Bible Ni Thothup

The Holy Bible in the Yapese language of the Federated States of Micronesia

Bible Ni Thothup

The Holy Bible in the Yapese language of the Federated States of Micronesia

Copyright © 2007 Bible Society of Micronesia

Language: Yapese

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.
You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:
You include the above copyright and source information.
You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.
Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents.
For other uses, please contact the respective copyright owners.

2017-12-21

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 7 Nov 2023 from source files dated 1 Sep 2023
37b6628b-b71d-5df3-af33-fc1d4dd69788

Contents

Forward 1
GENESIS 4
EXODUS 68
LEVITIKUS 122
NUMBERS 158
DEUTORONOMY 207
JOSHUA 255
JUDGES 286
RUTH 316
1 SAMUEL 321
2 SAMUEL 362
1 KINGS 398
2 KINGS 438
1 CHRONICLES 477
2 KRONICLES 515
EZRA 560
NEHEMIAH 574
Ester 596
JOB 606
PSALMS 654
PROVERBS 792
EKLESIASTES 826
TANG KO PITANG 836
ISAIAH 846
JEREMIAH 925
LAMENTATIONS 1005
EZEKIEL 1014
DANIEL 1077
HOSEA 1097
JOEL 1109
AMOS 1116
OBADIAH 1125
JONAH 1128
MIKAH 1131
NAHUM 1138
HABAKKUK 1142
ZEPHANIAH 1146
HAGGAI 1150
ZECHARIAH 1153
MALACHI 1165
MATTHEW 1169
MARK 1222
LUKE 1256
JOHN 1311
ACTS 1351
ROMANS 1400
1 KORINTH 1423
2 KORINTH 1445
GALATIANS 1459

EPHESIANS 1468
PHILIPPIANS 1476
COLOSSIANS 1482
1 THESSALONIANS 1488
2 THESSALONIANS 1493
1 TIMOTHY 1496
2 TIMOTHY 1503
TITUS 1508
FILEMON 1511
HEBREWS 1513
JAMES 1531
1 PETER 1537
2 PETER 1544
1 JOHN 1548
2 JOHN 1554
3 JOHN 1555
JUDE 1556
REVELATION 1558
Yu Bugithin 1582

BIBLE NI THOTHUP
THE HOLY BIBLE
IN YAPESE

Copyright 2007
by
The Bible Society of Micronesia
BIBLE NI THOTHUP
(YPV 055)
Bible © Bible Society of Micronesia 2007
ISBN 978–1–920714–88–8 ESP

Bin Kakrom e M'ag

Genesis	Gen
Exodus	Exo
Levitikus	Lev
Numbers	Num
Deutronomy	Deu
Joshua	Jos
Judges	Jdg
Ruth	Rut
1 Samuel	1 Sa
2 Samuel	2 Sa
1 Kings	1 Ki
2 Kings	2 Ki
1 Kronicles	1 Kro
2 Kronicles	2 Kro
Ezra	Ezr
Nehemiah	Neh
Ester	Est
Job	Job
Psalms	Psa
Proverbs	Pro
Eklesiastes	Ekl
Tang ko pi Tang	Tng
Isaiah	Isa
Jeremiah	Jer
Lamentations	Lam
Ezekiel	Eze
Daniel	Dan
Hosea	Hos
Joel	Jol
Amos	Amo
Obadiah	Oba
Jonah	Jon
Mikah	Mik
Nahum	Nam
Habakkuk	Hab
Zefaniah	Zef
Haggai	Hag
Zekariah	Zek
Malaki	Mal

Bin Be'ech e M'ag

Gospel rok Matthew	Mat
Gospel rok Mark	Mrk
Gospel rok Luke	Luk
Gospel rok John	Jhn
Acts	Act
Roma	Rom
1 Korinth	1 Kor
2 Korinth	2 Kor
Galatia	Gal
Efesus	Efe
Filippi	Fil
Kolose	Kol
1 Thessalonika	1 Thess
2 Thessalonika	2 Thess
1 Timothy	1 Tim
2 Timothy	2 Tim
Titus	Tit
Filemon	Flm
Hebrews	Heb
James	Jas
1 Peter	1 Pe
2 Peter	2 Pe
1 John	1 Jn
2 John	2 Jn
3 John	3 Jn
Jude	Jud
Revelation	Rev 5

FOREWORD

Re ke Bible ney ni thin ni waab e nni pilyeg ni nge dag fan yu yil' i thin ma gathi bbug nge bbug ko pi thin ko bin Kakrom e M'ag nni yoloy ko som'on ni Hebrew, ma ku errogon nni pilyeg ko pi thin ko bin Be'ech e M'ag nni yoloy ko som'on ni Greek. Fan ba yil' e thin ni Hebrew fa Greek e ir e ni pilyeg ma gathi fan bbug nge bbug e thin. Yu bugithin ni un fanay e tin ba mom i nangfan ya thin ni yima yog e chiney.

Bochan ni yibe sap nga fan bayil' e thin ma gathi yarmen min piliyeg, e aram fan ni kani dachuguy yuyil' i thin (verses) nga ta'abang ni nge tamilang boch fan. Ni bod e: 2 Kronicles 4:7–8, 2 Kronicles 4:11–16.

Kanawo'en nni piliyeg e re ke Bible ney e kanog e *Dynamic Equivalence* ngay ni ta'ab kanawo' ko rogon nni pilyeg e *Good News Bible*. Biney e kanawo' e bthil nga reb ni kanog e *Formal Correspondence* ngay ni array e re kanawo' nni fanay ngan pilyeg e *King James Version* nge *Revised Standard Version*.

Pi'in i piliyeg e pi thin ney, e u ra athamgiliyed ni nge be'eg e en nu Waab me yag ni guy rarogon e tafnay nge yalen e par ko girdi' nu Bible. Ma bo'or yang riy e dariy ko thin ni Waab, ere kan fanay boch e thin ni Ngalis ni kan yoloy nib thil ya'an e yol riy. Ni bod e *Circumcise* Exodus 4:25; *Eunuch*. Levitikus 21:20, 2 Kings 20:18.

Ba yo'or e yu bugithin ney ni bay ko *Glossary* ni ga ra pir'eg nga tomur ko re ke babyor ney. *Glossary* e be yog fan e yu bugithin ni thingar ni nangfan me tamilangnag e thin nu Bible.

Ma ku bochan e nga nnangfan, ma fol u tomalngin, fa n'umngin fa ga'ngin ban'en ni Hebrew nge Greek e kan thilyeg ko pawn, ton, inch, fit, nge mayl, ntin yira nang fan u waab.

Fithingan Got ni Hebrew e *Yahweh (YHWH)* ni kan piliyeg ni SOMOL ko thin ni waab. Rogon ko yalen ni Hebrew e de mat'aw ni nga unog ngachalen Got, ere yad ma yog e *ADONAI* ni fan e Somol.

Bay mu piri'eg in e verse ni go' numba riy e bay ma dariy e thin riy. Finni uneg e tiney e verse ngay ni nge tamilangnag fan e tin bay nga m'on riy e thin. Thin ni nge tamilangnag reb e verse ara bbugethin e yima tay aram nga but' u reb e *page* nge reb. Aram e kanog e *footnote* ngay.

Bay yu bugithin ni kan namba nag. Ma ga ra changar nga tanggin reb e *page* ma ke yog fan fare bugithin. Ireray e *footnote*. Kan uneg ngay ni nge tamilang.

Section Heading e fithingan ba guruy u bakean e babyor ni be dag e n'en bay murung'agen nga tanggin. Biney e nge ayuweg e en ni be be'eg e Bible nge nang e tin nib ga' fan ni bay riy. Ni bod e guruy ni ta'reb ko Genesis, ni *Section Heading* riy e "Murung'agen urngin ban'en ni sum."

Bay boch e marang'ag u yu kean e babyor ni ku yira pir'eg u yu kean e babyor nu Bible. Tiney e kanog e *Parallel Verses* ngay ni bod ni bay ko Kean ni 2 Kronicles 1:1–12 Ku bay ko 1 Kings 3:1–15; Pi *Parallel Verses* ney e kan yoloy nga tanggin e *Section Heading*.

Ku bay e *map* ni be dag e gin bay e nam nge pi binaw riy nge fithingan bang nge bang u nap'an Jesus, ni yira pir'eg u tomur ko re ke babyor ney.

GENESIS

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fan e *Genesis* e "tabolngin." Re ke babyor ney e be weliy murung'agen rogon ni sum urngin ban'en u lanelang nggu fayleng, nge som'on ko girdi' ni sum, nge rogon ni tabab e denen nge gafgow u roy u fayleng, nge rogon ni i non Got ngak e girdi'. *Genesis* e rayag ni ngan ki'eg nge l'agruw guruy:

1) *Guruy ni 1 — 11* Murung'agen e fayleng ni sum nge chepin e girdi' aram ko tabolngin i yib. Irera' e gin yira pir'eg riy murung'agen Adam nge Eva, Kain nge Abel, Noah nge fare sugbur, nge murung'agen fare wuliyang nu Babylon.

2) *Guruy ni 12 — 50* Chepin e pi'in kakrom ni ga' rok piyu Israel. Som'on e Abraham, nib gilbugwan ko mich rok ngak Got nge fol ni i tay rok. Me migid ma murung'agen Isak ni be' nib mo'on ni fak, nge Jakob nib mo'on ni fak Isak (ni ku yima pining ni Israel), nge fare ragag nge l'agruw i pagel ni fak Jakob, ni yad tabolingin fare ragag nge l'agruw i ganong rok yu Israel; murung'agen Josef, ni ir reb fapi pagel ni fak Jakob e ba ga' fan riy. Irera' rogon e n'en ni rin' me yan Jakob nge fa tinef e pagel ni fak nge girdi'en e tabinaw rorad nga Egypt ngar pired u rom.

U lan e re ke babyor ney e bay riy murung'agen e girdi', machane n'en ni ba ga' fan ni bay riy e murung'agen e tin ni rin' Got. Ni tabab ko ngiyal' ni sunumiy Got urngin ban'en, nge yib i mus ko fa ngiyal' ni micheg Got ni bay i par ni be dag e runguy rok ngak e girdi' rok. Ngongolen Got e bay u ga'ngin e re ke babyor ney, nma pufthinnag nge gechignag e pi'in kar rin'ed e kireb, ma pow'iy mma ayweg e girdi' rok, me ir e be tanamnag rogon e par rorad. Re ke babyor ney u lan e Bible e ka ni yoloy ngay murung'agen e michan' rok girdi'en Got nge rogon nni ayuweg e re michan' nem ngi i par ndabi m'ay.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Rogon ni sum lanelang nge fayleng nge girdi' 1:1—2:25
Tabolingin ni sum e denen nge gafgow 3:1–24
Tabab rok Adam nge mada' ngak Noah 4:1—5:32
Noah nge fare sugbur 6:1—10:32
Fare wulyang nu Babylon 11:1–9
Shem nge yib i mada' ngak Abram 11:10–32
Abraham, Isak, nge Jakob 12:1—35:29
Pi'in owchen Esau 36:1–43
Josef nge pi pumo'on ni walagen 37:1—45:28
Piyu Israel u lan yu Egypt 46:1—50:26

Murung'agen urngin ban'en ni sum

1 Aram ko tabolngin ni tabab Got i sunmiy e fayleng nge urngin ban'en ni bay u
lanelang,* 2 ma fayleng e dawori sum ma dariy ya'an. Ma day ni bay u gubin yang e
ba upong ko rumug, ma Kan Nthothup rok Got† e ke gapopow nga daken e day. 3 Me
non Got ni ga'ar, "Nge tamilang" — me tamilang. 4 Me par nge guy ma bfel' u wan'. Ma
aram me ki'eg e tamilang rok e lumor; 5 me tunguy fithingan e tamilang ni "Rran", me
tunguy fithingan e lumor ni "Nep'." Me chuw e nep', me yani kadbul — ni aram e bin
som'on e rran.

---

* **1:1** Aram ko tabolngin . . . . fare palpalth'ib, ara Aram ko tabolngin ni nge sunumeg Got e fayleng nge urngin ban'en ni bay u lanelang; ara Nap'an ni tabab Got ni nge sunumiy e fayleng nge urngin ban'en ni bay u lanelang.
† **1:2** Kan Nthothup rok Got; ara fare gelngin Got; ara nifeng ni yib rok Got.

6 Me non Got ni ga'ar, "Nge sum e palpal th'ib nge ki'eg e ran, nge boch me par u bang."
7 Me sunmeg Got e palpal th'ib nge ki'eg e ran nu lang nge ran nu but. Me yodorom';
8 me
tunguy fithingan e palpal th'ib ni "Lanelang". Me chuw e nep', me yani kadbul — ni aram
e bin l'agruw e rran.

9 Me non Got ni ga'ar, "Ran ni bay u tan e palpal th'ib e nge mukun nga ta'bang nge
yib i m'ug e binaw" — me yodorom. 10 Me tunguy e binaw ni "But'," ma ran nike mukun
nga ta'bang e tunguy ni "Day." Me par nge guy e n'en ke ngongliy ma bfel' u wan'. 11 Me
non ni ga'ar, "But' e nge tugul urngin mit e woldug nga daken, ni tin nge yib wom'ngin ni
bod wom'ngin e *grain* nge tin nge yib wom'ngin ni bay e awoch u fithik' " — me yodorom.
12 Ma aram me tugul urngin mit e woldug u daken e but', ni tin ma yib wom'ngin ni bod
wom'ngin e *grain* nge tin ma yib wom'ngin ni bay e awoch u fithik'. Me par Got nge guy
e tin ke ngongliy ma bfel' u wan'. 13 Me chuw e binem e nep', me ni kadbul — ni aram e
bin dalip e rran.

14 Me non Got ni ga'ar, "Nge sum nga lanelang e pin'en ni be gal ra'en ni nge ki'eg e
rran ko nep', ma nge dag e ngiyal' nma tabab e pi rran riy, nge pi duw, nge yu ngiyal'
nma thil e yafang; 15 bay i gal ram'erad u lanelang ngu'ur pi'ed e tamilang nga fayleng"
— me yodorom. 16 Ara' rogon ni ngongliy Got fa gali n'em ni ba ga' ram'en, ni yal' ni nge
gagiyegnag e rran, nge pul ni nge gagiyegnag e nep'; ma ku aram rogon ni ngongliy e pi
t'uf. 17 I tay nga lanelang e pin'en ni be mat ram'en ni nge gal ram'erad nga fayleng, 18 ni
ngar gagiyeg niged e rran nge nep', miyad ki'eg e tamilang ko lumor. Me par Got nge guy
e n'en ke ngongliy ma bfel' u wan'. 19 Me chuw e binem e nep', me ni kadbul — ni aram
e bin aningeg e rran.

20 Me non Got ni ga'ar, "Nge yib bo'or mit ban'en nib fos nga fithik' e day nge ran, ma
ngi i changeg e arche' u fithik' e nifeng" — me yodorom. 21 Ara' rogon ni sunumeg Got e
nig nib pag ga'ngin nge urngin mit e nig nge pin'en nib fos ni bay u fithik' e day nge ran,
nge urngin mit e arche'. Me par nge guy e n'en ke ngongliy ma bfel' u wan'. 22 Me tow'ath
nagrad ko re bugithin ni ba'aray ni yog ni ga'ar, "Pin'en nib fos ni bay u fithik' e day nge
ran e ngi i diyen nge sugnag fithik' e day nge ran, ma arche' e nge yo'or u fayleng." 23 Me
chuw e binem e nep', me ni kadbul — ni aram e bin lal e rran.

24 Me non Got ni ga'ar, "But' e nge yib urngin mit e gamanman nib mongmor nga
dakean nge urngin mit e gamanman ni malboch, ni tin nib ga' nge tin nib achig" — me
yodorom. 25 Ara' rogon ni sunumeg urngin mit e gamanman nib mongmor nge urngin
mit e gamanman ni malboch, ni tin gagang' nge tin b'achig. Me par nge guy e n'en ke
ngongliy ma bfel' u wan'.

26 Me ga'ar Got, "Aram e chiney e ngad ngongliyed e girdi'; girdi' e bay ra boded
gadad miyad bod ya'adad. Ma girdi' e nge suwey e nig, nge arche', nge gamanman nib
mongmor, nge urngin e gamanman ni malboch, ni tin gagang' nge tin b'achig." 27 Ara'
rogon ni sunumeg Got e girdi'; girdi' e ni ngongliy ni bod ya'an Got. I sunumeg be' nib
mo'on nge be' ni bpin, 28 me tow'ath nagrow ko re bugithin ni ba'aray ni yog ni ga'ar,
"Mu diyen gow nge yo'or pifakmew, nge wear e pi'in owchemew nga gubin yang u
fayleng ngar pired riy miyad suwey. Nggu ta'mew ni gimew e ngam suweyew e nig,
nge arche', nge urngin e gamanman ni malboch, ni tin gagang' nge tin b'achig." 29 Me
ga'ar Got, "Nggu pi' ngomew urngin mit wom'ngin e woldug ni bod e *grain* nge urngin
mit wom'ngin e woldug ni bay e awoch u fithik' ni ngam kew; 30 machane urngin e tin
gagang' nge tin b'achig e gamanman ni malboch, nge urngin e arche' e nggu pi' ngorad e
woldug nib galunglung ni ir e nge mang ggan ngorad" — me yodorom. 31 Me par Got nge
guy urngin e n'en ke ngongliy ma rib fel' u wan'. Me chuw e binem e nep', me ni kadbul
— ni aram e bin nel' e rran.

2

1 Ma aram me yan i par nike m'ay i ngongliy e fayleng, nge lanelang, nge urngin ban'en
ni bay u daken e but' ngu lanelang. 2 Ma chirofen ni gamen e medlip e rran ngay e mu'
Got ko tin i ngongliy, ma aram e chirofen ni tal ko maruwel. 3 Me thothupnag e bin
medlip e rran nge tay ni reb e rran nib thil nga urngin e rran, ni bochan e chirofen nem
e lebguy e tin i sunumeg* me tal ko maruwel. 4 Ere ara' rogon ni sunumeg Got e fayleng
nge urngin ban'en ni bay u lanelang.

Fa gi Woldug nu Eden

Ngiyal' ni sunumeg fare SOMOL† ni Got e fayleng nge urngin ban'en ni bay u lanelang,
5 e dariy e woldug u daken e but' ma dariy awochngin e woldug nike tugul, ya SOMOL
ni Got e dawori pi' e n'uw nge yib nga daken e but' ma dariy be' ni nge muruwliy e but;
6 machane yug aram rogon ni dariy e n'uw, me yib e ran u fithik' e but' ngalang nge
tarannag e but' ni polo'.
7 Ma aram me fek SOMOL ni Got boch e but' nge ngongliy be' ni pumo'on‡ riy; me pag
athon l'ugun nma pi' e yafos ngalan p'ethungun, me fos fare pumo'on.
8 Me yung SOMOL ni Got bang i woldug u lan yu Eden, ni bay ko ngek, me yan i tay
fare mo'on nike ngongliy ngaram. 9 Me gagiyegnag urngin mit e gek'iy nge tugul ni bfel'
ya'an ma be k'uf ni bfel' wom'ngin. Ma lulukngun e re gi woldug nem e bay ba ke gek'iy
riy nma pi' e yafos, nge fare ke gek'iy nma tamilangnag an'uy ko tin ni bfel' nge tin nib
kireb.§
10 Ma bay ba lul' ni yan u lan yu Eden ni ir e be tarennag fagi woldug; me yan i aningeg
pa' nga wuru' yu Eden. 11 Fithingan e pa' ni som'on ko yu pa' i lul' nem e Pishon; ireram
e pa' ni yan nge liyeg e nam nu Havilah. 12 (Ireram e gin un pir'eg e gol riy, nge bmit e
gek'iy nma yib e florida riy, nge malang nib tolang puluwon.) 13 Ma fithingan e pa' ni
migid ko yu pa' i lul' nem e Gihon; i yan nge liyeg e nam nu Kush.* 14 Ma pa' ni gaman
e dalip ngay e Tigris fithingan, ni yan ko ngek u Assyria. Ma pa' ni aningeg e Eufrates
fithingan.
15 Me fek SOMOL ni Got fare mo'on nge tay ngalan fa gi milay' nu Eden ni ir e ngi i
ayuweg ma be matnagiy. 16 Me ga'ar ngak fare mo'on, "Ra um koy wom'ngin urngin e
gek'iy ni bay ko re gi woldug ney, 17 ma kemus ni fare ke gek'iy nma tamilangnag an'uy
ko tin ni bfel' nge tin kireb e dab mu koy. Thangri dab mu koy wom'ngin. Ya rofen ni ga
ra kay e ga ra yim'."
18 Me ga'ar SOMOL ni Got, "De fel' ni nge par fare mo'on ni go ir. Bay gu ngongliy
be' ni nge chagil ngak ngi i ayuweg." 19 Me fek boch e but' nge ngongliy urngin e
gamanman nge arche' riy, me fekrad i yib ngak fare mo'on ni nge guy ko mang e ra
tunguy ngorad; ma pi ngachal ni tunguy ngorad e par riy ni aram rogon. 20 Me tunguy
fare mo'on fithingan urngin e gamanman nib mongmor, nge urngin e arche', nge urngin
e gamanman ni malboch; machane dariy reb nra bung ni nge cheg ngak nge ayuweg.
21 Me gagiyegnag SOMOL ni Got fare mo'on ngari mol, ma nap'an ni be mol me fek
reb e yumiyaw rok fare mo'on me ning e ufin ngay. 22 Me ngongliy be' ni bpin ko fare
yumiyaw ni fek rok fare mo'on, me fek fare pin i yib ngak fare pumo'on. 23 Me ga'ar fare
pumo'on,
"Ka fini yag be' ni ta'reb rogomow —
ni yil rok e ni fek ko yil rog, ma ufin u dow e ni fek ko ufin u dowag.

2:2 Exo 20:11 **2:2** Heb 4:4, 10 * **2:3** aram e rofen ni lebguy e tin i sunmiy ban'en; ara rofen nem e lebguy e tin i sunumeg. † **2:4** SUNUMEG FARE SOMOL: Yahweh ko thin ni Hebrew. ‡ **2:7** BUT' . . . PUMO'ON: Gal thin nem ni Hebrew ni "pumo'on" nge "but' " e ba chuchugur lingan. § **2:9** tamilangnag an'uy ko tin fel' nge tin kireb; ara tamilangnag an'uy ko gubin ban'en. **2:9** Rev 2:7; 22:2, 14 * **2:13** Kush (nu Mesopotamia); ara Ethiopia.

‘Bpin’ e fithingan ni bochan e ni fek u fithik’ fare pumo’on.”†
24 Irera’ fan ni be’ nib mo’on e ma pag e chitamngin nge chitiningin nge yan i cheag ngak
le’engin, ngar pirew ni kar ta’ab girdi’gow.
25 Yow l’agruw ni dariy e mad u dakenrow, machane da ur tamra’gow.

3

Girdi’ nde fol

1 Ma porchoyog e ir e th’abi llowan’ ko sabanban u fithik’ e gamanman ni SOMOL ni
Got e ke sunumeg. Me fith fare porchoyog ngak fare pin ni ga’ar, “Rriyul’ ni yog Got
ngomew ni dab mu koyew wom’ngin urngin e gek’iy ni bay ko gi woldug ney?”
2 Me fulweg fare pin ni ga’ar, “Demturug e re ke gek’iy ni bay ko gi woldug ney ma
gamow ra kay wom’ngin, 3 ma kemus ni fare ke gek’iy ni bay u lulukngun e gi woldug
ney e dab gu wew wom’ngin. I ga’ar Got e dab gu wew wom’ngin e re ke gek’iy nem, ara
gu mathgow ngay; ya fa’an gamow ra rin’, ma gamow ra yim’.”
4 Me fulweg fare porchoyog ni ga’ar, “De riyul’ e re bugithin nir; ya gathi gimew ra
yim’. 5 I yog Got e re bugithin nir ya manang ni gimew ra kay, mi gimew bod Got* me
tamilangan’mew ngam nangew e n’en ni bfel’ nge n’en nib kireb ni bod ir.”†
6 Me guy fare pin feni fel’ ya’an fare ke gek’iy, nge feni manigil wom’ngin ni ngan
kay, me finey feni manigil ni nge tamilangan’uy. Ma aram me t’ar boch i wom’ngin
nge kay. Me pi’ boch ngak figirngin miki kay. 7 Ma nap’an ni yug ra mu’gow i kay, me
tamilangan’row, miyow nang ni yow bay u tamilang; ma aram miyow yuy’ yuwan e *fig*
ngar m’agew nga lukngurow.
8 Me gonowrug e chirofen nem mi yow rung’ag lingan SOMOL ni Got ni be yan u fithik’
e gi woldug nem, miyow mith rok u fithik’ e gek’iy. 9 Me pining SOMOL ni Got fare mo’on
ni ga’ar, “Gabayu uw?” 10 Me fulweg fare mo’on ni ga’ar, “Gu rung’ag lingam nga fithik’
e woldug; mu gu tamdag mu gu mith rom, ya gu bay u tamilang.”
11 Me fith Got ngak ni ga’ar, “Mini’ e keyog ngom ni ga bay u tamilang? Mog, kam koy
wom’ngin fare ke gek’iy ni gog ngom ni dab mu koy?” 12 Me fulweg fare mo’on ni ga’ar,
“Fare pin ni mu sunumeg ni fan ngog e pi’ wom’ngin ngog ni nggu way, ma aram mu gu
way.”
13 Me fith SOMOL ni Got fare pin ni ga’ar, “Mangfan ni mu rin’?” Me fulweg ni ga’ar,
“Fare porchoyog e ban nigeg nggu way.”

Got ni yog e gechig

14 Me ga’ar SOMOL ni Got ngak fare porchoyog, “Ngug gechig nigem ni fan e tin kam
rin’; go’ gur e nge par u dakenam e re buch wa’athan ni ba’aray: Aram e chiney i yan
ngaram e bay um sirgig u but’ i yan ni yinam e ga be yan ngay, ma ab e bayi mang ggan
ngom. 15 I gur nge fare pin e bay mpirew ni gimew ba to’ogor; ma ku er rogon pifak nge
pifakam ni bay ur pired ni yad ba to’ogor. Ma be’ nib mo’on ni fak fare pin e bayi bilbilig
lolugem’ mi gur e bay mu k’ad wurilen ay.”
16 Me ga’ar ngak fare pin, “Bay gu yo’ornag e gafgow rom ko ngiyal’ ni kam diyen, mu
gu gelnag e amith ngom ko ngiyal’ ni ngam gargel. Machane bay kum par ni ka ga be
yim’ ni bochan e pumo’on rom, ma bayi par ni ir e suwon gur.”
17 Me ga’ar ngak fare mo’on, “Kamfol rok le’engim kam koy wom’ngin fare ke gek’iy
ni gog ngom ni dab mu koy. Ere bochan e tin kamrin’ ma aram e nge kireb e but’. Ma
n’umngin nap’an e yafos rom ni bay um muruwliy e but’ nib gel nge yag ni pi’ e ggan
ngom nib gaman, 18 ma bayi tugul e pan nge rachangal, ma bay um koy e woldug nu

† **2:23** BPIN . . . PUMO’ON: Fa gal bugithin ni “bpin” nge “pumo’on” ko thin ni Hebrew e ba chuchugur lingan. **2:24** Mat 19:5; Mrk 10:7, 8; 1 Kor 6:16; Efe 5:31 * **3:5** Got; ara fare got. † **3:5** me tamilangan’mew ngam nangew e n’en ni bfel’ nge n’en nib kireb; ara mu nangew gubin ban’en. **3:13** 2 Kor 11:3; 1 Tim 2:14 **3:15** Rev 12:17 **3:17** 3:17, 18; Heb 6:8

mapan. 19 Ya thangri yib e athuw u dakenam ma ga maruwel nib gel nge yog ni pi' e but'
e ggan ngom, nge yan i mada' ko ngiyal' ni ngam sul ko but' ni ir e ni ngongliyem ngay.
Ni ngongliyem ko but', ere bay kum ngal' ni but' bayay." 20 Adam‡ e tunguy fithingan
le'engin ni Eva,§ ni bochan e ir e chitiningin urngin e girdi'. 21 Me fek SOMOL ni Got
keru' e gamanman nge ngongliy e mad riy ni nge fanay Adam nge le'engin, me yin' nga
dakenrow.

Adam nge Eva nchuwegrow ko fa gi Woldug

22 Ma aram me ga'ar SOMOL ni Got, "Girdi' e chiney e ke bod bagamad, ya kenang e
n'en ni bfel' nge n'en nib kireb. Thingar ri dab ni pag nge kay wom'ngin fare ke gek'iy
nma pi' e yafos, ya ra par ni dabki yim'." 23 Ma aram me l'oeg SOMOL ni Got fagali'nem
nga wuru' fa gi woldug nu Eden me tay row ngar muruwliy fare but' ni ir e ni ngongliy
row ngay. 24 Nga ba' ni ngek ko fa gi woldug me tay e kerubim nge bangi saydon ni be
daramram ni urngin yang ni be cheal ngay. Ran'ey e nge tay e girdi' u urel nge dabi
chugur be' ko fare ke gek'iy nma pi' e yafos.

4

Kain nge Abel

1 Me par Adam nge le'engin, me diyen le'engin. Me gargeleg bochi pagel me ga'ar,
"I SOMOL e ayuw rok make yag bochi pagel gufakay." Me tunguy Kain* ngak. 2 Me
migid me gargeleg Abel ni walagen Kain. Me par Abel ni ir reb e tachugol saf, ma Kain
e par ni ir be' nib tawoldug. 3 Me munmun me fek Kain boch e tin kefel' ko woldug rok
me pi' ni maligach ngak SOMOL. 4 Me munmun me fek Abel e bin som'on i pifak e saf
rok nge li', me pi' e yungin felel' riy ni maligach. Me SOMOL e fel' Abel nge maligach
rok u wan', 5 ma de fel' Kain nge maligach rok u wan'. Me ri damumuw Kain nge
thilpariy owchen. 6 Me ga'ar SOMOL ngak Kain, "Mang ni kam damumuw? Mang ni
kam thilpariy owchem? 7 Fa'an mang e mu ngongliy e tin ni bfel', ma be m'ug u owchem
ni gab felfelan'; machane bochan e kam ngongliy e tin nib kireb, ma aram e be son nigem
e denen u langan e mab rom ni nge og ngom. Ba'adag ni nge gagiyeg nigem, machane
thingar mu gel ngak."

8 Me ga'ar Kain ngak Abel ni walagen, "Mu un ngog nga darow nga milay'." Fa'anra
tawgow nga milay', me cheal Kain ngak walagen nge li' ngem'.

9 Me fith SOMOL Kain ni ga'ar, "Bu uw Abel ni walagem?" Me fulweg ni ga'ar, "Da gu
nang. I gag e matanag rok walageg?" 10 Me ga'ar SOMOL, "Mang ni kam ngongliy e binir
e pa' ni rib gel e kireb riy? Racha'en walagem e be tolul ngog u fithik' e but', ni bod ba lam
ni be pong ni ngan fulweg taban e kireb ni kan rin' ngak. 11 Kan tem nib buch wa'atham
ni dabkiyag ni ngam wolduguy e but'. Ya ke wanum racha'en walagem nga fithik' ni
gowa i fal l'ugun ni nge unum ko fangiyal' nim thang e fan rok walagem. 12 Fa'an ga ra
muruwliy e but' ngam yung e woldug ngay, ma dabi pi' e but' e ggan ngom, bay mu par
ni dariy e naun rom ma ga be malethay u fayleng i yan."

13 Me ga'ar Kain ngak SOMOL, "Biney e gechig ni kam pi' e kayigi gel ngog. 14 Chiney
e ngam chuwegeg ko re gi but' ney ngu p'eowchem. Bay gu par ni dariy e naun rog
mu ug malethay u fayleng i yan, ma demturug be' nra mada' nigeg me li'eg nggum'."
15 Machane me fulweg SOMOL ngak ni ga'ar, "Danga'. Fa'anra li'em be' ngamum' ma
medlip e pogofan ni yira thang ni nge yan nga puluwon." Me tay SOMOL e pow nga
daken Kain ni be ning chiylen ngak e en nra mada'nag ni dabi li' ngem'. 16 Me chuw
Kain rok SOMOL nge yan i par nga bangi nam ni Nod† fithingan, ni bay ko ngek u Eden.

---

‡ **3:20** ADAM: Re ngachal ney ni thin ni Hebrew e fan e "gubin e girdi'." § **3:20** EVA: Re ngachal ney ni thin ni Hebrew e fan e "girdi'." **3:22** Rev 22:14 * **4:1** KAIN: Re ngachal ney e gowa fare bugithin ni Hebrew ni "ke yagnag." **4:8** Mat 23:35; Luk 11:51; 1 Jn 3:12 **4:10** Heb 12:24 † **4:16** NOD: Fan e re bugithin ney ni Hebrew e "Yanyan".

Pi'in ni owchen Kain

17 Me par Kain nge le'engin, me diyen le'engin, nge gargeleg bochi pagel min tunguy
fithingan ni Enok. Me yan i ngongliy bangi ban'en nge ngal' ni reb e binaw ni ba ga',
me tunguy yu Enok ngay, ni ngachalen fachi cha' ni fak. 18 Mi ni gargeleg bochi pagel
ni fak Enok, min tunguy fithingan ni Irad, ni ir e chitamngin Mehujael, me Mehujael
e chitamngin Methushael, me Methushael e chitamngin Lamek. 19 Me le'engiy Lamek
l'agruw i ppin; bagayow e Adah fithingan ma bagayow e Zillah. 20 Me gargeleg Adah
Jabal, ni ir e mang chitamngin e pi'in ni ur chugol garbawgad ma pi *tent* e kemang naun
ngorad. 21 Mi Jubal fithingan walagen ni pumo'on ni ir e chitamngin urngin e pi'in yad
manang e musik ni yad ma chubeg e *harp* ma yad ma thoy e ngal. 22 Me gargel Zillah ni
Tubal Kain, ni ir e mang chitamngin urngin e pi'in yad ma maruwel ko wasey ma yad
ma ngongliy ban'en ko wasey ni *bronze* nge *iron*. Mi Naamah e be' ni bpin ni walagen
Tubal Kain. 23 Me non Lamek ngak gal le'engin ni ga'ar,
"Adah nge Zillah, mu telmew ngog:
Kug li' be' ni kab pagel kem' ni bochan e i pirdi'iyeg.
24 Fa'anra medlip e pogofan e yira thang ni ngan falbiyen Kain,
ma gag e medlipi ragag nge medlip e yira thang ni fa'anra li'eg be' nggum'."

Seth nge Enosh

25 Miki par Adam nge le'engin bayay, min gargeleg bochi pagel. Me ga'ar le'engin,
"Ke pi' Got ngog e re tir ney nib pumo'on ni nge yan nga luwan Abel, ni fa'ani Kain e li'
ngem' "; me tunguy fithingan ni Seth.‡ 26 Mi ni gargeleg bochi pagel rok Seth, me tunguy
fithingan ni Enosh. Ireram e re ngiyal' i n'en ni tabab e girdi' i pining fithingan SOMOL,
nib thothup ko meybil rorad.

5

Pi'in ni owchen Adam nge yan i mada' ngak Noah nge pifak
(1 Kronicles 1:1–4)

1 Irera' fithingan e pi'in owchen Adam nni yoloy. (Nap'an ni sunmeg Got e girdi',
me ngongliyrad ni bod ya'an. 2 I sunumeg be' nib mo'on nge be' ni bpin, me fal'eg
wa'athrow, me tunguy fithingrow ni "Girdi' ".) 3 Nap'an ni gaman 130 e duw rok Adam,
min gargeleg bochi pagel ni fak nib fil ya'an, me tunguy fithingan ni Seth. 4 Ni gargelnag
Seth, ma 800 e duw niki par Adam nib fos miki fakay boch e bitir 5 me yim' nike gaman
930 e duw rok.

6 Nap'an ni gaman 105 e duw rok Seth, min gargeleg bochi pagel ni fak ni Enosh,
7 tomuren ni kan gargeleg Enosh miki par Seth nib fos nge yan i gaman 807 e duw. Miki
fakay boch e bitir 8 me yim' nike gaman 912 e duw rok.

9 Nap'an ni gaman mereb i ragag e duw rok Enosh, min gargeleg bochi pagel ni fak ni
Kenan, 10 tomuren ni kan gargeleg Kenan. Miki par Enosh nib fos nge yan i gaman 815
e duw. Miki fakay boch e bitir 11 me yim' nike gaman 905 e duw rok.

12 Nap'an ni gaman medlip i ragag e duw rok Kenan, min gargeleg bochi pagel ni fak
ni Mahalalel, 13 tomuren ni kan gargeleg Mahalalel miki par Kenan nib fos nge yan i
gaman 840 e duw. Miki fakay boch e bitir 14 me yim' nike gaman 910 e duw rok.

15 Nap'an ni gaman nel' i ragag nge lal e duw rok Mahalalel, min gargeleg bochi pagel
ni fak ni Jared, 16 tomuren ni kan gargeleg Jared miki par Mahalalel nib fos nge yan i
gaman 830 e duw. Miki fakay boch e bitir 17 me yim' nike gaman 895 e duw rok.

18 Nap'an ni gaman 162 e duw rok Jared, min gargeleg bochi pagel ni fak ni Enok,
19 tomuren ni kan gargeleg Enok miki par Jared nib fos nge yan i gaman 800 e duw. Miki
fakay boch e bitir 20 me yim' nike gaman 962 e duw rok.

---

‡ **4:25** SETH: Lingan e re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "ke pi'." **5:1** Gen 1:27–28

21 Nap'an ni gaman nel' i ragag nge lal e duw rok Enok, min gargeleg bochi pagel ni
fak ni Methuselah. 22 Tomuren ni kan gargeleg Methuselah miki par Enok nib fos ni 300
e duw ngi i liyor ngak Got miki fakay boch e bitir. 23 Miki par nib fos nge yan i gaman
365 e duw rok. 24 I par Enok ni be fol rok Got, ma aram mada kun guy ni bochan e ke fek
Got.
25 Nap'an ni gaman 187 e duw rok Methuselah, min gargeleg bochi pagel ni fak ni
Lamek, 26 tomuren ni kan gargeleg Lamek miki par Methuselah nib fos ni 782 e duw.
Miki fakay boch e bitir 27 me yim' nike gaman 969 e duw rok.
28 Nap'an ni gaman 182 e duw rok Lamek, min gargeleg bochi pagel ni fak 29 me ga'ar,
"Re tir ney e ra pi' e toffan nga urngin e maruwel nib gel ni gadad be tay; ya bucheg
SOMOL wa'athan e re but' ney"; ma aram me tunguy fithingan ni Noah.* 30 Tomuren ni
kan gargeleg Noah miki par Lamek nib fos ni 595 e duw. Miki fakay boch e bitir 31 me
yim' nike gaman 777 e duw rok.
32 Ma fa'an ni gaman 500 e duw rok Noah, me fakay dalip i pagel, ni aram Shem, Ham
nge Jafeth.

6

Kireb rok e Girdi'

1 Re ngiyal' i n'em e ke yo'or e girdi' nga gubin yang u fayleng, ma yibe gargeleg e ppin.
2 Me guy boch e pi chon e tharmiy* e pi ppin nem ni yad ba pidorang, ma aram miyad
fek e pi' arorad ni yad ba'adag. 3 Me ga'ar SOMOL, "Dab gu tay e girdi' ngar pired ni yad
bfos ndariy n'umngin nap'an, ya dowrad e ra yim'. Chiney i yan nga m'on e dab kur
pired ni yad bfos nge pag 120 e duw yangarrad." 4 Re ngiyal' i n'em nge nga tomur riy e
immoy e girdi' ni n'un'uw ma tagyet u fayleng ni yad fa pi'in pifak fapi ppin nge pi chon
e tharmiy. Yad e pi'in ur gelgad ko mael ma ba gilbuguwanrad kakrom.
5 Fa'ani guy SOMOL ni kari gel e kireb rok e girdi' u gubin yang, ni gubin ngiyal' ma ba
sug lanin'rad ko tin nib kireb, 6 me taganan' ngay nike sunumegrad ke tayrad nga daken
e fayleng. Me par ni kari kolngan' riy. 7 Me ga'ar, "Bay gu thang owchen urngin e girdi'
ni kug sunumeg, ndemturug e gin'en ni yad bay riy. Ma bay kug thang owchen urngin
e gamanman nge urngin e arche', ya kug kolngan'ug ni kug sunumegrad." 8 Machane
SOMOL e bfel' Noah u wan'.

Noah

9-10 Ba'aray e pi'in ni owchen Noah: dalip e pagel ni fak ni immoy, ni Shem nge Ham
nge Jafeth. Noah e be' nib mo'on ni bfel' ni kemus ni ir e immoy ni kabfel' u wan' Got e
ngiyal'nem; i par ni bay Got rok. 11 Machane urngin e tin kabay e girdi' e yad gubin ni
yad ba kireb u p'eowchen Got, ma kireb rorad e ke wear nga gubin yang. 12 Me par Got
nge guy e girdi' nu fayleng me guy ni yad ba kireb, ya kari yan i par e girdi' ni kari kireb.
13 Me ga'ar Got ngak Noah, "Kug turguy u wun'ug ni nggu thang owchen urngin e
girdi'. Bay gu thang owcherad, ya re fayleng ney e ke sug ko ngongol rorad nib kireb.
14 Mu toy e barkow ni fan ngom ni ngam ngongliy ko ren ni bfel'; ma ga senggilnag, ma
ga achey langgin nge wuru' ko pitch. 15 Ngam toy ni 450 e fit n'umngin, ma medlip i
ragag nge lal e fit radan, ma aningeg i ragag nge lal e fit tolngin. 16 Ma ga ngongliy e
chigiy u daken, ma ga tay thilin e chigiy nge marichlen e barkow u baraba' ngu baraba'
ni ragag nge meruk e inch. Ngam toy ni dalip thal e faraf u lan, ma ga tay ba mab u
p'eyon. 17 Ya bay gu pi' e ran nge yib nga daken e fayleng ni nge thang mit urngin ban'en
nib fos. Ma urngin ban'en ni bay u daken e fayleng ni bay yim', 18 machane gur e bay gu
ngongliy reb e m'ag u thildow. Ngam man ngalan e re barkow nem ni gimew le'engim,

---

5:24 Heb 11:5 * **5:29** NOAH: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bbugithin ni "toffan." **6:1** Num 13:33
* **6:2** Pi chon e tharmiy; ara Pi pumo'on ni pifak e pi got; ara pi pumo'on ni pifak Got.

nge pifakmew ni pumo'on, nge pi le'engirad, 19 ma nge un ngom reb e pumo'on nge reb
e ppin u urngin mit e gamanman, nge dab ra uned ko yam'. 20 Lal'agruw u urngin mit e
arche' ngu urngin mit e gamanman ni tin ba ga' nge tin ba'achig ni go' bay ranod ngalan
e re barkow nem, nge dab ra uned ko yam'. 21 Mu fek urngin mit e ggan ni fan ngom,
nge ngorad." 22 Me rin' Noah urngin e tin ni yog Got ngak ni nge rin'.

7

Ran ni Tharey e Fayleng

1 Me ga'ar SOMOL ngak Noah, "Mmarod girdi'en e tabinaw rom ngalan fare barkow;
ya kug pir'eg ni kemus ni gur u fithik' e girdi' e ka gab fel' u wun'ug. 2 Ra bmit e
gamanman ni kug duwgiliy ni ngu'un pi' ni maligach ni aram e gamanman nrayag ni
ngan longuy, ma medlip e pumo'on nge medlip e ppin e ngam fek ni nge un ngom, ma
gamanman ni kug duwgiliy ndab un pi' ni maligach e kemus ni ta'reb e pumo'on nge
ta'reb e bpin e ngam fek nge un ngom. 3 Ma ka ga fek medlip wu' e arche' u bmit e arche'
nge bmit. Mu rin' ni ara' rogon nge bmit e gamanman nge arche' me par nib fos ngkur
diyen gad bayay u daken e fayleng. 4 Ya ka medlip e rran mu gu pi' e n'uw nge yib nga
daken e fayleng ni bayi par ni nge aw ni aningeg i ragag e rran nge nep', ni fan e nge
thang mit urngin e pin'en nib fos ni kug sunumeg." 5 Me rin' Noah urngin e tin keyog
SOMOL ngak ni nge rin'.

6 Me Noah e 600 e duw yangren ko ngiyal' ni ba'aram ni yib e ran nge tharey daken
e fayleng. 7 Ir nge le'engin, nge pifakrow ni pumo'on nge le'engirad e ranod ngalan
fare barkow nge dabi li'rad e ran ni bayib nge tharey e fayleng. 8 Fapi gamanman nike
duwgiliy Got ni ngu'un pi' ni maligach nge gamanman nike duwgiliy Got ndab un pi' ni
maligach, nge arche', nge gamanman ni ba'achig 9 nra uned ngak Noah ngranod ni yu
lal'agruw nreb e bpin nge reb e pumo'on ngalan fare barkow, ni bod rogon ni yog Got.
10 Ma fa'ani chuw fa medlip i rran me yib e ran nge tharey e fayleng.

11 Nap'an ni gaman 600 e duw yangren Noah, ko chirofen ni ragag nge medlip fen
e pul ko bin l'agruw e pul, ma urngin e alublub ni yib ko ran nu tanebut' u fithik' e
fayleng e mab nib tomgin, me aw e n'uw ni ba ga', 12 me aw e n'uw nga daken e fayleng
ni aningeg i ragag e rran nge nep'. 13 Ma ka chirofen nem, me yan Noah nge le'engin, nge
fa dalip i pagel ni fakrow, ni aram Shem nge Ham nge Jafeth, nge pi le'engirad ngalan
fare barkow. 14 Me un urngin mit e gamanman ni malboch ngorad, nge gamanman nib
mongmor, nge gamanman nib achig, nge urngin mit e arche'. 15 Reb e pumo'on nge reb
e bpin u bmit nge bmit urngin ban'en nib fos nra uned ngak Noah ngalan fare barkow,
16 ni bod rogon ni yog Got ngak Noah. Ma aram me ning SOMOL fare mab nga ftikeru'
Noah.

17 Ma fare ran nike tharey e fayleng e aningeg i ragag e rran ni i ga' i yan, me dib'ag
e ran nge chibiy fare barkow u daken e but' ngalang. 18 Me ga' e ran i yan, me pes fare
barkow. 19 Me ga' i yan nge tharey urngin e burey nib th'abi tolang, 20 ma aram me ki
mun rliw' nge lal e fit nga tolngin u daken p'ebugul fapi burey. 21 Ma urngin ban'en
nib fos ni bay u daken e fayleng e ra m'ad, ni arche', nge urngin mit e gamanman nge
urngin e girdi'. 22 Urngin ban'en nu fayleng ni bay e pogofan rorad e ra m'ad. 23 Me thang
SOMOL owchen urngin ban'en nib fos ni bay u daken e fayleng, ni girdi', nge urngin mit
e gamanman nge arche'. Kemus ni pi'in nda nthang owcherad e Noah nge pi'in yad bay
u lan fare barkow. 24 Mi i ga' e ran u daken e fayleng i yan ni 150 e rran.

8

Tomuren fare ran ni tharey e fayleng

7:7 Mat 24:38, 39; Luk 17:27

1 Machane depag Got tilin Noah nge urngin e gamanman ni malboch nge gamanman
nib mongmor ni bay rok Noah u lan fare barkow; ma aram me pi' e nifeng nge thow u
daken e fayleng, me sul fare ran i yan nga but'. 2 Me man fapi alublub ni yib ko ran nu
tane but' nge pi mban e ran u lanelang. Me tal e n'uw, 3 ma aram mi i mam' fare ran i
yan nga but' u lan 150 e rran, 4 me chirofen ni ragag nge medlip fen e pul ko bin medlip
e pul, me gif fare barkow nga daken e burey nu Ararat. 5 Ma aram e ka be mam' fare ran
i yan nga but', me chirofen ni bin som'on e rran ko bin ragag e pul, me m'ug p'ebugul e
pi burey.
6 Tomuren aningeg e ragag e rran me bing Noah fare winda 7 me pag ba arche' ni *raven*
nge yan. Me chachangeg nge yan i mada' ko ngiyal' nike chuw e ran u daken e but'. 8 Me
pag Noah ba arche' ni *dove* nge changeg nge yan ni fan e nge nang Noah ko ke chuw e ran
fa dawor, 9 machane bochan e kabay e ran nike tharey e binaw, ma de pir'eg fare *dove*
bang ni nge toffan riy. Ma aram me sul me fek Noah nge fulweg ngalan fare barkow.
10 Me son Noah ni medlip e rran me ki pag fare *dove* nge yan. 11 Me gonowrug me sul
ngak Noah, ni bay ba gaf i yuwan e *olive* u l'ugun ni kab mirerey. Ma aram me nang
Noah nike yan e ran nga but'. 12 Miki son Noah ni medlip e rran me pag fare *dove* nge
changeg nge yan bayay; me yan ma daki sul.
13 Nap'an ni gaman e 601 e duw yangren Noah, ko bin m'on e rran ko bin som'on e pul,
ma aram e kari chuw e ran u daken e but'. Ma nap'an ni chuweg Noah e chigiy u daken
fare barkow nge changar nga wean me guy nike mlik' daken e but'. 14 Me chirofen ni
rliw' nge medlip fen e pul ko bin l'agruw e pul, ma kari mlik' e but'.
15 Me ga'ar Got ngak Noah, 16 "Mmarod le'engim, nge pifakam ni pumo'on, nge pi
le'engirad nga wuru' e barkow. 17 Ma ga fek urngin fapi gamanman ngar uned ngom
nga wuru' e barkow, ya ngar diyen gad ngar weargad nga gubin yang u daken e fayleng."
18 Me yan Noah nge le'engin, nge pifakrow ni pumo'on, nge pi le'engirad nga wuru' fare
barkow. 19 Ma urngin e gamanman nge arche', nranod nga wuru' e barkow ni yad yu
ulung ni bmit ngabang ma bmit ngabang.

Noah ni pi' ba maligach ngak Got

20 Me ubung Noah ba altar ni fan ngak SOMOL; mra bmit fapi gamanman nge arche'
nike duwgiliy Got ni ngu'un pi' ni maligach, me fek reb u fithik' nge li' nge urfiy ni polo'
u daken fare altar, ni aram e ke pi' ni maligach ngak Got. 21 Ma fa'ani faray SOMOL bon
fare maligach nrib fel', me ga'ar u wan', "Dab kug kirebnag wa'athan e but' bayay ni
bochan e ngongol rok e girdi'; gu manang ni ka nap'an ni kabran e girdi', ma ba kireb
e leam rok. Dab kug thang owchen urngin ban'en nib fos bayay, ni bod ni kug rin' e
yaney. 22 N'umngin nap'an ni kabay e re fayleng ney, e bayi par ni ba' e ngiyal' ni ngan
yung ban'en riy ma bay e ngiyal' ni ngan kunuy wom'ngin e tin kan yung. Ma bayi par
ni bay nap'an nib garbeb ma bay nap'an me gowel, ma bay nap'an me mat e yal' ma bay
nap'an me aw e n'uw, ma bay nap'an me rran ma bay nap'an me nep'."

9

M'ag ni ngongliy Got u thilrow Noah

1 Me tow'athnag Got Noah nge fapi pumo'on ni fak Noah ko re bugithin ni ba'aray
ni yog ni ga'ar, "Ngam diyen gad nge yo'or pifakmed ni fan e pi'in ni owchemed e nge
mang yad e ra pired u gubin yang u daken e fayleng. 2 Urngin e gamanman nu fayleng,
nib mu'un e arche' ngay, nge gamanman nib achig, nge nig e bay ur pired ni yad ba
tamdag ngomed. Yad gubin ni kan tayrad nga tan pa'med. 3 Chiney e aram e rayag ni
ngam longuyed urngin e gamanman mi gimed kay ni ku bod rogon e woldug ni gimed
be kay; kug pi' ngomed ni gubin ni nge mang ggan ngomed. 4 Ri ta'a ban'en e bay ndab

mu koyed: ufin ni ba' e racha' u fithik', ya racha' e bay e yafos u fithik'. 5 Ma fa'anra
thang be' e pogofan rok be', ma yira gechignag. Ma re gamanman nra li' be' nge yim', e
bay gu thang e fan rok ni gechig rok. 6 En nra thang e pogofan rok reb e girdi' e ku bayi
cheal be' nge thang e pogofan rok. Ya girdi' e ni ngongliy ni bod ya'an Got.
7 "Thingar mu diyen gad nge yo'or pifakmed, ya nge yo'or e pi'in owchemed ngar pired
u gubin yang u daken e fayleng."
8 Me ga'ar Got ngak Noah nge pifak ni pumo'on, 9 "Chiney e nggu ngongliy e m'ag
u thildad nge pi'in ni bayi sum ni owchemed, 10 nge ngak urngin e pin'en nib fos ni
bay romed, ni arche', nge gamanman, ni urngin ban'en ni yib ko fare barkow nga but'.
11 Ba'aray e thin ni ir e ngug ngongliy e m'ag u thildad ngay; gube micheg ngomed
ndab ki kirebnag e ran bayay urngin e pin'en nib fos. Ma dabki kirebnag e ran bayay e
fayleng." 12-13 Me ga'ar Got, "Bay gu tay e ragim rog nga fithik' e manileng ni nge mang
pow ko re m'ag ney ndabi m'ay bi'id ni kug ngongliy u thildad nge urngin e gamanman,
bayi par ni pow ko m'ag rog ngak e fayleng. 14 Gubin ngiyal' ni gu ra gagiyegnag e
manileng nge yib nga daken e fayleng, me yib i m'ug e ragim u fithik' e manileng, 15 ma
aram e bay gu leamnag e tin kugog ni nggu rin' ngomed nge ngak urngin e gamanman, ni
aram e dabki kirebnag e ran urngin e pin'en nib fos bayay. 16 Ngiyal' nra m'ug e ragim
u fithik' e manileng e bay ggu' ma aram mu gu leamnag fare m'ag ndabi m'ay biid, ni
m'ag u thilig nge urngin e pin'en nib fos ni bay u daken e fayleng." 17 Miki ga'ar Got
ngak Noah, "Ireray e pow ko fare bugithin ni kugog ngak urngin e pin'en nib fos ni bay
u daken e fayleng."

Noah nge pifak ni pumo'on

18 Fapi pumo'on ni fak Noah ni rabad u lan fare barkow nga but' e aram Shem nge
Ham nge Jafeth (Ham e chitamngin Kanaan). 19 Dalip i pumo'on ney ni fak Noah e yad
e chitamngin urngin e girdi' nu fayleng.
20 Mi Noah e be' nma woldug mma chugol gamanman, me ir e som'on ni yung bangi
woldug ni *grape*. 21 Ma nap'an ni mu' i unum rok boch fapi wayin ni yib ko *grape*, me
balyang ngay, me chuweg urngin e mad rok nge mol u lan e *tent* rok ni dariy e mad
u daken. 22 I Ham, ni chitamngin Kanaan, e fa'ani guy e chitamngin ni dariy e mad u
daken, me yan nge weliy ngak fa gali pumo'on ni walagen. 23 Ma aram me fek Shem nge
Jafeth ba mad nib n'uw nga ron'ew nga daken porow miyow kol. Ma aram miyow yan
nga keru'row ngalan fare *tent* miyow upunguy fare mad nga daken e chitamangirow;
nranow ni kar changargow nga bang ni fan e nge dab ra guyew e chitamangirow ndariy
e mad u daken. 24 Ma fa'ani tamilangan' Noah me nang e n'en nike rin' e bin bitir i fak
ni pumo'on ngak, 25 me ga'ar:
"Nge bucheg Got wa'athan Kanaan!
Bayi par ni ir e sib rok e gali pumo'on ni walagen."
26 Miki ga'ar:
"Ke sorok SOMOL, ni Got rok Shem.
Bayi par Kanaan ni ir e sib rok Shem.
27 Nge ayuweg Got Jafeth* nge yo'or owchen!
Ma pi'in ni owchen e ngu'ur pired e tirok Shem e girdi' u ta'bang.
Mi Kanaan e bayi mang sib rok Jafeth."
28 Tomuren ni tharey e ran e fayleng, me par Noah nib fos ni 350 e duw, 29 me yim'
nike gaman 950 e duw rok.

9:4 Lev 7:26, 27; 17:10–14; 19:26; Deu 12:16, 23; 15:23 * **9:27** JAFETH: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bbugithin ni "yo'or."

10

Pi'in owchen pifak Noah
(1 Kronicles 1:5-23)

1 Ba'aray e pi cha' ni owchen Shem, Ham, nge Jafeth ni pifak Noah ni pumo'on. Ra
fakyed boch e bitir ni pumo'on u tomuren fare sugbur ni tharey e fayleng.
2 Pi pumo'on ni pifak Jafeth e Gomer, Mogog, Madai, Javan, Tubal, Meshek nge Tiras e
yad e pi chitamngin e pi ganong ntunguy fithingirad ngay. 3 Pi pumo'on ni pifak Gomer
e yad e girdi' ni owchen fa yuke girdi' nu Ashkenaz, Rifath ngu Togarmah. 4 Ma pi
pumo'on ni pifak Javan e yad e girdi' ni owchen fa yuke girdi' nu Elishah, Spain, Syprus
ngu Rhodes; 5 yad e pi chitamngin urngin e girdi' ni yad be par u dap'el'ay nge daken
e pidonguch. Yad e pi'in owchen Jafeth, nra bagayad ma nam rok nge ganong rok nge
birok e thin.
6 Pifak Ham ni pumo'on e Kash, Egypt, Lybia nge Kanaan, irera' e pi ngachal nni
tunguy ko pi ganong ni yib ni owcharad. 7 Pi'in owchen Kash e yad e girdi' nu Seba,
Havilah, Sabtah, Raamah ngu Sabteka. Pi'in owchen Raamah e yad e girdi' nu Sheba
ngu Dedan. 8 Min gargeleg be' nib pagel ni fak Kush ni Nimrod fithingan me yan i par ni
ir e bin th'abi som'on e girdi' u fayleng nib falu' ni i mael ngi i kol boch e nam. 9 Bochan
e fal'egwa'ath rok SOMOL ngak, me par nri kub cheag ko mokol gamanman, aram fan
ni tabanathin u langan e girdi' ni yad ma ga'ar, "I SOMOL e nge ayuwegnem ngam mang
be' nib cheag ko mokol gamanman ni bod Nimrod!" 10 Mu'un yu Babylon ko gin ni i
gagiyegnag ni som'on nge yu Erek ngu Akkad. Dalip yang i n'ey e bay u lan yu Babylonia.
11 Me chuw u rom nge yan nga Assyria me yan i ngongliy e binaw nu Niniveh, Rehoboth
Ir, Kalah, 12 ngu Resen ni bay u thilin yu Niniveh nge yu Kalah ni ireram fare binaw nib
gilbugwan.
13 Pi'in owchen Egypt e yad e girdi' nu Lydia, Anam, Lehab, Naphtuh, 14 Pathrus,
Kasluh, ngu Crete, ni yad e sum owchen e Filistine rorad.
15 I Kanaan e chitamngin Sidon ni ir e bin nganni' i fak, nge Heth, 16 Jebusites, Amor-
ites, Girgashites, 17 Hivites, Arkites, Sinites, 18 Arvadites, Zemarites nge Hamathites. Pi
ganong rok Kanaan ney e garer i yan 19 ngranod ra tawgad ko yimuch u Sidon i yan
nga Gerar nge mada' nga Gaza, ma ku'ur garergad i yan ngalan e ngek nga Sodom ngu
Gomorrah ngu Admah ngu Zeboiim nge mada' nga Lasha. 20 Irera' e pi'in owchen Ham
nra bagyad ma nam rok nge ganong rok nge birok e thin.
21 Shem ni nganni' rok Jafeth ni walagen, e ir e chitamngin urngin e Hebrew. 22 Ma
pifak Shem ni pumo'on e Elam, Ashur, Arpakshad, Lud nge Aram. 23 Ma pi'in owchen
Aram e yad piyu Uz, Hul, Gether, ngu Meshek. 24 Mi Arpakshad e ir e chitamngin Shelah
ni chitamngin Eber. 25 L'agruw e pagel ni fak Eber: Reb e ni tunguy Peleg* ngak ni
bochan e ngiyal'nem e yibe ki'eg e girdi' u fayleng; ma bagyow e ni tunguy fithingan
ni Joktan. 26 Ma pi'in owchen Joktan e yad e girdi' nu Almodad, Shelef, Hazarmaveth,
Jerah, 27 Hadoram, Uzal, Diklah, 28 Obal, Abimael, Sheba, 29 Ofir, Havilah, ngu Jobab.
Yad urngin nrabad rok Joktan. 30 Nam ni ur pired riy e yan u Mesha nge yan i mada' nga
Sefar ni bay u fithik' e burey u lan e ngek. 31 Irera' e pi'in owchen Shem nra bagyad ma
nam rok nge ganong rok nge birok e thin.
32 Pi girdi' ney e yad e pi'in owchen Noah nra bagyad ma rogon tha'an nib ul ul i yib
nge nam rok. Ma urngin e girdi' u fayleng e yib rok pifak Noah u tomuren ni tharey e
ran e fayleng.

11

Fare wulyang nu Babylon

* **10:25** PELEG: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "ki'eg."

1 Som'on e i par e girdi' nu fayleng ni ta'ab thin e yad ma yog ma ta'reb rogon e yu
bugithin rorad. 2 Ma nap'an nranod i yan u lane ngek, miyad yib nga bangi tafel'fel' nib
ga' yang ni bay u lan yu Babylonia, ni aram e gin nra pired riy. 3 Me lungurad, "Ngad
ngongliyed e rengnga nge mu' ma gadad urfiy." Ma aram me yag e rengnga ngorad ni
ngar ubunged e naun ngay, nge n'en ni yima yin' nga thilin e rengnga nge kol e rengnga.
4 Ma aram me lungurad, "Ngad ngongliyed reb e binaw ngodad ni pire' e naun riy ni
bay ba wulyang riy ni yan i tun ko lang. Me gilbuguwdad me siy da weargad u roy u
fayleng."
5 Me yib SOMOL nga but' nge yib i guy fare binaw ni pire' e naun riy nge fare wulyang
nike ngongliy fapi girdi', 6 me ga'ar, "Picha' ney e yad ta'ab girdi' ma ta'reb e thin rorad,
ma aray e kar tabolngin niged e tin ngar ngongliyed. Dabi n'uw nap'an me yag rorad ni
yug tin yad ba'adag miyad ngongliy. 7 Darod nga but' ngad athkuyed e thin rorad nge
bagayad ma dabki nangfan e thin ni be yog bagayad." 8 Ma aram me weregrad SOMOL
miyad wear nga gubin yang u fayleng, miyad pag fare binaw ndakur toyed e naun riy.
9 Fithingan e re binaw nem nra toyed e naun ngay ni pire' e yu Babylon,* fithingan, ni
fan e u rom e athkuy SOMOL e thin rok urngin e girdi' riy, mu rom e weregrad riy nga
gubin yang u fayleng.

Pi'in ni owchen Shem
(1 Kronicles 1:24-27)

10 Irera' e picha' ni owchen Shem. Nap'an ke yan l'agruw e duw nga tomuren nike
tharey e ran e fayleng, ma 100 e duw rok Shem e ngiyal'n'em, min gargeleg bochi pagel
ni fak ni Arpakshad. 11 Tomuren ni kan gargeleg Arpakshad miki par Shem nib fos ni
500 e duw, miki fakay boch e bitir.
12 Ma nap'an ni gaman guyey nge lal e duw rok Arpakshad, min gargeleg bochi pagel
ni fak ni Shelah; 13 tomuren ni kan gargeleg Shelah miki par Arpakshad nib fos ni 403 e
duw, miki fakay boch e bitir.
14 Ma nap'an ni gaman guyey e duw rok Shelah, min gargeleg bochi pagel ni fak ni
Eber; 15 tomuren ni kan gargeleg Eber miki par Shelah nib fos ni 403 e duw, miki fakay
boch e bitir.
16 Ma nap'an ni gaman guyey nge aningeg e duw rok Eber, min gargeleg bochi pagel
ni fak ni Peleg; 17 tomuren ni kan gargeleg Peleg miki par Eber nib fos ni 430 e duw, miki
fakay boch e bitir.
18 Ma nap'an ni gaman guyey e duw rok Peleg, min gargeleg bochi pagel ni fak ni Reu;
19 tomuren ni kan gargeleg Reu miki par Peleg nib fos ni 209 e duw, miki fakay boch e
bitir.
20 Ma nap'an ni gaman guyey nge l'anguw e duw rok Reu, min gargeleg bochi pagel ni
fak ni Serug; 21 tomuren ni kan gargeleg Serug miki par Reu nib fos ni 207 e duw, miki
fakay boch e bitir.
22 Ma nap'an ni gaman guyey e duw rok Serug, min gargeleg bochi pagel ni fak ni
Nahor; 23 tomuren ni kan gargeleg Nahor miki par Serug nib fos ni 200 e duw, miki fakay
boch e bitir.
24 Ma nap'an ni gaman rliw' nge mereb e duw rok Nahor, min gargeleg bochi pagel ni
fak ni Terah; 25 tomuren ni kan gargeleg Terah miki par Nahor nib fos ni 119 e duw, miki
fakay boch e bitir.
26 Ma nap'an nike pag medlip i ragag e duw rok Terah, min gargeleg boch e bitir ngak
ni aram Abram, Nahor nge Haran.

Pi'in ni owchen Terah

* **11:9** BABYLON: Re ngachal ney ni thin ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "ma'athuk".

27 Ba'aray e pi cha' ni owchen Terah: Terah e chitamngin Abram nge Nahor nge Haran.
Mi Haran e chitamngin Lot, 28 mi Haran e yim' ko re binaw ni ba'aram ni ilal riy, ni aram
yu Ur ni bay u lan e nam nu Babylonia, ko ngiyal' ndawori yim' e chitamngin. 29 Me
le'ay Abram Sarai, me le'ay Nahor Milkah, ni be' ni bpin ni fak Haran, ni Haran e ir e
chitamngin Iskah. 30 Ma de fakay Sarai e bitir, ya de yag ni nge diyen.
31 Me fek Terah Abram ni be' nib mo'on ni fak, nge tongin i Lot ni be' nib mo'on ni fak
Haran, miki fek Terah Sarai ni le'engin Abram ni fak me un ngorad ngar chuwgad ko re
binaw nem nu Ur ni bay u lan e nam nu Babylonia, miyad yan ni ngranod ko nam nu
Kanaan. Miyad mada' nga Haran miyad par u rom, 32 me yim' Terah u rom nike gaman
205 e duw rok.

12

Got ni pining Abram

1 Me ga'ar SOMOL ngak Abram, "Mpag e nam rom, nge girdi' rom, nge tabinaw rok
e chitamam ngam man nga ba nam ni bay fin gu dag ngom. 2 Bay gu gagiyeg nge
yib owchem ni pire' ni pire', ni yad e bay ra manged girdi'en ba nam nib ga'. Bay gu
fal'eg wa'atham mu gu gagiyeg nge gilbuguwan fithingam, me fel' wa'athan e girdi' ni
bocham.
3 Gu ra fal'eg wa'athan e pi'in yad ra fal'eg wa'atham,
ma gu ra bucheg wa'athan e pi'in yad ra yibilayem ni nge kireb wa'atham.
Urngin e nam nu fayleng e bay i fel' wa'athrad ni bocham."
4 Nap'an ni gaman medlip i ragag nge lal e duw yangren Abram, me chuw ko fare
binaw nu Haran, ni bod rogon ni yog SOMOL ngak ni nge rin'; me un Lot ngak. 5 Me
fek Abram Sarai ni le'engin, nge Lot ni fak be' nib mo'on ni walagen, nge urngin ban'en
ni immoy rorad nge urngin e sib ni yag ngorad u Haran, ma aram miyad yan ni yad be
nameg e nam nu Kanaan.
Fa'anra tawgad nga Kanaan, 6 me milekag Abram nge yib i mada' ko fa gin'en ni bay
fare ke gek'iy ni *oak* riy u Moreh u lan e binaw nu Shekem. (Re ngiyal' i n'em e ka be
par e girdi' ni kanog e Kanaanite ngorad u lan e re nam nem.) 7 Me m'ug SOMOL ngak
Abram me ga'ar ngak, "Irera' fare nam ni bay gu pi' ngak e pi'in ni owchem." Me ubung
Abram ba altar u rom ni fan ngak SOMOL nike yib i m'ug ngak. 8 Tomuren e binem, me
yan u rom ngalan e yimuch ko fare burey ni bay ko ngek ko binaw nu Bethel, me n'uf e
pi *tent* rok u thilin yu Bethel ngu Ai, ni ba' yu Bethel ko ngal ma bay yu Ai ko ngek. Miki
ubung reb e altar u rom nge tayfan SOMOL me meybil ngak. 9 Ma aram me yan u bang
nga bang ni be sor i yan ko yimuch nu Kanaan.

Abram u lan yu Egypt

10 Machane bay ba uyngol u Kanaan nrib gel, ma aram me yan Abram u rom ngalan
e yimuch nge mada' nga Egypt, me par u rom boch ngiyal'. 11 Nap'an nike yan ni nge
th'ab e mathil ngalan yu Egypt, me ga'ar ngak Sarai ni le'engin, "Mu tiyilim ngog, gab
pidorang. 12 Ra guyem e girdi' nu Egypt, mra lungurad, Re pin nem e le'engin Abram.
Ma aram e yad ra thang e fan rog ni fan e ngar feked gur. 13 Wenig ngom, mog ngorad ni
gur be' ni bpin ni walageg; ma aram e dab ra thanged e pogofan rog miyad ayuwegneg
ni bfel' ni bochan e walageg gur." 14 Fa'ani th'ab e mathil nge yan ngalan yu Egypt, me
guy yu Egypt nib pidorang e bpin rok. 15 Pi'in nib tolang ni yad bay nga tan pa' Farao e
ra guyed miyad weliy ngak Farao rogon feni pidorang e re pin nem, mi ni fek i yan nga
tafen Farao. 16 Ma bochan e re pin nem, mi i ayuweg Farao Abram ni bfel' me pi' ngak
yu ran' i saf nge kaming, nge garbaw, nge dongki, nge bogi ni' ni sib, nge kamel.
17 Me pi' SOMOL e liliy nib gel nge yib ngak Farao nge girdi' ni be par u tafen, ni bochan
e ke fek Farao Sarai ke yan i tay nga tafen. 18 Me l'oeg Farao be' nge yan i pining Abram

12:3 Gal 3:8

nge yib ngak, me fith ngak Abram ni ga'ar, "Ba mang e kam rin' ngog? Mangfan nda
mog ngog ni Sarai e bpin rom? 19 Mangfan ni lungum e be' ni bpin ni walagem, kug fek
ni nge mang bpin rog? Ba'aray le'engim; mfek ngam chuwgow!" 20 Me yog Farao ngak
bogi pumo'on ni ngar uned ngak Abram nge bpin rok nge urngin e tin bay rok ngar ted
Abram nga wuru' e nam.

13

Abram nge Lot nra weargow

1 Me yan Abram nga wuru' yu Egypt ni be sor i yan ko nug nu Negeb ni bay nga lel'och
u Egypt, ni yow e bpin rok nge urngin ban'en ni bay rok, nge Lot. 2 Mi Abram e be' ni
pire' ban'en rok, ni aram e saf, nge kaming, nge garbaw, ma ku er rogon e silber nge gol.
3 Ma aram me chuw u rom u Negeb nge yan u bang nga bang, ni be sor i yan nga Bethel.
I yan i taw ko fagi n'en u thilin yu Bethel ngu Ai ni aram e gin'en ni i par riy ni som'on
4 nu rom e ubung fare altar riy ko som'on. Ma fa'ani taw ngay me liyor ngak SOMOL me
meybil ngak.

5 Mi Lot, ni be un ngak Abram ko milekag i yan, e ku er rogon ni bay e saf ni fak, nge
kaming, nge garbaw, ma ku bay e girdi' ni be un ngak yad be par u *tent* i yan. 6 Binaw ni
bay e pan riy ni tagil' e abich rok e gamanman e dabi gaman e gamanman rorow riy ni
fa'ani yow ra par u ta'bang; ya ra bagayow ma ke yo'or i yo'or e tirok e gamanman. 7 Ere
i malu'ag thin e pi'in yad ma gafaliy e gamanman rok Abram nge pi'in yad ma gafaliy
e gamanman rok Lot. (Re ngiyal' i n'em e ka be par e girdi' ko gi nam nem ni kanog e
Kanaanite nge Perizzite ngorad.)

8 Me ga'ar Abram ngak Lot, "Gadow tabnaw, ere tirom e girdi' nge tirog e girdi' e
susun e dab ur malu'ag thingad. 9 Ere ngad weargow. Gur e ngamog e gin ni gab adag
e binaw ni ngam man ngay mag pageg. Ngam sor ngabang mu gu sor ngabang." 10 Me
chachangar Lot me guy nre loway ni ba'aram ni bay e lul' ni Jordan riy nge yan nge
mada' nga Zoar, e bpire' e ran ni bay riy ni bod fa gi woldug rok SOMOL, fa bod e
nam nu Egypt. (Fa ngiyal'nem ndawori kirebnag SOMOL fa gali binaw nu Sodom ngu
Gomorrah.) 11 Me duwgiliy Lot ni nge milfan e loway nu Jordan ngak ni ga'ngin, ma
aram me chuw rok Abram nge yan ko ngek. Ara' rogon ni wear e gali cha'nem. 12 Me
par Abram u lan e nam nu Kanaan, me yan i par Lot nga thilin fapi binaw ni bay u lan
fare loway me n'uf e pi *tent* rok nib chugur ko binaw nu Sodom, 13 ma girdi' ni yad ma
par u lan yu Sodom e ba kireb e ngongol rorad, ni aram e yad ma denen nib togopluw
ngak SOMOL.

Abram ni yan i par nga Hebron

14 Tomuren nike chuw Lot me ga'ar SOMOL ngak Abram, "Ngam par uwur ngam fal'eg
i yaliy urngin yang; 15 ya ga'angin e binaw ni ga be guy e bay gu pi' ngom nge pi'in ni bay
ra bad ni owchem, ma bayi par ni tafnam ndariy n'umngin nap'an. 16 Ma bay gu pi' e
pi'in owchem ni pire' nib pire', ndariy be' nrayag rok ni the'egrad ni yad gubin, ni ta'reb
rogon ko nge the'eg be' urngin e fiyath ni bay u daken e fayleng. 17 Ere mu fal'eg rogom
ngam lekag daken e re nam ney, ya aram e nggu pi' ngom ni ga'ngin." 18 Ma aram me
pug Abram e pi *tent* rok nge yan i par nga bang nib chugur ko fa yu ke gek'iy ni *oak* ni
bay u Mamre ni bangi n'en ni bay u Hebron, mu rom e ubung ba altar riy ni fan ngak
SOMOL.

14

I Abram ni ayuweg Lot

13:15 Act 7:5

1 Amrafel ni Pilung nu Shinar, nge Ariok ni Pilung nu Ellasar, nge Kedorlaomer ni
Pilung nu Elam, nge Tidal ni Pilung nu Goyim 2 e ra maelgad ngak lal e pilung, ni aram
Bera nu Sodom, nge Birsha nu Gomorrah, nge Shinab nu Admah, nge Shemeber nu
Zeboyim, nge pilung nu Bela (ara Zoar). 3 Lal i pilung ney e ra chaggad miyad ulunguy e
salthaw rorad ngalan e Loway u Siddim, ni aram yu Dead Sea e chiney. 4 Ya yad be par u
tan pa' Kedorlaomer nike gaman ragag nge l'agruw e duw nap'an, machane fa'an ni yan
ngalan e bin ragag nge dalip e duw miyad togopluw ngak. 5 Me yan ngalan e bin ragag
nge aningeg e duw me yib Kedorlaomer nge pi pilung ni kar chaggad ngak nge salthaw
rorad ngar gelgad ngak piyu Refaim ni bay u lan yu Ashterothkarnaim, nge piyu Zuzim
ni bay u lan yu Ham, nge piyu Emim ni bay u daken bangi binaw nib tagapas ni kanog
yu Kiriathaim ngay, 6 nge girdi' ni kanog e Horite ngorad ni yad ma par u daken e burey
i yan u Seir nge yan i mada' nga El-paran, ni bay ko gin ni tabab fa gi ted ni *desert* riy.
7 Miyad cheal ngar sulod nga Kadesh (ara Alublub ko Pufthin), miyad kol e nam rok e
girdi' ni kanog e Amalekite ngorad ni ga'ngin, nge girdi' ni kanog e Amorite ngorad ni
yad ma par u lan yu Hazazon-tamar.
8 Ma fapi pilung nu Sodom, ngu Gomorrah, ngu Admah, ngu Zeboyim, ngu Bela e ra
kunuyed e yu raba' i salthaw rorad ngalan e Loway nu Siddim ngar maelgad 9 ngak
Kedorlaomer nu Elam, nge Tidal nu Goyim, nge Amrafel nu Shinar, nge Ariok nu Ellasar,
ni aram e lal e pilung nike togopluw ngak aningeg. 10 Ma loway nu Siddim e ba sug ko
low nike suguy e pich, ma pilung nu Sodom ngu Gomorrah e fa'anra guyew rogon ni
ngar milgow ko mael, miyow mul ngalan e pi low nem. Ma dalip ni magey e pilung e ra
milgad nga daken e pi burey. 11 Ma fa aningeg i pilung e ra feked urngin ban'en ni bay
u lan e binaw nu Sodom ngu Gomorrah, nib mu'un e ggan ngay, miyad yan. 12 Ma ku ra
feked Lot ni fak walagen Abram nge urngin ban'en rok, ya ma par u Sodom.
13 Machane bay be' nib mo'on ni thay me yib i yog ngak Abram ni ba Hebrew nma par
nib chugur nga yu ke gek'iy ni *oak* ni fi'in Mamre, ma cha'nem e ba Amorite, nib mo'on
ni walagen Eshkol nge Aner, ni yad Abram nga baraba'. 14 Fa'ani rung'ag Abram ni ka
ni kol Lot ni fak be' ni walagen, me kunuy e pumo'on ni be par rok ni pi'in nib yul'yul',
mranod ra gaman gad 318 u gubin, miyad lol'oeg fapi pilung ngar mada'gad nga Dan.
15 Me ruw raba'nag e girdi' rok u rom ngar pired ni kar ruw ulunggad, miyad cham
ngak fapi pilung nge salthaw rorad ni nep' ngar gelgad ngorad. Miyad lol'oegrad ngar
mada'gad nga Hobah, ni bay nga lel'och u Damaskus, 16 miyad fulweg urngin e chugum
ni kan fek. Miki fulweg Abram i Lot, ni be' rok, nge chugum rok, nge pi'in ni ppin nge
tin kabay e girdi'.

Melkizedek ni Yibilay Abram

17 Fa'ani sul Abram nike gel ngak Kedorlaomer nge tin ba'aram e pilung ni yad, me
yan e pilung nu Sodom i sonnag ngalan e Loway u Shaveh (ni ku yima yog fithingan ni
Loway rok e Pilung). 18 Me Melkizedek, ni ir e pilung nu Salem ma ku ir e Prist ni Th'abi
Ga, e fek e flowa nge wayin i yib ngak Abram, 19 me yibilay ni ba'aray e thin ni yog, "I
Got ni Th'abi Tolang, me ir e ngongliy e tharmiy nge but', e nge fal'eg wa'athan Abram.
20 I Got ni Th'abi Tolang e nga ni pining e sorok ngak, ya ir e ke ayuwegnem kam gel
ngak e pi to'ogor rom ko mael." Me fek Abram ragag e pasent u urngin e tin ni fek u
fithik' e mael nge pi' ngak Melkizedek.
21 Me ga'ar fare pilung nu Sodom ngak Abram, "Mu tay rom urngin ban'en ni kam
fulweg, machane ngam pi' ngog urngin e tirog e girdi'." 22 Machane me ga'ar Abram, "Ri
gu be yog ngom u p'eowchen SOMOL, ni ir fare Got ni Th'abi Tolang, ni ir e sunumeg
e tharmiy nge but', 23 ndariy bochi ban'en rom ni nggu fek, ni mus nga ba yil' i tret
ara togofan ba sus, ni bochan e nge dabiyag ni lungum, 'I gag e gu yo'ornag ban'en rok
Abram.' 24 Dariy ban'en ni nggu fek rom nggu fanay. Kemus ni tin ke kay e tirog e girdi' e

kemang birog e f'oth, machane pi'in gamad nga baraba', ni Aner nge Eshkol nge Mamre e ngar feked e f'oth rorad."

15

M'ag ni ngongliy Got u thilrow Abram

1 Tomuren e biney, mi ni piliyeg e changar rok Abram me rung'ag laman SOMOL ni be
non ngak ni be ga'ar, "Abram, dab mu rus. I gag e bay gu yororiyem ni dabi buch ban'en
rom; mu gu fal'eg wa'atham."
2 Machane me ga'ar Abram, "SOMOL ni Got, uw rogon ni ngam fal'eg wa'athag, ni
dariy e bitir ni fakag? Cha' nra gum' me mil suwon urngin ban'en rog ngak e Eliezer nu
Damaskus. 3 Dawor mu pi' e bitir ngog, e re bagayad e pi'in ni sib rog e bay gum' me
mil suwon urngin ban'en rog ngak." 4 Me rung'ag bayay laman SOMOL ni be ga'ar ngak,
"Re sib rom nir e ga ra yim' ma gathi ir e ra mil suwon urngin ban'en rom ngak; ya be'
nib mo'on nri fakam e ir e bayi mil suwon ngak." 5 Me fek SOMOL Abram nga wean me
ga'ar ngak, "Mu sap nga lanelang ngam the'eg e t'uf ni bay riy ni fa'an rayag rom, aram
urngin e pi'in owchem ni bay yib." 6 Me pagan' Abram ko tin nike yog SOMOL, ma aram
me mathe'eg SOMOL ngak Abram ni be' nike mat'aw ni bochan e ke pagan' ko tin keyog
ngak.
7 Me ga'ar SOMOL ngak, "I Gag SOMOL, ni gag fa'anem ni gog ngom ni ngam chuw
ko binaw nu Ur ni bay u lan yu Babylonia, ni fan e nggu pi' ngom e re nam ney ngam
tafnay." 8 Machane me ga'ar Abram, "SOMOL rog ni Got, ra di'in mu gu nang ni bay
gu tafnay?" 9 Me fulweg ni ga'ar, "Mu fek i yib ngog ba garbaw ni bpin ni dalip e duw
yangren, nge ba kaming ni dalip e duw yangren, nge ba saf ni pumo'on ni dalip e duw
yangren, nge ba arche' ni *dove*, nge ba bulogol." 10 Me fek Abram urngin e pi gamanman
nem i yib ngak Got, mra reb me sey nge ruw raba', ra baraba' me tay nga to'oben baraba'
me k'afeg ni l'agruw thal; machane de sey fa gal arche'. 11 Me yib e arche' ni *vulture* ko
fapi gamanman nike li', me tulufrad Abram.
12 Ma nap'an ni be yan ni nge aw e yal', me mol Abram, me yib e tamdag ngak nib gel.
13 Me ga'ar SOMOL ngak, "Pi'in ni bay rabad ni owchem e bay ra pired ni yad e milekag u
lan ba nam ni gathi nam rorad; bay ra pired ni yad e sib u rom ma ba kireb e n'en ni bay
un rin' ngorad ni 400 e duw. 14 Machane bay gu gechignag e re nam ni yad ra yodorom
nagrad, ma bo'or e machaf ni yad ra chuw ko re nam nem miyad fek. 15 Machane gur
e bay mpar nib n'uw nap'am, nga mum' u fithik' e gapas; min k'eyaggem. 16 Aningeg
e mfen nra yan mfini sul e pi'in owchem ngaray, bay gu tuluf e pi girdi' ni ba'aray ni
kanog e Amorite ngorad ngar chuwgad ko ngiyal' ni kar pired ni kari gel e kireb rorad
ni dabisiy ni ngan gechig nagrad."
17 Ma fa'ani aw e yal' nike nep', me m'ug ba tafen e nifiy ni bod ya'an ba th'ib ni be
yib e ath u langgin, me m'ug ba mol' ni be daramram ni be yan u thilin fa yu raba' i
gamanman. 18 Chirofen nem e ngongliy SOMOL reb e m'ag u thilrow Abram, ni ga'ar,
"Nggog ngom ni bay gu pi' e re nam ney ni ga'ngin ngak e pi'in owchem, ni mus ko fare
lul' ni bay ko mathil u Egypt nge yan i mada' ko fare lul' ni ba ga' ni Eufrates fithingan,
19 nib mu'un e yungi binaw ni tafen fapi girdi' ni kanog e Kenite ngorad, nge Kenizzite,
nge Kadmonite, 20 nge Hittite, nge Perizzite, nge Refaim, 21 nge Amorite, nge Kanaanite,
nge Girgashite, nge Jebusite."

16

Hagar nge Ishmael

15:5 Rom 4:18; Heb 11:12 **15:13** Exo 1:1–14; Act 7:6 **15:18** Act 7:5

1 Ma le'engin Abram ni aram Sarai e dawori diyennag e bitir ni fak Abram. Machane
bay be' ni bpin ni sib rok Sarai ni Hagar fithingan, ni re pin nem e be' nu Egypt. 2 Me
ga'ar Sarai ngak Abram, "Mu sap, SOMOL e ke teg ndagur diyen. Mpirew e re pin ni
ba'aray ni sib rog. Ya sana rayag ni nge diyennag reb e bitir nggu fakay." 3 Ma aram me
pi' Sarai Hagar ni sib rok ni be' u Egypt ngak Abram ni nge mang bpin rok. (Nrin' e re
bugithin ney nga tomuren nike par Abram u Kanaan ni nga ragag e duw.) 4 Ma nap'an
ni par Abram nge Hagar, me diyen Hagar. Ma fa'ani pir'eg Hagar rok nike diyen, me
darifannag Sarai. 5 Ma aram me ga'ar Sarai ngak Abram, "Ren'ey ni be changar Hagar
ngog nga but' e gur e kireb rom. I gag e gu pi' e sib rog ngom, ma ka nap'an ni pir'eg rok
nike diyen ma aram e be changar ngog nga but'. I SOMOL e bayi turguy e arodow ni ir
e bfel'." 6 Me fulweg Abram ni ga'ar, "Kefel', re bpin nem e gur e bay u tan pa'am ya ir e
sib rom; mu rin' ngak e tin ga ba'adag." Ma aram me tabab Sarai i gafgownag Hagar, me
mil Hagar.
7 Me m'ug fare engel rok SOMOL ngak Hagar ko fare alublub ni bay u lan e ted ni
desert, ma re alublub nem e bay u to'oben e wo' ni yan ko binaw nu Shur, 8 me ga'ar
fare engel, "Hagar, ni sib rok Sarai, kamub u uw, ma uw e ga be sor ngay?" Me fulweg ni
ga'ar, "Gu be mil rok Sarai ni ug pigpig ngak." 9 Me ga'ar ngak, "Mu sul ngak Sarai ngam
munguy ngak nge mang ir e i gagiyeg nigem." 10 Miki ga'ar ngak Hagar, "Bay gu pi' ngom
owchem ni pire' ni pire' ndabiyag ni ngan the'egrad. 11 Ke chugur ni ngam gargeleg
bochi pagel, ma ngam tunguy fithingan ni Ishmael,* I SOMOL e ke rung'ag lamam u
fithik' e gafgow nike yib ngom. 12 Machane chi cha'nem ni fakam e bay i par ni bod ba
dongki ni malboch; bayi par ni be togopluw ngak urngin e girdi', ma urngin e girdi' ni
bay ur pired ni yad be togopluw ngak. Bayi chuw u fithik' urngin girdi'en nge yan i par
ngabang ni go' ir."
13 Me fith Hagar u wan' ni ga'ar, "Gur cha'ney ni kug guy e irera' fa'anem nma guyeg?"
Ma aram me tunguy fithingan SOMOL ni ga'ar, "Ba Got ni Ma Guy." 14 Aram fan nma
yog e girdi' fithingan fare luwed ni bay u thilin yu Kadesh nge yu Bered ni "Luwed rok
Fa'anem ni be Par Nib Fos Ma Be Guyeg."
15 Me gargeleg Hagar fachi pagel ni fak Abram, me tunguy Abram fithingan ni
Ishmael. 16 Ma ngiyal'nem e meruk e ragag nge nel' e duw yangren Abram.

17

Maad'ad ni pow ko M'ag

1 Nap'an ni mereb i ragay nge merab e duw yangren Abram, me yib i m'ug SOMOL
ngak me ga'ar ngak, "I gag Got ni Gubin ma Rayag Rog. Mu par ni ga be fol rog u
n'umngin nap'an e yafos rom ngam par ni dariy thibngim. 2 Bay gu ngongliy e m'ag
u thildow mu gu pi' owchem nge yib ni pire'." 3 Me ragbug Abram nge yan i yip' owchen
nga but', me ga'ar Got, 4 "Ba'aray fare m'ag ni bay gu tay u thildow: nggog ngom ni gur e
bayi mmang chitamngin bo'or e nam. 5 Ma fithingam e dabki par ni Abram, ya ke par ni
Abraham,* ya bay gu tem ni gur chitamngin bo'or e nam. 6 Bay gu pi' owchem ni pire'
ma boch i yad e bay ra pilunggad. Bayib owchem ni pire' ni pire' ngar manged girdi'en
boch e nam.
7 "Bay gu tay u gil' e tin kugog ni bay gu rin' ngom nge pi'in bay rabad ni owchem
ni bayi par nib m'ag ni dabi m'ay. Bay gu mang Got rom nge Got rok e pi'in owchem.
8 Bay gu pi' ngom nge ngak e pi'in owchem e re nam ney ni ga be par riy e chiney ni gab
milekag. Ma nam nu Kanaan ni ga'ngin e bayi par ni tafnam ndariy n'umngin nap'an,
ma bay gu par ni gag e Got rok e pi'in owchem."

---

* **16:11** ISHMAEL: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e "Got e ma rung'ag." * **17:5** ABRAHAM: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "chitamngin bo'or e nam." **17:5** Rom 4:17 **17:7** Luk 1:55 **17:8** Act 7:5

9 Me ga'ar Got ngak Abraham, "Ku er rogon gur nthingar mu turguy u wun'um ni
ngam tay e re m'ag ney u thildow nga tagil', ni gur nge pi'in bay rabad ni owchem ko
tin bay yib e mfen. 10 Ba'aray e n'en ni gur nge pi'in bay rabad ni owchem e thingar mu
turguyed u wun'med ni ngam rin'ed ni aram e gubin e pumo'on u fithik'med nthingar
ni maad'ad† nagrad. 11-12 Chiney i yan ngaram e thingar mu maad'adgad ngak urngin
pifakmed ni pumo'on ko ngiyal' ni meruk e rran yangren, nib mu'un e pi'in ni yibe
gargeleg u lan e tabinaw romed ngay ni yad e sib nge pi'in ni sib nchuw'iyrad u reb e
nam. Irera' e ren'en ni bayi mang pow riy ni bay ba m'ag u thilmed nge gag. 13 Ra be'
ma thingar ni maad'ad ngak, ren'ey e bayi mang ba pow u dowmed ni be dag ni m'ag
u thilig nge gimed e dabi m'ay bi'id. 14 Ma re pumo'on ndawor ni maad'ad ngak e ngan
chuweg u fithik' girdi'en e nam rok, ni bochan e m'ag u thildad nde tay nga tagil'."
15 Me ga'ar Got ngak Abraham, "Dab kum pining Sarai ngak le'engim; ya ke par
fithingan e chiney ni Sarah.‡ 16 Bay gu fal'eg wa'athan nge gargeleg bochi pagel ni
fakam. Bay gu fal'eg wa'athan nge mang chitiningin bo'or e nam, ma pi'in ni bayra bad
ni owchen e bay boch i yad ni bayi mang pilung." 17 Me ragbug Abraham me yip' owchen
nga but', machane me minmin ya fa'ani leamnag me ga'ar u wan', "Gur ku rayag ni nge
fakay be' nib mo'on nike gaman 100 e duw yangren bbitir? Gur ku rayag ni nge gargeleg
Sarah bbitir ni aram rogon nike mereb i ragag e duw yangren?" 18 Me ga'ar Abraham
ngak Got, "Wenig ngom, mu ayuweg Ishmael ndabi buch ban'en rok ma ga tay nib fos."
19 Machane me ga'ar Got, "Ga be oloboch; le'engim i Sarah e bayi gargeleg ba pagel ni
fakam ma ngam tunguy fithingan ni Isak.§ Bay gu tay e m'ag rog u thilmow ngu thilin
e pi'in owchen, ni bayi par nib m'ag ndabi math bi'id. 20 Kam wenig ngog ni nggu yoror
rok Ishmael, ba'aray e n'en ni bay gu rin': bay gu ayuweg nggu pi' e bitir ngak ni pire' nge
girdi' ni owchen ni pire'. Bayi par ni ir e chitamngin ragag nge l'agruw i pilung, ma pi'in
owchen e bay gu gagiyeg nagrad ngar manged girdi'en reb e nam ni ba ga'. 21 Machane
bay gu tay e m'ag rog u thilmow Isak ni fakam, ni bayi gargeleg Sarah ko re ngiyal' i n'ey
u lan e binem e duw." 22 Fa'ani mu' Got ko welthin ngak Abraham me yan.
23 Ka chirofen nem me maad'adnag Abraham i Ishmael ni bochi pagel ni fak nge
urngin e pumo'on ni sib rok, ni pi'in nni gargelegrad u tabinaw rok nge pi'in ni
chuw'iyrad, ni urngin e pumo'on ni bay u lan e tabinaw rok, ni bod rogon nike weliy
Got ngak. 24 Mi Abraham e mereb i ragag nge mereb e duw yangren ko ngiyal'nem nni
maad'adnag, 25 mi Ishmael ni bochi cha' ni fak e ni maad'adnag nike gaman e ragag nge
dalip e duw yangren. 26 Yow l'agruw nta'reb e rran nni maad'ad nagrow, 27 nib mu'un
urngin e pumo'on ni sib rok ngay.

18

Isak ni yog Got ni bay ni gargeleg

1 Me yib i m'ug SOMOL ngak Abraham u Mamre ko fa gin bay fa yu ke gek'iy ni *oak*
riy, ke par Abraham nga but' u langan e mab ko *tent* rok ko ngiyal' nib gel e gowel riy
e chirofen nem, 2 me pug owchen ngalang me guy dalip i pumo'on ni yad ba sak'iy. Ma
fa'ani guyrad, me mil u langan e mab ko *tent* rok nge yan ni ngar mada'gad. Me yan i
ragbug nge yan i yip' owchen nga but', 3 me ga'ar, "Ku gub ni nggu pigpig ngomed, wenig
ngomed dab mmarod u to'oben e tabinaw rog ndab mu talgad nga tabinaw rog. I gag e
tapigpig romed. 4 Mu son gad nggog ngan fek e ran i yib ngam luk niged e rifrif u aymed
ngay; rayag ni ngam gifgad u roy u tan e re ke gek'iy ney. 5 Bay gu fek e ggan i yib ngomed;
ya ra pi' gelngimed ngam ul'ulgad ko milekag romed. Kambad nga tafnag, ere gub aray
ni nggu pigpig ngomed." Miyad fulweg ni lungurad, "Kefel', mu rin' ni bod ni kamog."

† **17:10** MAAD'AD: Bayach u taban downgin e pumo'on e ngan th'ab nge chuw. **17:10** Act 7:8; Rom 4:11 ‡ **17:15** SARAH: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e "Bpin ni fak e pilung." § **17:19** ISAK: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e "be minmin."

6 Me gurnag Abraham ir ngalan e *tent* me ga'ar ngak Sarah, "Mu gur nigem, ngam fek
guyey e pawn ko tin th'abi fel' e *flour* rom ngam ngongliy rogon ngam lith." 7 Me mil
Abraham nge yan ko gin bay ba ran' i garbaw riy me fek ba fak e garbaw u fithik'rad
ni kab munguy ufin ma ba sugsug, me pi' ngak ba tapigpig, me gur fare tapigpig nge
ngongliy rogon. 8 Me fek Abraham e milik ni ka ni mugnin nag, nge milik ni kab be'ech,
nge ufin, nge yib i tay nga but' u puluwon fapi pumo'on. Ma nap'an ni yad be abich, me
par nib sak'iy nib chugur ngorad u tan fare ke gek'iy.
9 Ma aram miyad fith ni lungrad "Bu uw Sarah ni le'engim?"
Me ga'ar, "Bay u rom u lan e *tent*."
10 Me ga'ar SOMOL, "Nggog ngom ni le'engim i Sarah e ka mereb e pul me gargeleg
bochi pagel, ma aram e ngiyal' ni bay gu sul ngaray." Ma ke par Sarah u langan e mab
ko *tent* u keru' Abraham ni be motoyil. 11 Mi Abraham nge Sarah e kari gel e pilibthir
rorow, mi Sarah e ke pag e pal. 12 Me minmin Sarah rok nike ga'ar u wan', "Chiney e
kari gu pilibthir ndabkiyag ni gu diyennag e bitir, gur ngku gu pirew e pumo'on rog ni
bod ni ku gub rugod? — ya ku er rogon ni figirngig e ke pilibthir." 13 Me ga'ar SOMOL
ngak Abraham, "Mangfan nike minmin Sarah ni be ga'ar, 'Gur ku rayag ni gu diyennag
bbitir ni ara' rogon ni kari gu pilibthir?' 14 Gur bay ban'en nrib mo'maw' u puluwon
SOMOL? Bayi taw nga nap'an, ni aram e ke mereb e pul ma bay gu sul, ma aram e bayi
gargel Sarah ni bochi pagel." 15 Me ga'ar Sarah, "Da gu minmin." I mithag ni bochan e
ke tamdag. Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Kam minmin."

Abraham ni wenignag yu Sodom

16 Me chuw fapi pumo'on ngranod nga bangi n'en ni yira changar riy nga but' ma yibe
guy yu Sodom, me un Abraham ngorad i yan ni nge fangichiyrad miyad yan. 17 Me ga'ar
SOMOL u wan', "Dabiyag ni gu mithag rok Abraham e n'en ni bay gu rin'. 18 Pi'in owchen
e bay ra manged reb e nam ni ba ga' ma ba gel, ma urngin e nam nu fayleng e bay i fel'
wa'athrad ni bochan. 19 Kug mel'eg ni fan e nge ta'chiylen ngak pifak ni pumo'on nge
pi'in owchen ni ngu'ur folgad ko tin kugog, ni aram e ngu'ur rin'ed e tin nib mat'aw nge
tin nib yal'uw. Ma aram e ra gu rin' ngak urngin e tin kugog ni bay gu rin' ngak."
20 Me ga'ar SOMOL ngak Abraham, "Rib kireb e tin kanog ngog nib togopluw ngak yu
Sodom nge yu Gomorrah, denen ni yad be rin' e ke pag rogon. 21 Thingar gu wan ngaram
nga p'ening ngug guy ko tin kanog ngog nib togopluw ngorad e riyul' fa de riyul'. Bay gu
wan mu gu nang."
22 Me yan fa gali pumo'on ni yow be sor i yan nga Sodom, machane me par SOMOL rok
Abraham. 23 Me chugur Abraham i yan ngak SOMOL me fith ngak ni ga'ar, "Mog, ngari
mu chagiy e pi'in ndawor ra ngongliyed e kireb ngak e pi'in kar ngongliyed e kireb ngam
thang e fan rorad? 24 Fa'anra bay wugem e girdi' u lan e re binaw nem ndarir ngongliyed
e kireb, ma ka ga ra kirebnag e re binaw nem ni ga'ngin? Dab mu tay ndab mu kirebnag
ni fan e ngam ayuweg e pogofan rok e re wugem i girdi' nem? 25 Rib mudugil ndab
mu chagiy e pi'in ndawor ra ngongliyed e kireb ko pi'in yad ba kireb ngam thangefan
rorad. Dabiyag! Dabiyag ni ngam rin' ni er rogon. Ya ra yodor, me ere bay ni gechignag
e pi'in ndawor ra ngongliyed e kireb nta'reb rogon ngak e pi'in kar ngongliyed e kireb.
Dabiyag ni nge yodor. Tapufthin ko fayleng ni polo' e ma ngongol nib yal'uw." 26 Me
fulweg SOMOL ni ga'ar, "Fa'an gu ra pir'eg wugem e girdi' u Sodom ndarir ngongliyed e
kireb, ma dab gu kirebnag e re binaw nem ni bochan e re wugem i girdi' nem."
27 Miki ga'ar Abraham, "SOMOL, wenig ngom, mu n'ag fan rog ni gu be welthin ngom
ni ara' rogon. I gag e kemus ni gub girdi', dariy mat'awug ni nggog ban'en. 28 Sana kemus
ni aningeg i ragag nge lal e girdi' ndarir ngongliyed e kireb ma gathi wugem. Ere ga ra
kirebnag e re binaw nem ni bochan e lal e girdi' nde gaman ko fare mathe'eg?"

18:12 1 Pe 3:6

Me ga'ar SOMOL, "Dab gu kirebnag e re binaw nem ni fa'anra gu pir'eg aningeg i ragag
nge lal e girdi' ni bay u lan ndarir ngongliyed e kireb."
29 Miki ga'ar Abraham, "Sana kemus ni aningeg i ragag e bay ndarir ngongliyed e
kireb." Me fulweg ni ga'ar, "Fa'anra bay aningeg i ragag riy ndarir ngongliyed e kireb
ma dab gu kirebnag." 30 Me ga'ar Abraham, "SOMOL, wenig ngom, dab mu puwan', ya
ngkug non bayay. Ma fa'anra kemus ni guyey?" Me ga'ar, "Dab gu kirebnag ni fa'anra
gu pir'eg guyey." 31 Me ga'ar Abraham, "SOMOL, wenig ngom, mu n'ag fan rog ni gu
be welthin ngom ni ara' rogon. Fa'an mang e kemus ni reliw' e ga ra pir'eg ndarir
ngongliyed e kireb?" Me ga'ar, "Fa'an gu ra pir'eg reliw' ma dab gu kirebnag e re binaw
nem." 32 Me ga'ar Abraham, "SOMOL, wenig ngom, dab mu puwan', ya ngkug non ta'ab
yay. Ma fa'anra kemus ni ragag e ga ra pir'eg?" Me ga'ar, "Fa'anra bay ragag ma dab gu
kirebnag." 33 Ma fa'ani mu' ko welthin ngak Abraham, me yan SOMOL, me sul Abraham
nga tafen.

19

Rogon feni tadenen e pumo'on nu Sodom

1 Fa'ani yib fa gali engel ngalan e binaw nu Sodom nike blayal', ma bay Lot nike par
nga but' u to'oben e garog ko fare binaw, ko gin ni tagil' e mu'ulung rok e girdi'. Ma
fa'ani guy row Lot, me sak'iy nge yan ngorow. Me yan i ragbug u p'eowcherow nike yan
i yip' owchen nga but', 2 me ga'ar, "Gub aray ni nggu pigpig ngomew, wenig ngomew mu
unew ngog ngdarod nga tabinaw rog. Rayag ni ngam maluk nigew e rifrif u aymew mi
gimew par u tabinaw rog e nep' ney, me kadbul ni kam odgow mi gimew yan." Machane
me lungurow, "Danga', bay gu pirew u roy u tagil' e mu'ulung ko binaw e nep' ney."
3 Machane me par Lot ngi i wenig ngorow, me munmun miyow un ngak ngranod nga
tafen. Me lith Lot e flowa nge ngongliy rogon e ggan ni bfel' ni nge kay fa gali pumo'on,
miyow kay.
4 Dawori mol fa gali milekag, me yin' e pumo'on nu Sodom fare naun nga longob, ni
urngin e pumo'on ko re binaw nem nrabad ngaram, ni tin pagel nge tin nike pilibthir.
5 Miyad tolulnag Lot ni yad be fith, "Bu uw fa gali pumo'on ni karbow ni ngar pirew rom
e nep' ney? Mfekrow i yib ngomad nga wean nggu pired." Pi pumo'on nu Sodom nem e
kar darngal niged e gali milekag nem.
6 Me yan Lot nga wean me ning e mab nga keru'. 7 Me ga'ar ngorad, "Pi tafager rog,
ri gu be wenig ngomed ndab mu ngongliyed e binir e ngongol nib kireb! 8 Mu sapgad,
l'agruw e ppin ni fakag ni bay ndawor nangew e pumo'on. Ere mu son gad nggu fekrow
i yib nga wean ngomed mi gimed rin' e tin gimed ba'adag ngorow. Machane dab mu
rin'ed ban'en ngak e gali pumo'on ney, ya yow e milekag ni karbow ngalan e naun rog,
ere thingar gu yoror rorow."
9 Me lungurad, "Mu chuw u kanawo' romad, ya gab milekag ni mub ngaray! I gur mini'
ni ngamog ngomad e tin nggu rin'ed? Dakumur ning e kanawo' ngomad, ya rigu rin'ed
e ngongol ngom ni kab gel e kireb riy ko ngongol ni nggu ngongliyed ngorow." Miyad
tay e mathur ngak Lot, miyad yan ko mab ni ngar t'ared. 10 Ma fa gali pumo'on ni yow
bay u naun e ra girngiyew Lot nga naun, miyow ning fare mab. 11 Miyow malmitnag
urngin fapi pumo'on ni yad bay u wean, nge dakur pir'eged fare mab.

Lot ni chuw u Sodom

12 Me fith fa gali pumo'on ngak Lot ni lungurow, "Kabay be' rom ngabang u roy? Mu
fek pifakam ni pumo'on nge ppin mra bay be' ni girdi' rom u lan binaw ma ga fek ngam
chuweg u roy, 13 ya nggu kireb nigew e re binaw ney. I SOMOL e ke rung'ag nrib kireb e
tin be rin' e girdi' ko re binaw ney, me ere ke l'oegmow ni nggu kireb nigew yu Sodom."
14 Me yan Lot i guy fa gali pumo'on ni ngar mabgolgad fa gali ppin ni fak, me ga'ar

ngorow, “Mu gur nigew gimew ngam chuwgow u roy; ya SOMOL e nge kirebnag e re
binaw ney.” Miyow finey ni be thin ni gosgos.
15 Ma nap’an ni be puf e woch, me tay fa gal engel e gur ngak Lot ni lungurow, “Mu gur
nigem! Mu fek e bpin rom nge fa gali ppin ni fakam ngam chuwgad u roy, nge siy i un e
pogofan romed ko re binaw ney ni ngan kirebnag.” 16 Me yo’oran’ Lot. Machane aram
rogon ma be runguy SOMOL Lot; ma aram me kol fa gali pumo’on pa’ Lot, nge bpin
rok nge fa gali ppin ni fak ngar pow’iyew yad nga wuru’ fare binaw, miyow pagrad u
rom. 17 Nap’an nra pow’iyew yad nga wuru’ fare binaw, me ga’ar bagayow fa gal engel
ngorad, “Mmilgad ngam ayuweged e pogofan romed! Dab mu sapgad nga tomur ma
dab mu talgad u lan e loway. Mmilgad nga daken e burey, nge dab mm’ad.” 18 Machane
me ga’ar Lot, “Danga’; wenig ngom. 19 Mu telim, ri ba ga’ ba ayuw ni kam pi’ ngog;
kammagaer ni kam ayuweg e pogofan rog. Machane pi burey e ri kab mal’af; ra dawor
gu taw ngaram me taw e re riya’ nir ngog, nggum’ ni dawor gu taw ngaram. 20 Ga be
guy e re binaw ni ba’aram ni ba’achig? Ba chugur nrayag ni gu thap ngay. Kam guy ni
bochi binaw nib achig. Mpageg nggu wan ngay mu gu fos.” 21 Me fulweg ni ga’ar, “Bfel’
u wun’ug e bug nir e thin; dab gu kirebnag e binem e binaw. 22 Mu gur nigem! Mmil!
Dariy ban’en nrayag ni gu rin’ nge mada’ ko ngiyal’ ni kam tawgad ngaram.” Bochan e
yog Lot ni ba’achig, ma aram min tunguy fithingan e re binaw nem ni Zoar.*

Sodom ngu Gomorrah nni kirebnag

23 Fa’ani yib e yal’ ngalang ma ke taw Lot nga Zoar, 24 me pag SOMOL e *sulfur* ni be yik’
nge mul u lanelang nga daken yu Sodom nge yu Gomorrah. 25 Ma aram me kirebnag
SOMOL e gal binaw nem nge fare loway ni ga’ngin, nib mu’un urngin e girdi’ ngay ni be
par u lan fa gal binaw nge urngin ban’en nike tugul u daken e but’ u rom. 26 Machane
me changar le’engin Lot nga tomur, me ngal’ ni bangi sol nike el.
27 Ri kab kadbul u reb e rran riy me gurnag Abraham ir ko fa gin’em ni sak’iy riy u
p’eowchen SOMOL. 28 Me changar nga daken e binaw nu Sodom ngu Gomorrah, nge re
loway nem ni polo’, me guy e ath ni be yib u but’ ngalang, ni bod rogon ba tafen e nifiy
ni ba ga’ ni be yib e ath riy ngalang. 29 Machane fa’ani kirebnag Got e gali binaw nem ni
bay u lan fare loway, ma bay Abraham u wan’, ma aram me pag Lot nge mil nde buch
ban’en rok.

Rogon ni sum e girdi’ ni kanog e Moabite ngorad nge Ammonite

30 Ma bochan e be tamdag Lot ni nge par u lan e binaw nu Zoar, ma aram miyad
yan fa gali ppin ni fak nga daken e burey ngranod ra pired ngalan ba yiy. 31 Me ga’ar
e bin ba ilal ko fa gali ppin ni fak Lot ngak e bin bitir, “Be pilibthir e chitamangidow, ma
dakuriy e pumo’on u roy u fayleng ni gadow ra figirngiy ngad diyen nigew e bitir ni bod
ni yima rin’. 32 Ngad guyew rogon nge chingnag, nge yog nda pired ngad diyengow rok
e chitamangidow.” 33 Miyow pi’ e wayin ngak e re nep’ i n’em nge unum; me yan e bin
ilal fa gali ppin ni fak ngar pirew e chitamangirow, ma kari balyang e chitamangirow
ko rrum nde nang.
34 Me reb e rran riy me ga’ar fa binem nib ilal ngak e bin bitir, “Fowngan e gu pirew e
chitamangidow; ere ngad guyew rogon nge ching bayay e nep’ ney ma ga yan ngam rin’
ni bod ni gu rin’ ngad diyengow rok.” 35 Ma aram miyow pi’ e wayin ngak nge chingnag
e re nep’ i n’em, me yan e bin bitir ko fa gali ppin ni fak Lot ngak Lot ngar pirew e nep’
nem. Ma ku aram rogon ni kari chingnag nde nang. 36 Irera’ rogon me diyen fa gali ppin
ni fak Lot rok e chitamangirow. 37 Me gargel e bin ilal ko fa gali ppin ni fak Lot ma bochi
pagel, me tunguy fithingan ni Moab.† Ireram chitamngin e girdi’ ni kanog e Moabite
ngorad e bin daba’ e rran. 38 Ma ku er rogon e bin bitir ko fa gali ppin ni fak Lot niki

* **19:22** ZOAR: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni “ba’achig.” **19:26** Luk 17:32 † **19:37** MOAB: Moab ni thin ni Hebrew e gowa fare bugithin ni “yib rok e chitamag.”

gargel ma bochi pagel, me tunguy fithingan ni Benammi.‡ Ni aram e chitamngin e girdi' ni kanog e Ammonite ngorad e bin daba' e rran.

20

Abraham nge Abimelek

1 I chuw Abraham u Mamre nge yan ko lay ni yimuch u Kanaan nge yan ni par nga
thilin yu Kadesh ngu Shur. Nap'an ni be par u Gerar, me bingiyal' 2 me yog ni Sarah
nle'engin e walagen. Me ere yog Abimelek ni Pilung u Gerar ni ngan fek Sarah i yan
ngak. 3 Fa'an i reb e nep' me yib i m'ug Got u malik'ay ngak Abimelek me ga'ar, "Ga ra
yim', ni bochan e re pin nir ni kam fek; yab mabgol."
4 Machane dawori yan Abimelek nga to'oben Sarah, me ere ga'ar, "SOMOL, i gag e bfel'
e rog! Ere ga ra li'eg nge girdi' rog? 5 Ya ku Abraham ma keyog ni re pin ney e walagen
ma ku arrogon ni be yog e re pin ney ni yow walag. Tin kug rin' e ba tamilang u wun'ug,
ni dariy ban'en ni kug rin' nib kireb."
6 Me fulweg Got ngak u malik'ay ni ga'ar, "Arrogon, gumnang ni mu rin' nib gapas
lanin'um ngay; arfan nda gu pagem ngam denen nib togopluw ngog ma aram mug tem
u orel ko re pin nir. 7 Ere chiney, e ngam fulweg e re pin nir ko pumo'on rok. Ya re
pumo'on nir e ba profet ma bayi meybil nigem ndab mum'. Fa'anra dab mu fulweg, ma
nggog ngom ni gur nge girdi' rom e gimed ra yim'."
8 Fa'ani reb e rran nri kakadbul, me pining Abimelek gubin e tapigpig rok nge weliy
salpen ngorad, me par fapicha' ni karrusgad. 9 Me pining Abimelek Abraham nge fith
ngak ni ga'ar, "Be mang e kafin mu rin' ngodow? Mang kireb e kug rin' ngom ni kam
girengiy e biney e riya' nga dakennag nge nga daken gil'ilungug? Dariy be' nrayag ni
rin' e n'en ni kam rin' ngog. 10 Mangfan ni kam yodor?"
11 Me fulweg Abraham ngak ni ga'ar, "Kug rin' ni bochane ug leamnag ndariy be' nma
liyor ngak Got u roy ma yira li'eg ngan fek le'engig. 12 Riyul' nre pin nir e walageg. Ya
ta'reb e chitamangimow mab thil e chitiningimow, mug le'engiy. 13 Na'pan ni l'oegeg Got
u tafen e chitamag ni nggu wan nga boch e binaw u bang, mu gog ko bpin rog, ni lungug,
'Rogon ni ngam dag fanam yul'yul' ngog e ngu u mog ngak gubin e girdi' ni walageg
gur.' "
14 Ma aram me pi' Abimelek e saf nge garbaw nge sib ni pumo'on nge ppin ngak
Abraham, miki sulweg Sarah ngak. 15 Me ga'ar ngak Abraham, "Ba'aray e binaw ni
tafnag. Are mu guy e gin ga ba'adag ni ngam par ngay." 16 Miki ga'ar ngak Sarah, "Nggu
pi' 1000 yang e silber ngak walagem ni mich riy ko urngin e girdi' ni gimed be yan ni gur
e bfel' e rom; me nang gubin e girdi' ni dariy ban'en nib kireb ni kamrin'."
17 Ma aram me meybil Abraham ngak Got, me golnag Got Abimelek, nge bpin rok nge
pi sib rok ni ppin, nge yag ni kur fakyed boch e bitir bayay, 18 ya ning SOMOL tafen e
bitir u yin urngin e ppin nma par ko tabnaw rok Abimelek ni bochan Sarah ni bpin rok
Abraham.

21

Isak nni gargeleg

1 Me ayuweg SOMOL Sarah, ni bod rogon ni yog, 2 me diyen me gargeleg bochi pagel ni
fak Abraham nike pilibthir Abraham. Chi pagel nem e ni gargeleg ko fa ngiyal' ni yog Got
ni bay ni gargeleg riy. 3 Me tunguy Abraham fithingan ni Isak, 4 ma nap'an ni nga meruk
e rran yangren, me maad'adnag Abraham fachi tir ni bod ni yog e motochiyel rok Moses,
ni bod rogon nike yog Got ngak ni nge rin'. 5 Nap'an nni gargeleg Isak ni fak ma ke gaman

‡ **19:38** BENAMMI: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e "fak be' rog." **21:4** Gen 17:12; Act 7:8

100 e duw rok Abraham. 6 Me ga'ar Sarah, "Ke pi' Got e felfelan' ngog nge minmin.*
Urngin e girdi' ni yad ra rung'ag murung'agen e yad ra un ngog ko minmin." 7 Me ul ul
ngay nge ga'ar, "I mini' e susun e ra weliy ngak Abraham ni Sarah e bayi tathuthnag e
bitir? Machane kug gargeleg bochi pagel ni fak ko ngiyal' nike pilibthir Abraham."
8 Me ilal e re tir nem, ma chirofen nda kun duruw'iy ko thuth e ngongliy Abraham ba
mur ni ba ga'.

Hagar nge Ishmael nnog ngorow ni ngranow

9 Me reb e rran ni changar Sarah me guy Ishmael, ni fak Hagar ni fare Egyptian, ni yow
be fefal Isak ni fak. 10 Me ga'ar ngak Abraham, "Mu l'oeg e re bpin ney nib sib nge fare
pagel ni fak ngranow ngar chuwgow. Ya re pagel ney ni fak e re bpin nir nib sib e thangri
dabi fek bang e fla'ab rom, ya Isak ni fakag e ir e nge yag ngak." 11 Ri gafgow laniyan'
Abraham riy, ya Ishmael e kub pagel ni fak. 12 Machane me ga'ar Got ngak Abraham,
"Dabi magafan'um ngak e re pagel nem nge Hagar ni sib rom. Mu rin' e tin keyog Sarah
ngom, ya fa pi'in owchem ni gu micheg ni bay gu pi' ngom e Isak e bay rabad rok. 13 Ya
ku bay gu pi' e bitir ni pire' ngak fare pagel ni fak fare pin nib sib, ngar manged girdi'en
reb e nam. Ya ku er rogon ni ir reb e pagel ni fakam."
14 Ri kakadbul u reb e rran riy me pi' Abraham boch e ggan ngak Hagar nge ba tafen e
ran nike suguy ko ran. Me tay fare tir nga daken keru' Hagar me yog ngorow ni ngranow.
Me chuw Hagar u rom mi i yan u daken e ted u Beer-sheba. 15 Ma fa'ani m'ay e ran, me
pag fare tir u tan boch ke gek'iy, 16 me yan rok nga orel ni gonap'an 100 e yard me yan
i par nga but'. Me ga'ar u wan', "Dabiyag ni gu yaliy e re tir ney nge yim'." Nap'an ni
kabay u rom nib par nga but' me tabab fare tir ko meyor.
17 Me rung'ag Got laman fare pagel ni be yor, me non fare engel rok Got u tharmiy ngak
Hagar ni ga'ar, "Hagar, mang e ke magafan'um ngay? Dab mu rus. Ya Got e ke rung'ag
laman fare pagel ni be yor. 18 Mu sak'iy, ngam man mu fek ma ga fal'eg laniyan'. Ya pi'in
bay rabad ni owchen e bay gu ngongliyrad ngar manged girdi'en reb e nam ni ba ga'."
19 Me gagiyegnag Got Hagar me guy ba luwed. Me yan i suguy fare tafen e ran ni bay rok
nge sug me pi' boch ngak fare pagel. 20 Mi Got e bay rok e re pagel nem ma aram me ilal;
mi i par u daken e ted u Paran me par ni ir be' ni ba cheag ko mokol gamanman. 21 Me
yan e chitiningin i fek be' ni bpin u Egypt nge le'ay fare pagel.

M'ag u thilin Abimelek nge Abraham

22 Ngiyal'nem me yan Abimelek nike un Fikol ngak ni be' nib tolang ko salthaw rok,
me ga'ar ngak Abraham, "I Got e bay rom ko urngin e tin ga be rin'. 23 Ere mmicheg
bugithin ngog e chiney u p'eowchen Got, ni dab'um ban nigeg, nge pifakag, nge pifak
pafakag. Ug par ni gu byul'yul' ngom, ere ngam micheg ngog ni kagra yul'yul' ngog ma
ngkum yul'yul' nga lungun e re nam ney ni ga be par riy ni gathi ga be' riy."
24 Me ga'ar Abraham, "Kug micheg."
25 Ma aram me egnag Abraham ngak Abimelek murung'agen fare luwed rok ni kelag
fapi tapigpig rok Abimelek. 26 Me ga'ar Abimelek, "Dagnang ko mini' e rin' e bin, ya
dawor nog ngog murung'agen, ma fin irera' e som'on ni kug rung'ag." 27 Me pi' Abraham
boch e saf nge garbaw ngak Abimelek miyow ngongliy reb e m'ag ni nge fel' thilrow.
28 Me fael Abraham medlip e saf u fithik' e gamanman rok nga bang, 29 me fith Abimelek
ngak ni ga'ar, "Mangfan e medlip nir e saf ni kamfael nga bang?"
30 Me fulweg Abraham ngak ni ga'ar, "Nge fel' u wun'um ya ngam fek e medlip i pifak
e saf ney, ya ga ra rin' ma aram e kam micheg ni gag e gu ker e re luwed ney." 31 Ma

---

* **21:6** MINMIN: Fan e re ngachal nem ni Isak ni thin ni Hebrew e "be minmin" (ku arrogon ni bay ko 17:17–19).
21:10 Gal 4:29, 30

aram me par fithingan e gi binaw nem ni Beersheba,† ni bochan e ireram e gin'en nra
michmich gow riy.
32 Tomuren ni kar ngongliyew e re m'ag nem u Beersheba, me sul Abimelek nge Fikol
nga Filistia. 33 Me yung Abraham ba ke gek'iy ni *tamarisk* u lan yu Beersheba, ni aram e
gin'en ni i meybil ngak SOMOL riy, ni fare Got ni manemus. 34 Me par Abraham u Filistia
nib n'uw nap'an.

22

Got ni Yog ngak Abraham ni nge Pi' Isak ni maligach

1 Me munmun me sikengnag Got Abraham; i ga'ar, "Abraham!" Me fulweg Abraham
ni ga'ar, "Gu be motoyil ngom." 2 Me ga'ar Got, "Mu fek fare pagel ni fakam ni Isak, ni kari
maagirag rom, ma bt'uf rom, ngam marow ko fa gi binaw ni Moriah. U daken bburey ni
bay fini gu dag ngom, u rom e ir e thingar mu li' riy ma ga urfiy ngam pi' ni maligach."
3 Me reb e rran riy nri kakadbul me fal'eg Abraham rogon e dongki rok, me fek Isak
nge l'agruw e tapigpig rok ngranod. Me th'ab e l'ud nge fek ni fan ko fare maligach ni
ngan pi', miyad sor ko fa gin'en nike yog Got murung'agen ngak. 4 Me chirofen ni gaman
e dalip fen ngay me guy Abraham e re gin'em ni kab mal'af. 5 Me ga'ar Abraham ngak fa
gali cha' ni tapigpig rok, "Mu pirew rok e re dongki ney u roy. Bay gu warow e cha'ney
ngaram nggu meybilgow, nge mu' ma gamow sul ngomew."
6 Me yog Abraham ngak Isak ni nge fek e l'ud ni fan ko maligach ni nga ni urfiy,
me mang ir e fek fapi kol ni fan ko nifiy, me fek e yar. Miyow yan. 7 Me ga'ar Isak,
"Chitamag!" Me fulweg ni ga'ar, "Fakag, be mang?" Me fith Isak ni ga'ar, "Kug guy ni bay
e kol nge l'ud, machane bu uw e saf ni nge mang maligach?" 8 Me fulweg Abraham ni
ga'ar, "Fakag, i Got e bayi pi'." Ma aram miyow yan ni yow be yan u but'.
9 Fa'an rtawgow ko fa gin'en ke weliy Got murung'agen ngak Abraham, me ubung
Abraham ba altar riy, me gad e l'ud u daken ni bfel' rogon. Me m'ag fare pagel ni
fak nge tay nga daken fare altar, nike tay nga daken fapi l'ud. 10 Me fek fa gi yar ni
nge li' fachi pagel ngay. 11 Machane me non fare engel rok SOMOL ngak u tharmiy ni
ga'ar, "Abraham, Abraham!" Me ga'ar Abraham, "Gu ba'aray." 12 Me ga'ar fare engel,
"Dab mu maad'ad ngak e chi pagel nir ara mrin' ban'en ngak. Kug nang e chiney nib
magan'um ngay ni ngam fol rok Got, ya fakam ni kari maagirag rom e da mu tel rok."
13 Me chachangar Abraham me guy ba saf ni pumo'on nike mit e gagey rok u fithik' i
papa'ngin bochi ke gek'iy. Me yan i kol, nge urfiy nge pi' ni maligach ma daki pi' fak
ni maligach. 14 Me tunguy Abraham fithingan e gin'em ni "SOMOL e ma pi'." I mus ko
daba' nma ga'ar e girdi', "Ma pi' SOMOL u daken e burey rok."
15 Me non fare engel rok SOMOL ngak Abraham u tharmiy ko yay ni gaman e l'agruw
ngay ni ga'ar, 16 "Nggog bbugithin ngom ni bay gu rin' ni fithingag e nggu micheg ngay
i Gag SOMOL e gu be non — nri bay gu fal'eg wa'atham, ni bochan e fakam ni kari
maagirag rom e da mu tel rog, 17 nggog ngom ni bay gu pi' ngom e girdi' ni owchem
ni bod urngin e t'uf u lanelang ara urngin e yan' ni bay u dap'el'ay. Pi'in owchem e bay
ra gelgad ngak e pi'in bay ra maelgad ngorad. 18 Ma urngin e nam nu fayleng ni bay ra
weniggad ngog ni nggu fal'eg wa'athrad ni bod rogon ni kug fal'eg wa'athan e pi'in ni
owchem, ni bochan e kamfol ko tin kugog ngom ni ngam rin'." 19 Me sul Abraham ngak
fa gal tapigpig rok miyad sul nga Beersheba, ko gin nma par riy.

Pi'in owchen Nahor

20 Fa'ani ta'boch me nang Abraham ni Milkah e ke diyennag meruk e bitir ku Nahor
ni walagen: 21 I Uz e ir e bin nganni' me Buz e ba pagel ni walagen, Kemuel e chitamngin

† **21:31** BEERSHEBA: Fan e Beersheba ni thin ni Hebrew e "M'ag ko fare Luwed" ara "Luwed ko Medlip" (ku errogon ni bay ko 26:33). **22:1** Heb 11:17–19 **22:9** Jas 2:21 **22:16** Heb 6:13, 14 **22:18** Act 3:25

Aram, 22 nge Chesed, Hazo, Pildash, Jidlaf, nge Bethuel, 23 ni chitamngin Rebeka. Milkah
e diyennag e re meruk i pumo'on ney rok Nahor, ni walagen Abraham. 24 Reumah ni reb
e bpin rok Nahor ni ir e diyennag Tebah, Gaham, Tahash nge Maakah.

23

I yim' Sarah me chuw'iy Abraham e gin ni ngan chubgiliy riy

1 I par Sarah nib fos nge yan i gaman 127 e duw yangren. 2 Me yim' u Hebron u lan yu
Kanaan, me kireban' Abraham me mowawnag.
3 Me pag fare pin rok u rom u but' nike yim', me yan ngak e pi Hittites me ga'ar ngorad,
4 "I gag e gub milekag ni gu be par u fithik'med; mu pi'ed bang e binaw ngog nggu
chuw'iy nge yag ni gu chubgiliy le'engig riy."
5 Miyad ga'ar, 6 "Siro' mmotoyil ngomad, gamad be sap ngom ni gur be' nib ga' lungum;
ngam chubgiliy le'engim ko bin th'abi fel' ko pi malangen e yam' romad ney. Gamad
gubin ni gamad ba falan' ngay ni ngan pi' ngom e bin th'abi fel' ko malangne yam'
romad, ngam chubgiliy le'engim ngay."
7 Me siro' Abraham u p'eowchrad 8 me ga'ar, "Fa'anra magan'med ngay, ni nggu
chubgiliy le'engig u roy, ma wenig ngomed mu ninged ngak Efron nib mo'on ni fak
Zohar 9 nge pi' ngog nchuway' e bin u Makpela e yiy, ni fa'an ba chuchugur nga mrichlen
fagi flang rok. Mu de'eriyed nge yog tolngin puluwon nggu pi' ngak u p'eowchmed, ya
ngri milfan ngog nge par ngu'ug chubgil riy."
10 Efron e bpar nga but' u fithik' boch e Hittites ko gin ni yima mu'ulung riy u langan
e garog ko re binaw nem; me i fulweg lungun Abraham ni be rung'ag fapi girdi' u rom,
11 "Siro' mmotoyil; nggu pi' ngom e gi flang ney ni ga'ngin nge fare yiy ni bay riy. U roy u
p'eowchen urngin e girdi' rog, e nggu pi' riy ngom, nge yag ni ngam chubgiliy le'engim
riy."
12 Miki siro' Abraham ngak fapi Hittites 13 me non ngak Efron ni nge rung'ag gubin e
girdi', "Wenig ma siro' ngom, mtoyil. Bay gu chuw'iy e re gi flang nem ni ga'ngin. Nge
magan'um ngay ngam fek puluwon, ya nggu chubguliy le'engig u rom."
14 Me fulweg Efron ni ga'ar, 15 "Siro', gi but' nem e aningeg mir'ay yang e silber
puluwon — ma mang e binem nga thildow? Mu chubguliy le'engim riy." 16 Me pining
Abraham e kefel' ngay, me thabthabelnag fare math'eg ni fa'an keyog Efron ke rung'ag
fapi girdi' — ni aningeg mir'ay yang e silber, nrogon ko thabthabel ni yima fanay ko
falchuway'.
17 Aram e n'en ni rin' me tafnay Abraham e re gi binaw nem u Makpelah u lan e ngek
u Memre ni immoy nib milsuwon ngak i Efron. Nib dachug e flang ngay, nge fare yiy
ni bay riy, nge gubin e gak'iy ni bay u daken e gi flang n'em nge mada' ko mathil ko re
gi binaw n'em. 18 Go' kenang urngin e Hittites ni urmed ko mu'ulung ni gin'em e ke
milsuwon ngak Abraham.
19 Ma aram me chubgiliy Abraham Sarah ni le'engin ngalan fare yiy u lan fagi flang
nu Kanaan. 20 Ere fare flang ni immoy nib milsuwon ngak e pi Hittites, nge fare yiy ni
bay u daken, e ke tafnay Abraham ni ngi i gum'eyag riy.

24

Be' ni bpin ni nge le'ay Isak

1 Re ngiyal' i n'ey e ke pilibthir Abraham, mi SOMOL e ke fal'eg wa'athan ko urngin
ban'en ni i rin'. 2 I ga'ar Abraham ngak e bin th'abi ilal ko tapigpig rok ni ir e bmil fan
urngin ban'en rok Abraham ngak, "Mu tay baraba' i pa'am nga tan eg, ngam micheg
bbugithin ngog u p'eowchen Got. 3 Gu ba'adag ni ngamog ngog u p'eowchen SOMOL, ni

23:4 Heb 11:9, 13; Act 7:16

ir e Got nu tharmiy ngu but', ndab mu fek be' u roy u Kanaan, ko gin ni gu be par riy, ni
nge le'ay fakag. 4 Thingar mu sul ko nam rog ngam fek reb e bpin u rom nge le'engiy Isak
ni fakag, ni ngam fek u fithik' e tirog e girdi'." 5 Me ga'ar fare tapigpig, "Ma fa'anra dabi
digey e re pin nem e tabinaw rok nge un ngog ko biney e nam, mrayag ni gu pi' fakam
nge sul ko re nam ni ba'aram ni ir e mub riy ngaray?" 6 Me ga'ar Abraham, "Ngam guy
rogon ndab mu pi' fakag nge sul ngaram! 7 I SOMOL, ni ir e Got nu tharmiy, e ir e fekeg
u tabinaw rok e chitamag nge nam rok pi girdi'eg, me micheg ngog ni bayi pi' e re nam
ney ngak e pi'in bayib ni owcheg. I ir e bayi pi' e engel rok nge m'on rom nge yag ni
mfek be' ni bpin u rom nge le'engiy fakag. 8 Machane fa'anra dabun e re pin nem ni nge
un ngom, ma aram e re bugithin ney ni kam micheg ni ngam rin' e dakriy u dakenam.
Demturug rogon, ma thingar dab mu fulweg fakag ngaram." 9 Ma aram me tay fare
tapigpig baraba' i pa' nga tan ay Abraham ni masta rok, me micheg ngak ni bayi rin' e
n'en nike wenignag Abraham ngak ni nge rin'.

10 Me fek fare tapigpig ragag e kamel ko masta rok nge tow'ath ni pire' ni nge pi' ni
bogi n'en nib tolang puluwon, me yib i fal'eg rogon nge yan ko fare binaw rok Nahor ni
bay u lan yu Mesopotamia. 11 Ma fa'ani taw, me guy rogon fapi kamel ngar ragbuggad
nga but' u to'oben e luwed ni bay nga wuru' e re binaw nem. Ma gonowrug e ma yib e
pi'in ni ppin ngaram ko re luwed nem ni ngar l'inged e ran. 12 Me meybil fare tapigpig
ni ga'ar, SOMOL, ni Got rok e masta rog i Abraham, mu ayuwegneg e daba' nge yag ngog
e tin kugubnag ma ga tay nga tagil' e tin kamog ngak e masta rog ni bay mu rin' ngak.
13 Gub aray ko fare luwed ni irera' e gin ni bayib e rugod ko re binaw ney ngay ni ngar
feked e ran. 14 Ma bayi lungug ngak bagyad, 'Wenig ngom, mu sobut'eg e rume' rom
buchu'uw ngam pi' boch e ran gu unum.' Ma fa'anra ga'ar, 'Mu unum, ma bay kug pi' e
ran i unum e kamel rom,' ma aram e ir e cha' ni kam turguy ni nge le'engiy e tapigpig
rom i Isak. Fa'anra yodoro', ma aram e kug nang ni kam tay nga tagil' e tin mog ngak e
masta rog."

15 Ka dawori mu' ko meybil, me taw Rebekah ni bay e rume' rok u pon. Ir be' ni bpin ni
fak Bethuel, mi Bethuel e be' nib mo'on ni fak Milkah, mi Milkah e le'engin Nahor ni ba
pumo'on ni walagen Abraham. 16 Ba rugod nrib pidorang, ma dawori nang e pumo'on.
Me yan ko fare luwed nge suguy e rume' rok, me sul nga talang. 17 Me mil fare tapigpig
i yan ngak me ga'ar, "Wenig ngom, mu pi' buchu'uw e ran ko rume' rom nggu unum."
18 Me gurnag fare pin ir nge chuweg e rume' rok u pon me ga'ar, "Mu unum," me kol fare
rume' me unum fare mo'on e ran riy. 19 Ma fa'ani mu' ko mu'un ran, me ga'ar Rebekah,
"Bay ku gu fek e ran i yib nge unum e kamel rom ni urngin ni yad ba'adag." 20 Me gurnag
ir nge pu'og e tin ke magey ko fapi ran ngalan ban'en nma unum e gamanman e ran riy,
me mil nge yan ko fare luwed nge l'ing boch e ran, i rin' ni aram rogon nge pi' e ran i
unum urngin fapi kamel rok fare mo'on. 21 Me par fare mo'on nde non ngi i yaliy fare
pin ni nge nang ko ke fulweg SOMOL taban e meybil rok fa dawor.

22 Fa'ani pi' e ran ngak e kamel nge mu', me fek fare mo'on ba luwaw nib gol nib
tolang puluwon nge tay nga p'ethungun, nge l'agruw gaf i bachal ni gol ma baga' nge
yuy' nga pa'. 23 Me fith ni ga'ar, "I mini' e chitamam? Mog, bay e singgil u naun rok e
chitamam nrayag ni gu pired e pi pumo'on ney riy e nep' ney?" 24 Me fulweg ni ga'ar,
"Fak Bethuel gag, mi Bethuel e be' ni fak Nahor nge Milkah. 25 Bo'or kenggin e *grain* nge
gan e gamanman ni bay u tabinaw romad, ma ku bay bang ni gimed ra par riy." 26 Me
ragbug fare mo'on nga but' nge meybil ngak SOMOL 27 ni ga'ar, "SOMOL, ke sorom, i gur
fare Got rok e masta rog i Abraham, i gur e ri gab yul'yul' ya kam tay nga tagil' e tin mog
ngak e masta rog ni bay mu rin'. I SOMOL e ke pow'iyeg nga tafen fare mo'on ni walagen
e masta rog."

28 Me mil fare rugod i yan nga tafen e chitiningin nge weliy ngak urngin ban'en nike
rin'. 29 Me Laban, ni be' nib mo'on ni walagen Rebekah e mil nga wean nge yan ko fare

luwed ko gin ni bay fare mo'on riy. 30 Ya ke gu' fare luwew ni yima tay nga p'ethunguy,
nge fa yu gaf i n'em u pa' fare pin ni walagen, ma ke rung'ag nike weliy e tin nike yog
fare mo'on ngak me yan ko fa gin nib sak'iy fare tapigpig rok Abraham riy u to'oben e
kamel rok ko fare luwed. 31 Me ga'ar, "Moy nga darow nga tabinaw. I gur be' nike fal'eg
SOMOL wa'atham. Mang ni kam sak'iy u wean, ya kug ngongliy tagil'im u naun, bay e
gin ni ga ra par riy nge gin ni nge par e gamanman rom riy." 32 Me yan fare mo'on ngalan
e naun, me fek Laban e chugum ni bay u daken e kamel nga but' me durwi'iyrad ko pan
nge gerger. Me fek e ran i yib ko fare tapigpig rok Abraham nge fapi pumo'on ni yad be
un ngak ni ngar lukniged e rifrif u ayrad ngay. 33 Fa'an nni fek e ggan i yib ngorad, me
ga'ar fare mo'on, "Ra gu weliy e tin kugub ni nggu weliy nge mu' ma aram e fin gu ra
abich." Me ga'ar Laban, "Mu welthin."

34 Me tabab ni ga'ar, "I gag e tapigpig rok Abraham. 35 I SOMOL e kari fal'eg wa'athan
e masta rog ke tay ni be' ni bfel' rogon. Ke pi' ngak yu ran' i saf nge kaming, nge garbaw,
nge silber, nge gol, nge sib ni pumo'on nge ppin, nge kamel, nge dongki. 36 I Sarah, ni
le'engin e masta rog, e gargeleg bochi pagel ni fak e masta rog, ni gargeleg nnap'an nike
pilibthir. Ma masta rog e ke pi' urngin ban'en rok ngak e cha' ni fak nem. 37 I yog ngog
ni nggu micheg ngak u p'eowchen Got ni nggu fol ko tin nike yog ngog ni nggu rin' ni
ga'ar, 'Dab mu fek reb e bpin u fithik' e ppin ko re nam ney nu Kanaan, ni ir e gu be
par riy, nge le'engiy fakag. 38 Mman ngak girdi'en e chitamag ni girdi' rog ngam fek
reb e bpin u fithik'rad nge le'engiy fakag.' 39 Me lungug ngak e masta rog, 'Ma fa'anra
dabi ga'aran' ni nge un ngog?' 40 Me ga'ar ngog, 'I SOMOL ni ir e gu be fol rok ni gubin
ngiyal', e bayi pi' e engel rok nge un ngom me ayuwegnem nge yag. Ngam fek be' ni
bpin u fithik' girdi'en e tabinaw rok e chitamag nge le'engiy fakag. 41 Ga ra rin' ni ara'
rogon, ma aram e re bugithin ni kam micheg ngog e dakuriy u dakenam; ma fa'an ga ra
yan ngak girdi'en e tabinaw rog me lungurad ngom e dabiyag, ma ku aram rogon ni re
bugithin ni kam micheg ngog e dakuriy u dakenam.' 42 "Ere fa'an gub ko fare luwed e
daba', mu gu meybil ni lungug, 'SOMOL, ni gur e Got rok e masta rog i Abraham, wenig
ngom, mu ayuwegneg nge yag e tin gu be muruwliy. 43 Gub aray ko re luwed ney. Ra yib
reb e rugod ngaray ni nge fek e ran, ma bay gu de'eriy ni nge pi' boche ran u rume' rok
nggu unum. 44 Ma fa'anra m'ag u wan' miki yog ni nge pi' boche ran i unum e kamel rog,
ma aram e ke yan i aw ni ir e cha' ni kam turguy ni nge le'ay fare pagel ni fak e masta
rog.' 45 Dawor gu mu' ko meybil u lanin'ug, me yib Rebekah nike yin' e rume' rok nga
daken pon, me yan ko re luwed nem ni nge l'ing e ran. Me lungug ngak, 'Wenig ngom,
mu pi' e ran nggu unum.' 46 Me gurnag ir nge feke rume' u pon nga but' me ga'ar ngog,
'Mu unum, mu ku gu pi' e ran nge unum e kamel rom.' Ma aram mu gu unum, me ki pi'
e ran nge unum fapi kamel rog. 47 Me lungug ngak, 'I mini' e chitamam?' Me ga'ar, 'Fak
Bethuel gag, mi Bethuel e be' ni fak Nahor nge Milkah.' Ma aram mu gu tay fare luwaw
nga p'ethungun mu gu yuy' fa yu gaf i bachal nga pa'. 48 Mu gu ragbug nggu meybil ngak
SOMOL, mu gu pining e sorok ngak, ni SOMOL ni ir fare Got ko masta rog i Abraham, ni
ir e ke pow'iyeg nrib fel' rogon i yib ngak be' nib mo'on ni walagen e masta rog, ko gin
ni kug pir'eg riy ba rugod ni fak ni nge le'ay fare pagel ni fak e masta rog. 49 Ere fa'anra
ngamu rin'ew e tin mat'owmew ngak e masta rog, me ere kammagaer gow mognew
ngog; ma fa'anra danga', mi gimew yog nrogon mu gu duwgiliy e tin nggu rin'."

50 Me fulweg Laban nge Bethuel ni lungurow, "Re bugithin ney e ke yib rok SOMOL,
ere gathi gamow e nggu duwgiliyew e tin ngan rin'. 51 Ba'aray Rebekah; mfek ngam
marow nge le'ay e cha' ni be'er ni fak e masta rom, ni bod rogon nike yog SOMOL." 52 Ma
fa'ani rung'ag fare tapigpig rok Abraham e thin ni ka rognew, me paraw nga but' nge
meybil ngak SOMOL. 53 Me fek e silber nge gol nge nunuw nib tolang puluwon, nge mad
nge pi' ngak Rebekah. Miki pi' boch e tow'ath nib tolang puluwon ngak fare pumo'on ni
walagen Rebekah nge ngak e chitiningin Rebekah.

54 Fare tapigpig rok Abraham e ra abichgad fapi pumo'on nra uned ngak miyad
garbod, miyad par u rom e nep' nem. Fa'anra odgad ni kadbul me ga'ar, "Nggu sul ko
masta rog." 55 Me ga'ar e chitiningin Rebekah nge fare pumo'on ni walagen, "Mpag e re
rugod ney nge par romad ta'reb e wik ara ragag e rran mfini un ngom." 56 Machane me
ga'ar, "Dab mu telew gag. SOMOL e ke ayuwegneg ko milekag rog ke yan i aw nga rogon;
ere mpagew gag nggu sul ko masta rog." 57 Mi yow fulweg ni lungurow, "Nggu piningew
Rebekah ngad nanged e tin nge yog." 58 Ma aram mi yow pining Rebekah nge lungurow
ngak, "Mog, gab adag ni ngam un ngak e re mo'on ney?" Me ga'ar, "Nggu'un ngak." 59 Ma
aram miyad pag Rebekah ni walagrad nge be' ni bpin ni tapigpig rok ngar unew ko fare
tapigpig rok Abraham nge fapi pumo'on. 60 Miyad yibilay Rebekah ni lungurad,
"I gur walagmad e ngam mang chitiningin bo'or e biyu' e girdi'.
Ma pi'in ni owchem e ngar gelgad ngak e pi to'ogor rorad ngar feked e pi binaw rorad."
61 Me fal'eg Rebekah rogon nge pi'in rugod ni yad ma ayuweg miyad af nga daken fapi
kamel ngar uned ngak fapi pumo'on; ni aram e ke un ngak fare tapigpig rok Abraham.
62 Ma ke yib Isak nga daken e ted ko fare luwed ni kanog fithingan ni "Luwed Rok
Fa'anem ni be Par Nib Fos Ma Be Guyeg," mma par u ba' ni yimuch u Kanaan. 63 I yan
nike gonowrug u daken e flang i yan, me guy bogi kamel ni be yib. 64 Me gu' Rebekah
Isak. Me yib u daken e kamel rok nga but', 65 me fith ngak fare tapigpig rok Abraham ni
ga'ar, "I mini' e re mo'on ni ba'aram u daken e flang ni be yib i yib ngodad?" Me fulweg
fare tapigpig ni ga'ar, "Ir e masta rog." Me fek Rebekah bangi mad nma upunguy owchen
ngay nge upunguy owchen. 66 Me weliy fare tapigpig ngak Isak urngin e tin nike rin'.
67 Me fek Isak Rebekah i yan ngalan e *tent* ni i par Sarah ni chitiningin riy, ma aram me
par Rebekah ni kemang le'engin Isak. Isak e rib t'uf Rebekah rok, aram me achig boch
e kirban' rok ngak e chitiningin nike yim'.

25

Ku boch e pi'in owchen Abraham
(1 Kronicles 1:32, 33)

1 Miki le'engiy Abraham reb e bpin, ni Keturah fithingan. 2 Me diyannag boch e
bitir rok Abraham ni Zimran, Jokshan, Medan, Midian, Ishbak nge Shuah. 3 Jokshan
e chitmangin Sheba nge Dedan. Ma pi'in owchen Dedan e Asshurim, Letushim nge
Leummim. 4 Ma pagel ni fak Midian e Efah, Efer, Honoch, Abida nge Eldaah. Yad urngin
u gubin ni yad e pi'in owchen Keturah.
5 Me thum'nag Abraham ngak Isak urngin e tin nib mil suwon ngak: 6 Machane nap'an
ni dawri yim' Abraham, mi i pi' boch e tow'ath ngak boch e pagel ni fakrad yugboch e
ppin rok. Me l'ograd ngranod ra pired ko binaw ni bay ko ngek, ni ngar paloggad rok
Isak ni fak.

Yam' ni tay Abraham nge gum'eyag rok

7 Arayrogon epi rran ko yafos rok Abraham ni 175 e duw. 8 Ma aram me aw e fan
rok ni aram yangren, minfek ngak pi girdi'en ni kakrom. 9 Me k'eyag Isak nge Ishmael
Abraham ni chitmangrow u lan e yiy nu Makpelah, u daken e flang rok Ephron ni
fak Zohar nib Hittite, ni bay ngalan e ngak u Memre. 10 Ireram fare flang ni chuw'iy
Abraham rok e Hittite; Abraham nge le'engin i Sarah e ni k'eyag row u rom. 11 Tomuren
nike yim' Abraham, me fal'eg Got wa'athan Isak ni fak Abraham, nima par u charen fare
"Luwed rok Fa'nnem ni be Par Nib Fos Ma Be Guyeg."

Pi'in owchen Ishmael
(1 Kronicles 1:28–31)

12 Ismael, ni fak Hagar nu Egypt ni sib rok Sarah, e ndiyennag rok Abraham, 13 irera'
e pi pagal, ni fak Ishmael ni tabab ko bin nganni' nge mada' ko bin wen: Nebaioth,

Kedar, Adbeel, Mibsam, 14 Mishma, Dumah, Massa, 15 Hadad, Tema, Jetur, Nafish nge
Kedamah. 16 Yad e pi chitmangin ragag nge l'agruw e ganong, ma fithngarad e ni tunguy
nga fithingan e binaw rorad nge yungi n'en ni ur n'ufed e *tent* rorad riy. 17 Me yim'
Ishmael nike gaman e 137 e duw rok. 18 Me par e pi'in owchen Ishmael u bang i binaw
ni bay u thilin yu Havilan nge Shur, ni bay ko ngek u Egypt ni kanawo' nga Assyria. Kar
pired ni yad bpalog rok e tin ba'aram e girdi' ni ku yad owchen Abraham.

Gargel ntay ngak Esau nge Jakob

19 Irera' murung'agen Isak ni fak Abraham. 20 Isak e aningeg i ragag e duw yangren
mi yow mabgol Rebekah, ni be' ni bpin ni fak Bethuel, (ni ir reb fapi girdi' ni kanog e
Aramean ngorad, ni yad ma par u Mesopotamia) ma walagen Laban. 21 Ma de diyen
le'engin Isak, ma aram me meybil Isak ngak SOMOL ni fan ngak le'engin. Me diyen
Rebekah, ni aram taban e meybil rok Isak nike fulweg SOMOL. 22 I diyen nib athlog ma
kayow bay u mayal ma yow ma wagey ngorow, me ga'ar fa en ni chitiningirow, "Mang
nike buch e biney rog?" Me yan i meybil ni be de'eriy SOMOL. 23 Me ga'ar SOMOL ngak
fare pin,
"L'agruw e nam ni bay u yal rom,
ni gal raba' i girdi' nem ni bay mu gargeleg e bay ur tagenginggow ngorow;
bagayow e bayi par nib gel ngak bagayow,
ma en nib ilal e bayi par ni ir e tapigpig rok e en nib bitir."
24 Me taw nga nap'an ni nge gargel, me gargeleg l'agruw i athlog. 25 Bin som'on e pagel
nni gargeleg e ba dake row, ma biyach u downgin e bod ba mad ni bay bunu'en, ma
aram fan ntunguy fithingan ni Esau.* 26 Ma fa'an nni gargeleg e bin ba'aram e pagel
ni walagen, ma ke kol wurilen ay Esau nike chichi'iy pa' riy, ma aram fan ntunguy
fithingan ni Jakob.† Mi Isak e nel' i ragag e duw yangren nap'an nni gargelegrow.

Esau ni pi' nchuway' mat'wun ni fen e en nganni'

27 Me ilal fa gali pagel, me par Esau ni ir be' nib cheag ko mokol gamanman, ni be' ni
ba'adag e yan u daken e flang i yan, machane Jakob e be' nder ma non ma yug ma par u
tabinaw. 28 Mi Isak e ba t'uf Esau rok, ni bochan e ba'adag ni be longuy e gamanman ni
be li' Esau, machane Rebekah e ba t'uf Jakob rok.
29 Reb e rran ni be lith Jakob e sup ko mame, me sul Esau ko mokol gamanman, ma
kri yim' ko bilig 30 me ga'ar ngak Jakob, "Ku gum' ko bilig; mpi' buchuuw e pi n'ir nib
row nggu way." (Aram fan ntunguy Edom‡ ngak.) 31 Machane me fulweg Jakob ni ga'ar,
"Bay gu pi' ngom ni fa'an ga ra pi' ngog mat'wum ni gur e gab nganni'." 32 Me ga'ar Esau,
"Kefel' ya ke chugur ni nggum'; susun e be mang e ren'en ni bfel' nra rin' mat'awug
ngog?" 33 Me ga'ar Jakob, "Som'on e ngamog ngog u p'eowchen Got ni ngam pi' ngog
mat'awum." Ma aram me yog Esau u p'eowchen Got ngak Jakob nike pi' ngak mat'wun
ni bay rok ni fan e ir e nganni', ni aram e ke pi' ni puluwon fapi ggan. 34 Me pi' Jakob
ngak e flowa nge mame nike lith. Me abich nge garbod, nge mu' me yan. Kari mus e
n'en nrib ga'fan u lanyan' Esau, re mat'wun nem ni ir e ba nganni'.

26

Isak nge Abimelek

1 I yib reb e uyngol ko re binaw nem nga tomuren e bin ni yib nsom'on nnap'an
Abraham. Me yan Isak ngak Abimelek, ni pilung ko Filistine, u Gerar. 2 Me yib i m'ug
SOMOL ngak Isak me ga'ar, "Dabman' nga Egypt; mu par ko gi but' ney, ko gin bay gog
ngom ni ngam par riy. 3 Mu par u roy ni ga ba milekag, ma bay gupar rom, mug fal'eg

---

* **25:25** ESAU: Re ngachal ney e be yip' fan fare bugithin ni Sier, Sier e gowa fare bugithin ni Hebrew ni fan e "bo'or bunu'en." † **25:26** JAKOB: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "wurilen ay." ‡ **25:30** EDOM: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni fan e "row."

wa'atham. Nggu pi' ngom nge pi'in ni bayib ni owchem ga'ngin e re gi but' ney. Bay gu tay u gil' e n'en ni kug michegew Abraham ni chitamam. 4 Bay gu yo'ornag e pi'in bayib ni owchem ni bod rogon e t'uf u lanelang, mug pi' ngorad ga'ngin e gi but' ney. Ma urngin e nam nu fayleng ni bay ra ninged ngog ninggu fal'eg wa'athrad ni bod ni kug fal'eg wa'athan e pi'in owchem. 5 Gu ra tow'ath nigem ni bochan e fol Abraham rog, ma i tay e mtochiyel rog nge thin rog u gil'.

6 Ma aram me par Isak u Gerar. 7 Ma nap'an ni fith e pi pumo'on nu rom murung'agen e bpin rok, me yog ni re bpin nem e walagen. De yog ni iraram le'engin ya be rus nri cheal e pi pumo'on nem ngar li'ed ngar feked Rebekah, ni le'engin nrib pidorang. 8 Nap'an nike par Isak u rom ke n'uw nap'an boch, me reb e rran me sap Abimelek ni Pilung u winda rok nga but' me guy Isak nge Rebekah ni yow be ngongol ni rogon e mabgol. 9 Me mulwol Abimelek ni nge yan Isak i guy me ga'ar ngak, "Ere iraram le'engim! Mangfan ni mog ni ireram walagem?"

Me fulweg Isak ni ga'ar, "Gu leamnag ni yira thang e fan rog ni fa'anra gog ni ir le'engig."

10 Me ga'ar Abimelek, "Fin mang e kam rin' ngodad? Fa'an mang e par reb e pi pumo'on ney nge le'engim, mari gur tapgin e kireb nra aw nga dakenmad." 11 Me non Abimelek ngak urngin e girdi' ni ga'ar, "Cha' nra math pa' ko re pumo'on ney ara le'engin e ran thang e fan rok."

12 Me woldug Isak ko fare binaw, ma ka re duw nem me t'ar wom'ngin e woldug rok ni ra'ay yay ni bo'or nga urngin ni yung ni bochan e SOMOL e be tow'athnag. 13 Ma aram me ifel' rogon i yan, nge yan i mang rebe madangdang nib yo'or ban'en rok. 14 I awan' epi Filistine ngak ni bochan e ba yo'or yu ulung i saf, garbaw, nge tapigpig rok. 15 Me'ere rsuguyed ko but' lan gubin e luwed ni fa'ani ker e tapigpig rok Abraham nnap'an ni kabfos.

16 Me ga'ar Abimelek ngak Isak, "Muchuw ko nam romad. Ya ke gal gelngim ngomad." 17 Ma aram me chuw Isak nge yan i n'uf e *tent* rok ngalane loway u Gerar, ni aram e gin ni i par riy bochngiyal'. 18 Me tabab bayay i ker fapi luwed ni ba'ram nu'un ker nnap'an Abraham, ni fa'an ni suguy e Filistine langgin ko but' u tomuren ni yim' Abraham. Isak e tunguy fithingan fapi luwed ni wod rogon fithingan ni fa'ani tunguy e chitmangin.

19 Pi tapigpig rok Isak era kired ba luwed u lan e re loway nem miyad pat ko ran riy. 20 Pi tagafal saf u Gerar e ra malu'agthin gad e girdi ni magfaliy e saf rok Isak ni murung'agen fare luwed ni yad be ga'ar, "Re ran ney e fanmad." Ma aram me tunguy Isak fithingan fare luwed ni "Malu'agthin."

21 Miki fu'og e pi tapigpig rok Isak reb e luwed. Mukun tugthin ni bochan e binem e luwed, miki tunguy Isak fithngan ni "Togopluw." 22 Me chuw u rom nge yan i ker reb e luwed. Madakun malu'agthin ni bochan e binem, ere tunguy fithngan ni "Pufmat'won." Me ga'ar, "Chiney e ke pi' SOMOL mat'awdad ni ngad pired ko giney, ni irera' e re gi binaw ni bayi fel' rogdad riy i yan.

23 Me chuw Isak u rom nge yan nga Beersheba. 24 Ma fa'ani nep' riy me yib i m'ug SOMOL ngak me ga'ar, "I Gag e Got rok e chitmam i Abraham. Dab mu tamdag; ya gu bay rom. Bay ug tow'ath nigem mug yo'ornag e pi'in bayib ni owchem, ni bochan e arrogon ni gumcheg ngak Abraham ni tapigpig rog." 25 Me toy Isak ba altar u rom ngi i liyor ngak SOMOL riy. Me n'uf e pi *tent* rok u rom, miki ker e pi tapigpig rok reb e luwed.

Isak nge Abimelek ni fel' thilrow

26 Ma aram me yib Abimelek u Gerar ni yad Ahuzzath ni en nma fanownag, nge Fikol ni en ga' ko solthaw rok ni ngar guyed Isak. 27 Me ere fithrad Isak, "Mang ni kafin mubad ni ngam guyedgag, ya som'on faram ma dubmedgag, me gimed chuwegeg?"

28 Miyad fulweg, “Chiney e kug nanged ni bay SOMOL rom, me ere kug leam niged ni
nge fel’ thildad. Gamad ba’adag ni ngam micheg 29 ni dab mu chamgad ngomad ni bod
gamad ni da gurin’ed ban’en ngomed nib kireb. Ya gamad ba gol ngom mug paged gur
ngam man u fithik’ e gapas. Rib gagiyal e chiney ni SOMOL e ke fal’eg wa’atham.” 30 Me
fal’eg Isak bochi abich ni fan ngorad, miyad abich ma yad be garbad’. 31 Bin migid e rran
nri kakadbul mra reb fapi pumo’on me michmicheg ngak bagyad ni nge fel’ thilrad. Ma
aram me fangichiyrad Isak miyad yan u fithik’ e gapas.
32 Kre rran nem me yib e pi tapigpig rok Isak nga rogned ngak murung’agen fare
luwed ni kar kired. Ra ga’argad ngak, “Kug patgad ko ran.” 33 Me tunguy fithingan fare
luwed ni “Mow.” Irera’ e n’en ni rin’ fare binaw nu Beersheba* min tunguy fithingan ni
arrogon.

Pi’in ni ppin rok Esau ni gathiyad e girdi’ nu rom.

34 Nap’an aningeg i ragag e duw rok Esau, me leengiy l’agruw e ppin nu Hittite, ni
aram e Judith ni fak Beeri nge Basemath ni fak Elon. 35 Miyow gathay lanyan’ Isak nge
Rebekah ndaki ayal e par rorow.

27

Isak ni fal’egwa’athan Jakob

1 Ma ke pilibthir Isak, nike malmit. Me l’oeg e thin nge yan ngak Esau ni bin nib ilal
ko fa gali pagel ni fak, me yib me ga’ar ngak, “Fakag!” Me fulweg ni ga’ar, “Gub aray.”
2 Me ga’ar Isak, “Kam gu’ ni kug pilibthir ni sana dabki n’uw nap’an mu gum’. 3 Wenig
ngom, mu fek talin e cham rom, ni gat’ing rom nge gan ngam man nga daken e flang
ngam li’ ba gamanman gu longuy. 4 Ma ga ngongliy rogon e ggan ni bfel’ lamen ni bod
faram ni ga ma ngongliy ngam fek i yib ngog, ya nggu way, nge mu’ mu gu yibilayem u
m’on ndawor gum’.”
5 Ma be motoyil Rebekah ko ngiyal’ ni be welthin Isak ngak Esau ni fak. Fa’ani yan
Esau nga daken e flang ko mokol gamanman, 6 me ga’ar Rebekah ngak Jakob, “Dawori
n’uw nap’an ni kug rung’ag e thin nike yog e chitamam ngak Esau nike ga’ar, 7 Mfek ba
gamanman i yib ngog, ma ga lith ni fan ngog. Ya nggu way nge mu’, mu gu yibilayem
ngak SOMOL u m’on ndawor gum’. 8 Fakag, mfol rog ngam rin’ e tin nggog. 9 Mman ko
fare ran’ i kaming ngam mel’eg l’agruw u fithik’ nib sugsug ma kab bitir ngam fek i yib
ngog, nggu lith mu gu ngongliy boch fapi ggan ni ba’adag e chitamam. 10 Ma ga fek i yan
ngak e chitamam nge kay, me yibilayem ngak SOMOL u m’on ndawori yim’.”
11 Me ga’ar Jakob ngak e chitiningin, “Ga manang ni Esau e be’ nib mak’ piy downgin,
me gag e de mak’ piy dowag. 12 Sana ra yib i math e chitamag ngog me nang ni gu be
bannag; mu gu girengiy nga dakenag e buchwa’athan ma gathi fel’ewa’ath.” 13 Me ga’ar
e chitiningin, “Fakag, mpag e buchwa’athan ni bayib ngom riy nge mang gag e yib nga
dakenag; mu rin’ ni bod ni kugog, mman ngam fek fa gali kaming i yib ngog.” 14 Me
yan i fek fa gali gamanman i yib ngak Rebekah, me lith Rebekah e ggan ni ba’adag e
chitamngin fare pagel. 15 Me fek Rebekah e bin th’abi fel’ e mad rok Esau, ni be cha’riy
Rebekah u naun, nge yin’ nga daken Jakob. 16 Me fek keru’ e kaming nge tay nga daken
pa’ Jakob nge nga daken belel’ugun ndariy e piy riy. 17 Me pi’ Rebekah fapi ggan ni bfel’
lamen nge flowa nike lith ngak Jakob.
18 Me yan Jakob ngak e chitamngin me ga’ar ngak, “Chitamag!” Me fulweg ni ga’ar, “I
gur e bin ngan ko fa gali pumo’on ni fakag?” 19 Me fulweg Jakob ni ga’ar, “I gag Esau ni
fa bin nganni’ i fakam; kug rin’ ni bod ni kamog ngog. Wenig ngom, mu suwon ngam
koy boch e ufin e gamanman ni kug fek i yib ni ngam koy, ma ga yibilayeg.” 20 Me ga’ar

* **26:33** BEERSHEBA: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e “Luwed ko Mow” ara “Luwed ko Medlip” (ku arrogon ni bay ko 21:31).

Isak, “Fakag, uw rogon ma ga pir’eg e gamanman ni er feni machreg?” Me ga’ar Jakob,
“I SOMOL ni Got rom e ke ayuwegneg kug pir’eg.” 21 Me ga’ar Isak ngak Jakob, “Wenig
ngom, mu chugur ngara’ nggu math nga dowam. Mog, ri gur Esau ni fakag?” 22 Me
chuchugur Jakob i yan ngak e chitamngin, me math e chitamngin nga downgin me ga’ar,
“Lamam e bod laman Jakob, machane daken pa’am e bod daken pa’ Esau.” 23 Ma de pow
Jakob rok, ni bochan e bo’or e piy u daken pa’ ni bod daken pa’ Esau. Me fal’eg rogon ni
nge yibilay, 24 machane me fith ngak ni ga’ar, “Mog, ri gur Esau ni fakag?” Me fulweg
Jakob ni ga’ar, “I gag.” 25 Me ga’ar Isak, “Mfek boch e ufin ni kam ngongliy rogon i yib
ngog nggu way nge mu’ mu gu yibilayem.” Me fek Jakob i yib ngak, me ki fek e wayin
i yib ngak ni nge unum. 26 Me ga’ar e chitamngin ngak. “Fakag, mu chugur ngog ngam
faray owcheg.” 27 Ma fa’ani chugur ni nge faray owchen, me farabon Isak bon e mad
rok, ma aram me yibilay ni ga’ar: “Bon downgin fakag e bfel’ ni bod bon bangi woldug ni
SOMOL e be ayuweg. 28 I Got e nge pi’ e wa’angachal nu tharmiy ngom, me yong’olnag e
milay’ rom, me pi’ ngom e *grain* nge wayin ni pire’. 29 Ma pi nam e ngar manged tapigpig
rom, ma girdi’en e pi nam e ngu’ur siro’gad ngom. Ma ga par ni gur e masta rok e girdi’
rom, mi i siro’ ngom e pi’in ni owchen e chitinam. Ma pi’in yad ra yibilayem ni nge buch
wa’atham, e nge buch wa’athrad, ma pi’in yad ra yibilayem ni nge fel’ wa’atham, e nge
fel’ wa’athrad.”

Esau ni wenig ni ngan yibilay

30 Me yibilay Isak Jakob, nge mu’ me yan Jakob ni kachingiyal’ nem; me taw Esau ni
walagen nike sul ko mokol gamanman. 31 Miki ngongliy e ggan ni bfel’ lamen nge fek
i yan ngak e chitamngin. Me ga’ar, “Chitamag, wenig ngom, mu suwon ngam koy boch
e ufin e gamanman ni gag fakam e kug fek i yib ngom, ma ga yibilayeg.” Me fith Isak
ngak ni ga’ar, 32 “I gur mini’?” Me fulweg ni ga’ar, “I gag Esau ni bin nganni’ i fakam.”
33 Ma aram me t’on Isak nreb me fith ni ga’ar, “I mini’ fa’anem nike li’ ba gamanman ke
ngongliy rogon ke fek i yib ngog ni nggu way? Ya ka fini gu mu’ i kay ma kam taw. Ere kug
yibilay, ma ke par riy ni aram rogon ndariy n’umngin nap’an.” 34 Fa’ani rung’ag Esau ni
aram rogon, me pag laman ngalang nge yor me ga’ar, “Chitamag, kum yibilayeg!” 35 Me
ga’ar Isak, “Ke yib walagem i ban nigeg. Ke fek e tow’ath ni gur e nggu yibilayem nge
yag ngom.” 36 Me ga’ar Esau, “Ke gaman e l’agruw yay ko yaney nike ban nigeg. Arfan
ngay ni fithingan e Jakob.* Ke fek mat’awug ni bay rog ni bochan e gag e gub nganni’,
ke chiney ma ke fek e meybil ni gag e ngan tay ngog. Ere dakuriy reb e meybil ni kam
tay ni ngam yibilayeg ngay?” 37 Me ga’ar Isak ngak Esau, “Kug mu’ i yibilay ni nge par
ni ir e masta rom, ma kug yibilay ni urngin e tirok e girdi’ ni ngar pired ni tapigpig rok.
Ma kug yibilay ni nge yag e *grain* nge wayin ngak. Ere be mang e kabay ni gu ra pi’
ngom, i gur fakag?” 38 Me par Esau ngi i wenig ngak e chitamngin ni be ga’ar, “Mog, kari
mus ni ta’reb e meybil ni bay rom?” Me ga’ar, “Chitamag, kum yibilayeg,” me pag laman
ngalang nge yor. 39 Me ga’ar Isak ngak:

“Dabi yib e wa’angachal u tharmiy ni fan ngom,
Ma dariy bang e flang rom nib yong’ol.
40 Saydon rom e bayi pi’ e ggan ngom,
ma bay mu par ni gur e tapigpig rok walagem.
Machane ga ra togopluw ngak,
ma ga par ndabki gagiyeg nigem.”

41 Me fanenikay Esau Jakob, ni bochan e ke fal’eg e chitamngin wa’athan, me yog u
wan’ ni ga’ar, “Dabki n’uw nap’an mi ni mowawnag e chitamag nike yim’; ma aram e
bay gu thang e fan rok Jakob.” 42 Machane me rung’ag Rebekah murung’agen e n’en
ke tanomnag Esau, me l’oeg e thin nga ni yan ni pining Jakob nge yib me ga’ar ngak,

* **27:36** JAKOB: Re ngachal ney e gowa fare bugithin ni Hebrew ni “bannag.”

“Mmotoyil ngog, i Esau ni walagem e ke leamnag ni nge fulweg ngom e kireb ni kam
rin’ ngak ni nge thang e fan rom. 43 Fakag, mu rin’ e tin nggog. Mu fal’eg rogom ngam
mil ngak walageg i Laban ni bay u Haran. 44 Ma ga par boch u rom nge mada’ ko ngiyal’
nike m’ay e damumuw rok walagem, 45 me pag talin e n’en ni kam rin’ ngak. Ma aram
mu gu l’oeg be’ nge yib i guyem ngam sul. Ya gathi mang ni nge mul galfakag u pa’ag u
lan ta’reb e rran.”

Isak ni l’oeg Jakob nge yan ngak Laban

46 Me ga’ar Rebekah ngak Isak, “Ke ngochngochan’ug ma ke chalbag ko fapi ppin rok
Esau ni bogi ppin u boch e nam. Fa’an ku ra le’engiy Jakob reb e bpin ni girdi’en e re
nam ney ni kanog e Hittite ngorad, ma kabfel’ ni ngum’.”

28

1 Me pining Isak Jakob nge welthin ngak ni bfel’, ni ga’ar ngak, “Dab mu le’engiy reb
e bpin nu Kanaan. 2 Mu fal’eg rogom ngam man nga Mesopotamia, nga tafen Bethuel,
ni chitamngin e chitinam. Mu le’engiy reb e bpin u rom, ni reb i fak Laban ni walagen
e chitinam. 3 I Got ni Gubin ma Rayag Rok e nge fal’eg wa’atham ko mabgol rom nge pi’
ngom e bitir ni pire’, ngam mang chitamngin bo’or e nam. 4 Me fal’eg wa’atham nge pi’in
ni owchem ni bod rogon ni fal’eg wa’athan Abraham, ma ga tafnay e re nam ney ni ga
be par riy, ni Got e pi’ ngak Abraham.” 5 Me l’oeg Isak Jakob nge yan nga Mesopotamia
ngak Laban, ni be’ nib mo’on ni fak Bethuel ni ir reb fapi girdi’ ni yima yog e Aramean
ngorad. Laban e walagen Rebekah, ni chitiningin Jakob nge Esau.

Esau ni Le’engiy be’ ni bpin ni fak Ishmael

6 Me nang Esau nike yibilay Isak Jakob ke mu’ ma keyog ngak ni nge yan nga
Mesopotamia nge le’engiy reb e bpin u rom. Miki nang ni fa’ani yibilay me yog ngak
ndabi le’engiy reb e bpin nu Kanaan. 7 Me nang ni Jakob e ke fol rok e chitamngin nge
chitiningin, ke yan nga Mesopotamia. 8 Ma fa’ani nang Esau ni Isak ni chitamngin e de
fel’ u wan’ e ppin nu Kanaan, 9 me yan ngak Ishmael ni fak Abraham nge le’engiy be’ ni
bpin ni fak ni Mahalath fithingan, ma walagen Nebayoth.

Lik’ay rok Jakob u Bethel

10 Me chuw Jakob u Beersheba nge yan nga Haran. 11 Me taw nga bangi n’en me par
riy, ya ke aw e yal’. Me pag ir nga but’ nge teyey’ ngab malang. 12 Me lik’ay nike guy ba
tawo’ ni yan u but’ nge mada’ nga lanelang. Ma be yan e pi engel rok Got riy ngalang
ma yad be yib riy nga but’. 13 Me guy SOMOL nib sak’iy u to’oben. Me ga’ar ngak Jakob,
“I Gag SOMOL, ni Got rok Abraham nge Isak. Bay gu pi’ ngom nge pi’in owchem e re
nam ney ni kam pagem riy nga but’. 14 Pi’in owchem e bay ra boded urngin e fiyath nu
fayleng. Ma bay ra ga’ niged e nam rorad i yan ko lel’och, nge yimuch, nge ngek, nge
ngal, ma urngin e pi nam nu fayleng e bay i fel’ wa’athrad ni bocham nge bochan e pi’in
owchem. 15 Dab mu pag talin, ni bay ug un ngom ngu’ug yoror rom ko yungi n’en ni ga
be yan riy, ma bay gu fulwegnem ko re nam ney. Dab gu pagem nge mada’ ko ngiyal’ ni
kug ngongliy urngin e tin kugog ngom ni bay gu rin’.”

16 Me od Jakob me ga’ar, “I SOMOL e riyul’ ni bay u roy, ma da ug nang.” 17 Me tamdag,
me ga’ar, “Rib kandugwen e gin’ey! Dabisiy ni naun rok Got ma garog nga tharmiy.”

18 Me od Jakob nri kakadbul. Me fek fare malang ni teyey’ ngay nge suwonnag ni
nge mang malang ko puguran. Me pu’og e gapgep nga daken fare malang me pining
e magaer ngak Got. 19 Me tunguy fithingan e gin’em ni Bethel.* (Re binaw nem e immoy
fithingan ni Luz ko som’on.) 20 Me micheg Jakob bbugithin ngak SOMOL ni Got ni ga’ar,
“Fa’anra um un ngog ngu’um yoror rog ko re milekag ney, mu um pi’ e ggan nge mad

* **28:19** BETHEL: Fan e re ngachal ney ni Hebrew e “naun rok Got.”

ngog, 21 mu gu sul nga tafen e chitamag ndabi buch ban'en rog, me ere ga ra mang Got
rog. 22 Re malang ney ni kug suwonnag ni nge par nib malang ko puguran e bayi mang
naun rom ni ngu'un meybil ngom riy, mu gu pi' ngom ragag e pasent ko pin'en ni ga be
yagnag ngog."

29

Jakob ni taw nga tafen Laban

1 Me ul ul Jakob ko milekag ni be tay ni be sor i yan ngalan e ngek. 2 Me guy ba luwed
u daken e ted ni bay dalip ran' i saf ni kar pired nga but' u to'oben. Yu ran' i saf nem e
yibe pi' e ran ngorad ko re luwed nem, ni bay ba malang ni ba ga' ni ka ni upunguy ngay.
3 Nap'an nra yib urngin e yu ran' i saf nem ngaram, me yib e pi'in yad ma gafaliy e saf
ra chuweged e re gaf i malang nem u langan e re luwed nem ngar pi'ed e ran ngorad.
Miyad fulweg e re gaf i malang nem nga tagil'."
4 Me fith Jakob ngorad ni ga'ar, "Pi tafager, u uw e kambad riy?" Me lungurad, "Kugbad
u Haran." 5 Me fithrad ni ga'ar, "Gimed manang Laban ni be' nib mo'on ni fak Nahor?"
Me lungurad, "Gamad manang." 6 Me fith ni ga'ar, "De m'ar?" Me lungurad, "De m'ar.
Mu sap, ke yib Rachel ni be' ni bpin ni fak nike un nga ba ran' i saf ni fak e chitamngin."
7 Me ga'ar Jakob, "Chiney e kab tamilang, dawori taw ngal'an ni ngan fek e yu ran' i saf
ney nga taferad, mang ndab mu pi'ed e ran ngar unumed mi gimed fulwegrad ngar ked
e pan?" 8 Me lungurad, "Dabiyag ni gu dorgad, ya ra mu'ulung urngin e yu ran' i saf
ngara' min chuweg e re gaf i malang ney; ma aram mfin gu pi'ed e ran ngorad."
9 Nap'an ni ka be non Jakob ngorad, me taw Rachel nike fek fa ran' i saf rok e
chitamngin. Ir e ma gafaliy e saf rok e chitamngin. 10 Fa'ani guy Jakob Rachel ni karbad
fa ran' i saf ni fak Laban ni walagen e chitiningin, me yan ko fare luwed, nge pug fare gaf
i malang, me pi' e ran ngak fapi saf. 11 Ma aram me faray owchen fare pin, me yornag
e felfelan'. 12 Me weliy ngak Rachel ni ga'ar, "Fak Rebekah gag ma be' rog e chitamam."
Me mil Rachel nge yan ni nge weliy ngak e chitamngin. 13 Ma fa'ani rung'ag Laban
murung'agen Jakob ni fak Rebekah ni walagen, me mil i yib ni ngar mada'gow, me yib i
gumuchmuch ngak nge faray owchen, me fek i yib ngalan e naun rok. Me weliy Jakob
ngak Laban salpen ni urngin. 14 Me ga'ar Laban ngak Jakob, "Gadow ta'ab racha'." Me
par Jakob u rom nreb e pul.

Jakob ni pigpig ngak Laban ni bochan Rachel nge Leah

15 Me ga'ar Laban ngak Jakob, "Be' rog gur, machane dab mmaruwel rog ndariy
puluwom. Uw urngin puluwom ni ga ba'adag ni nggu pi' ngom?" 16 Ma l'agruw e ppin ni
bay ni fak Laban; bin ilal e Leah, ma bin bitir e Rachel. 17 Mi Leah e gathi rib pidorang;
mi Rachel e rib fel' i tay kenggin ma ba pidorang. 18 Ma ba'adag Jakob Rachel, me ga'ar
Jakob, "Bay gu maruwel rom ni medlip e duw, ma ga pi' Rachel ni bin bitir e bpin ni
fakam nggu le'engiy." 19 Me ga'ar Laban, "Kabfel' u wun'ug ni gu ra pi' ngom ko bin ni
gu ra pi' ngak yugu reb e pumo'on, ere mpar rog." 20 Me maruwel Jakob ni medlip e duw
ni bochan Rachel, me finey nsusun e ri in e rran, ni bochan e ri ba'adag Rachel.
21 Me ga'ar Jakob ngak Laban, "Ke taw ko fa ngiyal' ni mog ngog; ere mpi' fare pin ni
fakam ngog nggu le'ay." 22 Ma aram me ngongliy Laban ba mur ni fan ko mabgol nge
pining urngin e girdi' ngay ko gin'em. 23 Machane re nep' i n'em, me fek Laban Leah
i yan ngak Jakob, me pag Rachel, me par Jakob nge Leah nrogon e mabgol. (24 Me pi'
Laban be' ni bpin ni sib rok ni aram Zilpah ngak Leah ni fak.) 25 Ma fa'ani reb e rran riy
ni kadbul me pir'eg Jakob ni Leah e ka ni pi' ngak. Me ga'ar ngak Laban, "Mang ni kam
rin' e biney e pa' ngog? Kug maruwel rom ni bochan e nge yog Rachel ngog. Ere mang
ni kam ban nigeg?" 26 Me ga'ar Laban, "Gathi yalen u roy ni nga ni fek e bin bitir e bpin
ni fakay nga ni pi' ko mabgol ndawori mabgol e bin ilal. 27 Mu son nge m'ay e re wik ni

baara' ni yibe madnomnag e mabgol rom riy, mu gu pi' Rachel ngom ni fa'an ka ga ra maruwel rog ni medlip e duw." 28 Me fel' u wan' Jakob, ma faani m'ay fare wik ni yibe madnomnag e mabgol riy, me pi' Laban Rachel ni fak ngak Jakob nge le'engiy. (29 Me pi' Laban be' ni bpin ni sib rok ni aram Bilhah ngak Rachel ni fak.) 30 Miki par Jakob nge Rachel nrogon e mabgol, ma ka ba'adag Jakob Rachel ngak Leah. Me maruwel rok Laban ni ku medlip e duw.

Pi bitir ndiyennag rok Jakob

31 Ma fa'ani guy SOMOL ni gathi rib adag Jakob Leah, me ayuweg ngi i diyen rok Jakob, me par Rachel nde yog ni nge diyen. 32 Me diyen Leah me gargel ni bochi pagel. Me ga'ar, "I SOMOL e ke guyeg ni gu be gafgow, chiney e bayi adageg e pumo'on rog"; me tunguy fithingan ni Ruben.* 33 Me diyen nge gargel bayay ni ku reb e pagel. Me ga'ar, "I SOMOL e ku ke pi' e chi pagel ney ngog, ya ke rung'ag nde adageg e pumo'on rog"; ma aram me tunguy fithingan ni Simeon.† 34 Me diyen nge gargel bayay ni ku reb e pagel. Me ga'ar, "Chiney e bayi gel e pagan' rok e pumo'on rog ngog, ni bochan e kug gargeleg dalip i pagel ni fak"; me tunguy fithingan ni Levi.‡ 35 Me diyen nge gargel bayay ni ku reb e pagel. Me ga'ar, "Yaney e nggu pining e magaer nge sorok ngak SOMOL"; me tunguy fithingan ni Judah.§ Me tal ndaki diyen.

30

1 Ma fa'ani nang Rachel nder diyennag e bitir ni fak Jakob, me awan' ngak Leah ni walagen, me ga'ar ngak Jakob, "Mpi' e bitir ngog, ya fa'anra danga' ma nggum'." 2 Me puwan' Jakob ngak Rachel ni ga'ar, "Dabiyag ni nggu wan nga luwan Got. Ir e en ni be tem ndamur diyen." 3 Me ga'ar Rachel, "Ba'aray' fare pin ni Bilhah ni sib rog; mpirew nge yag ni diyennag reb e bitir nggu fakay. Ara' rogon mu gu mang chitiningin reb e bitir u daken." 4 Ma aram me pi' Bilhah ngak e pumo'on rok, mi yow par. 5 Me diyen Bilhah nge gargeleg bochi pagel ni fak Jakob. 6 Me ga'ar Rachel, "I Got e ke rin' ngog e tin nib mat'aw. Ke rung'ag e meybil rog, ke pi' reb e pagel gu fakay", me tunguy fithingan ni Dan.* 7 Me diyen bayay Bilhah ni sib rok Rachel, nge gargeleg e bin migid e pagel ni fak Jakob. 8 Me ga'ar Rachel, "Kug tagenging gow walageg ni bpin, ma kug gel"; me tunguy fithingan ni Naftali.†

9 Ma fa'ani gu' Leah nike tal ko diyen, me pi' e sib rok ni Zilpah ngak Jakob ngar pirew ni mabgol. 10 Me gargeleg Zilpah bochi pagel ni fak Jakob. 11 Me ga'ar Leah, "Bfel' wa'athag; me tunguy fithingan ni Gad.‡ 12 Miki gargeleg Zilpah reb e pagel ni fak Jakob, 13 me ga'ar Leah, "Kar gu felan'! Chiney e bayi yog e pi'in ni ppin ni kug felan' "; ma aram me tunguy fithingan fachi pagel ni Asher.§

14 Ngiyal' ni yibe kunuy wom'ngin e *wheat* ni ngan tay nga naun, me yan Ruben nga daken e milay' me pir'eg e *mandrakes** me fek i yib ngak Leah ni chitiningin. Me ga'ar Rachel ngak Leah, "Wenig ngom, mpi' boch e *mandrakes* rok fakam ngog." 15 Me ga'ar Leah, "Dawori fel' u wun'um ni kam tel figirngig rog? Ma ga be guy rogon e chiney ni ngam fek e *mandrakes* rok fakag." Me ga'ar Rachel, "Fa'an ga ra pi' e *mandrakes* rok fakam ngog, ma rayag ni ngam mol rok Jakob e nep' ney." 16 Ma fa'ani sul Jakob u milay' nike blayal', me yan Leah i guy me ga'ar ngak, "Thingar mmol rog e nep' ney, ya kug fek

---

* **29:32** RUBEN: Gowa fare bugithin ni Hebrew ni "mu gguy, ba pumo'on ni fakay, mu guy e gafgow rog." † **29:33** SIMEON: Gowa fare bugithin ni Hebrew ni "rung'ag." ‡ **29:34** LEVI: Gowa fare bugithin ni Hebrew ni "michigiy." § **29:35** JUDAH: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "magaer nge sorok." * **30:6** DAN: fan ni Hebrew e "turug nib mat'aw." † **30:8** NAFTALI: Re ngachal ney ni thin ni Hebrew e "cham." ‡ **30:11** GAD: Re ngachal ney ni thin ni Hebrew e "wa'athan." § **30:13** ASHER: Re ngachal ney ni thin ni Hebrew e "felfelan'."

* **30:14** MANDRAKES: Bmit e woldug ni yima leamnag ni bay gelngin nra ayuwegey ngan diyen, ma ku bay gelngin nra ayuwegey nge adagey e pumo'on ara ppin.

e *mandrakes* rok fakag kug pi' ni puluwom." Mi yow par e nep' nem. 17 Me diyen Leah,
ni aram taban e meybil rok nike fulweg Got, me gargeleg ba pagel ni fak Jakob, ni aram
e bin ni gaman e lal ngay. 18 Me ga'ar Leah, "Got e ke pi' puluwog, ni bochan e kug pi' e
sib rog ngak figirngig"; me tunguy fithingan fachi pagel ni fak ni Issakar.† 19 Miki diyen
Leah bayay nge gargelnag e bin nel' e pumo'on ni fak Jakob. 20 Me ga'ar, "I Got e ke pi'
ba tow'ath ngog nrib fel'. Bay gu fel' e chiney u wan' figirngig, ya nga nel' e pumo'on ni
kug gargeleg ni fak"; me tunguy fithingan ni Zebulun.‡ 21 Me tomur me gargeleg bochi
pin, me tunguy fithingan ni Dinah.

22 Me leamnag Got Rachel; me ayuweg nge diyen, ni aram e ke fulweg taban e meybil
rok. 23 Me diyen nge gargel ni bochi pagel. Me ga'ar, "I Got e ke chuweg e tamra' rog
ni bochan e dagur diyen. 24 Manga ki pi' SOMOL ngog bochi reb e pagel"; me tunguy
fithingan fa binem ni Josef.§

Liyab ku Jakob ngak Laban

25 Tomuren ni kan gargeleg Josef, me ga'ar Jakob ngak Laban, "Mu pageg nggu wan,
nge yag ni gu sul nga tabinaw rog. 26 Mu pi' fagal ppin rog ngog nge pifakag nge yan nga
labgen e maruwel ni kugta' rom, ya nggu wan. Gur ma gamanang rogon fani ayal e tin
kug maruwliy ni fan ngom."

27 Me fulweg Laban ni ga'ar, "Siro' ngom, ba'aray ban'en ni nggog ngom: kug nang u
rogon e tin kan thagthagnag ngog ni Got e ke fal'eg wa'athag ni bocham. 28 Mog ngog
urngin puluwom, mug pi' ngom."

29 Me fulweg Jakob, "Gamnang rogon e maruwel ni ug tay rom nge gamanman rom
nike yo'or ni bochan e ug chathowliyrad. 30 Tin immoy rom nib lich e nap'an ni gub mri
yo'or, ma ke fal'eg SOMOL wa'atham ni bochag. Are chiney e ke taw nga nap'an ni gag e
nggu leamnag rogon e tabnaw rog."

31 Me ga'ar Laban, "Mang e nggu pi' ni puluwom?"

Me fulweg Jakob, "De m'ag u wan'ug ni ngam pi' puluwog. Ya bay kug ul ul ngay nggu
ayweg e gamanman rom ni fa'anra m'ag u wan'um e rebug i thin ni ba'aray: 32 Mu pageg
e daba' nggu wan u fithik' e gamanman rom nggu fek urngin e saf nib talmor, nge gubin
e tin nib wupwupnun' nge myolyol, nge urngin e kaming nib talmor, nge wupwupnun'
nge myolyol. Kemus puluwog aram ni gu ba'adag. 33 Ya nge daken reb e kadbul mag
ra pir'eg ni ug yul'yul'. Nap'an ni ga ra yib ni ngam guy puluwog, ma fa'anra bay reb e
kaming rog nde myolyol ara wupwupnun' fa reb e saf nde talmor, mag ra nang ni kan
iring.

34 Me ga'ar Laban, "Bm'ag u wan'ug. Gadow ra rin' ni bod ni kamog." 35 Kare rran nem
me chuweg Laban e tin pumo'on e kaming ni ba myolyol nge wupwupnun' nge urngin
e tin ni ppin ni ba myolyol nge wupwupnun' ara bay e wech u dowrad; miki chuweg
urngin e saf nib talmor. Me tay e pi pumo'on ni pifak ni nge mang yad e ur guyed fapi
gamanman, 36 ma aram me chuw nge yan rok Jakob nib mu'un e re ran' i gamanman ney
ngak nge yan u n'umngin yang nrayag ni nge yan riy u lan dalip e rran. Miki chathowliy
Jakob e tin ni magey ko yu ran' i gamanman rok Laban.

37 Me fek Jakob yuley i papa'ngin e gek'iy ni *poplar*, *almond*, nge gubin papa'ngin e
gek'iy ni *pine*, nge fathiy yu yangi keru' fa yuley i gek'iy nge par ni kem'ug yu thal i
wechwech riy. 38 Me tay fa yuley i gek'iy nga puluwon fapi gamanman ko gin ni bay
e dabiy riy ni yad ma unum e ran riy. I tay e yuley i gek'iy ney u rom, ni bochan e ireram
e gin macheg e gamanman riy nge diyen u nap'an ni karbad ni ngar unumed e ran. 39 Ra

† **30:18** ISSAKAR: Re ngachal ney ni thin ni Hebrew e "be' ni ka ni pi' puluwon ni nge maruwel" ara "bay labgen."

‡ **30:20** ZEBULUN: Re ngachal ney ni thin ni Hebrew e "kefel' u wun'uy" nge "tow'ath." § **30:24** JOSEF: Re ngachal ney ni thin ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "manga ki pi' reb" nge "ke fek ke chuweg."

cheag e kaming ni ngar diyen gad u puluwon fayu ley i gek'iy, ma aram e ra yib pifakrad ma ba myolyol ara ba wupwupnun' fa bay e wach u downgirad.
40 Me chuweg Jakob e saf u fithik' e kaming nge sapegrad ko gin bay e yu ran' i gamanman rok Laban riy nib myolyol nge talmor. Ara' rogon ni yo'ornag Jakob e gamanman rok me ki'egrad ko tirok Laban e gamanman.
41 Rataw nga nap'an ni nge diyan e tin nib felfel' rogon ko fapi gamanman, me tay Jakob fa yuley i gak'iy nga pulworad ko fa gin bay e dabiy riy ni yad ma mu'un ran riy, ya nge yag ni ngar diyen gad ko gin bay e yuley i gek'iy nem riy. 42 Machane da i tay e yuley i gek'iy nga puluwon fa tin nde felfel' rogon e gamanman. Aram fan ni munmun me par e tin nde felfel' rogon e gamanman ku Laban me par e tin nib felfel' rogon rok Jakob. 43 Ara' kanawo'en mri fel' rogon Jakob. I yo'or yu ran' i gamanman rok, nge sib, nge kamel, nge dongki.

31

Jakob ni mil rok Laban

1 Jakob e rung'ag ni be yog fapi pagel ni fak Laban ni yad be ga'ar, "I Jakob e kefek urngin tin nib mil suwon ko chitamangidad. Kefel' rogon ko tirok e chitamangidad."
2 Ma ke guy ni cha'anem i Laban e gathi rikabgol ngak ni bod ko som'on. 3 Ma aram me ga'ar SOMOL ngak, "Mu sul ko binaw rok e pi chitmam nge pi girdi'em. Ma bay gu'un ngom."
4 Me'ere pi' Jakob e thin nge yan ngak Rachel nge Leah ni ngar mada'gad ngalan fagi flang ni bay e yu ran' i gamanman rok riy. 5 Me ga'ar ngorow, "Kug guy ni chitamangimew e gathi kargon nib gol ngog ni bod ko som'on; machane Got rok e chitamag e bay ni be un ngog. 6 Gimew mnang ni gu ma maruwel ko chitamangimew ni kri musmus chirogog. 7 Ma yug aram rogon ma ke sasalap ngog ke thilthilyeg puluwog ni ragag yay. Machane de pag Got ni nge buch ban'en rog. 8 Ngiyal i n'en nma yog Laban ngog nma ga'ar, 'Kaming nib wupwupnun' e nge mang puluwom,' ma urngin yu ran' i gamanman e yad ra gargel mab wupwupnun'. Ma nap'an nra ga'ar, 'Pi kaming nib myoyol e aram puluwom,' ma urngin e yu ran' i gamanman e ra gargel ma ba myoyol.
9 Got e kefek e yu ran' i gamanman u pa' e chitamangimew ke pi'rad ngog.
10 "Ngil'an e gamanman nma cheg nge diyen mug tay ba lik'ay, ni gguy e tin pumo'on e kaming nib bay e myoyol u downgirad ma boch i yad e ba wupwupnun' nge ku boch nib ga' e wech u downgirad. 11 Ma aram me non ba engel rok Got ngog u malk'ay ni ga'ar, 'Jakob!' mug fulweg, 'Gu ba'aray.' 12 Me ga'ar, 'Amchangar, urngin e kaming ni pumo'on ni yad be cheag ko tin ni ppin e yad ba myolyol, nge wupwupnun', ma bochiyad e ba gagang' e wech u downgin. I gag e kug yodroynag ya kug guy urngin e tin be rin' Laban ngom. 13 I gag fare Got ni gu m'ug ngom u Bethel, ko gin ni mu yiblay fare malang riy nib puguran ngam pi' ngog ma ga pu'og e gapgap nga daken ni nge mang m'ag ko tha' rodow. Are chiney e ngam ngongliy rogom ngam sul ko fare nam nni gargaleg nem riy.' "
14 Me fulweg Rachel nge Leah ngak Jakob ni yow be ga'ar, "Dariy ban'en nike magay rok e chitamangimow nra mang gayog romow. 15 Rogon e ngongol rok ngomow e gowa gamow l'agruw ni' u bang. Ke pi' mow ni chuway', ma chiney e ke wereg gubin e salpiy nni pi' ngak ni puluwmow. 16 Urngin e machaf nike fek Got u pa' e chitamangimow e bmil fan ngodad nge pifakdad. Ere ngan rin' e tin keyog Got ngom ni demturug ko mang.
17 Ma aram me af Jakob nge fa gali ppin ni le'engin nge bitir rorad nga daken bogi kamel ngar chuwgad 18 ni ngar sulod ko binaw rok Isak ni chitamngin u Kanaan. Ma ke fek Jakob e gamanman rok nge urngin e tin ni yag ngak u Mesopotamia. 19 U m'on ni chuw Rachel u nap'an ndemo' Laban u tabnaw rok ya ke yan ni nge thethab buni'en e saf rok, me iring Rachel fapi liyos ni thothupen e tabnaw rok Laban. 20 I Jakob e bannag Laban ya de tamilangnag ngak ni nge chuw. 21 I fek urngin ban'en nib milfan ngak nge

chuw u rom ni gurgur. Nge yan nge thab' fare lul' nu Eufrates nge sor i yan ko binaw nu Gilead nib m'ak burey.

Laban ni lol'oeg Jakob

22 I yan dalip e rran me taw e thin ngak Laban nike mil Jakob. 23 Me fek e tirok e girdi'
nge lol'oeg Jakob u lan medlip e rran me pir'eg u bangi ban'en u Gilead ni go' burey.
24 Mra nep' nem me yib i m'ug Got ngak Laban u malik'ay me ga'ar ngak, "Mguy rogon
ni dab mu k'aring e murus ngak Jakob u ban'en." 25 I Jakob e ke n'uf e *tent* rok u daken
reb e burey, me Laban nge girdi' rok e ra n'ufed e *tent* rorad u Gilead ni go' burey.
26 Me ga'ar Laban ngak Jakob, "Mangfan ni kam ban nigeg kam fek fakag ni ppin ni
wod e ppin ni kan iring u tan e mael? 27 Mangfan ni kam ban nigeg kam lu'ur kam mil rog
ndamog nem ngog? Ya fa'an mang e mognem ngog, ma gu ra pagem ngam man u wo'em
ni gab felfelan' ma ga be tang ma ga be musik ko *tambourines* nge *harps*. 28 Mus ni nggu
pi' e falen' ngak gal fakag nge pifakrow mug fingichiyrad u m'on ni ngam marod ma dam
pageg nggu rin. Ran'nir ni ka mu rin' e rib kireb! 29 Bay gelngig nrayag ni nggu li'em,
machane fowngan e Got rok e chitamam e yog ngog ni dab gu rin' ban'en nra k'aring e
marus ngom. 30 Kug nang ni kam chuw ni bochan e karmum' ni bochan ni ngam sul nga
tafnam, ma mangfan ni kam iring e pi liyos ni thothupen e tabnaw rog?"
31 Me fulweg Jakob, "Kug rus ni bochan e richey mag fek e gali ppin ni fakamney rog.
32 Ma fa'an gara pir'eg be' uroy ni bay e liyos ni thothupen e tabnaw rom rok, ma thingar
ni li' ngem'. Mu sapnag e tin nib milfan ngom, ngam fek e tirom, uroy u mit e girdi' rodow
ni yad e mich riy." Jakob e de nang nike iring Rachael e pi liyos ni thothupen Laban.
33 Me yan Laban ngi i sapnag u lan e *tent* rok Jakob; nge mu' me yan ngalan e *tent* rok
Leah nge ngalan e *tent* rok la'ruw i sib ni ppin, ma de pir'eg fapi liyos ni got rok. Ma aram
meyan ngalan e *tent* rom Rachel. 34 Ma kefek Rachel fapi liyos ni thothupen e tabnaw
rok Laban ke tay ngalan e tutuw ko kamel ke par nga daken. Me'ere i gaweg Laban u
gubin yang u lan fare *tent* ma de pir'eg. 35 Me ga'ar Rachel ngak e chitmangin, "Chitmag,
dab mu puwan' ngog ya dabi bung rogog ning gu sakiy u p'eowchem; ya gub pal." Miki
gaweg Laban fapi liyos ni thothupen e tabnaw rok made pir'eg.
36 Mada ki kadan' Jakob ya ke damumuw me fith ni ga'ar, "Ba mang oloboch e kug
rin'? Mang motochiyel e kug th'ab nike pi' mat'awmed ni ngam tulfedgag? 37 Chine' ni
kammarod u fithik' urngin e chugom rog, mang ban'en nib milfan ko tabnaw rom ni
kam pat ngay? Mu tay aray ko gin ra guy e girdi' rom nge girdi' rog riy, nge mang yad e
ra turguyed ko mini' rodow e bfel' e rok. 38 Kug par rom nike gaman ril'iw e duw; ma saf
nge pi kaming rom e detal ko diyen, ma ku da gu languy reb e saf ni pumo'on u fithik' e
pi gamanman rom nem. 39 Gubin ngiyal nra li' e gamanman ni malboch reb e saf rom,
ma gag e ma aw ni nggu pi' puluwon. Dagur ma fek i yib ngom, nggu dag ni gathi gag
e kireb rog. Ma gabe gelnag lungum ni nggu pi' puluwon e tin ni yibe iring nnep' nge
rran. 40 Ba gel ba gafgow ni ug tay ni rran ko gowal nge ulum nnep'. Ni mus ko mol
mada i yag. 41 Aram rogon ni ug par rom u lan rliw' e duw. Ragag nge aningeg e duw
e gu maruwel rom ni nge yag fa gal ppin ni fakam ngog, ma nel' e duw ni ug gafaliy e
gamanman rom. Ni yug aram rogon e tin ug rin' ni fan ngom, ma mus nga puluwog
ma ragag yay nim thilyeg. 42 Fa'an manga da imoy Got rog, ni fare Got rok pi ga' rog
ni kakrom ni aram Abraham nge Isak, ma rib mich ni chiney e ga ra pageg nggu wan
ndariy ban'en u pa'ag. Ma Got e be guy e tin be buch rog nge maruwel ni ku ug tay nib
gel, me fowngan me ginangngem rog."

Tha' u thilin Jakob nge Laban

43 Me fulweg Laban ngak Jakob ni ga'ar, "Gali ppin ney e fakag; ma bitir rorow e
bmilfan ngog nge pi gamanman rorow. Bin riyul', e urngin e tin gabe guy uroy e bmilfan
ngog. Ma irera' ni dakriy ban'en nrayag ni nggu rin' ngay miki par rog gal fakag nge

pifak row. 44 Ere ke m'ag u wun'ug ni nge sum ba tha' nga thildow. Are ngad ulungyew
bu'ulung i malang ngi i pugworan ngodow ere tha' rodow ney.
45 Me suweg Jakob reb e malang ngalang nib puguran. 46 Me yog ko tirok e girdi'
ni ngar kunyed boch e malang ngar ubunguyed ngalang. Ma aram miyad abich u
to'oben fa ulung i malang. 47 Me tunguy Laban fithingan fare ulung i malang ni Jegar
Sahadutha,* machane Jakob e tunguy fithingan ni Galeed.† 48 Me non Laban ngak Jakob,
"Ulung i malang ney e ir e ngi i par nib puguran ngodow ko re tha' ney." Arfan ni re
gin'em e Galeed fithingan. 49 Miki ga'ar Laban, "I SOMOL e ngi i guydow ko ngiyal' ni
kad wear gow nra bagdow ma gin bay riy." Ere ku reb i fithingan e regi binaw ney e
Mizpah.‡ 50 Miki ul ul ngay ni ga'ar, "Fa'anra dab um t'ufeg e gali ppin ni fakag ney, fa
mu le'engiy yug boch e ppin, ni yug aram rogon ni da'an gu nang ban'en riy, ma dab
i m'ay u wun'um' ni be guy dow Got. 51 Ba'aray fapi malang ni kug ubung ngalang u
thildow, ma ba'aray fare malang ni pugoran. 52 Re ulung i malang ney, nge fare war
e nge par ni ngi i puguran fare tha' u thildow. Dab guthum' nga barba' ni nggu cham
ngom, ma dab mu th'um nga barba' riy ni ngam cham ngog. 53 Fare Got rok Abraham
nge Got rok Nahor§ e bayi pufthin nagdow." Ere u daken fithingan fare Got ni i liyor
Isak ni chitamngin ngak, me michmicheg Jakob ni nge tay u gil e tin ke ognag. 54 I li' ba
gamanman, ni ir e mang maligach rok u daken e burey, me pininge girdi' rok ko abich,
ma nap'an ramu'gad ko abich, miyad par e re nep' i n'em u rom u daken fare burey.
55 Me reb e rran riy nri kakadbul me pi' Laban e felan' ngak fa gali ppin ni fak nge pifak
row me fal'eg wa'athrad, ma aram me pagrad nge sul nga tabinaw rok.

32

Jakob ni fal'eg rogon ni ngar mada'gow Esau

1 Me yan Jakob, miyad mada' bogi engel rok Got. 2 Ma fa'ani guyrad me ga'ar, "Baraba'
i salthaw rok Got e picha' ney"; me tunguy Mahanaim* ko gin'em.
3 Me l'oeg Jakob boch e girdi' ngar mon'od rok ngranod ngak Esau ni be' nib mo'on ni
walagen, ni be par u bangi binaw ni kanog yu Seir ngay, ni bay ko nam nu Edom. 4 Me
yog ngorad ni nge lungurad ngak Esau, "I gag Jakob ni tapigpig rom nma fol rom e nggu
weliy salpeg ngom i gur Esau, ni masta rog, ug par rok Laban nda gu sul ke mada' ko
chiney. 5 Bay e garbaw ni fakag, nge dongki, nge saf, nge kaming, ma ku bay e sib rog.
Kug pi' e thin ke yib ngom ni ngam runguyeg."
6 Ma fa'ani sul fa pi'in ni l'oegrad Jakob, me lungurad, "Kug warod ngak walagem i
Esau, ere be yib ni ngam mada'gow. Ma 400 e pumo'on ni yad be yib." 7 Me par Jakob
ni kari rus ma be wagagey laniyan'. Me ruw raba'nag e girdi' ni yad be un ngak, ma
ku er i tay e saf rok nge kaming, nge garbaw, nge kamel ngar pired ni yad ruw ulung.
8 Tafinaynag ni ga'ar, "Fa'anra yib Esau ncham ngak e bin ni bay nga m'on e ulung, ma
sana rayag ni nge mil e bin tomur e ulung."
9 Me meybil Jakob ni ga'ar, "Got rok e tutuw rog i Abraham ma Got rok e chitamag i
Isak, mu rung'ag lamag! SOMOL, i lungum ngog, Mu sul ko nam rom nge girdi' rom, ma
bay gu ayuwegnem nge yal'uw urngin u puluwom. 10 I gag e tapigpig rom e dariy rogog
nga urngin e runguy nge yul'yul' rom ni kam dag ngog. Gu th'ab e lul' ni Jordan nga
baraba' ndariy ta'a ban'en rog, ya kemus ni sog rog e bay u pa'ag, ma chiney e kug sul ni
l'agruw ulung e girdi' nge gamanman nike un ngog. 11 Wenig ngom, mu ayuwegneg rok
Esau ni walageg. Kug rus ngak ya richey nge yib i li'mad ni gamad gubin, nib mu'un e

* **31:47** JEGAR SAHADUTHA: Re ngachal ney ni Aramaic e fan e "bu'ulung i n'en nib puguran ngodad." † **31:47** GALEED: Fan e re ngachal ney ni Hebrew e "bu'ulung i n'en nib puguran ngodad." ‡ **31:49** MIZPAH: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "fare gin'en ni ngu'un yaliy." § **31:53** ABRAHAM . . . NAHOR: Abraham e tutuw rok Jakob ma Nahor e tutuw rok Laban. * **32:2** MAHANAIM: Fan e re bugithin ney ni Hebrew e "ruw raba' i salthaw."

ppin nge bitir ngay. 12 Mu tafinaynag fapi thin ni mog ngog ni lungum, ‘Bay gu yal’uweg
urngin ban’en u puluwom ma bay gu pi’ ngom owchem ni pire’ ni bod e yan’ u dap’el’ay,
ni dabyag i the’egrad ngafen ra yo’orgad.’ ”
13 Me par ko gin’em nge kadbul, ma ba’aray e pin’en ni mel’eg u fithik’ e tin bay rok
ban’en ni nge pi’ ni tow’ath rok Esau ni walagen, 14 ni aram e 200 e kaming ni ppin
ma rliw’ e kaming ni pumo’on, ma 200 e saf ni ppin ma rliw’ e saf ni pumo’on, 15 ma
guyey e kamel ni bay pifakrad ni yad be tathuthnag, ma aningeg i ragag e garbaw ni
ppin ma ragag e garbaw ni pumo’on, ma rliw’ e dongki ni ppin ma ragag e dongki ni
pumo’on. 16 Mra ba ran’ e pi gamanman nem me pag fan ngak reb e tapigpig rok, me
ga’ar ngorad, “Mfeked e pi gamanman ney ngam mon’od rog, mi gimed tay thilin e yu
ran’ i gamanman ney ni nge m’on ba ran’ me lay ba ran’.” 17 Me ga’ar ngak e bin ni
nge m’on e tapigpig, “Fa’anra mada’ nigem walageg i Esau me fithem ni ga’ar, ‘I mini’ e
masta rom? Mu uw e ga be sor ngay? Mini’ e fak e pi gamanman nir ni bay nga m’on
rom?’ 18 Ma thingar mu fulweg ni nge lungum, ‘I Jakob ni tapigpig rom e fak. Ke pi’ ni
tow’ath rok e masta rok i Esau. Mi Jakob e be yib ni be lekmad.’ ” 19 Ma ku aram rogon
e thin ni yog ngak e en ni migid, nge en ni migid, nge ngak urngin e pi’in nra bagayad
ma be lay u keru’ ba ran’ fapi gamanman ni ga’ar, “Gimed ra mada’ Esau ma ba’aray e
n’en ni ir e thingar mogned ngak. 20 Thangri lungumed ngak, ‘Tapigpig rom i Jakob e be
yib ni be lekmad.’ ” I ga’ar Jakob u wan’, “Tow’ath rok ni kug pi’ ke m’on rog e ra fal’eg
laniyan’, ma nap’an ni gamow ra mada’, ma dabisiy nra n’ag fan u wan’ e kireb ni gu rin’
ngak.” 21 Me m’on e pi tow’ath nem nike pi’, me par e re nep’ i n’em u rom.

Jakob ni fathael u Peniel

22 Re nep’ i n’em e od Jakob, me fek fa gali ppin ni le’engin, nge fa gali ppin ni sib, nge
fa ragag nge ta’reb i bitir ni fak ngar th’abed fare lul’ ni Jabbok fithingan nga baraba’
ko gin ni yima thum’ riy nga baraba’. 23 Ma nap’an ni thapegrad nga baraba’, miki pi’
urngin e tin bay rok ban’en ngan thapeg nga baraba’ fare lul’. 24 Me par u baraba’ ni go
ir.
Me yib be’ nib mo’on ngak ngar fathaelgow nge kadbul. 25 Ma fa’ani nang fare mo’on
nder gel, me gad pa’ nga chagiyen Jakob, nge thil e yil riy, ni ka yow be fathael. 26 Me
ga’ar fare mo’on, “Mpageg nggu wan, ya ke yib e tamilang.” Machane me ga’ar Jakob,
“Fa’anra dab mu fal’eg wa’athag, ma dab gu pagem ngam man.” 27 Me ga’ar fare mo’on,
“Mini’ fithingam?” Me ga’ar, “Jakob.” 28 Me ga’ar fare mo’on, “Dabki par fithingam ni
Jakob. Kam fathael ngak Got nge ngak e girdi’, ma kam gel; ere nge par fithingam ni
Israel.† 29 Me ga’ar Jakob, “Wenig ngom, mog fithingam ngog.” Me ga’ar, “Mang ni ga be
fith fithingag?” Ma aram me tay fa’anem Jakob ni ngi i fel’ wa’athan.
30 Me ga’ar Jakob, “Kug guy Got nga owcheg, ma ku gub fas”; ma aram me tunguy
fithingan e gin’em ni Peniel.‡ 31 Me m’ug e yal’ ngak Jakob ko ngiyal’ ni ba’aram ni nge
chuw u Peniel, me yan ni be gulep ni bochan chagiyen. 32 Aram fan ni pi’in owchen
Israel e ke mada’ ko bin daba’ e rran ndarir ked e ufin ni bay u daken e ul ul u chagiyen
e gamanman; ni bochan e ireram e gi ufin u downgin Jakob ni gad Got pa’ ngay.

33

Jakob nra mada’gow Esau

1 Me guy Jakob Esau nike yib ni yad fa 400 i pumo’on, me f’oth e bitir rok Leah, nge
Rachel, nge fa gali ppin ni sib. 2 Me tay fa gal sib nge pifakrow nga m’on, me tay Leah nge
pifak nga tomur rorad, me tay Rachel nge Josef nga th’abi tomur. 3 Me m’on Jakob rorad
me siro’ ni dalip yay me mada’ ngak fare pumo’on ni walagen. 4 Me mil Esau i yib ngak,

† **32:28** ISRAEL: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni “ke fathael ngak Got” ara “ke fathael Got.”
‡ **32:30** PENIEL: Re ngachal nem e gowa fare bugithin ni Hebrew ni “owchen Got.”

me yib i gumuchmuch ngak, me faray owchen. Mi yow l'agruw ni yow be yor. 5 Fa'ani
sap Esau ni guy fapi ppin nge bitir, me fith ni ga'ar, "Mini' e pi cha'nir ni kambad?" Me
ga'ar Jakob, "Pi cha'ney e bitir nike runguyeg Got ke pi' ngog." 6 Me yib fa gali ppin ni
sib ni yad pifakrow ngarbad ra siro'gad ngak; 7 me yib Leah nge pifak ngar siro'gad, me
yib Josef nge Rachel u tomur ngar bow ra siro'gow ngak.
8 Me ga'ar Esau, "Ma fa tinem e girdi' ni kug mada'gad mang farad?" Me ga'ar Jakob,
"Farad e bochan e ngam runguyeg." 9 Machane me ga'ar Esau, "Walageg, ba gaman e
tin bay rog ban'en, mu tay rom e tin bay rom ban'en." 10 Me ga'ar Jakob, "Wenig ngom,
fa'anra kam runguyeg me ere mfek e tow'ath rom ni kug pi'. Ya owchem ni kug guy e
gowa kug guy owchen Got, ya ri gab gol ngog. 11 Wenig ngom, mfek e re tow'ath rom ni
kug fek i yib ni fan ngom; ya Got e ke runguyeg ke pi' ngog urngin e tin nge yag ngog."
Me wenig i wenig ngak ma aram me fek.
12 Me ga'ar Esau, "Ngad fal'eged rogodad ngdarod. Bay gu m'on romed." 13 Me ga'ar
Jakob, "Ga manang ni pi'in ni bitir e yad bme'waer, ma thingar gu tafinaynag e saf nge
garbaw nge pifakrad. Ya ra ni gur ngorad ni reb e rran, miyad yim' ni yad urngin.
14 Wenig ngom, mm'on rog, ya bay ug saf'og i yib, ni bay gub ni gu be fol u payngin e
garbaw nge bitir, nge mada' ko ngiyal' ni bay gu taw ngom nga Seir." 15 Me ga'ar Esau,
"Ere nggu tay boch e pi pumo'on rog ney rom." Me ga'ar Jakob, "Kammagaer, machane
kayag, ya yugu rayag rogomad ko wub." 16 Ma karofen nem me sul Esau nga Seir. 17 Me
yan Jakob nga Sukkoth, me toy ba naun u rom ni fan ngak nge boch e naun ni fan ko
garbaw rok. Aram fan ntunguy yu Sukkoth* ko re gin'em.
18 Me taw Jakob nga Shekem ni bay u lan e nam nu Kanaan nde buch ban'en rok, ni
aram e ke sul u Mesopotamia. Me n'uf fapi *tent* rok u daken bangi flang ni ba chugur
ko fare binaw. 19 Me chuw'iy e re gi flang nem rok e pi'in owchen Hamor, ni chitamngin
Shekem, ni 100 yang e silber e pi' ni puluwon. 20 Me ubung ba altar u rom, me tunguy El
ngay, ni aram e ke ga'ar, altar rok fare Got nu Israel.

34

Dinah nni kol u gelngiy

1 Reb e rran, e Dinah ni bochi pin ni fak Jakob nge Leah, e yan ni nge mda'nag boch e
ppin nu Kanaan. 2 Nap'an ni guy Shechem, nib pagel ni fak Hamor ni ir e ba ga' lungun
ko Hivite, Dinah me yan i kol nge moleg u gelngin. 3 Me pir'eg rok ni ba'adag Dinah ma
ke t'uf rok me guy rogon ni ngki magan' Dinah ngak. 4 Me yan i yog ko chitmangin ni
Hamor ni be ga'ar, "Gub adag ni ngam fek Dinah nggu le'engiy."
5 Me rung'ag Jakob ni kan m'aynag fan Dinah ni fak, ma ngiyal'in'em e fapi pagel ni fak
e yad bay ko gin bay e gamanman rok riy, ere de rin' ban'en ngay nge taw nga nap'an ni
kar sulod nga tabinaw. 6 Me yan Hamor ni chitamngin Shekem nge yan i non ngak Jakob,
7 ma aram e ngiyal' nike taw fapi pagel ni fak Jakob ni karbad ko fa yung i flang. Ma fa'an
rrung'aged e n'en' nike buch, mri dada' lanin'rad ngay ma kri kireb u lanin'rad nike rin'
Shekem ban'en ni aram rogon nib yaba' ngak piyu Israel ko ran'em ni kan kol fak Jakob
ni bpin u yargal. 8 Me ga'ar Hamor ngak Jakob, "I Shekem ni fakag e ke par fakam nga
taban lanyan'; are wenig ngom mu pag nge le'engiy fakam. 9 Ere nge m'agan'dad ngay;
ni nge par ngi i mabgol e gal ke girdi' rodadney. 10 Ma aram me yag ni ngam pired romad
u roy ko binaw romad; me yag ni ngam mel'eged e gin ngam pired riy ni gimed ba'adag,
mu um falchuway'gad nib puf rogmed me milsuwon bang e binaw ngomed."
11 Me ga'ar Shekem ngak e chitmangin Dinah nge pi walagen ni pumo'on, "Wenig
ngomed, mu faned lanin'ug, ma demturug e n'en ni gimed ba'adag mug ra pi' ngomed.
12 Mogned ngog ko mang e gimed ba'adag ni nge yag ngomed, mi gimed tay puluwon e

* **33:17** SUKKOTH: Fithingan e re gin'em ni thin ni Hebrew e fan e "bogi naun."

re pin nir ni rogon tolngin ni gimed be leamnag, ma demturug ko mang e gimed ra yog mu gu ra pi', ni fa'an gimed ra pi' e re pin nir nggu le'engiy."
13 Ma fapi pagel ni fak Jakob e ra lifithed l'ugunrad ngak Shekem nge Hamor ni
chitamngin, ni bochan Dinah ni walagrad ni kan dariy fannag. 14 Roged nra ga'argad,
"Dabiyag ni nggu paged walagmad nge figirngiy be' ni pumo'on ndawor ni maad'adnag;
binem e ra ma'nag famad. 15 Ra fel' u wun'mad ni kemus ni fa'anra gimed ra bod gamad
ni ngan maad'adnag urngin e pumo'on romed. 16 Fin aram e gamad ra pining e kefel'
ngay ni ngi i mabgol e gal ke girdi' rodad ney. Ma gamad par u fithik'med ngad ta'ab
girdi'gad. 17 Ma fa'anra dabi fel' u wunmed rogon ni kug duwgiliyed ni ngan maad'ad
nagmed ma aram e gamad ra fek e re pin nir nggu chuwgad romed."
18 Me mat'aw u wan' Hamor nge Shekem e tin karogned, 19 ma fare pagel i Shekem e
da ki ayal ya kachingiyal' nem me rin e tin kannog, ni bochan e ke aliliynag fare rugod
ni fak Jakob. Ma cha'nem i Shekem e ir e cha' ni ri yima tayfan u tabnaw rok.
20 Me yan Hamor nge Shekem ni fak ko gin'en ni yima mu'ulung riy u langan e garog
ko fare binaw mi yow non ko pumo'on ko fare binaw nra ga'ar gow, 21 "Picha' ney e
riyad ba gol; ngad paged yad ngar pired rodad u daken tafedad ngu'ur malekaggad nib
puf matow'rad. Ya but' e ba ga' nib gaman' ni gadad ra fel' riy. Me bung rogon ni ngi
i mabgol pifakdad. 22 Ma pi pumo'on ney e ra fel u wun'rad ni ngar pired u fithik'dad
miyad ta'ab girdi' ngodad ni kemus ni fa'anra ni maad'adnag gubin e pumo'on rodad,
ni bod yad. 23 Gathi aram e rayag ngodad gubin e gamanman rorad nge urngin e tirorad
ban'en? Ere nge m'ag u wan'dad me yag ni ngad pired u ta'bang." 24 Gubin girdi'en fare
binaw ni ta'reban'rad ngak Hamor nge Shekem ko n'en ni yow be yog, ma aram e gubin
e pumo'on u lan fare binaw nni maad'ad nagrad.
25 Dalip e rran nga tom'ren, ma kab m'ar fapi pumo'on ko fare maad'ad ni kan tay
ngorad, ma l'agruw ni' ni fak Jakob, ni Simeon nge Levi, ni walagen Dinah, e ra fekew
e saydon rorow nib smamith, ngranow ngalan fare binaw ngar li'ew urngin e pumo'on
riy, 26 nib mu'un Hamor nge Shekem ni fak ngay. Ma aram miyow fek Dinah u naun
rok Shekem ngranod. 27 Tomuren fare cham me yib boch i pifak Jakob ni pumo'on ngar
giliw naged fare binaw ni yad be filbeyen walagrad ni bpin ni kan dariy fannag. 28 Rab
ra koled yu ran' i saf, kaming, dangki, mar feked gubin e tin bay u lan fare binaw nge tin
u daken e pi flang. 29 Mar feked urngin e tin nib fafalel' ban'en, nge urngin e ppin nge
bitir, miyad fek u yargal urngin e tin bay u naun.
30 Me ga'ar Jakob ngak Simeon nge Levi, "Kam tew e oloboch nga puluwog; ni aram e
bayi dabuyeg piyu Kanaan, nge Perizzites, nge gubin e girdi' ko re binaw ney. Ma gadad
buchu'uw; mra chey ni ta'reb lungrad ni ngar togopluwgad ngar chamgad ngog, ma
ga'ngin e re ke girdi' rodad ney nra math owcharad."
31 Miyow fulweg, "Dabiyag ni nggu pagew walagmow ni bpin ngan dariy fannag ni
bod be' ni bpin ni ba gathar."

35

Got ni fal'eg waathan Jakob u Bethel

1 Me ga'ar Got ngak Jakob, "Man nga Bethel ni kachine', ngam par u rom. Ngam toy
ba altar u rom ni fanag, gag fare Got ni gu m'ug ngom u nap'an ni ga be mil rok Esau ni
walagem."
2 Ere yog Jakob ngak chon e tabinaw rok nge urngin e girdi' ni yad be par rok ni ga'ar,
"Ngam n'iged e tin be'er e got rok piyu bang ni bay romed; ngam machalbog niged gimed
migmed yin' e mad nib be'ech. 3 Ngad chuwgad u roy ngdarod nga Bethel, ko gin ni bay
gu toy ba altar riy ni fen Got ni ir e ayuwegneg u nap'an ni yib e gafgow ngog me un
ngog u gubin yang ni ug wan riy." 4 Ma aram miyad pi' gubin fapi got rok piyu bang

ngak Jakob nge talbuch u telrad, me k'eyag ni urngin nga tan bake gek'iy ni *oak* ni bay u charen yu Shekem.
5 Ma nap'an ni deg Jakob nge pifak ni ngranod, me yib e marus nib gel ko girdi' nma
par ko yochi binaw nib chuchugur ngaram, mdeyag ni ngar tulfedrad. 6 Me yib Jakob
nge fapi girdi' rok ni gubin nga Luz, ni chiney e aram yu Bethel, ni bay u lan e binaw
nu Kanaan. 7 Me toy ba altar u rom me tunguy fithngan e re gin'em ni fen e Got rok yu
Bethel, ni bochan e Got e m'ug ngak u rom u nap'an ni i mil rok walagen. 8 Yarif rok
Rebekah ni Deborah e yim' min k'eyag ngatan bake gek'iy ni *oak* ko yumuch u Bethel.
Ma aram min tunguy fithngan ni "*Oak* ko miyor."
9 Nap'an ni sul Jakob u Mesopotamia, me yib i m'ug Got ngak bayay miki faleg
wa'athan. 10 I ga'ar Got ngak, "Fithingam e Jakob, machane chiney i yan ngaram e
Israel." Ma aram me tunguy Got fithingan ni Israel. 11 Miki ga'ar Got ngak, "I Gag Got ni
Gubin Ma Rayag rog. Bayi pire' pifakam. Girdi'en e pi nam e gur e bay rabad rom, ma
gur e bay mmang chitamngin e pi pilung. 12 Bay gu pi' ngom fare gi binaw ni gu pi' ngak
Abraham nge Isak, ma ir e bay kug pi' ngak e pi'in owchem ni bay kurbad nga tomrem."
13 Ma aram me pag Got Jakob. 14 Mu rom, ko gin ni non Got riy ngak, e suweg Jakob reb e
malang riy nib puguran me thothupnag ni pu'og e wayin nge gapgep ni *olive* nga daken.
15 Me tunguy fithingan e gin'em ni Bethel.

Yam ni tay Rachel

16 I Jakob nge chon e tabnaw rok ni rchuwgad u Bethel, nap'an ni kayad bay nga orel
u Efrath, me taw nga nap'an ni nge gargel Rachel, ma be momaw' rogon ni nge gargel.
17 Ma nap'an ni kari gel e amith ngak, me ga'ar fare bpin ni yarif rok ngak, "Rachel,
dab kumrus ya ku reb e pagel." 18 Machane ngiyal'nem e be th'ab Rachel e fan rok, me
tunguy fithingan fare pagel ni fak ni Benoni,* machane chitamngin fare tir e tunguy
fithingan ni Benjamin.†
19 Nap'an ni yim' Rachel min k'eyag nib chuchugur ko kanawo' ni sor nga Efrath, ni
aram yu Bethlehem e chiney. 20 Me suweg Jakob reb e malang ngalang ni pugoran u
rom, miki par ni pow ko malangne yam' rok Rachel ke mada' ko daba'. 21 Ma aram me
ul ul Jakob ko melekag rok me yan i toy e *tent* rok nga barba' e wilyang ni tafen e damit
nu Eder.

Pi'in pagel ni fak Jakob
(1 Kronicles 2:1, 2)

22 Ngiyal' ni bay Jakob u rom ko re binaw nem, me moleg Ruben i Bilhah, ni reb fapi
pin rok e chitmangin; ma fa'an ni rung'ag Jakob mri mus feni damumuw.
Jakob e ragag nge l'aruw e pagel ni fak. 23 Pi pagel ni fak Leah e Ruben (ni bin nganni' i
fak Jakob), Simeon, Levi, Judah, Issachar, nge Zebulun. 24 Ma pagel ni fak Rachel e Josef
nge Benjamin. 25 Ma pagel ni fakrow Bilhah ni yarif rok Rachel e Dan nge Naftali. 26 Ma
pagel ni fak Zilpah ni yarif rok Leah e Gad nge Asher. Pi pagel ney ni fak Jakob ni yad
urngin e go' ni gargalegrad u Mesopotamia.

Yam ni tay Isak

27 Me yan Jakob ngak Isak ni chitmangin nga Memre, u charen yu Hebron, ni aram
e gin i par Abraham nge Isak riy. 28 I par Isak nib fos nge gaman e 180 e duw yangren.
29 Me yim' ni kari labthir; ma gal pumo'on ni fak ni Esau nge Jakob e yow e ra k'eyaggew.

36

Pi'in owchen Esau
(1 Kronicles 1:34-37)

* **35:18** BENONI: Fan e re ngachal ney ni Hebrew e "fakag u fithik' e gafgow rog." † **35:18** BENJAMIN: Fan e re ngachal ney ni Hebrew e "fakag nra ga' lungun."

1 Ba'aray e pi'in owchen Esau, ni ku yima yog Edom ngak. 2 I le'engiy Esau be' ni
bpin nu Kanaan: ni Adah ni fak Elon nib Hittite; nge Oholibamah, ni be' ni bpin ni fak
Anah nib mo'on ni chitmangin e Zibeon nib Hivite; 3 nge Basemath ni be' ni bpin ni fak
Ishmael ni bay walagen ni bpin ni Nebayoth. 4 Adah e diyannag Elifaz; ma Basemath
e diyannag Reuel; 5 me Oholibamah e diyannag Jeush, Jalam, nge Korah. Urngin e pi
pagel ney e go' ni diyan nagrad rok Esau u lan e binaw nu Kanaan.
6 Ma aram me fek Esau fapi ppin ni le'engin, nge urngin pifak ni pumo'on, nge ppin
nge urngin e girdi' nma par u tafen, nib mu'un urngin e gamanman nge urngin e tin ni
yag ngak u lan e binaw nu Kanaan, nge chuw nge yan nga reb e binaw nib orel rok Jakob
ni walagen. 7 I chuw ni bochan e fare gi binaw ni yow be par Jakob riy e dab kur gaman
gad riy; ya kay gi pag urngin e gamanman rorow ni dabkiyag e par rorad u ta'bang. 8 Ere
Esau e i par u fithik' e burey u Edom.
9 Irera' e pi'in owchen Esau, ni ku yad e chitamngin e Edomite. 10-13 I Adah ni le'engin
Esau e ta'reb e bitir ni pagel ni diyannag ni fak Esau, ni Elifaz, ma Elifaz e diyannag lal
e pagel: Teman, Omar, Zefo, Gatam, nge Kenaz. Ma Timna ni ku reb i le'engin, e ku ra
diyen nagew ta'reb e pagel ni Amalek.
Basemath ni ku reb i le'engin Esau e ki diyannag ta'reb e pagel ngak Esau, ni Reuel,
me Reuel e fakay aningeg e pagel: Nahath, Zerah, Shammah, nge Mizzah.
14 Oholibamah ni ku reb i le'engin Esau e diyannag dalip e pagel: Jeush, Jalam, nge
Korah, ni re bpin ney e chitamngin e Anah nib mo'on ni fak Zibeon.
15 Irera' e pi ganong ni yib rok Esau. Fa bin ni nganni' e pagel ni fak Esau ni Elifaz e ir
e chitamngin e tin ba'aray e ganong: ni Teman, Omar, Zefo, Kenaz, 16 Korah, Gatam, nge
Amalek. Picha' ney e yad owchen Adah ni le'engin Esau.
17 Reuel ni fak Esau e ir e chitamngin e tin ba'aray e ganong: Nahath, Zerah, Shammah,
nge Mizzah. Picha' ney e yad owchen Basemath ni le'engin Esau.
18 Tin ba'aray e ganong e rsumgad rok Esau nge Oholibamah ni le'engin, ni be' ni bpin
ni fak Anah: I Jeush, Jalam, nge Korah. 19 Urngin e tiney e ganong e rsumgad rok Esau.

Pi'in owchen Seir
(1 Kronicles 1:38–42)

20-21 Pi'in nri girdi'en e binaw nu Edom e yad yuke girdi' ni rsumgad rok pifak Seir,
ni be' ko fare ke girdi' ni Horite: ni irara' fapi ganong ni Lotan, Shobal, Zibeon, Anah,
Dishon, Ezer, nge Dishan.
22 I Lotan e ir e chitamngin l'agrow ke girdi' ni Hori nge Heman. (Lotan e bay walagen
ni bpin ni Timna.)
23 Ma Shobal e ir e chitamngin e yuke girdi' ni Alvan, Manahath, Ebal, Shepho, nge
Onam.
24 I Zibeon e immoy l'agruw i pagel ni fak, ni Aiah nge Anah. (Anah e facha' ni pir'eg
bogi alublub nib gawel e ran riy u lan e ted u nap'an ni be chathowliy e dongki rok
e chitamngin.) 25-26 I Anah e ir e chitamngin Dishon, me Dishon e chitamngin e yuke
girdi' ni Hemdan, Eshban, Ithran, nge Cheran. Anah e ki immoy be' ni bpin ni fak ni
Oholibamah.
27 Ezer e ir e chitamngin e yuke girdi' ni Bilhan, Zaavan, nge Akan.
28 Ma Dishan e ir e chitamngin e gal ke girdi' ni Uz nge Aran.
29-30 Irera' e pi ganong ko girdi' ni Horite u lan e binaw nu Edom: Lotan, Shobal,
Zibeon, Anah, Dishon, Ezer, nge Dishan.

Pi Pilung nu Edom
(1 Kronicles 1:43–54)

31-39 U m'on ni daworisum reb e pilung ni nge yog e thin u lan yu Israel, ma ba'aray e
pi pilung ni ur gagiyeg niged e binaw nu Edom:
Bala nib pagel ni fak Beor ko binaw nu Dinhabah

Jobab nib pagel ni fak Zerah ko binaw nu Bozrah
Husham ko nug nu Teman
Hadad nib pagel ni fak Bedad ko binaw nu Avith (i gel rok pi Midanite ko mael u lan e nam nu Moab)
Samlah ko binaw nu Masrekah
Shaul ko binaw nu Rehoboth-u daken-fare Lul'
Baal Hanan nib pagel ni fak Achbor
Hadad ko binaw nu Pau (le'engin e Mehetabel, ni be' ni bpin ni fak Matred ma tutuw rok Mezahab)

40-43 Esau e ir e chitamngin e tin ba'aray e ganong nu Edom: Timna, Alvah, Jetheth, Oholibamah, Elah, Pinon, Kenaz, Teman, Mibzar, Magdiel, nge Iram. Ra reb e pi ganong ney ma fithngan e ku er fithngan e binaw nma par riy.

37

Josef nge fapi pagel ni walagen

1 Mi i par Jakob u lan e nam nu Kanaan ko gin ni i par e chitamngin riy. 2 Irera' murung'agen Jakob.

I Josef e ba pagel ni ragag nge medlip e duw yangren, ni i un ngak piwalagen ngu'ur gafaliyed e saf nge kaming, ma pi pagel nem ni walagen e pifak Bilhah nge Zilpah ni yow l'agruw e bpin rok e chitamngin Josef. I weliy Josef ngak e chitamngin e pin'en nib kireb nike rin' fapi cha' ni walagen.

3 Israel e kab t'uf Josef rok ngak urngin e tin kabay e pumo'on ni pifak, ni bochan e ni gargeleg ngak nike pilbithir. Me ngongliy ba wuru' e mad ni fen Josef nib n'uw pa'.
4 Ma fa'ani guy pi walagen Josef ni kab gel feni t'uf Josef rok e chitamangirad, miyad fanenikay Josef ni walagrad ndakur nonod ngak nrogon nma non e girdi' ni bfel' thilrad.
5 Bay ba ngiyal' ni lik'ay Josef, me weliy ngak pi walagen e lik'ay rok. Ma aram me ri gel e fanenikan rorad ngak Josef ni bochan e re lik'ay rok nem ni weliy ngorad. 6 I ga'ar Josef ngorad, "Mu telmed ko lik'ay rog. 7 Gu lik'ay ni gadad gubin ni gadad bay u milay' ni gadad be thumnag e wheat, me suwon e thumi rog. Me yib e yu thumi romed i longobiy e thumi rog ngar siro'gad ngay." 8 Me fith pi walagen ngak ni lungurad, "Ga be finey ni gur e bay um gagiyeg nagmad? Ga be finey ni bay mang gur e um tay murung'agmad?" Ma aram e ri gel e fanenikan rorad ngak, ni bochan e tin ni weliy ngorad ni murung'agen e lik'ay rok. 9 Me ki lik'ay Josef bayay, me weliy ngak fa pi'nem ni walagen ni ga'ar, "Kug lik'ay bayay, ni kug guy e yal' nge pul nge ragag nge ta'reb i t'uf ni kar siro'gad ngog."
10 I weliy e lik'ay rok ngak e chitamngin nge ngak pi walagen, me puwan' e chitamngin ngak ni ga'ar, "Be mang lik'ay e bin? Ga be finey ni chitinam, nge pi walagem ni pumo'on nge gag e bay gu bad gu siro'gad ngom?" 11 Me par pi walagen Josef nike awan'rad ngak, machane me par e chitamngin ni be leamnag murung'agen e tin nike weliy Josef.

Josef nni pi' nchuway' nga Egypt

12 I yan pi walagen Josef nga Shekem ni ngar gafaliyed ba ran' i gamanman ni fak e chitamangirad, 13 me ga'ar Israel ngak Josef, "Piwalagem e ka ranod nga Shekem ni yad be gafaliy fare ran' i gamanman. Mu fal'eg rogom, ya nggu l'ugem ngam man mu guyrad." Me ga'ar Josef ngak, "Kug mu' i fal'eg rogog." 14 Me ga'ar e chitamngin ngak, "Mman, ngam guy pi walagem ngam nang salprad ma ga nang ko kabfel' rogon e gamanman fa danga'; ma ga sul ngamog ngog." Ma aram me l'oeg e chitamngin Josef u lan e loway u Hebron nge yan.

Fa'an ni taw nga Shekem, 15 me yib be' nib mo'on i pir'eg ni be yan u daken e pi flang i yan, me ga'ar ngak Josef, "Mang e ga be gay?" 16 Me ga'ar Josef, "Gu be gay pi walageg. Wenig ngom, mog ngog e gin'en ni yad bay riy ni yad be gafaliy ba ran' i gamanman."

37:11 Act 7:9

17 Me ga'ar fare mo'on ngak, "Kar chuwgad u roy; ma kug rung'ag rorad ni yad be yog ni
ngranod nga Dothan." Ma aram me lek Josef fa pi'in walagean me yan i piri'egrad nga
Dothan.
18 Fa'anra guyed nga orel ndawori chugur ngorad, miyad t'ar liybean ngar turguyed
ni ngar li'ed ngem', 19 ma be lungurad rorad, "Ke yib fare ta lik'ay. 20 Ngad li'ed ma gadad
yin' ngalan reb fapi low; ya rayag ni nga dogned ni ba gamanman ni malboch e ke li'.
Ma aram ma gadad guy ko mang e bay yib ko pi lik'ay rok."
21 Me rung'ag Ruben e tin karogned me guy rogon ni nge ayuweg Josef u pa'rad. Me
ga'ar Ruben ngorad, "Dab da thanged e pogofan rok. 22 Dab mu li'ed ngem'. Mon'ed
ngalan e re low ney u roy u daken e ted, machane dab mu maad'adgad ngak." I yog ni
aram rogon ya be leamnag ni nge ayuweg u pa'rad me guy rogon nge pi' nge sul ngak
e chitamngin. 23 Fa'ani taw Josef ngak pi walagen, miyad luf fare mad rok u daken, nib
mad nib n'uw ma ba n'uw pa'. 24 Miyad kol nga ron'ed ngalan ba low ndariy e ran riy.
25 Nap'an ni yad be abich, miyad guy bogi ni' ni kanog e Ishmaelite ngorad ni karbad
u Gilead. Ma kar suguyed daken keru' e kamel rorad ko florida nge spices, ni yad be
fek i yan nga Egypt. 26 Me ga'ar Judah ngak pi walagen, "Fa'an gadad ra li' walagdad
nge yim' ma gadad mithag ni gadad e kad li'ed, ma be mang e ren'en ni bfel' nra yib riy
ngodad? 27 Ngad pi'ed ngak e pi Ishmaelite ney nchuway'. Ya gadad ra rin' ni aray rogon
ma dab kud maad'adgad ngak; ya ir be' ni walagdad, ni bang u dowdad ma gadad ta'ab
racha'." Me fel' u wan' pi walagen ni nge par ni aram rogon. 28 Ma fa'ani yib bogi ni'
ntachuway' ni kanog e Midianite ngorad, miyad girengiy Josef u lan fare low ngalang
ngar pi'ed nchuway' ngak fapi girdi' ni kanog e Ishmaelite ngorad, mi ni pi' reliw' yang
i silber ngorad ni puluwon, miyad fek Josef nga Egypt. 29 Ma fa'ani yib Ruben ko fare
low, me pir'eg nde moy Josef u rom, me guchthuy e mad rok ni aram e ke dag e kireban'
nike tay. 30 Me sul ngak pi walagen me ga'ar ngorad, "Fa'anem i Josef e de moy u lan fare
low! Ere mang e nggu rin'?"
31 Miyad li' ba kaming ngar ted fare mad rok Josef nga fithik' i rachaen. 32 Miyad fek
fare mad i yan ngak e chitamangirad. Me lungurad, "Ba'aray ba mad ni kug pir'eged.
Mu guy ko mad rok fakam fa danga'." 33 Me poy Israel ni ireram fare mad, me ga'ar, "Ir e
fen. Ba gamanman ni malboch e ke li'. Fakag i Josef e kan popof!" 34 Me guchthuy Jakob
e mad rok me bachiy bangi mad ni yima fanay ko tutuw nga lukngun ni aram e ke dag
gelngin e kireban' nike tay. Ma ba n'uw nap'an ni i par nib kireban' ma be yornag fak.
35 Me yib urngin pifak ni pumo'on nge ppin ngak ni ngar fal'eged laniyan', machane
dabun ni ngan fal'eg laniyan', me ga'ar, "Bay ug par ni be kireban'ug ngak fakag nge
mada' ko ngiyal' ni bay gum' mu gu wan ngak ko binem e tamilang ni tafen e pi'in ni
karm'ad." Ma aram mi i par ni be kireban' ma be yornag Josef ni fak. 36 Ma ngiyal'nem
u Egypt e ke pi' fapi Midianite Josef ni chuway' ngak Potifar, ni ir reb e salthaw rok Farao
nib tolang, ni ir e kapten rok e pi salthaw nma matanagiy tafen Farao.

38

Judah nge Tamar

1 Bangiyal' ko ngiyal'nem me chuw Judah rok pi walagen ni pumo'on nge yan i par
ngak be' nib mo'on ni Hirah fithingan, ni be' ko binaw nu Adullam. 2 U rom e mda'nag
Judah bochi pin nu Kanaan riy ni chitamngin e Shua. Me leengiy fachi pin, 3 me
diyannag fare pin bochi pagel ni fak, me tunguy Judah fithingan ni Er. 4 Miki diyen
fare pin bayay me gargeleg ku reb e pagel min tunguy Onan ngak. 5 Miki fakay reb e
pagel bayay min tunguy Shelah ngak. Nap'an nni gargeleg e re pagel nem ma bay Judah
u Achzib.
6 I Judah e fek reb e bpin ni Tamar fithingan nge le'engiy Er ni bin nganni' i fak.
7 Ngongolen Er e de mat'aw, ni de m'ag u wan' SOMOL, ma aram me thang SOMOL e fan

rok. 8 Ere ga'ar Judah ngak Onan ni walagen Er, "Man ngam munfangich rok fare pagel
ni walagem nike yim', ngam pirew fare pin rok, ya nge yag ni for owchen walagem."
9 Machane manang Onan ni re tir nra yib e dabi milsuwon ngak. Ere nap'an nra pirew
fare pin me guy rogon ni nge dabi diyen fare pin, ya nge dabi for owchen walagen.
10 Ran'em ni rin' e de mat'aw u p'eowchen SOMOL, ma aram miki thang SOMOL e fan
rok. 11 Aram me ga'ar Judah ngak Tamar ni le'engin fak, "Mu sul nga tafen e chitmam
ngam par ni gab muchugbil nge taw ko ngiyal' nike ilal Shelah ni fakag." Keyog ni ara'
rogon ni bochan e ke rusnag nri kun thang e fan rok Shelah, ni bod rogon fa gal pumo'on
ni walagen, ma aram me sul Tamar nga tafen.

12 Me munmun me yim' le'engin Judah. Nap'an ni mu' ko mowaw, miyow yan Hirah
ni fager rok ni be' nu Adullem nga Timnah, ni gin ni yima th'ab bunu'en e saf rok riy.
13 Me yog be' ngak Tamar nike yib facha' ni chitamngin fare pumo'on rok ni nge yan
nga Timnah ni nge th'ab bunu'en e saf rok. 14 Me thilyeg Tamar e mad rok nge chuweg
fare mad u daken ni i chuw ngay ni mad ko ppin nike yim' figirngin, me upnguy bang i
mad nga owchen. Me yan i par nga langan e garog nga Enaim, ni kanawo' nga Timnah.
Ya manang rok, ni ngiyal'nem e fa'anem i Shelah ni wen u fak Judah e ke pumo'on, ma
dawor ni pithig e thin ngorow ni ngar mabgolgow.

15 Ma nap'an ni sap Judah ni guy fare pin, me leamnag ni be' ni bpin nma pi' ir ni
chuway', ni bochan e ke upnguy owchen. 16 Me sor i yan ngak fare pin nga barba' e
kanawo' me ga'ar ngak, "A mog, uw urngin puluwom ni ga ma fek?" (Denang ni aram
fare bpin rok fak.)

Me ga'ar fare bpin, "Mang e gara pi ngog?"

17 Me fulweg ni ga'ar, "Bay gu fek reb i fak e kaming u fithik' e gamanman rog nggu pi'
ngom."

Me ga'ar fare bpin, "Ra fel' ni fa'an gara pi' bochi ban'en ngog ni nggu cha'riy ni mich
ko thin rodow nge taw ko ngiyal' ni kam pi' e kaming."

18 Me fith fare pumo'on, "Mang e nggu pi' ngom ni mich ko thin rodow?"

Me fulweg fare bpin ni ga'ar, "Ngam pi e hang rom nib mu'un gufan ngay nge re sog
ni be'er u pa'am ni ga be fek." Me pi' fa pin'em ngak. Aram miyow par, me yib i diyen
Tamar. 19 Me sul Tamar nga tabnaw, me luf fagi mad ni i upnguy nga owchen, me yin'
madan e ppin ni keyim figirngirad nga daken bayay.

20 Me l'oeg Judah i Hirah ni fager rok ni nge fek e kaming nge yan i pi' ko fare bpin me
fulweg fa pin'em ni pi' ni mich ko thin rorow, machane de pir'eg Hirah fare bpin. 21 Me
fith boch e pumo'on nu Enaim ni ga'ar, "Bu uw fare bpin nma pi' ir ni chuway' ni immoy
u roy u charen e kanawo'?"

Miyad ga'ar, "Dariy reb e bpin u roy nma pi' ir ni chuway."

22 Me sul ngak Judah me ga'ar ngak, "Dag pir'eg fare bpin. Ma pumo'on u rom e yad
be yog ni dariy reb e bpin u rom nma pi' ir ni chuway'."

23 Me ga'ar Judah, "Ngan pag fa pin'em nge par rok. Ya dubdow nra minmin e girdi'
ngodow. Ya kug guy rogon ni ngan pi' puluwon, ma be'er nida mu pir'eg."

24 Gonap'an dalip e pul nga tomuren me ga'ar be' ngak Judah, "Fare bpin i Tamar ni i
le'engiy fakam e ki i ngongol ni bod e bpin nib gathar, ya chiney e ke diyan u muchugbil."

Me pi' Judah e thin nge yan ni be ga'ar, "Ngan fek e re bpin nir nga wuru' e binaw ngan
orfeg nge yim."

25 Ma nap'an e yibe fek i yib, me pi' fare bpin e thin nge yan ko fare pumo'on ni
chitmangin figirngin ni be ga'ar: "I gag e kug diyan rok be' nib pumo'on nib milfan e
pin'ey ngak. Ere mu changar ngay ngam guy ko mini' e fen ere hang ney ni bay gafan
nge re sog ney."

26 Me poy Judah fa pin'en me ga'ar, "Ir e bfel' e rok. I gag e dag yul'yul' ko tin gu micheg
ngak ni nggu pi' fare pagel ni fakag i Shelah nge figirngiy." Ma aram e daki moleg Judah
bayay fare bpin.
27 Fa'ani taw ko ngiyal' ni nge gargel fare bpin, min pir'eg nra gargel ma athlog. 28 Ma
nap'an ni be fal amith fare bpin me yib pa' reb fa gali bitir nga wean; me kol e yarif
rok pa' fare tir, nge m'ag boch yil' i gaf ngay nib row nge m'ag, me ga'ar, "Irera' e cha' ni
som'on ni aw." 29 Machane me girengiy fare tir pa' nge fulweg, me mang en ni ba'aram
ni walagen e ir e aw ni som'on. Ma aram me ga'ar fare yarif, "Ara' rogon ni kam for nga
tamilang!" Me'ere ntunguy fithingan fachi pagel ni Perez.* 30 Mfini aw fabin ba'aram e
pagel ni walagen ni bay e gaf u pa' nib row, min tunguy fithingan ni Zerah.†

39

Josef nge le'engin Potifar

1 Me fek fa pi Ishmaelite Josef nga Egypt ngar pi'ed ni chuway' ngak Potifar, i Potifar e
ir reb e salthaw rok Farao nib tolang, ya ir e kapten rok e pi salthaw nma matanagiy
tafen Farao. 2 Ma bay SOMOL rok Josef, me ayuweg nge par nib yal'uw urngin nga
puluwon. Mi i par u tabinaw rok e masta rok ni be' u Egypt. 3 Me guy e masta rok ni
bay SOMOL rok Josef, ni urngin ban'en nra muruwliy Josef mra fel' ni bochan e bay
SOMOL rok ni be ayuweg. 4 Me par Josef ni bfel' u wan' Potifar nge rogon ni be pigpig
Josef ngak; ma aram me tay Josef ni ir e ke milfan e tabinaw rok ngak nge urngin ban'en
rok. 5 Me fal'eg SOMOL rogon e tabinaw rok fa'anem nu Egypt ni bochan Josef. I fal'eg
SOMOL rogon urngin ban'en ni bay u lan e tabinaw rok fa'anem nge tin bay u daken e
milay' rok. 6 Potifar e pag fan urngin ban'en rok ngak Josef, ndakuriy ban'en ni tel ni de
pagfan ngak, me par ni kemus ni ggan ni nge kay e ir e ka be un i leamnag.

Mi Josef e bfel' rarogon ni girdi' ma ba picho'ay. 7 Me munmun mi i changar le'engin
e masta rok Josef ngak. Josef ni be yim' ni bochan; me pining ni ngranow nga chob rok.
8 Me siyeg Josef fare pin me ga'ar ngak, "Dakuriy ban'en u roy u naun ni be magafan' e
masta rog ngay, ni bochan e gu bay u roy. Ya urngin ban'en ni bay rok e gag e ke pag fan
ngog. 9 Ba ga' lungug u lan e re naun ney ni ta'reb rogog ngak, ma dariy ban'en nike tel
ndawori pag fan ngog, kemus ni le'engin, ni gur, e dawori pag fam ngog. Ere uw rogon ni
nggu ngongliy e binir e ngongol nib kireb nib denen nib togopluw ngak Got?" 10 I wenig
ngak Josef ni gubin e rran, machane dar pirew, ya de fol Josef ko tin be yog.
11 Machane me reb e rran me yan Josef ngalan e re naun nem ni nge ngongliy e
maruwel rok, ma dariy bagayad fapi pumo'on ni tapigpig u rom; 12 me yib fare pin i kol
e mad rok Josef me ga'ar, "Moy ngdarow nga chob rog." Machane me mil Josef rok nga
wean, me magey e mad rok u pa' fare pin. 13 Ma fa'ani guy nike magey e mad rok Josef
u pa' ma ke mil Josef ke yan nga wean 14 me pining fapi pumo'on ni yad ma maruwel u
naun rok me ga'ar ngorad, "Mu sapgad ko re mad ni ba'aray! Figirngig e fek fare Hebrew
i yib nga naun romow ma chiney e be darifan nagmow. Ke yib ngalan e singgil rog keb i
wenig ngog ni nggu pirew, machane mu gu tolul ni kari musmus ga'ngin lungug. 15 Ma
fa'ani rung'ag lungug ni kug tolul, me pag wuru' e mad rok u to'obeg, me mil nge yan
nga wean."
16 Me cha'riy fare mad nge mada' ko ngiyal' ni ba'aram nike sul e masta rok Josef nga
tabinaw. 17 Miki weliy ngak fare bugithin ni ga'ar, "Fare sib ni ba Hebrew ni gur e mfek
i yib ngaray e yib nga singgil rog nike finey ni nge darifan nigeg. 18 Machane fa'an gu
tolul, me mil nga wean me pag wuru' e mad rok u to'obeg."

---

* **38:29** PEREZ: Fan e re ngachal ney ni Hebrew e "For nga wean." † **38:30** ZERAH: Re ngachal ney e gowa fare bugithin ni "woch ni puf nib row ra'en."

19 Mri damumuw e masta rok Josef nnap'an ni ga'ar le'engin ngak, "Irera' e n'en ke
rin' e sib rom ngog." 20 Me yog ni nga ni yan ni fek Josef nga nin' nga kalbus ko gin ni
kan tay e pi'in ni kalbus rok e en ni pilung ngay, ma aram me par u rom. 21 Machane
bay SOMOL rok Josef ni be ayuweg, ma aram fan ni fel' Josef u wan' e cha' nib milfan
e kalbus ngak. 22 Me tay fa'anem Josef ni ir e ke milfan urngin fapi kalbus ngak ma ku
ir e ke milfan ngak urngin ban'en ni yibe rin' u lan e kalbus. 23 Ma fa'anem nib milfan
e kalbus ngak e yan i par ndakuriy fan ni ngi i guy e pin'en nike pag fan ngak Josef, ni
bochan e bay SOMOL rok Josef, ni be ayuweg Josef be fel' urngin ban'en ni be ngongliy.

40

Josef ni weliy fan e lik'ay rok ruw i kalbus

1 Cha' nma pu'og e wayin nge pi' ngak e en ni pilung nu Egypt nge en ni ir pilungen e
lum flowa e taw nga ba ngiyal' miyow kirebnag laniyan' e masta rorow. 2 I damumuw
Farao ngak e gali cha'nem ni l'agruw i tapigpig rok nib tolang, 3 me ta'row nga kalbus
ngalan e naun rok e cha' ni ir e kapten rok girdi'en e matanag ko gin ni bay Josef riy. 4 Ma
fa'anem ni kapten rok girdi'en e matanag e pi' Josef ni ngi i pigpig ngak e gali cha'nem.
Mi yow par u kalbus nib n'uw nap'an.

5 Me reb e nep' u rom u kalbus, me lik'ay fa'anem ni ir e i pu'og e wayin nga kap rok
e en ni pilung, ma ku eritay fa'anem ni ir pilungen e lum flowa rok e en ni pilung nu
Egypt. Ra bagayow ma bay e birok e lik'ay ni tay nge fan. 6 Fa'ani yib Josef ngorow ni
kadbul, me guy ni bay ban'en nike magafan'row ngay. 7 Me fithrow ni ga'ar, "Mang nib
kirban'mew e daba'?" 8 Me lungurow, "Ra bagamow ma ke lik'ay, machane dariy be' u
roy nrayag ni nge weliy fan e lik'ay." Me ga'ar Josef, "I Got e ma tamilang nigey u fan e
lik'ay. Mu weliyew e lik'ay romow ngog."

9 Me weliy fa'anem ni i pu'og e wayin ngalan e kap rok e en ni pilung e lik'ay rok ni
ga'ar, "Gu lik'aynag ba ke *grapes* ni bay u puluwog nga m'on 10 ni bay pa'ngin ndalip pa'.
Ma nap'an ni yib yuwan, me yib e floras riy, me lol wom'ngin. 11 Ma bay e kap rok Farao
u pa'ag, mu gu fek fapi *grape* nggu uduy ngalan fare kap, mu gu pi' ngak Farao." 12 Me
ga'ar Josef, "Ba'aray fan: fa dalip pa' i pa'ngin e aram e dalip i rran. 13 Ka dalip e rran me
chuwegem Farao u kalbus me n'ag fan e kireb rom u wan', me fulwegem ko maruwel
rom; bay um pi' ngak Farao e kap rok ni bod rogon ni um rin' faram ko fa ngiyal'nem
ni um pu'og e wayin nga kap rok. 14 Machane ra yan i fel' rogom ma ga leam nigeg, ma
ga runguyeg ngam weliy murung'ageg ngak Farao, nge chuwegneg u roy u kalbus. 15 Ya
ni fekeg ko nam rok e Hebrew nda nnangeg, mu roy e da gu rin' ban'en nib kireb riy ni
gomanga ir tapgin ni ngan teg nga kalbus."

16 Fa'ani guy fa'anem ni pilungen e lum flowa ni fan fare lik'ay ni kanog e bfel', me
ga'ar ngak Josef, "Ku er rogon gag ni kug lik'ay; ni bay dalip i dug u daken lolugeg. 17 Bin
th'abi lang e dug e bay urngin mit e ggan riy ni kan lith ni gan Farao, machane be kay e
arche'." 18 Me ga'ar Josef, "Ba'aray fan: dalip i dug nir e dalip i rran. 19 Ka dalip e rran ma
aram e bayi chuwegem Farao u roy u kalbus me yog ngan th'ab k'angam. Me tiningem
nga ba ley i gek'iy ma aram e bay yib e arche' i longuy e ufin u dowam."

20 Ma rofen ni gaman e dalip ngay, ma aram e rofen nike taw ko rran nni gargeleg
Farao, me ngongliy Farao e mur ni fen urngin e pi tolang ni yad bay u tan pa'; me fek
fa'anem nma pu'og e wayin nga kap rok i yib nga p'eowchen fapi tolang, nge fa'anem
ni ir pilungen e lum flowa rok. 21 Ma fa'anem nma pu'og e wayin nga kap e fulweg ko
maruwel rok; 22 me yog ni ngan tining fa'anem ni pilungen e lum flowa ngalang. Me
yan i aw nga rogon ni weliy Josef fan e lik'ay rorow. 23 Machane fa'anem nma pu'og e
wayin ngalan e kap rok Farao e daki leamnag Josef — ke pag talin murung'agen.

41

Josef ni weliy fan e lik'ay rok Farao

1 Ma l'agruw e duw nga tomuren, me lik'ay Farao nib sak'iy u to'oben e lul' ni Nile,
2 me yib medlip i garbaw ni bfel' rogon ma ba sugsug u lan fare lul' ngalang miyad tabab
i kay e pan. 3 Miki yib medlip e garbaw u lan fare lul' ngalang nib m'ugm'ug yilrad ma
ba manan'ug ya'arad. Rabad ra sak'iygad nga to'oben fa tinem e garbaw u charen e
lul'. 4 Me longuy fapi garbaw nib m'ugm'ug yilrad fa medlip i garbaw nib sugsug; me od
Farao. 5 Me mol bayay miki lik'aynag medlip punug e *grain* nib gagang' punug nike el,
ni ta'ab kenggin e ra k'ufgad riy. 6 Me yib i m'ug medlip punug e *grain* nib achig punug
ma ke mororoy ni bochan e nifeng nib gowel ni be yib ngay u daken e ted ni *desert*, 7 me
ful' fa yu punug i *grain* nib achig fa medlip punug nem nib gagang' punug. Me od Farao
me nang nike lik'ay. 8 Ma fa'ani kadbul me par nike magafan', me l'oeg e thin nge yan
ngak urngin e pi tamerong nge pi'in ni gonop u Egypt ni ngarbad ngak. Me weliy ngorad
e lik'ay rok, machane dariy bagayad ni yag rok ni nge weliy fan ngak.

9 Ma aram me ga'ar fa'anem nma pu'og e wayin nga kap rok Farao, "Thingar gu weliy
ngom e daba' ni kug rin' ban'en nde fel'. 10 Mu damumuw ngomow e gal tapigpig rom ni
gag nge en ni pilungen e lum flowa, ma ga taymow nga kalbus ni bay u naun rok e cha'
ni ir e kapten rok girdi'en e matanag. 11 Me reb e nep' ma gamow lik'ay. Ra bagamow
me lik'ay, ni bay fan e birok e lik'ay. 12 Ma bay ba pagel ni Hebrew romow, ni ir e sib
rok e en ni kapten rok girdi'en e matanag, ma gamow weliy ngak e lik'ay romow. Me
weliy fan ngomow, nra bagamow me weliy fan e birok e lik'ay ngak. 13 Me yib i m'ug ni
bod rogon ni yog fan ngomow, ya nsulwegneg ko maruwel rog, ma ga thang e fan rok
fa'anem nma lum flowa."

14 Me l'oeg Farao e thin nge yib ngak Josef, min yan ni fek Josef u kalbus ni papay ni
nge yib. I puy raben nge mu' me thiliyeg e mad rok, me yib nga p'eowchen Farao. 15 Me
ga'ar Farao ngak Josef, "Kug lik'ay, ma dariy be' nrayag rok ni nge weliy fan. Ma kanog
ngog ni yira weliy e lik'ay ngom, ma rayag ni mu weliy fan." 16 Me fulweg Josef ni ga'ar,
"Gathi gag! I Got e bayi dag ngom e tin ni bfel'." 17 Me ga'ar Farao, "Gu lik'ay ni gub sak'iy
u to'oben e lul' ni Nile, 18 me yib medlip i garbaw ni bfel' ya'an ma ba sugsug u lan e lul'
ngalang miyad tabab i kay pan. 19 Miki yib medlip i garbaw u lan fare lul' ngalang ni
yad ba yaf nib mug'mug' yilrad. Ma bmanan'ug ya'arad ndawor gguy e garbaw u lan yu
Egypt ni aram rogon. 20 Me longuy fapi garbaw nib m'ugm'ug yilen fa tinem e garbaw
nib sugsug. 21 Machane ra longuyed nge mu' ma dariy be' nra nang, ya ka yugu rogon
ya'arad ni ba manan'ug ni bod ko som'on. Ma aram mu gu od. 22 Ma fare lik'iy rog e kug
gguy riy medlip punug e *grain* ni ba gagang' punug nike el, ni ta'ab kenggin e ra k'ufgad
riy. 23 Me yib i m'ug medlip punug e *grain* nib achig, ma ke mororoy ni bochan e nifeng
nib gowel ni be yib ngay u daken e ted ni *desert*. 24 Ma fa yu punug i *grain* nib achig
e ra ful'ed fa medlip punug nem nib gagang'. Kug weliy e re lik'ay ney ngak e pi'in ni
tamerong, machane dariy bagayad nrayag rok ni nge weliy fan ngog."

25 Me ga'ar Josef ngak Farao, "Gali lik'ay nir e ta'reb fan; ke weliy Got ngom e n'en ni
nge rin'. 26 Re medlip i garbaw nib sugsug nem e medlip i duw, ma fa medlip punug i
grain ni ba ga' e ku er rogon ni medlip i duw; ta'reb rogon fan. 27 Ma fa medlip i garbaw
ni yib i m'ug ko tomur, nge fa medlip punug i *grain* nib achig nike mororoy ko nifeng nib
gowel ni be yib u daken e ted ni *desert* e medlip i duw ni nge yib e uyongol. 28 Bod rogon
ni kugog ngom: ke dag Got ngom e n'en ni bay rin'. 29 Medlip e duw ni bayi par e nam
nu Egypt ni polo' nib pire' e ggan riy. 30 Me mu', me yib medlip e duw ni uyongol e bay
riy, ma urngin fapi duw ni bfel' ni immoy e bay ni pag talin u Egypt; ya re uyongol nem
e bayi kirebnag e nam nu Egypt. 31 Re ngiyal' i n'en ni ba'aram ni pire' e ggan riy e bay
ni pag talin, ni bochan e uyongol ni bay yib nga tomuren e rib gel e gafgow ni yira tay

riy. 32 Ma fan e re lik'ay nem ni yib ngom ni l'agruw yay, i gur Farao, e aram e kem'ay i
turguy rok Got, ni dabki n'uw nap'an me taw.
33 "Ere chiney e thingar mu duwgiliy be' nib mo'on ni ba llowan' ma ba gonop
ngam tay ni nge milfan yu Egypt ngak. 34 Ma thingar kum turguy boch e girdi' ngar
maruwelgad u daken e nam, ni ngar kunuyed ta'ab guruy u lal guruy e ggan ni be yib ko
woldug u lan fa medlip i duw ni pire' e ggan riy. 35 Thingar ra kunuyed urngin e ggan u
lan e pi duw ni ba'aram ni bfel' ni bay yib. Ma thingar ra maruwelgad u tan e thin rom
ngar kunuyed e *grain* ni nge mang ggan u lan e pi binaw i yan, miyad tay e matanag riy.
36 Ya re ggan nem e nge par ni talpen e ggan ni nge m'ay u daken e nam u lan e medlip
i duw ni ba'aram ni bay yib e uyongol nga Egypt, ya nge dabi yim' e girdi' nu Egypt ko
ngiyal'nem ni bay yib e uyongol."

Josef nni tay ni ir e nge gagiyegnag yu Egypt

37 Me fel' u wan' Farao nge pi'in ntolang e tin nike yog Josef ni ngan rin', 38 me ga'ar
Farao ngorad, "U uw e gomanga gadad ra pir'eg reb e mo'on riy ni bod e cha'ney, ni bay
gelngin Got rok?" 39 Ma aram me ga'ar Farao ngak Josef, "Bochan e ke dag Got ngom
urngin e pin'ir, me ere dakuriy be' ni kab llowan' fa kab gonop ngom. 40 Bay gu tem
ni gur e nge milfan e nam rog ngom, ma urngin e girdi' ko nam rog ni gur e ngu'ur
folgad ko pin'en ni ga be yog ni ngan rin'. Ma bay gu par ni kemus ni gag e gub tolang
ngom ni bochan e gag e pilung." 41 Miki ga'ar Farao ngak Josef, "Kam guy, chiney e kug
duwgiliyem ni gur e kam mang governor ko nam nu Egypt ni ga'ngin." 42 Me luf Farao e
luwew u bugul i pa' ni bay e pow rok riy nge tay nga bugul i pa' Josef; me yin' e mad nib
tolang puluwon nga daken Josef, me the' ba kiy i chen ni gol nga belel'ugun Josef. 43 Me
pi' e bin l'agruw e *chariot* ngak ni fen e en ni migid ngak e pilung ni nge yan riy, ma ke
m'on e matanag rok ni be tayfan ni be tolul ni be ga'ar, "Mbinged e kanawo'!" Josef e
ni duwgiliy ni ir e governor u ga'ngin e nam nu Egypt. 44 Me ga'ar Farao ngak, "I gag e
pilung; machane dariy be' u daken e nam nu Egypt ni ga'ngin ni nge pug baraba' i pa'
ngalang ara rifrifen ay ni fa'anra dab mpining e kefel' ngay." 45 Me tunguy fithingan
Josef ni Zafenath Paneah. Me pi' Asenath ngak ni nge le'engiy, mi Asenath e be' ni bpin
ni fak Potifera, ni ir e prist ko binaw nu On. Me milekag Josef u lan e nam nu Egypt.
46 Guyey e duw yangren Josef ko ngiyal' ni ba'aram ni pigpig ngak Farao, ni pilung nu
Egypt. I milekag Josef u lan e nam nu Egypt i yan. 47 Ma fa medlip i duw ni ba'aram ni
bo'or gan yu Egypt e pire' e ggan ni i yib ko woldug. 48 Mu lan e re medlip i duw nem ni
bo'or e ggan u Egypt e kunuy Josef urngin e ggan nge cha'riy u lan e pi binaw i yan. Ra
reb e binaw me kunuy e ggan riy ni be yib ko yu yang i milay' nib longobiy fare binaw
nge tay nga naun u lan fare binaw. 49 Bo'or e *grain* ni cha'riy nga naun ni yan i par ni
gowa yan' u maday. Re *grain* nem ni cha'riy e pire' nib pire' me tal ndaki tay urngin nga
babyor ya dabkiyag.
50 Dawori taw fare uyongol, ma ke gargeleg Asenath l'agruw i pagel ni fak Josef. 51 Me
ga'ar Josef, "I Got e ke ayuwegneg kug pag talin urngin e gafgow ni kug tay nge urngin
e girdi' u tabinaw rok e chitamag"; ma aram me tunguy Manasseh.* 52 Miki ga'ar, "Re
nam ni kug pir'eg e gafgow riy, e ir e ke pi' Got e bitir ngog riy"; ma aram me tunguy
fithingan e bin l'agruw e pagel ni fan ni Efraim.†
53 Ma fa medlip i duw ni i par yu Egypt ni bfel' rogorad ni bochan e pire' garad e m'ay,
54 me tabab fa medlip i duw ngay ni aram e ke yib e uyongol, ni bod rogon ni fa'ani
yog Josef ni bay taw ngay. Miki yib e uyongol ko tin kabay e nam, machane ga'ngin yu
Egypt ni bay e ggan riy. 55 Ma fa'ani thamiy e nam nu Egypt ni ga'ngin e uyongol, me
wenig e girdi' ngak Farao ni nge pi' e ggan ngorad. Me ga'ar ngak urngin e girdi' nu

* **41:51** MANASSEH: Re ngachal ney ni thin ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "tapgin mi ni pag talin." † **41:52** EFRAIM: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "bitir ni kan pi'." **41:54** Act 7:11

Egypt, “Mmarod ngak Josef mi gimed rin’ e tin bayi yog ngomed.” 56 Ma nap’an ni garer
e uyongol u daken e re nam nem, me bing Josef urngin e naun ni kan cha’riy e *grain*
ngay me pi’ e *grain* ngak piyu Egypt ni chuway’, ya re ngiyal’ i n’em e kari gel e uyongol
u daken e nam nu Egypt. 57 Me yib e girdi’ u gubin yang u fayleng nga Egypt ni ngar
chuw’iyed e *grain* rok Josef, ya gubin yang u fayleng e ke yib e uyongol riy nib gel.

42

Pi’in ni pumo’on ni walagen Josef nra leked e ggan nga Egypt

1 Fa’ani nang Jakob ni bay e *grain* u Egypt, me ga’ar ngak fapi pumo’on ni fak,
“Mangfan ni kayigum pired ndariy ban’en ni gimed be rin’? 2 Kug rung’ag ni bay e *grain*
u Egypt; mmarod ngam chuw’iyed boch ngodad nge dab da m’ad ko uyongol nriyul’.”
3 Me yan ragag fapi pumo’on ni walagen Josef nga Egypt ko chuway’ *grain*. 4 Ma de pi’
Jakob Benjamin nge un ko yan, ya be rusnag nrichey min li’ ngem’, ya Benjamin e yow
Josef nga yal.

5 Fapi pumo’on ni fak Israel e ra ma’athukgad nga fithik’ e girdi’ ngarbad ni ngar
chuw’iyed e *grain*, ya ke yib e uyongol u lan e nam nu Kanaan. 6 Mi Josef, ni ir e governor
u ga’ngin e nam nu Egypt, e i pi’ e *grain* nchuway’ ngak urngin e girdi’ nu fayleng. Ma
aram me yib fapi pumo’on ni walagen Josef, marbad ra siro’gad ngak nge yan i math
owcherad nga but’. 7 Ma fa’ani guy Josef fapi pumo’on ni walagen me poyrad, machane
me dake susun e de nang owcherad. Me yog e thin ngorad nib gel ni ga’ar, “U uw e
kambad riy ngaray?” Me lungurad, “Kugbad u Kanaan ngaray ni nggu chuw’iyed e
ggan.”

8 Ya Josef e ke poy fapi pumo’on ni walagen, machane yad e dawor ra poyed Josef. 9 Me
yib ngan’ Josef fa gal lik’ay ni tay ni murung’agrad, me ga’ar, “Gimed e damit; kambad ni
ngam guyed e gin’en nib me’waer e nam romad riy.” 10 Me lungurad, “Danga’, kugbad ni
gamad e tapigpig rom, ni nggu chuw’iyed e ggan. 11 Gamad ba um i walag. Gathi gamad
e damit, ma gamad be yog e tin riyul’.” 12 Me ga’ar Josef ngorad, “Danga’! Kambad ni
ngam guyed e gin’en nib me’waer e nam romad riy.” 13 Me lungurad, “Gamad ragag
nge l’agruw u gubin, ni gamad pifak be’ nib mo’on ko nam nu Kanaan. En ni th’abi
bitir e bay rok e chitamangimad, ma reb e ke yim’.” 14 Me ga’ar Josef, “Ri bod rogon
faram ni kugog. Gimed e damit. 15 Ba’aray rogon ni ngan sikeng nagmed: nggu micheg
u fithingan Farao ndab ni pagmed ngam sulod ni fa’anra dabi yib e bin th’abi bitir i
walagmed ngaray. 16 Mol’oged bigimed nge yan i fek ngaray. Ma pi aromed ni bayi par
e bay ni tay e matanag ni nge matanagiyrad nge yan i mada’ ko ngiyal’ ni bay nnang e
tin riyul’. Ya fa’anra danga’, me ere rogon feni mich ni bay Farao nib fos, e aram feni
riyul’ ni gimed e damit.” 17 Ma aram me tayrad nga kalbus ni dalip e rran.

18 Me gaman e dalip fen riy me ga’ar Josef ngorad, “I gag be’ ni bay madgun Got u
wun’ug, ere bay gu ayweg e pogofan romed ni dabi thay ni fa’an gimed ra rin’ e re
bugithin ni ba’aray: 19 Fa’anra gimed be yog e tin riyul’, me ere ta’ab gimed e nge par u
kalbus u lan fare naun ni kan taymed riy; mi gimed fek e *grain* ni kam chuw’iyed ngam
sulod nga tafenmed, ya ke yim’ e girdi’ romed ko uyongol. 20 Thingar mfeked i yib ngog
e bin th’abi bitir i walagmed ni pumo’on, ni nge mang mich riy nriyul’ e tin kam weliyed
ngog, ma aram e dab ni thang e pogofan romed.” Me lungurad, “Kefel’.” 21 Me lungurad
rorad, “Gadad ba kireb ko tin drin’ed ngak fa binem ni walagdad; da guyed gelngin e
gafgow ni tay ko fa ngiyal’nem ni fa’ani wenig ngodad ni ngad ayuweged, machane dad
folgad ko tin ni wenignag ngodad. Aram fan nike yib e biney e gafgow ngodad e chiney.”

22 Me ga’ar Ruben, “Gog ngomed faram ndab mu maad’adgad ngak, machane da
mfolgad rog. Ere chiney e ka ni fulweg ngodad labgen e yam’ ni tay.” 23 Ma be nang
Josef fan e n’en ni yad be yog, machane dar nanged, ya ur nonod ngak ni bay be’ ni be

42:2 Act 7:12

afweg e thin rorad. 24 Me chuw Josef rorad nge yan i par ngi i yor. Ma fa'ani yag rok ni
ngki welthin ngorad bayay, me sul ngorad, me fek Simeon u fithik'rad nge fal nga bang,
me m'ag u p'eowcherad.

Fapi pumo'on ni walagen Josef nra sulod nga Kanaan

25 Me yog Josef ni ngan suguy e tutuw rorad ko *grain*, ma nge bagayad min fulweg e
salpiy rok nga nin' ngalan e birok e tutuw, mi ni pi' e ggan ngorad ni fan ko milekag; min
rin' ngorad ni aram rogon. 26 Miyad af fa yu tutuw i *grain* ni kar chuw'iyed nga daken
e dongki rorad, miyad yan. 27 Miyad taw ko gin nra pired riy e re nep' i n'em, me pithig
bagayad langan e birok e tutuw ni nge duruw'iy e dongki rok, me pir'eg e salpiy rok u
daken e *grain* u lan e tutuw rok. 28 Me ga'ar ngak pi walagen, "Kan fulweg e salpiy rog
ngog. Ba'aray u lan e tutuw rog." Me ri yib e marus ngorad nib gel, mra bagayad me
changar ngak bagayad me lungurad, "Mang e biney nike ngongliy Got ngodad?"
29 Nap'an nrabad ngak Jakob ni chitamangirad nga Kanaan, miyad weliy ngak urngin
e tin kan rin' ngorad ni lungurad, 30 "En ni governor ko re nam nem e ba gel e thin ni yog
ngomad, i yog ni gamad e damit ni kug warod ko re nam nem. 31 Ma gamad yog ngak
ni gamad be yog e tin riyul', ni gathi gamad e damit. 32 Ma gamad ragag nge l'agruw u
gubin, ni ta'reb e chitamangimad. Bagamad e ke yim' ma en nth'abi bitir e kabay rok
e chitamangimad u Kanaan. 33 Me ga'ar e re mo'on nem, 'Ba'aray rogon mu gu nang
ni gimed be yog e tin riyul': nge par bigimed rog u roy; mi gimed fek e *grain* ni nge
kay girdi'en e tabinaw romed ni karm'ad ko uyongol, mi gimed yan. 34 Mi gimed fek i
yib ngog e en nth'abi bitir romed. Ma aram e gu ra nang ni gathi gimed bogi damit, ya
gimed be yog e tin riyul'; ma aram mu gu pi' ngomed walagmed, ngu'um pired nrayag
ni ngkum chuway'gad u lan e re nam ney.' "
35 Ma fa'anra chuweged e pin'en ni bay u tutuw rorad, mra bagayad me pir'eg tafen e
salpiy rok ni bay u lan e birok e tutuw; ma fa'anra guyed ni bay e salpiy riy, miyad rus
ngay nge chitamangirad. 36 Me ga'ar e chitamangirad i Jakob ngorad, "Bay mpagedgag
ndariy e bitir rog. Ya ke yan Josef; ma ke yan Simeon; ma chiney e gimed be finey ni
ngam feked Benjamin rog. I gag e gu ra gafgow!" 37 Me ga'ar Ruben ngak e chitamngin,
"Fa'anra dab gu fulweg Benjamin ngom, ma ga thang e fan rok fa gali pagel ni fakag.
Mpag fan Benjamin ngog, ya bay gu fulweg ngom." 38 Machane me ga'ar Jakob, "Dabiyag
ni nge un fakag ngomed; ya ke yim' walagen, ke yan i par ni go ir e kabay rog. Ma
richey me buch ban'en rok u kanawo'. Kari gu pilibthir ndabkiyag ni gu ra athamgiliy
e kireban' ni gimed ra fek i yib ngog; ya mmudugil nra li'eg nggum'."

43

Pi walagen Josef nra sulod nga Egypt ni yad Benjamin

1 Me gel e uyongol u Kanaan, 2 ma fa'ani kay girdi'en e tabinaw rok Jakob urngin
e *grain* nni fek u Egypt, me ga'ar Jakob ngak pifak ni pumo'on, "Mu sulod nga Egypt
ngkum chuw'iyed buch'uw e ggan ngodad." 3 Me ga'ar Judah ngak, "Fare mo'on e
kari tay chiylen ngomad ndab gu warod nga p'eowchen ni fa'anra dabi un walagmad
ngomad. 4 Fa'anra yag ni ngam pi' walagmad nge un ngomad, ma gamad ra yan gu
chuw'iyed e ggan ni fan ngom. 5 Mra dabum, me ere dab gu warod, ni bochan e ke
ga'ar e re mo'on nem, dab mbad nga p'eowcheg ni fa'anra de mo' romed fa'anem ni
walagmed." 6 Me ga'ar Israel, "Mang ni mogned ngak e re mo'on nem ni kabay reb i
walagmed ngabang? Kar mu gel niged e gafgow ngog." 7 Me lungurad, "Re mo'on nem
e i fith murung'agmad nge girdi' nu tabinaw romad ni ga'ar, 'Kabfos e chitamangimed?
Kabay reb e pumo'on ni walagmed?' Ere dabisiy ni nggu pi'ed e fulweg ko pi de'er rok. U
rogon ma gamad nang nra yog ngomad ni nggu feked walagmad nge un ngomad?" 8 Me
ga'ar Judah ngak e chitamngin, "Mpag e cha'nir nge un ngog nggu warod. Ma aram e

dariy bagdad nra yim' nriyul' ko uyongol. 9 Mpag nge milfan ngog; fa'anra dab gu fulweg
ngom ni ka rogon, me gag e bayi par e kireb riy u dakenag u p'eowchem ni n'umngin
nap'an e yafos rog. 10 Fa'an mang e dad son gad ni aray n'umngin nap'an, ma ke gaman
e ruw yay ni kug warod kugbad."
11 Me ga'ar Israel ni chitamangirad ngorad, "Fa'anra er rogon, me ere nge par riy ni
arrogon, ba'aray e n'en ni ngam rin'ed: Mfeked e tin th'abi fel' ban'en ni bay ko nam
rodad ngam ted nga tutuw romed nge mang tow'ath romed ngak governor, ni aram e
bochu'uw e florida, nge buchu'uw e *honey*, nge *spices*, nge wom'ngin e *pistachio* nge
keal. 12 Mu kum feked e salpiy ni gonap'an e ruw yay ko fa tinem e salpiy ni mfeked ko
som'on, ya thingar mfulweged fapi salpiy romed nni fulweg ni fa'an nnin' nga daken e
grain u lan e tutuw romed. Ya sana ni balyang riy. 13 Mfeked walagmed, mi gimed fal'eg
rogomed ngam sulod ngak fare mo'on. 14 I Got ni Gubin ma Rayag Rok e nge gagiyegnag
e re mo'on nem nge runguymed, nge yag ni pi' ngomed fa binem i walagmed me pag
Benjamin nge un ngomed ko sul. Me gag, e fa'anra thangri thay e bitir rog u pa'ag, me
ere nge thay."
15 Miyad fek fapi tow'ath ni ngar pi'ed nge salpiy nike gaman e ruw yay nib yo'or ko
fa yanem; ma kur feked Benjamin. Miyad fal'eg rogorad ngranod nga Egypt, miyad yan
ra m'uggad ngak Josef. 16 Fa'ani guy Josef Benjamin nike un ngorad, me ga'ar ngak e re
tapigpig nib milfan e naun rok Josef ngak, "Mfek e pi pumo'on ney nga naun; ma ga li'
reb e gamanman ngam lith, ya pi pumo'on ney e ngar uned ngog ko abich ko misiw'."
17 Me rin' fare tapigpig ni bod nike yog Josef ngak, me fek fapi pumo'on i yan ko naun
rok Josef.
18 Fa'an nni fekrad i yib ko naun rok Josef miyad tamdag, ya ra leam niged ni lungurad,
"Ka ni fekdad i yib ngaray ni bochan fapi salpiy nni fulweg ngan tay ngalan e tutuw
rodad ko som'on. Bay ra oggad ngodad ngan fekdad ngan ta'dad ni sib, mi ni fek e dongki
rodad." 19 Ma aram miyad yib ngak fare tapigpig ni ir e mmilfan e naun rok Josef ngak,
me lungurad ngak e re mo'on nem u langan e mab ko re naun nem, 20 "Wenig ngom,
ka' gu bad ngaray bayay ni nggu chuw'iyed e ggan. 21 Ma fa'an gu sulod ko gin ni gu
pired riy e re nep' nem, mra bagamad me pir'eg e salpiy rok ni bay u daken e *grain* u
lan e birok e tutuw, ni urngin e salpiy romad nni fulweg nrogon tomalngin. Ere ba'aray
romad ni kug fulweged. 22 Ma ku er rogon ni kug feked e salpiy ni nggu chuw'iyed boch
e ggan ngay. Da gu nanged e en ni fulweg e salpiy romad ngalan e tutuw romad." 23 Me
ga'ar fare tapigpig, "Dabi magafan'med, ma dab mu tamdaggad. Ya Got, ni fare Got rok
e chitamangimed, e ir e ke tay e salpiy ngalan e tutuw romed ni fan ngomed. Ya salpiy
ni mpi'ed nga puluwon e ggan ko som'on e kug fek." Me fek fare tapigpig Simeon i yib
ngorad.
24 Me fek fare tapigpig fa pi'inem i yib ngalan e naun rok Josef. Me pi' e ran ngorad
ngar maluk niged e rifrif u ayrad ngay, me duruw'iy fapi dongki rorad. 25 Ma rabad
ra ngongliyed rogon fapi tow'ath rorad ni fan ngak Josef ni bay yib ko misiw'; ya kar
rung'aged ni ngar abichgad u rom. 26 Fa'ani yib Josef nga tabinaw, miyad fek fapi
tow'ath i yib ngak ngalan e naun, marbad ra siro'gad ngak nge yan i math owcherad
nga but'. 27 Me fith ngorad ko bay e liliy rorad fa dariy, me mu' me ga'ar, "Ke uw rogon
salpen e chitamangimed nike pilibthir, ni ir faram e mu weliyed murung'agen ngog?
Kabay ndawori yim' ma dariy e liliy rok?" 28 Me lungurad, "Chitamangimad, ni tapigpig
rom e kabfos ma dariy e liliy rok." Miyad ragbug ngar siro'gad ngak.
29 Ma fa'ani guy Josef Benjamin, ni aram e cha' ni yow nga yal, me ga'ar, "Dabisiy ni
cha'ney e ir e th'abi bitir romed, ni ir fa'anem ni mu weliyed murung'agen ngog." Me
ga'ar ngak, "Fakag, I Got e ngi i ayuwegnem." 30 Me pagrad Josef nge yan nib gur, ya ke
runguy walagen. Ma ke chugur ni nge yor, ma aram me yan nga senggil rok ngi i yor
u rom. 31 Ma fa'ani luknag owchen nge mu' me yib ngorad ni be athamgil ni nge dabi

yor, me yog ni nga ni fek e ggan i yib. 32 Mi ni pi' gan Josef nga reb e tebel ni go ir, mi ni
pi' gan pi walagen nga reb e tebel ni go' yad; ma girdi' nu Egypt nra uned ngak Josef ko
abich e ni pi' garad ngabang, ya yad be finey ni ban'en nib gel e tamra' riy ni fa'an yad ra
un ngak e girdi' ni Hebrew ko abich. 33 Ma fapi walag e kur pired nga tebel u m'on rok
Josef ni kur k'afgad nrogon e duw rorad, ni tabab ko en nth'abi ilal nge yan i mada' ko
en nth'abi bitir; ma fa'anra guyed rogon ni kanog ngorad ni ngar pired nga tebel, mra
changargad u owcherad ni kargin gad ngay. 34 Mi ni fek e ggan u tebel rok Josef i yib
ngorad, mi Benjamin e lal yay urngin e ggan nni pi' ngak ko ggan nni pi' ngorad. Ma
aram miyad abich miyad unum e wayin ngar felfelan'gad.

44

Fare kap ni yan nga bang

1 Me ga'ar Josef ngak fare tapigpig nib milfan e naun rok Josef ngak, "Mu suguy e tutuw
rok e pi cha'ney ni urngin e ggan nrayag ni ngar feked, me bagayad ma ga fulweg e salpiy
rok ngam tay nga daken e ggan u lan e tutuw rok. 2 Ma ga fek e kap rog nib silber ngam
tay nga daken e ggan u lan e tutuw rok e en nth'abi bitir rorad, mu kum tay e salpiy rok
ngay nike pi' ni puluwon e *grain*." Me rin' ni bod rogon ni kanog ngak. 3 Ri kakadbul
mi ni pagrad ngranod ni kar feked e dongki rorad. 4 Kranod ndawor rmal'afgad ko fare
binaw nga orel, me ga'ar Josef ngak fare tapigpig nib milfan e naun rok ngak, "Mu fal'eg
rogom ngam lek fa picha'. Ma nap'an ni ga ra piri'egrad, me lungum ngorad, "Mangfan
ni tin nib kireb e kam rin'ed ni taban e tin ni bfel' ni kan rin' ngomed? 5 Mangfan ni kam
iringed fare kap nib silber? Re kap ney e ma unum e masta rog ban'en riy, me ir e ma
maruwel ngay nge yog e n'en ni bay yib i m'ug. Rib kireb e ren'ey ni kam ngongliyed!' "
6 Ma fa'ani taw fare tapigpig ngorad, me weliy ngorad e pi thin ney. 7 Me lungurad
ngak, "Siro' pi thin nir ni ga be weliy e be mang e ga be yog? Dabi taw e leam romad ko
tinir ni nggu ngongliyed. 8 Kam guy e salpiy ni kug fulweged u Kanaan ngom, ni salpiy
ni gu pir'eged u daken e ggan u lan e tutuw romad. Ere ra di'in ma gamad iring e silber
ara gol u naun rok e masta rom? 9 Fa'an ga ra pir'eg rok bagamad min li' ngem', ma pi
aromad nike par e ngar manged sib rom." 10 Me ga'ar, "Kefel'; machane fa'an yira pir'eg
bigimed ni bay fare kap rok, me ir e nge mang sib rog, ma tin nike magey i gimed e nge
yan." 11 Miyad fek e tutuw rorad nga but' nib gur, mra be' me bing e birok e tutuw. 12 Me
yan fare tapigpig rok Josef u fithik' e chugum rorad ni tabab rok e en ni pi ilal nge yan i
mada' ngak e en ni bitir, mi ni pir'eg fare kap u tutuw rok Benjamin. 13 Miyad guchthuy e
mad rorad nike kireban'rad, miyad chugum nga daken e dongki rorad miyad sul ngalan
binaw.
14 Fa'ani yib Judah nge pi'in walagen ko naun rok Josef, ma kabay Josef u rom. Marbad
ra siro'gad ngak, 15 me ga'ar Josef, "Mang e biney ni kam ngongliyed? Da mu nanged ni
be' ni bay ko re liw rog ney e rib mom ni nge nang e n'en ni bay mrin'ed?" 16 Me ga'ar
Judah, "Dakuriy e n'en ni gamad ra weliy. Uw rogon ni nggu malu'ag thingad ngom? Uw
rogon ni nggu micheged nda gu kirebgad? I Got e ke fek e upong u daken e kireb romad.
Gamad gubin e chiney ni kug manged e sib rom ma gathi kemus ni en ni ka ni pir'eg fare
kap ni bay rok." 17 Me ga'ar Josef, "Danga'! Dab gu rin' e bin. Kemus ni en ni ka ni pir'eg
fare kap ni bay rok e ir e nge mang sib rog. Mi gimed sul ngak e chitamangimed ndab
nrin' ban'en ngomed."

Judah ni wenignag Benjamin

18 Me yan Judah ngak Josef me ga'ar ngak, "Wenig ngom, mpi' mat'wug nggu non
ngom. Dab mu puwan' ngog; ya gur e ta'reb rogom ngak Farao. 19 Mfithmad ni lungum,
'Kabay e chitamangimed ara be' ni walagmed?' 20 Me lungumad ngom, er rogon, bay be'
ni chitamangimad nike pilibthir, nge be' nib mo'on ni walagmad ni ir e bbitir romad, nni

gargeleg ngak e chitamangimad ko ngiyal' nike pilibthir. Ma be' nib mo'on ni walagen e
ke yim', ma kemus ni ir e kabay ni fak e chitiningin; ma rib t'uf rok e chitamngin. 21 Mog
ngomad ni nggu feked i yib ngaray ngam guy. 22 Ma gamad yog ngom ndabiyag ni nge
pag e chitamngin; ya ra rin', mra yim' e chitamngin. 23 Me lungum ngomad, 'Fa'anra
dabi un e bin th'abi bitir i walagmed ngomed ngambad, ma dab ku ni pagmed ngambad
nga p'eowcheg.'

24 "Fa'an gu sulod ngak e chitamangimad ni tapigpig rom, ma gamad weliy ngak e
tin kamog. 25 Ma aram me yog ngomad ni nggu sulod nggu chuw'iyed bochu'uw e
ggan. 26 Me lungumad, 'Dabiyag ni gu warod; ya dab ni pagmad nggu warod ngak
fare mo'on ni fa'anra de moy romad e bin th'abi bitir i walagmad. Fa'anra un e bin
th'abi bitir i walagmad ngomad, ma aram e gamad ra yan.' 27 Chitamangimad e ga'ar
ngomad, 'Gimed manang ni Rachel ni le'engig e l'agruw e pumo'on ni diyennag ni fakag.
28 Bagayow e ke yan ngabang; nsana ke popof e gamanman ni malboch, ya ka aram e
yan ma dawor gguy ke mada' ko chiney. 29 Fa'an gimed ra fek e biney rog me yan i yim',
ma gelngin e kireban' ni gimed ra pi' ngog ko re yangar ney ni kug taw ngay e ra li'eg.'

30-31 "Ere gu ra sul ngak e chitamag ni de moy e re pagel ney rog, ma nap'an ni yugra
guyeg ni de moy rog, me yim'. Ya ke par ni re pagel ney e ke pagan' ngak. Ere gamad
ra k'aring e kireban' ngak e chitamangimad ko binem e yangar nike taw ngay mra yim'.
32 Ma ku er rogon ni gu micheg ngak e chitamag ni gag e ke milfan e re pagel ney ngog,
ya gog ngak ni fa'anra dab gu fulweg ngak, me gag e bayi aw e kireb riy nga dakenag u
p'eowchen e chitamag ni n'umngin nap'an e yafos rog. 33 Ere chiney e nggu par u roy
nggu mang sib rom nggu wan nga luwan; ma ga pag nge un ngak pi walagen ngar sulod.
34 Uw rogon ni nggu sul ngak e chitamag ni fa'anra de moy e re pagel ney rog? Dabiyag
rog ni ngug guy e re gafgow ney ni nge tay e chitamag."

45

Josef ni yog ngak pi walagen ko ir mini'

1 Ma dakiyag ni nge athamgil Josef u p'eowchen urngin e pi'in yad ma pigpig ngak, me
non ni ba ga' laman ni ga'ar, "Dabki par be' u roy." Me weliy Josef ngak pi walagen ko
ir mini' ko ngiyal' ni ba'aram ndaki moy be' rorad. 2 Me yor ni ba ga' laman me rung'ag
e girdi' nu Egypt, me taw murung'agen nga tafen e pilung. 3 Me ga'ar Josef ngak pi
walagen, "I gag Josef. Kabfos e chitamag fa?" Me par pi walagen ni kar rusgad ngak nde
yag ni ngar fulweged lungun. 4 Me ga'ar Josef ngorad, "Wenig ngomed, mu chugurgad."
Miyad chugur ngak, me ga'ar, "I gag Josef ni walagmed, ni fa'an mu pi'ed nchuway'
ngalan yu Egypt. 5 Ere dabi taganan'med ma dab mogned e kireb ngomed ni bochan
e mpi'ed gag ngaray ni chuway'. Ya Got e ir e pi'eg ngaray ni nggu m'on romed ni fan e
nggu ayuweg e pogofan rok e girdi'. 6 Ya ireray e bin l'agruw e duw ko re uyongol ney u
daken e nam; ma kabay lal e duw ndab ni gi' e but' ara nt'ar wom'ngin e woldug. 7 Got e
pi'eg nggu m'on romed nge yag ni gu aywegmed ni ara' feni fel' rogon ma nge muduwgil
ni dab m'ad nge pi'in owchamed. 8 Ere gathi gimed e mpi'ed gag nggub ngaray, ya Got.
Ke teg ni gu bod be' ni chitamngin Farao; i gag e ke mil fan e nam rok ngog ni ga'ngin,
mi gag e gu be gagiyegnag yu Egypt ni ga'ngin.

9 "Ere mu gurgad ngam sulod ngak e chitamag nge lungumed ngak, ba'aray e thin
rok fakam i Josef: 'Got e ke teg ni gag e gu be gagiyegnag yu Egypt ni ga'ngin; mu gur
nigem nga mub ngog. 10 Ya rayag ni nga mub mu par ko nug nu Goshen ngam chugur
ngog, ni gur nge pifakam, nge pifak pifakam, nge saf nge kaming rom, nge garbaw rom,
nge urngin ban'en ni bay rom. 11 Ya ga ra yib mu par ngalan yu Goshen, mrayag ni ug
pigpig ngom. Ya kaba' lal e duw ko re uyongol ney; ma dabug ni ngu'um gafgow, nge
girdi'en e tabinaw rom, nge urngin e tin bay rom.' " 12 Miki ul ul Josef ngay nge ga'ar,

“Ere gimed gubin, nge gur Benjamin, ni gimed be guy nriyul’ ni gag Josef. 13 Mogned
ngak e chitamag rogon gelngig ni bay u roy u Egypt, mi gimed weliy ngak murung’agen
urngin ban’en ni kam guyed. Mi gimed gur ngam feked i yib ngaray.”
14 Me m’ag e gumuchmuch ngak Benjamin ni walagen me tabab ko meyor; miki
gumuchmuch Benjamin ngak Josef nge yor. 15 Me faray owcherad ni yad gubin nra
gumuchmuch ngak bagayad ma be yor.
16 Fa’an nrung’ag nga tafen Farao nike yib pi walagen Josef, me felan’ Farao ngay nge
pi tolang ni bay u tan pa’. 17 Me ga’ar Farao ngak Josef, “Mog ngak pi walagem ngar
chugumgad nga daken e gamanman rorad ngar sulod ko nam nu Kanaan. 18 Ngar feked
e chitamangirad nge girdi’ nu tabinaw rorad ngarbad ngaray. Ma bay gu pi’ ngorad e gin
nth’abi fel’ e but’ u lan yu Egypt, ngu’ur abichgad miyad be felfelan’ ko tin be tugil riy.
19 Ma gog ngorad ni ngar feked boch e karro ni *wagon* u Egypt ni fan ngak pi le’engirad
nge pifakrad ni kab achig. Mog ngorad ni ngar feked e chitamangirad ngarbad. 20 Ma
dabi magafan’rad ni ngar paged e tin bay rorad ban’en; ya gin nth’abi fel’ ko nam nu
Egypt e bay ni pi’ ngorad.”
21 Me rin’ pifak Israel ni aram rogon. Me pi’ Josef e karro ni *wagon* ngorad, ni bod
rogon nike yog Farao, me pi’ e ggan ngorad ni fan ko re milekag nem. 22 Miki bagayad
me pi’ ba wu’ e mad ngak, machane i Benjamin e 300 yang e silber ni pi’ ngak nge lal
wu’ e mad. 23 Me pi’ ragag e dongki nge yan ngak e chitamngin ni kan chugom nga
daken keru’rad ko tin th’abi fel’ ban’en ni bay u Egypt, ma ragag e dongki e kan af e
grain nga daken keru’rad, nge flowa, nge ku boch e ggan ni fan ko re milekag rorad
nem ni ngarbad nga Egypt. 24 Me l’oeg pi walagen ngranod, ma nap’an nranod me ga’ar
ngorad, “Mmarod ndab um tugthingad.”
25 Miyad chuw u Egypt ngarbad nga Kanaan ngak Jakob ni chitamangirad. 26 Miyad
ga’ar ngak, “Kabfos Josef! I ir e be gagiyegnag yu Egypt ni ga’ngin!” Me gin Jakob ngay,
ma de riyul’ u wan’ e tin karogned. 27 Machane fa’anra weliyed ngak urngin e tin nike
weliy Josef ngorad, me guy fapi *wagon* nike pi’ Josef ni nga ni fek riy nga Egypt, me ri
felfelan’. 28 Me ga’ar, “Fakag i Josef e kabfos! Kemus tabon laniyan’ug! Thingar gu wan
ngug guy u m’on ni nggum’.”

46

Jakob nge girdi’en e tabinaw rok nranod nga Egypt

1 Me kunuy Israel urngin ban’en rok nge yan nga Beer-sheba, mi i pi’ e maligach u
rom ngak e Got rok Isak ni chitamngin. 2 Me non Got ngak Israel nnep’ ni ga’ar, “Jakob,
Jakob.” Me ga’ar Jakob, “Gu be motoyil.” 3 Me ga’ar, “I gag Got, ni Got rok e chitamam.
Dab mu tamdag ni ngam man nga Egypt; ya pi’in owchem e bay gu gagiyeg nagrad u rom
ngar manged girdi’en reb e nam ni ba ga’. 4 Bay gu un ngom nga Egypt, ma bay gu fulweg
e pi’in owchem ngaray. Mra taw nga nap’an ni nga mum’ ma bay Josef u to’obem.”
5 Me chuw Jakob u Beersheba. Fapi pagel e ra ted e chitamangirad, nge pifakrad, nge
pi le’engirad ngalan fapi *wagon* nike pi’ fare pilung nu Egypt. 6 Miyad fek e gamanman
rorad nge urngin ban’en rorad ni yag ngorad u Kanaan ngranod nga Egypt. Me fek Jakob
urngin e pi’in owchen ngar uned ngak, 7 ni aram pifak ni pumo’on, nge pi pumo’on ni
pifakrad, nge ppin ni pifak, nge pi ppin ni fak pifak.
8 Irera’ fithingan fapi pumo’on ni pifak Israel nra uned ngak nga Egypt. Ruben ni ir
e bin nganni’ u fak Jakob, 9 nge pi pumo’on ni pifak Ruben: Hanok, Pallu, Hezron, nge
Karmi. 10 Nge Simeon nge pifak ni pumo’on: Jemuel, Jamin, Ohad, Jakin, Zohar nge
Shaul, ni fak row be’ ni bpin nu Kanaan. 11 Nge Levi nge pifak ni pumo’on: Gershon,
Kohath nge Merari. 12 Nge Judah nge pifak ni pumo’on: Shelah, Perez nge Zerah. (Fagal
ni baaram e bitir rok Judah, ni Er nge Onan e karm’ow u Kanaan.) Ma pumo’on ni fak

46:6 Act 7:15

Perez e Hezron nge Hamul. 13 Nge Issakar nge pifak ni pumo'on: Tola, Puah, Jashub nge
Shimron. 14 Nge Zebulun nge pifak ni pumo'on: Sered, Elon nge Jahleel. 15 Pi pagel ney e
diyannag Leah rok Jakob u Mesopotamia nge kureb e bpin ni Dinah. Yad urngin ni yad
owchen Jakob rok Leah ni yad guyey nge dalip u gubin.
16 Gad nge pifak ni pumo'on: Zefon, Haggi, Shuni, Ezbon, Eri, Arod nge Areli. 17 Asher
nge pifak ni pumo'on: Imnah, Ishvah, Ishvi, Beriah nge Serah ni walagrad ni bpin. Ma
fak Beriah ni pumo'on e Heber nge Malkiel. 18 Pi pagel ney ni yad ragag nge nel' e yad e
pi'in owchen Jakob rok Zilpah, ni aram fare sib ni pi' Laban ngak Leah ni fak.
19 Le'engin Jakob ni Rachel e diyannag l'agruw e pumo'on: Josef nge Benjamin. 20 U
lan yu Egypt e fakay Josef l'agruw e pumo'on riy, ni Manasseh nge Efraim, rok Asenath,
ni be' ni bpin ni fak Potifera, ni ir e prist u lan yu Heliopolis. 21 Pifak Benjamin ni
pumo'on e Bela, Beker, Ashbel, Gera, Naaman, Ehi, Rosh, Muppim, Huppim nge Ard.
22 Picha'ney ni yad ragag nge aningeg e yad e pi'in owchen Jakob rok Rachel.
23 Dan nge fak ni pumo'on ni Hushim. 24 Naftali nge pifak ni pumo'on: ni Jahzeel,
Guni, Jezer nge Shillem. 25 Picha'ney ni yad medlip e yad owchen Jakob rok Bilhah, fare
sib ni pi' Laban ngak Rachel ni fak.

Jakob nge girdi'en e tabinaw rok u lan yu Egypt

26 Ma urngin e pi'in ni owchen Jakob ni yan nga Egypt e yad nel' i ragag nge nel', ni dan
uneg pi le'engin pifak ngay. 27 Ma ku l'agruw e pagel nni gargeleg ni fak Josef u Egypt,
nge yan i gaman medlip i ragag u gubin girdi'en e tabinaw rok Jakob ni yan nga Egypt.
28 Me l'oeg Israel Judah nge m'on nge yan ngak Josef nge wenig ngak ni nge yan i
guy Israel nga Goshen. Fa'an rabad ko nug nu Goshen, 29 me af Josef ngalan e *chariot*
rok nge yan nga Goshen ni nge mada'nag e chitamngin. Ma nap'an nra mada'gow, me
gumuchmuch Josef nga belel'ugun e chitamngin, me yor nib n'uw nap'an. 30 Me ga'ar
Israel ngak Josef, "Chiney e gu ra yim' ma bfel', ya kug guyem kug nang ni kagabfos."
31 Me ga'ar Josef ngak pi walagen ni pumo'on nge girdi'en e tabinaw rok e chitamngin,
"Thingar gu wan gguy Farao nge lungug ngak, 'Pi walageg ni pumo'on ni girdi'en e
tabinaw rok e chitamag ni ur pired u Kanaan e karbad ngog! 32 Pi'in ni pumo'on u
fithik'rad e yad ma gafaliy e saf nge garbaw; kar feked i yib yu ran' i saf nge kaming
ni fakrad nge yu ran' i garbaw, nge urngin e tin bay rorad.' 33 Fa'anra fithmed Farao ni
ga'ar, 'Mang e n'en ni gimed ma muruwliy?' 34 me lungumed, 'Gamanman e ug gafaliyed
ni ka gamad bbitir ke mada' ko chiney ni bod ni i rin' pi chitamngimad ni kab kakrom i
yib.' Ya ara' rogon me yag ni mpired u lan e nug nu Goshen." I yog ngorad ni aram rogon
ni bochan e girdi' nu Egypt e daburad e pi'in yad ma gafaliy e saf.

47

1 Ma aram me yan Josef nge weliy ngak Farao ni ga'ar, "Chitamag nge pi walageg ni
pumo'on e karbad u Kanaan ni kar feked yu ran' i saf nge kaming ni fakrad, nge yu
ran' i garbaw, nge urngin e chugum rorad. Yad bay e chiney u lan e nug nu Goshen."
2 Ma aram me fek lal i pumo'on ni walagen i yan nga p'eowchen Farao. 3 Me ga'ar Farao
ngorad, "Mang e maruwel romed?" Me lungurad, "Gamad ma gafaliy e saf ni bod ni i
rin' pichitamngimad ni kab kakrom i yib. 4 Kugbad ni nggu pired u lan e biney e nam,
ni bochan e lan e nam nu Kanaan e rib gel e uyongol nike yib riy, ya dariy e pan riy
nra kay e yu ran' i saf nge kaming romad. Ere wenig ngom, mu guy rogon nggu pired
u lan e nug nu Goshen." 5 Me ga'ar Farao ngak Josef, "Chiney e ke yib e chitamam nge
pi walagem ngom, 6 me gur e mmil fan yu Egypt ngom ni ga'ngin. Mu guy e gin nth'abi
fel' riy ngam ta'rad ngay. Rayag ni ngar pired u lan e nug nu Goshen, ma fa'anra bay
boch e girdi' u fithik'rad ni yad manang rogon i gafaliy e gamanman, ma ga pag fan e
gamanman rog ngorad ngu'ur gafaliyed." 7 Me fek Josef Jakob ni chitamngin i yib ngak

46:27 Act 7:14

Farao. Me yibilay Jakob Farao ngak Got. 8 Me ga'ar Farao ngak. "Ke in e duw yangrem?"
9 Me ga'ar Jakob, "Ke gaman e 130 e duw nap'an ni gu milekag ko biney e tamilang. De
yo'or e duw ma de mom e tin ni yib ngog riy, de ta'reb rogon ko pi duw ni ba'aram ni i
milekag e pichitamag ni kakrom riy." 10 Me yibilay Jakob Farao, nge mu' me yan. 11 Ma
aram me tay Josef e chitamngin nge pi walagen ni pumo'on u lan e nam nu Egypt, me
pi' bang ni ngar tafned ko gin nth'abi fel' e binaw, ni bay u lan e nug nu Rameses, ni bod
rogon ni yog Farao. 12 Mi i pi' Josef gan e chitamngin, nge pi walagen ni pumo'on, nge
urngin girdi'en e tabinaw rok e chitamngin, nib mu'un e bin th'abi bitir ngay.

Gagiyeg ni i tay Josef u nap'an e uyongol

13 Re uyongol nem e rib gel, ya par ni dakuriy e ggan u fayleng ni ga'ngin, me m'ay
gelngin e girdi' nu Egypt ngu Kanaan ni bochan e uyongol. 14 Me kunuy Josef urngin
e salpiy ni pi' e girdi' nu Egypt ngu Kanaan ni puluwon e *grain* nge fek i yib nga tafen
Farao. 15 Ma nap'an ni m'ay e salpiy rok e girdi' nu Egypt nge girdi' nu Kanaan me yib i
ga'ar urngin e girdi' nu Egypt ngak Josef, "Mpi' e ggan ngomad! Dab mu pagmad nggu
m'ad; mu rin' ban'en! Ya kem'ay urngin e salpiy romad." 16 Me ga'ar Josef, "Mfeked e
gamanman romed i yib; mu gu pi' e ggan ngomed ni fa'anra kem'ay e salpiy romed ni
urngin." 17 Ma aram miyad fek e gamanman rorad i yib ngak Josef, me pi' e ggan ngorad
ni puluwon e os, nge saf nge kaming, nge garbaw, nge dongki ni kar feked i yib. Re duw
i n'em e pi' e ggan ngorad ni puluwon urngin e gamanman ni yad be fek i yib ngak.
18 Me yib reb e duw marbad ngak me lungurad, "Dab gu mitheged rom ni salpiy romad
e urngin nike m'ay ma gamanman romad e go' kam fakay. Dakuriy ban'en ni gamad ra
pi' ngom, kemus ni gamad nge binaw romad e ka ba'. 19 Dab mu pagmad nggu m'ad; mu
rin' ban'en! Mu chuw'iymad nge yungi binaw romad ngam pi' puluwon ni ggan. Bay
gu pired ni gamad e sib rok Farao, me tafnay e yungi binaw romad. Mpi' awochngin
e woldug ngomad nge ayuwegmad nge dab kug m'ad ko uyongol me siyki par e yungi
binaw romad ndab kun wolduguy."
20 Me chuw'iy Josef urngin e binaw nu Egypt ni fan ngak Farao; ra be' u Egypt me
pi' e binaw rok ni chuway', ni bochan e kari gel e uyongol. Me par ni ga'ngin e nam
nu Egypt ni Farao e ke tafnay. 21 Me yan i par nike ngongliy Josef e girdi' u Egypt kar
manged sib ni mus u baley yu Egypt ke yan i mada' nga baley. 22 Ma re gi binaw nde
chuw'iy Josef e kemus ni re gi binaw ni ba'aram ni tafen e pi prist. Dariy rogon ni ngar
pi'ed e yungi binaw rorad ni chuway', ni bochan e bay e f'oth rorad ni be pi' Farao, ni
ir e yad be abich riy. 23 Me ga'ar Josef ngak e girdi', "Kam guyed ni kug chuw'iymed
nge yungi binaw romed e daba' ni fan ngak Farao. Ba'aray awochngin e woldug, ni ir
e thingar mu yunged nga daken e yungi binaw romed. 24 Mra taw nga nap'an ni ngan
t'ar wom'ngin e woldug, ma thingar mpi'ed ta'ab guruy u lal guruy riy ngak Farao. Ma
tin nike magey riy e ngam yunged nga daken e yungi milay' romed, mi gimed kay nge
girdi' nu tabinaw romed, nge pifakmed." 25 Me lungurad ngak, "Kam ayuweg e pogofan
romad; ma bfel' e tin kamrin' ngomad, ma bay gu manged sib rok Farao." 26 Ma aram
me ngongliy Josef nib motochiyel ko nam nu Egypt ni woldug nike el e ngan t'ar mi ni
guruynag ni lal guruy me par ni ba guruy riy e fen Farao. Ere re motochiyel ney e kabay
gelngin e daba'. Kemus ni yungi binaw rok e pi prist e de tafnay Farao.

Tin tomur e thin ni turguy Jakob

27 Me par piyu Israel u lan yu Egypt ko nug nu Goshen; me yo'or ban'en rorad, me yo'or
pifakrad. 28 Me par Jakob u Egypt ni ragag nge medlip e duw nge mada' ko ngiyal' nike
gaman 147 e duw yangren. 29 Fa'ani chugur ni nge yim', me pi' e thin nge yan ngak Josef
nge yib me ga'ar ngak, "Wenig ngom, mmicheg bbugithin ngog u mit Got; mu tay pa'am
nga tan eg ngam mmicheg ngog ni bay mpar ni gab yul'yul' ma ga rin' ngog e tin ni bfel',
ndab mu k'eygeg u Egypt. 30 Gu ba'adag ni ngan k'eygeg ko gin ni bay e pi chitamag riy;

mu fekeg nga wuru' yu Egypt ngam k'eygeg ngalan e low rorad." Me ga'ar Josef, "Bay gu
rin' ni bod ni kamog." 31 Me ga'ar Israel, "Mmow u mit Got ni ga ra rin'." Me mow Josef
ngak, me pining Israel e magaer u rom u daken e chob rok.

48

Jakob ni yibilay Efraim nge Manasseh

1 Me n'uw nap'an boch, mi ni ga'ar ngak Josef, "Ke m'ar e chitamam." Me fek Josef fa
gal pagel ni fak, ni aram Manasseh nge Efraim ngranod ra guyed Jakob. 2 Ma fa'an nni
ga'ar ngak Jakob, "Ke yib fakam i Josef ni nge guyem," me athamgil nge suwon ngalang u
chob rok. 3 Me ga'ar Jakob ngak Josef, "Got ni Gubin ma Rayag Rok e ke m'ug ngog u Luz
u lan e nam nu Kanaan, ke fal'eg wa'athag. 4 I ga'ar ngog, 'Bay gu pi' e bitir ngom ni pire',
nge par ni pi'in owchem e bay ra manged girdi'en bo'or e nam; ma bay gu pi' e re nam
ney ngak e pi'in owchem me par ni yad e taferad ni dariy n'umngin nap'an.' 5 Fa gali
pagel ni fakam, nni gargelegrow u lan yu Egypt u m'on ndawor gub ngom ngaray e ku
fakag yow; ni aram Efraim nge Manasseh e fakag yow ni ta'reb rogorow ngak Ruben nge
Simeon. 6 Ma fa'an kag ra fakay boch e pagel ma dabi par ni gag e fakagrad; gayog ni nge
yag ngorad e nge yib rok Efraim nge Manasseh. 7 Kug rin' e re bugithin ney ni bochan e
gu sul u Mesopotamia, ni dawor gu taw nga Efrath, me yim' e chitinam i Rachel, ni aram
e ke yim' u lan e nam nu Kanaan, ri ba ga' ba kireban' ni gu tay. Gu k'eyag u rom ni gadad
be sor i yan nga Efrath." (Efrath e aram yu Bethlehem.)

8 Fa'ani guy Israel fa gali pagel ni fak Josef, me ga'ar ngak, "I mini' e gali pagel ney?"
9 Me ga'ar Josef, "Ireray fa gali pagel ni fakag ni Got e ke pi' row ngog u roy u Egypt."
Me ga'ar Israel, "Wenig ngom, mu fekrow i yib ngog nggu yibilayrow." 10 Ma gathi ri
ka be guy Israel ban'en ni bochan yangren. Me fek Josef fa gali pagel i yib ngak, me
gumuchmuch nga bilel'ugunrow nge faray owcherow. 11 Me ga'ar Israel ngak Josef, "Da
ug finey ni ku ra gguyem, machane ke gagiyegnag Got ni mus ngak pifakam ma kug guy."
12 Me fekrow Josef u ay Israel me paraw u p'eowchen nga but' nge siro' ngak Israel.

13 Me kol Josef pa'row, ni bay Efraim nga ba' ni mat'aw rok, ya nge par nga ba' ni gilay'
rok Israel, me tay Manasseh nga ba' ni gilay' rok, ni fan e nge par nga ba' ni mat'aw rok
Israel, me fekrow i yib ngak Israel. 14 Machane me yin' Israel baraba' i pa' nga daken
baraba' nge par nike thilpach, nge tay e ba' ni mat'aw i pa' nga daken chugen Efraim, ni
ir e bbitir rorow, me tay e ba' ni gilay' i pa' nga daken chugen Manasseh, ni ir e ba ilal
rorow. 15 Ma aram me fal'eg wa'athan Josef ni ga'ar:

"I Got e ngi i fal'eg wa'athan e gali pagel ney, ni fare Got ni i par e chitamag i Abraham
nge Isak u p'eowchen.
I Got, ni i pow'iyeg i yib ke mada' ko bin daba' e rran e ngi i fal'eg wa'athrow.
16 Ma fare engel ni chuwegeg u fithik' urngin e riya' e ngi i fal'eg wa'athrow.
Fithingag nge fithingan e gal chitamag i Abraham nge Isak e ngi i par u dakenrow.
Nge yo'or pifak row ngar manged baraba' i girdi' ni pire'."

17 Me dabuy Josef ni fa'ani guy nike tay e chitamngin e ba' ni mat'aw i pa' nga daken
chugen Efraim; me kol pa' e chitamngin ni nge chuweg u daken chugen Efraim nge tay
nga chugen Manasseh. 18 Me ga'ar ngak e chitamngin, "Chitamag, gathi er rogon. Biney
e ir e bin ilal; mu tay e ba' ni mat'aw i pa'am nga daken chugen." 19 Me siyeg e chitamngin
ni ga'ar, "Fakag, gu manang, gu manang. Pi'in ni bay yib ni owchen Manasseh e ku er
rogorad ni bay ra manged girdi'en reb e nam ni ba ga'. Machane bin ni walagen nib bitir
ngak e bayi par ni kab ga' rok, ma pi'in ni bay yib ni owchen e bay ra manged girdi'en
boch e nam nib ga'."

20 Ma aram me fal'ew wa'athrow e rofen nem ni ga'ar, "Piyu Israel e bay u rogned
gimew u nap'an ni yad be thum'nag e fel'wa'athan. Bay ur ga'argad, 'Mang e yigi tem
Got ni bod Efraim nge Manasseh.' " Ireray rogon ni tay Efraim nib m'on rok Manasseh.

21 Me ga'ar Israel ngak Josef, "Kam guy nike chugur ni nggum', machane Got e bay i
par rom, ma bayi fulwegnem ko nam rok e pi chitamam. 22 Yu Shekem, ni fa gi binaw
nth'abi yong'ol ni gu fek rok e pi Amorite ni yag ngog ko saydon rog nge gat'ing rog, e
dab gu pi' ngak pi walagem ni pumo'on ya gur e nggu pi' ngom."

49

Jakob ni yi'iynag murung'agen fapi pumo'on ni fak

1 Me pi' Jakob e thin nge yan ngak fapi pumo'on ni fak ni be ga'ar, "Mmu'ulunggad,
nggog ngomed e n'en ni bayi yib ngomed ko tin kabay e rran nga m'on:
2 "Mmu'ulunggad ngam telmed, gimed pifak Jakob;
mu telmed ngak Israel ni chitamngimed.
3 "Ruben, ni bin som'on i fakag nni gargeleg, i gur gelngig,
me gur e bin som'on i fakag nnap'an ni taw nga yangreg ko pagel,
i gur e th'abi tolangan'um, mi gur e th'abi gel u fithik' urngin e pumo'on ni fakag.
4 Ga bod e ran ni sugubur nge wagey nga daken e binaw, machane dab mpar ni gur e
th'abi ga' fam,
ni bochan e kam pirew reb e ppin rog.
Kam alitnag e k'iniy ni gil' e chitamam!

5 "I Simeon nge Levi e l'agruw i pumo'on ni yow walag;
yow ma fek talin e cham rorow ngar k'ar cham ngay.
6 Dab gu un ngorow ko thin nib mith ni yow ma puruy'nag;
dab gu mang reb i girdi'en e mu'ulung rorow,
ni bochan e yow ra damumuw mi yow thang e fan rok e girdi',
ma yow ma marwothnag e garbaw nib gosgos u wan'row.
7 Nge buch wa'athan e damumuw rorow, ya kayigi gel,
ma ngki buch wa'athan e puwan' rorow, ya kayigi gel e gafgow ni yow be pi'.
Bay gu weregrow u daken e nam rok Jakob;
ma pi'in ni owcherow e bay gu wereg u fithik' e girdi' nu Israel.

8 "Judah, pi walagem ni pumo'on e bay ra pininged e sorok ngom.
Bay mu kol k'angan e pi to'ogor rom;
ma pi walagem ni pumo'on e bay ra siro'gad ngom.
9 Judah e ba layon ni bfel' yangren.
Ma li' e n'en ni nge li' me sul ko gin nma mith riy.
Judah e bod ba layon,
ma k'iyag ir nge mol nga but',
ma dariy be' nra finey ni nge rin' ban'en ngak.
10 Fare sog ko pilung e dabi chuw rok Judah,
ma ku dabi chuw fa lay i ren ni fen e gagiyeg u thilin e rifrif u ay;
nge mada' ko ngiyal' ni bay yib e en ir e fen,
ma bay i fol e girdi' rok.
11 Ke m'ag e dongki rok ni kab bitir nga ba ke *grape*,
ni aram e kaen nth'abi fel'.
Ma maluknag e mad rok u fithik' e wayin nib ra'en racha'.
12 Ke row owchen ni bochan e wayin ni be unum,
ma nguwelen e ba wech ni bochan e milik ni be unum.

13 "I Zebulun e bay i par u to'oben e day;

49:9 Num 24:9; Rev 5:5

ma dap'el'ay rok e bayi par ni tafen e barkow;
ma tafen e bay yan nge mada' nga Sidon.

14 "Issakar e dariy e thilthil rorow ba dongki,
Nike paraw nga but' ni bay e chugum ni be fek u ruw raba' i charen.
15 Machane ke guy feni fel' e gin'em ni ngan toffan riy,
Nge feni manigil e gi binaw nem.
Me simormor nga but' ni nge fek gilban,
Min towasar ngak nge maruwel ni bod e sib.

16 "I Dan e bayi gagiyegnag e tirok e girdi'.
Bay ra pired ni yad bod e tin kabay e ganong nu Israel.
17 Dan e bayi bod ba porchoyog u barba' e kanawo',
Ni ba porchoyog ni bay e yub u l'ugun u to'oben e kanawo',
Nma k'ad wurilen ay e os,
Ya nganon' nga wuriyel e en ni bay u daken eos.

18 "SOMOL, gu be sonnag e ayuw ni bay mpi'.

19 "Mi Gad e bay yib baraba' i moro'ro' i cham ngak,
Machane bayi cham ngorad nge lol'oegrad.

20 "Ma girok Asher e binaw e bay yib e ggan riy ni pire'.
Ggan nra pi' e rayag ni nge kay ba pilung.

21 "I Naftali e ba gamanman ni *deer* ni be yan ko gin ba'adag ni nge yan ngay,
Ni be gargelnag pifak ni bfel'usun.

22 "I Josef e bod ba dongki nib malboch u to'oben ba alublub,
Bod ba fak e dongki ni malboch ni bay u sigre'en bburey.*
23 Pi to'ogor rok e bay ur chamgad ngak nib elmirin,
Ra feked e gat'ing nge gan e gat'ing rorad ngu'ur lol'iged.
24 Machane gat'ing rok e ba mayluy,
Ma ruw raba' i pa' nni ngongliy nib gel
U gelngin fare Got rok Jakob ni Gubin Ma Rayag rok.
Ni aram fare Tagafaliy e saf, ma Ir e Yoror rok yu Israel.
25 Ayuw nma yib ngom e yib rok fare Got
Nma liyor e chitamam ngak,
Ni yib rok Got Th'abi Gel Gelngin.
Got e bayi fal'eg wa'atham ko n'uw nge yupa' i lul' u but'
Bayi fal'eg wa'atham
Nge yo'ornag e pi'in owchem.
26 Nge fel' rogon ni bayi pi' ni aram e *grain* nge floras,
Nge fel' rogon ni be yib ko burey nike kakrom,
Nge urngin e tin ni bfel' ni bay ko pi burey, ni burey ni bay i par,
Pi tow'ath ney e ngi i par rok Josef,
Ni ir e ka ni fael ngabang u fithik' walagen ni pumo'on.

27 "I Benjamin e bod ba gamanman ni *wolf* nma thang e pogofan;

* **49:22** Josef . . . sigre'en e burey; ara Josef e bod ba ke gek'iy nike tugul u to'oben ba alublub, be yib wom'ngin ni pire' mab dar pa'ngin nga daken ba yoror.

Kadbul e ma languy e n'en nike li',
Ma blayal' me pag e f'oth nga k'on."
28 Irera' fa ragag nge l'agruw i ganong nu Israel, irera' e n'en ni weliy e chitamangirad
ngorad. I yibilayrad ngak Got, nra bagayad me yibilay nrogon nib m'ag ngak.

Jakob ni yim' mi ni k'eyag

29 Me ga'ar Jakob ngorad, "Chiney e aram e nggu wan ngak e girdi' rog ni karm'ad,
marod mu k'eyged gag ngak e pi chitamag u lan fare yiy ni bay ko fa gi binaw rok Efron,
ni ir reb e Hittite, 30 ni bay u Makpelah, ni bay ko ngek u Mamre u lan e nam nu Kanaan.
I chuw'iy Abraham e re yiy nem nge re gi binaw nem rok Efron, ni ir reb e Hittite, ni fan
e re gi binaw nem e ngu'un gum'eyag riy. 31 Ireram e gin nni k'eyag Abraham nge Sarah
ni le'engin riy; ma ku ir e ra k'eyged Isak nge Rebekah ni le'engin riy; ma ku ireram e gin
ni gu k'eyag Leah riy. 32 Re gi binaw nem nge re yiy ni ba'aram ni bay riy e ni chuw'iy rok
fapi girdi' ni kanog e Hittite ngorad." 33 Fa'ani mu' Jakob ko welthin ngak fapi pumo'on
ni fak me girengiy ay nga daken e chob me yim', me yan ngak e girdi' rok ni pi'in ni
karm'ad.

50

1 Me yan i paraw Josef nga daken e chitamngin, ni be yor ma be faray owchen. 2 Me yog
Josef ngak e pi togta ni yad ma maruwel u tan pa' ni ngar ngongliyed rogon e chitamngin
nge par ndabi kireb. Me rin' fapi togta ni aram rogon, 3 ma aningeg i ragag e rran nra
muruwliyed ni aram n'umngin nap'an ni yima muruwliy. Me par piyu Egypt ni medlip
i ragag e rran ni yad be yornag.
4 Fa'ani m'ay e ngiyal' ni nga ni yornag e chitamngin, me ga'ar Josef ngak e pi'in ni
tolang ni yad bay nga tan pa' Farao, "Wenig ngomed, mu feked e re bugithin ni ba'aray
i yan ngak Farao ni nge lungumed: 5 Nap'an ni be n'en ni nge yim' e chitamag, me yog
ngog ni nggu micheg ngak nra gu wan gu k'eyag ngalan ba low ni ir e ker ni fan ngak ni
bay ko nam nu Kanaan. Ere wenig ngom mu runguyeg nggu wan gu k'eyag e chitamag,
nge mu' mu gu sul." 6 Me ga'ar Farao, "Mman, ngam k'eyag e chitamam, ni bod rogon
nike yog ni ngam micheg ngak ni bay mu rin'."
7 Ma aram me yan Josef i k'eyag e chitamngin. Ma urngin e girdi' rok Farao nib tolang,
nge pi'in nib tolang ko tapuf oloboch, nge urngin e girdi' ni yad be yog e thin u Egypt nra
uned ngak ngranod, 8 nge urngin girdi'en e tabinaw rok Josef, ni pi walagen ni pumo'on,
nge girdi'en e tabinaw rok e chitamngin. Kemus ni bitir rorad ni kab achig, nge saf nge
kaming, nge garbaw rorad e ra pired u lan e nug nu Goshen. 9 Pi pumo'on ni yad be yan
u *chariot* nge pi pumo'on ni yad be yan u os e ku ra uned ngak; gathi balich e re girdi'
nem.
10 Fa'anra tawgad ko gin ni yima gunugunuy e *grain* riy u Atad, ni bay ko ngek ko lul' ni
Jordan, miyad dololoy' u rom nib n'uw nap'an ni kari kireban'rad, me un Josef ngorad
ngar mowaw niged e chitamngin ni medlip e rran. 11 Fa'ani par e girdi' nu Kanaan ngar
guyed e girdi' ni yad be dololoy' u Atad, me lungurad, "Ren'ey e dololoy' nma tay piyu
Egypt ko yam'." Aram fan ntunguy fithingan e gin'em ni Abel Mizraim.* Bay ko ngek ko
lul' ni Jordan.
12 Fapi pumo'on ni fak Jakob e rrin'ed ni bod rogon ni yog ngorad; 13 ra feked i yan
nga Kanaan, miyad k'eyag u lan fare yiy ni bay u Makpelah, ni bay ko ngek u Mamre,
ni chuw'iy Abraham ni chagiy ko fa gi binaw ni pi' Efron ngak, ni reb e Hittite, ni fan e
ngu'un gum'eyag riy. 14 Fa'ani mu' Josef i k'eyag e chitamngin, me sul nga Egypt ni yad
pi walagen ni pumo'on nge urngin e pi'in nra uned ngak ko gum'eyag.

Josef ni micheg ngak pi walagen ni pumo'on ndab kur rusgad ngak

* **50:11** ABEL MIZRAIM: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "dololoy' rok yu Egypt." **50:13** Act 7:16

15 Tomuren nike yim' e chitamngirad me ga'ar fapi pumo'on ni walagen Josef, "Fa'anra
ka be fanenikaydad Josef, ma ke finey ni nge fulweg ngodad taban urngin e kireb nda
ngongliyed ngak, ma mang e ngad rin'ed?" 16 Ma aram miyad pi' bbugithin nge yan ngak
Josef ni lungurad, "Ba'aray bbugithin ni weliy e chitamam ngomad u m'on ndawori aw
e fan rok ni ga'ar: 17 Mogned ngak Josef ni be lungug, 'Gu be wenig ngom ni ngam n'ag
fan u wun'um e tin nib kireb ni ngongliy pi walagem ngom.' Ere wenig ngom, mu n'ag
fan u wun'um e kireb ni gamad e pi tapigpig ko Got rok e chitamam e kug rin'ed." Fa'an
nog e re bugithin ney ngak Josef, me tabab Josef ko meyor.
18 Me yib pi walagen ni pumo'on ngarbad ra siro'gad ngak. Me lungurad, "Kugbad
nga p'eowchem e chiney ni gamad e sib rom." 19 Machane me ga'ar Josef ngorad, "Dab
mu tamdag gad; ya dabiyag ni nggu teg nga luwan Got. 20 Mu puruy' niged ni ngam
ngongliyed e kireb ngog, machane me yib Got ngay nge pingeg nga daken e fel' ni fan
e nge ayuweg e pogofan rok e girdi' ni pire', ni pi'in ka yad bafos e bin daba' e rran
ni bochan e tin mu rin'ed ngog. 21 Ere dab kum rusgad. Ya bay gu ayuwegmed nge
pifakmed." Ara' rogon ni micheg ngorad u fithik' e thin nib munguy ni kun ngorad.

Josef ni yim'

22 Me par Josef u Egypt ni yad girdi'en e tabinaw rok e chitamngin; me yim' ni 110 e
duw yangren. 23 I par Josef nge guy e bitir rok Efraim nge bitir rok e bitir rok Efraim.
Fa'an nni gargeleg pifak Makir, ni be' nib mo'on ni fak Manasseh, me tayrad Josef ni
yad girdi'en e tabinaw rok. 24 Me ga'ar ngak pi walagen ni pumo'on, "Ke chugur ni bay
gum', machane Got e rib muduwgil ni bay i ayuwegmed, me fekmed nga wuru' e re nam
ney me pow'iymed ko fare nam ni fa'ani micheg ngak Abraham nge Isak nge Jakob ni
bayi pi' ngorad." 25 Ma aram me wenig Josef ngak fapi pumo'on ni fak Israel ni ngar
micheged bbugithin ngak u mit Got. I ga'ar, "Mmicheged ngog nnap'an nra ayuwegmed
Got u fithik' e runguy rok ngomed, ma gimed ra fek e yil rog nge un ngomed." 26 Ma
aram me yim' Josef nike gaman 110 e duw yangren. Mi ni fal'eg rogon u Egypt ni nge
dabi kireb, min tay ngalan ba kahol.

EXODUS

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Re bugithin ney ni *Exodus* e yib ko thin ni Greek ni fan e "chuw riy," ma re ke babyor ney e be weliy riy rogon ni chuweg Somol e girdi' rok ko sib ni un tay ngorad nge rogon ni fekrad nga wuru' yu Egypt.

Re babyor ney ni *Exodus* e be tamilangnag ni Somol e ir e bin riyul' e Got ma ir e be gagiyegnag gubin ban'en u fayleng nge tin bay u lanelang. Ma nap'an nra tirigiliy ni nge rin' ban'en, ma dariy be' nrayag ni nge taleg.

Exodus e rayag i ki'eg nge dalip guruy. Guruy ni som'on (1–13) e ba ga' ni tin i buch u lan yu Egypt, ni aram e gin i sibnag e pilung nu Egypt e girdi' nu Israel riy. Me rung'ag Somol lamrad ko gafgow rorad ni yad be man ayuw me mel'eg Moses ni ir e nge pithigrad ko sib ni yad be tay. I Moses e be' nu Israel ni pof be' ni bpin ni fak e pilung nu Egypt.

Nap'an ni yog Moses ni ngan pag e girdi' nu Israel ngranod, me siyeg fare pilung. Ma aram me yog Somol ngak Moses ni nge girengiy ragag e riya' nga daken yu Egypt. Pi riya' ney e ba ga' ni yima yog ni "fare ragag i gechig." Tomuren, me pag fare pilung pi yu Israel ngar chuwgad u Egypt.

Guruy ni l'agruw ko re ke babyor ney (14–18) e ba ga' ni tin i buch rok yu Israel ko ngiyal' ni yad be yan i yan ko Burey nu Sinai, ni fare burey rok Got nib thothup. Fare pilung nu Egypt e thilyeg lanyan' ni papey u murung'agenrad ni ngan pagrad ngar chuwgad, me pi' e thin nge yan ko salthaw rok ni ngan lekrad ngan kolrad. Machane Somol e ayuweg yu Israel nge thang owchen e salthaw nu Egypt. Ma aram e i milekag yu Israel u daken e ted ni *desert*, ma Somol e i pi' garad nge ran ni ngar unumed.

Guruy ni tomur ko *Exodus* (19–40) e murung'agen fare Burey ni Sinai, ni aram e gin ni m'ug Somol riy ngak Moses. I Somol e pi' fa Ragag i Motochiyel ngak Moses, ni bay riy rogon ni ngu'un liyor, nge rogon e maligach, nge rogon e par u reb e rran ngu reb, nge fanow u murung'agen i ngongliy fare *Tent* nib thothup nge tatalin, nge pi altar riy, nge rogon e mad ko prist. Ku bay ko guruy ney ni be yog rogon fapi girdi' nra ngongliyed ba liyos ngar th'abed e bin som'on ko fa Ragag i Motochiyel: "I gag fare SOMOL ni Got romed ni gu fekmed nga wuru' yu Egypt, ni aram e gin ni um sibgad riy. Dariy yugu reb e kan ni nge mang Got romed, ya kemus ni gag" (20:2, 3).

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Yu Israel nra manged sib 1:1–22
Moses nni gargeleg nge ilal 2:1–25
Got ni l'oeg Moses ko Pilung nu Egypt 3:1—6:30
Mereb i buchwa'athan ni yib nib m'on 7:1—10:29
Bin tomur e buchwa'athan nge bin m'on e Paluk'af 11:1—13:22
Fa Pi Girdi' nra th'abed e Red Sea nga barba' 14:1—15:21
Moses ni fek fa pi girdi' i yan ko burey nu Sinai 15:22—18:27
Fare ragag i Motochiyal nge ku boch e Motochiyal 19:1—24:18
Fanow u rogon fare *Tent* nib Thothup, pin'en ni gathon, nge fare Kahol ko M'ag 25:1—27:21
Boch e fanow ni fan ko pi Prist, pi maligach, nge Sabbath 28:1—31:18
Fapi Girdi' nra ngongliyed ba liyos 32:1–35
I Somol ni michmicheg boch ban'en, me be'echnag fare m'ag, miki pi boch e motochiyal ngak yu Israel 33:1—35:3
Boch ban'en ni nga ni ognag, nge boch ni nga ni pi ni tow'ath, ni fan ko fare *Tent* nib Thothup nge madan e pi Prist 35:4—36:7

Pi salap ko maruwel nra ngongliyed fare *Tent* nib Thothup nge pin'en ni gathon 36:8—38:31
Madan e pi Prist nni ngongliy 39:1–31
Fare *Tent* nib Thothup nni n'uf ngalang 39:32—40:38

Girdi' nu Israel ni i Gafgow

1 Ba'aray fithingan fapi pumo'on ni pifak Jakob nra uned ngak ngranod nga Egypt,
nra bagayad me un girdi'en e tabinaw rok ngak, 2 ni aram Ruben, Simeon, Levi, Judah,
3 Issakar, Zebulun, Benjamin, 4 Dan, Naftali, Gad, nge Asher. 5 Urngin e pi girdi' ney u
gubin e yad e pi'in owchen Jakob ni yad medlip i ragag. Re ngiyal' i n'em e bay Josef u
Egypt. 6 Tomuren ni yim' Josef nge fapi pumo'on ni walagen, nge gubin e girdi' ko binem
e mfen, 7 ma pi'in owcharad ni piyu Israel, e ke yo'or pifakrad, ma aram mra yo'or ra
yo'orgad ngar pired ni yad ba gel ma kar yo'orgad u daken e nam nu Egypt.
8 Ma aram me yib reb e pilung nib be'ech, ni dariy ban'en u murung'agen Josef ni
manang, nge yib i ga' u Egypt. 9 Me ga'ar ko girdi' rok, "Pi girdi' nu Israel ney e kar
yo'orgad nike gel gelingrad ngodad. 10 Ere thingar da gonopiyed rogon nge dab ku ra
yo'orgad. Ya richey mi ni mael, miyad fol ngak e pi to'ogor rodad ngar maelgad ngodad,
miyad mil ngar chuwgad ko re nam ney." 11 Ma aram miyad tay e girdi' ni ngi i gelnag e
thin ngorad ngar maruwelgad nib gel ya ngar magaergad; me toy piyu Israel e naun u
lan e binaw nu Pithom ngu Rameses ni fan ngak Farao, ni aram e gin nge mang tafen e
ggan ko fare pilung. 12 Machane gelngin ni be gafgownag piyu Egypt yu Israel, ma aram
e ri yad be yo'or ma be wear e girdi' nu Israel u daken e nam nu Egypt. Me par piyu
Egypt nike yib magran yu Israel ngorad 13-14 miyad gelnag e gafgow ngorad ko maruwel
ni almarin ni yad be sib. Miyad tayrad ngu'ur toyed e naun rorad miyad be maruwel u
lan e yungi flang rorad, ni danir runguyrad.
15 Me non e pilung nu Egypt ngak ruwi ppin ni yow ma ayuweg e ppin ni Hebrew
ko ngiyal' ni ngar gargelgad; bagayow e Shifrah fithingan, ma bagayow e Puah. 16 I
ga'ar ngorow, "Gimew ra ayuweg e ppin ni Hebrew ko ngiyal' ni ngar gargelgad, ma
fa'anra ba pumo'on e bitir, mi gimew thang e fan rok, ma fa'anra bpin, ma dab mu li'ew."
17 Machane gali ppin nem ni yow ma ayuweg e ppin u nap'an e gargel e bay madgun Got
u wan'row, ma aram e dar folgow rok fare pilung; mi yow pag e bitir ni pumo'on ni dar
li'ew. 18 Me pi' fare pilung e thin nge yan ngak fa gali ppin ni yow ma ayuweg e gargel
ngarbow, me fithrow ni ga'ar, "Mangfan e biney e pa' ni kam rin'ew ni kam pagew e bitir
ni pumo'on nda mu li'ew?" 19 Me lungurow, "Ppin ni Hebrew e gathiyad bod e ppin nu
Egypt; rib mom ni yad ma gargel, yad ma gargelleg pifakrad u m'on ni nggu bow." 20 Ma
be yodorom ma ba gol Got ngak fa gal ppin ni yow ma ayuweg e gargel, ma aram mi i
yo'or yu Israel i yan ngar pired ni kar gelgad. 21 Ma bochan e ba' madgun Got u wan'
fa gal ppin ni yow ma ayuweg e gargel, me pi' ngorow e bitir ni owcherow. 22 Me ga'ar
Farao ngak urngin e girdi' ko nam rok, "Urngin e bitir ni pumo'on ni yira gargeleg ngak
e Hebrew e ngmon'ed ngalan e lul' ni Nile, machane bitir ni ppin e ngan pag ngar pired
ni yad bfos."

2

Moses nni Gargeleg

1 Be' nib mo'on ni yib ko ganong rok Levi e le'engiy be' ni bpin ni yib ko re ganong
nem. 2 Me diyen nge gargel ni bochi pagel. Ma fa'ani guy e re pin nem nrib fel' usun fare
tir, me mithag ni dalip e pul. 3 Ma nap'an ndabkiyag ni nge mithag, me fek ba dug nni
ngongliy ko ro'uy, nge liyef e pich ngay. Me tay fare tir nga langgin, me tay nga fithik' e

1:1 Gen 46:8–27 **1:10** Act 7:19 **2:2** Act 7:20; Heb 11:23

pan nib n'uw ni bay u marichlen e lul'. 4 Me par bochi pin ni walagen e re tir nem u orel
riy ngi i guy e n'en ni bay rin'.
5 Me yib be' ni bpin ni fak Farao nga p'ening ko re lul' nem ni nge maluk, me par e pi'in
ni ppin ni tapigpig rok ngu u ranod u to'oben e lul' i yan. Me guy fare dug ni bay u fithik'
e pan, me l'oeg be' ni bpin ni sib rok nge yan i fek. 6 Me chuweg fare pin ni fak Farao e
upong u daken fare dug me guy bochi pagel ni bay u langgin, ni be yor. Me runguy, me
ga'ar, "Re tir ney e reb fapi bitir rok e Hebrew." 7 Me fith fachi pin ni walagen fare tir
fare pin ni fak Farao ni ga'ar ngak, "Dab gu wan gu pining reb e bpin ni Hebrew ni ba'
logowen thuthun nge ayuwegnem ngi i pi' e thuth ko re tir nir?" 8 Me ga'ar, "Mman." Me
yan fachi pin i pining e chitiningin fare tir nge yib. 9 Me ga'ar fare pin ni fak Farao ngak,
"Mu fek e re tir ney ngu'um chothowliy ni aram gag, ya bay ug pi' puluwom." Me fek
fare pin fare tir ngi i chothowliy. 10 Fa'ani ilal boch fare tir, me fek i yan ngak fare pin ni
fak Farao, me tay nike fakay. Me ga'ar, "Gu chuweg u fithik' e ran," ma aram me tunguy
fithingan ni Moses."*

Moses ni mil nga Midian

11 Ma nap'an ni ilal Moses, me yan i guy e girdi' rok, ni aram e Hebrew, me guy rogon
ni yibe gelnag e thin ngorad yad be rin' e maruwel nib gel. Me guy be' u Egypt ni li' ba
Hebrew ngem', ni reb i girdi'en Moses. 12 Me chachangar, ma fa'ani guy nde moy be' u
rom, me li' fa'anem nu Egypt ngem' me ker e yan' nge mithag nga fithik'. 13 Me reb e rran
riy me sul, me guy l'agruw e pumo'on ni Hebrew ni yow be cham. Me ga'ar ngak fa'anem
ni ir e ba kireb, "Mangfan ni ga be li' be' ni girdi'em?" 14 Me ga'ar fa'anem, "I mini' e
ke tem ni ngu'um gagiyeg nagmad ma ga be pufthin nagmad? Mog, kam tafinaynag ni
ngam li'eg nggum' ni bod rogon fa'anem nu Egypt ni mu li'?" Me rus Moses, me ga'ar u
wan', "Kenang e girdi' e tin kug rin'." 15 Fa'ani rung'ag Farao murung'agen, me guy rogon
ni nge li' Moses ngem', machane me mil Moses rok nge yan i par ko nam nu Midian.

Me reb e rran ni be par Moses u but' u to'oben ba luwed, 16 me yib medlip e ppin ni
fak e prist nu Midian. Marbad ra linged e ran, miyad suguy tafen e ran ni fan ngak e saf
nge kaming ni fak e chitamangirad. 17 Machane me yib e pi'in yad ma gafaliy e saf nge
kaming ra tulufedyad. Me yan Moses i ayuweg fapi ppin, me pi' e ran ngak e gamanman
rorad. 18 Fa'anra sulod ngak e chitamangirad i Ruel, me fithrad ni ga'ar, "Mangfan ni
kam sulod e daba' ni gimed ba papey?" 19 Miyad fulweg ni lungurad, "Ba' be' u Egypt ni
ayuwegmad rok e pi'in yad ma gafaliy e gamanman, mus ko ran ni l'ing ngi i pi' ngak e
gamanman romad."
20 Me fith ngak fapi ppin ni fak ni ga'ar, "Bu uw? Mangfan ni kam paged u rom? Marod
mu pininged nge yib i un ngodad ko abich."
21 Me turguy Moses u wan' ni nge par u rom, ma aram e de n'uw nap'an me pi' Ruel
Zipporah ni fak ngak nge le'engiy. 22 Me gargeleg bochi pagel. Me ga'ar Moses u wan', "I
gag e gu ba milekag ni gu be par u ba nam ni gathi nam rog, me tunguy fithingan fachi
pagel ni fak ni Gershom."†
23 Me munmun me yim' e pilung nu Egypt. Machane piyu Israel e kuyad be gowol
ko gafgow ni yibe tay ngorad ko sib niyad be tay rok piyu Egypt, miyad yornag e ayuw
ngalang. Me yan lamrad ngalang ngak Got, 24 me rung'ag lamrad ni yad be gowol, me
leamnag fare m'ag u thilrad Abraham, Isak nge Jakob. 25 Me guy rogon ni yibe sibnag
yu Israel me magfan' ngorad.

---

* **2:10** MOSES: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "chuweg u fithik'." **2:11** Act 7:23; Heb 11:24
2:15 Act 7:29; Heb 11:27 † **2:22** GERSHOM: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bbugithin ni "milekag." **2:24**
Act 7:34

3

Got ni pining Moses

1 Me reb e rran ni be chothowliy Moses e saf nge kaming ni fak Jethro ni chitamngin
le'engin, me ir e prist nu Midian. Me gafaliy fa yu ran' i gamanman ngar th'abed e ted
ni *desert* ngarbad nga Sinai,* ni fare burey rok Got nib thothup. 2 Me m'ug e engel rok
SOMOL ni bod ya'an ba daramram ni be yib ngalang u fithik' i ran' bochi ke gek'iy. Me
changar Moses me guy ni be yib e daramram ko fachi ke gek'iy ngalang, machane der
gak'. 3 Me ga'ar Moses u wan', "Nggu chugur i yan ngug guy, ya dawor gguy ban'en ni
ara'rogon. Mangfan e chi ke gek'iy nem nder gak'?" 4 Ma fa'ani guy SOMOL ni be chugur
Moses i yib, me non Got ngak u fithik' i ran' fachi ke gek'iy ni ga'ar. "Moses, Moses!"

Me ga'ar Moses, "Gub aray."

5 Me ga'ar Got ngak, "Dab kum chugur i yib. Mu chuweg e sus u em, ya gab sak'iy u
daken e but' nib thothup. 6 I gag fare Got rok e chitamam, ni fare Got rok Abraham nge
Isak nge Jakob." Me upunguy Moses owchen, ya ke tamdag ni nge changar ngak Got.

7 Ma aram me ga'ar SOMOL, "Kug guy rogon ni yibe gafgownag e girdi' rog u Egypt; kug
rung'ag lamrad ni yad be wenig ni nga ni ayuwegrad u pa' e pi'in yad be sib nagrad. Go'
gu manang murung'agen e gafgow ni yad be tay. 8 Ku gub nga but' ni nggu chuwegrad
u tan pa' piyu Egypt, mu gu fekrad nga wuru' yu Egypt nga ba nam nib manigil, ni ba
madnom ma ba yong'ol e but' riy ni girdi' ni yad ma par riy e chiney e piyu Kanaan, nge
Hitt, nge Amor, nge Periz, nge Hiv, nge Jebus. 9 Kug rung'ag laman e girdi' rog ni yad be
man ayuw ngog, ma kug guy gelngin e gafgow ni be tay piyu Egypt ngorad. 10 Ere chiney
e nggol'igem ngam man ngak Farao ngam fek piyu Israel ni girdi' rog nga wuru' e nam
nu Egypt."

11 Machane me ga'ar Moses ngak Got, "I gag mini' ni nggu wan ngak Farao nggu fek
piyu Israel nga wuru' yu Egypt?" 12 Me ga'ar Got ngak, "Bay gu un ngom, ma ba'aray e
mich riy ni bayi m'ug ni gag e ku gol'igem, nap'an ni ga ra fek piyu Israel nga wuru' yu
Egypt, ma bay mub mu meybil ngog u daken e re burey ney."

13 Machane me ga'ar Moses ngak Got, "Gu ra yan gu weliy ngak piyu Israel ni lungug
ngorad, 'Got rok pi chitamangimed e ke l'ogeg ni nggub ngomed,' ma yad ra fitheg ni
lungurad, 'I mini' fithingan?' Ma aram e mang e gu ra yog ngorad?" 14 Me ga'ar Got,
"I Gag e en ni Gag. Arrogon ni thingar mog ngorad: 'Fa'anem ni yima pining ni GAG
e ir e ke l'ogeg ni nggub ngomed.' 15 Mog ngak piyu Israel ni Gag, fare SOMOL, ni fare
Got ko pi chitamangirad, ni Got rok Abraham, Isak, nge Jakob, e ku gu l'ogem ngorad.
Ireray fithingag ni bay i par ndariy n'umngin nap'an; tin bay fini i yib e mfen e irera' e
re ngachal ni bay ur pininged ngog. 16 Mman ngam ulunguy e pi'in yad be yog e thin rok
piyu Israel ngamog ngorad ni Gag, fare SOMOL, ni Got rok e pi chitamangirad, ma Got
rok Abraham, Isak, nge Jakob, e kug m'ug ngom. Mog ngorad ni kug guy e n'en ni be rin'
piyu Egypt ngorad. 17 Ma kug turguy ni nggu fekrad nga wuru' yu Egypt, ni ireram e gin
yibe gafgow nagrad riy, nggu fekrad nga ba nam nib madnom ma ba yong'ol e but' riy
— ni fare nam rok yu Kanaan, ngu Hitt, ngu Amor, ngu Periz, ngu Hiv, nge yu Jebus.

18 Girdi' rog e yad ra motoyil ko n'en bay mog ngorad. Ma aram e thingar mman
ngak e pilung nu Egypt ni gimed e pi'in yad be yog e thin rok piyu Israel nge lungum
ngak, 'I SOMOL, ni ir e Got rok e Hebrew e ke m'ug ngomad. Wenig ngom, mu pagmad
nggu milekaggad nga daken e ted ni *desert* ni dalip e rran ma gamad taw, nggu pi'ed e
maligach ngak SOMOL ni Got romad.' 19 Ri gu manang ni pilung nu Egypt e dabi pagmed
ngam marod, ni fa'anra dab ni gel nigey ngak. 20 Bay gu maruwel nga gelngig, ngug
gechignag yu Egypt ni nggu rin' bogi ban'en ni yira tamdag ngay. Ma tomuren e bayi
pagmed ngam marod.

---

* **3:1** SINAI: Ku reb i fithingan e re burey nem ni Hebrew e "Horeb." **3:2** Act 7:30 **3:14** Rev 1:4, 8

21 “Ma bay gu gagiyegnag piyu Egypt nge yib famed u wun’rad, ya nge taw ko ngiyal’
ni ngam chuwgad rorad, ma dab mmarod ndariy ban’en u pa’med. 22 Gubin e ppin nu
Israel ni bay ranod ngak e pi’in nu Egypt ni yad buguliyoror nge re pin nu Egypt ni yad
be par u ta’ab naun ngar ninged ngorad e mad nge gol nge churwo’ ni silber. Ra pi’ yu
Egypt ngomed, mi gimed tay e pin’ey nga k’angan pifakmed ni pumo’on nge ppin. Ya
ngam chuwgad u Egypt ma ke un gubin e pin’ey ngomed.”

4

Got ni pi’ gelngin Moses nge yag ni ngongliy e maang’ang

1 Me fith Moses SOMOL ni ga’ar, “Ma fa’anra dabi mich u wan’ piyu Israel e tin kugog
ngorad, miyad pag ndab ra motoyilgad ko tin kugog me lungurad, I SOMOL e de m’ug
ngom, ma mang e nggu rin’?” 2 Me fith SOMOL ngak ni ga’ar, “Mang e bay u pa’am?”
Me ga’ar Moses, “Ba ley i sog.”
3 Me ga’ar SOMOL ngak, “Mon’ nga but’.” Ma fa’ani yin’ Moses fare ley i sog nga but’,
me ngal’ nib porchoyog, me mil riy nga orel. 4 Me ga’ar SOMOL ngak Moses, “Mu lumel
nga but’ ngam kol p’ebuk’.” Me lumel Moses nga but’ nge kol, me ki ngal’ bayay ni ba
ley i sog u lan pa’. 5 Me ga’ar SOMOL ngak, “Mu rin’ ni er rogon, ma aram me mich u
wun’rad ni SOMOL, ni Got rok pi chitamangirad, ni fare Got rok Abraham, nge Isak, nge
Jakob e ir e ke m’ug ngom.”
6 Miki ga’ar SOMOL ngak Moses, “Mu tay pa’am nga tan wuru’ e mad rom.” Me rin’, ma
fa’ani chuweg pa’ u tan fare mad rok, ma ke yib reb e liliy ngay, nike peth yungi ban’en
riy nib wech, ni bod e ayis. 7 Me ga’ar SOMOL ngak, “Mu sulweg pa’am nga tan wuru’ e
mad rom bayay.” Me rin’, ma fa’ani chuweg pa’ u tan fare mad e yaney, ma ke sul nga
rogon, ke bod urngin yang u downgin. 8 Me ga’ar SOMOL, “Fa’an ga ra dag ngorad e bin
som’on e pow ma ka dawori mich u wun’rad ara ka be maruwar u wun’rad, mra mich u
wun’rad ni bochan e bin migid e pow ni bay mu dag. 9 Ma fa’an ga ra dag e gali pow ney
ngorad nde mich u wun’rad e tin kamog, ma dab rrung’aged e tin kamog, ma thingar
mu fek boch e ran u lan e lul’ Nile ngam pu’og nga daken e but’ nib mlik’. Ma pi ran nem
e bayi pig nge ngal’ ni racha’.”
10 Me ga’ar Moses, “SOMOL, danga’, I gag e dag salap ko welthin. Ka’aram rogog ke
mada’ ko chiney ni kam non ngog. Gu ba kirkireb ko welthin, ba mama’ e thin u langag.”
11 Me ga’ar SOMOL ngak, “I mini’ e pi’ l’ugun e girdi’? I mini’ e ma gagiyegnag e girdi’ nge
par nike baling ara dabkiyag ni nge non? I mini’ e ke tay e girdi’ ni nge guy ban’en, ara
tay nib malmit? I gag SOMOL. 12 Ere mman; ya bay gu ayuwegnem ngam welthin, ma
bay gog ngom e n’en ni ngamog.” 13 Machane me ga’ar Moses, “SOMOL, mu runguyeg;
nge mang yugu be’ e mol’og nge yan.”
14 Me damumuw SOMOL ngak Moses, me ga’ar, “Uw rogon fare mo’on ni walagem i
Aron, ni ir be’ ko ganong rok Levi? Gu manang nib salap ko welthin. Chiney e be yib
ni nge guyem; gimew ra mada’ mar ra felan’. 15 Rayag ni mu welthin ngak ma ga weliy
ngak e n’en ni nge yog. Bay gu ayuwegmew ngam welthingow, mu gog ngomew e n’en
ni ngam rin’ew. 16 Ir e bayi welthin ngak e girdi’ ni pa’am. Ma aram e bay mu par ni
susun e gur Got, nggu u mog ngak Aron e n’en ni nge yog. 17 Mu fek e re ley i sog ney,
ngam ngongliy fapi maang’ang ngay.”

Moses ni sul nga Egypt

18 Me sul Moses ngak Jethro, ni chitamngin le’engin, me ga’ar ngak, “Wenig ngom,
mpageg nggu sul ngak pi girdi’eg ni yad bay u Egypt ngguy ko ka yad bay fa karm’ad.”
Me fingichiy Jethro Moses. 19 Me ga’ar SOMOL ngak Moses u Midian, “Mu sul e chiney
nga Egypt; ya urngin fapi cha’ nra fineyed ni ngar li’ed gur e karm’ad.” 20 Me fek Moses e

3:21 Exo 12:35, 36

bpin rok nge fa gal pumo'on ni fak, nge tayrad nga daken e dongki miyad yan nga Egypt. Me fek Moses fare ley i sog ni fa'ani yog Got ngak ni nge fek. 21 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Chiney e aram e ngam sul nga Egypt, ma ngam guy rogon ngar mu ngongliy u p'eowchen Farao urngin fapi maang'ang ni kug pi' gelngim ni ngam ngongliy. Bay gu gagiyegnag nge gelnag laniyan', nge dabi pag e girdi' nu Israel ngranod. 22 Ma aram e thingar mog ngak ni Gag, fare SOMOL, e gu be ga'ar, 'Israel e bin nganni' i fakag ni pumo'on. 23 Kugog ngom ni ngam pag fakag nge yan, ni fan e nge yag ni meybil ngog, machane kam siyeg. Ere bay gu thang e pogofan rok e bin nganni' i fakam.'

24 Miyad milekag me nep' miyad tal ni ngar molod, me yib SOMOL ngak Moses ni nge li' Moses ngem'. 25-26 Ma aram me fek Zipporah bangi malang nib m'uth, me *circumcise* nag fak ni pumo'on, me fek fare gi biyach nge matheg nga rifrifen ay Moses, me ga'ar Zipporah, "Ri gur e pumo'on rog u daken e racha'." Ma aram ma daki thang SOMOL e pogofan rok Moses.

27 Me ga'ar SOMOL ngak Aron, "Mman ngalan e ted ni *desert* ngam guy Moses." Me yan ngar mada'gow u daken fare burey rok Got; ma fa'ani mada'nag, me faray owchen Moses. 28 Me weliy Moses ngak Aron urngin e tin keyog SOMOL ngak ko fa ngiyal' ni l'oeg SOMOL Moses, nge murung'agen urngin fapi maang'ang nike yog ngak ni nge ngongliy. 29 Me yan Moses nge Aron ngar ulunguyew urngin e pi'in yad be yog e thin rok piyu Israel. 30 Me weliy Aron ngorad urngin e tin ke weliy SOMOL ngak Moses, me ngongliy Moses urngin fapi maang'ang u p'eowchen fapi girdi'. 31 Me mich u wun'rad, ma fa'an rrung'aged nike yib SOMOL ngorad ke guy gelngin e gafgow ni yibe tay ngorad, miyad siro' ngar pininged e magaer ngak Got.

5

Moses nge Aron u p'eowchen Farao

1 Ma aram me yan Moses nge Aron ngak Farao me lungurow ngak, "Ba'aray e thin nike yog SOMOL, ni ir fare Got rok piyu Israel, ke ga'ar, 'Mu pag e girdi' rog ngranod ngar ngongliyed ba madnom u lan e ted ni *desert* ngar liyorgad ngog.' 2 Me ga'ar Farao, "I mini' SOMOL? Mangfan ni nggu fol rok nggu pag yu Israel ngranod? Da gu nang owchen SOMOL; ri dab gu pag piyu Israel ngranod." 3 Me lungurow, "Fare Got rok e girdi' ni Hebrew e kug mada'gad. Wenig ngom, mu pagmad nggu milekaggad ngalan e ted ni *desert* ni dalip e rran nggu pi'ed e maligach ngak SOMOL ni Got romad. Fa'anra danga', mra pi' e liliy ara mael nge thang owchemad." 4 Me ga'ar fare pilung nu Egypt ngak Moses nge Aron, "Kamu fineyew ni nge pag e girdi' e maruwel rorad ngranod? Mu sulow ko maruwel romew, gimew e gali sib nir. 5 Gimed e pi girdi' nir e kam yo'orgad ngak piyu Egypt. Ere gimew be finey ni ngam talegewyad ko maruwel rorad?"

6 Karofen nem me ga'ar Farao ngak fapi cha' nu Egypt ni yad ma gelnag e thin ngak piyu Israel ko maruwel, miki ga'ar ngak piyu Israel ni pi'in ga' u taban e maruwel, 7 "Mu talaged i pi' e pan nike mlik ngak e girdi' ni ngar ngongliyed e rengnga riy, ni bod rogon ni gimed be rin'; mu pagedyad nge mangyad e ranod ra kunuyed. 8 Machane ku urngin e rengnga ni ur ngongliyed ko som'on e ku aram oren ni yad ra ngongliy, dab rlich niged. Dakrir gaman gad ko maruwel, aram fan ni yu guyad be yog ngog ni nggu pagrad ngranod ra pi'ed e maligach ngak e Got rorad! 9 Mu guyed rogon ngar marwelgad nib gel, miyad par ni yugu yad be maruwel, me siy ra motoyilgad ko thin nde riyul'."

10 Fapi cha' nu Egypt ni yad ma gelnag e thin ngorad ngar marwelgad nib gel nge girdi' nu Israel ni yad e ga' u taban e maruwel e ranod me lungurad ngorad, "I Farao ni pilung e keyog ni dabki mang ir e i pi' e pan ni mlik ngomed. 11 Be yog ni nge mang gimed e mmarod ngam gayed ko gin gimed ra pir'eg riy, machane thingar um ngongliyed e rengnga ni ka bod urngin ni gimed ma ngongliy." 12 Ma aram me wear e girdi' nu Israel u daken e nam nu Egypt ni yad be sapnag e pan ni mlik. 13 Ma fapi cha' nu Egypt ni

yad be gelnag e thin ngorad ni ngar maruwelgad nib gel e ra ted e gur ngorad, ni ngri urngin e rran ma dabisiy ni kar ngongliyed e rengnga' ni bod urngin ni ur ngongliyed ko fa ngiyal' ni ka yibe pi' e pan ni mlik ngorad. 14 Fapi cha' nu Egypt ni yad ma gelnag e thin ngak piyu Israel ngar maruwelgad nib gel e ra toyed e girdi' nu Israel ni yad ba ga' u taban e maruwel, miyad fith ngorad ni lungurad, "Mangfan romed e pi girdi' nir nda mu ngongliyed e rengnga e daba' nta'reb urngin ko rengnga ni um ngongliyed kafaram?"
15 Girdi' nu Israel nib ga' u taban e maruwel e ranod ngak Farao ngar nonod ngak ni lungurad, "Pilung, mangfan e biney ni kam rin' ngomad? 16 Dakunir pi' e pan ni mlik ngomad, ma yibe yog ngomad ni ngkug ngongliyed e rengnga! Yibe toymad ni kireb rok e tirom e girdi'." 17 Me ga'ar Farao, "Ri gimed mmalmal, ni dubmed e maruwel, aram fan ni gimed be yog ngog ni nggu pagmed ngam marod mu pi'ed e maligach ngak SOMOL. 18 Mu sulod e chiney ko maruwel romed. Ma dab ni pi' e pan nike mlik ngomed; machane thingar mu ngongliyed urngin e rengnga ni bod oren ni um ngongliyed."
19 Girdi' nu Israel ni yad ba ga' u taban e maruwel e ra nanged ni aram e kar gafgowgad ko ngiyal' ni ba'aram nnog ngorad ni thingar ngongliyed e rengnga u reb e rran ni bod urngin ni ur ngongliyed ko som'on. 20 Nap'an nra paged Farao, miyad mada' Moses nge Aron ni yow be son nagrad, 21 me lungurad ngorow, "I SOMOL e be guy e tin kam rin'ew, ma bayi gechig nagmew ni bochan e gimew e kam k'arngew i Farao nge pi tolang ni bay u tan pa' kar fananikayed gamad. Gimew e ka mu k'arngew ni nge yib tapgin ni ngan thang e fan romad."

Moses ni weliy ngak SOMOL e magfan' rok

22 Me cheal Moses ngak SOMOL bayay, me ga'ar, "SOMOL, mangfan ni kam gafgownag e pi girdi' ney? Mangfan ni mol'ogeg ngaray? 23 Ya ka nap'an ni gub gu weliy e thin rom ngak Farao, ma ka aram e tabab i gafgownag e girdi' rom. Ma dariy ban'en ni kam rin' ni ngam ayuwegrad!"

6

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Chiney e bay mu guy e n'en ni bay gu rin' ngak Farao. Bay gu gel nigeg ngak nge pagrad ngranod. Ara' rogon, bay gu gel nigeg ngak nge mang ir e yog ngorad ni ngar chuwgad u daken e nam rok."

Got ni pining Moses

2 Me welthin Got ngak Moses ni ga'ar, "I gag SOMOL. 3 Gu m'ug ngak Abraham, nge Isak, nge Jakob ni gag Got ni Gubin ma Rayag Rog, machen da gog fithingag ngorad nib thothup, ni Gag SOMOL. 4 Ku er rogon ni gu ngongliy e m'ag u thilmad, ni gu micheg ni nggu pi' fare nam nu Kanaan ngorad, nre nam ni ba'aram ni ur pired riy ni bogi milekag ngaram. 5 Chiney e kug rung'ag e gel'gel' ni be tay piyu Israel, ni piyu Egypt e kar ted yad ni sib, ma ku gu manang e m'ag ni kug ngongliy u thilmad. 6 Ere ngamog ngak piyu Israel ni gu be ga'ar ngorad, 'I gag SOMOL, e bay gu lagmed u tan gelngin e sib ni gimed be tay u Egypt. Bay gu pug pa'ag ngalang nib gel gelngin nggu pi' ba gechig nib gel nga dakenrad, ma aram mu gu aywegmed. 7 Bay gu taymed ni gimed girdi'eg, mu gu par ni kug mang Got romed. Ma bay mu nanged ni gag SOMOL ni Got romed ko ngiyal' ni bay gu lufmed ko sib ni um ted u lan yu Egypt. 8 Bay gu fekmed ko fare nam ni gu micheg ni gu ra pi' ngak Abraham, Isak, nge Jakob; bay gu pi' ngomed nge milfan ngomed. I gag SOMOL."
9 Me yan i weliy Moses e pi thin ney ngak piyu Israel, machane dar motoyilgad ngak, ya ke mulan'rad ko maruwel ni sib ni yad be tay.
10 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 11 "Mman mog ngak Farao, ni ir e pilung nu Egypt, ni thangri pag piyu Israel ngar chuwgad ko nam rok." 12 Machane me fulweg Moses ni ga'ar, "Fa'anra mus ngak piyu Israel ni darir motoyilgad ngog, ma mangfan e en pilung ni nge motoyil? Ya gag e gu ba kirkireb ko welthin." 13 Me yog SOMOL ngak Moses nge

Aron ni ngranow ra weliyew ngak piyu Israel nge pilung nu Egypt, nike yog ngorow ni ngar gafaliyew yu Israel nga wuru' e nam nu Egypt.

Chon e Tabnaw rok Moses nge Aron

14 Bin nganni' u fak Jakob e Ruben ni aningeg e pagel ni fak ni aram Hanok, Pallu,
Hezron, nge Karmi; yad e pi chitamngin e yuke girdi' nni tunguy fithingarad ngorad.
15 I Simeon e nel' e pagel ni fak ni aram e Jemuel, Jamin, Ohad, Jachin, Zohar, nge Shaul,
nib pagel ni fak be' ni bpin nu Kanaan; yad e pi chitamngin e yuke girdi' nni tunguy
fithingirad ngorad. 16 I Levi e dalip e pagel ni fak ni aram e Gershon, Kohath, nge Merari;
yad e chitamngin e yuke girdi' nni tunguy fithingirad ngorad. Me Levi e par ni bfos
nge gaman 137 e duw rok. 17 I Gershon e l'agruw e pagel ni fak ni aram e Libni nge
Shimei, ma bo'or e pi'in owcherow. 18 Kohath e aningeg e pagel ni fak ni Amram, Izhar,
Hebron, nge Uzziel. Me Kohath e par ni bfos nge gaman e 133 e duw rok. 19 Merari e
l'agruw e pagel ni fak ni aram e Mahli nge Mushi. Ireray e yuke girdi' rok Levi nge pi'in
ni owcherad.
20 I Amram e le'engiy Jokebed ni be' ni bpin ni walagen e chitmangin, miyow diyennag
Aron nge Moses. I Amram e par ni bfos nge yan i gaman 137 e duw rok. 21 I Izhar e dalip
e pagel ni fak ni aram Korah, Nefeg, nge Zikri. 22 Me Uzziel e ku dalip e pagel ni fak ni
aram e Mishael, Elzafan, nge Sithri.
23 Me le'engiy Aron Elisheba ni be' ni bpin ni fak Amminadab ma walagen Nahshon;
miyow diyennag Nadab, Abihu, Eleazar, nge Ithamar. 24 I Korah e dalip e pagel ni fak
ni aram Assir, Elkanah, nge Abiasaf; yad e pi chitamngin e pi tabnaw ko fare ke girdi'
rok Korah. 25 Me Eleazar ni fak Aron e le'engiy reb e bpin ni fak Putiel ngar diyen nigew
Finehas. Ireray e pi lolugen e tabnaw nge fa yuke girdi' ko fare ganong rok Levi.
26 Aron nge Moses e ireram faglicha' ni ga'ar SOMOL ngorow, "Mu pow'iyew fapi
ganong nu Israel nga wuru' yu Egypt." 27 Yow fagali cha' nrogew ngak Faraoh ni pilung
nu Egypt ni nge pag e girdi' nu Israel ngar chuwgad u Egypt.

Thin ni yog SOMOL ngak Moses nge Aron ni ngar rin'ew

28 Ngiyal' ni ba'aram ni welthin SOMOL ngak Moses u lan e nam nu Egypt, 29 e ga'ar
ngak, "I gag SOMOL. Mu weliy ngak e pilung nu Egypt urngin e tin kug weliy ngom."
30 Machane me ga'ar Moses, "Ga manang ni gag reb e girdi' nri da gu nang rogon e
welthin; ere ra di'in me motoyil fare pilung?"

7

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Arme nggu gagiyegnag ngam par ni kambod Got u
puluwon Farao, ma walagem i Aron e bayi welthin ngak ni bod ba profet rom. 2 Mog
ngak Aron urngin e tin kugog ngom, me ir e bayi weliy ngak fare pilung ni nge pag
piyu Israel ngar chuwgad ko nam rok. 3-4 Ma bay gu gelnag laniyan' fare pilung, ni dabi
motoyil ngom, ni demturrug feni elmarin bogi ban'en ni gu be bucheg u lan yu Egypt.
Ma aram e bay gu pi' e gechig nib gel nga daken yu Egypt mu gu gafaliy e pi ganong ko
girdi' rog nga wuru' e re nam nem. 5 Ngiyal' i n'en ni gu ra pug pa'ag ngalang ni nge
togopluw ngorad mu gu fek piyu Israel nga wuru' fare nam, ma aram e bayi nang yu
Egypt ni Gag fare SOMOL." 6 Moses nge Aron e rrin'ew e n'en ke tay SOMOL chiylen
ngorow. 7 Moses e 80 e duw yangren, mi Aron e 83 ko ngiyal' nra welthingow riy ngak
Farao ni pilung.

Sog rok Aron

8 Me ga'ar SOMOL ngak Moses nge Aron, 9 "Fa'anra ga'ar fare pilung ngomew, 'Mu
ngongliyew ba maang'ang nge micheg nriyul' e thin ni gimew be yog,' ma aram e
ngamog ngak Aron, ni nge fek e sog rok nge yin' nga but' u p'eowchen fare pilung, nge

6:16 Num 3:17–20; 26:57, 58; 1 Kro 6:16–19 **7:3-4** Act 7:36

ngal' ni ba porchoyog." 10 Me yan Moses nge Aron ngak fare pilung miyow rin' ni bod
nike weliy SOMOL ngorow. I yin' Aron e sog rok nga but' u p'eowchen fare pilung nge
pi' tolang, me ngal' nib porchoyog. 11 Ma aram e fare pilung e pining e pi gonop nge pi
ta pig, miyad rin' ni ku aram rogon. 12 Ron'ed e tirorad e sog nga but', nge ngal' ni bogi
porchoyog. Machane fa ler rok Aron e sog e ful' e tirorad. 13 Me gelnag Farao ni pilung
laniyan', nde fol ko thin ni ka rognew, ni bod rogon ni fa'ani yog SOMOL.

Bogi Riya' ni aw nga Egypt Racha'

14 Ma aram me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Farao ni pilung e kari gelnag laniyan';
ndabi pag piyu Israel ngranod. 15 Mman mu guy Farao ni pilung kakadbul, ko ngiyal'
ni nge yan riy ko lul' ni Nile. Mman mu sonnag nga to'oben e lul'. Ma ga fek fare ley i
sog ni fa'ani ngal' ni ba porchoyog. 16 Me lungum ngak, 'I SOMOL, ni Got rok e Hebrew
e ke l'ugeg ni nggub gog ngom, ni ngam pag e girdi' rok ngranod ngar meybilgad ngak
u lan e ted ni *desert*. Machane ke mada' ko chiney ma dawor mu fol riy. 17 Are chiney e
SOMOL, e be yog ni gur e bay mu nang ko ir mini' ko n'en ni bay i rin'. Mu sap, bay gu toy
e re ley i sog ney nga daken e ran u lan e re lul' ney, me pig e ran riy nge ngal' ni racha'.
18 Bayi yim' e nig riy, me kireb bon e ran riy ni dabkiyag ni nge unum piyu Egypt e ran
riy.'

19 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mog ngak Aron nge fek fa ley i sog rok nge k'iyag nga
daken urngin e yupa' i lul', nge wol' e ran ni ka ni ker, nge pi lupath u lan yu Egypt. Ya
bayi ngal' e ran riy ni racha', ma gubin yang u daken e nam ni bayi par e racha' riy, ni
mus nga fithik' e gek'iy nge pi alublub ni be yib e ran riy u fithik' e war ngalang."

20 Me rin' Moses nge Aron ni bod rogon nike yog SOMOL ngorow. Me pug Aron e sog
rok ngalang nge toy nga daken e ran u lan e lul' u p'eowchen fare pilung nge pi tolang ni
bay u tan pa', ma urngin e ran ni bay u lan fare lul' e pig nge ngal' ni racha'. 21 Me yim' e
nig ni bay u lan e lul', me kireb bon ndakiyag ni nge unum piyu Egypt e ran ni ba' riy. Me
par ni gubin yang e ran nu Egypt nike ngal' ni racha'. 22 Ma pi tapig u Egypt e ra piggad
miyad rin' ni aram rogon me yog rorad, fin aram e ri gelnag fare pilung laniyan'. Ma de
fol ko thin rok Moses nge Aron, nri bod rogon ni fa'ani yog SOMOL. 23 Me cheal Farao
nge sul nga tafen, ndariy fan u wan' e n'en nike rin' e ran. 24 Ma urngin piyu Egypt nra
kired e low u to'oben e lul' ni fan ko ran ni nga ni unum, ya dabkiyag ni ngar unumed e
ran u lan e lul'.

25 Me yan medlip e rran nga tomuren e ngiyal' ni ba'aram ni gad SOMOL pa' ko ran.

8

Pi kayru

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mman ngak Farao ni pilung ngamog ngak ni be ga'ar
SOMOL, 'Mpag e girdi' rog ngranod nge yag nra meybilgad ngog. 2 Machane fa'an ga ra
siyeg ni ngam pagrad ngranod, ma bay gu gechignag e nam rom ni ga'ngin ko kayru.
3 Bayi sug e lul' ni Nile ko kayru; ma bay ra chuwgad u lan e lul' ngranod ngalan e
tabinaw rom, miyad yan ngalan e singgil ni ga ma mol riy, nge nga daken e chob rom,
nge ngalan e pi naun rok e pi tolang ni yad bay u tan pa'am nge girdi' rom, nge ngalan
e nguchol rom e ngalan e th'ib rom ni th'ib ko flowa. 4 Ma bay ur oggad nga dakenam,
nge girdi' rom, nge nga daken gubin e pi tolang ni yad bay u tan pa'am."

5 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mog ngak Aron ni nge k'iyag pa' nga daken e pi lul',
nge pi wol' e ran, nge pi lupath, me yib e kayru ngalang nge garer u daken e nam nu
Egypt." 6 Ma aram me k'iyag Aron pa' nga daken urngin yang e ran, me yib e kayru nge
sugnag lan e binaw. 7 Miki rin' e pi tapig ni aram rogon me yib e kayru nga daken e
binaw.

8 Me pining fare pilung Moses nge Aron, me ga'ar, "Mu meybilgow ngak SOMOL nge
chuweg e pi kayru ney, ma aram mu gu pag e girdi' romew ngranod, nge yag nra pi'ed e

maligach rorad ngak SOMOL." 9 Me ga'ar Moses ngak, "Ke felan'ug ngay ni nggu meybil ni fanam. Kemus ni gur e ngamog ngog e ngiyal' ni nggu meybil riy ni fan ngom, nge fan ngak pi tolang ni yad bay u tan pa'am, nge girdi' ko nam rom. Ma aram e bayi chuw e kayru romed, me chuw u gubin yang kemus nu lan e lul' ni Nile e kabay riy."

10 Me ga'ar Farao ni pilung, "Mu meybil nigeg gabul."

Me ga'ar Moses, "Bay gu rin' e n'en ni kamog, ma aram e bay mu nang ndakuriy reb e kan ni bod rogon SOMOL ni Got romad. 11 Pi kayru e bay ra chuwgad rom, nge rok e pi tolang ni bay u tan pa'am, nge rok e girdi' ko nam rom, ma kemus nu lan e lul' ni Nile e bay ra pired riy." 12 Ma aram me pag Moses nge Aron fare pilung ngranow, me meybil Moses ngak SOMOL ni nge chuweg fapi kayru nike l'oeg ngak fare pilung. 13 Me rin' SOMOL ni bod rogon nike wenignag Moses ngak, me yim' e kayru ni bay u lan e pi naun, ngu wuru' e naun, ngu daken e yungi flang. 14 Me ulunguy e girdi' nu Egypt e kayru ni yu to'ulung ni gang', me mel daken e binaw. 15 Fa'ani guy fare pilung nike manigil boch gubin ban'en, me gelnag laniyan' bayay nge daki fol ko tin keyog Moses nge Aron, ni bod rogon ni yog SOMOL.

Yochi lal nma kad

16 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mog ngak Aron, ni nge toy e sog rom nga daken e but', me pig e fiyath nge ngal' ni yochi lal u daken e nam u Egypt ni ga'ngin." 17 Ma aram me fek Aron e sog rok, me k'iyag pa' ngalang me toy ko fiyath u but'. Me ngal' e fiyath ni yochi lal nge yib ngak e girdi' nge gamanman; urngin e fiyath ni bay u Egypt ni ngal' ni yochi lal. 18 Ma pi tapig e ra guyed rogon ni ngar ngongliyed ni aram rogon nge yib e lal, ma de yog rorad. Me par ni be k'ad e lal e girdi' nge gamanman. 19 Me ga'ar fapi tapig ngak fare pilung, "Pi lal ney e ngongol rok Got." Machane me gelnag fare pilung laniyan', nde fol ko thin rok Moses nge Aron, ni bod rogon ni yog SOMOL.

Lal ni pire'

20 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Nga mman nri kakadbul ngam mada'gow fare pilung ko ngiyal' nike yan riy ko lul', ngamog ngak ni be ga'ar SOMOL, 'Mpag e girdi' rog ngranod nge yag nra meybilgad ngog. 21 Fa'anra dab mu pag e girdi' rog ngranod, ma nggog ngom ni bay gu pi' e lal nge yib ngom, nge ngak e pi tolang ni yad bay u tan pa'am, nge ngak e girdi' ko nam rom, nge ngalan e pi naun rom, nge ngalan e'pi naun rok piyu Egypt, nge mus nga daken e gi but' ni yad ba sak'iy riy ni bayi sug ko lal. 22 Rofen nem e bay gu tay e nug nu Goshen, ni gin be par e girdi' rog riy, nge par ni dariy e lal riy, ni fan e ngam nang ni gag SOMOL e gu be maruwel u daken e re nam ney. 23 Bay gu gagiyelnag e tirog e girdi' rok e tirom. Re maang'ang ney e bayi m'ug gabul.' " 24 Me rin' SOMOL e ren'ey, me yib e lal ni pire' ni pire' ngalan e naun rok Farao, nge ngalan e naun rok e pi tolang ni yad bay u tan pa', nge nam nu Egypt ni ga'ngin. Me kirebnag e lal e nam.

25 Me pi' Farao e thin nge yan ngak Moses nge Aron ni ngarbow ngak, me ga'ar ngorow, "Mmarod, ngam pied e maligach ngak e Got romed u bang u lan e re nam ney."

26 Me ga'ar Moses, "De fel' ni er rogon, ya gamanman ni gamad ra pi' ni maligach ngak SOMOL ni Got romad e ra dabuy piyu Egypt. Fa'an gamad ra fek e gamanman ndabun piyu Egypt ni ngan pi' ni maligach, ma gamad li' e pi gamanman nem ko gin yad ra guy riy, ma yad ra malang nagmad nggu m'ad. 27 Thingar gu milekaggad ni dalip e rran i yan ngalan e ted ni *desert* nggu pi'ed e maligach ngak SOMOL ni ir e Got romad, ni bod rogon nike yog ngomad ni nggu rin'ed."

28 Me ga'ar Farao, "Bay gu pagmed ngam marod mu pi'ed e maligach ngak SOMOL ni Got romed u lan e ted ni *desert*, ni fa'anra de palog e gin ngam marod ngay. Ere mpi' e meybil rog." 29 Me ga'ar Moses, "Yug nap'an ni gu ra yan, mu gu meybil ngak SOMOL, mra gabul ma ke chuw e lal romed e pi'in yad ba migid ngom, nge girdi' rom nu Egypt.

Machane ri dab kum ban nagmad bayay ngam taleg e girdi' nu Israel ndab ra pi'ed e maligach rorad ngak SOMOL."
30 Me chuw Moses rok Farao, nge yan i meybil ngak SOMOL, 31 me rin' SOMOL ni bod
rogon nike wenignag Moses ngak. Me chuw e lal rok Farao, nge rok fapi tolang, nge
girdi' ko nam rok; dariy ta'reb e lal ni par. 32 Machane miki gelnag Farao laniyan', nde
pag piyu Israel ngranod.

9

Yam' ni tay e gamanman

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mman ngak Farao ngamog ngak ni SOMOL, ni ir e Got
rok e Hebrew e be ga'ar, 'Mpag e girdi' rog ngranod, nge yag ni ngar meybilgad ngog.
2 Fa'an ka ga ra siyeg ndab mpagrad ngranod, 3 ma bay gu gechig nigem nga ba liliy
nib kireb ni bay gu pi' nge yib ngak e gamanman rom, ni os, nge dongki, nge kamel,
nge garbaw, nge saf, nge kaming. 4 Bay gu gagiyelnag e gamanman rok piyu Israel ko
gamanman rok piyu Egypt, ya dariy reb e gamanman ni fak piyu Israel nra yim'. 5 I
Gag SOMOL e kug duwgiliy reb e tayim ni gabul e aram e rofen ni nggu rin' e ran'ey.' "
6 Ma reb e rran riy me rin' SOMOL ni bod rogon ni yog, me yim' urngin e gamanman rok
piyu Egypt, machane dariy reb e gamanman ni fak piyu Israel ni yim'. 7 Me fith Farao
murung'agen, me pir'eg ndariy ta'reb e gamanman ni fak piyu Israel ni yim'. Machane
me gelnag Farao laniyan' nde pag piyu Israel ngranod.

Lot

8 Ma aram me ga'ar SOMOL ngak Moses nge Aron, "Mu gogoyew e awat u stof; mi
Moses e nge yin' e awat ngalang u p'eowchen Farao. 9 Ya bayi wear ni bod e fiyath
nga gubin yang u Egypt, ma gubin yang ni bayi sum e lot riy nga downgin e girdi' nge
gamanman nge ngal' ni malad." 10 Ma aram miyow fek e awat u lan e stof ngranow ra
sak'iygow nga p'eowchen Farao; me yin' Moses e awat ngalang, me sum e lot u downgin
e girdi' nge gamanman nge ngal' ni malad. 11 Ma fa pi tapig e de yag ni ngarbad nga
p'eowchen Moses, ya ke sug e lot u dowrad ma ku arrogon gubin e girdi' nu Egypt.
12 Machane me gagiyegnag SOMOL Farao nge gelnag laniyan' ma de motoyil ko n'en
ni yow be yog, ni bod rogon ni yog SOMOL ngak Moses.

Ayis nike el

13 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Ri kakadbul e ngam man ngam mada'gow Farao,
ma gog ngak ni SOMOL, ni ir e Got rok e Hebrew e be ga'ar, 'Mpag e girdi' rog ngranod,
nge yag ni ngar meybilgad ngog. 14 Yaney e gathi go' tolang rom nge girdi' rom e gu ra
gechignag, ya gab mu'un ngay, ma aram e bay mu nang ni dariy be' ni bod gag u lan e
re fayleng ney ni ga'ngin. 15 Fa'an mang e gu pug pa'ag ngalang nggu pi' e liliy ngom
nge girdi' ko nam rom, ma kam m'ad. 16 Ma bochan gelngig ni ngam guy aram fan ni
kug pagem ndab mum', ya nge wear buguwag nga urngin yang u fayleng. 17 Machane
ka ga be togopluw ngak e girdi' rog u fithik' e tolngan', ndamur pagrad ngranod. 18 Mu
telim, re ngiyal' i n'ey gabul e nge mul e ayis nike el u lang nib cheag e nifeng ni yoko'
ngay, ndawori guy yu Egypt ni ka nap'an ni mang reb e nam. 19 Ere mog nga ni fek e
gamanman rom nge urngin ban'en rom ni bay u lan e tamilang ngan tay nga naun; ya
bayi mul e ayis nike el nga daken urngin e girdi' nge gamanman ni bay u wean, ma yad
gubin ni bay ra m'ad.' " 20 Ma boch e pi tolang u tan pa' Farao e rrusgad ni bochan e tin
keyog SOMOL, miyad fek e sib rorad nge gamanman rorad nga naun. 21 Machane boch
e girdi' e dar motoyilgad ko tin keyog SOMOL, miyad pag e sib rorad nge gamanman
rorad u wean.

9:16 Rom 9:17

22 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mpug pa'am ngalang, me aw e ayis nike el u lang nga
daken e girdi', nge gamanman nge urngin e woldug ni bay u milay' u daken e nam nu
Egypt." 23 Ma aram me pug Moses fare ley i sog rok ngalang, me pi' SOMOL e dirra' nge
ayis nike el nge yib, me aw e dirra' nga but'. Me pag SOMOL e ayis nike el nge mul nga
daken yu Egypt. 24 Me yib e yoko' ni be mul e ayis nike el nga but', ma be matmat e uluch
u fithik'; ireram e re yoko' ni th'abi ga' nike guy yu Egypt ni ka nap'an ni ngal' nreb e
nam. 25 Urngin e girdi' nge gamanman ni immoy u wean u urngin yang u Egypt e li'rad
e ayis nike el ni aw nn'uw. Me li' urngin e woldug ni bay u milay', me t'ar urngin kan e
gek'iy. 26 Nug nu Goshen, ni aram e gin ma par piyu Israel riy, e kemus e gin'en nde mul
e ayis riy nga but'.
27 Me pi' Farao e thin nge yib ngak Moses nge Aron, ni be ga'ar, "Yaney e kug denen;
i SOMOL e mmat'aw, ma girdi' ko nam rog nge gag e gamad ba kireb. 28 Mmeybilgow
ngak SOMOL, nge taleg e re yoko' ney ni ba' e dirra' u fithik' nge ayis nike el. Bay gu
pagmed ngam marod; ndab kum pired." 29 Me ga'ar Moses ngak, "Nap'an ni gu ra yan
nga wuru' e binaw, mu gu pug pa'ag ngalang nggu meybil ngak SOMOL. Me tal e dirra',
ma dabki mul e ayis nike el nga but', ma aram e bay mu nang ni re fayleng ney e mmil
suwon ngak SOMOL. 30 Ya gu manang ni gur nge pi tolang rom ni bay u tan pa'am e
dawori yib madgun SOMOL ni Got u wun'med."
31 Woldug ni *flax* nge *barley* e ke kireb, ya ke el e *barley*, ma *flax* e ka fini tabab ko
mak'uf. 32 Machane woldug ni *wheat* nge *spelt* e dawori kireb, ya bay fini k'uf.
33 Me chuw Moses rok Farao nge yan nga wuru' fare binaw. Me pug pa' ngalang nge
meybil ngak SOMOL, me tal e dirra' nge ayis ni be mul nga but', me tal e n'uw ndaki aw.
34 Ma fa'ani guy Farao nike tal e n'uw nge ayis ni be mul nga but', ma dakir chub e dirra',
me denen bayay ni aram e ke gelnag laniyan', ni ir nge pi tolang u tan pa'. 35 Me gelnag
laniyan' nge par nde pag piyu Israel ngranod, nri bod rogon ni fa'ani yog SOMOL ngak
Moses.

10

Asmen'ing

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mman ngak Farao. Ya kug gelnag laniyan' nge
laniyan' e pi tolang rok, ni fan e nge yag ni gu ngongliy e pi maang'ang rog ney u
fithik'rad, 2 ma fan e nge yag ni mu weliyed ngak pifakmed nge fak pifakmed nga rogon
ni gu balyangnag piyu Egypt ko ngiyal' ni gu ngongliy fapi maang'ang u fithik'rad. Ma
gimed gubin ni bay mu nanged ni gag SOMOL."
3 Ma aram me yan Moses nge Aron ngak Farao, me lungurow ngak, "Ba'aray e thin
nike yog SOMOL, ni ir e Got ko Hebrew, 'Uw n'umngin nap'an ni ngu'um par ndab mu
rin' e tin gu be yog? Mpag e girdi' rog ngranod ngar meybilgad ngog. 4 Ya ra dab mu
pag e girdi' rog ngranod, ma gabul e bay gu l'oeg e asmen'ing nge yib nga daken e nam
rom. 5 Bay ra suguyed daken e but' nge upong ndabkiyag ni ngan guy daken e but'. Bay
ra longuyed urngin ban'en nde kirebnag e ayis ni mul u lang; bay ra longuyed urngin
kan e gek'iy rom. 6 Bay ra suguyed lan e pi naun rom nge lan e naun rok e pi tolang ni
bay u tan paam nge naun rok e girdi' ko nam rom ni gubin. Ra yan i par ni ir e th'abi
tagan u fithik' ban'en ni gomanga ka'a guy pi chitamam ara pi chitamngin pi chitamam
nnap'an nrabad ko re nam ney.' " Me cheal Moses nge chuw rok Farao.
7 Me ga'ar fapi tolang ni bay u tan pa' Farao ngak Farao, "Uw n'umngin nap'an ni
nge par e re mo'on ney ngi i gafgow nagdad? Mu pagrad ngranod ngar meybilgad
ngak SOMOL ni Got rorad. Damur guy nike kireb e nam nu Egypt?" 8 Mi ni yan ni fek
Moses nge Aron ngarbow ngak Farao, me ga'ar ngorow, "Rayag ni ngam marod ngam
meybilgad ngak SOMOL ni Got romed. Machane chon mini' e nge yan?" 9 Me fulweg
Moses ni ga'ar, "Gamad gubin ni nggu warod, nra un pifakmad nge pilibthir romad; bayi

un ngomad pifakmad ni pumo'on, nge ppin, nge pi saf, nge pi kaming, nge pi garbaw ni fakmad, ya thingar gu ngongliyed ba madnom ni fan ngak SOMOL." 10 Me ga'ar Farao ngorow, "I SOMOL e nge ayuwegmed! Ya dab gu pagmed ngam feked e ppin romed nge pifakmed ngam marod! Ya ke gagiyel ni gimed be makathnag ban'en ni nge togopluw ngomad. 11 Danga'! Kemus ni gimed e pumo'on e ngam marod ngam meybilgad ngak SOMOL, ni fa'anra ireyer e tin gimed ba'adag." Min chuwegrow u p'eowchen Farao.

12 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mpug pa'am nga daken e nam nu Egypt nge yib e asmen'ing. Ya bay rabad ra longuyed urngin ban'en nma tugul, ni urngin ban'en nde kirebnag e ayis nike el ni mul u lang." 13 Ma aram me pug Moses e sog rok ngalang, me pug SOMOL nifngin e ngek nge yib nga daken fare nam ni polo' e rran nge nep'. Ma fa'ani kadbul ma ke fek fare nifeng e asmen'ing i yib. 14 Rabad nga daken e nam ni ga'ngin, miyad par riy. Aram e asmen'ing ni kan guy nth'abi yo'or, ma dakriy bayay ni ku yira guy ni aram feni yo'or. 15 Ra upunguyed daken e but' nge talumor ni bochrad; miyad longuy urngin e tin ni magay ni de kirebnag e ayis, ni mus nga urngin e wom'ngin ni bay u ran' e gek'iy. Dariy ban'en ni magay ni kab galunglung u ran' ba kan e gek'iy ara woldug u daken yu Egypt ni ga'ngin.

16 Me l'oeg Farao e thin nib gur nge yan ngak Moses nge Aron ni ngarbow, me ga'ar, "Kug denen nib togopluw ngak SOMOL ni Got romew nge ngomew. 17 Ere mu n'igew fan u wun'mew e denen rog e ta'yaney, mi gimew meybil ngak SOMOL ni Got romew nge chuweg e re gechig ni ubchiya' ney rog." 18 Me chuw Moses rok Farao, me meybil ngak SOMOL. 19 Me thilyeg SOMOL gil' e nifeng nge thow u lan e ngal nike gel, me kunuy e re nifeng nem fapi asmen'ing nge therebegrad ngalan fa gi day ni *Red Sea* fithingan. Dariy ta'reb e asmen'ing ni magey u lan yu Egypt. 20 Me gelnag SOMOL laniyan' Farao, ma aram e de pag piyu Israel ngranod.

Talumor

21 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mpug pa'am ngalang, ngari talumor daken yu Egypt nrayag ni ngan thamiy." 22 Me pug Moses pa' ngalang, me ri talumor daken yu Egypt ni ga'ngin ni dalip e rran. 23 Me par piyu Egypt ndakiyag ni nge guy bagayad bagayad, ma dariy be' ni chuw u naun rok ni dalip e rran. Machane gin be par piyu Israel riy e par nib rran riy.

24 Me l'oeg Farao e thin nge yan ngak Moses nge yib, me ga'ar, "Rayag ni ngam marod ngam meybilgad ngak SOMOL; mus ngak e ppin nge bitir romed nrayag ni ngar uned; kemus ni saf nge kaming nge garbaw e nge par u roy." 25 Me ga'ar Moses, "Fa'anra er rogon me gur e ngam pi' e pi gamanman ni ngan pi' ni maligach nge tin ngan urfiy ngan pi' ni maligach ngak SOMOL ni Got romad. 26 Gamanman romad e thingar ra uned ngomad; ndariy ta'reb ni ngan pag u roy. Gamad e nggu mel'eged e pi gamanman ni ir e nggu pi'ed ni maligach romad ngak SOMOL ni Got romad; ya gamad ra taw ngaram ma dab gu nanged e pi gamanman ni nggu maligach niged ngak."

27 Me gelnag SOMOL laniyan' Farao, ma aram e de pagrad Farao ngranod. 28 Me ga'ar ngak Moses, "Mu chuw u p'eowcheg! Ngam guy rogon ndabki sabol owchedow bayay, ya chirofen ni ga ra rin' e ngan li'em ngamum'."

29 Me ga'ar Moses, "Ke par riy ni bod ni kamog! Dabki sabol owchedow bayay."

11

Moses ni yog murung'agen e yam' ni bay yib ngak e tin nganni' i fakey

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Ri ka ta'reb e gechig ni nggu pag nga daken Farao nge piyu Egypt. Ma nap'an nra mu', ma aram e bayi pagmed ngam marod. Nap'an nra pagmed ngam marod, ma ri gimed gubin nra chuwegmed u roy. 2 Ere ngamog ko girdi' nu Israel ni yad gubin ni ngar ninged e gol nge churwo' ni silber ngak e en ni yad

bbuguliyoror." 3 Me gagiyegnag SOMOL piyu Egypt ngar m'inggad nga tan yu Israel. Ya
pi tolang nge girdi' nu Egypt e ra ted Moses ni ir be' nrib sorok.
4 Me ga'ar Moses ngak Farao, "Be ga'ar SOMOL, 'Bang ko lukngun e nep' e bay gu wan
nga fithik' piyu Egypt, 5 ma urngin e bitir ni pumo'on ni nganni' nni gargelegrad u Egypt
e bay ra m'ad, ni bin nganni' i fak Farao nib pagel ni ir e ra yan nga luwan Farao nge
mada' ko bin nganni' e pagel ni fak be' ni bpin nib sib nma bilig e *grain* nge ngal' ni
flowa u fen e bil flowa. Ma ku er rogon e bin som'on u fak urngin e garbaw ni bay yim'.
6 Ma bay ndolo'loy u daken e nam nu Egypt ni ga'ngin ni ba ga' lamey, ndawori yodorom
bi'id, ara bay ki yodorom bayay. 7 Machane mus nga ba pilis ma dabi tolul ngak be' nu
Israel fa gamanman rorad. Ma aram e bay mu nang ni Gag SOMOL, e kug gagyelnag
piyu Israel rok piyu Egypt." 8 Me ul'ul Moses ngay nge ga'ar, "Ma urngin e pi tolang rom
e bay rabad ra siro'gad ngog, miyad wenig ngog ni nggu fek gubin e girdi' rog ngu wan.
Ma aram e bay gu wan." Me chuw Moses rok Farao nge yan ni kari damumuw.
9 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Farao e dabi motoyil ngom, ni fan e nge yag ni
gu ngongliy bo'or e maang'ang u daken e nam nu Egypt." 10 I Moses nge Aron e
ra ngongliyew urngin e pi maang'ang nem u p'eowchen Farao, machane me gelnag
SOMOL laniyan' Farao, ma aram e de pag piyu Israel ngar chuwgad ko nam rok.

12

Paluk'af

1 Me non SOMOL ngak Moses nge Aron u lan yu Egypt ni ga'ar, 2 "Re pul ney e nge par
ni bin m'on e pul romed ko duw. 3 Mognew ngak urngin e girdi' nu Israel ni rofen ni
ragag ko re pul ney e ra reb e pumo'on ma thangri mel'eg ba pifak e saf ara ba pifak
e kaming ni fan ko birok e tabinaw. 4 Ma fa'anra ba' reb e tabinaw nib lich e girdi' riy
ndabiyag ni ngar longuyed reb e gamanman ni go' yad, ma ngar cheaggad ko re tabinaw
ni yad bbuguliyoror, ngar paged e f'oth ko fare gamanman ni oren e tin nrayag ni kay
be' ni be yan u rogon urngin e girdi' ko fa gal tabnaw. 5 Ngam mel'egged ba saf ara ba
kaming ni pumo'on, ni ta'reb e duw rok ma dariy bang u downgin nib kireb. 6 Mi gimed
tay nge mada' ko rofen ni ragag nge aningeg ko re pul ney, aram e rofen ni urngin piyu
Israel ni ngar li'ed e gamanman rorad nike aw e lumor. 7 Ma aram e ngar feked boch e
racha' riy ngar thiyed nga daken e gal raba' i langan e mab nge nga daken langan e mab
ko pi naun ni ir e ngan longuy e pi gamanman nem riy. 8 Re nep' i n'em e ngan urfiy ufin
e pi gamanman nem min th'ag ko flowa ni dariy e is riy nge woldug nib mo'oy. 9 Dab ni
longuy ni k'akling fa nlith ko ran, machane yira longuy ni kan urfiy ni polo', nib mu'un
lolugen nge ay nge urngin ban'en ni bay u fithik' i downgin ngay. 10 Thingar dab mu
ted boch riy nge af ko kadbul; ya fa'anra magey boch riy, ma thingar ni urfiy. 11 Ba'aray
rogon ni ngam longuyed: ngam longuyed ni kam m'aged e leed romed nga lukngumed,
ma kam chuwgad nga sus romed, ma bay e sog romed u pa'med; thingar mu longuyed
ni gimed ba gur. Ya mur ko madnom ni Paluk'af ni fan ngak SOMOL.
12 "Ra taw ko re nep' nem ma bay gu wan u lan e nam nu Egypt nggu thang e pogofan
rok urngin e tin nganni' i fakey ni pumo'on, ni girdi' nge gamanman. Bay gu gechignag
urngin e pi got rok yu Egypt. I Gag SOMOL. 13 Rracha' ko pi mab e bayi mang pow ko
pi naun ni gimed be par riy. Nap'an ni gu ra guy e racha', mu gu luk'afmed ni dab gu
bucheg ban'en romed, u nap'an ni gu be gechignag yu Egypt. 14 Re rran nem e nge par
ni puguran ngomed; thingar um madnom niged ni gimed be tayfan SOMOL. Thingar
mu madnom niged ni gubin e mfen ni nge par nib madnom ndab ni pag."

Dnom ko flowa ni dariy e is riy

15 "Medlip e rran nthingar mu koyed e flowa ni dariy e is riy. Chirofen ni som'on
e ngam chuweged u naun romed urngin e is, ya fa'anra kay be' e flowa ni kan tay e

is ngay ko bin som'on e rran nge mada' ko bin medlip, ma ngan chuweg u fithik' e
tirog e girdi'. 16 Bin m'on e rran, nge ku bayay ko chirofen ni gaman e medlip e ngam
mu'ulunggad ngam liyorgad ngak SOMOL. Dariy e maruwel ni ngan ngongliy ko pi rran
nem, machane ngam ngongliyed e ggan ni nge kay urngin e girdi'. 17 Ngu'um madnom
niged e re madnom ney ni yibe kay e flowa ni dariy e is riy, ya irera' e rofen ni gu fekmed
nga wuru' yu Egypt ni aram fenmed pire'. Um madnom niged e re rran ney ni urngin e
mfen ndab mu paged. 18 Thingar mu koyed e flowa ni dariy e is riy ko nep' ko chirofen
ni ragag nge aningeg fen e pul ko bin m'on e pul nge yan i mada' ko nep' ko chirofen
ni reliw' nge ta'reb fen e pul. 19 Medlip e rran nthingari dab ni pir'eg u naun romed e
is, ya fa'anra kay be' e flowa ni ka nin' e is ngay, ma ngan chuweg u fithik' piyu Israel,
ndemturug ko be' u bang ara be' nu Israel. 20 Thingar dab mu koyed e flowa ni bay e is
riy; gimed gubin nthingar mu koyed e flowa ndariy e is riy."

Bin som'on e Paluk'af

21 Me ulunguy Moses urngin e girdi' nu Israel ni yad ma yog e thin rorad, me ga'ar
ngorad, "Ngam marod nge bigimed me mel'eg ba fak e saf ara ba fak e kaming nge li',
ya nge madnomnag girdi'en e tabnaw rom e Paluk'af. 22 Me bigimed me fek ba pa'ngin
e *hyssop* nge lthag nga fithik' e racha' nike tay nga baraba' i ban'en nge achey nga ruw
raba' i langan e mab nge nga daken langan e mab. Dariy bigimed ni nge yan nga wuru'
e naun rok nge mada' ko kadbul. 23 Ya ngiyal' ni bay yan SOMOL u lan yu Egypt ni nge
thang e fan rok piyu Egypt, e bayi guy e racha' u daken langan e mab ngu daken ruw
raba' i langan e mab, ma dabi pag e Engel ko Yam' nge yib ngalan e naun romed nge
thang e pogofan. 24 Thingar mu folgad ko pi motochiyel ney, ni gimed nge pifakmed ma
nge par riy ni aray rogon i yan ni dariy n'umngin nap'an. 25 Ma nap'an ni gimed ra yan
ngalan e re nam ni bayi pi' SOMOL ngomed, ni bod rogon nike yog ni bay rin', ma thingar
um rin'ed e pin'ey. 26 Mra fithmed pifakmed ko mangfan e pin'ey, 27 ma nge lungumed,
'Irera' e maligach ko Paluk'af ni yibe liyor ngak SOMOL, ni bochan e luk'af e pi naun rok
piyu Israel u lan yu Egypt ko fa ngiyal'nem ni thang e fan rok piyu Egypt me pag e pi
tabinaw rodad nde bit' ko girdi' riy.' "

Me ragbug fapi girdi' nga but' ngar liyorgad ngak SOMOL. 28 Me yan piyu Israel miyad
fol riy; ya ra ngongliyed e tin nike yog SOMOL ngak Moses nge Aron.

Yam' ni tay e tin nganni' e pagel ni fakey

29 Me lukngun e nep' me thang SOMOL e pogofan rok urngin e tin nganni' i fakey ni
pumo'on u Egypt, ni mus rok e bin nganni' e pagel ni fak Farao ni ir e ra yan nga luwan
Farao nge mada' ko bin nganni' e pagel ni fak ba kalbus ni bay u kalbus; ma ku er rogon
ni urngin e tin som'on u pifak e gamanman nli'rad. 30 Farao nge pi tolang ni bay u tan pa'
nge urngin piyu Egypt nra odgad e re nep' i n'em, ma yibe yor ni ba ga' lamey u Egypt,
ya dariy reb e tabinaw ndawori yim' reb e pagel riy. 31 Ka re nep' i n'em me l'oeg Farao
e thin nge yan ngak Moses nge Aron ni ngarbow ngak, me ga'ar ngorow, "Gimew nge
piyu Israel e ngam gurgad ngam chuwgad u Egypt; mu chuwgad u fithik' e girdi' rog
ngam marod ngam meybilgad ngak SOMOL, ni bod rogon ni kam wenig nigew ngog.
32 Mfeked e saf nge kaming nge garbaw romed ngam marod, ni bod rogon ni kam wenig
nigew ngog. Miki gimew meybil ngak SOMOL nge ayuwegneg." 33 Me tay piyu Egypt e
gur ngak piyu Israel ni ngar gurgad ngar chuwgad u Egypt; ya lungurad, "Fa'anra dab
mu chuwgad ma gamad gubin ni bay gu m'ad." 34 Ma aram me fek piyu Israel e flowa
rorad ni kan gelgiy nda nin' e is ngay ngar ted nga daken porad ni kar ted ngalan yu
raba' i ban'en ni tafen e flowa ma kar inged e mad rorad u wuru'. 35 I rin' piyu Israel
ni bod rogon nike yog Moses ngorad, miyad ning ngak piyu Egypt e gol nge nunuw nni
ngongliy ko silber, nge mad. 36 Ma ke gagiyegnag SOMOL piyu Egypt ke yib fan piyu

Israel u wun'rad, ma aram me pi' piyu Egypt ngorad e tin kar ninged ngorad. I fek piyu Israel e machaf rok piyu Egypt.

Piyu Israel nra chuwgad u Egypt

37 Piyu Israel e ra chuwgad u Rameses ngranod ni yad be nameg yu Sukkoth. Urngin
e pumo'on e gonapan 600,000 nranod u but', nda nthe'eg e ppin nge bitir. 38 Bo'or yugu
boch e girdi', ma bo'or e saf nge kaming nge garbaw niki un ngorad ngranod. 39 Ra lithed
e flowa nda nin' e is ngay nra feked ko fapi flowa ni kan gelgiy u Egypt, ni bochan e nog
ngorad nib tomgin ni ngar chuwgad u Egypt. Ere dakiyag nra ngongliyed e ggan ara ra
ngongliyed ni bay e is riy.
40 Piyu Israel e ra pired u Egypt ni 430 e duw. 41 Rofen ni gaman e 430 e duw ngay e
gubin e ganong rok SOMOL nra chuwgad u Egypt. 42 Reb e nep' ni matanagiyrad SOMOL
nge fekrad nga wuru' yu Egypt; re nep' nem e ntay ni birok SOMOL e nep', ni ba nep' ni
gubin e mfen rok piyu Israel ma thingar ur odgad riy.

Motochiyel ko Paluk'af

43 Me ga'ar SOMOL ngak Moses nge Aron, "Ireray e pi gafal ko Paluk'af: Pi'in gathiyad
piyu Israel e dab ra uned i kay boch e ggan ko Paluk'af, 44 machane ra reb e sib ni kam
chuw'iyed mrayag ni nge un i kay e re ggan ney ni fa'an gimed ra maad'adnag nsom'on.
45 Dabiyag ni nge kay be' nib milekag ara be' ni yibe pi' puluwon ko pigpig ni be tay. 46 Ma
thingar ni kay u lan e re naun ni ir e ni fal'eg rogon riy; thingar dab ni fek boch e ufin riy
nga wean. Ma dab ni t'ar reb i yil'an fare gamanman. 47 Ri ga'ngin yu Israel nthingar ra
aywegned e re madnom ney, 48 machane dariy reb e pumo'on ndawor ni maad'adnag
nrayag ni nge kay boch fapi ggan. Fa'anra mang e bay be' u reb e nam ni yad ma par
chon e tabnaw rok u fithik'med, ni ba'adag ni nge un i madnomnag e Paluk'af nge liyor
ngak SOMOL, ma th'abi som'on e ngam maad'ad niged urngin e pumo'on ni yad bay u
lan e tabnaw rok. Ma aram e fin rayag ni nge un ko fare madnom ni bod be' nni gargeleg
u Israel. 49 Re motochiyel ney e ta'reb rogon ngak e pi'in ni gargelegrad u Israel nge pi'in
nu bang ni yad be par u fithik'med." 50 Gubin piyu Israel nra folgad riy ngar rin'ed e tin
keyog SOMOL ngak Moses nge Aron. 51 Ma karofen nem me fek SOMOL fapi ganong nu
Israel nga wuru' yu Egypt.

13

Bin nganni' e pumo'on u fakay e ngan pi' ngak SOMOL

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 2 "Ngan pi' ngog urngin e tin ba nganni' u fakay ni
pumo'on, gubin e pagel ni nganni' u fak yu Israel, nge gubin e tin pumo'on nib nganni'
u pifak e gamanman e go' bmil suwrad ngog."

Madnom ko flowa ni kan lith ndariy e is riy

3 Me ga'ar Moses ngak fapi girdi', "Ngam ted u wun'med e rofen ney — irera' e rofen
nim chuwgad u lan yu Egypt ko gin um sibgad riy. Ya re rran ney e maruwel SOMOL
nga gelngin nib gel nge fekmed nga wuru' fare binaw. Dab mu koyed e flowa ni bay e is
riy. 4 Ngam chuwgad u Egypt e daba' u lan e bin m'on e pul, ko pul ni Abib.* 5 Kri micheg
SOMOL ngak e pi chitamangimed ni kakrom nra pi' ngomed e binaw rok piyu Kanaan,
Hitt, Amor, Hiv nge piyu Jebus. Nap'an e ra fekmed SOMOL i yan ngalan fare binaw nib
madnom mab yung'ol but'an, ma thingar um madnom niged e re rran ney u lan e bin
som'on e pul ko yu duw. 6 Medlip e rran ni thingar mu koyed e flowa ni ndariy e is riy, ma
rofen ni gaman e medlip fen ngay migmed tay ba madnom ni fan e ngam liyorgad ngak
SOMOL. 7 Thingar dab mu koyed e flowa ni kan ngongliy ni bay e is riy u lan e medlip i

12:40 Act 7:6 **12:46** Num 9:12; Jhn 19:36 **13:2** Num 3:13; Luk 2:23 * **13:4** Abib: ara Nisan, bin m'on e pul ko kalendar rok yu Hebrew, ni tabab u lukngun e March nge mada' nga lukngun e April.

rran nem; ma thangri dabi par u lan e binaw romed e is ara flowa ni bay e is riy. 8 Nap'an
nra tabab e re madnom ney mi gimed weliy ngak pifakmed ni pumo'on fan ni gimed be
rin' e pin'ey ni bochan e tin i rin' SOMOL ni fan ngomed nnap'an nim chuwgad u Egypt.
9 Ran'ey nru'um rin'ed e bod ban'en ni kam m'agged nga pa'med fa nga peri'med ni ngi
i puguran ngomed ndab mtalgad i weliy murung'agen ngak boch e girdi', ma gimed be
fil e Motochiyal rok SOMOL, ni bochan gelngin SOMOL nib gel e fekmed riy nga wuru'
yu Egypt. 10 Ngu'um madnom niged e re madnom ney u ta'ab ngiyal' u gubin e duw.

Bin nganni' u fakay

11 "Bayi fekmed SOMOL ngalan fare binaw rok piyu Kanaan ni bod nike micheg
ngomed nge pi chitamangimed ni kakrom. Nap'an nra pi' ngomed, 12 ma thingar mu
pi'ed ngak SOMOL e bin nganni' u fakmed ni pumo'on. Gubin e tin ba nganni' u fak
e gamanman romed ni pumo'on e bmil suwon ngak SOMOL, 13 machane thingar mu
chuw'iyed rok bayay gubin e tin ba nganni' u pifak e dongki ni pumo'on ni aram e
fak e saf e ngan pi' nge yan nga luwan. Ma fa'anra dabumed ni ngam chuw'iy bayay
fare dongki, mi gimed t'ar k'angan. Ma thingar mu chuw'iyed rok bayay gubin e tin
ba nganni' u fakmed ni pumo'on. 14 Mra yani daken bi'id ni fith pifakmed ni pumo'on
ko mangfan ni gimed be tayfan e rofen ney, mi gimed fulweg ni nge lungmed, 'Bochan
gelngin SOMOL nrib gel e fekmad riy nga wuru' yu Egypt ni fare nam ni ug sibgad riy.
15 Ya nap'an ni gelnag e pilung nu Egypt laniyan' me yog ndabi pagmad nggu warod,
me thang SOMOL e pogofan rok e tin ba nganni' e bitir ni pumo'on u lan fare nam nu
Egypt, ni ta'reb rogon e girdi' nge gamanman. Aram fan ni gadad ma pi' ni maligach
ngak SOMOL urngin e tin ba nganni' e pumo'on u fak e gamanman rodad, ma gadad ma
chuw'iy bayay rok e tin ba nganni' e pumo'on u pifakdad. 16 Ran'ey ni gadad ma rin' e ra
puguran ngodad, ni bod ban'en ni kan m'ag nga pa'dad ara nga peri'dad ni ngi i puguran
ngodad ni SOMOL e ke fekdad nga wuru' yu Egypt u gelngin nib gel.' "

Bangi manileng nge ba nifiy nib k'iy ngalang

17 Fa'ani pag Farao e girdi' ngranod, ma de fekrad Got ngranod ko fare pa' i kanawo' ni
yan u dap'el'ay nga talang nga Filistia, ni yugu aram rogon ni aram e gin nth'abi chugur.
I leamnag Got ni ga'ar, "Dabug e pi girdi' ney ni nge pig lanin'rad ngar sulod nga Egypt
u nap'an ni yad ra guy ni dabisiy ni ngar uned ko mael." 18 Ma aram me fekrad ngar
liyeggad u daken e ted ni *desert* i yan ko fa gi day ni *Red Sea* fithingan. Yu Israel e bay
talin e cham rorad ni fan ko mael. 19 Me fek Moses e yil rok Josef nge un ngak, ni bod
ni micheg Josef ngak e girdi' nu Israel ni ga'ar, "Nap'an nra yib Got ni nge chuwegmed u
roy, ma rigmed ra fek yileg nge un ngomed me chuw u roy."
20 Miyad chuw u Sukkoth ngranod ra pired nga Etham, ni bay u marichlen e ted ni
desert. 21 Ra rran me yan SOMOL ni be m'on rorad ni bangi manileng nib k'iy ngalang
ni aram e be pow'iyrad ko gin ngranod ngay, me nep' ma be m'on rorad nib nifiy nib
k'iy ngalang ni fan e nge tamilang owcherad, nge yag ni ur milekaggad ni rran nge nep'.
22 Re gi manileng nem nib k'iy ngalang e gubin ngiyal' ni bay nga m'on rok piyu Israel
ni rran, me nep' ma fare nifiy nib k'iy ngalang e bay nga m'on rorad.

14

Red Sea nth'ab nga baraba'

1 I ga'ar SOMOL ngak Moses, 2 "Mog ngak piyu Israel ngar sulod nga tomur ngranod ra
n'ufed e *tent* rorad nga puluwon yu Pi Hahiroth, ni bay u thilin yu Migdol nge *Red Sea*,
ni ba chugur nga Baal Zefon. 3 Ya nge leamnag Farao ni fapi girdi' nu Israel e yugu yad
be yanyan u daken e ted ni *desert* ni kar olobochgad. 4 Bay gu gagiyegnag Farao nge gel
laniyan' me lol'ogmed, ma bay gu gel ngak Farao nge urngin e salthaw rok min ta'fag ni

13:19 Gen 50:25

bochan. Piyu Egypt e bay ra nanged ni gag SOMOL." Me rin' piyu Israel ni bod rogon ni kanog ngorad.

5 Fa'an nnog ngak Farao ni pilung nu Egypt nike mil piyu Israel, ma aram me thiliyeg
Farao nge pi tolang rok lanin'rad u murung'agen piyu Israel, me lungurad, "Be mang e
kad rin'ed? Kad paged piyu Israel kar milgad ndab kur manged sib rodad!" 6 Me yog
Farao ni ngan ngongliy rogon e *chariot* rok ko mael me fek e salthaw rok ngranod. 7 I
yan nike un gubin e *chariot* ngak, ma kub mu'un 600 e *chariot* ni tin th'abi fel', nib sug
e pi tolang ko salthaw u lan ni gubin. 8 Me gagiyegnag SOMOL Farao nge gel laniyan',
me lol'oeg piyu Israel, ni aram e yad be yan ni SOMOL e be yoror rorad. 9 Me yan piyu
Egypt nike un e os rorad nge pi *chariot* rok Farao nge pi'in yad be yannag, nge salthaw
rok ngar lol'oged piyu Israel miyad kolrad ko gin ni ba'aram ni karanod ra n'ufed e *tent*
rorad ngay u to'oben e day nib chugur nga Pi Hahiroth ni bay nga puluwon yu Baal-
zefon.

10 Nap'an ni chugur Farao, me guy yu Israel piyu Egypt ni karbad i yib ngorad; me
rus piyu Israel, miyad wenignag e ayuw ngak SOMOL ni ba ga' lamrad. 11 Me lungurad
ngak Moses, "Bochan e dariy e taliw ko yam' u Egypt ma aram fan ni kam fekmad i yib
ngaray nga daken e ted ni *desert* ni nggu m'ad? A mu guy e n'en ni kam rin' ngomad ni
bochan e kam fekmad nga wuru' yu Egypt! 12 Da gogned faram ngom u m'on ndawor
da chuwgad nra yan i yodoroy? Gogned ngom ni ngam pagmad nggu pired ni gamad e
sib rok piyu Egypt. Ya kabfel' ni nggu pired ni gamad e sib ko bin nggu m'ad u roy u lan
e ted ni *desert*." 13 Me ga'ar Moses ngak e girdi', "Dab mu rusgad! Mu pired ni gimed ba
muduwgil, mi gimed guy e n'en ni bayi rin' SOMOL ni nge yoror romed e daba' ni dabi
buch ban'en romed. Pi girdi' nem nu Egypt ni gimed be guy e daba' e gathi bay kum
guyed yad bayay."

14 I SOMOL e bayi cham ni pa'med; dariy bochi ban'en ni ngam rin'ed."

15 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mang ni ga be wenig ngog ni ba ga' lamam? Mog
ngak piyu Israel ngranod nga m'on. 16 Mfael e sog rom nga daken e day ngam ruw raba'
nag, nge yag ni yan piyu Israel u lan e gi day nem ni yad be yan u daken e but' nike mlik'.
17 Bay gu tay piyu Egypt ngari gel lanin'rad ngar leked piyu Israel nga maday; ma bay
gu gel ngak Farao, nge fa rab' i salthaw rok, nge pi *chariot* rok, nge pi'in yad ma yannag
e pi *chariot* rok nem, min ta'fag ni bochan. 18 Nap'an ni gu ra gel ngorad, ma bayi nang
piyu Egypt ni gag e SOMOL."

19 Fare engel rok Got, ni ir e i yan ni be m'on rok piyu Israel e thiliyeg gil' nge yan nga
tomur rorad. Fare gi manileng nib k'iy ngalang ni bay u m'on rorad e n'ag gil' nge yan i
par nga wuryel rorad. 20 I yib i par nga thilin e salthaw nu Egypt nge piyu Israel, me pi'
e lumor ngak yu Egypt, me pi' e tamilang ngak yu Israel. Ma de yag ni nge chugur fa gal
raba' i girdi' nga ta'bang e re nep' i n'em.

21 Me fael Moses pa' nga daken e day me pi' SOMOL e nifeng nib gel u lan e ngek nge
thow ni reb e nep' nge chuweg e day me m'ug e but' nike mlik'. Me yib e mathil u lan
fa gi day nge par nike ruw raba', 22 me yan piyu Israel u lan fa gi day ni yad be yan u
daken e but' nike mlik', ni bay e day u baraba' ngu baraba' e re kanawo' nem. 23 Me
lol'oegrad piyu Egypt nga maday, nib mu'un urngin e os rok Farao ngay, nge pi *chariot*
rok, nge pi'in yad be yannag e pi *chariot* nem. 24 Be puf e woch me par SOMOL ko fare
nifiy nib k'iy ngalang ni aram fa gi manileng nge changar nga but' nga daken e salthaw
nu Egypt, me gagiyeg nagrad ngar rusgad ndaki ta'reb lungurad. 25 I taleg e tayapyap ko
chariot rorad ngi i mo'maw rogon e yan rorad, me ga'ar piyu Egypt, "Ngad milgad rok
piyu Israel, ya be cham SOMOL ngodad ni pa'rad."

26 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mk'iyag pa'am nga daken e day, me sul e day nga
ta'bang nge tharey e girdi' nu Egypt nge pi *chariot* nge pi'in yad be yannag." 27 Ma aram
me k'iyag Moses pa' nga daken e day, ma nap'an ni rran ma be sul e day nga tolngin. Me

guy piyu Egypt rogon ni ngar milgad, miyad chuw nga fithik', ya pag SOMOL e day nge
thareyrad. 28 Me sul e day nge tharey fapi *chariot*, nge pi'in yad be yannag, nge urngin e
salthaw rok Farao ni lek piyu Israel nga maday; ndariy ta'bagayad ni magey. 29 Machane
piyu Israel e ranod u daken e but' nib mlik' u maday, ni bay e day u baraba' ngu baraba'
e kanawo' rorad.
30 Rofen nem e ayuweg SOMOL piyu Israel u pa' piyu Egypt, me guy piyu Israel piyu
Egypt ni yad bay u dap'eday ni karm'ad. 31 Ra guyed gelngin SOMOL nib gel ni ir e
maruwel ngay nib togopluw ngak piyu Egypt, me yib madgun SOMOL u wan' piyu
Israel; mu ur pired nike pagan'rad ngak SOMOL nge tapigpig rok ni aram Moses.

15

Tang rok Moses

1 Me yin' Moses nge piyu Israel e re tang ni ba'aray ngak SOMOL:

"Nggu tangnag SOMOL, ya gel nike tay e rib sorok riy;
ke yin' fapi os nge pi'in ni kar afgad nga daken nga maday.
2 I SOMOL e ir e yoror rog nib gel;
Ir fa'anem nike ayuwegneg ni de buch ban'en rog.
Ir e Got rog, ma bay u gog e sorok ngak,
ma ir e Got rok e chitamag, bay gu tangnag feni gel gelngin.
3 I SOMOL e be' ni girdi'en e mael;
I SOMOL fithingan.

4 "Ke yin' e pi *chariot* nge salthaw rok Farao nga maday;
pi tolang ko salthaw rok ni yad ba falu' e kar limochgad u lan fa gi day ni *Red Sea*
fithingan.
5 Ke thareyrad e day nib dib'ag;
ra ligilgad nga'ar ni bod ba malang.

6 "SOMOL, ba' ni mat'aw i pa'am e rib th'ab feni gel;
ke tet'ar e pi to'ogor kar yochyanggad.
7 Gelngim nib th'abi gel e ir e mu kirebnag ngay e pi'in yad be togopluw ngom;
damumuw rom e gabulbul ngalang, me urfiyrad ni bod e ul.
8 Mu thoy daken e day me mu'ulung nga ta'bang nib tolang ngalang;
nge par nib k'iy ngalang ni bod bangi rungrung;
gin th'abi to'ar ko fa gi day e el nge par.
9 Me ga'ar e to'ogor, 'Nggu lol'ograd nggu kolrad;
mu gu tay e f'oth ko machaf rorad nggu fek gubin e tin gu ba'adag;
bay gu girengiy e saydon rog nggu fek urngin e tin ni bay rorad.'
10 SOMOL, ri ta'abyay ni mu pag athon l'ugunam me thareyrad e day;
miyad ligil nga'ar ni bod e plomow.

11 "SOMOL, i mini' u fithik' e pi got e bod gur?
I mini' e bod gur nri gab thothup?
I mini' e rayag ni ngongliy e pi maang'ang me maruwel ni bod gur?
12 Mu k'iyag e ba' ni mat'aw i pa'am,
me ful' e but' e to'ogor romad.
13 Mu par ni gab yul'yul' ko tin ni mmicheg, ya mu gafaliy e pi girdi' ni mu lagrad ko
gafgow;
gelngim e mu pow'iyrad ngay nga tafnam nib thothup.
14 Pi nam e rrung'aged murung'agen, miyad t'on ko marus;

me m'ag e marus piyu Filistine.
15 Pi'in yad ma yog e thin u Edom e rrusgad;
ma pi pumo'on ni falu' u Moab e ra t'on gad ko marus;
ma fapi girdi' nu Kanaan e mulan'rad.
16 Marus nge magar e mul nga dakenrad;
bochan feni gel gelngin pa'am
miyad duwgil u luwrad ni gowa ba malang,
nge mada' ko ngiyal' nike yib e girdi' rom kar thumurgad a SOMOL,
ni fapi girdi' ni kam pithigrad ko sib ni ur ted.
17 Bay mu fekrad i yan ngam man mu tayrad ko burey rom,
ni fa gin'em ni gur, SOMOL, e mu mel'eg ni tabnaw rom,
ni fare Tempel ni ri gur e mu toy.
18 I gur, SOMOL, e pilung ndariy n'umngin nap'an."

Tang rok Miriam

19 Yu Israel e ranod ngar th'abed e day nga barba' u daken e but' nib mlik. Machane nap'an ni yib e pi *chariot* rok yu Egypt nge pi os rorad nge pi'in yad be yannag nga maday, me fulweg SOMOL e day nge thareyrad.
20 Mi Miriam, ni be' ni bpin ni ba profet ni walagen Aron e fek e *tambourine*, ma urngin e ppin nra leked ni yad be chubeg e *tambourine* ni yad be churu'. 21 Me yin' Miriam e re tang ni ba'aray ngorad,
"Ngan tangnag SOMOL, ya gel nike tay e rib sorok riy;
ke yin' fapi os nge pi'in yad be yannag nga maday."

Ran nib mo'oy

22 Moses e gafaliy e girdi' nu Israel ngar chuwgad ko fare gi day ni *Red* Sea fithingan ngranod ngalan e ted ni *desert* u Shur. Dalip e rran ni ur milekaggad u daken e re gi ted nem ni *desert*, ma dar pir'eged e ran. 23 Ma fa'anra tawgad nga Marah, ma dabiyag ni ngar unumed e ran riy, ya rib mo'oy, aram fan nni tunguy fithingan e gin'em ni Marah.*
24 Mu ur gun'gun'gad nib togopluw ngak Moses, miyad fith ngak ni lungurad, "Mang e nggu unumed?" 25 Me meybil Moses ngak SOMOL ni be non ngak nri aram rogon u ngorongoren, me fal SOMOL owchen Moses nga ba ley i gek'iy; me fek Moses fare ley i gek'iy nge yin' nga fithik' e ran, me thil fare ran nge fel' lamen.
Me pi' SOMOL e motochiyel ngorad ni ngar folgad riy, mu rom e ki sikeng nagrad riy.
26 Me ga'ar, "Fa'an ri gimed ra fol ko thin rog, I gag SOMOL ni Got romed, mi gimed rin' e tin nib m'agan'ug ngay ni aram e tin nib mat'aw, mi gimed tiyan'med ko tin kugog ni ngam rin'ed, mi gimed tay nga tagil' urngin e tin kugog ni ngam folgad riy, ma dab gu gechig nagmed nga reb fapi liliy ni gu pag nga daken piyu Egypt. I Gag fare SOMOL, ni gag e ggol nagmed."
27 Me migid miyad yib nga Elim, ma bay ragag nge l'agruw i alublub u rom nge medlip i ragag kan e gek'iy ni *palm*; miyad n'uf e *tent* rorad u rom u to'oben e ran.

16

Fare Manna nge pi arche' ni Quail

1 Girdi' nu Israel ni urngin e ra milekaggad u Elim, me chirofen ni ragag nge lal ko bin l'agruw e pul u tomuren ni kar chuwgad u Egypt miyad yib nga daken e ted ni *desert* u Sin, ni bay u thilin yu Elim nge yu Sinai. 2 Miyad gubin nra gun'gun'gad nib togopluw ngak Moses nge Aron u rom u lan e ted ni *desert*, 3 ni lungurad ngorow, "Fa'an mang e li'mad SOMOL nggu m'ad u Egypt ma kabfel'. Yu rom e gamad ma sabol riy ko th'ib nib

* **15:23** MARAH: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e "mo'oy."

sug ko ufin ma gamad kay urngin e ggan ni gamad ba'adag. Machane kam fekew gamad
i yib ngalan e ted ni *desert* ni nggu m'ad nriyul' ko uyongol."
4 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Chiney e ngug gagiyegnag e ggan nge mul u lanelang
nga but' ni bod e n'uw ni fan ngomed ni gimed gubin; ma gubin e rran ni nge yan e girdi'
ngar kunuyed nap'an e tin ngar ked riy u reb e rran. Ireray rogon me yag ni gu sikeng
nagrad nggu nang ko yad ra fol ko tin kugog fa danga'. 5 Ma rofen nra gaman nel' e rran
ngay e ngar kunuyed gonap'an e l'agruw yay ni yad ma kunuy u reb e rran ngar fal'eged
rogon nge par."
6 Me ga'ar Moses nge Aron ngak urngin piyu Israel, "Blayal' e bay mu nanged ni
SOMOL e ir e fekmed nga wuru' yu Egypt. 7 Kadbul e bay mu guyed ramaen e muluplup'
rok SOMOL. Ya ke rung'ag e thin ni gimed be yog nib togopluw ngak. Gamow mini' ni
ngam nonod nib togopluw ngomow?" 8 Me ga'ar Moses, "I SOMOL e bayi pi' e ufin ngam
ked ko blayal', me pi' e ggan ni urngin ni gimed ba'adag ko kadbul, ya ke rung'ag gelngin
e thin ni kamogned nib togopluw ngak. Gun'gun' ni gimed be tay ngomow, e bin rriyul'
riy e SOMOL e gimed be gun'gun' nib togopluw ngak."
9 Me ga'ar Moses ngak Aron, "Mog ngak e girdi' nu Israel ni gubin ni nge lungum,
'Mired mu sak'iygad nga p'eowchen SOMOL, ya ke rung'ag ni gimed be gun'gun'.' " 10 Ma
nap'an ni be non Aron ngak e girdi' nu Israel ni gubin, miyad changar nga daken e ted
ni *desert* miyad guy ram'en e muluplup' rok SOMOL nike m'ug u fithik' bangi manileng.
11 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 12 "Kug rung'ag e gun'gun' ni be tay piyu Israel; nge
lungum ngorad, 'Ra yan ni nge aw e lumor ma bayi yag ngomed e ufin ni ngam ked, ma
kadbul e bayi yag ngomed urngin e ggan ni ngam ked. Ma aram e bay mu nanged ni Gag
SOMOL e Got romed.' "
13 Me blayal' me yib e arche' ni *quail* ngar sug niged e gin ke par piyu Israel riy, me
kadbul ma bay ba thal i wa'angachal nib cholngobiy e gin be par piyu Israel riy. 14 Ma
fa'ani chuw fapi wa'angachal ya ke ngal' ni aybeb, me magey bochi thal i ban'en nib
munguy u daken e but' ni bod e wa'angachal ni elnag e garbeb. 15 Fa'ani guy piyu Israel
ma dar nanged ko be mang, mu ur fithed yad ni be lungurad, "Be mang e pin'ey?" Me
ga'ar Moses ngorad, "Ireray fare ggan nike pi' SOMOL ngomed ni ngam ked. 16 I SOMOL
e ba'aray e tin keyog ni ngam rin'ed: ra bigimed ma nge kunuy nap'an l'agruw e *quart*
riy. Ra be' ma nge fek nap'an urngin e girdi' ni be par u lan e birok e *tent*."
17 Me rin' piyu Israel ni aram rogon ni boch i yad e be kunuy ni pire', ma boch i yad
e be kunuy nib lich. 18 Ma fa'anra feked e fol riy, ma pi'in ra kunuyed e tin pire' e de
pag e fol e tin kar kunuyed, ma pi'in nib lich e tin kar kunuyed e de lich ko fol e tin kar
kunuyed. Ra be' ma chi nap'an e ke kunuy. 19 Me ga'ar Moses ngorad, "Dariy be' ni nge
tay boch nge mun ko gabul." 20 Machane boch i yad e de motoyil ngak Moses, ma aram
miyad ayuweg boch ni fan ko gabul. Ma fa'ani reb e rran ni kadbul ma ke sug ko fakl'ud
ma ke kireb bon. Me damumuw Moses ngorad. 21 Ur kunuyed ni yu kadbul, nra be' ma
chi nap'an e tin nge yag ngak; ma fa'ani gel e yal', ma tin ni magach u but' e go' ranran.
22 Ma chirofen ni nel' fen e maruwel miyad kunuy nap'rad riy u l'agruw e rran, nra
be' ma aningeg e *quart*. Ma urngin e pi'in yad ma yog e thin rok piyu Israel e rabad nga
rogned ngak Moses murung'agen, 23 me ga'ar ngorad, "Ba'aray e thin nike yog SOMOL
ni be ta'chiylen ni gabul e ba thothup ni ngan toffan, ni ngan tay ni birok SOMOL e rran.
Mu urfiyed e tin gimed ba'adag ni ngan urfiy, mi gimed lith e tin gimed ba'adag ni ngan
lith. Ma tin ke magey e ngan tay ngabang ni fen e gabul." 24 Miyad tay e tin ke magey nge
mun nga reb e rran ni bod rogon ni yog Moses ngorad; ma de kireb, ma de yib e fakl'ud
ngay. 25 Me ga'ar Moses, "Mu ked e tiney e daba', ya daba' e *Sabbath*, ni yaran e toffan
ni ngan tay ni birok SOMOL e rran, ma dab mu pir'eged e ggan u wean. 26 Thingar mu

16:4 Jhn 6:31 **16:18** 2 Kor 8:15

kunuyed ni nel' e rran, machane chirofen nra gaman e medlip ngay, ni aram e rofen ni *Sabbath* e dab ni pir'eg e ggan."
27 Me rofen ni gaman e medlip me yan boch e girdi' ni ngar kunuyed e ggan, ma dariy.
28 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Uw n'umngin nap'an ni ngam pired ndabumed ni
ngam folgad ko tin kugog ni ngam rin'ed nge pi motochiyel rog? 29 Dab mpaged talin
ni Gag SOMOL e kug pi' ngomed fare rran ko toffan; aram fan ni chirofen ni nel' fen e
maruwel e gu be pi' ngomed e ggan ni nge yag ngomed u l'agruw e rran. Ya ra be' ma
nge par ko gin bay riy ko chirofen ni medlip; ma dariy be' ni nge pag e tabinaw rok e
rofen nem." 30 Ma aram e da i maruwel e girdi' ko chirofen ni gaman e medlip.
31 Me tunguy piyu Israel fithingan e re ggan nem ni manna.* Ma re manna nem e
bod awochngin e *coriander*; ba wechwech ma bod lamen e kek nib gilgith nni ngongliy
ko *honey*. 32 Me ga'ar Moses, "I SOMOL e ke ta'chiylen ngodad ni ngad ayweged boch
e manna, ni fan ngak e pi'in owchadad, ya nge yag nra guyed e ggan ni i pi' ngodad
ni ngad ked u lan e ted ni *desert* u n'apan ni fekdad nga wuru' yu Egypt." 33 Me ga'ar
Moses ngak Aron, "Mfek ba rume' ngam tay l'agruw e *quart* e manna ngalan, ngam tay
nga p'eowchen SOMOL ngan cha'riy u rom ni fan ngak e pi'in bay rabad ni owchadad."
34 Bod rogon ni yog SOMOL ngak Moses, ma aram me tay Aron nga m'on ko fare Kahol
ko M'ag, ni aram e gin ngan cha'riy riy. 35 Piyu Israel e ra ked e manna ni aningeg i ragag
e duw nge yan i mada' ko ngiyal' nra tawgad ko nam nu Kanaan, ni aram e gin nra pired
riy. (36 Ra l'agruw e *quart* ma ta'reb rogon ko ta'reb e guruy u ragag e guruy ko fol ni
yima fanay nga ban'en ni gathi ran.)

17

Ran ni yib ko fare War (Numbers 20:1-13)

1 Me chuw urngin e girdi' nu Israel u daken e ted ni *desert* u Sin, ngu'ur pired u bang
ngu bang u tan lungun SOMOL. Rabad ra pired nga Refidim, machane dariy e ran u
rom ni yira unum. 2 Miyad welthin nib togopluw ngak Moses ni be lungurad, "Mpi' e
ran ngomad nggu unumed."
Me fulweg Moses ni ga'ar, "Mang ni gimed be togopluw ngog? Mang ni gimed be
sikengnag SOMOL?"
3 Machane kari gel e belel ngak e girdi', mu ur gun'gun' niged Moses. I lungurad ngak,
"Mangfan ni mfekmad nga wuru' yu Egypt? Bochan e ngam li'mad nriyul' ko belel, nge
pifakmad, nge gamanman romad?" 4 Mri meybil Moses ngak SOMOL ni ga'ar, "Mang
e nggu rin' ngak e pi girdi' ney? Ya ke chugur ni ngar malang nigedgag nggum'." 5 Me
ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mfek boch e pi'in yad ma yog e thin rok piyu Israel ngar uned
ngom, ngam m'onod rok e girdi' i yan. Ma ga fek fare ley i sog nge un ngom ni fa'an mu
toy ko lul' ni Nile. 6 Ma bay gu sak'iy nga p'eowchem u rom u daken fare war nu Horeb.
Ma ga toy fare war nge yib e ran riy nga but' nge unum e girdi'." Me rin' Moses ni aram
rogon u p'eowchen e pi'in yad ma yog e thin rok piyu Israel. 7 Min tunguy fithingan e
gin'em ni Massah nge Meribah,* ni bochan e i togopluw piyu Israel, ni aram e kar sikeng
niged SOMOL ko fa ngiyal' nra fithed ni lungurad, "Gur bay SOMOL rodad fa de moy?"

Mael ni tay piyu Israel nge yu Amalek

8 Me yib girdi'en yu Amalek ngar maelgad ngak piyu Israel u Refidim. 9 Me ga'ar Moses
ngak Joshua, "Mmel'eg boch e pumo'on mi gimed yan ngam maelgad ngak e yu Amalek
gabul. Bay gu sak'iy nga daken e burey ni bay fare ley i sog u pa'ag ni yog Got ni nggu fek."
10 I rin' Joshua ni bod ni yog Moses ngak me yan ni ngar maelgad yu Amalek, me yan

* **16:31** MANNA: Re bugithin ney ni Hebrew e gowa fare bbugithin ni "Be mang e pin'ey?" (Mu guy fare thal i yol ni 15.) * **17:7** MASSAH . . . MERIBAH: Gali fithingan ney ni Hebrew e fan e "Sikeng" nge "Togopluw."

Moses nge Aron nge Hur nga p'ebugul e burey. 11 Ma n'umngin nap'an ni be par Moses
nike k'iyag pa' ngalang e be par piyu Israel ni yad be gel ko mael, ma nap'an nra tay pa'
nga but' me gel yu Amalek i yan. 12 Ma nap'an ni magaf pa' Moses, me fek Aron nge Hur
ba malang ngar tew nga but' nge par Moses nga daken, miyow sak'iy nga to'oben nge
bagayow me kol baraba' i pa'. Mi yow tay pa' ni aram rogon nge aw e yal'. 13 Mri gel
Joshua ngak fapi Amalek.
14 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mu yoloy e ran'ey nga babyor nge par ndab ni
pag talin, ma gog ngak Joshua ni bay gu gagiyegnag yu Amalek ngar pired nike math
murung'agrad." 15 Me toy Moses ba altar me tunguy fithingan ni ga'ar, "I SOMOL e Flak
rog." 16 Me ga'ar, "Ngan tining ngalang e flak rok SOMOL! Ya SOMOL e bayi cham ngak
yu Amalek u reb e mfen ngu reb."

18

Jethro ni yan i guy Moses

1 I Jethro ni ir e prist nu Midian ma chitamngin le'engin Moses e rung'ag urngin e
tin ke rin' Got ni fan ngak Moses nge girdi' nu Israel u nnap'an ni pow'iyrad SOMOL
nga wuru' yu Egypt. 2 Ma aram me yib Jethro ni yow Zipporah ni le'engin Moses, ni
digey nga wuryel, 3 nge fagali pagel ni fak Zipporah ni Gershom nge Eliezer. (Ya ga'ar
Moses, "Ku'ug par ni gub milekag u lan ba nam ni gathi nam rog"; aram me tunguy
Gershom ngak reb fa gali pagel ni fak.* 4 Miki ga'ar Moses, "Fare Got rok e chitmag e, ke
ayuwegneg u pa' fare pilung nu Egypt kug par ndagum';" ma aram me tunguy Eliezer†
ko bin kabay e pagel ni fak.) 5 Me yib Jethro nike un le'engin Moses ngak nge fa gali pagel
ni fak ngalan e ted ni *desert*, ni aram e gin nike n'uf Moses e *tent* rok riy ko fare burey rok
Got. 6 Ma aram e ka'e pi' Jethro e thin ke yan ngak Moses ni yad be yib i yib, 7 aram me
yan Moses i yan i mda'nag me siro' ngak, me faray owchen Jethro. Miyow nang salparow
miyow yan ngalan e *tent* rok Moses. 8 Ma aram me weliy Moses ngak Jethro urngin e tin
ke rin' SOMOL ngak Farao nge girdi' nu Egypt ni bochan e nge ayuweg e pogofan rok
piyu Israel. Miki weliy ngak murung'agen e pin'en nib mo'maw' nra mada' niged piyu
Israel u kanawo' nge rogon ni ayuwegrad SOMOL nde buch ban'en rorad. 9 Mri felfelan'
Jethro u nap'an ni rung'ag e pin'em. 10 Me ga'ar Jethro, "Ngu'un pining e sorok ngak
SOMOL, ya ir e en nike chuwegmed u pa' Farao ni pilung nge piyu Egypt! Ngu'un pining
e sorok ngak SOMOL ya ir e ke chuweg e girdi' rok ko sib ni ur ted! 11 Kugnang e chiney
ni fare SOMOL e ri kab ga' ngak urngin e pi got, ya nap'an ni be gafgownag e girdi' nu
Egypt piyu Israel miyad be changar ngorad nga but' me rin' ban'en ni ara'rogon." 12 Ma
aram me pi' Jethro ba maligach ni ngan orfeg ni polo' nge ku boch e maligach ni ngan
pi' ngak Got; me Aron nge urngin e pi'in yad ma yog e thin rok yu Israel e ra uned ngak
Jethro ko abich ni aram e yad be liyor ngak Got.

Pi ta puf oloboch nni duwgiliy
(Deuteronomy 1:9-18)

13 Me reb e rran riy me par Moses nga tagil' ni nge puf oloboch rok e girdi' ni kadbul
nge nep'. 14 Nap'an ni guy Jethro gubin e tin be rin' Moses, me fith ni ga'ar, "Go' mang e
ga be rin' ni fan ko pi girdi' ney? Mangfan nma'raggur e ga be pithig e oloboch ko girdi',
ni kay gur pired ni yad ba sak'iy ni kadbul nge nep'?"
15 Me fulweg Moses ni ga'ar, "Thingar gu rin' e ren'ey ya be yib e girdi' ngog ni ngar
nanged e n'en nib magan' Got ngay. 16 Nap'an e ra malu'ag thin l'agruw ni', miyow yib

---

17:14 Deu 25:17–19; 1 Sa 15:2–9 * **18:3** GERSHOM: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bbugithin ni "milekag."
18:3 Act 7:29 † **18:4** ELIEZER: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "Got e ma ayuwegneg."

ngog, nge mang gag e gu duwgiliy ko mini' rorow e bfel' e rok, mu gog ngorow e tin keyog
Got ni ngan rin' nge pi motochiyel rok."
17 Ma aram me ga'ar Jethro, "Gathi arogon e ran'ir ni ngam rin' ma bfel'. 18 Ra aw
parwom riy ma ku arrogon e pi girdi' ney. Kay gi tomal ngom ni go' gur. 19 Are chiney
e nggu pi' boch e fanow ni bfel' ngom, me Got e ngi i par rom. Bmat'aw ni ngu'um man
ni owchen e girdi' nga p'eowchen Got, ma ga fek e tin yad ma lu'ag e thin riy i yan ngak.
20 Ma thangar um machib nagrad ko tin keyog Got ni ngan rin', ma ga be tamilangegrad
u rogon ni ngu'ur pired nge n'en thingar ur rin'ed. 21 Ma tin kabay ni ngam rin', e ngam
mel'eg boch e pumo'on u fithik' e pi girdi' ney, ni bay madgun Got u wun'rad, ma rayag ni
nge pagan'uy ngorad, ma daburad e sasalap. Ma ga ta'rad ni yad e ga' ko yu ulung i girdi'
ni yu biyu', nge yu ra'ay, nge yu wugem, nge yu ragag. 22 Ma ga pagrad ngu'ur pithiged
e oloboch u puluwon e girdi' ni gubin ngiyal'. Yu pa' i oloboch nib ga' ma ba mo'maw' e
ngar feked i yib ngom, machane yad e ngar pithiged urngin e yoch pa' i oloboch. Ya ngar
uned ngom i chibiy gilbam nge mom ngom. 23 Fa'an ga ra rin' e ran'ey ni rogon nike yog
Got, ma dab i aw parwom riy, ma gubin e pi girdi' ney ni yad ra yan nga taferad nike puf
urngin e yupa' i oloboch u puluworad."
24 Ma aram me fol Moses ko tin keyog Jethro, me rin' ni aram rogon. 25 Me mel'eg
Moses e pumo'on nrayag e re maruwel ney rorad, me dugliyrad ni yad ba ga' ko yu biyu'
nge yu ra'ay, nge yu wugem, nge yu ragag. 26 Miyad mang tapuf oloboch rok e girdi' ni
gubin ngiyal', yad ma fek e yu pa' i oloboch nib ga' i yib ngak Moses, machane yoch pa'
nib achig e oloboch e yad rorad e yad ma pithig.
27 Ma aram me fangich Moses nge Jethro, me sul Jethro ko nam rok.

19

Piyu Israel u daken e Burey ni Sinai

1 Yay ni dalip ni m'ug e pul nga tomuren nike chuw piyu Israel u Egypt, miyad yib nga
daken e ted ni *desert* u Sinai. 2 Ra chuwgad u Refidim ngarbad ngalan e ted ni *desert*
u Sinai, marbad ra pired nga enggin fare Burey nu Sinai. 3 Me yan Moses nga daken e
burey ni ngar mada'gow Got.
Me non SOMOL u daken e burey nga but' ngak Moses ni ga'ar, "Mog ngak piyu Israel,
ni aram e pi'in owchen Jakob: 4 Ni gur e muguy e n'en ni kug rin', gag SOMOL, ngak piyu
Egypt nge rogon ni gu chubiymed nggu fekmed ngog ngaray, ni bod ba arche' ni *eagle* ni
tay fak nga daken pon ngi i fek. 5 Fa'an gimed ra fol rog ngam ayuweged fare m'ag rog,
ma gimed ra par ni kam manged girdi' rog. Fayleng ni polo' e bmilfan ngog, machane
bay mpired ni gimed e girdi' ni kug mel'egmed ni ngam manged girdi'eg, 6 bay mpired
ni gimed girdi'en ba nam ni gimed be pigpig ngog ni kam manged prist, ma kemus ni
gag e ke mil suwmed ngog. Ireray e n'en nthingar mog ngak piyu Israel." 7 Ma aram me
yan Moses nge pining e pi'in yad ma yog e thin rok piyu Israel ngar mu'ulunggad, me
weliy ngorad urngin e pin'en nike weliy SOMOL ngak ni ngar rin'ed. 8 Me fulweg fapi
girdi' ni gubin nta'abyay ni lungurad, "Bay gu rin'ed urngin e tin keyog SOMOL." Me
weliy Moses e tin keyog fapi girdi' ngak SOMOL.
9 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Bay gub ngom u fithik' e manileng nib dub'ag, nge
rung'ag e girdi' nu Israel lamag ni gu be non ngom mu ur pired ni gubin ngiyal' nib riyul'
u wun'rad e tin bay u mog." Me weliy Moses ngak e girdi' e tin keyog SOMOL ngak. 10 Me
ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mman ngak e girdi' ngamog ngorad ngar be'ech nigedyad e
daba' nge gabul ni fan ko liyor. Thingar ra maluk niged e mad rorad, 11 nge langlath ma
kar mu'gad. Rofen nem e gag SOMOL e bay gub nga but' nga daken e Burey ni Sinai, mu
rom e bayi guyeg e girdi' ni gubin riy. 12 Thingar mu tay e mathil nib liyeg e re burey

19:5 Deu 7:6; 14:2, 21; 26:18; Tit 2:14; 1 Pe 2:9; Rev 1:6; 5:10

nem ko gin ni nge mus e girdi' ngay, ma gog ngorad ni dab ranod nga daken e re burey nem fa ra chugurgad ngay. Ya en nra math ko fare burey e yira li' nge yim'; 13 ni aram e thingar ni malangnag ara nip' nga gan e gat'ing, nge dabi math be' ngak. Re bugithin ney e fan ngak e girdi' nge gamanman; thingar nli'rad ngarm'ad. Machane nap'an ni yira thoy e yabul, ma aram e nge yan e girdi' nga daken fare burey."

14 Me yib Moses u daken fare burey nga but' me yog ko girdi' ni ngar fal'eged rogorad ni fan ko fare liyor. Miyad maluknag e mad rorad, 15 me ga'ar Moses ngorad, "Nge taw ko langlath ma kam mu'gad ma dabki par be' nge le'engin nge mada' ko rofen nem."

16 Me kadbul ko rofen ni man e dalip ngay mi i chub e dirra' ma be mat e uluch u daken e re burey nem, ma ke m'ag bangi manileng nib dib'ag daken, ma be yan laman ba yabul ni yibe thoy ni ba ga' laman. Ma urngin e girdi' ni yad bay u rom e ur t'on gad ko marus. 17 Me gafaliy Moses e girdi' nga wuru' e gin yad be par riy ngranod ni ngar mada'gad Got, mranod ra sak'iygad nga enggin fare burey. 18 Ma fare Burey ni Sinai e ke ing e ath ni polo', ni bochan e ke yib SOMOL u lang nga but' nga daken u fithik' e daramram. Me yan e ath riy ngalang ni bod e ath u ba tafen e nifiy, me rur fare burey nib almarin. 19 Mi i ga' laman fare yabul ni be thow. Me non Moses, me fulweg Got lungun nga lingan e dirra'. 20 Me yib SOMOL nga but' nga daken e Burey ni Sinai. Me pining Moses ni nge yib ngak nga daken p'ebugul fare burey, me yan Moses ngalang. 21 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mman nga but' ngam ning chiylen ngak e girdi' ni dab ra th'abed e mathil ni ngarbad ngar guyed gag, ya ra yim' bo'or i yad. 22 Ya mus ko pi prist ni yad ra yib nga to'obeg ma thingar ra machalbog niged yad, ya ra danga' ma gu ra gechig nagrad."

23 Me ga'ar Moses ngak SOMOL, "Dabiyag ni nge yib e girdi' ngalang, ya kamog ngomad ni nggu ted e re burey ney nib thothup ma nggu ted e mathil nib liyeg. 24 Me ga'ar SOMOL ngak, "Mman nga but' ngam fek Aron nge un ngom ngam bow ngaray ngog nga daken e burey. Ma pi prist nge girdi' nu Israel e thingar dab ra th'abed e mathil ngarbad ngog ngaray nga daken e burey, ya gu ra gechig nagrad." 25 Me yan Moses u daken e burey nga but' nge weliy fapi thin ngak e girdi'.

20

Fa Ragag i Motochiyel (Deuteronomy 5:1-21)

1 I Got e weliy urngin e pi thin ney. I ga'ar, 2 "I gag fare SOMOL ni Got romed ni gu fekmed nga wuru' yu Egypt, ni aram e gin ni um sibgad riy.

3 "Dariy yugu reb e kan ni nge mang got romed, ya kemus ni gag.

4 "Dab mu ngongliyed ya'an ban'en u tharmiy fa daken e fayleng fa fithik' e ran u tan e but'. 5 Dab mu siro'gad ara mu pigpiggad ngorad; ya gag fare SOMOL ni Got romed, mi gag ba Got ni gu ba talyeg. Gu ra fek e gechig i yib nga daken e pi'in yad be fanenikayeg nge nga daken pifakrad nge mada' ko bin dalip e mfen. 6 Machane pi'in ni gu bt'uf rorad ma yad ma fol ko pi motochiyel rog e gu ra dag e t'ufeg rog ngorad ni bbiyu' e mfen.

7 "Dab i un fithingag u l'ugunmed ni yugu dariy fan, I gag fare SOMOL ni Got romed, e gu ra gechignag e pi aromed ni be dariy fannag fithingag.

8 "Mu ted fan e *Sabbath* mi gimed tay nib thothup. 9 Thingar mmuruwliyed urngin e maruwel romed u lan nel' e rran, 10 machane bin medlip e rran e rran ko toffan ni kan ognag ngog. Re rran nem e dariy be' nra maruwel — ni gur, nge pifakam, nge pi sib rom, nge gamanman rom, ma ku arita' e girdi' nu bang nma par u lan e binaw romed. 11 I Gag SOMOL e gu ngongliy e tharmiy, nge but', nge day, nge urngin ban'en ni ba' riy u lan n'el

19:12 Heb 12:18–20 **20:4** Exo 20:23; 34:17; Lev 19:4; 26:1; Deu 4:15–18; 5:8; 27:15 **20:5** Exo 23:24; 34:6, 7; Deu 4:24; 5:9, 10; 7:9 **20:7** Lev 19:12; Deu 5:11 **20:8** Exo 23:12; 31:12–17; 34:21; 35:2, 3; Lev 19:3; Deu 5:12–15

e rran, me rofen ni gaman e medlip ngay mu gu toffan. Aram fan ni gag SOMOL e kug fal'eg wa'athan e re rran nem ma kug tay nib thothup.
12 "Mu liyor ko chitamam nge chitinam nge n'uw nap'an ni mu par ko gi binaw nike
pi' SOMOL ni Got rom ngom.
13 "Dab mu li' be' ngem'.
14 "Dab mu pirew be' ni gathi mabgol rom.
15 "Dab mmoro'ro'.
16 "Dab mu t'ar e thin nga daken be'.
17 "Dab mu chogownag e naun rok be', ara le'engin', ara sib rok, garbaw rok, dongki
rok; ara ara tin bay rok."

Marus ni tay e girdi'
(Deuteronomy 5:22-33)

18 Fa'ani rung'ag piyu Israel lingan e dirra' nge laman e yabul ni be thow ni ba ga'
laman, miyad guy e uluch ni be matmat nge re burey nem ni be gabulbul e ath riy, mu
ur da'da'gad ko marus miyad sak'iy u urel riy. 19 Me lungurad ngak Moses, "I gur e ngam
non ngomad nggu rung'aged; ya fa'anra nge non Got ngomad, ma nggu m'ad nriyul'."
20 Me ga'ar Moses ngak piyu Israel, "Dab mu rusgad; ya kemus ni nge yib Got ni nge
sikeng nagmed me tay madgun nga lanin'med, ya nge dab kum denengad." 21 Machane
me yigi par e girdi' ni yad ba sak'iy u urel, ma kemus ni Moses e yan nga to'oben fa gi
manileng nib talumor ni aram e gin ni ba' Got riy.

Pi motochiyel ni murung'agen e Altar

22 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, mog ngak e girdi' nu Israel ni nge lungum, "Kam
guyed nga owchemed ni gag SOMOL e kug non ngomed u tharmiy. 23 Dab mu
ngongliyed boch e got ni silber nge gol ni ngam puthuyed ngog ngu'um ted fan. 24 Mu
ubungyed e altar rog ni but', mi gimed tay e pi maligach ni ngan orfeg nga daken, ni
bogi saf nge garbaw ni maligach ngog, nge pi maligach ko gapas u thildad. Ma gu ra yib
ngomed nggu fal'eg wa'athmed u gubin yang ni kug turguy ni ngu'um meybilgad riy
ngog. 25 Ma fa'an gimed ra ngongliy e altar rog ko malang, ma dab mu flaged ko malang
ni kan puy, ya fa'an gimed ra fanay e talin e maruwel ni chisel ngay ma aram e kam alit
niged. 26 Dab mu toyed e altar rog ni bay e tawo' ni yan ngay; ya fa'an gimed ra ngongliy,
ma gimed ra yan riy ngalang me m'ug e gin nib ta'ay i dowmed nga daken.

21

Murung'agen e pi sib
(Deuteronomy 15:12-18)

1 "Mu pi' e pi motochiyel ni ba'aray ngak piyu Israel: 2 Fa'an ga ra chuw'iy be' nib
Hebrew ni nge mang sib rom, ma nge pigpig ngom ni nel' e duw. Ma fa'ani gaman e
bin medlip e duw ngay ma ngam pag nge yan nike puf rogon ndariy ban'en ni nge pi'
puluwon. 3 Fa'anra yib ni sib rom ni dawri mabgol ma ta'boch me mabgol, mra pig ni
nge yan ma dabi fek le'engin nge un ngak; machane fa'anra yib nib mabgol ni nge sib
rom, mra yan mra fek le'engin nge un ngak. 4 Ma fa'anra masta rok e ke pi' be' ni bpin
ngak ke le'engiy ma ke diyennag e bitir ni ppin nge pagel, ma fare pin ni le'engin nge fapi
bitir e bmil farad ngak fare masta, ma fare mo'on e nge yan ni ma'agirag ir. 5 Machane
fa'anra tamilangnag fare mo'on ni sib ni nge yog ni bt'uf fare masta rok, nge bpin rok,
nge bitir, ere dabun ni ngan pag nge yan. 6 Ma aram ma nge fek e masta fare sib i yan

20:12 Mat 19:18, 19; Mrk 10:19; Luk 18:20 **20:12** Lev 19:3; Deu 5:16; Mat 15:4; Mrk 7:10; Efe 6:2 **20:14** Lev 20:10; Deu 5:18; Mat 5:27; Rom 7:7 **20:15** Lev 19:11; Deu 5:19 **20:16** Exo 23:1; Deu 5:20 **20:17** Deu 5:21; Rom 7:7 **20:25** Deu 27:5, 6 **21:2** Lev 25:39–46; Deu 15:12–18

nga mit Got u tagil' e meybil. Me sak'iynag nga dow e ren u langan e mab nge kuruf tel. Ma aram e nge sib rok fare masta u n'umngin nap'an e yafos rok.

7 "Fa'anra pi' be' nib mo'on be' ni bpin ni fak nchuway' nge mang sib, ma dab ni pag
e re pin nem nge yan, ni bod e sib ni pumo'on. 8 Fa'anra chuw'iy be' reb e sib ni bpin
nike leamnag ni nge le'engiy, ma ta'boch me pir'eg nde adag fare pin', ma thangri pag
e chitamngin fare pin ngki yib i bayuliy nge fulweg. Ya dariy mat'wun fare masta ni
nge pi' fare pin nchuway' ngak be' u reb e nam, ya de fel' e ngongol rok ngak fare pin.
9 Fa'anra chuw'iy be' nib mo'on ba sib ni bpin ni nge le'engiy fak ni pumo'on, ma nge
ayuweg ni bod be' ni bpin ni fak. 10 Ma fa'anra be' ni pumo'on ni l'agruw le'engin, ma
dabi lichnag e tin ma pi' ko bin somm'on i le'engin, ni ggan nge mad, nge gubin e tin bay
mat'wun fare pin ngay. 11 Ma fa'anra de yag rok ni pi' e pin'ey ngak fare pin, ma thangri
pag nge chuw nike puf rogon ma dabi fek e salpiy ni puluwon.

Pi motochiyel ni murung'agen e ngongol ko ma'angach

12 "En nra li' be' nib mo'on nge yim' e ku yira thang e fan rok. 13 Machane fa'anra kal
riy, ni gathi leam rok ni nge li' nge yim', mrayag ni nge mil nge yan nga bangi ban'en ni
bay gu duwgiliy ni fan ngomed, mu rom e dariy ban'en nra buch rok riy. 14 Machane ra
damumuw be' nge li' be' nge yim' ni leam rok, ma dariyfan nike mil ko altar rog ni nge
dabi buch ban'en rok, ya yira thang e fan rok.

15 "En nra math pa' ngak e chitamngin ara chitiningin, u fithik' e yargal, e yira thang
e fan rok.

16 "En nra iring be' nge pi' nchuway' ara nge mang sib rok, e yira thang e fan rok.

17 "En nra yibil ni nge buch ban'en rok e chitamngin ara chitiningin e yira thang e fan
rok.

18-19 "Fa'anra yibe cham, me gad reb e pumo'on e malang ngak reb e pumo'on, ara
tuguy nge aw nga but', machane de yim', ma dab ni gechignag. Ma fa'anra fare pumo'on
nike maad'ad e par u chob, ni de n'uw nap'an me yag ni nge suwon ngalang nge yan nga
wean ni be kol e sog, ma fare mo'on ni cham, e nge pi' puluwon ko ngiyal' ni be par dariy
ban'en nrayag ni rin', ma nge ayuweg nge taw ko ngiyal' nike gol facha' ke sul nga rogon.

20 "Fa'anra fek be' nib mo'on baley i gek'iy nge pirdi'iy e sib rok ni pumo'on ara bpin,
me yim' fare sib ni ka ngiyal'nem, ma yira gechignag e re mo'on nem. 21 Machane
fa'anra de yim' fare sib u lan reb e rran ara l'agruw e rran, ma dab ku ni gechignag
fare masta. Ya sib rok nike mul u pa', e ireram e gechig rok.

22 "Fa'anra be cham bogi pumo'on miyad bit ngak be' ni bpin nib diyen nge maraggil,
machane ir rok e de maad'ad, ma fa en ni bit' ngak e nge pi' puluwon ni urngin nra yog
figirngin fare pin, ni fa'anra m'ag u wan' e pi tapuf oloboch. 23 Machane fa'anra fare pin
e ke maad'ad, ma gechig riy e puluwon e pogofan e ku pogofan, 24 puluwon reb e lanmit
e ku lanmit, ma reb e nguwol e ku reb e nguwol, ma reb e rifrif u pa'ay e ku reb e rifrif u
pa'ay, ma reb i rifrifen ey e ku reb i rifrefen ey, 25 ma puluwon e mo'oruf e ku mo'oruf,
ma maad'ad e ku maad'ad, ma aban e dumow e ku aban domow.

26 "Fa'anra toy be' nib mo'on lanmit e sib rok ni pumo'on ara ppin nge luf, ma nge pag
fare sib nge chuw nike puf mat'wun nge yan nga puluwon lanmit. 27 Fa'anra t'ar reb i
nguwelen e sib rok ni bpin ara pumo'on ma nge pag fare sib nge chuw nike puf mat'wun
ni puluwon nguwalen nike thay.

Maruwel rok e en ni bay e gamanman ni fak

28 "Fa'anra rugoy ba garbaw ni pumo'on e gagey rok ngak be' ni bpin ara be' ni
pumo'on nge yim', ma ngan malangnag fare garbaw ni pumo'on nge yim', ma ufin riy
e dab ni kay; machane en ni fak fare garbaw e dab ni gechignag. 29 Machane fa'anra

---

21:12 Lev 24:17; Deu 5:17; Mat 5:21 **21:13** Num 35:10–34; Deu 19:1–13; Jos 20:1–9 **21:16** Deu 24:7 **21:17** Lev 20:9; Mat 15:4; Mrk 7:10 **21:23** Lev 24:19–20; Deu 19:21; Mat 5:38

re garbaw ni pumo'on nem e ba tamacham ngak e girdi' ma ke yo'or yay ni kanog ngak e en ni fak, machane dar yin' nga chumol — ma aram e fa'anra li' be ni bpin ara be' ni pumo'on nge yim', ma yira malangnag nge yim', mu ku yira thang e fan rok e en ni fak. 30 Machane, fa'anra facha' ni fak fare gamanman e nge pi' puluwon ni bochane nge ayuweg e pogofan rok, ma thangri pi' puluwon ni ga'ngin ni kanog. 31 Fa'anra rugoy ba garbaw ni pumo'on e gagey rok ngak bbulyel ara bochi pagel ma ku ta'ab motochiyel e yira fanay. 32 Fa'anra rugoy fare garbaw ni pumo'on e gagey rok ngak ba sib ni pumo'on ara bpin, ma en ni fak fare garbaw e nge pi' puluwon ngak e en sib rok facha' ni guyey e salpiy ni silber, ma fare garbaw ni pumo'on e yira malangnag nge yim'.

33 "Fa'anra chuweg be' nib mo'on e upong u daken ba low ara fu'og reb e low ma de upunguy, me mul ba garbaw ni pumo'on ara ba gamanman ni dongki nga langgin, 34 ma en ni fu'og fare low nde upnguy e thangri pi' puluwon fare gamanman ngak e en ni fak, me par fare gamanman nike yim' rok. 35 Fa'anra li' ba garbaw rok be' yug reb e garbaw ku be' nge yim', ma fagali pumo'on e ngar pi'ew nchuway' e bin kabfos miyow f'oth e salpiy riy, ma aram miyow f'oth e ufin ko bin nike yim e gamanman. 36 Machane fa'anra yi manang nib tacham fare garbaw ma en ni fak e de tay nga chumol, ma thangri fulweg labgen ni reb e garbaw ni kabfos, machane nge par rok fa bin ke yim' e gamanman.

22

Murung'agen e tin ni yira fulweg labgen

1 "Fa'anra iring be' ba garbaw fa ba saf nge li' ngem' ara pi' nchuway', ma thangri fulweg labgen nra ta'reb e garbaw ma lal e garbaw, mra ta'reb e saf ma aningeg e saf ni nge tay nga luwan. 2-4 Thangri fulweg labgen e tin ke iring. Ma fa'anra dariy ban'en rok nrayag ni nge tay nga luwan ma ir e yira pi' nchuway' nge mang sib nge yan nga luwan e n'en ke iring. Demturug ko mang gamanman e ke iring, ko ba garbaw, dongki, ara ba saf ni fa'an yira pir'eg ni kabfos u fithik' e tin nib milfan ngak, ma nge fulweg labgen fare gamanman ni l'agruw e nge tay nga luwan.

"Fa'anra ni pir'eg ba mororo' nike sifthiy e naun nnep' ke yan nga langgin min li' nge yim', ma en ni li' nge yim' e de buch e rok ko mthang pogofan nike tay. Machane fa'anra buch ni rran, ma facha' nike thang e pogofan e bbuch e rok ko mathang pogofan ni tay.

5 "Fa'anra pag be' e gamanman rok ngar ked e pan u daken bangi flang ara bang i milay' ni *grape*, mikyad thum' nga daken e woldug rok yugu be' ngar ked wom'ngin, ma thangri sulweg labgen e tin ke kay fare gamanman ko tin th'abi fel' e *grape* ni fi'in nge *grain*.

6 "Fa'anra be mo'oruf be' u daken e milay' rok me yan e nifiy u fithik' e pan nge af ko milay' rok be' nge mo'oruf e woldug rok ni *grain* ni be tugul ara tin kan th'ab kan ulunguy nga but', ma en ni tababnag fare nifiy e nge fulweg labgen e mogothgoth nike tay fare nifiy.

7 "Fa'anra pining be' e kefel' ngay ni nge ayuweg e salpiy ara tin ba tolang puluwon ni fen be', min iring e pin'ey u naun rok, ma fa'an yira pir'eg e en nike mororo' ma nge fulweg labgen ni l'agruw yay. 8 Machane fa'anra dan pir'eg e en ni mororo', ma fa en ni i cha'riy fapi chugum nib tolang puluwon e ngan fek i yan nga tagil' e meybil, nge micheg u fithingan Got ni gathi ir e ke iring e chugum ni i cha'riy ni fen facha'.

9 "Gubin pa' e oloboch ni murung'agen e tin nib milfan ngak be' ndemturug ko garbaw, dongki, saf, fa mad, fa demturug e ren'en ni fen be' nike yan nga bang, ma fa gali cha' nra bagyow ma be yog ni ir e fen fa pi chugum, ara fak fapi gamanman e ngan fek row nga tagil' e meybil. Ma cha' rorow nra gagyelnag Got nib buch e rok e nge fulweg labgen fa pin'en ngak bagyow ni l'agruw yay.

10 "Fa'anra pi' be' ba gamanman rok nib dongki, fa ba garbaw, fa ba saf, fa yigub mit e gamanman ngak yug be' ni nge ayuweg, me yim' fare gamanman, fa maad'ad ara yan

nga bang, ma fa'anra dariy be' nra mang mich riy, 11 ma fa cha' e nge yan nga tagil' e
meybil nge micheg u fithingan Got ndawori iring e gamanman rok fa'anem. Ma fa'anra
fare gamanman e dan iring ma cha' ni fak e nge fel' u wan' e tin ke micheg facha', ma
cha' ni i ayweg fare gamanman e dabi fulweg labgen; 12 machane fa'anra kan iring fare
gamanman, ma facha' ni i ayweg fare gamanman e nge fulweg labgen ngak facha' ni
fak fare gamanman. 13 Ma fare gamanman e fa'anra gamanman ni malbach e ke li',
ma thangri fek facha' e gin nike magay ko fare gamanman nge mang mich riy nike li' e
gamanman ni malboch; ma dabi fulweg labgen.

14 "Fa'anra ning be' e gamanman rok be' nge fek ni kura sulweg, me maad'ad ara yim'
fare gamanman nde moy e en ni fak, ma thangri pi' puluwon. 15 Fa'anra bay e en fak
me buch ban'en rok fare gamanman, ma dabi fulweg labgen. Ma fa'anra ba gamanman
ni yibe pi' puluwon ngi i maruwel me yim' ara maad'ad, ma puluwon ni kan pi' ni nge
maruwel e aram e ke yan nga labgen fare gamanman.

16 "Fa'anra bannag be' nib mo'on be' ni bpin, ni dawri nang e pumo'on ma dawor nnog
ni ngar mabgolgow be', ngar pirew ma thangri pi' e machaf ni man mabgol me le'engiy.
17 Machane fa'anra siyeg e chitmangin fare pin ni nge le'engiy fak, ma thangri pi' fare
mo'on puluwon fare pin nrogon yalen puluwon e bpin ni dawri nang e pumo'on.

18 "Mu thanged e pogofan rok ere pin ni tamapig.

19 "Mu thanged e pogofan rok e re mo'on ni kar pirew ba gamanman.

20 "Ma en nra pi' e maligach ngak yugu reb e got ni gathi SOMOL e yira thang e fan rok.

21 "Dab mu gafgow niged ara kireb pa'med nga ba milekag ni be par u fithik'med; ya
gimed e ku'um moyed ni gimed bogi milekag u lan fare nam nu Egypt. 22 Dab mu gafgow
niged e pi'in ke yim' figirngirad ara bitir ni kanim' rorad. 23 Ya fa'an gimed ra gafgow
nagrad, nri yorgad ngalang ngog ni nggu aywegrad, me Gag SOMOL, e gu ra rung'ag
lamrad, 24 ma gu ra damumuw, mug ra li'med u fithik' e mael. Me par le'engmed ni
dakriy figirngirad nge pifakmed ni dakuriy e pi chitamangrad.

25 "Fa'an ga ra pi' e salpiy ngak reb e girdi' rog nib gafgow, ma dab mun' e win rom
ngay ni bod be' ni yima fek e salpiy rok min fulweg ngak nike mun e ris ngay. 26 Fa'an
ga ra fek wuru' e mad rok be' ni mich riy nra fulweg e salpiy nike fek rom, ma thingar
mu fulweg fare mad ngak u m'on ni nge aw e yal', 27 ya karimus e regi mad nma gulgul
ngay. Fa mang e ka bay rok nra mol me gulgul ngay? Nap'an nra yornag e ayuw ngog,
ma gu ra motoyil ngak, ya gu ma runguy e girdi'.

28 "Dab mu yabi'iy Got, ma dabmog ni nge buch wa'athan e cha' nma gagiyeg nagmed.

29 "Mu pi'ed ngog e tin gimed ma ognag ngog nike taw nga nap'an ko *grain* romed,
wayin, nge gapgep ni *olive*.

"Mu pi'ed ngog e tin ba nganni' u pifakmed ni pumo'on. 30 Miki gimed pi' ngog e tin
ba pumo'on ma ba nganni' u pifak e garbaw nge saf romed. Mu paged e bin nganni' ni
pumo'on nge par ko chitiningin ni medlip e rran, ma rofen nra gaman e meruk e rran
ngay mi gimed pi' ngog ni maligach.

31 "Gimed e tirog e girdi', e thingar dab mu ked ufin ba gamanman nike li' e gamanman
ni malboch; mu pi'ed ko pilis.

23

Mat'aw nge yal'uw

1 "Dab mu weliyed i yan murung'agen ban'en nde riyul', ma dab mu folgad ngak be'
nib kireb e rok ngam micheged ban'en nde riyul. 2 Dab mu uned ko kireb ni bochan e
aram rogon nima rin' e tin yo'or e girdi', ara mu'uned ngorad ngan micheg ban'en nde

22:16 22:16, 17; Deu 22:28, 29 **22:18** Deu 18:10 **22:19** Lev 18:23; 20:15, 16; Deu 27:21 **22:21** Exo 23:9; Lev 19:33, 34; Deu 27:19 **22:25** Lev 25:36, 37; Deu 23:19, 20 **22:28** Act 23:5 **22:31** Lev 17:15 **23:1** Exo 20:16; Lev 19:11, 12; Deu 5:20

riyul' nge dabi gagyel e tin nib mat'aw. 3 Dab mu laniyan' ngak be' nib gafgow u nap'an
ni yibe pithig e oloboch rok.
4 "Fa'anra chey ni mu guyed e garbaw ara gamanman ni dongki rok e to'ogor romed
nike thay ko gaf, mi gimed sulweg ngak. 5 Ma fa'anra kam guyed fare dongki rok fa'anem
nike aw nga but' u tan gilban nib tomal, mi gimed ayuweg nge sak'iy bayay; dab mu
feked owchamed rok ngam marod.
6 "Dab mu siyeged mat'wun be' nib gafgow, nnap'an nra yib nga tafen e puf oloboch.
7 Dab mu tungyed e thin nga daken be', ma dab mu thanged e fan rok e en ni bfel' e rok,
ya gu ra gechignag e en ni rin' ban'en ni ararogon. 8 Dab mu faned puluwon e sasalap,
ya puluwon e sasalap ni yima fek e ma ning lan owchey ko tin nib yal'uw, mma kirebnag
e tin be nameg e pi'in ni bfel' e rorad.
9 "Dab mu gafgow niged ba milekag; gimed manang fan laniyan' be' nib milekag, ya
um moyed ni gimed e milekag u lan yu Egypt.

Duw ni medlip nge rofen ni medlip

10 "Nel' e duw ni ngam wolduggad u daken e but' romed ma gimed be t'ar wom'ngin.
11 Machane bin medlip e duw ngay e ngam paged e but' nge toffan, ma dab kum t'ared
wom'ngin e woldug ni kabay riy, ya nge kay e pi'in gafgow u fithik'med. Ma tin yad ra
pag riy e nge kay e gamanman ni malboch. Ku aray rogon ni ngam rin'ed ko yungi milay'
romed ni *grape* nge gek'iy ni *olive*.
12 "Nel' e rran ni ngam muruliyed e maruwel romed, machane rofen ni medlip ngay e
ngam toffangad, ya nge yag ni toffan e pi sib, nge pi milekag ni yad be maruwel romed,
nge pi gamanman romed.
13 "Mmotoyilgad nga urngin ban'en ni Gag SOMOL e gog ngomed. Dab mmeybilgad
ngak yugu boch e got; mus nga fithingrad ndabi un u l'ugunmed.

Fa dalip i madnom ni nthabi ga'
(Exodus 34:18-26; Deuteronomy 16:1-17)

14 "Ra reb e duw ma dalip e madnom ni ngam ngongliyed ni ngam tedfag riy.
15 Thingar mu ayweged e Madnom ko Flowa Ndariy e Is Riy; ni bod rogon ni gog ngomed,
ni ngam ked e flowa ndariy e is riy u lan medlip e rran ko fangiyal ni kan turguy u lan
e pul ni *Abib*, ya aram e re pul ni mu chuwgad u lan yu Egypt. Dariy be' ni nge yib nga
p'eowcheg ni nge liyor ngog ni dariy ban'en u pa' ni nge pi' ni maligach.
16 Mu madnom niged e Madnom ko T'ar Wom'ngin e Woldug ko ngiyal' ni kam
tababgad i t'ar wom'ngin e woldug romed.
"Mu madnom niged e Madnom ko Nochi Na'un, ko ngiyal' ni gimed ra kunuy
wom'ngin e woldug romed. 17 Dalip i madnom ney u reb e duw e thangri yib gubin e
pumo'on romed i liyor ngog, i Gag SOMOL ni Got romed.
18 "Dab mu og niged e flowa ngog ni bay e is riy u nap'an ni gimed ra pi' e maligach
ni gamanman ngog. Mam ko fapi gamanman ni kan maligachnag ngog u nap'an e pi
madnom ney e dab mu paged nge af ko kadbul.
19 "Gubin e duw mu'um feked i yib nga naun rok SOMOL ni Got romed e tin som'on e
grain romed ni ka mu t'ared.
"Dab mu lithed ba fak e saf, fa ba fak e kaming u fithik' i logowen thuthun e chitiningin.

Boch e Michmich nge Gafal

20 "Bay gu l'oeg ba engel nge m'on romed ni ngi i yororiymed nnap'an ni gimed be
milekag ma nge fekmed i yan ko fa gin kug fal'eg rogon. 21 Mmotoyilgad ngak mi gimed
fol rok. Dab mu togopluwgad ngak, ya dabi kadan' romed; ma be un ngomed ni aram

---

23:3 Lev 19:15 **23:7** Exo 20:16; 23:1 **23:9** Exo 22:21; Lev 19:33, 34; Deu 24:19 **23:10** Lev 25:1–7 **23:12** Exo 20:8–11; 31:15–17; 34:21; 35:2; Deu 5:12–15 **23:14** Exo 34:22–24; Lev 23:1–44; Deu 16:1–17 **23:19** Exo 22:29; 34:26; Deu 26:2–11; 14:21

gag. 22 Machane fa'an gimed ra fal'eg e motoyil ngak mi gimed rin' urngin ban'en ni
kugog ni ngan rin', ma aram e gu ra cham ngak urngin e to'ogor romed. 23 Angel rog e
bay i m'on romed nge fekmed i yan ngalan e nam rok piyu Amor, Hitt, Periz, Kanaan,
Hiv, nge yu Jebus, ma bay gu thirif girdi'en e pi nam ney u but'. 24 Dab mu siro'gad ara
mmeybilgad ara mu pigpiggad ngak e pi got rorad. Ma dab mu uned ko pi yalen e taliw
rorad. Mu thirifed e pi got rorad u but' mi gimed t'ar nga but' e yu raba' i malang rorad
nib tabgul. 25 Fa'an gimed ra pigpig ngog, i Gag SOMOL ni Got romed, mu gu ra fal'eg
wa'athmed ko ggan nge ran, mu gu chuweg urngin mit e m'ar romed. 26 Dariy be' ni bpin
u lan e nam romed nra maraggil ara par ndabiyag ni nge fakay e bitir. Bay gu n'uwnag
nap'an e yafos romed.

27 "Bay gu tay e pi girdi' ni yad be togopluw ngomed ni kar rusgad ngog; bay gu tay
e pi girdi' ni gimed be cham ngorad nike wagagey lanin'rad, ma bay gu gagiyegnag
urngin e to'ogor romed ngar chelgad u but' ngar milgad romed. 28 Bay gu k'ar mrus ko
pi to'ogor romed nib tomgin; bay gu tuluf piyu Hiv, piyu Kanaan, nge piyu Hitt, nnap'an
ni gimed be yan i yan nga m'on. 29 Dab gu tulufrad ni yad gubin u lan ta'reb e duw; ya
fa'an gu ra rin', mra par e but' ndakuriy be' u daken, ma yug ra yo'or e gamanman ni
molboch ngomed. 30 Ere bay gu tulufrad ni boch'uw mboch'uw, nge taw ko ngiyal' ni
kam yo'orgad ngam tafnayed e re binaw nem. 31 Ma bay gu tay e mathil ko *Red Sea* nge
mada' ko day ko pi Filistine, me yan e mathil u daken e ted ni *desert* nge mada' ko lul' nu
Eufrates; ma bay gu pi' girdi'en fare binaw nga pa'med ngam tulufedrad nga wuru' fare
binaw. 32 Dab mu fal'eged e tha' u thilmed nge pi girdi' nem ara pi got rorad. 33 Dab mu
paged e pi girdi' nem ngar pired u lan e nam romed; ya fa'an gimed ra pag, ma yad ra
waliymed ngam denengad nib togopluw ngog. Ma fa'an gimed ra tayfan e pi got rorad,
mra mang ba wup' ngam awgad ngay."

24

Fare M'ag nni pag e hang ngay

1 Ma ke ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mired Aron, nge Nadab, nge Abihu, nge medlip
i ragag u fithik' fapi girdi' ni yad ma yog e thin rok piyu Israel nga daken e burey; ma
nap'an e ki gimed bay nga orel, mi gimed siro' nga but' ni gimed be liyor. 2 Kemus ni gur
e ga ra yib nga to'obeg; ma dariy bagyad e pi'in kar uned ngom nra yib nga to'obeg, ma
tin ke magey e girdi' e dab ra uned nga daken e burey."

3 Me yan Moses nge weliy ngak e girdi' urngin e tin ngan rin', nge urngin e pi
motochiyel rok SOMOL. Me fulweg urngin e girdi' nta'abyay ni lungurad, "Bay gu rin'ed
gubin e tin keyog SOMOL ni nggu rin'ed." 4 Me yoloy Moses nga but' urngin e tin keyog
SOMOL ni nge rin' e girdi' nu Israel. Me od Moses nri kakadbul, nge ubung ba altar u
enggin fare burey, me suweg ragag nge l'agruw i malang, nra reb fapi malang ma fen
reb fa ragag nge l'agruw i ganong nu Israel. 5 Ma aram me l'oeg e pagel nu Israel ngar
pi'ed e maligach ni ngan urfiy ni polo', ma ku er rogon nra li'ed e garbaw ni ngan pi' ni
maligach ngak SOMOL, ni fan e nge aw e gapas u thilrad nge Got. 6 Me fek Moses baley u
racha'en fapi gamanman nge tay ngalan yu raba' i dabiy; me wereg e tin ke magey nga
daken e altar. 7 Me fek fare ke babyor ni babyoren fare m'ag u thilin Got nge piyu Israel
nge be'eg ngak piyu Israel ni ba ga' laman, me ga'ar piyu Israel, "Bay gu rin'ed urngin e
tin keyog SOMOL ni nggu rin'ed; bay gu folgad rok." 8 Me fek Moses fa yu raba' i dabiy
ni bay e racha' riy nge wereg e racha' riy nga daken piyu Israel. Me ga'ar, "Ireray fare
racha' ni hang ko fare m'ag ni ngongliy SOMOL u thilmed u nap'an ni pi' e pi motochiyel
ney."

24:8 Mat 26:28; Mrk 14:24; Luk 22:20; 1 Kor 11:25; Heb 9:20; 10:29

9 Me yan Moses, Aron, Nadab, Abihu nge fa melip i ragag e pi'in yad ma yog e thin rok
piyu Israel nga daken fare burey, 10 miyad guy fare Got rok piyu Israel. Tan e rifrif u ay
e ba' ban'en riy ni bod ba wo' nni gad ko malang ni *sapphire*, ni ra'en e bod feni mak'ef
lanelang. 11 Got e de bit' ngak fapi pumo'on ni yad ma yog e thin rok piyu Israel; ra guyed
Got, ma aram miyad abich miyad garbod u ta'bang.

Moses u daken e burey ni Sinai

12 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Moy ngog nga daken e burey ngam par u roy. Ya nggu
pi' ngom fa gal yang i malang ni kug yoloy ni bay fapi motochiyel riy nge tin ngan rin',
ni kug yoloy ni nge fonownag e girdi' nu Israel." 13 Me fal'eg Moses rogon, ma ku aram
rogon ni rin' e tapigpig rok i Joshua, miyow yan nga daken e burey rok Got. 14 Me ga'ar
Moses ngak fapi pumo'on ni yad ma yog e thin, "Mu son niged gamow u roy nge mada'
ko ngiyal' ni bay gu sulow riy. Nge par Aron nge Hur romed u roy; ra yib e oloboch nga
puluwon be' ni ngan pithig me yan ngorow."
15 Me yan Moses nga daken e burey, me ing e manileng fare burey. 16 Me yib ram'en
SOMOL nga daken e burey ni Sinai, me ing fare gi manileng e re burey nem ni nel' e rran.
Me chirofen ni medlip e rran ngay me non SOMOL ngak Moses u lukngun fa gi manileng.
17 Ma piyu Israel e yad be guy maluplupen SOMOL ni bod ba nifiy ni be daramram u
daken p'ebugul e re burey nem. 18 Me yan Moses ngalang ko fare burey nge chuw nga
fithik' fare gi manileng. Me par u rom ni aningeg i ragag e rran nge nep'.

25

Pin'en ni yima ognag ni fan ko fare Tent nib thothup
(Exodus 35:4-9)

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 2 "Mog ngak piyu Israel ngar og naged ban'en ngog.
Demturug ko mang e ba'adag be' ni nge pi' ngog ma ga fek. 3 Pin'ey ni ngan ognag e:
gol, silber, nge wasey ni *bronze*; 4 nge mad nib wechwech, nge bunu'en e saf nib ra'en
mak'ef, nge *purple*, nge row, nge mad nni lifith ko bunu'en e kaming; 5 nge keru' e saf
ni pumo'on ni kan k'ad ko row; nge keru' e kaming; nge ren ko gek'iy ni *acacia*; 6 nge
gapgep ni fen e magal; nge pi *spices* ni fen e mathiy ko en ni nge yan nga reb e liw ma
fen e pin'en ni bfel' bon ni yima urfiy; 7 nge malang ni *carnelian* nge ku boch e churwo'
nib tolang puluwon ni ngan gabdiy ko fare *efod* u daken ngorngoren e mad ko fare Prist
ni Th'abi Ga'. 8 Ma pi girdi' nir e thingar ra ngongliyed ba *Tent* nib thothup ni tagal'ig,
ya nge yag ni ug par u fithik'rad. 9 Ngar ngongoliyed nge urngin gathon nrogon ni bay
gudag ngom.

Fare Kahol ko M'ag
(Exodus 37:1-9)

10 "Mu ngongliyed ba Kahol ko ren ni *acacia*, ni aningeg i ragag nge lal e inch
n'umngin, ma rliw' nge medlip e inch radan, ma rliw' nge medlip e inch tolngin. 11 Mi
gimed gabdiy e gol ni go' gol u langgin ngu wuru', miki gimed ayliy marichlen nib dub'ag
ni gol ni go' gol ni de ma'athuk ban'en ngay. 12 Mi gimed ngongliy aningeg i luwaw nib
ga' mab gol ni fan ko feak mi gimed ayliy nga aningeg raba' i ay, ni l'agruw nga barba'
ma l'agruw nga barba'. 13 Mi gimed ngongliy ruwley i mat' ko gek'iy ni *acacia* ni kani
ing ko gol 14 mu yuy'ed fagal ley i mat' ngalan fapi luwaw ni bay u barba' ngu barba'
fare Kahol. 15 Gal ley i mat' ney e nge par u lan fapi luwaw ndab kun luf. 16 Mi gimed tay
nga langgin fare Kahol fa gal raba' i malang ni bay gu pi' ngomed, ni kug yoloy fa ragag
i motochiyel nga daken.
17 "Ma upongen fare kahol e ngam ngongliyed ko gol ni go' gol, ni aningeg i ragag nge
lal e inch n'umngin, ma rliw' nge medlip e inch radan. 18 Mi gimed ammanag e gol ngeb
ya'an l'agruw i Kerubim riy, 19 ni reb nga taban u baler fare upong, ma reb nga taban u

baler. Mu ngongliyed niyow ba peth ko fare upong. 20 Fa gali kerubim e ngan tayrow ni
yow ba sabal u daken fare upong, ma bpuf porow nike fanay daken fare upong. 21 Mu
ted nga langgin fare Kahol fagali yang i malang ni kan yoloy mi gimed ayliy upongen
nga daken. 22 Bay gu mada' nagmed u rom u daken upongen fare kahol, mu rom u thilin
fa gali kerubim e bay gu pi' riy ngomed urngin e motochiyel rog ni fan ngak e girdi' nu
Israel.

Fare tebel ntagil' fare flowa ni kan ognag ngak Got
(Exodus 37:10-16)

23 "Mu ngongliyed ba tebel ko ren ni *acacia* ni guyey nge nel' e inch n'umngin, ma
ragag nge meruk e inch radan, ma rliw' nge medlip e inch tolngin. 24 Mi gimed ing wuru'
ku gol ni go' gol, mi gimed liyeg e gol nib dub'ag u mirichlen. 25 Mi gimed puthuy bang e
ren ni dalip e inch radan ni nge liyeg. Mi gimed ing ko gol mirichlen e gi ren nem. 26 Mi
gimed ngongliy aningeg i luwaw nib ga' maba gol, ra reb fa aningeg i tabthung min tay
reb ngay, ko gin ni bay reb i ay riy. 27 Pi luwaw nem e ngan tay nib chugur nga mirichlen
fare tebel, ya ngi i kol fagal ley i mat' ni yima kol ngu'un chibiy fare tebel ngay. 28 Mu
ngongliyed fagal ley i mat' ko ren ni *acacia* min ing wuru' ko gol. 29 Mi gimed ngongliy
e yu raba' i plet ni fen e *incense*; nge boch e kap, nge boch e melor nge boch e dabiy
ni fen e wayin ni yima ognag ngak Got. Urngin e pin'ey ma ngam ngongliyed ko gol ni
dabi ma'athuk ban'en ngay. 30 Fare tebel e ngam ted nga m'on ko fare Kahol ko M'ag,
mu daken e re tebel ney e gubin ngiyal' ni ngi i par riy fare flowa nib thothup ni kan pi'
ngog.

Fare tagil' e magal
(Exodus 37:17-24)

31 "Mu ngongliyed ba lay i tagil' e magal ko gol ni go' gol. Mu pirdi'iyed e gol nge mang
enggin nge kenggin; ma nunuw riy e ya'an bogi floras nike puf nge tin dawori puf ni
ngkun ngongliy nib peth ko re ley i tagil' e magal ney. 32 Nel' i pa'ngin e re tagil' e magal
ney, ra baraba' i kenggin ma bay dalip i pa'ngin riy. 33 Ra bpa' fa nel' i pa'ngin ma ngan
tay e nunuw riy ni dalip i floras ni bod ya'an e floras ko almond ni tin ndawori puf nge tin
kepuf. 34 Ma kenggin fare tagil' e magal e ngan tay e nunuw riy ni aningeg e floras ni ku
bod ya'an e floras ko almond ni tin ndawori puf nge tin ke puf. 35 Mra l'agruw pa' fa nel'
pa' i gek'iy ma bay reb e floras u enggin ni dawori puf. 36 Pi floras ndawori puf ni nunuw
riy nge yupa' i papa'ngin, nge fare tagil' e magal e ba peth nta'bang i gol nni pirdi'iy. 37 Mi
gimed ngongliy medlip i magal ni fen fare tagil' e magal, ngam ted nga p'ebgul ni be gal
ram'en nga m'on. 38 Mu ngongliyed e pi fen e mthang magal riy nge pi plet riy ni gol ni
go' gol. 39 Medlip i ragag nge lal e pawn e gol ni go' gol ni ngam ngongliyed e re tagil' e
magal ney ngay nge urngin e tin mama'en. 40 Mu tiyan'med ngam ngongliyed ni bod e
re ya'an ni kug weliy rogon ngomed u daken fare burey.

26

Fare Tent ni bay u p'eowchen SOMOL
(Exodus 36:8-38)

1 "Mu kum ngongliyed langgin e *Tent* rog nib Thothup nga ragag yang i mad ni *linen*
nib wech nni uneg bunu'en e saf ngan lifith nga fithik', ni kan k'ad nib ra'en mak'ef,
purple, nge row. Mi gimed sisyunag ya'an bogi kerubim nga daken. 2 Ngam ngongliyed
e yungi mad ney ni ta'reb ga'ngin, ra bang ma ragag nge aningeg e yard n'umngin, ma
l'agruw e yard radan. 3 Mu puthuyed lal yang fapi mad nga mup'ed nge yib ta'bang i
mad riy, ku arrogon ni ngam rin'ed ko lal yang ni kabay. 4 Mu ngongliyed yuchi upol ko
mad nib ram'en mak'ef ngam ted nga taban bang nge bang fa gal yang i mad. 5 Ra bang

25:30 Exo 39:36; 40:23; Lev 24:5–9 **25:40** Act 7:44; Heb 8:5

fa gal yang i mad ma wugem e nochi upol ni ngam ted u taban. Yuchi upol nem ni bay
u taban fa gali yang i mad e bpapluw. 6 Mi gimed ngongliy wugem yochi lam ni gol ni
ngu'un the' ko fa yochi upol nge peth fa galyang i mad nga ta'bang.
7 "Mu ngongliyed ba upong ko *Tent* ni ragag nge ta'reb yang e mad ni ngan lifith ko
bunu'en e kaming. 8 Mu lifithed ni ta'reb ga'ngin ni gubin yang, ra bang ma ragag nge
lal e yard n'umngin, ma l'agruw e yard radan. 9 Mu puthuyed lal yang nga ta'bang nga
mup'ed nge yag bang riy nib ga'. Ma fa nel' yang nike magey e ngkum puthuyed nga
mup'ed nge par ni ta'bang nib ga'. Ma fagi mad u taban ni gamen e nel' ngay e ngan t'ar
u lukngun min paluweg ko mab ko *Tent*. 10 Ma ku ra bang fa gal yang i mad nib ga' ma
ku wugem e yuchi upol ni ngan tay nga ta'ab raba' i rochlen. 11 Miki gimed ngongliy ko
wasey ni *bronze* wugem i lam ngam they'ed ko fa yuchi upol ni bay ko fa gal yang i mad,
nge peth nge par nib ta'bang. 12 Ma lukngun fagi mad e ngan pag ko leyni wuryal ko fagi
Tent. 13 Ma baley u reb e yard nga barba' riy nge barba' riy, ma gal ley nike magey ko figi
mad e nge upnguy barba' nge barba' fare *Tent*.
14 "Kumu ngongliyed l'agruw yang i upong ni bang e ngan ngongliy u keru' e saf ni
pumo'on nikan gilk'ad ma kan k'ad ko row, ma bang e keru' e kaming ni nge mang gin
ndaken e upong.
15 "Mu chameyed yilen fare *Tent* ko gek'iy ni *acacia* ni ngi i par nib suwon ngalang.
16 Ra reb e chayem ma ragag nge lal e fit n'umngin, ma rliw' nge medlip e inch radan,
17 nra barba' ma bay l'agruw i ayal u taban, ya nge yag ni ayal fa gal yang i chayem nga
ta'bang. Gubin e yuyang i chayem ney ma go' bay luwan e ayal riy. 18 Mu ngongliyed
rliw' yang i chayem ni fen e ba' ni yimuch fare *Tent*, 19 mi gimed ngongliy aningeg i ragag
e ayal riy ni nge yan u tanggin fa yungi chayem; l'agruw yang e ayal nga tanggin bang
e chayem ni nge kol fa gal yang i n'em ni gapeth ko chayem. 20 Ma ba' ni lel'och e *tent* e
ngam ngoliyed rliw' raba' e chayem ni fen, 21 nge aningeg i ragag yang e silber ni ayal,
l'agruw yang nga tan bang e pi chayem nem. 22 Ma ba' ni tabgul ko fare *Tent* nib migid
ko ngal, e n'el e chayem ni fen, 23 ma l'agruw yang e chayem ni fen e gal tabthung riy.
24 Pi yuyang i chayem nem ni fen fa gal tabthung riy e ngan ayliy u but' nge yan i thang
nga p'ebgul. Fa gal yangi chayem ni ir e ra yib fa gal tabthung riy e ara' rogon ni ngan
ngongliy. 25 Ere ra par ni meruk e yu raba' i chayem nem, ma ragag nge nel' e ayal riy
nib silber, l'agruw yang nga tan bang fapi chayem.
26 "Min ngongliy ragag nge lal ley i ren ko gek'iy ni *acacia* ni nge mang dubchey, lal ley
riy e fen fapi chayem u barba' fare *Tent*, 27 ma lal ley e fen barba', ma lal ley e fen e ba'
ni tabgul u ley ni ngal. 28 Lay ni lukngun e dubchey, e ngan tay u lukngun fa yu raba' i
chayem, ni nge yan u baley nge mada' nga baley. 29 Min ing e yuyang i chayem nem ko
gol nib ayal ko fapi luwaw riy nib gol, ni ngi i kol e yu ley i dubchey ni kan ing ko gol.
30 Min chamiy fare *Tent* ni bod rogon ni kug weliy ngomed u daken fare burey.
31 "Min ngongliy bang i kateng ko mad nib wech ni kan ngongliy u bunu'en e saf kan
k'ad ko ra'en mak'ef, *purple*, nge row. Minip' ya'an bogi kerubim nga daken. 32 Min they'
fare gi kateng ko fapi lam nib gol ni bay u p'ebugul aningeg ley i rumog riy nni ngongliy
ko gek'iy ni *acacia* ma kan ing ko gol ni kan ayliy nga daken aningeg i ayal riy nib silber.
33 Mu tiningnged fare gi kateng ngalang ko fare thal i lam u tan e upong ko fare *Tent*,
mi gimed tay nga barba' fa gi kateng fare Kahol ko M'ag ni bay fa gal yang i malang u
langgin. Fare gi kateng e nge ki'eg e Gin nib Thothup ko Gin Th'abi Thothup u langgin
fare *Tent*. 34 Min ning upongen fare Kahol ko M'ag. 35 Wuru' fa Gin Th'abi Thothup e
ngam ted ba tabel nga ba' ni lel'och fare *Tent* ma fare tagil' e magal e ngan tay ko ba' ni
yimuch.
36 "Min ngongliy bangi kateng ni nge mang mban fare *Tent*. Mu ngongliyed e re gi
kateng nem ko mad ni wech ni kan ngongliy u bunu'en e saf ni kan k'ad ko ra'en mak'ef,
purple, nge row, ma kan sisyunag daken ni nunuw riy. 37 Min ngongliy lal ley i ren ko

gek'iy ni *acacia* ni fen e re gi kateng nem mi gimed ing ko gol, ma kam ted bogi lam nib gol nga taban e pi yuley i ren nem; mi gimed ngongliy lal yang e wasey ni *bronze* ni ayal ko yuley i ren nem.

27

Fare Altar
(Exodus 38:1-7)

1 "Mu ngongliyed ba altar ko gek'iy ni *acacia*. Re altar ney e ta'reb n'umngin nga radan, ya medlip nge baley e fit n'umngin, ma ku medlip nge baley e fit radan, ma aningeg nge baley e fit tolngin. 2 Ma aningeg i tabthung riy e ngam ngongliyed ya'an e gagey ko gamanman u daken. Pi gagey ney e ba peth ko fare altar, mi gimed ing e re altar ney ni ga'ngin ko wasey ni *bronze*. 3 Mu ngongliyed bogi th'ib ni ngu'un tay e awat nga langgin, nge boch e sebel, nge bogi dabiy, nge bogi fok nib ga', nge yu raba' i fen e fek nifiy. Gubin e pin'ey ma ngam ngongliyed ko *bronze*. 4 Mu ngongliyed bangi nug ni waya ko wasey ni *bronze*, mi gimed yin' aningeg i luwaw nib ga' ko pi tabthung riy. 5 Regi waya ney e nga mon'ed nga tanggin fare altar; nra taw taban nga lukngun fare altar. 6 Mu ngongliyed ruwley i mat' ko gek'iy ni *acacia* mi gimed ing ko wasey ni *bronze*, 7 mi nin' baley u lan reb fa gal luwaw u barba' fare altar, ma baley ngalan reb u barba' u nap'an ni ngan fek. 8 Mu ngongliyed e re altar nem ni bod ya'an ba kahol ni dariy ban'en riy, nri bod rogon ni gu dag ngam guyed u daken fare burey.

Rungrung ko fare Tent rok SOMOL
(Exodus 38:9-20)

9 "Re *Tent* nem ni bay u p'eowcheg e ngam ngongliyed lan e yoror riy ko kateng ni wech. Ba' ni yimuch riy e wugem e yard n'umngin e pi kateng ni rungrung riy, 10 ni kan the' nga rliw' i rumog ni *bronze* ni kan ayliy nga daken e pi ayal riy nib *bronze* ni ku rliw' yang, ni bay e pi lam nge ralap u p'ebugul nni ngongliy ko silber. 11 Ma ku aram rogon e tin ngam ngongliyed ni fan ko ba' ni lel'och e rungrung. 12 U lay ni ngal e ngkun tay e kateng riy ni rliw' nge lal e yard n'umngin, ma ragag ley e rumog riy ma ku ragag e ayal riy. 13 Ma ba' ni ngek riy, ni aram e gin ni yima yib riy, e rungrung riy e ku rliw' nge lal e yard radan. 14-15 Ma nga barba' nge nga barba' i langan e gin ni yima yib riy, e kateng riy e medlip nge balay e yard radan, ni bay dalip e rumog riy ma dalip e ayal riy. 16 Ma gin ni yima yib riy e bay bang e kateng riy ni ragag e yard n'umngin nni ngongliy ko mad ni wech, ma kan lifith bunu'en e saf u fithik' nib ra'en mak'ef, *purple*, nge row ni kan sisyunag ni bfel' ya'an. Re gi kateng ney e ngan the' nga aningeg ley i rumog ni kan ayliy nga dakene ayal riy ni ku aningeg. 17 Gubin ler e rumog nib liyeg e re yoror nem e go' ba peth ko yuley i ralap ni silber, ni bay e lam ko kateng riy nikun ngongliy ko silber ma pi enggin e go' *bronze*. 18 Re yoror nem e wugem e yard n'umngin, ma rliw' nge lal e yard radan, ma l'agruw nge baley e yard tolngin. Ma yungi kateng riy e ngan ngongliy ko mad ni wech, ma pi ayal riy e go' ngan ngongliy ko *bronze*. 19 Gubin mam'en fare *Tent*, nge gubin e pi yuluy ko fare *Tent* nge yoror riy e go' ngan ngongliy ko *bronze*.

Rogon i Ayweg fare Magal
(Levitikus 24:1-4)

20 "Mu reg e thin nge yan ko girdi' nu Israel ngar feked i yib ngom e tin th'abi fel' ko pi gapgep rorad ni *olive* ngan fanay ko fare magal, ya nge yag nni gal' ni gubin e blayal'. 21 I Aron nge pi pumo'on ni fak e yad e ngu'ur faleged rogon fare magal u lan fare *Tent* ko gin gu bay riy. Re magal ney e ngan tay nga ba' ni wuru' fare gi kateng u m'on ko fare Kahol ko M'ag. Mu rom u p'eowcheg e nge yik' e re magal nem riy ni blayal' nge mada' ko kadbul. Biney e nge par nib gam'ing ni ngi i rin' piyu Israel u reb e mafen ngu reb ni dariy n'umngin nap'an.

28

Madan e Prist (Exodus 39:1-7)

1 “Mu pining Aron ni walagem nge pifak ni pumo’on ni aram Nadab, Abihu, Eleazar,
nge Ithamar. Mu faelrad nga bang u fithik’ piyu Israel, ya ngar manged tapigpig rog ni
prist. 2 Ma ga ngongliy madan e prist ni fen Aron ni walagem, nib gamog ma bfel’usun.
3 Mu non ngak gubin e pi’in bay e salap rorad ni kug pi’, ngar ngongliyed madan Aron ya
ngan tabgulnag nge mang prist ngi i pigpig rog. 4 Mog ngorad ni ngar ngongliyed bangi
mad ni yima tay nga daken ngorngorey, nge ba efod, nge ba wuru’ e mad nib n’uw, nge
ba kenggin ni kan sisyunag, nge bangi mad ni yima bachiy nga lolugey, nge bangi leed
ni mad. Ngar ngongliyed e mit i mad ney ni madan e prist nge fanay walagem i Aron
nge pifak ni pumo’on, ya ngar pigpiggad rog ni prist. 5 Fapi girdi’ ni yad basalap e ngar
faned e tret nib gol; nge bunu’en e saf ni kan k’ad ko ra’en mak’ef, *purple*, nge row, nge
mad ni wech.
6 “Miyad ngongliy fare efod u bunu’en e saf ni kan k’ad ko ra’en mak’ef, *purple*, nge
row; nge tret ni gol ra’en, nge mad ni wech, mi ni sisyunag daken ni fel’ ya’an riy. 7 Ma
l’agruw e gafan e mad, nra yag nni m’ag u lik’ipon, e ni puthuy ko fagal raba’ i mad u
barba’ ngu barba. 8 Ma leed riy e ngkun lifith u ta’ab mit i ban’en min puthuy ko fare
efod nge par ni bang riy. 9 Mfek l’agruw i malang ni *onyx* nib tolang puluwon ngan ker
fithingan fa ragag nge l’agruw i pumo’on ni fak Jakob nga daken. 10 Ra reb fa gali malang
ma nel’ e ngachal ni ngan ker nga daken, ni ngan tabab ko en th’abi ilal nge mada’ ko en
th’abi wen. 11 Mu fek be’ nib salap i ngongliy e churwo’ nge ker fithingan e fapi pumo’on
ni fak Jakob nga daken fa gal malang, min ayliy e gal malang nem nga tagil’ nib gol.
12 Mi ni tay fa gal malang nga daken gafan lik’ipon fare efod ni nge gagyelnag fa ragag
nge l’agruw i ganong nu Israel. Aray rogon ni bayi fek Aron fithingrad u daken lik’ipon
ni ruw raba’, ma aram e Gag SOMOL e bay gu par ni gubin ngiyal’ ni bay e girdi’ rog u
lanin’ug. 13 Mu ngongliy l’agruw e tagil’ ko gol ni go’ gol, 14 nge l’agruw kiy i chen ni go’
gol ni kan bachiy ni bod ba yil’ i aw min puthuy ko fa gal tagil’.

Fare gi mad nu daken ngorngoren e Prist (Exodus 39:8-21)

15 “Ma ku yira ngongliy bangi mad nma tay fare Prist ni Th’abi Ga’ nga daken
ngorngoren ni nge m’ug riy ko mang e bmagan’ Got ngay. Yira ngongliy u ta’ab mit i
ban’en nni ngongliy fare efod riy, ma ngkun sisyunag nta’reb rogon ya’an ngay. 16 Regi
mad nem e ngan t’ar u lukngun ni ta’reb ga’ngin rdan nge n’umngin; ni mereb e inch
n’umngin ma ku mereb e inch radan. 17 Min ayliy aningeg thal i malang nib tolang
puluwon nga daken; thal ni m’on e reb e malang ni *ruby*, nge reb e *topaz*, nge reb
e *garnet*; 18 ma thal nl’agruw e reb e malang ni *emerald*, nge reb e *sapphire*, nge reb
e *diamond*; 19 ma thal ndalip e reb e malang ni *turquoise*, nge reb e *agate*, nge reb e
amethyst; 20 ma thal ni aningeg e reb e malang ni *beryl*, nge reb e *carnelian*, nge reb
e *jasper*. Pi malang ney e kan ayliy nga tagil’ nib gol. 21 Mra reb e pi ragag nge l’agruw
i malang ney ma ngan ker fithingan reb fapi pumo’on ni fak Jakob nga daken, ya nge
gagyalnag fa ragag nge l’agruw i ganong nu Israel. 22 Min ngongliy e chen ko gol ni go’
gol ni kan l’aeng ni bod bayil’ i aw ni ku fen fare gi mad u daken ngorngorey. 23 Min
ngongliy l’agruw i luwaw ni gol ngan puthuy ko gal nlang e tabthung ko fare gi mad ni
fen ngorngorey, 24 mi ni m’ag fa gal kiy i chen nib gol ko fa gal luwaw. 25 Ma taban u
baley fagal yil’ i chen e ngan m’ag ko fa gal tagil’, me yag nni the’ nga gafan pon fare
efod. 26 Mu kun ngongliy ko gol l’agruw e luwaw nga nip’ nga tabthungen fare gi mad
nib migid nga but’ u ba’ ni langgin u taban nib migid ko fare mad ni efod. 27 Mu kun
ngongliy ko gol l’agruw e luwaw ngan m’ag u puluwon gafan pon fare mad ni efod nga

but' nib chugur ko wup riy ma bay ngalang ko fare leed ni kan lifith ni bfel' ya'an. 28 Mi ni m'ag bayil' i gaf nib ra'en mak'ef ko fa gali luwaw ni bay ko fare gi mad nma par u daken ngorngorey mu kun m'ag ko fa gali luwaw ni bay ko fare mad ni efod, ya nge par e gi mad nem u daken ngorngorey ni bay nga daken fare gi leed ndabi puf.

29 "Nap'an nrayan Aron ngalan e Gin ba Thothup ko fare *Tent*, ma nge tay nga daken ngorngoren e regi mad ney ni bay fapi malang nib tolang puluwon riy ni kan ker fithingan fapi ganong rok yu Israel nga daken, ma aram e Gag SOMOL e bay gu par ni gubin ngiyal' ni bay e girdi' rog u lanin'ug. 30 Mi ni tay fare Urim nge Thumim* ngalan fare gi mad nma par u daken ngorngorey, ya nge fek Aron i yib nga p'eowcheg nib thothup. Gubin yay nra yib nga p'eowcheg ma nge m'ag e regi mad ney nga daken ngorngoren, ya nge yag ni nang e tin ba magan'ug ngay ni fan ngak e girdi' nu Israel.

Ku Boch e Mad ko Prist
(Exodus 39:22-31)

31 "Fare mad nib n'uw ni bay nga tanggin fare efod e ngan ngongoliy u bunu'en e saf ni ga'ngin nib ra'en mak'ef. 32 Yira kuruf tagil' i lolugey riy, min lifith bang e mad u mirichlen e gin kan kuruf nge gelnag ndabi mogchoth. 33-34 Mu pgan e re mad ney ni ga'ngin e ngan tay ya'an e *pomegranate* ngay ni kan ngongliy u bunu'en e saf nib ra'en mak'ef, *purple*, nge row, ni bay yuchi bel nib gol u thilthilin. 35 Re mad ney e nge yin' Aron u nnap'an ni be pigpig ni prist. Nap'an nra yib nga p'eowcheg u lan e Gin ba Thothup ara ke chuw u rom, ma yibe rung'ag lingan fapi bel, ma aram e dabi yim'.

36 "Mu ngongliy bochi madeliya ko gol ni go' gol min ker e yu bug i thin ni ba'aray nga daken, 'Kan ognag ngak SOMOL.' 37 Mi ni m'ag nga m'on ko fare *turban*, † nga bal' i gaf nib ra'en mak'ef. 38 Aron e nge tay e ran'ey nga lolgen nib migid e madaliya riy nga peri', ya aram e Gag SOMOL, e ra magan'ug nga urngin e pin'en nra pi' yu Israel ni kar og niged ngog, ni yug ra mang e kar og niged nib kireb rogon ngog.

39 "Ma ngkun lifith kenggin e mad rok Aron ko mad ni wech, mu kun fal'eg riy fare *turban* rok nge bangi leed ni kan sisyunag ni bfel' ya'an.

40 "Min ngongliy boch e kenggin, nge boch e leed, nge boch e uruwach ni fan ko fapi pumo'on ni fak Aron, ya ngar tabgulgad miyad gamog u owchey. 41 Ma gon' e pi mad ney nga daken Aron ni walagem nge pifak ni pumo'on. Ma aram mag gapgep nagrad ngam yibleyrad ngam og nagrad ni kar tabgulgad, nrayag ni ngar pigpiggad rog ni prist. 42 Min ngongliy ko mad ni wech yuley i tan e mad ni farad, ni mus u lukngurad nge mada' nga daken bugrad, ni nge upnguyrad. 43 I Aron nge fapi pumo'on ni fak e thangri gubin ngiyal' ni ngranod ngalan fare *Tent* u p'eowcheg ara rabad nga altar ni ngar pigpiggad ni prist u lan e Gin ba Thothup, ma dabisiy ni ngar chuwgad ko fa yu ley i mad, ya nge dab gu thang e fan rorad ni bochan e de upong e yungin nge mith u dowrad. Ren'ey e ngi i par nib gam'ing ni ngi i rin' Aron nge pi'in owchen.

29

Rogon ni ngan yibley Aron nge pi pumo'on ni pifak ngar manged prist
(Levitikus 8:1-36)

1 "Ba'aray e n'en ni ngam rin' ngak Aron nge pifak ni pumo'on ni ngam ognagrad ngog, ya ngar manged e prist ngu'ur pigpiggad rog. Mu fek ba fak e garbaw ni pumo'on nge l'agruw e fak e saf ni pumo'on ndariy bang u dowrad nib kireb. 2 Mag fanay e tin th'abi fel' e *flour** ni *wheat* ndariy e is riy, mag ngongliy boch e flowa ni bay e gapgep ni *olive* riy, nge boch ndariy riy, nge boch e flowa ni bod e kek nib gilgith ni kan achey e gapgep

* **28:30** URIM NGE THUMIM: L'agruw i ban'en nma nang e prist riy e n'en nib magan' Got ngay; dan nang rogon ni ur maruwelgad ngay. † **28:37** TURBAN: Bangi mad ni yima bachiy nga lolgey. * **29:2** FLOUR: Flowa ni dawor nlith.

ngay. 3 Mag af e pi flowa nem ngalan ba dug ngam ognag ngog u nap'an ni ngam pi' fare
fak e garbaw ni pumo'on nge fa gal fak e saf ni pumo'on ni maligach ngog.
4 "Mag fek Aron nge fapi pumo'on ni fak i yib nga langan e mab ko fare *Tent* u
p'eowcheg, mag luk nagrad ngar machalboggad. 5 Ma aram magon madan e prist nga
daken Aron, fare kenggin, nge fare wuru' e mad nib n'uw nma yan fare efod nga daken,
nge fare gi mad ni fen daken ngorngorey, nge leed. 6 Mag tay fare *turban* nga lolgen ni
bay fare madelia nib gol u peri' ni kan ker nga daken fare thin ni ga'ar, 'Kan ognag ngak
SOMOL'. 7 Mag fek fare gapgep ni fen e mathiy ngam pu'og nga lolgen mag liyef ngay.
8 "Mu kum fek pifak ni pumo'on nga mon' nga dakenrad fapi kenggin e mad; 9 mag
m'ag e leed nga lukngurad mag tay fapi urwach nga lolugrad. Aram rogon ni ngam
ognag Aron nge pifak ni pumo'on. Yad nge pi'in owcharad e ngu'ur pigpiggad rog ni
prist ni manemus.
10 "Mag fek fare garbaw ni pumo'on nga m'on ko fare *Tent* u p'eowcheg, ma gog ngak
Aron nge pi pumo'on ni fak ngar ted pa'rad nga daken lolugen. 11 Mag li' nge yim' fare
garbaw ni pumo'on, u rom u p'eowcheg ni arame gin gubay riy nib thothup, u langan
e mab ko fare *Tent*. 12 Mag fek boch u racha'en fare garbaw nga bugulipa'am ngam tay
ko fa aningeg i gagey ko fare altar. Ma tin ke magay riy mag pu'og nga enggin fare altar.
13 Me migid mag fek gubin yang e mam nib ing gil'iggan fare gamanman, nge gin th'abi
fel' ko ad riy, nge fagal bu'oy nib mu'un e mam riy ngay, mag urfiy e pin'ey u daken e
altar nib maligach ngog. 14 Machane, ngam urfiy ufin fare garbaw, nge bayachen, nge
gil'iggan u wuru' e gin gimed be par riy. Biney e ba maligach ni nge chuweg e denen ko
pi prist.
15 "Ma aram mag fek reb fa gali saf ni pumo'on mag gog ngak Aron nge pi pumo'on ni
fak ngar ted pa'rad nga daken lolugen. 16 Mag li' e re saf nem nge yim', mag fek e racha'
riy ngam atngiy nga daken gubin raba' fare altar. 17 Mag theth'ab fare saf nge achig yang;
mag luknag gathogthon nge ay, nge yungin ni kabay riy ngam tay nga daken lolgen fare
saf. 18 Mag urfiy fare saf ni pumo'on nib polo' u daken e altar ni aram e ba maligach ni
ggan. Ma bon e re maligach ney e bfel' u wun'ug.
19 "Mag fek fa bin kabay e saf ni pumo'on, ma gog ngak Aron nge pi pumo'on ni fak
ngar ted pa'rad nga daken lolugen. 20 Mag li' nge yim', mag fek boch u racha'en ngam
thiy nga ba' ni mat'aw i yuwantel Aron nge fapi pumo'on ni fak, nge ba' ni mat'aw u
bugul ni ga' i pa'rad, nge ba' ni mat'aw u bugul ni ga' i ayrad. Mag yin' e tin kabay ko
fapi racha' nga daken gubin raba' fare altar. 21 Mag fek boch fapi racha' ni bay u daken
e altar nge boch ko fare gapgep ni fen e mathiy, ngam atngiy nga daken Aron nge pifak
ni pumo'on nge mad rorad. Aron nge pifak ni pumo'on nge mad rorad e go' nge tabgul
ni ngan og nagrad ngog.
22 "Mag th'ab ngam luf e mam ko fare saf ni pumo'on, nge pachan nib mam, nge mam
nib ing gathogthon, nge gin th'abi fel' ko ad riy, nge fa gali bu'oy rok nib mu'un e mam riy
ngay, nge ba' ni mat'aw i daken ay. 23 Fare dug i flowa nni ognag ngog, e ngam fek reb e lof
u bmit ngu bmit: reb e flowa ni kan ngongliy ko gapgep ni *olive* nge reb ndariy e gapgep
ni *olive* riy nge reb ni bod ba kek ni ba gilgith. 24 Mag tay gubin e pi ggan ney ngalan pa'
Aron nge pifak ni pumo'on, miyad ognag ngog, ni aram ba tow'ath nib mal'eag. 25 Mag
fek rorad ngam urfiy u daken e altar, ni bay u daken fare maligach ni mo'oruf, ni aram
e ba ggan ni kan ognag ngog. Ma bon e re maligach ney e bfel' u wun'ug.
26 "Mag fek e ufin u daken ngorngoren e re saf ney ngam ognag ngog nib tow'ath nib
mal'eag. Ma giney ko fare gamanman e nge par rom.
27 "Nap'an nra ni yiblay be' ni nge mang reb e prist, ma ufin u daken ngorngoren nge
daken ay fare saf ni pumo'on nni fanay ko ngiyal' nyiblay facha' e ngan ognag ngog nib
tow'ath nib mal'eag, min fael ngabang nike par rok fapi prist. 28 Ke par riy ni arrogon,

29:18 Efe 5:2; Fil 4:18

nap'an nra ognag e girdi' rog e pi maligach ni nge gapaseg thilig nge girdi' rog, ma ufin u daken ngorngoren nge daken ay fare gamanman e f'oth ko prist. Ireray e tow'ath rok e girdi' ngog, I Gag SOMOL.

29 "Fapi madan e prist rok Aron e nap'an nra yim' ma ngan pi' ngak pifak ni pumo'on ni fan ngorad ni nga ron'ed u nap'an ni ngan gapgep nagrad ni ngan yibleyrad. 30 Re mo'on ni fak Aron nra yin' luwan ko prist e nge yin' e pi mad ney, nge yan ngalan fare *Tent* u p'eowcheg ni nge pigpig u lan e Gin ba Thothup e thangri yin' e pi mad ney nga daken ni medlip e rran.

31 "Mag fek ufin fare saf ni pumo'on nni fanay u nap'an nni gapgepnag Aron nge pifak ni pumo'on ni yibe ognagrad, mag lith u bang nib tabgul. 32 U langan e mab ko fare *Tent* u p'eowcheg e ngar ked riy ngar th'aged ko flowa nike aw u lan fare dug. 33 Yad ra kay e pin'en nni pi' ni bayul rorad ko ngiyal' nni gapgep nagrad, ni yibe og nagrad ni aram e kar tabgulgad. Kemus ni prist e ra kay e pi ggan ney, ya ba tabgul. 34 Mra reb e rran riy ni kadbul ma tin ke magey ni dan kay ko ufin nge flowa e ngan orfeg, ri dab ni kay ya ba thothup.

35 "Mu rin' ngak Aron nge pifak ni pumo'on nrogon ni kugog ngom ni gubin, ni medlip e rran ni ngam bengbengnag gam'ingrad ni aram e ngar manged prist. 36 Gubin e rran ni thingar mu pi' ba garbaw ni pumo'on ni maligach ni bayul ko denen. Ren'ey e ra machalbognag fare altar. Ma aram mag gapgepnag ko gapgep ni *olive* ni nge thothup. 37 Mu rin'ed e ran'ey ni gubin e rran ni medlip fen. Ma aram e fare altar e ra polo' feni thothup, mra math be' ngay ara ban'en mra fek machan nga gelngin feni thothup.†

Maligach ko yu rran
(Numbers 28:1-8)

38 "Chiney i yan ngaram e gubin e rran ni ngu'um pi' ni maligach u daken fare altar l'agruw i pifak e saf ni ta'reb e duw rorow. 39 Reb e gali pifak e saf ney e ngam pi' ni maligach ni kadbul ma reb e blayal'. 40 Bin som'on ko gali fak e saf ni ngan pi' ni maligach e yira chagiy l'agruw e pawn e *flour* ni *wheat* ni kan athkuy ta'reb e *quart* e gapgep ni *olive* ngay. Ma ga pu'og ta'reb e *quart* e wayin nga but' ni aram e kan ognag ngog. 41 Me blayal' mu kum pi' e bin kabay e saf ni maligach, ni ku ta'reb oren e *flour*, nge gapgep ni *olive*, nge wayin riy ni bod e bin kadbul. Ran'ey e ba ggan ni ngan ognag ngog, I Gag SOMOL, ma bon e re maligach ney e bfel' u wun'ug. 42 Aram e chiney i yan ngaram e ngu'un pi' e re maligach ni mo'oruf ney u p'eowcheg u langan fare *Tent*. Aram e gin ni gu ra mada'nag e girdi' rog ngay mug non ngom. 43 U rom e bay gu mada'nag e girdi' nu Israel ngay, ma fare ram'en e maluplup ko gin gu bay riy e ra thothupnag e gin'em. 44 Bay gu tay fare *Tent* nge fare altar nib thothup, ma bay gu fael Aron ngabang nge pifak ni pumo'on ni ngar pigpiggad rog ni prist. 45 Bay gu par u fithik' e girdi' nu Israel, ma bay gu mang Got rorad. 46 Bay ra nanged ni Gag SOMOL ni Got rorad ni gu fekrad nga wuru' yu Egypt, ya nge yag ni gu par u fithik'rad. I Gag SOMOL ni Got rorad.

30

Fare Altar ni yima urfiy e incense riy
(Exodus 37:25-28)

1 "Mu ngongliy ba altar ko gek'iy ni *acacia*, ni ngu'un urfiy e *incense** u daken. 2 Re altar ney e ta'reb n'umngin nga radan, ya ragag nge meruk e inch n'umngin ma ku ragag nge meruk e inch radan, ma guyey nge nel' e inch tolngin. Fa aningeg i gagey ko tabthung riy u daken e ba peth ko re altar nem. 3 Mag ing daken nge liyeg ni polo' nge fapi gagey riy ko

† **29:37** MRA FEK MACHAN NGA GELNGIN FENI THOTHUP: Kakrom e bmich u wun'uy ni yug girdi' fa ban'en e ra math nga ban'en ni ba thothup mra fek machan. **29:38** Num 28:3–10 * **30:1** INCENSE: Bogi ban'en ni bfel' bon ni yima urfiy nge yan e ath riy ngak Got.

gol, mu kum gabdiyed bathal i gol u mirichlen. 4 Mag ngongliy l'agruw i luwaw ni fen e
fek, ngan tay reb u barba' ma reb nga barba' u tan fare thal i gol u mirichlen ni gil' e mat'
ni ngu'un fek. 5 Mu ngongliy e gali mat' ney ko gek'iy ni *acacia* mag ing ko gol. 6 Mag tay e
re altar ney nga wuru' fare gi kateng nib gafgaf u mit fare Kahol ko M'ag. Ireray e gin bay
gu mada' nigem ngay. 7 Aron e gubin e kadbul nra yib ni nge ngongliy rogon fapi magal,
ma nge urfiy e *incense* u daken e fare altar. 8 Ku aram e n'en ni nge rin' ni blayal' nnap'an
ni nge yib i tay e nifiy ko fare magal. Re *incense* ney ni yima urfiy ni aram e yibe ognag e
dab ntal i rin' ni gubin e mfen nga m'on. 9 Dab mu ognag e *incense* u daken e re altar ney
ndanog ni ngan pi', ara ba gamanman ni maligach, ara *grain*, ma dab mu pu'og e wayin
ni maligach nga daken. 10 Ta'bayay u reb e duw ni nge machalbognag Aron fare altar ni
rogon ko motochiyel, ni aram e nge tay e racha' ko fa aningeg i gagey u tabthungen fare
altar, nracha'en fare gamanman ni maligach ko denen. Ren'ey e ngu'un rin' ni gubin e
duw i yan ngaram. Re altar ney e nge par ni ga'ngin nib thothup, ni kan ognag ngog, i
Gag SOMOL."

Tax ni fan ko Tent rok SOMOL

11 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 12 "Nap'an ni ga ra the'eg e girdi' nu Israel, mra be' ma
nge pi' puluwon e pogofan rok, ya nge dabi yib ba riya' ngak u nap'an ni yibe math'eg
girdi'. 13 Gubin e girdi' ni kan the'egrad e thingar ra pi'ed e salpiy ni oren ni kanog, ni bod
tomalngin ni kan turguy ni ngan pi'. Gubin e girdi' nthingar ra pi'ed e salpiy ni aram e
kar og niged ngog. 14 Gubin e pi'in kan the'egrad ko fare math'eg girdi', ni pumo'on nike
gaman e rliw' e duw rorad ngalang e ngar pi'ed e salpiy ngog ni rogon ni kanog. 15 Gathi
en ba yo'or ban'en rok e nge pi' nib yo'or, ma en dariy ban'en rok e nge pi' nib lich, ko
ngiyal' ni ngar pi'ed e salpiy ni rogon ni kanog ni fan ko pogofan rorad. 16 Mu fek e pi
salpiy ney rok e girdi' nu Israel ngu'um fanay ko maruwel ko fare *Tent* u p'eowcheg. Re
tax ney e nge mang bayul ko pogofan rorad, ma aram e bay i par u lanin'ug ni ngu'ug
yoror rorad."

Fare raba' i dabiy ni bronze

17 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 18 "Mu ngongliy barba' i dabiy ko *bronze* ni enggin u
but' e kub *bronze*. Mag tay e re dabiy ney nga thilin e *Tent* nge altar, mag pu'og e ran
nga langgin. 19 Aron nge pumo'on ni pifak e ngu'ur faned e re ran ney ni ngar luk niged
pa'rad nge rifrifen ayrad ngay 20 u m'on ni ngranod ngalan fare *Tent* ara ranod ko fare
altar ni ngar pi'ed fare ggan ni aram e yad be ognag ngog. Ma aram e dabni thang e fan
rorad. 21 Thingar ra maluk niged pa'rad nge rifrifen ayrad, ya nge dab ra m'ad. Nge par
e ren'ey nib gam'ing ni ngu'ur rin'ed nge pi'in owcherad ni dariy n'umngin nap'an."

Gapgep ni fen e mathiy

22 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 23 "Mu fek e tin nthabi fel' ko *spices*— ragag nge
l'agruw e pawn e *myrrh* nib ranran, nge nel' pawn e *cinnamon* ni bfel' bon, nge nel' e
pawn e *cane* nrib fel' bon, 24 nge ragag nge l'agruw pawn e *cassia* (ni ngan thabthabelnag
ni bod tomalngin ni kan turguy). Mag puthuy reb e galon e gapgep ni *olive* ngay, 25 mag
ngongliy rebe gapgep ni fen e mathiy nib tabgul, ngam athkuy ni bod e florida. 26 Ni ir e
ngu'um gapgepnag fare *Tent* u p'eowcheg ngay, nge fare Kahol ko M'ag, 27 nge fare tebel
nge urngin mam'en, nge fare tagil' e magal nge urngin mam'en, nge fare altar ni yima
urfiy e *incense* u daken, 28 nge fare altar ni yima urfiy e pi maligach u daken, nge gubin
mam'en, nge fa raba' i dabiy nge tagil'. 29 Mag ognag e pin'ey ngog, ma aram e gubin e
pin'ey nra polo i thothup, mra math be' ara ban'en ngay mra fek' machan nga gelngin
feni thothup.† 30 Ma aram mag gapgepnag Aron nge fapi pumo'on ni fak, ni aram e kam
og nagrad ni ngar manged prist ni ngar pigpiggad rog. 31 Me lungum ngak e girdi' nu

30:18 Exo 38:8 **30:22** Exo 37:29 † **30:29** FEK MACHAN NGA GELNGIN FENI THOTHUP: ku errogon ni bay ko 29:37.

Israel, ‘Re gapgep ney ni fen e mathiy nib tabgul e nge par ni ngu’un fanay ko pigpig rog
i yan ngaram. 32 Thingar dab ni pu’og nga daken yug be’, ma dab kum ngongliy reb e
gapgep ni ta’reb rogon ko biney. Ya ba tabgul, ma thingar un tay nib tabgul. 33 En nra
ngongliy reb ni bod e biney ara fanay boch nge gapgepnag yug be’ ni gathi ba prist, e
aram e dabki mang reb e girdi’ rog.’ ”

Fare incense

34 Me ga’ar SOMOL ngak Moses, “Mu fek e pin’en ni ba’aray ni falel’ bon ni ta’reb oren
bmit nge bmit — ni aram e *stacte*, nge *onycha*, nge *galbanum*, nge *frankincense*. 35 *Mu* fek
e pin’ey ngam ngongliy e *incense* riy, ngam athkuy ni bod e florida. Mu athkuy e sol ngay
ngi i par nib machalbog ma ba tabgul. 36 Mu bilig boch nge bod e ab, mag fek ngalan fare
Tent nga p’eowcheg, nga mu swerwereg u mit fare Kahol ko M’ag. Mu tay e re *incense*
ney nikari thothup. 37 Dab kum fal’eg reb e *incense* ni fanam ni nge ta’reb rogon e miti
n’en nni fanay ngay ko biney, mu tay e biney ni ba thothup ni kan ognag ngog. 38 Fa’anra
ngongliy be’ reb ni bod rogon e biney ni nge fanay ni florida, ma dabkun leamnag ni ir
reb e girdi’ rog.”

31

I SOMOL ni Mel’eg Bezalel nge Oholiab (Exodus 35:30—36:1)

1 Me ga’ar SOMOL ngak Moses, 2 “Kug mel’eg Bezalel, ni fare mo’on ni fak Uri ma Hur
e tutuw rok, ni be’ ko fare ganong rok Judah, 3 kug sugnag e cha’nem ko fare gelngin rog.
Kug pi’ e tamilangan’ ngak, nge llowan’, nge gubin mit e salap ko ngongol bogi ban’en
ni bfel’ ya’an — 4 ni nge gonpiy rogon ya’an nib manigil me ngongliy ko gol, nge silber,
nge *bronze*; 5 nge malang nib tolang puluwon ni nge puy nge ayliy nge fal’eg nnunuw;
yungi ren ni ngi i ker ya’an bogi ban’en nga daken; nge gubin mit e salap ni bfel’ pa’
riy. 6 Kug mel’eg Oholiab nib mo’on ni fak Ahisamak, ni be’ ko fare ganong rok Dan, ni
ngar maruwel gow Bezalel u ta’bang. Ma kug pi’ e salap ngak boch e pumo’on nrayag
e maruwel rorad, ya nge yag nra muruwliyed gubin e tin kugog ni ngan mu’nag: 7 fare
Tent u p’eowcheg, nge fare Kahol ko M’ag nge upongen, nge gathon fare *Tent*, 8 fare tebel
nge gubin mam’en, nge fare tagil’ e magal nib gol nge gubin mam’en, nge fare altar ni
yima urfiy e *incense* u daken, 9 nge fare altar ni fen e maligach ni mo’oruf, nge gubin
mam’en, nge fa raba’ i dabiy nge tagil’, 10 nge fapi madan e prist nrib gamog ni fen Aron
nge pi pumo’on ni fak ni ngron’ed u nap’an ni yad be pigpig ni prist; 11 nge fare gapgep
ni fen e mathiy, nge fare *incense* ni bfel’ bon ni fen fa Gin nib Thothup. Pin’ey e ngan
ngongliy ni bod rogon ni kugog ngom.”

Sabbath, fare rran ni ngan toffan

12 Miki yog SOMOL ngak Moses 13 ni nge non ngak e girdi’ nu Israel ni nge ga’ar, “Mu
ayuweged e *Sabbath*, ni yaran e toffan rog, bochan e irera’ e pow u thildad e chiney i yan
ngaram, ni be dag ni Gag SOMOL e kug me’legmed ni kam manged girdi’ rog. 14 Thingar
mu ayuweged e rofen ni yaran e toffan, ya ba thothup. En dabi ayuweg e rofen nem nge
maruwel ko re rran nem e yira thang e fan rok. 15 Nel’ e rran ni ngam muruwliyed e
maruwel romed, ma rofen ni gaman e medlip ngay e yaran e toffan ni kug turguy kan
ognag ngog. Ma en nra maruwel ko rofen ney e yira thang e fan rok. 16 Girdi’ nu Israel e
ngar ayuweged e rofen ney ni aram e bpow ko fare m’ag. 17 Ran’ey e ba pow nike par u
thilmad e girdi’ nu Israel ni manemus, ni bochan e Gag SOMOL, e gu sunumiy e tharmiy
nge faleng u lan nel’ i rran, me rofen ni gaman e medlip ngay e gu tal ko maruwel nggu
toffan.”

18 Fa’ani mu’ SOMOL ko welthin ngak Moses u daken e burey ni Sinai, me pi’ ngak fa
gal yang i malang ni fa’an ni yoloy Got fapi motochiyel nga daken.

32

Fare fak e garbaw nib gol
(Deuteronomy 9:6–29)

1 Fa'ani guy e girdi' nike par Moses u daken fare burey nike n'uw nap'an ma dawori
yib nga but', miyad mu'ulung nga to'oben Aron me lungurad ngak, "Da'an da nanged e
n'en nike buch rok Moses, ni ir e gafaliydad nga wuru' yu Egypt; ere mu ngongliy reb
e got ngomad nge mang ir e gafaliymad." 2 Me ga'ar Aron ngorad, "Mu feked e talbuch
ni gol ni be talbuch pi le'engmed, nge pifakmed ni pumo'on nge ppin ngay i yib ngog."
3 Aram me luf gubin e girdi' e talbuch ni gol rorad ngan fek i yib ngak Aron. 4 Me fek
Aron fapi talbuch nge ranrannag ko nifiy, me pu'og ngalan ban'en, nge ngongliy ya'an
ba fak e garbaw riy ni pumo'on.

Me ga'ar e girdi' nu Israel, "Yu Israel, irera' e got rodad, ni ir e gafaliydad nga wuru'
yu Egypt."

5 Ma aram me toy Aron ba altar u m'on ko fare fak e garbaw ni pumo'on nib gol me
ga'ar, "Gabul e ngad ngongliyed ba madnom ngad liyorgad ngak SOMOL." 6 Me reb e
rran riy nri kab kadbul miyad pi' e maligach ni mo'oruf, miyad fek i yib e maligach nma
gapaseg thilin Got nge girdi'; miyad par nga but' ngu'ur abichgad ma yad be garbad,
miyad cheal ngu'ur rin'ed e tin galong ma yad be chingnag.

7 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mu gur nigem ngam sul nga p'ening, ya piyu Israel,
ni girdi' rom, ni gur e mu gafaliyrad nga wuru' yu Egypt e kar denengad kar pi'ed
keru'rad ngog. 8 Kar paged e n'en ni kugog ni ngar folgad riy, ya kar ranran niged e
gol kar ngongliyed ya'an ba pifak e garbaw ni pumo'on riy yad be tayfan miyad be pi'
e maligach ngak. Yad be yog ni ireram e got rorad, ni gafaliyrad nga wuru' yu Egypt.
9 Moses, ku gguy feni gelan' e pi girdi' ney. 10 Chiney, e dab mu guy rogon ni ngam
taleggeg. Ya ku gu damumuw ngorad, ni arme nggu thang owcharad. Ma aram e bay
gu gagiyeg nagem nge pi'in owchem ngar manged girdi'en reb e nam ni ba ga'."

11 Machane me wenig Moses ngak SOMOL ni Got rok ni ga'ar, "SOMOL, mang ni ngari
gel e damumuw rom ngak e girdi' rom, ni gur e mu lagrad u tan pa' yu Egypt nga pa'am
nib gel nge gelngim nib gel? 12 Mang ni ngam pag piyu Egypt nge yag ni lungurad, 'I
waliy e girdi' rok nga wuru' yu Egypt ya ke leamnag ni nge li'rad u fithik' e burey nge
math owcharad ni yad gubin'? Mu pag e damumuw rom nib gel ngam thiliyeg lanin'um,
ngam pag ndab mfek e binir e riya' i yib ngak e girdi' rom. 13 Mu leamnag fapi tapigpig
rom i Abraham, Isak, nge Jakob. Mu leamnag fare michmich ni mu tay ngorad ni bay
mu pi' ngorad e pi'in owcharad ni bod feni yo'or e t'uf u lanelang, ma bay mu pi' ngak e
pi'in owcherad e re nam ney ni ga'ngin ni ngar tafned ni dariy n'umngin nap'an." 14 Ma
aram me thiliyeg SOMOL laniyan', ma daki fek fare riya' i yib ngak e girdi' rok ni fa'ani
yog ni nge rin'.

15 Ma aram me sul Moses u daken fare burey nga but', nike fek fa gali yang i malang ni
l'agruw raba' ni kan yoloy fapi motochiyel ngay. 16 Ri Got e ngongliy e gali yang i malang
nem me ker fapi motochiyel nga daken.

17 Me rung'ag Joshua laman e girdi' ni yibe tolul, me ga'ar ngak Moses, "Kug rung'ag
lingan e cham ko gin ni be par piyu Israel riy." 18 Me ga'ar Moses, "Gathi aram rogon
lingan e garus ni ka ni gel fa lingan e yor ni kan me'waer; ya laman e tang."

19 Ma fa'ani chugur Moses ko gin yibe par riy nrayag ni nge guy fare pifak e garbaw ni
pumo'on, nge girdi' ni be churu', mri damumuw. Ma ku rom u enggin fare burey me yin'
fa gal yang i malang ni bay u pa' nga but' nge pil. 20 Me fek fare liyos ni kar ngongliyed
ni bod ya'an ba fak e garbaw, nge urfiy, me pirdi'iy nge par nike yochyang, me athkuy

32:1 Act 7:40 **32:6** 1 Kor 10:7

ko ran. Me tay ir ngak e girdi' nu Israel ngar unumed. 21 Me ga'ar ngak Aron, "Mang e
ke rin' e pi girdi' ney ngom kam waliyrad kar ngongliyed e biney e denen nrib kireb?"
22 Me ga'ar Aron, "Dab mu puwan' ngog; ga manang rogon e pi cha'ney ni fa'an yad ra
turguy u lanin'rad ni ngar ngongliyed e kireb. 23 I lungurad ngog, 'Mu ngongliy reb e got
ngomad nge mang ir e i gafaliydad i yan, ya da gu nanged e n'en nike buch rok Moses, ni
ir e gafaliydad nga wuru' yu Egypt.' 24 Mu gog ngorad ni ngar feked i yib e nunuw rorad
ni gol, ma pi'in ni immoy e nunuw rorad ni gol e ra lufed ngar pi'ed ngog. Mu gon' nga
fithik' e nifiy me yib e re liyos ney riy."
25 Me guy Moses ni Aron e ke pag fapi girdi' kar thum'gad ngaru' kar makak'ar niged
yad u p'eowchen e pi to'ogor rorad. 26 Ma aram me sak'iy Moses nga langan e garog ko
gin be par piyu Israel riy me tolul ni ga'ar, "Mini' e bay u ba' rok SOMOL? En ni bay u
ba' rok e nge yib ngog!" Me mukun gubin e pi Levite nga charen, 27 me ga'ar ngorad,
"Fare SOMOL ni Got rok piyu Israel e be yog ngomed ni gimed gubin ni ngam m'aged e
saydon romed nga lukngumed ngam marod ko biney e garog u lan e gin'ey ni be par piyu
Israel riy ko binem e garog ngam thanged owchen pi walagmed, pi tafager romed, nge
pi'in gimed buguliyoror." 28 Me fol fapi Levite riy ngar li'ed gon'apan 3000 e pumo'on e
rofen nem. 29 Me ga'ar Moses ngak pi e Levite, "Daba' e kam machalbog niged gimed ni
ngam manged prist ngam pigpiggad rok SOMOL, ko mathang pogofan ni kam ted ngak
pifakmed nge pi walagmed, machane SOMOL e ke pi' e fal'eg wa'ath rok ngomed."
30 Me reb e rran riy me ga'ar Moses ngak piyu Israel, "Kam ngongliyed reb e denen
nrib gel e kireb riy. Machane bay gu wan e chiney nga daken e burey ngak SOMOL;
ya sana gu ra wenig ngak me n'agfan u wan' e denen ni kam ngongliyed." 31 Me sul
Moses ngak SOMOL, me ga'ar ngak, "Ke ngongliy piyu Israel reb e denen nrib gel e kireb
riy! Kar ngongliyed ba got ko gol ku'ur tedfan. 32 Wenig ngom, mu runguyrad ngam
n'agfan u wun'um e denen rorad. Ma ra danga', me ere gu be wenig ngom ni ngam
thang fithingag u lan fare babyor ni kam yoloy fithingan e girdi' rom ngay."
33 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Pi'in kar denengad ni ba togopluw ngog e bay gu
thang fithingarad u lan e babyor rog. 34 Mman e chiney, ngam gafaliy yu Israel ko gin
ni kugog murung'agen ngom. Dab mu pag talin ni engel rog e bay i pow'iyem, machane
bay bingiyal' ni bayi taw ngay ni nggu gechignag e pi girdi' ney ni bochan e denen ni kar
ngongliyed."
35 Me pi' SOMOL bmit e liliy nge yib ngak piyu Israel ni bochan e ra gel niged e thin
ngak Aron nge ngongliy fare liyos ni bod ya'an ba pifak e garbaw nib gol.

33

I SOMOL e yog ngak piyu Israel ni ngar chuwgad ko fare Burey ni Sinai

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mu chuw u roy ngam man, me un fapi girdi' ngom
ni gur e mu fekrad nga wuru' yu Egypt, ngam marod ko fare nam ni gu micheg ni gu ra
pi' ngak Abraham, Isak, nge Jakob nge pi'in owcharad. 2 Ma bay gu l'oeg ba engel ngi i
m'on romed; ma bay gu tuluf e girdi' ni Kanaan, nge piyu Hitt, nge piyu Amor, nge piyu
Hiv nge piyu Jebus ngar chuwgad. 3 Ngam marod nga ba nam ni pire' ban'en riy ma ba
yong'ol e but' riy. Machane gathi bay gu un ngomed, ya gimed girdi'en ba nam ni gimed
ba gelan', ma richey mu gu li'med u kanawo' ngam m'ad."
4 Ma fa'ani rung'ag e girdi' nu Israel ni dabi un Got ngorad, miyad tabab ko meyor,
ma dakuriy be' ni tay e nunuw rok nga downgin. 5 Me yog SOMOL ngak Moses ni nge
yog ngak fapi girdi' ni nge ga'ar, "Gimed bogi girdi' nib gelan'. Fa'an gu ra un ngomed
ma dabi n'uw nap'an mu gu thang owchamed. Ere mu lufed e nunuw romed, mu gu
leamnag ko mang e nggu rin' ngomed." 6 Ma aram me chuw piyu Israel ko burey nu

32:32 Rev 3:5

Sinai nikuyima yog ni burey ni Horeb ngranod, ndakuriy bagayad ni tay e nunuw rok nga downgin.

Fare Tent u p'eowchen SOMOL

7 Yungin ma par piyu Israel riy i yan, e ma fek Moses fare *Tent* nib thothup nga palog
ko gin ni yad bay riy nge n'uf ngalang. Fithingan ni yima yog e *Tent* u p'eowchen SOMOL,
mra ba'adag be' ni nge fith ban'en ngak SOMOL me yan ngay. 8 Ma ngiyal' nra yan Moses
ko re *Tent* nem, ma gubin e girdi' ni ngar sak'iygad, nge be' me sak'iy nga langan e mab
ko birok e *tent* nge yaliy Moses nge mada' ko ngiyal' nike yan i chuw nga langgin. 9 Ma
nap'an nra yan Moses nga langgin, me yib fare gi manileng nib k'iy ngalang nge yib i
rumog nga langan e mab ko fare *Tent*, me non SOMOL u fithik' e gi manileng nem ngak
Moses. 10 Ma nap'an nra guy urngin e girdi' fare gi manileng nib k'iy ngalang u rom u
langan e mab ko fare *Tent*, miyad sak'iy ngalang ngar siro'gad nra be' ma kabay u langan
e mab ko birok e *tent*. 11 Ma par Moses u p'eowchen SOMOL, ma yow ma welthin SOMOL
ni bod rogon ruw i fager. Ma nap'an nra sul Moses ko gin bay yu Israel riy. Ma fa'anem
ni kab pagel ni ta'yuw rok Moses, ni aram Joshua nib mo'on ni fak Nun, e nge par u lan
fare *Tent*.

SOMOL ni micheg ngak piyu Israel ni bay i un ngorad

12 I ga'ar Moses ngak SOMOL, "Riyul' ni kamog ngog ni ngug gafaliy e girdi' nu Israel ko
fare nam, machane da mog ngog e en ni bay mpi' nge un ngog. Kamog ni ga manangeg
ni bfel' rogon ma gub fel' u wun'um. 13 Fa'anra aram rogon, me ere mog ngog e tin ka
mu tanomnag, nge yag ni ug fol rom ngki i par ni gub fel' u wun'um. Dab mu pag talin
ni gur e ka mu mel'eg e re nam ney ni nge milfan ngom." 14 Me ga'ar SOMOL, "Mman ni
gu bay rom, ma bay gu pi' e toffan ngom."
15 Me ga'ar Moses ngak, "Fa'anra dab mu un ngomad ma ngam guy rogon nge dab gu
chuwgad u roy. 16 Ra di'in me nang be' ni bfel' u wun'um e girdi' rom nge gag ni fa'anra
dab mu un ngomad ngdarod? Ra gabay romad mra gagyelnag ni gamad ba thil ko girdi'
nu fayleng."
17 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Bay gu rin' ni bod ni kamog, ya gu manangem ni bfel'
rogon ma gab fel' u wun'ug."
18 Me ga'ar Moses, "Wenig ngom, mu pageg ngguy ram'en e muluplup rom ko gin ga
bay riy."
19 Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Bay gu gagiyegnag nge yib gubin rama'eg ni bfel' i th'ab
p'eowchem, ma bay gog fithingag nib thothup. I Gag fare SOMOL, bay i kireban'ug mug
runguy e en ni gu ba'adag ni nggu runguy me kireban'ug ngak. 20 Dab gu pag ngam guy
owcheg, ya en nra guy owcheg e ra yim', 21 machane ba'aray bang u to'obeg nrayag ni
ngam sak'iy riy u daken ba war. 22 Ma nap'an nra yib ram'eg nib muluplup ni nge yan
u charem, mu gu tem ngalan magufen e war, mu gu upunguy pa'ag ngom nge mada' ko
ngiyal' ni kug thumur u charem. 23 Ma aram e bay gu chuweg pa'ag, ma bay mu guy
keru'ug ma dab mu guy owcheg."

34

Gali Yang ni Migid e Malang
(Deuteronomy 10:1-5)

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mu th'ab l'agruw yang e malang ni bod fa gal yang
nem ko som'on, mu gu yoloy fapi thin nga daken ni fa'ani immoy u daken fa gal yang
nem ni kam bilig. 2 Nge gabul ni kadbul ma kam mu' i fal'eg rogom nga mub nga daken
e burey ni Sinai ngad mada'gow u rom u p'ebugul e burey. 3 Dariy be' ni nge un ngom
nga daken e burey; ma dariy be' ni ngan guy u bang u daken e re burey nem; ma dariy

33:19 Rom 9:15

ba saf ara ba garbaw ni ngan pag nge kay e pan u enggin e re burey ney." 4 Ma aram
me th'ab Moses l'agruw yang i malang ni bod fa gal yang nem ko som'on, me yan i reb e
rran riy nri kadbul me yan nga daken e burey ni Sinai nike fek fa gal yang i malang, nri
bod rogon nike yog SOMOL ngak ni nge rin'.
5 Me yib SOMOL nga but' u fithik' bang i manileng nge yib i sak'iy ngaram nga charen
Moses. Me non Got nge yog fithingan nib thothup, ni ir fare SOMOL. 6 Me th'ab SOMOL
p'eowchen Moses me non ni ba ga' laman ni ga'ar, "I Gag SOMOL, i gag ba Got ni gub
sug ko murnguy mma kirban'ug, ma ba sowath ni gu ma damumuw ma gu ma dag e
t'ufeg rog nib ga' ma gub yul'yul'. 7 Tin gu ma micheg e gu ma tay u gil' ni bokum 1000 e
mfen, ma gu ma n'ag fan u wan'ug e kireb nge denen rok e girdi'; machane dab gu pag ni
dab ggechignag pifakay nge pifak pifakay nge mada' ko bin dalip nge aningeg e mfen, ni
bochan e denen nike ngongliy pi chitamangirad." 8 Me gurnag Moses ir nge paraw nga
but' nike tayfan SOMOL. 9 Me ga'ar, "SOMOL, fa'anra rriyul' ni gub fel' u wun'um, ma gu
be wenig ngom ni ngam un ngomad. Pi girdi' ney e yad ba gel'an, machane wenig ngom
mu n'agfan u wun'um e denen nge kireb romad, ngam pagmad nggu manged girdi'em."

Fare m'ag nni be'echnag
(Exodus 23:14–19; Deuteronomy 7:1–5; 16:1–17)

10 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Bay gu ngongliy ba m'ag u thilig nge girdi' nu Israel.
Bay gu ngongliy e maang'ang u p'eowcherad ndawor ni ngongliy u fithik' girdi'en reb
e nam u faileng. Urngin e girdi' ni yad be un ngom e bay ra guyed e n'en nrayag ni gu
rin', i Gag SOMOL, ya bay gu ngongliy ban'en ni yira ngat ngay ni fan ngom. 11 Um fol ko
fapi motochiyel ni bay gu pi' ngom e daba'. Bay gu m'on rom nggu tuluf piyu Amor, nge
piyu Kanaan, nge piyu Hitt, nge piyu Perez, nge piyu Hiv nge piyu Jebus ngar chuwgad.
12 Ngar mu guy rogon ndab mu ngongliy ba tha' u thilmed girdi'en e re nam ni ir e ngam
man ngay, ya ir e ra girengiy e riya' nga dakenam. 13 Ya thingar mu buthug e pi altar
rorad, ma ga kirebnag e pi malang ni kar suwegged ngalang nib machmach ma ga th'ab
nga but' e pi pow rok Asherah ni fare got ni bpin.
14 "Dab mu tedfan yug reb e got, ni bochan e Gag SOMOL e dagurma k'adan'ug ko
tagenging. 15 Dab mu ngongliy reb e tha' u thilmed girdi'en e re nam nem, ya nap'an ni
yad ra tayfan e tirorad e got ma yad be pi' e maligach ngorad, ma bay ra pininged gur
ni ngam un ngorad, ma bay ur guyed rogon ni ngam koy e pi ggan ni kar og niged ko
tirorad e got. 16 Ma richey me le'engiy pifakam e ppin u rom, ngar waliyedrad nge dab
ku ra yul'yul'gad ngog miyad un i tayfan e pi got rorad.
17 "Dab mu ngongliy e pi got ni wasey ngu'um tay farad.
18 "Thingar um ayuweg fare Madnom ko Flowa Ndariy e Is Riy. Ni bod rogon ni kugog
ngom, thingar mu koy e flowa ni dariy e is riy ni medlip e rran ko pul ni Abib, ya lan e
re pul i n'em e mu chuw u lan yu Egypt.
19 "Tin nganni' i fakey ni pumo'on nge tin nganni' u pifak e gamanman ni pumo'on e
ba mil suwon ngog, 20 machane thingar mu chuw'iy e bin nganni' i pifak e dongki rom
ni ba saf e nge yan nga luwan ngan pi' ni maligach, ma fa'anra dab mu chuw'iy nge
sul ngom, ma thingar mu t'ar k'angan. Thingar mu chuw'iy nge sul ngom urngin e tin
nganni' e bitir ni pumo'on ni fakam.
"Dariy be' ni nge yib nga p'eowcheg ndabi pi' ban'en.
21 "Nel' e rran ni bay ni ngam rin' e maruwel rom, machane dariy ba maruwel ni ngam
rin' ko bin medlip e rran, ni demturug ko nap'an ni yibe gi' e but' ara nap'an ni yibe t'ar
wom'ngin e woldug.
22 "Thingar um madnomnag e Madnom ko T'ar Wom'ngin e Woldug ko ngiyal' ni ga
be tabab i t'ar wom'ngin e tin som'on ko woldug rom ni *wheat*, mu kum ayweg fare

34:16 Num 14:18; Neh 9:17; Psa 86:15; 103:8; 145:8; Jon 4:2 **34:17** Exo 20:4; Lev 19:4 **34:18** Exo 12:15–20
34:19 Exo 13:2, 11–16

Madnom ko Nochi Na'un ko tungun e duw, u nap'an ni ga be t'ar wom'ngin e woldug rom.
23 "Ra reb e duw ma dalip yay ni nge yib e pumo'on nu Israel nga p'eowcheg, i Gag
SOMOL ni Got, ni fare Got rok piyu Israel. 24 Ma tomuren ni kug tuluf girdi'en e pi nam
ni yad bay ko gin ni ga be sor ngay mu gu ga'nag e gin ngam tafnay, ma dariy be' nra
guy rogon ni nge kol e nam rom ko ngiyal' ni ba'aram nra reb e duw ma dalip yay ni nga
mub nga p'eowcheg i Gag SOMOL ni Got rom.
25 "Dab mu ognag ba flowa ni kan lith ni bay e is riy ni yagagen ba gamanman ni
maligach ngog. Ma ku dab mu tay bang e ufin ko fare gamanman ni kan li' ko fare
Madnom ko Paluk'af nge af ko kadbul u reb e rran.
26 "Ra reb e duw ma dabisiy ni ngam fek i yib ko naun rok SOMOL e tin th'abi fel' ko
tin som'on i wom'ngin e woldug rom ni *grain*.
"Ma dab mu lith ba fak e saf ara kaming u fithik' logowen e thuth rok e chitiningin."
27 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mu yoloy e pi thin ney nga but', ya daken e pi thin ney
e gube ngongliy riy e m'ag u thildow nge piyu Israel." 28 Me par Moses rok SOMOL u rom
ni aningegi ragag e rran nge nep', ni dariy ban'en nra kay ara garbod ngay. Me yoloy nga
daken fa gal yang i malang fapi thin ko fare m'ag, ni aram fare Ragag i Motochiyel.

Moses ni sul u daken fare Burey nu Sinai nga but'

29 Fa'ani yib Moses u daken e Burey ni Sinai nga but' ni be fek fa Ragag i Motochiyel, ma
be galgal ram'en owchen ni bochan e ku ur nonow SOMOL; machane ir e dar nang ni be
galgal ram'en owchen. 30 Me changar Aron nge urngin e girdi' ngak Moses, miyad guy
ni be galgal ram'en owchen, miyad tamdag ni ngar chugurgad ngak. 31 Me piningrad
Moses, me sul Aron ngak nge urngin e pi'in yad be yog e thin rok piyu Israel, me welthin
Moses ngorad. 32 Ma aram me yib fapi girdi' nu Israel ra longobiyed Moses u but', me
pi' Moses urngin fapi motochiyel ngorad nike pi' SOMOL ngak u daken e Burey ni Sinai.
33 Ma fa'ani mu' Moses ko welthin ngorad, me upunguy bangi mad nga owchen. 34 Gubin
ngiyal' nra yan Moses ngalan fare *Tent* nga p'eowchen SOMOL ni nge non ngak SOMOL,
me chuweg fa gi mad u owchen nge mada' ko ngiyal' nike yib nga wean. Ma nap'an nra
yib nga wean, me weliy ngak e girdi' nu Israel urngin e tin keyog SOMOL ngak ni nge
weliy ngorad, 35 miyad guy owchen ni be galgal ram'en. Ma aram me upunguy owchen
bayay nge par nib upong nge mada' ko ngiyal' ni ngki yan nge non ngak SOMOL.

35

Rogon Yalen e Sabbath

1 Me kunuy Moses gubin fapi girdi' nu Israel nga ta'bang me ga'ar ngorad, "Ba'aray e
pin'en keyog SOMOL ni ngam rin'ed: 2 Nel' e rran ni ngam ngongliyed e maruwel romed,
machane rofen ni medlip e ngam ted nib thothup ya yaran e toffan ni ni aram e re rran
ni ngan ognag ngog, i Gag SOMOL. Yug en nra ngongliy ba maruwel ko rofen ney e yira
thang e fan rok. 3 Mus nga bochi nifiy ma dab mu ko'oreg u tabnaw romed ko rran ni
Sabbath."

Pin'en ni yima ognag ni fan ko fare Tent ni ba Thothup (Exodus 25:1-9)

4 Me ga'ar Moses ko girdi' nu Israel, "Ba'aray e tin keyog SOMOL ni ngan rin': 5 Ngan
pi' e maligach ngak SOMOL. Pi'in nib magan'rad ngay e ngar feked i yib e gol, silber,
ara *bronze*; 6 nge mad ni wech; fa bunu'en e saf ni kan k'ad ke ra'en mak'ef, *purple*, nge
row; nge mad nni ngongliy u bunu'en e kaming; 7 nge keru' e saf ni pumo'on ni kan k'ad
ko row; nge keru' e kaming; nge gek'iy ni *acacia*; 8 nge gapgep ni fen e magal; pin'en ni

34:22 Exo 23:14–17; Lev 23:1–44; Deu 16:1–17 **34:25** Exo 23:18; Lev 2:11 **34:26** Exo 23:19; Deu 14:21; 26:2–11
34:29 2 Kor 3:7–16 **35:2** Exo 20:8–11; 23:12; 31:15; 34:21; Lev 23:3; Deu 5:12–14

bfel' bon ni yima fanay ko fare gapgep ni fen e mathiy, nge fa pin'en ni bfel' bon ni fen e *incense*; 9 nge malang ni *onyx* nge tagil' fapi malang, ni fen fare efod nge fare gi mad ni fen ngorngoren fare Prist ni Th'abi Ga'.

Tatalin Fare Tent u P'eowchen SOMOL (Exodus 39:32-42)

10 "Gimed gubin e pumo'on ni bay e salap romed e ngam ngongliyed urngin e tin keyog SOMOL ni ngan ngongliy: 11 ni aram fare *Tent*, nge upong riy, nge pi lam riy nge pi chayam riy, nge pi ralap riy, nge pi rumog riy nge pi ayan; 12 nge fare Kahol ko M'ag, nge mat' riy, nge upongen, nge fare gi kateng ni nge rungrunguy; 13 nge fare tebel, nge mat' riy, nge gubin mam'en; nge fare flowa ni kan ognag ngak Got; 14 nge fare tagil' e magal nge mam'en; nge fapi magal nge gapgep ni ngan fanay ngay; 15 nge fare altar ni yima urfiy e *incense* u daken, nge mat' riy; nge fare gapgep ni fen e mathiy; nge fare *incense* ni bfel' bon, nge fare gi kateng ni fen langan e mab ko fare *Tent*; 16 nge fare altar ni yima urfiy e pi maligach ni mo'oruf u daken, nge fare gi waya riy nni ngongliy ko *bronze*, nge mat' riy, nge gubin mam'en; nge fare raba' i dabiy ni yima luknag pa'ay nge rifrifen ey riy, nge ayal riy; 17 nge pi kateng ni yoror, nge rumog riy nge ayal riy; nge fare gi kateng ni yima pag u langan e garog ko fare yoror; 18 nge pin'en ni yuluy ko fare *Tent* nge gufan fare *Tent*, nge rungrung riy; 19 nge fapi mad rok e prist nrib gamog ni nga ron'ed u nnap'an ni ngar pigpiggad u lan fa Gin nib Thothup — fapi mad nib tabgul ni fan ngak Aron ni prist nge pifak ni pumo'on."

Girdi' nra feked i yib e tin ngar og niged

20 Ma aram me chuw gubin e girdi' nu Israel u p'eowchen Moses. 21 Ma gubin e pi'in ke m'ag u wan'rad ni aram rogon, e ra bagyad me fek i yib ban'en ni maligach rok ngak SOMOL ni ngan ngongliy riy fare *Tent* u p'eowchen SOMOL. Ra feked i yib gubin ban'en nib t'uf u yagegen e liyor nge tin ngan ngongliy madan fapi prist ngay. 22 Ere rabad ni ppin nge pumo'on ni pi'in nib magan'rad ngay, ni kar feked i yib bogi ping ni bfel' ya'an, nge talbuch, nge luwaw, nge churwo', nge gubin mit nunuwan dowey nni ngongliy ko gol, ngar pi'ed ni aram e kar og niged ngak SOMOL. 23 Gubin e girdi' ni bay e mad ni wech rorad; fa bunu'en e saf ni kan k'ad ko ra'en mak'ef, *purple*, ara row; nge mad nni finathiy u bunu'en e kaming; nge keru' e saf ni pumo'on ni kan k'ad ko row, nge keru' e kaming, e yi go' ra feked i yib. 24 Ma gubin e pi'in nrayag ni ngar pi'ed e silber, ara *bronze* e ra feked i yib ni maligach rorad ngak SOMOL, ma pi'in bay e gek'iy ni *acacia* rorad nrayag ni ngan fanay nga reb e maruwel e ra feked i yib. 25 Ma gubin e ppin ni bay e salap rorad e ra feked i yib e tret ni wech nge tret nib ra'en mak'ef, *purple*, nge row. 26 Ma kur fal'eged e tret u bunu'en e kaming. 27 Ma pi'in yad ma yog e thin u Israel e ra feked i yib e malang ni *onyx* ni ngan gabliy ko fare efod nge fare gi mad u daken ngarngoren e prist, 28 nge pi *spices*, nge gapgep ni fen e magal, nge fare gapgep ni fen e mathiy, nge fapi *incense* ni bfel' bon. 29 Gubin e girdi' nu Israel ni ppin nge pumo'on nib magan'rad ngay e yi go' ra feked ban'en i yib ni fan ko fare maruwel nike yog SOMOL ngak Moses ni ngan rin'.

Pi girdi'en e maruwel ko fare Tent u p'eowchen SOMOL (Exodus 31:1-11)

30 Me ga'ar Moses ngak piyu Israel, "I SOMOL e ke mel'eg i Bezalel nib mo'on ni fak Uri ma Hur e tutuw rok ni be' ko fare ganong rok Judah. 31 Ke suguy Got facha' nga gelngin, ni nge salap i ngongliy ban'en, me yag rok ni nge ngongliy', me tamilangan' ko gubin ban'en ni yima ngongliy nga pa'ay, 32 ni ba sorok i gonpiy ya'an bogi ban'en ngi i fal'eg rogon ko gol, silber, nge *bronze*; 33 ma ku ba cheag i th'ab e malang nib tolang puluwon nge ayliy, nge rogon i ker ya'an ban'en nga daken yungi ren, nge gubin mit e salap i muruwliy ban'en nga pa'ay. 34 Ke pi' SOMOL e salap ngak nge Oholiab nib mo'on ni fak

Ahisamak, ni be' ko fare ganong rok Dan, ni ngar filew e pi salap nem ngak boch e girdi'.
35 Ke pi' e salap ngorow u gubin mit ban'en ni yima ker ya'an nga daken e malang, nge
rogon i yoloy ya'an ban'en, nge rogon i lifith e mad ni wech; nge bunu'en e saf ni kan k'ad
ko ra'en mak'ef, *purple*, nge row; nge ku boch e mad. Yow manang rogon i muruwliy
gubin e maruwel, ma yow ba salap i yoloy ya'an, nge ker ya'an ban'en.

36

1 "Bezalel nge Oholiab nge gubin e pumo'on nike pi' SOMOL e salap ngorad nge
tamilangan', ni yad manang rogon ni ngar ngongliyed gubin ban'en nib t'uf ko fare *Tent*
nib thothup ni ngan toy, ma thingar ra ngongliyed gubin ban'en riy ni bod rogon nike
yog SOMOL."

Girdi' nra feked e tow'ath i yib ni ba yo'or

2 Me pining Moses i Bezalel, nge Oholiab, nge gubin fapi pumo'on nike pi' SOMOL
thawrad ma bmagan'rad ngay ni ngar ayuwgad, me yog Moses ngorad ni ngar tababgad
ko maruwel. 3 Me pi' Moses urngin fapi maligach ngorad nike yib i pi' e girdi' nu Israel
ni ngan fanay ko fare *Tent* nib thothup. Ma girdi' nu Israel e dar talgad i fek i yib ngak
Moses e pi maligach rorad ni gubin e kadbul. 4 Ma aram ma fapi pumo'on ni yad be
ngongliy fare maruwel e ranod 5 ngar ga'argad ngak Moses, "Tin ke fek e girdi' i yib e
kaygi pag urngin ko tin ba tuf' ko maruwel ni yog SOMOL ni ngan rin'."
6 Ma aram me pi' Moses e thin nge yan u ga'ngin yang e gin be par piyu Israel riy ni be
yog ni dakriy be' ni nge ngongliy yug ban'en nge pi' ni pa' ni fan ko fare *Tent* nib thothup;
ma aram me tal e girdi' i fek ban'en i yib. 7 Tin kan kunuy ni ngan fanay ko fapi maruwel
e ke gaman ke aw.

Fare Tent u P'eowchen SOMOL nni Ngongliy
(Exodus 26:1-37)

8 Ma urngin e pi'in nth'abi salap u fithik' fapi pumo'on ni yad be maruwel e ra
ngongliyed fare *Tent* u P'eowchen SOMOL. Ra ngongliyed u ragag yang i mad ni wech ni
kan lifith bunu'en e saf u fithik' nib ra'en mak'ef, nge *purple*, nge row, ni kan sisyunag
ya'an e pi kerubim ngay ni bfel' ya'an. 9 Yungi mad ney e go' ta'reb ga'ngin, ra bang ma
ragag nge aningeg e yard n'umngin ma l'agruw e yard radan. 10 Ra puthuyed lal yang
nga ta'bang ngar yip'ed nge par nike ta'bang, ma ku aram e n'en nrin'ed ko fa lal yang
nem ni kabay. 11 Ra ngongliyed e yuchi upol ko mad nib ra'en mak'ef ngar ted u ta'ab
raba' i mirichlen bang nge bang fa gal yang i mad. 12 Wugem e upol nra ted nga ta'ab
raba' i mirichlen bang, ma ku wugem e upol nra ted ngabang, bpapuluw e yuchi upol
n'em. 13 Ra ngongliyed wugem i lam nib gol ni ngan fanay ni ngan the' ko fa gal yang i
kateng nge peth ni aram e nge ta'bang.
14 Ra ngongliyed e upong ko fare *Tent* u ragag nge ta'reb yang i mad u bunu'en e
kaming. 15 Yungi mad ney e go' ta'reb ga'ngin yang, nra bang ma ragag nge lal e yard
n'umngin ma l'agruw e yard radan. 16 Ra puthuyed lal yang nga ta'bang ngar yip'ed nge
yag bang riy, miyad puthuy n'el yang nga ta'bang. 17 Ma ra bang fa gali yang i mad ma
wugem e yuchi upol nra ted nga marichlen u ta'ab raba'. 18 Ra ngongoliyed wugem i
lam ko wasey ni *bronze* ni nge puthuy fa gal yang i mad nga ta'bang, nge par nike ta'ab
opong. 19 Ku ra ngongliyed l'agruw yang e upong, bang e ni ngongliy u keru' e saf ni
pumo'on ni kan k'ad ko row, ma bang e ni ngongliy u keru' e kaming, ni ireram e thal
nth'abi wuru e upong ko fare *Tent*.
20 Gek'iy ni *acacia* e ra chamayed e ren riy ni ngan fanay ko rungrung ko fare *Tent*.
21 Ra bang e yungi chayem nem ma ragag nge lal e fit n'umngin ma rliw' nge medlip
e inch radan, 22 ni bay l'agruw i ayal riy, ya nge yag ni peth fa gal yang i chayem nga
ta'bang. Urngin e pi chayem ney ma bay e ayal riy. 23 Ra ngongliyed rliw' yang e chayem

ni fen e ba' ni yimuch fare *Tent*, 24 ma aningeg i ragag e ayal nib silber ni nge yan u
tanggin fa yungi chayem, l'agruw e ayal nga tanggin bang e chayem ni nge kol fa gal
yang i n'em ni gapeth ko chayem. 25 Ra ngongliyed rliw' yang e chayem ni fen e ba' ni
lel'och fare *Tent*, 26 nge aningeg i ragag e ayal nib silber, ni l'agruw e ayal nga tanggin
bang e chayem. 27 Ba' ni tabgul ko fare *Tent*, u ba' ni ngal e ra ngongliyed nel yang e
chayem ni fen, 28 ma l'agruw yang e chayem ko pi tabthung riy. 29 Yungi chayem nem
ko pi tabthung riy e ba peth u enggin u but' me dachug i yan nga p'ebugul. L'agruw i
chayem ko l'agruw i tabthung e aray rogon ni kan ngongliy. 30 Ere meruk yang e chayem
ma ragag nge nel' yang e ayal nib silber, lal'agruw e ayal nga tanggin bang e chayem.
31 Ra ngongliyed ragag nge lal ley e ralap ko ren ni *acacia*, ma lal ley riy e fen e pi
chayem u barba' fare *Tent*, 32 ma lal ley riy e fen pi chayem u barba', ma ku lal ley riy
e fen pi chayem ko ley ntabgul nib migid ko ngal. 33 Ma baley e gek'iy e yan u lukngun
fapi chayem u baley nge taw nga baley fare *Tent*. 34 Ra inged ko gol fa yuyang i chayem,
ma ra fal'eged bogi luwaw ni nge kol fa yuley i gek'iy nu lukngun e chayem, ni ku ni
ing ko gol. 35 Ra ngongliyed bangi kateng ko mad ni wech miyad lifith bunu'en e saf u
fithik' nib ra'en mak'ef, *purple*, nge row, miyad sisyunag ya'an e pi kerubim nga daken.
36 Ra ngongliyed aningeg ley i rumog ko gek'iy ni *acacia* ni ngan the' fagi kateng ngay,
miyad ing ko gol; min the' ko pi lam riy ni gol. Ma aram miyad ngongliy aningegi e ayal
ni nge kol e pi rumog riy. 37 Ra ngongliyed bang i kateng ni nge mang mban fare *Tent*,
regi kateng ney e ra ngongliyed ko mad ni wech ni kan lifith bunu'en e saf u fithik' ni kan
k'ad ko ra'en mak'ef, *purple*, nge row, ma kan sisyunag ni bfel' ya'an. 38 Ra ngongliyed
lal ley e rumog ni fen e giney e kateng nrayag ni ngan the' ko pi lam riy, ra inged p'ebgul
nge pi ralap riy ko gol, miyad ngongliy lal e ayal ni fen e rumog riy ko *bronze*.

37

Fare Kahol ko M'ag nni Ngongliy
(Exodus 25:10-22)

1 Me ngongliy Bezalel fare Kahol ko M'ag ko ren ni *acacia*, ni aningeg ni ragag nge lal
e inch n'umngin, ma rliw' nge medlip e inch radan, ma rliw' nge medlip e inch tolngin.
2 Me ing e gol ni go' gol u langgin ngu ba' ni wuru', me liyeg e gol u mirichlen i yan. 3 Me
ngongliy aningeg i luwaw nib ga' ni gol ni fen fare Kahol nge puthuy nga tungun ay u
but', nra barba' i ay me yin' reb fare luwaw ngay. 4 Me ngongliy l'agruw ley i mat' ko ren
ni *acacia* me ing ko gol ni go' gol, 5 me yin' fa gal ley i ren u langgin fapi luwaw u barba'
ngu barba' fare Kahol. 6 Me ngongliy upongen ko gol ni go' gol, ni aningeg ni ragag nge
lal e inch n'umngin ma rliw' nge medlip e inch radan. 7 Me pirdi'iy e gol nge ngongliy
l'agruw i kerubim riy, 8 reb nga daken u baley fare upong ma reb nga baley. I ngongliy
e gali n'ey nib peth ko fare upong. 9 Ma fa gali kerubin e yow ba sabal ni yow ba sap nga
but', nib puf porow nike upunguy daken upongen fare kahol.

Fare Tebel ko Flowa ni kan Ognag ku Got nni Ngongliy
(Exodus 25:23-30)

10 Me ngongliy fare tebel ko ren ni *acacia*, ni guyey nge nel' e inch n'umngin, ma ragag
nge meruk e inch radan, ma rliw' nge medlip e inch tolngin. 11 Me ing wuru' ko gol ni
go' gol, me gad ba thal i gol u mirichlen i yan. 12 Me chamiy mirichlen fare tebel, ni dalip
e inch radan me ing e gol nga daken. 13 Me ngongliy ko gol aningeg i luwaw ni fen. Ra
reb fapi luwaw me puthuy nga reb i ay fare tebel. 14 Fa pi luwaw ni gil' e mat' e tay nib
chugur nga mirichlen fare tebel. 15 I ngongliy e mat' ko ren ni *acacia*, me ing ko gol. 16 I
ngongliy urngin tatalin fare tebel ko gol ni go' gol: plet riy, kap riy, pi rume' riy nge yochi
dabiy ni fen, ni ngu'un fanay ko wayin ni maligach.

Fare Tagil' e Magal nni Ngongliy
(Exodus 25:31–40)

17 Me ngongliy fare tagil' e magal ko gol ni go' gol. Me pirdiiy e gol nge ngongliy tagil'
fare magal nge kolngin; me tay e fel' ya'an riy ni bogi floras ni tin ke puf nge tin ndawori
puf nga downgin. 18 Ma nel' pa'ngin, ra barba' ma dalip pa'ngin ni bay riy. 19 Ma ra bpa'
fa nel' i pa'ngin ma bay dalip i floras riy ni fel' ya'an riy ni bod e floras ko gek'iy ni *almond*
ni tin ke puf nge tin dawor. 20 Ma kolngin fare tagil' e magal e bay aningeg i floras riy ni
bfel' ya'an ni bod e floras ko *almond* ni tin ke puf nge tin dawor. 21 Tanggin reb fa dalip
i pa'ngin ma bay reb e floras riy ni dawor i puf. 22 Fapi floras ndawori puf nge fa yupa'
i pa'ngin, nge fare tagil' e magal e ni ngongliy u ta'bang i gol nni pirdi'iy. 23 Me ngongliy
medlip i magal ni fen fare tagil' e magal, nge pi fen e mthang nifiy riy, nge yu raba i plet
ni go'o gol. 24 Medlip i ragag nge lal e pawn e gol ni fanay ko fare tagil' e magal nge gubin
ban'en ni tatalin.

Fare Altar ni yima Urfiy e Incense riy nni Ngongliy
(Exodus 30:1–5)

25 I ngongliy ba altar ko gik'iy ni *acacia* ni fen e *incense* ni ngan urfiy riy. Re altar ney
e aningeg raba' ni ta'reb n'umngin nga radan, ya ragag nge meruk e inch n'umngin ma
ragag nge meruk e inch radan, ma guyey nge nel' e inch tolngin. Ma aningeg i gagey ko
aningeg i tabthung riy e ba ta'reb ngay. 26 Me ing daken ko gol, ni aningeg raba' ni ing,
ni fapi gagey riy, me gabdiy bathal i gol u mirichlen nge liyeg. 27 Me ngongliy l'agruw i
luwaw nifan ko feak nge puthuy reb nga barba' nga tan fare thal i gol nib liyeg ma reb
nga barba', ni luwan e mat' ko fare altar ni ngu'un fek. 28 I ngongliy e m'at riy ko ren ni
acacia nge ing e gol u wuru'.

Fare Gapgep ni fen e Mathiy nge Incense nni Ngongliy
(Exodus 30:22–38)

29 Miki ngongliy fare gapgep ni fen e mathiy ni nge tabgul nigey, nge *incense* ni bfel'
bon, ni yima athkuy ni bod e florida.

38

Fare Altar ni fen e Maligach ni Mo'oruf nni Ngongliy
(Exodus 27:1–8)

1 I Bezalel e ngongliy ko gek'iy ni *acacia* ba altar ni fen e maligach ni mo'oruf. Re altar
ney e ta'reb n'umngin nga radan, ya medlip nge balay e fit n'umngin ma ku medlip nge
balay e fit radan, ma aningeg nge balay e fit tolngin. 2 Me ngongliy aningeg i gagey u
daken aningeg i tabthug riy, nib ta'reb ko fare altar. Me ing ko *bronze* ni ga'ngin. 3 Miki
ngongliy urngin tatalin fare altar: bogi th'ib, nge bogi sebel, nge bogi dabiy, nge bogi fok
nib ga', nge yu raba' ban'en ni fen e fek nifiy. Urngin e pi tatalin e altar ney me ngongoliy
ko *bronze*. 4 Me ngongliy bangi waya ko *bronze* nge tay nga tan mirichren fare altar, re
gi waya nem e yib i mada nga lukngun fare altar. 5 Me ngongliy aningeg i luwaw ni fen
e feak nge puthuy ko fa aningeg i tabthung riy. 6 Me ngongliy ko gek'iy ni *acacia* l'agruw
ley i mat', me ing ko *bronze*. 7 Me yin' fa gal ley i mat' u lan fapi luwaw ni bay ko tabthung
u barba' fare altar ngu barba'. Fare altar e ni chamey ko ren ni bay langgin.

Fa Raba' i Dabiy ni Bronze nni Ngongliy
(Exodus 30:18)

8 I ngongliy barba' i dabiy nge ay ko wasey ni *bronze*, ni ngongliy u yuyang i therik ni
fen e ppin ni yad ma pigpig u mit fare *Tent* u p'eowchen SOMOL.

Yoror ko fare Tent u p'eowchen SOMOL
(Exodus 27:9–19)

38:8 Exo 30:18

9 Me ngongliy yungi kateng ko mad ni wech ni fen rungrung ko fare *Tent* u p'eowchen
SOMOL. Ba' ni yimuch e wugem e yard n'umngin e pi kateng riy, 10 nike the' nga rliw' i
rumog ni *bronze* ni kan ayliy ngalan rliw' i ayal riy nib *bronze*, ma pi lam nge pi ralap
riy e go' ba silber. 11 Ma ku aram rogon ni ngongliy e ba' ni lel'och fare yoror. 12 Mu
lan ngal fare yoror e rliw' nge lal e yard e kateng riy, ma ragag ley e rumog riy ma ku
ragag e ayal riy. Ma pi lam nge pi ralap, nge p'ebgul fa yuley i rumog e kan ing ko silber.
13 Ma ley ni ngek ko gin ni yima yib riy e riliw' nge lal e yard radan e pi kateng riy ni
rungrung. 14-15 Ma barba' nge barba' i langan e gin yima yib riy e ra bang e keteng u
barba' ma medlip nge balay e yard radan, ni kan the' nga dalip ley i rumog ni kan ayliy
nga langgin dalip i ayal riy. 16 Gubin yang e kateng ni fen e rungrung e ni ngongliy ko
mad ni wech. 17 Fapi ayal ko rumog e ni ngongliy ko wasey ni *bronze*, ma pi lam, nge
dubchey riy, nge upong u p'ebugul e yuley i rumog riy e ni ngongliy ko silber. Gubin e
rumog nib liyeg e rungrung e go' yan i peth ko pi ralap u p'ebugul. 18 Ma fare gi kateng
ni yima the' u langan e gin yima yib riy e ni ngongliy ko mad ni wech min lifith bunu'en
e saf u fithik' ni kan k'ad ko ra'en mak'ef, *purple*, nge row min sisyunag ni fel' ya'an riy.
Regi kateng nem e ragag e yard n'umngin ma l'agruw nge balay e yard tolngin, ni bod
fa yungi kateng ko rungrung. 19 Regi kateng nem e kan the' nga aningeg ley i rumog ni
kan ayliy ngalan aningeg i ayal riy nib *bronze*. Pi lam riy, nge opong u p'ebugul e rumog,
nge pi ralap riy e ni ngongliy ko silber. 20 Gubin e pin'en ni yuluy ko fare *Tent* nge fare
rungrung nib liyeg e ni ngongliy ko *bronze*.

Wasay nni fanay u lan fare Tent u p'eowchen SOMOL

21 Ireray urngin e pin'en nni fanay ko fare *Tent* u P'eowchen SOMOL, ko gin bay fagal
yang i malang riy ni kan yoloy fa Ragag i Motochiyel nga daken. I Moses e yog ngak e pi
Levite ni Ithamar e ma tay murung'agen e maruwel ni ngar rin'ed, ni be' nib mo'on ni
fak Aron ni prist ni ngar sumar niged urngin e pin'ey.
22 I Bezalel ni fak Uri me Hur e tutuw rok ni be' ko fare ganong rok Judah, e ngongliy
urngin ban'en ni yog SOMOL ni ngan gongliy. 23 Me Oholiab nib mo'on ni fak Ahisamak
ni be' ko ganong rok Dan e pi' e ayuw ngak, ir be' ni ba salap i ker ker ya'an ban'en, ma
ba salap i yoloy ya'an ban'en u m'on ni ngan ngongliy, ma ku ma lifith e mad ni wech,
nge mad nib ra'en mak'ef nge *purple*, nge bunu'en e saf ni kan kad ko row.
24 Urngin e gol u gubin nni ognag ngak SOMOL ni fen fare *Tent* nib thothup e 2,195 e
pawn, tomalngin ni kan duwgiliy ko thabthabel e ngiyal'nem. 25 Ma silber ni mokun
u pa' e girdi' e ni thabthabelnag ma 7,550 e pawn, tomalngin ni kan duwgiliy ko
thabthabel e ngiyal'nem. 26 Re matha'eg ney e aram urngin ni mokun u pa' urngin e
girdi' ni kan the'egrad, ra bagyad me pi' oren ni kanog, ni bod tomalngin ni kan duwgiliy
ko thabthabel e ngiyal'nem. Urngin e pumo'on ni rriliw e duw yangren ngalang ko fare
mathe'eg girdi' e 603,550 urungrad. 27 Ma silber e 7,500 e pawn nni fanay nga 100 i ayal
ni fen fare *Tent* nib thothup nge kateng riy, ra reb e pi ayal nem ma medlip i ragag nge
lal e pawn nni fanay ngay. 28 Ma tin ni magey ko fapi silber ni wugen pawn, e ngongliy
Bezalel bogi lam ni fen e rumog, nge upong u p'ebgul fa yuley i rumog. 29 Pi *bronze* nni
ognag ngak SOMOL e 5,310 e pawn tomalngin u gubin. 30 Ni ir e ni ngongliy riy fapi ayal
ni fen langan e mab ko *Tent* u P'eowchen SOMOL, nge fare altar nib mu'un fare gi waya
ngay, nge urngin tatalin fare altar, 31 nge ayal ni fen e yoror riy nib liyeg, nge ayal ni fen
garog ko fare yoror, nge gubin e yuluy ko fare *Tent* nge fare yoror.

39

Madan e prist nni ngongliy (Exodus 28:1-14)

38:25 Exo 30:11–16

1 Bunien e saf ni kan k'ad ko ra'en mak'ef, *purple*, nge row e ir e ra ngongliyed fapi
madan e prist riy nib gamog, ni yad ma yin' ko ngiyal' ni yad ma pigpig u lan fa Gin ba
Thothup. Ra ngongliyed e pi mad ko prist rok Aron ni bod ni yog SOMOL rogon ngak
Moses.
2 Ra ngongliyed fare efod ko mad ni wech; nge bunu'en e saf nib ra'en mak'ef, *purple*,
nge row; nge tret nib gol. 3 Ra pirdi'iyed e gol ngari gilgith miyad th'ab nrib achig radan
ngar yin'ed u fithik' fare gi mad ni wech nge nga fithik' fapi bunu'en e saf ni kan k'ad
nib ra'en mak'ef, *purple*, nge row. 4 Ra ngongliyed l'agruw i gafan fare mad ni efod ngar
puthuyed nga ba' ni m'on nge ba' ni tomur u pon nruw raba', ya nge yag ni ngu'un m'ag.
5 Ma fare gi leed nrib fel' i lifith e ku ra nongliyed ko fare gi mad, min puthuy ko fare mad
ni efod nge par ni ta'ab mad. 6 Ra fal'eged rogon fapi malang ni *onyx* ngar gaded ba yil' i
gol u ba' ni tanggin; mar kired ni bfel' ya'an fithingan fa ragag nge l'agruw i pumo'on ni
fak Jakob ngay. 7 Ra ted nga daken e gaf u pon fare mad ni efod, ni aram e be gagyelnag
fa ragag nge l'agruw i ganong rok yu Israel, nri bod rogon nike yog SOMOL ngak Moses.

Fare gi Mad u Ngorngoren e Prist nni Ngongliy (Exodus 28:15-30)

8 Ra ngongliyed fare gi mad nma tay e prist nga daken ngorngoren nga ta'ab mit i n'en
nni ngongliy fare mad ni efod ngay, mu kun sisyunag ni ta'reb rogon. 9 Re gi mad nem
e ni duguy u lukngun nta'reb ga'ngin radan nga n'umngin, ni mereb e inch n'umngin
ma mereb e inch radan. 10 Ra gabdiyed aningeg thal i malang nib tolang puluwon nga
daken fare gi mad: thal ni som'on e reb e malang ni *ruby*, *topaz*, nge *garnet*; 11 ma thal
ni l'agruw e reb e malang ni *emerald*, *sapphire*, nge *diamond*; 12 ma thal ni dalip e reb
e malang ni *turquoise*, *agate*, nge reb e *amethyst*; 13 ma thal ni aningeg e reb e malang
ni *beryl*, *carnelian*, nge reb e *jasper*. Pi malang ney e nni ayliy nga tagil' nib gol. 14 Ra
reb fa ragag nge l'agruw i malang ma kan ker fithingan reb fapi pumo'on ni fak Jakob
nga daken, ya pow riy ni be gagyel'nag fa ragag nge l'agruw i ganong nu Israel. 15 Fare
gi mad u ngorngorey e ra ngongliyed yuyil' i chen riy nib gol, ni kan l'ang ni bod e aw.
16 Ra ngongliyed ko gol l'agruw i tagil', nge l'agruw i luwaw nib gol. Miyad tay fa gal
luwaw nga taban u balay ngu taban u balay fare gi mad nu daken ngorngorey. 17 Ra
m'aged fagal yil' i chen nib gol ko fa gal luwaw 18 miyad m'ag taban fa gal yil' i chen ko
fa gali tagil' e malang, ni aram rogon nra gabdiyed u m'on ko fare gafan lik'ipon fare
mad ni efod. 19 Miyad ngongliy l'agruw i luwaw ko gol ngar gabdiyed ko gal ni but' i
tabthungen fagi mad u daken ngarngorey, u ba' ni langgin u mirichlen nib migid ko fare
efod. 20 Mu ku ra ngongliyed l'agruw e luwaw nib gol ngku ra gabdiyed nga ba' ni m'on
nib kanboch nga but' ko fa gal yang i gaf u lik'ipon fare mad ni efod, ma bay buchuuw
nga daken fare leed ni kan l'ang nrib fel'. 21 Bod rogon ni yog SOMOL ngak Moses e aram
rogon nra m'aged fa pi luwaw ni bay ko fare gi mad nu daken ngorngorey ko fa tinef e
luwaw ni bay ko fare efod nga bayil' i gaf nib ra'en mak'ef, ya nge par fagi mad u daken
ngorngorey ni bay nga daken fare gi leed ndabi mul.

Ku Boch Madan e Prist nni Ngongliy (Exodus 28:31-43)

22 Fare wuru e mad nib n'uw ni yima yin' nga tanggin fare efod e ni ngongliy ko
bunu'en e saf ni kan k'ad ko ra'en ma'kef. 23 Fa gin luwan lolgey e kan'ip bang e mad
nga rochlen ni nge dabi mogchoth. 24-26 Pagon fathal ni wuru' e mad e kan nip' ko mad
ni wech nge bunu'en e saf ni kan k'ad ko ra'en mak'ef, *purple*, nge row ni ya'an e pi
pomegranate, mi nin' e yochi bel nib gol u thilthilin, nri bod rogon ni yog SOMOL ngak
Moses.
27 Ra ngongliyed e pi kenggin e mad ni fen Aron nge pi pumo'on ni fak, 28 nge fare
turban, urwach, nge yuler i zubong nni ngongliy ko mad ni wech, 29 nge fare gi leed
nni ngongliy ko mad ni wech nge bunu'en e saf ni kan k'ad ko ra'en ma'kef, *purple*,

nge row ma kan sisyunag ni bfel' ya'an, ni bod ni yog SOMOL rogon ngak Moses. 30 Ra
ngongliyed ba madalia ko gol, mi ni ker yu bugithin nga daken ni be ga'ar: "Kan ognag
ngak SOMOL." 31 Ra m'aged nga m'on ko fare *turban* nga ba yil' i gaf ni kan l'ang nib
ra'en ma'kef, ni bod rogon nike yog SOMOL ngak Moses ni ngan rin'.

Fare maruwel nni mu'nag
(Exodus 35:10-19)

32 Gubin e maruwel ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL e kan mu'nag. Girdi' nu Israel
e kar ngongliyed gubin ban'en riy nri bod rogon ni yog SOMOL ngak Moses ni ngan rin.
33 Ra feked fare *Tent* i yib ngak Moses nge gubin tatalin, fapi lam, pi chayem, pi dubchey,
pi rumog, nge pi ayal riy, 34 fare gi upong ni keru' e saf ni pumo'on ni kan k'ad ko row;
nge bang e upong ni keru' e kaming; nge fare gi kateng; 35 nge fare Kahol ko M'ag ni bay
fa gali yang i malang u langgin ni kan yoloy e motochiyel nga daken, nge mat riy, nge
upongen; 36 fare tebel nge gubin tatalin, nge fare flowa ni kan pi' ni maligach ngak Got;
37 nge fare tagil' e magal nib gol, nge pi magal riy, nge gubin tatalin, nge gapgep ni fen
fapi magal; 38 nge fare altar nib gol; nge fare gapgep ni fen e mathiy; nge fapi *incense*
ni bfel' bon; nge fare gi kateng ni fen langan e mab ko fare *Tent*; 39 nge fare altar ni
bronze, nge fare gi waya riy ni kub *bronze*, nge mat' riy, nge gubin tatalin; nge fa raba'
i dabiy; nge ayal riy; 40 fa yungi kateng ni yoror nge fa yuley i rumog riy nge pi ayal
riy; fare gi kateng ni fen e rungrung ko gin yima yib riy nge gaf riy; pin'en nma mang
yuluy riy; nge gubin tatalin langgin fare *Tent*; 41 nge fapi madan e prist nrib gamog ni
ngu'ur chuwgad ngay u lan e Gin ni ba Thothup — nge fapi mad nib tabgul rok Aron ni
prist nge pi pumo'on ni fak. 42 Piyu Israel e kar mu' niged urngin e pi maruwel ney ni
bod rogon nike yog SOMOL ngak Moses. 43 Me fal'eg Moses i yaliy gubin fa pin'em ni
kar ngongliyed me guy ni kar ngongliyed ni karikan rogon ni yog SOMOL. Ma aram me
fal'eg Moses wa'athrad.

40

Fare Tent u P'eowchen SOMOL nni Suweg min Yiblay

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 2 "Bin m'on e rran ko bin som'on e pul e ngam suweg
ngalang fare *Tent* u P'eowchen SOMOL. 3 Ma ga tay fare Kahol ko M'ag ni bay fare ragag
i motochiyel u langgin, ma ga pag fare gi kateng nga mit. 4 Ma ga fek fare tabel ngalan
fare *Tent* ngam yarmiy tatlin nga daken. Ma ku aram rogon fare tagil' e magal ni ga ra
fek nga langgin fare *Tent* ngam ayliy e pi magal riy ngay. 5 Ma ga tay fare altar nib gol
ni fen e *incense* ni yima urfiy nga m'on ko fare Kahol ko M'ag mag tining fagi kateng u
langan e mab ko fare *Tent*. 6 Ma ga tay fare altar ni fen e maligach ni mo'oruf nga mit
fare *Tent*. 7 Ma ga tay fare dabiy nga thilin fare *Tent* nge fare altar ma ga suguy ko ran.
8 Mu n'uf fare yoror ma ga the' fare gi kateng nu langan e garog ko yoror.

9 "Mag yiblay ngam ognag fare *Tent* nge gubin tatalin ni aram e ngam gapgepnag ko
fare gapgep nib tabgul, nge par nike thothup. 10 Me migid, mag ognag fare altar nge
gubin tatalin ni aram e ka mu gapgepnag, ma bay i polo' feni thothup. 11 Ma ku aram
rogon ni ngam ognag fare dabiy nge pi ayal riy.

12 "Mu fek Aron nge fapi pagel ni fak nga langan fare *Tent*, ngam luk nagrad ngar
machalboggad. 13 Ma gon' madan e prist nga daken Aron, mag gapgepnag, aray rogon ni
ngan rin' me tabgul, ni aram e rayag ni nge pigpig ni prist rog. 14 Ma ga fek fapi pagel ni
fak i yib nga mon' fapi kenggin e mad nga dakenrad. 15 Ma aram mag gapgep nagrad, ni
bod ni mu gapgepnag e chitamangirad, ya nge yag nra pigpiggad ni prist rog. Re mathiy
ney e ra tayrad ni yad e prist e chiney i yan nga ngaram."

16 I Moses e rin' urngin e tin ni yog SOMOL ni nge rin'. 17 Bin m'on e rran ko pul ni
ta'reb u lan e bin l'agruw e duw ni kar chuwgad u lan yu Egypt, mi ni suweg fare *Tent*

rok SOMOL ngalang. 18 Moses e tay e pi ayal riy nga but', me suweg e yungi chayem riy,
me puthuy ko pi dubchey riy, me suweg e yuley i rumog riy. 19 Me filath e upong nga
daken fare *Tent* me tay e thal ni wuru' e upong nga daken, nri bod rogon ni yog SOMOL
ni ngan rin'. 20 Me fek fa gal yang i malang ni bay fa Ragag i Motochiyel u daken nge
tay ngalan fare Kahol ko M'ag. Me yin' e mat' ngalan fapi luwaw ko fare Kahol me fek
upongen fare kahol nge tay nga daken. 21 Ma aram me tay fare Kahol ngalan fare *Tent*
me pag nga but' fa gi kateng, ni nge rungrung ko fare Kahol ko M'ag. Nri bod rogon ni
yog SOMOL ni ngan rin'.
22 Me tay fare tebel ngalan fare *Tent*, u ba' ni lel'och u wuru' fa gi kateng, 23 me tay
fare flowa ni ka ni pi' ngak SOMOL nga daken, nri bod rogon ni yog SOMOL ni ngan rin'.
24 Me tay fare tagil' e magal ngalan e *Tent*, u puluwon fare tebel nga baraba' ko ba' ni
yimuch, 25 mu rom u p'eowchen SOMOL e tay e nifiy ko fare magal riy, nri bod rogon ni
yog SOMOL. 26 Me tay fare altar ni gol ngalan fare *Tent* nga m'on ko fa gi kateng, 27 me
urfiy e *incense* ni bfel' bon, nri bod rogon ni yog SOMOL. 28 Me tining e kateng u langan
e mab ko fare *Tent*, 29 mu puluwon fare gi keteng e tay fare altar ni fen e maligach ni
mo'oruf. Nu daken e ir e pi' e maligach ni mo'oruf riy nge *grain* ni ognag, nri bod rogon
ni yog SOMOL. 30 Me tay fa raba' i dabiy ni *bronze* nga thilin e altar nge langan e mab ko
Tent me suguy ko ran. 31 Moses, nge Aron, nge pifak ni pumo'on e yad ma luknag pa'rad
nge rifrifen ayrad u langgin 32 ni gubin ngiyal' ni yad ra pig ni ngranod ngalan fare *Tent*
ara fare altar, nri bod rogon ni yog SOMOL. 33 Moses e n'uf e yoror nib liyeg fare *Tent*
nge fare altar, me tining bang i kateng u langan e gin yima yan riy nga lane yoror. Ma
aram me mu'nag Moses gubin e maruwel riy.

Fare gi manileng ni yib nga daken fare Tent u P'eowchen SOMOL (Numbers 9:15-23)

34 Ma aram me yib bang i manileng i upunguy fare *Tent* me suguy ram'en SOMOL
nib maluplup' fare *Tent*. 35 Ireray fan, ni dabkiyag ni nge yan Moses ngalan fare *Tent*.
36 Nap'an nra puw ngalang fa gi manileng u daken fare *Tent*, ma aram e pug yu Israel e
tirorad e *tent* ngar thilyeged tagilrad. 37 Dab ra mithmitheged e pi *tent* rorad u n'umngin
nap'an ni ka be par fa gi manileng u gil'. 38 Demuturug e gin'en ni yad be milekag riy,
ma SOMOL e bay rorad. Ra rran ma fa gi manileng rok e bay u daken fare *Tent*, ma ra
nep' ma ba nifiy ni be daramram e bay u daken.

40:34 Rev 15:8

LEVITIKUS

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Levitikus e be weliy riy rogon ni i pi' Somol e pi motochiyal nge boch e fnow ngak Moses. Fithingan e re ke babyor ney e yib ko fare bugithin ni "Levite", ni fan e be' ko ganong rok Levi. Pi Levite e bogi tapigpig rok Somol ni yad ba mal'eag ni ngu'ur pigpiggad ko fare *Tent* nib thothup, ma pi prist e rabad u reb fapi tabnaw ko Levite. Gin ga' yang ko re ke babyor ney e be weliy murung'agen e maruwel rok fapi prist nge boch e Levite, ni bod e pi maligach, pi tow'ath ni yima pi' ngak Somol, nge boch e madnom ni turguy e taliw rorad. Ma ku bay ko re ke babyor ney boch e motochiyel ni murung'agen e miti gamanman ni yira kay, nge miti mad ni yira fanay, nge rogon ni ngan ayweg e pi'in gafgow.

Ba ga' yang ko re ke babyor ney e be weliy murung'agen e pi motochiyel, machane ku bay riy murung'agen e n'en nra buch rok be' ara ba prist ni de fol, ara be' ara ba prist nma fol ko tin keyog Got ni ngan rin'. Got e ba machrag ni i gechignag e pi'in i togopluw, machane ki micheg e ren'en ni ba'aray ko pi'in yad ra fol rok:

"Bay gu par romed; nggu mang Got romed, ma bay mmanged girdi'eg. I Gag SOMOL ni Got romed e kug fekmed nga wuru' yu Egypt ni bochan e nge dabkum pired ni gimed e sib. Kug kirebnag e re gelngin ni ba'aram ni michigiymed u but', kug tay'med kam marod ni kam puged owchemed ngalang." (26:12, 13)

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Motochiyel u Murung'agen e Maligach 1:1—7:38
Pi'in nni Tayrad ko Liw ni Prist 8:1–36
Tin Som'on e Maligach ni Pi' Aron 9:1–24
L'agruw i Prist nni Li' Row 10:1–20
Motochiyel u Murung'agen e N'en nib Be'ech nge N'en nib Ta'ay 11:1—15:33
Motochiyel u Murung'agen e Rofen ni Yima N'ag Fan e Denen 16:1–34
Motochiyel u Boch Ban'en 17:1—20:27
Boch e Gafal ni Ngi i Fol e Prist Riy 21:1—22:33
Fanow u Rogon e Gam'ing ko pi Madnom ni Turguy e Taliw 23:1—25:55
Pi Fal'egwaath nge Gechig 26:1–46
Motochiyel ko Tin nni Micheg nge Tin nni Ognag Ngak Somol 27:1–34

Pi maligach ni ngan urfiy nib polo'

1 U lan fare *Tent* u p'eowchen SOMOL e pining SOMOL Moses riy nge pi' ngak e pi gafal ni ba'aray 2 ni fan ngak piyu Israel ni ngu'ur folgad riy ko ngiyal' ni yad be pi' e maligach rorad.

Ra nge pi' be' ba maligach ni gamanman, ma reb e garbaw rok, fa reb e saf rok, ara reb e kaming rok. 3 Fa'anra reb e garbaw rok e nge pi' ni fare maligach ni mo'oruf, ma thangri fek i yib ba garbaw ni pumo'on ndariy bochyang u downgin nib kireb. Thangri pi' ni maligach u langan e mab ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL, ya nge yag ni fel' fa'anem u wan' SOMOL. 4 Facha' e nge tay pa' nga daken lolgen fare gamanman, ma aram e ra magan' SOMOL ngay ni nge mang bayul ko denen rok fa'anem. 5 Me li' facha' fare garbaw ni pumo'on u rom, me pi' fapi prist ni pifak Aron e racha' riy ngak SOMOL ni aram e yad be pag nga aningeg raba' fare altar u langan e mab ko fare *Tent*. 6 Nge mu' me fathiy facha' keru' fare gamanman nge th'eth'ab, 7 ma fapi prist e ngar yarmiyed e l'ud nga daken fare altar ngar ted e nifiy ngay. 8 Me yarmiy fapi prist fayungi ufin ko fare gamanman nga daken e nifiy nib mu'un lolugen nge mam riy ngay. 9 Ma gil'iggan nge ay fare gamanman nl'agruw raba' e ra luknag facha', ma re prist ni ir e be pigpig e

ngiyal'nem e nge urfiy fare maligach nib polo' u daken fare altar. Ma bon e re maligach ni ggan ney e rib fel' u wan' SOMOL.
10 Fa'anra nge pi' facha' reb e saf fa reb e kaming rok, ma dabisiy nib gamanman ni
pumo'on ndariy bang u downgin nib kireb. 11 Ma thangri li' nge yim' fare gamanman u
ba' ni lel'och ko fare altar, ma fapi prist e ngar paged e racha' riy ko fa aningeg i tabthung
ko fare altar. 12 Tomuren nike th'eth'ab facha' fare gamanman, ma fare prist ni ir e be
pigpig e ngiyal'nem e thangri urfiy gubin yang ko fare gamanman, nib dachug lolgen
nge mam riy ngay. 13 Ma gil'iggan nge ay fare gamanman nl'agruw raba' e thangri
luknag fare mo'on, ma fare prist e nge pi' fare maligach ngak SOMOL ni nge urfiy ni
gubin yang u daken fare altar. Ma bon e re maligach ni ggan ney e rib fel' u wan' SOMOL.
14 Fa'anra nge pi' facha' ngak SOMOL ba arche' ni mo'oruf, ma thangri mel'eg reb e
dove ara reb e arche' ni blogol nge pi'. 15 Ma fare prist e nge pi' u daken fare altar, ni nge
lepey k'angan, me urfiy fare llug u daken e altar. Ma racha'en fare arche' e nge pu'og nga
downgin barba' fare altar. 16 Me luf e chew rok nge uneg nga wulan nge n'ag nga ba' ni
ngek ko fare altar ko gin yima kunuy e awat ngay. 17 Me kol pon u barba' ngu barba' nge
pof nge machwo' u ngorngoren, ma dabi chow'ay nge mul pon fare arche' u kenggin,
ma aram me urfiy nib polo' u daken fare altar. Ma bon e re maligach ni ggan ney e rib
fel' u wan' SOMOL.

2

Grain ni yima pi' ni aram e kan ognag

1 Ra nge pi' bigimed ba maligach ni *grain* ngak SOMOL, ma sam'on e thangri bilig nge
yib ni *flour*. * Me tay e gapgep ni *olive* nge *incense* nga daken 2 me fek i yib ngak fapi
prist ni pifak Aron. Ma re prist ni be pigpig e ngiyal'nem e nge suguy lan barba' i pa'
ko fapi *flour* nge oil nge gubin e *incense*, me urfiy e uw i flowa ney u daken fare altar ni
aram e ba pow ni kan ognag ni gubin ngak SOMOL. Ma bon e re maligach ni ggan ney e
rib fel' u wan' SOMOL. 3 Ma tin ke magey ko fapi *grain* e nge par rok fapi prist; pi ggan
ney e rib tabgul ya kanfek ko fare ggan nni pi' ngak SOMOL.
4 Fa'anra flowa nni lith u lan e ba oven e ngam pi', ma thangar mu ngongliy ni dariy e
is riy. Rayag ni nge par ni bogi lof nni ngongliy ko *flour* ni kan bilig min aruy ko gapgep
ni *olive* ara bogi kek nib gilgith ni kan liyef ko gapgep ni *olive*.
5 Fa'anra ngam pi' e *grain* ni kan ngongliy u daken e *griddle*, ma dabisiy ni tin th'abi
fel' *flour* ni kan athkuy e gapgep ni *olive* ngay, ma dariy e is riy. 6 Ma nge bilbilig nge
yochyang me pu'og e gapgep nga daken ko ngiyal' ni nge pi', ni aram e ke ognag.
7 Ma fa'anra flowa e nge pi' ni nge lith u lan barba' i ban'en, ma thangri ngongliy ko
flour nge gapgep ni *olive*. 8 Ma nge fek i yan ni aram e nge ognag ngak SOMOL nge pi'
ngak fare prist, ni ir e bay i fek ko fare altar. 9 Me fek fare prist boch riy nge urfiy u daken
e altar ni aram e pow riy ni kan pi' ni gubin ngak SOMOL. Ma bon e re maligach ni ggan
ney e rib fel' u wan' SOMOL. 10 Ma tin ke aw riy e nge par rok fapi prist; pi ggan ney e
rib tabgul ya kanfek ko fare ggan nni pi' ngak SOMOL.
11 Dariy e *grain* ni ngan pi' ngak SOMOL ni ngan ngongliy ko is; ma thingar dab mu
fanayed e is ara *honey* nga ggan ni ngan ognag ngak SOMOL. 12 Tin ngan ognag ko tin
som'on e *grain* ni ngan t'ar u reb e duw e ngan fek i yib ngak SOMOL, machane dab ni
orfeg u daken e altar. 13 Mu ted e sol nga daken urngin e *grain* ni ngan ognag, ya sol e be
gagyelnag fare m'ag u thilmed nge Got. (Thingar um ted e sol nga daken gubin e pin'en
ni ngu'um og niged.) 14 Nap'an ni yira fek i yib ngak SOMOL e tin som'on ko *grain* ni kan
t'ar ni ngan ognag ngak, ma ngan pi' e *grain* ni mo' oruf ara *grain* ni kan bilig. 15 Min
tay e gapgep ni *olive* ngay nge *incense* nga daken. 16 Ma fare prist e nge urfiy e tin kan

* **2:1** FLOUR: flowa ni dawor nlith.

pirdi'iy nge boch e gapgep ni aram e bpow, ma ku aram rogon gubin e *incense*, ko ggan ni maligach ngak SOMOL.

3

Maligach nma Gapaseg Thilin Got nge Girdi'

1 Fa'anra nge pi' be' bmaligach ni fan e nge gapas thilin Got nge girdi', ma nge pi' ba
garbaw ni demturug ko bpin fa pumo'on ndariy bochyang u downgin nib kireb. 2 Me
tay pa' nga daken lolgen fare gamanman, me li' nge yim' u langan e mab ko fare *Tent* u
p'eowchen SOMOL. Ma fapi prist ni pifak Aron e ngar paged e racha' riy nga daken fa
aningeg i tabthung ko fare altar 3 miyad pi' e yungin ba'aray ko fare gamanman ni ba
ggan ni maligach ngak SOMOL: ni aram e gubin e mam riy nib ing gil'iggan, 4 nge fa gal
bu'oy nge mam riy, nge gin th'abi manigil ko ad riy. 5 Ma boch fapi prist e ngar urfiyed
urngin e pin'ey u daken fare altar nib mu'un ko fapi maligach ni mo'oruf. Ma bon e re
maligach ni ggan ney e rib fel' u wan' SOMOL.

6 Fa'anra ba gamanman ni saf fa kaming e fanay be' ni maligach ni fan e nge gapas
thilin Got nge ir, ma demturug ko pumo'on fa bpin fare gamanman, machane ba
gamanman ndariy bang u downgin nib kireb. 7 Ma fa'anra nge pi' ba saf, 8 ma thangri tay
pa' nga daken lolgen me li' nge yim' u mit fare *Tent*. Ma fapi prist e ngar paged e racha'
riy nga daken ga'ngin yang fare altar 9 miyad pi' e yungin ba'aray ko fare gamanman ni
ba ggan ni maligach ngak SOMOL: urnging e mam riy nib mu'un e tin nth'ab u lan keru'
nib migid ko niw u keru', nge gubin e mam nib ing gil'iggan, 10 nge fa gal bu'oy nge mam
riy, nge gin th'abi manigil ko ad riy. 11 Ma fare prist ni be pigpig e ngiyal'nem e nge urfiy
e yungi n'ey ni gubin u daken fare altar ni ba ggan ni maligach ngak SOMOL.

12 Ma fa'anra pi' be' ba kaming, 13 ma thangri tay pa' nga daken lolgen, me li' nge
yim' u mit fare *Tent*. Ma fapi prist e ngar paged e racha' riy nga ga'ngin yang ko fare
altar 14 miyad ognag e yungin ba'aray ko fare gamanman ni ba ggan ni maligach ngak
SOMOL: urngin e mam riy nib ing gil'iggan, 15 nge fa gal bu'oy nge mam riy, nge gin
th'abi manigil ko ad riy. 16 Ma bagyad fapi prist e nge urfiy urngin e yungi n'ey u daken
e altar ni ba ggan ni maligach ngak SOMOL ni rib fel' u wan'. Urngin e mam riy nib
milfan ngak SOMOL. 17 Thangri par nib motochiyel ni gubin e mfen u gubin yang ni
gimed ra par riy, ndab mu koyed e mam nge racha'.

4

Tin ngan pi' ni fan ko denen nni kal riy

1 I SOMOL ni motochiyel ngak Moses, 2 ni nge yog ko girdi' nu Israel ni en nra denen
nge th'ab reb fapi motochiyel rok SOMOL ni kal riy', ma thangri rin' e pi gam'ing ni
ba'aray.

3 Fa'anra fare Prist ni Th'abi Ga' e ke denen ni aram e ke girengiy e kireb nga daken e
girdi', ma thangri fek i yib ba fak e garbaw nib pumo'on ni dariy bochyang u downgin
nib kireb ngan pi' ni maligach ngak SOMOL, ni fan ko denen rok. 4 Thangri fek i yib fare
garbaw nga langan e mab ko fare *Tent*, me tay pa' nga daken lolgen, min li' nge yim'
u p'eowchen SOMOL. 5 Ma aram e fare Prist ni Th'abi Ga' e nge fek boch e racha' ko
fare garbaw i yan nga langgin fare *Tent*. 6 Me lithag buguli pa' nga fithik' fapi racha' nge
atngiy nga m'on ko fare gi kateng nib thothup ni medlip yay. 7 Ma aram me tay boch fapi
racha' ko pi gagey ni bay ko tabthung ko fare altar ko *incense* u lan fare *Tent*. Me pu'og
e tin ke aw ko fapi racha' nga enggin fare altar ni yima urfiy e maligach riy, ni bay nga
langan e mab ko fare *Tent*. 8 Ma re garbaw nem e nga fek gubin e mam riy, nge mam nike
ing gil'iggan, 9 nge fa gal bu'oy nge mam riy, nge gin nth'abi manigil ko ad riy. 10 Ma fare
prist e nge fek e mam riy nge urfiy u daken fare altar ni yima urfiy e maligach ni mo'oruf

u daken, ni bod rogon niki rin' ko mam rok fare gamanman nni pi' nib maligach nma gapases thilin Got nge girdi'. 11 Machane ra fek keru', nge urngin e ufin riy, nge lolgen, nge ay, nge urngin gathogthon nib mu'un gil'iggan ngay, 12 ni nge fek nga wuru' e gin nike n'uf yu Israel e *tent* rorad riy, ko fa gin nib tabgul ni yima pu'og e awat ngay, mu rom e nge urfiy riy u daken e l'ud.

13 Ma fa'anra ga'ngin yu Israel nike denen ke buch e rorad u reb fapi motochiyel rok SOMOL ni gathi leam rorad ni ngar rin'ed, 14 ma nap'an e yug yad ra nang ni kar denengad, ma yad gubin ni ngar feked i yib ba fak e garbaw ni pumo'on ni maligach ko denen. Thingar ra feked i yib ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL; 15 ma pi'in yad ma yog e thin rorad e ngar ted pa'rad nga daken lolgen fare gamanman, min li' ngem' u rom. 16 Ma fare Prist ni Th'abi Ga' e ra fek boch e racha' rok fare garbaw nga langgin fare *Tent*, 17 me lithag buguli pa' nga fithik' nge atngiy nga mit fare gi kateng ni medlip yay. 18 Me tay boch fapi racha' ko fapi gagey u tabthungen fare altar ko *incense* ni bay u langgin fare *Tent* me pu'og e tin ke aw ko fapi racha' nga enggin fare altar ko maligach ni mo'oruf, nib migid nga langan e mab ko fare *Tent*. 19 Me fek urngin e mam riy nge urfiy u daken fare altar. 20 Rogon i bangbangnag ere garbaw ney e bod nni rin' ko fa binem e garbaw ni maligach ni fan ko denen, ni aram kanowa'en e maligach ni nge ngongliy ni fan ko denen ko girdi', min n'ag fan rorad. 21 Ma aram me fek fare e garbaw nga wuru' e gin ni kar n'ufed e *tent* rorad riy nge urfiy ni bod rogon nni orfeg e bin m'on e garbaw nni pi' ni maligach ni fan ko denen rok. Irera' e re maligach nra chuweg e denen rok yu Israel ni polo'.

22 Fa'anra denen bagayad e pi tayugang' nike buch e rok u reb fapi motochiyel rok SOMOL ni kal riy nge th'ab, 23 ma yug nap'an ni yira yog fare denen rok ngak, ma thangri fek e maligach rok i yib ni reb e kaming ni pumo'on ndariy bochyang u downgin nib kireb. 24 Me tay rifrifen pa' nga daken lolgen fare kaming, min li' nge yim', u ba' ni lel'och fare altar, ko gin yima li' nge yim' e gamanman ni maligach ni mo'oruf riy. Ren'ey e bmaligach ni nge chuweg e denen. 25 Me lithag fare prist buguli pa' nga fithik' e racha' ko fare gamanman, nge tay nga daken fapi gagey ni bay u tabthungen fare altar, me pu'og e tin ke aw ko fapi racha' nga enggin fare altar. 26 Me urfiy urngin e mam riy u daken fare altar, ni bod ni urfiy e mam ko fa tin ka'an pi' e gamanman nni li' ni fen e maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. Aray rogon konowa'en ni nge pi' fare prist e maligach ni bayul ko denen rok facha', ma aram e yira n'ag fan rok.

27 Fa'anra yug be' u fithik' yu Israel e denen ke buch e rok u reb fapi motochiyel rok SOMOL ni kal riy nge th'ab, 28 ma yug nap'an e yira yog e kireb rok ngak, ma thangri fek i yib e maligach rok ni ba kaming ni bpin ndariy bochiyang u downgin nib kireb. 29 Me tay rifrifen pa' nga daken lolgen fare gamanman min li' nge yim' u ba' nlel'och fare altar, ko gin ni yima li' riy nge yim' e pi gamanman ni fan ko maligach ni mo'oruf. 30 Me lithag fare prist buguli pa' nga fithik' e racha' ko fare gamanman, nge tay ko fapi gagey u tabthungen fare altar, me pu'og e tin ke aw nga enggin fare altar. 31 Me chuweg urngin e mam riy, nri bod nni chuweg e mam ko fapi gamanman nli' ni fen e maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi', ma nge urfiy u daken e altar ni bon e rib fel' u wan' SOMOL. Ara' rogon konowa'en nma pi' fare prist e bayul ni fan ko denen rok be' ma yira n'ag fan rok.

32 Fa'anra fek be' ba saf i yib nib maligach ni fan ko denen, ma ba saf ni bpin ndariy bochyang u downgin nib kireb. 33 Me tay rifrifen pa' nga daken lolgen fare saf min li' nge yim', u ba' nlel'luch fare altar, ko gin ni yima li' nge yim' e pi gamanman ni maligach ni mo'oruf riy. 34 Me lithag fare prist buguli pa' nga fithik' e racha' ko fare gamanman, nge tay nga daken fapi gagey u tabthungen fare altar, me pu'og e tin ke aw riy nga enggin fare altar. 35 Ma aram me chuweg urngin e mam riy, nri bod rogon ni yima chuweg e mam ko fare saf ni maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. Me urfiy fare prist fapi

mam u daken e altar nib mu'un ko pi ggan ni maligach ni kan ognag ngak SOMOL. Aray rogon ni ngi i pi' fare prist e bayul ni fan ko denen rok be' min n'ag fan rok.

5

Yu pa' i oloboch ni dabisiy ni ngan pi' e maligach riy

1 Fa'anra siyeg be' ni nge yog ban'en u kort u murung'agen ban'en ni guy fa manang
ni buch, ma ke denen ni yira gechignag riy.
2 Fa'anra kal be' nge math nga ban'en nib ta'ay ni bod ba gamanman nike yim', ma
yug nap'an e ra nang e n'en nike rin', ma ke buch e rok ma ke ta'ay.
3 Fa'anra kal be' nge math nga ban'en nib ta'ay ni yib rok ba girdi', ndemturug ko
mang, ma yug nap'an e ra nang e n'en ke rin', ma ke buch e rok.
4 Fa'anra gurgur be' nge micheg ban'en, nde leam ni bfel' rogon ndemturug ko mang,
ma yug nap'an e ra nang e n'en ke rin', ma ke buch e rok.
5 Nnap'an ra bucheg be' reb e pi denen n'ey, ma aram e thangri puwofaynag e denen
rok, 6 ma puluwon e denen rok ni nge fek i yib ngak SOMOL e ba saf ni bpin ara ba
kaming ni maligach. Ma fare prist e nge pi' ni maligach ni fan ko denen rok facha'.
7 Machane fa'anra dabiyag puluwon ba saf ara ba kaming rok, ma thangri fek l'agruw
e arche' ni *dove* ara l'agruw i bulogol i yib ngak SOMOL ni puluwon e denen rok. Reb e
nge mang maligach ko denen ma reb e nge mang maligach ni mo'oruf. 8 Nge fek i yib
ngak fare prist, som'on e nge pi' fare arche' ni maligach ko denen. Nra lepey k'angan
nge yim' machane dabi luf lolugen, 9 me wereg boch u racha'en fare arche' u dow fare
altar i yan. Ma tin ke aw riy e nge po'ug nga enggin fare altar. Irera' e maligach nma
chuweg e denen. 10 Ma aram e bin nl'agruw ko fa gali arche' e nge pi' ni maligach ni
mo'oruf, ni aram yalen ni kan turguy. Ara' rogon ni nge pi' fare prist e maligach ni fan
ko denen rok be' min n'ag fan rok.
11 Fa'anra dabiyag puluwon l'agruw arche' ni *dove* ara l'agruw e bulogol rok be', ma
thangri fek i yib l'agruw e pawn e *flour* ni ngan ognag ni fan ko denen rok. Dabi tay e
gapgep ni *olive* ara *incense* ngay, ya ba maligach ni fan ko denen, ma gathi bmaligach
ni *grain*. 12 Me fek i yib ngak fare prist, ni ir e bayi fek e *flour* nap'an lan barba' i pa', ni
aram e bpow riy ni kan ognag ni gubin ngak SOMOL. Me urfiy u daken fare altar nib
ggan ni maligach. Ren'em e ba maligach ni nge chuweg e denen. 13 Aray rogon ni nge
pi' fare prist e maligach ni fan ko denen rok be', min n'ag fan rok. Ma tin ra aw ko fapi
flour e nge par rok fare prist, ni bod ni yima rin' ko fare maligach ni *grain*.

Maligach nib mthang malfith

14 I SOMOL e pi' e pi gafal ni ba'aray ngak Moses. 15 Fa'anra denen be' ni gathi leam rok
nde yag nni pi' puluwon e tin nib thothup ngak SOMOL, ma thangri fek ba maligach nib
mathang malfith i yib ngak SOMOL ni aram e ba saf ni pumo'on ara ba kaming ni dariy
bochyang u downgin nib kireb. Ni rogon puluwon ni kan turguy ni ngan pi'. 16 Thangri
pi' e tin nsusun e nge pi' ma de pi', miki puthuy rliw' e pasent ngay. Nge pi' e pin'ey ngak
fare prist, ma fare prist e nge pi' fare gamanman ni maligach ni fan ko denen rok facha',
ma yira n'ag fan rok.
17 Fa'anra denen be' nge th'ab reb fapi motochiyel rok SOMOL ni kal riy, ma aram e ke
buch e rok ma thangri pi' puluwon ni aram e gechig rok. 18 Thangri fek i yib ngak fare
prist ba maligach, ni ba saf ni pumo'on ara ba kaming ndariy bochiyang u downgin nib
kireb nge pi' ni aram e bmathang malfith. Ni bod rogon ni kan turguy. Fare prist e ra
pi' fare maligach ni fan ko denen rok facha' ni kal riy, ma yira n'ag fan rok. 19 Irera'
e maligach ni mathang malfith ni fan ko denen rok be' nike rin' nib togopluw ngak
SOMOL.

6

1 I SOMOL e pi' e pi gafal ni ba'aray ngak Moses. 2 Ni bay ba maligach ni yira pi' ni
fa'anra denen be' nib togopluw ngak SOMOL, ni bochan ke siyeg ni nge fulweg ban'en
rok be' nu Israel ni pi' ngak ni nge ayuweg, fa ke iring ban'en rok be', fa ke sasalap ngak
be', 3 fa ke ban u murung'agen ban'en nike yan nga bang nike pir'eg ma be micheg ni
dawori pir'eg. 4-5 Fa'anra denen be' nike bucheg reb e pin'ey, ma dabisiy ni nge fulweg e
n'en nike fek ni gathi fen. Ma rofen nni pir'eg nib bbuch e rok ma thangri fulweg labgen
ni gubin ngak e en ni fen, miki puthuy rliw' e pasent ngay. 6 Thangri fek i yib ko prist
ba saf ni pumo'on ara ba kaming ni pumo'on ni dariy bochyang u downgin nib kireb ni
aram e ba maligach ngak SOMOL nib mathang malfith. Ni bod rogon puluwon ni kan
turguy. 7 Ma fare prist e ra pi' fare maligach ni fan ko denen rok facha', ma yira n'ag fan
rok.

Maligach ni yima Urfiy ni Kareb

8 I SOMOL e yog ngak Moses 9 ni nge pi' ngak Aron nge pi pumo'on ni pifak e pi gafal
ni ba'aray ni murung'agen e maligach ni mo'oruf. Ba maligach ni mo'oruf e ngan pag
u daken e altar nib polo' e n'ep ndabi math e nifiy riy. 10 Me kadbul me yin' fare prist
madan e prist, me chuw ko fa ley i zubong rok. Ma aram me chuweg e awat nike aw
ko fare maligach u daken e altar nge tay nga barba' i charen fare altar. 11 Ngemu' me
thilyeg e mad rok me fek fapi awat nga wuru' e gin ma par yu Israel riy ko fa gin'en nib
tabgul. 12 Fare nifiy nu daken fare altar e thangri par ndabi math. Gubin e kadbul ni ngi
i tay fare prist e l'ud ngay, me yarmiy e maligach ni mo'oruf u daken, me tay e mam ko
fare maligach nma gapeseg thilin Got nge girdi' nga daken. 13 Thangri i par fare nifiy u
daken e altar ni dabi math, ni dariy e ngiyal' ni ngan pag nge math.

Grain ni ngan pi' ni aram e kan ognag

14 Irera' gafalen e *grain* ni yima ognag, ba prist ko tabnaw rok Aron e nge fek e *grain*
ni ngan pi' ngak SOMOL nga mit fare altar. 15 Me fek ba gogow i *flour* ni bay e gapgep,
nge *incense* riy, nge urfiy u daken fare altar ni aram e pow riy ni kan pi' ni ga'ngin ngak
SOMOL. Bon e re maligach ney e rib fel' u wan' SOMOL. 16 Ma tin nra aw riy e nge kay
Aron nge fapi pumo'on ni fak; thingar ni kay ni dariy e is riy u lan e gin nib thothup; u lan
e yoror ko fare *Tent* u P'eowchen SOMOL. 17 Thingar dab nlith ni bay e is riy. I SOMOL
e nge pi' ni f'oth rok fapi prist ko fare maligach ni ggan. Rib tabgul, ni bod e maligach
ko denen nge maligach ni mathang malfith. 18 Chiney i yan ngaram e demturug be' nib
mo'on ni owchen Aron, ma rayag ni nge kay e pi ggan ney ni kan pi' ni maligach ngak
SOMOL. Ma yug be' e ra math ko pi ggan ney mra afmachan nga feni tabgul.
19 I SOMOL e pi' e tin ba'aray e gafal ngak ngak Moses, 20 ni fan ngak Aron nge pi
pumo'on ni pifak ko ngiyal' ni ngan yiblay bagyad ni nge yan ko fare liw ko prist. Rofen
ni yira yiblay bagyad ni nge mang prist e ra pi' l'agruw e pawn e *flour* (ni bod urngin e tin
yima pi' ko fare maligach ni *grain*), ra pi' reb e pawn ni kadbul me baleyal' miki pi' reb.
21 Yira athkuy e gapgep ngay min lith u lan e *griddle* nge mu' min din'uf nge m'ingm'ing
mi ni pi' ni bod ba maligach ni *grain*, ni bon e bm'ag u wan' SOMOL. 22 Ma chiney i yan e
ngaram e go' pi'in owchen Aron nike mang Prist ni Th'abi Ga' e ra pi' e re maligach ney.
Thingar ni urfiy nib polo' ni ba maligach ngak SOMOL. 23 Dariy bochiyang ni yi ra kay
ko re maligach ni *grain* ney nma pi' e prist; gubin nthingar ni urfiy.

Pi maligach ni Fan ko Denen

24 Me yog SOMOL ngak Moses 25 ni nge pi' ngak Aron nge pi pumo'on ni pifak e pi gafal
ni ba'aray ni fan ko maligach ko denen. Fare gamanman ni fan ko maligach ko denen
e thingar nli' nge yim' u ba' ni lel'och fare altar, ko gin yima li' e gamanman ni fen e
maligach ni mo'oruf riy. Re maligach ney e rib tabgul. 26 Re prist nra pi' fare gamanman

6:1 Num 5:5–8

ni maligach e thangri kay u lan e gin nib thothup, u lan e yoror ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL. 27 Demturug ban'en nra math nga ufin fare gamanman mra afmachan; ma rachey nma'atang e racha' riy nga daken bmad, ma thingar ni luknag u lan e gin nib thothup. 28 Ma re th'ib ni but' ni yira dulnguy ufin e re gamanman ni maligach ney u langgin e yira mu' riy ma thingar ni bilig. Ma fa'anra ba th'ib ni wasey e ndulnguy u langgin, ma yira mu' riy ma thingar ni gichiy min luknag ko ran. 29 Demturug be' nib mo'on u lan fapi tabnaw ko prist ma rayag ni kay e re maligach ney; re maligach ney e rib tabgul. 30 Machane fa'anra ni fek yug boch ko fare racha' i yan nga langgin e *Tent* ngan fanay ni nge chuweg e denen, ma fare gamanman e thingar dab ni kay; ma dabisiy ni ngan urfiy.

7

Pi maligach nib mthang malfith

1 Ba'aray e gafal u murung'agen e maligach ni fen e mthang malfith, pi maligach ney e rib tabgul. 2 Gin ni yima li' nge yim' e gamanman ni maligach ni mo'oruf riy e ku aram e gin ku yira li' nge yim' fare gamanman ni maligach ko mthang malfith riy u ba' ni lel'och fare altar. Ma racha' riy e ngan pag nga downgin fa aningeg i tabthung ko fare altar. 3 Ma urngin e mam riy ni yira luf ngan pi ni maligach u daken e altar: mam u p'ebuk, nge mam nib ing gil'iggan, 4 nge fa gali bu'oy nge mam riy, nge gin th'abi manigil ko ad riy. 5 Me urfiy e prist e pi mam ney ni gubin u daken fare altar ni ba ggan ni maligach ngak SOMOL. Ni aram e ba maligach nib mathang malfith. 6 Re maligach ney ni nge fal'eg urngin ban'en nge manigil e rib tabgul. Kemus ni reb e prist e rayag ni kay boch, ni yira kay ko gin nib tabgul.

7 Bay ta'reb e gafal ni ir e ngan fana' ko fa gal maligach ni aram e maligach ko denen nge maligach ko mthang malfith: ufin fare gamanman e ba milfan ngak fare prist ni pi' fare maligach u daken e altar. 8 Ma keru' fare gamanman npi' nib maligach ni mo'oruf e ba milfan ngak fare prist ni pi' fare maligach u daken e altar. 9 Ma gubin e pi maligach ni *grain* ni kan lith u lane stof ara kan lith u lan barba' i ban'en, fa *griddle* e go' ba milfan ngak fare prist ni pi' fare maligach ngak Got. 10 Machane gubin e pi maligach ni *grain*, ni demturug ko kan athkuy e gapgep ni *olive* ngay fa ba mlik, ma gubin nib milfan ngak fapi prist ko tabnaw rok Aron ni yira f'oth rorad ni ta'reb rogon.

Maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'

11 Tin ba'aray e bogi gafal ni murung'agen e pi maligach ni yima pi' ngak SOMOL ni nge gapaseg thilin Got nge girdi'. 12 Fa'anra pi' be' ba maligach ni fen e ogmagaer ngak Got, ma thingar ki chagiy ngay reb e gamanman ni maligach, nge ba flowa ni dariy e is riy: ni demturug ko lof nib dib'ag nni ngongliy ko *flour* ni kan athkuy e gapgep ni *olive* ngay ara kek nib gilgith ni kan achay e gapgep ni *olive* ngay ara kek nni ngongliy ko *flour* ni kan athkuy ko gapgep ni *olive*. 13 Ma ku ra chagiy ko re maligach ney boch e flowa ni lof ni bay e is riy. 14 Ra bmit fapi flowa min pi' bang riy nib f'oth nib mal'eag ngak SOMOL; ni aram e ba milfan ngak fare prist ni pag e racha' ko fare gamanman nga downgin fare altar. 15 Ma thingar ni kay ufin fare gamanman ni ka rofen nni pi' ni maligach; dariy bang riy ni yira tay ngki mun nga reb e rran.

16 Fa'anra fek be' i yib ba maligach ni nge gapas thilin Got nge girdi' ni micheg nra rin' fa ba maligach ni ir rok e leam rok ni nge pi', ma de m'ay ni gubin ko rofen nni pi' riy, ma tin ke aw riy e ngan kay ko bin migid e rran. 17 Machane ra ke aw boch ko fapi ufin ni maligach ma dabisiy ni ngan urfiy ko bin dalip e rran. 18 Fa'anra gaman e dalip fen ngay mu kun kay bang e ufin ko fare maligach, ma dabi fel' u wan Got fare maligach rok facha'. Ma fare maligach e dab ni thang ko malfith rok, ya ba ta'ay, ma cha' ni kay bang

riy e ra gafgow u wenigan. 19 Fa'anra math ufin fare maligach nga ban'en nib alit, ma
thingar dab ni kay, ya ngan urfiy nge m'ay u mit e nifiy.
Aromed nib tabgul ni bod rogon ko yalen e rayag ni nge kay fare ufin, 20 machane
fa'anra be' nib ta'ay e ke kay bang riy, ma yira n'ag facha' ndabki mang reb e girdi'
rok Got. 21 Ma fa'anra math be' nga ban'en nib ta'ay u mit Got ndemturug ko ban'en
rok e girdi' fa gamanman, me kay ufin fare maligach, ma yira n'ag facha' ndabki mang
reb e girdi' rok Got. 22 I SOMOL e pi' e pi gafal ni ba'aray ngak Moses 23 ni fan ngak yu
Israel. Dab ra ked e mam ko garbaw fa saf ara kaming. 24 Mam rok ba gamanman ni
yim' ara reb e gamanman ni malboch e li' nge yim' e yug rayag ni ngan fanay nga boch
ban'en, machane ri dab ni kay ufin. 25 Yug en ra kay e mam u ba gamanman ni kan
pi' nib maligach ni mo'oruf ngak SOMOL e yira n'ag ndabki mang reb e girdi' rok Got.
26 Demturug e gin'en nra yan piyu Israel ra pired ngay, ma thingar dab ra ked e racha'
rok bmit arche' nge gamanman. 27 En nra kay e racha' e yira n'ag ndabki mang reb e
girdi' rok Got.
28 Miki pi' SOMOL e pi gafal ni ba'aray ngak Moses 29 ni fan ngak e girdi' nu Israel.
Nap'an nra pi' be' ba maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi', ma thangri fek i yib
bang riy nib mal'eag ni tow'ath rok SOMOL, 30 ni nge fek nga pa' i yib ni bod ba ggan
ni maligach. Ni aram e mam ko fare gamanman nge ufin u daken ngorngoren nge pi'
ngak SOMOL ni bod ba tow'ath ni bfel'. 31 Fare prist e nge urfiy fapi mam u daken e altar,
machane fare gi ufin u daken ngorngoren e bmilfan ngak fapi prist. 32 Ma ba' ni mat'aw
i ay fare gamanman ni gin nib migid ngalang e thingar ni mel'eg ni nge mang ba f'oth
33 ngak fare prist ni ir e pi' e racha' nge mam ni fare maligach nma gapaseg thilin Got
nge girdi'. 34 Ufin u daken ngorngoren fare gamanman e ba tow'ath ni bfel', ma gin nib
migid ngalang u ba' ni mat'aw i ay e ba f'oth nib mal'eag nma fek Got rok piyu Israel
nge pi ko fapi prist. Irera' e n'en nthingar i pi' yu Israel ngak e fapi prist e chiney i yan
ngaram. 35 Irera' e gin'en ko fare ggan ni yima pi' ngak SOMOL ni ir e ni pi' ngak Aron
nge fapi pumo'on ni fak ko rofen nni yiblayrad ni ngar manged prist. 36 Rofen n'em e
motochiyel SOMOL ngak yu Israel ni ngar pi'ed ngak fapi prist e giney ko fare maligach.
Nib motochiyel ni ngi i fol e girdi' nu Israel riy e chiney i yan ngaram.
37 Ere ba'aray e motochiyel ni fan ko pi maligach ni mo'oruf, nge pi maligach ni *grain*,
nge pi maligach ni fan ko denen, nge pi maligach nib mthang malfith, nge pi maligach
ni yibe yibley be', nge pi maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. 38 I pi' SOMOL e pi
motochiyel ney ngak Moses u daken fare Burey ni Sinai u rom u daken e ted ni *desert* ko
fare rran ni yog Moses ngak e girdi' nu Israel ni ngar pi'ed e pi maligach rorad.

8

Aron nge pifak ni pumo'on nni yiblayrad ni ngar manged prist
(Exodus 29:1-37)

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 2 "Mu fek Aron nge pifak ni pumo'on nga langan e
mab ko fare *Tent* u p'eowcheg mag fek fapi madan e prist i yib, nge fare gapgep ni fen e
mathiy, nge ba fak e garbaw ni pumo'on ni fan ko maligach ko denen, nge fa gali pifak e
saf ni pumo'on, nge fare dug i flowa ndariy e is riy. 3 Ma aram ma ga pining piyu Israel
ni yad gubin ngar mokun gad ngaram."
4 Me fol Moses rok SOMOL, ma nap'an ni mokun piyu Israel, 5 me ga'ar ngorad, "Tin
nggu rin' e chiney e tin keyog SOMOL ni ngan rin'."
6 Me fek Moses Aron nge pifak ni pumo'on nga mit fare *Tent* nge luk nagrad ko ran.
7 Me yin' fare kenggin e mad nga daken Aron nge fare wuru' e mad nib n'uw me m'ag
fare gi leed nga lukngun. Me yin fare efod nga daken me m'ag ko fare gi leed ni kan lifith
nrib fel' u lukngun. 8 Me m'ag nga daken ngorngoren fare gi mad ni fen ngorngorey me
tay fare *Urim* nge *Thummim* nga langgin. 9 Me tay fare turban nga lolgen, ma gin migid

nga peri' fare turban e tay fare madelia nib gol ngay, ni pow riy ni kemang tirok Got, nri bod rogon ni yog SOMOL ngak ni nge rin'.

10 Ma aram me fek Moses fare gapgep ni fen e mathiy, nge liyef nga daken fare *Tent* u p'eowchen SOMOL nge urngin e tin bay u langgin, ni aram e ke pi' e pin'ey ni gubin ngak SOMOL. 11 Miki fek boch ko fare gapgep nge atngin ni medlip yay nga daken fare altar nge gubin tatalin nge nga daken fa raba' i dabiy nge ay u but', ya aram e be pi' e pin'em ngak SOMOL. 12 Me pu'og boch fare gapgep ni fen e mathiy nga daken lolgen Aron. 13 Ma bin migid e fek Moses fapi pumo'on ni fak Aron nga m'on nge yin' fapi kenggin e mad nga dakenrad, me m'ag fa yungi leed nga lukngurad me bachiy fa yungi mad nga daken lolgurad, nri bod rogon ni tay SOMOL chiylen.

14 Ma aram me fek Moses fare fak e garbaw ni pumo'on nib maligach ni fan ko denen, me tay Aron nge fapi pumo'on ni fak pa'rad nga daken lolgen fare gamanman. 15 Me li' Moses fare gamanman nge yim' me fek boch i racha'en nga bugili pa' nge thiy ko fapi gagey u tabthungen fare altar, ni aram e be ognag ngak SOMOL. Me pu'og e tin ke aw ko fapi racha' nga enggin fare altar, aram rogon ni machalbognag me pi' ngak SOMOL. 16 Me fek Moses gubin fapi mam ni immoy u gil'iggan fare gamanman nge gin nth'abi fel' ko ad riy, nge fa gali bu'oy riy ni kabay e mam nib ing, me urfiy ni gubin u daken fare altar. 17 Me fek e tin kabay ko fare garbaw ni pumo'on, nib mu'un keru' ngay, nge ufin riy, nge gil'iggan, nge urfiy u wuru' fagin ni be par yu Israel riy, nri bod rogon ni tay SOMOL chiylen. 18 Me migid me fek Moses i yib ba fak e saf ni pumo'on ni nge mang maligach ni mo'oruf, me tay Aron nge fapi pumo'on ni fak pa'rad nga daken lolgen fare saf. 19 Me li' Moses fare gamanman nge yim' me pag e racha' riy nga downgin fa aningeg i tabthung ko fare altar. 20-21 Me theth'ab fare fak e saf ni pumo'on nge yuyang, me luknag ko ran gil'iggan nge ay ni l'agruw raba', me urfiy lolgen, nge mam riy nge gubin yang ko fare gamanman u daken e altar, nri bod rogon ni yog SOMOL. Re maligach ni mo'oruf ney e ba maligach ni ggan, ma bon e rib magan' SOMOL ngay.

22 Ma aram me fek Moses e bin l'agruw e fak e saf ni pumo'on i yib, ni ngan fanay ko fapi prist ni ngan yiblayrad, me Aron nge pifak ni pumo'on e ra ted pa'rad nga daken lolgen fare saf. 23 Me li' Moses nge yim' me fek boch e racha' riy nge thiy nga ba' ni mat'aw i yuwantel Aron, me thiy boch nga bugul ni ga' i pa' ko ba' ni mat'aw, miki thiy boch nga bugul ni ga' i ay ko ba' ni mat'aw. 24 Ma aram me fek pifak Aron ni pumo'on nga m'on nge thiy boch e racha' nga ba' ni mat'aw i yuwan telrad, nge bugul ni ga' u ba' ni mat'aw i pa'rad, nge bugul ni ga' u ayrad u ba' ni mat'aw. Ngemu' me pag Moses e tin ke aw ko fapi racha' nga downgin fa aningeg i tabthung ko fare altar. 25 Me fek pachan fare gamanman ni go' mam, nge urngin e mam nib ing gil'iggan, nge gin th'abi fel ko ad riy, nge fa gali bu'oy riy ni kabay e mam nib ing, nge ba' ni mat'aw i ay. 26 Me fek reb e flowa ni lof u lan fare dug ni bay fapi flowa riy nlith ndariy e is riy ni kan mu' i pi' ngak SOMOL, ni reb e lof ni kan lith ni bay e gapgep riy, nge ba kek nib gilgith, me tay nga daken fapi mam nge fa ba' ni mat'aw i ay. 27 Me tay urngin e pi ggan ney ngalan pa' Aron nge fapi pumo'on ni fak, mar pi'ed ngak SOMOL nib tow'ath nib mal'eag. 28 Ma aram me fek Moses fapi ggan ni bay u pa'rad nge urfiy u daken fare altar, u daken fare maligach ni mo'oruf, ni aram fare maligach ni fen e pigpig ko fapi prist nma yiblayrad. Ran'ey e ba maligach ni ggan, ma bon e m'aguwan' SOMOL. 29 Me migid me fek Moses fare gi ufin u daken ngorngoren fare gamanman nge pi' ngak SOMOL nib tow'ath nib mal'eag. Ireram e f'oth rok Moses ko fare madnom ni ngan yiblay e pi prist. Me rin' Moses urngin ban'en nri bod rogon ni yog SOMOL.

30 Me fek Moses boch ko fare gapgep ni fen e mathiy nge boch ko fapi racha' ni immoy u daken e altar nge atngiy nga daken Aron nge fapi pumo'on ni fak nge nga daken e mad rorad. Ya ara' rogon ni yima bangbengnag ma aram e kan og nagrad nge mad rorad ngak SOMOL.

31 Me ga'ar Moses ngak Aron nge fapi pumo'on ni fak, "Mu feked fapi ufin nga langan
e mab ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL, mu dulnguyed, mi gimed kay ngam th'aged
ko flowa ni bay u lan fare dug ni fen e maligach ni yima pi' nnap'an ni yibe yibley be' ni
nge mang prist, nri bod rogon ni yog SOMOL. 32 Mu urfiyed e ufin nge flowa nike magey.
33 Dab mu chuw u langan e mab ko fare *Tent* ni medlip e rran, nge taw ko ngiyal' nike
lebug mat'wum ni ngam mang prist. 34 Tin kug rin'ed e daba' e SOMOL e keyog ngomad
ni nggu rin'ed; ni bochan e nge chuw e denen romed. 35 Thingar mu pired u langan e
mab ko fare *Tent* ni rran nge nep ni medlip e rran, ni gimed be rin' e tin ni yog SOMOL.
Ya fa'anra dangay, ma gimed ra yim'. Irera' e n'en ni yog SOMOL ngog ni nggu rin'."
36 Ere Aron nge pi pumo'on ni fak e rrin'ed urngin e tin keyog SOMOL u daken Moses ni
ngan rin'.

9

Pi maligach ni pi' Aron

1 Tomuren e rofen ni lebug fare mathiy ni bangbangen fapi prist ni yibe yiblayrad me
pining Moses Aron nge fapi pumo'on ni fak nge pi'in ma yog e thin nu Israel. 2 Me ga'ar
ngak Aron, "Mu fek ba fak e garbaw ni pumo'on nge ba fak e saf nib pumo'on ndariy
bochiyang u dowrow nib kireb ngam pi' row ngak SOMOL, ni fare fak e garbaw e fen
maligach ko denen ma fare fak e saf e fen e maligach ni mo'oruf. 3 Ma gog ko girdi' nu
Israel, ngar feked ba kaming ni pumo'on i yib ni nge mang maligach ni fen e denen,
nge ba fak e garbaw ni pumo'on nge ba fak e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw rorow ma
dariy bochiyang u dowrow nib kireb ni fen e maligach ni mo'oruf, 4 nge ba garbaw ni
pumo'on nge ba saf ni pumo'on ni nge mang maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'.
Ngar pi'ed ngak SOMOL nib mu'un ko *grain* ni ngan ognag ni kan athkuy e gapgep ngay.
Thingar rin'ed e ran'ey ni bochan e SOMOL e bay i m'ug ngorad e daba'."

5 Miyad fek i yib nga mit fare *Tent* urngin e tin keyog Moses, me mu'ulung piyu Israel
ngaram ni ngar liyorgad ngak SOMOL. 6 Me ga'ar Moses, "I SOMOL e keyog ngomed ni
ngam rin'ed oren e pin'ey, ya nge yag ni m'ug e maluplup' rok ngomed." 7 Ma aram me
ga'ar Moses ngak Aron, "Mman ko fare altar ngam pi' fare maligach ni fen e denen nge
fare maligach ni mo'oruf ni nge chuweg e denen rom nge denen ko girdi'. Mu pi' e re
maligach ney ni nge chuweg e denen ko girdi', nri bod rogon nike yog SOMOL."

8 Me yan Aron nga altar nge li' nge yim' fare fak e garbaw ni pumo'on ni nge mang
maligachen e denen rok. 9 Me fek fapi pumo'on ni fak Aron e racha' riy i yib ngak, me
lithag buguli pa' nga fithik' nge thiy boch riy ko fapi gagey u tabthungen fare altar, me
pu'og e tin ke aw riy nga enggin fare altar. 10 Me urfiy u daken fare altar e mam, nge fa
gal bu'oy riy, nge gin nth'abi fel' ko ad riy, nri bod rogon ni yog SOMOL. 11 Machane ufin
riy nge keru' e urfiy u wuru' e gin nma par piyu Israel riy.

12 Ma aram me li' fare gamanman ni maligach ni mo'oruf. Me fek fapi pumo'on ni fak
e racha' riy i yib ngak, me pag nga dow fa aningeg i tabthung ko fare altar. 13 Miyad pi'
ngak lolugen nge yungin ni kabay ko fare gamanman, me urfiy ni gubin yang u daken
fare altar. 14 Me luknag gil'iggan nge ay ni l'agruw raba' me urfiy u daken fare altar u
daken e tin kabay ko fare maligach ni mo'oruf.

15 Tomuren e binem me pi' e maligach rok e girdi'. Me fek fare kaming ni maligach
ni fan ko denen rok e girdi', nge li' nge yim', me pi', ni bod rogon ni rin' ko fa binem
e maligach ni pi' ni fen e denen rok. 16 Miki fek fare gamanman ni fen e maligach
ni mo'oruf nge pi' ni bod rogon ni kan turguy. 17 Miki pi' e maligach ni *grain* me fek
bogogow e *flour* nge urfiy u daken fare altar. (Biney e bang ko fare maligach ni mo'oruf
ni yima pi' ni gubin fen.) 18 Me li' nge yim' fare garbaw ni pumo'on nge fare saf ni
pumo'on nib maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. Me fek fapi pumo'on ni fak

e racha' riy i yib ngak, me pag nga downgin fare altar ni ga'ngin yang. 19 Me tay Aron e
mam ko fare garbaw ni pumo'on nge fare saf ni pumo'on 20 nga daken ufin u ngorngoren
fa gali gamanman nge fek ni gubin i yan ko fare altar. Me urfiy fapi mam u daken e altar
21 me pi' fa yungi ufin nu daken ngorngoren fa gali gamanman nge gal raba' ni mat'aw
i ay row nib tow'ath nib mal'eag ngak SOMOL ni fen fapi prist, ni bod ni yog Moses.
22 Nap'an ni mu' Aron i pi' fapi maligach ni urngin, me chibiy pa' ngalang nga daken
fapi girdi' me yibilayrad ni nge fel' wa'athrad, ngemu' me sul nga but' ko fare altar.
23 Me yan Moses nge Aron nga langgin fare *Tent* u p'eowchen SOMOL, ma nap'an nra
sulow nga wean mar yibileyew fapi girdi' ni nge fel' wa'athrad, me m'ug e maluplup
rok SOMOL ngak e girdi' ni gubin. 24 Chingiy'al i n'em me pi' SOMOL e nifiy nge yib, nge
langbiy fare maligach ni mo'oruf nge fa yung i mam nu daken fare altar. Ma nap'an ni
guy fapi girdi' fare nifiy, miyad gubin nra tolulgad miyad an owcharad nga daken e but'.

10

Denen rok Nadab nge Abihu

1 Nadab nge Abihu ni l'agruw i pagel ni fak Aron e ra bagyow me fek e ba' rok e *pan*
nma par e nifiy u langgin nge af e kol ni be yik nga langgin, miyow uneg e *incense* ngay,
ngar pi'ew nib maligach ngak SOMOL. Machane re nifiy ney e de thothup, ya dawori
yog SOMOL ni ngar pi'ew e maligach ngak ni aray rogon. 2 Me yib e nifiy nib tomgin
ko gin bay SOMOL riy nge urfiy row ngar m'ow u rom u p'eowchen SOMOL. 3 Me ga'ar
Moses ngak Aron, "Irera' e n'en ni yog SOMOL murung'agen ni fa'an ni ga'ar, 'Gubin e
pi tapigpig rog e thingar ra tedfag nga fenag thothup, ma bay gu dag feni gilbugwag ko
girdi' rog.' " Me par Aron nde non.
4 Me pining Moses Mishael nge Elzafan ni fagal pumo'on ni fak Uzziel ni walagen e
chitamngin ara chitinngin Aron, me ga'ar ngorow, "Mirew ngaray ngam fekew downgin
e galicha' ney ni fak Aron nga wean ngar chuwgow u lane re *Tent* ney nib thothup, mi
gimew tay row nga wuru' e gin'ey nike n'uf yu Israel e *tent* rorad riy." 5 Ma aram marbow
ra kolew e mad u daken fagali ldow ngar fekew nga wuru' e gin'em, ni bod rogon nike
yog Moses.
6 Me ga'ar Moses ngak Aron nge fa gali pumo'on ni fak ni aram Eleazar nge Ithamar,
"Dab mu ted lolgumed ndab kum raweyed ara mu guchthiyed e mad romed ni gimed
be dag ni be taganan'med. Ya gimed ra rin', ma gimed ra yim', mra damumuw SOMOL
ngak yu Israel ni ga'ngin. Machane urngin e girdi' nu Israel ni yad ra yornag faglicha'
ni li'row fare nifiy ni SOMOL e pi' nge yib. 7 Dab mmarod u langan e mab ko fare *Tent*
nga wean, ya gimed ra yim', ya kan liyefmed ko fare gapgep ni fin e mathiy rok SOMOL."
Aram miyad rin' ni bod nike yog Moses.

Motochiyel ni fan ngak e prist

8 Me ga'ar SOMOL ngak Aron, 9 "I gur nge fapi pumo'on ni fakam e nap'an ni gimed
ra unum e wayin ara ban'en ni yima ching ngay ma dab kumbad ngalan fare *Tent* u
p'eowcheg; ya fa'an gimed ra rin', ma gimed ra yim'. Ren'ey e nge par nib motochiyel
rok e pi'in owchamed e chiney i yan nga ram. 10 Thingar mu ki'eged e tin fen Got ban'en
nge tin yug fenay, nge tin tabgul ban'en nge tin ba ta'ay. 11 Ma thingar mu filed ngak e
girdi' nu Israel urngin fapi motochiyel ni kug pi' ngomed u daken Moses."
12 Me ga'ar Moses ngak Aron nge fa gali pumo'on ni fak ni kar magey gow, ni aram
Eleazar nge Ithamar, "Mu feked fare maligach ni *grain* ni ke'aw ko fapi ggan ni kan pi'
ngak SOMOL ngam ngongliyed e flowa riy ndab ntay e is ngay ngam ked u to'oben fare
altar, ya re maligach ney e rib tabgul. 13 Thingar mu ked u bang nib tabgul; ya ireram e
f'oth rom nge pifakam ni pumo'on ko fapi ggan nni pi' ngak SOMOL. Ya irera' rogon nike

9:18 Lev 3:1–11 **10:12** Lev 6:14–18

yog SOMOL ngog. 14 Machane gimed nge pifakmed ni pumo'on nge ppin e ngam ked u
bang nib tabgul e ufin u ngorngoren ni aram fa gin nni ognag nge ay ni aram e girok e
prist e f'oth. Pi maligach ney e kan pi' ngomed nge pifakmed ni aram e giromed e f'oth
ko fare maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi' nu Israel. 15 Yad ra fek i yib fare raba'
i ay nge ufin u daken ngorngoren fare gamanman ko ngiyal' ni yibe pi' e mam ni ba ggan
ni maligach ngak SOMOL. Yungney ko fare gamanman e f'oth romed nge pifakmed ni
dariy n'umngin nap'an, ni bod rogon nike yog SOMOL."
16 Me fith Moses murung'agen fare kaming ni maligach ni fan ko denen, me nang ni
kan mu' i urfiy. Me damumuw Moses ngak Eleazar nge Ithamar, me yog ngorow ni
ngar fulwegew lungun, me ga'ar ngorow, 17 "Mangfan ndam kew u bang nib tabgul fare
maligach ni fan ko denen? Rib tabgul, ma ke pi SOMOL ngomew ni ngam pi'ew e bayul
ni fan ko denen rok piyu Israel ni ga'ngin. 18 Amguyew, dan fek e racha' riy i yib nga
langgin fare *Tent* nib thothup. U rom e ir e ngam kew riy, ni bod ni gog."
19 Me fulweg Aron ngak Moses ni ga'ar, "Fa'anra guway fare maligach ni fan ko denen
e daba, ma gur ra m'aguwan' SOMOL? Girdi' e yad be fek i yib e maligach ni fan ko
denen rorad ngak SOMOL e daba', nge maligach rorad ni mo'oruf, machane ku be buch
e pin'ey rog." 20 Ma nap'an ni rung'ag Moses e ren'ey, mri fel' u wan'.

11

Gamanman ni yira Kay
(Deuteronomy 14:3-21)

1 Me pi' SOMOL e pi gafal ni ba'aray ngak Moses nge Aron 2 ni fan ngak e girdi' nu
Israel. Ni demturug e mit i gamanman nu arow mra yag nim ked 3 ni tin nib dar buguli
ay, ma makunuy gan ngalan k'angan nga fin i yengyeng, 4-6 machane thingar dab mu
longuyed e kamel, *rockbadger*, ara *rabbit*. Thingar mu ted e mitney e gamanman nib
ta'ay; yad ma kunuy garad ngalan k'anganrad, ma de dar buguli ayrad. 7 Ma dab mu
longuyed e babiy. Thingar mu ted nib ta'ay; ya ba madar buguli ay ma der ma kunuy
gan ngalan k'angan fini yengyeng. 8 Dab mu longuyed e pi gamanman ney fa mmathgad
nga reb e pin'ey nike yim; ya yad ba ta'ay.
9 Demturug e mit i nig nu mday fu mran ni bay fen e mnong rok nge olyen ma gimed
ra kay. 10 Machane gubin mit ban'en nu mday ngu mran ndariy fen e mnong rok nge
olyen e thingar dab mu ked. 11 Mitney e yafos e thingar mu ted nib ta'ay. Thingar dab
mu ked fa mmathgad ngak reb ni ba yam'. 12 Thingar dab mu koyed ban'en nib fos nma
par u mday ara mran ndariy fen e mnong rok fa olyen.
13 Ma tin ba'aray u fithik' e arche' e dab mu ked ya ba ta'ay, ni aram e arche' ni: *eagle,*
vulture, osprey, 14 *buzzard, kite, falcon* ni demtrug ko mit ni ngan riy, 15 nge urngin
mit e gapluw, 16 *ostrich, nighthawk, seagull, hawk* ni demtrug ko mitin ngan riy, 17 *owl,*
cormorant, ibis 18 nimen nu maran, *pelican, carrion vulture*, 19 *stork, heron* ni demtrug
ko mitin ngan riy, *hoopoe* nge magl'aw.
20 Urngin e pi chachangeg ni bay porad e ba ta'ay, 21 kemus ni tin ma tim'og riy e de
ta'ay. 22 Rayag ni ngam ked e *locust, cricket*, nge asamaning. 23 Ma urngin mit ban'en nib
achichig ni bay pon ma aningeg ay e thingar mu ted nib ta'ay.
24 Pin'ey e ra ta'ay nagmed; ni en nra math ngak reb nike yim' e ra par nib alit nge
mada' ko blayal', 25 ma en nra fek bang u downgin reb e pin'ey e thangri luknag e mad
rok me par nib ta'ay nge mada' ko blayal'. 26 Urngin e gamanman nib madar buguli ay
ma dar ma kunuy gan ngalan k'angan ngaf ni i yengyeng e ra ta'ay nagmed; ma pi'in ra
math ngak reb e pi gamanman ney e ra ta'ay. 27 Ma urngin e gamanman nma yan nma
math ga'ngin yang i lan ay nga but' ni mayan nga aningeg raba' i ay ni bod e pilis nge
gatuw, e ra ta'ay nagmed; ma en nra math nga downgin bagyad nike yim' e ra par nib

10:14 Lev 7:30–34

ta'ay nge mada' ko blayal', 28 ma cha' ni fek e reb e pin'ey e thangri luknag e mad rok me
par nib ta'ay nge mada' ko blayal'; pin'em e ra ta'ay nagmed.
29 Ba'aray e pi graraw nra ta'ay nagmed u roy u fayleng: *weasel*, boro', nge galuf,
30 adburru', gayuch, atilgog, athlowo', nge atraw'. 31 En nra math nga reb nike yim' e ra
par nib ta'ay nge mada' ko blayal'. 32 Ma fa'anra mul reb nike yim' nga daken demturug
ban'en, ma fare n'en e ra ta'ay. Ndemturug ko bochyang i plang, fa mad, fa keru' e
gamanman, fa tutuw, ni demturug ko mang e yima fanay ngay, ma thingar ni chultheg
fare n'en nga maran, machane ra par nib ta'ay nge mada' ko blayal'. 33 Ma fa'anra ra
mul reb nike yim' nga daken ba th'ib nni ngongliy ko but', ma urngin e tin bay u langgin
fare th'ib mra ta'ay, ma fare th'ib e thingar ni bilig. 34 Ma rachey ni map' ranggin e re
th'ib ney nga daken ba ggan, ma fare ggan e ra ta'ay, ma tin yima unum riy e ku ra ta'ay.
35 Demturug ban'en nra mul reb fa pin'en nike yim' nga daken ma ra ta'ay; ra ba stof
fa ba *oven* ma ngan blig. 36 Machane ba alublub fa ba tafen e ran e ra par nib be'ech,
ni yug aram rogon ni demturug ban'en nra math nga reb e pin'em nike yim' me ta'ay.
37 Ma fa'anra mul reb e pin'em nike yim' nga daken e awoch ni yibe n'en ni ngan yung,
ma fare awoch e ku ra par nib be'ech. 38 Machane fa'ara kan tay fapi awoch nga mran
me mul reb e pin'ey nike yim' nga daken, ma fare awoch e ra ta'ay.
39 Fa'anra yim' reb e gamanman ni yima longuy, ma en nra math ngay e ra par nib
ta'ay nge mada' ko blayal'. 40 Ma fa'anra kay be' bang ko fare gamanman, ma thangri
luknag e mad rok, me ra par nib alit nge mada' ko blayal'; en nra fek fare gamanman
nike yim e thangri luknag e mad rok, me ra par nib ta'ay nge mada' ko blayal'.
41 Thingar dab mu longuyed e pi gamanman nib achig nma yan u daken e but',
42 ndemturug ko ma gararaw, fa ma yan nga ay ni aningeg raba', fa ba yo'or raba' i ay.
43 Dab mu ta'ay niged gimed u reb e pin'ey ni ngam longyed. 44 I Gag SOMOL ni Got
romed, ere thingar mu ted gimed ni gimed ba tabgul, ni bochan e gub thothup. 45 Ya Gag
SOMOL e gu fekmed nga wuru' yu Egypt ya nge yag ni nggu mang Got romed. Thingar
mu thothupgad, ya gub thothup.
46 Irera' e pi gafal ni murung'agen e pi gamanman nge pi arche', nge urngin e pin'en
nma par u mday ngu mran, nge urngin e tin ma yan u daken e but'. 47 Thingar mu
sas'alukgad i ki'eg e tin nib tabgul ko tin nib ta'ay, nge tin e gamanman ni yira kay nge
tin ndab ni kay.

12

Arow ni nge tay e ppin u tomuren nike gargel

1 I SOMOL e pi' e pi gafal ni ba'aray ngak Moses 2 ni fan ngak e girdi' nu Israel. Tomuren
medlip e rran nike gargaleg be' ni bpin bochi pagel, ma be par nib ta'ay, ni ku aram rogon
nra par nib ta'ay u nap'an nib pal u yu pul. 3 Ma re rran ni gaman e meruk fen ngay, ma
fare tir e thingar ni maad'adnag ni bod ni yog e motochiyel rok Moses. 4 Ma aram e ngki
par fare pin ni guyey nge dalip e rran mfini arow u racha'en ni i yan; thangri dabi math
nga ban'en nib tabgul ara yan nga langgin fare *Tent* nib thothup nge taw nga nap'an ni
ka ni aroweg.
5 Ma ragag nge aningeg e rran nra par be' ni bpin nib ta'ay u nap'an nike gagaleg fak
ni bochi pin, ni ku aram rogon nra par nib ta'ay u nap'an nib pal u yu pul. Ma aram e
ngki par fare pin ni nel' i ragag nge nel' e rran fini arow u racha'en ni i yan.
6 Ma nap'an nra gaman nap'an ni arme ke arow fare pin, ni demturug ko ba pagel fak
fa bpin, ma thingri fek ba fak e saf ni ta'reb e duw rok i yan ko prist nga langan e garog ko
fare *Tent* u p'eowchen SOMOL ni ngan fanay ko maligach ni mo'oruf nge reb e bulogol
ara ba *dove* ni maligach ko denen. 7 Ma fare prist e nge pi' e maligach rok fare pin ngak

11:44 Lev 19:2; 1 Pe 1:16

SOMOL ma nge bangbengnag rogon fare pin ni nge arow, ma aram e ke be'ech. Irera' e n'en thangri rin' be' ni bpin u tomuren nike garagel.

8 Fa'anra fare pin e dabyag ni pi' puluwon reb e fak e saf, ma thangri fek i yib l'agruw i bulogol ara l'agruw e *dove*, ni reb riy e fen e maligach ni mo'oruf ma reb e maligach ko denen, ma fare prist e nge bangbengnag rogon ni nge arow fare pin, ma aram e ke be'ech.

13

Motochiyel ni fan ko m'ar u dowey

1 I SOMOL e pi' ngak Moses nge Aron e pi gafal ni ba'aray. 2 Fa'anra be' nike malad bang u downgin fa ke for ba lot riy ara ke bogor bmit e m'ar u downgin, ma thingar ni fek i yan ngak reb fapi prist ni demturug ko Aron fa reb fapi prist ni fak. 3 Nge guy fare prist fare m'ar rok, ma fa'anra ke thil ra'en e piy u mit ke wech ma ke chur lanmit nga'ar, ma aram e m'ar ko dowef ni ubchiya'; ma fare prist e nge yog ni facha' e ke ta'ay. 4 Ma fa'anra fare m'ar e dawori gagyel nike chur lanmit nga'ar ma dawri wech e piy u lan mit, ma fare prist e nge ki'eg fa'anem ko girdi' nga orel ni medlip fen. 5 Ra gaman fare medlip i rran miki guy fare prist facha', ma fa'anra be leamnag ni fare m'ar e kachirogon ni dawri garar i yan, ma ngki pi' reb e medlip e rran ngak facha' ni nge par ni kub ki' ko girdi' nga orel. 6 Fare prist e ku ra yib i guy facha' u nap'an nike gaman fa medlip i rran, ma fa'anra fare m'ar u dow e da ki gagyel ra'en, ma dakir ga' i yan, ma nge yog ni fa'anem e daki ta'ay; ya kemus nib malad. Ma facha' e nge luknag e mad rok ma aram e daki ta'ay. 7 Ma fa'anra chey nike garar fare m'ar u dow u tomuren nike guy fare prist keyog ni daki ta'ay, ma thingar ki yib i m'ug bayay ko fare prist. 8 Ma fare prist e nge guy facha' bayay, ma fa'anra fare m'ar u dow e ke garar', ma nge yog ni fa'anem e ke ta'ay; ya m'ar ko dowef ni ubchiya'.

9 Demturug be' ni bay e m'ar ko dowef rok, ma dabisiy ni ngan fek i yib ko prist, 10 ni ir e nge guy fa'anem. Ma fa'anra ke wech lanmit ma ke thil ra'en e piy u lan mit ke wech ma ke yulla', 11 ma aram bm'ar ko dowef ni dabki chuw. Ma fare prist e nge yog ni fa'anem e ke ta'ay; ni dakriy fan ni ngan ki'eg ko girdi' nga orel, ni bochan e ke par nib ta'ay. 12 Ma fa'anra fare m'ar ko dowef e ke polo' u ga'ngin yang i dow ni fanagmus u lolgen nge yan i thang ko rifrif u ay, 13 ma fare prist e thingari guy bayay. Ma fa'anra pir'eg ni fare m'ar e kenad u ga'ngin yang u dow, ma nge yog ni fa'anem e daki ta'ay. Ni fa'anra ke polo' i wech ga'ngin yang rok, ma daki ta'ay. 14 Machane yug nap'an e ra malad bang u dow, ma ke ta'ay facha'. 15 Ma fare prist e nge guy facha' bayay, ma fa'anra guy fare malad u downgin, ma nge yog nike ta'ay facha'. Ya malad e ba m'ar ko dowef ni ubchiya', ma facha' e ke ta'ay. 16 Machane fa'anra fos fagi malad nge sul nge wech ra'en bayay, ma nge yan i guy fare prist, 17 ya ir e nge guy bayay. Ma fa'anra fare malad e ke thil ke wech ra'en, ma fa'anem e daki ta'ay, ma fare prist e nge yog ni daki ta'ay facha'.

18 Ma fa'anra be' nike fos e lot rok 19 me tomuren ma ke wech fa ba dake row i wech lanmit fa gin ni immoy e lot riy, ma aram e facha' e nge yan i guy e prist. 20 Ma fare prist e nge guy fa'anem, ma fa'anra ke chur lanmit nga'ar ma ke thil ra'en e piy u lanmit ke wech, ma fare prist e nge yog ni fa'anem e ke ta'ay. Aram e ba m'ar ko dowef ni ubchiya' ni sum u luwan fare lot. 21 Machane fa'anra guy e prist ma der thil ra'en e piy u lanmit nge wech ma de chur lanmit nga'ar, machane ke ol ra'en, ma fare prist e nge ki'eg fa'anem ko girdi' nga orel ni medlip fen. 22 Ma fa'anra ra be ga' e fath riy i yan, ma nge yog e prist ni fa'anem e ke ta'ay; ya ke m'ar. 23 Machane fa'anra kaygurgon fagi malad ni der ga' i yan, ma aram e kemus ni fathan e lot, ma fare prist e nge yog ni fa'anem e daki ta'ay.

24 Ma rogon be' ni yik, e fa'anra fa gin'en ke gak' e ke wech ra'en fa ke dake row, 25 ma fare prist e nge guy facha'. Ma fa'anra ke thil ra'en e piy u mit fa gin'en ke wech ma ke

chur nga'ar, ma aram e ba m'ar ko dowef ni ubchiya' ni sum ko fare myik' ni tay, ma fare
prist e nge yog ni fa'anem e daki ta'ay. 26 Ma fa'anra piy u lanmit e de thil nge wech ma
de chur lanmit nga'ar, ma ke samathmath ra'en, ma fare prist e nge ki'eg fa'anem rok e
girdi' nga orel ni medlip fen. 27 Fare prist e nge guy fa'anem bayay ko rofen ni gaman
e medlip fen ngay, ma fa'anra ke ga' fathan, ma aram e m'ar ko dowef ni ubchiya', ma
fare prist e nge yog ni fa'anem e ke ta'ay. 28 Ma fa'anra kay gi par fathan ni kargon ni der
ga' i yan ma ke ol ra'en, ma aram e gathi m'ar ko dowef ni ubchiya'. Ma fare prist e nge
yog ni fa'anem e daki ta'ay, ya kemus ni fathan e nifiy.

29 Nap'an e ra yib ba malad nga lolgen fa wachar'en be' ni pumo'on fa be' ni bpin,
30 ma fare prist e nge guy fa gin'en, ma fa'anra ya'an e nge chur lanmit nga'ar ma piy
u lanmit e ke magchol nike achichig gaf, ma aram e m'ar ko dowef ni ubchiya', ma nge
yog fare prist ni facha' e ke ta'ay. 31 Ma fa'anra guy fare prist facha', ma fare malad e
ya'an e dabi chur lanmit nga'ar, ma dariy bagaf e piy u lanmit ni kesul nga rogon, ma
nge ki'eg fa'anem rok e girdi' nga orel ni ku medlip e rran. 32 Ma fare prist e nge guy
bayay fagi malad ko bin medlip e rran, ma fa'anra dawor i garar ma dowri magchol e
piy u lanmit ma de ya'an e nge chur lanmit nga'ar, 33 ma facha' e nge puy e piy u lolgen
ma dabi puy u mirichlen fare malad. Ma fare prist e nge ki'eg facha' nga orel ko girdi ni
medlip fen. 34 Ma rofen nra gaman e medlip fen ngay miki guy fare prist fagi malad, ma
fa'anra dawori ga' ara chur lanmit nga'ar, ma fare prist nge yog ni facha' e daki ta'ay;
me luknag facha' e mad rok, ma aram e daki ta'ay. 35 Ma fa'anra ga' fare malad i yan u
tomuren ni kanog ni daki ta'ay, 36 ma fare prist e nge guy facha' bayay. Ma fa'anra ke
ga' fare malad, ma dakriy rogon ni ngki guy ko ke magchol e piy u lanmit fa dangay; ya
fa'anem e ke gagyel nib ta'ay. 37 Ma fa'anra be leamnag fare prist ni fare malad e da kir
ga' i yan ma ke sum e piy nga lanmit, ma fare malad e ke fos, ma aram e fare prist e nge
yog ni fa'anem e daki ta'ay.

38 Nap'an nra aw yungi ban'en nib wech nga downgin be' ni pumo'on fa be' ni bpin,
39 ma fare prist e nge guy facha', ma fa'anra fa pin'en u dow e ba yam' ra'en e wech riy;
ma kemus ni bogi n'en nike for u dow; ma facha' e dawori ta'ay.

40 Fa'anra be' ni pumo'on nike mulmul e piy u lolgen ke modro', ma dabi ta'ay. 41 Ma
fa'anra be' ni pumo'on nike mul e piy u peri' ke modro', ma dawori ta'ay. 42 Machane
fa'anra keyibi gagyel ba malad nib dake row i wech u daken e madro' rok, ma aram e
m'ar ko dowef ni ubchiya'. 43 Fare prist e nge guy facha', ma fa'anra aramrogon ni fare
gi malad e ba dake row i wech, 44 ma fare prist e nge yog ni facha' e ke ta'ay, ni bochan
fare m'ar ko dowef ni ubchiya' ni bay u daken lolgen.

45 Be' ni bay e m'ar ko dowef ni ubchiya' rok e thangari chuw nga mad nib mogmog-
chod, me pag ni dabki roway piyan lolgen, me upnguy e ley ni but' i owchen, me tolulnag
e "ta'ay, ta'ay!" 46 Me par nib ta'ay u n'umngin nap'an ni bay fare m'ar rok, ma thingri
par u wuru' e gin ma par e girdi' riy, nib orel rok e girdi'.

Motochiyel nib l'ag rogon ko pthethaw

47 Nap'an ra tugil e pthethaw ko mad, ni demtrug ko mad ni bunuen e gamanman ara
mad ni wech, 48 ara yug demturug bang e mad ni wech ara yug bang e mad ni bunu'en e
saf ara keru' e gamanman ara ban'en nni ngongliy u keru' e gamanman, 49 fa'anra fare
pthethaw e ba dake yarra' ra'en ara ba dake row, ma ba pthethaw nra garar ma thingar
ni dag ngak fare prist. 50 Fare prist e nge guy fare n'en me fael nga oren ni medlip fen.
51 Ra guy bayay ko rofen ni medlip, ma fa'anra ke garar fare pthethaw, ma fare n'en e
ke ta'ay. 52 Ma fare prist e thangri urfiy fare n'en, ni bochan e ke garar e pthethaw riy ni
dabisiy ni thingar ni kirebnag ko nifiy.

53 Machane, nap'an e fa'anra guy fare prist fare n'en, me pir'eg fare prist ni fare
pthethaw e de garar ko fare n'en, 54 ma thangri yog ni ngan luknag min fael ngabang

ni ku medlip e rran. 55 Ma aram e thingar ki guy, ma fa'anra fare pthethaw e de thil
ra'en, ni yug aram rogon ni de garar, ma ngki par nib ta'ay; thingar mu ufiy fare n'en,
ni demturug ko bay fare pthethaw u m'on ko fare n'en fa tomur riy. 56 Machane, nap'an
ni fa'anra guy fare prist bayay, ma fare pthethaw e ke achigchig ra'en, ma thangri luf
nge chuweg ko fare mad ara fare keru' e gamanman. 57 Rachey niki yib i gagyel fare
pthethaw, me ke garar bayay, ma fa en ni fen e thangri urfiy fare n'en. 58 Ma fa'anra
luknag fare n'en me chuw e pthethaw riy, miki luknag bayay, ma aram e daki ta'ay.
59 Are, irera' e motochiyel ni murung'agen e pthethaw ko mad, demturug ko bunu'en
e gamanman, ara mad ni wech fa yuyang i mad nni ngongliy u bunu'en e gamanman
ara yug ban'en ni ngongliy ko keru' e gamanman; irera' rogon i duwgiliy e tin de ta'ay
rok e tin nib ta'ay.

14

Rogon i bangbengnag be' ni nge be'ech u ba m'ar ko dowef

1 I SOMOL e pi' ngak Moses 2 e pi gafal ni ba'aray ni marung'agen i bangbengnag be' ni
ngan be'echnag nike gol u ba m'ar ko dowef nib ubchiya'. Rofen ni nganog nike be'ech,
ma thingar ni fek i yan ni nge guy fare prist, 3 ma fare prist e nge fek facha' nga wuru' e
gin yibe par riy nge guy. Ma fa'anra ke fos fare m'ar, 4 ma nge yog fare prist ni ngan fek
l'agruw i arche' i yib ni kan be'echnag, nib cheag bang i ren ngay ni *cedar*, nge ba gaf nib
row, nge bochi pa' i gek'iy ni *hyssop*. 5 Ma nge yog fare prist ni ngan li' reb fa gali arche'
nge yim' u lan barba' i dabiy nni ngongliy ko but' ni bay e ran riy nib kak'ling. 6 Me fek
e bin kabfos ko fa gali arche'; nge fare gi ren ko gek'iy ni *cedar*, nge fa yil' i gaf nib row,
nge fachi pa' i gek'iy ni *hyssop* nge lithag nga fithik' i racha'en fa binem e arche' ni kan
li' ke yim' u fithik' e ran. 7 Me atngiy e racha' riy ni medlip yay nga daken facha' ni ngan
be'echnag ko m'ar ni dowef, ma aram e fare prist e nge yog nike be'ech facha'. Me pag
fabinem e arche' ni kabfos nge changeg nge yan ngalan e tafelfel'. 8 Ma facha' ni yibe
be'echnag e nge luknag e mad rok, me puy piyan lolgen ni urngin, me maluk; ma aram
e ke be'ech. Ma aram e rayag ni nge sul nga langgin e gin yibe par riy, machane thingari
par u wuru' e *tent* rok ni medlip e rran. 9 Ma rofen nra gaman e medlip fen ngay e ngki
puy piyan lolgen nge m'ay, nge roben, nge wuthungin, nge urngin e piy u downgin; me
luknag e mad rok miki maluk, ma aram e ke be'ech.
10 Ma rofen ni meruk fen ngay e nge fek dalip i fak e saf ni l'agruw e pumo'on ma
ta'reb e bpin ni ta'reb e duw rorad, ma dariy bochiyang u dowrad nib kireb, nge lal e
pawn e *flour* ni kan athkuy e gapgep ni *olive* ngay, nge nap'an balay e *pint* e gapgep ni
olive. 11 Me fek fare prist facha' nge pi maligach nem nga langan e mab ko fare *Tent* u
p'eowchen SOMOL. 12 Me fek fare prist reb ko fapi fak e saf nge uneg baley e *pint* ko
fare gapgep ni *olive* ngay nge pi' nib maligach ni mthang malfith. Thingari pi' e pin'ey
ngak SOMOL nib tow'ath nib mal'eag. 13 Thingari li' fare fak e saf u lan fare gin'en nib
thothup ni yima li' nge yim' e gamanman riy ni maligach ni fan ko denen nge maligach
ni mo'oruf. Thangri rin' ni aray rogon ni bochan e fare maligach ni mthang malfith, ni
bod fare maligach ni fan ko denen, e go' bmilfan ngak fare prist, ma rib tabgul. 14 Me fek
fare prist boch u racha'en fare fak e saf, nge thiy nga ba' ni mat'aw i yuwantel, nge ba' ni
mat'aw i bugul ni ga' u pa', nge ba' ni mat'aw i bugul ni ga' u ay facha' ni ngan duwgiliy
nike be'ech. 15 Me fek fare prist boch ko fare gapgep ni *olive* nge pu'og nga ba' ni gilay' i
lan pa', 16 me yip buguli pa' ko ba' ni mat'aw nga fithik' me atngiy ni medlip yay u rom
u p'eowchen SOMOL. 17 Me fek boch ko fapi gapgep ni bay u lan pa' nge boch u rachaen
fare fak e saf nge achey nga ba' ni mat'aw i yuwantel, nge nga ba' ni mat'aw i bugul ni ga'
i pa', nge nga ba' ni mat'aw' i bugul ni ga' u ay facha' ni ir e ngan duwgiliy nike be'ech.

14:2 Mat 8:4; Mrk 1:44; Luk 5:14; 17:14

18 Me thiy e tin kabay ko fapi gapgep ni bay u lan pa' nga daken lolgen facha'. Irera' rogon ni nge bangbengnag be' ni nge be'ech.

19 Ma aram e fare prist e thingari pi' e maligach ni fan ko denen me bangbengnag be' ni nge be'ech. Ma tomuren e nge li' nge yim' fare gamanman ni maligach ni mo'oruf 20 nge pi' u daken e altar nib mu'un fare maligach ni *grain* ngay. Irera' rogon nra bangbengnag fare prist be', ma aram e ke be'ech.

21 Fa'anra ba gafgow facha' ndabiyag puluwon e pin'em rok, ma nge fek i yib ta'reb e fak e saf ni pumo'on ni maligach nib mthang malfith nge pi' ngak SOMOL nib tow'ath nib me'leag. Me fek e *flour* i yib ni kemus nri l'agruw e pawn ni kan athkuy e gapgep ngay ni fan ko maligach ni *grain* nge baley e *pint* e gapgep ni *olive*. 22 Nge l'agruw i arche' ni *dove* ara l'agruw e blogol, reb e ba maligach ni fan ko denen, ma reb e ba maligach ni mo'oruf. 23 Rofen nra gaman e meruk e rran ngay ni kan be'echnag facha' e aram e ra fek fa pin'em i yib ngak fare prist nga langan e mab ko fare *Tent*. 24 Me fek fare prist fare fak e saf ni pumo'on nge fare gapgep ni *olive* nge pi' ngak SOMOL nib tow'ath nib me'leag. 25 Me li' fare fak e saf ni pumo'on me fek boch e racha' riy nge thiy nga ba' ni mat'aw i yuwantel, nge ba' ni mat'aw i bugul ni ga' u pa', nge ba' ni mat'aw i bugul ni ga' u ay facha'. 26 Me pu'og fare prist boch ko fare gapgep ngalan e ba' ni gilay' i pa', 27 me lithag bbugul u ba' ni mat'aw i pa' nga fithik' nge atngiy ni medlip yay u rom u p'eowchen SOMOL. 28 Ma ku arrogon fare gapgep ni ku ra achey boch ko fa yungi n'en u dow facha' nike thiy e racha' ngay: u ba' ni mat'aw i yuwantel, nge ba' ni mat'aw i bugul ni ga' u pa', nge ba' ni mat'aw i bugul ni ga' u ay. 29 Ma tin ke magey ko fapi gapgep u lan pa' fare prist e nge tay nga daken lolgen facha', ya irera' rogon nike bangbengnag ni nge be'ech. 30 Me pi' reb fa gali arche' ni *dove* ara blogol 31 ni maligach ni fan ko denen ma bin nra magey e nge pi' ni maligach ni mo'oruf ni nge dachug ko fare maligach ni *grain*. Ya irera' rogon ni nge bangbengnag fare prist facha' ni nge be'ech. 32 Irera' e gafal ni fan ngak be' nib e m'ar ko dowef nib ubchiya', ma dabiyag puluwon ba maligach ni gamanman rok ko ngiyal' ni ngan be'echnag.

Pthethaw u lane naun

33 I SOMOL e pi' ngak Moses nge Aron 34-35 e pi gafal ni ba'aray ni murung'agen e pi naun nra yib e pthethaw ngay. (Pi gafal ney e nge maruwel piyu Israel ngay nnap'an ni yad ra thap ngalan fare nam nu Kanaan, ni bay i pi' SOMOL ngorad ni ngar tafned.) Fa'anra pir'eg bigmed ni SOMOL e ke l'oeg e pthethaw ko naun rok, ma thingari yan i yog murung'agen ngak e prist. 36 Ma fare prist e thingari yog ni ngan fek urngin e chugum u lan fare naun nga wean u m'on ni nge yan nga langgin e naun ni nge guy fare pthethaw; ya ra dangay ma gubin ban'en u lan fare naun ma nge yog fare prist nike ta'ay. Aram mfini yan nga naun 37 nge fal'eg i yaliy fare pthethaw. Ma fa'anra ba galunglung ara ba row ra'en fare pthethaw nike yib i m'ug nga wuru' e rungrung, 38 ma nge chuw fare prist u langgin fare naun me loknag mban nge tay ni medlip e rran. 39 Me gaman e medlip fen me sul fare prist ngki fal'eg i guy lan fare naun bayay. Ma fa'anra ke garar i yan fare pthethaw, 40 ma nge yog ngan chuweg e pi malang ni bay fare pthethaw u daken, nga nin' nga wuru' e binaw ngabang nib ta'ay. 41 Ma fare prist e nge yog ni ngan ker e thal ni langgin e rungrung u ba'an naun nga nin' nga bang nib ta'ay u wuru' fare binaw. 42 Ngemu' min fek boch e malang ngan tay nga lon fatinef e malang ni kan chuweg, mu ku nin' luwan e yungin ni kan ker u dow e rungrung u ba'an naun.

43 Ma fa'an ku ra sum bayay fare pthethaw u lan fare naun nga tomuren ni kan chuweg fapi malang ma kan ker e thal ni langgin e rungrung u ba'an naun, 44 ma nge yan fare prist i guy fare naun. Ya fa'anra ke garar i yan fare pthethaw u lan fare naun ma aram e ke ta'ay fare naun. 45 Ma aram e ngan buthug fare naun nga but', ngan fek e malang riy, nge gek'iy, nge urngin e yungi rungrung riy i yan nga bang nib ta'ay u wuru'

fare binaw. 46 Yug ra yan be' ngalan fare naun ko ngiyal' ni kan man'nag mra par nib
ta'ay nge mada' ko blayal. 47 Ma demturug be' nra mol nga but', ara abich u lan fare
naun ma thangri luknag e mad rok.
48 Fa'anra yib fare prist ni nge guy fare naun bayay ma daki sum fare pthethaw bayay
nga tomuren ni kan thilyeg e rungrung riy, ma aram e nge yog ni daki ta'ay fare naun,
ya ke chuw fare pthethaw ni ga'ngin. 49 Me fek fare prist l'agruw i arche', nge bang i ren
ni *cedar*, nge ba gaf nib row, nge boch pa' i gek'iy ni *hyssop*, ni nge be'echnag fare naun
bayay. 50 Me li' reb fa gali arche' nge yim' u lan barba' i dabiy nni ngongliy ko but' ni bay
e ran riy nib kak'ling. 51 Me fek fare gi ren ni *cedar*, nge fachi pa' i gek'iy ni *hyssop*, nge
fa yil' i gaf nib row, nge fabinem e arche' ni kabfos nge chulthag ni gubin nga fithik' i
racha'en fabinem e arche' nike li' ke yim' u fithik' fare ran. Me atngiy fare prist e racha'
riy ni medlip yay nga downgin fare naun. 52 Aray rogon ni nge be'echnag fare naun
nga racha'en fare arche', nge fapi ran, nge fabinem e arche' ni kabfos, nge fare gi ren
ni *cedar*, nge fachi pa' i gek'iy ni *hyssop*, nge fa yil' i gaf nib row. 53 Ngemu' me pag fare
arche' ni kabfos nge changeg nga wuru' e binaw nga daken e tafelfel'. Aray rogon ni nge
bangbengnag fare naun, ma aram e ke be'ech.
54 Irera' e pi gafal ni gafalngin e m'ar ko dowef ni ubchiya; 55-56 malad, nge lot, ara
bm'ar nike for u downgin be'; nge gafalngin e pthethaw nike yib ko mad ara naun. 57 Pi
gafal ney e ma duwgiliy e ngiyal' nib alit ban'en nge ngiyal' nike be'ech.

15

Logwen dowey nib ta'ay

1 I SOMOL e pi' e pi gafal ni ba'aray ngak Moses nge Aron 2 ni fan ngak e girdi' nu Israel.
Nap'an nra i lul' logwen dow be' ni pumo'on nib m'ar, ma fapi logwen dow e ba ta'ay,
3 ndemturug ko ka be yib logwen dow fa ke tal. 4 Re gi chob nra par facha' nga daken ara
thig nga daken ma ke ta'ay. 5 Ma en nra math ko chob rok 6 ara par nga daken ban'en
niki i par fare mo'on nga daken, ma thingari maluknag e mad rok miki maluk, me par
nib ta'ay nge mada' ko blayal'. 7 Ma en nra math ngak fare mo'on ni be lul' logwen dow e
thangri maluknag e mad rok miki maluk, me par nib ta'ay nge mada' ko blayal'. 8 Fa'anra
thuw fare mo'on ni be lul' logwen dow nga daken be' nde ta'ay, ma thangri maluknag
facha' e mad rok miki maluk, me par nib ta'ay nge mada' ko blayal'. 9 Demturug e re gi
saddle ara ban'en nike par fare mo'on ni be lul' logwen dow nga daken mra ta'ay. 10 Ma
ra math be' nga ban'en niki i par fare mo'on nga daken ma ke ta'ay facha' nge mada' ko
blayal'. Mra fek be' ban'en niki i par fare mo'on nga daken, ma thangri maluknag e mad
rok miki maluk, me par nib ta'ay nge mada' ko blayal'. 11 Fa'anra fare mo'on ni be lul'
logwen dow e de maluknag pa' nsom'on me math ngak be', ma facha' nike math ngak e
thangri maluknag e mad rok miki maluk, me par nib ta'ay nge mada' ko blayal'. 12 Ma
demturug e re th'ib nni ngongliy ko but' nra math fare mo'on ngay ni be lul' logwen dow
ma thingar ni bilig fare th'ib, ma demturug e re dabiy nni ngongliy ko ren nra math ngay
ma thingar ni maluknag.
13 Ma nap'an nra gol fare mo'on ko fare m'ar ni i lul' logwen dow riy, ma thangri son
ni medlip e rran ngemu' me maluknag e mad rok miki maluk ko ran nib machalbog, ma
aram e ke be'ech. 14 Ma re rran nra gaman e meruk fen ngay e nge fek l'agruw e arche' ni
dove ara l'agruw e blogol nga langan fare *Tent* u p'eowchen SOMOL ni nge pi' ngak fare
prist. 15 Me pi' fare prist reb fa gali arche' nib maligach ni fan ko denen, ma reb e nge
pi' nib maligach ni mo'oruf. Aray rogon ni nge bangbengnag fare prist rogon fa'anem
ni nge be'ech.
16 Nap'an e ra yib logwen dow be' nib mo'on ni aram e ke garda', ma thangri maluknag
dow ni ga'ngin, me par nib ta'ay nge mada' ko blayal'. 17 Demturug e mit i n'en nni
ngongliy ko mad fa keru' e gamanman nra aw logowen dow be' nib mo'on nga daken, ma

thingar ni maluknag, me par nib ta'ay nge mada' ko blayal'. 18 Ra par be' nib pumo'on
nge be' nib bpin ngar mu' gow ma yow l'agruw ni yow ra maluk, miyow par ni yow ba
ta'ay nge mada' ko blayal'. 19 Nap'an nra luw be' ni bpin u reb e pul, ma ra par nib ta'ay
ni medlip e rran. Ma en nra math ngak e ku ra ta'ay nge mada' ko blayal'. 20 Demturug
e ren'en nra par fare bpin nga daken, ara mol nga daken u nap'an nib pal mra ta'ay.
21-23 Demturug be' nra math ko chob rok ara ban'en niki i par fare bpin u daken ma
thangri maluknag e mad rok miki maluk, me par nib ta'ay nge blayal'. 24 Fa'anra par be'
nib mo'on nge fare bpin nib pal, ma ku ra ta'ay fare mo'on nge par nib ta'ay ni medlip e
rran, ma demturug e chob nra mol nga daken ma ku ra ta'aynag.

25 Fa'anra luw be' ni bpin ma der tal racha'en nge pag nap'an mra par nib ta'ay
u n'umngin nap'an ni ka be yan racha'en, ni bod be' ni bpin ni ku be par nib pael.
26 Demturug e chob nra mol fare pin nga daken fa ban'en nra par nga daken ma ku ra
ta'aynag. 27 Ma en nra math nga ban'en nike ta'ay ma kura af e ta'ay riy ngak, ma thangri
maluknag e mad rok miki maluk; me par nib ta'ay nge mada' ko blayal'. 28 Machane
nap'an nra tal racha'en fare pin, ma thangri son ni medlip e rran, ma aram e ke arow.
29 Ma rofen nra gaman e meruk fen ngay e ra fek l'agruw i arche' ni *dove* ara l'agruw i
blogol i yan ngak fare prist nga langan e mab ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL. 30 Me
pi' fare prist reb fa gali arche' nib maligach ni fan ko denen, ma reb e ba maligach ni
mo'oruf, aray rogon nra bangbengnag fare prist rogon fare pin ni nge arow.

31 I SOMOL e yog ngak Moses ni nge yog ko girdi' nu Israel ni ngar kol ayuwgad u rogon
e tin ba ta'ay ban'en, ya nge dab ra ta'ay niged fare *Tent* u p'eowchen, ni bay u lulukngun
fa gin'en ni kar n'ufed e *tent* rorad riy. Ya yad ra rin', ma yad ra yim'.

32 Irera' e pi gafal ni fan ngak be' nib mo'on nib m'ar ara be yib logwen dow ni rogon e
pumo'on, 33 nge be' nib bpin nib pael, fa be' nib mo'on ni kar pirew be' ni bpin nib pael.

16

Yaran e Bayul

1 SOMOL e non ngak Moses u tomuren nike yim' fa gali pagel ni fak Aron ni fa'anra
pi'ew ba nifiy nde thothup nib maligach ngak SOMOL. 2 I ga'ar, "Mog ngak Aron ni
walagem ni fin ra taw nga nap'an me yan nga ba' nem fa gi kateng ngalan fa Gin Th'abi
Thothup, ya ireram e gin ni gu ma m'ug riy ni bangi manileng u puluwon upungen fare
Kahol ko M'ag ngalang. Fa'anra dabi fol riy mra yim'. 3 Ra fek ba garbaw ni pumo'on ni
fan ko denen nge ba saf ni pumo'on ni fen e maligach ni mo'oruf, ma aram e fin rayag
ni nge yan ngalan fa Gin Th'abi Thothup."

4 Ma aram me pi' SOMOL e pi gafal ney. U m'on ni nge yan Aron ngalan e Gin Th'abi
Thothup, ma thangri maluk me yin' madan e prist, ni fare wuru' e mad nib wech, nge
balay i zubong, me m'ag fare leed, me tay fare *turban*.

5 Girdi' nu Israel e ngar feked i yib ngak Aron l'agruw i kaming ni pumo'on ni fen
e maligach ko denen, nge ba saf ni pumo'on ni fen e maligach ni mo'oruf. 6 Som'on e
nge pi' Aron ba garbaw ni pumo'on nge mang maligach ni nge chuweg e denen rok nge
denen ko girdi' nu tabinaw rok. 7 Me fek fa gali kaming nga langan e mab ko fare *Tent* u
p'eowchen SOMOL. 8 U rom e nge girengiy e pow u l'agruw i malang, ni reb e bay e pow
riy ni "fen SOMOL" ma reb e "fen Azazel."* 9 Aron e thangri li' fare kaming nike duwgil
ko pow nike girengiy ni fan ngak SOMOL nge pi' ni maligach ko denen. 10 Fare kaming
nni mel'eg ni fan ngak Azazel e thingar ni pi' ngak SOMOL ni kabfos mi ni pag nge yan
nga daken e ted ngak Azazel nike fek e denen ko girdi' nga palog.

11 Nap'an nra li' Aron fare garbaw ni pumo'on ni maligach ko denen rok nge girdi' ko
tabinaw rok, 12 ma nge fek baraba' i fen e nifiy nib sug ko kol ni be yik' nni fek u altar

---

16:2 Heb 6:19 * **16:8** AZAZEL: De gagyel fan e re bbugithin ney ni Hebrew; sana fithingan ba kan nu ted.

nge l'agruw gogow i *incense* nge fek i yan ngalan fa Gin Th'abi Thothup. 13 Mu rom u
p'eowchen SOMOL e nge tay fapi *incense* riy nga daken fapi kol ni be yik' nge yan e ath
riy i ing upungen fare Kahol ko M'ag, ya ri guy Aron nge yim'. 14 Me fek boch racha'en
fare garbaw nge lthag bugul i pa' nga fithik' nge atngiy nga daken upungen fare Kahol
ko M'ag, me atngiy boch riy nga m'on ko Kahol ko M'ag ni medlip yay.
15 Me migid me li' fare kaming ni maligach ko denen ko girdi', me fek e racha' riy i yan
ngalan fa Gin Th'abi Thothup, me wereg nga daken upungen fare Kahol ko M'ag nge
nga m'on riy, ni bod ni rin' nga racha'en fare garbaw ni pumo'on. 16 Ara' rogon ni nge
machalbognag e Gin Th'abi Thothup ni bochan e ke alitnag e denen rok e girdi' nu Israel.
Thangri rin' e ren'ey ko fare *Tent*, ni bochan fare *Tent* e bay u lukngun e gin be par piyu
Israel riy u fithik'rad ni dar machalboggad. 17 Ngiyal' ni ba'aram ni nge yan Aron nga
langgin fa Gin Th'abi Thothup ni nge bangbengnag rogon e be'ech nge mada' ko ngiyal'
ni nge sul nga wean, e thangri dabi par be' u lan fare *Tent*. Nap'an nra bangbengnag
rogon ni nge be'ech, nge gathon e tabnaw rok, nge yu Israel ni ga'ngin, 18 ma thingari
yan ko fare altar ni fen e maligach ni mo'oruf nge machalbognag. Thangri fek boch
racha'en fare garbaw ni pumo'on nge boch racha'en fare kaming nge thiy ko fa aningeg
i gagey ko tabthung ko fare altar. 19 Ma bbuguli pa' e nge atngiy boch fare racha' ngay
nga daken fare altar ni medlip yay, ara' rogon ni nge machalbognag fare altar ni fan ko
denen rok e girdi' nu Israel, nge par nib thothup.

Fare kaming ni kan af e denen ko girdi' nga daken

20 Nap'an nra mu' Aron i bangbengnag rogon ni nge machalbognag fa Gin Th'abi
Thothup, nge fare *Tent* u p'eowchen SOMOL nge fare altar, ma nge fek fare kaming i
yib ngak SOMOL ni kabfos nni mel'eg ni fan ngak Azazel.† 21 Ma nge tay pa' nruw raba'
nga daken lolugen me weliy urngin e kireb, nge denen, nge togopluw ni be tay yu Israel,
ni aram e ke chuweg u dakenrad ke tay nga daken lolugen e re kaming nem. Ma aram e
ngan tuluf fare kaming i yan ngalan e ted ni *desert* ni be' ni kan duwgiliy e ir e nge tuluf
e re kaming nem. 22 Re kaming nem e bayi fek urngin e denen rorad nge yan nga bang
nder par e girdi' riy.
23 Ma aram me yan Aron ngalan fare *Tent*, nge luf madan e prist ni chuw ngay u m'on
ndawori yan ngalan fa Gin Th'abi Thothup, me pag u rom. 24 Ma thangri yan i maluk
ngabang nib tabgul me chuw ko mad rok. Me yan nga wean nge urfiy fare gamanman
ni fan ko denen rok nge fa binem ni fan ko denen rok e girdi' nu Israel. 25 Me urfiy u
daken e altar e mam ko fare gamanman ni maligach ni fan ko denen. 26 Fare mo'on ni
tuluf fare kaming i yan nga ngalan e ted ni *desert* ngak Azazel e thingari maluknag e
mad rok me maluk u m'on ni nge sul ko gin be par piyu Israel riy. 27 Fare garbaw nge
fare kaming nni pi' ni fan ko denen, ma racha' riy e ni fek i yan ngalan fa Gin Th'abi
Thothup ni fan e nge chuweg e denen, e ngan fek nga wuru' e gin be par piyu Israel riy
ngan urfiy, nib mu'un e biyach nge ufin nge gil'iggan ngay. 28 En ni nge urfiy e thingari
maluknag e mad rok, me maluk u m'on ndawori sul ko gin be par piyu Israel riy.

Madnom ko Yaran e Bayul

29 Pi gafal ney e nge par ni ngu'un fol riy i yan ngaram. Rofen ni ragag ko pul ni
medlip e urngin yu Israel nge girdi'en yug boch e nam ni be par u fithik'rad e thingar ra
paged e abich ma dab ra marwelgad. 30 Rofen nem e ngan bangbengnag rogon ni ngar
machalboggad ko urngin e denen rorad, ya ngar pired ni kar be'echgad. 31 Rofen nem
e nge par ni reb e rran nrib thothup ni nge pag e girdi' e abich ma dab ra maruwelgad.
Pi gafal ney e nge par riy ni aray rogon e chiney i yan ngaram. 32 Re Prist ni Th'abi Ga'
ni kan gapgepnag, ni aram e ke tabgul ni ir e nge yan nga luwan e chitamngin, e ir e nge
bangbengnag rogon e machalbog. Thangri chuw nga madan e prist 33 me bangbengnag

† **16:20** AZAZEL: ku arrogon ni bay ko 16:8. **16:27** Heb 13:11

rogon ni nge machalbog fa Gin Th'abi Thothup, nge fare *Tent* u p'eowchen SOMOL, nge fare altar, nge pi prist, nge girdi' nu Israel ni urngin. 34 Pi gafal ney e nge par ni ngu'un fol riy e chiney i yan ngaram. Ren'ey e ra reb e duw ma ta'ab yay ni ngan rin', nge machalbognag e girdi' nu Israel ko urngin e denen rorad.

Me rin' Moses ni bod nike yog SOMOL.

17

Feni thothup e racha'

1 I motochiyel SOMOL ngak Moses 2 ni nge pi' e pi gafal ni ba'aray ngak Aron nge pifak ni pumo'on nge ngak urngin e girdi' nu Israel. 3-4 Be' nu Israel nra li' ba garbaw nge yim' ara ba saf, fa ba kaming nge pi' ni maligach ngak SOMOL u yug bang ni gathi langan e mab ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL, e aram e ke th'ab e motochiyel. Ke pu'og e racha', ma aram e dabki mang reb e girdi' rok Got. 5 Fan e biney e motochiyel e fapi girdi' nu Israel e thingar rfeked i yib ngak SOMOL fapi gamanman ni ur li'ed u lan e tafelfel'. Thingar ra feked i yib ngak e prist nga langan e mab ko fare *Tent* ngar li'ed fapi gamanman ni bod e maligach nma gapasnag thilin Got nge girdi'. 6 Ma fare prist e nge pag e racha' nga l'agruw raba' fare altar u langan e mab ko fare *Tent* me urfiy e mam ni nge wereg bon gol'ochngin ni rib fel' u wan' SOMOL. 7 Fapi girdi' nu Israel e thingar yul'yul'gad ngak SOMOL ya nga dab kur li'ed e gamanman u lan e yung i tafelfel' ni nge mang maligach ko fare kaming ni mo'oniyan'. Girdi' nu Israel e thingar ra folgad pi gafal ney e chiney i yan ngaram.

8 Demturug be' nu Israel ara yug be' u reb e nam ni be par u fithik' piyu Israel nra pi' ba maligach ni mo'oruf ara yug reb e maligach, 9 ni aram e ke ognag ngak SOMOL u bang ni gathi langan e mab ko fare *Tent* e yira n'ag ndabki mang reb e girdi' rok Got.

10 Fa'anra kay be' nu Israel ara be' u bang nma par u fithik' yu Israel e ufin ni kabay e racha' u fithik', mra togopluw SOMOL ngak ma dabki tay fa'anem ni reb e girdi' rok. 11 Yafos ko gubin ban'en nib fos e bay u fithik' e racha' riy, ma arfan ni SOMOL e keyog ni urngin e racha' ma ngan pu'og nga daken fare altar ni nge chuweg e denen ko girdi'. Racha', ni ir e yafos, e ma chuweg e denen. 12 Aram fan nike yog SOMOL ngak e girdi' nu Israel nge girdi' nu bang ni yad be par u fithik'rad ndab ra ked e ufin ni kabay e racha' u fithik'. 13 Fa'anra kol be' nu Israel ara be' nu bang nma par u fithik' yu Israel ba gamanman fa ba arche' nib be'ech, ma thangri pu'og racha'en nga but' me tharay ko but'.

14 Yafos ko gubin ban'en nib fos e bay u fithik' e racha', aram fan ni yog SOMOL ngak e girdi' nu Israel ni dab ra ked demturug e mit i ufin ni kabay e racha' u fithik', ma cha' nra rin' e dab kun tay ni reb e girdi' rok Got. 15 Ma demturug be', nu Israel fa be' nu bang nma par u fithik'rad, ni kay ufin ba gamanman ni yim' ni rogon e yam' fa li' ba gamanman ni malboch, ma thingari luknag e mad rok, me maluk, me son nge mada ko blayal' ma aram fini be'ech. 16 Machane fa'anra dabi rin', ma ra gafgow u wanegan nra yib ngak.

18

Par ko pumo'on nge bpin nde Fel'

1 I SOMOL e yog ngak Moses 2 ni nge yog ngak e girdi' nu Israel ni nge ga'ar, "Gag SOMOL ni Got romed. 3 Thingar dab mu'uned ko tin ma rin' e girdi' nu Egypt ko gin ni um pired riy kafram, ara tin nma rin' e girdi' nu Kanaan ni fare nam ni gu be fekmed i yan ngay. 4 Mu folgad ko pi motochiyel rog mi gimed rin' e tin kugog ni ngam rin'ed. I gag e SOMOL ni Got romed. 5 Mu folwokgad ko tin kug duwgiliy ni ngu'um rin'ed nge pi motochiyel ni kug pi' ngomed; gimed ra rin' ni aray rogon migmed par ni dabi buch banen romed. I Gag SOMOL."

6 Miki pi' SOMOL e tin ba'aray e gafal: Dab mu pirew be' ni gimew tabnaw. 7 Dab
mu pirew e chitnam ngam dariy fannag e chitmam. Thingar dab mu dariy fannag
e chitnam. 8 Dab mu pirew bagyad pi le'engin e chitmam ngam dariy fannag e
chitmam. 9 Dab mu pirew walagem ni bpin, ara be' ni bpin nta'reb e chitmangmew
fa chitningmew, ndemturug ko nchugliymew u ta'bang fa danga'. 10 Dab mu pirew be'
ni bpin ni fak be' ni fakam; ya ra m'ayfam riy. 11 Dab mu pirew be' ni bpin ni kemus ni
chitmangmew fa chitininginmew e ba ta'reb; ya ir be' ni bpin ni walagem. 12-13 Dab
mu pirew be' ni bpin ni walagen e chitnam are chitmam; ya fare bpin e girdi' rok e
chitnam ara chitmam nrib chugur. 14 Dab mu pirew be' ni bpin ni le'engin be' nib mo'on
ni walagen e chitmam ara chitnam; ya kemang girdi'em. 15 Dab mu pirew be' ni bpin
ni figirngin fakam 16 ara be' ni bpin ni le'engin walagem. 17 Dab mu pirew be' ni bpin
ni ku'um pirew e chitningin fa titaw rok; ya richey ma girdi'em, ma aram e kam pirew
be' ni gimew tabnaw. 18 Dab mu fek be' ni bpin ni walagen le'engim ni ngkum le'engiy,
n'umngin nap'an ni kabfos le'engim.
19 Dab mu pirew be' ni bpin ko ngiyal' nib pal, yab ta'ay. 20 Dab mu pirew le'engin yug
reb e pumo'on; ya ga ra ta'ay. 21 Dab mu pi' fakam ni fan ko tayfan ni yima tay ngak fare
got ni Molek, ya ra dariy fannag fithingan Got ni ir e SOMOL. 22 Dariy be' nib pumo'on
ni ngar pirew reb e pumo'on; rib fananikay Got e binem. 23 Dariy be' nib mo'on ara be'
ni bpin ni ngar pirew ba gamanman; ya gathi aram yalen e girdi', mra ta'ay riy.
24 Dab mu rin'ed reb e pi ngongol ney ngam ta'ay niged gimed, ya er e pin'en ni i rin' e
pi'in dar nanged Got ngar ta'aygad, ni pi'in ur pired u daken fare binaw ni yad ba som'on
romed ni yad e tulufrad SOMOL nga wuru' fare binaw, ya nge yag nim marod nga
langgin. 25 Pi ngongol rorad nem e ta'aynag fare nam, ma aram me gechignag SOMOL
fare nam, me gagiyegnag nge par fare nam ni be tharbog e girdi' ni be par riy. 26-27 Ra
ngongliyed urngin e pin'ey nib sonogor ngar ta'ay niged fare nam, machane gimed e
thingar dab mu rin'ed e pin'em. Gimed gubin ndemturug ko gimed piyu Israel ara girdi'
nu bang ni yad be par u fithik'med nthingar mu folgad ko fapi motochiyel rok SOMOL
nge tin keyog ni ngan rin', 28 ma aram e dabi therbogmed fare nam, ni bod nike thirif e
pi'in ur pired riy ni yad mm'on romed. 29 Gimed manang ni en nra rin' reb e pi ngongol
ney nib sonogor e yira n'ag ndabki mang reb e girdi' rok Got.
30 Me ga'ar SOMOL, "Ere mu folgad ko tin kugog ni ngam rin'ed ma dab mu'uned ko
ngongol rok e girdi' ni ur pired ko re nam ney ni yad mm'on romed, ma dab mu ta'ay
niged gimed ni fan e kam rin'ed reb e pin'ey. I Gag SOMOL ni Got romed."

19

Pi motochiyel ni ngu'un fol riy min par ni yi ba thothup ma yi ba mat'aw

1 SOMOL e yog ngak Moses 2 ni nge ga'ar ngak e girdi' nu Israel, "Ngam pired ni gimed
ba thothup, ya Gag SOMOL ni Got romed e gu ba thothup. 3 Ra bigimed ma thangri tay
fan e chitningin nge chitmangin, ma ngam ayuweged e madnom ko *Sabbath*, ni bod
rogon ni kugog; ya Gag e SOMOL ni Got romed.
4 "Dab mu pi'ed keru'med ngog ngam tedfan e pi liyos, ma dab mu ngongliyed e pi got
ko wasey ngam ted farad. I Gag SOMOL ni Got romed.
5 "Fa'an gimed ra li' ba gamanman ni maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi', ma
ngam rin'ed gafalngin ni kug pi' ngomed, mra fel' u wun'ug e maligach ni ngam pi'ed.
6 Ufin riy e thingar ni kay e rofen nli' fare gamanman ara bin migid ngay e rran. Ma ufin
riy ni magey nge mada' ko bin dalip e rran e thingar ni urfiy, 7 ya daki be'ech nrogon ko

18:8 Lev 20:11; Deu 22:30; 27:20 **18:9** Lev 20:17; Deu 27:22 **18:12-13** Lev 20:19, 20 **18:15** Lev 20:21
18:16 Lev 20:21 **18:17** Lev 20:14 **18:21** Lev 20:1–5 **18:22** Lev 20:13 **18:23** Exo 22:19; Lev 20:15, 16;
Deu 27:21 **19:2** Lev 11:44, 45; 1 Pe 1:16 **19:3** Exo 20:12; Deu 5:16; Exo 20:8; Deu 5:12

motochiyel, ma fa'anra kay be' ma dabi fel' u wun'ug fare maligach. 8 En nra kay e ke
ngongliy e kireb ya ke darifannag e n'en ni ka ni pi' ngog, ma dab kun tay fa'anem ni ir
reb e girdi' rog.
9 "Fa'an gimed ra kunuy wom'ngin e woldug romed ko yungi flang, ma dab mu th'abed
e *grain* riy nge mada' nga marichlen e yungi flang, ma dab mu sulod ngam th'abed
tamal'gun e *grain* nike magey. 10 Ma dab kum sulod nga fithik' e woldug romed ni *grape*
ngam kunuyed wom'ngin nda ni guy ngan t'ar ara mfeked e tin ni mul nga but'; ya ngam
paged nge kay e girdi' ni gafgow nge girdi' u bang ni be par u fithik'med, ya Gag e SOMOL
ni Got romed.
11 "Dab mu moro'ro'gad ara mu ban niged be', ara mu lifithed l'ugunmed. 12 Dab
mmicheged ban'en nga fithingag ni fa'anra damur leam niged ni nge par ni bod ni
kamogned: ya aram e gimed be darifannag fithingag. I Gag e SOMOL ni Got romed.
13 "Dab mu gafgow niged be' ara mangita' ngomed ngu'um feked ban'en rok be'. Dab
mu taleg puluwon be' ko maruwel, ni mus nga ta'reb e nep'. 14 Dab mu darifan niged be'
nib biling ma dab mu ted ban'en nga m'on rok be' nib malmit ni fan e nge tun ay ngay;
thingar mpired ni bay madgug u wun'med. I Gag SOMOL ni Got romed.
15 "Ra mpithiged e oloboch rok e girdi' ma dab mu sasalapgad; dab mu folgad ngak
be' ni bochan e ba gafgow ara mu rusgad ngak e girdi' ni pire' ban'en rorad. 16 Dab mu
tunguyed e thin ni murung'agen be' ngu'um weliyed, ma fa'anra yibe pithig e oloboch
rok be' nra yan e pogofan rok ngay ma ngam nonod ni fa'anra tin ngam micheged e
rayag ni nge ayuweg fa'anem. I Gag e SOMOL.
17 "Dabi par be' ni be fanenikay be', ya nge yan nge non ngak, nge dabi denen ni
bochan fa'anem. 18 Dabi guy be' rogon ni nge fulweg taban e kireb ngak be', ara i par ni
be fanenikay fa'anem, ya nge par nib t'uf yugu boch e girdi' rok ni bod ir nib t'uf rok. I
Gag e SOMOL.
19 "Um folgad ko tin kugog ni ngu'um rin'ed. Dab mu ted mmit e gamanman romed
nga yugub mit ni ngar diyengow. Dab mu yunged l'agruw mit e awoch nga daken ta'reb
e milay'. Dab mu yin'ed e mad nni ngongliy u l'agruw mit i ban'en.
20 "Fa'anra par reb e pumo'on nge be' ni bpin ni ba sib, ni kab milfan ngak yug
reb e pumo'on, ya dawor ni pi' puluwon ara ke puf mat'won, ma yira gechig nagrow,
machane dab ni thang e pogofan rorow, ni bochan e dawor i puf mat'won fare pin.
21 Fare mo'on e nge fek ba saf ni pumo'on i yib nga langan e mab ko fare *Tent* u
p'eowcheg nib maligach ni bayul rok fare mo'on, 22 ma fare saf e nge fenay fare prist
nga bangbengen e machalbog ni nge chuweg e denen ko fare mo'on, ma aram e ra n'ag
Got fan rok.
23 "Fa'an gimed ra yan ngalan e nam nu Kanaan ngam yunged urngin mit e gek'iy
ni yima kay wom'ngin, ma ra k'uf ma ngam ted ni dalip e duw ni de be'ech wom'ngin
nrogon ko motochiyel. Thingar dab mu ked wom'ngin e ngiyal'nem. 24 Mu lan e bin
aningeg e duw e ngam pi'ed ngog urngin wom'ngin e gek'iy ni yima kay, ni ngam daged
ni gimed be pining e magaer ngog i Gag SOMOL. 25 Ma bin lal e duw e rayag ni ngam ked
wom'ngin. Fa'an gimed ra rin' ni ara' rogon, me yib wom'ngin ni pire'. I Gag e SOMOL
ni Got romed.
26 "Dab mu koyed e ufin ni bay e racha' u fithik'. Dariy mmit e pig nge bey ni ngam
uned ngay. 27 Dab mu th'abed e piy u baraba' ngu baraba' i lolugmed, ma dab mu th'abed
matharngen sorobmed. 28 Dab mu aned dowmed ara mu raseyed dowmed ni fan ngak
be' nike yim'. I Gag e SOMOL.

19:9 Lev 27:15; Deu 24:19–22 **19:12** Exo 20:7; Deu 5:11; Mat 5:33 **19:13** Deu 24:14, 15 **19:14** Deu 27:18
19:15 Exo 23:6–8; Deu 16:19 **19:19** Deu 22:9–11 **19:26** Gen 9:4; Lev 7:26, 27; 17:10–16; Deu 12:16, 23–25; 18:10
19:27 Lev 21:5; Deu 14:1

29 “Dab mu dariyfan niged pifakmed ni ppin ngam pagedrad ngar manged pi’in yad
ma chuway’ ngorad u tempel;* fa’an gimed ra rin’ ma gimed ra cheal ngam folgad rok
yugu boch e got me sug lan e nam ko kireb.
30 Um ayuweged e madnom ko *Sabbath*, mi gimed tafan e gin yima liyor ngog riy, ya
Gag e SOMOL.
31 “Dab marod ngak e sothiw ni ngar pininged e thagith; ya fa’an gimed ra rin’ ma
aram e kam ta’aygad nrogon ko motochiyel. I Gag fare SOMOL ni Got romed.
32 “Mu ted fan e girdi’ ni kar pilibthirgad, ni fan e ba’ madgug u wun’med, I Gag
SOMOL.
33 “Dab um gafgow niged girdi’en yugu boch e nam ni yad be par u lan e nam romed.
34 Ngongol romed ngorad e nge bod rogon e ngongol romed ngak e girdi’ nu Israel, ngar
t’ufgad romed ni bod fanmed t’uf romed. Dab mu paged talin ni um pired u Egypt ni
gimed girdi’en yugu reb e nam. I Gag fare SOMOL ni Got romed.
35 “Dab mu ban niged be’ ngam marwelgad ko fol ni kam sasaliyeb niged, ngam
ban niged u n’umngin ban’en, ara tomalngin, ara urngin. 36 Ngu’um marwelgad ko
thabthabel ni bfel’, nge rogon i tomaleg ban’en, nge rogon i foleg ban’en. I Gag SOMOL
ni Got romed, ni gag e gu fekmed nga wuru’ e nam nu Egypt. 37 Ngu’um folgad u urngin
e pi motochiyel rog nge pin’en ni kugog ni ngu’um rin’ed. I Gag fare SOMOL.”

20

Tin nra buch ni fa’anra dab ni fol

1 I yog SOMOL ngak Moses 2 ni nge yog ngak e girdi’ nu Israel ni nge ga’ar, “Demturug
bigimed ara be’ u reb e nam ni be par u fithik’med nra pi’ reb i pifak ngak fare got ni
Molek e thangri malangnag piyu Israel facha’ nge yim’. 3 Fa’anra pi’ be’ reb i fak ngak
Molek, ma aram e ke alitnag e *Tent* rog nib thothup ma ke dariy fannag fithingag nib
thothup, ma bay gu cheal nggu togopluw ngak ma dakuriy e n’en nra rin’ mu gu leamnag
ni ir reb e girdi’ rog. 4 Ma fa’anra sabalbalyangnag yu Israel yad rok facha’ nike pi’ fak
ngak Molek ndar li’ed facha’ nge yim’, 5 me gag rog e bay gu cheal nggu togopluw ngak
facha’ nge tabnaw rok, nge urngin e pi’in kar’uned ngak yad be tayfan Molek ni da ku
rir yul’yul’gad ngog. Dakuriy bi’id ni gu ra leam nagrad ni yad e girdi’ rog.
6 “Fa’anra yan be’ ni be ning e ayuw ngak e girdi’ nma non ko pi thagith, ma bay gu
cheal nggu togopluw ngak ma dakriy bangyal’ ni gu ra leamnag ni ir reb e girdi’ rog. 7 Mu
pi’ed gimed ngalan pa’ag mi gimed par ni gimed ba thothup ni bochan e Gag SOMOL e
Got romed. 8 Kug mel’egmed ni ngam manged girdi’eg, ma gu be sap ngomed ni ngam
ted e motochiyel rog u gil’.” 9 Me pi’ SOMOL e pi gafal ni ba’aray. Fa’an ga ra yibil ni nge
buch wa’athan e chitamam fa chitinam, ma yira thang e fan rom, ni gur tapgin e yam’
ni ngam tay.
10 Fa’anra par be’ nib mo’on nge be’ ni bpin ni le’engin be’ nu Israel, ma yow l’agruw
ni yira thang e fan rorow. 11 Ra par reb e mo’on nge reb i le’engin e chitamngin ma ke
dariy fannag e chitamngin, ma aram e yira thang e fan rorow fare pin. Yow tapgin e
yam’ ni kartew. 12 Fa’anra par be’ nib mo’on nge be’ ni bpin ni le’engin fak, ma yow
l’agruw ni yira thang e pogofan rorow. Yow tapgin e yam’ ni kartew. 13 Fa’anra par be’
ni pumo’on nge ku reb e pumo’on, ma kar ngongliyew ban’en nib sonogor; yow l’agruw
ni yira thang e fan rorow. Yow tapgin e yam’ ni kartew. 14 Fa’anra le’engiy be’ nib mo’on
be’ ni bpin nge chitinngin fare pin, ma yad gubin ni yira urfiyrad ngarm’ad ni bochan e

* **19:29** PI’IN YAD MA CHUWAY’ NGORAD U TEMPEL: Pi ppin ney e un pir’egrad u lan e pi tempel u Kanaan, ni aram e yungi n’en ni yima tay fan e pi got ko yong’ol riy. Un leamnag nra un moleg e pi ppin ney ni yad ma chuway’ ngorad me yong’ol e yungi flang me dammal e woldug.

19:29 Deu 23:17 **20:9** Exo 21:17; Mat 15:4; Mrk 7:10 **20:10** Exo 20:14; Lev 18:20; Deu 5:18 **20:11** Lev 18:8; Deu 22:30; 7:20 **20:12** Lev 18:15 **20:13** Lev 18:22

rib kireb e tin kar rin'en; mitney e ngongol e thingar dab ni pag nge buch u fithik'med.
15 Fa'anra par be' nib mo'on nge ba gamanman, ma yira thang e fan rok facha' nge fare
gamanman. 16 Fa'anra guy be' ni bpin rogon ni ngar pirew ba gamanman, ma yira thang
e pogofan rok nge fare gamanman. Yow tapgin e yam' ni kartew.
17 Fa'anra le'engiy be' nib mo'on be' ni bpin nri walagen fa be' ni bpin ni kemus ni
chitamangirow fa chitinngirow e ba ta'reb, ma nganog row u mit e girdi' ni gubin ni
kar rin'ew ban'en nib kireb mi ni tuluf row ngar chuwgow u fithik' piyu Israel. Ke
par fare mo'on nge walagen ni bpin ere thingar ni gafgow nagrow ni wenegan e kireb
rorow. 18 Fa'anra par be' nib mo'on nge be' ni bpin ko ngiyal' nike luw fare bpin, ma yow
l'agruw ni yira tuluf row ngar chuwgow u fithik' piyu Israel, ya kar th'abew fapi gafal ni
murung'agen rogon ni ngan par ni yib be'ech u mit Got. 19 Fa'anra par be' nib mo'on nge
be' ni bpin ni walagen e chitamngin ara chitiningin, ma yow ra gafgow u wenegan nra
yib ngorow ya kar pirew ma yow tabnaw. 20 Fa'anra par be' nib mo'on nge be' ni bpin
ni le'engin be' nib mo'on ni walagen e chitamngin ara chitiningin, ma be dariyfannag
fare mo'on ni walagen e chitamngin ara chitiningin, ma fare mo'on nge fare bpin e yow
ra afmachan; ndariy bagyow nra fakay e bitir. 21 Fa'anra fek be' nib mo'on le'engin
walagen, ma yow ra yim' ndariy fakrow. Ke rin' ban'en nib alit ke dariyfannag walagen.
22 Ke ga'ar SOMOL, "Mu folgad ko urngin e pi motochiyel rog nge tin kugog ni ngam
rin'ed, ya nge dab i sul'ugun nagmed fare nam ni ku gu fekmed ngay. 23 Dab mu'uned
nga yalen e girdi' ni yad ma par u rom; bay gu tuluf e pi girdi' nem ya nge yag ni mmarod
ngalan fare nam. Ya kar k'aringed e sonogor ngog nga urngin e ngongol rorad nib kireb.
24 Machane re nam nem nib yong'ol ma ba madnom e kug micheg ni bay mu tafnayed,
e bay gu pi' ngomed. I Gag SOMOL ni Got romed, e kug faelmed nga bang u fithik' e pi
nam. 25 Ere arfan ni thingar mu gagyel niged e tin be'ech e gamanman rok e tin ba alit,
nge tin alit e arche' rok e tin be'ech. Dab mu longuyed e gamanman nge pi arche' nib
alit. Ke m'ay i yog rog ni yad ba alit, are gimed ra languy miki gimed alit. 26 Ngam pired
ni gimed ba thothup ni kemus ni Gag e bmil famed ngog, ni bochan e Gag SOMOL e gub
thothup. Kug faelmed nga bang u fithik' gubin e pi nam ya kemus ni Gag e nge milfamed
ngog.
27 "Demturug e re mo'on ara re bpin nra ning e ayuw ngak e pi thagith ma yira
malangnag nge yim'; aromed nra yodroy e ir tapgin e yam' nra tay."

21

Feni tabgul fapi prist

1 I yog SOMOL ngak Moses ni nge ga'ar ko fapi prist ni pifak Aron, "Dariy reb e prist
ni nge ta'aynag ir u reb e gam'ing ko yam' u nnap'an nra yim' be' ni pibe' rok, 2 rayag
ni nge un ni fa'anra chitiningin ara chitamngin, fa be' nib mo'on ara be' ni bpin ni fak,
fa be' nib mo'on ni walagen, 3 fa be' ni bpin ni walagen ndawori mabgol ni kama par u
tabnaw rok fare prist. 4 Dabi ta'aynag ir ni bochan ba yam' ni girdi'en le'engin.
5 "Dariy ba prist nra midro'nag bang u lolgen fa th'ab bang u roben ara th'ab yu yang
u downgin ni nge dag ni be mowaw. 6 Thingari par nib tabgul ma thangri dabi m'anag
fan fithingag. Ma pi' e maligach ni ggan ngog, e re thangri par nib tabgul. 7 Be' nib prist
e dabi le'engiy be' ni bpin ni ki'i pi' ir nchuway', fa be' ni bpin nike nang e pumo'on, fa
be' ni bpin nike chuw ko mabgol rok; ya fare prist e ba tabgul. 8 Girdi' e thingar ted fare
prist nib tabgul, ni bochane ma pi' e maligach ni ggan ngog. I gag SOMOL; I Gag e gu ba
thothup ma gu ma thothupnag e girdi' rog. 9 Ma fa'anra be' ni bpin ni fak e prist ni pi' ir
nchuway', ma aram e ke dariy fannag e chitamngin; ma yira urfiy nge yim'.

20:14 Lev 18:17; Deu 27:23 **20:15** Exo 22:19; Lev 18:23; Deu 27:21 **20:17** Lev 18:9; Deu 27:22 **20:18** Lev 18:19 **20:19** Lev 18:12–14 **20:21** Lev 18:16 **21:5** Lev 19:27, 28; Deu 14:1

10 “Fare Prist ni Th’abi Ga’ e kan pu’og fare gapgep ni fen e mathiy ni nge tabgul nigey
nga daken lolgen ni kan tabgulnag ni nge chuw ko fapi madan e prist, thangri dabi pag
piyen lolgen ndabi rawey ara guchthiy e mad rok ni nge dag ni ir be’ ni be mowaw.
11-12 Kan ognag ngog ere dabi ta’aynag ir, ara ta’aynag e *Tent* rog nib thothup ni nge
chuw riy nge yan nga langgin reb e naun ni bay ba yam’ riy, ni demturug ko chitamngin
fa chitiningin. 13 Ma thangri le’engiy be’ ni bpin ndawori nang e pumo’on, 14 ma gathi
be’ ni bpin nike yim’ figirngin fa be’ ni bpin nike chuw ko pumo’on rok ara be’ ni bpin
ni i pi’ ir ni chuway’. Thangri le’engiy be’ ni bpin ni dawri nang e pumo’on ni yow nga
ta’ab ke girdi’. 15 Ya ra danga’ ma pifak ndabisiy ni ngar pired ni yad ba tabgul e yad ra
ta’ay. I Gag SOMOL e kug fael nga bang ni nge mang fare Prist ni Th’abi Ga’.”
16 Me yog SOMOL ngak Moses 17 ni nge ga’ar ngak Aron, “Dariy reb e pi’in owchem ni
bay bang u downgin nib kireb nra pi’ fare maligach ni ggan ngog. Aray rogon ni ngu’un
rin’ i yan ngaram. 18 Dariy be’ nib mo’on ni bay bochiyang u downgin nib kireb nrayag
ni pi’ e maligach: ni en nib malmit, fa ba mugutgut, fa ba kireb bang u dow, fa bay bang
u dow nde sum; 19 fa be’ nib mugutgut rifrifen pa’ ara rifrifen ay; 20 fa be’ nib bugbug
keru’, fa be’ nrib pag feni ngochngoch; fa be’ nib kireb barba’ i owchen ara bay e m’ar
ko dowef rok; ara reb e *eunuch*. * 21 Dariy reb e pi’in owchen Aron ni prist ni bay bang
u dow nib kireb nrayag ni nge pi’ fare maligach ni ggan ngog. 22 Be’ nib mo’on ni aray
rogon e rayag ni kay fare ggan ni kan pi’ ngog, ni fa bin kan ognag nib thothup nge fa bin
kan ognag nib th’abi thothup, 23 ma bochan ni bay bang u downgin nib kireb, ma dabi
yib nga to’oben fare gi kateng nib thothup ara chuchugur ko fare altar. Thangri dabi
ta’aynag e pin’ey nib thothup, ni bochan e Gag SOMOL e kug thothupnag.”
24 Irera’ e pin’en ni yog Moses ngak Aron, nge pifak Aron, nge ngak urngin e pi girdi’
nu Israel.

22

Feni tabgul e pin’en ni yima ognag

1 Me yog SOMOL ngak Moses 2 ni nge yog ngak Aron nge pumo’on ni pifak ni nge ga’ar,
“Thingar dab mmanged tapgin min dariyfannag fithingag, ere mu ted u wun’med nib
tabgul e pi maligach ni be pi’ e pi girdi’ nu Israel ngog. I Gag SOMOL. 3 Demturug e
re mfen nra taw ngay ma ra ba ta’ay reb e pi’in owchemed, me yib nga to’oben fapi
maligach nib tabgul nike pi’ e girdi’ nu Israel ngog, ma aram e dakuriy bangiyal’ ni ku
ra pigpig ngog ko fare altar. I Gag SOMOL.
4 “Dariy reb e pi’in owchen Aron nrayag ni nge kay boch ko fapi maligach nib tabgul
ni fa’anra ke yib bm’ar ko dowef ngak, fa be yib logwen dow ni rogon e pumo’on nge taw
ko ngiyal’ nike be’ech. Ma ku ra par nib ta’ay ni fa’anra math nga ban’en nib ta’ay ni bod
e yam’ ara be’ nib mo’on ni be yib logwen downgin, 5 ara ke math nga ba gamanman ara
be’ nib ta’ay. 6 Demturug e re prist nra ta’ay me par nib ta’ay nge mada’ ko blayal’, ma
aram e ku dabi kay boch ko fapi maligach nib tabgul nge mada’ ko ngiyal’ nike maluk.
7 Nap’an nra ling e yal’ ma aram e ke be’ech bayay, ma aram e fin rayag ni nge kay boch
fapi maligach nib tabgul ni ggan rok. 8 Dabi kay e ufin u ba gamanman ni yigi yim’ rok
ara ke li’ e gamanman ni malboch; ya ra ta’ay facha’. I Gag SOMOL.
9 “Gubin fapi prist ma ngar folgad ko pi gafal ni kug pi’. Ya fa’anra danga’, ma yad ra
par nib buch e rorad miyad ra yim’, ni bochan e dar folgad ko fapi gafal nib thothup. I
Gag SOMOL e kug thothup nagrad.
10 “Kemus ni be’ nreb i girdi’en e tabnaw ko prist e ra kay boch fare maligach nib
tabgul; ma dariy yug be’ nra kay boch — ku ra be’ nma par rok e prist ara ma maruwel
rok e prist ma dabi kay. 11 Tapigpig rok reb e prist ni chuw’iy nga salpiyen ara ba

* **21:20** EUNUCH: Be’ nib mo’on ni kan maad’adnag ni dabki finey e ppin.

tapigpig nni gargeleg u tabnaw rok, e rayag nra kay boch fapi ggan ni kan pi' ngak fare
prist. 12 Fa'anra be' ni bpin ni fak re be prist ni figirngiy be' ni gathi reb e prist, ma
dabi kay boch fapi maligach nib tabgul. 13 Ma fa'anra be' ni bpin ni fak e prist nike yim'
figirngin ara ke chuw ko pumo'on rok ma dariy e bitir rok, ke sul ke yan i par nga tabnaw
ko chitamngin nike mang reb i chonggin fare tabnaw e rayag ni kay boch fapi ggan ko
chitamngin nib prist; kemus ni reb i chonggin e tabnaw rok fare prist e ra kay boch fare
ggan.
14 "Fa'anra kal be' riy ni gathi ir reb i chon e tabnaw rok ba prist, nge kay boch ko fapi
maligach nib tabgul, ma thangri pi' puluwon ni ga'ngin ngak fare prist ma kura puthuy
rliw' e pasent ngay. 15 Fapi prist e dab u ra dariyfan naged fapi maligach nib tabgul 16 dab
ra paged e yug girdi' ndariy mat'awrad ni ngar uned i kay fapi ggan; ren'ey e ra girengiy
e kireb nge gechig nga daken e cha' nike kay boch fapi maligach. I Gag SOMOL, e ku gu
thothupnag e pi maligach nem."
17 Me yog SOMOL ngak Moses 18 ni nge pi' ngak Aron nge pifak ni pumo'on nge urngin
e girdi' nu Israel e pi gafal ni ba'aray. Nap'an nra pi' be' nu Israel ara be' nu reb e nam
ni be par u Israel ba maligach ni mo'oruf, ndemturug ko ba maligach ni ir e ognag nra
pi' fa ba maligach ni ir rok e leamnag ni nge pi', 19 rogon ni yira fanay, e dabisiy ni ba
gamanman ndariy bang u downgin nib kireb. 20 Fa'anra ga ra pi' ba gamanman ni bay
bang u downgin nib kireb, ma dabi fel' u wan' SOMOL. 21 Nap'an nra pi' be' ba maligach
ngak SOMOL ni nge gapaseg thilin Got nge girdi', ni demturug ko nge lebguy e tin ni
micheg ara ba maligach ni ir e leamnag ni nge pi', ma thangri pi' ba gamanman dariy
bang u downgin nib kireb ni fa'anra nge fel' u wan' SOMOL. 22 Dab ni pi' ni maligach
ngak SOMOL ba gamanman nib malmit ara ba mugutgut ara ke maad'ad dow, fa bay e
malad u dow ni be yib logwen ara ke math' downgin ara ke for ba m'ar u downgin, fa
ke yib e gachal nga dow, ara be fath e biyach u downgin. Dab mu pi'ed ba gamanman
ni arrogon u daken e altar ni nge mang ba ggan ni maligach. 23 Rayag ni ngam pi'ed ba
gamanman ni gathi rib ga' ma de falfel' rogon nga ba maligach ni gimed e leam romed
ni ngam pi'ed, machane dabi fel' ni ngan pi' ni maligach ni labgen ban'en nni micheg ni
ngan rin'. 24 Dab mu pi'ed ni maligach ngak SOMOL u lan binaw romed ba gamanman
nike parde' gurchen, ara ke math', ara ke magur, fa ke mogchod bang riy. 25 Dab mu pi'ed
e maligach ni ggan ni yug ba gamanman ni kan fek rok be' u reb e nam. Ba gamanman
ni aray rogon e ba kireb ma dab ni fanay ni maligach ya dabi fel'uwan' SOMOL."
26-27 Nap'an ni yira gargeleg ba fak e garbaw ni pumo'on ara ba fak e saf ni pumo'on
ara ba fak e kaming, ma thingar dab ni fek rok e chitiningin ni medlip e rran, ma
tomuren medlip e rran mra fel' ni nge mang ba maligach ni ggan. 28 Dab ni pi' ni
maligach ba garbaw nge fak ara ba saf nge fak ara ba kaming nge fak u lan ta'reb e
rran. 29 Nap'an ni ga ra pi' ba maligach ni fen e ogmagaer ngak SOMOL, mag fol ko pi
gam'ing ney, ya nge fel' u wan' e maligach rom; 30 mi ni kay ni krofen nem ma dab kum
tay bang riy nge mun nga reb e rran ni kadbul.
31 Me ga'ar SOMOL, "Mu folgad ko tin kugog ni ngan rin'; I Gag SOMOL. 32 Dab
mmanged tapgin min dariyfannag fithingag nib thothup; gubin e girdi' nu Israel ni
nge gagyelnag ni gu ba thothup. I Gag SOMOL e kug thothup nagmed; 33 me Gag e gu
chuwegmed u Egypt ni nggu mang Got romed. I Gag SOMOL."

23

Pi madnom nturguy

1 SOMOL e pi' ngak Moses 2 e pi gafal ni ba'aray ni fan ko pi madnom nturguy, ni
aram e ngiyal' ni nge mu'ulung e girdi' nu Israel ngar ted fan SOMOL. 3 Nel' e rran ni
ngam marwelgad, ma dab mpaged talin ni rofen ni medlip, aram e rofen ni *Sabbath*, ni

22:20 Deu 17:1

yaran e toffan. Rofen nem e dab marwelgad, machane ngambad nga ta'bang ngam ted
fan SOMOL. Demturug e gin gimed be par riy ma binem e rran e *Sabbath* rok SOMOL.
4 Irera' fapi madnom rok SOMOL ni nge taw ko rran riy mi gimed mu'ulung ngam ted
fan SOMOL.

Paluk'af nge Flowa ni dariy e is riy (Numbers 28:16-25)

5 Paluk'af e ba madnom ni yibe tay fan SOMOL, yira tababnag ko gonowrug e rofen ni
ragag nge aningeg ko bin som'on e pul. 6 Ma rofen ni ragag nge lal e Madnom ko Flowa
ni Dariy e Is riy, ni medlip e rran nthingar dab mu ked e flowa ni bay e is riy. 7 Rofen ni
som'on e ngam mu'ulunggad ngam tedfan SOMOL ma pi maruwel ni gimed ma rin' ko
yu rran e dab mu rin'ed. 8 Medlip e rran ni ngam pi'ed ngak SOMOL e ggan ni maligach.
Rofen ni medlip e ngam mu'ulunggad bayay ngam tedfan SOMOL, ma pi maruwel ni
gimed ma rin' ko yu rran e dab mu rin'ed.

9-10 Fa'an gimed rayan ngalan fare nam ni bayi pi' SOMOL ngomed, mi gimed kunuy
e *grain* ni mu yunged ke el, ma thum ni som'on ni mu thum niged e ngam pi'ed ngak e
prist. 11 Me pi' ngak SOMOL ni maligach, ya ngam fel'gad u wan' SOMOL. Re maligach
ney e nge pi' fare prist ko rofen nra yib nga tomuren e *Sabbath*. 12 Ma rofen nem ni
gimed ra pi' fapi *grain* e ngkum pi'ed ba fak e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw yangren
ni dariy bang u downgin nib kireb ni maligach ni mo'oruf. 13 Mi gimed chagiy aningeg
e pawn e *flour* ngay ni kan athkuy e gapgep ko *olive* ngay nge mang ggan ni maligach.
Bon e re maligach ney e ba m'aguwan' SOMOL. Ma ngkum uneged reb e *quart* e wayin
ngay ngam pi'ed ni maligach. 14 Dab mu ked e tin som'on e *grain*, ni demturug ko ba
kak'ling, ara kan urfiy, ara kan lith ni bod e flowa, nge mada' ko ngiyal ni kam pi'ed e re
maligach ney ngak Got. Ren'ey e arrogon ni ngu'um rin'ed nge pi'in owchamed e chiney
i yan ngaram.

Madnom ko t'ar wom'ngin e woldug (Numbers 28:26-31)

15 Mu the'eged medlip e wik ko rofen ni yib nga tomuren e *Sabbath* ni aram e rofen ni
ngam feked fare thum i *grain* romed i yib ngam pied ngak SOMOL. 16 Rofen ni gaman e
wugem ngay, ni rofen ni yib nga tomuren e bin medlip e *Sabbath*, e ngkum pi'ed ngak
SOMOL e *grain* ni ka fini el nge mang maligach. 17 Ra reb e tabinaw ma nge fek l'agruw
e flowa i yib nge pi' ngak SOMOL nib tow'ath nib mal'eag. Ra reb e flowa ma aningeg
e pawn e *flour* nni fanay ngay, nni athkuy e is ngay, ma ngan pi' ngak SOMOL ni ba
maligach ko tin som'on e *grain*. 18 Ma nge yigey yu Israel medlip e saf ni ta'reb e duw
yangarrad ko fapi flowa, nge reb e garbaw ni pumo'on, nge l'agruw e kaming, ndariy
reb ni bay bang u downgin nib kireb nib maligach ni mo'oruf ngak SOMOL, nike un
e maligach ni *grain* nge wayin ngay. Bon e re maligach ney e ba m'aguwan' SOMOL.
19 Ma ngkum pi'ed reb e kaming ni pumo'on ni maligach ko denen, nge l'agruw e saf ni
pumo'on ni ta'reb e duw rorow nib maligach ni nge gapaseg thilin Got nge girdi'. 20 En ni
prist e nge yigey e flowa ko fa gal saf nge pi' ngak SOMOL nib tow'ath nib mal'eag ni fan
ko pi prist. Pi maligach ney e rib tabgul. 21 Rofen nem e dab mu ngongliyed e maruwel
romed ko yu rran, ya ngam mu'ulunggad ngam ted fan SOMOL. Ren'ey e nggi'i rin e
pi'in owchamed e chiney i yan ngaram, ndemturug e gin yad be par riy.

22 Fa'an gimed ra t'ar wom'ngin e woldug romed, ma dab mu th'abed e *grain* ni bay
u marichlen e milay' romed, ma dab mu sulod ngam th'abed e *grain* ni mpaged; ngam
paged nge kay e girdi' ni gafgow nge girdi' u yugu boch e nam ni yad be par u fithik'med.
I SOMOL e Got romed.

23:22 Lev 19:9, 10; Deu 24:19–22

Madnom ko Be'ech e Duw
(Numbers 29:1-6)

23-24 Rofen ni som'on ko bin medlip e pul e nge par ni reb e rran ni dab ni maruwel, ma nap'an nra thow e rappa, mi gimed mu'ulung ngam ted fan SOMOL. 25 Dab mu ngongliyed e maruwel ni gimed ma ngongliy ko yu rran, mi gimed pi' e ggan ni maligach ngak SOMOL.

Yaran e Bayul
(Numbers 29:7-11)

26-27 Rofen ni ragag ko bin medlip e pul e aram e rofen ni ngan bangbengnag e maligach ni bod ko motochiyel ni nge chuweg e denen ko girdi'. Rofen nem e dab mu abichgad; mi gimed yib nga ta'bang ni fan ko liyor, mi gimed pi' e ggan ni maligach ngak SOMOL. 28 Dab mmarwelgad e rofen nem, ya aram e rofen ni ngan bangbengnag e maligach nrogon ko motochiyel ni nge chuweg e denen. 29 En nra kay ban'en e rofen nem e dab kun tay ni ir reb e girdi' rok Got. 30 Ma fa'anra maruwel be' e rofen nem, mi SOMOL e bayi thang e fan rok. 31 Re motochiyel ney e ngi i fol urngin e pi'in owchemed riy, ndemturug e gin yad be par riy. 32 Nge tabab ni gonowrug ko rofen ni mereb fen e pul nge yan i mada' ko gonowrug ko rofen ni ragag, ngam ted e biney e rran ni reb e rran ni ngan toffan ko maruwel, ma dab ni kay ban'en.

Madnom ko Nochi Na'un
(Numbers 29:12-40)

33-34 Madnom ko Nochi Na'un e nge tabab ko rofen ni ragag nge lal ko pul ni medlip, min madnomnag ni medlip e rran. 35 Rofen ni som'on e ngam mu'ulunggad ni ngam ted fan SOMOL, ma dab mu ngongliyed e maruwel ni gimed ma ngongliy ko yu rran. 36 Ra reb e rran ko re medlip i rran nem ma ngam og niged e ggan; me rofen ni meruk mi gimed mu'ulung bayay ni ngam ted fan SOMOL, mi gimed ognag e ggan. Rofen nem e yaran e liyor, ma dab mmarwelgad.

(37 Irera' e pi madnom ni kan turguy ni ngu'um liyorgad riy ngak SOMOL ni ngu'umbad nga ta'bang ni fan ko liyor nge ggan ni ngu'um pi'ed, nge maligach ni mo'oruf, nge maligach ni *grain*, nge maligach ni gamanman, nge wayin ni rogon nike yog e motochiyel ni nga ni pi' u reb e rran nge reb. 38 Pi madnom ney e nge cheag ko pi madnom ni *Sabbath*, ma pi maligach ney e nge chag ko pi maligach ni gimed ma pi', nge tin ni mmicheged ni ngam pi'ed ngak, nge tin gimed e mu leam niged ni ngam pi'ed ngak SOMOL.)

39 Rofen ni ragag nge lal ko bin medlip e pul ko ngiyal' ni kam kunuyed e woldug romed nike el, ma ngam madnom niged e re madnom ney ni medlip e rran. Bin som'on e rran e nge par ni dab ni maruwel. 40 Rofen nem e ngam feked boch e tin nth'abi fel' u wom'ngin e gek'iy romed ni yima kay, mi gimed fek yuwan e fol'tir nge papa'ngin e gek'iy ni pire' yuwan ngam tababgad ko madnom ngam tedfan SOMOL ni Got romed. 41 Medlip e rran ni ngam madnom niged. Ren'ey e nge par ni reb e motochiyel ni ngi i fol e pi'in owchemed riy. 42 Urngin e girdi' nu Israel e ngar pired nga nochi naun ni medlip e rran, 43 ya nge nang e pi'in owchemed ni SOMOL e gagiyegnag yu Israel ngu'ur pired u lan nochi naun ko fa ngiyal'nem ni pow'iyrad nga wuru' yu Egypt. Ir SOMOL ni Got romed.

44 Ara' rogon ni pi' Moses ngak yu Israel e pi gafal ni fan ko fapi madnom ni kan turguy ni ngu'ur liyorgad riy ngak SOMOL.

24

Rogon i ayuweg fapi magal
(Exodus 27:2-21)

23:33-34 Deu 16:13–15

1 Me yog SOMOL ngak Moses 2 ni nge yog ngak e girdi' nu Israel ngar feked e tin nth'abi
fel' ko gapgep rorad ni *olive* ngan fanay ko fapi magal nu lan fare *Tent*, ya ngi i par ma
be af e nifiy riy. 3 Gubin e blayal' ni ngi i tay Aron e nifiy ko pi magal nem me par ni bay
e nifiy riy nge mada' ko kadbul, u rom u p'eowchen SOMOL u wuru' fare gi kateng u mit
fare Kahol ko M'ag, ni aram e Gin Th'abi Thothup. Re gam'ing n'ey e ngu'un rin' i yan
ngaram. 4 I Aron e thingari ayweg fapi magal u daken tagil' fare magal nib gol ma nge
guy ni ngi i par ni bay e nifiy riy u p'eowchen SOMOL.

Flowa nni pi' ngak Got

5 Mu feked rliw' nge aningeg e pawn e *flour* ngam lithed ragag nge l'agruw e flowa ni
lof riy. 6 Mi gimed yarmiy fapi lof nga daken e tebel ni l'agruw thal u but' nra ba thal
ma nel' e lof ngay, re tebel nem e kan ing daken ko gol. 7 Mi gimed tay boch e *incense*
nga daken fa gal thal i flowa, ni aram e pow ko ggan ni kan ognag ngak SOMOL ni nge
yan nga luwan fare flowa. 8 Chiney i yan ngaram e gubin e *Sabbath*, ma Aron e thangri
tay fare flowa u p'eowchen SOMOL. Irera' ba maruwel rok yu Israel ni dariy n'umngin
nap'an. 9 Fare flowa e gan Aron nge pi'in ni owchen, ni yad ra kay u bang nib tabgul ni
bochan e aram e gin nrib tabgul ko fare maligach ni ggan ni kan pi' ngak SOMOL ma gan
e prist.

Rogon e gechig nib mat'aw ma ba yal'uw

10 Immoy be' ni mo'on ni chitiningin e be' nu Israel ma chitamngin e be' nu Egypt, ni
yib nga fithik' e girdi' nu Israel, marbow ra tugthingow reb e pumo'on nu Israel ko gin
be par piyu Israel riy. 11 Me par fare mo'on ni be' e chitiningin u Israel ngi i yog e thin nib
kireb nga fithingan SOMOL, mi ni fek facha' i yib ngak Moses, I Shelomath fithingan e
chitiningin ni fak Dibre ni be' ko ganong rok Dan. 12 Min tay ngu'un matanagiy ma yibe
sonnag SOMOL ni nge yog ngorad e n'en ni ngar rin'ed ngak.
13 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 14 "Mu fek e re mo'on nem nga wuru' e gin'ey ni be
par yu Israel riy. Ma gubin e pi'in rung'aged facha' ni i yog e thin ni kireb e ngar ted
pa'rad nga daken lolgen fare mo'on, me malangnag yu Israel facha'. 15 Mog ko girdi' nu
Israel ni en nra yog e thin nib kireb ngak Got e ra gafgow u wenegan 16 yira thang e fan
rok. Demturug be' nu Israel ara be' nu bang nma par u fithik' yu Israel nra dariyfannag
fithingan SOMOL, e ra malangnag yu Israel ni yad gubin nge yim'.
17 "En nra li' be' nge yim' e ku ran li' nge yim'. 18 Ma en nra li' ba gamanman rok be'
nge yim e thangri tay reb nga luwan. Ya yafos puluwon e yafos.
19 "Fa'anra maad'ad be' ngak reb e girdi', ma mit i n'en nike rin' ngak facha' e ku aram
e mit i n'en ni ngan rin' ngak. 20 Ra t'ar be' reb e yil rok be', ma ku reb i yilen e yira
t'ar; fa'anra luf barba' i lanmit be', ma ku barba' i lanmit e yira luf; fa'anra t'ar reb i
nguwelen be', ma ku reb i nguwelen e yira t'ar. Demturug e mit i maad'ad nra tay ngak
reb e girdi' ma ku yira rin' ngak. 21 En nra li' ba gamanman nge yim' e ra tay reb nga
luwan, machane en nra li' be' nge yim' e ku yira thang e pogofan rok. 22 Re motochiyel
ney e fan ngomed e girdi' nu Israel nge girdi' nu reb e nam ni be par u fithik'med, ni
bochan e Gag SOMOL ni Got romed."
23 Ere yog Moses e pin'ey ngak fapi girdi' nu Israel; ma aram e ra feked fare mo'on ni i
yog e thin nib togopluw ngak SOMOL nga wuru' fa gin nma par yu Israel riy, ngar paged
e malang ngak. I rin' yu Israel e n'en ni yog SOMOL ngak Moses ni ngar rin'ed.

25

Bin medlip e duw
(Deuteronomy 15:1-11)

1 I yog SOMOL ngak Moses u daken e Burey nu Sinai, 2 ni nge yog ko girdi' nu Israel e

24:5 Exo 25:30 **24:22** Num 15:16 **25:1** Exo 23:10, 11

pi gam'ing ni ba'aray. Nap'an ni gimed ra thap ko fare binaw ni nge pi' SOMOL ngomed,
ma thingar mu liyorgad ngak SOMOL ni dab mu gi'ed e but' riy ni ngam milay' niged
ko gubin e medlip e duw. 3 Gimed ra yung e yungi milay' romed, mi gimed tamilangnag
owchen e pi woldug romed ni *grape*, mi gimed kunuy wom'ngin e woldug romed u lan
nel' e duw. 4 Machane duw ni medlip e aram yaran e toffan ko but', ba duw ni kan pi'
ngak SOMOL. Dab mu yunged e yungi milay' romed ara mu tamilang niged owchen e
yungi woldug romed ni *grape*. 5 Mus ko pi *grain* ni i tugul rok nda un yung ma ku dab
mu t'ared wom'ngin, ma ku dab mu kunuyed wom'ngin e woldug romed ni *grape* nda
um tamilang niged owchen; ya re duw nem e nge toffan e but' riy. 6 Yug aram rogon ni
da ni wolduguy e but' ko re duw nem, ma ra pi' e ggan ni fan ngomed, nge pi sib romed,
nge pi'in yad be maruwel romed, nge pi girdi' nu boch e nam ni yad be par romed, 7 nge
pi gamanman ni gimed ma chugliy, nge pi gamanman ni malboch u daken e yungi flang.
Gubin ban'en nra pi' e but' ko ngiyal'nem ma yira kay.

Duwan e Felfelan'

8 Mu the'eged medlip yay e medlip e duw, ma urngin u gubin e aningeg i ragag nge
mereb e duw. 9 Ma bin ragag e rran ko bin medlip e pul e Yaran e Bayul, ma ga l'oeg
be' nge thoy e rappa u lan e binaw ni ga'ngin. 10 Ma ku aray rogon ni gimed ra tay e re
duw nra gaman e wugem ngay, ni aram e ngam weliyed murung'agen mat'wun urngin
e pi'in yad ma par u lan fare binaw. Re duw ney e aram e gubin yang e pi binaw ni kan pi'
nchuway' e yira fulweg ngak e en tafen are pi'in ni owchen, ma en ni kan pi' nchuway' ni
nge mang sib e yira fulweg nga tabnaw rok. 11 Dab mu yunged e yungi milay' romed, fa
mu t'ared wom'ngin e woldug romed ni i tugul rok, ara mu kunuyed wom'ngin e woldug
ni *grape* u daken e yungi milay' romed ni *grape* nda um tamilang niged owchen. 12 Re
duw ney ni ga'ngin e ngam ted fan; kemus ni wom'ngin e galwog u lan e flang nda mu
yunged e gimed ra kay.
13 Gubin e pin'en ni kan pi' nchuway' e go' yira sulweg ngak e en nri fen u lan e re
duw ney. 14 Ere nap'an ni gimed ra pi' e binaw nchuway' ngak reb e girdi' nu Israel,
ara muchuw'iyed e binaw rok, ma dab mu sasalpiyyed rogon. 15 Pulwon ni ngam
duwgiliyed e nge pluw nga urngin e duw nrayag ni nge pi' fare gi but' wom'ngin e
woldug u m'on ni nge taw ko fare Duwan e Felfelan'. 16 Fa'anra kab yo'or e duw, ma
aram e ba tolang puluwon fare gi but', machane fa'anra da ki yo'or e duw, ma nge sobut'
puluwon, ni bochan e n'en ni yibe pi' nchuway e urngin wom'ngin e woldug ni be pi' fare
gi but'. 17 Dab mu sasalap ngak be' nu Israel, machane ngam fol rok SOMOL ni Got rom.

Pi oloboch ko fare medlip i duw

18 Mu folgad u gubin e pi motochiyel rok SOMOL nge pin'en nike yog ni ngan rin', ya
nge yag ni mu pired ndariy ban'en nra buch romed u lan fare binaw. 19 Re gi but' nem
e bayib wom'ngin, ma bayi yag gubin e tin gimed ba'adag ni ngam koyed mi gimed par
ndariy ban'en nra buch romed.
20 Dabi magafan'med ko mang e ngam ked u nap'an e duw ni medlip ni dab mu yunged
e woldug fa mu kuniyed wom'ngin e woldug. 21 I SOMOL e bayi tow'athnag e but' ko
duw nnel' ni bochan e nge pi' wom'ngin e woldug ni yira gaman riy u lan l'agruw e duw.
22 Nap'an ni gimed ra yung e yungi milay' romed ko duw ni meruk, miki gimed be kay
e tin mu tired wom'ngin ngam ted nga naun u lan e duw nnel', ma tin kabay e kigimed
ra gaman riy nge mada' ko ngiyal' ni kam t'ared wom'ngin e tin kam yunged ko duw ni
meruk.

Rogon i fulweg e binaw

23 Binaw romed e ri dab ni pi' nchuway' ni dab kisul bi'id ko en tafen, ni bochan e de
milfan ngomed; ya ba milfan ngak Got, ma gimed bod e milekag nike pagmed kam pired
riy.

24 Yira pi' e binaw nchuway', ma en nri tafen e bay mat'wun nra chuw'iy ni nge
sul ngak. 25 Fa'anra gafgow be' nu Israel nike math e liyeb ngak me pi' e binaw rok
nchuway', ma en nth'abi chugur ngak u pi girdi'en e ra chuw'iy fare gi binaw nge sulweg.
26 Ma fa'anra dakuriy girdi'en fare mo'on ni nge chuw'iy fare gi binaw nge sulweg, mra
chey ni fel' rogon bingyal' nge gaman salpiyen me ir rok e nge chuw'iy. 27 Fa'anra aram
rogon ma thangri pi' puluwon ngak e en ni chuw'iy rok, ni be yan u oren e duw ni kabay
me taw ko Duwan e Felfelan', ni aram e ngiyal' ni demturug rogon ma ke sul e binaw
rom ngom. 28 Machane fa'anra de gaman salpiyen fa'anem ni nge chuw'iy fagi binaw
rok nge fulweg, ma ra par fare gi binaw u tan pa' fa en nike chuw'iy nge taw ko Duwan
e felfelan'. Ma aram e re duw nra sul fagi binaw ngak e en ir e tafen.
29 Fa'anra pi' be' nib mo'on ba naun nchuway' ni bay u lan bbinaw ni kan yororiy,
ma bay mat'wun ni nge chuw'iy nge sul ngak u m'on ndawori polo' reb e duw nike pi'
nchuway'. 30 Machane fa'anra de chuw'iy u langgin e re duw nem, ma aram e ke mul
u pa' fare naun, ma fare naun e ke par nike tafnay facha' ni chuw'iy nge pi'in owchen,
ra taw ko fare Duwan e Felfelan' ma dabki sul fare naun ngak. 31 Ma pi naun ni bay u
lan e binaw ndan yororiy e ta'reb rogon ko milay'; en nri tafen e bay mat'wun ni nge
chuw'iy nge sul ngak bayay, ma ra taw ko Duwan e Felfelan' ma yira sulweg fapi naun
rok ngak. 32 Ma girdi'en e ganong rok Levi e demturug e ngiyal' ma bay mat'awrad ni
ngar chuw'iyed e naun rorad nge sul ngorad u lan e pi binaw rorad. 33 Fa'anra reb e
girdi' ko Levi e ke pi' ba naun u lan reb e pi binaw ney nchuway' ma da kun chuw'iy nge
sul, ma thingar ni sulweg u lan fare Duwan e Felfelan', ni bochan e naun rok e girdi' ni
Levi ni bay u lan e pi binaw nem ni aram taferad u fithik' e girdi' nu Israel. 34 Ma fare gi
binaw ni yima chugliy e saf riy nib liyeg e pi binaw ko pi *Levite* e dariy e n'en nra rin' mi
ni pi' nchuway'; ya taferad ni dariy n'umngin nap'an.

Salpiy ni yima pi' ngak e gafgow

35 Fa'anra be par be' ni ku reb e girdi' nu Israel ni ba chugur ngom nike gafgow ndabki
yag ni nge ayuweg ir, ma thingar mu pi' e tin bt'uf rok ni bod ni ga be rin' ngak be' ni be
maruwel rom, ya nge yag ngki i par ni ba chugur ngom. 36 Dab mun' e win rom ko salpiy
nra fek facha' rom ya ngam fol rok Got ngam pag facha' ni ku reb e girdi' nu Israel ngi
i par ni ba chugur ngom. 37 Dab mu pag nge pi' e win ngom ko salpiy ni mu pi' ngak,
ma dab mu guy rogon nge yo'or ban'en ni yag ngom ko ggan ni ga be pi' ngak nchuway'.
38 Irera' e n'en nike yog SOMOL ni Got romed, ni ir e fekmed nga wuru' yu Egypt ni fan
e nge pi' fare nam nu Kanaan ngomed me mang Got romed.

Pi sib ni yira pagrad

39 Fa'anra be par be' ni ku reb e girdi' nu Israel ni ba chugur ngom nike gafgow me
pi' ir ngom ni ngam chuw'iy nge mang sib rom, ma dab mu pag nge rin' e maruwel ko
sib. 40 Ra par rom ni bod be' ni ga be pi' puluwon ngi i maruwel rom nge taw ko fare
Duwan e Felfelan'. 41 Ma aram e ngiyal' i n'en nra pagem facha' nge pifak ngar sulod
nga taferad ko binaw rok e pi ga' rorad kakrom. 42 Ya girdi' nu Israel e tapigpig rok
SOMOL ma ir e fekrad nga wuru' yu Egypt; ere thingar dabkun pi'rad nchuway' ngar
manged sib. 43 Dab mu gafgow niged yad, mu folgad rok e Got romed. 44 Fa'anra btuf
ni nge yag e sib ngomed, ma ngam chuw'iyed e sib ko pi nam u to'obmed i yan. 45 Ma
ku rayag ni ngam chuw'iyed pifak e girdi' u reb e nam ni yad ma par u fithik'med. Pi
bitir nem nni gargelegrad u daken e nam romed e rayag ni nge milfarad ngomed, 46 ma
gimed ra tayrad ngki milfarad ngak e pi pumo'on ni pifakmed, ni yad ra pigpig ngorad
nnap'an e yafos rorad. Machane dab mu kireb niged pa'med ngak reb e girdi' nu Israel
fa um m'angachgad ngak.

25:35 Deu 15:7, 8 **25:39** Exo 21:2–6; Deu 15:12–18

47 Ra chey ni bay be' nu reb e nam nma par u fithik'med nike fel' rogon ke yo'or bogi
ban'en rok, ma bay be' nu Israel nike gafgow me pi' ir nchuway' ngak facha' ni nge mang
sib rok, ara pi' ir ngak reb i chon e tabinaw rok facha' ni be' nu reb e nam. 48 Ma nga
tomuren nni chuw'iyrad, ma kabay mat'awunrad niki yira chuw'iyrad bayay. Reb e
pumo'on ni walagen 49 fa reb e pumo'on ni walagen e chitamngin are chitiningin, fa
reb e bitir rok be' ni walagen e chitamngin ara chitiningin, ara yug reb i girdi'en nib
chugur ngak e rayag ni chuw'iy facha' bayay nge sul'. Fa'anra ir rok e ke gaman e salpiy
nike maruwliy, ma rayag ni nge chuw'iy' mat'wun bayay. 50 Fa en ni nge pi' ir nchuway'
nge en ni nge chuw'iy e thingar ra weliyew, ma thingar ra the'egew urngin e duw ni nge
tabab ko ngiyal' nike pi' ir nchuway' nge mada' ko fare Duwan e Felfelan' nra be' ma nge
sul e tirok ngak ma thangri ta'areban' row nga puluwon fa'anem ko ngiyal' ni ngan pag
nge yan ni bod rogon puluwon reb e girdi'en e maruwel. 51-52 Thingari sulweg puluwon
e gin kabay riy nib m'ag nga urngin e duw ni kabay, 53 ni bod puluwon be' ko maruwel
rok u reb e duw nni pi' ngak ndawori langob fare duw. En ni masta rok e thingari dab
i gafgownag. 54 Fa'anra dab ni pag nge yan nib puf rogon u reb e pi kanawo' ney, ma ir
nge pifak e thingar ni pagrad ngranod nib puf rogorad ko fare Duwan e Felfelan'. 55 Be'
nu Israel e dabiyag ni nge mang reb e sib nn'umngin nap'an e yafos rok, ni bochan e
girdi' nu Israel e tapigpig rok SOMOL. Ke fekrad nga wuru' yu Egypt; me ir SOMOL ni
Got rorad.

26

Bfel' wa'athan ni yira fol
(Deuteronomy 7:12-24; 28:1-14)

1 I SOMOL e ga'ar, "Dab mu ngongliyed e liyos ara mu n'ufed ya'an ban'en ngalang, ara
mu n'ufed barba' i malang ngalang, ara mu kired ya'an ban'en ko malang ngam tedfan.
I gag SOMOL ni Got romed. 2 Ngu'um ayweged e pi madnom rog ni kan turguy, mi gimed
mathangeluwolnag e gin tagil' e liyor ngog. I Gag SOMOL.
3 "Fa'anra um pired nrogon ko motochiyel rog mi gimed tay u gil' e tin kugog, 4 ma bay
u gu pag e n'uw nge yib ngomed ko ngiyal' nib t'uf, ya ngi i tugul e woldug ko but' mi i
yib e mak'uf ko gek'iy. 5 Pi woldug romed e bayi yo'or nge dab mmu'gad i t'ar wom'ngin
e *grain* miki taw ko ngiyal' ni ngam tar'ed wom'ngin e woldug romed ni *grape*, ma ku
dab mmu'gad i t'ar wom'ngin e *grape* miki taw nga nap'an ni ngam yunged e woldug ni
grain. Urungin e tin gimed ba'adag ni ngam ked ma bay, mi gimed par ndariy ban'en
nra buch romed u lan e binaw romed.
6 "Bay gu pi' e gapas ngomed u lan e binaw romed, ma rayag ni ngam molod ndab um
rusgad ngak be'. Bay gu chuweg e gamanman ni tacham u lan e binaw romed, ma bayi
m'ay e mael u lan e binaw romed. 7 Bay mu gelgad ngak e pi to'ogor romed; 8 rayag rok
lal i gimed ni nge gel ngak ra'ay e to'ogor, ma ra'ay i gimed e rayag ni nge gel ngak ragag
biyu' e to'ogor romed. 9 Bay gu fal'eg wa'athmed nge yib fakmed nib yo'or; bay gu tay u
gil tin gog ni gu ra rin' ngomed ko fare m'ag ni gu ngongliy u thildad. 10 Ra gimed be kay
wom'ngin e woldug romed ni tin som'on ni ka mu cha'ariyed, ma ngam chuweged riy ya
ngeb luwan e tin be'ech. 11 Bay gu par u fithik'med u lan e *Tent* rog nib thothup, ma dariy
bingyal' ni gu ra pi' keru'ug ngomed. 12 Bay gu par romed; nggu mang Got romed, ma
bay mmanged girdi'eg. 13 I Gag SOMOL ni Got romed e kug fekmed nga wuru' yu Egypt
ni bochan e nge dabkum pired ni gimed e sib. Kug kirebnag e re gelngin ni ba'aram ni
michigiymed u but', kug ta'med kam marod ni kam puged owchemed ngalang."

Gechig ni fa'anra dab ni fol
(Deuteronomy 28:15-68)

26:1 Exo 20:4; Deu 5:8; 16:21, 22; 27:1 **26:3** Deu 11:13–15; 28:1–14

14 I SOMOL e ga'ar, "Machane fa'anra dab mu folgad ko tin kugog ngomed, ma yira
gechig nagmed. 15 Fa'anra mu siyeged ni dab mu folgad ko motochiyel rog nge tin kug
ta'chiylen ngam th'abed fare m'ag ni kug ngongliy u thildad, 16 ma gu ra gechig nagmed.
Gu ra pag e buch wa'athan nge yib ngomed, nge m'ar ndab mu golgad riy nge gowel
u dakenmed nra malmit nagmed me ngochnag e yafos romed. Bay mu yunged e pi
woldug romed, machane dabi yib fal'ngin ngomed, ni bochan e bayi gel e pi to'ogor
romed ngomed miyad kay e pin'en ni kam yunged. 17 Bay gu pi' keru'ug ngomed, ya
ngam waergad, ma pi'in yad ba fananikaymed e bay ra gagiyeg niged gimed; bay um
pired u fithik' e marus ngu'um milgad ndariy be' ni be tulufmed.
18 "Ma fa'anra nga tomuren nike buch e pin'ey ma ku damur folgad rog, ma bay gu
yo'ornag e gechig romed ni medlip yay. 19 Bay gu t'ar fenmed gelan' nge tolngan'; bayi
par ndabki aw e n'uw, nge par e but' romed nike mlik' ma ke el ni bod e wasey. 20 Gubin
e pi maruwel ni kam ted nib gel e da biyib angin ni bfel' ngomed, ni bochan e dabi pi' e
but' romed e woldug, ma gek'iy e dabi yib wom'ngin.
21 "Ma fa'anra kigmed be gelan' i yan ni dab mu folgad rog, ma aram bayay ni ku bay
gu yo'ornag e gechig romed ni ku medlip yay. 22 Bay gu pi' e gamanman ni tak'ad nge
yib nga fithik'med, ma bay ra li'ed pifakmed ngarm'ad, ma ku yad ra li' e gamanman
ni gimed be chugliy, ma ri'in i gimed e yad ra magach ma yupa' i kanawo' romed e bay
nn'ag.
23 "Fa'anra m'ay urngin e pi gechig ney ma ka dawor mmotoyilgad ngog, miki gimed
be gelnag lanin'med ndab mfolgad rog, 24 me Gag e gu ra cheal nggu togopluw ngomed
ma gu ra gechig nagmed ni medlip yay nib gel ko kafram. 25 Bay gu pag e mael nge yib
ngomed ni nge gechig nagmed ya kam th'abed fare m'ag u thildad, ma fa'an gimed ra
mukun ngalan e pi binaw romed ni fan e nge dabi buch ban'en romed, ma bay gu pi' e
m'ar ndariy falayyin nge yib nga fithik'med, ma bay mpired nike math e liyeb ngomed
mi gimed m'ing ngak e to'ogor romed. 26 Bay gu taleg e ggan nma yib ngomed, me par
nri ta'reb e stof e ba t'uf rok ragag e ppin ni ngar lithed urngin e flowa ni bay rorad riy.
Mra kuweged u pa'med nra be' ma buchu'uw, ma nap'an ni gimed ra mu' i kay ni gubin
miki gimed be yim' ko bilig.
27 "Ma nga tomuren e pin'ey ma fa'anra ki gimed be par ni gimed ba gelan' ndab mu
folgad rog, 28 ma aram e bay gu sap ngomed u fithik' e damumuw rog, mu kug gelnag e
gechig ngomed ni medlip yay nib gel boch ko kafram. 29 Ma bayi gel e uyngol ngomed
ngam longyed pifakmed. 30 Bay gu kirebnag e yungi tagil e meybil romed u daken e ted,
mug buthug e pi altar ni gimed ma urfiy e pi *incense* riy, mu gun' e dogur romed nib yam'
nga daken e pi liyos ni gimed ma meybil ngay ni ku yad ba yam'. Mu fithik' e fananikay
rog 31 e gu ra thirif u but' e pi binaw romed, mug kirebnag tagil' e meybil romed, mug
siyeg ni dab gu fanay e pi maligach romed. 32 Bay gu thirif e binaw romed nge m'ay
taliwen u but', nge gin e pi to'ogor ni karab ra pired ngay nga gelngin e re mogothgoth
nem. 33 Bay gu pag e mael nge yib ngomed mu gu weregmed i yan u boch e nam ni gathi
tafenmed. Nam romed e bay n'ag, ma pi binaw romed e bay ni pag nike mogothgoth.
34-35 Ma aram e bayi falen' fare gi but' ya bay yag ni nge toffan nib yo'or e duw, ya da um
paged nge toffan; bayi par ndakuriy be' riy nge toffan ko ngiyal' ni gimed ba kalbus u
lan e nam rok e pi to'ogor romed.
36 "Bay gu ta'med e pi'in gimed ba kalbus u reb e nam ni gimed mmarus ni mada' nga
lingan bagaf i yuwan e gek'iy nike thoy e nifeng migmed mil. Bay mmilgad ni gowa
yibe tulufmed u fithik' e mael ngu'um awgad nga but' ndariy ba to'ogor u charmed.
37 Bayi oloboch aymed ngu'um dol'gad ndariy be' ni be tulufmed, nike m'ay gelingmed
ni dabkiyag ni ngam chamgad ngak e pi to'ogor romed. 38 Bay mm'ad u lan e re nam ni
gimed ba kalbus riy, bayi ful'med fare nam rok e pi to'ogor romed. 39 In i gimed ni ra

26:14 Deu 28:15–68

magach nib fos u lan e nam rok e pi to'ogor romed e kubay ra m'aygad nga bayang ni bochan e denen romed nge denen rok e pi ga' romed kakrom.

40 "Machane pi'in owchemed e bay ra puwofay niged e denen rorad nge denen rok e pi chitmangirad kakrom ni u ra gel niged lanin'rad mu'ur togopluwgad ngog, 41 mar k'aringed gag ngug cheal ngug togopluw ngorad nggu pi'rad ngar kalbusgad u lan e nam rok e pi to'ogor rorad. Mra tomur nike sobutan'rad ma kar gafgowgad u wenegan e denen rorad nge togopluw ni urted, 42 ma aram e bay fin gu leamnag bayay fare m'ag ni gu ngongliy u thilmow Jakob, Isak, nge Abraham, mfin gu be'echnag bayay e tin gu micheg ni gu ra pi' fare nam ngak e girdi' rog. 43 Machane som'on e fare but' e nge chuweg e girdi' u daken, ya nge yag ni felan' nge toffan ni bfel' rogon, ma thingar ranod u fithik' e gechig nge mus rogon, ni fan e kar pi'ed keru'rad ko motochiyel rog nge tin gog ni ngan rin'. 44 Yug aram rogon, nnap'an nra ka yad bay u lan e nam rok e pi to'ogor rorad, ma dab gu n'agrad ara gu thang owcherad. Ya gu ra rin' ma aram e kemus u rom fare m'ag ni gu fal'eg u thilmad, me Gag SOMOL ni Got rorad. 45 Bay ku gu be'echnag fare m'ag ni gu ngongliy u thilmad e pi chitmangirad kakrom nnap'an ni gu dag gelngig ngak e pi nam ni gubin ni fa'an gu fek e girdi' rog nga wuru' yu Egypt, ni bochan e gag SOMOL e nggu mang Got rorad."

46 Urngin e pin'ey ni fapi motochiyel nge tin ni tay SOMOL chiylen ngak Moses u daken fare Burey ni Sinai e fan ngak e girdi' nu Israel.

27

Pi motochiyel nib l'ag rogon ko tow'ath ni ngan pi' ngak SOMOL

1 Me pi' SOMOL ngak Moses 2 e pi gafan ni ba'aray ni fan ngak e girdi' nu Israel. Nap'an ni yira pi' demturug bigimed ngak SOMOL ni bochan ba mow nni micheg, mrayag ni ngam puf riy ni fa'ani yira pi'e salpiy ni ba'aray, 3-7 rogon ni kan duwgiliy:

•Be' ni pumo'on ni duw rok e rliw' nge mada' ko nel' i ragag: wugem yang e silber
•Be' ni bpin nike pi'lal: guyey yang e silber
•Be' ni pagel ni lal e duw rok nge mada' ko rliw': rliw' yang e silber
•Be' ni bpin ni kab bitir: ragag yang e silber
•Bochi pagel ni dawori gaman lal e duw rok: lal yang e silber
•Bochi bulyel: dalip yang e silber
•Be' ni pumo'on ni gonap'an nel' i ragag e duw rok: ragag nge lal yang e silber
•Be' ni bpin ni gonap'an nel' i ragag e duw rok: ragag yang e silber

8 Fa'anra mow bigimed ma ba gafgow ni nge pi' ni bod rogon puluwon ni kan duwgiliy, ma ngan fek facha' i yan ko prist, ma fare prist e nge duwgiliy reb e puluwon ni sobut', nrogon nrayag ni pi' facha' ni mow.

9 Fa'anra micheg be' ba gamanman ni bfel' ni nge mang maligach ngak SOMOL, ma aram e urngin e tow'ath ni kan pi' ngak SOMOL e ba tabgul, 10 ma facha' nike micheg fare gamanman e dabi thilyeg nge yon' reb nga luwan, fa'anra rin', ma gal gamanman nem e ke mil farow ngak SOMOL. 11 Machane fa'anra fare gamanman e de be'ech ni de fel' ni ngan pi' ngak SOMOL, ma aram e nge fek facha' i yib ngak fare prist. 12 Fare prist e nge turguy puluwon, nib m'ag nga rogon feni fel' ara feni kireb, ma ireram puluwon ndab kun thilyeg. 13 Fa'anra ba'adag fare mo'on ni nge chuw'iy fare gamanman nge sul ngak, ma thangri pi' fare puluwon nike turguy e prist miki puthuy rliw' e pasent ngay.

14 Nap'an nra ognag be' e nu'an rok ngak SOMOL, ma prist e ra turguy puluwon nib m'ag rogon feni fel' ara feni kireb, ma ireram puluwon ndab kun thilyeg. 15 Fa'anra ba'adag facha' nike ognag fare naun ngak SOMOL ni nge chuw'iy ngki sul ngak, ma thangri pi' puluwon ni bod ni kan turguy me puthuy rliw' e pasent ngay.

26:42 Gen 28:13, 14; Gen 26:3, 4; Gen 17:7, 8

16 Fa'anra ognag be' nib mo'on bang ko binaw rok ngak SOMOL ma puluwon ni yira
turguy e be yan u rogon urngin e awoch nrayag nni yung nga daken fare gi but, ragag
e salpiy ni silber ma reb e barril e awochngin e woldug ni barley. 17 Fa'anra pi' fare gi
binaw nga tomuren ni kaf ni thumur fare Duwan e Felfelan, ma aram e ra pi' puluwon
fare gi binaw ndabi mul ban'en riy. 18 Ma fa'anra pag nap'an mfin ni pi' fagi binaw
ngak SOMOL, ma ra sumarnag e prist puluwon ni be yan u rogon e tin kabay e duw nga
m'on mfin ni taw ko Duwan e Felfelan', miyad duwgiliy puluwon nib sobut'. 19 Fa'anra
leamnag fare mo'on ni nge chuw'iy e flang rok nge sul ngak, ma thangri pi' puluwon
miki puthuy rliw' e pasent ngay. 20 Ma fa'anra pi' fa gi flang nchuway' ngak yug be' u
m'on ni dawri chuw'iy rok SOMOL, ma aram e dakuriy mat'wun ni ngki chuw'iy nge
sul ngak. 21 Ma ra bin migid e Duwan e Felfelan' ma fare gi flang e bayi par nike fanay
SOMOL, ni aram e ke milfan ngak e pi prist.

22 Fa'anra pi' be' bangi flang ni chuw'iy ngak SOMOL, 23 ma en nib prist e ra sumarnag
puluwon ni be yan u rogon urngin e duw ni kabay mfini taw ko Duwan e Felfelan', ma
fare mo'on e thangri pi' puluwon ni krofen nem; ma salpiy riy e fen SOMOL. 24 Ma ra
taw ko fare Duwan e Felfelan' ma fare gi flang e ra sul ko en nri tafen fa ngak e pi'in
owchen. 25 Urngin puluwon ban'en ma yibe duwgiliy ni bod rogon nike m'ay i turguy.

26 Bin nganni' i pifak e gamanman e bmilfan ngak SOMOL, are dariy be' ngki ognag
ngak SOMOL ni yug ir e leam rok. Demturug ko ba fak e garbaw, ara ba saf, ara ba fak e
kaming mab milfan ngak SOMOL, 27 machane bin nganni' u fak ba gamanman nib alit e
rayag ni ngan chuw'iy ni rogon puluwon ni kan turguy, ma ku yira puthuy rliw' e pasent
ngay. Fa'anra dan chuw'iy nge sul ngak e en ni fak, ma rayag ni ngan pi' ngak yug be'
nchuway' ni bod rogon puluwon ni kan duwgiliy.

28 Dariy be' nra pi' nchuway' fa chuw'iy nge sul ngak e n'en ni ir e kemu' i turguy ni
nge pi' ngak SOMOL, ndemturug ko ba girdi', fa ba gamanman, fa bang i binaw. Ma ke
par ni SOMOL e ke milfan ngak. 29 Mus ngak ba girdi' ni kan mu' i ognag ma dab kun
chuw'iy ngan sulweg; thingar ni thang e pogofan rok.

30 Ragag e pasent ko urngin e tin lemmun e but', ni demturug ko *grain* ara wom'ngin
e gek'iy, ma SOMOL e ba milfan ngak. 31 Fa'anra ba'adag be' ni ngki chuwiiy boch riy
nge sul ngak, ma thangri pi' puluwon nrogon ni kan mu' i duwgiliy ma ku ra puthuy
rliw' e pasent ngay. 32 Ta'reb ko yu ragag i gamanman ni fakay e bmilfan ngak SOMOL.
Nap'an ni yira the'eg e gamanman, ma gubin e tin nra gaman e ragag ngay e bmilfan
ngak SOMOL. 33 En ni fak fapi gamanman e dabi yarmiyrad u but' ni bochan e nge yag
nmel'eg e tin nib kireb, ma ku dabi yin' reb e gamanman nga luwan reb e gamanman.
Fa'anra yin' luwan reb e gamanman nga reb, ma aram e l'agruw fa gal gamanman nike
milfan ngak SOMOL ma dabki chuw'iy ngki sul ngak.

34 Irera' e tin ni yog SOMOL ngak Moses u daken e Burey ni Sinai ni fan ngak e girdi'
nu Israel.

27:28 Num 18:14 **27:30** Num 18:21; Deu 14:22–29

NUMBERS

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Kaen ney e babyor ni *Numbers* e bay riy chepin e girdi' nu Israel ni tabab aram ko ngiyal' ni ka ra chuwgad u Egypt. Be weliy salaprad nra chuwgad ko Burey ni Sinai nge tin i buch rorad u nap'an fare aningeg i ragag e duw ni yad be milekag i yan u lan e ted ni der tugil ban'en riy ni yad be lek yu Kanaan. Re ke babyor ney e kanog fithingan ni *Numbers* ni fan e "Mathe'eg" ni bochan e som'on e murung'agen Moses ni be mathe'eg girdi' nu Israel, ni ngan nang ko uw urngin e girdi' ni bay u reb e genong nge reb ko fa ragag nge l'agruw i genong.

Numbers e rayag i ki'eg nge dalip guruy. Guruy ni som'on e (1:1—10:10) e Somol e yog ngak Moses ni nge mathe'eg girdi', miki yog ngak Moses rogon i yarmiy tagil'rad u but' ko yungin nra ur talgad riy i yan nge rogon e maruwel ni nge pi' ko pi Levite. Guruy ney e mus u murung'agen e girdi' ni yad be madnomnag e Palukaf nge murung'agen e maligach ni yibe pi' ngak Somol.

Ma gurruy ni l'agruw (10:11—21:20) e salpen e girdi' nu Israel nge pin'en ni i buch rorad ko milekag nra ted i yan nga Moab, ni ba nam ni bay ko ngek ko Lul' ni Jordan. Re milekag rok piyu Israel ney e rib gel feni momaw' ngorad ko yan u lane ted ni *desert* i yan, ma yug yad be gun'gun' ni mada' ngak Moses miyad be togopluw ngak ma ku arita' Got. Ra siyeged ni ngranod ngalan yu Kanaan u nap'an ni rrung'aged murung'agen e girdi' nma par u rom. Ma aram me gechig nagrad Got nge tayrad u lane ted ni aningeg i ragag e duw. Guruy ney e yibi mus nga murung'agen ni karanod ra n'ufed e *tent* rorad nga Moab ni ba chugur ko Burey ni Pisgah.

Ma guruy ni dalip (21:21—36:13) e ku be weliy murung'agen piyu Israel ni karanod ra koled bang e binaw ni bay u ba' ni ngek ko Lul' ni Jordan, ni tabab ko mathil u Moab u lane yimuch nge yan i mada' ko Lipath nu Galilee u lan e lel'och. Ma aram me cheal e pilung nu Moab nge pi' puluwon Balaam ni profet ni be' u yug reb e nam, ni nge yibilay yu Israel ni nge buch wa'athrad. Machane me yog Somol ngak Balaam ni nge fal'eg wa'athan piyu Israel, me fol Balaam riy.

Fapi girdi' nu Israel e ra ngongliyed rogorad ni ngar th'abe e Lul' ni Jordan nga barba' ngar koled e nam nu Kanaan, ni yug aram rogon ni boch i yad e ra duwgiliyed ni ngar tafned e ba' ni ngek ko Lul' ni Jordan. Ma'aram mkuni the'eg uringrad ko yay ni l'agruw ngay, ma aram me duwgiliy Somol i Joshua ni ir e nge pow'iyrad. Miki mel'eg boch e girdi' ni ngar ayweged Joshua i f'oth e binaw u pa' fapi genong. Yib i mus e re ke babyor ney nga murung'agen Somol ni ku be pi' ku boch e motochiyel ngak e girdi' nu Israel.

Numbers e murung'agen e girdi' ni ur togopluwgad, mi i mulan'rad, miyad siyeg ni nge riyul' u wan'rad ni Somol e rayag rok ni ngi i aywegrad. Machane re babyor ney e ku be dag riy rogon e ayuw rok Somol ngorad ni i yororiy pa' ngorad u fithik' e mael, ma be pi' e ggan nge ran ngorad u lan e ted ni *desert*. Somol e ba'adag ni nge nang piyu Israel ni ir e dabun ni ngan thang owcherad; Ir e ba'adag ni nge fal'eg wa'athrad, ni bod ni meybilnag Aron:

"I SOMOL e ngi i fal'eg wa'athmed ma be ayuwegmed;
I SOMOL e ngi i gol ngomed ma be runguymed;
I SOMOL e ngi i falan' ngomed ma be pi' e gapas nga laniyan'med" (6:24–26).

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Girdi' nu Israel nthe'egrad 1:1—4:49
Pi motochiyel nge piyu Levi nni yibleyrad 5:1—8:26
Palukaf nni Madnomnag nge fare gi manileng ni upnguy fare *Tent* nib Thothup 9:1–23
Fapi girdi' nra tabolngin niged e milekag rorad 10:1–36

Fapi girdi' nra gun'gun'gad 11:1–35
I Miriam nge Aron ni awan'row ngak Moses 12:1–16
Fa ragag nge l'agruw i pumo'on nl'ograd ngranod ngalan yu Kanaan 13:1–33
Fapi girdi' nra togopluwgad min gechig nagrad 14:1–45
Pi motochiyel nge pi Gechig 15:1–41
Girdi' ni togopluw 16:1—17:13
Pi Prist nge pi Levite 18:1–32
Machalbog nta' 19:1–22
Milekag i yan nga Moab 20:1—21:35
Pi thin ni yib ngak Balaam 22:1—24:25
Girdi' ni da ki yul'yul' 25:1–18
Girdi' nu Israel nni the'egrad ko yay ni l'agruw 26:1–65
Ppin ni pifak Zelofehad nni pi' taferad binaw 27:1–11
I Joshua nmel'eg ni nge pow'iy yu Israel 27:12–23
Ku boch e Motochiyel nge Maligach ni fan ko pi madnom rok yu Israel 28:1—30:16
Israel ni gel ngak yu Midian me felfel'eg rogon ni nge th'ab e Lul' nu Jordan nga barba' 31:1—36:13

Yu Israel Nthe'egrad

1 Bin m'on e rran ko pul nl'agruw ko re duw ni l'agruw nga tomuren nike chuw e girdi' nu Israel u Egypt, me non SOMOL ngak Moses u rom u lan fare *Tent* u p'eowchen u lan fa gi ted ni *desert* u Sinai. Ni ga'ar, 2 "Gur nge Aron e ngam the'egew e girdi' nu Israel ni yuke girdi' nge pi tabnaw. Mu yoloyew fithingan urngin e pumo'on 3 ni rliw' e duw yangren ngalang nrayag ni ngar uned ko mael. 4 Mog ko pi mitethin u ba kaen e girdi' u reb e ganong ngu reb ngar ayuweged gimew." 5-16 Irera' e pi pumo'on, ni mitethin u lan e pi ganong rorad, ni kan mel'egrad ko mitney e maruwel:

Ganong	**Mitethin ko yuke girdi'**
Ruben	Elizur nib mo'on ni fak Shedeur
Simeon	Shelumiel nib mo'on ni fak Zurishaddai
Judah	Nahshon nib mo'on ni fak Amminadab
Issakar	Nethanel nib mo'on ni fak Zuar
Zebulun	Eliab nib mo'on ni fak Helon
Efraim	Elishama nib mo'on ni fak Ammihud
Manasseh	Gamaliel nib mo'on ni fak Pedahzur
Benjamin	Abidan nib mo'on ni fak Gideoni
Dan	Ahiezer mo'on ni fak Ammishaddai
Asher	Pagiel nib mo'on ni fak Okran
Gad	Eliasaf nib mo'on ni fak Deuel
Naftali	Ahira nib mo'on ni fak Enan

17 Re ragag nge l'agruw i pumo'on ney e ra pi'ed e ayuw ngak Moses nge Aron 18 ngar pininged gubin e girdi' nga ta'bang ko rofen nsom'on ko pul ni l'agruw ngar ngongliyed babyoren urngin kaen e girdi' nge urngin e tabnaw. Urngin fithingan e pumo'on ni rliw' e duw rorad ngalang e ni the'egrad ngan yoloy nga but', 19 ni bod rogon ni yog SOMOL. Ere u rom u lan fa gi ted ni *desert* u Sinai, e ir e gin ni ngongliy Moses babyoren fapi girdi' riy. 20-46 Pi'in pumo'on ni rliw' e duw rorad ngalang nrayag ni ngar uned ko mael e ni ngongliy babyorenrad nrogon fithingrad ko yuke girdi' nge tabnaw nrabad riy, ni tabab ko fare ganong rok Ruben, ni bin nth'abi nganni' e pumo'on u fak Jakob. Urunginrad u gubin e ba'aray:

1:1 Num 26:1–51

Ganong	Urngin e girdi'
Ruben	46,500
Simeon	59,300
Gad	45,650
Judah	74,600
Issakar	54,400
Zebulun	57,400
Efraim	40,500
Manasseh	32,200
Benjamin	35,400
Dan	62,700
Asher	41,500
Naftali	53,400
Urnginrad u gubin:	603,550

47 Pi *Levite* e dan uneg babyoren rad ko fa tin ba'aram e ganong, 48 ni bochan e ga'ar
SOMOL ngak Moses, 49 "Nap'an ni ga ra the'eg e pi pumo'on nrayag ni ngar uned ko mael,
ma dab mu'uneg fare ke girdi' rok Levi ngay. 50 Ya ngam tay e pi *Levite* ni yad e ngar
maruwelgad ko *Tent* u p'eowcheg nge gubin tatalin e maruwel riy. Yad e bay urfeked i
yan nge urngin tatalin e maruwel riy, ma bay ur pigpiggad riy, ma bay ra n'ufed e pi *Tent*
rorad ngalang nib liyeg fare *Tent*. 51 Gubin ngiyal' ni gimed ra deg ni ngam marod, ma
pi *Levite* e yad e ngar piliged nga but' fare *Tent* ma ku yad e yad ra n'uf ngalang bayay
ko gin ni kam turguyed ni aram e gin ngam pired riy e ngiyal'nem. Ma yug be' ni nge
chugur nga charen fare *Tent* e yira thang e fan rok. 52 Mfini yib e tin kabay e girdi' nu
Israel ngar n'ufed e *Tent* rorad ngalang, ni yu ulung, ra reb fapi pumo'on ma bay u tan e
girok e flak ni yad e birok e ulung. 53 Machane pi girdi' ko ganong rok Levi e yad ra n'uf
e pi *Tent* rorad nib liyeg fare *Tent* rog ngu'ur matnagiyed, ya nge dabi chugur yug be'
ngay ya ri mang tapgin e damumuw rog ni nge aw ngak yu Israel ni ga'ngin." 54 Aram
me rin' e girdi' nu Israel gubin ban'en nike yog SOMOL ngak Moses.

2

Yarmen fapi Ganong u But'

1 I SOMOL e pi' ngak Moses nge Aron e tin ba'aray e fnow. 2 Ra reb fapi ganong nu Israel
ma nge n'uf e *Tent* rok nga tanggin e flak ko karok e girdi'. Pi *Tent* ney e ngan suweg
ngalang nib liyeg fare *Tent*.

3-9 Ba' ni ngek ko fare *Tent*, e nge n'uf e ba' rok Judah e girdi' e pi *Tent* rorad riy u tan e gi
rorad e flak, u tan lungun e en mitethin, ni bod ni ba'aray:

Ganong	Mitethin	Urngin e girdi'
Judah	Nahshon nib mo'on ni fak Amminadab	74,600
Issakar	Nethanel nib mo'on ni fak Zuar	54,400
Zebulun	Eliab nib mo'on ni fak Helon	57,400
Urnginrad u gubin:		186,400

Ba' rok Judah e girdi' e yad e ngar m'oned.

10-16 Mu ba' ni yimuch ko fare *Tent*, e nge n'uf e ba' rok Ruben e girdi' e pi *Tent* rorad riy
u tan e gi rorad e flak, u tan lungun e en ni mitethin, ni bod ni ba'aray:

Ganong	Mitethin	Urngin e girdi’
Ruben	Elizur nib mo’on ni fak Shedeur	46,500
Simeon	Shelumiel nib mo’on ni fak Zurishaddai	59,300
Gad	Eliasaf nib mo’on ni fak Deuel	45,650
Urnginrad u gubin:		151,450

Ba’ rok Ruben e girdi’ e yad e migid ni ngranod.
17 Mu thilin fagal raba’ i girdi’ ni m’on nge gal raba’ ni tomur e bay girdi’en Levi riy ni
yad e ngranod ni yad be fek fare *Tent*. Ra barba’ fapi girdi’ ma yad be yan ni ku ba yaram
ni bod yarmen ni ur n’ufed e pi *Tent* rorad u tan e flak rorad.
18-24 Mu ba’ ni ngal ko fare *Tent*, e nge n’uf e ba’ rok Efraim e girdi’ e pi *Tent* rorad riy, u
tan lungun e en ni mitethin rorad, ni bod ni ba’aray:

Ganong	Mitethin	Urngin e girdi’
Efraim	Elishama nib mo’on ni fak Ammihud	40,500
Manasseh	Gamaliel nib mo’on ni fak Pedahzur	32,200
Benjamin	Abidan nib mo’on ni fak Gideoni	35,400
Urnginrad u gubin:		108,100

Ba’ rok Efraim e girdi’ e yad e ngar migidgad ko ganong rok Ruben.
25-31 Mu ba’ ni lel’och ko fare *Tent*, e nge n’uf e ba’ rok Dan e girdi’ e pi *Tent* rorad riy, u
tan lungun e en mitethin, ni bod ni ba’aray:

Ganong	Mitethin	Urngin e girdi’
Dan	Ahiezer nib mo’on ni fak Ammishaddai	62,700
Asher	Pagiel nib mo’on ni fak Okran	41,500
Naftali	Ahira nib mo’on ni fak Enan	53,400
Urnginrad u gubin:		157,600

Ba’ rok Dan e girdi’ e yad e tomur ni ngranod.
32 Urngin u gubin girdi’en fa yu raba’ i ulung nu Israel e 603,550. 33 Ganong rok Levi e
dan yoloy fithingarad nga babyor ni bod nrin’ ngak urngin piyu Israel, ya aramrogon ni
yog SOMOL ngak Moses. 34 Ere fapi girdi’ nu Israel e rrin’ed gubin ban’en ni yog SOMOL
ngak Moses ni ngar rin’ed. Ra n’ufed e *Tent* rorad, nra barba’ e girdi’ ma bay u tan e flak
rok, mra pig ni ngar mithmithgad ma yad be mithmith u ta’bang nra be’ ma bay u tan e
flak ko birok e ulung.

3

Pumo’on ni Pifak Aron

1 Irera’ murung’agen e tabnaw rok Aron nge Moses ko ngiyal’ ni ba’aram ni non SOMOL
ngak Moses u daken e Burey ni Sinai. 2 Imoy aningeg i pumo’on ni fak Aron: Nadab e bin
nganni’, nge yib Abihu, nge yib Eleazar, me Ithamar e th’abi bitir. 3 Nni yibleyrad ngan
gapgep nagrad ni ngar manged prist, 4 machane Nadab nge Abihu e ni thang e pogofan
rorow u nap’an nra pi’ew ba nifiy nde thothup ngak SOMOL u lan e ted ni *desert* u Sinai.
Ma yow l’agruw ndariy fakrow. Ma aram me par Eleazar nge Ithamar ngu’ur pigpiggow
ni prist u nap’an ni kabfos Aron ni chitamngirow.

Pi Levite nni mel’egrad ni ngar pigpiggad ko Prist

5 Me ga’ar SOMOL ngak Moses, 6 “Mu fek fare ganong rok Levi i yib nga m’on ngan
falrad ngabang ni ngar manged tapigpig rok Aron ni prist. 7 Bay ur rin’ed e pi maruwel

3:2 Num 26:20

nthingar nrin' u lane *Tent* u p'eowcheg mu'ur ngongliyed e maruwel ni fan ngak fapi prist nge fan ngak yu Israel ni ga'ngin. 8 Yad e nge milfan ngorad urngin tatalin e maruwel ko fare *Tent* mu'ur ngongliyed e maruwel ni fan ngak e tin kabay yu Israel.
9 Ta'are gaf i maruwel ni ngi i rin' e pi *Levite* e ngar pigpiggad ngak Aron nge pifak ni pumo'on. 10 Thingar mmel'eg Aron nge pifak ni pumo'on ni ngu'ur rin'ed e maruwel ko prist; ma yug be' ni nge guy rogon ngki rin' e pi maruwel ney e yira thang e fan rok."
11 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 12-13 "Fa pi *Levite* e ke milfarad ngog e chiney. Nap'an nug thang e fan rok urngin e tin nganni' u pifak yu Egypt, mug tabgul nagrad nike milfan ngog e tin nganni' i pifak yu Israel ni pumo'on ko pi tabnaw i yan nge tin nganni' u pifak e gamanman. Ma chiney e ke yan e ganong rok Levi nga luwan e tin nib nganni' u pifak yu Israel ni pumo'on; bay ra pired nib milfarad ngog. I Gag SOMOL."

Fa pi Levite nni the'egrad

14 U lan e ted ni *desert* u Sinai e yog SOMOL riy ngak Moses 15 ni nge fal'eg babyoren e pi *Levite* ni yuke girdi' nge tabnaw, nge uneg ngay gubin e pumo'on nike gaman ta'reb e pul ngalang yangren, 16 me rin' Moses ni aramrogon. 17 Irera' e pi pumo'on ni fak Levi nge fithingrad: Gershon, Kohath nge Merari. 18 Ma ba'aray fithingan e gal pumo'on ni fak Gershon ni Libni nge Shimei ni ku aram ngachlen e gal ke girdi' nem. 19 Ma pifak Kohath ni pumo'on nge fithingrad: Amram, Izhar, Hebron nge Uzziel ni aram ngachlen e yu kaen nem e girdi'. 20 Ma pifak Merari ni pumo'on: Mahli nge Mushi. Yad e pichitamngin e pi tabnaw ni aram rogon fithingrad.
21 Fare ke girdi' rok Gershon e yib fa gal tabnaw rok Libni nge Shimei riy. 22 Urngin e bitir ni pumo'on nike gaman ta'reb e pul yangarad ngalang, nni yoloy fithingirad nga babyor e yad 7,500 u gubin. 23 Re ke girdi' ney e ngu'ur n'ufed e pi *Tent* rorad u ley ni ngal ko fare *Tent*. 24 Me Eliasaf ni be' nib mo'on ni fak Lael e ir e mitethin ko re ke girdi' ney. 25 Yad e ba mifan e maruwel ko fare *Tent* ngorad, ni upong u langgin, nge upong u wuru', nge fagi kateng u langan e mab, 26 nge yungi kateng ni fen e yoror nib liyeg fare *Tent* nge fare *altar*, nge fare gi kateng ni fen e garog ko fare yoror. Urngin e pigpig ni yima tay nib l'agfan ko pin'em e yad e ba milfan ngorad.
27 Fare ke girdi' rok Kohath e yib fapi tabnaw rok Amram, nge Izhar, nge Hebron, nge Uzziel riy. 28 Urngin e pumo'on nike gaman ta'reb e pul yangren ngalang nni yoloy fithingirad nga babyor e yad 8,600 u gubin. 29 Re ke girdi' ney e ngu'ur n'ufed e pi *Tent* rorad u ba' ni yimuch ko fare *Tent*, 30 ni Elizafan nib mo'on ni fak Uzziel e ir e en mitethin ko re ke girdi' ney. 31 Yad e ba milfan ngorad fare Kahol ko M'ag, nge fare tebel, nge tagil' e magal, nge altar, nge pi tatalin maruwel nma fanay fapi prist u lan fa Gin nib Thothup, nge fare gi kateng u langan e mab ko Gin Th'abi Thothup. Urngin e pigpig ni yima tay nib l'ag rogon ko pin'em e yad e ba milfan ngorad.
32 En ni mitethin ko fare ganong rok Levi e Eleazar nib mo'on ni fak Aron ni prist. Ir e ma guy e pi'in yad ma maruwel u lan fa Gin nib Thothup.
33 Fare ke girdi' rok Merari e yib fa gal tabnaw rok Mahli nge Mushi riy. 34 Urngin e pumo'on nike gaman ta'reb e pul yangren ngalang nni yoloy fithingirad nga babyor e yad 6,200 u gubin. 35 Re ke girdi' ney e ngu'ur n'ufed e pi *Tent* rorad u ba' ni lel'och ko fare *Tent*, ni Zuriel nib mo'on ni fak Abihail e ir e mitethin ko ra ke girdi' ney. 36 Yad e kan pagfan ngorad e maruwel ni fen fa yungi chayam ko fare *Tent*, nge dubchey riy, nge rumog, nge pi ta' riy, nge gubin e ayal riy. Yad e ba milfan ngorad gubin e maruwel nib l'ag rogon ko pin'ey. 37 Ma ku yad e ngki milfan ngorad e yuley i rumog, nge pi ta' riy, nge pi yuluy riy u but', nge pi tal ni fen e ba' ni wuru' e yoror.
38 I Moses nge Aron nge fa pimo'on ni pifak e ngu'ur n'ufed e pi *Tent* rorad nga mit fare *Tent* u ley ni ngek. Yad e bmilfan ngorad ngonglen e pigpig u lan e Gin nib Thothup ni fan ngak e girdi' nu Israel. Ma yug be' ni nge guy rogon nge rin' e pi maruwel ney e yira

thang e fan rok. 39 Urngin e pi pumo'on ko Levi nike gaman ta'reb e pul yangren ngalang
ni yoloy Moses fithingrad nga babyoren yuke girdi' ni bod rogon ni yog SOMOL, e yad
22,000 u gubin.

Pi Levite nranod nga luwan e pi pumo'on ni nganni'

40-41 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Gubin e pumo'on ni pifak yu Israel e bmil farad
ngog. Ngam fal'eg babyoren fithingan urngin e tin nib nganni' e pumo'on nu Israel, nike
gaman ta'reb e pul yangren ngalang. Ma munliw rorad e urngin e pi *Levite* ni kug mel'eg
ni nge milsuwon ngog! I Gag SOMOL! Kug duwgiliy e yu ran' i gamanman ko pi *Levite* ni
nge yin' luwan urngin e tin nganni' ko yu ran' i gamanman." 42 I fol Moses riy, me fal'eg
babyoren urngin e tin nganni' e pumo'on 43 nike gaman ta'reb e pul yangren ngalan; ni
urnginrad u gubin e 22,273.
44 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 45 "Aram e ngam yiblay ngam pi' e pi *Levite* ni nge
milsuwrad ngog ni ngranod nga luwan urngin e tin nganni' e pumo'on ni pifak yu Israel,
mu kum ognag fa ran' i gamanman ko *Levite* ni nge yin' luwan e tin nganni' e gamanman
rok yu Israel. 46 Ma bochan ni bo'or e pumo'on ni nganni' ni pifak yu Israel ngak e pi
Levite, ni 273 ni yad ba yo'or ngorad, ere thingar mu chuw'iy ngam fulweg e re 273 i
pifak yu Israel nem ni pumo'on. 47 Ra bagayad ma lal yang e salpiy ni silber puwon,
ni bod rogon nike m'ay i duwgiliy, 48 ma ga pi' e re salpiy ney ngak Aron nge pifak ni
pumo'on. 49 Me fol Moses riy, ma aram me fek 50 1,365 e salpiy ni silber 51 nge pi' ngak
Aron nge pifak ni pumo'on.

4

Pi maruwel rok e pi Levite ko fare ke girdi' rok Kohath

1 Me yog SOMOL ngak Moses 2 ni nge the'eg e pi *Levite* ko fare ke girdi' rok Kohath ni yuke
girdi' nge tabnaw, 3 min fal'eg babyoren fithingan urngin e pumo'on ni guyey nge yan
i mada' ko wugem e duw yangarrad ni ngar maruwelgad u lan fare *Tent* u p'eowchen
SOMOL. 4 Muruwel rorad e ba l'ag rogon ko pin'en nib thothup.
5 Ra taw nga nap'an ni ngan n'ag gil'iy ni aram e ngan pug e *Tent*, me Aron nge pi
pumo'on ni pifak e yad ra yan ngalan fare *Tent*, ngar pilged nga but' fare gi kateng ni
kan tining ngalang ni be rungrunguy fare Kahol ko M'ag, mra upunguyed fare Kahol ko
rengi kateng nem. 6 Ma ku yad ra upunguy nga bangi keru' e gamanman ni bfel', min
pithig bang i mad nib polo' i ra'en mak'ef nga daken, ngemu' miyad yip' e mat' riy ngay.
7 Ma fare tebel ni yima tay fare flowa ni kan pi' ni maligach ngak SOMOL ngay e ngan
pithig bang e mad nib ra'en mak'ef nga daken, min tay fa yu raba' i plet nga daken, nge
fa yu raba' i dabiy ko *incense*, nge yu raba' i dabiy ni fen e maligach, nge fapi rume' ni
fen e wayin ni maligach. Thangri gubin ngiyal' ma bay e flowa u daken fare tebel. 8 Mra
upunguyed e pin'ey nga bang i mad nib row, mu ku ra upunguyed ngabang i keru' e
gamanman ni bfel', nge mu' miyad yip' e mat' riy ngay.
9 Mar feked bang i mad nib ra'en mak'ef ngar upunguyed ko fare tagil' e magal, nge
fapi magal, nge fa pin'en ni fen e mthang nifiy ko fapi magal, nge yu raba' i plet riy, nge
urngin fapi tafen e gapgep ni *olive*. 10 Miyad ing nge gubin tatalin e maruwel riy nga
bang i keru' e gamanman ni bfel' ngar ted nga daken tagil' e fek chugom.
11 Me migid miyad pithig bang i mad nib ra'en mak'ef nga daken fare altar ni gol, ngar
upunguyed ngabang i keru' e gamanman ni bfel', ma aram miyad yip' e mat' riy ngay.
12 Miyad fek urngin e pi tatalin e maruwel riy ni yima fanay u lane Gin nib Thothup ko
fare *Tent*, ngar inged bang i mad nib ra'en mak'ef ko fa pin'em, min upunguy ngabang
i keru' e gamanman ni bfel', ngar ted nga daken tagil' e fek chugom. 13 Yad ra chuweg e
awat ko fare altar mar pithiged bang i mad nga daken nib *purple*. 14 Miyad tay nga daken
fare altar urngin e tatalin e maruwel riy: yu raba' i fen e fek nifiy, nge bogi lam, nge bogi

sebel, nge yu raba' i taray. Ma aram miyad upunguy nga bang i keru' e gamanman ni
bfel', miyad yip' e mat' riy ngay. 15 Ma nap'an ra pig ni ngkur n'iged tagil'rad, ma fare
ke girdi' rok Kohath e ngarbad ni ngar feked fa pin'em nib thothup u tomuren nike mu'
Aron nge pi pumo'on ni fak i upunguy e pin'em nge gubin talin e maruwel riy. Fare ke
girdi' rok Kohath e thingar dabi math bagyad nga reb e pin'em nib thothup, ya ra yim'.
Gubin ngiyal' ni ngan mithmitheg fare *Tent* ma irera' e pi maruwel ko fare ke girdi' rok
Kohath.
16 Me Eleazar nib mo'on ni fak Aron ni prist e maruwel rok fare *Tent* ni ga'ngin nge
gapgep ni fen fapi magal, nge *incense*, nge fapi *grain* ni maligach, nge fare gapgep ni fen
e mathiy, nge tin kabay u lan fare *Tent* ni kan tabgulnag ni fan ngak SOMOL.
17 Me ga'ar SOMOL ngak Moses nge Aron, 18 "Dab mpagew fare ke girdi' rok Kohath
19 ngan li'rad ni bochan e kar chugurgad ko pin'ey nib th'abi thothup. N'en nra rin' ma
dabi buch ban'en rok e pi cha'ney e nge yan Aron nge fapi pumo'on ni pifak ngalan fare
Tent nge bagyad fapi girdi' rok Kohath minog ngak e tin nge rin' nge tin nge fek. 20 Ya
fa'anra yan fare ke girdi' rok Kohath ngalan fare *Tent* nra guyed fapi prist ni yad be fal'eg
rogon fa pin'em nib thothup ni ngan fek, ma yad ra yim."

Pi maruwel rok fare ke girdi' rok Gershon

21 Me yog SOMOL ngak Moses 22 ni nge the'eg fare ke girdi' rok Gershon ni yib ko Levi, ni
yu ke girdi' nge tabnaw, 23 me ngongliy babiyoren fithingan urngin e pumo'on ni bay e
duw rorad ko guyey nge mada' ko wugem nrayag rorad ni ngar maruwelgad u lan fare
Tent u p'eowchen SOMOL. 24 Maruwel rorad e pin'en ni ba'aray ni ngu'ur feked: 25 fare
Tent, upong riy u langgin, upong riy u wuru', nge fare gi keru' e gamanman ni bfel' ni
kan upunguy nga daken, nge kateng ni fen langan e mab riy, 26 nge kateng nge gufan
e yoror ni ba liyeg fare *Tent* nge fare altar, nge kateng ko langan e garog, nge urngin e
pi ayal riy ni yima fanay ko ngiyal' ni ngan n'uf e pin'ey. Gubin e pi maruwel nib l'ag
rogon ko pin'ey ma yad e yad ra ngongliy. 27 Thangri guy Moses nge Aron fare ke girdi'
rok Gershon ni dabisiy ni kar rin'ed urngin fapi maruwel ma kar feked urngin e pin'en
nike yog Aron nge pifak ni pumo'on ngorad. 28 Irera' e maruwel rok fare ke girdi' rok
Gershon u lan fare *Tent*; yad ra rin' e pi maruwel ney ni bod nike pow'iyrad Ithamar ni
be' ni mo'on ni fak Aron ni prist.

Pi maruwel rok fare ke girdi' rok Merari

29 Me yog SOMOL ngak Moses ni nge the'eg fare ke girdi' rok Merari ni yib ko Levi,
ni yuke girdi' nge tabnaw, 30 me fal'eg babyoren fithingan gubin e pumo'on ni bay e
duw rorad ko guyey nge mada' ko wugem nrayag ni ngar maruwelgad u lan fare *Tent* u
p'eowchen SOMOL. 31 Yad e maruwel rorad ni ngu'ur feked fapi chayam riy, nge likeng,
32 nge rumog, nge ta' ko fare *Tent*, nge pi yuluy riy nge gufan fare yoror nib liyeg fare
Tent, nge gubin e pi ayal riy ni yima fanay ni ngan n'uf fare yoror ngalang. Ra bagyad
fapi pumo'on ma maruwel rok reb e pin'em ni nge fek. 33 Irera' e pi maruwel ko fare ke
girdi' rok Merari ni aram e pigpig rorad u lan fare *Tent*; yad ra rin' e pi maruwel ney ni
bod nike pow'iyrad Ithamar ni be' nib mo'on ni fak Aron ni prist.

Ganong rok Levi nni the'eg

34-48 I Moses nge Aron nge pi tayugang' nu Israel e ra folgad rok SOMOL ngar the'eged e
girdi' ko fa dalip ke girdi' ni bay u lan fare ganong ko *Levite*, ni fare ke girdi' rok Kohath,
nge Gershon, nge Merari. Ra the'eged e yuke girdi' nge tabnaw, mar fal'eged babyoren
fithingan urngin e pumo'on ni guyey e duw yangren nge mada' ko wugem nrayag ni
ngar maruwelgad u lan fare *Tent* u p'eowchen SOMOL, ni bod ni ba'aray:

Yu ke girdi'	Urngin e girdi'
Kohath	2,750
Gershon	2,630
Merari	3,200
Urngirad u gubin:	8,580

49 Ra bagyad fapi pumo'on ma kan yoloy fithingan nga babyor ni bod nike yog SOMOL
ngak Moses; ni bod rogon ni motochiyelnag SOMOL nge pi' u daken Moses nra bagyad
fapi pumo'on ma kan duwgiliy rogon e maruwel rok ko pigpig ara fek ni ngi i tay.

5

Girdi' nib Alit

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 2 "Mog ngak e girdi' nu Israel ni gu be yog ni ngar
chuweged e pi'in ba daraw fa be yib logwen dow nge pi'in ni kar ta'aygad ni bochan
e kar mathgad ngab ldow, ko gin'en ni yad be par riy. 3 Miyad chuweg urngin pi girdi'
ney ni yad ba ta'ay, ya nge dab ra ta'ay niged e gin ni yibe par riy, ni gin'en ni gu ma par
riy u fithik' pi girdi'eg." 4 Ma fapi girdi' nu Israel e ra folgad riy ngar chuwegned fapi
cha' ni yad gubin u lan fa gin'en ni yad ma par riy.

Bayul ko Kireb ni kan rin'

5 Me yog SOMOL ngak Moses 6 e pin'en ni ba'aray ni nge rin' e girdi' nu Israel. Nap'an
nra dabki yul'yul' be' ngak SOMOL nge rin' ban'en nib kireb ngak be', 7 ma thangri yog
nike denen me pi' e bayul riy ni ga'ngin, miki puthuy 20 e pasent ngay nge pi' ni fen
facha' nike rin' e kireb ngak. 8 Machane fa'anra ke yim' facha' ni kan rin' e kireb ngak
ma dakuriy be' rok nib chuchugur ni yira bayul ngak, ma aram e ngan pi' e bayul ngak
SOMOL ni fen fare prist. Re bayul ney e yira chagiy ko fare pifak e saf ni pumo'on ni ir
e kan fanay ni fan nga bangbengin facha' nike sul ke be'ech. 9 Ma ku gubin e pi f'oth nib
mal'eag ni be pi' e girdi' nu Israel ngak SOMOL e bmilfan ngak fare prist ni ir e kar pi'ed
ngak. 10 Ra reb e prist ma nge par rok e pi maligach ni kan pi' ngak.

Pi'in ni ppin nib chelchalan' figirngirad

11 Me yog SOMOL ngak Moses 12-14 ni nge weliy rogon e pin'en ni ba'aray ngak yu Israel.
Fa'anra yo'or'an be' nib pumo'on rok le'engin ni gomanga de yul'yul' ngak kar pirew
yug reb e pumo'on, ma dabyag ni ngri micheg, ya dariy e mich riy, ma dan kol nike rin'.
Fa en ni figirngin e kay gi yo'or lanyan' rok le'engin ni yug aramrogon ndawor ra pirew
yug reb e pumo'on, 15 demturug rogon ma fare pumo'on e thangri fek le'engin i yan ko
fare prist. Ma ku bay ba maligach ni fen fare bpin nthingari chagiy ngak nge fek i yan,
ni aram e l'agruw e pawn e flowa ni *barley*, machane dabi pu'og e gapgep ni *olive* nga
daken ara wereg e *incense* nga daken, ni bochan e ba maligach nike yib rok be' nib mo'on
ni be talyegnag le'engin, ni bochan e nge m'ug e tin riyul'.
16 Fare prist e nge pining fare bpin i yan nga m'on nge sak'iynag nga mit fare altar. 17 Me
pu'og boch e ran ni thothup ngalan ba raba' i dabiy nni ngongliy ko but' me gogoy e but'
u daken e fraf u lan fare *Tent* u p'eowchen SOMOL nge tay nga fithik' fapi ran. 18 Ma
aram me pithig fare prist piyan lolugen fare pin nga daken me tay fare maligach ni
flowa ngalan pa' nruw raba'. Me kol fare prist nga pa' nruw raba' fa raba' i dabiy ni bay
fapi ran riy nib mo'oy nma fek i yib e buch wa'athan nga dakeney. 19 Ma aram me yog
fare prist ngak fare pin ni nge un ngak nga rognew e pin'en ni ba'aray ni yibe micheg
u fithingan Got: "Fa'anra dawor mu pirew be' ni gathi mabgol rom, ma dabiyib fare
buch wa'athan nma yib ko re ran ney ngom. 20 Machane fa'anra kam pirew be' ni gathi
figirngim, 21 ma ra bucheg SOMOL wa'athan fithingam u fithik' pi girdi'em. Mra kireb

5:5 Lev 6:1–7

tafen e bitir rom ngam simaw. 22 Nge yan ere ran ney ngalan e yal rom ngam simaw me
kirebnag tafen e bitir riy."
Me fulweg fare pin ni be ga'ar, "Errogon; errogon ni nge rin' SOMOL."
23 Ma aram me yoloy fare prist e pi buch wa'athan ney me luknag fapi yol ngalan fa raba'
i dabiy nge yan renggin nga fithik' fapi ran nib mo'oy. 24 U m'on ni nge pi' fapi ran ngak
fare pin ni nge unum, nrayag ni k'aring e amith ngak nib gel, 25 ma fare prist e ra fek
fare maligach ni flowa ni bay u lan pa' fare pin, nge chibiy ngalang ni aram e ke pi' ngak
SOMOL, me pi' u daken e altar. 26 Ma aram me fek ba gogow riy nge pi' ni pow ko fare
maligach, ni aram e nge urfiy u daken fare altar. Ngemu' me pi' fapi ran ngak fare pin
nge unum. 27 Ma nap'an nra unum fapi ran ma fa'anra kar pirew be' ni gathi figirngin,
ma fare ran e ra k'aring e amith ngak nib gel; me simaw me kireb tafen e bitir u yin. Me
par fithingan nike mang ba yaba' u fithik' pi girdi'en. 28 Machane fa'anra de buch e rok,
ma dariy ban'en nra buch rok mrayag ni ngki fakay e bitir.
29-30 Irera' rogon e motochiyel ko ngiyal' nike par be' ni pumo'on ni be talyegnag le'engin
ya be leamnag ni kar pirew yug reb e pumo'on. Fare bpin e yira sak'iynag u mit e altar,
ma fare prist e nge rin' e pin'ey ni bod ni be yog e motochiyel. 31 Figirngin fare pin e
dariy ban'en nra buch rok ko pin'ey, machane fare pin e fa'anra bbuch e rok ma thangri
gafgow u wenegan e kireb rok.

6

Pin'en ni i rin' e pi Nazirite

1 Me yog SOMOL ngak Moses 2 ni nge weliy rogon e pin'en ni ba'aray ngak e girdi' nu
Israel. Demturug be' nib mo'on fa be' ni bpin nra micheg ni nge mang reb e *Nazirite*, ni
aram e ke pi' ir ni polo' ngak SOMOL 3 ma dabki unum e wayin nge alkul. Demturug e
mit i n'en ni yima unum nni ngongliy ko wom'ngin e *grape* ma dabi unum, ma ku dabi
kay wom'ngin e *grape* ara *raisin*. 4 N'umngin nap'an ni ga ba *Nazirite* e dab mu koy
ban'en ni yib u ba ke *grape*, mus nga awochngin nge keru' wom'ngin e *grape* ma dab
mu koy.
5 N'umngin nap'an ni ga be par ni gur reb e *Nazirite* e thangri dab mu th'ab piyan
lolugem ara robem. Ya ga be par u tan fare bugithin ni kan mownag ni gubin ngiyal'
ni kam og nigem kan pi'em ni polo' ngak SOMOL, ma aram e ngam pag piyan lolugem
nge n'uw. 6-7 Piyan lolugem e pow ni kam og nigem ngak Got, ere thangri dab mman
nga charen ba yam' ya ga ra ta'ay, ni mus ko chitamam, ara chitnam, ara walagem ni
pumo'on ara walagen ni bpin nike yim' ma dab mu chugur ngay. 8 N'umngin nap'an ni
ga ba *Nazirite*, ma gab tabgul ni fan ngak SOMOL.
9 Ma fa'anra piyan lolugem nib tabgul e ta'ay ni bochan e ummoy u charen be' me yim'
fa'anem nib tomgin, ma thingar mu son ni medlip e rran' ma ga puy piyan lolugem;
ma aram e kag ra sul ngam be'ech. 10 Ma rofen ni gaman e meruk fen ngay e ga ra fek
l'agruw i arche' ni *dove* nge l'agruw i bulogol i yib ngak fare prist ni bay u langan e mab
ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL. 11 Ma fare prist e ra pi' reb fa gali arche' ni maligach ni
fan ko denen ma reb e nge pi' nib maligach ni mo'oruf, ni nge bangbeng nagem ni ngam
machalbog ni bochan e kam math ko yam'. Ma ku rofen nem e ngam be'echnag piyan
lolugem 12 mu kum og nagem ngak SOMOL bayay ni ngkum par ni ga ba *Nazirite*. Dab
ni mathe'eg ko tin ba'aram e rran som'on, ni bochan piyan lolugem nib tabgul e ta'ay.
Ma ngam fek ba saf ni pumo'on ni ta'reb e duw yangren ni fen e maligach ni mthang
malfith.
13 Nap'an ga ra lebuguy i micheg ni gur reb e *Nazirite*, ma ba'aray yalen ni ngam
rin'. Thangar mman nga langan e mab ko fare *Tent* 14 ngam pi' ngak SOMOL dalip i
gamanman ndariy bochiyang u downgirad nib kireb: ba pifak e saf nib pumo'on nta'reb

6:3 Luk 1:15 **6:13** Act 21:23, 24

e duw yangren ni nge mang maligach ni mo'oruf, nge ba fak e saf ni bpin ni ku ta'reb e duw yangren ni nge mang ba maligach ni fan ko denen, nge ba saf ni pumo'on ni nge mang maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. 15 Ma kag ra pi' ni maligach ba dug i flowa ni kan lith ndariy e is riy: ni bogi lof nib dub'ag ni kan ngongliy ko *flour* ni kan athkuy e gapgep ni *olive* ngay nge yochi kek ni kan achey e gapgep ni *olive* nga daken, nge maligach ni *grain* nge wayin ni yigagen.
16 Ma fare prist e nge pi' e pin'ey ngak SOMOL ni nge pi' e maligach ni fan ko denen nge maligach ni mo'oruf. 17 Me li' fare saf ni pumo'on nge pi' ni maligach ngak SOMOL ni nge gapaseg thilin Got nge girdi', nib mu'un fare dug i flowa ngay; miki pi' ni aram e ke ognag fapi maligach ni *grain* nge wayin. 18 Mu langan e mab ko fare *Tent* e ngam puy gur fare *Nazirite* piyan lolugem riy ngam tay nga mit fare nifiy ni yibe urfiy fare maligach riy ni nge gapaseg thilin Got nge girdi'.
19 Ma nap'an nra n'ag fare raba' lik'ipon fare saf ni pumo'on, me fek fare prist nge chagiy nga ta'reb e flowa ni lof nge reb fa yochi kek u lan fare dug, nge tay ngalan pa' fare *Nazirite*. 20 Me migid, e fare prist e nge pi e pin'em nib tow'ath ngak SOMOL; bogi maligach nib tabgul ni fen fare prist, ni kun puthuy ko fare gi ufin u daken ngorngoren nge raba' i ay fare saf ni pumo'on ni bay ko motochiyel ni f'oth rok fare prist. Ma tomren e binem, me unum fare *Nazirite* e wayin.
21 Irera' e pi gam'ing ni fan ngak e pi *Nazirite*; machane fa'anra yog reb e *Nazirite* ba maligach nra pi', ndariy u lan e motochiyel ko tin nge pi' nrogon nike micheg, ma thangri pi' fare maligach ni bod rogon nike ognag nra pi'.

Rogon ni nge yibilay e pi prist piyu Israel

22 Me yog SOMOL ngak Moses 23 ni nge non ngak Aron nge pifak ni pumo'on ni ngu'ur yibiliyed piyu Israel ni ba'aray rogon:
24 I SOMOL e ngi i fal'eg wa'athmed ma be ayuwegmed;
25 I SOMOL e ngi i gol ngomed ma be runguymed;
26 I SOMOL e ngi i falan' ngomed ma be pi' e gapas nga laniyan'med.
27 Aray rogon ni ngar yibiliyed piyu Israel nga fithingag, mu gu fal'eg wa'athrad.

7

Maligach rok e pi mitethin

1 Rofen ni mu' Moses i n'uf ngalang fare *Tent* u p'eowchen SOMOL me liyef ko gapgep nge urngin e pin'en ni bay u langgin nib mu'un fare altar nge urngin e tatalin e maruwel riy ngay, ni aram e ke pi' ngak SOMOL ni gubin. 2 Ma fapi mitethin ko fa yuke girdi' ni yad e pi tayugang' ko fapi ganong nu Israel, ni fapi pumo'on ni ur mathe'eg girdi'gad, 3 e rfeked e pi maligach rorad i yib ngak SOMOL: ni nel' e *wagon* nge ragag nge l'agruw e garbaw ni pumo'on, ra l'agruw i yad fapi tagugang' ma reb e *wagon*, ma ra taabagayad ma reb e garbaw ni pumo'on. Nga tomuren ni kar pi'ed e pin'em, 4 me ga'ar SOMOL ngak Moses, 5 "Mu fek e pi tow'ath ney ngam fanay ko maruwel ni ngan tay ko fare *Tent*; mu f'oth u daken e pi *Levite* nib m'ag nga rogon e maruwel ni ngar ngongliyed." 6 Ere pi' Moses fapi *wagon* nge fapi garbaw ni pumo'on ngak e pi *Levite*. 7 Me pi' l'agruw e *wagon* nge aningeg e garbaw ni pumo'on ngak e pi girdi' rok Gershon, 8 ma aningeg e *wagon* nge meruk e garbaw ni pumo'on ngak e girdi' ni owchen Merari. Urngin e pi maruwel ni ngu'ur ngongliyed me Ithamar nib mo'on ni fak Aron e ngi i yog rogon ngorad. 9 Machane de pi' Moses reb e *wagon* ara reb e garbaw ngak e girdi' ni owchen Kohath, ni bochan e tin thothup ni yad ma ayweg e ngu'ur feked u daken porad.
10 Fapi tayugang' e ku ra feked e maligach i yib ni fan ko madnom ko fare altar ni ngan yiblay. Nap'an nra fal'eged rogorad ni ngar pi'ed e pi tow'ath rorad u altar, 11 me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mog ngorad ngar pi'ed e tow'ath rorad nra reb e rran u lan fa ragag

nge l'agruw i rran ni ngan madnomnag fare altar riy, me bagyad fapi tayugang' me pi' e tirok e tow'ath."
12-83 Ba'aray yarmen e maligach nra pi'ed:

Rran	Ganong	Mitethin
som'on	Judah	Nahshon nib mo'on ni fak Amminadab
l'agruw	Issakar	Nethanel nib mo'on ni fak Zuar
dalip	Zebulun	Eliab nib mo'on ni fak Helon
aningeg	Ruben	Elizur nib mo'on ni fak Shedeur
lal	Simeon	Shelumiel nib mo'on ni fak Zurishaddai
nel'	Gad	Eliasaf nib mo'on ni fak Deuel
medlip	Efraim	Elishama nib mo'on ni fak Ammihud
meruk	Manasseh	Gamaliel nib mo'on ni fak Pedahzur
mereb	Benjamin	Abidan nib mo'on ni fak Gideoni
ragag	Dan	Ahiezer nib mo'on ni fak Ammishaddai
ragag nge ta'reb	Asher	Pagiel nib mo'on ni fak Okran
ragag nge l'agruw	Naftali	Ahira nib mo'on ni fak Enan

Fapi maligach nra feked i yib e go' ta'reb rogon: bochi dabiy nib silber ni malngin e wugem e *ounce* nge bochi taray nib silber ni malngin e guyey e *ounce*, ni bod rogon ni kan turguy e ngiyal'nem, galin'em ni l'agruw e ba sug ko *flour* ni kan aruy ko gapgep ni fen e maligach ni *grain*; nge barba' i plet nib gol ni malngin e aningeg e *ounce*, nib sug ko *incense*, nge reb e fak e garbaw ni pumo'on, nge reb e saf ni pumo'on, nge reb e saf ni ta'reb e duw yangren, ni fen fare maligach ni mo'oruf; nge reb e kaming ni fen fare maligach ko denen; nge l'agruw e garbaw ni pumo'on, nge lal e saf ni pumo'on, nge lal e kaming, nge lal e pifak e saf ni ta'reb e duw yangarad, ni fen fare maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'.
84-88 Ba'aray urngin fapi maligach ni fek fa ragag nge l'agruw i mitethin i yib ni ngan fanay ko madnom ko fare altar ni ngan yiblay:
•ragag nge l'agruw raba' e dabiy ni silber, nge ragag nge l'agruw raba' e taray ni silber, ni tomalngin e pin'ey u gubin e nel' i ragag e pawn
•ragag nge l'agruw raba' e plet ni gol ni aningeg i ragag nge meruk e ounce tomalngin u gubin, nib sug ko *incense*
•ragag nge l'agruw e garbaw ni pumo'on, nge ragag nge l'agruw e saf ni pumo'on, nge ragag nge l'agruw e pifak e saf ni ta'reb e duw yangarad, ni ku bmu'un fapi maligach ni *grain* ngay ni yigagen ni fen e pi maligach ni mo'oruf
•ragag nge l'agruw e kaming ni maligach ni fan ko denen
•rliw' nge aningeg e garbaw ni pumo'on, nge nel' i ragag e saf ni pumo'on, nge nel' i ragag e kaming, nge nel' i ragag e fak e saf nike gaman reb e duw yangarad, ni tiney e fen fare maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'.
89 Nap'an ni yan Moses ngalan fare *Tent* ni nge non ngak SOMOL, me rung'ag laman SOMOL ni be non ngak u daken upongen fare Kahol ko M'ag, u thilin fa gali kerubim.*

8

Rogon i Ayliy fapi Magal

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 2 "Mog ngak Aron ni nge ayliy fa medlip i magal ni ngi i mat nga m'on." 3 Me fol Aron riy nge ayliy fapi magal nib sap nga m'on. 4 Re tagil' e

* **7:89** KERUBIM: Mu guy e yu bugithin.

magal nem e ni ngongliy ko gol ni ga'ngin nni ammanag nge yani aw ni bod rogon ya'an ni yog SOMOL ngak Moses.

Rogon i machalbognag e pi Levite ngan tayrad nga pa' SOMOL

5 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 6 "Mu fael ngabang e pi *Levite* u fithik' piyu Israel ngam
machalbog nagrad 7 ni ba'aray rogon: mu atngiy fare ran nma machalbog nigey nga
dakenrad magog ngorad ngar puyed e piy u dowrad ni ga'ngin miyad luknag e mad
rorad. Ma aram miyad machalbog. 8 Ma aram miyad fek ba fak e garbaw ni pumo'on
nge fare maligach ni *grain* ni aram e *flour* ni kan athkuy e gapgep ni *olive* ngay; me gur e
ngam fek reb e garbaw ni pumo'on ni fen fare maligach ko denen. 9 Aram ma ga kunuy
yu Israel ni yad gubin nga ta'bang ma ga tay e pi *Levite* nga mit fare *Tent* u p'eowcheg
ni yad ba sak'iy. 10 Fapi girdi' nu Israel e ngar ted rifrifen pa'rad nga daken lolugen e pi
Levite, 11 ma aram me pi' Aron e pi *Levite* ngog ni aram e ba tow'ath nib mal'eag nike
pi' yu Israel, ya ngar ngongliyed e maruwel rog. 12 Me tay e pi *Levite* rifrifen pa'rad nga
daken lolugen fa gal garbaw ni pumo'on; reb e ngan pi' nib maligach ni fan ko denen
ma reb e nge mang ba maligach ni mo'oruf, ni aram bangbengin ni nge machalbog e pi
Levite.
13 "Mu pi' ngog e pi *Levite* nib tow'ath nib mal'eag, ma ga tay Aron nge pumo'on ni pifak
ni yad e ngrogned e n'en ngu'ur rin'ed. 14 Ara'rogon ni ngam fael nga bang e pi *Levite* u
fithik' piyu Israel, ya nge milfarad ngog. 15 Nga tomuren ni kam machalbog nagrad ka
mu pi' rad ngog, ma aram e ke bung rogorad ni ngar maruwelgad u lan fare *Tent*. 16 Kug
mel'agrad ni ngar yin'ed luwan urngin e tin ba nganni' e pumo'on ni pifak yu Israel,
ma kemus ni gag e bmilfarad ngog. 17 Nap'an ni gu thang e pogofan rok gubin e tin ba
nganni' e pumo'on ni pifak yu Egypt, mu gu fael ngabang ni aram e ke milfan ngog e
tin ba nganni' e pumo'on u pifak gubin e tabnaw nu Israel, nge tin ba nganni' u pifak
urngin e gamanman rorad. 18 Ere gag e chiney e nggu fek e pi *Levite* nge yan nga luwan
e tin nganni' e pumo'on u pifak piyu Israel, 19 Are kug pi' e pi *Levite* ngak Aron nge pifak
ni pumo'on, nib tow'ath nike yib rok yu Israel, ni ngar maruwelgad u lan fare *Tent* ni
fan ko girdi' nu Israel ma ngkur yororgad rok yu Israel ko riya' nra aw ngorad ni fa'an
yad ra chuchugur nga charen fa Gin nib Thothup."
20 Ma aram e Moses, nge Aron, nge urngin e girdi' nu Israel e rrin'ed gubin fa pin'em
ngak e pi *Levite* nri bod rogon ni yog SOMOL ngak Moses ni ngan rin' ngorad. 21 Pi Levite
e ra machalbog niged yad miyad luknag e mad rorad, me pi'rad Aron nib tow'ath nib
mal'eag ngak SOMOL. Ma aram miki bangbeng nagrad Aron ni ngar machalboggad.
22 Me rin' gubin e girdi' e tin ni yog SOMOL ngak Moses nib l'ag rogon ngak e pi Levite.
Ma aram e ke bung rogon e pi Levite ni ngar maruwelgad u lan fare *Tent* u tan pa' Aron
nge pifak ni pumo'on.
23 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 24 "Fin ra gaman e rliw' nge lal e duw yangren reb e
Levite mrayag ni nge maruwel u lan fare *Tent* u p'eowcheg, 25 mra gaman e wugem e
duw rok bagyad ma nge tal ko maruwel. 26 Nap'an nra taw ko duw rok be' ni nge tal ko
maruwel, ma ku rayag ni ngi i pi' e ayuw ngak e tin kabe maruwel e girdi' u lan fare *Tent*,
machane dab kun pagfan reb e maruwel ngak ni yigo' ir ngay. Irera' rogon ni ngu'um
gafaliy rogon e maruwel ni ngi i rin' e pi *Levite*."

9

Bin l'agruw Paluk'af

1 I SOMOL e non ngak Moses u lan e ted u Sinai ko bin m'on e pul ko duw nl'agruw
nga tomuren nike chuw piyu Israel u Egypt. Ni ga'ar, 2 "Mu pag e girdi' nu Israel ngar
madnom niged e paluk'af u ngil'an ni kan turguy. 3 Rofen ni ragag nge aningeg ko re

9:1 Exo 12:1–14, 21–28

pul ney ni blayal', ma girdi' nu Israel e ngar madnom niged fare Paluk'af nri bod rogon
urngin e pi gafal riy nge yalen ni yima rin'." 4 Aram me yog Moses ngak e girdi' ni ngar
madnom niged fare Paluk'af, 5 me yan i blayal' ko rofen ni ragag nge aningeg ko bin m'on
e pul miyad rin' ni aramrogon u lan e ted u Sinai. Fapi girdi' e rin'ed urngin ban'en ni
bod ni yog SOMOL ngak Moses.
6 Machane immoy boch e pumo'on ni yad ba ta'ay ni bochan e kar mathgad nga downgin
e yam', ma de yag ni ngar uned ko fare madnom ko Paluk'af e rofen nem. Mranod ngak
Moses nge Aron 7 me lungurad, "Gamad ba ta'ay ni bochan e kug mathgad ko yam',
machane mangfan nda ni unegmad ngak e tin kabay yu Israel nggu pi'ed e maligach
romad ngak SOMOL?" 8 Me fulweg Moses ni ga'ar, "Mu son gad nge taw ko ngiyal' nike
yog SOMOL ngog rogon e tin ngan rin'.
9 Me yog SOMOL ngak Moses 10 ni nge ga'ar ko fapi girdi' nu Israel, "Nap'an nra ta'ay
bigmed fa reb e pi'in owchemed ni bochan e ke math nga ba yam' ara bay u milekag nib
palog, ma kub'adag ni nge un i madnomnag e Paluk'af, 11 mrayag ni nge madnomnag
u lan e bin migid e pul, ko rofen ni ragag nge aningeg ko pul nl'agruw ni nike blayal'.
Gimed ra madnomnag ko flowa ni kan lith ndariy e is riy nge *herb* nib mo'oy. 12 Dab
mu ted boch fapi ggan nge af ko bin migid e kadbul ma dab mu t'ared reb i yilen reb
fapi gamanman. Mmadnom niged fare Paluk'af nrogon yalen ni ngan rin'. 13 Machane
en nib be'ech nde ta'ay ma demoy u milekag mde un i madnomnag e Paluk'af, e yira
n'ag ndabki mang girdi'eg, ni bochan e de pi' fare maligach ngog ko ngiyal' ni nge pi' riy.
Thangri gafgow u wenegan e denen rok.
14 "Fa'anra bay be' u reb e nam u fithik'med ni ba'adag ni nge un i madnomnag e Paluk'af,
ma thangri un i madnomnag ni bod rogon e pi gafal nge yalen ni yima rin' riy. Ta'ab
motochiyel e nge fol gubin e girdi' riy, ndemturug ko be' nu Israel ara be' u yug reb e
nam."

Fa gi manileng ni bod ra'en e nifiy
(Exodus 40:34-38)

15-16 Rofen nn'uf ngalang fare *Tent* rok SOMOL, me yib bangi manileng i ing. Ra nep' ma
bod ram'en e nifiy. 17 Ma nap'an nra langlang e re gi manileng nem u daken fare *Tent*
ngalang, me pug piyu Israel e pi *Tent* rorad ngar milekaggad, ma nap'an nra sul nga but',
miyad n'uf e pi *Tent* rorad bayay. 18 Aray rogon ni i dag SOMOL ngak piyu Israel e ngiyal'
ni ngar milekaggad nge ngiyal' ni ngar n'ufed e pi Tent rorad. N'umngin nap'an ni be
par fa gi manileng u daken fare *Tent*, ma aram e ka be par piyu Israel ko fa gin'em. 19 Ma
ra par fa gi manileng u daken fare *Tent* nib n'uw nap'an, miyad fol rok SOMOL ni dab
ra milekaggad. 20 Yu ngiyal' e ma par fa gi manileng u daken fare *Tent* nri in e rran; ere
SOMOL e be dag ngorad ko ka yad be par ko gin ni kar n'ufed e *Tent* rorad riy fa ngar
milekaggad. 21 Ba' yu ngiyal' nma par e gi manileng nem ni kemus ni blayal' nge yan i
mada' ko kadbul, ma fa'ani muf ngalang miyad milekag. Demturug ko rran ara nep' ma
yugu ra muf fare gi manileng u daken fare *Tent* ngalang, miyad milekag. 22 Demturug ko
l'agruw e rran, fa reb e pul, ara reb e duw, ma n'umngin nap'an ni be par fa gi manileng
u daken fare *Tent* ma aram e ka be par piyu Israel ko fa gin'em; machane nap'an nra
muf ngalang miyad milekag. 23 Yad ma tal ngar n'ufed e *Tent* rorad ma yad ma pug e
Tent rorad ngar milekaggad nrogon ni be yog SOMOL ngorad u l'ugun Moses.

10

Yabul ni silber

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 2 "Mu ngongliy l'agruw i yabul ko silber ni kan amanag
ni ngu'un pong girdi' ngay ni nge mokun nga ta'bang nge ngiyal' ni ngad piliged e pi *Tent*
rodad nga but' ni aram e ngad n'iged gil'dad. 3 Nap'an ni yira thoy fa gali yabul ni kan

9:12 Exo 12:46; Jhn 19:36

k'iyag lingan, ma aram e nge mu'ulung e girdi' ngar cholongobiyed gur u langan e mab
ko fare *Tent* u p'eowcheg. 4 Ma fa'anra ta'reb e yabul e kan thoy, ma aram e kemus ni pi
mitethin ko yuke girdi' e ngar mu'ulunggad ngar cholongobiyed gur. 5 Ma nap'an e yira
thoy fa gali yabul nib yo'or yay mab ngoch lingan ma aram e fapi ganong ni kar n'ufed
e *Tent* rorad u ley ni ngek fare *Tent* e yad e som'on ni ngranod. 6 Ma yay nl'agruw ni yira
thoy fa gali yabul nib yo'or yay mab ngoch lingan, e fapi ganong ni kar n'ufed e pi *Tent*
rorad u ley ni yimuch ko fare *Tent* e yad e migid ni ngranod. Ere lingan e yabul ni yibe
thoy nib yo'or yay mab ngoch lingan e aram e ngan chuw. 7 Machane yira thoy e yabul
nib k'iy lingan mab yo'or yay ma aram e nge mukun urngin yu Israel nga ta'bang. 8 Fapi
pumo'on ni pifak Aron ni yad e prist e yad e maruwel rorad ni ngar thothey e yabul.
"Re motochiyel ni ba'aray e ngu'un rin' e chiney i yan ngaram. 9 Nap'an nra yib e mael
ngomed u lan tafenmed ni gimed be ayweged gimed rok e re to'ogor nike yib ni mael
ngomed, migmed thoy e gali yabul ney ni pow riy ni keyib e mael. I Gag SOMOL ni Got
romed e gu ra ayuwegmed u pa' e pi to'ogor romed. 10 Ma ku er rogon e pi madnom ko
felfelan' — u ngilan' e Madnom ko M'ug e Pul nge ku boch e madnom romed ko liyor —
ma ngam thoyed fa gali yabul ko ngiyal' ni ngam pi'ed e maligach romed ni mo'oruf nge
maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. Ma aram e gu ra ayuwegmed. I Gag SOMOL
ni Got romed."

Tabolingin e Milekag ni nge tay piyu Israel

11 Re rran ni rliw' fen ngay ko bin l'agruw e pul u lan e bin l'agruw e duw nike chuw
yu Israel u lan yu Egypt, me langlang fare gi manileng ngalang u daken fare *Tent* u
p'eowchen SOMOL 12 me tabab piyu Israel ko milekag ni ngar chuwgad u lan fare gi
ted u Sinai. Me yan fare gi manileng i gif nga daken e ted nu Paran.
13 Me yog SOMOL ngorad u l'ugun Moses ni ngar tabobgad ko milekag, 14 ma gubin
ngiyal' ni yad ra mithmith, ma yad beyan nikyad ba yaram. Pi'in bay u tan e flak ko
fare raba' i girdi' ni be gafaliyrad fare ganong rok Judah e yad e som'on ko yan, ni yad
be yan ni yu raba', ni Nahshon nib mo'on ni fak Amminadab e ir e be gafaliyrad. 15 Me
Nethanel nib mo'on ni fak Zuar e be gafaliy fare ganong rok Issakar, 16 me Eliab nib
mo'on ni fak Helon e be gafaliy fare ganong rok Zebulun.
17 Ma aram min pilig fare *Tent* nga but', ma fa gal ke girdi' rok Gershon nge Merari ni
yad e yad ma fek, e yad e som'on ni ngar feked ngranod.
18 Ma pi'in migid ni ngranod e pi'in ni bay u tan e flak ko fare raba' i girdi' ni be gafaliyrad
fare ganong rok Ruben, ni yad be yan ni yu raba', ni Elizur nib mo'on ni fak Shedeur e
be gafaliyrad. 19 I Shelumiel nib mo'on ni fak Zurishaddai e be gafaliy fare ganong rok
Simeon, 20 me Eliasaf nib mo'on ni fak Deuel e be gafaliy e ganong rok Gad.
21 Me migid ma fare ke girdi' rok Kohath ni yib ko ganong rok Levi ni yad be fek fa pin'em
nib thothup e yad ra yan. Nap'an ni yad ra taw ko gin ni migid ni ngar pired riy ma fare
Tent e kem'ay i n'uf ngalang.
22 Ma pi'in migid ni yad ra yan e pi'in ni bay u tan e flak ko fare raba' i girdi' ni be
gafaliyrad fare ganong rok Efraim, ni yad be yan ni yu raba', ni Elishama nib mo'on
ni fak Ammihud e be gafaliyrad. 23 I Gamaliel nib mo'on ni fak Pedahzur e be gafaliy e
ganong rok Manasseh, 24 me Abidan nib mo'on ni fak Gideoni e be gafaliy e ganong rok
Benjamin.
25 Ma pi'in nth'abi tomur ni yad ra yan e pi'in ni bay u tan e flak ko fare raba' i girdi' ni
be gafaliyrad fare ganong rok Dan. Maruwel rorad e yad e matnag u wuryal ko gubin
fa yu raba' i girdi'. Mranod ni yu raba' ni Ahiezer nib mo'on ni fak Ammishaddai e be
gafaliyrad. 26 Me Pagiel nib mo'on ni fak Okran e be gafaliy fare ganong rok Asher, 27 me
Ahira nib mo'on ni fak Enan e be gafaliy fare ganong rok Naftali. 28 Aram e irera' yarmen
e yan ni i tay e girdi' nu Israel ni gubin ngiyal' ni ngar chuwgad ma yad be yan ni yu raba'.

29 Me ga'ar Moses ngak Hobab nib mo'on ni fak Jethro nu Midian ma le'engin be' ni bpin
ni walagen Moses, "Chiney e aram e ke chugur ni nggu chuwgad u roy nggu warod ko
fare gin'en nike yog SOMOL ni bayi pi' ngomad. Ke micheg SOMOL nra tow'athnag yu
Israel nge fel' rograd, ere mu'un ngomad, ma tin nra fel' rogomad riy e gamad ra pi' boch
ngom."
30 Me fulweg Hobab ni ga'ar, "Dangay, ya nggu sul ko binaw rog."
31 Me ga'ar Moses, "Wenig ngom dab mu pagmad. Gamnang e gin nrayag ni nggu n'ufed
e *Tent* romad riy u daken e ted, mra yag ni ngu'um pow'iymad. 32 Ma fa'an gara un
ngomad, ma gubin e pi tow'ath nra pi' SOMOL ngomad ma gamad ra pi' boch ngom."

Tabolingin e Malekag ko Fapi Girdi'

33 Fa'ani chuw piyu Israel u Sinai, ni fare burey nib thothup, miyad milekag ni dalip e
rran, min m'oneg rorad fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ni nge turguy e gin ni ngar n'ufed
e *Tent* rorad riy.
34 Yad ra pug e *Tent* rorad ni rran ni aram e ngar milekaggad, ma bay fa gi manileng rok
SOMOL u puluwrad ngalang.
35 Ma nap'an ni yira fek fare Kahol ko M'ag nni yan, me ga'ar Moses, "SOMOL, mu'un
ngomad ngam wereg e pi to'ogor rom, ma ga gagiyegnag e pi'in ni fanenikarad gur ngar
milgad!" 36 Ma nap'an ni yira gifeg fare Kahol ko M'ag nga but' me ga'ar Moses, "SOMOL,
mu sul ngam par rok piyu Israel ni yad bo'or e biyu'."

11

Fa gin'en ni Taberah fithingan

1 Me tabab piyu Israel i gun'gun' ngak SOMOL ni bochan e gafgow ni yad be tay. Fa'ani
rung'ag SOMOL me damumuw, me pag e nifiy nga fithik' rad nge urfiy e gin ni be par yu
Israel riy ni kirebnag taban u baley. 2 Me wenig e girdi' ngak Moses ni nge ayuwegrad;
me meybil ngak SOMOL, me math fare nifiy. 3 Min tunguy yu Taberah,* ko gin'em, yu
rom e bul e nifiy rok SOMOL riy u fithik'rad.

Moses ni mel'eg medlip i ragag e Tayugang'

4 Pi'in gathi yad piyu Israel nra uned ngorad u Egypt e yad be yim' ni bochan e ufin, miki
un piyu Israel ko gun'gun' ni be lungurad, "Manga yigi yag e ufin ngodad ngad ked! 5 U
Egypt e ud ked e nig riy ndariy puluwon, nge kiyuri, nge mayis, nge subuyas, nge garlik.
6 Ma chiney e kem'ay gelngidad. Dariy ban'en ni ngad ked, kemus ni *manna* e gadad be
kay ni gubin e rran."
7 (Re *manna* nem e bod nochi awoch, ni ba dake maguchol ra'en. 8 Ma yan e girdi' ni
kakadbul ngar fanged ngar biliged ara ra yowogiliyed, miyad lith ngar ngongliyed e kek
nib gilgith riy, bod lamen e kek ni kan lith ko gapgip ni *olive*.) 9 Ra mulmul e wa'angachal
ni nep' ko gin be par piyu Israel riy, ma ke un e re *manna* nem ngay.
10 Me rung'ag Moses lungun urngin e girdi' ni yad be gun'gun', nra reb e tabinaw ma
ke mu'ulung e girdi' riy nga langan e mab ko birorad e *Tent*. Me ri damumuw SOMOL
ngorad. Me par Moses ni kari dabuy e ren'em, 11 me ga'ar ngak SOMOL, "Mang ni kam
gafgow nigeg? Mang e kug rin' nde magan'um ngay ni er fan ni kam teg ni gag e nge mil
fan urngin e pi girdi' ney ngog? 12 Gathi gag e gu sunumegrad ara gu gargelegrad! Ere
mang ni kamog ngog ni nggu dinobiyrad ni bod be' ni bpin ni be tathuthnag pifak mu gu
fekrad i yan ko fare nam ni gur e mmicheg ngak pi chitamangirad ni kakrom ni bay mpi'
ngorad? 13 U uw e nggu fek e ufin riy ni yad ra gaman riy ni ara' urngirad? Kar gafgow
niged gag ya yad be yor ngog ni nggu pi' e ufin ngorad. 14 Dabiyag ni nge mil fan e pi
girdi' ney ngog ni urngin, ya ban'en ni kayigi gel e mo'maw' riy ngog! 15 Fa'anra irera' e

---

10:35 Psa 68:1 * **11:3** TABERAH: Re bugithin ney e gowa fare thin ni Hebrew ni "mo'oruf."

n'en ni ngam rin' ngog, me ere mu runguyeg ngam thang e pogofan rog nggu chuw ko gafgow."
16 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mu ulunguy medlip i ragag e pumo'on ni yad ma yog
e thin rok yu Israel, mfekrad i yib ngog ko fare *Tent* u p'eowcheg, ma gog ngorad ni
ngar sak'iygad u cherem. 17 Ya bay gub nga but' nggu welthin ngom u rom, ya bay gu
fek boch e gonop ni kug pi' ngom nggu pi' ngorad. Miyad un ngom i ayuweg e pi girdi'
ney, me par ni gathi go' gur e ke mil farad ngom. 18 Nge lungum ngak e girdi', "Ngam
machalbog niged gimed ni fan ko gabul, ya bayi yag e ufin ngomed ni ngam ked. Ya
SOMOL e ke rung'ag lammed ni gimed be yoer nibe lungmed manga yigi yag e ufin
ngomed ma kabfel' rogmed ni um pired u Egypt. Ere SOMOL e bayi pi' e ufin ngomed
ngam ked. 19 Ma dabisiy ni ngam ked ni gathi kemus ni ta'reb ara l'agruw e rran, ara lal,
ara ragag, ara reliw' e rran, 20 ya reb e pul ni ngam ked ngan chichingeg nga owchemed
ni kam dabuyed gol'ochngin, ni bochan e kam pi'ed keru'med ngak SOMOL ni be par
u fithik'med ma gimed be gun'gun'nag ma be lungumed a susun e dab mu chuwgad u
Egypt."
21 Me ga'ar Moses ngak SOMOL, "Nel' mir'ay e biyu' e girdi' ni gu be gafaliyrad, ere
kamog ni bay mpi' e ufin ngorad ni nap'rad reb e pul? 22 Yira li' e garbaw nge saf ma
gur yad ra gaman riy? Gur yad ra gaman u urngin e nig ni bay u maday?"
23 Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Gur bay ban'en ndabiyag rog? Daba' e bay mu guy ko ra
yib i m'ug nib riyul' e tin kugog ngom fa dangay!"
24 Me yib Moses nga wean me yog ngak e girdi' e tin keyog SOMOL. Me ulunguy medlip
i ragag e pumo'on ni yad ma yog e thin rok yu Israel ngarbad ra pired ni kar liyeged
fare *Tent*. 25 Me yib bangi manileng nga but' ni bay SOMOL u fithik' nge welthin ngak
Moses. Me fek boch e gonop nike pi' ngak Moses nge tay nga laniyan' fa medlip i ragag
i pumo'on ni yad ma yog e thin. Ma fa'ani yib e re gonop nem ngorad, miyad welthin ni
bod rogon e profet, ni kemus e yay nra yodoromgad.
26 L'agruw ko fa medlip i ragag i girdi' ni yad ma yog e thin, ni aram Eldad nge Medad
e ra pirew ko gin ni bay e pi *Tent* rok piyu Israel riy ma da ranow ko fare *Tent*. Mu rom
ko gin ni yow bay riy e yib fare gonop riy nga lanin'row, mi yow welthin ni bod rogon e
profet. 27 Me mil ba pagel nge yan i weliy ngak Moses e n'en ni be rin' Eldad nge Medad.
28 Joshua ni fak Nun ni i ayuweg Moses ko ngiyal' ni kab pagel ke mada' ko ngiyal'nem
e ga'ar ngak Moses, "Masta, mu talegrow!"
29 Me ga'ar Moses ngak, "Mog, ke awan'um ngorow ni bochag? Ku gum' ni bochan ni
manga yigi pi' SOMOL e gonop ngak urngin e girdi' rok ngar welthingad ni bod rogon e
profet." 30 Me sul Moses nge fa medlip i ragag i girdi' nma yog e thin rok yu Israel ko fa
gin yad be par riy e ngiyal'nem.

SOMOL ni pi' e arche' ni quail

31 Me pi' SOMOL bangi nifeng nge fek e arche' ni *quail* u maday i yib, ni be changeg ni
dalip e fit tolngin u daken e but' ngalang. Ma ra bad ra pired ko gin nike n'uf yu Israel e
pi *Tent* rorad riy ni kar suggad u rom i yan nga orel nib yo'or e mayel. 32 Me maruwel e
girdi' e rofen nem ni polo', nge reb e nep' nge reb e rran riy ni polo' ni yad be kol e arche'
ni *quail*; dariy be' nib lich ko wugem e barril e arche' ni kol. Miyad k'afeg e pi arche' nem
u but' i yan ni nge fengfeng nike liyeg e gin'em ni yad be par riy. 33 Ka nap'an e kabay e
ufin u thilin nguwalenrad, ni dawor i yag ni ngan ful', me damumuw SOMOL nge pi' e
msilipig nge yib ngorad. 34 Min tunguy fithingan e gin'em ni Kibroth Hattaavah (ni fan e
"Malangen e Yam' ko Ar'ar"), ni bochan e aram e gin ni un k'eyag e pi'in ni ur ar ar niged
e ufin riy.
35 Miyad chuw u rom ngranod nga Hazeroth, miyad n'uf e pi *Tent* rorad u rom.

12

Miriam nni Gechignag

1 Miriam nge Aron e ur thibthib nigew Moses ni bochan fare pin ni be' nu Kush nike
le'engiy Moses. 2 Lungurow, "Gur kemus nu l'ugun Moses e ke non SOMOL riy? Gathi
ku er rogodow nike yib i non u l'ugundow?" Me rung'ag SOMOL e n'en ni karognew.
3 Mi Moses e be' nrib sobut'an', ni ir e th'abi sobut'an' u fithik' e girdi' nu fayleng.

4 Ma yugu ra gin gad nike ga'ar SOMOL ngak Moses nge Aron nge Miriam, "Mired ko fare
Tent ni Thothup." Miyad yan, 5 me yib bangi manileng nga but' nib suwon ni bay SOMOL
u fithik', me yib i par nga langan e mab ko fare *Tent*, me pong ni ga'ar, "Aron! Miriam!"
Mi yow yan nga m'on. 6 Me ga'ar SOMOL, "Mu telmew ko tin ni nggog! Ra bay e profet
u fithik'med ma gu ma piliyeg e changar rorad ngar nanged gag, fa gu non ngorad u
malik'ay. 7 Mi Moses ni tapigpig rog e gathi ara' rogon; ya kug tay ni ir e ke milfan urngin
e girdi' rog ngak ni er yu Israel. 8 Gu ma non ngak ni gamow ba sabol, thin ni gu ma yog
ngak e rib tamilang, ya dagur non ngak u fithik' e salipow; mus nga fog nike guy! Ere
di'in me math' daguwen romew ngam welthingow nib togopluw ngak e tapigpig rog i
Moses?" 9 Me damumuw SOMOL ngorow ma nap'an ni chuw rorad 10 me chuw fare gi
manileng u daken fare *Tent*, kachingiyal' nem mi yigi fanay ba m'ar ko biyach downgin
Miriam ni ga'ngin me pig ra'en downgin nge polo' i wech ni bod e ayis. Ma nap'an ni
changar Aron ngak ni guy nike fanay e m'ar ko biyach downgin ni polo', 11 me ga'ar
ngak Moses, "Wenig ngom, dab mu pagmow nggu gafgowgow ko re gechigney ni fan e
balyang romow. 12 Dab mu pag Miriam nge bod ban'en nni gargeleg nib yam' ni balay i
yang e kan languy kem'ay."

13 Me pag Moses laman ngalang nge yor ngak SOMOL ni be ga'ar, "Got, mu golnag
Miriam!"

14 Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Fa'an mang e chitamngin e thuw nga lanmit, mra fek
tamara'en ni medlip e rran. Ere nga nin' Miriam nga wuru' e gin ni be par yu Israel riy
ni reb e wik. Ma fin ra m'ay reb e wik mrayag ni ngan fulweg ngalan e gin ni yibe par
riy." 15 Ma aram min tay Miriam ni medlip e rran nga wuru' fa gin kar n'ufed e *Tent* riy.
Miyad par ni da kur milekaggad nge mada' ko ngiyal' ni kan fulweg Miriam ngalan e gin
ni yad be par riy. 16 Ma aram mar chuwgad u Hazeroth ngarab ra pired nga daken e ted
nu Paran.

13

Fare Ragag nge L'agruw i Damit
(Deuteronomy 1:19–33)

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 2 "Nge reb fa ragag nge l'agruw i ganong ma ga duwgiliy
reb e pi mitethin riy ngam pi'rad nga ranod ni damit ko fare binaw nu Kanaan nge
tamilngan'rad riy, ni ir e nggu pi' ngak piyu Israel." 3-15 Me fol Moses riy nge l'oeg fapi
tayugang' nu Israel u daken e ted nu Paran ngranod, ni ba'aray rogon:

12:7 Heb 3:2, 5, 6

Ganong	Mitethin
Ruben	Shammua nib mo'on ni fak Zaccur
Simeon	Shafat nib mo'on ni fak Hori
Judah	Kaleb nib mo'on ni fak Jefunneh
Issakar	Igal nib mo'on ni fak Josef
Efraim	Hoshea nib mo'on ni fak Nun
Benjamin	Palti nib mo'on ni fak Raphu
Zebulun	Gaddiel nib mo'on ni fak Sodi
Manasseh	Gaddi nib mo'on ni fak Susi
Dan	Ammiel nib mo'on ni fak Gemalli
Asher	Sethur nib mo'on ni fak Michael
Naftali	Nahbi nib mo'on ni fak Vofsi
Gad	Geuel nib mo'on ni fak Machi

16 Irera' e pi girdi'en e damit ni l'ograd Moses ni ngar lekged fare nam. Me thilyeg
fithingan Hoshea nib mo'on ni fak Nun nge tunguy Joshua ngak.
17 Nap'an ni l'ograd Moses ni nga ranod, me ga'ar ngorad, "Mmarod u roy u lan e lel'och
ngalan e ley ni yimuch ko fare nam nu Kanaan ngemu' mi gimed th'ab riy nga daken e
ted ni go' burey. 18 Mi gimed gay ngam nanged ko ba nam ni bu uw rogon, nge bu uw
urngin e girdi' nma par riy, nge bu uw ferad gel. 19 Mu guyed rogon ngam nanged ko ba
manigil e re binaw nem fa ba kireb, nge ma par e girdi' riy u lan e binaw ndariy e yoror
riy ara kan yororiy ni fan ko mael. 20 Mi gimed guy rogon ngam nanged ko ba yong'ol e
but' riy ma ba sug ko gek'iy fa danga'. Mi gimed athamgil ngam feked i yib ngaray boch
e wom'ngin e gek'iy ko re nam nem." (Ngiyal' i n'em e ke el wom'ngin e *grape*.)
21 Ere me yan fapi pumo'on u rom ngalan e lel'och ngar lekeged fare nam nra tababgad
u daken e ted nu Zin ni bay u lan e yimuch ko fare nam ngar tawgad nga Rehob, nib
chugur ko Hamath Pass u lan e lel'och ko fare nam. 22 Ranod nsom'on ngalan e yimuch
ko fare nam marbad u rom nga Hebron, ko gin nma par fa yuke girdi' ni Ahiman, nge
Sheshai, nge Talmai riy, ni yad e pi'in owchen bmit i girdi' nib n'un'uw ma ba tagiyet ni
kanog e Anakim ngorad. (Hebron e sum ni unpar riy ni medlip e duw nga m'on mfin
nnib ni par nge sum e binaw nu Zoan u Egypt.) 23 Marbad ko fare Loway ni Eshkol, mar
th'abed ba pa' i pa'ngin e *grape* u rom ni ta'ab punug wom'ngin, machane rib ga' ma
rib tomal, ya l'agruw e pumo'on nra mat'egew ngar fekew. Mu ku ra feked i yib boch i
wom'ngin e gek'iy ni *pomegranate* nge *fig*. 24 (Re gin'em e ntunguy fithingan ni Loway
ni Eshkol* ni bochan fare punug i wom'ngin e *grape* ni th'ab fapi girdi' nu Israel u rom.)

Fare ragag nge l'agruw i damit nra sulod u Kanaan

25 Aningeg i ragag e rran nra lekged e re nam nem, miyad sul 26 ngak Moses nge Aron
nge urngin e girdi' nu Israel ni yad bay u Kadesh u daken e ted u Paran. Miyad weliy
ngorad e pin'en ni kar guyed, miyad dag ngorad wom'ngin e woldug ni kar feked ko re
nam nem. 27 Lungurad ngak Moses, "Kug lekged fare nam ni mol'ogmad ni nggu warod
ngay; ba nam nib pire' ban'en riy ma ba yong'ol e but' riy, ma ba'aray boch i wom'ngin
e woldug riy ni kug feked. 28 Machane girdi' riy e yad ba gel, ma pi binaw rorad e ri ba
ga' ma bfel' rogon ni ka ni yororiy ni fan ko mael. Ma kug guyed e pi'in ni owchen fapi
girdi' ni gagang' ma n'un'uw u rom. 29 Pi Amalekite e yad be par ko ley ni yimuch e re
nam nem; ma pi Hittite, nge pi Jebusite, nge pi Amorite e yad be par u daken e ted; ma
piyu Kanaan e yad be par u dap'el'ay u to'oben fa gi day ni Mediterranean fithingan nge
to'oben fare lul' ni Jordan fithingan."

* **13:24** ESHKOL: Fan e biney e thin ni Hebrew e "punug i grape."

30 Me yog Kaleb ngak e girdi' ni yad be non nib togopluw ngak Moses ni ngar th'abed gulungrad, me ga'ar, "Susun e ngad m'aged e mael ngorad e chiney ngad feked e re nam nem; ya rayag rodad."
31 Machane fapi girdi' nra uned ngak Kaleb nga ranod e lungurad, "Dabiyag ni ngad m'aged e mael ngorad ya gadad bme'ewaer; ya ba gel e mal'af riy ni yad ba gel ngodad."
32 Miyad weliy u fithik' e girdi' nu Israel i yan bogi n'en nde riyul' ni murung'agen e re nam nem ni kar lekged. Ra ga'argad, "Woldug ni be tugul ko re nam nem e der gaman e girdi' riy. Urngin e girdi' ni gguyed e yad n'un'uw, 33 ma kug guyed fapi girdi' ni n'un'uw u rom, ni yad fapi cha' ni owchen Anak. Ma rogon ya'amad u cherrad e gowa yochi asmen'ing ni pa'chichig."

14

Puyu Israel nra togopluwgad ngak Moses

1 Me yor yu Israel ni polo' e nep' ni kari kireban'rad. 2 Ma yad be non nib togopluw ngak Moses nge Aron ni be lungurad, "Fa'an mang e da m'ad u Egypt ara u roy u daken e ted ma kabfel'! 3 Mangfan ni nge fekdad SOMOL i yan ngalan e re nam nem? Ya yira li'dad u fithik' e mael, min fek pi le'engidad nge pi fakdad. Gathi kabfel' ni gadad ra sul nga Egypt?" 4 Me lungurad, "Ngad dugliyed be' nge mang ir e i yog e thin rodad ma gadad sul nga Egypt!"
5 Me paraw Moses nge Aron nga but' u p'eowchen urngin e girdi' nu Israel. 6 Mi Joshua ni fak Nun, nge Kaleb ni fak Jefunneh, ni yow l'agruw fapi damit e ra guchthuyew e mad rorow ni bochan e kari kireban'row, 7 me lungurow ngak e girdi', "Fare nam ni gu warod gu lekged e ba nam nrib fel'. 8 Ra gadad bfel' u wan' SOMOL, ma ra fekdad ngay me pi' ngodad e re nam nem ni pire' ban'en riy ma ba yong'ol e but' riy. 9 Dab mu togopluwgad ngak SOMOL, ma dab mu rusgad ngak e girdi' ni be par u rom. Rib mom ni gadad ra gel ngorad. I SOMOL e ba' rodad ma ke gel ngak e pi kan ni be yoror rorad; ere dab mu rusgad." 10 Ma be yan yu Israel ni ngar malang niged yow ngar m'ow, ma yigi gin e girdi' ma ke m'ug ram'en SOMOL nib mluplup' u daken fare *Tent* ni be dag ni bay u rom.

Moses ni i Meybil ni fan ko Girdi'

11 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Uw n'umngin nap'an ni nge par e pi girdi' ney ni yad be darifan nigeg? Uw n'umngin nap'an ni ngu'ur pired ndaburad ni nge pagan'rad ngog, ni yugu aram rogon nike pire' bogi maang'ang ni kug ngongliy u fithik'rad? 12 Bay gu pi' e msilipig nib gel nge yib ngorad ngarm'ad riy, me gur e bay gu gagiyeg nigem nge yib owchem ngar manged girdi'en ba nam ni kab gel ma kab pire' e girdi' riy ngorad!"
13 Machane me ga'ar Moses ngak SOMOL, "Gelngim nib gel e mu gagiyeg ngay ngam fek e pi girdi' ney nga wuru' yu Egypt. Ma ra rung'ag piyu Egypt e n'en ni kam rin' ngak e girdi' rom, 14 ma yad ra weliy ngak e girdi' ni be par ko re nam ney. Ya girdi' ko re nam ney e kar rung'aged ni gur SOMOL e ga bay romad, ni ga ma m'ug ngomad ko ngiyal' nra yib i tal fa gi manileng rom u puluwmad ngalang, ma ga m'on romad ni ga bay u fithik' bang i manileng nib k'iy ngalang ni rran, ma nep' e ba nifiy nib k'iy ngalang. 15 Ere ga ra thang e pogofan rok urngin e tirom e girdi', ma pi nam ni kar rung'aged buguwam e ra lungurad 16 e mu thang e pogofan rok e tirom e girdi' u daken e ted ni bochan e de yag rom ni ngam fekrad ngalan fare nam ni gur e mmicheg ngorad ni bay mpi' ngorad. 17 SOMOL, wenig ngom, mu dag gelngim ngomad ma ga tay nga tagil' e tin mog ni lungum, 18 'I Gag SOMOL e ba sowath e damumuw nma yib ngog, ma gu ma dag nrib t'uf e girdi' rog ma gub yul'yul', ma gu ma n'ag fan e denen nge togopluw ni yima tay ngog. Machane dariy e n'en rarin' mug pag ni dabgu gechignag e btir nge pifakrad nge pifak pifakrad nge mada' ko bin dalip nge aningeg e mfen ni bochan e kireb ni i ngongliy e gallibthir.'

13:33 Gen 6:4

19 Wenig ngom, mu n'ag fan u wun'um e denen ko pi girdi' ney ni bod rogon nrib t'uf
e girdi' rom ni der ma thil, ni bod rogon ni um n'ag fan u wun'um e denen rorad ni ka
nap'an e ra chuwgad u Egypt ke mada' ko chiney."
20 Me ga'ar SOMOL, "Bay gu n'ag fan rorad, ni bod ni kam wenignag ngog; 21 machane
rogon feni riyul' ni gu be par ni gub fos nge feni riyul' ni kug sugnag e fayleng, 22 e aram
feni riyul' ndariy bagayad e pi girdi' ney nra par nib fos nge yan ngalan e re nam nem.
Kar guyed rama'eg nib mluplup' ni be gal ni aram gag ni gu bay, nge pi maang'ang ni kug
ngongliy u Egypt ngu daken e ted, machane yugu yad be togopluw ngog ma daburad ni
ngar folgad rog. 23 Ri dab ranod ngalan fare nam ni gu micheg ngak pi chitamangirad
ni bay gu pi' ngorad. Dariy bagayad e pi'in ni kar darifan nigedgag nra yan ngalan.
24 Machane tapigpig rog i Kaleb e ba thil e birok e leam ma ke par nib yul'yul' ngog, ere
bay gu fek i yan ngalan e re nam nem nike yan i lekag, ma pi'in owchen e bay ra tafned,
25 ni pi loway ni bay riy e be par e pi Amalekite nge piyu Kanaan riy e chiney. Gabul e
ngam chelgad ngam sulod nga daken e ted ni gimed be sor i yan ko gin ni bay fa gi day
riy ni *Red Sea* fithingan."

SOMOL ni gechignag yu Israel ni bochane gun'gun'

26 Me ga'ar SOMOL ngak Moses nge Aron, 27 "Pi girdi' ney nib kireb e uw n'umngin
nap'an ni ngar pired ni yad be non nib togopluw ngog? Kug rung'ag e gun'gun' ni be tay
piyu Israel nib togopluw ngog. 28 Nge lungum ngorad, "Ba'aray e thin nike yog SOMOL:
'Rogon feni riyul' ni gu be par ni gub fos e bay gu gagiyegnag ngam machda' niged e
n'en ni ku gu rung'ag ni ka mu weliyed. 29 Bay mm'ad, ma dowef romed e bayi wer u
daken e re ted ney i yan. Dariy bigimed nike pag reliw' e duw yangren nra yan ngalan
e re nam nem ni bochan e gun'gun' ni um ted nib togopluw ngog. 30 Gu micheg ni bay
mmarod mpired ngay, machane dakuriy bigimed nra yan ngay ya kemus ni Kaleb nge
Joshua. 31 Ka mogned ni yira kol pifakmed u fithik' e mael nga ni fekrad, machane bay
gu fekrad i yan ngalan fare nam ni kam pi'ed keru'med ngay, ma bayi mang taferad.
32 Gimed e bay mm'ad u roy u daken e ted. 33 Pifakmed e bay ur derawgad u daken e
ted ni aningeg i ragag e duw, bay ur gafgowgad ni bochan e da um yul'yul'gad ngog, nge
yan i mada' ko ngiyal' ni nge yim' e aromed ni ir e tomur ni nge yim'. 34 Aningeg i ragag
e duw ni bay i aw e gechig ngomed ni bochan e denen romed, ra reb e duw ma puluwon
reb fa aningeg i ragag i rran ni um lekged e re nam nem. Ma aram e bay mu nanged e
tin nra yib ngak e en nra pi' keru' ngog! 35 Kug micheg ni bay gu rin' e pin'ey ngomed e
girdi' ni kireb ni kam barba'gad kam togopluwgad ngog. Gimed gubin ni bay mm'ad u
roy u daken e ted. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney.' "
36 Ragag fapi pumo'on nranod ngar lekged fare nam miyad sul nga rogned thin nde fel'
ni yad tapgin ni gun'gun' e girdi' nib togopluw ngak SOMOL. 37 Fapi pumo'on nrogned
murung'agen fare nam nde fel', e aw e gechig ngorad ngar m'ad u p'eowchen SOMOL.
38 Machane Joshua nib mo'on ni fak Nun nge Kaleb nib mo'on ni fak Jefunneh e yow e
darm'ow u fithik' fapi pumo'on npi'rad ni ngar damit niged fare nam.

Yu Israel nde yag ni nga ranod nga Kanaan (Deuteronomy 1:41–46)

39 Fa'ani weliy Moses ngak urngin e girdi' nu Israel e thin nike yog SOMOL me ri
kireban'rad. 40 Me reb e rran riy nri kakadbul miyad yan ni ngranod ko gin nib mak'
burey, ni be lungrad, "Chiney e ngdarod ko fare nam nike weliy SOMOL murung'agen
ngodad. Ya riyul' ni kad denengad."
41 Me ga'ar Moses, "Ere mangfan ni nge dab kum folgad rok SOMOL e chiney? Ya
dabiyag ni ngam bunggad ngabang! 42 Dab mmarod. Ya SOMOL e dabi un ngomed, ma
mmudugil ni gimed ra waer rok e pi to'ogor romed. 43 Ya gimed ra mada' e pi Amalekite

14:29 Heb 3:17 **14:33** Act 7:36

nge piyu Kanaan ma gimed ra yim' u fithik' e mael; ya SOMOL e dabi un ngomed ngam
marod, ya kam siyegned ni ngam folgad rok."
44 Miyad gelnag lanin'rad ngar sorgad ko fa gin'en ni go' burey, ni yugu aram rogon nde
un fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ngorad nge Moses. 45 Me yib e pi Amalekite nge piyu
Kanaan ni be par u rom ra maelgad ngorad ngar gelgad ngorad, miyad lol'oegrad ngar
mada'gad nga Hormah.

15

Pi Motochiyel ni Murung'agen e Maligach

1 Me yog SOMOL ngak Moses ni nge pi' 2 e pi gafal ni ba'aray ngak e girdi' nu Israel ni
ngu'ur folgad riy u lan fare nam ni bayi pi' ngorad. 3 Ba garbaw ni pumo'on, fa ba saf
ni pumo'on, ara ba kaming e rayag ni ngan pi' ngak SOMOL nib maligach ni mo'oruf fa
ba maligach nib mathang malfith u ban'en ni kan ognag fa ba maligach ni gur rom e ga
ba'adag ni ngam pi' fa ba maligach ni yima pi' u nap'an e pi madnom ni yima tay ni fan
ngak Got. Rib fel' u wan' SOMOL bon e pi ggan ni maligach ney. 4-5 En nra pi' ba saf nge
ba kaming nib maligach ni mo'oruf ngak SOMOL e nge chagiy nga reb fa gali gamanman
l'agruw e pawn e *flour* ni kan athkuy l'agruw e *pint* e gapgep ni *olive* ngay ni nge mang
ba maligach ni *grain* ma ku ra chagiy l'agruw e *pint* e wayin ngay. 6 Ma nap'an nra ognag
ba saf ni pumo'on, ma aningeg e pawn e *flour* nike athkuy dalip e *pint* e gapgep ni *olive*
ngay e ra pi' nib maligach ni *grain*, 7 ma ku ra puthuy dalip e *pint* e wayin ngay. Rib fel' u
wan' SOMOL bon e pi ggan ni maligach ney. 8 Ma nap'an nra pi' ba garbaw ni pumo'on
ngak SOMOL ni maligach ni mo'oruf fa ba maligach nib mathang malfith u ban'en ni
ognag ni nge pi' fa ba maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi', 9 ma ba maligach ni
grain ni nel' e pawn e *flour* ni kan athkuy aningeg e *pint* e gapgep ni *olive* ngay e nge pi',
10 ma ku ra dachuguy aningeg e *pint* e wayin ngay. Rib fel' u wan' SOMOL bon e pi ggan
ni maligach ney.
11 Ireram e n'en nra chagiy nga reb garbaw ni pumo'on, ara ba saf ni pumo'on, ara ba
saf, fa ba kaming ni nge pi' ni maligach. 12 Ra yo'or ko ta'reb e gamanman ni nge pi'
be' ni maligach, ma aram e ku ra yo'ornag e pin'en ni nge dachuguy ngay, ngi i par nib
papaluw oren. 13 Gubin e girdi' nu Israel ni ngu'ur rin'ed e pin'ey ni aray rogon nnap'an
ni yad ra pi' e ggan ni maligach, ni bfel' bon u wan' SOMOL. 14 Ma demturug e ngiyal' nra
leamnag be' u reb e nam ni be par u fithik'med, ndemturug ko ba ngoch nap'an ara ba
n'uw nap'an, ni nge pi' ba maligach ni ggan ni bfel' bon u wan' SOMOL, ma kura fol ko
pi gafal ney. 15 Ma chiney i yan ngaram e ta'bogi gafal e ngam faned nge girdi' u boch e
nam ni yad ma par u fithik'med. Ta'reb rogomed nge pi cha'nem u mit SOMOL; 16 ta'bogi
motochiyel nge gam'ing e gimed bay u tanggin, gimed nge yad.
17 Me yog SOMOL ngak Moses ni nge pi' 18 e pi gafal ni ba'aray ngak e girdi' nu Israel ni
ngu'ur folgad riy u lan fare nam ni bayi pi' ngorad. 19 Nap'an ni yira kay e ggan ni yib u
yong'olen e but' u rom, ma yira fael boch nga bang nib mal'eag ni f'oth rok SOMOL. 20 Ma
gimed ra lith e flowa ma bin nth'abi som'on e lof ni gimed ra lith ko *grain* nib be'ech e
gimed ra pi' ngak SOMOL nib f'oth nib mal'eag. Ren'ey e yira pi' ngak ni bod rogon ni
gimed ra pi' fare f'oth nib mal'eag ngak ko *grain* ni gimed ma n'ag keru'. 21 Chiney i yan
ngaram e ngu'um pi'ed ngak SOMOL e re tow'ath ney nib mal'eag ko pi flowa ni gimed
be lith.
22 Machane susun e bay be' ni gathi leam rok me kal ni de fol u boch e pi gafal ney ni
pi' SOMOL ngak Moses. 23 Ma fa'anra munmun ma dabkiyag rok yu Israel ni ga'ngin
ni ngu'ur rin'ed urngin e pin'en nike tay SOMOL chiylen ngak Moses. 24 Ma ra ke buch
ni aray rogon ni bochan e oloboch rok yu Israel ni ga'ngin, ma ngar pi'ed ba garbaw
ni pumo'on ni maligach ni mo'oruf ni bfel bon u wan' SOMOL, nib mu'un e maligach
ni *grain* nge wayin ngay nrogon ni yima pi. Ma ku yad ra chagiy ngay ba kaming ni

pumo'on ni nge mang maligach ni fan ko denen. 25 Ma fare prist e ra pi' fapi maligach
ni fan ngak piyu Israel ni ngar be'echgad bayay, mra n'ag Got fan e kireb rorad, ya fare
oloboch e gathi leam rorad, ma kar feked e maligach ni fan ko denen rorad i yib nib
maligach ni ggan ngak SOMOL. 26 Ma ga'ngin yu Israel nge fapi girdi' nu boch e nam ni
yad be par u fithik'rad e yigo' ra n'ag Got fan e denen rorad, ni bochan e gubin e girdi'
ma bl'ag ko fare oloboch.
27 Fa'anra ta'abe' e ke denen ni kal riy, ma nge pi' ba kaming ni bpin nike gaman e
ta'reb e duw yangren nib maligach ni fan ko denen rok. 28 Ma fare prist e ra fal'eg
u altar bangbengin e machalbog ni nge be'echnag facha' ko denen rok, ma yira n'ag
machan rok. 29 Yi go' aray rogon ni ngi i rin' gubin e girdi' ni yad ra denen nra kalgad
riy, ndemturug ko be' nu Israel ara be' nu bang nma par u Israel.
30 Machane demturug be' nra denen nri tafinay rok, ndemturug ko be' nu Israel fa be' nu
reb e nam ni be par u Israel ma bbuch e rok, ya be dariyfannag SOMOL, ere yira thang
e pogofan rok, 31 ni bochan e ke pi' keru' ko n'en nike yog SOMOL ma ke th'ab ni leam
rok. Ere ra yim' ma ir e ke girengiy e yam' nga daken."

Fare mo'on nike Th'ab e motochiyel ko Sabbath

32 Nap'an ni bay e girdi' nu Israel u daken fagi ted, me reb e *Sabbath* mi ni pir'eg be' nib
mo'on ni be kunuy e l'ud. 33 Mi ni fek i yan ngak Moses, nge Aron, nge gubin piyu Israel.
34 Mi ni tay e matnag rok facha' ni bochan e dawori tamilangan'uy ko n'en ni ngan rin'
ngak. 35 Ma aram me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Re mo'on nem e thingar ni thang e
pogofan rok; piyu Israel ni gubin e ngar malang niged nge yim' u wuru' e gin yad be par
riy." 36 Ma aram me fek piyu Israel ni yad gubin facha' nga wuru' e gin ni yad ma par riy
ngar malang niged nge yim', ni bod nike yog SOMOL.

Rogon yalen e nunuw ko mad ko girdi'

37 I motochiyel SOMOL ngak Moses 38 ni nge yog ko girdi' nu Israel: "Mu ngongliyed
e pi matharthar u tabthungen e mad romed nra reb mi gimed m'ag ba yil' i gaf nib
ra'en mak'ef ngay. Ngam rin'ed e ren'ey e chiney i yan ngaram ni gubin e mfen. 39 Pi
matharthar ney e nge mang puguran ngomed, ya nge gubin ngiyal' ni gimed ra guy
me yib ngan'med urngin e tin kugog ni ngu'um folgad riy; nge dab mu pi'ed keru'med
ngog ngam leked fiti lanin'med nge tin kam mm'ad ni bochan. 40 Fapi matharthar e
bayi pugurag ngomed ni ngu'um folgad ko urngin e tin kugog, ma bay mu pired nike
milfamed ngog ni polo'. 41 I gag SOMOL ni Got romed; kug fekmed nga wuru' yu Egypt
ni nggu mang Got romed. I gag SOMOL."

16

Togopluw ni tay Korah, nge Dathan, nge Abiram

1-2 I Korah nib mo'on ni fak Izhar, ni be' ko genong ni Levi ko fare ke girdi' rok Kohath
e togopluw nga rogon ni be gafaliyrad Moses. Me un dalip i girdi'en e ganong ni Ruben
ngak ni aram Dathan, nge Abiram, nl'agruw i pumo'on ni fak Eliab, nge On nib mo'on
ni fak Peleth, nge 250 e tayugang' nu Israel ni go' yimnangrad nike mel'egrad gubin e
girdi'. 3 Ra mo'olunggad nga p'eowchen Moses nge Aron me lungurad ngorow, "Kaygi
pagrogon e n'en ni kam rin'ew! Gubin e girdi' nu Israel nib mil farad ngak SOMOL, ma
bay SOMOL rodad ni gadad gubin. Moses, ere mangfan ni kam tolang nigem ngalang
rok ga'ngin yu Israel ni girdi'en SOMOL?"
4 Nap'an ni rung'ag Moses e ren'ey me pag ir nga daken e but' nge meybil. 5 Ma aram
me ga'ar ngak Korah nge pi'in kar manged ngak, "Gabul ni kadbul e bayi dag SOMOL
ngodad ko mini' e en nib milfan ngak; ir e ra pag e cha'an nib milfan ngak ni aram e
cha' nike mel'eg, ni nge yan ngak nga altar. 6-7 Gabul ni kadbul me gur nge pi'in ni kar
manged ngom e ngam feked yu raba' i fen e fek nifiy ngam afed e nifiy nge *incense* nga

langgin mi gimed fek i yan nga altar. Ma aram ma gadad guy ko mini' e arodad nike mel'eg SOMOL. Gimed e pi *Levite* e kaygi pag rogon e n'en ni kam rin'ed!"
8 Miki ul ul Moses ko thin rok ngak Korah. "Mmotoyilgad gimed e pi *Levite*! 9 Mogned, gimed be leamnag ma yug de ga'fan nike faelmed e Got rok yu Israel nga bang u fithik' piyu Israel ni bochan e nge yag ni ngu'um chugurgad ngak, ma gimed be rin' e maruwel romed u lan fare *Tent* rok SOMOL, ma gimed be sak'iy u mit yu Israel ngu'um machibgad mi gimed be pigpig ngorad? 10 Ke taymed nge urngin e tin kabay e *Levite* nike ga' famed — ma chiney e ki gimed be guy rogon ni ngkum feked fare liw ko prist! 11 Ere nap'an ni gimed ra gun'gun'nag Aron, ma rriyul' ni SOMOL e gimed be togopluw ngak, gur nge pi'in yad be un ngom ko togopluw."
12 Me l'oeg Moses e pong nge yan ngak Dathan nge Abiram, machane me lungrow, "Dab gu bow! 13 Mog dawori fel' u wun'um ni kam fekmad nga wuru' yu Egypt nib nam nib yong'ol e but' riy ngamub mu thangmad ngaray u lan e gi ted ney? Ere gur e ngkum par nib ga' lungum romad? 14 Ya gathi kam fekmad i yib ngabang i but' nib yong'ol ara kam pi' yuyang e flang ngomad nge woldug ni *grape* ni nggu fi'iyed. Ere mog, chiney e kag be guy rogon ni ngam ban nagmad? Dab gu bow!"
15 Mri damumuw Moses me ga'ar ngak SOMOL, "Dab kum fanay e pi maligach ni be pi' e pi pumo'on ney ngom. Dawor gu bucheg ban'en rok bagyad; mus nga ta'ab dongki ma dawor gu fek rorad."
16 Me ga'ar Moses ngak Korah, "Gabul e dabisiy ni ngambad fa 250 i girdi' ni gimed ngabang ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL; ma ku bay yib Aron ngaram. 17 Ma ra bigimed ma nge fek e ba' rok e fen e fek nifiy nge tay e *incense* ngay, ma aram me pi' u altar." 18 Ere gubin fapi pumo'on nra feked e yu raba' i fen e fek nifiy rorad ngar afed e nifiy nga langgin miyad tay e *incense* nga daken, miyad sak'iy nga langan e mab ko fare *Tent* ni yad Moses nge Aron. 19 Ma aram me kunuy Korah gubin e girdi' nu Israel nga ta'bang, ngar sak'iygad ni yad ba sap ngak Moses nge Aron ni yow bay u langan e mab ko fare *Tent*. Miyad gin ma ke mat muluplup'en SOMOL nga dakenrad ni yad gubin, 20 me ga'ar SOMOL ngak Moses nge Aron, 21 "Mpaloggow rok e pi girdi'ney, ya nggu thang e pogofan rorad e chiney."
22 Machane me ragbug Moses nge Aron nga but' nge math peri' row ko but' me lungurow, "Got, I gur e ga ma pi' e yafos. Ere mog, nap'an nra denen ta'abe' ma aram e ngam damumuw ngak urngin e girdi' u lan fare binaw ni ga'ngin?"
23 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 24 "Mog ngak fapi girdi' ngar paloggad u to'oben fapi *Tent* rok Korah, nge Dathan, nge Abiram."
25 Ma aram me un fapi tayugang' nu Israel ngak Moses, ngranod ngak Dathan nge Abiram. 26 Me ga'ar Moses ngak fapi girdi' ni gubin, "Mpaloggad ko pi *Tent* rok e pi pumo'on ney ni yad ba kireb, ma dab kum mathgad nga ban'en ni ferad. Ya ra dangay, ma yira dachuguymed ngorad ngan thang e pogofan romed ni fan ko denen rorad."
27 Ma aram mra paloggad ko fapi *Tent* rok Korah nge Dathan, nge Abiram.
Ma ke yib Dathan nge Abiram nga wean ni yow be sak'iy u mit e *Tent* rorow ni yad gal le'engirow nge pifakrow. 28 Me ga'ar Moses ngak fapi girdi', "Irera' rogon mi gimed nang ni SOMOL e ke pi'eg ni ngu'ug rin' e pi maruwel n'ey, gathigag e kug turguy rog ni ngu'ug rin' ni gubin. 29 Fa'anra yim' e pichaney nrogon nma yim' e girdi', nde pi' Got e gechig rorad, ma aram e gathi SOMOL e ke loeg'eg. 30 Machane fa'anra rin' SOMOL ban'en ndawor ni rung'ag, ni nge mab e but' nge ful' e gali cha'ney nib mu'un urngin e tin nib milfan ngorow ban'en ngranod nga'ar ni kayad bfos nga tafen e yam', ma aram e kam nanged ni picha' ney e kar pi'ed keru'rad ngak SOMOL."
31 Ma yug nap'an ni mu' Moses ko numon, me say e but' u tan Dathan nge Abiram 32 nge ful' row nge chon e tabnaw rorow, nib mu'un urngin e pi'in yad Korah ngabang nge urngin e chugum rorad. 33 Ma aram mranod nga tan e but' nga tafen e yam', nib mu'un

e chugum rorad ngorad. Me sul e but' nga ta'bang nge par nrogon, ma kar m'aygad ngabang. 34 Ma urngin e girdi' nu Israel ni urmed u rom e ra milgad nnap'an nrung'aged lungun fapi girdi' nra yorgad. Me tolul piyu Israel ni be lungurad, "Da milgad! Ya richey miki ful'dad e but'!"
35 Me pi' SOMOL ba nifiy ni be dramram nge urfiy fa 250 i pumo'on ni kar pi'ed e *incense*.

Fa yu raba' i fen e fek nifiy

36 Ma aram me ga'ar SOMOL ngak Moses, 37 "Mog ngak Eleazar nib mo'on ni fak Aron ni prist nge chuweg fa yu raba' i fen e fek nifiy ni *bronze* nge chuw u fithik' i awatan fapi pumo'on ni kar mo'orufgad. Nifiy ko fa yu raba' i fen e fek nifiy e ngan wereg nga bang ya ba thothup fa yu raba' i fen e nifiy. 38 Ke thothup nnap'an e ni pi' u daken e altar rok SOMOL. Ere mfek fa yu raba' i fen e nifiy rok fapi pumo'on ni kan thang e pogofan rorad ni bochan e denen rorad. Ngan pirdi'iy e yu raba' i fen e nifiy nem nge yan i bod yu raba' i plet nib gilgith, min ngongliy nge mang upongen fare altar. Re upong ney e nge mang ba puguran ngak e girdi' nu Israel. 39 Aram me fek Eleazar ni prist fa yu raba' i fen e nifiy ngan pirdi'iy nge yan i bod e plet nib gilgith, nge mang upongen fare altar. 40 Re upong n'ey e ngi i puguran ngak piyu Israel ni yug be' ni gathi reb i owchen Aron e dabiyag ni nge yib ko fare altar nge urufiy riy fapi *incense* ni yima pi' ngak SOMOL. Mra rin' be' ma yira thang e pogofan rok ni bod Korah nge pi'in yad ngabang. Urngin e pin'ey nrin' ni bod rogon ni yog SOMOL ngak Moses ni nge rin' Eleazar.

I Aron ni Ayuweg e Pogofan Rok e Girdi'

41 Me reb e rran riy me tabab yu Israel i gun'gun'nag Moses nge Aron ni be lungurad, "Kam thangew e pogofan rok boch e girdi' rok SOMOL." 42 Ma nap'an ni mu'ulung yu Israel ni ga'ngin ni ngar togopluwgad ngak Moses nge Aron, miyad cheal u but' ngar sapgad ko fare *Tent* mar guyed fare gi manileng nike ing fare *Tent* ma be mat ram'en SOMOL riy ni be maluplup'. 43 Me yan Moses nge Aron ra sak'iygow nga mit fare *Tent*, 44 me ga'ar SOMOL ngak Moses, 45 "Mchuwgow u to'oben e pi girdi' ney, ya nggu thang e pogofan rorad ni kachingiyal' ney!"
Miyow siro' ngak SOMOL nge math peri'row nga but', 46 me ga'ar Moses ngak Aron, "Mu fek fa raba' i n'en rom ni fen e fek nifiy ngam af e nifiy u daken e altar nga langgin, ma ga af boch e *incense* nga langgin. Ma ga papey nigem ngam fek i yan ngak e pi girdi' nem ngam fal'eg bangbengin e machalbog ni fan ngorad. Mu pay nigem! Ya ke pu'og SOMOL e damumuw rok ke tabab e liliy ni yibe yim' riy." 47 Me fol Aron riy me fek fa raba' i fen e fek nifiy rok nge mil i yan nga fithik' fapi girdi'. Me guy nike tabab e m'ar ngak fapi girdi', me tay fapi *incense* nga daken e nifiy rok me fal'eg bangbengin e machalbog ni fen fapi girdi'. 48 Me tal fare liliy, me magay Aron nib sak'iy u thilin e pi'in kabfos nge pi'in karm'ad. 49 Urngin e girdi' u gubin nra m'ad e yad 14,700, da ni uneg ngay e tin ni yim' nnap'an e togopluw ni tay Korah. 50 Ma nap'an ni tal fare liliy me sul Aron ngak Moses nga langan e mab ko fare *Tent*.

17

Sog rok Aron

1 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 2 "Mog ngak e girdi' nu Israel ngar pi'ed ragag nge l'agruw ley i sog ngom, ra reb e pi tayugang' u reb e ganong ma nge pi' ba ley. Ma ra bagyad fapi pumo'on mag yoloy fithingan nga daken e sog rok 3 ma aram mag yoloy fithingan Aron nga daken baley e sog ni pow ko karok Levi e girdi'. Ra ba ley e sog ma fen reb e pi tayugang' u reb e ganong. 4 Mag fek e yu ley i sog nem nga langgin fare *Tent* u p'eowcheg ngam tay ni gubin nga mit fare Kahol ko M'ag, ko gin ni gu ma mada nigem ngay. 5 Ma re mo'on ni kug turguy e ra for mal'gun e ley rok e sog. Aray rogon ni nggu taleg e pi girdi' ney nu Israel ni kar pired ni yad be gun'gun' nigem."

6 Me non Moses ngak fapi girdi' nu Israel, mra reb e pi tayugang' me pi' ba ley e sog ngak,
nra reb e ganong ma ta'ableye sog, ere ragag nge l'agruw ley u gubin, mu kun uneg e
sog rok Aron nga fithik'. 7 Me tay Moses fa yu ley i sog ni urngin ngalan fare *Tent* nga
mit fare Kahol ko M'ag rok SOMOL.
8 Me reb e rran riy nnap'an ni yan Moses ngalan fare *Tent*, me guy ni ley rok Aron e sog,
ni pow ko birok Levi e ganong e ke for mal'gun. Ke k'uf ke puf e floras riy, ma ke yib
wom'ngin ni keal nike lol! 9 Me fek Moses fa yu ley i sog ni gubin nge dag ngak piyu
Israel. Mar guyed e n'en nike rin', mra bagyad fapi tayugang' me fulweg e ley rok e sog.
10 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mu fulweg e ley rok Aron e sog ngam tay nga mit fare
Kahol ko M'ag. Nge mang ba puguran ngak e pi'in nu Israel ni be togopluw ni yad ra
y'im ni fa'anra dab ra talgad ko gun'gun'." 11 Me rin' Moses ni bod rogon ni yog SOMOL
ni ngan rin'.
12 Me ga'ar fapi girdi' nu Israel ngak Moses, "Ere kug musgad u roy! 13 Fa'anra kemus ni
yug ra chuchugur be' nga tooben fare *Tent* ma thangri y'im, me'ere go' gamad ba yam'
e chiney!"

18

Maruwel ko pi Prist nge pi Levi

1 Me ga'ar SOMOL ngak Aron, "I gur, nge fapi pumo'on ni fakam nge pi *Levite* e dabisiy
ni ngam gafgowgad u wenigan demturug ban'en nib kireb nra buch nib l'ag rogon ko
pigpig romed u langgin e *Tent* u p'eowcheg; machane gur nge pi pumo'on ni fakam e
kemus ni gimed ra gafgow u wanagen e kireb ko maruwel romed ni pigpig ni prist.
2 Mu fek e pi girdi'em, ni fare ganong rok Levi, ni ngar maruwelgad rom ngar ayweged
gur u nap'an ni gimed be pigpig pifakam u lan fare *Tent*. 3 Ngar lebguyed e maruwel
rorad ni fan ngom nge tin dabisiy nib milfan ngorad ni ngar maruwliyed ni fan ko fare
Tent, machane dab ramathgad nga ban'en nib thothup u langgin fa Gin nib Thothuth
fa ban'en nu *altar*. Ma fa'an yad ra rin', ma yira thang e pogogan rorad ma ku eritay
gur. 4 Ngar'uned ngom ko maruwel ngar lebguyed e tin dabisiy nib milfan ngorad e
maruwel ni pigpig u langgin fare *Tent*, machane be' ni dariy mat'won e dabi un ngom
ko maruwel. 5 Makri mus ni gur nge pi pumo'on ni fakam e thingar mu libguyed e tin
dabisiy nib milfan ngomed ni ngam bangbeng niged ni fan ko fa Gin nib Thothup nge
fare altar, ya nge dabki aw e damumuw rog bayay nga daken e girdi' nu Israel. 6 I gag e
en ni kug mel'eg girdi'em ni pi *Levite* u fithik' piyu Israel ni nge mang ba tow'ath ngom.
Kan og nagrad ngog, ni aram e rayag ni ngar marwuliyed e maruwel rorad u lan fare
Tent. 7 Kemus ni go' gur nge pifakam ni pumo'on e bmilfan e maruwel ko liw ko prist
ngomed, nib l'ag rogon ko altar nge tin bay u langgin e Gin Th'abi Thothup. Pin'ey e
bmil fan ngomed, ya kug pi' ngomed e binem e liw ni prist nib tow'ath. Ra yib yug be'
nga charen ban'en nib thothup nda npi' mat'won ma yira thang e fan rok."

Fare f'oth ko Prist

8 Me ga'ar SOMOL ngak Aron, "Dabi m'ay u wun'um ni gu be pi' ngom urngin e tin nib
mal'eag ni kan pi' ngog ni dan urfiy ni maligach. Ku gu pi' ngom nge ngak e pi'in owchem
ni ireram e gin f'oth romed ni nge par ni dariy n'umngin nap'an. 9 U fithik' gubin e
maligach nth'abi thothup ni dan urfiy u daken e altar, ma tin ba'aray e f'oth rom: fapi
maligach ni *grain*, nge maligach ko denen, nge maligach ni mathang malfith. 10 Thingar
mu koyed e pin'ey u bang nib tabgul, ni kemus ni go' pumo'on e ra kay; ngu'um ted e
pin'ey nib tabgul.
11 "Ma ku arrogon, ni demturug e f'oth nib mal'eag nra pi' piyu Israel ngog ma fanam.
Ya kug pi' ngom, nge pifakam ni pumo'on nge ppin ni arrogon ni bayi par e chiney i yan
ngaram. Gubin chon e tabnaw rom ndariy ban'en nike ta'ay riy e rayag ni kay boch.

12 “Go’ kug pi’ ngom urngin e tin th’abi fel ko gapgep ni *olive*, nge wayin, nge *grain*, nge
tin som’on i wom’ngin e woldug ni pi’ yu Israel ngog. 13 Urngin ma ke milfan ngom.
Urngin chon e tabnaw rom ni yad ba tabgul ma rayag ni ngar kayed.
14 “Gubin ban’en u Israel ni kan pi’ ngog e go’ ra milfan ngom.
15 “Gubin e tin nganni’ e bitir ara gamanman ni kan pi’rad ngog e nge milfan ngom.
Machane thingar mu fek puluwon ni ngan chuw’iy ngan sulweg e tin nganni’ u fakay,
ma ngkum fek puluwon gubin e tin nganni’ u fak e gamanman nib alit. 16 Pi’in bitir e
thingar ni chuw’iy ngan fulwegrad ko ngiyal’ nike gaman ta’reb e pul yangarrad ni ba
muduwgil puluwon, lal yang e silber, ni aram rogon ni kan duwgiliy e ngiyal’nem. 17 Ma
tin nganni’ u fak e garbaw, nge saf, nge kaming e dab kun chuw’iyrad ngan fulwegrad;
ke milfarad ngog ni yad gubin ngan maligach ngorad. Ngam atngiyed racha’en fapi
gamanman ko altar mi ni orfeg e mam riy nib maligach ni ggan, rib fel’ u wun’ug
galo’chngin. 18 Ma ufin ko fapi gamanman e bmilfan ngom, ni bod e ufin u ngorngoren
nge ufin u ba’ ni mat’aw i ay nib tow’ath nib mal’eag.
19 “Gubin e tin nib mal’eag e f’oth ni be pi’ yu Israel ngog e go’ kug pi’ ngom nge pifakam
ni pumo’on nge ppin. Ku gu micheg e ran’ey ngom nge pi’in ni owchem, ni dabi thil
bi’id.”
20 Me ga’ar SOMOL ngak Aron, “Dab mu tafnay bang e binaw u lan yu Israel, ma ku dariy
bang e binaw rok yu Israel ni yira pi ngom. Ya ngam par ni kemus ni Gag SOMOL, e nge
pagan’um ngog.”

F’oth rok e Levi

21 I ga’ar SOMOL, “Kug pi’ ngak e Levi urngin e ragag e pasent nike pi’ e girdi’ nu Israel
ngog. Irara’ pulworad ko pigpig ni yad be ayweg fare *Tent* u p’eowcheg. 22 Ma tin kabay e
girdi’ nu Israel e dab ra chugurgad ko fare *Tent* ya yad ra rin’ ma yad ra girengiy e gechig
ni yam’ nga dakenrad. 23 Chiney i yan e ngaram, e kemus ni *Levite* e ngu’ur ayweged fare
Tent ma urngin e maruwel riy mab milfan ngorad. Re motochiyel ney e dabi thil ma ku
arrogon ni pi’in owchem e ku yad ra fol riy. Ma pi *Levite* e dab ra tafnayed e binaw nu
lan yu Israel, 24 ni bochan e kug pi’ ngorad ni farad fapi ragag e pasent ni pi’ yu Israel
ngog ni ba f’oth nib mal’eag. Aram fan ni gog ngorad ni dab ra tafnayed e binaw u lan
yu Israel.”

Ragag e pasent ni fen e Levi

25 Me motochiyel SOMOL ngak Moses, 26 ni nge ga’ar ko pi *Levite*: “Nap’an ni gimed ra
fek fare ragag e pasent rok yu Israel ni nge pi’ SOMOL ngomed ni fenmed, ma dabisiy ni
ngam pi’ed ragag e pasent riy nib f’oth nib mal’eag ngak SOMOL. 27 Re f’oth nib mal’eag
ney e ra yan i par nta’ab rogon ko maligach ni *grain* nge wayin nib be’ech nma pi’ be’
nma woldug. 28 Irera’ rogon ni kigimed ra pi’ fare f’oth nib mal’eag ni fen SOMOL ko
urngin e ragag e pasent ni kam fek rok yu Israel. Ni gimed e ngam pi’ed e re f’oth nib
mal’eag ney ngak Aron ni prist ni fan ngak SOMOL. 29 Ngam pi’ed ko tin th’abi fel’ ni
be yag ngomed. 30 Nnap’an ni gimed ra pi’ e gin th’abi fel’, ma gin ke magay e nge par
romed, nri bod ba girdi’en e woldug nma tay rok e gin ke magay u tomuren nike fal’eg
rogon e maligach. 31 Gimed nge chon e tabinaw romed e demturug e gin’en ni gimed
rakay ko gin ke magay ko maligach ni bochan e ireram puluwonmed ko pigpig u lan fare
Tent. 32 Dabi yib machan ngomed ko ngiyal’ ni gimed ra kay, ni fa’anra kam pi’ed fa gin
th’abi fel’ riy ngak SOMOL. Machane nopa’med ni dab mu darifan naged fapi tow’ath
nib thothup nike pi’ yu Israel ngomed. Fa’anra mu abichgad u daken fapi tow’ath u m’on
ni dawor mu pi’ed e gin th’abi fel’ riy ma yira thang e fan romed.”

19

Awat ko garbaw ni bpin nib row.

1 Me motochiyel SOMOL ngak Moses nge Aron, 2 ni ngar pi'ew e pi gafal ni ba'aray ngak
yu Israel. Ni ngan fek i yib ba garbaw ni bpin nib row ndariy ban'en nib buch u downgin
ma dawor ni maruwel ngak, 3 ngan pi' ngak Eleazar ni prist. Ma ngan fek nga wuru'
fagin ni yad be par riy ngan li' nge y'im u rom u p'eowchen. 4 Ma nge fek Eleazar boch e
racha' riy nga bugul i pa' nge atngiy ni medlip yay ko gin nib sap mit fare *Tent* ngay. 5 Ma
fare gamanman ni ga'ngin, nib dachug keru' ngay, nge ufin, nge racha' riy, nge gil'iggan
e thingar ni urfiy. 6 Ma aram e nge fek fare prist boch e l'ud ko gek'iy ni cedar nge bochpa'
i hyssop, nge ba yil' i gaf nib rowrow, nge yon' e pin'em nga mit e nifiy. 7 Ma tomuren, e
nge maluknag e mad rok, me pu'og e ran nga daken, ma aram e rayag ni yan nga langgin
fa gin ni kar n'ufed e *Tent* riy; machane nge par nib ta'ay nge mada' ko blayal'. 8 Ma re
mo'on ni orfeg fare garbaw ni bpin e thangri ki maluknag e mad rok me pu'og e ran
nga daken, machane ku ra par nib ta'ay nge mada ko blayal'. 9 Ma be' nib pumo'on nib
be'ech e nge kunkunuy e awat ko fare garbaw nge yan i tay ngabang ni kub tabgul nga
wuru' fa gin ni be par piyu Israel riy, ngu'un cha'riy u rom nge mada' ko ngiyal' ni nge
fanay yu Israel ko ran ni bangbengin e be'ech. Biney e gam'ing e fan ko denen ni ngan
chuweg. 10 Fare pumo'on ni i kunkunuy e awat, e thangri luknag e mad rok, machane ra
par nib ta'ay nge mada ko blayal'. Biney e gaming e nge par ni ara'rogon i yan ngaram,
ni fan ngak piyu Israel nge girdi' nu bang ni yad be par u fithik' piyu Israel.

Yam' nra Math be' ngay

11 Demturug be' nra math nga ba yam' e nge par nib ta'ay u lan medlip e rran. 12 Ma
thangri be'echnag ir ko ran ni fan ko machalbog ko bin ni dalip e rran nge bin medlip e
rran, ma aram e ra be'ech. Machane fa'anra dabi be'echnag ir u lan reb e gali rran ney
ni bin dalip nge bin medlip e rran, ma dabi be'ech. 13 Demturug be' nra math nga ba
yam' mde be'echnag ir e ra par nib ta'ay, ni bochan e fare ran ni yima machalbog nagey
ngay e dawor ni pu'og nga daken. Ma ke ta'aynag fare *Tent* rok SOMOL, ma aram e bay
ni tay ni gathi ku ir reb e girdi' rok SOMOL.
14 Fa'anra chey ni yim' be' u lan e *Tent*, ma cha' ni bay rok u lan e *Tent* e ngiyal'nem ni
yim facha' ara yib ngalan e *Tent* ma ra par nib taay ni medlip fen. 15 Urngin e rume' nge
thib' ni bay u lan e *Tent* ndan ni upnguy e ku ra ta'ay. 16 Fa'anra math be' nga ba ldow
fa be' ni ir rok e ke y'im rok, fa yil'en be' fa ba low ko yam' u lan e tafelfel', mra par nib
ta'ay ni medlip fen.
17 Rogon i chuweg e tin nib ta'ay, e ngan fek boch e awat, ko fare garbaw ni bpin ni ba
row ni fa'an ni urfiy ni nge chuweg e denen, nga nin' nga langgin e thib, ngan puog e ran
ngay ni kak'ling. 18 N'en ni ngan rin' u m'on, e be' nib be'ech e nge fek bochpa' i *hyssop*,
nge lithag nga fithik' fapi ran nge atngiy fare *Tent*, nge gathon fare *Tent*, nge nga dakene
girdi' ni bay u rom. Ma bin migid ngay ni ngan rin', e be' nib be'ech e nge atngiy e ran
nga daken fa'anem nike math nga yilen ba yam' ara ba yam' ara low ko yam'. 19 Ma rofen
ni dalip fen nge rofen ni medlip fen ngay e cha' ni kan machalbognag e nge atngiy e ran
nga daken en nib ta'ay. Ma rofen ni medlip fen e nge machalbognag fa'anem, u tomuren
nike luknag e mad rok ma ke pu'og e ran nga daken, mra be'ech fa'anem u nap'an ni nge
aw e yal'.
20 Fa'anra be' nib ta'ay ma dawri be'echnag ir e ra par nib ta'ay, ni bochan e ran ni yima
machalbog nigey ngay e dawor nin' nga daken. Ma aram e ir e ke ta'aynag e *Tent* rok
SOMOL ma dab kun tay ni reb e girdi' rok Got. 21 Nge par nib motochiyel ni fanmed i
yan ngaram. Cha'an nge atngiy e ran ni fan ko be'ech e thangri ki luknag e mad rok;
ma demturug be' nra math ko pi ran nem e ra par nib ta'ay nge blayal'. 22 En nib ta'ay e
demturug ko mang e ra math ngay mra ta'ay; ma cha' nra math nga ban'en ni kemath
fa'anem ngay e ra par nib ta'ay nge mada' ko blayal'."

19:9 Heb 9:13

20

Ran ni yib ko fare war nga but'
(Exodus 17:1-7)

1 U lan e bin som'on e pul me yib yu Israel nga daken e ted nu Zin ma ra bad ra n'ufed e
pi *Tent* rorad nga Kadesh. Me yim' Miriam u rom mi ni k'eyag u rom.
2 Ma dariy e ran ni ngar unumed, miyad mu'ulung ngak Moses nge Aron, 3 ngu'ur nonod
nib togopluw ngorow ni be lungurad, "Fa'an mang e gu uned ngak fa tinem e girdi' nu
Israel ko yam' u m'on ko *Tent* rok SOMOL, ma kabfel'. 4 Mangfan ni kam fekew gamad
i yib ngaray nga daken e ted? Gur bochan e nggu m'ad e gamanman romad u roy?
5 Mangfan ni mfekew gamad u Egypt i yib ko gin'ey nib kireb ni dariy ban'en riy? Dariy
e *grain* u roy, nge *fig*, nge *grapes*, nge *pomegranate*. Mus ko ran ni ngan unum ma dariy!"
6 Me chuw Moses nge Aron u p'eowchen e girdi' nga ranow ra sak'iygow nga langan e
mab ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL. Mi yow paraw nga but', me m'ug ngorow ram'en
SOMOL ni be mluplup'.
7 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 8 "Mu fek fare ley i sog ni bay u m'on ko fare Kahol ko
M'ag, mi gimew kunuy Aron e girdi' ni gubin. Mu p'eowcherad ni yad gubin e ngam
non riy ko re war ni ba'aram me po' e ran riy. Irera' rogon me yib e ran nga but' ko re
war nem nge unum e girdi' nge gamanman rorad." 9 Me yan Moses i fek fare ley i sog ni
bod nike yog SOMOL ngak.
10 Miyow ulunguy Aron yu Israel ni urngin nga m'on ko fare war, me ga'ar Moses,
"Gimed e pi tatogopluw nir, mu telmed! Mogned, gimed be leamnag ni nggu fekew e
ran ko re war ney ngam unumed?" 11 Me tining Moses fare ley i sog ngalang nge toy ko
fare war ni l'agruw yay, me po' e ran riy nga but' ni pire', me unum urngin e girdi' nge
gamanman.
12 Machane puwan' SOMOL ngak Moses nge Aron ni ga'ar, "Bochan e de gaman e pagan'
romew ngog ni ngam dagew u p'eowchen yu Israel nib pagan'mew nga gelngig nib
thothup, ma aram e dab kum pow'iyew yu Israel ngalan fare nam ni gu micheg ni bay
gu pi' ngorad."
13 Ni yodoro' u Meribah,* ni aram e gin ni i togopluw piyu Israel riy ngak SOMOL, mu
rom e dag SOMOL riy ngorad ni ir e ba thothup.

Pilung nu Edom ni ning e wo' ngak yu Israel

14 Me pi' Moses e pi mol'og u Kadesh ngranod ko pilung nu Edom nge lungrad ngak,
"Ba'aray e thin nike yib rok pi walagem ni fapi ganong nu Israel. Ga manang urngin e
gafgow ni kug ted, 15 nge rogon ni yan e pi ga' romad nga Egypt, ma gamad par u rom
ni pire' e duw. Mi i gafgownag yu Egypt epi ga' romad nge gamad, 16 ma gamad wenig
ngak SOMOL ni nge ayuwegmad. Me rung'ag e meybil romad me pi' ba engel nge yib
nge pow'iymad nga wuru' yu Egypt. Chiney e gamad bay u Kadesh, nib binaw ni bay ko
mathil ko nam rom. 17 Mu runguymad nggu milekaggad u lan e nam rom nggu warod
ko gin ni gamad be sor ngay. Gamad nge garbaw romad e dab gu thum'gad nga wuru'
e kanawo' fa gu warod nga daken e milay' rom ara woldug rom ni *grapes*, ma dab gu
unumed e ran ko pi luwed rom. Bay gu warod u kanawo' nggu warod nga wuru' e nam
rom."
18 Me fulweg piyu Edom ni lungurad, "Dab gu paged gimed ngam bad ngam marod u lan
e nam romad! Fa'an gimed ra yib ma gamad ra m'ag e mael ngomed."
19 Me ga'ar piyu Israel, "Bay gu warod u kanawo', ma gamad nge gamanman romad e
fa'an gamad ra unum e ran romed ma gamad ra pi' puluwon, kemus ni nggu bad u lan
e nam romed nggu warod nga baraba'."

20:2 Exo 17:1–7 * **20:13** MERIBAH: Fan e re ngachal ney ni Hebrew e "togopluw."

20 Miki ga'ar piyu Edom, "Dabiyag!" Me yib e salthaw rorad nib pire' ni ngar maelgad
ngak yu Israel. 21 Me cheal yu Israel ngar sorgad ngabang, ni bochan e dabi pag yu Edom
yu Israel ngar milekaggad u lan e nam rorad.

Aron ni yim'

22 Me chuw yu Israel u Kadesh ngarbad ko burey ni Hor 23 ni bay ko mathil nu Edom.
Me ga'ar SOMOL ngak Moses nge Aron u rom, 24 "I Aron e dabi yan ngalan fare nam ni
gu micheg ni bay gu pi' ngak yu Israel; ya nge yim' ni bochan e mu togopluwgow ko tin
gog ni ngam rin'ew u Meribah. 25 Mu fek Aron nge fare mo'on ni fak ni Eleazar ngam
marod nga daken e burey ni Hor, 26 ma ga chuweg e mad ko prist u daken Aron nga
mon' nga daken Eleazar. Ya Aron e nge yim' u rom." 27 Me rin' Moses ni bod nike yog
SOMOL ngak. Miyad yan nga daken e burey ni Hor ni be guyrad piyu Israel ni gubin,
28 me chuweg Moses e mad ko prist u daken Aron me yin' nga daken Eleazar. Me yim'
Aron u rom u daken p'ebugul e burey, me sul Moses nge Eleazar u daken fare burey
nga but'. 29 Ma fa'ani nang yu Israel nike yim' Aron, ma yad gubin nra mowaw niged ni
guyey e rran.

21

Piyu Israel nra gelgad ngak yu Kanaan

1 Pilung nu Arad, ni be' u Kanaan ni i par ko ley ni yimuch e nam nu Kanaan, e fa'ani
rung'ag ni be yib piyu Israel u Atharim, me m'ag e mael ngorad nge kol boch i yad. 2 Me
micheg piyu Israel bbugithin ngak SOMOL ni lungurad, "Fa'an ga ra pi' e pi girdi' ney nga
pa'mad ma ri gamad ra gathey e pi binaw rorad." 3 Me rung'ag SOMOL e meybil rorad
me ayuwegrad ngar gelgad ngak piyu Kanaan. Me thang yu Israel owcherad miyad
kirebnag e pi binaw rorad, miyad tunguy yu Hormah* ko gin'em.

Fare Porchoyog nni ngongliy ko bronze

4 Me chuw piyu Israel ko burey ni Hor ngranod ko fare pa' i kanawo' ni yan ko fa gi
day ni *Red Sea*, ni fan e ngar liyeggad u wuru' yu Edom. Ma nap'an ni yad be yan ma
dakiyag ni ngar gum'an niged yad, 5 miyad non nib togopluw ngak Got nge Moses ni
lungurad, "Mangfan ni mfekmad u Egypt ni nggu m'ad u roy u daken e re gi ted ney
ndariy e ggan nge ran riy? Ya kar gu dabuyed e tiney e ggan ni gamad be kay!" 6 Me
pi' SOMOL e porchoyog ni bay e yub u l'ugunrad ngarbad nga fithik' piyu Israel, me
k'ad e porchoyog bo'or i yad ngarm'ad. 7 Me yib e girdi' ngak Moses me lungurad, "Kug
denengad ya kug nonod nib togopluw ngak SOMOL nge gur. Mu meybil nagmad ngak
SOMOL nge chuweg e pi porchoyog ney romad." Ma aram me meybil Moses ni fan ko
fapi girdi'. 8 Me yog SOMOL ngak Moses ni nge ngongliy ba porchoyog ni wasey nge
tay nga p'ebgul ba ley i gek'iy ni fan e nge k'ad e porchoyog be' ni yan i changar ko re
porchoyog ni wasey nem ma dabki yim'. 9 Me ngongliy Moses ba porchoyog ko wasey
ni *bronze* nge tay nga p'ebgul ba ley i gek'iy nge suweg ngalang. Mra k'ad e porchoyog
be' me yan i sap ko re porchoyog ni *bronze* nem ma dabki yim'.

Milekag i yan nga Moab

10 I yan piyu Israel ngranod ra n'ufed e *Tent* rorad nga Oboth. 11 Tomuren nra chuwgad u
Oboth, mranod ra pired nga Abarim ni bang i daken e ted ni bay ngalan e ngek ko binaw
nu Moab. 12 Miyad chuw u rom ngranod ra pired ngalan e loway u Zered. 13 Mu ku ra
chuwgad u rom ngranod ra pired nga ba' ni lel'och e Lul' nu Arnon, ni bang i n'en ni go'
garger nib wub ngalan e binaw nu Amor. (Arnon e mathil u thilin yu Moa ngu Amor.)
14 Iraram fan ni *Fare Babyoren e Mael rok* SOMOL e ga'ar riy ". . . fare binaw nu Waheb

* **21:3** HORMAH: Fan e re ngachal ney ni Hebrew e "mogothgoth."

u lan yu Sufah, nge fapi loway; fare Lul' nu Arnon, 15 nge yungi n'en nib log ngalan e
yupa' i loway nib wub i yib ko binaw nu Ar me yan u rom ko mathil nu Moab."
16 Mu ku ra chuwgad u rom ngranod ngabang i n'en ni yima yog yu Wells ngay, ni aram
e gin ni ga'ar SOMOL riy ngak Moses, "Mu kunuy e girdi' nga ta'bang, ma bay gu pi' e ran
ngorad." 17 Aram e ngiyal' ni yin' e girdi' nu Israel e re tang ni ba'aray:
"Luwed mu pi' e ran;
Ma bay gun'ed tangin —
18 Fare luwed ni fu'og e pumo'on ni fak e pilung,
Nge pi'in yad ma yog e thin,
Nni ker ngab sog ko pilung
Nge pi sog rorad."
Miyad chuw u daken e ted ngranod nga Mattanah, 19 miyad chuw u rom ngranod nga
Nahaliel, mranod u Nahaliel nga Bamoth, 20 miyad yan u Bamoth nga loway ko binaw
nu Moab, u to'oben p'ebgul e Burey nu Pisgah, ni yira guy riy daken e ted.

Pilung Sihon nge Pilung ni Og e ra Waergow (Deuteronomy 2:26—3:11)

21 Me pi' yu Israel e thin ngak Sihon ni Pilung nu Amor nra ga'argad: 22 "Mu pagmad
nggu warod u lan tafnam; dab gu thum'gad nga daken e flang rom fa milay' rom; ma dab
gu unumed e ran ko luwed rom; nggu warod u Kanawo' ko Pilung, nge taw ko ngiyal' ni
kug thumurgad u daken tafnam." 23 Machane Sihon e de pag yu Israel ni nga ranod u lan
tafen. I kunuy e pi salthaw rok nga ranod ngak piyu Israel nga daken bang i ted, rabad
nga Jahaz ngar chamgad ngak yu Israel. 24 Ma piyu Israel e rli'ed bayo'or e salthaw ko
mael ngar koled e binaw rorad ni tabab ko Lul' nu Arnon nge yan u rom nga Jabbok, nge
mus ko Ammon, ni bochan e mathil nu Ammon e bfel' rogon ni yima matanagiy. 25 Ma
aram me kol e girdi' nu Israel urngin e binaw rok piyu Amon, nib mu'un yu Heshbon
ngay nge urngin e yochi binaw nib liyeg, ngar pired riy. 26 Heshbon e tafen e pilung ko
Amorite ni aram Sihon ni Pilung, ni fa'ani cham ko fabin ni immoy e pilung u Moab nge
kol urngin e binaw rok ni ga'ngin ni yan nge mda ko Lul' nu Arnon. 27 Aramfan ni yon'
fapi girdi' nma tung tang e tang ni ga'ar,
"Moy nga Heshbon, ko binaw rok Sihon ni Pilung!
Gamad ba'adag ni ngan fal'eg bayay ngki sul nga rogon.
28 Immoy bingyal' ni re binaw nem nu Heshbon
e yan e salthaw rok Sihon riy nga m'on ni gowa ba nifiy;
I gathay fare binaw nu Ar u lan yu Moab
Me ful' e yochi burey ni bay nga talang u Arnon.
29 Gafgow gimed e girdi' nu Moab; gimed e pi'in gimed be tayfan Kemosh e kam awgad
nga fithik' e kireb!
Fare got romed e ke pag e pumo'on kar malethaygad,
ma pi'in ni ppin e kar manged kalbus ko pilung nu Amor.
30 Ma chiney e kan thang mit e pi'in owcharad,
Ni mus u Heshbon nge yan nga Dibon,
me yan u rom nga Nashim nge yan nga Nofah, u charen yu Medeba."
31 Ma aram me dumow yu Israel u daken e binaw nu Amor ngar pired riy, 32 me l'oeg
Moses boch e pumo'on ni nga ranod ngar gayed e re kanawo' ni bfel' ni ngar chamgad
ko fare binaw nu Jazer. Ma aram me kol yu Israel yu Jazer ngar thabay niged e pi yochi
binaw u langgin ngar tulfed e pi Amor ni yad ma par u rom.
33 Ma aram me cheal yu Israel ngranod ko kanawo' i yan nga Bashan, ma Og ni Pilung
nu Bashan e rabad e salthaw rok ni ngar chamgad ngorad u Edrei. 34 Me ga'ar SOMOL
ngak Moses, "Dab mu tamdag ngak. Ya kug pi' ngom ni ngam gel ngak, nge urngin e

girdi' rok, nge binaw rok; mu rin' ngak e n'en nim rin' ngak Sihon, ni fare pilung ko Amor ni i gagiyeg u Heshbon." 35 Ere thang yu Israel e fan rok Og, nge pifak ni pumo'on, nge urngin e girdi' rok, nde aw bagyad, ma aram miyad tafnay fare binaw rok.

22

Pilung nu Moab ni mol'og ni nge yib Balaam

1 Me yan piyu Israel ra pired nga Moab ngalan bang i tafelfel', ni bay ko ngek u Jordan, ma ba'nem riy e yu Jeriko.
2 Ma fa'ani guy Balak ni Pilung ni fak Zippor e n'en nike rin' yu Israel ngak e pi Amor, 3 me ir nge urngin e girdi' nu Moab e rrusgad ngak yu Israel, ya yad pire'. 4 Piyu Moab e lungurad ngak e pi'in yad ma yog e thin rok piyu Midian, "Pi girdi' nem ni aram farad yo'or e dabi n'uw nap'an miyad kirebnag urngin ban'en ni bay u to'obdad, ni bod ba garbaw ni kay e pan u bang nge mu'nag." Me l'oeg Balak ni Pilung 5 e girdi' ni ngranod ra pininged Balaam ni be' nib mo'on ni fak Beor ni bay u Pethor nib chugur ko lul' ni Eufrates ni bay u lan e nam nu Amaw. Ba'aray e thin nra feked i yan ngak: "Gu ba'adag ni ngam nang ni girdi'en ba nam ni plo' e karbad u Egypt; ma girdi' riy e kar wergad nga gubin yang ma sana bay ra feked e nam romad. 6 Yad bo'or ngomad, ere moy ngam yibil ngam bucheg wa'athrad, ma aram e sana rayag ni gu gelgad ngorad ma gamad tulufrad ngar chuwgad ko nam romad. Gu manang ni pi'in ga ra yibilay ni nge fel' wa'athrad e ra fel' wa'athrad, ma pi'in ga ra bucheg wa'athrad e ra buch wa'athrad."
7 Me fek e pi'in yad ma yog e thin rok piyu Moab nge piyu Midian puluwon e buch wa'athan ni nge tay Balaam ngak yu Israel miyad yan ngak Balaam, miyad yog e thin rok Balak ngak. 8 Me ga'ar Balaam ngorad, "Mpired u roy e nep' ney, me gabul mu gog ngomed e tin nike yog SOMOL ngog." Me par fa pi'in yad ma yog e thin u Moab rok Balak.
9 Me yib Got i fith Balaam ni ga'ar, "Mini' e pi pumo'on nir ni kar pired rom?"
10 Me fulweg ni ga'ar, "Balak ni Pilung nu Moab e ke l'ograd karbad ngog ni nga rogned ngog 11 ni bay bogi girdi' ni karbad u Egypt ni kar weargad u daken e nam ni ga'ngin. Ba'adag ni nggu yibil nggu bucheg wa'athrad, nge yag ni m'ag e mael ngorad me tulufrad ngar chuwgad."
12 Me ga'ar Got ngak Balaam, "Dab mu'un ngak e pi pumo'on nir, ma dab mu bucheg wa'athan e girdi' nu Israel, ya kug fal'eg wa'athrad."
13 Me kadbul me yan Balaam ngak fapi mol'og rok Balak me ga'ar, "Mu sulod nga tafenmed; ya keyog SOMOL ndab gu un ngomed." 14 Miyad sul ngak Balak ngar weliyed ngak nike yog Balaam ndabi un ngorad.
15 Me l'oeg Balak yugu boch e pi'in yad ma yog e thin, ni kar yo'orgad ma yad ba tolang ngak e pi'in ka'e l'ograd. 16 Miyad yan ngak Balaam ngar weliyed e thin rok Balak ngak ni lungurad, "Wenig ngom, dab mu siyeg ni nga mub! 17 Ba ga' puluwon ni gu ra pi' ngom, ma demturug e tin ga ra yog ma gu ra rin'. Wenig ngom, moy ngam bucheg wa'athan fapi girdi'."
18 Me fulweg Balaam ni ga'ar, "Ra pi' Balak ngog urngin e silber nge gol ni bay u naun rok, ma dabiyag ni nge dab gu fol ko thin nike yog SOMOL ni Got rog ni mada' ko tin ba'achig ban'en ma gu ra fol riy. 19 Machane wenig ngomed mpired u roy e nep' ney ni bod ni rin' fa tinem e girdi', ya ngug guy ko ra yog SOMOL yugu ban'en ngog fa dangay."
20 Me nep' me yib i ga'ar Got ngak Balaam, "Fa'anra ke yib e pi cha'nir ni ngam un ngorad, me ere mfal'eg rogom ngam un ngorad, machane kemus ni tin ni nggog ngom e ngam rin'." 21 Me kadbul me af Balaam nga daken e gamanman rok ni dongki nga ranod fapi girdi' ni yad ma yog e thin u Moab.

Balaam nge dongki rok

22 Me damumuw Got nike un Balaam ko yan, ma fa'ani yan Balaam nike af nga daken e
dongki rok, nike un fa gal tapigpig rok ngak, me sak'iy fare engel rok SOMOL ngalan
e kanawo' ni nge ning e kanawo' ngak. 23 Ma fa'ani guy fare dongki fare engel nib
sak'iy u rom ni bay ba saydon u pa', me thum' nga wuru' e kanawo'. Me toy Balaam
fare gamanman me fulweg ngalan e kanawo'. 24 Me yan fare engel rok SOMOL i sak'iy
ngabang nrib wen'in e kanawo' riy, ni yan u thilin l'agruw yang i woldug ni *grape* ni
bay e yoror ni malang u baraba' ngu baraba'. 25 Me guy fare dongki fare engel me
yan i aw ko yoror nge me'echthal ay Balaam. Me toy Balaam fare dongki rok bayay.
26 Miki yan fare engel rok SOMOL boch nga m'on nge yan i sak'iy ngabang nib wen'in
e kanawo' riy ni dabiyag ni nge yib fare gamanman nge yan u charen. 27 Ma fa'ani guy
fare gamanman fare engel, me pag ir nga but'. Me ri damumuw Balaam nge toy e sog
rok ko fare gamanman. 28 Me gagiyegnag SOMOL fare dongki nge welthin ni bod ba
girdi', me ga'ar ngak Balaam, "Be mang e ren'en nib kireb ni kug rin' ngom? Mangfan
ni nga dalip yay ni kam toyeg?"
29 Me ga'ar Balaam, "Bochan e ga be darifan nigeg! Fa'an mang e bay ba saydon rog ma
kug thang e pogofan rom."
30 Me ga'ar fare dongki, "Mog, gathi gag fare dongki rom ni ga ma af nga daken ni
n'umngin nap'an e yafos rom ke mada' ko chiney? Mog, ka'a gu rin' e bine' e pa' ngom?"
Me ga'ar Balaam, "Danga'."
31 Me gagiyegnag SOMOL Balaam nge guy fare engel nib sak'iy u rom ni bay e saydon
rok; me paraw Balaam nga but'. 32 Me ga'ar fare engel ngak, "Mangfan ni nga dalip yay
ni kam toy e dongki rom? Ya ku gub ni nggu ning e kanawo' ngom, ya susun e dab mu'un
ko re milekag ney. 33 Machane dongki rom e guyeg me pilo' rog ni dalip yay. Fa'an mang
e de rin' ma kug thang e pogofan rom, mu gu pag ndab gu li'."
34 Me fulweg Balaam ni ga'ar, "Kug denen. Da gu nang ni ka mub mu sak'iy ngalan e
kanawo' ni ngam talegeg; machane fa'anra de fel' u wun'um ni nggu wan me ere nggu
sul nga tafnag."
35 Me ga'ar fare engel, "Mu un ngak e pi pumo'on nir ngam marod, machane kemus ni
tin ni nggog ngom e ngamog." Me un Balaam ngorad ngranod.

Balak ni felan' nike yib Balaam

36 Fa'ani rung'ag Balak ni be yib Balaam, me yan i mada'nag nga Ar, nib binaw u charen
e Lul' ni Arnon ni bay ko mathil u Moab. 37 Me ga'ar Balak, "Fa'an gu pi' e thin nge yib
ngom ni ngamub, ma mangfan nda mub? Mog, mu leamnag ndabiyag ni gu pi' puluwon
ngom ni bfel'?"
38 Me ga'ar Balaam, "Ku gub, machane dariy gelngig ni nggog ban'en. Kemus ni thin ni
bayi tay Got nga l'ugunag e ir e bay gog." 39 Me un Balaam ngak Balak ngranow ko fare
binaw nu Huzoth. 40 Me li' Balak e garbaw nge saf me pi' boch e ufin riy ngak Balaam
nge pi tolang ni yad be un ngak.

Bin som'on e yi'iy rok Balaam

41 Me kadbul me fek Balak Balaam ngranow nga bang nib tolang u Bamoth Baal. Yu rom
e ra changar Balaam riy me guy boch piyu Israel.

23

1 Me ga'ar ngak Balak, "Mu ubung medlip i altar u roy, ma ga fek medlip e garbaw ni
pumo'on nge medlip e saf ni pumo'on i yib ngog."
2 Me rin' Balak ni bod ni kanog ngak, ra reb fapi altar miyow pi Balaam e maligach u
daken ni reb e garbaw ni pumo'on nge reb e saf ni pumo'on. 3 Me ga'ar Balaam ngak
Balak, "Mpar u roy u to'oben e maligach rom ni mo'oruf, mu gu wan ngug guy ko ra yib
SOMOL ni nggu mada'gow fa dabi yib. Bay gu weliy ngom e tin bayi yog ngog." Me yan

ni go' ir nga daken p'ebgul bochi burey, 4 me yib Got ngar mada'gow. Me ga'ar Balaam
ngak, "Medlip e altar ni kug ubung nra reb ma kug maligachnag u daken reb e garbaw
ni pumo'on nge reb e saf ni pumo'on."
5 Me yog SOMOL ngak Balaam e n'en ni nge yog me l'oeg nge sul ngak Balak ni nge yog
e thin rok ngak. 6 Ma aram me sul me pir'eg Balak ni kab sak'iy u charen e maligach rok
ni mo'oruf ni yad urngin e pi tayugang' nu Moab.
7 Me weliy Balaam e re yi'iy ni ba'aray ngak:

"Balak ni Pilung nu Moab e ke fekeg
u Syria, ko fapi burey ni bay ko ngek
ni be ga'ar, 'Moy ngam weliy e yi'iy,
ngam bucheg wa'athan e girdi' nu Israel.'
8 Uw rogon ni nggu bucheg wa'athan be' ndawori bucheg Got wa'athan,
fa nggu weliy murung'agen e gechig ni fa'anra dawori yog Got?
9 Kug par u p'ebugul e war kug guyrad;
kug par u daken e burey kug yaliyrad.
Yad girdi'en ba nam ni yad be par ni go' yad;
yad manang nike fal'eg Got wa'athrad nib thil nga yugu boch e nam.
10 Pi'in owchen yu Israel e yad bod e fiyath,
yad pire' ndabiyag i the'egrad.
Mu pag nggu museg e pi rran rog ni bod reb e girdi' rok Got;
Mu pag nggum' u fithik' e gapas ni bod rogon e pi'in yad mmat'aw."
11 Me ga'ar Balak ngak Balaam, "Be mang e biney ni kam rin' ngog? Kug piningem
ngaray ni fan e ngam yibil ngam bucheg wa'athan e pi to'ogor rog, ma n'en ni kam rin'
e kam fal'eg wa'athrad."
12 Me fulweg Balaam ni ga'ar, "Kemus ni thin nike yog SOMOL ngog e rayag ni gog."

Bin l'agruw e yi'iy rok Balaam

13 Me ga'ar Balak ngak Balaam, "Mu un ngog ngdarow ngabang ni ga ra par riy ma
kemus ni boch piyu Israel e ga ra guyrad. U rom e ngam yibil riy ngam bucheg
wa'athrad." 14 Me fek ngranow nga daken bangi flang u Zofim ni bay u p'ebgul e Burey
ni Pisgah. Miki ubung medlip e altar u rom, mra reb fapi altar miki maligachnag reb e
garbaw ni pumo'on nge reb e saf ni pumo'on u daken.
15 Me ga'ar Balaam ngak Balak, "Mu sak'iy u to'oben e maligach rom ni mo'oruf, mu gu
wan aram nggu mada'gow Got."
16 Me yib SOMOL ngak Balaam me yog ngak e n'en ni nge yog, me l'oeg nge sul ngak
Balak ni nge weliy e thin rok ngak. 17 Me sul me pir'eg Balak ni kab sak'iy u to'oben e
maligach rok ni mo'oruf ni yad fapi tayugang' nu Moab. Me fith Balak ngak e n'en nike
yog SOMOL, 18 me weliy Balaam e re yi'iy ni ba'aray ngak:
"Balak ni fak Zippor, moy
ngam telim ko n'en ni nggog.
19 Got e gathi bod e girdi', nma ban;
Gathi ba girdi' nma thiliyeg laniyan'.
Tin nma micheg ni nge rin' e ma rin';
Ra non ma kem'ay i ngongliy.
20 Keyog Got ngog ni nggu fal'eg wa'athay,
Ma nap'an nra fal'eg Got wa'athay, ma dabkiyag ni nggu rin' ban'en ngay.
21 Kug guy ndariy e buch wa'athan ara kireb ni nge yib ngak yu Israel.
I SOMOL ni Got rorad e bay rorad;
yad be tolulnag ni Ir e pilung rorad.
22 I Got e ke fekrad nga wuru' yu Egypt;

Ma cham ni pa'rad ni bod rogon ba garbaw ni pumo'on nib damumuw.
23 Dariy ba mmotokan ara bmit e pig,
Nra yib angin ko nam nu Israel.
Chiney e bayi yog e girdi' murung'agen yu Israel ni bayi lungurad,
'Mu sapgad ko tin nike rin' Got!'
24 Yu Israel e bod ba layon nib gel:
Ni dabi toffan nge mada' ko ngiyal' nike popof ke longuy
Ma ke unum racha'en e pi'in nike li' kem'."
25 Ma aram me ga'ar Balak ngak Balaam, "Kam siyeg ni ngam yibil nge buch wa'athan e girdi' nu Israel, machane ku da mfal'eg wa'athrad!"
26 Me fulweg Balaam ni ga'ar, "Gathi gog ngom faram nthingar gu rin' urngin e tin keyog SOMOL ngog?"

Bin dalip e yi'iy rok Balaam

27 Me ga'ar Balak, "Moy, ngdarow nga yug bang, ya sana ra fel' u wan' Got ni nge pagem ngam yibil ngam bucheg wa'athrad u rom ni fan ngog." 28 Me fek Balak Balaam nga p'ebugul e burey ni Peor, ni yira par riy ma yibe guy daken e ted ni *desert*. 29 Me ga'ar Balaam ngak, "Mu ubung medlip e altar u roy, ma ga fek medlip e garbaw nge medlip e saf i yib ngog." 30 Me rin' Balak ni bod nike yog ngak, mra reb e e pi altar nem me maligachnag reb e garbaw ni pumo'on nge reb e saf ni pumo'on u daken.

24

1 Ngiyal' nem e kenang Balaam ni ba'adag SOMOL ni nge fal'eg wa'athan yu Israel, ma aram ma daki yan ni nge mada'nag SOMOL ni bod fa yu yanem. Me sap nga daken e ted ni *desert* 2 me guy piyu Israel ni kar n'ufed e *Tent* rorad nra reb e ganong ma ke par nga bang. Me gagiyegnag fare kan nthothup rok Got Balaam, 3 me weliy e re yi'iy ni ba'aray:

"Thin rok Balaam ni fak Beor,
thin rok fa'anem ni kan bing owchen,
4 mrayag ni nge rung'ag e n'en ni be yog Got;
nni piliyeg e changar rok me guy e tin
nike dag Got ngak, ni Got ni Gubin ma Rayag Rok.
5 Rib fel' e pi *Tent* rok yu Israel,
6 ni bod yu thal i gek'iy ni palm nib k'af,
ara yungi woldug ni bay u to'oben e lul,
ni bod e gek'iy ni *aloes* ni SOMOL e ke yung,
ara gek'iy ni *cedar* ni bay u to'oben e ran.
7 Pire' e n'uw nra aw ko nam rorad,
miyad yung awochngin e woldug rorad ko milay' nike aw e n'uw ngay.
Pilung rorad e ra ga' buguwan ngak Agag,
ma gagiyeg ni ngi i tay e bay i ga' i yan.
8 Got e fekrad nga wuru' yu Egypt;
me cham ni fan ngorad ni bod rogon ba garbaw ni pumo'on ni damumuw.
Yad ma ful' e pi to'ogor rorad,
miyad bilbilig yilrad, miyad tet'ar gan e gat'ing rorad.
9 Yu Israel e bod ba layon nib gel;
ra be mol ma dariy be' nra ga'aran' ni nge pug.
En nra fal'eg wa'athan yu Israel e ra fel' wa'athan,
ma en nra bucheg wa'athan yu Israel e ra buch wa'athan."

24:9 Gen 49:9

10 Me unguy Balak e tug ni kari damumuw me ga'ar ngak Balaam, "Kug piningem ni
ngam yibil ngam bucheg wa'athan e pi to'ogor rog, machane nga dalip yay ni kam
fal'eg wa'athrad. 11 Ere mu sul nga tafnam! Kug micheg ngom ni bay gu pi' puluwom
nib tolang, ma SOMOL e de pagem ni ngam rin' e tin ku gu ning ngom, are dab ni pi'
puluwom."
12 Me fulweg Balaam ni ga'ar, "Gog ngak fa picha' ni mol'oegrad ngarbad ngog, 13 ni mus
ni fa'an ga ra pi' ngog urngin e silber nge gol ni bay u tabinaw rom, ma SOMOL ku ir e
gu ra fol rok. N'en ni kug weliy e rrogon nike yog ngog."

Bin tomur e yi'iy rok Balaam

14 Me ga'ar Balaam ngak Balak, "Chiney e nggu sul ngak e tirog e girdi', machane som'on
e nggog ngom e n'en ni bayi rin' e girdi' nu Israel ngak e girdi' rom ko tin bay yib e rran."
15 Ma aram me yog e re yi'iy ni ba'aray:

"Thin rok Balaam ni fak Beor,
thin rok fa'anem ni kan bing owchen,
16 nrayag ni nge rung'ag e n'en ni be yog Got,
ma en ni Th'abi Tolang e ma pi' ngak e tin nge nang; ni piliyeg e changar rok me guy e
tin
nike dag Got ngak, ni Got ni Gubin ma Rayag Rok.
17 Kug guy e tin bay nga m'on e rran,
ma kug guy yu Israel.
Ba' ba pilung ni bod ba t'uf ni ba ga' ram'en ni bayi sum rorad.
Rogon ba t'uf ni ba ga' ram'en e aram rogon ni bayi yib rok yu Israel.
Bayi li' e pi'in yad ma yog e thin rok yu Moab,
me thirif u but' urngin e pi'in yad ba uf ma yad ma togopluw.
18 Bayi gel ngak e pi to'ogor rok u Edom
me tafnay e nam rorad,
me par yu Israel ni be gel i yan.
19 Yu Israel e bay i yot'yot'rad nga but'
me thang owchen e pi'in yad ra magey."
20 Mi ni piliyeg e changar rok Balaam me guy piyu Amalek me weliy e re yi'iy ni ba'aray:
"Yu Amalek e immoy ni ir e ba th'abi gel u fithik' e pi nam,
machane bayi taw ko tomur min thirif u but'."
21 Mi ni piliyeg e changar rok me guy e pi Kenite me weliy e re yi'iy ni ba'aray:
"Gin ni gimed be par riy e bfel' rogon ni gowa dabi buch ban'en romed,
ni bod ba tafen e arche' ni bay u thilin e war nib tolang,
22 machane gimed e pi Kenite e bay ni thirifmed u but'
ko ngiyal' ni bayi fekmed yu Assyria ni kam manged kalbus."
23 Me weliy Balaam e re yi'iy ni ba'aray:
"Mini' e pi girdi' nem ni yad be mu'ulung ko lel'och?
24 Salthaw e bay ra afgad nga barkow u Cyprus ngarbad ni mael;
bay ra koled yu Assyria nge yu Eber,
machane bay nthang owcherad."
25 Me sul Balaam nga tafen, me yan Balak.

25

Girdi' nu Israel u Peor

1 Nap'an ni i camp piyu Israel u lan e loway u Acacia, metabab e pumo'on nu Israel
ngu'ur pired e ppin nu Moab u rom. 2 Pi ppin ney e ra pininged fapi pumo'on ni ngar
uned ngorad ngab madnom ko maligach, ni armegin ni yima tayfan fare got nu Moab

riy. Me un fapi pumo'on i kay garad miyad tayfan fare got 3 ni Baal u Peor. Ma aram
miri damumuw SOMOL ngorad 4 me ga'ar ngak Moses, "Mu fek gubin e pi lolugen epi
yuke girdi' nu Israel, ma ga fol rog, ngam li'rad ngarm'ad ni kab rran; ma aram e bay
i m'ay e damumuw rog ngak e girdi'." 5 Me ga'ar Moses ngak e pi tayugang' niyad ma
puf oloboch, "Ra bigmed me thang e pogofan rok gubin e pumo'on ko ganong rok ni un
i tayfan Baal u Peor."
6 Ma bay be' nib mo'on nu Israel ni fek be' ni bpin nu Midian nga langgin e *Tent* rok u
p'eowchen Moses nge gubin fapi girdi', ko ngiyal' ni ba'aram ni yad be siro' u fithik' e
meyor u langan e mab ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL. 7 Ma nap'an ni guy Finehas
nib mo'on ni fak Eleazer nib mo'on ni fak Aron ni prist, me sak'iy nge chuw u fithik' fare
ulung. Me yan i fek ba sarey, 8 nge lek dakan fare mo'on nge fare pin nga langgin fare
Tent, me pag fare sarey nge kuruf row ni yow l'agruw. Aray e n'en ni rin' me tal fare
misilpig nike gafgownag yu Israel, 9 machane re misilpig nem e ke li' 24,000 e girdi'.
10 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 11 "Bochan e n'en nike rin' Finehas, ma kem'aynag e
damumuw rog ngak e girdi' nu Israel. Ya deyag rok ni k'adan' ko tayfan ni yibe tay ngak
yug reb e got ni gathi gag, aramfan ni da gu thang owcharad u fithik' e damumuw rog.
12 Ere mog ngak ni nggu ngongliy reb e m'ag ko gapas u thilmow ni nge par ni aram e
pow riy e chiney i yan ngaram. 13 Ni ir nge pi'in bay yib ni owchen e ke duwgil ni yad e
prist ndariy n'umngin nap'an, ni bochan e de k'adan' ko togopluw ni yibe tay ngog, ni
aram fan ni kan n'agfan e denen ko girdi'."
14 Fithngan facha'nem nu Israel nni li' row fare pin nu Midian e Zimri nib pagel ni fak
Salu, ni ir e chitamngin reb e tabnaw u lan fare ganong rok Simeon. 15 Ma fithngan fare
pin e Kozbi. I Zur, e chitamngin, ni ir e mit e thin u bu'ulung i girdi' rok yuke girdi' nu
Midian.
16 Me l'oeg SOMOL Moses, 17 "Mu cham ngak piyu Midian, ngam thangrad, 18 ni bochan
e kireb ni ur rin'ed ngom u nap'an ni da ur yul'yul'gad ngom u Peor, nge bochan i Kozbi,
nli' nge yim' ko fa ngiyal' i n'em ni bay e misilpig u Peor."

26

Yan l'agruw e mathe'eg girdi'

1 Tomuren fare misilpig me ga'ar SOMOL ngak Moses nge Eleazar ni fak Aron, 2 "Mu
the'eggew e girdi' ko tabnaw u ga'ngin yu Israel, ni urngin e pumo'on nike gaman rliw'
e duw rok ngalang nrayag ni nge un ko mael." 3 Ma aram me non Moses nge Eleazar ni
prist ngak e girdi' u lan e tafel'fel' u Moab u charen e lul' nu Jordan ni bay yu Jeriko nga
barba' riy nra ga'argow, 4 "Mu the'eged e girdi' nike gaman e rliw' e duw rorad ngalang,
bod rogon ni yog SOMOL ni ngan rin'."
Ba'aray fa pi girdi' nu Israel nra chuwgad ko fare nam nu Egypt:
5 Fare ganong rok Reuben (Reuben e bin nganni' e pagel u fak Jakob): e fa yuke girdi' ni
Hanok, Pallu, 6 Hezron, nge Karmi. 7 Oren e pumo'on ko yuke girdi' ney e yad 43,730 u
gubin. 8 Ma pi'in owchen Pallu e Eliab 9 nge pifak Eliab ni pumo'on ni Nemuel, Dathan,
nge Abiram. (Irera' fagali'nem i Dathan nge Abiram ni mel'eg row ga'ngin yu Israel. Ni
kayow e ra tagopluw gow ngak Moses nge Aron miyow un ngak pichonggin Korah ngar
tagopluwgad ngak SOMOL. 10 Me mab e but' nge ful'rad, i Dathan, Abiram, nge Korah.
Ku aram e ngiyal' ni urfiy e nifiy 250 e pumo'on ni pichonggin Korah, me par nike yib
madgun ngak e tin kabay e girdi' nu Israel. 11 Machane pi pumo'on ni fak Korah e dan
li'rad.)
12 Fare ganong rok Simeon: e fa yuke girdi' ni Nemuel, Jamin, Jachin, 13 Zerah, nge Shaul.
14 Oren e pumo'on ko yuke girdi' ney e 22,200 u gubin.
15 Fare ganong rok Gad: e fa yuke girdi' ni Zefon, Haggi, Shuni, 16 Ozni, Eri, 17 Orod nge
Areli. 18 Oren e pumo'on ko yuke girdi' ney e 40,500 u gubin.

19-21 Fare ganong rok Judah: e fa yuke girdi' ni Shelah, Perez, Zerah, Hezron, nge Hamul.
(L'agruw e pagel u fak Judah, ni Er nge Onan e rm'ow u lan e binaw nu Kanaan.) 22 Oren
e pumo'on ko yuke girdi' ney e 76,500 u gubin.
23 Fare ganong rok Issakar: e fa yuke girdi' ni Tola, Puah, 24 Joshub, nge Shimron. 25 Oren
e pumo'on ko yuke girdi' ney e 64,300 u gubin.
26 Fare ganong rok Zebulun: e fa yuke girdi' ni Sered, Elon nge Jahleel. 27 Oren e pumo'on
ko yuke girdi' ney e 60,500 u gubin.
28 Fa gal pagel ni fak Josef e Manasseh nge Efraim, ni aram fa gal ganong ni Josef e
chitamangirow.
29 Fare ganong rok Manasseh. I Makir ni be' ni pagel ni fak Manasseh e ir e chitamngin
Gilead, ma yuke girdi' ni ba'aray e sum e ga' rorad rok Gilead: 30 ni aram fa yuke girdi'
ni lezer, Helek, 31 Asriel, Shekem, 32 Shemida, nge Hefer. 33 Zelofehad nib mo'on ni fak
Hefer e dariy e pumo'on ni fak, ma kemus ni go' ppin; ni fithingrad e Mahlah, Noah,
Hoglah, Milkah, nge Tirzah. 34 Oren e pumo'on ko yuke girdi' ney e 52,700 u gubin.
35 Fare ganong rok Efraim: e fa yuke girdi' ni Shuthelah, Beker, nge Tahan. 36 Fare ke
girdi' rok Eran e ra sumgad ko fare ke girdi' ni Shuthelah. 37 Oren e pumo'on ko yuke
girdi' ney e 32,500 u gubin.
Yu kaen ney e girdi' e ra sumgad ku Josef.
38 Fare ganong rok Benjamin: e fa yuke girdi' ni Bela, Ashbel, Ahiram, 39 Shefufam, nge
Hufam. 40 Fa yuke girdi' rok Ard nge Naaman e sum ko fare ke girdi' rok Bela. 41 Oren e
pumo'on ro yuke girdi' ney e 45,600 u gubin.
42 Fare ganong rok Dan: e fare ke girdi' rok Shuham, 43 ni oren e pumo'on riy e 64,400 u
gubin.
44 Fare ganong rok Asher: e fa yuke girdi' rok Imnah, Ishvi, nge Beriah. 45 Fa gal ke girdi'
ko Heber nge Malkiel e sum ko fake girdi' ni Beriah. 46 I Asher e ba' be' ni bpin ni fak ni
Serah fithingan. 47 Ma pumo'on ko yuke girdi' ney e 53,400 u gubin.
48 Fare ganong rok Naftali: e fa yuke girdi' rok Jahzeel, Guni, 49 Jezer, nge Shillem. 50 Oren
e pumo'on ko yuke girdi' ney e 45,400 u gubin.
51 Urngin e pumo'on nu Israel u gubin e 601,730.
52 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 53 "Ngam f'oth e binaw u daken e pi ganong nem, nib
m'ag ga'ngin nga urngirad. 54 Yungi binaw nib ga' yang e nge fanay e pi ganong nib yo'or
girdi'en, ma yungin ba'chig e binaw e nge fanay e pi ganong nib lich girdi'en; ra reb e pi
ganong nem ma nge yag ngak e binaw nib m'ag ga'ngin nga urngirad. 55 Ma ngan tay e
f'oth ko yungi binaw nem ni bod urngin yang fithngan fapi ganong ko chitamangirad.
56 Binaw ni nge milfan ngorad ni ngan f'oth e nge m'ag nga oren e tin nib yo'or e girdi'
riy nge tin nde yo'or."
57 Fare ganong ko Levi: e fa yuke girdi' rok Gershon, Kohath, nge Merari. 58 Pi'in
owcharad e bmu'un e pi tabnaw rok Libni, Hebron, Mahli, Mushi, nge Korah ngay. Ma
Kohath e chitamngin Amram, 59 ni le'engiy reb e bpin ni fak e Levi ni fithingan e Jokebed,
nni gargeleg u lan yu Egypt. Me diyennag l'agruw i pagel rok Amram ni Aron nge Moses
nge reb e bpin ni Miriam. 60 Me Aron e aningeg e pagel ni fak ni Nadab, Abihu, Eleazar,
nge Ithamar. 61 Me yim' Nadab nge Abihu ko fangiyal' nem ni fa'anra pi'ew e maligach
ko nifiy nde thothup u p'eowchen SOMOL. 62 Ma pumo'on ko Levi ni ta'reb e pul yangren
ngalang e yad 23,000 u gubin. Da ni unegrad ko methe'eg ko tin ba'aram e girdi' nu Israel
ni bochan e de yag bang e binaw nu Israel ngorad.
63 Irera' e picha' ni yoloy Moses nge Eleazar ni prist fithingrad nga babyor u nap'an ni
yow be mathe'eg girdi' u Israel ko fa gi tafel'fel' u Moab u charen e Lul' nu Jordan ni bay
yu Jeriko nga barba'. 64 Dariy ta'reb e pumo'on ni pag u gubin e pi'in ni yoloy Moses nge
Aron fithingrad e yay ni som'on e mathe'eg ntay u lan e ted ni *desert* u Sinai. 65 I yog

SOMOL ni yad gubin ni yad ra yim' u daken e ted, kemus ni Kaleb ni be' nib pagel ni fak Jefunneh nge Joshua ni be' nib pagel ni fak Nun e yow ra magey.

27

Pi ppin ni fak Zelofehad

1 I Mahlah, Noah, Hoglah, Milkah nge Tirzah e bogi ppin ni fak Zelofehad nib mo'on ni
fak Hefer nib mo'on ni fak Gilead nib mo'on ni fak Makir nib mo'on ni fak Manasseh
nib mo'on ni fak Josef. 2 Fapi ppin e ra bad ra sak'iygad nga p'eowchen Moses, nge
Eleazar ni prist, nge pilal' nge urngin e girdi' ni yad bay u langan e mab ko fare *Tent*
u p'eowchen SOMOL, ngar ga'argad, 3 "Chitmangimad e ke yim' u daken e ted, ma dariy
fak ni pumo'on. De cheg ngak pi chongin Korah, ni fa'anra togopluwgad ngak SOMOL;
denen rok e ir e yim' ni bochan. 4 Mangfan ni nge chuw fithingan e chitmangimad u
fithik' e girdi' nu Israel, bochan e dariy e pagel ni fak? Mu pi'ed e gin nge milfan ngomad
ko binaw rok girdi'en e chitamangimad."
5 Me fek Moses e n'en nike yog fapi ppin i yan ngak SOMOL, 6 me ga'ar SOMOL ngak, 7 "Ba
mat'aw e n'en keyog fapi ppin ni fak Zelofehad; mu pi' ngorad e binaw ni nge milsuwon
ngorad ulan tafen girdi'en e chitamangirad. Mu pag e gayog rok e chitamangirad nge
yan ngorad. 8 Mog ko girdi' nu Israel nra yim' be nib mo'on, ndariy e pagel ni fak, ma
ppin ni fak e nge tafnay tafen. 9 Ma fa'anra dariy e bpin ni fak ma walagen ni pumo'on
e nge tafnay tafen. 10 Ma fa'anra dariy e pagel ni walagen ma walagen e chitamngin ni
pumo'on e nge tafnay tafen. 11 Ma fa'anra dariy e pumo'on ni walagen e chitamngin,
ma be' ni girdi'en ni th'abi chugur ngak e nge tafnay tafen. Nge par u pa' nri tafen.
Motochiyel rog e ray, thangri fol piyu Israel riy."

Joshua nni duwgiliy ni nge yan nga luwan Moses
(Deuteronomy 31:1–8)

12 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mman nga daken e burey ni Abarim ngam sap nga
daken fare nam ni bay gu pi' ngak yu Israel. 13 Ga ra guy nge mu' ma ga yim' ni bod
Aron ni walagem, 14 ya gimew l'agruw nda mfolgow ko tin gog u daken e ted u Zin. Fa
ngiyal'nem ni i gun'gun' yu Israel nib togopluw ngog u Meribah mi gimew siyeg ni ngam
dagew u p'eowcherad nib pagan'mew nga gelngig nib thothup." (Meribah e fare alublub
ni bay u Kadesh u daken e ted nu Zin.)
15 Me meybil Moses ni ga'ar, 16 "SOMOL ni Got, ni gur e bay e pogofan rok urngin e girdi'
u pa'am, wenig ngom, mu turguy reb e pumo'on nrayag rok ni ngi i gagiyegnag piyu
Israel, 17 me yog ngorad e n'en ni ngu'ur rin'ed u fithik' e mael, ya nge dabi par e tirom
e girdi' ni bod e saf ndariy be' ni be gafaliyrad."
18 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Mu fek Joshua ni fak Nun, ya rayag rok, ma ga tay pa'am
nga daken lolugen ngam yibilay ngog. 19 Ngam fek nga p'eowchen Eleazar ni prist nge
yu Israel, mu rom u p'eowcherad ni yad gubin e ngamog riy nike yan nga luwam. 20 Ma
ga tay nge un ngom ko gagiyeg, ya ngi i fol urngin e girdi' nu Israel rok. 21 Bay i toer ngak
Eleazar ni prist, mi Eleazar e bay i maruwel ko fare *Urim* nge *Thummim*. Ara' rogon ni
bay i pow'iy Eleazar Joshua nge urngin e girdi' nu Israel u urngin e tin bay ur rin'ed."
22 Me rin' Moses ni bod rogon nike yog SOMOL ngak. Me fek Joshua i yib nga p'eowchen
Eleazar ni prist nge urngin e girdi' nu Israel, 23 me tay pa' nga daken lolugen me yog nike
yan Joshua nga luwan ni bod ni yog SOMOL.

28

Maligach ni yu Rran
(Exodus 29:38–46)

27:12 Deu 3:23–27; 32:48–52 **27:18** Exo 24:13

1 I motochiyel SOMOL ngak Moses, 2 ni nge gafaliy yu Israel ngar pi'ed ngak Got e ggan
ni maligach ni kan duwgiliy nib magan' ngay ko re ngiyal' i n'en ni kan turguy ni ngan
pi' riy.
3 Irera' e pi maligach ni ggan ni ngan pi' ngak SOMOL: maligach ni mo'oruf ni gubin
e rran, e l'agruw e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw rorow ni dariy bang u dowrow nib
kireb. 4 Ngan pi' e bin som'on riy ni kadbul, min pi' e bin migid ni blayal', 5 ra reb ma
bmu'un e maligach ni *grain* ngay ni l'agruw e pawn e *flour*, ni kan athkuy nga l'agruw e
pint e gapgep ni *olive* nth'abi fel'. 6 Irera' e maligach ni gubin e rran ni kan mu' i urfiy, ni
som'on e ni pi' ko Burey nu Sinai nib maligach ni ggan, ni bfel' bon u wan' SOMOL. 7 Ma
fare wayin ni maligach nib mu'un ko bin som'on e saf, e ngan pu'og l'agruw e *pint* riy
ko fare altar. 8 Ma bin l'agruw e saf ni ngan pi' ni blayal' e ta'reb rogon ko bin nni pi' ni
kadbul, nib dachug ko maligach riy ni wayin. Ku irera' reb e ggan ni maligach, ni bfel'
bon u wan' SOMOL.

Fare maligach ko

9 Rofen ni *Sabbath* e ngan pi' l'agruw e fak e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw yangarrow
ni dariy bang u dowrow nib kireb, nge aningeg e pawn e *flour* ni kan athkuy ko gapgep
ni *olive* ni ireram e maligach ni *grain*, nge fare maligach ni wayin. 10 Re maligach ney ni
mo'oruf e ngan pi' ko urngin e *Sabbath* nib dachug ko maligach ni yu rran nge maligach
ni wayin ni yagagen.

Fare maligach ko bin som'on e rran u reb e pul

11 Maligach ni mo'oruf ni ngan pi' ngak SOMOL u tabolngin reb e pul: l'agruw e garbaw
ni pumo'on ni kab bitir, ta'reb e saf ni pumo'on, medlip e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw
yangarrad, ni yad urngin ni dariy bang u dowrad nib kireb. 12 Maligach ni *grain*, e tin
th'abi fel e *flour* ni kan athkuy e gapgep ni *olive* ngay: yigagen reb e garbaw ni pumo'on
e nel' e pawn e *flour*; yigagen reb e saf ni pumo'on e aningeg e pawn; 13 mra reb fapi saf
ni kab bitir ma l'agruw e pawn e *flour* ni yigagen ni kan athkuy ko gapgep. Pi maligach
ni mo'oruf ney e bogi maligach ni ggan, ni bfel' bon u wan' SOMOL. 14 Bin rogon fare
wayin ni maligach e aningeg e *pint* e wayin nga reb fa gali garbaw ni pumo'on, ma dalip
pint ko fare saf ni pumo'on, ma l'agruw e *pint* nga reb fapi saf ni kab bitir. Irera' e gafal
ni fen fare maligach ni mo'oruf ko bin som'on e rran u gubin e pul u lan reb e duw. 15 Ma
gin nib dachug ko fare maligach ni mo'oruf u gubin e rran nge maligach ni wayin riy, e
ngan pi' reb e kaming ni pumo'on ni maligach ko denen.

Fapi maligach ko Madnom ko Flowa ndariy e Is riy (Levitikus 23:5-14)

16 Fare Madnom ko Paluk'af ni liyor ngak SOMOL e ngan tay ko rofen ni ragag nge
aningeg ko bin som'on e pul. 17 Ma bin ragag nge lal e rran e nge tabab fare madnom
ni medlip e rran mfini mus, nap'an e re madnom nem e go' flowa nni ngongliy ni dariy
e is riy e ir e ngan kay. 18 Bin som'on e rran ko fare madnom e ngam mu'ulunggad ni
fan ko liyor, ma dariy ba maruwel ni ngan rin'. 19 Min pi' ba maligach ni mo'oruf nib
ggan ngak SOMOL: ni l'agruw e garbaw ni pumo'on ni kab bitir, ta'reb e saf ni pumo'on,
nge medlip e fak e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw yangarrad, ni dariy bang u dowrad
nib kireb. 20 Min pi' ba maligach ni *grain* ni tin th'abi fel' e *flour* ni kan athkuy e gapgep
ni *olive* ngay: n'el e pawn riy nga reb fa gali garbaw ni pumo'on, aningeg e pawn riy
ko fare saf ni pumo'on, 21 ma l'agruw e pawn riy nga reb fapi fak e saf. 22 Ma ku yira pi'
reb e kaming ni pumo'on ni fen e maligach ko denen, ni irera' rogon i bangbengnag fare
machalbog ni fan ngak e girdi'. 23 Ngan pi' e pin'ey ni bang ko fare maligach ni mo'oruf ni
yima pi' ni kadbul. 24 Ni ku aram rogon ni ngan pi' ni medlip e rran ba ggan ni maligach

28:16 Exo 12:1–13; Deu 16:1, 2 **28:17** Exo 12:14–20; 23:15; 34:18; Deu 16:3–8

ngak SOMOL, nib m'ag u wan' bon. Ngan pi' e biney ni bang ko fare maligach ni mo'oruf
ni yu rran nge fare maligach ni wayin. 25 Mu gakgad ngam liyorgad u ta'bang ko bin
medlip e rran ma dab mu rin'ed ba maruwel.

Maligach ko Madnom ko T'ar Wom'ngin e Woldug
(Levitikus 23:15-22)
26 Re rran ni m'on ko Madnom ko T'ar Wom'ngin e Woldug, e aram e rofen ni ngam
pi'ed fare maligach ni *grain* ni kab be'ech ngak SOMOL, ma gimed e ngam mukun gad
nga ta'bang ni fan ko liyor, ma dariy ba maruwel ni ngan rin'. 27 Ngan pi' e maligach
ni mo'oruf ni bfel' bon u wan' SOMOL: l'agruw e garbaw ni pumo'on ni kab bitir, reb
e saf ni pumo'on, nge medlip e fak e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw yangarrad, ni yad
gubin ni dariy bang u dowrad nib kireb. 28 Min pi' e maligach ni *grain* ni tin th'abi fel'
e *flour* ni kan athkuy e gapgep ni *olive* ngay: n'el e pawn riy nga reb fa gali garbaw ni
pumo'on, ma aningeg e pawn riy ko fare saf ni pumo'on, 29 nge l'agruw e pawn riy nga
reb fapi fak e saf. 30 Ma ku yira pi' reb e kaming ni pumo'on ni fen e maligach ko denen,
ni irera' rogon i bangbengnag rogon fare machalbog ni nge tay e girdi'. 31 Ngan pi' e
pin'ey nge fare wayin ni maligach nib dachug ko fare maligach ni mo'oruf ni gubin e
rran nge maligach ni *grain*.

29

Maligach ni ngan pi' ko Madnom ko Be'ech e Duw
(Levitikus 23:23-25)
1 U lan e bin ni som'on e rran ko bin medlip e pul e ngam mu'ulunggad ni fan e liyor, ma
dariy ba maruwel ni ngan rin'. Rofen nem e ngu'un thoy e rappa'. 2 Ngan pi' e maligach
ni mo'oruf ngak SOMOL, ni bfel' bon u wan': ni ba garbaw ni pumo'on ni kab bitir,
ta'reb e saf ni pumo'on, nge medlip e fak e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw yangarrad,
ni dariy bang u dowrad nib kireb. 3 Min pi' e maligach ni *grain* ni tin th'abi fel' e *flour* ni
kan athkuy e gapgep ni *olive* ngay: n'el e pawn riy nga reb fa gali garbaw ni pumo'on,
aningeg e pawn riy ko fare saf ni pumo'on, 4 nge l'agruw e pawn riy nga reb fapi fak e
saf. 5 Ma ku yira pi' reb e kaming ni pumo'on ni fen e maligach ko denen, ni irera' rogon i
bangbengnag rogon fare machalbog ni nge tay e girdi'. 6 Ngan pi e pin'ey ni bang ko fare
maligach ni mo'oruf ni yu rran ko bin som'on e rran ko pul nib mu'un e *grain* ni yigagen
ngay, nge fare maligach ni mo'oruf ni gubin e rran nge yigagen ni *grain* nge wayin. Pi
ggan ney ni maligach e bfel' bon u wan' SOMOL.

Fapi maligach ko Yaran e Bayul
(Levitikus 23:26-32)
7 Mu'ulunggad nga ta'bang ni fan ko liyor e rofen ni ragag ko pul ni medlip; dab mu
koyed ba ggan ma dariy ba maruwel ni ngan rin'. 8 Ngan pi' e maligach ni mo'oruf ngak
SOMOL, ni bfel' bon u wan': reb e garbaw ni pumo'on ni kab bitir, reb e saf ni pumo'on,
nge medlip e fak e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw yangarrad, ni dariy bang u dowrad
nib kireb. 9 Min pi e *grain* ni tin th'abi fel' e *flour* ni kan athkuy ko gapgep ni *olive*: n'el
e pawn riy ko fare garbaw ni pumo'on, ma aningeg e pawn riy ko fare saf ni pumo'on,
10 nge l'agruw e pawn riy nga reb fapi fak e saf. 11 Ma ku yira pi' reb e kaming ni pumo'on
ni maligach ko denen, ni ba dachug ko fare kaming nni pi' ni bangbengin e machalbog
ni nge tay e girdi', nge fare maligach ni mo'oruf ni gubin e rran nge fare maligach ni
grain riy nge maligach ni wayin.

Maligach ko Madnom ko Nochi Naun
(Levitikus 23:33-44)

28:26 Exo 23:16; 34:22; Deu 16:9–12 **29:7** Lev 16:29–34

12 Mmokungad nga ta'bang ni fan ko liyor ko rofen ni ragag nge lal ko bin medlip e pul.
Ngam madnom niged e biney e madnom ni ngan liyor ngak SOMOL riy ni medlip e rran
ma dab ni rin' ba maruwel. 13 Ma bin som'on e rran riy e ngam pi'ed ba maligach ni
ggan ngak SOMOL, ni bfel' bon u wan: ni ragag nge dalip e garbaw ni pumo'on ni kab
bitir, l'agruw e saf ni pumo'on, nge ragag nge dalip pifak e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw
yangarrad, ni dariy bang u dowrad nib kireb. 14 Min pi' e maligach ni *grain* ni tin th'abi
fel e *flour* ni kan athkug e gapgep ni *olive* ngay: n'el e pawn riy nga reb fa pi garbaw
ni pumo'on, ma aningeg e pawn riy nga reb fa gali saf, 15 nge l'agruw e pawn riy nga
reb fapi fak e saf, nib mu'un ngay fare maligach ni wayin ni kan duwgiliy. 16 Ma ku yira
pi reb e kaming ni pumo'on ni fen e maligach ko denen. Mu pi'ed e pin'ey nib dachug
ko fare maligach ni mo'oruf ni gubin e rran nge maligach ni *grain* riy nge maligach ni
wayin.
17 Ma bin ni l'agruw e rran ngay e ngan pi ragag nge l'agruw e garbaw ni pumo'on ni kab
bitir, l'agruw e saf ni pumo'on, nge ragag nge aningeg pifak e saf ni pumo'on ni ta'reb e
duw yangarrad, ni dariy bang u dowrad nib kireb. 18-19 Mu pi'ed nib mu'un e tin ba'aram
e maligach ngay ni kan duwgiliy ni fen e bin som'on e rran.
20 Ma bin dalip e rran e ngam pi'ed ragag nge ta'reb e garbaw ni kab bitir, l'agruw e saf
ni pumo'on, nge ragag nge aningeg pifak e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw yangarrad, ni
dariy bang u dowrad nib kireb. 21-22 Mu pi'ed nib mu'un e tin ba'aram e maligach ngay
ni kan duwgiliy ni fen e bin som'on e rran.
23 Ma bin ni aningeg e rran e ngan pi' ragag e garbaw ni pumo'on, l'agruw e saf ni
pumo'on, nge ragag nge aningeg pifak e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw yangarrad, ni
dariy bang u dowrad nib kireb. 24-25 Mu pi'ed nib mu'un e tin ba'aram e maligach ngay
ni kan duwgiliy ni fen e bin som'on e rran.
26 Ma bin ni lal e rran e ngan pi' mereb e garbaw ni pumo'on ni kab bitir, l'agruw e saf
ni pumo'on, nge ragag nge aningeg pifak e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw yangarrad, ni
dariy bang u dowrad nib kireb. 27-28 Mu pi'ed nib mu'un e tin ba'aram e maligach ngay
ni kan duwgiliy ni fen e bin som'on e rran.
29 Ma bin ni nel' e rran e ngan pi' meruk e garbaw ni pumo'on ni kab bitir, l'agruw e saf
ni pumo'on, nge ragag nge aningeg pifak e saf ni pumo'on ni ta'reb e duw yangarrad, ni
dariy bang u dowrad nib kireb. 30-31 Mu pi'ed nib mu'un e tin ba'aram e maligach ngay
ni kan duwgiliy ni fen e bin som'on e rran.
32 Ma bin ni medlip e rran e ngan pi' medlip e garbaw ni pumo'on ni kab bitir, l'agruw e
saf nib pumo'on, nge ragag nge aningeg pifak e saf ni ta'reb e duw yangarrad, ni dariy
bang u dowrad nib kireb. 33-34 Mu pi'ed nib mu'un e tin ba'aram e maligach ngay ni kan
duwgiliy ni fen e bin som'on e rran.
35 Ma bin ni meruk e rran e ngam mu'ulunggad ni fan ko liyor ma dab ni maruwel. 36 Min
pi' e maligach ni mo'oruf nib maligach ni ggan ngak SOMOL, ni bfel' bon u wan': reb e
garbaw ni pumo'on ni kab bitir, reb e saf ni pumo'on, nge medlip i pifak e saf ni ta'reb e
duw yangarrad, ni dariy bang u dowrad nib kireb. 37-38 Mu pi'ed nib mu'un e tin ba'aram
e maligach ngay ni kan duwgiliy ni fen e bin som'on e rran.
39 Irera' fapi gafal nib l'ag rogon ko fapi maligach ni mo'oruf, maligach ni *grain*,
maligach ni wayin, nge maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi' ni ngam pi'ed ngak
SOMOL ko madnom riy ni kan turguy. Pin'ey e ngan dachuguy ko fapi maligach ni ngam
pi'ed ni nge lebug e n'en nni ognag ara pi maligach ni yugun leamnag ni ngan pi'. 40 Aram
me yog Moses ngak yu Israel urngin e tin ni yog SOMOL ni ngan rin'.

30

Fanow u murung'agen e pi Mow

29:12 Lev 23:34; Deu 16:13–15

1 I pi' Moses e tin ba'aray e fanow ko pi tayugang' ko fapi ganong nu Israel. 2 Nap'an nra
mow be' ni ognag ban'en ni nge pi' ngak SOMOL fa micheg ni nge taleg ir u ban'en, ma
thangri dabi pag e n'en nike micheg, ma thangri rin' urngin e tin ni yog ni nge rin'.
3 Fa'anra bay reb e rugod ni ku be par u tafen e chitamngin nike ognag ni nge pi' ban'en
ngak SOMOL fa micheg ni nge taleg ir u ban'en, 4 ma thangri rin' urngin e tin nike
ognag ni nge rin' ni fa'anra de togopluw e chitamngin ngay ko ngiyal' nike rung'ag
murung'agen. 5 Ma fa'anra siyeg e chitamngin ni dabki lebguy e n'en ni ognag ni nge
rin' ko ngiyal' nike rung'ag murung'agen, mrayag ni pag ni dabki rin'. Ma SOMOL e ra
n'ag fan rok, ni bochan e chitamngin e ke siyeg ni dabki rin' e n'en nike ognag ni nge
rin'.
6 Ma fa'anra be' ni bpin ni dawri mabgol e ognag ban'en, ni demturug ko ke fal'eg i
leamnag fa de fel' i leamnag rok, fa micheg ni nge taleg ir u ban'en, ma nap'an nra
mabgol, 7 ma thangri rin' urngin e tin ni ognag fa tin ni micheg ni fa'anra de togopluw
e pumo'on rok ngay ko ngiyal' nike rung'ag murung'agen. 8 Ma fa'anra siyeg e pumo'on
rok ni dabi lebguy e n'en ni ognag ko ngiyal' ni rung'ag murung'agen, mrayag ni pag ni
dabki rin'. Ma SOMOL e ra n'ag fan rok.
9 Be' nike yim' e pumo'on rok fa be' ni bpin nike chuw ko mabgol rok e thangri rin' urngin
e tin ke ognag ni nge rin' ma thangri taleg ir u gubin e tin ke micheg ni dabki rin'.
10 Ma fa'anra be' ni bpin nib mabgol nike ognag ban'en ni nge rin' fa ke micheg ni nge
taleg ir u ban'en ni dabki rin', 11 ma thangri rin' gubin ban'en ni ognag me taleg ir u
urngin ban'en nike micheg kemus ni fa'anra togopluw e pumo'on rok ngay ko ngiyal
nike rung'ag murung'agen. 12 Machane fa'anra siyeg e pumo'on rok ni dabi lebguy e
n'en ni ognag ko ngiyal' nike rung'ag murung'agen, ma rayag ni dabki rin'. Ma SOMOL
e ra n'ag fan rok ya pumo'on rok e ke taleg ni dabki rin' e n'en ni ognag. 13 Pumo'on rok e
bay mat'wun ni nge micheg fa nge taleg fare pin ni demturug ban'en ni ognag ir ngay fa
ke micheg ni dabki rin'. 14 Machane fa'anra, tomuren e rofen ni rung'ag murung'agen
ma dariy ban'en riy ni togopluw ngay, ma fare pin e thangri rin' urngin e tin ni ognag fa
micheg. Ya pumo'on rok e ke micheg ni nge rin' fare pin e tin ke ognag ya de togopluw
ngay ko rofen ni rung'ag murung'agen. 15 Ma fa'anra togopluw ko tin ke ognag fare pin
nike pag nap'an ma fare pumo'on rok e ra af machan nde lebug e tin ke ognag fare pin.
16 Irera' e pi motochiyel ni pi' SOMOL ngak Moses nib l'ag rogon ko tin ke ognag be' ni
bpin nib muchugbil ni kamapar u tafen e chitamngin fa be' ni bpin nib mabgol.

31

Fare Mael nib Thothup nib Togopluw nga Midian

1 I ga'ar SOMOL ngak Moses, 2 "Mu gechignag piyu Midian ko n'en ni kar rin'ed ngak e
girdi' nu Israel. Ma tomuren ni gra mu'nag e binem, ma bay mum'."
3 Ma aram me ga'ar Moses ngak e girdi', "Mu fal'eged rogomed ko mael, ya nge yag nim
chamgad ko Midian ni gechig rorad ko n'en nrin'ed ngak SOMOL. 4 Ra reb e ganong nu
Israel ma nge pi' reb e 1,000 riy nge yan ko mael."
5 Ere ra reb fapi ganong ma reb e 1,000 nni mel'eg riy, aram me yan i gaman 12,000 e
pumo'on ni nge yan ko mael. 6 Ma aram me pi'rad Moses ko mael u tan lungun Finehas
nib mo'on ni fak Eleazar ni prist, ni ir e i ayweg e pin'en nib thothup nge pi yabul ni
yima thoy ni pow u ban'en. 7 Miyad cham nga Midian, ni bod rogon ni yog SOMOL ngak
Moses, mra li'ed gubin e pumo'on, 8 nib mu'un fa lal i pilung nu Midian ngay: ni Evi,
Rekem, Zur, Hur, nge Reba. Ku ra li'ed Balaam ni fak Beor.
9 Me leag e girdi' nu Israel e ppin nu Midian nge bitir, miyad fek e garbaw nge yu ran' i
gamanman rorad, miyad fek u yargal urngin e tin falel' ban'en, 10 miyad urfiy gubin e
binaw nge *Tent* rorad. 11 Miyad fek urngin e chugom, nib mu'un e pi'in kalbus ngay nge

30:2 Deu 23:21–23; Mat 5:33

gamanman, 12 ngar feked i yan ngak Moses nge Eleazar nge girdi'en yu Israel, ni yad bay
ko tafel'fel' u Moab u puluwon yu Jeriko nga barba e lul' u Jordan.

Fare raba' i Salthaw ni sul

13 I Moses, Eleazar, nge gubin fa tin kabay e tayugang' ko ulung nu Israel e ranod nga
wuru' e gin yad be par riy ngar mada' niged fare raba' i salthaw. 14 Mri damumuw Moses
ko fapi tolang ko salthaw 15 me fithrad ni ga'ar, "Mangfan ni kam ted gubin e ppin ni
kabfos? 16 Gimed manang ni ppin e i fol ko n'en ni i yog Balaam u Peor ngar waliyed e
girdi' ndaki yul'yul' ngak SOMOL. Ni aram e ren'en ni girengiy e liliy nga daken e girdi'
rok SOMOL. 17 Ere chiney e ngam li'ed urngin e pagel nge urngin e ppin nike nang e
pumo'on, 18 machane dab mu thanged e pogofan rok urngin e bulyal nge ppin ni dawor
i nang e pumo'on nge par nike mil fanrad ngomed. 19 Chine' e urngin i gimed ni thang
reb e pogofan fa math nga ba ldow e thangri par nga wuru' e gin nma par yu Israel riy
ni medlip fen. Ma bin ni dalip e rran nge bin medlip fen e ngam be'ech niged gimed nge
ppin ni gimed e mu yag niged. 20 Thingar kumu be'ech niged urngin yang e mad romed
nge gubin ban'en nni ngongliy u keru' e garbaw, nge bunu'en e kaming fa ren."
21 I Eleazar ni fare prist e ga'ar ko fapi pumo'on ni kar sulod ko mael, "Irera' e pi gafal
ni pi' SOMOL ngak Moses. 22-23 Urngin e tin dabi yik, ni aram e gol, silber, *bronze*, wasey,
kobre', fa lead, e ngan be'echnag ni ngan laeg u mit e nifiy. Ma urngin e tin kabay e ngan
be'echnag ko ran ni fan ko machalbog. 24 Ma bin ni medlip fen ngay, e thingar mu maluk
niged e yung i mad romed; ma aram e gimed ra be'ech iip ma yira ni pagmed nga langgin
e gin be par yu Israel riy."

F'oth ko tin kan kol ko mael

25 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 26 "I gur nge Eleazar, e ngam unew ngak e pi tayugang'
ko ulung nu Israel, ngam the'eged urngin e tin kan kol, nib mu'un e kalbus ngay nge
gamanman. 27 Mi gimed f'oth ni l'agruw guruy ni ta'reb rogon, nib guruy e nge yan ko
salthaw ma ba guruy e nge yan ko ulung nu Israel. 28 Ma guruy nib milfan ko salthaw,
e ngan fek e tax riy ni fen SOMOL ni ta'reb u gubin e 500 e kalbus ma ku aram rogon
e garbaw, dongki, saf, nge kaming. 29 Min pi' ngak Eleazar ni prist ba f'oth nib mal'eag
nifen SOMOL. 30 Ma guruy ni kan pi ko tin kaba' e girdi' e ngan fek ta'reb u fithik' urngin
e yu wugem ko pi kalbus ma ku aram rogon ni ngan rin' ko garbaw, dongki, saf, nge
kaming. Min pi' ngak e pi *Levite* ni yad e ba milfan e *Tent* rok SOMOL ngorad." 31 I Moses
nge Eleazar e rrin'ew ni bod ni yog SOMOL ni ngan rin'.
32-35 Irera' babyoren e tin ni kol e salthaw u tan e mael, nib chagil ko tin kar ted ni nge
par rorad: 675,000 e saf nge kaming, 72,000 e garbaw, 61,000 e dongki, ma 32,000 e ppin
ni dawor i nang e pumo'on. 36-40 Baley ko fare f'oth ni yag ngak e salthaw e 337,500 e saf
nge kaming, ma 675 riy e tax nni pi' ngak SOMOL; 36,000 e garbaw rok e salthaw, ma
medlip i ragag nge l'agruw riy e tax nni pi' ngak SOMOL; 30,500 e dongki rok e salthaw,
ma nel' i ragag nge ta'reb riy e tax nni pi' ngak SOMOL; ma 16,000 e ppin ndawor i nang
e pumo'on ni nge milfan ko salthaw, ma guyey nge l'agruw riy e tax nni pi' ngak SOMOL.
41 Ere pi' Moses ngak Eleazar fare tax nib mel'eg ni f'oth ku SOMOL, aram rogon ni yog
SOMOL.
42-46 Bin f'oth rok e ulung nu Israel e ta'reb oren ko birok e salthaw: 337,500 e saf
nge kaming, 36,000 e garbaw, 30,500 e dongki, ma 16,000 e ppin ni dawor i nang e
pumo'on. 47 Biney e f'oth e fek Moses ta'reb u fithik' urngin e yu wugem ko pi kalbus
nge gamanman, ni bod ni yog SOMOL, ni ngan pi' ko pi *Levite* ni yad e ba milfan fare
Tent rok SOMOL ngorad.
48 Ma aram e pi'in ga' ko salthaw e ranod ngak Moses 49 ngar ga'argad ngak, "Siro', kug
the'eged e salthaw ni yad bay u tan pa'mad ma dariy baygad nike malog. 50 Ere kug feked
i yib e nunuw ni gol, ni armlet, bachel, luwow, talbuch, nge yukiy i churwo' nra bagmad

31:16 Num 25:1–9

ma tin ke fek. Ni nggu ognaged ngak SOMOL ni puluwon e yafos romad, ya ngi i yoror romad." 51 Me fek Moses nge Eleazar fapi gol, ni gubin ma go' bogi nunuw. 52 Tomalngin e re mukun nem ni pi' e pi ga' ko pi salthaw e ba yo'or ko 400 pawn. 53 Ma pi'in gathi yad fapi ga' ko salthaw e ra cha'ariyed e tin nra feked ko mael. 54 Ma aram me fek Moses nge Eleazar e gol i yan ko fare *Tent*, ya SOMOL e ngi i yoror ko girdi' nu Israel.

32

Fapi Ganong ko ngek ko Jordan
(Deuteronomy 3:12-22)

1 Gal ganong rok Ruben nge Gad e ba yo'or e gamanman rorad. Nap'an e raguyed feni fel' e binaw nu Jazer ngu Gilead ko chugol garbaw, 2 marabad ngak Moses, Eleazar, nge tin ba'ram e tayugang' ko ulung nu Israel ngar ga'argad ngorad, 3-4 "Re gin'ney nike ayweg SOMOL yu Israel kar pired ngay — ni pi binaw nu Ataroth, Dibon, Jazer, Nimrah, Heshbon, Elealeh, Sibmah, Nebo, ngu Beon — e bfel' ko chugol gamanman, ma gamad e bo'or e gamanman romad. 5 Ere wenig ngomed, mpi'ed e giney e but' nge milfan ngomad, ma dab mu tawasargad ngomad ni nggu th'abed e Lul' nu Jordan nga ba'nem nggu pired riy."
6 Me fulweg Moses ni ga'ar, "Gimed ba'adag ni ngam pired u roy mi gimed pag pi chongmed nu Israel ngranod ko mael? 7 Mang ni gimed be luf lanyan' e girdi' nu Israel ko th'um lul' nga ba'nem ko binaw nike pi' SOMOL ngorad? 8 Er rogon e n'en ni rin' pi chitmangimed u nap'an ni gu l'oegrad u Kadesh Barnea ni ngar lekagged e binaw. 9 Mranod i yan nga talang ko Loway nu Eshcol miyad guy fare binaw, machane fa'anra sulod, miyad l'uf lanyan' e girdi' ko yan ko fare binaw nike pi' SOMOL ngorad. 10 Me damumuw SOMOL e rofen nem me micheg bugithin ni ga'ar: 11 'Nggu micheg ni bochan e da ra yul'yul'gad ngog, are dakriy bagyad fapi pumo'on ni rliw' e duw rok ngalang ni chuw u lan yu Egypt nra yan nga langgin fare binaw ni gu ognag ngak Abraham, Isaac, nge Jakob.' 12 Ni urngin e girdi' nib mu'un ko ran'ey, kemus ni Kaleb ni be' nib mo'on ni fak Jefunneh ni reb e Kenizzite nge Joshua nib mo'on ni fak Nun; yow e ra pirew ni yow ba yul'yul' ngak SOMOL. 13 I SOMOL e par nib damumuw ko girdi' me digeyrad ngu'ur derawgad u daken e ted ni aningeg i ragag e duw nge taw ko ngiyal' nike yim' gathon fare mfen ni ur kireb naged lanyan' SOMOL. 14 Ma chiney e gimed e kamun'ed luwan e pi chitamangimed kakrom, ni irera' e bin be'ech e mfen nike sugnag e girdi' ni tadenen, ni aram e ngam girngiyed nga daken yu Israel bayay fare damumuw rok SOMOL. 15 Fa'anra gimed e girdi' rok Ruben nge Gad e gimed be siyeg ni ngam folgad rok SOMOL e chiney, ma bay i n'ag bayay urngin e pi girdi' ney u roy u daken e ted, ma gimed tapgin e riya' ni nge aw ngorad."
16 Marbad ngak Moses ngar ga'argad, "Som'on e ngam pagmad nggu ubungyed e chumol ni malang u roy ni fan ko saf nge yoror ko binaw ni fan ko mael ngi i par pifakmad riy. 17 Ma aram e rayag ni gu uned ngak e pi'in gamad nu Israel ko mael magmad girengiy e mael nge yan i taw ko ngiyal' ni kug warod gu ted yad ngalan fare binaw ni bay ra tafned. Ma be par pifakmad u lan e pi binaw ney ni kan yororiy ni fan ko mael, ni dariy ban'en nra rin' e girdi' u rom ngorad. 18 Dab gu sulod nga tabinaw romad nge mada' ko ngiyal' nike milfan ngak e tin kabay e girdi' nu Israel fa yung i binaw ni kan turguy ni ngar tafned. 19 Ma dabki milfan ngomad bang e tirorad e binaw u ba'nem e Jordan, ya kem'ay i pi' ngomad e tiromad e f'oth u ba' ni ngek e Jordan."
20 Me fulweg Moses, "Fa'anra n'en ni gimed be yog e arrogon u lanin'med, me'ere u roy u p'eowchen SOMOL e ngam fal'eged rogmed riy ko m'ag mael. 21 Urngin e salthaw romed e ngar thabed e Jordan nga ba'nem, ma SOMOL e nge pi'med ni ngam chamgad ngak e pi to'ogor rodad nge taw ko ngiyal' nike gel SOMOL 22 ma ke tafnay e binaw. Ma aram migmed sul, ni bochan e kam lebuguyed e maruwel romed ngak SOMOL nge ngak e

pi'in gimed ni piyu Israel. Ma aram e bay i micheg SOMOL ni re gi but' ney ko ngek u Jordan e gimed e tafenmed. 23 Ma fa'anra da mu ted u gil' e n'en ni kam og niged, ma nggog ngomed e chiney ni bay um denengad nib togopluw ngak SOMOL. Dabi maruwar u wun'med; ni yira gechig nagmed ni bochan e denen romed. 24 Ere mu fal'egged e pi binaw romed nge pi chumol ko saf romed, machane ngam rin'ed e n'en ni kam og naged ni ngam rin'ed."
25 Me ga'ar fapi pumo'on ko ganong rok Gad nge Ruben ngak Moses, "Siro', ma ri gamad ra rin' ni bod ni kamog. 26 Pi le'engimad nge pifakmad nge garbaw nge saf romad e kayad bay u roy u lan e pi binaw nu Gilead. 27 Machane gamad gubin ni kug fal'eged rogomad ni nggu warod ko mael ni SOMOL e ke pi'mad. Gamad ra th'ab e Jordan nga ba'nem nggu chamgad, nri bod rogon ni kamog."
28 Ma aram me ga'ar Moses ngak Eleazar, Joshua, nge tin kabay e tayugang' nu Israel:
29 "Fapi pumo'on ko ganong rok Gad nge Ruben e fa'anra ngar th'abed e Jordan nga ba'nem ni ngar maelgad ni bod rogon nike yog SOMOL ma fa'anra yag ni ngar ayuweged gimed ngam koled e re gi binaw nem, ma aram e ngam pi'ed yu Gilead ngar tafned. 30 Ma fa'anra dab ra th'abed e Jordan nga ba'nem ngar uned ngomed ko mael, ma ku rayag ngorad fare f'oth ko binaw nu Kanaan, ni bod gimed."
31 Me fulweg fapi pumo'on ko ganong rok Gad nge Ruben nra ga'argad, "Siro', ri gamad ra rin' ni bod nike yog SOMOL. 32 Gamad ra thum' ngalan e binaw nu Kanaan ni SOMOL e ke pi'mad magmad yan ko mael, ya nge yag niki par nib milsuwon tafenmad ngomad u roy u ba' ni ngek e Jordan."
33 Me pi' Moses urngin e binaw rok Sihon ni Pilung nu Amorite nge Og ni Pilung nu Bashan ko ganong rok Gad nge Ruben nge baley ko ganong rok Manasseh, nib mu'un ngay e yochi binaw nge charen i yan. 34 Fare ganong rok Gad e ku ra fal'eged fapi binaw min ngongliy e yoror riy ni fan ko mael. Ni binaw nu Dibon, Ataroth, Aroer, 35 Atroth Shofan, Jazer, Jogbehah, 36 Beth Nimrah, ngu Beth Haran. 37 Ma birok Ruben e ganong e ku ra fal'eged fapi binaw nu Heshbon, Elealeh, Kiriathaim, 38 Nebo, Baal Meon (ni biney e fithingan e kan thilyeg), ngu Sibmah. Miyad tunguy fithingan e pi binaw nem ni kar fal'eged.
39 Fare ke girdi' rok Makir ni be' ni pumo'on ni fak Manasseh e ranod ni mael ngalan e binaw nu Gilead, miyad kol e re binaw nem, miyad tuluf e pi Amorite ni ur pired u rom.
40 Ma aram me pi' Moses yu Gilead ko fare ke girdi' rok Makir, miyad par u rom. 41 Jair, ni be' ko ganong rok Manasseh, e cham nge kol boch e binaw me tunguy fithingan e pi binaw nem "Ni bogi binaw rok Jair." 42 I Nobah e cham nge kol yu Kenath nge binaw u langgin, me thilyeg fithingan nge tunguy ngachlen ngay ni Nobah.

33

Fare Milekag ntay u Egypt nga Moab

1 Ba'aray fithingan e yungi n'en ni i par piyu Israel riy u tomuren ni chuw fapi ganong nu Israel u Egypt ni Moses nge Aron e ra pow'iyewrad i yan. 2 I SOMOL e yog, me yoloy Moses nga but' fithingan e yungi n'en ni ur pired riy.
3 Girdi' nu Israel e ra chuwgad u Egypt ko rofen ni ragag nge lal ko pul ni ta'reb ko fare duw, ni aram e re rran nga tomuren e bin m'on e pal'ukaf. Bochan gelngin e ayuw rok SOMOL ngorad miyad chuw ko fare binaw nu Rameses ni be guyrad yu Egypt, 4 ko ngiyal' ni be k'eyag yu Egypt e tin nganni' e pagel u pifakrad ni SOMOL e ke thang e pogofan rorad. Iip aramrogon, ni dag SOMOL nib gel gelngin ngak e pi got rok yu Egypt.
5 Me chuw piyu Israel u Rameses ngarabad ra pired nga Sukkoth. 6 Ma gin ni migid nra bad ra pired ngay e yu Etham u tharen e ted ni dariy ban'en riy. 7 Mra pigichelgad u rom ngar sulod nga Pi Hahiroth, ni ba' ko ngak u Baal Zefon, ngarabad ra pired nga charen

yu Migdol. 8 Miyad chuw u Pi Hahiroth ngar th'abed e day ni *Red Sea* nga daken e ted
u Shur; me yan dalip e rran ni kar milekaggad marbad ra pired nga Marah. 9 Miyad
chuw u rom ngarbad riy nga Elim, miyad par u rom, ni bochan e ba' ragag nge l'agruw
i miteran ni alublub nge medlip i ragag ken e gak'iy ni palm u rom.
10 Miyad chuw u Elim ngarab ra pired nga charen fare nguy nu Suez. 11 Ma gin migid
ngay ni kurab ra pired ngay e daken e ted u Sin. 12 Ma aram ma iip ku rabad ra pired nga
e ted u Dofkah, 13 me tomuren e ginem ma yu Alush. 14 Ma gin migid ngay e Refidim, ni
bangi n'en ndariy e ran riy ni ngar unumed.
15-37 Miyad chuw u Refidim nga ranod i yan ko burey ni Hor ngu u ranod ra pired ko
yungi n'en ni ba'aray: ted u Sinai, Kibroth Hattaavah (ni ki yima yog ni "Lowaneyam' ko
Ar'ar"), Hazeroth, Rithmah, Rimmon Perez, Libnah, Rissah, Kehelathah, Mount Shefer,
Haradah, Makheloth, Tahath, Terah, Mithkah, Hashmonah, Moseroth, Bene Jaakan,
Hor Haggidgad, Jotbathah, Abronah, Eziongeber, nge ted nu Zin (ni aram yu Kadesh),
nge burey ni Hor, ni ba' nga tharen e binaw nu Edom.)
38-39 U tan lungun SOMOL, me yan Aron ni prist nga daken e Burey nu Hor. Ni duw rok e
ngiyal'nem e ra'ay nge rliw' nge dalip me yim' u rom ko bin m'on e rran ko bin lal e pul
ko re duw nike gaman e aningeg i ragag ngay nike chuw piyu Israel u Egypt.
40 Me rung'ag e Pilung nu Arad ni ba' ngalan e yumuch u Kanaan nike yib piyu Israel i
yib.
41-49 Me chuw piyu Israel u rom ko Burey nu Hor ngarbad ko tafelf'el nu Moab ngarab
ra pired ko yungi n'en ni ba'aray: Zalmonah, Punon, Oboth, nge Abarim nib binaw ni
kann'ag ni bay u lan e nug nu Moab, Dibon Gad, Almon Diblathaim, Burey ni Abarim
nib chuchugur ko Burey ni Nebo, ngalan e tafelf'el u Moab nga charen e lul' u Jordan ni
barba' e lul' riy e yu Jeriko, nga thilin yu Beth Jeshimoth nge loway u Akacia.

Tin ngan rin' u m'on ni ngan Th'ab e Jordan

50 U rom u lan e tafelf'el u Moab, nga barba' e lul' ni Jordan ma yu Jeriko nga barba', e
pi' SOMOL ngak Moses 51 e pi motochiyel ni ba'aray ni fan ngak yu Israel: "Nap'an ni
gimed ra th'ab e Jordan nga ba'nem nga langgin fare binaw nu Kanaan, 52 ma thingar
mu tulfed gubin e girdi' ko fare binaw. Migimed gathay urngin e liyos ni malang nge
liyos ni wasay nge urngin e yung i tagil' e meybil rorad. 53 Ngam koled e re binaw nem
ngam pired riy, ni bochan e gag e gube pi' nga pa'med. 54 Mu f'othed e binaw u daken e
pi ganong nge yuke girdi' ni rogon nike gagyel ko pow ni ka mu girengiyed, ni gin baga'
e binaw e nge yan ko ken nib ga' e girdi' ma gin ba'chig e nge yan ko ke girdi' nib achig.
55 Ma fa'anra dab mu t'ulfed e girdi' riy nga wuru', ma pi arorad nra magay e yad ra par
ni yad ba matharthar ni bod ban'en nib m'uth nike aw ngalan owchemed fa rachangal
u tan p'eywunmed, ma ra ur chamgad ngomed. 56 Ere, fa'anra dabmu tulfedrad nga
wuru' fare binaw, ma bay gu gechig nagmed, ni bod rogon e gechig ni kug leamnag ni
nge aw ngorad."

34

Pi Mathil ko Binaw

1 I yog SOMOL ngak Moses, 2 ni nge yog ngak e girdi' nu Israel, ni nge ga'ar ngorad,
"Nap'an ni gimed ra yan nga langgin yu Kanaan, ni fare binaw ni nggu pi' ngomed, ma
ba'aray e gin ni nge yan e pi mathil ko binaw romed riy. 3 Mathil u yimuch e tabab ko ted
nu Zin nge waliy e mathil nu Edom. I tabab ko ngek u taban e leyni yimuch ko *Dead Sea*.
4 Me cheal ko yimuch nge sor nga thilin e but' u Akrabbim nge yan i pag yu Zin nge yan
ko yimuch u Kadesh Barnea. Miki cheal ko lel'och ni ngal nge sor nga Hazar Addar me

33:38-39 Num 20:22–28; Deu 10:6; 32:50

yan u rom nga Azmon, 5 ni iraram gin ni cheal riy nge sor ko loway ko mathil nu Egypt
nge yan i mus ko day ni Mediterranean.
6 "Mathil ko ngal e fare gi day ni Mediterranean.
7 "Ma mathil u lel'och e nge tabab ko Mediterranean nge yan i mada' ko Burey nu Hor
8 me yan urom ko wa' u thilin e but' u Hamath. Miki ul ul i yan nga Zedad 9 nge taw nga
Zifron, me yan i mus nga Hazar Enan.
10 "Ma mathil ko ngak e tabab u Hazar Enan nge yan u rom nga Shefam. 11 Me yan ko
yimuch nga Harbel, meyan ko ngek u Ain, me yan u rom ko yochi burey ni ba' ko ngek u
mirichlen e lipath nu Galilee, 12 ma aram me yan ko yimuch ni be waliy e lul' nu Jordan
nge yan ko *Dead Sea*.
"Nge par ni irera' e re aningeg i mathil ko binaw romed."
13 Ma aram me ga'ar Moses ngak fapi girdi' nu Israel, "Irera' e binaw nrayag ngomed
nike duwgil iip ko pow ni kan girengiy, ni fare binaw ni SOMOL e ke turguy ni ngan pi'
ko fa mereb nge balay e ganong. 14 Ma ganong rok Ruben nge Gad nge ley ni ngek e
ganong rok Manasseh e kar feked e tirorad e f'oth ko binaw, ni kan f'oth nga daken e
tabnaw rorad, 15 u ba' ni ngek e Jordan, u puluwon yu Jeriko nga barba'."

Pi Tayugang' nra ted e F'oth ko Binaw

16 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, 17 "Eleazar ni prist nge Joshua nib mo'on ni fak Nun, e
ngar f'othew e binaw ko girdi'. 18 Ra reb e ganong ma ngan fek reb e tayugang' riy nge
ayweg e gali cha'ney i ki'eg e binaw." 19-28 Ba'aray e pi pumo'on ni SOMOL e mel'egrad:

Ganong	**Mitethin**
Judah	Kaleb nib mo'on ni fak Jefunneh
Simeon	Shelumiel nib mo'on ni fak Ammihud
Benjamin	Elidad nib mo'on ni fak Kislon
Dan	Bukki nib mo'on ni fak Jogli
Manasseh	Hanniel nib mo'on ni fak Efod
Efraim	Kamuel nib mo'on ni fak Shiftan
Zebulun	Elizafan nib mo'on ni fak Parnak
Issakar	Paltiel nib mo'on ni fak Azzan
Asher	Ahihud nib mo'on ni fak Shelomi
Naftali	Pedahel nib mo'on ni fak Ammihud

29 Irera' e pi pumo'on ni duwgiliy SOMOL ni ngar ki'egged e binaw nu Kanaan ngar pi'ed
i tafenay e girdi' nu Israel.

35

Pi Binaw nni pi' ko Levite

1 U lan e tafelf'el' u Moab, u cheren e Jordan ni ba' yu Jeriko nga barba' riy, e ga'ar
SOMOL riy ngak Moses, 2 "Mog ngak piyu Israel ni binaw rorad ni kan pi' e ngar pi'ed
boch e binaw riy ko pi *Levite* ngar pired riy nge yu yang u to'oben ni ngu'ur chugliyed e
gamanman rorad riy. 3 Pi binaw ney e nge tafnay e *Levite* ni ngar pired riy. Ma binaw
ni nge par e gamanman riy e fan ko garbaw nge gubin e tin kabay e gamanman rorad.
4 Binaw ni nge par e gamanman riy e tabab ko yoror ko binaw nge yan nga wuru' e binaw
ni lal-mir'ay e yard nga orel u gubin raba, 5 nge yan i par ni bang i ban'en ni ta'reb folen
u gubin raba' ni aram e bbiyu' e yard u gubin raba', ma lulukngun e yibe par riy. 6 Ngam
pi'ed ko pi *Levite* n'el e binaw ni nge tafnay e pi'in ni kar milgad ni bochan e kar li'ed be'
ni gathi leam rorad. Mu kum pi'ed aningeg i ragag nge l'agruw e binaw ngar pired riy

34:13 Jos 14:1–5 **35:1** Jos 21:1–42

7 nib mu'un e binaw ni tagil' e chugol gamanman ngay me yan i gaman aningeg i ragag
nge meruk u gubin. 8 Urngin e binaw ni nge tafnay e pi *Levite* ni nge pi' reb e ganong
nge reb e be yan u rogon ga'ngin e binaw rok reb e ganong nge reb."

Tafen e girdi' ni be milnag e pogofan rok
(Deuteronomy 19:1-13; Joshua 20:1-9)
9 I yog SOMOL ngak Moses 10 ni nge ga'ar ko girdi nu Israel: "Nap'an ni gimed ra th'ab
fare Lul' nu Jordan nga daken e but' nu Kanaan, 11 ma gimed e ngam mel'egged e yung i
binaw nrayag ni nge mil be' ngay ni nge ayweg e pogofan rok ni fa'anra ke li' be' keyim'
ni kal riy. 12 Ma girdi'en fare mo'on nike yim' e dabyag ni ngar falbiy gad ngar li'ed fare
mo'on u rom. Be' ni kan oloboch ngak nike fek reb e pogofan e dab ni li' ngem' ni dawor
ni pufthinnag u mit e girdi' ni yo'or. 13 Mu mel'eged nel' e binaw, 14 ni dalip riy e bay ko
ngek u Jordan ma dalip e bay u lan e binaw nu Kanaan. 15 Pi binaw nem e nge par ni
tafen e ayuw rok demturug be' nma par u Israel ni kal nge li' be' nge yim'.
16-18 "Fa'anra fek be' talin e cham ni wasey fa malang fa ba ley i ren nge li' be' nge yim',
mab buch e rok ya ke thang reb e pogofan ma yira li' nge yim'. 19 Ma en girdi'en nriyow
ba chugur fa'anem nike yim' e ir e nge milfan ngak nge thang e fan rok fa en ke cham.
Ma nap'an nra pir'eg fa'anem ma nge li' nge yim'.
20 "Fa'anra be' ni be fananikay be' me thang e fan rok ni thuruy nga but' fa pag ban'en
ngak 21 ara tuguy, ma bbuch e rok ko mathang pogofan nike rin' ma ir e yira thang e fan
rok. Ma be' ni girdi'en facha' nike yim' ni en thabi chugchur ngak e ir e nge milfan ngak
nge thang e fan rok facha' nike thang e fan. Nap'an nra pir'eg facha' me li' nge yim'.
22 Machane fa'anra kal be' nge thang e fan rok be' nde fananikay, ni demturug ko thuruy
nga but' ara pag ban'en ngak. 23 Fa kal riy nge yin' ba malang ni derguy facha' me aw
ngak nge yim', ni gathi leamnag ni nge kal ngak ma ku gathi be' ni yow ba tathil. 24 Ra
buch ban'en ni arrogon ma girdi' ko fare binaw e ngar turguyed ni bfel' e rok fa'anem ni
ir tapgin e yam' ni tay facha' ma dab ra folgad nga girdi'en fare yam' ni karbad ni ngar
filed biyen. 25 Girdi' ko fare binaw e ngar ayuweged e cha' nike thang e pogofan u pa'
e girdi' rok facha' nike yim'. Miyad pi' facha' nge par u reb fapi binaw ni tagil e ayuw.
Me par u rom nge mada ko ngiyal nike yim' fare Prist ni Th'abi Ga'. 26 Ma fa'anra chuw
fa'anem, nike cham, ko fare binaw ni tagil' e ayuw 27 ma fa'anra pir'eg be' ni girdi'en
fare yam' fa'anem nge li' nge yim', ma dab ni gechignag fa en ke cham. 28 Thangri par
fa en ke cham u lan fare binaw nge mada' ko ngiyal' nike yim' fare Prist ni Th'abi Ga';
kemus e ngiyal' nrayag ni sul riy nga tafen. 29 Tiney e yalen e ngam folgad riy nge pi'in
owchenmed ni demturug bang ni gimed ra par riy.
30 Be' ni kan oloboch ngak nike li' be' ke yim' e rayag ni ngan duwgiliy nib buch e rok
min li' nge yim' ni kemus fa'anra micheg l'agruw fa dalip e girdi'; ma dab ni fanay ni
fa'anra ta'abe' e nge micheg nib buch e rok fa en ke cham. 31 Cha' nra li' be' ngem' e
thingar ni thang e iip pogofan rok. Dabiyag ni nge thay ko gechig ni fa'anra salpiy e
nge pi' ni puluwon. 32 Fa'anra mil be' ngalan fare binaw ni tagil' e ayuw ma dab ni pag
nge pi' puluwon ni nge sul nga tafen ni dawor i yim' fare Prist ni Th'abi Ga'. 33 Dab mu
ta'ay niged e binaw ni gimed be par riy; ya racha' e ma ta'aynag e binaw, dabyag i labgiy
puluwon e binaw, ni fan e rache' nni pu'og u daken, kemus ni rachaen fa en ni pu'og e
racha' e ra labgiy. 34 Dab mu ta'ay niged e binaw ni gimed be par riy, ni ku aram e gin ni
gu ma par riy; ya Gag SOMOL e gu ma par u fithik' piyu Israel."

36

Gayog ko ppin nike Mabgol
1 Pi lolgen e tabnaw ko fare ke girdi' rok Gilead e ranod ra guyed Moses nge ku boch e
tayugang'. I Gilead e ba mo'on ni fak Makir nib mo'on ni fak Manasseh nib mo'on ni

fak Josef. 2 Miyad ga'ar, "I SOMOL e keyog ngomed ni ngam f'othed e binaw ko girdi' nu Israel ni duwgil ko pow nra girengyed. Miki yog ngomed ni ngam pi'ed e binaw nge tafnay fapi ppin ni pifak Zelofehad ni girdi' rodad. 3 Machane ngu'um nanged ni fa'anra figirngiy bagyad reb e pumo'on nga yug reb e ganong, ma binaw rok e ra mil suwon ko fare ganong, ma aram oren e f'oth ni nge yag ngodad e ra lichlich. 4 U lan fare Duwan e Felfelan', e aram urngin e binaw ni kan pi' ni chuway' e nge sul ko pi'in nri taferad, ma binaw rok fapi ppin ni pifak Zelofehad e ra par nike mang bang i tafen fapi ganong ni kar leg'ed mra thay u pa' e birodad e ganong."
5 Ma aram me pi Moses ngak fapi girdi' nu Israel e tin ba'aray e motochiyel rok SOMOL. I ga'ar, "Bmat'aw e bin keyog fare ganong rok Manasseh, 6 ma aram fan nike yog SOMOL ni ppin ni pifak Zelofehad e ba puf mat'awrad ni ngar figirngiyed e en ni yad be leamnag machane kemus nu lan e ganong rorad. 7 Pi gayog ni tafen yu Israel e nge par ni tafen e re ganong nni pi' ni nge tafnay. 8 Urngin e ppin ni ba' e gayog rorad ko binaw u lan e ganong nu Israel e thingar ra figirngiyed e pumo'on ni be' ko re ganong nem. Irera' rogon me yag nra bagyad yu Israel me tafnay e gayog ko pi ga' rorad ni kakrom, 9 me par e gayog ni dabi af u reb e ganong nga reb. Ra reb e ganong me par e gayog rok, rok." 10-11 Ma aram e Mahlah, Irzah, Hoglah, Milcah, nge Noah, ni pi'in ni ppin ni pifak Zelofehad, e ra folgad ko tin keyog SOMOL ngak Moses. Miyad figirngiy pifak walagen e chitamangirad fa chitingirad. 12 Miyad mabgol ko fapi yu ke girdi' u lan e ganong rok Manasseh nib mo'on ni fak Josef, ma gayog rorad e ki par ko ganong ko chitamangirad.
13 Irera' e pi gafal nge pi gam'ing ni pi' SOMOL ngak yu Israel u daken Moses u lan e tafel'fel' u Moab u charen e lul' nu Jordan ni bay' yu Jeriko nga barba' riy.

DEUTERONOMY

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Aram e ke chugur ko ngiyal' ni nge th'ab e girdi' nu Israel e Lul' ni Jordan nga barba' ngar koled fare nam nu Kanaan. Machane Got e de pag Moses nge pow'iyrad nga lan e re nam nem. Ya kem'ay i yog rok ngak Moses ni ir e ra yim' u ba' ni ngek e Jordan. Ma aram e bay boch e welthin ni fangich rok Moses ni weliy ngak e girdi' nu Israel, ni sul u daken oren fapi motochiyel rok Got.

Bochan e sul Moses u daken oren fapi motochiyel ko yay ni l'agruw nge pi' ngak yu Israel, aramfan ni kanog fithingan e re ke babyor ney ni "Deuteronomy," ni bbugithin ni Greek ni fan e "motochiyel ni l'agruw."

Moses e i puguran ngak yu Israel murung'agen fare aningeg i ragag e duw nike yan. Ni Got e yan i chowegrad u Egypt me Ir e i aywegrad i yib u lane ted ni *desert*, machane gathi gubin ngiyal' ni ur yul'yul'gad fa ur folgad rok.

Moses e yog ngak piyu Israel nni fa'an yad ra tay u gil' e m'ag nike ta'reban'rad ngay ni gam'ingin e liyor miyad be fol rok Somol, mra i fel' rograd me i par e nam rorad nib gel. Ma fa'an yad ra kirebnag e re m'ag rorad nem ni gam'ingin e liyor, ngar chelgad ngu'ur tedfan yugu boch e got, me Somol e ri micheg nra tay e buch wa'athan nib gel feni ubchiya' nga daken e girdi'. Ya yad ra me'waer ngak e pi to'ogor rorad, mra thay u pa'rad e nam rorad nge yofos rorad.

Tomur riy ko fa ngiyal' nni fith ngak Jesus ko bin ngan ko pi motochiyel rok Got e rib th'abi ga'fan, ma fulweg ni pi', e fek u reb fapi motochiyel ni bay ko Deuteronomy: "Gimed e girdi' nu Israel, mmotoyilgad! Fare SOMOL ni Got rodad e kemus e ta'are Got nib riyul'! Ngari' t'uf SOMOL ni Got rom u polo' i leam rom, ngu polo' i lanin'um, ngu polo' i gelngim" (6:4, 5).

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Bin m'on e welthin, Moses ni sul u daken nge weliy murung'agrad aram ko som'on i yib 1:1—4:43
Bin l'agruw e welthin, Moses ni welliy e tin ba'adag Somol ni ngan rin' 4:44—29:1
Bin dalip e welthin, Israel e thangri tay u gil' fare m'ag u thilrow Somol 29:2—30:20
Joshua nni duwgiliy ni ir e nge pow'iy yu Israel 31:1–13
Yu Israel ni bay ra n'aged Somol 31:14–29
Fare tang rok Moses 31:30—32:47
Moses ni changar nge guy fare nam, me meybilnag e fel'wa'athan nga daken fapi genong nu Israel 32:48—33:29
Yam' ni tay Moses 34:1–12

Tin tomur e welthin rok Moses ngak yu Israel

1 Irera' fapi thin ni yog Moses ngak urngin e girdi' nu Israel u ba' ni ngek e lul' ni Jordan
u daken e ted u Arabah ni bay u charen yu Suf, ma bay yu Paran nga baraba', ma bay yu
Tofel, nge yu Laban, nge yu Hazeroth, nge yu Dizahab nga baraba'. 2 Ra ngan milekag ko
Burey ni Sinai nga Kadesh Barnea ni nga ni yan u Edom ni go' burey, ma ragag nge ta'reb
e rran. 3 Rofen ni som'on ko pul ni ragag nge ta'reb ko duw ni gaman aningeg i ragag nga
tomuren ni kar chuwgad u Egypt, me weliy Moses ngak piyu Israel urngin ban'en nike
yog SOMOL ngak ni nge weliy ngorad. 4 Weliy ngorad u tomuren nike mael SOMOL ke
gel ngak Sihon ni Pilung ko Amorite. Mi Sihon e ma par u lan e binaw nu Heshbon ngi i
gagiyeg. Ma ku er rogon Og ni Pilung nu Bashan, ni i gagiyeg u lan e binaw nu Ashtaroth

ngu Edrei. 5 Nap'an ni bay e girdi' nu Israel u lan e nam nu Moab ni bay ko ngek ko lul' ni Jordan, me tabab Moses i weliy fan ngorad fapi motochiyel rok Got.

I ga'ar, 6 "Fa ngiyal'nem ni gadad bay ko Burey ni Sinai me ga'ar SOMOL ni Got rodad ngodad, 'Ke gaman n'umngin nap'an ni kam pired ko re burey ney; 7 mu puged e pi *tent* romed ngam marod. Marod ko binaw ko pi Amorite ni go' burey, nge yungi nug nib chugur ngaram, ni aram e loway nu Jordan, nge binaw ni go' burey nge binaw nib sobut' nga but', nge gi nug ni bay ko yimuch, nge yan i mada' nga dep'eday ko Mediterranean. Marod ko nam nu Kanaan mi gimed yan nga ba'nem e burey ni Lebanon ngam mada'gad ko fare lul' ni ba ga' ni Eufrates fithingan. 8 Irera' fare nam ni gag SOMOL e gu micheg ngak pi chitamangimed kakrom, ni aram Abraham, nge Isak nge Jakob, nge ngak e pi'in owcherad. Marod ngam pired ngay.' "

Moses ni mel'eg e pi tapuf oloboch (Exodus 18:13-27)

9 Me ga'ar Moses ngak fapi girdi', "Nap'an ni kagdad bay ko Burey ni Sinai, me lungug ngomed, 'Re maruwel ney ni nggu gafaliymed e kay gi tomal ngog. Dabiyag ni nggu rin' ni go' gag. 10 I SOMOL ni Got romed e ke yo'or nagmed kam boded urngin e t'uf u lanelang. 11 Mang e yigi yo'or nagmed SOMOL ni Got rok e pi ga' romed ni kakrom ngki mun bokun e biyu' ngomed, me fal'eg wa'athmed, ni bod nike micheg nra rin'! 12 Machane bu uw rogon ni go' gag e nggu puf oloboch u thilmed nib gaf i maruwel nib tomal? 13 Mu mel'eged boch e pumo'on ni yad ba gonop, ma ba tamilangan'rad, ni pumo'on ko pi ganong romed, nike yo'or ban'en ni karanod u fithik' u lan e yafos rorad. Bay gu tayrad nge mang yad e ur guyed gimed.' 14 Me m'aguwan'med ngay ni aray e n'en ni bfel' ni ngan rin'. 15 Are kug fek e pi tayugang' ni kam mel'eged ko pi genong romed. Pi cha' ney e yad ba gonop ma ke yo'or ban'en ni karanod u fithik' u lan e yafos rorad. Kug tayrad ngu'ur gafaliyed gimed. Boch i yad e ngu'ur gafaliyed yu biyu' i girdi', ma boch i yad e yu ra'ay, ma boch i yad e yu wugem, ma boch i yad e yu ragag. Mu kug mel'eg boch e mitethin u fithik' e pi genong romed.

16 "Ngiyal' nem e gu fonow nagrad ni lungug, 'Mmotoyilgad ko yu pa' i oloboch ni be yib u fithik' e girdi' romed. Mi gimed pithig gubin e yu pa' i oloboch nir ni ta'reb rogon, ndemturug ko oloboch u thilin e girdi' romed, fa milekag ni yad be par u fithik'med. 17 Dab um laniyan'gad ngak boch e girdi' ko tin gimed be turguy; mu turguyed e kireb rok e girdi' ni ta'reb rogon, ni demturug ko ir mini'. Dab mu rusgad ngak be', ya rogon ni gimed ra turguy ban'en e ke yib rok Got. Ma fa'anra bay reb e yu pa' i oloboch ney ni kay gi momaw' ngomed mi gimed fek i yib ngog, mug turguy e n'en ni ngan rin' ngay.' 18 Ma ka ngiyal'nem e kug pi' e fanow u rogon urngin ban'en ni kabay ni ngu'um rin'ed.

Pi damit nni l'oegrad u Kadesh Barnea (Numbers 13:1-33)

19 "U da rin'ed e tin ni yog SOMOL ni Got rodad ngodad. Da chuwgad u daken fare Burey ni Sinai ngdarod u daken fare gi ted ni *desert* nib ga' yang mab kandugwen i yan nga Amor ni go' burey. Ma nap'an nda tawgad nga Kadesh Barnea, 20-21 mug ga'ar ngomed, 'Chiney e kam tawgad nga Amor ni go' burey ni tafen e pi Amorites, I SOMOL ni Got rodad, gad ma dab mu rusgad.'

22 "Ma aram mi gimed yib ngog ni gimed gubin me lungmed, 'Ngad l'oged boch e pumo'on ngar m'oned rodad ngar damit niged fare binaw. Ya nge yag nrogned ngodad e re kanawo' nib manigil ni ngdarod riy, nge urogon lan e pi binaw ni bay riy.'

23 "I yan i m'ug ni gowa ban'en nib manigil ni ngan rin', ma aram mug mel'eg ragag nge l'agruw e pumo'on nra reb e ganong mug fek be' riy. 24 Mranod ngalan fare nam ni go' burey mranod riy ko fare Loway ni Eshkol ngar lekeged. 25 Miyad fek i yib ngodad

boch wom'ngin e woldug nra pir'eged u rom. Mar fulweged e thin ni re nam nem ni nge pi' SOMOL ni Got rodad ngodad e rib yong'ol.

26 "Machane mi gimed togopluw ko tin ni yog SOMOL no Got romed ngomed ni ngam
rin'ed, ma de yag ni mmarod ngalan fare binaw. 27 Um gun'gun'gad ngomed ni be
lungumed: 'Be fanenikaydad SOMOL. Ke fekdad nga wuru' yu Egypt ni nge pi' dad nga
pa' e pi' Amorite, ya ngar li'ed gadad ngad m'ad. 28 Mangfan nthingar darod ngaram?
Ni gadad be rus. Fapi pumo'on nda l'oegedyad e karogned ngodad ni pi girdi' ni bay u
rom e yad ba gel ma yad bn'uw ngodad. Ma pi binaw ni yad be par u langgin e go' kan
yororiy nrib tolang nga lanelang. Kar guyed e girdi' u rom nib n'uw ma yad ba tagyet!'
29 "Machane me lungug ngomed, 'Dab mu rusgad ngak e pi girdi' nem. 30 I SOMOL ni
Got romed e bayi pow'iymed, ma bayi cham ni pa'med, nri bod rogon nim guyed ni rin'
u Egypt 31 ngu lan fagi ted ni *desert*. Kam guyed rogon ni fekmed i yib ngam mada'gad
ngaray ndariy ban'en ni buch romed, ri bod rogon ba matam ni be fek ba pagel ni fak.'
32 Machane yug aram rogon e tin kugog, ma ku de pagan'med ngak SOMOL, 33 ni aram
rogon ni gubin ngiyal' nma m'on romed ni be gay bang ni ngam n'ufed e pi *tent* romed
riy. I m'on romed nib nifiy nib k'iy ngalang ni nep' ma bang i manileng nib k'iy ngalang
ni rran ni bochan e ngi i dag e kanawo' ngomed.

I SOMOL ni gechignag yu Israel (Numbers 14:20–45)

34 "Me rung'ag SOMOL e gun'gun' ni um ted me yib e damumuw ngak, mri micheg
ni ga'ar, 35 'Dariy ta'ab gimed ko re mfen ni kireb ney nra thap nga langgin fare nam
nib yong'ol ni kug micheg ni nggu pi' ngak e pi ga' romed ni kakrom. 36 Kemus ni yi go'
Kaleb nib mo'on ni fak Jefunneh e ra thap ngaram. Ya ke par nib yul'yul' ngog. Ere bay
gu pi' ngak Kaleb nge pi'in owchen fare nam nike lekag.' 37 Ki damumuw SOMOL ngog
ni bochmed me ga'ar, 'Mus ngom i gur Moses, ma kudab mu'un nga langgin fare binaw.
38 Machane ngam pi' e athamgil nga laniyan' e ta'ayuw rom i Joshua ni fare mo'on ni fak
Nun, ya ir e ra yan ngalan fare binaw. Ma bayi pow'iy yu Israel ngar tafned fare nam.'
39 "Ma aram, me ga'ar SOMOL ngodad ni gadad gubin, 'Pifakmed ni kayad bbitir
ndawor ra nanged e tin bfel' nge tin ba kireb e yad ra yan ngalan fare binaw, aram e
pi bitir ni lungmed e ra laeg e pi to'ogor romed. Ma bay gu pi' fare nam ngorad ngar
pired riy ni kar tafned. 40 Ma gimed e pi girdi' nir e ngam chealgad u luwmed ngam
sulod bayay nga daken fare gi ted ni *desert*, ngam sulod ko fare kanawo' ni yan ko fare
gi day ni *Red Sea*.'
41 "Me lungumed ngog, 'Moses, kug denengad nib togopluw ngak SOMOL. Machane
chiney e nggu warod nggu chamgad, ni bod nike yog SOMOL ni Got rodad ngodad.' Mra
bigmed ma ke fal'eg rogon ko mael, ni be leamnag ni yigubmom ni ngan kol fare nam
ni go' burey.
42 "Machane me ga'ar SOMOL ngog, 'Mog ngorad ndab ranod ko mael, ya dab gu un
ngorad, mra li'rad e pi to'ogor rorad.' 43 Gog ngomed e n'en nike yog SOMOL. Machane
da mmotoyilgad ngay. Mi gimed togopluw ngak, ngam marod u fithik' e tolngan' ko
fare binaw ni go' burey. 44 Ma piyu Amor ni yad ma par u daken e fapi burey e rabad
ngomed ni bod ba ran' i ngul. Mar tulufed gimed ngam mada'gad nga Hormah mar
gelgad ngomed u rom ko fare nam nu Edom. 45 Ma aram mi gimed tolul ngalang ngak
SOMOL ni nge ayuwegmed, ma daki motoyil ngomed.

Pi duw nra pired u daken e ted ni desert

46 "Ma aram, nga tomuren ni kad pired u Kadesh nike n'uw nap'an,

1:31 Act 13:18

2

1 ma yuguda pigichelgad ngad sulod nga daken fa gi *desert*, ni aram e wo' ni yan ko *Red Sea*, ni bod ni yog SOMOL ni ngad rin'ed. Ma ba n'uw nap'an ni ud derawgad u daken e nam nu Edom ni go' burey.

2 "Aram, me yog SOMOL ngog 3 nike gaman n'umngin nap'an ni kad derawgad u daken e yungi ted nem; ere ngad sorgad ko lel'och. 4 Me yog ngog ni nggu pi' e pi motochiyel ney ngomed: 'Aram e ke chugur ni ngam th'abed fa yungi ted ni go' burey ko fare nam nu Edom, fa gin'en ni tafen boch e girdi' romed nike palog, ni aram e pi'in owchen Esau. Bay ra rusgad ngomed, 5 machane thangri dab mu tabab niged e mael ngorad, ni bochan e dab gu pi' ngomed ta'bochyang ko binaw rorad. Ya kug pi' yu Edom ni nge tafnay e pi'in owchen Esau. 6 Rayag ni ngam chuw'lyed e ggan rorad ngam ked nge ran rorad ngam unumed.'

7 "Ngu'um leam niged rogon nike tow'ath nagmed SOMOL ni Got romed u gubin ban'en ni kam ngongliyed. Ke ayuwegmed u n'umngin nap'an ni kam derawgad u lan e regi ted ney ni *desert*. De pagmed u lan e re aningeg i ragag i duw ney, go' i yag ngomed e tin nib t'uf romed.

8 "Ma aram ma gadad chuw ko fare pa' i kanawo' ni yan ko fa galoch i binaw nu Elath nge Eziongeber ni yan ko *Dead Sea*, magdad cheal ko lel'och ni ngek ngad sorgad nga Moab. 9 Me ga'ar SOMOL ngog, 'Dab mu magawon niged e girdi' nu Moab, ni pi'in owchen Lot, ara m'aged e mael ngorad. Kug pi' fare binaw nu Ar ngorad, ma aram e dakriy bang u taferad ni nggu pi' ngomed.' "

(10 Ba ulung i girdi' ni kanog e Emim ngorad ni yad ba gel ma yad ba tagyet e ur pired u Ar. Yad ba n'uw ni bod e Anakim ni kub mit i girdi' nib n'uw ma yad ba tagyet. 11 Ma ku yad bod e Anakim ni ku yima yog ni yad e Refaim; machane piyu Moab e yad ma pining e Emim ngorad. 12 Piyu Hor e u ra pired u Edom. Machane pi'in owchen Esau e ra tulufedrad nga wuru' e re nam nem; miyad gathay fare nam, nge mang yad e ra pired u rom, ri ku bod rogon ni tuluf yu Israel e pi to'ogor rorad ngar chuwgad u lan fare nam nike pi' SOMOL ni ngar tafned.)

13 "Ma aram mad th'abed fare Lul' ni Zered, ni bod rogon ni keyog SOMOL ngodad ni ngad rin'ed. 14 Ngiyal' i n'ey e ke yan guyey nge meruk e duw ni kad chuwgad u Kadesh Barnea. Ma aram e urngin e pumo'on ni ur uned ko mael ko re mfen nem e go' karm'ad, ni bod ni yog SOMOL. 15 I SOMOL e par ni be togopluw ngorad nge mada' ko ngiyal' nike thirifrad u but' ni yad gubin.

16 "Tomuren ni go' karm'ad, 17 me ga'ar SOMOL ngodad, 18 'Daba' e ngam marod u lan e binaw nu Ar ngam th'abed nga barba fare gi nug nu Moab. 19 Ma aram e kam chugurgad nga tafen e Ammonite, ni pi'in owchen Lot. Ma dab mu k'aringed lungrad, fa mu tabab niged e mael nib togopluw ngorad. Ya dab gu pi' bang ni ngam tafned ko fare nam ni kug pi' ngorad.' "

(20 Re gin'ey e ku yi manang ni tafen e Refaim, ni aram fithingan e pi girdi' ni urpired u rom. Machane pi Ammonite e yad ma pining e Zamzummim ngorad. 21 Yad ba n'uw ni bod e pi Anakim. Urmed ni yad bo'or, ma yad ba gel. Machane me thirifrad SOMOL u but', ya nge yag ni par e pi Ammonite ko re nam nem. 22 Ma ku ireram e n'en niki rin' SOMOL ni fan ngak piyu Edom, ni pi'in owchen Esau, ni ur pired u lan e nam ni go' burey u Edom. Ya thirif piyu Hor u but', me yan yu Edom ngar pired ko fare nam rorad, ni aram e gin ni kayad be par riy e chiney. 23 Ma binaw u p'el'ay ko Mediterranean e ke par e girdi' ko fare donguch nu Krete ngay. Kar li'ed e pi Avvim ni aram e pi'in nri taferad e re gin'em. Ma kar tafned taferad ni ga'ngin, ni yan ko yimuch nge mada' ko fare binaw nu Gaza.)

2:1 Num 21:4–20

24 “Nga tomuren ni kad th’abed yu Moab nga barba’, me ga’ar SOMOL ngodad, ‘Chiney
e mmarod ngam th’abed fare lul’ ni Arnon. Kug pi’ Sihon ni Pilung nu Heshbon ngalan
pa’med nib mu’un e nam rok ngay. I ir fare pilung rok e pi Amorite. Mu chamgad ngak
mi gimed fek tafen ngam pired ngay. 25 Daba’ i yan ngaram e bay gu tay daguwmed nga
lanyan’ e girdi’ u gubin yang. Nap’an ni yira yog fithingimed ma gubin e girdi’ ni bay ra
t’on gad ko marus.’

Yu Israel nra gelgad ngak Sihon ni Pilung (Numbers 21:21-30)

26 “Ma aram mu gu l’oeg e pi tamol’og u daken e ted u Kedemoth ngranod ngak Sihon
ni Pilung nu Heshbon, ni kar feked i yan e thin ko gapas, ni ga’ar: 27 ‘Mu pagmad nggu
warod u lan e nam rom. Ni dab gu talgad u bang, ma dab gu thum’gad nga wuru’ e wo’.
28 Gamad ra pi’ puluwon e ggan ni gamad ra kay nge ran ni gamad ra unum. Kemus ni
n’en ni gamad ba’adag e nggu warod u lane nam rom, 29 nge taw ko ngiyal’ ni kug th’abed
fare Lul’ ni Jordan nga daken fare binaw ni bayi pi’ SOMOL ni Got romad ngomad. Pi’in
owchen Esau ni yad ma par u Edom, nge piyu Moab ni yad ma par u Ar e ra paged gamad
nggu warod u lan taferad.’

30 “Machane de pagdad Sihon ni Pilung ngdarod u lan e nam rok. Ya SOMOL ni Got
romed e ke gelnag laniyan’ fare pilung be togopluw. Ni bochan e nge yag ni ngad gelgad
ngak ngad tafned tafen ni ir e kagdad be par riy.

31 “Ere ga’ar SOMOL ngog, ‘Amchangar, kug pi’ Sihon ni Pilung nge nam rok ngomed;
mu feked e nam rok ngam pired riy ni kam tafned.’ 32 Ma aram me yib Sihon nge urngin
e pi salthaw rok ni ngar maelgad ngodad u to’oben fare binaw nu Jahaz. 33 Machane
SOMOL ni Got rodad e pi’ Sihon nga pa’dad, ma gadad thang e fan rok, nge pi pumo’on
ni fak, nge urngin e pi salthaw rok. 34 Ma ku ireram e ngiyal’ nda koled nga da gatheyed
urngin e pi binaw rok, ma gadad thang e pogofan rok urngin e pumo’on, nge ppin, nge
bitir. Dariy be’ nda paged ni kabfos. 35 Da feked u fithik’ e yargel e yuran’ i gamanman,
nge urngin e tin gadad ba’adag u lan fapi binaw. 36 I SOMOL ni Got rodad e pi’ urngin
fapi binaw ngalan pa’dad, ni mus u Aroer ni bay u thathren fare loway ni Arnon, nge
fare binaw ni bay u lukngun e re loway nem, me yan nge mada’ nga Gilead. Dariy reb
e binaw ni dad buthuged e yoror riy. 37 Machane da darod nga charen fare binaw ko pi
Ammonite, nge charen e Lul’ ni Jabbok nge fapi binaw ni go’ burey nge ku boch e binaw
nike yog SOMOL ni Got rodad ndab darod ngay.

3

Piyu Israel nra Gelgad ngak Og ni Pilung (Numbers 21:31-35)

1 “Ma gadad yan u rom ko lel’och ni gadad be sor i yan nga Bashan. Me yib Og ni Pilung
nu Bashan ni yad e pi salthaw rok ni cham ngodad u charen fare binaw nu Edrei. 2 Me
ga’ar SOMOL ngog, ‘Dab mu rusgad ngak. Bay gu pi’ ngomed, nge pi salthaw rok, nge
ga’ngin fare gi nug ni tafen. Ma n’en ni mu rin’ed ngak Sihon ni Pilung rok e pi Amorite
ni i gagiyeg u Heshbon e ku aram e n’en ni ngam rin’ed ngak Og.’

3 “Ma aram miki pi’ SOMOL Og ni Pilung nu Bashan nge pi girdi’ rok ngalan pa’dad,
magdad thang e pogofan rorad ni yad gubin. 4 Ma ku aram e ngiyal’ nda koled urngin e
pi yochi binaw rok — dariy ta’reb e binaw rok nda paged. Nel’ i ragag u gubin e binaw
nda koled — ni aram e ga’ngin yang yu Argob, ni gin i gagiyeg Og ni Pilung riy. 5 Urngin e
pi binaw ney ma yi go’ kan yororiy nib tolang, ni bay e pi garog riy, nge yu ley i dubchey
ni yima man’nag e pi mban e garog nem ngay, nge ku boch e binaw ndariy e yoror riy.
6 Magdad gathey fa yochi binaw ni urngin, ma gadad thang e fan rok urngin e pumo’on,

ppin, nge bitir, ni bod rogon nda rin'ed u lan fapi binaw rok Sihon ni Pilung nu Heshbon.
7 Magdad fek e yu ran' i gamanman rorad ma gadad gathey fa yochi binaw.
8 "Ere ngiyal'nem e da feked rok fa gali pilung nu Amor fare nam ni bay nga ba' ni
ngek fare lul' ni Jordan, ni tabab ko lul' ni Arnon me yan i mada' ko burey ni Hermon. (
9 Fare burey ni Hermon e ma yog piyu Sidon fithingan ni Sirion, ma piyu Amor e yad ma
yog fithingan ni Senir.) 10 Ma gadad fek ga'ngin yang fare gi nug ni tafen Og ni Pilung nu
Bashan ni aram e binaw nu daken fa gi flang, nge ga'ngin yang yu Gilead nge Bashan,
me yan nge mada' ngalan e ngek ko fapi binaw nu Salekah nge Edrei."
(11 I Og ni Pilung nu Bashan e ir e magey ko girdi' ni Refaim. Kahol rok e ni ngongliy ko
malang ni nel' e fit radan ma ba chugur ni nge gaman e ragag nge aningeg e fit n'umngin,
nrogon ni kan turguy ko fol e ngiyal'nem. Ku rayag ni ngan guy e chiney u lan e binaw
nu Rabbah ni tafen e pi Ammonite.)

Pi Ganong nra Tafned e Ba' ni Ngek ko Jordan (Numbers 32:1–42)

12 "Nap'an nda feked fare nam ni ngad tafned, mu gu pi' ngak e pi ganong rok Ruben
nge Gad fare binaw ni bay nga lel'och ko fachi binaw nu Aroer, u charen fare lul' ni
Arnon, nge bang ko fare gi binaw ni go' burey u Gilead nib mu'un e pi nochi binaw riy
ngay. 13 Mu gu pi' e gin kabay u Gilead ngak balay e ganong rok Manasseh nge ga'ngin
yang yu Bashan, ni i gagiyeg Og riy, ni aram ga'ngin yang e nug nu Argob."
(Bashan e yimnang ni binaw ko Refaim. 14 Me Jair ni be' ko fare ganong rok Manasseh
e fek e nug nu Argob ni ga'ngin yang, ni aram yu Bashan. Re gi nug nem e yan nge mada'
ko mathil nu Geshur ngu Maakah. Me tunguy fithingan ko fapi binaw. Kiyi manang
ket'aw ko chiney ni pi binaw nem e binaw rok Jair.)
15 "Mu gu pi' yu Gilead ngak fare ke girdi' rok Makir ni be' ko fare ganong rok
Manasseh. 16 Ma fa gal ganong rok Ruben nge Gad e gu pi' fare gi binaw ni tabab u
Gilead me yan i mus ko lul' ni Arnon. Mathil rorad ko yimuch e lukngun fare lul' ni
Arnon, ma mathil rorad ko lel'och e fare lul' ni Jabbok fithingan, ni bang riy e mathil
rok e pi Ammonite. 17 Mu ba' ni ngal fare gi binaw ntaferad e yan nge mada' ko lul' ni
Jordan, ni tabab u lan e lel'och ko lipath ni Galilee. Me yan ko yimuch nge yan i taw ko
Dead Sea, me yan ko ngek nge mada' nga enggin fare burey ni Pisgah.
18 "Kugog ngomed e ngiyal'nem ni lungug: 'I SOMOL ni Got rodad e ke pi' ngomed
e regi binaw ney ni bay ko ngek ko lul' ni Jordan ni ngam tafned. Ere chiney e ngam
fal'eged rogon e salthaw romed mi gimed l'ograd ngar m'onod rok e pi ganong nu Israel
ni kabay ngar th'abed e Jordan nga ba' nem. Ya ngar ayuweged e pi ganong nem nge yag
nra feked fare binaw ngar tafned. 19 Kemus ni pi le'engimed, pi fakmed, nge yu ran' i
gamanman romed — ya gumnang ni bo'or yu ran' i gamanman romed — yad e ngar pired
ko yochi binaw ney ni kug pi' ngomed. 20 Mu ayweged e tin kabay e girdi' nu Israel nge
taw ko ngiyal' ni kar pired ko fare binaw ni nge pi' SOMOL ngorad u ba' ni ngal e lul' ni
Jordan. Ni aram e ke taw ko ngiyal' nike tayrad SOMOL u rom ni ngar pired u fithik' e
gapas, ni bod nike rin' u ba' ney e lul' ni fan ngomed. Ma aram e fin rayag ni ngam sulod
ko re but' ney ni kug pi' ngomed.'
21 "Ma aram mu gog ngak Joshua e ngiyal'nem, ni lungug: 'Kam guyed urngin e tin
nike rin' SOMOL ni Got romed ngak fa gali pilung, ni Sihon nge Og; ma ku bay i rin'
ni aram rogon ngak urngin e girdi' ni bay mu koled e binaw rorad. 22 Dab mu rusgad
ngorad, ya SOMOL ni Got romed e bayi cham ni pa'med.'

Moses nde Un nga langgin yu Kanaan

23 "Re ngiyal' i nem e gu meybil nib gel, 24 'SOMOL ni Th'abi Tolang, kugnang ni kam
tabab i dag ngog feni sorom nge feni gel gelngim. Ya dariy ba got u tharmiy fa but' nrayag

3:23 Num 27:12–14; Deu 32:48–52

rok ni nge ngongliy e pi maang'ang ni kam rin'! 25 SOMOL, mpageg nggu th'ab e Jordan
nga ba' nem, ngug guy fare binaw nib yong'ol ni bay u ba' nem, ni go' burey ni bfel' ya'an
nge fapi Burey nu Lebanon.'
26 "Machane bochmed e pi girdi' nir me damumuw SOMOL ngog ma daki motoyil
ngog. Ya ga'ar, 'Ka yag! Dab kum sul bayay u daken e pi thin ney! 27 Man nga p'ebugul
fare Burey ni Pisgah ngam changar ngalan e lel'och nge lan e yimuch, nge lan e ngek nge
lan e ngal. Ma ga fal'eg i yaliy e tin ga ra guy, ya ri dab mu th'ab e Jordan nga ba' nem.
28 Mu fonownag Joshua. Ngam pi' e athamgil nga laniyan' nge gel e leam rok, ni bochan
e ir e bayi pow'iy e pi girdi' ney ngar th'abed nga ba' nem ngar tafned fare binaw ni ga
be guy.'
29 "Ma aram magdad par u rom u lan fare loway ni bay nga barba' fare binaw nu Beth-
peor."

4

Moses ni Tay Ir Ngak yu Israel ni Ngu'ur Folgad

1 Me ga'ar Moses ngak e girdi' nu Israel, "Ngu'um folgad u urngin e pi motochiyel
ni ba'aray ni nggu fil ngomed, ni ngu'um pired ni dabi buch ban'en romed, mi gimed
par u lan fare nam ni SOMOL ni Got rok pi chitamangimed e bayi pi' ngomed. 2 Dab
mu puthuyed ban'en ko tin nggu taychilen ngomed ni ngu'um rin'ed, ma dab mu lufed
ban'en riy. Ngu'um folgad ko thin rok SOMOL ni Got romed ni fa'an ku gu pi' ngomed.
3 Gimed e mu guyed nga owchemed e n'en ni rin' SOMOL u burey ni Peor. I thang
owchen e pi'in ni ur ted fan Baal u rom. 4 Machane gimed e pi'in ni mu pared nigmed
ba yul'yul' ngak SOMOL ni Got romed e kigmed ba fos e daba'.
5 "Kug fil ngomed urngin fapi motochiyel nrogon ni yog SOMOL ni Got rog ngog ni
nggu fil ngomed. Ngu'um folgad riy u lan e re nam ni ba'aram ni ngam koled ngam
pired riy. 6 Ngar mu ted u gil' e pi motochiyel nem, ya ra aram rogon ma ra guy e pi
nam fanmed gonop nge feni tamilangan'med. Yad ra rung'ag murung'agen urngin e pi
motochiyel ney mra lungurad, 'Dakuriy girdi'en reb e nam ni bod feni gonop nge feni
tamilangan' girdi'en e re nam ney nib sorok!'
7 "Dariy reb e nam ngabang, ndemturug feni sorok nma chichir e birok e kan ngak ni
bod rogon SOMOL ni Got rodad nma chichir ngodad ko ngiyal' ni gadad ra wenig ngak ni
nge ayuwegdad. 8 Dariy reb e nam u bang nib sorok ni bay e motochiyel rok ni bod feni
yal'uw e tiney e motochiyel ni kug fil ngomed e daba'. 9 Ngar mu ayuwgad! Ngar mu
guyed rogon nge dab mpaged talin e tin kam guyed nga owchemed. Mu guyed rogon
nge dabi m'ay u wun'med u n'umngin nap'an e yafos romed. Ngu'um weliyed ngak
pifakmed nge pifak pifakmed 10 fa rofen ni fa'an mu sak'iygad u p'eowchen SOMOL ni
Got romed ko burey ni Sinai, me ga'ar SOMOL ngog, 'Mog nge mu'ulung e girdi' nga
p'eowcheg, ngar rung'aged lamag ni nggu welthin ngorad, miyad nang ni ngu'ur pired
ni bay madgug u wun'rad u n'umngin nap'an e yafos rorad, miyad fil ngak pifakrad ni
ngu'ur pired ni bay madgug u wun'rad.'
11 "Ngu'um weliyed ngorad rogon nim marod mu sak'iygad nga enggin e burey. Ma be
gak' fare burey ni be yan e daramram riy u fithik' e ath nib dib'ag ma ba talumor nge yan
i tun ngalang. 12 Ngu'um weliyed ngorad rogon ni par SOMOL u fithik' e re nifiy nem nge
welthin ngomed, nge rogon ni um rung'aged laman ni be non, machane damur guyed.
13 Me weliy ngomed e n'en nthingar um rin'ed mu'um ted u gil' fare m'ag ni ngongliy u
thilmed, ni aram e ngu'um folgad ko fa Ragag i Motochiyel, ni yoloy nga daken l'agruw
yang i malang. 14 I SOMOL e weliy ngog ni nggu fil ngomed urngin fapi motochiyel ni
ngu'um folgad riy u lan e re nam ni dabki n'uw nap'an mi gimed yan ngay ngam koled
ngam tafned.

4:2 Rev 22:18, 19 **4:3** Num 25:1–9

Dab mu ted fan e Liyos

15 “Nap’an ni non SOMOL ngomed u fithik’ fare nifiy ko Burey ni Sinai, ma dam guyed
fon be’, ere ngam kol ayuwgad ngam micheged 16 ni dab mu denengad ngam ngongliyed
ba liyos ni demturug e re ya’an ni mu ngongliyed riy ko ya’an be’ nib mo’on fa be’ ni
bpin, 17 fa gamanman fa arche’ 18 fa gamanman nma goraraw u but’ ara nig. 19 Gimed
ra sap ngalang ni mu guyed e pin’en nib sug riy, ni aram e yal’ nge pul nge t’uf, ma ngam
guyed rogon nge dab mu ted fan ara mu meybilgad ngay. Ya SOMOL ni Got romed
e ke pi’ e tiney ngak yugu boch e nam u gubin yang yad be tayfan, 20 ma gimed e ke
chuwegmed Got u lan yu Egypt ni fare tafen e nifiy nma rannag e wasay, ni fan e ngam
manged girdi’en, ni bod rogon e chiney. 21 Me damumuw SOMOL ngog ni bochmed, nge
taychilen ngog ni dab kug th’ab e Jordan nga ba’ nem nggu wan ngalan e re nam nem ni
bfel’ ni SOMOL ni Got romed e nge pi’ ngomed. 22 Thingar gum’ u lan e biney e nam ni
dab gu th’ab e Jordan nga ba’ nem, ma gimed e dabki n’uw nap’an mi gimed th’ab nga
ba’ nem ngam feked e re nam nem ni bfel’ ngam tafned. 23 Ngam ayuwgad nge dab mu
paged talin fare m’ag ni SOMOL ni Got romed e ke ngongliy u thilmed nge ir. Dariy bmit
e liyos ni ngam ngongliyed ni bochan e keyog SOMOL ni Got romed ni dab mu rin’ed,
24 ya SOMOL ni Got romed e bod ba nifiy ni be daramram. Dabun yug reb e kan ni nge
tagenging ngak.

25 “Yug ra kam pired u lan e re nam nem nike n’uw nap’an nike yib pifakmed nge fak
pifakrad, ma dab mu denengad ngam ngongliyed ba liyos ni demturug ko ya’an e mang.
Biney e rib kireb u mit SOMOL, mra k’aring e damumuw ngak. 26 Fa’anra dab mu folgad
rog, ma gu be pining e tharmiy nge fayleng e daba’ ngar mangew mich nib togopluw
ngomed, ni dabi n’uw nap’an min thang owchamed u daken e re nam nem. Ma, re nam
nem u ba’ nem e Jordan ni aray e ngam marod mpired ngay e, dabi n’uw napmed riy.
Ya bay ni thirifmed u but’. 27 I SOMOL e ra weregmed ko pi nam i yan, ri’in i gimed e ra
magach nib fos. 28 Ni aram e yungi n’en ni bay um pigpiggad ko pi got ni girdi’ e ngongliy
nga pa’, ni bogi got nni ngongliy ko ren fa malang, ndabiyag ni nge guy fa rung’ag fa kay
ban’en ara faray bon ban’en. 29 U rom e bay um changar niged SOMOL ni Got romed riy;
fa’an gimed ra gaweg u polo’ i gum’ircha’med ngu polo’ i lanin’med ma gimed ra pir’eg.
30 Nap’an ni gimed ra aw nga fithik’ e gafgow ko pin’ey nike buch romed, ma tomuren
e gimed ra sul ngak SOMOL ni Got romed ngam folgad rok. 31 I SOMOL ni Got romed
e ba Got ko runguy. Dabi n’agmed fa thang owchemed. Ya dabi pag talin fare m’ag ni
ngongliy u thilin pi chitamangimed nge ir.

32 “Mu sulod ngam gayed murung’agen e kakrom, ni tin ba’aram e rran ndawor ni
gargelegmed, ni tabab ko fa ngiyal’ ni ba’aram ni sunumeg Got e girdi’ u daken e fayleng;
mu gayed u ga’ngin yang e fayleng. Ka’a m’ug ban’en ni yira ngat ngay ni aram rogon?
Ka e rung’ag be’ murung’agen ban’en ni ara’ rogon? 33 Gur bay girdi’en ba nam ni
ka’ar rung’aged laman ba got ni be non u fithik’ e nifiy ngorad ni bod rogomed ma
kayad be par ni yad bfos? 34 Ka’ e yigi yan reb e got i fek e girdi’ u reb e nam ngar
manged girdi’ rok, ni bod ni rin’ SOMOL ni Got romed ngomed u lan e nam nu Egypt?
U p’eowchemed e maruwel Got riy nga gelngin nib gel nge yib e gafgow nge mael, me
ngongliy e maang’ang nge tin yira ngat ngay, me k’aring boch ban’en nge yib ni ba gel e
marus riy. 35 I SOMOL e dag urngin e pin’ey ngomed ya ngam nanged ni kemus ni ir e Got
ni bay ma dakuriy yug reb ngabang. 36 I gagiyegnag nge yib laman u tharmiy ngomed
ni fan e nge fonow nagmed ngam yal’uwgad, mu daken e fayleng e gagiyeg nagmed riy
ngam guyed fare nifiy rok nib thothup, me par u fithik’ nge non ngomed. 37 Ba t’uf pi
chitamangimed rok me mel’eg e pi’in ni owcherad u fithik’ e girdi’ ni nge mang e tirok e
girdi’, ma gelngin nrib gel e maruwel ngay nge fekmed nga wuru’ yu Egypt, 38 me tuluf
girdi’en e pi nam ni ba ga’ ma ba gel ngomed, ni fan e nge yag ni mmarod ngalan e nam

4:24 Heb 12:29 **4:35** Mrk 12:32

rorad nge pi' nga pa'med, ni nge par ni tafenmed nge mada' ko daba'. 39 Ere chiney e
kari mu nanged ni SOMOL e ir e Got nu tharmiy ngu fayleng, ma dakuriy yugu reb e
Got nga bang. Ngu'um ted e pin'ey u lanin'med ma dab mu paged talin. 40 Um folgad
u urngin e pi motochiyel rok ni kug pi' ngomed e daba', ma aram e gimed nge pi'in ni
bay ra bad ni owchemed e yugu bay um pired ni bfel' rogomed mu'um pired u lan e re
nam nem ni SOMOL ni Got romed e nge pi' ngomed ngam tafnayed ni dariy n'umngin
nap'an."

Fapi binaw ntagil' e ayuw ko ngek u Jordan

41 Me fael Moses dalip e binaw ngabang ni bay ko ngek ko fare Lul' ni Jordan. 42 Ni
nge chey ni kal be' nge thang e fan rok be' ni gathi to'ogor rok, mrayag ni mil nge yan
nga langgin reb e pi binaw ney ma dab ni thang e fan rok. 43 Binaw nu Bezer e tagil' e
ayuw rok e ganong rok Ruben, ni bang i ted ni *desert*; ma binaw nu Ramoth e fan ko
ganong rok Gad, ni bay ko gin ba milsuwon ngak e Gilead; ma binaw nu Golan e fan ko
fare ganong rok Manasseh, ni bay ko gin ba milsuwon ngak Bashan.

Marung'agen e Motochiyel ku Got ni ngan Pi'

44 I Moses e pi' e pi motochiyel rok Got ngak e girdi' nu Israel. 45-46 Nga tomuren ni
karbad nga wuru' yu Egypt ni yad bay ngalan e loway u ngek ko lul' nu Jordan, ni bay
fare binaw ni Bethpeor nga barba' riy, me pi' Moses e pi motochiyel ney ngorad. Gin'ey e
immoy ko gin ba milsuwon ngak Sihon ni Pilung ko Amorite, ni ir e i gagiyeg u lan fachi
binaw nu Heshbon. I Moses nge girdi' nu Israel e ra gelgad ngak u nap'an nra chuwgad
u Egypt. 47 Miyad kol e binaw rok ngar pired ngay nge fare binaw rok Og ni Pilung nu
Bashan, ni fa binem e pilung ni i par ko ngek u Jordan. 48 Regi binaw ney e tabab ko fare
binaw nu Aroer, u thathren e lul' ni Arnon, me yan ko lel'och nge mada' ko fare burey
ni Sirion, (ni ku yima yog e Burey ni Hermon ngay.) 49 Ki un ngay ga'ngin yang e nug u
ba' ni ngek fare Lul' nu Jordan nge yan i yan ngalan e yimuch nge mada' ko *Dead Sea* me
yan ko ngek nge tun nga enggin e burey ni Pisgah.

5

Fa Ragag i Motochiyel
(Exodus 20:1-17)

1 Me pining Moses urngin fapi girdi' nu Israel nga ta'bang me ga'ar ngorad, "Girdi' nu
Israel, motoyilgad nga urngin e pi motochiyel ni nggu pi' ngomed e daba'. Mu filed ma
nopa'med ni ngu'um folgad riy. 2 Burey ni Sinai e ngongliy SOMOL ni Got rodad ba m'ag
u rom, 3 gathi go' fan ngak e pi chitamangidad, ma ku fan ngodad gubin e girdi' ni kagdad
bfos e biney e rran. 4 U rom u daken fare burey e non SOMOL ngomed riy u fithik' e nifiy
ni gimed bay u p'eowchen. 5 Ngiyal'nem e gu ba sak'iy u thilmed nge SOMOL ni nggog
ngomed e tin keyog, ya gimed be rus ko fare nifiy ere dam uned nga daken fare burey.
"Me ga'ar SOMOL, 6 'I gag fare SOMOL ni Got romed, e gu fekmed nga wuru' yu Egypt,
ko gin ni um sibgad riy.
7 " 'Dariy reb e got ni ngam mon'eged rog.
8 " 'Dab mu ngongliyed ya'an ban'en u tharmiy ara u daken e fayleng fa fithik' e ran u
tan e but' ni fan ngomed. 9 Dab mu siro'gad nga ba liyos ara um tedfan, ya Gag SOMOL ni
Got romed e dab gu pag yug reb e kan nge tagenging ngog. Ma pi'in yad be fanenikayeg
e gu ra gechig nagrad nge pifakrad nge yan i mada' ko bin dalip nge aningeg e mfen.
10 Machane pi'in gu bt'uf rorad ma yad ma fol ko pi motochiyel rog e bay gu dag e t'ufeg
rog ngorad ni bokum biyu' e mfen.
11 " 'Dab mogned fithingag ni fan ko tin kireb, ya Gag fare SOMOL ni Got romed, e gu
ra gechignag demturug be' ni dariyfannag fithingag.

4:41 Jos 20:8, 9

12 “ ‘Mu ayuweged e rran ni *Sabbath* ngam ted nib thothup, ni bod ni Gag SOMOL ni Got
romed e kug taychilen ngomed. 13 Nel’ e rran ni ngam marwelgad riy, 14 ma bin medlip
e rran e yaran e toffan ni kam ogniged ngog. Rofen nem e dariy be’ ni nge maruwel — ni
gimed, pifakmed, sib romed, gamanman romed, nge ku girdi’ nu bang nma par u lan e
nam romed. Pi sib romed e thingar ra toffan gad ni bod gimed. 15 Ngi i par u wun’med
ni um moyed ni gimed e sib u Egypt, me Gag SOMOL ni Got romed e gu lagmed u gelngig
nib ga’ mab gel. Aram fan ni kug taychilen ngomed ni ngam tedfan e re rran ney ni
Sabbath.
16 “ ‘Mu liyorgad ko chitamangimed nge chitiningimed, ni bod ni Gag SOMOL ni Got
romed e kug taychilen ni ngam rin’ed’, ya nge par ni ngi i fel’ wa’athmed ma ku arrogon
ni ngki n’uw nap’med u lan tafenmed ni kug pi’ ngomed.
17 “ ‘Dab mu li’ be’ ngem’.
18 “ ‘Dab mu pirew be’ ni gathi mabgol rom.
19 “ ‘Dab mmoro’ro’.
20 “ ‘Dab mu t’ar e thin nga daken be’.
21 “ ‘Dab mu chogownag le’engin be’ nib mo’on; dab mu chogownag e naun rok, fa
binaw rok, fa sib rok, fa garbaw rok, fa gamanman rok ni dongki, fa demturug ban’en
nib milfan ngak.
22 “Irera’ e pi motochiyel ni pi’ SOMOL ngomed ni gimed gubin u nap’an nim
mu’ulunggad ko fare burey. Nap’an ni non nib ga’ laman u fithik’ fare nifiy ngu fithik’
fa gi manileng nib dub’ag, ma irera’ e pi motochiyel ni pi’ ma dakriy boch ngabang. Ma
aram me yoloy ni gubin nga daken l’agruw yang i malang nge pi’ ngog.

Marus ko Girdi’
(Exodus 20:18-21)

23 “Ma nap’an ni be yik’ e nifiy u daken fare burey ni ga’ngin, mi gimed rung’ag fare
lam u fithik’ e lumor, me yib e pi tayugang’ nge pi mit e thin ko pi ganong romed ngog,
24 me lungurad, ‘I SOMOL ni Got rodad e ke dag ngodad feni gel nge feni sorok nap’an
nda rung’aged laman nike non u fithik’ fare nifiy! Daba’ e kadguyed nrayag ni ngki par
be’ ni kabfos, ni yug aram rogon nike non Got ngak. 25 Ere mang ni thingar darod u
thathren e riya’ bayay? Re nifiy nem nib gel e ra thangdad. Rib muduwgil ni gadad ra
yim’ ni fa’anra ngkud rung’aged laman SOMOL ni Got rodad bayay. 26 Ya mini’ e re girdi’
ni ka a rung’ag laman Got ni be par nib fos ni non u fithik’ e nifiy, ni bod ni kad rung’aged
ma ka gadad be par ni gadad bfos? 27 Moses, mu sul ngaram, ngam motoyil nga urngin
e tin be yog SOMOL ni Got rodad. Ma ga sul ngamog ngomad urngin e tin keyog ngom.
Ya gamad ra motoyil ngay ma gamad ra fol riy.’
28 “Ma nap’an ni rung’ag SOMOL e tin kamogned, me ga’ar ngog, ‘Kug rung’ag e
n’en nike yog e picha’ney, ma sororad riy. 29 Mang e yigi i par lanin’rad ni arrogon
ni gubin ngiyal’! Mang e yigi par madgug u wun’rad ni gubin ngiyal’ miyad be fol u
gubin e tin kugog ngorad ni ngar rin’ed, nge yag ni ur pired nge pi’in owcharad ni bfel’
rogorad ndariy n’umngin nap’an. 30 Mman ngamog ngorad ngar sulod ko pi *tent* rorad.
31 Machane, gur Moses e ngam par rog u roy, ma bay gu pi’ urngin e pi motochiyel rog
ngom, nge urngin e tin kug taychilen. Mu fil e pin’ey ngak e girdi’, ya nge yag ni ngu’ur
folgad riy u lan fare nam ni bay gu pi’ ngar tafned.’
32 “Girdi’ nu Israel, rnopa’med ni ngu’um rin’ed urngin e tin ke tay SOMOL ni Got
romed chiylen ngomed. Dab mu paged ta’reb e pi motochiyel rok ndab mu folgad riy.

5:16 Mat 19:18, 19; Mrk 10:19; Luk 18:20 **5:16** Mat 15:4; Mrk 7:10; Efe 6:3 **5:17** Gen 9:6; Lev 24:17; Mat 5:21; 19:18; Mrk 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9; Jas 2:11 **5:18** Lev 10; Mat 5:27; 19:18; Rom 7:7 **5:19** Lev 19:11; Mat 19:18; Mrk 10:19; Luk 18:20; Rom 13:9 **5:20** Exo 23:1; Mat 19:18; Mrk 10:19; Luk 18:20 **5:21** Rom 7:7; 13:9 **5:22** Exo 20:18–21

33 Mu folgad riy ni gubin, ya ngu'um pired ni bfel' rogomed mu'um pired u lan fare nam
ni bay mu tafned nge n'uw nap'an.

6

Fare Motochiyel Th'abi Ga'

1 "Irera' urngin fapi motochiyel ni SOMOL ni Got romed e keyog ngog ni nggu fil
ngomed. Ngu'um folgad riy u lan e re nam ni ba'aram ni ngam marod ngay ngam pired
riy. 2 N'umngin nap'an e yafos romed, ni gimed nge pi'in owchemed e ngu'um pired ni
bay madgun SOMOL ni Got romed u wun'med ma gimed be fol u urngin fapi motochiyel
rok ni nggu pi' ngomed, ya nge yag ni n'uw nap'an ni um pired ko fare nam. 3 Gimed e
girdi' nu Israel, mu telmed ngu'um folgad ko pi motochiyel ney, nge yag ni fel' rogomed
me yo'or e girdi' romed u daken e re nam nem ni bfel' rogon ma ba yong'ol e but' riy, ni
bod rogon nike micheg SOMOL ni Got rok e pi chitamangidad ngomed.
4 "Gimed e girdi' nu Israel, mmotoyilgad! Fare SOMOL ni Got rodad e kemus e ta'are
Got nib riyul'. 5 Ngari t'uf SOMOL ni Got rom u polo' i leam rom, ngu polo' i lanin'um,
ngu polo' i gelngim. 6 Ma ri dab mu paged talin e pi motochiyel ney ni kug pi' ngomed e
daba'. 7 Mu filed ngak pifakmed; um weliyed murung'agen ngorad ko ngiyal' ni gimed
bay u tabinaw nge ngiyal' ni gimed be milekag, nge ngiyal' ni gimed be toffan nge ngiyal'
ni gimed be maruwel. 8 M'aged nga daken pa'med nge nga daken peri'med nge par ni
be puguran ngomed. 9 Mu yoloyed nga daken e ren u ruw raba' i langan e mab ko naun
romed nge nga daken e garog romed.

Kemus ni go' SOMOL e ngan liyor ngak

10 "SOMOL ni Got romed e micheg ngak e pi chitamangimed ni kakrom ni aram
Abraham nge Isak nge Jakob ni bayi pi' ngomed, ba nam ni bay bogi binaw riy ni ba ga'
ma bfel' rogon, ni gathi gimed e mu ngongliyed rogon. 11 Pi naun ni bay riy e ke suguy
urngin mit e falel' ni gathi gimed e mu ted, ma bay bogi luwed riy ni gathi gimed e mu
kired, ma bay yungi woldug riy ni *grapes*, nge gek'iy ni *olive* nike m'ay i yung. Nap'an
nra fekmed SOMOL ngalan e re nam nem, me yag ngomed urngin e tin gimed ba'adag ni
ngam koyed, 12 ma ngam guyed rogon nge dab mu paged talin SOMOL ni ir e fekmed nga
wuru' yu Egypt, ko gin um pired riy ni gimed e sib. 13 Kemus ni SOMOL ni Got romed
e ngu'um pired ni bay madgun u wun'med; kemus ni ir e ngu'um liyorgad ngak, ma
kemus ni go' fithingan e ngam mowgad ngay. 14 Dab mu tedfan yugu boch e got, ni got
rok e pi nam nib longobiymed. 15 Ya fa'an gimed ra rin', ma damumuw rok SOMOL e ra
yib ngomed ni bod ba daramram nib gel nge thirifmed u but', ya SOMOL ni Got romed,
ni ir e bay romed e dabiyag ni nge k'adan' ni fa'an gimed ra togopluwnag reb e got ngak.
16 "Dab mu sikeng niged SOMOL ni Got romed ni bod ni mu rin'ed u Massah. 17 Ngar
mu guyed rogon ngu'um folgad u urngin fapi motochiyel nike pi' ngomed. 18 Mu rin'ed
e tin keyog SOMOL ni ir e bmat'aw ma bfel', ma aram e rayag ni um pired ni bfel'
rogomed, me yag ni mmarod ngalan e re nam nem nib yong'ol e but' riy ngam tafnayed,
ni SOMOL e micheg ngak e pi chitamangimed ni kakrom ni bayi pi' ngorad, 19 me yag ni
mu tulufedyad ni bod ni micheg.
20 "Tin bayi yib e duw e ra fithmed pifakmed ni lungurad, 'Mangfan ni yog SOMOL
ni Got rodad ngomed ni ngu'um folgad ko urngin e pi motochiyel ney?' 21 Ma nge
lungumed ngorad, 'Ugmed u lan yu Egypt ni gamad e sib rok Farao, me fekmad SOMOL
nga wuru' yu Egypt ni maruwel nga gelngin nib gel. 22 Gguyed nga owchemad e pi
maang'ang ni ngongliy, nge bogi n'en nrib gel e marus riy ni rin' ngak yu Egypt, nge
ngak e pilung rorad nge ngak e pi tolang ni bay u tan pa' e en pilung. 23 Me chuwegmad

6:4 Mrk 12:29 **6:5** Mat 22:37; Mrk 12:30; Luk 10:27 **6:6** Deu 11:18–20 **6:13** Mat 4:10; Luk 4:8 **6:16** Mat 4:7; Luk 4:12

u Egypt nge fekmad ngaray me pi' ngomad e re nam ney ni bod ni micheg ngak e pi chitamangimad ni kakrom. 24 Me yog SOMOL ni Got rodad ngomad ni nggu folgad u urngin e pi motochiyel ney, ma nggu pired ni bay madgun u wun'mad. Ya fa'anra ug rin'ed ma gubin ngiyal' nra i par ni be matanagiy e nam rodad mi i tay e nam ni bfel' rogon. 25 Fa'an gadad ra yul'yul' ngu'ud folgad u gubin e tin keyog Got ngodad ni ngad rin'ed, ma gadad ra fel' u wan'.'

7

Girdi'en SOMOL
(Exodus 34:11-16)

1 "SOMOL ni Got romed e bayi fekmed i yan ngalan fare nam ni ngam pired riy, me tuluf bo'or e nam ni bay riy ngar chuwgad u lan fare nam ni aram e pi Hittite, Girgashite, Amorite, Kanaanite, Perizzite, Hivite, nge pi Jebusite, ni medlip i nam ni yad ba ga' ma yad ba gel ngomed. 2 Ma nap'an nra pi'rad SOMOL ni Got romed nga pa'med ngam gelgad ngorad ma thingar mu thanged owcherad ni yad gubin. Dab mu ngongliyed e m'ag u thilmed ara mu runguyed yad. 3 Dab mu mabgolgad ngorad; dab mu pi'ed pifakmed ngak pi fakrad ngar mabgolgad, 4 ya yad ra pingeg pifakmed nge dab ku ra folgad rok SOMOL miyad tay fan yugu boch e kan, ma aram e ra damumuw SOMOL ngomed nge thang owchemed nib machreg. 5 Are mu buthuged e pi altar rorad, mi gimed bilbilig e pi malang ni kar ubunged ngalang kar ted nib machmach, mi gimed th'ab nga but' e pi pow ko fare got ni bpin ni Asherah, mi gimed urfiy e pi liyos rorad. 6 Ngam rin'ed ni era' rogon ya gimed girdi'en SOMOL ni ir e Got romed. Ke mel'egmed u fithik' girdi'en urngin e pi nam nu fayleng ni ngam manged girdi'en.

7 "I SOMOL e gathi mu t'ufgad rok me mel'egmed ni bochan e gimed pire' ngak girdi'en yugu boch e nam; ya gimed e umoyed ni gimed bochu'uw. 8 Machane gimed ba t'uf rok SOMOL ma ba'adag ni nge tay u gil' e tin ni micheg ngak pi chitamangimed ni kakrom. Aram fan ni maruwel nga gelngin nib gel nge chuwegmed u lan yu Egypt ni um pired riy ni gimed e sib rok fare pilung nu Egypt. 9 Ri dab mpaged talin ni SOMOL ni Got romed e kemus ni ir e Got, ma rib yul'yul'. Bayi tay u gil' fare m'ag nike ngongliy u thilmed nge Ir, mi i dag ngak reb e biyu e mfen e t'ufeg rok ni dabimus, ni pi'in ur pired nib t'uf SOMOL rorad ma yad be fol ko tin keyog ni ngu'ur rin'ed, 10 machane dabi tuntun ni nge gechignag e pi'in ni dubrad daken. Gathi bayi sowath ni nge rin', ya ra rin' nib machreg. 11 Ere um folgad ko tin kan fil ngomed; um folgad u urngin e pi motochiyel ni kug pi' ngomed e daba'.

Fel' rogon nma yib ko fol
(Deuteronomy 28:1-14)

12 "Fa'anra um motoyilgad ko pi motochiyel ney ngu'um yul'yul'gad ngay, me SOMOL ni Got romed e bayi tay u gil' fare m'ag nike ngongliy u thilmed nge ir, mi i dag ngomed ni yig gimed be par ni gimed ba t'uf rok ni bod rogon nike micheg ngak pi chitamangimed ni kakrom. 13 Bay mu pired ni gimed ba t'uf rok mi i fal'eg wa'athmed, ma be yo'ornagmed, ma be yo'or pifakmed; me fal'eg rogon e woldug romed nge yib e ggan ngay ni pire', ni *grain* nge wayin nge gapgep ni *olive*, me pi' e garbaw nge saf ngomed ni pire'. Bayi pi' ngomed urngin e pi fel' rogon ney u lan e re nam nem ni micheg ngak pi chitamangimed ni kakrom ni bayi pi' ngomed. 14 Dariy girdi'en reb e nam u fayleng ni bay i fal'eg rogorad ni bod gimed. Dariy bigimed ara garbaw romed nra par ndabiyag ni nge diyen. 15 I SOMOL e bay i yororiymed u urngin mit e m'ar. Dabi girengiy nga dakenmed reb fapi liliy nib kireb ni i yib ngomed u Egypt, ya pi to'ogor romed e ra girengiy nga dakenrad. 16 Mu thanged owchen urngin e girdi' ko pi nam ni SOMOL ni

7:1 Act 13:19 **7:5** Deu 12:3 **7:6** Exo 19:5; Deu 4:20; 14:2; 26:18; Tit 2:14; 1 Pe 2:9 **7:12** Deu 11:13–17

Got romed e bayi pi' nga pa'med, ma dab mu runguyed yad. Dab mu ted fan ara mu meybilgad ko pi got rorad. Ya gimed ra rin' ma ra yib riy'en ngomed.
17 "Dabi lungumed u wun'med, 'Girdi' ko pi nam ney e yad bo'or ngodad. Ere uw rogon
ni ngad tulufed yad ngar chuwgad?' 18 Dab mu rusgad ngorad, ma dab mpaged talin e
n'en ni rin' SOMOL ni Got romed ngak fare pilung nu Egypt nge girdi'en e nam rok. 19 Mu
leam niged fapi gafgow nib gel ni mu guyed nga owchemed, nge fapi maang'ang nge fa
pin'en ni un ngat ngay, nge gelngin SOMOL ni Got romed nib gel ni ir e maruwel ngay
nge chuwegmed u Egypt. Bayi thang owchen urngin e girdi' ni gimed be rus ngorad e
chiney ni bod ni thang owchen piyu Egypt. 20 I SOMOL ni Got romed e ra k'aring e marus
ngorad nib gel, me thang owchen e pi'in yad ra thay ngar mithgad. 21 Dab mu rusgad
ngorad, ya SOMOL ni Got romed e bay romed; ya ir ba Got nib sorok me ir e ngan rus
ngak. 22 I SOMOL ni Got romed e bay i chuweg girdi'en e pi nam u m'on romed ni be
boech-mboechnag; gathi bay mu thanged owcherad ta'ab yay, ya ra yo'or e gamanman
ni malboch ngar gafgow niged gimed. 23 SOMOL e bayi pi' e pi to'ogor romed nga pa'med
me gagiyeg nagrad ngar rusgad nge yan i mada' ko ngiyal' ni kam thanged owcherad.
24 Bayi pi' e pi pilung rorad nga pa'med ma bay mu thanged e pogofan rorad nge dab
kun leam nagrad. Dariy be' nrayag rok ni nge talegmed, ya bay mu thanged owcherad
ni yad gubin. 25 Mu urfiyed e pi liyos ni ya'an fapi kan rorad. Dab mu chogow niged e
silber nge gol ni kan tay ko pi liyos nem, ma dab mu feked ni ngam faned, ya fa'an gimed
ra rin', ma ra yib riy'en ngomed. Ya SOMOL e dabun ni nge tay e girdi' fan e liyos fa ra
meybilgad ngay. 26 Ri dab mfeked reb e pi liyos nem nga naun romed; ya gimed ra rin'
ma buch wa'athan ni yib ngorad e ku ra yib ngomed. Thingar mu fanenikayed e pi liyos
nem me par ni bogi ban'en ndariy fan u wun'med, ya ke bucheg SOMOL wa'athrad.

8

Ba nam ni bfel' ni ngan tafnay

1 "Urngin fapi motochiyel ni kug pi' ngomed e daba' e ngu'um folgad riy u fithik' e
yul'yul', nge yag ni mfosgad mu'um yo'orgad mi gimed tafnay e re nam nem ni SOMOL
e micheg ngak pi chitamangimed ni kakrom nra pi' ngomed. 2 Mu tafnay niged rogon
ni i pow'iymed SOMOL ni Got romed u daken e ted i yan ni aningeg i ragag e duw ni ba
milekag nib n'uw wo'en, ma be pi' bogi n'en nib mo'maw' be yib ngomed ni be sikeng
nagmed, ya nge guy e n'en ni gimed ra rin' ko gimed ra fol ko tin keyog ni ngu'um rin'ed
fa dangay. 3 Me pagmed ngam pired ndariy ban'en ni gimed ra kay, me pi' e manna
ngomed ni ngam ked, nib ggan ni dawor mu ked bi'id ma ku arogon e pi chitamangimed
ni kakrom. I rin' e ren'ey ngomed ni fan e nge fil ngomed ni gathi go' flowa e ma tay e
girdi' nib fos, machane gubin bug e thin ni yib u langan SOMOL e ra tay e girdi' nib
fos. 4 Mad romed e de kaday ma rifrif u aymed e de thow u lan e re aningeg i ragag i
duw nem. 5 Thingar mu nanged u lanin'med ni SOMOL ni Got romed e ma yal'uweg
mma gechignag pifak nri bod e pi matam nge matin ni yad ma gechignag pifakrad.
6 Ere ngu'um folgad ko tin keyog SOMOL ngomed ni ngu'um rin'ed, um folgad ko pi
motochiyel rok mu um pired ni bay madgun u wun'med; 7 ya SOMOL ni Got romed e be
fekmed i yan nga ba nam nib yong'ol e but' riy, ni ba nam ni bay e lul' riy, nge alublub,
ma bay e ran u tan e but' riy ni be yib e ran riy ngalang u lan e yu pa' i loway nge pi
burey, 8 ni ba nam ni be tugul e woldug ni *wheat* riy nge *barley*, nge *grape*, nge *fig*, nge
pomegranate, nge *olive*, ma ku bay e *honey* riy. 9 Gimed ra par u rom ma dab m'ad ko
bilig fa mu yoyowolgad u ban'en. Ma malang riy e bay e wasey u fithik', ma burey riy e
rayag ni ngam kered e wasey ni *copper* u fithik'. 10 Bay um pired u rom nib yu' ngomed
urngin e tin ngam ked, ma bay um pininged e magaer ngak SOMOL ni Got romed ni
bochan e re nam nem nike pi' ngomed nib yong'ol e but' riy.

8:3 Mat 4:4; Luk 4:4

Ngan kol ayuw ni dab ni pag Talin SOMOL

11 "Ngu'um guyed rogon ndab mpaged talin SOMOL ni Got romed; thingar um folgad u
urngin e pi motochiyel rok ni kug pi' ngomed e daba'. 12 Ngiyal' nra yu' ngomed urngin e
tin ngam ked ma kam toyed e naun ni bfel' gimed be par riy, 13 ma ke yo'or e garbaw nge
saf romed, nge silber, nge gol, ma ke yo'or ban'en romed, 14 ma ngar mu guyed rogon ya
richey nge tolangan'med ngam paged talin SOMOL ni Got romed, ni ir e chuwegmed u
Egypt, ni um pired riy ni gimed e sib. 15 I pow'iymed i yan u lan e ted ni *desert* ma ba kan
dugwen ya bay e porchoyog riy ni bay e yub u l'ugun, ma ku bay e *scorpion* riy. U rom
u daken e ted nib mlik' e but' riy ma dariy e ran riy e gagiyegnag SOMOL e ran nge yib
i po' nga but' u fithik' ba war nib el ni fan ngomed; 16 u rom u daken e ted e pi' e manna
ngu'um ked, ni ba ggan ndawori kay e chitamangimed ni kakrom bi'id. I pi' bogi n'en nib
mo'maw' nge yib ngomed ni nge sikeng nagmed, ya nge yan i tomur me yu'nag e tin bfel'
ngomed. 17 Ere dabi ga'ar bigimed u wan', 'Gelngig nge fanag madangdang e ke yagnag
ngog e re fel' rogon ney ni kug tay.' 18 Dab mu paged talin ni SOMOL ni Got romed e ir e
be pi' gelngimed be yo'or ban'en romed. Be rin' ni ara' rogon, ni bochan e ka daba' ma ku
be par nib yul'yul' ko fare m'ag ni ngongliy u thilrad e chitamangimed ni kakrom. 19 Ri
dab mpaged talin SOMOL ni Got romed fa mu pi'ed keru'med ngak ngu'um ted fan yugu
boch e got ma gimed be pigpig ngorad. Fa'an gimed ra rin' ma gu be micheg ngomed e
daba' nrib muduwgil ni yira thirifmed u but'. 20 Fa'anra dab um folgad rok SOMOL mra
thirifmed u but', ni bod rogon fapi nam ni thirifrad u but' ko ngiyal' ni gimed be yan i
yan nga m'on.

9

Piyu Israel nda ku ra folgad rok SOMOL

1 "Mu telmed yu Israel! Daba' e ngam th'abed e lul' ni Jordan nga ba'nem ngam marod
mu tafned fare but' nib milfan nga bogi nam ni yad ba gel ngomed. Pi binaw rorad e ba
ga' ma bay e yoror riy nib liyeg nib tun ko manileng. 2 Girdi' ni bay riy e yad nun'uw
ma yad ba gegel; yugub thil n'umngirad ngak e yug girdi' ma kam rung'aged ni kanog
ndariy be' nrayag rok ni nge gel ngorad. 3 Ma bay mu guyed nga owchemed ni SOMOL
ni Got romed e bayi m'on romed ni bod ba daramram nib gel. Bay i gel ngorad i yan
u nap'an ni gimed be yan nga m'on, ya ngam tulufedrad mi gimed thirifrad u but' nib
machreg, ni bod nike micheg.

4 "Nap'an nra tulufrad SOMOL ni Got romed ngar chuwgad ni fan e ngam tafned e nam
rorad, ma dab mu leam niged nike fekmed SOMOL i yan ngalan e re nam nem ni ngam
tafned ni bochan e bay rogmed ni ngam tafned. Danga', i SOMOL e bayi tuluf e pi girdi'
ney ngar chuwgad ni bochan e yad ba kireb. 5 Gathi bochan e gimed bfel' ma gimed be
rin' e tin nib mat'aw e aram fan ni nge pagmed SOMOL ngam marod nga taferad. Bayi
tulufrad ni bochan e yad ba kireb, ma ke leamnag ni nge tay u gil' e tin ni micheg ngak
pi chitamangimed ni kakrom, ni aram Abraham nge Isak nge Jakob. 6 Ngar mu nanged
ni SOMOL e gathi nge pi' ngomed e re nam nem nib yong'ol e but' riy ni fan e bay rogon
ni nge pi' ni ngam tafned. Ri danga', ya gimed bogi girdi' ni gimed ba gelan'.

7 "Dab mpaged talin rogon ni mu k'aringed e damumuw ngak SOMOL ni Got romed u
lan e ted ni *desert*. Ka fa rofen ni mu chuwgad u Egypt nge yib i mada' ko rofen ni mu
tawgad ngaray, ni go' togopluw e um ted ngak. 8 Ni mus ko fa ngiyal'nem ni gimed bay
ko burey ni Sinai ni mu k'aringed e damumuw ngak SOMOL, nge chugur ni nge thang
owchemed. 9 Gu wan nga daken e re burey nem ni nge pi' SOMOL ngog fa gal yang i
malang ni ka ni yoloy ngay fare m'ag nike ngongliy SOMOL u thilmed. Gu par u rom ni
aningeg i ragag e rran nge nep' ni da gu way ban'en ara gu garbod. 10 Ma aram me pi'
SOMOL ngog fa gal yang i malang nu daken e gal yang i malang nem e ri pa' e yoloy ngay
e tin ni yog ngomed u fithik' fare nifiy ko fa rofen nem ni mmu'ulunggad ngaram ko fare

burey. 11 Aram rogon, tomuren e re aningeg i ragag e rran nge nep' nem me pi' SOMOL
ngog fa gal yang i malang nike yoloy fare m'ag ngay.
12 "Me ga'ar SOMOL ngog, 'Mu sul nga p'ening ni ka chiney, ya fa pi girdi' rom, ni gur
e mu pow'iyrad nga wuru' yu Egypt e kar ngongliyed e kireb. Rib machreg ni kar pi'ed
keru'rad ko tin kugog ngorad ni ngu'ur rin'ed, ma kar ngongliyed ba liyos ngorad.'
13 "Miki ga'ar SOMOL ngog, 'Gu manang ferad gelan'. 14 Dab mu guy rogon ni ngam
talegeg, ya kug leamnag ni nggu thang owcherad nge dakriy be' ni kuyad ra yib ngan'
bi'id. Ma bay gu tem ngam mang chitamngin ba nam nib ga' ma dabi thilthil gelingrad.'
15 "Mu gu cheal nggu log u daken e burey nga but' ni bay fa gal yang i malang u pa'ag ni
kan yoloy fare m'ag ngay. Ma be yib e nifiy ko fare burey. 16 Mu gguy ni da ku mur folgad
ko fare motochiyel ni SOMOL ni Got romed e pi' ngomed, kam denengad nib togopluw
ngak ya ka mu ngongliyed ba liyos ni wasey ngomed ni ya'an ba garbaw. 17 Mu rom u
p'eowchemed e gon' e gal yang i malang nem riy nga but' nge pilpil. 18 Mu gu paraw
nga but' bayay u p'eowchen SOMOL ni aningeg i ragag e rran nge nep' ni da gu way
ban'en ara gu garbod. Gu rin' e ren'ey ni bochan e ka mu denengad nib togopluw ngak
SOMOL ka mu k'aringed e damumuw ngak. 19 Ya gu rus ko damumuw rok SOMOL nib
gel, ni bochane e kri damumuw ni be chugur ni nge thang owchamed, ma aram miki
motoyil SOMOL ngog bayay ko tin gu wenignag ngak. 20 I SOMOL e ki gel e damumuw
rok ngak Aron nge chugur ni nge thang e pogofan rok, mu ku gu wenignag Aron ngak e
ngiyal'nem. 21 Mu gu fek e ren'em ni kam ngongliyed ni ban'en nrib gel e denen riy ni
aram fare liyos ni wasey ni ya'an ba garbaw ni ka mu ngongliyed, mu gon' nga fithik' e
nifiy. Mu gu t'et'ar ni nochiyang mu gu pirdi'iy nge par ni bod e fiyath, mu gon' ngalan
e lul' ni yan ko burey nga p'ening.
22 "Ma ku mu k'aringed e damumuw ngak SOMOL ni Got romed ko fa ngiyal'nem ni
ummed u Taberah, ngu Massah, ngu Kibroth Hattaavah. 23 Ma faani l'ogmed u Kadesh
Barnea ni ngam marod ngalan e re nam nem ni ir e nge pi' ngomed mi gimed togopluw
ngak; da i pagan'med ngak ma da um folgad rok. 24 N'umngin nap'an ni kug nangmed,
e gimed be par ni gimed be togopluw ngak SOMOL.
25 "Gu paraw nga but' u p'eowchen SOMOL ni aningeg i ragag e rran nge nep', ni
bochane keyog ngog ni nge thang owchemed. 26 Mu gu meybil ni lungug, 'SOMOL nib
Th'abi Tolang, dab mu thang owchen e girdi' rom, ni fapi girdi' ni gur e mu chuwegrad
u Egypt nga gelngim nib gel nge feni sorom. 27 Mu leamnag e pi tapigpig rom ni er
Abraham nge Isak nge Jakob, ngam fek owchem ko gelan' nge kireb nge denen rok e
pi girdi' ney. 28 Ya ra dangay ma ra yog piyu Egypt nde yag rom ni ngam fek e girdi' rom
i yan ngalan fare nam ni mmicheg ni bay mu pi' ngorad, miyad yog ni ka mu fek e girdi'
rom u Egypt nga daken e ted ni fan e ngam thang owcharad, ya dabumrad. 29 Ya pi girdi'
ney e irera' fapi girdi' ni gur e mturguyrad ni ngar manged girdi'em me gur e mu fekrad
nga wuru' yu Egypt u gelngim nib ga' nge gelngim nib gel.

10

Moses ni ku ni pi' ngak fapi Motochiyel bayay
(Exodus 34:1-10)

1 "Me ga'ar SOMOL ngog, 'Mu th'ab ruw yang i malang ni bod fa galyang ni som'on,
ma ga ngongliy ba kahol ni ngan tay ngay. Magab ngog nga daken e burey, 2 nggu yoloy
nga daken e n'en ni gu yoloy nga daken fa galyang nem ni mu bilig, ma ga fek ngam tay
ngalan e kahol.'
3 "Ere gu ngongliy ba kahol ni ren ni *acacia* e gu fanay ngay mu gu th'ab ruw yang e
malang ni bod fa galyang nem ni som'on, mu gu fek i yan nga daken e burey. 4 Me yoloy
SOMOL fa pi thin nga daken ni fa'ani yoloy nga daken fa gal yang ni som'on, ni aram fa
Ragag i Motochiyel ni pi' ngomed ko fa ngiyal' ni i non u fithik' e nifiy e rofen ni ba'aram

nmu'ulunggad ko fare burey. Me pi' SOMOL fa gal yang i malang ngog, 5 mu gu cheal
nggu log u daken fare burey nga but'. Mu gu tay ni ruw yang ngalan fare kahol ni kug
ngongliy ni bod rogon ni yog SOMOL ngog, ni kabay u rom ni ka'aram nap'an."
(6 Me chuw piyu Israel ko fapi luwed rok piyu Jaakan, ngranod nga Moserah. Me yim'
Aron ngan k'eyag u rom, me yan Eleazar nib mo'on ni fak nga luwan nge mang prist.
7 Miyad yan u rom nga Gudgodah, miyad yan riy nga Jotbathah, ni gin'em e ba pire'
e lul' riy. 8 Ngiyal'nem e turguy SOMOL ni pumo'on ko ganong rok Levi e nge milfan
fare kahol ko m'ag ngorad, ma ngu'ur pigpiggad ngak ni prist, ma yad e ngu'ur fal'eged
wa'athan e girdi' nga fithingan SOMOL. Pin'ey e ka yad be rin'. 9 Aram fan ni girdi'en
e ganong rok Levi e dan pi' e binaw ngorad ni bod e tin ba'aray e ganong ni kan pi' e
binaw ngorad; birorad e f'oth e ren'en ni ba'aram ni yad e ngu'ur manged prist, ni bod
rogon ni yog SOMOL ni Got romed.)
10 "Gu par u daken e burey ni aningeg i ragag e rran nge nep' ni bod ni gu rin' ko
som'on; ki rung'ag SOMOL e meybil rog e yanem, me magan' ngay ni dabki thang
owchemed. 11 Ma aram me ga'ar ngog, 'Moses, mu fal'eg rogom ngam pow'iy e pi girdi'
nir ngalan fare nam ni gu michmicheg ngak e pi chitamangirad ni kakrom.' "

Tin ba'adag Got ni ngan rin'

12 "Gimed e girdi' nu Israel, mang e ba'adag SOMOL ni Got romed? I SOMOL e ba'adag
ni ngam liyorgad ngak mi gimed falwok rok, me t'uf romed mi gimed pigpig ngak u polo'
i gumircha'med ngu lanin'med, 13 mi gimed tay fapi motochiyel rok u gil' nge machib rok
ni nggu pi' ngomed e daba'. Mu rin'ed ni aray rogon, mra fel' e gubin u poluwmed. 14 I
SOMOL e mus ko yu thal ni th'abi tolang nga lanelang e pi tharmiy ma bmilfan ngak,
ma ku arrogon e fayleng nge gubin ban'en riy. 15 Machane feni t'uf e pi chitamangimed
rok SOMOL, ma aram me mel'egmed u fithik' gubin e girdi', ke par riy ni aram rogon ni
gimed e girdi' rok. 16 Ere chiney i yan nga m'on e ngu'um folgad rok SOMOL ma ngam
paged e gelan'. 17 I SOMOL ni Got romed e ir e pilung ko pi got nge Somol ko pi somol.
Ir e ba ga' ma ba th'abi gel gelngin, ma ir e ngu'un fol rok. Der ma laniyan' ma der ma
fek puluwon e sasaliyab. 18 Ma guy ni nge par ni ngu'un ayuweg e pi'in kanim' rorad
nge pi'in keyim' figirngirad; ma t'ufeg e milekag ni yad bay u fithik' e girdi' rodad mma
pi' ngorad e ggan nge mad. 19 Ere nge t'uf romed e girdi' u yugu boch e nam ni bay u
fithik'med, ya um pired u Egypt ni gimed e milekag. 20 Ngu'um pired ni bay madgun
SOMOL ni Got romed u wun'med ma kemus ni ir e ngu'um liyorgad ngak. Ma gimed
be par ni gimed ba yul'yul' ngak ma kemus ni fithingan e ngu'um micheged bbugithin
ngay. 21 Um pininged e sorok ngak, ya ir e Got romed ma kam guyed nga owchemed e
pi maang'ang ni un ngat ngay ni rin' ni fan ngomed. 22 Fa'ani yan e pi chitamangimed
ni kakrom nga Egypt ma kemus ni yad medlip i ragag u gubin. Machane SOMOL ni Got
romed e ke yo'or nagmed kam pire'gad ni bod feni yo'or e t'uf u lanelang.

11

Feni ba Sorok SOMOL

1 "Thangri t'uf romed SOMOL ni Got romed, mi gimed fol ko urngin e motochiyel rok
ni gubin ngiyal'. 2 Nge yib ngan'med e daba' e n'en ni ka mu filed u raragon SOMOL u
daken e tin kammarod u fithik'. I gimed, gathi pifakmed, e ke nang e pin'ey. I gimed
e mu guyed feni sorok SOMOL nge feni gel nge feni gel gelngin, 3 nge pi maang'ang ni
i rin'. Gimed e mu guyed e n'en ni rin' ko fare pilung nu Egypt nge fare nam rok ni
ga'ngin. 4 Mu guyed rogon SOMOL ni thirif u but' fa raba' i salthaw nu Egypt, nib mu'un
e pi os nge pi *chariot* rorad nma girengiy e os ngay, ni fa' ni lumach nagrad u langgin
fa gi day ni *Red Sea* u nap'an ni yad be tulufmed. 5 Gimed manang e tin ni rin' SOMOL

10:17 Act 10:34; Gal 2:6; Rev 17:14; 19:16 **10:22** Act 7:14

ni fan ngomed u daken e ted faram ni dawor mu tawgad ngaray. 6 Ki gimed manang e
n'en ni rin' ngak Dathan nge Abiram, ni fa gali pumo'on ni fak Eliab ni be' ko ganong
rok Ruben. Ya p'eowchen urngin e girdi' me mab e but' nge ful' row, nib mu'un gathon
e tabnaw rorow ngay, nge *tent*, nge gamanman, nge sib. 7 Errogon, gimed e kam guyed
urngin e maang'ang nike rin' SOMOL.

Pi Fel' wa'athan ko fare Nam ni Micheg SOMOL

8 "Mu folgad u urngin e tin kug taychilen ngomed e daba'. Ma aram e rayag ni ngam
th'abed e lul' nga barba' ngam tafned fare nam nike chugur ni ngam thum'gad nga
langgin. 9 Me yag nim pired nib n'uw nap'an u daken fare nam ni bfel' rogon ma ba
yong'ol, ni micheg SOMOL nra pi' ngak e pi ga' romed ni kakrom nge pi'in owcherad.
10 Fare nam ni aram e ngam marod nga langgin ngam pired riy e de bod e but' nu Egypt,
ni gin um pired riy ni som'on. U Egypt e gimed ra yung e *grain* ma ngam maruwelgad
nib gel ngu'um taran niged e yungi n'em; 11 ma biney e nam ni ngam marod ngay e ba
nam ni go' burey nge loway, ni but' riy e n'uw e ma tarannag. 12 I SOMOL ni Got romed
e ma ayuweg e re nam ney nma yaliy u tabolingin e duw nge mada' nga tungun e duw.
13 "Ma aram e ngam folgad ko pi motochiyel rok; ni nge t'uf SOMOL ni Got romed mi
gimed pigpig ngak u polo' i gum'iracha'med, ngu polo' i gimed. 14 Ma fa'an gimed ra rin',
mra pi' e n'uw nga daken e but' romed ko ngiyal' ni ba t'uf, u nap'an e *autumn* nge *spring*,
ni bochan e nge yib wom'ngin e woldug ni *grain*, nge wayin, nge gapgep ni *olive* ni fan
ngomed, 15 nge pan ni fan ko gamanman romed. Ma oren e ggan ni gimed ba'adag ma
bay. 16 Dab mu paged gimed ngan waliymed nga orel rok SOMOL ni bochan e gimed
be tayfan ma gimed be pigpig ngak yug boch e got. 17 Ma fa'ani gimed ra yodrom, mra
damumuw SOMOL ngomed. Me taleg e n'uw nge mlik' e but' romed nge magawon rogon
e woldug ni nge tugul. Ma aram e bay mm'ad u rom, ni yug aram rogon ni re nam nem
nike pi' ngomed e bfel'.
18 "Nge par u wun'med me fel' u wun'med e pi motochiyel n'ey. M'aged nga pa'med nge
nga peri'med nib puguran ngomed. 19 Mi gimed fil ngak pifakmed. Mu weliyed ngorad
ko ngiyal' ni gimed bay u tabnaw, nge ngiyal' ni gimed bay u milekag, nge ngiyal' ni
gimed be toffan, nge ngiyal' ni gimed be maruwel. 20 Mu yoloyed ko mab romed nge
nga langan e garog romed. 21 Ya nge yag ni mu pired nge pifakmed nib n'uw nap'an
u daken fare nam ni micheg SOMOL ni Got romed ni nge pi' ngak e pi chitamangimed
kakrom. Bay mu pired u rom u n'umngin nap'an ni bay e tharmiy ngalang ko fayleng.
22 "Ngu'um folgad ma gimed be yul'yul' ko urngin e tin kug ta'chiylen ngomed: Nge
t'uf romed SOMOL ni Got romed, mi gimed rin' urngin e tin keyog ni ngan rin', mi gimed
yul'yul' ngak. 23 Ma aram e ra tuluf SOMOL gubin e nam u nap'an ni gimed be yan i yan
nga m'on, ma bay mu tafned fare but' ni tafen e pi nam nib sororad ma ba gel gelingrad
ngomed. 24 Gubin yang e but' ni gimed ra yan u daken e go' gimed ra tafnay. Tafenmed
e bayi tabab ko yimuch u lan e ted ni *desert* me yan i taw ko fapi Burey nu Lebanon ni
bay ko lel'och, me tabab ko fare lul' ni Eufrates ni bay ko ngek nge mada' ko fare gi day
ni Mediterranean ni bay ko ngal. 25 Demturug bang ni gimed ra yan riy u lan e re nam
nem, me SOMOL ni Got romed e ra gagiyegnag e girdi' ngar rusgad ngomed, ni bod nike
micheg nra rin', ma dariy be' nrayag rok ni nge talegmed.
26 "Daba' e kug pag ngomed ni nge mang gimed e mel'egned e fel'wa'athan ara
buchwa'athan 27 fa'anra gimed ra fol ko tin keyog SOMOL ni Got romed ngomed, ni
pin'en ni kugog ngomed e daba', ma aram e fel'wa'athan; 28 machane buchwa'athan, ni
fa'anra dab mu folgad ko tin keyog SOMOL ni ngam rin'ed, mi gimed cheal ngam tedfan
yug boch e got ndawor mu tedfan bi'id. 29 Nap'an nra fekmed SOMOL i yan ngalan fare
nam ni ngam tafned, ma ngam weliyed e re fel'wa'athan ney u daken e Burey ni Gerizim,

11:13 Lev 26:3–5; Deu 7:12–16; 28:1–14

ma fare buchwa'athan e ngam weliyed u daken e Burey ni Ebal. (30 Gali burey ney e yow
bay ko ngal ko lul' ni Jordan u lan e nug rok yu Kanaan ni yad ma par u lan fare loway
nu Jordan. Yow ba kan ko ngal, dar paloggow ko fapi gek'iy ni machmach nu Moreh
nib chugur ko fare binaw nu Gilgal.) 31 Kari chugur ni ngam th'abed fare Lul' ni Jordan
ngam tafned fare nam nike pi' SOMOL ni Got romed ngomed. Nap'an ni gimed ra kol
fare nam ngam tafned, 32 ma nopa'med nri gimed ra fol u gubin e pi motochiyel ney ni
kug pi' ngomed e daba'.

12

Ta'are Tagil' e Liyor

1 "Mu telmed nga urngin e motochiyel ni ngam folgad riy u n'umngin nap'an ni
ngu'um pired u lan e re nam ni SOMOL ni Got rok pi ga' romed ni kakrom e nge pi'
ngomed. 2 Re nam nem ni ngam koled, e ngam kireb niged e yungi n'en nma yan e girdi'
ngay ngu'ur meybilgad ngak e pi got rorad, ni yungi n'em e bay u daken e pi burey nib
tolang, nge yochi burey, nge tanggin yu ke gek'iy nib yo'or yuwan. 3 Mbuthuged e pi
altar rorad nge malang ni kar ubunged ke tolang kar ted nib machmach. Mu urfiyed e
yu ley i gek'iy ni kar suweged ngalang ni fan ko got ni bpin rorad ni Asherah fithingan,
mi gimed th'eth'ab e pi liyos rorad nge par ndabkiyag ni ngan meybil ngay ko yungi
n'em ni bay riy.

4 "Dab mu liyorgad ngak SOMOL ni Got romed ni bod kanawo'en ni be tay e picha'
nem fan e tirorad e kan. 5 Gi nam ni bayi par e pi ganong romed riy e bayi turguy SOMOL
bang riy ni ir e ngu'um mu'ulunggad ngay ngam ted fan SOMOL mi gimed meybil ngak.
6 U rom e ngam pi'ed e pi gamanman ni maligach riy ni ngan urfiy nge yugu boch e
maligach, nge ragag e pasent ko pin'en nike yag ngomed, nge pin'en ni ngam pi'ed ngak
SOMOL, nge pin'en ni kam micheged ni ngam pi'ed ngak, nge pin'en ni kam turguyed u
wun'med ni ngam pi'ed ngak, nge tin som'on i fak e pi garbaw nge pi saf romed. 7 U rom
u p'eowchen SOMOL ni Got romed, ni ir e be fal'eg wa'athmed, e gimed nge girdi'en e
tabnaw romed e ngam abichgad nga mu felfelan'gad ko tin bfel' ni kam muruwliyed.

8 "Ra yan i taw ko ngiyal'nem ma dab kum ngongolgad ni bod ni um rin'ed. Kafaram i
yib ke mada' ko chiney mra bigimed ma tin ba'adag ni ngi i rin' e be rin', 9 ya dawor
mmarod ngalan fare nam ni SOMOL ni Got romed e nge pi' ngomed, ni aram e gin
nrayag ni ngam pired riy u fithik' e gapas. 10 Nap'an ni gimed ra th'ab e lul' ni Jordan
nga baraba' ma bayi pagmed SOMOL ngam marod ngalan e re nam nem ngam pired
riy. Bayi yororiymed rok urngin e pi to'ogor romed, ya nge yag ni mu pired u fithik' e
gapas. 11 I SOMOL e bayi turguy bang ni aram e gin ni ngu'um liyorgad riy ngak, mu
rom e ngam feked i yib ngak urngin ban'en ni kugog ngomed; pi maligach romed ni
ngan urfiy nge yugu boch e maligach, nge ragag e pasent ko pin'en ke yag ngomed, nge
pi tow'ath nib mal'eag ni kam micheged ngak SOMOL ni ngam pi'ed ngak. 12 Ma aram
mu um felfelan'gad u p'eowchen SOMOL, ni gimed nge pifakmed, nge pi tapigpig romed,
nge pi Levite ni yad be par u lan e pi binaw romed. Dab mpaged talin ni pi Levite e gathi
bay ni pi' e binaw ngorad ngar tafned. 13 Dab mu og niged e pi maligach romed ko gin
gimed e kam turguyed; 14 thingar mu og niged ko gin ke turguy SOMOL u lan tafen reb
e pi ganong romed. Kemus nu rom e ngam pi'ed e pi maligach ni mo'oruf romed riy mi
gimed rin' urngin e tin kugog ngomed ni ngam rin'ed.

15 "Machane rayag ni ngu'um li'ed e gamanman romed ngam longuyed ko gin'en ni
gimed be par riy. Rayag ni ngam longuyed urngin e tin nra pi' SOMOL ngomed. Gimed
gubin ndemturug ko gimed mmachalbog fa dangay nrogon ko motochiyel mrayag ni
ngam longuyed, ni bod rogon ni gimed ma longuy e ufin ko gamanman ni *deer* nge
antelope. 16 Machane thingar dab mu ked e racha' ko fa pi gamanman. Thingar mu

pu'oged nga daken e but' ni bod rogon e ran. 17 Urngin e pin'en ni kam pi'ed ngak SOMOL
e thingar dab mu ked ko gin ni gimed be par riy, ni aram e ragag e pasent ko *grain*
romed, nge wayin, nge gapgep ko *olive*, nge bin som'on i fak e garbaw nge saf romed,
ara pin'en ni kam micheged ngak SOMOL ni ngam pi'ed ngak, fa pin'en ni kam turguyed
u wun'med ni ngam pi'ed ngak, ara yugu boch e maligach. 18 Gimed nge pifakmed nge
pi tapigpig romed nge pi Levite ni yad be par u lan e yochi binaw romed e kemus nu
p'eowchen SOMOL ni Got romed e ngam ked e pi maligach ney riy, u lan fa ta'gin'en ni
tagil' e liyor nike turguy SOMOL ni Got romed. Mu um felfelan'gad ni bochan urngin
e pin'en ni kam mu' niged. 19 Dab mpaged e pi Levite ni nge dab mpi'ed ngorad e f'oth
rorad u n'umngin nap'an ni gimed be par u lan e nam romed.
20 "Fa'anra ga'nag SOMOL ni Got romed e gin tafenmed ni bod rogon nike micheg,
mrayag ni ngam ked e ufin ko ngiyal' ni gimed ba'adag. 21 Ma fa'anra kayigi palog fa
ta'gin'en ni tagil' e liyor, ma aram e demturug e ngiyal' ni gimed ba'adag, mrayag ni
mu li'ed reb e garbaw ara saf nike pi' SOMOL ngomed, mrayag ni mu koyed e ufin riy
u tabnaw, ni bod ni kugog ngomed. 22 Demturug be' nib machalbog fa de machalbog,
mrayag ni nge kay fare ufin ni bod rogon nra kay e ufin ko gamanman ni *deer* ara
antelope. 23 Kemus ndab mu ked e racha' ko ngiyal' ni gimed ra kay e ufin ni bochan
e yafos e bay u fithik' e racha', ma thingar dab mu koyed e yafos ngam chagiyed ko ufin.
24 Dab mu ked e racha', ya ngam pu'oged nga daken e but' ni bod rogon e ran. 25 Fa'an
gimed ra fol ko ran'ey nike yog, ma gimed ra fel' u wan' SOMOL, ma aram e gimed nge
pi'in owchamed e ra fel' gubin ban'en u puluwmed. 26 Mu feked ko ta'gin'en ni tagil' e
liyor e pi maligach nge pi tow'ath ni ka mu micheged ngak SOMOL. 27 U rom e ngam
pi'ed e maligach riy ni ngan urfiy u daken e altar rok SOMOL nge m'ay, mu kum pi'ed
fapi maligach ni fa'an ka mu longuyed e ufin riy mi gimed pu'og e racha' riy nga daken
e altar. 28 Ngar mu yul'yul'gad ngu'um folgad u urngin e tin kugog ngomed ni ngam
rin'ed, ma aram e gimed nge pi'in owchamed e gubin ban'en ni bayi fel' u puluwmed
ndariy n'umngin nap'an, ni bochan e gimed be rin' e tin ba mat'aw nge tin bfel' u wan'
SOMOL ni Got romed.

Ginaeng ni fan ngak e en be pigpig ngak yugu boch e got

29 "SOMOL ni Got romed e bayi thirif u but' e pi nam ko ngiyal' ni ngam marod ngalan
e nam rorad ngam koled, nge mang gimed e mu tafned ngam pired riy. 30 Ma tomuren
nike thirif SOMOL e pi nam nem u but' ma ngam guyed rogon ndab mu uned nga yalen
e pi taliw rorad, ya ra yib riy'en ngomed. Dab mu guyed rogon ni ngam nanged rogon
ni yad ma tay fan e tirorad e got, ya ri mu'uned u rogon ni yad be tay fan e tirorad e
kan. 31 Dab um liyorgad ku SOMOL ni Got romed ni bod kanawo'en ni yad be tayfan e
tirorad e kan, ya rogon ni yad ma tay fan e tirorad e got e yad ma rin' urngin e pin'en nib
sunsonogor nri dabun SOMOL. Mus nga pifakrad ni yad ma urfiy u mit e nifiy u daken
e pi altar rorad ngar pi'ed ni maligach.
32 "Mu rin'ed urngin e tin kugog ngomed ni ngam rin'ed; ndab mon'ed ban'en ngay
ara mu chuweged reb riy.

13

1 "Ba profet fa be' nma weliy fan e lik'ay e fa'anra yog ngomed ba pow fa ba maang'ang
ni bayi m'ug, 2 ni fan e nge waliymed ngam ted fan mi gimed pigpig ngak bogi kan
ndawor mu ted fan biid, ku manga ra yib i m'ug ni riyul' e tin ke micheg ngomed, 3 ma
dab mu telmed ngak, ya SOMOL ni Got romed e be maruwel ngak ni nge sikeng nagmed,
nge guy ko rib t'uf SOMOL romed u polo' i gumircha'med fa dangay. 4 Mu leked SOMOL
ni Got romed mi i par madgun u wun'med. Mu ted nga tagil' e tin keyog ni ngu'um rin'ed,
mi gimed fol u lungun, mu'um pigpiggad ngak mi gimed par ni gimed ba yul'yul' ngak.

12:16 Lev 17:10–14; 19:26 **12:32** Deu 4:2; Rev 22:18, 19

5 Mi gimed thang e fan rok e en ni be weliy fan e lik'ay fa ba profet ni be yog ngomed ni
ngam togopluwgad ngak SOMOL, ni ir e chuwegmed u Egypt, ni um pired ni gimed e sib
riy. Ya mitney e girdi' e ba kireb e leam rok ma be guy rogon ni nge waliymed nga orel
ko bin e par ni yog SOMOL ngomed ni ngam pired riy. Ere thingar ni thang e fan rok, ya
nge yag ni chuw e biney e kireb u fithik'med.
6 "I mus ngak walagmed ni pumo'on, fa fakmed ni pumo'on fa bpin, fa le'engimed nib
t'uf romed, fa fager romed nri gimed ba pach e rayag ni nge liyabnag nge pi' lanin'med
ngam ted fan yugu boch e got, ni bogi kan ni gimed nge pi chitamangimed ni kakrom e
dariy bigimed ni ka e tay fan. 7 Bochiyad e rayag ni nge pi' lanin'med ngam ted fan boch
e got rok e girdi' ni gimed ma par nib chugur fa boch e kan rok boch e girdi' ni gimed
ma par nib palog. 8 Dab m'inggad ngorad fa motoyilgad ngorad, fa mu rungyed ya'arad,
fa mu yororgad rorad. 9 Ngan thang e fan rorad! Gimed e som'on ni nga mu paged e
malang ngorad, mfini pag e girdi' e malang ngorad. 10 Ngan malang nagrad ngarm'ad!
Ya yad be guy rogon ni ngar waliyed gimed nga orel rok SOMOL ni Got romed, ni ir e
chuwegmed u Egypt, ni gin ni um sibgad riy. 11 Ma aram e gubin e girdi' nu Israel ni bay
rrung'aged e n'en ke buch; ma bay rrusgad, ma aram e dakriy be' nra rin' bayay e binem
e kireb.
12 "Ngiyal' ni gimed be par u lan fapi binaw nike pi' SOMOL ni Got romed ngomed, ma
fa'anra mu rung'aged 13 ni boch e pumo'on ko nam romed nib m'ayfarad e kar waliyed
e girdi' nu lane binaw rorad ni ngar tedfan boch e got ndawor mu tedfan bi'id. 14 Fa'an
gimed ra rung'ag ni aray rogon ni kanog, mi gimed muruwliy ngar mu nanged; ma
fa'anra ba riyul' nike buch e biney e kireb, 15 ma aram mi gimed thang e pogofan rok
urngin e girdi' nu lan e re binaw nem ni kub mu'un urngin e gamanman rorad ngay.
Mu gathayed e re binaw nem ni ga'ngin. 16 Mu kunuyed nga ta'bang urngin e chugum
rok fapi girdi' ni yad ma par u rom ngam ulungyed nga lulukngun fare binaw. Ma aram
migmed orfeg fare binaw nge urngin e tin bay riy ni aram e ba maligach ngak SOMOL
ni Got romed. Thingar ni pag fare binaw ndakuriy wotan u but', ma dab kun ngongliy
bayay. 17 Dab mu cha'riyed ban'en ni ngam faned ko fapi chugom ni kan turguy ni ngan
gathey, nge yag ni pi' SOMOL keru' ko damumuw rok nrib gel nge dag e runguy rok
ngomed. Bayi runguymed me yo'or nagmed, ni bod ni micheg ngak e pi ga' romed ni
kakrom. 18 Ni fa'an gimed ra fol ko urngin e tin ke taychilen ni kugog ngomed e daba',
ma gimed rin' e tini yog ni ngan rin'.

14

Ba ngongol ni dab ni rin' ko mowaw

1 "Gimed e girdi' rok SOMOL ni ir e Got romed. Ngiyal' ni gimed ra mowawnag ba
yam', ma dab ku mu raseyed dowmed fa mu puyed piyan lolugmed u m'on, ni bod nma
rin' boch e girdi'. 2 Ya ba milfamed ngak SOMOL ni Got romed; ke mel'egmed u fithik'
gubin e girdi' nu fayleng ni ngam manged girdi' rok.

Tin be'ech nge tin ba ta'ay e gamanman
(Levitikus 11:1–47)

3 "Dab mu ked ban'en nike duwgiliy SOMOL nib ta'ay. 4 Ba'aray e pi gamanman nrayag
ni mu ked garbaw, saf, kaming, 5 *deer*, saf ni malboch, kaming ni malboch, nge *antelope*
6 demturug e mit i gamanman ma gimed ra kay ni fa'anra ba' thilin buguli ay mma
kunuy e pan ngalan k'angan nga fin i yengyeng. 7 Machane fa'anra dariy thilin buguli
ay ba gamanman ma ku dar ma kunuy e pan ngalan k'angan nga fin i yengyeng, ma
dab ni kay. Dab mu ked e gamanman ni *kamel*, nge usangi, nge *badger*. Thingar mu
ted nib alit; ya yad ma kunuy e pan ngalan k'angrad nga fin ur yengyenged, machane

14:1 Lev 19:28; 21:5 **14:2** Exo 19:5, 6; Deu 4:20; 7:6; 26:18; Tit 2:14; 1 Pe 2:9

dariy thilin buguli ayrad. 8 Ma babiy e ba' thilin buguli ay machane dar ma kunuy e pan
nga k'angan nga fin i yengyeng, ere mu ted nib alit. Dariy bmit ko pi gamanman ney ni
gimed ra kay e ufin riy fa mathgad nga reb nike yim'.
9 "Demturug e mit i nig ni bay thalon nge olyen ma gimed ra kay, 10 machane demturug
e mit i n'en nma par u mran ndariy thalon ara olyen ma dab mu ked; thingar mu ted nib
ta'ay.
11 "Demturug e mit i arche' nib be'ech ma gimed ra kay. 12-18 Machane ba'aray e yu
mit i arche' ndab mu ked manuw, *owl*, *hawk*, *falcon; buzzard*, *vulture*, gapluw; *ostrich*;
gap'luwanregur, *stork, heron, pelican, cormorant; hoopoe*; nge magl'aw.
19 "Gubin mit e chachangeg ni bay pon ma ba alit e dab mu ked. 20 Demturug e mit i
chachangeg nib be'ech ma gimed ra kay.
21 "Demturug e mit i gamanman ni yigi yim' rok ma dab mu ked. Rayag ni ngam pi'ed
nge kay e girdi' nu boch e nam ni yad be par u fithik'med, fa mu pi'ed nchuway' ngak be'
nu reb e nam. Machane gimed e bmilfamed ngak SOMOL ni Got romed; gimed e girdi'
rok. Ma dab mu lithed ba fak e saf fa ba fak e kaming u fithik' i logowen e thuth rok e
chitinngin.

Motochiyel ni Murung'agen e Yu Ragag e Pasent

22 "Mu faeled nga bang ragag e pasent ko urngin i wom'ngin e woldug u milay' romed u
reb e duw. 23 Mi gimed yan ko gin ke turguy SOMOL ni Got romed ni nguum liyorgad riy
ngak; mu rom u p'eowchen e ngam ked fapi yu ragag e pasent ko *grain*, nge wayin, nge
gapgep ni *olive*, nge tin nganni' u pifak e garbaw nge saf romed. Ngu'um rin'ed ni aray
rogon, ya nge mechem ngomed ngi i par madgun SOMOL ni Got romed u wun'med ni
gubin ngiyal'. 24 Fa'anra ta'gin'en tagil' e liyor e kaygi palog ko tabnaw romed ni dabiyag
ni ngam feked i yan ngaram fa ragag e pasent ko tin ke fal'eg SOMOL wa'athamed riy,
ma aram e ba'aray e n'en ni ngam rin'ed: 25 Mu pi'ed nchuway' fa pin'en mi gimed fek e
salpiy riy i yan ko ta'gin'en ni tagil' e liyor. 26 Mi gimed chuw'iy demturug ban'en ni
gimed ba'adag ko fare salpiy — ufin e garbaw, ara ufin e saf, ara wayin, ara tin yira
chingaw ngay, mu rom u p'eowchen SOMOL ni Got romed e gimed nge chon e tabnaw
romed e ngam abichgad mi gimed felfelan' u ta'bang.
27 "Ma dab mu feked owchemed rok e pi Levite ni yad be par u lan e pi binaw romed;
ya dariy bang ntaferad. 28 Tomuren yu da dalip e duw mi gimed fek fapi ragag e pasent
ko urngin e pi woldug romed ngam cha'ariyed u lan e pi binaw romed. 29 Pi ggan ney
e fan ngak e pi Levite, ya dariy e binaw ntaferad, ma ku fan ngak e milekag, nge bitir
ni kanim' rorad, nge pi'in ke yim' figirngirad ni yad ma par u lan e binaw romed. Pi
cha'ney e ngarbad ra feked oren e tin bt'uf rorad. Mu rin'ed ni aray rogon mra fal'eg
SOMOL ni Got romed wa'athmed u gubin ban'en ni gimed be rin'.

15

Bin Medlip e Duw
(Levitikus 25:1-7)

1 "Tomuren gubin e yu medlip e duw ma ngam thanged u babyor e malfith rok e pi'in
bay e salpiy ni yad ra sulweg ngomed. 2 Ba'aray rogon ni ngan rin'. En ke pi' e salpiy ni
malfith ngak reb e girdi' nu Israel e nge pag fare malfith; dabki guy rogon ni nge fulweg
fare salpiy rok fa'anem; ni bochan e SOMOL e ir rok e keyog nike math fare malfith.
3 Rayag ni ngam feked e salpiy nike malfithnag be' u reb e nam ngomed, machane ri
dab mu feked e salpiy nike malfithnag reb e tiromed e girdi' ngomed.
4 "I SOMOL ni Got romed e bayi fal'eg wa'athmed u lan fare nam ni nge pi' ngomed.
Dariy ta'abe' u fithik' e pi girdi' romed nra gafgow 5 ni fa'anra gimed ra fol rok mi gimed

14:21 Exo 23:19; 34:26 **14:22** Lev 27:30–33; Num 18:21

kol ‘ayuwen e tin gu be taychilen ngomed e daba’. 6 I SOMOL e bayi fal’eg wa’athamed,
ni bod nike micheg nra rin’. Bay mu pi’ed e salpiy ni malfith ngak bo’or e nam, machane
gimed e dab mu ninged e salpiy ni malfith ngak reb e nam. Mab pire’ e nam ni bay um
gagiyeg niged, machane dariy reb e nam ni nge gagiyeg nagmed.
7 “Fa’anra bay be’ ni ku reb e girdi’ nu Israeli nib gafgow u lan reb fapi binaw nu lan
fare nam ni nge pi’ SOMOL ni Got romed ngomed, ma dab mu si’in gad ngak ngam paged
ni dab mu ayuweged. 8 Ya ngu’um golgad ngak mi gimed pi’ ngak ni malfith yo’oren nib
t’uf rok. 9 Dab mu siyeged ni ngam pi’ed ban’en ngak ni malfith, ni bochan e ke chugur ko
fare duw nra math e malfith riy. Dab mu paged ba leam ni aray feni kireb nge aw nga
laniyan’med. Ya fa’an gimed ra siyeg ni ngam pi’ed’ e malfith ngak, mra yor ngalang
ngak SOMOL nib togopluw ngom, mra mang gur e buch e rom. 10 Mu pithiged pa’med
riy ngam pi’ed ngak ni bfel’ u wun’umed, ma aram e ra fal’eg SOMOL wa’athamed ko
urngin e tin gimed ra rin’. 11 Gubin ngiyal’ ma dabisiy ni bay boch e girdi’ nu Israel nib
gafgow ni bay e tin ba t’uf ni nge yag ngorad, ere gu be taychiylen ngomed ni ngu’um
golgad ngorad.

Tin ngan rin’ ngak e pi sib
(Exodus 21:1-11)

12 “Fa’anra be’ nu Israel, ni be’ nib pumo’on fa be’ ni bpin, nike pi’ ir ni chuway’ ni nge
mang sib rom, mra pigpig rom u n’el e duw. Ma nap’an nra yan ngalan e bin medlip e
duw, ma dabisiy ni ngam pag nge yan nike puf matwon. 13 Nap’an ni ga ra pag ni nge
yan ma dab mu digey nge yan ni dariy ban’en u pa’. 14 Mu pi’ ngak boch nib yo’or ko tin
ke fal’eg SOMOL wa’atham riy — saf, *grain*, nge wayin. 15 Thingar mu ted u wun’med ni
ummed ni gimed e sib u Egypt me pagmed SOMOL ni Got romed ngam marod nike puf
rogomed; aram fan e chiney ni gu be taychilen e re bugithin ney ngomed.
16 “Machane rayag ni fare sib rom e dabun ni nge chuw rom; ni bochan e gab t’uf rok
nge chon e tabnaw rom ere ba’adag ni nge par rom. 17 Ma aram e ngam fek i yan nga
langan e mab ko naun rom mag kuruf tel u rom; ma aram e ke mang sib rom u n’umngin
nap’an e yafos rok. Ma ku aray rogon e n’en ni ga ra rin’ ngak ba sib rom ni bpin. 18 Dabi
tomal u wun’um ni ngam pag fare sib nge yan nike puf rogon; dab mu pag talin, ni nga
n’el e duw nike pigpig ngom ma puluwon ni kam pi’ e kemus ni baley u puluwon be’
nma pigpig ngu’un pi’ puluwon. Um rin’ed ni aray rogon, ma fare SOMOL ni Got romed
e ra fal’eg wa’athmed u gubin ban’en ni gimed be rin’.

Bin nganni’ u fak e garbaw nge saf

19 “Mu ki’egned ngabang urngin e tin pumo’on ni nganni’ u pifak e garbaw nge saf
romed ni fan ngak SOMOL ni Got romed; dab mu maruwelgad ngak e pi garbaw ney ma
ku dab mu th’abed bunu’en reb e pi saf ney. 20 Ra reb e duw ma gimed nge chon e tabnaw
romed e ngam koyed e ufin ko pi gamanman ney u p’eowchen SOMOL ko ta’gin’en ni
tagil’ e liyor. 21 Machane fa’anra bay ban’en nib buch ko fapi gamanman, ni fa’anra ba
yaf ara ba ma’ew, ara bbuch ban’en rok, ma ri dab mu pi’ed ni maligach ngak SOMOL
ni Got romed. 22 Pi gamanman ni aray rogon e rayag ni mu ked u tabnaw romed. Gimed
gubin ndemturug ko gimed bbe’ech ara gimed ba ta’ay, ma rayag ni ngam ked, ni bod
rogon ni gimed ma kay e gamanman ni *deer* nge *antelope*. 23 Machane dab mu ked e
racha’ riy; ya thingar mu pu’oged nga daken e but’ ni bod e ran.

16

Fare Paluk’af
(Exodus 12:1-20)

15:12 Lev 25:39–46 **15:19** Exo 13:12

1 “Ngu’um liyorgad ngak SOMOL ni Got romed mi gimed madnomnag e Paluk’af ko
pul ni Abib, ya reb e nep ko re pul nem e fekmed riy nga wuru’ yu Egypt. 2 Mmarod
ko ta’gin’en ni tagil’ e liyor mi gimed li’ u rom reb fapi saf ara garbaw romed ni fan ko
damunmun ko Paluk’af ni liyor romed ngak SOMOL ni Got romed. 3 Dab mu ked e flowa
ni kan lith ni bay e is riy u nap’an e abich romed ko Paluk’af, medlip e rran ni ngam ked
e flowa ni kan lith ni aray rogon, bod ni um rin’ed fa ngiyal’ ni mu chuwgad u Egypt
ni aram feni gur. Mu ked e re flowa ney — ni bay u nog fithingan ni flowa ko pi’in nra
gafgowgad — ya gubin e rran u lane yafos romed ma ngi i yib ngan’med e rofen ni mu
chuwgad u Egypt, ni fare nam ni um gafgowgad riy. 4 U lan medlip e rran e dariy be’ u
lan e binaw romed ni nge par e is u lan e naun rok; ma ufin e gamanman ni kan li’ ni
blayal’ ko re rran ni som’on e thingar ni kay e re nep nem.
5 “Thingri dab mu pi’ed e maligach ni fan ko Paluk’af u lan reb fapi binaw ni pi’ SOMOL
ni Got romed ngomed; 6 ya kemus ni ta’gin’en ni tagil’ e liyor ni turguy SOMOL ni Got
romed, e aram e gin ni ngan pi’ riy fare maligach ko Paluk’af, aray ko blayal’ nike yan
e yal’ nga but’, ni aram e ngiyal’ i n’en ni mu chuwgad u Egypt. 7 Mu dulnguyed e ufin
ngam ked ko ta’gin’en ni tagil’ e liyor; me kadbul riy mi gimed sul nga tafenmed. 8 Ma
nel’ ni migid e rran e ngu’um ked e flowa ndariy e is riy, ma rofen ni medlip ngay e ngam
mu’ulunggad ngam liyorgad ngak SOMOL ni Got romed, ma dariy ba maruwel ni gimed
ra ngongliy e rofen nem.

Madnom ko T’ar Wom’ngin e Woldug (Exodus 34:22; Levitikus 23:15–21)

9 “Nap’an ni gimed ra tabab i t’ar wom’ngin e woldug romed ni *grain* mi gimed the’eg
nge gamen medlip e wik, 10 ma aram e ngam madnom niged fare Madnom ko T’ar
Wom’ngin e Woldug, ni ngam tedfan SOMOL ni Got romed, ni ngam feked i yib ngak e
maligach ni gimed e ka mu leam niged ni ngam pi’ed ni bang ko tin ke fal’eg wa’athmed
riy. 11 Mu felfelan’ gad u p’eowchen SOMOL ni Got romed, ni gimed nge pifakmed, nge pi
tapigpig, nge pi Levite, nge milekag, nge pi’in kanim’ rorad, nge pi’in ke yim’ figirngirad
ni yad ma par u lan fa yoch i binaw romed. Mu rin’ed ni aray rogon ko fa ta’gin’en ni
tagil’ e liyor. 12 Ngi i par u wun’med ni ngu’um folgad ko pin’en ni kan ta’chiylen; dab
mu paged talin ni um sibgad u lan yu Egypt.

Madnom ko Nochi Naun (Levitikus 23:33–43)

13 “Nap’an ni gimed ra mu’ i n’ag keru’ urngin e *grain* romed ma kam mu’gad i uduy
urngin e *grape* romed, mi gimed tay fare Madnom ko Nochi Naun ni medlip e rran. 14 Mi
gimed felfelan’ u ta’bang, ni gimed nge pifakmed, nge pi tapigpig romed, nge pi Levi, nge
girdi’ nu boch e nam, nge pi’in kanim’ rorad, nge pi’in ke yim’ figirngirad ni yad ma par u
lan e yochi binaw romed. 15 Mathangeluwol naged SOMOL ni Got romed ko re mur ney
ni ngam ted ni medlip e rran ko ta’gin’en ni tagil’ e liyor. Nge felfelan’med, ya SOMOL e
ke fal’eg wa’athmed ko wom’ngin e woldug nge maruwel ni gimed be tay.
16 “Urngin e pumo’on u lan e nam romed ma ngarbad ko fa ta’gin’en ni tagil’ e liyor,
ngar liyorgad ngak SOMOL ni dalip yay u reb e duw ko Madnom ni Paluk’af, Madnom
ko T’ar Wom’ngin e Woldug, nge Madnom ko Nochi Naun. Ra reb e pumo’on ma nge
fek ba tow’ath i yib 17 nrogon nrayag rok, nib m’ag nga rogon nike fal’eg SOMOL ni Got
romed wa’athan.

Rogon e maruwel ko puf oloboch

18 “Mmel’eged boch e girdi’ ngar manged pi tapuf oloboch nge boch ni nge mang
tolang u gubin e binaw nike pi’ SOMOL ni Got romed ngomed. Pi pumo’on ney e ngu’ur
pithiged e yu pa’ i oloboch u puluwon e girdi’ ni rogon nib mat’aw. 19 Dab ur puf

16:1 Exo 12:1–20; Lev 23:5–8; Num 28:16–25

olobochgad nde mat'aw rogon, fa ur folgad ngak boch e girdi'. Ma dab ur feked puluwon e sasalap, ya mus ngak e pi'in yad ba gonop ma yad ba yul'yul' ni maning e tow'ath owcherad, nma k'aringrad ngar turguyed bogi ban'en nde mat'aw rogon. 20 Gubin ngiyal' ni ngu'um pired nib ta'reb rogon e girdi' u wun'med ma gimed ba yul'yul', ya nge yag ni mu tafned fare nam ni bayi pi' SOMOL ni Got romed ngomed ma ngki yag ni ngu'um pired riy i yan ngaram.

21 "Nap'an ni gimed ra toy ba altar ni fan ngak SOMOL ni Got romed, ma dab mu ted nga charen, ba ren ni kan toy ni pow ko fare got ni bpin ni Asherah. 22 Ma dab mu n'ufed ngalang ba gaf i malang ni ngu'um tedfan; ya ba fanenikay SOMOL e tinem.

17

1 "Dab mu pi'ed e garbaw fa saf ni maligach ngak SOMOL ni Got romed ni bay bang u downgin nib kireb; ya dabun SOMOL.

2 "Fa'an gimed ra pir'eg u lan reb fa yochi binaw romed be' nib mo'on fa be' ni bpin nike denen nib togopluw ngak SOMOL ke th'ab fare m'ag ni ngongliy Got u thilmed 3 ni bochan e be pigpig ma be tay fan yug boch e got, ara yal', ara pul, ara t'uf, nib togopluw ko tin keyog SOMOL. 4 Ma fa'anra kam rung'aged ban'en ni aray rogon, mi gimed muruwliy ngari mich u wun'med ko rriyul' fa dangay. Ya fa'anra riyul' nike buch ban'en ni aray feni kireb u lan yu Israel, 5 ma aram e ngam feked facha' nga wuru' fare binaw ngam malang niged nge yim'. 6 Machane, rayag ni ngan thang e pogofan rok ni fa'anra l'agruw fa bo'or ko l'agruw e girdi' nra micheg nike rin' facha' e kireb. Dab ni thang e pogofan rok facha' ni fa'anra kemus ni ta'abe' e micheg e tin ke rin'. 7 Fapi girdi' ni yad e mich ko kireb nike rin' facha', e yad e som'on ni ngar malang niged, mfini malangnag gubin e girdi', aray konawo'en mi gimed thang mit e biney e kireb.

8 "Fa'anra bay yu pa' e oloboch ni kay gi mo'maw' ngak e pi tapuf oloboch u lan binaw ni ngar pithged, ni bod e yu pa' i oloboch u mat'wey ko binaw, ara maad'ad ni kantay ku be', ara pi oloboch ni kan thang e pogofan ku be' nderyag i ki'eg ko ni kal riy ara ni leamnag. Re yodro' ban'en, ma ngan yan ko fa ta'gin'en tagil' e liyor ni SOMOL ni Got romed e turguy, 9 mi gimed fek fare pa' i oloboch i yan ngak fapi prist ko Levi nge ngak e cha' ni ir e tapuf oloboch e ngiyal'nem. Me mangyad e ra pithged fare pa' i oloboch. 10 Yad e bay ra dugliyed, ma gimed e ngam rin'ed nrogon ni karoged ngomed. 11 Mu faned e tin kar dugliyed mi gimed rin' e tin karogned ni dab mu paged bochiyang riy. 12 En nra tun ngan' ndabi fol rok fare tapuf oloboch fa fare prist ni ir e be pigpig e ngiyal'nem e yira thang e pogofan rok; aray kanawo'en me math mit e biney e kireb u Israel. 13 Ma aram mra rung'ag gubin e girdi' murung'agen miyad rus, ma dakriy be' ni ku ra tun ngan' ni nge rin' e biney e ngongol.

Bogi yalen nib l'ag rogon ko pilung

14 "Nap'an ni gimed ra thap ngalan fare nam ni bayi pi' SOMOL ni Got romed ngomed, ni ngam pired riy, ma aram e bay mu turguyed nib t'uf ni nge yag reb e pilung ngomed ni bod urngin e pi nam nib liyegmed. 15 Dabisiy nre mo'on ni ngam mel'egned ni nge mang pilung e ir e cha nike mel'eg SOMOL. Dab mu ted ba milekag ni nge mang pilung romed; dabisiy ni kabigmed. 16 En nra pilung e dabi leamnag ni nge yo'ornag e os rok ni fan ko ba' rok e salthaw, ma dabi l'oeg e girdi' nga Egypt ni ngar chuw'iyed e os. Ya keyog SOMOL ni girdi' rok e dakuriy bi'id ni ngki sul ngaram. 17 Fare pilung e dabi yo'or le'engin, ya irera' e n'en nra k'aring nge pi' keru' ngak SOMOL; ma ku dabi marweliy ni nge fel' rogon ko silber nge gol. 18 Ma nap'an nra mang pilung, ma thangri yoloy ngalan bake babyor fapi motochiyel rok Got nge pin'en ni i fil Got ngak e girdi' rok. Pi motochiyel ney e nge fek ko fa ken nem e babyor nth'abi som'on, ni bay rok fapi levitical

16:19 Exo 23:6–8; Lev 19:15 **16:21** Exo 34:13 **17:6** Num 35:30; Deu 19:15; Mat 18:16; 2 Kor 13:1; 1 Tim 5:19; Heb 10:28 **17:7** 1 Kor 5:13

prist.* 19 Mi i tay e re ke babyor ney u charen, ngi i be'eg u n'umngin nap'an e yafos rok.
Ya nge yag ni i par madgun SOMOL u wan', mi i yul'yul' ngi i fol u gubin e tin kanog riy
ni ngan rin'. 20 Irera' rogon ma dabi leamnag nib sorok boch ngak e pi'in yad nu Israel,
ma dariy e ngiyal' ni nge pi' keru' ko tin keyog SOMOL ni ngan rin'. Ma aram e ra par ngi
i gagiyeg nib yo'or e duw, ma pi'in owchen e bay ur gagiyeg niged piyu Israel nib yo'or
e mfen.

18

F'oth rok e Prist

1 "Fare ganong rok Levi ni prist e dariy reb e f'oth nrayag ngorad ko binaw nu Israel; ya
pi tow'ath nge pi maligach ni yi be pi' ngak SOMOL e bay e f'oth rorad riy. 2 Dabi milfan
bang e binaw ngorad, ni bod e tin ba'aram e ganong; f'oth rorad e aram mat'awrad ni
kar manged prist rok SOMOL, ni bod nike micheg SOMOL.
3 "Nap'an ni yira maligachnag e garbaw fa saf, ma ngan pi lik'ipon, yadodan, nge yal
rok fare gamanman ngak fapi prist. 4 Ma yad e ngan pi' ngorad e tin ba nga'an ko *grain*,
wayin, nge gapgep ni *olive*, nge tin nsom'on u bunu'en e saf. 5 Ya SOMOL e mel'eg fare
ganong rok Levi u fithik' e pi ganong romed ni ngar manged prist ngar pigpiggad ngak
ni manemus.
6 "Ma demturug e re Levite u reb e binaw u lan yu Israel ni ba'adag mrayag ni nge yib
ko fa ta'gin'en tagil' e liyor 7 nge pigpig u rom ni prist rok SOMOL ni Got rok, ni bod e tin
ba'aram e Levite ni yad be pigpig u rom. 8 Ma nge yag e ggan ngak ni ta'reb urngin ko
tin kan pi' ngak fatinef e prist, ma rayag ni nge par rok e tin ke pi' chon e tabnaw rok ke
yib ngak.

Dab mu rin'ed e tin sonogor

9 "Nap'an ni gimed ra thap ngalan fare nam ni nge pi' SOMOL ni Got romed ngomed,
ma dab mu'uned ko ngongol ni sonogor nma rin' girdi'en fapi nam ni yad bay u rom.
10 Dab mu maligach niged pifakmed u fithik' e nifiy u daken e altar romed; ma dab mu
paged e girdi' romed ngar uned ko bey ara chib; ara ur motokangad; 11 ara ra fanayed
falayin e fl'egyan' fa adag; ara pong thagith. 12 Ya SOMOL ni Got romed e ba fananikan
e girdi' nma ngongliy e mitney e ngongol nib sonogor, ya aram fan ni be tuluf SOMOL fa
pi nam nga wuru' e gin gimed be yan ngay. 13 Ngu'um pired ni gimed ba yul'yul' ngak
SOMOL."

Ba Michmich ni Bayi Pi' Reb e Profet

14 Ma aram me ga'ar Moses, "U lan fare nam ni aram e nge milfan ngomed, e girdi' riy
e yad ma falwok ko pi'in yad ma ngongol ni tamerong ma yad ma changarnag e pow ko
tin bayib ara bayi buch ban'en, machane SOMOL ni Got romed e dabi pagmed ni ngam
rin'ed e tiney. 15 Ye SOMOL ni Got romed e bayi pi' ba profet ngomed ni bod gag ni bayib
i sum u fithik' e tiromed e girdi', ma ngu'um folgad rok.
16 "Fa rofen nim mu'ulunggad ko burey ni Sinai e mu weniggad ni nge dab kum
rung'aged bayay laman SOMOL ni nge non, ara mu guyed fare daramram ni aram ir,
ni bochan e gimed be rus ni gimed ra yim'. 17 Ma aram me ga'ar SOMOL ngog, 'Bfel' e tin
kar wenig niged. 18 Bay gu pi' ngorad ba profet ni bod gur ni bayi sum u fithik' e tirorad e
girdi'; bay gog ngak e thin ni nge weliy ngorad, ma bayi weliy ngorad urngin e tin kugog
ni ngar rin'ed. 19 Ra non u fithingag, ma gu ra gechignag e en nra siyeg ni nge fol rok.
20 Re profet nra tunguy e thin nge weliy ngak e girdi' me yog ni thin rog ma gathi gag e
gog ngak ni nge rin', e thingar nli' ngem', ma ku er rogon ba profet ni weliy e thin rok
yugu boch e kan.'

---

* **17:18** Levitical prist mu guy ko yu bubugithin. **18:13** Mat 5:48 **18:15** Act 3:22; 7:37

21 “Sana bay um leam niged ko uw rogon mi gimed nang ni thin nike weliy reb e profet
e gathi SOMOL e yib rok. 22 Ngiyal’ nra weliy ba profet ngomed bbugithin me yog ni
SOMOL e yib rok ma de yib i m’ug nrogon nike weliy, ma aram e gathi SOMOL e yib rok.
Ma re profet nem e i ir e thin rok e binem e thin, ma dab mu rusgad ngak.

19

Pi binaw ntagil’ e ayuw
(Numbers 35:9-28; Joshua 20:1-9)

1 “Tomuren nike thang SOMOL ni Got romed owchen e girdi’ ko fare binaw ni nge pi’
ngomed, nge tomuren ni kam koled fapi binaw rorad nge naun kam pired riy, 2-3 mi
gimed ki’eg fa gin ke milsuwon ngomed ni dalip guruy, ra ba guruy ma bay reb e binaw
riy nib mom ni yira thap ngay. Ya nge demturug be’ ni thang reb e pogofan nrayag ni
mil nga reb ma dabi buch ban’en rok. 4 Fa’anra chey nim kal riy ngam thang e fan rok
be’ ni gathi to’ogor rom, mra yag ni mmil nga reb fapi binaw nge dabi buch ban’en rom.
5 Bod nra yan l’agruw i pumo’on ngalan e loway ndimow ren, ma be toy bagyow bake
gek’iy nga but’ me thay e tow rok u kolngin nge aw ngak fa en yow nge yim’. Ma aram
e rayag ni mil ngalan reb fa dalip i binaw nge dabi buch ban’en rok. 6 Fa’anra kemus ni
ta’reb e mit i binaw ney ni bay, ma aram e yug ra palog rok boch e girdi’. Ma en girdi’en
fa en ke riya’ ni ir e nge falbiyen, e richey me kol fa’anem nge thang e fan rok u fithik’
e damumuw, ni cha’nem e de kireb e rok. Ya aram rogon ni fare pogofan ni thang, e
ban’en ni kal riy, ya da immoy e kireb u thilrow fa’anem nike yim’. 7 Irera’ fan ni gu be
yog ngomed ni dabisiy ni ngam dugliyed dalip e binaw.
8 “Ma fa’anra ga’nag SOMOL ni Got romed fa gin ke milsuwon ngomed, ni bod nike
yog ngak e pi ga’ romed ni kakrom nra rin’; me pi’ urngin yang fapi binaw ngomed nike
micheg, 9 ma aram e ngkum mel’egged dalip e binaw. (Ra pi’ e re but’ ney ngomed ni
fa’an gimed ra rin’ urngin e tin kug taychilen ngomed e daba’ ni fa’anra ba t’uf SOMOL
ni Got romed ma gimed be par ni gimed be fol ko tin ke machibnag.) 10 Mu rin’ed e ran’ey,
ya nge dab i y’im be’ ni bfel’ e rok ma dabi kireb e romed ko mthang pogofan ni gimed
be tay u daken e re but’ ney ni nge pi’ SOMOL ngomed.
11 “Machane fa’anra kari leamnag be’ nib mo’on ni nge thang e pogofan rok e en
to’ogor rok, me pach ngi i sonnag nge li’, nge maad’ad nib gel me yim’ facha’, me mil
ngalan reb fapi binaw. 12 Ma aram e pi tayugang’ ko binaw rok facha’ nike cham e ngar
mal’oggad ngan yan ni fek facha’ u rom, ngan pi’ ngak fa en ni nge falbiyen, ya ngan
li’ ngem’. 13 Dab nrunguy. Ngan chuweg u Israel e re tathang pogofan ney, ya ngu’um
pired ni bfel’ urngin ban’en romed.

Mthil ko Binaw nike Kakrom
14 “Dab mmithmitheged e mathil u thilmed e en ni gimed bbuguliyoror, ntay ni kab
kakrom u lan fare nam ni SOMOL ni Got romed e nge pi’ ngomed.

Pi’in ni Yad e Mich u Ban’en e Thingar Rwelyed e Riyul’
15 “Ta’reb e girdi’ ni nge mang mich e de gaman ni nge micheg be’ nike ngongliy ba pa’
i oloboch, ra nge lich ma l’agruw e girdi’ ni ngar mangew mich, ni ngar michegew nib
kireb e rok be’ u ba pa’ i oloboch. 16 Ra t’ar be’ e thin nga daken be’ ni be guy rogon ni
nge gafgow fa’anem, 17 ma yow l’agruw ni ngarbow ra sak’iygow ko fa ta’gin’en tagil’ e
liyor, nge pufthin nagrow e pi prist nge pi tapuf oloboch. 18 Pi tapuf oloboch e thingara
firtiyed fare pa’ i oloboch ma fa’anra ke t’ar fa’anem e thin, 19 ma aram e ngan gechignag
ni bod rogon ni leamnag ni nge aw ngak fa en ni t’ar e thin nga daken. Aray kanawo’en
me chuw e biney e kireb ko nam romed. 20 Ma gubin e girdi’ ni bay rrung’aged e n’en ni

19:1 Jos 20:1–9 **19:15** Num 35:30; Deu 17:6; Mat 18:16; Jhn 8:17; 2 Kor 13:1; 1 Tim 5:19; Heb 10:28

kan rin' miyad rus miyad kol'ayuw, ma aram e dabki rin' be' e binem e kireb. 21 Mitney
e oloboch ni dariy e marnguy riy; e gechig riy e puluwon reb e pogofan e reb e pogofan,
ma puluwon reb e lan mit e reb e lan mit, ma puluwon reb e nguwol e reb e nguwol, ma
puluwon reb e pa'ef e reb e pa'ef, ma puluwon reb e rifrifen ey e reb e rifrifen ey.

20

Rogon e yan ko mael

1 "Nap'an ni gimed ra yan ni mael ngak e pi to'ogor romed mi gimed guy e *chariot* nma
girengiy e os, nge os, nge barba' i salthaw ni yad bayo'or ngomed, ma dab mu rusgad
ngorad. Ya SOMOL ni Got romed nike fekmed nga wuru' yu Egypt e bay romed. 2 U
m'on ni ngam tababgad ko mael, ma en ni prist e nge yib nga m'on nge ga'ar ko salthaw,
3 'Pumo'on nu Israel, mmotoyilgad! Daba' e ngam marod ko mael. Dab mu rusgad ngak
e to'ogor romed, fa mulan'med, fa wagagey lanin'med. 4 Ya SOMOL ni Got romed e be
un ngomed, mra pi' e to'ogor romed nga pa'med.'
5 "Ma aram e pi tolang ko salthaw e nge lungurad ngak fapi salthaw, 'Bay bigmed u
roy ni kaf ni mu' i toy e naun, ma dawori ognag ngak Got? Fa'anra bay, ma nge sul nga
tabnaw rok. Ya ra dangay, ma fa'anra yim' ko mael, ma yug be' e ra ognag e naun rok
ngak Got. 6 Bay bigmed u roy ni kaf ni mu' i yung bangi woldug rok ni *grape*, ma dawori
yag ni nge t'ar wom'ngin? Fa'anra bay, ma nge sul nga tabnaw rok. Ya ra dangay, ma
fa'anra yim' ko mael, ma yug be' e ra felan' ko wayin nra yib riy. 7 Bay bigmed u roy nike
mu' i m'ag e mabgol rok? Fa'anra bay, ma nge sul nga tafen. Ya ra dangay, ma fa'anra
yim' ko mael, ma yug be' e ra le'engiy fare pin ni kan m'ag e mabgol rorow.'
8 "Ma fapi tolang ko salthaw e ku yad ra ga'ar ngak fapi salthaw, 'Bay be' u roy nike
waer lanyan' kerus? Fa'anra bay, ma nge sul nga tafen. Ya fa'anra dangay, ma ku ra
waernag laniyan' e tin kabay e salthaw.' 9 Nap'an nra mu' e pi tolang ko salthaw ko
numon ngorad, mi ni mel'eg e pi'in ngu'ur gafaliyed barba' nge barba e salthaw.
10 "Nap'an ni gimed ra yan ni mael ngak reb e binaw, ma som'on e ngam paged
ngar weniggad ni dab ni mael ngorad. 11 Ma fa'an yad ra bing e pi garog rorad ngar
weniggad, ma yad gubin ni ngar manged sib romed ma ngu'ur marwelgad romed ni
dariy pulworad. 12 Machane fa'anra girdi' ko fare binaw e dab ra weniggad, ya kar
turguyed ni ngan mael, mi gimed liyeg fare binaw ko salthaw romed. 13 Ma nap'an
nra pagmed SOMOL ni Got romed ni ngam koled fare binaw, mi gimed thang e fan rok
urngin e pumo'on ni bay riy. 14 Ma aram, e rayag ni ngam feked e pi'in ppin riy ni nge
milfan ngomed, nge pi'in bitir, nge gamanman, nge gubin e tin kabay u lan fare binaw.
Rayag ni ngam faned urngin e tin fen e to'ogor romed ko re binaw nem nike pi' SOMOL
ni Got romed ngomed. 15 Aray rogon ni ngu'um rin'ed ko fapi binaw nib palog ko fare
nam ni bay mu tafned ngu'um pired riy.
16 "Machane nap'an ni gimed ra kol fapi binaw nu lan fare nam ni bayi pi' SOMOL
ni Got romed ngomed, mi gimed thang e fan rok gubin e girdi' riy. 17 Mu thanged mit
gubin e girdi' ni pi Hittite, pi Amorite, pi Kanaan, pi Perizzite, pi Hivite, nge pi Jebusite,
ni bod nike tay SOMOL chiylen. 18 Mu li'edrad ngarm'ad, ya nge dab ra waliyed gimed
ngam denengad nib togopluw ngak SOMOL ko tin yad ra fil ngomed ni ngu'um rin'ed
nib sonogor ni yad ma rin' u rogon ni yad ma tay fan e pi got rorad.
19 "Nap'an nra gimed be guy rogon ni ngam koled bbinaw, ma dab mu toyed nga but' e
pi gek'iy riy nma yib wom'ngin. Demturug feni n'uw nap'an ni kam m'aged e mael ngay.
Mu ked wom'ngin, ma dab mu li'ed fa yuke gek'iy. Ya yuke gek'iy nem e gathi aram e pi
to'ogor romed. 20 Rayag ni ngam toyed nga but' yug boch e gek'iy ni ngam faned ko m'ag
mael nge taw ko ngiyal' ni kam koled fare binaw.

19:21 Exo 21:23–25; Lev 24:19, 20; Mat 5:38

21

Mthang pogofan ni dannang ko mini' e cham

1 "Fa'anra chey nni pir'eg be' ni kan li' ke yim' u daken bang i flang ko fare nam ni
bayi pi' SOMOL ni Got romed ngomed, ma dan nang ko mini' e ke li' ke yim'. 2 Ma aram
e pi tayugang' nge pi tapuf oloboch romed e nga ranod ra foleged palogen e gin nni
pirieg fare yam' riy ko yochi binaw nib chugur ngay. 3 Ma pi tayugang' ko fare binaw
ni th'abi chugur ko gin nni pir'eg fare yam' riy e ngar feked ba fak e garbaw ndawor
ni maruwel ngak. 4 Ngar feked i yan nga pe'ening nga charen e l'ul ni dar ma m'ay e
ran riy ma but'an e dawor ni gi' ma dawor ni woldug riy bi'id, miyad t'ar k'angan fare
garbaw u rom. 5 Ma fapi prist ni pifak Levi e ku yad ra un ngaram, ni bochan e yad
ma turguy urngin e yupa' i oloboch nni rin' u fithik' e yargel. I SOMOL ni Got romed e
ke mel'egrad ni ngar pigpiggad ngak ma yad be maybilnag e girdi' nga fithingan ni nge
fal'eg wa'atharad. 6 Ma urngin e tayugang' nu lan fare binaw nth'abi chugur ko fa gin
nni pir'eg fare mo'on riy ni kan li' ke yim' e ngar maluk niged rifrifen pa'rad nga daken
fare garbaw 7 ni be lungurad, 'Gathi gamad e gu li'ed fare mo'on nge yim', ma ku dag
nanged ko mini' e li'. 8 SOMOL, mu n'agfan rok e girdi' rom nu Israel, ni fa'ani gur e mu
chowegrad u Egypt. Mu n'agfan romad ma dab mu pag nge par e kireb u dakenmad ni
fan ngak facha' ni kan thang e fan rok ndariy ban'en nike bucheg.' 9 Ma aram e gimed ra
rin' nrogon nike yog SOMOL, mra chuw e kireb u dakenmed ko fare mathang pogofan.

Pi ppin ni kalbus u tan e mael

10 "Nap'an ni gimed ra yan ko mael ngak e to'ogor romed me pi'rad SOMOL ni Got
romed ngalan pa'med mi gimed fekrad ni kalbus, 11 mra guy bigimed reb e bpin u
fithikrad nib pidorang nib magan' ngak ni ba'adag ni nge le'engiy. 12 Ma nge fek nga
tafen, ma re bpin nem e nge puy piyan lolugen nge m'ay, me th'ab t'ingun ni gubin, 13 me
thilyeg e mad rok. Me par u tabnaw rom i gur fare mo'on nge mowawnag e gal labthir
rok nreb e pul, mfin mu le'engiy. 14 Ma fa'anra bingyal' ni kam dabuy fare bpin, ma ga
pag nge yan nike puf mat'wun. Dabiyag ni ngam pi' nchuway' ni bod ba sib nge yag e
salpiy riy ngom, ni bochan e mu towasar ngak ngam pirew.

Marung'agen e gayog ko bin nganni' i fakay ni pumo'on

15 "Fa'anra be' nib mo'on ni l'agruw e ppin ni le'engin, nra bagyow make fakay e pagel,
ma bagyow e ba'adag ma bagyow e danga'. Ma bin nganni' i fak ni pumo'on e gathi fak
fare pin ni ba'adag. 16 Nap'an nra leamnag fare pumo'on rogon ni nge f'oth e binaw rok
u pa' pifak, ma dabi laniyan' u rogon e f'oth ni nge tay nge pi' e f'oth rok e bin nganni' u
pifak ni pumo'on ko bin e pagel ni fak fare pin ni ir e ba'adag. 17 Fare pumo'on e nge pi'
ngak e bin nganni' i fak ni pumo'on l'agruw e f'oth ko gayog rok, ni yug aram rogon ni
gathi ireram e bin fak fare pin ni ba'adag. Thangri fel' u wan' fare matam e bin nganni'
i fak nib pumo'on nge pi' ngak e f'oth rok nrogon nib mat'aw ko yalen.

Murung'agen fakey ni pumo'on ni dar fol

18 "Fa'anra bay be' ni pumo'on ni bay ba pagel ni fak nib gelan' ma ba tatogopluw,
ma der ma fol ko gal labthir rok, ni dariy fan ni yow ma gechignag. 19 Ma aram e fa gal
labthir e ngar fekew fare pagel nga mit fa pi'in yad ma yog e thin ko fare binaw nma par
riy, ngan pufthinnag. 20 Nge lungurow ngorad, 'Re pagel ni fakmow ney e ba gelan' mab
tatogopluw, ma dar ma fol romow; ba ta adbey e salpiy mab tachingaw'.' 21 Ma aram e
gubin e pumo'on u lan fare binaw e ngar malang niged fare pagel nge yim', ya nge chuw
e mitney e kireb u fithikmed. Ma urngin e girdi' nu Israel ni yad ra rung'ag e tin ke buch,
miyad ra rus.

Ku boch e motochiyel

22 “Fa’anra kan li’ be’ nib mo’on ke yim’ ni bochan e ke th’ab e motochiyel, ma kan
tining ngalang ngab ley i ren, 23 ma dab ni pag u rom nge af nga reb e rran. Thingar ni
k’eyag ni ka rofen nem, ni bochan e ba yam’ ni kan tining ngalang ko ren e ra fek i yib
nga daken e binaw e buchwa’athan rok Got. Ere mu k’eyeged fare yam’, ya nge dab mu
ta’ay niged fare nam ni bayi pi’ SOMOL ni Got romed ngomed.

22

1 “Fa’an ga ra guy e garbaw fa saf rok be’ ni ku be’ u Israel nike math’ gufan, ma dab
mu sabalbalyang nigem riy; mu fek ngam fulweg ngak e en ni fak. 2 Ma fa’anra en fak
fare gamanman e ma par u bang nib palog, fa dam nang e cha’ ni fak, ma aram ma ga fek
nga tafnam. Ma nap’an ni bay yib e en fak ni be changarnag, ma ga fulweg ngak. 3 Ku
aray rogon ni gra rin’ ni fa’an gara pir’eg ba dongki, fa ba mad, ara demturug ban’en rok
be’ nu Israel ni gomanga ken’ag.

4 “Fa’an gara guy ba gamanman ni dongki, fa ba garbaw rok be’ nu Israel nike aw
nga but’, ma dab mu sabalbalyang nigem riy. Mu ayuweg facha’ ngam sak’iy nigew fare
gamanman bayay.

5 “Dabi chuw e ppin nga madan e pumo’on, ma pumo’on e dabi chuw nga madan e
ppin. Ya fanenikan SOMOL ni Got romed e girdi’ nma yodoro’.

6 “Fa’an gra pirieg ba tafen e arche’ (way ko arche’) u l’ugun ba ke gek’iy, fa u but’ ni
bay e chitinngin u daken ni be dili’iy, ara be par rok pifak ni kaf ni bilig, ma dab mu fek
e chitingirad. 7 Rayag ni ngam fek pifak, machane thingar mu pag fare chitinngin nge
yan. Ya nge yag nim par nib n’uw nap’an ma bfel’ wa’atham ko par rom.

8 “Nap’an ni gimed ra toy reb e naun nib be’ech, ma nopa’med ni gimed ra tay e yoror
u thathren e chigiy riy. Ya ri mul be’ riy nga but’ nge riya’ min tay u puluwmed.

9 “Dab mu yunged yu gub mit e wolduw nga daken ta’bang i milay’ ni kam yunged
fi’imed *grape* ngay. Ya gimed ra rin’, ma dabyag ni ngam ked wom’ngin fapi *grape* fa
wom’ngin fa tinem e woldug ni ku bay riy.

10 “Dab mm’aged ba garbaw ni pumo’on nge ba dongki nga ta’bang ni ngar gi’ew e
but’.

11 “Dab mu chuwgad ko mad ni kan chagiy bunu’en e saf nge linen kan lifith riy.

12 “Mup’ed e pi matharthar nga daken fa aningeg i tabthung ko fare mad ni ngam
chuw ngay.

Motochiyel ni Murung’agen e Par ni Matay e Pumo’on nge Ppin

13 “Fa’anra fek be’ nib mo’on be’ ni bpin nge le’engiy me munmun me duwgiliy u wan’
nike dabuy fare pin. 14 Ma aram me tunguy e thin nga daken fare pin. Ni be yog ni fare
pin e kenang e pumo’on u m’on ni ngar mabgolgow.

15 “Fa’anra aray rogon, ma gal labthir rok fare pin e ngar fekew fa gi mad ni fen daken
e chob ko fa gali cha’ nike aw e racha’ ngay ni mich riy ni fare pin e denang e pumo’on
u m’on, ngar dagew u tagil’ e mu’ulung ko fapi tayugang’ ko fare binaw. 16 Me ga’ar e
chitamngin fare pin ngak fapi tayugang’, ‘Gu pi’ fakag ni bpin ngak e re mo’on ney ni
ngar mabgolgow, ma ke chiney ma ke dabuy. 17 Ma be tunguy e thin nga daken fakag,
be yog ni gathi ir be’ nibfal. Ere ba’aray e mich riy ni fakag e immoy nibfal; amguyed e
racha’ ko re gi mad ney ko rofen nra mabgolgow.’ 18 Ma aram e nge fek fapi tayugang’
fare mo’on ni figirngin fare pin ngar pirdi’iyed. 19 Ma ku ra pi’ ra’ay e salpiy ni silber
ngak e chitamngin fare pin, ni bochan e ke dariyfannag be’ ni bpin nu Israel. Ma dabi
chuw fare pin ni le’engin, ma dariy bi’id nrayag ni nge n’ag fare pin u n’umngin nap’an
e yafos rok.

21:23 Gal 3:13 **22:1** Exo 23:4, 5 **22:9** Lev 19:19 **22:12** Num 15:37–41

20 “Machane fa’anra riyul’ fapi thin ni be yog fare mo’on nib togopluw ngak fare
pin rok, ma dariy e mich riy ni fare pin e denang e pumo’on u m’on nra mabgolgow,
21 ma aram e yira fek fare pin i yan nga langan e mab ko naun rok e chitamngin, nge
malangnag e pi pumo’on ko fare binaw nge yim’ u rom. Ni bochan e ke rin’ fare pin
ban’en nib tamra’ u fithik’ e girdi’ rog nike par nga gil’ e pumo’on ni dawori mabgol, ko
ngiyal’ i n’en ni ku be par u tafen e chitamngin. Irera’ kanawo’en me chuw e mitney e
kireb u fithik’med.
22 “Fa’an yira pir’eg be’ nib mo’on ni yow be par le’engin yug reb e pumo’on, ma yow
l’agruw ni yira thang e pogofan rorow. Irera’ kanawo’en mi gimed chuweg e mitney e
kireb u fithik’med.
23 “Fa’an yira kol be’ ni pumo’on u lan binaw ni yow be par be’ ni bpin ni kan m’ag e
mabgol rok. 24 Ma ngam feked yow nga wuru’ e binaw ngam malang niged yow ngar
m’ow. Fare pin e nge yim’ ni bochan e de tolulnag e ayuw, ni yug aram rogon ni bay u
lan binaw, ni yira rung’ag laman. Ma fare mo’on e nge yim’ ni bochan e kar pirew be’ ni
bpin ni kan m’ag e mabgol rok. Irera’ kanawo’en mi gimed chuweg e mitney e kireb u
fithik’med.
25 “Fa’anra be’ nib pumo’on ni kol be’ ni bpin u wuru’ e binaw ni fare pin e kan m’ag
e mabgol rorow reb e pumo’on. Ma aram e kemus ni fare mo’on e yira thang e pogofan
rok. 26 Ma fare pin e dariy ban’en ni yira rin’ ngak, ya dawori rin’ ba denen ni labgen
e yam’. Ya re pa’ i oloboch ney e ta’reb rogon ngak be’ ni pumo’on ni og ngak be’ nge li’
nge yim’, 27 ya fare mo’on e kol fare pin u gelngin u wuru’ e binaw. Ma fare pin ni kan
m’ag e mabgol rorow reb e pumo’on e i tolulnag e ayuw, ma dariy be’ ni ayuweg.
28 “Ma fa’an yira pir’eg be’ nib pumo’on ni be kol u gelngin be’ ni bpin ndawor ni m’ag
e mabgol rorow be’. 29 Ma re mo’on nem e ra pi’ puluwon ngak e chitamngin fare pin ni
wugem e salpiy ni silber, ma nge le’engiy fare pin ni bochan e ke kol u gelngin. Ma dariy
bi’id nra chuweg fare pin u n’umngin nap’an e yafos rok.
30 “Dariy reb e pumo’on ni nge dariyfannag e an chitamngin ngar pirew reb i le’engin.

23

Pi’in ngan chuwegrad u fithik’ girdi’en SOMOL

1 “Dariy be’ nib mo’on ni kan luf nuni ran ara kan th’ab downgin ni pumo’on ni yira
uneg nga fithik’ e girdi’ rok SOMOL.
2 “Dariy be’ nni diyennag u muchugbil nrayag ni mang reb i chon e tirok SOMOL e
girdi’. Ni mus ngak e pi’in owchen facha’ nge mada’ ko bin ragag e mfen, ma ku dabi yag
ni yad ra mang chon e tirok SOMOL e girdi’.
3 “Dariy reb e girdi’ nu Ammon fa Moab fa reb e pi’in owcharad i yan nge mada’ ko
bin ragag e mfen nra mang reb i chon e girdi’ rok SOMOL. 4 Ni bochan e pi girdi’ ney e
dar pi’ed e ggan nge ran ngomed ko fare ngiyal’ i n’em ni gimed be yib i yib nga wuru’
yu Egypt. Ma ku bochan e ra pi’ed puluwon Balaam, nib mo’on ni fak Beor ni be’ ko fare
binaw nu Pethor u Mesopotamia, ni nge bucheg wa’athmed. 5 Machane SOMOL ni Got
romed e de motoyil ngak Balaam. Ya n’en ni rin’ e thilyeg e buchwa’athan nge ngal’ ni
fel’wa’athan ni bochan e gimed ba t’uf rok. 6 N’umngin nap’an ni gimed be par ni gimed
reb e nam, ma rdariy bangiyal’ ni ngam pi’ed e ayuw ngak e gali nam ney ara mu rin’en
ban’en ni nge fel’ rogorad riy.
7 “Dab mu dabuyed e pi Edomite; ya gimed girdi’. Ma dab mu dabuyed e pi Egyptian;
ya immoy bangiyal’ ni um pired u daken e but’ rorad. 8 Pi’in owcharad e rayag ni ngar
manged boch girdi’en SOMOL ko bin dalip e mfen i yan ngaram.

Gin be par e salthaw riy ni yima kol falen

22:28 Exo 22:16, 17 **22:30** Lev 18:8; 20:11; Deu 27:20

9 “Ra gimed bay u gil’ e mael u nap’an e mael, ma ngam paged i rin’ e tin nra alit
nagmed nrogon ko yalen. 10 Fa’anra ta’ay be’ nib mo’on ni bochan e ke lik’ay nnep’ me
garda’, ma nge yan nga wuru’ e gin be par e salthaw riy nge par u rom. 11 Me yan i blayal’
me maluk, me aw e yal’ me sul bayay ko gin ni yibe par riy.
12 “Mi gimed tay bang u wuru’ e gin ni gimed be par riy ni ngu’um sorgad ngay ko
ngiyal’ ni ngam pithged rogmed. 13 Ra be’ ma nge uneg baley i gek’iy ko pi talin e
maruwel rok ngi i fek. Ya nge yan kengnam ma ga ker e but’ ko fare ley i gek’iy ngam
tharey. 14 Mu ted e gin ni gimed be par riy nib tabgul, ni bochan e bay SOMOL ni Got
romed u lan e gin ni gimed be par riy ni ngi i ayuwegmed me pi’ e pi to’ogor romed
ngalan pa’med. Dab mu rin’ed ban’en nib sonogor ya ra k’aring SOMOL nge pi’ keru’
ngomed.

Yug boch e motochiyel

15 “Fa’anra mil ba sib ko master rok nge yib ngomed ni ngam ayuweged, ma dab mu
l’oged nge sul. 16 Rayag ni mel’eg reb e yochi binaw romed nge par riy, ma dab mu
gafgow niged.
17 “Dariy be’ nib mo’on fa be’ ni bpin nu Israel ni ngi i chuway’ ngak u tempel. 18 Ma ku
errogon e salpiy ni yag ko mitney e ngongol ni dab ni fek i yib ngalan e naun rok SOMOL
ni Got romed, ni fan e ngam pi’ed ni puluwon ban’en ni kam micheged u fithingan Got.
Ya SOMOL e fanenikan e pi’in yad ma pi’rad nchuway’ u tempel.
19 “Nap’an ni gimed ra pi’ e salpiy fa ggan ara yug ban’en ngak be’ ni ku reb e Israel,
ma dab mun’ed e win romed ngay. 20 Rayag ni nga mun’ed e win romed ko tin gimed be
pi’ ngak yug boch e girdi’ nu reb e nam, machane dab mu rin’ed ngak reb e girdi’ ni ku
reb e Israel. Umfolgad ko re gafal ney, me fal’eg SOMOL ni Got romed wa’athan urngin
e tin gimed ra ngongliy u lan fare nam ni bayi pi’ ngomed ni ngam tafned.
21 “Nap’an ni gimed ra mownag ban’en nga fithingan SOMOL ni Got romed, ma dab
mmon’ed yaran e tin ka mu micheged ni ngam rin’ed. I SOMOL e bayi tay ngan’ e tin
ka mu mow niged, ma ba denen ni fa’anra dab mu ted u gil’. 22 De denen ni fa’anra dab
mu mow niged ban’en nga fithingan SOMOL, 23 machane ngam kol’ayuwgad ni dabisiy
ni ngam rin’ed e n’en nike thay u langmed, ya gimed e lanin’med ni ngam mow niged u
fithingan SOMOL ni Got romed nu langmed e mu micheged riy.
24 “Nap’an nra gimed be yan u ba kanawo’ ni yan u daken e milay’ ni *grape* rok be’,
mrayag ni ngam ked urngin i wom’ngin e woldug ni *grape* ni gimed ba’adag, machane
dab mu afed boch ngalan ban’en ngam feked. 25 Nap’an nra gimed be yan u ba pa’ i
kanawo’ ni yan u daken e milay’ ko *grain* rok be’, mrayag ni ngam ked urngin wom’ngin
e *grain* nrayag ni ngam puged nga pa’med, machane dab mu th’abed wom’ngin e *grain*
ko kamma.

24

Machuw nge ngan mabgol bayay

1 “Nap’an nra le’engiy be’ ni pumo’on reb e bpin, me bingyal’ me dabuy fare pumo’on
fare pin ni bay tapgin. Me yoloy babyoren ni kar wergow, me pi’ ngak fare pin, me yog
ngak ni nge chuw. 2 Ma fa’anra figirngiy fare pin reb e pumo’on, 3 miki dabuy e binem
e pumo’on fare pin, ma ku ra yoloy babyoren ni kar wergow, me pi’ ngak fare pin, me
l’oeg ni nge chuw u tafen. Ma fa’anra ke yim’ fa bin l’agruw e pumo’on nike figirngiy,
4 ma yugu demturug rogon ma fa bin som’on e pumo’on rok e dab ku ra mabgolgow
bayay, ya nge tay u wan’ nni fare pin e ba ta’ay. Ra la’ay fare pin bayay ma de mat’aw
u p’eowchen SOMOL. Dab mu rin’ed e tiney e kireb ni er fini ubchiya’ u lane re nam ni
SOMOL ni Got romed e nge pi’ ngomed.”

23:19 Exo 22:25; Lev 25:36, 37; Deu 15:7–11 **23:21** Num 30:1–16; Mat 5:33 **24:1** Mat 5:31; 19:7; Mrk 10:4

Yugu boch e motochiyel

5 “Fa’anra ka fini mabgol reb e pumo’on ma dab ni fek nge un ko salthaw fa yugu reb
e maruwel ko nam, ya thangri puf rogon nge par u tabinaw ni reb e duw nge ayuweg e
bpin rok ngi i par nib felfelan’.
6 “Ngiyal’ nra ning be’ ban’en ngom ni ku ra fulweg, ma dab mfek fen e bil flowa rok
ngam tay rom ni talpen e richey made fulweg e tirom. Ga ra fek fen fare tabnaw ni yad
ma pirdi’iy garad ngay, ma aram e kam fek e n’en ni yad ma pirdi’iy garad ngay ni nge
tayrad ni ku yad bfos.
7 “Fa’anra cheal be’ nu Israel nge iring reb e girdi’ nu Israel nge mang sib rok fa pi’
nchuway’ nge mang sib, ma ngan thang e fan rok. Aray rogon mi gimed chuweg e biney
e kireb u lan e nam romed.
8 “Fa’anra bay e daraw u dowmed ma ngu’um kol ayuwgad ngu’um rin’ed e tin be yog
fapi prist ko Levi ngomed; ni bod rogon ni ku gu taychilen ngorad, e aram rogon ni ngam
rin’ed. 9 Mu leam niged e n’en ni rin’ SOMOL ni Got romed ngak Miriam ko fa ngiyal’nem
ni mbad u Egypt ngaray.
10 “Ra ning be’ ban’en ngomed ni ku ra fulweg, ma dab mman nga naun rok ngam fek
e mad ni nge pi’ ngom ni talpen e richey ma dabi fulweg; 11 mu par u wean nge mang ir
e fek i yib ngom. 12 Fa’anra ir be’ nib gafgow ma dab mu tel fare mad rok ni reb e nep’;
13 mu fulweg ngak ko ngiyal’ ni ka fini aw e yal’, nge yag ni chuw ngay nge mol. Ma aram
e ra pining e magaer ngom u wan’ ma ga par ni kam fel’ u wan’ SOMOL ni Got rom.
14 “Dab mu sasalap ngak be’ nib gafgow ni be maruwel rom, demturug ko be’ u Israel
fa be’ u bang ni be par u reb e yochi binaw romed. 15 U m’on ni nge aw e yal’ u reb e
rran ma ngan pi’ puluwon ko maruwel nike ngongliy e rofen nem; ya dabisiy ni nge yag
e re salpiy nem ngak ya be taga’ ngay. Fa’anra dab mu pi’ puluwon mra yognem ngak
SOMOL me yan i aw ni gur e ba kireb e rom.
16 “Gallabthir e dab ni thang e pogofan rorow ni bochan e kireb nike ngongliy
pifakrow, ma pi’in bitir e dab ni thang e pogofan rorad ni bochan e kireb ko gallabthir;
ra be’ ma ngan thang e fan rok ni bochan e kireb rok.
17 “Mat’awun girdi’en yug boch e nam nge bitir ni kanim’ rorad e dab ni chuweg rorad;
ra ning be’ ni bpin nike yim’ e pumo’on rok ban’en ni nge maruwel ngay me fulweg, ma
dab mu fek e mad rok ni talpen fare n’en, ni ngan fulweg ngom mfini mpi’ fare mad
ngak. 18 Dab mu paged talin ni um manged sib u Egypt me chuwegmed SOMOL ni Got
romed u rom; aram fan ni ku gu taychilen e pi thin ney ngomed.
19 “Nap’an ni gimed ra kunuy wom’ngin e woldug romed mi gimed pag talin boch u
milay’ ni ka mmu’gad i th’ab, ma dab ku mu sulod ngay; ngan pag ni fan ngak e milekag,
nge pi’in kanim’ rorad, nge pi’in nike yim’ figirngirad, ma SOMOL ni Got romed e bayi
fal’eg wa’athmed u gubin e tin bay mu rin’ed. 20 Gimed ra mu’ i t’ar wom’ngin e *olive*
romed ma dab kum sulod ngam t’ared e tin ke magey; ya nge par ni fan ko milekag, nge
pi’in kanim’ rorad, nge pi’in nike yim’ figirngirad. 21 Gimed ra mu’ i kunuy wom’ngin e
grapes romed, ma dab kum sulod ngam kunyed e tin ke magey, ya nge mil fan ngak e
milekag, nge pi’in kanim’ rorad, nge pi’in nike yim’ figirngirad. 22 Dab mu paged talin
ni um sibgad u Egypt; aram fan ni ku gu taychilen ngomed ni ngam rin’ed e ran’ey.

25

1 “Fa’anra yan l’agruw ni’ u Israel nga tafen e puf oloboch ni ngan pithig e oloboch
rorow, min turguy bagayow ni bfel’ e rok min turguy bagayow nib kireb e rok, 2 ma
fa’anra nturguy ni fa’anem nib kireb e rok e ngan toy ma aram e fa’anem ni tapuf
oloboch e nge yog ngak ni nge palpal nga but’ ngan toy. Ma urngin yay ni ngan toy e

24:7 Exo 21:16 **24:8** Lev 13:1—14:54 **24:14** Lev 19:13 **24:17** Exo 23:9; Lev 19:33, 34; Deu 27:19 **24:19** Lev 19:9, 10; 23:22

be yan u rogon gelngin e oloboch nike ngongliy. 3 Rayag ni ngan toy ni aningeg i ragag
yay, machane dabi yo'or yay; ya ra yo'or mra tamra' u fithik' e girdi'.
4 "Dab mm'ag l'ugun ba garbaw ni ga be maruwel ngak be lufluf e *grain*.

Maruwel ni ngan rin' ni fan ngak be' nib mo'on ni walagey nike yim'

5 "Fa'anra par l'agruw i mo'on niyow walag u daken ta'bang i binaw me yim' bagayow
ndariy fak ni pumo'on, ma fare pin ni le'engin e dabi figirngiy be' nga yugu reb e
tabinaw, ya yalen e ba pumo'on ni walagen fa'anem nike yim' e nge munfangich. 6 Bin
som'on e pumo'on ni yow ra fakay e aram e nge par ni fak fare mo'on nike yim', ya
nge par e re tabnaw nem ni dabi math mit u Israel. 7 Ma fa'anra siyeg fare pumo'on
ni walagen fa'anem nike yim' ni nge munfangich, ma nge yan fare pin nga p'eowchen
e pi'in yad be yog e thin ko fare binaw nge ga'ar, 'Fare mo'on ni walagen figirngig nike
yim' e dabun ni nge rin' e tin yalen ni nge rin', dabun ni nggu diyen nigew reb e pumo'on
nge par ni owchen walagen u fithik' e girdi' nu Israel.' 8 Ma aram e girdi' ni yad be yog e
thin ko fare binaw e ngar pininged fa'anem nge yib ngar welthingad ngak. Ma fa'anra
ka be siyeg ndabi le'engiy fare pin, 9 ma fare pin rok walagen nike yim' e nge yib ngak
fare mo'on u p'eowchen e pi'in yad be yog e thin ko fare binaw, nge luf baraba' e sus u
ay fare mo'on me thuw nga owchen fare mo'on me ga'ar ngak, 'Irera' e n'en niyima rin'
ngak e re mo'on nra siyeg ni nge munfangich nge sum owchen walagen nike yim'.' 10 Ra
tabnathin e tabnaw rok fare mo'on u Israel nga unog ni 'fare tabnaw rok fare mo'on nni
luf e sus rok.'

Ku boch e motochiyel

11 "Fa'anra be cham l'agruw i pumo'on me yib le'engin bagyow ni nge ayuweg
figirngin me malle' nga chunmean fa'anem ni yow be cham figirngin, 12 ma gimed ra
th'ab rifrifen pa' fare pin; ni dab nrunguy.
13 "Dab mu sasalapiy e thabthabel nge rogon i foleg ban'en. 14 Dab mu sasalapgad
i foleg ban'en, ni nge ga' fa nge achig. 15 Ngam marwelgad ko thabthabel nge fol nib
paluw, ya nge yag nim pired nib n'uw napmed u lan fare nam ni bayi pi' SOMOL ni Got
romed ngomed. 16 Ya fanenikan SOMOL e girdi' nma sasalap.

I tay SOMOL chiylen ni ngan thang e fan rok e pi Amalekite

17 "Dab mu paged talin e n'en ni rin' e pi Amalekite ngomed u nap'an ni gimed be
chuw u lan yu Egypt. 18 Dariy madgun Got u wun'rad, aram fan ni yad ra cham ngomed
u wuryal ko fa ngiyal' ni kam magaergad nike aw parowmed, mar thanged e pogofan
rok e pi' romed nike aw nga wuryal. 19 Ere nap'an ni bayi pi' SOMOL ni Got romed fare
nam ngomed, me gagiyegnag ni dabki bucheg e pi to'ogor romed ban'en romed, ni yug
aram rogon ni yad ma par ni yad ba liyegmed, nopa'med ni gimed ra thang e pogofan
rok e pi Amalekite ni yad gubin, ya ngar mathgad u wan' e girdi'. Dab mu paged talin!

26

Ggan nike yib ko woldug ni nga ni pi' ngak SOMOL

1 "Gimed ra yan mpired ngalan fare nam ni SOMOL ni Got romed e bayi pi' ngomed,
2 mra bigimed ma thangri dugnag e tin som'on nike yib u bmit e woldug nge bmit ngam
feked i yib ko ta'gin'en tagil' e liyor. 3 Marod ko re prist ni ir e be maruwel e ngiyal'nem
ngam ga'argad ngak, 'Chiney e nggu pininged e magaer ngak SOMOL ni Got romad ya
kug thapgad ngalan fare nam ni micheg ngak pi chitamangimad ni kakrom ni bayi pi'
ngomad.'
4 "Ma bayi fek fare prist fare dug rom nge tay nga m'on ko altar rok SOMOL ni Got rom.
5 Ma aram e ngamog e pi thin ni ba'aray u p'eowchen SOMOL: 'Ga' rog kakrom e be' u

25:4 1 Kor 9:9; 1 Tim 5:18 **25:5** Mat 22:24; Mrk 12:19; Luk 20:28 **25:7** Rut 4:7, 8 **25:13** Lev 19:35, 36
25:17 Exo 17:8–14; 1 Sa 15:2–9

Aramea, ni be' ndariy tafen me fek chongin e tabnaw rok nga Egypt ni ngar pired u rom.
Ranod ngaram ni yad ba lich, machane miyad yo'or ngar pired ni yad ba nam nib ga'
ma ba gel. 6 Piyu Egypt e ba gel e gafgow nra ted ngomad miyad yargel ngomad ni nggu
maruwelgad ni sib. 7 Ma gamad wenig ngak SOMOL ni Got rok epi chitamangimad ni
kakrom ni nge ayuwegmad. Me rung'ag lammad, me guy e gafgow ni yibe tay ngomad,
nge pin'en nib mo'maw' ni be yib ngomad, nge maruwel nib gel ni yibe pi' ngomad
gamad be gafgow riy. 8 Gelngin nib gel e maruwel ngay nge chuwegmad u pa' yu Egypt.
I ngongliy bogi maang'ang nge bogi n'en ni un ngat ngay me gagiyegnag bogi n'en nge
yib nib gel e marus ni un tay riy. 9 Me fekmad i yib ngaray me pi' e re nam ney ngomad,
nib nam ni bfel' rogon ma ba yong'ol e but' riy. 10 Ere chiney e kug fek i yib ngak SOMOL
e tin som'on e ggan nike yib ko woldug rog ni ir e ke pi' ngog.'

"Ma ga tay fare dug rom nga but' u p'eowchen SOMOL ma ga paraw nga but' u
p'eowchen ngam pining e magaer ngak. 11 Ma ga felfelan' ni bochan e pin'en ni bfel'
ni SOMOL ni Got rom e ke pi' ngom nge girdi'en e tabinaw rom; ma ga pining e pi Levi
nge girdi' u yugu boch e nam ni yad be par u fithik'med ngar uned ngomed ko mur nge
felfelan'.

12 "Gubin e yu dadalip e duw ma ga pi' ragag e pasent ko ggan nike yib ko woldug
rom ngak e pi Levi, nge pi milekag, nge pi bitir ni kanim' rorad, nge ppin nike yim'
figirngirad, ya nge urngin e girdi' miyad gaman ko ggan. Nap'an ni ga ra mu' i rin' e
biney, 13 ma nge lungum ngak SOMOL, 'Dariy reb fa pin'en ni nggu pi' ngom nike magey
u naun rog; ya kug pi' ngak e pi Levi, nge milekag, nge pi bitir ni kanim' rorad, nge ppin
nike yim' figirngirad, ni bod ni mog ngog ni nggu rin'. Dawor gu pag ma ku dawor gu pag
talin e tin mog ni murung'agen ragag e pasent ko ggan nike yag ko woldug rog. 14 Dawor
gu fek boch riy gu way ko ngiyal' ni gu be yornag be' nike yim', dawor gu fek boch riy
nga wuru' e naun rog ko ngiyal' ni gomanga gub taay; ma dawor gu fek boch riy nggu pi'
ni fan ngak be' nike yim'. Kug fol rom, i gur Got SOMOL rog; kug rin' urngin e tin kamog
u murung'agen ragag e pasent ko ggan nike yib ko woldug rog. 15 Mu sap nga but' ko gin
ba thothup ni ga be par riy u tharmiy ma ga fal'eg wa'athan piyu Israel, ni girdi' rom; mu
kum fal'eg rogon e re nam ney ni bfel' rogon ma ba yong'ol e but' riy ni kam pi' ngomad,
ni bod ni kam micheg ngak pi chitamangimad ni kakrom.'

Girdi' rok SOMOL

16 "I SOMOL ni Got romed e be yog ngomed ni ngu'um folgad u urngin e pi motochiyel
rok; ere um folgad riy u fithik' e yul'yul' u polo' i gum'ircha'med nge lanin'med. 17 Daba'
e kam micheged ni SOMOL e ir e Got romed, ma kam micheged ngak ni bay um folgad
rok ma gimed be fol u urngin fapi motochiyel rok ma gimed be rin' urngin e tin keyog
ngomed ni ngu'um rin'ed. 18 Daba' e ke taymed SOMOL ni kam manged girdi' rok, ni bod
nike micheg ngomed; ma be yog ngomed ni ngu'um folgad u urngin fapi motochiyel rok.
19 Bayi gagiyeg nagmed nge gilbuguwmed ngak urngin e pi nam ni ir e sunumiy. Ma
bay um pired ni gimed e girdi' rok nib thothup ni bod ni micheg ngomed, ma bay um
pininged e sorok ngak mi gimed be mathangeluwolnag fithingan."

27

Pi motochiyel rok Got ni yoloy nga daken yugaf i malang

1 Me ga'ar Moses nge pi tayugang' nu Israel ngak fapi girdi', "Ngu'um folgad ko urngin
e tin kugogned ngomed e daba'. 2 Re rran ni gimed ra th'ab fare lul ni Jordan ngam
marod ngalan fare nam ni bayi pi' SOMOL ni Got romed ngomed, e gimed ra n'uf u rom
yu raba' i malang nib ga', mi gimed achey ko wech, 3 mi gimed yoloy nga daken e yugaf
i malang ney urngin e pi motochiyel ney. Nap'an ni gimed ra thum' ngalan fare nam ni

26:12 Deu 14:28, 29 **26:18** Exo 19:5; Deu 4:20; 7:6; 14:2; Tit 2:14; 1 Pe 2:9

bfel' rogon ma ba yong'ol e but' riy ni SOMOL ni fare Got rok e pi ga' romed, e ke micheg
ngomed. 4 Ma nap'an ni gimed ra thap nga ba'anem e Jordan, mi gimed n'uf e pi malang
ney ngalang u daken fare Burey ni Ebal, ni bod ni gu be yog e daba' ni ngam rin'ed, mi
gimed plastarnag. 5 Mi gimed ubung ba altar u rom ko malang ni dab mu marweliyed
nga ba talin e maruwel ni wasey, 6 ya gubin e altar ni gimed ra ubung ni fan ngak SOMOL
ni Got romed e thingar ni fanay e malang ngay ndan puy. Arame gin ngam pi'ed riy fapi
maligach ni mo'oruf, 7 ma ku aram e gin ngu'um ogniged mi gimed kay e pi maligach
ney ni nge gapaseg thilmed Got, ma gimed be pining e magaer u p'eowchen SOMOL ni
Got romed. 8 Mi gimed yoloy nib gagiyal gubin bug e thin u lane pi motochiyel rok Got
nga daken fapi yu raba' i malang ni kan plastarnag."
9 Miki ga'ar Moses nge fapi Levi ni prist ngak urngin fapi girdi' nu Israel, "Gimed
e girdi' nu Israel, mu th'abed gulungmed ngam motoyilgad ngomad. Daba' e kam
manged girdi'en SOMOL ni Got romed; 10 ere umfolgad rok mu um ayuweged urngin
e motochiyel rok ni kug pi' ngomed e daba'."

Ragag nge l'agruw i Buchwa'athan

11 Me ga'ar Moses ngak fapi girdi' nu Israel, 12 "Nap'an ni gimed ra th'ab e Jordan nga
ba'anem, ma ba'aray e pi ganong ni yad ra sak'iy nga daken e burey ni Gerizim u nap'an
ni yibe yiblay e fel'wa'athan nga daken e girdi' ni gubin: Simeon, Levi, Judah, Issakar,
Josef, nge Benjamin. 13 Ma tin ba'aray e ganong e yad ra sak'iy nga daken e burey ni Ebal
u nap'an ni yibe be'eg fapi buchwa'athan: Ruben, Gad, Asher, Zebulun, Dan, nge Naftali.
14 Ma girdi' ko Levi e yad ra be'eg e pi thin ney nib ga' lamrad:
15 " 'Nge bucheg Got wa'athan e en nra ngongliy ya'an ban'en ko malang, ara gek'iy,
ara wasey ngi i tayfan nib mith; ba fanenikan SOMOL ni yima tayfan yug boch e got.'
"Me fulweg e girdi' ni gubin ni lungurad, 'Amen!'
16 " 'Nge bucheg Got wa'athan e en nra i dariyfannag e chitamngin ara chitinngin.'
"Me fulweg e girdi' ni gubin ni lungurad, 'Amen!'
17 " 'Nge bucheg Got wa'athan e en nra n'ag tagil' e mathil rorow e en ni yow
bbuguliyoror.'
"Me fulweg e girdi' ni gubin ni lungurad, 'Amen!'
18 " 'Nge bucheg Got wa'athan e en nra pow'iy be' nib malmit u daken e kanawo' nge
sor ngabang.'
"Me fulweg e girdi' ni gubin ni lungurad, 'Amen!'
19 " 'Nge bucheg Got wa'athan e en nra sasalpiy mat'wun e pi milekag ni yad be par u
fithik'med, nge pi'in kanim' rorad, nge pi'in ke yim' figirngirad.'
"Me fulweg e girdi' ni gubin ni lungurad, 'Amen!'
20 " 'Nge bucheg Got wa'athan e en ni yow ra par reb i le'engin e chitamngin ya be
dariyfannag e chitamngin.'
"Me fulweg e girdi' ni gubin ni lungurad, 'Amen!'
21 " 'Nge bucheg Got wa'athan e en ni yow ra par ba gamanman.'
"Me fulweg e girdi' ni gubin ni lungurad, 'Amen!'
22 " 'Nge bucheg Got wa'athan e en ni yow ra par be' ni bpin ni walagen, fa be' ni bpin
ni walagen nib thil e chitamangirow fa chitiningirow.'
"Me fulweg e girdi' ni gubin ni lungurad, 'Amen!'
23 " 'Nge bucheg Got wa'athan e en ni yow ra par e re bpin ni chitiningin e en nle'engin.'
"Me fulweg e girdi' ni gubin ni lungurad, 'Amen!'
24 " 'Nge bucheg Got wa'athan e en nra thang e fan rok be' nib mith.'

27:15 Exo 20:4; 34:17; Lev 19:4; 26:1; Deu 4:15–18; 5:8 **27:16** Exo 20:12; Deu 5:16 **27:18** Lev 19:14 **27:19** Exo 22:21; 23:9; Lev 19:33, 34; Deu 4:17, 18 **27:20** Lev 18:8; 20:11; Deu 22:30 **27:21** Exo 22:19; Lev 18:23; 20:15 **27:22** Lev 18:9; 20:17 **27:23** Lev 18:17; 20:14

“Me fulweg e girdi’ ni gubin ni lungurad, ‘Amen!’
25 “ ‘Nge bucheg Got wa’athan e en nra fek e salpiy ni fan e nge thang e pogofan rok be’ ndawori bucheg ban’en.’
“Me fulweg e girdi’ ni gubin ni lungurad, ‘Amen!’
26 “ ‘Nge bucheg Got wa’athan e en ndar fol u gubin e pi motochiyel rok Got nge urngin e tin i fil ngodad.’
“Me fulweg e girdi’ ni gubin ni lungurad, ‘Amen!’

28

Fel’wa’athan ni puluwon e fol
(Levitikus 26:3-13; Deuteronomy 7:12-24)

1 “Fa’an gimed ra fol rok SOMOL ni Got romed mi gimed yul’yul’ i ayuweg urngin e tin keyog ni ngam rin’ed ni kug weliy ngomed e daba’, mra taymed ni gimed e re nam nth’abi sorok u daken e fayleng. 2 Mu folgad rok SOMOL ni Got romed mra yag ngomed urngin e pi fel’wa’athan ney:
3 “Ra fal’eg SOMOL wa’athan e pi binaw nge yungi falang romed.
4 “Ra fal’eg SOMOL wa’athmed nge yo’or pifakmed, me yo’or wom’ngin e woldug romed, miki yo’or e garbaw nge saf romed.
5 “Ra fal’eg SOMOL wa’athan e woldug romed ni *grain* nge ggan ni gimed ra ngongliy riy.
6 “Ra fal’eg SOMOL wa’athan urngin e tin gimed ra ngongliy.
7 “Bayi waernag SOMOL e to’ogor romed ngam gelgad u nap’an ni yad ra m’ag e mael ngomed. Bay ra bad u ta’bang ni mael ngomed, machane yad ra mil u puluwmed ni yug ra bagyad ma gin ni mil ngay.
8 “I SOMOL ni Got romed e bayi fal’eg wa’athan e maruwel romed, me suguy e *grain* ngalan e naun ko *grain* romed. Bayi fal’eg wa’athmed u lan fare nam ni bayi pi’ ngomed.
9 “Fa’an gimed ra fol rok SOMOL ni Got romed mi gimed rin’ urngin e tin ke taychilen ngomed, mra taymed nib milfamed ngak ni bod nike micheg nra rin’. 10 Ma aram e gubin e girdi’ nu fayleng ni yad ra guy nike mel’egmed SOMOL ni ngam manged girdi’en, miyad par ni bay doguwmed u wun’rad. 11 Ma bayi pi’ SOMOL pifakmed ni pire’, nge garbaw ni pire’, nge woldug nib yo’or u lan fare nam nike micheg ngak e pi ga’ romed ni kakrom nra pi’ ngomed. 12 Ma ra bing SOMOL ngomed tafen e chibgil rok ni bfel’ u tharmiy, nge pi’ e n’uw ngomed u ngal’an e n’uw me fal’eg wa’athan urngin e maruwel romed, ya ngu’um pi’ed bogi ban’en ngak bo’or e nam, ma dab ku mu fulweged rorad.
13 I SOMOL ni Got romed e bayi tay e nam romed ngi i gagiyegnag e pi nam ma gathi pi nam e ngu’ur gagiyeg niged gimed; gubin ngiyal’ ma bay um pired ni bfel’ rogomed ma dariy bi’id ni nge kireb rogomed ni fa’an gimed ra yul’yul’ ngu’um folgad u gubin e tin keyog SOMOL ni gu be yog ngomed e daba’. 14 Machane dariy bi’id ni ngam paged ndab ku’um folgad ko pin’ey, ara mu chealgad ngam tedfan mi gimed pigpig ngak yug boch e got.

Wenigan e fol ni danir fol
(Levitikus 26:14-46)

15 “Machane, fa’anra dab um folgad rok SOMOL ni Got romed ma dab um yul’yul’gad i ayuweg urngin e tin ke ta’chiylen ngomed nge pi motochiyel ni kug pi’ ngomed e daba’, ma urngin e pin’en ni ba’aray nib kireb ma yi go’ ra aw ngomed:
16 “Ra bucheg SOMOL wa’athan e pi binaw nge yungi falang romed.
17 “Ra bucheg SOMOL wa’athan e woldug romed ni *grain* nge ggan ni gimed ra ngongliy riy.

27:26 Gal 3:10 **28:1** Deu 11:13–17

18 “Ra bucheg SOMOL wa’athamed nge dabki yo’or pifakmed, me kireb e woldug
romed, me lich e garbaw nge saf romed.
19 “Ra bucheg SOMOL wa’athan urngin e tin gimed ra ngongliy.
20 “Fa’anra um rin’ed e kireb mi gimed pi’ keru’med ngak SOMOL mra girengiy e riya’
nga dakenmed, me wagegey lanin’med ma tin ba mo’maw’ e bay i yib ngomed u gubin e
tin gimed ra ngongliy, nge taw ko ngiyal’ ni yira thirifmed u but’ nib polo’ nib pey. 21 Bayi
pi e m’ar nge yib ngomed nra chuw bmit me taw bmit nge taw ko ngiyal’ ndakuriy ta’ab
gimed ni ku ra magey u lan fare nam nike chugur ni ngam tafned. 22 Bayi pag SOMOL
ba m’ar nma af nib cheag e mthow nge gawel u dakeney ngay nge yib ngomed; me pi’ e
yal’ nib gel nge m’ay e ran, me yib e nifeng nib gel mab gel gawelngin ni nge thang mit
e woldug romed. Pi riya’ ney e bayi par romed nge taw ko ngiyal’ ni kamm’ad. 23 Bay
dabki aw e n’uw, me par e but’ u tafenmed nike el ni bod e wasey. 24 Bayi pi’ SOMOL e
fiyath nge yan’nge aw ni n’uw nga dakenmed u lan e nam romed nge mada’ ko ngiyal’
nike math owchamed.
25 “Bayi pag SOMOL e to’ogor romed ngar gelgad ngomed ko mael. Bay mmarod ko
mael u ta’bang, machane gimed ra cheal u luwmed ngam milgad ni yug ra bigimed ma
gin nra mil ngay. Ma gubin e girdi’ u daken e fayleng ma yad ra yim’ ko marus u nap’an
ni yad ra guy e tin ke buch romed. 26 Nap’an ni gimed ra yim’, ma arche’ nge gamanman
ni malboch e ra yib nge longuymed, ma dakuriy be’ nra tulufrad. 27 Bayi k’aring SOMOL
e lot nge yib ngomed ni bod ni rin’ ngak piyu Egypt. Bayi k’aring e malad nga dowmed.
Bayi tartar e biyach u dowmed mi i mak’adk’ad, ma dariy falyen. 28 Bayi taymed SOMOL
ngari man laniyan’med; bayi pagmed ngam ma’ewgad me ma’thuk lanin’med. 29 Bay
um gorbalgad ni rran ni bod be’ nib malmit, ma dabi yag ni ngam pir’eged e kanawo’
romed. Dariy ban’en ni gimed ra ngongliy nra fel’ rogomed riy. Yug bay um pired ni
gubin ngiyal’ ma yi be gafgow nagmed, ma yi be moro’ro’ ngomed, ma dariy be’ nra
ayuwegmed.
30 “Bay ni duwgliy be’ ni bpin ni ngam mabgolgow — machane yug reb e pumo’on e ra
le’engiy fare pin. Bay mu toy ba naun, machane dariy bi’id ni ga ra par riy. Bay mu yung
bangi milay’ ni *grape*, machane dariy bi’id ni ga ra kay wom’ngin. 31 Pi garbaw romed
e bay nli’rad u p’eowchemed, machane dariy bang e ufin riy ni gimed ra kay. Pi dongki
romed e bay ni girngiyrad nga orel ni gimed be guy, ma dab kun fulwegrad ngomed. Pi
saf romed e bay ni pi’ ngak e pi to’ogor romed, ma dariy be’ nra ayuwegmed. 32 Ra ki
gimed be sap min pi’ pifakmed ni pumo’on nge ppin ngak e girdi’ nu boch e nam ngar
manged sib. Urngin e rran ma bayi magaf owchamed ko changar, ni gimed be sapnag
pifakmed ni ngar sulod ni m’ayliyab. 33 Yug reb e nam ndam nanged e bayi fek urngin e
woldug ni kam yunged nrib gel e maruwel nim ted riy, ma dariy ban’en nra yib ngomed,
ya kemus ni gafgow e bay i yib ngomed ni gubin ngiyal’ ma tin ba kireb e bay un rin’
ngomed. 34 Pi gafgow romed e bayi thang laniyan’med. 35 I SOMOL e bayi upnguy aymed
ko malad ni dariy falyen, mab amith; me sugnag e lot u dowmed ni mus u lolugmed nge
thang nga rifrifen aymed.
36 “Bayi fekmed SOMOL nge pilung romed nga yug reb e nam nib palog, ndariy bi’id
ni kam pired riy nge pi ga’ romed; mu rom e bay mu tedfan boch e got riy nni ngongliy
ko gek’iy nge malang. 37 U lan e pi nam ni bayi weregmed SOMOL ngay, e girdi’ riy e
bay ra dada’gad ko n’en ke buch romed; bay ur minmingad ngomed ma yad be moning
nagmed.
38 “Bay mu yunged e awoch ni pire’, machane ri buchuuw wom’ngin ni gimed ra t’ar,
ni bochan e bayi languy e asmen’ing e woldug romed. 39 Bay mu yunged e yungi woldug
ni *grape* romed mu’um tamilang niged owchen, machane dab mu t’ared wom’ngin ara
mu unumed e wayin riy, ni bochan e bayi longuy e fakl’ud. 40 Bayi tugul e gek’iy ni *olive* u
gubin yang u lane nam romed, machane bay mu pired ndariy e gapgep ni *olive* romed,

ni bochan e bayi mulmul wom'ngin nge m'ay. 41 Bay mu fakyed e pumo'on nge ppin,
machane bay ra thaygad u pa'med, ni bochan e bay ni fekrad ko mael nga bang ni yad
bogi kalbus. 42 Urngin e gek'iy nge woldug romed e bayi longuy e pi chachangag nge
m'ay.

43 "Girdi' nu boch e nam ni yad ma par u fithik'med e be gel gelngirad i yan, ma gimed
e be munmun ma be m'ay gelngimed i yan. 44 Bay e salpiy rorad ni yad ra pi' ngomed,
machane gimed e dariy e salpiy romed ni gimed ra pi' ngorad. Mra yan i tomur riy ma
yad e yad ra gagiyeg nagmed.

45 "Urngin e pi gafgow ney ni bayi aw ngomed, ma bay ra gabliyed gimed nge mada'
ko ngiyal' ni kari math owchemed, ni bochan e da mu folgad rok SOMOL ni Got romed,
mda mu ayuweged urngin e pi motochiyel nike pi' ngomed. 46 Pin'em e bayi mang mich
ko tin ke turguy Got ni nge gechig nagmed ngay nge pi'in owchemed ni manemus. 47 Ya
ke tow'ath nagmed SOMOL u gubin ban'en, machane da mu pigpiggad ngak u fithik' e
felfelan' nge fel' laniyan'. 48 Aram fan ni bay mu pigpiggad ngak e to'ogor romed ni bayi
pi'rad SOMOL ngar togopluwgad ngomed. Bay yib e bilig nge balel ngomed, ma bay
mu pired u tamilang ndariy e mad u dakenmed — urngin ban'en mri bayi t'uf romed.
Bayi gafgow nagmed SOMOL nib gel ngarim bilged t'ay e gafgow. 49 Bayi pag SOMOL
ba nam nrib palog nga taban e fayleng nge togopluw ngomed, ba nam ndam nanged
fan lungurad. Bay rab ra garpowgad nga dakenmed ni bod e manuw. 50 Yad ba yargel
ma dariy e runguy rorad ngak be', ndemturug ko bitir fa labthir. 51 Bay ra longuyed
e gamanman romed nge woldug romed, mi gimed yim' nriyul' ko bilig. Dab ra paged
romed boch e *grain*, nge wayin, nge gapgep ni *olive*, nge garbaw nge saf; ma aram e bay
mm'ad. 52 Bay ra chamgad ngak urngin e binaw nu lan fare nam ni bayi pi' SOMOL ni
Got romed ngomed, ma pi yoror romed nib tolang ni fan ko mael nma pagan'med ngay
e go' ra puth.

53 "Nap'an nra m'ag e pi to'ogor romed e mael ko pi binaw romed, mar bay mu
gafgowgad ko ggan nge mada' ko ngiyal' ni bay mu longuyed e bitir nike pi' SOMOL
ni Got romed ngomed. 54 Mus ngak ere mo'on nrib th'abi fel' nib gol mab sumnguy ni
immoy u fithik'med e ra m'ay e runguy rok ngak walagen ni pumo'on, nge le'engin nrib
t'uf rok nge tin ke magach u pifak, 55 dabi pi' ngak bagyad bang e ufin ko fapi bitir rok
ni be longuy, ya kemus e chigin ke magach rok ni bochan gelngin e gafgow nike tay e
to'ogor romed ngomed u lan gubin e binaw romed. 56-57 Ni mus ngak e re pin nrib fel'
rogon i chugliy, ma be' ni bfel' rogon ni mada ko yan ma dar yot' e but' nge yan, mra
ngongol ma ku aram rogon. Nap'an nra m'ag e to'ogor e mael ko binaw rok e re pin
ney, me achichig'an ko ggan nge mith nge languy fak ni ka feni gargaleg nge tin bay ki
gargeleg. Ni dab i pi' boch ngak e figirngin nib t'uf rok ara ngak pifak.

58 "Fa'anra dab mu yul'yul'gad ngu'um folgad u urngin e tin ke fil Got ngomed ni kan
yoloy ngalan e re ke babyor ney, ma fa'anra da mur liyorgad nga fithingan nib pag feni
manigil ma ba sorok SOMOL ni Got romed, 59 mra pag e m'ar ndariy falyen nge liliy
nrib kireb ma dabiyag i taleg nge yib ngomed nge pi'in owchamed. 60 Ma ku ra pag nge
yib ngomed bayay urngin e pi liliy nib kireb ni i yib ngomed u lan yu Egypt, ma dab
mu golgad riy. 61 Ma ku ra pag nge yib ngomed urngin mit e m'ar nge liliy ni dan yoloy
ngalan e re ke babyoren e motochiyel ney ni bay e pi motochiyel rok Got riy nge tin i
fil ngomed, nge mada' ko ngiyal' ni bayi thirifmed u but'. 62 Yug aram rogon ni gimed
ra yo'or ngam boded urngin e t'uf nu lanelang, machane ri buchuuw i gimed e ra par
nib fos, ni bochan e da mur folgad rok SOMOL ni Got romed. 63 Rogon feni rib felfelan'
Got ngay ni nge rin' e tin bmanigil ngomed ma be yo'or nagmed ni girdi', e ri ku aram
rogon feni rib felan' ngay ni nge gafgow nagmed ma be thang owchemed. Ma bayi mul
pa'amed ko fare nam ni aram e ngam pired ngay.

64 “Bayi weregmed SOMOL ko pi nam u baley e fayleng nge mada’ nga baley. Mu rom
e bay um pigpiggad riy ngak e pi got nni ngongliy ko gek’iy nge malang, pi got ndawor
mu meybilgad ngorad bi’id ma ku eritay e pi chitamangimed kakrom. 65 Dariy bang ni
gimed ra pir’eg e gapas riy, ma dariy bang ni gimed ra yog ntafenmed. Bayi pag SOMOL
e magfan’ nge sugnag lanin’med, ma dakuriy ban’en nra l’aggan’med ngay, nike mul
lanin’med ko urngin. 66 Yafos romed e gubin ngiyal’ ni bay u thathren e riya’. Rran
nge nep’ ni bay um pired nike suguymed e marus, ma bay um pired ni gubin ngiyal’
ma gimed be dugownag e pogofan romed. 67 Gubin ban’en ni gimed be guy e bayi t’on
gumircha’med riy ko marus. Gubin e kakadbul ma bay um athpeged ni nge blayal’, mra
blayal’ ma bay um athpeged ni nge kadbul. 68 Bayi fulwegmed SOMOL u barkow nga
Egypt, ni yug aram rogon nike ga’ar dakuriy rogon miki gimed sul e ngaram bayay.
Mu rom e bay um guyed rogon ni ngam pi’ed gimed nchuway’ ngak e pi to’ogor romed
ni aram e ngam manged sib rorad. Machane dariy ta’abe’ nra m’agan’ ngay ni nge
chuw’iymed.”

29

Fare m’ag rok SOMOL nge yu Israel u lan e nam nu Moab

1 Irera’ e pi thin nu lan fare m’ag ni yog SOMOL ngak Moses ni nge ngongliy u thilin
Got nge girdi’ nu Israel u lan fare nam nu Moab; ngan puthuy gubin e tiney ko fare m’ag
ni ngongliy SOMOL u thilrad u daken fare Burey ni Sinai.
2 Me pining Moses e girdi’ nu Israel nga ta’bang ni yad gubin me ga’ar ngorad, “Kam
guyed nga owchemed e tini rin’ SOMOL ngak fare pilung nu Egypt, nge pi tolang ko
salthaw rok, nge re nam nem ni ga’ngin. 3 Kam guyed gubin mit e gafgow nib gel nge
pi maang’ang nge pin’en nma balyang an’uy ngay ni i ngongliy SOMOL. 4 Machane
ke mada’ ko bin daba’ e rran ma dawori tamilangnag laniyan’med ngam nanged fan
e pin’en ni kam marod u fithik’. 5 Aningeg i ragag e duw ni pow’iymed SOMOL u daken
fare gi ted ndar tugul ban’en riy; ma de mogchoth e mad u dakenmed, ma de math’math’
e sus u rifrifen aymed. 6 Dariy e flowa ni um ked, ara wayin nge biya ni um unumed,
machane urngin e tin nib t’uf romed ma i pi’ SOMOL ngomed, ni bochan e ngam filed riy
ni ir e Got romed. 7 Ma nap’an nda bad ko re gin’ey me yib Sihon ni Pilung nu Heshbon
nge Og ni Pilung nu Bashan ni ngar chamgow ngodad. Machane da gelgad ngorow, 8 ma
gadad fek e binaw rorow ngad f’othed rok e pi ganong rok Ruben nge Gad, nge baley ko
ganong rok Manasseh. 9 Ere mu folgad ngu’um yulyul’gad ko gubin e thin ko re m’ag
ney, ya nge urngin e tin ra um rin’ed mra aw ni bfel’.
10 “Daba’ e gimed be sak’iy u mit SOMOL ni Got romed, ni gimed gubin — nge pi
tayugang’ nge pi ga’ ko salthaw, nge pi pumo’on, 11 nge ppin, nge pifakmed, nge pi girdi’
nu boch e nam ni yad be par u fithik’med, yad be masey l’ud ma yad be mal’ing ran
romed. 12 Gimed bay u roy e daba’ ni ngam uned nga langgin fare m’ag ni fare SOMOL
ni Got romed e ke ngongliy u thilmed, ma ngki fel’ u wun’med e pin’en ni yagagen e re
m’ag ney. 13 Ya nge yag ni taymed SOMOL e bin daba’ e rran ni gimed e tirok e girdi’,
me par ni ir e Got romed ni bod ni micheg ngomed nge pi ga’ romed i Abraham nge Isak
nge Jakob. 14 Gathi kemus ni gimed e ke ngongliy SOMOL e re m’ag ney u thilmed nge
pin’en ni yagagen. 15 Ya ku be ngongliy fare m’ag u thildad ni gadad gubin e pi’in gadad
be sak’iy u roy u p’eowchen e daba’ nge pi’in owchedad ndawor ra sumgad.
16 “Ki gimed manang rogon e par ni ud ted u Egypt nge rogon nda milekaggad i yan
u lan e binaw u boch e nam. 17 Kam guyed e pi liyos nrib kireb ni yad ma meybil ngay
nni ngongliy ko gek’iy, nge mlang, nge silber, nge gol. 18 Ngam fal’eged i leamnag nge
par ndariy be’ nib mo’on, ara be’ ni bpin, ara ba tabnaw, fa reb e ganong ni be sak’iy
u roy e daba’ ni nge pigicheal nge pi’ keru’ ngak SOMOL ni Got rodad, ngi i tayfan e pi
got rok yug boch e nam. Ya ra bod ba lik’ngin ni thay e nof riy nge ilal nib mo’oy mab

yub. 19 Nopa'med ni dariy be' u roy e daba' ni be rung'ag e pin'ey ni kan ta'chiylen ni nge
pagan' ngak ni ir e dariy ban'en nra buch rok, ni yug aram rogon nib gelan' ma beyan
nga fiti laniyan'. Fa'anra aram rogon mra math owchamed ni gimed gubin, ni pi'in ni
bf'el nge pi'in kireb ni ta'reb rograd. 20 Dabi n'ag Got fan rok e cha' nra rin' e biney. Ya
damumuw rok SOMOL e ra daramram nib togopluw ngak, ma urungin e pi gafgow ni
kan yoloy ngalan e re ke babyor ney e go' ra aw ngak nge mada' ko ngiyal' ni ka ri thirif
SOMOL facha' u but'. 21 Bayi gechignag SOMOL facha' u mit urngin e pi ganong nu Israel
ya ngar filed ban'en ko tin ke buch rok. Ma bayi pag SOMOL e gafgow ni bod rogon ni
kanturguy u gubin fapi buchwa'athan ni kanog u lan fare m'ag, ni kan yoloy ngalan e
re ke babyor ney ko tin kefil SOMOL ngodad.
22 "Tin bay i yib e mfen ni pi'in owchemed nge pi girdi' nu boch e nam nib palog e bay
ra guyed e pi riya' nge gafgow ni bayi pag SOMOL nge yib nga daken e nam romed. 23 Pi
yungi milay' e bayi par ndakuriy ban'en ni bfel' ngay ya ke upunguy e *sulfur* nge sol.
Dariy ban'en ni yira yung riy, mus ko pan ma ku dabki tugul riy. Nam romed e bayi par
nike bod fa gali binaw nu Sodom ngu Gomorrah ni bay u Admah ngu Zeboiim, ni fa'a ni
thirif SOMOL u but' ko fangiyal' ni kari damumuw. 24 Ma aram e ga'ngin e fayleng ni bay
ra fithed ni lungurad, 'Mangfan nike rin' SOMOL e ren'ey ko nam rorad? Mang tapgin
ni kari damumuw?' 25 Ma ba'aray e fulweg riy, 'Bochan e ke th'ab e girdi' rok SOMOL
fare m'ag ni ngongliy u thilrad, ni fare Got rok e pi ga' rorad kakrom, ni ir e fekrad nga
wuru' yu Egypt. 26 Kar pigpiggad ngak yug boch e got ni dawor ra tedfan bi'id, ni fapi got
ni dabun SOMOL ni ngar meybilgad ngorad. 27 Ere ke damumuw SOMOL ngak e girdi'
rok ke pag fapi gafgow ni gubin ni kan yoloy ngalan e re babyor ney ke aw nga daken
e nam rorad. 28 Kri damumuw SOMOL nib gel, ma gelngin e damumuw e ke pugrad u
daken e nam rorad nge yin'rad nga daken yug reb e nam, ma aram e gin yad bay riy ke
mada' ko daba'.'
29 "Bay boch ban'en nike tay SOMOL ni Got rodad nib mith rorad; machane ke dag
ngodad e Motochiyel rok ni gadad nge pi'in owchedad e ngad folgad riy ni manemus.

30

Rogon e sul nga rogon nge tow'ath

1 "Kug pagfan ngomed ni gimed e ngam duwgiliyed ko fel'wa'athan fa buchwa'athan
e nge yib ngomed. Nap'an nra yib e pin'ey ngomed ni gimed be par ko pi nam i yan ni
SOMOL ni Got romed e ke weregmed riy, ma nge yib ngan'med e pi thin ney ni kugog.
2 Fa'an gimed ra sul, nge pi'in owchamed, ngak SOMOL u polo' i lanin'med ni ngam
folgad ko tin ni yog ni ir e gu be weliy ngomed e daba', 3 ma aram e SOMOL ni Got
romed e bayi runguymed, bayi fulwegmed ngam chuwgad ko fapi nam ni weregmed
riy, me gagiyeg nagmed nge fel' rogomed bayay. 4 Ni yug aram rogon ni weregmed ko
yungin th'abi orel u fayleng, me SOMOL ni Got romed e bayi kunuymed nge fulwegmed,
5 ngam tafnayed e re nam ney ni i par pi chitamangimed riy kakrom. Ma bayi gagiyeg
nagmed nge gel e fel' rogon romed ngam yo'orgad ngak pi chitamangimed. 6 SOMOL
ni Got romed e bay i gagiyegnag lanin'med nge laniyan' e pi'in ni owchemed ngu'um
folgad, ya ngu'um pired ni kari t'uf SOMOL romed u polo' i gum'ircha'med ngu polo' i
lanin'med nge n'uw nap'med ni mu pired. 7 Bayi cheleg gubin e pi buchwa'athan ney
nge aw ngak e pi to'ogor romed, ni pi'in yad be fananikaymed ni yad be gafgow nagmed,
8 ma aram e bay mu folgad rok bayay mi gimed tay u gil e tin ni taychilen ni irera' ni gu
be yog ngomed e daba'. 9 I SOMOL e bayi fal'eg rogmed ko urngin e pin'en ni gimed
ra muruwliy, bayi yo'or pifakmed, me yo'or e garbaw romed, me pire' e ggan ni bay
yib ko woldug romed. Ra falan' ngay ni nge fal'eg rogomed ni bod ni fal'eg rogon e pi
chitamangimed kakrom nib falan' ngay, 10 machane dabisiy ni ngu'um folgad rok mu

29:18 Heb 12:15

um folgad u urngin fapi motochiyel rok ni ka ni yoloy ngalan e re ke babyor ney ni bay riy urngin e tin be fil ngomed. Dabisiy ni ngam chelgad ngak u polo' i gum'ircha'med ngu polo' i lanin'med.
11 "Re motochiyel ney ni nggu pi' ngomed e daba' e gathi ban'en nib mo'maw' ara ban'en ni dab mu dadgad ngay. 12 Gathi ban'en ni bay u lanelang. Dabiyag ni nge lungumed, 'I mini' e nge yan nga lanelang nge fek ngodad nga but', nge yag nda rung'aged ma gadad fol riy?' 13 Ma ku gathi bay u bang ni nge chur be' u maday nge yan i fek. Dabiyag ni nge lungumed, 'I mini' e nge chur u maday nge yan i fek ngodad ngad rung'aged ma gadad fol riy?' 14 Danga', ya fare thin e rib chugur ngomed; bay u langmed ma bay u lanin'med, ere rayag ni ngam folgad riy.
15 "Daba' e kug pagfan ngomed ni nge mang gimed e mu duwgiliyed ko fel' fa kireb, ara yafos fa yam'. 16 Fa'anra um folgad ko tin keyog SOMOL ni Got romed ngomed ni ir e kug weliy ngomed e daba', fa'anra t'uf SOMOL romed ma gimed be fol rok nge urngin e pi motochiyel rok ma aram e ra i fel' rogomed mi gimed mang ba nam ni pire' e girdi' riy. I SOMOL ni Got romed e bay i ayuwegmed u lan e re nam ni ngam marod ngay ngam pired riy. 17 Machane fa'anra dab mu folgad ma dab mu motoyilgad, ma bay ni waliymed nga orel ngu'um tedfan yug boch e kan, 18 gu be micheg ngomed u roy e chiney nib muduwgil ni yira thirifmed u but', ma dabi n'uw nap'med u lan e re nam nem ni bay nga ba'nem e Jordan, ni bay mmarod ni ngam pired riy. 19 Kug pining e tharmiy nge fayleng ni ngar mangew mich romed e daba', ya kug tay nga puluwmed e yafos nge yam', fel'wa'athan nge buchwa'athan; ni gimed e ngam mel'eged. Mmileg'ed e yafos. 20 Nge t'uf romed SOMOL ni Got romed, nga um folgad rok ma gimed be par ni gimed ba yul'yul' ngak, ni fan e gimed nge pi'in owchemed e nge yag ni mu pired nib n'uw nap'med u lan e re nam ni ba'aram ni micheg ngak pi chitamangimed ni kakrom ni bayi pi' ngorad, ni aram Abraham nge Isak nge Jakob."

31

Joshua ni Yan nga Luwan Moses

1 Me ul ul Moses ngay ngi i welthin ngak e girdi' nu Israel, 2 ni ga'ar, "Chiney e ke gaman 120 e duw yangreg, ma dabkiyag rog ni nggu par ni gag e gu be yog e thin romed. Ma keyog SOMOL ngog ni dab gu un i th'ab e lul' ni Jordan nga ba'nem. 3 SOMOL ni Got romed e bayi m'on romed nge thirif u but' girdi'en e pi nam ni bay nga m'on romed, ya nge yag ni ngam tafned fapi nam rorad, me Joshua e bayi yog e thin romed ni bod nike yog SOMOL. 4 I SOMOL e bayi thirif girdi'en e pi nam nem u but' ni bod rogon ni gel ngak Sihon nge Og ko mael, ni yow e pilung ko pi Amorite, me kirebnag e nam rorad. 5 I SOMOL e bayi pi'rad nga pa'med, ma ngam rin'ed ngorad nrogon e tin kugog ngomed. 6 Mu pired ni gimed ba muduwgil ni dabi marweran'med. Dab mu tamdaggad ngorad. Ya Got romed, ni aram SOMOL e bayi un ngomed; dabi pagmed ngam waergad ma dabi n'agmed."
7 Me pining Moses Joshua me ga'ar ngak u p'eowchen urngin e girdi' nu Israel, "Mu par ni ga ba muduwgil ni dabi marweran'um; ya gur e ngam gafaliy e pi girdi' ney ngam marod ngalan e re nam nem ni SOMOL e micheg ngak pi chitamangirad. 8 I SOMOL e bay i pow'iyem i yan ma be un ngom. Dabi pagem ngam waer ara n'agem. Ere dabi mulan'um ara mu rus."

Fapi Motochiyel ni yu medlip e duw ni Ngu'un be'eg

9 Me yoloy Moses e motochiyel rok Got me pi' ngak fapi prist ni pifak Levi, ni yad e bmil fan fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ngorad ni ngu'ur feked nge ngak e pi'in yad be yog e thin rok yu Israel. 10 Me ning chiylen ngorad ni ga'ar, "Tungun e yu medlip

30:12 Rom 10:6–8

e duw, ni aram e ngiyal' ni dab ku nthang e malfith, ma ngam be'eged e ren'ey ni ba ga' lammed ko Madnom Ko Nochi Na'un. 11 Nap'an nra mu'ulung gubin yu Israel nga p'eowchen SOMOL ni Got romed ko ta'gin'en tagil' e liyor, ma ngam be'eg e re motochiyel ney u p'eowchen gubin yu Israel ngar rung'aged. 12 Mu ulunguy urngin e pumo'on, nge ppin, nge bitir, nge melekag ni be par u lan e yochi binaw romed, ya nge gubin e girdi' me rung'ag ngar filed rogon ni ngu'ur pired ma bay madgun SOMOL ni Got romed u wun'rad, nop'amed ni ngam folgad u gubin bugethin ko re motochiyel ney. 13 Pi'in ni owchemed ndawor rrung'aged fare motochiyel rok SOMOL ni Got romed e aray kanawo'en miyad rung'ag. Miyad fil rogon ni ngu'ur pired ni bay madgun SOMOL u wun'rad u n'umngin nap'an ni bay ur pired u lan e re nam ni ba'aram ni ngam th'abed e lul' ni Jordan ngam marod mpired ngay."

Tin Tomur e Thin ni pi' SOMOL ngak Moses

14 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Daki n'uw nap'an ni ngam par ko biney e tamilang. Mpining Joshua ngam fek i yib ko fare *Tent* ko M'ag rok Got, ya nge yag ni gu weliy ngak e pin'en ni ngi i rin'." Me yan Moses nge Joshua ko fare *Tent*, 15 me m'ug SOMOL ngorow u rom ni bangi manileng nib suwon ngalang ni bay u baraba' i langan e mab ko fare *Tent*.

16 Me ga'ar SOMOL ngak Moses, "Dabki n'uw nap'an ma gam', ma nga tomuren ni kamum' e bay dabki yul'yul' fapi girdi' ngog miyad th'ab fare m'ag ni gu ngongliy u thilmad. Bay ra n'igedgag ngar tedfan yugu boch e got ko re nam ni ba'aram ni bay ranod ngay. 17 Nap'an nra yodorom, ma bay gu damumuw ngorad; mu gu n'agrad ngan thirifrad u but'. Pire' e gafgow nib gel ni bay yib ngorad, ma aram e bay ra nanged nike yib e pin'em ngorad, ya gag ni Got rorad e da kug moy rorad. 18 Ma bay gu siyeg e ngiyal'nem ni nggu ayuwegrad, ya ur ngongliyed e kireb ma yad be tayfan yugu boch e got.

19 "Ere mu yoloy e re tang ni ba'aray, ma ga fil ngak yu Israel, ya nge mang mich rog nib togopluw ngorad. 20 Bay gu fekrad ngalan e re nam nem nib madnom ma ba yong'ol e but' riy, ni bod ni gu micheg ngak pi chitamangirad kakrom. U rom e rayag ngorad riy urngin e ggan ni yad ba'adag, ma bay ur pired ni bfel' rogorad. Machane bay ra pi'ed keru'rad ngog ngu'ur tedfan yugu boch e got. Bay ra dabuyedgag miyad th'ab fare m'ag ni kug ngongliy u thilmad, 21 ma aram e bayi pire' e gafgow nrib gel ni bayi yib ngorad, machane re tang ney bay i par ni yibe yin' nib togopluw ngorad, ya pi'in owcherad e bay ur pired ni ka yad be yin' e re tang ney. Mus ko chiney u m'on ndawor gu fekrad i yan ngalan e re nam nem ni gu micheg ni bay gu pi' ngorad ma gu manang e n'en ni yad be leamnag."

22 Ka rofen nem me yoloy Moses e re tang nem me fil ngak yu Israel.

23 Ma aram me ga'ar SOMOL ngak Joshua nib mo'on ni fak Nun, "Mu par ni gab muduwgil ni dabi marwaer lanin'um. Bay mu gafaliy e girdi' nu Israel ngalan fare nam ni ku gu micheg ngorad, ma bay gu un ngom."

24 Me yoloy Moses e motochiyel rok Got ngalan ba ke babyor, dariy buchu'uw riy ni pag nde yoloy. 25 Fa'ani mu' ko yol me yog ngak fapi prist ko Levi ni yad e maruwel rorad ni yad ma fek fare Kahol ko M'ag, 26 "Mu feked e re ke babyor ko motochiyel ney rok Got ngam ted nga to'oben fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ni Got romed, ya ngi i par u rom ni ir e ke mang mich nib togopluw ngomed. 27 Gu manang rogon farad gelan' nge gelngin e togopluw ni yad ma tay. Fa'anra kar togopluwgad ngak SOMOL ni ku gub fos, ma kab gel e togopluw ni bay ur ted ngak u tomuren ni kugum'. 28 Mu ulunguyed nga p'eowcheg urngin e pi ilal ko pi ganong romed, nge pi tolang romed, ya nge yag ni gu weliy ngorad e pi thin ney; bay gu non ngak e tharmiy nge fayleng ngar mangew mich rog nib togopluw ngorad. 29 Gu manang ni bay gum' ma bay i gel e kireb romed ngam n'iged e pin'en ni kug fil ngomed. Ma bayi taw nga bangiyal' ni bay mmachda' niged e riya', ni bochan e

ka mu k'arnged e damumuw ngak SOMOL ya ka mu ngongliyed e tin ni yog ndab mu rin'ed."

Tang rok Moses

30 Me weliy Moses urngin fa yu bugithin ni bay ko fare tang, ma ke par urngin e girdi' nu Israel ni yad be motoyil ngak.

32

1 "Fayleng nge lanelang, mu telmew ko thin rog,
mu uthumew telmew ko tin nggog.
2 Machib rog e bayi aw ni bod e n'uw,
me ngal' ni wa'angachal u but' ni kadbul.
Thin rog e bayi aw ni bod e n'uw ni aw ko woldug ni ka fini tugul,
ma bod e n'uw ni be sa'aw'aw nga ran' e pan ni kab mererey.
3 Bay ug pining e sorok nga fithingan SOMOL,
ma girdi' rok e bay ur weliyed feni sorok.

4 "I SOMOL e ba gel ma bay i par ni manaf romed,
ir e ba yal'uw ma bmat'aw urngin e tin ma rin'.
Got romed e ba yul'yul' ma der ma ban,
ngongolen e bfel' ma ba yal'uw.
5 Machane gimed e damur yul'yul'gad, dariy rogomed ni ngam manged girdi'en,
ya gimed girdi'en ba nam nib sug ko denen nge sabanban.
6 Mog, arrogon ngongolmed ngak SOMOL,
gimed e pi balyang nir ni dariy e gonop romed?
Ir e chitamangimed, me ir e sunumiymed,
me ir e gagiyeg nagmed kam manged ba nam.

7 "Mu leam niged e som'on, ko fangiyal' ni kakrom,
mu fithed e chitamangimed nge weliy ngomed murung'agen e tin ni m'ug e ngiyal'nem,
mu fithed e pilibthir nge weliy ngomed murung'agen e kakrom.
8 En ni Th'abi Tolang e ir e pag e f'oth ko but' nge pi' ko pi nam;
ir e duwgiliy e gin ngi i par e girdi' riy.
Ra reb e nam me l'oeg reb i chon e tharmiy ngay,
9 Ma pi'in owchen Jakob e ir e mel'eg ni ir e nge par rok.

10 "I piri'egrad ni yad be yanyan u daken e ted ni *desert*,
ni bangi ted nder par be' riy ma ba gel e nifeng riy.
Me par ni ir e ke mang yoror ngorad ma be ayuwegrad,
ni bod feni t'uf lan mit rok.
11 Bod ba *eagle* ni be fil e changag nga pifak,
ni i focholiyrad nga pon nike pithig nde buch ban'en rorad,
I SOMOL e i ayweg yu Israel ndar mulgad.
12 Yigo' SOMOL e i pow'iy e girdi' rok i yan,
nde yib yugu reb e got u reb e nam i ayuweg.

13 "I pagrad ngu'ur gagiyeg niged e yungin th'abi tolang,
mu ur ked e pin'en ni be tugul u daken e pi flang,
ur pir'eged e *honey* ni bay u thilthilin e war;
ma yu ke *olive* rorad e i tugul ni bfel' rogon ko but' ni pire' e malang riy.
14 Pi garbaw nge kaming rorad e u ra pi'ed e milik nib yo'or;

tirorad e saf nge kaming nge garbaw e th'abi fel' ni immoy,
ma ku er i tay e *wheat* nge wayin rorad.

15 "Girdi' rok SOMOL e i pire' ban'en rorad, machane ba gel e togopluw ni ur ted;
ra sugsuggad ya pire' e ggan ni yad be kay.
Miyad pi' keru'rad ngak Got ni ir e sunumiyrad,
ma en ni ta'ayuw rorad nib gel gelngin e ra pi'ed keru'rad ngak.
16 Me damumuw SOMOL ngorad ko kireb rorad,
i talyeg nagrad ya ra chealgad ngu'ur tedfan e pi liyos.
17 Ma yad be pi' e maligach ngak pi got ni go' bogi ban'en,
bogi got nda i meybil yu Israel ngorad,
ma da i fol piyu Israel rorad.
18 Ra paged talin e Got rorad, nib gel gelngin ni i ayuwegrad u pa' e pi to'ogor rorad,
ni en ni pi' e yafos ngorad.

19 "Fa'ani guy SOMOL ni aram rogon, me damumuw,
me n'ag pifak ni pumo'on nge ppin.
20 Me ga'ar, 'Ri dab kug ayuwegrad,
nga ayug guy e n'en ni bayi buch rok
e pi girdi' ney ni gel laniyan', ma darir yul'yul'gad.
21 Tayfan ni yad be tay ko pi liyos rorad e ke karing e puwan' ngog,
gu damumuw ni bochan e yad be meybil ngak yug boch e got ni gathi yad e got.
Ere bay gu gagiyegnag ba nam nib balyang girdi'en ngar k'aringed e puwan' ngorad,
ba nam ndariy rogon e girdi' riy e bay gu maruwel ngorad ngar damumuwgad ni bochrad.
22 Damumuw rog e bayi daramram ngalang ni bod e nifiy
nge urfiy urngin ban'en u fayleng.
Ra yan i taw ko bin nu ar e fayleng
me ful' enggin e pi burey.

23 " 'Bay gu yumeynag e riya' ngorad
mu gu pag gubin e gan e gat'ing rog ngorad.
24 Bay ram'ad ko bilig nge m'ar ni gawel u dakeney;
nge pi liliy ni ubchiya'.
Bay gu l'oeg e gamanman ni malboch ngi i cham ngorad,
nge porchoyog nib yub nge k'adrad.
25 Mael e bayi li' e girdi' ngarm'ad u lan e yupa' i kanawo';
marus ni tinowey e bayi aw ngalan e pi tabnaw.
Pagel nge rugod e bay ram'ad;
mus ko bitir ni kabran nge pilibthir ni dariy bagyad nra magach.
26 Susun e ngar gu thang owcherad
nge dabki leam nagrad be',
27 machane dabiyag ni gu pag e pi to'ogor rorad ngar ufgad
ni bochan e kar gelgad ngak e girdi' rog ko mael,
ni fa'an gowa gathi gag e kug pag e gafgow ngorad.'

28 "Israel e ba nam ni dariy e leam rorad;
ni dariy e gonop rorad.
29 De pat ngan'rad ko mang ni kar waergad,
der nanged fan ko mangfan nike yodorom.

32:17 1 Kor 10:20

30 Mangfan nra ta'reb e biyu' me gel ta'abe' ngorad,
ma ri l'agruw e girdi' me gel ngak ragag i biyu'?
I SOMOL ni Got rorad e ke pagrad;
Got rorad ni ba' gelngin nib gel e ke n'agrad.
31 Pi to'ogor rorad e manang ni tirorad e got e ba waer,
dar gelgad ni bod rogon e Got rok yu Israel.
32 Pi to'ogor rorad e yad bod feni kireb yu Sodom nge yu Gomorrah,
yad bod e woldug ni *grapes* nma yib wom'ngin nib mo'oy ma ba yub,
33 ma yad bod e wayin nni ngongliy ko yub ni yima fek u l'ugun e porchoyog.

34 "I SOMOL e manang e n'en ni rin' e pi to'ogor rorad;
be son ni nge taw ko ngiyal' ni nge gechig nagrad.
35 I SOMOL e bayi fulweg taban ngorad nge gechig nagrad;
bayi taw ko ngiyal' ni ngar mulgad,
rofen ni ngan thirifrad u but' e be chugur.
36 I SOMOL e bayi ayuweg e tirok e girdi' u pa' e to'ogor rorad
ko ngiyal' nra guy ni kem'ay gelngirad.
Bayi runguy e pi'in yad be pigpig ngak
ko ngiyal' nra guy ni'in i yad e ke magey.
37 Ma aram e bayi fith SOMOL ngak e tirok e girdi' ni nge ga'ar,
'Bu uw fapi got ni i pagan'med ngorad?
38 Um duruw'iyed yad ko mam ko maligach romed,
ma um pi'ed e wayin ni ngar unumed.
Ere ngarbad ngar ayuweged gimed e chiney
ngar milgad i yib ngar chuweged gimed u pa' e to'ogor romed.

39 " 'I Gag, ma kemus ni go' Gag e Got;
dakuriy yugu reb e got ngabang.
Gu ma thang e pogofan ma gu ma pi' e pogofan, gu ma maad'ad nigey ma gu ma faseg e maad'ad,
ma dariy be' nrayag ni nge togopluw ko tin gu ma rin'.
40 Feni riyul' ni gu be par ni Gag e Got ni gub fos,
e aram rogon ni gu pug pa'ag ngalang mu gu micheg
41 ni bay gu uthum e saydon rog nib galgal ram'en,
mu gu pi' e gechig nrogon.
Bay gu fulweg taban e kireb ngak e pi to'ogor rog,
ngug gechignag e pi'in ur fanenikayed gag.
42 Pi gan e gat'ing rog e bay i lul' racha'rad riy,
ma saydon e bayi thang e pogofan rok urngin e pi'in ur togopluwgad ngog.
Dariy ta'abe' ni i cham ngog ni gu ra pag,
mus ko pi'in kar maad'adgad nge pi'in kan kolrad ko mael ni yad ra yim'.'

43 "Gimed e pi nam, thingar mpininged e sorok ngak e tirok SOMOL e girdi',
ya SOMOL e ma gechignag urngin e pi'in ra thang e pogofan rorad;
me fulweg ngak e pi to'ogor rok taban e kireb rorad,
me chuweg e kireb ko nam ko girdi' rok me machalbog nagrad."
44 Moses nge Joshua ni fak be' nib mo'on ni Nun fithingan e ra weliyew e thin ko re tang ney, ni nge rung'ag e girdi' nu Israel.

Tin tomur e fonow ni pi' Moses

32:35 Rom 12:19 **32:43** Rom 15:10; Rev 19:2

45 Fa'ani mu' Moses i pi' e thin rok Got ngak e girdi', 46 me ga'ar, "Thingar mu folgad
u urngin e pi thin ney ni kug pi' ngomed e daba'. Mu weliyed ngak pifakmed, ya ngar
folgad u urngin e machib rok Got u fithik' e yul'yul'. 47 Pi machib rok Got ney e gathi thin
ndariy fan; ya ir e pogofan romed. Um folgad riy mu um pired nib n'uw nap'med u lan
e re nam ni bay nga ba'nem e lul' ni Jordan ni aram e ngam marod mpired ngay."
48 Rofen nem e ga'ar SOMOL ngak Moses, 49 "Mman ko fare thal i burey ni Abarim ni
bay u lan e nam nu Moab, ni ba'y u puluwon e binaw nu Jeriko; ma ga yan nga daken e
burey ni Nebo ngam yaliy e nam nu Kanaan, ni aram e nggu pi' ngak e girdi' nu Israel.
50 Bay mum' u daken e re burey nem ni bod rogon walagem i Aron ni yim' u daken e
burey ni Hor, 51 ni bochan e gimew l'agruw ndakum yul'yul'gow ngog u p'eowchen e
girdi' nu Israel ko fa ngiyal'nem ni um med ko fapi alublub nu Meribah nib chugur ko
binaw nu Kadesh ni bay u daken fagi *desert* nu Zin nder tugul ban'en riy; ya dakum
tiyew fag u p'eowchen e girdi' nu Israel. 52 Re nam nem ni bay gu pi' ngak yu Israel e bay
mu yaliy u orel, machane dab mu'un ngay."

33

Moses ni fal'eg Wa'athan e pi ganong nu Israel

1 U m'on ni nge yim' Moses ni fa'anem ni girdi' rok Got ma ba'aray e meybil ni tay ni
fan ngak yu Israel.

2 I SOMOL e yib ko burey ni Sinai;
I for ngalang u daken yu Edom ni bod e yal',
me gal ram'en ko burey ni Paran nga daken e tirok e girdi'.
Yib ni ragag biyu' e engel nike un ngak,
ma bay ba nifiy ni be daramram rok,
3 SOMOL e rib t'uf e tirok e girdi' rok,
ma yoror rok e girdi' nike mil farad ngak.
Ere da parawgad nga but' u to'oben e rifrif u ay,
ma gadad fol ko tin keyog.
4 Ud folgad ko motochiyel ni pi' Moses ngodad,
re motochiyel nem e ke par ni ba wogthuth ni fen e nam rodad.
5 Me mang SOMOL e pilung rok e girdi' rok ni er yu Israel
ko fa ngiyal'nem ni mu'ulung nga ta'bang e pi ganong rorad nge pi'in yad ma yog e
thin rorad.
6 Ba'aray e thin ni yog Moses ni murung'agen fare ganong rok Ruben:
"Ruben e nge dabi math owchen e birok e ganong,
ni yugu aram feni lich e girdi' riy."
7 Me yog murung'agen e ganong rok Judah ni ga'ar:
"SOMOL, mu telim ngorad ni yad be wenig ngom ni ngam ayuwegrad,
mu fulwegrad bayay ko pi ganong nu Israel.
SOMOL, mu cham ni pa'rad,
ma ga ayuwegrad u pa' e pi to'ogor rorad."
8 Me yog murung'agen e ganong rok Levi ni ga'ar:
"SOMOL, mu dag e tin nib m'agan'um ngay u daken Levi.
Yad e girdi' rom nib yul'yul';
mu sikeng nagrad faram u Massah,
ma ga nangrad ko fapi alublub nu Meribah ni yad ba yul'yul'.
9 Yul'yul' ni ur ted ngom e kab gel ko yul'yul'
ni ur ted ngak e gallabthir rorad, nge ngak pi walagrad ara pifakrad.
Ur folgad ko thin rom

ma ur pired ni yad ba yul'yul' ko m'ag rom.
10 Bay ra filed ngak e girdi' rom ni ngu'ur folgad ko pi motochiyel rom;
bay ur pi'ed e maligach ngom u daken e altar rom.
11 SOMOL, mu ayuweg e ganong rorad ngu'ur pired ni yad ba gel;
wenig ngom, nge fel' u wun'um e pin'en ni yad be rin'.
Mu thirif e pi to'ogor rorad u but' ni urngin,
nge dabkiyog nra sak'iygad bayay."
12 Me yog murung'agen e ganong rok Benjamin ni ga'ar:
"Irera' fare ganong nib t'uf rok SOMOL ma be yoror rok;
gubin e rran ni yad be par u p'eowchen ni ir e kemang manaf rorad."
13 Me yog murung'agen e ganong rok Josef ni ga'ar:
"I SOMOL e ngi i fal'eg wa'athan e nam rorad ngi i pi' e n'uw ngay,
ma be pi' e ran u tan e but' nge yib ngay.
14 Nge ayuweg SOMOL e nam rorad nge tmal' wom'ngin e woldug riy,
nge taw ngal'an e galwog ma nge yib wom'ngin ni pire' ma ba th'abi fel'.
15 Pi burey rorad nike kakrom e nge sug ko tin th'abi fel' ko wom'ngin e woldug.
16 Mang e yigi sugnag e tin th'abi fel' daken e nam rorad,
ni tow'ath nike yib u feni fel' SOMOL,
ni ir e non u fithik' fachi ke gek'iy ni be daramram.
Mang e yigi yib e pi tow'ath ney ko birok Josef e ganong,
ya ir e i yog e thin rok pi walagen.
17 Josef e bod gelngin ba garbaw ni pumo'on,
ni bod e gagey rok ba garbaw ni malboch.
Gagey rok e fa yu biyu' i girdi' rok Manasseh,
nge fa yu ragag i biyu' i girdi' rok Efraim.
Ir e ma yip' ngak e pi nam
nge thuruyrad i yan nga thathran e fayleng."
18 Me yog murung'agen e ganong rok Zebulun nge Issakar ni ga'ar:
"Girdi' rok Zebulun e nge fel' rogorad ko chur ni yad be tay ni fan ko chuway' nge fol chuway',
me yo'or ban'en rok Issakar ko nam rok.
19 Yad ma pining e pi nam ko fare burey rorad,
mu rom e yad ma pi' e pi maligach riy ni bfel',
fla'ab rorad e mayib u maday ngorad
ma ku ma yib ko yan' ni bay u dap'eday i yan."
20 Me yog murung'agen e ganong rok Gad ni ga'ar:
"Ke sorok Got ni gagiyegnag nge ga' e gin yad be par riy.
I Gad e be son ni bod ba layon
ni nge pof baraba' i pa'ay ara nge bilig lolgey.
21 Gin th'abi fel' ko nam e ra feked ngar tafned;
f'oth rok e en nma yog e thin e ni pi' ngorad.
Ur folgad ko thin rok SOMOL nge pi motochiyel rok
ko ngiyal' ni mu'ulung e pi'in yad ma yog e thin rok yu Israel."
22 Me yog murung'agen e ganong rok Dan ni ga'ar:
"Dan e ba gamanman ni layon ni kab bbitir;
Ni og nga wuru' yu Bashan."
23 Me yog murung'agen e ganong rok Naftali ni ga'ar:
"Naftali e kari fal'eg SOMOL rogon ya rib fel' u wan';
binaw ni taferad e mus ko lipath nu Galilee me yan i thang ko yimuch."
24 Me yog murung'agen e ganong rok Asher ni ga'ar:

“Rogon ni kan fal’eg wa’athan Asher e ka ba ga’ nga rogon ni kan rin’ ko tin kabay e
ganong,
ngi i par ni bfel’ u wan’ pi walagen,
me yo’or e gek’iy ni *olive* ko birok e binaw.
25 Ma mab ko pi garog ko pi binaw rok e ngi i par ni wasey,
mi i par ndabi buch ban’en rok.”
26 Gimed yu Israel, ndariy reb e kan ni bod e Got romed,
ma yan u lanelang ni be galgael ram’en,
ma yib i kuruf e manileng nge yib i ayuwegmed.
27 Ka faram i yib ni be par Got ni ir e yoror romed,
pa’ nma par ni manemus e be ayuwegmed ngay.
I tuluf e pi to’ogor romed ma gimed be yan nga m’on,
me yog ngomed ni ngam thanged e fan rorad ni yad gubin.
28 Pi’in owchen Jakob e ma par u fithik’ e gapas,
ni dariy ban’en nra buch rorad u lan fare nam nib sug ko *grain* nge wayin,
ni wa’angachal nma mul u lang e ma tarannag e but’ riy.
29 Israel, rib fel’ wa’atham!
Dariy be’ ni bod gur,
ni ba nam ni SOMOL e ke ayuweg.
I SOMOL e ir e *shield* rom me ir e saydon rom,
ni nge ayuwegnem rok e to’ogor rom me gagiyeg nigem ngam gel ngorad.
Pi to’ogor rom e bay ra bad ni yad be wenig ngom ni ngam runguyrad,
ma bay mu yot’yot’rad nga but’.

34

Yam’ ni tay Moses

1 Me chuw Moses ko tafel’fel’ u Moab nge farthag ko Burey ni Nebo, me yan u rom
nge p’ebgul e Burey ni Pisgah ko ngek u Jeriko, ni aram e gin ni dag SOMOL ngak riy
ga’ngin yang fare nam ni tabab ko nug nu Gilead nge mada’ ko fachi binaw nu Dan ko
lel’och; 2 nge ga’ngin e nug nu Naftali, nge nug nu Efraim ngu Manasseh; nge nug nu
Judah nge yan ko day ni Mediterranean ko ngal; 3 nge ley ni yimuch e nug nu Judah; nge
fagi tafel’fel ni yan u Zoar nge mada’ nga Jeriko, ni fare binaw ko gek’iy ni palm. 4 Me
ga’ar SOMOL ngak Moses, “Irera’ fare nam ni gu micheg ngak Abraham nge Isak nge
Jakob ni bay gu pi’ ngak e pi’in ni owcherad. Kug dag ngom, machane dab gu pagem
ngam man ngay.”
5 Me yim’ Moses, ni fare tapigpig rok SOMOL u rom u lan e nug nu Moab, ni bod ni
yog SOMOL. 6 Me k’eyag SOMOL Moses u lan fare loway nu Moab, ni barba’ riy e fachi
binaw nu Bethpeor, machane ke mada’ ko bin daba’ e rran ma dariy be’ ni manang e
chigi n’en nni k’eyag riy. 7 Moses e 120 e duw rok ko ngiyal’ ni yim’, ni kayigu chirogon
gelngin ma kab m’uth owchen. 8 Me yornag yu Israel Moses ni guyey e rran u daken fa
gi tafel’fel nu Moab; nge taw nga nap’an nike m’ay e mowaw rok Moses.
9 Joshua nib mo’on ni fak Nun e ni suguy ko gonop, ya Moses e turguy ni ir e nge yan
nga luwan. Yu Israel e ur folgad rok Joshua mu’ur ted u gil e tin keyog SOMOL ngorad u
daken Moses.
10 Ka aram nap’an i yib ma dawori sum reb e profet nga Israel ni bod Moses. I SOMOL
e i non ngak ni yow ba sabol. 11 Ma dariy yugu reb e profet ni ngongliy e maang’ang nge
pin’en ni un ngat ngay ni bod e tin ni l’oeg SOMOL Moses nge ngongliy nib togopluw
ngak e pilung nu Egypt nge pi tolang ni bay u tan pa’, nge nam rok ni ga’ngin. 12 Dariy
reb e profet ni yag rok ni ngongliy e maang’ang ni ba ga’ nge pin’en nib gel e marus riy
ni bod ni rin’ Moses u p’eowchen yu Israel.

BABYOR NI JOSHUA

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare babyor ney ni Joshua e be weliy rogon ni yan yu Israel ra pired nga Kanaan, ni aram fare nam ni micheg Got nra pi' ngorad. Kanney e babyor e ni tunguy Joshua ngay ya ireram e re mo'on ni yim' Moses me yan nga luwan ngi i pow'iy yu Israel.

Re ke babyor ney ni Joshua e l'agruw guruy. Guruy ni m'on (1–12) e murung'agen Somol ni ayuweg yu Israel ngar koled bokun e binaw nu Kanaan ni tin gang' nge tin achig. Ayuw rok Somol riy yungiyal' e ma un e maang'ang u fithik'. Ni bod rogon, e mael u Jeriko, ni Somol e buthug nga but' e yoror riy ni malang (6:20). Ma nap'an e mael u Gibeon me gunugunuy Somol e malang ni ayis u tharmiy nga daken e pi salthaw ni to'ogor rorad ngi i pirdi'iyrad u but'. Ki duwgiliy Somol e yal' u lang ya nge n'uwnag e rran ni nge yag ni ngar koled ngar li'ed urngin nrayag e salthaw ni to'ogor rorad u m'on ni nge ling e yal' (10:1–15).

Machane Somol e siyeg ni nge ayweg yu Israel ni fa'an yad ra th'ab fare m'ag ni yog ni go' ir e ngu'ur liyorgad ngak miyad be fol ko tin keyog. Ni bod rogon, fare mael nra ted u Ai, ni waer yu Israel ni bochan ta'abe' ni kirebnag fare m'ag u thilin yu Israel nge Somol (7:1–12).

Ma guruy ni l'agruw (13–24) e be weliy rogon nni kuweg e binaw nge reb fapi genong me tafnay bang. Yu Israel e ra koled bang e but' ni bay u ba' ni ngek e lul' ni Jordan. Giney e but' e kan mu' i ognag ngak e genong rok Ruben, nge Gad, nge baley ko Manasseh, machane dabisiy ni ngar ayuweged e tin ba'aram e genong nu Israel ngar koled ga'ngin yang yu Kanaan. Genong rok Judah, Efraim, nge ley ni ngal e Manasseh e ra gurgad ngar pired ko yuyang ni taferad e binaw. Gin kabay ko fa gi binaw e ni lekag ngan th'ethab, ma aram me dag Somol ngak Joshua e yuyang ni nge par rok reb e genong nge reb ko fapi genong nike magach. Pi Levite e de yag bang e binaw ngorad nib ga' ni bod e tin ba'aram e genong, ni bochan e yad e tin ba mal'eag e tapigpig rok Somol. Machane ni pi' ngorad yochi binaw ni kem'ay i toy nib achig nib wer u daken e re nam nem.

U tungun e re ke babyor ney e l'agruw yay ni welthin Joshua riy ni ri be yog fane rib manigil Somol ko girdi' nu Israel. Me yog Joshua ban'en ko girdi' ni ngar athamgiliyed ni ga'ar: "Mu liyorgad ku SOMOL, mi gimed fol rok, mi gimed par ni gimed ba yul'yul' ngak ni gubin ngiyal'." (24:14)

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Joshua ni mang ir e i gafaliy yu Israel 1:1–9
Yu Israel ni ra th'abed e lul' nu Jordan ngar koled yu Jeriko 1:10—6:27
Akan ni togoplow ku Somol 7:1–6
Fare mael ntay u Ai 8:1–35
Girdi nu Gibeon nra ban niged e pi tayugang' nu Israel 9:1–27
Joshua ni non ko yal' nge duwgil u tagil' 10:1–15
Yu Israel nra feked ga'ngin yang ko but' nu Kanaan 10:16—12:24
Nam nde yag ni kol yu Israel 13:1–7
Binaw ntafen boch e genong ko ba' ni ngek e Jordan ni Moses e duwgiliy 13:8–33
Binaw ntafen e pi genong ko ba' ni ngal e Jordan 14:1—19:51
Yochi binaw ni tagil' e ayuw ko girdi' nike thang e pogofan 20:1–9
Yochi binaw ntafen e genong ko Levite 21:1–45
Pi genong nu ba' ni ngek nra sulod nga taferad 22:1–34
Welthin ni tay Joshua ko tomur, nge yam' ni tay 23:1—24:33

Got e yog ngak Joshua ni nge kol yu Kanaan

1 Nap'an ni yim' Moses ni tapigpig rok SOMOL, me ga'ar SOMOL ngak Joshua, ni ir e
i ayuweg Moses ko maruwel, me Nun e chitamngin, 2 "Tapigpig rog i Moses e ke yim'.
Ere mfal'eg rogom e chiney, ni gur nge urngin e girdi' nu Israel, ngam th'abed e lul' ni
Jordan ngam marod ngalan fare nam ni ir e nggu pi' ngomed. 3 Ni bod ni gog ngak Moses,
ni kug pi' ngomed e girdi' rog ga'ngin fare nam ni bay mmarod u daken. 4 Ma mathil
romed e yan i mus ko fa gi ted ni *desert* ni bay u lan e yimuch me yan i mada' ko fapi
Burey nu Lebanon ni bay ngalan e lel'och; me tabab ko fare lul' ni ba ga' ni Eufrates
fithingan ni bay ko ngek, nge ga'ngin yang e nam rok e pi Hittite nge yib i mus ko fare
gi Day ni Mediterranean ni bay ko ngal. 5 Joshua, dariy be' nrayag rok ni nge gel ngom
u n'umngin nap'an e yafos rom. Bay gu un ngom ni bod rogon ni ug un ngak Moses.
Mar dab gu pagem. 6 Mu par ni gab gel ma dab mu rus, ya gur e bay mu pow'iy e pi
girdi' ney nge yag ngorad e re nam nem, ni ir e gog ngak pi chitamangirad ni bay gu pi'
ngorad. 7 Machane mu par ni gab gel, mar dab mu rus, ma ngam guy rogon ni ngu'um
fol u urngin fapi Morochiyel ni pi' e tapigpig rog i Moses ngom. Dab mpag bochiyang
riy ma aram e demturug e gin'en ni ga ra yan ngay ma rayag rom e tin ga be muruwliy.
8 Thangri dab mu pag talin fare babyor ko Motochiyel, thingar um fil ni rran nge nep',
ma ngam guy rogon ngu'um rin' urngin ban'en ni bay riy ni kan yoloy. Ma aram e ra fel'
rogom ma ga ra man'og. 9 Mu tay u wun'um ni kugog ngom ni ngam par ni ga ba gel ma
dab mu rus! Dab mu tamdag ma dabi mulan'um, ya Gag, SOMOL ni Got rom, e gu bay
rom ko yungi n'en ni bay um man riy."

Joshua ni yog ko girdi' e n'en ni ngar rin'ed

10 Ma aram me ga'ar Joshua ngak e pi'in yad ma yog e thin, 11 "Mmarod u lan e gin'ey ni
kad n'ufed e pi *tent* rodad riy nge lungumed ngak e girdi', 'Mu fal'eged rogon e chugum
romed, ya ka dalip e rran ma aram e ngam th'abed e lul' ni Jordan nga ba'nem ngam
koled fare nam ni bayi pi' SOMOL ni Got romed ngomed.' "

12 Me ga'ar Joshua ko ganong rok Ruben nge Gad nge baley e ganong rok Manasseh,
13 "Mu tafinay niged e tin ni yog Moses ni tapigpig rok SOMOL ngomed, ni SOMOL ni
Got romed e bayi pi' e re nam ney ni bay nga ba' ni ngek e Jordan ni ngam tafned. 14 Pi
le'engimed, nge pifakmed, nge gamanman romed e bay ra pired u roy, ma pi salthaw
romed ni kar fal'eged rogorad ko mael e bay ra m'onod rok piyu Israel ni fan e ngar
ayuwegedrad 15 ma nap'an ni bay ra koled e re nam nem nike pi' SOMOL ni Got romed
ngorad, ma aram e bay mu sulod ngam pired ko gi romed e binaw ni pi' Moses ni tapigpig
rok SOMOL ngomed ko gin'ey ni bay nga ba' ni ngek e Jordan."

16 Miyad fulweg ngak Joshua ni lungurad, "Bay gu rin'ed urngin e tin kamog ngomad,
ma gamad yan ko gin'en ni kam pi'mad ni nggu warod ngay. 17 Bay ug folgad rom ni bod
rogon ni ug folgad rok Moses ni gubin ngiyal' ni fa'anra i un e SOMOL rom i Got ngom
ni bod ni i un ngak Moses! 18 Demturug e tin ga ra yog ma en nra togopluw ngay ara de
fol riy e ngan li' ngem'. Ere mu par ni ga ba gel ma dab mu rus!"

2

Joshua ni l'oeg e damit nge yan nga Jeriko

1 Me l'oeg Joshua l'agruw i damit ko gin be par piyu Israel riy u Shittim ngranow nde
nangrow be', ma ke welthin ngorow nike ga'ar, "Marow ngam changargow u daken e
nam, ngu lan e binaw nu Jeriko." Miyow yan mranow nga ba naun ni tafen Rahab
ni be' ni bpin nma chuway' ngak, miyow par u rom. 2 Me rung'ag e pilung nu Jeriko
murung'agrow ni lunguy, "Ke yib l'agruw ni' u Israel ngaray e nep' ney ni damit ni ngar
nangew fan e nam!"

1:5 Deu 31:6, 8; Heb 13:5 **1:12** Jos 22:1–34; Num 32:4–22

3 Me l'oeg fare pilung e thin nge yan ngak Rahab ni ga'ar, "Fa gal pumo'on ni yow bay
u naun rom e karbow ni damit ni fan e nge tamilangan'row u daken e nam ni ga'ngin!
Mfekrow i yib nga wean!" 4 Ma aram e ke fek e re pin nem fa gali pumo'on ke mithagrow,
me fulweg ni ga'ar, "Ke yib l'agruw i pumo'on nga tabinaw rog, machane da gu nang ko
uw e rabow riy. 5 Ra chuwgow u roy ko ngiyal' nike chugur ni ngan ning e garog ko
re binaw ney nike aw e lumor. Da gu nang e gin kar sorgow ngay, machane gimed ra
gur ngam leked yow, ma rayag ni mkoled yow." 6 Machane fare pin e ke yan i tay row
nga daken e chigiy ko naun rok, ke mithagrow nga fithik' e *flax** nike tay ngaram ni
nge mlik. 7 Ma yugu nap'an ni chuw fapi pumo'on ni l'oegrad fare pilung u rom u lan e
binaw ngranod min ning e garog ko fare binaw. Miyad yan ni yad be gay fa gali damit
ngar mada'gad ko gin yima thum' riy nga barba' e lul' ni Jordan.
8 Dawori pag fa gali pumo'on yow nga but', me yan Rahab nga daken e chigiy, 9 me
ga'ar ngorow, "Gu manang ni SOMOL e ke pi' ngomed e re nam ney, ma nggog ngomew
ni gamad gubin e re nam ney ni kug rusgad ngomed. 10 Kug rung'aged rogon ni mliknag
SOMOL e ran ko *Red Sea* nge yag ni mu chuwgad u Egypt. Ma ku gu rung'aged rogon
ni ka mu thanged owchen Sihon nge Og, ni fa gal pilung nu Amor ko ley ni ngek fare
lul' ni Jordan. 11 Nap'an ni gu rung'aged magmad rus; ra be' ma ke mulan' ni bochmed.
I SOMOL ni Got romed e ir e Got nu tharmiy ngu roy u but'. 12 Ere mmichegew ngog
u daken fithingan SOMOL ni gimew ra ayuweg girdi'en e tabnaw rog, ni bod ni ku gu
ayuwegmew, mi gimew pi' ba pow ngog nrayag ni nge pagan'ug ngomew. 13 Michegew
ngog ni gimew ra ayuweg e pogofan ko chitamag nge chitinag, nge pi walageg ni
pumo'on nge ppin, nge gathon e tabnaw rorad! Dab mu pagew gamad ngan thang e
pogofan romad!"
14 Me ga'ar fa gali mo'on ngak, "Gamow ra pi' e pogofan romow ngalon e pogofan
romed! Fa'anra dabmog e n'en ni kug bownag, ma gamow ra tay u tagil' e tin ku gognew
ngom ko ngiyal' nra pi' SOMOL e re nam ney ngomad."
15 Rahab e ma par u lan ba naun ni kan toy nga fithik' fare yoror ni malang ko re binaw
nem, me nguchruy ba tal u winda rok nge yan u ba' ni wuru' e yoror ko fare binaw nga
but' nge yan fa gali mo'on riy nga but'. 16 Me ga'ar ngorow, "Marow ko gin bay e burey
riy, ya ra piri'egmew fapi pumo'on nike l'oegrad e en ni pilung. Ngam mithgow u rom ni
dalip e rran nge mada' ko ngiyal' ni kar sulod ngaray. Ma aram mfin gimew yan." 17 Me
ga'ar fa gali mo'on ngak, "Bay gu tew nga tagil' fare bugithin ni kam wenignag ngomow
ni nggu michegew ngom. 18 Mu telim. Nap'an ni gamad ra yib nga daken e nam romed,
ma ga m'ag e re gaf ney nib row ko winda rom ni ir e gu luwgow riy nga but'. Ma ga tay
e chitamam nge chitinam, nge pi walagem ni pumo'on nge urngin e girdi' ko tabinaw
rok e chitamam nga naun rom. 19 Ma fa'anra yan be' u naun rom ngalan e kanawo', ma
yam' nra tay e ir e kireb rok, ma aram e dariy rogon ngomow; ma fa'anra maad'ad be'
u lan e naun rom, mra yan i aw ni gamow e kireb romow. 20 Machane fa'anra mu weliy
e n'en ni kug bownag, ma aram e dab kug tew nga tagil' e tin kug michegew ngom ni
gamow ra rin' ni fan ngom." 21 Me fulweg ni ga'ar, "Thin romew e aram rogon ni nge
par riy." Ma aram me yog ngorow ni ngranow, miyow yan. Me m'ag fare tal nib row ko
winda rok.
22 Ma aram miyow yan ko gin bay e burey riy ngar mithgow u rom, ma aram e ke yan
fapi pumo'on ni l'oegrad fare pilung ni yad be gayrow u wuru' fare binaw i yan ni dalip
e rran. Ma dar pir'eged be' miyad sul ngalan e binaw nu Jeriko. 23 Ma aram me yib fa
gal damit u daken e burey nga but', miyow th'ab fare lul' nga baraba' ngar sulow ngak
Joshua, miyow weliy urngin ban'en ngak. 24 Me lungurow ngak, "Kari mich u wun'mow
nike pi' SOMOL ngodad e re nam nem ni ga'ngin. Ya urngin e girdi' nu rom ni kar rusgad
ngodad."

---

* **2:6** FLAX: Bmit e woldug ni yima gilk'ad ngan fanay thilen ni tret.

3

Piyu Israel nra th'abed e Jordan nga baraba'

1 Ri kakadbul me od Joshua, ni ir nge urngin piyu Israel ngar chuwgad ko gin ur pired
riy u Shittim, miyad yan nga Jordan. Mranod ra pired nga bang u rom ngar son niged e
ngiyal' ni ngar th'abed fare lul' nga barba'. 2 Ma dalip e rran nga tomuren me yog e pi'in
yad ma yog e thin rok piyu Israel 3 ngak e girdi' nu Israel ni lungurad, "Nap'an ni gimed
ra guy e pi prist ni yad be mat'eg fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ni ir e Got romed, ma
aram e ngam degdeggad ngam lekedrad. 4 Ma aram e bay mu nanged e gin ngam sorgad
ngay, ya dawor mu uned ngaray. Machane dab mu chugurgad ko fare Kahol ko M'ag;
ngu'um leked ni gonap'an e baley e mayl e bay u thilmed nge fare Kahol." 5 Me ga'ar
Joshua ngak piyu Israel, "Mu macholbog niged gimed, ya gabul e bayi ngongliy SOMOL
e maang'ang u fithik'med." 6 Ma aram me ga'ar Joshua ngak fapi prist, "Mat'egned fare
Kahol ko M'ag ngam mon'od rok e girdi'!" Miyad rin' ni bod nike yog.

7 Me ga'ar SOMOL ngak Joshua, "N'en ni bay gu rin' e daba' e bayi gagiyegnag urngin
e girdi' nu Israel ngar ted fam ni bod rogon be' nib sorok, ma bay ra nanged ni gu bay
rom ni bod rogon Moses ni ug moy rok. 8 Mog ngak fapi prist ni yad be fek fare Kahol
ko M'ag ni fa'an yad ra taw ko lul', ma thingar ranod nga maran ngar sak'iygad ko gin
ba chugur nga teal e lul'." 9 Me ga'ar Joshua ngak piyu Israel, "Mired, ngam rung'aged e
thin ni nge yog SOMOL ni Got romed. 10 Daba' e bay mu nanged ni fare Got ni be par nib
fos e bay romed; nap'an ni bay mmarod i yan nga m'on ma ir e bayi tuluf piyu Kanaan
ngar chuwgad, nge fapi girdi' ni kanog e Hittite ngorad, nge Hivite, nge Perizzite, nge
Girgashite, nge Amorite, nge Jebusite. 11 Fare Kahol ko M'ag rok Somol ni ir e Somol ko
fayleng ni ga'ngin e bayi th'ab e Jordan nga baraba' ni be m'on romed. 12 Mmel'eged
ragag nge l'agruw e pumo'on, nra reb e ganong nu Israel ma ngan fek be' riy. 13 Ma pi
prist ni yad be mat'nag fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ko fayleng ni ga'ngin e nap'an ni
yad ra tay e rifrif rorad nga fithik' e ran, me tal e ran ko fare lul' ni Jordan ndabki yan,
ma ran ni be yib u p'ebugul e lul' e bayi mokun nga ta'bang."

14 Ma aram me chuw piyu Israel ko gin yad be par riy, ngranod ni ngar th'abed fare lul'
ni Jordan nga barba'. Ma fapi prist ni yad be mat'nag fare Kahol ko M'ag e yad bay nga
m'on ko girdi', 15 ma fa'an ni taw fapi prist nga marichlen e lul' ni Jordan, ma ran u lan
e lul' e ke sug ke pag mirichlen ngalang, nma yodrom u nap'an ni yima t'ar wom'ngin e
woldug. Machane yug nap'an e tay fapi prist e rifrif rorad nga maran, 16 me tal e ran ko
fare lul' ndaki yan me mukun u p'ebugul e lul' u Adam, ni fare binaw ni bay u to'oben
yu Zarethan. Ma fare ran ni be yan ko re lul' nem ngalan e *Dead Sea* e tal ndaki yan,
me th'ab e girdi' fare lul' nga baraba' u bang nib chugur nga Jeriko. 17 Ma nap'an ni yad
be th'ab fare lul' ni ngranod u daken e but' ndakuriy e ran riy, ma fapi prist ni yad be
mat'nag fare Kahol ko M'ag rok SOMOL e ra dugilgad u daken e but' nike mlik' u lukngun
fare lul' ni Jordan nge yan i mada' ko ngiyal' nike yib urngin e girdi' nu Israel ra th'abed
fare lul' nga baraba'.

4

Bogi Malang nib puguran nni suweg ngalang

1 Nap'an nike th'ab piyu Israel fare lul' ni Jordan nga baraba' me ga'ar SOMOL ngak
Joshua, 2 "Mmel'eg ragag nge l'agruw e pumo'on, nra reb e ganong ma ta'reb e pumo'on
ni ngam fek riy, 3 me lungum ngorad, 'Mu feked ragag nge l'agruw e malang u lukngun
e lul' ni Jordan ko chigin'en ni duwgil fapi prist riy; nge un ngomed, mi gimed tay nga
but' ko gin bay mu pired riy e nep' ney.' "

4 Ma aram me pining Joshua fa ragag nge l'agruw i pumo'on nike mel'eg, 5 me ga'ar
ngorad, "Mmarod ngalan e lul' ni Jordan, ngam m'onod rok fare Kahol ko M'ag rok

SOMOL ni Got romed. Ra bigimed ma nge tay reb e malang nga daken pon nge fek, nra
reb e malang ma fan ngak reb e genong nu Israel. 6 Pi malang ney e nge puguran ngak
e girdi' e n'en nike rin' SOMOL. Fa'anra yan i daken bi'id ni fith pifakmed ngomed fan e
pi malang ney 7 ma nga mogned ngorad ni ran ko lul' ni Jordan e tal ndaki yan nnap'an
ni yib fare Kahol ko M'ag rok SOMOL i th'ab e re lul' nem. Pi malang ney e bay i par ni
gubin ngiyal' nib puguran ngak piyu Israel."
8 Me rin' fapi pumo'on e tin keyog Joshua ngorad. Miyad fek ragag nge l'agruw e
malang u lukngun e lul' ni Jordan, ni bod rogon ni yog SOMOL ngak Joshua, nra reb ma
fan ngak reb e ganong nu Israel, nge un ngorad ko gin nranod ra pired ngay, mranod ra
ted e pi malang nem ngaram. 9 Miki tay Joshua ragag nge l'agruw e malang nga lukngun
fare lul' ni Jordan ko chigin'en ni duwgil fapi prist riy ni kar mat'egned fare Kahol ko
M'ag. (Pi malang nem e kabay u rom.) 10 Me par fapi prist ni yad ba sak'iy u lukngun e
lul' ni Jordan nge mada' ko ngiyal' ni kan rin' urngin e tin ni yog SOMOL ngak Joshua ni
nge weliy ngak e girdi' ngar rin'ed. Irera' e n'en ni yog Moses ni ngan rin'.
Me gurnag piyu Israel yad ngar th'abed e lul' nga baraba'. 11 Ma nap'an nra thapgad
nga baraba' ni yad gubin, me m'on fare Kahol ko M'ag rok SOMOL nge pi prist nga fin i
lay e girdi' nu Israel. 12 Pi pumo'on ko genong rok Ruben nge Gad, nge baley ko ganong
rok Manasseh e ra m'onod rok e girdi' ngar th'abed e lul' nga baraba', ni kar fal'eged
rogorad ni fan ko mael, ni bod rogon nike yog Moses ngorad. 13 U p'eowchen SOMOL
e gonap'an 40,000 e pumo'on ni kar fal'eged rogorad ni fan ko mael e ra th'abed e lul'
nga baraba' nga daken bangi tafelfel' nib chugur nga Jeriko. 14 N'en ni rin' SOMOL e
rofen nem e gagiyegnag piyu Israel ngar tedfan Joshua ni ir be' nib ga'. Miyad tayfan u
n'umngin nap'an e yafos rok, ni bod rogon ni ur tedfan Moses.
15 Me ga'ar SOMOL ngak Joshua, 16 "Mog ngak fapi prist ni yad be mat'nag fare Kahol
ko M'ag ngarbad u lan e lul' ni Jordan nga talang." 17 Me rin' Joshua ni aram rogon. 18 Ma
nap'an ni yib fapi prist ko gin nib mlik nga daken mirichlen e lul', ma aram mfini yan e
ran u lan fare lul' bayay, nge sug ngalang.
19 I th'ab piyu Israel e lul' ni Jordan nga baraba' ko rofen ni ragag ko bin m'on e pul,
mrabad ra pired nga Gilgal, ni bay ko ngek u Jeriko. 20 Me tay Joshua fa ragag nge l'agruw
i malang u rom nni fek u Jordan. 21 Me ga'ar ngak e girdi' nu Israel, "Galufen nem e ra
fith pifakmed ngomed komang e n'en ni fan e pi malang ney, 22 ma ngmogned ngorad
murung'agen yu Israel nra th'abed e lul' ni Jordan nranod u daken e but' nib mlik' nga
baraba'. 23 I SOMOL ni Got romed e chuweg e ran u lan e lul' ni Jordan nge mlik' nge
mada' ko ngiyal' ni kam th'abed nga baraba', ni bod rogon ni mliknag lan fa gi day
ni fithingan e *Red Sea* ngomed. 24 Urngin e girdi' nu fayleng e bay ra nanged gelngin
SOMOL ni bochan e ren'ey, ma bay um tedfan SOMOL ni Got romed ndariy n'umngin
nap'an."

5

1 Urngin e pilung rok e pi Amorite ni yad bay ko ngal ko lul' ni Jordan nge urngin
e pilung rok yu Kana'an ni yad bay u to'oben fa gi day ni Mediterranean fithingan e
rrung'aged nike chuweg SOMOL e ran u lan e lul' ni Jordan ko ngiyal' ni ba'aram ni yib
piyu Israel ra th'abed nga baraba'. Me yib e marus ngorad nge mulan'rad ni bochan
piyu Israel.

Maad'ad ni bod ni yog e motochiyel rok Moses u Gilgal

2 Me ga'ar SOMOL ngak Joshua, "Mfek e malang nib el ngam ngongliy boch e yar riy
ngam maad'adnag piyu Israel ko yay ni l'agruw." 3 Me ngongliy Joshua fa yungi yar
nge maad'ad nagrad ko fare burey ni kan tunguy e Burey ko Maad'ad ngay. 4 I rin' e
ren'em ni bochan e urngin e pumo'on ni kar ilalgad ni yad ra bung ko mael ko ngiyal'
ni rchuwgad u Egypt e karm'ad u kanawo' u daken e ted ko ngiyal' ni yad be milekag.

5 Yugu aram rogon ni urngin e pumo'on ni chuw u Egypt e kan maad'ad nagrad ni bod ni
yog e motochiyel rok Moses, ma pi'in nni gargelegrad ko ngiyal' ni ba'aram nni milekag
u daken fa gi ted ngan th'ab nga baraba' e dariy bagayad ni kan maad'adnag. 6 Ya girdi'
nu Israel e uranod u daken e gi ted nem ni aningeg i ragag e duw. Nap'an ni taw ko
ngiyal'nem ma urngin e pumo'on nike taw nga yangarrad ni ngar uned ko mael nra
chuwgad u Egypt e karm'ad ya dar folgad ko tin ni yog SOMOL. Ya yog ngorad ndabi
pagrad ngar guyed fare nam ni bfel' rogon ma ba yong'ol e but' riy ni fa'ani micheg ngak
pi chitamangirad nra pi' ngorad. 7 Machane pifakrad ni pumo'on ni yib nga luwrad e da
ni maad'ad nagrad ko ngiyal' ni ba'aram ni yad be milekag u daken e ted. Re mfen nem
nib be'ech e Joshua e maad'ad nagrad.
8 Nap'an nni mu' i maad'ad nagrad, me par piyu Israel ni yad gubin ko gin kar n'ufed e
pi *tent* rorad riy nge mada' ko ngiyal' nike fos e maad'ad rorad. 9 Me ga'ar SOMOL ngak
Joshua, "Daba' e kug chuweg romed e tamra' ko sib ni mu ted u Egypt." Ara' fan ntunguy
fithingan e gin'em ni Gilgal,* ni ka bod rogon ni yibe pining fithingan e bin daba' e rran.
10 Nap'an nike par piyu Israel u Gilgal u daken fa gi tafelfel' nib chugur nga Jeriko,
miyad madnomnag e madnom ko Paluk'af ko re nep' i n'en ni ragag nge aningeg fen e
pul. 11 Ma reb e rran riy, ma aram e som'on nra ked e ggan nni yung u Kanaan ni *grain*
ni kan urfiy nge flowa nni lith dariy is riy. 12 Tomuren e binem me tal e manna ndaki
mul u lang nga but', ma aram e daki kay piyu Israel e re manna nem. Re duw i n'em e ra
tababgad i kay e ggan nni yung u Kanaan.

Joshua nge fare mo'on ni bay ba saydon rok

13 Nap'an ni chugur Joshua nga Jeriko, ma yigi da'da' nike guy be' ni pumo'on nib
sak'iy nga m'on rok, ni bay ba saydon u pa'. Me yan Joshua ngak nge fith ni ga'ar, "Gur
reb e salthaw romad ara gur e to'ogor romad?" 14 Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Dariy
baraba' ni gu ba' riy, gu bay u roy ni gag e gireng ko ba'rok SOMOL e salthaw."
Me paraw Joshua nga but' nike tayfan, me ga'ar, "I gag e tapigpig rom. Mang e ga
ba'adag ni nggu rin'?" 15 Me ga'ar fare mo'on ngak ni ir e gireng ko ba'rok SOMOL e
salthaw, "Mu lul e sus rom; ya gab sak'iy u daken e but' nib thothup." Me rin' Joshua ni
bod rogon nike yog ngak.

6

Jeriko ni Waer

1 Ma kan ning e garog ko binaw nu Jeriko nrib fel' rogon, ni fan e nge dabiyag ni yib
piyu Israel ngalan. Ma dariy be' ni ku rayag ni nge yan ngalan e re binaw nem ara yan
nga wuru'. 2 Me ga'ar SOMOL ngak Joshua, "Mu telim! Yu Jeriko nge pilung riy nge pi
salthaw ni bay riy ndarir rusgad e nggu pi' nga pa'am. 3 Ngam marod e salthaw rom
ngam liyeged e re binaw nem u lan nel' e rran, nra reb e rran ma ta'ab yay. 4 Ma medlip
e prist, nra bagayad ma be fek reb e yabul ni gagey rok e saf ni pumo'on ngranod ni yad
be m'on ma be lek fare Kahol ko M'ag rok SOMOL keru'rad. Ma chirofen ni nge gaman e
medlip ngay e ngam marod e salthaw rom ngam liyeged e re binaw nem ni medlip yay,
ni be thoy e pi prist e pi yabul nem ni gagey ko saf ni pumo'on. 5 Ma ngar thoyed bayay
nib n'uw nap'an. Ma nap'an ni gimed ra rung'ag, ma gubin e girdi' ni ngar tolulgad ni
ba ga' lamrad, ma bayi puth e yoror ko fare binaw. Ma aram e ga'ngin fa raba' i salthaw
ni ngar thelapgad ngalan fare binaw." 6 Me pining Joshua fapi prist, nge weliy ngorad
ni ga'ar, "Mfeked fare Kahol ko M'ag; me yan medlip i gimed nga m'on riy, ni yad be
fek e yabul ni gagey ko saf ni pumo'on." 7 Me ga'ar ngak e girdi', "Mmarod ngan yan!
Mmarod ngu'um liyeged fare binaw, ni bay e pi salthaw nga m'on ko fare Kahol ko M'ag
rok SOMOL."

---

* **5:9** GILGAL: Re fithingan ney e gowa fare bugithin ni Hebrew ni "nchuweg."

8 Ma aram mi ni yan ni bay fa medlip i prist nga m'on ko fare Kahol ko M'ag rok
SOMOL, ni yad be thoy fapi yabul ni gagey ko saf ni pumo'on, ni bod rogon nike yog
Joshua ngorad ni ngar rin'ed.
9 Ma fapi salthaw e yad bay nga m'on rok fapi prist, ma be thoy fapi prist e yabul ni
gagey ko saf ni pumo'on, me yib e matanag u tomur ni be lek keru' fare Kahol ko M'ag.
Mranod ni yibe thoy fapi yabul. 10 Ma aram e keyog Joshua ngak e girdi' ndab ra tolulgad,
ma dab ra nonod nge mada' ko ngiyal' ni bay fini yog. 11 Me l'oeg e pi prist ni kar feked
fare Kahol ko M'ag ngranod ra liyeged fare binaw ta'ab yay. Miyad sul ko gin be par yu
Israel riy ngar molod e nep' nem u rom.
12 Me od Joshua nri kab kadbul u reb e rran riy, me fek e pi prist fare Kahol ko M'ag.
13 Me yan fa medlip i prist ni kar feked fa medlip i yabul ni gagey ko saf ni pumo'on
ngranod ni yad be m'on, ma yad be thoy. Ma be yan e pi salthaw ni yad ba m'on rorad,
me yib e matanag nga tomur ko fare Kahol ko M'ag. Ma yugu be thow fapi yabul ni
gagey ko saf ni pumo'on. 14 Me chirofen ni migid miyad yan ngar liyeged fare binaw
bayay, miyad sul ko gin be par piyu Israel riy. Nel' e rran nra yodoromgad.
15 Me chirofen ni gaman e medlip ngay miyad od ni be puf e woch ngranod ngu'ur
liyeged fare binaw ni medlip yay ni ku aram rogon. Kemus ni rofen nem e ranod ra
liyeged e re binaw nem ni medlip yay. 16 Ma nap'an ni gaman e medlip yay ni kar
liyeged nga tomuren nike thoy fapi prist fapi yabul, me ga'ar Joshua ngak fapi girdi', "Mu
tolulgad! I SOMOL e ke pi' e re binaw ney ngomed. 17 Re binaw nem nge urngin ban'en
ni bay riy e kan turguy ni ngan kirebnag ni nge mang ba maligach ngak SOMOL. Kemus
ni fare pin i Rahab nma chuway' ngak, nge girdi'en e tabinaw rok e dab ni bit' ngorad,
ni bochan e mithag fa gali mol'og rodad. 18 Machane gimed e ngam ted gimed u orel ko
n'en ni bay ni kirebnag. Fa'an gimed ra fek ban'en ni kan turguy ni ngan kirebnag, ma
gimed ra girengiy e gafgow nge riya' ko gin be par piyu Israel riy. 19 Ma urngin ban'en
nni ngongliy ko silber, nge gol, nge *bronze*, nge wasey e ngan tay ni fan ngak SOMOL,
ngan tay ngalan e tamachibgil rok SOMOL." 20 Me thoy fapi prist fapi yabul. Ma nap'an
ni rung'ag e girdi' lingan, miyad tolul ni ba ga' lamrad, me muchubu' fare yoror nga but'
nib liyeg fare binaw. Me wethap ga'ngin fa raba' i salthaw ngalan fare binaw nranod
nib k'iy kanawo'rad ngar koled. 21 Miyad li' urngin e girdi' u lan fare binaw ko saydon
rorad, ni pumo'on nge ppin, ni pi'in ni bfel' yangren nge pi'in kar pilibthirgad. Ma ku er
rogon e garbaw nge saf nge dongki nra li'ed.
22 Me ga'ar Joshua ngak fa gali pumo'on ni fa'an ranow ndamit, "Marow nga tafen
fare pin nma chuway' ngak, ngam nonow ngak nge girdi' nu tabinaw rok ngarbad nga
wean, ni bod rogon ni mmichegew ngak." 23 Ma aram miyow yan ngar piningew Rahab
ngeb nga wean, nike un e chitamngin ngak nge chitiningin, nge pi walagen ni pumo'on,
nge tin kabay e girdi' ni girdi'en e tabinaw rok. Min fekrad ni yad gubin, ni girdi' nu
tabinaw nge pi sib rorad, min ta'rad nga wuru' e gin be par piyu Israel riy. 24 Miyad tay
e nifiy ko fare binaw ngar urfiyed nge urngin ban'en ni bay u lan, ma kemus ni pin'en
nni ngongliy ko gol, nge silber, nge *bronze*, nge wasey e da ni urfiy, ya ra feked ngar ted
nga tamachibgil rok SOMOL. 25 Machane me ayuweg Joshua e pogofan rok Rahab ni be'
ni bpin nma chuway' ngak nge urngin e girdi' rok, ni bochan e mithag fa gali mol'og ni
l'ogrow Joshua nga ranow nga Jeriko ni damit. Ma pi'in owchen Rahab e ka aram e ra
pired rok piyu Israel ke mada' ko bin daba' e rran.
26 Me ning Joshua chiylen ngak e girdi' e ngiyal'nem ni ga'ar, "En nra guy rogon ni nge
fulweg e re binaw nu Jeriko ney nga rogon e ra bucheg SOMOL wa'athan.

En nra tabab i muruwliy e ra yim' e
bin th'abi ilal i fak ni pumo'on;
ma en nra ubung e garog riy e ra

yim' e bin th'abi bitir i fak."
27 Ere SOMOL e i par rok Joshua, me gilbuguwan u daken e re nam nem ni ga'ngin.

7

Denen rok Akan

1 Dan fol ko fare n'en ni tay SOMOL chiylen ngak yu Israel ndab ni fek ban'en u Jeriko nsusun e ngan kirebnag. Be' nib mo'on ni Akan fithingan e de fol riy, ma aram mri damumuw SOMOL ngak piyu Israel'. (Akan e be' nib mo'on ni fak Karmi ni be' nib mo'on ni fak Zabdi, ni be' ko fare ke girdi' rok Zerah, ni bang ko fare ganong rok Judah.)
2 I l'oeg Joshua bogi pumo'on u Jeriko ngranod nga Ai, nib binaw ni bay ko ngek u Bethel, nib chugur nga Bethaven, ni ngar damit niged e re binaw nem. Ma nap'an nranod ngar sulod 3 miyad fulweg e thin ngak Joshua nra ga'argad: "Dariyfan ni nge yan gubin e girdi' ko cham ngak yu Ai. Mu l'oeg nap'an l'agruw ara dalip biyu' e salthaw. Dab mu pi' e pi salthaw ni gubin ngranod ngaram ko cham; ya gathi bbinaw nib ga'." 4 Ere gonap'an dalip biyu' piyu Israel nranod ko cham, machane min tulufrad ngar sulod nga tomur. 5 Pumo'on nu Ai era tulfedrad u langan e garog ko fare binaw ngar mada'gad nga bangi ban'en ni kanog yu Shebarim ngay miyad li' nge yim' gonap'an e guyey nge nel' i yad nnap'an e yad be log i yan nga but' u daken e ted. Ma aram me mulan' piyu Israel ma kar rusgad.
6 Me Joshua nge pi'in yad ma yog e thin u Israel e go' ra guchthiyed e mad rorad u fithik' e kireban', miyad pagrad nga but' u mit fare Kahol ko M'ag rok SOMOL, miyad par u rom u but' nge mada' ko blayal', ni kar afed e ab nga daken lolgurad ni yad be dag gel'ngin e tagnan' rorad. 7 Me ga'ar Joshua, "SOMOL nib Th'abi Tolang! Mangfan ni mu fekmad nggu th'abed fare lul' ni Jordan nga ba'ney? Mog, bochan e ngam pi'mad ngak e pi Amorite, ngar thanged owchemad? Mangfan ni yug da gu pired u ba'nem e Jordan? 8 SOMOL, mang e ku rayag ni nggog e chiney nike tuluf e pi to'ogor yu Israel kar sulod? 9 Piyu Kanaan nge urngin e pi'in yad bay u langgin fare nam e bay rrung'aged murung'agmad. Bay ra liyeged gamad ngar li'ed gamad ni gamad gubin nggu m'ad! Are mang e ga ra rin' mu kum ayweg fanam gilbugwan?"
10 Me ga'ar SOMOL ngak Joshua, "Mu suwon! Mangfan ni ka mu pagem nga but' ni arrogon? 11 Ke denen yu Israel! Kar th'abed e tin gu tay chiylen ngorad ni ngar ayweged ndab ni rin'. Kar feked boch fa pin'en ni kugog nthingar ni kirebnag. Kar iringed e pin'em miyad ban u murung'agen, kar ted nga fithik' e tin ferad ban'en. 12 Irera' fan ndabiyag ni nge cham piyu Israel ngak e pi to'ogor rorad. Ka ni tulufrad kar sulod ni bochan e yad rorad e aram e kan gechig nagrad ni ngan kireb nagrad! Dab kug par romed e chiney i yan ngaram, ya fin gimed ra kirebnag urngin e pi chugum ni gog ngomed ndab mu feked! 13 Mu suwon ngalang! Mu machalbognag e pi girdi' nir ngar fal'eged rogorad ni ngarbad nga p'eowcheg. Mog ngorad ni nge gabul ma kar fal'eged rogorad, ni bochan e Gag SOMOL ni Got rok yu Israel e ba'aray e n'en ni nggog: 'Gimed yu Israel, bay u fithik' e chugum romed bogi ban'en ni kugog ni ngam kireb naged! Dabiyag ni ngam gelgad ngak e pi to'ogor romed ni fa'anra dab mu chuweged e pin'ey u fithik'med!' 14 Ere mog ngorad nra kadbul mi ni fekrad i yib nga p'eowcheg nreb e genong nge reb. Mra genong ni gu ra mel'eg e nge yib nga m'on, ni baken e girdi' nge baken. Mra ke girdi' ni gu ra mel'eg e nge yib nga m'on, ni reb e tabnaw nge reb. Mra tabnaw ni gu ra mel'eg e nge yib nga m'on, ni reb e pumo'on nge reb. 15 Ma en nra gu mel'eg mi ni pir'eg ni bay fapi chugum rok e yira urfiy, nib mu'un chon e tabnaw rok ngay nge urngin e chugum rok, ya ke girengiy e tamra' nga daken yu Israel ma ke th'ab fare m'ag ni gu ngongliy u thildad."

6:26 1 Ki 16:34

16 Ri kadbul ko bin migid e rran me fek Joshua yu Israel nreb e ganong ma reb nga
p'eowchen Got, me mel'eg e ganong rok i Judah. 17 Me fek e ganong rok Judah ni baken
e girdi' ma baken, nga p'eowchan Got me mel'eg fare ke girdi' rok Zerah. Me fek fare ke
girdi' rok Zerah nreb e tabnaw ma reb nga p'eowchen Got ma fare tabnaw rok Zabdi e
ni mel'eg. 18 Ma aram me fek e tabnaw rok Zabdi nreb e pumo'on ma reb nga p'eowchen
Got me mel'eg Akan, fare mo'on ni fak Karmi ni fak Zabdi e ni mel'eg. 19 Me ga'ar Joshua
ngak, "Fakag, mog e tin riyul' u roy u p'eowchen SOMOL, ni Got nu Israel, mu weliy e
kireb rom. Mog ngog e chiney e n'en kam rin'. Dab mu guy rogon ni ngam mithag rog."
20 Me fulweg Akan ni ga'ar, "Rriyul', kug denen nib togopluw ngak SOMOL ni Got rok
yu Israel, irera' e tin kug rin'. 21 Gguy ba wuru' e mad nib n'uw ma rib fel' ya'an nni
ngongliy u Babylonia, nge gonap'an e lal e pawn e silber, nge bang i gol nib pag reb e
pawn tomalngin. Margum' ni bochan mu gu fek. Ga ra pir'eg e pin'ey ni kug k'eyag u
lan e *tent* rog, ni silber e bay nga t'ay e low."
22 Ma aram e l'oeg Joshua boch e pumo'on ngranod ngalan fare *tent* miyad pir'eg fapi
chugum nike k'eyag u rom nib migid e silber nga t'ay e low. 23 Miyad fek i yib nga wean
ngak Joshua nge urngin piyu Israel, miyad tay nga but' u p'eowchen SOMOL. 24 Me
Joshua nge urngin e girdi' nu Israel e ra koled Akan, nge fapi silber, nge fare wuru' e
mad, nge fare gi gol, nib muun pifak Akan ni pumo'on nge ppin ngay, nge garbaw nge
gamanman ni dongki, nge saf, nge tent rok, nge urngin e chugum rok; mra feked urngin
e pin'ey i yan ko fare Loway ko Wagagey fithingan. 25 Me ga'ar Joshua, "Mangfan ni
kam girengiy e tiney e wagagey nga dakendad? Aram e chiney e nge girengiy SOMOL
e wagagey nga dakenam!" Ma urngin e girdi' nra malang niged Akan nge yim'; mu
ku ra malang niged miyad urfiy chon e tabnaw rok nge urngin e chugum rok. 26 Mar
ulunguyed ba to'lung i malang nga daken ni kabay e pi malang nem u' rom e daba'.
Aramfan ni ku yima yog fithingan e re gin'em ni Loway ko Wagagey. Ma aram me m'ay
e damumuw rok SOMOL.

8

Gafgow nge riya' ni yib nga Ai

1 I ga'ar SOMOL ngak Joshua, "Mu fek urngin e salthaw nge un ngom ngam farthoggad
nga Ai. Dab mu dugow ara mulan'um. Ya bay gu pi' gelngim ngam gel ngak e pilung nu
Ai; nge girdi' rok, nge binaw rok, ma regi but nem e bay i milfan ngom. 2 Ma tin ngam
rin' nga Ai nge pilung riy e bod ni mu rin' nga Jeriko nge pilung riy, machane yaney e
ngam ayweg e tin ngam fek u tan e mael nge gamanman nge milfan ngom. Are mu fal'eg
rogom ngam cham ko fare binaw nib tomgin u keru'rad ni ngar gin gad ngay."
3 Me ere fal'eg Joshua rogon nge salthaw rok ko yan nga Ai. Me mel'eg guyey biyu'
ko salthaw rok nthabi salap nge pi'rad ngranod nnep'. 4 Ni ba'aray e tin ni yog ngorad
ni ngar rin'ed: "Ngam mithgad u barba' fare binaw, machane dab mu paloggad riy; mu
dum' midilgad ko cham. 5 Me gag nge tin nge un ngog e salthaw e nggu warod ko re
binaw nem. Nap'an ra yib e salthaw u Ai ni cham ngomad, ma bay gu chalgad nggu
milgad ni bod ni gu rin'ed ko fayan som'on. 6 Bay ra tulfed gamad nge yan i taw ko ngiyal'
ni kug waliyedrad nga orel ko fare binaw. Ma bay ra leam niged ni gamad be mil rorad,
ni bod rogon ni gu rin'ed ko som'on. 7 Ma aram e ngambad nga wuru' e gin gimed be
mith riy ngam koled fare binaw. Ya SOMOL ni Got romed e bayi pi' nga pa'med. 8 Nap'an
ni gimed ra kol fare binaw, mi gimed orfeg ni bod rogon ni yog SOMOL. Irera' e pin'en
ni ngan rin'." 9 Me pi'rad Joshua ngranod, mranod ko gin ngar mithgad riy ngar son gad
u rom, ko ba' ni ngal u Ai, u thilin yu Ai ngu Bethel. Me par Joshua e re nep' nem ko gin
be par yu Israel riy.
10 Tanmadbiy me od Joshua nge kunuy e salthaw nga ta'bang. Ma ir nge pi'in yad ma
yog e thin u Israel e ra gafaliyedrad i yan nga Ai. 11 Ma fapi salthaw ni yad Joshua e ranod

ni ka ra paluweged e garog ni ga' ni sor nga langgin fare binaw ngar n'ufeged e *tent* rorad u ba' ni lel'och riy, ni bochi loway e bay u thilrad yu Ai. 12 Me fek Joshua nap'an 5,000 e pumo'on nge ta'rad ni ngar mithgad u ba' ni ngal ko fare binaw, u thilin yu Ai ngu Bethel. 13 Ma aram e fapi salthaw e ra yarmiyedyad ko mael ni tin yo'or e salthaw e rpired ko lel'och ko fare binaw ma tin kabay e ra pired ko ngal. Me par Joshua e re nep' nem u loway. 14 Ma nap'an ni guy e pilung nu Ai e salthaw rok Joshua, me burtel. Ni aram e ir nge salthaw rok ni gubin e ranod i yan ko Loway nu Jordan ni ngar chamgad ngak yu Israel ni ku aram gil' e yay ni som'on, ma de yib ngan' ni bay ni cham ngak u keru'. 15 Joshua nge salthaw rok e yad be dake sulsul nga tomur, mirmilgad i yan nga dap'eted. 16 Ma gubin e pumo'on ko re binaw nem nni piningrad nga ta'bang ni ngar lekedrad, ma nap'an e yad be lol'oeged Joshua i yan, ma aram e yad be palog ko fare binaw nga orel. 17 Gubin e pumo'on nu Ai e ra leked piyu Israel, ma fare binaw e ra digeyed ni kab mab e garog riy, ndariy be' ni par ni nge matnagiy.

18 Me ga'ar SOMOL ngak Joshua, "Mu pulweg e sarey rom nga Ai; ya nggu pi' nga pa'am." Me rin' Joshua nrogon ni kanog ngak, 19 ma, t'afnepug pa' ngalang, ma fapi pumo'on ni yad be mith e ra sak'iygad ni machreg, mar milgad nga langgin fare binaw ngar koled. Mar gur nigedyad ngar urfiyed fare binaw. 20 Ma nap'an ni sap fapi pumo'on nu Ai nga tomur, miyad guy e ath ko nifiy nike yan ngalang. Ma dakuriy kanowo'en miyad thay, ya fa picha' nu Israel ni fa'an kar milgad i yan nga dap'eted e kar sulod i yib ni ngar chamgad ngorad. 21 Nap'an e guy Joshua nge fapi salthaw rok fa picha' ni kar koled fare binaw kar yip'ed e nifiy ngay, miyad cheal ngar tababgad i li' e pumo'on nu Ai. 22 Tin ba'aram yu Israel ni yad bay u langgin fare binaw e go' rabad nga pe'ning ngar uned ngorad ko mael. Ma aram e pir'eg fapi pumo'on nu Ai nike cholongbiyrad piyu Israel, min li'rad ngarm'ad ni yad gubin. 23 Dariy bagyad ni yag ni thay, ma dariy bagyad ni par nib fos u fithik' e mael kemus ni go' pilung nu Ai. Min kol ngan fek i yan ngak Joshua.

24 Ke li' yu Israel gubin e to'ogor rorad u d'apeted ko fa gin lol'ograd i yan ngay. Me'ere kur chalgad ngar sulod nga Ai ngar li'ed gubin e girdi' ni bay u rom. 25 Gubin e pumo'on nge ppin nni li' e rofen nem e 12,000, ni aram urngin e girdi' nu Ai. 26 I Joshua e yigi tay pa' ni bay e sarey riy nike pulweg nga Ai, nge taw nga nap'an ni kan thang owchen urngin e girdi' nma par u Ai. 27 Piyu Israel e ra ted e gamanman nge tin nra feked u tan e mael u langgin fare binaw nge milfan ngorad ni bod ni yog SOMOL ngak Joshua. 28 I Joshua e urfiy yu Ai nge pag nike mgothgoth. Ni ku aram rogon ni bay e daba'. 29 Me uchiliy Joshua fare pilung nu Ai u ran' bake gak'iy me pag u rom nge blayal'. Ma nap'an ni aw e yal' me pi' Joshua e thin ni ngan chuweg fare yam' u rom, mi nin' nga but' nga langan e garog ko wub nga langgin fare binaw. Miyad tharey nga bo'lung i malang nge burey ngalang, ni kaba' u rom ke mada' ko daba'.

Mtochiyal nni be'eg ko Burey nu Ebal

30 Me ubunguy Joshua ba altar u daken e Burey nu Ebal ni fan ngak SOMOL, ni Got rok piyu Israel. 31 I ngongliy ni bod e re salap ni ba'aram ni yog Moses, ni tapigpig rok SOMOL ngak yu Israel, ni bod rogon ni bay ko motochiyel rok Moses "ba altar ni kan ngongliy ko malang ni dab ni th'ab ko talin e maruwel ni wasey." U daken e re altar ney e ngar pi'ed e maligach riy ni mo'oruf ngak SOMOL ma ku arita' e maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. 32 U rom, u p'eowchen e girdi' nu Israel, me yoloy Joshua bayay fare motochiyel nga daken e malang ni fa'ani yoloy Moses. 33 Piyu Israel, nge pi'in ma yog e thin rorad, nge pi ga' ko salthaw, nge pi tayugang', nib mu'un e girdi' ngay nu bang nma par u fithik'rad, e ra sak'iygad u ruw raba' fare Kahol ko M'ag rok SOMOL, ni yad ba sabliy e pi prist ko Levite ni yad be fek fare Kahol. Balay ko pi girdi' nem

8:30 Deu 27:2–8

e yad ba sak'iy ni yad bpi' keru'rad ko Burey nu Gerizem ma tin kabay e girdi' e yad bpi keru'rad ko Burey nu Ebal. Ya tapigpig rok SOMOL ni Moses e yog ngorad ni ngan rin' ni aray rogon ko ngiyal' nike taw ngay ni ngan fal'eg wa'athan e girdi' nu Israel.
34 Me be'eg Joshua nib ga' laman ga'ngin fare motochiyel, nib mu'un e faleg wa'athan nge buch wa'athan ngay, nri bod nni yoloy ko fare ke babyoren e Motochiyel. 35 Gubin yang ko fare motochiyel rok Moses me be'eg Joshua ngak gubin fapi girdi' nu Israel ni kar mu'ulunggad, nib mu'un e ppin nge bitir nge girdi' ni be par u fithik'rad ni girdi' u bang ngay.

9

Piyu Gibeon nra ban niged Joshua

1 Gel ni tay yu Israel e go' nang gubin e pilung ni yad bay ko ngal u Jordan — u lan e pi burey, nga enggin e burey, nge ga'ngin dapel'ay u Mediterranean i yan nga Lebanon; ni aram e pilung nu Hit, Amor, Kanaan, Periz, Hiv, nge Jebus. 2 Yad gubin nrabad nga ta'bang ngar puthiyed gelngirad ni ngar chamgad ngak Joshua nge piyu Israel.
3 Machane girdi' nu Gibeon, ni aram Hivite, e rrung'aged e n'en nike rin' Joshua ngak puyu Jeriko ngu Ai, 4 Ma aram miyad leamnag ni ngar ban niged Joshua. Ere ranod ngar feked boch e ggan ngar sugyed daken e dongki rorad nga bogi tutuw nike kaday nge pi tutuw ko wayin ni kanip' e yungin ke mogchoth riy. 5 Miyad yon' e mad nike mogmogchoth nge sus nike kaday ni kanip' e yungin ke math' riy. Ma flowa nra feked e ke el el ma ke pthethaw. 6 Ma aram miyad yan ko gin be par yu Israel riy u Gilgal ngar ga'argad ngak Joshua nge pumo'on nu Israel, "Kugbad nib palog. Gamad ba'adag ni ngam flaged e tha' u thildad."
7 Machane me ga'ar e pumo'on nu Israel, "Mangfan ni nggu falegned reb e tha' u thildad? Dabisiy nigmed ma par nib chugur ngaray."
8 Miyad ga'ar ngak Joshua, "Gamad e ngu pigpiggad rom."
Me fithrad Joshua ni ga'ar, "Gimed chon mini'? Ma uw e kambad riy?"
9 Miyad weliy salparad nra ga'argad: "Siro', ma kugbad u bang ni rib palog, ni bochan e kug rung'aged marung'agen SOMOL ni Got rom. Kug rung'aged urngin ban'en nike rin' u Egypt 10 nge n'en nike rin' ko fa gali Pilung nu Amor ko ngek u Jordan ni Sihon ni Pilung nu Heshbon nge Og ni Pilung nu Bashan, ni yow ma par u Ashtaroth. 11 Keyog e pi'in ma yog e thin romad nge gubin e girdi' ni yad be par u daken e but' romad ni nggu feked boch e ggan, ya nggu flaged rogmad ko milekag ni nggubad gu mda' niged gur. Ma kanog ngomad ni nggu manged tapigpig rom magmad yog ngom ni ngam fal'eg ba tha' u thildad. 12 Amsap ko flowa romad, ya ka nap'an ni gu chuwgad u tabinaw romad ni nggubad guyed gur, ma ka ba guwal. Ma chiney, e am sap ya ke mlik' ma ke pthethaw.
13 Nap'an ni gu suguyed e pi tutuw ko wayin romad, ma kab be'ech, ma am sap! Ya ke kaday. Mad romad nge sus e go' ke kaday ko milekag nib n'uw."
14 Pumo'on nu Israel e ra feked boch fapi ggan rorad, machane dar fithed murung'agen ngak SOMOL. 15 Me fal'eg Joshua ba tha' ni ngar tafgergad e girdi' nu Gibeon ma ngan pagrad ni dab nli'rad. Pi'in yad ma yog e thin ko ulung nu Israel e ra dugliyed ni ngar ted e ra tha' nem nib mich.
16 Dalip e rran nga tomuren ni kan ngongliy fare tha', me pir'eg yu Israel ni fapi girdi' e yad ma par nib chugur. 17 Me'ere yan e girdi' nu Israel u lan dalip e rran ngar tawgad ko fapi binaw nma par fapi girdi' riy ni aram yu Gibeon, Chefirah, Beeroth, nge Kiriath Jearim. 18 Machane piyu Israel e dabkiyag ni ngar li'ed e picha'nem, ni bochan fare tha' nike micheg e pi'in yad ma yog e thin rorad nga fithingan SOMOL, ni Got rok yu Israel. Urngin e girdi' nra topluwgad ko fa pi'in yad ma yog e thin rorad u murung'agen e ren'em, 19 machane ra pi'ed e fulweg riy nra ga'argad, "Kug micheged ngorad u fithingan SOMOL ni Got rok yu Israel. Chiney e dabkiyag ni ngad rin'ed ban'en ngorad. 20 Thingar

dapaged ndab da li'edrad ni bochan e tin kad micheged ma fa'anra dab dfolgad, ma Got
e ra gechig nagdad. 21 Ngad tedrad ndab nli'rad, machane ngu'ur th'abed e l'ud miyad
be ling e ran rodad." Irera' e n'en nike yog e picha' nem ni yad ma yog e thin.
22 Me pi' Joshua e thin ni ngan fek e girdi' nu Gibeon i yib ngak, me fithrad, "Mangfan
ni kamban niged gamad ni kamoged ngomad ni gimed ma par nib palog nga orel, ma
irera' ni gimed be par nib chugur? 23 I Got e bayi kirebnag wa'athmed ni bochan e ran'ey
ni ka mu rin'ned. Tiromed e girdi' e bay urpired ni gubin ngiyal' ni yad bogi sib, ngu'ur
the'bad e l'ud ma yad be mat'eg e ran i yib ko naun rok e Got rog."
24 Miyad fulweg, "Siro', kug rin'ed ban'en ni aram rogon ni bochan e kug nanged ni
riyul' ni SOMOL ni Got rom e keyog ngak Moses ni tapigpig rok ni nge pi' ngom e gi binaw
ney ni ga'ngin me li' e girdi' ni yad be par riy u nap'an ni gimed be yan nga m'on. Ma kug
rin'ed ni bochan e kugm'ad ko marus ngom; ma kagmad be rusnag e pogofan romad.
25 Ere chiney e gamad bay u tan gelngim; ere mu rin' ngomad e tin ga be leamnag nib
mat'aw ma ba manigil." 26 Irera' e n'en ni rin' Joshua: i aywegrad ma depag e girdi' nu
Israel ni nge thang e pogofan rorad. 27 Machane ku be tayrad ni yad e sib, ni ngu'ur
th'ebad e l'ud ma yad be mat'eg e ran ni fan ko girdi' nu Israel nge ran ko altar rok
SOMOL. Ke mada ko daba' ma ku yad ma rin' ere maruwel ney ko gin'en ke duwgiliy
SOMOL ni ngu'un liyor ngak riy.

10

Pi Amorite nra waergad

1 Adonizedek, ni fare pilung nu Jerusalem,* e rung'ag nike kol Joshua yu Ai ke
kirebnag ma ke li' e pilung riy, ni bod rogon ni rin' nga Jeriko nge pilung riy. Miki
rung'ag nike fal'eg e girdi' nu Gibeon e thin ngak piyu Israel yad be par u fithik'rad.
2 Me ri rus e girdi' nu Jerusalem, ni bochan e yu Gibeon e reb e binaw ni ba ga' ni bod
ga'ngin e pi binaw ni tafen e pilung, ma ka ba ga' ko binaw nu Ai, ma pumo'on ni bay riy
e yad boch e salthaw nda rir rusgad. 3 Me l'oeg Adonizedek e thin nge yan ngak Hoham
ni ir e Pilung nu Hebron; nge ngak Piram ni Pilung nu Jarmuth; nge ngak Jafia ni Pilung
nu Lakish; nge ngak Debir ni Pilung nu Eglon ni ga'ar, 4 "Mu ayuweged gag nggu fek e
mael nga Gibeon, ya girdi' riy e kar fal'eged e thin ngak Joshua nge piyu Israel." 5 Re lal
i pilung ko pi Amorite nem, ni aram e pilung nu Jerusalem, ngu Hebron, ngu Jarmuth,
ngu Lakish, ngu Eglon e ra mu'ulunggad nge yu raba' i salthaw rorad ngar longobiyed
e binaw nu Gibeon miyad cham ngay.
6 Me l'oeg e pumo'on nu Gibeon e thin nge yan ngak Joshua nga Gilgal ko gin be par
piyu Israel riy ni be lungurad, "Dab mu pagmad! Mu gur nigem ngamub ngam ayuweg
e pogofan romad! Ya urngin e pilung ni yad bay ko pi binaw ni bay ngalan e burey e kar
pethgad ni ngar maelgad ngomad!" 7 Me yan Joshua nge salthaw rok ni urngin u Gilgal
ngaram. 8 Me ga'ar SOMOL ngak Joshua, "Dab mu rus ngorad, ya kug duwgiliy ni gur
e ngam gel. Dariy ta'bagayad nrayag rok ni nge talegem." 9 Reb e nep' ni yan Joshua u
Gilgal nge mada' ngaram, me cham ngorad nib tomgin. 10 Me gagiyegnag SOMOL e pi
Amorite ngar rusgad ngak e salthaw nu Israel ni kar guyed nike yib. Me li'rad piyu Israel
u Gibeon, miyad lol'oeg e tin ke magey i yib nga p'ening ko wo' ni yib u daken e burey
nga p'ening u Beth-horon ngar chamgad ngar mada'gad nga Azekah nge nga Makkedah
ni bay ko yimuch. 11 Nap'an ni yad be mil rok piyu Israel i yib nga p'ening u daken fare
pa' i kanawo' ni yib u Beth-horon nga Azekah, me yin' SOMOL e ayis ni gang' yang u lang
nga dakenrad ngarm'ad. Pire' e tin ni yim' ko re ayis nem ko tin i li' piyu Israel.
12 Chirofen ni gagiyegnag SOMOL e pumo'on nu Israel ngar gelgad ngak e pi Amorite
e non Joshua ngak SOMOL. I non u p'eowchen piyu Israel ni ga'ar,

* **10:1** JERUSALEM: Ngiyal'nem e pi Jebusite e taferad e re binaw nem.

“Yal’, mu tal u daken yu Gibeon;
pul, mu tal u puluwon e loway nu Aijalon.”
13 Me tal e yal’ ndaki yan, ma ku er rogon e pul nge yan i mada’ ko ngiyal’ nike gel piyu
Israel ngak e pi to’ogor rorad. Pin’ey e ni yoloy ngalan e babyor rok Jashar. I par e yal’ u
lukngun e lang, ma daki yan ni reb e rran. 14 Dawori yodorom reb e rran nga m’on riy,
ara nga tomuren ni bod e re rran nem ni fol SOMOL rok be’ nib mo’on nge un ko mael
ni bay u ba’ rok piyu Israel.
15 Me sul Joshua nge salthaw rok nga Gilgal ko gin be par piyu Israel riy.

Joshua ni kol fa lal i pilung ko pi Amorite

16 Fa lal i pilung ko Amorite, e ra milgad ngranod ra mithgad ngalan ba yiy u
Makkedah. 17 Me pir’egrad be’ minog e gin yad be mith riy ngak Joshua. 18 Me ga’ar,
“Mu lobbiyed boch e malang nib ga’ nga langan fare yiy. Mi gimed tay boch e matnag
u rom, 19 machane gimed e dab mu pired u rom. Mu leked fapi to’ogor u wuryal ngam
oggad ngorad; dab mu pagedrad ngar thapgad nga langgin fapi binaw rorad! I SOMOL
ni Got romed e ke ta’med ni ngam gelgad ngorad.” 20 I Joshua nge pi’ pumo’on nu Israel e
ra li’ed fapicha’ ngarm’ad, machane bochiyad e ra thapgad nga langgin e yoror ko binaw
rorad mda kun li’rad ngarm’ad. 21 Nimu’ me sul urngin e salthaw rok Joshua i yib ngak
nga langgin fa gin yad ma par riy u Makkedah ndariy ban’en nike buch rorad.
Dariy be’ u lan fare nam ni yag rok ni nge yog ban’en nib togopluw ngak piyu Israel.
22 Me’ere me ga’ar Joshua, “Mbinged langan fare yiy ngam feked fa lal i pilung nga
wean i yib ngog.” 23 Ma aram min bing fare yiy, ma fapi pilung nu Jerusalem, ngu
Hebron, ngu Jarmuth, ngu Lakish, ngu Eglon e ni fekrad u lan fare yiy nga wean 24 min
fekrad i yan ngak Joshua. Me’ere me pining Joshua urngin e pumo’on nu Israel ni
ngarbad ngak, me yog ngak e pi ga’ ko salthaw rorad ni ngar uned ngak ngar ted rifrifen
ayrad nga daken belel’gun fapi pilung. Miyad rin’ ni aram rogon. 25 Ma aram me ga’ar
Joshua ko fapi ga’ ko salthaw rok, “Dab mu rusgad ara mulan’med. Mu duwgiliyed
lanin’med me pagan’med, ya ba’aray e n’en ni bayi rin’ Somol ngak urngin e to’ogor
romed.” 26 Ma aram me li’ Joshua fapi pilung ngarm’ad me tiningrad nga l’ugun lal ke
gek’iy, ni aram e gin i par e pi yam’ nem riy nge blayal’. 27 Ma nap’an ni aw e yal’ me
yog Joshua ni ngan pilig fapi yam nga but’ nga nin’ nga langgin fare yiy ni ur mithgad
u langgin kafram boch. Min tay e malang ni gagang’ nga langan fare yiy, ni kabay e pi
malang nem u rom e chiney.

Joshua e ki kol yung i binaw nib milfan ko Amorite

28 I Joshua e cham nge kol yu Makkedah nge pilung riy ni krofen nem. Me thang e
pogofan rok urngin e girdi’ u langgin fare binaw; dakriy ta’abe’ ni pag ni kabfos. Ma n’en
ni rin’ ngak fare pilung nu Jeriko e ku aram e n’en ni rin’ ngak fare pilung nu Makkedah.
29 Nga tomuren e ren’ey, me yan Joshua nge fa raba’ i salthaw rok u Makkedah nga
Libnah ni mael. 30 Miki tayrad SOMOL ngkur gelgad ngak fare binaw nge pilung riy.
Dar paged ta’abe’, ya ra thanged e pogofan rok urngin e girdi’ u rom. N’en ni rin’ed
ngak fare pilung nu Jeriko e ku aram e n’en rrin’ed ko fare pilung.
31 Ma nga tomuren e ren’ey, me yan Joshua nge salthaw rok u Libnah nga Lakish, mar
longbiyed fare binaw ngar maelgad ngay. 32 Me tay SOMOL piyu Israel ngar gelgad ngak
yu Lakish ko rofen ni gaman e l’agruw fen ngay nra maelgad. Nri ku bod rogon ni rrin’en
u Libnah, dar paged ta’abe’, ya ra thanged e pogofan rok gubin e girdi’ nu langgin fare
binaw. 33 Me yib Horan ni Pilung nu Gezer ni nge ayuweg yu Lakish, machane miki gel
Joshua ngak nge salthaw rok ni dariy ta’abgayad nra paged ni kabfos.
34 Me migid me yan Joshua nge salthaw rok u Lakish nga Eglon, ngar longbiyed ngar
maelgad ngay. 35 Ma ka rofen nem miyad kol fare binaw ngar li’ed gubin e girdi’ u rom
ngarm’ad, nri bod rogon ni kar rin’ed u Lakish.

36 Ma nga tomuren e ren'ey me yan Joshua nge salthaw rok u Eglon ngar farthoggad
nga fithik' e burey nga Hebron, ngar chamgad ngay 37 ngar koled. Mar thanged e fan
rok fare pilung nge gubin e girdi' nu lan fare binaw ma ku'er i tay e pi yochi binaw nib
chugur ngay. Me duwgiliy Joshua fare binaw ni ngan gathay nge aw ni dakuriy tulwen
u but', nri bod rogon ni kar rin'ned nga Eglon. Dariy ta'abe' nra paged ni kabfos.
38 Are Joshua nge salthaw rok e ra sulod nga Debir ngar chamgad ngay. 39 Me kol fare
binaw, nib mu'un e pilung riy ngay nge urngin e yochi binaw nib chugur ngay. Miyad
thang e fan rok urngin e girdi' u rom. N'en ni rin' Joshua ngak yu Hebron nge yu Libnah
nge pilung rorad e ri ku aram e n'en ni rin' nga Debir nge pilung riy.
40 Miki kol Joshua fare nam ni ga'ngin. Me gel ngak fapi pilung ko fapi binaw ni go'
burey, nge pi binaw nu sigre'en e burey ko ngek, nge binaw u enggin e burey ko ngal,
ma ku er rogon e tin bay ko pi binaw ndariy e ran riy ni bay ko yimuch. Dariy ta'abe' ni
digey; gubin e girdi' nni thang e fan rorad. Irera' e n'en nike yog SOMOL ni Got rok yu
Israel ni ngan rin'. 41 Joshua nge pi salthaw rok e ra maelgad u Kadesh Barnea ni bay ko
yimuch u Gaza u to'oben e day, nib mu'un gubin yang u Goshen ngay, ranod ko lel'och
ngar mada'gad nga Gibeon. 42 Gubin e pilung ntaferad e yu ngin'ey ni go' gel Joshua
ngorad me fekrad nge binaw rorad ni bochan e SOMOL ni Got rok yu Israel e be cham
ni pa' yu Israel. 43 Ma nga tomuren e ren'ey me sul Joshua nge fare raba' i salthaw rok
ko fa gin be par piyu Israel riy u Gilgal.

11

Joshua ni gel ngak Jabin nge pi'in yad ngabang

1 Nap'an ni taw murung'agen piyu Israel ngak Jabin ni Pilung nu Hazor ko pi mael
ni kar gelgad riy, me pi' e thin nge yan ngak Jobab ni Pilung nu Madon, nge ngak fapi
pilung nu Shimron ngu Akshaf, 2 nge ngak e pi pilung nga bbinaw ni go' burey ni bay
u lan e lel'och, ngu Jordan u yimuch ko fare Lipath u Galilee, nge binaw nu depe'ted,
nge tin ba' u dap'alay nib chugur nga Dor. 3 Miki pi' e thin nge yan ngak piyu Kanaan
ni yad bay u ruw raba' fare Jordan, nge pi Amorite, nge pi Hittite, nge pi Perizzite, nge
pi Jebusite u lan fare binaw ni go' burey, ma ku errogon ni yan e thin ngak pi Hivite ni
yad ma par u enggin fare Burey ni Hermon u lan e binaw nu Mizpah. 4 Marbad nike
un urngin e salthaw rorad — barba' i salthaw nib yo'or girdi'en, ya ta'reb urngirad ko
yan' nu dap'elay. Ma ku errogon e os nge *chariot* ni yo'or. 5 Urngin e pi pilung ney nra
pethgad nga ta'bang ngari gel gelngirad marbad ra pired nga charen fa chipa' i lul' nu
Merom ni ngar chamgad ngak yu Israel. 6 I SOMOL e ga'ar ngak Joshua, "Dab mu rus
ngorad. Re ngiyal' i n'ey gabul e bay gu li'rad ngarm'ad ni fan ngak yu Israel. Me gur e
ngam th'ab e garaw u ay e pi os rorad ma ga urfiy e pi *chariot* rorad. 7 Ere Joshua nge
urngin e salthaw rok e ra chamgad nib tomgin ngak e pi to'ogor rorad ko fa chupa' i
lul' nu Merom. 8 Me gelnag SOMOL piyu Israel ngak e pi to'ogor rorad ko mael. Cham
yu Israel ngorad ngar tulufedyad i yan ngalan e lel'och ngar mada'gad nga Misrefoth
Maim ngu Sidon, mu kuyad tulufrad ngalan e ngek ngar mada'gad ko loway nu Mizpah.
Min cham nge mada' ko ngiyal nri dakuriy ta'reb fapi to'ogor rorad ni kabfos. 9 I rin'
Joshua ngorad e tin ke tay SOMOL chiylen: i th'ab e garaw u ay e os rorad me urfeg fapi
chariot rorad.
10 Ma aram me sul Joshua, nge kol yu Hazor nge li' e pilung riy. (Ngiyal'nem e yu Hazor
e th'abi ga' lungun ko gubin e lungun e pulung.) 11 Miyad thang e pogofan rok urngin e
girdi' u rom; dariy be' nni pag ni kabfos, min ufiy fare binaw nu Hazor.
12 Me kol Joshua gubin fapi binaw nge pilung riy, me thang e pogofan rok urngin e
girdi', nri bod ni yog Moses ni fare tapigpig rok SOMOL. 13 Yug aram rogon, ma piyu
Israel e dar urfiyed reb ko fapi binaw nni toy nga daken yung i but' nib tolang', kemus
nu Hazor e urfiy Joshua. 14 Girdi' nu Israel e ra feked urngin e pin'en nib tolang puluwon

nge gamanman u lan e pi binaw ney ngar cha'riyed ni nge milfan ngorad. Machane miyad thang e pogofan rok gubin e girdi'; ni dariy be' nra paged nib fos. 15 Tin ngan rin' e ke mu' i yog rok SOMOL ngak Moses ni tapigpig rok, me yog Moses ni gubin ngak Joshua, me fol Joshua riy. Me rin' urngin ban'en nike yog SOMOL ngak Moses ni ngan rin'.

Joshua ni kol fagi nug

16 Me kol Joshua urngin fapi binaw — ni go' burey nge binaw u enggin e burey, ni tin bay ko lel'och nge yimuch, nge urngin e yang e binaw u Goshen nge fa gi dep'eted nib mlik ni bay ko yimuch riy, ni kub mu'un fare Loway ni Jordan ngay. 17 Fa gi nug e tabab ko Burey nu Halak me sor i yan nga Seir, nge yan i mada' nga Baalgad u lan e loway nu Lebanon ko yimuch nga pe'ning ko Burey ni Hermon. I Joshua e kol urngin e pilung riy, me li'rad ngarm'ad. 18 Ba n'uw nap'an ni mael Joshua ngak gubin e pi pilung nem. 19 Ta'are binaw ni ngongliy e gapas u thilrad e girdi' nu Israel e piyu Gibeon, ko gin i par boch e Hivite riy. Ma urngin e tin kabay e binaw e go' ni kol u fithik' e mael. 20 Ke gelnag SOMOL lanin'rad ni ngar chamgad ngak piyu Israel, ya nge aw e gechig ngorad nge thirifrad u but' ma yad gubin ni yira li'rad ngarm'ad ndab ni runguyrad. Irera' rogon ni yog SOMOL ngak Moses.

21 Ngiyal'ney e yan Joshua nge thang mit fapi girdi' ni yad n'unuw ma tagyet ni kanog e Anakim ngorad ni yad ma par u daken e ted — u Hebron, ngu Debir, ngu Anab, nge urngin e pi binaw u daken e ted nu Judah ngu Israel. Me thang Joshua owcharad ni yad gubin me gathay e pi binaw rorad. 22 Dakuriy reb fapi Anakim niki magey u lan fare nam nu Israel; machane in i yad e magey u Gaza, ngu Gath, ngu Ashdod.

23 Me kol Joshua fare nam ni ga'ngin, ni bod ni yog SOMOL ngak Moses. Me pi' Joshua fare nam ngak piyu Israel ngar tafned miyad tay e f'oth riy nra reb e ganong ma bang. Ma aram me toffan e girdi' ko mael.

12

Fa gal Pilung ni Gel Moses Ngorow

1 Girdi' nu Israel e ka' ra gelgad kar tafned fare gi binaw ni bay ko ngek u Jordan, ni tabab ko loway nu Arnon me yan nga talang ko loway ni Jordan me yan i mus ko Burey ni Hermon. Ra gelgad ngak l'agruw e pilung. 2 Reb fa gal pilung e Sihon, ni ba Amorite ni ir e ma gagiyeg u Heshbon. Gil'ilungun e bmu'un baley yu Gilead ngay: ni tabab u Aroer (ni bay u thathren fare Loway ni Arnon) me yan ko fare binaw ni bay u lukngun fare loway nge mada' ko lul' ni Jabbok, ni aram e mathil rok yu Ammon, 3 mu'un fare Loway ni Jordan ngay ni tabab ko lel'och ko Lipach nu Galilee nge mada' nga Beth Jeshimoth (bay ko ngek ko *Dead Sea*) me yan u rom nga enggin e Burey ni Pisgah.

4 Ku ra gelgad ngak Og ni Pilung nu Bashan, ni ir reb e tin tomur ko pi Refaim ni magach; ni i gagiyegnag yu Ashtaroth nge yu Edrei. 5 Gil'ilungun e bmu'un fare Burey ni Hermon ngay, nge Salekah, nge ga'ngin yu Bashan me yan nge taw ko mathil nu Geshur ngu Maakah, ma ku arita' baley yu Gilead, me yan nge mada nga tafen i Sihon ni Pilung nu Heshbon.

6 Gali pilung ney e gel Moses nge girdi' nu Israel ngorow. Me Moses ni tapigpig rok SOMOL e pi' e binaw rorow ngak fapi ganong rok Ruben nge Gad nge ngak baley ko fare ganong rok Manasseh ni ngar tafned.

Fapi Pilung ni Gel Joshua Ngorad

7 Joshua nge girdi' nu Israel e ra gelgad ngak urngin e pilung u langgin fare gi nug ni bay ko ngal u Jordan, ni tabab u Baalgad u lan e loway nu Lebanon me yan nge mada' ko fare Burey ni Halak ni bay ngalan e yimuch nib chugur nga Edom. Me f'oth Joshua e re gi binaw ney u daken fapi ganong nge pi' ngorad ni nge par ni taferad. 8 Re gin'ey e mu'un

fare binaw ngay ni go' burey, nge enggin e pi burey ko ngal, nge fare Loway ni Jordan nge enggin e pi burey riy, nge sigre'en e burey ko ngek, nge fare nam nib mlik' ni bay ko yimuch. Re gi but' ney e immoy ni tafen piyu Hittite, nge Amorite, nge Kanaanite, nge Perizzite, nge Hivite, nge Jebusite. 9 Ma fapi girdi' nu Israel e ra gelgad ngak e pi pilung ko tin ba'aray e binaw Jeriko, Ai (nib chugur nga Bethel), 10 Jerusalem, Hebron, 11 Jarmuth, Lakish, 12 Eglon, Gezer, 13 Debir, Geder, 14 Hormah, Arad, 15 Libnah, Adullam, 16 Makkedah, Bethel, 17 Tappuah, Hefer, 18 Afek, Lasharon, 19 Madon, Hazor, 20 Shimron Meron, Akshaf, 21 Taanak, Megiddo, 22 Kedesh, Jokneam (ni bay u Karmel), 23 Dor (ni bay u dap'eday), Goiim (ni bay u Galilee), 24 ngu Tirzah — guyey nge ta'reb e pilung u gubin.

13

Tin kabay e binaw ni yira kol

1 Ma aram e kari pilbithir Joshua. Me ga'ar SOMOL ngak, "Kar mu pilbithir, machane kabay e binaw ni kab ga'yang ni ku yira kol 2 ga'ngin yang fare gi but' nu Filistia ngu Geshur, 3 ma ku errogon gubin yang e binaw rok yu Avvim ni bay ko yimuch. (Fare gi binaw ni tabab ko fa chipa' i lul' ni Shihor, ni bay ko mathil rok yu Egypt, me yan ko lel'och nib orel nge mada' ko mathil u Ekron ni yima tay ni tafen piyu Kanaan; pi pilung rok yu Filistia e yad ma par u Gaza, ngu Ashdod, ngu Ashkelon, ngu Gath, ngu Ekron.) 4 Ma kabay ga'ngin fare nam rok yu Kanaan, nge yu Mearah (ni tafen piyu Sidon), me yan nge mada' nga Afek, ni bay ko mathil nu Amor; 5 nge binaw rok yu Gebal; nge ga'ngin yu Lebanon ni bay ko ngek, ni yan u Baalgad, ni bay ko yimuch ko fare Burey ni Hermon, me yan i mada' ko kanawo' u thilin e but' u Hamath. 6 Re gi binaw ney e ba mu'un ga'ngin e binaw rok piyu Sidon ngay, ni yad ma par ko fare binaw ni go' burey u thilin fapi Burey nu Lebanon ngu Misrefoth Maim. Bay gu tuluf urngin e pi girdi' ney nga wuru' e binaw nnap'an ni be yib e girdi' nu Israel i yib. Thingar mu f'oth fare gi binaw u daken piyu Israel, nri bod ni kugog ngom ni ngam rin'. 7 Ere chiney, e ngam f'oth e regi binaw ney u daken fa mereb i ganong nge baley ko birok Manasseh e ganong, ni fan e ngar tafned nge mil suwon ngorad."

F'oth ntay ko fare gi binaw ko ngek u Jordan

8 Ganong rok Ruben nge Gad nge baley ko ganong rok Manasseh e ke mu' Moses i pi' e binaw ni taferad, Moses ni ir e tapigpig rok SOMOL; pi yungi binaw nem e bay u ba' ni ngek ko fare Lul' nu Jordan. 9 Re gin'em ni taferad e tabab u Aroer (ni bay u thathren fare Loway ni Arnon) ni kub mu'un fare binaw ni bay u lukngun e re loway nem ngay ma ku arita' gubin fa yungi flang nu Medeba nge mada' nga Dibon. 10 Me yani mus ko mathil nu Ammon ni kub mu'un gubin e binaw ngay ni i gagiyegnag Sihon ni Pilung ko Amorite ni ir e ki i gagiyeg u Heshbon. 11 Kub mu'un yu Gilead ngay, nge yungi binaw nu Geshur ngu Maakah, nge ga'ngin fare Burey ni Hermon, nge ga'ngin yu Bashan nge yan i mada' nga Salekah. 12 Bmu'un e gin ni gil'ilungun Og ni Pilung ngay, ni ir e en tomur ni magach ko pi Refaim, niki i gagiyegnag yu Ashtaroth ngu Edrei. I Moses e ke gel ngak e pi girdi' ney ke tulufrad nga wuru' e re gi but' ney. 13 Machane yu Israel e dar tulufed e girdi' nu Geshur ngu Maakah ngar chuwgad; kiyad be par u Israel.

14 Ma de pi' Moses e binaw ngak fare ganong rok Levi. Aramrogon nike yog SOMOL ngak Moses ni yad e ngu'un pi' ni f'oth rorad boch ko pi maligach ni yima urfiy u daken e altar rok SOMOL ni Got nu Israel.

Fare gi nug ni par rok Ruben

15 Me Moses e ke pi' bang ko re gi binaw ney ngak e pi tabnaw nu lan e ganong rok Ruben ni ngar tafned. 16 Gin ni taferad e yan nge mada' nga Aroer (ni bay u thathren fare Loway ni Arnon) nib mu'un fare binaw u lulukngun e re loway nem ngay ma ku arita' gubin yang e yungi flang nib liyeg yu Medeba. 17 Ma kub mu'un yu Heshbon nge

gubin e pi binaw nu daken e flang ngay Dibon, Bamoth Baal, Beth Baalmeon, 18 Jahaz,
Kedemoth, Mefaath, 19 Kiriathaim, Sibmah, Zereth Shahar ni bay u daken e ted ko fare
loway, 20 Bethpeor, nge sigre'en e Burey ni Pisgah, ngu Beth-Jeshimoth. 21 Kub mu'un
gubin e binaw ni bay u daken e flang ngay nge ga'ngin fa gin'en nma gagiyegnag Sihon
ni Pilung ko Amorite niki i gagiyeg u Heshbon. Me gel Moses ngak, ma ku errogon e
pi tagagiyeg nu Midian: Evi, Rekem, Zur, Hur, nge Reba. Yad gubin ni ur gagiyeg niged
fare nam rok Sihon ni Pilung. 22 U fithik' fa pi'in nni li'rad e girdi' nu Israel ngarm'ad e
immoy Balaam riy ni fare mo'on ni fak Beor nma yi'iy. 23 Fare lul' nu Jordan e aram e
mathil u ba' ni ngal ko fare ganong rok Ruben. Ba'aray e pi binaw nge yuchi binaw nni
pi' ngak fapi tabnaw u lan fare ganong rok Ruben ni ngar tafned.

Fare gi nug nni pi' ngak Gad

24 Me Moses e ka'e pi' bang ko fagi binaw ngak e pi tabnaw ko genong rok Gad ni ngar
tafned. 25 Gin ni taferad e ba mu'un yu Jazer ngay nge urngin e pi binaw nu Gilead, nge
baley ko fare but' nu Ammon ni yan nge mada' nga Aroer, ni bay ko ngek u Rabbah;
26 taferad e tabab u Heshbon me yan nga taw nga Ramath Mizpeh miki yan nge taw nga
Betonim, me yan u Mahanaim nge taw ko mathil u Lodebar. 27 Mu lan e Loway ni Jordan
e kub mu'un yu Beth Haram ngay, ngu Bethnimrah, ngu Sukkoth, ngu Safon, nge gin ni
kabay nma gagiyegnag Sihon ni Pilung nu Heshbon. Ma mathil rorad ko ngal e fare Lul'
ni Jordan me yan ko lel'och nge mada' ko Lipath nu Galilee. 28 Irera' e pi binaw nge yuchi
binaw nni pi' ngak e pi tabnaw nu lan e ganong rok Gad ni ngar tafned.

Gin e Binaw nni pi' ko ley ni Ngek e Manasseh

29 Me Moses e ki pi' bang ko fagi binaw ngak e pi tabnaw u baley e genong rok
Manasseh ni ngar tafned. 30 Re gin'em ni taferad e yan nge mada' nga Mahanaim nib
mu'un ga'ngin yang yu Bashan ngay — nge ga'ngin yang e gin ma gagiyegnag Og ni
Pilung nu Bashan, ma ku errogon gubin fa nel' i ragag e pi binaw nu Jair ni bay u lan
yu Bashan. 31 Bmu'un baley yu Gilead ngay, ma ku arrogon yu Ashtaroth ngu Edrei,
ni aram fa gal binaw ntochuch u lan e gin nma gagyegnag Og u Bashan. Ga'ngin yang e
gin'ey nni pi' ngak baley ko pi tabnaw ni pi'in owchen Makir nib mo'on ni fak Manasseh.
32 Irera' rogon ni f'oth Moses fare gi but' ko ngek u Jeriko ngu Jordan nnap'an ni immoy
Moses u daken fa yungi flang nu Moab. 33 Machane de pi' Moses bang e binaw ngak fare
ganong ko pi Levite. Me yog ngorad ni tin nge milfan ngorad e reb e f'oth ni ngi i yib ko
pi maligach ngak SOMOL ni Got rok yu Israel.

14

F'oth ko nug u ba' ni ngal e Jordan

1 Babyoren rogon fare but' nu Kanaan u ba' ni ngal e Jordan nni f'oth u daken e pi girdi'
ney nu Israel. I Eleazar ni prist, nge Joshua nib mo'on ni fak Nun, nge pi'in yad ma yog e
thin ko pi tabnaw u lan fapi ganong nu Israel e ra f'othed fare gi but' rok e girdi' ni gubin.
2 Ni bod rogon ni yog SOMOL ngak Moses, ni duwgil ko pow nni girengiy nge gagyelnag e
yungin ni nge milfan ngak fa mereb nge balay e ganong u ba' ni ngal e Jordan. 3-4 Moses
e ke mu' i pi' fagi but' ko ba' ni ngek u Jordan ngak yug l'agruw e ganong nge ngak baley
e ganong. (Pi'in owchen Josef e kar ki'gad ke yib l'agruw e ganong riy: Manasseh nge
Efraim.) Yug aram rogon, ma Moses e de pi' bang riy ni nge milfan ngak e pi Levite, yug
boch e binaw e ke yag ngorad ni ngar pired riy, ni bay yungi flang riy ni fan ko garbaw
nge yu ran' i gamanman rorad. 5 Girdi' nu Israel e ra f'othed fare gi but' ni bod ni yog
SOMOL ngak Moses.

Yu Hebron e ni pi' ngak Kaleb

6 Me reb e rran me yib boch e girdi' ko ganong rok Judah ngak Joshua nga Gilgal.
Bagyad e Kaleb nib mo'on ni fak Jefunneh ni reb e Kennizzite, me ga'ar ngak, "Gamnang
e n'en ni yog SOMOL u Kadesh Barnea ni murung'agdow ngak Moses, ni fare mo'on ni
girdi' rok Got. 7 I gag e aningeg i ragag e duw yangreg nnap'an ni l'oeg fare tapigpig rok
SOMOL i Moses u Kadesh Barnea ni nggu wan gu damteg e re binaw ney. Ma tin gu sul
nggub gu weliy ngak e rib riyul'. 8 Ma fapi pumo'on nra uned ngog e ra k'aringed e morus
ngak e girdi' rodad. Machane rug tay u gil' nggu fol rok SOMOL ni Got rog. 9 Ma bochan
ni gu fol, me micheg Moses ngog ni pifakag nge gag e rayag ngomad ni nggu tafned e re
gi but' ni kug waen u daken. 10 Machane chiney e amuguy. Ke gaman e aningeg i ragag
nge lal e duw n'umngin nap'an ni yog SOMOL e ran'ey ngak Moses. Ngiyal'nem e nap'an
ni ka be yan yu Israel u daken e *desert*, i SOMOL, e rogon ni micheg e ke teg ni kugub fos
ke mada' ko chiney. Mu changar ngog! Ke gaman e meruk i ragag nge lal e duw yangreg
11 ma ka rogon fenag gel e chiney e ku bod rogon e ngiyal' ni ba'aram ni l'oegeg Moses
nggu waen ni damit. Ku gub gel ni ku rayag ni ngu'un ko mael ara demturug e mit i
n'en. 12 Ere chiney e ngam pi' ngog fare gi binaw ni bay u daken e ted ni ognag SOMOL
ngog e rofen ni ba'aram ni gubad fapi pumo'on gu welyed murung'agen. Gogned ngom
e ngiyal'nem ni fa mit i girdi' nib ga' ma ba tagyet ni kanog e Anakim ngorad e yad bay u
rom u lan bogi binaw nib ga' ma kan yororiy. Sana ra un SOMOL ngog, mu gu tulufrad
ngar chuwgad u rom, ni bod ni yog SOMOL."
13 Me yiblay Joshua i Kaleb nib mo'on ni fak Jefunneh me pi' fare binaw ni Hebron
ngak ni nge tafnay. 14 Yu Hebron e kab milfan ngak e pi'in owchen Kaleb nib mo'on ni
fak Jefunneh ni reb e Kenizzite, ni bochan e i tay u gil' ngi i fol rok SOMOL, ni Got rok yu
Israel. 15 U m'on ni buch e pin'ey ma yu Hebron e yima yog ni binaw rok Arba. (I Arba e
cha' nth'abi gilbugwan ma ba tagyet rok e pi Anakim.)
Ma ngiyal'ney e ba gapas langgin fare nam.

15

Gi binaw nni midilnag ngak Judah

1 Pi tabnaw nu lane ganong rok Judah e ni pi' bang e binaw ngorad ni ba'aray rogon:
Rengi binaw nem e yan ko yimuch nge yan i mus nga tabonggin fare gi ted nu Zin,
ni bay ko mathil nu Edom. 2 Re mathil ney ko yimuch e yan u ley ni yimuch ko fare gi
day ni *Dead Sea*, 3 me sor ko yimuch u Akrabbim Pass nge yan i mada' nga Zin. Me yan
ko yimuch u Kadesh Barnea, nge pag yu Hezron me yan nga Addar, me chiygog nge sor
nga Karka, 4 me yan u rom nga Azmon, me lek fachipa' i lul' ni bay ko mathil nu Egypt
me yan i mus ko Day ni Mediterranean, ni aram e gin ni mus e fare mathil riy. Aram e
mathil rok Judah ko yimuch.
5 Ma mathil ko ngek e fare gi day ni *Dead Sea* fithingan, me yan i mada nga p'ebgul ni
gin i tabab e lul' riy ngafini yib i po' nga langgin e Jordan.
Fare mathil ko lel'och e aram e gin ni tabab riy, 6 me sor u rom nga talang nge nga
Beth Hoglah, me yib nge thilyeg yu Beth-arabah u ba' ni lel'och. Ma aram me yan u rom
ko fare Malang rok Bohan (I Bohan e be' ni pumo'on ni fak Ruben), 7 me yan u rom ko
Loway ni wagagey fithingan nga talang u Debir, ma aram me chiygog ko lel'och nge yan
nga Gilgal, ni bay u puluwon fare Kanawo nu Adummim u ba' ni yimuch ko fare loway.
Meyib u rom ko fapi alublub nu Enshemesh me yan nga Enrogel, 8 me sor nga talang
nge yan u lan fare Loway ni Hinnom ni bay u ba' ni yimuch ko fachi burey, ni aram e
gin'en u Jerusalem ni immoy fare binaw rok piyu Jebus riy. Miki forthog fare mathil u
rom ngalang nga p'ebgul fachi burey u ba' ni ngal ko fare Loway ni Hinnom, ni bay u ley
ni lel'och ko fare Loway ni Refaim. 9 Me yan u rom ko fapi Alublub nu Neftoah me yan i
og nga langgin fapi binaw ni bay u to'oben e Burey ni Efron. Me cheal u rom nge yan nga

14:7 Num 13:1–30

Baalah (ara Kiriath Jearim), 10 me chiygog ko ngal u Baalah nge sor i yan ko binaw nu
Edom ni go' burey, me yan u rom nga ba' ni lel'och ko fare Burey ni Jearim (ara Kesalon),
me log nga Beth Shemesh, me yan nge pag yu Timnah. 11 Me yan fare mathil u rom nga
daken bochi burey ni bay ko lel'och u Ekron, me cheal nge sor i yan nga Shikkeron, nge
pag e Burey ni Baalah, me yan u rom nga Jamnia. Me yan i mus fare mathil ko fare gi
Day ni Mediterranean, 12 ni aram e gin ni sum e mathil ko ngal riy.
U lan e pi mathil ney e i par e girdi' ko pi tabnaw rok Judah riy.

I Kaleb ni kol fa gal binaw nu Hebron ngu Debir (Judges 1:11-15)

13 Bang ko fare gi binaw rok Judah e ni pi' ngak Kaleb nib mo'on ni fak Jefunneh, ni
be' ko fare ganong rok Judah, ya aray rogon ni yog SOMOL ngak Joshua ni nge rin'. I yag
yu Hebron ngak, ni fare binaw nib milfan ngak Arba, ni chitamngin Anak. 14 Me tuluf
Kaleb e pi'in owchen Anak ngar chuwgad u lan fare binaw — ni aram fa yuke girdi' rok
Sheshai, nge Ahiman, nge Talmai. 15 Me yan u rom ni nge cham ngak fapi girdi' ni be
par u Debir. (Re binaw ney e unog fithingan ni Kiriath Sefer.) 16 Me ga'ar Kaleb, "Gu ra
pi' Aksah ni be' ni bpin ni fakag nge le'engiy e re mo'on nrayag rok ni nge kol yu Kiriath
Sefer." 17 Me Othniel ni be' ni pumo'on ni fak Kenaz ni walagen Kaleb e kol fare binaw,
ma aram me pi' Kaleb i Aksah ni fare pin ni fak ni nge le'engiy Othniel. 18 Ma rofen
nm'agpa'row me towaser Othniel ngak le'engin ni nge ning bang e flang ngak Kaleb ni
chitamngin. Me og Aksah nga but' u daken e dongki rok, me fith Kaleb ngak ko mang
e ba'adag. 19 Me fulweg ni ga'ar, "Ba t'uf boch e alublub rog. Ya fare gi binaw ni kam
pi' ngog e bangi daken e ted nib mlik' e but' riy." Ma aram me pi' Kaleb fapi alublub u
talang nge tin bay u pe'ning ngak.

Pi binaw rok Judah

20 Irera' e re gi binaw nni pi' ngak fapi tabnaw nu lan e ganong rok Judah ni ngar
tafned. 21 Pi binaw nib palog ko yimuch nib bmilfan ngorad, tin nib chugur ko mathil
nu Edom, ni aram yu Kabzeel, ngu Eder, ngu Jagur, 22 ngu Kinah, ngu Dimonah, ngu
Adadah, 23 ngu Kedesh, ngu Hazor, ngu Ithnan, 24 ngu Zif, ngu Telem, ngu Bealoth,
25 ngu Hazor Hadattah, ngu Kerioth Hezron (ara Hazor), 26 ngu Amam, ngu Shema,
ngu Moladah, 27 ngu Hazar Gaddah, ngu Heshmon, ngu Bethpelet, 28 ngu Hazar Shual,
ngu Beersheba, ngu Biziothiah, 29 ngu Baalah, ngu Iim, ngu Ezem, 30 ngu Eltolad, ngu
Chesil, ngu Hormah, 31 ngu Ziklag, ngu Madmannah, ngu Sansannah, 32 ngu Lebaoth,
ngu Shilhim, ngu Ain, ngu Rimmon: rliw' nge mereb e binaw u gubin, nib mu'un e yochi
binaw nib liyeg e pi binaw nem ngay.

33 Pi binaw u enggin e burey e yu Eshtaol, Zorah, Ashnah, 34 Zanoah, Engannim,
Tappuah, Enam, 35 Jarmuth, Adullam, Soko, Azeka, 36 Shaaraim, Adithaim, Gederah,
nge Gederothaim: ragag nge aningeg e binaw u gubin, nib mu'un e yochi binaw nib
liyeg e pi binaw nem ngay. 37 Ma ku errogon yu Zenan, ngu Hadashah, ngu Migdalgad,
38 ngu Dilean, ngu Mizpah, ngu Joktheel, 39 ngu Lakish, ngu Bozkath, ngu Eglon, 40 ngu
Kabbon, ngu Lahmam, ngu Chitlish, 41 ngu Gederoth, ngu Bethdagon, ngu Naamah, ngu
Makkedah: ragag nge nel' e binaw u gubin, nib mu'un e yuchi binaw nib liyeg e pi binaw
nem ngay.

42 Ma ku errogon yu Libnah, ngu Ether, ngu Ashan, 43 ngu Iftah, ngu Ashnah, ngu
Nezib, 44 ngu Keilah, ngu Akzib, ngu Mareshah: mereb e binaw u gubin, nib mu'un e
yochi binaw nib liyeg e pi binaw nem ngay.

45 Ma errogon yu Ekron nge lan binaw riy nge yochi binaw riy, 46 nge urngin e binaw
nge yochi binaw nib chugur nga Ashdod, ni mus u Ekron me yan i mada' ko fare gi Day
ni Mediterranean.

47 Ma ku arrogon yu Ashdod ngu Gaza, nge yochi binaw nge binaw riy, nge yani
mada' ko fare pa' i lul' ni bay u lane mathil nu Egypt nge dap'eday ko fare gi Day ni
Mediterranean.
48 Mu daken e ted ni go' burey e bay yu Shamir riy, ngu Jattir, ngu Sokoh, 49 ngu
Dannah, ngu Kiriath Sefer (ara Debir), 50 ngu Anab, ngu Eshtemoa, ngu Anim, 51 ngu
Goshen, ngu Holon, ngu Giloh: ragag nge ta'reb e binaw u gubin nib mu'un e yuchi
binaw nib liyeg e pi binaw nem ngay.
52 Ma ku arrogon yu Arab, ngu Dumah, ngu Eshan, 53 ngu Janim, ngu Beth Tappuah,
ngu Aphekah, 54 ngu Humtah, ngu Hebron, ngu Zior: mereb e binaw u gubin nib mu'un
e yuchi binaw nib liyeg e pi binaw nem ngay.
55 Ma ku arrogon yu Maon, ngu Karmel, ngu Zif, ngu Juttah, 56 ngu Jezreel, ngu
Jokdeam, ngu Zanoah, 57 ngu Kain, ngu Gibeah, ngu Timnah: ragag e binaw u gubin
nib mu'un e yuchi binaw nib liyeg e pi binaw nem ngay.
58 Ma ku arrogon yu Halhul, ngu Bethzur, ngu Gedor, 59 ngu Maarath, ngu Bethanoth,
ngu Eltekon: nel' e binaw u gubin nib mu'un e yuchi binaw nib liyeg e pi binaw nem
ngay.
60 Ma ku arrogon yu Kiriath Baal (ara Kiriath Jearim) ngu Rabbah: l'agruw e binaw u
gubin nib mu'un e yuchi binaw nib liyeg e gal binaw nem ngay.
61 Mu lan e ted ni *desert* e bay yu Beth Arabah riy, ngu Middin, Sekakah, 62 ngu
Nibshan, ngu Salt City, ngu Engedi: nel' e binaw u gubin nib mu'un e yuchi binaw nib
liyeg e pi binaw nem ngay.
63 Machane pi girdi' rok Judah e de yag rorad ni ngar tulufed u Jerusalem e pi *Jebusite*
ni ur pired u rom. Pi *Jebusite* e kayad bay u rom ni yad be par u fithik' e pi girdi' nu
Judah.

16

Gin e Binaw nni pi' ngak Efraim nge ley ni Ngal e Manasseh

1 Mathil ko yimuch ko fare gi binaw nni pi' ngak e pi'in owchen Josef e tabab ko Jordan
nib chugur nga Jeriko u bangi m'uth ni bay ko ngek ko fapi alublub nu Jeriko, me yan
u rom ngalan e ted ni *desert*. Me yan u Jeriko nga talang ko binaw ni go' burey nge yan
nge taw nga Bethel. 2 Me yan u Bethel nga Luz, me yan u rom nga Ataroth Addar, ko gin
ni i par e pi Archite riy. 3 Ma aram me yan u rom ko ngal ko fare gin'en ni tafen yu Jaflet,
ni yan nge taw ko fa gin ba sobut' u Beth Horon. Me yan u rom nga Gezer nge yan i mus
ko fare gi Day ni Mediterranean.
4 Pi'in owchen Josef ni aram e fagali ganong rok Efraim nge ley ni Ngal e Manasseh, e
ni pi' e re gi binaw ney ngorad ni ngar tafned.

Efraim

5 Irera' e gin tafen e pi tabnaw rok yu Efraim: mathil rorad e yan u Ataroth Addar ko
ngek nge yan nga Talang u Beth Horon, 6 me yan u rom ko fare gi Day ni Mediterranean.
Bay yu Michmethath nga ba' nlel'och rorad. Ma ko ngek riy e yan e re mathil nem riy nge
chiygog nge sor i yan nga Taanath Shiloh me yan nge pag e ba' ni ngek riy nge yan nga
Janoah. 7 Ma aram me yan nga p'ening u Janoah nga Ataroth nge Naarah, nge mada'
nga Jeriko me yan i mus ko Jordan. 8 Me yan fare mathil u Tappuah ko ngal nge yan
ko fachipa' i lul' ni Kanah nge yan i mada' ko fare gi Day ni Mediterranean. Irera' e re
gi binaw nni pi' ngak fapi tabnaw u lane ganong rok Efraim ni ngar tafned, 9 nib mu'un
boch e binaw nge yuchi binaw ngay ni immoy u lan fare mathil rok Manasseh, machane
ni pi' ngak pi Efraim. 10 Ma dar tulufed piyu Kanaan ni ur pired u Gezer, ere ke par piyu
Kanaan u fithik' e pi Efraim ke mada' ko bin daba' e rran, machane nni tayrad ni yad e
sib.

16:10 Jdg 1:29

17

Ba' ni Ngal e Manasseh

1 Bang ko fare gi but' ni bay ko ngal u Jordan e ni pi' ngak boch fapi tabnaw ni owchen
e bin nganni' e pumo'on ni fak Josef ni aram Manasseh. Me Makir e chitamngin Gilead
ma irreram e bin nganni' e pumo'on u fak Manasseh, cha'anem i Makir e reb e salthaw
nrib cheag mab flu', ere ni pi' yu Gilead nge yu Bashan ngak ni bay ko ngek ko Jordan.
2 Ma bang e binaw ni bay nga ba' ni ngal u Jordan e ni pi' ngak e tin kabay ko fapi tabnaw
rok Manasseh, ni aram Abiezer, Helek, Asriel, Shekem, Hefer, nge Shemida. Pi cha'ney e
pumo'on ni owchen Manasseh ni fak Josef, ma yad lolugen e pi tabnaw. 3 Me Zelofehad
nib mo'on ni fak Hefer, nib mo'on ni fak Gilead, nib mo'on ni fak Makir, nib mo'on ni
fak Manasseh, me Zelofehad e dariy e pumo'on ni fak ya kemus ni go' ppin. Fithingrad
e Mahlah, Noah, Hoglah, Milkah, nge Tirzah. 4 Mranod ngak Eleazar ni fare prist nge
ngak Joshua ni be' ni pumo'on ni fak Nun nge ngak e pi tayugang' me lungurad, "Keyog
SOMOL ngak Moses ni nge pi' ngomad nge pi pumo'on ni pibe' romad bang ko re gi but'
ney ni nggu tafned." Ere rogon ni yog SOMOL ni ngan rin' e aram rogon nrin', ni pi' bang
e binaw ngorad nge ngak e pi pumo'on ni pibe' rorad. 5 Irera' e n'en ni rin' me yag ragag
e f'oth ngak Manasseh ngki puthuy nga Gilead nge Bashan u ba' ni ngek e Jordan, 6 ya
pi'in owchen nib ppin nge pumo'on e go' ni pi' taferad binaw. Fare gi binaw nu Gilead e
ni pi' ngak e tin kabay ko pi'in owchen Manasseh.

7 Fa gin'em ni tafen Manasseh e yan u Asher nge mada' nga Mikmethath, ko ngek u
Shekem. Me yan e mathil riy ko yimuch nge un e girdi' nu Entappuah ngay. 8 Fare gi but'
nib liyeg yu Tappuah e ba milfan ngak Manasseh, machane fachi binaw nu Tappuah ni
bay ko mathil e ba milfan ngak e pi'in owchan Efraim. 9 Me yan fare mathil nga pe'ning
nge taw ko fachipa' i lul' ni Kanah. Fapi binaw ko yimuch ko fachipa' i lul' e ba milfan
ngak Efraim, ni yug aram rogon ni yad bay ngalan tafen Manasseh. Ma mathil rok
Manasseh e yan u mirichlen fachipa' i lul' u ba' ni lel'och nge yan i mus ko fare gi Day ni
Mediterranean. 10 Efraim e bay ko yimuch, ma Manasseh e bay ko lel'och, ma fare gi Day
ni Mediterranean e aram e mathil rorow ko ngal. Me Asher e bay ko lel'och ni ngal, me
Issakar e bay ko lel'och ni ngek. 11 Mu lan e yungin ni tafen Issakar nge Asher e binaw e
kubay tafen Manasseh riy ni aram yu Beth Shean ngu Ibleam, nib mu'un e yuchi binaw
nib liyeg fa gal binaw ngay, ku aramrogon yu Dor (fare binaw ni bay u dap'el'ay), ngu
Endor, ngu Taanak, ngu Megiddo, nge yuchi binaw nib liyeg e pi binaw nem. 12 Fapi
girdi' rok Manasseh e de yag rorad ni ngar tulufed fapi girdi' ni yad ma par u lan e pi
binaw nem ngar chuwgad, ere miki par piyu Kanaan u rom. 13 Mus ko ngiyal' nike gel
lungun yu Israel i yan ma dar tulufed nge chuw piyu Kanaan ni gubin u rom, machane
ra tedrad ni ngu'ur marwelgad ngorad.

Efraim nge ba' ni Ngal e Manasseh nra ningew boch e Binaw

14 Me ga'ar e pi'in owchen Josef ngak Joshua, "Mangfan ni kemus ni ta'bang ko fare gi
binaw e kam pi' ngomad ni nggu tafned? Gamad ba yo'or ni bochan e ke fal'eg SOMOL
wa'athmad."

15 Me fulweg Joshua ni ga'ar, "Fa'anra kaygu myo'orgad ma dakumur fel'gad u daken
fare gi binaw ni go' burey u Efraim, me'ere mmarod ngalan e pi loway ngam tamilang
niged bang ngam pired riy u tafen e piyu Periz nge pi Refaim."

16 Miyad fulweg ni lungurad, "Fare gi binaw ni go' burey e dab gu fel'gad nga daken,
ma piyu Kanaan u lan e tafelfel', e bay e *chariot* ni wasey rorad, ni yad ruw ulung nma
par bochi i yad u Beth Shean nge yochi binaw nib liyeg, ma bochi i yad e ma par u lan
fare loway ni Jezreel."

17 Me ga'ar Joshua ngak e ganong rok Efraim nge ba' ni Ngal e Manasseh, "Rriyul'
ni gimed ba yo'or, ma rib gel gelingmed. Dabisiy ni nge yo'or e f'oth romed ko ta'reb.

18 Gin'en ni go' burey e bayi par romed. Yug aram rogon nib upong ko gek'iy, ma bay mu
tamilang niged mi gimed tafna' u baley nge mada' nga baley. Ma piyu Kanaan e bay mu
tulufedrad ngar chuwgad u rom, ni yug aram rogon ni bay e pi *chariot* ni wasey rorad
ma yad bogi girdi' ni yad ba gel."

18

F'oth Ntay ko Gin kabay ko fa gi Binaw

1 Nga tomuren nike kol yu Israel fare nam miyad mu'ulung ni yad gubin nga Shiloh
ngar n'ufed ngalang fare *Tent* u p'eowchen SOMOL. 2 Ma kabay medlip e ganong rok e
girdi' nu Israel ndawor ni pi' bang e binaw ra tafned u lan fare nam. 3 Ere ga'ar Joshua
ngak e girdi' nu Israel, "Bu uw n'umngin nap'an ni ngam son gad mfin mmarod mu koled
fare nam nike pi' SOMOL ni Got rok e pi chitamangimed ni kakrom ngomed? 4 Ra reb
e ganong mi gimed pi' dalip e pumo'on riy ngog. Bay gu pi'rad ngranod u daken fare
nam ni ga'ngin ngar yoloyed nga but' rogon ya'an e yungi binaw ni yad ba'adag ni ngar
tafned. Ngemu' mar sulod ngog. 5 Ma fare nam e bay ni f'oth u dakenrad ni medlip
yang; ganong rok Judah e bayi par u lane gin tafen e binaw u lane yimuch, ma ganong
rok Josef e bayi par u lane gin ni tafen e binaw u lane lel'och. 6 Mu yoloyed rogon ya'an e
mathil ko medlip yang i binaw ney ngam feked i yib ngog. Ma aram e bay gu girengiy e
pow nggu fith' laniyan' SOMOL ni Got rodad ni fan ngomed. 7 Machane ganong rok Levi
e dariy e f'oth rorad ko binaw u lan fare nam ni bod gimed, ni bochan e f'oth rorad e
pigpig ni ngu'ur ted ni yad e pi prist rok SOMOL. Ma gimed manang faram ni pi ganong
rok Gad, nge Ruben, nge ba' ni ngek e Manasseh e kan mu' i pi' taferad binaw u ba' ni
ngek e Jordan, ni Moses ni tapigpig rok SOMOL e pi' ngorad." 8 Me yan fapi pumo'on ni
aram e ngar yaliyed ngar yoloyed ya'an e re nam nem u but' u tomuren nike yog Joshua
ngorad e tin ni ngar rin'ed ni ga'ar: "Mmarod u daken e re nam ney ni ga'ngin ngam
yoloyed rogon ya'an u but', mi gimed sul ngog. Ma aram u roy u Shiloh e bay gu fith
lanyan' SOMOL riy ni fan ngomed ko pow ni ngan girengiy." 9 Ma aram me yan fapi
pumo'on u daken fare nam ni ga'ngin ngar yoloyed nga but' rogon ni kar ted e f'oth ko
fare nam ke yan ni aw ni medlip yang u but', miyad yoloy nga but' fithingan gubin e pi
yuchi binaw ni bay riy. Ma aram miyad sul ngak Joshua ngalan fa gin ni yad be par riy u
Shiloh. 10 I Joshua e girengiy e pow ni fan ngorad u lan yu Shiloh u p'eowchen SOMOL,
ma tin kabay e ganong nu Israel e ra reb me pi' bang e binaw u lan fare nam ngak.

Gi binaw nni pi' ngak Benjamin

11 Fa gi binaw nib milfan ko pi tabnaw ko ganong rok Benjamin e ir e nni duwgiliy
nsom'on. Re gi binaw rorad nem e bay u thilin fa gal ganong rok Judah nge Josef.
12 Mathil rorad ko lel'och e tabab ko Jordan me yan nga talang ko fare gi tafarthag ni
bay nga lel'och u Jeriko, me yan u rom ko ngal nge yan u daken fare binaw ni go' burey
nge yan i mada' nga daken e ted u Bethaven. 13 Me yan fare mathil u rom u thartharen
e ba' ni yimuch u Luz (ni ku yima yog yu Bethel ngay), me log nga Ataroth Addar nga
daken fare burey ni bay ko yimuch u Lower Beth Horon. 14 Me sor fare mathil u rom
nga yug bang, me cheal u rom ko yimuch u ba' ni ngal ko re burey ney nge mada' nga
Kiriath Baal (ara Kiriath Jearim), ntafen e ganong rok Judah. Irera' e mathil ko ngal.
15 Ma mathil ko yimuch e tabab ko gin ni mus yu Kiriath Jearim riy me yan u rom ko
fapi Alublub nu Neftoah. 16 Ma aram me yan e mathil u rom nga pe'ning nga enggin fare
burey ni yira changar riy min guy fare Loway ni Hinnom, ni bay u ley ni lel'och ko fare
Loway ni Refaim. Ma aram me sor ko yimuch nge th'ab e Loway ni Hinnom, ko yimuch
u p'ebgul e burey ko pi Jebus, me yan riy nga Enrogel. 17 Aram me cheal nge yan ko
lel'och nga Enshemesh me yan nga Geliloth, ni bay nga barba' e kanawo' nu Adummim
pass. Me yan fare mathil u rom nga pe'ning ko fare Malang rok Bohan (Bohan e be' nib

mo'on ni fak Ruben) 18 me yan nge pag p'ebgul e burey u lan e lel'och ni yira changar
riy min guy e Loway ni Jordan. Me log ngalan fare loway, 19 me yan nge pag p'ebgul e
burey nu Beth Hoglah u lan e lel'och, me yan i mus nga lel'och ko fa gi day ni *Dead Sea*
fithingan, ko gin ni yib fare Lul' ni Jordan i po' nga langgin. Irera' e mathil ko yimuch.
20 Ma lul' ni Jordan e ireram e mathil ko ngek. Irera' e pi mathil ko fare gi binaw nni pi'
ntafen e pi tabnaw nu lan e ganong rok Benjamin.
21 Pi binaw nni pi' ntafen e pi tabnaw nu lane ganong rok Benjamin e Jeriko,
Beth Hoglah, Emek Keziz, 22 Beth Arabah, Zemaraim, Bethel, 23 Avvim, Parah, Ofrah,
24 Chefarammoni, Ofni, nge Geba: ragag nge l'agruw e binaw u gubin nib mu'un e
yuchi binaw nib liyeg e pi binaw ney ngay. 25 Ma ku arrogon yu Gibeon, Ramah,
Beeroth, 26 Mizpah, Chefirah, Mozah, 27 Rekem, Irpeel, Taralah, 28 Zela, Haelef, Jebus
(ara Jerusalem), Gibeah, nge Kiriath Jearim: ragag nge aningeg e binaw u gubin nib
mu'un e yuchi binaw nib liyeg e pi binaw ney ngay. Irera' e re gi but' nni pi' ni tafen e pi
tabnaw nu lane ganong rok Benjamin.

19

Gi binaw nni pi' ngak Simeon

1 Ma en ni migid nni pi' e binaw rok e fapi tabnaw nu lan e ganong rok Simeon. Fare gi
binaw e yan nge taw nga daken e gi but' nni pi' ko ganong rok Judah. 2 Nib mu'un ngay
yu Beersheba, Sheba, Moladah, 3 Hazar Shual, Balah, Ezem, 4 Eltolad, Bethul, Hormah,
5 Ziklag, Beth Markaboth, Hazar Susah, 6 Beth Lebaoth, nge Sharuhen: ragag nge dalip
e binaw u gubin nib mu'un e yochi binaw nib liyeg e pi binaw ney ngay.
7 Ma ku arrogon yu Ain, Rimmon, Ether, ngu Ashan: aningeg e binaw u gubin nib
mu'un e yochi binaw nib liyeg e pi binaw ney ngay. 8 Kub mu'un urngin e yuchi binaw
ngay nib liyeg e pi binaw ney ni yan nge taw nga Baalath Beer (ara Ramah), ni bay ko
yimuch. Irera' e re gi but' nni pi' ngak e pi tabnaw nu lane ganong rok Simeon ni ngar
tafned. 9 Bang ko fa gi binaw nni pi' ngak Judah e ni pi' ngak fare ganong rok Simeon ni
bochan e kay gi ga' yang e binaw rok Judah kar gaman gad riy ke aw.

Gi binaw nni pi' ngak Zebulun

10 Bin dalip e f'oth ko binaw e ni pi' ngak fapi tabnaw nu lane ganong rok Zebulun. Re
gi but' nni pi' ngorad e yan nge taw nga Sarid. 11 I yan e mathil riy u rom ko ngal nge
mada' nga Mareal, me yan u mirichlen yu Dabbesheth nge alublub ko ngek u Jokneam.
12 Me yan u rom ko ngek u Sarid ko mathil nu Kisloth Tabor, me yan nga Daberath nge
forthog nga talang u Jafia. 13 Miki yan riy i yan ko ngek nge mada' nga Gath Hefer ngu
Ethkazin, me chiygog nge sor i yan nga Neah ko wo' ni yan nga Rimmon. 14 Ma mathil
u lel'och e chiygog nge sor i yan nga Hannathon, me yan i mus ngalan fare Loway ni
Iftahel. 15 Nib mu'un yu Kattath ngay, Nahalal, Shimron, Idalah, nge Bethlehem: ragag
nge l'agruw e binaw u gubin nib mu'un e yuchi binaw nib liyeg e pi binaw ney ngay.
16 Pi binaw ney nge yuchi binaw riy e go' bay u daken fa gi but' nni pi' ngak e pi tabnaw
nu lane ganong rok Zebulun ni ngar tafned.

Gi binaw nni pi' ngak Issakar

17 Ma bin aningeg e f'oth ko binaw e ni pi' ko fapi tabnaw nu lane ganong rok
Issakar. 18 Re gin'em e ba mu'un yu Jezreel ngay, Kesulloth, Shunem, 19 Hafaraim, Shion,
Anaharath, 20 Rabbith, Kishion, Ebez, 21 Remeth, Engannim, Enhaddah, nge Bethpazzez.
22 Ma mathil riy e kub peth nga Tabor, Shahazumah, nge Beth Shemesh, me yan i mus
ko Jordan. Ragag nge nel' u gubin e binaw nib mu'un e yuchi binaw nib liyeg e pi binaw
ney ngay. 23 Pi binaw ney nge pi yuchi binaw riy e go' bay u daken fa gi but' nni pi' ngak
e pi tabnaw nu lane ganong rok Issakar ni ngar tafned.

Gi binaw nni pi' ngak Asher

24 Ma bin lal e f'oth ko binaw e ni pi' ngak fapi tabnaw nu lane ganong rok Asher.
25 Re gi but' nem e ba mu'un yu Helkath, Hali, Beten, Akshaf, 26 Allam Melek, Amad, nge
Mishal ngay. Ma ngal riy e ba peth e mathil riy nga Karmel nge Shihor Libnath. 27 Ma
nap'an ni cheal ko ngek, me yan e mathil riy nga Bethdagon, nib peth nga Zebulun nge
fare Loway ni Iftahel ni bay ko wo' nga lel'och ni sor nga Bethemek nge Neyel. Miki yan
u rom nga lel'och nga Kabul, 28 Ebron, Rehob, Hammon, nge Kanah, me yan nge taw nga
Sidon. 29 Me cheal fare mathil nge sor nga Ramah, nge yan i taw ko fare binaw ni Tyre ni
kan yororiy nib tolang ni fan ko mael; ma aram me chiygog nga Hosah me yan i mus ko
fare gi Day ni Mediterranean fithingan. Nib mu'un ngay yu Mahalab, Akzib, 30 Ummah,
Afek, nge Rehob: reliw' nge l'agruw e binaw u gubin nib mu'un e yuchi binaw nib liyeg
pi binaw ney ngay. 31 Pi binaw ney nge yuchi binaw nib mu'un ngorad e go' bay u daken
fa gi but' ni kan pi' ngak e pi tabnaw nu lan fare ganong rok Asher ni ngar tafned.

Gi binaw nni pi' ngak Naftali

32 Ma bin nel' e f'oth ko binaw e ni pi' ko fapi tabnaw nu lane ganong rok Naftali.
33 Mathil riy e yan u Helef nge taw ko fare ke gek'iy ni *oak* u Zaanannim, me yan u rom
nga Adaminekeb me yan riy nga Jamnia, me yan nge taw nga Lakkum, me yan i mus ko
Jordan. 34 Me chiygog ko ngal nge yan nga Aznoth Tabor, me yan u rom nga Hukkok, nge
yan i peth nga Zebulun ko yimuch, nge Asher ko ngal, nge Jordan ko ngek. 35 Pi binaw ni
kan yororiy ni fan ko mael e yu Ziddim, Zer, Hammath, Rakkath, Kinnereth, 36 Adamah,
Ramah, Hazor, 37 Kedesh, Edrei, Enhazor, 38 Yiron, Migdalel, Horem, Bethanath, nge
Beth Shemesh: ragag nge mereb e binaw u gubin nib mu'un e yochi binaw nib liyeg e pi
binaw ney ngay. 39 Pi binaw ney nge yuchi binaw nib mu'un ngorad e go' bay u daken
fa gi but' ni kan pi' ngak e pi tabnaw nu lan fare ganong rok Naftali.

Gi binaw nni pi' ngak Dan

40 Ma bin medlip e f'oth ko binaw e ni pi' ko fapi tabnaw ko ganong rok Dan.
41 Re gin'em e ba mu'un yu Zorah ngay, ngu Eshtaol, Irshemesh, 42 Shaalbim, Aijalon,
Ithlah, 43 Elon, Timnah, Ekron, 44 Eltekeh, Gibbethon, Baalath, 45 Jehud, Beneberak,
Gathrimmon, 46 Mejarkon, nge Rakkon, ma ku errogon fa gi nug nib liyeg yu Joppa.
47 Nap'an ni mul e binaw u pa' e tirok Dan e girdi', mranod nga Laish ngar maelgad
ngay. Miyad kol fare binaw, ngar thanged mit e girdi' riy, me par nike milfan ngorad.
Miyad par u rom ngar thilyeged fithingan fare binaw nu Laish ngar tunguyed yu Dan
ngay, ni aram fithingan e ga' rorad. 48 Pi binaw ney nge yuchi binaw riy e go' bay u lan
fa gi binaw nni pi' ngak fapi tabnaw nu lan e ganong rok Dan ni ngar tafned.

Gin'en nth'abi tomur ko fare but' nni pi'

49 Nap'an ni mu' e girdi' nu Israel i f'oth fa gi binaw, miyad pi' bang ko fare gi binaw'
nge tafnay Joshua ni be' nib mo'on ni fak Nun. 50 Bod ni tay SOMOL chiylen ngorad,
miyad pi' ngak fare binaw ni ning: Timnath Serah, ni bay u Efraim ni go' burey. I
ngongliy rogon fare binaw nge par u rom.
51 I Eleazar ni prist, nge Joshua nib mo'on ni fak Nun, nge pi'in yad ma yog e thin rok
e pi tabnaw ko pi ganong nu Israel e ra pi'ed e yungi binaw ney ni bod rogon ni duwgil
ko pow nra girengiyed ni yad be fith lanyan' SOMOL u Shiloh, u langan e mab ko fare
Tent u p'eowchen SOMOL. Aray rogon nra ted e f'oth ko fayu ngi binaw.

20

Pi binaw ntagil' e ayuw

19:47 Jdg 18:27–29

1 Ma aram me yog SOMOL ngak Joshua 2 ni nge ga'ar ngak e girdi' nu Israel, "Mu
mel'eged fapi binaw ni tagil' e ayuw ni gog ngak Moses ni nge weliy murung'agen
ngomed. 3 Fa'anra li' bigimed be' nge yim' ni kal riy, me yan e ngaram nge mil rok fa'en
ke yib ni nge falbiy. 4 Rayag ni nge mil nge yan nga reb e pi binaw ney, nge yan nga
tagil' e pufthin riy u langan e garog ko fare binaw, nge weliy e tin nike buch rok ngak
e pi tayugang'. Ma aram miyad ra pag nge yan ngalan fare binaw miyad pi' bang ngak
ni nge par riy, ya nge yag ni nge par u rom. 5 Fa'anra lek fa en ke yib ni nge filbeyen
fare mo'on ngaram, ma girdi' ko fare binaw e thingar dab ra pi'ed fare mo'on nga pa'
fa'anem. Thingar ra ayuweged ni bochan e kal riy nge li' facha' ma gathi bochan e ke
damumuw. 6 Rayag ni nge par u lan fare binaw nge taw ko ngiyal' ni kan pithig e oloboch
rok u mit e girdi' ni yo'or, nge ngiyal' nike yim' e re mo'on ni ir e Prist ni Th'abi Ga'. Ma
aram e rayag ni nge sul fare mo'on nga tabnaw ko binaw rok ko gin nike mil riy."
7 Ere ba' ni ngal ko Jordan e ra mel'egged yu Kedesh u lan yu Galilee, ni go' burey u
lan yu Naftali, ngu Shekem ni go' burey u lan yu Efraim, nge Kiriath Arba (ni aram yu
Hebron) ni go' burey u lan yu Judah. 8 Nge ba' ni ngek ko Jordan u Jeriko e ra mel'eged
yu Bezer u lan e binaw ko ganong rok Ruben, nge Ramoth u Gilead ni bay ko ganong rok
Gad, ma Golan u Bashan ko ganong rok Manasseh. 9 Irera' e pi binaw ni tagil' e ayuw
nni mel'eg ni fan ngak gubin e girdi' nu Israel nge demturug be' nu bang nma par u
fithik'rad. Demturug be' ni kal nge li' be' nge y'im, ma rayag ni ngan ayuweg u rom u pa'
fare mo'on ni be mogow ni nge filbeyen; dabyag ni ngan li' u rom nge yim' nge taw nga
nap'an ni kan pufthinnag.

21

Fapi binaw ko pi Levite

1 Pi'in yad ma yog e thin ko pi tabnaw nu lane ganong rok Levi e ranod ngak Eleazar
ni prist, nge Joshua ni be' ni pumo'on ni fak Nun, nge ngak e pi'in lolgen e pi tabnaw u
gubin fapi ganong nu Israel. 2 U rom u Shiloh u lan fare nam nu Kanaan e lungurad riy
ngorad, "I yog SOMOL ngak Moses ni yira pi' boch e binaw ngomad ni nggu pired riy, ma
ku arrogon e yungi flang nib liyeg e pi binaw nem ni fan ko gamanman romad." 3 Ere
bod rogon ni yog SOMOL ngak e girdi' nu Israel, ma aram miyad pi' ngak e pi Levi boch
e binaw rorad nge pi flang riy ni nge tafnay e gamanman rorad.
4 Pi tabnaw ko fare ke girdi' rok Kohath u lan e ganong rok Levi e th'abi som'on nni pi'
boch e binaw ngorad. Pi tabnaw ni owchen Aron ni prist e npi' ragag nge dalip e binaw
u daken e gin tafen Judah, Simeon nge Benjamin. 5 Ma tin kabay ko fare ke girdi' rok
Kohath e npi' ragag e binaw ngorad u daken e gin tafen pi Efraim, nge Dan nge ba' ni
Ngal e Manasseh.
6 Fare ke girdi' rok Gershon e ni pi' ragag nge dalip e binaw ngorad u daken e gin tafen
Issakar, Asher, Naftali, nge ba' ni Ngek e Manasseh.
7 Fapi tabnaw rok fare ke girdi' rok Merari e ni pi' ragag nge l'agruw e binaw ngorad
u daken e gin tafen Ruben, Gad, nge Zebulun.
8 Girdi' nu Israel e ra girengiyed e pow ni nge duwgil e pi binaw ney nge yungi flang
riy ni fan ko pi Levi, ni bod ni yog SOMOL ngak Moses. 9 Irera' fithingan e pi binaw u
daken e gin tafen Judah nge Simeon ni fa'an nni pi' 10 ngak e pi'in owchen Aron nrabad
ko fare ke girdi' rok Kohath, ni pi'in owchen Levi. Yad e th'abi som'on nni pi' taferad.
11 Ni pi' ngorad fare binaw nu Arba (Arba e chitamngin Anak), chiney e yima yog yu
Hebron ngay, ni bang ni go' burey u Judah, nib mu'un e flang riy ngay nib liyeg ni fan ko
chugol gamanman. 12 Machane, yungi flang ko re binaw nem nge yuchi binaw riy, e go'
kan pi' ngak Kaleb nib mo'on ni fak Jefunneh ni nge tafnay.
13 Yungin nchagiy nga Hebron (Hebron e reb fapi binaw ntagil' e ayuw) ngan pi' ngak
e pi'in owchen Aron ni prist e yu, 14 Jattir, Eshtemoa, 15 Holon, Debir, 16 Ain, Juttah, nge

Beth Shemesh, nge yungi flang riy ni fan ko chugol gamanman: mereb e binaw nni fek
ko ganong rok Judah nge Simeon. 17 Ma gin tafen Benjamin e ni pi' aningeg e binaw riy
ngorad: Gibeon, Geba, 18 Anathoth, ngu Almon, nib mu'un e pi flang ko pi binaw nem
ngay ni fan ko gamanman rorad. 19 Ragag nge dalip e binaw u gubin, nib mu'un e pi
flang ko pi binaw nem ngay ni fan ko pi gamanman rorad, e ni pi' ngak fapi prist ni pi'in
owchen Aron.
20 Ma tin kabay ko pi tabnaw ko fare ke girdi' rok Kohath u lan fare ganong rok Levi e ni
pi' boch e binaw ngorad u lan tafen Efraim. 21 Aningeg e binaw nni pi' ngorad: Shekem
nge pi flang riy ni fan ko gamanman u Efraim ni go' burey (irera' reb fapi binaw ntagil'
e ayuw), ngu Gezer, 22 Kibzaim, ngu Beth Horon, nib mu'un e pi flang ko pi binaw ney
ngay ni fan ko gamanman rorad. 23 Mu lan tafen Dan e ni pi' aningeg e binaw riy ngorad:
Eltekeh, Gibbethon, 24 Aijalon, ngu Gathrimmon, nib mu'un e pi flang ko pi binaw ney
ngay ni fan ko gamanman rorad. 25 Mu ba' ni Ngal e Manasseh e ni pi' l'agruw e binaw
riy ngorad: Taanak ngu Gathrimmon, nib mu'un e flang ko gal binaw ney ngay ni fan ko
gamanman rorad. 26 Pi tabnaw ney ko fare ke girdi' rok Kohath e ragag e binaw u gubin
nge yungi flang riy ni fan ko gamanman nni pi' ngorad.
27 Ma fare ke girdi' rok Gershon ni ka fare ganong rok Levi e ni pi' l'agruw e binaw
ngorad ko gin tafen e ba' ni Ngek e Manasseh: Golan u lan yu Bashan (ni reb fapi binaw
ntagil' e ayuw) ngu Beeshterah, nge pi yungi flang riy ni fan ko gamanman. 28 Mu kun
pi' aningeg e binaw ngorad u lan tafen Issakar: Kishion, Daberath, 29 Jarmuth, ngu
Engannim, nge yungi flang ko pi binaw nem ni fan ko gamanman rorad. 30 Mu tafen
Asher e aningeg e binaw riy nni pi' ngorad: Mishal, Abdon, 31 Helkath, ngu Rehob, nge
yungi flang ko pi binaw nem ni fan ko gamanman rorad. 32 Mu tafen Naftali e dalip e
binaw riy nni pi' ngorad: Kedesh (ni reb fapi binaw ntagil' e ayuw) u Galilee, Hammoth
Dor, ngu Kartan, nge yungi flang ko pi binaw nem ni fan ko gamanman rorad. 33 Fapi
tabnaw ko fare ke girdi' rok Gershon e ragag nge dalip e binaw u gubin ni yag ngorad
nib mu'un e yungi flang ngay ni fan ko gamanman rorad.
34 Tin ni magech ko pi Levi, e fare ke girdi' rok Merari, ni aningeg e binaw ni yag
ngorad u lan tafen Zebulun: Jokneam, Kartah, 35 Dimnah, ngu Nahalal, nge yungi flang
ko pi binaw nem ni fan ko gamanman rorad. 36 Mu lan tafen Ruben e ni pi' aningeg
e binaw riy ngorad: yu Bezer, Jahaz, 37 Kedemoth, ngu Mefaath, nge yungi flang ko pi
binaw nem ni fan ko gamanman rorad. 38 Mu kun pi' aningeg e binaw ngorad u lan tafen
fare ganong rok Gad: Ramoth (irera' reb fapi binaw ntagil' e ayuw) u lan yu Gilead, nib
mu'un e pi flang riy ngay ni fan ko gamanman rorad, ngu Mahanaim, 39 ngu Heshbon,
ngu Jazer, nge yungi flang ko pi binaw ney ni fan ko gamanman rorad. 40 Ere fare ke
girdi' rok Merari e ragag nge l'agruw e binaw u gubin nni pi' ngorad.
41-42 Ga'angin e nam ni tafnay e girdi' nu Israel, ma aningeg i ragag nge meruk e binaw
riy, nib mu'un e yungi flang ngay nib liyeg e pi binaw nem, e ni pi' ngak e pi Levite.

Yu Israel ni tafnay fare Nam

43 Ere SOMOL e pi' fare nam ni ga'ngin ngak piyu Israel, ya ri michmicheg ngak e pi
chitamangirad kakrom nra pi' ngorad. Nap'an ni yag ngorad, miyad par u rom. 44 Me
pi' SOMOL e gapas ngorad u lan fare nam ni ga'ngin, nri bod rogon ni micheg ngak e pi
chitamangirad kakrom nra rin'. Dariy ta'reb u gubin fapi to'ogor rorad ni yag rok ni nge
tagopluw ngorad, ni bochan e ke gel nagrad SOMOL ngak gubin e pi to'ogor rorad. 45 I
SOMOL e de thilyeg ta'reb fa tin ke micheg nra rin' ngak e girdi' nu Israel.

22

Joshua ni fulweg e pi ganong ni bay ko ngek nga tabnaw rorad

1 Ma aram me pining Joshua e girdi' ko ganong rok Ruben nga ta'bang, nge Gad, nge
ba' ni Ngek e Manasseh. 2 Me ga'ar ngorad, "Go' kam rin'ed urngin e tin keyog Moses ni
tapigpig rok SOMOL ngomed ni ngam rin'ed, ma go' kam folgad u gubin e tin gog. 3 Ka
aram nap'an i yib ma dawor mu n'iged be' nu Israel. Karim ted ngan'med kam folgad ko
tin keyog SOMOL ni Got romed. 4 Ere chiney e ke pi' SOMOL ni Got romed e toffan ngak
walagmed ni piyu Israel, ni bod rogon ni micheg. Ere mu sulod nga tafenmed ko fare
but' ni gimed be yog ni tafenmed, fare nam u ba' ni ngek e Jordan, ni Moses ni tapigpig
rok SOMOL e pi' ngomed. 5 Nopa'med ni ngam folgad ko fare motochiyel ni pi' Moses
ngomed: nge t'uf SOMOL ni Got romed, mi gimed rin' e tin nib mag'an ngay, mi gimed
fol ko pi motochiyel rok, mi gimed par ni gimed ba yul'yul' ngak, mi gimed pigpig ngak
u polo' i gumircha'med ngu polo' i lanin'med." 6 Ma aram me meybil nagrad Joshua ni
nge fel' wa'athrad me l'ograd ni ngranod, miyad yan nga taferad. 7 Baley ko ganong
rok Manasseh e pi' Moses e binaw nu Bashan ngorad, ma ley ni aw ko fare ganong e
pi' Joshua bang e binaw ko ngal u Jordan ngorad u charen pi walagrad. Nap'an ni yog
Joshua ngorad ni ngar sulod nga taferad me fal'eg wa'athrad, 8 ni ga'ar ngorad, "Mu
sulod nga tabnaw romed ni kari fel' rogmed, nike yo'or e garbaw romed, nge silber, nge
gol, nge *bronze*, nge wasey, nge mad ni yo'or; mu f'othed rok pi walagmed e pin'en ni
kam feked ko pi to'ogor romed."

9 Are girdi' ko fapi ganong rok Ruben, nge Gad, nge ba' ni Ngek e ganong ko Manasseh
e rsulod nga tabnaw. Ra paged e tin kabay e girdi' nu Israel u Shiloh u lan fare nam nu
Kanaan ngar sulod i yan ko gin taferad, ni fare nam nu Gilead, nra koled ni bod ni yog
SOMOL ngorad u l'ugun Moses.

Fare altar u charen e lul' ni Jordan

10 Nap'an ni taw e ganong rok Ruben, nge Gad, nge ba' ni Ngek e Manasseh nga
Geliloth, kuyad bay u ba' ni ngal e lul' nu Jordan, miyad toy ba altar nib ga' ma ba
gamog u rom u charen e lul'. 11 Ba'aray e n'en nnog ko tin ni magach e girdi' nu Israel,
"Mmotoyilgad! Fapi girdi ko ganong rok Ruben, nge Gad, nge ley ni Ngek e Manasseh
e kar toyed ba altar u Geliloth, u ba' rodad e Jordan!" 12 Nap'an ni rung'ag e girdi' nu
Israel e ran'ey, miyad mu'ulung ni yad gubin nga Shiloh ni ngar m'aged e mael ko fapi
ganong ni bay ko ngek. 13 Ma aram me l'oeg e girdi' nu Israel i Finehas nib mo'on ni fak
Eleazar ni prist, nge yan ngak fapi girdi' ko ganong rok Ruben, nge Gad, nge ba' ni Ngek
e Manasseh u lane binaw nu Gilead. 14 Ragag e pumo'on ni mitethin nra uned ngak
Finehas, ra bagyad ma ke yib u reb fapi ganong u ba' ni ngal, nra bagyad ma lolgen
reb e tabnaw u fithik' fa yuke girdi'. 15 Rabad ko fare binaw nu Gilead, ko girdi' rok
Ruben, nge Gad, nge ley ni Ngek e Manasseh, 16 miyad non ni pa' gubin e girdi' rok
SOMOL, nra ga'argad ngorad, "Mangfan ni kam rin'ed e re kireb ney nib togopluw ko
fare Got nu Israel? Kam togopluwgad ngak SOMOL ko re altar ney ni kam toyed ni fan
ngomed! Dakumur folwokgad rok! 17 Ki gimed manang e denen rodad u Peor, nnap'an
ni gechignag SOMOL e girdi' rok nge pag e liliy nge garar nga dakaney? Kagdad be
gafgow ni bochan e ran'em. Ere ku dawori gaman e binem e denen? 18 Ere ngkum
gelniged lanin'med ndab mu folwokgad rok e chiney? Fa'an gimed ra togopluw ngak
SOMOL e daba', ma ra gabul ma ke damumuw ngak gubin e girdi' nu Israel. 19 Ere
chiney, e fa'anra nam romed e de bung ni ngu'un liyor riy, mi gimed yib ngalan e gin
tafen SOMOL, ko gin'en ni bay e *Tent* rok riy. Mu feked bang e binaw romad ngam pired
ngay. Machane dab mu togopluwgad ngak SOMOL fa mu mang niged gadad boch e pi'in
tatogopluw ni fan e reb e altar ni ngam ngongliyed ngki cheg ko altar rok SOMOL ni
Got rodad. 20 Ki gimed manang faram rogon ni gelnag Akan nib mo'on ni fak Zerah
laniyan' nde fol ko tin ni yog SOMOL ni murung'agen e pin'en ni kan duwgiliy ni nge

kireb; ga'ngin yu Israel nni gechignag ni bochan e ran'em. Akan e gathi go' ir e yim' ni bochan e denen rok."
21 Girdi' ko ganong rok Ruben, nge Gad, nge ba' ni Ngek e Manasseh e ra fulweged
lungun fa pi'in lolgen fapi tabanaw ko ganong u ba' ni ngal: 22 "En th'abi gel gelngin
e Got! I ir fare SOMOL! En th'abi gel gelngin e Got! I ir fare SOMOL! Ir e manang ko
mangfan ni kug rin'ed e ren'ey, ma kagmad ba'adag ni ngkum nanged! Fa'anra kug
togopluwgad ndaki mich u wan'mad SOMOL, me ere mu thanged e pogofan romad!
23 Fa'anra kug togopluwgad ngak SOMOL kug toyed e altar romad ni nggu urfiyed e
pi maligach riy ara maligach ni *grain* ara maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi',
me'ere nge mang SOMOL e nge gechig nagmad. 24 Danga'! Kug rin'ed ni bochan e gamad
be rus nri yan i daken bi'id me ga'ar e pi'in owchemed ngak e pi'in owchemad, 'Mang
rogmed ngak SOMOL, ni fare Got nu Israel? 25 Ir e tay e Jordan nib mathil u thildad,
gimed e pi girdi' rok Ruben nge Gad. Dariy rogmed ngak SOMOL.' Ma aram e richey
me taleg e pi'in owchemed e pi'in owchemad ndab ku ra liyorgad ngak SOMOL. 26 Ere
ku gu toyed ba altar, ni gathi ngu'ug urfiyed e pi maligach u daken ara ngu'un pi' e pi
maligach riy, 27 ya kemus nib pow ni fan ngak e tiromad e girdi' nge tiromed, ma ku
fan ngak e pi mfen ni bayib, nib riyul' ni ug liyorgad ngak SOMOL u mit fare *Tent* rok
nib thothup ngu'ug pi'ed e maligach romad ni mo'oruf, nib mu'un e pi maligach ngay
nge maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. Ren'em e nge taleg e pi'in owchmed
ni dab roged ni pi'in owchamad e dariy rograd ngak SOMOL. Fan e ran'em e nge dabi
yog e pi'in owchemed ngak e pi'in owchemad ni yad e dariy rogorad ngak SOMOL.
28 Aramrogon ni ug leam niged, fa'anra yodroy bi'id, ma rayag ni ga'ar e pi'in owchemad,
'Amchangargad! Pi chitamangimad kakrom e ra toyed ba altar nri ku bod fare altar rok
SOMOL. Gathi fan ko pi maligach ni mo'oruf ara yug boch e maligach, ya ba pow ni fan
ngak e pi girdi' romad nge pi girdi' romed.' 29 Ri dabi chuchugur ni nggu togopluwgad
ngak SOMOL ara gu digeyed ni dab kug falwokgad rok ni bochan e kug toyed altar ni
ngan urfiy e maligach ni mo'oruf u daken ara fan ko *grain* ni ngu'un pi' riy. Ma dab gu
toyed yug reb e altar nib thil ko birok fare SOMOL ni Got rodad ni bay u mit fare *Tent* u
p'eowchen."
30 Finehas ni fare prist nge fa ragag i mitethin rok piyu Israel ni yad, nge pi lolgen e
tabnaw ko pi ganong u ba' ni ngal, e rung'aged e n'en keyog e ganong rok Ruben, nge
Gad, nge ley ni Ngek e Manasseh, me fel' u wan'rad. 31 Me ga'ar Finehas ni fare mo'on ni
fak Eleazar ni prist ngorad, "Aram e chiney e kug nanged ni bay SOMOL rodad. Dawor
mu togopluwgad ngak, ma aram e kam ayuwegned e girdi' nu Israel ni dabki gechig
nagrad SOMOL."
32 Ma aram me pag Finehas nge pi mitethin fapi girdi' rok Ruben nge Gad u lan fare
nam nu Gilead ngar sulod nga Kanaan, ngak e pi girdi' nu Israel, mranod ra weliyed
salparad ngorad. 33 Me fel' u wan' piyu Israel miyad pining e sorok ngak Got. Mdakur
weliyed murung'agen e yan ko mael ni ngar kireb niged fare nam ni be par e girdi' rok
Ruben nge Gad riy.
34 Girdi' rok Ruben nge Gad e ra ga'argad, "Re altar ney e nge mang mich riy ngodad
ni gadad gubin ni SOMOL e ir Got." Ma aram miyad tunguy fithingan ni "Mich Riy."

23

Tin tomur e thin ni weliy Joshua

1 Me n'uw nap'an nike tay SOMOL yu Israel ndariy ban'en ni ka be buch u thilrad e
pi to'ogor rorad nib liyegrad. Ngiyal' nem e kari pilbithir Joshua, 2 ma aram me pining
gubin yu Israel nga ta'bang, ni pi'lal, nge pi'in yad ma yog e thin, nge pi tayugang', nge
pi tolang, me ga'ar ngorad, "Chiney e kar gu pilbithir. 3 Kam guyed urngin e tin ke rin'
SOMOL ni Got romed ngak gubin e pi nam ney ni bochmed. I SOMOL ni Got romed e ki

i cham ni fan ngomed. 4 Kug pi' ni nge tafnay e pi ganong romed e binaw rok e pi nam
ni kabay, ma ku errogon gubin e pi nam ni go' kug gel ngorad, i tabab ko Lul' ni Jordan
ko ngek me yan i mus ko fare gi Day ni Mediterranean ko ngal. 5 I SOMOL ni Got romed
e bayi thuruyrad nga wuryel u p'eowchamed, ma bayi tulufrad nga orel u nap'an ni
gimed be yan i yan nga m'on. Bay mu tafned taferad ni bod rogon nike micheg SOMOL
ni Got romed ngomed. 6 Ere nopa'med ni ngu'um folwokgad ma gimed be rin' urngin e
tin kan yoloy ngalan fare ke babyoren e Motochiyel rok Moses. Dab mu n'iged bang riy,
7 ma aram e dab um ma'thukgad nga girdi'en e pi nam ney ni yad be par u fithik'med
ara un fithingan e pi got rorad u l'ugunmed ara mu micheged ban'en u fithingan e pi
got rorad ara mu ted farad ara mu siro'gad ngorad. 8 Ya n'en ni ngam rin'ed e ngam
yul'yul'gad ngak SOMOL, ni bod rogon ni ku'um rin'ed ke mada' ko chiney. 9 Ke tuluf
SOMOL girdi'en e pi nam nib gel gelngirad kar chuwgad nnap'an ni gimed be yan i
yan nga m'on, ma dariy be' ni yag ni nge gel ko togopluw ni tay ngomed. 10 Demturug
bigimed ma rayag rok ni nge tuluf bbiyu' i pumo'on ngar milgad, ni bochan SOMOL ni
Got romed e be cham ni fan ngomed, nri bod rogon nike micheg. 11 Ere nopa'med, ni nge
t'uf romed SOMOL ni Got romed. 12 Fa'anra dab mu yul'yul'gad mi gimed un nga pangin
e girdi' ko pi nam ni yad be par u fithik'med mi gimed m'ag e mabgol ngorad, 13 ma
rrigimed manang ni SOMOL ni Got romed e dabki tuluf girdi'en e pi nam ngar chuwgad
u nap'an ni gimed be yan i yan nga m'on. Bay ra manged maad'ad u puluwomed ni bod e
wup, ara low, nge dimow u daken keru'med nrib amith, ara rachangal u lan owchemed.
Ma bayi par ni aray rogon nge taw ko ngiyal' ndakuriy bigimed u lan re nam nfel' ney
ni pi' SOMOL ni Got romed ngomed.
14 "Chiney e ke taw ko ngiyal' ni nggum' riy. Gimed gubin nra bigmed ma manang u
lan gumircha'en ngu fithik' i lanyan' ni SOMOL ni Got romed e ke pi' urngin e tin nib
manigil ngomed ni micheg nra pi'. Urngin e tin ni micheg e go' ke rin' nrogon; dariy
reb ni pag. 15 Machane rrogon nike rin' urngin e tin ni micheg nra rin' ngomed, e ri ku
aram rogon nra pag urngin e riya' nge yib ngomed. 16 Fa'anra dab mu ayuweged fare
m'ag nike yog SOMOL ni Got romed ni ngam ayuweged, ma gimed be pigpig ma gimed
be tayfan yug boch e got, ma aram e ra gechig nagmed u fithik' e damumuw rok, ma
dabi n'uw nap'an ma dakuriy ta'ab gimed ni kura magey u lan e re nam ney nib manigil
nike pi' ngomed."

24

Joshua ni welthin ngak e girdi' nu Shekem

1 Me ulunguy Joshua urngin e ganong nu Israel nga Shekem. Me non ngak e pi'in pi'lal,
nge pi'in yad ma yog e thin rok piyu Israel, nge pi tayugang', nge pi tolang rok piyu Israel,
miyad yib nga p'eowchen Got. 2 Me ga'ar Joshua ngak urngin e girdi', "Ba'aray e n'en ni
nge yog SOMOL, ni Got rok piyu Israel 'Kakrom e i par pi chitamangimed u ba'nem fare
lul' ni Eufrates, ngu'ur ted fan yugu boch e got. Bagayad e pi ga' kakrom e Terah, ni
chitamngin Abraham nge Nahor. 3 Gu fek e ga' romed i Abraham u lan fare nam ni bay
nga ba'nem e lul' ni Eufrates mu gu pow'iy u lan e nam nu Kanaan ni ga'ngin. Mu gu pi'
ngak e pi'in owchen ni pire'. Gu pi' Isak ngak, 4 mu gu pi' Jakob nge Esau ngak Isak. Gu
pi' ngak Esau fare nam nu Seir ni go' burey ni nge tafnay, me yan Jakob nge pifak nga
Egypt. 5 Mu gol'oeg Moses nge Aron, mu gu girengiy e gafgow nib gel nga daken yu Egypt.
Mu gu pow'iyrad nga wuru'; 6 mu gu fek pi chitamangimed nga wuru' yu Egypt, miyad
yib ko fa gi day ni *Red Sea* fithingan. Me lol'oegrad piyu Egypt ni karbad u *chariot* nge
pi'in yad be yannag ngar mada'gad ko gi day nem. 7 Fa'anra meybilgad ngog nri aram
rogon u lan ngorongorrad, mu gu gagiyegnag nge nep' u thilrad nge piyu Egypt. Mu gu
gagiyegnag e day nge yib i tharey piyu Egypt. Ka mu guyed e n'en ni gu rin' ngak piyu
Egypt.

" 'Gimed e mu pired u daken e ted ni ba n'uw nap'an. 8 Ma aram mu gu fekmed i yib ko
nam rok e pi Amorite, ni yad ma par u ba' ni ngek e lul' ni Jordan. Miyad cham ngomed,
mu gu gagiyegnag ngam gelgad ngorad. Mi gimed kol e nam rorad, ni gimed be yan nga
m'on ma gu be li'rad. 9 Mi Balak, ni ir e pilung rok yu Moab, ni be' nib mo'on ni fak Zippor,
e mael ngak piyu Israel. Me pi' e thin nge yan ngak Balaam nib mo'on ni fak Beor, ni be
wenig ngak ni nge yibil ni nge buch wa'athmed. 10 Machane da gu telig ngak Balaam, ma
aram me yibilaymed ni nggu ayuwegmed, mu gu ayuwegmed u pa' Balak. 11 Mi gimed
th'ab e lul' ni Jordan nga barba' ngambad nga Jeriko. Me mael piyu Jeriko ngomed, ma
ku aram e n'en ni rin' e pi Amorite ngomed, nge Perizzite, nge Kanaanite, nge Hittite,
nge Girgashite, nge Hivite, nge Jebusite. Mu gu gagiyegnag ngam gelgad ngorad. 12 Mu
gu gagiyegnag ngar rusgad u nap'an ni gimed be yan i yan nga m'on ni bochan e nge
mil fa gal pilung ko pi Amorite ngar chuwgow ko nam rorow. Saydon romed nge gat'ing
romed e gathi ir e gagiyegnag nge yodrom. 13 Mu gu pi' ngomed bang e but' ni gathi
gimed e mu gi'ed e but' riy, nge bogi binaw ni gathi gimed e mu sunmiyed. Gimed be
par riy gimed be kay e *grape* nge *olive* ni gathi gimed e mu yunged.'
14 Ma aram me yog Joshua ngak e girdi' ni ga'ar: "Mu liyorgad ku SOMOL, mi gimed fol
rok, mi gimed par ni gimed ba yul'yul' ngak ni gubin ngiyal'. Mu chuweged e pi got ni i
tay pi chitamangimed farad u Mesopotamia ngu Egypt, ya kemus ni go' SOMOL e ngu'um
pigpiggad ngak. 15 Fa'anra der magan'med ngay ni ngam pigpiggad ngak SOMOL, me
ere mu duwgiliyed e daba' e re got ni ngu'um pigpiggad ngak, ko pi got ni i pigpig pi
chitamangimed ngorad u lan e nam nu Mesopotamia, ara pi got rok e pi Amorite, ni
nam rorad e gimed be par riy e chiney. Machane gag nge girdi' ko birog e tabinaw e
ngu'ug pigpiggad ngak SOMOL."
16 Me fulweg e girdi' ni lungurad, "Dariy e n'en nra rin' ma gamad leamnag ni nggu
paged SOMOL nggu pigpiggad ngak yugu boch e got! 17 I SOMOL ni ir e Got rodad e fek
pi chitamangidad nge gadad nge chuwegdad ko sib ni ud tayed u lan yu Egypt, ma kad
guyed e pi maang'ang nike rin'. I ta'dad nde buch ban'en rodad ko yungi n'en ni u darod
riy u fithik' urngin girdi'en e pi nam. 18 Gadad be yan ma be tuluf SOMOL e girdi' yad be
chuw, ni aram e pi Amorite ni be par u lan e re nam ney. Ere ku er rogomad ni ngu'ug
pigpiggad ngak SOMOL; ya ir e Got rodad."
19 Me ga'ar Joshua ngorad, "Dabiyag ni ngam pigpiggad ngak SOMOL, ya ir ba Got nib
thothup ma ba taliyeg. Dabi n'ag fan u wan' e denen romed nge kireb; 20 ni fa'an gimed
ra pag SOMOL ngam pigpiggad ngak yugu boch e got u boch e nam, ma aram e ra pig i
cheal ngomed nge gechig nagmed. Ma ra li'med ngam m'ad, ni yugu aram rogon ni i par
ni be ngongliy e tin ni bfel' ngomed ko som'on."
21 Me ga'ar piyu Israel ngak Joshua, "Danga'! Ya bay ug pired ni gamad be pigpig ngak
SOMOL." 22 Me ga'ar Joshua ngorad, "Gimed e kam manged mich romed ko re bugithin
nir ni kam duwgiliyed ni ngu'um pigpiggad ngak SOMOL."
Me lungurad, "Er rogon, kug pired ni gamad e mich riy."
23 Me ga'ar, "Ere mu n'iged e pi got nu boch e nam ni bay romed, mi gimed yog ni
ngu'um pired ni gimed ba yul'yul' ngak SOMOL, ni ir e Got nu Israel." 24 Me ga'ar piyu
Israel ngak Joshua, "Bay ug pigpiggad ngak SOMOL ni ir e Got romad, mu ug folgad ko
tin keyog ni nggu rin'ed." 25 Me ngongliy Joshua reb e m'ag ni fan ngak e girdi' nu Israel
e rofen nem, me yog ngorad u rom u Shekem e tin yad ra rin' nge tin ndab rrin'ed. 26 Me
yoloy Joshua e pi motochiyel nem ngalan fare babyor ko motochiyel rok Got. Me fek
ba malang nib ga' nge tay nga tan fare ke gek'iy ni *oak* u bang nib tabgul ni fan ngak
SOMOL. 27 Me ga'ar ngak urngin piyu Israel, "Mu sapgad ko re malang ney! Bay i par ni
ir e mich ko tin kadogned. Ke rung'ag urngin e thin nike weliy SOMOL ngodad. Ere bay
i par ni ir e mich nib togopluw ngomed, nge ta'med ni dab mu togopluwgad ngak e Got
romed." 28 Me pag Joshua piyu Israel nge bagayad me sul ko gin be par riy ko fare nam.

Joshua nge Eleazar nram'ow

29 Ma aram me yim' Joshua, nib mo'on ni fak Nun, ma tapigpig rok SOMOL, nike
gaman 110 e duw rok. 30 Miyad k'eyag u daken e girok e binaw u Timnath Serah u Efraim
ni ba nam ni go' burey, ni bay nga lel'och ko Burey ni Gaash.
31 Piyu Israel e ur pigpiggad ngak SOMOL u n'umngin nap'an ni kabfos Joshua, ma
nap'an ni yim' mu ur pired ni yad be pigpig ngak SOMOL u n'umngin nap'an ni kabfos
e pi'in yad be yog e thin rok piyu Israel ma yad manang urngin ban'en ni i rin' SOMOL
ni fan ngak piyu Israel.
32 Yilen Josef ni fek piyu Israel u Egypt i yib e ni k'eyag u Shekem u daken fa gi but' ni
chuw'iy Jakob rok fapi pumo'on ni fak Hamor, me Hamor e chitamngin Shekem, ni ra'ay
yang e silber e pi' ni puluwon. Re gi but' nem e par nike tafnay e pi'in owchen Josef.
33 Me yim' Eleazar nib mo'on ni fak Aron min k'eyag u Gibeah, chi binaw nem e bay u
Efraim ni go' burey nni pi' ngak Finehas nib mo'on ni fak.

24:32 Gen 33:19; 50:24, 25; Exo 13:19; Act 7:16

BABYOR KO
JUDGES

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ko Judges e bay riy murung'agen e ngiyal' ni kari wagagey yu Israel ni tabolingin ko ngiyal' nra feked yu Kanaan nge mada ko ngiyal' ni yag e bin som'on e pilung rorad ni Saul. Pi murung'ag ney e be weliy e pin'en ni i rin' fapi pumo'on ni yima yog ni yad e pi judge. Pire' i yad e pilungen e salthaw ma gathi maruwel rorad e puf oloboch u kort ni bod ni gadad manang. En nth'abi gilbuguwan rorad e Samson, ni tin ni rin' e bay ko guruy ni 13—16.

Ba ga' fan e babyor ko Judges ya be fil ngodad ni fa'anra par yu Israel ni yad ba yul'yul' ngak Got, me ayuwegrad Got nge fel' rogorad, ma fa'anra dab kur folgad miyad waer ko mael miyad gafgow. Ma fa'anra yib e gafgow ngorad miyad kolngan'rad ngar pi'ed keru'rad ko kireb ni kar rin'ed miyad cheal ngak Got bayay, ma gubin yay nma runguyrad Got nge ayuwegrad.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Tin i buch nge mada' ko yam' ni tay Joshua 1:1—2:10
Pi judge nu Israel 2:11—16:31
Ku boch ban'en ni i buch 17:1—21:25

Pi ganong rok Judah nge Simeon nra kolew Adonibezek

1 Nga tomuren nike yim' Joshua me fith e girdi' nu Israel SOMOL ni lungurad, "Bin
ngan ko pi ganong romad e ir e som'on ni nge yan ko mael ngak piyu Kanaan?"
2 Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Ganong rok Judah e som'on ni nge yan. Ni nggu pi' fare
nam nga pa'rad ngar gagiyeg niged."
3 Me ga'ar fapi girdi' rok Judah ngak e girdi' rok Simeon, "Mu'uned ngomad ngdarod
ngalan fare binaw ni kan pi' ngomad, ngad pethgad ngad maelgad ngak piyu Kanaan.
Ma aram magmad un ngomed ngalan fa gin kan pi' ngomed ni ngam tafned." Ma aram
me yan fagali ganong rok Simeon 4 nge Judah ko mael u ta'bang. Me gel nagrad SOMOL
ngak e pi Kanaan nge pi Periz, miyad li' ragag biyu' e pumo'on u Bezek. 5 Ra pir'eged
Adonibezek u rom miyad cham ngak. 6 Me mil, machane miyad lol'oeg ngar koled,
miyad th'ab e gal bugul ni ga' u pa' nge gal bugul ni ga' u ay. 7 Me ga'ar Adonibezek,
"Medlipi ragag e pilung ni kan th'ab e yu bugul ni ga' u pa'rad nge yu bugul ni ga' u
ayrad ni ur fanged chobngen e ggan u tan e tebel rog. Ere chiney e ke rin' Got ngog e
n'en ni gu rin' ngorad." Min fek Adonibezek nga Jerusalem ko gin ni yim' riy.

Ganong rok Judah ni gel ngak yu Jerusalem ngu Hebron

8 Pi pumo'on ko ganong rok Judah e ra maelgad nga Jerusalem ngar koled. Miyad li' e
girdi' riy ngarm'ad miyad tay e nifiy ko fare binaw. 9 Tomuren e ren'ey mranod ni ngar
maelgad ngak e girdi' nu Kanaan ni yad ma par u ted ni go' burey, ngu enggin e burey,
nge fare binaw nib fengfeng ko yimuch. 10 Ranod ko togopluw ngak piyu Kanaan ni yad
be par u lan fare binaw nu Hebron, ni ku'un pining yu Kiriath Arba ngay. Mu rom e ra
gelgad ngak fa yuke girdi' rok Sheshai, Ahiman, nge Talmai.

Othniel ni kol fare binaw nu Debir
(Joshua 15:13-19)

11 Mu rom e yan e pi pumo'on ko ganong rok Judah ncham nga girdi'en fare binaw nu
Debir, ngiyal'nem e yima yog yu Kiriath Sefer nga Debir. 12 Ma immoy bagyad ni kanog
Kaleb ngak ni ga'ar, "Gu ra pi' Aksah ni be' ni bpin ni fakag nge figirngiy e re mo'on

nrayag rok ni nge kol yu Kiriath Sefer." 13 I Othniel ni be' ni pumo'on ni fak Kenaz ni
walagen Kaleb nib bitir ngak, e ir e kol fare binaw, ma aram me pi' Kaleb fare pin ni fak
ni Aksah ngak nge le'engiy. 14 Rofen ni yaran e m'agpa' rorow me suruy Othniel Aksah
ni nge ning bang i flang ngak e chitamngin. Me og Aksah u daken e dongki rok nga but',
me fith Kaleb ngak ko mang e ba'adag. 15 Me fulweg ni ga'ar, "Gu ba'adag ni nge yag
boch e alublub ngog. Fa gi binaw ni kam pi' ngog e bay u bangi ban'en nib fengfen." Ma
aram me pi' Kaleb ngak e pi alublub ni bay nga talang nge nga pe'ning.

Gel ni i tay e ganong rok Judah nge Benjamin

16 Pi'in owchen e chitamngin e bpin rok Moses, ni aram e piyu Keni, e ra uned ngak e
girdi' rok Judah u Jeriko, ni fare binaw ko gek'iy ni *palm*, ngranod nga daken bangi ted
ni bay ko yimuch u Arad u lan yu Judah. Miyad par u rom u fithik' e piyu Amalek. 17 Me
un e pi girdi' rok Judah ko pi girdi' rok Simeon, ngar pethgad ngar li'ed piyu Kanaan ni
yad ma par u lan fare binaw nu Zefath. Miyad yibil nga daken fare binaw ni nge buch
wa'athan, miyad gathey', miyad tunguy fithingan ni Hormah.* 18-19 Me ayuweg SOMOL
e pi girdi' nu Judah, ngar feked fa gi binaw ni go' burey ngar tafnayed. Machane dar
koled yu Gaza, Ashkelon, ara pi Ekron, nge yungin nib milfan nga Ekron. Pi girdi' ney ni
yad ma par u dap'eday e bay e *chariot* rorad ni wasey, ere deyag rok e pi girdi' nu Judah
ni ngar tulufedrad. 20 Nni pi' yu Hebron ngak Kaleb ni bod ni yog Moses, ya Kaleb e
tuluf fa dalip ke girdi' ni sum ko Anak nga wuru' fare binaw. 21 Machane pi girdi' ko fare
ganong rok Benjamin e dar tulufed piyu Jebus ni yad be par u Jerusalem, miki par piyu
Jebus u rom ngu'ur pired u fithik' e girdi' rok Benjamin ni ka'aram n'umngin nap'an.

Ganong rok Efraim nge Manasseh nra kolew yu Bethel

22-23 Fa gal ganong ko Efraim nge Manasseh e ra chamgow ko fare binaw nu Bethel,
ngiyal'nem e yima yog Luz ko gin'em. I SOMOL e i aywegrad. Ra l'oeged e damit nge
yan ko fare binaw. 24 Fapi girdi'en e damit e ra guyed be' ni pumo'on nike yib nga wuru'
fare binaw, miyad ga'ar ngak, "Mu dag ngomad e wo' nga langgin e binaw, ma dab gu
gafgow niged gur." 25 Ma aram me pow'iyrad, miyad li' ko saydon e girdi' ko fare binaw,
kemus ni re pumo'on ney nge gathon e tabnaw rok e dar li'ed. 26 Me bingyal' me yan fare
pumo'on ko fare nam nu Hitt, nge flagin rogon reb e binaw u rom, me tunguy fithingan
ni Luz; ni aram fithingan ke mada' ko da'ir.

Girdi' nde tulufrad yu Israel

27 Ganong rok Manasseh e de tuluf e girdi' ni yad be par u lan fapi binaw nu Beth
Shean, Taanak, Dor, Ibleam, Megiddo, nge pi yuchi binaw u to'obrad i yan; piyu Kanaan
e ku'ur pired u rom. 28 Nap'an ni gel lungun piyu Israel, miyad motogel ngak piyu
Kanaan ni ngar maruwelgad rorad, machane ku dar tulufedrad ni yad gubin ngar
chuwgad.

29 Ma ganong rok Efraim e de tuluf piyu Kanaan ni yad be par u lane binaw nu Gezer,
ma aram miki par piyu Kanaan rorad u rom.

30 Ma ganong rok Zebulun e de tuluf e girdi' ni be par u lan e binaw nu Kitron ngu
Nahalal, ma aram miki par e pi girdi' nem nu Kanaan rorad u rom miyad motogel
ngorad ni ngar marwelgad rorad.

31 Ma ganong rok Asher e de tuluf e pi girdi' nma par u lan e pi binaw nu Akko, Sidon,
Ahlab, Akzib, Helbah, Afek, ngu Rehob. 32 Ma girdi' rok Asher e ra pired u fithik' piyu
Kanaan, ni bochan e dar tulufedyad ngar chuwgad.

33 Fare ganong rok Naftali e de tuluf e pi girdi' ni yad ma par u lan fapi binaw nu Beth
Shemesh ngu Bethanath. Ere girdi' rok Naftali e ra pired u fithik' piyu Kanaan, machane
miyad motogel ngak piyui Kanaan ngar marwelgad rorad.

---

* **1:17** HORMAH: Fan e re ngachal ney ni Hebrew e "Riya'." **1:20** Jos 15:14 **1:21** Jos 15:63 **1:27** Jos 17:11–13
1:29 Jos 16:10

34 Piyu Amor e ra gelfengad ngak e girdi' ko ganong rok Dan ngranod ra pired nga
daken e ted u fithik' e burey ma dar paged yad ni ngarbad nga but' nga daken e tafelfel'.
35 Miki par piyu Amor u lan yu Aijalon, Shaalbim, nge Burey ni Heres, machane fa
gal ganong rok Efraim nge Manasseh e ra pired ni yad be gagiyegnag fa picha' miyad
motogel ngorad ngu'ur maruwelgad rorad.
36 Mathil nu Edom e tabab ko lel'och u Sela me yan nge thumur ko wo' u thilin e but'
ni Akrabbim.

2

Fare Engel rok SOMOL u Bokim

1 Fare engel rok SOMOL e yan u Gilgal nga Bokim, me ga'ar ngak piyu Israel, "I gag
e gu fekmed nga wuru' yu Egypt mug fekmed i yib ko fare nam ni gu micheg ngak pi
chitamangimed kakrom. I lungug, 'Ridab gu th'ab e m'ag ni kug ngongliy u thildad. 2 Ma
thingar dab mu ngongliyed e m'ag u thilmed e girdi' ni yad be par u daken e re nam ney.
Thingar mu buthuged e pi altar rorad. Machane dawor mu rin'ed e tin gog ngomed.
Ka mu rin'ed e tin ba togopluw ngay! 3 Ere ngog ngomed e chiney ndab kug tuluf e pi
girdi' ney u nap'an ni gimed be yib i yib nga m'on. Bay ra manged to'ogor romed, ma
bayi thabey nagmed e liyor ko pi got rorad." 4 Nap'an ni yog fare engel e re bugithin ney
ngorad, me tabab urngin e girdi' nu Israel ko meyor. 5 Aram fan min tunguy yu Bokim*
ko gin'em. Miyad pi' e maligach ngak SOMOL u rom.

Yam' ni tay Joshua

6 Me l'oeg Joshua piyu Israel ngranod, ni nge be' me yan i guy e gin ba'adag e binaw
ko fare nam ni nge par riy nike tafnay ni aram e birok e f'oth ko fare nam. 7 I par piyu
Israel ni yad be pigpig ngak SOMOL u n'umngin nap'an ni bfos Joshua, ma nap'an ni
yim' Joshua mu ur pired ni yad be pigpig ngak SOMOL u n'umngin nap'an ni bfos e pi'in
yad be yog e thin rorad ni yad e ka'arugyed urngin e tin ni i rin' SOMOL ni fan ngak piyu
Israel. 8 I Joshua ni fak Nun, ni ir e tapigpig rok SOMOL e yim' nike gaman 110 e duw
yangren. 9 Ni chibgiliy u Timnath Serah, ni aram e girok' e binaw ni bay u Efraim ni go'
burey, ni bay nga lel'och ko burey ni Gaash. 10 Miki yim' ga'ngin e binem e mfen, me bin
migid e mfen e ra paged talin SOMOL nge pin'en ni i rin' ni fan ngak piyu Israel.

Piyu Israel ndakur liyorgad ngak SOMOL

11 Ma aram me denen e girdi' nu Israel nib togopluw ngak SOMOL miyad cheal ngu'ur
pigpiggad ngak Baal. 12 Miyad tal ko liyor ni yad ma tay ngak SOMOL, ni fare Got rok e
pi chitamangirad kakrom, ni aram e re Got ni fekrad nga wuru' yu Egypt, miyad tabab
ngu'ur tedfan yug boch e got, pi got ko pi girdi' u to'obrad i yan. U ra siro'gad ko pi
got nem, ma aram mri damumuw SOMOL ngorad. 13 Miyad tal ko liyor ngak SOMOL
nge mang fapi liyos ni ya'an Baal nge i Astarte e ur ted fan. 14 Mri damumuw SOMOL
ngak piyu Israel me pag ngan giliw nagrad ngan fek e tirorad ban'en. Me pag e to'ogor
rok piyu Israel u to'obrad i yan ngar gelgad ngorad, ma dakiyag rok piyu Israel ni ngar
ayuweged yad. 15 Gubin yay ni yad ra mael, ma ba togopluw SOMOL ngak piyu Israel,
ni bod rogon ni yog nra rin'. Miyad par ni kari gel e gafgow rorad.
16 Ma aram me pi' SOMOL ngak piyu Israel boch e tayugang' ni ngar ayuwegedrad
u pa' e pi'in yad be giliw nagrad. 17 Machane da ur folgad rok fapi tayugang' rorad.
Yu Israel e da ur yul'yul'gad ngak SOMOL, ma yugu boch e got e ur tedfan. Ma pi
chitamangirad e ur folgad ko tin keyog SOMOL ni ngan rin', machane biney e mfen nib
be'ech e de n'uw nap'an ma da kur folgad. 18 Nap'an nra pi' SOMOL be' ngorad ni ir e ngi
i gafaliyrad, me ayuweg SOMOL fa'anem, nge ayweg piyu Israel u pa' e pi to'ogor rorad u
n'umngin nap'an nra par fa'anem nib fos. I runguyrad SOMOL, ya ur gilgel'gad u fithik'

* **2:5** BOKIM: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e "Pi'in ryorgad."

e gafgow nge togopluw ni i tay e pi to'ogor rorad ngorad. 19 Ma yug nap'an nra yim' e en
i gafaliyrad, me sul fa pi girdi' nga panginrad ngar ngongolgad nib gel e kireb riy ko bin
ke thumur e mfen. Miyad pigpig ma yad be tayfan yug boch e got, miyad pi' nga daken
ngu'ur rin'ed e kireb. 20 Mri damumuw SOMOL ngak piyu Israel, me ga'ar, "Re nam ney
e kar th'abed fare m'ag ni gu ta'chiylen ngak e pi chitamangirad kakrom ni ngu'ur ted u
gil'. Bochan e darir folgad rog, 21 ere dab kug tuluf girdi'en e pi nam ni rmagaygad u roy
u nap'an ni yim' Joshua. 22 Ere nggu maruwel ngorad nggu nang ko ra folwok yu Israel
rog ni bod e pi chitamangirad kakrom fa dangay." 23 Ma aram me pag SOMOL girdi'en
fapi nam ngar pired u rom; de pag Joshua nge gel ngorad, ma ku de tulufrad ni papey u
tomuren nike yim Joshua.

3

Girdi'en e pi nam nra mageygad u lan fare binaw

1 Ma aram, me pag SOMOL boch girdi'en e pi nam u lan fare binaw nge sikengnag yu
Israel ni daro'ned ko pi mael ni un tay u Kanaan 2 i rin' ni arrogon ni fan e nge fil ngak
e pi mfen nu Israel rogon e mael, ni rib ga' ni fan ngak e pi'in ndawor ru'uned ko mael
bingyal'. 3 Tin ni magech u lan fare nam e fa lal i binaw ko Filistine, urngin yu Kanaan,
nge yu Sidon, nge yu Hiv ni ur pired u lan fapi Burey nu Lebanon ni tabab ko Burey nu
Baal Hermon me yan nge mada' ko wo' u thilin e burey u Hamath. 4 Ni tayrad ni nge
mang ba sikeng ngak yu Israel ni ngan guy ko yad ra fol ko pi motochiyel ni pi' SOMOL
u pa' Moses ngak e pi chitamangirad kakrom fa dangay.
5 Ma aram me par piyu Israel u fithik' piyu Kanaan, Hitt, Amor, Peris, Hiv, nge piyu
Jebus. 6 Ur mabgolgad ma yad be tay fan e pi got rorad.

Othniel

7 Fapi girdi' nu Israel e ra paged talin SOMOL ni Got rorad; rdenengad nib togopluw
ngak ngu'ur tedfan e pi liyos ni Baal nge Asherah ni fare got ni bpin. 8 Ma aram
me damumuw SOMOL ngak yu Israel me pag e Kushan Rishathaim ni Pilung nu
Mesopotamia nge kolrad. Miyad par u tan pa' ni meruk e duw. 9 Ma aram me yor yu
Israel ngalang ngak SOMOL, me pi' SOMOL be' ni nge chuwegrad u tan pa' fare pilung.
Ni aram Othniel, ni chitamngin Kenaz ni be' ni walagen Kaleb nib bitir ngak. 10 I yib fare
gelngin SOMOL nga daken, me mang ba tagagiyeg nu Israel. Me yan Othniel ko mael, me
gelnag SOMOL ko pilung nu Mesopotamia. 11 Me aw e gapas u lan fare nam ni aningeg
i ragag e duw, ma aram me yim' Othniel.

Ehud

12 Me denen bayay e girdi' nu Israel nib togopluw ngak SOMOL. Ireram fan ni tay
SOMOL Eglon ni Pilung nu Moab nge gel nga Israel. 13 I peth Eglon ngak pi Ammon nge
pi Amalek; miyad gel ngak yu Israel ngar koled yu Jeriko, ni fare binaw ko gek'iy ni *palm*.
14 Me par yu Israel u tan pa' Eglon ni ragag nge meruk e duw.
15 Ma aram me yor piyu Israel ngalang ngak SOMOL, me l'oeg be' ni nge chuwegrad u
tan pa' Eglon. Ni aram Ehud, ni be' ni pumo'on nib gilay', ni Gera e chitamngin, ni be' ko
ganong rok Benjamin. Me l'oeg e girdi' nu Israel Ehud ni nge yan i pi' bogi tow'ath ni fen
Eglon ni Pilung nu Moab. 16 Ma ke ngongliy Ehud bangi saydon ni fen nruw raba' ma
bm'uth ni gonop'an reb e fit nge l'agruw e inch n'umngin. Me m'ag nga tan e mad rok u
ba' ni mat'aw. 17 Ma aram me fek fapi tow'ath i yan ngak Eglon, ni be' ni pumo'on nrib
sugsug. 18 Nap'an ni pi' Ehud fapi tow'ath ngak fare pilung me yog ngak e pi'in ru'uned
ngak ni ur feked fapi tow'ath ni ngar sulod nga taferad. 19 Machane Ehud e ir rok e cheal
nge sul ko fapi malang ni kan ker downgin u to'oben yu Gilgal, nge sul ngak Eglon, me
ga'ar ngak, "Gur Pilung, bay bbugithin nib mith ni ngog ngom."

Ma aram me ga'ar fare pilung ngak e pi tapigpig rok, "Mu chuwgad romow!" Miyad yan nga wean ni yad gubin.

20 Ma aram e fare pilung e bay u rom ni go' ir ni bpar nga but' u lan e senggil rok nib tagarbeb, me yan Ehud ngak me ga'ar, "Bay bbugithin nike yib rok Got ni fan ngom." Me sak'iy fare pilung. 21 Me girengiy Ehud fare gi saydon ni bay u ba' ni mat'aw rok ko ba' ni gilay' i pa' nge rruchuy ko yal rok fare pilung. 22 Ga'ngin fare saydon ni rich nga fithik' ni mus nga kolngin, ma mam ko yal rok e ke upnguy fare gi saydon. De luf Ehud fare gi saydon ko yal rok fare pilung, nike yani for u keru'. 23 Ma aram me yan Ehud nga wean, me ning e pi mab nga fitikeru', me man'nag ni gubin, 24 me chuw. Me yib e pi tapigpig miyad guy ni kan man'nag e pi mab, machane mar leam niged ni bay fare pilung u naun ni be pithig rogon. 25 Miyad son ni n'umngin nap'an nra leam niged ni ngar son niged, machane fa'ani n'uw nap'an ni dawor i bing e mab, miyad fek e kiy ngar binged e mab. Ma bay fare masta rorad nib thig u daken e faraf nib yam'.

26 Ma ke thumur Ehud ko ngiyal' ni ba'aram ni yad be son. I yan nge pag fapi malang ni kan ker downgin nge mil nga Seirah. 27 Nap'an ni taw nga daken e ted nu Efraim ni go' burey, me thoy ba yabul ni be pining e girdi' nu Israel ni ngranod ko mael; ma aram me pow'iyrad u rom nga pe'ning. 28 Me ga'ar ngorad, "Mu lekedgag! I SOMOL e ke gel nagmed rok e pi to'ogor romed, ni piyu Moab." Aram miyad lek Ehud nga tan e pe'ning ngar koled fa gin'en nma th'ab piyu Moab e lul' ni Jordan riy nga barba'; dar paged ta'abe' nge thap nga barba'. 29 Rofen nem e ra li'ed gonap'an e 10,000 e tin th'abi cheag ko salthaw nu Moab; dariy ta'abgayad ni yag ni nge mil. 30 Rofen nem e gel yu Israel ngak yu Moab, ma aram me aw e gapas u lan fare nam ni meruk i ragag e duw.

Shamgar

31 En migid ni yog e thin e Shamgar ni be' nib pumo'on ni fak Anath. Ku errogon ir e ki ayuweg e yafos rok yu Israel, ya li' nge yim' 600 e Filistine ngab ler i gek'iy ni yima gafaliy e garbaw ngay.

4

Deborah nge Barak

1 Nap'an ni yim' Ehud, me denen e girdi' nu Israel bayay nib togopluw ngak SOMOL. 2 Me pagrad SOMOL nge gel Jabin ngorad ko mael, ni ir e pilung u Kanaan mma gagyeg u lan e binaw nu Hazor. Ma en ni be tay murung'agen e salthaw rok e Sisera, nma par u Harosheth nma par e pi *Gentile* riy. 3 Jabin e 900 e *chariot* ni wasey rok, ma aram mi i gagiyegnag e girdi' nu Israel nib gel e gafgow ni i tay ngorad ni rliw' e duw. Me wenig piyu Israel ngak SOMOL ni nge ayuwegrad.

4 Mi Deborah nib profet ni le'engin Lappidoth, ma ku ir ba profet, ma maruwel rok e ba *judge* rok piyu Israel e ngiyal'nem. 5 Ma yan i par nga tan ba ke gek'iy ni *palm* ni bay u thilin yu Ramah ngu Bethel ni go' burey u Efraim, ma girdi' nu Israel e yad ma yan ngak e ngaram nge yog ngorad e tin ke duwgiliy. 6 Reb e rran me mulwoliy Barak ni nge yib, ni be' nib mo'on ni fak Abinoam nma par u lan e binaw nu Kedesh ni bay u lan yu Naftali, me ga'ar fare pin ngak, "SOMOL ni ir e Got rok piyu Israel, e ke motochiyel ngom ni be ga'ar: 'Ngam fek 10,000 e pumo'on ko ganong rok Naftali nge Zebulun ngam gafaliyrad ko fare Burey nu Tabor. 7 Bay gu fek Sisera i yib, ni ir pilungen e salthaw rok Jabin, ni nge cham ngom ko lul' ni Kishon. Bay yib nike fek e pi *chariot* nge pi salthaw rok, machane bay gu gel nagem.' " 8 Ma aram me fulweg Barak ni ga'ar ngak Deborah, "Gu ra yan ni fa'an ga ra un ngog, ma fa'anra dab mu'un ngog ma dab gu wan." 9 Me fulweg fare pin ni ga'ar, "Kefel', bay gu un ngom, machane dab nognem ni gur e ka mu gel, ya bayi pi' SOMOL Sisera nga pa' be' ni bpin." Me sak'iy Deborah nge un ngak Barak ngranow nga

Kedesh. 10 Me ulunguy Barak e ganong rok Zebulun nge Naftali nga Kedesh, ma 10,000
e pumo'on e ra uned ngak. Me un Deborah ngak.
11 Ma ke n'uf Heber ni be' nu Keni e tent rok nib chugur nga Kedesh, ma ba chugur ko
fare ke gek'iy ni *oak* ni bay u Zaanannim, nike chuw u fithik' e tin kabay e girdi' nu Keni,
ni yad e pi'in owchen Hobab, nib mo'on ni walagen le'engin Moses.
12 Minog ngak Sisera, ni Barak ni be' nib mo'on ni fak Abinoam e ke yan nga daken e
burey ni Tabor. 13 Me yog ni nge yib fa 900 i *chariot* ni wasey nge urngin e salthaw rok,
me l'ograd ngranod u Harosheth nma par e pi Gentile riy ko fare lul' ni Kishon. 14 Me
ga'ar Deborah ngak Barak, "Mman! Ya daba' e ke gagiyegnag SOMOL ni ngam gel ngak
Sisera ko mael. Ya SOMOL e be pow'iyem!" Me yan Barak u daken e burey ni Tabor nga
p'ening ni yad fa 10,000 i pumo'on ni salthaw rok. 15 Ma fa'an ni m'ug Barak ngorad
ni yad e salthaw rok, me balyangnag SOMOL Sisera nib mu'un fapi *chariot* rok ngay
nge salthaw rok. Me og Sisera u *chariot* rok nga but' nge mil. 16 Me lol'oeg Barak fapi
chariot nge fapi salthaw ngar mada'gad nga Harosheth nma par e pi *Gentile* riy. Miyad
li' e salthaw rok Sisera ni gubin, ni de magey be'.
17 Me mil Sisera ko tent rok Jael, ni le'engin Heber ni be' u Keni, ya Jabin, ni ir e pilung
u Hazor, nge tabinaw rok Heber e bfel' thilrad. 18 Me yan Jael ngar mada'gow Sisera, me
ga'ar ngak, "Moy, moy ngalan e *tent* rog. Dab kum rus." Me yan ngalan e *tent* rok, me
mithag nga fon bangi mad ni kateng. 19 Me ga'ar Sisera ngak Jael, "Wenig ngom, mpi' e
ran nggu unum, ya ku gum' ni belel." Me bing ba tutuw ni keru' e gamanman ni bay e
milik riy, me pi' boch riy nge unum, nge mu' me mithag. 20 Me ga'ar Sisera ngak, "Mu
sak'iy nga langan e mab ko re *tent* ney, ma fa'anra yib be' i fithem ko bay be' u roy fa
dariy me lungum dariy."
21 Mri mol Sisera, ya kari aw parwon. Me fek Jael ba ama nge ba richib ko *tent* me n'ag
lingan nge yan ko gin bay riy, me yan i richibiy fare richib nga baraba' i lolugen nge yan
i for u baraba' nge yan nga fithik' e but', me yim'. 22 Fa'an ni yib Barak ni be gay Sisera,
me yan Jael i mada'nag, me ga'ar ngak, "Moy! Nggu dag ngom fare mo'on ni ga be gay."
Me un ngak ngranow ngalan fare *tent* rok, ma bay Sisera u rom u but' nike yim', ke kuruf
fare richib ko *tent* lolugen ke for nga baraba'.
23 Rofen nem e gelnag Got piyu Israel ngak Jabin, ni fare pilung nu Kanaan. 24 Ya cham
i cham piyu Israel ngak Jabin nge mada' ko ngiyal' ni kar thanged e fan rok.

5

Tang rok Deborah nge Barak

1 Rofen nem e yin' Deborah nge Barak, ni fak Abinoam, e re tang ni ba'aray:

2 Ke sorok SOMOL!
Ya turguy piyu Israel u lanin'rad ni ngranod ko mael;
ra be' me ognag ir ni nge un ko mael nib felan' ngay!
3 Mu telmed, e pi pilung!
Mu sapgad, e pi'in gimed ma gagiyegnag e girdi'!
Ya nggu tang mu gu chubeg e musik ni fan ngak e Got rok piyu Israel, ni ir e SOMOL!
4 SOMOL, fa'an mu chuw ko fapi burey nu Seir,
fa'an mub u lan fa gi binaw nu Edom nga wuru',
me rur e but', me aw e n'uw u lang.
Arrogon, i map' e ran ko manileng nga but'.
5 Me durru' e pi burey u mit SOMOL nu Sinai,
u mit SOMOL, ni ir fare Got rok piyu Israel.

6 Fapi rran nnap'an Shamgar, ni be' nib mo'on ni fak Anath,

nnap'an fapi rran rok Jael,
e gamanman nge girdi' ni nike yip'e thelep be milekag e da kuranod u daken fare nam,
u ranod ko yu pa' i kanawo' u wuru' fare nam.
7 Deborah, i par fapi binaw nu Israel ni kan n'ag,
i par e pi binaw nem ndariy e girdi' riy nge mada' ko ngiyal' ni mub,
ni mub ni bod ba matin ngak piyu Israel.
8 Me yib e mael nga daken e nam
nap'an ni mel'eg piyu Israel boch e got ni be'ech ngorad.
Gur immoy be' u fithik' fa 40,000 i pumo'on nu Israel
ni feke *shield* ara sarey?
9 Lanin'ug e bay rok e pi'in yad be tay murung'agen e salthaw nu Israel,
ni bog ni' nra og niged yad nib magan'rad ngay ni ngaru'ned ko mael.
Ke sorok SOMOL!
10 Gimed e pi'in kam afgad nga daken e pi dongki nib wechwech,
ni kam pired nga daken e n'en ni kan filath nga daken keru' e dongki e ngam weliyed murung'agen,
ma ku er rogon gimed e pi'in nthingar mmarod u but' ko gin ngam marod ngay.
11 Mu telmed! Girdi' ni pire' nike mada' lamrad ngalang u to'oben e pi luwed
ni yad be weliy murung'agen e gel ni tay SOMOL ko pi mael,
ni pi mael ni gel piyu Israel riy!

Me thelep e girdi' rok SOMOL ko pi binaw rorad nga pe'ning.
12 Mm'on, Deborah, mm'on!
Mu gafaliydad! Ngad tanggad! Nggu leked gur!
Barak, ni ga be' nib mo'on ni fak Abinoam, mman nga m'on,
mu gafaliy e pi'in kam kol i yan ngabang!
13 Ma aram e pi'in yad ba yul'yul' e rabad nga pe'ning ngak e pi'in yad e gafal rorad;
girdi' rok SOMOL e rabad ngak ni kar fal'eged rogorad ko cham.
14 Rabad u Efraim ngalan e loway
ni yad be lek e ganong rok Benjamin.
Me yib e pi'in yad be tay murung'agen e salthaw u Makir nga pe'ning,
ma pi tolang ko salthaw e rabad u Zebulun nga pe'ning.
15 Ma pi'in yad be yog e thin ko ganong rok Issakar e ra cheggad ngak Deborah ngarbad;
er rogon, i yib Issakar, ma ku er rogon Barak.
Ra leked ngarbad ngalan e loway.
Machane ganong rok Ruben e ruw raba' e girdi' riy;
ma de yag ni ngar turguyed ni ngarbad.
16 Mang nra pired rok e pi saf rorad ma darbad?
Ngar motoyilgad nga laman e pi'in yad ma
gafaliy e saf ni yad be pining e yu ran' i saf?
Errogon, ganong rok Ruben e ruw raba' e girdi' riy'
dayag ni ngar turguyed ni ngarbad.
17 Ganong rok Gad e par ko ngek u Jordan,
ma ganong rok Dan e par u charen e pi barkow.
Ma ganong rok Asher e par u dap'el'ay;
ra mageygad u dap'el'ay.
18 Machane girdi'en e ganong rok Zebulun nge Naftali
e ra paged fan e pogofan rorad u tagil' e mael.

19 Me yib e pi pilung ngar'uned ko mael
u Taanak, u to'oben e lul' u Megiddo.

I un e pi pilung nu Kanaan ko mael,
machane de yag nra feked e silber.
20 Pi t'uf u lang e ru'uned ko cham;
yad be yan u lanelang
ma yad be cham ngak Sisera.
21 I sugbur e lul' nu Kishon me fekrad e ran,
ko gireng ko lul' nu Kishon.
Bay gu ayi salthaw, i yan nga m'on nib el mirin!
22 Ma aram me yib e pi os ni yad be tim'og,
ni yad be rugoy ayrad nga but'.

23 Be ga'ar fare engel rok SOMOL, "Mu bucheg wa'athan yu Meroz,
mu bucheg wa'athan, mu bucheg wa'athan e pi'in yad be par u rom.
Ya darbad ni ngar ayuweged SOMOL,
ni ngarbad nrogon e salthaw ngar chamgad ni fan ngak."

24 Re pin nth'abi fel' wa'athan e Jael,
ni le'engin Heber ni be' nu Keni,
ni ir e re pin nth'abi fel' wa'athan u fithik' e ppin ni yad ma par u lan e pi *tent*.
25 I ning Sisera e ran, machane me pi' e milik ngak,
me fek e kirim i yib ngak nike tay ngalan baraba' i dabiy ni bfel' ya'an.
26 Me fek ba richib ko *tent* nga baraba' i pa',
me fek e ama ni yima maruwel ngay nga baraba' i pa';
me pirdiiy lolugen Sisera nge bilig,
me kuruf lolugen nge for u barba'.
27 Me aw nga but' nib ragbug,
me thig nga charen rifrifen ay fare pin.
To'oben i rifrifen ay e aw riy nga but' nib ragbug me thig;
me thig nga but' nike yim'.
28 Me changar e chitiningin Sisera nga wean u thilin e sagal ko winda;
me ga'ar, "Mangfan nike pag nap'an ni nge yib e *chariot* rok?
"Mangfan nike sag'al e pi os rok ko sul?
29 Ma pi ppin ni yad ba gonop ni yad ma par rok e ra fulweged lungun,
mi i ga'ar u wan',
30 "Ka yad be pir'eg e pin'en ni ngan kol ngan f'oth,
nra reb e salthaw ma reb e bpin ara l'agruw, ma er i tay e mad nib tolang puluwon ni nge fanay Sisera,
nge yungi mad ni ka nip' ni bfel' ya'an ni ngan fanay ni fan nga belel'ugun e en ni le'engin e pilung."

31 SOMOL, mange yigi yim' urngin e pi to'ogor rom ni aram rogon,
machane pi'in gab t'uf rorad e nge gal rama'erad ni bod e yal' ni be yib ngalang!

Ma aram me yib e gapas nga daken e nam ni aningeg i ragag e duw.

6

Gideon

1 Me denen e girdi' nu Israel nib togopluw ngak SOMOL, me pag e girdi' nu Midian
nge mang yad e ur gagiyeg niged piyu Israel ni medlip e duw. 2 Ya par e girdi' nu Midian
ni yad bgel ngak piyu Israel, mi i par piyu Israel ni yad be mith rorad u lan e yiy i
yan nge yungi n'en ndab ni piri'egrad riy u fithik' e burey. 3 Yug nap'an nra yung piyu

Israel e woldug rorad, me yib e pi Midian nge pi Amalek nge pi ganong ni yad ma par
u daken e ted ngar chamgad ngak piyu Israel. 4 Miyad par u daken e re gi but' nem
ngar gathathoyed e woldug riy nge yan i mada' ngalan e yimuch u Gaza. Yad ma fek
gubin e saf, garbaw, nge dongki, ngar paged yu Israel ni dariy ban'en u pa'rad. 5 Yad
ma yib ni kar feked yuran' i gamanman rorad nge pi *tent*, ma yad pire' ni bod feni yo'or
e asmen'ing. Yad nge pi kamel rorad e kayigi pag fini yo'or ndabiyag i the'eg. Nap'an
ni yad ra yib nga daken fare gi but' ma dakriy ban'en nra fel' riy, 6 piyu Israel e kem'ay
gelingrad u pulwonrad.

7 Ma aram me yornag yu Israel ngak SOMOL ni nge ayuwegrad rok yu Midian, 8 me
pi' SOMOL ba profet ngorad, ni ir e fek e thin rok SOMOL i yib ngorad, ni ir fare Got nu
Israel ni be ga'ar, "Um pired u Egypt ni gimed e sib rok piyu Egypt mu gu chuwegmed u
rom. 9 Gu lagmed u pa' yu Egypt nge pi'in ur chamgad ngomed u roy. U gu tulufrad ngar
chuwgad ma gimed be yan nga m'on, mu gu pi' taferad ngomed. 10 Mu gog ngomed
ni gag fa'anem i SOMOL ni Got romed, ma dab mu tedfan e pi got rok e pi Amor, ni
nam rorad e gimed be par riy e chiney. Machane gimed e da mu motoyilgad ko tin gog
ngomed."

11 Ma aram me yib e engel rok SOMOL ko fare binaw nu Ofrah nge yib i par nga but'
u tanggin fare ke gek'iy ni *oak* ni fi'in Joash, ni be' ko fare ke girdi' rok Abiezer. Be' nib
mo'on ni fak ni Gideon fithingan e ke mith ni be gunugunuy e *wheat* u lan ban'en nma
uduy e *grape*, be mith rok piyu Midian. 12 Me m'ug fare engel rok SOMOL ngak me ga'ar
ngak, "I gur reb e pumo'on ndariy e marus rom, ma SOMOL e bay rom!"

13 Me ga'ar Gideon ngak, "Siro', rayag ni gu fith ngom e re bugithin ni ba'aray? Fa'anra
bay SOMOL romad me ere mangfan urngin e pi gafgow ney nike yib ngomad? Mang e ke
rin' urngin fa pin'en ni bfel' nma weliy pi chitamangimad murung'agen ngomad ni i rin'
SOMOL, ni murung'agen rogon ni fekrad nga wuru' yu Egypt? I SOMOL e ke pagmad.
Ke n'agmad nga pa' piyu Midian."

14 Me yog SOMOL ngak e n'en nge rin', ni ga'ar, "Mman ngari mus rogom riy ngam laeg
yu Israel u pa' yu Midian. I gag e kug l'oegem."

15 Me fulweg ni ga'ar, "SOMOL, uw rogon ni nggu ayuweg piyu Israel? Ya fare ke girdi'
rog e ir e th'abi me'waer u fithik' girdi'en e ganong rok Manasseh, mi gag e th'abi sobut'
u fithik' e girdi' ko birog e tabinaw."

16 Me filuweg SOMOL, "Rayag rom ya gu ra ayuwegnem. Bay mu pirdi'iy yu Midian
nrib mom ni gowa ta'abe' e kamcham ngak!"

17 Me ga'ar Gideon, "Fa'anra gub fel' u wun'um, me ere mu dag e mich riy ngog nri
gur SOMOL. 18 Wenig ngom, dab mman nge mada' ko ngiyal' ni kugfek ba ggan nggu pi'
ngom ni maligach."

Me ga'ar, "Bay gu son nigem ngam sul."

19 Me yan Gideon ngalan e naun rok nge lith ba kaming ni kab bitir, me ngongliy
gonap'an reb e dabiy e flowa ndariy e is riy. Me tay e ufin riy ngalan ba dug me tay
l'ogowen ngalan ba th'ib, me fek i yib ngak fare engel rok SOMOL ni bay u tan fare ke
gek'iy ni *oak*, me pi' ngak. 20 Me ga'ar fare engel ngak, "Mu tay e pi ufin nir nge flowa
nga daken e re war ni ba'aray, ma ga pu'og l'ogowen e pi ufin nir nga daken." Me rin'
Gideon ni aram rogon. 21 Me ganam fare engel rok SOMOL nge mathnag taban e sog rok
ni bay u pa' ko fapi ufin nge fapi flowa. Me yib e nifiy u fithik' fare war ngalang nge urfiy
fapi ufin nge fapi flowa. Ma aram me m'ay fare engel ngabang.

22 Me nang Gideon ni engel rok SOMOL e ke guy, me yog u fithik' e marus ni ga'ar,
"SOMOL ni Th'abi Tolang! Kug guy fare engel rom nga owcheg!" 23 Machane me ga'ar
SOMOL ngak, "Nge par e gapas rom; dab mu rus, ya dab mum'." 24 Me toy Gideon ba
altar u rom ni fan ngak SOMOL, me tunguy fithingan e re altar nem ni ga'ar, "I SOMOL e
ir e Gapas." (Kabay e re altar nem u Ofra, nib mil suwon ngak fare ke girdi' rok Abiezer.)

25 Re nep' i n'em e ga'ar SOMOL ngak, "Mu fek fare garbaw ni pumo'on ni fak e
chitamam, nge ku reb e garbaw ni pumo'on ni medlip e duw yangren, ma ga buthug
fare altar rok e chitamam ni toy ni fan ngak Baal, ma ga th'ab nga but' fare pow rok
Asherah ni bay u charen. 26 Ma ga toy ba altar ni bfel' rogon i ubung u daken e chi burey
ney ni fan ngak SOMOL ni Got rom. Ma ga fek e bin migid e garbaw ni pumo'on ngam
urfiy ni polo' ni maligach, ma ga fanay ni l'ud fare pow rok Asherah ni mu th'ab nga
but'." 27 Me fek Gideon ragag e tapigpig rok nge rin' e tin keyog SOMOL ngak. Me rin' ni
nep', ya be tamdag ngak girdi'en e tabinaw rok nge girdi' nu lan binaw.
28 Ma fa'ani od e girdi' nu lan binaw ni kadbul, miyad pir'eg fare altar rok Baal nge
fare pow rok Asherah ni kan th'ab nga but', ma bay fa bin migid e garbaw ni pumo'on
ni ka ni urfiy u daken fare altar ni kan toy u rom. 29 Miyad fithrad ni yad be ga'ar, "Mini'
e ke yodroy? Miyad fith murung'agen i yan miyad pir'eg ni Gideon nib mo'on ni fak
Joash e ke yodrom. 30 Ma aram miyad ga'ar ngak Joash, "Mu fek fare pumo'on ni fakam
i yib ngaray nggu li'ed ngem'! Ya ke buthug fare altar rok Baal ma ke th'ab fare pow rok
Asherah ni bay u charen."
31 Machane me ga'ar Joash ngak urngin e pi'in karbad ngak, "Mogned, ke yo'or
lungmed ni bochan Baal? Gimed be yoror rok? En ku ra yog ban'en u murung'agen
e yira thang e fan rok ndawori gabul ni kadbul. Fa'anra Baal e ba got, min pag nge
ayuweg ir. Ir e altar rok e kan buthug." 32 Ma aram e ngiyal'nem i yan nga m'on e ni
piliyeg fithingan Gideon nge par ni Jerubbaal* ni bochan e ga'ar Joash, "Mpaged Baal
nge mang ir e ayuweg ir; ya ir e altar rok e kan buthug."
33 Ma aram me mu'ulung urngin yu Midian, nge yu Amalek, nge fa yu ulung i girdi'
ni yad ma par u daken e ted, miyad th'ab e lul' ni Jordan nga baraba' ngarbad ra
pired ngalan e loway u Jezreel. 34 Me yib i ying fare gelngin SOMOL ngak Gideon nge
gagiyegnag, nge thoy ba yabul ni be pining e pumo'on ko fare ke girdi' rok Abiezer ni
ngar leked. 35 Miki l'oeg e pi tamal'og ngranod u l'agruw raba' fare ganong rok Manasseh
ni yibe piningrad ni ngar leked. I l'oeg e pi tamal'og ko pi ganong rok Asher, Zebulun,
nge Naftali, ma go' rabad ni ngar uned ngak.
36 Me ga'ar Gideon ngak Got, "Kamog ni kam leamnag ni gag e ngam pi'eg nggu ayuweg
yu Israel. 37 Bay gu tay boch bunu'en e saf nga daken e but' ko gin gamad ma gunugunuy
e *wheat* riy. Ma fa'anra yan i kadbul ni kemus nu daken e pi bunu'en e saf nem e bay
e wa'angachal riy ma daken e but' u to'oben e ba mlik', ma aram e kug nang ni gag e
ngam pi'eg nggu ayuweg piyu Israel." 38 Ma aram e n'en ni rin'. Fa'an ni od Gideon nri
kakadbul me uduy fapi bunu'en e saf, me yib e ran riy nge sugnag baraba' i dabiy. 39 Me
ga'ar Gideon ngak Got, "Dab mu puwan' ngog; mu runguyeg ya ngku gog ta'ab ban'en.
Wenig ngom, mu runguyeg ngku gu ngongliy reb e sikeng ko pi bunu'en e saf ney. Mu
gagiyegnag nge par e pi bunu'en e saf ney nib mlik', ma ga gagiyegnag nge par ni kemus
ni daken e but' e bay e wa'angachal riy." 40 Re nep' i n'em e rin' Got ni aram rogon. Me
kadbul riy ma ke mlik fapi bunu'en e saf, ma daken e but' e ke garda' ko wa'angachal.

7

Gideon ni gel ngak piyu Midian ko mael

1 Me od Jerubbaal (ni aram Gideon) nri kakadbul nge urngin e pumo'on ni kar uned
ngak ngranod ra pired nga charen fare Alublub nu Harod. Ma ke par piyu Midian
ngalan e loway ko lel'och rorad, u charen e burey ni Moreh.
2 Me ga'ar SOMOL ngak Gideon. "Kayigi pire' e pumo'on nike un ngom ndabiyag ni
gu pagrad ngar gelgad ngak piyu Midian. Ya richey miyad leamnag ni kar gelgad u
gelngirad, ma dab ra leam niged ni gag e kug ayuwegrad. 3 Nge lungum ngak e girdi',

* **6:32** JERUBBAAL: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e "Ngan pag Baal nge ayuweg ir."

‘En be rus e nge chuw ko burey ni Gilead nge sul nga tafen, ma gadad e bay dapired u roy ko Burey nu Gilead.’ Ma aram e rliw’ nge l’agruw bbiyu’ i yad e sul, me par ragag bbiyu’.

4 Me ga’ar SOMOL ngak Gideon, “Ka bo’or e girdi’. Mu fekrad nga pe’ning ko ran, ma bay gu ayuwegnem nggu ruw ulung nagrad u rom. Fa’anra gog ni nge un be’ ngom mra un. Ma fa’anra gog ni dabi un be’ ngom ma dabi un.” 5 Me fek Gideon fapi pumo’on i yib nga pe’ning ko ran, me ga’ar SOMOL ngak, “Mu ki’eg e gubin e pi’in yad be unum e ran nga bolowtharad ni bod e pilis, rok gubin e pi’in kar garbuggad nga but’ ni ngar unumed e ran.” 6 Ma 300 e pumo’on nra l’inged e ran nga pa’rad ngu’ur lil’ed. Ma tin ni magey e rragbug nga but’ ngar unumed e ran. 7 Me ga’ar SOMOL ngak Gideon, “Ngam fek fa 300 i pumo’on ni kar lil’ed e ran, ya bay gu ayuwegmed ngam gelgad ngak piyu Midian. Mog ngak e tin kabay e girdi’ ngar sulod nga taferad.” 8 Me l’oeg urngin piyu Israel ngar sulod nga tabinaw rorad, ma kemus ni fa 300 nem e par, me par fapi chugum rorad ni urngin, nge fapi yabul. Ma ke par piyu Midian ngalan e loway nga p’ening rorad.

9 Me ga’ar SOMOL ngak Gideon e re nep’ i n’em, “Mu od ngam og ngak piyu Midian ko gin yad bay riy; ya bay gu ayuwegnem ngam gel. 10 Ma fa’anra ga be rus ni ngam og ngorad, me ere mman nga pe’ning ni gimew Purah ni tapigpig rom. 11 Ngam rung’ag e n’en yad be yog, ma aram e dab kumrus ni ngam og ngorad.” Mranow e tapigpig rok i Purah nga pe’ning nga marichlen e gin ke par piyu Midian riy. 12 Piyu Midian, nge piyu Amalek, nge bogi pumo’on ni yad ma par u daken e ted e karweargad u lan e re loway nem ni bod e asmen’ing ni pire’ ni pire’, ma bay e kamel rorad ni pire’ ni bod feni yo’or e yan’ u dap’el’ay. 13 Fa’ani taw Gideon ko gin yad bay riy, me rung’ag laman be’ nib mo’on ni be weliy ngak ba fager rok murung’agen e lik’ay nike tay, ni be ga’ar, “Kug lik’aynag ba flowa ni ba ga’ nni ngongliy ko *barley* e ke lobeb i yib ngalan e gin’ey ni gadad be par riy, me yib i aw nga ba *tent*. Me paraw fare *tent* nga but’ me yan i par nike filath u daken e but’.” 14 Me fulweg fare fager rok ni ga’ar, “Ireyer e saydon rok Gideon, ni be’ nu Israel, ni fak Joash! Kemus fan! I Got e ke gagiyegnag ni nge gel ngodad piyu Midian nge salthaw rodad ni urngin!”

15 Fa’ani rung’ag Gideon e re lik’ay nem nge fan, me ragbug nga but’ nge liyor ngak SOMOL. Me sul ko gin be par e salthaw nu Israel riy me ga’ar ngorad, “Mu odgad! I SOMOL e ke gagiyegnag ni ngam gelgad ngak e salthaw nu Midian!” 16 Me f’oth fa 300 i salthaw nge dalip ulung, me bagayad me pi’ reb e yabul ngak, nge ba rume’ ni bay e nifiy ni be daramram u langgin. 17 Me ga’ar ngorad, “Ngu’um yaliyedgag ngam rin’ed e n’en ni bay gu rin’ ko ngiyal’ ni bay gu taw nga marichlen e gin yad be par riy. 18 Ma nap’an ni gamad ra thoy e ba’ rog e girdi’ e yabul romad, mi gimed thoy e tiromed e yabul ni kamon’ed nga longob e gin ni kar pired riy, mi gimed tolul ni nge lungumed, ‘Fan ngak SOMOL nge Gideon!’

19 Me yib Gideon nge fa 100 nem e pumo’on nike un ngak nga marichlen e gin ni yad bay riy, nike chugur ni nge lukngun e nep’ ko ngiyal’ nike thil e matanag. Miyad thoy fapi yabul ni bay rorad miyad bilig fapi rume’ ni yad be fek. 20 Me thoy fa gal nem e ulung e yabul rorad miyad bilig fapi rume’. Miyad fek e mol’ nga ba’ ni gilay’ i pa’rad, ma bay e yabul u ba’ ni mat’aw, miyad tolul ni lungurad, “Ba saydon ni fen SOMOL nge Gideon!” 21 Ma yugu ra be’ me sak’iy u tagil’ ni kar longobiyed e re gin’em; me mil e salthaw rok piyu Midian ni gubin ni yad be tolul. 22 Ngiyal’nem ni be thoy fapi pumo’on rok Gideon e yabul rorad, me gagiyegnag SOMOL fapi to’ogor ngu’ur chamgad ngorad ko saydon. Miyad mil i yan nga Zerethan ngar mada’gad nga Beth Shittah, nge mada’ ko fachi binaw nu Abel Meholah u charen yu Tabbath.

23 Min ulunguy e pumo’on ko ganong rok Naftali, nge Asher, nge urngin e girdi’ ko ganong rok Manasseh ngar lol’uged piyu Midian. 24 Me l’oeg girdi’en e pi mol’og ngranod u ga’ngin yang yu Efraim ni go’ burey ni nge lungurad ngak e girdi’ riy, “Mired

nga pe'ning ngam chamgad ngak piyu Midian. Ngam matanagiyed e lul' ni Jordan nge yu pa' i lul' nge yan i mada' nga Bethbarah, ngam guyed rogon ndabi th'ab piyu Midian nga baraba'." Min ulunguy e pumo'on nu Efraim ngar matanagiyed e lul' ni Jordan nge yu pa' i lul' nge yan i mada' nga Bethbarah. 25 Miyad kol fa gal ga' rok piyu Midian, ni aram Oreb nge Zeeb, miyad li' Oreb ko fare war nu Oreb, mi Zeeb e ra li'ed ko fare n'en ni yima uduy e *grapes* riy u Zeeb. Miyad ul ul ngay ngar tulufed piyu Midian, miyad fek lolugen Oreb nge Zeeb i yib ngak Gideon, ni bay u ba' ni ngek e Jordan e ngiyal'nem.

8

Piyu Midian nni gel ngorad ko mael

1 Me ga'ar e pumo'on nu Efraim ngak Gideon, "Mang ni mman ni ngam cham ngak piyu Midian ma da mpiningmad? Mang ni kamyodor nagmad?" Ba gel e gun'gun' nra ted ni bochan e ren'em. 2 Machane me ga'ar ngorad, "N'en ni kug rin' e dabi ta'reb rogon ko tin kam ngongliyed. Chu'uw ni kam ngongliyed e girdi' nu Efraim e ka ba ga' fan nga urngin e tin ke ngongliy e karog e girdi' ni polo'. 3 U daken gelngin Got ma kam li'ed fa gal ga' nu Midian karm'ow, i Oreb nge Zeeb. Mang e kug rin' nra pulweg e biney?" Fa'ani yog e re bugithin ney, me m'ay e damumuw rorad.

4 Me yib Gideon nge fa 300 i pumo'on ni salthaw rok ko lul' ni Jordan ngar th'abed nga baraba'. Ma ke aw porowrad, machane kayad be lol'oeg e to'ogor rorad. 5 Me wenig ngak e pumo'on ko binaw nu Sukkoth ni ga'ar, "Wenig ngomed, mu pi'ed boch e flowa ngak e salthaw rog. Ya ke aw porowrad, ma gu be lol'oeg Zebah nge Zalmunna, ni yow e pilung rok piyu Midian." 6 Me ga'ar e pi'in yad ma yog e thin u Sukkoth, "Mang ni nggu pi'ed e ggan ngak e salthaw rom, ya dawor mu kol Zebah nge Zalmunna." 7 Ma aram me ga'ar Gideon, "Kefel'! Nap'an nra pi' SOMOL Zebah nge Zalmunna nga pa'ag, mu gu pirdi'iymed ko rachangal nge pan ni bay rachangalen ni bay u daken e ted!" 8 Me yan Gideon nga Penuel, miki wenig ngak e girdi' u rom ni nga ni pi' e ggan ngak e salthaw rok, machane miki fulweg e pumo'on nu Penuel ngak ni bod e n'en ni yog e pumo'on nu Sukkoth. 9 Me ga'ar ngorad, "Bay gu sul ndabi buch ban'en rog, ma nap'an gu ra sul, ma aram e bay gu buthug e re wulyang ni tafen e damit ney!"

10 Ma ke par Zebah nge Zalmunna u Karkor ni yad e salthaw rorow, ni ga'ngin fa raba' i salthaw ko pi ganong u daken e ted, ni gonap'an 15,000 e kabay; ma 120,000 e kan li'rad. 11 Me yan Gideon u daken e kanawo' ni yan u marichlen e ted, ko ngek u Nobah ngu Jogbehah, nge cham ngak fa ba'nem e salthaw nra gin gad ma ke og ngorad. 12 Zebah nge Zalmunna, ni fa gal pilung rok piyu Midian e ra milgow, me lol'ogrow nge kolrow. Me rus e salthaw rorow ni gubin.

13 Nap'an ni sul Gideon ko mael me yib ko fare kanawo' u thilin e but' u Heres. 14 Me kol be' nib pagel nu Sukkoth nge fith. Me yoloy fare pagel nga but' fithingan medlip i ragag nge medlip e pumo'on ni yad ma yog e thin u Sukkoth. 15 Me yan Gideon ngak e pumo'on nu Sukkoth, me ga'ar, "Ki gimed manang faram ni mu siyeged ni ngam ayuweged gag? I lungumed e dabiyag ni ngam pi'ed e flowa nge kay e salthaw rog nike aw porowrad ni bochan e dawor gu kol Zebah nge Zalmunna. Ere yow ba'aray!" 16 Ma bay e rachangal nge pan ni bay rchangalen nike fek u daken e ted, me fek nge gafgownag e pi'in yad be yog e thin u Sukkoth. 17 Me buthug fare wulyang ni tafen e damit u Penuel me thang e fan rok e pumo'on ko re binaw nem.

18 Me fith ngak Zebah nge Zalmunna ni ga'ar, "Uw rogon ya'an fapi pumo'on ni kam li'ew u Tabor karm'ad?" Miyow fulweg ni lungurow, "Yad bod ya'am. Yad gubin ni yad bod ya'an pifak e pilung." 19 Me ga'ar Gideon, "Yad pi walageg ni pumo'on, nri pifak e chitinag. Kari gu micheg, ni fa'an mang e da mu li'ewrad, ma dab gu li'mew." 20 Me ga'ar ngak Jether, ni ir e bin th'abi ilal u fak ni pumo'on, "Mu sak'iy ngam li'row ngar m'ow." Machane de girengiy fare pagel e saydon rok. Ya ke rus ni bochan e kab bitir. 21 Me ga'ar

Zebah nge Zalmunna ngak Gideon, “Moy, i gur e ngam li’mow. Pumo’on e nge ngongliy e maruwel ko pumo’on.” Ma aram me li’ Gideon Zebah nge Zalmunna, me fek e nunuw ni bay u belel’ugun e kamel rorow.

22 Me ga’ar e pumo’on nu Israel ngak Gideon, “Gur e ngu’um gagiyeg nagmad, i gur
nge pi’in owchem u tomrem. Ya kam chuwegmad u tan pa’ piyu Midian.” 23 Me fulweg
Gideon ni ga’ar, “Dab gu par ni ngu’ug gagiyeg nagmed, ma ku aritay fakag ni pumo’on.
I SOMOL e bayi mang ir e i gagiyeg nagmed.” 24 Machane me ul ul ngay nge ga’ar, “Nggu
fith bbugithin ngomed, gimed gubin ni ngam pi’ed ngog e pi talbuch ni mu feked.” (Ya
piyu Midian e yad bod e tin ba’aram e girdi’ ni yad ma par u daken e ted ni yad ma
talbuch ko gol.) 25 Miyad fulweg ni lungurad, “Bay gu pi’ed ngom ni bfel’ lanin’mad
ngay.” Miyad filath bangi mad nga but’, ma urngin e pumo’on nra be’ me tay nga daken
fa gi mad e pi talbuch ni fek. 26 Ma fapi talbuch ni gol ni yog Gideon ni ngan pi’ ngak
e yan tomalngin nge pag aningeg i ragag e pawn; nde un e pi nunuw ngay nge yu kiy i
churwo’, nge mad nib ra’en *purple* nma yin’ e pi pilung nu Midian, nge yungi mad ni yad
ma bachiy nga belel’ugun e kamel rorad. 27 Me ngongliy Gideon ba liyos ko fapi gol nge
tay ngalan e binaw rok u Ofra. Me pag piyu Israel Got ngranod ngaram ni ngar ted fan
miyad meybil ko fare liyos. Ireram e wup nga puluwon Gideon nge girdi’ nu tabinaw
rok.

28 Ma ke gel piyu Israel ngak piyu Midian ko mael, me par piyu Israel ndakurir rusgad
ngak piyu Midian. Me par e re nam nem nike aw e gapas riy ni aningeg i ragag e duw,
nge mada’ ko ngiyal’ nike yim’ Gideon.

Yam’ ni tay Gideon

29 Me sul Gideon nge yan i par ko naun rok. 30 Ma medlip i ragag e pumo’on ni fak,
ya pire’ le’engin. 31 Ma kubay reb e bpin rok u Shekem; me gargeleg reb e pumo’on, me
tunguy Abimelek ngak. 32 Me yim’ Gideon ni fak Joash ni kari pilibthir, min chibgiliy
ngalan e low ko chitamngin i Joash, ni bay u Ofra, ni fachi binaw ko fare ke girdi’ rok
Abiezer.

33 Ma nap’an ni yim’ Gideon, ma daki yul’yul’ piyu Israel ngak Got bayay. Miyad cheal
ngar ted fan fapi liyos ni ya’an Baal. Miyad tay fa binem e Baal-ko-fare-M’ag ni nge mang
got rorad. 34 Ma dakur pigpiggad ngak SOMOL, ni ir e Got rorad, ni ir e ayuwegrad u pa’
urngin e pi to’ogor rorad ni bay u to’obrad i yan. 35 Dar pininged e magaer ko tabnaw
rok Gideon ko urngin e pin’en ni bfel’ nike rin’ ni fan ngak yu Israel.

9

Abimelek

1 Me yan Abimelek ni be’ nib mo’on ni fak Gideon nga bochi binaw nga Shekem ko gin
be par urngin e girdi’ rok e chitiningin riy. Me yog ngorad 2 ni ngar fithed e pumo’on
nu Shekem ni nge lungurad, “Bin bu uw e gimed ba’adag? Gimed ba’adag ni nge par
fa medlip i ragag e pumo’on ni pifak Gideon ni yad e ngu’ur gagiyeg niged gimed, fa
ta’abe’ e nge gagiyeg nagmed? Dab mu paged talin ni gag e gadad ta’ab ufin ma gadad
ta’ab racha’.” 3 Pi girdi’en e chitiningin e ranod ra weliyed e re bugithin rok ney ngak e
pumo’on nu Shekem. Miyad leamnag ni ngar folgad rok Abimelek, ni bochan e ir be’ ni
girdi’ rorad. 4 Miyad pi’ medlip i ragag yang e silber ngak ni salpiy ko tempel rok Baal-
ko-M’ag, ni fare Baal-ko-M’ag; me fek fare salpiy nge pi’ puluwon boch e girdi’ nib m’ay
farad ma yad ba kireb ni ngar uned ngak. 5 Me yan nga tabinaw rok e chitamngin u Ofra,
me li’ fa medlip i ragag i pumo’on ni walagen ni pifak Gideon u daken ta’ab malang.
Machane Jotham, ni bin th’abi bitir ko fapi pumo’on ni fak Gideon, e mith ma de yag
nthang e fan rok. 6 Me mu’ulung urngin e pumo’on nu Shekem ngu Bethmillo ngranod
ko fare ke gek’iy *oak* nib tabgul u Shekem, ni aram fa gin nra pilung niged Abimelek riy.

7 Fa'ani rung'ag Jotham murung'agen, me yan i sak'iy nga p'ebugul e burey ni Gerizim,
me tolul ngorad ni ga'ar, "Gimed e pumo'on nu Shekem, mu telmed ngog, me motoyil Got
ngomed! 8 Bay ba ngiyal' ni yan e pi gek'iy ni ngar dugliyed be' ni nge mang pilung rorad.
Me lungurad ngak ba ke gek'iy ni *olive*, 'I gur e ngam mang pilung romad.' 9 Me ga'ar fare
ke gek'iy ni *olive*, 'Ra dor ma gapgep nma yib rog ni yima maruwel ngay ngu'un tay fan
e pi got ngay nge girdi' e ra tal ni fa'anra gag e ngu'ug gagiyeg nagmed.' 10 Me ga'ar e
gek'iy ngak ba ke gek'iy ni *fig*, 'Moy ngam mang pilung romad.' 11 Machane me fulweg
fare ke gek'iy ni *fig* ni ga'ar, 'Ra dor me ere nggu tal ndabki yib wom'engig ni bfel' lamen
ni fa'anra gag e ngu'ug gagiyeg nagmed.' 12 Me ga'ar fapi gek'iy ngak fare ke *grape*, 'Moy
ngam mang pilung romad.' 13 Machane me fulweg fare ke *grape* ni ga'ar, 'Ra dor me
ere nggu tal ndab kug ngongliy e wayin rog ni ir e ma felfelan'nag e pi got nge girdi' ni
fa'anra gag e ngu'ug gagiyeg nagmed.' 14 Me ga'ar urngin e gek'iy ngak bochi ke gek'iy ni
bay rachangalen, 'Moy ngam mang pilung romad.' 15 Me fulweg fa chi ke gek'iy ni bay
rachangalen ni ga'ar, 'Fa'anra ri gimed ba'adag ni ngam ted gag ni pilung romed, me ere
mbad ngam pired nga tan yuwag nggu mang tagalul' ngomed. Ma ra dangay, ma ra yib
e nifiy u papa'ngig ni makankan nge urfiy fa yu ke *cedar* ni bay u Lebanon."
16 Me ul ul Jotham ngay ni ga'ar, "Mogned, mu pilung niged Abimelek u fithik' e riyul'
nge yul'yul'? Mu ngongliyed e ngongol ni bfel' ngak Gideon nge girdi'en e tabinaw rok
mi gimed rin' ngak e ngongol ni bay rogon ni ngam rin'ed ngak ni bochan e tin i rin'?
17 Dab mu paged talin ni yan e chitamag ko mael ni bochmed. I pag fan e pogofan rok ni
bochan e nge chuwegmed u tan pa' yu Midian. 18 Machane ke taw ko bin daba' e rran ma
kam chelgad kam togopluwgad ngak girdi'en e tabinaw rok e chitamag. Kam li'ed fapi
pumo'on ni pifak — ni yad medlip i ragag ni kam li'ed yad u daken ta'ab malang, ma kam
feked Abimelek, ni fakrow be' ni bpin ni tapigpig rok kam ted ni ir e pilung nu Shekem,
ni bochan e be' ni girdi' romed. 19 Fa'anra n'en ni kam rin'ed e daba' ngak Gideon nge
girdi' nu tabinaw rok e kam rin'ed u fithik' e riyul' nge yul'yul', me ere nge fel' Abimelek
u wun'med, mi gimed fel' u wan'. 20 Ma ra dangay, ma nge yib e nifiy rok Abimelek nge
urfiy e pumo'on nu Shekem ngu Bethmillo. Ma nge yib e nifiy rok e pumo'on nu Shekem
ngu Bethmillo nge urfiy Abimelek." 21 Me mil Jotham. Me yan i par nga Beer, ya ke rus
ngak Abimelek ni walagen.
22 Mi i gagiyegnag Abimelek piyu Israel ni dalip e duw. 23 Me l'oeg Got ba to'ogor nga
thilin Abimelek nge pi pumo'on nu Shekem ngu'ur togopaluwgad ngorad. 24 I buch e
ren'ey ni bochan Abimelek nge pi pumo'on nu Shekem e ngan gechig nagrad, ya yad
e rted yad ngay ni ngan li' fa medlip i ragag i pagel ni pifak Gideon. 25 Pi pumo'on nu
Shekem e ra ted bochiyad nga p'ebgul e pi burey ni ngar oggad ku Abimelek, ma ku
yad be og ko pi'in yad be yan u rom ngu'ur feked e tirorad u yargal. Minog e pin'ey
ku Abimelek. 26 Meyib Gaal ni fak Ebed nga Shekem ni yad pi walagen ni pumo'on,
me pagan' e pumo'on nu Shekem ngak. 27 Mranod nga ted ngar kunuyed e *grape*, ngar
ngongliyed e wayin riy, miyad tay ba madnom. Ranod ngalan e tempel ko got rorad,
ngu'ur abichgad ma yad be garbod ma yad be makak'arnag Abimelek. 28 Me ga'ar
Gaal, "Gadad bmit i mang pumo'on u roy u Shekem? Mangfan ni gadad be pigpig ku
Abimelek? Susuna ir mini? Fak Gideon! Ir e ma yog e n'en ni nge rin' Zebul, me'ere
gadad e mang ni ngad pigpiggad ngak? Mu yul'yul'gad ku Hamor, ni ir e sunmeg e
biromed e genong. 29 Gu be athpeg ni yug gog e thin ko pi girdi' ney! Gu ra chuweg
Abimelek! Gu ra ga'ar ngak, 'Mu fal'eg rogon e salthaw rom ma gab nga wuru' e binaw
ngad chamgow!' " 30 Zebul ni ir e ma yog e thin kore binaw nem, e damumuw ni fa'ani
rungu'ag re bugithin nem nike yog Gaal. 31 I l'oeg e thin nge yan ku Abimelek ni bay
u Arumah ni be ga'ar, "Gaal ni fak Ebed nge pi walagen e karbad nga Shekem, ma dab
ra paged gur ngalan binaw. 32 Ere gimed e tirom e girdi' e ngam marod nnep' ngam
mithgad u daken e falang. 33 Mu od nri kadbul gabul ngam og ko re binaw ney. Ma

bayib Gaal nge pi girdi'en nga wuru' e binaw, ma ga li'rad nib musmus gelngim!" 34 Ma'
aram me yan Abimelek nge salthaw rok nnep' ngar mithgad u wuru' yu Shekem ni yad
aningeg ulung. 35 Fa'ani guy Abimelek nge salthaw rok Gaal nike yib i sak'iy nga langan
e garog ko binaw, miyad sak'iy ko gin yad be mith riy ngarbad. 36 Me guyrad Gaal, me
ga'ar ku Zebul, "Mu sap! Ba'aram e pumo'on ni yad be log nga but' u dow e burey!"

Me ga'ar Zebul, "Gathi girdi' e ren'em. Pin'em e fon ban'en u dow e burey." 37 Miki
ga'ar Gaal bayay, "Mu sap! Ba'aram bogni' ni yad be log nga pe'ning, ma ku ba'aram ba
ulung ni yad be yib u kanawo' ni kar chuwgad ko fare ke gak'iy ni *oak* ko pi'in yad ma pig
ngu'ur yi'iygad!" 38 Ma aram me ga'ar Zebul ngak, "Mang faram e u mog? Um fith faram
fan ni gadad be pigpig ku Abimelek. Irera' fa picha' ni um makak'ar nagrad. Ere mman e
chiney ngam chamgad." 39 Me girengiy Gaal e pumo'on nu Shekem ngranod ra chamgad
Abimelek. 40 Me lol'oeg Abimelek Gaal, me mil Gaal. Ba yo'or e girdi' ni maad'ad nge
mada' nga langan e garog. 41 Me par Abimelek u Arumah, me tuluf Zebul i Gaal nge pi
walagen nga wuru' yu Shekem ni dakiyag ni ngar pired u rom. 42 Me reb e rran riy me
nang Abimelek ni nge yan e girdi' nu Shekem nga milay'. 43 Me dalip ulungnag e salthaw
rok ngar mithgad u milay' ni yad be son. Ma fa'an ni guy e girdi' nike yib nga wuru' fare
binaw, me yib nga wuru e gin be pach riy ni nge li'rad. 44 Ma nap'an ni be yan Abimelek
nge tirok'e girdi' nga langan e garog ko binaw, me og fa gal nem e ulung rok ko girdi'
u milay' ngar li'ed yad ngarm'ad. 45 Ni cham nn'umngin e rran. Me kol Abimelek fare
binaw, me li' e girdi' riy ngarm'ad, me buthug fare binaw nga but' nge wereg e sol nga
daken. 46 Ma fa'ani rungu'ag e pi tayugang' ni yad bay u lan e gin ka ni yororiy ni fan ko
mael u Shekem, miyad mil nga tempel rok Baal-ko-M'ag. 47 Minog ku Abimelek ni kar
mu'ulunggad ngaram, 48 me yan nga burey nu Zalmon ni yad pi girdi'en, me fek ba tow
nge th'ab bpa' i gek'iy nge tay nga daken pon. Me yog ko girdi' rok ni ngar gurgad ngar
rin'ed ni bod nike rin'. 49 Ere yad gubin nra th'abed yupa' i gek'iy, miyad lek Abimelek,
ngar ufungiyed fa yupa' i gek'iy nga charen fa gin ka ni yororiy ni fan ko mael miyad
yip' e nifiy ngay. Gubin e girdi' u lan e re gin'em ni go' yim', gonpan' 1,000 e ppin nge
pumo'on. 50 Ma aram me yan Abimelek nga Thebez nge yin' nga longob nge kol fare
binaw. 51 Immoy ba wulyang ni tafen e damit nib gel u rom ni gubin e girdi' ko re binaw
nem nra milgad ngay nib mu'un e pi tayugang' rorad ngay. Ra lok niged yad u langgin
miyad mil ko thal ni lang nga daken e chig. 52 Nap'an ni yib Abimelek ni cham ko fare
wulyang, me for ngalang ko mab ni nge urfiy fare wulyang. 53 Me yin' be' ni bpin ba
malang ni yima blig e flowa ngay nga daken lolugen Abimelek nge bilig lolugen. 54 Ma
aram me gur nge pining be' nib pagel ni ir e ma fek talin e cham rok nge ga'ar ngak,
"Mu girengiy e saydon rom ngam li'eg nggum'. Ya dabnog ni be' ni bpin e ke li'eg." Ma
aram me kuruf fare pagel e saydon ngak nge for u barba' rok nge yim'. 55 Fa'ani guy piyu
Israel nike yim' Abimelek, miyad sul nga taferad. 56 Aram rogon ni gechignag SOMOL i
Abimelek ko kireb ni rin' nib togopaluw ko chitamngin ni fa'an ni li' fa medlip i ragag pi
walagen. 57 Miki pag Got nge gafgow e pumo'on nu Shekem ni bochan e kireb rorad, ni
bod ni yog Jotham, ni fak Gideon ngorad ni fa'ani yibilay e buch wa'athan nga dakenrad.

10

Tola

1 Nga tomuren e yam' ni tay Abimelek, me Tola ni be' ni fak Puah ma tutuw rok e Dodo,
e yib ni nge ayweg piyu Israel. Ir be' ni yib ko fare ganong rok Issakar ni i par u Shamir
ko gin go' burey u Efraim. 2 I gagiyegnag yu Israel u lan rliw' nge dalip e duw. Ma aram
me yim', min ke'yag u Shamir.

Jair

3 Nga tomuren Tola me yib Jair nu Gilead. Mi i gafaliy yu Israel ni rliw' nge l'agruw
e duw. 4 Immoy guyey i pumo'on ni fak ni uranod u daken guyey i dongki. Ma guyey
e binaw rorad u lan fare nam nu Gilead, ni mus ko da'ir ma ki ma yog fithingan ni pi
binaw rok Jair. 5 Me yim' Jair min k'eyag u Kamon.

Jefthah

6 Miki denen piyu Israel bayay nib togopluw ngak SOMOL ngu'ur ted fan fapi kan ni
Baal nge pi ya'an Astartes, nge pi got rok yu Syria, Sidon, Moab, Ammon, nge Filistia. Ra
n'aged SOMOL miyad pag ni da kur liyorgad ngak. 7 Ma aram mri damumuw SOMOL
ngak piyu Israel, me pag yu Filistia nge piyu Ammon ngar gelgad ngorad. 8 Ragag nge
meruk e duw ni ur gafgow niged ma yad be li' piyu Israel ni yad ma par u lan yu Amor
nib binaw ni bay ko ngek ko fare Lul' ni Jordan u Gilead. 9 Piyu Ammon ma kur th'abed
e Jordan nga ba'nem ni ngar chamgad ko fapi ganong rok Judah, Benjamin, nge Efraim.
I par yu Israel nga fithik' e gafgow.
10 Ma aram me yor piyu Israel ngalang ngak SOMOL ni be lungurad, "Kug denengad
nib togopluw ngom, ya kug paged gur ni gur e Got romad, kug tedfan fapi kan ni Baal."
11 Ma ba'aray e fulweg ni pi' SOMOL ngorad: "Kafram miki i gafgow nagmed piyu
Egypt, Amor, Ammon, Filistia, 12 Sidonia, Amalek, nge piyu Maon, mi gimed yor ngog.
Are di'in, da gu ayuwegmed u pa'rad? 13 Machane miki gimed pageg ngu'um ted fan
yug boch e got, ere dab kug ayuwegmed bayay. 14 Mmarod ngu'um yorgad ngak e pi
got ni kam mel'egged. Bayi mang yad e ur ayuweged gimed u nap'an ni keyib e gafow
ngomed."
15 Machane me ga'ar e girdi' nu Israel ngak SOMOL, "Kug denengad. Mu rin' e tin ga
ba'adag, machane wenig ngom, mu ayuwegmad e daba'." 16 Ma aram miyad n'ag fapi
got nu boch e nam ni ur ted fan miyad liyor ngak SOMOL; me kirban' ngak yu Israel ni
kar awgad nga fithik' e gafgow.
17 Ma aram me fal'eg e salthaw nu Ammon rogorad ni fan ko mael marbad ra pired
ngalan yu Gilead. Me mukun piyu Israel nga ta'bang ngar pired u Mizpah u lan e nam
nu Gilead. 18 Girdi' nge pi tayugang' ko fapi ganong nu Israel e ur fithedyad ni yad be
ga'ar, "Mini' e ra girengiy e re mael ney ni ngdarodnag ngak piyu Ammon? Demturug e
en nra rin' mra par ni ir e tagagiyeg rok gubin e girdi' nu Gilead."

11

1 I Jefthah e ba salthaw nib m'uth'an u Gilead, re mo'on ney e fak be' ni bpin ni i pi'
ir nchuway'. Ma Gilead e chitamngin Jefthah 2 niki immoy boch e pumo'on ni fakrow
le'engin, ma nap'an nra ilalgad miyad tuluf Jefthah ni nge chuw u tabnaw. Ra ga'argad
ngak, "Dariy e gayog nrayag ngom ko chitamangimad; ya yug reb e bpin e fak gur." 3 Me
mil Jefthah rok e pi pumo'on ni walagen nem nge yan i par ngalan fare nam nu Tob.
Mu rom e bay ba ulung i pumo'on riy ndariy ban'en ni yad bfel' ngay nra adaged daken
ngu'ur uned ngak i yan.
4 Ma aram me munmun me yan piyu Ammon ni mael ngak yu Israel. 5 Nap'an ni buch
e ren'ey, me yan e pi tayugang' nu Gilead ko fare nam nu Tob ni ngar fulweged facha'
i Jefthah. 6 Me lungurad ngak, "Moy ngam gafaliymad, nge yag ni ngad chamgad ngak
piyu Ammon."
7 Machane me fulweg Jefthah ni ga'ar, "Um fanenikayedgag nib gel kam tulfedgag
ni nggu chuw u tafen e chitamag. Ere mangfan ni kafniyib e magawon ngomed ma
kambad ngog?" 8 Me lungurad ngak Jefthah, "Kafni gu sulod ngom ni bochan e gamad
ba'adag ni ngam un ngomad ngam cham ngak piyu Ammon mag gafaliy e girdi' nu
Gilead."
9 Me ga'ar Jefthah ngorad, "Fa'anra ngam fulwegedgag nga tafnag ni nggu cham ngak
piyu Ammon me gel nageg SOMOL, ma bayi mang gag e gog e thin romed."

10 Miyad fulweg ni lungurad, “Bfel’ u wan’mad. I SOMOL e ir e mich ko thin rodad.”
11 Ma aram me un Jefthah ngak fapi tayugang’ nu Gilead, me tay fapi girdi’ Jefthah ni ir
e ngi i yog e thin rorad me ir e ngi i gafaliyrad. I weliy Jefthah e pi thin rok ney u Mizpah
u p’eowchen SOMOL.

12 Ma aram me l’oeg Jefthah e pi tamal’og ngak e pilung nu Ammon ngar ga’argad
ngak, “Mang e n’en ni ga be togopluwnag ngomad? Mangfan ni kam mael ko nam
romad?”

13 Me fulweg e pilung nu Ammon ngak fapi tamal’og rok Jefthah ni ga’ar, “Nap’an ni
yib yu Israel nga wuru’ yu Egypt miyad fek e nam rog ni tabab ko Lul’ ni Arnon nge
mada’ ko Lul’ ni Jabbok nge fare Lul’ ni Jordan. Ere chiney e thingar mu fulweged ngog
u fithik’ e gapas.”

14 Miki l’oeg Jefthah e pi tamal’og ngar sulod ngak fare pilung nu Ammon 15 ni kar
feked e thin rok i yan: “De rriyul’ ni fek yu Israel fare nam nu Moab nge fare nam nu
Ammon. 16 Ba’aray e n’en ni buch: nap’an ni chuw yu Israel u Egypt, mranod u daken
e ted ni *desert* ngranod ko fare Nguy ni Aqaba marbad riy nga Kadesh. 17 Miyad pi’ e pi
tamal’og nge yan ko pilung nu Edom ni nge pi’ mat’awrad ni nge yag nranod u daken
e nam rok nga barba’. Machane fare pilung nu Edom e de pagrad. Mu ku ra fithed e
pilung nu Moab, ma ku de pagrad ngar th’abed e nam rok. Aram me par yu Israel u
Kadesh. 18 Ma aram mranod u rom u daken e ted ngar liyegged fare nam nu Edom nge
fare nam nu Moab ngar tawgad nga ba’ ni ngek yu Moab, ni bay nga ba’ nem fare Lul’
ni Arnon. Miyad par u rom, machane dar th’abed e Arnon ni bochan e ireram e mathil
nu Moab. 19 Aram me pi’ yu Israel e pi tamal’og nge yan ngak Sihon, ni pilung ko Amor
u Heshbon, ni ngar ninged ngak mat’awrad ni ngar th’abed e binaw rok ngranod ko
birorad e nam. 20 Machane de pag Sihon yu Israel ni ngar rin’ed ni aram rogon. Me
kunuy gubin e pi salthaw rok nga ta’bang, ngar pired u Jahaz, ngar m’aged e mael ngak
yu Israel. 21 Machane SOMOL ni Got rok yu Israel, e gel nagrad ko mael ngak Sihon nge
pi salthaw rok. Ma aram me yog yu Israel lungung urngin yang ni tafen yu Amor ni ur
pired u lan e re nam nem. 22 Miyad par nga urngin e yungin ntafen piyu Amor ni tabab
u Arnon u lan e yimuch nge taw nga Jabbok u lan e lel’och ngu daken e *desert* u ba’ ni
ngek nge mada’ ko ba’ ni ngal e Jordan. 23 Ere SOMOL ni Got rok yu Israel e ir e tuluf
piyu Amor ni fan ngak e tirok e girdi’, ni piyu Israel. 24 Ere gimed be guy rogon ni ngam
fulwegned? Mu ted romed urngin e tin ke pi’ Kemosh ni got romed ngomed. Machane
gamad e nge par romad gubin e tin ke pi’ SOMOL, ni Got romad ngomad. 25 Gimed be
leamnag ni gimed ba cheag boch ngak Balak ni fare mo’on ni fak Zippor ni Pilung nu
Moab? I ir e dariy bingyal’ nni tagenging nga Israel, fa bay? Ka’a yib bingyal’ ni mael
ngomad? 26 Ke gaman e 300 e duw nike par yu Israel u Heshbon ngu Aroer, nge pi yuchi
binaw nib liyeg, nge urngin e pi binaw u teal e Lul’ ni Arnon. Ere mangfan ni ka’aram
n’umngin nap’an i yib mdawor mu sulweged e pi yungi binaw ney? 27 Danga’, dawor gu
rin’ ban’en nib kireb ngom. I gur e ga be rin’ e kireb ni ga be m’ag e mael ngog. I SOMOL
e ir e nge duwgiliy. Daba’ e bayi turguy ko piyu Israel fa piyu Ammon.” 28 Machane fare
pilung nu Ammon e de motoyil ko pi thin ney ni yib rok Jefthah.

29 Ma aram me yib gelngin SOMOL nga daken Jefthah. Me yan nge th’ab daken yu
Gilead ngu Manasseh me sul nga Mizpah u lan yu Gilead me yan riy nga Ammon.
30 Me micheg Jefthah ngak SOMOL ni ga’ar: “Fa’an ga ra gel nageg ko mael ngak e piyu
Ammon, 31 Ma bay gu urfiy ni maligach e cha’ nth’abi som’on nra yib u lan e naun rog
nga wean ni nge mada’ nigeg, u nap’an ni gu ra sul ko mael ni kug gel. Gu ra pi’ e cha’nem
ngom nib maligach.”

32 Ma aram me th’ab Jefthah e lul’ ni nge cham ngak piyu Ammon, me SOMOL e gelnag.
33 Me cham ngorad u Aroer ngar mada’gad ko fa gin’en nib liyeg yu Minnith, rliw’ e

binaw u gubin, me yan nge taw nga Abil Keramim. Ri bo'or e girdi' nli'rad ngarm'ad, me gel piyu Israel ngak piyu Ammon.

Be' ni bpin ni fak Jefthah

34 Nap'an ni sul Jefthah nga tafen u Mizpah, me yib be' ni bpin ni fak nga wean ni nge
mada'nag, ni be churu' ma be chubeg e *tambourine*. Chipin nem e karimus fak aram.
35 Ma nap'an ni guy fa chipin, me guchthuy e mad rok ni gelngin e kireban' rok me
ga'ar, "Ah, fakag! Karim kirebnag lanin'ug! Mangfan nri gur e ngam k'aring e amith
nga lanin'ug? Kug ngongliy ba m'ag ni kug micheg ngak SOMOL, ni dabkiyag ni nggu
sulweg!"
36 Me ga'ar fa chipin ngak, "Fa'anra kam ngongliy ba michmich ngak SOMOL, ma ga
rin' e tin kamog ni ngam rin' ngog, ya ke ayuwegnem SOMOL ke pi' e pi to'ogor rom
nga pa'am, ni piyu Ammon." 37 Machane me ning ngak e chitamngin ni ga'ar, "Mu rin'
e ta'abney ni fan ngog. Mu pageg nge yan rogog ngog ni l'agruw e pul, ya nge yag ni
nggu'un ko pi tafger rog ngu'ug warod u fithik' e burey ma gamad be yor nigeg ni thingar
gum' ni dawor gu nang e pumo'on." 38 Me yog e chitamngin ngak ni nge yan ni l'agruw e
pul. Me yan fachi pin nge pi tafger rok ngar forthoggad nga fithik' e burey ngu'ur yorgad
ni bochan e fachi pin e nge yim' ni dawri mabgol ma dawori fakay e bitir. 39 Tomuren fa
gal pul me sul ngak e chitamngin. Me rin' e chitamngin e n'en nike micheg ngak SOMOL,
me yim' fachi pin ni dawori nang e pumo'on.
Ma aram me par nike mang ba yalen u lan yu Israel 40 nma yan e pi'in ppin nu Israel
nga daken e ted ni aningeg e rran u reb e duw ngu'ur yor niged fare pin ni fak Jefthah
nu Gilead.

12

Jefthah nge piyu Efraim

1 Pi pumo'on nu Efraim e ra fal'egned rograd ni fan ko mael; rabad ra th'abed fare Lul'
ni Jordan ngranod nga Zafon marbad ra ga'argad ngak Jefthah, "Mang ni kamth'ab fare
mathil ni ngam cham ngak piyu Ammon ni dam piningmad nggu uned ngom? Nggu
urfiyed e naun nga daken lolgem!"
2 Machane me yog Jefthah ngorad ni ga'ar, "Tirog e girdi' nge gag e ug malu'eg thingad
piyu Ammon. Mu gu piningmed, machane dambad mu ayuweged gag u pa'rad. 3 Nap'an
ni gguy ndab mu ayuwgad, mu gu pagfan e fan rog nggu th'ab e mathil ngug cham
ngorad, me gel nageg SOMOL ngorad: Ere mangfan ni kambad e chiney ni cham ngog?"
4 Ma aram me kunuy Jefthah urngin e pumo'on nu Gilead nga ta'bang, ngar chamgad
ngak e pumo'on nu Efraim ngar gelgad ngorad. (Me ga'ar yu Efraim, "Gimed yu Gilead
ni gimed bay u Efraim ngu Manasseh, e kan chuwegmed u Efraim!") 5 Rogon ni yira
ayweg ni dabi mil piyu Efraim, e piyu Gilead e ngar koled yuyang ko fare lul' ni Jordan
nrayag i th'ab e lul' riy. Ma nap'an nra yib reb e girdi' nu Efraim ni be guy rogon ni nge
mil nge th'ab e lul' nga barba', me fith e pi pumo'on nu Gilead ni lungurad ngak, "Gur
be' nu Efraim?" Ma fa'anra ga'ar, "Danga'," 6 marogned ngak ni nge yog e re bugithin ni
ba'aray "Shibboleth." Ya fa'anra yog ni "Sibboleth," ni bochan e dabiyag rok ni nge yog
nib paluw. Ma aram miyad kol facha' ngar thanged e fan rok u bang ko gin ni yima th'ab
e Lul' ni Jordan riy. Ngiyal'nem e 42,000 piyu Efraim nli'rad ngarm'ad.
7 I gafaliy Jefthah yu Israel ni nel' e duw. Ma aram me yim' min k'eyag u lan e binaw
rok u Gilead.

Ibzan, Elon, nge Abdon

8 Ma nga tomuren Jefthah, me gafaliy Ibzan nu Bethlehem yu Israel. 9 Ma guyey e
pumo'on ni fak ma guyey e ppin. I pi' pifak ni ppin ni mabgol nga wuru' fare ke girdi'

me fek guyey e rugod u wuru fare ke girdi' ngar le'engiyed pifak ni pumo'on. I Ibzan e i
gafaliy yu Israel ni medlip e duw, 10 ma aram me yim' min k'eyag u Bethlehem.
11 Nga tomuren Ibzan, me Elon nu Zebulun e gafaliy yu Israel ni ragag e duw. 12 Nap'an
ni yim' min k'eyag u Aijalon u lan bangi n'en nib milfan ko Zebulun.
13 Nga tomrem Elon, me Abdon nib mo'on ni fak Hillel nu Pirathon e gafaliy yu Israel.
14 Ma aningeg i ragag e pumo'on ni fak ma guyey e pagel ni fak pifak, ni uranod u daken
medlip i ragag e dongki. I Abdon e i gafaliy yu Israel ni meruk e duw, 15 ma aram me yim'
min k'eyag u Pirathon u lan bang nib milsuwon ko Efraim ni go' burey ko pi Amalek.

13

Samson nni gargeleg

1 Miki denen piyu Israel bayay nib togopluw ngak SOMOL, me pag piyu Filistia nge
mang yad e ur gagiyeg niged piyu Israel ni aningeg i ragag e duw.
2 Ma bay be' nib mo'on ni Manoah fithingan, ni be' ko fare binaw nu Zorah, ni ir reb i
girdi'en fare ganong rok Dan. Ma ka aram n'umngin nap'an ma dawori diyen le'engin.
3 Me yib i m'ug e engel rok SOMOL ngak e re pin nem me ga'ar ngak, "Ka aram n'umngin
nap'an i yib ke mada' ko chiney ma dawori yag ni mu diyen, machane chiney e bay mu
diyen ngam gargeleg bochi pagel. 4 Ma ngar mu guy rogon nge dab kum unum e wayin
ara rrum, ara mu koy reb e ggan nike yog e motochiyel ndab ni kay, 5 ya bay mu diyen
ngam gargeleg bochi pagel. Ma dab mu th'ab piyan lolugen, ya rofen ni yira gargeleg e
nga ni pi' nga pa' Got ni bod rogon ba Nazirite.* Ya bayi tabab i muruwliy ni nge chuweg
piyu Israel u tan pa' e piyu Filistia." 6 Me yan fare pin nge weliy ngak figirngin ni ga'ar,
"Reb e girdi' rok Got e keb i non ngog, ma ba tamdag ya'an ni bod rogon e engel rok Got.
Da gu fith ngak e gin ke yib riy, ma de yog ngog fithingan. 7 Machane keyog ngog ni bay
gu diyen ngug gargeleg bochi pagel. Ma keyog ngog dab kug unum e wayin ara rrum,
ara gu way e ggan nike yog e motochiyel ndab ni kay, ya chi pagel nem e nge milfan ngak
Got ni ir reb e Nazirite u n'umngin nap'an e yafos rok."
8 Me meybil Manoah ngak SOMOL ni ga'ar, "SOMOL, wenig ngom, mu gagiyegnag fare
mo'on ni reb e girdi' rok Got ni kamol'og nge yib ngomow, nge weliy ngomow e n'en
nthingar gu rin'ew ngak fachi pagel ko ngiyal' ni bay ni gargeleg riy." 9 Me rin' Got e
tin ke wenignag Manoah, me sul fare engel nge yib i m'ug ngak fare pin nike par fare
pin nga but' u milay'. Ma de moy Manoah ni figirngin rok. 10 Me mil nge yan i yog ngak
figirngin ni ga'ar, "Fare mo'on ni fa'ani yib i m'ug ngog fa binem e rran e ke yib i m'ug
ngog bayay." 11 Me sak'iy Manoah nge lek le'engin ngranow. Me yan ngak fare mo'on
me fith ngak ni ga'ar, "Mog, i gur fare mo'on ni fa'an um welthin ngak e bpin rog?"
Me ga'ar, "I gag."
12 Ma aram me ga'ar Manoah, "Nap'an nra yib i m'ug nib riyul' e tin kamog, ma mang
e n'en thangri rin' fachi pagel? Ma uw rogon pangin thangri par ko yafos rok?" 13 Me
fulweg fare engel rok SOMOL ngak Manoah ni ga'ar, "Le'engim e thangri guy rogon ngi
i rin' urngin e pin'en ni kug weliy ngak. 14 Thangri dabi kay ban'en ni yib ko *grapes*; ma
thangri dabi unum e wayin ara rrum, ara kay e ggan nike yog e motochiyel ndab ni kay.
Thangri rin' urngin e tin kug weliy ngak."
15-16 Ma dawori nang Manoah ni ir fare engel rok SOMOL, me ga'ar ngak, "Wenig
ngom, dab ka'a mman. Ya nggu lithew ba pifak e kaming ni fan ngom."
Machane me ga'ar fare engel ngak, "Fa'anra gu par, ma dab gu way e ggan romew.
Machane fa'anra gimew ba'adag ni ngam ngongliyew rogon, me ere mu urfiyew nib
maligach ngak SOMOL." 17 Me ga'ar Manoah ngak fare engel, "Mog fithingam ngomow,
nge yag ni gon'ew e sorok ngom ko ngiyal' nike yib i m'ug nib riyul e tin kamog." 18 Me

* **13:5** NAZIRITE: Be' nike sayin ku Got ndabi unum e wayin ara rrum fa th'ab piyan lolugen fa math ko yam' (ku arrogon ni bay ko Num 6:1–8).

fith fare engel ngak ni ga'ar, "Mangfan ni ga ba'adag ni ngam nang fithingag? Fithingag
e nge par nib mith." 19 Me fek Manoah fare pifak e kaming, nge boch e *grain* nge pi'
ni maligach u daken fare altar ni war, ni aram e ke pi' ngak SOMOL, nma ngongliy e
maang'ang." 20 Nap'an ni be gubulbul e daramram u daken fare altar, me guy Manoah
nge le'engin fare engel rok SOMOL nike yan u fithik' fare daramram ngalan e lang.
Miyow paraw nga but'. 21 Ma daki guy Manoah nge le'engin fare engel bayay. Me nang
Manoah ni fare mo'on e engel rok SOMOL.
22 Me ga'ar Manoah ngak le'engin, "Ke mich ni ngadmow, ya kad guyew Got!" 23 Me
ga'ar le'engin ngak, "Fa'an mang e finey SOMOL ni nge li'dow ngadm'ow, ma dabi fel' u
wan' e tin kadpi'ew ni maligach; ma dabi dag ngodow urngin e pin'ey, ara weliy ngodow
e tin ke weliy e ngiyal'ney."
24 Me gargeleg fare pin bochi pagel me tunguy Samson ngak. Mi i ilal fare tir, me par
SOMOL ni be ayuweg. 25 Me tabab fare gelngin SOMOL i gagiyegnag u nap'an ni bay ko
gin be par piyu Dan riy e ngiyal'nem u thilin yu Zorah nge yu Eshtaol.

14

Samson nge fare pin nu Timnah

1 Me yan Samson nga p'ening nga Timnah, me guy ba rugod ni be' nu Filistia. 2 Me
sul nga tafen, me ga'ar ngak e chitamngin nge chitiningin, "Kug guy ba rugod u Timnah
ni be' nu Filistia. Marow mu ningew; ya gu ba'adag ni nggu le'engiy." 3 Machane me
ga'ar e chitamngin nge chitiningin ngak, "Mangfan ni ngam man ko tinir e Filistine ni
dar nanged Got ni ngam le'engiy bagyad? Mog, dabiyag ni ngam gay reb e rugod ko
karodad e girdi', u fithik' e tirodad e girdi'?"
Machane me ga'ar Samson ngak e chitamngin, "I ir e kug leamnag ni ngam marow
mu ningew, ya gu ba'adag."
4 Ma de nang e chitamngin nge chitiningin ni SOMOL e be pow'iy Samson ni nge
yodorom, ya be guy SOMOL rogon ni nge cham ngak piyu Filistia. Ya re ngiyal' i n'em e
ke par ni piyu Filistia e be gagiyegnag piyu Israel.
5 Me yan Samson nga Timnah ni yad e chitamngin nge chitiningin. Ma nap'an ni yad
be sor i yan ko gin ka ni yung e *grapes* riy, me rung'ag laman ba layon ni kab bitir nike
puw ni mak'ad ngak. 6 Me yib fare gelngin SOMOL nib tomgin nga daken Samson nge gel
gelngin, me popof fare layon nga pa' ni gowa bochi kaming ni bitir. Machane de weliy
ngak e chitamngin nge chitiningin e n'en ke rin'.
7 Me yan i non ngak fare rugod, me pir'eg rok nrib magan' ko re bpin nem. 8 Me in e
rran nga tomuren me sul Samson ngak ni ngar mabgolgow. Me yan nga wuru' e kanawo'
ni nge yan i yaliy fare layon ni li', me yan i da'da' nga baran' i ngul nge *honey* u lan dugren
fare layon nike yim'. 9 Me ker fapi *honey* ngalan pa' ngi i yan ma be kay. Me yan ngak
e chitamngin nge chitiningin me pi' boch ngorow. Miyow kay, machane de yog Samson
ngorow nike fek fapi *honey* u lan dugren fare layon nike yim'.
10 Me yan e chitamngin nga tafen fare rugod, me ngongliy Samson ba mur u rom.
Ren'ey e ba yalen nma ngongliy e pi'in pagel. 11 Fa'ani guy piyu Filistia Samson, miyad
fek guyey i pagel i yib ni ngar pired rok. 12 Me ga'ar Samson ngorad, "Nggog ba salipow
ngomed. Guyey yang e mad ni wech nge guyey wu' e mad ni bfel' ni gu ra pi' ngomed ni
fa'an gimed ra yog ngog fan u lan e re medlip i rran ney ni yibe madnomnag e mabgol riy.
13 Ma fa'anra dabiyag me ere ngam pi'ed ngog guyey yang e mad ni wech nge guyey wu'
e mad ni bfel'!" Me lungurad ngak, "Mu weliy e salipow rom ngomad nggu rung'aged."
14 Me ga'ar,
"Ban'en nma lang e yib ban'en riy ni yira kay;
u fithik' ban'en nib gel e yib ban'en riy nib athib."
Me yan dalip e rran ma dawori pat ngorad fan fare salipow.

15 Me rofen ni gaman e aningeg ngay me lungurad ngak le'engin Samson, "Mu bannag
figirngim nge weliy ngomad fan fare salipow. Fa'anra dab mu rin', ma gamad ra
tay e nifiy ko naun rok e chitamam nge yik' ma ga un ngay. Mu piningew gamad ni
nggubad ko madnom ni fan e ngam fekew ban'en romad, gathi ara'rogon?" 16 Me yan
le'engin Samson ngak Samson ni be yor me ga'ar ngak, "Da gu t'uf rom! Ya gu manang
ndabumgag! Kamog ba salipow ngak e pi tafager rog, ma damog fan ngog!" Me ga'ar
Samson ngak, "Mu sap, mus ngak e chitamag nge chitinag ma dawor gu weliy fan
ngorow. Ere mang ni nggu weliy fan ngom?" 17 Me par ni be yornag u lan fa medlip i rran
ni yibe madnomnag e mabgol rorow. Me chirofen ni gaman e medlip ngay me weliy fan
fare salipow ngak, ya yug be me'eriyognag murung'agen ngak. Ma aram me weliy ngak
piyu Filistia. 18 Me chirofen ni gaman e medlip ngay ndawori yan i mol Samson, me
ga'ar e pagel ko fare binaw ngak,
"Mang e ren'en ni susun e kabgel e athibthib riy ko *honey*?
Ma mang e kabgel ngak ba layon?"
Me fulweg Samson ni ga'ar,
"Fa'an mang e da mfeked e garbaw rog ngi i girengiy e kuwa romed,
ma dawor mu nanged e chiney fan fare salipow."
19 Me pi' SOMOL gelngin nge gel, me yan nga p'ening nga Ashkelon. Me li' guyey i
pumo'on u rom, me fek e chugum rorad, me pi' e mad rorad ni bfel' ngak fapi pagel
ni kar nanged fan fare salipow. Me sul nga tabinaw rok ni kari damumuw ko ren'em,
20 ma fare bpin ni le'engin e ni pi' ngak fare pagel ni ayweg ko magpa' rok.

15

1 Me taw nga ba ngiyal' ni ngan t'ar wom'ngin e woldug ni *wheat* ngan tay nga naun,
me yan Samson ni nge fangechiy le'engin, me fek ba kaming ni kab bitir ni nge pi'
ngak. Me ga'ar ngak e chitamngin le'engin, "Gu ba'adag ni nggu wan nga senggil rok
le'engig." Ma de pag ni nge yan nga senggil. 2 Me ga'ar ngak Samson, "Kug leamnag ni
kam fananikay, ere kug pi' ngak fare pagel ni gimew ba pach. Machane bin bbitir ngak
i walagen e kab pidorang ngak. Rayag ni nge yag ngom." 3 Me ga'ar Samson, "Yaney e
ren'en ni gu ra ngongliy ngak e pi Filistine e gathigag e kireb rog!" 4 Me yan i kol dalip
miri'ay e gamanman ni *fox*. Me m'ag p'ebuk'rad ni yu lal'agruw, nra l'agruw me m'ag reb
e mol' nga thilrow. 5 Me tay e nifiy ko fapi mol', me pag fapi gamanman ni *fox* ngranod
nga daken e yungi flang ko *wheat* rok e pi Filistine. Nge mo'oruf e *wheat* ni kan kunuy,
nge ku tin e *wheat* ni kabay u daken fa yungi flang i yan ndawor nth'ab. Miki mo'oruf
yu chuwo' i gek'iy ni *olive*. 6 Me fith e pi Filistine ko mini' e ke yodrom. Miyad pir'eg ni
Samson, ni bochan e chitamngin le'engin ni be' nu Timnah e ke fek le'engin Samson ke
pi' ngak fare pagel ni yow ba pach Samson. Me yan e pi Filistine ngar urfiyed fare pin
nge yim', miyad urfiy e naun rok e chitamngin. 7 Me ga'ar Samson ngorad, "Ara' rogon
e ngongol romed! Nggu micheg ngomed ndab gu tal nge yan i mada' ko ngiyal' ni kug
fulweg taban ngomed!" 8 Me cham ngorad nrib el merin nge li' bo'or i yad. Me yan i par
ngalan e yiy ni bay u taban bangi rech u Etam.

I Samson ni gel ngak piyu Filistia ko mael

9 Me yib piyu Filistia ngarbad ra pired nga Judah, ngar m'aged e mael ko binaw nu
Lehi. 10 Me fith e pumo'on nu Judah ngorad ni lungurad, "Mangfan ni kam m'aged e
mael ngomad?" Miyad fulweg ni lungurad, "Kugbad ni nggu koled Samson nggu feked,
ma gamad rin' ngak e tin ke rin' ngomad." 11 Me yan dalip biyu' e pumo'on nu Judah ko
fare yiy ni bay u taban fa gi rech u Etam, me lungurad ngak Samson, "Da mu nang ni
piyu Filistia e yad e yad be gagiyeg nagdad? Ere mang e kam rin' ngodad?" Me fulweg
ni ga'ar, "Kug rin' ngorad e n'en ni kar rin'ed ngog."

12 Me lungurad ngak, “Kugbad ngaray ni nggu m’aged gur nggu pi’ed gur nga pa’ yu
Filistia.”
Me ga’ar Samson, “Mmicheged ngog ndab mu li’edgag nggum’.” 13 Me lungurad ngak,
“Dab gu li’ed gur, kemus ni nggu m’aged gur ma gamad pi’em ngorad.” Ma aram miyad
m’ag nga ruw i gaf ni kab be’ech ngar feked ngar chuwgad ko fagi rech.
14 Fa’ani taw nga Lehi, me mil piyu Filistia i yib ngak ni yad be tolul ngak. Me yib
gelngin SOMOL ngak nge gel, me gelnag ir nge math’math’ e gaf ni kanm’ag nga pa’ ni
bod e tret nni urfiy. 15 Me guy ba yododan e dongki ni kafni yim’, me lumel nga but’ nge
thiy pa’ ngay, me li’ reb e bbiyu’ e pumo’on ngay. 16 Me tang Samson ni ga’ar,
“Kug li’ 1,000 i pumo’on nga ba yododan e dongki;
kug yu’ulung nagrad* nga ba yododan e dongki.” 17 Me mu’ me n’ag fare yododan e
dongki. Min tunguy fithingan e gin’em ni Ramath Lehi.†
18 Me yib e belel nib gel ngak Samson, me pining fithingan SOMOL me ga’ar, “Kam
gagiyegnag kug gel ko mael; ere nggum’ nriyul’ e chiney ko belel me koleg e pi Filistine
ni dar nanged Got?” 19 Me bing Got bangi but’ nib aw nga but’ u rom u Lehi, me yib e ran
riy. Me unum Samson e ran riy, me fel’ rogon. Min tunguy fithingan e re alublub nem
ni Hakkore;‡ re alublub nem e kabay u rom u Lehi.
20 Me par Samson ni ir e be gagiyegnag piyu Israel ni rliw’ e duw, ma yu Filistia e yad
be tay murung’agen fare nam.

16

Samson ni yan nga Gaza

1 Me yan Samson u rom nga Gaza, me guy be’ ni bpin u rom nma chuway’ ngak mi yow
par. 2 Me nang e girdi’ nu Gaza ni bay Samson u rom, miyad yin’ e gin’em nga longob
ngu’ur son niged u langan e garog ko re binaw nem ni polo’ e nep’. Ra pired e re nep’
i n’em ni polo’ nde non bagayad, ni be lungurad u wun’rad, “Ngad son niged nge yan i
kadbul ma gadad li’ ngem’.” 3 Me par Samson u chob nge lukngun e nep’. Me od me yan
i kol fare mban e garog ko binaw nge pug ngalang ni ka reb ni kabay e lok riy nge urngin
riy. Me yin’ nga pon nge fek i yan nga bugul e burey ni yira sap riy nga but’ min guy yu
Hebron.

I Samson nge Delilah

4 Tomuren e biney me adag Samson reb e bpin nma par u lan fare loway nu Sorek, ni
Delilah fithingan e re pin nem. 5 Me yan fa lali pilung nu Filistia ngak me lungurad,
“Ngam bannag Samson ngam nang ko mangfan nrib gel, nge rogon me yag ni ngug
gelgad ngak, mm’ag nge par ndabkiyag ni nge rin’ ban’en. Bayi bagamad me pi’ ngom
1,100 yang e salpiy ni silber.”
6 Me ga’ar Delilah ngak Samson, “Wenig ngom, mu weliy ngog ko mangfan ni er fanam
gel. Fa’anra ba’adag be’ ni nge m’agem ngam par ndabkiyag ni ngam rin’ ban’en, ma uw
rogon nra rin’?” 7 Me fulweg Samson ni ga’ar, “Fa’an yad ra m’ageg nga medlip yil’ i gaf
ndawori mlik’ ni yima m’ag ko gat’ing, mu gu par ni ku gu bod feni me’waer e yug girdi’.”
8 Me fek fapi pilung nu Filistia medlip yil’ fapi gaf ndawori mlik’ ni yima m’ag ko gat’ing
i yib ngak Delilah, me yib i m’ag ngak Samson. 9 Ma bay boch e pumo’on nike tayrad
fare pin nga reb e senggil, me tolul ni ga’ar, “Samson! Keb piyu Filistia!” Me gelnag ir
me math’math’ fa yul’ i gaf ni gowa tret ni aw e nifiy ngay. Ma aram miyad par ni ka
dawor ra nanged ko uw e be yib gelngin riy.
10 Me ga’ar Delilah ngak Samson, “Ga be aliliy nigeg ma ga be ban nigeg. Wenig ngom
mu weliy ngog rogon nrayag ni m’agem be’.” 11 Me ga’ar ngak, “Fa’anra ni m’ageg ko gaf

* **15:16** YU’ULUNG: Re bugithin ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni “dongki.” † **15:17** RAMATH LEHI: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e “Burey ko Yodod.” ‡ **15:19** HAKKORE: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e “en ni pong.”

ni kab be'ech ndawor ni maruwel ngay, mu gu par ni kug waer ni bod e yug girdi'." 12 Me
fek Delilah boch e gaf ni kab be'ech me m'ag ngak. Me tolul ni ga'ar, "Samson! Keb piyu
Filistia!" Ma ke par boch e pumo'on ni yad be son u lan reb e senggil. Ma fa'ani gelnag
ir me math'math' fapi gaf u pa' ni gowa tret.
13 Me ga'ar Delilah ngak Samson, "Ka ga be aliliy nigeg ma ga be ban nigeg. Mog ngog
rogon e n'en nra rin' me m'agem be'." Me ga'ar ngak, "Fa'an ga ra l'ang piyan lolugeg ni
medlip yael' ma ga tay ba richib ngay ngam chichi'iy, mu gu par ni kug me'waer ni bod
e yug girdi'." 14 Me guy rogon nge mol me fek fa medlip yil' i piyan lolugen nge lifith nga
ban'en ni yima lifith e mad ngay. Me fek ba richib nge ning ngay ni nge dabki puf, me
tolul ni ga'ar, "Samson! Ke yib e piyu Filistia!" Machane me od me puf piyan lolugen ko
fare n'en ni yima lifith e mad ngay.
15 Me ga'ar Delilah ngak, "Uw rogon ni ga be yog ni gab adageg, ma gathi er rogon u
wun'um? Nga dalip yay ni kam aliliy nigeg, ma kadawor mu weliy ngog ko mangfan ni
er fanam gel." 16 Me par ngi i me'eryag ngak ni gubin e rran. Me chelban nge ngochan'
Samson ngak ni yigu be me'eryag ngak. 17 Me munmun mri weliy e tin riyul' ngak ni
ga'ar, "Dawor nth'ab piyan lolugeg bi'id. Nap'an nni gargel nigeg mi ni pi'eg nga pa' Got
ni nggu mang ba Nazirite. Fa'an yira th'ab piyan lolugeg, ma ra m'ay gelngig nggu par
ni kug me'waer ni bod e yug girdi'."
18 Fa'ani nang Delilah nike weliy e tin riyul' ngak, me l'oeg e thin nge yan ngak fapi
pilung ko Filistia ni ga'ar, "Ka ta'ab yay ni ngambad, ya ke weliy e tin riyul' ngog." Miyad
yib ni kar feked e salpiy. 19 Me gurgon Delilah nge mol Samson nga daken ay ngri mol,
me pining be' nib mo'on nge yib i th'ab fa medlip wu' i piyan lolugen Samson. Me tabab
fare pin i gafgownag, ya ke chuw gelngin Samson. 20 Me tolul Delilah ni ga'ar, "Samson!
Ke yib e piyu Filistia!" Me od me ga'ar u wan', "Bay kug gel nigeg mu gu thay ni bod gubin
yay." Ma de nang nike chuw SOMOL rok. 21 Me yib piyu Filistia ra lufed lan mit nruw
raba'. Miyad fek nga Gaza ngar m'aged e chen ngak nni ngongliy ko wasey ni *bronze*,
miyad tay ngi i maruwel ngi i bilig e *wheat* u kalbus. 22 Machane mi i n'uw piyan lolugen
i yan.

Samson ni yim'

23 Me mu'ulung piyu Filistia ni ngar madnomgad miyad pi' ba maligach ni ba ga' ko
fare got rorad ni Dagon. Miyad tang ni be lungurad, "Fare got rodad e ke gagiyegnag
kadgelgad ngak e to'ogor rodad i Samson!" 24 Ma fa'ani guy e girdi' Samson, miyad tang
ni yad be pining e sorok ngak fare got rorad ni be lungurad, "Got rodad e ke pi' e to'ogor
rodad ngalan pa'dad, ir e cha' ni i gathay e nam rodad, ke thang e fan rok bo'or i gadad!"
25 Yad be garus u fithik' e felfelan' me lungurad, "Ngan pining Samson nge yib, ya ngi i
palag owchadad!" Ma fa'anra feked Samson nga wuru' e kalbus mu'ur moninggad ngak,
minib ni sak'iynag nga thilin e duga' ko fare naun. 26 Me ga'ar Samson ngak fare pagel
ni ir e ke kol pa' Samson be pow'iy i yan, "Mu fekeg i yan ko fa gal duga' ni ir e gelngin
e re naun ney, ya gu ba'adag ni nggu gif ngay." 27 Ma re naun nem e ke sug ko pumo'on
nge ppin. Ma fa lal i pilung nu Filistia e yad bay u rom ni yad urngin, ma gonap'an dalip
e biyu' e pumo'on nge ppin ni yad bay u daken e chigiy, ni yad be yaliy Samson ma yad
be moningnag.
28 Me meybil Samson ni ga'ar, "SOMOL ni Th'abi Tolang, wenig ngom, mu leam nigeg;
wenig ngom i gur Got, mu pi' gelngig e t'ayaney, nggu maruwel ngay e ta'yaney nggu
fulweg ngak piyu Filistia labgen lan owcheg nruw raba'." 29 Me kol Samson fa gal duga'
ni bay u lukngun e naun ni gelngin fare naun, ra barba' i pa' me tay nga reb fa gal duga',
nge pi' 30 me tolul ni ga'ar, "Nggu'un ngak piyu Filistia ko yam'!" Me pi' fa gal duga' ni
kari musmus gelngin, me puth fare naun nga daken fa lal i pilung nge urngin e girdi'.
Ka bo'or e girdi' ni li' e ngiyal'nem nge yim' ko tin ni li' ni kabfos.

31 Me yib pi walagen ni pumo'on nge girdi'en e tabinaw rok nga p'ening ngar feked
mranod ra chibgiliyed nga thilin yu Zorah nge yu Eshtaol, ngalan e re low ni ba'aram
nni yan ni chibgiliy Manoah ni chitamngin ngay. Ma aram e ke gaman rliw' e duw ni i
par ni be gafaliy piyu Israel.

17

Pi liyos rok Mikah

1 Immoy be' nib mo'on ni Mikah fithingan, ni i par u Efraim ni go' burey. 2 Me ga'ar
ngak e chitiningin, "Nap'an nni iring be' fa ragag nge ta'reb yang i silber rom, mag yibley
e buch wa'athan nga daken e re moro'ro' nem. Gu rung'ag ni mu rin'. Amsap, ba'aray
fapi salpiy rog. I gag e cha' ni gu fek."
Me ga'ar e chitiningin, "Nge fal'eg SOMOL wa'atham, i gur fakag!" 3 Me fulweg fapi
salpiy ngak e chitiningin. Me ga'ar e chitiningin, "Ngkug pi' e pi silber ney ngak SOMOL,
ya nge dabi aw fare buch wa'athan ngak fakag. Bay ni fanay ngab liyos ni gek'iy ni kan
ing ko silber. Ere chiney e bay gu fulweg ngom fa yungi silber." 4 Ma aram me sulweg
fapi salpiy ngak e chitiningin. Me fek e chitiningin 200 ko fa yungi silber nge pi' ngak be'
nma maruwel ko wasey, me ngongliy ba liyos riy, ni nongliy ko gek'iy me ing ko silber.
Min tay ngalan e naun rok Mikah.
5 Re mo'on ney i Mikah e immoy tagil' e meybil rok. I ngongliy boch e liyos nge ba
efod,* me mel'eg reb e pagel ni fak nge mang prist rok. 6 Ngiyal' nem e dariy e pilung nu
Israel; ere yug ra be' ma be rin' e tin ba'adag.
7 Ma ku ngiyal'nem ma immoy be' nu Levi ni kab pagel ni i par ko fachi binaw nu
Bethlehem u lan yu Judah. 8 Me chuw u Bethlehem ni be gay bang ni nge par riy. Ma
nap'an ni be milekag, me yib ko naun rok Mikah ni bay u Efraim ni go' burey. 9 Me fith
Mikah ngak ni ga'ar, "U uw e ka mub riy?"
Me fulweg ni ga'ar, "I gag e gu be' nu Levi u Bethlehem u lan yu Judah. Gu be sapnag
bang ni nggu par riy."
10 Me ga'ar Mikah, "Mu par rog. Mmang tafanow rog nge prist, mug ra pi' ragag yang
e silber ngom u reb e duw, nge boch e mad, nge ggan rom." 11 Me pining fare Levi ni kab
pagel e kefel' ngay ni nge par rok Mikah nge bod bpagel ni fak. 12 Me turguy Mikah fare
pagel ni nge mang prist rok, mi i par u tafen Mikah. 13 Me ga'ar Mikah, "Chiney e ke yag
ngog be' nu Levi ni nge mang prist rog, kugnang ni SOMOL e bayi fel'eg urngin ban'en
nge fel' ngog."

18

Mikah nge Ganong rok Dan

1 Ngiyal' nem e dariy e pilung nu Israel. Ma ireram e ngiyal' ni be sapnag e ganong
rok Dan bang ni ngar tafned ngar pired riy ni bochan e dawor ni pi' bang e binaw
ngorad u fithik' fapi ganong nu Israel. 2 Ere me mel'eg e girdi' rok Dan lal e pumo'on
nib pagan'uy ngorad u lan gubin fapi tabnaw ko fare ganong ngan l'ograd ngranod u
Zorah ngu Eshtaol ni kanog ngorad ni ngar lekeged ma yad be damiteg. Nap'an nra
tawgad nga Efraim ni go' burey, miyad par u tafen Mikah. 3 Nap'an ni yad bay u rom,
miyad poy rogon ni be non fare pagel ni be' u Levi, mranod ngak ngar fithed ni lungurad,
"Mang e ga be rin' u roy? Mini' e ke fekem i yib ngaray?"
4 Me fulweg ni ga'ar, "Kug weliyew Mikah ni nggu mang prist rok ma be pi' puluwog."
5 Me lungurad ngak, "Wenig ngom, mu fith ngak Got ko bfel' rogon e milekag romad
fa danga'."

---

* **17:5** EFOD: Muguy ko yubugithin.

6 Me fulweg fare prist ni ga'ar, "Dariy ban'en ni nge magafan'med ngay. Be
ayuwegmed SOMOL ko re milekag romed ney."
7 Ma aram me chuw fa lal i pumo'on u rom ngranod ko fa chi binaw nu Laish. Miyad
guy rogon ni be par e girdi' ko re binaw nem ndariy ban'en ni be buch rorad ni bod
piyu Sidon. Bogi girdi' ni yad ba gapas, ma yad mmoding, ma dariy e malu'ag thin rorad
be'; ma gubin e tin nib t'uf rorad ma go' bay. Yad ma par nib palog rok piyu Sidon ma
ku dariy ba tha' u thilrad yug boch e girdi'. 8 Nap'an ni sul fa lal i pumo'on nga Zorah
nge nga Eshtaol, me fithrad e girdi' u taferad ko mang e kar piri'egged. 9 Me lungurad,
"Mired, ngdarod da maelgad ngak yu Laish. Kug guyed e re nam nem, ma rib manigil.
Dab ku mu pired u roy ndariy ban'en ni gimed be rin'; mpapeygad! Mmarod nga langgin
ngam koled! 10 Nap'an ni gimed ra taw ngaram, ma gimed ra pir'eg ni dar tunan'rad ni
nge buch ban'en. Ba nam nib ga'; ma urngin e tin ba'adag be' ma bay riy, ma ke pi' Got
ngomed."
11 Ere 600 e pumo'on ko ganong rok Dan e rchuwgad u Zorah ngu Eshtaol, ni kar
fal'eged rogorad ni fan ko mael. 12 Mranod nga talang ngar pired e ngiyal'nem ko ngal
u Kiriath Jearim u lan yu Judah. Aram fan ni ku yima yog e rengi n'em e chiney ni gin
ni Par Dan Riy. 13 Mranod u rom ngar tawgad nga tafen Mikah ni bay u daken e ted u
Efraim ni go' burey.
14 Ma aram e fa lal i pumo'on nranod ra damit niged fare gi binaw nib liyeg yu Laish e
lungurad ngak e pi'in yad, "Gimed manang, nu roy u lan reb e pi naun ney e bay ba liyos
riy ni yima meybil ngay ni kan ing ko silber? Ma kubay yug boch e liyos ni yima meybil
ngay nge ba efod. Ere mang e gimed be leamnag ni ngad rin'ed?" 15 Ere ranod ngalan
e naun rok Mikah, ko gin ma par fare pagel nu Levi riy, miyad fith ko ke urogon boch e
par rok u rom. 16 Ngiyal'nem ma fa 600 i salthaw nu Dan ni kar fal'eged rogorad ni fan
ko mael e yad ba sak'iy u langan e garog. 17 Miy gi yan fa lal i tadamit nga naun ndariy
bochi sataltal ngar feked fare liyos ni yima meybil ngay nni ngongliy ko gek'iy min ing
ko silber, nge ku boch e liyos ni ku yima meybil ngay, nge fare efod, e ngiyal'nem ni bay
fare prist rok fa 600 i pumo'on ni bay e talin e cham rorad u langan e garog.
18 Nap'an ni yan fapi pumo'on ngalan e naun rok Mikah ngar feked fa pin'em nib
tabgul, me fithrad fare prist ni ga'ar, "Mang e gimed be rin'?"
19 Me lungurad ngak, "Mu th'ab gulngam. Dabmog bbugithin. Mu'un ngomad ngam
mang prist nge tafonow romad. Gathi bfel' ni ga ra mang prist u ba ganong nu Israel ni
ga'ngin ko bin ni ngam mang prist ko tabnaw rok ta'abe'? 20 Mri felfelan' fare prist, me
fek fa pin'em nib tabgul nge un ngorad ngranod.
21 Miyad cheal ngranod, ni pifakrad, nge yuran' i gamanman rorad, nge chugum rorad
e bay nga m'on rorad ni yad be yan. 22 Kranod nike palog ko fare naun, me pining Mikah
e pi'in yad bbuguliyoror ni ngranod ko mael. Mranod ra tawgad ko gin ke taw piyu
Dan ngay 23 mar tolulgad ngorad. Me cheal piyu Dan u luwrad ngar fithed Mikah ni
lungurad, "Mang e ke buch? Mangfan e ulung ney e girdi'?"
24 Me fulweg Mikah ni ga'ar, "Mang e ga be yog ni be lungum e, 'Mang e ke buch rog?'
Kam feked e prist rog nge pi got ni kug ngongliy, kammarod! Mang e kabay rog?"
25 Me ga'ar piyu Dan ngak, "Kabfel' ndab kumog ban'en fa ga ba'dag ni nge damumuw
e pi pumo'on ney ngar chamgad ngom. Ya ga ra yim' nge chon e tabnaw rom ni gubin."
26 Ma aram me yan piyu Dan. Ma ke guy Mikah ni dabyag gelngirad rok, ma aram me
cheal nge sul nga tafen.
27 Miyad fek e tin ke ngongliy Mikah, nge prist rok ngranod nga Laish, nib binaw nib
aw e mocha' riy ma dar tunan'rad ni bay ni taw ngorad. Ra li'edrad ko saydon miyad
urfiy e re binaw nem. 28 Dariy be' ni yag ni aywegrad ni bochane yad ma par nib palog
u Sidon ma dariy e tha' rorad ngak yug be'. Re binaw nem e bay u bochi loway nib
milsuwon nga Bethrehob. 29 Mar thilyeged fithingan yu Laish ngar tunguyed yu Dan

ngay, ni aram fithingan e ga' rorad, ni be' ni pumo'on ni fak Jakob. 30 Me tay piyu Dan
fare liyos ngalang ni ngu'un tayfan, me Jonathan ni be' ni pumo'on ni fak Gershom ma
Moses e tutuw rok, e i pigpig ni prist rok e piyu Dan, ma pi'in owchen e u ra pigpiggad ni
prist nge taw ko ngiyal' nni fek e girdi' u rom ngar kalbusgad u reb e nam. 31 Fare liyos
rok Mikah e par u rom u n'umngin nap'an niki par fare *Tent* rok Got ni yima tayfan riy
u Shiloh.

19

Ba Levite nge bpin rok

1 U lan e pi rran nem, e dariy e pilung u lan yu Israel, ma immoy be' ni reb e Levi ni i
par u Efraim ni go' burey. I fek be' ni bpin u Bethlehem u lan yu Judah nge mang bpin
rok. 2 Machane me damumuw fare bpin ngak, me sul nga tafen e chitamngin u lan yu
Bethlehem, nge par u rom ni aningeg e pul. 3 Ma aram me leamnag fare pumo'on ni nge
lek fare pin nge wenig ngak ni nge sul. Me fek e tapigpig rok nge l'agruw e dongki nge un
ngak. Me fek fare bpin fare mo'on ni be' ko Levi i yan ngalan e naun, ma nap'an ni guy e
chitamngin fare pin fare pumo'on, me yan nrib magan' ngay nge yan i nang salpen. 4 Me
tawasar e chitamngin fare pin ngak fare pumo'on ni nge par u rom, ma aram me par ni
dalip e rran. Fare mo'on nge fare pin e u ra abichgow miyow be mol u rom. 5 Me yan
i kakadbul ko rofen ni aningeg ngay miyow od nri kakadbul ngar fal'egew rogorow ni
ngranow. Machane me ga'ar e chitamngin fare pin ngak fa en nu Levi, "Som'on e ngam
koy ban'en, nge yib gelngim. Ya rayag ni ngafni ta'boch mfin mmarow."
6 Ma aram me par fagal pumo'on nga but' ngar abichgow ma yow be garbad u ta'bang.
Me'ere me ga'ar e chitamngin fare pin ngak fare pumo'on, "Wenig ngom mu falegan'um
ngay ngam par e nep' ney u roy."
7 Me sak'iy facha' nu Levi ngalang ni nge yan, machane mri wenig e chitamngin fare
pin ngak ni nge par, ma aram miki par reb e nep' u rom. 8 Me yani kakadbul ko rofen
ni lal ngay me deg ni nge yan, machane miki ga'ar e chitamngin fare pin ngak, "Wenig
ngom, mu koy ban'en. Mu son nge ta'boch." Ma aram me abich fagali mo'on u ta'bang.
9 Ma nap'an niki fal'eg fare pumo'on, nge bpin rok, nge fare tapigpig rok rogorad ni
ngranod, miki ga'ar e chitamngin fare pin, "Amguyed, chiney e ke chugur ni nge blayal';
kabfel' ni gimed ra par u roy e nep' ney. Dabkin'uw nap'an me nep'; mu falegan'um ngay
ngam pired u roy e nep' ney. Bayi gabul mi gimed od ni kakadbul ngam milekaggad nga
tafenmed."
10-11 Machane fare mo'on e daki m'agan' ngay ni ngki par reb e nep' u rom, ma aram
me yan fare pumo'on nge fare pin rok, nike un fare sib ngorow nge l'agruw i dongki ni
bay e *saddle* u daken keru'row. Ke blayal' e rofen nem ma karbad i yib nga charen yu
Jebus (ni aram yu, Jerusalem), aram me ga'ar fare tapigpig ngak e masta rok, "Mangfan
ni dab da talgad ngad pired e re nep' ney u lan e re binaw nu Jebus ney?"
12-13 Me ga'ar fare masta rok ngak, "Dab darod nga langgin ba binaw ni girdi' riy e
gathi piyu Israel. Bay darod ngad thilyegned ma kagdad be yan buchu'uw magdad mol
u Gibeah fu Ramah." 14 Ma aram miyad thumur u Jebus ma kayad be yan. Ra tawgad
nga Gibeah u lan e gin nib milsuwon ko ganong rok Benjamin ma ke aw e yal'. 15 Miyad
sor nga wuru' e wo' ni yad be yan ni ngar pired e nep' nem u rom. Mranod ngalan fichi
binaw ngranod ra pired nga but' u luluk'ngun fare binaw, ma dariy be' ni yib i ognag ni
nge fekrad nga tafen e re nep' nem.
16 Nap'an ni yad bay u rom, me yib be' ni pumo'on nike pilbithir nike sul ko maruwel
rok u lan e flang nike blayal'. Re pumo'on nem e be' nu Efraim nib binaw ni go' burey,
ma ngiyal'ney e be par u Gibeah. (Ma tin kabay e girdi' u rom e rabad ko fare ganong
rok Benjamin.) 17 Me guy fare pilibthir fare milekag u lulukngun fare binaw me fith ni
ga'ar, "Kamub u uw? Ma ga be sor ngan?"

18 Me fulweg fa en nu Levi ni ga'ar, "Ku'ug moyed u Bethlehem u lan yu Judah, ma
gamad be yan e chiney i yan nga tabnaw nib palog nga Efraim ni go' burey. Dariy be'
nra fekmad nga tafen ko re nep' ney, 19 ni yug aray rogon ni bay e ggan romad nge gan
e dongki romad, nge flowa nge wayin ni fan ngomow e bpin rog nge tapigpig rog. Bay
gubin e tin nib t'uf romad."
20 Me ga'ar fare pilibthir, "Rayag ni ngambad nga tafnag! Gu ra ayuwegmed; dariyfan
ni ngam pired e re nep' ney u lulukngun e binaw." 21 Ma aram me fekrad nga tafen nge
duruw'iy e dongki rorad. Fapicha' nra uned ngak e ra luk niged e rifrif u ayrad miyad
un ngak ko abich. 22 Kar pasloggad miy gur gin gad ma ke longbiy bogi pumo'on ni yad
ba'adag e pumo'on fare naun miyad tabab i pirdi'iy e mab. Me lungurad ko fare labthir,
"Mu fek i yib nga wean fare mo'on nike un ngom nga tafnam! Ya gamad ba'adag ni nggu
ngongliyed e tin golong ngak!"
23 Machane me yan fare pilibthir nga wean nge ga'ar ngorad, "Gimed e pi tafger rog,
wenig ngomed! Danga'! Dab mu rin'ed e mitin e kireb, nib golong! Re pumo'on ney e
gag e kug pining. 24 Mu changargad! Ba'aray e bpin rok nge fakag ni bpin ni dawri nang
e pumo'on. Bay gu fek row i yib nga wean e chiney, ngu pi'row ngomed. Mu rin'ed e tin
gimed ba'adag ngorow. Machane dab mu rin'ed ban'en ni er feni kireb ko re pumo'on
ney!" 25 Machane de motoyil fapi pumo'on ngak. Ma aram me fek fa en nu Levi e bpin
rok nge pi' ngorad nga wean. Miyad kol fare pin u gelngirad ma yad be gafgownag ni
polo' fare nep' ndar talgad nge yan i kadbul.
26 Be tatamilang me yib fare bpin i aw nga but' u taga' mab rok fare pilibthir, ko gin bay
e pumo'on rok riy. I fel' fine tamilang ma kabay fare pin u rom. 27 Me od figirngin fare
bpin e re kadbul nem ma nap'an ni bing e mab ni aram e nge yan, me pir'eg fare bpin
rok nib thig u but' u mit e naun ni kab k'iy pa' ni i guy rogon ni nge dead ko mab. 28 Me
ga'ar fare pumo'on, "Mu sak'iy nga darow." Ma de fulweg fare pin. Ma aram me fek
fare ldow ko fare pin nge yon' nga daken fare dongki nib dubchey me yan nga tabnaw.
29 Nap'an ni taw nga tafen, me yan nga naun nge fek bangi yar. Me fek e ldow rok fare
bpin rok nge th'eth'ab ni ragag nge l'agruw yang, mra reb fapi ganong nu Israel me pi'
bang nge yan ngay. 30 Gubin e girdi' ni guy e ra ga'argad, "Dawor gu rung'aged ban'en ni
aray rogon bi'id! Dawori buch ban'en ni aray rogon nnap'an ni chuw yu Israel u Egypt!
Thingar da rin'ed ban'en ko ren'ey! Gur bamang?"

20

Yu Israel nra fal'eged rogorad ko mael

1 Urngin e girdi' nu Israel ni tabab u Dan ko lel'och me yan i mada' nga Beersheba u lan
e yimuch, ma ku er rogon u lan e nam nu Gilead u lan e ngek, nra fulweged e pong nike
yib ngorad. Miyad mu'ulung nike ta'reban'rad u p'eowchen SOMOL u Mizpah. 2 Urngin
e tayugang' ko pi ganong nu Israel e yigo' rabad ko re mu'ulung ney ko girdi' rok Got,
ma pi salthaw ni ka ra fal'eged rogorad e 400,000 u gubin. 3 Kangiyal' nem me rung'ag e
girdi' ko Benjamin nike mu'ulung urngin piyu Israel nga Mizpah.
Me fith piyu Israel ni lungurad, "Mu weliy ngomad, rogon ni buch e ren'ey?" 4 Me
fulweg fa en nu Levi ni kan li' e bpin rok ni ga'ar, "Bpin rog nge gag e gu warow nga
Gibeah u lan fa gin nib milsuwon ko Benjamin ni nggu pirew u rom e re nep' nem. 5 Me
yib e pumo'on nu Gibeah ngar longobiyed fare naun nnep' ni ngar fekedgag. Ra leam
niged ni ngar thanged e pogofan rog; miyad cheal ngar koled e bpin rog u gelngirad,
nge yim'. 6 Mu gu fek e ldow rok, nggu th'eth'ab nge ra reb fa ragag nge l'agruw i ganong
rok yu Israel mu gu pi' bang ngay. Pi girdi' ney e ka ra ngongliyed ban'en nib kireb mab
golong u fithik'dad. 7 Gimed urngin u roy ma gimed piyu Israel. Mang e ngad rin'ed u
murung'agen e ren'ey?"

8 Ma gubin e girdi' ni sak'iy ngalang ta'ab yay me lungurad, "Dariy ta'ab gamad nra
sul nga tafen ni demturug ko ma par u lan ba *tent* ara ba naun. 9 Ba'aray e n'en ni
ngad rin'ed: ngad girngiyed e pow nge dugil boch e pumo'on ni nge cham nga Gibeah.
10 Ta'reb e pasent u ragag guruy ko pumo'on nu Isarel e ngar pi'ed gan e salthaw, ma tin
kabay e ngranod ngar gechig niged yu Gibeah ni bochan fare ngongol ni puwlag nike
rin' fapi cha' u lan yu Isarel." 11 Are urngin fapi pumo'on nu Israel nra mu'ulunggad ni
bochan ta'ab n'en — ngar chamgad ko fachi binaw.
12 Me l'oeg e pi ganong nu Israel e pi tamal'og ngranod u lan fa gin tafen fare ganong
ko Benjamin ni be lungurad, "Mang e biney e kireb ni ka mu ngongliyed? 13 Ere mu
pi'ed ngomad fapi pumo'on ni yad ma kol e pumo'on, ya nge yag ni nggu thangedrad nge
mathmit e biney e kireb u Israel." Machane de motoyil e girdi' ko Benjamin ngak fa pi'in
nu Israel. 14 Gubin e binaw u Benjamin ni yib e girdi' riy nga Gibeah ni ngar chamgad
ngak yu Israel. 15-16 Rofen nem e 26,000 e salthaw nra pininged u lane pi binaw rorad.
Ma ku er rogon girdi'en yu Gibeah ni ku ra kunuyed 700 e pumo'on nri yad ba mal'eg,
pi cha'ney e go' yad ba gilay'. Yad gubin ma rayag ni ngar yip'ed bagaf i piy nga gan e
gawul nge kaen. 17 Piyu Israel e ra kunuyed 400,000 e salthaw ni yad basalap ko mael,
machane dar mathe'eggad ko birok Benjamin e ganong.

Mael ntay ngak piyu Benjamin

18 Me yan piyu Israel nga tagil' e meybil u Bethel, miyad fith Got u rom, "Bin ngan e
ganong e nge yan ni mael ngak e Benjamin nsom'on?"
Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Fare ganong rok Judah." 19 Ere yigi kadbul me yan yu
Israel ra pired nib chugur ko fare binaw nu Gibeah. 20 Mranod ni ngar maelgad ngak
e salthaw ko Benjamin, miyad tay e salthaw nga tagil'rad ni yad ba sap ko fare binaw.
21 Me yib fa raba i salthaw ko Benjamin nga wuru' fare binaw, de polo' e binem e rran
ma kar thanged e fan rok 22,000 e salthaw nu Israel. 22-23 Ma aram me yan yu Israel nga
tagil' e meybil ngar yorgad u p'eowchan SOMOL nge mada' ko blayal'. Miyad fith ngak
ni lungrad, "Mog, ngar kug warod bayay ko cham ngak pi walagmad nu Benjamin?"
Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Arrogon."
Ma aram miki athmagil lanyan' fare raba i salthaw nu Israel, miyad tay e salthaw
rorad nga tagil'rad bayay, ko gin ni urmed riy e bin som'on e rran. 24 Miyad yan i yan
nga m'on ncham ngak e fa raba' i salthaw ko Benjamin ni aram e yay ni l'agruw ngay.
25 Ma ku aram e yay nl'agruw ngay ni yib e Benjamin nga wuru' yu Gibeah, ma yaney
e ra thanged e fan rok 18,000 e salthaw nu Israel ni yad ba falu'. 26 Ma aram me yan
gubin e girdi' nu Israel nga talang nga Bethel ngu'ur yorgad. Miyad par nga but' u rom
u p'eowchen SOMOL ni dar ked ban'en nge blayal'. Miyad pi' e pi maligach nma gapaseg
thilin Got nge girdi' miyad urfiy boch e gamanman ni maligach ni kab polo' u p'eowchen
SOMOL. 27-28 Fare Kahol ko M'ag rok Got e immoy u rom u Bethel ko yu rran nem, me
Finehas nib mo'on ni Eleazar e chitamngin ma Aron e tutuw rok, e ir e bmilfan fare
Kehol ko M'ag ngak. Me fith fapi girdi' SOMOL ni lungurad, "Nggu warod nggu chamgad
ngak e pi walagmad ni yu Benjamin, fa nggu paged?"
Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Mu chamgad. Gabul e gu ra pi'rad nga pa'med."
29 Ere tay piyu Israel boch e salthaw ngar pachgad ni kar liyeged yu Gibeah. 30 Ma
aram e bin dalip e rran nranod i yan nga m'on ni ngar chamgad ko fa raba' i salthaw ko
Benjamin miyad tay e pi salthaw rorad nga tagil'rad ni yad ba sap nga Gibeah, ni bod
rogon nrined nsom'on. 31 Me yib piyu Benjamin nga wuru' e binaw ni ngar chamgad
min waliyrad i yan nga wuru fare binaw. Ma ku aram rogon nrin'ed som'on, miyad
tabab i thang e fan rok boch yu Israel u daken e tafelfel', ngu lan e wo' ni yan nga Bethel
ngu daken e wo' ni yan nga Gibeah. Miyad thang e fan rok gonap'an guyey piyu Israel.
32 Me ga'ar fapi girdi' nu Benjamin, "Kad gelgad ngorad ni ku bod ko som'on."

Machane ke puruy'nag piyu Israel ni ngar milgad rorad ya ngar waliyed yad i yan
nga orel ko fare binaw, nga daken e kanawo'. 33 Ere nap'an e sul fa raba' i salthaw ni
gelngin yu Israel nga ta'bang ngar yu ulunggad bayay u Baaltamar, ma fapi salthaw nra
longbiyed yu Gibeah e rabad ra bogorgad nib tomgin nga tamilang ko gin ur pachgad riy
u fithik' e war nib liyeg fare binaw. 34 Ragag bbiyu' e salthaw nri yad bmel'eag u fithik'
yu Israel ni ga'ngin, nranod ra maelgad ngak yu Gibeah, ere ni cham nib almirin. Piyu
Benjamin e dar nanged nike chugur ni ngan thirifrad u but'. 35 Me pi' SOMOL e salthaw
rok Benjamin nga pa' piyu Israel. Piyu Israel e ra thanged e fan rok 25,100 e pi to'ogor
rorad, 36 me nang piyu Benjamin ni kar waergad.

Rogon ni gel piyu Israel

Fa raba' i salthaw ni gelngin yu Israel e ra milgad rok piyu Benjamin ni bochan e be
pagan'rad ngak e tin e salthaw ni kan tayrad ni yad be pach ni kar longbiyed yu Gibeah.
37 Pi salthaw ney e ra milgad nrib pay i yan nga Gibeah; miyad wear u lan fare binaw
ngar thanged e fan rok gubin e girdi' u rom. 38 Fa raba' i salthaw ni gelngin yu Israel nge
fapi salthaw ni ur pachgad e kar duwgiliyed reb e pow. Nap'an ni yad ra guy bangi ath
nib dub'ag nike yan ngalang ko fare binaw, 39 ma pi salthaw nu Israel ni yad bay u gil'
e mael e ngar chelgad ngar sulod. I taw ko ngiyal'ney ma ke mu' yu Benjamin i thang
e fan rok fare guyey i girdi' nu Israel. Me lungurad rorad, "Errogon, kad gelgad ngorad
ni ku bod fa yanem." 40 Ma aram me yib i m'ug fare pow; ni fare gi ath e ke puw ke
yan ngalang ko fare binaw. Me sap piyu Benjamin nga wuryal rorad mri balyangan'rad
ni kar guyed fare binaw ni ga'ngin nike bugor e daramram riy ngalang. 41 Ma aram me
cheal fapi salthaw nu israel u but', ma piyu Benjamin e ke li'rad e marus ni bochan e kar
nanged ni aram e ngan thirifrad u but'. 42 Miyad cheal u but' ngar milgad rok e salthaw
nu Israel ni yad be mil i yan u daken e tafelfel', machane de yag ni ngar thaygad. Kar
me'chathalgad u thilin fa gal raba' i salthaw: ni fare raba' i salthaw ni gelngin yu Israel
nge fapi salthaw ni aram e yad be sul i yib nga wuru' fare binaw, min thang owcharad.
43 Fapi Israel e ra thabey niged e pi to'ogor rorad, ni yad be lol'ograd i yan ni dariy e tal
nge mada' ngabang ni bay ko ngek u Gibeah, ni yad be thang e fan rorad i yan. 44 18,000
ko tin th'abi cheag ko pi salthaw ko Benjamin e nli'rad ngarm'ad. 45 Ma tin kabay e ra
chealgad ngar milgad i yan nga daken e ted nge nga daken e war nu Rimmon. 5,000 i yad
e nni li'rad ngarm'ad u daken e wo'. Ma ka be tuluf yu Israel e tin kabay ngar tawgad nga
Gidom, ma 2,000 e kan li' ke yim'. 46 Rofen nem e 25,000 e pi Benjamin u gubin nthang e
pogofan rorad — yad gubin ma bogi salthaw nib muthan'rad.
47 Machane 600 e salthaw e rmilgad nga daken e ted ngar thapgad ko war nu Rimmon,
miyad par u rom ni aningeg e pul. 48 Me cheal piyu Israel ngar sulod ngak e Benjamin
ngar thanged e fan rorad ni yad gubin ni — pumo'on, ppin, nge bitir, ma errogon e
gamanman. Ma ku ra urfiyed urngin e yuchi binaw ko gin'em.

21

Pi le'engin fare ganong ko Benjamin

1 Fa ngiyal' ni mu'ulung yu Israel nga Mizpah, e ra micheged bbugithin ngak SOMOL:
"Dariy bagdad nra pag reb e bpin ni fak nge mabgol ko Benjamin." 2 Ma aram me yan e
girdi' nu Israel nga Bethel ngranod ra pired nga p'eowchen Got nge blayal'. Miyad yor
nib gel ma ba ga' lamrad me lungrad: 3 "SOMOL ni Got nu Israel, mangfan nike buch e
biney? Mangfan ni kari chugur ni nge m'ay fare ganong rok Benjamin u Israel?"
4 Me yan i rran riy nri kakadbul me od e girdi' ngar toyed ba altar u rom. Miyad pi'
e pi maligach riy nma gapaseg thilin Got nge girdi' nge boch e maligach ni un urfin ni
polo'. 5 Miyad fith ni lungurad, "Gur, kabay reb e ulung u fithik' gubin e pi ganong nu
Israel nde un ko fare mu'ulung ntay nga Mizpah u p'eowchen SOMOL?" (Kar micheged

u fithingan Got ni en nde yan nga Mizpah e yira thang e pogofan rok.) 6 Fapi girdi' nu
Israel e gafgow lanin'rad ngak e pi'in walagrad ni piyu Benjamin me lungurad, "Daba'
e kemalog reb e ganong rok yu Israel. 7 Mang e thingar drin'ed ngad pi'ed pi le'engin e
pumo'on nu Benjamin ni ka ra mageygad? Ka da micheged ngak SOMOL ndab da pi'ed
pifakdad ni ppin ngorad.
8 Nap'an nra fithed ko bay reb e ulung ko fapi ganong nu Israel nde un ko fare
mu'ulung u Mizpah, miyad pir'eg ndariy ta'be' u Jabesh u lan yu Gilead ni un ngaram;
9 nap'an nni pining fithingan e salthaw ma dariy be' nu Jabesh ni non. 10 Ma aram
me l'oeg fare ulung 12,000 e pumo'on nth'abi m'uthan'rad ni ba'aray e n'en ni kanog
ngorad, "Mmarod ngam thanged e pogofan rok gubin e girdi' nu Jabesh, nib mu'un e
ppin nge bitir ngay. 11 Mu thanged e pogofan rok urngin e pumo'on, nge urngin e ppin
ni karnanged e pumo'on." 12 Miyad pir'eg aningeg mir'ay e ppin ni kab rugod ni dawor
nnanged e pumo'on u fithik' fapi girdi' nu Jabesh, ma aram miyad fekrad i yib ko fa gin
yad be par riy u Shiloh, ni bay u lan e nam nu Kanaan.
13 Ma aram me pi' fare ulung ni ga'ngin e thin nge yan ngak e Benjamin ni yad bay ko
war u Rimmon ni ngan taleg e mael. 14 Me sul piyu Benjamin, me pi' fa tinef e girdi' nu
Israel e ppin nu Jabesh ngorad ni dar thanged e pogofan rorad. Machane yad ba yo'or
ko fapi ppin.
15 Me kireban' fapi girdi' ngak piyu Benjamin ni bochan e ke thab' SOMOL e tha' ko
pi ganong nu Israel. 16 Ma aram me ga'ar e pi tayugang' ko fare mu'ulung, "Dakriy e
ppin u lan fare ganong rok Benjamin. Mang e thingar drin'ed me yag e ppin ni nge
le'engiy e tin kabay e pumo'on? 17 Thangri dabi math mit reb fa ragag nge l'agruw i
ganong nu Israel. Thingar dagayed rogon e n'en nra rin' mdabi math mit fare ganong
rok Benjamin, 18 machane dabiyag ni ngad pagedyad ngar le'engiyed e ppin ni pifakdad,
ni bochan e kad bucheged wa'athan e en nra pag reb e Benjamin nge le'engiy reb i pifak
ni bpin."
19 Ma aram miyad ga'ar, "Fare madnom rok SOMOL u Shiloh e ke chugur." (Yu Shiloh e
bay ko lel'och u Bethel, ma bay nga yimuch u Lebonah, ma bay ko ngek ko fare kanawo'
u thilin yu Bethel ngu Shekem.) 20 Miyad ga'ar ngak e Benjamin, "Mmarod mmithgad
ngalan e milay' ko woldug ni *grape* 21 ngu'um damitgad. Ma nap'an ni bay yib e ppin
nu Shiloh ni ngar churu'gad u nap'an fare madnom, mi gimed yib nga wuru' fa yung i
milay'. Mra bigimed me melle' nga reb e bpin u fithik' fapi ppin ni nge le'engiy me fek
ngar sulow ko fa gin tafen e Benjamin. 22 Fa'anra yib e pi chitamangirad fa pumo'on
ni walagrad ngomed mrayag ni ngmogned ngorad ni nge lungmed, 'Wenig ngomed
mpaged gamad nggu feked e pi cha'ney, ya gathi gu feked yad romed u fithik' e mael
ni nggu le'engyed yad, are debuch e romed ya dawor mu th'abed e n'en mu og niged
ngak SOMOL.'
23 Me rin' e Benjamin ni aram rogon; ra bagyad me mel'eg reb e bpin u fithik' fapi
rugod ni ur churu'gad u Shiloh ni nge le'engiy me fek nge un ngak. Miyad sul ko gin
taferad, ra ngongliyed bayay fa yochi binaw rorad, miyad par u rom. 24 Ku aram e
ngiyal' ni chuw e girdi' nu Israel u rom, ra reb e pumo'on me sul ko ganong rok nge
tabnaw rok nge gin tafen.
25 Ngiyal'nem e dariy e pilung u lan yu Israel. Yug ra be' ma be rin' e tin ba'adag.

BABYOR ROK
RUTH

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Ngiyal' ni i gagiyeg e pi judge ma bay be' ni bpin nu Moab ni Ruth fithingan ni le'ay be' u Israel. Ma fa'ani yim' figirngin ni be' nu Israel, me par Ruth nrib yul'yul' ngak e chitiningin fa en figirngin nge ngak fare Got nu Israel. Me munmun me le'ay Ruth reb e pumo'on ni girdi'en fare pumo'on rok nike yim', me gargelnag bochi pagel ni Obed, mi Obed e chitamngin Jesse, mi Jese e chitamngin David, ni aram fare pilung nib th'abi ga' nu Israel.

Pi marang'ag ni bay ko Judges e be dag e pi gafgow ni yib ngak yu Israel ko ngiyal' nra pi'ed keru'rad ngak e Got rorad. Murung'agen Ruth e be dag rogon ni tow'athnag Got be' u yugu reb e nam ni bochan e toer ngak e Got nu Israel, ma aram me par nike mang bagayad fapi girdi'en Got nib yul'yul'.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Naomi ni sul nga Bethlehem ni yow Ruth 1:1–22
Ruth e mada'nag Boaz 2:1—3:18
Boaz e le'engiy Ruth 4:1–22

Elimelek nge girdi'en e tabinaw rok nranod nga Moab

1 Pi rran nem ni pi'in tapuf oloboch e be gagiyegnag yu Israel e yib ba uyongol ko re
nam nem. Mu Bethlehem, ni bay u lan e nam nu Judah, e yan be' nib mo'on riy ko nam nu
Moab ni nge par u rom ni bay n'umngin nap'an; me un le'engin nge l'agruw i pumo'on
ni fak ngak ngranod. 2 Elimelek fithingan e re mo'on nem; me Naomi fithingan le'engin,
me Mahlon nge Kilion fithingan fa gali pumo'on ni fakrow. Yad girdi'en fare ke girdi' ko
Efrath u Bethlehem in bay u lan yu Judah. Ranod nga Moab miyad par u rom. 3 Me yim'
Elimelek me par Naomi ni go ir nge fa gali pumo'on ni fak, 4 mi yow le'engiy l'agruw i
ppin u Moab; bagayow e gali ppin nem e Orpa, ma bagayow e Ruth. Tomuren ragag e
duw nap'an ni kar pired u rom, 5 miki yim' Mahlon nge Kilion, me yan i par Naomi ni go
ir nike yim' fa gali pumo'on ni fak nge figirngin.

Naomi nge Ruth nra sulow nga Bethlehem

6 Me munmun me rung'ag Naomi nike ayuweg SOMOL e girdi' rok ya ke dammalnag
e woldug rorad; me fal'eg rogon ni nge chuw u Moab ni yad fa gali ppin ni le'engin
fak. 7 Ma aram miyad chuw u rom ni ngar sulod nga Judah. 8 Machane nap'an ni
kayad be yan, me ga'ar ngorow, "Mu sulow nga tafenmew ngam pirew rok e gali cha'
ni chitiningmew. Mang e yigi ayuwegmew SOMOL ni bod rogon ni um ayuwegew gag
nge pi'in karm'ad. 9 I SOMOL e nge ayuwegmew nge bigimew miki yag ni un nga reb e
mabgol nge yag reb e tabinaw ngak."

Ma aram me faray Naomi owcherow ni aram e ke fingichiyrow. Miyow pag lamrow
ngalang ngar yorgow. 10 me lungurow ngak, "Danga'! Bay gu unew ngom ngdarod ngak
e tirom e girdi'." 11 Me fulweg Naomi ni ga'ar, "Gal fakag, thingar mu sulow. Mang ni
gimew ba'adag ni ngam'unew ngog? Gimew be finey ni ku rayag ni nggu diyennag
l'agruw e pagel bayay ngam figirngiyew? 12 Mu sulow nga tabnaw romew; ya kug
pilibthir ndabkiyag ni gu un nga reb e mabgol. Ma gomang e fa'an mang e ku rayag,
mu gu mabgol e nep' ney nggu fakay e pagel, 13 ma gur gimew ra sonnag row ngar ilal
gow? Ra aram rogon mi gimew ra par ndab mu figirngiyew be'? Gal fakag, dangay,
gimew manang ni ban'en ni dabyag. I SOMOL e ke togopluw ngog, ma ke kireban'ug
ngomew." 14 Mi yow pag lamrow ngalang bayay ngar yorgow; ma aram me faray Orpa

owchen e chitiningin figirngin ni aram e ke fingichiy, me sul ngak e girdi' rok, machane Ruth e gamuchmuch ngak Naomi.

15 Me ga'ar Naomi ngak Ruth, "Mu sap! Fare pin ni le'engin walagen e pumo'on rom
e ke yan ni aram e nge sul ngak e girdi' rok nge got rok; mu'un ngak ngam sulow nga
tabinaw romew." 16 Machane me fulweg Ruth ni ga'ar, "Dab mu wenig ngog ni nggu
pagem; ma dab mu guy rogon ni nge dab ku gu un ngom! Ya demturug e gin'en ni ga ra
yan ngay, ma gu ra un ngom; ma demturug e gin'en ni ga ra par riy, ma gu ra un riy ko par.
Girdi' rom e bayi mang girdi'eg; ma Got rom e bayi mang Got rog. 17 Ma gin ni bay mum'
riy, e bay gum' riy, me ir e bay ni k'eygeg riy. Mang e yigi pag SOMOL e bin ga' e gechig
ngog ni fa'anra gu pag yugu ban'en nge deregdow ni fa'anra gathi yam'!" 18 Ma fa'ani guy
Naomi nike m'ay i leamnag rok Ruth ni nge un ngak ngranow, ma daki yog bbugithin.
19 Miyow yan ngar mada'gow nga Bethlehem. Ma fa'anra tawgow me yo'or lanyan' e
girdi' u ga'ngin fare binaw, me ga'ar e pi'in ni ppin, "Gur fa'anem i Naomi eray?" 20 Me
fulweg ni ga'ar, "Dab mu pininged ngachaleg ni Naomi, mu pininged Marah ngog,"* ni
bochan e Got ni Gubin ma Rayag Rok e ke tay e yafos rog nike mo'oy. 21 Fa'an gu chuw
u roy ma bo'or ban'en rog, machane ke fulwegeg SOMOL ngaray ni dariy ban'en rog.
Ere mang ni ngam pininged Naomi ngog ni SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ke gechig
nageg ke pi' e gafgow ngog?"

22 Irera' rogon ni sul Naomi u Moab ni yow Ruth, ni be' u Moab ni leay be' ni fak. Ra
tawgow nga Bethlehem ko ngiyal' ni kan pignag e dum' *barley*.

2

Ruth ni maruwel u milay' rok Boaz

1 Immoy be' ni girdi' rok Naomi ni Boaz fithingan, ni bo'or ban'en rok ma ba' ga' fan,
ni girdi'en figirngin Naomi ni Elimelek. 2 Me ga'ar Ruth ngak Naomi, "Mu pageg nggu
wan nga milay' nggu kunuy wom'ngin e *barley* nike pag girdi'en e maruwel ndar feked.
Gu manang nra gu pir'eg reb e mo'on nra pageg nggu maruwel rok."

Me fulweg Naomi ni ga'ar, "Fakag, mman."

3 Ma aram me yan Ruth nga daken e milay' ngi i lek keru' e pi'in yad be maruwel, ni
aram e be kunuy wom'ngin e *barley* ni kan pag u but'. Me yan i puluw nga bangi milay'
ni fen Boaz.

4 Me taw Boaz ni aram e ke yib u Bethlehem. Me ga'ar ngak fapi girdi'en e maruwel,
"I SOMOL e ngi i par romed!" Miyad fulweg ni lungurad, "I SOMOL e nge ayuwegnem!"
5 Me fith Boaz e tapigpig rok ni be' ni be tay murung'agen e pi'in yad be maruwel rok
Boaz ni ga'ar, "Mini' e fak e re rugod nem?" 6 Me fulweg fare tapigpig ni ga'ar, "I ir fare
pin in be' u bang ni fa'ani un ngak Naomi u Moab ngaray. 7 Be yog ngog ni nggu pag
nge lek keru' girdi'en e maruwel ngi i kunuy wom'ngin e *barley*. Ma ke maruwel ni kab
kadbul ke mada' ko chiney ma ke tal ni nge yan i gif buchu'uw nga naun u milay'." 8 Me
ga'ar Baoz ngak Ruth, "Fakag, mu telim ngog. Ngam tay ni kemus ni giney e milay' e
ngu'um kunuy wom'ngin e *barley* riy; mu par u roy ngu'um un ngak e pi'in rugod ko
maruwel. 9 Mu yaliyrad ngam guy e gin yad be maruwel riy, ma ga par rorad. Kugog
ngak e pi pumo'on ni yad be maruwel rog ni nge dab rabad ra magawon niged gur.
Mra yib e belel ngom, ma ga yan mu unum e ran ko fapi rume' ni kar suguyed ko ran."
10 Me siro' Ruth nge yan i math owchen ko but', me ga'ar ngak Boaz, "Gur e ri gab gol
ngog. Mangfan be' ni nge gol ngak ba milekag?" 11 Me fulweg Boaz ni ga'ar, "Kanog
ngog urngin ban'en ni kam rin' ni fan ngak e chitiningin figirngim ni ka nap'an ni yim'
figirngim; ma kug nang rogon ni mu pag e chitamam nge chitinam nge nam rom nge
rogon ni mub nga mub mu par nga fithik' girdi'en reb e nam ni da mu nangrad. 12 Mang

* **1:20** NAOMI . . . MARAH: Naomi e fan ni Hebrew e "felan" me Marah e fan ni Hebrew e "mo'oy."

e yigi pi' SOMOL puluwom ko tin ka mu rin'; mang e yigi pi' SOMOL puluwom ni polo', ni fare Got nu Israel, ni ir e ka mub ni ngam naf nga tan pa'!" 13 Me fulweg Ruth ni ga'ar, "Ri gab gol ngog; kam pi' e athamgil nga lanin'ug ko thin ni ga be yog ngog nib munguy, ni yugu aray rogog ni de ta'reb tolngig ngak reb e pi tapigpig rom."

14 Me taw nga nap'an e abich me ga'ar Boaz ngak Ruth, "Moy iray; ngam fek bang e flowa ngam lthag nga fithik' e wayin nib mugnin ngam koy." Ma aram me yan i un ngak girdi'en e maruwel ko par nga but', me pi' Boaz e *grain* ngak ni kan urfiy; me kay nge fos, me aw boch ni de m'ay rok. 15 Ma fa'ani sak'iy nge yan ni nge kunuy e *grain*, me ga'ar Boaz ngak e pi tapigpig rok, "Dab mu talaged ni mus ni fa'anra kunuy e *grain* ko gin kan yuthumnag kan ulunguy ngay. 16 Mu girngiyed yu pa' e *grain* u fithik' e tin kam thum niged ngam paged nge yib i fek; ma dab mu puwan'gad ngak." 17 Ma aram mi i kunuy Ruth e *grain* u daken e gi milay' nem nge yan i gonowrug; ma nap'an e mu'i pirdi'iy, ma gonpan rliw' nge lal e pawn. 18 Me fek e tirok e *grain* nge sul ngalan binaw, me dag ngak e chitiningin figirngin urngin e *grain* nike kunuy. Miki pi' ngak e ggan ni aw ko fare abich ni un ngay. 19 Me fith Naomi ngak ni ga'ar, "U uw e mu kunuy e *grain* riy e daba'? Milay' rok mini' e um kunuy e *grain* riy? Mang e yigi fal'eg Got wa'athan e re mo'on nike mit owchen rom!" Me yog Ruth ngak Naomi ni i kunuy e *grain* u daken e milay' rok be' nib mo'on ni Boaz fithingan. 20 Me ga'ar Naomi ngak, "Mang e fal'eg SOMOL wa'athan Boaz! I SOMOL e ma tay u gil' e tin ke micheg ngak e pi'in nib fos nge pi'in karm'ad." Me ul ul ngay nge ga'ar, "Re mo'on nem e gadad girdi' ni rib chugur, ir reb e pi girdi' ni yalen ni nge ayuwegdow." 21 Me ga'ar Ruth, "Ma ku er rogon nike ga'ar ngog e ngu'ug un ngak e pi tapigpig rok ngu'ug kunuy e *grain* nge mada' ko ngiyal' ni nga ni mu' i yuthumnag." 22 Me ga'ar Naomi ngak Ruth, "Fakag, errogon, kabfel ni ngam un ko maruwel ko pi'in ppin ni yad ma maruwel u milay' rok Boaz. Ya ra milay' rok yug be' ma sana ra unib ni magawon nigem." 23 Ma aram mi i un Ruth ngak e pi tapigpig rok Boaz ko maruwel ngi i kunuy e *grain* nge yan i mada' ko ngiyal' ni ka ni mu' i thumnag gubin e *barley* nge *wheat* riy; ma aram mi i par rok fare pin ni chitiningin figirngin.

3

Ruth ni pir'eg be' ni nge figirngiy

1 Me gar'ar Naomi ngak Ruth, "Fakag, thingar gu gay be' ngam figirngiy, nge yag reb e tabinaw ngom. 2 Mu tay ngan'um ni Boaz, ni um maruwelgad e tapigpig rok, e reb e girdi' rodow. Mu telim ngog; nep' ney e bayi gunugunuy e *barley.* 3 Ere mmaluk, ma ga florida, ma ga chuw ko bin th'abi fel' e mad rom; ma ga yan ko gin yibe gunugunuy e *barley* riy, machane ngam guy rogon ndabi nangem ni ga bay u rom nge yan i mada' ko ngiyal' nike mu' ko abich ma ke garbod. 4 Mu guy rogon ngam nang e gin nge pag ir riy nga but', ma nap'an ni bayi mol; ma ga yan mu chuweg e gulgul u daken e rifrif u ay, ma ga mol nga but' u rom. Ya bayi yog ngom e n'en ni ngam rin'." 5 Me fulweg Ruth ni ga'ar, "Bay gu rin urngin e tin kamog."

6 Ma aram me yan Ruth ko gin yibe gunugunuy e *barley* riy, me rin' urngin e ti keyog e chitiningin figirngin ngak. 7 Fa'ani mu' Boaz ko abich nge garbod, me par nike fel' laniyan'. Me yan i pag ir nga but' u to'oben fare ulung i *barley* nge mol. Me saf'og Ruth i yan nike n'ag lingan, nge yan i chuweg e gulgul u daken e rifrif u ay Boaz me pag ir nga but'. 8 Me yan i lukngun e nep' me yan i od Boaz ni nge pig me gin ngak fare pin nike pag ir nga but' u to'oben e rifrif rok! 9 Me ga'ar ngak, "Gur mini'?" Me ga'ar Ruth, "I gag Ruth, ni tapigpig rom. I gur reb e girdi' rog ni ga ba chugur, ni yalen ni ngam ayuwegneg, siro' ngom mu fekeg nggu mang le'engim." 10 Me fulweg Boaz ni ga'ar, "Fakag, mang e yigi fal'eg SOMOL wa'atham. Ka mu dag feni ga' e yul'yul' rom ko tabnaw ko n'en ni ka mu rin' e chiney ko tin ku'um rin' ngak e chitiningin figirngim. Go nap'an e ngam changarnag be' ni kab pagel, fa be' ni bfel' rogon ara ba gafgow,

machane dam rin' ni aram rogon. 11 Fakag, dab mu tamdag; ya urngin e girdi' u roy
u lan binaw ni yad manang ni gur reb e bpin ni gab manigil. Bay gu rin' urngin e tin
kam wenignag ngog. 12 Rriyul', ni gag e reb e girdi' rom ni gub chugur ngom, nri yalen
ni nggu ayuwegnem; machane ka ba' reb e pumo'on ni kab m'on rog. 13 Mu par u roy e
nep' ney, ma bayi kadbul ma gadow guy rogon ngad nangew ko ba'adag e re mo'on nem
ni ir e nge ayuwegnem fa dangay, fa'anra ba'adag me ere bfel'; ma ra dabi rin' me ere gu
be yog u p'eowchen SOMOL ni be par nib fos ni bayi mang gag e gu ayuwegnem. Ere mu
thig nga but' ngam par nge kadbul." 14 Ma aram me mol u to'oben rifrifen ay, machane
me od ni kabay e lumor nge dab ni guy; ya Boaz e dabun ni nge nang be' ni immoy Ruth
u rom.
15 Me ga'ar Boaz ngak, "Mu fek e re mad ni be'er ni kamon' nga daken e mad rom
ngam filath nga but'!" Me rin' ni bod rogon nike yog, me pu'og Boaz gonap'an wugem e
pawn e *barley* ngalan, me ayuweg Ruth ngar chibiyew ngalang ngar tew nga daken pon
Ruth; ma aram me sul Ruth ngalan binaw nike fek. 16 Me sul ngak fare pin ni chitiningin
fa'anem ni i figirngiy, me ga'ar fare pin ngak, "Fakag, mang e mrin'ew?" Me weliy Ruth
ngak urngin e tin ke rin' Boaz ni fan ngak. 17 Me ga'ar Ruth, "Ma ku er rogon e pi *barley*
ney ni ir e pi' ngog, ya ga'ar ngog e dab gu sul ngom ndab gu tel pa'ag nga ban'en."
18 Me ga'ar Naomi ngak, "Fakag, mu gumaen' nigem nge mada' ko ngiyal' nike tamilang
urngin ban'en; ya Boaz e gathi bayi toffan e daba' nge yan i mada' ko ngiyal' nike mu' i
muruwliy rok e pi thin ney."

4

Boaz ni le'engiy Ruth

1 Me yan Boaz nga tagil' e mu'ulung ni bay u to'oben e garog ko binaw, me yan i par
nga but'. Ka chingiyal' nem me yib e cha' ni ir e th'abi chugur ngak Elimelek, ni fa'ani
ir e i weliy Boaz murung'agen, me ga'ar Boaz ngak, "Fager rog, moy mu par iray." Ma
aram me yan i par nga but'. 2 Me pining Boaz ragag e pi'in pi'lal u lan binaw nge ga'ar
ngorad, "Mu pired iray nga but' "; miyad par nga but'. 3 Me ga'ar ngak fa'anem ni ir e
th'abi chugur ngak Elimelek u fithik' e girdi', "Chiney e ke sul Naomi u Moab ma ba'adag
ni nge pi' ni chuway' fare gi binaw ni tafen Elimelek ni be' rodow, 4 me ere kug duwgiliy
u wun'ug ni nggog ngom. Ere fa'anra ga ba'adag e gi binaw nem, me ere mu chuw'iy e
chiney u p'eowchen e pi pi'lal ney ni kar pired nga but' u roy; mra dabum, ma ggog ngog
nggu nang, ya mat'wun e en ni nge chuw'iy e gur e gab m'on rog, nga fin gu migid." Me
ga'ar fare mo'on, "Bay gu chuw'iy." 5 Me ga'ar Boaz, "Fa'an ga ra chuw'iy e re gi binaw
nem rok Naomi, mi Ruth ni be' u Moab nike yim' figirngin e nge mang le'engim, ni fan
e nge par e gi binaw nem u lan e tabinaw rok e en ke yim' ni figirngin." 6 Me fulweg
fare mo'on ni ga'ar, "Fa'anra er rogon me ere dab kug maruwel nga mat'awug ni nggu
chuw'iy e re gi binaw nam, ya tirog e bitir e davi mang gayog rorad. Gur e ngam chuw'iy;
mi gag e kabfel' ni dab gu chuw'iy."
7 Irera' e yalen kakrom rok yu Israel nib l'ag rogon ko binaw ni kan chuw'iy ara kan
thiliyeg: Cha' ni nge pi' e binaw ni chuway' e nge fek baraba' e sus rok nge pi' ngak e
cha' ni ir e nge chuw'iy. Irera' rogon nma dag piyu Israel nike duwigil bbugithin. 8 Ere
fa'ani ga'ar fare mo'on ngak Boaz, "Bayi mang gur e ngam chuw'iy," me fek baraba' e sus
rok nge pi' ngak Boaz. 9 Ma aram me ga'ar Boaz ngak e pi'in pi'lal nge urngin e tin bay e
girdi' u rom, "Gimed gubin ni kam guyed e daba' ni i par nib mil suwon ngak Elimelek,
nge Kilion nge Mahlon. 10 Mi Ruth ni be' u Moab, ni le'engin Mahlon nike yim', e aram
e ke mang le'engig, ya nge par e binaw u lan e tabinaw rok e re mo'on ni ba'aram nike
yim', ni fan e nge dabi math fithingan u fithik' girdi'en ngu lan binaw rok. Gimed e mich
ko pin'ey e daba'." 11 Pi'in yad ma yog e thin nge girdi' ni yad bay u rom e ra ga'argad,

4:7 Deu 25:9

“Errpgpm. gamad e kug manged mich riy. Mang e yigi ayuwegh SOMOL le’engim nge
bod Roachel nge Leah, nra diyen nigew bo’or e bitir ku Jakob. Mang e yigi yo’or ban’en
rom u lan fare ke girdi’ rok Efrath me gilbugwam u lan yu Bethlehem. 12 Mang yigi
ngongliy e pi bitir ni bayi pi’ SOMOL ngom rok e re pin ney ni kab rugod e naun rom
ni bod e naun rok Perez, nib mo’on ni fak Judah nge Tamar.”

Boaz nge pi’in owchen

13 Me fek Boaz Ruth nga tabinaw rok ni aram e ke mang le’engin; miyow par me
ayuweg SOMOL Ruth nge diyen, me gargel nib pumo’on. 14 Me ga’ar e pi’in ppin ngak
Naomi, “Ke magaer SOMOL! Ya ke pi’ ba pumo’on ngom ni fak be’ ni fakam ni ir e
nge changar ngom. Mang e yigi gilbuguwan e re pagel nem u Israel! 15 Mang e yigi
ayuwegnem nge fel’ lanin’um me ayuwegnem ko ngiyal’ ni kam pilibthir. Fare pin ni i
figirngiy fakem, ni ir e ke diyennag e re tir ney e ri gab t’uf rok, ma ka ba ga’ e ayuw nra
tay ngom ko ayuw nra pi’ medlip i pumo’on ni fakam ngom.” 16 Me fek Naomi fare tir nge
dibey, me ayuweg. 17 Ma pi’in ppin nib chugur taferad ngaram e ra tunguyed fithingan
fachi pagel ni Obed; i lungurad, “Kan gargeleg bochi pagel ngak Naomi!” Chi pagel nem
e ir e chitamngin Jesse, ni chitamngin David. 18-22 Irera’ rogon e tha’ ko tabinaw ni yib
rok Perez nge mada’ ngak David: I tabab rok Perez, me yib Hezron, me yib Ram, me yib
Amminadab, me yib Nahshon, me yib Salmon, me yib Boaz, me yib Obed, me yib Jesse,
nge mada’ ngak David.

KAEN NI M'ON E BABYOR NI 1 SAMUEL

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Kaen Ni M'on e Babyor ni Samuel (1 Samuel) e aram baley u ta'ab ke babyor ni kani ki'eg ke l'agruw kaen, 1 nge 2 Samuel, ni bochan e ra par ni ta'ab ke babyor ma dabi taw nga langgin bang e babyor ni kani bachiy ni aram rogon e babyor ni kakrom. 1 Samuel e ba profet ma ku ir e en tomur ni mang Judge ngi i pow'iy yu Israel.

Guruy ni som'on ni aram 1 Samuel (1–7) e be weliy riy murung'agen Samuel nge rogon ni ayuweg e salthaw nu Israel ngar chamgad ko pi to'ogor rorad ni ur badnag e cham nga Israel. Ma nap'an ni pilbithir me leamnag e girdi' nu Israel ni ngar ninged reb e pilung ngak Somol ni nge gafaliy e salthaw rorad.

Guruy ni l'agruw ko re ke babyor ney (8:1—15:35) e yog Somol riy ngak Samuel ni nge mel'eg Saul nib mo'on ni fak Kish nge mang e bin som'on e pilung nu Israel. I Saul nge Jonathan ni fak e u ra gelgow ko pi mael ni ur ted e pi Ammonite nge pi Filistine, machane Saul e de par ni go' Somol e i fol rok.

Guruy ni dalip ko re ke babyor ney (15:35—31:13), e yog Somol ngak Samuel ni nge mel'eg, nib mith, ba pagel ni David fithngan ni nge mang bin migid e pilung. Me weliy rogon David ni gilbugwan u ga'ngin yang u tomuren nike li' facha' nib Filistine ni yima rus ngak, ya bpag ga'ngin, ni aram Goliath nu Gath. Nap'an ni be ga' bugwan David i yan, ma aram me sap lanyan' Saul ngak David. I guy Saul rogon ni nge thang e fan rok David, ni yug aram rogon nike le'engiy David i Michal ni be' ni bpin ni fak Saul, ma ku ir e fager rok Jonathan ni fak Saul nri yow ba pach. Tin kabay murung'agen ko re ke babyor ney ni 1 Samuel e be weliy riy rogon David ni mil nge rogon ni gagiyegnag boch raba' i salthaw rok u daken e ted. I Saul e par ni be gey David ni nge li'.

Yan i mus e re ke babyor ney ko yam' ni tay Saul nge fapi pagel ni fak u fithik' e mael ni ur ted e salthaw ko Filistine. I Somol e tay u gil' e n'en ni micheg ni David e nge pilung u Israel.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Samuel nni gergaleg nge nap'an ni kab Bitir 1:1—2:10
Samuel ni bay ko fare Tent Nib Thothup 2:11—3:21
Kahol Ko M'ag nib Thothup nni Kol ngan Fulweg 4:1—7:2
Samuel ni Yog e Thin u Israel 7:3–17
Saul ni Bin M'on e Pilung nu Israel 8:1—11:15
Samuel ni Welthin ni be Fangich 12:1–25
Saul nde Fol Rok Somol, me N'ag Somol i Saul ko Pilung 13:1—15:35
Somol ni Mel'eg David ni nge mang Bin Migid e Pilung 16:1–13
David ni Chubeg e Harp nbe mosiknag Saul 16:14–23
David ni Li' Goliath nge Yim' 17:1—18:5
Saul ni guy rogon ni nge li' David 18:6–30
Jonathan, Michal, Samuel, nge Ahimelek nra Aywegned David 19:1—21:9
David ni Mil Rok Saul 21:10—22:5
Saul ni Thangefan ko Pi Prist Rok Somol 22:6–23
David ni Siyeg ni nge Thangefan ku Saul 23:1—26:25
David u Lan Yu Filistia 27:1–12
Saul ni Non ko Ya'al Rok Samuel 28:1–25
David ni Ayuweg Gidi'en e pi Tabnaw ko Pi Salthaw Rok 29:1—30:31
Saul nge Pifak ni Pumo'on nra M'ad ko Mael 31:1–13

Elkanah nge girdi' nu tabinaw rok u Shiloh

1 Immoy be' ni pumo'on ko ganong rok Efraim, ni Elkanah fithingan, ni i par ko binaw
nu Ramah ni go' burey u Efraim. Elkanah e ba mo'on ni fak Jeroham, nib mo'on ni
fak Elihu, nib mo'on ni fak Tohu, nib mo'on ni fak Zuf ni be' nu Efraim. 2 I Elkanah e
l'agruw e ppin rok, ni aram Hannah nge Peninnah. Mi Peninnah e i diyen, mi Hannah
e da i diyen. 3 Urngin e duw nma yan Elkanah u Ramah nga Shiloh ngi i meybil me pi'
e maligach rok ngak SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni aram e gin bay fa gal pumo'on
ni fak Eli riy, ni aram Hofni nge Finehas, ni yow e prist rok SOMOL. 4 Gubin yay nra
pi' Elkanah e gamanman ni maligach rok me pi' reb e f'oth riy ngak Peninnah, ma ra
reb i fak Peninnah ma ku errogon ni pi' reb e f'oth ngak. 5 I Hannah e yug aram rogon
ni ir e rib t'uf rok ma ku ta'reb e f'oth nma pi' ngak, ya SOMOL e kening tafen e bitir u
yin Hannah nder diyen. 6 Peninnah, nma tagenging ngak Hannah e ri ma gafgownag
lanyan', ni bochan SOMOL e ke tay ni dariy fak. 7 I par ni aram rogon nib yo'or e duw;
nap'an ni yad ra yan ko naun rok SOMOL, me k'aring Peninnah e kireban' ngak Hannah,
me par Hannah ngi i yor ma dakir kay ban'en. 8 Me ga'ar Elkanah ni figirngin ngak,
"Hannah, mang ni ga be yor? Mang ndab mu koy ban'en? Mang ni gubin ngiyal' ni ga
be par nib kireban'um? Mog, kabfel' ragag e pumo'on ni ga ra fakay ngog?"

Hannah nge Eli

9 Bay ba ngiyal' u Shiloh nnap'an nra mu'gad ko abich nge garbad, me sak'iy Hannah
ni nge meybil. Ngiyal'nem e Eli ni prist e ke par nga daken e chiya' u langan e mab ko
fare Tempel rok SOMOL. 10 I Hannah e kari kirban', ma aram me meybil ngak SOMOL
ni be yor nib gel. 11 Me micheg Hannah bbugithin ni ga'ar, "SOMOL ni Gubin ma Rayag
Rom, mu sap ngog i gag e tapigpig rom! Mu guy e gafgow ni kug tay ngam leam nigeg!
Dab mu pag talig! Fa'an ga ra gagiyegnag nggu diyennag ba pagel, ma gu be micheg
ngom ni bay gu pi' ngom nge mil fan ngom u n'umngin nap'an e yafos rok, ma dariy e
ngiyal' ni yira th'ab piyan lolugen."*
12 Me par Hannah ngi i meybil ngak SOMOL nib n'uw nap'an, me par Eli ngi i yaliy
dap'i l'ugun. 13 Ya be meybil u lanyan'; kemus ni dap'i l'ugun e be mithmith ma der yan
lungun. Me finey Eli nike balyang ko rrum, 14 me ga'ar ngak, "Dakumur dag ngongolen
e girdi' nike balyang ko rrum! Mu tal ko mu'un rrum ngam tamilang!"
15 Me ga'ar Hannah, "Siro', dawor gu balyang ko rrum. Dawor gu unum e rrum! Ke
kireban'ug, ere gu be meybil ni gu be weliy ngak SOMOL e gafgow ni kug tay. 16 Dab mu
finey ni gag be' ni bpin ni gu ba kireb. Gu be meybil ni aray rogon ya kari kireban'ug."
17 Me ga'ar Eli ngak, "Mman u fithik' e gapas, mang e yigi pi' fare Got nu Israel e fulweg
ko n'en ni ga be ning ngak."
18 Me ga'ar fare pin, "Mang e yigi felan'um ngog." Ma aram me yan, me abich nike fel'
lanyan'.

Samuel nni gargelnag mi ni pi' nga pa' Got

19 Fa'ani reb e rran riy nri kab kadbul me od Elkanah nge chon e tabnaw rok ngar
meybilgad ngak SOMOL, miyad sul ko tabinaw rorad nga Ramah. Me par Elkanah nge
Hannah ni le'engin, me fulweg SOMOL taban e meybil rok Hannah. 20 Me diyen nge
gargeleg bochi pagel. Me tunguy fithingan ni Samuel,† me weliy murung'agen fithingan
ni ga'ar, "Gu wenig ngak SOMOL ni nge pi' ngog."
21 Ma yan Elkanah nge girdi' nu tabinaw rok nga Shiloh ni ngar pi'ed e maligach ngak
SOMOL ko yu duw, nge reb e maligach nike micheg ni nge pi'. 22 Machane de un Hannah

---

* **1:11** DARIY E NGIYAL' NI YIRA TH'AB PIYAN LOLUGEN: Ba pow ni ka ni ognag ngak SOMOL (arrogon ni bay ko Num 6:5). † **1:20** SAMUEL: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e "fithingan Got," ara "Yib rok Got".

ko yan. Ya ga'ar ngak figirngin, "Nap'an ni yugu ra pag e re tir ney e thuth mu gu fek ko
naun rok SOMOL, ni aram e gin bayi par riy u n'umngin nap'an e yafos rok."
23 Me fulweg Elkanah ngak ni ga'ar, "Mu rin' e tin ga be finey ni ir e bfel', ma ga par u
tabinaw nge yan i mada' ko ngiyal' nike pag e thuth. I SOMOL e mang e yigi gagiyegnag
nge m'ug ni rriyul' e n'en kam micheg." Ma aram me par Hannah u tabinaw rok ngi i
tathuthnag fare tir rok.
24 Ma nap'an ni pag fare tir e thuth, me fek nga Shiloh, me fek ba garbaw ni dalip e
duw yangren nge un ngorad me fek nap'an rliw' nge lal e pawn e *flour* nge ba tutuw ni
keru' e gamanman ni kan suguy ko wayin. Me fek Hannah fare tir ni aram rogon ni kab
bitir, nge yan ko naun rok SOMOL u Shiloh. 25 Miyad li' fare garbaw, miyad fek fare tir
i yan ngak Eli. 26 Me ga'ar Hannah ngak, "Siro' ngom, ka ga manangeg fa danga'? I gag
fare pin ni mu guyeg u roy ni gub sak'iy ni gu be meybil ngak SOMOL. 27 Gu wenig ngak
ni nge pi' e re tir ney ngog, me pi' ngog e n'en gu wenignag ngak. 28 Ere nggu pi' nga pa'
SOMOL. Nge par nib mil suwon ngak SOMOL u n'umngin nap'an e yafos rok."
Ma aram miyad meybil ngak SOMOL u rom.

2

Meybil ni tay Hannah

1 Irera' e meybil rok Hannah:
"I SOMOL e ke suguy ngorongoreg ko felfelan';
kari gu felfelan' ko tin ke rin'.
Ku gu minmin ngak e pi to'ogor rog;
ku gu felfelan' ya ke ayuwegneg Got.

2 "Dariy be' nib thothup ni bod rogon SOMOL;
dariy be' ni bod Ir,
dariy be' nma yoror rodad ni bod e Got rodad.
3 Mu taleged e thin ni gimed be yog ni ba ga' lammed ni gimed e soromed;
ngam th'abed gulungumed ndab ku mu weliyed e thin ko ufanthin.
Ya SOMOL e ba Got ni manang urngin ban'en,
me ir e ma thabthabelnag urngin e tin be rin' e girdi'.
4 Gat'ing rok e pi salthaw ni yargel e go' ke m'ing,
machane pi me'waer e yad be gel i yan.
5 Pi'in ni yugu yad ma par ni yad ba fos e kranod ni yad be man maruwel ni fan ko ggan,
machane pi'in ur m'ad ko bilig e kar pired ndakurir m'ad ko bilig.
Fare pin nda i diyen e nga medlip e bitir nike diyennag,
ma fare pin ni bo'or e bitir ni diyennag e ke par ni ta'reb ma dakuriy rok.
6 I SOMOL e ma thang e pogofan me ir e ma fulweg e pogofan;
ma pi' e girdi' ngranod ko fare fayleng ni bay e pi'in karm'ad riy,
me Ir e ku ma sulwegrad bayay.
7 Ir e ma gagiyegnag boch e girdi' ngar gafgowgad ni dariy ban'en rorad mma fal'eg
rogon boch e girdi' nge yo'or ban'en rorad;
ma gagiyegnag boch e girdi' ngar sobut'gad, me tolang bochi yad.
8 Ir e ma pug e pi'in gafgow u fithik' e fiyath ngalang
ma chibiy e pi'in nib t'uf e ayuw rorad ngalang nge chuwegrad u fithik' e gafgow
rorad.
Ma gagiyeg nagrad ngar manged pi tafager rok pifak e pilung,
me tayrad ko yungi n'en nra un tay farad riy.
Pi def ko fayleng e ba mil suwon ngak SOMOL;

2:1 Luk 1:46–55

nu daken e ayliy e fayleng ngay.

9 “Girdi’ rok ni yad ba yul’yul’ ngak e ma ayuweg e pogofan rorad,
ma pi’in kireb e yad ma m’ay ngabang u fithik’ e lumor;
ya dabiyag ni nge gel be’ ko mael u gelngin.
10 Pi to’ogor rok SOMOL e bay ni thirifrad u but’;
bayi par u tharmiy nge non ngorad ni gowa dirra’.
I SOMOL e bayi pufthinnag e fayleng ni ga’ngin;
bayi pi’ gelngin fare pilung ni ir e turguy,
bayi gagiyegnag fare pilung ni mel’eg ngi i gel.”
11 Ma aram me sul Elkanah nga tafen nga Ramah; me par fachi pagel ni fak u Shiloh, ngi i pigpig ngak SOMOL u tan pa’ Eli ni prist.

Fa gal pumo’on ni fak Eli

12 Fa gal pumo’on ni fak Eli e ri yow ba kireb; ya dariy fan SOMOL u wun’row 13 ara tin maruwel rok e pi prist ngak e girdi’. Ra ke pi’ be’ e maligach ni ka be ligil e ufin riy, me yib e tapigpig rok e prist nike fek ba fok ni dalip pa’ngin, 14 me yip’ fare fok rok ngalan fare th’ib, ma tin nra un ngay e ke mil suwon ngak e prist. Irera’ e n’en ni ur rin’ed ngak urngin piyu Israel ni urbad nga Shiloh ni ngar pi’ed e maligach. 15 Ra dawor ni fek e mam ko ufin ni nga ni urfiy, ma ku ma yib e tapigpig rok e prist nge ga’ar ngak e en ni be pi’ e maligach, “Mpi’ boch e ufin ngog nggu wan nggu urfiy nge longuy e prist; ya dabi fek e ufin ni kam lith, ya kemus ni ufin ni k’ak’ling e ra fek.”
16 Ma fa’anra ga’ar fa’anem, “Som’on e nga ni urfiy e mam ni bay riy nge mu’ ma ga fek e tin ga ba’adag riy,” mra yodorom me ga’ar fare tapigpig rok e prist, “Dangay! Mpi’ ngog e chiney! Ya ra dangay ma nggu fek u fithik’ e yargel!”
17 Re kireb nem ni be ngongliy fa gali pumo’on ni fak Eli e yan i par ni ban’en nrib kireb u p’eowchen SOMOL, ya yow be darifannag e pi maligach ni yibe pi’ ngak SOMOL.

Samuel u Shiloh

18 Me par fare pagel i Samuel ngi i pigpig ngak SOMOL, ma chuw ngalan ba mad nib wech nrogon e prist. 19 Mra taw nga reb e duw, me ngongliy e chitiningin bochi reb e mad nib n’uw ngranow e pumo’on rok ngaram ni ngar pi’ew e maligach ni yow ma pi’ ko yu duw, me pi’ ngak. 20 Ma aram me yibilay Eli Elkanah nge le’engin me ga’ar ngak Elkanah, “Mang e yigi pi’ SOMOL boch e bitir ngom ni re pin ney e nge diyen nagrad ngranod nga luwan e bin ni kam pi’ew ngak.”
Me mu’ ma aram miyow sul nga tabnaw.
21 Me ayuweg SOMOL Hannah ngki diyennag dalip e pagel nge l’agruw e buliyel. Me ilal Samuel ni be pigpig ngak SOMOL.

Eli nge fa gal pumo’on ni fak

22 Re ngiyal’ i n’em e kari pilibthir Eli, ma ka be rung’ag urngin ban’en ni be ngongliy fa gali pumo’on ni fak ngak piyu Israel, ni mus ngak e ppin ni yad ma maruwel u langan e garog ko fare *Tent* u p’eowchen SOMOL ni yow be moleg. 23 Ma aram me ga’ar ngorow, “Mangfan ni gimew be rin’ e pi n’ir? Gubin e girdi’ ni yad be yog ngog murung’agen e pi kireb ni gimew be ngongliy. 24 Gal fakag, ngam talegew e tinir e pa’! Ya pi n’ir ni be weliy e girdi’ rok SOMOL murung’agen e bogi n’en nrib kireb! 25 Fa’anra ngongliy be’ e kireb ngak be’, mi Got e rayag rok ni nge fal’eg thilrow, machane mini’ e rayag rok ni nge fal’eg thilin Got nge be’ nike ngongliy e kireb nib togopluw ngak SOMOL?”
Machane dar motoyilgow ko tin be yog e chitamangirow, ya ke turguy SOMOL ni nge thang e pogofan rorow.
26 Mi i ilal fare pagel i Samuel ni be’ ni bfel’ u wan’ SOMOL ngu wan’ e girdi’.

Yi’iy nib togopluw ngak girdi’en e tabinaw rok Eli

27 Me yib ba profet ngak Eli nike fek e thin rok SOMOL i yib ngak ni be ga'ar, "Fa
ngiyal'nem ni i par Aron ni ga' rom nge girdi' ko tabinaw rok u Egypt ni yad e sib rok
Farao, e gu gagiyegnag Aron nge guy gelngig. 28 Gu mel'eg girdi'en e tabinaw rok u fithik'
urngin e pi ganong nu Israel ni ngar manged prist rog, ni nge mang yad e ur pigpiggad u
altar, miyad e ngu'ur urfiyed e *incense*, mayad e ngu'ur ron'ed nga dakenrad fare mad
ni *efod* u p'eowcheg ni ngar fithed lanin'ug. Mu gu pi' mat'awrad nike mil suwon reb
e f'oth ngorad ko pi maligach ni yibe urfiy u daken e altar. 29 Ere mangfan ni gimed
be chogownag e pi maligach nge pin'en ni yibe pi' ngog ni gag e gog ni nga ni pi'? Eli,
mangfan ni kam m'oneg fa gal pumo'on ni fakam rog kam pagrow kar sugsuggow ko
yu ngin nth'abi fel' ko pi maligach ni be pi' e girdi' rog ngog? 30 I gag, fare SOMOL ni
Got rok piyu Israel, e gu micheg kakrom ni girdi' nu tabinaw rom nge kerom e girdi' e
bay ur pigpiggad ngog ni prist ni gubin ngiyal'. Ere chiney e gu be yog ni dabki par riy
ni aram rogon! Bay gu tay fan e pi'in yad be tay fag, ma bay gu darifannag e pi'in yad
bfananikeg. 31 Mu sap, bay ba ngiyal' ni bayi taw ngay mu gu thang e pogofan rok urngin
e pagel ni bay u lan e tabinaw rom nge kerom e girdi', ni fan e nge dakuriy be' nib mo'on
u lan e tabinaw rom nra par nge pilibthir. 32 Bay mu gafgow, mi i awan'um nga urngin e
fel' rogon ni bay gu pi' ngak piyu Israel, ma dakuriy be' u lan e tabinaw rom ni bayi par
nge pilibthir. 33 Machane bay gu tay reb i owchem ni dab gu thang e fan rok, ma aram
e bay i par ngi i pigpig ngog nrogon e prist. Ma bayi malmit nge chuwan' ko urngin; ma
urngin e pi'in owchen ni kayad bay e bay un li'rad ko saydon. 34 Ma rofen nra yim' fa gali
pumo'on ni fakam ni Hofni nge Finehas, e aram e bay mu nang ni tin kugog ngom e bay
i yib i m'ug nib riyul'. 35 Bay gu mel'eg ba prist nra yul'yul' ngog nge rin' gubin e tin gu
ba'adag ni nge rin'. Bay gu pi' ngak e pi'in owchen, ni gubin ngiyal' ni bay ur pigpiggad
u p'eowchen e re pilung ni gag e kug duwgiliy. 36 Ma pi'in owchem nra fos e bay u ranod
ko fare prist ngu'ur man salpiygad nge ggan, ma yad be wenig ngak ni nge pagrad ngar
ayuweged e prist, ni nge yag ban'en ngorad ni ngar ked."

3

I SOMOL ni m'ug ngak Samuel

1 Re pagel nem i Samuel e bay u tan pa' Eli ni be pigpig ngak SOMOL. Ma ri buchu'uw
e thin nma yib i yog SOMOL e re ngiyal' i n'em, nge tin ma piliyeg e changar rok e girdi'
ngar guyed e rib lich. 2 Mi Eli e ngiyal'nem e ke chugur ni nge dabki guy ban'en, me reb
e nep' ni be mol u lan e singgil rok; 3 ma bay Samuel ni be mol u lan fare Tempel rok
SOMOL, ni aram e gin ni bay fare Kahol ko M'ag riy. Ma bay e magal ni ka be gak'. 4 Me
pining SOMOL Samuel, me fulweg ni ga'ar, "Gub aray!" 5 Me mil i yan ngak Eli me ga'ar
ngak, "Kam piningeg, ere gub aray."

Machane me ga'ar Eli, "Dawor gu piningem; mu sul ngam mol." Ma aram me sul
Samuel ko chob rok.

6 Me pining SOMOL Samuel bayay; me suwon ngalang, nge yan ngak Eli me ga'ar ngak,
"Kam piningeg, ere gub aray."

Machane me ga'ar Eli, "Fakag, dawor gu piningem; mu sul ngam mol." 7 Ma dawori
nang Samuel ni SOMOL, ni bochan e dawori non ngak bangiyal'.

8 Me pining SOMOL Samuel bayay, ni aram e yay ni gaman e dalip yay ngay; me suwon
Samuel ngalang, nge yan ngak Eli me ga'ar, "Kam piningeg, ere gub aray."

Ma aram me nang Eli ni SOMOL e be pining e re pagel nem, 9 me ga'ar ngak, "Mu
sul ngam mol, ma fa'an ku ra piningem bayay ma nge lungum, 'SOMOL, mu non, ya be
motoyil e tapigpig rom.' Me sul Samuel ko chob rok.

10 Me yib SOMOL i sak'iy ngaram, nge pong ni bod ni ka'e pong ni be ga'ar, "Samuel!
Samuel!"

Me fulweg Samuel ni ga'ar, "Mu non; ya be motoyil e tapigpig rom."

11 Me ga'ar SOMOL ngak, "Bay gu ngongliy ban'en ngak piyu Israel nrib gel e gafgow
riy, ni gubin e girdi' ni bay rrung'aged murung'agen e yad ra dada' ngay. 12 Rofen nem
e bay gu pi' urngin e gafgow ni kugog ni bay gu pi' ngak e tabinaw rok Eli, ni tin gog ko
som'on nge yan i mada' ko tin tomur. 13 Kugog ngak ni bay gu gechignag e tabinaw rok
ndariy n'umngin nap'an ni bochan e fa gali pagel ni fak e karognew e thin nib kireb nib
togopluw ngog. Manang Eli ni yow be rin' e pin'ey, machane de talegrow. 14 Ere ri gu be
micheg ngak girdi'en e tabinaw rok Eli ni dakuriy ba maligach ni gamanman ara ban'en
ni ngar pi'ed ngog ni ku rayag ni nge chuweg wenegen e re denen ney nrib kireb."
15 Me par Samuel u chob rok nge yan i mada' ko kadbul; me suwon nge bing fapi mab
ko fare naun rok SOMOL. Ma be rus ni nge weliy ngak Eli e tin ke weliy SOMOL ngak.
16 Me pong Eli ni ga'ar, "Samuel, ni fakag!"
Me ga'ar Samuel, "Mang e ga be yog?"
17 Me fith Eli ngak ni ga'ar, "Mang e ke weliy SOMOL ngom? Dab mmithag ban'en
rog. Ya fa'anra dabmog ngog urngin e tin ke weliy ngom mra gechig nagem Got nib gel."
18 Ma aram me weliy Samuel ngak ni urngin; nde mithag buchu'uw riy. Me ga'ar Eli, "I
ir SOMOL; bayi rin' e tin be finey ni ir e bfel'."
19 Me ilal Samuel, ni bay SOMOL rok, me gagiyegnag nge yib i m'ug nib rriyul' urngin
e tin yog Samuel. 20 Ma aram me par ni urngin e girdi' nu Israel u baley e nam nge mada'
nga baley ni yad manang ni Samuel e riyul' ni ir ba profet rok SOMOL. 21 Me par SOMOL
ni be yib i m'ug u Shiloh, ko fa gin'em ni yib i m'ug riy ngak Samuel nge welthin ngak.
Ere fa'anra welthin Samuel, ma urngin e girdi' nu Israel ni yad ma motoyil ngak.

4

Fare Kahol ko M'ag nni kol

1 Re ngiyal'nem e fal'eg piyu Israel rogorad ngranod ni ngar maelgad e pi Filistine;
me yan i par e salthaw nu Israel nga Ebenezer, me par e pi Filistine nga Afek. 2 Me fal'eg
e pi Filistine rogorad ni ngar oggad ngak piyu Israel, miyad mael ngorad ngar gelgad,
ya gonap'an 4,000 e pumo'on nu Israel nra li'ed ko gin ba'aram nra maelgad riy. 3 Ma
fa'ani sul e tin ni magey e salthaw ko gin yad be par riy, me ga'ar e pi'in pi'lal nu Israel,
"Gur mangfan nike pag SOMOL e pi Filistine kar gelgad ngodad e daba'? Ngdarod nga
Shiloh ngad feked fare Kahol ko M'ag rok SOMOL nge un ngodad nge ayuwegdad u pa'
e pi to'ogor rodad." 4 Ma aram miyad pi' e girdi' ni mol'og nga Shiloh ngar feked fare
Kahol ko M'ag rok SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, nike par nga but' u tagil' u daken fa
gal kerubim. Ma fa gali pumo'on ni fak Eli, ni aram Hofni nge Finehas, e ra unew ko fare
Kahol ko M'ag ngarbow.
5 Fa'ani taw fare Kahol ko M'ag, me tolul piyu Israel ni ba ga' lamrad ni rur e but' riy.
6 Me rung'ag e pi Filistine lamrad ni yad be tolul, me lungurad, "Mu telmed ko tolul ni
yibe tay ko gin nike par e salthaw nu Hebrew ngay! Gur be mang e ren'em?" Ma fa'anra
nanged nike taw fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ko gin ke yib i par e salthaw nu Hebrew
ngay, 7 me yib e marus ngorad me lungurad, "I got e ke yib ngalan e gin yad be par riy!
Ke mudugil ni ngad waergad! Ya dawori yib ban'en ngodad bayay ni aray rogon! 8 Mini'
e ku rayag rok ni nge ayuwegdad u pa' e pi got nem nrib gel? Ya yad fapi got nra li'ed
piyu Egypt u daken e ted ni *desert*! 9 Filistine, mu athamgilgad ngam chamgad nrogon
e pumo'on, ya ra danga', ma ngad manged sib rok e pi Hebrew, ni bod rogon ni ur pired
ni yad e sib rodad. Ere ngad chamgad nrogon e pumo'on!"
10 Me cham e pi Filistine ngak piyu Israel nib el mirin; me waer piyu Israel ngranod
nga taferad ni yad be mil. Ma ba pire' e girdi' ni yim', ya 30,000 e salthaw nu Israel ni
yim'. 11 Me fek e pi Filistine fare Kahol ko M'ag rok Got, ma fa gali pagel ni fak Eli, ni
aram Hofni nge Finehas, e ku nli'row ngar m'ow.

Yam' ni tay Eli

12 Be' nib mo'on ni yib ko ganong rok Benjamin e mil ko gin ba'aram ni un mael riy
nge yib nga Shiloh, me yib i taw ngaram ni ka rofen nem. Ma ke guchthuy e mad rok ke
tay e fiyath nga fithik' i piyan lolugen ni nge dag gelngin e kireban' nike tay. 13 Ma bay Eli
nike par nga chiya rok u to'oben e kanawo' nike lik'ath. Ya kari magafan' ko fare Kahol
ko M'ag rok SOMOL. Me weliy e re mo'on nem fapi thin u lan binaw, ma urngin e girdi'
nra paged lamrad ngalang u fithik' e marus. 14 Me rung'ag Eli lamrad, me fith ni ga'ar,
"Mangfan nike mada' lamey ngalang?" Me gurnag fa'anem ir ngak Eli nge yog e thin
ngak. 15 (Ma nga mereb i ragag nge meruk e duw yangren Eli, ma ke par nike chugur
ni dabki guy ban'en.) 16 Me ga'ar fare mo'on, "Kug thay ko mael, ma kug mil u rom kug
mada' ngaray e daba'."

Me fith Eli ngak ni ga'ar, "Fakag, mang e kan rin'?"

17 Me fulweg fa'anem ni kanol'og ni ga'ar, "Piyu Israel e kar milgad rok e pi Filistine;
ya kad waergad! Ma ku er rogon fa gal pumo'on ni fakam i Hofni nge Finehas ni kan
li'row kar m'ow, ma ka ni fek fare Kahol ko M'ag rok Got!"

18 Fa'ani yog e re mo'on nem murung'agen fare Kahol ko M'ag ni aram rogon, me thig
Eli u chiya rok nga keru' u rom u to'oben e garog. Ma kari pilibthir nike par ni gathi
ba'achig, me thig nga but' me m'ing k'angan nge yim'. Ma nga aningeg i ragag e duw ni
i par ni ir e be yog e thin rok e girdi' nu Israel.

Yam' ni tay le'engin Finehas

19 Finehas ni fak Eli e ba diyen le'engin, nike chugur ni nge gargel. Fa'ani rung'ag ni
ka ni kol fare Kahol ko M'ag rok Got u fithik' e mael, ma ke yim' e chitamngin figirngin
ma ku er rogon figirngin nike yim', me yib e amith ngak nib tomgin nge gargel. 20 Ma
be yib e yam' ngak, me ga'ar fapi ppin ni yad be ayuweg, "Mu gelnag lanin'um! Ya ba
pumo'on fakam." Machane de motoyil ngay ara fulweg. 21 Me tunguy Ikabod ngak fachi
pagel,* ni fan e, "Maluplup' rok Got e ke chuw u Israel", ni aram e be yip' fan fare Kahol
ko M'ag ni kan kol, nge yam' nike tay e chitamngin figirngin nge figirngin. 22 Me ga'ar,
"Maluplup rok Got e ke chuw u Israel, ya fare Kahol ko M'ag rok Got e kan kol."

5

Fare kahol ko m'ag ni par u fithik' e pi Filistine

1 Nap'an ni fek e pi Filistine fare Kahol ko M'ag rok Got u fithik' e mael miyad fek u
Ebenezer ko binaw nu Ashdod. 2 Miyad fek ngalan fare tempel rok fare got rorad ni
Dagon, ma ranod rted nga to'oben ba liyos ni ka ni ngongliy ni ya'an. 3 Me yan i reb e
rran riy nri kab kadbul me guy e girdi' nu Ashdod ni fare liyos ni ya'an Dagon e ke thig
nga but' nib paraw u m'on ko fare Kahol ko M'ag rok SOMOL. Ma ranod ra feked u but'
ngar fulweged nga tagil'. 4 Me yan i reb e rran riy nri kab kadbul miyad guy ni fare liyos
e ke thig nga but' bayay u m'on ko fare Kahol ko M'ag. Ma ke m'ing lolugen nge pa' ni
ruw raba', ni bay u but' u langan e mab; ma kemus ni kenggin e de m'ing. 5 (Ara' fan ni
mus ko bin daba' e rran ni pi prist rok e re got nem ni Dagon nge urngin e girdi' ni yad
ma meybil ngak u lan yu Ashdod e yad ma luk'af e gin'em ndari ranod u daken.)

6 Me gechignag SOMOL e girdi' nu Ashdod nrib elmerin me yib e marus ngorad nib
gel. I gechig nagrad nge girdi' ko yungi n'en ni bay u to'obrad i yan, ya gagiyegnag e bir
nge for u dowrad. 7 Fa'anra guyed ni aram rogon me lungurad, "Fare Got nu Israel e
be gechig nagdad nge fare got rodad i Dagon. Dabkiyag ni nge par fare Kahol ko M'ag
rok Got u roy." 8 Miyad l'oeg e girdi' ngranod ra kunuyed fa lal i pilung ko pi Filistine mi
ni fith ngorad ni lunguy, "Be mang e ngad rin'ed ko fare Kahol ko M'ag rok fare Got nu
Israel?"

---

* **4:21** IKABOD: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e "dakriy e maluplup'."

Miyad fulweg ni lungurad, “Nga ni fek nga Gath;” ma aram mi ni fek ngaram. 9 Ma
nap’an ni taw ngaram miki gechignag SOMOL e re binaw nem me karing e marus
ngorad nib gel. Got e gechig nagrad ko bir ni gagiyegnag nge for u downgin urngin e
girdi’ ko re binaw nem, ni bitir nge pi’lal. 10 Miyad pi’ fare Kahol ko M’ag nge yan ko
binaw nu Ekron; fa’ani taw ngaram me non e girdi’ ni ba ga’ lamrad ni lungurad, “Kar
feked fare Kahol ko M’ag rok fare Got nu Israel i yib ngaray ni nge li’dad ni gadad gubin!”
11 Miyad pi’ bayay e thin nge yan ngak urngin fapi pilung ko Filistine ni ngarbad, me
lunguy ngorad, “Mu pi’ed fare Kahol ko M’ag rok yu Israel nga ni yan ni tay ko gin ni
immoy riy, nge dabi thang e fan rodad nge girdi’en e tabinaw rodad.” Ma ke yib e marus
nib gel ngak e girdi’ u lan fare binaw ni ga’ngin ni bochan e rib gel e gechig ni be tay Got
ngorad. 12 Mus ngak e pi’in ndar m’ad ni for e bir u dowrad, me wenig e girdi’ ko pi got
rorad ni ngar ayuweged yad.

6

Fare Kahol ko M’ag nni fulweg

1 Nga tomuren nike par fare Kahol ko M’ag rok SOMOL u lan yu Filistia ni nga medlip e
pul, 2 me pining e girdi’ e pi prist nge pi tamerong ngar fithedyad ni lungurad, “Be mang
e ngad rin’ed ko fare Kahol ko M’ag rok SOMOL? Fa’an gadad ra fulweg ko gin i par riy,
ma be mang e ngad pi’ed nge un ngay?”

3 Miyad fulweg ni lungurad, “Fa’an gimed ra fulweg fare Kahol ko M’ag rok Got nu
Israel, ma thingar mu yigeyed ba tow’ath ngay nge biyuliymed ko denen romed. Fare
Kahol ko M’ag e thangri dabi sul ni dariy ba tow’ath nike un ngay. Ara’ kanawo’en mi
gimed gol, mi gimed nang ko mangfan ni i gechig nagmed.”

4 Miyad fith ni lungurad, “Mang mit i tow’ath ni nggu pi’ed nge yan ngak?”

Miyad fulweg ni lungurad, “Lal i gol ni kan ngongliy ni bod ya’an e bir nge lal i gol
ni ya’an e boro’, nra reb ma pa’ reb e pi pilung ko pi Filistine. Ya ta’ab mit i gafgow e
be pi’ nge yib ngomed ni gimed gubin nge ngak fa lal i pilung ko Filistine. 5 Thingar mu
ngongliyed ya’an e bir ni be gafgow nagmed nge boro’ ni be tagannag ban’en u lan e nam
romed, ma thingar mu ted fan fare Got nu Israel. Sana ra tal ndabki gechig nagmed nge
pi got romed nge nam romed. 6 Dab mu gel niged lanin’med ni bod ni rin’ Farao nge
girdi’ nu Egypt. Dab mpaged talin nga rogon ni gagiyeg nagrad Got ngar ngongolgad
nga fithik’ e balyang, ma fin ngiyal’ nra paged piyu Israel ngar chuwgad u Egypt e dakur
yodoromgad. 7 Ere mu ngongliyed rogon ba wagon* ni kab be’ech mi gimed fek l’agruw
i garbaw ndawor ni maruwel ngorow; mi gimed m’agrow ko fare wagon mi gimed tuluf
pifakrow ngar sulod nga tafen e garbaw. 8 Mi gimed fek fare Kahol ko M’ag rok SOMOL
ngam ted nga daken e re wagon nem, mi gimed fek fapi gol ni ya’an e lot nge boro’ ngam
ted ngalan reb e kahol ni bay u to’oben fare Kahol ko M’ag ngam pi’ed ni nge yan ngak ni
nge biyuliymed ko denen romed. Mi gimed pag fare wagon ngay gi yan rok. 9 Mi gimed
yaliy ni nge yan; ya fa’anra sor i yan ko binaw nu Beth Shemesh, ma aram e ke yan i
gagiyel ni fare Got nu Israel e ir e ke pi’ e biney e riya’ nib ga’ ke yib ngodad. Ma fa’anra
dabi sor ngaram, ma aram e kad nanged ni gathi ir e pi’ e gafgow nge yib ngodad; ma ke
yan i aw ni ban’en ni yigi yodorom.”

10 Miyad rin’ e tin kanog ngorad, ra feked l’agruw i garbaw ngar m’aged ko fare wagon,
miyad yin’ pifakrow nga tafen e gamanman miyad ning e mab riy. 11 Miyad tay fare
Kahol ko M’ag nga daken fare karrow ni wagon, nge fare kahol ni bay fapi gol riy ni
ka ni ngongliy ni bod ya’an e boro’ nge bir. 12 Me yan fa gal garbaw u daken fare pa’ i
kanawo’ ni sor nga Beth Shemesh nranow nib k’iy kanawo’row nda ranow nga wuru’
e kanawo’ u bang, ni yow be yan ma yow be non ni lungun e garbaw. Fa lal i pilung

* **6:7** WAGON: ba karrow ni aningeg e tayepyap riy nni ngongliy ko ren nma girengiy e os ara garbaw.

ko Filistine e ra leked yow ngranod ra tawgad ko mathil nu Beth Shemesh. 13 Ma bay
e girdi' nu Beth Shemesh u lan e loway ni yad be kunuy wom'ngin e woldug ni *wheat*.
Ma yugu ra changargad miyad guy fare Kahol ko M'ag, me yib e felfelan' ngorad nrib
gel. 14 Me yib fare *wagon* ko gin nma woldug Joshua nu Beth Shemesh riy me yib i tal
ngaram nga to'oben ba war ni ba ga'. Me sisngiy fapi girdi' fare *wagon* nni ngongliy ko
ren, miyad li' fa gal garbaw ngar urfiyed ni maligach ngak SOMOL. 15 Pi Levite e ra feked
fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ko fare wagon nge fare kahol ni bay fare gol riy ni ya'an
e boro' nge bir, miyad tay nga daken fare war nib ga'. Me urfiy e girdi' nu Beth Shemesh
e gamanman ni maligach ngar pi'ed, ma ku ra pi'ed yugu boch e maligach ngak SOMOL
e rofen nem. 16 Fa lal i pilung ko pi Filistine e ra pired ngu'ur guyed yad ni aram e n'en
ni yad be rin', miyad sul nga Ekron ni ka rofen nem.
17 Pi Filistine e ra pi'ed lal i gol ni ya'an e bir ngak SOMOL ni tow'ath nge bayul rorad
ngak ko denen rorad, nreb e pa' Ashdod, ma reb e pa' Gaza, ma reb e pa' Ashkelon, ma
reb e pa' Gath, ma reb e pa' Ekron. 18 Ma ku er rogon e gol ni ya'an e boro', nra reb ma
pa' reb fapi binaw ni fa lal i pilung ko pi Filistine e yad be gagiyegnag, ni pa' e pi binaw
ni ka ni yororiy ni fan ko mael nge pi binaw ndawor ni yororiy. Fare war ni ba ga' ni bay
u lan e flang rok Joshua nu Beth Shemesh, ni ir e ra feked fare Kahol ko M'ag rok SOMOL
ngar ted nga daken e kabay u rom, ni ir e be micheg e ran'em.
19 I SOMOL e thang e pogofan rok medlip i ragag e pumo'on nu Beth Shemesh ni
bochan e ranod ra chocho'gad ngalan fare Kahol ko M'ag. Me dolo'loy e girdi' ni bochan
e bo'or e girdi' ni li' SOMOL u fithik'rad.

Fare Kahol ko M'ag u lan e binaw nu Jearim

20 Ma aram me ga'ar e pumo'on nu Beth Shemesh, "I mini' e rayag rok ni nge par u
p'eowchen SOMOL nre Got ney nib thothup me par ndabi buch ban'en rok? U uw e ngad
pi'ed nge yan ngay nge chuw rodad?" 21 Miyad l'oeg boch e girdi' ngranod ra guyed e
girdi' ko binaw nu Kiriath Jearim me lungurad ngorad, "Pi Filistine e kar fulweged fare
Kahol ko M'ag rok SOMOL. Mired ngam feked."

7

1 Girdi' ko binaw nu Kiriath Jearim e ra feked fare Kahol ko M'ag rok SOMOL, miyad
fek i yan ko naun rok Abinadab, ni bay u daken bochi burey. Miyad tabgulnag Eleazar
nib mo'on ni fak ni ir e nge ayweg.

Samuel ni i gagiyeg u Israel

2 Fare Kahol ko M'ag rok SOMOL e par u Kiriath Jearim nib n'uw nap'an, ya gonap'an e
reliw' e duw. Re ngiyal' i n'em e urngin piyu Israel ni ur yor niged e ayuw ngak SOMOL.
3 Me ga'ar Samuel ngak e girdi' nu Israel, "Fa'an gimed ra sul ngak SOMOL u polo' i
lanin'med, ma thingar mu paged gubin e pi got rok yug boch e nam nge fapi liyos ni
ya'an fare got ni Astarte fithingan. Mpi'ed gimed nib polo' ngak SOMOL me par ni go
ir e gimed be liyor ngak, ma aram e ra chuwegmed u tan pa' e pi Filistine." 4 Aram me
n'ag piyu Israel e pi liyos ni bay rorad ni ya'an Baal nge Astarte, me par ni kemus ni go'
SOMOL e ur liyorgad ngak.
5 Ma aram me pining Samuel gubin piyu Israel ni ngar mu'ulunggad nga Mizpah, ni be
ga'ar ngorad, "U rom e nggu meybil nagmed riy ngak SOMOL." 6 Aram miyad mu'ulung
nga Mizpah ni yad gubin. Miyad l'ing e ran ngar pu'oged nga but' nib maligach ngak
SOMOL, miyad pag e abich u lan e binem e rran ni polo'. Me lungurad, "Kad denengad
nib togopluw ngak SOMOL." U rom u Mizpah e aram e gin ni pithig Samuel e oloboch u
puluwon e girdi' nu Israel riy.
7 Ma fa'ani rung'ag e pi Filistine nike mu'ulung piyu Israel nga Mizpah, me yib fa lal
i pilung rok e pi Filistine nge salthaw rorad ni ngar chamgad ngorad. Me rung'ag piyu

Israel murung'agen me yib e marus ngorad, 8 me lungurad ngak Samuel, "Um par ni ga
be meybil ngak SOMOL ni Got rodad nge ayuwegdad rok e pi Filistine." 9 Me li' Samuel
ba pifak e saf me urfiy ni ga'ngin nge pi' ni maligach ngak SOMOL. Me meybil ngak
SOMOL ni nge ayuweg piyu Israel, me fulweg SOMOL taban e meybil rok. 10 Nap'an
ni be pi' Samuel fare maligach, ma ke chugur e pi Filistine ngak piyu Israel ni aram e
ngar chamgad ngorad; ka chingiyal' nem me non SOMOL u tharmiy nib togopluw ko pi
Filistine ni bod e dirra' ni be chub. Miyad balyang ngar milgad ni kar rusgad. 11 Me yan
piyu Israel nga wuru' yu Mizpah ngar lol'iged e pi Filistine ngar chugurgad nga Bethkar,
ni yad be li'rad ngu'ur m'ad u kanawo' i yan.
12 Me fek Samuel ba malang nge suweg u thilin yu Mizpah nge yu Shen, me ga'ar,
"I SOMOL e ke ayuwegdad i yib ke mada' ko chiney" — ma aram e tunguy fithingan
ni "Malangen e Ayuw." 13 Aram me waer e pi Filistine, me talegrad SOMOL ndakiyag
ni ngarbad ni mael ko gin ntafen piyu Israel u n'umngin nap'an e yafos rok Samuel.
14 Urngin e pi binaw ni mus u Ekron nge mada' nga Gath ni kol e pi Filistine e go' sul
ngak piyu Israel, aram me yan i par ni gubin yang e nam ni tafen piyu Israel nike sul
ngorad. Miki gapas thilin yu Israel nge yu Kanaan.
15 I Samuel e i gagiyeg u Israel u n'umngin nap'an nib fos. 16 Gubin e duw nma yan u
Bethel nga Gilgal nge nga Mizpah, ngi i pithig e yu pa' i oloboch. 17 Me sul nga tafen ni
bay u Ramah, ngki pithig e oloboch u rom. Me toy ba altar ni fan ngak SOMOL u Ramah.

8

Piyu Israel nra weniggad ni nga ni pi' ba pilung ngorad

1 Fa'ani pilibthir Samuel me tay fa gali pumo'on ni fak ni yow e ngar mangew tapuf
oloboch nu Israel. 2 Bin ilal rorow e Joel fithingan, ma bin bitir e Abijah; miyow par ni
yow e tapuf oloboch u Beersheba. 3 Machane da ur folwokgow rok e chitamangirow; ya
kemus ni salpiy e ba t'uf rorow, ma aram mu ur fekew puluwon e sasaliyeb ma da ur
pithigew e oloboch nge yan i aw nrogon.
4 Ma aram me mu'ulung e pi'in yad be yog e thin rok piyu Israel ngranod ngak Samuel
ni bay u Ramah, 5 me lungurad ngak, "Mu sap, kam pilibthir, ma gal fakam e darir
folwokgow rom. Ere mu pilungnag be' nge mang ir e i gagiyeg nagmad, ni bod rogon
yugu boch e nam." 6 Ma de fel' u wan' Samuel e tin karogned ngak ni nge turguy be' nge
par ni pilung rorad; aram me meybil ngak SOMOL, 7 me ga'ar SOMOL ngak, "Mmotoyil
ko tin be yog e girdi' ngom. Ya gathi gur e kar pi'ed keru'rad ngom; ya Gag e kar pi'ed
keru'rad ngog ni nggu par ni pilung rorad. 8 Ya ka nap'an e ngiyal' ni ba'aram ni gu
fekrad nga wuru' yu Egypt miyad cheal ngu'ur ted fan yugu boch e got; me ere chiney
e yad be rin' ngom e n'en ni yad be rin' ngog ni gubin ngiyal'. 9 Ere motoyil ngorad,
machane ngamog ngorad e tin nra yib riy ngorad ma ga weliy ngorad rogon e n'en nra
i rin' e pi pilung rorad ngorad."
10 I Samuel e yog gubin e tin keyog SOMOL ngak ko fapi girdi' ni yad be ning ngak ni
nge turguy be' nge mang pilung. 11 Me ga'ar Samuel ngorad, "Pilung romed e ba'aray
rogon e tin bayi rin' ngomed. Bayi fek pifakmed ni pumo'on ngar manged salthaw; ni
boch i yad e ngi i yannag e pi *chariot*, ma boch e ngi i yan u daken e os, ma boch i yad e
nge par nga m'on ngu'ur milgad ma be lay e pi *chariot* rok. 12 Bayi tay boch i yad ni nge
mil fan 1,000 e salthaw ngak, ma boch i yad e nge me mil fan wugem e salthaw ngak.
Ma pifakmed ni pumo'on e yad e ngu'ur gi'ed e milay' rok, ma yad be kunuy wom'ngin,
ma yad be ngongliy talin e cham rok nge talin e maruwel ni fan ko pi *chariot* rok. 13 Ma
pifakmed ni ppin e dabisiy ni ngu'ur ngongliyed e florida mu ur lumgad ma yad be lith e
flowa rok. 14 Ma bayi fek yungi flang romed nib th'abi fel', nge fi'imed *grape*, nge fi'imed
olive nge pi' ngak e pi tolang ni bay nga tan pa'. 15 Ma bayi fek ragag e pasent ko *grain*
nge *grape* romed nge pi' ngak e pi tolang ni be par u tabinaw rok nge ku yugu boch e pi

tolang ni bay nga tan pa'. 16 Ma bayi fek e pi tapigpig romed, nge tin th'abi fel' e garbaw
nge dongki romed nge tayrad ngu'ur maruwelgad rok. 17 Ma bayi fek ragag e pasent
ko yu ran' i gamanman romed. Ma bay mpired ni gimed e sib rok. 18 Ra yan i taw ko
ngiyal'nem ma rib gel e gun'gun' ni bay um ted ni bochan e pilung romed, niki gimed e
mu duwgiliyed, machane SOMOL e dabi motoyil ko gun'gun' romed."
19 Ma fapi girdi' e dar motoyilgad ko tin keyog Samuel ngorad. Miyad fulweg ngak
ni lungurad, "Danga'! Gamad ba'adag reb e pilung, 20 ya nggu ta'ab rogon gad ko tin
ba'aram e nam ni bay e pilung romad ngi i gagiyeg nagmad mi i gafaliymad ko pi mael
nge rogon ni nggu chamgad." 21 Me motoyil Samuel nga urngin e tin karogned ngak, ma
aram me yan i weliy ngak SOMOL. 22 Me fulweg SOMOL ngak ni ga'ar, "Mu rin' e n'en ni
yad ba'adag ma ga pi' be' nge mang pilung rorad." Ma aram me yog Samuel ngak urngin
e pumo'on nu Israel ni ngar sulod nga tabinaw rorad.

9

Saul nra mada'gow Samuel

1 Immoy be' nib mo'on ko ganong rok Benjamin ni Kish fithingan, ni be' nib yo'or
ban'en rok, nib mo'on ni fak Abiel, nib mo'on ni fak Zeror, nib mo'on ni fak Bekorath,
nib mo'on ni fak Afiah. 2 Ma bay ba pagel ni fak ni Saul fithingan, ni be' nib picho'ay. Ma
reb e de' nib n'uw rok urngin e girdi' nu Israel, ma ku er rogon ni ku ba picho'ay rorad.
3 Ma bay boch e gamanman ni dongki ni fak Kish ni karanod ngabang, me ga'ar ngak
Saul, "Mfek reb e tapigpig nge un ngom ngam marow ngam gayew fapi dongki." 4 Miyow
yan ngabang i n'en u Efraim ni go' burey ngu lan e nug nu Shalisha, machane dar
piri'egew fapi dongki; aram mranow ngalan e nug nu Shaalim, ma dar piri'egew fapi
dongki u rom. Miyow yan ko gin nib mil suwon ko Benjamin, machane ku dar piri'egew
fapi dongki u rom. 5 Ma fa'an rabow ko nug nu Zuf, me ga'ar Saul ngak fare tapigpig rok,
"Ngad sulow nga tabinaw, ya bay dabki leamnag e chitamag fapi dongki me par ni be
magafan' ngodow."
6 Me ga'ar fare tapigpig, "Mu son! Bay be' nib mo'on nib thothup ko re binaw ney ni
ri ma tay e girdi' fan, ya urngin ban'en ni yog e go' yib i m'ug nib riyul'. Ngdarow da
guyew, ya sana rayag ni yog ngodow e gin ni gadow ra pir'eg fapi dongki riy."
7 Me fith Saul ni ga'ar, "Fa'an gadow rayan da guyew ma mang e gadow ra pi' ngak? Ya
dakuriy e ggan u lan e tutuw rodow, dariy ban'en rodow ni gadow ra pi' ngak, fa bay?"
8 Me ga'ar fare tapigpig, "Bay bochi salpiy ni silber rog nrayag ni gu pi' ngak, me yog
ngodow e gin ni gadow ra pir'eg fapi dongki riy."
9-11 Me fulweg Saul ni ga'ar, "Bfel' e bin ni kam leamnag! Darow." Miyow yan ko fare
binaw nma par fare mo'on riy ni girdi' rok Got. Ma nap'an ni yow be farthog i yan
ngalang ko re binaw nem, miyow mada'nag bogi ppin ni karbad ni ngar linged e ran.
Miyow fith fapi ppin ni lungurow, "Mogned, bay fa'anem nma guy ban'en u lan binaw?"
(Ya kakrom e fa'anra ba'adag be' ni nge fith bbugithin ngak Got ma ra ga'ar, "Darod
ngak fa'anem nma guy ban'en," ya re ngiyal' i n'em e ra bay be' ni ba profet ma yima
yog ni ir be' nma guy ban'en.)
12 Me lungurad ngorow, "Bay, mu sapgow, ba'aram nga m'on romew. Mu gurgow; ya
ka fini taw ngalan binaw e chiney, ya daba' e ra pi' e girdi' ba maligach u daken e altar
ni bay u daken e burey. 13 Yig gimew ra yan ngalan binaw mi gimew pir'eg ndawori
yan nga daken e burey ni nge abich. Dabiyag ni nge abich e girdi' ni fa'anra dawori taw
ngaram, ya som'on e nge fal'eg wa'athan e re maligach nem; nge mu' mfini abich e pi'in
ni ka ni piningrad ni ngarbad. Marow nga talang e chiney, ma gimew ra mada'nag."
14 Aram miyow yan ko fare binaw, ma nap'an nranow nga langgin mi yow guy Samuel
nike yib ni aram e nge yan ko gin ba'aram ni nga ni meybil riy.

15 Ka reb e rran riy ndawori taw Saul, me ga'ar SOMOL ngak Samuel, 16 "Gonap'an
e re ngiyal' i n'ey gabul e bay gu pi' be' ko ganong rok Benjamin nge yib ngom; mu
gapgepnag nge par ni ir e nge gagiyegnag piyu Israel ni girdi' rog, ya ir e nge lagrad
u pa' e pi Filistine. Ya kug guy e gafgow ni be tay e girdi' rog, ma kug rung'ag e myor ni
man ayuw rorad ngog."
17 Fa'ani guy Samuel Saul me ga'ar SOMOL ngak, "Irera' fare mo'on ni gu weliy
murung'agen ngom. Ir e bayi gagiyegnag e girdi' rog." 18 Me yan Saul ngak Samuel
nga charen e garog me fith ngak ni ga'ar, "Mog ngog e gin nma par faanem riy nma guy
ban'en."
19 Me fulweg Samuel ngak ni ga'ar, "I gag e en nma guy ban'en. Mm'onow rog ko gin
yima meybil riy. Ya gimew e ngam unew ngog e daba' ko abich. Ma bayi gabul ni kadbul
mu gu pi' e fulweg ko tin ngam fithew ngog mi gimew yan. 20 Ma fapi dongki nike gaman
dalip e rran ni karanod ngabang e dab mu rus nigew, ya kan piri'egrad. Machane mini'
e en nrib magan' piyu Israel ngak? I gur — gur nge girdi'en e tabinaw rok e chitamam."
21 Me ga'ar Saul, "I gag be' ko ganong rok Benjamin ni fare ganong ni ir e th'abi achig
u Israel, ma tabinaw rog e th'abi sobut' ko biney e ganong. Ere mang ni ga be non ngog
ni er rogon?"
22 Me pow'iy Samuel Saul nge fare tapigpig rok Saul ngalan ba singgil ni ba ga' me yog
bang ngorow ni bay nga taban e tebel u baley, ni aram e gin ngar pirew ngay, ma girdi'
nike yan e thin ngorad ni ngarbad e yad bay ko re tebel nem ni gonap'an e yad guyey u
gubin. 23 Me ga'ar Samuel ngak fa'anem ni girdi'en e lum, "Mfek fare gi ufin i yib ni gu
pi' ngom mu gog ngom ni ngam fal ngabang." 24 Me fek fare girdi'en e lum baraba' i ay
e gamanman nge bang e ufin nni mel'eg ni yagagen nge yib i tay nga m'on rok Saul. Me
ga'ar Samuel, "Mu sap, be'er e gin ntay ni fan ngom; mu koy. Gu cha'riy ni ngam koy ko
ngiyal'ney ni gadad e pi girdi' ney ni kug piningrad."
Aram me un Saul ngak Samuel ko abich e rofen nem. 25 N'apan nra chugad ko fa gin
tagil' e meybil ngranod ngalan binaw, mranod ra ngongliyed rogon e chob rok Saul nga
daken e chigiy,* 26 me mol u rom.

Samuel ni gapgepnag lolugen Saul ni ir e nge gagiyeg

Be puf e woch me pining Samuel Saul ni bay u daken e chigiy ni be ga'ar, "Mu od, nga
darow." Me od Saul ngranow Samuel nga kanawo'. 27 Fa'anra tawgow nga taban fare
binaw me ga'ar Samuel ngak Saul, "Mog ngak e re tapigpig nir nge m'on rodow." Me
m'on fare tapigpig me ga'ar Samuel, "Yugu mu son nggu weliy ngom e thin ni keyog
Got."

10

1 Me fek Samuel ba melor i gapgep ko *olive* nge pu'og nga daken lolugen Saul, me faray
owchen me ga'ar, "I SOMOL e ke gapgep nigem ni aram e gur e ngam gagiyegnag e girdi'
rok nu Israel. Bay um par ni gur e ga be gagiyegnag e girdi' rok ma ga be ayuwegrad
rok urngin e pi to'ogor rorad. Mich riy ni SOMOL e ke dugliyem ni ngam gagiyegnag e
girdi' rok e ba'aray: 2 Nap'an ga ra pageg e daba' ngam man, ma bay mmada'gow l'agruw
i pumo'on u charen e malang rok Rachel ni bay u Zelzah u lan e gin nib mil suwon
ngak Benjamin. Ma bay rognew ngom ni fapi dongki ni gimew be gay e ka ni pir'eg,
ma chitamam e dakir magafan' ngorad, i gur e ke magafan' ngom, ma yugu be fith ni be
ga'ar, 'Mang e nggu rin' ngak fakag?' 3 Mi gimew yan u rom ngam marow mmada'gow
ko fare ke gek'iy ni *oak* ni bay u Tabor, mu rom e bay mmada' nigew dalip i pumo'on riy
ni karbad ni ngar pi'ed e maligach ngak Got u Bethel. Bagayad e be fek dalip i kaming
ni bitir, ma bagayad e be fek dalip yal' i flowa ma bagayad e be fek ba tutuw ni keru' e

* **9:25** DAKEN E CHIGIY: Ngiyal' nem e naun e ba taffayen daken e chigiy riy, ere ba ga' nma mol e girdi' u daken.

gamanman ni kan suguy ko wayin. 4 Bay ra nonod ngom miyad pi' ngom l'agruw yal' ko
pi flowa nem, yad ra pi' ngom ma ngam fek. 5 Ma aram e ngam man ko fare burey rok
Got ni bay u lan yu Gibeah, ko gin be par e Filistine riy. Ma bay mmada'nag ba ulung i
profet u langan e garog ko binaw ni karbad ko fare altar u daken e burey, ni bay girdi'en
e musik nga m'on rorad ni yad be chubeg tatelin e musik ni *harp*, nge *drum*, nge ngal,
nge *lyre*. Ma yad be churu' ma yad be tolul. 6 Ma gelngin SOMOL e bayib nrib tomgin nga
dakenam, ma ga un nga pangirad ko churu' nge tolul ma bay mu thil ngam bod yugbe'.
7 Fa'anra yan i yodorom ma ngam rin' e tin bayi pow'iyem Got ngay ni ngam rin'. 8 Bay
mm'on rog nga Gilgal, mu rom e bay da gakgow ngay, mu gu pi' e gamanman nga ni
urfiy ni maligach, nge maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. Mu son nigeg u rom
ni medlip e rran, ya bay gub mu gog ngom e n'en ni ngam rin'."

9 N'apan ni pi' Saul keru' ni aram e nge pag Samuel, me pi' Got reb e tafinay nge reb
e pangin ngak nib thil. Ma urngin ban'en ni yog Samuel ngak e go' yib i m'ug ni riyul' e
rofen nem. 10 Fa'ani taw Saul nge fare tapigpig rok nga Gibeah, miyad mada' fare ulung
i profet. Me yib fare gelngin Got nga daken nib tomgin, me un ngorad ko churu' nge
tolul. 11 Ma girdi' ni yad manang owchen Saul e ra guyed ni be yodorom, miyad fithrad
ni lungurad, "Mang e ke rin' fare mo'on ni fak Kish? Gur ke mang Saul reb e profet?"
12 Ma bay ba pumo'on nma par u rom ni fith ni ga'ar, "Pi profet ney e mini' e gimed be
leamnag ni pi chitamangirad?" Rogon ni tabab e re thin nem ni lunguy, "Gur ke mang
Saul reb e profet?" 13 Fa'ani mu' Saul ko churu' nge tolul, me yan ko fare altar u daken e
burey.

14 Be' ni walagen e chitamngin Saul e guy Saul nge fare tapigpig rok me fithrow ni
ga'ar, "U uw e kambow riy?"

Me fulweg Saul ni ga'ar, "Gu warow ni gamow be gay fapi dongki. Ma da gu piri'egew
ma gamow yan gguyew Samuel."

15 Me fith fa'anem ni ga'ar, "Ere mang e yog ngomew?"

16 Me fulweg Saul ni ga'ar, "I yog ngomow ni ka ni piri'egrad," machane de weliy ngak
e tin keyog Samuel ni murung'agen ni bayi pilung.

Saul nturguy ni nge mang pilung

17 Me yog Samuel ni nge mu'ulung e girdi' ngak SOMOL nga Mizpah; 18 me ga'ar
ngorad, "SOMOL ni ir e Got nu Israel e be ga'ar, 'I Gag e gu fekmed nga wuru' yu Egypt, I
Gag e gu chuwegmed u pa'rad nge urngin e pi nam ni ur gafgow niged gimed. 19 I Gag e
Got romed, I Gag e en gu chuwegmed u fithik' gubin e gafgow nge tin nib mo'maw' nma
yib ngomed, ma chiney e kam pi'ed keru'med ngog ma kamogned ngog ni nggu pi' be'
ngomed nge mang pilung romed. Ere kefel', mmu'ulunggad nga p'eowcheg, nra reb e
ganong ma nge par nga bang, ma ba kean e girdi' me par nga bang.' "

20 Ma aram me yog Samuel ni nge yib reb e ganong nga m'on nge mu' me yib reb, me
mel'eg SOMOL e ganong rok Benjamin. 21 Me yog Samuel ni nge thay e pi tabinaw ko
ganong rok Benjamin nga m'on min turguy girdi'en e tabinaw rok Matri u fithik'. Me
yib e pumo'on ko tabinaw rok Matri nga m'on, min turguy Saul ni fak Kish u fithik'rad.
Miyad chachangarnag, ma demo' 22 miyad fith ngak SOMOL ni lungurad, "Gur bay yugu
be' nga bang ni aram e cha' ni ir?"

Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Ba'aram Saul ni be mith u fon e chugum."

23 Aram miyad mil ngranod ra feked Saul i yib nga fithik' e girdi', ma fa'ani yib i sak'iy
nga fithik'rad ma gonpan reb e de' nib n'uw ngak urngin e girdi'. 24 Me ga'ar Samuel
ngak e girdi', "Ba'aray fare mo'on ni SOMOL e ke duwgiliy! Dariy be' u fithik'dad ni bod
ir."

Ma urngin e girdi' nra tolulgad ni be lungurad, "Nge n'uw nap'an ni par e en pilung!"

25 Me weliy Samuel ngak e girdi' mat'wun nge maruwel rok e pilung, me yoloy ngalan
ba ke babyor, me yan i cha'riy nga bangi n'en nib thothup. Ma aram me yog ngak e girdi'

ni ngar sulod nga taferad. 26 Ma ku er rogon Saul ni sul nga tafen nga Gibeah nike un
boch e pumo'on ngak nib gel, ni Got e ke mithmitheg lanin'rad. 27 Ma boch e girdi' ni
dariy rograd ngabang e lungrad, "Ra di'in me yag rok e cha'ney ni nge ayuwegdad?"
Dar pi'ed e tow'ath ngak Saul ya dubrad daken. Machane de yog Saul ban'en.

11

Saul ni gel ngak e pi Ammonite

1 Gonap'an e reb e pul nga tomuren me girengiy Nahash nu Ammon e mael ko binaw
nu Jabesh, ni bay ko nug nu Gilead. Me yib e salthaw rok i longobiy e re binaw nem,
me ga'ar e pumo'on nu Jabesh ngak Nahash, "Ngam fal'eg ba tha' u thildad, me m'ag u
wan'mad ni nge mang gur e mu gagiyeg nagmad."
2 Me fulweg Nahash ni ga'ar, "Gu ra fal'eg e tha' u thildad ni fa'an yira rin' e ren'en ni
ba'aray: Gu ra luf e ba' ni mat'aw i lan mit gubin e girdi', nggu darifannag urngin e girdi'
nu Israel."
3 Pi'in pi'lal u Jabesh e lungurad ngak, "Mpi' medlip i rran ngomad nggu l'uged e girdi'
ngranod u ga'ngin yu Israel. Ma fa'anra dabi yib be' i ayuwegmad, ma gamad pi'mad
nga pa'am."
4 Me taw fapi mol'og nga Gibeah ko gin be par Saul riy, ma nap'an nra weliyed e thin
ni kanog ngorad ni ngrogned, me yor e girdi' nib gel. 5 Ma ka fini sul Saul u milay' ni yad
e garbaw rok, me fith ni ga'ar, "Mang e ke buch? Mangfan ni gubin e girdi' ni be yor?"
Miyad weliy ngak e thin nike yib i yog e pi mol'og nu Jabesh. 6 Fa'ani rung'ag Saul e tin
karogned me yib fare gelngin Got i ying ngak, me yib e damumuw ngak nib gel. 7 Me
fek l'agruw i garbaw ni pumo'on nge th'eth'abrow ni nochiyang, me pi' ngak e pi mol'og
ngar feked i yan u gubin yang u lan e nam nu Israel ni be lungurad, "En ndabi un ngak
Saul nge Samuel ngranod ko mael e irera' e n'en ni yira rin' ko garbaw rok!"

Me rus piyu Israel ko n'en nrichey me rin' SOMOL, miyad yib ni yad gubin nike
ta'reban'rad. 8 Me kunuyrad Saul nga Bezek, ma 300,000 e yib u Israel ma 30,000 e yib u
Judah. 9 Me lungurad ko pi mol'og nrabad u Jabesh, "Mogned ngak e tiromed e girdi' ni
gabul ndawori misiw' e yira ayuwegrad." Ba gel e felfelan' ni tay piyu Jabesh nnap'an ni
taw e re bugithin ney ngorad, 10 me lungurad ngak Nahash, "Gabul e bay gu pi'ed gamad
nga pa'am, nge mang gur e mu guy e tin ni ngam rin' ngomad."
11 Ma reb e rran riy ni kadbul me kuweg Saul e salthaw rok nge dalip raba', ma nap'an
ni be puf e woch miyad og ngak e pi Ammonite ko gin ba'aram ni karbad ra pired ngay.
Ma fa'ani misiw' ma kar li'ed yad. Ma tin ni magey e ra wearweargad, ra be' ma gin ni
mil ngay.
12 Me ga'ar e girdi' nu Israel ngak Samuel, "I mini' fapi girdi' ni lungurad e dabi mang
Saul e pilung rodad? Mpi'rad nga pa'mad nggu li'ed yad!"
13 Machane me ga'ar Saul, "Dariy be' ni ngan thang e pogofan rok e daba', ya daba'
e irera' e re rran ni ayuweg SOMOL yu Israel." 14 Me ga'ar Samuel ngorad, "Ngdarod
nga Gilgal nga dogned bayay ni Saul e kemang pilung rodad nge nang e girdi'." 15 Ma
aram miyad yan nga Gilgal ni yad gubin, mu rom ko fa gin'em nib thothup e rogned riy
ni Saul e kemang pilung. Miyad pi' e pi maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi', me
madnomnag Saul nge urngin e girdi' nu Israel e re bugithin nem.

12

Thin ni yog Samuel ni aram e fangich rok

1 Me ga'ar Samuel ngak e girdi' nu Israel, "Kug rin' e tin mogned ngog ni nggu rin'.
Kug pi' ba pilung ngomed ni ngi i gagiyeg nagmed. 2 Ere chiney e bay romed ni bay i
pow'iymed. Mi gag e kug pilibthir ma ke manna' chugeg, ma fa gal pumo'on ni fakag
e yow bay romed. Ug par ni gag e gu be yog e thin rodad ni ku gub pagel ke mada' ko

chiney. 3 Ere gub aray. Fa'anra kug ngongliy ban'en nib kireb, me ere mogned e chiney
u p'eowchen SOMOL nge fare pilung ni ir e ke duwgiliy. Mogned, kug fek e garbaw
ara dongki rok be'? Ka'a gu bannag be' ara kug gafgownag be'? Ka'a gu fek puluwon
e sasaliyab? Fa'anra kug rin' reb e pin'ey ma nggu pi' puluwon e tin kug fek."
4 Me fulweg e girdi' ni lungurad, "Dawor mu ban nagmad ara mu gafgow nagmad; ma
dariy ban'en ni kamfek rok be'."
5 Me ga'ar Samuel, "I SOMOL nge fare pilung ni ir e ke turguy e yow e kar mangew
mich romed e daba' ni kamogned ndariy ban'en ni kug bucheg."
Miyad fulweg ni lungurad, "I SOMOL e ir e mich rodad."
6 Me ul ul Samuel ngay nge ga'ar, "I SOMOL e ir e turguy Moses nge Aron, me ir e fek
pi chitamangimed nga wuru' yu Egypt. 7 Yugu mpired ni gimed ba sak'iy u luwmed,
nggu togopluw ngomed u p'eowchen SOMOL, ya nggu puguran ngomed urngin e pi
maang'ang nike rin' SOMOL ni nge ayuweg e pogofan romed nge pi chitamangimed
kakrom. 8 Fa'ani yan Jakob nge girdi' ko tabinaw rok nga Egypt me cheal piyu Egypt
ngar gafgow niged yad, me pag e pi chitamangimed lamrad ngalang ngar ninged e
ayuw ngak SOMOL, me pi' Moses nge Aron ngorad, ni yow e ra pow'iyew yad nga wuru'
yu Egypt marbad ra pired ngalan e re nam ney. 9 Machane miyad pag talin SOMOL
ni Got rorad, aram me pag e pi Filistine nge pilung nu Moab nge Sisera ni pilungen
e salthaw ko binaw nu Hazor, ngar maelgad ngak e pi chitamangimed kakrom ngan
kolrad. 10 Ma aram miyad ning e ayuw ngalang ngak SOMOL ni be lungurad, 'Kug
denengad, ya kug pi'ed keru'mad ngom, i gur SOMOL, ma gamad be meybil ngak e liyos
ni ya'an Baal nge Astarte. Mu chuwegmad u pa' e pi to'ogor romad, ma gamad par ni
gur e bay ug liyorgad ngom!' 11 Me pi' SOMOL Jerubbaal, nge Barak, nge Jefthah, nge gag
Samuel nggu chuweged gimed u pa' e pi to'ogor romed, mi gimed par ndakuriy e riya'
u puluwmed. 12 Ma nap'an ni mu guyed ni be yan Nahash ni Pilung nu Ammon ni nge
mael ngomed, mi gimed pi' keru'med ngak SOMOL ni ir e pilung romed me lungumed
ngog, 'Gamad ba'adag ba pilung ni nge gagiyeg nagmad.'
13 "Ere ba'aray fare pilung ni gimed e mogned ni nge yib ngomed; gimed e mu ninged,
ere chiney e ke pi' SOMOL ngomed. 14 Ra um pired ni bfel' rogomed ni fa'anra i par ni
SOMOL ni Got romed e ir e bm'on u wan'med, ma gimed be pigpig rok, mi gimed be
motoyil ngak, ma gimed be fol rok, mi gimed par nge pilung romed ni gimed be folwok
rok. 15 Machane fa'anra dab mu telmed ngak SOMOL mi gimed par ndab mu folgad ko
tin keyog, mra togopluw ngomed nge pilung romed. 16 Ere mpired u luwmed ni gimed
ba sak'iy mi gimed guy e maang'ang ni nge ngongliy SOMOL. 17 Chiney e ngal'an e yal',
aray rogon fa dangay? Nggu meybil, ma aram e nge pi' SOMOL e dirra' nge n'uw. Ma
nap'an nra yodorom, ma aram e ngam nanged ni kam ngongliyed reb e denen nrib gel
e kireb riy nib togopluw ngak SOMOL ko fa ngiyal'nem ni mogned ngak ni nge pi' ba
pilung ngomed."
18 Me meybil Samuel, ma karofen nem me pi' SOMOL e dirra' nge n'uw nge yib. Ma
gubin e girdi' nra tamdaggad ngak SOMOL nge Samuel, 19 me lungurad ngak Samuel,
"Siro' ngom, mu meybil ngak SOMOL ni Got rom ni fan ngomad, nge dab gu m'ad. Ya re
kireb ney ni kug ninged reb e pilung ni nge yag ngomad e kug puthuyed ko tin kabay e
denen romad."
20 Me fulweg Samuel ni ga'ar, "Dab mu rusgad. Yugu er rogon gelngin e kireb ni kam
ngongliyed, ma dab mu pi'ed keru'med ngak SOMOL, ya ngu'um rin'ed e tin nib magan'
ngay u polo' i lanin'med. 21 Dab um leked e pi got ni go' bogi ban'en; ya dabiyag ni ngar
ayuweged gimed fa ra ayweged e pogofan romed, ni bochane gathiyad e bin rriyul' e got.
22 SOMOL e ke micheg ndabi n'agmed, ya ke duwgiliy u wan' ni ngam manged girdi'en.
23 Me gag e ri dab gu tal i pi' e meybil romed, ya ra dab gu pi' e meybil romed ma aram e
kug denen nib togopluw ngak. Mu gu par ngu'ug fil ngomed e tin bfel' nge tin nib mat'aw

ni ir e ngu'um rin'ed. 24 Um pired ni bay madgun SOMOL u wun'med mu um rin'ed e tin
ba m'agan' ngay u polo' i lanin'med ngu fithik' e yul'yul'. Um leam niged fapi maang'ang
nike rin' ni fan ngomed. 25 Machane fa'anra um pired niki gimed be denen i yan, ma bay
nthirifmed u but' nge pilung romed."

13

Mael ni yan ngak e pi Filistine

1 Ka ba pagel* Saul me mang pilung nu Israel, me gagiyegnag yu Israel ni l'agruw e
duw. 2 me mel'eg 3,000 e pumo'on nu Israel, me tay 2,000 rok u Mikmash ngu bang i
n'en ni go' burey u lan yu Bethel, me pi 1,000 nge un ngak Jonathan nib pagel ni fak nga
Gibeah, u lan e nug ko ganong rok Benjamin. Tin ni magach e pumo'on e l'ograd Saul
ngar sulod nga tabnaw.

3 Me li' Jonathan pilungen e salthaw rok e pi Filistine u lan yu Geba, me rung'ag e pi
Filistine murung'agen. Me pi' Saul e pi mol'og ni ngan thoy e yabul u lan e re nam nem
ni ga'ngin, ni aram e yi be pining e pi Hebrew ni ngan mael. 4 Me rung'ag piyu Israel ni
yad gubin nike li' Saul pilungen e salthaw rok e pi Filistine, ma aram fan ni kari dabuy
e pi Filistine daken piyu Israel. Me mu'ulung piyu Israel ngak Saul u Gilgal.

5 Me mu'ulung e pi Filistine ni ngar chamgad ngak piyu Israel; ma 30,000 e *chariot* ni
fan ko mael ni bay rorad, ma 6,000 girdi'en e yan u os, nge salthaw ni pire' ni bod urngin
e yan' ni bay u dap'el'ay. Miyad yan nga Mikmash ni bay ko ngek u Bethaven, mranod
ra pired ngaram. 6 Piyu Israel e ncham ngorad nib elmerin, ngar pired ni kar magawon
gad. Boch i yad e ur mithgad u lan e pi yiy nge low, ngu fon e war i yan, ngu thilthilin
e yungi war ngu lan e pi luwed; 7 ma boch i yad e ra th'abed e lul' ni Jordan ngranod
ngalan e nug nu Gad ngu Gilead.

Ma kabay Saul u Gilgal, ma girdi' ni yad bay rok e yad be t'on ko marus. 8 Ma medlip
e rran ni sonnag Saul Samuel, ni bod rogon ni yog Samuel, machane de yib Samuel
nga Gilgal. Me tabab e girdi' ko yan ni aram e yad be pag Saul, 9 me ga'ar Saul ngorad,
"Mfeked fapi gamanman i yib ngog nggu urfiy nggu pi' ni maligach, nge pi maligach ni
yima pi' ni nge gapas thilin Got nge girdi'." Me urfiy fapi gamanman nge pi' ni maligach,
10 ma nap'an ni ka fini mu', me taw Samuel. Me yan Saul nga wean ni nge mada'nag,
11 Me ga'ar Samuel, "Mang e kam rin'?"

Me fulweg Saul ni ga'ar, "Kug guy e girdi' ni yad be yan ni aram e kar paged gag, ma
dawor mub ni bod ni mog ni ga ra rin', ma ke mu'ulung e pi Filistine nga Mikmash. 12 Mu
gu leamnag ni pi Filistine e ngar chamgad ngog u roy u Gilgal, ma dawor gguy rogon ni
nggu fel' u wan' SOMOL. Mu gu leamnag nthingar gu pi' e gamanman ni maligach."

13 Me fulweg Samuel ni ga'ar, "Ri gab balyang ko binir e pa' ni kam rin'. Da mfol ko
tin keyog SOMOL ni Got rom ngom ni ngam rin'. Fa'an mang e mfol, ma ke tem nge
pi'in owchem ngu'um gagiyeg niged piyu Israel ndariy n'umngin nap'an. 14 Ma chiney
e aram e bayi tal e gagiyeg ni ga be tay. I SOMOL e bay fek be' ni ba'adag nge tay ni ir e
nge mang pilung rok e girdi' rok, ni bochan e dakum fol rok SOMOL."

15 Me chuw Samuel u Gilgal nge yan. Me un e tin ke magey e girdi' ngak Saul, ni aram e
nge yan ni nge yan i chag ngak e pi salthaw rok. Miyad yan u Gilgal nga Gibeah ni bay u
lan e nug rok Benjamin. Me yan Saul i guy e pi salthaw rok, ni gonap'an e 600 e pumo'on.
16 Me par Saul nge Jonathan ni fak nge salthaw rorow u lan yu Geba, ni bay u lan e nug
rok Benjamin; ma pi Filistine e karbad ra pired nga Mikmash. 17 Pi salthaw nu Filistia e
ra chuwgad ko gin yad be par riy ngranod ko mael ni yad dalip ulung: reb e ulung e sor
nga Ofra, ni bay u lan e nug nu Shual, 18 ma reb e ulung e sor nga Beth Horon, ma reb e

* **13:1** Ka ba pagel: Re yil' I thin ney ko thin ni Hewrew e ba mo'maw' fan irera' reb i fan.

ulung e sor ko fare mathil ni bay nga talang ni yira par riy min guy daken fachi loway nu Zeboim miyad yan riy i yan nga ted.

19 Ma dariy be' u Israel ni be pirdi'iy e wasey nge yib ban'en riy, ya ke duwgiliy e pi Filistine ni nge dabi ngongliy piyu Israel e saydon nge sarey. 20 Ere piyu Israel e thingar ranod ngak piyu Filistia ngar uthumed talin e maruwel rorad nma girengiy e garbaw nge gi' e but', nge kuwa, nge tow, nge kama. 21 Ma puluwon ni yad ma pi' e ta'reb e salpiy nib achig ni wasey, ni puluwon e tow ni ngan uthum nge fare n'en nma fek e girdi' ni be yannag e garbaw, ma l'agruw e pi salpiy nem ni wasey e yima pi' nga puluwon e n'en ni yima gi' e but' ngay ara kuwa ni ngan uthum. 22 Aram fan ni rofen ni ba'aram nni mael e dariy reb e salthaw nu Israel ni bay e saydon rok ara sarey, ma kemus ni Saul nge Jonathan e bay rorow.

23 Pi Filistine e ra l'oged baraba' i salthaw ni ngar matanagiyed e kanawo' u Mikmash.

14

Jonathan ni tanomnag ban'en ni dariy e sul riy nga tomur

1 Me reb e rran me ga'ar Jonathan ngak be' nib pagel ni ir e be fek talin e cham rok Jonathan, "Nga darow ko gin ke yan i par e salthaw rok e pi Filistine ngay." Machane de yog Jonathan ngak e chitamngin. 2 Ma ke yan i par Saul nga tan ba ke gek'iy ni *pomegranate* u Migron, nde mal'af u Gibeah; ma gonap'an e 600 e pumo'on ni bay rok. 3 Ma Ahijah nib mo'on ni fak Ahitub, nib mo'on ni walagen Ikabod, me Ahitub e be' nib mo'on ni fak Finehas, nib mo'on ni fak Eli, ni i mang prist rok SOMOL u Shiloh, e ke yon' fare *efod* nga daken. Ma de nang fapi pumo'on nike yan Jonathan.

4 Mre kanawo' ni ba'aram ni nge yan Jonathan i th'ab nge yan ko gin be par e pi Filistine riy e bay l'agruw i war ni gang' riy nib madodongol, nra reb ma bay nga baraba' e re kanawo' nem, fithingan reb e Bozez ma reb e Seneh. 5 Reb e bay nga ba' ni lel'och ko re kanawo' nem, ni ba sap nga Mikmash, ma reb e bay nga ba' ni yimuch, ni ba sap nga Geba.

6 Me ga'ar Jonathan ngak fare pagel, "Ngad th'abew e kanawo' nga baraba' ngdarow ko gin be par e pi Filistine riy, ni bogi ni' ndar nanged Got. Sana ra ayuwegdow SOMOL; fa'anra rin', ma rib muduwgil nra gagiyegnag ngad gelgow, ndariy fan ni ara' rogon nri gadow l'agruw."

7 Me fulweg fare pagel ni ga'ar, "Tin ga ba'adag e ngam rin', ya gu bay u ba' rom."

8 Me ga'ar Jonathan, "Kefel', ngdarow ngad th'abew e kanawo' nge guy dow e pi Filistine. 9 Ma fa'an yad ra yog ngodow ni ngad son nigew yad ngarbad ngodow, ma gadow son ko gin gadow bay riy. 10 Machane fa'an yad ra yog ni nga darow ngorad, ma gadow yan ngorad, ya aram e pow riy nike m'ay i gagiyegnag rok SOMOL ni ngad gelgow ngorad."

11 Ere miyow pag e pi Filistine ngar guyed yow, me ga'ar fapi Filistine, "Mu sapgad! Ba'aram e Hebrew ni karbad nga wuru' e low ni ur mithgad u lan!" 12 Me tolul e pi salthaw ko Filistine ngak Jonathan nge fare pagel ni lungurad ngorow, "Mirew ngaray nga talang! Ya bay ban'en ni nggogned ngomew!"

Me ga'ar Jonathan ngak fare pagel, "Mu lekeg. I SOMOL e ke gagiyegnag ni nge gel piyu Israel ngorad." 13 Me yan Jonathan nga talang ni be gararaw, ma be lay fare pagel u tomur rok. Me og Jonathan ngak fapi Filistine nge li'rad, me yib fare pagel ngari thang e fan rorad. 14 Som'on nra chamgad e li' Jonathan nge fare pagel gonap'an rliw' e girdi' u bangi n'en ni gonap'an e baley e *acre* ga'ngin yang. 15 Ma urngin e pi Filistine ni yad bay u rom ni yib e marus ngorad; ma pi'in yad ma yan nga mit e mael nge pi salthaw ni yad bay ko gin be par e pi salthaw riy e ur t'on gad ko marus; me yib e durru', mri gel boch e marus rorad.

Pi Filistine nra waergad

16 Pi salthaw rok Saul ni be matanag u Gibeah u lan e nug rok Benjamin e ra guyed ni
be mil e pi Filistine ni kar balyanggad. 17 Me ga'ar Saul ngak e salthaw rok, "Mu theeged
e salthaw ngam guyed e en nde moy." Miyad rin' ma aram miyad pir'eg ni Jonathan nge
fare pagel nma fek talin e cham rok e dar moyew. 18 Me ga'ar Saul ngak Ahijah ni prist,
"Mfek fare Kahol ko M'ag rok Got i yib ngaray." (Re ngiyal' i n'em e yima fek nge m'on mi i
lay piyu Israel u tomur.) 19 Nap'an ni be welthin Saul ngak fare prist, mi i gel e balyangan'
nge wagagey ni be tay e salthaw ko Filistine ko gin ni ba'aram ni karbad ra pired ngay;
ma aram me ga'ar Saul ngak, "Dakriy nap'an riy ni ngan fith lanyan' SOMOL!" 20 Ma
aram miyad yan e tirok e salthaw ni ngar chamgad e pi Filistine, ma ke balyang e pi
Filistine yad be li'ed yad. 21 Ma pi Hebrew ni urmed u ba' rok e pi Filistine nra uned
ngorad ngranod ra pired ko gin ni yan i par e pi salthaw ko Filistine ngay, e ra chuwgad
u ba' rok e pi Filistine ngarbad ra uned nga ba' rok Saul nge Jonathan. 22 Piyu Israel ni ur
mithgad u fithik' e burey u Efraim e rrung'aged ni be mil e pi Filistine; ma aram miyad
yib ra uned ko ba' rok Saul nge Jonathan ngar chamgad ngak e pi Filistine. 23 Me ayuweg
SOMOL piyu Israel e rofen nem, min cham ngan pag yu Bethaven.

Tomuren e mael

24 Rofen nem e ke yim' piyu Israel ko bilig, ya ke micheg Saul bbugithin u p'eowchen
SOMOL nike ga'ar, "Ra buch wa'athan e cha' nra kay ban'en e daba' u m'on ndawor
gu falbayen e pi to'ogor rog." Ere dariy be' ni kay ban'en ko binem e rran ni polo'.
25 Yad gubin nrabad nga fithik' bangi garger, miyad pir'eg e *honey* u ga'ngin yang e re
gi garger nem. 26 Re gi garger nem e ba sug ko *honey* nib athib, machane dariy be' ni
kay buchu'uw, ya yad gubin ni kar rusgad ko buch wa'athan ni yog Saul nra yib ngorad.
27 Machane de nang Jonathan e re thin nem nike yog e chitamngin ko girdi'; aram me
yan i rugoy ba ley i gek'iy ni be fek nga fithik', nge kay boch. Ka chingiyal' nem me yib
gelngin. 28 Me ga'ar reb fapi salthaw ngak, "Gubin e girdi' nike m'ay gelngirad ni bilig,
ma kug magaergad ko tin keyog e chitamam nike ga'ar, 'En nra kay e ggan e daba' e nge
buch wa'athan.'
29 Me fulweg Jonathan ni ga'ar, "Rib kireb e n'en nike rin' e chitamag ngak e girdi'
rodad! A mu guy nga rogon nike yib gelngig ni bochan e kug way boch e *honey*! 30 Fapi
ggan ni fek e tirodad e girdi' rok e pi to'ogor rodad ko fa ngiyal'nem ni da gelgad ngorad
ko mael, e fa'an mang e kay e tirodad e girdi' e daba', ma ke yib gelngirad; ma kab pire'
boch e pi Filistine ni kar li'ed e daba'!"
31 Rofen nem e gel piyu Israel ngak e pi Filistine u Mikmash ngar mada'gad nga
Aijalon. Ma dakuriy gelngin piyu Israel ni bochan e bilig, 32 ma aram miyad mil i yan ko
pin'en ni kar feked rok e pi to'ogor; miyad fek e saf, nge garbaw ni pumo'on, nge pifak
e garbaw ngar li'ed u luwrad, miyad kay e ufin riy ni kabay e racha' u fithik'. 33 Minog
ngak Saul ni lunguy, "Mu sap, girdi' rodad e kar denengad nib togopluw ngak SOMOL,
ya yad be longuy e ufin ni kabay e racha' u fithik'."
Me non Saul ni ba ga' laman, "Gimed bogi ni' nda mu yul'yul'gad! Mu lulubiyed ba
malang ni ba ga' i yib ngaray." 34 Me ga'ar, "Marod nga fithik' e girdi' nga mogned ngorad
ni yad gubin ni ngar feked e garbaw ni pumo'on nge saf rorad i yib e ngaray ngar li'ed
miyad kay u roy, me dab ku ra denengad nib togopluw ngak SOMOL ko ufin ni yad be
kay ni kabay e racha' u fithik'." Ma aram e yad gubin nra feked e garbaw rorad i yib e re
nep' i n'em ngar li'ed u rom. 35 Me toy Saul ba altar ngak SOMOL, ni aram e bin som'on
ni toy.
36 Me ga'ar Saul ngak e salthaw rok, "Ngdarod nga p'ening ngad oggad ngak e pi
Filistine u fithik' e lumor, ngad feked e tin ni bay rorad nge mada' ko ngiyal' ni be puf e
woch, ma gadad li'rad ni yad gubin ngarm'ad."

Miyad fulweg ngak ni lungurad, “Mu rin’ e tin ga be finey ni ir e bfel’.” Machane me ga’ar fare prist, “Som’on e ngad fithed lanyan’ Got.”
37 Me fith Saul Got ni ga’ar, “Ra gu og ngak e pi Filistine ma bfel’? Ga ra ayuwegmad nggu gelgad?” Machane de fulweg Got e tin be fith e rofen nem. 38 Me ga’ar Saul ngak e pi’in yad be yog e thin rok e pi girdi’ nem, “Mired e ngaray ngam gayed ko mang denen e ka ni ngongliy e daba’. 39 Ya kug micheg nga fithingan SOMOL ni be par nib fos, ni ir e ma ayuweg piyu Israel, ni mus ngak Jonathan ni fakag, ni fa’anra ir e ke ngongliy e denen ma ngan thang e pogofan rok.” Machane dariy be’ ni fulweg. 40 Me ga’ar Saul ngorad, “Mu sak’iygad ni gimed gubin, ma gamow sak’iy Jonathan u roy.”
Miyad fulweg ngak ni lungurad, “Mu rin’ e tin ga be finey ni ir e bfel’.”
41 Me ga’ar Saul ngak SOMOL ni Got rok piyu Israel, “SOMOL, mangfan ndawor mpi’ e fulweg ko tin kug fith ngom e daba’? SOMOL ni Got nu Israel, mpi’ e fulweg ko tin kug fith ngom ni ngam dag ko fa gali malang. Fa’anra bagamow Jonathan e ke denen, ma ga pi’ e fulweg riy ko bin Urim; machane fa’anra girdi’ rom nu Israel, ma ga pi’ e fulweg riy ko fa binem ni Thummim.”* Me yib i m’ug e fulweg riy ni Jonathan nge Saul; ma girdi’ e dariy ban’en ni kar bucheged. 42 Me ga’ar Saul, “Mu turguyed ko gag ara Jonathan ni fakag.” Me yib i m’ug e fulweg riy ni Jonathan e ke bucheg ban’en. 43 Me fith Saul ngak Jonathan ni ga’ar, “Be mang e kam ngongliy?”
Me fulweg Jonathan ni ga’ar, “Kug way buchu’uw i *honey*. Are gub aray, kefel’ nggum’.”
44 Me ga’ar Saul ngak, “Fa’anra dab ni li’em nga mum’ mi Got e nge li’eg nggum’.”
45 Machane me ga’ar fapi girdi’ ngak Saul, “Mog, i Jonathan nike ayuweg piyu Israel kar gelgad ko re mael ney e ngan li’ ngem’? Dangay! Kug micheged nga fithingan SOMOL ni be par nib fos ni mus nga ta’ab gaf i piyan lolugen ma dabi mul. Ya n’en ni rin’ e daba’ e Got e ayuweg nge rin’.” Aram rogon ni ayuweg e girdi’ Jonathan nge dakun thang e fan rok.
46 Ma aram ma daki lol’oeg Saul e pi Filistine, miyad sul ko gin ntaferad.

Tabinaw rok Saul nge gagiyeg ni i tay Saul

47 Tomuren ni mang Saul pilung nu Israel me mael ngak urngin e pi to’ogor rok ni bay u gubin yang, ni aram e girdi’ ko Moab, ngu Ammon, ngu Edom, nge fapi pilung nu Zobah, nge pi Filistine. Gubin yang ni i yan ngay ko mael ma i gel. 48 I cham nib cheag ko cham ni mus ngak e girdi’ ni Amalek niki gel ngorad. Gubin e cham ni un fek i yib ngak piyu Israel mi i ayuwegrad riy.
49 Ma pi pumo’on ni fak Saul e Jonathan, nge Ishvi, nge Malkishua. Ma bin ilal i fak ni bpin e Merab fithingan, ma bin bitir e Mikal. 50 Mi Ahinoam e le’engin, ni Ahimaaz e chitamngin; ma en ni ga’ ko salthaw rok e Abner, ni fak be’ nib pumo’on ni walagen e chitamngin ni Ner fithingan. 51 Mi Kish ni chitamngin Saul nge Ner ni chitamngin Abner e Abiel e chitamangirow.
52 N’umngin nap’an e yafos rok Saul e i par ni be mael ngak e pi Filistine nib elmerin. Yugu ra pir’eg be’ nib mo’on nib gel ma ba falu’ me fek nge mang reb e salthaw rok.

15

Mael ni yan ko pi Amalekite

1 Me ga’ar Samuel ngak Saul, “I gag e en ke pi’eg SOMOL ni nggu gapgepnag lolugem ngam par ni kam mang pilung rok piyu Israel ni girdi’ rok. Ere mu telim ko thin nike yog SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok. 2 Bayi gechignag e girdi’ nu Amalek ni bochan e ra togopluwgad ngak piyu Israel ko fa ngiyal’nem ni chuw piyu Israel u Egypt. 3 Mman ngam og ngak e pi Amalek, ngam kirebnag urngin ban’en ni bay rorad. Dariy ta’ ban’en

* **14:41** URIM . . . THUMMIM: L’agruw i malang nma guy e prist riy e tin ba’adag Got ni ngan rin’; da nnang ko uw rogon ni ur marwelgad ngay.

ni ngam pag; mu thang e pogofan rok urngin e pumo'on, nge ppin, nge bitir, nge bitir ni kab ran, nge garbaw, nge saf, nge kamel, nge dongki."

4 Me ulunguy Saul e yu raba' i salthaw rok nga Telem nge theegrad: ma 200,000 e salthaw nu Israel ma 10,000 u Judah. 5 Ma aram miyad yan e salthaw rok ko fare binaw nu Amalek ngranod ra mithgad ngalan ba lul' nike m'ay e ran riy ni ngar oggad ko pi Amalek. 6 Me pi' e thin nge yan ko pi Kenite ni ga'ar, "Mu chuwgad rok e pi Amalek nir nge dab mu'ned ngorad ko yam'. Ya um golgad ngak piyu Israel ko fa ngiyal'nem nra chuwgad u Egypt." Ma aram me chuw e pi Kenite u fithik' e pi Amalek.

7 Me gel Saul ngak e pi Amalek, ni cham u Havilah nge mada' nga Shur, ni bay ko ngek u Egypt; 8 me fek Agag ni Pilung ko pi Amalek nde li' ngem', me li' urngin e girdi'. 9 Ma de thang Saul nge salthaw rok e fan rok Agag, ma dar li'ed e tin th'abi fel' e saf, nge garbaw, nge tin th'abi fel' u pifak e garbaw, nge pifak e saf, nge tin ni bfel' ban'en; machane ra kireb niged urngin e tin gathi rib fel' nge tin ndariy fan.

SOMOL ni tharbeg Saul ko pilung

10 Me ga'ar SOMOL ngak Samuel, 11 "Kug kolngan'ug ni gu turguy Saul ni nge mang pilung; ya ke pi' keru' ngog daki fol ko tin gog ngak ni nge rin'." Me par Samuel ni kari kireban' ma ke damumuw, me par e re nep' i n'em ni polo' ni be wenig ngak SOMOL. 12 Ma reb e rran riy nri kakadbul me yan ni be changarnag Saul. Me rung'ag nike yan Saul ko fare binaw nu Karmel, ma ke ubung e malang u rom ni ban'en ni nge guy e girdi' miyad leamnag Saul, ke mu' ma ke yan nga Gilgal. 13 Me yan Samuel ngak Saul, me ga'ar Saul ngak, "Samuel, i SOMOL e ngi i tow'ath nagem! Kug fol ko tin ni yog ngog ni nggu rin'."

14 Me fith Samuel ngak ni ga'ar, "Ere mangfan ni gu be rung'ag laman e garbaw ni be tolul nge laman e saf ni be non?"

15 Me fulweg Saul ni ga'ar, "Salthaw rog e kar feked rok e pi Amalek. Kar ted e tin th'abi fel' e saf nge garbaw ni ngar pi'ed ni maligach ngak SOMOL ni Got rom, ma tin ke magey e go' kug li'ed."

16 Me ga'ar Samuel, "Mu tal, nggu weliy ngom e tin keyog SOMOL ngog fowngan."

Me ga'ar Saul, "Mu weliy ngog."

17 Me fulweg Samuel ngak ni ga'ar, "Yugu er rogon ni ga be leamnag ndariy rogom, ya gur e pilung ko pi ganong nu Israel. I SOMOL e ke gapgep nagem ni gur e pilung nu Israel, 18 me pi'em ni ngam man mu thang owchen e pi Amalek ni bogi girdi' ni kireb. I yog ngom ni ngam cham nge mada' ko ngiyal' ni kam thang owcherad ni yad gubin. 19 Ere mangfan nda mu fol ko tin ni yog? Mangfan ni mu gur nigem ko tin bay rorad ngam rin' e tin nde m'agan' SOMOL ngay?"

20 Me ga'ar Saul, "Kug fol ko tin ni yog SOMOL ngog. Gu wan nrogon ni yog ngog, kug kol Agag ni Pilung kug fek i yib, ma kug li' urngin e pi Amalek karm'ad. 21 Machane salthaw rog e dar li'ed e tin th'abi fel' e saf nge garbaw nra koled; kemus ni kar feked ngaray nga Gilgal ni ngan pi' ni maligach ngak SOMOL ni Got rom."

22 Me ga'ar Samuel, "Mang e ba'adag SOMOL? Fol fa tin ni ngan pi' ngak ara maligach? Kabfel' ni ngan fol rok ko bin ni nga ni pi' e bin th'abi fel' e saf ngak ni maligach. 23 Togopluw ni ngan tay ngak e ta'reb feni kireb nge pig, ma ufanthin nge tolngan' e ba denen ni ta'reb rogon ko meybil ni yima tay ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay. Bochan e kam pi'ed keru'med ko tin ni yog SOMOL ngom ni ngam rin', ma aram e ku er rogon ir nike n'igem ni aram e dab kum pilung."

24 Me ga'ar Saul, "Kug denen, ya da gu fol ko tin keyog SOMOL ngog nge tin mog ngog ni nggu rin'. Gu tamdag ngak e pi salthaw rog mu gu rin' e tin nib magan'rad ngay. 25 Machane wenig ngom, mu n'ag fan e denen rog ma gu'un ngog ngad sulow, nge yag ni gu liyor ngak SOMOL."

26 Me fulweg Samuel ni ga'ar, "Dab gu'un ngom ngdarow ya kam n'ag e tin ni yog
SOMOL ngom ni ngam rin', ma ke n'igem ni aram e dab kum mmang pilung nu Israel."
27 Me cheal Samuel ni nge yan, me thiy Saul pa' ko mad rok, me mogchoth. 28 Me ga'ar
Samuel ngak, "I SOMOL e ke gochthiy ke fek e gagiyeg nu Israel u pa'am e daba' ke pi'
ngak yugu be' ni kabfel' ngom. 29 Got rok piyu Israel ni ir e th'abi tolang e der ma lifith
l'ugun ara thiliyeg laniyan'. Gathi ir ba girdi', ma der ma thiliyeg laniyan'."
30 Me ga'ar Saul, "Kug denen, machane mu tay fag u p'eowchen e pi'in yad ma yog e
thin rok e girdi' nu Israel ngu p'eowchen urngin piyu Israel. Mu un ngog ngad sulow
nge yag ni gu liyor mu gu meybil ngak SOMOL ni Got rom." 31 Ma aram me un Samuel
ngak ngar sulow, me liyor Saul ngak SOMOL.
32 Me ga'ar Samuel, "Mfek Agag ni Pilung i yib ngog." Me yib Agag ngak ni be t'on ko
marus, ni be ga'ar u wan', "Ra chugur e yam' ma rib gel e kireban' nma yib!" 33 Me ga'ar
Samuel, "Rogon nike gagiyegnag e saydon rom bo'or e matin karanod ra pired ndakuriy
pifakrad, e aram rogon e en ni chitinam e chiney ni nge par ndakuriy fak." Me th'eth'ab
Agag ni nochiyang u m'on ko altar nu Gilgal.
34 Me yan Samuel nga Ramah, me yan Saul ni Pilung nga tafen nga Gibeah. 35 Ma
daki mada'nag Samuel Saul ni Pilung u n'umngin nap'an e yafos rok; machane me par
Samuel ni kari kireban' ngak Saul. Ma SOMOL e kalngan' ya ir e turguy Saul ni nge mang
pilung nu Israel.

16

David nni gapgepnag ni nge mang pilung

1 Me ga'ar SOMOL ngak Samuel, "Uw n'umngin nap'an ni ngam par ni be kireban'um
ngak Saul? Kug chuweg ko pilung ndab kimang pilung nu Israel. Mfek boch e gapgep ko
olive, ya nggu l'ugem ngam man nga Bethlehem ngak be' nib mo'on ni Jesse fithingan,
ya kug turguy reb e pagel ni fak ni ir e nge mang pilung."
2 Me fith Samuel ni ga'ar, "Uw rogon ni nggu rin' e binir? Ya ra rung'ag Saul me thang
e fan rog."
Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Mfek ba pifak e garbaw nge un ngom ma gog ni ka mub
ni ngam pi' ba maligach ngak SOMOL. 3 Ma ga pi' e thin nge yan ngak Jesse ni nge yib ko
re maligach nem ni ngam pi', ma bay gog ngom e n'en ni ngam rin'. Ma ga liyef e gapgep
nga lolugen e en ni bay gog ngom ni ir e nge mang pilung."
4 Me rin' Samuel e tin keyog SOMOL ngak ni nge rin' me yan nga Bethlehem, me yib
e pi'in yad ma yog e thin ko fare binaw ni yad be t'on ko marus, miyad fith ngak ni
lungurad, "Re wub ney ni ka mu tay, gapas e ka mubnag?"
5 Me fulweg ni ga'ar, "Er rogon. Ku gub ni nggu pi' ba maligach ngak SOMOL.
Mmachalbog niged gimed mi gimed un ngog ngdarod." Ma ku er rogon Jesse nge fapi
pumo'on ni pifak ni yog ngorad ni ngar machalbog niged yad, miyad yib ko maligach ni
nge pi'.
6 Fa'anra tawgad, me guy Samuel Eliab ni ba pagel ni fak Jesse me ga'ar u wan',
"Re mo'on ney nib sak'iy u roy u p'eowchen SOMOL e mmudugil ni irera' e cha' nike
duwgiliy." 7 Machane me ga'ar SOMOL ngak, "Dabi mit owchem nga n'umngin nge feni
pichoay. Gathi ir e cha' ni kug mel'eg, gag e dagur ma turguy ban'en nrogon nma turguy
e girdi' ban'en. Girdi' e yad ma guy be' u wuru' i downgin, mi Gag e gu ma changar ko
gum'ircha'."
8 Me pining Jesse Abinadab nib mo'on ni fak nge yib ngak Samuel. Machane me
ga'ar Samuel, "Dangay, ku gathi er e cha' nike turguy SOMOL." 9 Ma aram me fek Jesse
Shammah i yib. Me ga'ar Samuel, "Dangay, ku gathi er e cha' nike turguy SOMOL."
10 Irera' kanawo'en ni fek Jesse fa medlip i pumo'on ni fak i yib ngak Samuel. Me ga'ar

Samuel ngak, “Danga’, SOMOL e dariy bagayad e pi cha’ney nike turguy.” 11 Me fith
Samuel ngak ni ga’ar, “Kabay boch e pumo’on ni fakam ngabang fa dakuriy?”

Me fulweg Jesse ngak ni ga’ar, “Kabay e bin th’abi bitir, machane bay u bang ni be gafaliy e saf.”

Me ga’ar Samuel, “Mpi’ e thin nge yan ngak nge yib ngaray. Ya fin ra taw ma gadad pi’ e maligach.” 12 Me pi’ Jesse e thin nge yan ngak. Ir ba pagel nib picho’ay ma ba fel’fel’ rogon, ma bfel’ e tir u marwan. Me ga’ar SOMOL ngak Samuel, “Ireyer fa’anem, mu gapgepnag!” 13 Me fek Samuel fare gapgep ni *olive* nge gapgepnag David u p’eowchen fapi pumo’on ni walagen. Me yib fare gelngin SOMOL i ying ngak David ngi i gagiyegnag e rofen nem i yan nga m’on. Me sul Samuel nga Ramah.

David ni i musiknag Saul ko harp

14 Fare gelngin SOMOL e chuw rok Saul, me pi’ SOMOL ba kan nib kireb nge yib i ying ngak Saul ngi i gafgownag. 15 Me ga’ar e tapigpig rok ngak, “Kug nanged nike pi’ SOMOL ba kan nib kireb ke ying ngom be gafgow nigem. 16 Ere mog ngomad nggu warod gu gayed be’ ni manang rogon i chubeg e *harp*. Ma nap’an nra yib i ying e re kan nem nib kireb ngom ma rayag ni nge chubeg e re mo’on nem e *harp* rok ma ga sul nga rogom bayay.”

17 Me ga’ar Saul ngorad, “Mu gayed be’ nib mo’on ni ba salap i chubeg e *harp* ngam feked i yib ngog.”

18 Me ga’ar reb e tapigpig rok ngak, “I Jesse, ni be’ ko binaw nu Bethlehem e ba’ ba pagel ni fak nib salap ko musik. Ma ku ir be’ nder ma rus, ma bfel’ ko salthaw, ma be’ nib salap ko welthin, ma ba picho’ay. Mi SOMOL e bay rok.”

19 Ere l’oeg Saul e pi mol’og rok ngak Jesse ni be ga’ar, “Mpi’ fare pagel ni fakam i David nge yib ngog, ni fa’anem nma ayuweg e saf.” 20 Me pi’ Jesse David nge yib ngak Saul nike fek ba pifak e kaming, nge ba dongki ni kan suguy daken keru’ ko flowa, nge ba tutuw ni keru’ e gamanman nib sug ko wayin. 21 Me yib David ngak Saul ni nge un ko pigpig ngak. Me yan i par nrib adag Saul daken me tay ni ir e ngi i fek talin e cham rok. 22 Ma aram me pi’ Saul e thin nge yan ngak Jesse ni ga’ar, “Gu ba’adag daken David. Mpag nge par u roy ngi i pigpig rog.” 23 Re ngiyal’ i n’em i yan nga m’on e nap’an ni yugu ra yib fare kan nib kireb i ying ngak Saul ni Got e gagiyegnag nge yib, me fek David e *harp* rok nge chubeg. Me chuw fare kan nib kireb nge yan, me fel’ e tafinay rok Saul ngki sul nga rogon bayay.

17

Goliath ni i th’ab lungun nga daken piyu Israel

1 Me mu’ulung e pi Filistine nga Sokoh ni ngranod ko mael, nib binaw ni bay u lan yu Judah; rabad ra pired nga bangi ban’en ni kanog yu Efes Dammim ngay, ni bay u thilin yu Sokoh nge yu Azekah. 2 Me yib Saul nge piyu Israel ngarbad ra pired ko loway ni Elah, ni aram e gin nra ngongliyed rogorad riy ni ngar chamgad ngak e pi Filistine. 3 Me k’af e pi Filistine u daken reb e burey me k’af piyu Israel u daken reb, ni bay ba loway u thilrad.

4 Me yib be’ nib mo’on ni Goliath fithingan ko gin be par e salthaw rok e pi Filistine riy, ni be’ ko binaw nu Gath, nma non e pi Filistine nga daken, ni be’ nib pag e mereb e fit n’umngin 5 nike tay ba urwach nib *bronze* nga lolugen, ma ke yon’ madan e mael nga daken ni *bronze* ni gonap’an e 125 e pawn tomalngin. 6 Ma tungun ay e ke ing nga bang i ban’en nni ngongliy ko *bronze*, ma ke yin’ nga pon ba sarey nib *bronze*. 7 Ma sarey rok e bod dub’agin fa ley i wasey ni bay ko fen e mulifith mad, ma nguwelen e re sarey nem nib wasey e gonap’an e ragag nge lal e pawn tomalngin. Ma bay ba salthaw nib m’on

rok ni be fek e *shield** rok Goliath. 8 Me yib i sak'iy Goliath nge tolul ngak piyu Israel ni
be ga'ar, "Mang e gimed be rin' u wur, kam k'afgad ni gimed be finey e mael? Gimed e
pi sib rok Saul nir, i gag e gu ba Filistine! Mu turguyed reb e pumo'on u fithik'med nge
yib nggu chamgow. 9 Fa'anra gel nge li'eg nggum', ma gamad mang sib romed; machane
fa'anra gag e gu gel nggu li' ngem', mi gimed mang sib romad. 10 Ere yib be' e chiney ko
salthaw nu Israel ngaray nggu chamgow, mu guyed be' nge yib ya dagur rus ngomed!"
11 Fa'ani rung'ag Saul nge salthaw rok e pi thin nem miyad rus.

David ni yib ko gin ke yib i par Saul ngay

12 David e ba pagel ni fak Jesse, nib Efrath ni be' ko fare binaw nu Bethlehem u Judah.
Mi Jesse e meruk e pagel ni fak, ma ngiyal' ni ba'aram ni pilung Saul e ke pilibthir Jesse.
13 Ma dalip e pumo'on ni fak Jesse ni tin th'abi ilal e ra uned ngak Saul ko mael. Bin
th'abi ilal e Eliab, ma bin migid e Abinadab, ma bin dalip e Shammah. 14 Mi David e
th'abi bitir, fa dalip nem i walagen ni yad ba ilal ngak e nap'an ni yad bay rok Saul, 15 ma
bayi munmun me sul David nga Bethlehem nge gafaliy e saf rok e chitamngin.
16 Me par Goliath ni gubin e kadbul nge blayal' ni aningeg i ragag e rran ni be th'ab
lungun nga daken yu Israel.
17 Me reb e rran me ga'ar Jesse ngak David, "Mfek ba tutuw e pi *grain* ney ni kan urfiy
nge ragag yal' i flowa ni ba'aray, ma ggurnag ngam man mpi' ngak pi walagem ko gin
bay e salthaw riy. 18 Ma ga fek e ragag yang i chis ni ba'aray i yan ngak e en ni pilungen e
salthaw. Ma ga nang salpen pi walagem, ma ga fek ban'en i yib ni nge dag ni kam guyrad
ma kabfel' rogorad. 19 I Saul ni Pilung, nge pi walagem, nge urngin piyu Israel e yad bay
ko fare loway nu Elah ni yad be mael e pi Filistine."
20 Me od David nri kakadbul u reb e rran riy, me tay be' ni nge guy e saf, me fek fapi
ggan nge yan, ni bod rogon nike yog Jesse ngak. Ma nap'an ni taw ko gin ke yan i par e
salthaw ngay, ma aram e fini be yan piyu Israel ko gin ngar k'afgad riy ni fan ko mael,
ma yad be tolul nrogon ni yima rin' ko ngiyal' ni nga ni yan ko mael. 21 Pi salthaw rok e
pi Filistine nge piyu Israel e ranod ra k'afgad nga tagil'rad nra baraba' ma ba sap ngak
baraba'. 22 Me yani tay David fapi ggan ngak reb e ga' ko salthaw ni ir e mmil fan e
chugom ko salthaw ngak, me mil i yan ko gin kan k'af riy, me yan ngak pi walagen nge
fith salaprad. 23 Ma nap'an ni be non ngorad, me yib Goliath nga m'on nge yog ni nge
yan be' u Israel ngak ngar chamgow, ni bod ni i rin'. Me rung'ag David e thin ni be yog.
24 Fa'ani guy piyu Israel Goliath, miyad mil ni kar rusgad. 25 Me lungurad, "A mu guyed!
Mu telmed ko pong ni be tay! En nra li' e ra fal'eg e en ni pilung rogon, ra pi' fak ngak
nge mang le'engin, me par ndab ki pi' e girdi' nu tabinaw rok urngin e tax ni yibe pi'."
26 Me fith David e pi salthaw ni yad ba chugur ngak ni ga'ar, "Fa'anra li' be' e re Filistine
nem nge chuweg e tamra' rok yu Israel ma mang e yira pi' ngak? Ya mini' e re Filistine
nem ni be' nde nang Got ni be darifannag e salthaw rok Got ni be par nib fos?" 27 Miyad
yog ngak e n'en ni yira pi' ngak e en nra li' Goliath.
28 Mi Eliab, ni bin th'abi ilal i walagen David e rung'ag ni be non David ngak fapi
pumo'on. Me puwan' ngak ni ga'ar, "Mang e ga be rin' u roy? I mini' e be gafaliy fapi
saf rom ni bay u daken e ted? Gab ufanthin ma gab talanglang! Kemus ni kamub ni
ngam guy boch e cham!"
29 Me ga'ar David, "Be mang e kug rin'? Ra gu fith ta'ab bugithin ma ba kireb?" 30 Miki
sap ngak be' ngki fith fare bugithin ngak, ma gubin yay nra fith be' ma ku aram rogon
ni yira fulweg ngak.
31 Ma boch e girdi' e rrung'aged e tin keyog David miyad weliy ngak Saul, me pi' Saul
e thin nge yib ngak ni nge yan i guy. 32 Me ga'ar David ngak Saul, "Pilung rog, susun e
dariy be' ni nge rus ko re Filistine nem! Bay gu wan ngak nggu chamgow."

---

* **17:7** SHIELD: Fa gin'en nma mith e salthaw nga fon ko mael.

33 Me ga'ar Saul, "Dangay, uw rogon ni ngam cham ngak? Ya gur e ka gab bitir, me ir e
n'umngin nap'an e yafos rok nike un ko salthaw ke mada' ko chiney!"
34 Me ga'ar David, "Pilung rog, gu ma gafaliy e saf rok e chitamag. Ma yugu ra yib ba
layon ara ba bear i k'ad reb i pifak e saf nge fek, 35 mu gu lek nggu cham ngak, mu gu
fek fare pifak e saf rok. Ma fa'anra cheal fare layon fa fare bear ngog, mu gu thiy pa'ag
nga k'angan nggu li' ngem'. 36 Kug li' boch e layon nge bear, ma ku irera' e n'en ni gu ra
rin' ko re Filistine nem ni be' nde nang Got, ma be darifannag e salthaw rok Got ni be
par nib fos. 37 I SOMOL e ke ayuweg e pogofan rog u pa' e layon nge bear, ere ku bayi
ayuwegneg u pa' e re Filistine nem."
Me ga'ar Saul, "Kefel', mman, mi SOMOL e nge un ngom ngam marow." 38 Me pi'
madan e mael rok ngak David ni nge chuw ngay, me fek ba urwach nib *bronze* nge tay
nga lolugen David, me tay ba madan e mael ni wasey nga daken. 39 Me m'ag David e
saydon rok Saul nga daken fare mad ni wasey ni ka non' nga daken me guy rogon ni nge
yan, ma dabiyag, ya de mecham rok. Me ga'ar ngak Saul, "Dabiyag ni gu cham ni bay
e pin'ey u dakenag. Ya de mecham rog." Ma aram me chuweg u daken ni gubin. 40 Me
fek e sog rok, ni sog nma fek e girdi' nma gafaliy e saf, me feng lal i malang nib pach
downgin u lan e lul' nge yin' ngalan bochi tutuw ni fen. Me ngongliy rogon e gawul rok
me yan ni ngar chamgow Goliath.

David ni gel ngak Goliath

41 Me yib Goliath i yib ngak David, ma fa'anem nma fek e *shield* rok Goliath e bay nga
m'on rok. Ma be chugur i yib, 42 fini guy David ni bfel' rogon, me minmin u wan' ya
kemus ni bochi pagel ni bfel' ya'an ni girdi'. 43 Me ga'ar ngak David, "Mog, gub pilis ni
kam fek e ley nir e ren i yib ngog?" Me tolul nga daken David ni be bucheg wa'athan ni
birok e got e be yog nga fithingan. 44 Me non ngak David ni ga'ar, "Moy, ya ke mudugil ni
nggu pi' dowam ngak e arche' nge gamanman ngar longuyed."
45 Me fulweg David ni ga'ar, "Kam fek e saydon ni yima rugoy nge sarey ni yima yin',
machane gag e ku gub ngom u fithingan SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni ir e Got rok
e salthaw nu Israel ni ga be darifan nagrad. 46 Daba' e nge pi'em SOMOL nga pa'ag; bay
ggel ngom, mu gu th'ab k'angam nggu luf lolugem, mu gu pi' downgin e salthaw ko pi
Filistine ngak e arche' nge gamanman ngar longuyed. Ma bayi nang ga'ngin e fayleng
ni yu Israel e bay ba Got rorad, 47 ma urngin e girdi' ni bay u roy e bay ra guyed ni de t'uf
rok SOMOL e saydon nge sarey ni nge ayuweg e girdi' rok ngay. Ya ma gel ko mael, ma
bayi pi'med ni gimed gubin nga pa'mad."
48 Me yan Goliath i yan ngak David bayay, me mil David nib machreg i yan ko gin nike
k'af e pi Filistine riy ni ngar chamgow. 49 Me yip David pa' ngalan fachi tutuw rok nge
fek reb e malang, me tay ko gawul rok nge pag ngak Goliath. Me aw nga peri' nge bilig,
me thig Goliath nga but' nib palpal. 50 Ere David e de fek e saydon, me li' Goliath nga ba
gawul nge ba malang! 51 Me mil i yan ngak, nge yan i sak'iy nga to'oben, me girengiy e
saydon rok Goliath u tafen, me th'ab k'angan nge luf lolugen nge thang e fan rok.
Fa'ani guy e pi Filistine nike yim' e en ni ur nonod nga daken, miyad mil. 52 Me sak'iy e
salthaw nu Israel ngu Judah ni kar tolulgad miyad tuluf e pi Filistine ngar mada'gad nga
Gath nge fapi garog nu Ekron. Pi Filistine nem e u ra thiggad nga but' ni kar maad'adgad
u kanawo' ni sor nga Shaaraim nge mada' nga Gath nge nga Ekron. 53 Ma nap'an e sul
piyu Israel ko molol'og ni ur ted ko pi Filistine, ma kar gachowriyed e chugum ni immoy
ko gin i par e pi Filistine riy. 54 Me fek David lolugen Goliath i yan nga Jerusalem me
cha'riy talin e cham rok Goliath u lan e *tent* rok.

David nni fek i yan ngak Saul

55 Fa'ani guy Saul David nike yan ni ngar chamgow Goliath, me fith Saul ngak Abner
ni pilungen e salthaw rok ni ga'ar, "Abner, i mini' e re pagel nem?"

Me fulweg Abner ni ga'ar, "Pilung rog, da gu nang."
56 Me ga'ar Saul ngak, "Mman ngam guy rogon ngam nang ko mini'."
57 Fa'ani sul David ko gin ni be par e salthaw nu Israel riy nga tomuren nike li' Goliath,
me fek Abner David i yan ngak Saul. Ma kabay lolugen Goliath u pa' David ni be fek i
yan. 58 Me fith Saul ngak ni ga'ar, "Fare pagel, i gur mini'?"
Me fulweg David ni ga'ar, "I gag be' ni fak Jesse nu Bethlehem, ni tapigpig rom."

18

1 Tomuren nike mu' Saul nge David ko welthin, ma ri adag Jonathan ni fak Saul daken
David nge yan i par ni kari t'uf rok ni bod rogon feni t'uf rok ir. 2 Rofen nem i yan
nga m'on e tel Saul i David nge par rok ndaki pag nge sul nga tabinaw rok. 3 Me m'ag
Jonathan e fager ngak David ni ngar pirew ndariy e rofen ni nge kireb thilrow, ni bochan
e rib t'uf David rok. 4 I luf wuru' e mad rok nge pi' ngak David, nike chagiy ngay madan
e mael rok, nge saydon rok, nge gat'ing rok, nge le'ed rok. 5 Ma gubin yang ni l'oeg Saul
i David nge yan ngay ma bfel' e tin ni rin' David, ma aram me tay Saul David ni ir reb e
tolang ko salthaw rok. Me ri fel' David u wan' e pi salthaw rok Saul ngu wan' urngin e
pi tolang ko salthaw rok Saul.

Saul ni awan' ngak David

6 Nap'an ni be sul e pi salthaw i yib nga tabinaw rorad, ni aram e ke li' David Goliath,
me yib e ppin u gubin e binaw nu Israel ni ngar mada' niged Saul. Ma yad be yin' tangin
e felfelan', ma yad be churu', ma yad be chubeg tatelin e musik ni *tambourine* nge *lyre*.
7 Me tang e pi'in ni ppin u fithik' e felfelan' ni be lungurad, "I Saul e thang e fan rok yu
biyu', machane David e thang e fan rok yu rangag e biyu'." 8 Me dabuy Saul e ren'em,
me par ni kari damumuw. Me ga'ar, "Yad be yog ni David e ke li' yu ragag i biyu', mi gag
e kemus ni yu biyu'. Ere n'en ni kabay ni nge rin' David e nge mang pilung." 9 Me par ni
kari awan' ngak David e rofen nem i yan nga m'on.
10 Ma reb e rran riy me gagiyegnag Got ba kan nib kireb nge yib i ying ngak Saul, ngi i
tolul u lan e naun rok ni bod be' nike aliliy. Me chubeg David tatelin e musik rok ni *harp*,
ni bod nma rin' ni gubin e rran, ma bay ba sarey u pa' Saul. 11 Me ga'ar Saul u wan', "Nggu
richibiy ko rungrung," me pag fare sarey ngak ni l'agruw yay; me pilo' David riy.
12 Me rus Saul ngak David, ya bay SOMOL rok David ma ke chuw rok Saul. 13 Me
l'oeg Saul David nge yan me tay ni ir pilungen reb e biyu' e salthaw. Me fek David e
salthaw rok ngranod ko mael, 14 ma urngin e tin i ngongliy ma bfel', ya bay SOMOL rok.
15 Fa'ani guy Saul rogon e mon'og ni be tay David ma fini aram e i gel e marus rok ngak.
16 Machane gubin e girdi' nu Israel ngu Judah nib t'uf David rorad, ya bfel' rogon ni be
tay murung'agen e ba' rok e salthaw.

David nra mabgolgow be' ni ppin ni fak Saul

17 Me ga'ar Saul ngak David, "Ba'aray Merab ni bin ilal e ppin ni fakag. Fa'anra mpar
ni gur ba salthaw ni gab falu' ma gab yul'yul', ma ga be un ko pi mael rok SOMOL, ma
gu ra pi' ngom ngam leay." (Ya be leamnag Saul ni aram kanawo'en me li' e pi Filistine
David, me par ni gathi ir e nge rin'.)
18 Me ga'ar David, "I gag mini', ma mang e birog e tabinaw ni nggu wechma' ngak e en
ni pilung?" 19 Machane fa'ani taw nga nap'an ni nga ni pi' Merab ngak David, mi ni pi'
ngak be' ni Adriel fithingan, ni be' u Meholah.
20 Machane ri ba'adag Mikal David, ni be' ni ppin ni fak Saul, ma fa'ani rung'ag Saul
me ri felan' ngay. 21 Me ga'ar u wan', "Nggu pi' Mikal ngak David; ya nge bannag nge
yib e pi Filistine i li' ngem'." Irera' e yay ni gaman e l'agruw yay ngay ni ga'ar Saul ngak
David, "Bay mu le'engiy fakag." 22 Me yog Saul ngak e pi tolang ni yad bay u tan pa' ni

nge lungurad ngak David, “En ni pilung e ri gab fel’ u wan’ ma urngin e pi tolang ni bay u tan pa’ ni gabfel’ u wun’rad; ere ngiyal’ney e rib fel’ ni ngam leay fachi pin ni fak.”
23 Miyad yog e re bugithin ney ngak David, me ga’ar, “Ra wechma’ be’ ngak e en ni
pilung ma gathi ban’en nib mom, ma bug nir e thin e kayigi gel e thil riy ngak be’ nib
gafgow, ma dariy rogon ni bod gag.” 24 Me weliy e pi tolang nem ngak Saul e tin keyog
David, 25 me yog Saul ngorad ni nge lungurad ngak David, “N’en ni be finey e en ni pilung
ni ngam pi’ ngak ni puluwon e chi pin ni fak nem ni ngam leay e ra’ay yang i biyach u
dal’ ra’ay i Filistine ni kam li’rad, ni aram e ke fulweg ngak e pi to’ogor rok taban e kireb
ni kar ngongliyed ngak.” (Aray rogon kanawo’en ni leamnag Saul ni nge li’ e pi Filistine
David.) 26 Me yan e pi tolang ni bay u tan pa’ Saul ngar weliyed ngak David e tin keyog
Saul, me felan’ David ko re bugithin nem nrayag ni nge leay fachi pin ni fak e en ni pilung
ko binem e kanawo’. Reb e rran nga m’on ko rofen ni ba’aram ni kan duwgiliy ni ngar
mabgolgow, 27 me yan David nge salthaw rok ngar li’ed 200 e Filistine. Me fek e biyach
u dal’rad i yan ngak e en ni pilung me yan i the’eg nga p’eowchen, ni fan e nge mang ir
e leay fachi pin ni fak. Ma aram me pi’ Saul fachi pin ni fak ngak David ni nge leay.
28 Me ri nang Saul ni bay SOMOL rok David, ma fachi pin ni fak ni aram Mikal e rib
t’uf David rok. 29 Me ri gel e marus rok Saul ngak David, mi i par David ni to’ogor rok u
n’umngin nap’an e yafos rok.
30 Ma urngin yay nra yib e pi salthaw ko pi Filistine ngar chamgad ngak piyu Israel,
mi David e th’abi falu’ u fithik’ urngin e pi tolang ko salthaw rok Saul, ma aram me yan
i par ni kari gilbuguwan.

19

Saul ni i gafgownag David

1 Me weliy Saul ngak Jonathan ni fak nge urngin e pi tolang ko salthaw rok nike m’ay
i leamnag rok ni nge li’ David. Machane Jonathan e rib t’uf David, 2 ma aram me cheal
nge weliy ngak David ni ga’ar, “Chitamag e be guy rogon ni nge thang e pogofan rom.
Ere wenig ngom, mu ayuw gabul ni kadbul; mu guy rogon ngam man mmith ngabang
ma ga par riy. 3 Ma bay gub gu sak’iy u to’oben e chitamag u daken e ted ko gin’en ni ga
be mith riy nggu weliy murung’agem ngak. Ma tin bay kug rung’ag e thin e bay gguy
rogon ngam nang.”
4 Me yan i weliy Jonathan fel’ngin David ngak Saul ni ga’ar, “Dab mu rin’ ban’en nib
kireb ngak e tapigpig rom i David. Ya dariy ban’en nib kireb nike ngongliy ngom; ya
urngin e tin ke rin’ e kefel’ rogom riy. 5 I dow ko pogofan rok ko fa ngiyal’nem ni li’
Goliath, ni aram e ke gagiyegnag SOMOL piyu Israel kar gelgad ko mael. Mu guy faram
ma ga felfelan’ ngay. Ere mang ni nge chiney ma ngam finey ni ngam rin’ ban’en nib
kireb ngak be’ ni bfel’ e rok ni ngam thang e fan rok David ni dariy tapgin?”
6 Me motoyil Saul ko tin keyog Jonathan me micheg bbugithin nga fithingan SOMOL
ndab kun li’ David ngem’. 7 Me pining Jonathan David nge weliy urngin fapi thin ngak;
ma aram me fek David i yan ngak Saul, me par David ngi i pigpig ngak Saul ni bod ni i
rin’ ko som’on i yib.
8 Miki mael piyu Israel nge pi Filistine bayay. Me mael David ngorad nge li’rad nrib
gel e gafgow ni tay ngorad, miyad pigichel ngar milgad.
9 Me reb e rran me gagiyegnag SOMOL ba kan nib kireb nge yibi ying ngak Saul. Ma
bay Saul nike par nga but’ u lan e naun rok ni bay e sarey rok u pa’, ma bay David u rom
ni be musik ko *harp* rok. 10 Me guy Saul rogon ni nge rugoy fare sarey ngak David nge
richibiy ko rungrung, machane me pilo’ David riy me yan i rog fare sarey ko rungrung.
Me mil David rok Saul.
11 Ka re nep’ i n’em me l’oeg Saul boch e pumo’on ni ngar matanagiyed e naun rok
David ya nge kadbul miyad li’. Mi Mikal ni le’engin David e yog ngak David ni nge

ayuw ni ga'ar, "Fa'anra dab mmil e nep' ney, ma gabul e gab yam'." 12 Me nguchuruy
David u langan e winda nga but', me mil David nge yan. 13 Ma aram me fek fare pin ba
liyos nge thikiy nga daken e chob; me tayey'nag nga ba gayul nni ngongliy ko bunu'en e
kaming, me gulguluy. 14 Fa'ani yan e salthaw rok Saul ni ngar feked David, me yog Mikal
ngorad nib m'ar David. 15 Machane me l'ograd Saul ni ngar sulod ngar guyed David nga
owcherad. Me ga'ar ngorad, "Mfeked i yib ngaray ni kabay u chob rok nggu li' ngem'."
16 Miyad yan ngalan e naun miyad pir'eg fare liyos ni bay u chob rok nike tayey' ko fare
gayul ni bunu'en e kaming. 17 Me ga'ar Saul ngak Mikal, "Mang ni kam ban nigeg kam
pag e to'ogor rog ke mil?"

Me ga'ar, "I ga'ar ngog e fa'anra dab gu ayuweg nge mil, ma nge thang e pogofan rog."

18 Me mil David ngak Samuel nga Ramah me weliy ngak urngin e pin'en ke rin' Saul
ngak. Miyow yan Samuel nga Nayoth ngar pirew u rom. 19 Minog ngak Saul ni bay David
u Nayoth ko binaw nu Ramah, 20 me l'oeg boch e pumo'on ngranod ni ngar koled David
ngar feked i yan ngak. Miyad guy ba ulung i profet ni yad be weliy e yi'iy, ni Samuel e
bay nga m'on rorad. Ma aram me yib i ying gelngin Got ngak fapi pumo'on nike l'ograd
Saul, ma ku er rogon yad nra tababgad i weliy e yi'iy. 21 Ma fa'ani rung'ag Saul salaprad
me ki l'oeg boch e mol'og ngranod, ma ku aram rogon ra tawgad miyad tabab i weliy
e yi'iy. Me l'oeg boch e pi mol'og ngranod ni aram e bin dalip e ulung, ma fa'an ranod
ma ku aram e n'en nranod rrin'ed. 22 Me mang ir e yan nga Ramah. Ma fa'ani taw ko
fare luwed ni ba ga' ni bay u Seku, me fith e gin bay Samuel nge David riy, minog ngak
ni yow bay u Nayoth. 23 Ma nap'an ni be sor i yan ngaram miki yib i ying fare gelngin
Got ngak, me yan nga Nayoth ni be weliy e yi'iy. 24 I luf wuru' e mad u daken ngi i weliy
e yi'iy u p'eowchen Samuel, me mol ndariy e mad u daken e rofen nem ni polo', nge re
nep' i n'em ni polo'. (Aram e n'en ni rin' mi i yog e girdi' e re bugithin ni ba'aray, "Gur
mus ngak Saul nike mang reb e profet?")

20

Jonathan ni ayuweg David

1 Me mil David u Nayoth ni bay u lan yu Ramah, nge yan ngak Jonathan nge yan i
ga'ar ngak, "Ba mang e kug rin'? Ba mang e ren'en nib kireb ni kug ngongliy? Mang e
kug bucheg rok e chitamam ni er fan nike leamnag ni nge li'eg nggum'?"

2 Me fulweg Jonathan ni ga'ar, "Danga', ri dab mum'! Chitamag e gubin ban'en nma
rin' mma weliy ngog, ndemturug ko ban'en ni ba ga' fan fa dangay, ma dabiyag ni nge
mithag rog e bug nir e thin. Ere gathi er rogon!"

3 Me fulweg David ni ga'ar, "Ri manang e chitamam gelngin ni gub t'uf rom, ere ke
turguy ndabi weliy ngom e tin ke leamnag ni nge rin', ya ra kireban'um. Nggu micheg
ngom u fithingan SOMOL ni be par nib fos, ni gag e gu be yan u thathren e riya'!"

4 Me ga'ar Jonathan, "Ri gu ra rin' e tin ga be finey."

5 Me ga'ar David, "Gabul e Madnom ko M'ug e Pul ni susun e nggu un ngak Saul ko
abich. Machane fa'anra fel' u wun'um mu gu wan gu mith nga daken e ted nge yan i
mada' ko langilath nnep'. 6 Fa'anra guy e chitamam nda gu moy ko tebel, ma gog ngak
ni kug wenig ngom ni nggu wan nga tafnag nga Bethlehem nib gur, ya ke taw nga nap'an
e maligach nma pi' girdi'en e tabinaw rog ni ta'ab yay u reb e duw. 7 Ma fa'anra ga'ar
e kefel', ma aram e dabki buch ban'en rog; ma fa'anra damumuw, ma kamnang nike
leamnag ban'en nib kireb ni nge rin' ngog. 8 Wenig ngom, mu ayuwegneg ko re bugithin
ney, ma ga tay nga tagil' fare bugithin ni mog ngog ni mmicheg u p'eowchen SOMOL. Ma
fa'anra gag e kug bucheg ban'en, me gur e ngam li'eg nggum'! Ya dariy fan ni ngam pi'eg
nga pa' e chitamam nge mang ir e li'eg."

9 Me ga'ar Jonathan, "Dab mu leamnag e tinir! Ya fa'an mang e kug nang nike duwgiliy
e chitamag u wan' ni nge li'em, ma rib mudugil ni gu ra weliy ngom."

10 Me fith David ni ga'ar, "Fa'anra fulweg e chitamam lungum ni kari damumuw, me
mini' e ra guy rogon nggu nang?"
11 Me ga'ar Jonathan, "Darow nga daken e ted." Miyow yan, 12 me ga'ar Jonathan ngak
David, "I SOMOL ni Got rok piyu Israel e nge mang mich rodow! Ngiyal'ney gabul nge
langlath e bay ug fith e chitamag. Ma fa'anra dariy ban'en u wan' ngom, ma bay gu pi'
e thin nge yib ngom. 13 Ma fa'anra be leamnag ni nge li'em, ma SOMOL e nge thang e
fan rog ni fa'anra dab guy rogon ngam nang, nge yag ni mu guy rogom nga bang ni dabi
buch ban'en rom riy. Mang e yigi par SOMOL rom ni bod ni i un ngak e chitamag. 14 Ra
dab gum', ma ga tay u tagil' e tin ni kam micheg ngog u fithingan SOMOL ma ga par ni
gab yul'yul' ngog; mra chey ni gum', 15 ma ngam gol ngak girdi'en e tabinaw rog ndariy
n'umngin nap'an ni bod rogom ngog e chiney. Ma nap'an nra thirif SOMOL urngin e pi
to'ogor rom u but', 16 ma ngi i par e re thin rodow ney ni kad michegew ngodow ndabi
math. Ma fa'anra math, mi SOMOL e bayi gechig nigem ni bochan."
17 Ku irera' bayay ni wenig Jonathan ngak David ni nge micheg ngak ni ngi i par David
nib t'uf Jonathan rok, ni bochan e Jonathan e ba t'uf David rok ni bod feni t'uf ir rok.
18 Me ga'ar Jonathan ngak David, "Gabul e yira madnomnag e Madnom ko M'ug e Pul,
ma fa'anra da mmoy u rom ma yira nang. 19 Ma ra langilath ma aram e kari nnang
nda mmoy; ere mman ko fa gin'en ni mman mmith ngay fa yanem, ma ga mith nga fon
fare ulung i malang ni bay u rom. 20 Ma bay gu pag dalip i gan e gat'ing ngay, ni susun e
ban'en ni kan tay ni ngan fol mun ngay. 21 Ma bay gog ngak e tapigpig rog ni nge yan i fek.
Ma fa'anra lungug ngak, 'Mu sap, fapi gan e gat'ing e be'er nga baraba' i charem; mfek,'
ma aram e nga mub mm'ug, ya dabi buch ban'en rom. Kug micheg u fithingan SOMOL
ndariy ban'en nra buch rom. 22 Machane fa'anra lungug ngak, 'Fapi gan e gat'ing e be'er
nga m'on rom, ma aram e ngam chuw, ya SOMOL e ke l'ugem ni ngam man. 23 Ma thin
ni kad michegew ngodow, e SOMOL e bayi guy rogon ngad tew u gil' ndariy n'umngin
nap'an."
24 Ma aram me yan i mith David nga daken fagi flang. Fa'ani taw ko Madnom ko M'ug
e Pul me yib Saul ni Pilung ko re abich nem, 25 me yib i par ko gin ntagil' u to'oben e
rungrung. Me yib i par Abner nga but' ni ir e mmigid ngak, me par Jonathan u puluwon
nga baraba' e tebel. Ma tagil' David e dariy be' riy, 26 machane de yog Saul ban'en e
rofen nem, ya leamnag u wan' ni bay ban'en nike buch rok ke yan i par nde machalbog
nrogon ko yalen. 27 Me reb e rran riy nga tomuren fare Madnom ko M'ug e Pul, ma ku
de moy David u tagil', me fith Saul ngak Jonathan ni ga'ar, "Mangfan nde yib David ko
abich fowap nge daba'?"
28 Me fulweg Jonathan ni ga'ar, "Ke wenig ngog ni nggu pag nge yan nga Bethlehem,
29 ni ga'ar, 'Wenig ngom ngam pageg nggu wan, ya girdi' nu tabinaw rog e ngar pi'ed
e maligach u lan binaw, ma ke pi' walageg ni pumo'on e thin ke yib ngog ni nggu wan
ngaram. Ere fa'anra gur e fager rog, me ere mu guy rogon nggu wan gguy pi girdi'eg.'
Aram fan nde moy u tagil' ko tebel rom."
30 Me ri damumuw Saul ngak Jonathan me ga'ar ngak, "Gab fak e moro'ro'! Kug nang e
chiney ni kam fol ngak David, kam darifan nigem nge fa'anem ni chitinam! 31 N'umngin
nap'an ni be par David nib fos e dariy e n'en nra rin' ma ga mang pilung ko re nam ney.
Mman mu pining ngam bow ngaray, ya thangri yim'!"
32 Me ga'ar Jonathan, "Mangfan nthingari yim'? Be mang e ke bucheg?"
33 Me pag Saul e sarey rok ngak Jonathan nike finey ni nge li' ngem', me nang Jonathan
nike turguy e chitamngin u wan' ni nge thang e pogofan rok David. 34 Me sak'iy Jonathan
u tebel ngalang ni kari damumuw ma daki kay ban'en e re rran nem, ma ireram e bin
l'agruw e rran ko Madnom ko M'ug e Pul. Me ri kireban' Jonathan ni bochan David, ya
keyog Saul e thin nib kireb ni fan ngak David. 35 Ma reb e rran riy ni kadbul me yan
Jonathan nga daken yungi flang ni nge guy David, ni bod rogon ni karognew. Me fek

be' nib pagel nge un ngak, 36 me ga'ar ngak, "Nggu pag gan e gat'ing ma ga mil ngam man mfek." Me mil fare pagel me pag Jonathan ba gan e gat'ing nge yan nge m'on rok. 37 Fa'ani taw fare pagel ko fa gin'en nike yan i aw fare gan e gat'ing ngay, me tolul Jonathan ni ga'ar, "Ka bay fare gan e gat'ing nga m'on rom! 38 Dab mu sak'iy u wur ngam par! Mu gur nigem!" Me fek fare pagel fare gan e gat'ing nge sul ngak e masta rok, 39 nder nang fan e pin'em; ma kemus ni Jonathan nge David e yow manang fan. 40 Me pi' Jonathan talin e cham rok ngak fare pagel me yog ngak ni nge fek nge sul ngalan binaw.

41 Ma nap'an ni yan fare pagel, me yib David u fon fare ulung i manang, me yib i paraw u p'eowchen Jonathan nga but' nge siro' ngak ni dalip yay. Miyow faray owcherow ni yow be yor; ni kab gel e kireban' rok David ngak Jonathan. 42 Me ga'ar Jonathan ngak David, "Got e nge un ngom. I SOMOL e bayi gagiyegnag ni gur nge gag nge pi'in owchadow e bay ra ted u gil' fare bugithin ni kad michegew ngodow u p'eowchen SOMOL." Ma aram me yan David, me sul Jonathan ngalan binaw.

21

David ni mil rok Saul

1 Me yan David i guy Ahimelek ni prist ni bay u lan yu Nob, me yib ngak David ni be t'on me ga'ar, "Mang ni ka mub ngaray ni go' gur?"

2 Me ga'ar David, "Ke l'ugeg e en ni pilung ni bay e tin nggu muruwliy. Keyog ngog ndab gu weliy ngak be' fan nike l'ugeg nge tin ku gub ni nggu rin'. Kugog ngak e salthaw rog e gin ngug gakgad ngay. 3 Be mang e bay rom ni yira kay? Mpi' lal e flowa ni gang' ngog ara tin ni bay rom."

4 Me ga'ar fare prist, "Dariy rog e yugu flowa, kemus ni flowa ni ka ni pi' ngak SOMOL e bay rog; rayag ni gu pi' ngom ngam ked e salthaw rom ni fa'anra ke yan in e rran nap'an ndar pired e ppin."

5 Me ga'ar David, "Dawor ra pired e ppin. Salthaw rog e gubin ngiyal' ni yad be par ni yad ba machalbog nrogon ko yalen, ni mus ko ngiyal' ni gamad ra yan ni nggu muruwliyed e maruwel ni gamad ma muruwliy. Ere yaney ni nggu warod ni yugu ba reb e maruwel romad e rib mudugil ndar pired e ppin."

6 Me pi' fare prist ngak David fare flowa nike m'ay i pi' ngak Got, ya flowa ni bay rok e kemus ni flowa nike m'ay i pi' ngak Got, ma kan chuweg u daken fare tebel rok Got kan fek e flowa nib be'ech kan tay nga luwan.

7 (Deog ni be' u Edom ir e en nib ga' ko tagafal gamanman rok Saul, ni immoy u rom e rofen n'em, ni bochan e thangri lebguy e maruwel rok u p'eowchan SOMOL.)

8 Me ga'ar David ngak Ahimelek, "Bay ba sarey rom fa bang i saydon ni ga ra pi' ngog? Thin rok pilung e ke gur nageg kug chuw ni de yag ni nggu fek e saydon rog fa ba talin e cham."

9 Me fulweg Ahimelek ni ga'ar, "Bay e saydon rok Goliath ni fare Filistine, ni facha' nim li' nge yim' u lan e loway u Elah; bay u roy ni kan bachiy nga bangi mad u fon fare mad ni *Efod*. Fa'anra ga ba'adag, mag fek — kari mus e re talin e cham ni bay u roy."

Me ga'ar David, "Mu pi' ngog, ya dariy bang e saydon u bang ni bod feni fel' e gin!"

10 Ma aram me chuw David u rom, ni be mil rok Saul, me yan ngak Akish ni Pilung nu Gath. 11 Me ga'ar fapi tolang rok e en ni pilung ngak Akish ni ir e pilung, "Gathi irera' David ni Pilung ko nam rok? Irera' fare mo'on nra i churu' e pi'in ni ppin ma yad be yin' tangin ni be lungrad, 'I Saul e thang e fan rok yu biyu', machane David e thang e fan rok yu ragag e biyu'.'

12 Me aw e pi thin rorad nem nga laniyan' David, mri gel e marus rok ngak Akish ni Pilung. 13 Ere thilyeg pangin u p'eowcharad, ngi i dake aliliynag ir ngi i ngongol ni bod ba aliliy u nap'an ni yad be guy rogon ni ngar taleged; be yolyol nga daken e garog ko

fare binaw, me pag ngubocen ngi i ser u raben nga but'. 14 Ma aram me ga'ar Akish ngak
e pi tolang ko salthaw rok, "Amchangargad! Re mo'on nir e ba aliliy! Mangfan ni kam
feked i yib ngog? 15 Mogned, dawor gu gaman ko girdi' ni aliliy? Mangfan ni kum feked
bagyad i yib ngi i magawon nageg u roy u lane naun rog nga pangin ni aliliy?"

22

Fapi Prist nni thang e fan rorad

1 Me mil David u lan fare binaw nu Gath nge yan nga ba yiy nib chugur ko fachi binaw
nu Adullam. Nap'an ni rung'ag e pi pumo'on ni walagen nge tin kabay ni chon e tabnaw
rok ni bay u rom, miyad yan ngak ngaram. 2 Girdi' ni yibe gafgow nagrad, nge pi'in ni
kar awgad nga fithik' e malfith, nge pi'in dar fel' u wan'rad e n'en ni yibe rin', e ranod
ngak David, gonap'an aningeg mir'ay e girdi' u gubin, ni mang ga' rorad.
3 Me yan David u rom nga Mizpah u lan yu Moab me ga'ar ngak fare pilung nu Moab,
"Wening ngom mu pag e chitamag nge chitinag ngarbow ra pirew ngom nge taw ko
ngiyal' ni kug pir'eg e n'en ni nge rin' Got ni fan ngog." 4 Ma aram me tay David e gal
labthir rok u rom rok e pilung nu Moab, mar pirew u rom nn'umngin nap'an ni be mith
David u lan fare yiy.
5 Ma aram me yib Gad ni profet ngak David me ga'ar, "Dab mu par u roy; mman ni
kachine' ko fare nam nu Judah." Ma aram me chuw David nge yan ko fare loway nu
Hereth.
6 Me reb e rran ni bay Saul u lan yu Gibeah, nike par nga tan bake gek'iy ni *tamarisk* u
daken e ted, ni bay e sarey rok u pa', ma gubin e pi tolang ko salthaw rok ni kar sak'iygad
ni yad ba liyeg. Minog ngak ni David nge pi'in yad be un ngak e kan pir'eg e gin yad
bay riy, 7 me ga'ar ngak e pi tolang ko salthaw rok, "Mmotoyilgad, gimed e pi pumo'on
ko Benjamin! Gimed be leamnag nra pi' David e yungi flang nge yungi milay' ni *grape*
ngomed ni gimed gubin, ara taymed ni gimed e tolang ko salthaw rok? 8 Ireyer fan ni
gimed be makath nib togopluw ngog? Dariy ta'ab gimed nike yog ngog nre mo'on ni
fakag ney e ke fal'eg ba tha' u thilrow David. Dariy be' ni be leam nigeg fa yog ngog ni
David ni reb i girdi'en e salthaw rog, e be tay thapag e chiney ni nge li'eg nggum', ma be'
ni pumo'on ni fakag e be pi' e athamgil nga laniyan'!"
9 Me Doeg e ba sak'iy u rom ni yad fapi tolang ko salthaw rok Saul, me ga'ar Doeg,
"Gguy David nnap'an e yan ngak Ahimelek ni be' ni pumo'on ni fak Ahitub nu Nob. 10 Me
Ahimelek e fith ngak SOMOL ko mang e thangri rin' David, ma aram me pi' boch e ggan
ngak David nge fare gi saydon rok Goliath ni be' nu Filistia."
11 Ma aram me mol'og Saul ni Pilung nge yan ngak Ahimelek ni prist nge gubin
girdi'en, ni ku yad boch e prist u Nob, ma aram marbad rugyed. 12 Me ga'ar Saul ngak
Ahimelek, "Ahimelek, mmotoyil!"
Me fulweg ni ga'ar, "Pilung, gub ara' ni nggu rin' e tin ngamog!"
13 Me fith Saul ngak ni ga'ar, "Mangfan ni gur nge David e gimew be makath nigeg?
Mang ni kam pi' boch e ggan nge bang i saydon ngak, ma kam fith laniyan' Got ni fan
ngak? Chiney e ke cheal ke togopluw ngog ma be tay thapag ni nge li'eg nggum'!"
14 Me fulweg Ahimelek ni ga'ar, "I David u fithik' e tolang ko salthaw rom e th'abi
yul'yul'! Ma figirngin fakam, ma ir e ga' rok e pi matnag rom, ma gubin e girdi' nma
tayfan u lan tafen e pilung. 15 Errogon, gu fith laniyan' Got ni fan ngak, ni gathi ireram
e som'on. Ma makath nib tagopluw ngom, i gur Pilung e thingar dab mu tay e bug nir e
thin nga dakenag fa be' u lan e tabnaw rog. Ya dariy ban'en riy ni gumnang!"
16 Me ga'ar fare pilung, "Ahimelek, i gur nge gubin pi girdi'em e thingar mm'ad." 17 Ma
aram me ga'ar ngak fapi matnag rok ni yad be sak'iy u charen, "Mu thanged e fan rok e pi
prist nir rok SOMOL! Kar puruy'gad ngak David mdarogned ngog nike mil, ni yug aram
rogon ni yad manang ni kab kafram i yib." Machane fapi matnag rok e dariy bagyad

ni mithmith ni nge li' fapi prist rok SOMOL. 18 Ma aram me ga'ar Saul ngak Doeg, "Mu
thang e fan rorad!" — me thang Doeg e fan rorad ni yad gubin. Rofen nem e thang e fan
rok meruk i ragag nge lal e prist ni kar tayon'ed e mad ni efod. 19 Miki yog Saul ni ngan
thang e fan rok urngin e tin kabay e girdi' nu Nob, ni fare binaw rok e prist: nni thang e
fan rok e pi pumo'on, ppin, bitir nge tin kab ran e bitir, garbaw, dongki, nge saf.
20 Machane Abiathar, ni reb e pumo'on ni fak Ahimelek, e thay nge mil, nge yan ngak
David. 21 Me weliy ngak rogon nike thang Saul e fan rok fapi prist rok SOMOL. 22 Me
ga'ar David ngak, "Nap'an nug guy Doeg u rom e rornem, mar gunang nra yog ngak
Saul. Ere gag tapgin e yam' nike tay urngin pi girdi'em. 23 Mu par rog ma dab murus.
Ba'adag Saul ni nge thang e fan rodow ni gadow l'agruw, machane ga ra par rog ma
dariy ban'en nra buch rom."

23

David ni Ayuweg fachi Binaw nu Keilah

1 Me rung'ag David nike cham e pi Filistine ko fachi binaw nu Keilah ma yad be iring
e *grain* riy ni ka fin nt'ar. 2 Ma aram me fith SOMOL ni ga'ar, "Gu ba'adag ni gu ra yan gu
cham ko pi Filistine?"
Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Mman mu cham ngorad ngam ayuweg yu Keilah."
3 Machane me ga'ar e pi salthaw rok David ngak, "Ke gaman e tin ngad dugowgad
ngay u roy u lan yu Judah; ma ku ra gel boch e kireb riy ni fa'an gad ra yan nga Keilah
ngad chamgad e pi salthaw nu Filistine!" 4 Ma aram miki fith David laniyan' SOMOL
bayay, me ga'ar SOMOL ngak, "Mman ngam cham nga Keilah, ya bay gu pi' e pi Filistine
nga pa'am." 5 Aram me yan David nge pi salthaw rok nga Keilah ngar chamgad ko pi
Filistine; miyad thang e pogofan rok bo'or i yad miyad fek e gamanman rorad. Ere aram
rogon ni ayweg David fachi binaw.
6 Nap'an ni mil Abiathar ni fak Ahimelek nge yan ngak David ngalan yu Keilah, me ke
fek fare mad ni *efod*.
7 Minog ngak Saul nike yan David nga Keilah, me ga'ar, "I Got e ke tay David ngalan
pa'ag. Ke thabaynag David ir ko wup nike yan ngalan ba binaw nib yoror ma bay e pi
garog riy ni fan ko mael." 8 Ma aram me pining Saul e pi yu raba' i salthaw rok ni ngranod
ko mael nga Keilah ngar koled David nge pi salthaw rok.
9 Nap'an ni rung'ag David nike t'ar Saul liben ni nge cham ngak, me ga'ar ngak
Abiathar ni prist, "Mfek fare *efod* i yib ngaray." 10 Ma aram me ga'ar David, "SOMOL,
ni Got nu Israel, kug rung'ag nike t'ar Saul liben ni nge yib nga Keilah nge gathay ni
bochag, i gag e re tapigpig rom. 11 Ere mog, ra pi'eg e pi girdi' ney nu Keilah ngalan pa'
Saul? Mog, rriyul' nra yib Saul, ni bod ni kug rung'ag? SOMOL, ni Got nu Israel, gu be
wenig ngom ni ngam fulweg lungug!"
Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Ra yib Saul."
12 Miki fith David bayay ni ga'ar, "Ma pi girdi' nu Keilah ney, yad ra pi'eg nge pi salthaw
rog ngalan pa' Saul?"
Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Yad ra rin'."
13 Ere David nge pi salthaw rok ni gonap'an yad n'el mir'ay u gubin e ra chuwgad u
Keilah ni kachingiyal' nem ni dar talgad u bang. Fa'ani rung'ag Saul nike chuw David u
Keilah, me pag e tin ni yog ni ngan rin'.

Jonathan e yog ni David e bayi Pilung

14 David e par ni be mith u daken e ted ni go' burey, ko fagi fithik' e garger u charen yu
Zif. Ma gubin ngiyal' ma be guy Saul rogon ni nge pat ngak, machane Got e de pi' David
ngalan pa' Saul. 15 Me guy David ni Saul e be gey ni nge thang e fan rok.

Me David e immoy u Horesh, ko fagi fithik' e garger u charen yu Zif. 16 Me yan
Jonathan ngak e ngaram ngi i pi' e athamgil nga lanyan' ma be puguran e ayuw rok
Got ngak, 17 ni be ga'ar ngak, "Dab mu rus. Chitamag i Saul e dabyag ni nge rin' ban'en
ngom. Ri manang ni gur e cha' ni bay mmang pilung nu Israel me gag e bay gu par ko re
liw nib migid ngom." 18 Miyow michmich u mit Got ni ngar pirew ni yow fager. Me par
David u Horesh, me yan Jonathan nga tafen.
19 Me yan boch e girdi' u Zif ngak Saul u Gibeah me lungurad, "Be mith David u lan e
gin nib milsuwon ngomad u Horesh u daken fare burey ni Hakilah, u lan e gin bay ko
yimuch ko ted u Judeah. 20 Pilung, gamad manang feni ri ga ba'adag ni ngam kol David;
ere moy ngalan e gin nib milsuwon ngomad, ma bay gguyed rogon nga ri mich ni ngam
kol."
21 Me fulweg Saul ni ga'ar, "Mang e yigi fal'eg SOMOL wa'athmed ni fan e gimed ba
gol ngog! 22 Mmarod ngam micheged bayay; migmed pir'eg e rrigin bay riy nge mini' e
guy u rom. Kug rung'ag nrib cheag ko smithmith. 23 Mu gayed ngam pir'eged e yungi
n'en nriyul' ni i mith riy, ma dabisiy ni ngam fulweged e thin riy ngog ni papey. Ma
aram e bay gu un ngomed, ma fa'anra kabay ko gi nug nem, ma bay gu tuluf nggu kol,
ndemturug rogon machane gu ra gey u lane e re nam nem nu Judah ni ga'ngin."
24 Ma aram mar chuwgad ngar sulod nga Zif ni yad bm'on rok Saul. Ma David nge pi
salthaw rok e yad bay u magarger u Maon, u lan ba loway u bang ko yimuch ko fare gi
ted nu Judeah. 25 Me yan Saul nge pi salthaw rok ni ngar changar niged David, machane
me rung'ag David ni yad be changarnag me yan nga bochi burey nib m'ak war u lan e
ted nu Maon me par u rom. Nap'an ni rung'ag Saul murung'agen, me lek daken David.
26 Me taw Saul nge pi salthaw rok nga barba' fare burey, me David nge salthaw rok e yad
bay u barba'. Miyad be gur ni ngar milgad rok Saul nge salthaw rok, ni arme karbad i
yib ngorad nike chuchugur ni ngan kolrad. 27 Kachingiyal' nem me taw ba tamal'og me
ga'ar ngak Saul, "Ngam sul e chiney! Ya fapi Filistine e karbad ni mael ko fare nam!"
28 Ma aram me tal Saul i tuluf David me yan ni nge cham ngak e pi Filistine. Aram fan ni
yima yog fithingan e re gin'em ni burey ko puf. 29 Me chuw David nge yan ko fagi nug
nu Engedi, ko gin i par riy ni be mith.

24

David ni pag Saul nib fos

1 Fa'ani yan i mael Saul ngak e pi Filistine nge sul, minog ngak ni bay David u daken e
ted nib chugur nga Engedi. 2 Me fek Saul 3,000 ko tin th'abi falu' e salthaw rok u Israel
nge yan ni be changarnag David nge salthaw rok ko ngek ko fapi war ni kanog fithingan
ni War ko Kaming ni Malboch. 3 Me yib Saul nga ba yiy nib chugur nga bogi chum ni
tafen e saf ni bay u to'oben e kanawo', me yan nga lan fare yiy ni nge pithig rogon. Ma
bay David nge salthaw rok ni kar m'onod kar mithgad ngalan fare yiy. 4 Me lungurad
ngak David, "Irera' e ngiyal' ni ngam og ngak! Ya keyog SOMOL ngom ni bayi pi' e to'ogor
rom ngalan pa'am ngam rin' e tin ni ga ba'adag ngak." Me pach David i yan nge th'ab
bang ko fare mad rok Saul nib n'uw nde nang Saul. 5 Machane me dabuy David e ren'em
nike rin', 6 me ga'ar ngak e salthaw rok, "I SOMOL e nge ayuwegneg nge dab gu rin'
ban'en ngak e masta rog ni SOMOL e turguy ni nge mang pilung! Thingar dab gu rin'
bochi ban'en ngak, ya ir fare pilung ni SOMOL e ke turguy!" 7 Ma aram me yog David
ngak e salthaw rok ndab ra oggad ngak Saul.
Me sak'iy Saul, nge chuw u lan fare yiy nge yan. 8 Me lek David nga wean nge pining ni
ga'ar, "Pilung rog!" Me sap Saul nga tomur me siro' David ngak nike tay fan, 9 me ga'ar,
"Mangfan ni ga be motoyil ngak e pi'in yad be yog ngom ni gu be guy rogon ni nggu rin'
ban'en ngom? 10 Gur ma kam guy ni daba' e ke pi'em SOMOL nga pa'ag u lan fare yiy. Yog
boch e salthaw rog ngog ni nggu li'em nga mum', machane me kireban'ug ngom, mu gog

ngorad ndariy bochi ban'en ni nggu rin' ngom, ya gur fa'anem ni SOMOL e duwgiliyem
ni ngam mang pilung. 11 Chitamag, mu sap ngabang e mad rom ni ba'aray u pa'ag! Gu
th'ab nggu fek machane da gu li'em nga mum'. Re gi mad ney e susun e nge micheg nga
lanin'um ndagur finey ni nggu togopluw ngom fa gu thang e fan rom', yugu aray rogon
ni ga be gayeg ni ngam thang e pogofan rog, ndariy ban'en nib kireb ni kug rin' ngom.
12 Mang e yigi pufthin nagdow SOMOL ko mini' e arodow nib kireb! Mang e yigi gechig
nagem ko tin kam ngongliy nib togopluw ngog, ya gag e dariy bochi ban'en ni gu ra rin'
ngom. 13 Bay ba thin ni yima yog kakrom ni yima ga'ar, 'Tin nib kireb ban'en e pi'in nib
kireb e yad ma rin'.' Ere dab gu ngongliy e kireb ngom. 14 Pilung nu Israel, a mu guy e
ren'en ni ga be guy rogon ni ngam li' ngem'! Mu sap ko ren'en ni ga be lol'oeg! Ba pilis
nib yam', ara ba yanuk! 15 I SOMOL e bayi pufthin, me duwgiliy ko mini' e arodow nib
kireb. Mang e yigi changar nga fithik' e re pa' i oloboch ney, me yoror rog, me ayuwegneg
u pa'am."

16 Fa'ani mu' David ko welthin, me ga'ar Saul, "David ni fakag, mog, ri gur e yer?" Me
tabab Saul ko meyor. 17 Me ga'ar ngak David, "I gur e gab mat'aw, me gag e gub kireb.
Rib fel' e tin ga be rin' ngog, me gag e gu be rin' e kireb ngom! 18 Daba' e kamdag ngog
rogon feni fel' e tin ga be rin' ngog, ya yugu aram rogon ni pi'eg SOMOL nga pa'am ma
da mu thang e fan rog. 19 Uw urngin yay nra kol be' e to'ogor rok miki pag nge yan ndabi
li'? I SOMOL e nge ayuwegnem ni bochan e tin kam rin' e daba'. 20 Chiney e kari gu nang
ni bay mmang pilung nu Israel, ma bayi par e re lungun nem rom nge mang gur e mu
gagiyegnag. 21 Machane ngam micheg ngog u fithingan SOMOL ndab mu thang owchen
e pi'in owcheg, nge par fithingag nge fithingan e tabinaw rog ndab ni pag talin." 22 Me
micheg David ngak nra rin' ni aram rogon.

Ma aram me sul Saul nga tabinaw rok, me sul David nge salthaw rok ko gin yad be
mith riy.

25

Yam' ni tay Samuel

1 Me yim' Samuel, me mu'ulung urngin piyu Israel ngar mowaw niged. Miyad k'eyag
u tabinaw rok u Ramah.

David nge Abigail

Tomuren e biney, me yan David nga ted u Paran. 2-3 Ma immoy ba pumo'on ni Nabal
fithingan ni be' ko fare ke girdi' rok Kaleb. I Nabal e be' ko fare binaw nu Maon, ma bay e
binaw ntafen u charen fachi binaw nu Karmel. Re mo'on ney e rib fel' rogon, bay 3,000
e saf nge bbiyu' e kaming ni fak. Ma Abigail ni le'engin e ba pidorang ma ba llowan',
machane re mo'on nem e ba thinthinan' ma ba pey e damumuw ngak.

Immoy Nabal u Karmel ni i th'ab bun'en e pi saf rok, 4 ma bay David u daken e ted
me rung'ag murung'agen e n'en ni be rin' Nabal, 5 ma aram me l'oeg ragag e pumo'on ni
kayad ba pagel ngranod nga Karmel, ni ngar guyed Nabal, ngar fagichiyed ni pa' David.
6 Me yog ngorad ni nge lungurad ngak Nabal: "Be fangichiyem David ni be ga'ar, 'Fager
rog, gu be athpeg e falwa'athan ni fan ngom, nge tabnaw rom, nge urngin e tin bay rom'.
7 Ke rung'ag ni ga be th'ab bunu'en e pi saf rom, ma ba'adag ni ngam nang ni pi'in yad
ma gafaliy e saf rom e ku'ur pired romad ma da gu rin'ed ban'en ngorad nib kireb. Dariy
ban'en rorad nni iring u n'umngin nap'an ni ur pired u Karmel. 8 Kemus ni ngam fithrad
miyad weliy ngom. Kugbad ko re rran ni yaran e madnom, ma be wenignag David ngom
ni ngam gol ngomad nggu fel'gad u wun'um. Wenig ngom mu pi' e tin nrayag ni ngam
pi' ngomad e pi tapigpig rom nge ngak e fager rom i David.' "

9 Pi salthaw rok David e ranod rogned e pi thin ney ngak Nabal ni lungun David. Ma
aram miyad son u rom, 10 mfin ni fulweg Nabal ni ga'ar, "I David? I mini' e cha'anir? Ri

dawor gu rung'ag ban'en ni murung'agen! Biney e rran e ke sug e re nam ney ko pi sib
ni kar milgad rok e pi masta rorad! 11 Dab gu fek e flowa nge ran rog, nge pi gamanman
ni kug li' ni fan ngak e pi'in ma puy bunu'en e saf rog, nggu pi' ngak bogi pumo'on ni
karbad u dagnang ko uw!"

12 Me sul fapi salthaw rok David ko gin bay riy nga rogned ngak e tin keyog Nabal.
13 Me ga'ar ngorad, "Mm'agged e saydon romed nga lukngumed!" Miyad rin' ni bod nike
yog. Ma ku errogon David niki m'ag e saydon rok nga lukngun mranod gonap'an 400 ko
salthaw rok, miyad pag 200 e salthaw ngu'ur matnagiyed e chugum rorad.

14 Me yan reb e pi tapigpig rok Nabal i ga'ar ngak Abigail ni le'engin Nabal, "Mog kam
rung'ag e thin? Ke l'oeg David bogi tamal'og karbad u magarger ni ngar fingichiyed
e masta rodad, machane ki i tagopluw ngorad. 15 Ni yug aram rongon ni ur golgad
ngomad; ma dariy bingyal' nra magawon niged gamad, ma gubin ngiyal' ni ugmed
rorad u daken e yungi flang', mdariy ban'en ni fanmad nni iring. 16 Nep' ma rran ni
u ra yororgad romad u n'umngin nap'an ni ugmed rorad ni ug matnagiyed e yu ran' i
gamanman rodad. 17 Wenig ngom, mu fal'eg i leamnag mag turguy e n'en ni ngan rin'.
Ran'ey e rayag ni nge mang ba riya' ko masta rodad nge gubin gathon e tabnaw rok. Ba
gel e thinthinan' rok ni dariy be' nra motoyil ngak!"

18 Kangiyal' nem me kunuy Abigail 200 e flowa, nge l'agruw e tutuw ni keru' e
gamanman nib sug ko wayin, nge lal e saf ni kan urfiy, nge l'agruw i barril nib sug
ko *grain* ni kan urfiy, nge ra'ay punug e wom'ngin e *grape* ni kan galk'ad ke mlik', nge
200 e yuchi kek ni kan ngongliy ko *fig* nib mlik', me tay fa pin'en nga daken keru' bogi
dongki. 19 Ma aram me ga'ar ngak e pi tapigpig, "Mmarod mm'onad ma bay ug lekmed."
Machane de yog ban'en ngak figirngin.

20 Be yan Abigail u daken e dongki rok u tharen e burey nib chiygog ma yigi gin me
David nge pi salthaw rok ni yad be yib i yib ngak. 21 Ma ba'aray e n'en niki i leamnag
David, "Mang e rin' mu gu ayuweg e tirok e binem e girdi' u roy u magarger? Dariy
ban'en rok nni iring, ma irera' rogon ni nge fulweg taban e ayuw rog? 22 Mang e yigi
thang Got e fan rog ni fa'anra dab gu mu' i thang e fan rok gubin fapi pumo'on u m'on
ndawori kadbul!"

23 Nap'an ni guy Abigail David, me papeynag ir nge og nga but' nge yan i paraw nga
daken e but' 24 u puluwon rifrifen ay David, me ga'ar ngak, "Siro', wenig ngom, mmotoyil
ngog! Mu tay urngin e kireb riy nga dakenag. 25 Wenig ngom, dab mu telim ngak Nabal,
ya ir e dariy ban'en ni bfel' ngay! I ir e ri de thilthil nge fan fithingan — ni balyang!*
Siro', da ugmoy u rom ko ngiyal' ni taw e pi tapigpig rom. 26 I SOMOL e ke tem ni dawor
mu sulweg taban e kireb ngam thang e fan rok e pi to'ogor rom. Ma chiney e gu be
micheg ngom u fithingan SOMOL ni be par nib fos ni pi to'ogor rom nge urngin e pi'in
yad ba'adag ni ngar rin'ed ban'en ngom nib kireb e bay ni gechig nagrad ni bod Nabal.
27 Siro', wenig ngom, mu fek e pi tow'ath ney ni kug fek i yib ngom, ngam pi' ngak e pi
salthaw rom. 28 Siro', wenig ngom mu n'agfan rog, ni fa'anra bay ban'en nib kireb ni kug
rin'. Bayi tem SOMOL ni gur e pilung, ma ku errogon e pi'in owchem, ni bochan e ga be
mael ni fan ngak; ma dab mu rin' ban'en nib kireb u n'umngin nnap'an e yafos rom.
29 Fa'anra cham be' ngom ni be guy rogon ni nge li'em nga mum', me SOMOL ni Got rom
e bayi tem ndabi buch ban'en rom, ni bod be' ni pumo'on ni be matnagiy ban'en nrib
t'uf mab tolang puluwon. Machane pi to'ogor rom e bayi mangiyrad nga palog, ni bod
rogon e malang ni gan e gawul rok be' ni pumo'on. 30 Ma nap'an nra rin' SOMOL ngom
urngin e tin nib manigil nike micheg nra rin' ma tem ni gur e pilung nu Israel, 31 ma
aram e dabki kireban'um fa magafan'um, ko pogofan ni kan thang ni dariy tapgin ara

* **25:25** NI BALYANG: Fan e re ngachal ni Nabal ney ni Hebrew e "i balyang."

falbayen ni um tay. Ma nap'an nra tow'ath nigem SOMOL, ma siro', wenig ngom dab mu pagtalig."
32 Me ga'ar David ngak fare pin, "Ngu'un pining e sorok ngak SOMOL, ni Got rok yu
Israel, nike pi'em e daba' ni ngad mada'gow! 33 Kemagaer Got nga fenam gonop nge
n'en ni kam ngongliy e daba' ni nge talegeg ko tin kireb ni aram e mthang pogofan nge
kireb ni kug leamnag ni nggu rin'. 34 Ke teg SOMOL ndag rin' ban'en nib kireb ngom.
Machane kug mu' i micheg u fithingan Got rok yu Israel ni be par nib fos ni fa'an mang
e dam papey nigem ngad mada'gow, mra gabul ni kadbul ma go' ke yim' e pi pumo'on
rok Nabal!" 35 Ma aram me fek David e chugom nike fek Abigail i yib ngak me ga'ar ngak,
"Mu sul nga tafnam ma dabi magafan'um. Bay gu rin' e tin ga ba'adag."
36 Me sul Abigail ngak Nabal, ni kabay u tabnaw ni be mur ni bod e mur ko pilung.
Ma ke chingnag Nabal ma ke felfelan', ere de yog Abigail ban'en ngak nge mada' ko
kakadbul. 37 Ma nap'an ni m'ay e chingaw rok Nabal me weliy urngin ban'en ngak. Me
pil reb e nguchey nib ga' u lolugen nge par u but' ndaki yag ni mithmith. 38 Ma ragag e
rran nga tomur me pag SOMOL Nabal nge yim'.
39 Nap'an ni rung'ag David nike yim' Nabal, me ga'ar, 'Ngu'un pining e sorok ngak
SOMOL! Ke fulweg taban e kireb ni rin' Nabal ngog, ma ke teg I gag e tapigpig rok ni
da gu rin' ban'en nib kireb. I SOMOL e ke gechignag Nabal ko kireb rok."
Ma aram me pi' David e thin nge yan ngak Abigail ni ngar mabgol gow. 40 Me yan e pi
tapigpig rok David ngak Abigail u Karmel me lungurad ngak, "Ke l'ogmad David ni nggu
feked gur i yan ngak ngam mang le'engin."
41 Me siro' Abigail nge math peri' nga daken e but' me ga'ar, "I gag e tapigpig rok, ma
kug fal'eg rogog ni ngug maluknag rifrifen ay e pi tapigpig rok." 42 Me sak'iy ngalang
nib pay nge af nga daken e gamanman rok ni dongki. Me un fa lal i ppin ntapigpig rok
ngak, ma aram me un ngak e pi tapigpig rok David nge mang le'engin David.
43 Me David e ka le'engin Ahinoam nu Jezreel, ma aram e chiney e ki mang Abigail reb
i le'engin. 44 Ma ngiyal'nem e ke pi' Saul fare bpin ni fak ni aram Mikal, ni fa'an i le'engiy
David ngak Palti nib mo'on ni fak Laish, ni ir be' ko fachi binaw nu Gallim.

26

I David niki pag Saul Bayay nde li'

1 Me yib boch e pumo'on nu Zif ngak Saul u Gibeah ngrogned ngak ni be mith David
u daken e burey u Hakilah u taban fagi ted nu Judeah. 2 Ka ngiyal'nem me yan Saul nge
3,000 e tin nth'abi cheag ko salthaw rok nu Israel ko ted nu Zif ni yad be changarnag
David, 3 marbad ra n'ufed e tent rorad nga daken e Burey u Hakilah, ni ba chugur ko
kanawo' u ba' ni ngek yu Jeshimon. Ma David e ngiyal'nem e kabay u daken e ted u
magarger, me nang nike yib Saul ni be gey, 4 me l'oeg e pi damit miyad pir'eg nriyul' ni
bay Saul u rom. 5 Kangiyal' nem me yan David nge yan i guy e chingi n'en nike mol Saul
riy nge Abner nib mo'on ni fak Ner, ni ir e ba tolang ko fa raba' i salthaw rok Saul. Ma
ke mol Saul u lan e *tent*, ma pi salthaw rok e kar n'ufed e *tent* rorad nib liyeg Saul.
6 Ma aram me fith David i Ahimelek nib Hitite, nge Abishai nib mo'on ni walagen Joab
(ni chitiningirow e Zeruyah) ni ga'ar, "Mini' e aromew nra un ngog nggu warow ngalan
fa gin'en nike n'uf Saul e pi *tent* riy?"
Me fulweg Abishai ni ga'ar, "I gag e ngu'un ngom."
7 Aram e re nep' ni yan David nge Abishai ngalan e gin kanpag fapi *tent* ko pi salthaw
rok Saul riy miyow pir'eg Saul ni be mol u lukngun fapi *tent* ni bay e sarey rok u charen
lolgen nib rog nga but'. Ma be mol Abner nge fare ulung i salthaw ni kar liyeged Saul.
8 Me ga'ar Abishai ngak David, "Ke tay Got e en to'ogor rom ngalan pa'am e nep' ney.
Ere mpaggeg nggu rugoy e sarey rok ngak, nggu michgiy u but' nri ta'abyay — dabiman
e l'agruw yay ni nggu rugoy!"

9 Machane me ga'ar David, "Ri dab mu maad'ad ngak! SOMOL e ra gechignag e en nra
rin' e kireb ngak e re pilung nike turguy. 10 Miki ul ul David ngay nge ga'ar, "I SOMOL
ni be par nib fos, e ir e bayi thang e pogofan rok Saul, ndemturug ko bay yim' nrogon e
yam fa bay yim' u fithik' e mael. 11 SOMOL e dabun ni ngguy rogon nggu gafgownag e
en nike tay ni pilung! Ngad fekew e sarey nge tafen e ran rok, mdarow." 12 Ma aram me
fek David fare sarey nge fare tafen e ran u charen lolugen Saul, mranow Abishai. Dariy
be' ni guy fa nang e n'en ke buch ma ku dariy be' ni od — yad gubin ni go' yad bmol, ni
bochan e SOMOL e ke k'aring bang i chuchuw ngorad nib gel.
13 Ma aram me th'ab David riy nga barba' fare loway nge yan nga daken fare burey,
nike palog boch, 14 me tolul ngak fa raba' i salthaw rok Saul nge Abner ni be ga'ar,
"Abner! Ga be rung'ag lamag?"
Me fith Abner ni ga'ar, "Mini' e cha'nem ni be tolul nike pug e en ni pilung?"
15 Me fulweg David ni ga'ar, "Abner, gathi gur e re pumo'on nth'abi cheag u Israel? Ere
mangfan ndamur yororiy e masta rom, ni fare pilung? Fin chiney e ke yib be' u fithik'
e pi *tent* romed ni nge thang e fan ko masta rom. 16 Abner, de yag nim rin' e maruwel
rom! Kar gog u fithingan SOMOL ni be par nib fos ni gimed gubin ma rib fel' ni ngam
m'ad, ni bochan e dam ayuweged e masta romed ni nge dabi buch ban'en rok, ni ir e ke
tay SOMOL ni nge mang pilung. Amsapgad! Bu uw e sarey rok e en ni pilung? Bu uw
fare tafen e ran ni immoy u charen lolugen?"
17 Me poy Saul laman David me fith ni ga'ar, "Mog lungum e yer, i gur David ni fakag?"
Me fulweg David ni ga'ar, "Errogon, i gur Pilung." 18 Miki ga'ar David, "Siro', mangfan
ni ka ga be l'olgeg, i gag e tapigpig rom? Mang e kar gu rin'? Ba mang kireb e kar gu
ngongliy? 19 Gur pilung, mmotoyil ko n'en ni nggog. Fa'anra SOMOL e ke pingegem kam
togopluw ngog, mab maligach e yira pi' ngak me thilyeg e leam rok; machane fa'anra
ngongol rok boch e girdi', me ere mang e yigi aw e buch wa'athan rok SOMOL nga
dakenrad. Ni bochan e kar tulufedgag nga wuru' e nam rok SOMOL kug wan ngab nam
ni kemus ni yi go' bogi got rok yug reb e nam e be yag ni gu tayfan. 20 Dab mu pageg nge
map' racha'eg u daken yug reb e but', nib orel u p'eowchen SOMOL. Mangfan nthingari
yib e pilung nu Israel ni nge thang e fan rok bochi ke yanuk ni bod gag? Mangfan
nthingari tulufeg ni nge koleg ni bod ba arche' ni malboch?"
21 Me fulweg Saul ni ga'ar, "Kug rin' e kireb. David ni fakag, mu sul e ngaray! Ri
dakuriy bi'id ni nggu rin' ban'en nib kireb ngom, ni bochan e dam fek e pogofan rog
e nep' ney. Kug par ndariy rogog! Kug rin' ban'en nrib gel e kireb riy!"
22 Me fulweg David ni ga'ar, "Ba'aray e sarey rom, i gur pilung. Mu pag reb e salthaw
rom nge yib e ngaray nge fek. 23 I SOMOL e ra pi puluwon e pi'in yad ba yul'yul' ma
yad bmat'aw. Ke pi'em ngalan pa'ag e daba', machane dagu rin' ban'en ngom, gur e en
ke tem SOMOL ni pilung. 24 Bod rogon ni ku gu rin' ngom e daba' ni da gu fek e pofogan
rom, e mang e yigki rin' SOMOL ngog ni aram rogon nge chuwegned u gubin e oloboch!"
25 Me ga'ar Saul ngak David, "Fakag, nge fal'eg Got wa'athmed! Gubin e pin'en ni bay
mu rin' ma bay yan i aw ni bfel' rogon!"
Ma aram me yan David, me sul Saul nga tabnaw rok.

27

David u fithik' e pi Filistia

1 Me ga'ar David u wan', "Bayi reb e rran me li'eg Saul nggum'. N'en th'abi bfel' ni nggu
rin' e ngug mil nga Filistia. Ma aram me pageg Saul ndabki changar nigeg u Israel, mug
par ndariy ban'en nra buch rog." 2 Ma aram me yan David nge fa 600 i salthaw rok ni
kachingiyal' nem ngak Akish nib mo'on ni fak Maoch, ni pilung nu Gath. 3 Me yan i par
David nge pi salthaw rok u rom u lan yu Gath ni yad chon e tabnaw rorad. Ma fa gali
ppin rok David e ra unew ngak, ni aram Ahinoam nu Jezreel, nge Abigail nu Karmel, ni

i le'engiy Nabal nike yim'. 4 Nap'an ni rung'ag Saul nike mil David ke yan nga Gath, me
pag i guy rogon ni nge pir'eg.
5 Me ga'ar David ngak Akish, "Fa'anra gur e fager rog, mag pageg nggu par u lan reb e
yuchi binaw nib achig. De t'uf ni ngu'ug par rom u lan e re binaw ney ni tafen e pilung."
6 Ma aram me pi' Akish fachi binaw nu Ziklag ngak, ma aray fan ni yu Ziklag e ba milfan
ngak e pi pilung nu Judah ni ka aram nap'an i yib. 7 Me par David u lan yu Filistia ni
ragag nge n'el e pul.
8 Ma ngiyal' i n'em e i yan David nge pi salthaw rok ngu'ur maelgad ngak e girdi' nu
Geshur, Girzi, ngu Amalek, pi girdi' ney e kari n'uw nap'an ni kar pired ko rengi n'em.
Ma yan David ngi i cham ko binaw rorad nge taw nga Shur, i yan nga pe'ning nge mada'
nga Egypt, 9 ni be thang e fan rok gubin e pumo'on nge ppin ma be fek e saf, garbaw,
dongki, kamel, ni mus ko mad. Ma aram me sul ngak Akish, 10 ni ir e rayag ni fith ngak ni
nge ga'ar, "Bu uw e gin mman ngay ko cham e yaney?" Ma aram e ra yog David ngak nike
yan nga ley ni yimuch yu Judah fa gin nib milsuwon ko fare ke girdi' rok Jerahmeel fa
gin nma par e pi Kenite riy. 11 David e ma thang e pogofan rok gubin e girdi', ni pumo'on
nge ppin, ni bochan e nge dakuriy be' ni ngki yag rok ni nge sul nga Gath nge weliy e
tin ke rin' David nge pi salthaw rok. Irera' e n'en ni i rin' David u n'umngin nap'an ni
par u lan yu Filistia. 12 Machane Akish e pagan' ngak David me ga'ar u laniyan', "Girdi'
rok David u Israel e kar fananikayed daken ni rib gel ere aram e bay i pigpig ngog u
n'umngin nap'an e yafos rok."

28

1 Ma fa'ani bingyal' me ulunguy piyu Filistia e salthaw rorad ni ngar maelgad ngak
piyu Israel, me ga'ar Akish ngak David, "Ngam nang ni gur nge salthaw rom e ngam
uned ngog ko mael."
2 Me ga'ar David, "Kefel' ni arogon. I gag e tapigpig rom, me gur e bay mu guy e tin bay
gu rin'."
Me ga'ar Akish, "Kefel'! Bay gu tem ni gur e ngu'um par ni pos rog ndariy n'umngin
nap'an."

Saul ni fith lanyan' ba sothiw

3 Re ngiyal' i n'em e ke yim' Samuel, ma urngin e girdi' nu Israel nra mowaw niged nge
mu' miyad k'eyag u Ramah ni aram e binaw rok. Mi Saul e ke chuweg urngin e tamanbey
nge sothiw u lan yu Israel.
4 Me mu'ulung e salthaw rok e pi Filistine ngarbad ra pired nga to'oben e binaw nu
Shunem; me ulunguy Saul piyu Israel ngranod ra pired ko burey ni Gilboa. 5 Fa'ani guy
Saul e salthaw rok piyu Filistia me yib e marus ngak, 6 ma aram me fith ngak SOMOL e
n'en ni nge rin'. Machane de fulweg SOMOL lungun, nde fulweg u malik'ay, ara ni guy
ko Urim, ara Thummim, ara u l'ugun e pi profet. 7 Me ga'ar Saul ngak e pi tolang ni yad
bay u tan pa', "Mu guyed be' ni bpin nib sothiw nggu wan ngak ko bay."
Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Bay reb u Endor."
8 Me piliyeg Saul ya'an; i yin' e mad nga daken nib thil ya'an, ma fa'ani aw e lumor
me un l'agruw e salthaw rok ngak ni ngranod ra guyed fare pin. Me ga'ar Saul ngak,
"Mu fith e pi kan ngrogned ngom e n'en ni bayi buch ngamog ngog. Mu pining ya'an e
re mo'on ni bay gog fithingan."
9 Me ga'ar fare pin, "Rib mudugil ni ga manang e tin ke rin' Saul ni Pilung, nga rogon
nike chuweg e pi tamanbay nge pi sothiw u lan yu Israel. Ere mang ni ga be guy rogon
ni nggu aw ko wup rom ngan thang e pogofan rog?"
10 Ma aram me micheg Saul bbugithin ni ga'ar, "Rogon nib riyul' ni bay SOMOL ni be
par nib fos e aram rogon ni gu be micheg ngom ni ga ra rin' ma dab ni gechig nigem."
11 Me fith fare pin ngak ni ga'ar, "I mini' e nggu pining ya'an?"

Me ga'ar Saul, "I Samuel."
12 Me guy fare pin Samuel me k'ad fare pin e tolul. Me ga'ar ngak Saul, "Mangfan ni
kam ban nigeg? Ya gur Saul ni Pilung!"
13 Me ga'ar fare pilung ngak, "Dab mu rus! Mang e ga be guy?"
Me ga'ar fare pin, "Gu be guy ba ya'al ni be yib ngalang u fithik' e but'."
14 Me fith Saul ni ga'ar, "Uw rogon ya'an?"
Me fulweg fare pin ni ga'ar, "Be' nib mo'on nib pilibthir e be yib ngalang. Bay ba wuru'
e mad nib n'uw u daken."
Me nang Saul ni Samuel eram, me siro' ni aram e ke tayfan.
15 Me ga'ar Samuel ngak Saul, "Mangfan ni gu be toffan ma ka mub mmagawon nigeg?
Mangfan ni kam piningeg ku gub?"
Me fulweg Saul ni ga'ar, "Ke yib e gafgow ngog ni ba ga'! Pi Filistine e kar m'aged e
mael ngog, ma ke n'igeg Got. Ra gu fith ban'en ngak ma dakir fulweg, ndakir fulweg
taban u l'ugun e pi profet ara u malik'ay. Aray fan ni kug piningem ni ngamog ngog e
n'en nthingar gu rin'."
16 Me ga'ar Samuel, "Mangfan ni kam piningeg, ni er rogon nike n'igem SOMOL ma
kam par ni gur e to'ogor rok? 17 I SOMOL e ke rin' ngom e tin yog ngom u l'ugunag:
Ke fek rom e gagiyeg ni ga be tay ngak piyu Israel ke pi' ngak David. 18 Da mfol ko tin
ni yog SOMOL ngom ni ngam rin', ya da mu thang e fan rok e pi Amalek ni gubin nge
gamanman rorad. Aram fan nike yodoro' nigem SOMOL e chiney. 19 Bayi pi'em nge piyu
Israel nga pa' e pi Filistine. Gabul e gur nge fapi pumo'on ni fakam e bay mbad ko bin
gu bay riy e tamilang, ma ku bayi pi' SOMOL e salthaw nu Israel nga pa' piyu Filistia."
20 Kachingiyal' nem me thig Saul nga but' me par u daken e but' nib k'iy, ni kari rus
ko tin keyog Samuel. Ma kem'ay gelngin, ni bochan e de kay ban'en ni reb e rran nge
reb e nep' ni polo'. 21 Me yan fare pin ngak me guy ni kari rus, me ga'ar fare pin ngak
Saul, "Wenig ngom, kug dow ko pogofan rog kug rin' e tin kam wenignag ngog. 22 Ere
wenig ngom, mu rin' e tin nggu wenignag ngom. Ba'aray e ggan ni ganam. Mu koy nge
yib gelngim ngam milekag."
23 Me ga'ar Saul e dabi kay ban'en. Machane pi tolang ni yad bay u tan pa' e ur
tawasergad ngak ni nge kay ban'en. Aram me fol rorad, me suwon nge par nga daken e
chob. 24 Me gurnag fare pin ir nge li' ba pifak e garbaw ni i duruw'iy ke sugsug. Me fek
boch e *flour* nge ngongliy rogon, me lith boch e flowa nde tay e is ngay. 25 Me tay fapi
ggan nga p'eowchen Saul nge pi tolang ni yad bay u tan pa', miyad kay. Miyad chuw u
rom ni ka re nep' nem.

29

Piyu Filistia nra dabuyed daken David

1 Me pining yu Filistia urngin raba' e salthaw rorad nga ta'bang nga Afek, ma ku aram
e ngiyal nike n'uf piyu Israel e *tent* rorad ko fare alublub nu lane Loway ni Jezreel. 2 Ma
fa lal i pilung nu Filistia e ranod ko mael ni bay e yu raba' i salthaw rorad ni yu ra'ay
nge yu bbiyu' girdi'en; me yan David nge tirok e salthaw u tomur ni yad Akish ni Pilung.
3 Me guyrad fapi toland ko salthaw nu Filistia miyad fith, "Mang e n'en ni be rin' e pi
Hebrew ney u roy?"
Me fulweg Akish ni ga'ar, "Irera' David, nreb e tolang ko salthaw rok Saul ni Pilung nu
Israel. Ke n'uw nap'an nike par rog. Dawori rin' ban'en nib kireb nrayag nu gu pir'eg
nib kireb e rok riy ni ka nap'an e rofen ni ba'aram ni yib ngog."
4 Machane fapi tolang ko salthaw nu Filistia e ra damumuwgad ngak Akish me
lungurad ngak, "Mu l'oeg e re mo'on nir nge sul ko fare binaw ni kam pi' ngak. Dab
mu pag nge un ngomad ko mael; ya richey mechel nge cham ngomad ko ngiyal' ni yibe
mael. Fa ku bu uw reb e kanawo' ni kura fal'eg laniyan' e masta rok ngak ni bod e yam'

nra tay e salthaw rodad? 5 Ya chiney e irera' David, fa en nma yon' e pi'in ppin e tang
ni murung'agen nnap'an ni yad be churu', 'I Saul e thang e fan rok yu biyu', machane
David e thang e fan rok yu ragag e biyu'.' "
6 Me pining Akish David nge ga'ar ngak, "Nggog u fithingan Got nu Israel ni be par
nib fos nri gab yul'yul' ngog; ma rib magan'ug ngay ni ngam un ngog ngdarow ko re
mael ney. Dawor gu pir'eg ban'en nib kireb rom ni ka fa rofen ni mub ngog ke mada' ko
chiney. Machane tin ba'aram e pilung e damur fel' u wan'rad. 7 Ere mu sul nga tabnaw
u fithik' e gapas, ma dab mu rin' ban'en nra kireb u wan'rad."
8 Me fulweg David ni ga'ar, "Siro', ba mang e kar gu rin' nib kireb? Fa'anra, bod rogon
ni kamog, ndawor mu pir'eg ban'en nib kireb rog ni ka nap'an e rofen ni gu tabab i
pigpig ngom, me'ere mangfan ndab gu'un ngom, masta ma pilung rog, nggu cham ngak
e pi to'ogor rom?"
9 Me fulweg Akish ni ga'ar, "Ku errogon ni gu be leamnag." Me ga'ar Akish, "Kug tem ni
gab yul'yul' ni bod ba angel rok Got. Machane tin ba'aram e pilung e karogned ndabiyag
ni ngam un ngomad i yan ko re mael ney. 10 David, arme nge gabul ni kakadbul ma
gimed urngin e pi'in mu chugad rok Saul kambad ngog e ngam odgad nib kakadbul ma
ngay gi m'ug e yal' ma kam chuwgad."
11 Ma aram mi yigi kakadbul u reb e rran me tabab David nge pi salthaw rok ko sul i
yan nga Filistia, ma piyu Filistia e ranod nga Jezreel.

30

Mael ntay ngak e pi Amalekite

1 Me yan l'agruw e rran me taw David nge salthaw rok nga Ziklag. Ma pi Amalekite e
karbad ra maelgad nga ley ni yimuch yu Judah ma kar chamgad nga Ziklag. Kar urfiyed
fare binaw nga but' 2 ma kar feked urngin e ppin; ma dar li'ed be' nge yim', machane kar
feked gubin e girdi' ke un ngorad karanod. 3 Nap'an ni taw David nge pi salthaw rok, mar
pir'eged ni kan urfiy fare binaw nga but' ma kan fek pi le'engirad, pi fakrad ni pumo'on
nge ppin kan yan. 4 Me tabab David nge pi salthaw rok ko meyor nge taw ko ngiyal' nike
thay parowrad ko meyor. 5 Mus ko fa gali ppin rok David ni aram Ahinoam nge Abigail
ma kan fekrow.
6 Kari magawon David e ngiyal'nem, ni bochan e gubin e pi salthaw rok ma kari
buch laniyan'rad ngak pifakrad ni kanfek, ere kar weliyed ni ngar malang niged David;
machane SOMOL ni Got rok e pi e athamgil nga laniyan'. 7 Me ga'ar David ngak Abiathar
ni prist ni be' ni pumo'on ni fak Ahimelek, "Mu fek fare efod i yib ngog," me fek Abiathar
i yib ngak. 8 Me fith David SOMOL, "Rayag ni nggu lek daken e pi'in karbad ngaray ko
mael? Mog, rayag ni gu kolrad?"
Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Mu lek dakenrad; ya ga ra kolrad ngam ayweg e pi'in kan
fekrad."
9 Ma aram me yan David nge fa n'el mir'ay i salthaw rok, ma nap'an nra tawgad ko
l'ul ni Besor, me par bochi yad u rom. 10 Miki ul ul David ko milekag rok ni yad aningeg
mir'ay i salthaw rok; fa l'agruw mir'ay e salthaw rok e kay gi gel e magaer rorad ni ngku
ra tha'bed fachipa' i lul', ma aram miyad par u ba'nem e lul'. 11 Me pir'eg fapi salthaw ni
yad David bochi pagel nu Egypt u wuru' e binaw miyad fek i yib ngak David. Miyad pi'
boch e ggan nge ran ngak, 12 boch e fig nib fengfeng, nge l'agruw punug i *grape* ni kan
gelk'ad ke mlik'. Me abich nge mu' me sul gelngin; ya de kay fa unum ban'en nike polo'
e dalip e rran riy. 13 Me fith David fachi pagel ni ga'ar, "Mini' e en ni masta rom, ma ga
be' nu uw?"
Me fulweg ni ga'ar, "Gag be' nu Egypt, ni tapigpig rok be' ko Amalek. Dalip e rran
nike digeyeg e masta rog u roy ni bochan e gu m'ar. 14 Kug maelgad ko fa gin ni tafen e

29:5 1 Sa 18:7; 21:11

pi Kerethite u ley ni yimuch yu Judah nge fa gin tafen fare ke girdi' rok Kaleb, ma kug urfiyed nga but' fare binaw nu Ziklag."
15 Me fith David ngak ni ga'ar, "Mog, rayag ni ngam pow'iyeg i yan ko pi girdi'en e cham nem?"
Me fulweg ni ga'ar, "Gu ra rin' ni fa'an ga ra micheg ngog u fithingan Got ndab mu li'eg nggum' ara mu pi'eg ngak e masta rog." 16 Me pow'iy David i yan ngorad.
Fapi tacham e yug ra bagyad ma gin bay riy ko re gin'em, ni yad be abich, ma yibe unum, ma yibe madnom ni bochan urngin e tin kar koled u Filistia ngu Judah u fithik' e mael. 17 Me yan i reb e rran riy ni be pufewoch me cham David ngorad nge yan i blayal. Aningeg mir'ay e pi Amalekite e ra milgad u daken e kamel, kemus e pi'in nra thaygad ngranod. 18 Me fek David gubin e girdi' nge urngin ban'en ni leag e pi Amalekite, nib mu'un fa gali ppin rok ngay; 19 gubin ni fek dariy ban'en nni fek nde yag ni sulweg. Miki fulweg David urngin e pi pumo'on nge ppin ni pifak fapi salthaw rok, nge urngin ban'en ni leag e pi Amalekite. 20 Miki fulweg urngin e yu ran' i saf nge garbaw; me yan fapi salthaw rok ni yad be gafaliy fapi gamanman ni gubin ni bay nga m'on; me ga'ar e girdi', "Pin'ey e bmilfan ngak David!"
21 Ma aram me sul David ngak fa l'agruw mir'ay i salthaw rok nra pired ko fare pa' i lul ni Besor ni bochan e dakuriy gelngirad ni ngkur uned ngak. Marbad i yib ni ngar mada'gad David nge pi salthaw nra uned ngak, me yan David i yan ngorad nge yan i nang salperad. 22 Machane boch e pi salthaw nra uned ngak David e ri yad ba kireb, me lungurad, "Dar uned ngodad, ere dab da pi'ed boch ngorad e pin'en ni kad feked ko mael. Rayag ni ngar feked pi le'engirad nge pifakrad mranod ngar chuwgad."
23 Machane me fulweg David ni ga'ar, "Pi walageg, dabiyag ni ngam rin'ed ni errogon ko tin ke pi' SOMOL ngodad! Ke taydad nde buch ban'en rodad me ir e ke gagiyegnag kad gelgad ngak fapi cha' ni ud maelgad ngorad. 24 Dariy be' nrayag ni nge fel' u wan' e tin kamogned! Gubin e girdi' ma yira pi' e f'oth rorad ni ta'reb rogon: en ni par u wuryal nge matanagiy e chugom e ta'reb rogon e f'oth rok ko en ni yan ko mael." 25 Me tay David e ren'ey nib motochiyel, ma aram me par ni ban'en nma rin' yu Israel.
26 Ma nap'an ni sul David nga Ziklag, me pi' boch fa pin'em ni kan fek ko mael ngak e pi fager rok, nge pi tayugang' nu Judah, ni ba'aray e thin nib cheg ngay, "Ba'aray ba tow'ath ni fanmed nike yib ko pin'en ni kug feked rok e pi to'ogor rok SOMOL." 27 Me pi' fapi tow'ath nge yan ngak e pi girdi' nu Bethel, nge girdi' nu Ramah u ley ni yimuch yu Judah, nge ngak e girdi' nu lan fa yuchi binaw nu Jattir, 28 ngu Aroer, ngu Sifmoth, ngu Eshtemoa, 29 ngu Rakal; nge ngak fare ke girdi' rok Jerahmeel, nge ngak e pi Kenite, 30 nge ngak e pi girdi' u lan e pi yuchi binaw nu Hormah, ngu Borashan, ngu Athak, 31 ngu Hebron. I pi' e pin'ey nga urngin yang ni ur ranod e salthaw rok riy.

31

Yam' ni tay Saul nge fapi pumo'on ni fak
(1 Kronicles 10:1-12)

1 Me m'ag piyu Filistia e mael ngak piyu Israel ko burey ni Gilboa. Pire' piyu Israel nra m'ad u rom, ma tin ni magey e mil. 2 Me lol'oeg e pi Filistine Saul nge fapi pumo'on ni fak ngar koled yad, miyad li' pifak ni pumo'on ni aram Jonathan nge Abinadab nge Malkishua. 3 I achangiy e mael u charen Saul, me kaen u gan e gat'ing ko to'ogor nge maad'ad nib gel. 4 Me ga'ar ngak fare pagel ni be fek talin e cham rok, "Mu girengiy e saydon rom u tafen ngam li'eg nggum', ya nge dabyag ni moning nigeg e pi Filistine ney ndar nanged Got miyad thang e fan rog." Machane fare pagel e ka yigi gel e marus ngak nde yag ni rin'. Ma aram me girengiy Saul e birok e saydon u tafen nge pag ir nga taban. 5 Me guy fare pagel nike yim' Saul, ma aram miki pag ir nga taban e birok e saydon nge un ngak Saul ko yam'. 6 Aram rogon ni yim' Saul, nge fa dalip i pumo'on ni fak, nge fare

pagel; urngin e salthaw rok Saul ni yim' e rofen nem. 7 Nap'an ni guy piyu Israel ni yad
bay u ba'nem e loway u Jezreel ko ngek ko lul' ni Jordan nike mil e salthaw nu Israel
ma kan li' Saul nge fapi pumo'on ni pifak, miyad n'ag e pi binaw rorad ngar milgad. Ma
aram me yib e pi Filistine ngarbad ra pired ngalan fapi binaw.
8 Reb e rran nga tomuren fare mael me yan piyu Filistia ni ngar lufed madan e mael
u downgin e ldow, miyad pir'eg Saul nge fa dalip i pumo'on ni fak ni yad bay ko burey
ni Gilboa ni karm'ad. 9 Miyad th'ab e k'ong rok Saul ngar lufed lolugen, miyad fek talin
e cham rok, miyad l'oeg e pi mal'og ni karfeked e pin'em ngranod u ga'ngin yang yu
Filistia ngar weliyed e re thin ni bfel' ney ngak e pi liyos rorad nge ngak e girdi' rorad.
10 Ma aram mranod ra ted talin e cham rok ngalan e tempel rok fare got ni Astarte, miyad
richibiy downgin Saul ko rungrung ko yoror ko binaw nu Beth Shan. 11 Fa'ani rung'ag
e girdi' nu Jabesh ni bay u lan yu Gilead e n'en ke rin' e pi Filistine ngak Saul, 12 me yan
e tin th'abi falu' e pumo'on nib polo' e nep' nga Beth Shan. Ngarbad ra lufed downgin
Saul nge fapi pumo'on ni fak ko rungrung, ngar fulweged nga Jabesh ngar urfiyed u
rom. 13 Miyad fek e yil rorad ngar k'eyged nga tan ba ke gek'iy ni *tamarisk* u Jebesh,
miyad pag e abich ni medlip e rran.

KAEN NI L'AGRUW E BABYOR NI
2 SAMUEL

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Kaen Ni L'agruw e Samuel e ba ul ul ko Kaen Ni M'on e Samuel ni chepin David ni Pilung. Som'on e i gagiyegnag yu Judah ni bay ko ley ni yimuch e nam (yu guruy ni 1–4), me munmun me gagiyegnag e nam ni ga'ngin, nib mu'un yu Israel ngay ni bay ko ley ni lel'och e nam (yu guruy ni 5–24). Be dag rogon ni athamgiliy David ni nge ta'rebnag me ga'nag gil'ilungun, ma aram e thingari cham ngak pire' e to'ogor rok ni boch e bay u lan e nam ma boch e beyib u wuru' e nam. I David e be' nrib mich Got u wan' ma ba'adag ni ngi i fol rok, ma girdi' ko nam rok e ra pired ni yad ba yul'yul' ngak. Machane David e ki rin' e tin rib kireb ni fan e i rin' e tin ba'adag e dowef rok. Ma fa'ani yib Nathan ni profet rok Somol ngak me weliy ngak David e tin ke rin' nrib kireb, me kolngan' David me yog ngak Somol e denen rok. Ma fa'ani gechignag Got David me par ni bfel' u wan'.

Rarogon David nge tin i rin' nge tini thognag e ribfel u wan' e girdi' nu Israel, ni n'uw nap'an nga tomuren David mra gafgow e girdi' ko nam miyad leamnag ni mang e yigi yag reb e pilung ngorad ni be' ni owchen David ara "fak David", ni be' ni bod David.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Gagiyeg ni i tay David u Judah 1:1—4:12
Gagiyeg ni i tay David u ga'ngin yu Israel 5:1—24:25
a. Tin som'on e duw 5:1—10:19
b. David nge Bathsheba 11:1—12:25
c. Mom'aw nge gafgow 12:26—20:26
d. Tin tomur e duw 21:1—24:25

David ni nang nike yim' Saul

1 Nap'an ni yim' Saul, me sul David nike gel ngak e pi Amalekite ko mael, me yib i par
nga Ziklag ni l'agruw e rran. 2 Me reb e rran riy me taw be' nib pagel ni yib ko gin ni
ba'aram ni n'uf Saul nge pi salthaw rok e tent rorad riy ngar pired riy. Ma ke guchthuy
e mad u daken, ma ke tay e but' nga fithik' i lolugen, ni aram e be dag ni kari kireban'.
Me yib ngak David me yib i siro' ngak ni aram e ke tay fan David. 3 Me fith David ngak
ni ga'ar, "Ka mub u uw?"

Me ga'ar, "Kug thay ko pi tent rok piyu Israel."

4 Me ga'ar David, "Mu weliy ngog e tin ke buch."

Me ga'ar, "Ke mil e pi salthaw rodad ko fare mael, ma pire' e girdi' rodad e ke yim'. Ma
ku er rogon Saul nge Jonathan ni fak ni kan li'row."

5 Me fith David ngak ni ga'ar, "Ke di'in ma kam nang nike yim' Saul nge Jonathan?"

6 Me fulweg ni ga'ar, "Gu bay u daken e burey ni Gilboa, mu gguy Saul nike rugoy
taban e sarey rok nga fithik' e but' ke duwgil ngay, ma aram e ke yib e pi *chariot* rok
e to'ogor nge ku er i tay e girdi' nike af nga daken e os ni yad be chugur i yib ngak. 7 Me
cheal me guyeg me piningeg. Mu gu fulweg lungun. 8 Me fith ngog ko gag mini', mu
gu weliy ngak ni gag ba Amalekite. 9 Me ga'ar ngog, 'Ba gel e maad'ad ni kug tay ni be
chugur ni nggum'. Moy, ngam li'eg nggum'.' 10 Ma aram mu gu wan ngak nggu li' ngem',
ya gumanang nnap'an ni yugu ra aw nga but' ma ke yim'. Ma aram mu gu chuweg e
te'eliyaw rok u lolugen nge bachal rok ni ba'aray rog ni kug fek i yib ni nggu pi' ngom."
11 Me guchthuy David e mad rok ni bochan e kari kireban', ma urngin e tirok e girdi'
nra guchthuyed e mad rorad. 12 Miyad par ni kari kireban'rad ma yad be yor, mra pired

1:6 1 Sa 31:1–13; 1 Kro 10:1–12

ndar abichgad nge yan i mada' ko blayal' ni bochan Saul nge Jonathan, nge fan ngak yu
Israel, ni girdi' rok SOMOL, ni bochan e pire' i yad e kan li' ko re mael nem.
13 Me fith David fare pagel ni ir e ke fek fapi thin i yib ngak ni ga'ar, "Ga be' u uw?"
Me fulweg ni ga'ar, "Gu ba Amalekite, machane gu be par ko nam rom."
14 Me fith David ngak ni ga'ar, "I di'in me math' magaren rom ni ngam li' e pilung ni
SOMOL e turguy?" 15 Me pining David reb e girdi' rok me ga'ar ngak, "Mu li' e cha'nir
ngem'." Me li' fa'anem fare Amalekite ngem', 16 me ga'ar David ngak fare Amalekite,
"Gur e kam girengiy e biney e pa' nga dakenam. Gur e mu turguy e n'en ni ngan rin'
ngom nnap'an ni mog ni gur e kam li' e en ni SOMOL e turguy ni nge mang pilung."

David ni yornag Saul nge Jonathan

17 Ba'aray e dololoy' ni tay David ni fan ngak Saul nge Jonathan ni fak Saul, 18 me yog
ni nga ni fil ngak e girdi' nu Judah. (Ka ni yoloy u lan e Babyor rok Jashar.)
19 "Pi'in ni yad ma yog e thin rodad e karm'ad u daken e ted nu Israel!
Ma tin th'abi falu' ko salthaw rodad e kan li'rad!
20 Dab mu weliyed u lan yu Gath
ara lan e yu pa' i kanawo' nu Ashkelon.
Ya ri felan' e ppin nu Filistia;
nge ppin ni fak e pi'in ndar nanged Got.

21 "Manga yigi siy i aw e n'uw ara wa'angachal nga daken e yungi ted nu Gilboa;
manga yigi par daken e ted riy ndab ki tugul ban'en riy.
Ya fapi *shield* ni fen fapi salthaw nib falu' ko mael e ke par u daken e but' u rom ni kem'ay
fan,
fa gi *shield* rok Saul e daknir gapgepnag.
22 Gat'ing rok Jonathan e ma li' e girdi',
saydon rok Saul e der runguy e girdi',
ma aw ngak e pi'in nib gel ngar awgad nga but', mma li' e pi to'ogor ngarm'ad.

23 "Saul nge Jonathan e ri yow bfel' ma yow ba t'uf;
u ranow u ta'bang ko biney e tamilang, ma ku ra m'ow u ta'bang.
Yow ba machreg ko arche' ni *eagle*, ma yow ba gel ko layon!

24 "Gimed e ppin nu Israel, mu yor niged Saul!
Ya ke yin' e mad nib row nga dakenmed nib tolang puluwon,
ma ke nunuw nagmed ko gol nge pin'en nib t'uf ma ba tolang puluwon.
25 "Pi salthaw ni yad ba falu' e karm'ad,
kan li'rad ko mael.
Jonathan e ke par u daken e ted nib yam'.

26 "Jonathan ni walageg, ke kireban'ug ngom;
ya ri gab t'uf rog!
Rogon ni ug par ni gub t'uf rom e rib fel',
kab gel nga rogon nib t'uf e pumo'on rok e ppin."

27 "Pi salthaw ni yad ba falu' e karm'ad,
talin e cham rorad e ke par ni kem'ay fan."

2

David nni pilungnag nge mang pilung nu Judah

1 Tomuren e biney me fith David SOMOL ni ga'ar, "Gu ra yan gu par nga reb fapi binaw
ni bay u lan yu Judah ngu'ug gagiyegnag, ma bfel' fa danga'?"

Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Bfel'."
Me fith David ni ga'ar, "Bin ngan?"
Me ga'ar SOMOL, "Binaw nu Hebron."
2 Me yan David nga Hebron ni yad fa gali ppin rok, ni Ahinoam ni be' u Jezreel, nge
Abigail ni be' u Karmel, ni figirngin Nabal nike yim'. 3 Miki fek e salthaw rok nge chon
e tabinaw rorad ngranod ra pired ngalan e yochi binaw nib liyeg yu Hebron. 4 Me yib e
pumo'on nu Judah nga Hebron ngarbad ra gapgep niged David ni nge mang pilung nu
Judah.

Fa'ani rung'ag David ni girdi' ko binaw nu Jabesh ni bay u lan e nug nu Gilead e kar
k'eyged Saul, 5 me tay e thin nga l'ugun boch e pumo'on nge l'oegrad ngaram ni ngranod
ra ga'argad ngak e girdi' nu rom, "I SOMOL e nge fal'eg wa'athmed ni bochan e kam
daged rogon fanmed yul'yul' ngak e pilung romed ya kam k'eyged. 6 Ere SOMOL e nge
runguymed ngi i par nib yul'yul' ngomed. Ku er rogon gag ni bfel' e tin ni bay ug rin'
ngomed ni bochan e tin ni kam ngongliyed. 7 Mpired ni gimed ba gel ma dab mu rusgad!
Saul ni Pilung romed e ke yim', ma girdi' nu Judah e kar gapgep niged gag ni nggu mang
pilung rorad."

I Ishbosheth nni mangnag pilung nu Israel

8 Fare tolang ko salthaw rok Saul, i Abner nib mo'on ni fak Ner, e kar milgow
Ishbosheth ni be' ni pumo'on ni fak Saul kar th'abew e lul' ni Jordan kranow nga
Mahanaim. 9 Mu rom e tay Abner i Ishbosheth ni nge mang pilung ko fa yungi nug
nu Gilead, Asher, Jezreel, Efraim, ngu Benjamin, nge ku gubin yang u daken yu Israel.
10 Nap'an nni tay ni nge mang pilung nu Israel ma ke gaman e aningeg i ragag e duw rok,
me gagiyeg ni l'agruw e duw.

Machane fare ganong nu Judah e rib yul'yul' ngak David, 11 me gagiyeg David u lan
yu Hebron ngu daken yu Judah ni medlip nge baley e duw.

Mael u Thilin yu Israel nge yu Judah

12 Me yan Abner nge pi tolang ko salthaw rok Ishbosheth u Mahanaim ngalan fare
binaw nu Gibeon. 13 Me Joab, ni chitinngin e Zeruyah, nge pi tolang ko salthaw rok
David e ra mada' niged e picha'nem nga charen bangi ran, miyad par u rom nga but'
ni yad gubin, reb e ulung nga barba' fa gi ran ma reb nga barba'. 14 Me ga'ar Abner ngak
Joab, "Ngad pinow nigew boch e pi salthaw ney ni kab pagel u barba' ngu barba' ngar
chamgad ko talin e cham ngan guy ko mini' e ra gel."

Me ga'ar Joab, "Errogon." 15 Ma aram e ragag nge l'agruw e salthaw ni owchen
Ishbosheth nge fare ganong rok Benjamin, miyad cham ngak ragag nge l'agruw e
salthaw rok David. 16 Mra reb fapi salthaw me kol lolugen e en ni puluw rok u barba' nge
rugoy e saydon rok nga p'eyon, ma aram me thig nga but' fa rliw' nge aningeg i salthaw
u ta'bochyang ni karm'ad. Aram e rengi n'en ni yima yog fithingan u lan yu Gibeon ni
"Flang ko Saydon."

17 Ma aram me tabab ba mael nib gel mirin, me gel e salthaw rok David ngak Abner
nge salthaw nu Israel. 18 Ma fa dalip i pumo'on ni fak Zeruyah e urmed u rom: Joab,
Abishai, nge Asahel. I Asahel e ra mil ma bod payngin ba *deer* nib malboch, 19 e tabab
i tuluf Abner, ni kari tay nga daken ni be lol'oeg. 20 Me changar Abner nga tomur me
ga'ar, "I gur Asahel?"

Me fulweg ni ga'ar, "Errogon."

21 Me ga'ar Abner, "Mu tal i tulfeg! Mu tuluf reb e salthaw ngam fek e tin ni bay rok."
Machane de tal Asahel i tuluf i yan. 22 Miki ga'ar Abner bayay ngak, "Mu tal i tulfeg!
Mangfan ni ga be suryeg ni nggu li'em nga mum'? Uw rogon ni gura sabliy Joab ni
walagem?" 23 Machane de tal Asahel; ma aram me rugoy Abner e sarey rok nga wuryel,
me kuruf e yal rok Asahel nge yan i for u daken keru'. Me aw Asahel nga but' nike

yim', ma gubin e pi'in nrabad ko rengi n'em nike aw riy nga but' ma yigo' ra talgad ngar sak'iygad u rom.
24 Machane me tabab Joab nge Abishai i tuluf Abner, me yan ni nge aw e yal' ma
kar tawgad ko fachi burey ni Ammah, ni bay ko ngek u Giah ko kanawo' ni yan nga
magargear nu Gibeon. 25 Ma pi pumo'on ko fare ganong rok Benjamin e ra mu'ulunggad
ngar liyeged Abner bayay mranod ra pired nga p'ebgul bburey. 26 Me tolul Abner ngak
Joab, "Mog, aram e ngu'ud chamgow e chiney i yan ngaram ni dakriy e tal? Damur guy
nra tomur riy ma dakuriy ban'en ni kabay ya kemus ni fanenikan? Gamad boch i pi
girdi'en e nam romed. Bu uw n'umngin nap'an mfin mog ngak e pi salthaw rom ni ngar
talgad i tulufmad?"
27 Me fulweg Joab ni ga'ar, "Kug micheg u fithingan Got ni be par nib fos, ni fa'anmanga
damunon, ma pi salthaw rog e dab ra talgad i tulufem nge mada' ko gabul ni kakadbul."
28 Ma aram me tabab Joab i thoy fare yabul nib pow ngak e pi salthaw rok ni ngar talgad
i tuluf e pi salthaw nu Israel; ma aram me tal fare cham.
29 Me yan Abner nge pi salthaw rok ni polo' e re nep' i n'em u lan fare loway ni Jordan
fithingan; miyad th'ab fare lul' ni Jordan nga barba', ma aram e ley ni kadbul e yal' ko
bin migid e rran e ranod ngar tawgad bayay nga Mahanaim.
30 Nap'an ni pag Joab i tuluf Abner, me kunuy e salthaw rok ni gubin nga ta'bang
me pir'eg ni ragag nge mereb i yad e demoy ma ku erita' Asahel ni ku demoy. 31 Ma pi
salthaw rok David e kar li'ed ke yim' 360 e salthaw rok Abner ni be' ko fare ganong rok
Benjamin. 32 Me fek Joab nge salthaw rok fare Idow rok Asahel ngar k'eyagged ngalan
fare malangan e yam' ko fare tabnaw nu Bethlehem. Ma aram mranod ni polo' e nep'
ma nap'an ni be tatamilang mar tawgad bayay nga Hebron.

3

1 Bun'uw nap'an ni i cham e yu raba' i salthaw nma ayweg e tabnaw rok Saul nge tin
nma ayweg David. Nap'an ni be gel David i yan, ma aram e pi'in yad be togopluw ngak
e yad be waer i yan.

Pifak David ni Pumo'on

2 Nel' i pumo'on nib aray ni fak David, ni tabab ko en nib nganni' me yan i mus ko
en ni wen, e ni gargelegrad u Hebron: i Amnon, ni chitinngin e Ahinoam, nu Jezreel;
3 Chileab, ni chitinngin e Abigail, nu Carmel ni Nabal e pumo'on rok nike yim', Absalom,
ni chitinngin Maakah, ni be' nib bpin ni fak Talmai ni Pilung nu Geshur; 4 Adonijah, ni
chitinngin e Haggith; Shephatiah, ni chitinngin e Abital; 5 Ithream, ni chitinngin e Eglah.
Gubin e tiney e pumo'on ni fak David e yigo' ni gargalegrad u Hebron.

Abner ni Mang ngak David

6 Nap'an ni be gel e cham u thilin e pi salthaw rok David nge yu raba' i salthaw nib fol
ko tabnaw rok Saul, ma aram e Abner e be gel gelngin i yan u fithik' e pi'in yad ma un
ngak Saul.
7 Me yan i reb e rran me non Ishbosheth ni be' ni pumo'on ni fak Saul ni be togopluw
ngak Abner ni be yog ni kar pirew Rizpah ni reb e bpin rok Saul, ni be' ni fak Aiah.
8 Ran'ey e ri k'aring e damumuw nib gel ngak Abner, me ga'ar, "Ga be leamnag ma gura
sasalap ngak Saul? Gabe leamnag ma yu Judah e gube pigpig ni fan ngak? Ka som'on
mug bepar ni gub yul'yul' nga urngin e tin nib l'ag rogon ngak e chitamam i Saul, nge pi
walagen ni pumo'on, nge pi fager rok, ma kug ayuwegmed ni degel David ngomed; ma
ke daba' ma kamog ni kam pir'eg thibngig ni murung'agmow be' ni bpin! 9-10 Ke micheg
SOMOL ngak David ni bayi chuweg e gagiyeg ko pilung u pa' Saul nge pi'in owchen me
tay David nge mang pilung nu Israel ngu Judah, ni mus u baley fare nam nge thang nga
baley. Ere chiney e mang e yigi li'eg Got nggum' ni fa'anra dab gu muruwliy ni nge yib i

m'ug e re bug i thin ney nib riyul'!" 11 Ma dakiyag ni yog Ishbosheth ta'ab bug i thin ya
kari rus ngak Abner.
12 Me l'oeg Abner e pi tamal'og ngranod ngak David, ni bay u Hebron e ngiyal'nem, ni
ngar ga'argad ngak, "Mini' e en ni nge gagiyegnag e re nam ney? Mu ngongliy ba m'ag
u thildow, mug ayuwegnem ngam fek yu Israel ni ga'ngin ngar manged nga ba' rom."
13 Me fulweg David ni ga'ar, "Ba manigil! Gu ra ngongliy ba m'ag u thildow ni fa'anra
gara rin' e ren'en ni ba'aray: thingar mu fek fare pin ni fak Saul ni Mikal i yib ngog ko
ngiyal' ni garab mu guyeg." 14 Miki l'oeg David e pi tamal'og ngak Ishbosheth ni nge
lungurad, "Mu fulweg le'engig i Michal ngog. Kug pi' puluwon ni nggu le'engiy ni ra'ay
e biyach u taban dal' e pi Filistine." 15 Ma aram me fek Ishbosheth i Mikal rok e pumo'on
rok i Paltiel ni be' ni pumo'on ni fak Laish. 16 Me lek Paltiel fare pin nge mada' ko fachi
binaw nu Bahurim, ni be yornag i yan. Machane nap'an ni ga'ar Abner, "Mu sul nga
tabnaw," me sul.
17 Me yan Abner ngak e pi tayugang' nu Israel me ga'ar ngorad, "Kari n'uw nap'an
ni kam athpeged David ni nge mang pilung romed. 18 Irera' e ngiyal nrayag. Kigimed
manang ni yog SOMOL ni ga'ar, 'Bay gu maruwel ngak e tapigpig rog i David nggu
cheweg e girdi' rog nu Israel u pa' e pi Filistine nge urngin e tin kabay e to'ogor rorad.' "
19 Miki non Abner ngak e pi girdi' ko ganong rok Benjamin miki yan nga Hebron ni
nge yog ngak David e n'en nike yog e girdi' rok Benjamin nge piyu Israel nike ta'reb
laniyan'rad ngay ni ngan rin'.
20 Nap'an ni yib Abner gak David u Hebron nike un rriliw e pumo'on ngak, me pi'
David ba mur ni fan ngorad. 21 Me ga'ar Abner ngak David, "Bay gu wan e chiney nggu
yagnag ga'ngin yu Israel nga tan e gagiyeg rom. Bay mfel' u wan'rad ni gur e pilung, ma
aram e bayi yag ngom e tin ni um finey mag gagiyegnag ga'ngin fare nam." Me micheg
David ngak Abner ni dabi buch ban'en rok me l'oeg nge yan.

Abner Nthang e Pogofan Rok

22 Me ta'boch me sul Joab nge boch e pi tolang ko salthaw rok David ko mael, ni bo'or
bogi ban'en ni kar feked u fithik' e mael. Machane dakimoy Abner u rom u Hebron rok
David, ni bochan e ke pi' David ke yan nike micheg ni dabi buch ban'en rok. 23 Nap'an ni
taw Joab nge pi salthaw rok, minog ngak nike yib Abner i guy David ni Pilung ke micheg
David ngak ni dabi buch ban'en rok ma ke l'oeg ke yan. 24 Ma aram me yan Joab ngak
fare pilung me ga'ar ngak, "Fin mang e kam rin'? Ke yib Abner ngom — mangfan ni kam
pag ke yan ni aram rogon? 25 Ke yib e ngaray ni nge ban nigem ma ngenang urngin
ban'en ni ga ma rin' nge urngin yang ni gama yan ngay. Ma ri gamnang ni aram rogon!"
26 Tomuren ni chuw rok David, me l'oeg Joab e pi tamal'og ni ngranod ra feked
Abner, mranod ra sulweged ko luwed nu Sirah, ma David e dariy ban'en ni manang
u murung'agen. 27 Ma nap'an ni taw Abner nga Hebron, me pining Joab i Abner nga
orel ko fare garog, ni gowa nge non ngak ni go'oyow, ma aram me ruchuy e yar ko yal
rok u rom. Ma aram e kan thang e pogofan rok Abner ni bochan e ki thang e pogofan
rok Asahel nib mo'on ni walagen Joab. 28 Nap'an ni rung'ag David e n'en nike buch,
me ga'ar, "I Somol e manang ni pi'in nib milfarad ngog nge gag e ri debuch e romad ko
pogofan rok Abner ni kan thang. 29 Gechig riy e nge aw ngak Joab nge chon e tabnaw
rok ni gubin! Lan gubin e mfen ma nge rimbiyo boch e pumo'on u lan e tabnaw rok, fe
daraw, fa kemus ni go' maruwel rok e ppin e rabung ngay, fa yim' u fithik' e mael, fa dab
i gaman e n'en ni ngi i kay!" 30 Ere Joab nge Abishai ni walagen ni pumo'on e ra falbiyen
walagrow i Asahel ni li' Abner u tan e mael u Gibeon.

Abner nni K'eyag

31 Ma aram me yog David ngak Joab nge pi salthaw rok ni ngar guchthiyed e mad u
dakenrad, ngar chuwgad ko mad ni tutuw, ngar yor niged Abner. Ma nap'an e yan nga

taliw ko gum'eyag me David ni Pilung e lek taban fare kahol ko yam'. 32 Min k'eyag
Abner u Hebron, me yor fare pilung nib ga' laman u rom ko fare malangne yam', ma ku
errogon gubin e girdi'. 33 Me yin' David e re dolo'lo' ni ba'aray ni fen Abner:
"Mangfan ni ngari yim' Abner ni bod be' ndariyfan?
34 Dan m'ag rifrifen pa' nruw raba',
ma ku dan m'ag rifrifen ay nruw raba';
Ke yim' ni bod be' ni li' e girdi' ni kireb!"
Miki yornag fapi girdi' bayay.
35 Polo' e rran ni i guy fapi girdi' rogon ni mange yigi kay David ban'en, machane me
micheg u fithingan Got ni ga'ar, "Mang e yigi li'eg Got nggum' ni fa'an gu ra kay ban'en
ndawori polo' e re rran ney!" 36 Mar nanged e ren'ey me fel' u wan'rad. Rriyul', gubin
ban'en ni rin' fare pilung mab fel' u wan' e girdi'. 37 Urngin e pi girdi' rok David nge
urngin e pi girdi' nu Israel ma yigo' rananged fan ni fare pilung e de nang ban'en u
murung'agen Abner ni ngan thang e pogofan rok. 38 Me ga'ar fare pilung ngak e pi tolang
ko salthaw rok, "Damur nanged ni re rran ney e ke yim' reb e tayugang' nrib ga' u lan
yu Israel? 39 Yug aray rogon ni gag e pilung nike mel'egeg Got, ma kug thamiy ni kug
me'waer e daba'. Pi pumo'on ney ni pifak Zeruyah e kay gur tharthargad. Mang e yigi
gechignag SOMOL e pi girdi' ni kireb ney nib m'ag nga rogon e kireb rorad!"

4

Ishbosheth Nthang e Pogofan Rok

1 Nap'an ni rung'ag Ishbosheth ni be' nib pumo'on ni fak Saul ni kan thang e pogofan
rok Abner u lan yu Hebron, me rus, ma urngin e girdi' nu Israel nra pired ni yad ba
magar. 2 Ma immoy l'agruw i tolang ko salthaw rok Ishbosheth ni yow ma gafaliy e yu
raba' i salthaw ni yad ma yan ko mael, ni aram Baanah nge Rekab, ruw i mo'on ni fak
Rimmon nu Beeroth u lan fare ganong rok Benjamin. (Yu Beeroth e yima mathe'eg ngay
ni kabang i tafen Benjamin. 3 Ma pi'in nri girdi' riy e kar milgad nga Gittaim, ko gin ni
kar pired riy ke mada' ko chiney.)
4 Ma ku reb e pi'in owchen Saul e Mefiboseth ni be' nib pumo'on ni fak Jonathan.
Mefiboseth e lal e duw yangren min li' Saul nge Jonathan ngar m'ow. Nap'an ni yib e
thin ni murung'agen e yam' ni kartew u lan fare binaw nu Jezreel, ma fa'en ni yarif rok
i Mefiboseth, e chibiy fare tir ngalang nge milnag; machane bochane e be gurgur me
mul u pa' nga but', ma aram mepar nike mugutgut.
5 Me yan Rechab nge Baanah i yan nga tafen Ishbosheth ma nap'an nra tawgow e
ngaram ma bang ko misiw', ni be toffan Ishbosheth ko misiw'. 6 Ma bay be' ni bpin u
langan e mad ni be rurug e *wheat* ma be glaching e mri mol, ma aram me sag'al Rechab
nge Baanah nga ranow nga naun. 7 Nap'an nra thapgow nga lane naun, mranow ngalan
e singgil rok Ishbosheth, ko gin bay riy ni karimol aran, mar li'ew nge yim'. Ma aram
mar th'abew lolugen ngar fekew, mranow e re nep nem ngar thumurgow u Jordan
Valley. 8 Mranow ra dagew fare llug ngak David ni Pilung nu Hebron me lungurow
ngak, "Ba'aray lolugen Ishbosheth, ni fare mo'on ni fak e en ni to'ogor rom i Saul, ni i
guy rogon ni nge li'em nga mum'. Daba' e ke pagem SOMOL i gur Pilung ni ngam fulweg
taban e kireb rok Saul nge pi'in owchen."
9 Me fulweg David ni ga'ar, "Kug micheg u fithingan SOMOL ni bepar nib fos nike
ayuwegneg u fithik' urngin e riya'! 10 Fare tamal'og ni yib ngog u Ziklag me yog ngog
murung'agen Saul nike yim' e i leamnag ni be fek e thin ni bfel' i yib ngog. Mug kol nggu
pi' ngan thang e fan rok. Ireram puluwon nug pi' ngak ko thin ni bfel' ni fek i yib! 11 Rikab
ga' e oloboch nra aw ngak e girdi' ni kireb ni kar thanged e fan rok be' ni dariy ban'en
nike bucheg, ma be mol u naun rok! Bay gu fulweg taban e kireb romew ngomew ni
fan fare mo'on ni kam thangew e fan rok, bay gu thirifmew ngam chuwgow u daken

e re fayleng ney!” 12 Me yog David e n’en ni ngan rin’, me li’ e salthaw rok i Rechab
nge Baanah ngar m’ow mar th’abed rifrifen pa’row nge ayrow ngar tininged ngalang
u charen fagi ran nu lan yu Hebron. Mar feked lolugen Ishbosheth ngar k’eyeged nga
lane low rok Abner u rom u Hebron.

5

David ntay ni ir e pilung nu Israel ngu Judah
(1 Kronicles 11:1-9; 14:1-7)

1 Me yib urngin e pi ganong nu Israel ngak David u Hebron me lungurad ngak, “Gamad
e girdi’ ko nam rom. 2 Kakrom nnap’an ni Saul e pilung rodad, me gur e um tay
murung’agen e salthaw nu Israel ko mael me yog SOMOL ngom ni bay um pow’iy e girdi’
rok me mang gur e um gagiyeg nagrad.” 3 Ma aram me yib urngin e pi’in yad be yog e
thin rok piyu Israel ngak David nga Hebron. Me ngongliy ba m’ag u thilrad, ni ngongliy
u p’eowchen Got, miyad liyef e gapgip nga lolugen ni aram e kar turguyed ni ir e ke
mang pilung nu Israel. 4 Guyey e duw yangren David me mang pilung, me par ni ir e be
gagiyeg ni aningeg i ragag e duw. 5 I par u Hebron ngi i gagiyegnag yu Judah ni medlip
nge baley e duw, me par u Jerusalem ngi i gagiyegnag yu Israel ni ga’ngin nge yu Judah
ni guyey nge dalip e duw.
6 David ni Pilung nge girdi’ rok e ranod ngar maelgad ngak yu Jerusalem. Ma pi Jebus,
ni aram e girdi’ ni be par u rom, e ra leam niged ndabiyag rok David ni nge kol e re binaw
nem, ma aram me lungurad ngak, “Dabiyag ni nga mub ngalan e re binaw ney; pi’in ni
malmit nge pi’in ni mugutgut e rayag rorad ni ngar ted gur ndabiyag ni nga mub ngalan.
7 (Machane me kol David fa gin’em ni ka ni yororiy u Zion ni fan ko mael, ma aram mu
u nog fithingan ni “Binaw rok David.”)
8 Rofen nem e ga’ar David ngak e girdi’ rok, “Gur bay be’ u roy ni fanenikan e pi Jebus
ney ni bod rogog? Nikam taw ngabang nrayag ningam thang e pogofan rorad? Ra bay
me yan u wol’ e ran ngalang nge og ngak e pi malmit nge pi mugutgut nem ni gafgow.”
(Aram tapgin me lunguy, “Pi’in ni malmit nge pi’in ni mugutgut e dabiyag ni ngranod
ngalan e naun rok SOMOL.”)
9 Me par David u lan fa gin’en nni yororiy ni fan ko mael me tunguy fithingan ni Binaw
rok David. Me longobiy ko yoror ni fan ko mael, ni mus ko yoror nu Millo nge yib i mada’
ko gin ni bay tafen e pilung riy. 10 Mi i gel i yan, ya SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e bay
rok.
11 Hiram ni Pilung nu Tyre e l’oeg e pi tamal’og ngak David; me pi’ yuley i ren ngak
David ni *cedar* fithingan, nge girdi’en e dimow naun, nge pi’in yad manang rogon i
ubung e malang ni yima fanay ko naun ni ngar toyed ba tafen e pilung ngak David. 12 Ma
aram me nang David u wan’ ni SOMOL e ke turguy ni nge mang pilung nu Israel, ma be
gagiyegnag e nam rok David ngi i fel’ rogon ni fan ngak e girdi’ rok Got ni bay riy.
13 Nap’an ni chuw David u Hebron nge yan i par nga Jerusalem, me kunuy yugu boch
e ppin nu Jerusalem ni nge par bochi yad ni ngar manged ppin rok, ma boch i yad e ngar
pired ni le’engin, mu kun diyennag boch e pagel nge ppin ni fak. 14 Bitir nni gargeleg ni
fak u Jerusalem e Shammua, nge Shobab, nge Nathan, nge Solomon, 15 nge Ibhar, nge
Elishua, nge Nefeg, nge Jafia, 16 nge Elishama, nge Eliada, nge Elifelet.

Gel ni tay David ngak e pi Filistine
(1 Kronicles 14:8-17)

17 Me rung’ag e pi Filistine ni David e ke mang pilung nu Israel; miyad yan ni yad gubin
ni ngar koled. Fa’ani rung’ag David, me yan nga p’ening ko fare yoror ni ka ni ngongliy
ni fan ko mael. 18 Me yib e pi Filistine ko loway nu Refaim ngarbad ra pired ngay. 19 Me

5:4 1 Kro 3:4 **5:6** 1 Kro 11:4–9

fith David ngak SOMOL ni ga'ar, "Bfel' u wun'um ni gu ra yan gu cham ngak e pi Filistine? Mog, ga ra gagiyegnag ngug gel?"

Me ga'ar SOMOL ngak, "Mman, ya bay gu gagiyegnag ngam gel."

20 Ma aram me yan David nga Baal Perazim, miyad mael e pi Filistine me gel ngorad u rom. Me ga'ar David, "I SOMOL e ke aw ngak e pi to'ogor rog ke weregrad ni bod ba lul' ni ba ga' ni sugubur nge yib e ran riy nga daken e binaw." Ma aram min tunguy fithingan e gin'em ni yu Baal Perazim.* 21 Pi Filistine e ra n'aged e pi liyos rorad u rom, me fek David nge salthaw rok fapi liyos ngranod.

22 Me yib e pi Filistine ra pired bayay ngalan fare loway nu Refaim. 23 Miki fith David SOMOL bayay, me fulweg SOMOL ngak ni ga'ar, "Dab mman u roy ngam cham ngorad, machane ngam liyeg ngam man mu og ngorad u keru'rad, ko fa gin nib chugur ko fa yu ke gek'iy ni balsam. 24 Nap'an ni ga ra rung'ag lingan ban'en ni bod lingan ay e salthaw ni be yib u fithik' i ran' e gek'iy u lang, ma ga fal'eg rogom ni ngam og ngorad, ya aram e kug m'on rom kug wan ni ngug gagiyegnag e pi salthaw rok e pi Filistine ngar waergad." 25 Me rin' David e tin keyog SOMOL, me tuluf e pi Filistine u Geba ngranod ngar mada'gad nga Gezer.

6

Fare Kahol ko M'ag nni fek i yib nga Jerusalem
(1 Kronicles 13:1-14; 15:25—16:6, 43)

1 Mi ki ulunguy David e tin th'abi fel' e salthaw nu Israel, me yan i gamen 30,000 e pumo'on u gubin, 2 me fekrad nga Baalah ni bay u lan yu Judah, ni ngar feked fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ni bayriy fithingan SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni be par u tagil' u thilin fa gali n'en ni bay pon ni kerubim fithingan. 3 Miyad fek u tafen Abinadab ni bay u daken e burey miyad tay nga daken ba *cart* nma girengiy e garbaw ni pumo'on. Mi Uzzah nge Ahio, ni Abinadab e chitamangirow, e ranownag fare *cart*, 4 mi Ahio e be yan u but' u m'on ko re *cart* nem. 5 Mi David nge urngin piyu Israel e yad be churu' ma yad be tang ni kemus rogorad ni aram e yad be tay fan SOMOL, ni yad be chubeg tatalin e musik ni *harp*, nge *lyre*, nge *drum*, nge *kastanet*, nge *cymbal*.

6 Nap'an nra bad ko gin ni yima gunugunuy wom'ngin e *grain* riy u Nakon, me dol' e garbaw, me k'iyag Uzzah pa' nge kol fare Kahol ko M'ag. 7 Ka chingiyal' nem me damumuw SOMOL ni Got ngak Uzzah nge li' ngem' ni bochan e dariy madgun SOMOL u wan', me yim' Uzzah u rom u to'oben fare Kahol Ko M'ag. 8 Me ri puwan' David ni bochan e ke damumuw SOMOL ke gechignag Uzzah; ma aram min tunguy Perez Uzzah* ko gin'em ma ke par riy ni aram rogon ke mada' ko bin daba' e rran.

9 Me rus David ngak SOMOL me ga'ar, "Uw rogon ni nggu fek e re Kahol ko M'ag ney e chiney?" 10 Me turguy u wan' ndab ki fek nga Jerusalem ni binaw rok; me cheal nge fek i yan ko naun rok Obed ni ba Edomite, ni be' ko binaw nu Gath. 11 Me par fare Kahol ko M'ag u rom ni dalip e pul, me fal'eg SOMOL rogon Obed Edom nge girdi'en e tabinaw rok.

12 Me rung'ag David ni Pilung nike fal'eg Got rogon girdi'en e tabinaw rok Obed Edom nge urngin e tin bay rok ni bochan fare Kahol ko M'ag; ma aram me yan i fek u na'un rok Obed nge fek i yan nga Jerusalem, ni ba ga' e madnom ntay ni fan ngay. 13 Fapi girdi' ni kar mat'niged fare Kahol ko M'ag e nap'an ni nga nel' yay ni kar ruf'ed ayrad, me li' David ba garbaw nge ba saf nib sugsug nge pi' ngak SOMOL ni maligach. 14 Me churu' David nike musmus nga rogon ni be tay fan SOMOL, ni kemus ni bangi mad nib wech e bay u lukngun. 15 Ma aram miyad fek piyu Israel ni gubin fare Kahol ko M'ag i yan ngar

* **5:20** BAAL PERAZIM: Re ngachal ney e fan e "Somol ni thumur riy nga barba'."
* **6:8** PEREZ UZZAH: fan re bugithin ney ni Hebrew e "gechig."

mada'gad nga Jerusalem ni yad be garus ma yad be l tolulnag e felfelan' ma yad be thoy e yabul.
16 Ma nap'an nni fek fare Kahol ko M'ag i yib ngalan binaw u Jerusalem, me changar
Mikal u winda, ni be' ni ppin ni fak Saul, me guy David ni Pilung ni be churu' ma be og
ngalang u fithik' fare churu' ni fan ngak Got, me ri dabuy. 17 Miyad fek fare Kahol ko
M'ag ngranod ra ted nga tagil' u lan fare *tent* nike ngongliy David ni ngan tay ngay. Me
pi' David e gamanman ni maligach ngak SOMOL nge pin'en ni nge fal'eg thilin SOMOL
nge girdi'. 18 Nap'an ni mu' i pi' e pi maligach, me yibilay e girdi' nga fithingan SOMOL
ni Gubin ma Rayag Rok. 19 Ma aram e ra reb e pumo'on nge reb e ppin nu Israel me pi'
David reb e flowa ngak, nge bang e ufin ni kan urfiy, nge boch e *raisin*. Mara be' me sul
nga tafen.
20 Me sul David nga tabinaw rok nge yan i guy girdi'en e tabinaw rok, me yan Mikal ni
be' ni bpin ni fak Saul nga wuru' e naun ni nge mada'nag David. Me ga'ar, "En ni pilung
nu Israel e ke gilnag buguwan e daba'! Ya ke chuweg madan u daken u p'eowchen e pi'in
ni ppin ni tapigpig ko pi tolang ni bay nga tan pa' ke darifannag ir!"
21 Me ga'ar David, "Ug churu' ni gu be tay fan SOMOL, ni ir e ke turguyeg ni gag e
ngu'ug gagiyegnag yu Israel ni girdi' rok, ya mm'agan' ngay ni nggu wan nga luwan e
chitamam nge girdi' nu tabinaw rok. Bay ug churu' ni gu be tay fan SOMOL, 22 ma gu be
darifan nigeg. Sana ga be leamnag ndariy fag, machane pi ppin nem ni ga be yog e bay
fag u wun'rad!"
23 Mi Mikal ni fare pin ni fak Saul e de diyen bi'id.

7

Thin rok Nathan nni pi' ngak David (1 Kronicles 17:1-15)

1 Re ngiyal' i n'ey e ke par David ni Pilung ni ir e be gagiyegnag girdi'en e nam rok, me
par SOMOL nike yororiy David rok urngin e pi to'ogor rok. 2 Ma aram me ga'ar David
ni Pilung ngak Nathan ni profet, "Mu sap! Gu be par ko naun ni ren ni *cedar* e ni fanay
ngay, machane fare Kahol ko M'ag rok Got e bay u lan ba *tent*!"
3 Me fulweg Nathan ni ga'ar, "Mu rin' e tin ni ga ba'adag, ya SOMOL e bay rom."
4 Machane re nep' i n'em me ga'ar SOMOL ngak Nathan, 5 "Mman ngam weliy ngak e
tapigpig rog i David ni be lungug ngak, 'Gathi gur e ngam toy ba tempel nggu par ngay.
6 Nap'an fa ngiyal'nem ni gu fek e girdi' nu Israel nga wuru' yu Egypt nge yib i mada'
ko bin daba' e rran ma dawor gu par u lan ba tempel; ya ug milekag i yan ni lan ba *tent*
e gu be par riy. 7 N'umngin nap'an ni ug un ngak piyu Israel ngu'ug milekaggad i yan
ma dawor gu fith ngak e pi'in ni gag e gu duwgiliyrad ni ngu u rogned e thin rok piyu
Israel ko mangfan ndawor rtoyed ba tempel ko ren ni *cedar* ni fanag.' 8 "Ere mog ngak
e tapigpig rog i David, ni SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar ngak, 'Ga be gafaliy
e saf u daken e yungi ted i yan mu gu fekem nggu tem ni gur e ngu'um gagiyegnag piyu
Israel ni girdi' rog. 9 Gubin yang ni um man riy i yan ma gu bay rom, me gag e kug li'
urngin e pi to'ogor rom u fithik' e mael. Bay gu gagiyeg nigem ngam gilbugwan ni bod
e pi'in yad ma yog e thin ni yad e ba ga' lungrad u fayleng. 10-11 Bay gu duwgiliy bang
ni nge par piyu Israel ni girdi' rog riy, mu gu tayrad ngu'ur pired riy ndakuriy be' nra
pigi cham ngorad. Nap'an nrabad ngalan e re nam ney ma be yib e girdi' ni kireb i cham
ngorad, machane biney e pa' e bayi tal. Bay gu yororiyem rok urngin e pi to'ogor rom,
mug gagiyegnag nge yib e pi'in owchem. 12 Nap'an ni ga ra yim' mi ni yan ni k'eygem
ngak pi chitamam, mu gu turguy reb i owchem nge mang pilung, ma bay gu tay e nam
rok nib gel. 13 Bayi toy ba tempel ni fan ngog, ma bay gu gagiyegnag nge par e pi'in ni
owchen ngu'ur gagiyeggad ndariy n'umngin nap'an. 14 Bay gu par ni gag e chitamngin,
me par ni ir fakag. Ra ngongliy e kireb, mu gu gechignag ni bod ba matam ni gechignag

be' nib mo'on ni fak. 15 Machane gathi bay gu par ndab kug ayuweg ni bod ni gu rin' ngak
Saul, ni gag e gu chuweg ni fan e nge mang gur e mpilung. 16 Gubin ngiyal' ni bay um
par ni be yib e girdi' ni owchem, ma bay gu tay e gagiyeg rom ngi i par ndariy n'umngin
nap'an. Rogom ni gab pilung ni ga be gagiyeg e dabi m'ay.' "
17 Me weliy Nathan ngak David urngin e tin ke dag Got ngak.

David ni meybil ni be pining e magaer
(1 Kronicles 17:16-27)

18 Me yan David ni Pilung ngalan fare *tent* u p'eowchen SOMOL, me yan i par nga but'
nge meybil ni be ga'ar, "SOMOL ni Th'abi Tolang, urngin e tin kam rin' ni fan ngog e dariy
rogog nga bang ni ngam rin' ngog, ara ngam rin' ngak e tabinaw rog. 19 Machane chiney
e ka ba yo'or e tin kam rin' ni fan ngomad, I gur SOMOL ni Th'abi Tolang; ya kamog
ngog e tin ni bay mu rin' ngak e pi'in owcheg ko tin ni bayib e duw nga m'on. SOMOL
ni Th'abi Tolang kam gagiyegnag ba girdi' ke guy e ran'ey!*. 20 Ere mang e kabay ni gu
ra yog ngom! Ya gur e ga manangeg ni tapigpig rom. 21 Ya gur e kam leamnag kam
turguy ni nge yodorom; gur e kam gagiyegnag ni nggu nang urngin e pin'ey nib sorom
riy. 22 SOMOL ni Got, rib sorom! Dariy be' ni bod gur; dakuriy yugu reb e Got nga bang,
ya kemus ni gur, ni bod ni kug rung'aged. 23 Dakuriy reb e nam ngabang u fayleng ni
bod e yu Israel, ni gur e mu lufrad ko sib ngam mang nagrad girdi' rom. Pin'en ni ba
sorom riy nge pi ma'ang'ag ni mu rin' ngorad e wear murung'agem riy u roy u fayleng.
I gur e mu tuluf e pi nam nge pi got rorad u nap'an ni be yan e girdi' rom i yan nga m'on,
fapi girdi' ni gur e mu pithigrad u Egypt ni ngar manged girdi rom. 24 Kam tay yu Israel
ni ngar pired ni yad e girdi' rom ndariy n'umngin nap'an, me gur, SOMOL, e kam mang
Got rorad.
25 "SOMOL ni Got, mu tay nga tagil' ni gubin ngiyal' e tin kamog ni murung'ageg nge
murung'agen e pi'in owcheg, ma ga rin' e tin ni kamog ni bay mu rin'. 26 Bay um par nib
gilbuguwam ndariy n'umngin nap'an, ma girdi' e bay i lungurad, 'I SOMOL ni Gubin ma
Rayag Rok e ir e Got rok piyu Israel.' Ma bay um gagiyegnag ngi i par ni pi'in ni owcheg e
gubin ngiyal' ni yad be pilung. 27 SOMOL ni Gubin ma Rayag Rom, ni gur e Got rok piyu
Israel! Bochan e kam gagiyegnag kug nang e pin'ey, ni gag e tapigpig rom, ya kam weliy
ngog ni bay um gagiyegnag ngi i par e pi'in owcheg ni yad e bay ur pilunggad, ma aram
fan nda gur tamdag ni nggu meybil ngom ni aray rogon.
28 "SOMOL nib Th'abi Tolang, ni gur e Got; gubin ngiyal' ni ga ma tay nga tagil' e
tin ni kamog ni bay mu rin', me gur e kam weliy e tiney e thin ni bfel' ni ngam rin'
ngog. 29 Wenig ngom, mu ayuweg e pi'in ni owcheg e chiney ngu'ur pired ni yad bfel' u
wun'um. Gur SOMOL ni Got e kamog ni bay mu rin' e re bugithin ney, me gur e ngu'um
par ni ga be ayuweg e pi'in ni owcheg ndariy n'umngin nap'an."

8

Gel ni i tay David ko mael
(1 Kronicles 18:1-17)

1 Me yan i bangiyal' me mael David ni Pilung ngak e pi Filistine bayay nge gel ngorad,
me taleg e pi gagiyeg ni ur ted u daken fare nam.
2 Ma aram miki gel ngak piyu Moab. Me yog ni pi kalbus e ngar thiggad nga but' min
the'egrad ni yu dadalip min li' l'agruw. Ma aram me par piyu Moab nga tan pa' ngu'ur
pi'ed e tax ngak.
3 Miki gel David ngak Hadadezer nib mo'on ni fak Rehob ni Pilung u Zobah, reb e
binaw nu Syria, u nap'an ni be milekag Hadadezer i yan ni nge fulweg nga tanggin e
gagiyeg rok bang e binaw ni bay nga pe'bugul e lul' ni Eufrates. 4 Me kol David 1,700 e

7:14 Heb 1:5 * **7:19** kam gagiyegnag ba girdi' ke guy e ran'ey; Irera' ba motochiyel ni fan ngak e girdi'

salthaw rok Hadadezer ni ma yan u os nge 20,000 e salthaw rok ni yad be yan u but'. Me
tay David boch e pi os nem ni nge fanay 100 e *chariot* rok ma go' th'ab e graw u ay e tin
ni magey nge dakiyag nranod.
5 Nap'an ni l'oeg e girdi' nu Syria ni yad ma par u Damascus ba raba' i salthaw ni
ngar ayuweged Hadadezer ni Pilung, me cham David ngorad nge li' nge yim' 22,000 fapi
salthaw. 6 Ma aram me n'uf e pi *tent* ko salthaw u lan taferad, mar pired u tan pa' ngu'ur
pi'ed e tax ngak. Me tay SOMOL i David ngi i gel u gubin yang. 7 Me kunuy David fapi
shield nib gol nma fek e pi tolang ko salthaw rok Hadadezer nge fek nga Jerusalem. 8 Ma
ku errogon niki fek e *bronze* nib yo'or u Betah ngu Berothai, ni pi binaw ni i gagiyegnag
Hadadezer.
9 Me rung'ag Toi ni Pilung nu Hamath nike gel David ngak urngin e yu raba' i salthaw
rok Hadadezer. 10 Ma aram me l'oeg Toi i Joram ni be' nib pumo'on ni fak nge yan i nang
salpem David ni Pilung me pining e magaer ngak nike gel rok Hadadezer, ni facha' nike
yo'or yay ni kar mael gow Toi. Me fek Joram bogi tow'ath i yan ngak David nni ngongliy
ko gol, silber, nge *bronze*. 11 Me pi' David ni Pilung fapi tow'ath ni ngan fanay ko liyor
ngak SOMOL, nib mu'un e pi silber nge gol nni fek ko pi nam ni i gel ngay — 12 pi nam nu
Edom, Moab, Ammon, Filistia, ngu Amalek — nge ku boch fa pin'en ni fek rok Hadadezer.
13 Miki gel boch e gilbugwan rok David nga feni sorok nnap'an ni sul nike thang e fan
rok ragag nge meruk e biyu' e pi Edomite u lan e Laway ni Sol. 14 Me n'uf e pi *tent* ko
salthaw u lan yu Edom, ma girdi' u rom e ra pired nga tan pa' David. Me tay SOMOL
David ngi i gel u gubin yang.
15 Me gagiyeg David u daken yu Israel ni ga'ngin ma be guy ni nge par e girdi' rok ni
gubin ngiyal' ni yibe aywegrad ni bfel' ma ba mat'aw rogon. 16 I Joab ni chitinngin e
Zeruyah, e ir e tolang ko salthaw; me Jehoshafat nib mo'on ni fak Ahilud e ir e ba milfan
babyoren urngin ban'en ngak; 17 I Zadok nib mo'on ni fak Ahitub, nge Ahimelek nib
mo'on ni fak Abiathar e yow e prist; me Serayah e ir e tayol, 18 me Benayah nib mo'on
ni fak Jehoyada e ir e ga' ko pi'in yad e matnag rok David; ma pi'in pumo'n ni fak David
e yad e prist.

9

David nge Mefiboseth

1 Me fith David ni ga'ar, "Gur kabay be' nike magey ko tabinaw rok Saul? Fa'anra bay,
ma gub adag ni nggu t'ufeg ni bochan Jonathan."
2 Immoy be' nib mo'on ni ba tapigpig ko tabinaw rok Saul ni Ziba fithingan, minog
ngak ni nge yan ngak David. Me ga'ar David ni Pilung ngak, "Mog, i gur Ziba?"
Me fulweg ni ga'ar, "I gag, mi gag e tapigpig rom."
3 Me fith David ni Pilung ngak ni ga'ar, "Mog, kabay be' nike magey ko tabinaw rok
Saul nrayag ni ug ngongliy e tin nib yul'yul' ngak ma gu be t'ufeg, ni bod ni kug micheg
ngak Got ni gu ra rin'?"
Me fulweg Ziba ni ga'ar, "Ka bay reb e pagel ni fak Jonathan, ni be' nib mugutgut."
4 Me ga'ar David ni Pilung, "Uw e bay riy?"
Me fulweg Ziba ni ga'ar, "Bay u tafen Makir, ni be' nib mo'on ni fak Ammiel, ni bay u
Lodebar." 5 Ma aram me l'oeg David ni Pilung e thin nge yan ngak ni nge yib.
6 Fa'ani taw Mefiboseth, ni Jonathan e chitamngin mi Saul e tutuw rok, me siro' u
p'eowchen David ni be tay fan. Me ga'ar David, "Mefiboseth!" Me fulweg ni ga'ar, "I
gag e tapigpig rom."
7 Me ga'ar David, "Dab mu rus, ya bay gu par ni gab t'uf rog ni bochan Jonathan ni
chitamam. Bay gu fulweg ngom urngin e binaw ni tafen e tutuw rom i Saul, ma bay um
par ni gubin ngiyal' ma ba puf e kanawo' ngom ni nga mub mu'un ngog ko abich u tebel
rog."

8 Me siro' Mefiboseth bayay me ga'ar, "Ta'reb rogomow ba pilis nib yam'! Ere mang ni
ngam t'ufegeg ni er gelngin?"
9 Me pining David ni Pilung Ziba, ni tapigpig rok Saul, me ga'ar ngak, "Nggu pi' ngak
Mefiboseth, ni Saul ni masta rom e tutuw rok, urngin ban'en ni immoy nib mil suwon
ngak Saul nge tabinaw rok. 10 Gur nge pifakam ni pumo'on, nge tapigpig rom e ngu'um
wolduguyed e pi binaw nem ni fan ngak e tabinaw rok e masta rom i Saul, mi gimed
kunuy e ggan nike yag riy ngam feked i yib ngar kayed. Me Mefiboseth e bay i par ni
gubin ngiyal' ma bay i un ko abich u tebel rog." (Ziba e ragag nge lal e pumo'on ni fak
ma reliw' e tapigpig rok.)
11 Me fulweg Ziba ni ga'ar, "Pilung rog, gu ra rin' urngin e tin ni ga ra yog."
Ma aram mi i un Mefiboseth ko abich u tebel rok David ni bod rogon reb fapi pumo'on
ni fak David. 12 Ma bay ba pagel ni kab bitir ni fak Mefiboseth ni Mika fithingan. Urngin
girdi'en e tabinaw rok Ziba e ra manged e pi tapigpig rok Mefiboseth. 13 Mefiboseth
nruw raba' i ay ma bmugutgut, e aram e par u lan yu Jerusalem ngi i un ko abich u tebel
rok David ni Pilung.

10

David ni gel ngak piyu Ammon nge piyu Syrian
(1 Kronicles 19:1-19)

1 Me munmun me yim' Nahash ni Pilung nu Ammon, me Hanun ni be' nib pumo'on ni
fak e mang pilung. 2 Me ga'ar David ni Pilung, "Thingar gu dag ngak Hanun ni gub fager
ni gub yul'yul', ni bod ni rin' e chitamngin i Nahash ngog." Ma aram me l'oeg David e pi
tamal'og ni ngranod rogned rogon e kirban' rok ni puruy' ko yam'.
Ma nap'an nra tawgad ngalan yu Ammon, 3 me ga'ar e pi tayugang' nu Ammon ngak
fare pilung, "Ga be leamnag nike l'oeg David e pi tamal'og ney ni ngarbad ra weliyed e
kirban' rok ngom nri fan e be tayfan e chitamam? Aram e ri dangay! Ke l'ograd e ngaray
ni yad e pi tadamit ni ngar lekeged e re binaw ney, ya nge yag ni nge mael nge gel ngay!"
4 Me kol Hanun fapi tamal'og rok David, nge puy barba' e rob rorad, me th'ab ngemul
e mad u chagiyrad, me l'ograd ngranod. 5 Ma kar tamra'gad ni ngar sulod nga taferad.
Ma nap'an ni rung'ag David e n'en nike buch rorad, me l'oeg e thin nge yan ngorad ni
ngar pired u lan yu Jeriko ndab ka'ar sulod nge taw ko ngiyal' nike n'uw e rob rorad
bayay.
6 Ma kenang piyu Ammon ni kar k'aringeded David ke mang to'ogor rorad, ma aram
mar pi'ed puluwon 20,000 e pi salthaw nu Syria ni yad bay u Bethrehob ngu Zobah, nge
12,000 e pi pumo'on nu Tob, nge fare pilung nu Maakah ni bay 1,000 e salthaw rok. 7 Me
rung'ag David murung'agen e ren'ey me l'oeg Joab nge fare raba' i salthaw ni ga'ngin ni
ngar togopluwgad ngorad. 8 Me yan e pi Ammon ngranod ra fal'eged rogorad ko garog
nga Rabbah, ni aram e re binaw ni tafen e pilung rorad, ma tin nike magey, ni aram e
pi Syria nge pi salthaw nu Tob ngu Maakah, e go' ra fal'eged rogorad u daken e tafelfel'
ngar pired.
9 Me guy Joab ni fa yu raba' i salthaw ni to'ogor e yad ra yib ngak ncham u m'on ngu
tomur, ma aram me mel'eg e pi'in nth'abi cheag ko pi salthaw nu Israel nge tayrad nga
gil'rad ni yad ba changar ngak fapi Syria. 10 Me tay e tin kabay ko yu raba' i salthaw rok
nga tan pa' be' nib pumo'on ni walagen ni aram Abishai, me tayrad Abishai nga gil'rad
ko mael ni yad ba sap ngak e pi Ammon. 11 Me ga'ar Joab ngak Abishai, "Fa'an ga ra guy
ni be gel e pi yu Syria ngog, mag yib ngam ayuwegneg, ma fa'anra be gel e pi Ammon
ngom, mugub gu ayuwegnem. 12 Mu gelnigem mag athamgil! Mman ngad chamgow
nib gel ni fan ngak e girdi' rodow ma fan ko pi binaw rok e Got rodow. Ma tin ba'adag
SOMOL e ngan rin'!"

13 Me yan Joab nge pi salthaw rok i yan nga m'on ni ngar chamgad ngak piyu Syria,
miyad mil. 14 Nap'an ni guy e pi Ammon fapi Syria ni kar milgad, mu kuyad mil rok
Abishai ngar sulod ngalan fare binaw. Ma aram me digey Joab ni daki cham ko fapi
Ammon nge sul nga Jerusalem. 15 Me nang e pi Syria nike gel e pi Israel ngorad, ma aram
mar pininged urngin e yu raba' i salthaw rorad nga ta'bang. 16 Me mol'og Hadadezer
ni Pilung ni ngeyib e pi Syria ni yad bay nga ba' ni ngek ko fare lul' ni Eufrates, ma
aram marbad nga Helam ni Shobach e be gafaliyrad, ya ir e ga' ko fa raba' i salthaw
rok Hadadezer ni Pilung nu Zobah. 17 Ma nap'an ni rung'ag David, me kunuy e yu raba'
i salthaw nu Israel, me th'ab e lul' ni Jordan, me yan u rom nga Helam, ko gin nike fal'eg
e pi Syria rogorad riy ni yad ba sap ngak. Me tabab fare cham, 18 me tuluf piyu Israel fapi
salthaw nu Syria ngar sulod. Me David nge pi salthaw rok e ra li'ed nge yim' 700 e Syria
ni girdi'en e yan u *chariot* nge 40,000 e pumo'on ni mayan u os, mar mad'adgad ngak
Shobach, ni fare ga' ko salthaw ni to'ogor, ni yim' u gil' e mael. 19 Nap'an ni nang e pi
pilung ni urmed u tan pa' Hadadezer nike gel piyu Israel ngorad, mar fal'eged e gapas u
thilrad mar pired u tan pa' piyu Israel. Ma aram e kerus piyu Syria ning ku ra ayuweged
e pi Ammon bayay.

11

David nge Bathsheba

1 Me yib reb e duw ko ngiyal' ni ba'aram ni ba ga' nma yan e pilung ko mael, me pi'
David Joab nge yan, nge pi tolang ni bay nga tan pa', nge salthaw nu Israel; miyad cham
piyu Ammon ngar gelgad ngorad miyad m'ag e mael ko binaw nu Rabbah. Me par David
u Jerusalem.

2 Me reb e rran nike yan i gonowrug me od David ya i mol ni rran, nge yan ngalang
nga daken e chigiy ko naun rok ntafen e pilung. Be yan u daken e chigiy, me changar
me guy be' ni ppin ni be maluk. Ma re pin nem e be' nrib pidorang. 3 Me l'oeg David be'
ni nge nang fan ko mini' e re pin nem, minog ngak ni Bathsheba fithingan, ni Eliam e
chitamngin, ma le'engin Uriah ni ba Hittite. 4 Me l'oeg David bogi mol'og ni ngranod ra
feked; miyad fek fare pin i yib ngak mi yow par. (Ka fini mu' i lebuguy bangbengen e
arow ko pal nike tay.) Me sul fare pin nga tafen. 5 Me nang rok nike diyen me pi' e thin
nge yan ngak David ni nge nang.

6 Me pi' David e thin nge yan ngak Joab ni ga'ar, "Mu pi' Uriah ni fare Hittite nge yib
ngog." Ma aram me pi' Joab Uriah nge yib ngak David. 7 Fa'ani taw Uriah, me fith David
ngak salpen Joab nge salthaw, nge rogon e mael ni be yan. 8 Me ga'ar David ngak Uriah,
"Mman nga tabinaw rom ngam toffan boch." Me pag Uriah David, me pi' David ba
tow'ath nge yan nga tabinaw rok Uriah. 9 Machane de yan Uriah nga tabinaw rok; ya
yan i un ngak e pi matanagen David ni Pilung ko mol u to'oben i langan e garog. 10 Fa'ani
rung'ag David nde yan Uriah nga tabinaw rok me fith ngak ni ga'ar, "Ke n'uw nap'an ni
mman ma fin aray e kam sul; mang ndawor mm'ug nga tabinaw rom?"

11 Me fulweg Uriah ni ga'ar, "Pumo'on nu Israel ngu Judah e yad bay ko mael, ni bay
fare Kahol ko M'ag rok Got ni yad be fek; i Joab, ni ir e pilung ko salthaw nge pi tolang
ko salthaw ni bay u tan pa' e yad bay u daken e ted ni kar pired. Ere uw rogon ni nggu
wan nga tabinaw rog ngu'ug abich ma gu be garbod, ma gu be mol rok e ppin rog? Gu be
micheg nga fithingan urngin e pin'en nib thothup, nri dabiyag ni gu rin' e binir e pa'!"

12 Me ga'ar David, "Ere mpar u roy e daba', ma gabul mu gu pi'em ngam sul ko
salthaw." Ma aram me par Uriah u lan yu Jerusalem e rofen nem nge ku reb e rran.
13 Me yog David ngak ni nge yib i un ngak ko abich ko blayal', me pi' David e rrum ngak
nge unum nge balyang ngay. Machane re nep' i n'em e ku de yan Uriah nga tabinaw rok,
machane me yan i mol nga daken e gulgul rok u lan e singgil rok girdi'en e matanagen
tafen e pilung.

14 Ma reb e rran riy me yoloy David bangi babyor nge yan ngak Joab ni pi' ngak Uriah
nge mang ir e fek i yan. 15 I yoloy ngay ni ga'ar, "Mu tay Uriah nga mit e mael, ko gin
nth'abi gel e mael riy, ma ga fulweg e salthaw nga wariyel ma ga pag ngan li' ngem'."
16 Ere nap'an nike m'ag Joab e mael ko fare binaw, me pi' Uriah ngabang ni manang nib
gel e mael riy. 17 Me yib e salthaw ko to'ogor nga wuru' fare binaw ngar chamgad ngak
e salthaw rok Joab ngar li'ed boch e pi tolang ko salthaw rok David; mi Uriah e reb e pi
salthaw nem ni yim'.
18 Me pi' Joab e thin nge yan ngak David ni be weliy ngak murung'agen e re mael nem,
19 me yog ngak fa'anem nike tay e thin nga l'ugun ni ga'ar, "Nap'an ni ga ra mu' i weliy
ngak David ni Pilung urngin e tin kan rin' ko re mael ney 20 ma sana ra damumuw nge
ga'ar ngom, 'Mangfan ni mmarod ngar mchugurgad ko re binaw nem ni ngam chamgad
ngorad? Da mu nanged ni yad ra par ko yoror ko binaw ngar paged e gat'ing ngomed?
21 Kam paged talin rogon nli' Abimelek ni Jerubbeseth e chitamngin? I yim' u Thebez, ni
be' ni ppin e par u daken e yoror ko binaw nge yin' ba malang nga daken ni yima bilig
e *grain* ngay, me aw ngak nge yim'. Ere mang nri mu chugurgad ko yoror?' Fa'anra fith
David ni Pilung e re bugithin ney me lungum ngak, 'Fa'anem i Uriah, ni reb e tolang ko
salthaw rom e ki un ko yam'.' "
22 Me yan fa'anem ni kan tay e thin nga l'ugun ngak David me weliy ngak e tin keyog
Joab ngak ni nge weliy. 23 Me yan i ga'ar, "Pi to'ogor e yad ba gel ngomad miyad yib nga
wuru' fare binaw ni nggu maelgad u lan e tafel'fel', machane ma gamad pi'rad i yan nga
langan e garog ko fare binaw. 24 Ma aram miyad par ko yoror ngu'ur paged e gat'ing
ngomad, ma aram min li' boch e tin tolang e salthaw rom; mi Uriah ni ku reb e salthaw
rom nib tolang e ki yim'."
25 Me ga'ar David ngak fa'anem ni ka nol'oeg ke yib, "Ngamog ngak Joab ndabi mulan',
ya dabiyag ni ngan nang ko mini' e ra yim' ko mael. Mog ngak nge gelnag e mael ko re
binaw nem miyad athamgiliy ngar koled."
26 Fa'ani rung'ag Bathsheba ni kan li' e pumo'on rok ke yim', me mowawnag. 27 Ma
fa'ani lebug nap'an e mowaw ko yam', me mal'og David nga ni yan ni fek fare pin i
yib nga tafen e pilung; nge mang le'engin me diyen nge gargelnag bochi pagel ni fak.
Machane de fel' u wan' SOMOL e n'en nike rin' David.

12

Thin rok Got ni yib i yog Nathan ngak David, me kolngan' David

1 Me l'oeg SOMOL Nathan ni profet nge yan ngak David. I yan Nathan i ga'ar ngak,
"Immoy l'agruw i pumo'on ni yow girdi'en ta'ab binaw; bagayow e be' nri pire' ban'en
rok ma bagayow e rib gafgow. 2 Fa'anem ni pire' ban'en rok e pire' e garbaw nge saf ni
fak, 3 ma fa'anem nib gafgow e ri ta'reb e fak e saf ni bay rok ni chuw'iy. I ayuweg fare
fak e saf ngi i ga' u tabinaw rok ni yad pifak fa'anem ni ur ilalgad. Ma pi' boch e ggan
rok i kay, mma pag nge unum e ran u lan e kap rok, mma dibey. Re fak e saf nem e par ni
bod bochi pin ni fak ngak. 4 Me yan i reb e rran me yib be' nga tabinaw rok fa'anem ni
pire' ban'en rok ni nge guy. Ma fa'anem ni pire' ban'en rok e dabun ni nge li' reb e tirok
e gamanman ngan ngongliy rogon ni fan ngak fa'anem; ma aram me yan i fek fare fak e
saf ni fak fa'anem nrib gafgow nge yib i li' nge ngongliy rogon ni fan ngak fa'anem nike
yib nga tabinaw rok."
5 Me ri damumuw David ngak fa'anem nike weliy Nathan murung'agen, me ga'ar
David, "Kug micheg nga fithingan SOMOL ni be par nib fos nre mo'on nike rin' e re n'ir e
bay tapgin ni ngan li' ngem'! 6 Thangri fulweg labgen e n'en kefek ni aningeg yay nap'an,
ni bochan e rib kireb e binir e ngongol nike rin'."
7 Me ga'ar Nathan ku David, "I gur e cha'nem. Ma ba'aray e thin nike yog SOMOL ni
Got rok yu Israel; ke ga'ar, 'Gu dugliyem ni ngam mang pilung rok piyu Israel, me gag e

gu ayuwegnem u pa' Saul nde thay e pogofan rom. 8 Kug pi' ngom gil'ilungun ni ngam
gagiyegnag nge pi le'engin; ma gu dugiliyem ni gur e ngam mang pilung rok piyu Israel
nge yu Judah. Fa'an mang e de gaman e tiney, ma ruw yay e tiney ni ku ra mun ngay
nggu pi' ngom. 9 Mangfan nda kum fol ko fapi motochiyel ni kug pi' ni ngu'un fol riy?
Mangfan ni kam rin' e biney e kireb? Kam makathnag Uriah kan li' ko mael; ni gur e
mpag e pi Ammon ngar li'ed, nge mu' ma ga fek le'engin ngam le'ay! 10 Ere chiney e
gubin e mfen ni bay i yim' boch e pi'in ni owchem nib tomgin e yam' ni bay i yib ngorad,
ya dakum fol rog ma ga fek le'engin Uriah ngam le'ay. 11 Gu be micheg ngom ni bay gu
gagiyegnag be' u lan e tabinaw rom nge girengiy e gafgow nga dakenam. Bay mu guy ko
ngiyal' ni ba'aram ni bay gu fek pi le'engim rom nggu pi'rad ngak yugu reb e pumo'on;
ma bay i molegrad ni rran. 12 I gur e mu ngongliy e denen ni ga be mith, me gag e bay gu
gagiyegnag e tiney nge yodoroy ni lukngun e misiw', nge guy gubin e girdi' nu Israel.' "

13 Me ga'ar David, "Kug ngongliy e denen nib togopluw ngak SOMOL."

Me fulweg Nathan ni ga'ar, "I SOMOL e ke n'ag fan e denen rom; ma dab ku mum'.
14 Machane bochan e kam darifannag SOMOL ko tin ni kam rin', ma aram e nge yim'
fare tir ni fakam." 15 Ma aram me sul Nathan nga tabinaw rok.

Fachi pagel ni fak David ni yim'

Fare tir ni gargeleg le'engin Uriah rok David e gagiyegnag SOMOL nge yib e m'ar ngak
nib gel. 16 Me meybil David ngak Got ni nge gol fare tir. Ma daki kay David ban'en; ma
gubin e nep' ni be yan ngalan e senggil rok nge mol u daken e faraf ni polo' e nep'. 17 Pi'in
ntolang ni yad ma par u lan e yoror rok e ranod ngak ngar guyed rogon ni nge suwon,
machane dabun, ma ku dabun ni nge un ngorad ko abich. 18 Ma fa'ani m'ay reb e wik
me yim' fare tir, me tamdag e pi tolang ni bay nga tan pa' David ni nga rogned ngak nike
aw e pogofan rok fare tir. Ya lungurad, "Ngiyal' ni ba'aram ni kab fos fare tir rok, ma
gadad ra non ngak David ma dabi fulweg lungudad. Ere uw rogon ni nga dogned ngak
nike yim' fak? Ya ri fini ngongliy ban'en ngak nib gel e gafgow riy!"

19 Fa'ani guyrad David ni yad be kathkath rorad me nang nike yim' fare tir. Me fithrad
ni ga'ar, "Mogned, ke yim' fare tir?"

Miyad fulweg ni lungurad, "Er rogon, ke aw e fan rok."

20 Me suwon David u daken e faraf ngalang, nge maluk me rawey lolugen, me thiliyeg
e mad rok. Me yan ngalan e naun rok SOMOL nge yan i paraw nga but' me meybil ngak.
Fa'ani sul ko naun rok me yog ni nga ni pi' e ggan ngak, ma nap'an ni yugu ni fek i yib
ngak me kay. 21 Me ga'ar fapi tolang ni yad bay u tan pa' ngak, "Dagur nanged fan e re
n'ir ni kam rin', um yor ma kam par ndakumur koy ban'en nnap'an ni kab fos fare tir;
machane yugu nap'an ni yim' ma ga suwon u but' ngalang ngam un ko abich!"

22 Me fulweg David ni ga'ar, "Errogon, gu pag e abich mu ug par ni gu be yor ko ngiyal'
ni ba'aram ni kab fos. Ya gu finey ni bayi runguyeg SOMOL nge gagiyegnag nge dabi
yim' fare tir. 23 Machane chiney e ke yim', ere mangfan ni nggu pag e abich? Gur rayag
rog ni nggu fulweg e pogofan rok? Bayi taw nga reb e rran mu gu wan ko gin ni bay riy,
machane ir e dabkiyag ni nge sul ngog."

Solomon nni Gergeleg

24 Ma aram me par David ngi i fal'eg laniyan' Bathsheba ni le'engin. Mi yow par me
diyen, nge gargeleg bochi reb e pagel, me tunguy David fithingan ni Solomon. Ma ba
t'uf rok SOMOL e chi pagel nem, 25 me yog SOMOL ngak Nathan ni profet ni nge yan i
tunguy Jedidiah* ngak, ya ba t'uf rok SOMOL.

David ni Kol yu Rabbah
(1 Kronicles 20:1–3)

* **12:25** JEDIDIAH: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e "Bt'uf rok SOMOL."

26 Ma ngiyal'nem e ka be togopluw Joab ngak yu Rabbah, ni aram e binaw ko pilung nu
Ammon, ma ke chugur ni ngekol e re binaw nem. 27 Me l'oeg e pi tamal'og ngak David
nge lungurad: Kug mael ngak yu Rabbah ma kug kol e gin bay e ran rorad riy. 28 Ere
chiney e ngam kunuy nga ta'bang e tin kabay e salthaw rom, ngam marod ni mael ngak
fare binaw ngam kol e re binaw nem. Dabug ni nga nog ni gag e kug kol." 29 Ma aram
me kunuy David e pi salthaw rok ngranod nga Rabbah ngar maelgad ngay ngar koled.
30 Me fek David ba te'elyaw nib gol u lolugen fare liyos ni ya'an Molech ni fare got rok yu
Ammon ni yad ma meybil ngay. Re te'elyaw ney e medlip i ragag nge lal e pawn ma bay
ban'en u lan nib t'uf mab tolang puluwon. Me fek David e ren'ey nib t'uf mab tolang
puluwon nge tay ngalan e birok e te'elyaw. Ma ku errogon nri kub yo'or bogi ban'en
ni fek u lan fare binaw u tan e mael 31 me tay David e girdi' u lan fare binaw ngu'ur
marwelgad ko galoyoch, nge kuwa ni wasey, nge yungi tow ni wasey, me tay ir ngorad
ngu'ur ngongliyed e rengnga. Ma ku aray e n'en niki rin' ngak e girdi' ko gubin e tin
kabay ko yochi binaw nu Ammon. Ma aram mar suled e salthaw rok nga Jerusalem.

13

Amnon nge Tamar

1 Absalom nib mo'on ni fak David e immoy be' ni bpin ni walagen nrib pidorang
mdawori mabgol, ni Tamar fithingan. Me Amnon, ni ku reb e mo'on ni fak David e
keyim ni bochan e re bpin nem. 2 Me m'ar Amnon ni bochan e rib adag e re bpin nem,
ma de nang liben meyag e re bpin nem ngak; ya dawori nang e pumo'on, ma danir pag
ni nge mada'nag e pumo'on. 3 Machane bay ba fager rok Amnon, re fager nem e be' nib
pumo'on nib cheag ko sasalap ni Jonadab fithingan, ni be' nib pumo'on ni fak Shammah
ni walagen David. 4 Me ga'ar Jonadab ngak Amnon, "I gur e fak e pilung gur, machane
gubin e rran ma gu be guyem nib kireb an'um. Mang e ke buch?"

Me fulweg, ni ga'ar, "Kari gum' ni bochan Tamar, ni fare bpin ni walagen Absalom ni
walageg ya ta'reb e chitamangimow." 5 Me ga'ar Jonadab ngak, "Mu dake m'ar nigem
ngam par u chob. Nap'an ni bay yib e chitamam i guyem, me lungum ngak, 'Wenig ngom
mog ngak fare bpin ni walageg i Tamar nge yib i durwi'iyeg. Gub adag ni nge yib nge
ngongliy e ggan u roy ko gin ni gu be guy riy, ma ku ir e nge durwi'iyeg.' "
6 Ma aram me dake m'arnag Amnon ir nge par u chob.

Me yan David ni Pilung i guy, me ga'ar Amnon ngak, "Wenig ngom mu pag Tamar nge
yib e ngaray ko gin ni gu ra guy riy nge ngongliy in e kek, nge pi' ngog nggu way."

7 Ma aram me l'oeg David e thin nge yan ngak Tamar u lan tafen e pilung: "Mman nga
naun rok Amnon ngam ngongliy boch e ggan nge kay." 8 Me yan e ngaram me pir'eg ni
bay Amnon u chob. Me fek boch e flowa, nge ngoliy yuchi flowa riy ni bod e kek u rom
ko gin ni be guy Amnon riy. Ma aram me lith fapi kek ngemu' 9 me chuweg u lan fa raba'
i n'en ni lith riy nge yib i tay nga puluwon Amnon ni nge kay, machane de kay. Me ga'ar,
"Mog ngak e pi cha' nir ni yad gubin ngranod" me chuw fapi cha'. 10 Aram me ga'ar ngak
Tamar, "Mu fek e pi kek nir i yib e ngaray ko chob rog ma ri gur e ngam pi' ngog nggu
way." Me fek fapi kek i yan ngak. 11 Ma nap'an ni fek i yan ngak, me malle' ngak me
ga'ar, "Moy ngog nga chob!"

12 Me ga'ar, "Danga', dab mu suryeg nggu rin' ban'en ni er feni thiyer! Rib kireb e bin!
13 Bu uw rogon ni kug ra pug owcheg ngalang u fithik' e girdi' bayay? Me gur e rig ra
par ni dakuriy fam u lan yu Israel. Wenig ngom, mu non ngak e en pilung, yab mich u
wun'ug nra pi'eg ngom." 14 Machane de motoyil ngak; ma aram rogon nib gel Amnon
ngak Tamar, me kol u gelngin.

15 Ma aram mri fanenikay Amnon fare pin nrib gel; ke gel e fanenikan rok ngak e
chiney nga rogon ni adag ko som'on. Me ga'ar ngak, "Mman nga wean!"

16 Me fulweg ni ga'ar, "Dangay, kab gel e oloboch riy ni ngam pageg nggu wan ni
ara'rogon ko n'en ni kafin mmu' i rin'!"
Machane de motoyil Amnon ngak; 17 me pining e tapigpig rok nga naun nge ga'ar
ngak, "Mu chuweg e re bpin ney u p'eowcheg! Mun' nga wean ma ga loknag e mab ngak.
18 Me tay fare tapigpig fare pin nga wean nge loknag e mab ngak.
Ma Tamar e kechuw ngab mad nib n'uw ma kub n'uw pa', ya ngiyal'nem e aram rogon
e mad rok e pi ppin ni fak e pilung ndawor ra mabgolgad. 19 Me wereg e awat nga daken
lolgen, me guchthuy fare mad rok, me upunguy owchen nga rifrifen pa' nruw raba' me
yan ni be yor. 20 Nap'an ni guy Absalom fare pin ni walagen me fith ngak ni ga'ar, "Mog,
ke gafgow nigem Amnon? Walageg, wenig ngom, dab mu pag nge gafgownag lanin'um
nge elmarin. Ya cha'anir e walagem ni pumo'on ya ta'reb e chitamangimew, ere dabmog
ngak be'." Ma aram me par Tamar u naun rok Absalom ni go' ir ni kari gafgowan' ngak.
21 Nap'an ni rung'ag David ni Pilung e n'en nike buch, mri damumuw nib gel. 22 Ma
kari fanenikay Absalom i Amnon nib gel ni bochan e ke kol u gelngin fare pin ni walagen
i Tamar, ni mus ni nge non ngak ma dakir yag.

Absalom ni fulweg puluwon e kireb

23 Ma l'agruw e duw nga tomuren ni yibe puy bunu'en e saf rok Absalom u Baal Hazor,
nib chugur ko fachi binaw nu Efraim, me pining urngin fapi pumo'on ni fak e en ni
pilung ni ngarbad ngaram. 24 Me yan ngak David ni Pilung, me ga'ar, "Gur en ni Pilung,
yi be n'en ni ngan puy bunu'en e pi saf rog. Rayag ni ngambad e pi tolang ko salthaw
rom ngam uned ko mur?"
25 Me fulweg fare pilung, ni ga'ar, "Fakag, dangay, yugra tomal ngom ni nggubad ni
gamad gubin." Ma ri be tawasar Absalom, machane dem'ing fen fare pilung, me yog
ngak Absalom ni nge yan.
26 Machane me ga'ar Absalom, "Ere fa'anra errogon, ma rayag ni ngam pag walageg i
Amnon nge yib?"
Me fith fare pilung ni ga'ar, "Mangfan nthingari yib?" 27 Machane ri be tawasar
Absalom nge mada' ko ngiyal' nike m'ingfen David ni nge pag Amnon nge urngin pi
walagen ni pumo'on ni ngar uned ngak Absalom.
Me ngongliy Absalom ba mur ni bod ba mur u reb e pilung 28 me yog ngak e pi tapigpig
rok ni ga'ar: "Mu fal'eged i yaliy Amnon ko ngiyal' nike yo'or ban'en nike unum, ma
aram e nap'an ni gu ra pi' e thin nge yib, min thang e fan rok. Dab murusgad. Ya gag e
bay gu fek malngin. Mu cheag niged gimed ma dab mu tuntun gad!" 29 Aram me rin' fapi
tapigpig e n'en nike yog Absalom ngar li'ed Amnon nge yim'. Ma urngin e tin ni kabay
ko fapi pumo'on ni pifak David ni yigo' ra afgad nga daken e *mule* rorad ngar milgad.
30 Kurom u kanawo' ni yad beyib i yib nga tabnaw, min ga'ar ngak David: "Ke li'
Absalom urngin fapi pumo'on ni pifakam karm'ad — dakuriy bagyad niki magey!" 31 Me
sak'iy fare pilung ngalang, nge guchthiy e mad rok u fithik' e kireban', me pag ir nga
but'. Ma fapi tapigpig ni urmed rok u rom e kura guchthiyed e mad rorad. 32 Machane
Jonadab ni be' nib pumo'on ni fak Shammah ni walagen David e ga'ar, "Gur e en Pilung,
dawor thanged e fan rok urngin e pi pumo'on ni pifakam. Kemus ni Amnon e ke yim'.
Yig ra guy Absalom mag ra nang nike mu' i leamnag rok ni nge rin' e ren'ey ko fa ngiyal'
ni kol Amnon i Tamar ni walagen u gelngin. 33 Ere dabi mich u wun'um e re thin nir ni
gubin i pifakam ni pumo'on ni karm'ad; ya kemus ni go' Amnon e kan li' ke yim'."
34 Ma kangiyal' nem me mil Absalom.
Ma ba salthaw ni maurwel rok e matnag e guy ba ulung i girdi' ni yad belog ko burey
nga but' nga daken e kanawo' ni yib u Horonaim. Me yan ngak e en ni pilung ngeyog
ngak e tin keguy. 35 Me ga'ar Jonadab ngak David, "Picha'nem e fapi pumo'on ni pifakam
ni yad be yib, ni bod rogon ni kugog ni yad ra yib." 36 Ma yug nap'an ni mu' i yog e pin'ey,

me yib fapi pumo'on ni fak David nga naun; mar tababgad ko meyor, miki yor David nge fapi tolang ko salthaw rok nib gel.

37-38 Me mil Absalom nge yan ko pilung nu Geshur, ni Talmai ni be' nib pumo'on ni fak Ammihud, me par u rom ni dalip e duw. Me mowawnag David fak i Amnon nib n'uw nap'an; 39 machane nap'an ni m'ay e kireban' rok ko yam' nni tay Amnon, ma ke tawrengnag fare mo'on ni fak i Absalom.

14

Joab ni muruwliy rogon e n'en nra rin' me sul Absalom

1 Manang Joab nike tawrengnag David ni Pilung i Absalom nrib gel, 2 ma aram me mol'og nge yib be' ni bpin nrib gonap ni mapar u lan yu Tekoa. Nap'an ni taw, me ga'ar Joab ngak, "Ngam dake gabe mowaw; mu chuw nga madan e mowaw rom, ma dab kum rowey piyan lolugem. Mu ngongol ni bod be' ni bpin nike n'uw nap'an nike mowaw. 3 Ma aram magyan ngak fare pilung ngamog ngak e n'en ni nggog ngom ni ngamog." Ma aram meyog Joab ngak e n'en ni ngeyog.

4 Me yan fare pin ngak fare pilung, me yan i siro' ngak ni be tayfan, me ga'ar, "Mu ayuwegneg, Gur e en ni Pilung!"

5 Me fith fare pilung, ni ga'ar, "Mang e ga ba'adag?"

Me fulweg ni ga'ar, "Siro', i gag be' ni bpin ni gu ba gafgow, keyim' figirngig. 6 Immoy l'agruw i pagel ni fakag, me reb e rran miyow tugthin u lan e flang, ko gin ndariy be' riy ni nge pithigrow, me li' bagyow bagyow nge yim'. 7 Siro', chiney e urngin pi girdi'eg ma kar togopluwgad ngog ma yad be yog ngog ni nggu pi' fare pagel ni fakag ngorad, ya ngar thanged e fan rok ni bochan e ke thang e fan rok walagen. Fa'anra yad ra yodroy, ma gu ra par ni dakriy e pagel ni fakag. Yad ra thang e ta'are n'en nma lagan'ug ngay me par figirngig ni dakriy fak ni pagel ni ngki tunguy fithingan."

8 Me fulweg fare pilung, ni ga'ar, "Mu sul nga tafnam, me gag e bay gu gonpiy rogon e ran'nir."

9 Me ga'ar fare pin, "Gur en Pilung, demturug e n'en ni ga ra rin', ma chon e tabnaw rog nge gag e gamad e ra aw e kireb riy ngomad; gur nge tabnaw rom nib pilung e bfel' e romed."

10 Me fulweg fare pilung, ni ga'ar, "Fa'anra k'aring be' e marus ngom, mag fek i yib ngog, ma dakuriy bi'id nra magawon nigem."

11 Me ga'ar fare pin, "Gur en Pilung, wenig ngom mu meybil ngak SOMOL ni Got rom, ni re girdi' rog nsusun e nge falbiyen e kireb rok fare pagel ni fakag e dabi rin' reb e kireb nib gel e oloboch riy ni nge thang e pogofan rok e bin kaba' e pagel ni fakag."

Me fulweg David, ni ga'ar, "Kug micheg u fithingan SOMOL ni be par nib fos, ndariy bochi ban'en nra buch rok fakam."

12 Me ga'ar fare pin, "Gur en Pilung, wenig ngom, mu pageg nga'a yug kugog ta'abn'en."

Me fulweg fare pilung, ni ga'ar, "Mu non."

13 Me ga'ar fare pin ngak, "Mangfan ni kam rin' ban'en ni erfane kireb ngak e girdi' rok Got? Dawor mu pag e en nri fakam nge sul ko fa gin ni bay riy ni bod e kalbus, ere n'en ni kafin mog e aram e n'en nike kireb nagem. 14 Gadad gubin ni go' bay da m'ad; gadad bod e ran nike map' nga daken e but', ni dabkiyag i kunuy bayay. Mus ngak Got ma de faseg e pi'in karm'ad, machane en pilung e ra gonpiy rogon reb i kanawo'en me sul be' ni pumo'on ni ba' u bang ni bod ba kalbus. 15 Gur en Pilung, chiney e fan ni kagub ni nggu non ngom e bochan e be k'aring e girdi' e marus ngog, ma aram mug ga'ar u lanin'ug e nggu non ngom ni gomang e yugum rin' e n'en ni gu be ning. 16 Ug leamnag ni ga ra motoyil ngog ngam ayuwegneg rok fa'en ni be guy rogon ni nge thang e fan rok fakag nge gag ni aram e nge therbegmow u daken fare nam ni pi' Got ngak pi girdi'en. 17 Siro',

ug leamnag ni n'en ni ga ra michig e ra aywegeg ni dabi buch ban'en rog, ni bochan en pilung e bod e engel rok Got ma rayag ni ki'eg e fel' ko kireb. Ngi i par rom SOMOL ni Got rom!"

18 Me fulweg fare pilung, ni ga'ar, "Nggu fith ba de'er ngom, ma thingar mog ngog e riyul'."

Me ga'ar fare pin, "Demturug e n'en ni ga ra fith ngog, Gure en Pilung."

19 Me fith ngak, ni ga'ar, "Mog i Joab e ke pow'iy yem ko bine'?"

Me fulweg fare pin, "Ngugog u fithingan urngin e tin nib thothup, Gure en Pilung, ri dariy kanawo'en ni gu ra pag ndab gu fulweg e de'er rom. Rriyul' ni fare tolang ko salthaw rom i Joab e keyog ngog e n'en ni nggu rin' nge n'en ni ngugog. 20 Machane ke rin' ni bochan e nge yal'uweg e re pa' i oloboch ney. Gure en Pilung e gab gonop ni bod e engel rok Got ma gamnang urngin e tin be buch."

David ni yog ni nga ni pag Absalom nge sul nga tafen

21 Me ga'ar David ni Pilung ngak Joab, "Kug duwgiliy ni nggu rin' e tin ni ga ba'adag. Mman mu pining fare pagel i Absalom ngam fulweg ngaray."

22 Me paraw Joab nga but' u p'eowchen David ni aram e ke tay fan, me ga'ar, "Pilung, i Got e ngi i fal'eg wa'atham! Chiney e kug nang ni gub fel' u wun'um, ya kamog e kefel' ko tin ni kug wenignag ngom." 23 Me sak'iy nge yan nga Geshur nge non ngak Absalom nge un ngak ngar sulow nga Jerusalem. 24 Machane me yog David ni Pilung ndabi un Absalom ko par u lan e naun rok ni tafen e pilung. Ya ga'ar David ni Pilung, "Dabug ni ngug guy owchen." Me par Absalom u naun rok nde yib nga p'eowchen e en ni pilung.

Absalom ni sul nge fel' thilrow David

25 Ga'ngin yu Israel ndariy ta'abe' riy nib gilbuguwan nga feni pichoay ni bod rogon Absalom; ya dariy tharan u lolugen nge mada' nga bugul i ay. 26 Rib dub'ag piyan lolugen, mra reb e duw ma ri ta'ab yay nike th'ab, ya kayigi n'uw ma ke tomal. Ma yan i taw tomalngin ko lal e pawn nrogon ko thabthabel nike yog e en ni pilung ni ngan maruwel ngay. 27 Absalom e dalip e pagel ni fak nge reb e bpin nrib pidorang ni Tamar fithingan.

28 L'agruw e duw ni par Absalom u Jerusalem nde guy owchen David ni Pilung. 29 Me pi' e thin nge yan ngak Joab ni nge yib i guy, ya ba'adag ni nge yan Joab i guy e en ni pilung ni fan ngak; machane dabun Joab ni nge yib. Me pi' e thin bayay nge yan ngak, ma ku de yib Joab. 30 Me ga'ar Absalom ngak e pi tapigpig rok, "Mu sapgad, woldug rok Joab e mmigid ko girog, ni be tugul e *barley* riy. Marod ngam ted e nifiy ngay." Miyad yan ngar ted e nifiy ko fa gi woldug.

31 Me yan Joab ko naun rok Absalom me ga'ar, "Mangfan nike tay e tapigpig rom e nifiy ko woldug rog?"

32 Me ga'ar Absalom, "Gu pi' e thin ngeb ngom ni ngamub ya nggu l'oegem ngak e en ni pilung ngam wenig ngak ni fan ngog ni nge lungum, 'Ke ga'ar Absalom mangfan ni gu chuw u Geshur nggu sul ngaray? Fa'an mang e gu par u rom ma kabfel'.' " Me ul ul Absalom ngay nge ga'ar, "Gu ba'adag ni ngam man mu non ngak e en ni pilung nge yag ni gu wan gguy, ma fa'anra bay e kireb rog, me thang e pogofan rog."

33 Me yan Joab i weliy ngak e en ni pilung. Me pi' fa en ni pilung e thin ni nge yib Absalom i guy, me yib i paraw nga but' u p'eowchen e en ni pilung. Me faray e en ni pilung owchen Absalom.

15

Absalom ni togopluw

1 Tomuren e biney me fek Absalom ba *chariot* nge boch e os ngak, nge wugem e pumo'on ni ngu u ranod ni yad be m'on rok ma be lay. 2 Bayi n'en me od nri kadbul

nge yan i sak'iy nga to'oben e kanawo' u langan e garog ko binaw. Ma nap'an nra yib be' ngaram ni bay ban'en nike buch rorow be' ni ba'adag ni nge duwgiliy e en ni pilung e n'en ni ngan rin' ngay, me pining Absalom fa'anem nge fith ngak e gin ni be' riy. Ma nap'an e ra yog fare mo'on ngak e kun ganong e yib riy, 3 me ga'ar Absalom ngak, "Mu sap, rogon ko motochiyel e gur e bfel' e rom, machane dariy be' nike duwgiliy e en pilung ni nge par ni ir e owchen ni nge rung'ag e tin ni ngamog." 4 Me ul ul Absalom ngay nge ga'ar, "Ke ma'adab ni ngan teg ni gag e en ntapuf oloboch! Ma aram e en ni bay ban'en nib kireb u thilrow be' ara ba pa' i oloboch ni nga ni pithig mra yib ngog ma ri gu ra ayuweg ngan rin' ngak e tin nib mat'aw." 5 Ma nap'an nra yan fa'anem ni nge siro' ngak Absalom, me k'iyag Absalom pa', nge kol fa'anem nge faray owchen. 6 Ara' e n'en ni i rin' Absalom ngak gubin e girdi' nu Israel ni urbad ni ngar guyed David ni Pilung ni nge pithig e oloboch rorad, ma aram me fel' Absalom u wan' e girdi'.

7 Aningeg e duw nga tomuren me ga'ar Absalom ngak David ni Pilung, "Gu ba'adag ni nggu wan nga Hebron nggu rin' bbugithin ni kug micheg ngak SOMOL. 8 Nap'an ni ug par u Geshur, u lan yu Syria, mu gu micheg ngak SOMOL ni fa'anra fulwegeg nga Jerusalem, mra gu wan nga Hebron nggu meybil ngak u rom."

9 Me ga'ar David ni Pilung, "Mman u fithik' e gapas." Me yan Absalom nga Hebron. 10 Me l'oeg Absalom e pi mal'og nranod nga urngin e ganong nu Israel nib mith nge lungrad ngorad, "Nap'an ni gimed ra rung'ag laman e rappa nike thow, ma nge lungumed. I Absalom e ka ni pilungnag u Hebron!" 11 Ma 200 e pumo'on ni un ngak Absalom u Jerusalem ngranod, ni Absalom e piningrad; ma dar nanged murung'agen e makath nike tay Absalom, miyad yan ndarir nanged ni bay e kireb u but'. 12 Ma nap'an ni be pi' Absalom e gamanman ni maligach, miki pi' e thin nge yan ngak Ahithofel ni bay ko binaw nu Gilo, ni ir reb fapi girdi' ni yad ma puruy' David ni Pilung. Re makath nem ni ngongliy Absalom nib togopluw ngak David ni Pilung e i yan ni bfel' rogon, mi i yo'or e tirok Absalom e girdi'.

David ni mil u Jerusalem

13 Me yib be' i yog ngak David ni Pilung ni ga'ar, "Ke fol e girdi' nu Israel ngak Absalom."

14 Me ga'ar David ngak urngin e pi tolang ni yad bay rok u Jerusalem, "Thingar da milgad e chiney ni fa'anra gadad ba'adag ni ngad thaygad u pa' Absalom! Mu gurgad, ya ri da ginigad ma ke taw nge gel ngodad, me li' urngin e girdi' u lan e re binaw ney!"

15 Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Tin ni ngamog e ngad rin'ed." 16 Me un e girdi' nu tabinaw rok David ni Pilung ngak, nge pi tolang rok ngranod, kemus ni ragag e ppin rok e pag u tabinaw rok ni tafen e pilung ni ngu'ur ayuweged e naun.

17 Ma nap'an ni yib David ni Pilung nge urngin e tin ke un ngak e girdi' ni ngar chuwgad u lan fare binaw, marbad ra talgad ko bin th'abi tomur e naun. 18 Me sak'iy e pi tolang rok u to'oben, me yib e pi matanagen David, ra th'abed p'eowcherad ngranod ni yad ba chugur ngorad. Ma 600 e salthaw nra uned ngak David u Gath e kurbad ra th'abed p'eowcherad ngranod ni ku aram rogon, 19 me ga'ar David ni Pilung ngak Ittai ni ir e ga' rorad ko salthaw, "Mang ni ngam un ngomad? Mu sul ngam par rok fa'anem ni ka fini pilung. Ya gur be' u bang, ni kan chuwegem ko nam rom. 20 Dawori n'uw nap'an ni ka mub ngaray, ere mang ni ngam un ngog ngu'ud milgow i yan? Ya da gu nang e gin ni gu be sor ngay. Mu fek e girdi' ko nam rom ngam sulod, ma SOMOL e ngi i gol ngom ma be yul'yul' ngom."

21 Me fulweg Ittai ni ga'ar, "Gu be micheg ngom u daken fithingan SOMOL ni gubin ngiyal' ni bay ug un ngom ndemturug e gin ni ga be yan riy i yan, ni mus ni fa'anra ngad m'ow."

22 Me ga'ar David, "Kefel'. Mman!" Ma aram me yan Ittai nike un urngin e tirok e girdi' ngak nge girdi'en e tabinaw rorad. 23 Ma nap'an ni yan e tirok David e girdi' me pag e

girdi' lamrad ngalang ngar yorgad. Me yan David ni Pilung i th'ab e lul' ni Kidron nge yan ni be sor nga daken e ted, miki rin' e pi'in yad be un ngak ni aram rogon.

24 Ma bay Zadok ni prist rorad, ma bay e pi Levite ni kar uned ngak yad be fek fare Kahol Ko M'ag, miyad tay nga but' nge yan i mada' ko ngiyal' nike chuw urngin fapi girdi' u lan fare binaw. Ma ku bay Abiathar ni prist rorad. 25 Me ga'ar David ni Pilung ngak Zadok, "Mfek fare Kahol Ko M'ag ngam sul ngalan binaw. Ya fa'anra ba felan' SOMOL ngog, mra gagiyegnag nggu sul reb e rran ngug guy, mu gguy e gin ni bay riy. 26 Machane fa'anra de felan' ngog, me ere nge rin' ngog e tin ba'adag." 27 Me ul ul ngay nge ga'ar ngak Zadok, "Mu sap, mu fek fare pagel ni fakam i Ahimaaz nge Jonathan ni fare pagel ni fak Abiathar ngam sulod ngalan binaw u fithik' e gapas. 28 Bay gu son u lan e loway ko gin ni yima th'ab e lul' riy nga baraba' nge yan i mada' ko ngiyal' ni bayi taw e thin romed ngog." 29 Ma aram me fek Zadok nge Abiathar fare Kahol Ko M'ag ngar fulwegew nga Jerusalem miyow par u rom.

30 Me forthog David i yan ko Burey nu Olives ni be yor, ndariy e sus u ay ma ke upunguy lolugen ni bochan e kari kireban'. Ma urngin e girdi' ni yad be un ngak e ra upunguyed lolugrad ni ku yad be yor. 31 Nap'an nnog ngak David nike un Ahithofel ko ba' rok Absalom e girdi' ni ngar togopluwgad ngak, me ga'ar David, "SOMOL, wenig ngom, mu pingeg e fonow rok Ahithofel nge par ni thin ko balyang!"

32 Fa'ani taw David nga p'ebugul e burey nga bangi n'en ni yima meybil riy ngak SOMOL, me mada'nag Hushai ni ba Arkite ni tafager rok ni be' nib pagan' ngak, ma ke guchthuy e mad rok ma ke tay e fiyath nga fithik' i lolugen. 33 Me ga'ar David ngak, "Ga ra mu'un ngog, ma dabiyag ni ga ra ayuwegneg. 34 Machane ra mu sul ngalan binaw nge lungum ngak Absalom, ngu'ug pigpig ngom ni bod rogon ni ug pigpig ngak e chitamam, ma aram e rayag ni ngam ayuwegneg, ya ra um togopluw ko fonow ni be tay Ahithofel ngak Absalom. 35 Ma fa gal prist ni Zadok nge Abiathar e yow bay u rom, mra um weliy ngorow urngin e tin ni ga be rung'ag u tafen e pilung. 36 Mra bagayow ma bay e bin ni fak e pagel rok, ni aram Ahimaaz nge Jonathan, nrayag ni nga mogned ngorow e tin ni kam rung'aged ngarbow rognew ngog."

37 Ma aram me sul Hushai, ni fager rok David, ngalan binaw ko fa ngiyal' ni ka fini taw Absalom ngaram.

16

David nge Ziba

1 Nap'an ni ka fini pag David p'ebugul fare burey ke yan boch nga orel, mi yow mada' Ziba ni fare tapigpig rok Mefiboseth, ma bay boch e gamanman ni dongki nike fek nike suguy daken keru'rad nga 200 yal' e flowa ni gang', nge 100 punug e *grape* ni ka ni gilk'ad, nge 100 punug wom'ngin e gek'iy ni yima kay ni ka fin nt'ar, nge ba tutuw ni keru' e gamanman nike suguy ko wayin. 2 Me fith David ni Pilung ngak ni ga'ar, "Mang e ngam rin' ko pin'ir ni er urngin?"

Me ga'ar Ziba, "Pi dongki ney e nge af girdi'en e tabinaw rom nga daken, ma flowa nge wom'ngin e gek'iy e nge kay e girdi' nike un ngom, ma pi wayin ney e fan ngorad ko ngiyal' ni kar magaergad u daken e ted."

3 Me fith David ni Pilung ngak ni ga'ar, "Bu uw Mefiboseth, ni masta rom, ni Saul e tutuw rok?"

Me fulweg Ziba ni ga'ar, "Kabay u Jerusalem, ya be leamnag ni chiney e bayi fulweg piyu Israel ngak e nam nu Israel, ni Saul ni tutuw rok e i gagiyegnag kakrom."

4 Me ga'ar David ni Pilung ngak Ziba, "Urngin ban'en ni bay rok Mefiboseth e ke mil suwon ngom."

Me ga'ar Ziba, "I gag e tapigpig rom, bay ug wan nga lanin'um!"

David nge Shimei

5 Fa'ani taw David ni Pilung nga Bahurim, me yib be' nib mo'on ni be' rok Saul ngak
ni Shimei fithingan, ni Gera e chitamngin, nike yib ni ngar mada'gow; nap'an ni be yib
ma be yog e thin nib kireb ngak David. 6 Ma be pag Shimei e malang ngak David nge pi
tolang rok, ni yugu aram rogon nib sug e salthaw rok David u charen nge pi'in yad be
matanagiy David. 7 Me yog Shimei e thin nib kireb ngak David ni ga'ar, "Mman ngam
chuw! Mman ngam chuw! I gur e re tathang e pogofan nir! I gur e re kireb nir! 8 I
gur e kam fek e nam rok Saul, mi SOMOL e be gechig nigem ni bochan e pire' e girdi'
ko tabinaw rok Saul ni kam li' ke yim'. Ere chiney e ke pi' SOMOL e nam nu Israel ngak
Absalom ni fakam, me gur e ka ni kireb nigem, i gur e re tathang e pogofan nir!"
9 Mi Abishai, ni Zeruyah e chitiningin e ga'ar ngak David ni Pilung, "Pilung, mang
ni kam pag e re pilis nem be yog e thin nib kireb ngom? Mol'ogeg nggu wan gu th'ab
k'angan!"
10 Me ga'ar David ni Pilung ngak Abishai nge Joab ni walagen Abishai, "Gathi gimew
e ngam leam nigew e tinir. Fa'anra yog e thin nib kireb ngog ni SOMOL e ke gagiyegnag,
me mini' e bay mat'wun ni nge fith ko mangfan nike rin'?" 11 Me ga'ar David ngak
Abishai nge ngak urngin e pi tolang rok, "Fakag e be guy rogon ni nge li'eg nggum'; ere
mang ni ngad gin gad ngak e cha'ney ni be' ko genong ni Benjamin! Mu paged ngi i yog
e thin nib kireb, ya SOMOL e ke gagiyegnag be yodor ngog. 12 Ya sana ra guy SOMOL e
gafgow ni kug tay me pi' e tin ni bfel' ngog nge yan nga luwan e thin nib kireb ni be yog
ngog." 13 Ma aram me yan David nge salthaw rok. Me yan Shimei u sigre'en e burey ni be
lekrad ni be yog e thin nib kireb ma be pag e malang nge but' ngorad. 14 David ni Pilung
nge urngin e salthaw rok e nap'an nra tawgad ko lul' ni Jordan ma ke aw porowrad,
miyad toffan u rom.

Absalom ni par u Jerusalem

15 Me yan Absalom nge urngin piyu Israel ni kar uned ngak ngalan yu Jerusalem,
ni bay Ahithofel rorad. 16 Hushai ni fa'anem nib pagan' David ngak me ir e fager rok
e mada'nag Absalom, me ga'ar, "Nge n'uw nap'an e en pilung! Nge n'uw nap'an e en
pilung!"
17 Me ga'ar Absalom ngak, "Mang e ke rin' e yul'yul' rom ngak e tafager rom i David?
Mangfan nda mu'un ngak ngam marow?"
18 Me fulweg Hushai ni ga'ar, "Uw rogon ni ngug un ngak? Ya gub fol ngak e en ni
SOMOL e ke turguy, nge pi girdi' ney, nge urngin e girdi' nu Israel. Nggu par rom.
19 Fa'anra dab gu pigpig ngak e re mo'on ni fak e masta rog, me ere mini' e nggu pigpig
ngak? Ere bay ug pigpig ngom e chiney, ni bod rogon ni ug pigpig ngak e chitamam."
20 Me cheal Absalom ngak Ahithofel nge ga'ar ngak, "Mog ngog e tin ni ngad rin'ed."
21 Me ga'ar Ahithofel, "Mman ngam moleg fapi ppin rok e chitamam nike pagrad u
roy ni ngu'ur ayuweged e naun ko pilung. Ma aram e urngin e girdi' nu Israel ni bay
ra nanged ni kam par ni gur e to'ogor rok e chitamam, ma aram me yib e athamgil nga
laniyan' e pi'in kar folgad ngom." 22 Ma aram miyad n'uf ba *tent* u daken e chigiy u tafen
e pilung, me yan Absalom ngalan ni yibe guy nge moleg fapi ppin rok e chitamngin.
23 Tin ni i yog Ahithofel u lan e pi rran nem e un fol riy ni gowa thin rok Got; i fol David
nge Absalom riy.

17

1 Me ga'ar Ahithofel ngak Absalom, "Mu l'oegeg nggu mel'eg 12,000 e pumo'on mu gu
wan nggu lol'oeg David e nep' ney. 2 Mu gu og ngak nike aw porowon ma ke mulan'. Ya
ra rus, me mil urngin e pumo'on ni yad bay rok. Kemus ni David ni Pilung e nggu thang
e fan rok, 3 mu gu fulweg ngom urngin fapi pumo'on ni un ngak ni bod rogon be' ni bpin
ni sul ngak figirngin. Ya ri ta'abe' e ga ba'adag ni ngam thang e pogofan rok; ma tin ni

kabay e girdi' e dabi buch ban'en rorad." 4 Me finey Absalom nge urngin e pi tolang nu
Israel ni yad bay u tan pa' ni bfel' e re bugithin nem ni keyog Ahithofel.
5 Me ga'ar Absalom, "Nga ni pining Hushai e chiney nge yib, me non ngad rung'aged
e tin ni nge yog." 6 Fa'ani taw Hushai me ga'ar Absalom ngak, "Ba'aray e fonow nike
pi' Ahithofel ngomad; gur ngad rin'ed fa danga'? Ra danga' me ere mog e tin ni ngad
rin'ed."
7 Me fulweg Hushai ni ga'ar, "Fonow nike pi' Ahithofel ngom e yaney e de fel'. 8 Ga
manang ni David ni chitamam nge tin ke un ngak e girdi' e yad ba falu' ko mael, yad
bod feni damumuw ba gamanman ni *bear* ni bay u magerger ni kan leag pifak rok.
Chitamam e be' nike n'uw nap'an ni i un ko mael, ere ra nep' ma dabi par rok e tin ke
un ngak e salthaw. 9 Chiney e sana be mith u lan ba yiy ara yug bang. Nap'an nra og
David ngak e tirom e girdi', ma en nra rung'ag murung'agen e ra ga'ar e ke gel David
ngak e salthaw rom. 10 Ma aram e mus ngak e pi salthaw ndarir rusgad ni bod rogon e
pi layon nder ma rus, e ra yib e marus ngorad, ya gubin e girdi' nu Israel ni yad manang
ni chitamam e ba salthaw nib sorok, ma salthaw rok e yad ba falu' ko mael. 11 Tin kug
leamnag e ngam kunuy urngin piyu Israel nga ta'bang u baley e nam nge mada' nga
baley, ni yad bod urngin e yan' u dap'el'ay, me mang gur e mu fekrad ngam marod ko
mael. 12 Ya nga yigi da'da' David ma kad oggad ngak ko gin ni bay da pir'eged riy. Me ir
nge salthaw rok e dariy bagayad nra fos. 13 Ma fa'anra yan i mith ngalan reb e binaw,
me mu'ulung urngin e tirodad e girdi' ngay ni kar feked e gaf ngar m'aged ko yoror riy
ngar girngiyed nge puth, nge par ndariy ta'reb e malang riy nra magey u lang."
14 Me ga'ar Absalom nge urngin piyu Israel, "Kabfel' e tin keyog Hushai ko tin keyog
Ahithofel." Ma aram e SOMOL e ke duwgiliy ni nge dab ni rin' e tin ni bfel' nike yog
Ahithofel, ya nge yib e riya' ngak Absalom.

David nni pi' e thin nge yan ngak me mil

15 Me weliy Hushai ngak fa gal prist ni aram Zadok nge Abiathar e tin ke weliy ngak
Absalom nge pi'in nib tolang ni yad bay u tan pa' Absalom, nge tin keyog Ahithofel. 16 Me
ul ul Hushai ngay ni ga'ar, "Mu gurgow e chiney ngam pi'ew e thin nge yan ngak David
nge dabi par e nep' ney ko gin yima th'ab e lul' riy u daken e ted, machane nge th'ab e lul'
ni Jordan nga baraba' ni papey, nge dabiyag nkolrad e tirok e salthaw ngan li'rad ni yad
gubin." 17 Ma bay Jonathan nge Ahimaaz ko fare alublub ni Enrogel fithingan ni yow be
son, ya daburow nrichey mi ni guyrow ni karanow ngalan binaw. Ba tapigpig ni be' ni
bpin e i yan ngi i weliy ngorow e pin'en ni yibe rin', mi yow yan ngar weliyew ngak David
ni Pilung. 18 Machane me guyrow ba pagel me yan i yog ngak Absalom; mranow ni yow
ba gur ko naun rok be' nma par u Bahurim. Ma bay ba luwed nib chugur ko naun rok,
miyow yan ngalan. 19 Me fek le'engin fare mo'on bangi ban'en nge upunguy nga daken
fare luwed, me wereg wom'ngin e woldug ni *grain* nga daken, ni fan e nge dab nnang.
20 Me yib e pi tolang ko salthaw rok Absalom ngar fithed fare pin ni lungurad, "Bu uw
Ahimaaz nge Jonathan?"
Me ga'ar, "Kar th'abew e lul' nga ba'nem."
Me gayrow fapi pumo'on ma dar pir'eged yow, ma aram miyad sul nga Jerusalem.
21 Nap'an nra chuwgad me yib Ahimaaz nge Jonathan u lan fare luwed ngalang miyow
yan ngar weliyew fapi thin ngak David. Miyow weliy ngak e tin ke leamnag Ahithofel
nib togopluw ngak me lungurow ngak, "Mu gur nigem ngam th'ab e lul' nga ba'nem."
22 Ma aram me tabab David nge tin ke un ngak e girdi' i th'ab e lul' ni Jordan nga baraba',
ma nap'an ni be puf e woch ma yad gubin ni kar mufgad nga baraba' fare lul'.
23 Ma fa'ani guy Ahithofel nda nfol ko tin keyog, me af nga daken e dongki rok nge sul
ko birok e binaw. Me fal'eg rogon e tirok ban'en, nge mu' me uchiliy k'angan. Mi ni yan
ni chibgiliy ko re low ni ba'aram ni yima chibgiliy girdi'en e tabinaw rok ngay.

24 Nap'an ni th'ab Absalom nge salthaw rok e lul' ni Jordan nga baraba', ma ke taw
David ko binaw nu Mahanaim. (25 Ma ke tay Absalom i Amasa nga luwan Joab, ni ir e
ngi i yog e thin ko salthaw. Mi Jether ni ba Ishmael e chitamngin Amasa; mi Abigail e
chitiningin, ni be' ni bpin ni fak Nahash ma walagen Zeruyah ni chitiningin Joab.) 26 Me
n'uf Absalom nge piyu Israel e *tent* rorad u lan e nug nu Gilead.

27 Fa'ani taw David nga Mahanaim miyad mada' Shobi, ni be' nib mo'on ni fak Nahash,
ni yib ko binaw nu Rabbah ni bay u lan yu Ammon, nge Makir, ni be' nib mo'on ni fak
Amiel, ni yib ko binaw nu Lodebar, nge Barzillai, ni yib u Rogelim ni bay u lan yu Gilead.
28-29 Rabad ni kar feked e chob, nge yu raba' i pilet, nge th'ib nni ngongliy ko but'. Ma
kur feked e ggan i yib ni nge kay David nge salthaw rok, ni *wheat*, nge *barley*, nge *flour*,
nge *grain* ni kan urfiy, nge mame, nge *peas*, nge *honey* nib athib, nge chis, nge kurim nge
bogi saf. Ya yad manang ni bayi yib e bilig nge belel ngak David nge salthaw rok, ma bay
yib e magaer ngorad ni bochan e yan u daken e ted.

18

Absalom ni waer min li' ngem'

1 Me kunuy David ni Pilung urngin e tirok e salthaw, me yuraba'nagrad ni yad yu
biyu' nge yu raay, me tayrad nga tan pa' e pi tolang ko salthaw. 2 Me pi'rad ngranod ni
yad dalip ulung, ma ke tay Joab nge Abishai ni walagen Joab, nge Ittai ni be' u Gath nra
bagayad ma ke mil fan baraba' e salthaw ngak. Me ga'ar David ni Pilung ngak e salthaw
rok, "Bay gu un ngomed ngdarod."

3 Me lungurad, "Thingar dab mu'un ngomad ngdarod. Ya dariy rogon u wan' e pi'in ni
kar togopluwgad ngom ni fa'an gamad ra pig i cheal nggu milgad fa nli' baley ko girdi'
rodad; me gur e susun e ragag bbiyu' i gamad. Kabfel' ni ga ra par u roy u lan binaw
ngu'um pi' e ayuw nge yib ngomad."

4 Me ga'ar David ni Pilung, "Tin kam leam niged ni bfel' e ir e nggu rin'." Ma aram
me sak'iy David u to'oben langan e garog ko binaw me yib e salthaw rok ngranod ni
kan yuraba'nagrad ni yad yu biyu' nge yu ra'ay. 5 Me ga'ar ngak Joab nge Abishai nge
Ittai, "Mu leam niged gag nge dab mu maad'adgad ngak fachi cha' i Absalom." Urngin e
salthaw ni rung'ag e re bugithin ney ni yog David ngak urngin e pi tolang ko salthaw.

6 Me yan e salthaw rok David nga daken e ted ni ngar chamgad piyu Israel, miyad
cham u fithik' e gerger u Efraim. 7 Me gel e salthaw rok David ngak piyu Israel; nrib gel
e gafgow nra tiyed, ya 20,000 e salthaw ni yim' e rofen nem. 8 Me wer fare cham u daken
e ted i yan, ma pire' e girdi' ni yim' u fithik' e gerger ko tin nli'rad u fithik' e cham.

9 Me gin Absalom ma kar mada'gad boch e salthaw rok David. Ma bay Absalom u
daken ba gamanman ni *mule*, ma nap'an ni mil fare mule u tan ba ke gek'iy ni *oak* ni
ba ga' ken, me mit piyan lolugen Absalom nga fithik' i papa'ngin. Me mil fare *mule* u
tanggin nge yan me par Absalom nike tagafgaf. 10 Me changar reb e salthaw rok David
me guy Absalom, me yog ngak Joab ni ga'ar, "Kug guy Absalom nike tagafgaf u pa'ngin
ba ke gek'iy ni *oak*!"

11 Me ga'ar Joab, "Riyul' ni kam guy? Ere mangfan da mu li' u rom ngem'? Fa'an mang
e mrin' ma kug pi' ngom ragag e salpiy ni silber nge bangi leed."

12 Me fulweg fare salthaw ni ga'ar, "Mus ni ga ra pi' ngog bbiyu' i salpiy ni silber ma
dab gu k'iyag ta'ab bugul i pa'ag nib togopluw ngak e en ni fak e pilung. Gamad gubin
ni kug rung'aged e thin ni yog David ni Pilung ngom nge Abishai nge Ittai ni ga'ar, 'Mu
leam niged gag nge dab mu maad'adgad ngak fachi cha' i Absalom'. 13 Machane fa'an
mang e da gu fol rok nggu li' Absalom ngem', mra rung'ag David ni Pilung, ya urngin
ban'en nma rung'ag murung'agen! Ma mmudugil ni gathi ga ra yib mu n'ufegeg."

14 Me ga'ar Joab, "Dab ku gu adbey e tayim rog ngom." Me fek dalip e sarey nge yan
i pag nga ngorongoren Absalom ni kabfos, nike gafgaf u pa'ngin fare ke gek'iy ni *oak*.
15 Me yib ragag e salthaw rok Joab ra li'ed Absalom ngari yim'.
16 Me yog Joab ni ngan thoy e rappa nge tal e cham, me sul e pi salthaw rok ndakur
lol'iged piyu Israel. 17 Miyad fek Absalom nga ron'ed ngalan ba low nib to'ar u fithik' e
gerger, miyad mun malang nga daken nge yan i par nib to'ulung i malang ni ba ga' nike
tharey Absalom. Me mil urngin piyu Israel ngar sulod mra be' me yan nga tafen.
18 Nap'an ni kabfos Absalom me ubung ban'en nib tolang ni ngi i puguran Absalom
ngak e girdi', ni ubung u lan fare loway ni Loway ko Pilung fithingan, ya dariy fak ni
pumo'on nra par nge mang puguran rok ngak e girdi'. Me tunguy fithingan ngay, ere ke
mada' ko bin daba' e rran ma yima pining fithingan ni Puguran rok Absalom.

David nnog ngak nike yim' Absalom

19 Ahimaaz, ni be' nib mo'on ni Zadok e chitamngin e ga'ar ngak Joab, "Mol'ogeg nggu
mil nggu wan ngak David ni Pilung nggu weliy ngak ni SOMOL e ke ayuweg ko pi to'ogor
rok."
20 Me ga'ar Joab, "Dangay, dab mman mog bbugithin ngak e daba'. Bay fini reb e rran
ma ga rin', ma gathi daba', ya ke yim' e en ni fak e pilung." 21 Me ga'ar Joab ngak e sib
rok ni be' u Ethiopia, "Mman ngamog ngak e en ni pilung e tin ni kam guy." Me siro' fare
sib, me mil nge yan.
22 Ma de m'ing fen Ahimaaz ya ga'ar, "Wenig ngom, demturug rogon, machane ngam
pageg ngku gu fek e re bugithin ney i yan ngak."
Me fith Joab ni ga'ar, "Fakag, mangfan ni gab adag ni ngam rin'? Ya gathi yira pi'
puluwon ngom."
23 Me ga'ar Ahimaaz, "Demturug rogon, machane gub adag ni nggu wan."
Me ga'ar Joab ngak, "Ere mman." Me mil i yan nga p'ening ngalan e loway nu Jordan,
nge yan i thiliyeg fa'anem nu Ethiopia.
24 Ma bay David nike par nga but' ko gin ba'aram ni bay u thilin e bin wuru' nge bin
langin e garog ko binaw. Me yan e en ni be matanag nga daken fare yoror ko binaw nge
yan i sak'iy nga daken e chigiy ko garog; me changar me guy be' nib mo'on ni be mil i
yib ni go ir. 25 Me non u lang nga but' ngak David ni Pilung, me ga'ar David, "Fa'anra go
ir me ere thin ni bfel' e be fek i yib." Ma be munmun ma be chugur i yib fa'anem ni be
mil.
26 Mi ki guy fa'anem ni be matanag yugu be' ni go ir ni be mil i yib, me non u lang ngak
e en ni be matanagiy e garog ni ga'ar, "Mu sap, ku ba'aram be' ni be mil i yib!"
Me ga'ar David ni Pilung, "Ku er rogon e cha'nem ni thin ni bfel' e be fek i yib."
27 Me ga'ar fa'anem ni be matanag, "Cha' ni ba'aram nib m'on e be mil ni bod rogon e
mil rok Ahimaaz."
Me ga'ar David ni Pilung, "I ir be' ni bfel', ma thin ni bfel' e be fek i yib."
28 Me non Ahimaaz ni ba ga' laman ni ga'ar ngak e en ni pilung, "Kabfel' rogon urngin
ban'en!" Me paraw nga but' u p'eowchen David ni Pilung me ga'ar, "Ke sorok SOMOL ni
Got rom, ya ke gagiyegnag kam gel ngak e pi'in ni kar togopluwgad ngom!"
29 Me fith David ni Pilung ngak ni ga'ar, "A mog, de buch ban'en rok fachi cha' i
Absalom?"
Me ga'ar Ahimaaz, "Nap'an ni l'ugeg Joab ni ir reb e tolang ko salthaw rom, mu gguy
e girdi' ni kar milgad i yan, machane da gu nang ko mangfan ni ka ni mil i yan."
30 Me ga'ar David ni Pilung ngak, "Mman mu sak'iy aram," me yan i sak'iy ko fa gin'em.
31 Me taw fa'anem nu Ethiopia me ga'ar ngak David ni Pilung, "Thin ni bfel' e kug fek i
yib ngom! Daba' e ke gagiyegnag SOMOL kam gel ngak urngin e pi'in ni kar togopluwgad
ngom!"

32 Me fith David ni Pilung ngak ni ga'ar, "A mog, de buch ban'en rok fachi cha' i
Absalom?"
Me ga'ar fa'anem ni be' u Ethiopia, "Gu be athpeg ni tin ke buch rok e manga yigi buch
rok urngin e pi to'ogor rom, nge urngin e pi'in yad be togopluw ngom."
33 Me ri kireban' David ni Pilung. Me yan ngalang ko fare senggil ni bay u daken e
chigiy ko garog nge yor. Ma nap'an ni be yan ngalang ma be yor ni be ga'ar, "Absalom ni
fakag! Absalom ni fakag! Fa'an mang e gu wan nga luwam nggum' ma kabfel'! Absalom
ni fakag! Absalom ni fakag!"

19

Joab ni puwan' ngak David

1 Minog ngak Joab ni be yor David ni Pilung ma be dolo'loynag Absalom ni fak. 2 Ma
felfelan' nike tay urngin e salthaw rok David e rofen nem ni bochan e kar gelgad ko mael
e pig nge ngal' ni kireban', ya kar nanged ni be yornag David fak. 3 Ere ranod ngalan
binaw nder non bagayad, ni gowa yad bogi salthaw ni kar tamra'gad ni bochan e kar
milgad ko mael. 4 Me upunguy David ni Pilung owchen nge yor ni ba ga' laman ni be
ga'ar, "Absalom ni fakag! Absalom ni fakag!"
5 Me yan Joab nga tafen David ni Pilung me ga'ar ngak, "Kam tamra'nag e salthaw rom
e daba', ni yad e kar ayuweged e pogofan rom, nge pogofan rok pifakam ni pumo'on nge
ppin, nge pi le'engim nge pi ppin rom. 6 Ma kam togopluw ngak e pi'in gab t'uf rodad
ma kam fol ngak e pi'in ndaburad gur. Kam gagiyelnag ni pi tolang ko salthaw rom nge
pi salthaw rom e dariy farad u wun'um. Ya kug guy ni fa'an manga de yim' Absalom e
daba' ma gamad gubin ni kug m'ad ma ri gab felan' ni ga be par. 7 Mman e Chiney ngam
fal'eg laniyan' e salthaw rom. Ya fa'anra dab mu rin', ma ri gu be micheg nga fithingan
SOMOL nra gabul ma dakuriy bagayad ni kab fol ngom. Me yan i aw ni irera' e bin th'abi
ga' e buch wa'athan nike yib ngom u nap'an e yafos rom." 8 Ma aram me sak'iy David ni
Pilung nge yan i par nga but' u to'oben i langan e garog ko binaw. Me rung'ag e salthaw
rok ni bay u rom, miyad yib ra mu'ulunggad ngak.

David ni sul nga Jerusalem

Ma ngiyal'nem e urngin piyu Israel ni kar milgad nra bagayad ma ke sul nga tabinaw
rok. 9 Ma gubin yang u daken e nam nu Israel ni be tugthin e girdi' riy ni be lungurad, "I
David ni Pilung e chuwegdad u tan pa' e pi to'ogor rodad. I ayuwegdad rok e pi Filistine,
machane chiney e ke mil rok Absalom ke chuw ko binaw. 10 Kad gapgep niged Absalom
kemang pilung rodad, machane kan li' u fithik' e mael. Ere mang ndabi guy be' rogon
nge yan i pining David nge sul ko pilung?"
11 Pi thin nem ni i weliy e girdi' nu Israel e rung'ag David. Ma aram me l'oeg fa gal
prist ni aram Zadok nge Abiathar ni ngar fithew e pi'in yad be yog e thin u Judah ni nge
lungurow, "Mang ni gimed e ngam pired ni gimed e th'abi tomur ni ngam muruwliyed
ni nge sul e en ni pilung nga tafen e pilung? 12 Gimed pi be' rog, ni gadad ta'ab ufin nge
ta'ab racha'; mang ni gimed e th'abi tomur ni ngam muruwliyed nggu sul?" 13 Miki yog
David ngorow ni nga rognew lungun ngak Amasa ni nge lungurow, "I gur e ga be' rog.
Chiney i yan nga m'on e kug tem ni gur e nge milfan e salthaw ngom, ni aram e kam
man nga luwan Joab. Fa'anra dab gu tem ngay me Got e nge li'eg nggum'!" 14 Thin ni
yog David e adag urngin e girdi' nu Judah, miyad pi' e thin nge yan ngak ni ngar sulod
urngin e pi tolang ko salthaw rok.
15 Ma nap'an ni be sul i yan, miyad mada' e girdi' nu Judah ko lul' ni Jordan ni
karbad nga Gilgal ni ngar chaggad ngak ngar th'abed e lul' nga baraba'. 16 Shimei ni
ba Benjamin, ni be' nib mo'on ni fak Gera, ni be' u Bahurim, e gurnag ir nga Jordan ni
ngar mada'gow David ni Pilung. 17 Ma 1,000 e girdi' ko ganong rok Benjamin nike un

ngak. Mi Ziba, ni fare tapigpig ko tabinaw rok Saul e ki yib ni yad fa ragag nge lal i pagel
ni fak nge fa reliw' i tapigpig rok, ra tawgad nga Jordan ni yad ba m'on rok David ni
Pilung. 18 Miyad th'ab e lul' nga ba'nem ngar chaggad ngak e pi'in yad be un ngak David
ni Pilung ma ngar rin'ed e tin ba'adag David ni Pilung.

David ni dag e t'ufeg rok ngak Shimei

Nap'an ni be fal'eg David ni Pilung rogon ni nge th'ab e lul', me yib i paraw Shimei u
p'eowchen nga but' 19-20 me ga'ar, "Pilung rog, wenig ngom, mpag talin e tin nib kireb ni
gu rin' ngom ko fa rofen ni mu chuw u lan yu Jerusalem. Dab kum togopluwnag ngog
ara mu leamnag. Gu manang ni kug denen, aram fan ni gag e som'on e daba' ni ku gub
ko pi ganong ni bay ko lel'och ni ngad mada'gow."
21 Abishai, ni Zeruyah e chitiningin e non ni ga'ar, "Shimei e susun e ngan li' ngem', ya
yog e thin nib kireb ngak e en ni SOMOL e turguy ni nge mang pilung."
22 Me ga'ar David ngak Abishai nge Joab ni walagen Abishai, "Mini' e ke fith ngomew
lanin'mew? Mognew, gimew be finey ni ngam fekew gag ko kireb? I gag e en ni pilung u
Israel e chiney, ere dariy be' u Israel ni ngan li' e daba'." 23 Me ga'ar ngak Shimei, "Nggu
micheg ngom ndab kun thang e pogofan rom."

David ni runguy Mefiboseth

24 Ma aram me yib Mefiboseth, ni Saul e tutuw rok, ni ngar mada'gow David ni Pilung;
ni ka nap'an ni chuw David ni Pilung u Jerusalem nge taw ko ngiyal' ni sul riy nike gel ko
mael me par Mefiboseth ndaki maluknag ay, ma daki puy roben, ara maluknag e mad
rok. 25 Fa'ani yib Mefiboseth u Jerusalem ni ngar mada'gow David ni Pilung, me ga'ar
David ngak, "Mefiboseth, mangfan nda mu'un ngog ngdarow?"
26 Me fulweg ni ga'ar, "Ga manang ni gub mugutgut. Gog ngak fare tapigpig rog ni nge
fal'eg rogon e dongki rog ni fan e nggu un ngom, me ban nigeg. 27 Tin ni weliy ngom
ni murung'ageg e de riyul', machane gur e ga bod e engel rok Got, ere mu rin' e tin ni
ga be finey ni ir e mmat'aw. 28 Ya urngin girdi'en e tabinaw rok e chitamag e ba' tapgin
ni ngam li'rad ngarm'ad, machane gur e mpi' mat'awug ni ngu'ug un ngom ko abich u
tebel rom. Dariy mat'wug ni ngku gu wenignag ban'en ngom ni ngam rin' ngog."
29 Me fulweg David ni Pilung ngak ni ga'ar, "Dakuriy ban'en ni ngku mog, ya kug
duwgiliy ni gur nge Ziba e nge milfan ngomew e tirok Saul ban'en."
30 Me ga'ar Mefiboseth, "Nge mang Ziba e milfan ngak ni gubin. Ya kug felfelan' ni
kam sul nde buch ban'en rom."

David ni Gol ngak Barzillai

31 Ma ki yib Barzillai nu Gilead u Rogelim ni nge cheag ngak David ni Pilung ngar
th'abew e Jordan nga baraba'. 32 Mi Barzillai e be' ni kari pumo'on, ya nga meruk i
ragag e duw rok. Ri bo'or ban'en rok ma i pi' e ggan ngak David ni Pilung ko ngiyal' ni
ba'aram ni i par u Mahanaim. 33 Me ga'ar David ni Pilung ngak, "Mu un ngog ngdarow
nga Jerusalem ngu'ug ayuwegnem u rom."
34 Machane me ga'ar Barzillai, "Dabki n'uw nap'an ni nggu par ko biney e tamilang;
ere dakuriy fan ni nggu un ngom nga Jerusalem. 35 Ke meruk i ragag e duw rog, ma
dakuriy adagen lanin'ug ma dab kug nang lamen e tin ni bay ug way nge tin ni bay ug
garbod ngay, ma dabkiyag ni gu rung'ag laman e pi'in yad be tang. Ra gu par ni kug mang
reb e magawon ngom. 36 Dariy rogog ni nga ni pi' e binir e fel' rogon ngog. Ere bay gu un
ngom ngad mada'gow nga ba'nem e Jordan. 37 Ma ga pageg nggu sul nga tabinaw rog,
nggum' ni gub chugur nga to'oben e malang rok e gallibthir rog. Ba'aray e tapigpig rom
i Chimham ni fakag; mfek nge un ngom, ma ga ayuweg nrogon ni ga be finey ni bfel'."
38 Me ga'ar David ni Pilung, "Bay gu fek nge un ngog mu ug ayuweg nrogon ni ga
ba'adag. Ma tin ni ga ba'adag ni nggu ayuwegnem riy e gu ra rin'." 39 Me th'ab David

nge urngin e salthaw rok e lul' ni Jordan nga baraba'. Me faray owchen Barzillai me yibilay ngak Got, me sul Barzillai nga tabinaw rok.

40 Nap'an nike th'ab David ni Pilung e lul' nga baraba' nike un urngin e pumo'on nu
Judah ngak, nge baley ko pumo'on nu Israel, me yan u rom nga Gilgal me un Chimham
ngak. 41 Ma aram e urngin piyu Israel nranod ngak e en ni pilung nge lungurad ngak, "Pi
walagmad ni pumo'on nu Judah e mangfan ni kar feked gur romad ke mang yad e kar
cheaggad ngom, nge girdi' ko tabinaw rom, nge salthaw rom kam th'abed e Jordan?"
42 Me ga'ar e pumo'on nu Judah, "Kug rin'ed ya David ni Pilung e bagamad. Ere mang
ni ngam damumuwgad? Dawori pi' puluwon e ggan romad ma ka dawori pi' ban'en
ngomad."
43 Me fulweg piyu Israel ni lungurad, "I David ni Pilung e ir bigimed, machane
mat'awmad ngak e ba pag e ragag yay ni ba ga' nga mat'awmed. Mang ni kam
changargad ngomad nga but'? Ya gamad e som'on ni gogned ni ngan fulweg David ni
Pilung!"

Machane pumo'on nu Judah e ba gel e thin nrogned ni murung'agen mat'awrad ngak David ni Pilung ko pumo'on nu Israel.

20

Sheba ni togopluw

1 Ma yigi buch ni immoy be' u Gilgal nde fel' ngonglen ni Sheba fithingan ni be' nib
pumo'on ni fak Bikri, ni yib ko fare ganong rok Benjamin. Me thoy Sheba e yabul me
tolul ni ga'ar, "Ngan dariyfannag David! Dab da leked! Pi pumo'on nu Israel, mmarod
ngad sulod nga tafedad!" 2 Ma aram me digey piyu Israel i David ngar uned ngak Sheba,
machane pi pumo'on nu Judah e ra pired ni yad ba yul'yul' ni ur leked David ni ka Jordan
nge mada' nga Jerusalem.
3 Nap'an ni taw David nga tafen ni fare naun ko pilung nu lan yu Jerusalem, me fek
fa ragag i ppin rok ni digeyrad u rom ni ngu'ur ayuweged e re naun ko pilung nem, nge
tay e matnag rorad. Me pi' e tin nib t'uf ni nge yog ngorad, machane de molegrad. Min
tayrad ni yi be matnagiyrad nnap'an e yafos rorad, ma yad be par ni bod e ppin nike
yim' figirngirad.
4 Me ga'ar fare pilung ngak Amasa, "Mu pining e pi pumo'on nu Judah nga ta'bang
ma nge langleth ma kam tawgad e ngaray." 5 Me yan Amasa ni nge piningrad, machane
de sul ko fa ngiyal' nike yog fare pilung ngak ni nge sul riy. 6 Ma aram me ga'ar fare
pilung ngak Abishai, "I Sheba e ra pi' boch e magawon ngodad nib gel boch ko tin nike
pi' Absalom. Mu fek e salthaw rog ngam leked i yan, ya fa'anra danga' mra yan i par
ngalan boch e binaw ni kan yororiy nib tolang ni fan ko mael me thay u pa'dad." 7 Ma
aram me yan e tirok Joab e salthaw, ni fapi tamatnag rok e en pilung, nge gubin e tin
kabay e salthaw e ra chuwgad u Jerusalem ngar uned ngak Abishai ni ngar leked Sheba.
8 Nap'an nra tawgad ko fare war nib ga' u Gibeon, me mada' nagrad Amasa. Ma ke chuw
Joab nga madan e mael rok, ni bay e saydon rok u lan tafen ni kan m'ag ko leed rok. Ma
nap'an ni yib i yib nga m'on, me thay fare gi saydon nga but'. 9 Me ga'ar Joab ngak Amasa,
"Fager rog, ke uw rogom boch?" Me yan Joab i kol roben Amasa ko ba'an mat'aw i pa' ni
bod ni nge faray owchen. 10 Ma der nang Amasa ni be kol Joab e saydon nga ba'an gilay'
i pa', me rugoy Joab e saydon ko yal rok Amasa, me po' gothogothon nga daken e but'.
Me yim' ni ka ngiyal' i n'em ma dakuriy fan ni ngki rugoy Joab bayay e saydon ngak.

Me'ere yan Joab nge fare mo'on ni walagen ni Abishai ni yow be lek Sheba. 11 Me sak'iy
reb e pi salthaw rok Joab nga to'oben fare ldow rok Amasa me tolul ni ga'ar, "Gubin e
girdi' nib fol ngak Joab nge David e ngar leked Joab!" 12 Ma fare ldow rok Amasa, nike
ing e racha', e kaba' u lukngun e kanawo'. Me guy fare salthaw rok Joab ni bay yib e girdi'
mi nib ntal ngay, ma aram me girengiy fare ldow u kanawo' ngalan e flang nge upnguy

nga bang i blanket. 13 Ma nap'an ni chuweg fare ldow u lane kanawo', ma gubin e girdi' ni lek Joab ni ngan lol'oeg Sheba.

14 Me yan Sheba u lan tafen fapi ganong nu Israel ni gubin me yib ngab binaw ni Abel Beth Maacah fithingan, ma gubin chongin fare ke girdi' rok Bikri nra mu'ulung gad ngar leked i yan ngalan fare binaw. 15 Me rung'ag e salthaw rok Joab ni bay Sheba u rom, ma aram mranod ra m'aged e mael ko fare binaw. Mar gaded e but' ko ba'an wuru' e yoror, mar tababgad i ker tanggin fare yoror ni nge thig nga but'. 16 Ma immoy be' ni bpin nib gonap u lan fare binaw ni tolul u lan fare yoror, ni be ga'ar, "Mmotoyilgad! Mmotoyilgad! Mogned ngak Joab nge yib ngaray; ya gub adag ni nggu non ngak." 17 Me yan Joab, me fith fare pin ngak ni ga'ar, "I gur Joab?"

Me fulweg ni ga'ar, "Errogon, i gag."

Me ga'ar fare pin, "Siro', mmotoyil ngog."

Me fulweg Joab, ni ga'ar, "Gu be motoyil."

18 Me ga'ar fare pin, "Kakrom e yima ga'ar, 'Mman ngam nang e fulweg ko de'er rom u lan fare binaw nu Abel" — ma ri aramrogon niy marin'. 19 Re binaw romad ney e rib manigil, reb e tin nth'abi gapas mab yul'yul' u lan yu Israel. Ere mangfan ni ga beguy rogon ni ngam gathay? Mog, gab adag ni ngam kirebnag ban'en nib milfan ngak SOMOL?"

20 Me fulweg Joab, ni ga'ar, "Dariy bi'id! Ri dariy bi'id nugra kirebnag fa gu gathogthay e binaw romed! 21 Gathi ireram e n'en ni kug puruy' niged. Be' nib pumo'on ni Sheba fithingan ni fak Bikri, ni be' nu daken e ted nu Efraim ni go' burey, e ke tababnag e togopluw ngak David ni Pilung. Ta'are pumo'on ney e ngam pi', mug chuweg e salthaw rog ko re binaw ney."

Me ga'ar fare pin, "Bay gon'ed lolugen u daken e yoror nge yib ngom." 22 Ma aram me yan fare pin ko girdi' ko fare binaw nike turguy u wan' e n'en ni ngan rin', miyad th'ab lolugen Sheba ngar yin'ed u daken e yoror ngak Joab. Me thoy Joab e yabul ni pow ni nge chuw e salthaw rok ko fare binaw, mar sulod nga taferad. Me sul Joab nga Jerusalem ngak fare pilung.

Pi Tolang ko Salthaw rok David

23 I Joab e i gafaliy fare raba' i salthaw nu Israel; me Benaiah nib mo'on ni fak Jehoyada e ir e tagafaliy e pi salthaw ni yad ma matnagiy David; 24 Me Adoniram e ir e ma gagiyegnag rogon e maruwel ko sib; me Jehoshaphat nib mo'on ni fak Ahilud e ba milfan babyoren urngin ban'en ngak; 25 Me Sheva e ir e tayol u kort; me Zadok nge Abiathar e yow e prist, 26 ma ku er rogon Ira ni be' ko fa chi binaw nu Jair ni ku ir reb e prist rok David.

21

Pi'in owchen Saul nni thang e fan rorad

1 Ngiyal' nib pilung David me yib ba uyngol nib gel ni dalip e duw nap'an. Me fith David laniyan' SOMOL riy, me ga'ar SOMOL, "I Saul nge chon e tabnaw rok e bbuch e rorad ko mthang pogofan; ke thang e fan rok e girdi' nu Gibeon." (2 Fapi girdi' nu Gibeon e gathi yad piyu Israel; yad bochi ulung i girdi' nu Amor nike micheg piyu Israel ni yad ra ayuwegrad, machane Saul e i guy rogon ni nge thirifrad u but' ni bochan e ba' ufan e girdi' nu Israel ngu Judah u daken.) 3 Ma aram me kunuy David e girdi' nu Gibeon nge ga'ar ngorad, "Mang e rayag ni gu rin' ni fan ngomed? Gub adag ni nggu fulweg labgen e kireb ni kan rin' ngomed, ya ngam yibliyed e fel' wa'athan nga daken e girdi' rok SOMOL."

4 Mar fulweged, ni lungurad, "Kireb u thilmad Saul nge tabnaw rok e dabiyag i gapaseg ko silber nge gol, ma dabmad ni nggu li'ed be' nu Israel nge yim'."

Me fithrad David, ni ga'ar, "Ere, mang e gimed be leamnag ni nggu rin' ni fan ngomed?"
5 Mar fulweged, ni lungurad, "Saul e ba'adag ni nge thang owchamad ni dabki pag
bagmad nge par u bang u lan yu Israel. 6 Ere mu pi' medlip e pumo'on ni owchen Saul
ngomad, nggu uchuliyed yad u mit SOMOL u Gibeah, ni fare binaw rok Saul, ni SOMOL
e mel'eg ni nge pilung."
Me fulweg fare pilung, ni ga'ar, "Bay gu pi'rad ngomed."
7 Machane bochan e michmich u fithingan Got ni tay David nge Jonathan, ma de pi'
David Mefibosheth ni be' ni pumo'on ni fak Jonathan, ni Saul e tutuw rok. 8 Machane me
fek David i Armoni nge Mefibosheth, ni l'agruw i pumo'on ni diyennag Rizpah rok Saul.
Rizpah e be' ni bpin ni fak Aiah. Miki fek lal i pumo'on ni fak Merab ni be' ni bpin ni fak
Saul. Lal i pumo'on ney e diyennag Merab rok Adriel ni be' nib pumo'on ni fak Barzillai,
ni be' nu Meholah. 9 Me pi' David e picha'ney ngak e girdi' nu Gibeon. Mar uchulyedrad
u daken fare burey u mit SOMOL ngarm'ad ni yad medlip u ta'bang. Ngiyal'n'em e aram
e nge m'ay e *spring*, ma ke taw nga nap'an ni ngan t'ar wom'ngin e *barley*.
10 Me Rizpah ni ku reb e bpin rok Saul, ni fare pin ni fak Aiah e fek e mad ni tutuw
nge ngongliy bochi *tent* riy u daken fare war ni bay fapi ldow riy ngi i par u tanggin,
me par u rom u nap'an ni kan tabab i t'ar wom'ngin e woldug nge mada' nga nap'an e
autumn nike yib e n'uw. Ra rran me lang e arche' ni yad be yib ko fapi ldow, mra nep'
miki ayuweg fapi ldow ndabi yib e gamanman ni malboch ngorad.
11 Nap'an ni rung'ag David e n'en nike rin' Rizpah, 12 me yan i fek e yilen Saul nge
Jonathan ni fak, rok e girdi' nu Jabesh u lan yu Gilead. (Ra iringed e pi yil nem u lan fare
gin'en ni lulukngun yu Beth Shan, ko gin ni tining e pi Filistine fapi ldow riy ngalang ko
fare rran nra li'ed Saul nge yim' u daken fare Burey ni Gilboa.) 13 Me fek David yilen
Saul nge Jonathan miki kunuy yilen fa medlip i pumo'on nni uchuliyrad. 14 Ma aram
mar k'eyeged yilen Saul nge Jonathan ngalan e malangen e yam' rok Kish ni chitamngin
Saul, u lan yu Zela u lan e gin nib milsuwon ngak Benjamin, pin'ey e go' fare pilung e
keyog ni ngan rin'. Ma tomuren e binem, me fulweg Got taban e pi meybil rorad ni fan
ko fare nam.

Pi mael nib togopluw ngak e pi'in tagyet nu Filistia (1 Kronicles 20:4-8)

15 Miki immoy reb e mael u thilin yu Filistia nge yu Israel, me yan David nge salthaw
rok ngar chamgad ngak piyu Filistia. Nap'an reb e pi mael nem mri kath parwan David.
16 Ma reb fapi girdi' nib pag ga'ngin ni Ishbibenob fithingan, ni i fek ba sarey nib *bronze*
ni gonap'an e medlip nge baley e pawn malngin, ma ke m'ag bangi saydon nib be'ech
nga lukngun, e leamnag nrayag rok ni nge thang e fan rok David. 17 Machane me yib
Abishai ni be' nib pumo'on ni fak Zeruyah nge yib i ayuweg David, nge cham ngak fare
pumo'on nib pag ga'ngin, nge thang e fan rok. Ma aram me yog e salthaw rok David
ngak ni nge micheg ngorad ndabki un ngorad ko mael bi'id. I lungurad ngak David, "I
gur e l'agan' rok yu Israel, ma dubmad ni ngamum' romad."
18 Ma nga tomuren e ren'ey ma immoy ba mael nra ted piyu Filistia u Gob, ma nap'an
e re mael nem me Sibbekai nu Hushah e thang e fan rok reb fapi girdi' nib n'uw mab
tagyet ni Saf fithingan.
19 Miki immoy reb e mael nra ted piyu Filistia u Gob, me Elhanan ni be' nib mo'on ni
fak Jair nu Bethlehem e thang e fan rok Goliath nu Gath, cha'ney i Goliath e immoy ba
sarey rok ni kolngin e bod dub'agin fare wasey ni fen fare n'en ni yima lifith e mad ngay.
20 Ma ku bay reb e mael u Gath, ni immoy be' riy nib pag ga'ngin nrib adag e cham.
Ra barba' i rifrifen pa' ma nel e buguli pa'ef ni bay riy, ma ku arita' rifrifen ay ni ku nel'
buguli ay u barba' ngu barba'. 21 I dariyfannag piyu Israel, me thang Jonathan e fan rok
facha', Jonathan e be' nib mo'on ni fak Shammah nib mo'on ni walagen David.

22 Aningeg i girdi' ney e owchen e fapi girdi' ni n'un'uw ma tagyet nu Gath, me thang
David nge salthaw rok e pogofan rorad.

22

Tangin e gel ko mael ni tay David
(Psalm 18)

1 Irera' fare tang ni yin' David ngak SOMOL ko fa ngiyal'nem ni ayuweg SOMOL David
u pa' Saul ngu pa' yugu boch e pi to'ogor rok. I ga'ar:
2 I SOMOL e ma ayuweg e pogofan rog;
i ir e naun rog ni kan yororiy ni fan ko mael.
3 Got rog e ir e manaf rog,
gu be par rok ndabi buch ban'en rog;
ma yoror rog ni bod bangi *shield* nma fek e salthaw ngu'ur mithgad nga fon ko mael;
ma par rog ndabi buch ban'en rog.
Ir e ma ayuweg e pogofan rog;
ma ayuwegneg ko ngiyal' nike yib e cham ngog.
4 Kug non ngak SOMOL,
ma ke ayuwegneg rok e pi to'ogor rog.
Nga ni pining e sorok ngak SOMOL!

5 Yam' e longobiyeg ni bod e n'ew,
riya' e yib nga dakenag ni bod e n'ew.
6 Yam' e chichi'iy e gaf rok nga lukngug,
ma low ko yam' e tay e wup rok ni nggu aw ngay.
7 Gu non ngak SOMOL u fithik' e gafgow ni yib ngog;
gu non ngak e Got rog ni nge ayuwegneg.
Me rung'ag lungug u tempel rok;
i motoyil nga lungug ni gu wenig ngak ni nge ayuwegneg.
8 Ma aram me durru' e but' ngi i rur;
me rur lanelang ngi i da'da',
ya ke damumuw Got!
9 Me po' e ath u lan p'ethungun nga but',
me yib e daramram nge kol ni be gabulbul e nifiy riy u l'ugun nga but'.
10 Me guchuthuy lanelang nge mab nge yib riy nga but'
nib sak'iy nga daken bangi manileng nib talumor.
11 I changeg u lang nga but' ni bay u daken keru' e kerubim;
i yan nib machreg nike af nga daken pon e nifeng.
12 Ma ke ing ir ko lumor;
manileng nib dub'ag nib sug ko ran e ke yib i ing;
13 be gabulbul e pi achaffin ni be thethay ko uluch ni be mat u p'eowchen.
14 Me gagiyegnag SOMOL ngi i chub e dirra' u lanelang,
min rung'ag laman Got nib Th'abi Tolang.
15 I pag gan e gat'ing nge wereg e pi to'ogor rok;
me gagiyegnag nge matmat e uluch miyad mil.
16 Me m'ug t'ay e regur,
me chuw e upong u daken e pi def ko fayleng
nap'an nra puwan' SOMOL ngak e pi to'ogor rok
me non ngorad ni ba ga' laman u fithik' e damumuw.

17 I SOMOL e k'iyag pa' u tharmiy nge koleg;

me girngiyeg nge chuwegneg u fithik' e ran nib to'ar.
18 I chuwegneg u pa' e pi'in yad be fanenikayeg,
ngu pa' e pi to'ogor rog nib thil gelngimad ni yad ba gel ngog!
19 Nap'an ni yib e gafgow ngog miyad og ngog,
machane SOMOL e i yororiyeg.
20 I ayuwegneg nggu chuw u fithik' e riya';
i chuwegneg u fithik' e riya' ya gub fel' u wan'.

21 I SOMOL e ke pi' puluwog ya gub mat'aw;
be ayuwegneg ya dawor gu bucheg ban'en.
22 Kug fol ko motochiyel rok SOMOL;
dawor gu togopluw ngak e Got rog.
23 Urngin e pi motochiyel rok ni gu be tay nga tagil';
dariy bingyal' ni ku gu pag ni dag fol ko tin keyog ni ngan rin'.
24 Manang ndariy e kireb ni kug rin',
ma kug teg u urel ko kireb.
25 Ere ke pi' puluwog ya gub mat'aw,
ya manang ndawor gu bucheg ban'en.

26 SOMOL, i gur e ga ma yul'yul' ngak e pi'in yad ba yul'yul' ngom,
ma ri gab gol ngak e pi'in yad ba yal'uw.
27 Pi'in nib machalbog e gab thothup u wun'rad,
ma pi'in kireb e ga be par ndar fel'gad u wun'um.
28 Pi'in ba sobut'an'rad e ga ma chuwegrad u fithik' e gafgow,
ma ga ma sobut'nag e pi'in nib tolangan'rad.
29 SOMOL, i gur e tamilang rog;
gur e kam chuweg e lumor ni ug par u fithik'.
30 Gur e ga ma pi' gelngig ni nggu og ngak e pi to'ogor rog,
ma ga ma pi' gelngig nggu t'ar e yoror rorad nga dakenrad.

31 Re Got ney e rib yal'uw e ngongol rok,
thin rok e rayag ni ngan toer ngay ya der ma thil!
Ir e bod bang i *shield* nma pilig e salthaw e pi talin e cham ngay,
be par ni aray rogon u puluwon urngin e pi'in yad ma mil ngak ni nge yoror rorad.
32 Kemus ni SOMOL e ir e Got;
kemus ni Got e ir e yoror rodad.
33 I Got e ba manaf nib gel ni gu ma naf ngay,
ma gagiyeg nigeg u daken e kanawo' ni gu be yan riy ni nge dabi buch ban'en rog.
34 Ma gagiyegnag e rifrif u eg nggu wan gu tay nib mudugil ni bod e rifrif u ay ba gamanman ni dir;
ma gagiyegnag nge dabi buch ban'en rog u daken e pi burey.
35 Ma sukul nigeg ni fan ko mael,
ya nge yag ni gu maruwel ko bin th'abi gel e gat'ing.
36 SOMOL, mu yoror rog ma ga be ayuweg e pogofan rog;
ayuw ni kam tay ngog e ke gilnag buguwag.
37 Kam gagiyegnag gu be par ndawor gu yag rok e pi to'ogor rog,
ma dawor gu waer.
38 Gu ma lol'oeg e pi to'ogor rog nggu li'rad;
dagur ma tal nge mada' ko ngiyal' ni kug gel ngorad.
39 Gu ra li'rad, ma dabkiyag ni ngar sak'iygad;

miyad par u but' u to'oben e rifrif rog ni kar waergad.
40 Ga ma pi' gelngig ni fan ko mael,
ma ga ma gagiyegnag ngug gel ngak e pi to'ogor rog.
41 Ga ma gagiyegnag e pi to'ogor rog ngar milgad rog;
mu gu li' e pi'in yad be fanenikayeg.
42 Yad be gayiy e ayuw, ma dariy be' nrayag rok ni nge ayuwegrad;
yad be non ngak SOMOL, machane der fulweg lungurad.
43 Kug pirdi'iyrad kar pired ni yad bod e fiyath;
gu be yit'yit'rad nga but' ni bod e rungdu' u daken e kanawo'.

44 Kam ayuwegneg u pa' e girdi' ko nam rog nra togopluwgad ngog,
kam teg ni gag e gu be gagiyegnag e pi nam;
girdi' ni ug par nda gu nang owcherad e gag e gu be gagiyeg nagrad e chiney.
45 Girdi' nu bang e yad be siro' u p'eowcheg;
yad ra rung'ag e tin kugog miyad fol riy.
46 Ke mulan'rad,
kar paged e yungi n'en nra yororiyed ni fan ko mael karbad ni yad be t'on ko marus.
47 I SOMOL e be par nib fos! Nga ni pining e sorok ngak e en ni be yoror rog!
Got e be' nib gel ni be ayuweg e pogofan rog! Nga ni weliy ngak e girdi' feni sorok!
48 Ma gagiyeg nigeg ngug gel ngak e pi to'ogor rog;
ma tay e girdi' nga tan pa'ag ngu'ug gagiyeg nagrad,
49 ma chuwegneg u pa' e pi to'ogor rog.

SOMOL, i gur e ga ma gagiyeg nigeg ngug gel ngak e pi to'ogor rog,
ma ga ma yororiyeg rok e pi'in yad ma cham ngog.
50 Ere bay ug pining e sorok ngom u fithik' e pi nam;
bay ug tang nigem ni gu be pining e sorok ngom.
51 En ni Got e turguy ni nge mang pilung e Got e be gagiyegnag be gel ko to'ogor rok;
be dag ngak e en ni ir e turguy ni be par e t'ufeg rok u daken ndabi thil,
ni be dag ngak David nge pi'in ni owchen ndariy n'umngin nap'an.

23

Tin tomur e thin rok David

1 I David nib mo'on ni fak Jesse e ireram fare mo'on ni Got e gagiyegnag nge yan i par nib gilbuguwan, ma fare Got rok Jakob e ir e turguy David ni nge mang pilung, me ir e i tunguy fapi tang rok piyu Israel. Ba'aray e tin tomur e thin ni yog David ni ga'ar:

2 Kan nthothup rok SOMOL e be non u l'ugunag;
thin rok e bay u daken dap'i l'ugunag.
3 Fare Got nu Israel e ke non,
en nma yoror rok piyu Israel e ke ga'ar ngog:
"Re pilung nma gagiyeg nib yal'uw e ngongol rok,
mma gagiyeg ni bay madgun Got u wan'
4 e bod e woch ni be puf ni kadbul ndariy e manileng u lanelang,
ma bod e yal' nma yib ram'en nga daken e pan u tomuren e n'uw me galgal."
5 Irera' rogon ni bay i ayuweg Got e pi'in owcheg,
ya ke ngongliy ba m'ag u thilmow ndabi m'ay,
ni urngin riy e be par ni ba yaram ma mmudugil.
Kemus e n'en ni gu ba'adag;
ni ir e bayi gel nigeg,

22:50 Rom 15:9

ya Got e rib mudugil ni bayi gagiyegnag nge yib i m'ug ni aray rogon.
6 Machane girdi' ndariyfan Got u wun'rad e yad bod e rachangal ni yibe n'ag;
dariy be' nrayag ni nge math ngay ndariy ban'en nike ing pa' ngay.
7 Thingar ni fek ba ley i wasey ara ba sarey ngan lik'iy ngay;
ri bay ni urfiyrad ngu'ur yik'yik'gad.

Salthaw rok David ni yad ba gilbugwan (1 Kronicles 11:10–41)

8 Ba'aray fithingan e pi salthaw rok David ni yad ba gilbugwan: en ni som'on e Josheb Basshebeth nu Tachemon, ni ir e ga' ko "Fare Dalip"; ni cham ko sarey rok ngak meruk mir'ay i pumo'on nge thang e pogofan rorad u ta'abyay i mael.
9 En migid ko fa dalip i girdi' nib gilbugwan e Eleazar ni be nib mo'on ni fak Dodo, ni be' ko fare ke girdi' rok Ahoh. Reb e rran me ir nge David e ra chamgow ngak e pi Filistine ni kar mu'ulunggad ni ngan mael. Me sul piyu Israel riy nga tomur, 10 machane me dugil Eleazar nge par u luwan nge cham ngak e pi Filistine nge taw ko ngiyal' ni kari galuf pa' ndakiyag ni puf pa' ko saydon rok. I gel SOMOL ko mael e rofen nem nrib fel' rogon. Nap'an ni m'ay fare mael, me sul piyu Israel ko gin ni bay Eleazar riy ngar lufed madan e mael ko salthaw u daken fapi ldow.
11 En dalip ko fare dalip ni yad ba gilbugwan e Shammah nib mo'on ni fak Agee nu Harar. I mu'ulung e pi Filistine nga Lehi, ko gin ni bay bangi flang ko *peas* riy. Me mil piyu Israel rok e Filistine, 12 machane me dugil Shammah u luwan u lan fagi flang', nge yoror riy, me thang e fan rok fapi Filistine. Me gel SOMOL ko mael e rofen nem nrib fel' rogon.
13 Ke chugur ni nge tabab e ngiyal' ni yima t'ar wom'ngin e woldug riy ma dalip ko "Fare Guyey" e yan nga pe'ning ko yiy rok Adullam, ko gin ni immoy David riy, ma ngiyal'nem e bay ba ulung i Filistine ni yad be par u lan e Loway nu Refaim. 14 Ngiyal'nem e bay David u daken bangi ted ni kan yororiy ni fan ko mael, ma bay ba ulung i Filistine ni yad be par Bethlehem. 15 Ma ke tawrengnag David tafen me ga'ar, "Ri gu be athpeg ni mang e yigi fek be' bu uw i ran ni yima unum i yib ngog ko fare luwed ni bay u charen e garog nu Bethlehem!" 16 Ma fa dalip i salthaw nib gilbuguwanrad e rcham niged wo'rad nga wuru e gin be par e pi Filistine riy, ngar l'inged boch e ran ko fare luwed, ngar sulweged ngak David. Machane de unum David; ya n'en ni rin' ngay e pu'og nga but' nib maligach ngak SOMOL 17 me ga'ar, "SOMOL, dariy e n'en nra rin' mu gu unum e pi ran ney! Ya bod ni kug unum racha'en e pi pumo'on ney ni rdowgad ko pogofan rorad!" Ma aram e siyeg ni nge unum.
Ireram e pi ngongol ni falu' ko fa dalip i salthaw nib gilbugwan.
18 Abishai e be' nib pumo'on ni walagen Joab (ni Zeruyah e chitinngirow) e ir e ga' rok "Fare Guyey i Gilbugwan." Ya Abishai e cham ko sarey rok ngak dalip mir'ay e salthaw nge thang e pogofan rorad, ma aram me gilbugwan u fithik' "Fare Guyey." 19 Abishai e th'abi gilbugwan u fithik' "Fare Guyey"; me par ni ir e i gafaliyrad, machane ir e de bod fini gilburwan "Fare Dalip."
20 Me Benayah nib mo'on ni fak Jehoyada nu Kabzeel e ku reb e salthaw ni kub gilbugwan; bo'or bogi ngongol ko m'uthan' ni i rin', nib mu'un l'agruw i girdi'en e mael nu Moab ngay nri yow ba cheag niki thang e fan rorow. Miki bayay me yan ngalan ba low nib to'ar u reb e rran ni be aw e ayis nge thang e fan rok ba lion. 21 Miki thang e fan rok be' nu Egypt, ni be' nib pumo'on nib ga' ma bay ba sarey rok u pa'. Me yan Benayah ngak nike fek ba ley i gek'iy nib tomal ni talin e cham rok, me leag Benayah fare sarey u pa' fare Egyptian, nge rugoy ngak nge yim'. 22 Ireram e pi ngongol ko m'uthan' rok Benayah, ni ir reb "Fare Guyey." 23 Ir e rib cheag u fithik'rad, machane gathi ri bod fini gilbugwan "Fare Dalip." Me tay David e salthaw ni yad ma matanagiy ni Benayah e be gagiyeg nagrad.

24-39 Kub aray boch i chonggin “Fare Guyey”:
Asahel, walagen Joab ni pumo’on
Elhanan ni be’ nib pumo’on n fak Dodo nu Bethlehem
Shammah nge Elika nu Harod
Helez nu Pelet
Ira ni be’ nib pumo’on ni fak
Ikkesh nu Tekoa
Abiezer nu Anathoth
Mebunnai nu Hushah
Zalmon nu Ahoh
Maharai nu Netofah
Heleb nib pumo’on ni fak Baanah nu Netofah
Ittai nib mo’on ni fak Ribai nu Gibeah ko genong ni Benjamin
Benayah nu Pirathon
Hiddai ni be’ ko fapi loway nu charen yu Gaash
Abialbon nu Arabah
Azmaveth nu Bahurim
Eleahba nu Shaalbon
Fapi pumo’on ni pifak Jashen
Jonathan
Shammah nu Harar
Ahiam nib mo’on ni fak Sharar nu Harar
Elifelet nib mo’on ni fak Ahasbai nu Maakah
Eliam nib mo’on ni fak Ahithophel nu Gilo
Hezro nu Karmel
Paarai nu Arab
Igal nib mo’on ni fak Nathan nu Zobah
Bani nu Gad
Zelek nu Ammon
Naharai nu Beeroth, cha’ nma fek e talin e cham rok Joab
Ira nge Gareb nu Jattir
Uriah nib Hittite.
Pi salthaw nem ni yad ba gilbugwan e yad guyey nge medlip u gubin.

24

David ni the’eg e girdi’
(1 Kronicles 21:1-27)

1 Miki yan i taw nga bangiyal’ niki damumuw SOMOL ngak yu Israel, me tay David ni nge mang ir e nge fek e gafgow i yib nga dakenrad. Me ga’ar SOMOL ngak, “Mman ngam the’eg e girdi’ nu Israel ngu Judah.” 2 Ma aram me yog David ngak Joab, ni ir e cha’ nib ga’ ko fa raba’ i salthaw rok: “Mman ngam un ko pi tolang ko yu raba’ i salthaw rom ngam marod u gubin e ganong nu Israel ni tabab u baley e nam nge mada’ nga baley, ngan the’eg e girdi’ riy. Gu ba’adag ni nggu nang urngirad.”

3 Machane me fulweg Joab lungun fare pilung, ni ga’ar, “Gur e en Pilung, mang e yigi yo’ornag SOMOL ni Got rom e girdi’ nu Israel ni ra’ay yay ni nge yo’or ko chiney, ma mange yigum par ni gabfos ngam guy ni nge rin’. Machane mangfan i Gur Pilung ni ga ba’adag ni ngan rin’ e bin’ey’?” 4 Machane me yog fare pilung ngak Joab nge pi tolang ko yu raba’ i salthaw rok ni kemus ni ngar folgad ko tin nike yog ni ngan rin’; ma aram marchuwgad rok ngranod ko mathe’eg girdi’ nu Israel.

5 Mar th’abed fare lul’ ni Jordan miyad n’uf e *tent* rorod ko yimuch u Aroer ngar pired u rom e ngiyal’nem, ni fare binaw ni bay u lulukngun e loway, u lan e gin tafen Gad. Mranod u rom ko lel’och nga Jazer, 6 mranod nga Gilead mranod riy nga Kadesh, u lan fa gin nib milsuwon ko Hittite. Mranod riy nga Dan, mranod u rom u Dan ko ngal nga

Sidon. 7 Ma aram mranod ko yimuch ko fare binaw nu Tyre ni kan yororiy ni fan ko
mael, mranod ko urngin fapi binaw rok e pi Hivite nge piyu Kanaan, ma tomuren e
ranod nga Beersheba, ni bang yu Judah ni bay ngalan e yimuch. 8 Ere nap'an ni m'ay
mereb e pul nge rliw' e rran miyad sul nga Jerusalem, ya kar milekaggad u lan fare nam
ni ga'ngin. 9 Miyad sulweg e thin riy ko fare pilung u urngin e pumo'on nrayag rarogon
e mael rorad: 800,000 u lan yu Israel ma 500,000 u lan yu Judah.
10 Machane nga tomuren nike mu' David i the'eg e girdi' ni gubin, me par laniyan'
ndariy e gapas riy, me ga'ar ngak SOMOL, "Kug ngongliy ba denen nrib kireb ko ren'ey
ni kug rin'! Wenig ngom, mu n'agfan rog. Bbalyang e ngongol ni kug tay."
11-12 I yog SOMOL ngak Gad, ni profet rok David ni ga'ar, "Mman mog ngak David ni
dalip ban'en ni nggu pi' ngak ni nge mel'eg reb riy. Ma bay gu rin' e bin ke mel'eg." Me
reb e rran riy ni kadbul, nike od David, 13 me yib Gad ngak, nge yog ngak e n'en nike yog
SOMOL, me fith ngak ni ga'ar, "Bin bu uw riy? Dalip e duw ni nge yib e uyngol u lan e
nam rom ara dalip e pul ni ngu'um mil rok e pi to'ogor rom ara dalip e rran ni nge yib e
misilpig u lan e nam rom? Ere mu leamnag e chiney, ma ga duwgiliy ko mang fulweg e
ngu sulweg ngak SOMOL." 14 Me ga'ar David, "Kug aw ngabang nike math e liyab ngog!
Machane dabug ni girdi' e nge gechig nageg. Nge mang SOMOL e nge gechig nagdad, ya
ir e ba marnguy."
15 Ma aram me pag SOMOL ba misilpig nga daken yu Israel, ni tabab ko kadbul nge
mada' ko ngiyal' ni duwgiliy. I mus u baley fare nam nu Israel nge mada' nga baley ma
medlip i ragag e bbiyu' e girdi' ni yim' riy. 16 Nap'an ni deg fare engel rok SOMOL ni nge
gathay yu Jerusalem, me thilyeg SOMOL lanyan' ko gechig ni ngan tay ko girdi' me ga'ar
ngak fare engel ni be thang e fan rorad, "Mu tal! Ya ke gaman!" Ngiyal'nem e bay fare
engel u charen e gin ma gunugunuy Araunah nu Jebus e *grain* riy.
17 Me guy David fare engel ni be thang e fan rok e girdi', me ga'ar ngak SOMOL, "I gag
e ba kireb e rog. I gag e kug rin' e kireb. Mang e ke bucheg e pi girdi' ni gafgow ney?
Susun e gag nge tabnaw rog e ngam gechignag."
18 Ma karofen nem me yan Gad ngak David nge ga'ar ngak, "Mman nga talang ko gin
ni yima n'ag keru' e *grain* rok Araunah riy ngam toy ba altar rok SOMOL." 19 Ma aram
me fol David ko n'en keyog SOMOL nge yan ni bod ni yog Gad ngak. 20 Me sap Araunah
nga pe'ning me guy e en ni pilung nge pi tolang ko salthaw rok ni karbad i yib ngak nga
talang. Me pag ir nga daken e but' u p'eowchen David 21 me fith ni ga'ar, "Gur e en pilung,
mangfan ni kamub ngaray?"
Me fulweg David, ni ga'ar, "Ngug chuw'iy e gin ni ga ma n'ag keru' e *grain* rom riy nggu
toy ba altar ni fan ngak SOMOL, nge yag ni tal fare misilpig."
22 Me ga'ar Araunah, "Gur e en Pilung, mu fek, ngam pi' ngak SOMOL e tin ni ga be
finey. Ba'aray bogi garbaw ni ngam urfiy ni maligach u daken fare altar; ma ba'aray e
mat' nu bilel iginrad nge yungi ren ni fen e man'ag keru' e *grain* ngay ni nge mang l'ud."
23 Me pi' Araunah fa pin'en ni urngin ngak fare pilung me ga'ar ngak, "Mang e yigi fel' e
maligach rom u wan' SOMOL ni Got rom."
24 Machane me fulweg fare pilung, ni ga'ar, "Dangay, gu ra pi' puluwon ngom. Dab gu
pi' ngak SOMOL ni Got rog e pi maligach ndariy puluwon ni gu pi'." Me chuw'iy David
fa gin yima n'ag keru' e *grain* riy nge garbaw nga wugem yang i silber. 25 Ma aram me
toy ba altar ku SOMOL me pi' e pi maligach ni mo'oruf riy nge pi maligach nma gapaseg
thilin Got nge girdi'. Me fulweg SOMOL taban e meybil rok, me chuw fare misilpig u lan
yu Israel.

BABYOR NI
1 KINGS

Murung'ageRe Ke Babyor Ney

Kaen ni m'on e babyor ko Kings e baley u ta'ab ke babyor ni kan ki'eg ke l'agruw kaen, 1 Kings nge 2 Kings, ni bochan e kay gi n'uw ni dabi taw ngalan ta'ab bang i babyor ni yima bachiy ni aram rogon e babyor ni kakrom. Gal ke babyor ney e ul ul u chepin yu Israel.

Re ke babyor ney ni 1 Kings e dalip guruy. Guruy ni som'on (1–2) e be weliy riy e tin tomur e duw ko yafos rok David nge rogon Solomon ni fak ni mang pilung u Israel. Guruy ni l'agruw (chap. 3–11) e bay riy rogon e gagiyeg rok Solomon nge rogon feni gilbugwan nge feni fel' rogon. Re guruy ni l'agruw ney e ba ga' murung'agen Solomon riy, rogon ni toy fare Tempel nge rogon ni ognag ngak Somol u lan yu Jerusalem. Guruy ni tomur ko re ke babyor ney (12–22) e bay riy murung'agen e n'en ni un rin u tomuren ni yim' Solomon — pi ganong ko ley ni lel'och nra togopluwgad ngak Rehoboam nib mo'on ni fak Solomon, me ki' e nam nu Israel nge l'agruw ley, ni nam nu Judah e ley ni yimuch, ma yu Israel e ley ni lel'och. Gin'ey ko ke babyor ney ni 1 Kings e bay riy yatan bogi pilung ko gal nam ney. Yani mus e re ke babyor ney ko gagiyeg ni i tay Jehoshafat ni Pilung nu Judah nge Ahaziah ni Pilung nu Israel.

Ra reb e pilung, ko re ke babyor ney ma kani *judge* nag ni be yan u rogon feni yul'yul' ngak Somol. Fa'anra fare pilung e i yul'yul' ngi i fol ko motochiyel rok Got, ma un pining e sorok ngak ni bochan e bfel'; machane fa'an da i fol mi i rin' e kireb, ma ni gechignag ni bochan e ba kireb. Gubin e pilung nu Israel e u ni judge nagrad ni yad ba kireb, ya ra n'aged Somol ngu'ur ted fan e pi liyos. Machane ba yo'or e pilung nu Judah e u ni judge nagrad ni yad bfel', ni bochane e u ra folwokgad rok e ga' rorad i David ni Pilung ngu'ur liyorgad ngak Somol.

Kaen ni M'on e Babyor ko Kings e ku ba' riy murung'agen fare profet i Elijah ni togopluw ngak fare pilung ni kireb i Ahab nge Queen Jezebel ko ler ni lel'och fare nam. Elijah e i ginaeng e girdi' nu Israel ni ngar folgad ku Somol ma dab ku ra ted fan e liyos. U lan e guruy ni 18 e murung'agen Elijah ni micheg ni Somol e ta'are Got nib riyul'.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Solomon ni mang Pilung 1:1–53
Tomuren e thin ni yog David nge yam' ni tay 2:1–12
Solomon ni gagiyegnag e nam 2:13–46
Gonop rok Solomon nge pi tayugang' rok 3:1—4:34
Fare Tempel ntoy min ognag ku Got 5:1—8:66
Ku boch e gagiyeg rok Solomon 9:1—10:29
Solomon ni daki yul'yul', pi to'ogor, nge yam' 11:1–43
Pi ganong ko ley ni lel'och nra togopluwgad ngak Rehoboam ni Pilung 12:1–24
Jeroboam ni Pilung ni ngongol liyos 12:25–33
Pi Profet ni rogned e kireb ngak Jeroboam 13:1—14:20
Pi Pilung nu Judah nge Israel 14:21—16:34
Elijah ni profet 17:1—19:21
Ahab ni Pilung nge Queen Jezebel 20:1—22:40
Jehoshafat ni Pilung nu Judah nge Ahaziah ni Pilung nu Israel 22:41–53

Ngiyal' ni kari pilibthir David ni Pilung

1 David ni Pilung e yan i par ni kari pilibthir, ni yira guluguluy, ma der chuw e ulum
rok. 2 Me ga'ar e pi tolang ni yad bay u tan pa' ngak, "Pilung, bfel' ni nggu warod gu gayed

be' ni kab rugod nge yib i par ngom ngi i ayuwegnem. Ma be mol nga charem ngu'um
par ni gab mogowel." 3 Mi ni yan u gubin yang e nam nu Israel ni yibe gay ba rugod nib
pidorang, miyad pir'eg Abishag u Shunem mi ni fek i yib ngak David ni Pilung. 4 Re pin
nem e rib podorang. I par ngi i pigpig ko fare pilung ma be ayweg, machane dar pirew
David.

Adonijah ni finey ni ir e nge mang Pilung

5-6 Adonijah nib mo'on ni fak David nge Haggith e be' nrib pichoay ma ri be finey ni
ir e nge mang pilung. Ir e th'abi ilal ko tin ni kabay e pumo'on ni fak David, ma dawori
puwan' David ngak u bochi ban'en. Me yagnag Adonijah e *chariot* nge os ni fan ngak,
nge wugem e pumo'on ni ngi i un ngak. 7 Me non ngak Joab, ni Zeruyah e chitiningin,
nge ngak Abiathar ni prist, miyow yog ngak ni bay ra unew ngak ko tin be leamnag.
8 Machane Zadok ni prist nge Benayah nib mo'on ni fak Jehoyada, nge Nathan ni profet,
nge Shimei, nge Rei, nge pi salthaw ni matanagen David e dar folgad ngak Adonijah.
9 Me reb e rran me fek Adonijah e saf, nge garbaw, nge pifak e garbaw nib sugsug
nge pi' ni maligach ko fare War ni Porchoyog fithingan, nib chugur ko fare alublub nu
Enrogel, me pi' e thin nge yan ngak e tin kabay e pumo'on ni fak David ni Pilung, nge
ngak e pi tolang ni yad bay u tan pa' David ni yad e girdi' nu Judah ni ngarbad ko re
madnom nem. 10 Machane de pi' e thin nge yan ngak Solomon ni ta'reb e chitamangirow
ma ba thil e chitiningirow, ma ku de pi' e thin nge yan ngak Nathan ni profet, nge
Benayah, nge pi matanagen e pilung.

Solomon nni pilungnag

11 Me yan Nathan ngak Bathsheba ni chitiningin Solomon, me fith ngak ni ga'ar, "Mog,
kam rung'ag ni fa'anem i Adonijah ni chitiningin e Haggith e ke pilungnag ir? Ma dawori
nang David ni Pilung! 12 Fa'anra ga ba'adag ni ngam ayuweg e pogofan rom nge pogofan
rok Solomon ni fakam, ma ba'aray e fonow rog ngom: 13 Ka chiney e ngam man mu
guy David ni Pilung nge lungum ngak, 'Pilung rog, mog, gathi mmicheg ngog faram
ni Solomon ni fakag e ir e nge yib nga luwam nge pilung? Ere ke di'in nike pilung
Adonijah?' " 14 Me ul ul Nathan ngay nge ga'ar, "Ra ka ga be non ngak David ni Pilung,
mu gub ngomew nggu weliy ngak nriyul' e tin ga be yog."
15 Me yan Bathsheba ni nge guy fare pilung ni bay u senggil rok. Ma kari pilibthir
David, mi Abishag ni fare rugod nu Shunem e bay rok ni be ayuweg. 16 Me yan i paraw
Bathsheba nga but' u p'eowchen David ni Pilung, me fith David ngak ni ga'ar, "Mang e
ga ba'adag?"
17 Me fulweg ni ga'ar, "Pilung rog mmicheg ngog u fithingan SOMOL ni Got rom ni
Solomon ni fakag e ir e ra yib nga luwam nge mang pilung. 18 Machane ke pilung
Adonijah nda mu nang. 19 Pire' e garbaw nge saf nge pifak e garbaw nib sugsug nike
pi' ni maligach, ma ke pi' e thin ke yan ngak e pi pumo'on ni fakam, nge ngak Abiathar
ni prist, nge ngak Joab ni pilungen e salthaw rom ni ngarbad ko mur, machane de pi'
e thin nge yib ngak Solomon ni fakam. 20 Pilung rog, chiney e ke par urngin e girdi' nu
Israel yad be guyem ni ngamog ngorad e en ni nge yan nga luwam nge mang pilung.
21 Fa'anra dab mu rin' ban'en ngay, ma yug nap'an e ga ra yim' mi Solomon ni fakag nge
gag e yira taymow ni gowa kug th'abew e motochiyel."
22 Ka be welthin ngak fare pilung, me yib Nathan ni profet nga naun. 23 Minog ngak
fare pilung nike yib Nathan ni fare profet. Ma nap'an e yib nga naun me yib i siro' u
p'eowchen fare pilung nge yan i math owchen nga but'. 24 Me ga'ar, "Pilung mog, kamog
ni Adonijah e nge yan nga luwam nge pilung? 25 Daba' e pire' e garbaw nge saf nge
pifak e garbaw nib sugsug nike pi' ni maligach, ma ke pi' e thin ke yan ngak urngin
pifakam ni pumo'on, nge ngak Joab ni pilungen e salthaw rom nge ngak Abiathar ni
prist ni ngarbad. Chiney e yad be madnom ma yad be tolul ni be lungurad, 'Adonijah ni

Pilung e nge par nib n'uw nap'an!' 26 Machane gag nge Zadok ni prist, nge Benayah, nge
Solomon e de pi' e thin nge yib ngomad ni nggu warod. 27 Pilung rog mog, i gur e kam
pining e kefel' ngay ni nge yan nga luwam nge pilung ma da mu weliy boch ngak e pi
tolang ni yad bay u tan pa'am?"
28 Me ga'ar David ni Pilung, "Mu non ngak Bathsheba nge sul ngaray." Me sul
Bathsheba nge yib i sak'iy nga p'eowchen. 29 Me ga'ar David ngak, "Gu be micheg ngom
u fithingan Somol ni be par nib fos, ni ir e ke chuwegneg u fithik' urngin e gafgow ni yib
ngog, 30 ni daba' e nggu tay u gil' fapi thin ni gu micheg ngom u fithingan SOMOL, ni fare
Got nu Israel, ni Solomon ni fakam e nge yib nga luwag nge pilung."
31 Me paraw Bathsheba nga but' me ga'ar, "David ni gur e SOMOL rog nge pilung rog,
e mang e yugum par ndariy n'umngin nap'an!"
32 Me yog David ni nga ni yan ni pining Zadok, nge Nathan, nge Benayah. Ma fa'anra
bad ngak 33 me ga'ar ngorad, "Pi tolang ni yad be par u lan e yoror rog e ngam pininged
yad ngar uned ngomed; me af Solomon ni fakag nga daken fare gamanman rog ni *mule*,
mi gimed yan nga p'ening ko fare alublub nu Gihon, 34 mu rom e nge gapgepnag Zadok
nge Nathan lolugen Solomon riy ni aram e ke mang pilung nu Israel. Mi gimed thoy e
yabul ngam tolulgad ni nge lungumed, 'Solomon ni Pilung e nge par nib n'uw nap'an!'
35 Mi gimed un ngak ngaray nge yib i par nga tagilig ni tagil' e pilung nge yan nga luwag
nge pilung, ya ir e kug turguy ni nge mang pilung u Israel ngu Judah."
36 Me ga'ar Benayah, "Bay nrin' ni bod ni kamog. Mang e yigi tay SOMOL ni Got rom
nge par ni er rogon. 37 Pilung, rogon ni i par SOMOL rom e manga ki par rok Solomon
nge ayuweg nge mon'og e gagiyeg ni nge tay ko gagiyeg ni um tay." 38 Ma aram me tay
Zadok, nge Nathan, Benayah nge pi salthaw ni matanagen e Pilung Solomon nga daken
fare gamanman ni *mule* rok David ni Pilung, miyad un ngak ngranod ko fare alublub
nu Gihon. 39 Me fek Zadok fare tafen e gapgep ko *olive* ni fek ko fare *Tent* u p'eowchen
SOMOL me gapgepnag lolugen Solomon. Miyad thoy e yabul, me tolul urngin fapi girdi'
ni lungurad, "Nge n'uw nap'an ni par Solomon ni Pilung!" 40 Miyad lek keru' ngar sulod,
ni yad be tolulnag e felfelan' ma yad be thoy e ngal, nike mada' lamrad ngalang nra rur
e but' riy.
41 Ke yan ni nge mu' Adonijah nge tirok e girdi' ko madnom, miyad rung'ag lamey. Ma
fa'ani rung'ag Joab laman e yabul me ga'ar, "Mangfan e binem nike yan lamey ngalang
u lan binaw?" 42 Ka be non me taw Jonathan nib mo'on ni fak Abiathar ni prist. Me ga'ar
Adonijah, "Moy, gur be' ni gab manigil, dabisiy ni thin ni bfel' e kam fek i yib."
43 Me ga'ar Jonathan, "Danga', gathi thin ni bfel'; David ni Pilung e ke pilungnag
Solomon. 44 Ke l'oeg Zadok nge Nathan nge Benayah, nge fapi salthaw ni yad ma
matanagiy kar uned ngak Solomon. Ra ted nga daken fare gamanman ni *mule* rok
David ni Pilung, 45 ma ke gapgepnag Zadok nge Nathan lolugen ko fare alublub nu
Gihon ni aram e ke mang pilung. Ma aram miyad sul ngalan binaw ni yad be tolulnag
e felfelan', ma chiney e ke un e girdi' ko binaw ngay. Lamrad e ka fin mu rung'aged
faram. 46 Solomon e ke mang pilung. 47 Mus ngak e pi tolang ni yad ma par u lan e yoror
rok David ni Pilung ni karanod ra siro'gad ngak David ma ke lungurad, 'Got rom e mang
e yigi gagiyegnag Solomon nge ga' buguwan ngom me mon'og e gagiyeg ni nge tay ko
gagiyeg ni um tay.' Me siro' David u chob rok, 48 me meybil ni ga'ar, 'Nga ni pining e
sorok nge magaer ngak SOMOL ni Got nu Israel, ya daba' e ke gagiyegnag reb i owcheg
ke yan nga luwag ke mang pilung, ma ke ayuwegneg nda gum' kug guy!' "
49 Me rus e tirok Adonijah e girdi', miyad sak'iy ngar weargad. 50 Me yib e marus nib
gel ngak Adonijah, ni kerus ngak Solomon, me yan ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL
me yan i kol tabthungen fare altar* nge par. 51 Minog ngak Solomon ni Pilung nike rus

* **1:50** TABTHUNGEN FARE ALTAR: Aningeg e pi tabthung n'ey ko altar e ka ni ngongliy ni bod ya'an e gagey ko gamanman. En nra yan i kol nge par e dab nthang e fan rok.

Adonijah ngak ke yan i kol e tabthung ko altar ke par, ma ke ga'ar, "Som'on e gu ba'adag
ni nge micheg Solomon ni Pilung ngog ni dab kun thang e fan rog."
52 Me fulweg Solomon ni ga'ar, "Fa'anra i par nib yul'yul', ma mus nga ta'ab gaf i
piyan lolugen ndab ni math ngay; ma fa'anra danga', ma yira thang e fan rok." 53 Me
pi' Solomon ni Pilung e thin nga ni yan ni fek Adonijah u altar. Me yib Adonijah i paraw
nga but' u p'eowchen Solomon, me ga'ar Solomon ni Pilung ngak, "Mman nga tabinaw
rom."

2

Tin tomur e fonow ni pi' David ngak Solomon

1 Nap'an nike chugur ni nge yim' David, me pining Solomon ni fak me pi' e tin tomur
e fonow rok ngak ni ga'ar, 2 "Ke taw nga nap'an ni nggum'. Mpar ni gab mudugil nrogon
e pilung, 3 mu um rin' e tin bayi yog SOMOL ni Got rom ngom ni ngam rin'. Um fol u
urngin e pi motochiyel rok nge tin keyog ni ngu'un rin', ni bod ni ka ni yoloy u lan e
Motochiyel rok Moses, ya ngi i mon'og urngin ban'en ni bay um rin' ko yungi n'en ni ga
be yan riy. 4 Fa'an ga ra fol me SOMOL e ra tay u tagil' e thin ni micheg ni fa'ani yog ngog
ni pi'in owcheg e bay ur gagiyeg niged yu Israel u n'umngin nap'an ni yad be tiyan'rad
ngu'ur folwokgad ko tin keyog ni ngu'un rin' u polo' i gum'ircha'rad ngu lanin'rad.
5 "Ku ba'aray ban'en ni nggog. Ga manang faram e n'en ni rin' Joab ngog ni fa'ani
thang e pogofan rok fa gali pilungen e salthaw nu Israel, ni Abner ni fak Ner nge Amasa
ni fak Jether. Ga manang ni fa'ani thang e fan rorow ko ngiyal' ni ba'aram ndakuriy e
mael, ni rin' ni puluwon e pogofan nthang u nap'an e mael. Ke thang e pogofan rok e
girdi' ni dawor ra bucheged ban'en, i gag e ke aw ngog e n'en ni rin' ma kug gafgow u
wenigan nike aw ngog. 6 Ga manang e n'en ni ngam rin', dab mu tay nga fini taw ni nge
yim' me yim'.
7 "Machane ngu'um gol ngak e pi pumo'on ni fak Barzillai nu Gilead, mu um
ayuwegrad; ya ur ayuweged gag fa ngiyal' ni gu be mil rok Absalom ni walagem.
8 "Ma ku bay Shimei nib mo'on ni fak Gera, ni be' ko binaw nu Bahurim ko nug nu
Benjamin. Rib kireb e thin ni i yog ngog fa rofen ni gu wan nga Mahanaim, ma fa'ani yib
ko lul' ni Jordan mu gu micheg ngak u fithingan SOMOL ni dab gu pag ngan li' ngem'.
9 Machane ri dab mpag nge par ndab ni gechignag. Ga manang e n'en ni ngam rin',
thingar mu guy rogon ngan li' ngem'."

Yam' ni tay David

10 Me yim' David min k'eyag u lan fare Binaw rok David. 11 I mang pilung u Israel ni
aningeg i ragag e duw, medlip e duw e gagiyeg u lan yu Hebron ma guyey nge dalip u
lan yu Jerusalem. 12 Me yan Solomon nga luwan David ni chitamngin nge pilung; me
par gelngin nib mudugil nrogon e pilung.

Yam' ni tay Adonijah

13 Ma aram e Adonijah nib mo'on ni Haggith e chitiningin, e yan i guy Bathsheba,
ni chitinngin Solomon. Me fith Bathsheba ngak, ni ga'ar, "Mog, kay gu mub ni ngam
fingichiyeg?"
Me fulweg, ni ga'ar, "Errogon." 14 Mi ul ul ngay, ni ga'ar, "Bay ban'en ni nggu ning
ngom."
Me fith, ni ga'ar, "Ba mang?"
15 Me fulweg Adonijah ni ga'ar, "Ga manang ni susun e gag e nggu mang pilung ma
gubin piyu Israel ni ku aray rogon ni ur leam niged. Machane gathi aray rogon nike yan
i aw, ya en ni walageg ni pumo'on e yib i mang pilung ni bochan e aram rogon ni ba'adag
SOMOL. 16 Ma chiney e bay ta'ab n'en ni nggu ning; wenig ngom dab mu siyegneg."

2:12 1 Kro 29:23

Me fith Bathsheba ni ga'ar, "Ba mang?"
17 Me fulweg fare mo'on, ni ga'ar, "Wenig ngom mu ning ngak Solomon ni Pilung — gu
manang ndabi siyegem — ni nge pi' Abishag, ni fare rugod nu Shunem nggu le'engiy."
18 Me fulweg fare pin, ni ga'ar, "Kefel', bay gu non ngak e en pilung ni fan ngom."
19 Ma aram me yan Bathsheba ngak e en pilung ni nge non ngak ni pa' Adonijah. Me
sak'iy fare pilung ngalang ni nge nang salpen e chitiningin me siro' ngak. Ma aram me
par nga chiya rok ntagil' e pilung, me yog ngan fek reb nge par e chitiningin nga daken
u ba' ni mat'aw rok. 20 Me ga'ar Bathsheba, "Bay bochi maray rog ngom; wenig ngom
dab mu siyegneg."
Me fith Solomon, ni ga'ar, "Chitinag, ba mang? Dab gu siyegem."
21 Me fulweg, ni ga'ar, "Mu pag walagem i Adonijah nge fek Abishag nge le'engiy."
22 Me fith fare pilung, ni ga'ar, "Mangfan ni ga be ning ngog ni nggu pi' Abishag ngak?
Ere kubfel' ni kag ra ning ngog ni ngkug pi' e liw ko pilung ngak. Yug rogon riy, ma ir
walageg nib nganni', me Abiathar ni prist nge Joab e yow bfol ngak!" 23 Ma aram me
micheg Solomon bbugithin u fithingan SOMOL, "Gu be micheg ni nge yim' Adonijah ni
bochan e biney nike ning, fa'ara dabi yim' ma gu be yibilay ni nge gechig nigeg Got! 24 I
SOMOL e ke teg nri gub mudugil u daken e chiya ntagil' e pilung rok e chitamag i David;
ke tay e tin ni micheg nra rin' nga tagil' ma ke pi' e gagiyeg ko pilung ngog nge ngak e
pi'in owcheg. Kug micheg u fithingan SOMOL ni be par nib fos nra yim' Adonijah ni ka
rofen ney!" 25 Ma aram me yog Solomon ni Pilung e n'en ni nge rin' Benayah, ni ir e yan
nge yan i li' Adonijah nge yim'.

Abiathar ni chuw nge yam' ni tay Joab

26 Ma aram me ga'ar Solomon ni Pilung ngak Abiathar ni prist, "Mu sul ko nam rom
nga tafnam u Anathoth. Gur e rib fel' ni nga mum', machane dab gog ni ngan thang e fan
rom e chiney, ni bochan e gur e um gagiyegnag fare Kahol ko M'ag rok SOMOL nnap'an
ni um moy rok e chitamag i David, mu um un i chibiy urngin e tin ba mo'maw' ni i yib
ngak." 27 Ma aram me chuweg Solomon i Abiathar ko pigpig ni prist rok SOMOL, aram e
ke yan i m'ug nib riyul' e tin ni yog SOMOL u Shiloh ni murung'agen Eli ni prist nge pi'in
owchen.
28 Me rung'ag Joab e n'en ke buch. (Ma ba fol ngak Adonijah, gathi Absalom.) Ma aram
me mil nge yan ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL nge yan i kol tabthungen fare altar.*
29 Nap'an ni taw e thin ngak Solomon ni Pilung nike mil Joab ke yan ko fare *Tent* ke yan
i par nga cheren e altar, me l'oeg Solomon ba tamal'og nge yan i fith Joab ko mangfan
nike mil ko fare altar. Me fulweg Joab nike mil i yan ngak SOMOL ni bochan e kerus
ngak Solomon. Ma aram me l'oeg Solomon ni Pilung i Benayah ni nge li' Joab nge yim'.
30 Me yan ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL me ga'ar ngak Joab, "Keyog e en ni pilung ni
ngamub nga wean."
Me fulweg Joab, ni ga'ar, "Danga', bay gum' u roy."
Me sul Benayah ngak e en pilung nge yog ngak e n'en keyog Joab.
31 Me fulweg Solomon, ni ga'ar, "Mu rin' ni rogon ni keyog Joab. Mu li' nge yim' mag
k'eyag. Ma aram e gag nge pi'in owchen David e dakriy rogmad ko n'en ni rin' Joab ni
thang e fan rok l'agruw i pumo'on ni dariy ban'en ni kar buchegew. 32 Bayi gechignag
SOMOL i Joab ni bochan e mthang pogofan ni i tay, ni i rin' nda i nang e chitamag i
David. I Joab e li' nge yim' l'agruw i pumo'on nde buch e rorow ma yow ba manigil
boch ngak Joab: Abner, nib ga' ko salthaw nu Israel, nge Amasa, nib ga' ko salthaw nu
Judah. 33 Gechig ni fan ko pogofan rorow nthang e bayi aw ngak Joab nge nga daken e
pi'in owchen ni dariy n'umngin nap'an. Machane SOMOL e gubin ngiyal' ni bayi tay ni
pi'in owchen David ngi i par ko pilung."

---

* **2:28** PI TABTHUNGEN FARE ALTAR: Ku arrogon ni bay ko 1:50.

34 Ma aram me yan Benayah ko fare *Tent* u p'eowchen SOMOL nge li' Joab nge yim',
min k'eyag u tafen u daken e tfal'fel'. 35 Me tay e en pilung Benayah ni ir e ga' ko salthaw
nge fek luwan Joab me tay Zadok ni prist nga luwan Abiathar.

Yam' ni tay Shimei

36 Me'ere me mol'og fare pilung ni nge yan ngak Shimei ni ngan ga'ar ngak, "Mu toy
ba naun u roy u Jerusalem. Mu par riy ma dab mu chuw u lan e re binaw ney. 37 Fa'anra
chey nim man nga ba'anem fachpa' i lul' ni Kidron, ma ga ra yim' mak gur e yira tay e
kireb riy nga dakenam." 38 Me fulweg Shimei, ni ga'ar, "Gur Pilung, kefel', bay gu rin' e
n'en kamog." Ma aram me par u Jerusalem nib n'uw nap'an.
39 Machane nap'an nike chuw dalip e duw, me mil l'agruw e sib rok Shimei ngranow
ngak Akish ni Pilung nu Gath, nib mo'on ni fak Maakah. Nap'an ni rung'ag Shimei ni
yow bay u Gath, 40 me tay nga daken keru' e dongki rok e n'en ni yima par nga daken nge
yan ngak Akish ni Pilung nu Gath, ni be gay fagal sib rok. Me pir'eg row me fulweg row
nga tabnaw. 41 Nap'an ni rung'ag Solomon e n'en ke rin' Shimei, 42 me mol'og nganyan
nog ngak nge yib me ga'ar ngak, "Gog ngom faram ni ngam micheg u fithingan SOMOL
ndab mu chuw u Jerusalem. Mu gu ta'chiylen ngom ni rofen i n'en ni ga ra rin', ma ga
ra yim'. Ma gathi mu pining e kefel' ngay magog ni ga ra fol rog? 43 Ere, mangfan ni kam
th'ab e tin kam micheg ma dam fol ko tin gog ni ngam rin'? 44 Ri kag manang urngin e
kireb nim rin' ngak e chitamag i David. Bayi gechig nigem SOMOL ni bochan e pin'em.
45 Machane bayi fal'eg wa'athag, ma bayi tay e gagiyeg rok David ni dariy ban'en nra
buch riy ni dariy n'umngin nap'an."
46 Ma aram me l'oeg fare pilung Benayah, nge yan nge thang e fan rok Shimei. Ma
aram e gubin ban'en e ngiyal'nem ma ke milfan nga tan pa' Solomon.

3

Solomon ni meybilnag e gonop
(2 Kronicles 1:3-12)

1 Solomon e fal'eg e tha' u thilrow e pilung nu Egypt ni le'engiy be' nib pin ni fak. Me yib
i tay ngalan fare Binaw rok David* nge mada' ko ngiyal' ni m'ay i toy e naun rok, nge fare
Tempel, nge yoror ko binaw nu Jerusalem. 2 Girdi' e yad be pi' e maligach u daken yungi
n'en nib tolang, ni bochan e dariy reb e naun ni kan toy ni fan nga fithingan SOMOL.
3 Solomon e ba t'uf SOMOL rok, ma i fol ko thin rok David ni chitamngin, machane ki i
pi' e gamanman ni maligach miki i urfiy e *incense* ko yungi n'en nib tolang.
4 Me yan fare pilung nga Gibeon ni nge pi' e maligach u rom, ni aram e gin th'abi
tolang; ma ka e urfiy bbiyu' e maligach u rom kafram. 5 U rom u Gibeon e yib i m'ug
SOMOL ngak Solomon u malik'ay nnep'; me ga'ar ngak, "Mang e ga ba'adag ni nggu pi'
ngom?"
6 Me ga'ar Solomon, "Gubin ngiyal' ni um dag nrib t'uf rom e chitamag i David ni
tapigpig rom, ma i par ni bfel', ma ba yul'yul', ma mmat'aw u p'eowchem. Ma ka ga
be dag nrib t'uf rom ya kam pi' be' nib mo'on ni fak ni ir e be gagiyeg e daba' u tagil'.
7 SOMOL ni Got, kam gagiyeg nigeg kug wan nga luwan e chitamag kug pilung, ni yugu
aram rogon ni ku gub pagel nda gu nang rogon e gagiyeg. 8 Ere kug par u fithik' e girdi'
ni gur e mturguyrad ni ngar manged girdi'em, ni yad pire' ndabiyag i the'egrad. 9 Ere
mpi' e gonop ni nge yag ngog ngu'ug gagiyegnag e girdi' rom nrogon nib yal'uw ma ngug
nang e n'en nib thil ko tin ni bfel' nge tin nib kireb. Ya ra dariy e gonop rog ma uw rogon
ni ngu'ug gagiyegnag e pi girdi' rom ney ni aray feni yo'or?"

---

* **3:1** BINAW ROK DAVID: Re gin'em e aram yu Jerusalem ni kakrom, ni David e kol u fithik' e mael. **3:4** 2 Kro 1:3–13

10 Me fel' u wan' SOMOL nike wenignag Solomon e re bugithin nem ngak, 11 me ga'ar
ngak, "Bochan e kam wenig ngog ni nggu pi' e gonop ngom nge yag ni mu gagiyeg nib
yal'uw, ma da mu wenignag ni nge n'uw nap'am ara yo'or ban'en rom, ara nge yim' e pi
to'ogor rom, 12 ma aram e nggu pi' ngom e tin kam wenignag ngog. Bay gu pi' e gonop
ngom nge tamilangan' ndariy be' nga m'on rom ni immoy rok ara be' ni bay fini yib
nga tomrem. 13 Ma ku bay gu pi' ngom e n'en ndawor mu ning ngog, bayi fel' rogom
mu'un tayfam u n'umngin nap'an e yafos rom, nib gel e thil romed yugu boch e pilung.
14 Fa'anra um fol rog ma ga be tay nga tagil' e pi motochiyel rog nge pin'en kugog ni ngam
rin' ni bod ni i rin' e chitamam i David, ma bay gu gagiyeg nigem nge n'uw nap'am."
15 Me od Solomon me nang nike non Got ngak u malik'ay. Me yan nga Jerusalem nge
yan i sak'iy nga m'on ko fare Kahol ko M'ag rok SOMOL me pi' e maligach ni mo'oruf
ngak SOMOL nge maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. Me ngongliy ba mur ni
fan ngak urngin e pi tolang ni bay u tan pa'.

Solomon ni pithig ba pa' i oloboch nib mo'maw'

16 Reb e rran me yib l'agruw i ppin ni yow ma chuway' ngorow nga p'eowchen
Solomon ni Pilung. 17 Bagayow e ga'ar, "Pilung, re pin ney e gamow ma par u lan ta'ab
naun, ma gamow u rom mu gu gargel ni bochi pagel. 18 Dalip e rran nga tomuren miki
gargel ni bochi pagel. Go' gamow u rom u naun, ndariy be' ni immoy romow. 19 Me reb
e nep' me pig nga daken e birok e bitir nge yim'. 20 Me od e re nep' nem, nge fek e birog
e bitir u to'obeg ni kug be mol mefek nge tay nga chob rok; me tay fa binem e bitir nike
yim' nga chob rog. 21 Fa'ani kadbul ni gu od ni gu wan ni nggu tathuthnag e bitir rog,
mu gu pir'eg nib yam'. Mu gu fal'eg i yaliy mu gguy ni gathi fa birog e bitir."
22 Machane me ga'ar fa bin ba'aram e bpin, "Danga'! Bin ni kabfos e bitir e birog, ma
bin nike yim' e birom!"
Me fulweg fa binem e bpin ni ir e som'on ni non ni ga'ar, "Danga'! Bin nike yim' e bitir
e birom, ma bin ni kabfos e birog!"
Aram rogon ni ur lu'agew e thin u p'eowchen Solomon ni Pilung.
23 Me ga'ar Solomon, "Ra bigimew ma be ga'ar e bin ni kabfos e bitir e birok, ma bin
nike yim' e bitir e gathi birok e bitir." 24 Me yog ni ngan fek ba saydon i yib, ma fa'an nni
fek i yib 25 me ga'ar, "Re tir nir ni kabfos e ngan th'ab u lukngun, nge bagayow e gali ppin
ney mi ni pi' ba ley ngak."
26 Bin ba'aram e bpin nri ir e chitiningin fare tir e rib t'uf rok e re tir nem, me ga'ar
ngak fare pilung, "Wenig ngom, dab kun li' e re tir ney! Mpi' ngak!"
Me ga'ar fa bin ba'aram e bpin, "Dab mpi' ngak bagamow; mu th'ab nge ruw ley."
27 Me ga'ar Solomon, "Dab kun li' e re tir ney! Nga ni pi' ngak e bin be'er ni som'on e
bpin, ya ri ir e chitiningin e re tir ney."
28 Fa'ani rung'ag piyu Israel e tin ke duwgiliy Solomon, miyad par nike yib madgun u
wun'rad, ya kar nanged ni Got e ke pi' e gonop ngak ni nge pithig e oloboch nge yan i aw
ni tin ke turguy e ba yal'uw.

4

Pi tolang ko salthaw rok Solomon

1 I Solomon e pilung u ga'ngin yu Israel, 2 irera' e pi tolang ni yad bay u tan pa':
En ni prist: Azariah nib mo'on ni fak Zadok
3 Tayol u kort: Elihoreph nge Ahijah, ni l'agruw i pumo'on ni fak Shisha
En ma cha'riy babyoren ban'en: Jehoshafat nib mo'on ni fak Ahilud
4 En nib ga' ko salthaw: Benayah nib mo'on ni fak Jehoyada
Prist: Zadok nge Abiathar
5 En th'abi ga' u fithik' fa pi'in yad bay u tan pa': Azariah nib mo'on ni fak Nathan

Tafnow rok e en pilung: Zabud ni prist nib mo'on ni fak Nathan
6 En nib milfan e pi tapigpig nu lan tafen pilung ngak: Ahishar
En nma gagiyegnag e tin th'abi gel e maruwel: Adoniram nib mo'on ni fak Abda
7 Me mel'eg Solomon ragag nge l'agruw i pumo'on ni ngar manged owchen e am ko yungi nug nu lan yu Israel. Yad e ngu'ur pi'ed e ggan u lane yungi nug rorad ni fan ngak e en ni pilung nge chon e tabnaw rok, ra reb fapi pumo'on ma ireram e maruwel rok u reb e pul u lan reb e duw. 8 Ba'aray fithingan e re ragag nge l'agruw i tolang ney nge yungi nug ni bay u tan pa'rad:
Benhur: Efraim ni go' burey
9 Bendeker: fapi binaw nu Makaz, Shaalbim, Beth Shemesh, Elon, ngu Beth Hanan
10 Benhesed: fapi binaw nu Arubboth ngu Sokoh nge ga'ngin yu Hefer
11 Benabinadab, ni i leengiy Tafath ni be' ni bpin ni fak Solomon: ga'ngin e nug nu Dor
12 Baana nib mo'on ni fak Ahilud: fapi binaw nu Taanak, Megiddo, nge ga'ngin yang e nug u charen yu Beth Shean, nib chugur ko fachi binaw nu Zarethan, ni bay nga yimuch ko fachi binaw nu Jezreel, me yan nge taw ko fare binaw nu Abel Meholah nge fare binaw nu Jokmeam
13 Bengeber: binaw nu Ramoth u Gilead, nge fa yochi binaw nu Gilead nib milfan ngak fare ke girdi' rok Jair, ni be' ni owchen Manasseh, nge nug nu Argob u Bashan, nel' i ragag e pi binaw ni gagang' nem, ni kan ubung e rungrung riy nib tolang ni fan ko mael, ni yuley i wasey ni *bronze* e bay ko garog riy
14 Ahinadab nib mo'on ni fak Iddo: nug nu Mahanaim
15 Ahimaaz, nike le'engiy Basemath, ni ku reb e bpin ni fak Solomon: gin tafen Naftali
16 Baana nib mo'on ni fak Hushai: Asher nge binaw nu Bealoth
17 Jehoshafat nib mo'on ni fak Paruah: gin tafen Issakar
18 Shimei nib mo'on ni fak Ela: gin tafen Benjamin
19 Geber nib mo'on ni fak Uri: nug nu Gilead, niki i gagiyegnag Sihon ni Pilung nu Amor nge Og ni Pilung nu Bashan
Ragag nge l'agruw i girdi' ney, machane kabay reb e governor ni ir e ga' u ga'ngin e gi but' ney.

Gagiyeg rok Solomon ni i mon'og i yan

20 Girdi' nu Judah ngu Israel e yad ba yo'or ni bod urngin e yan' nu dep'el'ay; ur abichgad ma yad be garbad, mu ur pired ni yad bfelfelan'. 21 Gagiyeg rok Solomon e bmu'un urngin e pi nam ni tabab ko fare Lul' ni Eufrates nge mada' nga Filistia nge fare mathil nu Egypt. U ra pi'ed e tax rorad ngak mu ur pired u tan pa' ni n'umngin nap'an e yafos rok.
22 Pin'en nib t'uf rok Solomon ni gubin e rran e 150 e barril e *flour* ni kan bilig nrib fel' rogon, nge 300 e barril e *flour* nde fel' i bilig; 23 ragag e garbaw ni un duruw'iy u chumol, rliw' e garbaw ni un duruw'iy u daken e flang ko gamanman, nge 100 e saf, nda nir theeg e pi gamanman ni *deer, gazelles, roebucks*, nge nimen.
24 Me gagiyegnag Solomon fare nam ni ga'ngin u ba' ni ngal fare Lul' ni Eufrates, ni tabab u Tifsah u Eufrates nge yan ko ngal nge mada' ko fare binaw nu Gaza. Urngin e pilung ko ngal u Eufrates e go' yad bay u tan pa', ma gubin e pi nam ni yad ba liyeg e bfel' thilrad. 25 Ma n'umngin nap'an ni i par nib fos, ma girdi' u ga'ngin yang u lan yu Judah ngu Israel e ra pired nde buch ban'en rorad, ra reb e tabnaw ma bay e *grape* nge gek'iy ni *fig* ni fi'in.
26 Me Solomon e immoy 40,000 e chumol rok ni fan ko os rok nma girengiy e *chariot* nge 12,000 e os ni fen e mael. 27 Ma fa ragag nge l'agruw i tolang ko am rok, e ra bagyad ma re pul nike pi' ngak ni nge pi' e ggan riy ngak Solomon ni Pilung, ni urngin nib t'uf rok nge urngin e pi'in yad ma un ko abich u lan e naun rok e pilung; gubin ngiyal' ma

yad ma pi' urngin e tin nib t'uf. 28 Ma ku ra reb fapi tolang ko am ma ku ra pi' e *barley*
nge pan ni fan ko pi os nma girengiy e pi *chariot* nge fan ko gamanman ni yibe maruwel
ngorad ko gin'en ni kanog ngorad ni ngar feked ngay.
29 Got e pi' ngak Solomon e gonop nge tamilangan' ni kay gi pag rogon, nge llowan'
ni kay gi ga' ni dabkiyag i foleg. 30 Kab gonop Solomon ngak e pumo'on ni gonop u lan
e ngek ara pumo'on ni gonop nu Egypt. 31 I ir e th'abi gonop u fithik' gubin e girdi': ba
gonop ngak Ethan ni be' nu Ezrah, nge Heman, Kalkol, nge Darda, ni bogi pumo'on ni
pifak Mahol, i garer bugwan u lan urngin e nam nib liyeg. 32 Me kameg dalip e bbiyu'
yu bugithin nib machib ma bay e gonop u fithik' ma bpag e bbuyu' e tang niki tunguy.
33 Me weliy murung'agen e gek'iy nge garger, ni mus ko fapi gek'iy ni *cedar* nu Lebanon
me mada' ko gek'iy ni *hyssop* nma tugul u daken e yoror; me weliy murung'agen e
gamanman, arche', gamanman nma gararaw u maday ma ku ma par u arow, nge nig.
34 Ma pi pilung nu fayleng ni ga'ngin e go' rrung'aged murung'agen feni gonop Solomon
mu ur l'oeged e girdi' ngu'urbad ra motoyilgad ngak.

5

Solomon ni fal'eg rogon ni nge toy fare Tempel
(2 Kronicles 2:1–18)

1 Hiram ni Pilung nu Tyre e i par ni yow fager David, ma fa'ani rung'ag nike yan
Solomon nga luwan David ni chitamngin ke pilung, me l'oeg owchen e nam rok ngranod
ra guyed. 2 Me pi' Solomon e thin nge sul ngak Hiram ni ga'ar: 3 "Ga manang ni chitamag
i David e de yag rok ni nge toy ba tempel ni ngu'un liyor riy ngak SOMOL ni Got rok ni
bochan e yigi i mael ngak e pi nam ni to'ogor rok ni yad ba liyeg. De yag ni nge toy fare
tempel nge mada' ko ngiyal' ni gagiyeg Got nge gel David ngak urngin e pi to'ogor rok.
4 Machane chiney e SOMOL ni Got rog e ke tay e gapas u gubin yang u chireg. Dakriy e
to'ogor rog, ere da kugur magar ko cham. 5 SOMOL e micheg ngak e chitamag i David
ni ga'ar, 'Fakam e ir e bay gu turguy nge mang pilung nga tomrem, ma ir e bayi toy ba
tempel ni fan ngog.' Ere ku gu turguy ni nggu toy e re tempel nem ni ngu'un liyor ngak
SOMOL ni Got rog riy. 6 Ere mpi' e pumo'on rom ngranod nga Lebanon ngar th'abed e
gek'iy ni *cedar* ni fan ngog. Girdi' rog e bay ra uned ngorad ko maruwel, ma bay gu pi'
puluwon e tirom e girdi' nrogon ni bay mog. Ga manang ni dariy be' ko tirog e girdi' ni
manang rogon i th'ab e gek'iy ni bod feni salap e tirom e girdi'."
7 Fa'ani taw e thin rok Solomon ngak Hiram mri felfelan', me ga'ar, "Ke magaer
SOMOL, ya ke pi' ngak David ba pagel nib gonop ke mang pilung ko re nam nem ni pire'
e girdi' riy!" 8 Me pi' Hiram e thin nge yan ngak Solomon ni ga'ar, "Ke taw e thin rom
ngog, ma kug duwgiliy ni nggu rin' e tin ka mu wenignag ngog, ni aram e bay gu pi' e
ren ni *cedar* nge *pine*. 9 Girdi' rog e bay ra feked e pi ren nem u Lebanon ngar mada'
niged ko day, miyad m'ag ni bod e wup'eb ngar feked u maday ko gin ka mu turguy. Me
pithig e tirog e girdi' e m'ag riy u rom, ma aram e ke milfan ngak e tirom e girdi'. Me gur
e ngam leamnag e n'en ni nge kay e tirog e girdi'."
10 Me pi' Hiram ngak Solomon urngin e ren ni *cedar* nge *pine* ni nge yag ngak, 11 ra
reb e duw me pi' Solomon ngak Hiram 100,000 e barril e *wheat* nge 110,000 e gallon e
gapgep ko *olive*.
12 I SOMOL e tay u gil' e n'en ni micheg nge pi' e gonop ngak Solomon. Mi i par ni bfel'
thilin Hiram nge Solomon, miyow ngongliy e tha' u thilrow.
13 Solomon ni Pilung e 30,000 e pumo'on u gubin ni turguyrad ko nam nu Israel ni ngar
maruwelgad, 14 me tay Adoniram ni ir e ngi i guyrad. Me tayrad ni yad dalip ulung, nra
reb e ulung ma 10,000 e girdi' ni bay riy, ma ra reb e ulung me maruwel u Lebanon
ni ta'reb e pul, ma l'agruw e pul ni ngar pired u taferad. 15 Ma ku 80,000 e girdi' ni

5:5 2 Kro 2:1

tayrad Solomon ngabang ni go' burey ngu'ur puyed e malang, ma 70,000 e girdi' ni nge
gachowriy, 16 me tay 3,300 ni ngu u rogned rogon e maruwel. 17 Miyad puy e malang ni
bfel' ma ba ga' yang ni nga ni fanay ko def ko tempel ni bod nike yog Solomon. 18 Girdi'en
e maruwel rok Solomon nge Hiram, nge girdi' ko binaw nu Byblos e ra ngongliyed rogon
e malang nge ren ni ngan fanay ko tempel.

6

Solomon ni toy fare Tempel

1 U lan e bin l'agruw e pul ni fare pul ni Ziv,* ko duw ni gaman e aningeg e duw
nap'an nike pilung Solomon u Israel, ma ke gaman 480 e duw nap'an nike chuw yu
Israel u Egypt, me tabab Solomon i muruwliy fare Tempel. 2 Langgin e mereb i ragag
e fit n'umngin, ma guyey e fit radan, ma aningeg i ragag nge lal e fit tolngin. 3 Re senggil
ni yira yib ngalan mfin nib ngalan e tempel e ragag nge lal e fit n'umngin, ma guyey e
fit ga'ngin radan, ni bod ga'ngin radan e tempel. 4 Rungrung ko tempel e bay e winda
riy, nib achig radan u wuru' e naun ma ba ga' radan ngalan e naun. 5 Mi ni ngongliy e
senggil nib wup' ko rungrung ko tempel, ni ruw raba' e tempel ni bay riy nge ba ley e
tempel. Pi senggil nem e dalip thal, ra ba thal ma medlip nge baley e fit tolngin. 6 Ra reb
e senggil ko thal ni but' ma medlip nge baley e fit radan, ma thal ni bay nga lukngun e
mereb e fit radan, ma thal ni lang e ragag nge baley e fit radan. Ra taw nga ba thal ma be
gulfith e rungrung riy ya faraf ko pi senggil nem e nge yag ni gif nga daken e rungrung
ma dabi yan e liken ko faraf nga fithik' e rungrung.

7 Ma pi malang nni fanay ko Tempel e kem'ay i ngongliy rogon ko gin nni ker riy, ere
ntoy e Tempel nde yan lingan e ama fa tow ara yugu reb e talin e maruwel ni wasey.

8 Mab ko thal ni but', e bay ko ba' ni yimuch e Tempel, ma bay e tawo' riy ni yan ko
thal ni l'agruw nge thal ni dalip. 9 Me mu'nag Solomon e maruwel ko Tempel. Me tay e
tenjio riy ni ren ni *cedar* e fanay ngay. 10 Fa gin ni ba'aram ni dalip thal nni ngongliy nge
yib i wup' ko rungrung ko Tempel, nra ba thal ma medlip nge baley e fit tolngin, ren ni
cedar e ni fanay ko liken riy, ni yib i wup' nga wuru' e rungrung ko Tempel.

11 Me ga'ar SOMOL ngak Solomon, 12 "Fa'anra um fol ko pi motochiyel rog nge tin
kugog ni ngu'um rin', ma gu ra rin' ngom e tin gu micheg ngak e chitamam i David. 13 Bay
gu par u fithik' e girdi' rog nu Israel u lan e re Tempel ni ga be toy, ma dab gu n'agrad."

14 Me mu'nag Solomon fare Tempel.

Lan e Tempel nni ngongliy rogon
(2 Kronicles 3:8-14)

15 Rungrung u langgin, e ren ni *cedar* e ni fanay ngay u but' nge mada' ko tenjio riy,
ma faraf riy e ni fanay e ren ni *pine* ngay. 16 Reb e senggil u lan e Tempel ni kanog e Gin
Th'abi Thothup ngay e bay ko ba' ni tabgul; 30 e fit radan, ma rungrung riy e ren ni *cedar*
e ni fanay ngay ni tabab ko faraf u but' nge yani thang ko tenjio ngalang. 17 Re senggil
ni bay u mit fa Gin Th'abi Thothup e ne i ragag fit n'umngin. 18 Plang riy ni *cedar* e ka ni
ker ya'an e p'aw ni gamanman ngay nge floras; ma langgin ni ga'ngin e ka ni gabdiy e
ren ni *cedar* ngay, ya nge dab ni guy e malang ko rungrung.

19 Fare senggil ni Th'abi Thothup ni bay ko ba' ni tabgul, e aram e gin ni un tay fare
Kahol ko M'ag rok SOMOL ngay. 20 Re senggil nem e guyey e fit n'umngin, ma guyey e fit
radan, ma guyey e fit tolngin, ni ga'ngin u langgin ni ka ni gabdiy e gol ngay. Ma altar e
ka ni gabdiy e ren ni *cedar* ngay. 21 Ma lan e Tempel e ka ni gabdiy e gol ngay, ma yu yil'
i chen ni gol e kan tay u baraba' i langan e mab nge yan nga baraba' e mab ni yan ko bin
Th'abi Thothup e senggil, ni ku er rogon ni ka ni gabdiy e gol u lan ni ga'ngin. 22 Lan e

* **6:1** ZIV: Bin l'agruw e pul ko bin Hebrew e kalendar, gonpan bang u lukngun e April nge mada' nga lukngun e May

Tempel ni ga'ngin e ka ni gabdiy e gol ngay, ma ku er rogon fare altar ni bay u lan e Gin Th'abi Thothup.

23 Mi ni fek e ren ko *olive* nga ni ngongliy l'agruw i kerubim riy ni bay pon min tay nga
langgin fa Gin Th'abi Thothup, nra reb ma ragag nge lal e fit tolngin. 24-26 L'agruw e gali
n'em ni ta'reb ga'ngin nge ya'an. Ra reb ma l'agruw raba' i pon, ra baraba' i pon reb ma
medlip nge baley e fit n'umngin, ere n'umngin pon reb u taban baraba' i pon nge mada'
nga taban pon u baraba' e ragag nge lal e fit. 27 Mi ni yan ntay ni l'agruw ngalan e Gin
Th'abi Thothup ni bay reb nga baraba' i to'oben reb, nike yib taban baraba' i pon reb ke
yib i math nga taban baraba' i pon reb u lukngun fare senggil, ma porow u baraba' e ke
yan i math ko rungrung. 28 Gali kerubim nem nra reb ma l'agruw raba' i pon ni bay e ka
ni gabdiy e gol u wuru' i dowrow ni ga'ngin.

29 Rungrung ko fa bin ni ba ga' e senggil nge fa bin Th'abi Thothup e senggil e ka ni ker
ya'an e kerubim ngay ni bay pon, nge ya'an e gek'iy ni *palm*, nge floras. 30 Mus ko faraf
riy ni ka ni gabdiy e gol nga daken.

31 Ba mab ni l'agruw raba' ni yima duguy nni ngongliy ko ren ni *olive* e aram e mab
ko Gin Th'abi Thothup. P'ebugul e re mab nem e ba m'uth. 32 Gali mab nem e ka ni ker
ya'an e kerubim ni bay pon ngay, nge ya'an e gek'iy ni *palm*, nge floras. Gali mab nem
nge kerubim ni bay pon, nge gek'iy ni *palm* ni ka ni ker ya'an ngay e ka ni gabdiy e gol
ngay. 33 Langan e mab ko bin th'abi ga' e senggil e ni ngongliy ko ren ni *olive*. 34 Ma
l'agruw e mab riy ni peth nga ta'bang u lukngun e mab nni ngongliy ko ren ni *pine*, 35 mi
ni ker ya'an bogi kerubim ngay ni bay pon, nge gek'iy ni *palm*, nge floras, ni ka ni gabdiy
e gol nga daken ni ta'reb dib'agin.

36 Mi ni ngongliy bang u m'on ko Tempel ni nge mang lan e yoror riy, mi ni rungrunguy
nra ba thael e ren ni *cedar* ma dalip thael e malang me yan ni aram rogon i yan.

37 Def ko Tempel e ni ngongliy u lan e bin l'agruw e pul, ni fare pul ni Ziv, ko re duw ni
ba'aram ni gaman e aningeg e duw nap'an nike gagiyeg Solomon. 38 Lan e bin meruk e
pul, ni fare pul ni Bul,† ko re duw ni ba'aram ni gaman e ragag nge ta'reb e duw nap'an
nike gagiyeg Solomon mi ni mu' i toy e Tempel, nri bod rogon nike m'ay i leamnag.
Medlip e duw ni muruwliy Solomon e Tempel me m'ay.

7

Na'un rok Solomon ni naun ko pilung

1 Miki toy Solomon ba tafen e pilung ntafen, ragag nge dalip e duw nni muruwliy. 2 Me
fal'eg bang u lan tafen ni Senggil ko Loway nu Lebanon* fithingan, n'umngin e 150 e fit,
ma radan e medlip i ragag nge lal e fit, ma tolngin e aningeg i ragag nge lal e fit, ntoy nga
daken yu ley i duga' ni *cedar* ni ka ni k'afeg ni dalip thal, ni bay yu ley i likeng ni *cedar*
u daken e pi duga' nem. 3 Ma chigiy riy e ku *cedar* nike yan u daken fa yu ley i duga'
ni aningeg i ragag nge lal e pi duga' nem u gubin, yu ragag nge lal ni kan k'afeg. 4 Ma
l'agruw raba' e rungrung riy nra barba' ma dalip thal e winda ni bay riy. 5 Pi langan
e mab riy nge pi winda riy e ni chamey nib kahol, ma fa dalip thal i winda u barba' e
bpuluw ko fa dalip thal ni ku bay u barba'.

6 Ma bay ba senggin riy ni Senggil ko Duga' fithingan ni medlip i ragag nge lal e fit
n'umngin ma aningeg i ragag nge lal e fit radan. Ma bay e baranda riy ni ba' e chigiy riy,
ma yuley i duga' gelngin.

---

† **6:38** BUL: Bin meruk e pul ko kalendar ni Herbrew, gonap'an lukngun e October nge mada' nga lukngun e November. * **7:2** SENGGIL KO LOWAY NU LEBANON: Aram e bin th'abi ga' e senggil u tafen e pilung, sana aram rogon fithingan ni yima yog ni bochan e go' palang ni cedar e ni fanay ngay

7 Ma fare senggil Ntagil' e Pilung, niki yima yog Tagil' e Pufthin ngay, ko gin nma pitheg
Solomon e yu pa' i oloboch riy, e gek'iy ni *cedar* e ni fanay u ba' ni langgin e rungrung ni
mus u daken e faraf nge tun ko llon riy.
8 Ma yungin nma par Solomon riy, ni bay u tabgul ko fare senggil Ntagil' e Pufthin, e ni
ngongliy ni ku bod fa tin ba'aram e naun. Ta'ab mit i naun e ki toy ni nge tafnay e bpin
rok, re bpin nem e fak fare pilung nu Egypt.
9 Urngin e pi naun ney nib mu'un lan fare yoror ni ga' ngay e ni ngongliy ko malang
ni falel', ni mus ko pi daf riy nge mada' nga tan e bogbog riy. Fapi malang e ni foleg min
th'ab ko galoyoch u ba' ni wuru' ngu ba' ni langgin. 10 Ma pi def ko fapi naun e ni ubung
ko malang ni falel' mab gagang' ni kan th'ab ko galoyoch ke pach dow, boch e ragag nge
l'agruw e fit n'umngin ma boch e ragag nge lal e fit. 11 Ma daken e pi def nem e ni fanay
yug boch e malang ngay nni foleg min th'ab, nge yuley i likeng ni *cedar*. 12 Lane yaror
ko fare naun ni tafen e pilung, lane yaror ko Tempel, nge fare senggil ni yima yan riy
nga Tempel e pi rungrung riy e ra yib bathal e ren ni *cedar* me yib dalip thal e malang
ni kan th'ab.

Maruwel rok Huram

13 Me mol'og Solomon ni Pilung nge yib be' ni pumo'on ni Huram fithingan, ni be' nib
salap i toy ya'an ban'en nga pa' nma par u lan fare binaw nu Tyre, mab salap i ngongliy
bogi ban'en ko wasey ni *bronze*. 14 Ma chitamngin nike yim' e ku be' nu Tyre, ma ki
immoy nreb e salap ni i ngongliy bogi ban'en ko *bronze*; ma chitiningin e be' ko ganong
rok Naftali. Huram be' nib llowan' ma ke yo'or bogi maruwel nga pa'ay nike ngongliy.
Me pining e kefel' ngak Solomon ni Pilung ko pong nike tay ngak ni nge milfan urngin e
pi maruwel ko wasey ni *bronze* ngak.

Fagal duga' ni bronze
(2 Kronicles 3:15-17)

15 Me n'uf Huram l'agruw i duga' ni *bronze*, nra reb ma rliw nge medlip e fit tolngin ma
ragag nge meruk e fit ga'ngin lukngun, ngalang u langan e mab ko fare Tempel. 16 Miki
ngongliy ko *bronze* l'agruw yang i ban'en ni ngan tay nga p'ebugul fagal duga', nra bang
ma medlip nge baley e fit tolngin. 17 Ma p'ebugul fagal duga' e ke nunuwnag ko chen ni
kan lifith ni bod e nug 18 nge ya'an l'agruw thal i wom'ngin e *pomegranate* nni ngongliy
ko *bronze*.
19 Fagal yang i n'en nni ngongliy e ni fal'eg ni bod ya'an e floras ni *lily*, ma nel' e fit
tolngin, 20 me tay nga daken bangi ban'en nib lulbuy ni bay nga daken fare nunuw ni
chen. Ma 200 e ya'an i wom'ngin e *pomegranate* ni l'agruw thal nib liyeg reb nge reb fa
galyang i n'en ni bod ya'an e floras ni *lily*.
21 Me tay Huram e gal ley i duga' ni *bronze* ney u mit e mab ko fare Tempel: bin ni bay
nga ba' ni yimuch e fithingan e Jakin† ma bin bay ko lel'och e fithingan e Boaz.‡ 22 Ma
fagal yang i n'en nni ngongliy ni bod ya'an e floras ni *lily* e bay u p'ebugul fagal duga'.
Ma aram me lebug e maruwel ko duga'.

Fare teang ni bronze
(2 Kronicles 4:2-5)

23 Me ngongliy Huram ba teang nib lulbuy ko wasey ni *bronze*, ni medlip nge baley
e fit tom'arngin, ma ragag nge lal e fit ga'ngin radan u barba' nga barba', ma aningeg i
ragag nge lal e fit ga'ngin lukngun. 24 Ma mirichren e re teang nem e ke nunuwnag ko
gourd nib *bronze*, ni kan ngongliy nib peth ko fare teng. 25 Re teang ney e bay u daken
keru' ragag nge l'agruw i ya'an e garbaw ni pumo'on nib *bronze* ni yad ba sap nga orel,
ra dalip i yad ma ta'bang e yad ba sap ngay. 26 Ma re teang nem e dalip e inch duba'gin.

† **7:21** JAKIN: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "Ir e fal'eg rogon." ‡ **7:21** BOAZ: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "u gelingin Got."

Ma merichlen e bod mirichlen ba kap, nib bug nga wuru' ni bod ba floras ni *lily* nike puf. Re teang ney e ra sug ma gonap'an e 10,000 e galon.

Fapi cart ni bronze

27 Miki ngongliy Huram ragag i *cart* ni *bronze*; ra reb ma nel' e fit n'umngin, ma nel' e
fit radan, ma aningeg nge baley e fit tolngin. 28 Ni ngongliy e pin'ey nga yungi palang ni
ta'reb n'umngin nga radan, ni chamay nga ta'bang, 29 ni bay ya'an e layon, nge garbaw
ni pumo'on, nge kerubim riy; mu daken ngu tanggin fapi layon nge garbaw ni pumo'on
e bay ya'an bogi ban'en riy nib chichiygog. 30 Ra reb fapi *cart* ma bay aningeg e tayapyap
riy ni *bronze* ma kub *bronze* e *axles* riy. Aningeg i tabthung nem e bay e wasey riy
ni *bronze* ni tagil' e dabiy; ma pi tagil' nem e kan nununag nga ya'an bogi ban'en nib
chichigog. 31 Bay ban'en ni bod bbachel nib ga' u daken ni fen fare dabiy. N'umngin
ngalang e ragag nge meruk e inch nib tolang ko fare *cart* ma medlip inch nga but' nga
langgin fare *cart*. Ma bay ya'an bogi ban'en ni kan ker ngay nib liyeg. 32 Fapi tayapyap
riy e ra reb ma rliw' nge lal e inch tolngin u but'; ni bay nga tanggin fapi *cart*, ma fapi
axles nib *bronze* e peth ko fapi *cart*. 33 Fapi tayapyap e bod ay e chariot; pi *axles*, nge pi
rim riy, nge pi *spoke* riy, nge lukngun e pi tayapyap nem e go' gubin mab *bronze*. 34 Ra
reb fapi *cart* ma bay aningeg e rumog ni gelngin u tabthungen u but', nib peth ngay.
35 Ra reb fapi *cart* ma bay bangi ban'en ni mereb e inch radan nike liyeg marichlen; ma
fapi rumog ni gelngin nge yuyang i palang riy e ba peth ko fare *cart*. 36 Fapi rumog nge
yungi palang riy e kan nunuwnag nga ya'an e kerubim, nge layon, nge gek'iy ni *palm*, u
gubin yang ni bay tagil' e pin'em riy, ma kun tay ya'an bogi ban'en ngay nib chichiygog
nib liyeg. 37 Ere irera' rogon nni ngongliy fapi *cart*; gubin ni yi go' ta'reb rogon, ni ta'reb
ga'ngin nge rogon ya'an.

38 Miki ngongliy Huram ragag raba' i dabiy, nra barba' ma fen reb e *cart*. Ra barba' e
dabiy ma nel' e fit u barba' nga barba' u langgin mra taw 200 e galon ngay. 39 Me tay lal
fapi *cart* nga ba' ni yimuch fare Tempel, ma lal ni kabay e tay nga ba' nlel'och riy; me
tay fare teng ko tabthung u yimuch ni ngek.

Urngin u gubin e tin ni ngan fanay ko fare Tempel (2 Kronicles 4:11—5:1)

40-45 Miki ngongliy Huram e pi th'ib, nge pi sebel, nge yochi dabiy. Me mu'nag urngin
e maruwel rok ni fan ngak Solomon ni Pilung ko fare Tempel rok SOMOL. Ba'aray e
pin'en ni ngongliy:
Fa gal ley i duga'
Fa gal ra ba' i dabiy ni mang p'ebgul e duga'
Fapi nunuw ni chen ni kan lifith ni bod e nug ni fen p'ebugul
Fare 400 i ya'an wom'ngin e *pomegranate* nib *bronze*, ni l'agruw thal nra ba thael ma
100 ngay nike liyeg ni nunuw u daken fagal raba' i dabiy ni p'ebugul e duga'
Fa ragag i *cart*
Fa ragag raba' i dabiy
Fare teang
Fa ragag nge l'agruw i ya'an e garbaw ni pumo'on ni ay fare teng
Fapi th'ib, sebel, nge yochi dabiy

Urngin e pi talin e maruwel ney u lan e Tempel, ni ngongliy Huram ni fen Solomon ni
Pilung, e ngongliy ko wasey ni *bronze* ni kan gichiy ke mat ra'en. 46 En ni pilung e tay
e pin'ey ngan ngongliy u thilin yu Sukkoth ngu Zarethan, u lan fare Loway ni Jordan.
47 De yog Solomon ni ngan thabthabelnag e pin'ey nib *bronze*, ni bochan e kay gi yo'or,
ma aram e de yag ni ngan nang tomalngin e pin'ey.

7:38 2 Kro 4:6; 5:1

48 Miki yog Solomon ni ngan ngongliy gathon fare Tempel nib gol: ni aram fare altar,
fare table ni fen e flowa ni yima pi' ngak Got, 49 fa ragag i tagil' e magal ni bay u mit fa Gin
Th'abi Thothup, ni lal u ba' ni yimuch ma lal u ba' ni lel'och; pi flores, magal nge pin'en
ni yima fek e nifiy ngay; 50 pi kap, nge fen e mthang nifiy, yu raba' i dabiy, yu raba' i pilet
ni fen e *incense*, nge yu raba' i ban'en ni yima fek e acheffin u langgin; nge bogi inch ni
fen e mab ko fa Gin Th'abi Thothup nge fapi mab nga wean ko fare Tempel. Urngin e
pin'ey e ni ngongliy ko gol.
51 Nap'an ni mu'nag Solomon ni Pilung urngin e maruwel ko fare Tempel, me tay
ngalan fapi senggil ni tafen e chugum urngin e tin nike ognag e chitamngin i David ngak
SOMOL— silber, gol nge ku boch ban'en.

8

Fare Kahol ko M'ag rok Got nni fek nga Tempel
(2 Kronicles 5:2—6:2)

1 Solomon ni Pilung e pi' e thin nge yan ngak e pi tolang ko pi ganong nge yu ke girdi' nu
Israel ni ngarbad ngak nga Jerusalem ni fan e ngan fek fare Kahol ko M'ag rok SOMOL
u Zion, ni aram fare Binaw rok David, i yan ko fare Tempel. 2 Ra mu'ulunggad ni yad
gubin u nap'an e Madnom ko Nochi Na'un u lan e bin medlip e pul, ni pul ni Ethanim.*
3 Nap'an ni mu'ulung urngin e pi tolang, me chibiy e prist fare Kahol ko M'ag 4 ngar
feked i yan ko fare Tempel. Ma fapi Levite nge prist e ku ra feked fare *Tent* u p'eowchen
SOMOL nge gubin tatalin i yan ko fare Tempel. 5 Me Solomon ni Pilung nge urngin e
girdi' nu Israel e ra mu'ulunggad nga mit fare Kahol ko M'ag, miyad pi' e saf nge garbaw
ni pumo'on ni pire' ni maligach ndabiyag i the'eg. 6 Me fek e pi prist fare Kahol ko M'ag
nga langgin fare Tempel ngranod ra ted ngalan e Gin Th'abi Thothup, u pulwon pon fa
gal Kerubim nga but'. 7 Ni kar pithigew e changeg nike upunguy porow fare Kahol ko
M'ag nge mat' riy. 8 Mat' riy e ba n'uw, ya ra sak'iy be' u puluwon fa Gin Th'abi Thothup
ma ra guy taban, machane dabyag ni ngan guy u wean. (Kabay e gali mat' nem u rom
e daba'.) 9 Dariy ban'en u lan fare Kahol ko M'ag kemus ni fa gal yang i malang ni tay
Moses nga langgin ko Burey ni Sinai, nap'an ni ngongliy SOMOL ba m'ag u thilrad yu
Israel ko fa ngiyal'nem nike chuw piyu Israel u Egypt.
10 Ma fa'ani yib e pi prist u lan fare Tempel nga wean, me sugnag bangi manileng
lan fare Tempel. 11 Ma dakiyag ni ngar sulod ngalan ngar ngongliyed e maruwel rorad
nrogon e prist ni bochan e gi manileng nem; ya ram'en SOMOL nib maluplup e ke
sugnag lan fare Tempel. 12 Ma aram me meybil Solomon ni ga'ar,
"SOMOL, gur e kam tay e yal' ngalan e lang,
machane gur e kam turguy ni ngam par u fithik' e manileng nge lumor.
13 Kug toy ba tempel nrib fel' ni fan ngom,
ni bang ni ngam par riy ndariy n'umngin nap'an."

Thin rok Solomon ngak e girdi'
(2 Kronicles 6:3-11)

14 Me par urngin e girdi' ni yad ba sak'iy, me cheal Solomon me sap ngorad, me meybil
ngak Got ni nge fal'eg wa'athrad. 15 Ni ga'ar, "Ngan pining e sorok ngak SOMOL ni Got
rok yu Israel! Ke tay nga tagil' e tin ni micheg ngak e chitamag i David ni fa'ani ga'ar
ngak, 16 'Ngiyal' ni gu chuweg piyu Israel ni girdi' rog u Egypt, ma dawor gu duwgiliy
reb e binaw u lan e nam nu Israel ni ga'ngin ni ir e ngan toy ba tempel riy ni ngu'un
liyor ngog riy. Machane gur David e kug turguyem ni gur e ngu'um gagiyegnag e girdi'
rog.' "

8:1 Rev 11:19 * **8:2** ETHANIM: Bin medlip e pul ko kalendar ni Hebrew, gonap'an bang u lukngun e September nge mada' nga lukngun e October. **8:10** Exo 40:34, 35 **8:12** 2 Kro 6:1–39

17 Me ul ul Solomon ngay nge ga'ar, "Chitamag i David e leamnag ni nge toy ba tempel
ni ngu'un liyor ngak SOMOL ni Got rok yu Israel riy, 18 me yog SOMOL ngak David ni
ga'ar, 'Mat'aw ni ka mu leamnag ni ngan toy ba tempel ni fan ngog, 19 machane gathi
gur e ngam toy, ya be' nib mo'on ni fakam, e ir e nge toy e tempel rog.' 20 Ere SOMOL e
ke tay nga tagil' e tin ni yog, ya kug wan nga luwan e chitamag i David kug mang pilung
nu Israel. Ma kug toy e re tempel ney ni ngu'un liyor ngak SOMOL ni Got nu Israel riy.
21 Ma kubay bang u tempel ni kug tay ni tagil' fare Kahol ko M'ag ni bay fa gal raba' i
malang ko fare m'ag riy ni ngongliy SOMOL u thilin nge pi chitamangidad ni kakrom ko
fa ngiyal'nem ni fekrad nga wuru' yu Egypt."

Meybil rok Solomon
(2 Kronicles 6:12–42)

22 Me yan Solomon i sak'iy nga m'on ko altar u p'eowchen e girdi' nu Israel. Me pug pa'
ngalang nruw raba' 23 me meybil ni ga'ar, "SOMOL ni Got rok yu Israel, dariy reb e kan
u tharmiy ngu but' ni bod gur! Ri gab yul'yul' ko m'ag ni kam ngongliy u thilmed e tirom
e girdi', ma ga be dag e t'ufeg rom ngorad ni fa'anra yad be par ni yad be fol rom u polo i
lanin'rad. 24 Kam tay u tagil' e tin mmicheg ngak e chitamag i David ni tapigpig rom, ma
daba' e kam rin' e tin mmicheg. 25 Ere chiney, i gur SOMOL ni Got rok yu Israel, e gu be
wenig ngom ni ngku mu tay u gil' yugu boch e thin ni fa'an mmicheg ngak e chitamag i
David ni fa'ani lungum ngak, 'Gubin ngiyal' ni bay gu pi' be' ni owchem nge mang pilung
nu Israel, ni fa'anra i kol ayuwen ngi i fol rog ni bod ni ga be rin'.' 26 Got nu Israel, gu
be wenig ngom ni ngam tay nga tagil' e re bugithin ney ni mmicheg ngak e chitamag i
David ni tapigpig rom.

27 "Machane gur, rayag ni nge par Got u fayleng? Tharmiy ni ga'ngin e dab mu taw nga
langgin, ere dabiyag ni ngam taw ngalan e re Tempel ney ni kug toy. 28 SOMOL ni Got
rog, mu telim ko meybil rog nge n'en ni gu be wenignag ngom; mu rung'ag lamag nge
thin ni gu be wenignag ngom e daba'. 29 Um matanagiy e re Tempel ney ni rran nge nep',
nre gin'ey ni gur e kam turguy ni ngu'un liyor ngom riy. Mu rung'ag lamag u nap'an ni
gu ra sap ko re Tempel ney nggu meybil. 30 Mu telim ko meybil rog nge meybil rok e
girdi' rom ko ngiyal' ni yad ra sap ko gin'ey ngar meybilgad. Mu telim ngomad u tafnam
u tharmiy ngam n'ag fan u wun'um e denen romad.

31 "Fa'anra nog nike rin' be' ban'en nib kireb ngak be' min fek i yib nga altar rom u lan
e re Tempel ney ni nge micheg u p'eowchem ni dariy e kireb nike rin', 32 me gur SOMOL
e ngam telim u tharmiy ngam pithig e oloboch rok e pi tapigpig rom. Mu gechignag e en
nib kireb nrogon nib m'ag ni nge aw ngak, ma gog nde kireb e en ni bfel' e rok.

33 "Fa'anra gel e pi to'ogor rok piyu Israel ngorad ni bochan e kar denengad nib
togopluw ngom, ma fa'an yad ra sul ngom ngarbad ko re Tempel ney, ngar meybilgad
ngom u fithik' e kalngan' ni ngam n'ag fan u wun'um e denen rorad, 34 ma ga motoyil
ngorad u tharmiy, ma ga n'ag fan u wun'um e denen rok e girdi' rom ngam fulwegrad
ko re nam ney ni gur e mpi' ngak pi chitamangirad ni kakrom.

35 "Ra denen e girdi' rom ni kar togopluwgad ngom ma ga tel e n'uw rorad ni aram
e kam gechig nagrad, miyad kalngan' ngar pi'ed keru'rad ko kireb miyad sap ko gin ni
bay e re Tempel ney riy ngar meybilgad ngom u fithik' e liyor, 36 ma ga motoyil ngorad
u tharmiy ngam n'ag fan u wun'um e denen ko pilung nge girdi' nu Israel; ma ga fil
ngorad rogon ni ngu'un par ni yib mat'aw, ma ga pi' e n'uw nge yib nga daken e nam
rom, ni fa'an mpi' ngak e tirom e girdi' ni nge par ni taferad ni dariy n'umngin nap'an.

37 "Ma ra yib e uyongol u lan e nam, ara ba misilpig, ara yib e nifeng nib gowel nge
kirebnag e woldug, ara misilpig nma yib ko woldug, ara yu ran' i asmen'ing, ara yib e
pi to'ogor ra m'aged e mael ngak e tirom e girdi', ara yib bmit e liliy ara m'ar ngorad,
38 ma ngam motoyil ko meybil rorad. Ma ra bay e girdi' rom nu Israel nike kalngan'

miyad pug pa'rad ngalang ni yad ba sap ko re Tempel ney ngar meybilgad, 39 ma ga
motoyil ko meybil rorad. Mu telim ngorad u tafnam u tharmiy, ma ga n'ag fan e kireb
rorad u wun'um, ma ga aywegrad. Kemus ni gur e ga manang e leam rok urngin e girdi'.
Ra be' ma ga rin' ngak nrogon e ngongol rok, 40 ya re nam ney ni gur e mpi' ngak pi
chitamangirad ni kakrom e gubin ngiyal' ni ngi i par e girdi' rom riy ni bay madgum u
wun'rad.
41-42 "Mra par be' u ba nam nib orel ni yugu be' u bang me rung'ag murung'agem nga
feni sorom, nge pi maang'ang ni kam rin' ni fan ngak e girdi' rom, me yib ni nge liyor
ngom me yib ko re Tempel ney ni nge meybil, 43 ma ga motoyil ko meybil rok. Mu telim
ngak u tharmiy ni tafnam, ma ga rin' e tin ke wenignag ngom ni ngam rin', ya nge urngin
e girdi' ko pi nam nu fayleng miyad nangem mu ur pired ni bay madgum u wun'rad ni
bod rogon e tirom e girdi'. Miyad nang ni re Tempel ney ni kug toy e irera' e gin ni ngu'un
liyor ngom riy.
44 "Ma ga ra yog ngak e girdi' rom ni ngar maelgad ngak e pi to'ogor rorad, miyad
meybil ngom ni yad ba sap ko re binaw ney ni gur e mdugliy nge re Tempel ney ni kug
toy ni fan ngom, 45 ma ga motoyil ko meybil rorad. Mu telim ngorad u tharmiy, ma ga
gagiyeg nagrad ngar gelgad.
46 "Ma fa'anra denen e tirom e girdi' nib togopluw ngom ma dariy be' ni der denen
— ma ga damumuw ngorad ngam pag e pi to'ogor rorad ngar gelgad ngorad ko mael
mi ni fekrad nga reb e nam ni yad ba kalbus, ma yugu demturug feni orel, 47 ma ngam
motoyil ko meybil rok e girdi' rom. Ma fa'anra yad ra kalngan'rad u lan e re nam nem
ngar pi'ed keru'rad ko kireb ngar meybilgad ngom nga rogned ngom gelngin e kireb ni
ur ngongliyed, me gur SOMOL e ngam rung'ag e meybil rorad. 48 Fa'anra riyul' ni kar
ra kalgad ngan'gad kar pi'ed keru'rad ko kireb u lan e re nam nem miyad meybil ngom
ni kar sapgad ko re nam ney ni kam pi' ngak pi chitamangirad ni kakrom, nge re binaw
ney ni gur e mu turguy, nge re Tempel ney ni kug toy ni fan ngom, 49 ma ngam motoyil ko
meybil rorad. Mu telim ngorad u tafnam u tharmiy ma ga runguyrad. 50 Ma ga n'ag fan
u wun'um urngin e denen rorad nge togopluw rorad ngom, ma ga gagiyegnag e to'ogor
rorad ngar golgad ngorad. 51 Yad e girdi' rom ni gur e mfekrad nga wuru' yu Egypt, ni
fare tafen e nifiy ni be daramram.
52 "SOMOL nib Th'abi Tolang, mang e yigi par e girdi' rom nu Israel nge pilung rorad ni
yad bfel' u p'eowchem, mu'um rung'ag e meybil rorad ko ngiyal' ni yad ra wenig ngom
ni ngam ayuwegrad. 53 Gur e mmel'egrad u fithik' girdi'en urngin e nam ni yad e ngar
manged tirom e girdi', ni bod ni mog ngorad u l'ugun e tapigpig rom i Moses ko ngiyal'
ni mfek pi chitamangimad ni kakrom nga wuru' yu Egypt."

Bin tomur e meybil

54 Fa'ani mu' Solomon ko meybil ngak SOMOL, me sak'iy u m'on ko altar ni aram e
gin ni ragbug riy nga but' nge par nike pug pa' ngalang nruw raba'. 55 Me meybil ngak
Got ni ba ga' laman nike yibilay urngin e girdi' nike mu'ulung ngaram ni ga'ar, 56 "Ke
magaer SOMOL nike pi' e gapas ngak e girdi' rok, ni bod ni micheg ni bayi rin'. Ke tay
nga tagil' urngin e tin ni micheg u l'ugun e tapigpig rok i Moses. 57 Mang e yigi par rodad
SOMOL ni Got rodad ni bod ni i par rok pi chitamangidad ni kakrom; mang e yigi dabi
pagdad ara n'agdad; 58 mang e yigi gagiyeg nagdad ngu'ud folwokgad rok, nge yag ni u
da pired ni gubin ngiyal' nrogon ni ba'adag, mu ud folgad u urngin fapi motochiyel nge
thin rok ni pi' ngak pi chitamangidad ni kakrom. 59 Mang e yigi par SOMOL ni Got rodad
ni gubin ngiyal' ni manang e re meybil ney nge pin'ey ni kug wenignag ngak. Mang e
yigi par ni gubin ngiyal' ni be runguy e girdi' nu Israel nge pilung rorad, ngi i pi' ngorad e
tin nge yag ngorad u reb e rran nge reb. 60 Ya urngin e pi nam nu fayleng ni ngar nanged
ni kemus ni SOMOL e ir e Got, ma dakuriy yugu reb nga bang. 61 Mang e yugum pired
gimed e girdi' rok, ni gubin ngiyal' ni gimed ba yul'yul' ngak SOMOL ni Got rodad, ma

gimed be fol u urngin e motochiyel nge thin rok, ni bod ni gimed be rin' e bin daba' e rran."

Fare Tempel nni pi' ngak Got
(2 Kronicles 7:4-10)

62 Ma aram me pi' Solomon ni Pilung nge urngin e girdi' e maligach ngak SOMOL.
63 I pi' Solomon e maligach ni nge gapaseg thilin Got nge girdi' ni 22,000 e garbaw, nge
120,000 e saf. Aram rogon fare Tempel rok SOMOL ni ognag fare pilung nge urngin e
girdi'. 64 Ku rofen nem e ognag fare pilung lukngun lan e yoror ni bay u m'on ko Tempel,
ni aram e gin ni pi' e maligach ni gamanman riy ni kan urfiy nreb, nge maligach ni *grain*,
nge mam ko gamanman ni maligach ni nge gapaseg thilin Got nge girdi'. Fare altar ni
bronze u lan e yoror ko tempel e kayigi achig ndabiyag ni ngan pi' urngin e pi maligach
nem u daken.
65 Me madnomnag Solomon nge urngin e girdi' nu Israel fare Madnom ko Nochi Na'un
ni medlip e rran. Pire' e girdi' ni yigi tabab u Hamath Pass ko lel'och nge mada' ko
mathil nu Egypt ko yimuch. 66 Me rofen ni meruk me pag Solomon e girdi' ngar sulod
nga taferad. Ma yad gubin nra pininged e magaer ngak, miyad sul nga taferad ni kar
felfelan'gad ni bochan urngin e pin'en ni bfel' nike pi' SOMOL ngak e tapigpig rok i David
nge yu Israel ni girdi' rok.

9

Got ni m'ug bayay ngak Solomon
(2 Kronicles 7:11-22)

1 Tomuren nike mu' Solomon i toy fare Tempel nge naun rok ni tafen e pilung, nge
urngin e naun ni leamnag ni nge toy, 2 me m'ug SOMOL ngak bayay ni bod ni m'ug ngak
u Gibeon. 3 Me ga'ar SOMOL ngak, "Ku gu rung'ag e meybil rom. Re Tempel ney ni kam
toy e ku gu tay nike mang Tempel rog ni ngu'un meybil ngog riy ndariy n'umngin nap'an.
Bay ug matanagiy ma gu be yoror riy ni gubin ngiyal'. 4 Fa'anra um pigpig ngog ni bod
ni i rin' e chitamam i David, ni i par nib yul'yul', ma ba yal'uw, ma ga be rin' urngin e tin
kugog ngom ni ngu'um rin', ma ga be fol ko pi motochiyel rog, 5 ma gu ra tay nga tagil' e
tin gu micheg ngak e chitamam i David ni fa'an gog ngak ni gubin ngiyal' ni pi'in owchen
e bay u ra gagiyeggad u Israel. 6 Machane gur fa pi'in owchem e fa'an gimed ra tal i lekeg,
nge dab kum folgad ko pi motochiyel rog nge tin kugog ni ngu'um rin'ed, mu'um ted fan
yugu boch e got, 7 ma aram e nggu chuweg yu Israel ni girdi' rog ko re nam ney ni gag
e kug pi' ngorad. Ma kug ra n'ag e re Tempel ney ni gag e kug thothupnag ni aram e gin
ni ngu'un liyor ngog riy, ma girdi' u gubin yang e bay ur moninggad ngak yu Israel ma
yad be darifan nagrad. 8 Ma bayi par e re Tempel ney nib puth, ma urngin e girdi' ni bay
urbad u charen ngranod e yad ra gin ngay me lungurad, 'Mang nike yodoro'nag SOMOL
e re nam ney nge re Tempel ney?' 9 Ma bayi fulweg boch e girdi' ni nge lungrad, 'Bochan
e n'ag e girdi' ko re nam ney SOMOL ni Got rorad, ni ir e fek pi chitamangirad ni kakrom
nga wuru' e nam nu Egypt. Ra chelgad ngak yugu boch e got ngu ur ted farad ma yad be
pigpig ngorad. Aram fan nike girengiy SOMOL e re riya' ney nga dakenrad.' "

Tha' u thilil Solomon nge Hiram
(2 Kronicles 8:1-2)

10 Rliw' e duw ni toy Solomon fare Tempel nge fare naun rok ni tafen e pilung. 11 Me
Hiram ni Pilung nu Tyre e ke pi' urngin e gek'iy ni *cedar* nge *pine* nge urngin e gol ni
ba'adag Solomon ni nge fanay ko re maruwel rok ney. Ma nap'an ni m'ay fare maruwel,
me pi' Solomon ni Pilung rliw' e yuchi binaw u lan e nug nu Galilee ngak Hiram. 12 Me
yan Hiram ni nge guy fa yuchi binaw, ma dabun. 13 Ma aram me ga'ar ngak Solomon,
"Walageg, mog, irera' e yuchi binaw ni kam pi' ngog!" Aramfan ni rengi n'em e ka yima

yog fithingan ni Kabul.* 14 Ma ke chugur i gaman lal e ton e gol nike pi' Hiram ngak Solomon.

Ku boch e tin ni thagnag Solomon
(2 Kronicles 8:3-18)

15 Solomon ni Pilung e maruwel ko pi sib ngar toyed fare Tempel nge fare naun ni tafen e pilung, miyad suguy bang e binaw nga ba' ni ngek ko fare binaw, miyad ngongliy e yaror nge liyeg fare binaw nu Jerusalem. Miki maruwel ngorad ngar ngongliyed bayay fapi binaw nu Hazor, Megiddo, nge Gezer. (16 Fare pilung nu Egypt e ke mael nga Gezer ke kol, me thang e fan rok urngin e girdi' riy me tay e nifiy ko fare binaw. Ma aram me pi' nib tow'ath ngak fare bpin ni fak ko ngiyal' nra mabgol gow Solomon, 17 me ngongliy Solomon bayay fare binaw.) Miki maruwel Solomon ko sib ngkur ngongliyed bayay yu Beth Horon, 18 ngu Baalath, ngu Tamar u daken e ted u Judah, 19 nge fapi binaw nma cha'riy Solomon urngin e chugom rok riy, nge pi binaw ni fan ko os nge *chariot* rok, nge urngin e tin kabay ni ba'adag ni nge ngongliy u Jerusalem, ngu Lebanon, nge gubin yang u lan e gin ni be gagiyeg riy. 20-21 Picha' ni yad e sib ni i maruwel Solomon ngorad e pi'in owchen yu Kanaan ni fapi cha' ni de thang piyu Israel e pogofan rorad nap'an nra koled fare nam ngar pired ngay. Picha' ney e bmu'un piyu Ammor ngorad, nge pi Hittite, Perizzite, Hivite, nge Jebusite, ni pi'in owcherad e kar pired ni yad bogi sib ke mada' ko ngiyal'ney. 22 Me Solomon e de tay piyu Israel ni ngar manged sib; ya yad e ra manged salthaw rok, nge pi tolang ko salthaw, nge tagafaliy e yu raba' i salthaw, nge pi'in ma yannag e pi *chariot*, nge girdi'en e yan u os.

23 Immoy 550 e tolang ko salthaw ni yad e yad ma gonpiy rogon e yu guruy i maruwel ni ngan ngongliy rok Solomon.

24 Me ubung Solomon bang e binaw u ba' ni ngek fare binaw, nga tomuren nike chuw le'engin ko fare Binaw rok David ke yan ko fare tafen e pilung ni toy Solomon ni tafen re bpin nem ni fak fare pilung nu Egypt.

25 Ma dalip yay u reb e duw nma pi' Solomon e maligach ni mo'oruf nge maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi' u daken fare altar nike toy ni fen SOMOL. Ma ku ma urfiy e *incense* ngak SOMOL. Ma aram me mu'nag i toy fare Tempel.

26 Miki toy Solomon ni Pilung bu'lung i barkow u Eziongeber, nib chugur nga Elath u dap'el'ay ko fare Nguy ni Aqaba fithingan, u lan fare nam nu Edom. 27 Me pi' Hiram ni Pilung boch e sala ko fapi barkow rok ni kar salapgad ko malwel ni ngar marwelgad e tirok Solomon e sala. 28 Mar taraggad ngranod ko fare nam nu Ofir ngar feked e gol u rom, nib ba chugur i ragag nge nel' e ton tomalngin; ngar sulweged ngak Solomon.

10

Fare Queen nu Sheba ni yib i guy Solomon
(2 Kronicles 9:1-12)

1 Fare *queen* nu Sheba e rung'ag feni gilbuguwan Solomon, me milekag nga Jerusalem ni nge fith yu bugithin ngak Solomon nib mo'maw' e fulweg riy nge nang ko riyul' e tin ke rung'ag fa danga'. 2 Re bpin nem e taw nike un e tapigpig rok ngak ni yad pire', nge bogi kamel ni pire' e chugum ni bay u daken keru'rad, ni *spice*, nge nochi malang nib t'uf ma ba tolang puluwon, nge gol ni pire'. Fa'anra mada'gow, me fith e re bpin nem ngak urngin e de'er ni bay ko leam rok. 3 Me pi' Solomon e fulweg riy ni gubin; dariy ban'en ni yan i aw ni gomanga rib mo'maw' ngak Solomon ni nge weliy fan ngak fare pin. 4 Me ri gin e re pin nem nga feni gonop Solomon, nge feni fel' e naun rok nike toy, 5 nge ggan ni be pi' yibe kay u tabel rok, nge tagil' e pi tolang ni yad ba migid ngak, nge feni yaram chon e maruwel rok nge mad rorad ni ta'reb rogon ni karon'ed, nge pi' tapigpig rok ni

* **9:13** KABUL: Kabul e gowa lingan fare bugithin ni Hebrew ni "Dabibung."

yad be farwol ko pi mur, nge gamanman ni maligach ni be pi' u Tempel. Ri ngat e re
bpin nem ngay nike balyangan'. 6 Me ga'ar ngak Solomon ni Pilung, "Murung'agem nge
murung'agen e gonop rom ni gu rung'ag ko nam rog e ba riyul'! 7 Machane de riyul' u
wun'ug, ma fin chiney ni ku gub e ke riyul' u wun'ug. Machane tin gu rung'ag e de gaman
e baley riy; gonop rom nge rogon feni fel' rogom e ka ba ga' ko tin nnog ngog. 8 Rib fel'
wa'athan e pi le'engim, ma rib fel' wa'athan e pi tapigpig rom ni gubin ngiyal' ni yad be
par rom ngu'ur rung'aged e thin rom nib gonop! 9 Ke sorok SOMOL ni Got rom! Ya ke
dag ni ga be par ni gab fel' u wan' ya ke tem ni gur e pilung nu Israel. Bochan e be par
nrib t'uf yu Israel rok ndariy n'umngin nap'an, ma ke pilung nigem ni ngu'um gagiyeg
nib yal'uw ma bfel' ngak e girdi'."

10 Me pi' ngak Solomon e gol ni chugur ni nge gaman lal e ton, nge *spice** ni pire' nge
nochi malang nrib t'uf ma ba tolang puluwon. Urngin e *spice* ni pi' ngak Solomon e dariy
be' ni kan pi' ngak ni aram feni yo'or.

(11 Ma ku er rogon fapi barkow rok Hiram ni be fek e gol u Ofir, ma ku be fek u rom e
ren ni *Juniper* ni pire' nge nochi malang nib t'uf ma ba tolang puluwon. 12 Solomon e i
fanay e pi ren nem ko duga' u lan e Tempel nge naun rok ni tafen e pilung, ma ki fanay
ko tatelin e musik ni *harp* nge *lyre* ni fan ngak girdi'en e musik, ni aram e tin th'abi fel'
e ren ni *Juniper* ni ka ni fek nga Israel, ma da ku ni guy boch ni aram rogon bayay.)

13 Solomon ni Pilung e pi' ngak fare *queen* nu Sheba urngin e pin'en ni ning ngak, nge
cheag nga yugu boch e tow'ath ni yima pi' ngak e pilung. Miyad sul e tapigpig rok ko
nam nu Sheba.

Fel' rogon rok Solomon
(2 Kronicles 9:13-29)

14 Gubin e duw ni rliw' nge lal e ton e gol nma yib ngak Solomon; 15 nge cheag ngay
urngin e tax ni be fek u pa' e girdi' ni be fol chuway', nge win ni be yib ko fol chuway',
nge wolbuw ni be pi' e pi pilung nu Arabia nge pi governor ko pi nug nu Israel ngak.

16 Solomon e 200 yang e *shield* ni gagang' ni ngongliy, mra bang min gabdiy gonap'an
ragag nge lal e pawn e gol ngay. 17 Miki ngongliy 300 *shield* ni ba'achig boch e tinef, ra
bang ma gonap'an aningeg e pawn e gol nni gabdiy ngay. Me yog ni ngan tay urngin e
yungi *shield* nem ngalan fare Senggil ko Loway nu Lebanon.†

18 Miki ngongliy ba chiya ni ba ga' ni tagil' e pilung ni ka ni gabdiy nguwelean e elefant
u wuru' nge tin th'abi fel' e gol. 19-20 Re chiya nem e nel' e tawo' ni ra yot min taw ngay,
nra reb e pi tawo' nem ma bay l'agruw e liyos riy ni ya'an ba layon, ni reb nga baraba'
ma reb nga baraba', ni ragag nge l'agruw u gubin. Ma gin ni yima gire' ngay ko re chiya
nem e bay ba liyos riy ni ya'an lolugen ba garbaw, ma gin ni yima gifeg pa'ay ngay ko re
chiya nem u baraba' ngu baraba' e ra reb ma bay ba liyos riy ni ya'an ba layon. Dariy
yugu reb e pilung nga bang ni bay ba chiya rok ni bod e binem.

21 Urngin e kap rok Solomon e ni ngongliy ko gol, ma urngin e tatelin e ta'ang ni bay u
lan fare Senggil ko Loway nu Lebanon e ni ngongliy ko gol ni gubin. Da ni fanay e silber
ngay, ya nap'an Solomon e yima leamnag ni gathi ri ba ga' fan e silber. 22 Ma bay boch
e barkow rok nma cheag ko tirok Hiram e barkow ngu ur churgad. Ma ra gaman dalip
e duw me sul fapi barkow rok nike fek e gol, nge silber, nge nguwelean e elefant, nge
gorilla nge mongki.

23 Solomon ni Pilung e ba gel e mal'af riy ni bo'or ban'en rok ma ba gonop ngak urngin
e pilung, 24 ma fayleng ni ga'ngin e yad ba'adag ni ngarbad ngak ngar motoyilgad ko
gonop nike pi' Got ngak. 25 Ra yib be' me fek ba tow'ath ni nge pi' ngak, ni silber nge gol,
nge mad, nge talin e cham, nge *spice*, nge os, nge gamanman ni *mule*. I par ni aray rogon
ni gubin e duw.

---

* **10:10** SPICE: Ban'en nma ngongliy lamen e ggan. † **10:17** LOWAY NU LEBANON: Ku arrogon ni bay ko 7:2–3

26 Me kunuy Solomon 1,400 e *chariot* nge 12,000 e os, boch e pin'em e i ayweg u lan
yu Jerusalem ma tin ni magach e tayrad ngalan boch e binaw. 27 Ngiyal' ni ba'aram ni i
gagiyeg e i par e silber ni ta'reb rogon ko malang u wan' e girdi' nu Jerusalem, ma ren ni
cedar e pire' ni bod feni yo'or e ren ni *sycamore*. 28 Pi os rok e ni fek u Egypt ngu Cilicia.
Girdi' rok e ra chuw'iyed u Cilicia nike m'ay i duwgiliy puluwon. 29 Yira chuw'iy reb e
chariot u Egypt ma 600 yang e silber, ma ra reb e os ma 150 yang e silber. Ma girdi' rok
Solomon e yad ma pi' nchuway' ngak e pi pilung ko Hittite nge yu Syria.

11

Solomon ni pi' keru' ngak Got

1 Solomon e ba'adag bo'or e ppin u boch e nam. Miki le'engiy e ppin nu Hittite, Moab,
Ammon, Edom, ngu Sidon, ni aram rogon ni kabay fare bpin ni fak e pilung nu Egypt
ni le'engin. 2 I le'engiyrad ni yug aram rogon nike yog SOMOL ngak piyu Israel ndab
ra mabgolgad ngak e pi girdi' ney, ni bochan e yad ra pingeg yu Israel ngar tedfan yug
boch e got. 3 I le'engiy Solomon 700 e ppin ni pifak e pilung nge ku yug boch e ppin rok
ni yad 300. Yad tapgin me pi' keru' ngak Got, 4 ma nap'an ni pilbithir ma kar waliyed
ke un i tayfan yug boch e got. Ma daki yul'yul' ngak SOMOL ni Got rok, ni bod David ni
chitamngin ni i par. 5 I tayfan Astarte, nib got rok yu Sidon, nge Molek ni ba got ni ba
sonogor nu Ammon. 6 I denen nib togopluw ngak SOMOL ma daki par nib yul'yul' ngak
ni bod ni i par David ni chitamngin. 7 Mu daken e burey ko ngek u Jerusalem e ubung
bangi ban'en riy ni ngu'un tayfan Kemosh riy, ni fare got ni sonogor nu Moab, nge bang
ni ngu'un tayfan Molek riy, ni fare got ni sonogor nu Ammon. 8 Miki ngongliy yungi
tagil' e tayfan ni ngi i urfiy urngin fapi ppin nu yug boch e nam ni le'engin e *incense* nge
maligach ko tirorad e got riy.

9-10 Yug aram rogon nike yib SOMOL ni Got rok yu Israel i m'ug ngak Solomon ni
l'agruw yay keyog ngak ni dabki tayfan yug boch e got. Me Solomon e de fol rok SOMOL
me cheal rok nga orel. Maaram me damumuw SOMOL ngak Solomon 11 me ga'ar ngak,
"Bochan e ri tafinay rom ni ngam th'ab fare m'ag u thildow ni dab mu fol ma dab mu rin'
e tin kugog, ma aram e gu be micheg ni bay gu chuweg e gagiyeg ko pilung u pa'am nggu
pi' ngak reb e pi tolang ko salthaw rom. 12 Machane bochan e chitamam David ma aram
e dab gu rin' e ren'ey nnap'an ni kagab fos, machane gu ra rin' ko ngiyal' ni be gagiyeg e
re pumo'on ni fakam. 13 Ma dab gu chuweg e gagiyeg ko pilung ni ga'ngin u pa'; ya bay
gu pag ta'reb e ganong ngi i gagiyegnag ni bochan e tapigpig rog i David ma ku fan nga
Jerusalem ni gag e gu turguy ni nge milfan ngog."

Pi to'ogor rok Solomon

14 Ma aram me tay SOMOL Hadad, ni be' ko fare tabnaw nib pilung u Edom, ni nge
togopluw ngak Solomon. 15-16 Ma kab kakrom ko ngiyal'ney, nnap'an ni mael David
nga Edom nge kol, me yan Joab ni ir e ga' ko salthaw rok ngaram ni nge k'eyag e
pi'in karm'ad. Me par Joab nge pi salthaw rok u Edom ni nel' e pul, ma ngiyal'nem e
ra thanged e fan rok gubin e pumo'on nu Edom 17 ma kemus ni Hadad nge ku boch
e pi tapigpig rok e chitamngin ni bogi Edomite e dan li'rad, ya ra milgad nga Egypt.
(Ngiyal'nem e ka bochi tir Hadad.) 18 Ra chuwgad u Midian ngranod nga Paran, ni aram
e gin ni un boch e pumo'on riy ngorad. Ma aram miyad milekag nga Egypt ngranod ngak
e en pilung, ni ir e pi' ngak Hadad yungi binaw nge bogi naun me pi' e ggan ngak. 19 Me
par Hadad ni fager rok fare pilung, me pi' fare pilung be' ni bpin ni walagen le'engin ni
aram e en ni pilung nu Tahpenes, ni nge le'engiy Hadad. 20 Me diyennag bochi pagel ni
fak Hadad ni Genubath fithingan, ni i chugliy fare pin ni pilung u lan fare naun ni tafen
e pilung, aram e gin ni i par fachi pagel riy u fithik' e pi'in pagel ni fak fare pilung.

21 Nap'an ni taw e thin ngak Hadad nga Egypt nike yim' David nge Joab ni tagafaliy e
yu raba' i salthaw, me ga'ar Hadad ngak e en ni pilung, "Mu pageg nggu sul ko nam rog."
22 Me fith fare pilung, ni ga'ar, "Ni mangfan? Mog, kabay ban'en ndawori yag ni gu pi'
ngom? Ere aram fan ni ga ba'adag ni ngam sul nga tafnam?"

Me fulweg Hadad lungun fare pilung, ni ga'ar, "Kemus ni ngam pageg nggu wan." Ma
aram me sul ko nam rok.
23 Miki tay Got Rezon nib mo'on ni fak Eliada ni nge togopluw ngak Solomon. I Rezon e
ke mil rok e masta rok, ni aram Hadadezer ni Pilung nu Zobah, 24 ma kemang tagagiyeg
u barba' i girdi' nma togopluw ko motochiyel ko nam. (Ran'ey e buch nga tomuren nike
gel David ngak Hadadezer ma ke thang e fan rok e piyu Syria ni ur folgad ngak.) Me
yan Rezon nge fa raba' i girdi' rok ngar pired u Damaskus, ni aram e gin ni pilungnag
pichongin riy, nge mang pilung nu Syria. 25 I par nib to'ogor rok yu Israel u n'umngin
nap'an e yafos rok Solomon.

N'en ni micheg Got ngak Jeroboam

26 Reb e girdi' ni cheal nge togopluw ngak Solomon ni Pilung e reb e tolang ni bay u
tan pa', ni aram Jeroboam nib mo'on ni fak Nebat nu Zeredah u lan yu Efraim. Zeruyah
ni chitiningin e ke yim' e pumo'on rok. 27 Ba'aray murung'agen e re togopluw nem.

I Solomon e suguy e but' nga bangi ban'en ni bay ko ngek u Jerusalem me thuthuy e pi
rungrung ko fare binaw. 28 Jeroboam e be' ni kab pagel nib salap ko maruwel, ma fa'ani
guy Solomon feni pasig ko maruwel me tay ni ir e ngi i gagiyegnag urngin e maruwel
nike yog ni ngan rin' u lan e nug ko ganong rok Manasseh nge ganong rok Efraim. 29 Reb
e rran ni chuw Jeroboam u Jerusalem me yan ko milekag, miyow mada' Ahijah ni profet
ni be' u Shiloh u kanawo' u daken e ted ni go' yow. Ma ke chuw Ahijah nga ba mad nib
n'uw ma bbe'ech; 30 me luf u daken nge guchthuy nge yan i par ni ragag nge l'agruw
yang. 31 Me ga'ar ngak Jeroboam, "Mfek ragag yang, ya SOMOL ni Got rok yu Israel e be
ga'ar ngom, 'Nggu chuweg e gagiyeg u pa' Solomon, ma bay gu pi' ngom ragag e ganong.
32 Mi Solomon e ta'reb e ganong ni bayi par rok, ni bochan e tapigpig Rog i David nge
bochan yu Jerusalem, ni fare binaw ni gag e gu turguy u lan e nam nu Israel ni nge
milfan ngog. 33 Nggu rin' e ren'ey ni bochan e ke n'igeg Solomon be tay fan Astarte ni
got rok yu Sidon; nge Kemosh ni got rok yu Moab; nge Molek ni fare got rok yu Ammon.
Solomon e dakir fol rog; ke rin' e kireb ma dakir tay e motochiyel rog nge thin rog u gil',
ni gathi aram rogon ni i rin' e chitamngin i David. 34 Machane dab gu chuweg e re nam
ney ni ga'ngin u pa' Solomon, ya bay gu tay ngi i gagiyeg u n'umngin nap'an e yafos rok
ni bochan e tapigpig rog i David ni gag e gu duwgiliy, mi i par ni be fol ko pi motochiyel
rog nge thin rog. 35 Bay gu chuweg e gagiyeg u pa' fak Solomon, mu gu pi' ragag e ganong
ngom ngu'um gagiyegnag. 36 Bay gu pag ta'reb e ganong nge par u pa' fak Solomon, ya
gubin ngiyal' ni ngi i par reb i owchen e tapigpig rog i David ni be gagiyeg u Jerusalem,
ni fare binaw ni ku gu turguy ni ir e ngu'un liyor ngog riy. 37 Me gur Jeroboam e bay gu
tem ngam mang pilung nu Israel, ma bay um gagiyegnag ga'ngin e nam ni ga ba'adag
ni ngam gagiyegnag. 38 Fa'an ga ra par ni ga be fol rog, ma ga be fol ko pi motochiyel
rog, ma gab fel' u wun'ug ni bochan e ga be rin' e tin kugog ni bod ni i rin' e tapigpig rog
i David, ma gubin ngiyal' ni bay ug par rom. Bay gu tem ni gur e pilung nu Israel mu
gu tay ni pi'in owchem e bay urbad nga luwam ngu'ur gagiyeggad, ni bod ni ku gu rin'
ngak David. 39 Bay gu gechignag pi'in owchen David ni bochan e denen nike ngongliy
Solomon, machane bay n'umngin nap'an.' "

40 Ma aram me guy Solomon rogon ni nge thang e pogofan rok Jeroboam, machane
me mil ngak Shishak ni Pilung nu Egypt, me par u rom nge mada' ko ngiyal' ni yim'
Solomon.

Solomon ni yim'
(2 Kronicles 9:29-31)

41 Urngin ban'en ni i rin' Solomon nge gagiyeg ni i tay, nge gonop rok e urngin ni ka
ni yoloy ngalan fare babyor ni *Chepin Solomon*. 42 Aningeg i ragag e duw ni i par u
Jerusalem ni ir e pilung ni be gagiyegnag yu Israel ni ga'ngin. 43 Me yim' mi ni k'eyag
u Jerusalem, me yan Rehoboam ni fak nga luwan nge pilung.

12

Nam nu Israel ni l'agruw e pilung riy
(2 Kronicles 10:1-19)

1 Me yan Rehoboam nga Shekem, ma ke mu'ulung gubin e girdi' ko ley ni lel'och yu
Israel e ngaram ni ngar pilung niged. 2 Me taw e thin riy ngak Jeroboam ni fak Nebat ni
ka be par u Egypt, ni yan e ngaram nike mil rok Solomon. Me sul Jeroboam u Egypt nga
Israel, 3 ya pi' e girdi' ko ley ni lel'och yu Israel e thin nge yan ngak ni nge yib, ma yad
gubin nranod ngak Rehoboam me lungurad, 4 "Chitamam i Solomon e i gelnag e thin
ngomad mi i pi' e maruwel ngomad nib gel. Fa'an ga ra waernag e maruwel ngomad
nggu momgad boch, ma ra ug yul'yul'gad ngom."
5 Me ga'ar ngorad, "Nge gaman e dalip e rran mi gimed sul mu gu pi' e fulweg ko re
bugithin nir." Miyad yan.
6 Me fith Rehoboam lanyan' bogi pumo'on ni kar pi'lalgad ni yad e ur puruy'gad
Solomon ni chitamngin, ni ga'ar ngorad, "Mang e re bugithin ni nggu pi' ni fulweg ko
fare bugithin nike wenignag e girdi' ngog?"
7 Miyad fulweg ni lungurad, "Fa'anra ga ba'adag ni ngam ayuweg e girdi' nib manigil
rogon, ma bbugithin ni bfel' e ngam pi' ni fulweg ko tin yad be wenignag ngom, ma ra
ur pigpiggad ngom ni yad ba yul'yul'."
8 Machane de fol Rehoboam rok fapi pumo'on. Me yan ngak boch e pagel ni yad ma
puruy' nra ilalgad u ta'bang. 9 Me fithrad ni ga'ar, "Mang e nggu rin'? Mang e nggog ngak
e girdi' ni ara'rogon ni yad be wenig ngog ni nggu waernag e maruwel ngorad?"
10 Me lungurad ngak, "Ba'aray e n'en ni ngamog ngorad: Bugul ni achig i pa'ag e ka ba
ga' nga lukngun e chitamag. 11 Fa'anra ba gel e maruwel ni i pi' e chitamag ngomed, ma
ka ba gel e maruwel ni bay gu pi' ngomed. I toymed ko dumow, me gag e bay ug toymed
ko dumow ko garbaw!"
12 Dalip e rran nga tomuren me sul Jeroboam nge yu Israel ngak Rehoboam ni Pilung,
ni bod ni yog ngorad. 13 Me non ngorad nib gel ma de fol ko fonow rok fapi pumo'on
ni yad ba pi'lal ni ur puruy'gad e chitamngin. 14 Me welthin ngak e girdi' ni bod rogon
nike yog fapi pagel ngak ni yad ma puruy' ni ga'ar, "Chitamag e tay e gilab nib tomal. I
toymed ko dumow, me gag e bay ug toymed ko dumow ko garbaw!" 15 Ma de rin' e tin
ke wenignag e girdi' ngak, ya SOMOL e ke gagiyegnag ke yan i aw ni aram rogon, ni fan
e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog ngak Jeroboam nib mo'on ni fak Nebat u l'ugun
Ahijah ni profet ni be' nu Shiloh.
16 Ma fa'ani nang e girdi' ni fare pilung e dabi motoyil ngorad, miyad tolul ni lungurad,
"Kad math'gad David nge tabinaw rok! Mang e ren'en ni bfel' ni kar rin'ed ngodad!
Gadad yu Israel, e ngad sulod nga tafedad, me par Rehoboam rok nge mang ir e i ayweg
ir!"
Aram rogon ni togopluw yu Israel, 17 ngar paged Rehoboam nge par ni kemus ni girdi'
ko nug nu Judah e kayad bay u tan pa'.
18 Me l'oeg Rehoboam ni Pilung Adoniram ni ir e be tay murung'agen e maruwel nike
yog e pilung ni ngan rin', nge yan ngak yu Israel; me cheal yu Israel ngar malang niged
nge yim'. Me gur Rehoboam ni Pilung nge af nga karrow rok nma girengiy e os nge mil

nga Jerusalem. 19 Ka nap'an e ngiyal'nem me par e girdi' ko ley ni lel'och e nam nu Israel
ni yad ba togopluw ngak e pi'in owchen David ni be pilung.
20 Ma fa'ani rung'ag e girdi' nu Israel nike sul Jeroboam u Egypt, miyad pining ni nge
yib nga ba mu'ulung ni nge tay yu Israel, miyad turguy ni nge mang pilung u Israel.
Kemus ni go' ganong rok Judah e par nib yul'yul' ngak e pi'in owchen David.

N'en ni yi'iynag Shemayah (2 Kronicles 11:1-4)

21 Fa'ani taw Rehoboam nga Jerusalem, me ulunguy 180,000 e salthaw nni mel'eg ko
fa gal ganong rok Judah nge Benjamin ni ngranod ko mael ya ngki sul e pi ganong ko
ley ni lel'och e nam nu Israel nga tan pa'. 22 Me non Got ngak Shemayah ni profet 23 ni
nge yan ngak Rehoboam ni ir e pilung nu Judah nge yog ngak nge urngin e girdi' ko fa
gal ganong rok Judah nge Benjamin 24 nike ga'ar SOMOL, "Dab mm'aged e mael ngak
pi walagmed ni girdi' nu Israel. Ra bigimed ma nge sul nga tafen, ya gag e kug gagiyeg
ke par e girdi' nu Israel ni aray rogorad." Ma yad gubin nra folgad ko tin keyog SOMOL,
miyad sul nga taferad.

Jeroboam ni pi' keru' ngak Got

25 Me yororiy Jeroboam ni Pilung nu Israel e binaw nu Shekem ni fan ko mael u lan
fare gi nug nu Efraim ni go' burey me par u rom bochi ngiyal'. Me chuw u rom nge yan
i yororiy e binaw nu Penuel ni fan ko mael. 26-27 Me ga'ar u wan', "Rogon urngin ban'en
nike yan i aw e chiney, e fa'anra yan e tirog e girdi' nga Jerusalem ngar pi'ed e maligach
ngak SOMOL u lan e Tempel u rom, ma yad ra cheal ngar manged ngak Rehoboam ni ir
e pilung nu Judah, miyad thang e pogofan rog."
28 Fa'ani leamnag nge mu' me ngongliy l'agruw e liyos ni gol ni bod ya'an e garbaw
ni pumo'on, me ga'ar ngak e tirok e girdi', "Kayigi gel e gafgow romed ko sul ni gimed
be tay nga Jerusalem ni fan e ngam liyorgad ngak Got. Gimed e girdi' nu Israel, ba'aray
e gal got romed nra fekew gimed nga wuru' yu Egypt!" 29 Me tay reb fa gal liyos ni gol
nga Bethel me tay reb ngalan yu Dan. 30 Aram rogon ni denen e girdi', ya uranod nga
Bethel nge nga Dan ko meybil. 31 Miki ngongliy Jeroboam yungi ban'en ni tagil' e meybil
u daken e burey i yan, me mel'eg e girdi' u lan boch e tabinaw ni ngar manged prist, ni
gathi yad girdi'en e ganong ko Levi.
32 Miki duwgiliy Jeroboam ni rofen ni ragag nge lal ko pul ni meruk e ngu'un
madnomnag ba madnom ni bod ni yima rin' u Judah. Me pi' e gamanman ni maligach u
daken e altar u Bethel ngak fa gal liyos ni gol ni ir e ngongliy ni ya'an e garbaw. Me tay
e pi prist ngaram nga Bethel ni ngu'ur pigpiggad ko fa yungi n'en nike ngongliy e altar
riy. 33 Me rofen ni ragag nge lal ko pul ni meruk, ni fare rran ni ir e ke turguy, me yan
nga Bethel nge madnomnag fare madnom ni ir e turguy ni fan ngak e girdi' nu Israel,
nge pi' e maligach u daken fare altar.

13

1 Me yog SOMOL ngak ba profet nu Judah ni nge yan nga Bethel, me yan ma nap'an
ni taw e ngaram mab sak'iy Jeroboam ko fare altar ni nge pi' e maligach. 2 Me non fare
profet nib togopluw ko fare altar, ni nge fol ko tin keyog SOMOL ngak ni ga'ar "Altar,
altar, ba'aray e n'en ni be yog SOMOL: Bay bbitir ni bay ni tunguy fithingan ni Josiah, ni
bay ni gergeleg ngalan fare tabnaw rok David. Ir e bayi li' nge yim' u dakenam e pi prist
ni yad be pigpig ko fapi altar rok e pi'in ndar nagned SOMOL ni yad ma pi' e maligach
u dakenam, ma bayi urfiy yilen e girdi' u dakenam." 3 Miki ul ul' fare profet ngay ngki
ga'ar, "Re altar ney e bayi puth, ma pi awat nu daken e bayi wearwear. Ma aram e bay
mu nang nike non SOMOL u dakenag."

4 Nap'an ni rung'ag Jeroboam ni Pilung e ran'ey, me foleg pa' ngak fare profet ma
ba'aray e n'en ni yog ni ngan rin' ngak, "Mu kolew e re mo'on nem!" Ma ka chiyngiyal'
nem me m'ay gelngin pa' fare pilung ma dakiyag ni buguy pa'. 5 Miy gi puth fare altar
nib tumgin me map e awat riy nga but', ni bod nike yog fare profet u fithingan SOMOL
nra buch. 6 Me ga'ar Jeroboam ni Pilung ngak fare profet, "Wenig ngom mu yibliyeg
ngak SOMOL ni Got rom, mag wenig ngak nge golnag pa'ag!"
Me meybil fare profet ngak SOMOL me gol pa' fare pilung. 7 Ma aram me ga'ar fare
pilung ngak fare profet, "Mu'un ngog ngdarow nga tabnaw rog mag kay ban'en. Bay gu
pi' puluwon ngom e tin kamrin."
8 Me fulweg fare profet, "Ku fa'anra mang e ga ra pi' ngog baley ko fla'ab rom, ma ku
dab gu un ngom ara guwa' ganam fa gu unum ban'en u tafnam. 9 Keyog SOMOL ngog
ndab gu wa' fa gu unum ban'en, ma ku dab gu sul nga tabnaw ko re pa' i kanawo' ni gub
riy." 10 Ere daki sul ko fare pa' i kanawo' ni yib riy, ya sul u ba pa' e kanawo'.

Ba profet u Bethel nike pilbithir

11 Ma ngiyal'nem e immoy ba profet nib pilbithir ni be par u Bethel. Me yib e pi'in
pagel ni pifak ma yad be weliy ngak e n'en nike rin' fare profet nu Judah u lan yu Bethel
e rofen nem nge n'en nike yog ngak Jeroboam ni Pilung. 12 Me fithrad fare profet ni
pilbithir, ni ga'ar, "Pa' ni ngan e kanawo' e yan riy nnap'an ni chuw?" Miyad yog fare
kanawo' ngak 13 me yog ngorad ni ngar ted e sedal nga daken e dongki rok. Mar rin'ed
ni aram rogon, me yan u daken fare dongki rok 14 u daken fare pa' i kanawo' ni be lek
fare profet nu Judah me pir'eg ni be par u tan ba ke gek'iy ni *oak*. Me fith, ni ga'ar, "Mog
i gur fare profet nu Judah?"
Me fulweg fare mo'on, ni ga'ar, "I gag."
15 Me ga'ar ngak, "Moy nga tabnaw ngad abichgow."
16 Machane me fulweg fare profet nu Judah, ni ga'ar, "Dabiyag ni nggu'un ngom nga
tabnaw fa gu fanay e tin ga be t'ufegeg ngay. Ma ku dab gu wa' fa gu unum ban'en ni
kam pi' u roy, 17 ni bochan e keyog SOMOL ngog ndab gu wa' fa gu unum ban'en, ma ku
dab gu sul nga tabnaw ko re pa' i kanawo' ni gub riy."
18 Ma aram me ga'ar fare profet ni pilbithir nu Bethel ngak, "Ma ku gag reb a profet
ni bod gur, ma keyog SOMOL ngak ba engel ni nggu piningem ngam un nga tabnaw rog
nggu nang salpem." Machane fare profet ni pilbithir e be ban.
19 Ma aram me un fare profet nu Judah ngak fare profet nib pilbithir nga tafen ngar
abichgow. 20 Ma nap'an ni yow ba sabal ko tebel, me yib e thin rok SOMOL ngak fare
profet ni pilbithir, 21 me tolul ngak fare profet nu Judah, ni ga'ar, "Be yog SOMOL ni gur
e dam fol rok ma dam rin' e tin ni yog. 22 Ya, kam sul kam abich u bangi ban'en nike
yog ngom ndab mu abich riy. Bochan e ran'ey ma aram e bay nthang e fan rom, ma
downgim e dab ni k'eyag u lane taliw ko tabnaw rom."
23 Nga tomuren ni kar mu'gow ko abich, me tay fare profet ni pilbithir e sedal nga
daken e dongki rok fare profet nu Judah, 24 ma aram me yan. Ma kabeyan u kanawo' me
mada'eg ba layon me li' fare layon fare profet nge yim'. Me par e ldow rok u kanawo, me
sak'iy fare dongki nge fare layon u barba' i to'oben. 25 Me yib bogi pumo'on u kanawo'
mar guyed fare ldow u lan e kanawo', ma bay fare layon ni be sak'iy u to'oben. Mranod
ngalan yu Bethel mar weliyed e tin kar guyed.
26 Nap'an ni rung'ag fare profet ni pilbithir murung'agen e ran'ey, me ga'ar, "Ireram
fare profet nde fol ko tini yog SOMOL ngak ni nge rin'! Ma aram e ke l'oeg SOMOL e re
layon nem ni nge thang e fan rok, nri bod rogon ni yog SOMOL." 27 Ma aram me ga'ar
ngak e pi pumo'on ni pifak, "Mu ted e sedal nga daken e dongki rog." Miyad rin' ni aram
rogon, 28 ma aram me yan, me yan i pir'eg e ldow rok fare profet ni bay u lane kanawo',
ni bay fare dongki nge fare layon ni ka yow be sak'iy u to'oben. Fare layon e dawori

longuy fare ldow ma ku dawori li' fare dongki. 29 Me fek fare profet ni pilbithir fare
ldow nge tay nga daken keru' fare dongki, me fulweg nga Bethel ni nge mowawnag me
k'eyag. 30 Me k'eyag ngalan e taliw ko birok e tabnaw, ma ir nge pi pumo'on ni pifak e
ur yor niged, ni be lungurad, "A walageg ni pumo'on, walageg ni pumo'on!" 31 Ma nga
tomuren ni kan k'eyag me ga'ar fare profet ngak fapi pumo'on ni pifak, "Nap'an ni gu ra
yim', mi gimed k'eyageg ngalan e re low ney, ni ngam tedgag nga barba' i charen. 32 Fapi
thin ni yog SOMOL ngak ni nge yog nib togopluw ko fare altar nu Bethel mab togopluw
nga gubin yang ni yima meybil riy u lane yochi binaw nu Samaria e rra yib i m'ug nib
riyul'."

Denen ni ubchiya' ku Jeroboam

33 Me Jeroboam ni Pilung nu Israel e ku de pi' keru' ko pi ngongol rok ni kireb miki
par ngi i mel'eg e pi'in prist u lan e yug tabnaw ni ngu'ur pigpiggad ko fapi altar nike
toy. Demturug e en ni ba'adag ni nge mang reb e prist me yibley nge mang reb. 34 Re
denen rok ney ni rin' e ir e girengiy e kireb nga daken e tabaw rok, nge chuw ko gagiyeg
me math mit u roy u fayleng.

14

Yam' ni tay fare pagel ni fak Jeroboam

1 Ngiyal'nem e yib i m'ar Abijah nib mo'on ni fak Jeroboam ni Pilung. 2 Me ga'ar
Jeroboam ngak le'engin, "Mu thilyeg ya'am nge dabki poyem be', ma ga yan nga Shiloh,
ko gin nma par Ahijah ni profet riy, fa'anem ni yog ni gu ra mang pilung nu Israel. 3 Mu
fek i yan ngak ragag e flowa ni lof, nge boch e kek, nge ba melor i *honey*. Mag fith ngak
ko mang e nge buch rok e re pagel ney ni fakdow, mra yog ngom."

4 Ma aram me yan fare pin nga tabnaw rok Ahijah u Shiloh. Ma ke malmit Ahijah ya
kari pilbithir. 5 Ma keyog SOMOL ngak ni bay yib le'engin Jeroboam ni nge fith salpen
fak ni pumo'on ngak nike m'ar. Ma keyog SOMOL ngak Ahijah e n'en ni nge yog.

Nap'an ni taw le'engin Jeroboam e ngaram ma ke dake yug be' nag ir. 6 Machane
nap'an ni rung'ag Ahijah lingan nike yib ko mab, me ga'ar, "Moy nga naun. Gu manang
ni gur le'engin Jeroboam. Mangfan ni ga be dake be' nigem? Bay e thin ni nggog ngom
nde fel'. 7 Mman ngamog ngak Jeroboam ni ba'aray e n'en ni be yog SOMOL ni Got rok
yu Israel ngak: 'Kug mel'egem u fithik' e girdi' kug tem ni gur e ngu'um gagiyegnag e
girdi' rog ni piyu Israel. 8 Kug fek e gagiyeg ko pulung rok e pi'in owchen David kug pi'
ngom. Machane da mur par ni bod e tapigpig rog i David, nrib yul'yul' ngog, ir e ma fol
ko tin kugog, ma tin nib magan'ug ngay e i rin'. 9 Pi denen ni kam rin' e ba gel e kireb
riy ko tin ni i rin' e pi'in ni ur gagiyeggad ni yad m'on rom. Kam pi' keru'um ngog ma
kam k'aring e damumuw ngog ko pi liyos ni ga be ngongliy nge ya'an bogi ban'en nni
ngongliy ko wasey ni yibe tayfan. 10 Bochan e ran'ey ma aram e bay gu girengiy e riya'
nga daken e gagiyeg ni be tay e tabnaw rom, ma bay gu thang owchen gubin e pumo'on
ni owchem, ni ta'reb rogon e pi'in ni kayad bpagel nge pi'in ke pilbithir. Bay gu thirif e
tabnaw rom u but'; ngar chuwgad ni bod t'ay e gamanman. 11 Ma demturug reb i chon
e tabnaw rom nra yim' u lan binaw mra longuy e pilis, ma demturug e arorad nra yim'
u daken e tafelfel' mra longuy e arche' ni *vulture*. I Gag SOMOL e gu be non.' "

12 Miki ul ul' Ahijah ngay nge ga'ar ngak le'engin Jeroboam, "Mu sul nga tabnaw e
chiney. Yug nap'an ni ga ra thum' ngalan fachi binaw, me yim' fare pagel ni fakam.
13 Urngin e girdi' nu Israel e yad ra yornag miyad k'eyeg. Kemus ni ir u chon e tabnaw
rok Jeroboam e yira chibgiliy ni bfel' rogon, ya kemus ni ir e bm'agan' SOMOL ni Got rok
yu Israel ngak. 14 Me SOMOL e bayi tay reb e pilung nga Israel ni bayi thang e gagiyeg
rok Jeroboam nge pifak. 15 Me SOMOL e bayi gechignag yu Israel, ma bayi rur yu Israel
ni bod e uchel u mnalul' ni be aw e ran ngay be rur. Bayi pug lik'ngin e girdi' nu Israel

u but' ko re nam ney nib manigil nni pi' ngak e pi ga' rorad kakrom, ma bayi weregrad i yan nge pag e Lul' ni Eufrates, ni bochan e kar k'aringed e damumuw ngak ko pi liyos nra ngongliyed ni ya'an fare got ni bpin ni Asherah. 16 Bayi digey SOMOL yu Israel ni bochan e ke denen Jeroboam ma ke waliy e girdi' nu Israel nga fithik' e denen."

17 Me sul le'engin Jeroboam nga Tirzah. Ma yug nap'an ni thum' ngalan tafen, me yim' fare tir. 18 Me mowawnag e girdi' nu Israel fachi pagel miyad k'eyag, ni bod nike yog SOMOL u l'ugun e tapigpig rok, ni fare profet i Ahijah.

Yam' ni tay Jeroboam

19 Urngin e yochi ban'en ni rin' Jeroboam ni Pilung, ni pi mael ni i tay nge rogon ni i gagiyeg, e go' kan yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Israel*. 20 I Jeroboam e i pilung ni rliw' nge l'agruw e duw. Me yim' min k'eyag, me Nadab nib mo'on ni fak e ir e mang pilung.

Rehoboam ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 11:5—12:15)

21 Me Rehoboam nib mo'on ni fak Solomon e aningeg i ragag nge ta'reb e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u lan yu Jerusalem ni ragag nge medlip e duw, ni aram fare binaw ni mel'eg SOMOL u fithik' e pi ganong nu Israel ni aram e gin ngu'un liyor ngak riy. Chitiningin Rehoboam e Naamah nu Ammon.

22 Ma girdi' nu Judah e ra denengad nib togopluw ngak SOMOL ur rin'ed boch ban'en nge thum' ngaru' e tin i rin' e pi chitamangirad kakrom, ngar k'arnged SOMOL ngari damumuw ngorad. 23 Ra ngongliyed tagil' e tayfan ngak boch e got ni go' bogi ban'en, miyad n'uf yugaf i malang nge bogi pow rok Asherah ni ngu'un tayfan u daken yochi burey ngu tanggin yuke gek'iy nib taglul'. 24 Ma n'en nth'abi kireb riy, e immoy e pumo'on nge ppin ni yad ma pi'rad ni nchuway' ko yungi n'em ni tagil' e tayfan ngak yug boch e got. Girdi' nu Judah e ur rin'ed urngin e pin'en nib tamra' ni i rin' e girdi' nike tulufrad SOMOL nga wuru' fare nam nnap'an ni be yib yu Israel i yib nga langgin.

25 U lan e bin lal e duw nike gagiyeg Rehoboam me yib Shishak ni Pilung nu Egypt i m'ag e mael nga Jerusalem. 26 Me fek urngin e machaf u lan fare Tempel ngu lan fare naun ni tafen e pilung, nib mu'un fa yungi *shield* ngay ni gol ni ngongliy Solomon. 27 Me ngongliy Rehoboam yungi *shield* ni *bronze* nge tay nga luwan e tinem, me tay chiylen ngak e pi ga' ko salthaw ni yad e ngar guyed ni dabi buch ban'en ko fapi garog ko fare naun rok e pilung. 28 Gubin yay nra yan fare pilung ko fare Tempel, me fek fapi girdi'en e matnag fa yungi *shield* ngar feked i yan ngemu' miyad fulweg ko fare senggil ko matnag.

29 Gubin e tin ni rin' Rehoboam ni Pilung e go' kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Judah*. 30 Ma ka aram n'umngin nap'an ni i par Rehoboam nge Jeroboam ni dartal gow ko mael. 31 Me yim' Rehoboam min k'eyag ngalan fapi low ko yam' ni fen e pilung ni bay u lane Binaw rok David. Fithingan e chitiningin e Naamah nu Ammon, me Abijah nib mo'on ni fak Rehoboam e yan nga luwan nge pilung.

15

Abijah ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 13:1—14:1)

1 U lan e bin ragag nge meruk e duw ngay nike gagiyeg Jeroboam ni Pilung nu Israel, me mang Abijah e pilung nu Judah, 2 me gagiyeg ni dalip e duw u lan yu Jerusalem. Chitiningin e Maakah ni be' ni bpin ni fak Absalom. 3 Pi denen ni i rin' e chitamngin e ki i rin' ma gathi ri i yul'yul' ngak SOMOL ni Got rok, ni bod rogon ni rin' David ni thangtuw rok. 4 Machane bochan David me pi' SOMOL ni Got rok fak Abijah nib pagel ni nge gagiyeg nga tomuren u lan yu Jerusalem mi i ayweg yu Jerusalem ndabi buch ban'en riy. 5 I rin' SOMOL e ren'ey ni bochan e i rin' David e tin nib m'agan' SOMOL

ngay ma dariy ban'en ni yog ngak ni pag, kemus ni fare oloboch ni ngongliy ngak Uriah
nib Hittite. 6 Fare mael ni tabab u thilin Rehoboam nge Jeroboam e detal u n'umngin
nap'an ni i gagiyeg Abijah. 7 Ma gubin e tin kabay ni i rin' Abijah e ni yoloy ngalan e
babyor ni fithingan e *Chepin e Pilung nu Judah*.
8 Me yim' Abijah min k'eyag u lane Binaw rok David, me Asa nib mo'on ni fak e yan
nga luwan nge pilung.

Asa ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 15:16—16:6)

9 Re duw ni gaman e rliw' e duw nike gagiyeg Jeroboam ni Pilung nu Israel, me mang
Asa e pilung nu Judah, 10 me gagiyeg ni aningeg i ragag nge ta'reb e duw u lan yu
Jerusalem. Me Maakah e titaw rok ni be' ni bpin ni fak Absalom. 11 Me Asa e i rin' e tin
nib m'agan' SOMOL ngay, ni bod ni i rin' David ni ga' rok kakrom. 12 Me chuweg u lan e
re nam nem urngin e pumo'on nge ppin ni yad ma falchuway' ngorad ma yad ma pigpig
ngak yug boch e got ko yung i n'en tagil' e meybil, me n'ag urngin e liyos ni yima meybil
ngay ni i ngongliy e tin ni yad bm'on rok e pilung. 13 Miki chuweg Maakah ni titaw rok
ko fare liw ni chitiningin e pilung, ni bochan e ke ngongliy ba liyos nib sonogor ni ya'an
Asherah ni fare got ni bpin. Re liyos nem e th'ab Asa nga but' nge urfiy u lan fare Loway
ni Kidron. 14 Yug aram rogon nde gathay Asa urngin e yungi tagil' e meybil rok e pi'in
ndar nanged Got, machane i par nib yul'yul' ngak SOMOL u n'umngin nap'an e yafos
rok. 15 Me tay ngalan fare Tempel urngin e pin'en nike ognag e chitamngin ngak Got, ku
arrogon e pi gol nge bogi ban'en nib silber ni ir rok e pi'.
16 Me Asa ni Pilung nu Judah nge Baasha ni Pilung nu Israel e go' mael e ra tew u
n'umngin nap'an ni ur gagiyeggow. 17 Me yan Baasha i mael ngak yu Judah me tabab
i yororiy yu Ramah ni fan ko mael ni bochan ni nge dabkiyag ni ngu'un yan ngalan yu
Judah fa nganib nga wuru'. 18 Ma aram me fek Asa ni Pilung urngin e silber nge gol nike
magey u lan fare Tempel nge fare naun ni tafen e pilung, nge pi' ngak bogi tolang ko
salthaw rok ni ngar feked i yan nga Damascus, ngan pi' ngak Benhadad ni Pilung nu
Syria, nib mo'on ni fak Tabrimmon nib mo'on ni fak Hezion, ni ba'aray e thin nib cheag
ngay: 19 "Ngad manged ngabang, ni bod rogon e pi chitamangidad. Ba'aray e silber nge
gol niba tow'ath ni fanam. Ere chiney e ngam th'ab e tha' romew Baasha ni Pilung nu
Israel, ya nge chuweg e yu raba' i salthaw rok u tafnag."
20 Me pining Benhadad ni Pilung e kefel' ko tin keyog Asa me l'oeg e pi tolang ko
salthaw rok nge yu raba' i salthaw rorad ni ngar maelgad ko pi binaw nu Israel. Miyad
kol e binaw nu Ijon, Dan, Abel Beth Maacah, nge fa gin'en nu to'oben e Lipath ni Galilee,
nge ga'ngin yang u tafen yu Naftali. 21 Nap'an ni rung'ag Baasha ni Pilung e n'en nike
buch, me tal i yororiy yu Ramah ni fan ko mael me yan nga Tirzah.
22 Ma aram me l'oeg Asa ni Pilung e thin nge yan u ga'ngin yang yu Judah ni be yog
ngak gubin e girdi', ndariy be' ndabi un ngay, ni go' ngan pi' e ayuw ngan fek fapi malang
nge ren nike tay Baasha u Ramah ni i fanay ko yoror nge chuw u rom. Me fanay Asa e
pin'ey nge yororiy yu Mizpah ngu Geba, nib binaw ni bay u lan e nug nu Benjamin.
23 Ma tin kabay niki rin' Asa ni Pilung, ni aram e ngongol rok ni madangdang nge yochi
binaw ni i yororiy ni fan ko mael, e gubin ma go' kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu
Judah*. Machane nap'an e ke pilbithir me mugutgut ni bochan bm'ar ni yib nga'ay. 24 Me
yim' Asa min k'eyag ngalan fapi low ko yam rok e pilung u lan fare Binaw rok David, me
Jehoshafat nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

Nadab ni Pilung nu Israel

25 U lan e bin l'agruw e duw ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah, me Nadab nib
mo'on ni fak Jeroboam ni Pilung e ir e mang pilung nu Israel, me gagiyeg ni l'agruw e

duw. 26 Me denen nib togopluw ngak SOMOL me waliy yu Israel nga fithik' e denen, ni
bod e chitamngin.
27 Baasha nib mo'on ni fak Ahijah, ni be' ko fare ganong ni Issakar, e makath nib
togopluw ngak Nadab me thang e fan rok Nadab u nnap'an nike yib nge salthaw rok
ra koled fare binaw nu Gibbethon u lan yu Filistia. 28 Ran'ey e buch u lan e bin dalip e
duw ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah. Ma aram me yan Baasha nga luwan Nadab
nge mang pilung nu Israel. 29 Ma yug nap'an ni mang pilung me tabab i thang e fan
rok urngin chon e tabnaw rok Jeroboam. Ni bod rogon e tin yog SOMOL u daken e
tapigpig rok, ni fare profet i Ahijah nu Shiloh, urngin chon e tabnaw rok Jeroboam ni
yigo' nthang e fan rorad; ri dariy ta'abgayad ni fos. 30 Ran'ey e buch ni bochan e ke pug
Jeroboam e damumuw rok SOMOL, ni Got nu Israel, ko pi denen nike ngongliy ma ku ir
tapgin yu Israel ni denen.
31 Ma urngin e tin kabay niki rin' Nadab e kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*.
32 Me Asa ni Pilung nu Judah nge Baasha ni Pilung nu Israel e ur mael gow ngorow ni
dariy e tal u n'umngin nap'an ni ur gagiyeggow.

Baasha ni Pilung nu Israel

33 U lan e bin dalip e duw ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah, me Baasha nib mo'on
ni fak Ahijah e mang pilung u ga'ngin yu Israel, me par u Tirzah ngi i gagiyeg ni rliw' nge
aningeg e duw. 34 Me denen nib togopluw ngak SOMOL nge waliy yu Israel nga fithik' e
denen, ni bod Jeroboam ni Pilung ni immoy nib m'on rok.

16

1 Me non SOMOL ko fare profet i Jehu nib mo'on ni fak Hanani ni ba'aray e thin ni yog
ni fan ngak Baasha: 2 "Ummoy ndariyfam, machane mu gu tem ni gur e ngam gafaliy e
girdi' rog nu Israel. Ma ke chiney ma ga be denen ni bod Jeroboam kam waliy e girdi'
rog nga fithik' e denen. Pi denen rorad e ke pug e damumuw rog, 3 ma aram e bay gu
chuwegem nge tabnaw rom, nri bod rogon nu gu rin' ngak Jeroboam. 4 Demturug reb
i chon e tabnaw rom nra yim' u lan e binaw mra longuy e pilis, ma demturug e arorad
nra yim' u daken e tafelfel' mra longuy e arche' ni *vulture*."
5 Ma gubin e tin i rin' Baasha nge urngin e tin i rin u fithik' e muth'an e kan yoloy
ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*. 6 Baasha e yim' min k'eyag u lan yu Tirzah, me fak ni
pumo'on i Elah e yan nga luwan nge mang pilung.
7 Fare profet i Jehu e ir e pi' SOMOL e re thin nem ngak nib togopluw ngak Baasha nge
tabnaw rok ni nge thapeg ni bochan e pi denen ni ngongliy Baasha nib togopluw ngak
SOMOL. Ir e k'aring e damumuw ngak SOMOL ni gathi kemus ni bochan e kireb ni i
rin', ni bod rogon e tin i rin' Jeroboam ni i Pilung u m'on, machane ku bochan e thang e
pogofan rok gubin gathon e tabnaw rok Jeroboam.

Elah ni Pilung nu Israel

8 U lan e duw ni rliw' nge nel' ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah, me mang Elah
nib mo'on ni fak Baasha e pilung nu Israel, me yog e thin u lan yu Tirzah ni l'agruw e
duw. 9 I Zimri, nreb e tolang ko salthaw rok nib milfan baley ko fapi *chariot* rok e en ni
pilung ngak, e makath nib togopluw ngak Elah. Me yan i reb e rran u lan yu Tirzah, ma
be chingnag Elah u lan e tabnaw rok Arza, ni ir e ma guy fare naun ni tafen e pilung.
10 Me yib Zimri ngalan fare naun, nge yib i thang e fan rok Elah, me fek luwan nge par
ni ir e pilung. Ran'ey e buch u lan e duw ni rliw' nge medlip ko gagiyeg rok Asa ni Pilung
nu Judah.
11 Yug nap'an e pilung Zimri me thang e fan rok gubin chon e tabnaw rok Baasha.
Gubin e pumo'on ni girdi'en nge fager rok ma yi go' thang e pogofan rorad. 12 Ma aram
me yan i aw nrogon nike yog SOMOL nib togopluw ngak Baasha u l'ugun fare profet i

Jehu, i Zimri e thang e fan rok ga'ngin fare tabnaw rok Baasha. 13 Ni bochan e yad be
tayfan yug boch e got ma ku bochan e yad be waliy yu Israel nga fithik' e denen, i Baasha
nge Elah ni fak ni pumo'on e ra k'arngew e damumuw ngak SOMOL, ni fare Got rok yu
Israel. 14 Gubin ban'en ni i rin' Elah e ni yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*.

Zimri ni Pilung nu Israel

15 U lan e duw ni rliw' nge medlip ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah, me Zimri e i
yog e thin ni medlip e rran u lan yu Tirzah. Fa yu raba' i salthaw nu Israel e ra m'aged e
mael ko fare binaw nu Gibbethon u lan yu Filistia, 16 ma nap'an rrung'aged nike makath
Zimri nib togopluw ngak e en ni pilung ma ke thang e fan rok, ma aram u rom e roged
riy ni fare ga' ko salthaw rorad i Omri e ir e nge pilung u Israel. 17 Omri nge yu raba' i
salthaw rok e ra chuwgad u Gibbethon ngranod ra m'aged e mael nga Tirzah. 18 Nap'an
ni guy Zimri ni nge waer fare binaw, me yan nga langgin e yoror ni fan ko mael ko fare
naun ni tafen e pilung, me yip' e nifiy ko fare naun, me yim' u fithik' e daramram. 19 I
buch e ran'ey ni bochan e i denen nib togopluw ngak SOMOL. Ni bod rogon e denen ni i
rin' Jeroboam, miki kirebnag laniyan' SOMOL ko pi denen rok miki waliy yu Israel nga
fithik' e denen. 20 Gubin e tin kabay ni rin' Zimri, nib dachug ko fare makath ni tay e go'
kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*.

Omri ni Pilung nu Israel

21 Me ruw raba' e girdi' nu Israel: bochi yad e ba'adag ni nge mang Tibni e pilung
nib mo'on ni fak Ginath, ma bochi yad e ba'adad Omri. 22 Me tomuren, ma tin ni fol
ngak Omri e ra gelgad; me yim' Tibni me mang Omri e pilung. 23 Ere u lan e re duw
ni guyey nge ta'reb ko gagiyeg rok Asa ni Pilung nu Judah, me mang Omri e pilung nu
Israel, me gagiyeg ni ragag nge l'agruw e duw. Nel' ni som'on e duw e gagiyeg u Tirzah,
24 ma aram me chuw'iy fachi burey nu Samaria nga 6,000 yang e silber rok fare mo'on
ni fithingan e Shemer. Me yororiy Omri fachi burey, me ubung bochi binaw u rom, me
tunguy fithingan ni Samaria, ni aram e bod fithingan Shemer, ni facha' ni immoy ni
tafen e chi burey nem.

25 Me denen Omri nib togopluw ngak SOMOL nib thum' ngaru' rok e pi'in ku ur
gagiyeggad. 26 Bod Jeroboam ni immoy ni bm'on rok, i k'aring e damumuw ngak
SOMOL, ni fare Got nu Israel, ni bochan e pi denen rok nge ir ni i waliy e girdi' nga
fithik' e denen nge tayfan ni i tay ngak yug boch e got. 27 Gubin e tin kabay ni i rin' Omri
nge urngin e pin'en ni i thognag e go' kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*. 28 Me
yim' Omri min k'eyag u Samaria, me Ahab nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang
pilung.

Ahab ni Pilung u Israel

29 Lan e bin guyey nge meruk e duw ko gagiyeg nike tay Asa ni Pilung nu Judah, me
mang Ahab ni fak Omri e pilung nu Israel, me par u Samaria ngi i gagiyeg ni rliw' nge
l'agruw e duw. 30 Mi i denen nib togopluw ngak SOMOL, ni kab gel e kireb rok ko pi
pilung ni yad ba m'on rok ko pilung u Israel. 31 Gathi kemus ni i rin' e kireb ni i rin'
Jeroboam ni Pilung; ya ki leay Jezebel, ni fak Ethbaal ni Pilung nu Sidon, me un i tay
fan Baal. 32 Me toy ba tempel ni fan ngak Baal u Samaria, me ngongliy ba altar ni fan
ngak, me tay ngalan e re tempel nem. 33 Miki suweg ba ley i gek'iy ngalang me tay nib
machmach ni ngu'un tayfan fare got ni bpin riy ni Asherah fithingan. Kireb ni i ngongliy
e k'aring e damumuw ngak SOMOL ni Got nu Israel, ya ba pire' e kireb ni ngongliy ngak
urngin e pilung nu Israel ni yad ba m'on rok. 34 Ngiyal' ni ir e be gagiyeg me Hiel nu
Bethel e ngongliy rogon bayay fare binaw nu Jeriko. Fa'ani tay pa' ko maruwel, me yim'
Abiram ni bin nganni' i fak ni pumo'on, ma fa'ani ngongliy rogon e pi garog nu Jeriko,

me yim' Segub, ni bin th'abi bitir i fak ni pumo'on, ni bod rogon ni yi'iynag SOMOL u l'ugun Joshua ni fak Nun.

17

Elijah nge n'uw ndaki aw

1 Elijah ni fare profet ni be' u Tishbe u lan yu Gilead e ga'ar ngak Ahab ni Pilung nu
Israel, "U fithingan SOMOL ni fare Got nu Israel ni be par nib fos, ni gag e tapigpig rok, e
nggog ngom ni bayi par ndakuriy e wa'angachal nge n'uw u lan l'agruw fa dalip e duw,
nge mada' ko ngiyal' ni bay fin gog."
2 Me ga'ar SOMOL ngak Elijah, 3 "Mu chuw u roy ngam man ko ngek ngam mith nga
to'oben fare lul' ni Kerith fithingan u ba' ni ngek e lul' ni Jordan. 4 Ran ni ngam unum
e bay um fek ko re lul' nem, ma kugog ngak e arche' ni gapl'uw ni ngu'ur feked e ggan i
yib ngom."
5 Me fol Elijah ko tin keyog SOMOL ngak ni nge rin', me milekag nge yan i par nga
to'oben fare lul' ni Kerith fithingan. 6 Mi i unum e ran ko re lul' nem, mi i fek e arche'
ni gapl'uw e flowa nge ufin i yib ngak ni gubin e kadbul nge blayal'. 7 Me munmun me
m'ay e ran ko fare lul' ni bochan e dakir aw e n'uw.

Elijah nge fare pin nu Zarefath nike yim' e pumo'on rok

8 Me ga'ar SOMOL ngak Elijah, 9 "Mman ko binaw nu Zarefath nib chugur nga Sidon
ngam par u rom. Kugog ngak be' ni bpin u rom nike yim' figirngin ni ngi i pi' ganam."
10 Me yan Elijah nga Zarefath, ma fa'ani yib ko garog ko binaw me guy be' ni bpin nike
yim' e pumo'on rok ni be mogow l'ud. Me ga'ar Elijah ngak, "Wenig ngom, mfek e ran i
yib nggu unum." 11 Ma nap'an ni yan ni nge fek me ga'ar ngak, "Wenig ngom, ku mfek e
flowa nggu way."
12 Me fulweg ni ga'ar, "U fithingan SOMOL ni be par nib fos ni ir e Got rom e nggu
micheg ngay ndariy e flowa rog. Kemus ni ta'ab gogow e flowa ni bay u lan baraba' i
ban'en nge buchu'uw i gapgep ko *olive* ni bay u lan ba rume'. Kugub ngaray ni gu be
mogow l'ud ni nggu fek nga tabinaw rog ni nggu lith e chu'uw i flowa nem nggu wew ba
pagel ni fakag. Kemus e chu'uw i ggan ni nggu wew, nge mu' ma aram e nggu m'ow."
13 Me ga'ar Elijah ngak, "Dab mu rus, mman ngam ngongliy e ggan romew, machane
som'on e ngam fek e chu'uw i flowa ni bay rom ngam ngongliy ba flowa riy nib achig
ma ga fek i yib ngog, ma tin ke magey riy e ngam ngongliy rogon ngam kew fakam. 14 Ya
SOMOL ni Got rok piyu Israel e ke ga'ar, 'Re raba' i n'em e dabi m'ay e flowa riy, ma re
rume' nem e dabi m'ay e gapgep riy u m'on ko rofen ni gag SOMOL e bay gu pi' e n'uw
nge yib'."
15 Me yan fare pin nge rin' ni bod nike yog Elijah ngak, miyad par ni gubin e rran ni
ba gaman garad. 16 De m'ay e flowa u lan fare raba' i n'em, ma de m'ay e gapgep u lan
fare rume', ni bod ni micheg SOMOL ngak fare pin u l'ugun Elijah.
17 Me munmun me yib e m'ar ngak fare pagel ni fak fare pin; mi i ubchiya' i yan, me
munmun ma daki pogofan. 18 Me ga'ar ngak Elijah, "Gur e girdi' rok Got, mang ni kam
rin' e biney e pa' ngog? Mog, mub ngaray ni ngam puguran e denen rog ngak Got ya nge
yim' fakag?"
19 Me ga'ar Elijah, "Mpi' fakam ngog." Me fek fare pagel u pa' fare pin me fek i yan ko
thal ni lang e naun ko re senggil ni be par riy, me yan i tay nga daken e chob. 20 Me meybil
ni ba ga' laman ni ga'ar, "SOMOL ni Got rog, mangfan ni kam pi' e biney e gafgow ni ba
ga' ngak e re pin ney nike yim' e pumo'on rok? Ya rib gol nga rogon ni be ayuwegneg, ma
kam thang e pogofan rok fak!" 21 Me yan Elijah i palpal nga daken fachi pagel ni dalip

16:34 Jos 6:26

yay nge meybil ni ga'ar, "SOMOL ni Got rog, mfulweg e pogofan rok e re tir ney!" 22 Me
fulweg SOMOL taban e meybil rok Elijah; me pogofan fare tir bayay nike fos.
23 Me fek Elijah fare tir ko thal ni but' nge pi' ngak e chitiningin, me ga'ar ngak, "Mu
sap, ke fos fakam!"
24 Me fulweg fare pin ni ga'ar, "Chiney e kug nang ni gur be' ni girdi' rok Got, ma riyul'
nma non SOMOL u l'ugunam!"

18

Elijah nge fapi profet rok Baal

1 Me yan i bingyal' u lan e bin dalip e duw ni daki aw e n'uw, me ga'ar SOMOL ngak
Elijah, "Mman ngam m'ug ngak Ahab ni Pilung, ya bay gu pi' e n'uw nge yib." 2 Me yan
Elijah.
Ma kari gel e uyongol u Samaria e ngiyal'nem, 3 me pi' Ahab e thin nge yan ngak
Obadiah nge yib, ya ir e be ayuweg urngin ban'en u tafen Ahab ni Pilung. Obadiah e
be' ni bay madgun SOMOL u wan' ma ba yul'yul' ngak, 4 ere nap'an ni be thang Jezebel
e pogofan ko pi profet rok SOMOL, me mithag Obadiah ra'ay i yad ngalan e yiy, nra reb
e yiy me tay wugem i yad ngay mi i pi' e ggan nge garbod ngorad. 5 Me ga'ar Ahab ngak
Obadiah, "Ngdarow ngad lekgew urngin e alublub nge lul' ko re nam ney ngad guyew
ko gadow ra pir'eg e pan u bang nra gaman e os nge gamanman ni *mule* riy ya nge siy
kur m'ad, ma sana ra yan i aw ndab kud li'ed boch e tirodad e gamanman." 6 Miyow
duwgiliy e gin ni nge bagayow me lekag ko fare nam, miyow wear nge bagayow me sor
ngabang.
7 Ma nap'an ni be yan Obadiah, miyow mada' Elijah. Me poy Elijah, me siro' ngak
Elijah me fith ngak ni ga'ar, "Mog, ri gur Elijah?"
8 Me fulweg ni ga'ar, "I gag Elijah. Mman ngamog ngak fare pilung ni masta rom ni gu
bay u roy."
9 Me fulweg Obadiah ni ga'ar, "Be mang e kug bucheg ni kam leamnag ni ngam teg nga
thathren e riya' nge thang Ahab ni Pilung e pogofan rog? 10 Gu be micheg u p'eowchen
SOMOL ni be par nib fos, ni ir e Got rom, ni en ni pilung e ke gayem u gubin e nam u
fayleng. Ma yira yog ngak u reb e nam nda mmoy u rom me yog ni pilung ko fare nam e
ngari micheg ndawor ni piri'egem u rom. 11 Ere mog, ga ba'adag ni nggu wan gguy nggog
ngak ni ga bay u roy? 12 Fa'anra gu wan me yib SOMOL nge fekem ngabang ndariy be'
ni manang, me di'in? Fa gu wan gog ngak Ahab ni ga bay u roy me yib ma de piri'egem,
ma nge thang e pogofan rog. Dab mpag talin ni ug par ni bay madgun SOMOL u wun'ug
ma gub yul'yul' ngak ni ka nap'an ni gub bitir ke mada' ko chiney. 13 Mog, dawor mu
rung'ag ni fa ngiyal'nem ni be thang Jezebel e pogofan ko pi profet rok SOMOL ma ra'ay
i yad e gu mithag ngalan e yiy ni yad l'agruw ulung nra reb e ulung ma wugem, mu ug
pi' garad nge garbod rorad? 14 Ere uw rogon ni kamog ngog ni nggu wan gu weliy ngak
e en ni pilung ni ga bay u roy? Ya mmudugil nra thang e pogofan rog!"
15 Me fulweg Elijah ni ga'ar, "Nggu micheg ngom u fithingan SOMOL ni Gubin ma
Rayag Rok ni gag e tapigpig rok, ni bay gu m'ug ngak e en ni pilung e daba'."
16 Me yan Obadiah ngak Ahab ni Pilung nge weliy ngak, me yib Ahab ni ngar
mada'gow Elijah. 17 Fa'ani guy Ahab Elijah me ga'ar ngak, "Mog, ri gur fa'anem ni ba
ga' e gafgow ni kam tay ngak yu Israel?"
18 Me ga'ar Elijah, "Gathi gag e kug gafgownag yu Israel, ya gur, ni gur nge chitamam.
Dakumur folgow ko thin rok SOMOL ma gimew be tayfan fapi liyos ni ya'an Baal.
19 Chiney e ngamog ngak urngin e girdi' nu Israel ni nggu mada'gad ko burey ni Karmel.
Ngam pining fare 450 i profet rok Baal nge fare 400 i profet rok Asherah, ni Jezebel ni
le'engim e be pi' garad."

20 Me ulunguy Ahab urngin piyu Israel nge fapi profet rok Baal ko burey ni Karmel.
21 Me yan Elijah ngorad me ga'ar, "Uw n'umngin nap'an ni ngam pired mfin gimed
duwgiliy lanin'med! Fa'anra SOMOL e ir Got, mi gimed fol rok; ma fa'anra Baal e ir e
Got, mi gimed fol rok!" Me par e girdi' nda rogned ta'ab bugithin. 22 Me ga'ar Elijah,
"Kemus ni gag e kug magey ni profet rok SOMOL, machane 450 e pi profet rok Baal.
23 Ngan fek l'agruw e garbaw ni pumo'on i yib; mi ni pag fapi profet rok Baal ngar feked
reb ngar li'ed ngar th'eth'abed ngar ted nga daken e l'ud, machane dab rup'ed e nifiy
ngay. Ma ku aram e n'en ni bay gu rin' ko fa bin nike magey e garbaw. 24 Me meybil e
pi profet rok Baal ngak, mu gu meybil ngak SOMOL, ma arorow nra pag e nifiy ngay, ni
aram e ke fulweg taban e meybil, e ir Got."

Me tolul e girdi' ni aram e kar pininged e kefel' ngay.

25 Me ga'ar Elijah ngak e pi profet rok Baal, "Gimed e gimed ba yo'or, ere gimed e
som'on ni ngam feked reb e gal garbaw nir ngam ngongliyed rogon. Mi gimed meybil
ngak e biromed e got, machane dab mup'ed e nifiy ko l'ud."

26 Miyad fek fare garbaw ni ka ni fek i yib ngorad ngar ngongliyed rogon, miyad
meybil ngak Baal nge mada' ko misiw'. Miyad tolul ni lungurad, "Baal, mfulweg taban
e meybil romad!" Miyad par ni yad be churu' ma yad be liyeg fare altar ni kar ubunged,
machane de fulweg Baal taban e meybil rorad.

27 Fa'ani misiw' me par Elijah ngi i moning ngorad ni be ga'ar, "Mu ga' niged lammed
ko meybil! Ya sana bay ban'en ni be leamnag nib gel, fa ke yan ngabang ni nge pithig
rogon, ara ke yan ko milekag! Fa reb e be mol ndabisiy ni ngam puged!" 28 Me meybil
fapi profet ni kar ga' niged lamrad, ma yad be rasey dowrad ko saydon nge yar nrogon
ni yad ma rin' ngar malukgad ko racha'. 29 Miyad par ni yad be non ni ba ga' lamrad
nge thig e yal'; machane de yib e fulweg ko meybil rorad, ma da nrung'ag ba lam ni
non. 30 Me ga'ar Elijah ngak e girdi', "Mu chuchugurgad ngog," miyad mu'ulung nga
charen ni karon'ed nga longob. Me tabab Elijah i ubung fare altar rok SOMOL ni fa'an
nni buthug. 31 Me fek ragag nge l'agruw i malang, nra reb ma fan ngak fare ragag nge
l'agruw i ganong ni yad e pi'in owchen Jakob, ni fare mo'on ni tunguy SOMOL Israel
ngak. 32 Pi malang nem e ubung bayay fare altar rok SOMOL ngay. Me ker wol' e ran
nib liyeg fare altar nra taw gonap'an aningeg e gallon e ran ngay. 33 Me tay e l'ud nga
daken fare altar, me th'eth'ab fare garbaw nge tay nga daken fapi l'ud. 34 Me ga'ar, "Mu
suguyed aningeg e rume' ko ran ngam pu'oged nga daken e pi ufin e garbaw nir ni ngan
pi' ni maligach nge pi l'ud nir." Miyad rin', me ga'ar, "Kum rin'ed bayay ni bod fa yanem."
Miyad rin' ni bod nike yog. Me ga'ar, "Ku bayay." Miyad rin'. 35 Me yib e ran u daken e
altar nga but' nge suguy fare wol' e ran nib liyeg fare altar.

36 Fa'ani taw ko ngiyal' ni yima pi' e maligach riy ko mithig yal', me yib Elijah ko fare
altar nge meybil ni ga'ar, "SOMOL ni gur fare Got rok Abraham nge Isak nge Jakob,
mmicheg e chiney ni gur fare Got rok yu Israel, me gag e tapigpig rom ma urngin e
pin'ey e kug ngongliy ni bod ni kamog ngog. 37 SOMOL, mfulweg taban e meybil rog,
wenig ngom, mfulweg, ya nge nang e pi girdi' ney ni gur SOMOL e gur e Got, ni gur e
ngam fulwegrad ngom."

38 Me pag SOMOL e nifiy u lang ko fare altar, me urfiy fare maligach, nge fapi l'ud, nge
fapi malang, nge gowel e but' me m'ay fapi ran u lan fare wol' e ran nib liyeg fare altar.
39 Fa'ani guy e girdi' e ren'em miyad paraw nga but' ma yad be non ni ba ga' lamrad ni
be lungurad, "I SOMOL e ir e Got; kemus ni SOMOL e ir e Got!"

40 Me ga'ar Elijah ngak e girdi', "Mu koled fapi profet rok Baal nge dabi mil
ta'bagayad!" Miyad kol fapi profet ni gubin, me fekrad Elijah ko fare lul' ni Kishon
fithingan nge thang e pogofan rorad.

N'uw ni aw bayay

41 Me ga'ar Elijah ngak Ahab ni Pilung, "Mman e chiney ngam abich, ya kug rung'ag
lingan e n'uw ni nge yib." 42 Ma fa'ani yan Ahab ni nge abich, me yan Elijah nga daken
p'ebugul e burey ni Karmel, me yan i siro' nge mada' lolugen nga thilin bugun. 43 Me
ga'ar ngak e tapigpig rok, "Mman ngam sap nga maday."
Me yan fare tapigpig nge sul me ga'ar, "Dariy ban'en ni kug guy." Medlip yay ni yog
Elijah ngak ni nge yan nge changar. 44 Yay ni medlip e sul me ga'ar, "Kug guy bochi yang
i manileng ni be yib u fithik' e day ngalang nde ga' nga rifrifen pa' be'."
Me ga'ar Elijah ngak fare tapigpig rok, "Mman mu guy Ahab ni Pilung ngamog ngak
ni nge af nga *chariot* nge sul nga tafen, ya richey ma dakiyag ni bochan e n'uw."
45 Ma de n'uw nap'an me chap lanelang, me yib e nifeng, me aw e n'uw nib ga'. Me
af Ahab nga karrow rok nge sul nga Jezreel. 46 Me yib gelngin SOMOL ngak Elijah, me
bachiy e mad rok nga lukngun nge mil nge m'on rok Ahab nge yib i mada' ko mathil u
Jezreel.

19

Elijah u daken e burey ni Sinai

1 Me weliy Ahab ni Pilung ngak Jezebel ni le'engin urngin e tin ke rin' Elijah, nge rogon
nike thang e pogofan rok urngin fapi profet rok Baal. 2 Me pi' Jezebel e thin nge yan
ngak Elijah ni ga'ar, "Mang e yigi gad e pi got pa'rad ngog nggum' ni fa'anra yan i taw ko
ngiyal'ney gabul ma dawor gu rin' ngom e n'en ni kam rin' ngak fapi profet." 3 Me rus
Elijah, me mil nike milnag e pogofan rok; me un fare tapigpig rok ngak ngranow nga
Beersheba ni bay u lan yu Judah.
Me pag fare tapigpig rok u rom, 4 me yan Elijah u but' ni reb e rran ni be sor i yan nga
daken e ted. Me tal nga tan ba ke gek'iy ko gin nib tagalul', ngi i athpeg u wan' ni manga
yigi yim'. Me meybil ni ga'ar, "SOMOL, re gafgow ney ni aray ga'ngin e dabkiyag rog.
Mfek e pogofan rog, ya kabfel' ni nggum'!"
5 Me pag ir nga but' u tan fare ke gek'iy me mol. Me gin nike yib ba engel i math ngak
me ga'ar, "Mu od ngam abich." 6 Me chachangar Elijah me guy ba flowa nge ba rume' i
ran ni bay u to'oben lolugen. Me abich me garbod, me sul nge pag ir nga but' nge mol.
7 Me sul fare engel rok SOMOL me pug bayay ni ga'ar, "Mu od ngam abich, ya ba n'uw
e kanawo' ni ngam man riy." 8 Me suwon Elijah, nge abich me garbod, me pi' e re ggan
nem gelngin nge yag ni yan u but' ni aningeg i ragag e rran nge mada' nga Sinai, ni fare
burey nib thothup. 9 Me yan ngalan ba yiy u rom nge par riy e re nep' nem.
Me gin nike ga'ar SOMOL ngak, "Elijah, mang e ga be rin' u roy?"
10 Me fulweg ni ga'ar, "SOMOL ni Got ni Gubin ma Rayag Rom, ka faram i yib ke mada'
ko chiney ni kemus ni gur e gu be pigpig ngom, machane girdi' nu Israel e kar th'abed e
m'ag u thilmed, ma kar buthuged e pi altar rom, ma kar thanged e pogofan rok urngin
e pi profet rom. Kemus ni gag e kug magey, ma yad be guy rogon ni ngar thanged e
pogofan rog."
11 Me ga'ar SOMOL ngak, "Mman nga wean nga mub mu sak'iy nga p'eowcheg u
p'ebugul e re burey ney." Me yib SOMOL nge yan nib chugur ngak, me pi' bangi nifeng
nib gel nib gel nge yib nge rurug fare burey me bilbilig e war, machane de moy SOMOL
u fithik' e re gi nifeng nem. Me tal fa gi nifeng ndaki thow, me yib ba durru', machane de
moy SOMOL u fithik' e re durru' nem. 12 Me chuw fare durru' me yib ba nifiy, machane
de moy SOMOL u fithik' e re nifiy nem. Me chuw fare nifiy me yib ba lam ni be kathkath.
13 Fa'ani rung'ag Elijah fare lam me upunguy owchen ko thal ni wuru' e mad rok, me
yib nga wean nge yib i sak'iy nga langan fare yiy. Me ga'ar ba lam ngak, "Elijah, mang e
ga be rin' u roy?"
14 Me fulweg ni ga'ar, "SOMOL ni Got, ni Gubin ma Rayag Rom, ka faram i yib ke mada'
ko chiney ni kemus ni gur e gu be pigpig ngom, machane girdi' nu Israel e kar th'abed e

m'ag u thilmed, ma kar buthuged e pi altar rom, ma kar thanged e pogofan ko urngin e pi profet rom. Kemus ni gag e kug magey, ma yad be guy rogon ni ngar thanged e pogofan rog."

15 Me ga'ar SOMOL, "Mu sul ngam man nga daken e ted nib chugur nga Damaskus, ma ga yan ngalan e re binaw nem ngam liyef e gapgep nga lolugen Hazael nge mang pilung nu Syria, 16 nge Jehu nib mo'on ni fak Nimshi nge mang pilung nu Israel. Mu kum liyef e gapgep nga lolugen Elisa ni fak Shafat ni be' u Abel Meholah nge yan nga luwam nge mang profet. 17 En nra thay rok Hazael e bayi thang Jehu e pogofan rok, ma en nra thay rok Jehu e bayi thang Elisa e pogofan rok. 18 Ma bay gu tay 7,000 e girdi' u Israel ndab ni thang e pogofan rorad, ni urngin e pi'in yad ba yul'yul' ngog ndawor ra siro'gad ngak Baal ara ra farayed owchen fare liyos ni ya'an."

Thin ni taw ngak Elisa

19 Me yan Elijah me pir'eg Elisa ni be maruwel ko garbaw ni pumo'on be gi' e but'; ragag nge l'agruw wu' e garbaw e bay nga m'on rok ma wu' ni tomur e be maruwel ngay. Me luf Elijah wuru' e mad rok nib n'uw nge yin' nga daken Elisa. 20 Me pag Elisa fapi garbaw, me lol'oeg Elijah, me ga'ar, "Nggu wan gu faray owchen e chitamag nge chitinag nggu fingichiyrow, mu gub ngdarow."

Me ga'ar Elijah, "Mman ngamub. Ya dab gu talegem!"

21 Me yan Elisa i li' fa wu' rok e garbaw, nge lith e ufin riy, ni *yoke* ko fa gal garbaw e mang lud' riy. Me pi' fapi ufin ngak e girdi' ngar longuyed, me yan nge un ngak Elijah ngi i ayuweg.

20

Mael nga Syria

1 Me kunuy Benhadad ni Pilung nu Syria urngin e yu raba' i salthaw rok, ma ragag nge l'agruw e tayugang' ni ku ra pi'ed e ayuw ngak ko pi os nge pi *chariot* rorad. Me yan Benhadad nge m'ag e mael nga Samaria, nge cham ngay. 2 Me l'oeg e pi tamal'og ngalan fare binaw ngak Ahab ni Pilung nu Israel ni nge lungurad ngak, "Be yog Benhadad ni Pilung ni 3 ngam pi' ngak e silber nge gol rom, nge pi le'engim nge pifakam."

4 Me fulweg Ahab, ni ga'ar, "Nog ngak e pilung rog i Benhadad ni sorok riy ni gag nge gubin ban'en rog e go' ba milfan ngak." 5 Me ta'boch me sul fapi tamal'og ngak Ahab ni kar feked reb e thin nike yog Benhadad: "Kug l'oeg e thin ke yib ngom ni ngam pi' e pi silber nge gol, nge pi le'engim nge pifakam ngog. 6 Machane chiney, e bay gu l'oeg e pi tolang ko salthaw rog ngar ribiyed e naun rom ko pilung nge pi naun rok e pi tolang ko salthaw rom, ngar feked urngin e tin yad be leamnag nib t'uf ma ba tolang puluwon. Gonap'an e ra ngiyal'ney gabul ma kar tawgad e ngar."

7 Me pining Ahab ni Pilung urngin e tayugang' ko fare nam nga tafen, me ga'ar, "Gimed be guy nre mo'on ney e ba'adag ni nge gafgow nagdad. Ke pi' e thin ke yib ngog ni be yog ni nggu pi' pi le'engig nge pifakag, nge silber nge gol, ma kugog e kefel' ngay."

8 Me fulweg e pi tayugang' nge girdi', ni lungurad, "Dab mmotoyil ngak; ma dab mu m'ing ngak."

9 Ma aram me fulweg Ahab e thin ngak fapi tamal'og rok Benhadad, ni ga'ar, "Mogned ngak e ga' rog ni fare pilung ni kug fol ko bbug ni som'on e thin rok, machane dabiyag ni nggu fol ko bbug ni migid."

Me yan fapi tamal'og ma aram mu kur feked reb e thin i yib 10 rok Benhadad: "Gu ra fek urngin e pumo'on ni ba gaman ni nge gathay e re binaw rom nir miyad fek chabungen ngalan pa'rad. Mang e yigi li'eg e pi got nggum' ni fa'anra dab gu rin'."

11 Me fulweg Ahab ni Pilung, ni ga'ar, "Mog ngak Benhadad ni bin riyul' e salthaw e ra i yog nib sorok u tomuren e mael, ma gathi m'on riy."

12 Me taw e fulweg rok Ahab ngak Benhadad u nnap'an ni yad bay fapi tayugang' ni
yad be unum u lan e pi *tent* rorad, me yog ko salthaw rok ni ngar flaged rograd ngar
chamgad ko fare binaw, ma aram e ra bagyad me yan nga tagil'.
13 Ngiyal'nem me yan ba profet ngak Ahab ni Pilung, me ga'ar ngak, "Be ga'ar SOMOL,
'Dab mu rus nga ga'ngin e raba' i salthaw nem! Bay gu tem ngam gel ngak e daba', ma
bay munang ni gag SOMOL.' "
14 Me fith Ahab ngak ni ga'ar, "Mini' e nge girengiy e mael?"
Me fulweg fare profet, ni ga'ar, "Be yog SOMOL ni pi salthaw ni kab pagel ni yad bay
nga tanpa' e pi governor u bang e nug ngu bang e yad e ngar girngiyed e mael."
Me fith fare pilung ni ga'ar, "Me mini' e nge gafaliy rogon e re mael nem?"
Me fulweg fare profet, ni ga'ar, "I gur."
15 Aram me pining fare pilung e tin pagel e salthaw ni yad bay u tan pa' e pi governor
u bang e nug ngu bang, ma yad 232 u gubin. Ma aram me pining fa raba' i salthaw nu
Israel, ni yad 7,000 u gubin.
16 Me tabab fare mael ko misiw', ko ngiyal' nike chingnag Benhadad nge fa guyey nge
l'agruw i tayugang' u lan e pi *tent* rorad. 17 Me yan fapi salthaw ni kab pagel nga m'on ni
som'on. Me yib e pi tadamit ni l'ograd Benhadad ngarbad rogned ngak ni bay ba ulung
i salthaw ni karbad u lan yu Samaria i yib. 18 Ma ga'ar, "Mmarod mu koledrad ngam
fekedrad i yib ni kayad bfos, ndemturug ko karbad ni mael fa karbad ni gapas."
19 Me girengiy fapi salthaw ni pagel fare mael, me lay fa raba' i salthaw nu Israel, 20 ra
bagyad me li' nge yim' e re mo'on rchamgow. Me mil e pi Syrian, ni be tulufrad e pi
salthaw nu Israel, machane me thay Benhadad nge yan u os, nike un boch girdi'en e
yan u os ngak. 21 Me yan Ahab ni Pilung nga daken e flang, nge kol e pi os nge pi *chariot*,
me thang e fan rok e pi Syrian ni rib gel e gafgow ni tay ngorad.
22 Ma aram me yan fare profet ngak Ahab ni Pilung me ga'ar, "Musul ngam gelnag
gelngin e yu raba' i salthaw rom mag fal'eg i t'ar liben e tin ngam rin', ni bochan e fare
pilung nu Syria e ku ra yib ni mael bayay u nap'an e *spring*."

Yay ni l'agruw ni yib yu Syria ni Mael

23 Me ga'ar e pi totang ko salthaw rok Benhadad ni Pilung ngak, "Fapi got rok yu Israel
e bogi got ko pi burey, aramfan nike gel e piyu Israel ngodad. Machane ri gadad ra gel
ngorad ni fa'an gadad ra cham ngorad u lan e yungi tafelfel'. 24 Chiney e ngam chuweg
fa guyey nge l'agruw i tayugang' ko liw rorad magon' nga luwrad fapi tolang ko salthaw.
25 Ma aram mag pining barba' i salthaw nib ga' ni bod fa ba'nem ni kar paged gur, ni ku
ta'reb urngin e os nge *chariot* rorad. Bay da chamgad ngak piyu Israel u lan e yungi
tafelfel', ma yaney e gadad ra gel ngorad."
Me pining Benhadad ni Pilung e kafel' ngay me fol ko fonow rorad. 26 Me bin migid e
spring me pining nga ta'bang e pi salthaw rok me un ngorad ngranod ko fare binaw nu
Afek ni ngar chamgad ngak piyu Israel. 27 Piyu Israel e rabad nga ta'bang ngar faleged
rogon e talin e cham rorad mranod ra fal'egged rograd ni yad l'agruw raba' u but' ni yad
ba sabliy e pi Syrian. Piyu Israel e yad bod ya'an ruwoch ulung i kaming u puluwon e pi
Syrian, ni kar garargad kar faned daken barba' e binaw.
28 Me yan ba profet ngak Ahab ni Pilung me ga'ar, "Ba'aray e n'en ni be yog SOMOL:
'Bochan ni be yog e pi Syrian ni gag e got ko yochi burey ma gathi gag ba got nu daken
e yungi tafalfel', ma aram e bay gu gel nagem ko fare raba' i salthaw rorad nib ga', me
gur nge girdi' rom e bay mu nanged ni Gag SOMOL.' "
29 Ma medlip e rran ni par e pi Syrian nge piyu Israel u tagil'rad ni yad ba changar
ngorad. Me rofen ni medlip ngay miyad tababnag e cham, me thang yu Israel e fan rok
ra'ay bbiyu' e salthaw nu Syrian. 30 Ma pi arorad ni magach ni kabfos e ra milgad ngalan

fare binaw nu Afek, me puth e pi yoror ko fare binaw nga daken rliw' nge medlip bbiyu' i yad.

Ma ku errogon Benhadad niki mil ngalan fare binaw nge yan i mith ngalan ba senggil ni bay u tabgul u ba naun. 31 Me yan e pi tolang ko salthaw rok ngak me lungurad ngak, "Kug rung'aged ni fapi pilung nu Israel e yad ba murunguy. Mu pi' mat'wunmad ni nggu warod ngak fare pilung nu Israel ni kug bachiyed e mad ni tutuw nga lukngumad ma bay e opol u k'anganmad, ma sana ra ayweg e pogofan rom." 32 Ma aram miyad bachiy e mad ni tutuw nga lukngurad miyad yin' e opol nga k'anganrad, mranod ngak Ahab me lungurad, "Tapigpig rom i Benhadad e be wenignag e yafos rok ngom."

Me fulweg Ahab ni ga'ar, "Ma kabfos? Ba manigil! Ya bod be' ni walageg!"

33 Fapi totolang ko salthaw rok Benhadad e yad be sapnag ba pow nib manigil, ma nap'an ni ga'ar Ahab "walageg," miyad og ngay, nge lungurad, "Bod ni kamog, I Benhadad e walagem!"

Me yog Ahab ni ga'ar, "Mu feked i yib ngog." Nap'an ni taw Benhadad, me pining Ahab nge yib ngak ngalan e *chariot*. 34 Me ga'ar Benhadad ngak, "Bay gu fulweg ngom fa yuchi binaw ni fek e chitamag rok e chitamam, ma rayag ni ngam ngongliy bang u Damaskus nge mang tagil' e siyobay rom, nri bod rogon ni i rin' e chitamag u Samaria."

Me fulweg Ahab ni ga'ar, "Fa'an arrogon, ma aram nggu pagem ngam man." Me ngongliy ba tha' u thilrow me pag Benhadad nge yan.

Ba Profet ni gechignag Ahab

35 I yog ba profet ni girdi'en ba ulung i profet ngak bagyad fapi profet ni yow nga ulung ni nge pirdi'iy, ya aram rogon nike yog SOMOL ngak. Machane de rin' facha', 36 ma aram me ga'ar ngak, "Bochan ni damfol ko n'en nike yog SOMOL, ma aram e bayi li'em ba layon nga mum' ni yug nap'an ni gra pageg ngam man." Ma yug nap'an ni yan facha' me yib ba layon nge yib i li' nge yim'.

37 Ma aram miki yan e re profet ney ngak reb e pumo'on me ga'ar ngak, "Mu pirdi'iyeg!" Me rin' e biney e pumo'on ni aram rogon; i toy nib gelmiren nge maad'ad. 38 Me m'agm'ag fare profet owchen nga bangi mad, ni nge dab ni poy, me yan i sak'iy nga to'oben e kananwo', ni be sonnag fare pilung nu Israel ni nge yib nge yan. 39 Ma nap'an ni be yib fare pilung ni nge yan, me pong fare profet me ga'ar ngak, "Gur e en ni Pilung, gu be cham u fithik' fare mael me fek ba salthaw ba to'ogor i yib ngog nike kol me ga'ar, 'Mmatanagiy e re mo'on ney; fa'anra thay ni mil, ma gra pi' puluwon ni birom e pogofan fa mu pi' puluwon ni 3,000 yang e silber.' 40 Machane mug mit u boch ban'en, me thay fare mo'on nge mil."

Me fulweg fare pilung ni ga'ar, "Kamog rogon e n'en ni nge buch rom, i gur rom e ka mu turguy."

41 Me guchthiy fare profet fare gi mad u owchen, ma ka ngiyal'nem me poy fare pilung ni ir reb fapi profet. 42 Me ga'ar fare profet ngak fare pilung, "Irera' e thin rok SOMOL: 'Bochan e kam pag fare mo'on ke mil ni aram facha' ni kugog ni ngan li' nge yim', ma aram e yafos rom e nge thay ni puluwon, ma fa raba' i salthaw rom e bay ni thirif u but' ni bochan e kar paged fa raba' i salthaw rok kar milgad.' "

43 Me sul fare pilung nga tabnaw nga Samaria nike magaf'an' ma ke tomal laniyan'.

21

Bangi woldug ni grape rok Naboth

1 Naboth e bay bangi woldug ni fi'in ko binaw nu Jezreel, nib chugur ko naun rok Ahab ni Pilung. 2 Me reb e rran me ga'ar Ahab ngak Naboth, "Ngam pi' fa gi woldug rom ni *grape* nggu fi'iy, ya ba chugur ko tabinaw rog, ma gu ba'adag ni nggu yung e yasay ngay.

Bay gu pi' bang e woldug ni *grapes* ngom ni kabfel' ngay, ma fa'anra ga ba'adag ni nggu chuw'iy, ma gu ra pi' puluwon ngom ni bfel'."

3 Me fulweg Naboth ni ga'ar, "Re gi woldug nem ni *grape* e gayog ni yag ngog rok e pi ga' rog kakrom, ere SOMOL e dabi magan' ngay ni nggu pi ngom."

4 Me sul Ahab nga tafen nike kireban' ma ke damumuw ko fapi thin nike yog Naboth ngak. Me yan i pag ir nga chob rok nge sap ko rungrung, me par nde abich. 5 Me yib Jezebel ni le'engin ngak me ga'ar, "Mang e kari kireban'um ngay? Mangfan ndab mu abich?"

6 Me ga'ar, "Bochan e thin nike yog Naboth ngog. Kugog ngak ni nggu chuw'iy fa gi woldug rok ni *grape*, mra ba'adag ni nggu pi' bang e woldug ni *grape* ngak nge yan nga luwan mu gu pi', me ga'ar dabiyag ni nge pi'!"

7 Me ga'ar Jezebel, "Mog, gur e pilung fa gathi gur? Mu chuw u chob ngam fal'eg lanin'um ma ga abich. Bay gu fek e gi woldug nem rok Naboth nggu pi' ngom!"

8 Me yoloy e babyor nge tay fithingan Ahab ngay, me pag e pow rok Ahab nga daken, me pi' nge yan ngak e pi tolang ni yad bay u tan pa' Ahab nge pi'in yad be yog e thin u Jezreel. 9 Re gi babyor nem e bay e thin riy ni ga'ar: "Nga mogned reb e rran ni ngan pag e abich, mi gimed ulunguy e girdi', mi gimed yog ngak Naboth nge par ko gin ntagil' e en ni yibe tay fan. 10 Mi gimed fek l'agruw e girdi' nrib kireb nga rognew u p'eowchen nike yog e thin nib kireb ngak Got nge en ni pilung. Mi gimed fek nga wuru' e binaw ngam malang niged nge yim'."

11 Me rin' e pi tolang ni yad bay u tan pa' Ahab nge pi'in yad ma yog e thin u Jezreel e n'en keyog Jezebel. 12 Miyad yog reb e rran ni nga ni pag e abich, miyad ulunguy e girdi', miyad yog ngak Naboth ni nge yan i par ko gin ntagil' e en ni yibe tay fan. 13 Fa gal girdi' nrib kireb e rognew u rom u fithik' e girdi' nike yog Naboth e thin nib kireb ngak Got nge en ni pilung, ma aram min fek Naboth nga wuru' e binaw nga ni malangnag nge yim'. 14 Mi ni pi' e re bugithin ni ba'aray nge yan ngak Jezebel nike lunguy, "Fa'anem i Naboth e kan thang e pogofan rok."

15 Ma nap'an ni taw e re bugithin nem ngak Jezebel me ga'ar ngak Ahab, "Ke yim' Naboth. Ere ngam fi'iy fa gi woldug ni fa'ani siyeg ni nge pi' ngom nchuway'." 16 Ka chingiyal'nem me yan Ahab i lekag fa gi woldug ni aram e nge fi'iy.

17 Me ga'ar SOMOL ngak Elijah ni fare profet ni be' u Tishbe, 18 "Mman mu guy Ahab ni Pilung nu Samaria. Ya gimew ra mada' ko fa gi woldug ni fi'in Naboth, ni aram e ke yan ni nge lekag ya nge fi'iy. 19 Mog ngak ni gag SOMOL e be lungug ngak, 'Mog, kam thang e pogofan rok Naboth, ma ngkum fek tafen ngam tafnay?' Mog ngak ni be lungug, 'Gin'en ni i lil' e pilis racha'en Naboth riy e ireram e gin ku bayi lil' e pilis e racha' rom riy!"

20 Ma fa'ani guy Ahab Elijah me ga'ar, "To'ogor rog, kam piri'egeg."

Me ga'ar Elijah, "Er rogon, kug piri'egem. Kam par ni tin nib kireb u p'eowchen SOMOL e ga be ngongliy. 21 Ere be ga'ar SOMOL ngom, 'Bay gu girengiy e riya' nga dakenam. Bay gu thang owchem, mu gu thang owchen urngin e pumo'on ko tabinaw rom, ni bitir nge pilibthir nta'reb rogon. 22 Tabinaw rom e bayi par ni bod e tabinaw rok Jeroboam ni Pilung ni fak Nebat, nge tabinaw rok Baasha ni Pilung ni fak Ahijah, ya kam k'aring e damumuw ngog ni fan e kam waliy yu Israel nga fithik' e denen.' 23 Ma Jezebel ku ba'aray e n'en keyog SOMOL ni fan ngak, 'Bayi longuy e pilis Jezebel u lan e binaw nu Jezreel.' 24 Ma girdi' ko tabinaw rom ni bay yim' u lan binaw e bayi longuyrad e pilis, ma tin bay yim' u daken e tafelfel' e bayi longuyrad e arche' ni *vulture*."

(25 Dariy be' nike par ni tin kireb u p'eowchen SOMOL e be rin' ni bod rogon Ahab, ni Jezebel ni le'engin e be tay ir ngak be yodorom. 26 Ya ke ngongliy e tin th'abi kireb e denen, be tayfan ma be meybil ko liyos ni bod e pi Amorite, fa'an ni tulufrad SOMOL ngar chuwgad me tafnay yu Israel taferad.)

27 Fa'ani mu' Elijah ko welthin, me guchthuy Ahab e mad rok nge chuweg u daken, me
yin' e mad ni tutuw nga daken. Me par ndaki abich, mi i mol ni kabay fare tutuw ni mad
u daken, mi i yan ni kari kireban'.
28 Me ga'ar SOMOL ngak Elijah ni profet, 29 "Kam guy nga rogon nike sobut'nag Ahab
ir u p'eowcheg? Bochan e ke yodoro', ma aram e dab kug girengiy e riya' nga daken u
nap'an e yafos rok; machane ba pagel ni fak e bay gu girengiy e riya' nga daken e tabnaw
rok u nap'an e par rok ko biney e tamilang."

22

Mikayah ni yog ngak Ahab ni nge ayuw
(2 Kronicles 18:2-27)

1 Dalip e duw ni par e nam nu Israel nge nam nu Syria nike aw e gapas u thilrow, 2 ma
fa'ani taw ngalan e bin dalip e duw me yan Jehoshafat ni Pilung nu Judah i guy Ahab ni
Pilung nu Israel.
3 Me fith Ahab e pi tolang ni yad bay u tan pa' ni ga'ar, "Mangfan ndawor da guyed
rogon ni ngad fulweged ngodad fare binaw nu Ramoth u lan e nug nu Gilead ni fek e
pilung nu Syria u pa'dad? Ya tafedad!" 4 Me ga'ar Ahab ngak Jehoshafat, "Mog, ga ra un
ngog ngad m'agew e mael nga Ramoth?"
Me fulweg Jehoshafat ni ga'ar, "Gur e ngam fal'eg rogom ma gadow yan, ya salthaw
rog nge salthaw ni yad ma yan u daken e os e kar fal'eged rogorad yad be par. 5 Machane
som'on e ngam fith lanyan' SOMOL."
6 Me pi' Ahab e thin nge yan ngak e pi profet ngarbad ni gonap'an yad 400 u gubin, me
fith ngorad ni ga'ar, "Nga mogned ngog ko nggu m'ag e mael nga Ramoth fa danga'."
Me lungurad ngak, "Mm'ag e mael ngay, ya ra gel nigem SOMOL ngorad."
7 Machane me fith Jehoshafat ni ga'ar, "Mog, dakuriy yugu reb e profet ngabang ni
gadow ra fith lanyan' SOMOL ngak?"
8 Me ga'ar Ahab, "Kabay ta'abe', ni Mikayah fithingan, ni fak Imlah. Machane kug
dabuy daken, ya dariy ban'en ni bfel' nike yi'iynag ngog; gubin ngiyal' ni ban'en nib
kireb e ma yi'iynag ni nge yib ngog." Me ga'ar Jehoshafat, "Dabmog e bug nir e thin!"
9 Me pining Ahab reb e tolang nma ayuweg e maruwel ko tabinaw rok me yog ngak
ni nge yan i pining Mikayah ni ka chingiyal'nem.
10 Gal pilung nem e ra bagayow ma ke par ko chiya rok ni tagil' e pilung, ni kar
chuwgow nga madan e pilung ko gin ba'aram ni yima gunugunuy wom'ngin e *grain* riy
u wuru' e garog nu Samaria, ma fapi profet ni yad gubin e yad be yi'iy u p'eowcherow.
11 Ma reb fapi profet, ni aram Zedekiah ni fak Kenaanah e ngongliy e wasey ni bod ya'an
e gagey ko gamanman, me ga'ar ngak Ahab, "Ba'aray e n'en nike yog SOMOL: Pin'ey e
bayi mang talin e cham rom ngam cham ngak yu Syria nge mada' ko ngiyal' ni kam
thirifrad u but'." 12 Ma urngin fapi profet ni ku aram e n'en nrogned ni lungurad, "Mm'ag
e mael nga Ramoth, ya ga ra gel. I SOMOL e bayi gagiyeg nigem ngam gel."
13 Ma fa'anem nike yan ni nge pining Mikayah e ga'ar ngak, "Fapi profet ni urngin e
karogned nra gel e en ni pilung ko mael, ere susun e ngkum yi'iynag ni aram rogon."
14 Me fulweg Mikayah ni ga'ar, "Rogon feni riyul' ni be par SOMOL nib fos, e rogon nra
yog ngog e aram rogon ni nggu weliy."
15 Ma fa'ani yib nga p'eowchen e en ni pilung, me fith ngak ni ga'ar, "Mikayah, nggu
m'agew Jehoshafat ni Pilung e mael nga Ramoth fa danga'?"
Me ga'ar Mikayah, "Mmarow, ya gimew ra gel. I SOMOL e bayi gagiyeg nagmew ngam
gelgow."
16 Me ga'ar Ahab ngak, "Nge uw urngin yay ni nggog ngom ni kemus ni tin riyul' e
ngam weliy ngog u fithingan SOMOL?"

17 Me fulweg Mikayah ni ga'ar, "Kug guy e girdi' nu Israel ni kar weargad u daken e
yungi ted, ni yad bod bogi saf ndariy be' ni be gafaliyrad. Mi SOMOL e ke ga'ar, 'Pi girdi'
ney e dariy be' ni nge yog e thin rorad; ere ngar sulod nga taferad u fithik' e gapas.' "
18 Me ga'ar Ahab ngak Jehoshafat, "Kugog ngom faram ndariy ban'en ni bfel' nma
yi'iynag ni fan ngog; gubin ngiyal' ni ban'en nib kireb!"
19 Me ul ul Mikayah ngay nge ga'ar, "Mu telim ko thin keyog SOMOL! Kug guy SOMOL
nike par nga tagil' u tharmiy, ni bay e pi engel rok ni yad ba sak'iy u to'oben. 20 Me fith
SOMOL ni ga'ar, 'I mini' e nge bannag Ahab nge yan nga Ramoth nge yim' u rom?' Me
yog boch fapi engel reb e ban'en, me yog bochi yad yugu reb. 21 Ma aram me thay ba kan
nga m'on me yib nga p'eowchen SOMOL me ga'ar, 'Bay gu bannag.' 22 Me ga'ar SOMOL
ngak, 'Uw rogon ni ngam bannag?' Me fulweg fare kan ni ga'ar, 'Bay gu wan gu lifith
l'ugunag u l'ugun urngin e pi profet rok Ahab.' Me ga'ar SOMOL ngak, 'Mman ngam
bannag Ahab, ya rayag rom.' "
23 Me ul ul Mikayah ngay nge ga'ar, "Kam guy, i SOMOL e ke pag ba kan nma lifith
l'ugun ke yib i lifith l'ugun ngom u l'ugun e pi profet rom ney. Machane ke turguy
SOMOL ni riya' e nge yib ngom."
24 Me yan Zedekiah ngak Mikayah, me batnag owchen me ga'ar, "Wi'in ney e kechuw
e gelngin rok SOMOL rog ke non ngom?"
25 Me ga'ar Mikayah, "Bay mu nang ko ngiyal' ni bay mman nga reb e senggil u ba' ni
tabugul ko naun ni ngam mith."
26 Me yog Ahab ni Pilung ngak reb fapi tolang ko salthaw rok ni ga'ar, "Mu kol Mikayah
nga ni fek ngak Amon, ni ir e governor ko re binaw nem, nge ngak Joash ni be' ni fak e
pilung. 27 Minog ngorow ni ngan tay nga kalbus, ma kemus ni flowa nge ran e ngu'un
pi' ngak nge yan i mada' ko ngiyal' ni kugsul nde buch ban'en rog."
28 Me ga'ar Mikayah ngak Ahab, "Fa'an ga ra sul nde buch ban'en rom, me ere gathi
SOMOL e ke non u l'ugunag!" Me ul ul ngay ni ga'ar, "Gimed gubin ni ngam rung'aged
fapi thin ni kugog!"

Ahab ni yim'
(2 Kronicles 18:28–34)

29 Ahab ni Pilung nu Israel nge Jehoshafat ni Pilung nu Judah e ranow ra m'agew e
mael nga Ramoth ni bay u lan e nug nu Gilead. 30 Me ga'ar Ahab ngak Jehoshafat, "Fa'an
bay darod ko mael ma bay gu thiliyeg e mad rog nge dab kun poyeg, me gur e ngam man
ni ka mon' madan e pilung." Me yan fare pilung nu Israel ko mael nike thiliyeg e mad
rok ndab kun poy.
31 Ma fare pilung nu Syria e keyog ngak fa guyey nge l'agruw i pilungen e salthaw rok
ni yad ma yan u *chariot* ni kemus ni fare pilung nu Israel e ngar chamgad ngak. 32 Ere
fa'anra guyed Jehoshafat ni Pilung ma yad gubin nra leam niged ni ir fare pilung nu
Israel, miyad cheal ni ngar chamgad ngak. Ma fa'ani non ni ba ga' laman, 33 miyad nang
ni gathi ir fare pilung nu Israel, ma dakur chamgad ngak. 34 Me pag ba salthaw nu Syria
ba gan e gat'ing, ni gathi Ahab e leamnag ni nge aw ngak me aw ko peth ko madan e
mael nike yin' nga daken ni nge ayuweg ko mael. Me non ni ba ga' laman ngak e en ir e
ma yannag e *chariot* rok ni ga'ar, "Kug maad'ad!" Me ga'ar ngak, "Mu chuwegeg u fithik'
e mael!"
35 Ma nap'an ni kari achngiy fare mael, ma ke par Ahab ni Pilung u *chariot* rok nib
suwon nike gire' nib changar ko salthaw nu Syria. Mi i lul' e racha' ko fa gin ke maad'ad
u dow nge sugnag e faraf ko fare *chariot*, me yan i blayal' me aw e fan rok. 36 Ma fa'ani
gonowrug mi ni wereg e thin rok e salthaw nu Israel ni nge be' me sul ko girok e nug nge
binaw rok.

22:17 Mat 9:36

37 Aram rogon ni yim' Ahab ni Pilung. Mi ni fek nga Samaria nga ni k'eyag u rom. 38 Ma
fare *chariot* rok e ni maluknag u bangi ran ni bay u Samaria, ni tagil' e maluk rok e pi'in
ppin ni yad ma chuway' ngorad, me yib e pilis ngu'ur ll'ed e racha' rok Ahab, ni bod ni
fa'ani yog SOMOL.
39 Urngin yugu boch ban'en ni i rin' Ahab ni Pilung, nge murung'agen fare naun rok
nni fanay nguwelen e elefant ngay, nge urngin fapi binaw ni ir e ubung, e ni yoloy ngalan
Chepin e Pilung nu Israel. 40 Ma fa'ani yim' Ahab me yan Ahaziah ni fak nga luwan nge
mang pilung.

Jehoshafat ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 20:31—21:1)

41 U lan e duw ni aningeg ngay ko gagiyeg rok Ahab ni Pilung nu Israel, me Jehoshafat
nib mo'on ni fak Asa e yib i mang pilung nu Judah 42 nike gaman e guyey nge lal e duw
rok, mi i par u Jerusalem ngi i yog e thin u rom ni rliw' nge lal e duw. Chitiningin e
Azubah, ni be' ni bpin ni fak Shilhi. 43 Bod e chitamngin i Asa ni i pilung nib som'on
rok, mi i rin' e tin nib mat'aw u p'eowchen SOMOL; machane fapi yungi tagil' e meybil
rok e pi'in ndar nanged SOMOL e dan ni gathay, miki ul ul' e girdi' ngay ngu'ur pi'ed e
maligach ma yad be urfiy e *incense* u rom. 44 Me ngongliy Jehoshafat e gapas u thilrow
fare pilung nu Israel.
45 Gubin e tin kabay ni i rin' Jehoshafat, urngin e pi ngongol ko madangdang rok nge
pi mael ni i tay, e kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Judah*. 46 Me chuweg urngin e
pumo'on nge ppin ni yad ma pi'rad nchuway' ni aram e pigpig rorad ko fapi altar rok e
pi'in ndar nanged SOMOL ni pi'in nra magaygad nap'an e fapi rran ni i gagiyeg Asa ni
chitamngin.
47 Ma fare nam nu Edom e dariy e pilung riy; me duwgiliy fare pilung nu Judah be' ni
ngi i gagiyeg u rom.
48 Me Jehoshafat ni Pilung e toy bogi barkow ni ngi i yan ko fare nam nu Ofir ni fan
ko gol; machane pil e pi barkow nem u Eziongeber ni dan taregnag bayay. 49 Ma aram
me ognag Ahaziah ni Pilung nu Israel ni nge pag e pi sala rok ngar uned ngak e tirok
Jehoshafat e sala ko tareg, machane me siyeg Jehoshafat. 50 Me yim' Jehoshafat min
k'eyag u lan fapi low ko yam' rok e pilung u lan fare Binaw rok David, me Jehoram nib
mo'on ni fak e ir e yan nga luwan nge pilung.

Ahaziah ni Pilung nu Israel

51 U lan e bin ni ragag nge medlip e duw ko gagiyeg rok Jehoshafat ni Pilung nu Judah,
me mang Ahaziah nib mo'on ni fak Ahab e pilung nu Israel, mi i yog e thin u Samaria
ni l'agruw e duw. 52 Me denen nib togopluw ngak SOMOL, ya i folwok ko kireb ni i rin
e chitamngin i Ahab, nge chitiningin i Jezebel, nge Jeroboam ni Pilung, nra pow'iyed yu
Israel nga fithik' e denen. 53 I meybil ma be pigpig ngak Baal, ma ku bod e chitamngin
nib m'on rok, miki pug e damumuw rok SOMOL, ni Got nu Israel.

BABYOR NI
2 KINGS

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Kaen ni l'agruw e babyor ni Kings e yib i ul ul ko gini mus e kaen ni m'on e Kings riy. Re ke babyor ney e l'agruw guruy. Guruy ni ta'reb e murung'agen l'agruw i gil'ilungun e pilung nge taw nga nap'an ni mul yu Samaria me math lungun e pilung ko ley ni lel'och e nam ko duw ni 722 (B. C.) nga m'on ndawori yib Kristus. Ma guruy ni l'agruw e murung'agen yu Judah u nap'an ni kan kol e ley ni lel'och e nam ni kanog yu Israel ngay, nge yib i taw ko ngiyal' ni kol Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylonia yu Jerusalem nge gothgothey u lan e duw ni 586 (B. C.) nga m'on ndawori yib Kristus. Ma tungun e re ke babyor ney e murung'agen Gedaliah ni tay yu Babylonia ni nge Governor u Judah ni bugulipa'rad. Ma ku bay riy murung'agen Jehoyakin nu Judah nni pag u kalbus u Babylonia.

Urngin e pi gafgow ney e yib ni bochan e da i yul'yul', mda i pagan', ara toer e pi pilung nge girdi' nu Israel ngu Judah ngak Got. Jerusalem nni buthug nge girdi' nu Judah nni fekrad nga wuru' e nam ni ka ra kalbusgad aram reb e riya' ni ir tapgin e thil ko yafos ni tay e girdi' rok Got.

Re profet nib gilbuguwan ko ke babyor ney ni kaen ni l'agruw e Kings e Elisa, ni yan nga luwan Elijah.

Gathon e Re Ke Babyor ney

Fare nam ni gil'ilungun ta'ab Pilung nni Kuweg 1:1—17:41
- a. Profet Elisa 1:1—8:15
- b. Pi Pilung nu Judah nge Israel 8:16—17:4
- c. Yu Samaria nni Kol 17:5–41

Gil'ilungun e Pilung nu Judah 18:1—25:30
- a. Hezekiah nge taw ku Josiah 18:1—21:26
- b. Gagiyeg rok Josiah 22:1—23:30
- c. Tin tomur e pilung nu Judah 23:31—24:20
- d. Jerusalem nni Kol 25:1–30

I Elijah nge Ahaziah ni Pilung

1 Tomuren nike yim' i Ahab ni Pilung nu Israel me togopluw fare nam nu Moab ngak yu Israel.

2 Ahaziah ni Pilung nu Israel e mul u daken e naun rok nga but' u Samaria nge maad'ad nib gel. Ma aram me l'oeg boch e tamal'og ni ngar fithed lanyan' Baalzebub, ni got rok fare binaw nu Ekron u Filistia, ni nge nangfan ko ku ra gol fa dangay. 3 Machane me yog ba engel rok SOMOL ngak Elijah, ni fare profet nu Tishbe, ni nge yan i mda'nag fapi tamal'og rok Ahaziah ni Pilung nge fithrad, ni nge ga'ar, "Mangfan ni gimed be yan ni ngam fithed laniyan' Baalzebub, ni got nu Ekron? Mogned, bochan e gimed be leamnag ndariy e got u Israel? 4 Mogned ngak e en ni pilung ni be ga'ar SOMOL, 'Dab kum gol ko pi mad'ad rom nir; bay mum'!' "

Me rin' Elijah ni bod ni keyog SOMOL ngak ni nge rin', 5 me sul fapi tamal'og ngak e en ni pilung. Me fithrad, ni ga'ar, "Mangfan ni kam sulod?"

6 Mar fulweged, ni lungurad, "Ke yib be' nib mo'on i mda'nagmad me yog ngomad ni nggu sulod nggogned ngom ni be ga'ar SOMOL ngom, 'Mangfan ni ga be l'oeg e pi tamal'og ni ngar fithed laniyan' Baalzebub, ni got nu Ekron? Mog, bochan e ga be leamnag ndariy e got u Israel? Dab kum gol ko re mad'ad rom nir; bay mum'!' "

7 Me fith fare pilung, ni ga'ar, "Bu uw rogon ya'an e re mo'on nir?"

8 Mar fulweged ni lungurad, “Ke chuw ngab mad nib n’uw nni ngongliy ko keru’ e
gamanman ni kan m’ag bangi leed ni keru’ e gamanman ngay.”
“Ir Elijah!” tolulnag fare pilung.
9 Ma aram me l’oeg reb e tolang ko salthaw nib mu’un wugem e salthaw ngak ni
ngranod ra feked Elijah. Me pir’eg fare tolang ko salthaw i Elijah nike par nga but’ u
daken e ted me ga’ar ngak, “Fare Girdi’ rok Got, be ga’ar e en ni pilung e nga mub nga
pe’ning.”
10 Me fulweg Elijah, ni ga’ar, “Fa’anra gag e girdi’ rok Got, ma nge yib e nifiy u lang nga
but’ nge thang e fan rom nge pi salthaw rom!” Ma ka ngiyal’nem me yib e nifiy nga but’
nge thang e fan rok fare tolang nge pi salthaw rok.
11 Miki l’oeg fare pilung reb e tolang ko salthaw bayay ni kub mu’un wugem e pumo’on
ngak, ngranod nga talang me lungurad ngak Elijah, “Girdi’ rok Got, be ga’ar e en ni
pilung nga mub nga pe’ening ni kachiney!”
12 Me fulweg Elijah, ni ga’ar, “Fa’anra gag e girdi’ rok Got, ma nge yib e nifiy u lang nga
but’ nge thang e fan rom nge pi salthaw rom!” Ma ka ngiyal’nem me yib e nifiy rok Got
nga but’ nge thang e fan rok fare tolang nge pi salthaw rok.
13 Miki l’oeg bayay fare pilung reb e tolang nge wugem e salthaw. Me yan nga talang
ko fare gi ted me yan i ragbug nga but u p’eowchen Elijah, me wenig, ni be ga’ar, “Fare
girdi’ rok Got, mu runguyeg nge pi salthaw rog. Dab mu thang e fan romad! 14 Fa galnem
e tolang nge pi salthaw rorow e li’rad e nifiy ni yib u tharmiy; machane wenig ngom mu
runguyeg!”
15 Me ga’ar fare engel rok SOMOL ngak Elijah, “Mu’un ngak nga pe’ening, ma dab mu
rus.” Ma aram me un Elijah ngak fare tolang nge yan ngak fare pilung 16 me ga’ar ngak,
“Ba’aray e n’en ni be yog SOMOL: ‘Bochan e kam l’oeg e pi tamal’og ni ngranod ra fithed
laniyan’ Baalzebub, ni fare got nu Ekron — ni gowa dariy e got u lan yu Israel ni ngam
fith lanyan’ — dab kum fos; bay mum’!’ ”
17 Me yim’ Ahaziah, ni bod nike yog SOMOL u l’ugun Elijah. Ma dariy e pumo’on ni
fak Ahaziah, ere Joram nib mo’on ni walagen e yan nga luwan nge mang pilung u lane
re duw ni l’agruw ko gagiyeg rok Jehoram nib mo’on ni fak Jehoshaphat ni Pilung nu
Judah.
18 Gubin e tin kabay ni rin’ Ahaziah ni Pilung e kan yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e
Pilung nu Israel* kakrom.

2

Elijah nni fek nga Tharmiy

1 Me taw ko ngiyal’ ni nge fek SOMOL Elijah nga tharmiy u fithik’ ba nanyor. Me chuw
Elijah nge Elisa u Gilgal, 2 ma nap’an ni yow be yan me ga’ar Elijah ngak Elisa, “Mpar u
roy, ya ke l’ugeg SOMOL ni nggu wan nga Bethel.”
Machane me ga’ar Elisa, “Rogon feni bmich ni gub yul’yul’ ngak SOMOL nge gur, e
aram feni dab gu pagem.” Ma aram mi yow yan nga Bethel.
3 Me yib ba ulung i profet ni yad ma par u rom ngak Elisa me lungurad ngak, “Mog, ga
manang ni bayi fek SOMOL e masta rom e daba’?”
Me ga’ar Elisa, “Gu manang, ere dab kud weliyed murung’agen.”
4 Me ga’ar Elijah ngak Elisa, “Mpar u roy, ya ke l’ugeg SOMOL ni nggu wan nga Jeriko.”
Machane me fulweg Elisa ni ga’ar, “Rogon feni bmich ni gub yul’yul’ ngak SOMOL nge
gur, e aram feni dab gu pagem.” Ma aram mi yow yan nga Jeriko.
5 Me yib ba ulung i profet ni yad ma par u rom ngak Elisa me lungurad ngak, “Mog, ga
manang ni bayi fek SOMOL e masta rom e daba’?”
Me ga’ar Elisa, “Gu manang, ere dab kud weliyed murung’agen.”

6 Me ga'ar Elijah ngak Elisa, "Mpar u roy, ya ke l'ugeg SOMOL ni nggu wan ko lul' ni
Jordan."
Me fulweg Elisa ni ga'ar, "Rogon feni bmich' ni gub yul'yul' ngak SOMOL nge gur, e
aram feni bmich ndab gu pagem." Ma aram mi yow yan, 7 me lekrow wugem fapi profet
nga Jordan. Me tal Elijah nge Elisa u to'oben e lul' ni Jordan, me sak'iy fapi wugem i
profet nib orel boch rorow. 8 Me fek Elijah wuru' e mad rok nge bachiy me toy nga daken
e ran; me ki' e ran u lan e lul', mi yow yan nga baraba' e lul' u daken e but' nib mlik'. 9 Mu
rom e ga'ar Elijah ngak Elisa, "Mog ngog e tin gab adag ni nggu ayuwegnem riy u m'on
ndawor ni fekeg ngan chuwegeg rom."
Me ga'ar Elisa, "Mpi' ngog l'agruw guruy u gelngim ni pi' Got ngom nggu wan nga
luwam."*
10 Me ga'ar Elijah, "Kam wenignag ban'en ngog nib mo'maw'. Fa'an ga ra guy ni ka ni
fekeg, ma aram e rayag ngom e tin kam wenignag; ma fa'anra dab mu guyeg, ma dabi
yag ngom."
11 Ma nap'an ni yow be yan ni yow be non ma yugu ra gingow ma ke yib ba *chariot* nib
nifiy ni be girengiy bogi os nnifiy, me yib nga thilrow nge weregrow, me fek ba nanyor
Elijah nga tharmiy. 12 Fa'ani guy Elisa me non ni ba ga' laman ni ga'ar, "Chitamag,
chitamag! I gur e ga bod fapi *chariot* nu Israel nge pi'in yad be yannag ni matanagen
e binaw. Ma kam chuw!" Ma daki guy Elisa Elijah bi'id.
Me kireban' Elisa me guchthuy wuru' e mad rok nge ruw yang. Elisa ni yan nga luwan
Elijah. 13 Me fek Elisa fare wuru' e mad nike mul rok Elijah, me sul nge yib i sak'iy nga
marichlen e lul' ni Jordan. 14 Me toy fare wuru' e mad rok Elijah nga daken e ran me
ga'ar, "Bu uw SOMOL ni fare Got rok Elijah?" Ma nap'an ni yodorom nge mu' me ki'
bayay e ran, me yan nga barba'. 15 Me guy fa wugem i profet nu Jeriko Elisa me lungurad,
"Gelngin Got ni immoy rok Elijah e ke yag ngak Elisa." Miyad yib ngak ngarbad ra
parawgad nga but' u p'eowchen, 16 me lungurad, "Gamad wugem e pumo'on ni gamad
ba'aray, ni go' gamad ba gel. Ere dab gu warod nggu gayed e masta rom? Ya sana fare
kan nthothup rok SOMOL e ke fek ke yan i pag nga daken reb e burey fa ngalan reb e
loway."
Me ga'ar Elisa, "Dangay, dab marod."
17 Miyad gelfen ngak nge dakiyag ni nge t'ar lanin'rad me pagrad ngranod. Me yan fa
wugem i girdi', ma dalip e rran nra gayed Elijah u daken e burey ngu lan e loway ma dar
pir'eged. 18 Miyad sul ngak Elisa ni be son nagrad u Jeriko, me ga'ar ngorad, "Gathi gog
ngomed faram ndab marod ko mogow?"
19 Me yib boch e pumo'on nu Jeriko ngak Elisa me lungurad ngak, "Ga manang ni re
binaw ney e rib fel', machane ran riy e ba kireb, ya be karing e maraggil ko ppin."
20 Me ga'ar Elisa, "Mu ted e sol ngalan baraba' i ban'en ni kab be'ech ngam feked i yib
ngog." Ma fa'anra feked i yib ngak 21 me yan ko fare alublub nge yan i yin' fapi sol nga
maran me ga'ar, "Ba'aray e tin keyog SOMOL: 'Kug machalbognag e re ran ney, ere dabki
yim' e girdi' ngay ma dabki maraggilnag e ppin.' "
22 Me par e re ran nem nib machalbog ke mada' ko bin daba' e rran ni bod ni yog Elisa.
23 Me chuw Elisa u Jeriko nge yan nga Bethel, ma nap'an ni be yan me yib bogi pagel u
lan fare binaw nga wuru' nguur oged tharan ni be lungurad, "Midro', mu chuw u roy!"
24 Me cheal Elisa nge sap ngorad me bucheg wa'athrad u fithingan SOMOL. Me yib
l'agruw i *bear* ni ppin u fithik' e gerger nge k'adrad nge li' aningeg i ragag nge l'agruw
fapi pagel.
25 Me yan u rom ko burey ni Karmel fithingan, ni aram e nge sul nga Samaria.

---

* **2:9** GURUY . . . NGGU WAN NGA LUWAM: Elisa e wenig ni ngan pi' fa guruy nma fek e bin nganni' i fakey ni pumo'on ni bod rogon ko motochiyel ni yima rin' (mu guy e Deu 21:17). **2:11** Rev 11:12

3

Mael u Thilin yu Israel ngu Moab

1 U lan e duw ni ragag nge meruk ko gagiyeg rok Jehoshafat ni Pilung u Judah, me
mang Joram nib mo'on ni fak Ahab e pilung u Israel, me par nge yog e thin u Samaria ni
ragag nge l'agruw e duw. 2 Me denen nib togopluw ngak SOMOL, machane gathi rib gel
e kireb riy ni bod e chitamngin nge chitinngin i Jezebel; me luf nga but fare yaan Baal ni
ngongliy e chitamngin ni nguun meybil ngay. 3 Machane, ku bod Jeroboam ni Pilung ni
fak Nebat nib m'on rok, i waliy yu Israel nga fithik' e denen mde tal. 4 Mesha ni Pilung nu
Moab e ma chugliy e saf, ma gubin e duw nma pi' e mokun rok ngak e pilung nu Israel, ni
100,000 e fak e saf nge bunu'en 100,000 e saf. 5 Machane nap'an ni yim' Ahab ni Pilung
nu Israel, me togopluw Mesha nga Israel. 6 Ma kangiyal' nem me chuw Joram ni Pilung
u Samaria me yan i kunuy urngin e yu raba' i salthaw rok. 7 Me pi' e thin nge yan ngak
Jehoshafat ni Pilung nu Judah ni ga'ar: "Fare pilung nu Moab e ke togopluw ngog; mog
ga ra un ngog ngad maelgow ngak?"

Me fulweg Jehoshafat ni Pilung, ni ga'ar, "Gu ra un, ke milfag ngom, ma ku errogon e
salthaw nge pi os rog. 8 Pa' ni ngan e kanawo' e nga darow riy ko mael?"

Me fulweg Joram, ni ga'ar, "Nga darow ko fare kanawo' nib n'uw ni yan nge th'ab
daken e ted nu Edom."

9 Ma aram me yan Joram ni Pilung nge fagali pilung nu Judah ngu Edom. Mranod ni
medlip e rran, me m'ay e ran rorad, mdakuriy boch ni magey ni fan ngak e pi salthaw
nge fapi gamanman ni yad be fek e chugum. 10 Me non Joram ni Pilung nib ga' laman,
ni ga'ar, "I SOMOL e ke pining e re dalip i pulung ney ni nge pi' nga pa' yu Moab!"

11 Me fith Jehoshafat ni Pilung, ni ga'ar, "Mogew, bay ba profet u roy nrayag ni ngad
fithed laniyan' SOMOL u daken?"

Me fulweg ba tolang ko fare raba' i salthaw rok Joram ni Pilung, ni ga'ar, "Bay Elisa
nib mo'on ni fak Shafat u roy. I ir e immoy ni tama'ayuw rok Elijah."

12 Me ga'ar Jehoshafat ni Pilung, "I ir e rib riyul' nib profet." Ma aram me yan fa dalip
i pilung ngak Elisa.

13 Me ga'ar Elisa ngak fare pilung nu Israel, "Mangfan ni thingar gu ayuwegnem?
Mman ngam fith laniyan' fapi profet ni i fith e chitamam nge chitinam laniyan'rad."

Me fulweg ni ga'ar, "Dangay! Ye SOMOL e ke pining mad e dalip i pilung ney ni nge
pi'mad ngalan pa' yu Moab."

14 Me fulweg Elisa, ni ga'ar, "U daken SOMOL ni be par nib fos, ni gu ma pigpig ngak, e
gube micheg riy ndab gu rin' ban'en ni fan ngomed ni fa'an mang e dariyfan Jehoshafat
ni Pilung nu Judah u wun'ug ni gimed nga bang. 15 Mu pi' ba girdi'en e musik ngog e
chiney."

Nap'an ni be chubeg fare girdi'en e music e *harp* rok, me yib gelngin SOMOL nga
daken Elisa, 16 me ga'ar, "Ba'aray e n'en ni be yog SOMOL: 'Mu fu'og wol' e ran u lan
e ra pa' i lul' ney nib mlik'. 17 Yug aray rogon ndab mu guyed e n'uw fa nifeng, ma bay
i sug e ran u lan e ra pa' i lul' ney, me gur nge pi gamanman rom, nge pi gamanman
nma fek e chugum e bayi yo'or e garbad romed.' " 18 Miki ul ul' Elisa ngay me ga'ar,
"Machane ran'ey e rib mom ngak SOMOL ni nge rin'; ma ku bayi ta'med ngam gelgad
ngak e pi Moab. 19 Bay mu koled urngin e pi binaw rorad ni kani yororiy ni fan ko mael ni
bfel' ya'an; bay mu th'abed nga but' urngin e pi gek'iy rorad ni bay wom'ngin, mi gimed
taleg urngin e pi alublub rorad, mi gimed kirebnag gubin yang e yungi milay' rorad nib
yong'ol ko malang ni bay mu tharayed ngay."

20 Me yan i reb e rran ni kakadbul, nike taw nga nap'an ni yima pi' e maligach ni
kakadbul, me yib e ran u Edom nge tharey e but'.

21 Nap'an ni rung'ag piyu Moab nike yib fa dalip i pilung ni ngar maelgad ngorad, ma
urngin e pumo'on nrayag ni ngar feked talin e cham, ni mus ko en nth'abi ilal me mada'

ko en nth'abi bitir, mi yigo' ni piningrad ngranod ra pired ko mathil. 22 Ma nap'an nra
odgad ni kakadbul u reb e rran, ma be gal ra'en e yal' nga daken e ran, ke row ra'en ni
bod e racha'. 23 Mar tolulgad, ni be lungurad, "A racha'! Fa dalip raba' i salthaw ni yad
e to'ogor e dabisiy ni kar chamgad kar li'ed yad karm'ad! Darod ngad feked u yargal e
chugom ko pi *tent* rorad!"
24 Machane nap'an nra tawgad ko fa gin ni kar n'ufed e *tent* rorad riy, me cham e pi
Israel ngorad ngar tulfedrad ngar sulod. Mar tulfedyad ngar li'ed fapi Moab ngarm'ad
25 mar gathayed fapi binaw rorad. Ma nap'an ni yad ra yan u to'oben bang e milay' nib
yong'ol, mra reb e pi Israel me yin' reb e malang nga daken fare milay' nge mada' ko
ngiyal' ni urngin e yungi milay' ma ke mathrow; mu ku arita' fapi alublub ni kur ninged
mar th'abed nga but' e pi gek'iy ni bay wom'ngin. Me yan i tomur ma kemus ni fare
binaw ni tafen e pilung nu Kir Heres e yan i magey, me yan fapi girdi' ni ur paged e
malang ra liyeged ngar maelgad ngay.
26 Nap'an ni nang fare pilung nu Moab nike waer ko fare mael, me fek 700 e girdi'en e
saydon me guy rogon ni nge gelnag ir nge yan u fithik' fapi to'ogor nge mil nge yan ngak
fare pilung nu Syria, machane de yag rok. 27 Ma aram me fek e bin nth'abi nganni' ko
pumo'on ni fak, ni ir e ra yan nga luwan nge mang pilung, me pi' u daken e yoror ko fare
binaw nib maligach ngak fare got nu Moab. Mri rus fapi Israel ma aram mar chuwgad
ko fare binaw ngar sulod ko nam rorad.

4

Elisa ni ayuweg be' ni bpin nike yim' figirngin

1 Be' ni bpin nike yim' figirngin ni immoy ni ir reb i girdi'en ba ulung i profet e yan ngak
Elisa me ga'ar ngak, "Siro', ke yim' figirngig! Ma bod ni gamnang ni ir be' nib pumo'on
ni bay madgun Got u wan', machane chiney e keb be' nib pumo'on ni bay e salpiy ni
malfith rok figirngig ngak ni nge fek l'agruw i pagel ni fakag ngar mangew sib ni nge
yan nga puluwon fare malfith."
2 Me fith Elisa fare pin, ni ga'ar, "Mang e thingar gu rin' ngom? Mog ngog, komang e
bay u tabnaw rom?"
Me fulweg, ni ga'ar, "Ri dariy ban'en ni bay, ka ri mus ni bochi malor i gapgep ni *olive*."
3 Me yog Elisa ngak, ni ga'ar, "Mman ngak e pi'in ni gimed ba buguliyoror ngam ning e
malor ndariy ban'en riy ngorad ni urngin nrayag ni ngar pi'ed ngom. 4 Ma aram magyan
ngak fagal pagel ni fakam ngalan e naun, ngam ninged e mab, migimed tabab i ngal'weg
e gapgep nga langgin fapi malor. Yug nap'an nra sug reb mi gimed fal nga bang."
5 Ma aram me yan fare pin nga langgin e naun rok ni yad fagal pagel ni fak mar ninged
e mab, me fek fachi malor i gapgep ni *olive*, me pu'og e gapgep nga langgin fapi malor
ni be pi' fagal pagel ni fak ngak. 6 Nap'an ni kar suguyed urngin fapi malor, me fith ko
kabay reb fa dakuriy. Me fulweg bagyow fagali pagel ni fak ni ga'ar, "Ireyer e bin tomur
riy." Me tal fare gapgep ni *olive* ndaki map'. 7 Me sul fare pin ngak Elisa ni profet, me
ga'ar Elisa ngak, "Mu pi' ni chuway' fapi gapgep ni *olive* mag thang urngin e malfith rom,
ma salpiy ni ku ra aw e gimed ra gaman fagal pagel ni fakam riy ko par romed e chiney
i yane ngaram."

Elisa nge fare pin nu Shunem

8 Me reb e rran me yan Elisa nga Shunem. Me yib be' ni bpin nib tolang i pining nge
yib nga tafen nge un ko abich, ma aram ma gubin ngiyal' nra be milekag Elisa ni taw
ngaram me tal ko re tabinaw nem nge un ko abich. 9 Me ga'ar fare pin ngak figirngin,
"Kari mich u wun'ug ni fare mo'on ni yugu ma yib ngaray e ir reb e girdi' nib thothup.
10 Ngad ngongliyew reb e senggil nib achig nga daken e chigiy ko naun rodow ngad tew

bang e chob ngay, nge ba tebel, nge reb e chiya, nge reb e magal, ya ngiyal' nra ke yib ngodow ma rayag ni nge yan i par ngay."
11 Me reb e rran me sul Elisa nga Shunem me yan ngalang ko fare senggil rok nge toffan. 12 Me ga'ar ngak Gehazi ni tapigpig rok, "Mpining fare pin." Ma fa'ani yib ngak Elisa 13 me ga'ar Elisa ngak Gehazi, "Mfith ngak ko bay ban'en nrayag ni gu rin' ni fan ngak, ya ri ba ga' e magaer nike tay rodow nike ayuwegdow ko tin nge yag ngodow. Sana bay ban'en ni ba'adag ni nggu wenignag ngak e en ni pilung ara ngak e en ni pilungen e salthaw ni fan ngak."
Me fulweg fare pin ni ga'ar, "Dariy, ya gu be par u fithik' e girdi' rog ni bfel' rogog."
14 Ma nap'an nike yan fare pin me ga'ar Elisa ngak Gehazi, "Ere be mang e rayag ni nggu ayuweg riy?"
Me fulweg Gehazi ni ga'ar, "Dariy reb e pagel ni fak, ma ke pilibthir e pumo'on rok."
15 Me ga'ar Elisa, "Mu pining nge yib ngaray." Me yib fare pin nge yib i sak'iy nga langan e mab, 16 me ga'ar Elisa ngak, "Ngiyal'ney ko binem e duw e bay mu dibey bochi pagel ni fakam."
Me ga'ar fare pin, "Wenig ngom, dab mu ban nigeg, ya gur e girdi' rok Got."
17 Machane fa'ani taw ko ngiyal' ni yog Elisa ngak me gargelnag bochi pagel.
18 Me boch e duw nga tomuren ko ngiyal' ni yima fek wom'ngin e woldug ngan ayuweg nga naun me yan fare tir ngak e chitamngin ni bay u milay' ni yad boch e girdi' ni yad be t'ar wom'ngin e woldug. 19 Ma yigi puw fare tir me yor ngak e chitamngin ni ga'ar, "Be amith lolugeg! Be amith lolugeg!"
Me yog e chitamngin ngak ba tapigpig ni ga'ar, "Mfek e re tir ney i yan ngak e chitiningin." 20 Me fek i yan ngak e chitiningin; me par fachi pagel u ay e chitiningin nike dibey nge mada' ko misiw', me yim'. 21 Me fek fare tir i yan ngalang nga senggil rok Elisa, me tay nga chob me ning e mab ngak me yan. 22 Me pining fare pin e pumo'on rok me ga'ar ngak, "Mpi' reb fapi tapigpig ngog nge reb e dongki, ya thingar gu wan gguy Elisa ni profet, ma dabi n'uw nap'an mu gu sul."
23 Me ga'ar fare pumo'on rok ngak, "Mangfan ni ngari mman e daba'? Ya gathi daba' faram e Sabbath ara Madnom ko M'ug e Pul."*
Me fulweg fare pin ni ga'ar, "Dariy fan." 24 Me yog ni ngan fal'eg rogon ba dongki nge af nga daken, me ga'ar ngak fare tapigpig, "Mmannag e dongki nrogon nrayag ni nge yan nib pey, ma dab mu sowathnag nge mada' ko ngiyal' ni bay fini gog ngom." 25 Me yan ko Burey ni Karmel fithingan ko gin bay Elisa riy.
Me changar Elisa me guy fare pin ni kab orel ni be yib, me ga'ar ngak Gehazi ni tapigpig rok, "Mu sap, ke yib fare pin nu Shunem! 26 Mu gur nigem ngak nga mu nang salpen, nge salpen e pumo'on rok nge fachi pagel ni fakrow."
Me ga'ar fare pin ngak Gehazi, "Dariy ban'en nike buch." 27 Ma fa'ani yib ngak Elisa me yib i paraw nga but' me kol rifrifen ay. Me yib Gehazi ni nge therbeg fare pin nga orel, machane me ga'ar Elisa, "Mfan rok e cha'nir. Damur guy ni kari kireban'? Ma dariy ban'en nike yog SOMOL ngog u murung'agen e tin ke buch rok."
28 Me ga'ar fare pin ngak Elisa, "Siro' ngom, i gag e gu ning ngom ni nggu fakay bochi pagel? Gathi gur faram e gog ngom ndab mu ban nigeg?"
29 Me ga'ar Elisa ngak Gehazi, "Mfek e sog rog ngam gur nigem ngam man. Dab mu tal rok be' ni gimew ra mada', ma dab mu fulweg lungun e en nra non ngom. Mman ndab mu tal ngam taw ko naun ma ga fal e sog rog nga daken fare tir."
30 Me ga'ar fare pin ngak Elisa, "Rogon feni riyul' ni gub yul'yul' ngak SOMOL ni be par nib fos nge gur e erfeni dab gu pagem!" Ma aram me un Elisa ngak fare pin ngar sulow. 31 Ma ke m'on Gehazi rorow ke yan i fal fare ley i sog nga daken fare tir, machane

* **4:23** SABBATH . . . MADNOM KO M'UG E PUL: Rogon nma leamnag e girdi' e pi rran nem e aram e ngiyal' ni bfel' ni ngan fith lanyan' e profet.

de yan laman fare tir ara mithmith. Me sul Gehazi ni nge yan i yog ngak Elisa ni fare tir
e dawori od.
32 Ma fa'ani taw Elisa me yan ni go ir ngalan fare senggil rok me guy fachi pagel ni bay
u chob nib yam'. 33 Me ning e mab me meybil ngak SOMOL. 34 Me palpal nga daken fare
tir nge tay l'ugun nge owchen nge pa', nga l'ugun nge owchen nge pa' fare tir. Me par
ni aram rogon u daken fare tir me gowel dow fachi tir i yan. 35 Me suwon Elisa nge yan
u lan fare senggil i yan, me sul ngki yan i palpal nga daken fare tir bayay. Me wa'angis
fare tir ni medlip yay me pithig owchen. 36 Me pining Elisa Gehazi me yog ngak ni nge
pining e chitiningin fare tir. Ma fa'ani yib fare pin me ga'ar Elisa ngak, "Ba'aray fakam."
37 Me pag ir nga but' u to'oben rifrifen ay Elisa nike math owchen nga daken e faraf; me
fek fachi pagel ni fak nge yan.

L'agruw e maang'ang nki m'ug

38 Bayay ni yib e uyngol u ga'ngin yang e re binaw nem, me sul Elisa nga Gilgal. Ngiyal'
ni be skulnag ba ulung i profet, me yog ko tapigpig rok ni nge tay ba th'ib nib ga' nga
daken e nifiy nge ngongliy e *stew* ni garad. 39 Me yan bagyad nga daken e yungi flang
i yan ni nge fek boch e *herb*. Me pir'eg bmit e pan nma gararaw u but' me fek boch
u wom'ngin ni tin nra taw rok. Me fek i yib nge yib i theth'ab nga fithik' fare *stew*,
ndenang ko bmit i mang e pin'em. 40 Ma aram minib ni ngal'weg fare *stew* ni nge kay fapi
pumo'on, ma yugu nap'an e rri'ed lamen miyad non nib tomgin ngak Elisa nra ga'argad,
"Ba yub!" — ma dakiyag i kay rorad. 41 Me ning Elisa boche *grain* ni kani bilbilig ni ngan
pi' ngak, me yin' ngalan fare th'ib, me ga'ar, "Ngani ngal'weg boch e *stew* nga pilet ko
fapi pumo'on." Ma dakriy ban'en ni kab buch riy.
42 Ma bayay me yib be' nib mo'on u Baal Shalishah, nike fek i yib ngak Elisa rliw' i
flowa ni lof, nni ngongliy ko tin som'on e *barley* nt'ar e re duw i n'em, nge ba thum i
grain ni kafinni th'ab ni kab kak'ling. Me yog Elisa ngak e tapigpig rok ni nge durwi'iy
fare ulung i profet ngay, 43 machane me fulweg fare tapigpig ni ga'ar, "Ga be leamnag
mra gaman e re ra'ay i pumo'on ney riy?"
Me fulweg Elisa ni ga'ar, "Mpi' ngorad ngar ked, ya SOMOL e yog ni bay ra ked ma ku
ra aw boch riy." 44 Ma aram me fal'eg fare tapigpig e ggan rorad nge pi', ma ri bod rogon
ni yog SOMOL, ra abichgad ni yad gubin, miki aw boch ko fapi ggan.

5

I Naaman ni gol ko m'ar rok

1 I Naaman ni pilungen e salthaw nu Syria e ri ma tay e pilung nu Syria fan ma ku bfel'
u wan', ye maruwel SOMOL ngak Naaman nge gel e salthaw nu Syria ko mael. Ir reb e
salthaw nib gilbuguwan, machane ba daraw. 2 Me ba yay nranod ko mael nga Israel me
fek e salthaw nu Syria bochi pin nu Israel nge mang ba tapigpig ko ppin rok Naaman.
3 Me reb e rran me ga'ar e chi pin nem ngak fare pin ni masta rok, "Fa'an mang e ra yan
e masta rog i guy fare profet nu Samaria ma ra chuweg e daraw rok." 4 Fa'ani rung'ag
Naaman ni aram rogon me yan ngak e en ni pilung me weliy ngak e tin keyog fachi
pin. 5 Me ga'ar fare pilung ngak, "Mfek e re gi babyor ney ngam man mpi' ko pilung nu
Israel."
Me yan Naaman nike fek ragag e biyu' yang e silber, nge nel biyu' yang e gol, nge ragag
madan e madnom. 6 Ma thin ni bay ko fa gi babyor e be ga'ar: "Ba'aray e tapigpig rog i
Naaman ni ngam golnag ko m'ar rok."
7 Fa'ani be'eg fare pilung nu Israel fa gi babyor me ri gin ngay me guchthuy e mad rok
me ga'ar, "Uw rogon nike yog e pilung nu Syria ni nggu golnag e re m'ar ney? Gur be
leamnag ni gag Got ni bay gelngig nra gu pi' e pogofan ara gu fek e pogofan? Rib gagiyel
ni be guy rogon ni nge yib tapgin ni nge kireb thilmow!"

8 Faani rung'ag Elisa ni profet ni aram rogon me pi' e thin nge yan ngak fare pilung
nu Israel ni be ga'ar ngak: "Mangfan ni kam rus? Mol'og e re mo'on nir ngeb ngog me
nang ni bay reb e profet u roy u Israel!"
9 Me yan Naaman u karrow rok ni be girengiy e os, me yib i tal nga langan e mab ko
naun rok Elisa. 10 Me l'oeg Elisa ba tapigpig nge yog ngak Naaman ni nge yan i maluk
ngalan e lul' ni Jordan ni medlip yay, me chuw e daraw u downgin nge sul nga rogon.
11 Me yan Naaman nike damumuw ni be ga'ar, "Gu leamnag ni bay yib ngog nga wean
nge meybil ngak SOMOL ni Got rok me rupoy pa' ko yung ni bay e m'ar riy u dowag nge
chuw! 12 Gathi kabfel' e ran ko lul' ni Abana nge Farpar ni bay u Damaskus ko urngin e
lul' nu roy u Israel? Manga gumnang ma kug maluk u lan reb kug gol!"
13 Me yib fapi tapigpig rok ngak me lungurad, "Chitamangimad, fa'an mang e keyog e
re profet nem ngom ni ngam rin' ban'en nib mo'maw' ma rib mudugil ni ga ra rin'. Ere
mangfan ndab mmaluk ni bod rogon nike yog ngom ngam gol?" 14 Me yan Naaman ko
lul' ni Jordan me lith ni medlip yay ni bod rogon ni yog Elisa ngak, me chuw e daraw rok
nge par downgin ni gowa downgin bochi tir. 15 Me sul ngak Elisa ni yad e pi'in nra uned
ngak me ga'ar, "Chiney e kug nang ndariy yugu reb e got nga bang, ya kemus ni Got nu
Israel e bay; ere wenig ngom, mfek e tow'ath rom ni kug pi'."
16 Me ga'ar Elisa, "Rogon feni riyul' ni bay SOMOL ni ir e gu be pigpig ngak, e dab gu
fek e re tow'ath nir." Me tay Naaman ir ngak ni nge fek, machane me ga'ar dabi fek.
17 Me ga'ar Naaman ngak, "Fa'anra dab mfek e tow'ath ni kug pi' ngom, me ere mpi'
ngog boch e but' u roy nrayag ni nge fek l'agruw i gamanman ni *mule* nggu fek ko nam
rog,* ya chiney i yan ngaram e dab kug pi' e maligach ara gamanman ni maligach ni
mo'oruf ngak yugu reb e got, ya kemus ni SOMOL e nggu pi' ngak. 18 Mi SOMOL e nge
runguyeg nge n'agfan rog e ngiyal' nra yan e pilung rog riy nga tempel rok Rimmon, ni
fare got nu Syria, ni nge tayfan, mma todong nga paag, ma gu ma un ko siro' u lan e re
tempel rok Rimmon nem. I SOMOL e nge n'ag fan rog e binem e ngongol."
19 Me ga'ar Elisa, "Mman u fithik' e gapas." Me yan Naaman.
Dawori n'uw yang nike yan Naaman riy, 20 me ga'ar Gehazi ni tapigpig rok Elisa u
wan', "Masta rog e ke pag Naaman ke yan nde fek ban'en ni puluwon rok! Susun e nge
fek e n'en nike pi' fa en nu Syria ngak. Rogon feni riyul' ni bay SOMOL e nggu lol'oeg
nggu fek ban'en rok." 21 Me lek Gehazi Naaman. Fa'ani guy Naaman nike yib be' ni be
lol'oeg, me log u *chariot* rok nga but' ni nge nang fan, me fith ngak ni ga'ar, "Mog, ke buch
ban'en?"
22 Me ga'ar Gehazi, "Dangay, masta rog e ke l'ugeg ni nggog ngom ni ka fini yigi taw
l'agruw i chonggin e pi profet ni yad ma par u Efraim ni go' burey. Ba'adag Elisa ni ngam
pi' dalip e biyu' yang e silber nge ruw wu' e mad ni bfel' ngorow."
23 Me fulweg Naaman ni ga'ar, "Wenig ngom, ngam fek nnel' biyu'." Me wenig Naaman
ngak ni ngari fek, me tay fapi silber ngalan l'agruw i tutuw me chagiy l'agruw wu' i mad
ni bfel' ngay, me pi' ngak l'agruw i tapigpig rok ngar fekew ngranow ni yow be m'on ma
be lay Gehazi. 24 Ma fa'anra tawgad ko fare burey ko gin be par Elisa riy me fek Gehazi
fa gal tutuw nge yan i tay nga naun. Me yog ngak fa gal tapigpig rok Naaman ni ngar
sulow. 25 Me sul nga naun, me fith Elisa ngak ni ga'ar, "Gehazi, uw e ka mub riy?"
Me ga'ar Gehazi, "Dawor gub u bang."
26 Me ga'ar Elisa ngak, "Lanin'ug e immoy u rom ko fa ngiyal'nem ni log fare mo'on u
chariot rok nga but' ni ngam nonow. Gathi irera' ngal'an ni ngan fek e salpiy, nge mad,
nge yungi woldug ni *olive* nge yungi woldug ni *grape*, nge saf, nge garbaw, ara tapigpig.
27 Ma daraw rok Naaman e bay yib ngom nge pi'in ni owchem ni dariy n'umngin
nap'an."

---

* **5:17** BUT' NI NGGU FEK KO NAM ROG: Re ngiyal' i n'em e i leamnag e girdi' nra reb e got ma kemus nu daken e nam rok e yira pi' e maligach riy ngak.

Me chuw Gehazi u p'eowchen Elisa nike daraw, nge yan ni kari wechwech downgin ni bod ra'en e ayis nma mul u lang nga but'.

6

Fa gi tow ni pes ngalang

1 Ba ulung i profet nma yog Elisa e thin rorad e lungurad ngak Elisa, "Gin'en ni gadad
be par riy e kayigi achig. 2 Ere mu pagmad nggu warod nga Jordan nggu th'abed boch e
ren u rom nggu toyed e naun ni ngad pired riy."
Me ga'ar Elisa, "Mmarod."
3 Me wenig bagayad ngak ni nge un ngorad; me ga'ar Elisa, "Kefel'." 4 Me un ngorad
ngranod. Ma fa'anra tawgad ko lul' ni Jordan miyad tabab ko maruwel. 5 Ma nap'an ni
be toy bagayad ba ke gek'iy me thay e tow rok nga maran me magey kolngin u pa'. Me
ga'ar ngak Elisa, "Mang e nggu rin'? Ya tow rok be' ni gu ning ni gu ra fulweg."
6 Me fith Elisa ngak ni ga'ar, "Ke mul ngan?"
Me dag fare mo'on ngak e gin ke mul ngay, me th'ab Elisa ba ley i gek'iy nge yin' nga
maran me yib i pes fa gi tow nga daken e ran. 7 Me ga'ar Elisa ngak, "Mfek!" Me fek fare
mo'on fa gi tow.

Waer ni tay ba raba' i salthaw nu Syria

8 Nap'an ni be mael e pilung nu Syria ngak yu Israel. Me yog ko pi tolang ko salthaw
rok nike duwgiliy bang ni ngan n'uf e *tent* rok riy. 9 Machane me pi' Elisa e thin nge yan
ngak e pilung nu Israel ndab ranod ngaram, ya bay e salthaw nu Syria u rom. 10 Aram me
pi' e pilung nu Israel e thin nge yan ngak e girdi' ni yad ma par u rom ni ngar ayuwgad.
Gathi ta'ab yay ni yodrom.
11 Pilung nu Syria e dabuy e ren'em; me pining e pi tolang ko salthaw rok, me fithrad
ni ga'ar, "Mini' romed e ba fol ngak e pilung nu Israel?"
12 Me ga'ar bagyad, "Pilung, gathi bagamad, ya Elisa ni fare profet e ir e be weliy ngak
e pilung nu Israel e thin ni ga be yog, ni mus ko pin'en ni ga be yog u lan e senggil rom."
13 Me ga'ar fare pilung, "Mmarod ngam gayed ngam nanged e gin bay riy, mu gu pi' e
girdi' nga ni yan ni kol."
Ma fa'ani taw e thin ngak ni bay Elisa u Dothan, 14 me pi' ba raba' i salthaw nib ga' nge
yan ni bay e os nge *chariot* riy. Ra tawgad ngaram ko nep' miyad cholngobiy fare binaw.
15 Ma ri kab kadbul me od e tapigpig rok Elisa nge yan nga wean, me guy nike longobiy
e salthaw nu Syria e binaw ni bay e os nge *chariot* riy. Me sul fare tapigpig ngak Elisa
me ga'ar, "Masta, kad gafgowgad, mang e ngad rin'ed?"
16 Me ga'ar Elisa, "Dab mu rus, ya kab pire' e pi'in ni bay u ba' rodad ko pi'in ni bay
u ba' rorad." 17 Me meybil Elisa ni ga'ar, "SOMOL, mu bing owchen e tapigpig rog nge
guy." Me pingeg SOMOL e changar rok fare tapigpig me guy fare burey nib sug ko os nge
chariot nnifiy nib liyeg e gin'en ni bay Elisa riy.
18 Ma nap'an ni yib fapi salthaw nu Syria ni aram e ngar chamgad, me yibil Elisa ni
ga'ar, "SOMOL, mu gagiyeg nagrad ngar malmitgad." Me gagiyeg nagrad SOMOL ngar
malmitgad ni bod nike wenignag Elisa ngak. 19 Me yan Elisa ngorad me ga'ar, "Kam
olobochgad, ya gathi irera' fare binaw ni gimed be sor ngay. Mu leked gag nggu fekmed
i yan ngak fare mo'on ni gimed be gay." Me fekrad i yan nga Samaria.
20 Ma nap'an nranod ngalan fare binaw me meybil Elisa ni ga'ar, "SOMOL, mu bing
owcherad nge yag ni ngar guyed ban'en bayay." Me bing SOMOL owcherad miyad guy
ni yad bay u lan yu Samaria.
21 Ma fa'ani guyrad e pilung nu Israel, me ga'ar ngak Elisa, "Mog, nge di'in? Nggu
li'rad?"

22 Me fulweg Elisa ni ga'ar, "Dangay, mus ko salthaw ni kam kol ko mael ma dab mu
li'rad. Mpi' e ggan nge garbod ngorad, ma ga pagrad ngar sulod ko pilung rorad." 23 Me
ngongliy e en ni pilung ba mur ni ba ga' ni fan ngorad; ma fa'anra mu'gad ko abich nge
garbod me pagrad ngar sulod ko pilung nu Syria. Ma ka'aram metal yu Syria ko mael
ngak yu Israel.

Yu Samaria nni m'ag e mael ngay

24 Me bangiyal' nga tomuren me fek Benhadad ni Pilung nu Syria e salthaw rok ni
gubin ngar m'aged e mael ko binaw nu Samaria. 25 Bochan e re m'ag mael nem me lich
e ggan u lan fare binaw nu Samaria, ra ta'reb e llug ko dongki ma meruk i ragag yang e
silber puluwon, ma ra ba ley e pawn e subuyas ni be tugul u mapan ma lal yang e silber
puluwon.
26 Ma nap'an ni be yan e pilung nu Israel u daken e yoror ko binaw, me non be' ni bpin
ni ba ga' laman ngak ni ga'ar, "Pilung, mu ayuwegneg!"
27 Me fulweg ni ga'ar, "Fa'anra dabi ayuwegnem SOMOL, me ere mange mit i ayuw e
rayag ni nggu pi' ngom? Dariy e *wheat* nge wayin rog. 28 Mang e kam gafgow riy?"
Me ga'ar fare pin, "Reb e rran e me ga'ar e re pin ney ngog e nggu lithew e birog e bitir
nggu longuyew, me reb e rran riy ma gamow longuy e birok'. 29 Ma gamow lith fakag ni
pagel nggu longuyew. Me reb e rran riy mu gog ngak ni nggu longuyew e birok e bitir
nib pagel, me mithag."
30 Fa'ani rung'ag e en ni pilung e re bugithin nem, me guchthuy e mad rok ni bochan e
kari kireban', ma girdi' ni yad ba chugur ko yoror e ra guyed ni bay e mad ni yima fanay
ntutuw u tan e mad rok. 31 Me ga'ar, "I Got e nge li'eg nggum' ni fa'anra dab gog ni ngan
th'ab lolugen Elisa e daba'!" 32 Me pi' be' ni nge yan i kol Elisa.
Ma ngiyal'nem e bay Elisa nge boch e pumo'on ni pi'ilal u naun rok. Dawori taw facha'
ni kanol'og, me ga'ar Elisa ngak fa pi'in yad, "Fare tathang e pogofan e ke pi' be' ni nge
li'eg nggum'. Ere fa'anra taw ma ngan ning e mab ndabi yib nga naun; ya en ni pilung
e be lay u tomuren." 33 Ka fini mu' ko welthin me taw fare pilung me ga'ar, "Re gafgow
ney nike yib ngodad e SOMOL e ke pi'. Ere mang ni ngku'ug sonnag SOMOL?"

7

1 Me ga'ar Elisa, "Mu telim ko thin keyog SOMOL! Ngiyal'ney gabul ma rayag ni ngam
chuw'iy u market u Samaria ragag e pawn e *wheat* ni th'abi fel' ara reliw' e pawn e *barley*
ni kemus ni ta'ab yang e silber puluwon."
2 Ma fare salthaw nib tolang ni un ngak fare pilung e ga'ar ngak Elisa, "Ri dabiyag ni
nge ydor, mus ni nge pi' SOMOL e n'uw e chiney ma dabiyag!"
Me ga'ar Elisa, "Bay mu guy ni bod ni kugog, machane dab mu koy boch e pi ggan
nem."

Salthaw nu Syria nra chuwgad

3 Aningeg i pumo'on ni yad ba daraw e yad bay u wuru' e garog ko binaw, me lungurad,
"Mangfan ni ngad pired u roy nge mada' ko ngiyal' ni ngad m'ad? 4 Gadad ra yan ngalan
binaw ma gadad ra yim' ko bilig; ma gadad ra par u roy ma ka gadad ra yim'. Ere
ngdarod ko gin bay e salthaw nu Syria riy; gomang e yad ra li'dad, fa ra thil ban'en riy
miyad pagdad ni kagdad ba fos." 5 Ma fa'ani aw e lumor miyad yan ko gin bay e salthaw
nu Syria riy, machane fa'anra tawgad ngaram ma dariy be'. 6 Ya ke gagiyegnag SOMOL e
salthaw nu Syria kar rung'aged lingan e os nge *chariot* ni bod e salthaw ni pire' nike yib,
me leamnag e salthaw nu Syria nike pi' e pilung nu Israel puluwon e pilung ko Hittite
ngu Egypt nge salthaw rorad ni ngar chamgad. 7 Me mil e salthaw nu Syria e re nep'
nem ni kar paged e *tent* rorad, nge os nge dongki nge urngin ban'en ni ka rogon.
8 Ma fa'ani taw fa aningeg i daraw ko gin ni immoy e salthaw nu Syria riy, miyad yan
ngalan reb fapi *tent*, miyad abich miyad garbod, miyad kunuy e gol nge silber nge mad

nra pir'eged, miyad yan ngranod ra mitheged; miyad sul ngranod ngalan yugu reb fapi *tent*, ma ku aram e n'en nrin'ed. 9 Me lungurad, "Tin kad rin'ed e de fel'! Tin kad pir'eged e ngad wereged e thin riy, ma dab da mitheged. Ya fa'an gad ra son nge kadbul ma rib mudugil nra ni gechig nagdad. Ere ka chiney e ngdarod ngad guyed rogon nge nang e pi tolang ni yad bay u tafen e pilung." 10 Miyad pag fapi *tent* ko salthaw nu Syria ngranod ko garog ko binaw miyad pining fapi matanagen e garog me lungurad, "Kug warod ko gin ni bay e *tent* ko salthaw nu Syria riy ma dariy be'; ma pi os nge dongki e ka rogon ni kani m'ag gafan, ma pi *tent* e kayug rogon ni pag e salthaw nu Syria."

11 Me wereg fapi matanagen e garog e thin riy, min pi' e thin nge yan nga tafen e en pi pilung. 12 Kab nep', machane me od e en ni pilung me ga'ar ngak e pi salthaw nib tolang, "Gu manang e n'en ni be leamnag e salthaw nu Syria! Yad manang ni dakuriy e ggan rodad, ere kar paged e *tent* rorad ka ranod ra mithgad nga bang. Yad be leamnag ni ngad chuwgad u lan binaw ngdarod ni gad be gay e ggan, miyad koldad ngar feked e re binaw rodad ney."

13 Me ga'ar reb fapi salthaw nib tolang, "Girdi' ni yad bay u lan e re binaw ney e ke muduwgil ni yad ra yim' ni bod e pi'in ni ka'ar m'ad. Ere ngad l'oged boch e pumo'on ngar afgad nga daken lal ko fapi os nike magey ngad nanged e tin ke buch." 14 Miyad turguy boch e pumo'on me l'ograd e pilung ngranod u lan l'agruw e karrow ngranod ra nanged fan ko mang e ke buch ko salthaw nu Syria. 15 Miyad yan ngar mada'gad ko lul' ni Jordan, ma nap'an ni yad be yan miyad guy e mad nge chugum ni n'ag e salthaw nu Syria ko ngiyal' nra milgad. Miyad sul ngarbad ra weliyed ko en ni pilung. 16 Me yan e girdi' nu Samaria ni yad ba gur ngar feked e pin'en ni bay ko fapi *tent* nike pag e salthaw nu Syria. Me yan i puluw ko fa tini yog SOMOL, nra ragag e pawn e *wheat* ni th'abi fel' ara reliw' e pawn e *barley* ma ta'ab yang e silber puluwon.

17 Ma ke tay fare pilung fa'anem nma un ngak ni ir e nge mil fan e garog ngak nge rogon ni nge yan e girdi' riy. Ma daki fol e girdi' rok miyad yot' nga but' ngranod u daken, me yim' ni bod ni yog Elisa ngak ko fa ngiyal'nem ni yan fare pilung ni nge guy Elisa. 18 Elisa e yog faram ngak e en ni pilung ni ga'ar, "Ngiyal'ney gabul e rayag ni ngan chuw'iy u market nu Samaria ragag e pawn e *wheat* ni th'abi fel' ara reliw' e pawn e *barley* ni kemus ni ta'ab yang e silber puluwon," 19 me ga'ar fare salthaw nma un ngak e pilung, "Ri dabiyag ni nge ydor, mus ni nge pi' SOMOL e n'uw e chiney ma dabiyag!" Me ga'ar Elisa, "Bay mu guy ni bod ni kugog, machane dab mu koy boch e pi ggan nem." 20 Mar aram rogon ni buch rok, ya yot' e girdi' nu lan binaw nga but' ngranod u daken nge yim'.

8

Fare pin nu Shunem ni sul

1 Chiney e keyog Elisa ngak fare pin ni i par u Shunem, ni fa'anem ni faseg Elisa ba pagel ni fak, nike pi' SOMOL ba uyngol nga daken fare nam, nra par ni medlip e duw n'umngin nap'an, ma ir e nge chuw nge tabnaw rok ngranod ra pired ngabang. 2 Me fol fare pin ko n'en keyog Elisa mranod chon e tabnaw rok ngranod ra pired nga Filistia ni medlip e duw.

3 Me m'ay fa medlip i duw me sul fare pin nga Israel me yan ngak e en ni pilung ni nge yog ngak ngan fulweg e naun nge binaw rok ngak. 4 Me yan ma be non fare pilung nge Gehazi, ni tapigpig rok Elisa; ya ba'adag fare pilung ni nge nang murung'agen e pi maang'ang ni i rin' Elisa. 5 Nap'an ni be weliy Gehazi ngak fare pilung rogon nike faseg Elisa be' ko yam', me yib fare pin ni nge wenignag e tirok' ngak fare pilung. Me ga'ar Gehazi ngak fare pilung, "Gur e en ni pilung, irera' fare pin ma ba'aray fare pagel ni fak ni faseg Elisa ko yam'!" 6 Mri micheg fare pin e pin'en ni be weliy Gehazi ni fulweg ko duwer rok fare pilung, ma aram me pining fare pilung ba tolang ko salthaw rok me yog

ngak ni nge fulweg urngin e tirok fare pin ngak, nib mu'un puluwon urngin wom'ngin e woldug ko yungi flang rok ngay ko medlip i duw ni immoy u bang.

Elisa nge Benhadad ni Pilung nu Syria

7 Me yan Elisa nga Damaskus u bangiyal' i n'en nib m'ar Benhadad ni Pilung nu Syria. Nap'an nnog ngak e en ni pilung ni bay Elisa urom, 8 me ga'ar fare pilung ngak Hazael, ni reb e tolang ko salthaw rok, "Mu fek ba tow'ath i yan ngak fare profet ma gog ngak nge fith laniyan' SOMOL nge nang ko kug ra gol ko m'ar fa dangay." 9 Ma aram me suguy Hazael daken aningeg i ragag e kamel nga gubin mit e pin'en ni bfel' nu Damaskus me yan ngak Elisa. Nap'an ni mada'nag Hazael facha', me ga'ar ngak, "Fare tapigpig rom i Benhadad ni Pilung e ke l'oegeg ni nggu fithem ko ku ra gol ko fare m'ar rok fa dangay."

10 Me fulweg Elisa, ni ga'ar, "Mman mog ngak ni bayi gol, machane SOMOL e ke dag ngog ni bayi yim'." 11 Ma aram me lik'ath Elisa nike lanmit i morus ngak fare mo'on me kirkireb fare mo'on. Me yib e lu' u mit Elisa nib tomgin. 12 Me fith Hazael ni ga'ar, "Siro', mangfan ni ga be yor?"

Me fulweg Elisa ni ga'ar, "Ya kugnang e pin'en nib gel e kireb riy ni bay mu rin' nib togopluw ngak e girdi' nu Israel. Bay mu tay e nifiy ko pi yoror rorad, ma ga thang e fan rok e pi pagel rorad ni th'abi gel, ma ga pirdi'iy pifakrad ngarm'ad, ma ga sey e yal rok e ppin rorad nib diyen."

13 Me fith Hazael ni ga'ar, "Ra di'in me er fanag gel? Ya gag be' ni dariy rogog!"

Me fulweg Elisa ni ga'ar, "Ke dag SOMOL ngog ni bay mmang pilung nu Syria."

14 Me sul Hazael ngak Benhadad, me fith ni ga'ar, "Mang e keyog Elisa?"

Me fulweg Hazael ni ga'ar, "Keyog ngog ni ga ra gol." 15 Machane fa'ani yan i reb e rran riy me fek Hazael bangi blanket nge lithag nga fithik' e ran, me ning e fan ko fare pilung ngay.

Me yan nga luwan Benhadad nge mang pilung nu Syria.

Jehoram ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 21:1-20)

16 U lan e duw ni lal ko gagiyeg rok Joram ni Pilung nu Israel nib mo'on ni fak Ahab, me mang Jehoram nib mo'on ni fak Jehoshafat e pilung nu Judah, 17 ni guyey nge l'agruw e duw rok, me par u Jerusalem nge yog e thin ni meruk e duw. 18 Ma le'engin e be' ni bpin ni fak Ahab, miki bod fare tabnaw rok Ahab niki yan u kanawo'en e kireb rok fapi pilung nu Israel. I denen nib togopluw ngak SOMOL, 19 machane de fel' u wan' SOMOL ni nge gathey yu Judah, ni bochan e ke micheg ngak e tapigpig rok i David ni pi'in owchen e gubin ngiyal' ni yad e bay u ra gagiyeggad.

20 Nap'an e gagiyeg rok Jehoram me togopluw yu Edom nga Judah, miyad par rorad ni yad e yad be gagiyeg nagrad. 21 Ere me yan Jehoram nge urngin e pi *chariot* rok nga Zair, ko gin ni yib i longbiyrad e pi salthaw nu Edom riy. Me nep' me ir nge pi ga' ko pi *chariot* rok e ra thaygad ngar milgad, ma pi salthaw rok e ra weargad ngranod nga taferad. 22 Yu Edom e ka'aram e ra chuwgad u tan pa' yu Judah ngar pired rorad. Ma ku re ngiyal' i ney e ki togopluw fare binaw nu Libnah.

23 Ma gubin e tin kabay ni rin' Jehoram e kan yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah*. 24 Me yim' Jehoram min k'eyag u lan fapi low ko yam' rok e pilung u lan fare Binaw rok David, me Ahaziah nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge pilung.

Ahaziah ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 22:1-6)

25 U lan e bin ragag nge l'agruw e duw u nap'an nike gagiyeg Joram ni Pilung nu Israel nib mo'on ni fak Ahab, me mang Ahaziah e pilung nu Judah nib mo'on ni fak Jehoram 26 ni ngiyal'nem e ke gaman rliw' nge l'agruw e duw rok, me par u Jerusalem ni ta'reb e duw ni yog e thin u rom. Chitinngin e Athaliah, ni be' ni bpin ni fak Ahab ni Pilung

ma Omri ni Pilung nu Israel e tutuw rok. 27 Ku ta'reb rogon e n'en ni rin ko tin i rin' e
tabnaw rok Ahab, i rin' e n'en nib kireb u p'eowchen SOMOL, ya bay tha'en ko re tabnaw
rok Ahab nem.
28 I Ahaziah ni Pilung e un ngak Joram ni Pilung nu Israel ngar maelgow nib togopluw
ngak Hazael ni Pilung nu Syria. Me chafin fa yu raba' i salthaw u Ramoth u lan yu Gilead,
me maad'ad Joram u fithik' fare mael. 29 Me sul ngalan fare binaw nu Jezreel ni nge gol
ko pi maad'ad rok, me yan Ahaziah ngaram ni nge nang salpen.

9

Jehu nni gapgepnag ni nge mang pilung nu Israel

1 Ma ngiyal'nem me pining Elisa ni profet reb fa tin kab pagel e profet me ga'ar ngak,
"Mu fal'eg rogom ngam man nga Ramoth u Gilead. Mu fek e re malor i gapgep ney ni
olive nge un ngom, 2 ma nap'an ni ga ra taw ngaram mag changarnag i Jehu, nib mo'on ni
fak Jehoshafat ni Nimshi e tutuw rok. Mag fek nga reb e senggil ni yigo' gimew ndabi un
e pi'in yad ngomew, 3 mag pu'og e re gapgep ney ni *olive* nga daken lolgen, me lungum,
'Keyog SOMOL nike gapgep nigem ni ngam mang pilung nu Israel.' Ma aram mag chuw
u rom ni ka chingiyal' nem."
4 Ma aram me yan fare profet ni kab pagel nga Ramoth, 5 ko gin ni pir'eg fapi tolang
ko salthaw riy ni yad be muulung. Me ga'ar, "Siro', bay bbugithin ni ngog ngom."
Me fith Jehu ni ga'ar, "Mini' romad e ga be non ngak?"
Me fulweg ni ga'ar, "Siro', I gur." 6 Ma aram mranow ni yow l'agruw ngalan e senggil,
me pu'og fare profet ni kab pagel fare gapgep ni *olive* nga daken lolgen Jehu me ga'ar
ngak, "I SOMOL, ni Got nu Israel, e be ga'ar: 'Gu be gapgep nagem ni ngam mang pilung
rok e girdi' rog ni piyu Israel. 7 Gur e ngam li' nge yim' fare masta rom ni fare pilung,
fare mo'on ni fak Ahab, ya nggu gechignag Jezebel ni bochan e ke thang e fan rok e pi
profet rog nge ku boch e pi tapigpig rog. 8 Urngin i chon e tabnaw rok Ahab nge pi'in
owchen e ngarm'ad; bay gu thang mit urngin e pumo'on u lane tabnaw rok, nge bitir
nge pilbithir ni ta'reb rogon. 9 Bay gu rin' ngak e tabnaw rok ni bod ni kug rin' ngak e pi
tabnaw rok Jeroboam ni Pilung nu Israel nge Baasha ni Pilung nu Israel. 10 Me Jezebel
e dab ni k'eyag; downgin e bayi longuy e pilis u lan e gin tafen Jezreel.' " Ma nap'an ni
mu' i yog e biney, me chuw fare profet ni kab pagel u lan fare senggil me mil nge yan.
11 Me sul Jehu ngak fa pi'in yad ni pi tolang ko salthaw, miyad fith ni lungurad, "Mog
kabfel' rogon urngin ban'en? Mang e ba'adag fare mo'on nib aliliy ni ngam rin'?"
Me fulweg Jehu ni ga'ar, "Gimed manang ko mang e ba'adag."
12 Miyad fulweg ni lungurad, "Dangay', dagnanged! Mog ngomad ko mang e keyog!"
"Keyog ngog ni be ga'ar SOMOL: 'Kug gapgep nigem ni ngam mang pilung nu Israel.' "
13 Ma ka ngiyal'nem me filath e pi tolang ko salthaw ni yad Jehu e pi wuru' e mad rorad
nga daken e tawo' ni nge sak'iy Jehu nga daken, miyad thoy e pi rappa, miyad tolul ni be
lungurad, "I Jehu e pilung!"

Joram ni Pilung nu Israel nni thang e fan rok

14-15 Ma aram me makath i Jehu nib togopluw ngak Joram ni Pilung, ni immoy u
Jezreel, ni gin ni yan ngay ni nge gol ko maad'ad ni tay u fithik' fare mael u Ramoth nib
togopluw ngak Hazael ni Pilung nu Syria. Aram me yog Jehu ko pi'in yad ni pi tolang ko
salthaw ni ga'ar, "Fa'anra gadad ngabang, ma ngam gonpiyed ni dariy be' ni nge lu'or
nga wuru' yu Ramoth nge kuruf e thin ngak e girdi' nu Jezreel." 16 Ma aram me af Jehu
ngalan e *chariot* rok nge yan nga Jezreel. Ma ka dawori fel' rogon Joram ko maad'ad ni
tay, ma bay Ahaziah ni Pilung nu Judah u rom ni be nang salpen.
17 Me guy ba tamatnag ni ir e be maruwel ni bay u lan fare wulyang ntagil' e damit u
Jezreel i Jehu nge pi salthaw rok ni yad be yib i yib. Me tolul ni be ga'ar, "Gu be guy bogi
pumo'on ni yad be yib u os i yib!"

Me fulweg Joram ni ga'ar, "Mu l'oeg reb i girdi'en e yan u os nge nang fan ko yad bogi
fager fa bogi to'ogor."
18 Me yan fare mol'og u daken e os i yan ngak Jehu me ga'ar ngak, "En ni pilung e
ba'adag ni nge nang ko kamub ni fager fa dangay."
Me fulweg Jehu ni ga'ar, "Dariy rogom ko tiney! Mman nga tomur ngam lekeg."
Me yog fare tamatnag nu p'ebugul fare wulyang ko damit nike taw fare mol'og ko fare
ulung i girdi' machane da kisul. 19 Mu kun pi' reb e mol'og nge yan, ma ku ta'ab n'en e
fith ngak Jehu. Miki fulweg Jehu ni ga'ar, "Dariy rogom ko tiney! Mman nga tomur ngam
lekeg."
20 Miki yog fare matnag bayay nike taw fare mol'og ko fare ulung machane daki sul.
Miki ga'ar, "En ni be gagiyegnag fare ulung e be yib u daken e *chariot* rok ni gowa ba
aliliy, nri bod Jehu!"
21 Me yog Joram ni Pilung ni ga'ar, "Ngan fal'eg rogon e *chariot* rog." Min rin', miyow
yan i Ahaziah ni Pilung i yan, ra bagyow ma bay u langgin e birok e *chariot*, ni ngar
mada' nigew Jehu. Marbad ra mada'gad nga daken fare gi flang rok Naboth. 22 Me fith
Joram i Jehu ni ga'ar, "Mog, ga be yib u fithik' e gapas?"
Me fulweg Jehu ni ga'ar, "Bu uw rogon me aw e gapas, ni go' kabay rodad gubin e pig
nge meybil ngak yug boch e got ni tababnag e chitinam i Jezebel?"
23 Me tolul Joram ni aram e ke cheleg e *chariot* rok u but' ni nge mil, ni ga'ar, "Ahaziah,
ba wup ni ngan li' dow!" 24 Me girengiy Jehu e gat'ing rok, me pag ba gan e gat'ing ni kari
mus gelngin me yan ni rog nga daken keru' Joram nge kuruf gumircha'en. Me thig Joram
u lan e *chariot* rok nike yim', 25 me ga'ar Jehu ngak Bidkar ni ta'ayuw rok, "Mu fek e ldow
rok nga mun' nga daken fare gi flang rok Naboth. Kagmanang nnap'an ni u darow u os
u ta'bang u keru' e chitamngin Joram ni Pilung ni aram Ahab, me yog SOMOL e pi thin ni
ba'aray nib togopluw ngak Ahab ni ga'ar: 26 'Kug guy e cham ntay ngak Naboth nge fapi
pumo'on ni pifak fowap. Mu gu micheg ni ku roy u lane rengi flang ney e gu ra gechig
nigem riy.' " Me ga'ar Jehu ngak fare ta'ayuw rok, "Ere mu fek e ldow rok Joram, nga
mun' nga daken fare gi flang rok Naboth, ya nge yani aw e tin keyog SOMOL nga tagil."

Ahaziah ni Pilung nu Judah nni thang e fan rok

27 Me guy Ahaziah ni Pilung e n'en ke buch, ma aram me mil u *chariot* rok i yan ko
fachi binaw nu Beth Haggan, ni be tuluf Jehu. Me yog Jehu ngak e pi salthaw rok ni
ga'ar, "Kum thanged e fan rok!" Miyad maad'ad ngak ni be yan u *chariot* rok u kanawo'
i yan nga talang nga Gur, u to'oben fachi binaw nu Ibleam. Machane mri athmagil nge
yan nge taw ko fare binaw nu Megiddo, ni aram e gin ni yim' riy. 28 Me fek e pi tolang ko
salthaw e ldow rok u lan e *chariot* ngar fulweged nga Jerusalem miyad k'eyag ngalan
fapi low ko yam' rok e pilung u lan fare Binaw rok David.
29 I Ahaziah e mang pilung nu Judah ko re duw ni gaman e ragag nge ta'reb e duw
ngay nike mang Joram nib mo'on ni fak Ahab e pilung nu Israel.

Jezebel ni Queen nni thang e fan rok

30 Me taw Jehu nga Jezreel. Ma ke rung'ag Jezebel e n'en nike buch, me yan i achey
owchen, me fal'eg rogon piyan lolugen, me yan i sak'iy ngi i sap nga kanawo' u langan e
winda ko fare naun ni tafen e pilung. 31 Ma nap'an ni yib Jehu u langan e garog, me tolul
ngak ni ga'ar, "Gur Zimri!* I gur e re tathang pogofan! Mangfan ni kamub ngaray?"
32 Me sap Jehu ngalang me tolul ni ga'ar, "Mini e bay u ba' rog?" Ma l'agruw fa dalip
e pi tolang ko salthaw nu lan fare naun rok e en pilung e ra sapgad ngak nga but' u ba
winda, 33 me ga'ar Jehu ngorad, "Mun'ed e re bpin nir nga but'!" Miyad yin' fare pin nga
but', me wear e racha' rok ngadow e rungrung nge nga daken e pi os. Me yannag Jehu e

* **9:31** ZIMRI: Be' nib tolang ko salthaw u Israel ni li' e pilung nu Israel (ku arrogon ni bay ko 1 Ki 16:8–12).

pi os nge *chariot* rok u daken fare ldow, 34 me yan ngalan fare naun ko pilung nge yan i
abich. Fin ni mu' me ga'ar, "Mu feked e re bpin nem ni kani gechignag ngam k'eyaged;
ya go' gadad manang nib fak e pilung." 35 Machane fapi pumo'on nranod nga wean ni
ngar k'eyaged fare pin e kemus ni lo' u lolugen nge yilen i rifrifen pa' nge rifrifen ay
e ra piri'egged. 36 Ma nap'an nrogned e biney ngak Jehu, me ga'ar, "Irera' e n'en ni yog
SOMOL nra buch nnap'an ni non u daken fare tapigpig rok i Elijah: 'Pilis e yad ra longuy
e ldow ku Jezebel u lan yu Jezreel. 37 Ma tin nra magey ko fare ldow e bayi wagey u rom
u but' ni bod t'ay e gamanman, ya nge dakuriy be' nra poy ni ir Jezebel.' "

10

Pi'in owchen Ahab nni thang e pogofan rorad

1 Immoy medlip i ragag e pi'in owchen Ahab ni Pilung ni ur pired u lan fare binaw
nu Samaria. Me yoloy Jehu bangi babyor nge yo'ornag yang nge pi' yuyang nge yan
ngak e pi tagagiyeg ko fare binaw, nge ngak e pi'in tayugang', nge ngak e pi'in yad ma
chathowliy e pi'in owchen Ahab. Regi babyor ney e be ga'ar riy: 2 "Gimed e bmilfan
ngomed e pi'in owchen fare pilung, ma bay u pa'med e pi *chariot*, os, talin e cham, nge pi
binaw ni kani yororiy ni fan ko mael. Ere, yug nap'an nra taw e regi babyor ney ngomed,
3 ma ngam mel'eged e cha' nra bung ni nge pilung u fithik' e pi'in owchen fare pilung,
ngam pilung niged, mi gimed yororiy ko cham nra yib ngak."

4 Fapi tagagiyeg nu Samaria e rrusgad nib gel. Me lungurad, "Urgon ni ngad
togopluwgad ngak Jehu, ni fa'anra de yag rok Joram ni Pilung fa Ahaziah ni Pilung?"
5 Ere fare tolang ko salthaw nib milfan fare tafen e pilung ngak nge fa en nib ga' nib
milfan fare binaw ngak, nib mu'un fapi tolang u girdi'en fare binaw ngay nge fapi
tachathowliy e pi'in owchen Ahab, e ra pi'ed e re thin ney ngak Jehu: "Gamad e pi
tapigpig rom, ma kug fal'eged rogomad ni ngug rin'ed urngin e tin ga ra yog. Machane
dab gu ted be' nge mang pilung; mu rin' e n'en ni ga be leamnag ni bfel'."

6 Miki yoloy Jehu bang e babyor nge yan ngorad: "Fa'anra gimed bay u ba' rog ma
kam fal'eged rogomed ni ngam rin'ed e tin ni gu ra yog ni ngam rin'ed, me ere mu feked
lolugen e pi'in owchen Ahab ni Pilung i yib ngog nga Jezreel ko ngiyal'ney gabul."

Fa medlip i ragag i pi'in owchen Ahab ni Pilung e urmed u tan pa' e pi tayugang' nu
Samaria, ni yad e ur chugliyedrad. 7 Nap'an ni taw fare gi babyor rok Jehu ngorad, me
thang e pi tayugang' nu Samaria e fan rok fa medlip i ragag i pi owchen Ahab ni gubin,
min tay lolgurad ngalan bogi dug, mar pi'ed nge yan ngak Jehu nga Jezreel.

8 Ma nap'an nnog ngak Jehu ni kani fek i yib fapi llug ni lolugen e pi'in owchen Ahab,
me yog ni ngan tay ni l'agruw ulung u langan e garog ko fare binaw min digey u rom
nge yani kadbul u reb e rran. 9 Me kadbul me yan ko fare garog me ga'ar ngak fapi girdi'
ni yad bay u rom, "I gag e cha' ni gu makath nib togopluw ngak Joram ni Pilung mug
thang e fan rok; gathi gimed e kireb romed e binem. Machane mini' e ke thang e fan rok
e picha'ney? 10 Ren'ey e be micheg ni gubin ban'en nike yog SOMOL ni murung'agen e
pi'in owchen Ahab e rra yib i m'ug nib riyul'. I SOMOL e ke rin' e tin ni micheg u daken
Elijah ni profet rok." 11 Ma aram me thang Jehu e fan rok urngin e tin kabay i girdi'en
Ahab ni yad be par u lan yu Jezreel, nge urngin e pi tolang ko salthaw rok, pi fager rok,
nge pi prist rok; dariy bagyad npag nib fos.

Girdi'en Ahaziah ni Pilung nni thang e fan rorad

12 Me chuw Jehu u Jezreel ni nge yan nga Samaria. U kanawo', nike taw nga bangi
ban'en ni kanog "Gin ma par e pi'in ma gafaliy e saf riy", 13 me mada'eg boch i girdi'en
Ahaziah ni immoy ni Pilung nu Judah me fithrad ni ga'ar, "Mini' gimed?"

Mar fulweged ni lungurad, "Gamad girdi'en Ahaziah. Gamad be yan i yan nga Jezreel
ni nggu warod gu fingichiyed pifak Jezebel ni chitinngin e en pilung nge tin kabay u chon

fare tabnaw rok e en pilung." 14 Me ga'ar Jehu ngak e pi salthaw rok, "Mu fekedrad ni
ka yad bfos!" Mar koled fapi cha', me thang e pogofan rorad u to'oben ba low u rom. Pi
girdi' nem e yad aningeg i ragag nge l'agruw u gubin, dariy bagyad nni pag nib fos.

Urngin e tin ni magay u girdi'en Ahab nni thang e fan rorad

15 Miki yan Jehu bayay, ni kabay u kanawo' me mada'eg Jonadab nib mo'on ni fak
Rekab. Me nang Jehu salpen me ga'ar ngak, "Gur nge gag e ta'reb rogon ni gadow ma
leam. Mog, ga ra pi' e ayuw ngog?"
Me fulweg Jonadab ni ga'ar, "Gu ra pi'."
Me ga'ar Jehu, "Ere mu pi' paam ngog." Mar kolew pa' row, me ayuweg Jehu i Jonadab
nge yib ngalang nga langgin e *chariot* rok, 16 me ga'ar, "Mu'un ngog ngam guy nga
owchem rogon feni gub yul'yul' ngak SOMOL." Mranow u ta'bang u lan fare *chariot*
ngalan yu Samaria. 17 Nap'an nra tawgow ngaram, me thang Jehu e fan rok urngin e
pi'in girdi'en Ahab, nde pag bagyad. Irera' e n'en nike yog SOMOL ngak Elijah nra buch.

Pi'in ma meybil ngak Baal nni thang e fan rorad

18 Me pining Jehu e girdi' nu Samaria nga ta'bang me ga'ar ngorad, "I Ahab ni Pilung e
i pigpig ngak fare got ni Baal ni buchuuw, machane gag e nggu pigpig ngak nib gel. 19 Mu
pininged nga ta'bang gubin e profet rok Baal, gubin e pi'in ma meybil ngak nge gubin e
pi prist rok. Dariy be' ni nge magey; nggu pi' ba maligach nib ga' ngak Baal, ma en ndabi
un ngay e yira thang e pogofan rok." (Biney e ba liyab ku Jehu ni nge thangmit gubin e
pi'in ma meybil ku Baal.) 20 Me yog Jehu e n'en ni ngan rin', "Mogned reb e rran ni ngan
tayfan Baal!" Minog reb e rran, 21 me pi' Jehu e thin nge wear u daken fare nam nu Israel
ni ga'ngin. Ma urngin e pi'in yad ma tayfan Baal marbad; dariy bagyad nde yib. Ma yigo'
ranod ngalan fare tempel rok Baal, mar suguyed u baley nge taw nga baley. 22 Ma aram
me yog Jehu ngak fare prist nib milfan ngak fapi mad nib n'uw mab thothup ni nge fek e
pi mad nem i yib nge pi' ngak e pi girdi' nem ni ngar tedfan Baal. 23 Nga tomuren e ren'ey,
me yan Jehu ngalan fare tempel ni yow Jonadab nib mo'on ni fak Rekab me ga'ar ngak
fapi girdi' u rom, "Nopa'med ni kemus ni yigo' pi'in yad ma tayfan Baal e yad bay u roy
ma dariy be' nma tayfan SOMOL u naun." 24 Ma aram mranow Jonadab nga naun ni
ngar pi'ew e pi maligach nge pi maligach ni mo'oruf ngak Baal. Ma ke tay meruk i ragag
e salthaw u wuru' e tempel nike ga'ar ngorad: "Go' ngam li'ed e pi girdi' ney ngarm'ad
ni yad gubin; en nra pag bagyad nge mil e ra pi' puluwon ni pogofan rok!"
25 Ma yug nap'an ni pi' Jehu fapi maligach, me ga'ar ngak fapi matnag nge fapi tolang
ko salthaw, "Mmarod nga naun ngam li'edrad ngarm'ad ni yad gubin; dab mu paged
bagyad nge mil!" Mranod nga naun ni kar feked e saydon miyad thang e fan rorad,
miyad girengiy fapi ldow nga wean. Ma aram mranod ngalan e gin nib thothup u
lan fare tempel, 26 ngar feked nga wean fare duga' nib thothup ni immoy u rom, ngar
urfiyed. 27 Ere ra gathayed fa ley i duga' nib thothup nge fare tempel, mar ted fare
tempel nike mang ba kolosis — ku aram rogon ke mada' ko daba'.
28 Aram rogon ni thang Jehu mit e tayfan ni un tay ngak Baal u Israel. 29 Machane miki
rin' e denen ni bod Jeroboam ni Pilung, i waliy yu Israel nga fithik' e denen ko tayfan ni
un tay ngak fapi ya'an pifak e garbaw ni pumo'on ni ngongliy ko gol ni suweg u lan yu
Bethel ngu Dan. 30 Me ga'ar SOMOL ngak Jehu, "Ka mu rin' gubin e tin gub adag ni ngam
rin' ngak e pi'in owchen Ahab. Ere gu be micheg ngom ni pi'in owchem nge mada' ko
bin ni aningeg e mfen e bay ur manged pilung u Israel." 31 Machane Jehu e de fol ni
polo' i laniyan' ko Motochiyel rok SOMOL, ni Got nu Israel; ya n'en ni rin' e ki folwok
rok Jeroboam, ni waliy yu Israel nga fithik' e denen.

Yam' ni tay Jehu

32 Re ngiyal' i n'em e ke tabab SOMOL i achignag fare nam nu Israel. Me Hazael ni
Pilung nu Syria e fek u gelngin urngin yang e but' nu Israel 33 ko ngek ko fare lul' ni

Jordan, me yan ko yimuch nge taw ko fachi binaw nu Aroer u charen e Lul' ni Arnon
— re gin'ey e ba mu'un e binaw nu Gilead ngu Bashan ngay, ni aram e gin nma par fapi
ganong rok Gad, Ruben, nge Ba' Ni Ngek e Manasseh riy.
34 Gubin e tin kabay ni rin' Jehu nib mu'un e pi ngongol ni falu' nge m'uthan' ngay e
kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Israel*. 35 Me yim' min k'eyag u Samaria,
me Jehoahaz nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung. 36 I Jehu e i gagiyeg u
lan yu Samaria ni ir e pilung nu Israel ni rliw' nge meruk e duw.

11

Athaliah ni chitinngin e pilung nu Judah
(2 Kronicles 22:10—23:15)

1 Yug nap'an ni nang Athaliah ni chitinngin Ahaziah ni Pilung ni kani thang e fan rok
fare mo'on ni fak, me yog ni ngan thang e fan rok urngin chon fare tabnaw rok e en ni
pilung. 2 Kemus ni go' Joash nib mo'on ni fak Ahaziah e mil. Ri chugur ni nge un ngak
boch i yad ngan li'rad, machane me ayuweg Jehosheba ni be' ni bpin ni walagen e reb
e gal labthir rok, re pin nem e chitamngin Jehoram ni Pilung mab thil e chitinngirow
Ahaziah. I fek Jehosheba fare tir nge yarif rok ngalan e senggil ni yima mol riy u lan
fare Tempel nge mithag u rom rok Athaliah, ere dan thang e fan rok. 3 Nel' e duw ni
chugliy Jehosheba fare pagel ma be mithag u lane Tempel, u nap'an ni Athaliah e repin
ni be gagiyeg ni pilung.
4 Machane u lan e re duw ni gaman e medlip ngay me pining Jehoyada ni prist e pi
tolang ko salthaw nib milfan ngorad e pi tamatnag ko pilung nge pi'in nma pos u tafen e
pilung, me yog ngorad ni ngarbad nga Tempel, ko gin ni yog riy ngorad ni ngar pininged
e kefel' u fithingan Got ko tin ke leamnag ni nge rin'. Me dag Joash ngorad ni fare pagel
ni fak Ahaziah ni Pilung 5 ma ba'aray e n'en ni yog ngorad ni ngar rin'ed: "Nap'an ni
bay mbad ko maruwel romed e rofen ni *Sabbath*, ma ta'ab ulung u dalip e ulung romed
e nge matnagiy fare naun rok e pilung; 6 ma ku reb fapi ulung u dalip e ulung e nge
sak'iy nge matnagiy fare Garog ni Sur, ma bin dalip e ulung ko fapi ulung romed e ngar
matnagiyed fare garog nu tabgul u keru' e tin kabay e tamatnag. 7 Ma fa gali ulung
nma mu' ko maruwel ko *Sabbath* e ngar matangiyew fare Tempel ni ngar yoror ko fare
pilung. 8 Ngam matnagiyed Joash ni Pilung ni kam koled e saydon romed ma demturug
e gin nra yan ngay ma ngam uned ngak. Ma en nra yib nga to'obmed e ngan li' nge yim'."
9 Me fol fapi tolang ko tin keyog Jehoyada mar feked e pi salthaw rorad i yib ngak
— tin yad be n'en ni ngar talgad ko maruwel ko *Sabbath* nge tin be n'en ni nge yan ko
maruwel. 10 Me pi' Jehoyada ngak fapi tolang e sarey nge yung i *shield* ni immoy ni fen
David ni Pilung ni un ayuweg u lan fare Tempel, 11 me tay fapi pumo'on ni kar koled e
saydon ni yad ba liyeg mit fare Tempel, ni yad be yoror rok fare pilung. 12 Ma aram me
pow'iy Jehoyada i Joash nga wean, me tay fare te'elyaw ko pilung nga daken lolugen,
me pi' bang i babyoren e motochiyel rok e pi'in ma gagiyeg ni pilung. Ma aram min
gapgepnag Joash minog ni ir e pilung. Me waywaynag e girdi' pa'rad mar tolulgad ni be
lungurad, "Ngi i par e en ni pilung nib fos nib n'uw nap'an!"
13 Me rung'ag fare pin i Athaliah nib pilung lungun e pi tamatnag nge fapi girdi', me
gurnag ir nge yib ko fare Tempel, ko gin nike mu'ulung fapi girdi' ngay. 14 Mu rom e guy
fare pilung ni kab be'ech riy nib sak'iy u to'oben fare duga' ni bay u langan fare Tempel,
ya aram rogon ko yalen. Ma ke liyeg e pi tolang nge pi ta thoy e rappa', ma urngin e girdi'
ni yad be tolulnag e felfelan' ma yad be thoy e rappa'. Me guchthuy Athaliah e mad rok
ni kari kireban' me tolul, ni be ga'ar, "Ka mu liyab nigedgag! Ka mu liyab nigedgag!"
15 Ma dabun Jehoyada ni ngan thang e fan rok Athaliah u lan fare gin'en ni bay e
Tempel riy, ere me ga'ar ngak e pi tolang ko pi salthaw: "Mu feked fare pin nga wuru'
e re gin'ey ni bay u thilin l'agruw thal i salthaw ni matnag, mi gimed li' nge yim' e cha'

nra guy rogon ni nge ayuweg." 16 Miyad kol ngar feked i yan ko fare naun rok e pilung,
mu rom ko fare Garog ni Os e ra thanged e fan rok fare pin riy.

Jehoyada ni thilyeg boch ban'en
(2 Kronicles 23:16-21)

17 Me yog Jehoyada ni prist ngak Joash ni Pilung nge pi girdi' ni ngar ngongliyed ba
m'ag u thilrad nge SOMOL ni ngar pired ni yad pi girdi'en SOMOL; miki ngongliy ba
m'ag u thilin fare pilung nge girdi'. 18 Ma aram me yan e girdi' ko fare tempel rok Baal
ngar buthuged nga but'; miyad bilig fapi altar nge fapi liyos ni yima meybil ngay, miyad
thang e fan rok Mattan ni prist rok Baal u mit fapi altar.

Me tay Jehoyada e pi tamatnag ni yad ba maruwel ko fare Tempel, 19 ma aram me yib,
nge pi tolang, nge fare tamatnag rok e pilung, nge fapi tamatnag nu lan fare naun ko
pilung ni yad be un ngak fare pilung ni karbad ko fare Tempel i yib ko fare naun rok e
pilung, ni be lekrad urngin e girdi'. Me yan Joash ko fare Garog ni Matnag me yan i par
nga tagil' u daken fare chiya ko pilung. 20 Ma urngin e girdi' ni kar suggad ko falfalan',
ma ke aw e gapas u lan fare binaw, ko ngiyal'nem ni kani thang mit Athaliah u lan fare
naun ni tafen e pilung.

21 I Joash e medlip e duw yangren me mang pilung nu Judah.

12

Joash ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 24:1-16)

1 U lan e re duw ni medlip ko gagiyeg rok Jehu ni Pilung nu Israel, me mang Joash
e pilung nu Judah, me yog e thin u lan yu Jerusalem ni aningeg i ragag e duw. Ma
chitinngin e Zibiah ni be' ko fare binaw nu Beersheba. 2 Ma n'umngin nap'an e yafos
rok ni i rin' e tin bm'agan' SOMOL ngay, ni bochan e Jehoyada ni prist e i fonownag.
3 Machane, yungi n'en ni tagil e meybil rok e pi'in ndar nanged SOMOL e dan gathay, ni
aram e de tal e girdi' ko maligach, nge *incense* ni yad be urfiy u rom.

4 Me pining Joash fapi prist nge yog ngorad ni ngar kunuyed e salpiy ni yima pi'
nib chagil ko pi maligach u lane Tempel, ni tin nri dabisiy ni yima pi' ni chagilen e pi
maligach nge salpiy ni be pi' e an ba'dag nib tow'ath. 5 Ra reb e prist mab milfan e
salpiy ngak ni be yibnag e pi'in ki i pigpig ngorad, ma pi salpiy nem e ngan fanay ni
ngan ngongliy e yungin ke kireb ko fare Tempel.

6 Machane me yan i gaman e rliw' nge dalip e duw ko gagiyeg rok Joash ma ka dawor
ri ngongliy fapi prist e yungin ke kireb u langgin fare Tempel. 7 Ma aram me pining
i Jehoyada nge tin kabay e prist nge fithrad, ni ga'ar, "Mangfan ndamur ngongliyed e
yungin ke kireb ko fare Tempel? Chiney i yan e ngaram e dab kum cha'ariyed fapi
salpiy ni be yib ngomed; thingar mu pi'ed ya nge yag nni ngongliy e yungin ke kireb."
8 Me pining fapi prist e kefel' ngay ni bay urpi'ed e salpiy ni be pi' e girdi', ma dab ra
muruwliyed e yungin ke kireb ko fare Tempel.

9 Ma aram me fek Jehoyada ba kahol, nge kuruf bang u daken upongen, me tay fare
kahol nga charen fare altar, u ba' ni mat'aw rok e en ra yan ngalan fare Tempel. Ma
pi prist ni yad ba maruwel u langan mban fare Tempel e nge tay ngalan fare kahol
urngin e salpiy ni be pi' e girdi' nma yib ko meybil. 10 Ma nap'an nra yo'or e salpiy u
lan fare kahol, ma en tayol rok e pilung nge Fare Prist ni Th'abi Tolang e yow ra yib
ngar the'egew fapi salpiy ngar tew nga tutuw ngar m'agew. 11 Ma nga tomuren ni kar
yoloyew urngin fapi salpiy nga but', mar pi'ew ngak e pumo'on ni bmilfan e maruwel
u lan fare Tempel ngorad, ma pi salpiy nem e aram e ngan pi' puluwon e pi'in salap riy,
nge pi'in ma dumow naun, 12 nge pi'in nma dimow naun ni simen nge pi'in ma th'ab e
malang, min chuw'iy e ren nge malang ni ngan fanay ngan ngongliy e yungin nike kireb,

mu kun pi' puluwon urngin e tin kabay ni ku yira pi' puluwon. 13 Machane dariy reb ko
fapi salpiy nni fanay ngan pi' puluwon e pi kap nni ngongliy ko silber, nge yu raba' i
dabiy, nge rappa', ara pi talin e pi magal, fa boch ban'en nni ngongliy ko silber fa gol.
14 Gubin nni fanay ngan pi' puluwon girdi'en e maruwel min chuw'iy e pin'en ni ngan
fanay ko yungin ke kireb. 15 Pi pumo'on ni bmilfan e re maruwel ney ngorad e ri yad ba
yul'yul', ere de t'uf ni nganog ngorad ngar ted urngin e salpiy ni yad be fek nga babyor.
16 Salpiy ni yima pi' ni maligach ni bayul nge maligach ko denen e danir ma yin' ngalan
fare kahol; ya bmilfan ko fapi prist.

17 Ma ngiyal'nem e yib Hazael ni Pilung nu Syria i mael ngak fare binaw nu Gath nge
kol; ma aram me turguy u wan' ni nge mael ngak yu Jerusalem. 18 I Joash ni Pilung nu
Judah e fek urngin e tow'ath ni pi' e pi'in yad bmon' rok, ni aram i Jehoshafat, Jehoram,
nge Ahaziah ni chatamangin ngak SOMOL, miki uneg e tin ni pi' ngay nge urngin e gol
ni bay u lan e chubgil ko fare Tempel nge fare naun ntafen e pilung, me pi' ni gubin nib
tow'ath ngak Hazael ni Pilung, ni aram e ren'en ni rin' me chuweg Hazael e salthaw rok
u Jerusalem.

19 Gubin e tin kabay ni rin' Joash ni Pilung e kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e
Pilung nu Judah*.

20-21 Pi tolang ko salthaw rok Joash ni Pilung e ra makathgad nib togopluw ngak, ma
l'agruw i yad, ni aram i Jozakar nib mo'on ni fak Shimeath nge Jehozabad nib mo'on ni
fak Shomer, e ra thangew e fan rok Joash ko fare naun ntoy nga daken fare gi binaw nni
ubung u ba' ni ngek u Jerusalem, ko fare kanawo' ni log nga p'ening nga Silla. Joash e ni
k'eyag u lan fapi low ni fen e pilung u lan fare Binaw rok David, me yan Amaziah ni fak
nga luwan nge mang pilung.

13

Jehoahaz ni Pilung nu Israel

1 U lan e re duw ni rliw' nge dalip ko gagiyeg rok Joash ni Pilung nu Judah nib mo'on
ni fak Ahaziah, me mang Jehoahaz nib mo'on ni fak Jehu e pilung nu Israel, me yog e
thin u Samaria ni ragag nge medlip e duw. 2 Ma ku bod Jeroboam ni Pilung nib m'on
rok, i denen nib togopluw ngak SOMOL i waliy yu Israel nga fithik' e denen; mar de
pag ngongolen nib kireb. 3 Ere me damumuw SOMOL ngak yu Israel, me pag Hazael
ni Pilung nu Syria nge Benhadad nib mo'on ni fak nge gel ngak yu Israel u bayay ngu
bayay. 4 Ma aram me meybil Jehoahaz ngak SOMOL, me SOMOL e be guy gelngin ni be
gafgownag fare pilung nu Syria piyu Israel, me fulweg taban e meybil rok. 5 Me l'oeg
SOMOL reb e tagagiyeg ngak yu Israel, ni ir e pithigrad u pa' piyu Syria, ma aram me
par piyu Israel u fithik' e gapas, ni bod kafram. 6 Machane ku dar paged fapi denen nike
waliyrad Jeroboam ni Pilung nu Israel nga fithik', ya ku ra pired ni aram ngongolrad';
ki par fare liyos ni ya'an Asherah u lan yu Samaria.

7 Ma dakuriy e salthaw rok Jehoahaz ni magey, kemus wugem e girdi'en e yan u os,
ragag e *chariot*, nge 10,000 e salthaw ni mayan u but', ya fare pilung nu Syria e ke thirif
u but' e tin ki immoy, ke yotyotrad nga but' ni bod e fiyath.

8 Gubin e tin kabay ni rin' Jehoahaz nge urngin e pi ngongol rok u fithik' e m'uthan'
e go' kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Israel*. 9 Me yim' min k'eyag u
Samaria, me Jehoash nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

Jehoash ni Pilung nu Israel

10 U lan e duw guyey nge medlip ko gagiyeg rok Joash ni Pilung nu Judah, me mang
Jehoash e pilung nu Israel nib mo'on ni fak Jehoahaz, me yog e thin u Samaria ni ragag
nge nel' e duw. 11 Ma ku errogon ir niki denen nib togopluw ngak SOMOL ki yan u
kanawo'en Jeroboam ni Pilung nib kireb, ni waliy yu Israel nga fithik' e denen. 12 Gubin

e tin kabay ni rin' Jehoash, nib mu'un murung'agen feni m'uthan' ko mael ni tay nib togopluw ngak Amaziah ni Pilung nu Judah, e go' kani yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*. 13 Me yim' Jehoash min k'eyag u lan fapi low ko yam' rok e pilung u lan yu Samaria, me Jeroboam nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

Bin tomur e yi'iy ni yog Elisa nge murung'agen e yam' ni tay

14 Elisa ni profet e yib e m'ar ngak nge ubchiya' riy ndabki gol, ma nap'an ni kari ubchiya' me yan Jehoash ni Pilung nu Israel i guy. Me yor ni be ga'ar, "Chitamag, chitamag, i gur e um par ni ga bod fapi *chariot* nu Israel nge pi'in yad be yannag ni matanagen e binaw!"

15 Me ga'ar Elisa ngak, "Mfek ba gat'ing nge boch e gan e gat'ing." Me yan i fek Jehoash, 16 me ga'ar Elisa ngak, "Mu fal'eg rogom ni ngam mon' gan e gat'ing." Me fal'eg rogon, me tay Elisa pa' nga daken pa' fare pilung. 17 Me ga'ar Elisa, "Mbing e bin ngek e winda nib sap nga Syria." Me bing, me ga'ar Elisa ngak, "Mon' gan e gat'ing rom!" Ma fa'ani yon' me ga'ar Elisa ni profet ngak, "I gur gan e gat'ing rok SOMOL ni bayi maruwel ngay nge gel ngak yu Syria. Bay mu mael ngak yu Syria u lan yu Afek ngam gel ngorad."

18 Me yog Elisa ngak fare pilung ni nge fek fa tinem e gan e gat'ing nike magey nge toy nga but'. Me toy nga but' ni dalip yay me tal. 19 Me puwan' Elisa me ga'ar ngak fare pilung, "Susun e ngam toy nlal fa nel' yay, ma aram e ra um par ni gab gel ngak yu Syria, machane chiney e kemus ni dalip yay e ga ra gel ngorad."

20 Me yim' Elisa min k'eyag.

Gubin e duw nma yib yu raba' i girdi' nu Moab ni cham nga Israel. 21 Me bangiyal' ni ka ni yan ni ngan k'eyag ba yam' min guy boch fapi girdi' ni yad ma yib ko cham nga Israel, min garpey fare yam' ngalan e low ko yam' ni ginni chubgiliy Elisa ngay, min mil. Ma nap'an ni yigi math fare yam' ko yil rok Elisa, me fos nge sak'iy ngalang.

Mael u thilin yu Israel ngu Syria

22 I Hazael ni Pilung nu Syria e i gafgownag yu Israel ni n'umngin nap'an e gagiyeg rok Jehoahaz, 23 machane SOMOL e ba gol mma runguyrad. Ma de pagrad nge math owcharad, machane ayuwegrad ni bochan e m'ag rok u thilrad Abraham, Isaak, nge Jakob. Dariy bangiyal' nike pagtalin e girdi' rok.

24 Nap'an e yam' ni tay Hazael ni Pilung nu Syria me Benhadad nib mo'on ni fak e mang pilung. 25 Ma aram me gel Jehoash ni Pilung nu Israel ngak Benhadad ni dalip yay maki kol fapi binaw ni fek Benhadad u nap'an e ngiyal' ni i gagiyeg Jehoahaz, ni chitamngin Jehoash.

14

Amaziah ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 25:1-24)

1 U lan e bin l'agruw e duw ko gagiyeg rok Jehoash nib mo'on ni fak Jehoahaz ni Pilung nu Israel, me mang Amaziah e pilung nu Judah nib mo'on ni fak Joash 2 ni rliw' nge lal e duw yangren, me yog e thin u Jerusalem ni rliw' nge mereb e duw. Ma chitinngin e Jehoaddin nu Jerusalem. 3 Me rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay, machane de ta'reb rogon ngak e ga' rok i David ni Pilung; ya rin' e n'en ni i rin' Joash ni chitamngin. 4 De buthug nga but' e yungi tagil' e meybil rok e pi'in ndar nanged SOMOL, ma de tal e girdi' i pi' e maligach nge *incense* ni mo'oruf u rom.

5 Yug nap'an nra yu' gelngin Amaziah ngak, me thang e fan rok e pi tolang ko salthaw ni kar thanged e pogofan rok e chitamngin ni fare pilung. 6 Machane de li' pifakrad ngarm'ad ya rin' e tin keyog SOMOL u lane Motochiyel rok Moses: ni yog ni ga'ar, "Dab ni thang e pogofan rok e gallabthir ni bochan e pi oloboch nike ngongliy pifakrad, ma

dab ni thang e pogofan rok e pi'in bitir ni bochan e pi oloboch nike ngongliy e gallabthir rorad; yira thang e pogofan rok e girdi' ni kemus ni bochan e kireb ni yad e kar rin'ed."

7 I Amaziah e thang e fan rok 10,000 e salthaw nu Edom u lan fare loway ni Sol; me kol
u tan e mael fare binaw nu Sela me tunguy fithingan ni Joktheel, ni ka aram fithingan e
chiney.

8 Ma aram me l'oeg Amaziah e pi mal'og ngranod ngak Jehoash ni Pilung nu Israel, ni
be k'aring lungun ngak ni ngar chamgow. 9 Machane ba'aray e fulweg riy ni pi' Jehoash
ni Pilung: "Immoy ba ke rachangal ni pan u daken e Burey ni Lebanon me pi' e thin
nge yan ngak ba ke gek'iy ni *cedar* ni ga'ar: 'Mu pi' fakam ni bpin nge le'engiy fakag ni
pumo'on.' Me yib ba gamanman ni malboch ni yug be yan rok me yot' fare ke pan nga
but'. 10 Amaziah, chiney e kam gel ngak piyu Edom, ma aram e ka rim taf. Nge fel' u
wun'um e fla'ab rom mag par u tabnaw. Mang ni ngam k'aring e wagey ni kemus ni nge
girengiy e riya' nga dakenam nge girdi' rom?"

11 Machane me siyeg Amaziah fapi thin nde motoyil ngay, ma aram me yan Jehoash
ni Pilung ni yad e salthaw rok ngar maelgad ngak u Beth Shemesh u lan yu Judah. 12 Min
gel ngak e pi salthaw rok Amaziah, ma gubin e salthaw rok nra milgad ngar sulod nga
taferad. 13 Me fek Jehoash i Amaziah nib kalbus, me yan ngalan yu Jerusalem, nge
buthug fare yaror ko fare binaw nga but' ni tabab ko fare Garog ni Efraim nge mada' ko
Garog ko Tabthung, palogen e re ngin'em e 200 e *yard*. 14 Ma urngin e silber nge gol ni
pir'eg ma yi go' fek, nge urngin e pi talin e maruwel ko fare tempel nge urngin e machaf
ko fare naun ko pilung, me fek nge sulweg nga Samaria. Miki fek e girdi' ni yad e kalbus
rok.

15 Gubin e tin kabay ni rin' Jehoash, nib mu'un feni m'uthan' nge falu' ko fare mael
nib togopluw ngak Amaziah ni Pilung nu Judah, e kani yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu
Israel*. 16 Me yim Jehoash min k'eyag u lan fapi low ko yam' rok e pilung u lan yu Samaria,
me Jeroboam ni fak e yan nga luwan nge pilung.

Yam' ni tay Amaziah ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 25:25-28)

17 Me Amaziah ni Pilung nu Judah e ki par nib fos ni ragag nge lal e duw nga tomuren
nike yim' Jehoash ni Pilung nu Israel. 18 Gubin e tin kabay ni rin' Amaziah e kani yoloy
ngalan *Chepin e Pilung nu Judah*.

19 Immoy ba makath u lan yu Jerusalem ni ngan thang e pogofan rok Amaziah, ma
aram me mil nge yan ko fare binaw nu Lakish, machane me lek e pi to'ogor rok ngaram
ngar li'ed nge yim'. 20 Min fek e ldow rok ngan fulweg nga Jerusalem u daken ba os ngan
k'eyag u lan fapi low ko yam' rok e pilung nu lan fare Binaw rok David. 21 Ma aram me
teelyawnag e girdi' nu Judah ba pagel ni fak ni ragag nge nel' e duw yangren ni Uzziah
fithingan nge mang pilung. 22 Maki sulweg Uzziah u fithik' e mael fare binaw nu Elath
ngki ngongliy bayay, nga tomuren e yam' ni tay e chitamngin.

Jeroboam ni Pilung nu Israel

23 U lan e duw ni ragag nge lal ko gagiyeg rok Amaziah ni Pilung nu Judah, nib mo'on
ni fak Joash, me mang Jeroboam nib mo'on ni fak Jehoash e pilung nu Israel, me yog
e thin u Samaria ni aningeg i ragag nge taareb e duw. 24 Me denen nib togopluw ngak
SOMOL, ni i falwok ko kireb ni i rin' e pilung nib m'on rok ni aram Jeroboam nib mo'on
ni fak Nebat, ni waliy yu Israel nga fithik' e denen. 25 Miki sulweg u fithik' e mael urngin
e yungi binaw ni tafen yu Israel, ni tabab u Hamath Pass u lane lel'och me yan i mada'
ko fare gi day ni *Dead Sea* ko yimuch. Irera' e n'en ni micheg SOMOL ni Got rok yu Israel
u l'ugun e tapigpig rok i Jonah ni profet nib mo'on ni fak Amittai nu Gath Hefer.

26 Me guy SOMOL e gafgow ni be tay yu Israel; ma dariy be' nra ayuwegrad.
27 Machane gathi ke finey SOMOL ni nge thang owchen yu Israel ni manemus, aram
me ayuwegrad u daken Jeroboam ni Pilung.
28 Gubin e tin kabay ni ki rin' Jeroboam, ni feni m'uthan nge falu' ko pi mael, nge rogon
ni fulweg yu Damaskus nge yu Hamath ngak yu Israel, e go' kani yoloy ngalan *Chepin e*
Pilung nu Israel. 29 Me yim' Jeroboam min k'eyag u lan fapi low ko yam' rok e pilung, me
Zekariah nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

15

Uzziah ni Pilung nu Judah
(1 Kronicles 26:1-23)

1 U lan e duw ni rliw' nge medlip ko gagiyeg rok Jeroboam ni 2 Pilung nu Israel, me
mang Uzziah nib mo'on ni fak Amaziah e pilung nu Judah, ni ragag nge nel' e duw
yangren, me yog e thin u Jerusalem ni wugem nge l'agruw e duw. Ma chitinngin e
Jekoliah ni be' nu Jerusalem. 3 Ma tin i rin' e ku bod e n'en ni rin' e chitamngin, i rin' e tin
nib m'agan' SOMOL ngay, 4 machane de gathay fa yungi tagil' e meybil rok e pi'in ndar
nanged SOMOL, ma de tal e girdi' i pi' e maligach nge *incense* ni yibe urfiy u rom. 5 Me
tay SOMOL Uzziah nge yib ba m'ar ni daraw ngak ndaki chuw rok u n'umngin nap'an
e yafos rok. Ma i par u reb e naun nib thay ngabang, ni daki ngongliy e maruwel rok,
ngiyal' i n'em ni Jotham nib mo'on ni fak e be gagiyegnag fare nam.
6 Gubin e tin kabay ni rin' Uzziah e go' kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu*
Judah. 7 Me yim' Uzziah min k'eyag ngalan fapi low ko yam ko pilung u lan fare Binaw
rok David, me yan Jotham nib mo'on ni fak nga luwan nge mang pilung.

Zekariah ni Pilung nu Israel

8 U lan e duw ni guyey nge meruk ko gagiyeg rok Uzziah ni Pilung nu Judah, me mang
Zekariah nib mo'on ni fak Jeroboam e pilung u Israel, me yog e thin u lan yu Samaria ni
nel' e pul. 9 Ma ku bod e pi'in yad ba m'on rok, ni denen nib togopluw ngak SOMOL. Ni
i rin' e tin kireb ni ki rin' Jeroboam ni Pilung nib mo'on ni fak Nebat, ni waliy yu Israel
nga fithik' e denen. 10 Me Shallum nib mo'on ni fak Jabesh e makath nib togopluw ngak
Zekariah ni Pilung, me li' nge yim' u Ibleam, me yan nga luwan nge mang pilung.
11 Gubin e tin ki rin' Zekariah e kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Israel*.
12 Ma aram me yib i m'ug nib riyul' fare bugithin ni micheg SOMOL ngak Jehu ni
Pilung, ni fa'ani ga'ar: "Pi'in owchem i yib nge mada' ko bin aningeg e mfen e bay ur
manged pilung nu Israel."

Shallum ni Pilung nu Israel

13 U lan e duw guyey nge mereb ko gagiyeg rok Uzziah ni Pilung nu Judah, me mang
Shallum nib mo'on ni fak Jabesh e pilung u Israel, me yog e thin u Samaria ni ta'reb e
pul.
14 Me yan Menahem nib mo'on ni fak Gadi u Tirzah nga Samaria, nge li' Shallum nge
yim', me yan nga luwan nge mang pilung. 15 Gubin e tin kabay ni rin' Shallum nib mu'un
murung'agen e makath ni tay ngay, e go' kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu*
Israel. 16 Ngiyal'nem e chuw Menahem u Tirzah me kirebnag fare binaw nu Tappuah,
nge girdi' riy nge ga'ngin yang e binaw u charen, ni bochan e de wenig fare binaw ngak.
Mus ngak e pi'in ppin nib diyen ma yi go' sey e yal rorad.

Menahem ni Pilung nu Israel

17 U lan e duw ni guyey nge mereb ko gagiyeg rok Uzziah ni Pilung nu Judah, me mang
Menahem nib mo'on ni fak Gadi e pilung nu Israel, me yog e thin u Samaria ni ragag e
duw. 18 Me denen nib togopluw ngak SOMOL, nge mada' ko ngiyal' ni yim' riy nde pag
e tin kireb ni i rin' Jeroboam ni Pilung nib mo'on ni fak Nebat, ni ir e waliy yu Israel

nga fithik' e denen. 19 Me Tiglath Pileser, ni ir e pilung u Assyria, e yib i mael ngak yu
Israel, me pi' Menahem guyey nge meruk e ton e silber ngak ni nge fel' u wan' nge ayweg
Menahem nge pi' gelngin ni nge gagiyegnag fare nam. 20 I fek Menahem e pi salpiy ney
rok e pi pumo'on ni bfel' rogorad u lan yu Israel ni i tay gelngin ngorad ni nge bagyad
ma wugem e salpiy ni silber ni nge pi'. Ma aram me sul Tiglath Pileser ko nam rok.
21 Gubin e tin kabay ni rin' Menahem e go' kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e
Pilung nu Israel*. 22 Me yim' min k'eyag, me Pekahiah nib mo'on ni fak e yan nga luwan
nge mang pilung.

Pekahiah ni Pilung nu Israel

23 U lan e duw ni wugem ko gagiyeg rok Uzziah ni Pilung nu Judah, me mang Pekahiah
nib mo'on ni fak Menahem e pilung nu Israel, me yog e thin u Samaria ni l'agruw e
duw. 24 Me denen nib togoluw ngak SOMOL, ni i rin' e n'en nib kireb ni i rin' Jeroboam
ni Pilung nib mo'on ni fak Nebat, ni ir e waliy yu Israel nga fithik' e denen. 25 I Pekah
nib mo'on ni fak Remaliah ni ir e ga' ko fa raba' i salthaw rok Pekahiah, e makath ngak
wugem i pumo'on nu Gilead, ngan li' Pekahiah nge yim' u lan fare yoror ko naun ko
pilung nu Samaria, me yan nga luwan nge mang pilung.
26 Gubin e tin i rin' Pekahiah e go' kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu
Israel*.

Pekah ni Pilung nu Israel

27 U lan e duw ni wugem nge l'agruw ko gagiyeg rok Uzziah ni Pilung nu Judah, me
mang Pekah nib mo'on ni fak Remaliah e pilung nu Israel, me yog e thin u Samaria ni
rliw' e duw. 28 Me denen nib togopluw ngak SOMOL, i rin' e kireb ni bod Jeroboam ni
Pilung nib mo'on ni fak Nebat, ni ir e waliy yu Israel nga fithik' e denen.
29 Ma ngiyal' nib pilung Pekah me kol Tiglath Pileser ni ir e pilung nu Assyria fapi
binaw nu Ijon, Abel Beth Maakah, Janoah, Kedesh, ngu Hazor, nge nug nu Gilead,
Galilee, ngu Naftali, me fek e girdi' nga Assyria ni kalbus.
30 U lan e duw ni 20 ko gagiyeg rok Jotham ni Pilung nu Judah, nib mo'on ni fak Uzziah,
me makath Hoshea nib mo'on ni fak Elah nib togopluw ngak Pekah ni Pilung, me li' nge
yim', me yan nga luwan nge mang pilung. 31 Gubin e tin i rin' Pekah ma yi go' ni yoloy
ngalan *Chepin e Pilung nu Israel*.

Jotham ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 27:1-9)

32 U lan e bin l'agruw e duw ko gagiyeg rok Pekah ni Pilung nu Israel nib mo'on ni fak
Remaliah, me mang Jothan e pilung nu Judah nib mo'on ni fak Uzziah 33 ni rliw' nge lal
e duw yangren, me yog e thin u Jerusalem ni ragag nge nel' e duw. Chitinngin e Jerusha,
ni be' ni bpin ni fak Zadok. 34 Miki rin' e tin i rin' e chitamngin ni Uzziah, ni Jothan e rin'
e tin nib m'agan' SOMOL ngay. 35 Machane de gathay fa yungi tagil' e meybil rok e pi'in
ndar nanged SOMOL, ma girdi' e dar talgad i pi' e maligach nge *incense* ni yad be urfiy
u rom. I Jotham e ireram e cha' ni ngongliy fare Garog ni Lel'och ko fare Tempel.
36 Gubin e tin ki rin' Jotham e go' kani yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Judah*. 37 U
nap'an e ka ir e be pilung me l'oeg SOMOL Rezin ni Pilung nu Syria nge Pekah ni Pilung
nu Israel ni ngar maelgow ngak yu Judah. 38 Me yim' Jotham min k'eyag u lan e low ko
yam' rok e pilung u lan fare Binaw rok David, me Ahaz nib mo'on ni fak e yan nga luwan
nge mang pilung.

16

Ahaz ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 28:1-27)

1 U lan e duw ni ragag nge medlip ko gagiyeg ni i tay Pekah ni Pilung nu Israel ni be'
nib mo'on ni fak Remaliah, me mang Ahaz e pilung nu Judah, nib mo'on ni fak Jotham
2 ni rliw' e duw yangren, me yog e thin u Jerusalem ni ragag nge nel' e duw. De falwok ko
ga' rok kakrom i David ni Pilung; ya rin' e tin nde m'agan' SOMOL ni Got rok ngay 3 ni lek
kanawo'en e pi pilung nu Israel. Mus nga ba pagel ni fak me pi' ni maligach ni mo'oruf
ngak e pi liyos, ni be yan u ya'an e n'en nib sonogor ni i ngongliy e girdi' nike tulufrad
SOMOL nga wuru' fare nam u nap'an ni be yib piyu Israel i yib ngay. 4 I pi' Ahaz e pi
maligach mi i urfiy e *incense* ko yungi tagil' e meybil u daken e yochi burey, nge tanggin
gubin yang e taglul' ko yuke gek'iy.
5 I Rezin ni Pilung nu Syria nge Pekah ni Pilung nu Israel e ra maelgow ngak yu
Jerusalem ngar kolew, machane de yag ni ngar gelgow ngak Ahaz. 6 Ma ku ngiyal'nem e
ki gel lungun e pilung nu Edom ko fare binaw nu Elath me tuluf e pi yu Judah ni ur pired
u rom. Me par e pi Edom u Elath ke mada' ko chiney. 7 Me l'oeg Ahaz boch e pumo'on
ngranod ngak Tiglath Pileser ni ir e pilung nu Assyria, ni ba'aray e thin nnog ngak: "I
gag e tapigpig rom ni gub yul'yul'. Moy ngam ayuwegneg u pa' fa gal pilung nu Syria
ngu Israel, ni yow be mael ngog." 8 Me fek Ahaz e silber nge gol u lan fare Tempel nge
chubgil u tafen e pilung, me pi' nib tow'ath ngak fare pilung. 9 Ma fulweg rok Tiglath
Pileser ko wenig rok Ahaz, e yan nge pi salthaw rok ngar maelgad ngak yu Damaskus
ngar koled, miyad thang e fan rok Rezin ni Pilung, mar feked fapi girdi' nga Kir ni yad
bogi kalbus.
10 Nap'an ni yan Ahaz ni Pilung nga Damaskus ni ngar mada'gow Tiglath Pileser ni
ir e pilung, me guy fare altar u rom me pi' rogon ya'an fare altar nge yan ngak Uriah
ni prist, nge rogon ntoy, nge urngin e yochi ban'en riy. 11 Ma aram me ubung Uriah ba
altar nri bod ya'an fare altar nge mu'nag u m'on ni nge sul Ahaz. 12 Nap'an ni sul Ahaz u
Damaskus, me guy fare altar nike m'ay, 13 ma aram me urfiy e pi gamanman ni maligach
nge *grain* ni maligach u daken me pu'og e wayin ni maligach nge racha' ko maligach nma
gapaseg thilin Got nge girdi' nga daken fare altar. 14 Fare altar ni *bronze* ni kani pi' ngak
SOMOL e bay u thilin fare altar ni kab be'ech nge fare Tempel, aram me kaneg Ahaz nga
ba' ni lel'och ko fare altar rok nib be'ech. 15 Ma aram me yog e tin nge rin' Uriah ni ga'ar:
"Mu tay e re altar rog ney nib ga' ngu'um pi' e maligach ni mo'oruf ni gubin e kadbul
u daken nge fapi maligach ni *grain* ni gubin e blayal, nge fapi maligach ni mo'oruf nge
maligach ni *grain* rok e en ni pilung nge girdi', ma ku er rogon e maligach ni wayin rok
e girdi'. Min pu'og nga daken e racha' ko urngin e gamanman ni kani pi' ni maligach.
Machane ngan tay fare altar ni *bronze* ni fan ngog ni nggu fith lanyan' Got riy." 16 Me rin
Uriah e n'en keyog fare pilung.
17 Me wereg Ahaz ni Pilung fapi *cart* ni *bronze* ni fen e maruwel u lan fare Tempel me
chuweg fa yu raba' i basin ni immoy u daken fapi *cart*. Miki fek fare teng nib *bronze* u
daken keru' ragag nge l'agruw i ya'an e garbaw ni pumo'on nib *bronze* nge tay nga daken
ba def ni malang. 18 Miki chuweg Ahaz u lan fare Tempel fare gin'en u m'on ni tagil' fare
chiya ko pilung miki ning fare mab ni yi go' en ni pilung e ma yan riy nga langgin fare
Tempel, ni bochan e nge felan' fare pilung nu Assyria.
19 Gubin e tin i rin' Ahaz ni Pilung ma kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung
nu Judah*. 20 Me yim' Ahaz min k'eyag u lan e low ko yam' rok e Pilung u lan fare Binaw
rok David, me yan Hezekiah nga luwan nib mo'on ni fak nge mang pilung.

17

Hoshea ni Pilung nu Israel

1 U lan e duw ni ragag nge l'agruw ko gagiyeg rok Ahaz ni Pilung nu Judah, me mang
Hoshea nib mo'on ni fak Elah e pilung u Israel, me yog e thin u Samaria ni mereb e duw.
2 Me denen nib togopluw ngak SOMOL, machane de bod gelngin ni denen rok fapi pilung

ni yad ba m'on rok ko gagiyeg u Israel. 3 Me mael Shalmaneser ni Pilung nu Assyria
ngak; me par Hoshea nga tan pa' Shalmaneser ngi i pi' e walbuw ni yu duw. 4 Machane
me reb e duw me l'oeg Hoshea e pi mal'og ngranod ngak So ni Pilung nu Egypt, ni yad
be ning e ayuw rok, me tal i pi' fare walbuw nga Assyria. Nap'an ni nang Shalmaneser
e ren'ey, me yog, min kol Hoshea ngan tay nga kalbus.

Samaria ni Waer

5 Ma aram me yan Shalmaneser nge mael nga Israel me kol yu Samaria. Me yan i
gaman e dalip e duw nap'an fare mael, 6 ni aram e duw ni mereb ko gagiyeg rok Hoshea,
me kol fare pilung nu Assyria yu Samaria u tan e mael, me fek piyu Israel nga Assyria ni
yad bogi kalbus, me tay boch i yad ngar pired u lan fare binaw nu Halah, ma boch e ra
pired u to'oben fare Lul' ni Habor u lan fa re gi nug nu Gozan ma boch e ra pired u lan
fapi binaw nu Media.

7 I waer yu Samaria ni bochan e denen yu Israel nib togopluw ku SOMOL ni Got rorad,
ni ir e ayuwegrad u pa' fare pilung nu Egypt nge pow'iyrad nga wuru' yu Egypt. Yad
be tay fan yug boch e got, 8 ma yad be un nga yalen fapi girdi' nike tulufrad SOMOL u
nap'an ni be yan e tirok e girdi' i yan nga m'on, ma kar'uned ko yalen nike fil fapi pilung
nu Israel. 9 Piyu Israel e ra ngongliyed bogi ban'en nde m'agan' SOMOL ni Got rorad
ngay. Ra ubungyed e yungi tagil e meybil rok e pi'in ndar nanged SOMOL u lan urngin
e pi yochi binaw rorad, ni mus ko bin th'abi achig e binaw nge mada' ko bin thabi ga' e
binaw. 10 U daken urngin yang e ted ngu tanggin urngin kaen e gek'iy nib taglul' ni kar
n'ufed e yu raba' i malang riy ngalang nge bogi liyos ni ya'an fare got ni bpin ni Asherah,
11 ma kar urfiyed e *incense* u daken gubin fapi altar rok e pi'in ndar nanged SOMOL, ni
yad be un ko pin'en ni be rin' e pi girdi' nike tulufrad SOMOL nga wuru' fare nam. Kar
puged e damumuw rok SOMOL nga urngin e ngongol rorad nib kireb 12 mdar folgad ko
n'en keyog SOMOL ngorad, ndab ra tedfan e pi liyos.

13 Ma ke l'oeg SOMOL e pi mol'og rok nge pi profet ni ngar ginanged yu Israel nge yu
Judah ni ga'ar, "Mu paged e pi ngongol romed ni kireb mi gimed fol ko pin'en ni kugog
ni ngan rin', ni bay u lan fare Motochiyel ni gu pi' ngak e pi chitamangimed kakrom,
ma ku ir e gu pi' ngomed u daken e pi profet ni tapigpig rog." 14 Machane dar folgad;
yad ba gelan' ni bod e pi chitamangirad kakrom, nda i pagan'rad ngak SOMOL ni Got
rorad. 15 Miyad siyeg ni ngar folgad ko pi gafal rok, miyad pi' keru'rad ko fare m'ag ni
ngongliy SOMOL u thilrad e pi chitamangirad kakrom, miyad sabalbalyang ko pin'en
ni be ginangrad riy. Mu ur tedfan e pi liyos nib m'ayfan ngki m'ayfarad, miyad un nga
yalen e pi nam ni bay u to'obrad i yan, ni da ku ra folgad ko n'en ni yog SOMOL ngorad
ni ngar folgad riy. 16 Ra th'abed urngin e motochiyel rok SOMOL ni Got rorad ngar
ngongliyed l'agruw i wasay ni ya'an fak e garbaw ni pumo'on ni ngu'ur tedfan; mu kur
ngongliyed ya'an fare got ni bpin ni Asherah, mu'ur tedfan e pi t'uf, mu'ur pigpiggad
ngak fare got ni Baal. 17 U ra pi'ed pifakrad ni pumo'on nge ppin ni bogi maligach ni
mo'oruf ngak e pi got rok e pi'in ndar nanged SOMOL; mu'ur fithed laniyan' e pi sathuw
nge pi'in yad ma yog e n'en nra buch nga m'on, mar pi'ed yad ni polo' ko tin kireb ni
yad be ngongliy u p'eowchen SOMOL, ma aram e ri yad be pug e damumuw rok. 18 Me
damumuw SOMOL ngak piyu Israel me chuwegrad u p'eowchen, me par ni kemus ni
go' yu Judah e digey.

19 Machane ku mus ngak e girdi' nu Judah ndar folgad ko pi motochiyel rok SOMOL
ni Got rorad; ya ra uned ko pi yalen nike un e girdi' nu Israel ngay. 20 Me fek SOMOL
owchen rok urngin piyu Israel, me gechig nagrad me pi'rad nga pa' e pi to'ogor ni
buchan' nma'ngach nge yan i taw ko ngiyal' nike tharbegrad u p'eowchen.

21 Nga tomuren nike ki'eg SOMOL yu Israel rok yu Judah, me tay yu Israel i Jeroboam
nib mo'on ni fak Nebat nge mang pilung rorad. Me Jeroboam e k'aringrad ngar paged
SOMOL me waliyrad nga fithik' e denen ni ubchiya'. 22 Miyad lek kanawo'en Jeroboam

ma dar talgad i rin' urngin e pi denen niki rin' Jeroboam, 23 nge mada' ko ngiyal' ni
chuwegrad SOMOL u p'eowchen, ni bod nike yog u daken fapi tapigpig rok ni pi profet
nra rin'. Ma aram min fek e girdi' nu Israel ni kalbus nga Assyria ni ka aram e gin ni yad
bay riy.

Fapi Assyrian nra pired u Israel

24 Me fek fare pilung nu Assyria e girdi' ko fapi binaw nu Babylon, Kuth, Ivvah,
Hamath, ngu Sefarvaim, nge tayrad ngalan fapi binaw nu Samaria nga ron'ed luwan
fapi girdi' nu Israel ni kani kalbus nagrad u reb e nam. Miyad fek e pi binaw ney ngar
pired u rom. 25 Nap'an nra pired u rom ni som'on ma dar liyorgad ngak SOMOL, ma
aram me l'oeg e gamanman ni layon nge thang e fan rok boch i yad. 26 Minog ngak
fare pilung nu Assyria ni fapi girdi' ni yan i tayrad ngalan fapi binaw nu Samaria e
dar nanged e motochiyel rok e got ko re nam nem, ma aram fan nike l'oeg fare got e
gamanman ni layon ni be thang e fan rorad. 27 Ma aram ma ba'aray e n'en ni yog fare
pilung: "Mu paged reb fapi prist ni kadfeked nib kalbus; mu paged nge sul e ngaram nge
par u rom, ya nge fil ngak e girdi' fare motochiyel rok fare got ko re nam nem." 28 Ma
aram me yan ba prist nu Israel nni chuweg u Samaria me yan nge yan i par nga Bethel,
ko gin ni i fil ngak e girdi' rogon ni ngu'un liyor ngak SOMOL.

29 Machane fapi girdi' ni karbad ra pired nga Samaria e dar talgad i ngongliy e tirorad
e liyos, mar ted e pi liyos nga langgin e fapi tagil' e meybil nike toy yu Israel. Ra bu'ulung
fapi girdi' miyad ngongliy e liyos ni yibe meybil ngay u lan e pi binaw ni yad be par riy:
30 fapi girdi' nu Babylon e ra ngongliyed e liyos ni yad ma meybil ngay ni ya'an fare
got ni Sukkoth Benoth; ma girdi' nu Kuth e liyos ni ya'an Nergal; ma girdi' nu Hamath
e liyos ni ya'an Ashima; 31 ma girdi' nu Ivvah e liyos ni ya'an Nibhaz nge Tartak; ma
girdi' nu Sefarvaim e ra pi'ed pifakrad ni maligach ni mo'oruf ngak fa gali got rorad ni
Adrammelek nge Anammelek. 32 Pi girdi' ney e ku ra tedfan SOMOL ma ku ra mel'eged u
fithik'rad gubin mit e girdi' ni ngar pigpiggad ni prist ko yungi tagil' e meybil rok e pi'in
ndar nanged SOMOL ma yad be pi' e maligach ni fan ngorad u rom. 33 Ma aram mar
meybilgad ngak SOMOL, machane ku yad be meybil ngak e tirorad e got ni bod rogon
yalen ko pi nam nrabad riy.

34 Mus ko daba' ma ka yad be rin' e pi yalen ni kakrom rorad nem. Darir meybilgad
ngak SOMOL ara ra folgad ko pi motochiyel nge ni ke tay SOMOL chiylen ngak e pi'in
owchen Jakob, ni tunguy fithingan ni Israel. 35 I SOMOL e ke ngongliy ba m'ag u thilrad
ma ke ga'ar ngorad: "Dab mu meybilgad ngak yug boch e got; dab mu siro'gad fa mu
pigpiggad ara mu pi'ed e maligach ngorad. 36 Thingar mu folgad rog, i Gag fare SOMOL,
ni gu fekmed nga wuru' yu Egypt nga feni gel gelngig nge fanag manging'; ngam siro'gad
ngog mi gimed pi' e pi maligach romed ngog. 37 Thangri gubin ngiyal' ma gimed be fol ko
pi motochiyel nge tin ku gu yoloy ni fan ngomed ni ngam rin'ed. Thingar dab mu folgad
rok yug boch e got, 38 ma thingar dab mu paged talin fare m'ag ni gu ngongliy u thildad.
39 Thingar mu folgad rog, i gag fare SOMOL ni Got romed ma gu ra ayuwegmed u pa' e
pi to'ogor romed." 40 Machane pi girdi' nem e dar motoyilgad, ma dar talgad i ngongliy
e pi yalen rorad ni kakrom.

41 Ma aram ma fapi girdi' e ur liyorgad ngak SOMOL, ma ku yad be meybil ma yad be
tayfan e pi liyos rorad ni yad ma meybil ngay; ma ke mada' ko daba' ma pi'in owcherad
e ka yad be rin' ni ka aray rogon.

18

Hezekiah ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 29:1–2; 31:1)

1 U lan e duw ni dalip ko gagiyeg rok Hoshea ni Pilung nu Israel nib mo'on ni fak Elah,
me mang Hezekiah e pilung nu Judah nib mo'on ni fak Ahaz 2 ni rliw' nge lal e duw
yangren, me yog e thin u Jerusalem ni rliw' nge mereb e duw. Chitinngin e Abijah, ni be'
ni bpin ni fak Zekariah. 3 Me falwok ko tin i rin' David ni Pilung ni ga' rok kakrom, i rin'
e tin nib m'agan' SOMOL ngay. 4 I gathay fa yungi tagil' e meybil rok e pi'in ndar nanged
SOMOL, me t'ar fapi yu raba' i malang nga but' me th'ab nga but' fapi liyos ni ya'an fare
got ni bpin i Asherah. Miki tet'ar nge yuchiyang fare ya'an e porchoyog ni *bronze* ni
ngongliy Moses, min tunguy Nehushtan ngay. Ma kakrom nge mada' ko ngiyal'nem e
ma urfiy e girdi' nu Israel e pi *incense* ni yad be tayfan. 5 Me Hezekiah e pagan' ngak
SOMOL, ni Got nu Israel; ma dakiyag reb e pilung nga Judah ni bod ir, ni tin yad m'on
rok fa tin i yib nga tomuren. 6 Ba yul'yul' ngak SOMOL ma dariy bangyal' nde fol rok, ya
ri i ayuweg urngin e tin ke tay SOMOL chiylen ngak Moses. 7 Ere SOMOL e immoy rok,
ma gubin ban'en ni ngongliy me yan ni aw ni bfel' rogon. Me togopluw ngak fare pilung
nu Assyria ni de m'ing ngak. 8 Me gel ngak e pi Filistine nge wodmang u lan e gin ni yad
ma par riy, ni tabab ko bin nth'abi achig e binaw me yan ni mada' ko bin nth'abi ga' e
binaw, nib mu'un yu Gaza ngay nge yungi binaw nib liyeg.

Yu Samaria ni waer ko mael

9 Me yan i taw ko bin aningeg e duw nike pilung Hezekiah u Judah, ma nga medlip e
duw nike pilung Hoshea u Israel, ni be' nib mo'on ni fak Elah, me fek Shalmaneser ni
Pilung nu Assyria e mael nga Israel nge m'ag e mael ko binaw nu Samaria. 10 Dalip e
duw ni mael nga Samaria mfini kol; ngiyal'nem e nga nel' e duw nike pilung Hezekiah,
ma nga mereb e duw nike pilung Hoshea. 11 Me fek fare pilung nu Assyria e girdi' nu
Israel nga Assyria ni kalbus, me yan i tay boch i yad ko binaw nu Halah, me tay boch i
yad nib chugur ko lul' ni Habor ko nug nu Gozan, me tay boch i yad ko pi binaw ni bay
u lan yu Media.

12 Samaria e waer ko mael ni bochan e da i fol e girdi' nu Israel rok SOMOL ni Got
rorad, ya ra th'abed fare m'ag ni ngongliy u thilrad, ma da ku ra folgad u urngin fapi
motochiyel ni pi' Moses ni tapigpig rok SOMOL. Da ur motoyilgad ngay ma da ur folgad
riy.

Sennakerib, ni Pilung nu Assyria, ni mael ngak yu Jerusalem
(2 Kronicles 32:1-19; Isaiah 36:1-22)

13 U lan e bin ragag nge aningeg e duw nike pilung Hezekiah, me m'ag Sennakerib ni
Pilung nu Assyria e mael ko fapi binaw nu Judah, ni ka ni yororiy ni fan ko mael, nge kol.
14 Me pi' Hezekiah ni Pilung nu Judah e thin nge yan ngak Sennakerib ni bay u Lakish ni
ga'ar, "I gag e gub kireb; wenig ngom mu chuweg e salthaw rom u daken e nam rog, mu
gu pi' ngom e tin gra yog ngog ni nggu pi' ngom." Me yog fare pilung ni nge pi' Hezekiah
ragag e ton e silber nge ta'reb e ton e gol ngak. 15 Me pi' Hezekiah ngak urngin e silber
ni bay u tempel nge urngin e silber ni bay ko gin yima chibgiliy e silber riy u tafen e
pilung; 16 ma ki fathiy e gol ko pi mab ko tempel, nge gol ni ir e gabdiy ko ren u langan
e pi mab ko tempel, me pi' ngak Sennakerib. 17 Me l'oeg fare pilung nu Assyria barba' i
salthaw nib ga' u Lakish ngranod nga Jerusalem ni ngar maelgad ngak Hezekiah, ni be
gafaliyrad dalip i pilungen e salthaw nib tolang. Fa'anra tawgad nga Jerusalem, miyad
par ko fare pa' i kanawo' u to'oben fa gin'en ni yima wechwechnag e mad riy ni yu mbul,
nib chugur ko fare wol' e lul' ni yib ko fare lipath ni ba' nga tolang. 18 Miyad pi' e thin
nge yan ngak Hezekiah ni Pilung ni nge yib ngorad, me l'oeg Hezekiah dalip e pi tolang
ko salthaw rok ni ngranod ngorad, ni aram Eliakim ni fak Hilkiah ni ir e bmil fan tafen e
pilung ngak, nge Shebna ni ir e tayol u tafen e pilung, nge Joah ni fak Asaf nma chibgiliy
babyoren ban'en u tafen e pilung. 19 Bagayad fapi pilungen e salthaw nu Assyrian e yog
ngorad ni fare pilung e ba'adag ni nge nang ko mang e ke pagan' i Hezekiah ngay. 20 Ma

be yog ni be ga'ar, "Gimed be finey ni thin e ta'reb rogon nga gelngin e salthaw fa rayag ni nge gonopiy rogon e mael? Mini' e gimed be finey nra aywegmed ngam tagopluwgad ngak yu Assyria? 21 Yu Egypt? Yu Egypt e bod ba ley i ro'uy ni yima sog ngay, ra m'ing me rog nga pa'med. Ara'rogon Farao ni Pilung nu Egypt nib pagan' e girdi' ngak."

22 Miki ul ul fapi pilungen e salthaw nu Assyrian ngar ga'argad, "Ma ra lungumed e SOMOL ni Got romed e ir e be pagan'med ngak, ma gathi ir faram fare Got ni kirebnag Hezekiah fapi altar rok ni bay ko fapi burey? Me ir e yog ngak yu Judah nge yu Jerusalem ni kemus ni fare altar ni bay u Jerusalem e ngar meybilgad riy. 23 Mogned ngak Hezekiah ni lungumed, ba'aray rogon ni nggog ngom u fithingan e pilung rog nu Assyria: Bay gu pi' l'agruw biyu' e os ngom ni fa'anra bay aram urngin e pumo'on rom ni ngranod riy. 24 Dabi chuchugur rogmew e bin th'abi sobut' u fithik' pilungen e salthaw nu Assyria, ma kam leamnag ni nge pi' yu Egypt e *chariot* ngom nge girdi' ni nge yan riy! 25 Gabe leamnag nikug mael ko nam rom kug kirebnag nde ayuwegneg SOMOL? I SOMOL e ir e yog ngog ni nggu mael ko nam rom nggu kirebnag."

26 Me ga'ar Eliakim nge Shebna nge Joah ngak fare pilungen e salthaw, "Wenig ngom, mu non ngomad nthin ni Aramaic. Ya gamad ra nang fan; ma dab mu non ni thin ni Hebrew, ya urngin e girdi' ni bay u daken e yoror ko binaw e yad be motoyil."

27 Me ga'ar fare pilungen e salthaw nu Assyria, "Gimed be finey ma yigo' gimed nge pilung romed e ke l'ogeg e pilung nu Assyria ni nggog e pi thin ney ngam rung'aged? Dangay, ya ngku gu weliy ngak e girdi' ni kar pired nga but' u daken e yoror ko binaw, ni yad bod gimed nike mudugil ni bay ra ked t'ayrad miyad unum e garmam' rorad."

28 Me sak'iy me tolul ni be non ni thin ni Hebrew ni be ga'ar, "Mu telmed ko thin nike yog fare pilung nu Assyria! 29 Dab mpaged Hezekiah nge ban nagmed, ya dabiyag rok ni nge ayuwegmed u pa'ag. 30 Ma dab mpaged nge tay ir ngomed ni ngam toergad ngak SOMOL. Dab mu leam niged nra ayuwegmed SOMOL nge dabi pag e salthaw nu Assyria ngar feked e binaw romed. 31 Dab mu telmed ngak Hezekiah. *Emperor* nu Assyria e be yog ngomed ni ngam chuwgad u lan e binaw romed ngam pi'ed gimed nga pa' ni aram e kam weniggad, ya yira pagmed ngam unumed wom'ngin e *grape* ko *grape* ni fi'imed, nge wom'ngin e *fig* ni fi'imed, nge ran u luwed romed 32 nge mada' ko ngiyal' ni nge fekmed e pilung nu Assyria nga reb e nam ni bod e biromed e nam, ni bay e woldug ni *grape* riy ni yima ngongliy nge yib e wayin riy, ma bay e woldug ni *wheat* ni yima ngongliy e flowa ngay; ya ba nam ni bay e woldug ni *olive*, nge gapgep ni yib ko *olive*, nge *honey*. Fa'anra mu rin'ed e tin keyog ma dabiyag ni ngam m'ad. Dab mpaged Hezekiah nge ban nagmed ngam leam niged ni SOMOL e bayi ayuwegmed. 33 Gur bay reb e got u reb e nam ni ka'a yigi ayuweg e birok e nam u pa' e pilung nu Assyria? 34 Bu uw e pi got nu Hamath ngu Arpad? Bu uw e kan nu Sefarvaim, ngu Hena, ngu Ivvah? Dariy bagayad nike ayuweg yu Samaria faram, fa? 35 Gur bay reb e got u fithik' urngin e kan ko pi nam ni yag rok ni nge ayuweg e nam rok u pa' e pilung nu Assyria? Ere uw rogon ni gimed be leamnag ni nge ayuweg SOMOL yu Jerusalem?"

36 Me par e girdi' ni kar th'abed gulungrad, ni bod rogon nike yog Hezekiah ni Pilung ngorad, ndab rogned ta'ab bugithin. 37 Me guchthuy Eliakim nge Shebna nge Joah e mad rorad ni bochan e kari kireban'rad, miyad yan nga rogned ngak Hezekiah ni Pilung e thin nike yog fare pilungen e salthaw nu Assyria.

19

Hezekiah ni fith lanyan' Isaiah (Isaiah 37:1-7)

1 Nap'an ni rung'ag fare pilung e tin karogned, me guchthuy e mad rok ni bochan e kari kireban', me chuw ko mad ntutuw, me yan nga Tempel rok SOMOL. 2 Me l'oeg Eliakim ni ir e ma tay murung'agen e maruwel u tafen e en ni pilung, nge Shebna ni

tayol u tafen e pilung, nge pi'in ni pi'ilal ko prist ni ku yad ma kar chuwgad ko mad
ntutuw ngranod ngak Isaiah ni profet ni fak Amoz. 3 Ba'aray e thin ni yog ngorad ni
ngar weliyed ngak Isaiah: "Daba' e reb e rran nike yib e gafgow ngodad nge gechig, ma
kani darifan nagdad. Gadad bod be' ni bpin nike taw nga nap'an ni nge gargel ma dariy
gelngin ni nge gargel. 4 Fare pilung nu Assyria e ke l'oeg pilungen e salthaw rok ni nge
darifannag Got ni be par nib fos. I SOMOL ni Got rom e mang e yigi rung'ag e pi thin ni
kireb nem me gechignag e pi'in ni karogned. Ere mmeybil ni fan ngak e girdi' rodad ni
ka yad ba fos."
5 Fa'ani taw ngak Isaiah fapi thin ni pi' Hezekiah ni Pilung, 6 me pi' e fulweg riy ni ga'ar,
"I SOMOL e be ga'ar, 'Dab mu rus ngak yu Assyria ni yad be yog ndabiyag rok SOMOL ni
nge ayuwegnem. 7 I SOMOL e bayi gagiyegnag e pilung nu Assyria nge rung'ag bbugithin
ni be weliy e girdi', ma aram e re bugithin ni bayi gagiyegnag nge sul ko nam rok, mi
SOMOL e bayi gagiyegnag ngan thang e pogofan rok u rom.' "

Pi Assyrian ni ku ra Pi'ed reb e Thin nib K'ar marus (Isaiah 37:8-20)

8 Fare pilungen e salthaw nu Assyria e rung'ag ni fare pilung nu Assyria e ke chuw
u Lakish ke mael nga Libnah nib binaw nib chugur ngaram, me yan i guy ni ngar
puruy'gow. 9 Me taw e thin ngak yu Assyria ni barba' i salthaw nu Egypt ni Tirhakah nu
Ethiopia e ir e be gafaliyrad e karbad ni ngar maelgad ngorad. Fa'ani rung'ag e pilung
nu Assyria ni aram rogon, me pi' e babyor nge yan ngak Hezekiah 10 ni pilung nu Judah
ni be ga'ar, "Dab mu pag fare got ni ir e ga be toer ngak nge ban nigem ni fa'anra micheg
ngom ni yu Jerusalem e dab ni pi' nga pa' e pilung nu Assyria. 11 Kam rung'ag e n'en
nma rin' e pilung nu Assyria ngak gubin e nam nike leamnag ni nge thirif u but'. Ere ga
be finey ni gur e rayag ni ngam mil?" 12 Pi ga' rog kakrom e ra gathayed e pi binaw nu
Gozan, ngu Haran, ngu Rezef, miyad thang e fan ko girdi' u Betheden ni ur pired u lan
yu Telassar, ma dariy reb e pi got rorad ni yag ni nge ayuwegrad. 13 Bu uw fapi pilung
ko fapi binaw nu Hamath, ngu Arpad, ngu Sefarvaim, ngu Hena, ngu Ivvah?"
14 Me fek Hezekiah fa gi babyor u pa' fa'anem ni ka nol'og, nge be'eg. Me yan ko fare
Tempel rok SOMOL, nge yan i tay fa gi babyor nga p'eowchen SOMOL, 15 me meybil ni
ga'ar, "SOMOL, ni Got rok yu Israel, ni ga bay u tagil'im ngalang ko kerubim, kemus ni
gur e Got ni ga be gagiyegnag urngin e nam nu fayleng. Gur e mu sunumeg e fayleng
nge tharmiy. 16 SOMOL, mu sap ko n'en ni kani rin' ngomad. Mmotoyil nga urngin e thin
nib kireb ni be yog Sennakerib ni be darifan nigem, ni gur Got ni gab fos. 17 SOMOL, go'
gamad manang ni pi pilung nu Assyria e kar gathayed pire' e nam, ke par e binaw riy ni
dakriy be' riy, 18 ma kar urfiyed e pi got rok e pi nam nem, ni gathi aram e got, ya bogi
liyos ni ren nge malang ni pa' e girdi' e ni ngongliy ngay. 19 Ere gur SOMOL ni gur e Got
romad e ngam ayuwegmad u pa' yu Assyria, ya nge gubin e nam nu fayleng me nang ni
kemus ni gur SOMOL, e Got."

Thin ni Pi' Isaiah ngak fare Pilung (Isaiah 37:21-38)

20 Me pi' Isaiah e thin nge yan ngak Hezekiah ni Pilung ni fulweg ko meybil rok fare
pilung 21 ni be ga'ar SOMOL, "Binaw nu Jerusalem e be minmin ngom i gur Sennakerib,
ma be moning ngom. 22 Ga be leamnag me mini' e ga be yog e thin nib kireb ngak ma
ga be minmin ngak? Kam darifan nigeg, i gag fare Got ni thothup rok yu Israel. 23 Kam
pi' e pi mol'og rom karbad ngog ni nga rogned e thin rom ngog ni thin ko ufanthin, ya
kamog ni urngin e karrow rom ni be girengiy e os e karakoled p'ebugul e pi burey nib
th'abi tolang nu Lebanon. Kamog u fithik' e ufanthin ni kam th'ab e gek'iy u rom ni yu
ken nth'abi tolang e *cedar* nge yu ken ni th'abi felel' e *cypress*, ma kam taw ko yungi n'en
nth'abi lukngun e loway. 24 Kamog e thin ko ufanthin ni kam ker e luwed u lan boch e

nam ma kam unum e ran riy, ma rifrifen ay e salthaw rom e krot'ed lan e lul' ni Nile kem'ay e ran riy.

25 "Dawor mu rung'ag ni gag e kem'ay i leamnag rog urngin e pin'ey ni kab kakrom?
Ma ke chiney ma kug rin' ni bod ni gu leamnag. I gag e gu pi' gelngim ni ngam kirebnag e
pi binaw ni kani yororiy ni fan ko mael nge par ni dakriy wotan u but'. 26 Me par e girdi'
riy nde yag ni ngar chamgad ngom; kar rusgad ma ke balyangan'rad. Yad bod e pan u
daken e ted nge pan nike tugul u daken e chigiy ko naun ni aw nifingin e ngek ngay nib
gowel me mororoy.

27 "Machane gu manang urngin ban'en rom, n'en ni ga be rin' nge gin ga be yan ngay.
Gu manang rogon e damumuw rom ngog. 28 Kug rung'ag fanam damumuw nge fanam
tolngan', ere bay gu yuy' ba wasey nga p'ethungum mu gu tay bochiyang i wasey ni ba'
gafan ngalan l'ugunam, mu gu fulwegem ko fare pa' i kanawo' ni mub riy ngaray."

29 Me ga'ar Isaiah ngak Hezekiah ni Pilung, "Ba'aray e pow ko n'en ni bayi m'ug. Biney
e duw nge binem e kemus ni wom'ngin e *wheat* ni be tugul rok u fithik' e pan e ir e bay
mu koy, ma bin migid e duw ngay e rayag ni ngam yung e *grain* ngam t'ar wom'ngin, mag
yung e *grape* ngam unum wom'ngin. 30 Ma girdi' nra mageygad u Judah ndar m'ad e bayi
fel' rogorad ni bod e woldug ni yan lik'ngin nga fithik' e but' nib to'ar me yib wom'ngin.
31 Ma bay e girdi' u lan yu Jerusalem ngu daken e burey ni Zion ni dab ram'ad, ya ke
turguy SOMOL ni nge yan i aw ni aray rogon.

32 "Ba'aray e n'en nike yog SOMOL ni murung'agen e pilung nu Assyria: 'Ri dabi yib
ngalan e re binaw ney ara pag ta'reb e gan e gat'ing nge yib nga langgin. Ma salthaw ni
bay e *shield* rorad e dab ra chugurgad ko re binaw ney, ma dab ni ubung e malang nge
but' ni nge longobiy e re binaw ney ni ngan mith nga fon ko mael. 33 Re pa' i kanawo' ni
yib riy e ku ir e bayi sul riy, ma dabi yib ngalan e re binaw ney. I Gag SOMOL e kugog e
re thin ney. 34 Bay gu yororiy e re binaw ney mu gu ayuweg u pa' fare pilung nu Assyria,
ni nggu rin' ni bochan bugwag nge bochan e thin ni kug micheg ngak e tapigpig rog i
David.' "

35 Re nep' i n'em e yan ba engel rok SOMOL ko gin be par e salthaw nu Assyria riy nge
thang e pogofan rok 185,000 i yad. Ma fa'ani puf e woch ma go' yad ba yam' ni yad bay u
rom. 36 Me chuw Sennakerib ni Pilung nu Assyria nge salthaw rok u rom miyad sul nga
Nineveh. 37 Me reb e rran ni be meybil Sennakerib u lan e tempel ko birok e got ni aram
Nisrok, me yib l'agruw i pumo'on ni fak ni aram Adrammelek nge Sharezer ngar li'ew
ko saydon ngem', mi yow mil ko nam nu Ararat. Me yan Esarhaddon ni reb e pumo'on
ni fak nga luwan nge mang pilung.

20

Hezekiah ni Pilung ni m'ar nge gol
(Isaiah 38:1-8, 21-22; 2 Kronicles 32:24-26)

1 Bang ko ngiyal'ney me og e m'ar ngak Hezekiah ni Pilung nge chugur ni nge yim'.
Ma fare profet i Isaiah nib mo'on ni fak Amoz e yan i guy me ga'ar ngak, "Be yog SOMOL
ngom ni ngam yarmiy urngin ban'en, ya dab kum gol. Mu fal'eg rogom ni nga mum'."

2 Me cheleg Hezekiah owchen nge sap ko rungrung nge meybil ni ga'ar: 3 "SOMOL,
nge par u wun'um, ni rogon ni ug pigpig ngom e rib fel' rogon ma rigub yul'yul' ngay ma
gubin ngiyal' ma gu be guy rogon ni nggu rin' e tin gab adag ni nggu rin'." Me tabab ko
meyor nib gel.

4 Me pag Isaiah fare pilung, machane u m'on ni nge yan nge chuw u lan fare yoror ko
fare naun ni tafen e pilung me yog SOMOL ngak 5 ni nge sul ngak Hezekiah, ni ir e ma yog
e thin rok e girdi' rok SOMOL, nge ga'ar ngak, "I gag SOMOL ni Got rok e ga' rom i David
kakrom, e kug rung'ag e meybil rom ma kug guy lu'am. Bay ggol nigem, me nap'an dalip
e rran ma ga yan nga Tempel. 6 Bay gu tem ngkum par ni gab fos ni ragag nge lal e duw.

Bay gu ayuwegnem nge re binaw nu Jerusalem ney u pa' fare pilung nu Assyria. Bay gu yoror ko re binaw ney, ni bochan bugwag nge bochan ko n'en ni gu micheg ngak e tapigpig rog i David."

7 Ma aram me yog Isaiah ngak fa cha' ni be par rok fare pilung nib m'ar ni nge tay bogi ban'en nib barbar nni ngongliy ko gek'iy ni *fig* ngalan mit e lot rok, me ra gol. 8 Me fith Hezekiah ni ga'ar, "Mang e pow riy nra micheg nra gol nigeg SOMOL ma nga tomuren dalip e rran ma rayag ni nggu wan nga Tempel?"

9 Me fulweg Isaiah ni ga'ar, "Bayi pi' SOMOL ba pow ngom ni nge gagyal ni bayi tay nga tagil' e tin ke micheg. Bin ngan e gab adag e chiney, gab adag ni nge yan e re taglul' ni be'er u daken e tawo' nga m'on ni ragag thal e tawo' fa nge sul nga tomur ni ragag thal."

10 Me fulweg Hezekiah ni ga'ar, "Bmom ni nge yan e taglul' nga m'on ni ragag thal e tawo'! Ere nge sul nga tomur ni ragag thal e tawo'."

11 Me meybil Isaiah ngak SOMOL, me gagiyegnag SOMOL fare taglul' nge sul nga tomur u ragag thal ko fare towa' ni n'uf Ahaz ni Pilung ngalang.

Pi tamol'og nu Babylonia
(Isaiah 39:1-8)

12 U bang ko ngiyal' i n'em me rung'ag i Merodak Baladan ni Pilung nu Babylonia, nib mo'on ni fak Baladan, nike m'ar Hezekiah ni Pilung, ma aram me pi' bangi babyor nge ba tow'ath nge yib ngak. 13 Me pining Hezekiah e magaer ngak fapi tamol'og me dag feni fel' rogon ngorad — pi silber rok nge gol, nge *spice* nge florida, nge urngin e pi talin e mael rok. Dariy ban'en u lane pi senggil nma cha'riy e chugum rok riy fa bang u lan e gin ni be gagiyegnag ni de dag ngorad. 14 Ma aram me yan fare profet i Isaiah ngak Hezekiah ni Pilung me fith ni ga'ar, "Ke yib e pi pumo'on ney u uw ma mang e ka rogned ngom?"

Me fulweg Hezekiah ni ga'ar, "Karbad u Babylonia nib nam nrib palog."

15 "Mang e kar guyed u lan e re naun ney ni tafen e pilung?"

"Kar guyed gubin ban'en. Dariy ban'en u lan fapi senggil' ni yima cha'riy e chugum riy nda gu dag ngorad."

16 Ma aram me ga'ar Isaiah ngak fare pilung, "Be ga'ar SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok 17 bayi taw nga bangiyal' ni gubin ban'en nu lan fare naun rom ni tafen e pilung, ni gubin ban'en ni cha'riy e pi ga' rom kakrom ke mada' ko bin daba' e rran e bay ni fek nge m'ay nga Babylonia. Dariy ban'en nra magey. 18 Boch e pi'in nri owchem e bay ni fekrad nga bang ngar manged bogi *eunuch* ni ngar pigpiggad u lan tafen e pilung nu Babylonia."

19 Me Hezekiah ni Pilung e leamnag ni fan e ran'ey e gapas ma dariy ban'en nra buch u n'umngin nap'an e yafos rok, aram me fulweg ni ga'ar, "Fare thin ni kamog ngog ni yib rok SOMOL e ba manigil."

Tungun e gagiyeg rok Hezekiah
(2 Kronicles 32:32, 33)

20 Gubin e tin i rin' Hezekiah ni Pilung, ni pi ngongolen e madangdang rok, nge rogon ni ngongliy bangi ran nge ker ba lul' u tane but' nge yib e ran ngalan fare binaw, e yi go' kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah*. 21 Me yim' Hezekiah, me yan Manasseh nib mo'on ni fak nga luwan nge mang pilung.

21

I Manasseh ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 33:1-20)

1 I Manasseh e ragag nge l'agruw e duw yangren me mang pilung nu Judah, me yog
e thin u Jerusalem ni aningeg i ragag nge lal e duw. Chitinngin e Hefzibah. 2 Me un i
rin' e pin'en nib sonogor ni be rin' e pi nam nike tulufrad SOMOL nga wuru' fare nam
nap'an ni be yan e tirok e girdi' i yan ngay, Manasseh e denen nib togopluw ngak SOMOL.
3 Miki toy bayay fa yungi tagil e tayfan ni fa'an ni gathay i Hezekiah ni chitamngin; i
ubung e pi altar ni fen e tayfan ngak Baal me ngongliy ba liyos ni ya'an fare got ni bpin
ni Asherah, ni bod ni rin' Ahab ni Pilung nu Israel. Manasseh e ki un i tayfan e pi t'uf.
4 Me ubing e pi altar rok e pi'in ndar nanged SOMOL u lan fare Tempel, ni aram e gin
ni yog SOMOL ni ngu'un liyor riy ngak. 5 Mu lan fa gali yoror ko fare Tempel e ubung
bogi altar riy ni fen e pi t'uf ni ngu'un tayfan. 6 Me maligachnag be' nib pagel ni fak nib
maligach ni mo'oruf. Mi i un i yi'iynag e n'en ni bayi buch me un ko pig nge pi sathuw,
tmanwol, nge pi tapong thagith. I denen nrib gel nib togopluw ngak SOMOL me pug e
damumuw rok. 7 Me tay fare pow rok fare got ni bpin ni Asherah ngalan fare Tempel,
ni aram fa gin ni yog SOMOL ngak David nge Solomon ni fare mo'on ni fak ni ga'ar, "U
roy u lan yu Jerusalem u lan e re Tempel ney, e irera' e gin ni kug mel'eg u lan urngin
yang i tafen fa ragag nge l'agruw i ganong nu Israel ni ir e ngu'un liyor mu'un meybil
ngog riy. 8 Ma fa'anra fol e girdi' nu Israel u gubin e tin kugog ni ngan rin' miyad ayuweg
fare Motochiyel ni ga'ngin ni pi' e tapigpig rog i Moses ngorad, ma aram e dab gu pagrad
ngan tulufrad nga wuru' fare nam ni gu pi' ngak e pi chitamangirad kakrom." 9 Machane
girdi' nu Judah e dar folgad rok SOMOL, me waliyrad Manasseh ngar ngongliyed boch
e denen nrib gel e kireb riy ko tin i ngongliy e pi nam ni ba'aram ni tulufrad SOMOL nga
wuru' fare nam nnap'an ni be yib e tirok e girdi' i yib ngay.

10 U l'ugun e pi profet ni tapigpig rok SOMOL e yog riy ni ga'ar, 11 "I Manasseh ni Pilung
e ke rin' e pin'ey nib sonogor, bogi ban'en nib pag fini kireb ko tin i rin' piyu Kanaan; ma
pi liyos rok e ke waliy e girdi' nu Judah nga fithik' e denen. 12 Ere Gag SOMOL ni Got
rok yu Israel, e bay gu fek e riya' nga daken yu Jerusalem ngu Judah ni gubin e pi'in yad
ra rung'ag murung'agen e ra balyangan'rad ngay. 13 Bay gu gechignag yu Jerusalem ni
bod ni kug rin' nga Samaria, ni ku bod ni kug rin' ngak Ahab ni Pilung nu Israel nge
pi'in owchen. Bay gu tharbeg girdi'en nge paryu Jerusalem nri dakuriy be' riy, nikari
be'ech ni bod ba raba' i pilet ni kan'ag e garda' riy ke be'ech kani pulpaliy. 14 Ma pi'in
yad ra magey ndab ram'ad e gu ra digeyrad, bay gu pi'rad nga pa' e pi to'ogor rorad, ni
bay ra gelgad ngorad ngar feked u yargal e tin bay u daken e nam rorad. 15 Gu ra rin'
e pin'ey ngak e tirog e girdi' ni bochan e kar denengad nib togopluw ngog kar puged e
damumuw rog ni ka nap'an fa ngiyal' ni chuw e pi chitamangirad u Egypt ke mada ko
bin daba' e rran."

16 I Manasseh e thang e fan rok bo'or e girdi' ndariy ban'en ni kar bucheged, nge
sugnag e racha' rorad daken e yupa' i kanawo' nu Jerusalem ni be yan ni lul'; i rin' e
ran'ey nge cheg ko girdi' nu Judah ni waliyrad ngu'ur tedfan yug boch e got, ni aram
tapgin miyad denen nib togopluw ngak SOMOL.

17 Gubin e tin kabay ni rin' Manasseh, nib mu'un e pi denen ni rin' ngay, e kani yoloy
ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah*. 18 Me yim' Manasseh min k'eyag u lan fare
gi milay' u charen e naun rok ni tafen e pilung, ni kanog e milay' nu Uzza ngay, me Amon
nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

Amon ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 33:21-25)

19 I Amon e rliw nge l'agruw e duw yangren me mang pilung nu Judah, me yog e
thin u Jerusalem ni l'agruw e duw. Chitinngin e Meshullemeth, ni be' ni bpin ni fak
Haruz ko fachi binaw nu Jotbah. 20 Ma ku bod e chitamngin i Manasseh, i denen nib
togopluw ngak SOMOL; 21 i falwok u ngonglen e chitamngin, ngi i tayfan e pi liyos ni i

tay e chitamngin fan. 22 I pi' keru' ngak SOMOL, ni fare Got rok e pi chitamngin kakrom,
ma de fol ko tin ni yog SOMOL ngak.
23 Pi tolang ko salthaw rok Amon e ra makathgad nib togopluw ngak ngar li'ed nge
yim' u lan fare naun rok e pilung. 24 Ma pi girdi' nu Judah e ra thanged e fan rok e pi'in
ra li'ed Amon miyad tay Josiah nib mo'on ni fak Amon nge mang pilung.
25 Gubin e tin i rin' Amon e kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah*. 26 I
Amon e ni k'eyag ko fare low ko yam' u lan e milay' nu Uzza, me Josiah nib mo'on ni fak
e yan nga luwan nge mang pilung.

22

Josiah ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 34:1-2)

1 I Josiah e meruk e duw yangren me pilung, me yog e thin u Jerusalem ni guyey e duw.
Chitiningin e Jedidah ni fak Adayah nu Bozkath. 2 Josiah e i rin' e tin nib m'agan' SOMOL
ngay; ya i folwok rok David ni ga' rok kakrom, ri i par ni be fol ko urngin e motochiyel
rok Got.

Fare ke babyor ko Motochiyel nni Piri'eg
(2 Kronicles 34:8-28)

3 U lan e bin ragag nge meruk e duw ni Pilung Josiah, me l'oeg Josiah Shafan ni tayol
rok, nib mo'on ni fak Azaliah nib mo'on ni fak Meshullam, nge yan nga tempel ni ga'ar
ngak, 4 "Mman ngak Hilkiah ni prist ni th'abi tolang ma ga fith ngak babyoren e salpiy
nike kunuy e prist ni yad ma kunuy e salpiy u pa' e girdi' u langan e mab ko Tempel. 5 Ma
gog ngak ni nge pi' e re salpiy nem ngak e pi pumo'on nike milfan ngorad e yungi n'en
nike kireb ko Tempel ni ngan fal'eg rogon. Ya ngar pi'ed puluwon 6 e pi'in nma maruwel
ko ren, nge pi'in yad ma dimow naun, nge pi'in yad ba salap i gad e malang ko naun, nge
puluwon e ren nge malang ni ngan fal'eg rogon e Tempel ngay. 7 Pi'in nike milfan e re
maruwel nem ngorad e ri yad ba yul'yul', ere dariy fan ni ngar ted nga babyor urngin e
salpiy ni yad be pi' nga puluwon e maruwel."
8 Me yan i yog Shafan ngak Hilkiah e thin nike yog e en ni pilung, me yog Hilkiah
ngak nike pir'eg fare Ke Babyor ko Motochiyel u lan e Tempel. Me pi' Hilkiah fare ke
babyor ngak Shafan, me be'eg Shafan. 9 Me sul ko en ni pilung me yog ngak ni ga'ar, "Pi
tapigpig rom e kar feked fapi salpiy ni bay u Tempel kar pi'ed ngak e pi pumo'on nike
mil fan ngorad e yungi n'en nike kireb ko tempel ni ngan fal'eg rogon." 10 Ma aram e
ga'ar, "Ba'aray ba ke babyor nike pi' Hilkiah ngog." Me be'eg nge rung'ag fa en ni pilung.
11 Ma faani rung'ag me guchthuy e mad rok nike rus. 12 Me pi' e thin ni nge yib Hilkiah,
nge Shafan, nge Ahikam nib mo'on ni fak Shafan, nge Achbor nib mo'on ni fak Mikayah,
nge Asayah nma ayuweg e en ni pilung, me ga'ar ngorad: 13 "Marod ni gimed owcheg
nge owchen yu Judah ni yad gubin ngam fithed SOMOL u murung'agen e motochiyel ni
bay ko re ke babyor ney. Ke damumuw SOMOL ngodad, ni bochan e pi ga' rodad kakrom
nda ur folgad ko pin'en ni be yog e re ke babyor ney ni ngan rin'."
14 Me yan Hilkiah, nge Shafan, nge Ahikam, nge Achbor, nge Asayah ni ngar guyed
Huldah, ni be' ni bpin nib profet nma par ko gin ni ka fin ni uneg ko binaw nu Jerusalem.
(Ma pumo'on rok e Shallum, nib mo'on ni fak Tikvah nib mo'on ni fak Harhas, mi
Shallum e bmil fan e mad ko tempel ngak.) Miyad weliy fare bugithin ngak Huldah,
15 me yog ngorad ni ngar sulod ngak fa en ni pilung ngar weliyed ngak e thin nike yog
SOMOL 16 ni be ga'ar, "Bay gu kirebnag e binaw nu Jerusalem mu gechignag e girdi' riy,
ni bod ni ka ni yoloy ko fare ke babyor nike be'eg e pilung nu Judah. 17 Ya kar pi'ed
keru'rad ngog yad be pi' e maligach ngak yugu boch e got, ere kar k'aringed e damumuw
ngog ko urngin e tin yad be rin' nib kireb. Damumuw nike yib ngog nib togopluw ngak
yu Jerusalem e bod ba nifiy ni be daramram nib gel ni dabiyag ni ngan thang. 18 Ba'aray

e thin rog i gag SOMOL ni Got nu Israel ngak e en ni pilung nu Judah: Kam motoyil ko
thin rog ni ka ni yoloy ko fare ke babyor, 19 ma fa'an mu rung'ag rogon ni kug leamnag
ni nggu gechignag yu Jerusalem, ma ga kolngan'um me sobutan'um u p'eowcheg, ma ga
guchthuy e mad rom ma ga yor. Bay gu kirebnag yu Jerusalem nge yan i par nra yib e
girdi' miyad da'da' ngay, me yan i aw nike tabanathin, ni fa'anra nge buchwa'athan be'
minog ni nge buch wa'athan fa'anem ni bod nike buch wa'athan yu Jerusalem. Machane
kug rung'ag e meybil rom, 20 ngiyal' ni ka gab fos e dab gu gechignag yu Jerusalem, ya
nga mum' u fithik' e gapas."

Me sul fapi pumo'on ngar weliyed e pi thin ney ngak Josiah ni Pilung.

23

Josiah ni pi' e thin ni ngan taleg e meybil ngak yugu boch e got
(2 Kronicles 34:3-7, 29-33)

1 Josiah ni Pilung e pi' e thin nge yan ngak e pi'in yad ma yog e thin u Judah ngu
Jerusalem ni ngarbad ra guyed, 2 miyad yan nga Tempel, nike un e pi prist ngorad nge
pi profet, nge urngin e girdi' nu Jerusalem, ni pi'in ni pire' ban'en rorad nge pi'in nib
gafgow. Me be'eg e en ni pilung u p'eowcherad fare ke babyor nni pir'eg u Tempel ngar
rung'aged ni Babyoren fare M'ag ni ngongliy Got u thilrad. 3 Me yan i sak'iy fare pilung
nga to'oben ba duga' me micheg ngak SOMOL ni bay i fol rok, ni aram e ngi i fol ko urngin
e pi motochiyel rok u polo' i laniyan' ngu polo' i leam rok, ma bay i tay nga tagil' fare m'ag
ni bod rogon ni ka ni yoloy ko fare ke babyor. Ma urngin e girdi' nra micheged ni ngar
folgad ko fare m'ag.

4 Me yog Josiah ngak Hilkiah ni ir fare prist nib th'abi tolang, nge ngak e prist ni yad
ma ayuweg ko maruwel, nge pi'in yad be matanagiy langan e mab ko tempel ni ngar
chuweged u lan e Tempel urngin ban'en ni yima fanay ko tayfan ngak Baal, nge ngak
Asherah ni fare got ni bpin, nge pi t'uf. Me urfiy fare pilung urngin e pin'em u wuru' e
binaw nib chugur ko Loway nu Kidron, me yog ni ngan fek e awat riy nga Bethel. 5 Me
chuweg ko maruwel e pi prist, ni gapgepnag yug boch e pilung nu Judah ni ngu'ur pi'ed
e maligach u daken e pi altar ngak yugu boch e got u lan e pi binaw u Judah nge yungi
n'en nib chugur nga Jerusalem, pi prist nem e yad ma pi' e maligach ngak Baal, nge yal',
nge pul, nge pi t'uf. 6 Me chuweg u lan e tempel fare ley i gek'iy ni kan tay ni fan ngak
Asherah ni fare got ni bpin, me fek nga wuru' e binaw ko fare loway nu Kidron me urfiy
u rom, me pirdi'iy e awatan nge bangbang me yan i wereg ko gin ni yima gum'eyag riy.
7 Me buthug e naun ni bay u lan e Tempel ni be par e pi'in yad ma falchuway' ngorad u
tempel* riy. (Mu rom e ma lifith e ppin e mad riy ni fan ngak fare got ni bpin ni Asherah.)
. 8 Me fek e pi prist ni yad bay u lan e pi binaw nu Judah nga Jerusalem, me kirebnag e pi
altar ulan e nam ni ga'ngin ni yad ma pi' e maligach riy. Miki buthug fapi altar ni fan ko
fapi kaming ni kan, nib chugur ko fare garog ni Joshua ni Pilung ko binaw e yog ni ngan
ngongliy, ra ni yan ngalan binaw ma bay fare garog rok Joshua ko ba' ni gilay' i langan
e bin ni ga' e garog. 9 Pi prist nem e da nir pagrad ni ngar maruwelgad u lan e Tempel,
machane rayag ni ngar uned ngak yugu boch e prist ngar ked ganrad flowa ndariy e is
riy, 10 miki kirebnag Josiah ni Pilung yu Tofeth ni bay u lan e loway u Hinnom, ni yima
meybil riy ngak yugu reb e got, ni fan e nge dakuriy be' ni nge pi' fak ni pumo'on ara
ppin nga ni urfiy u rom ni maligach ngak fare got ni Molek. 11 Me chuweg fapi liyos ni
ya'an e os, ni pi pilung nu Judah e ra ted ni fan e nga ni meybil ko yal', me urfiy fapi
chariot nib l'ag rogon ko re tayfan nem. (Pi os nge pi *chariot* nem e ma par u lan e yoror
ko tempel nib chugur nga langan e garog nde palog ko fapi senggil rok Nathan Melek,
ni be' nib tolang.) 12 Me buthug Josiah ni Pilung fapi altar ni bay u daken e chigiy ko

* **23:7** PI'IN YAD MA FALCHUWAY' NGORAD U TEMPEL: pi pumo'on nge ppin ni yad ma chuway' ngorad ni bang ko meybil rorad ko pi got ko yong'ol

thal ni lang e naun rok Ahaz, ni pi'in ni kar pilunggad u m'on rok Josiah e ra ngongliyed, miki buthug fapi altar ni ngongliy Manasseh ni Pilung u lan fa gal yoror ko Tempel; me pirdi'iy fapi altar nge par ni nochyang me yan i n'ag ngalan e loway nu Kidron. 13 Miki kirebnag Josiah fapi altar ni ngongliy Solomon ni Pilung ni bay ko ngek u Jerusalem, ma bay ko yimuch ko Burey nu *olives* ni fan ko meybil ko liyos, ni aram e yibe tay fan fare got ni Astarte ni got rok yu Sidon, nge Kemosh ni got rok yu Moab, nge Milcom ni got rok yu Ammon. 14 Me kirebnag Josiah ni Pilung fapi malang ni ka ni ubung ngalang nib tolang, me th'ab fa ley i ren ni kani suweg ni fan ko fare got ni bpin ni Asherah, me fek yilen e yam' nge wereg nga daken e but' ko gin'em.

15 Miki kirebnag Josiah e gin yima meybil riy u Bethel, ni Jeroboam ni Pilung ni fak Nebat e ngongliy, ni ir e waliy yu Israel ngar denengad. Me buthug Josiah e altar riy, me t'et'ar e malang riy nge nochiyang, me pirpirdi'iy me ngal' ni ab; miki urfiy fare ley i ren ni kani suweg ni fan ngak fare got ni bpin ni Asherah. 16 Me chachangar Josiah me guy boch e malangen e yam' u rom u daken fare burey; me yog ni ngan yan ni fek e yil riy ngan urfiy u daken fare altar, ni aram e kem'ay fan e re altar nem, me yib i m'ug nib riyul' e thin ni yog fare profet ni kakrom ko fa ngiyal'nem nib sak'iy Jeroboam ni Pilung u to'oben e re altar nem ko fare madnom ntay. Me chachangar Josiah ni Pilung me guy e malang rok fare profet ni ir e yi'iynag e re bugithin ney. 17 Me fith ni ga'ar, "Mini' e ka ni k'eyag u rom?"

Me fulweg e girdi' nu Bethel ni lungurad, "Fare profet ni fa'ani yib u Judah me yi'iynag e pin'ey ni kam rin' ko altar u roy."

18 Me ga'ar Josiah, "Mpaged nge par ndab ni chuweg e yil rok."

Ma aram ma dani chuweg e yil rok ko gin'em nni k'eyag riy, ma ku er rogon fare profet ni yib u Samaria ngaram me yim' ndani chuweg e yil rok.

19 Me buthug Josiah ni Pilung u lan e nam nu Israel ni ga'ngin urngin e yungi n'en ni yima meybil riy ngak yugu boch e got, ni yugu boch e pilung ni yad ba m'on rok e ra ngongliyed, ni aram fan miyad k'aring e damumuw ngak SOMOL. Miki rin' ko pi altar nem ni urngin e n'en nike rin' ko pi altar u Bethel. 20 Ma urngin e prist ni yad ma pigpig ngak yugu boch e got ko pi altar nem e thang Josiah e pogofan rorad u daken e pi altar nem, me urfiy yilen e girdi' u daken gubin e pi altar nem. Me sul nga Jerusalem.

Madnom ni Paluk'af nni fulweg nga rogon (2 Kronicles 35:1-19)

21 Me yog Josiah ni Pilung ni ngan madnomnag e madnom ni Paluk'af ni aram e yad be tay fan SOMOL ni Got rorad ni bod ni ka ni yoloy u lan fare Babyor ko M'ag. 22 Dariy reb e madnom ni Paluk'af ni ka'a ni madnomnag ni bod e biney ni ka nap'an e pi tapuf oloboch ni ur gagiyeg niged piyu Israel nge nap'an ni sum e pilung nga Israel ngu Judah nira chuw reb me yib reb nga luwan. 23 Ke taw ko bin ragag nge meruk e duw nike pilung Josiah ma aram mfini yog nga ni madnomnag e re madnom ni Paluk'af ney u Jerusalem.

Boch ban'en ni thilyeg Josiah

24 Bochan e ngan fol ko fapi motochiyel ni ka ni yoloy u lan fare ke babyor ni pir'eg Hilkiah ni prist nib th'abi tolang u lan e Tempel, me chuweg Josiah ni Pilung u lan yu Jerusalem ngu lan yu Judah urngin e girdi' nma non e kan u dakenrad, nge pi'in yad ma yog ban'en ni kabay nga m'on ni bayi buch, nge pi thothupen e tabnaw, nge liyos ni yima meybil ngay, nge urngin ban'en ni yima tayfan yug boch e kan ngay. 25 Dariy reb e pilung nib m'on rok ko pilung ara yib nga tomuren ni bod ir ni i pigpig ngak SOMOL u polo' i gumirchaen, ngu polo' i laniyan', ngu polo' i gelngin, ni aram e be fol u urngin fapi motochiyel rok Moses.

26 Machane yugu aram rogon ma de tal e damumuw rok SOMOL ngak yu Judah ni bochan e kireb ni ngongliy Manasseh ni Pilung kakrom. 27 Me ga'ar SOMOL, "Bay gu

rin' ngak yu Judah e n'en ni kug rin' ngak yu Israel, bay gu chuweg e girdi' nu Judah u p'eowcheg, mu gu n'ag yu Jerusalem, ni fare binaw ni gag e gu duwgiliy ni nge mang binaw rog, nge fare Tempel ni gog ni aram e gin ni ngan meybil riy ngog."

Tomuren e gagiyeg rok Josiah
(2 Kronicles 35:20–36:1)

28 Tin kabay ni murung'agen Josiah e kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah*. 29 Nap'an ni kab pilung Josiah, me yib Neko ni Pilung nu Egypt nike fek e salthaw rok ngarbad ko lul' ni Eufrates ni ngar ayuweged fare pilung nu Assyria. Me guy Josiah ni Pilung rogon ni nge taleg e salthaw nu Egypt u Meggido, min li' u fithik' e mael. 30 Me fek e salthaw rok ngar ted ngalan ba *chariot* ngar fulweged nga Jerusalem, ni aram e gin ni k'eyag riy u lan fapi low ko pilung.

Me turguy e girdi' nu Judah Joahaz nib mo'on ni fak Josiah ngan gapgepnag nike mang pilung.

Joahaz ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 36:2-4)

31 I Joahaz e rliw' nge dalip e duw yangren me mang pilung nu Judah, me yog e thin u Jerusalem ni dalip e pul. Chitinngin e Hamutal, ni be' ni bpin ni fak Jeremiah ni be' ko fare binaw nu Libnah. 32 Miki rin' e tin i rin' e pi ga' rok kakrom, i denen nib togopluw ngak SOMOL. 33 Gagiyeg rok Joahaz e tal u nap'an ni yib Neko ni Pilung nu Egypt i fek nge kalbusnag u Riblah, u lan fare nam nu Hamath, me yog ngak yu Judah ni ngar pi'ed 7,500 e pawn e silber nge medlip i ragag nge lal e pawn e gol ni wolbuw rok ni ngu'ur pi'ed. 34 Me tay Neko ni Pilung i Eliakim nib mo'on ni fak Josiah nge mang pilung nu Judah nge yan nga luwan Josiah, me thilyeg fithingan nge tunguy Jehoyakim ngak. Me fek Neko ni Pilung i Joahaz nga Egypt, me yim' u rom.

Jehoyakim ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 36:5-8)

35 Me kunuy Jehoyakim ni Pilung e tax u rom ko girdi' ni be yan u rogon urngin e tin bay rorad, ni bochan e nge yag ni pi' fare wolbuw rok fare pilung nu Egypt ni urngin nike yog.

36 I Jehoyakim e rliw' nge lal e duw yangren me mang pilung nu Judah, me yog e thin u Jerusalem ni ragag nge ta'reb e duw. Chitinngin e Zebidah, ni be' ni bpin ni fak Pedaiah ni be' ko fachi binaw nu Rumah. 37 Miki rin' e tin i rin' e pi ga' rok kakrom, i denen Jehoyakim nib togopluw ngak SOMOL.

24

1 Nap'an nib pilung Jehoyakim me yib Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylonia i kol yu Judah, ma dalip e duw ni par Jehoyakim u tan pa'; ma aram me cheal Jehoyakim nge togopluw. 2 Me pi' SOMOL yu raba' i salthaw nu Babylonia, Syria, Moab, ngu Ammon ngar maelgad ngak Jehoyakim ngar thirifed yu Judah u but', ni bod nike yog SOMOL u daken e pi tapigpig rok ni pi profet nra rin'. 3 Ran'ey e buch nrogon ni yog SOMOL, ya nge chuw e girdi' nu Judah u p'eowchen ni bochan urngin e pi denen ni i rin' Manasseh ni Pilung, 4 ma ri bochan urngin e pi girdi' nde kireb e rorad ni thang e fan rorad. Daki n'ag SOMOL fan u wan' e ran'ey ni rin' Manasseh.

5 Gubin e tin kabay ni rin' Jehoyakim e kani yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah*. 6 Me yim' Jehoyakim, me yan Jehoyakin nib mo'on ni fak nga luwan nge mang pilung.

7 Fare pilung nu Egypt nge salthaw rok e dakuriy bi'id nra maelgad nga wuru' yu Egypt, ni bochan e aram e ke milfan ngak e pilung nu Babylonia urngin yang e yungi

binaw ni immoy nib milfan ngak yu Egypt, ni mus ko fare Lul' ni Eufrates me yan i mada ko mathil rok yu Egypt ko lel'och.

Jehoyakin ni Pilung nu Judah
(2 Kronicles 36:9-10)

8 I Jehoyakin e ragag nge meruk e duw rok me pilung, me par u Jerusalem ngi i gagiyeg ni dalip e pul. Me Nehushta e chitiningin, ni be' ni fak Elnathan nu Jerusalem. 9 Me Jehoyakin e i denen nib togopluw ngak SOMOL ni bod rogon e chitamngin.

10 Nap'an ni i gagiyeg me yib barba' i salthaw nu Babylon, ni pi tolang rok Nebukadnezzar ni Pilung e yad be girengiy, miyad m'ag e mael nga Jerusalem ngar koled. 11 Ngiyal' nem ni ka ni m'ag e mael ngay me yib Nebukadnezzar nga Jerusalem, 12 me pi' Jehoyakin ni Pilung ir nga pa' yu Babylonia, ni ir nge chitiningin nge pifak ni pumo'on, nge pi tolang ko salthaw rok, nge pi tolang ni yad bay nga tan pa' ni yad ma maruwel u tabinaw rok. U lan e bin meruk e duw nike pilung Nebukadnezzar, me fek Jehoyakin ni aram e nge kalbusnag, 13 me fek urngin e pin'en nib t'uf ma ba tolang puluwon ni bay u lan e Tempel ngu tafen e en ni pilung u Jerusalem nga Babylon. Me yan i aw ni bod ni yog SOMOL u m'on, ya kirebnag Nebukadnezzar urngin e pin'en nni ngongliy ko gol ni Solomon e tay ngalan e Tempel ni fan ko pigpig ko tempel. 14 Me fek Nebukadnezzar e girdi' nu Jerusalem ko nam rok ni kar manged kalbus, nge urngin e pi tolang ni yad bay u tan pa' Jehoyakin, nge urngin e pi'in yad ma yog e thin, ni yad 10,000 u gubin. Miki fek urngin e girdi' ni yad ba salap ko maruwel, nge girdi' ni yad ba salap ko mongongol wasey, kemus ni girdi' nib th'abi gafgow e pagrad ngar pired u Judah.

15 Me fek Nebukadnezzar Jehoyakin nga Babylon nike kalbus ni ir nge chitiningin, nge pi le'engin, nge pi tolang ni yad bay u tan pa', nge pi pumo'on nu Judah ni yad ma yog e thin. 16 Me fek Nebukadnezzar urngin e girdi' ni yad ma tay murung'agen ban'en nga Babylonia, ni yad 7,000 u gubin, nge 1,000 e girdi' ni yad ba salap ko maruwel, nib mu'un e girdi' ni yad ba salap ko mongongol wasey nga fithik'rad, ni yad gubin ni ka yad ba gel nrayag ni ngar uned ko salthaw.

17 Me tay Nebukadnezzar Mattaniah, ni be' ni walagen e chitamngin Jehoyakin nge mang pilung nu Judah, me n'ag fithingan nge tunguy Zedekiah ngak.

Gagiyeg ni tay Zedekiah
(2 Kronicles 36:11-12; Jeremiah 52:1-3a)

18 Zedekiah e reliw' nge ta'reb e duw rok me pilung u Judah, me par u Jerusalem ngi i gagiyeg ni ragag nge ta'reb e duw. Ma fithingan e chitiningin e Hamutal, ni fak Jeremiah nu Libnah. 19 Zedekiah ni Pilung e denen nib togopluw ngak SOMOL ni bod ni rin' Jehoyakin ni Pilung. 20 Me ri damumuw SOMOL ngak e girdi' nu Jerusalem ngu Judah me n'agrad.

25

Jerusalem ni waer
(2 Kronicles 36:13-21; Jeremiah 52:3-11)

1 Zedekiah ni Pilung nu Judah e togopluw ngak Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylonia. Me yib Nebukadnezzar nike fek urngin e salthaw rok miyad m'ag e mael nga Jerusalem ko bin ragag e rran ko bin ragag e pul ko bin mereb e duw nike pilung Zedekiah. Miyad n'uf e *tent* rorad u wuru' e binaw, miyad ubung e malang nge but' nge liyeg e binaw nu Jerusalem ni ngar mithgad nga fon ko mael, 2 miyad tay e binaw nu Jerusalem ni aram rogon nge mada' ko bin ragag nge ta'reb e duw nike pilung Zedekiah. 3 Me yan i rofen ni mereb ko pul ni aningeg ko re duw nem ni kari gel e uyongol u lan binaw nu Jerusalem ndakuriy ban'en nra kay e girdi', 4 min kirebnag bang ko yoror ko binaw nni ubung ko malang. Yugu aram rogon nike yin' e salthaw nu Babylonia yu

Jerusalem nga longob, machane me mil urngin e salthaw nu Jerusalem nnep', nranod
ko gin ni bay e milay' ko en ni pilung riy miyad yan u langan fare garog nike puthuy fa
gali yoror ko binaw, miyad mil ngar sorgad ngalan e loway ko lul' ni Jordan. 5 Machane
me lol'oeg e salthaw nu Babylonia Zedekiah ni Pilung ngar koled u daken bangi tafel'fel'
nib chugur nga Jeriko, ma urngin e salthaw rok nra milgad ngar paged. 6 Min fek
Zedekiah ngak Nebukadnezzar ni Pilung ni bay u lan e binaw nu Riblah, me turguy
Nebukadnezzar e n'en ni ngan rin' ngak. 7 Ra thanged e fan rok fapi pumo'on ni fak
Zedekiah u p'eowchen; ma aram me yog ni ngan luf lan mit Zedekiah ni ruw raba', mi
nin' e chen ngak ngan fek nga Babylon.

Girdi' nu Judah nni fekrad ngar kalbusgad (Jeremiah 52:12-33)

8 Rofen ni medlip ko bin lal e pul ko bin ragag nge mereb e duw nike pilung
Nebukadnezzar u Babylonia, mi Nebuzaradan e ir e ma fanownag e en pilung ma ku
ir e pilungen e salthaw rok, e yib nga Jerusalem. 9 Me urfiy e Tempel, nge tafen e pilung,
nge naun rok urngin e pi tolang nu Jerusalem, 10 ma salthaw rok e ra buthuged e yoror
nib liyeg e binaw. 11 Me fek Nebuzaradan nga Babylonia e girdi' ni magey u lan yu
Jerusalem, ni girdi' ni yad ba salap ko maruwel, nge girdi' nra milgad ngranod ngak
e girdi' nu Babylonia. 12 Me pag u Judah boch e pi'in nth'abi gafgow ndariy e binaw
ntaferad me tayrad ni ngar maruwelgad ko yungi woldug ni *grapes* ngu milay'.
13 Me t'ar e girdi' nu Babylonia fapi duga' nni ngongliy ko wasey ni *bronze* ni bay u
lan e Tempel, nge ay e pin'en ni yima maruwel ngay u Tempel, nge fare teng ni ba ga'
nni ngongliy ko wasey ni *bronze*, miyad fek urngin e pin'em nni ngongliy ko wasey ni
bronze nga Babylon. 14 Ma kur feked fapi sebel nge tafen e awat ni yima klinnag e altar
ngay, nge pi talin e maruwel ni fan ko magal, nge yu raba' i dabiy ni yima fanay ngi i
lul' rachaen e gamanman ni maligach ngay, nge yu raba' i dabiy ni yima urfiy e *incense*
u langgin, nge gubin ban'en ni yima fanay ko maruwel u tempel. 15 Miyad fek urngin
ban'en nni ngongliy ko gol ara silber nib mu'un ngay fa nochi dabiy ni yima tay e kol
ngalan ni be yik'. 16 Fa pin'en nni ngongliy ko *bronze* ni Solomon ni Pilung e yog ni nga
ni ngongliy ni fan ko Tempel, ni aram fa gal duga', nge ay e pin'en ni yima maruwel
ngay u tempel, nge fare teng ni ba ga', e ba tomal ndabiyag ni ngan thabthabelnag. 17 Fa
gal duga' e ta'reb rogon ya'an, ra reb ma rliw' nge medlip e fit tolngin, ni ba' lolugen
ni aningeg nge baley e fit tolngin. Ma ra reb i lolugen fa gal duga' ma kani tay ban'en
ngay nib liyeg ni kani kurkuruf ni ba' ya'an wom'ngin e gek'iy ni *pomegranate* riy nni
ngongliy ko *bronze*.

Girdi' nu Judah nni fekrad nga Babylonia (Jeremiah 52:24-27)

18 Miki fek Nebuzaradan ni pilungen e salthaw i Serayah ni ir e Prist ni Th'abi Ga',
nge Zefaniah ni fare prist ni ir e mmigid ngak, nge ku fa dalip i tolang u Tempel ngar
kalbusgad. 19 Me fek u lan e binaw nu Jerusalem e en ni pilungen e salthaw, nge lal e
pumo'on ni yad ma puruy' e en ni pilung ni ka yad bay u lan e binaw, nge en nma ayuweg
e en ni pilungen e salthaw ko maruwel ma ku ir e milfan babyoren e salthaw ngak, nge
nel' i ragag i pumo'on nib tolang. 20 Me fekrad Nebuzaradan ngak e en ni pilung nu
Babylonia, ni bay u lan e binaw nu Riblah. 21 Mu rom u Riblah ko nug nu Hammath e
yog e pilung riy ni ngan gafgow nagrad nge mu' min thang e pogofan rorad.
Aray rogon nchuweg e girdi' nu Judah ko nam rorad min fekrad nga Babylonia ngar
kalbusgad.

Gedaliah, e ir e Governor nu Judah (Jeremiah 40:7-9; 41:1-3)

22 Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylonia e tay Gedaliah, nib mo'on ni fak Ahikam
ma Shafan e tutuw rok, nge mang governor nu Judah, ni nge milfan urngin e girdi' ngak
nda nfekrad nga Babylonia. 23 Ma pi tolang ko salthaw nge salthaw nu Judah ndar pi'ed
yad nga pa' e salthaw nu Babylonia e fa'an rrung'aged ni aram rogon, miyad yan ngak
Gedaliah u Mizpah. Pi tolang ko salthaw nem e Ishmael ni fak Nethaniah, nge Johanan
ni fak Kareah, nge Serayah ni fak Tanhumeth ni be' ko binaw nu Netofah, nge Jezaniah
ni be' u Bethmaakah. 24 Me micheg Gedaliah ngorad ni ga'ar, "Dab mu tamdaggad ngak
e pi tolang nu Babylonia. Mpired ko re nam ney ngu'um folgad ko pilung nu Babylonia,
mi gimed par ndariy ban'en nra buch romed."
25 Machane u lan e bin medlip e pul ko re duw nem me yan Ishmael ni fak Nethaniah
me Elisama e tutuw rok, ni be' ko tabinaw ko pilung nu Judah nga Mizpah nike chag
ragag e pumo'on ngak, miyad cham ngak Gedaliah ngar li'ed ngem'. Ma ku yad thang
e pogofan rok e girdi' nu Israel nge girdi' nu Babylonia ni yad bay rok Gedaliah u rom.
26 Ma aram me mil urngin e girdi' nu Israel ngranod nga Egypt, ni tin ntolang nge mada'
ngak e tin nib gafgow nib mu'un e pi tolang ko salthaw ngorad, ya kar rusgad ngak e
girdi' nu Babylonia.

Jehoyakin nni pag u kalbus
(Jeremiah 52:31-34)

27 U lan e re duw ni pilung Evilmerodak nu Babylonia, me runguy Jehoyakin ni Pilung
nu Judah nge pag u kalbus. I rin' ko chirofen ni rliw' nge medlip, ko bin ragag nge
l'agruw e pul ko bin guyey nge medlip e duw ni kani fek Jehoyakin nga Babylonia ni nge
kalbus. 28 I ayuweg Evilmerodak Jehoyakin ni bfel' me tay nga reb e liw nib tolang ngak
yugu boch e pilung ni yad Jehoyakin ni ur kalbusgad u Babylonia. 29 Ma aram minog
ngak Jehoyakin nge chuweg madan e kalbus u daken mi i un ngak e en ni pilung ko
abich u tebel rok u n'umngin nap'an e yafos rok. 30 Ma gubin e rran u n'umngin nap'an
e yafos rok ni un pi' e salpiy ni nge yag ngak.

BABYOR NI
1 KRONICLES

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

1 Kronicles e aray e kaen nib m'on u ta'ab ke babyor ni kani ki'eg ke l'agruw kaen, ni aram e bin 1 nge bin 2 e Kronicles, ni bochan e ka yigi n'uw ni dabiyag ni taw ngalan ta'abyang e babyor ni kan bachiy. Gal ke babyor ney e ke sul u daken e tin ka'an weliy ko Samuel nge Kings, machane bay bochi thil riy. L'agruw fan ni kan yoloy chipin e pi pilung nu Israel ni bod rogon ko Kronicles.

1) Be dag ni yug aram rogon feni elmirin e gafgow nike aw nga daken gil'ilungun e gal pilung nu Israel nge Judah, machane Got e be par ni kab yul'yul' ko tin ni ognag ko fare nam, ma ka be marweliy e n'en ni i tanamnag ni fan ngak e girdi' rok, ni be rin' u daken e pi'in yad be par u lan yu Judah.

2) Nge weliy rogon ni sum e liyor ku Got u lan e Tempel u Jerusalem, nge rogon e maruwel ko Prist nge Levites. David e be yog ni ir e tabolingin nag e Tempel nge pi gam'ing riy ni yug aram rogon ni Solomon e toy e Tempel.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Pi'in owchen Adam nge mada' nga nap'an Saul ni Pilung 1:1—9:44
Yam' ni tay Saul nge pifak ni pumo'on 10:1–14
Gagiyeg ni tay David 11:1—29:30
a. Pi wagagey nge tin nni muruweliy nge yag 11:1—22:1
b. Rogon e t'ar medlin fare Tempel ni ngan toy 22:2—29:30

I tabab rok Adam me yan i mada' ngak Abraham
(Genesis 5:1-32; 10:1-32; 11:10-26)

1 I Adam e chitamngin Seth, me Seth e chitamngin Enosh, me Enosh e chitamngin
Kenan, 2 me Kenan e chitamngin Mahalalel, me Mahalalel e chitamngin Jared. 3 I Jared
e chitamngin Enok, me Enok e chitamngin Methuselah; me Methuselah e chitamngin
Lamek, 4 ni ir e chitamngin Noah. Me Noah e dalip e pagel ni fak: i Shem, Ham, nge
Jafeth.
5 Pi pumo'on ni pifak Jafeth — e Gomer, Magog, Madai, Javan, Tubal, Meshek, nge Tiras
— ni yad e chitamngin e pi ganong ntunguy fithingrad ngorad. 6 Ma pi'in owchen Gomer
e girdi' nu Ashkenaz, Rifath, Togarmah. 7 Ma pi'in owchen Javan e girdi' nu Elishah,
Spain, Cyprus, ngu Rhodes.
8 Ma pi pumo'on ni pifak Ham — e Kush, Egypt, Libya, nge Kanaan — yad e chitamngin
e pi ganong ntunguy fithingrad ngorad. 9 Pi'in owchen Kush e girdi' nu Seba, Havilah,
Sabtah, Raamah, nge Sabteka. Ma pi'in owchen Raamah e girdi' nu Sheba nge Dedan.
10 (Me Kush e immoy be' ni pumo'on ni fak ni Nimrod fithingan, ni ir e cha' nth'abi
som'on e girdi' nu fayleng nib falu' ko mael.) 11 Ma pi'in owchen Egypt e girdi' nu Lydia,
Anam, Lehab, Naftuh, 12 Pathrus, Kasluh, nge Krete (ni aram e gin ni yib e pi girdi' nu
Filistia riy). 13 Pi pumo'on ni pifak Kanaan — e Sidon e ba nganni', nge Heth — ni yow e
chitamngin e pi ganong ntunguy fithingrow ngorad. 14 Me Kanaan e ku ir e chitamngin
e girdi' nu Jebus, Amor, Girgash, 15 Hiv, Ark, Sin, 16 Arvad, Zemar, nge Hamath.
17 Pi pumo'on ni pifak Shem — e Elam, Asshur, Arpakshad, Lud, Aram, Uz, Hul, Gether,
nge Meshek — yad e chitamngin e pi genong ntunguy fithingrad ngorad. 18 I Arpakshad
e chitamngin Shelah, ni chitamngin Eber. 19 Ma l'agruw e pumo'on ni fak Eber; reb e ni
tunguy fithingan ni Peleg,* ni fan e ngiyal'nem e ke yu raba' e girdi' u fayleng, me reb e ni

* **1:19** PELEG: Re ngachal ney e gowa lingan fare bugithin ni Hebrew ni ngan "Ki'eg."

tunguy Joktan ngak. 20 Pi'in ni owchen Joktan e girdi' nu Almodad, Shelef, Hazarmaveth,
Jerah, 21 Hadoram, Uzal, Diklah, 22 Ebal, Abimael, Sheba, 23 Ofir, Havilah, ngu Jobab.
24 Irera' fare um i girdi' ni tabab rok Shem nge mada' ngak Abram: i Shem, Arpakshad,
Shelah, 25 Eber, Peleg, Reu, 26 Serug, Nahor, Terah, 27 nge Abram (ni kuyi manang ni
Abraham).

Pi'in owchen i Ishmael
(Genesis 25:12-16)

28 L'agruw e pumo'on ni fak Abraham, ni Isaak nge Ishmael. 29 Ma pi pumo'on ni
pifak Ishmael e ra manged lolgen ragag nge l'agruw i ganong: i Nebayoth e bin nganni',
Kedar, Adbeel, Mibsam, 30 Mishma, Dumah, Massa, Hadad, Tema, 31 Jetur, Nafish, nge
Kedemah.
32 Ma Abraham e bay reb e bpin rok ni fithingan e Keturah, ni diyennag n'el e pumo'on
ni fak Abraham: i Zimran, Jokshan, Medan, Midian, Ishbak, nge Shual. Ma immoy
l'agruw i pumo'on ni fak Jokshan: ni Sheba nge Dedan. 33 Me Midian e lal e pumo'on
ni fak: i Efah, Efer, Hanok, Abida, nge Eldaah.

Pi'in Owchen Esau
(Genesis 36:1-19)

34 Me Isaak nib mo'on ni fak Abraham e l'agruw e pumo'on ni fak, ni Esau nge Jakob.
35 Ma pumo'on ni fak Esau e Elifaz, Reuel, Jeush, Jalam, nge Korah. 36 Me Elifaz e mang
chitamngin e tin ba'aray e ganong: ni Teman, Omar, Zefi, Gatam, Kenaz, Timna, nge
Amalek. 37 Me Reuel e mang chitamngin e pi ganong ko Nahath, Zerah, Shammah, nge
Mizzah.

Pi'in nri Girdi'en yu Edom
(Genesis 36:20-30)

38-42 Ri girdi'en yu Edom e pi'in owchen fapi pumo'on ni ba'aray ni pifak Seir:
Lotan, ni ir e chitamngin fa gal ke girdi' rok Hori nge Homam. (Lotan e bay be' ni bpin
ni walagen ni Timna.)
Shobal, e ir e chitamngin fa yuke girdi' ni Alvan, Manahath, Ebal, Shefi, nge Onam.
Zibeon, e l'agruw e pagel ni fak, ni Ayah nge Anah. Anah e ir e chitamngin e Dishon,
ma Dishon e ir e ga' ko fa yuke girdi' ni Hamran, Eshban, Ithran, nge Keran.
Ezer, e ir e chitamngin fa yuke girdi' ni Bilhan, Zaavan, nge Jaakan.
Dishan, e ir e chitamngin fa gal ke girdi' ni Uz nge Aran.

Pi Pilung nu Edom
(Genesis 36:31-43)

43-50 Irera' e pi pilung ni u roged e thin ko fare nam nu Edom nra chuw bagyad me yib
bagyad, u m'on ni dawor i pilung be' nu Israel:
Bela nib mo'on ni fak Beor nu Dinhabah
Jobab nib mo'on ni fak Zerah nu Bozrah
Husham ko nug nu Teman
Hadad nib mo'on ni fak Bedad nu Avith (i gel ngak yu Midian ko mael u lan fare nam nu
Moab)
Samlah nu Masrekah
Shaul nu Rehoboth-u-daken-e-lul'
Baal Hanan nib mo'on ni fak Akbor
Hadad nu Pau (ni le'engin Mehetabel, ni be' ni bpin ni fak Matred ma titaw rok e
Mezahab)
51 Girdi' nu Edom e ra weargad ko pi ganong ni ba'aray: Timna, Alvah, Jetheth,
52 Oholibamah, Elah, Pinon, 53 Kenaz, Teman, Mibzar, 54 Magdiel, nge Iram.

2

Pi'in ni owchen Judah

1 I Jakob e immoy ragag nge l'agruw i pumo'on ni fak: Ruben, Simeon, Levi, Judah,
Issakar, Zebulun, 2 Dan, Josef, Benjamin, Naftali, Gad, nge Asher. 3 Me Judah e lal e
pumo'on ni fak u gubin. Ma dalip i yad e fakrow Bathshua ni le'engin, ni be' nu Kanaan:
ni aram Er, Onan, nge Shelah. I Er ni bin nganni' ko pi pumo'on nem ni fak e ri thum'
ngaru' ko kireb ma aram me thang SOMOL e pogofan rok. 4 I Tamar ni i figirngiy fak
Judah, e bay l'agruw e pagel ni fakrow Judah ni Perez nge Zerah.
5 Perez e l'agruw e pumo'on ni fak, i Hezron nge Hamul. 6 Me Zerah ni walagen ni
pumo'on e lal e pagel ni fak: Zimri, Ethan, Heman, Kalkol, nge Darda. 7 I Akan nib mo'on
ni fak Karmi, ni reb e pi'in owchen Zerah e girengiy e riya' nga daken e girdi' nu Israel
ko fa pin'en nni fek u tan e mael ni tel nde pi' ni kan mu' i ognag ngak Got.
8 I Ethan e ta'reb e pagel ni fak ni Azariah.

Lik'egal rok David ni Pilung

9 I Hezron e dalip e pagel ni fak: Jerahmeel, Ram, nge Kaleb.
10 Irera' fare um i girdi' ni tabab rok Ram nge mada' ngak Jesse: Ram, Amminadab,
Nahshon (be' nib mo'on nib ga'fan u lan fare ganong rok Judah), 11 Salmon, Boaz,
12 Obed, nge Jesse.
13 I Jesse e medlip e pagel ni fak. Ni rogon yarmen fithingarad e tabab ko en ni nganni':
Eliab, Abinadab, Shammah, 14 Nethanel, Raddai, 15 Ozem, nge David. 16 Miki immoy
l'agruw i ppin ni fak, ni Zeruyah nge Abigail.
Me Zeruyah ni fare bpin ni fak Jesse e immoy dalip i pagel ni fak: Abishai, Joab, nge
Asahel. 17 Ma fa binem e bpin ni fak ni Abigail e figirngiy Jether, nreb i owchen Ishmael,
miyow fakay reb e pagel ni Amasa fithingan.

Pi'in owchen Hezron

18 I Kaleb nib mo'on ni fak Hezron e le'engiy Azubah ngar fakyew be' ni bpin ni
Jerioth fithingan. I Jerioth e dalip e pumo'on ni fak: Jesher, Shobab, nge Ardon. 19 Nga
tomuren nike yim' Azubah, me le'engiy Kaleb i Efrath, miyow diyennag be' ni pagel ni
Hur fithingan. 20 Ma fak Hur ni pumo'on e Uri, ma Uri e ir e chitamngin Bezalel.
21 Nap'an ni gaman e nel'i ragag e duw rok Hezron me le'engiy be' ni bpin ni
chitamngin e Makir ma walagen e Gilead. Miyow diyennag be' ni pagel ni Segub
fithingan, 22 ma fak Segub ni pumo'on e Jair. I Jair e i yog e thin u rliw' nge dalip e binaw
u lan e nug nu Gilead. 23 Machane nam nu Geshur ngu Aram e ra kolew nel'i ragag e
yochi binaw u rom, nib mu'un fa galochi binaw ni Jair nge Kenath ngay, nge pi yochi
binaw nib chugur ngay. Urngin e pi girdi' ni yad ma par u rom e pi'in ni owchen Makir
ni chitamngin Gilead. 24 Tomuren nike yim' Hezron ma be' ni pagel ni fak ni Kaleb e
le'engiy Efrath ni aram e re bpin ni i le'engiy e chitamngin nike yim'. Miyow diyennag
be' nib pagel ni Ashhur fithingan, ni ir e sunmiy fachi binaw nu Tekoa.

Pi'in ni Owchen Jerahmeel

25 I Jerahmeel e bin ba nganni' e pumo'on ni fak Hezron, ni immoy lal i pagel ni fak:
Ram e ba nganni', me yib Bunah, Oren, Ozem, nge Ahijah. 26-27 I Ram e immoy dalip
i pagel ni fak: ni Maaz, Jamin, nge Eker. Miki le'engiy Jerahmeel reb e bpin ni Atarah
fithingan, miyow diyennag be' ni pagel ni Onam. 28 I Onam e l'agruw e pumo'on ni fak,
i Shammai nge Jada. Me Shammai e ki fakay l'agruw e pagel, ni Nadab nge Abishur.
29 Me le'engiy Abishur be' ni bpin ni Abihail fithingan, ngar diyen nigew l'agruw i
pumo'on ni Ahban nge Molid. 30 Me Nadab ni be' nib pumo'on ni walagen Abishur e
fakay l'agruw e pagel, ni Seled nge Appaim, machane Seled e yim' ni de fakay e pumo'on.

31 I Appaim e chitamngin Ishi, me Ishi e chitamngin Sheshan, me Sheshan e chitamngin Ahlai.
32 Me Jada nib mo'on ni walagen Shammai e l'agruw e pumo'on ni fak, ni Jether nge Jonathan, machane Jether e yim' ni de fakay e pumo'on. 33 Me Jonathan e l'agruw e pumo'on ni fak ni Peleth nge Zaza. Gubin e picha' ney ma yad e pi'in owchen i Jerahmeel.
34 I Sheshan e de fakay e pagel, kemus ni go' ppin pifak. Ma immoy be' ni pumo'on ni tapigpig rok ni be' nu Egypt ni Jarha fithingan, 35 ni ir e pi' Sheshan reb fapi ppin ni pifak ngak nge le'engiy. Miyow diyennag be' nib pagel ni Attai fithingan. 36 Irera' fare um i girdi' ni tabab rok Attai nge mada' ngak Elishama: Attai, Nathan, Zabad, 37 Eflal, Obed, 38 Jehu, Azariah, 39 Helez, Eleasah, 40 Sismai, Shallum, 41 Jekamiah, nge Elishama.

Ku Boch e pi'in ni owchen Kaleb

42 Bin nganni' e pagel u fak Kaleb ni walagen i Jerahmeel, e nni tunguy Mesha ngak. Me Mesha e chitamngin Zif, ni ir chitamngin Mareshah, ni chitamngin Hebron. 43 I Hebron e immoy aningeg i pagel ni fak: Korah, Tappuah, Rekem, nge Shema. 44 Me Shema e chitamngin Raham ni chitamngin Jorkeam. Me Rekem nib mo'on ni walagen Shema e chitamngin Shammai, 45 ni ir e chitamngin Maon, ni chitamngin Bethzur.
46 Ma immoy yug reb e bpin rok Kaleb ni Efah fithingan, miki diyennag dalip e pagel ni fak Kaleb: ni Haran, Moza, nge Gazez. Ma Haran e kubay reb e pagel ni fak ni Gazez fithingan.
47 (Be' nib mo'on ni Jahdai fithingan e immoy nel' i pagel ni fak: ni Regem, Jotham, Geshan, Pelet, Efah, nge Shaaf.)
48 Ma ki immoy yug reb e bpin rok Kaleb, ni Maakah ni gergeleg l'agruw e pagel ni fak Kaleb, ni Sheber nge Tirhanah. 49 Me munmun miki fakay fare pin l'agruw e pagel: ni Shaaf ni ir e sunmeg fachi binaw nu Madmannah; nge Shevah ni ir e sunmeg fa galchi binaw nu Machbenah ngu Gibea.
Miki immoy be' ni bpin ni fak Kaleb ni Aksah fithingan.
50 Ma tin ni ba'aray e ku boch e pi'in owchen Kaleb.
I Hur e bin nib nganni' ko pumo'on u fak Kaleb nge Efrath ni bpin rok. Me Shobal nib mo'on ni fak Hur e ir e sunmeg yu Kiriath Jearim, 51 ma en migid u pifak ni pumo'on e Salma ni ir e sunmeg yu Bethlehem, ma bin dalip e pumo'on ni fak e Haref ni ir e sunmeg yu Bethgader.
52 I Shobal ni ir e sunmeg yu Kiriath Jearim, ma ir e chitamngin fapi girdi' nu Haroeh, nge baley ko girdi' nu Menuhoth, 53 nge yuke girdi' ni ba'aray ni yad ma par u lan yu Kiriath Jearim: pi Ithrite, Puthite, Shumathite, nge pi Mishraite. (Girdi' ko fa gali binaw nu Zorah ngu Eshtaol e girdi'en e yuke girdi' ney.)
54 I Salma ni ir e sunmeg yu Bethlehem, ma ir e chitamngin e girdi' nu Netofath, ngu Atroth Beth Joab, ngu Zorite, ni yad ba ta'reb ko fa gal ke girdi' nu Manahath.
55 (Yuke girdi' ni ba'aray ni yad ba salap ko yol nge rogon i yoloy ya'an ban'en ni ur pired u lan yu Jabez: ni aram pi Tirath, Shimeath, nge Sukath. Yad e pi Kenite ni ur mabgolgad ko pi Rekabite.)

3

Pifak David ni Pilung

1-3 Irera' e pi'in pagel ni pifak David nni gargelegrad ko ngiyal' ni bay u Hebron, ba'aray yarmen ni tabab ko en ni nganni' i yib:
Amnon, ni chitiningin e Ahinoam nu Jezreel
Daniel, ni chitiningin e Abigail nu Karmel
Absalom, ni chitiningin e Maakah, ni be' ni bpin ni fak i Talmai ni Pilung nu Geshur
Adonijah, ni chitiningin e Haggith

Shefatiah, ni chitiningin e Abital
Ithream, ni chitiningin e Eglah
4 Yad nel' u gubin nni gergelegrad u Hebron nnap'an fa medlip nge baley e duw ni i
gagiyeg David u rom.
I gagiyeg nib pilung u Jerusalem ni guyey nge dalip e duw, 5 ma bo'or e pagel nni
gargeleg u rom ni fak.
Bpin rok ni Bathsheba, ni be' ni bpin ni fak Ammiel, e diyennag aningeg i pagel ni fak:
Shimea, Shabab, Nathan, nge Solomon.
6 Miki immoy mereb e pagel ni ku fak: Ibhar, Elishua, Elpelet, 7 Nogah, Nefeg, Jafia,
8 Elishama, Eliada, nge Elifelet. 9 Ma ku boch ni ku ba peth ko tiney e pagel ni ku fak, e
fakay David rok yug boch e ppin rok. Ma ku bay reb e bpin ni fak ni Tamar fithingan.

Pi'in owchen Solomon ni Pilung

10 Ba'aray e pi'in ni owchen Solomon ni Pilung ni tabab ko matam me yib nga pifak:
Solomon, Rehoboam, Abijah, Asa, Jehoshafat, 11 Jehoram, Ahaziah, Joash, 12 Amaziah,
Uzziah, Jotham, 13 Ahaz, Hezekiah, Manasseh, 14 Amon, nge Josiah. 15 Me Josiah e immoy
aningeg i pagel ni fak: Johanan, Jehoyakim, Zedekiah, nge Joahaz. 16 Me Jehoyakim e
immoy l'agruw i pagel ni fak: Jehoyakin nge Zedekiah.

Pi'in Owchen Jehoyakin ni Pilung

17 Ba'aray e pi'in owchen i Jehoyakin ni Pilung, ni facha' nni fek nga Babylon nib
kalbus. I Jehoyakin e bay medlip e pagel ni fak: Shealtiel, 18 Malkiram, Pedayah,
Shenazzar, Jekamiah, Hoshama, nge Nedabiah. 19 Ma Pedayah e bay l'agruw i pagel
ni fak, ni Zerubbabel nge Shimei. Me Zerubbabel e ir e chitamngin l'agruw i pagel, ni
Meshullam nge Hananiah, nge be' ni bpin ni Shelomith. 20 Miki immoy lal e pagel ni fak:
Hashubah, Ohel, Berekiah, Hasadiah, nge Jushab Hesed.
21 Me Hananiah e bay l'agruw i pagel ni fak, ni Pelatiah nge Jeshayah. I Jeshayah e
ir e chitamngin Refayah, ni aram e en ni chitamngin Arnan, ni chitamngin Obadiah,
ni chitamngin Shekaniah. 22 Ma Shekaniah e ta'reb e pagel ni fak, ni Shemayah ni lal
e pagel ni fak: Hattush, Igal, Bariah, Neariah, nge Shafat. 23 Me Neariah e bay dalip i
pagel ni fak: Elioenai, Hizkiah, nge Azrikam. 24 I Elioenai e bay medlip i pagel ni fak:
Hodaviah, Eliashib, Pelayah, Akkub, Johanan, Delayah, nge Anani.

4

Pi'in Owchen Judah

1 Ba'aray boch e pi'in owchen Judah: Perez, Hezron, Karmi, Hur, nge Shobal. 2 I Shobal
e chitamngin Reayah, ni aram e chitamngin Jahath, ni chitamngin Ahumai nge Lahad,
ni yad e pi chitamngin e pi girdi' ni ur pired u lan yu Zorah.
3-4 I Hur e bin nganni' e pumo'on u fak Kaleb nge Efrathah, ma pi'in owchen e ra
sunmiyed fare binaw nu Bethlehem. I Hur e dalip e pagel ni fak: ni Etam, Penuel
nge Ezer. Me Etam e dalip e pagel ni fak, ni Jezreel, Ishma, Idbush, nge reb e bpin
ni Hazzelelponi fithingan. Penuel e sunmiy e binaw nu Gedor, me Ezer e sunmiy yu
Hushah.
5 Me Ashhur e ir e sunmiy fachi binaw nu Tekoa, ma bay le'engin ni l'agruw, i Helah
nge Naarah. 6 Me ir nge Naarah e bay aningeg i pagel ni fakrow: Ahuzzam, Hefer,
Temeni, nge Haahashtari. 7 Me Ashhur nge Helah e dalip e pagel ni fakrow: Zereth,
Izhar, nge Ethnan.
8 I Koz e ir chitamngin Anub nge Zobebah, ma ir e chitamngin fa yuke girdi' ni yib rok
Aharhel nib mo'on ni fak Harum.

3:4 2 Sa 5:4, 5

9 Immoy be' nib mo'on ni Jabez fithingan, ni ir e yima tayfan u lan e tabnaw rok. I pi'
e chitiningin e re ngachal nem ngak ni Jabez,* ni bochan e rib gel amthun e gargel ni
tay rok. 10 Machane me meybil Jabez ngak fare Got nu Israel ni ga'ar, "Got mu tow'ath
nigeg, ngam ga'nag e gin tafnag. Mu par rog nga mu yororiyeg ko kireb nge dabi kar
amith ngog." Me pi' Got ngak e tin ni meybilnag.

Ku Boch girdi'en fare tabnaw

11 I Kaleb nib mo'on ni walagen Shuhah e bay ba pagel ni fak ni Mehir fithingan.
Me Mehir e chitamngin Eshton, 12 ni bay dalip i pagel ni fak: Bethrafa, Paseah, nge
Tehinnah. I Tehinnah e ir e sunmiy fare binaw nu Nahash. Pi'in owchen e pi pumo'on
ney e urpired u Rekah.

13 Me Kenaz e bay l'agruw i pagel ni fak, ni Othniel nge Serayah. I Othniel e bay l'agruw
i pagel ni fak ni Hathath nge Meonothai. 14 Me Meonothai e chitamngin Ofrah.

Me Serayah e chitamngin Joab, ni ir e sunmeg fare Loway ko Salap ko Maruwel,
gin'em e gubin e girdi' riy ma go' yad ba salap ko maruwel.

15 Me Kaleb nib mo'on ni fak Jefunneh e bay dalip i pagel ni fak: Iru, Elah, nge Naam.
Me Elah e chitamngin Kenaz.

16 Jahallelel e bay aningeg i pagel ni fak: Zif, Zifah, Tiria, nge Asarel.

17-18 Ezrah e bay aningeg e pagel ni fak: Jether, Mered, Efer, nge Jalon. Mered e le'engiy
i Bithiah, ni be' ni bpin ni fak e pilung nu Egypt, miyow diyennag bochi pin ni Miriam,
nge l'agruw i pagel, ni Shammai nge Ishbah. Ishbah e sunmiy fachi binaw nu Eshtemoa.
I Mered e ki le'engiy reb e bpin ko ganong nu Judah, ngar fakyew dalip e pagel: Jered, ni
ir e sunmiy fachi binaw nu Gedor; nge Heber, ni ir e sunmiy fachi binaw nu Soko; nge
Jekuthiel, ni ir e sunmiy fichi binaw nu Zanoah.

19 Hodiah e le'engiy be' ni bpin ni walagen Naham. Pi'in owcherow e sum fare ke
girdi' ko Garm riy, ni ur pired ko fachi binaw nu Keilah, nge fare ke girdi' ko Maakath,
ni urpired ko fachi binaw nu Eshtemoa.

20 Me Shimon e bay aningeg i pagel ni fak: ni Amnon, Rinnah, Benhanan, nge Tilon.
Me Ishi e bay l'agruw i pagel ni fak: i Zoheth nge Benzoheth.

Pi'in Owchen Shelah

21 I Shelah e reb e pagel ni fak Judah. Pi'in owchen nib mu'un Er ngay, ni fa cha' ni
sunmeg fachi binaw nu Lekah; nge Ladah ni sunmeg fachi binaw nu Mareshah; ni fare
ke girdi' ni talifith e mad ni wech, ni yad ma par u lan fachi binaw nu Beth Ashbea;
22 I Jokim nge girdi' ni ur pired u lan fachi binaw nu Kozeba; nge Joash nge Saraf nra
le'engiyew e ppin nu Moab ma aram miyow par u Bethlehem. (Pi yalen ney e kari
kakrom.) 23 Yad girdi'en e mongongol th'ib ko pigpig ni yad ma tay ngak e en ni pilung
ni ur pired u lan fa gal chi binaw nu Netaim ngu Gederah.

Pi'in Owchen Simeon

24 I Simeon e bay lal i pagel ni fak: Nemuel, Jamin, Jarib, Zerah, nge Shaul. 25 I Shaul e
chitamngin Shallum, ma Shallum e chitamngin Mibsam, ni chitamngin Mishma. 26 Ma
aram u rom rok Mishma e tabab e re um i girdi' nem riy nge mada' ngak Hammuel,
nge Zakkur, nge Shimei. 27 I Shimei e bay ragag nge nel e pagel ni fak nge nel' e ppin,
machane pi girdi'en e bochu'uw pifakrad, ere fare ganong rok Simeon e de yo'or ni bod
feni yo'or e birok Judah e ganong.

28 U m'on ko ngiyal' ni gagiyeg David ni Pilung ma fa pi'in owchen Simeon e ur pired
ko yochi binaw ni ba'aray: Beersheba, Moladah, Hazarshual, 29 Bilhah, Ezem, Tolad,
30 Bethuel, Hormah, Ziklag, 31 Beth Markaboth, Hazarsusim, Bethbiri, nge Shaaraim.
32 Ma ku ba'aray lal e binaw ni ku ur pired riy: Etam, Ain, Rimmon, Token, ngu Ashan,

* **4:9** JABEZ: Re ngachal ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "amith."

33 nge yochi binaw nib liyeg e pi binaw ney i yan ngalan e yimuch ni ngal nge mada' ko
fare binaw nu Baalath. Irera' babyoren e pi tabnaw rorad nge pi yungi n'en ni ur pired
riy ni ur cha'ariyed.
34-38 Ba'aray e pi pumo'on ni immoy ni lolgen e yuke girdi' rorad ney:
Meshobab, Jamlek, Joshah nib mo'on ni fak Amaziah, Joel,
Jehu (be' nib mo'on ni fak Joshibiah, nib mo'on ni fak Serayah, nib mo'on ni fak Asiel),
Elioenai, Jaakobah, Jeshohayah, Asayah, Adiel, Jesimiel, Benayah,
Ziza (be' nib mo'on ni fak Shifi, nib mo'on ni fak Allon, ni reb i owchen Jedayah, Shimri,
nge Shemayah).
Bochan e girdi'en e tabnaew rorad e ke tabab ni nge yo'or i yan, 39 miyad wear i yan
ngalan e ngal ngar chugurgad nga Gerar mu ur chugliyed e saf rorad u ba' ni ngek ko
fare loway ni bay e re binaw nem riy. 40 Miyad pir'eg nib yo'or e tin nib dammal nra kay
e pi saf rorad u rom u lan bang i tafelfel' nib mocha' ma ba gapas. Girdi' ko Hamite e ur
pired u rom ko som'on.
41 Nap'an ni Hezekiah e pilung nu Judah me yan fapi pumo'on ni kanog fithingrad
aram ko som'on nga Gerar ngar gathayed e pi *tent* nge yochi naun ko girdi' nma par u
rom. Miyad tuluf e girdi' u rom nge mangyad e ra tafned ni bochan e ba yo'or e pan
riy ni ngi i kay e pi saf rorad. 42 Ma lal mir'ay e girdi' ko ganong rok Simeon nranod ko
ngek nga Edom. Pi pumo'on ni pifak Ishi e yad e ur gafaliyed e pi girdi' nem: Pelatiah,
Neariah, Refayah, nge Uzziel. 43 Mu rom e ra li'ed nge yim' e pi Amalekite ni kabfos, ma
ka aram nap'an e ra pired u rom.

5

Pi'in Owchen Ruben

1 Irera' e pi'in owchen Ruben, ni en nganni' ko pi pumo'on ni pifak Jakob. (Bochan e ra
pirew reb fapi bpin rok e chitamngin, me mul u pa' mat'wun e en nib nganni' e pagel u
fakay, min pi' ngak Josef e pi mat'wun nem. 2 Ma aram e fare ganong rok Judah e par ni ir
e th'abi gel me ir e pi' ba tagagiyeg ni fan ngak urngin fapi ganong.) 3 I Ruben ni nganni'
ko pumo'on ni fak Jakob e immoy aningeg i pumo'on ni fak: Hanok, Pallu, Hezron, nge
Karmi.
4-6 Irera' e pi'in owchen Joel u reb e mfen ngu reb: Shemayah, Gog, Shimei, Mikah,
Reayah, Baal, nge Beerah. Me Tiglath Pileser ni ir e pilung nu Assyria e kol Beerah ni ba
tagagiyeg ko fare ganong nge pi' ni nge kalbus nga reb e nam.
7 Babyoren fare tabnaw e bay riy e pi tagagiyeg ni ba'aray nu lan e ganong rok Ruben:
Jeyel, Zekariah, 8 nge Bela, nib mo'on ni fak Azaz ni fak Shema, ni be' ko fare ke girdi'
rok Joel. Re ke girdi' ney e ur pired u lan yu Aroer ngu lan fare gi nug ni yan u rom ko
lel'och nge mada' nga Nebo nge nga Baal Meon. 9 Immoy yu ran' i gamanman ni fakrad
nib yo'or u lan fare nam nu Gilead, ma aram mu'ur pired u rom ko fare binaw ni yan ko
ngek nge mada' ko fare gi ted ni dariy ban'en riy me k'iy u rom nge mada' ko fare lul' ni
Eufrates.
10 Nap'an ni Saul e pilung me yan fare ganong rok Ruben ra chamgad ngak e pi
Hagrite, ngar thanged e pogofan rorad u fithik' e mael, miyad par u lan fare nam rorad
ni bay ko ngek u Gilead.

Pi'in owchen Gad

11 Ganong rok Gad e ur pired ko lel'och rok Ruben u lan fare nam nu Bashan nge yan
ngalan e ngek nge mada' nga Salekah. 12 I Joel e ga' ko fare ke girdi' nib ga' lungrad
ko gagiyeg, me Shafam e ga' ko kaen ni migid e girdi' ni kub ga' farad. Me Janai nge
Shafat e yow ba ga' rok boch e yuke girdi' nu lan yu Bashan. 13 Ma tin kabay e girdi'
ni girdi'en fare ganong e ba milfarad ko medlip ke girdi' ni ba'aray: Maikal, Meshullam,
Sheba, Jorai, Jakan, Zia, nge Eber. 14 Yad e pi'in owchen i Abihail nib mo'on ni fak Huri, ni

ba'aray e pi chitamngin kakrom ni yad ba kakrom ngak: Abihail, Huri, Jaroah, Gilead,
Maikal, Jeshishai, Jahdo, Buz. 15 Ahi, nib mo'on ni fak Abdiel ni fak Guni, e ir e ba ga'
lungun rok e pi yuke girdi' ney. 16 Ur pired u Bashan ngu Gilead, nge pi yochi binaw u
rom ngu ga'ngin yang fa yungi binaw ni yima chugliy yu ran' i gamanman riy u Sharon.
(17 Pi marang'ag ney e ni yoloy nga babyor nnap'an e Jotham e pilung nu Judah nge bin
l'agruw e Jeroboam ni Pilung u Israel.)

Yu raba' i salthaw rok e pi ganong nu Ba' ni Ngek

18 U lan e pi ganong rok Ruben, Gad nge ba' ni Ngek e Manasseh, e immoy 44,760 e
salthaw riy nri yad ba salap ko saydon nge mun gat'ing nge rogon i fanay e *shield*. *
19 Mranod ko mael ngak e pi Hagrite nge ganong ko Jetur, Nafish, nge Nodab. 20 Miyad
tay e pagan' rorad nga daken Got ngar meybilgad ngak ni nge ayuwegrad, me fulweg Got
taban e pi meybil rorad nge gagiyeg nagrad ngar gelgad ngak e pi Hagrite nge pi'in yad
ngabang. 21 Miyad fek rok e pi to'ogor rorad 50,000 e kamel, 250,000 e saf, nge 2,000 e
dongki, mu ku ra feked 100,000 e pumo'on u tan e mael ni kalbus. 22 Pire' e pi to'ogor nra
li'ed nge yim', ya fare mael e Got e turguy. Ra pired u rom nge mada' ko ngiyal' nfekrad
nga wuru' e nam ni kalbus.†

Pi Girdi' u ba' ni Ngek e Manasseh

23 Pi girdi' u ba' ni Ngek e Manasseh e ra pired u lan e gin nib milfan nga Bashan i yan
ko lel'och nge mada' nga Baal Hermon, Senir, nge Burey ni Hermon, ma kar yo'or ra
yo'orgad. 24 Pi cha' ni ba'aray e yad lolgen e yuke girdi' rorad: Efer, Ishi, Eliel, Azriel,
Jeremiah, Hodaviah, nge Jahdiel. Yad gubin ma bogi salthaw nrib cheag, yi go' yim
nangrad ni yad e ga' ko yuke girdi' rorad.

Pi ganong u ba' ni ngek nni chuwegrad ko nam ni ur pired riy

25 Machane fapi girdi' e da ur yul'yul'gad ngak e Got rok e pi chitamngirad kakrom
miyad digey ngu ur tedfan e pi got rok e pi girdi' nike tulufrad Got nga wuru' fare nam.
26 Ere me pag Got i Pul ni Pilung nu Assyria (ni ku yima yog Tiglath Pileser ngak) nge yib i
mael ko fare nam rorad. Me pi' e pi ganong rok Ruben, Gad nge Ba' ni Ngek e Manasseh
ngranod ni kalbus nga Halah, Habor, ngu Hara, ngu to'oben fare lul ni Gozan, miyad
magay ko yungi n'em nda ku ra chuwgad.

6

Gin ni Sum e Tabnaw rok fapi Prist ni Th'abi Ga' riy

1 Dalip e pumo'on ni fak Levi: Gershon, Kohath, nge Merari. 2 Ma aningeg e pumo'on
ni fak Kohath: Amram, Izhar, Hebron, nge Uzziel. 3 L'agruw e pumo'on ni fak Amram:
Aron nge Moses, nge ta'reb e bpin ni Miriam.
Aningeg e pumo'on ni fak Aron: Nadab, Abihu, Eleazar, nge Ithamar.
4 Ba'aray e pi'in owchen Eleazar u reb e mfen ngu reb: Finehas, Abishua, 5 Bukki,
Uzzi, 6 Zerahiah, Merayoth, 7 Amariah, Ahitub, 8 Zadok, Ahimaaz, 9 Azariah, Johanan,
10 Azariah (facha' ni i pigpig u lan fare Tempel nu Jerusalem ni toy Solomon ni Pilung),
11 Amariah, Ahitub, 12 Zadok, Shallum, 13 Hilkiah, Azariah, 14 Serayah, Jehozadak. 15 I
Nebukadnezzar ni Pilung e pi' Jehozadak ni nge kalbus u reb e nam, nib mu'un boch e
girdi' nu Judah ngu Jerusalem ngak nike pi'rad SOMOL ni ngar kalbusgad u reb e nam.

Ku boch e pi'in owchen Levi

* **5:18** SHIELD: Bangi ban'en nma rungrung e salthaw nga fon ko pi gan e gat'ing nge sarey. † **5:22** WURU' E NAM NI KALBUS: Gonap'an 733 B. C. me yib piyu Assyria ngar koled e ba' ni yimuch yu Israel nge ba' ni ngek fare Lul' ni Jordan ngar pi'edrad nga wuru' e nam ni kalbus (ku arrogon ni bay ko 2 Ki 15:29).

16 Dalip e pumo'on ni fak Levi ni aram Gershon, Kohath, nge Merari. 17 Ma ku
ra bagyad miki immoy pifak ni pumo'on. I Gershon e ir e chitamngin Libni nge
Shimei; 18 me Kohath e chitamngin Amram, Izhar, Hebron, nge Uzziel; 19 me Merari
e chitamngin Mahli nge Mushi.
20 Ba'aray e pi'in owchen Gershon u reb e mfen ngu reb: Libni, Jahath, Zimmah,
21 Joah, Iddo, Zerah, Jeatherai.
22 Ba'aray e pi'in owchen Kohath u reb e mfen ngu reb: Amminadab, Korah, Assir,
23 Elkanah, Ebiasaf, Assir, 24 Tahath, Uriel, Uzziah, Shaul.
25 Me Elkanah e l'agruw e pumo'on ni fak, i Amasai nge Ahimoth. 26 Ba'aray e pi'in
owchen Ahimoth u reb e mfen ngu reb: Elkanah, Zofai, Nahath, 27 Eliab, Jeroham,
Elkanah.
28 Me Samuel e l'agruw e pumo'on ni fak, i Joel e ba nganni', me Abijah e bbitir.
29 Ba'aray e pi'in owchen Merari u reb e mfen ngu reb: Mahli, Libni, Shimei, Uzzah,
30 Shimea, Haggiah, Asayah.

Pi girdi'en e musik u lan e Tempel

31 Ba'aray e pi pumo'on ni tayrad David ni Pilung ni nge milfan e musik ngorad u
Jerusalem ko fa gin tagil' e liyor u tomuren ni kan fek fare Kahol ko M'ag e ngaram.
32 U ra thilthilgad ko tang ni yad ma yin' u mit fare *Tent* u p'eowchen SOMOL, u m'on
ndawori toy Solomon ni Pilung fare Tempel. 33 Ba'aray e pi'in owchen e pi tabnaw ni ur
manged ga' ko tang:
Fare ke girdi' rok Kohath: I Heman nib mo'on ni fak Joel e ir e i gafaliy e bin m'on e
ulung ko tang. Gathon e tabnaw rok Heman ni tabab rok nge yan nga tomur nge mada'
ngak Jakob ni bod ni ba'aray: Heman, Joel, Samuel, 34 Elkanah, Jeroham, Eliel, Toah,
35 Zuf, Elkanah, Mahath, Amasai, 36 Elkanah, Joel, Azariah, Zefaniah, 37 Tahath, Assir,
Ebiasaf, Korah, 38 Izhar, Kohath, Levi, Jakob.
39 Asaf e gafaliy e bin l'agruw e ulung ko tang. Gathon e tabnaw rok Asaf ni tabab
rok me yan nga tomur nge mada' ngak Levi e bod ni ba'aray: Asaf, Berekiah, Shimea,
40 Maikal, Baaseyiah, Malkijah, 41 Ethni, Zerah, Adaiah, 42 Ethan, Zimmah, Shimei,
43 Jahath, Gershon, Levi.
44 I Ethan ni be' ko fare ke girdi' rok Merari e ir e i gafaliy e bin dalip e ulung ko tang.
Gathon e tabnaw rok Ethan ni tabab rok nge yan nga tomur nge mada' ngak Levi e bod
ni ba'aray: Ethan, Kishi, Abdi, Malluk, 45 Hashabiah, Amaziah, Hilkiah, 46 Amzi, Bani,
Shemer, 47 Mahli, Mushi, Merari, Levi.
48 Boch piyu Levi e ni pi' ngorad urngin e tin kabay e maruwel u tagil' e liyor.

Pi'in owchen Aron

49 I Aron nge pi'in owchen e ur pi'ed fapi maligach ni *incense* nge pi maligach ni yibe
urfiy u daken e altar. Yad e ba milfan ngorad urngin e liyor ni yima rin' u langgin fa Gin
Th'abi Thothup, nge fapi maligach ni man'ag Got fan e denen rok yu Israel riy. Ur rin'ed
urngin e pin'ey ni bod rogon ni motochiyelnag Moses ni fare tapigpig rok Got. 50 Ba'aray
e pi'in owchen Aron: Eleazar, Finehas, Abishua, 51 Bukki, Uzzi, Zerahiah, 52 Meraioth,
Amariah, Ahitub, 53 Zadok, Ahimaaz.

Gin i par e ganong rok Levi Riy

54 Ba'aray e re gi binaw nni pi' ngak e pi'in owchen Aron ko fare ke girdi' rok Kohath.
Yad e som'on nni pi' taferad ko fa gi but' nni pi' ko ganong rok Levi. 55 Aram e ba mu'un
yu Hebron ngay ni bay u lan e nug nu Judah nge yungi binaw nib liyeg ntagil' e chugol
gamanman. 56 Machane fa yungi flang nge fa yochi binaw nib mu'un ko fare binaw e ni
pi' ngak Kaleb, nib mo'on ni fak Jefunneh. 57-59 Ma yochin ba'aray e binaw e ni pi' ngak

6:16 Exo 6:16–19

e pi'in owchen Aron: Hebron e bbinaw ni tagil' e ayuw ko mathliyab,* nge Jattir, nge
yochi binaw nu Libnah, Eshtemoa, Hilen, Debir, Ashan, nge Beth Shemesh, nib mu'un e
yungi binaw ngay ntagil' e chugol gamanman. 60 Mu lan fa gin tafen e Benjamin e ni pi' e
tin ba'aray e binaw riy ngorad nib mu'un yungi flang ngay ntagil' e chugol gamanman:
Geba, Alemeth, ngu Anathoth. Ma aram me yan i gaman e ragag nge dalip e yochi binaw
ni fan ngak urngin e pi tabnaw rorad ni ngar pired riy. 61 Pow nra girngiyed e duwgil
riy, ni ngan pi' ragag e yochi binaw ni bay u lan e gin tafen e Ba' ni Ngal e Manasseh ngak
fare ke girdi' rok Kohath, ni reb e tabnaw nge reb.
62 Fare ke girdi' rok Gershon, nreb e tabnaw nge reb e ni pi' ragag nge dalip e yochi
binaw nu lan fa yungin tafen Issakar, Asher, Naftali, nge Ba' ni Ngek e Manasseh u lan
yu Bashan. 63 Ma ku aram rogon nni pi' ragag nge l'agruw e yochi binaw nu lan e yungin
tafen Ruben, Gad, nge Zebulun ngak fare ke girdi' rok Merari, nreb e tabnaw nge reb.
64 Aray rogon ni pi' e girdi' nu Israel e yochi binaw ko Levi ni ngar pired riy, nib mu'un
yungi binaw ngay ntagil' e chugol gamanman nib liyeg e pi yochi binaw nem. (65 Pi
yochi binaw nu lan e yungin tafen Judah, Simeon, nge Benjamin, ni kafin ni mu' i yog
fithingarad e kun pi' ni rogon ni duwgil ko pow nni girengiy.)
66 Boch fapi tabnaw ko fare ke girdi' rok Kahath e kan pi' ngay e yochi binaw nge
yungin tagil' e chugol gamanman u lan fa gin tafen Efraim: 67 Shekem, e reb e binaw
ntagil' e ayuw ko mathliyab ni bay u fithik' e burey nu Efraim, Gezer, 68 Jokmeam, Beth
Horon, 69 Aijalon, nge Gath Rimmon. 70 Mu lan fare gin nib milsuwon ko Ba' ni Ngal e
Manasseh e ni pi' e gali binaw ni ba'aray riy ngorad, yu Aner ngu Bileam nib mu'un ngay
e yungi binaw riy ntagil' e chugol gamanman.
71 Pi tabnaw ko fare ke girdi' rok Gershon e ni pi' e yochi binaw ni ba'aray ngorad, nib
mu'un ngay e yungi binaw riy ntagil' e chugol gamanman:
U lan fa gin tafen e Ba' ni Ngek e Manasseh: Golan u lan yu Bashan, ngu Ashtaroth.
72 U lan fa gin tafen Issachar: yu Kedesh, Daberath, 73 Ramoth, ngu Anem.
74 U lan fa gin tafen Asher: yu Mashal, Abdon, 75 Hukok, ngu Rehob.
76 U lan fa gin tafen Naftali: yu Kedesh u lan yu Galilee, Hammon, ngu Kiriathaim.
77 Ma tin kabay e tabnaw ko fare ke girdi' rok Merari e ni pi' e tin ba'aray e binaw
ngorad nib mu'un ngay e yungi binaw riy ntagil e chugol gamanman:
U lan e gin tafen Zebulun: yu Rimmono ngu Tabor.
78 U lan fa gin tafen Ruben, nge ba' ni ngek ko fare lul' nu Jordan u ba'nem e Jeriko: yu
Bezer u daken e flang, Jahzah, 79 Kedemoth, ngu Mefaath.
80 U lan e gin tafen Gad: yu Ramoth u lan yu Gilead, Mahanaim, 81 Heshbon, ngu Jazer.

7

Pi'in owchen Issakar

1 Issakar e aningeg e pagel ni fak: Tola, Puah, Jashub, nge Shimron.
2 Tola e nel' e pagel ni fak: Uzzi, Refayah, Jeriel, Jahmai, Ibsam, nge Shemuel. Yad
lolgen e pi tabnaw ko fare ke girdi' rok Tola ma yad bogi salthaw ni yad ba gilbugwan.
Nap'an ni David e pilung ma ke gaman e 22,600 e pi'in owcherad.
3 Ta'reb e pumo'on ni fak Uzzi ni Izrahiah. Me Izrahiah e aningeg e pagel ni fak:
Maikal, Obadiah, Joel, nge Isshiah. Yad gubin ni yad lolgen e pi tabnaw. 4 Ba yo'or e ppin
rorad nge pifakrad, ni pi'in owcharad e ni feng 36,000 e pumo'on ni salthaw u fithik'rad.
5 Babyoren e pi tabnaw ko ganong rok Issakar e ni yoloy ngay 87,000 e pumo'on nrayag
ni nge un ko salthaw.

Pi'in owchen Benjamin nge Dan

* **6:57-59** BBINAW . . KO MATHLIYAB: Fa'anra thang be e pogofan rok be' ni kal riy, ma rayag ni mil nga reb e pi binaw ney ma aram e dabi buch ban'en rok.

6 Dalip e pumo'on ni fak Benjamin: Bela, Beker, nge Jediael.
7 Bela e lal e pumo'on ni fak: Ezbon, Uzzi, Uzziel, Jerimoth, nge Iri. Yad lolgen e pi
tabnaw u lan fare ke girdi' ma go' yad bogi salthaw nib gilbugwanrad. Pi'in owcherad e
ba mu'un ngay 22,034 e pumo'on nrayag ni ngruned ko mael.
8 Beker e mereb e pagel ni fak: Zemirah, Joash, Eliezer, Elioenai, Omri, Jeremoth,
Abijah, Anathoth, nge Alemeth. 9 Rogon ni be m'ug u babyoren e pi tabnaw e pi'in
owcherad e 20,200 e pumo'on ni kan yoloy nga babyor nrayag ni nge un ko mael.
10 Ta'reb e pagel ni fak Jediael ni Bilhan. Me Bilhan e medlip e pagal ni fak: Jeush,
Benjamin, Ehud, Kenaanah, Zethan, Tarshish, nge Ahishahar. 11 Yad lolgen e pi tabnaw
nu lan fare ke girdi', ma yad gubin ni yad bogi salthaw nib gilbugwanrad. Pi'in
owcherad e ba mu'un ngay 17,200 e pumo'on nrayag ni ngar uned ko mael. 12 I Shuppim
nge Huppim e ku yow ba mu'un ko re ganong ney.
I Dan e ta'reb e pagel ni fak ni Hushim.

Pi'in owchen Naftali

13 Naftali e aningeg e pagel ni fak: Jahziel, Guni, Jezer, nge Shallum. (Yad e pi'in
owchen Bilhah.)

Pi'in owchen Manasseh

14 Reb e bpin rok Manasseh ni be' ni bpin nu Aram e diyennag l'agruw e pagel rok
Manasseh, ni aram Asriel nge Makir. I Makir e chitamngin Gilead. 15 Me pir'eg Makir
l'agruw e ppin ni ngar le'engiyew Huppim nge Shuppim. Ma Maakah e walagen Makir
ni bpin. Ma bin l'agruw e pagel ni fak Makir e Zelofehad, ni go' ppin pifak.
16 Me Maakah ni le'engin Makir e diyennag l'agruw i pagel, min tunguy fithingrow ni
Peresh nge Sheresh. Peresh e l'agruw e pagel ni fak ni Ulam nge Rakem, 17 ma Ulam e
bay be' ni pagel ni fak ni fithingan e Bedan. Irera' e pi'in owchen Gilead, nib mo'on ni
fak Makir ma Manasseh e tutuw rok.
18 I Hammoleketh ni be' ni bpin ni walagen Gilead e dalip e pagel ni fak: Ishod, Abiezer,
nge Mahlah. 19 Aningeg e pagel ni fak Shemida: Ahian, Shekem, Likhi, nge Aniam.

Pi'in owchen Efraim

20 Ba'aray e pi'in owchen Efraim u reb e mfen ngu reb: Shuthelah, Bered, Tahath,
Eleadah, Tahath, 21 Zabad, Shuthelah. Efraim e bay be' ni pagel ni fak ni Shuthelah miki
fakay l'agruw e pagel: Ezer nge Elead, gali cha' ney e ni li' row ngarm'ow nnap'an ni
yow be guy rogon ni ngar iringew fa ran' i gamanman rok e pi'in ri girdi'en yu Gath.
22 Chitamangirow i Efraim e mowaw nagrow ni bo'or e rran, me yib e pi pumo'on ni
girdi'en ni ngar fal'eged laniyan'. 23 Ma aram' ma ku ra pirew le'engin bayay, me diyen
le'engin miki fakay reb e pagel. Miyow tunguy fithingan ni Beriah,* ni bochan e oloboch
nike yib ngalan e tabnaw rorad.
24 Efraim e bay reb e bpin ni fak ni Sheerah fithingan. Ni ir e sunmiy yochi binaw nga
Talang ngu Pe'ening u Beth Horon, ngu Uzzen-Sheerah.
25 Efraim e kabay reb e pagel ni fak ni Refah fithingan, ni ba'aray e pi'in owchen:
Reshef, Telah, Tahan, 26 Ladan, Ammihud, Elishama, 27 Nun, Joshua.
28 Fare gi binaw nra feked ngar pired riy e ba mu'un yu Bethel ngay nge yuchi binaw
nib liyeg, me yan riy ko ngek nge mada' nga Naaran me yan ko ngal nge mada' nga Gezer
nge yochi binaw nib liyeg. Ni kub mu'un ngay fa gali binaw nu Shekem ngu Ayyah, nge
yochi binaw nib liyeg e gal binaw nem.
29 Pi'in owchen Manasseh e yad e ur gagiyeg niged e pi binaw nu Beth Shean, Taanak,
Megiddo, ngu Dor, nge yochi binaw nib liyeg e pi binaw nem.
Gubin e yungi n'ey e i par e pi'in owchen Josef ni fak Jakob riy.

---

* **7:23** BERIAH: Re ngachal ney ni Hebrew e bod lingan fare bugithin ni "fithik' e oloboch."

Pi'in owchen Asher

30 Ba'aray e pi'in owchen Asher. Aningeg e pagel ni fak: Imnah, Ishvah, Ishvi, nge
Beriah; nge ta'reb e bpin ni Serah fithingan.
31 Beriah e l'agruw e pagel ni fak: Heber nge Malkiel. (Malkiel e sunmiy fare binaw
nu Birzaith.)
32 Heber e dalip e pagel ni fak: Jaflet, Shomer, nge Hotham; nge ta'reb e bpin ni Shua.
33 Jaflet e dalip e pagel ni fak: Pasak, Bimhal, nge Ashvath.
34 Me Shomer nib mo'on ni walagen e dalip e pagel ni fak: Rohgah, Jehubbah, nge
Aram.
35 I Hotham nib mo'on ni walagen e aningeg e pagel ni fak: Zofah, Imna, Shelesh, nge
Amal.
36 Pi'in owchen Zofah e Suah, Harnefer, Shual, Beri, Imrah, 37 Bezer, Hod, Shamma,
Shilshah, Ithran, nge Beera.
38 Pi'in owchen Jether e Jefunneh, Pispa, nge Ara, 39 ma pi'in owchen Ulla e Arah,
Hanniel, Rizia.
40 Urngin e pi cha' ney ni yad e pi'in owchen Asher. Yad lolgen e pi tabnaw, ma yi go'
yimnangrad ni yad bogi falu' ko mael, ma bogni' ni bfel' rogon ni yad ma gagiyeg. Pi'in
owchen Asher e ba mu'un ngay 26,000 e pumo'on nrayag ni ngruned ko mael.

8

Pi'in owchen Benjamin

1 Benjamin e lal e pumo'on ni fak. Nni yarmiy ni tabab ko en nib nganni': Bela, Ashbel,
Aharah, 2 Nohah, nge Rafa.
3 Pi'in owchen Bela e Addar, Gera, Abihud, 4 Abishua, Naaman, Ahoah, 5 Gera,
Shefufan, nge Huram.
6-7 Pi'in owchen Ehud e Naaman, Ahijah, nge Gera. Yad lolgen e pi tabnaw ni yad
ma par u Geba, machane min tharbegrad ngranod ra pired nga Manahath. Gera e ir
e chitamngin Uzza nge Ahihad, ni Gera e i gafaliyrad ko yan.
8-9 Shaharaim e n'ag l'agruw e ppin ni le'engin ni dabki le'engiy row, Hushim nge
Baara. Me bingyal' ni i par u Moab, me le'engiy Hodesh ngar fakyew medlip e pagel:
Jobab, Zibia, Mesha, Malkam, 10 Jeuz, Sakia nge Mirmah. Urngin e pi pagel nem ni fak e
go' ra manged lolgen e pi tabnaw.
11 Miki immoy l'agruw e pagel ni fakrow Hushim: Abitub nge Elpaal.
12 Elpaal e dalip e pagel ni fak: Eber, Misham, nge Shemed. I Shemed e ir e sunmiy fa
gal binaw nu Ono ngu Lod nge yochi binaw nib liyeg e gal binaw nem.

Girdi'en e ganong rok Benjamin u lan yu Gath ngu Aijalon

13 Beriah nge Shema e yow lolgen e pi tabnaw nranod ra pired ngalan e binaw nu
Aijolon miyad tuluf e pi girdi' ni ur pired u lan e binaw nu Gath. 14 Pi'in owchen Beriah
nib mu'un Ahio, Shashak, Jeremoth, 15 Zebadiah, Arad, Eder, 16 Maikal, Ishpah, nge Joha
ngay.

Girdi'en e Ganong rok Benjamin u lan yu Jerusalem

17 Pi'in owchen Elpaal nib mu'un Zebadiah, Meshullam, Hizki, Heber, 18 Ishmerai,
Izliah, nge Jobab ngay.
19 Pi'in owchen Shimei nib mu'un Jakim, Zikri, Zabdi, 20 Elienai, Zillethai, Eliel,
21 Adayah, Berayah, nge Shimrath ngay.
22 Pi'in owchen Shashak nib mu'un Ishpan, Eber, Eliel, 23 Abdon, Zikri, Hanan,
24 Hananiah, Elam, Anthothijah, 25 Ifdeiah, nge Penuel ngay.
26 Pi'in owchen Jeroham nib mu'un Shamsherai, Shehariah, Athaliah, 27 Jaareshiah,
Elijah, nge Zikri ngay.

28 Irera' e pi ga' rorad ni lolgen e pi tabnaw rorad ni kakrom nge pi'in owcherad nib ga' ni ur pired u Jerusalem.

Girdi'en e Ganong rok Benjamin u lan yu Gibeon ngu Jerusalem

29 I Jeiel e sunmeg fare binaw nu Gibeon nge par riy. Le'engin e Maakah fithingan,
30 ma bin nganni' u fak ni pumo'on e Abdon. Ma ku ba'aray boch i pifak ni pumo'on:
Zur, Kish, Baal, Ner, Nadab, 31 Gedor, Ahio, Zeker, 32 nge Mikloth ni chitamngin Shimeah.
Pi'in owcherad e ur pired u Jerusalem u to'oben boch e tabnaw ko fare ke girdi' rorad.

Tabnaew rok Saul ni Pilung

33 Ner e chitamngin Kish, me Kish e chitamngin Saul ni Pilung. Me Saul e aningeg e pagel ni fak: Jonathan, Malkishua, Abinadab, nge Eshbaal. 34 Jonathan e chitamngin Meribbaal,* ni ir e en ni chitamngin Mikah.

35 Mikah e aningeg e pagel ni fak: Pithon, Melek, Tarea, nge Ahaz. 36 Ahaz e chitamngin Jehoaddah, ni ir e cha' ni chitamngin dalip i pagel: Alemeth, Azmaveth, nge Zimri. Me Zimri e chitamngin Moza, 37 Moza e chitamngin Binea, Binea e chitamngin Rafah, Rafah e chitamngin Eleasah, Eleasah e chitamngin Azel.

38 Azel e nel' e pagel ni fak: Azrikam, Bocheru, Ishmael, Sheariah, Obadiah, nge Hanan. 39 Eshek nib mo'on ni walagen Azel e dalip e pagel ni fak: Ulam, Jeush, nge Elifelet.

40 Pi pumo'on ni fak Ulam e go' yad bogi salthaw nib muthan'rad miyad ba salap ko mun gat'ing. Pi pumo'on ni fak nge pi pumo'on ni fak pifak e yad 150 u gubin. Gubin e pi ngachal ni kan mu' i yog e go' chongin fare ganong rok Benjamin.

9

Girdi' nra sulod ko kalbus ni urted u reb e nam

1 Urngin e girdi' nu Israel e nni yoloy fithingrad nga babiyoren e pi tabnaw nrabad riy, ma pi chep ney e kan yoloy ngalan *Fare Babyor Ni Chepin E Pi Pilung Nu Israel*.

Ma girdi' nu Judah e npi'rad nga Babylon ni ngar kalbusgad ni bochan e denen rorad.
2 Pi'in nsom'on nra sulod ngalan e pi binaw ni taferad e bmu'un e girdi' nu Israel ngay, nge prist, nge pi Levite, nge girdi'en e maruwel u Tempel. 3 Girdi' ko ganong nu Judah, Benjamin, Efraim, nge Manasseh e ranod ni ngar pired u lan yu Jerusalem.

4-6 Immoy 690 e tabnaw nu lan fare ganong rok Judah ni ur pired u lan yu Jerusalem.

Pi'in owchen Perez nib mo'on ni fak Judah e Uthai e ir e ma yog e thin rorad, ni be' nib mo'on ni fak Ammihud ma Omri e tutuw rok. Ma ku boch e pi ga' rok kakrom e bmu'un Imri nge Bani ngay.

Pi'in owchen Shelah ni be' nib mo'on ni fak Judah e Asayah e ir e ma yog e thin rorad, ni ir lolgen e tabnaw rok.

Pi'in owchen Zerah nib mo'on ni fak Judah e Jeuel e ir e ma yog e thin rorad.

7-8 Tin ba'aray i girdi'en fare ganong rok Benjamin e ur pired u Jerusalem:
Sullu nib mo'on ni fak Meshullam, ni ir fare mo'on ni fak Hodaviah, nib mo'on ni fak Hassenuah
Ibneyah nib mo'on ni fak Jeroham
Elah, nib mo'on ni fak Uzzi ni Mikri e tutuw rok
Meshullam nib mo'on ni fak Shefatiah, nib mo'on ni fak Reuel, nib mo'on ni fak Ibnijah

9 Re ganong ney e 956 e tabnaw riy ni ur pired u rom. Urngin e pi pumo'on ni kanog fithingrad e lolgen bogi tabnaw.

Fapi prist ni ur pired u Jerusalem

10-12 Tin ba'aray e prist e u ra pired u Jerusalem:
Jedayah, Jehoyarib, nge Jakin

---

* **8:34** MERIBBAAL: E ku'un pining Mefiboseth u lan e babyor ni 2 Sa.

Azariah nib mo'on ni fak Hilkiah (ir e ba tolang u lan fare Tempel), pi chitamngin
kakrom e ba mu'un Meshullam, Zadok, Merayoth, nge Ahitub ngay
Adayah nib mo'on ni fak Jeroham, ni pi ga' rok kakrom e ba mu'un i Pashhur nge
Malkijah ngay
Maasai nib mo'on ni fak Adiel, pi ga' rok kakrom e ba mu'un i Jahzerah, Meshullam,
Meshillemith, nge Immer ngay
13 Pi prist ni yad lolgen e pi tabnaw e yad 1,760 u gubin. Go' yad ba salap u gubin e
maruwel ni yima rin' u lan e Tempel.

Pi Levi ni ur pired u Jerusalem

14-16 Tin ba'aray ko pi Levi e ur pired u Jerusalem:
Shemayah nib mo'on ni fak Hasshub, ni pi ga' rok kakrom e ba mu'un i Azrikam nge
Hashabiah ngay ko fare ke girdi' rok Merari
Bakbakkar, Heresh, nge Galal
Mattaniah nib mo'on ni fak Mika, ni pi ga' rok kakrom e ba mu'un i Zikri nge Asaf ngay
Obadiah nib mo'on ni fak Shemayah, ni pi ga' rok kakrom e ba mu'un Galal nge Jeduthun
ngay
Berekiah nib mo'on ni fak Asa ma Elkanah e tutuw rok, ni i par u lan e gin nib mil suwon
ko fachi binaw nu Netofah

Pi matnag ko Tempel ni ur pired u Jerusalem

17 Tin ba'aray e tamatnag u Tempel ni ur pired u Jerusalem: Shallum, Akkub, Talmon,
nge Ahiman. Me Shallum e ir e ma gafaliyrad. 18 I mada' ko ngiyal'nem ma chonggin
e yuke girdi' rorad e yad ma par ko bin ngek e garog rok e en pilung. Ma kafram e ur
matnaggad ko fapi garog ni yan ko gin i par e piyu Levi riy.
19 Shallum nib mo'on ni fak Kore ma Ebiasaf e tutuw rok, nib mu'un girdi'en fare ke
girdi' rok Korah ngay, yad e maruwel rorad ni ngar matanagiyed langan fare *Tent* u
p'eowchen SOMOL, nri bod ni i rin' e pi chitamngirad kakrom nnap'an ni yad e yad ma
guy ni ngi i par ni bfel' rogon fare *Tent* rok SOMOL. 20 Finehas nib mo'on ni fak Eleazar
e i gagiyeg nagrad ko re maruwel nem bangiyal', ma immoy SOMOL rok.
21 Zekariah nib mo'on ni fak Meshelemiah e ku ir reb e matnag u langan fare *Tent* u
p'eowchen SOMOL.
22 Pi pumo'on nni mel'egrad ni ngar matnagiyed fapi garog e yad 212 u gubin. Ra
bagyad ma bay fithingan ni kan yoloy nga babyoren e girdi' nu lan e binaw rok. I David
ni Pilung nge Samuel ni profet e yow e ra tew e pi chitamngin e pi cha'ney kakrom ko
pi maruwel ney. 23 Yad nge pi'in owcherad e dar talgad i matnagiy fapi garog ko fare
Tempel. 24 Gubin yang ma bay reb e garog riy, reb ko lel'och, reb ko yimuch, reb ko
ngek, nge reb ko ngal, ma ra reb ma bay riy reb e tolang ko matnag. 25 Pi matnag ney e
i aywegrad pibe' rorad, ni yad ma par u lan fapi binaw, medlip fen nra ayuw boch i yad
ko matnag min thil nge yib reb e ulung ngay. 26 Pi'in tolang ko matnag e aningeg i Levite,
ma yad e ba milfan urngin ban'en u rom ngorad. Ma ku yad e ba milfan e senggil u lan
fare Tempel ngorad nge urngin e tin yima cha'riy u rom. 27 Yad ma par u to'oben fare
Tempel, ni bochan e maruwel rorad ni ngar matnagiyed ma ngu'ur binged fapi garog ni
gubin e kadbul.

Ku boch piyu Levi

28 Ku boch piyu Levi e ba milfan ngorad bangbengen e pin'en ni yima fanay ko gam'ing
ko liyor. Yad ma the'eg e pin'em ko ngiyal' ni kanfek nga waen nge ngiyal' ni kan fulweg,
ni gubin yay ni yad be maruwel ngay. 29 Ma ku boch i yad e be guy ni dabi buch ban'en
ko tin ba'aram e talin e maruwel nib thothup, nge flowa, wayin, gapgep ni *olive, incense*,
nge pi *spice*. 30 Machane fapi *spice* ni yima athkuy, e maruwel rok e pi prist.

31 Reb e pi Levite ni Mattithiah fithingan, ni bin nganni' ko pagel ni fak Shallum ko fare
ke girdi' rok Korah, e ir e ba milfan ngak i ngongliy fapi maligach ni yima wumnag.*
Ni yima wumnag e ir e ba milfan i ngongliy ngak. 32 Chon fare ke girdi' rok Kohath e
ba milfan ngorad i bangbengnag fare flowa nib thothup† ni fen fare Tempel ni gubin e
Sabbath.
33 Ma boch e tabnaw pi Levite e ba milfan ngorad e musik ko fare Tempel. Pi'in lolgen
e pi tabnaw ney e yad ma par u lan boch e senggil u Tempel mda ku nir yin' daken e
maruwel rorad, ni bochan e yad ma rin' e maruwel rorad ni rran nge nep'.
34 Fapi pumo'on ni ka'anog fithingrad e yad lolgen e pi tabnaw ko Levite, nrogon e tha'
ko pi chitamngirad kakrom. Yad e pi tayugang' ni ur pired u Jerusalem.

Pi chitamngin nge pi'in owchen Saul ni Pilung (1 Kronicles 8:29-38)

35 Jeyel e sunmiy fare binaw nu Gibeon nge par riy. Me Maakah fithingan le'engin.
36 Me Abdon e bin nganni' e pagel ni fak, ma ku boch pagel ni fak e Zur, Kish, Baal, Ner,
Nadab, 37 Gedor, Ahio, Zekariah, nge Mikloth, 38 ni chitamngin Shimeah. Pi'in owcherad
e ur pired u Jerusalem u to'oben boch e tabnaw ko fare ke girdi' rorad.
39 Ner e chitamngin Kish, me Kish e chitamngin Saul. Me Saul e aningeg e pagel ni fak:
Jonathan, Malkishua, Abinadab, nge Eshbaal. 40 Jonathan e chitamngin Meribbaal ni ir
e chitamngin Mikah. 41 Mikah e aningeg e pagel ni fak: Pithon, Melek, Tarea, nge Ahaz.
42 Ahaz e chitamngin Jarah, ni ir e chitamngin dalip i pagel: Alemeth, Azmaveth, nge
Zimri. Me Zimri e chitamngin Moza, 43 Moza ni chitamngin Binea, Binea ni chitamngin
Refayah, Refayah ni chitamngin Eleasah, nge Eleasah ni chitamngin Azel.
44 Me Azel e nel' e pagel ni fak: Azrikam, Bocheru, Ishmael, Sheariah, Obadiah, nge
Hanan.

10

Yam' ni tay Saul ni Pilung

1 Piyu Filistia e ra maelgad ngak piyu Israel u daken fare Burey ni Gilboa. Bo'or piyu
Israel nli'rad ngar mad' u rom, ma tin ni magey nib mu'un Saul ngay nge fapi pagel ni
fak ni go' rmilgad. 2 Machane me tulufrad piyu Filistia ngan kolrad ngan thang e fan
rok dalip e pagel ni fak Saul, i Jonathan, Abinadab, nge Malkishua. 3 Yi be cham nib gel
mirin u to'oben Saul, me kaen ko pi gan e gat'ing rok e to'ogor me maad'ad nib gel. 4 Me
ga'ar Saul ngak fare pagel ni be fek talin e cham rok, "Mu girengiy e saydon rom ngam
thang e fan rog, ya nge dabi girig e pi Filistia ngog ndar nanged Got." Machane ri be
rus fare pagel ni nge rin'. Ma aram me fek Saul e saydon rok nge pag ir nga p'ebugul.
5 Me guy fare pagel nike yim' Saul, ma aram miki pag ir nga p'ebugul e gi rok e saydon
nge yim'. 6 Ere Saul nge fa dalip i pagel ni fak e go' rm'ad u ta'bang, ma dariy reb e pi'in
owchen niki gagiyeg bi'id. 7 Nap'an ni rung'ag piyu Israel ni yad ma par u lan fare loway
ni Jezreel fithingan nike mil fa raba' i salthaw me Saul nge fapi pagel ni fak e karm'ad,
miyad pag fa yuchi binaw rorad ngar milgad. Ma aram me yib e pi Filistine ngar pired
nga langgin fa yochi binaw.
8 Me reb e rran riy me sul e pi Filistine ko gin un mael riy ni ngar feked fapi talin e
cham ko fapi salthaw nu Israel ni karmad'. Nap'an nra pir'eged downgin Saul nge fapi
pagel ni fak u daken fare burey ni Gilboa. 9 Miyad th'ab lolgen Saul, ngar lufed madan
e mael rok, miyad l'oeg e pi tamal'og ni ngar feked e pin'ey u ga'ngin yu Filistia ni yad
be weliy fapi thin ni bfel' ngak e pi liyos rorad nge ngak e girdi' rorad. 10 Miyad tay fapi

* **9:31** MALIGACH NI YIMA WUMNAG: Yochi kek nni ngongliy ko flowa nge olive oil ni yima wumnag ni rib gilgith ngan pi' nib maligach ngak Got (ku arrogon ni bay ko Lev 2:4–6). † **9:32** FLOWA NIB THOTHUP: Ragag nge l'agruw yal' e flowa ni yima tay nga daken e tabel u lan e Tempel u gubin e Sabbath ni maligach ngak Got (ku arrogon ni bay ko Lev 24:5–9).

talin e cham rok ngalan reb e pi tempel rorad miyad tining fare ll'ug ngalan e tempel rok fare got rorad i Dagon. 11 Nap'an ni rung'ag e girdi' nu Jabesh u lan yu Gilead e n'en
ke rin' e pi Filistine ngak Saul, 12 me yan e pi pumo'on ni falu' ra feked fapi ldow rok Saul
nge fapi pagel ni fak nga Jabesh. Miyad k'eyag nga tan ba ke gek'iy ni *oak* miyad pag e
abich ni medlip e rran.
13 Saul e yim' ni bochan e de yul'yul' ngak SOMOL. De fol ko tin ni yog SOMOL: I mang
pi thagith e i fithrad u rogon ni nge rin' ban'en 14 ma de fith laniyan' SOMOL. Ere me
thang SOMOL owchen me pi' e gagiyeg ko pilung ngak David nib pagel ni fak Jesse.

11

David ni mang pilung nu Israel ngu Judah
(2 Samuel 5:1-10)

1 Gubin e girdi' nu Israel ni go' ranod ngak David nga Hebron me lungurad ngak,
"Gadad ta'ab dowef nge ta'ab racha'. 2 Kakrom nnap'an e ka Saul e pilung rodad, mag
gafaliy e girdi' nu Israel ko mael, me SOMOL ni Got rom e micheg ngom ni bay mu pow'iy
e girdi' rok mag mang tagagiyeg rorad." 3 Ere gubin e pi'in ma yog e thin u Israel marbad
nga Hebron ngak David ni Pilung. Me ngongliy ba tha' nib thothup u thilrad, miyad
gapgepnag, me mang pilung nu Israel, nri bod ni micheg SOMOL u daken Samuel.
4 Me yan David ni Pilung nge urngin piyu Israel ngar m'aged e mael ko fare binaw nu
Jerusalem. Ni re binaw nem e ngiyal'nem e yima yog ni Jebus, ya bay piyu Jebus ni pi'in
nri girdi'en fare binaw, ni ka yad be par u rom. 5 Piyu Jebus e rogned ngak David nri
dabiyag ni thap ngalan fare binaw, machane me kol David yu Zion ni kar yororiyed ni
fan ko mael, ma aram ma yigo' nnang ni "Binaw rok David." 6 Me ga'ar David, "Re mo'on
nsom'on nra thang e fan rok reb e piyu Jebus e ra mang ga' ko re raba' i salthaw ney!" I
Joab ni Zeruyah e chitiningin e ir e gafaliy fare cham me mang ga' ko salthaw. 7 Bochan e
yan David i par ngalan fa gin kan yororiy ni fan ko mael, ma aram min tunguy fithingan
ni "Binaw rok David". 8 Miki ngongliy fare binaw, ni tabab ko fa gin'en ni kanin' u ba' ni
ngek ko fare burey, me Joab e ki fulweg e gin kabay ko fare binaw nga rogon. 9 David e
i gel gelngin i yan, ni bochan SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni bay rok.

Pi salthaw rok David nib gilbuguwrad
(2 Samuel 23:8-39)

10 Ba'aray pi salthaw rok David nib gilbugwarad. Ra pethgad ngak e tin kabay e girdi'
nu Israel, ngar ayuweged David nge mang pilung, ni bod ni micheg SOMOL, miyad tay
e gin suwon nib gel lungun.
11 En ni som'on e Jashobeam ko fare ke girdi' rok Hakmon, ni ir e tolang ko "Fare
Dalip." I cham ko sarey rok ngak 300 e pumo'on nge li'rad ni yad gubin ngarmad' u
lan ta'abyay i mael. 12 Ma en nib migid u fithik' fa "Dalip" nib gilbugwarad e Eleazar
nib mo'on ni fak Dodo, ni be' ko fare ke girdi' rok Ahoh. 13 I cham u ba' rok David nib
togopluw ngak piyu Filistia ko fare mael ntay u Pas Dammim. Immoy u lan e flang
ko *barley* nnap'an ni tabab piyu Israel ko mil, 14 ma aram e ir nge pi salthaw rok e
rduwgilgad u luwrad u lulukngun fa gi flang ngar chamgad ngak e pi Filistia. Me SOMOL
e gelnag ko mael.
15 Me yan i reb e rran me yan dalip ko fa guyey i salthaw ni yad ba cheag ngranod nga
ba war ko gin i par David riy u charen fare yiy nu Adullam, nnap'an ni bay ba ulung i
girdi' nu Filistia ni karbad ra pired ngalan fare Loway ni Refaim. 16 Re ngiyal' i n'em e
bay David u daken bochi burey ni kan yororiy ni fan ko mael, ma bay ba ulung i girdi'
nu Filistia ni yad be par u lan yu Bethlehem. 17 Mri tawrengnag David tafen me ga'ar,
"Ri gu be finey ni mang e yigi fek be' bu uw i ran ko fare luwed u charen e garog nu
Bethlehem nggu unum!" 18 Fa dalip i salthaw nib gilbugwarad e rcham niged wo'rad

ngar thumurgad nga wuru' e gin be par e pi Filistia riy, miyad l'ing boch e ran u lan fare luwed, ngar sulweged ngak David. Machane de unum David; ya n'en ni rin' ngay e pu'og nga but' nike ognag ngak SOMOL 19 me ga'ar, "Rdariy e n'en nra rin' mu gu unum e pi ran ney! Ya ri bod ni kug unum racha'en e pi pumo'on ney ni rdowgad ko pogofan rorad!" Aram me siyeg ni dabi unum. Irera' e pi ngongol ko falu' nge muthan' ni i rin' fa dalip i salthaw nib gilbugwarad.

20 I Abishai nib mo'on ni walagen Joab e ir e ba tolang ko "Fare Guyey i Gilbugwan."* I cham ko sarey rok ngak 300 i pumo'on nge li'rad ngarm'ad, me par nib gilbugwan u fithik' "Fa Guyey."† 21 I ir e th'abi gilbugwan u fithik' "Fa Guyey" me par ni ir e tolang rorad, machane de gilbugwan ni bod "Fa Dalip."

22 Me Benayah nib mo'on ni fak Jehoyada nu Kabzeel e ba gilbugwan; bo'or e pi ngongol ko falu' nge muthan' ni i rin', nib mu'un l'agruw i salthaw nu Moab ngay ni yow ba gel ni thang e fan rorow. Ma ku bay bayay ni yan ngalan ba low nib to'ar u reb e rran ni be aw e ayis nge li' ba layon nge yim'. 23 Miki thang e fan rok ba pumo'on nu Egypt, ni be' nib ga' ya medlip nge balay e fit n'umngin, ma bay ba sarey rok nrib ga'. Me cham Benayah ngak nga balay i lek', me leag fare sarey u pa' facha' nu Egypt, nge li' ngay nge yim'. 24 Ireram e pi ngongol ko falu' nge muthan' ni rin' Benayah, ni ir reb "Fa Guyey." 25 I ir e th'abi cheag u fithik' "Fa Guyey," machane de gilbugwan ni bod "Fa Dalip." Me tay David ni ir e ba ga' ko pi matnag rok.

26-47 Ku ba'aray boch e salthaw ni yad ba cheag:

Asahel, nib mo'on ni walagen Joab
Elhanan nib mo'on ni fak Dodo nu Bethlehem
Shammoth nu Harod
Helez nu Pelet
Ira nib mo'on ni fak Ikkesh nu Tekoa
Abiezer nu Anathoth
Sibbekai nu Hushah
Ilai nu Ahoh
Maharai nu Netofah
Heled nib mo'on ni fak Baanah nu Netofah
Ithai nib mo'on ni fak Ribai nu Gibeah u lan yu Benjamin
Benayah nu Pirathon
Hurai nu lan fapi loway nu charen yu Gaash
Abiel nu Arbah
Azmaveth nu Bahurum
Eliahba nu Shaalbon
Hashem nu Gizon
Jonathan nib mo'on ni fak Shagee nu Harar
Ahiam nib mo'on ni fak Sakar nu Harar
Elifal nib mo'on ni fak Ur
Hefer nu Mekerah
Ahijah nu Pelon
Hezro nu Karmel
Naarai nib mo'on ni fak Ezbai
Joel nib mo'on ni walagen Nathan
Mibhar nib mo'on ni fak Hagri
Zelek nu Ammon
Naharai, en ntafek e talin e cham rok Joab nu Beeroth
Ira nge Gareb nu Jattir
Uriah nu Hit
Zabad nib mo'on ni fak Ahlai

* **11:20** Reb e thin ni kakrom nni thilyeg riy Guyey; Hebrew Dalip. † **11:20** Reb e thin ni kakrom nni thilyeg riy (ku arrogon ni bay ko 2 Sa 23:18) "Fa Guyey"; Hebrew "Fa Dalip."

Adina nib mo'on ni fak Shiza (reb e tayugang' ko fare ganong rok Ruben, ni yad fa guyey
i salthaw ni fa raba' i girdi' rok)
Hanan nib mo'on ni fak Maakah
Joshafat nu Mithan
Uzzia nu Ashterah
Shamma nge Jeyel, l'agruw i mo'on ni fak Hotham nu Aroer
Jediael nge Joha, gali mo'on ney e fak Shimri nu Tiz
Eliel nu Mahavah
Jeribai nge Joshaviah, gali mo'on ney e fak Elnaam
Ithmah nu Moab
Eliel, Obed, nge Jaasiel nu Zobah

12

Girdi' ko fare ganong rok Benjamin ni som'on nra manged pi gachalpen David

1 I par David u lan yu Ziklag, ko gin ke yan ngay ni be mil rok Saul ni Pilung. Mu rom e
yag boch e salthaw ngak riy nib pagan'uy ngorad ma ke yo'or e mael ni karun'ed ngay,
2 yad chonggin fare ganong rok Benjamin ni ir e kub mu'un Saul ngay. Rayag rorad e
mun gat'ing nge gawul' ni demturug ko ba' ningan i pa'rad, ya yad ba gilrow. 3-7 Picha'
ney e go' yad bay u tan lungun i Ahiezer nge Joash, gali mo'on ney e fak Shemaah nu
Gebeah.
Ba'aray e pi salthaw:
Jeziel nge Pelet, gali mo'on ney e fak Azmaveth
Berakah nge Jehu nu Anathoth
Ishmayah nu Bibeon, ba salthaw nib gilbugwan ma ir reb e tolang ko "Fare Guyey"
Jeremiah, Jahaziel, Johannan, nge Jozabad, nu Gederah
Eluzai, Jerimoth, Bealiah, Shemariah, nge Shefatiah, nu Harif
Elkanah, Isshiah, Azarel, Joezer, nge Jashobeam, ko fare ke girdi' rok Korah
Joelah nge Zebadiah, gali mo'on ney e fak Jeroham nu Gedor

Pi gachalpen David ko fare ganong rok Gad

8 Ba'aray fithingan e pi salthaw ko ganong rok Gad ni yad ba gilbugwan ma ke yo'or e
mael ni karun'ed ngay ko yu raba' i salthaw rok David nnap'an ni immoy ko fa gin kan
yororiy ni fan ko mael u daken e ted ni *desert*. Ri yad ba salap i pilig e talin e cham ko
shield nge mun sarey, ma ba damumuw owcharad ni bod e layon ma yad ba panog ni
bod e gamanman ni *deer* u burey. 9-13 Yarmen e liw rorad ko en th'abi tolang nge migid:
Ezer, Obadiah, Eliab, Mishmannah, Jeremiah, Attai, Eliel, Johanan, Elzabad, Jeremiah,
nge Makbannai.
14 Boch ko pi pumo'on ney e rabad ko ganong rok Gad nike n'uw nap'an ni kar manged
tolang ko salthaw ni yad ma gafaliy yu raba' i salthaw ni bpag e bbiyu' girdi'en. Ma boch
i yad e dawori n'uw nap'an ni kar manged tolang ko salthaw ni yad ma gafaliy yu raba'
i salthaw ni bpag e ra'ay girdi'en. 15 U lan e bin m'on e pul u reb e duw, nnap'an nike
sug fare lul' ni Jordan ke yib e ran riy nga daken e binaw miyad th'ab e re lul' nem nga
barba', ngar werwereged e girdi' nma par u lan e pi loway ko ngek nge ngal ko fare lul'.

Pi gachalpen Benjamin nge Judah

16 Me bayay me yan ba ulung i pumo'on ko ganong rok Benjamin nge Judah ngranod
ko fa gin kan yororiy ni fan ko mael ni bay David riy. 17 Me yan David ni nge mada'
nagrad me ga'ar, "Fa'anra gimed be yib ni fager ni ngam ayuwegedgag, me ere mired
e ngaray. Mu'uned ngomad! Machane fa'anra kambad ni gimed be leamnag ni ngam
yag nigedgag nga pa' e pi to'ogor rog, ni yug aray rogon ndawor gu rin' ban'en ni nggu
gafgow nagmed, ma fare Got rok e pi chitamngidad e bayi nang nge gechig nagmed."

18 Me ying fare kan nthothup rok Got ngak bagyad, ni aram Amasai, facha' ni munmun
me mang tolang ko "Fare Guyey," me tolul ni be ga'ar,
"David ni fak Jesse, bmil famad ngom!
Nge fel' rogom nge pi'in yad be ayuwegnem!
Got e bay u ba' rom."
Me pining David e kefel' ngorad ni ngar pired u rom me tayrad ni yad e tolang ko yu
raba' i salthaw rok.

Pi gachalpen Manasseh

19 Boch e salthaw ko fare ganong rok Manasseh e ra uned nga ba' rok David nap'an
ni be un ngak piyu Filistia ni ngar maelgad ngak Saul ni Pilung. Machane de ayuweg
e pi Filistia, ya i rus e pi pilung rorad nrichey me liyab nagrad ngalan pa' Saul ni fare
masta rok kafram, ere rpi'ed nge sul nga Ziklag. 20 Ba'aray e pi salthaw ko ganong
rok Manasseh nra uned ngak David nnap'an ni be sul i yan: Adnah, Jozabad, Jediael,
Michael, Jozabad, Elihu, nge Zillethai. Yad e pi tolang ko fa raba' i salthaw rok Saul.
21 Ur pigpiggad ngak David ni yad e pi tolang ko fa yu raba' i salthaw rok, ni bochan e
go' yad bogi salthaw nib falu'. Me munmun miyad mang tolang u lan fa raba' i salthaw
nu Israel. 22 Ba chugur ni nge gubin e rran me yib boch e pumo'on nib be'ech i un ko fa
yu raba' i salthaw rok David, ma aram me ga' fa raba' i salthaw rok nrib papey.

Fithingan e pi'in nra manged salthaw rok David

23-37 Nap'an ni immoy David u Hebron, ma bo'or e salthaw ni kan fonow nagrad ko
mael nra manged ko fa raba' i salthaw rok ni ngar ayuweged nge mang pilung nge yan
nga luwan Saul, ni bod nike micheg SOMOL. Ba'aray urngirad u reb e ganong ngu reb:

Judah: 6,800 e pumo'on ni bay rorad talin e cham ni bfel' rogon, kar feked e *shield* nge
sarey;

Simeon: 7,100 e pumo'on ni kan fonow nagrad ko mael ni bfel' rogon;

Levi: 4,600 e pumo'on;

Pi gachalpen Jehoyada ni be' ni owchen Aron: 3,700 e pumo'on;

Pi girdi'en Zadok ni be' ni kab pagel nib bung ko cham: rliw' nge l'agruw e pi tagafaliy e
salthaw;

Benjamin (ganong rok Saul): 3,000 e pumo'on (bo'or e girdi' rok Benjamin nra pired
ni kayad ba yul'yul' ngak Saul);

Efraim: 20,800 e pumo'on nib gilbugwarad u fithik' fa yuke girdi' rorad;

Ba' ni Ngal e Manasseh: 18,000 e pumo'on nni mel'egrad ni ngranod ra guyed rogon
nge mang David e pilung;

Issakar: 200 e tolang ko salthaw, nib mu'un e pi salthaw ngay ni yad ma gafaliyrad
(pi tolang ko salthaw ney e yad manang e n'en nthangri rin' yu Israel nge ngiyal' nib
manigil ni ngan rin' riy);

Zebulun: 50,000 e salthaw ni yad ba yul'yul' mab pagan'uy ngorad ni kar fal'eged
rograd ko cham, ma kan fonow nagrad u rogon e cham ko gubin mit talin e cham;

Naftali: 1,000 e pi tolang nge cheag 37,000 e salthaw ngay ni bay e yungi *shield* nge
sarey rorad;

Dan: 28,600 e salthaw ni kan mu' i fonow nagrad;

Asher: 40,000 e salthaw ni kar fal'eged rogorad ni fan ko mael;

Pi ganong u ba' ni Ngek e Jordan — Ruben, Gad, nge ba' ni Ngek e Manasseh: 120,000
e salthaw ni kan fonow nagrad u rogon e cham ko gubin mit e talin e cham.

38 Urngin e pi salthaw ney ni kar fal'eged rogorad ni fan ko mael e go' ranod nga
Hebron, ni kar turguyed u wan'rad ni ngar ayuweged David nge mang pilung u ga'ngin
yu Israel. Urngin e girdi' ni kiyad bay u Israel ma go' ke ta'reban'rad nga ta'ab n'en.
39 Miyad par u rom rok David ni dalip e rran ni yad be abich miyad be unum e n'en
ke ngongliy pibe' rorad ni fan ngorad. 40 Ya mus ko yungi n'en nib palog ni bod e pi

ganong nu lan e lel'och rok Issakar, Zebulun, nge Naftali, me yib e girdi' riy ni kar feked e dongki, *kamel, mule*, nge garbaw ni pumo'on ni kan suguy dakenrad ko ggan ni *flour, fig, raisin*, wayin, nge gapgep ni *olive*. Makura feked e garbaw nge saf ni ngan li' ngan languy. Urngin e pin'ey ni un rin' e aram e yi be dag fare felfelan' ni go' kan thamiy u daken fare nam ni ga'ngin.

13

Fare Kahol ko M'ag nni chuweg u Kiriath Jearim (2 Samuel 6:1-11)

1 Me fith David ni Pilung laniyan' urngin e tolang ko salthaw ni yad ma gafaliy yu raba' i salthaw ni yu bbiyu' nge yu ra'ay girdi'en. 2 Ma aram me yog ngak urngin e girdi' nu Israel ni ga'ar, "Fa'an gimed ra pining e kefel' ngay ma fa'anra bm'agan' SOMOL ni Got rodad ngay, ma gadad l'oeg e pi tamal'og ngranod ngak e tin kabay e girdi' ko nam rodad nge prist nge piyu Levi u lan e pi binaw rorad, nganog ngorad ngarbad ngad mu'ulunggad nga ta'bang. 3 Ma aram ma gadad yan ngad feked fare Kahol ko M'ag rok Got, ni un sabalbalyang nigey riy nnap'an nib pilung Saul." 4 Ma bfel' u wan' e girdi' e n'en keyog David miyad pining e kefel' ngay.

5 Aram me kunuy David urngin e girdi' nu Israel nga ta'bang u ga'ngin yang fare nam, ni tabab ko fare mathil nu Egypt u lan e yimuch nge mada' ko wo' u thilin e burey u Hamath u lan e lel'och, ni bochan e nge yag ni ngan fek fare Kahol ko M'ag u Kiriath Jearim nga Jerusalem. 6 Me yan David nge fapi girdi' ngalan fare binaw nu Baalah, ni ku yima yog ni Kiriath Jearim, u lan yu Judah, ni ngar feked fare Kahol ko M'ag rok Got, ni bay fithingan SOMOL riy ya be par u tagil u daken fa gali kerubim. 7 Miyad fek fare Kahol ko M'ag nga wean u lan e naun rok Abinadab ngar ted nga daken reb e *cart* ni kab be'ech. Me Uzzah nge Ahio e ur gafaliyew fare *cart*, 8 nnap'an ni be churu' David nge urngin fapi girdi' ni karimus rograd ko liyor ni yad be tay ngak Got. Yad be tang ma yad be chubeg talin e musik ni *harp, drum, cymbal*, nge rappa'.

9 Nap'an nrabad ko gin yima n'ag keru' e *grain* riy u Kidon, me tun ay fare garbaw me k'iyag Uzzah pa' nge kol fare Kahol ko M'ag. 10 Ma kangiyal'nem me damumuw SOMOL ngak Uzzah nge thang e fan rok ni bochan e ke math ko fare Kahol. Me yim' u rom u p'eowchen Got, 11 aram min pining fithingan e re gin'em ni Perez Uzzah.* Mri damumuw David ni bochan e ke gechignag SOMOL i Uzzah u fithik' e damumuw.

12 Ma aram me rus David ngak Got me ga'ar, "Bu uw rogon mu gu fek fare Kahol ko M'ag nge un ngog e chiney?" 13 Aram made fek David nge un ngak nga Jerusalem. Ya n'en ni rin' e digey u lan e naun rok be' nib mo'on ni Obed Edom fithingan, nri be' ko fare binaw nu Gath. 14 Me par u rom ni dalip e pul, me fal'eg SOMOL wa'athan e tabnaw rok Obed Edom nge urngin e tirok ban'en.

14

Pin'en ni i rin' David u Jerusalem (2 Samuel 5:11-16)

1 Hiram ni Pilung nu Tyre e l'oeg boch e tolang ko salthaw ngak David; nike un ngorad e pi'in salap ko dumow naun, nge girdi'en e fal'eg malang, nge yuley i ren ni *cedar* nib gaman ni ngan toy ba naun ko pilung ngay. 2 Ma aram me nang David ni SOMOL e ke tay ni nge mang pilung nu Israel ma be ngongliy gil'ilungun ni nge fel'fel' rogon ni fan ngak e girdi' rok.

3 Mu rom u Jerusalem e le'engiy David boch e ppin riy nge yag e pagel nge ppin ni pifak nib yo'or. 4 Tin ba'aray e bitir e ndiyennag rok u Jerusalem: I Shammua, Shobab,

---

13:6 1 Sa 7:1 * **13:11** PEREZ UZZAH: Fan e re ngachal ney ni Hebrew e "Gechig rok Uzzah."

Nathan, Solomon, 5 Ibhar, Elishua, Elpelet, 6 Nogah, Nefeg, Jafia, 7 Elishama, Beeliada,*
nge Elifelet.

Gel nta' ngak piyu Filistia
(2 Samuel 5:17-25)

8 Nap'an ni rung'ag piyu Filistia ni aram e kemang David e pilung ko fare nam nu Israel
ni ga'ngin, me yan fa raba' i salthaw rorad ni ngar koled. Me yan David ni nge mada'
nagrad. 9 Me taw piyu Filistia ngalan fare Loway ni Refaim miyad tabab i giliwnag. 10 Me
fith David Got ni ga'ar, "Bfel' u wun'um ni gu ra mael ngak e Filistia? Ga ra gel nigeg?"
Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Errogon, mmael ngorad! Gu ra gel nagem!"
11 Ma aram me mael David ngorad u Baal Perazim nge gel ngorad. Me ga'ar, "Ke
maruwel Got ngog kug thumur u fithik' fa raba' i salthaw ni to'ogor ni bod e sugubur."
Ere re gin'em e nni tunguy fithingan ni Baal Perazim.† 12 Nap'an ni mil piyu Filistia
miyad digey e pi liyos rorad, me pi' David e thin ni ngan urufiy ni gubin.
13 Ma ku de n'uw nap'an miki sul piyu Filistia ko fare loway ngkur tababgad i giliwnag
bayay. 14 Miki fith David laniyan' Got bayay, me fulweg ni ga'ar, "Dab mman u roy
ni cham ngorad, mu cheal nga ba'nem rorad ngam fal'eg rogom ni ngam og ngorad u
charen fa yuke gek'iy ni *balsam*. 15 Ma nap'an ni ga ra rung'ag lingan tamal'gun e gek'iy
ni bod lingan yu raba' i salthaw ni be yib, ma aram mag og ngorad, ni bochan e bay gu
wan nggu m'on rom ni ngu gel ko fa raba' i salthaw rok piyu Filistia." 16 Me rin' David e
tin keyog Got, aram me tuluf piyu Filistia u Gibeon ngar mada'gad nga Gezer. 17 Me garer
bugwan David u gubin yang nib sorok, me pingeg SOMOL gubin e nam ngar rusgad
ngak.

15

Fare Kahol ko M'ag nni fal'eg rogoy ni ngan fek

1 Me toy David boch e naun ni fan ngak u lan fare Binaw rok David.* Miki ngongliy
rogon bang ni fan ko fare Kahol ko M'ag rok Got me n'uf ba tent ni fan ngay. 2 Ma aram
me ga'ar, "Kemus ni pi Levite e yad ra fek fare Kahol ko M'ag, ni bochan e yad e pi'in
ke mel'egrad SOMOL ni ngu'ur feked ma yad be pigpig ngak ni manemus." 3 Aram me
kunuy David e girdi' nu Israel ni gubin nga Jerusalem ni bochan e ngan fek fare Kahol
Ko M'ag i yib ko gin ke fal'eg rogon ntagil'. 4 Me migid me mol'og nge yan ngak e pi'in
owchen Aron nge pi Levite. 5 Uriel e ir e ga' ko karok Kohath e girdi', ma ir e ma yog e
thin rok 120 e girdi' ni yad tabnaw; 6 Asayah e ir e ga' ko karok Merari e girdi', ma ir e
ma yog e thin rok 220 e girdi'; 7 Joel e ir e ga' ko karok Gershon e girdi', ma ir e ma yog
e thin rok 130 e girdi'; 8 Shemayah e ir e ga' ko karok Elizafan e girdi', ma ir e ma yog e
thin rok 200 e girdi'; 9 Eliel e ir e ga' ko karok Hebron e girdi', ma ir e ma yog e thin rok
merak i ragag e girdi'; 10 ma Amminadab e ir e ga' ko karok Uzziel e girdi', ma ir e ma
yog e thin rok 112 e girdi'.
11 Me pining David fa gali prist ni aram Zadok nge Abiathar nge nel' e pumo'on ko
Levi, Uriel, Asayah, Joel, Shemayah, Eliel, nge Amminadab. 12 Me ga'ar ngorad, "Gimed
e pi tayugang' ko Levi. Mu machalbog niged gimed nge pi'in gimed ni pi Levite, ya nge
yag nim feked fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ni Got nu Israel i yan ko gin ku gu ngongliy
ntagil'. 13 Bochan e dammoyed u rom ko yay nsom'on nni fek, me gechig nagmad SOMOL
ni Got rodad ya da gu liyorgad ngak nrogon thingar gu rin'ed."

---

* **14:7** BEELIADA: E un pining Eliada ngak ko 3:8. † **14:11** BAAL PERAZIM: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e "Somol ko Thumur riy nga barba'." * **15:1** BINAW ROK DAVID: Gin'em u Jerusalem e kol David rok e pi'in nri girdi'en, ni piyu Jebus (ku arrogon ni bay ko 2 Sa 5:6–10).

14 Ma aram me machalbognag fa gali prist nge piyu Levi yad ya ngar feked fare Kahol
ko M'ag rok SOMOL ni Got nu Israel. 15 Me fek e Levi fare Kahol ni kar mat' niged, ni bod
ni yog SOMOL ngak Moses.
16 Me yog David ngak fapi ga' ko Levi ni ngrogned ngak boch e Levite ni ngar tanggad
ma yad be chubeg e musik nib felfelan' lingan ko *harp* nge *cymbal*. 17-21 Fa yuke girdi' ko
girdi'en e tang e ra mel'eged e pi pumo'on ni ba'aray ni nge musik ko *cymbal*: Heman nib
mo'on ni fak Joel, nge reb e girdi' rok ni Asaf nib mo'on ni fak Berekiah, nge Ethan nib
mo'on ni fak Kushayah, ni be' ko fare ke girdi' rok Merari. Mu kun mel'eg e tin ba'aray
e Levite ni ngar musikgad ko *harp* ni bin lang e ton: Zekariah, Jaaziel, Shemiramoth,
Jehiel, Unni, Eliab, Maaseyah, nge Benayah.
Mu kur mel'eged e tin ba'aray e Levite ni ngar musikgad ko *harp* ni bin but' e ton:
Mattithiah, Elifelehu, Mikneyah, nge Azaziah, nge fa gal matnag ko Tempel, Obed Edom
nge Jeyel.
22 Me Kenaniah e ni mel'eg ni nge milfan e girdi'en e musik ko pi Levite ngak, ni
bochan e be' nrib salap ko musik.
23-24 I Berekiah nge Elkanah e ni puthuyrow ngak Obed Edom nge Jehiah ngan
mel'egrad ni ngar matnagiyed fare Kahol ko M'ag. Fapi prist ni aram Shebaniah,
Joshafat, Nethanel, Amasai, Zekariah, Benayah, nge Eliezer e ni mel'egrad ni ngu'ur
thoyed e rappa' u mit fare Kahol ko M'ag.

Fare Kahol ko M'ag nni fek nga Jerusalem
(2 Samuel 6:12-22)

25 Ma aram me yan David ni Pilung nge pi ga' nu Israel, nge pi ga' ko salthaw ko
naun rok Obed Edom ni ngar feked fare Kahol ko M'ag, miyad tay ba madnom nib ga'.
26 Ra maligachgad nga medlip i garbaw ni pumo'on nge medlip i saf, ni bochan e nga ri
muduwgil nra ayuweg Got e pi Levite ni yad be chibiy fare Kahol ko M'ag. 27 Ke chuw
David ngab mad nni ngongliy ko mad ni wech', ma ku errogon fapi girdi'en e musik, nge
Kenaniah ni ir e ma gafaliyrad, nge pi Levite ni yad be fek fare Kahol. Miki chuw David
ngab mad ni efod. 28 Ma aram e urngin e girdi' nu Israel ma ra'uned ko fare Kahol ko
M'ag nga talang u Jerusalem ni yad be tolulnag e felfelan', ma be yan lingan e rappa',
yabul, nge *cymbal*, nge *harp*.
29 Nap'an ni yibe fek fare Kahol i yib ngalan fare binaw, me Mikal ni be' ni bpin ni fak
Saul e changar nga wean u winda me guy David ni Pilung ni be churu' ma be og ngalang
ko felfelan', mri fanenikan daken David.

16

1 Miyad fek fare Kahol ko M'ag i yan ko fare *tent* nike fal'eg David rogon ni fan ngay
ngar ted nga langgin. Aram miyad pi' ngak Got e pi maligach ni mo'oruf nge pi maligach
nma gapaseg thilin Got nge girdi'. 2 Nga tomuren nike mu' David i pi' fapi maligach me
fal'eg wa'athan e girdi' u fithingan SOMOL 3 me pi' e ggan ngorad ni yad gubin. Ra reb e
pumo'on nge bpin nu Israel me pi' reb e lof ngak nge bang e ufin ni mo'oruf nge boch e
raisin.
4 Me mel'eg David boch e girdi' ko Levi ni ngar gagiyeg niged rogon e liyor ngak
SOMOL ni Got nu Israel, u mit fare Kahol ko M'ag, ko tang nge sorok ni yibe pining
ngak. 5 Min duwgiliy Asaf ni ir e ngi i gagiyeg me Zekariah e ta'ayuw rok. Me
Jeyel, Shemiramoth, Jehiel, Mattithiah, Eliab, Benayah, Obed Edom, nge Jeyel e ngar
musikgad ko *harp*. Asaf e nge musik ko *cymbal*, 6 ma gal prist, ni Benayah nge Jahaziel,
e ngar thoyew e rappa' ni gubin e rran u mit fare Kahol ko M'ag. 7 Ma aram e ngiyal'
nsom'on ni pi' David mat'wun Asaf nge boch e pi Levite ni yad e ngar tanggad ni yad be
pining e sorok ngak SOMOL.

Ba tangin e sorok
(Psalms 105:1-15; 96:1-13; 106:1, 47-48)
8 Ngu'un pining e magaer ngak SOMOL, min weliy feni sorok;
ngan weliy ngak e pi nam e tin ke rin'.
9 Ngan tangnag e sorok ngak SOMOL;
min weliy feni fel' e pin'en ke rin'.
10 Ngam felfelan'gad nike mil fadad ngak;
nge felfelan' gubin e pi'in yad ma liyor ngak!
11 Mmarod ngak SOMOL nge aywegmed,
min liyor ngak ni gubin ngiyal'.
12-13 Gimed e pi'in owchen Jakob, ni tapigpig rok Got,
pi'in owchen yu Israel, ni Got e mel'eg,
dabi m'ay u wan'med e pi maang'ang ni ngongliy Got
nge tin nib mat'aw ni turguy.
14 I SOMOL e Got rodad;
tin keyog ni ngan rin' e fan ko fayleng ni ga'ngin.
15 Dariy bangiyal' ni ngam paged talin fare m'ag rok Got,
ni ngongliy ni nge par ni manemus,
16 fare m'ag ni ngongliy u thilrow Abraham,
me mownag ngak Isak.
17 I SOMOL e ngongliy reb e m'ag u thilrow Jakob,
bm'ag nra par ni manemus.
18 I ga'ar, "Bay gu pi ngom fare nam nu Kanaan,
bayi par nike milfan ngom."

19 Girdi' rok Got e yad buchu'uw,
bogi milekag u lan fare nam nu Kanaan.
20 U ranod u reb e nam nga reb,
ngu gil'ilungun reb e pilung nga reb.
21 Machane de pag Got be' nge gafgow nagrad;
bochan ni nge yoror rorad me motochiyel ko pi pilung ni ga'ar:
22 "Dab mu gafgow niged e pi tapigpig rog ni kug mel'egrad;
dabi math pa'med ngak e pi profet rog."

23 Fayleng ni ga'ngin, mu tang niged SOMOL!
Mogned ni gubin e rran fare thin ni bfel' ni ir e ke mat'aw nagdad.
24 Mogned feni gil ko pi nam,
nge feni manigil rogon e maruwel rok ngak gubin e girdi'.

25 I SOMOL e rib ga' ma bin th'abi tolang e sorok e nganog ngak;
ir e ngan mathangeluwolnag u fithik' urngin e pi got.
26 Pi got rok gubin e pi nam e kemus ni bogi liyos,
machane SOMOL e ir e sunmiy e pi tharmiy.
27 Malup'lup' rok nge feni rir e ke liyeg,
gel nge felfelan' e ba suguy e Tempel rok.

28 Ngu'um pininged e sorok ngak SOMOL, gimed gubin e girdi' nu fayleng,
ngu'un pining e sorok nga falngin nge feni gel.
29 Ngu'un pining e sorok nga fal'ngin fithingan SOMOL;
ngan fek ba maligach nganib ngalan e Tempel rok.
Min siro' ngak Facha' rib Thothup nnap'an nra yib i m'ug;

30 fayleng ni plo' mu durru' u p'eowchen!
Fayleng e ba ayal ni rdabi n'ag gil'.
31 Fayleng nge lanelang, mu felfelan' gow!
Mognew ngak e pi nam ni SOMOL e pilung.
32 Day mu tolul nge gubin mit e yafos ni bay u fithik'am;
pi flang nge gubin e yafos u dakenmed mu felfelan'gad!
33 Pi yuke gek'iy nu lan e loway e bay ra garus niged e felfelan'
nnap'an nra yib SOMOL ni nge gagiyegnag e fayleng.
34 Ngu'un pining e magaer ngak SOMOL, ni bochan e ir e bmanigil;
ya t'ufeg rok e dabimus bi'id.
35 Nge lunguy ngak, "Got ni Tabyul romad mu ayuwegmad;
mu kunuymad nga ta'bang; mu ayuwegmad u pa' e pi nam,
ya nge yag ni gu pininged e magaer
magmad mathangeluwolnag fithingam nib thothup."
36 Ngu'un pining e sorok ngak SOMOL ni fare Got nu Israel!
Ngu'un pining e sorok ngak e chiney i yan ngaram ndariy n'umngin nap'an!

Ma aram me ga'ar e girdi' ni gubin, "Amen," ke sorok SOMOL.

Liyor ni un tay u Jerusalem ngu Gibeon

37 I David ni Pilung e tay Asaf nge boch piyu Levi ni yad e ke milfan rogon e liyor ni ngu'un tay ko gin bay fare Kahol ko M'ag riy. Yad e ngu'ur pigpiggad u rom ni gubin e rran. 38 Obed Edom nib mo'on ni fak Jeduthun nge nel' i ragag nge meruk i pumo'on ni yad ta'ab ke girdi' e ur ayuweged e pi cha'nem. Hosah nge Obed Edom e ba milfan i matnagiy fapi garog ngorow.

39 Zadok ni prist nge pi prist ni chonggin e yad e ke milfan ngorad rogon fare liyor ngak SOMOL ko gin tagil' e meybil u Gibeon. 40 Gubin e kadbul nge blayal' ma yad ma urfiy e maligach ni gamanman nik yu reb u daken fare altar ni rogon ni kan yoloy ngalan fare Motochiyel nike pi' SOMOL ngak yu Israel. 41 Ma immoy rorad i Heman nge Jeduthun nge ku boch e girdi' ni kun mel'egrad ni ngu u ron'ed tangin e sorok ngak SOMOL ni fan ko t'ufeg rok ni manemus. 42 Heman nge Jeduthun e ku yow e ba mifan ngorow fapi rappa' nge pi *cymbal* nge tin kabay e talin e musik ni yima chubeg u nap'an ni yibe yin' fapi tangin e sorok. Chonggin fare ke girdi' rok Jeduthun e yad e ba milfan fapi garog ngorad ni ngu'ur matnagiyed.

43 Ma aram ma ra be' me sul nga tafen, me sul David nga tafen ni nge par boch rok gathon e tabnaw rok.

17

Thin rok Nathan ngak David
(2 Samuel 7:1-17)

1 Ere chiney e be par David u naun rok ni tafen e pilung. Me yan i reb e rran me l'oeg e pong nge yan ngak Nathan ni profet me ga'ar ngak, "Gu be par u lan ba naun nni toy ko ren e gak'iy ni *cedar*, machane fare Kahol ko M'ag rok SOMOL e kan tay u lan ba *tent*!"

2 Me fulweg Nathan ngak ni ga'ar, "Mu rin' lanin'um, ya bay Got rom."

3 Machane re nep' nem me ga'ar Got ngak Nathan, 4 "Mman ngamog ngak e tapigpig rog i David ni be lungug ngak, 'Gathi gur e en ni ngam toy ba tempel ni nggu par riy. 5 Ka nap'an ni gu ayuweg e girdi' nu Israel u pa' yu Egypt nge mada' ko chiney ma dariy bangiyal' ni kug par u lan ba tempel; gubin ngiyal' ni gu ma par u lan e pi *tent* ma gu mayan u bang nga bang. 6 Ma n'umngin nap'an e milekag ni kug tay ni gamad e pi girdi' nu Israel mdariy bangiyal' ni kug fith reb e pi tayugang' ni gu mel'eg, ko mangfan ndawor rtoyed ba tempel ngog ko gek'iy ni *cedar*.'

7 “Ere mog ngak e tapigpig rog i David ni Gag SOMOL ni Gubin ma Rayag Rog, e be
lungug ngak, ‘Kug fekem ko maruwel rom ni tagafaliy e saf u lan e yungi flang kug tem
ni gur e tagagiyeg rok e girdi’ rog nu Israel. 8 Ug un ngom ko yung i n’en ni um man
riy, ngu’ug gel ngak urngin e pi to’ogor rom nnap’an ni ga be yan i yan nga m’on. Bay
gu ga’nag bugwam ni bod e pi tayugang’ ko fayleng. 9-10 Kug duwgiliy bangi ban’en
ni fan ngak e girdi’ rog nu Israel ma kug tayrad ngay, ko gin bay ra pired riy ndab
ku ni gafgow nagrad. Kingyal’ rthum’gad ngalan e re nam ney mi i li’rad e girdi’ ni
tamacham, machane biney e dabki buch bayay. Kug micheg ngomed ni gu ra gel ngak
gubin e to’ogor romed mu gu pi’ ngomed e pi’in owchemed. 11 Nap’an ni ga ra yim’ ngan
k’eyegem ngak e pi chitamngim, ma bay gu tay rebe pagel u fakam ni nge pilung ma bay
gu tay gil’ilungun nib gel. 12 Ma ir e en ni bayi toy ba tempel ni fan ngog, ma bay gguy ni
ngi i par ni pi’in owchen e ngu’ur gagiyeggad ni dariy n’umngin nap’an. 13 Bay gu mang
chitamngin ma bayi mang ba pagel ni fakag. Ma dab gu chuweg e ayuw rog rok ni bod
ni gu rin’ ngak Saul, ni facha’ ni gu chuweg ni nge mang gur e mu pilung. 14 Bay gu tay
nge milfan e pi girdi’ rog ngak nge gagiyeg rog ni dariy n’umngin nap’an. Pi’in owchen
e dab ra talgad ko gagiyeg.’ ”
15 Me yog Nathan ngak David urngin e tin ke dag Got ngak.

Meybil rok David ko Ogmagaer
(2 Samuel 7:18-29)

16 Ma aram me yan David ni Pilung ngalan fare *Tent* u p’eowchen SOMOL, me yan i
par nga but’ me meybil ni ga’ar, “SOMOL ni Got, n’en ni kam mu’ i rin’ ni fan ngog, e
dariy rogog ni ngam rin’ ngog, nge tabnaw rog. 17 Ma ku dawor mu tal, kum micheg
boch ban’en ni fan ngak e pi’in owcheg ko tin bayib e duw nga m’on, me gur SOMOL
ni Got, e kam teg ni bod be’ nib ga’fan. 18 Mang boch ban’en ni kabay nrayag ni nggog
ngom! Ri gamnangeg ni bfel’ rogon, machane yug aram rogon ma ka mu tay fag, i gag
e re tapigpig rom ney. 19 I gur e lanin’um ni ngam rin’ e biney ni fan ngog ma kamdag
ngog ni bayi ga’fag. 20 SOMOL, dariy be’ ni bod gur; gubin ngiyal’ ma gamad manang
ni kemus ni go’ gur e Got. 21 Dakuriy reb e nam u fayleng ni bod yu Israel, ni gur e mu
lagrad ko sib kammang nagrad girdi’ rom. Fapi maang’ang nge tin um rin’ ni fan ngorad
ni bfel’ e gararreg bugwam u fayleng. Gur e mu leag e girdi’ rom u pa’ yu Egypt mag tuluf
e pi nam nnap’an ni be yan e girdi’ rom i yan nga m’on. 22 Kam tay yu Israel ni tirom e
girdi’ ni dariy n’umngin nap’an, me gur, SOMOL e kammang Got rorad.
23 “A SOMOL, arme chiney e ngam tay nga tagil’ e tin kam micheg ni murung’ageg nge
pi’in owcheg ni ga ra rin’ e chiney i yan ngaram, ma ga rin’ e n’en nmog ni ga ra rin’.
24 Bayi ga’ bugwam, ma girdi’ e dariy n’umngin nap’an ni bay ur ga’argad, ‘Fare SOMOL
ni Gubin ma Rayag Rok e Got u ga’ngin yu Israel.’ Me gur e bay mu ayuweg gil’ilungug ni
gubin ngiyal’ i yan ngaram. 25 Ku gu thog ni nggu meybil ni aray rogon ngom, i gur Got
rog, ni bochan e gur e kamdag urngin e pin’ey ngog, ni gag e tapigpig rom, ma kamog
ngog ni bay mu pilungnag e pi’in owcheg. 26 SOMOL, i gur e Got, me gur e kam micheg e
pin’ey nib manigil ngog. 27 Gu be wenignag ngom ni ngam fal’eg wa’athan e pi’in owcheg
ya ngi i par e felfelan’ rorad ko fal’eg wa’ath rom, SOMOL, i gur e kam tow’ath nagrad,
ma fal’eg wa’ath rom e bay i par u dakenrad ni urun.”

18

Pi mael ni gel David riy
(2 Samuel 8:1-18)

1 Miki yan i bangiyal’ me mael David ni Pilung ngak piyu Filistia ngki gel ngorad.
Me fek fare binaw nu Gath u pa’rad nge yuchi binaw nib liyeg. 2 Miki gel ngak piyu
Moab, miyad par nga tan pa’ ngu’ur pi’ed e tax ngak. 3 Me migid me mael David ngak

Hadadezer ni Pilung ko nug nu Zobah ko nam nu Soyria, nib chugur nga bang ni tafen
Hamath, ya be guy Hadadezer rogon ni nge tafnay e ba' ni talang fare lul' ni Eufrates.
4 Me kol David reb e bbiyu' e *chariot* rok, nge medlip e bbiyu' e salthaw nma yan u os,
nge rliw' e bbiyu' e salthaw nma yan u but'. Me fek e os nra gaman u ra'ay e *chariot* me
t'ar ay e tin kabay os.
5 Nap'an ni l'oeg e pi Syrian nu Damaskus ba raba' i salthaw ni ngar ayuweged
Hadadezer ni Pilung, me mael David ngorad nge thang e fan rok rliw' nge l'agruw e
bbiyu' e salthaw. 6 Ma aram me n'uf e pi *tent* ko salthaw rok u lan taferad, miyad par
nga tan pa' ngu'ur pi'ed e tax ngak. Me gagiyegnag SOMOL David nge gel u gubin yang.
7 Me fek David u fithik' e yargel fapi *shield* ni gol ni i fek e pi tolang ko salthaw rok
Hadadezer nga Jerusalem. 8 Miki fek e *bronze* ni yo'or u Tibhath ngu Kun, gal binaw ney
e i gagiyegnag Hadadezer. (Pi *bronze* ney e munmun me fanay Solomon nge ngongliy
ba teng ngay, nge yuler i duga', nge mam'en e Tempel.)
9 Me rung'ag Toi ni Pilung nu Hamath nike gel David ngak fa raba' i salthaw rok
Hadadezer ni ga'ngin. 10 Ma aram me l'oeg Joram nib mo'on ni fak ni nge nang salpen
David ni Pilung me pining e magaer ngak ko gel nike tay ngak Hadadezer, ni aram
facha' ni ur chamgow Toi nike bokun yay. Me fek Joram e tow'ath i yan ngak David
nni ngongliy ko gol, silber nge *bronze*. 11 Me ognag David ni Pilung fa pin'en ni ngan
fanay ko liyor, nge dachug ko pi silber nge gol ni fek rok e pi nam ni gel ngay, yu Edom,
Moab, Ammon, Filistia, nge Amalek.
12 Abishai ni chitiningin Zeruyah, e gel ngak piyu Edom u lan ba loway ni Loway ni Sol
fithingan ni thang e fan rok ragag nge meruk e biyu' i yad. 13 Me n'uf e pi *tent* ko salthaw
u lan yu Edom i yan, me par e girdi' nu rom nga tan pa' David ni Pilung. I SOMOL e
gagiyegnag David nge gel u gubin yang.
14 Me gagiyeg David u daken yu Israel ni ga'ngin me guy ni ngi i par e girdi' rok nib
mat'aw ma ba yal'uw rogon ni yibe ayuwegrad. 15 Joab nib mo'on ni walagen Abishai e
ir e ga' ko fa raba' i salthaw rok David; Jehoshafat nib mo'on ni fak Ahilud e ba milfan
babyoren ban'en ngak; 16 Zadok nib mo'on ni fak Ahitub nge Ahimelek nib mo'on ni fak
Abiathar e yow e prist; Serayah e tayol u tafen e puf oloboch; 17 Benayah nib mo'on ni
fak Jehoyada e ba milfan e pi matnag rok David ngak; ma pi pumo'on ni fak David e yad
e th'abi tolang ko pigpig ni yima tay ngak David ni Pilung.

19

David ni Gel ngak piyu Ammon nge piyu Syria (2 Samuel 10:1-19)

1 Munmun me yim' Nahash ni Pilung nu Ammon, me Hanun nib mo'on ni fak e mang
pilung. 2 Me ga'ar David ni Pilung, "Thingar gu dag ngak Hanun ni gag reb e fager ni gu
ba yul'yul', ni bod ni i rin' Nahash ni chatamangin ngog." Ma aram me l'oeg David e pi
tamol'og ni ngranod ra pi'ed e puruy' ngak miyad nang salpen Hanun.
Nap'an nra tawgad nga Ammon mranod ra guyed i Hanun ni Pilung, 3 me ga'ar e pi'in
yad ma yog e thin nu Ammon ngak fare pilung, "Ga be leamnag ma ke l'oeg David e pi
pumo'on ney ni ngarbad ra pi'ed e puruy' ni bochan e be tayfan e chitamam? Aram e
rdangay! Ke l'ograd e ngaray ni bogi damit ni ngar nanged fan e re nam ney, ya nge yag
ni yib ko mael nge kol!"
4 Me kol Hanun fapi tamol'og rok David nge puy e rob rorad, me th'ab e mad u
chigiyenrad, me pagrad ngranod. 5 Ma kar tamra'gad ni ngar sulod nga taferad. Nap'an
ni rung'ag David e n'en ke buch, me pi' e thin nge yan ngorad ni ngar pired u Jeriko ndab
ka'ar sulod nge taw ko ngiyal' nike nun'uw e rob rorad bayay.
6 Me nang Hanun ni Pilung nge piyu Ammon ni aram e yad e ka ra k'arnged David
kemang to'ogor rorad, ma aram miyad pi' gonap'an aningeg i ragag e ton e silber ni

pulwon e *chariot* nge pi'in nge yannag ni bogi pumo'on u Mesopotamia ngu Maakah
ngu Zobah ni l'agruw yang i nug nu Syria. 7 Fa 32,000 i *chariot* ni kar pi'ed pulwon
nge fare raba' i salthaw rok e en ni pilung nu Maakah e rabad ra pired nga to'oben
yu Medeba. Ma ku errogon piyu Ammon nrabad nga wuru' gubin e binaw rorad ngar
fal'eged rogorad ni fan ko mael.
8 Nap'an ni rung'ag David e n'en yibe rin', me l'oeg Joab nge fa raba' i salthaw rok ni
ga'ngin. 9 Me yan e pi salthaw nu Ammon ngar fal'eged rogorad nga langan e garog u
Rabbah, ni aram e re binaw ni tochuch ko am rorad, ma fapi pilung ni karbad ni ngar
ayuwgad e ra fal'eged rogorad ngar pired u barba' e ted.
10 Me guy Joab ni fa raba' i salthaw ni to'ogor e rayag nra oggad ngak u m'on ngu
wuryal, ma aram me mel'eg e tin nth'abi falu' ko salthaw nu Israel nge tayrad ni kar
fal'eged rogorad ni yad ba sap ko gin bay e salthaw nu Syria riy. 11 Me tay e yu ulung
e salthaw ni bay nga tan pa' i Abishai nib mo'on ni walagen, ni kar fal'eged rogorad ni
yad ba sap ko gin bay e salthaw nu Ammon riy. 12 Me ga'ar Joab ngak, "Fa'an ga ra guy
ni be gel e salthaw nu Syria ngog, magab mu ayuwegneg, ma fa'anra be gel e salthaw
nu Ammon ngom, mu gub nggu ayuwegnem. 13 Mu gel nigem me m'uthan'um! Ngad
chamgad nib gel ni fan ngak e girdi' rodad ma fan ko fapi binaw rok Got. Ma tin bm'agan'
SOMOL ngay e nge aw nga tagil'."
14 Me yan Joab nge tirok e salthaw nga m'on ni ngar maelgad, me mil e salthaw nu
Syria. 15 Nap'an ni guy e salthaw nu Ammon nike mil e salthaw nu Syria, miyad mil rok
Abishai ngar sulod ngalan binaw. Ma aram me sul Joab nga Jerusalem.
16 Me nang e salthaw nu Syria nike gel e salthaw nu Israel ngorad, ma aram miyad
fek e yu raba' i salthaw u boch e nug nu Syria u ba' ni ngek fare lul' ni Eufrates ngar
ted nga tan pa' Shobak, ir e gireng ko fa raba' i salthaw rok Hadadezer ni Pilung nu
Zobah. 17 Nap'an ni rung'ag David e ran'ey, me kunuy e yu ulung i salthaw nu Israel,
ngar th'abed e lul' ni Jordan, nge ngongliy rograd ni yad ba sap ngak e salthaw nu Syria.
Me tabab fare mael, 18 me tuluf e salthaw nu Israel e salthaw nu Syria ngar sulod nga
tomur. Me David nge tirok e salthaw e rli'ed nge yim' 7,000 e salthaw nu Syria nma yan
u *chariot* nge 40,000 e salthaw rorad nma yan u but'. Ma ku ra li'ed i Shobak ni facha' ni
gireng ko salthaw nu Syria. 19 Nap'an ni nang e pi pilung ni yad bay u tan pa' Hadadezer
nike gel yu Israel ngorad, miyad ngongliy e gapas u thilrad David ngar pired nga tan pa'.
Ma dakuriy bangiyal' niki magan' yu Syria ngay ni ngar pi'ed e ayuw ngak yu Ammon.

20

David ni kol e binaw nu Rabbah
(2 Samuel 12:26-31)

1 Nap'an niki taw ngil'an e *spring*, ko re duw nem ni aram e ngiyal' nib ga' nma yan
e pi'in pilung ko mael, me gafaliy Joab fa raba' i salthaw ngar maelgad ko fare nam nu
Ammon; machane David ni Pilung e par u Jerusalem. Ku ra m'aged e mael ko binaw
nu Rabbah ngar chamgad ngay ngar gathayed. 2 Fare liyos rok yu Ammon ni Molek
fithingan e bay ba te'elyaw ko pilung u lolgen nib gol ni gon'pan medlip i ragag nge lal
e pawn tomalngin. Ma bay ba malang u langgin nib tolang pulwon ni fek David nge tay
ngalan e birok e te'elyaw ko pilung. Miki fek boch ban'en nib yo'or u lan fare binaw.
3 Me fek e girdi' nu lan fare binaw nge tayrad ni ngu'ur marwelgad ko galoyoch, nge
martiliyow, nge yungi tow. Ma ku aray rogon e n'en ni rin' ngak e girdi' u gubin e yochi
binaw nu Ammon. Ma aram miyad sul e salthaw rok nga Jerusalem.

Mael ni un tay ngak e girdi' ni tagyet nu Filistia
(2 Samuel 21:15-22)

4 Miki munmun mu kun mael bayay ngak e piyu Filistia u Gezer. Irera' e ngiyal' ni li'
Sibbekai nu Hushah be' ni pumo'on nib tagyet ni Sippai fithingan, ma aram me waer yu
Filistia.
5 Miki immoy reb e mael nra ted ngak piyu Filistia, me li' Elhanan nib mo'on ni fak
Jair i Lahmi nge yim', re mo'on nem e walagen Goliath nu Gath, ni facha' ni immoy ba
sarey rok ni ta'reb feni dub'ag kolngin ko fa ley i lek' ni fen e lum' mad.
6 Ma ku reb e mael e ni tay u Gath, ko gin immoy be' ni pumo'on riy nib tagyet nra
barba' i rifrifen pa' ma nel' bugul', ma ku ra bara' i rifrifen ay ma nel' bagul. Cha'ney e
ki yib ko fa raba' i girdi' ni tagyet. 7 I dariyfannag piyu Israel, me Jonathan nib mo'on ni
fak Shammah nib mo'on ni walagen David e li' nge yim'.
8 Dalip i girdi' ney ni li' David nge pi salthaw rok ngarm'ad e, go' yad owchen e fapi
girdi' ni tagyet nu Gath.

21

David ni matha'eg Girdi'
(2 Samuel 24:1-25)

1 Mo'onyan' e ba'adag ni nge girengiy e tin ba mo'maw' nga daken e girdi' nu Israel,
ma aram me k'aring lanyan' David ni nge matha'eg girdi'. 2 Me yog David ngak Joab nge
ku boch e tolang ni ga'ar, "Mmarod u balay yu Israel nga balay ngam the'eged e girdi'.
Gu ba'adag ni nggu nang urngin e girdi'."
3 Me fulweg Joab ni ga'ar, "Mang e yi gi yo'ornag SOMOL e girdi' nu Israel nge man e
ra'ay yay ni yad ba yo'or ko chiney! Gur e en ni pilung, yad gubin ni go' yad e tapigpig
rom. Mang ni ga ba'adag ni ngam rin' e ran'ey nge buch e rok e re nam ney ni ga'ngin?"
4 Machane me yog fare pilung ngak Joab ni kemus ni nge fol ko tin keyog ngak ni nge
rin'. Me yan Joab nge milekag u daken fare nam nu Israel ni ga'ngin, ma aram me sul
nga Jerusalem. 5 Me yib i yog ngak David ni Pilung urngin u gubin e pumo'on nrayag ni
ngar uned ko salthaw: 1,100,000 u lan yu Israel ma 470,000 u lan yu Judah. 6 Bochan e
de magan' Joab ko tin keyog fare pilung ngak ni nge rin', ma aram e de the'eg e girdi' ko
fa gali ganong rok Levi nge Benjamin.
7 De fel' u wan' Got e tin kan rin', ma aram me gechignag yu Israel. 8 Me ga'ar David
ngak Got, "Kug ngongliy ba denen nib ga' ko ran'ey ni kug rin'! Wenig ngom mun'ag fan
rog. Ya kug ngongol u fithik' e balyang."
9 Ma aram me ga'ar SOMOL ngak Gad ni profet rok David, 10 "Mman ngamog ngak
David ni dalip ban'en ni ku gu mel'eg. Ni ir e nge mel'eg reb riy ni arme bin nggu pi'
ngeb ngak." 11 Me yan Gad ngak David nge yog ngak e n'en keyog SOMOL, me fith David
ni ga'ar, "Ere bin bu uw riy? 12 Uyngol ni dalip e duw, fa dalip e pul ni ngu'um mil rok e
yu raba' i salthaw ni to'ogor rom; fa dalip e rran ni nge cham SOMOL ngom ko saydon
rok me pi' ba misilpig nga daken e nam rom; me maruwel nga reb e engel rok nge fek e
yam' nga daken yu Israel ni ga'ngin? Mang e fulweg ni nggu pi' ngak SOMOL?"
13 Me fulweg David lungun Gad ni ga'ar, "Kug aw nga bang nrib gel e gafgow riy!
Machane dabug ni girdi' e nge gechig nigeg. Mu pag nge mang SOMOL e gechig nigeg,
ya ir e bmurunguy."
14 Ma aram me pag SOMOL ba misilpig nge yib ngak e girdi' nu Israel, ma medlip i
ragag e bbiyu' i yad e yim'. 15 Aram me l'oeg ba engel ni ngki thang e fan rok e girdi'
nu Jerusalem, machane me thilyeg e tafinay rok me ga'ar ngak fare engel, "Mu tal, ke
gaman!" Ma ke sak'iy fare engel ko gin ma n'ag Araunah keru' e *grain* riy, cha'anem e
be' nu Jebu.
16 Me guy David fare engel nib sak'iy u daken e nifeng nike kol e saydon rok nga pa'
nike fal'eg rogon ni nge gathay yu Jerusalem. Ma aram e David nge pi tayugang' ni
karon'ed e mad ni tutuw e go' ra siro'gad nge math owcherad nga daken e but'. 17 Me

meybil David ni ga'ar, "Got i gag e cha' ni gu rin' e kireb. I gag e gog ni ngan the'eg e girdi'. Ere ba mang e ke bucheg e pi girdi' ney nike gafgow? SOMOL ni Got rog, mu gechig nigeg nge chon e tabnaw rog, ma ga pag e girdi' rom."

18 Me yog fare engel rok SOMOL ngak Gad ni nge yog ngak David nge yan i toy ba
altar ni fan ngak SOMOL ko gin'em nma n'ag Araunah keru' e *grain* rok riy. 19 Me fol
David ko n'en keyog SOMOL nge yan, ni bod nike yog Gad ngak. 20 U rom ko gin man'ag
Araunah keru' e *grain* riy e bay Araunah nge fa aningeg i pagel ni fak riy ni yad be n'ag
keru' e *wheat*, ma nap'an e ra guyed fare engel, me mil fapi pagel ni fak ngranod ra
mithgad. 21 Ma yug nap'an ni guy Araunah i David ni Pilung nike yib i yib me chuw ko
fa gin man'ag keru' e *grain* riy nge yan i siro' ngak David nge math owchen nga but'.
22 Me ga'ar David ngak, "Mu pi' ngog nchuway' e re gin'ir ni ga man'ag keru' e *grain* rom
riy, ya nge yag ni gu toy ba altar riy ni fan ngak SOMOL, nge tal e re misilpig ney. Gu ra
pi' pulwon ngom ni ga'ngin."

23 Me ga'ar Araunah, "Mu fek, i gur pilung, ngam rin' e tin ga ba'adag ngay. Ba'aray e
garbaw ni ga ra pi' ni maligach ni mo'oruf u daken e altar, ma ba'aray e yungi plang ni
yi man'ag keru' e *grain* ngay nra mang l'ud, nge *wheat* ni ga ra pi' ni maligach. Gubin ni
kug pi' ngom."

24 Machane me fulweg fare pilung ni ga'ar, "Dangay, gu ra pi' pulwon ngom ni ga'ngin.
Dab gu pi' ni maligach ngak SOMOL ban'en nib milfan ngom, ni ban'en nda gu pi'
pulwon." 25 Me pi' pulwon ngak Araunah fare gi tagil' e man'ag keru' e *grain* ni nel'
mir'ay e salpiy ni gol. 26 Me ubung ba altar rok SOMOL u rom nge pi' e maligach ni
mo'oruf nge maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi' riy. Me meybil me fulweg
SOMOL taban e meybil rok ko nifiy ni pi' u lang nge urfiy fapi maligach u daken e altar.

27 Me yog SOMOL ngak fare engel ni nge fulweg e saydon rok nge tay, me fol fare engel
riy. 28 Me guy David nike fulweg SOMOL taban e meybil rok, ma aram me pi' e maligach
u daken fare altar u rom ko fa gin'en ntagil' e man'ag keru' e *grain* rok Araunah. 29 Ma
fare *Tent* u p'eowchen SOMOL ni ngongliy Moses u daken e ted, nge fapi altar ni yima
pi' e maligach ni mo'oruf riy e go' kabay ko gin tagil' e meybil u Gibeon e ngiyal'nem;
30 machane dakiyag rok David ni nge yan e ngaram e ngiyal'nem ni nge liyor ngak Got,
ya kerus ko fare saydon rok fare engel ku SOMOL.

22

1 Ma aram me ga'ar David, "Irera' e gin bayi par fare Tempel rok SOMOL ni Got riy.
Ma irera' e re altar ni ngi i pi' e girdi' nu Israel e maligach ni mo'oruf riy."

Tin un ngongliy u m'on nni toy fare Tempel

2 Me yog David ni Pilung ni nge mu'ulung gubin e milekag nga ta'bang ni yad ma par
u Israel, ma aram me pi' e maruwel ngorad. Boch i yad e i th'ab e malang ni ngan fanay
ko fare Tempel. 3 Me pi' e wasey nib yo'or ni ngan ngongliy e rchib nge pin'en ni yima
k'adeg ko fapi mban e garog ni plang, nge *bronze* nib yo'or ndariy be' nrayag rok ni nge
thabthabelnag tomalngin. 4 Me yog ngak e girdi' nu Tyre ngu Sidon ngar feked i yib ngak
e yu ley i ren ni *cedar* nib yo'or. 5 Ya leamnag David ni ga'ar, "Re Tempel ni nge toy fare
mo'on ni fakag i Solomon e thangri fel' ya'an me gilbugwan u fayleng. Machane kab
bitir ndawori yo'or ban'en nike nang, ere thingar gu t'ar midlin." Ere bo'or bogi ban'en
ni mam'en ni fal'eg David rogon nge tay u m'on ni nge yim'.

6 Ma aram me pining Solomon nib mo'on ni fak, me yog ngak ni nge toy fare tempel
rok SOMOL ni Got nu Israel. 7 Me ga'ar David ngak, "Fakag, gu leamnag ni nggu toy
ba tempel ni nggu liyor ngak SOMOL ni Got rog riy. 8 Machane me yog SOMOL ngog
ni kay gi yo'or e girdi' ni kug thang e fan rok ma kay gi yo'or e mael ni kug un ngay.
Aram fan nde pageg Got nggu toy ba tempel ni fen ni bochan urngin e racha' ni kug
pu'og. 9 Machane ma aram me micheg e re bugithin ni ba'aray ngog. I ga'ar ngog, 'Bay

mu fakay ba pumo'on ni bayi gagiyeg u fithik' e gapas, ya bay gu pi' e gapas nga thilrad gubin e to'ogor rok. I Solomon* fithingan, ya n'umngin nap'an ni ir e be gagiyeg e bay gu pi' e gapas nga Israel mu gu yororiy pa'ag ngorad. 10 Bayi toy ba tempel ni fan ngog. Bayi par nib pagel ni fakag, ma bay gu par ni gag e chitamngin. Pi'in owchen e bay ur gagiyeg niged yu Israel ni manemus.' "

11 Miki ul ul David ngay ni ga'ar, "Fakag, ere chiney e mang e yigi i par SOMOL rom ni Got rom, ma mang e yigi tay nga tagil' e re bugithin ney ni micheg ni nge tem nge yag rom ni mu toy ba tempel ni fan ngak. 12 Ma mang e yigi pi' SOMOL ni Got rom e tamilang nge gonop ngom nge yag ni mu gagiyegnag yu Israel nib mat'aw ko Motochiyel rok. 13 Fa'an ga ra fol u gubin e pi motochiyel ni pi' SOMOL ngak Moses ni fan ngak yu Israel, mra fel' rogom. Mu gelnag lanin'um me pagan'um, dab mu pag ban'en nge k'aring e marus ngom. 14 Me gag e kug k'adgelngig kug kunuy e gol nike chugur i gaman e aningeg bbiyu' e ton ma silber e ke chugur i gaman aningeg i ragag e bbiyu' e ton ni ngan fanay ko fare Tempel ni ngan toy. Ma ku bay e *bronze* nge wasey ndabi may'. Ku gu fal'eg rogon e plang nge malang kug tay, machane thingar kum yagnag boch. 15 Bo'or e girdi'en e maruwel ni bay rom. Bay e pumo'on nib salap i th'ab e malang, ma bay e pi'in ba salap i toy e malang nge pi'in yad ba salap ko dimow naun, ma ku errogon e pi'in yad ba salap i ngongliy gubin mit ban'en nga pa'rad nrayag ni ngar maruwelgad 16 ko gol, silber, *bronze*, nge wasey. Ere mu tabab e chiney ko maruwel, ma mang e yigi par SOMOL rom."

17 Me yog David ngak gubin fapi tayugang' nu Israel ni ngar ayuweged Solomon. 18 Me ga'ar, "I SOMOL ni Got rom e ke par rom ma ke awnag e gapas u gubin yang u to'obem. I pageg nge gel lungug ko gubin e girdi' ni ur pired e lan e re nam ney, ma chiney e ke mil farad ngak SOMOL nge gur. 19 Ere chiney e ngam pigpig ngak SOMOL ni Got rom u polo' i gumircha'em nggu polo' i lanin'um. Mu tabab i toy fare Tempel ya nge yag ni mu tay fare Kahol ko M'ag rok SOMOL nga langgin nge gubin fa pin'en nib thothup ni tatalin e liyor ngak."

23

1 Nap'an ni ka ri pilbithir David me tay Solomon nib pagel ni fak nge mang pilung nu Israel.

Maruwel rok e Levi

2 Me pining David urngin e pi'in yad ma yog e thin u Israel nga ta'bang nge urngin e prist nge pi Levite. 3 Me the'eg gubin e pumo'on rok yu Levi ni pi'in ke gaman e guyey e duw yangren ngalang. Ma urngirad u gubin e guyey nge meruk bbiyu'. 4 Me tay e en pilung rliw' nge aningeg bbiyu' i yad ni ngar gagiyeg niged fare maruwel ko Tempel, ma nel' bbiyu' e ngi i ayuweg babyoren gubin ban'en ma yad be puf oloboch, 5 ma aningeg bbiyu' e ba milfan e matnag ngorad, ma aningeg bbiyu' e ngu'ur pininged e sorok ngak SOMOL ni yad be chubeg e pi talin e musik ni thagnag fare pilung ni fan ko biney e gam'ing.

6 Me ki'eg David e piyu Levi nge dalip ulung ni aram fa dalip ke girdi': Gershon, Kohath, nge Merari.

7 Gershon e l'agruw e pagel ni fak: Ladan nge Shimei. 8 Ladan e dalip e pagel ni fak: Jehiel, Zetham, nge Joel, 9 ni yad e lolgen fa yuke girdi' ni yib rok Ladan. (Shimei e dalip e pagel ni fak: Shelomoth, Haziel, nge Haran.) 10-11 Shimei e aningeg e pagel ni fak: Jahath, Zina, Jeush, nge Beriah, nni yarmiy fithingrad ni tabab ko en ni nganni'. Jeush nge Beriah e de yo'or e pi'in owcherow ere ni the'egrad ni ta'ab ke girdi'.

12 Kohath e aningeg e pagel ni fak: Amram, Izhar, Hebron, nge Uzziel. 13 Bin nganni' e pagel ni fak e Amram ni ir e chitamngin Aron nge Moses. (Aron nge pi'in owchen e ni

* **22:9** SOLOMON: Re ngachal ney ni Hebrew i yib ko fare bugithin ni "shalom," ni fan e "gapas, nge dabi buch ban'en rom."

falrad ngabang ni nge milfan fa pin'en nib thothup ngorad ni manemus, ngu'ur urfiyed e pi *incense* ko ngiyal' ni yibe liyor ngak SOMOL, ma yad be pigpig ngak, ma yad be fel'eg wa'athan e girdi' nga fithingan. 14 Machane pi'in pagel ni fak Moses, ni fare pumo'on ni bay Got rok, e ni unegrad nga fithik' e piyu Levi.) 15 Moses e l'agruw e pagel ni fak, Gershom nge Eliezer. 16 En ma yog e thin u fithik' e pi'in pagel ni fak Gershom e Shebuel. 17 Eliezer e ri ta'reb e pagel ni fak ni aram Rehabiah, machane Rehabiah e bo'or e pi'in owchen.

18 Ma bin l'agruw e pagel ni fak Kohath ni aram Izhar, e immoy ba pagel ni fak ni Shelomith, ni ir lolgen e re ke girdi' nem. 19 Bin dalip e pagel ni fak Kohath, e Hebron ni aningeg e pagel ni fak: Jeriah, Amariah, Jehaziel, nge Jekameam. 20 Bin aningeg e pagel ni fak Kohath, e Uzziel ni l'agruw e pagel ni fak, Mikah nge Isshiah.

21 Merari e l'agruw e pagel ni fak, i Mahli nge Mushi. Me Mahli e ku l'agruw e pagel ni fak, i Eleazar nge Kish, 22 machane Eleazar e yim' nde fakay reb e pagel, kemus ni go' ppin pifak. Pi ppin nem ni pifak e go' ra figirngiyed e pi pumo'on ni pifak Kish ni aram walagen e chitmangirad. 23 Ma bin l'agruw e pagel ni fak Merari, e Mushi ni dalip e pagel ni fak: Mahli, Eder, nge Jeremoth.

24 Irera' e pi'in owchen piyu Levi, ni yuke girdi nge pi tabnaw, yad gubin ni kan yoloy fithingrad. Ra bagyad e picha'ney nike gaman e rliw' e duw yangren ngalang, ma bay e birok e maruwel ko fare Tempel rok SOMOL.

25 Me ga'ar David, "I SOMOL ni Got rok yu Israel e ke pi' e gapas ngak e tirok e girdi', me ir e bayi par u Jerusalem ndariy n'umngin nap'an. 26 Ere dakuriy rogon ni ngki fek e piyu Levi fare *Tent* u p'eowchen SOMOL nge gubin e pin'en ni yima fanay ko fare liyor." 27 Rogon e tin tomur e thin rok David e gubin e piyu Levi nike gaman e rliw' e duw yangarrad e go' kan yoloy fithingrad nga babyor 28 min pi' e tin ni ba'aray e maruwel ngorad: ni ngar ayuweged e fapi prist ni pi'in owchen Aron ko liyor u Tempel, ma ngu'ur ayuweged lan fapi yoror nge pi senggil riy, ma ngu'ur ted gubin e tin nde ta'ay ngi i par nib tabgul, 29 ma ngki milfan ngorad fare flowa ni yima pi' ni maligach ngak Got, nge *flour* ni yima fanay ko maligach, nge fapi flowa ni yima lith nib gilgith ni bod e brel ndariy e is riy, nge pi maligach ni yima wumnag, nge fapi *flour* ni yima athkuy e gapgep ni *olive* ngay; ni yad e ngar thabthabel niged miyad foleg e pi maligach nu Tempel nem; 30 ma ngu'ur pininged e magaer nge sorok ngak SOMOL ni gubin e kadbul nge blayal' 31 nge ngiyal' ni yi be pi' e maligach ni mo'oruf ngak SOMOL ko rofen ni *Sabbath*, nge madnom ko M'ug e Pul, nge ku boch e madnom. Motochiyel e ni ngongliy ni nge gagyalnag gubin e piyu Levi ni kan duwgiliy ko re maruwel ney u bingyal' ngu bingyal'. Fare maruwel ni aram e ngu'un liyor ngak SOMOL ni gubin ngiyal' e ni pi' ngak e pi Levite. 32 Yad e ni pagfan ngorad fare *Tent* rok SOMOL nge fare Tempel ni ngu'ur ayuweged, ma ku yad be ayuweg e girdi' rorad ni pi prist ni pi'in owchen Aron, ko liyor u Tempel.

24

Pi maruwel rok e prist

1 Ba'aray e pi ulung nib mu'un e pi'in owchen Aron ngay. Aron e aningeg e pagel ni fak: Nadab, Abihu, Eleazar, nge Ithamar. 2 Nadab nge Abihu e rmow' u m'on ndawori yim' e chitmangrow, ma dariy e pi'in owcharow, ere fagali pumo'on ni walagrow i Eleazar nge Ithamar e ra mangew prist. 3 Me yarmiy David ni Pilung fa pi'in owchen Aron nge yu ulung nagrad ni nge paluw nga rogon e pi maruwel rorad. I pi' Zadok nib mo'on ni owchen Eleazar nge Ahimelek nib mo'on ni owchen Ithamar e ayuw ngak. 4 Pi'in owchen Eleazar e ni yarmiyrad ni ragag nge nel' ulung ma pi'in owchen Ithamar e ni yarmiyrad ni yad meruk ulung; nrin' ni aray rogon ni bochan e ba yo'or e pi pumo'on ni lolgen e pi tabnaw ko pi'in owchen Eleazar. 5 Ma bochan ni bay e pi tolang u Tempel

nge prist u fithik' e pi'in owchen Eleazar nge Ithamar, min yarmiy ni nge fel' rogon e maruwel ni rogon ni duwgil ko pow nni girengiy. 6 Fa pi'in owchen Eleazar nge Ithamar e u ra thilthilgad ko pow ni yibe girengiy ni nge duwgil ko mang e ngan rin'. Ma aram me yoloy i Shemayah nib mo'on ni fak Nethanel fithingrad nga but', ni ir e tayol rok piyu Levi. Fare pilung nge pi tolang rok, nge Zadok ni prist, nge Ahimelek nib mo'on ni fak Abiathar, nge fa pi'in lolgen e tabnaw ko prist nge pi tabnaw rok e Levi, e go' ra manged mich riy. 7-18 Ba'aray yarmen fa rliw' nge aningeg i ulung ko tabnaw nni pi' e maruwel nga pa'rad: 1) Jehoyarib; 2) Jedayah; 3) Harim; 4) Seorim; 5) Malkijah; 6) Mijamin; 7) Hakkoz; 8) Abijah; 9) Jeshua; 10) Shekaniah; 11) Eliashib; 12) Jakim; 13) Huppah; 14) Jeshebeab; 15) Bilgah; 16) Immer; 17) Hezir; 18) Happizzez; 19) Pethahiah; 20) Jehezkel; 21) Jakin; 22) Gamul; 23) Delayah; 24) Maaziah.

19 Pi pumo'on ney e ni duwgiliy e maruwel ni nge tay bagyad nge bagyad u Tempel ni bod rogon ni yog SOMOL ni Got nu Israel ngak Aron ni ir e ga' rorad.

Babyoren e piyu Levi

20 Irera' boch lolgen e pi tabnaw ko Levi:
Jehdeyah, reb i owchen Amram u daken Shebuel;
21 Isshiah, reb i owchen Rehabiah;
22 Jahath, reb i owchen Izhar u daken Shelomith;
23 Jeriah, Amariah, Jehaziel, nge Jekameam, ni bogi pagel ni fak Hebron ni kan yarmiy fithingrad ni tabab ko en ni nganni';
24 Shamir, reb i owchen Uzziel u daken Mikah;
25 Zekariah, reb i owchen Uzziel u daken Isshiah, nib mo'on ni walagen Mikah;
26 Mahli, Mushi, nge Jaaziah, boch i owchen Merari. 27 Jaaziah e dalip e pagel ni fak: Shoham, Zakkur, nge Ibri. 28-29 Mahli e l'agruw e pagel ni fak, Eleazar nge Kish. Eleazar e dariy e pagel ni fak, machane Kish e bay ta'reb e pagel ni fak ni Jerahmeel.
30 Mushi e dalip e pagel ni fak: Mahli, Eder, nge Jeremoth.
Irera' e pi tabnaw ko Levi.
31 Ra reb e pi'in lolgen reb e tabnaw nge be' ni pumo'on ni walagen nib bitir ngak e ngar girngiyew e pow ni nge duwgil e maruwel rorad, nri bod rogon ni i rin' pibe' rorad, nge fapi prist ni yad owchen Aron. I David ni Pilung, Zadok, Ahimelek, nge pi'in lolgen e pi tabnaw ko prist nge piyu Levi e yad e mich riy.

25

Girdi'en e musik u Tempel

1 David ni Pilung nge pi'in yad ma yog e thin rok e pi Levite e ra mel'eged e yuke girdi' ni ba'aray ko Levi ni ngar gagiyeg niged rogon gam'ingin e liyor: Asaf, Heman, nge Jeduthun. Yad e ngar wereged e thin rok Got, nib mu'un e musik ko *harp* nge *cymbal* ngay. Irera' babyoren e pi girdi' nmel'eg ni nge gafaliy fare liyor, nib mu'un ngay mmit i pigpig u reb e ulung:
2 Fa aningeg i pagel ni fal Asaf: Zakur, Josef, Nethaniah, nge Asharelah. Asaf e ir e nge pow'iyrad, ni ngar wereged e thin rok Got ko ngiyal' nra yog e pilung.
3 Fa nel' i pagel ni fak Jeduthun: Gedaliah, Zeri, Jeshayah, Shimei, Hashabiah, nge Mattithiah. Chitamangirad e ir e nge pow'iyrad, ni ngar wereged e thin rok Got, nib dachug ngay e musik ko *harp* nge tang ko sorok nge ogmagaer ngak SOMOL.
4 Fa ragag nge aningeg i pagel ni fak Heman: Bukkiah, Mattaniah, Uzziel, Shebuel, Jerimoth, Hananiah, Hanani, Eliathah, Giddalti, Romamti Ezer, Joshbekashah, Mallothi, Hothir, nge Mahazioth. 5 Got e pi' ngak Heman ni profet rok e en pilung, ragag nge aningeg i pagel ney ni fak nge ku dalip i ppin, ni bod ni micheg, ni fan e nge gel gelngin Heman. 6 Gubin e pi pagel ni fak ney e go' yad ma musik ko *cymbal* nge *harp* ni ir

ni chitamngrad e ma pow'iyrad, u yagagen e liyor u Tempel. Me Asaf, Jeduthun, nge Heman e yad bay u tan lungun e en pilung.

7 Gubin e re rliw' nge aningeg i pumo'on ney ni go' yad ba salap; nge pi Levite ni pichongrad e ri yad ba salap ko musik. Gubin e pi pumo'on ney u gubin e 288.

8 Yad ma girengiy e pow ni nge duwgil ko mang e nge rin' be' nge be', ni demturug ko bfel' yangrem fa kam pilibithir, ara ga ba salap fa kafin mu tabab.

9-31 Pi pumo'on ney ni yad 288 e kan ki'egrad ni yu tabnaw ni rliw' nge aningeg ulung ni ragag nge l'agruw ni' nga reb e ulung, nra reb e pi ulung nem ma bay be' ni ir e ga' riy. Ba'aray rogon yarmen ni ngar marwelgad: 1) Josef ko tabnaw rok Asaf; 2) Gedaliah; 3) Zakkur; 4) Zeri; 5) Nethaniah; 6) Bukkiah; 7) Asharelah; 8) Jeshayah; 9) Mattaniah; 10) Shimei; 11) Uzziel; 12) Hashabiah; 13) Shebuel; 14) Mattithiah; 15) Jerimoth; 16) Hananiah; 17) Joshbekashah; 18) Hanani; 19) Mallothi; 20) Eliathah; 21) Hothir; 22) Giddalti; 23) Mahazioth; 24) Romamti Ezer.

26

Pi matnag ko fare Tempel

1 Ba'aray e pi maruwel nni pi' ngak pi Levite ni yad e ngu'ur matnaggad u Tempel. Fare ke girdi' rok Korah e immoy be' nib mo'on ni Mishelemiah riy ni fak Kore, ni be' ko fare tabnaw rok Asaf. 2 Ni medlip e pagel ni fak, ni kan yarmiy fithingrad ni tabab ko en ni nganni': Zekariah, Jediael, Zebadiah, Jathniel, 3 Elam, Jehohanan, nge Eliehoenai.

4 Obed Edom e ki fal'eg Got wa'athan nge fakay e pagel ni meruk, nni yarmiy fithingirad ni tabab ko en ni nganni': Shemayah, Jehozabad, Joah, Sakar, Nethanel, 5 Ammiel, Issakar, nge Peullethai.

6-7 I Shemayah ni bin nganni' e pagel ni fak Obed Edom e nel' e pagel ni fak: Othni, Refael, Obed, Elzabad, Elihu, nge Semakiah. Pi pagel ney e rib ga' farad u lan e karorad e girdi' ni bochan e ba yo'or ban'en ni yad ba salap riy; ma galicha' ni ba'aray i Elihu nge Shemayah e rib pag farow salap.

8 Tabnaw rok Obed Edom e ni mel'eg nel i ragag nge l'agruw e pumo'on riy nrayag e re gaf i maruwel ney rorad.

9 Tabnaw rok Meshelemiah e nni mel'eg ragag nge meruk e pumo'on riy nrayag e re gaf i maruwel ney rorad.

10 Hosah ni be' ko fare ke girdi' rok Marari e aningeg e pagel ni fak: Shimri (en ni chitamngin e tay e re mo'on ney ni ir e ngi i gagiyeg, ni yug aram rogon ni gathi ir e ba nganni'), 11 Hilkiah, Tebaliah, nge Zekariah. Ragag nge dalip fapi girdi' u gubin ni chon e tabnaw rok Hosah nra manged e matnag u Tempel.

12 Pi matnag ko fare Tempel e nki'egrad nge l'agruw ulung, ni yu tabnaw, min pi' e maruwel ngorad u lan e Tempel, ni bod ni i rin' boch e Levi. 13 Ra reb e tabnew ni demturug ga'ngin miyad girengiy e pow nge m'ug ko bin bu uw e garog e ngar matanagiyed. 14 Shelemiah e yan i duwgil ni bin ngek e garog e nge matanagiy, me Zekariah nib mo'on ni fak, nib mo'on ni urngin ngiyal' ma bmat'aw e fanow nma pi'. 15 Obed Edom e duwgil e bin yimuch e garog ni nge matanagiy, ma pi pagel ni fak e duwgil ni ngar matanagiyed e pi senggil ni yima cha'ar riy. 16 Shuppim nge Hosah e duwgil ni bin ngal e garog e ngar matanagiyew nge fare garog ni Shalleketh ni bay ko fare pa' i wo' u talang. Maruwel ko matnag e ni duwgiliy u dakaney nra be' ma bay e ngiyal' ni nge matnag. 17 U ba' ni ngek e ra reb e rran ma nel' e matnag riy, ba' ni lel'och e aningeg, ma ba' ni yimuch e ku aningeg. Aningeg e matnag ko pi senggil ni tafen e cha'ar ni gubin e rran, ni lal'agruw ni' nga reb e senggil ni tafen e cha'ar. 18 Mu wean ko fare yoror ko ngal e bay aningeg e matnag riy u charen e kanawo' ma l'agruw ngalan fare yoror. 19 Irera' e pi maruwel ni fan ko matnag nni pi' ngak fagal ke girdi' rok Korah nge Merari.

Ku Boch e maruwel nu Tempel

20 Ma boch i yad fapi Levi e ba milfan e machaf u Tempel ngorad nge pi senggil ni yima
cha'riy e pi tow'ath ni kan ognag ngak Got riy. 21 I Ladan ni reb fapi pagel ni fak Gershon,
e ir e ga' rok boch fa yu ulung i tabnaw, nib mu'un e tabnaw rok Jehiel ngay nib mo'on
ni fak. 22 Ma ku l'agruw e pumo'on ni ku fak Ladan, i Zetham nge Joel, ni er e gali cha' ni
yow ma guy e machaf ko fare Tempel nge fare senggil ni yima cha'ar riy.
23 Mu kun pi' e maruwel ngak e pi'in owchen Amram, Izhar, Hebron, nge Uzziel.
24 I Shebuel ni be' ko fare ke girdi' rok Gershom nib mo'on ni fak Moses, e ir e th'abi
ga' ko machaf u Tempel. 25 U daken Eliezer nib mo'on ni walagen Gershom ni girdi'en
Shelomith. I Eliezer e be' nib mo'on ni fak Rehabiah, nib mo'on ni fak Jeshiah, nib mo'on
ni fak Joram, nib mo'on ni fak Zikri, nib mo'on ni fak Shelomith. 26 I Shelomith nge chon
e tabnaw rok e yad ba ga' ko gubin e tow'ath nike ognag David ni Pilung ngak Got, nge pi
lolgen e tabnaw, nge pi'in yad ma yog e thin ko fa yuke girdi', nge pi tolang ko salthaw.
27 Ra feked boch fa pin'en nlaged u fithik' e mael ngar pi'ed ni ngan fanay u lan fare
Tempel. 28 Shelomith nge tabnaw rok e yad e ga' ko gubin ban'en ni kan pi' ni ngan
maruwel ngay u lan e Tempel, nib mu'un e pi tow'ath ngay ni fek Samuel ni profet i yib,
nge tin ni pi' Saul ni Pilung, nge Abner nib mo'on ni fak Ner, nge Joab nib mo'on ni fak
Zeruyah.

Pi Maruwel rok boch piyu Levi

29 U fithik' e pi'in owchen Izhar, nge Kenaniah nge pifak ni pumo'on e ni pi' ngorad fare
gaf i maruwel ni yad e ngu'ur gagiyeg niged e pi maruwel: ba milfan babyoren urngin
ban'en ngorad ma yad ma puf oloboch rok e girdi' nu Israel.
30 U fithik' e pi'in owchen Hebron, me Hashabiah nge reb e bbiyu' nge medlip mir'ay
e girdi' rok, e go' yad bogi pumo'on nib cheag min ta'rad ni ngar gagiyeg niged gubin e
tin nib l'ag rogon ko ngongolen e taliw nge tin ban'en nib l'ag rogon ko am. 31 Jeriah e ir
e i yog e thin rok e pi'in owchen Hebron. U lan aningeg i ragag e duw ni i gagiyeg David
ni Pilung, min tay ba mogow girdi' u fithik' pi girdi'en e pi'in owchen Hebron, min pir'eg
bogi salthaw nriyad ba cheag ni yad e girdi' ko re tabnaw ney ni yad ma par u Jazer u lan
e gin nib milfan nga Gilead. 32 Me mel'eg David ni Pilung 2,700 e pi'in lolgen e pi tabnaw
ko girdi' rok Jeriah, nri yad ba cheag ngan tayrad ni yad e ngu'ur gagiyeg niged e pin'en
nib l'ag rogon ko ngongolen e taliw nge am u lan yu Israel ko ngek ko fare lul' ni Jordan
u lan e nug rok Ruben, Gad, nge ba' ni Ngek e Manasseh.

27

David ni duwgiliy e pi tolang ko salthaw

1 Ba'aray babyoren pi lolgen e pi tabnaw nu Israel nge pi mitethin ko yuke girdi' nge
pi ga' ni yad ma tay murung'agen e maruwel u lan gil'ilungun fare pilung. Ra reb e
pul u reb e duw ma reb fare ulung ni rliw' nge aningeg e bbiyu' e pumo'on riy e ngar
marwelgad u tan pa' e en nib ga' ko salthaw ko binem e pul.
2-15 Ba'aray pi'in ga' ko salthaw u reb e pul ngu reb:
Bin m'on e pul: Jashobeam nib mo'on ni fak Zabdiel (Ir reb i chonggin fare ke girdi' rok
Perez, ni bang ko ganong rok Judah)
Bin l'agruw e pul: Dodai ni reb i owchen Ahohi (Mikloth e ir e migid ngak)
Bin dalip e pul: Benayah nib mo'on ni fak Jehoyada nib prist; ni ir e tolang ko "Fare
Guyey" (Ammizabad nib pagel ni fak e yan nga luwan nge ga' ko salthaw ko re
ulung ney)
Bin aningeg e pul: Asahel, nib mo'on ni walagen Joab (Zabadiah ni fak e yan nga luwan)
Bin lal e pul: Shamhuth, be' ni owchen Izhar
Bin n'el e pul: Ira nib mo'on ni fak Ikkesh nu Tekoa

Bin medlip e pul: Helez, ni be' u Palon u Efraim
Bin meruk e pul: Sibbekai nu Hushah (ir reb i chonggin fare ke girdi' rok Zerah, ni bang ko ganong rok Judah)
Bin mereb e pul: Abiezer nu Anathoth ni bay u lan e gin nib milsuwon ko ganong rok Benjamin
Bib ragag e pul: Maharai nu Netofah (ir reb i chonggin fare ke girdi' rok Zerah)
Bin ragag nge ta'reb e pul: Benayah nu Pirathon ni bay u lan e gin nib milsuwon ko ganong rok Efraim
Bin ragag nge l'agruw e pul: Heldai nu Netofah (ir reb i owchen Othniel)

David ni duwgiliy e pi'in nge yog e thin ko pi ganong nu Israel

16-22 Ba'aray babyoren pi'in ma yog e thin ko ganong nu Israel:

Ganong	**Ta yog e thin**
Ruben	Eliezer nib mo'on ni fak Zikri
Simeon	Shefatiah nib mo'on ni fak Maakah
Levi	Hashabiah nib mo'on ni fak Kemuel
Aron	Zadok
Judah	Elihu, reb e pumo'on ni walagen David ni Pilung
Issakar	Omri nib mo'on ni fak Maikal
Zebulun	Ishmaiah nib mo'on ni fak Obadiah
Naftali	Jeremoth nib mo'on ni fak Azriel
Efraim	Hoshea nib mo'on ni fak Azaziah
Ba' ni Ngal e Manasseh	Joel nib mo'on ni fak Pedaya
Ba' ni Ngek e Manasseh	Iddo nib mo'on ni fak Zekariah
Benjamin	Jaasiel nib mo'on ni fak Abner
Dan	Azarel nib mo'on ni fak Jeroham

23 David ni Pilung e de the'eg e girdi' nde gaman e reliw' e duw rorad, ni bochan fare michmich rok SOMOL nra yo'ornag e girdi' nu Israel nge bod oren e t'uf u lanelang.
24 Joab, ni Zeruyah e chitiningin e tabab i the'eg e girdi', machane de mu'nag. Me gechignag Got yu Israel ni bochan e re mathe'eg girdi' ney, ere rogon urngin e girdi' u gubin e dan yoloy ngalan babyoren e pi tolang rok David ni Pilung.

Pi'in ma tay murung'agen ban'en u lan tafen e pilung

25-31 Ba'aray fithingan e pi'in ma tay murung'agen ban'en u lan tafen e en pilung:
Pi senggil ni go' fare pilung e ma cha'ar ngay: Azmaveth nib mo'on ni fak Adiel
Ku boch e senggil rok pilung ni yima cha'ar ngay: Jonathan nib mo'on ni fak Uzziah
Maruwel u milay': Ezri nib mo'on ni fak Kelub
Milay' ko woldug ni *grape*: Shimei nu Ramah
Tafen e wayin: Zabdi nu Shefam
Yuke gek'iy ni *olive* nge *sycamore* (u enggin e pi burey ko ngal): Baal Hanan nu Geder
Tafen e gapgep ni *olive*: Joash
Garbaw u lan e Tafelfel' u Sharon: Shitrai nu Sharon
Garbaw u lan e pi loway: Shafat nib mo'on ni fak Adlai
Kamel: Obil, ni be' ko Ishmael
Dongki: Jehdeyah nu Meronoth
Saf nge kaming: Jaziz, nib Hagrite

Pi tafnow rok David

32 Jonathan, ni be' ni pumo'on ni walagen e chitamngin David fa chitiningin, ni ir be' ni rib salap ko fanow. I ir nge Jehiel nib mo'on ni fak Hakmoni e ba milfan ngorow i skulnag

fapi pagel ni fak e pilung. 33 Ahithofel e ir e ma fanownag fare pilung, me Hushai nib
Arkite ma fager rok en pilung ma ku ir reb e tafnow rok. 34 Tomuren ni yim' Ahithofel,
me mang Abiathar nge Jehoyada nib mo'on ni fak Benayah e tafanow. Me Joab e ir e ga'
ko salthaw rok e en pilung.

28

Tin ni yog David rogon ni ngan rin' ko fare Tempel

1 David ni Pilung e pining gubin fapi tolang nu Israel ngar mu'ulunggad nga Jerusalem.
Ere gubin e pi tayugang' ko pi ganong, nge pi tolang ni yad ma tay murung'agen e
maruwel u gil'ilungun e en pilung, nge pi mitethin ko yuke girdi', nge pi'in yad ma
gonpiy rogon e binaw nge yu ran' i gamanman nib milfan ngak e en pilung nge fapi
pagel ni fak — gubin e pi ga' u lan fare naun rok e pilung, nge pi'in gireng ko salthaw,
nge pi pumo'on nib ga'farad e go' ra mu'ulunggad ngalan yu Jerusalem.
2 Me sak'iy David nga p'eowcherad me ga'ar ngorad: "Gimed e pumo'on ko nam rog,
motoyilgad ngog. Kug leamnag ni nggu toy tafen fare Kahol ko M'ag, ni nge tagl'iy
rifrifen ay SOMOL ni Got rodad. Ku gu t'ar madlin ba tempel ni ngan toy ni ngu'un liyor
ngak riy, 3 machane ke siyegeg ni nggu rin', ni bochan e gu ba salthaw ma kaygi yo'or
ba racha' ni ku gu pu'og. 4 I SOMOL ni fare Got nu Israel, e ke mel'egeg nge pi'in owcheg
ni ngu'ug gagiyeg niged yu Israel ndariy n'umngin nap'an. Ke mel'eg fare ganong rok
Judah ni yad e ngu'ur gafaliyed, mu lan yu Judah e ke mel'eg e tabnaw rok e chitamag.
Mu lan e re tabnaw nem ni ga'ngin mab felan' SOMOL ngay ni nge pilung nigeg u daken
ga'ngin yu Israel. 5 Ke pi' e pagel gu fakay nib yo'or, mu fithik'rad ni yad gubin e ke mel'eg
Solomon ni nge gagiyegnag ga'ngin yu Israel, ni fare nam rok SOMOL.
6 "I SOMOL e ga'ar ngog, 'Fare mo'on ni fakam i Solomon e ir e bayi toy fare Tempel rog.
Ku gu mel'eg ni nge mang ba pumo'on ni fakag, ma bay gu mang chitamngin. 7 Bay gu
tay gil'ilungun ngi i par ndariy n'umngin nap'an ni fa'anra i par ni be fol u gubin e pi
motochiyel rog nge tin kugog ni bod ni be rin' e chiney.'
8 "Ere gimed e pi girdi' rog, chiney u p'eowchen e Got rodad nge re ulung ney ni ga'ngin
yu Israel, ni girdi'en SOMOL, gu be teg ngomed ni ngrim folgad u gubin ban'en nike yog
SOMOL ni Got rodad, ya nge yag ni ngkum pired u daken e re nam ney nib manigil me
yag ni mpi'ed nga pa' e tin bay feni yib e mfen ndariy n'umngin nap'an."
9 Me ga'ar ngak Solomon, "Fakag, gu be yog ngom ni ngam nang e Got rok e chitamam
mag pigpig ngak u polo' i gumircha'em ngu lanin'um, ni bod ni ug rin'. Manang gubin
e tafnay rom nge tin ga be ar arnag, ma fa'an ga ra sul ngak ma ra rung'ag e meybil
rom. Machane fa'anra mu fek yathin, ma ra n'agem ni manemus. 10 Thingar mu nang ni
SOMOL e ke mel'egem ni ngam toy e Tempel rok nib thothup. Ere mu ngongliy e chiney
ni dab mu sulsul riy nga tomur."
11 David e pi' ngak Solomon rogon ni ngan toy gubin naun ko fare Tempel, pi senggil ni
tafen e cha'ar nge gubin e tin kabay e senggil, nge fa Gin Th'abi Thothup, ni aram e gin
yima n'agfan e denen riy. 12 Miki pi' ngak babyoren rogon ni leamnag ni ngan ngongliy
lan e yoror nge pi senggil nib liyeg, nge pi senggil ni yima cha'riy e pi tatalin e Tempel
nge pi tow'ath ni kan ognag ngak SOMOL riy. 13 Miki pi' David ngak babyoren rogon ni
ngan yarmiy fapi prist nge yu Levi u rogon e maruwel rorad, ni ngan rin' e maruwel u
Tempel, ma ngar ayuweged gubin tatalin fare Tempel. 14 Me yog rogon urngin e silber
nge gol ni ngan fanay ngan ngongliy pi tatalin e gam'ing nem 15 tin ngan fanay nga reb
e magal nge tagil' fare magal, 16 nge pi tabel ni silber, nge reb e tabel nib gol ni aram e
gin yima tay fapi flowa ni lof ngay ni kan ognag ngak Got. 17 Miki yog ko bu uw urngin
e gol ni ngan fanay ngan ngongliy e pi fok riy, nge yu raba' i dabiy, nge pi rume', nge uw
urngin e silber nge gol ni ngan ngongliy e yu raba' i pilet ngay, 18 nge bu uw urngin e gol
ni ngan ngongliy fare altar ni yima urfiy e *incense* u daken nge tin ngan ngongliy fare

chariot riy ni fan ko fa gali n'en ni bay pon ni kerubim fithingan ni kar pithigew porow
nga daken fare Kahol ko M'ag rok SOMOL. 19 Me ga'ar David ni Pilung, "Gubin e pin'ey
ni bay u babyor ma ni yoloy nrogon ni yog SOMOL ngog ni ngan rin'."
20 Me ga'ar David ni Pilung ngak Solomon ni fak, "Nge pagan'um me muthan'um. Mu
tabab ko maruwel ma dab mu pag ban'en nge talegem. I SOMOL ni Got, ni ir e gu ma
pigpig ngak e bayi par rom. Dabi pagem, machane ra par rom nge mada' ko ngiyal' ni
kam mu' i muruwliy fare Tempel rok. 21 Pi prist nge yu Levi e kan mu' i pi' e maruwel
ngorad ni ngu'ur rin'ed u lan fare Tempel. Girdi'en e maruwel ni gubin mit e salap e
ba m'aguwan'rad ni ngar ayuweged gur, nge gubin e girdi' nge pi'in yad ma yog e thin
rorad e yad be motoyil ngom."

29

Pi Tow'ath ni fan ko dumow Tempel

1 Me weliy David ni Pilung ngak fare ulung i girdi' ni gubin ni ga'ar: "Fakag i Solomon e
ir e cha' nike mel'eg Got, machane dawri ilal ma dawori yo'or ban'en nike nang rogon.
Maruwel ni ngan rin' e rib ga', ni bochan e gathi ba naun ni tafen e pilung ni girdi', ya
ba tempel ni fen SOMOL ni Got. 2 Karimus rogog i t'ar madlin urngin ban'en ni fan ko
fare Tempel — gol, silber, *bronze*, wasey, ren, nge malang nib tolang pulwon nge tin kan
th'ab ni nge mang nunuw, nge tin ngan fal'eg ya'an ban'en riy, nge malang ni *marble* ni
yo'or. 3 Ma ku gon' nga daken e tiney ni gubin e tirog e silber nge gol ni bochan e rib t'uf
rog e Tempel rok Got. 4 Kug pi' ra'ay nge ragag nge lal e ton e gol nge l'agruw mir'ay nge
nel' i ragag nge lal e ton e silber ni ngan fanay ko nunuw u downgin e rungrung ko fare
Tempel 5 ma ku fan nga urngin e pin'en ni nge ngongliy fapi pumo'on ni yad ba salap ko
maruwel. Ere ku mini' e bm'agan' ngay ni nge pi' reb e maligach ngak SOMOL?"
6 Ma aram e pi'in lolgen e yuke girdi', nge pi tayugang' ko pi ganong, nge pi tolang ko fa
raba' i salthaw, nge pi'in ma tay murung'agen gubin ban'en nib milfan ngak e en pilung
nrogned ni ngar pi'ed 7 e tin ni ba'aray ni fan ko maruwel ko fare Tempel: 190 e ton e
gol, 380 e ton e silber, nge 675 e ton e *bronze*, nge 3,750 e ton e wasey. 8 Pi'in immoy e pi
malang rorad nib tolang pulwon e ra pi'ed ngan tay ko machaf u Tempel, ni Jehiel ni be'
ko Levite ko fare ganong rok Gershon e ir e ma tay murung'agen. 9 I pi' e girdi' e pin'ey
ngak SOMOL nrib m'agan'rad ngay, ma ri yad ba felfelan' ngay ni bo'or ban'en ni kan
pi'. Me David ni Pilung e riki felfelan' nib gel.

David ni pining e sorok ngak Got

10 U rom u p'eowchen fare ulung ni ga'ngin me pining David ni Pilung e sorok ngak
SOMOL. I ga'ar, "SOMOL ni Got rok e chitamngimad i Jakob, ngu'un pining e sorok
ngom ni manechibog ko pichibod! 11 Ba gil bugwam ma ga ba gel, mab sorom, ma dariy
thibngim ma gil'ilungum e ba polo' u fayleng. Gubin ban'en nu tharmiy ngu fayleng
ni go' tirom, me gur e pilung, tagagiyeg ni th'abi tolang u gubin e gagiyeg. 12 Gubin
e fel' rogon nge fla'ab nma yib rom; ga ma gagiyegnag gubin ban'en nga gelngim nge
fenam gel; ma rayag rom ni ngam gilnag bugwan be' ma ga pi' gelngin. 13 Got romad,
chiney e gamad be pining e magaer ngom, ma gamad be pining e sorok nga fithingam
nib mathangeluwol.
14 "Yug aray rogon ma pi girdi' rog nge gag e ri dabiyag ni gu pi'ed ban'en ngom, ni
bochan e gubin ban'en ma tow'ath ni yib rom, ma n'en ni gamad be fulweg ngom e
katirom. 15 SOMOL, ga manang ni gamad ma par ko biney e yafos ni bod e girdi' nu
boch e nam ara bogi milekag, bod rogon e pi chitamngimad kakrom. Pi rran romad e
bod bangi taglul' ni be m'ay, ma dabiyag ni gu milgad ko yam'. 16 SOMOL ni Got romad,
ku gu kunuyed nga ta'bang e pin'en ni aray urngin ni ngan toy ba tempel riy ni ngan
tayfan fithingam nib thothup, machane gubin ni gur e yib rom ma gubin ni gur e ba

milfan ngom. 17 Gu manang ni ga ma changar nga gumircha'en gubin e girdi' ma bfel' u
wun'um e girdi' ni bfel' laniyan'. Gu be pi' gubin e pin'ey ngom nrib fel' lanin'ug ma kug
guy rogon e girdi' rom ni kar mu'ulunggad e ngaray nib felfelan'rad ngay ni ngar pi'ed e
pi maligach rorad ney ngom. 18 SOMOL ni Got rok e pi chitamngimad i Abraham, Isaak,
nge Jakob, mu tay e biney e tafinay ni bfel' ni gubin ngiyal' u lan gumircha'en e girdi'
rom ma ga tayrad ni gubin ngiyal' ni yad ba yul'yul' ngom. 19 Ma ga pi' ngak Solomon
ni fakag reb e leam ni bfel' ni ngi i fol u gubin ban'en ni kamog ni ngan rin', ma nge toy
fare Tempel ni ku gu t'ar madlin ku gu tay."
20 Ma aram me yog David ngak fapi girdi' ni ga'ar, "Ngu'um pininged e sorok ngak
SOMOL ni Got romed!" Ma fa ulung i girdi' ni gubin e ra pininged e sorok ngak SOMOL,
ni Got rok e pi chitamngirad, miyad siro ni yad be liyor ngak SOMOL nge fare pilung.
21 Me yan i reb e rran riy miyad li' e gamanman ni maligach, ni yad be ognag ngak
SOMOL, miyad pi' ngak e girdi' ni ngar ked. Mu ku ni chagiy ngay reb e bbiyu' e garbaw
ni pumo'on, nge reb e bbiyu' e saf ni pumo'on, nge reb e bbiyu' pifak e saf, ngar pi'ed ni
maligach, ra urfiyed ni ka yu reb u daken fare altar. Mu ku ra feked i yib e pi maligach
ni wayin. 22 Ere rofen nem e ri yad ba felfelan' ni yad be abich ma yad be garbad u
p'eowchen SOMOL.
Ma aram e yay ni l'agruw yay ngay nra weliyed u fithik' e girdi' ni Solomon e pilung. U
fithingan SOMOL e ra gapgep niged riy ni nge mang ir e gagiyeg nagrad me Zadok e nge
mang prist. 23 Ma aram me thilyeg Solomon David ni chitamngin u daken fare chiya ko
pilung nike tay SOMOL. Ir reb e pilung ni bfel' rogon gubin ban'en rok, ma fare nam nu
Israel ni ga'ngin e i fol rok. 24 Gubin e pi tolang nge pi salthaw, nge gubin e tin kabay e
pagel ni pifak David, nra micheged ni yad ra yul'yul' ngak Solomon nike mang pilung.
25 Me tay SOMOL fare nam ni ga'ngin ni ka ra ngatgad ngak Solomon, me gilnag bugwan
Solomon ni dariy reb e pilung nike gagiyeg u Israel nra ta'reb rogon ngak.

Murung'agen e gagiyeg rok David

26 David nib mo'on ni fak Jesse e i gagiyeg u daken yu Israel ni ga'ngin 27 ni aningeg i
ragag e duw. I gagiyeg u Hebron ni medlip e duw mu Jerusalem e guyey nge dalip e duw.
28 Me yim' ni kari pilbithir nike yo'or i yo'or talin ni ir be' ni yima tayfan, me Solomon
nib mo'on ni fak e yib nga luwan ko pilung. 29 Murung'agen David ni Pilung ko ngiyal' ni
tabab ko gagiyeg nge mada' ko ngiyal' ni tal e kan yoloy ngalan chepin fa dalip i profet
ni aram Samuel, nge Nathan, nge Gad. 30 Pi babyor ney e be yog rogon ni i gagiyeg, nge
rogon feni gel gelngin, nge gubin e tin i yib ngak, nge tin i yib nga daken yu Israel, nge
pi nam nib liyeg.

BABYOR NI
2 KRONICLES

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Kaen ni l'agruw e Kronicles e tabab ko gin ni mus fa kaen ni m'on e Kronicles riy. Keanney e be weliy murung'agen e gagiyeg rok Solomon ni Pilung, nge murung'agen e togopoluw ni tay fapi genong ko ler ni lel'och e nam, ni Jeroboam e girengiy i yib nge togopluw nagrad ngak Rehoboam ni fak Solomon ni Pilung ni ir e ke fek loen Solomon. Ma ki ul ul nga chepin gil'ilungun e pilung nu Judah nge yani taw ko ngiyal' nni kol yu Jerusalem ko duw ni 586 (B. C.) u m'on ndawori yib Kristus.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Gagiyeg rok Solomon 1:1—9:31
a. Pi Duw ni Somm'on 1:1–17
b. Tempel ni kani Toy 2:1—7:10
c. Pi Duw ni Yib nga Tomuren 7:11—9:31
Togopluw ni tay fapi Genong ko Ler ni Lel'och e Nam 10:1–19
Pi Pilung nu Judah 11:1—36:12
Jerusalem nni Kol 36:13–23

Solomon ni Pilung ni meybilnag e Gonop
(1 Kings 3:1-15)

1 Solomon ni be' nib pagel ni fak David e i kol e thin ko nam nu Israel, ma SOMOL ni
Got rok e fal'eg wa'athan me tay nrib gel gelngin.
2 I Solomon ni Pilung e yog e n'en nge rin' gubin e pi tolang ko yu raba' i salthaw ni yu
biyu' girdi'en nge yu ra'ay, nge gubin e pi tolang ko am, nge gubin pi lolgen e tabnaw,
nge tin kabay e girdi', 3 ni be ta'chiylen ngorad ni ngar uned ngak ngranod ko gin tagil' e
meybil u Gibeon. Ranod e ngaram ya ireram e gin bay fare *Tent* u p'eowchen SOMOL riy,
ni fa'ani toy Moses ni tapigpig rok SOMOL u daken e ted. (4 Machane fare Kahol ko M'ag
e yibe ayuweg u Jerusalem u lan fare *tent* ni n'uf David ni Pilung ngalang nnap'an ni yan
i fek fare Kahol ko M'ag u Kiriath Jearim.) 5 Fare altar ni *bronze* ni ngongliy Bezalel, nib
mo'on ni fak Uri ma Hur e tutuw rok, e ki immoy u Gibeon u mit fare *Tent* u p'eowchen
SOMOL. I Solomon ni Pilung nge gubin e girdi' ni ur liyorgad ngak SOMOL u rom. 6 U
mit fare *Tent* e liyor e en pilung ngak SOMOL riy ni be pi' e maligach u daken fare altar
ni *bronze*; bbiyu' e gamanman nli' ngan urfiy ni polo' u daken.
7 Re nep' i n'em me m'ug Got ngak Solomon me fith ni ga'ar, "Mang e ga ba'adag ni
nggu pi' ngom?"
8 Me fulweg Solomon ni ga'ar, "Gubin ngiyal' ni ga ma dag ngak e chitamag i David nrib
t'uf rom, ma chiney e ka mu teg kug wan nga luwan ku gu mang pilung. 9 SOMOL ni Got,
mu tay nga tagil' e n'en nim micheg ngak e chitamag. Ka mu teg ni gag e pilung rok bogi
girdi' ni yad ba yo'or ni dabkiyag i the'egrad, 10 ere mu pi' e gonop nge tamilangan' ngog,
ya bt'uf rog ko gagiyeg ni nggu tay ngorad. Ya fa'anra dangay me'ere bu uw rogon me
yag ni nggu gagiyegnag e pi girdi' rom ney nike pag urunginrad?"
11 Me fulweg Got lungun Solomon ni ga'ar, "Bmat'aw e n'en ni kam mel'eg. Ya da
muning e fla'ab ara tin ba tolang pulwon, ara sorok, ara pi to'ogor rom ni ngar mad',
ni mus ko yafos rom ma da muning ni nge n'uw nap'an, ka muning e gonop nge
tamilangan' ya nge yag ni mu gagiyegnag e girdi' rog, ni ku gu tem ni gur e pilung rorad.
12 Bay gu pi' e gonop nge tamilangan' ngom. Ma bay kug puthuy ngay e fla'ab, nge tin

ba tolang pulwon, me gil bugwam ndariy reb e tin kakrom e pilung nge tin chiney i yan ngaram nra ta'reb rogon ngom."

Gelngin Solomon ni Pilung nge fla'ab rok (1 Kings 10:26-29)

13 Aram me chuw Solomon ko fa gin tagil' e meybil u Gibeon, ko gin bay fare *Tent* u p'eowchen SOMOL riy nge sul nga Jerusalem. Nu rom e i gagiyegnag yu Israel riy. 14 Me kunuy barba' i salthaw ni 1,400 e *chariot* rorad nge 12,000 e os ni fan ko mael. Boch e pin'ey e tay u Jerusalem, ma tin ni aw e tay u boch e binaw i yan. 15 Nap'an e gagiyeg rok ma silber nge gol e ri yo'or u Jerusalem nike bod e malang u but', nge gek'iy ni *cedar* ni ki yo'or nge bod e gek'iy ni *sycamore* u enggin e burey. 16 Pi'in tasiyobay rok fare pilung e yad e u ra gagiyeg niged e pi os ni un chuw'iy u Musri ngu Cilicia,* 17 nge pi *chariot* ni yima chuw'iy u Egypt. Yad ma pi' ngak e pi pilung nu Hitt ngu Syria e pi os nge pi *chariot* ni chuway', pi *chariot* e ra ta'reb ma 600 yang e salpiy ni silber, mra ta'reb e os ma 150 yang e salpiy ni silber.

2

Fare Tempel ni Yibe T'ar Midlin ni Ngan Toy (1 Kings 5:1-18)

1 Me turguy Solomon ni Pilung u laniyan' ni nge toy ba tempel ngu'un liyor ngak SOMOL riy, ma ngki toy ba naun ni tafen e pilung nge tafnay. 2 Me tay 70,000 e pumo'on ni ngu'ur gachworiyed talin e maruwel, nge 80,000 e pumo'on ni ngu'ur th'um malanggad. Ma 3,600 e pumo'on ni tayrad ni ngu'ur roged rogon e maruwel ni nge yan.

3 Me pi' Solomon e thin e yan ngak Hiram ni Pilung nu Tyre ni be ga'ar: "Ngad maruwelgow ni bod ni um maruwelgow e chitamag i David ni Pilung, nnap'an ni um pi' e ren ni *cedar* ngak nchuway' ni fan ko fare naun rok ntafen e pilung. 4 Nggu toy ba tempel ni nggu meybil ngak SOMOL ni Got rog riy. Bayi par ni bangi ban'en nib thothup ni tirog e girdi' nge gag e bay ug liyorgad ngak riy ngu'ug urfiyed e *incense* nge *spice* riy, ma ku ireram e gin bay ug pi'ed e maligach riy ni flowa nib tabgul ngak SOMOL ni gubin ngiyal', ma ku aram e gin bay ug pi'ed e pi maligach ni mo'oruf riy ni gubin e kadbul nge blayal', ma ku errogon ko pi *Sabbath*, nge pi Madnom ko M'ug e Pul, nge ku boch e rran nib thothup ni yima liyor ngak SOMOL ni Got romad riy. Ke ta'chiylen ngak yu Israel ni ngu'ur rin'ed e ren'ey ni dariy n'umngin nap'an. 5 Ku gu tafinaynag ni nggu toy ba tempel nib ga' ni bochan e Got romad e ba ga' ngak gubin e pi got. 6 Machane ri dariy be' nrayag rok ni nge toy ba tempel ni fan ngak Got, ya mus nga ga'ngin lan e tharmiy u lang ma dabi taw ngay. Ere gag mini' ni nggu toy e tempel rok, gur kemus ni bang i n'en ni ngu'un urfiy e *incense* riy ngak Got? 7 Ere chiney e ngam pi' be' nib mo'on ngog nib salap i ker ya'an ban'en, ma ba salap ko maruwel ko gol, nge silber, nge *bronze*, nge wasey, ma ba salap i ngongliy e mad ni ra'en mak'ef, nge *purple*, nge row. Cha' ney e bay ra maruwelgad e pumo'on nu Judah ngu Jerusalem ni yad ba salap ko maruwel nike mel'egrad David ni chitamag. 8 Gu manang rogon feni rib salap e pi pumo'on ni yad ma th'ab e ren rom, ere mu pi' e ren ni *cedar* nge *cypres*, nge *juniper* ngog u Lebanon. Kug fal'eg rogog ni nggu l'oeg e pi pumo'on rog u roy ngarbad ra ayuweged e tirom e girdi' 9 ngar fal'eged rogon e plang nib yo'or, ya re tempel ney ni ku gu leamnag ni ngan toy e ba ga' ma rib fel' ya'an. 10 Bay gu pi' ra'ay e bbiyu' e barril e *wheat*, nge 100,000 e barril e *barley*, nge 110,000 e gallon e wayin, nge ra'ay nge ragag e bbiyu' e gallon e gapgep ni *olive* ni fan ngak e pumo'on rom ni girdi'en e dimow ren."

---

* **1:16** MUSRI NGU CILICIA: L'agruw i binaw ni bay ko yimuch ko nam nu Turkey ni aram e gin ni un chuguliy e pi os riy u nap'an Solomon.

11 Me pi' Hiram ni Pilung e babyor ni fulweg ko thin rok Solomon ni be ga'ar, "Ke tem
SOMOL ni gur e pilung rok e tirok e girdi' ni bochan e yad bt'uf rok. 12 Ngu'un pining
e sorok ngak SOMOL ni Got rok yu Israel, ni sunmiy e tharmiy nge but'! Ke pi' be' nib
mo'on nib gonop ni fak David ni Pilung, re mo'on ney e ba tamilangan' ma ba salap,
ma ir e be leamnag e chiney ni nge toy ba tempel ni fan ngak SOMOL nge ba naun ko
pilung ni nge tafnay. 13 Nggu pi' ngom be' nib gonop ma ba salap ko maruwel ni Huram
fithingan. 14 Chitiningin e reb i girdi'en fare ganong rok Dan ma chitamngin e ri be' nu
Tyre. Manang rogon i ngongliy bogi ban'en ko gol, nge silber, nge *bronze*, nge wasey, nge
malang, nge gek'iy. Ma rayag ni maruwel ko mad nib ra'en mak'ef, nge *purple*, nge row,
nge mad nib wech. Ma rayag rok ni nge ker gubin mit e ya'an, ma demturug e re ya'an
ni yira yog ngak me ngongliy. Mu tay ngar maruwelgad e pi'in salap rom nge pi'in ni ur
maruwelgad rok e chitamam i David ni Pilung. 15 Ere chiney e ngam pi' fapi *wheat*, nge
barley, nge wayin, nge gapgep ni *olive* ni kamog ni ga ra pi'. 16 Bay gu th'abed urngin e
ren nib t'uf rom u fithik' e burey nu Lebanon, mu gu m'aged ni bod e fofot ma gamad
fek u maday nge mada' nga Joppa. Mi gimed fek u rom nga Jerusalem."

Fare Tempel nni tabab i toy
(1 Kings 6:1-38)

17 Me the'eg Solomon ni Pilung e pi girdi' nu boch e nam ni yad ma par u lan fare nam
nu Israel, ba chugur ni nge ta'reb rogon ko fare mathe'eg girdi' ni tay e chitamngin i
David. Pi girdi' nu boch e nam ni yad be par u Israel e yad 153,600 u gubin. 18 Me tay
70,000 i yad ni girdi'en e gachwor ma 80,000 e girdi'en e th'um malang u daken e pi
burey, me turguy 3,600 ni ngu'ur guyed e maruwel nge yan i m'ay ni bfel' rogon.

3

1 David ni Pilung ni chitamngin Solomon e ke mu' i ngongliy rok e gin ngan toy fare
Tempel ngay. Ni bay u lan yu Jerusalem u daken fare Burey ni Moriah, ni aram fa gin'en
ni m'ug SOMOL riy ngak David, ni tagil' e mn'ag keru' e *grain* rok Araunah ni be' nu
Jebus. Me tabab Solomon ni Pilung ko dumow 2 u lan e pul ni l'agruw ko duw ni gaman
e aningeg ngay nike mang pilung. 3 Re Tempel nem ni toy Solomon ni Pilung e mereb i
ragag e fit n'umngin ma guyey e fit radan. 4 Fare senggil ni yima yan riy ngalan e naun
e ta'reb ga'ngin radan nga radan fare Tempel, guyey e fit radan ma ra'ay nge meruk i
ragag fit tolngin. Ma langgin fare senggil e ka ni gabdiy e gol riy ni tin th'abi fel'. 5 Bin ni
th'abi ga' e senggil e ni gabdiy e palang ni *cedar* ko rungrung u langgin min gabdiy e gol
nrib fel' nga daken, ni kan ker ya'an e gek'iy ni *palm* nge yu kiy i chen nga daken. 6 Me
nunuwnag fare pilung fare Tempel ni bfel' ya'an ko malang nib tolang pulwon nge gol
nni fek ko fare nam nu Parvaim. 7 I fanay e gol nge gabdiy ko rungrung ko fare Tempel,
nge llon riy, nge mirichlen e mab, nge mab. Daken e rungrung riy e ke ker ya'an e pi
kerubim ngay. 8 Fare senggil u langgin ni yima yog ni aram e Gin Th'abi Thothup riy e
guyey e fit n'umngin ma guyey e fit radan, ni aram ga'ngin radan fare Tempel, ma rliw'
nge lal e ton e gol nfanay ngan gabdiy nga daken e rungrung ko Gin Th'abi Thothup riy,
9 rliw' e *ounce* e gol nni fanay ko richib, ma rungrung ko tini ngalang e senggil e kuni
gabdiy e gol ngay.

10 Miki yog fare pilung ngak girdi'en e maruwel ngar ngongliyed l'agruw i kerubim
ko wasey, ni ngan ing ko gol, ngar ted ngalan fa Gin Th'abi Thothup, 11-13 ni yow ba
ta'abfayon ni yow ba sap nga langan e mab. Ra reb e gali n'ey ma l'agruw pon, ra barba'
i pon ma medlip nge baley e fit n'umngin, ni kar pithigew e changag ni be math porow
nga ta'bang u lukngun fare senggil ma ra bagyow ma be math barba' i pon ko rungrung
u barba' fare senggil, ba k'iy porow u barba' nga barba' fare senggil ni guyey e fit radan.
14 Mi ni ngongliy bangi kateng ni fen fa Gin Th'abi Thothup nni ngongliy ko mad ni wech

nge ku boch ban'en mi ni k'ad ko ma'chaw ni ra'en mak'ef, nge *purple*, nge row, ni kan susunag ya'an e kerubim nga daken.

Fagal duga' ni Bronze
(1 Kings 7:15-22)

15 Me yog fare pilung ni ngan ngongliy l'agruw ley i duga', nra reb ma wugem nge l'agruw e fit tolngin, mi ni tay fagal duga' nga mit fare Tempel. Ra ba ley ma bay bangi ban'en u p'ebugul ni medlip nge baley e fit tolngin. 16 Ma p'ebugul fagal duga' e kan nunuwnag ko yuyil'i chen ni kan lifith nge ra'ay i wom'ngin e gek'iy ni *pomegranate* nib *bronze*. 17 Fagal duga' e nn'uf u barba' ngu barba' i langan e mab ko fare Tempel: bin ni bay ko yimuch e ni tunguy fithingan ni Jakin* ma bin bay ko lel'och e ni tunguy fithingan ni Boaz.†

4

Gathon e Tempel
(1 Kings 7:23-51)

1 Me yog Solomon ni Pilung ni ngan ngongliy ba altar ni *bronze*, ni ta'reb n'umngin nga radan ni go' guyey e fit ma ragag nge lal e fit tolngin. 2 Miki ngongliy ba teng nib *bronze* ni ba lulbuy, ni medlip nge baley e fit to'marngin, ma ragag nge lal e fit u barba' nga barba', ma aningeg i ragag nge lal e fit ga'ngin lukngun ni kan liyeg e fol riy. 3 Mu mirichlen fare teng u wuru' e bay l'agruw thal i nunuw riy ni bay ba thal nga daken ba thal. Pi nunuw n'em riy e ya'an e garbaw ni pumo'on, ni ka ni ngongliy nib peth ko fare teng. 4 Fare teng e kan tay nga daken keru' ragag nge l'agruw i garbaw ni pumo'on nib *bronze* ni yad bmath' keru', ra dalip ma ta'bang e yad ba sap ngay. 5 Ma fare teng e dalip e inch duba'gin. Ma merichlen e bod merichlen ba kap, nib bug nga wuru' ni bod ba flores nike puf. Re teng nem e gonap'an e ragag nge lal e biyu' e gallon gathon. 6 Mu ku ra ngongliyed ragag raba' i dabiy, lal raba' e ngan tay nga ba' ni yimuch ko fare Tempel ma lal raba' nga ba' ni lel'och. Ngu'un luknag yuyang ko fapi gamanman ni kan urfiy ni maligach riy. Ma ran ko fare teng nib ga' e ngi i fanay e prist ngu'ur maluk niged pa'rad ngay.

7-8 Miyad ngongliy ragag i tagil' e magal nib gol nrogon ya'an e pi tagil' e magal ni go' yima ngongliy, nge ragag e tebel, ngan tay e pin'ey ngalan fare senggil nib ga' u lan fare Tempel, ra barba' fare senggil ma lal e tagil' e magal nge lal e tebel ntay ngay. Mu ku ra ngongliyed ra'ay raba' e taray nib gol.

9 Miyad ngongliy reb e yoror ni fan ngak e prist ngalan fare yoror nib ga' ni ku ra ngongliyed u mit fare Tempel. Pi mab u mit e pi garog u thilin fa gali yoror e kan ing ko *bronze*. 10 Fare teng e ni tay u charen tabthungen fare Tempel ko yimuch ni ngek.

11-16 Miki ngongliy Huram e pi th'ib, nge pi sebel, nge taray. I mu'nag ni gubin e pin'en ni micheg ngak Solomon ni Pilung nra ngongliy ni fan ko fare Tempel:

Fagal duga'
Fa gal raba' i taray ni kan fal'eg u daken p'ebgul fagal duga'
Fa yukiyi chen ni kan lifith nib nunuw u p'ebugul baley fagal duga'
Fa 400 i ya'an e gek'iy ni *pomegranate* nib *bronze* ni kan ayliy ni l'agruw thal nib liyeg p'ebugul fagal duga'
Fa ragag i *cart*
Fa ragag raba' i dabiy
Fare teng
Fa ragag nge l'agruw i ya'an e garbaw ni pumo'on nma par fare teng u daken

* **3:17** JAKIN: Re fithingan ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "Ir (Got) ni duwgiliy nge tay." † **3:17** BOAZ: Re fithingan ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "gelngin (Got)."

Fapi th'ib, nge sebel, nge fok
Huram e ir e masta ko girdi'en e mongongol wasay ko gubin e pin'ey nib *bronze* ni kan gichiy, ni bod nike ta'chiylen Solomon ni Pilung, ni ngu'un maruwel ngay u lan fare Tempel rok SOMOL.
17 En ni pilung e yog ni ngan ngongliy e pin'ey u tagil' e mongongol wasey u thilin yu Sukkoth ngu Zeredah u lan fare loway ni Jordan. 18 Ere bo'or e pin'en nni ngongliy ndariy ta'abe' ni manang tomalngin gubin e *bronze* nni fanay ngay.
19 I Solomon ni Pilung e ki yog ni ngan ngongliy boch ban'en ko gol ni fen fare Tempel: fare altar nge pi tebel ni tagil' e flowa ni yima ognag ngak Got; 20 nge fapi tagil' e magal nge fapi magal nib gol ni un urfiy u mit fa Gin Th'abi Thothup, ni bod rogon nturguy; 21 fapi flores ni nunuw, nge fapi magal, nge fen e fek nifiy; 22 nge fen e mathang nifiy ko magal, nge yu raba' i taray, nge yu raba' i pilet ni fen e *incense*, nge yu raba' i th'ib ni yima fek e nifiy u langgin. Urngin e pin'ey ma ni ngongliy ko gol nib th'abi fel'. Fapi mab nib migid nga wuru' fare Tempel nge pi mab ni yan ngalan e Gin Th'abi Thothup e ni ing ko gol.

5

1 Nap'an ni mu'nag Solomon urngin e maruwel ko fare Tempel, me yan i tay gubin ban'en ni ognag David ni chitamngin ngak SOMOL ko senggil ni tafen e cha'ar u Tempel ni aram e silber, gol, nge ku boch ban'en.

Fare Kahol ko M'ag nni Fek i Yib ngalan fare Tempel (1 Kings 8:1-9)

2 Ma aram me pining Solomon gubin e pi'in ma gafaliy epi ganong nge yuke girdi' nu Israel ngar mu'ulung gad nga Jerusalem, ya ngan fek fare Kahol ko M'ag rok SOMOL u Zion ni fare Binaw rok David ngan tay ngalan fare Tempel. 3 Miyad mu'ulung ni yad gubin u ngilan' e Madnom ko Nochi Naun. 4 Nap'an ni go' ke mu'ulung gubin fa pi tagafal, me tining e pi Levite fare Kahol ko M'ag ngalang 5 ngar feked i yan ko fare Tempel. Miki fek e prist nge pi Levite fare Tent u p'eowchen SOMOL nge gubin tatalin i yan ko fare Tempel. 6 Solomon ni Pilung nge gubin e girdi' nu Israel nra mu'ulunggad nga mit fare Kahol ko M'ag ngar pi'ed e saf nge garbaw ni pire' ni maligach ndakiyag i the'eg. 7 Aram me fek fapi prist fare Kahol ko M'ag rok SOMOL ngalan fare Tempel ngar ted ngalan fa Gin Th'abi Thothup, u tan pon fa gal kerubim. 8 Pon e gal kerubim nem e ba puf nike upunguy fare Kahol nge mat' riy. 9 Kemus nu mit fa Gin Th'abi Thothup e ra sak'iy be' riy ma ra guy tabanggin fa gal ley i mat, ma dariy bang ni yira guy riy. (Fa gal ley i mat' e kabay u rom e daba'.) 10 Dariy ban'en u lan fare Kahol ko M'ag kemus ni fa gal yang i malang ni tay Moses ngay ko burey u Sinai, ko gin ni ngongliy SOMOL fare m'ag riy u thilin nge girdi' nu Israel ni rchuwgad u Egypt.

Maluplup'en SOMOL

11-14 Gubin e prist ni bay ni demturug ere ulung nib milfarad ngay, ni kar be'ech niged yad. Ma gubin girdi'en e musik ko pi Levite ni aram Asaf, Heman, nge Jeduthun, nge girdi'en e yuke girdi' rorad, ni go' ka ra chuwgad ko mad ni wech. Pi Levite e ra sak'iygad nga charen fare altar u ba' ni ngek ni bay e *cymbal* nge *harp* rorad, nib mu'un 120 e prist ngorad ni yad be thoy e rappa', nge *cymbal*, nge ku boch e talin e musik, ni yad be pining e sorok ngak SOMOL ko tang ni yad be ga'ar:
"Ke sorok SOMOL, ni bochan e ba gol,
Ma t'ufeg rok e dabimus."
Nap'an ni be chuw fapi prist u lan fare Tempel mi yigi suguy bang i manilang lan fare Tempel ni be matmat ra'en nga muluplup'en SOMOL, ma dakiyag ni ngar ul ul gad ko fare liyor ni yad be tay.

6

Numon ni tay Solomon ko Girdi'
(1 Kings 8:12-21)

1 Ma aram me meybil Solomon ni Pilung ni ga'ar,
"SOMOL, gur e ka mu mel'eg ni ngam par u fithik' e manileng nge lumor.
2 Are chiney e ku gu ngongliy ba tempel nib rir ni fan ngom,
bangi ban'en ni ngam par riy ni manemus."
3 Ngiyal' ni ba'aram nib sak'iy ga'ngin yu Israel u rom. Me cheal e en ni pilung u luwan
nge sap ngorad me ning ngak Got ni nge fal'eg wa'athrad. 4 Ni ga'ar, "Ke sorok SOMOL ni
Got nu Israel! Ke tay nga tagil' e n'en ni micheg ngak David ni chitamag ni fa'an ni ga'ar
ngak, 5 'Nap'an fa ngiyal' ni gu fek e girdi' rog nga wuru' yu Egypt ke mada' ko chiney,
ma da gu mel'eg reb e binaw u lan e nam nu Israel ni aram e gin ngan toy ba tempel
ngay ngu'un liyor ngog riy, ma dagu duwgiliy be' ni ngi i gafaliy piyu Israel ni girdi' rog.
6 Machane chiney e ku gu mel'eg yu Jerusalem ni aram e gin ngu'un liyor ngog riy, me
gur David e ngu'um gagiyegnag e girdi' rog.' "
7 Miki ul ul Solomon ngay, "Chitamag i David e tafinaynag ni nge toy ba tempel ni
ngu'un liyor ngak SOMOL ni Got nu Israel riy, 8 machane me ga'ar SOMOL ngak, 'Tafinay
ni kam tay ni ngam toy ba tempel ni fan ngog e ba mat'aw, 9 machane gur e ri dab mu
toy. Be' nib mo'on ni fakam, be' nri fakam e ir e bayi toy e tempel rog.'
10 "Ere chiney e ke tay SOMOL nga tagil e n'en ni micheg: Ku gu wan nga luwan e
chitamag ku gu mang pilung nu Israel, ku gu toy ba tempel ni fan e ngu'un liyor ngak
SOMOL ni Got nu Israel riy. 11 Ku gu tay fare Kahol ko M'ag ngalan fare Tempel, re Kahol
nem e bay fa gal yang i malang riy ni fare m'ag ni ngongliy SOMOL u thilin nge girdi' nu
Israel."

Meybil Rok Solomon
(1 Kings 8:22-53)

12 Ma aram me sak'iy Solomon nga mit fare altar nga p'eowchen e girdi' nu Israel nge
pug pa' ngalang ngi i meybil. (13 I Solomon e ngongliy bang i fang ko *bronze* nge tay
nga lukngun fare yoror. Re gi fang nem e meruk e fit n'umngin nge radan ma lal e fit
tolngin. Me yan Solomon nga daken fare gi fang me ragbug nga but' ko gin nra guy e
girdi' ni gubin riy, me pug pa' ngalang nruw raba'.) 14 Me meybil ni ga'ar, "SOMOL ni Got
nu Israel, dariy e Got ni bod gur u ga'ngin e tharmiy ngu fayleng. Kam tay nga gil' fare
m'ag u thilmed e girdi' rom u n'umngin nap'an ni yad be fol rom u polo' i gumircha'rad.
15 Kam tay nga gil' e n'en nim micheg ngak e chitamag i David; daba' e gubin e thin e
ke yibi aw nga rogon ni mog. 16 Ere chiney SOMOL ni Got nu Israel, mu tay nga tagil'
fa bug nem e thin ni mog ngak e chitamag ni ga ra rin' nap'an ni lungum ngak e gubin
ngiyal' ma reb e pi'in owchen e bayi gagiyeg ni pilung u Israel, ni fa'anra yad be fol ko
Motochiyel rom ni bod ni rin' David. 17 Ere chiney, SOMOL ni Got nu Israel, mu tay nga
gil' urngin e tin mmicheg ngak e tapigpig rom i David.
18 "Machane, Got, mog rayag rom ni ngarim par u roy u fayleng u fithik' e pumo'on nge
ppin? Mus ngalan e tharmiy ni ga'ngin ma dab mu taw nga langgin, ere bu uw rogon
ma ga taw ngalan e re Tempel ney ni kug toy? 19 SOMOL ni Got rog, i gag e tapigpig
rom. Mmotoyil ko meybil rog ma ga pi' ngog e pin'en ni gu be ning ngom. 20 Matanagiy
e re Tempel ney ni rran nge nep'. Kam micheg ni irera' e gin bay un liyor ngom riy, ere
mmotoyil ngog ko ngiyal' ni gu ra sap ko re Tempel ney nggu meybil. 21 Mu rung'ag e pi
meybil rog nge pi meybil rok e pi girdi' rom ni piyu Israel nap'an ni yad ra sap ko gin'ey
ngar meybilgad. U lan tafnam u tharmiy e ngam mmotoyil ngomad riy ma ga n'agfan e
denen romad.

22 “Nnap’an ni yira yog nike rin’ be’ e kireb ku be’ min fek i yib ko altar rom u lan
e re Tempel ney ni ngamog ni de buch e rok, 23 ma SOMOL, ngam mmotoyil ngorad u
tharmiy ngam turguy e kireb rok e pi tapigpig rom. Mu gechignag e en nib buch e rok
nrogon e gechig nib mat’aw ni nge aw ngak ma ga pithig u pulwon e en ni bfel’ e rok.
24 “Nap’an nra gel e pi to’ogor rok e girdi’ nu Israel ngorad ni bochan e ka ra denen
gad nib togopluw ngom, ma nap’an ni yad ra sul ngom ngarbad ko re Tempel ney miyad
meybil ngom u fithik’ e sobut’an ni ngam n’agfan e denen rorad, 25 ma SOMOL, motoyil
ngorad u tharmiy. Mu n’agfan e pi denen rok e girdi’ rom ma ga fulwegrad nga daken
fare nam ni ka mu pi’ ngorad nge pi chitamngirad kakrom.
26 “Nap’an ni ga ra taleg e n’uw ni bochan e ke denen e girdi’ rom nib togopluw ngom,
ma nap’an ni yad ra pi’ keru’rad ko denen rorad miyad sap ko re Tempel ney, ngar
meybilgad ngom u fithik e sobut’an, 27 ma SOMOL, mmotoyil ngorad u tharmiy ma ga
n’agfan u wun’um e pi denen rok e pi tapigpig rom, ni girdi’ nu Israel, ma ga fil rogon
ngorad ngu’ur rin’ed e tin nib mat’aw. SOMOL, ma aram, ma ga pi’ e n’uw nga daken e
re nam rom ney, ni ka mu pi’ ngak e girdi’ rom ni ngar tafned.
28 “Nap’an nra yib e yungol u lan e re nam ney fa yib e misilpig ni yima yim’ riy fa
li’ e nifeng nib gowal e woldug fa yib e asmen’ing ni yo’or nge li’ e woldug, fa yib e
to’ogor ngar chamgad ngak e girdi’ rom, fa yib e m’ar nga fithik’rad, 29 ma ga motoyil
ko pi meybil rorad. Fa’anra gafgow laniyan’ boch i yad e girdi’ rom nu Israel miyad pug
pa’rad nruw raba’ ngalang ni yad ba sap ko re Tempel ney ngar meybilgad, 30 ma ga
rung’ag e meybil rorad. Mmotoyil ngorad u tafnam u tharmiy ma ga n’agfan u wun’um
e kireb rorad. Kemus ni go’ gur e gamnang e tafinay rok e girdi’. Ra be’ ma ga pi’ ngak e
tin nib m’ag ko ngongol rok, 31 ya nge yib madgum u laniyan’ e girdi’ rom mu ur folgad
rom ni gubin ngiyal’ ni yad be par u lan fare nam ni ka mu pi’ ngak e pi chitamngirad.
32 “Nap’an nra rung’ag pi yu bang ni yad ma par nib palog rogon feni sorom nge feni
gel gelngim nge rogon ni gubin ngiyal’ ma ga bfal’eg rogom ni ngam rin’ ban’en, ma
aram e yad ra yib ni ngar meybilgad u lan e re Tempel ney, 33 ma ga motoyil ko meybil
rorad. U tharmiy ko gin ga ma par riy, e ngam motoyil riy ngorad ma ga pi’ ngorad e
n’en ni yad be ning ngom’, ya nge yag ni nangem urngin e girdi’ nu fayleng ngar folgad
rom, ni bod rogon ni be rin’ e girdi’ rom nu Israel. Ma aram e yad ra nang nre Tempel
ney ni ku gu toy e irera’ e gin ngu’un liyor ngom riy.
34 “Nap’an ni ga ra yog ngak e girdi’ rom ni ngranod ko mael nib togopluw ngak e pi
to’ogor rorad miyad meybil ngom, ma demturug e gin’en yad bay riy, ni yad ba sap ko
re binaw ney ni gur e mu mel’eg nge re Tempel ney ni ku gu toy ni fan ngom, 35 ma ga
motoyil ko pi meybil rorad. Mu rung’ag e meybil rorad u tharmiy mag gagiyeg nagrad
ngar gelgad.
36 “Nap’an nra denen e girdi’ rom nib togopluw ngom — ya dariy be’ ndar ma denen —
ma ga pagrad nge gel e pi to’ogor rorad ngorad ni bochan e damumuw rom mi ni fekrad
ni kalbus nga yug reb e nam, ni yug aram rogon nib mal’af e re nam nem, 37 ma ga ra
motoyil ko pi meybil rok e pi girdi’ rom. Fa’anra yad bay u lan e re nam nem miyad
pi’ keru’rad ko denen rorad ngar meybilgad ngom, ni yad be weliy ngom rogon farad
denen nge ferad kireb, ma ga motoyil ko pi meybil rorad, SOMOL. 38 Fa’anra yad bay u
lan e re nam nem ma riyul’ ni ka ra pi’ed keru’rad ko kireb rorad miyad meybil ngom ni
yad ba sap ngaray ko re but’ ney ni ka mu pi’ ngak e pi chitamngirad, re binaw ney ni gur
e mu mel’eg, nge re Tempel ney ni ku gu toy ni fan ngom, 39 ma aram ma ga motoyil ko
pi meybil rorad. U tabnaw rom u tharmiy e ngam motoyil ngorad riy ma ga runguyrad
ngam n’agfan u wun’um urngin e pi denen rok e girdi’ rom.
40 “Got rog, ere chiney e ngam changar ngomad ma ga motoyil ko pi meybil romad ni
gamad be pi’ ngom u lan e re gin’ey. 41 SOMOL ni Got, mu sak’iy e chiney, ngam un ko
fare Kahol ko M’ag, ni aram e pow u gelngim ngam man ngalan e Tempel ngam par u

roy ndariy n'umngin nap'an. Mu fal'eg wa'athan e pi prist rom ko gubin e tin yad be rin',
mang e yigi felfelan' gubin e girdi' rom ni bochan e ri gab manigil ngorad. 42 SOMOL ni
Got, dab mu faluwosnag e re pilung ni gur e mmel'eg. Mu tay u lanin'um rogon feni ba
t'uf rom i David ni tapigpig rom."

7

Fare Tempel nni Pi' ngak Got
(1 Kings 8:62-66)

1 Nap'an ni mu' Solomon ni Pilung ko meybil, me yib e nifiy u tharmiy nga but' nge
urfiy fapi maligach ni kan pi', me suguy maluplup'en SOMOL fare Tempel. 2 Bochan e
ke suguy ba tamilang nib maluplup' fare Tempel, ma da kiyag ni th'um fapi prist nga
langgin. 3 Nap'an ni guy e girdi' nu Israel fare nifiy nike mul u tharmiy nga but' nge
tamilang nike sugnag fare Tempel, miyad paraw nga but' u daken e faraf, ni yad be liyor
ngak Got ma yad be pining e sorok nge magaer ngak nga feni manigil nge t'ufeg rok ni
dabimus. 4 Ma aram me pi' Solomon nge gubin e girdi' e maligach ngak SOMOL. 5 I pi'
22,000 e garbaw ni maligach nge 120,000 e saf ni maligach nma gapaseg thilin Got nge
girdi'. Me ir nge fapi girdi' ni gubin e ra og niged fare Tempel ngak SOMOL. 6 Me sak'iy
e pi prist ko yungi n'en ni kani tay ni tagil'rad, ni yad ba changar ko gin nib sak'iy e pi
Levite riy, yad be pining e sorok ngak SOMOL ko pi talin e musik ni ka David ni Pilung e
yagnag ma yad be yin' fare tang ni ga'ar, "T'ufeg rok e dabimus!" ni bod nike yog David
ngorad ni ngar rin'ed. I thoy fapi prist e rappa nnap'an nib sak'iy gubin e girdi'.
7 Me yiblay Solomon lulukngun fare yoror, nge fa gin'en nu mit fare Tempel, ma aram
me ognag u rom fapi maligach ni mo'oruf ni kayureb, nge pi maligach ni *grain*, nge mam
ko fapi maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi'. I rin' e ren'ey ni bochan fare altar ni
bronze nike ngongliy e kaygi achig ndabki taw gubin e pi maligach ney nga daken.
8 Solomon nge urngin e girdi' nu Israel e ra madnom niged fare Madnom ko Nochi
Na'un ni medlip e rran. Immoy e girdi' u rom nib yo'or nrabad nib orel ni bod feni orel
e wo' u thilin e burey' nu Hamath ko lel'och nge mathil nu Egypt u lan e yimuch. 9 Rpired
u rom ni medlip e rran ni fan fare altar ni yad be ognag ngak SOMOL mu kur pired ni
medlip e rran ni fan ko fare madnom. Me yan i rofen ni tomur ma aram miyad lebuguy
e madnom ni ur ted, 10 me yan ni reb e rran riy, ni aram e rofen ni rliw' nge dalip e
rran ko fare pul ni medlip, me l'oeg Solomon fapi girdi' ngar sulod nga taferad. Yad ba
felfelan' nga urngin e tow'ath nike pi' SOMOL ngak e tirok e girdi' nu Israel, nge David,
nge Solomon.

Got ni M'ug ngak Solomon Bayay
(1 Kings 9:1-9)

11 Nga tomuren nike mu' Solomon ni Pilung i toy fare Tempel nge fare naun ko pilung,
nike mu'nag urngin e tin ni tanomnag riy, 12 me yib i m'ug SOMOL ngak nnep'. Me ga'ar
ngak, "Kug rung'ag e meybil rom, ma kefel' u wun'ug e re Tempel ney ni nge par ni gil'
e maligach ni ngu'un pi' ngog. 13 Demturug e ngiyal' ni gu ra taleg e n'uw fa gu pi' e
asamen'ing ni ngar longyed e woldug fa gu pag e misilpig nge yib nga daken e girdi'
rog', 14 ma fa'anra yad ra meybil ngog ni ka ra kal gad ngan'rad miyad pi' keru'rad ko
kireb ni yad be ngongliy, ma aram e gu ra rung'ag nga tharmiy, mu gu n'agfan u wun'ug
e denen rorad, mu ku gu fulweg e nam rorad nge fel' rogon bayay. 15 Bay ug matanagiy
e re Tempel ney ma gubin ngiyal' ni kug fal'eg rogog ni nggu rung'ag urngin e meybil ni
yibe pi' ngog u roy, 16 ni bochan e ku gu mel'eg ma ku gu thothupnag ni irera' e gin'en
ngu'un liyor ngog riy ndariy n'umngin nap'an. Bay ug matanagiy ma gu be yoror riy ni
gubin ngiyal'. 17 Fa'an ga ra pigpig ngog u fithik' e yul'yul' ni bod ni i rin' e chitamam i
David, ngu'um fol ko pi motochiyel rog ma ga be rin' urngin e tin ku gu ta'chiylen ngom,

18 ma gu ra tay nga tagil' e tin gog ngak e chitamam i David u nnap'an ni gog ngak nu
Israel e gubin ngiyal' ma pi'in owchen e bay ur gagiyeggad riy. 19 Machane fa'anra dab
mu fol nge pi girdi' rom ko pi motochiyel nge tin kugog ngomed mi gimed tayfan yug
boch e got, 20 ma aram e gu ra chuwegmed u lan fare nam ni ku gu pi' ngomed, ma gu ra
pag e re Tempel ney ni ku gu tay ni bangi ban'en nib thothup ni ir e ngu'un liyor ngog
riy. Girdi' u gubin yang e bay ra moning niged mu'ur dariyfan niged.
21 "Fare Tempel e yibe tayfan e chiney, machane ngiyal'nem e gubin e girdi' nra
yib nge yan u to'oben e ra balyangan'rad ngay miyad fith ni lungurad, 'Mangfan nike
rin' SOMOL e ren'ey ko re nam ney nge re Tempel ney?' 22 Ma bayi fulweg e girdi' ni
lungurad, 'Bochan e ka ra paged e SOMOL ni Got rorad, ni ir e fek e pi chitamngirad nga
wuru' yu Egypt. Ka ra yul'yul'gad ngak yug boch e got ma yad be tayfarad. Aram fan
nike pag SOMOL e re gafgow ney ke yib ngorad.' "

8

Tin ni Ngongliy Solomon
(1 Kings 9:10-28)

1 Rliw' e duw ni toy Solomon fare Tempel nge fare naun ko pilung ni tafen. 2 Miki
sunmiy bayay fapi binaw ni pi' Hiram ni Pilung ngak, me yog ngak boch e girdi' nu Israel
ni ngranod ra pired ko pi binaw nem. 3 Solomon e mael nge kol fa gi nug nu Hamath ngu
Zobah 4 me yororiy nib gel ni fan ko mael fare binaw nu Palmyra u daken e ted ni *desert*.
Miki ngongliy bayay gubin fapi binaw nu Hamath ni aram tagil e cha'ar. 5 Miki ngongliy
Solomon bayay e pi binaw ni ba'aray: Talang u Beth Horan ngu pe'ning u Beth Horan
(i gelnag e yoror ko fapi binaw ni fan ko mael ni yima man'nag e garog riy), 6 nge fare
binaw nu Baalath, nge gubin e pi binaw ni tafen e cha'ar rok, nge pi binaw nma tay e
os nge pi *chariot* rok riy. I mu'nag gubin e tini tanomnag ni nge toy u Jerusalem, ngu
Lebanon, ngu ga'ngin fare gi nug ni i gagiyegnag. 7 Pi'in nra magachgad ko girdi' nu Hit,
Amor, Periz, Hiv nge Jebus ni gathiyad piyu Israel nde thang piyu Israel e pogofan rorad
aram ko somm'on, 8 e yib owcharad ni aram e picha' ni tayrad Solomon ngi i maruwel
ngorad, ku aram rogon ke mada ko biney e rran. 9 Machane Solomon e de maruwel ko
girdi' nu Israel ni sib; yad e ra manged e salthaw rok nge pi tolang ko salthaw, nge pi'in
ga' ko *chariot*, nge girdi'en e yan u os. 10 Ruwmira'ay nge wugem e pi tolang ko salthaw
ni yad be gafaliy e maruwel ko fapi'in yad be maruwliy urngin e pin'en ni yibe toy.
11 Me fek Solomon le'engin ni be' ni bpin ni fak fare pilung nu Egypt, nge chuweg u
lan fare Binaw rok David nge tay ngalan ba naun nike toy ni tafen fare bpin. I ga'ar
Solomon, "Thingar dabi par e re bpin ney u lan fare naun rok David ni Pilung nu Israel,
ni bochan e gubin yang ni immoy fare Kahol ko M'ag riy ma ba thothup nib tabgul."
12 Me pi' Solomon e maligach ngak SOMOL u daken fare altar nike ubung u mit fare
Tempel. 13 I pi' e pi maligach ni mo'oruf nrogon ni bay ko Motochiyel rok Moses ni fan ko
yu rran nib thothup: pi *Sabbath*, nge pi Madnom ko M'ug e Pul, nge fa dalip i madnom
ni gubin e duw — fare Madnom ko Flowa Ndariy e Is Riy, nge Madnom ko T'ar Wom'ngin
e Woldug, nge fare Madnom ko Nochi Naun. 14 Me fol ko pi motochiyel nike ngongliy e
chitamngin i David, me yarmiy rogon e maruwel rok fapi prist u reb e rran nge reb ma
ku er rogon pi yu Levi ni yad ma ayuweg fapi prist ko tang nge pi maruwel rorad. Miki
yarmiy girdi'en e matnag u Tempel ni fan ko pi maruwel rorad u langan e pi garog ni
yu rran, ni bod rogon nike yog David, ni fare pumo'on ni bay Got rok. 15 Pin'en ni yog
David ngak e pi prist nge pi Levite nib l'ag rogon ko pi naun ni yima cha'ar ngay nge ku
boch ban'en e go' nrin' ni ribod rogon niyog.
16 I taw ko ngiyal'ney ma gubin e pi maruwel rok Solomon ma go' kan mu'nag. Gubin
e pi maruwel me yan i aw ni bfel' rogon, ni mus ko def ko Tempel rok SOMOL nni ubung
nge yan i mada' ko ngiyal' nike m'ay i toy fare Tempel.

17 Ma aram me yan Solomon nga Eziongeber nga Elath, l'agruw i gampek nu dap'el'ay
ko fare nguy ni Akaba, nu lan e nam nu Edom. 18 Me pi' Hiram ni Pilung e pi barkow ni
nge yan ngak Solomon, nike tay e pi kapten rok ngay ni ngar gafaliyed, nge pi sala nike
n'uw naprad ko sala. Miyad tareg ni yad e pi tolang rok Solomon ngranod ko fare nam
nu Ofir ngar feked i yib ngak Solomon e gol nib bachugur ni nge gaman e ragag nge nel'
e ton.

9

Fare Queen nu Sheba ni yib i guy Solomon (1 Kings 10:1-13)

1 Fare *Queen* nu Sheba ni rung'ag bugwan Solomon ni Pilung me milekag nga
Jerusalem ni nge sikengnag nga bogi de'er nib mo'maw'. Ma ke un bogni' ngak, nge bogi
kamel ni kan suguy daken keru'rad ko *spice*, nge churwo' nib tolang pulwon, nge gol ni
yo'or. Nap'an ni mada'nag fare pin Solomon me fith ngak gubin e de'er ni yib ngan'. 2 Me
pi' Solomon e fulweg riy ni gubin; dariy ban'en nib mo'maw' ngak ni nge weliy rogon.
3 Fare *Queen* nu Sheba e rung'ag e gonop rok Solomon me guy fare naun ko pilung nike
toy. 4 Me guy e ggan ni yibe pi' u tebel rok, nge pi senggil nma par e pi tolang rok riy, nge
rogon feni yaram gathon e maruwel ko fare tafen e pilung rok nge mad nib ta'reb rogon
ni yad ma yin', nge pi mad rok e pi tapigpig rok, nge maligach nma pi' u Tempel. Me par
fare pin nike ngat nike balyangan'.

5 Me ga'ar ngak fare pilung, "N'en ku gu rung'ag u lan e nam rog ni murung'agem nge
gonop rom e riyul'! 6 Demich u wun'ug e n'en nnog ngog nge mada' ko ngiyal'ney ni
kugub gguy nga owcheg. Ku dawor i m'ing u lukngun fanam gonop ni ku gu rung'ag.
Ka ba gel e gonop rom nga rogon ni be yog e girdi'. 7 Rib fel' wa'athan e pi'in yad be
pigpig ngom, ni gubin ngiyal' ni yad bay rom ma ri yad ba tow'ath ni yad be rung'ag e pi
thin rom nib gonop! 8 Ngu'un liyor ngak SOMOL ni Got rom! Kedag rogon feni rib felan'
ngom nike tem ni gur e pilung, ni ngu'um gagiyeg u fithingan. Bochan e ba t'uf e girdi'
nu Israel rok ma ba'adag ni nge ayuwegrad ni manemus, ke tem ni gur e pilung rorad
ya nge yag ni mu tay e tin nib mat'aw ma ba yal'uw nga rogon."

9 Me pi' ngak Solomon ni Pilung fapi tow'ath nike fek i yib: ba chugur ni nge gaman
lal e ton e gol, nge bogi *spice* nib yo'or nge churwo' nib tolang pulwon. Dariy e *spice* ni
bod feni fel' e tinem ni pi' fare *Queen* nu Sheba ngak Solomon ni Pilung.

(10 Fapi girdi'en e yan u barkow rok i Hiram ni Pilung nge Solomon ni Pilung e ra
feked e gol u Ofir mu ku yad fek e ren ni *juniper* nge churwo'. 11 Me fanay Solomon fapi
ren nge ngongliy e tawo' ni fan ko fare Tempel nge fare naun rok ni tafen e pilung, miki
ngongliy talin e musik riy ni *harp* nge *lyre* ni fen e girdi'en e musik. Dawor ni guy ban'en
ni aram rogon bingiyal' u lan fare nam nu Judah.)

12 Solomon ni Pilung e pi' ngak fare *Queen* nu Sheba urngin e tin ni ning. Tiney ni pi'
ngak fare pin e ki peth ko tin ni pi' ngak ni pulwon e tow'ath rok ni pi' fare bpin ngak.
Ma aram me sul fare bpin nge pi'in nra uned ngak ko nam nu Sheba.

Talin Solomon ni Pilung (1 Kings 10:14-25)

13 Gubin e duw ma bpag e rliw' nge lal e ton e gol nma yib ngak Solomon ni Pilung,
14 nib mun nga daken e tax nma pi' e pi tachuway' nge pi tafolchuway'. Pi pilung nu
Arabia nge pi governor ko pi yungi nug nu Israel e ku yad ma fek i yib ngak e silber nge
gol. 15 Me ngongliy Solomon l'agruw mir'ay yang e *shield*, nra bang ma ka ni ing ko gol
npirdi'iy ni gonap'an e ragag nge lal e pawn tomalngin, 16 nge 300 yang e *shield* nib achig
boch, nra reb ma kan ing ko gol nni pirdi'iy ni gonap'an e meruk e pawn tomalngin. Me
tay fapi *shield* ni gubin ngalan bang u lan fare Senggil ko Loway nu Lebanon.

17 Miki yog e en pilung ngan ngongliy ba chiya ko pilung nib ga'. Bang riy e kan ing ko
ivory ma gin ni magey riy e go' ni ing ko gol ni go' gol. 18 Nel' e tawo' ni yan ngalang ko
fare chiya ko pilung, ma kan tay tagil' rifrifen ay riy nib peth ngay ni kan ing ko gol. Bay
tagil' i pa'ay u barba' ngu barba' fare chiya, ma ra barba' fare chiya ma bay ba ya'an e
gamanman ni layon riy nib sak'iy. 19 Ma ragag nge l'agruw e ya'an e gamanman ni layon
ni bay u daken fapi tawo', ra reb fapi tawo' u baley ngu baley ma bay reb riy. Dariy ba
chiya' ko pilung ni bod e biney bingiyal' u lan tafen reb e pilung.
20 Urngin e kap rok Solomon ma go' ni ngongliy ko gol, nge gubin tatalin e taang ni
bay u langgin Senggil ko Loway nu Lebanon ni go' ni ngongliy ko gol ni go' gol. Silber e
da un leamnag nib tolang pulwon u nap'an e gagiyeg rok Solomon. 21 Ma immoy bogi
barkow rok nma tareg u maday ni be un ko tirok Hiram ni Pilung e barkow. Yu dalip e
duw me sul e pi barkow rok bayay nike fek e gol, nge silber, nge *ivory*, nge gamanman
ni *ape*, nge mongki.
22 Solomon ni Pilung e ba fel rogon ma ba gonop ngak gubin e pi pilung nu fayleng.
23 Yad gubin ma ur fithed laniyan' ni ngar rung'aged rogon e gonop nike pi' Got ngak.
24 Ra bagyad me fek e pi tow'ath i yib ngak Solomon — tin nni ngongliy ko silber nge gol,
nge mad nib n'uw, nge pi talin e cham, nge *spice*, nge os, nge *mule*. Ren'ey e un rin' u reb
e duw ngu reb.
25 Solomon ni Pilung e ki immoy 4,000 e chum rok ni tafen e pi *chariot* nge pi os rok, ma
immoy 12,000 e os rok ni fan ko mael. I tay Solomon boch u Jerusalem ma tin ni magey
e go' tayrad u boch e binaw nib thilthil. 26 Ir e re tagagiyeg ni th'abi sorok u fithik' gubin
e pilung nu lan fare gi nug ni tabab ko lul' ni Eufrates nge yan nga Filistia nge taw ko
mathil u Egypt. 27 Nap'an ni ir e be gagiyeg ma silber u lan yu Jerusalem e ke bod feni
mom i pir'eg e malang, ma gek'iy ni *cedar* e ri yo'or nge bod e yug gek'iy ni *sycamore*
u enggin e pi burey nu Judah. 28 Mu un pi' e pi os ngi i yib ngak Solomon u Musri ngu
gubin yang.

Rogon murung'agen e gagiyeg ni i tay Solomon
(1 Kings 11:41–43)

29 Tin kabay u murung'agen Solomon kakrom ko tabolngin nge mada' nga tungun e
go' kan yoloy ngalan fare babyor ni *Chepin Nathan ni fare Profet,* nge babyor ni *Yi'iy rok*
Ahijah nu Shiloh, nge babyor ko *Pin'en ni Pilyeg e Changar rok Iddo ni Profet* ngi i guy, ni
ku bay riy murung'agen e gagiyeg ni i tay Jeroboam ni Pilung nu Israel. 30 Solomon e
i par u Jerusalem ngi i gagiyegnag yu Israel ni ga'ngin ni aningeg i ragag e duw. 31 Me
yim' mi ni k'eyag u lan fare Binaw rok David me Rehoboam nib mo'on ni fak e yan nga
luwan nge mang pilung.

10

Pi Ganong nu lan e lel'och nra togopluwgad
(1 Kings 12:1–20)

1 Rehoboam e yan nga Shekem ko gin ke mu'ulung urngin e girdi' ko ley ni lel'och yu
Israel ngay ni ngar pilung niged Rehoboam. 2 Nap'an ni rung'ag Jeroboam, nib mo'on ni
fak Nebat ni yan nga Egypt ni be mil rok Solomon ni Pilung, ere thin ney me sul nga
tafen. 3 Girdi' ko pi ganong nu lan e lel'och e ra pininged ni nge sul, mranod ni yad
gubin ngak Rehoboam nge lungurad ngak, 4 "Chitamam e ke motogel ngomad ni nggu
marwelgad nib gel. Fa'an ga ra ba'udeg romad nge mom e par romad, ma gamad ra par
u tan pa'am ni gamad ba yul'yul' ngom."
5 Me fulweg Rehoboam ni ga'ar, "Mu pi'ed dalip e rran ngog ni nggu leamnag e tin
kamogned. Fin gimed sul ngog bayay." Aram me yan fapi girdi'.

6 Me fith Rehoboam ni Pilung laniyan' fapi pumo'on ni yad bpi'lal ni ur manged e pi
tafonow rok e chitamngin i Solomon. "Mang e fulweg ni gimed be leamnag nib manigil
ni nggu pi' ngak e pi girdi' ney?"
7 Miyad fulweg ni lungurad, "Fa'an ga ra gol ngak e pi girdi' ney ngam mman nga
lanin'rad ngam pi' e thin ni bfel', ma gubin ngiyal' ni yad ra pigpig ngom ni yad ba
yul'yul'."
8 Machane de fol Rehoboam ko fonow rok fapi pumo'on me yan ngak e pi'in pagel nra
ilalgad u ta'bang ma yad e ka ra manged e pi tafonow rok e ngiyal'nem. 9 Me fithrad ni
ga'ar, "Mang e gimed be leamnag nib manigil ni nggu rin'? Mang e thingar gog ngak e
girdi' ni yad be wenig ngog ni nggu ba'udeg e maruwel ngorad?"
10 Miyad fulweg ni lungurad, "Ba'aray e n'en ni ngamog ngorad: 'Bugul ni achig i
buguli pa'ag e ka ba ga' nga lukngun e chitamag.' 11 Mog ngorad ni ngam ga'ar, 'Chitamag
e pi' e maruwel ngomed nib gel; ma maruwel ni gu ra pi' e kabgel boch ngay. I toymed
ko dimow, me gag e bay gu pirdi'iymed ko dimow ni fen e garbaw ni pumo'on!' "
12 Dalip e rran nga tomuren me sul Jeroboam nge gubin fapi girdi' ngak Rehoboam ni
Pilung, ni bod nike yog ngorad. 13 Ma de fol fare Pilung ko fonow rok fapi pumo'on ni kar
pi'lalgad me non nib gel mirin ngak fapi girdi', 14 ni bod nike yog fa pi'in kayad ba pagel
ni nge rin'. I ga'ar, "Chitamag e i pi' e maruwel ngomed nib gel; me gag e ngarug gelnag
boch e maruwel ngomed. I toymed ko dimow; me gag e bay gu pidi'iymed ko dimow ni
fen e garbaw ni pumo'on!" 15 I gagiyegnag SOMOL ni Got nge yan i aw ni aram rogon
ya nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog ngak Jeroboam nib mo'on ni fak Nebat u l'ugun
Ahijah ni profet nu Shiloh. Aray fan nde motoyil fare pilung ngak fapi girdi'.
16 Nap'an ni nang fapi girdi' ni dabi motoyil fare pilung ngorad, miyad tolul ni be
lungurad, "Kemu' David nge tabnaw rok! Bamang e ka'ar rin'ed ni fan ngodad? Gadad
yu Israel e ngad sulod nga tafedad! Dapaged Rehoboam ngi i ayuweg e tabnaw rok!"
Ma aram me cheal e girdi' nu Israel ngar togopluwgad, 17 miyad pag Rehoboam nge
par ni kemus ni pilung ko pi girdi' nma par u lan e nug nu Judah.
18 Ma aram me l'oeg Rehoboam ni Pilung Adoniram, ni ir e ma tay muru'agen e
maruwel nib gel nma pi' fare pilung, ni nge yan ngak piyu Israel, miyad cheal ngar
malang niged nge yim'. Nap'an ni buch e ren'ey, me gurnag Rehoboam ir nge af nga
daken e *chariot* rok nge mil nga Jerusalem. 19 Ma ka aram e ngiyal' ni par e girdi' nu
ley ni lel'och fare nam nu Israel ni yad be togopluw ngak e pi'in owchen David ni ur
pilunggad.

11

Yi'iy Rok Shemayah
(1 Kings 12:21-24)

1 Nap'an ni taw Rehoboam ni Pilung nga Jerusalem, me pining nga ta'bang 180,000
e salthaw nth'abi cheag ko fa gal ganong rok Benjamin nge Judah. Ke leamnag ni
ngaranod ko mael ngar sulweged e pi ganong nu ley ni lel'och yu Israel nga tan pa'.
2 Machane me yog SOMOL ngak fare profet i Shemayah 3 ni nge pi' e re bug i thin ni
ba'aray ngak Rehoboam ni Pilung nge ngak urngin e girdi' ko ganong rok Judah nge
Benjamin: 4 "Dab m'aged e mael ngak e girdi' romed. Mu sulod ni gimed gubin nga
tafenmed. N'en ke buch e gag e kug gagiyegnag." Miyad fol ko n'en keyog SOMOL ma
aram e daranod ni mael ngak Jeroboam.

Rehoboam ni yororiy e pi binaw ni fan ko mael

5 Me par Rehoboam u Jerusalem me yog ni pi binaw ni ba'aray ko fagal ganong rok
Judah nge Benjamin e go' ngan yororiy ni fan ko mael: 6 yu Bethlehem, Etam, Tekoa,
7 Bethzur, Soko, Adullam, 8 Gath, Mareshah, Zif, 9 Adoraim, Lakish, Azekah, 10 Zorah,

Aijalon, ngu Hebron. 11 I yog ni ngan yororiy fapi binaw ni fan ko mael me turguy e
en nge ga' ko salthaw u gubin fapi binaw, mra reb fapi binaw ma ke kunuy e ggan, nge
gapgep ni *olive*, nge wayin, nga langgin, 12 ma ku er rogon e yungi *shield* nge sarey. Aray
rogon ni tay yu Judah nge Benjamin u tan pa'.

Prist nge pi Levite nrabad nga Judah

13 Ga'ngin yang e nug nu Israel ni yib e pi prist nge pi Levite riy ko yimuch nga Judah.
14 Me n'ag e pi Levite e yungi flang ni yad ma chugliy e gamanman riy nge ku boch e
binaw ngranod ra pired nga Judah ngu Jerusalem, ni bochan Jeroboam ni Pilung nu
Israel nge pi pumo'on ni pifak e ka ra chuweggedrad ko pi pigpig ko prist ngak SOMOL.
15 Jeroboam e mel'eg boch e girdi' ngar manged e prist rok ni ngu'ur pigpiggad ko fa
yungi tagil' e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got ma yad be tayfan e mo'onyan' nge bogi
liyos ni ya'an pifak e garbaw ni pumo'on nike ngongliy. 16 Ma gubin e girdi' nu lan fapi
ganong nu Israel nriyul' ni yad ba'adag ni ngu'ur liyorgad ngak SOMOL ni Got nu Israel,
e go' ra leked e pi Levite nga Jerusalem, ya nge yag ni ngar pi'ed e pi maligach ngak
SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad. 17 Ren'ey e i pi' gelngin fare nam nu Judah, ma
dalip e duw ni ur ayuweged Rehoboam nib mo'on ni fak Solomon mu'ur pired ni bod ni
ur pired u tan e gagiyeg rok David ni Pilung nge Solomon ni Pilung.

Tabnaw rok Rehoboam

18 Rehoboam e le'engiy Mahalath ni chitamngin e Jerimoth nib mo'on ni fak David ma
chitiningin Abihail, ni be' ni bpin ni fak Eliab nib mo'on ni fak Jesse. 19 Dalip e pagel ni
fakrow, Jeush, Shemariah, nge Zaham. 20 Miki bingiyal' me le'engiy Maakah ni be' ni
bpin ni fak Absalom, miyow fakay aningeg e pagel: Abijah, Attai, Ziza, nge Shelomith.
21 I Rehoboam e ragag nge meruk pi le'engin ma nel' i ragag e kuboch e ppin rok, ma
rliw' nge meruk e pagel ni pifak ma nel' i ragag e ppin. U fithik' gubin pi le'engin nge ku
yug boch e ppin rok ma Maakah e th'abi t'uf rok u fithik'rad, 22 me Abijah nib mo'on ni
diyennag Maakah e ir e th'abi t'uf rok Rehoboam u fithik' urngin pifak, me mel'eg ni ir
u fak e nge yan nga luwan nge mang pilung. 23 Rehoboam e ba gonop u rogon ni pi' e pi
maruwel ngak e fapi pagel ni pifak me gararegrad u lan e nug ko ganong rok Judah nge
Benjamin ko fapi binaw ni kan yororiy nib gel ni fan ko mael. Ma rib fel' pa' ngorad ni
yad gubin miki m'ag taban e ppin ni yo'or ni ngar le'engiyed.

12

Shishak ni Pilung nu Egypt ni kol yu Judah (1 Kings 14:25-28)

1 Yug nap'an ni m'ug nike fel' rogon e lung ni be tay Rehoboam, me ir nge girdi' rok e go'
ra digeyed e Motochiyel rok SOMOL. 2 U lan e re duw ni lal ko gagiyeg ni i tay Rehoboam
mi ni gechig nagrad ni fan e da ur yul'yul'gad ngak SOMOL. Shishak ni Pilung nu Egypt
e yib i m'ag e mael nga Jerusalem 3 ni yad barba' i salthaw ni reb e bbiyu' nge l'agruw
mir'ay e *chariot* riy, nge nel' i ragag e bbiyu' e salthaw ni mayan u os, nge ku boch e
salthaw ndakiyag i the'eg, nib mu'un e yu raba' i salthaw nu Libya ngay, ngu Suk, ngu
Sudan. 4 Me kol u fithik' e mael fapi binaw nu Judah ni kan yororiy nib gel ni fan ko mael
nge yan nge taw nga Jerusalem.

5 Shemayah ni profet e yan ngak Rehoboam ni Pilung nge pi'in ma gafaliy yu Judah
ni go' ka ra mu'ulung gad nga Jerusalem ni ngar milgad rok Shishak. Me ga'ar ngorad,
"Ba'aray e thin rok SOMOL ngomed: 'Kam pagedgag, ere chiney e ku gu pi'med nga pa'
Shishak.' "

6 Fare pilung nge fapi tagafal e rogned ni kar denengad, me lungurad, "N'en ni be rin'
SOMOL e bmat'aw."

7 Nap'an ni guy SOMOL e ren'ey, me non ngak Shemayah bayay ni ga'ar, "Bochan ni karogned ni yad e kar denengad, ma aram e dab ku gu thirifrad u but'. Machane nap'an nra yib Shishak i m'ag e mael ngorad, mra chugur ni nge math owcharad. Dab kug gechignag yu Jerusalem nib gel nrogon gelngin e damumuw rog, 8 machane bayi kolrad Shishak u fithik' e mael, ma bay ra nanged e n'en nib thil ko pigpig ni yad ma tay ngog nge pigpig ni yad ma tay ngak e pi tagagiyeg nu fayleng."

9 Shishak ni Pilung e yib nga Jerusalem nge fek e machaf ko fare Tempel nge fare tafen e pilung. I fek ni gubin nib mu'un fapi *shield* ngay nib gol ni ngongliy Solomon. 10 Me ngongliy Rehoboam boch e *shield* ko *bronze* nge tay nga luwan fa tinem me tay chiylen ngak e pi tolang nib milfan e matnag ko pi garog ko fare naun ko pilung ngorad. 11 Gubin yay nra yan fare pilung nga Tempel me fek fapi matnag fapi *shield* nge un ngorad nge mu' miyad fulweg ko fare senggil ni tafen e matnag. 12 Damumuw rok SOMOL e de thirif Rehoboam u but' ni bochan e m'ing ngak SOMOL, me par yu Judah ni kabfel' rogon.

Buchu'uw u murung'agen e gagiyeg rok Rehoboam

13 Rehoboam e i gagiyeg u Jerusalem me gel gelngin ko pilung ni i tay. Ir e aningeg i ragag nge ta'reb e duw yangren me mang pilung, me gagiyeg ni ragag nge medlip e duw u Jerusalem, fare binaw nike mel'eg SOMOL u daken fare nam nu Israel ni ga'ngin ni ireram e gin nge mang tagil' e liyor ni ngu'un tay ngak riy. Chitiningin Rehoboam e Naamah, ni be' ko fare nam nu Ammon. 14 Rehoboam e rin' ban'en nib kireb, ni bochan e da i guy rogon ni nge nang e tin nib m'agan' SOMOL ngay.

15 Gubin e tin i ngongliy Rehoboam ko tobolngin nge mada' ko tungun nge gubin murung'agen e tabnaw rok e yira pir'eg u lan fare babyor ni *Chepin Shemayah ni Profet* nge babyor ni *Chepin Iddo ni Profet*. Rehoboam nge Jeroboam e dar tal gow ko mael ngorow. 16 Me yim' Rehoboam mi ni k'eyag u lan fapi low ko yam' ni fen e pilung u lan e Binaw rok David me yan Abijah nib mo'on ni fak nga luwan nge mang pilung.

13

Mael ni Tay Abijah ngak Jeroboam
(1 Kings 15:1-8)

1 U lan e duw ni gaman e ragag nge meruk ko gagiyeg rok Jeroboam ni Pilung nu Israel, me mang Abijah e pilung nu Judah, 2 me gagiyeg ni dalip e duw u Jerusalem. Chitiningin e Mikayah ni be' ni bpin ni Uriel e chitamngin ni be' ko fare binaw nu Gibeah.

Me yib i sum reb e mael u thilin Abijah nge Jeroboam. 3 Fek Abijah barba' i salthaw ni yad aningeg mir'ay e bbiyu', me yib Jeroboam ni togopluw ngak ni bay e salthaw rok ni yad meruk mir'ay e biyu' u gubin.

4 Me mada' fa gal raba' i salthaw nga daken e ted ni go' burey u Efraim. Me yan Abijah ni Pilung nga daken e burey ni Zemaraim fithingan me tolul ngak Jeroboam nge piyu Israel ni ga'ar: "Mmotoyilgad ngog! 5 Dam nanged ni SOMOL ni Got rok yu Israel, e ngongliy ba m'ag u thilrow David ndabi math bi'id, ni pi' SOMOL ngak nge pi'in owchen ni yad e ngu'ur pilunggad u ga'ngin yu Israel ni dariy n'umngin nap'an? 6 Jeroboam nib mo'on ni fak Nebat e cheal nge togopluw ngak Solomon ni Pilung rok. 7 Me tomur riy me kunuy ba ulung i girdi' ni kireb ndariy rogorad ngabang, miyad suruy Rehoboam nib mo'on ni fak Solomon nge fol u laniyan'rad, ya be' ni kab pagel ma denang rogon ni nge siyegrad. 8 Ere chiney e gimed be yog ni ngam chamgad nib togopluw ngak e re lung ni pi' SOMOL ngak e pi'in owchen David. Bay ba raba' i salthaw romed nib ga' ma kubay romed e pi ya'an fak e garbaw ni pumo'on ni gol ni ngongliy Jeroboam ni nge mang pi got romed. 9 Kam tulufed e prist rok SOMOL, nge pi'in owchen Aron, nge pi Levite. Ma kam mel'egged boch e prist ni bod nma rin' yug boch e nam ka mu ted nga

luwrad. Yug demturug be' nra yib nike fek ba garbaw ni pumo'on fa medlip i saf mra yag ni nge tabgul ni bod e prist rok e pi got romed nir.
10 Ma gamad e kagmad be pigpig ngak SOMOL ni Got romad ma dawor gu paged. Prist nrabad rok Aron e kayad ma rin' e maruwel rorad, ma pi Levite e tama'ayuw rorad.
11 Gubin e kakadbul nge blayal' ma yad ma pi' ngak e *incense* nge gamanman ni maligach ni yibe urfiy nika yu reb. Ma yad be pi' e maligach ni flowa u daken ba tebel ni kan tabgulnag, ma gubin e blayal' ma yad ma gal' e magal u daken e pi tagil' e magal nib gol. Gamad ma rin' e n'en keyog SOMOL, machane gimed e kam digeyed SOMOL. 12 I Got ni ir e ma gagiyeg nagmad ma prist rok e yad ba'aray ni bay e rappa rorad, ni ka ra fal'eged rogorad ni ngar thoyed miyad piningmad ni nggu maelgad ngomed. Girdi' nu Israel, dab mu chamgad nib togopluw ngak SOMOL ni Got rok e pi chitamngimed! Dabyag ni ngam gelgad!"
13 Rengiyal' i n'em ma ke l'oeg Jeroboam yu raba' fapi salthaw rok ni ngranod u keru' e pi salthaw nu Judah ngar oggad ngorad, me par e tin kabay e salthaw rok Jeroboam ni ka ra sabaliyed e salthaw nu Judah. 14 Me chachangar piyu Judea miyad guy ni ka ni longobiyrad. Miyad tolulnag e ayuw ngak SOMOL, me thoy e prist fapi rappa. 15 Me tolul piyu Judea nib ga' lamrad, me gafaliyrad Abijah miyad cham ngak piyu Israel; me gel Got ngak Jeroboam nge fare raba' i salthaw nu Israel. 16 Me mil piyu Israel rok piyu Judea, me gelnag Got piyu Judea ngorad. 17 Abijah nge fare raba' i salthaw rok e ra li'ed piyu Israel ngar waergad — baley u reb e *million* e salthaw ni th'abi cheag nu Israel nli'rad ngarm'ad. 18 Ma aram e girdi' nu Judah e ka ra gelgad ngak piyu Israel, ni bochan e ra gifgad ngak SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad.
19 Me tuluf Abijah fa raba' i salthaw rok Jeroboam nge kol boch e pi binaw rok ni nge tafnay: yu Bethel, Jeshanah, Efron, nge yuchi binaw nib chugur ko pi binaw ney.
20 N'umngin nap'an ni i gagiyeg Abijah ma dakiyag ni sul gelngin Jeroboam nga rogon. Ma aram me cham SOMOL ngak nge li' nge yim'.
21 Me Abijah e aram e ri gel boch gelngin. Ragag nge aningeg pi le'engin me fakay rliw' nge l'agruw i pagel nge ragag nge nel' e ppin. 22 Tin kabay ni murung'agen Abijah, ni tin i weliy nge tin i rin' e ka ni yoloy ngalan nge babyor ni *Chepin Iddo ni Profet*.

14

Asa ni Pilung ni gel ngak piyu Sudan

1 Abijah ni Pilung e yim' mi ni k'eyag u lan fapi low ko yam' rok e pilung u lan fare Binaw rok David. Me Asa nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung, mu tan e gagiyeg rok Asa e i par fare nam riy u fithik' e gapas ni ragag e duw. 2 Bfel' Asa u wan' SOMOL ni Got rok ni bochan e tin nib mat'aw ma ba manigil ni i ngongliy. 3 I chuweg Asa e pi altar nu yug boch e nam nge yungi tagil' e tayfan rok e pi'in dar nanged Got, me buthug yu ulung i malang ni yima meybil ngay, me t'ar nga but' fapi ya'an Asherah ni fare got ni bpin. 4 Me yog ngak e girdi' nu Judah ni ngar rin'ed e tin nib m'agan' SOMOL ngay, ni fare Got rok e pi chitamngirad, ma ngar folgad ko machib rok nge tin ke ta'chiylen. 5 Fan ni par fare nam u fithik' e gapas u tan e gagiyeg rok Asa e bochan ni kirebnag fa yungi tagil' e tayfan rok e pi'in dar nanged Got nge pi altar ko *incense* u lan e pi binaw nu Judah ni gubin. 6 Me ubung e yoror nib gel ko pi binaw nu Judah ni fan ko mael e ngiyal'n'ey, me yan boch e duw ndakuriy e mael, ni bochan e pi' SOMOL e gapas ngak. 7 Me yog ngak e girdi' nu Judah ni ga'ar, "Mmarod ngad yororiyed fapi binaw ni fan ko mael ni aram e ngad ubungyed e yoror nge pi wulyang ntafen e damit, nge garog nrayag i ning ngan man'nag nga yuley i dubchey. Ka da gagiyeg niged e re nam ney ni bochan e ka da rin'ed e n'en nib m'agan' SOMOL ni Got rodad ngay. Ke yoror rodad ma ke matanagiydad u gubin yang." Ma aram miyad ubung ngri fel' rogon. 8 Asa ni Pilung e immoy barba' i salthaw rok ni dalip mir'aye bbiyu' e pumo'on riy ni piyu

Judah, ni go' bay e yungi *shield* nge sarey rorad, nge l'agruw mir'ay nge meruk i ragag e bbiyu' i pumo'on ko Benjamin, ni ku bay yungi *shield* nge gat'ing rorad. Yad gubin ma bmuthan'rad, ma bfel' rogon ni ka ni fil rogon e mael ngorad.

9 Zerah nu Ethiopia e gafaliy barba' i salthaw ni reb e *million* girdi'en nge dalip mir'aye bbiyu' e *chariot* riy ngranod ko fachi binaw nu Mareshah u lan yu Judah. 10 Me yan Asa ni nge cham ngak, ma ra barba' fa gal raba' i salthaw ni ngar chamgow ngorow me fal'eg rogon u tagil' u lan fare loway nu Zefathah u charen yu Mareshah. 11 Me meybil Asa ngak SOMOL ni Got rok ni ga'ar, "SOMOL, rayag rom ni ngam ayuweg barba' i salthaw nib waer ni bod feni mom ni ngam ayuweg barba' i salthaw nib gel. SOMOL ni Got romad mu ayuwegmad e chiney, ni bochan e gamad be gif ngom, mu daken fithingam e kugbad riy ni nggu chamgad ngak e re raba' i salthaw ney nib ga'. SOMOL i gur e Got romad; dariy be' nrayag rok ni nge gel ngom."

12 Me gel SOMOL ngak fare raba' i salthaw nu Ethiopia nap'an ni yan Asa nge fare raba' i salthaw nu Judah ngar chamgad ngorad. Miyad mil, 13 me Asa nge fare raba' i salthaw rok e ra tulufed yad ngar mada' gad nga Gerar. Ri bo'or piyu Ethiopia nli'rad ngar mad' ni dakiyag ni ngar kunuyed lungurad ngar chamgad bayay. Ke gel SOMOL nge fa raba' i salthaw rok ngorad, me fek fare raba' i salthaw rok Asa bokun ban'en u Sudan (niku yima yog ni Ethiopia). 14 Ma aram me yag rorad ni ngar gathayed fapi binaw u lan fa gin nib liyeg yu Gerar, ni bochan e girdi' nu rom e karrusgad ngak SOMOL. Fa raba' i salthaw e ra kireb niged gubin fapi binaw miyad fek u fithik' e yargal bokun ban'en. 15 Ku ra chamgad ko gin ke n'uf e pi tagafal gamanman e *tent* rorad riy, ngar feked bokun e gamanman ni saf nge kamel. Ma aram miyad sul nga Jerusalem.

15

Tin ni ngongliy Asa nib manigil

1 Me yibe Kan Thothup rok Got nga daken Azariah nib mo'on ni fak Oded, 2 me yan ni nge mada'nag Asa ni Pilung. Me tolul ngak nib ga' laman ni be ga'ar, "Asa ni Pilung mmotoyil ngog, nge gimed gubin e girdi' nu Judah nge Benjamin! I SOMOL e bay romed u n'umngin nap'an ni gimed bay rok. Fa'an gimed ra gay, ma ra pagmed ngam patgad ngak, machane fa'an gimed ra pag, ma ra n'agmed. 3 Ba n'uw nap'an ni i par yu Israel ndariy e bin riyul' e Got rorad, mdariy e prist ni ngar filed ban'en ngorad, ma ku dariy ba motochiyel. 4 Machane nap'an ni yib e tin nib mo'maw' ngorad ma ra chelgad ngar sapgad ngak SOMOL ni Got nu Israel. Miyad gay miyad pir'eg. 5 Re ngiyal' i n'em e dakuriy be' nrayag ni ngi i yib ngi i yan nib pagan', ni bochan e gubin e nam ma bay e wodmang nge wagagey riy. 6 Ra reb e nam ma be gafgownag reb e nam, ma ra reb e binaw ma be togopluw nga reb e binaw, ni bochan e ke pag Got gubin mit e wodmang nge gafgow ke yib nga dakenrad. 7 Machane thingar mu gel niged lanin'med ma dabi mulan'med. Re maruwel ni bay um rin'ed e bay pulwon."

8 Nap'an ni rung'ag Asa fare yi'iy nike yog Azariah nib mo'on ni fak Oded me yib e athamgil nga laniyan'. Me chuweg urngin e liyos nu lan fare nam nu Judah ngu lan fare gi nug rok Benjamin nge gubin e liyos nu lan fapi binaw ni kol u daken e ted u Efraim ni go' burey. Miki ngongliy bayay fare altar rok SOMOL ni immoy u mit fare yoror ko Tempel.

9 Bo'or e girdi' nrabad u Efraim, Manasseh, nge Simeon nga ba' rok Asa, ngar pired u tan lungun, ni bochan e ka ra guyed ni bay SOMOL rok. Me yog Asa ni ngar mu'ulunggad e girdi' nu Judah ngu Benjamin. 10 Miyad mu'ulung nga Jerusalem u lan e bin dalip e pul ko re duw ni gaman e ragag nge lal ngay nike pilung Asa. 11 Rofen nem e ra pi'ed e maligach ngak SOMOL ko pin'en ni ka ra feked u fithik' e yargal: medlip mir'ay e garbaw nge medlip i bbiyu' e saf. 12 Miyad ngongliy ba m'ag nike ta'reb lanin'rad ni ngu'ur liyorgad ngak SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad, u polo' i gumircha'rad ngu polo' i

lanin'rad. 13 Ma demturug be', bbitir, pilbithir, pumo'on fa be' ni bpin ni fa'anra dabi liyor ngak SOMOL ma yira thang e pogofan rok. 14 Miyad micheg u fithingan SOMOL nib ga' lamrad ni yad ra fol ko re m'ag nem, miyad tolul miyad thoy e rappa. 15 Gubin e girdi' nu Judah nra felfelan'gad ni bochan e ka ra ngongliyed e re m'ag ney u polo' i gumircha'rad. Ma rib fel' u wan'rad ni yad ma liyor ngak SOMOL, miyad fel' u wan' SOMOL me pi' e gapas ngorad u gubin yang.

16 Me chuweg Asa ni Pilung i Maakah ni titaw rok ko liw rok ni chitiningin e pilung, ni bochan e ke ngongliy ba liyos nib golong ni ya'an fare got ni bpin i Asherah. Me th'ab Asa fare got nga but' nge theth'ab nge urfiy u lan fare loway ni Kidron fithingan. 17 Yug aram rogon nde thirif Asa urngin e yungi n'en ni tagil' e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got u lan fare nam, machane mi i par Asa nib yul'yul' ngak SOMOL u n'umngin nap'an e yafos rok. 18 Me tay ngalan fare Tempel gubin e pin'en nike ognag Abijah ni chitamngin ngak Got, ni kub mu'un ngay e pin'en nib gol nge silber ni ir rok e ke pi' ngak SOMOL. 19 Ma daki yib e mael nge mada' ko re duw nike gaman e guyey nge lal e duw ngay nike gagiyeg.

16

Wagey ni yib nga Israel
(1 Kings 15:17-22)

1 U lan e re duw ni gaman e guyey nge nel' ngay nike gagiyeg Asa ni Pilung nu Judah, me yib Baasha ni Pilung nu Israel i m'ag e mael nga Judah me tabab i yororiy yu Ramah ni fan ko mael ni bochan e nge yag ni nge ning e kanawo' ni yan nga Judah nge dabkiyag e yan nga langgin nge nga wuru' yu Judah. 2 Ma aram me fek Asa e silber nge gol u lan tafen e chubgil ko fare Tempel ngu lan fare naun rok e pilung nge pi' nge yan nga Damaskus ngak Benhadad ni Pilung nu Syria, ni ba'aray e thin ni chagiy ngay: 3 "Nge yib e tha' u thildow ngad ta'ab raba' gow, ni bod e chitamngidow. Re silber nge gol ney e ba tow'ath rom. Ere chiney e ngam th'ab e tha' u thilmew i Baasha ni Pilung nu Israel, ya nge yib tapgin ni nge chuweg e salthaw rok u lan tafnag."

4 Me ta'reban' Benhadad ko thin nike yib rok Asa me l'oeg e pi tolang ko salthaw nge salthaw rok ngranod ra m'aged e mael ko fapi binaw nu Israel. Ngar koled yu Ijon, Dan, Abel Beth Maakah, nge gubin e binaw nu Naftali ni aram e yungi n'en yima cha'riy e chugum riy. 5 Nap'an ni rung'ag Baasha ni Pilung e n'en ni be buch, me tal i yororiy yu Ramah me pag fare maruwel. 6 Ma aram me kunuy Asa ni Pilung e pumo'on u daken yu Judah me yog ngorad ngranod ra feked e malang nge ren ni i fanay Baasha ko fare maruwel u Ramah, miyad fanay ngar yororiyed fa gali binaw nu Geba ngu Mizpah.

Hanani ni Profet

7 Ngiyal' nem me yan Hanani ni profet ngak Asa ni Pilung me ga'ar ngak, "Bochan e fare pilung nu Syria e ka mu gif ngak magathi SOMOL ni Got rom, ma aram e ke mil rom fare raba' i salthaw rok fare pilung nu Israel. 8 Gathi piyu Sudan nge piyu Libya e immoy yu raba' i salthaw nib ga' ni bo'or e *chariot* rorad nge girdi'en e yan u os? Machane bochan e mu gif ngak SOMOL, me tem ngam gel ngorad. 9 I SOMOL e ma fal'eg i yaliy e re fayleng ney ni ga'ngin, ni nge pi' gelngin e pi'in yad ba yul'yul' ngak u gumircha'rad. Gab balyang ko tin ka mu rin', ere bay um par u fithik' e mael e chiney i yan e ngaram." 10 Ran'ey e ri damumuw Asa riy ngak fare profet me yog ni ngan m'ag e chen ngak. Ma irera' e ngiyal' ni tabab Asa i gafgownag boch e girdi'.

Tungun e gagiyeg ni i tay Asa
(1 Kings 15:23-24)

11 Gubin e pin'en ni i rin' Asa u tobolngin e gagiyeg ni i fay nge mada' nga tungun ma go' kan yoloy ngalan fare babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah ngu Israel*. 12 U lan e re duw

ni gaman e guyey nge mereb nike pilung Asa, me mugutgut u bmar' ni yib nga rifrifen ay; machane yug' aram rogon made sap ngak SOMOL nge ning e ayuw ngak, me yan ko togta. 13 Me chuw l'agruw e duw me yim' 14 mi ni k'eyag ngalan fare low ko yam' ni ir e ker ni fan ngak u lan fare Binaw rok David. Mi ni bangbengnag ko chubgil ni aram e ka ni tay nga fithik' e gasliw, mi ni k'oreg ba nifiy nib ga' ngu'un yornag.

17

Jehoshafat ni mang pilung

1 Jehoshafat e fek luwan e chitamngin i Asa nge mang pilung me gelnag ir nge togopluw ngak yu Israel. 2 Me tay e salthaw ngalan fapi binaw nu Judah ni kan yororiy nib gel ni fan ko mael, nge tin kabay e binaw u lan fapi binaw ni kol Asa ko nug nu Efraim. 3 SOMOL e tow'athnag Jehoshafat ni bochan e i falwok rok e chitamngin ni da i tay fan Baal. 4 I pigpig ngak e Got rok e chitamngin, mi i fol ko tin keyog Got, ma ngonglen e de bod ngonglen e pilung nu Israel. 5 I SOMOL e tay Jehoshafat ni ir e nge gagiyegnag fare nam nu Judah, ma gubin e girdi' mu'ur feked e pi tow'ath i yib ngak, ma aram me par nike fel' rogon ma yibe tay fan nib gel. 6 Ma rib uf ko pigpig ni i tay ngak SOMOL me gathay gubin fa yungi tagil' e meybil rok e pi'in ndar nanged Got nge fapi ya'an Asherah nib got ni bpin u lan yu Judah. 7 U lan e re duw ni gaman e dalip ngay ko gagiyeg rok me l'oeg e pi tolang ni ba'aray ni ngar machib niged e motochiyel rok SOMOL u lan e pi binaw nu Judah: Benhail, Obadiah, Zekariah, Nethanel, nge Mikayah. 8 Nike un mereb e pumo'on nu Levi nge l'agruw e prist ngorad. Pi Levite nra uned e Shemayah, Nethaniah, Zebadiah, Asahel, Shemiramoth, Jehonathan, Adonijah, Tobijah, nge Tobadonijah; ma fa gali prist e Elishama nge Jehoram. 9 Rabad ra feked fare ke babyoren e motochiyel rok SOMOL mranod u lan e gubin e yochi binaw nu Judah, ngar machib niged ngak e girdi'.

Jehoshafat ni yo'or bogi ban'en rok

10 Me gagiyegnag SOMOL gubin e pi lung nib liyeg yu Judah ni ngar rusgad ni ngranod ko mael nib togopluw ngak Jehoshafat ni Pilung. 11 Boch piyu Filistia e ra feked i yib ngak Jehoshafat e silber nib yo'or nge ku boch e pi tow'ath, ma boch piyu Arab e ra feked i yib ngak 7,700 e saf nge 7,700 e kaming. 12 Ma aram mi i par Jehoshafat ni be gel gelngin i yan. Me ubung e yoror ni fan ko mael, metoy boche binaw u lan yu Judah, 13 aram e pi binaw ni i cha'riy bokun ban'en ngay.

Mu lan yu Jerusalem e tay ni nge par fapi tolang ko salthaw ni yad ba falu' riy, 14 nrogon ko yuke girdi' rorad. Adnah e ir e gireng ko fa yu raba' i salthaw rok e yuke girdi' nu Judah, ma 300,000 e salthaw ni urmed u tan pa'. 15 Me Jehohanan e bin l'agruw e liw e bay riy, ni 280,000 e salthaw ni bay u tan pa', 16 ma bin dalip e liw ngay e Amasiah nib mo'on ni fak Zikri, ni 200,000 e salthaw ni bay u tan pa'. (Amasiah e ir e ke ognag ir ni nge pigpig ngak Somol.) 17 Eliada e ir e gireng ko fa yu raba' i salthaw ko yuke girdi' rok Benjamin, ni ir reb e salthaw nrib falu', nma gafaliy l'agruw mir'ay e bbiyu' e salthaw ni bay e *shield* nge gat'ing rorad. 18 Ma en nib migid e liw rok ngak e Jehozabad ni ra'ay nge meruki ragag e bbiyu' e salthaw ni bay u tan pa' ni bfel' rogon talin e cham rorad. 19 Pi salthaw ney e matanag rok e en pilung nu Jerusalem, ki immoy boch e salthaw ni tayrad ngalan yug boch e binaw nu Judah ni ka ni yororiy nib gel ni fan ko mael.

18

Mikayah ni profet ni ginaeng Ahab u bogi ban'en
(1 Kings 22:1-28)

1 Nap'an ni yo'or bogi ban'en rok Jehoshafat ni Pilung nu Judah ma ke gilbugwan, me m'ag ba mabgol u thilin reb i chon e tabnaw rok nge reb i chon e tabnaw rok Ahab ni

Pilung nu Israel. 2 Me yan in e duw me yan Jehoshafat ko fare binaw nu Samaria ni nge
mada'nag Ahab. Rogon ni tay Ahab fan Jehoshafat nge pi'in nra'uned ngak, i li' bo'or e
saf nge garbaw ni fan ko mur ni farad. Ni be guy rogon ni nge cheag Jehoshafat ngak
ngar chamgow ko fare binaw nu Ramoth u lan yu Gilead. 3 Me fith Ahab i Jehoshafat ni
ga'ar, "Mog, ga ra un ngog ngad m'agew e mael nga Ramoth?"

Me fulweg Jehoshafat ni ga'ar, "I gag e ku gu mu' i fal'eg rogog kug par ma ku errogon
e ba' rog e salthaw, ere gur e ngam mu' ma gog. Gamad ra un ngom." 4 Ma aram miki
ga'ar Jehoshafat, "Machane som'on e ngad fithew laniyan' SOMOL."

5 Ma aram me pining Ahab e pi profet, gonap'an e yad aningeg mir'ay u gubin, me
fithrad ni ga'ar, "Moged, gu ra yan gu m'ag e mael nga Ramoth fa danga'?"

Me lungurad ngak, "Mman mu m'ag e mael ngay, ya bayi gel nigem Got."

6 Machane me fith Jehoshafat i Ahab ni ga'ar, "Mog dakuriy reb e profet nrayag ni ngad
fithew laniyan' SOMOL ngak?"

7 Me fulweg Ahab ni ga'ar, "Kabay ta'reb, i Mikayah nib mo'on ni fak Imlah. Machane
gub fananikay, ni bochan e dariy bangiyal' nra yi'iynag ban'en ni bfel' ngog; gubin
ngiyal' ma ban'en nib kireb."

Me fulweg Jehoshafat ni ga'ar, "Ri dabmog ban'en ni errogon!"

8 Ma aram me pining Ahab ni Pilung ba tolang u tafen e puf oloboch nge yog ngak nge
yan i fek Mikayah e ngaram ni kachingiyal' nem.

9 Me chuw fa gali pilung nga mad rorow ni madan e pilung miyow par nga daken
l'agruw i chiya ko pilung u rom ko fa gin'en ni un n'ag keru' e *grain* riy u wuru' fare
garog nu Samaria, ma gubin fapi profet ni yad be yi'iy u p'eowcherow. 10 Zedekiah e
bagyad fapi profet nib mo'on ni fak Kenaanah, e ngongliy bogi gagey ko wasey me ga'ar
ngak Ahab, "Ba'aray e n'en ni be yog SOMOL, 'Pin'ey e ga ra cham ngay ngak piyu Syria
ma ga ra gel ngorad ni yad gubin.' " 11 Ma gubin e tin kabay fapi profet ni ku rogned ni
aram rogon. I lungurad, "Mman m'ag e mael ngak yu Ramoth ya ga ra gel. Ra gel nagem
SOMOL."

12 Ngiyal' nem ma fare tolang nike yan ni nge pining Mikayah e ga'ar ngak Mikayah,
"Gubin e profet ni ka ra yi'iy niged nra gel fare pilung, ere ba manigil ni ka ga ra yi'iy ni
aram rogon."

13 Machane me fulweg Mikayah ni ga'ar, "U fithingan SOMOL ni be par nib fos e gu ra
yog e n'en ni be yog e Got rog ngog!"

14 Nap'an ni yib nga p'eowchen Ahab ni Pilung, me fith fare pilung ngak ni ga'ar,
"Mikayah, mog gamow ra yan Jehoshafat nggu m'agew e mael ngak yu Ramoth, fa
danga'?"

Me fulweg Mikayah ni ga'ar, "Mm'agew e mael! Ya gimew ra gel. I SOMOL e ra gel
nagmew."

15 Machane me fulweg Ahab ni ga'ar, "Fa'an mu non ngong u fithingan SOMOL, ma ga
weliy e tin riyul'! Bu uw urngin yay ni ngog ngom?"

16 Me ga'ar Mikayah, "Gu be guy fare raba' i salthaw nu Israel ni ka ra wagey gad u
daken e pi burey ni yad bod e saf ndariy e en nma gafaliyrad. Ma SOMOL e be ga'ar, 'Pi
pumo'on ney e dariy be' ni be gafaliyrad; mu pagrad ngar sulod nga taferad u fithik' e
gapas.' "

17 Me ga'ar Ahab ngak Jehoshafat, "Fa'an gog ngom ndariy bangiyal' nike yi'iynag
ban'en nib manigil ni fan ngog; gubin ngiyal' ma ban'en nib kireb!"

18 Miki ul ul Mikayah ngay nge ga'ar: "Mmotoyil e chiney ko n'en ni be yog SOMOL!
Kug guy SOMOL ni be par u daken e chiya rok ntagil' e pilung u tharmiy, ni bay gubin e pi
engel rok ni yad ba sak'iy u to'oben. 19 SOMOL e be fithrad ni be ga'ar, 'Mini' e ra bannag
Ahab nge yag ni yan ngan li' u Ramoth nge yim'?' Me yog boch fapi engel reb e ban'en,
me yog boch i yad yug reb e ban'en, 20 nge taw ko ngiyal' nike yib ba kan i sak'iy nga m'on

me chugur i yan ngak SOMOL, me ga'ar, 'Bay gu wan gu bannag.' Me fith SOMOL ngak ni ga'ar, 'Ni bu uw rogon?' 21 Me fulweg fare kan ni ga'ar, 'Bay gu wan nggu gagiyegnag gubin fapi profet rok Ahab ngar bangad.' Me ga'ar SOMOL, 'Mman ngam bannag. Ya rayag rom.' "

22 Me weliy Mikayah e tin tomur ni ga'ar: "Irera' e n'en nike buch. I SOMOL e ke gagiyegnag e pi profet rom ney ka ra ban niged gur. Machane ir e kemu' i yog rok ni ga ra mada'nag e magawon!"

23 Ma aram me yan Zedekiah ni profet ngak Mikayah nge batnag owchen, me fith ni ga'ar, "Wi'in ney e ke pageg fare Kan Nthothup rok SOMOL nge yib i non ngom?"

24 Me fulweg Mikayah ni ga'ar, "Bay mu pir'eg ko ngiyal' ni ga ra yan ngalan ba senggil u tabgul ni ngam mith."

25 Ma aram me ga'ar Ahab ni Pilung ngak reb e tolang rok, "Mu kol Mikayah ngam fek i yan ngak Amon ni governor u roy, nge ngak Joash nib mo'on ni fak e pilung. 26 Mog ngorow nga ron'ew nga kalbus min tay ni kemus ni go' flowa nge ran e ngu'un pi' ngak nge taw ko ngiyal' ni ku gu sul u fithik' e gapas."

27 Me non Mikayah nib ga' laman ni ga'ar, "Fa'an ga ra sul ni dariy ban'en nike buch rom, ma aram e de non SOMOL u l'ugun'ag!" Miki ul ul Mikayah ngay nge ga'ar, "Mmotoyil gad ni gimed gubin ko n'en ni kugog!"

Ahab ni Yim'
(1 Kings 22:29-35)

28 Ma aram me yan Ahab ni Pilung nu Israel nge Jehoshafat ni Pilung nu Judah ni ngar mael ko fare binaw nu Ramoth u Gilead. 29 Me ga'ar Ahab ngak Jehoshafat, "Nap'an ni gadow ra yan ko mael ma dab guchuw nga madan e pilung ya nge dab nnang ko gag mini', machane gur e ga ra chuw nga madan e pilung." Ma aram me yan fare pilung nu Israel ko mael ni be guy rogon ni dab ni poy.

30 Pilung nu Syria e keyog ngak e pi tagafaliy e *chariot* rok ndab ra chamgad ngak yug be' ya kemus ni fare pilung nu Israel. 31 Ere nap'an nra guyed Jehoshafat ni Pilung, ma yad gubin nra leam niged ni ir fare pilung nu Israel, miyad cheal ni ngar chamgad ngak. Machane me tolul Jehoshafat, me ayuweg SOMOL ni Got nge gilafeg e cham rok nga orel. 32 Pi tagafaliy e *chariot* e ra guyed ni gathi ir e pilung nu Israel, ma aram miyad tal i tuluf. 33 Machane me buch ni pag ba salthaw nu Syria ba gan e gat'ing nge kan Ahab ni aw ko tapeth ko madan e salthaw u daken. Me tolul ko en nma yannag e *chariot* ni ga'ar, "Kug maad'ad! Mu sul ngad chuwgow u fithik' e mael!" 34 Nap'an ni kari achngiy fare mael, ma bay Ahab ni Pilung nib suwon u lan e *chariot* rok nib sap ngak piyu Syria. Ma nap'an ni aw e yal' me yim'.

19

Ba Profet ni puwan' ngak Jehoshafat

1 Me sul Jehoshafat ni Pilung ndariy ban'en ni buch rok nga tafen ni tafen e pilung u Jerusalem. 2 Me Jehu ni profet nib mo'on ni fak Hanani e yan i mada'nag fare pilung me ga'ar ngak, "Ga be leamnag ma bmat'aw ni ngan ayuweg e pi'in ba kireb min fol ngak e pi'in ni dubrad SOMOL? N'en ni ka mu rin' e ke girengiy e damumuw rok SOMOL nga dakenam. 3 Machane yug aram rogon, ma bay felngim. Kam chuweg gubin e pow rok fare got ni bpin i Asherah ni i tay e girdi' fan, mag ma guy rogon ni ngam fol ko tin nib m'agan' Got ngay."

Tin ni bfel' ni rin' Jehoshafat

4 Yug aram rogon ni i par Jehoshafat ni Pilung u Jerusalem, mi i milekag ngi i fangechiy e girdi' i yan, nma tabab u Beersheba u lan e yimuch me yan i mus nga thathren e ted u Efraim ko lel'och, ni bochan e ngi i yog ngak e girdi' ni ngar sulod ngak SOMOL ni Got

rok e pi chitamngirad. 5 Ra reb fapi binaw nu Judah ni kan yororiy nib gel ni fan ko mael
me duwgiliy e pi'in ni ngar manged tapuf oloboch riy 6 me yog ngorad ni ga'ar: "Ngu'um
tiyan'med ko tin gimed be rin', ya gimed be puf oloboch ni gathi gelngin e girdi' e gimed
be maruwel ngay, machane gelngin SOMOL, ma bay romed ko ngiyal' i n'en ni gimed be
duwgiliy e n'en ni wenegan e kireb rok be'. 7 Ere ngi i par madgun SOMOL u lanin'med
mi gimed tiyan'med ko tin gimed be rin', ya SOMOL ni Got rodad e dar ma kadan' ko
n'en nib sasaliyab ma darma lanyan' ara fanay pulwon e kireb."
8 Mu lan yu Jerusalem e ki mel'eg Jehoshafat e pi Levite, nge prist, nge ku boch e pi'in
ma gagiyeg ni ngar manged pi tapuf oloboch ko pi yu pa' i oloboch nib l'ag rogon nga
reb e Motochiyel rok SOMOL ni kan th'ab fa ba pa' i oloboch u thilin e girdi' nu lan fare
binaw. 9 Ma ba'aray e pin'en ni yog ngorad ni ngu'ur rin'ed: 'Thingar um rin'ed e pi
maruwel romed ni bay madgun SOMOL u wun'med, mu yul'yul'gad ngu'um folgad rok
u gubin e tin gimed be rin'. 10 Re ngiyal' nra yibnag reb e girdi' romed ni be' u reb e
pi binaw ney ba pa' i oloboch ngomed ni murung'agen e mathang pogofan ara reb e
pi motochiyel ni kan th'ab, ma thingar mogned ngorad rogon e n'en ni ngu'ur rin'ed
ko ngiyal' ni yi be pithig fare pa' i oloboch, ya nge dabi buch e rorad ni fan e yad be
denen nib togopluw ngak SOMOL. Fa'anra dab mu rin'ed ni aray rogon, me gimed nge
girdi' romed e gimed ra thamiy gelngin e damumuw rok SOMOL. Ma fa'an gimed ra
rin' e maruwel romed ma dabi buch e romed. 11 Amariah ni Prist ni Th'abi Ga' e ir e
bay mat'wun nra yog e bug ni tomur e thin u gubin e yupa' i oloboch nib l'ag rogon ko
motochiyel rok SOMOL, me Zebadiah nib mo'on ni fak Ishmael ni governor nu Judah e
ir e bay mat'wun ni nge yog e bug ni tomur e thin u gubin e yupa' i oloboch. Pi Levite e
maruwel rorad ni ngar guyed rogon ni tin kan turguy u tagil' e puf oloboch e yira rin'
ni aram rogon. Mu athamgilgad ngam rin'ed e pin'ey ni aray rogon, mang e yigi par
SOMOL u ba' rok e en nib mat'aw!"

20

Mael nib togopluw ngak yu Edom

1 Me yan i bangiyal' me yib e salthaw nu Moab ngu Ammon, nib mu'un boch e pi
Meunite ngay ngarbad ni mael ngak yu Judah. 2 Me yib bogi tamal'oeg ngarbad rogned
ngak Jehoshafat ni Pilung ni lungurad: "Ke yib barba' i salthaw nib ga' u ba'nem e *Dead
Sea* ni ngar cham gad ngom. Ka ra koled yu Hazazon Tamar." (Ku reb i fithingan yu
Engedi.) 3 Me rus Jehoshafat me meybil ngak SOMOL ni nge pow'iy. Ma aram me yog
ni ngan pag e abich ngan meybil u lan fare nam ni ga'ngin. 4 Ma gubin e binaw nu
Judah ma go' gurnag e girdi' yad riy nga Jerusalem ni ngar weniggad ngak SOMOL nge
pow'iyrad, 5 yad nge girdi' nu Jerusalem e ra mokungad ngalan fare yoror nib be'ech
ko fare Tempel. Me sak'iy Jehoshafat ni Pilung nga p'eowcherad 6 me meybil nib ga'
laman ni ga'ar, "A SOMOL ni Got rok e pi chitamngimad, u tharmiy e ga bay riy ni ga
be gagiyegnag gubin e nam u fayleng. Gur e ba gel gelngim ma ga ba gel, ni dariy be'
nrayag rok ni nge togopluw ngom. 7 I gur e Got romad. Nap'an ni yib e girdi' rom ni
piyu Israel ngalan e re nam ney, ma gu tuluf e girdi' ni ur pired u roy ma ga pi' fare nam
ngak e pi'in owchen Abraham, ni fare fager rom ni nge par ni taferad ni dariy n'umngin
nap'an. 8 Ra pired u roy ngar toyed ba tempel ni yad be liyor ngom riy, ya yad manang
9 ni fa'anra yib ba gafgow ngorad ni nge gechig nagrad ni bod ba mael, ara ba misilpig,
fa ba uyngol, ma rayag ni ngarbad ra sak'iygad nga mit e re Tempel ney ko gin yima liyor
ngom riy. Rayag ni ngar meybilgad ngom u fithik' e tin ba mo'maw' nike yib ngorad, ma
ga ra rung'ag lamrad ngam lagrad u fithik'.
10 "Ere chiney e girdi' nu Ammon, ngu Moab, ngu Edom e ka ra m'aged e mael ngomad.
Aram e pi binaw nda mpag e pi chitamngimad ngranod nga langgin u nap'an nrabad nga
wuru' yu Egypt, ere u ranod u wuru' e pi binaw ney ni dar gathayed. 11 Irera' rogon ni

ngar fulweged taban ngomad — karbad ni ngar tulfed gamad nga wuru' e re nam ney ni
kam pi' ngomad. 12 I gur e Got romad! Mu gechig nagrad ya dariy gelingmad u pulwon e
re raba' i salthaw ney nib ga' ni yad be cham ngomad. Dagnanged e n'en ni nggu rin'ed,
machane gamad be sap ngom ni ngam ayuwegmad."
13 Gubin e pumo'on nu Judah, nge pi le'engirad nge pifakrad, ni yad be sak'iy u rom
ko fare Tempel. 14 Me yib e Kan Thothup rok SOMOL nga daken be' nu Levi ni bay u
fithik' fare ulung i girdi'. I Jahaziel fithingan nib mo'on ni fak Zekariah; reb i chon fare
ke girdi' rok Asaf. 15 Me ga'ar Jahaziel, "Gur e en Pilung nge gimed gubin e girdi' nu
Judah ngu Jerusalem, be ga'ar SOMOL e thingar dabi mulan'med ara mu rusgad ni ngam
chamgad ngak fare raba' i salthaw nib ga'. Re mael ney e ba milfan ngak Got, gathi
gimed. 16 Mu chamgad ngorad gabul nnap'an ni bay ra forgad nga talang ko m'ing nu
Ziz. Bay mmada' niged yad u taban e loway ni sor nga ted u to'oben yu Jeruel. 17 Gathi
gimed e ngam chamgad u fithik' e re mael ney, kemus ni ngam fal'eged rogomed nga
tagil'med mi gimed son; bay mu guyed ni SOMOL e nge gel nagmed. Girdi' nu Judah
ngu Jerusalem dab mtuntungad fa mu rusgad. Mmarod ko mael, ma bayi un SOMOL
ngomed!"
18 Ma aram me siro' Jehoshafat ni Pilung nge math owchen nga but', ma gubin e girdi'
nra'uned ngak ko siro' miyad liyor ngak SOMOL. 19 Pi chonggin e yuke girdi' rok Kohath
nge Korah ko pi Levite e ra sak'iygad ngalang miyad tolul nib ga' lamrad ni yad be pining
e sorok ngak SOMOL ni Got nu Israel.
20 Me yan i kakadbul riy me yan fapi girdi' nga daken e ted u charen yu Tekoa. Nap'an
ni aram e kar tababgad ko yan ma ba'aray e pi thin ni yog Jehoshafat ngorad: "Gimed e
girdi' nu Judah ngu Jerusalem! Mu ted e pagan' romed nga daken SOMOL ni Got romed,
ma aram e rayag ni ngam gelgad. Nge mich u wun'med e n'en keyog e pi profet rok,
ma aram e gimed ra gel." 21 Nga tomuren nike fith laniyan' e girdi', me yog ngak boch e
girdi'en e musik ngar yin'ed e mad rorad nib n'uw ni yad ma yin' ko ngiyal' ni bay reb e
gam'ing ni fan ngak SOMOL miyad m'on ngi i lay fa raba' i salthaw, ni yad be tang ni be
lungurad: "Ke sorok SOMOL! T'ufeg rok e dabimus!"
22 Nap'an nra tababgad ko tang me balyangnag SOMOL fa raba' i salthaw ni karbad
ni mael. 23 Pi salthaw nu Ammon ngu Moab e ra chelgad ngar maelgad ngak fa raba' i
salthaw nu Edom ngar thanged e pogofan rorad', ma aram miyad cheal ngorad ngu'ur
li'ed yad. 24 Nap'an ni taw fa raba' i salthaw nu Judah nga ba wulyang ni tafen e damit
ni bay u daken e ted ni *desert*, miyad sap ko gin bay fapi to'ogor riy miyad guy ni go' yad
ba thig u but' ni yad ba yam'. Dariy be' ni yag ni mil.
25 Me yan Jehoshafat nge pi salthaw rok i yan ko fa gin ngar feked e chugom ni bay riy,
miyad pir'eg e garbaw nib yo'or, nge chugom, nge mad, nge ku boch ban'en nib tolang
pulwon. Dalip e rran nra pired u rom ni yad be kunuy fa pin'em, machane kaygi pag
oren ni de yag ni ngar feked ni gubin. 26 Me yan i gaman aningeg fen miyad mu'ulung
ngalan e loway ni Berakah ngar pininged e sorok ngak SOMOL ko urngin e tin ke rin'.
Aram fan ni yima yog fithingan e re loway nem ni "Berakah."* 27 Me pow'iy Jehoshafat
fapi salthaw ngar sulod nga Jerusalem ni ka ra gelgad, ni bochan e ke gel SOMOL ngak
fapi to'ogor. 28 Nap'an ntaw gad ko fare binaw, miyad ay i salthaw ko fare Tempel u
fithik' i lingan e musik ko *harp* nge rappa. 29 Gubin e pi nam ni ra rung'aged rogon nike
gel SOMOL ngak fapi to'ogor rok yu Israel e go' rrusgad, 30 ma aram me par Jehoshafat
ni be gagiyeg u fithik' e gapas, me yoror Got rok u gubin yang.

Tomuren e gagiyeg rok Jehoshafat
(1 Kings 22:41-50)

* **20:26** BERAKAH: Re fithingan ney ni Hebrew e fan e "og magaer."

31 Jehoshafat e mang pilung nu Judah ni guyey nge lal e duw yangren me gagiyeg u
Jerusalem ni rliw' nge lal e duw. Chitiningin e Azubah ni be' ni bpin ni fak Shilhi. 32 Bod
Asa ni chitamngin nib m'on rok, i rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay; 33 machane yungi
tagil' e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got e de gathay. Ere girdi' e depig lanin'rad ni
polo' ni ngu'ur liyorgad ngak e Got rok e pi chitamngirad.
34 Gubin e tin kabay ni i rin' Jehoshafat u tobolngin e gagiyeg rok nge mada' nga
tungun e ka ni yoloy ngalan e babyor ni *Chepin i Jehu nib mo'on ni fak Hanani* ni bang
ko fare babyor ni *Chepin e Pilung nu Israel*.
35 Immoy bangiyal' ni ngongliy Jehoshafat ni Pilung ba tha' u thilrow Ahaziah ni
Pilung nu Israel ngar mangew ngabang, re pilung ney nu Israel e bo'or ban'en ni i rin'
nib kireb. 36 Miyow toy bogi barkow ni ngi i yan u maday ko fare gampek nu Eziongeber.
37 Machane Eliezer nib mo'on ni fak Dodavahu ni be' ko fachi binaw nu Mareshah e
yog ngak Jehoshafat ni ga'ar, "Bochan e ka mu ngongliy ba tha' u thilmew Ahaziah
kamangew nga barba', ma aram e bayi kirebnag SOMOL e pi barkow ni kam mu' gow i
toy." Ma fapi barkow e go' pil ni de yag nni taragnag.

21

1 Me yim' Jehoshafat mi ni k'eyag u lan fapi malangen e yam' ko pilung u lan e Binaw
rok David me Jehoram nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

Jehoram ni Pilung nu Judah
(2 Kings 8:17-24)

2 Jehoram nib mo'on ni fak Jehoshafat ni Pilung nu Judah e nel' e pumo'on ni walagen:
Azariah, Jehiel, Zekariah, Azariahu, Maikal, nge Shefatiah. 3 Chitamangirad e pi' e gol
ngorad nib yo'or, silber, nge ku boch ban'en nib tolang pulwon, mra reb fapi binaw nu
Judah ni kan yororiy nib gel ni fan ko mael ma bagyad e ba milfan ngak. Machane
bochan ni Jehoram e th'abi nganni' me tay Jehoshafat ni ir e nge yan nga luwan nge
mang pilung. 4 Nap'an ni kari milfan fare nam nga tan e gagiyeg rok Jehoram, me yog
ngan thang e pogofan rok urngin fapi pumo'on ni walagen, nge ku boch e tayugang' nu
Israel.
5 Jehoram e guyey nge l'agruw e duw yangren me mang pilung nge gagiyeg u
Jerusalem ni meruk e duw. 6 Me folwok ni kireb rok Ahab ni Pilung nge ku boch e
pilung nu Israel, ni bochan e ke le'engiy reb e bpin ni fak Ahab. Me denen Jehoram nib
togopluw ngak SOMOL, 7 machane de m'agan' SOMOL ngay ni nge thirif u but' e pi'in
owchen David, ni bochan e ke ngongliy ba m'ag u thilrow David nike micheg ngak ni
pi'in owchen e bay ur gagiyeggad ni gubin ngiyal'.
8 Nap'an e gagiyeg rok Jehoram me cheal yu Edom ngar togopluwgad ngak yu Judah
ngar chuwgad u tan pa' e pilung nu Judah ngar pired rorad. 9 Ma aram me yan Jehoram
nge pi tolang rok u *chariot* ngar m'aged e mael nga Edom. Me longobiyrad fa raba' i
salthaw nu Edom, machane me yan i nep' me yag ni ngar thaygad ngar milgad. 10 Ma
ka aram e par yu Edom ni ka ra chuwgad u tan pa' yu Judah. Ma ku ngiyal' i n'em miki
cheal fare binaw nu Libnah nge togopluw ngak yu Judah, ni bochan e ke digey Jehoram
i SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad ni kakrom. 11 Mus ko yungi n'en ni tagil' e tayfan
rok e pi'in ndar nanged Got niki ubung u daken e ted nu Judah me pow'iy e girdi' nu
Judah ngu Jerusalem ngar denengad nib togopluw ngak SOMOL.
12 Elijah ni profet e pi' bangi babyor nge yib ngak Jehoram, ni be ga'ar: "I SOMOL ni
fare Got rok David ni chitamngim, e nge gechig nigem, ni bochan e dam folwok rok e
chitamam i Jehoshafat ni Pilung, ara mu folwok rok i Asa ni Pilung ni tutuw rom. 13 Ya
n'en ni ka mu rin' e kam folwok rok e pilung nu Israel ma ka mu pow'iy e girdi' nu Judah
ngu Jerusalem ka ra pired ndakur yul'yul'gad ku Got, ni bod Ahab nge pi'in owchen. Mus
ngak pi walagem ni pumo'on ma ka mu thang e pogofan rorad, ni yad ba manigil boch

ngom. 14 Ma aram e n'en nra yib riy e ra gechignag SOMOL e girdi' rom, nge pifakam,
nge pi le'engim nib gel, me gathay gubin e pin'en nib milsuwon ngom. 15 Me gur e bayi
aw ba m'ar ko gil'iggan rom ngam gafgow riy ko amith ni bay i ubchiya' ni yu rran."
16 Boch piyu Filistia nge piyu Arab e ur pired u to'oben bang nma par piyu Sudan riy u
dap'eday. Me waliyrad SOMOL ngranodnag e mael ngak Jehoram. 17 Miyad m'ag e mael
nga Judah ngar feked bogi ban'en u lan fare naun ko pilung, mu ku ra feked pi le'engin
fare pilung nge pifak ni pumo'on kemus ni go' Ahaziah e da nfek, bin wen e pagel u fak.
18 Ma aram nga tomuren e pin'ey, me pag SOMOL ba m'ar ko gil'iggan nge yib ngak
fare pilung. 19 Ba chugur ni nge gaman l'agruw e duw ni gel fare m'ar i yan nge mada'
ko ngiyal' ni yim' fare pilung u fithik' e amith. Girdi' ni ur moyed u tan pa' e dar urfiyed
ba nifiy nib ga' ni ngan tayfan riy ni bod nrin' ngak e pi chitamngin.
20 Jehoram e mang pilung ni guyey nge l'agruw e duw yangren, me gagiyeg u
Jerusalem ni meruk e duw. Dariy be' ni kireban' nap'an ni yim'. Miyad k'eyag u lan
fare Binaw rok David, machane dan k'eyag ngalan fapi low ko yam' rok e pilung.

22

Ahaziah ni Pilung nu Judah
(2 Kings 8:25-29; 9:21-28)

1 Boch piyu Arab e ra m'aged ba cham ngar thanged e fan rok gubin e pagel ni pifak
Jehoram kemus ni Ahaziah e dan li', ni ir e en wen rorad. Ere chiney e girdi' nu
Jerusalem e ka ra pilung niged Ahaziah ke yan nga luwan e chitamngin. 2-3 Ahaziah
e mang pilung ni rliw' nge l'agruw e duw yangren, me gagiyeg u Jerusalem ni ta'reb e
duw. I Ahaziah e ki falwok ko n'en ni i rin' e tabnaw rok Ahab ni Pilung, ma fithingan
e chitiningin e Athaliah, ni be' ni bpin ni fak Ahab ni Pilung ma tutuw rok Omri ni be'
nu Israel — ma re chitiningin nem e waliy nga fithik' e denen. 4 I denen nib togopluw
ngak SOMOL, ya nga tomuren ni yim' e chitamngin ma boch chon e tabnaw rok Ahab
ni Pilung e ra manged pi tafanow rok, miyad waliy i yan nge mul. 5 I falwok ko fanow
rorad, me cheag ngak Joram ni Pilung nu Israel ngar mael gow ngak Hazael ni Pilung nu
Syria. I chafin fapi salthaw nga ta'bang u Ramoth u lan yu Gilead, me maad'ad Joram
u fithik' e cham. 6 Me sul ko fare binaw nu Jezreel ni nge fos e maad'ad rok, me yan
Ahaziah e ngaram ni nge fangechiy.
7 Me maruwel Got ko re fangich ney ku Joram ni aram e nge thay pa' i Ahaziah. Nap'an
ni bay Ahaziah u rom, ma ranow ra guyew i Jehu nib mo'on ni fak Nimshi, ni aram e
cha' nike mel'eg SOMOL ni nge thang owchen fare tabnaw rok Ahab. 8 Nap'an ni be
rin' Jehu fare wodmang ko tabnaw rok Ahab, me yib i mada'nag ba ulung i tayugang'
nu Judah nge ba pagel ni fak reb i walagen Ahaziah ni un ngak Ahaziah ko fare fangich.
Me thang Jehu e pogofan rorad ni yad gubin. 9 Mu'un gay Ahaziah mi ni pir'eg ni be mith
u Samaria. Miyad fek i yan ngak Jehu mi ni thang e fan rok. Machane miyad k'eyag ni
bochan e tutuw rok i Jehoshafat ni Pilung. Ni yad ma tayfan ni bochane i rin' uringin e
tin nrayag rok ni i pigpig ngak SOMOL.
Dariy reb i chon e tabnaw rok Ahaziah ni magay nrayag ni nge gagiyegnag fare nam.

Queen Athaliah nu Judah
(2 Kings 11:1-3)

10 Yug nap'an ni rung'ag i Athaliah ni chitiningin Ahaziah ni Pilung murung'agen fak
ni ka ni thang e fan rok, me pi' e thin ni ngan thang owchen urngin chon fare tabnaw ko
pilung nu Judah. 11 Ahaziah e immoy be' ni bpin ni walagen nib thil e chitininginrow ni
Jehosheba fithingan ni figirngin ba prist ni Jehoyada fithingan. Me ayuweg nge mithag
reb e pagel ni fak Ahaziah ni aram Joash, i fek nge chuweg u fithik' e tin ba'aram e pagel
ni fak e pilung ni ngan thang e fan rorad, me mithag fare pagel nge ba yarif rok ngalan

ba senggil ni yima mol riy u lan fare Tempel. Re pagel ney ni i mithag e aram e ke ayuweg
e pogofan rok u pa' Athaliah. 12 Nel' e duw ni par u rom nib mith, u nap'an ni Athaliah e
Queen ni ir e be gagiyeg.

23

Togopluw ntay ngak Athaliah
(2 Kings 11:4-16)

1 Tomuren nel' e duw nike son Jehoyada ni prist me t'aruwan' ni aram e ngiyal' ni nge
rin' ban'en. Aram me fal'eg rogon nge fek lal e tolang ko salthaw: Azariah nib mo'on
ni fak Jeroham, Ishmael nib mo'on ni fak Jehohanan, Azariah nib mo'on ni fak Obed,
Maaseyah nib mo'on ni fak Adayah, nge Elishafat nib mo'on ni fak Zikri. 2 Mranod
ngalan gubin e pi binaw nu Judah ngar feked nga Jerusalem e pi Levite nge urngin e
pi'in lolgen e yuke girdi'.
3 Go' ra mokun gad ngalan e Tempel, nu rom e ra ngongliyed bm'ag u thilrad Joash riy,
ni fare fak e pilung. Me ga'ar Jehoyada ngorad, "Ba'aray fare mo'on ni fak e bin tomur e
pilung. Ni ir e chiney e nge pilung, ni bod ni micheg SOMOL ngak David ni pi'in owchen e
yad e ngu'ur pilunggad 4 ba'aray e n'en ni ngad rin'ed. Nap'an nra yib e pi prist nge piyu
Levi ko maruwel e rofen ni *Sabbath*, ma ngar dalip ulung gad ma reb ko dalip i ulung
nem e nge matanagiy e pi garog ko Tempel, 5 ma reb e ulung rorad e nge matanagiy tafen
e pilung, ma pi'rorad nike magay e ngar pired ko fare Garog ko Def. Urngin e girdi' ma
nge mu'ulung ngalan e yoror ko Tempel. 6 Dariy be' nra yib ngalan e Tempel ya kemus
ni prist nge pi Levite ni yad be maruwel. Rayag ni ngarbad nga naun ni bochan e ka ni
tabgul nagrad, machane tin kabay e girdi' e thingar rafolgad ko n'en keyog SOMOL ngar
pired u wean. 7 Pi Levite e ngar pired ni yad ba sak'iy ni kar liyeged fare pilung, ni bay e
saydon rorad u pa'rad, ni demturug e gin nge yan fare pilung ngay ma yad bay rok. Ma
en nra guy rogon ni nge thum' ngalan fare Tempel e yira thang e fan rok."
8 Piyu Levi nge girdi' nu Judah e ra pired nri yad be tay ngagil' e tin be yog Jehoyada
ni ngan rin'. Dar paged fapi pumo'on ni kar mu'gad ko maruwel e rofen ni *Sabbath*, ere
fapi tolang e yugur ted fapicha' u rom ni pi'rorad nike mu' ko maruwel nge pi'in karbad
ni ngar marwelgad. 9 Me pi' Jehoyada ngak fapi tolang e sarey nge yuyang i *shield* ni fen
David ni Pilung ni un cha'riy u lan e Tempel. 10 Me tay fapi pumo'on ni kar liyeged mit
fare Tempel ni bay e saydon rorad u pa'rad, ni ngar yororiyed fare pilung ni dabi buch
ban'en rok. 11 Ma aram me pow'iy Jehoyada i Joash nga wean, me tay fare te'elyaw ko
pilung nga lolugen, me pi' ngak ba kan e babyor ni rogon e pilung ni ngi i par. Ma aram
mi ni pilungnag. Jehoyada ni prist nge pifak ni pumo'on e ra gapgep niged Joash, me
tolul gubin e girdi' ni yad be ga'ar, "Nge n'uw nap'an ni ngi i gagiyeg e en pilung!"
12 Me rung'ag Athaliah laman e girdi' ni yad be garusnag fare pilung me gurnag ir i
yib nga Tempel, ko gin ke mu'ulung e girdi' ngay. 13 U rom e guy riy fare pilung ni kab
be'ech u langan e Tempel, nib sak'iy u to'oben fare duga' ni ka ni tay ni fan ngak e pilung
ma ke liyeg e pi tolang ko salthaw nge girdi'en e musik ko rappa. Gubin e girdi' ni yad be
garusnag e felfelan' ma yad be thoy e rappa, ma girdi'en e musik u Tempel ni bay talin
e musik rorad e yad e yad be tay langin fare madnom. Me guchthiy fare pin e mad rok
me tolul ni ga'ar, "Ka mu liyab nigedgag! Ka mu liyab nigedgag!"
14 Ma dabun Jehoyada ni ngan li' Athaliah nge yim' u lan e yoror ko fare Tempel, ma
aram me pining fapi tolang ko salthaw nga wean me ga'ar ngorad, "Mu feked e re bpin
ney nga wean u thilin e gal raba' i girdi'en e matnag nir migmed thang e fan rok e en nra
guy rogon ni nge ayuweg."
15 Miyad kol fare pin ngar feked i yan ko fare naun ko pilung, mu rom ko fare Garog
ni Os e ra thanged e fan rok riy.

Tin ni bfel' ni ngongliy Jehoyada
(2 Kings 11:17-20)

16 I Jehoyada ni prist nge Joash ni Pilung nge fapi girdi' e ra chagilgad ngak Jehoyada
ngar ngongliyed ba m'ag u thilrad ni ngar pired ni yad e girdi' rok SOMOL. 17 Ma aram
miyad yan ni yad gubin ko fare tempel rok Baal ngar buthuged nga but'. Miyad bilig
fapi altar nge fapi liyos u rom miyad li' Mattan ni prist rok Baal nge yim' u mit fapi altar.
18 Me tay Jehoyada fapi prist nge pi Levite nge milfan e maruwel u Tempel ngorad. Yad
e ngar rin'ed e maruwel ni ka David ni Pilung e pi' ngorad ma ngu'ur urfiyed e maligach
ngak SOMOL nrogon ni bay ko Motochiyel rok Moses. Ma kuyad e ba milfan e musik nge
pi madnom ngorad. 19 Miki tay Jehoyada e matnag ko fapi garog ko Tempel ni maruwel
rorad e ngu'ur ted u wean e girdi' nib alit nrogon ni kan turguy.
20 Pi tolang ko salthaw, nge pi mit e thin, nge pi tayugang', nge urngin e tin kabay
e girdi' e go' ru'uned ngak Jehoyada ngar feked fare pilung u lan fare Tempel ngar
thelapgad ko fare naun ko pilung. Ranod nga naun ko fare garog nth'abi ga', me yan
fare pilung i par nga daken fare chiya' ni tagil' e pilung. 21 Gubin fapi girdi' nike sug
nagrad e felfelan', ma ke'aw e cho' u lan fare binaw e ngiyal'ney ni kan li' Athaliah ke
yim'.

24

Joash ni Pilung nu Judah
(2 Kings 12:1-16)

1 Medlip e duw rok Joash me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u Jerusalem ni
aningeg i ragag e duw. Fithingan e chitiningin e Zibiah ni be' ko binaw nu Beersheba. 2 I
rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay u n'umngin nap'an ni i par Jehoyada ni prist nib fos.
3 Me mel'eg Jehoyada l'agruw e ppin ngar figirngiyew Joash ni Pilung miyow diyennag
e pumo'on nge ppin ni pifak.
4 Me n'uw bochu'uw nap'an nike pilung Joash me turguy u wan' ni ngan ngongliy e
yungin ke kireb ko fare Tempel. 5 Me yog ngak e prist nge pi Levite ni ngranod ngak e
girdi' ko pi binaw nu Judah ngar kunuyed e salpiy nib gaman fare maruwel riy ni yu
duw ni yima fal'eg e yungin nike kireb ko fare Tempel. I yog ngorad ni ngar papey gad
machane me sowath fa pi Levite, 6 ma aram me pining Jehoyada ni ir e be gagiyeg nagrad
ni nge yib i guy, me non ngak nib gel e thin rok ni ga'ar, "Mangfan ndamur guy rogon ni
nge kunuy e pi Levite e tax rok yu Judah ngu Jerusalem ni yog Moses, ni fare tapigpig
rok SOMOL ni ban'en nthingari pi' e girdi' ni ngan ayuweg i pi' pulwon e tin ngan pi'
pulwon ko fare Tent u p'eowchen SOMOL?"
(7 Pi gachalpen Athaliah ni fare pin nib kireb e ka ra kireb niged fare Tempel, ma kar
fanayed boch e pin'en riy nib thothup ni ngu'ur tedfan Baal ngay.)
8 Me yog fare pilung ngak yu Levi ni ngar ngongliyed ba kahol ni ngu'un nin' e salpiy
ngay ngar ted nga langan e garog ko fare Tempel. 9 Miyad garareg e thin u daken yu
Jerusalem ngu Judah ni nge gubin e girdi' miyad fek i yib ngak SOMOL fare tax ni Moses
ni fare tapigpig rok Got e som'on ni kunuy rok e girdi' u daken ted ni *desert*. 10 Ren'ey
e bfel' u wan' e girdi' nge pi tayugang' rorad, miyad fek e salpiy rorad ni tax i yib ngar
suguyed fare kahol ngay. 11 Gubin e rran mma fek e pi Levite fare kahol i yan ngak
fare tolang u tan pa' e en pilung nib milfan fare kahol ngak. Ma yug nap'an nrasug ma
fare tayol rok e en pilung nge en ni owchen fare Prist ni Th'abi Ga' e yad ra fek fapi
salpiy u lan fare kahol nga but' miyad fulweg fare kahol nga tagil'. Ma bo'or e salpiy nra
kunuyed.
12 Fare pilung nge Jehoyada e ra pi'ew fare salpiy ngak e pi'in nib milfan ngorad e
yungin ngan ngongliy bayay ko fare Tempel, miyad pi' pulwon e girdi' ni manang rogon
i ubung e malang, nge pi salap ko dumow naun, nge pi'in ba salap i ngongliy ban'en

ko wasey ni ngar ngongliyed bayay e yungin ke kireb ko fare Tempel. 13 Urngin fa pi
girdi'en e maruwel nra maruwelgad nib gel, miyad fulweg fare Tempel nga rogon ni
immoy nsom'on nike gel bayay. 14 Nap'an nmu' i ngongliy e yungin ke kireb, ma tin ni
aw e gol nge silber e ni pi' ngak fare pilung nge Jehoyada, min ngongliy yochi dabiy riy
nge ku boch ban'en ni mam'en fare Tempel.

Pi Motochiyel rok Jehoyada nni Thilyeg

N'umngin nap'an nib fos Jehoyada, ma un pi' e maligach u Tempel ni gubin ngiyal'.
15 Nap'an ni gaman e ra'ay nge guyey e duw rok Jehoyada ni kari pilbithir me yim'.
16 Mi ni k'eyag ngalan fapi low ko yam' rok e pilung u lan e Binaw rok David ni bochan
bugwan ko pigpig ni i tay ko girdi' nu Israel, nge Got, nge fare Tempel.
17 Machane yug nap'an ni yim' Jehoyada me gelfen e pi tayugang' nu Judah ngak
Joash ni Pilung ni yad e ngi i motoyil ngorad. 18 Ma aram me tal e girdi' nda ku rir
liyorgad ngak SOMOL u lan e Tempel rok, ni ir e Got rok e pi chitamngirad, miyad tabab
i tayfan e pi liyos nge ya'an fare got ni bpin i Ashera. Pi denen ney e ir e bucheg e rorad
me girengiy e damumuw rok SOMOL nga daken yu Judah nge yu Jerusalem. 19 Me pi'
SOMOL e pi profet ni nge yib i ginangrad ni ngar sulod ngak, machane daburad ni ngar
motoyilgad. 20 Ma aram me yib e Kan Nthothup rok Got nga daken Zekariah nib mo'on ni
fak Jehoyada ni prist. Me sak'iy ko gin nra guy e girdi' riy me non nib ga' laman ni ga'ar,
"Be fithmed SOMOL ni Got ko mangfan nda kumur folgad ko tin ke ta'chiylen ma gimed
be girengiy e gafgow nga dakenmed! Ka mu paged, ere ke pagmed!" 21 Me un Joash ni
Pilung ngab makath nib togopluw ngak Zekariah, me malangnag e girdi' i Zekariah u
lan fare yoror ko Tempel ni bochan e keyog e en pilung ni ngan rin'. 22 Ma ke pag fare
pilung talin ni Jehoyada ni chitamngin Zekariah e i pigpig ngak nrib yul'yul', me yog ni
ngan li' Zekariah nge yim'. Ma nap'an ni be yan ni nge yim' Zekariah me tolul ni be ga'ar,
"Mang e guy SOMOL e tin ni ga be rin' nge gechig nigem!"

Tungun e gagiyeg ni i tay Joash

23 Tungun e re duw nem, me yib fa raba' i salthaw nu Syria nicham nga Judah ngu
Jerusalem, ngar li'ed urngin e tayugang', miyad fek e chugom ni yo'or u tan e mael ngar
suled nga Damaskus. 24 Fa raba' i salthaw nu Syria e ba'achig, machane me gel nagrad
SOMOL ko fare raba' i salthaw nu Judah nib ga' ni bochan e fapi girdi' e ka ra digeyed
fare SOMOL ni Got ko pi chitamngirad. Irera' rogon nni gechignag Joash ni Pilung.
25 I maad'ad Joash nib ubchiya', ma nap'an ni yan fapi to'ogor me makath l'agruw e
tolang rok nib togopluw ngak ngar li'ew nge yim' u daken e chob rok ni bochan e ngar
fulwegew pulwon ngak e pogofan rok fare mo'on ni fak Jehoyada ni prist ni yog ngan
li' nge yim'. Mi ni k'eyag Joash u lan fare Binaw rok David, machane dan k'eyag ngalan
fapi low ko yam' rok e pilung. (26 Fa gali cha' nra makathgow nib togopluw ngak Joash
e Zabad nib mo'on ni fak be' ni bpin nu Ammon ni Shimeath fithingan, nge Jehozabad
nib mo'on ni fak be' nib bpin nu Moab ni Shimrith fithingan.) 27 *Pin'en nnog ko babyor ko
pilung* e bay yatan e pi pagel ni fak Joash riy, nge pi yi'iy ni u nog nib togopluw ngak, nge
babyoren rogon fare Tempel ni toy bayay. Amaziah nib mo'on ni fak e yan nga luwan
nge mang pilung.

25

Amaziah ni Pilung nu Judah
(2 Kings 14:2-6)

1 Amaziah e rliw' nge lal e duw rok me mang pilung, me gagiyeg u Jerusalem ni rliw'
nge mereb e duw. Chitiningin e Jehoaddin nu Jerusalem. 2 I rin' e tin nib m'agan'
SOMOL ngay machane i rin' ni gathi rib pasigan' ngay. 3 Yug nap'an ni milfan e gagiyeg
ko pilung ngak, me yog ni ngan li' nge yim' e pi tolang nra thanged e pogofan rok e

chitamngin. 4 Machane de li' pifakrad, ya fol ko n'en ni yog SOMOL u lan e Motochiyel
rok Moses ni ga'ar: "Gal labthir e dab ni thang e pogofan rorad ni bochan e kireb nike rin'
pifakrad, ma bitir e dab ni thang e pogofan rorad ni fan ko oloboch nike rin' e gallabthir
rorad; girdi' e yira thang e pogofan rorad ni kemus ni fan ko pi oloboch ni yad e kar
ngongliyed."

Mael nni m'ag ngak yu Edom
(2 Kings 14:7)

5 Me yarmiy Amaziah ni Pilung urngin e pumo'on ko fa gal ganong rok Judah nge
Benjamin nge yo'or ulungnag, ra baken e girdi' ma reb e ulung, me tay e pi tolang
ko salthaw ni ngu'ur gafaliyed e pi ulung nem ni boch e 1,000 girdi'en ma boch e 100
girdi'en. Pumo'on ni un ngay e rliw' e duw yangren ngalang, yad dalip mir'ay e bbiyu' u
gubin. Ka ni mel'egrad ni ngar manged salthaw, ni ka ra fal'eged rogorad ni ngar'uned
ko mael, yad ba salap ko cham ko sarey nge *shield*. 6 Miki immoy 100,000 e salthaw nu
Israel niki tayrad e en pilung ni ngar'uned ngorad me pi' puluwrad ni gonapan aningeg
e ton e silber. 7 Machane me yan ba profet ngak fare pilung nge ga'ar ngak, "Dabi un e
salthaw nu Israel ngom. Ya demoy SOMOL rok e girdi' nu ley ni Lel'och e Nam. 8 Rayag
ni ga be leamnag ni yad ra ayuwegnem ngam gel, machane Got e ir e bay gelngin nra gel
nigey fa me'waer nigey, ma ra pag e pi to'ogor rom ngar gelgad ngom."
9 Me fith Amaziah fare profet ni ga'ar, "Me ere fapi silber ni aram urngin ni ku gu pi'
ni puluwrad e bayi di'in?"
Me fulweg fare profet ni ga'ar, "I SOMOL e rayag rok ni nge pi' boch ngom ni kab
yo'or ko tinem!" 10 Ma aram me yog Amaziah ngak fapi salthaw nike pi' puluwrad
ni ngar'uned ngak, ni ngar sulod nga taferad. Ma aram miyad sul nga taferad ni kar
damumuwgad ngak e girdi' nu Judah.
11 Mri athamgil Amaziah nge pow'iy fare raba' i salthaw rok ngranod ko fare Loway
ni Sol fithingan. Mar chamgad u rom ngar li'ed ragage bbiyu' e salthaw nu Edom 12 ma
ku 10,000 e ra koled ngar feked ni kalbus. Miyad fek fapi kalbus nga daken bangi rech
ko fare binaw nu Sela ngar thuruyed fapi cha' nga but' ngar awgad ko malang u tan e
rech ngarm'ad.
13 Ngiyal'nem e fapi salthaw nu Israel nde pagrad Amaziah ni ngar uned ngak ko mael
e ra chelgad ngar m'aged e mael ngak fapi binaw nu Judah ni bay u thilin yu Samaria
ngu Beth Horon, ngar li'ed 3,000 e pumo'on miyad fek bokun ban'en.
14 Nap'an ni sul Amaziah nike gel ngak piyu Edom, me fek e pi liyos rorad nge un ngak,
me tay ngalang ngi i tay farad, mi i urfiy e *incense* ni fan ngorad. 15 Ren'ey e k'aring e
damumuw ngak SOMOL, ma aram me l'oeg ba profet nge yan ngak Amaziah. Me ga'ar
fare profet ngak Amaziah, "Mangfan ni ka mu tayfan bogi got rok boch e nam ni mus
ngak e girdi' rorad ma de yag ni ngar ayuweged yad rom?"
16 Dawori mu' fare profet ko numon me ga'ar Amaziah, "Mog wu'in e kan tem ni gur
e tafonow rok e en pilung? Mu tal ko welthin, fa ngugog ngan li'em nga mum'!"
Me tal fare profet ko welthin nga tomuren nike ga'ar, "Aram e kugnang e chiney nike
turguy Got ni nge thirifem u but' ni bochan e ka mu rin' urngin e pin'ey ma ka mu fek
yathin e fanow rog."

Mael nni m'ag ngak yu Israel
(2 Kings 14:8-20)

17 Me makath Amaziah ni Pilung nu Judah nge pi tafanow rok nib togopluw ngak yu
Israel. Ma aram me l'oeg e thin nge yan ngak Jehoash ni Pilung nu Israel nib mo'on ni fak
Jehoahaz nib mo'on ni fak Jehu, ni be yog ngak ni ngar mael gow. 18 Ba'aray e fulweg rok
Jehoash ngak Amaziah: "Immoy bake rachangal ni pan u daken fapi burey nu Lebanon
me l'oeg e thin ni nge yan ngak bake gek'iy ni *cedar* ni ga'ar: 'Mu pi' fare rugod ni fakam

nge le'engiy e re mo'on ni ba'aray ni fakag.' Me yib ba gamanman ni malboch ni yug be yan nge yot' daken fare ke rachangal nga but'. 19 Amaziah chiney e ga be uf ngay ni ka mu gel ngak piyu Edom, machane gu be yog ngom e tin bfel' ni ngam par u tabnaw rom. Mangfan ni ngam pug e oloboch ngalang ni kemus ni nge fek e riya' i yib ngom nge tirom e girdi'?"

20 Machane me turguy Amaziah u wan' ndabi motoyil. Mm'agan' Got ngay ni nge waer Amaziah ni bochan e ke tayfan e pi liyos ni got nu Edom. 21 Ma aram me yan Jehoash ni Pilung nu Israel ko mael nib togopluw ngak Amaziah ni Pilung nu Judah. Ra mada' gow nga Beth Shemesh u Judah, 22 me waer fare raba' i salthaw nu Judah, me mil e pi salthaw nga taferad. 23 Me kol Jehoash i Amaziah nge fek i yan nga Jerusalem. Me buthug e yoror ko fare binaw nga but' ni tabab ko fare Garog ni Efraim nge yan ko bin tabthung e Garog, ni pal'afngin e l'agruw mir'ay e yard. 24 Me fek nga Samaria urngin e gol nge silber nu lan fare Tempel nge gathon ni i matnagiy e pi'in owchen Obed Edom, nge machaf u tafen e pilung. Ma ku errogon e girdi' niki fek boch ngar uned ngak.

25 I Amaziah ni Pilung nu Judah e par nib fos ni ragag nge lal e duw nib n'uw nap'an ngak Jehoash ni Pilung nu Israel. 26 Urngin e tin ki i rin' Amaziah u tabolngin e gagiyeg ni i tay nge mada' nga tungun e go' kan yoloy ngalan fare babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah ngu Israel*. 27 Ka nap'an fa ngiyal' ni cheal nge togopluw ngak SOMOL, mi ni tababnag ba makath u Jerusalem nib togopluw ngak. Me tomur riy me mil nge yan ko fare binaw nu Lakish, machane me lek e pi to'ogor rok e ngaram ngar li'ed nge yim'. 28 Mi ni fek e ldow rok u daken ba os i yan nga Jerusalem, mi ni k'eyag u lan fapi low ko yam' rok e pilung nu lan fare Binaw rok David.

26

Uzziah ni Pilung nu Judah
(2 Kings 14:21-22; 15:1-7)

1 Gubin e girdi' nu Judah nra mel'eged Uzziah ni ragag nge n'el e duw yangren nib mo'on ni fak Amaziah ni nge yan nga luwan e chitamngin nge mang pilung. (2 Nga tomuren e yam' ni tay Amaziah me kol Uzziah yu Elath u fithik' e mael nge fal'eg fare binaw bayay.) 3 Uzziah e ragag nge n'el e duw rok me mang pilung, me gagiyeg u Jerusalem ni wugem nge l'agruw e duw. Chitiningin e Jekoliah nu Jerusalem. 4 Me folwok rok e chitamngin nge rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay. 5 Zekariah e ir e tafanow rok Uzziah ni i fil ngak ni ngi i fol rok Got. Ere n'umngin nap'an ni i par Zekariah nib fos, ma i par Uzziah nib yul'yul' ngak Got, me fal'eg Got wa'athan. 6 Me m'ag Uzziah e mael ngak piyu Filistia. Me buthug nga but' e yoror ko fapi binaw nu Gath, ngu Jamnia, ngu Ashdod, miki fal'eg boch e binaw nib gel ni fan ko mael u to'oben yu Ashdod nge gin kabay u Filistia. 7 Me ayuweg Got nge gel ngak piyu Filistia, nge piyu Arab ni yad ma par u Gurbaal, nge yu Meun. 8 Yu Ammon e ur pi'ed e walbuw rorad ngak Uzziah, me gel gelngin nge wear thin nge mada' nga Egypt.

9 Me gelnag Uzziah e yoror ni fan ko mael u Jerusalem ni ubung e pi wulyang ni tafen e damit ko bin Tabthung e Garog, nge bin Loway e Garog, nge gin ni chiygog e rungrung riy. 10 Miki ubung e pi tagil' e damit ni kan yororiy ni fan ko mael u daken e ted me fu'og e luwed nib yo'or, ni bochan e bay yu ran' i gamanman rok u enggin e purey' nge yungi tafelfel' u ba' ni ngal. Ri ba'adag e milay', ma aram me tay ir ko girdi' ni ngar yunged e milay' ni *grape* ko gin ni go' burey mi ni wolduguy e gin nib yung'ol e but' riy.

11 Ma immoy barba' i salthaw nib ga' ni yog ngorad ni ngar fal'eged rogorad ni fan ko mael. Ma en nma yoloy murung'agen e re raba' i salthaw nem e fa gali tayol i Jeyel nge Maaseyah nrogon ni be tay Hananiah murung'agen, ni reb i chonggin e maruwel rok e en pilung. 12 Re raba' i salthaw ney e l'agruw e bbiyu' nge n'el mir'ay e pi tolang ni yad ma gafaliy. 13 Ma 307,500 e salthaw ni yad bay u tan pa'rad nrayag ni ngar chamgad ni

bfel' rogon nib togopluw ngak e pi to'ogor rok fare pilung. 14 Me pi' Uzziah ngak fa raba' i salthaw e pin'en nib aray: yungi *shield*, nge sarey, nge urwach ko salthaw, nge madan e mael, nge gat'ing nge gan, nge malang ni gan e gawul. 15 Ma pi'in yad ma sunmiy tatalin ban'en ni fen u lan yu Jerusalem e ra ngongliyed talin e mun gat'ing nge fen e mun malang nib ga' u p'ebugul e wulyang nge pi tabthung ko yoror ko fare binaw. Me wear bugwan Uzziah u gubin yang, mri gel gelngin ni bochan e ayuw rok Got ngak.

Uzziah nni gechignag ni bochan e tolngan' rok

16 Machane nap'an ni par Uzziah ni Pilung nike gel gelngin me tolngan', ma aram tapgin me mul pa' ko pilung. I dariyfannag SOMOL ni Got rok ni bochan e yan ngalan fare Tempel ni nge urfiy e *incense* u daken fare altar ko *incense*. 17 Me lek Azariah ni prist fare pilung nike un 80 e prist ngak ni yad ba gel mab m'uthan'rad 18 ni ngar taleged. Me lungurad ngak, "Uzziah! Dariy mat'awum ni ngam urfiy e *incense* ngak SOMOL. Kemus ni prist ni pi'in owchen Aron e kan tabgul nagrad ni ngu'ur rin'ed e bin e maruwel. Mu chuw u lan e re ngin'ey nib thothup. Ka mu kirebnag laniyan' SOMOL ni Got, ma dabki fal'eg wa'atham."

19 Ba sak'iy Uzziah u rom u lan fare Tempel u barba' i to'oben fare altar ko *incense* ni be kol ban'en ni yima urfiy e *incense* ngay. Mri damumuw ngak fapi prist, ma ka ngiyal'nem me for e malad u daken peri'. 20 Mi yigi lik'ath Azariah nge fa tinem e prist nga peri' fare pilung ni kar tamdaggad, ma aram miyad suruy ni nge chuw u lan fare Tempel. Me gurnag ir ni nge yan nga wean, ya ke gechignag SOMOL.

21 Me par Uzziah ni Pilung nnum'ngin nap'an e yafos rok nib ta'ay ni bochan e re m'ar rok nem. Ma dakiyag ni yan bi'id ngalan fare Tempel, mi i par u lan e naun rok, ni da ki rin' urngin e pi maruwel rok, ma ngiyal'nem e Jotham nib mo'on ni fak e i gagiyegnag fare nam.

22 I Isaiah ni profet nib mo'on ni fak Amoz e ke yoloy urngin e tin kabay ban'en ni i rin' Uzziah ni Pilung u nap'an e gagiyeg ni i tay. 23 Me yim' Uzziah mi ni k'eyag u daken fare gi but' ntagil' e gum'eyag rok e pilung, machane dan k'eyag ngalan fapi low ko yam' rok e pilung ni bochan fare m'ar ni immoy rok. Me yan Jotham nib mo'on ni fak nga luwan nge mang pilung.

27

Jotham ni Pilung nu Judah
(2 Kings 15:32-38)

1 Jotham e rliw' nge lal e duw yangren me mang pilung, me gagiyeg u Jerusalem ni ragag nge n'el e duw. Chitiningin e Jerushah ni be' ni bpin ni fak Zadok. 2 Jotham e i rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay, nri bod ni i rin' e chitamngin; machane de bod e chitamngin ni denen ni bochan e urfiy e *incense* u lan fare Tempel. Machane girdi' e dar talgad ko denen.

3 I Jotham e ir e ngongliy fare Garog ko Lel'och ko fare Tempel miki muruwliy boch e maruwel nib yo'or ko rungrung ko fare binaw u lan bangi n'en nu Jerusalem ni kanog yu Ofel ngay. 4 Mu daken yungi ted nu Judah e sunmiy bogi binaw riy, mu lan e loway e toy bogi yoror riy ni fan ko mael nge pi tagil' e damit. 5 Me mael nib togopluw ko pilung nu Ammon nge salthaw rok nge gel ngorad. Ma aram me motogel ko pi yu Ammon ngu'ur pi'ed e wolbuw ngak ni yu duw u dalip e duw: ni aningeg e ton e silber, wugem e bbiyu' e barril e *wheat*, nge wugem bbiyu' e barril e *barley*. 6 Me gel gelngin Jotham i yan ni bochan e i yul'yul' ngi i fol rok SOMOL ni Got rok. 7 Tin kabay ni i rin' Jotham u nap'an e gagiyeg ni i tay, ni bod e pi mael, nge pi motochiyel ni i ngongliy, e go' ka ni yoloy ngalan fare babyor ni *Chepin e Pilung nu Israel ngu Judah*. 8 Jotham e rliw' nge lal e duw yangren

me mang pilung, me gagiyeg u Jerusalem ni ragag nge n'el e duw. 9 Me yim' mi ni k'eyag
u lan fare Binaw rok David me yan Ahaz nib mo'on ni fak nga luwan nge mang pilung.

28

Ahaz ni Pilung nu Judah
(2 Kings 16:1-4)

1 Ahaz e rliw' e duw yangren me mang pilung, me gagiyeg u Jerusalem ni ragag nge
n'el e duw. De folwok ko ga' rok i David ni Pilung ni i ngongliy e tin nib manigil; ya i
rin' e tin nde m'agan' SOMOL ngay 2 me folwok rok e pi pilung nu Israel. Me yog ngan
ngongliy ya'an Baal ko wasey, 3 me urfiy e *incense* u lan e Loway ni Hinnom, ma mus
nga pifak ni pumo'on me pi' ni maligach ni mo'oruf ngak bogi liyos, be yan u ya'an e
pin'en nib sonogor ni i rin' e girdi' nike tulufrad SOMOL nga wuru' fare nam nu Israel u
m'on nrabad ra tafnayed. 4 Ma yungi tagil' e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got u daken
e yungi ted ngu tan gubin kan e gek'iy nib taglul' ni i pi' Ahaz e pi maligach riy ma be
urfiy e pi *incense* riy.

Ahaz ni mael ngak yu Syria nge yu Israel
(2 Kings 16:5)

5-6 Bochan e denen Ahaz ni Pilung, ma aram me pag SOMOL ni Got rok, e pilung nu
Syria nge gel ngak nge fek e girdi' nu Judah nib yo'or nga Damascus ni yad ba kalbus.
I SOMOL e ki pag e pilung nu Israel, i Pekah nib mo'on ni fak Remaliah nge gel ngak
Ahaz me li' ngem' ra'ay nge rliw' e biyu' e salthaw rok nib muthan'rad u lan ta'borran. I
SOMOL, ni fare Got ko pi chitamngirad e gagiyegnag ni nge yodroy, ni bochan e girdi' nu
Judah ni ka ra pi'ed keru'rad ngak. 7 Ba salthaw nu Israel ni Zikri fithingan e li' Maaseyah
nge yim' nib mo'on ni fak Ahaz ni Pilung, miki li' Azrikam nge yim' ni aram e en nma
gagiyegnag e naun rok e pilung, miki li' Elkanah nge yim' ni ir ba tolang nib migid ngak
e en pilung. 8 Yug aram rogon ni piyu Judah e yad girdi'en ta'ab nam, me kol e salthaw
nu Israel l'agruw mir'ay e bbiyu' e ppin nge bitir ngan fekrad nga Samaria ni yad ba
kalbus, nge ku boch ban'en nib yo'or nra koled u tan e mael.

Oded ni Profet

9 Be' nib mo'on ni Oded fithingan ni reb e profet rok SOMOL e i par u lan fare binaw
nu Samaria. Me mada'nag fa raba' i salthaw nu Israel nike chugur ni ngar taw gad
ngalan binaw u Samaria ni ka ra feked boch piyu Judah ni kalbus, me ga'ar ngak fa
raba' i salthaw, "I SOMOL ni Got rok e pi chitamngimed e ke damumuw ngak yu Judah
me pagmed ngam gelgad ngorad, machane mirin ni ka mu li'ed rad e ke rung'ag nga
tharmiy e chiney. 10 Ma chiney e gimed be leamnag ni nge mang e sib romed pi pumo'on
nge ppin nu Jerusalem ngu Judah. Dam nanged ni ku errogomed ni ka mu denen gad nib
togopluw ngak SOMOL ni Got romed? 11 Mmotoyilgad ngog! Pi kalbus ney e walagmed
ni pumo'on nge ppin. Mu pagedrad ngranod, ya ra danga' mra gechig nagmed SOMOL
u fithik' e damumuw rok."
12 Aningeg e pumo'on ni yad ma yog e thin ko ley ni Lel'och e nam, i Azariah nib mo'on
ni fak Jehohanan, Berekiah nib mo'on ni fak Meshillemoth, Jehizkiah nib mo'on ni fak
Shallum, nge Amasa nib mo'on ni fak Hadlai e ku ra togopluwgad ko ngongol rok fa raba'
i salthaw. 13 Me ga'ar fa aningeg i mo'on, "Dab mu feked e pi kalbus nir i yib e ngaray!
Kad denengad nib togopluw ngak SOMOL, ra gechig nagdad u gelngin e damumuw ni
kad k'aringed ngak. Ere chiney e ki gimed ba'adag ni ngakum rin'ed ban'en ngari gel
mirin e kireb ngodad." 14 Ma aram me pi' fa raba' i salthaw fapi kalbus nge pin'en ni ka
ra feked u fithik' e mael ngak e pi girdi' nge pi'in ma yog e thin rorad, 15 ma fa aningeg i
pumo'on e ni mel'egrad ni ngar pi'ed e mad ngak fapi kalbus, ni mad ni bay u fithik' fapi
chugum nfek u fithik' e mael. Miyad pi' e mad nge sus ngorad ni ngar chuwgad ngay,

miyad pi' e n'en ni ngar ked nge garbad rorad nib gaman, miyad pu'og e gapgep ni *olive* nga daken e yungi maad'ad rorad. Pi'in dabkiyag e yan rorad e ni tayrad nga daken e dongki, mi ni fek fapi kalbus ni gubin ngan fulwegrad ngalan e nug nu Judah u Jeriko, fare binaw ko pi gek'iy ni *palm*. Ma aram me sul piyu Israel nga taferad nga Samaria.

Ahaz ni ning e ayuw ngak yu Assyria
(2 Kings 16:7–9)

16-17 Miki tabab yu Edom ko cham ngak yu Judah ngar feked e girdi' ni yo'or ni kalbus,
ma aram me yog Ahaz ni Pilung ngak Tiglath Pileser, fare pilung nu Assyria ni nge pi'
e ayuw. 18 Ma ku ngiyal' n'ey e ku be cham piyu Filistia ngak e yuchi binaw nu enggin
e burey ko ngal ngu lan e yimuch u Judah. Ngar feked u fithik' e yargel fapi binaw nu
Beth Shemesh, Aijalon, Gederoth, nge pi binaw nu Soko, ngu Timnah, ngu Gimzo nib
mu'un e yuchi binaw u to'obrad ngay, me par piyu Filistia u rom nda kura chuwgad.
19 I girengiy SOMOL e tin ba mo'maw' nga daken yu Judah ni bochan e ke cheal Ahaz
ni Pilung ke togopluw nga mat'wun e girdi' rok ma ke darifannag SOMOL. 20 Ere cheal
fare pilung nu Assyria nge togopluw ngak Ahaz ngari gafgownag, ma de pi' e ayuw ngak.
21 Ma aram me fek Ahaz e gol u lan fare Tempel, nge fare naun ko pilung, ngu lan e pi
tabnaw rok e pi'in ma yog e thin nge pi' ngak fare pilung, machane dariyfan ya ku de
ayuw.

Pi denen rok Ahaz

22 Nap'an nri gel e gafgow nike yib ngak Ahaz ma aram mri mun daken e denen nib
togopluw ngak SOMOL ni i rin'. 23 I pi' e pi maligach ngak e pi got rok yu Syria, ni aram
fare nam nike gel ngak ko mael. Ya ga'ar Ahaz, "Fapi got rok yu Syria e kar ayuweged e
pi pilung nu Syria, ere fa'an gu ra pi' e maligach ngorad ma sana kuyad ra ayuwegneg."
Ren'ey e girengiy e riya' nga daken nge nga daken e nam rok. 24 Miki mun daken e kireb
rok, ya fek urngin gathon fare Tempel nge bilbilig nge yochyang. Me ning mban fare
Tempel, me toy bogi altar u gubin yang u Jerusalem. 25 Gubin e pi binaw nge pi yuchi
binaw nu lan yu Judah ni ngongliy riy tagil e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got, ni aram
e yungi n'en ni un urfiy e pi *incense* riy ngak e pi got rok boch e nam. Irera' kanawo'en
ni girengiy Ahaz nga daken fare damumuw rok SOMOL ni Got rok e pi chitamngin.
26 Urngin e tin kabay ni i rin' u tabolngin e gagiyeg ni i tay nge mada' nga tungun e
go' ka ni yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah ngu Israel*. 27 Me yim' Ahaz
ni Pilung mi ni k'eyag u lan yu Jerusalem, machane dan k'eyag ngalan fapi low ko yam'
rok e pilung. Me Hezekiah nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

29

Hezekiah ni Pilung nu Judah
(2 Kings 18:1–3)

1 Hezekiah e rliw' nge lal e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u
Jerusalem ni rliw' nge mereb e duw. Chitiningin e Abijah ni be' ni bpin ni fak Zekariah.
2 Me folwok ko ga' rok ni aram David ni Pilung, i rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay.

Fare Tempel nni be'echnag

3 U lan e bin m'on e pul ko re duw ni mang Hezekiah e pilung me bing bayay fapi
garog ko fare Tempel me yog ngan ngongliy bayay e yuyang ni nike kireb riy. 4 Me
ulunguy ba ulung i prist nge pi Levite ngalan fare yoror ko Tempel u ley ni ngek 5 me non
ngorad u rom. I ga'ar ngorad, "Gimed e pi Levite e ngam be'ech niged gimed nrogon ko
motochiyel miki gimed be'echnag fare Tempel rok SOMOL ni Got rok e pi chitamngimed.
Mu chuweged u lan fare Tempel urngin e tin be alit nag. 6 Pi chitamngidad e da ur
yul'yul'gad ngak SOMOL ni Got rodad mu ur rin'ed e tin nde m'agan' ngay. Ra n'iged
miyad pi' keru'rad ko fa gin nma par riy. 7 Ra ninged mban fare Tempel, miyad pag

fapi magal nge math, ma ku ra paged i urfiy e *incense* ara maligach ni mo'oruf u lan fare
Tempel rok Got nu Israel. 8 Bochan e ren'ey ma ka be par SOMOL nib damumuw ngak yu
Judah nge yu Jerusalem, ma n'en nike rin' ngorad e ke gin ma ke tamdag gubin e girdi'
ngay. Gimed manang e ren'ey nrib fel' rogon. 9 Pi chitmangidad e nli'rad ngarmad' u
fithik' e mael, ma pi le'engidad nge pifakdad e ka ni fekrad nga wuru' e nam ni yad ba
kalbus.
10 "Chiney e ku gu turguy u wun'ug ni nggu ngongliy bm'ag u thildad SOMOL ni Got nu
Israel, ya nge yag ni m'ay e damumuw rok ngodad. 11 Pifakag, dabkum pired. Gimed e
pi'in nike mel'egmed SOMOL ni ngu'um urfiyed e *incense* ngak mi gimed gafaliy e girdi'
ngar liyorgad ngak."
12-14 Tin ba'aray e pi Levite ni ur moyed u rom:
Fare ke gird' rok Kohath, e Mahath nib mo'on ni fak Amasai, nge Joel nib mo'on ni fak
Azariah
Fare ke girdi' rok Merari, e Kish nib mo'on ni fak Abdi, nge Azariah nib mo'on ni fak
Jallelel
Fare ke girdi' rok Gershon, e Joah nib mo'on ni fak Zimnah, nge Eden nib mo'on ni fak
Joah
Fare ke girdi' rok Elizafan, e Shimri nge Jeuel
Fare ke girdi' rok Asaf, e Zekariah, nge Mattaniah
Fare ke girdi' rok Heman, e Jehuel nge Shimei
Fare ke girdi' rok Jeduthun, e Shemayah nge Uzziel
15 Pi pumo'on ney e ra ulungyed pichongrad ni pi Levite, ni yad gubin mra bengbeng
naged yad ni ngar be'echgad. Ni aram rogon nike yog fare pilung ngorad ni ngar rin'ed,
miyad tabab i be'echnag fare Tempel nrogon ko motochiyel rok SOMOL. 16 Me yan e
prist ngalan fare Tempel ni ngar be'ech niged, miyad fek e tin ba alit nga wuru' e Tempel
ngalan e yoror. Mu rom e fek e pi Levite riy nga wuru' e binaw ngar feked ngalan e loway
ni Kidron fithingan.
17 Ni tabab ko re gaf i maruwel ney ko bin m'on e rran ko bin m'on e pul, me yan i
meruk fen ma ka ra mu'gad i ngongliy fapi maruwel nib mu'un fare senggil ngay ni
yima yan riy ngalan fare Tempel. Ma aram muk ra maruwelgad ni meruk e rran, nge
mada' ko rofen ni ragag nge n'el fen e pul ko re pul nem ni yad be ngongliy rogon fare
Tempel ni ngu'un liyor ngak SOMOL riy.

Fare Tempel nni pi' ngak SOMOL bayay

18 Ba'aray e thin ni yannag e pi Levite ngak Hezekiah ni Pilung: "Ku gu mu'gad i
tabgulnag fare Tempel ni ga'ngin nrogon ko motochiyel, nib mu'un ngay fare altar ni
fen e maligach ni mo'oruf, nge fare tebel ni fen fare flowa nib thothup, nge urngin e pi
talin e maruwel riy. 19 Mu kug fulweged gubin gathon fare Tempel ni fek Ahaz ni Pilung
ni ka nap'an fapi duw nda i yul'yul' ngak Got, ku gu pi'ed e pin'em bayay ngak Got. Go'
bay ni gubin u mit fare altar rok SOMOL."
20 Ka ngiyal'nem me kunuy Hezekiah ni Pilung e pumo'on ni yad ma yog thin u lan fare
binaw, me un ngorad ngranod ngalan fare Tempel. 21 Miyad fek i yan medlip e garbaw
ni pumo'on, nge medlip e saf, nge medlip e pifak e saf, nge medlip e kaming. Aram e
maligach ni nge chuweg machan e pi denen ko tabnaw rok fare pilung nge girdi' nu
Judah me be'echnag fare Tempel. Fare pilung e yog ko fapi prist ni pi'in owchen Aron,
ni ngar pi'ed e pi gamanman nem ni maligach u daken e altar. 22 Fapi prist e ra li'ed fapi
garbaw ni pumo'on nsom'on, nge mu' me migid e saf, mfini migid e pifak e saf, miyad
atngiy racha'en fapi gamanman ni maligach nga daken fare altar. 23 Ma tomuren e ra
feked fapi kaming i yan ngak fare pilung nge pi girdi'en e liyor, ni yad e rted pa'rad nga
daken fapi gamanman. 24 Ma aram e fapi prist e ra li'ed fapi kaming miyad pu'og racha'
riy nga daken fare altar nib maligach ni nge chuweg e denen rok e pi girdi' nem ni gubin,

ya keyog fare pilung ni ngan pi' e maligach ni mo'oruf nge maligach ni fan ko denen ni fen ga'ngin yu Israel.

25 Fare pilung e fol u gubin e tin keyog SOMOL ngak David ni Pilung, ni non u l'ugun
Gad ni profet rok David, ngu l'ugun Nathan ni profet; i tay fare pilung e pi Levite u lan
fare Tempel ni bay e rappa nge *cymbal* rorad, 26 nge talin e musik ni bod e tinem niki i
musik David ni Pilung ngay. Miki sak'iy fapi prist u rom ni bay e rappa rorad. 27 Me yog
Hezekiah ni ngan pi' fare maligach ni mo'oruf; ma nap'an ni tabab i pi' fare maligach,
me tang e girdi' ni yad be pining e sorok ngak SOMOL, me tabab e girdi'en e musik i thoy
e rappa ma yi be chubeg gubin mit e talin e musik ni bay. 28 Gubin e girdi' ni immoy u
rom miyad un ko liyor ngak SOMOL, ma de tal e tang nge musik nge mada' ko ngiyal'
ni kan mu' i urfiy fapi maligach. 29 Ma aram me ragbug Hezekiah nge gubin e girdi' u
rom nga but' ngar liyorgad ngak Got. 30 En ni pilung nge pi'in yad ma yog e thin ko fare
nam e rogned ngak e pi Levite ni ngar tang niged SOMOL ni yad be yin' tangin e sorok
ni yoloy David nge Asaf ni profet. Ma aram me tang gubin e girdi' nri yad ba felfelan' ni
karragbuggad nga but' ni yad be liyor ngak.

31 Me ga'ar Hezekiah ngak fapi girdi', "Chiney ni ka mu be'echgad nrogon ko mo-
tochiyel e ngam feked i yib e maligach ni nga ni pi' ni og magaer ngak SOMOL." Miyad fol
riy, ma boch i yad e ku ra og niged boch e gamanman ni ngan pi' ni maligach ni mo'oruf.
32 Ra feked i yib medlip i ragag e garbaw ni pumo'on, nge ra'ay e saf, nge l'agruw mir'ay
e pifak e saf ni bogi maligach ni mo'oruf ni fan ngak SOMOL; 33 mu ku ra feked i yib
n'el mir'ay e garbaw ni pumo'on nge dalip bbiyu' e saf ni bogi maligach ni fan e nge kay
e girdi'. 34 Aram rogon nde gaman e prist ni ngar li'ed gubin e pi gamanman ney, me
ayuw e pi Levite nge mada' ko ngiyal' nike m'ay e re maruwel ney. Nap'an ni taw ko
ngiyal'nem ma bo'or e prist ni ka ra be'ech niged yad nrogon ko motochiyel. (Pi Levite
e yad ba yul'yul' boch ngak e prist u rogon ni yad ma tayrad ni yad bbe'ech nrogon ko
motochiyel.) 35 Prist e yad ma pi' fapi maligach ngak SOMOL ni yima urfiy ni polo', ma
ku yad e maruwel rorad e pi yungi mam riy ni yima pi' ngak SOMOL ko fapi maligach
nma kay e girdi', ma ku yad e yad ma pu'og fare wayin ni yima uneg ko fapi maligach ni
mo'oruf ngan pi' ngak SOMOL.

Ma aram mi ni tabab bayay ko liyor ngak SOMOL u lan fare Tempel. 36 Me felfelan'
Hezekiah ni Pilung nge girdi' ni bochan e ke ayuwegrad Got ke yag ni ngar rin'ed e pin'ey
ni papey.

30

Madnom ko Paluk'af nt'ar madlin

1-3 De yag ni madnomnag e girdi' fare Madnom ni Paluk'af u ngilan' ko bin m'on e
pul, ni bochan e dawori gaman e prist ni ka ra be'ech gad nrogon ko motochiyel, ma
dawori yo'or e girdi' nike mokun nga Jerusalem. Ere me ta'reban' Hezekiah ni Pilung,
nge pi tolang ko salthaw rok, nge girdi' nu Jerusalem ni ngar madnom niged e Paluk'af
ko bin l'agruw e pul, ma aram me pi' fare pilung e thin nge yan ngak e girdi' ni gubin u
Israel ngu Judah. Me yoloy e babyor nge pi' nge yan ngak fa gali ganong rok Efraim nge
Manasseh, ni be piningrad ni ngarbad ko fare Tempel nu Jerusalem ngan madnomnag e
Paluk'af ngan liyor ngak SOMOL, ni Got nu Israel. 4 I m'ag u wan' e en pilung nge girdi' e
tin ka ra turguyed ni ngar rin'ed, 5 ere ra pininged piyu Israel ni gubin, ni mus ko ganong
rok Dan u lan e lel'och nge yan i mada' nga Beersheba u lan e yimuch, ni ngarbad nga
ta'bang u Jerusalem ngan madnomnag e Paluk'af ni bod rogon ko Motochiyel, ni nge
yo'or e girdi' e yaney ko gubin yay. 6 Me yan e pi tamol'og ya keyog fare pilung nge pi
tolang ko salthaw rok ni ngranod u daken yu Judah ngu Israel ni ga'ngin ngar pininged
e girdi' ni be lungurad:

“Girdi’ nu Israel da m’ad ko ngiyal’ ni kol yu Assyria e re nam ney. Ere chiney e ngam
sulod ngak SOMOL, ni fare Got rok Abraham, Isak, nge Jakob, ma aram e ra sul SOMOL
ngomed. 7 Dab mu boded e pi chitamngimed nge pi walagmed ni piyu Israel nda ur
yul’yul’gad ngak SOMOL ni Got rorad. Ya ka mu guyed nike gechig nagrad nrib gel.
8 Dab mu gel niged lanin’med ni bod nrin’ed, ya ngam folgad rok SOMOL. Mired ko fare
Tempel nu Jerusalem, ya aram e re gin’en nike tay SOMOL ni Got romed nib thothup ni
manemus, ngam liyorgad ngak ya nge dabki damumuw ngomed. 9 Fa’an gimed ra sul
ngak SOMOL, ma aram e pi’in ni ka ra feked e girdi’ romed ngabang ni bogi kalbus e yad
ra runguy ya’arad ngar pagedrad ngar sulod nga taferad. I SOMOL ni Got romed e ba
gol ma ba murunguy, ma fa’an gimed ra sul ngak, ma gimed ra fel’ u wan’.”
10 Fapi tamol’og e ranod u gubin e binaw u lan e gin nib milsuwon ko ganong rok
Efraim nge Manasseh, i yan ko lel’och ngar mada’gad ko ganong rok Zebulun, machane
i moning nagrad e girdi’ ma yi be minmin ngorad. 11 Miki immoy boch e girdi’ ko ganong
rok Asher, Manasseh, nge Zebulun nib magan’rad ngay i ngarbad nga Jerusalem. 12 Ma
ku errogon Got ni be maruwel u lan yu Judah me ta’rebnag laniyan’ e girdi’ nge yag nra
dugliyed u wan’rad ni ngar folgad ko tin nib m’agan’ ngay ni aram e ngar folgad ko tin
keyog fare pilung nge pi tolang ko salthaw rok.

Paluk’af nni madnomnag

13 Bo’or e girdi’ nra mu’ulunggad nga Jerusalem ko pul ni l’agruw ni ngar madnom
niged fare Madnom ko Flowa ni dariy e is riy. 14 Miyad fek gubin e altar ni un fanay u
Jerusalem ngu’un pi e maligach u daken nge *incense* ni yibe urfiy ngron’ed ngalan fare
loway ni fithingan e Kidron. 15 Me yan i rofen ni ragag nge aningeg ko pul miyad li’ pifak
e saf ni fan ko maligach ko Paluk’af. Prist nge pi Levite ndawor ra be’echgad nrogon ko
motochiyel e ra tamra’gad ngorad miyad og niged yad ngak SOMOL, ma aram me yag
nra pi’ed e maligach ni mo’oruf u lan fare Tempel. 16 Ranod ra pired nga tagilrad u lan
fare Tempel ni bod rogon ni bay u lan e Motochiyel rok Moses, ni fare mo’on ni bay Got
rok. Yu Levi e ra pi’ed racha’en fapi gamanman ni maligach ngak e prist, ni yad e ra
atngiyed nga daken fare altar. 17 Bo’or fapi girdi’ e de yag nra li’ed fapi pifak e saf ni
maligach ko Paluk’af ni bochan e dar be’echgad nrogon ko motochiyel ere pi Levite e
rali’ed ni pa’rad ngar pi’ed ku SOMOL. 18 Ma bo’or e pi’in rabad ko pi genong ni Efraim,
Manasseh, Issakar, nge Zebulun ni dar bangbeng gad ningar be’ech gad ere susun dabra
un’ed ngay. Me pi’ Hezekiah ni Pilung e re meybil ni ba’aray ni ferad: 19 “SOMOL ni
Got rok e pi chitamngimad, rogon fenam gol e ngam n’ag fan rok e pi’in yad be liyor
ngom u polo’ i gumircha’rad, ni yug aray rogon ndawor ra be’ech niged yad nrogon ko
motochiyel.” 20 Me fulweg SOMOL taban e meybil rok Hezekiah; me n’ag fan e denen
rok fapi girdi’ ma de gechig nagrad. 21 Medlip e rran ni madnomnag fapi girdi’ ni kar
mu’ulunggad nga Jerusalem fare Madnom ko Flowa ni dariy e is riy nri yad ba felfelan’,
ma yu rran ni i pining e pi Levite nge pi prist e sorok ngak SOMOL u polo’ i gelngirad.
22 Me pining Hezekiah e sorok ngak epi Levite nga ferad salap i gagiyegnag rogon fare
liyor ngak SOMOL.

Yay ni l’agruw nni tay fare madnom

Nap’an ni m’ay fa medlip i rran ni ur pi’ed e maligach riy ni yibe pining e sorok ngak
SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad, 23 miyad duwgiliy ni ngki ul ul fare madnom ni
medlip e rran. Ma aram mukra madnomgad u fithik’ e felfelan’. 24 Me pi’ Hezekiah ni
Pilung 1,000 e garbaw ni pumo’on nge 7,000 e saf ni fan ngak e girdi’ ni ngar li’ed ngar
ked, miki pi’ e pi tolang ko salthaw rok 1,000 e garbaw ni pumo’on nge 10,000 e saf. Bo’or
e prist nranod u yalen rogon ni ngar be’echgad. 25 Ere gubin e girdi’ nra felfelan’gad —
girdi’ nu Judah, prist, yu Levi, girdi’ ni karbad u lan e lel’och, nge girdi’ nu boch e nam
ni yad ma par u Israel ngu Judah. 26 Fare binaw nu Jerusalem e ri sugnag e felfelan’,

ya dariy ban'en ni aray rogon ni ka'an rin' ni kanpan e pi rran rok Solomon ni Pilung, nib mo'on ni fak David. 27 Fapi prist nge pi Levite e ra ninged ngak SOMOL ni nge fal'eg wa'athan fapi girdi'. Me rung'ag Got e pi meybil rorad nga tafen nga tharmiy mab fel' u wan'.

31

Hezekiah ni thilyeg boch ban'en u rogon e liyor
(2 Kings 18:4)

1 Nga tomuren nike m'ay fare madnom ma gubin e girdi' nu Israel nranod ngalan gubin e pi binaw nu Judah ngar bilged e yu raba' i malang, miyad th'ab nga but' e pi pow rok Ashera ni fare got ni bpin, miyad gathay e pi altar nge yungin tagil' e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got. Ma ku aram e n'en ni rrin'ed u daken yu Judah ni ga'ngin, nge fa yuyangi nug rok Benjamin, Efraim, nge Manasseh; ma aram miyad sul ni yad gubin nga taferad. 2 Miki ngongliy bayay Hezekiah ni Pilung fare ulung rok e prist nge pi Levite, nu lan e re ulung nem e ra be' ma bay e maruwel rok ni kanduwgiliy. Pi maruwel ney e bmu'un ngay e maligach ni mo'oruf nge maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi', nge liyor u lan fare Tempel, nge sorok nge magaer ni yad be pining e gubin yang ko fare Tempel. 3 Mu fithik' e yu ran' i gamanman rok ni saf nge garbaw e i fek e en pilung e pi gamanman riy ni fan ko maligach ni mo'oruf ni gubin e kadbul nge blayal', nge tin yima pi' ko rofen ni *Sabbath*, nge tin yima pi' ko fare Madnom ko M'ug e Pul, nge tin kabay e madnom ni kandugliy u lan e motochiyel rok SOMOL.

4 Miki yog fare pilung ngak e girdi' nu Jerusalem ni ngar feked i yib e maligach ni bay mat'wun e prist nge pi Levite ngay ni ngan pi' ngorad, ya nge puf puluworad nge yag nra rin'ed e tin nthingar rrin'ed nike yog e Motochiyel rok SOMOL. 5 Yug nap'an ni yog fare pilung e ren'ey, me fek e girdi' nu Israel e pi tow'ath rorad i yib ni tin th'abi fel' e *grain*, nge wayin, nge gapgep ni *olive*, nge *honey*, * nge ku boch ban'en ni wom'ngin e woldug, mu ku ra feked i yib ragag e pasent u gubin e tin ni bay rorad. 6 Gubin e pi girdi' ni yad ma par u lan fapi binaw nu Judah nra feked e ragag e pasent u gubin e garbaw nge saf rorad, mu ku yad fek i yib e tow'ath ni bo'or ngar pi'ed ngak SOMOL ni Got rorad. 7 Bin dalip e pul e ni tabab i ulnguy e pi tow'ath nem, nge yan i taw ko bin medlip e pul mi ni tal i pi'. 8 Nap'an ni guy Hezekiah ni Pilung nge pi tolang ko salthaw rok urngin e pin'en ni kani pi', miyad pining e sorok ngak SOMOL nge girdi' rok ni piyu Israel. 9 Me non fare pilung ngak e prist nge pi Levite u murung'agen fapi tow'ath, 10 ma ba'aray e n'en ni yog Azariah ni Prist ni Th'abi Ga' ni be' ni owchen Zadok ngak fare pilung, "Nap'an ni tabab e girdi' i fek e pi tow'ath rorad i yib ngalan fare Tempel, ma gubin ngiyal' nib gaman e n'en ni ngad ked ma ku bo'or e tin ni aw. Bay e pin'ey ni gubin rodad ni bochan e ke fal'eg Somol wa'athan e girdi' rok."

11 Me yog fare pilung ni ngan toy e senggil ni yima cha'ar ngay u lan fare Tempel 12 mi ni tay gubin e pi tow'ath nge pi ragag e pasent nga langgin ngan cha'riy ni dabi buch ban'en riy. Ma be' ni Konaniah fithingan ni reb e Levite e ra ted ni nge mang ga' riy me Shimei nib mo'on ni walagen e ta'ayuw rok. 13 Ragag e pi Levite e ni tayrad ni ngu'ur maruwel gad u tan pa'row: Jehiel, Azaziah, Nahath, Asahel, Jerimoth, Jozabad, Eliel, Ismakiah, Mahath, nge Benayah. Picha' ney e Hezekiah ni Pilung nge Azariah ni Prist ni Th'abi Ga' e ra mel'egewrad. 14 Kore nib mo'on ni fak Imnah ni reb e girdi' nib Levite ni ir e ba tolang ko pi tamatnag ko fare Garog ni Ngek ko fare Tempel, ma ku ir e ba milfan ngak e pi tow'ath ni yibe pi' ngak SOMOL nge tin nge wereg ko pi prist nge pi Levite. 15 Mu lan e tin kabay e binaw nma par e prist riy e ba'aray e pi'in ni Levite ni yad ba yul'yul' i ayuweg ko re gaf i maruwel ney: Eden, Miniamin, Jeshua, Shemayah, Amariah, nge Shekaniah. Yad ma f'oth e ggan ni ta'reb rogon i yan rok pi walagrad ni

* **31:5** HONEY: gan e ngul ni athib ko floras nma kunuy.

ku boch e Levite nrogon ko miti maruwel rorad, 16 ma gathi rogon e re ke girdi' ni yad
bay riy. Yad ma pi' e f'oth rok gubin e pumo'on ni guyey e duw yangren ngalang ni bay
e maruwel rorad ni gubin e rran u lan fare Tempel nrogon e pi liw ni yad bay riy. 17 Fapi
prist e ni pi' e maruwel rorad ni nrogon e re ke girdi' ni yad bay riy, ma pi Levite nike
gaman e rliw' e duw yangarrad ngalang e ni fal'eg e ulung rorad mi ni pi' e maruwel
ngorad. 18 Yad gubin nni yoloy fithingrad nga babyor nib mu'un e pi le'engirad ngay
nge pifakrad, nge gubin e pi'in nma par u tan pa'rad, ni bochan e rib duwgil ni urngin
ngiyal' ma bfel' rogorad ni ngar ngongliyed e maruwel rorad nib thothup. 19 Ma immoy
e pi pumo'on u fithik' e prist ni ur pired u lan e binaw nni pi' ngak e pi'in owchen Aron
nge yungi flang ni tagil' e chugol gamanman ni ka yuyang ko pi binaw ney, pi pumo'on
ney e yad ma fek e f'oth ni ggan ngu'ur pi'ed ngak gubin e pumo'on ni bay ko tabnaw ko
prist nge ngak gubin e pi'in bay fithingrad u babyoren e yuke girdi' ko genong ni Levi.
20 Me rin' Hezekiah ni Pilung e tin nib mat'aw ma bm'agan' SOMOL ni Got rok ngay u
daken yu Judah ni ga'ngin. 21 I fel' rogon gubin ban'en u pulwon ni bochan gubin e tin
i rin' ni fan ko fare Tempel nge rogon ni i tiyan' ko motochiyel, i rin' ni bay laniyan' riy,
ma rib yul'yul' ngay ma kari pi' ir ni polo' ngak e Got rok.

32

Yu Assyria nra m'aged e mael nga Jerusalem
(2 Kings 18:13-37; 19:14-19, 35-37; Isaiah 36:1-22; 37:8-38)

1 Nga tomuren e pin'ey ni i ngongliy Hezekiah ni Pilung nrib yul'yul', me yib
Sennakerib ni Pilung nu Assyria i m'ag e mael nga Judah. Me longbiy fapi binaw ni
kan yororiy nib gel ni fan ko mael me yog ko fa raba' i salthaw rok ni ngar buthged e
yoror ngranod riy. 2 Ma nap'an ni guy Hezekiah nike yib Sennakerib nike leamnag ni
ngki mael nga Jerusalem, 3-4 me ir nge pi tolang ko salthaw rok e ra leam niged ni ngar
ninged e lul' u wuru' e binaw nge dabkiyag e ran ko pi Assyrian u nap'an ni ngarbad
i yib nga Jerusalem. Fapi tolang e ra gafaliyed e girdi' nib yo'or nga wuru' fare binaw
ngar ninged gubin e alublub, nge par dakir yib e ran riy. 5 Me yin' fare pilung gelngin e
yoror ko fare binaw ni ngongliy e yungin ke kireb ko yoror, me toy boch e wulyang ni
tagil' e damit nga daken, me ubung reb e yoror u wuru'. Miki fal'eg e yungin ke kireb
ko pi yoror ko mael ni kan toy nga daken fa gi but' ni kanin' u ba' ni ngek e Jerusalem ni
kakrom. Miki yog ni ngan ngongliy e sarey nge *shield* nib yo'or. 6 I tay gubin e pumo'on
u lan fare binaw nga tan pa' e pi tolang ko fa raba' i salthaw rok me kunuyrad nga wean
nga langan e garog ko fare binaw. Me ga'ar ngorad, 7 "Nge muthan'med me pagan'med,
ma dab mu rusgad ngak fare pilung nu Assyria ara fa raba' i salthaw ni be gafaliy. Ba
gel gelngin e ba' rodad ko ba' rok. 8 Ir e gelngin e girdi' gelngin, machane gadad e bay
SOMOL ni Got rodad nra aywegdad nge cham ni pa'dad ko mehl." Pi thin ney ni yog e
pilung rorad e pi' gelngin lanyan' fapi girdi'.
9 Me yan i bangiyal' ni kabay Sennakerib nge fa raba' i salthaw rok u Lakish, me pi'
e re bugithin ni ba'aray nge yib ngak Hezekiah nge girdi' nu Judah ni yad bay rok u
Jerusalem: 10 "I gag Sennakerib ni Pilung nu Assyria e gu be fith ko ba mang e ke pi' e
pagan' ngomed e pi girdi' nir niki gimed be par u lan yu Jerusalem ni yug aray rogon
ni ku gu cholongobiyed. 11 Be yog Hezekiah ngomed ni bayi ayuwegmed SOMOL ni Got
romed u pa'mad, machane be ban nagmed i Hezekiah ma bayi pagmed ngamm'ad ko
bilig nge balel. 12 Irera' e cha' ni gathay e pi tagil' e liyor ngak SOMOL nge gubin e pi
altar riy me cheal nge yog ko girdi' nu Judah ngu Jerusalem ni kemus ni ta'reb e altar
ni ngu'un liyor ma yibe urfiy e *incense* riy. 13 Mogned, damnanged e n'en ku gu rin'ed
pi chitamngig kakrom ko girdi' u boch e nam? I yag rok reb fapi got u reb fapi nam ni
ayweg e girdi' riy u pa' fare pilung nu Assyria? 14 Wi'in e kay gi pi' reb e got rok reb e pi
nam nem e ayuw ngorad u pa'mad? Ere mang e ke yib ngan'med ni ka mu leam niged

nra aywegmed e got romed? 15 Ere chiney e dab mu paged Hezekiah nge ban nagmed
me fekmed nga wuru' e wo' ni errogon. Dabi mich u wan'med e n'en ni be yog! Dariy ba
got u ba nam ni ka'a yag rok ni nge ayuweg e girdi' rok u pa' ba pilung nu Assyria. Ere
rib muduwgil nre got romed ney e ri dabiyag ni nge yuwegmed!"
16 Ku bo'or e thin nib kireb ni yog fapi tolang nu Assyria ni murung'agen SOMOL ni
Got nge Hezekiah ni fare tapigpig rok SOMOL. 17 Fare gi babyor ni yoloy fare pilung e
be dariyfannag SOMOL ni Got rok yu Israel. Ya be ga'ar, "Pi got rok e pi nam e dawori
yag ni ngar ayuweged e girdi' rorad u pa'ag, ma ku dabiyag rok e got rok Hezekiah
ni nge ayuweg e girdi' rok rog." 18 I tolulnag e pi tolang nu Assyria e pin'ey ni thin ni
Hebrew ni fan e nge k'armarus ko girdi' nu Jerusalem ni yad bay u p'ebugul fare yoror
ko binaw, ya nge mom rogon ni ngan kol fare binaw. 19 Ur weliyed murung'agen fare
Got nu Jerusalem nri ta'reb rogon nga rogon ni yad ma weliy murung'agen e pi got rok
boch e girdi' ni bogi liyos ni ya'an boch ban'en nni ngongliy nga pa'ay.
20 Ma aram e Hezekiah ni Pilung nge Isaiah ni profet nib mo'on ni fak Amoz e ra
meybilgow ngak Got mar yor nigew e ayuw ngak. 21 Me l'oeg SOMOL ba engel nge thang
e fan rok e salthaw nge tolang ko fa raba' i salthaw nu Assyria. Ma aram me sul fare
pilung nga Assyria nike tamra'. Me yan i reb e rran ni bay u lan e tempel ko got rok, me
yib boch i pifak ni pumo'on ni bay e saydon rorad ngar li'ed nge yim'.
22 Irera' rogon ni ayuweg SOMOL i Hezekiah ni Pilung nge girdi' nu Jerusalem u
gelngin Sennakerib ni Pilung nu Assyria, ma ku aram rogon ni ayuwegrad u pa' boch
e pi to'ogor rorad. Me pag fapi girdi' rok ngar pired nib gapas thilrad gubin e nam nib
chugur ngorad. 23 Bo'or e girdi' nrabad nga Jerusalem ni ka ra feked e maligach ni fan
ngak SOMOL nge tow'ath ni fan ngak Hezekiah, rengiyal' i n'em e gubin e nam ni ur
tedfan Hezekiah.

M'ar nge tolngan' rok Hezekiah
(2 Kings 20:1-3, 12-19; Isaiah 38:1-3; 39:1-8)

24 Bang ko ngiyal'ney e yib i m'ar Hezekiah ni Pilung nge chugur ni nge yim'. Me
meybil, me dag SOMOL ba pow ngak ni ku ra gol bayay. 25 Machane ke uf Hezekiah ma
daki pining e magaer ngak SOMOL ko urngin ban'en nike rin' ni fan ngak, ma aram me
yib e gafgow nga Judah ngu Jerusalem. 26 Chane me tomur riy me sobut'nag Hezekiah
nge girdi' nu Jerusalem yad, aram made gechignag SOMOL fapi girdi' nge taw ko ngiyal'
nike yim' Hezekiah.

Hezekiah ni fel' rogon me gilbugwan

27 Hezekiah ni Pilung e ri fel' rogon, ma gubin e girdi' ni ur ted fan. I yog ni ngan toy e
senggil ni tafen e cha'ar ko gol, silber, malang nib tolang pulwon, *spice, shield*, nge pin'en
nib tolang pulwon. 28 Miki yog ngan toy boch e naun ni ngi i cha'riy e *grain* rok riy, nge
wayin, nge gapgep ni *olive*; mu kun toy e naun ko gamanman ni tafen e garbaw rok, nge
chumol ni tafen e saf rok. 29 Tin ki peth ko tiney niki pi' Got ngak, e saf, garbaw nge ku
boch ban'en nra fel' rogon riy aram fan ni sunmiy boch e binaw. 30 Hezekiah ni Pilung
e ir e ning fare alublub nu Gihon me ngongliy wol' fare ran nge yan u tan e but' i yan
ngalan pi yoror u Jerusalem. Gubin ban'en ni ngongliy Hezekiah me yan i aw ni bfel'
rogon, 31 ma ku nap'an ni yib e pi'in owchen yu Babylon nga reb e nam ni yad be fith
murung'agen e pin'en nike ngongliy u lan fare nam, me pag Got i Hezekiah nge rin' e tin
ni ba'adag ni fan e be sikengnag ngonglen.

Tungun e gagiyeg rok Hezekiah
(2 Kings 20:20-21)

32 Gubin e tin kabay ni i rin' Hezekiah ni Pilung nge rogon ni pi' ir ni polo' ngak SOMOL
e bay murung'agen ko babyor ni Pin'en ni pilyeg e changar rok Isaiah ni profet nib
mo'on nifak Amoz ngi i guy nge fare babyor ni *Chepin e Pilung nu Judah nge Israel*. 33 Me

yim' Hezekiah min k'eyag u ba' ni talang ko fapi low ko yam rok e pilung. Gubin e pi girdi' nu Judah ngu Jerusalem nrabad ra tedfan ko ngiyal' nike yim'. Me Manasseh nib mo'on ni fak e yan nga luwan nge mang pilung.

33

Manasseh ni Pilung nu Judah (2 Kings 21:1-9)

1 Manasseh e ragag nge l'agruw e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg
u Jerusalem ni wugem nge lal e duw. 2 Me denen Manasseh nib togopluw ngak SOMOL
ya i rin' e tin sonogor ni i rin' e pi nam ni tulufrad SOMOL nga wuru' fare nam nnap'an
ni be yib e girdi' rok i yib. 3 Miki toy bayay fa yungi tagil' e meybil rok e pi'in ndar nanged
Got ni fa'ani gathay e chitamngin i Hezekiah. Me toy e pi altar ni ngu'un tayfan Baal riy,
me ngongliy e liyos ni ya'an Asherah ni fare got nib bpin, mi i tayfan e pi t'uf. 4 Me toy
e pi altar rok e pi'in ndar nanged Got u lan fare Tempel, ni fa gin keyog SOMOL ni ir e
ngu'un liyor ngak riy ni dariy n'umngin nap'an. 5 Me toy e pi altar ni yima tayfan e pi t'uf
riy u rom u lan fagal yoror ko fare Tempel. 6 Me pi' pifak ni pumo'on ni bogi maligach
ni mo'oruf u lan fare loway ni Hinnom. Mi i pig ma be fith laniyan' e pi'in yad ma yog e
n'en ni bayi buch rok e girdi' nge pi'in yad ma pong thagith. I denen nib gel nib togopluw
ngak SOMOL ngari k'aring e damumuw ngak. 7 Me tay ya'an ban'en ngalan e Tempel,
ni fa gin keyog Got ngak David nge Solomon nib mo'on ni fak ni ga'ar: "U roy u lan yu
Jerusalem u lan ere Tempel ney, e irera' e gin ku gu mel'eg u lan gubin yang e pi nug rok
fa ragag nge l'agruw i ganong nu Israel ni ir e ngu'un meybil ngog riy. 8 Ma fa'anra fol e
girdi' nu Israel u gubin e tin ku gu ta'chiylen miyad fol ko fare Motochiyel ni polo' ni fa
ni pi' e tapigpig rog i Moses ngorad, ma aram e dab gu pagrad ngan tulufrad nga wuru'
fare nam ni ku gu pi' ngak e pi chitamngirad." 9 Manasseh e waliy e girdi' nu Judah ngar
rin'ed e denen nib gel e kireb riy ko tin i rin' girdi'en e pi nam ni tulufrad SOMOL nga
wuru' fare nam nnap'an ni be yib e tirok e girdi' i yib.

Manasseh ni pi' keru' ko denen rok

10 Yug aram rogon ni ginaeng SOMOL i Manasseh nge girdi' rok ko kireb rorad, mar gel
niged lanin'rad ndar motoyilgad ngak. 11 Ma aram me pag SOMOL e pi tolang ko salthaw
ngar m'aged e mael nga Judah. Ngar koled Manasseh, miyad the' e lam nga dow, ngar
m'aged e chen ngak, ngan fek nga Babylon. 12 Mu fithik' e gafgow rok me sobut' laniyan',
me cheal nge sap ngak SOMOL ni Got rok, me wenig ngak ni nge ayuweg. 13 Me fel' e
meybil rok Manasseh u wan' Got me fulweg taban ni aram e pag nge sul nga Jerusalem
nge gagiyeg bayay. Ren'ey e ri micheg ngan' Manasseh ni SOMOL e ir Got.

14 Nga tomuren e ren'ey me tolangnag boch Manasseh fare thal i yoror ni wuru' e ba'
ni ngek ko fare Binaw rok David, ni tabab u bangi m'uth u lan e loway nib chugur ko
fapi alublub nu Gihon ni bay nga lel'och ko fare Garog Nnig fithingan u bang ko fare
binaw ni Ofel fithingan. Ma ra reb fapi binaw ni kan yororiy ni fan ko mehl u Judah
me tay reb e tolang ko salthaw ngay ngi i gafaliy e re ulung i salthaw ni bay riy. 15 Me
chuweg u lan fare Tempel e pi got rok boch e nam nge fare ya'an ban'en ni ngongliy
nge tay ngaram, nge fapi altar rok e pi'in ndar nanged Got ni immoy u daken fare ted ni
bay fare Tempel riy nge pi altar niki immoy u yu yang u rom u Jerusalem; i fek urngin e
pin'ey nga wuru' fare binaw nge n'ag. 16 Miki ngongliy e yungin ke kireb ko fare altar ni
aram e gin yima meybil ngak SOMOL riy, me pi' e maligach nma gapaseg thilin Got nge
girdi' nge maligach ni fen e ogmagaer u daken fare altar. Me yog ngak gubin e girdi' nu
Judah ni ngar liyorgad ngak SOMOL ni Got rok yu Israel. 17 Ni yug aram rogon ni ul ul e
girdi' ngay ngu'ur pi'ed e maligach u yuyang ni tagil e liyor, machane go' SOMOL e yi be
pi' ngak.

Tomuren e Gagyeg rok Manasseh
(2 Kings 21:17-18)

18 Gubin e tin kabay ni i rin' Manasseh, ni fare meybil ni pi' ngak e Got rok, nge thin
ni i yog e pi profet ngak u fithingan SOMOL ni Got rok yu Israel, e go' kan yoloy ngalan
Chepin e Pilung nu Israel. 19 Fare meybil rok fare pilung nge fulweg riy ni pi' Got, nge
babyoren e denen ni i rin' fare pilung u m'on ni pi' keru' ko denen rok-kireb ni i rin',
yungi tagil' e tayfan rok e pi'in ndar nanged Got nge pi pow rok Asherah ni fare got nib
bpin ni ngongliy nge pi liyos ni i tayfan — e go' kan yoloy ngalan e babyor ni *Chepin e*
Profet. 20 Me yim' Manasseh mi ni k'eyag ko naun rok e pilung, me Amon nib mo'on ni
fak e yan nga luwan nge mang pilung.

Amon ni Pilung nu Judah
(2 Kings 21:19-26)

21 Amon e rliw' nge l'agruw e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u
Jerusalem ni l'agruw e duw. 22 Bod e chitamngin i Manasseh, i denen nib togopluw ngak
SOMOL, mi i tayfan e pi got ni i tay e chitamngin fan. 23 Machane de bod e chitamngin
ni sobut'nag laniyan' nge sul ngak SOMOL; kabgel feni kireb e tin i rin' rok chitamngin.
24 Pi tolang rok Amon e ra makathgad nib togopluw ngak ngar li'ed nge yim' u lan fare
naun rok e pilung. 25 Ma girdi' nu Judah e ra li'ed nge yim' e pi'in nra li'ed Amon miyad
tay Josiah nib mo'on ni fak nge mang pilung.

34

Josiah ni Pilung nu Judah
(2 Kings 22:1-2)

1 Josiah e meruk e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg u Jerusalem
ni guyey nge ta'reb e duw. 2 Me rin' e tin nib m'agan' SOMOL ngay; i folwok ko ga' rok ni
aram David ni Pilung, ri i fol u gubin e motochiyel rok Got.

Josiah ni togopluw ko tayfan rok e pi'in ndar nanged Got

3 U lan e re duw ni gaman e meruk ngay nike pilung Josiah, nnap'an ni kab pagel, me
tabab i liyor ngak Got rok e ga' rok ni aram David ni Pilung. Ma aningeg e duw nga
tomuren me tabab i gathay yungin ntagil' e tayfan rok e pi'in ndar nganged Got, nge
pi pow rok Asherah ni fare got ni bpin, nge urngin e liyos. 4 Ir e yog mi ni buthug fapi
altar ni un tayfan Baal riy, nge fapi altar ko *incense* ni bay' u charen. Mi ni pirdi'iy fapi
ya'an Asherah nge ngal' ni ab, ma ku errogon gubin e liyos, ma aram mi ni wereg fapi ab
nga daken e malang rok e pi'in karm'ad ni ur maligachgad ko pin'em. 5 Me urfiy Josiah
yilen e prist ndar nanged Got u daken fapi altar ni ur maligach gad riy. Pin'ey ni rin' e
tabgulnag bayay yu Judah ngu Jerusalem. 6 Ku aray e n'en ni rin' u lan fapi binaw nge
yungin ntafen Manasseh, Efraim, nge Simeon ni gathay nge yan nga lel'och nge mada'
nga Naftali. 7 Ma ga'ngin yang u lan fare gi nug ko ley ni lel'och fare nam rok fare pilung
e buthug e altar nge fapi pow rok Asherah nga but', me bilbilig nge yochyang gubin fapi
altar ko *incense*. Ma aram me sul nga Jerusalem.

Fare ke babyoren e motochiyel nni pat ngay
(2 Kings 22:3-20)

8 U lan ragag nge meruk e duw ko gagiyeg rok Josiah u Judah, nga tomuren nike
tabgulnag fare nam nge fare Tempel ni aram e ke taleg e tayfan rok e pi'in ndar nanged
Got, me l'oeg Josiah ni Pilung dalip i pumo'on ni ngar ngongliyed bayay e yungin ke kireb
ko fare Tempel rok SOMOL ni Got: i Shafan nib mo'on ni fak Azaliah, nge Maaseyah ni
governor nu Jerusalem, nge Joah nib mo'on ni fak Joahaz ni be' nib tolang. 9 Pi salpiy
nike kunuy e pi Levite nma matnag u lan fare Tempel e ni pi' ngak Hilkiah ni ir e Prist

ni Th'abi Ga'. (Ni mokun u pa' e girdi' nu Efraim nge Manasseh nge pi'in kabay u ley ni
lel'och fare nam rok e en pilung, ngu pa' e girdi' nu Judah, Benjamin, ngu Jerusalem.)
10 Re salpiy ney e ni pi' ngak fa dalip i pumo'on nib milfan ngorad e yungin ke kireb
ko fare Tempel ni ngan falagin rogon, ma aram miyad pi' ngak 11 e pi tadimow naun
nge pi'in nma ubung e malang ni ngar chuw'iyed e malang nge ren ni ngan fanay ngan
ngongliy e yungin ke kireb ko fapi naun nde ayweg e pilung nu Judah ke kireb. 12 Pi
pumo'on ni ur ngongliyed fare maruwel e ri yad ba yul'yul'. Aningeg e Levite ni aram i
Jahath nge Obadiah ko fare ke girdi' rok Merari, nge Zekariah nge Meshullam ko fare ke
girdi' rok Kohath e yad e uroged rogon e re maruwel ney ni nge yan ko pi pumo'on nem.
(Gubin yu Levi ni go'yad ba salap ko musik.) 13 Ma boch e Levite e ba milfan ngorad
e gachowor ma yad be tay murung'agen e yu raba' i maruwel, ma boch e ma ayweg
babyoren e maruwel ara matnag.

14 Nap'an ni yibe fek fapi salpiy u lan fare senggil ni un cha'riy riy nga wean, me
pir'eg Hilkiah fare ke babyoren e Motochiyel rok SOMOL, fare Motochiyel ni pi' Got ngak
Moses. 15 Me ga'ar ngak Shafan, "Ku gu pir'eg fare ke babyoren e Motochiyel u lan e
Tempel." Me pi' fare ke babyor ngak Shafan, 16 me fek Shafan fare ke babyor i yan ngak
e pilung. Me yan i ga'ar ngak, "Kug mu' gad i ngongliy urngin e tin mu ta'chiylen. 17 Ku
gu feked fapi salpiy ni un cha'riy u lan e Tempel ku gu pi'ed ngak girdi'en e maruwel
nge pi'in yad be tay mrang'agen e maruwel." 18 Ma aram miki ga'ar, "Ba'aray rog ba ke
babyor nike pi' Hilkiah ngog." Me be'eg fare ke babyor nib ga' laman ngak fare pilung.

19 Nap'an ni rung'ag fare pilung e thin ko fare ke babyor, me guchthuy e mad rok nike
kirban' 20 ma ba'aray e n'en ni yog ngak Hilkiah, nge Ahikam nib mo'on ni fak Shafan,
nge Abdon nib mo'on ni fak Mikayah, nge Shafan ni fare tayol u kort, nge Asayah ni ir
e ta'ayuw rok fare pilung: 21 "Mmarod ngam fith'ed laniyan' SOMOL ni fan ngog nge
fapi girdi' ni kayad bay u Israel ngu Judah. Ngam nanged mrang'agen e tin be yog e re
ke babyor ney. Ke damumuw SOMOL ngodad ni bochan e da i fol e pi chitamngidad ko
thin rok SOMOL ma darir rin'ed e tin ni be yog e re babyor ney nthingar nrin'."

22 U tan lungun fare pilung, ma aram me yan Hilkiah nge fapi cha' ra fithed lanyan'
be' ni bpin ni Huldah fithingan, ni ba profet ni i par u lan e gin nib tabgul u Jerusalem.
(I Shallum ni figirngin nib mo'on ni fak Tikvah ma tutuw rok Harhas ni ir e i tay
mrang'agen fapi wuru' e mad nib n'uw u Tempel.) Miyad weliy ngak fare bpin e n'en
ke buch, 23 me yog fare bpin ngorad ni ngar sulod ngak fare pilung ngar pi'ed ngak 24 e
re thin ni ba'aray nike yib rok SOMOL: "Bay gugechignag yu Jerusalem nge gubin e girdi'
riy ko pi buch wa'athan ni kan yoloy ngalan fare ke babyor ni kan be'eg ko fare pilung.
25 Kar n'aged gag ma ka ra pi'ed e maligach ngak yug boch e got, ere ka ra k'aringed
e damumuw ngog nga urngin e tin kar rin'ed. Dabki paslag e damumuw rog nike puw
ngak yu Jerusalem. 26 Ba'aray e n'en ni ngog ngak fare pilung i Gag SOMOL ni Got rok yu
Israel: Gur e mu motoyil ko n'en ni kan yoloy ngalan fare ke babyor, 27 ma ga pi' keru'um
ko denen rom ma ga sobut' nigem u p'eowcheg, ni ga be guchthuy e madrom ma ga be
yor, nnap'an ni mu rung'ag rogon ni kugog ni nggu gechignag yu Jerusalem nge girdi'
riy. Ku gu rung'ag e meybil rom, 28 ma re gechig ni nggu fek nga daken yu Jerusalem e
dabi yib nge mada' ko ngiyal' ni kamum'. Bay gu pagem nga mum' u fithik' e gapas."

Me sul fapi pumo'on ngak Josiah ni Pilung ni ka ra feked e re thin ney.

Josiah ni ngongliy ba m'ag ni ngu'un fol rok SOMOL (2 Kings 23:1-20)

29 Ma aram me pi' fare pilung e thin nge yan ngak urngin e tayugang' nu Judah ngu
Jerusalem ni ngar mu'ulunggad, 30 mranod u ta'bang ko fare Tempel, nike un e prist nge
pi Levite nge tin kabay e girdi', ni tin ni bfel' rogon nge tin nib gafgow. Me sak'iy fare
pilung nga p'eowcherad ni yad gubin me be'eg fare ke babyoren fare m'ag ni ga'ngin

ngorad nib ga' laman, ni fare babyor nni pir'eg u lan e Tempel. 31 Me sak'iy nga to'oben
fare duga' ko pilung nge ngongliy ba m'ag u thilrow SOMOL ni ngi i fol rok, ngi i ayweg
e pi motochiyel rok nge tin ke ta'chiylen u polo' i gumircha'en nge leam rok, ma ngki
i rin' e tin bay u lan fare m'ag, ni bod ni ka ni yoloy u lan fare ke babyor. 32 Miki
yog ngak girdi'en e Benjamin nge gubin e pi'in ku yad bay u lan yu Jerusalem ni ngar
micheged ni ngu'ur folgad ko fare m'ag. Ma aram e pi girdi' nu Jerusalem e ra folgad
ko pin'en nthingar nrin' ni bay ko fare m'ag ni ka ra ngongliyed u thilrad e Got rok e pi
chitamngirad kakrom. 33 Josiah ni Pilung e gathay gubin e liyos nib sonogor ni immoy
u lan tafen e girdi' nu Israel, ma n'umngin nap'an ni i par nib fos, e i yog ngak e girdi' ni
ngu'ur pigpiggad ngak SOMOL, ni fare Got rok e pi chitamngirad kakrom.

35

Josiah ni Madnomnag e Paluk'af
(2 Kings 23:21-23)

1 Josiah ni Pilung e madnomnag e Paluk'af u Jerusalem ni be tayfan SOMOL; rofen
ni ragag nge aningeg ko bin m'on e pul mar li'ed e gamanman ni fan ko madnom.
2 Me mel'eg e maruwel ni nge muruwliy fapi prist me pi' e athamgil nga laniyan'rad
ni ngar muruwliyed ni bfel' rogon. 3 Miki pi' e pi fanow ni ba'aray ngak yu Levi, nge pi
tamamchib nu Israel, ni ka ni yibleyrad ngak SOMOL: "Mu ted fare Kahol ko M'ag nib
thothup ngalan fare Tempel ni toy Solomon ni Pilung nib mo'on ni fak David. Ya dab
kum feked u bang ngabang, ya ngu'um pigpiggad ngak SOMOL ni Got romed nge ngak
e tirok e girdi' ni piyu Israel. 4 Mi gimed par nga tagil'med u lan e Tempel nrogon e re ke
girdi' ni mu bad riy, nge rogon e pi maruwel ni pi' David ni Pilung ngomed nge Solomon
ni Pilung nib mo'on ni fak, 5 mi gimed guy rogon nge boch i gimed me ayuweg reb e
tabnaw rok yu Israel. 6 Gimed e ngam li'ed fapi pifak e saf nge pi kaming ni ngan fanay
ko Paluk'af. Ere chiney e ngam bangbeng niged gimed ni ngam be'echgad, mi gimed
fal'eg rogon fapi maligach ni bochan e nge yag rok pi walagmed ni piyu Israel ni ngar
folgad ko pi fanow ni pi' SOMOL u daken Moses."
7 Josiah ni Pilung e fek u fithik' e yu ran' i garbaw nge saf ni fak nge pi' ni fan ngak
e girdi' ko Paluk'af guyey e bbiyu' e saf, nge pifak e saf, nge pifak e kaming, nge dalipe
bbiyu' e garbaw ni pumo'on. 8 Pi tolang rok e ku ra pi'ed pa'rad ni fan ngak e girdi', nge
prist, nge pi Levite. Nge pi tolang nib milfan fare Tempel ngorad — i Hilkiah, ni Tolang ko
Prist, nge Zekariah, nge Jehiel — e ra pi'ed ngak e prist l'agruw e bbiyu' nge n'el mir'ay e
pifak e saf nge pifak e kaming nge dalip mir'ay e garbaw ni pumo'on ni fan ko maligach
u nap'an fare madnom. 9 Pi tayugang' rok yu Levi e Konaniah, Shemayah nge Nethanel
nib mo'on ni walagen, Hashabiah, Jeiel, nge Jozabad — e ra pi'ed pa'rad ni lal bbiyu'
pifak e saf nge pifak e kaming nge lal mir'ay e garbaw ni pumo'on ni fan ngak yu Levi
ni ngar pi'ed ni maligach.
10 Nap'an ni m'ay i yarmiy urngin ban'en ni fan ko fare madnom ni Paluk'af me yan
fapi prist nge pi Levite ngranod ra sak'iygad nga tagil'rad, ni bod nike yog fare pilung.
11 Nga tomuren ni ka ni li' fapi fak e saf nge kaming me fathiy e pi Levite keru' ni gubin,
me fek fapi prist e racha' riy ngar atngiyed nga daken fare altar. 12 Ma aram miyad f'oth
rok e girdi', ko pi tabnaw, fapi gamanman ni fen e maligach ni mo'oruf, ni bochen e nge
yag nra pi'ed ni maligach ni bod rogon nike yog u lan fare motochiyel rok Moses. 13 Pi
Levite e ra urfiyed fapi maligach ko Paluk'af u daken e nifiy nrogon gafalngin, miyad
lith fapi maligach nib thothup u lan e th'ib, golgang, nge yu raba' i ban'en, miyad gurnag
ngar f'othed fa yungi ufin rok e girdi'. 14 Nap'an nra mu'gad me f'oth e pi Levite e yungi
ufin ney rorad nge fapi prist ni pi'in owchen Aron, nge ngak e prist ni ur marwelgad nge
nep' ni ur urfiyed e gamanman nik reb nge yungi mam ko fapi gamanman ni maligach.
15 Tin ba'aray e girdi'en e musik ko Levite nrabad ko fare ke girdi' rok Asaf e yad bay

u tagil'rad ni ka David ni Pilung e duwgiliy: Asaf, Heman, nge Jeduthun ni profet rok fare pilung. Pi tamatnag ko fapi garog ko Tempel e de t'uf ni ngar chuwgad u tagil'rad, ni bochan e tin ba'aram yu Levi e ra t'ared midlin e madnom ni Paluk'af ni fan ngorad.
16 Ere bod rogon nike yog Josiah ni Pilung ni ngan rin', e aram rogon nrin' urngin ban'en
e rofen nem ni fan e ngan tayfan SOMOL, ko fare madnom ni Paluk'af, nge maligach ni
mo'oruf nni pi' u daken fare altar. 17 Medlip e rran ni gubin e pi girdi' nu Israel ni yad
bay u rom nra madnom niged fare Paluk'af nge fare Madnom ko Flowa ni dariy e is riy.
18 Dawor ku ni madnomnag fare Paluk'af ni bod e yaney ni kanap'an nib fos Samuel
ni profet. Dariy bagyad e pi pilung ni kafram nike madnomnag reb e Paluk'af ni bod e
biney ni madnomnag i Josiah ni Pilung, nge pi prist, nge pi Levite, nge pi girdi' nu Judah,
Israel, ngu Jerusalem 19 u lan fare duw ni gaman e ragag nge meruk ngay nike gagiyeg
Josiah.

Tungun e gagiyeg rok Josiah
(2 Kings 23:28-30)

20 Nga tomuren nike ngongliy Josiah ni Pilung urngin e pin'ey ni fan ko fare Tempel,
me gafaliy Neko ni Pilung nu Egypt barba' i salthaw ni ngar maelgad u Karkemish u
daken fare lul' ni Eufrates. Me guy Josiah rogon ni nge taleg fare pilung, 21 machane me
pi' Neko e re bug i thin ni ba'aray nge yan ngak Josiah: "Re mael ney ni gu be tay e de l'ag
rogon ngom, i gur fare pilung nu Judah. Gathi kagub ni nggu cham ngom, ya nggu cham
ngak e pi to'ogor rog, ma keyog Got ngog ni nggu papey nigeg. Bay Got u ba' rog, ere dab
mu togopluw ngog, ya ri thirifem u but'." 22 Machane ke mu' i leamnag rok Josiah ni nge
cham ngak Neko. Me t'ar u wan' ndabi rung'ag e tin keyog Got u daken Neko ni Pilung,
ere me pilyeg ya'an nge yan ko mael u daken fagi flang nu Megiddo.
23 U fithik' fare mael me aw e gan e gat'ing nu Egypt ngak Josiah ni Pilung. Ma ba'aray e
n'en ni yog ngak e pi tapigpig rok, "Mu chuweged gag u roy ya ku gu maad'ad!" 24 Miyad
chibiy ngar feked nga wuru' fare *chariot* rok, ngar ted ngalan reb e *chariot* ni ku bay u
rom, miyad fek nga Jerusalem. Me yim' u rom mi ni k'eyag ngalan fapi low ko yam' rok
e pilung. Gubin e pi girdi' nu Judah ngu Jerusalem nra yor niged nike yim'.
25 Me tunguy Jeremiah ni profet ba dololoy' ni fen Josiah ni Pilung. Ke mang ba yalen
u Israel e ren'ey ni pi'in ma tang ni pumo'on nge ppin e ngu u ron'ed e re tang ney u
nap'an ni yad be mowawnag. Re tang ney e yira pir'eg u fithik' fapi dololoy' ni ka ni
kunuy kan yoloy nga babyor.
26 Gubin e tin ni rin' Josiah — feni yul'yul' ngak SOMOL, nge rogon ni i fol ko fare
Motochiyel, 27 nge murung'agen ko tabolngin nge mada' ko tungun — e go' ka ni yoloy
ngalan fare babyor ni *Chepin e Pilung nu Israel ngu Judah*.

36

Joahaz ni Pilung nu Judah
(2 Kings 23:30-35)

1 Girdi' nu Judah e ra mel'eged Joahaz nib mo'on ni fak Josiah ngar gapgep niged nge
mang pilung nu Jerusalem. 2 Joahaz e rliw' nge dalip e duw yangren me mang pilung nu
Judah, me gagiyeg u Jerusalem ni dalip e pul. 3 Neko ni Pilung nu Egypt e fek Joahaz ni
kalbus me yog nga Judah ngar pi'ed medlip e bbiyu' nge lal mir'ay e pawn e silber nge
medlip i ragag nge lal e pawn e gol ngak. 4 Me tay Neko Eliakim nib mo'on ni walagen
Joahaz nge mang pilung nu Judah me thilyeg fithingan nge tunguy Jehoyakim ngak. Me
fek Neko i Joahaz nga Egypt nib kalbus.

Jehoyakim ni Pilung nu Judah
(2 Kings 23:36—24:7)

5 Jehoyakim e rliw' nge lal e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg
u Jerusalem ni ragag nge ta'reb e duw. Me denen nib togopluw ngak SOMOL ni Got
rok. 6 Me yib Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon i m'ag e mael nga Judah nge kol
Jehoyakim nge fek nga Babylon ni kan chennag. 7 Me fek Nebukadnezzar boch fapi
machaf ko fare Tempel nge tay ngalan e naun rok ni tafen e pilung u Babylon. 8 Gubin e
tin i rin' Jehoyakim nib mu'un e pin'en ni i ngongliy nib sonogor nge kireb ni i rin' e go'
kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Israel ngu Judah*. Me Jehoyakin nib mo'on ni fak e
yan nga luwan nge mang pilung.

Jehoyakin ni Pilung nu Judah
(2 Kings 24:8-17)

9 Jehoyakin e ragag nge meruk e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg
u Jerusalem ni kemus ni dalip e pul nge ragag e rran. Ma ku errogon niki denen nib
togopluw ngak SOMOL. 10 Nap'an fangin e *spring*, me fek Nebukadnezzar ni Pilung
i Jehoyakin nga Babylon nib kalbus nge machaf nu Tempel ni fek. Ma aram me tay
Nebukadnezzar i Zedekiah nib mo'on niwalagen e chitamngin Jehoyakin nge mang
pilung nu Judah ngu Jerusalem.

Zedekiah ni Pilung nu Judah
(2 Kings 24:18-20; Jeremiah 52:1-3)

11 Zedekiah e rliw' nge ta'reb e duw yangren me mang pilung nu Judah, me gagiyeg
u Jerusalem ni ragag nge ta'reb e duw. 12 Me denen nib togopluw ngak SOMOL ma de
sobut'nag ir nge motoyil ngak Jeremiah ni profet, ni ir e i yog e tin i yog SOMOL.

Jerusalem ni waer
(2 Kings 25:1-21; Jeremiah 52:3-11)

13 I Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon e gelfen ngak Zedekiah nge micheg u
fithingan Got ni nge par nib yul'yul'. Ma ba gelan' me siyeg ni nge pi' keru' ko denen rok
nge sul ngak SOMOL, ni fare Got nu Israel. 14 Miki mun daken e kireb rok e pi tagagiyeg,
nge prist, nge girdi' nu Judah ngu'ur folwokgad ko tin ba kireb ni be rin' e pi nam nib
liyegrad ngu'ur tedfan e pi liyos, ma aram miyad alitnag fare Tempel, ni tay SOMOL nib
thothup. 15 I SOMOL ni Got rok e pi chitamngirad e de tal ni i l'oeg e pi profet ngu'ur
ginanged girdi'en, ni bochan e ba'adag ni nge dabi thangrad nge fare Tempel ni dabi
kirebnag. 16 Machane ur moning niged e pi tamol'og rok Got, ngu'ur feked yathin e pi
thin rok ma yad be minmin ko pi profet rok, me munmun ma kari gel e damumuw rok
SOMOL ko girdi' rok ni dakiyag nrathaygad ko damumuw rok.

17 Ma aram me pag SOMOL fare pilung nu Babylon nge cham ngorad. I thang fare
pilung e fan rok e pi'in pagel nu Judah ni mus ngak e tin bay u Tempel. Dariy be' ni
runguy, fel' yangren fa pilbithir, pumo'on ara ppin, m'ar nge pi'in de m'ar. I pi'rad Got
nga pa' ni yad gubin. 18 Fare pilung nu Babylon e leag e chugom u Tempel, machaf u
Tempel, nge tin nib fla'ab fare pilung riy nge pi tolang ko salthaw rok, nge fek gubin
ban'en nga Babylon. 19 Me urfiy nga but' fare Tempel nge fare binaw, nib mu'un e pi
naun ni tafen e pilung ngay nge chubgil riy, me buthug nga but' fare yoror ko fare binaw.
20 Me fek urngin e pi'in ni kayad bafos nga Babylon, ni aram e gin nra manged e sib riy
ngu'ur pigpig gad ngak nge pi'in owchen nge taw ko ngiyal' nike sum ke gel lungun e
nam nu Persia u rom. 21 Ma aram e n'en keyog SOMOL u daken Jeremiah ni profet nra
buch e yib i m'ug nib riyul': "Fare binaw e ngan n'ag ni dakriy be' riy ni medlip i ragag
e duw, ni fan ko toffan ko *Sabbath** nda ku ni fol riy."

---

* **36:21** TOFFAN KO SABBATH: Rogon ko motochiyel e ngiyal'nem ni gubin e medlip e duw ma dab ku ni wolduguy e but' (ku arrogon ni bay Lev 25:1–7).

Cyrus ni Yog ni nge Sul e pi Jew nga Taferad (Ezra 1:1–4)

22 U lan fare duw nsom'on nike mang Cyrus nu Persia e pilung, me gagiyegnag SOMOL
e n'en nike yog u daken Jeremiah ni profet nge yib i m'ug nib riyul'. I tay SOMOL nga
laniyan' Cyrus ni nge yoloy e re thin ni ba'aray nge pi' ni ngan be'eg nib ga' lamay u
gubin yang u lan gil'ilungun:
23 "Irera' e n'en keyog Cyrus ni Pilung nu Persia ni ngan rin'. I SOMOL ni Got nu
Tharmiy e ke teg ni gag e nggu gagiyeg u daken e re fayleng ney ni ga'ngin ma ke pagfan
fare tempel ngog ni nggu toy ni fen u Jerusalem u lan yu Judah. Ere chiney e gimed gubin
e pi'in ni gimed e girdi' rok Got e ngam marod e ngaram, mang e yigi un SOMOL ni Got
romed ngomed."

BABYOR NI EZRA

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Ezra e ba ul ul ko babyor ni Kronicles, ni murung'agen boch e girdi' ni ur kalbusgad u Babylonia min pagrad ngar sulod, me sul rogon e par nge liyor u lan yu Jerusalem nga rogon. Ba'aray yarmen e pin'en ni un rin': 1) Bin somm'on e ulung nni pag nge sul nga Jerusalem e Cyrus ni Emperor nu Persia e yog. 2) Fare Tempel e kun toy bayay min yiblay ngan ognag ngak Got, min fulweg nga rogon e pigpig nge liyor ni yima tay riy ngak Got u lan yu Jerusalem. 3) Me boch e duw nga tomuren miki sul reb e ulung nga Jerusalem ni cha' ni ga' riy e Ezra, ma ku ir e cha' nrib tamilangan' ko Motochiyel rok Got, ma ku ir e ayweg e girdi' ngar yaramiyed e pi gam'ing ko taliw nge ngongolen e par rorad, ya nge yag rorad ni ur koled falen e pi yalen rorad nu Israel.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Bin somm'on e sul u Babylon 1:1—2:70
Fare Tempel nni toy bayay min ognag ngak Got 3:1—6:22
Ezra ni sul ni yad boch fapi kalbus 7:1—10:44

Cyrus ni yog ngak e pi Jew ni ngar sulod ko nam rorad

1 Re duw i n'en ni som'on ni emperor* Cyrus u Persia, me gagiyegnag SOMOL laniyan' nge yog bbugithin nga ni yoloy nga babyor nga ni be'eg ngak e girdi' u gubin yang ni be gagyegnag. Nrin' e ren'ey ya nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog SOMOL u l'ugun Jeremiah ni profet.

2 "Ba'aray e thin ni yog Cyrus ni Emperor nu Persia. I SOMOL, ni ir fare Got nu tharmiy, e ke teg ni gag e pilung ko fayleng ni ga'ngin, ma ke pi' e maruwel rog ni ngug toy ba tempel ni fan ngak u Jerusalem ni bay u lan e nug nu Judah. 3 Mang e yigi par Got romed ni gimed gubin, gimed e pi'in girdi'en. Ngam marod nga Jerusalem ngam toyed bayay fare Tempel rok SOMOL, ni ir fare Got nu Israel, ni fare Got ni yima liyor ngak u Jerusalem. 4 Fa'anra bay reb i girdi'en u reb e nam nib kalbus ni ba'adag ni nge sul, ma girdi' ni yad bbuguliyoror e ngar pi'ed e re ayuw ni ba'aray ngak. Ngar pi'ed ngak e silber nge gol, nge chugum nge gamanman nma fek e chugum, nge tow'ath ni ngan pi' u lan e Tempel rok Got u Jerusalem."

5 Ma pi lolugen e yu ke girdi' ko pi ganong rok Judah nge Benjamin, nge pi prist nge pi Levite, nge urngin e pi'in ke tay Got nga lanin'rad ni ngranod e ra fal'eged rogorad ni ngranod ngar toyed e Tempel rok SOMOL u Jerusalem. 6 Urngin e pi'in yad bbuguliyoror e ra ayuwegedrad ngar pi'ed bo'or ban'en ngorad: boch ban'en nni ngongliy ko silber nge gol, nge chugum, nge gamanman nma fek e chugum, nge ku boch ban'en nib tolang puluwon, nge tow'ath ni ngar pi'ed ngak SOMOL u Tempel.

7 Me sulweg Cyrus ni Emperor fa yu raba' i dabiy nge kap ni fek Nebukadnezzar ni Pilung u Jerusalem nge yib i tay ngalan e tempel ko tirok e got. 8 I pi' ngak Mithredath, ni ga' ko tachubgil salpiy rok e pilung, ni ir e the'eg ni fan ngak Sheshbazzar, ni fare governor nu Judah, 9-10 ni ba'aray rogon:

---

* **1:1** EMPEROR: Cyrus nu Persia e kol fare binaw nu Babylon ko mael u nap'an 539 B. C. u m'on ndawori yib Kristus me tabab ko gagiyeg ni ir e ke mang pilung. **1:1** Jer 25:11; 29:10

yu raba' i dabiy nib gol ni fan ko maligach	30
yu raba' i dabiy nib silber ni fan ko maligach	1,000
yu raba' i dabiy	29
yu raba' i dabiy ni gol nib achig	30
yu raba' i dabiy ni silber nib achig	410
nge ku boch e talin e maruwel	1,000

11 Urngin u gubin e pin'em e 5,400 ni aram e fapi dabiy nib gol nge silber nge boch tatalin e maruwel ni fek Sheshbazzar ko fa ngiyal'nem ni ir nge boch e kalbus e ra chuwgad u Babylon ngarbad nga Jerusalem.

2

Babyoren e pi'in kalbus nra Sulod ko Nam rorad
(Nehemiah 7:4-73)

1 Ba yo'or e kalbus nra chuwgad u Babylon ngar sulod nga Jerusalem ngu Judah, ra be' me sul ko re binaw ni be' riy. Pi cha'ney nge chon e tabnaw rorad e ur kalbusgad u lan yu Babylon ni ka nap'an Nebukadnezzar ni Pilung me fekrad ni kalbus i yan ngaram.
2 Pi'in nra uned ngorad e Zerubbabel, Joshua, Nehemiah, Serayah, Reelayah, Mordekai, Bilshan, Mispar, Bigvai, Rehum, nge Baanah.
Ba'aray fithingan e yuke girdi' nu Israel, nge urngin e girdi' u bakan ngu bakan nra sulod:
3-20 Parosh — 2,172
Shefatiah — 372
Arah — 775
Pahath Moab (pi'in owchen Jeshua nge Joab) — 2,812
Elam — 1,254
Zattu — 945
Zakkai — 760
Bani — 642
Bebai — 623
Azgad — 1,222
Adonikam — 666
Bigvai — 2,056
Adin — 454
Ater (ni ku yima yog Hezekiah ngak) — 98
Bezai — 323
Jorah — 112
Hashum — 223
Gibbar — 95
21-35 Girdi' ni i par e pi chitamangirad kakrom ko pi yochi binaw ni ba'aray ni ku ra sulod:
Bethlehem — 123
Netophah — 56
Anathoth — 128
Azmaveth — 42
Kiriath Jearim, Chefirah, nge Beeroth — 743
Ramah ngu Geba — 621
Mikmash — 122
Bethel ngu Ai — 223
Nebo — 52
Magbish — 156
Fa binem e Elam — 1,254
Harim — 320
Lod, Hadid, ngu Ono — 725
Jeriko — 345

Senaah — 3,630
36-39 Irera' fithingan e yuke girdi' ko prist nra sulod:
Jedayah (pi'in owchen Jeshua) — 973
Immer — 1,052
Pashhur — 1,247
Harim — 1,017
40-42 Yuke girdi' ko Levite nra sulod:
Jeshua nge Kadmiel (pi'in owchen Hodaviah) — 74
Girdi'en e tang u Tempel (pi'in owchen Asaf) — 128
Girdi'en e matnag u Tempel (pi'in owchen Shallum, Ater, Talmon, Akkub, Hatita nge Shobai) — 139
43-54 Yuke girdi' rok e pi'in ma maruwel u Tempel nra sulod:
Ziha, Hasupha, Tabboath
Keros, Siaha, Padon,
Lebanah, Hagabah, Akkub,
Hagab, Shamlai, Hanan,
Giddel, Gahar, Reaiah,
Rezin, Nekoda, Gazzam,
Uzza, Paseah, Besai,
Asnah, Meunim, Nefisim,
Bakbuk, Hakupha, Harhur,
Bazluth, Mehida, Harsha,
Barkos, Sisera, Temah,
Neziah nge Hatipha
55-57 Yuke girdi' ni tapigpig rok Solomon nra sulod:
Sotai, Hassofereth, Peruda,
Jaalah, Darkon, Giddel,
Shefatiah, Hattil, Pochereth Hazzebaim, nge Ami
58 Urngin e pi'in owchen e girdi' nma maruwel u Tempel nge pi tapigpig rok Solomon nra sulod e yad 392.
59-60 Immoy 652 e pi girdi'en e yuke girdi' ko Delayah, Tobiah, nge Nekoda nra chuwgad ko yochi binaw ni ba'aray: Tel Melah, Tel Harsha, Cherub, Addan, nge Immer; machane dabyag ni ngar micheged ni yad e pi'in owchen yu Israel.
61-62 Pi yuke girdi' ni ba'aray ko prist e da yag ni ngar micheged e gin ni yib e ga' rorad riy kakrom: Habayah, Hakkoz, nge Barzillai. (En ni sum fare ke girdi ko Barzillai rok e le'engiy be' ni bpin ni fak Barzillai nu Gilead me fek fithingan e chitamngin fa en ni le'engin.) Machane babyoren e re dalip i tabnaw ney e dan pir'ieg, ere dariy bagyad nni pag ni nge pigpig ni prist. 63 Governor ko *Jew* e yog ngorad ndab ra ked e ggan ni kan pi' ni maligach ngak Got nge mada' ko ngiyal' ni bay ba prist nrayag ni nge maruwel ko fare *Urim* nge *Thummim*.
64-67 Urngin u gubin e pi'in nra sulod — 42,360
Pi tapigpig rorad ni pumo'on nge ppin — 7,337
Pi girdi'en e musik ni pumo'on nge ppin — 200
Pi os — 736
Pi *mule*— 245
Pi kamel — 435
Pi dongki — 6,720
68 Napa'n nra tawgad ko fare Tempel rok SOMOL u Jerusalem, ma boch i yad fapi tayugang' e ra pi'ed boch e maligach ni gu yad e ra leam niged ni ayuw ko fare Tempel ni ngkun toy bayay ko gin ni immoy riy. 69 Gubin e tin nrayag rorad ni ngar pi'ed ma yi go' ra pi'ed kore marwelney, gubin e tin nra pi'ed u gubin e yan i mada' ko 1,030 e pawn e gol, nge 5,740 e pawn e silber, nge 100 e mad nib n'uw ni madan e prist.

70 Fapi prist, nge pi Levite, nge boch fapi girdi' e ra pired u Jerusalem ara bang ni ba
chugur ngaram; girdi'en e musik, pi matnag u Tempel, nge girdi'en e maruwel u Tempel
e ra pired u lan e yochi binaw nib chugur nga Jerusalem; ma tin ni magey ko fapi girdi'
nu Israel e ra pired ko yochi binaw ni i par e pi chitamangirad kakrom riy.

3

Liyor ni tabab bayay

1 Fa'ani taw ko pul ni medlip, ma ke sul yu Israel kar pired ngalan e pi binaw rorad.
Miyad mu'ulung nga Jerusalem ni yad gubin. 2 Mi Jeshua ni fak Jehozadak, nge pi prist
ni yad nga maruwel, nge Zerubbabel nib mo'on ni fak Shealtiel nge girdi'en Shealtiel e ra
cheaggad ngar ubunged bayay fare altar rok fare Got nu Israel, ya nge yag ni ur urfiyed
e pi gamanman ni maligach u daken nrogon ni be yog e motochiyel rok Moses, ni ir be'
ni girdi' rok Got. 3 Yug aram rogon ni yad be rus ngak girdi'en yug boch e nam ni kebi
par nga daken fare nam, machane miyad ubung fare altar bayay nga tagil' e bin som'on.
Miyad tabab bayay i urfiy u daken e re altar nem e gamanman ni maligach ni yima pi'
ni kadbul nge blayal'. 4 Miyad madnomnag fare Madnom ko Nochi Naun ni bod ni bay
ko motochiyel, mra reb e rran miyad pi' e pi gamanman ni maligach ni bod nike yog e
motochiyel. 5 Ma ku yad be pi' e pi gamanman ni maligach ni ngan urfiy ni yu reb, nge
gamanman ni ngan pi' ni maligach ko Madnom ko M'ug e Pul, nge urngin e pi mu'ulung
ni yima tay ngu'un tayfan SOMOL ma yibe meybil ngak, nge pin'en ni yad ma pi' ngak
SOMOL ni yad e leam rorad. 6 Dawor ra tababgad i toy fare tempel, machane miyad
tabab i urfiy e pi maligach ni mo'oruf ngar pi'ed ngak SOMOL ko re rran ni som'on ko
pul ni medlip.

Tempel ntabab i toy bayay

7 Me pi' e girdi' e salpiy ni nga ni pi' ni puluwon e pi'in ni ba salap i ubung malangen e
naun nge girdi' nib salap ko dimow naun; miyad pi' e ggan nge garbod nge gapgep ko
olive ni nga ni pi' nge yan ko binaw nu Tyre ngu Sidon ni ngan thiliyeg ko gek'iy ni *cedar*
ni yibe fek u Lebanon ni ngan fek u maday nga Joppa. Nrin' urngin e pin'ey ni Cyrus
ni Emperor nu Persia e pithig e thin riy ngan rin'. 8 Ere bin migid e pul ko re duw nem
ni kar sulod nga Jerusalem, ko gin ni immoy e Tempel rok SOMOL riy miyad tabab ko
maruwel. Zerubbabel nge Jeshua nge girdi'en e nam rorow, nge pi prist nge pi Levi nge
urngin e girdi' ni ur kalbusgad u Babylon ni kar sulod nga Jerusalem e ra uned ko re
maruwel nem. Urngin e pi Levi ni rliw' e duw rorad ngalang e ntayrad ni nge milfan e
maruwel nu tempel ngorad. 9 Ere Jeshua ni reb e Levi nge pi pumo'on ni fak nge girdi'
rok, nge Kadmiel nge pi pumo'on ni fak, ni fare tabinaw rok Hodaviah e ra cheaggad nge
mil fan e maruwel nu tempel ngorad. Ma be ayuwegrad e pi Levi ni girdi'en e tabinaw
rok Henadad.
10 Nap'an nra tababgad i ubung e def ko Tempel me yan i sak'iy e pi prist nga tagil'rad
ni karon'ed fapi mad rorad ni n'un'uw, ni bay e rappa u pa'rad, ma pi Levi ni girdi'en e
tabinaw rok Asaf e yad bay u rom ni bay e *cymbal* rorad ni tatelin e musik. Miyad pining
e sorok ngak SOMOL nrogon ni duwgiliy David ni Pilung nu Israel kakrom. 11 Miyad
tang ni yad be pining e sorok ngak SOMOL ma yad be sul u daken e pi thin ni ba'aray:
"I SOMOL e rib manigil, ma rogon
nib t'uf piyu Israel rok e bay i
par ndariy n'umngin nap'an."
Urngin e girdi' nra be' me non ni kemus ga'ngin laman ni be pining e sorok nge magaer
ngak SOMOL, ni bochan e kan tabab i muruwliy fare def ko Tempel. 12 Pire' e prist nike
ilal, nge pi Levite, nge pi lolugen e tabinaw nra guyed nga owcherad fa bin som'on e
Tempel. Ra pired ngu'ur guyed fare def ko Tempel ni yibe ngongliy rogon miyad yor ma
yad be dololoy'. Ma tin kabay e girdi' ni yad bay u rom e ur tolulgad u fithik' e felfelan'.

13 Ra motoyil be' nga lamay ni ba ga' ni be yan ma de nang ko yibe felfelan' fa yibe yor,
ya girdi' e yad be tolul, ni yira par u orel ma yira rung'ag lamrad.

4

Togopluw ntay ko fare tempel ni ngan toy bayay

1 Pi to'ogor rok piyu Judah ngu Benjamin e rrung'aged ni pi'in ni kar sulod ko kalbus
u bang e yad be toy fare Tempel rok SOMOL, ni Got nu Israel. 2 Ma aram mranod ra
guyed Zerubbabel nge pi'in lolgen e yuke girdi' ngar ga'argad ngorad, "Mu paged gamad
nggu 'uned ngomed i toy fare Tempel. Ta'ab Got e gadad ma liyor ngak, ma gamad ma
maligach ngak ni kanp'an Esarhaddon ni Emperor nu Assyria ni pi' mad ni nggu pired
u roy."
3 Me yog Zerubbabel, nge Joshua, nge lolgen fa yuke girdi ngorad ni lungurad, "De t'uf e
ayuw romed romad ko fare tempel ni nggu toyed ni fan ngak SOMOL ni Got romad. Bayi
mang gamad e gu toyed, ni bod rogon nike yog Cyrus ni Emperor nu Persia ngomad."
4 Ma aram e fapi girdi' ni kayad ma par u lan fare nam e ra guyed rogon ni ngar lufed
laniyan' miyad k'ar marus ko pi *Jew* nem nge dabkiyag nra toyed fare tempel. 5 Ma ku
ra pi'ed puluwon e pi tolang ko am nu Persia ni ngar togopluwgad ko maruwel rorad.
Irera' e n'en ni ur rin'ed u n'umngin nap'an e gagiyeg rok Cyrus ni Emperor nge mada'
ko ngiyal' nike yib i Emperor Darius.

Togopluw ntay nga Jerusalem ni ngan ubung bayay

6 Tobolngin e gagiyeg rok Xerxes ni Emperor, ma pi to'ogor rok e pi girdi' ni yad be par
u lan yu Judah ngu Jerusalem e ra yoloyed babyoren boch e oloboch ngan togopluwnag
ngorad.
7 Miki yan i bayay u na'pan e gagiyeg rok Artaxerxes ni Emperor nu Persia me yoloy
Bishlam, nge Mithredath, nge Tabeel, nge pi'in yad ngabang bang e babyor ngan pi' ngak
fare emperor. Re gi babyor nem e ni yoloy nthin nu Aramaic,* re ni pilyeg ngan be'eg.†
8 Ma ku errogon Rehum ni governor, nge Shimshai ni tayol ko fare nam, nra yoloyew
bangi babyor ni murung'agen yu Jerusalem ni ba'aray e thin riy nge yan ngak Artax-
erxes ni Emperor:
9 "Ke pi' Rehum ni governor nge Shimshai ni tayol ko nam, nge pi'in yad ngabang,
nge pi tapuf oloboch, nge urngin e pi tayugang' ni bogni' nri girdi'en yu Erek, ngu
Babylon, ngu Susa ko nug u Elam, 10 nib mu'un fapi girdi' ngay nu Ashurbanipal
nib gilbugwarad nni chuwegrad u taferad ngarbad ra pired ngalan fare binaw nu
Samaria ngabang i n'en ni bay ko ngal ko binaw nu Eufrates." 11 Ba'aray e n'en ni
bay u lan fare gi babyor:
"Ngak Artaxerxes ni Emperor ni yib ko pi tapigpig rok ni yad ma par ko ngal u Eufrates.
12 "Gamad ba'adag i gur emperor ni ngam nang ni fapi *Jews* ni karbad u boch e binaw
nib milfan ngom e yad be par u Jerusalem ni yad be ngongliy bayay fare binaw nib
kireb ma ba tatogopluw. Kar tababgad i ubung bayay fapi rungrung riy ni dakuriy
nap'an miyad mu'nag. 13 I gur emperor, fa'an yira ngongliy bayay e re binaw ney min
mu'nag fa yung i rungrung riy, me tal e girdi' i pi e tax, mra buchu'uw e salpiy u lan e
chubgil rom. 14 Ma bochan e chiney ni gamad bay u tan pa'am i gur pilung, e dabumad
ni ngguyed ni aray e n'en ni nge rin', ere gamad be leamnag 15 ni ngamog ngan mogow
u lan e yuke babyor ni i cha'riy e pi chitamangim kakrom. Fa'an ga ra rin', ma ga ra
pir'eg ni re binaw ney e ka'aram n'umngin nap'an i yib ni i togopluw ma kakrom e i pi'
e magawon ngak e pilung nge ngak e pi tayugang' ko pi nam. Girdi' riy e dariy bingyal'

---

* **4:7** ARAMAIC: I tabab ko 4:8 nge mada' ko 6:18 re ke babyor ney e gathi thin ni Hebrew, ya thin ni Aramaic, ireray e thin ni yima yog u ga'ngin yang nma gagyegnag yu Persia. † **4:7** Re gi babyor . . . ngan be'eg; ara Thin ni Aramaic ma ni yoloy ni yol ni Aramaic.

nib mom rogon i gagiyeg nagrad. Irera' fan nni gathay fare binaw. 16 Ere irera' fan nib
muduwgil u wan'mad ni fa'an yira ngongliy bayay e re binaw ney min mu'nag e yoror
riy, me gur e en pilung e dakuriy e ngiyal' nrayag rom ni ngam gagiyegnag e lay ni ngal
ko nam nu Eufrates."
17 Ba'aray e fulweg ni pi' fare emperor:
"Ngak Rehum ni governor, nge Shimshai ni tayol ko nam, nge pi'in yad ngabang ni yad
ma par u Samaria nge pi'in ni magach ko lay ni ngal yu Eufrates, e gu be fingichiymed.
18 "Fa gi babyor nim pi'ed e kan piliyeg kan be'eg ngog. 19 Kugog kan gay murung'agen
yu Jerusalem, ma rriyul' ni kan pir'eg ni kab kakrom ni i togopluw yu Jerusalem nga
lungun e pilung mab sug ko togopluw nge wodmang. 20 Pi pilung nib gel lungun e ur
gagiyeggad u rom ma ur gagiyeggad u ga'ngin fare nam u ba' ni ngal e Eufrates, ni ur
kunuyed e tax. 21 Ere mu yoloyed ba motochiyel ni nge tal e pi pumo'on nem i ngongliy
fare binaw nge mada' ko ngiyal' ni kugog e tin ngan rin'. 22 Mu rin'ed e ren'ey ni kaney,
ya nge dabki buch ban'en u gil'ilungug."
23 Yug nap'an nni be'eg e rengi babyor ney ni pi' Artaxerxes ni Emperor ngak Rehum,
nge Shimshai, nge pi'in yad ngabang, mar gur nigedyad nga Jerusalem ngar tawasargad
ngak e pi *Jews* ni ngar talgad i ubung bayay fare binaw.

Maruwel ko fare Tempel niki tabab bayay

24 I tal e maruwel ko fare Tempel ngay gi par ni aram rogon nge mada' ko bin l'agruw e
duw nike pilung Darius nu Persia.

5

1 Ngiyal'nem e immoy l'agruw i profet ni Haggai nge Zekariah ni fak Iddo, ra tababgow
ko welthin u fithingan fare Got nu Israel ngak e pi *Jew* nma par u Judah ngu Jerusalem.
2 Nap'an ni rung'ag Zerubbabel nib mo'on ni fak Shealtiel nge Joshua nib mo'on ni fak
Jehozadak e pi thin rorow, mi yow tabab i toy bayay fare Tempel nu Jerusalem, ma fagal
profet e ra ayuwegew row.
3 Ma kangiyal' nem me yib Tattenai ni governor ko ley ni ngal u Eufrates, nge Shethar
Bozenai, nge pi tolang rorad nga Jerusalem ni yad be ga'ar: "Mini' e cha' nike yog
ngomed ni ngam toyed e re Tempel ney?" 4 Mu ku ra fithed fithingan gubin e pumo'on
ni yad be ayuw i toy fare Tempel. 5 Machane Got e be guy fapi tayugang' ko *Jew*, ma fapi
tolang nu Persia e ra leam niged ni dab rrin'ed ban'en nge taw ko ngiyal' nrayag ni ngar
yolgad ngak Darius ni Emperor nge fulweg bbug i thin ngorad. 6 Ba'aray e re thin nra
pi'ed nge yan ngak fare emperor: 7 "Ngak Darius ni Emperor, mang e yug mu gagiyeg u
fithik' e gapas. 8 "Gur e en pilung e thingar mu nang ni kug warod ngalan fare gi nug nu
Judah ma kug pir'eged ni fare Tempel rok fare Got nib ga' e kan toy bayay ko malang ni
gagang' ma palang e kan ayliy ko rungrung riy. Re maruwel nem e rib fel' rogon ni yibe
ngongliy ma be yan ni rib yaram.
9 "Ere magmad fith e pi tayugang' rok fapi girdi' ni ngrogned ngomad ko mini' e cha' nike
pi' mat'awrad ni ngar toyed bayay fare Tempel. 10 Ma kug fithed fithingrad ni bochan e
nge yag ni gogned ngom ko chon mini' e ga' ko re maruwel ney.
11 "Mar fulweged ni lungurad, 'Gamad e tapigpig rok fare Got nu tharmiy ngu but', ma
gamad be toy bayay fare Tempel ni fa'ani toy ba pilung nib gel gelngin nu Israel kakrom.
12 Machane bochan e pi chitamangimad kakrom e ra k'aringed e damumuw ngak fare
Got nu tharmiy, me pagrad nge gel Nebukadnezzar ngorad, ni pilung nu Baylonia ni ir
e chuwegrad nge fekrad ni kalbus nga Babylon. Me buthug Nebuchadnezzer e tempel
rorad nga but'. 13 Ma aram u lan e bin som'on e duw ni gagiyeg Cyrus ni Pilung nu
Babylonia, me pi' Cyrus e thin ni ngan toy bayay fare Tempel. 14 Me fulweg fapi talin
e Tempel ni gol nge silber ni fek Nebukadnezzar ko fare Tempel nu Jerusalem nge tay
ngalan fare tempel nu Babylon. I Cyrus ni fare pilung e pi' e pi talin e tempel ney ngak

be' nib mo'on ni Sheshbazzar fithingan, ni ir e ke duwgiliy ni nge mang governor nu
Judah. 15 Me yog fare pilung ngak ni nge fek e pin'em nge fulweg ko fare Tempel nu
Jerusalem, ma ngki toy fare Tempel ko gin ki immoy riy ni som'on. 16 Ma aram me yib
Sheshbazzar nge yib i fal'eg rogon e def riy; me tabab e dimoy riy e ngiyal' i n'em nge
mada' ko chiney, machane dawor ni mu'nag.'
17 "Chiney, e fa'anra ba m'agan'um ngay i gur e en pilung, magog ngan gay u lan
babyoren e pilung u Babylon ngan nang ko yog Cyrus ni Pilung ni ngan toy bayay e
re Tempel ney u lan yu Jerusalem fa dangay, magog ngomad ko mang e n'en ni ga be
leamnag ko ren'ey."

6

Ni pir'eg e n'en ni yog Cyrus ni Emperor ni ngan rin'

1 Me pi' Darius ni Emperor e thin ni nga ni yan ni gaweg e babyor ko gin ni yima cha'riy
e babyor ko pilung riy u lan yu Babylon. 2 Mi ni pir'eg u Ekbatana ni bay u lan e nug nu
Media, ni ka ni bachiy kan tay, ma bay e thin riy nike ga'ar:
3 "U lan e bin m'on e duw ko pilung ni tay Cyrus me yog ni ngan sul ngan toy bayay fare
Tempel ni immoy u lan yu Jerusalem, nge par ni aram e gin ni ngu'un pi' e maligach
riy ma yi be fek i yib ngay e maligach ni mo'oruf. Re Tempel nem e nga ni ngongliy
ni mereb i ragag e fit tolngin ma mereb i ragag e fit radan. 4 Ma rungrung riy e nga ni
ngongliy ni dalip thal e malang ni ngan tay me yib ba thal i ren nga daken, aray rogon
ni ngan ubung i yan ngalang. Urngin e salpiy ni nge yan nga puluwon e ngan fek ko
chubgil ko pilung. 5 Ma fa yu raba' i n'en ni gol nge silber ni fek Nebukadnezzar u lan
e Tempel u Jerusalem nga Babylon e ngan fulweg nga ni yan ntay nga tagil' u Tempel
u Jerusalem."

Darius ni Emperor ni pi' e thin ni ngan ul ul ko maruwel

6 Ma aram me pi' Darius ni Emperor e re bugithin ni ba'aray ni ga'ar:
"Ngak Tattenai ni governor ko ley ni ngal yu Eufrates, nge ngak Shethar Bozenai, nge
ngak e pi tolang ko am ni gimed nga maruwel.
"Mu pired u orel ko Tempel 7 ma dab marod mmagawon niged e maruwel riy. Mpaged e
governor nu Judah nge pi'in yad be yog e thin ko pi *Jew* ngar toyed bayay fare Tempel
rok Got ko gin immoy riy ni som'on. 8 I gag e gu be yog ngomed ni ngam ayuweged yad
ngar toyed. Salpiy ni nge yan nga puluwon e ngan fek ko chubgil ko pilung ni aram
e tax ni yibe kunuy u pa' e girdi' u ley ni ngal yu Eufrates, nge dabi tal e maruwel riy.
9 Dabisiy ni ngan pi' ngak e pi prist u Jerusalem u reb e rran nge reb e tin yad ra yog
ni nge yag ngorad, ni aram e garbaw ni kabitir, nge saf nge pifak e saf ni ngar urfiyed
ni maligach ngak fare Got nu tharmiy, ara *wheat*, ara sol, ara wayin, ara gapgep ko
olive. 10 Thingar ni rin' ni aray rogon ya nge yag nra pi'ed e maligach ni bfel' u wan'
fare Got nu tharmiy, miyad meybilnag e fel'wa'athan nga dakenag nge ngak pifakag ni
pumo'on. 11 Ma ku ba'aray bbugithin: fa'anra dabi fol be' ko re bugithin ney, ma ngan
luf reb e ren ko naun rok ngan uthum ngan rugoy ngak nge yan i for nga baraba' i
dow. Min buthug e naun rok. 12 Fare Got ni ir e duwgiliy ni yu Jerusalem e eram e
gin ni ngu'un liyor ma yibe meybil ngak riy e mang e yigi thirif u but' e re pilung fa re
nam nra darifannag e re bugithin ney ma be guy rogon ni nge kirebnag fare Tempel
u rom. I gag Darius e kugog e re bugithin ney; ma dabisiy ni ngan fol riy."

Tempel nni pi' nga pa' Got

13 I Tattenai ni governor, nge Shethar Bozenai, nge pi tolang ko am ni yad nga maruwel
e ra ted nga tagil' e tin keyog fa en ni pilung. 14 Pi'in yad ma yog e thin e pi *Jew* e ra
tababgad i toy fare Tempel me yan e maruwel riy ni bfel' rogon, ma thin ni yi'iynag
Haggai nge Zekariah e i pi' e athamgil nga lanin'rad. Miyad mu'nag fare Tempel ni bod

rogon ni yog fare Got nu Israel ngorad, nge Cyrus, nge Darius, nge Artaxerxes ni Pilung
nu Persia. 15 Miyad mu'nag e re Tempel nem ko rofen ni dalip ko pul ni *Adar** ko bin nel'
e duw ko pilung nike tay Darius. 16 Me pi' piyu Israel, ni pi prist, nge pi Levi nge urngin
piyu Israel nra sulod u Babylon ngaram e re Tempel nem nga pa' Got u fithik' e felfelan'.
17 Ma 100 e garbaw ni pumo'on, ma 200 e saf ni pumo'on, ma 400 e pifak e saf nra pi'ed
ni maligach ngak Got ni fan ko re Tempel nem ni kar pi'ed nga pa', miyad pi' ragag nge
l'agruw e kaming ni maligach ni fan ko denen, nra reb ma pa' reb fapi ganong nu Israel.
18 Miyad duwgiliy rogon e maruwel ni ngi i tay e prist nge pi Levi u lan e Tempel rok Got
u Jerusalem, ni bod rogon ni ka ni yoloy u lan fare ke babyor rok Moses.

Madnom ko Paluk'af

19 Fapi girdi' nu Israel ni kar sulod ni ur kalbusgad u Babylon e ra madnom niged e
madnom ko Paluk'af† ko rofen ni ragag nge aningeg ko bin m'on e pul. 20 Urngin e prist
nge pi Levite ni kar machalbog niged yad nrogon ko yalen; miyad li' e gamanman ni
yima li' ko madnom ko Paluk'af ni fan ngak urngin e girdi' nu Israel nike sul, nge fan
ngak urngin e prist, ma ku fan ngorad. 21 Girdi' ni kay e ggan ko re madnom nem ni
Paluk'af e urngin e girdi' nu Israel ni ur kalbusgad u Babylon ni kar sulod, nge urngin
e pi'in ni kar paged e bin ba'aram e ngongol ni yad ma meybil ko liyos nge yugu boch e
got, ni bod ni be rin' girdi'en yugu boch e nam ni be par u lan e nam nu Israel, ma kar
tababgad i liyor ngak SOMOL ni Got rok yu Israel ma yad be meybil ngak. 22 Medlip e
rran nra madnom niged u fithik' e felfelan' fare Madnom ko Flowa Ndariy e Is Riy. Ba
ga' e felfelan' nra ted ni bochan e ke pingeg SOMOL laniyan' fare pilung nu Assyria ke
runguyrad ke ayuwegrad kar toyed e tempel rok fare Got nu Israel bayay.

7

Ezra ni taw nga Jerusalem

1 Pire' e duw nga tomuren ko ngiyal' ni Artaxerxes e pilung nu Persia, ma bay be' ni Ezra
fithingan nib mo'on ni fak Serayah, nib mo'on ni fak Azariah, nib mo'on ni fak Hilkiah,
2 nib mo'on ni fak Shallum, nib mo'on ni fak Zadok, nib mo'on ni fak Ahitub, 3 nib mo'on
ni fak Amariah, nib mo'on ni fak Azariah, nib mo'on ni fak Merayoth, 4 nib mo'on ni fak
Zerahiah, nib mo'on ni fak Uzzi, nib mo'on ni fak Bukki, 5 nib mo'on ni fak Abishua, nib
mo'on ni fak Finehas, nib mo'on ni fak Eleazar, nib mo'on ni fak Aron ni ir fare Prist ni
Th'abi Ga'— 6 Ezra e chuw u Babylonia. Cha' ney e be' nib tamilangan' ko fare Motochiyel
ni SOMOL ni fare Got rok yu Israel e pi' ngak Moses. Gubin ban'en ni i ning Ezra ngak
fare pilung mi i pi' ngak, ni bochan e fel'eg wa'ath rok SOMOL ni Got rok ngak. 7 Yad boch
e girdi' nu Israel, nge prist nge pi Levite, nge girdi'en e tang, nge girdi' ni ngi i matanag
ko garog, nge girdi'en e pigpig u Tempel e ranod riy nga Jerusalem, ko bin medlip e duw
nap'an nike pilung Artaxerxes. 8-9 Ra chuwgad u Babylonia ko re rran ni som'on ko bin
m'on e pul, me ayuwegrad Got ngar tawgad nga Jerusalem ko bin som'on e rran ko pul
ni lal. 10 Ma ke par Ezra ni be fil urngin fapi motochiyel rok SOMOL, ma be fol riy, ma be
fil ngak yu Israel.

Babyor ni kan yoloy ni pi' Artaxerxes ni Emperor ngak Ezra

11 Artaxerxes ni Emperor e pi' e re babyor ni ba'aray ngak Ezra, ni fare prist ma ba
tamilangan', ya rib tamilangan' ko fapi motochiyel nge tin ni yog SOMOL ngak yu Israel
ni ngu'ur rin'ed.
12 "I yib rok Artaxerxes ni Emperor ngak Ezra ni prist, nib tamilangan' ko fare
Motochiyel rok Got nu tharmiy.

---

* **6:15** ADAR: mu guy e yu bugithin. † **6:19** PALUK'AF: Mu guy e yu bugithin.

13 Ba'aray e tin kug turguy kugog ni ga'ngin yang ni bay u tanggin e gagiyeg rog, e gubin
e girdi' nu Israel, nge pi prist, nge pi Levite nib magan'rad ni ngar uned nga Jerusalem
e ngan pagrad ngar uned ngom. 14 I gag nge fa medlip i girdi' ni gamad ma puruy' e
nggu l'oeged gur ngam man nga Jerusalem nge nga Judah ngam guy ko yibe ngongol
riy nrogon ni bay ko Motochiyel ko Got rom fa dangay, ni fare Motochiyel ni gur e
bay u pa'am. 15 Ma ngam fek fapi gol nge silber ni gag nge pi'in ni gamad ma puruy'
e gamad ba'adag ni nggu pi'ed ngak fare Got nu Israel, ni Tempel rok e bay u lan yu
Jerusalem. 16 Ma ngkum fek urngin e silber nge gol ni bay mu kunuy u pa' e girdi'
ko nug nu Babylon nge pin'en ni bayi pi' piyu Israel nge pi prist rorad ni fan ko fare
Tempel rok e Got rorad ni bay u Jerusalem.
17 "Re salpiy nem e ngam ayuweg rogon ni ngam chuway' ngay, ngam chuw'iy e garbaw
ni pumo'on, nge saf ni pumo'on, nge pifak e saf, nge *grain*, nge wayin, ngam pi' ni
maligach u daken e altar ko fare Tempel u Jerusalem. 18 Ma tin ke magey e silber
nge gol e gur nge girdi' ko nam rom e ngam pi'ed ko tin gimed ba'adag, nrogon nib
m'agan' fare Got romed ngay. 19 Ma ngam pi' ngak Got u Jerusalem urngin fapi tatelin
e maruwel ni ka ni pi' ngom ni ngu'un maruwel ngay u lan e Tempel. 20 Ma n'en ni
kabay ni dabisiy ni nge yag ni fan ko Tempel e rayag ni ngam fek ko chubgil ko pilung.
21 "I gag Artaxerxes ni Pilung e gu be yog ngak urngin e pi'in yad ma chubgiliy e salpiy
ko Pilung u ley ni ngal e nug nu Eufrates ni be lungug ngorad: Urngin e tin nra yog
Ezra ni prist ni ir e ba tamilangan' ko Motochiyel rok fare Got nu tharmiy ni nga ni pi'
ngak e thingar ni pi' urngin ni be ning, 22 ni nge yan i mus nga 7,500 pawn e silber, nge
500 thum e *wheat*, nge 550 e gallon e wayin, nge 550 e gallon e gapgep ko *olive*, nge sol
ni urngin ni nge yag. 23 Thingar mu guyed rogon ngam pi'ed urngin ban'en ni dabisiy
ni nge fanay fare Got nu tharmiy ko Tempel rok, ya ngar mu guyed rogon nge dabi
damumuw ngog ara pifakag ni bay rabad nga luwag ngar manged pilung. 24 Thingar
dab mu feked e tax u pa' e pi prist, nge pi Levi, nge girdi'en e musik nu Tempel, nge pi
matanag, nge girdi'en e maruwel, nge yugu reb e tapigpig ko Tempel.
25 "Gur Ezra e ngam maruwel ko gonop nike pi' e Got rom ngom ngam duwgiliy e pi am
nge pi tapuf oloboch ni yad e ngar gagiyeg niged urngin e girdi' ni bay u lan e ley ni
ngal e nug nu Eufrates, ni yad be fol ko Motochiyel rok e Got rom. Thingar mu filed
e pi Motochiyel nem ngak e pi'in ndawor ra nanged. 26 Fa'anra ba' be' nde fol ko pi
motochiyel ko Got rom ara motochiyel ko nam ma dabisiy ni ngan gechignag, ni ngan
thang e pogofan rok, ara ni pi' nge yan nga reb e nam nge kalbus u rom, ara ni fek e
tin bay rok, ara ntay nga kalbus."

Ezra ni pining e sorok ngak Got

27 Me ga'ar Ezra, "Ke magaer SOMOL ni fare Got rok pi chitamangidad ni kakrom! Ke
gagiyegnag fare pilung ke m'agan' ngay ni nge tay fan e Tempel rok SOMOL ni bay u lan
yu Jerusalem ni aray rogon! 28 Got e ke ayuwegneg kug fel' u wan' fare pilung nge pi'in
yad ma puruy' e en ni pilung, nge urngin e pi tolang ni yad bay u tan pa'. I Got e ke pi' e
athamgil nga lanin'ug ke yag rog ni gu teg ngak pire' e pi ga' ko ganong nu Israel ni ngar
uned ngog nggu sulod nga Israel."

8

Girdi' nra Sulod ko Kalbus ni ur ted u reb e nam

1 Irera' fithingan e pi'in lolgen e yuke girdi' ni urmed ni yad ba kalbus u lan yu Babylonia
mar sulod ni yad Ezra nga Jerusalem ko ngiyal' ni Artaxerxes e pilung:
2-14 Gershom, ko fare ke girdi' rok
Finehas
Daniel, ko fare ke girdi' rok
Ithamar

Hattush nib mo'on ni fak
Shekaniah, ko fare ke girdi' rok David
Zekariah, ko fare ke girdi' rok
Parosh, nge 150 e pumo'on ko ka rok e girdi' (immoy e babyoren e tabnaw rorad)
Eliehoenai nib mo'on ni fak
Zerahiah, ko fare ke girdi' rok Pahath Moab, ni yad 200 e pumo'on
Shekaniah nib mo'on ni fak
Jahaziel, ko fare ke girdi' rok Zattu, ni yad 300 e pumo'on
Ebed nib mo'on ni fak Jonathan,
ko fare ke girdi' rok Adin, ni yad wugem e pumo'on
Jeshayah nib mo'on ni fak
Athaliah, ko fare ke girdi' rok Elam, ni yad medlip i ragag e pumo'on
Zebadiah nib mo'on ni fak
Maikal, ko fare ke girdi' rok Shefatiah, ni yad meruk i ragag e pumo'on
Obadiah nib mo'on ni fak Jehiel,
ko fare ke girdi' rok Joab, ni yad 218 e pumo'on
Shelomith nib mo'on ni fak
Josifiah, ko fare ke girdi' rok Bani, ni yad 160 e pumo'on
Zekariah nib mo'on ni fak Bebai, ko
fare ke girdi' rok Bebai, ni yad rliw' nge meruk e pumo'on
Johanan nib mo'on ni fak
Hakkatan, ko fare ke girdi' rok Azgad, ni yad 110 e pumo'on
Elifelet, Jeuel, nge Shemaiah, ko
fare ke girdi' rok Adonikam, ni yad nel' i ragag e pumo'on (yad e tomur nra sulod)
Uthai nge Zakkur, ko fare ke girdki'
rok Bigvai, ni yad medlip i ragag e pumo'on

Pi Levi ni piri'egrad Ezra ni fan ko Fare Tempel

15 Mug kunuy fare ulung ni ga'ngin nga to'oben fare lul' ni yan ko fachi binaw nu
Ahava, nggu pired u rom ni dalip e rran. Mug pir'eg ni bay e prist u lan fare ulung
machane dariy reb e Levi. 16 Mug mol'og nge yan ngak mereb e tayugang': Eliezer, Ariel,
Shemaiah, Elnathan, Jarib, Elnathan, Nathan, Zekariah, nge Meshullam, nge l'agruw i
sensey, ni Joyarib nge Elnathan. 17 Mug l'ograd ngranod ngak Iddo, ni ir lolgen fare
ulung nu Kasifia, ni ngar fithed ngak nge pi'in yad nga bang, ni yad ma maruwel u
Tempel, ni ngar pi'ed e girdi' ngomad ni ngar pigpiggad ngak Got u lan fare Tempel.
18 Mu daken e runguy rok Got e ra pi'ed i Sherebiah ngomad, nib mo'on nib salap ko
maruwel, ni reb e Levite ni be' ko fare ke girdi' rok Mahli; ma ragag nge meruk e
pumo'on nra uned ngak ni pifak nge puwalagen. 19 Mu ku ra l'oged Hashabiah nge
Jeshayah ko fare ke girdi' rok Merari, nike un rliw' e girdi' ngorow ni yad tabnaw. 20 Kub
dachug ngorad 220 girdi'en e maruwel u Tempel ni pi ga' rorad e ka David ni Pilung nge
pi tayugang' rok e ra melegedyad ni ngar ayweged e pi Levite. Yad gubin ma go' ni yoloy
fithingrad.

Me pow'iy Ezra fapi girdi' ngar paged e abich ngar meybilgad

21 U rom u to'oben fare Lul' ni Ahava mu gog ngomad ni gamad gubin ni go' nggu paged
e abich magmad sobut' nagmad u owchen Got magmad ning ngak ni nge pow'iymad
ko milekag romad me ayuwegmad nge pifakmad nge urngin e tiromad ban'en. 22 Gu
tamra' ni nggu ning ngak fare pilung ni nge pi' barba' i salthaw ni yad mayan u os ni
ngar matanagiyed gamad ko pi to'ogor romad u nap'an e milekag romad, ni bochan e
kugog ngak ni Got rodad e ma fal'eg wa'athan gubin e pi'in ma pagan'rad ngak, machane
pi'in yad ra cheal ngar pi'ed keru'rad ngak e ra dabuy mra gechig nagrad. 23 Ma aram

magmad pag e abich nggu meybilgad ni fan e nge ayuwegmad Got, me fulweg taban e meybil romad.

Pi tow'ath ni fan ko fare Tempel

24 U fithik' fapi prist ni yad ma gagiyeg e gu mel'eg Sherebiah, Hashabiah, nge ku ragag
i yad. 25 Ma aram mug thabthabelnag fapi silber, gol, nge fapi tatalin e maruwel ni pi'
fare pilung, nge pi'in yad ma puruy' nge pi tayugang', nge girdi' nu Israel ni ngan fanay
u langgin fare Tempel, nggu pi' ngak fapi prist. 26-27 Ba'aray e n'en ni gu pi' ngorad:
silber — rliw' nge lal e ton
100 tatalin e maruwel nib silber — 150 e pawn
gol — 7,500 e pawn
rliw' raba' e dabiy nib gol — 270 e *ounce*
l'agruw raba' e dabiy ni *bronze* nrib fel', ni ta'reb feni fel' ko yu raba' nib gol
28 Me lungung ko fapi prist, "Gimed ba tabgul ni fan ngak SOMOL, ni fare Got rok e
pi chitamangimed kakrom, ma ku arita' e silber nge gol nge fapi tatalin e maruwel ni
bogi maligach ni girdi' e leam rorad ni ngar pi'ed ngak SOMOL. 29 Nopa'med ni ngam
matnagiyed nge dabi buch ban'en ko pin'ey nge mada' ko ngiyal' ni kam tawgad ko fare
Tempel. Mu rom u lan e pi senggil rok fapi prist e ngam thabthabel niged e pin'ey mi
gimed pi' nga pa' e pi tolang ko prist nge ngak e pi Levite, nge ngak pi tayugang' rok e
girdi' nu Israel u lan yu Jerusalem." 30 Ma aram me milfan fapi silber, nge gol nge fapi
tatalin e maruwel ngak fapi prist ni ngar feked ko Tempel ngalan yu Jerusalem.

Sul ntay nga Jerusalem

31 Rofen ni ragag nge l'agruw ko bin m'on e pul e gu chuwgad ko fare lul' ni Ahava nggu
warod nga Jerusalem. Got romad e un ngomad ngi i yororiymad ko cham nge gafgow
ni be yibnag e pi to'ogor romad ngomad nap'an ni gamad be milekag. 32 Nap'an ni gu
tawgad nga Jerusalem, ma gamad toffan ni dalip e rran. 33 Ma aram me yan i aningeg
fen ma gamad yan ko fare Tempel, nggu thabthabel niged fapi silber, gol, nge pi tatalin e
maruwel, nggu pi'ed ngak Meremoth ni fare prist, nib mo'on ni fak Uriah. Ma pi'in yad
bay rok e Eleazar nib mo'on ni fak Finehas nge l'agruw i Levite ni Jozabad nib mo'on
ni fak Jeshua nge Noadiah nib mo'on ni fak Binnui. 34 Gubin e pin'ey min the'eg ngan
thabthabelnag, ma yigo' ni yoloy nga babyor ni gubin ko ngiyal'nem.
35 Gubin e kalbus ni karsulod u bang e rafeked e maligach rorad i yib ni ngan urfiy ngan
pi' ngak fare Got nu Israel. Ra pi'ed ni maligach ragag nge l'agruw e garbaw ni pumo'on
ni fan ngak ga'ngin yu Israel, nge mereb i ragag nge nel' e saf ni pumo'on, nge medlip i
ragag nge medlip e pifak e saf; mu kura pi'ed ragag nge l'agruw e kaming ni nge be'ech
nagrad ko denen. Gubin e pi gamanman ney ma ni urfiy ni maligach ngak SOMOL.
36 Mu kura feked fare gi babyor nike yoloy fare pilung ke pi' ngorad ngar pi'ed ngak e pi
governor nge pi tayugang' u ley ni ngal e nug nu Eufrates, ma aram me pi' e pi cha'ney
e ayuw ngak fapi girdi' nge fare Tempel.

9

Ezra ni yog nib kireb ni ngan mabgol ngak be' ni gathi reb e Jews

1 Nga tomuren ni go' kan rin' urngin e pin'ey, me yib boch fapi tayugang' rok e girdi' nu
Israel rogned ngog ni girdi', nge prist, nge pi Levite e de yag nra ki'egged yad nga orel
rok e girdi' ko pi nam ni yad ba chuchugur ngorad ni aram yu Ammon, Moab, ngu Egypt
ara rok e pi Kanaanite, Hittite, Perizzite, Jebusite, nge pi Amorite. Yad be rin' e pin'en
nib sonogor nma rin' e pi girdi' ney. 2 Pi pumo'on ni *Jew* e yad be le'engiy e ppin nu boch
e nam, ere girdi' rok Got nib thothup e kar alit niged yad. Pi tayugang' nge pi tolang e
yad e tapi kenggin e re denen ney. 3 Nap'an ni gu rung'ag e ren'ey mu gguchthuy e mad
rog ni bochan e ke kireban'ug, mu gu bu'oy piyan lolugeg nge sorbeg, mu gu par nga

but' nike li'eg e kireban'. 4 Gu par u rom ni gu be yor nge taw nga nap'an ni ngan pi' e
maligach ko blayal', me tabab e girdi' ko mu'ulung ni kar liyeged gag — gubin e pi'in ni
kar rusgad ni bochan e n'en ke yog fare Got nu Israel ni murung'agen e denen ko pi'in
kar sulod ko gin ur kalbusgad riy.
5 Nap'an ni taw ngal'an e maligach ni blayal' mug sak'iy ngalang ko gin ni ug yor riy, ni
kug bay u madag nib mogchoth, mu gu ragbug nggu meybil mu gu tining pa'ag ngalang
ngak SOMOL ni Got rog. 6 Me lungug, "Got, kagum' ko tamra' ni nggu pug owcheg
ngalang u p'eowchem. Ya denen romad e ke tolang nga lolugenmad; ke tun ko tharmiy.
7 Ka nap'an e pi ga' romad nge mada' ko chiney, ma gamad, ni girdi' rom, e kug denengad
nib tinowey. Bochan e pi denen romad ma aram e ke mul e pilung nge prist romad
ngalan pa' e pi pilung nu boch e nam, ma yibe li'mad ko saydon, ma yibe moro'ro' romad,
ma yibe fekmad ni kalbus nga wuru' e nam romad. Kari m'ay famad, ni ku er rogmad
e daba'. 8 SOMOL ni Got romad, chingiyal'ney e kam fel'egmad u lanin'um ka mu pag
boch i gamad kar thaygad ko sib yad be par ko gin'ey nib thothup ni dabi buch ban'en
rorad. Gur e ka mu pagmad ku gu thaygad ko sib ka mu pi' reb e yafos ngomad nib
be'ech. 9 Ugmed ni gamad e sib, machane dam digeymad ngu'ug pired ni gamad e sib.
Ya mu gagiyegnag e pi pilung nu Persia nggu fel'gad u wan'rad miyad pi' mat'awmad
nggu toyed bayay fare Tempel rom, ni immoy nike mogothgoth, mu gu pir'eged e gapas
u roy u Judah ngu Jerusalem.
10 Got, me'ere chiney, mang e ku rayag ni nggogned nga tomuren urngin e tin'ey? Ya kug
pi'ed keru'mad bayay ko tin mog ngomad 11 u daken e pi tapigpig rom, ni bogi profet.
Rogned ngomad ni fare nam ni nggu pired riy e ba nam nib alit ni bochan e pi girdi' ni
urpired riy e ka ra suguyed fare nam u baley nge mada' nga baley ko pi ngongol rorad
nib sonogor mab alit. 12 Rogned ngomad ndariy e ngiyal' ni nggu mabgolgad ngak e
pi girdi' nem ma dariy e ngiyal' ni nggu aywegedrad nge fel' rogorad ara rman'oggad
ni fa'anra gamad ba'adag ni ngu'ug pired nib felfelan'mad u lan fare nam, me par nge
mang gayog rok e pi'in owchemad ni dariy n'umngin nap'an. 13 Machane nga tomuren
urngin e n'en ke buch romad ni gechig ko denen nge kireb romad, ma gamad manang
ni gur, ni Got romad, e ka mu gechig nagmad nib waer mirin nga rogon ni susuna nge
aw ngomad, ma ka mu taymad ni kagmad bfos. 14 Ere bu uw rogon ni gamad ra pag e pi
motochiyel rom ney bayay ngkug mabgolgad ngak e pi girdi' ni kireb ney? Fa'an gamad
ra rin', ma ri ga ra damumuw ngomad ngam thang owchamad ni gamad gubin ni dab
mu pag be' nib fos. 15 SOMOL ni Got nu Israel, ri gab mat'aw, machane ka mu pag bochi
gamad ke par nib fos. Gamad be weliy e kireb romad ngom; dariy mat'awmad ni nggu
bad nga p'eowchem."

10

Rogon i Dareg fa yuwu' i Mabgol

1 Ngiyal' nib garbug Ezra ni be meybil u mit fare Tempel, ni be yor ma be weliy e pi denen
ney, me yib ba ulung nib ga' u Israel ni — pumo'on, ppin, nge bitir — ngarabad ra liyeged
u but', ni yad be yor nib gel. 2 Ma aram me ga'ar Shekaniah nib mo'on ni fak Jehiel ni be'
ko fare ke girdi' rok Elam ngak Ezra, "Da kug folgad rok Got kug le'engiyed e pi ppin ney
nu bang. Machane yug aray rogon ma kabay e lagan' rok yu Israel. 3 Ere chiney e thingar
da micheged ngak e Got rodad ni bay da n'iged e pi ppin ney nge pifakrad ngar chuwgad
u roy. Bay gu rin'ed e n'en ni ga be yog nge fa tinef e girdi' ni riyul' ni yad ma tay u gil' e
motochiyel rok Got e karoged ngomad ni nggu rin'ed ni aray rogon. Bay gu rin'ed e n'en
ni bay ko motochiyel rok Got. 4 Ezra, I gur e maruwel rom ni ngam mithmith. Gamad
bay u wuryal rom, ere mman ngam mu'nag."
5 Ma aram me tabab Ezra i yog ngak e pi tayugang' rok e prist, nge pi Levite, nge tin kabay
e girdi' ni ngar micheged ni yad ra rin' e n'en nike yog Shekaniah. 6 Ma aram me yan u

mit fare Tempel ngalan e gin nma par Jehohanan riy nib mo'on ni fak Eliashib, nge par u rom e re nep' nem ni be yornag feni de yul'yul' e pi girdi' nem ni un kalbus nagrad u bang. De kay ma de unum ban'en.
7 Ni wereg bbugi thin u ga'ngin yu Jerusalem nge Judah ni gubin e pi'in kar sulod ko kalbus u wuru' e nam ma ngar mu'ulunggad nga Jerusalem 8 nike yog e tayugang' rok e pi girdi' nem. Fa'anra yan dalip e rran ndawori m'ug be', ma gubin e pin'en nib milfan ngak e go' yira fek rok, ma yira fek rok mat'wun ni be par ni ir reb i girdi'en fare ulung.
9 U lan fa dalip i rran, ko rofen ni rliw' ko pul ni mereb, ma gubin e pumo'on ni yad ma par u lan e gin nib milsuwon ngak Judah nge Benjamin e go' rabad nga Jerusalem ngarbad ra mu'ulunggad ngalan e yoror ko fare Tempel. Ma be aw e n'uw nib gel, ma bochan e lang nga feni ga'fan fare mu'ulung ma yad gubin ni yad be t'on.
10 Me sak'iy Ezra ni prist ngalang nge non ngorad. I ga'ar, "Gimed e ka mu th'abed e motochiyel rok Got ka mu girngiyed e kireb nga daken yu Israel ni ga'ngin ko mabgol ni ka mu ted e ppin nu bang! 11 Ere chiney e ngam weliyed e kireb romed ngak SOMOL, ni fare Got rok e pi ga' romed, mi gimed rin' e tin ni bfel' u wan'. Mu pithged gimed rok e girdi' nu boch e nam ni yad be par u lan e nam rodad mi gimed n'ag pi le'engimed ni girdi' nu bang."
12 Me fulweg fapi girdi' ni yad be tolul, "Demturug e tin ga ra yog ma gamad ra rin'."
13 Machane miki lungurad, "Kay gi ga' ere ulung ney, ma be aw e n'uw nib gel. Dabkiyag ni ngu'ud sak'iygad u roy u wean ni aray rogon. Ren'ey e gathi ban'en nrayag ni ngan mu'nag u lan reb e rran fa l'agruw, ni bochan e bo'or i gadad e ke rin' e re denen ney.
14 Mu pag e pi tolang romad ngar pired u Jerusalem nge milfan e re pa' i oloboch ney ngorad. Ma aram e en ni le'engin reb e bpin nu bang e nge yib ko ngiyal' ni kanog, ngar mada'gad e pi tayugang' nge pi tapuf oloboch u lan e binaw rok. Aray rogon kanawo'en me chuw e damumuw rok Got ko re oloboch ney."
15 Dariy be' ni togopluw nga rogon ni ngan rin' e ren'ey, kemus ni Jonathan nib mo'on ni fak Asahel nge Jahzeyah nib mo'on ni fak Tikvah, me tay Meshullam nge Shabbethai tangirow ni l'agruw i Levite.
16 Fa pi'in ni ur kalbusgad u bang ni kar sulod e m'ag u wan'rad fare puruy', ere mel'eg Ezra ni prist e pi pumo'on u fithik' e pi'in lolgen fa yuke girdi' nge yoloy fithingrad. Me yan i rofen ni m'on ko pul ni ragag miyad tabab i gaweg e pi'in ni kar mabgolgad nga reb e nam 17 mu lan e dalip i pul ni migid e ra pir'eged murung'agen gubin e pumo'on ni bay le'engirad ni ppin nu boch e nam.

Pumo'on nra le'engiyed e ppin nu bang

18 Ba'aray fithingan e pi pumo'on ni kar le'engiyed e ppin nu bang:
Pi prist, nni yoloy ni ba kan e girdi nge ba kan:
Fare ke girdi' rok Joshua nge pi pumo'on ni walagen, pi pumo'on ni pifak Jehozadak:
Maaseyah, Eliezer, Jarib, nge Gedaliah. 19 Yad e ra micheged ni yad radar pi le'engirad, ma yad ra pi' ba saf ni pumo'on ni maligach ni fan ko denen rorad.
20 Fare ke girdi' rok Immer: Hanani nge Zebadiah
21 Fare ke girdi' rok Harim: Maaseyah, Elijah, Shemayah, Jehiel, nge Uzziah
22 Fare ke girdi' rok Pashhur: Elioenai, Maaseyah, Ishmael, Nethanel, Jozabad, nge Elasah
23 Pi *Levite:*
Jozabad, Shimei, Kelaiah (ni ku yima pining ni Kelita), Pethahiah, Judah, nge Eliezer
24 Girdi'en e Musik:
Eliashib
Matnag u Tempel:
Shallum, Telem, nge Uri
25 Nge Ku Boch:

Fare ke girdi' rok Parosh: Ramiah, Izziah, Malchijah, Mijamin, Eleazar, Malkijah, nge Benayah
26 Fare ke girdi' rok Elam: Mattaniah, Zekariah, Jehiel, Abdi, Jeremoth, nge Elijah
27 Fare ke girdi' rok Zattu: Elioenai, Eliashib, Mattaniah, Jeremoth, Zabad, nge Aziza
28 Fare ke girdi' rok Bebai: Jehohanan, Hananiah, Zabbai, nge Athlai
29 Fare ke girdi' rok Bani: Meshullam, Malluk, Adaiah, Jashub, Sheal, nge Jeremoth
30 Fare ke girdi' rok Pahath Moab: Adna, Kelal, Benayah, Maaseyah, Mattaniah, Bezalel, Binnui, nge Manasseh
31-32 Fare ke girdi' rok Harim: Eliezer, Isshijah, Malkijah, Shemayah, Shimeon, Benjamin, Malluk, nge Shemariah
33 Fare ke girdi' rok Hashum: Mattenai, Mattattah, Zabad, Elifelet, Jeremai, Manasseh, nge Shimei
34-37 Fare ke girdi' rok Bani: Maadai, Amram, Uel, Benayah, Bedeyah, Cheluhi, Vaniah, Meremoth, Eliashib, Mattaniah, Mattenai, nge Jaasu
38-42 Fare ke girdi' rok Binnui: Shimei, Shelemiah, Nathan, Adayah, Maknadebai, Shashai, Sharai, Azarel, Shelemiah, Shemariah, Shallum, Amariah, nge Josef 43 Fare ke girdi' rok Nebo: Jeyel, Mattithiah, Zabad, Zebina, Jaddai, Joel, nge Benayah
44 Gubin e pi pumo'on ney ni kar le'engiyed e ppin nu bang. Go' rdargad pi le'engirad, miyad l'oeg pi le'engirad nge pifakrad ngar chuwgad u rom.

BABYOR NI NEHEMIAH

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Re ke babyor ney e rayag ni ngak ki'eg nge yag aningeg guruy riy: 1) Sul ni tay Nehemiah nga Jerusalem, ko gin'en ni l'oeg fare pilung nu Persia ni nge yan ngay nge gagiyegnag yu Judah. 2) Fare yoror ni malang nib liyeg e binaw nu Jerusalem nni ubung bayay. 3) Motochiyel rok Got ni be'eg Ezra ngak e girdi' me weliy e girdi' e denen rorad ngak Got. 4) Ku boch banen ni i rin' Nehemiah u nap'an nib governor u Judah. N'en nri be gagyelnag e re ke babyor ney e Nehemiah ni be' nri ma toer ngak Got ma rib ta meybil.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Nehemiah ni sul nga Jerusalem 1:1—2:20
Fare chabog ni yoror nu Jerusalem nni ubung bayay 3:1—7:73
Fare Motochiyel nni be'eg, nge fare M'ag nni be'echnag 8:1—10:39
Ku boch ban'en ni rin' Nehemiah 11:1—13:31

Magafan' rok Nehemiah ngak yu Jerusalem

1 Thin rok Nehemiah nib mo'on ni fak Hakaliah.
U lan fare pul ni Kislev* ko duw ni reliw', ngiyal'nem e gu bay u Susa ni aram e
tochuch. 2 Hanani, ni reb fapi pumo'on ni walageg, e yib i taw ngaram ni yad boch e
pumo'on nrabad u Judah, mu gu fith selpen yu Jerusalem ngorad nge selpen e pi *Jew* ni
kar suled u kalbus u Babylonia. 3 Miyad ga'ar ngog. "Pi'in nra mageygad ndar m'ad u
lan binaw nra milgad u kalbus e yad be gafgow, ma yi be changar ngorad nga but'; ma
fare yoror nu Jerusalem e ke puth nga but', ma pi garog riy e ke mo'oruf nga but'. 4 Fa'an
gu rung'ag e pi thin ney mug par nga but' ngu yor, ere ug yor ni in e rran; ma aram mugu
pag e abich mugu meybil u p'eowchen Got nu tharmiy. 5 Ni lungug, "SOMOL ni Got nu
tharmiy, gur Got e th'abi ga' gelngim ma gab Got ni yima rus ngom, me gur e ga ma tay e
m'ag u gil' ni mu ngongliy u thilmed e pi'in yad ba t'uf rom, ni pi'in ni ga bt'uf rorad ma
yad ma fol ko tin kamu tay chiylen. 6 SOMOL, mu changar ngog ngam telim ko meybil
rog ni gu be tay ni rran nge nep' ni fan ngak e tapigpig rom ni er yu Israel. Nggog ngom
ni gamad piyu Israel e gamad be denen. Pi chitamngig ni kakrom e ur denengad ma
ku er rogog. 7 Ngongol romad e ba togopluw ngom, ma da ug folgad ko thin rom. Fapi
motochiyel ni mpi' ngomad u pa' Moses ni tapigpig rom e da ug folgad riy. 8 Mu leamnag
e tin mog ngak Moses ni lungum, 'Ra um pired yu Israel ndamur yul'yul'gad ngog ma
bay gu weregmed ko pi nam i yan. 9 Ma fa'an gimed ra sul ngog ngu'um folgad ko tin
gog ngomed ni ngu'um rin'ed, ma gu ra fulwegmed ko gin gag e kug turguy ni ngu'un
liyor ma yibe meybil ngog riy, ni yugu aram rogon ni kam wergad kam mada'gad ko gin
ni mus e fayleng ngay.'
10 "SOMOL, pi girdi' ney e tapigpig rom, ni pi girdi'em. Gelngim nib gel nge feni
sorom e mu chowegrad ngay. 11 Mu telim ko meybil rog nge meybil rok urngin e tin
ni kabay e tapigpig rom ni yad ba'adag ni ngu'ur ted fam. Mu man'og nigeg e daba', ma
ga gagiyegnag e en ni pilung nge runguyeg."
Ngiyal'nem e gag e ba milfan e wayin ko en pilung ngog.

2

Nehemiah ni yan nga Jerusalem

* **1:1** KISLEV: Bin mereb e pul ko kalendar ni Hebrew, ni tabab u lukngun e November nge mada nga lukngun e December.

1 Reb e rran ko fa aningeg i pul nike thumur, nap'an ni be abich Artaxerxes ni Pilung,
mu gu fek e wayin i yib ngak. Ma dawori guyeg ba ngiyal' nib kireban'ug, 2 me fitheg ni
ga'ar, "Mangfan nike kireban'um? Dariy e m'ar rom, machane ke kireban'um."
Mu ggin ko ren'em ni yog 3 mu gu fulweg ni lungug, "Pilung, ngam par ndariy
n'umngin nap'an! Ra di'in mu gu par ndabi kireban'ug ni re binaw ni ka ni k'eyag e
pi ga' rog riy kakrom e ke mogothgoth ma pi garog riy e kan urfiy?"
4 Me fith fa en ni pilung ngog ni ga'ar, "Mang e gab adag ni nggu ayuwegnem riy?"
Mu gu meybil ngak fare Got nu tharmiy, 5 me lungug ngak fare pilung, "Fa'anra gub fel'
u wun'um i gur pilung ma mm'agan'um ko n'en ni nggu wenignag ngom, me ere mpithig
ethin ngog nggu wan nga Judah, ko fare binaw ni kan k'eyag pi ga' rog riy kakrom, nge
yag ni gu ngongliy bayay fare binaw."
6 Fare pilung e m'agan' ko n'en kug ning. Bay le'engin u to'oben, me ga'ar fare pilung
ngog, "Uw n'umngin nap'an ni ngam milekag ma wu'in e ga ra sul?" Mu gog ngak
n'umngin nap'an, me fel' u wan' ni nge pageg nggu wan.
7 Mu gu wenig ngak e en ni pilung ni nge pi' e babyor ngog nggu pi' ngak e pi governor
ko ba' ni ngal e nug nu Eufrates, ni nge yog ngorad u babyor ni ngar paged gag nggu
milekag nga Judah. 8 Mu ku gu wenig ngak ni nge pi' bang e babyor ngog ni nggu pi'
ngak Asaf, ni ir e be guy fapi gek'iy ni fi'in e en ni pilung, ni nge yog ngak u babyor ni
nge pi' e ren ngog ni nga ni fanay ko pi garog ko fare naun ni ka ni yororiy ni fan ko mael
ni tafen e salthaw ni matanagen e Tempel, nge ren ni ngan fanay ko yoror ko binaw, nge
naun ni nggu par riy. Me pi' pilung ngog urngin e pin'en ni gu wenignag ngak, ni bochan
e ba' Got rog.
9 Me pi' fa en ni emperor boch e tolang ko salthaw nge salthaw nma yan u daken e os
ngar uned ngog, ma gamad milekag nggu warod ko ba' ni ngal e nug nu Eufrates, mu gu
pi' ngak e pi governor fapi babyor ni pi' fa en ni emperor. 10 Sanballat e be' ko binaw nu
Beth Horon, nge Tobiah, ni reb e ga' ko nug nu Ammon, e fa'an rrung'agew nike yib be'
ni nge maruwel ni fan ngak yu Israel, mi yow dabuy.
11 Mu gu wan nga Jerusalem, mu gu par u rom ni dalip e rran 12 da gog ngak be' e n'en
ke tay Got nga lanin'ug ni nggu muruwliy ni fan ngak yu Jerusalem. Me lukngun e nep'
mu gu od me un in e pumo'on ngog nggu warod. Ta'are gamanman ni gu feked nge un
ngomad e re dongki ni ba'aram ni gu af nga daken nggu warod. 13 Kab nep' mu gu chuw
u lan binaw ni gu wan u langan fare garog ni Garog ni Loway fithingan, ni bay ko ba' ni
ngal e yoror ko binaw, mu gu sor riy ngalan e yimuch nggu wan u to'oben fare athang'el
ni Dragon fithingan mu gu wan u rom ko fa binem e Garog ni Dow fithingan. Gu be
yan ma gu be lekag e yu yang nike puth ko yoror ko binaw nge pi garog nike gathay e
nifiy. 14 Ma aram mu gu wan riy ko fa binem e Garog ni Athang'el ko fare Lipath rok e en
Pilung; ma de pir'eg fare gamanman ni gu bay u daken bang ni nge yan riy. 15 Ma aram
e guwan e re nep nem u charen e loway ni gu be lekag fare yoror; mu gu cheal nggu sul
u langan fa binem e Garog ni Loway, nggu wan ngalan binaw.
16 Dariy reb e tolang ni nang e gin gu wan ngay ara n'en ni ug rin'. Aram nap'an i yib
ma dawor gu weliy ban'en ngak bagyad e tin ba'aram e *Jew*, ni pi prist, nge pi'in yad
ma yog e thin, nge pi tolang, ara yugu be' nra un ko re maruwel nem. 17 Ma aram me
lungug ngorad, "Kam guyed e gafgow ni kad awgad nga fithik', ke mogothgoth e binaw
nu Jerusalem nge pi garog riy nike kireb! Ngad ubunged e yoror ko re binaw ney nge dab
ku un darifannagdad." 18 Mu gu weliy ngorad rogon ni i par Got rog ngi i ayuwegneg,
nge n'en nike yog fare pilung ngog.
Miyad fulweg ni lungurad, "Ngad ubunguyed." Miyad fal'eg rogorad ni ngar tababgad
ko maruwel.
19 Ma fa'ani rung'ag Sanballat nge Tobiah, nge be' u Arabia ni Geshem fithingan
murung'agen e maruwel ni gamad be tay mu ur minmingad ma yad be moning ngomad.

I lungurad, “Be mang e binir e maruwel ni gimed be ngongliy? Mogned, gimed be finey ni ngam togopluwgad ngak e en pilung?”

20 Mu gu fulweg ni lungug, “I Got nu tharmiy e bayi ayuwegmad nge fel’ e pin’en ni gamad be muruwliy, ya gamad e tapigpig rok, ere nggu tababgad ko maruwel. Ma gimed e dariy e f’oth romed ara mat’awmed ara rogomed nga Jerusalem.”

3

Yoror nu Jerusalem nni ubung bayay

1 Ba’aray rogon nni ubung bayay e yoror ko fare binaw. I Eliashib ni fare Prist ni Th’abi Ga’ nge gachalpen ni prist e yad e ra ngongliyed fare Garog ni Saf, miyad yibilay ni aram e kar og niged, miyad ayliy fare garog ngagil’. Gin nra og niged ngak SOMOL ko fare yoror e yan nge mada’ ko fare Wulyang ko Ra’ay nge fare Wulyang rok Hananel.

2 Pumo’on nu Jeriko e ra ubungyed e gin migid.

I Zakkur nib mo’on ni fak Imri e ubung e gin migid ngay.

3 Fare ke girdi’ rok Hassenaah e ra ngongliyed fare Garog ni Nig. Miyad ayliy e duga’ riy nge mab riy nga tagil’, miyad tay e pi man’ riy ngay nge yuley i dubchey ni fen e lok ko fare garog.

4 I Meremoth nib mo’on ni fak Uriah nib mo’on ni fak Hakkoz, e ubung e gin migid.

Meshullam, nib mo’on ni fak Berechiah ma tutuw rok Meshezabel, e ubung e gin migid.

Zadok nib mo’on ni fak Baana e ubung e gin migid.

5 Pi pumo’on nu Tekoa e ra ubungyed e gin migid, machane pumo’on nma gagiyeg u lan fachi binaw e rsiyegned ni ngar ngongliyed e maruwel nib gel nibe duwgiliy e pi tolang ko maruwel ni yad e ngar rin’ed.

6 I Joyada nib mo’on ni fak Paseah nge Meshullam nib mo’on ni fak Besodeiah e ra ngongliyew fare Garog ni Jeshanah. Ra ayliyew e duga’ nge pi garog riy nga tagil’, miyow tay e pi man’ riy ngay nge yuley i dubchey ni lok ko fare garog.

7 I Melatiah nu Gibeon, Jadon nu Meronoth, nge pumo’on nu Gibeon ngu Mizpah e ra ubungyed e gin migid, ni yan nge mada’ ngalan tafen fare governor ko Ba’ ni Ngal e Eufrates.

8 I Uzziel nib mo’on ni fak Harhaiah, ni be’ nma ngongliy bogi ban’en ko gol, e ubung e gin migid.

I Hananiah, ni be’ nma ngongliy e florida, e ubung e gin migid, ni yan nge mada’ ko Yoror ni Ga’ radan.

9 I Refayah nib mo’on ni fak Hur, ni ir e i tay murung’agen baley ko binaw nu Jerusalem, e ubung e gin migid.

10 Jedayah nib mo’on ni fak Harumaph e ubung e gin migid, nib chugur ko naun rok.

Hattush nib mo’on ni fak Hashabneyah e ubung e gin migid.

11 Malkijah nib mo’on ni fak Harim nge Hasshub nib mo’on ni fak Pahath Moab e ra ubungyew e gin migid nge fare Wulyang ko Pi Stof.

12 Shallum nib mo’on ni fak Hallohesh, ni ir e ma tay murung’agen ba lay ko binaw nu Jerusalem, e ubung e gin migid. (Pi’in ppin ni fak e ra pi’ed e ayuw ko fare maruwel.)

13 Hanun nge pi’in yad ma par u lan fare binaw nu Zanoah e ku ra ngongliyed fare Garog ni Loway. Miyad tay e pi man’ riy ngay nge fa yuley i dubchey ni fen e lok ko garog, miyad fal’eg e gin ke kireb ko rungrung ni 1500 e fit n’umngin yang, ni yan nge mada’ ko Garog ni Dow.

14 Malkijah nib mo’on ni fak Rekab nma gagiyeg ko binaw nu Beth Hakkherem, e ir e ki ubung bayay fare Garog ni Dow. I ayliy e pi garog nga tagil’ me tay e pi man’ riy ngay nge fa yuley i dubchey ni fen e lok ko garog.

15 Shallum nib mo'on ni fak Kolhozeh, ni ir e ma gagiyeg ko binaw nu Mizpah, e ki
ubung bayay fare Garog ni Athang'el. Me upunguy fare garog, me ayliy nga tagil' me tay
e pi man' riy ngay nge fa yuley i dubchey ni lok riy. Ma fare Lipath nu Shelah e ubung
e yoror riy nib chugur ko fare milay' ko pilung, ni yan nge mada' ko fapi tawo' ni log ko
fare Binaw rok David.
16 Nehemiah nib mo'on ni fak Azbuk, ni ir e ma gagiyegnag baley e binaw nu Bethzur,
e ir e ubung e gin migid, ni yan nge mada ko malangen e yam' rok David, nge fare lipath,
nge fare naun ni tafen e salthaw.

Pi Levite nra uned i ubung fare Yoror

17 Pi Levite nra uned i ubung fare Yoror:
Rehum nib mo'on ni fak Bani e ubung e gin migid;
Hashabiah ni ir e ma gagiyegnag baley ko binaw nu Keilah, e ir e ubung e gin migid
ni pa' e birok e binaw;
18 Bavvai nib mo'on ni fak Henadad, nma gagiyegnag baley e binaw nu Keilah, e ir e
ubung e gin ni migid;
19 Ezer nib mo'on ni fak Jeshua, ni ir e ma gagiyeg u Mizpah e ubung e gin migid ni
bay u mit e gin nma ngongliy talin e cham riy nge yan i mada' ko fa gin ni chiygog fare
yoror riy;
20 Baruk nib mo'on ni fak Zabbai e ubung e gin migid, nge yan nge mada' nga langan
e mab ko naun rok Eliashib ni fare Prist ni Th'abi Ga';
21 Meremoth, nib mo'on ni fak Uriah ma tutuw rok Hakkoz, e ubung e gin migid, nge
yan nga talang nge mada' nga taban e naun rok Eliashib.

Pi Prist nra uned i muruwliy fare yoror

22 Pi prist ni ba'aray e yad e ra ubungyed e yuyang ni ba'aray ko fare yoror:
Prist u lan yu Jerusalem e ra ubungyed e gin migid;
23 Benjamin nge Hasshub e ra ubungyew e gin migid, ni bay u mit e gal naun rorow;
Azariah nib mo'on ni fak Maaseyah nib mo'on ni fak Ananiah, e ubung e gin migid, ni
bay u mit e naun rok;
24 Binnui nib mo'on ni fak Henadad e ubung e gin migid, ni tabab ko naun rok Azariah
me yan nge mada' nga tabthungen fare yoror;
25-26 Palal nib mo'on ni fak Uzai e ubung e gin migid, i tabab u tabthungen fare yoror
nge fare wulyang ko thal ni ngalang ko tafen e pilung u to'oben e yoror ko matnag;
Pedayah nib mo'on ni fak Parosh e ubung e gin migid, i yan ko ngek u to'o ben fare
Garog ni Ran nge fare wulyang ni be matnagiy fare Tempel. (Re ngin'ey e bay u to'oben
e gin ko fare binaw ni yima yog yu Ofel ngay, ni aram e gin nma par girdi'en e maruwel
u Tempel riy.)

Yug boch e maruwel ko fare Yoror

27 Pi pumo'on nu Tekoa e ra ubungyed e gin migid, ni aram e gin ni l'agruw rorad, ni
tabab u puluwon nga barba' fare wulyang nib ga' nma matnagiy fare Tempel me yan
nge mada' ko fare yoror u to'oben yu Ofel.
28 Ba ulung i prist e ra ubungyed e gin migid, me yan ko Garog ni Os ko lel'och, nra
bagyad ma be ubung u puluwon e birok e naun.
29 Zadok nib mo'on ni fak Immer e ubung e gin migid, ni bay u mit e naun rok.
Shemaiah nib mo'on ni fak Shekaniah ni tamatnag ko fare Garog ni Ngek, e ubung e
gin migid.
30 Hananiah nib mo'on ni fak Shelemiah nge Hanun, ir e bin nel' e pumo'on ngay ni
fak Zalaf, e ra ubungyew e gin migid, ni aram e gin l'agruw ngay nra ubungyew.
Meshullam nib mo'on ni fak Berekiah e ubung e gin migid, ni bay u mit e naun rok.

31 Malkijah, nma ngongliy bogi ban'en ko gol, e ubung e gin migid, nge yan nge mada' ko fare naun nma par girdi'en e maruwel u Tempel riy nge pi tasiyobay, ni bay u to'oben fare Garog ni Mifkad i yan ko fare Tempel, nib chugur ko fare senggil u daken e tabthung ko fare yoror u ba' ni lel'och ni ngek.
32 Pi'in ma ngongliy bogi ban'en ko gol nge pi tasiyobay e ra ubungyed e gin tomur, ni mus ko fare senggil nu lan fare tabthung me yan nge mada' ko fare Garog ni Saf.

4

Togopluw ntay ko maruwel ni tay Nehemiah

1 Fa'ani rung'ag Sanballat ni gamad e *Jew* e kug ubungyed fare yoror, me ri damumuw ngi i moning nagmad. 2 Me welthin u p'eowchen e pi'in yad be un ngak nge pi salthaw nu Samaria ni ga'ar, "Mang e be leamnag e pi *Jew* ni gafgow ney ni yad be rin'? Gur yad be leamnag ni ngar fulweged e re binaw ney nga rogon? Gur yad be finey ni ngar pi'ed e gamanman ni maligach miyad mu'nag e re maruwel nem u lan ta'reb e rran? Gur ku rayag ni ngar fanayed e malang ko bin kakrom e yoror ni kan buthug ma kan urfiy?"
3 Mi Tobiah ni ba Ammonite e ba sak'iy u to'oben me ga'ar, "Be mang mit i yoror e ngar ubunged? Ya mus nga ba gamanman ni *fox* nra aw ngay me puth!"
4 I gag Nehemiah e gu meybil ni lungug, "Got, mu telim ko moning ni yad be tay ngomad. Mfulweg ngorad e moning ni yad be tay ngomad. Mu gagiyeg nagrad nga ni fek u fithik' e yargel urngin e pin'en ni bay rorad, min fekrad ni kalbus nga reb e nam.
5 Dab mu n'ag fan u wun'um e kireb rorad, ma dab mu pag talin e denen rorad, ya ka rogned e thin nib kireb ngomad e pi'in ni gamad be muruwliy e re maruwel ney."
6 Ma gamad muruwliy fare yoror, ma de n'uw nap'an me yan i taw tolngin nga lukngun, ya be maruwel e girdi' nib pasigan'rad.
7 Ma faani rung'ag Sanballat nge Tobiah, nge girdi' nu Arabia, nge yu Ammon, nge yu Ashdod nike yan e maruwel romad ni bfel' rogon ma yu yang ndawori peth e yoror riy e yibe muruwliy ni nge peth, me ri gel e damumuw rorad. 8 Miyad puruy'nag ni ngarbad ra chamgad nga Jerusalem ya nge dabki ta'reb lungun e girdi' ni be maruwel.
9 Ma gamad meybil ngak e Got romad mu gu ted e girdi' ni nge matanag ni bochrad ni rran nge nep'.
10 Girdi' nu Judah e bay ba tang rorad nron'ed ni ga'ar:
Be m'ay gelngimad ni bochan e gachowor,
malang nike muchubu' ni ngan chuweg e pire',
ra diin me yag ni gu mu' niged e re yoror ney e daba'?
11 Pi to'ogor romad e ra leam niged ndab gguyed yad ara gu nanged e n'en ni nge buch nge mada' ko ngiyal' ni ngar anoggad ngomad, ngar thanged e pogofan romad me mus e re maruwel romad ney u roy. 12 Pi *Jew* ni yad be par u fithik' e pi to'ogor romad e pire' yay nra bad ra weliyed ngomad e pin'en ni be leamnag e pi to'ogor romad ni ngar rin'ed ngomad. 13 Ere yuyang ko fare yoror ni ka ba sobut' nga but, ni kabay yuyang riy nib chabal, e gu tay e girdi' ngay ni reb e tabnaw nge reb, ni bay e saydon rorad, nge sarey nge gat'ing.
14 Mu gguy ni kerus e girdi', me lungug ngorad nge ngak e pi'in ni yad be yog e thin rorad nge pi tolang, "Dab mu rusgad ngak e pi to'ogor rodad. Mu leam niged feni gel gelngin SOMOL nge rogon ni yima rus ngak, ngam chamgad ni fan ngak e girdi' romed, nge pifakmed, nge pi leengimed, nge tabnaw romed." 15 Me rung'ag e pi to'ogor rodad ni kadnanged e tin kar makath niged, miyad nang u wun'rad nike kirebnag Got e tin ni karpuruy' niged. Ma aram magdad sul ngad ubungiyed fare yoror.
16 Rofen nem i yan nga m'on e baley ko girdi' rog e ra maruwelgad, ma baley e yad be matanag ni karon'ed fare madan e mael ni wasey ma bay e sarey u pa'rad, nge *shield*, nge gat'ing. Pi'in yad be yog e thin e ra ayuweged yu Judah 17 ko re maruwel nem ni mus

rogorad ko ayuw nra pi'ed. Urngin e pi'in ni yad be gachowliy e n'en ni nga ni fanay ko
yoror e ur maruwelgad nga baraba' i pa'rad, ma bay talin e cham u baraba' i pa'rad,
18 gubin e girdi' ni be maruwel e ra bagamad ma ke m'ag e saydon rok nga lukngun. Ma
en ni nge thoy e yabul ngan nang nike yib e mael e par rog. 19 Me lungug ngak e girdi'
nge pi tolang rorad nge pi'in yad be yog e thin, "Re maruwel ney e ba ga' yang e gin'en ni
bay riy ma kad k'afgad ko re yoror ney nra boch i gadad ma mmal'af rok boch i gadad.
20 Fa'an gimed ra rung'ag e yabul nike thow ni aram e keb e mael, ma ngam muulunggad
ngog. Ya Got rodad e ir e bayi mael ni pa'dad." 21 Gubin e rran ni ug maruwelgad ko puf
e woch nge mada' ko ngiyal' nike m'ug e t'uf ko nep', ni boch e girdi' e yad be muruwliy
e yoror, ma boch e ra pired ni yad be matanag ni bay e sarey u pa'rad.

22 Ngiyal' nem e gog ngak urngin e pi'in yad be tay murung'agen e maruwel nge urngin
e girdi' ni yad be ayuwegrad ko maruwel ni dabisiy ni ngar pired u Jerusalem nnep', ni
fan e nge yag ni gu matanagiyed e binaw nu Jerusalem ko nep', ma gamad maruwel
ko rran. 23 Ere gag nge tirog e girdi' nge tapigpig rog nge pi'in yad ma matanagiyeg e
dariy bagamad ni chuweg e mad rok u daken nnep', ma ra be' ma bay talin e cham rok
u to'oben.

5

Gafgow ni un tay ko pi'in gafgow

1 Me yan i bangiyal' ma bo'or e pumo'on nge ppin nra tababgad ko gun'gun' nib
togopluw ngak e *Jew*. 2 Boch i yad e ga'ar, "Gadad bo'or nga tabnaw, ba t'uf e *grain* rodad
ni nge dabi math e fan rodad."

3 Ma bochi yad e ga'ar, "Gamad e kug pi'ed yungi flang romad nge fi'imad ni *grape* nge
naun romad ni nge yag ni gaman e *grain* ni nggu feked ni bochan e nge dab gu m'ad ko
mak'iy."

4 Ma ku bochi yad e ga'ar, "Gamad e kug ninged e salpiy ni kagmad ra sulweg ni bochan
e nggu pi'ed e tax ko yungi milay' nge woldug romad ni *grape* ngak e en pilung. 5 Gamad
ta'bogi girdi' ngak e tinef e *Jew*. Gathi ta'reb rogon pifakmad ngak pifakrad nga ferad
fel? Machane ke yan i aw ni nggu pi'ed pifakmad ngar manged sib. Boch i pifakmad ni
ppin e ka ni chuw'iyrad ni ngar manged sib. Dakriy u gelngimad ni nggu ayweged, kan
fek u pa'mad e yungi flang romad nge fi'imad *grape*."

6 Nap'an ni gu rung'ag e gun'gun' ni yad be tay, me yib e damumuw ngog 7 mu gu
turguy u wun'ug ni nggu rin' ban'en. Mu gup' e kireb rok e pi'in ma yog e thin nge pi
tolang rok fapi girdi' nga owcherad ni lungug, "Gimed be gafgownag e pi'in gimed!"

Mu gog ngak e girdi' ni gubin ni ngan mu'ulung ni fan ko re oloboch ney 8 me lungug,
"Ka aram nap'an i yib ni gadad ma guy rogon ngu'ud chuw'iyed e girdi' rodad ni *Jew*
nni pi'rad nchu'way nga boch e nam. Ma chiney e gimed be suruy e girdi' romed ni
ngar pi'ed yad ni chuway' ngomed, ni gimed e ku girdi' rorad!" Me th'ab fapi tayugang'
gulungrad ni dakuriy ban'en ni kiyag ni ngarogned.

9 Ma aram mug ga'ar, "Ba kireb e n'en ni gimed be rin'! Thangri mu folgad rok Got
mi gimed rin e n'en ni bfel'. Ma aram e dabi yib e tawey rok e pi to'ogor rodad, ni aram
e pi'in gathiyad piyu Israel ni ngar moning niged gadad. 10 Kugpag e girdi' kar feked e
salpiy nge *grain* rog ni kuyad ra sulweg puluwon, ma ku aray e n'en nike rin' e pi'in ni
gamad ma maruwel u ta'bang nge pi pumo'on ni yad ma maruwel rog. Machane chiney
e go' ngad paged ni dab kud feked puluwon e pin'ey rorad. 11 Mu thanged u babyor
urngin e malfith rorad ni bay romed — ni salpiy nge *grain* nge wayin nge gapgep ko
olive. Mi gimed sulweg ngorad e chiney e yungi flang rorad nge woldug ni *grape*, nge
taf'i'rad ni gek'iy ni *olive*, nge naun rorad!"

12 Me fulweg e pi tayugang' ni lungurad, "Bay gu rin'ed ni bod ni kamog. Bay gu
fulweged e n'en ni ferad ma dab ku gogned ngorad ni ngar pi'ed e malfith rorad ni bay
romad."
Mug pining e pi prist nge mu'ulung mu gog ngak e pi tayugang' ni ngar micheged u
fithingan SOMOL u p'eowcherad ni ngar ted nga tagil' e tin ka fin ra micheged ni ngar
rin'ed. 13 Ma aram mug pithig fare gi mad ni kug m'ag nga lukngug nga daken e mad rog
nggu dengdang. Me lungug ngorad, "Aray rogon nra dengdang Got e aromed ndabi tay
nga tagil' e tin ke micheg nra rin'. Ra fek Got e naun romed nge urngin ban'en romed,
me digeymed ndakuriy ban'en romed."
Ma gubin e girdi' ni bay u rom me lungurad, "Ri errogon!" Miyad pining e sorok ngak
SOMOL. Me tay fapi tayugang' e tin karogned nga tagil'.

Nehemiah ni rib gol

14 U lan fa ragag nge l'agruw i duw ni ug mang governor u lan e nam nu Judah, ni
gu tabab ko fare duw ni gaman e rliw' e duw ngay nike mang Artaxerxes e pilung nge
mada' ko re duw ni gaman e guyey nge l'agruw e duw ngay nike mang pilung, ma dariy
reb i girdi'eg fa gag ni kay e ggan ni mat'awug ni nggu wa' ni bochan e gag e governor.
15 Gubin e pi'in ur governor gad ni yad ba m'on rog e ur tomal niged e girdi', ya ur feked e
ggan nge wayin ko girdi' ma yad be yog nra reb e rran ma nge pi' e girdi' aningeg i ragag
e silber ni salpiy. Mus ngak e pi tagpigpig rorad mu'ur gafgow niged e girdi'. Machane
gag e ba thil e ngongol rog, ni bochan e ug tayfan Got. 16 Ru gu tay gelngig ko fare yoror
ni ngan ubung bayay ma da gu fek bang e binaw. Gubin e pi'in yad ma maruwel rog nra
uned i ubung bayay fare yoror. 17 Gubin ngiyal' ni gu ma pi' gan 150 e girdi' nu Israel u
tebel rog nge pi tayugang' rorad, ma ku arrogon gubin e pi girdi' ni yad ma yib ngog ko
pi nam nib chuchugur. 18 Gubin e rran ma gu ma pi' reb e garbaw, nge nel' e tin th'abi
fel' ko saf rog, nge nimen ni bo'or, ma gubin e yu ragag e rran mu gu pi' e wayin ni kab
be'ech. Machane gumnang e pin'en nib tomal ni be athmagliy e girdi', are da gog ni ngan
pi' ngog e f'oth ni mat'wun e governor.
19 Got, gu be meybil ngom ni ngam tay fenamyan ko urngin e pin'en ni ku gu rin' ni
bfel' ni fan ngak e pi girdi' ney.

6

Nehemiah nni makathnag

1 I Sanballat, Tobiah, Geshem, nge tin kabay e to'ogor romad e ra nanged ni ku gu
mu'gad i ubung bayay fare yoror. Ni go' mab ko pi garog e dawor ni suweg nga langan
e garog. 2 Ma aram me pi' Sanballat nge Geshem e thin nge yib ngog, ni yow be yog ni
nggu mada'gad ngalan reb fapi binaw nu Ono. Ma kugnang ni bay rogon ni ka ra pur'uy
nigew ni ngar gafgow nigewgag. 3 Mu gu l'oeg e pi tamal'og ni nganog ngorow ni ngan
ga'ar, "Gu be rin' ba maruwel nib ga' fan, ere dabiyag ni nggub. Dab gu taleg e maruwel
ni bochan e nggub gguymew."
4 Aningeg yay nra pi'ew e thin ngog ni nggu mada'gad, mra taw bayay e mulwol rorow
ma ta'ab fulweg e ug pi'.
5 Ma aram me l'oeg Sanballat reb e tapigpig rok ngog nike fek e gin lal e babyor i yib,
ni da nning e brif riy. 6 Ma thin ko fare gi babyor e ga'ar:
"Keyog Geshem ngog ni be yan ba thin rok e pi nam ni yad ba chuchugur ni gur nge
pi *Jew* e kam leam niged ni ngam togopluwgad ere aramfan ni gimed be ngongliy bayay
fare yoror. Ma ku be yog ni ga be leamnag ni ngam pilung 7 ma kam guy rogon boch e
profet ni ngar weliyed u lan yu Jerusalem ni gur e pilung nu Judah. En ni Pilung e ri
bayi rung'ag murung'agen e ran'ey, ere gu be yog ngom ni ngad mada'gow ngad puruy'
nigew."

8 Mu gu fulweg taban fare gi babyor ngak ni lungug: “Dariy ban’en nib riyul’ ko n’en
nigabe yog. Gubin ma kam tunguy kamog.”
9 Yad be guy rogon ni nggu rusgad nggu talgad ko maruwel. Mu gu meybil ni lungug,
“Got mu gel nigeg e chiney!”
10 Ngiyal’ nem mu gu wan gguy Shemaiah nib mo’on ni fak Delaiah ma tutuw rok
Mehetabel, nike par u naun rok ndakir og nga wean. Me ga’ar ngog, “Thingar darow
da mithgow ngalan fa gin nib Thothup u lan fare Tempel ngad man’ nigew e mab riy, ni
bochan e yad be yib ni ngar thanged e fan rom. Nep e bay ra tawgad ni ngar thanged e
fan rom.”
11 Mu gu fulweg ni lungug, “Gathigag fa miti girdi’ ni gu ma mil ngu’ug mith. Ga be
leamnag ma gu ra yan gu mith ngalan e Tempel ni bochan e nggu ayuweg e pogofan
rog? Dab gu rin’.”
12 Mu gu par ngu’ug leamnag mu gunang ni gathi Got e ke non ngak Shemaiah, ya
Tobiah nge Sanballat e kar pi’ew talin ni nge yibi ginangeg. 13 Kar pi’ew puluwon ni nge
k’aring e marus ngog nggu mul nga fithik’ e denen, ya nge yag nra kirebnag thig miyow
gafgow nageg. 14 Mu gu meybil ni lungug, “Got, mu tay u wun’um e n’en nike rin’ Tobiah
nge Sanballat ngam gechignag row. Ma dabi m’ay u wun’um fare pin i Nodiah nge gubin
e profet ni yad be guy rogon ni ngar k’aringed e marus ngog.”

Tungun fare maruwel

15 Tomren wugem nge l’agruw e rran min mu’nag fare yoror ni ga’ngin ko rofen ni
rliw’ nge lal ko pul ni Elul.* 16 Nap’an ni rung’ag e to’ogor romad nu lan e pi nam nib
liyegmad nike m’ay fare maruwel, me m’ay e liyab rorad, ya go’ kan nang ni Got e ke
ayuweg fare maruwel ke m’ay.
17 Aram n’umngin nap’an ma pi tayugang’ ko *Jew* yad ma fulweg taban e babyor nma
pi’ Tobiah. 18 Bo’or e girdi’ nu Judah ni go’ yad ba fol ngak ni bochan e re mo’on ni
chitamngin e re pin ni le’engin e ba *Jew* ni aram Shekaniah nib mo’on ni fak Arah. Ma
ku er i tay Jehohanan nib mo’on ni fak nike le’engiy be’ ni bpin ni fak Meshullam nib
mo’on ni fak Berekiah. 19 Ma be weliy e girdi’ u p’eowcheg murung’agen urngin e tin
nib manigil nike rin’ Tobiah, mu gog ban’en miyad kunuy ni gubin ngar weliyed ngak.
Ma de toffan ko yol babyor ngog ni be guy rogon ni nge k’aring e marus ngog.

7

1 Tomuren ni kan mu’ i ubung bayay fare yoror, ma go’ kan ayliy mban e pi garog nga
tagil ma kan duwgiliy e pi matnag ko garog nge pi’in ngi i tang, nge pi Levite ni bay e
maruwel ni ka ni duwgiliy ni ngar muruwliyed. 2 Gu tay l’agruw i pumo’on ni ngu’ur
gagiyeg nigew fare binaw nu Jerusalem: Hanani nib mo’on ni walageg nge Hananiah
nib mo’on ni ir e ma gafaliy e salthaw nu lan fare binaw ni kan yororiy ni fan ko mael.
Hananiah e be’ nib pagan’uy ngak ma bay madgun Got u wan’. 3 Mu gog ngorow ni
dab ra pagew fapi garog nu Jerusalem ngan bing ni kadbul nge taw ko ngiyal’ nike rran
ma nguun ning ngan man’nag u m’on ni nge mu’ fapi matnag ko maruwel rorad ni
blayal’. Mu kugog ngorow ni ngar mel’egew boch e girdi’ u fithik’ e girdi’ ni yad ma
par u Jerusalem ni ngar manged boch e matnag, mi yow pi’ e maruwel rok boch i yad
ni ngu’ur pired u lan boch e pi tafen e matnag nem ma boch i yad e ngu’ur matnagiyed
charen e tabnaw rorad.

Babyoren e pi’in ni i kalbus ni kar sulod (Ezra 2:1-70)

4 Fare binaw nu Jerusalem e ba ga’, machane de yo’or e girdi’ ni urpired u langgin, ma
dawor i yo’or e naun ni kan toy u langgin e ngiyal’nem. 5 Me pi’ Got gelngin lanin’ug ni

* **6:15** ELUL: Bin n’el e pul ko Kalendar ni Hebrew, u lukngun e August nge mada’ nga lukngun e September.

nggu kunuy e girdi' nge tayugang' rorad nga ta'bang ni pi tolang ko salthaw ngug guy babyoren e tabnaw rorad. Mu gu pir'eg babyoren e pi'in nsom'on nni kalbus nagrad u lan yu Babylonia ni karsulod, aram e ba'aray e tin nu gu pir'eg:

6 Bo'or e kalbus u lan e nam nu Babylon ni karsuled nga Jerusalem ngu Judah, nra bagyad ma kesul ko binaw rok. Chon e tabnaw rorad e ur pired ni yad ba kalbus u Babylonia ni ka nap'an Nebuchadnezzar ni Pilung ni fekrad i yan ngaram ni yad bogi kalbus. 7 Pi tayugang' rorad e Zerubbabel, Joshua, Nehemiah, Azariah, Raamiah, Nahamani, Mordekai, Bilshan, Mispereth, Bigvai, Nehum, nge Baanah.

8-25 Irera' babyoren e yuke girdi' nu Israel nge urngin e girdi' u bakan e girdi' nge baken nra sulod u bang nga taferad:

Parosh — 2,172
Shefatiah — 372
Arah — 652
Pahath Moab (pi'in owchen Jeshua nge Joab) — 2,818
Elam — 1,254
Zattu — 845
Zakkai — 760
Binnui — 648
Bebai — 628
Azgad — 2,322
Adonikam — 667
Bigvai — 2,067
Adin — 655
Ater (ni ku yima yog Hezekiah ngak) — 98
Hashum — 328
Bezai — 324
Harif — 112
Gibeon — 95

26-38 Girdi' ni i par e pi ga' rorad kakrom u lan e pi yochi binaw ni ba'aray ni kur sulod:

Bethlehem ngu Netophah — 188
Anathoth — 128
Beth Azmaveth — 42
Kiriath Jearim, Chefirah, ngu Beeroth — 743
Ramah ngu Geba — 621
Mikmash — 122
Bethel ngu Ai — 123
Yug reb e Nebo — 52
Yug reb e Elam — 1,254
Harim — 320
Jeriko — 345
Lod, Hadid, ngu Ono — 721
Senaah — 3,930

39-42 Ba'aray babyoren e yuke girdi' ni prist nra sulod:

Jedayah (pi'in owchen Jeshua) — 973
Immer — 1,052
Pashhur — 1,247
Harim — 1,017

43-45 Yuke girdi' ko pi Levite nra sulod:

Jeshua nge Kadmiel (pi'in owchen Hodaviah) — 74
Girdi'en e musik u Tempel (pi'in owchen Asaf) — 148
Girdi'en e matnag u Tempel (pi'in owchan Shallum, Ater, Talmon, Akkub, Hatita, nge Shobai) —

46-56 Yuke girdi ko girdi'en e maruwel u Tempel ni ur kalbusgad u bang nra sulod:
Ziha, Hasupha, Tabbaoth,
Keros, Sia, Padon,
Lebana, Hagaba, Shalmai,
Hanan, Giddel, Gahar,
Reaiah, Rezin, Nekoda,
Gazzam, Uzza, Paseah,
Besai, Meunim, Nephushesim,
Bakbuk, Hakupha, Harhur,
Bazlith, Mehida, Harsha,
Barkos, Sisera, Temah,
Neziah, nge Hatipha.
57-59 Yuke girdi' ni tapigpig rok Solomon ni ur kalbusgad ni karsuled:
Sotai, Sophereth, Perida,
Jaalah, Darkon, Giddel,
Shephatiah, Hattil, Pochereth Hazzebaim, nge Amon.
60 392 Oren u gubin e pi'in owchen e pi'in girdi'en e maruwel u Tempel nge pi tapigpig rok Solomon ni ur kalbusgad nra sulod.
61-62 642 i yad e girdi'en fa yuke girdi' ko Delayah, Tobiah, nge Nekoda nra chuwgad ko fa yochi binaw ni Tel Melah, Tel Harsha, Cherub, Addon, ngu Immer; machane dabyag ni ngar micheged ni yad e pi'in owchen yu Israel.
63-64 Tin ba'aray e yuke girdi' ko prist e dan pir'eg babyorenrad ni nge gagyel ko mini e ga' rorad kakrom: Hobaiah, Hakkoz, nge Barzillai. (En ni ga' ko fare ke girdi' rok Barzillai ni prist e le'engiy be' ni bpin ko fare ke girdi' rok Barzillai nu Gilead me fek fithingan fare ke girdi' rok e chitamngin le'engin.) Ma bochan e de yag ni ngar micheged ko mini' e pi ga' rorad kakrom, ma aram e de ni mang nagrad prist. 65 Governor ko *Jew* e yog ngorad ni dab ra ked e ggan ni kan ognag ngak Got nge taw ko ngiyal' nike yag reb e prist nrayag ni nge maruwel ko fare Urim nge Thummim.
66-69 Oren e girdi' ni ur kalbusgad nra sulod — 42,360

Pi tapigpig rorad ni pumo'on nge ppin — 7,337
Girdi'en e musik ni pumo'on nge ppin — 245
Os — 736
Mule— 245
Kamel — 435
Dongki — 6,720

70-72 Bo'or e girdi' nra ayuwgad i pi' puluwon fare Tempel ni ngan toy bayay:
Governor
270 *ounces* e gol
50 raba' e dabiy ni yima fanay ko madnom bowl
530 madan e prist
Lolgen e yuke girdi'
337 e pawn e gol
3,215 pawn e silber
Tin kabay e girdi'
337 pawn e gol
2,923 pawn e silber
67 madan e prist
73 Prist, pi Levite, pi matnag u Tempel, girdi'en e musik, nge ku yug girdi' ni bo'or, girdi'en e maruwel u Tempel — gubin e girdi' nu Israel — e ra pired u lan fa yochi binaw nge pi binaw nu Judah.

8

Ezra ni be'eg fare motochiyel ngak e girdi'

1 Fa'ani taw ko bin medlip e pul ma ke sul yu Israel kar pired ko pi binaw rorad. Rofen ni som'on ko re pul nem e yad gubin nra mu'ulunggad nga Jerusalem nga tagil' e mu'ulung u mit fare garog ni fithingan e Garog ni Ran. Miyad wenig ngak Ezra, ni ir e prist me ir e ba tamilangan' ko Motochiyel ni pi' SOMOL ngak yu Israel u pa' Moses, ni nge yan i fek fare babyor ko motochiyel. 2 Me yan Ezra i fek i yib ko gin nike mu'ulung e girdi' ngay, ni pumo'on nge ppin nge pi'in ni bitir ni yad ra rung'ag miyad nang fan. 3 Me be'eg fapi motochiyel ngorad u rom u chuchugur ko fare garog, ni be'eg ngorad ni be puf e woch nge mada' ko misiw', ma yad gubin ni ur motoyilgad ngak ni kar uthumed telrad.
4 I be'eg Ezra nib sak'iy u daken bangi ban'en ni ka ni ubung ngalang ni fan ko re mu'ulung nem, ni ren e ni fal'eg ngay. Ma ba sak'iy e pi pumo'on ni ba'aray nga ba' ni mat'aw rok, ni aram Mattithiah, Shema, Anayah, Uriah, Hilkiah, nge Maaseyah; ma ba sak'iy e tin ni ba'aray e pumo'on nga ba' ni gilay' rok, ni aram Pedayah, Mishael, Malkijah, Hashum, Hashbaddanah, Zekariah, nge Meshullam.
5 I Ezra e ba sak'iy ko gin'em nib tolang rorad ngalang ma yad gubin nra pired ni kar changargad ngak. Ma nap'an ni yigi pithig fare babyor me sak'iy e girdi' ngalang ni gubin. 6 Me ga'ar Ezra, "Ke sorok SOMOL, ni Got ni ir e ba th'abi ga'!"
Ma urngin e girdi' nra tininged pa'rad ngalang me lungurad, "Amen, Amen!" Miyad ragbug ngar siro'gad ngak Got nge math owcharad nga daken e but'.
7 Me sak'iy e girdi' ma pi Levite ni ba'aray e ra weliyed fan e motochiyel ngak e girdi', ni aram Jeshua, Bani, Sherebiah, Jamin, Akkub, Shabbethai, Hodiah, Maaseyah, Kelita, Azariah, Jozabad, Hanan, nge Peliah. 8 Miyad afweg* e Motochiyel rok Got ko bin ba'aram e thin ni manang e girdi' fan.
9 Fa'ani rung'ag e girdi' e tin be yog e Motochiyel ni dabisiy ni ngan rin', miyad tabab ko meyor. Mi Nehemiah, ni ir e governor, nge Ezra, ni fare prist ni ir e ba tamilangan' ko Motochiyel nge pi Levite ni yad e ur weliyed fan fapi Motochiyel ngak e girdi' e lungurad, "Bin daba' e rran e ba thothup ni fan ngak SOMOL ni Got romed. Ere dabi kireban'med ma dab mu yorgad. 10 Ere msulod nga tabinaw ngam murgad. Mu f'othded boch e ggan nge wayin romed rok e pi'in nde gaman rorad. Bin daba' e rran e ba thothup ni fan

* **8:8** AFWEG: Fapi Motochiyel rok Got e ni yoloy ko thin ni Hebrew, machane girdi' nu Israel ni i par u Babylonia e kar ilalgad nga fithik' e thin ni Aramaic nike mang thin rorad. Aram fan ndabisiy ni ngan afweg fare motochiyel ni thin ni Hebrew ko thin ni Aramaic.

ngak e SOMOL rorad, ere dabi kireban'med. Felfelan' nma pi' SOMOL ngomed e bay i pi' gelngimed."
11 Me yan e pi Levite ni yad be fal'eg laniyan' e girdi' ni nge dabki kireban'rad, ya binem
e rran e ba thothup. 12 Me sul urngin e girdi' nga tabinaw rorad ngar abichgad miyad
garbod u fithik' e felfelan' miyad pi' boch e ggan rorad i kay boch e girdi', ya kar nanged
fan fapi thin ni ka ni be'eg ngorad.

Madnom ko Nochi Na'un

13 Me yan i reb e rran riy me cheag e pi lolugen e tabinaw ngak e pi prist nge pi Levite
ngranod ngak Ezra ni nge fil ngorad fapi Motochiyel. 14 Miyad pir'eg ni fapi Motochiyel
ni pi' SOMOL ngorad u pa' Moses e be yog ngak piyu Israel ni ngar pired u lan nochi
naun u nap'an e Madnom ko Nochi Naun. 15 Miyad pi' e pi thin ni ba'aray nge yan u lan
yu Jerusalem ni ga'ngin nge tin kabay e binaw nge yochi binaw ni be lungurad, "Marod
nga daken e ted ngam feked papa'ngin e *olive* nge gek'iy ni *pine*, nge *myrtle*, nge *palm*,
nge tin kabay papa'ngin e yug gek'iy ni yima fanay ko nochi naun ni nga ni par riy, ni
bod rogon ni bay ni ka ni yoloy ko fapi Motochiyel."
16 Ma aram me fek e girdi' papa'ngin e gek'iy ngar toyed nochi naun u daken e chigiy ko
naun rorad nib tagapas, ngu lan e yoror ko naun rorad, ngu lan e yoror ko tempel, ngu
lan e yoror ko binaw u tagil' e mu'ulung u to'oben fare garog ni Garog ko Ran fithingan,
ngu to'oben fare Garog ni Efraim fithingan. 17 Urngin fapi girdi' ni ur kalbusgad u
Babylon nra sulod nga Jerusalem e ra ngongliyed nochi naun ngar pired ngalan. Irera'
e yay nsom'on ni ku ni ngongliy bayay e ren'ey ni ka nap'an Joshua nib mo'on ni fak
Nun ke yib i mada' ko ngiyal'nem. Ma urngin e girdi' ni kar felfelan'gad. 18 Ka rofen ni
som'on ko re madnom nem nge yan i mada' ko rofen ni tomur nra reb e rran miyad be'eg
bang ko fapi Motochiyel rok Got. Medlip e rran nra madnomgad, me rofen ni gaman e
meruk ngay mu ku yad tay reb e mu'ulung ni ngar ninged e meybil ko mu'ulung rorad,
ni bod rogon nike yog e motochiyel.

9

Piyu Israel nra weliyed ngak Got e denen rorad

1 Rofen ni reliw' nge aningeg fen ko re pul i n'em, me mu'ulung yu Israel ngar paged e
abich ni aram e yad be dag gelngin e kireban' rorad ko denen rorad, ni kar chuwgad
ko mad ni tutuw ma kar ted e fiyath nga fithik' i lolugrad ni pow nike kolngan'rad.
2 Miyad chuw u fithik' girdi'en yugu boch e nam ngar pired nga bang ni go' yad. Miyad
sak'iy ngar puwofay niged e denen rorad nge denen rok e pi chitamangirad ni kakrom.
3 Mi ni be'eg ngorad e Motochiyel rok SOMOL ni Got rorad ni gonap'an dalip e awa, ma
kogonap'an dalip e awa e ra puwofay niged e denen rorad ma yad be tay fan SOMOL ni
Got rorad.
4 Ma ba' bangi ban'en ni ka ni ngongliy nib tolang boch ni fan ngak e pi Levite, nu daken
e ba sak'iy i Jeshua, nge Bani, nge Kadmiel, nge Shebaniah, nge Bunni, nge Sherebiah,
nge Bani, nge Kenani riy. Miyad meybil ngak SOMOL ni Got rorad ni ba ga' lamrad.
5 I Jeshua, nge Kadmiel, nge Bani, nge Hashabneyah, nge Sherebiah, nge Hodiah, nge
Shebaniah, nge Pethahiah ni yad bogi Levite e rogned ni nga ni pining e sorok ngak Got
ni nge lunguy:
"Mu sak'iygad ngam pininged e sorok ngak SOMOL ni Got romed;
ngu'um pininged e sorok ngak ni dariy n'umngin nap'an.
Nge gubin e girdi' ma nge pining e sorok nga feni gilbugwan fithingam,
ni yugu ara' rogon ni sorok ni bay i pining e girdi' ngom e dabi gaman."

Wenignag e denen ngak Got

6 Miyad meybil ni aray rogon,

“Gur SOMOL, e kemus ni gur e SOMOL;
gur e mu sunumiy lanelang nge pi t’uf ni bay u lanelang.
Gur e mu sunumiy e but’ nge day nge urngin ban’en ni bay riy;
me gur e mpi’ e yafos ko gubin ban’en;
pi engel nu tharmiy e yad ma siro’ ngom ma yad ma liyor ngom.
7 Gur SOMOL ni Got e mmel’eg Abram,
ma ga pow’iy nga wuru’ yu Ur ni bay u lan yu Babylonia;
ma ga thiliyeg fithingan ngam tunguy Abraham ngak.
8 Mu nang ni be par nib yul’yul’ ngom,
ma ga ngongliy ba m’ag u thilmew.
Mmicheg ngak ni bay mpi’ e nam nu Kanaan ngak,
ni nam rok e Hittite nge Amorite,
nge nam rok e Perizzite, nge Jebusite, nge Girgashite
nge par nib nam ni bayi par e pi’in ni owchen riy.
Ma ga tay nga tagil’ e n’en ni mmicheg ngak, ya gab yul’yul’.

9 “Gur e um guy rogon e gafgow ni i tay pi chitamangimad ni kakrom u Egypt;
mu rung’ag e man ayuw nra ninged ngom ko fa gi Day ni *Red Sea* fithingan.
10 Ma’ang’ang nni gin ngay e mu ngongliy nib togopluw ngak Farao,
nge ngak e pi tolang ni bay nga tan pa’ nge girdi’ ko nam rok,
ya mu nang gelngin e gafgow ni yad be tay ngak e tirom e girdi’.
Me gilbuguwam ni bod rogon e bin daba’ e rran ni ka ba gilbuguwam.
11 Mu ngongliy ba kanawo’ u fithik’ e day ni fan ngak e girdi’ rom
ma ga pow’iy e girdi’ rom ngranod riy nike mlik’ e but’ riy nga barba’.
Pi’in i tuluf rad e ra lumoch gad kore daynem,
ni bod rogon ba malang ni ligil nga ar u lan e rigur ni be cham e day riy.
12 Ma bayi rran ma bangi manileng e ga be pow’iyrad ngay,
ma bayi nep’ ma ggal’ e gin ni ngranod riy nga ramaen ba nifiy ni be mat.
13 Mub u lang nga daken e burey ni Sinai
ma ga welthin ngak e girdi’ rom u rom;
ma ga pi’ ngorad e motochiyel ni bfel’ nge fonow nib yal’uw.
14 Mmachibnag ngorad rogon ni ngar ayuweged e pi *sabbath* rom nib thothup,
u pa’ Moses ni tapigpig rom e mu pi’ fapi motochiyel rom riy ngorad.

15 “Fa’ani yib e bilig ngorad ma ga pi’ e flowa u tharmiy ngorad,
ma ga pi’ e ran nge yib u fithik’ e war nga but’ ko ngiyal’ nike yib e belel ngorad.
Ma ga yog ngorad ni ngranod ra tafned fare nam ni mmicheg ni bay mpi’ ngorad.
16 Machane pi chitamangimad ni kakrom e ra ufanthin gad miyad gelan’,
ngar siyegned ni ngar folgad ko tin kamog ngorad ni ngar rin’ed.
17 Ra siyegned ni ngar folgad rom, ma kar paged talin urngin e pin’en ni um rin’;
ra paged talin fapi maang’ang ni um ngongliy.
Miyad duwgiliy be’ u fithik’ e ufanthin ni nge yog e thin rorad
me fulwegrad nga Egypt ngar pired ni yad e sib.
Machane gur ba Got ni ga ma n’ag fan u wun’um e kireb;
gab gol ma ba t’uf e girdi’ rom, ma ba sowath ni gama damumuw.
Runguy rom e ba ga’, aram fan nda mu n’agrad.
18 Ra ngongliyed ba liyos ni bod ya’an ba garbaw,
miyad yog ni ir fare kan ni fekrad nga wuru’ yu Egypt!
SOMOL, rib ga’ e dariy fan nra ted ngom!
19 Machane da mu n’agrad u rom u daken e ted nder tugul ban’en riy,

ni bochan e runguy rom nib ga'.
Da mchuweg fa gi manileng nge fare nifiy
ni i pow'iyrad ni rran nge nep'.
20 U mog ngorad e n'en ni ngar rin'ed ni bochan e gab gol;
um durwi'iyrad ko manna mu'um pi' e ran ni ngar unumed.
21 Urngin ban'en ni nge yag ngorad u daken e ted i yan
e um pi' ngorad ni aningeg i ragag e duw;
mi i par e mad rorad nde wod,
ma rifrif u ayrad e de thow nge amith.

22 "Gur e mu pagrad ngar gelgad ngak e pi nam nge pi pilung,
ko yungi nam ni yad bmathil.
Ra gelgad ko nam nu Heshbon, ni Sihon e pilung riy,
nge nam nu Bashan, ni Og e pilung riy.
23 Ma ga yo'ornag pifakrad ni pumo'on ngar boded feni yo'or e t'uf u lanelang,
ma ga ayuwegrad ngar gelgad ngranod ra pired ngalan fare nam
ni mmicheg ngak pi chitamangirad ni kakrom ni bay mpi' ngorad.
24 Ra gelgad ko nam nu Kanaan;
mu gel ngak e girdi' nma par u rom.
Mpi' mat'wun e tirom e girdi' e ngiyal'nem ni ngar rin'ed e tin yad ba'adag
ngak e girdi' nge pi pilung ko nam nu Kanaan.
25 Girdi' rom e ra koled e pi binaw ni ka ni yororiy ni fan ko mael,
nge binaw nib yong'ol, nge naun nib sug ko machaf,
nge luwed nike m'ay i ker,
nge gek'iy ni *olive*, nge gek'iy ni yima kay wom'ngin, nge yungi woldug ni *grapes*.
Mu ur ked urngin e tin yad ba'adag ni ngar ked ngar pired ni kar sugsuggad;
mi i felfelan'rad ko urngin e pin'en ni bfel' ni mu pi' ngorad.

26 "Machane me cheal e tirom e girdi' ngu'ur togopluwgad ni da kurfolgad rom;
ra pi'ed keru'rad ko Motochiyel rom,
Ra thanged e fan rok e pi profet ni ur fonow niged yad,
ya urogned ngorad ni ngar sulod ngom.
Mu ur pired ngu'ur darifan niged gur;
27 aram ma ga pag e pi to'ogor rorad ngar gelgad ngorad miyad par nga tan pa'rad.
U fithik' e gafgow ni yib ngorad miyad ning e ayuw ngom,
ma ga fulweg taban e meybil rorad u tharmiy.
Runguy rom nib ga' e mu pi' ngorad e pi'in ni ngu'ur gagiyeg niged yad
ni yad e ra chuweged yad u pa' e to'ogor rorad.
28 Fa'ani sul e gapas ngorad miyad tabab ko denen bayay,
ma ka ga pag e pi to'ogor rorad bayay ngar gelgad ngorad.
Ma nap'an e yad pi' keru'rad rorad ngar weniggad ngom ni ngam ayuwegrad,
ma ga rung'ag lamrad nga tharmiy
ma ga lagrad bayay ni bochan e runguy rom nib ga'.
29 Um ning chiylen ngorad nthingar ra folgad ko fonow rom,
ma fithik' e tolangan' rorad miyad n'ag e pi motochiyel rom,
ni yugu aram rogon ni kanawo' ko yafos e Motochiyel rom ni ngan fol riy.
Feni gel lanin'rad nge farad gelan', miyad siyeg ni ngar folgad.
30 Um ginangrad u fithik' e gumaen' u reb e duw ngu reb.
Thin rom e i yog e pi profet rom,
machane ba man tel e girdi' rom,

aram ma ga pagrad nge gel boch e nam ngorad.
31 Machane bochan e runguy rom ni ba ga'
ma da mu n'agrad ara mu thang owcherad.
I gur ba Got ni gab gol ma ga ma runguy e girdi'!

32 "Rib sorom, i gur Got ni Got romad!
Ri ba ga' madgum, ma rib gel gelngim!
Ga be par nri gab yul'yul' ko m'ag ni mu ngongliy u thilmed e girdi' rom.
Ngiyal' ni gafgow nagmad e pi pilung nu Assyria
ke mada' ko chiney e ba gel e gafgow ni kug pired nga fithik'!
Pi pilung romad, nge pi'in yad ma gafaliymad, nge pi prist nge pi profet romad,
nge pi chitamangimad ni kakrom nge urngin e girdi' romad nra gafgowgad.
Mu leamnag gelngin e gafgow ni yib ngomad.
33 Mmat'aw e tin mu rin' ko gechig ni mpi' ngomad;
um par ni gab yul'yul' ngomad, ni yug aram rogon ni gamad be denen.
34 Pi chitamangimad ni kakrom, nge pi pilung romad, nge pi'in yad ma gafaliymad, nge pi prist
e da ur folgad ko Motochiyel rom.
Da ur motoyilgad ko tin mog ni ngan rin' nge tin um ginangrad riy.
35 Mu ayuweg e pi pilung rok e tirom e girdi' e ngiyal'nem ngu'ur gagiyeggad
nnap'an ni ur pired u lan fare nam ni ba ga' ma ba yong'ol e but' riy ni gur e mpi' ngorad,
machane dar pi'ed keru'rad ko denen ngar folgad rom.
36 Ma chiney e kug manged sib u lan fare nam ni gur e mpi' ngomad,
nre but' ney nib yong'ol ni be pi' e ggan ngomad.
37 Yong'olen fare but' e be yan ngak e pi pilung
ni kam taymad nga tan pa'rad ni bochan e gu denengad.
Tin yad be finey e yad be rin' ngomad nge garbaw romad,
ma gamad be par u fithik' e kireban' nib gel!"

Girdi' nra sayin gad nga ba m'ag

38 Bochan urngin e pin'en nike buch romad ma gamad e girdi' nu Israel e kug yoliyed ba m'ag ni nge par, ma pi'in yad ma yog e thin romad, nge pi *Levite* romad, nge pi prist romad e kar ted e hang rorad ngay.

10

1 Pi'in nra sayingad nga but' e Nehemiah ni governor nib mo'on ni fak Hakaliah, nge Zedekiah, 2 Serayah, Azariah, Jeremiah, 3 Pashhur, Amariah, Malchijah, 4 Hattush, Shebaniah, Malluch, 5 Harim, Meremoth, Obadiah, 6 Daniel, Ginnethon, Baruch, 7 Meshullam, Abijah, Mijamin, 8 Maaziah, Bilgai, nge Shemaia; picha'ney e yad bogi prist. 9 Ma pi *Levite*: Jeshua nib mo'on ni fak Azaniah, nge Binnui ni be' ko fare ke girdi' ni Henadad, nge Kadmiel, 10 Shebaniah, Hodiah, Kelita, Pelayah, Hanan, 11 Mika, Rehob, Hashabiah, 12 Zaccur, Sherebiah, Shebaniah, 13 Hodiah, Bani, nge Beninu. 14 Mit e thin ko girdi': Parosh, Pahath Moab, Elam, Zattu, Bani, 15 Bunni, Azgad, Bebai, 16 Adonijah, Bigvai, Adin, 17 Ater, Hezekiah, Azzur, 18 Hodiah, Hashum, Bezai, 19 Hariph, Anathoth, Nebai, 20 Magpiash, Meshullam, Hezir, 21 Meshezabel, Zadok, Jaddua, 22 Pelatiah, Hanan, Anaiah, 23 Hoshea, Hananiah, Hasshub, 24 Hallohesh, Pilha, Shobek, 25 Rehum, Hashabnah, Maaseyah, 26 Ahiah, Hanan, Anan, 27 Malluch, Harim, nge Baanah.

N'en ni ta'reban'uy ngay ni ngan rin'

28 Gadad e girdi' nu Israel, ni prist, *Levite*, tamatnag u Tempel, girdi'en e musik u Tempel, girdi'en e maruwel u Tempel, nge gubin e girdi' nma fol ko Motochiyel rok Got

e ngad ki'egeg gadad rok e girdi' nu bang ni yad ma par u daken e but' rodad, gadad nge le'engdad nge gubin pifakdad ni ka ra ilalgad ni karnanged fan ban'en, 29 aram e gamad be dachug ngak e pi tayugang' romad kug micheged u fithingan Got, ma ra buch waathmad ni fa'an gamad ra thilyeg e tin ke ta'reb lungumad ngay, ya ngug pired nrogon ni bay ko Motochiyel rok Got ni pi' u daken Moses ni tapigpig rok; ma gamad ra fol u urngin e tin keyog SOMOL ni Somol romad ngomad ni nggu rin'ed; ma gamad ra fol u urngin e pi motochiyel rok nge tin keyog nthingar gu rin'ed.
30 Dab gu mabgolgad ko girdi' nu boch e nam ni yad be par u lan e nam romad.
31 Fa'anra fek e girdi' nu boch e nam e pi wom'ngin e *grain* fa demturug e mit i n'en ni ngar pi'ed ngomad ni chuway' ko Sabbath ara demturug e re rran nreb e rran nib thothup, ma dab gu chuw'iyed rorad.
Gubin e medlip e duw nra m'ay ma dab gu milay' niged e but', ma gamad ra n'ag babyoren gubin e pi malfith ni bay.
32 Gubin e duw ma ra bagmad me pi' in e silber nib ayuw nga puluwon e tin nib t'uf ko maruwel u Tempel.
33 Tin ni ba'aray e bay gu pi'ed ni fan ko tayfan u lan e Tempel: flowa nib thothup, wom'ngin e *grain* ni yima pi' ni maligach ni gubin e rran, fapi gamanman ni yima urfiy ni polo' u gubin e rran ni yima pi' e maligach, nge maligach ni thothup ni fan ko *Sabbath*, nge pi Madnom ko M'ug e Pul, nge ku boch e madnom nge ku boch e maligach nib thothup, nge pi maligach ni nge chuweg e denen rok piyu Israel, nge tin kabay nib t'uf ko maruwel u lan fare Tempel.
34 Gamad e girdi' ni prist nge *Levite* e gubin e duw ni bay gu yon'ed yochi malang nga but' ni nge duwgil e re ke girdi' ni nge pi' e l'ud ni ngan urufiy fapi maligach ngay ni yibe pi' ngak SOMOL ni Got rodad, ni rogon ni bay ko Motochiyel nthingar nrin'.
35 Gubin e duw ni bay gu feked nga Tempel ni maligach e tin som'on u wom'ngin e woldug romad nge tin som'on nike lol u wom'ngin e gek'iy ni fi'imad.
36 Ma bin ba nganni' ko pagel nni gargeleg ni fak bagmad e bay gu feked ngak e prist nga Tempel mu rom, ni rogon ko motochiyel, e ngan ognag riy ngak Got. Ma kagmad ra ognag e tin pumo'on ni nganni u pifak e garbaw romad nge saf ara kaming.
37 Gamad ra fek i yan ko prist nga Tempel e flowa nni ngongliy ko tin nga'on e *grain* nt'ar u reb e duw nge ku tin e maligach ni wayin, gapgep ni *olive*, nge gubin mit e wom'ngin e gek'iy.
Magmad fek ragag e pasent ko *grain* romad i yan ko Levite ni yad e maruwel rorad ni yad ma kunuy ragag e pasent u lan e pi binaw romad. 38 Fapi prist ni girdi'en e tabnaw rok Aron e ngar cheagad ko pi *Levite* ko ngiyal' ni yibe kunuy e ragag e pasent riy, ma fapi *Levite* e ngar feked ngalan fapi senggil ni yima cha'ar riy u lan e Tempel ragag e pasent ko gubin ni kani kunuy ni ngan fanay ko maruwel u Tempel. 39 Girdi' nu Israel nge pi *Levite* e ngar feked e f'oth ni *grain*, wayin, nge gapgep ko *olive* i yan ngalan fapi senggil ko cha'ar ni gin ni yima cha'riy tatalin e maruwel ko Tempel riy ma ku aram e gin ni bay riy e senggil ko prist ni yad ba maruwel, nge pi matnag u Tempel, nge ulung ko tang u Tempel.
Dab da n'aged fare naun rok e Got rodad.

11

Pi girdi' ni urpired u Jerusalem

1 Pi tayugang' e ra pired u Jerusalem, ma tin kabay e girdi' e ra girngiyed e pow ni nge duwgil reb e tabnaw u fithik' yu ragag e tabnaw ni nge yan i par ngalan fare binaw nib thothup nu Jerusalem, me par e tin kabay u lan e yug binaw nge yochi binaw. 2 Me pining e girdi' e sorok ngak gubin e pumo'on ni ka ra og niged yad ni ngar pired u Jerusalem.

3 Boch e girdi' nu Israel, nge prist, nge pi *Levite*, nge girdi'en e maruwel u Tempel, nge
pi'in owchen e tapipig rok Solomon e ra pired u daken taferad u lan yochi binaw rorad.
Ba'aray babyoren e pi'in yad ma yog e thin ko nug nu Judah ni ur pired u Jerusalem:

4 *Chonggin e ganong rok Judah*:
I Athayah nib mo'on ni fak Uzziah nib mo'on ni fak Zekariah. Ma ku boch e pi
chitamngin kakrom e ba mu'un Amariah ngay nge Shefatiah, nge Mahalalel, ni yad e
pi'in owchen Perez nib mo'on ni fak Judah.
5 Nge Maaseyah nib mo'on ni fak Baruk nib mo'on ni fak Kolhozeh. Ma ku boch e pi
chitamngin kakrom e ba mu'un Hazayah ngay, nge Adayah, nge Joyarib, nge Zekariah,
ni yad e pi'in owchen Shelah nib mo'on ni fak Judah.
6 Ma 468 e pi pumo'on nib gilbuwrad ni go' yad owchen Perez ni ur pired u lan yu
Jerusalem.

7 *Chonggin e ganong rok Benjamin*:
Sallu nib mo'on ni fak Meshullam nib mo'on ni fak Joed. Ma ku boch e pi ga' rok e ba
mu'un Pedayah ngay, nge Kolayah, nge Maaseyah, nge Ithiel, nge Jeshayah.
8 Me Gabbai nge Sallai e pi girdi'en Sallu ni yad ba chugur.
Yad 928 u gubin e girdi'en e ganong rok Benjamin ni urpired u lan yu Jerusalem. 9 I Joel
nib mo'on ni fak Zikri e tagagiyeg rorad, me Judah nib mo'on ni fak Hassenuah e ir e
migid ngak ko gagiyeg u lan fare binaw.

10 *Prist*:
I Jedayah e ba mo'on ni fak Joyarib, nge Jakin.
11 Me Serayah nib mo'on ni fak Hilkiah nib mo'on ni fak Meshullam. Ma pi ga' rok e ba
muun Zadok ngay, nge Merayoth, nge Ahitub ni ir fare Prist ni Th'abi Ga'. 12 Chon e re
ke girdi' ney ni ur pigpiggad u lan fare Tempel e yad 822 u gubin.
I Adayah nib mo'on ni fak Jeroham nib mo'on ni fak Pelaliah. Ma pi ga' rok e ba muun
Amze, Zekariah, Pashhur, nge Malkijah. 13 Chon e re ke girdi' ney ni yad lolgen e pi
tabnaw e yad 242 u gubin.
I Amashsai nib mo'on ni fak Azarel nib mo'on ni fak Ahzai. Ma pi chitamngin kakrom
e mu'un Meshillemoth nge Immer ngay. 14 Chon e re ke girdi' ney ni yad bogi salthaw
ni yad ba cheag e yad 128 u gubin. En ni tolang rorad e Zabdiel ni reb i chon ba tabnaw
nib ga' lungun.

15 *Levite*:
Shemayah nib mo'on ni fak Hasshub nib mo'on ni fak Azrikam. Ma pi ga' rok ba muun
Hashabiah ngay nge Bunni.
16 I Shabbethai nge Jozabad e yow l'agruw *Levite* nib ga' farow mab milfan e maruwel
u wuru' fare Tempel ngorow.
17 I Mattaniah nib mo'on ni fak Mika nib mo'on ni fak Zabdi ni be' ni owchen Asaf. Ir e
gafaliy girdi'en e tang u Tempel ngar tang niged e meybil ko ogmagaer.
I Bakbukiah e ir e ta'ayuw rok Mattaniah.
Abda nib mo'on ni fak Shammua nib mo'on ni fak Galal ni be' ni owchen Jeduthun.
18 284 oren e Levite u gubin ni ur pired u lan fare binaw nib thothup u Jerusalem.

19 *Pi matnag u Tempel*:
Akkub, nge Talmon, nge girdi' rorow ni yad 172 u gubin.
20 Ma tin kabay ko pi girdi' nu Israel nge tin kabay ko prist nge pi *Levite* e ur pired u
daken taferad u lan e binaw nge yochi binaw nu Judah. 21 Pi girdi'en e maruwel nu lan

e Tempel e ur pired u lan bang u Jerusalem ni kanog yu Ofel ngay ngu'ur maruwelgad
ni Ziha nge Gishpa e yow be yog e n'en ni ngar rin'ed.
22 I Uzzi nib mo'on ni fak Bani nib mo'on ni fak Hashabiah e ir e i tay murung'agen e
maruwel rok e pi *Levite* ni urpired u lan yu Jerusalem. Pi chitamngin kakrom e ba mu'un
Mattaniah ngay nge Mika, ma ba mu'un ngalan e ke rok Asaf e girdi', fare ke girdi' nib
milfan ngorad e musik u Tempel u nap'an e gam'ing u Tempel. 23 Bay rogon nike yog e
en pilung ni ngi i thilthil e yuke girdi' i gagiyegnag e musik u lan fare Tempel ni gubin e
rran.
24 I Pethahiah nib mo'on ni fak Meshezabel ko fare ke girdi' rok Zerah ko ganong rok
Judah e ir e yan ni owchen e girdi' nu Israel nga Persia ni tafen e puf oloboch.

Girdi' nu lan yug boch e yochi binaw nge yug binaw

25 Bo'or e girdi' ni urpired u lan e yochi binaw nib chugur ko milay' rorad. Ma pi girdi'en
e ganong rok Judah e urpired u lan yu Kiriath Arba, Dibon, Jekabzeel, ngu lan e yuchi
binaw nib chugur ko pi binaw ney. 26 Ma ku'ur pired u lan fapi binaw nu Jeshua,
Moladah, Bethpelet, 27 Hazarshual, ngu lan yu Beersheba nge yuchi binaw u charen
i yan. 28 Ur pired u lan e binaw nu Ziklag, ngu lan yu Mekonah nge yuchi binaw riy,
29 ngu lan yu Enrimmon, ngu Zorah, ngu Jarmuth, 30 ngu Zanoah, ngu Adullam, ngu lan
e yuchi binaw ni bay u charen e pi binaw ney. Ur pired u lan yu Lakish ngu daken e
yungi milay' nib chugur e ngaram, ngu lan yu Azekah nge yuchi binaw riy. Ere aram e
pi girdi'en Judah ni urpired u lan e nug u thilin yu Beersheba u lan e yimuch nge fare
Loway ni Hinnom u lan e lel'och.
31 Girdi'en e ganong rok Benjamin ni urpired u Geba, Mikmash, Ai, Bethel nge yuchi
binaw nib chugur e ngaram, 32 ngu Anathoth, Nob, Ananiah, 33 Hazor, Ramah, Gittaim,
34 Hadid, Zeboim, Neballat, 35 Lod, ngu Ono, ngu lan fare Loway ni Kraftmen. 36 Boch
e ulung ko Levite ni urpired u lan e nug nu Judah e ni l'ograd ni ngaran ra pired ngak
girdi'en Benjamin.

12

Fithingan e prist nge Levite

1 Pi girdi' ni ba'aray fithing'rad e bogi prist nge Levite ni ur kalbusgad nra sulod ni
karu'ned ngak Zerubbabel nib mo'on ni fak Shealtiel nge Joshua ni ir fare Prist ni
Th'abi Ga': Serayah, Jeremiah, Ezra, 2 Amariah, Malluk, Hattush, 3 Shekaniah, Rehum,
Meremoth, 4 Iddo, Ginnethoi, Abijah, 5 Mijamin, Maadiah, Bilgah, 6 Shemayah, Joyarib,
Jedayah, 7 Sallu, Amok, Hilkiah, nge Jedayah.
Pi pumo'on ney e tayugang' ko prist u nap'an Joshua. 8 Ma pi *Levite*: Jeshua, Binnui,
Kadmiel, Sherebiah, Judah, nge Mattaniah, e yad e ba milfan e tang ko ogmagaer
ngorad.
9 Ma pi'in ba'aray e yad ma yon' e fulweg ko fare tang: Bakbukiah, Unno, nge pichongrad
ni *Levite*.

Pi'in owchen Joshua ni ir fare Prist ni Th'abi Ga'

10 I Joshua e chitamngin Joyakim; me Joyakim e chitamngin Eliashib; me Eliashib e
chitamngin Joyada; 11 me Joyada e chitamngin Jonathan; me Jonathan e chitamngin
Jaddua.

Pi lolgen e yuke girdi' ko Prist

12 Nap'an ni Joyakim e Prist ni Th'abi Ga' ma tin ba'aray e prist e yad lolgen e yuke
girdi' ko prist: Merayah, Serayah, Hananiah, 13 Jeremiah, Meshullam, Ezra, Jehohanan,
Amariah, 14 Jonathan, Malluchi, Josef, Sebaniah, 15 Adna, Harim, Helkai, Merayoth
16 Zekariah, Iddo, Meshullam, Ginnethon, 17 Zikri, Abijah, Miniamin, Piltai, Moadiah,

18 Shammua, Bilgah, Jehonathan, Shemayah, 19 Mattenai, Joiarib, Uzzi Jedaiah, 20 Kallai,
Sallai, Eber, Amok, 21 Hashabiah, Hilkiah, Nethanel nge Jedayah.

Babyoren e Prist nge pi tabnaw ko Levite

22 Un tay babyor e pi'in tolang ko pi tabnaw ko *Levite* nge pi tabnaw ko prist u nap'an
ni kabfos e pi Prist ni Th'abi Ga' ni ba'aray fithingrad: Eliashib, Joyada, Johanan, nge
Jaddua. Re babyor ney e nib ni lebuguy ko ngiyal' ni Darius e pilung nu Persia.
23 Pi lolgen e tabnaw ko *Levite* e ni yoloy nga babyor e ngiyal'nem nge mada' nga nap'an
Jonathan, ni tutuw rok Eliashib.

Maruwel nni duwgiliy ni ngan rin' u Tempel

24 U tan e gagiyeg rok Hashabiah, Shrebiah, Jeshua, Binnui nge Kadmiel e ni yu ulungnag
e pi *Levite* ni yu l'al'agruw e ulung ni ngu'ur tang niged e sorok ngak Got ma yad be ognag
e magaer ngak, ni bod rogon ni tay David ni pilung chiylen ni fare mo'on ni bay Got rok.
25 Tin ba'aray e matnag nu Tempel e ba milfan ngorad i matnagiy e pi senggil ni tafen
e cha'ar ni bay u charen e fapi garog ko Tempel: Mattaniah, Bakbukiah, Obadiah,
Meshullam, Talmon, nge Akkub.
26 Pi girdi' ney e urmed u nap'an Joyakim, nib mo'on ni fak Joshua nib mo'on ni fak
Jehozadak, nge nap'an ni Nehemiah e governor, nge nap'an Ezra ni fare prist ni ir e
ba tamilangan' ko Motochiyel.

I Nehemiah ni yibley e yoror ko fare binaw

27 Nap'an nni yibley fare yoror ko binaw nu Jerusalem, min fek e pi *Levite* ko yungi n'en
ni urpired riy ngalan fare binaw, ni bochan e nge yag nra uned i madnomnag fare yoror
ni yibe yon' tangin e ogmagaer ma yibe musiknag ko *cymbal* nge *harp*. 28 Fapi tabnaw
ko *Levite* nma tang e ra mu'ulungad ni karbad ko yungi n'en ni urpired riy u charen yu
Jerusalem nge fa yochi binaw u charen yu Netofah, 29 Bethgilgal, Geba, ngu Azmaveth.
30 Fapi prist nge *Levite* e ra bengbeng nigedyad ko be'ech, ma ku aram rogon e girdi', nge
fapi garog nge rungrung ko fare binaw.
31 Mug kunuy e pi tayugang' nu Judah nga p'ebugul fare rungrung mug tarad ni nge
milfan ngorad l'agruw i ulung nib ga' ni ngar liyeged fare binaw ni yad be pining e
magaer ngak Got.
Bin m'on e ulung e ranod u ba' ni mat'aw nga daken fare rungrung ni sor ko Garog
ni Dow. 32 I Hoshaiah e lay u tomuren girdi'en e tang, me lek nap'an balay ko pi
tayugang' nu Judah. 33-35 Me lay e prist ni yad be thoy e rappa', me lay e pi'in ni migid:
Azariah, Ezra, Meshullam, Judah, Benjamin, Shemayah, nge Jeremiah. Me migid me
yib Zekariah, nib mo'on ni fak Jonathan nib mo'on ni fak Shemayah. (Ni pi ga' rok e
kub mu'un Mattaniah ngay, Mikayah, nge Zaccur ko fare ke girdi rok Asaf.) 36 Me lay
boch i chon fare ke girdi' rok Zekariah — ni aram Shemayah, Azarel, Milalai, Gilalai,
Maai, Nethanel, Judah, nge Hanani — ni yad gubin ma yad be fek e pi talin e musik ni fa
mitnem ni i chubeg David ni Pilung ni fare mo'on ni ba' Got rok. Ezra ni fa'en ni rib skul
ko motochiyel e gafaliy e re ulungney ko fare thelap ni yibe tay. 37 Nap'an nra tawgad ko
fare Garog ni Alublub mar forgad ngalang ko fare tawo' ni sor ko fare Binaw rok David,
mranod ngar paged fare naun rok David ni Pilung ma kar tawgad bayay ko fare yoror
ko fare Garog ni Ran u ba'an ngek ko fare binaw.
38 Ma bin kabay e ulung ko fa pi'in ni ur pininged e magaer e ra sorgad ko gilay' u
p'ebugul fare yoror, mug lay nike un ngog gonapan a baley ko girdi'. Magmad ay i
salthaw nggu paged fare Wulyang ko fapi Stof nggu warod u rom ko fare Yoror nib Ga'
radan, 39 mag mad yan u rom nggu paged e Garog ni Efraim, nge Garog ni Jeshanah, nge
Garog ni Nig, nge Wulyang nu Hananel, nge fare Wulyang ko Raay, min taw ko Garog ni
Saf. Mugwan gu taleged e ay i salthaw romad nga charen fare garog ko Tempel. 40 Ma

aram me taw fagal ulung i girdi' ni yad be pining e magaer ngak Got ko gin ni bay fare Tempel riy.
Pi tayugang' ni ur uned ngog, 41 ko birog e ulung e immoy e pi prist ni ba'aray riy ni
ur thoyed e rappa': Eliakim, Maaseyah, Miniamin, Mikaiah, Elioenai, Zekariah, nge
Hananiah; 42 ma be lay i Maaseyah, Shemayah, Eleazar, Uzzi, Jehohanan, Malkijah,
Elam, nge Ezer. Pi girdi'en e tang ni i gafaliyrad i Jezrahiah e ur tanggad ni kari musmus
ga'ngin i lungurad.
43 Rofen nem e bo'or e maligach nni pi', ma kesugnag e felfelan' e girdi' ni Got e kepi'
ngorad kar felfelan'gad. Me un e pi'in ppin nge bitir ko fare madnom, ma lamrad ni yad
gubin e yira rung'ag nga palog.

Tin un pi' ni fan ko liyor u tempel

44 Ngiyal' nem e nni tay boch e pumo'on ni nge milfan e pi senggil ni tafen e cha'ar ngorad
ni aram e gin ni yima cha'riy e pi f'oth nu Tempel riy, nib mu'un e ragag e pasent ni yima
pi' nge tin ni nga'on e *grain* nge wom'ngin e gek'iy nike lol u reb duw. Pi pumo'on ney
e maruwel rorad ni ngar kunuyed ko milay' i yan nib chugur ko fapi binaw e pi f'oth
ni fan ngak e prist nge pi *Levite* ni bod ni bay ko Motochiyel. Urngin e girdi' nu Judah
mab m'aguwan'rad e maruwel rok e prist nge *Levite*, 45 ni bochan e yad ma ngongliy e
pi madnom ni fan ko machalbog nge ku boch e gaming ni tay Got chiylen. Ma girdi'en e
musik nu Tempel nge matnag e ku yad be rin' e maruwel rorad nrogon ko motochiyel ni
ngongliy David ni Pilung nge Solomon nib mo'on ni fak. 46 Ka nap'an i David ni Pilung
nge Asaph ni girdi'en e musik kakrom, e i gagiyegnag girdi'en e musik e tang ni yibe
pining e sorok nge magaer ngak Got. 47 Nap'an Zerubbabel nga ku nap'an i Nehemiah,
e gubin e girdi' nu Israel nma pi' e tow'ath ni yu rran ni ayuw ngak girdi'en e musik u
Tempel nge pi'in yad ma matnag u Tempel. Girdi' e ma pi' e maligach nib tabgul ngak e
pi *Levite*, me mang e pi *Levite* e pi' e girok fapi prist e f'oth.

13

Dab ni ma'athuk ngak boch e nam

1 Nap'an nni be'eg fare Motochiyel rok Moses nib ga' lamay ngak e girdi', min pir'eg ba
yil' riy ni be yog ni dariy reb e Ammonite fa Moabite nra ma'athuk nga fithik' e girdi' rok
Got. 2 Fan e ren'ey e bochan e pi girdi' nu Ammon ngu Moab e dar pi'ed e ggan nge ran
ngak piyu Israel nnap'an ni yad beyan i yan nga wuru' yu Egypt. Ya n'en nra rin'ed e ra
pi'ed puluwon Balaam ni salpiy ni nge bucheg wa'athan yu Israel, machane me pilyeg
Got fare buch wa'athan nge ngal' ni fel'wa'athan. 3 Nap'an ni rung'ag e girdi' nu Israel
e re motochiyel ney ni kan be'eg, mar chuweged gubin e girdi' nu boch e nam u lan
taferad.

Nehemiah ni thilthilyeg boch ban'en

4 I Eliashib ni prist ni ir e ba milfan fapi senggil ni yima cha'ar ngay u Tempel, e ke n'uw
nap'an ni kar pirew Tobiah ni bfel' e puruy' rorow. 5 Me pag Tobiah ni nge par nga reb
e senggil nib ga' ni aram e gin ni un chariy e maligach ni *grain* riy nge *incense*, nge talin
e maruwel ni yima maruwel ngay u Tempel, nge maligach ni fan ko prist, nge ragag e
pasent ko *grain*, wayin, nge gapgep ko *olive* ni kan pi' ko *Levite*, nge girdi'en e musik u
Tempel nge pi matnag. 6 Nap'an ni yibe rin' e pin'ey ma dagmoy u Jerusalem, ya nap'an
ni gaman e guyey nge l'agruw e duw nike pilung Artaxerxes u Babylon mu gu sul ngak
ngaram. Me munmun mu gu ning e matal ngak 7 mu gu sul nga Jerusalem. Ma aram
mu gu dada' ngay nike pag Eliashib Tobiah ni nge par nga reb e senggil u lan e Tempel.
8 Mu gu damumuw nib gel ngugon' nga wean urngin e chugum rok Tobiah. 9 Mu gog ni
ngan bangbengnag ni nge machalbog fapi senggil ma ngan fulweg talin e maruwel ko
tempel, nge maligach ni *grain*, nge *incense*.

10 Kug pir'eg ni bin f'oth rok e pi *Levite* e da kunir pi' ngorad; ma aram e fapi *Levite*
nge girdi'en e tang ni bay e maruwel rorad, e ka ra milgad ni ra bagyad me yan ngi i
ngongliy e flang rok. 11 Mu gu thin ngak e pi tolang ni kar n'aged fare Tempel ni daku
rir ayuweged. Mug fulweg fapi *Levite* nge girdi'en e musik nga Tempel nggu ta'rad ko
maruwel bayay. 12 Ma aram e gubin e girdi' nu Israel nra tababgad bayay i fek iyan ko
fapi senggil u Tempel ni tafen e cha'ar ragag e pasent ko *grain*, wayin nge gapgep ni *olive*.
13 Ba'aray e pi pumo'on nu gu tay nike milfan fapi senggil nu Tempel ni tafen e cha'ar
ngorad: Shelemiah nib prist, Zadok ni ir e ba tamilangan' ko Motochiyel, nge Pedayah
nib *Levite*. Ta'ayuw rorad e Hanan nib mo'on ni fak Zaccur nib mo'on ni fak Mattaniah.
Ni gu manang nra pagan'ug ko pi pumo'on ney ni yad ra yul'yul' i f'oth e chugom ko pi'in
be maruwel.
14 Got rog, nge par u wun'um gubin e pin'ey ni kug ngongliy ni fan ko Tempel rom nge
rogon e liyor riy. 15 Ngiyal' nem e ug guy e girdi' u Judah ni yad be uduy logowen e *grape*
ko rofen ni *Sabbath*. Ma boch i yad e be af e grain, nge wayin, *grape, fig*, nge ku boch
ban'en nga daken e dongki ngar feked ngalan yu Jerusalem; mug ginangrad ni dab ra
pi'ed ban'en ni chuway' e rofen ni *Sabbath*. 16 Boch e pumo'on ko fare binaw nu Tyre
ni ur pired u lan yu Jerusalem, e ra feked e nig nge gubin mit ban'en ngalan fare binaw
ni ngar pi'ed nchuway' ngak e girdi' romad ko rofen ni *Sabbath*. 17 Mu gu thin ngak e pi
tayugang' ko *Jew* me lungug ngorad, "Mu changargad ko kireb ni gimed be rin'! Gimed
be alitnag e *Sabbath*. 18 Ri irera' fan ni gechignag Got e pi ga' romed kakrom nnap'an nni
fek e riya' i yib ngalan e re binaw ney. Ma ke chiney maki gimed be suruy nangki fek
Got boch e damumuw rok nga daken yu Israel ni bochane gimed be alitnag e *Sabbath*."
19 Ma aram mu gog ni gubin e garog ko fare binaw ma ngan ning u tabolngin gubin e
Sabbath, ni yug nap'an nra yan ni nge aw e yal', ma dab kun bing nge taw ko ngiyal' nike
m'ay fare *Sabbath*. Gu tay boch e pumo'on ko fapi garog ni ngar guyed ni dakriy ban'en
ni ngan fek i yib ngalan fare binaw e rofen ni *Sabbath*. 20 Ta'ab yay fa l'agruw yay ni
par e pi tafolchuway' nnep u wuru' fare binaw nge chugom rorad. 21 Mug ginangrad
ni lungug ngorad, "Dariy rogon ni ngam son gad u wur nge kadbul. Fa'anra kigmed
ra yodor bayay, ma bay gu ma'ngach ngomed." Ma ka aram e dakurbad ko rofen ni
Sabbath. 22 Mu gog ngak e pi *Levite* ni ngar be'ech nigedyad mranod ra matnagiyed fapi
garog ngar guyed ngi i par e *Sabbath* nib thothup.
A Got ku dab mupag talin e biney ni kug rin' mag teg ndabi buch ban'en rog ni bochan
e t'ufeg rom nrib ga'.
23 Ngiyal' nem e kug pir'eg ni bo'or e pumo'on nu Israel ni kar le'engiyed e ppin nu
Ashdod, Ammon, ngu Moab. 24 Nap'an baley u pifakrad e yad ma thin nu Ashdod ara yug
boch e thin ma dar nanged rogon ni ngaroged e biromad e thin. 25 Mu gu thin ngak fapi
pumo'on, mu gu pining e buch wa'athan nga dakenrad, gu toyrad, mu gu bu'oy piyan
lolugrad. Ma aram mu gog ngorad ngar micheged u fithingan Got ni dakuriy bi'id ni yad
ra le'engiy pifakrad e ppin nu bang. 26 Mu gog ngorad ni lungug, "Pi'ini ppin nu bang e
ra pingeged i Solomon ni Pilung nge denen. Irera' e re mo'on nib gilbugwan u fithik' e
pilung ko pi nam. Ba t'uf rok Got me tay ni pilung u Israel ni ga'ngin, machane me mul
nga fithik' e re denen ney. 27 Ere moged, aram e go' ngan folwok romed nge dab kug
folgad rok e Got rodad ngan le'engiy e ppin nu bang?"
28 I Joyada e be' nib mo'on ni fak Eliashib ni ir fare Prist ni Th'abi Ga', machane reb e
mo'on ni fak Joyada e le'engiy be' nib bpin ni fak Sanballat ni be' ko fare binaw nu Beth
Horon, ma aram mu gog ngak Joyada nge chuw u Jerusalem. 29 Got, dab mu pagtalin
rogon nike ta'aynag e pi girdi' nem fare office rok e prist nge fare m'ag ni mu ngongliy
u thilmed e prist nge pi *Levite*.
30 Ma aram mug guy rogon nggu taleg fapi girdi' u yalen yu bang ni kar u'ned ngay, mu
gu duwgiliy e pi maruwel ko prist nge *Levite*; 31 Mu gog ngal'an ni ngu'un fek i yib e l'ud

ni fen e maligach ni mo'oruf, nge girdi' ni ngi i fek e tin nga'on e *grain* rorad ni maligach nge tin som'on nike lol u wom'ngin e gek'iy rorad.
A Got, dab mu pagtalin gubin e pin'ey, ma ga tow'ath nigeg riy.

BABYOR NI ESTER

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Ester e murung'agen ba rugod nib *Jew* ni Ester fithingan, ni be' nrib t'uf rok e girdi' ko nam rok. Me dow ko pogofan rok nge ayuweg e girdi' ko nam rok nge dakun li'rad. Ngiyal'nem e i par Ester u Susa ni tafen e pilung nu Persia, nma par e re pilung nem riy ko ngal'an e garbeb. Ester e nim' rok ni kab bitir, me chugliy be' nib mo'on ni labthir rorow e ngeyal ni Mordekai fithingan. Fare babyor ni Ester e be weliy fan fare madnom ni Purim fithingan nma tay e girdi' nu Israel ni yu duw, ni ngu'ur leam niged Got ni ayuwegrad u pa' e to'ogor rorad. Babyor ni Ester ni bay ko Hebrew Bible e dariy bang ni yog murung'agen Got riy, machane be dag ni Got e rungrunguy pa' ngak e girdi' rok, me ir e tay Ester nge mang *Queen*.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Ester ni mang *queen* 1:1—2:23
Makath ni tay Haman ni ngan thang mit e *Jew* 3:1—5:14
Mordekai ni ning e ayuw ngak Ester 4:1–17
Mordekai nni tayfan ma dan li' ngem' 5:1—6:14
Haman nni thang e fan rok 7:1—7:10
Pi *Jew* nra gelgad ko pi to'ogor rorad 8:1—9:19
Fare madnom ko Purim 9:20–32
Feni ga' bugwan Xerxes ni Pilung nge Mordekai 10:1–3

Vashti ni Queen nde fol rok Xerxes ni Pilung

1:1-2 Xerxes ni Pilung nu Persia e i par u Susa ni aram e tochuch ko re binaw nem, ngi i
gagiyegnag 127 yang e nug nu India nge mada' nga Ethiopia. 3 Yan i man e dalip e duw
ni i gagiyeg me pi' ba madnom ni fen urngin e pi tayugang' nge pi tolang ko am rok. Re
madnom nem e immoy e pi tolang ko yu raba' i salthaw nu Persia ngu Media riy, nge pi
governor nge bogi pumo'on nib ga' lungrad ko yungi nug nem. 4 Ma ba polo' nel' e pul
ni i dag ni be uf uf nga feni yo'or talin nge feni gamog tafen nge feni fla'ab.

5 Ma nga tomuren e binem, miki pi' fare pilung reb e madnom ni fan ngak urngin e
girdi' u lan yu Susa ni ireram e tochuch, ni pining e pi'in ni bfel' rogorad nge pi'in yad
ba gafgow. Re madnom ney e ntay ni reb e wik u lan e yoror ko fare naun ni tafen e
pilung. 6 Lan e re yoror nem e kan nunuwnag nga yungi kateng ni *cotton*, ni kan m'ag
nga yul' i gaf ni *linen* nib *purple* rama'en ni kan the' ngalan yugaf i bachal nib silber ni
bay ko duga' ni *marble*. Ma chiya ni gol nge silber e kan tay u lan fare yoror i yan. Lan
e re yoror nem e kan filath e malang ni *marble* nib wech riy, nge malang ni yo'or ra'en,
nge yu raba' i yar nib mat ra'en, nge *turquoise* nib ra'en mak'ef. 7 Garbad e un pi' u lan
e kap ni gol ndariy l'agruw e pi kap nem nib ta'reb ya'an, me pi' fare pilung e wayin ni
yo'or ngu'un unum. 8 Ra be' me unum urngin ni ba'adag, ya keyog fare pilung ngak e pi
tapigpig rok nra be' ma nge unum gelngin riy.

9 Ma ku ngiyal' i n'em ma bay Vashti ni *Queen* u lan fare naun ko pilung ni yad be
madnom e pi'in ppin.

10 Me yan i gaman e medlip fen ko fare madnom rok fare pilung, ma ke yo'or e wayin
nike unum fare pilung ke ba'ud e thin rok, ma aram me pining fa medlip i pumo'on ni
*eunuch** ni yad ma pigpig ngak ni aram i Mehuman, Biztha, Harbona, Bigtha, Abagtha,
Zethar, nge Karkas. 11 Me yog ngorad ni ngar feked Vashti ni *Queen* i yib ngak nike tay

* **1:10** EUNUCH: Pumo'on ni ka ni maad'ad ngak ni dabki finey e ppin, ma maruwel rok e ma ayweg e ppin rok e pilung.

fare te'eliyaw ni fen le'engin e pilung. Re *Queen* e pilung nem e be' ni bpin nrib pidorang, ere ba'adag fare pilung ni nge dag feni pidorang ngak e pi tolang nge urngin e pi girdi' nike piningrad ngaram. 12 Machane nap'an ni yan i yog fapi tapigpig ngak Vashti e tin keyog fare pilung ni nge rin', me ga'ar dabi rin'. Mri k'aring e damumuw nib gel ngak fare pilung.

13 Ma ba yalen nma rin' e pilung nma fith laniyan' e pi'in llowan' u murung'agen e motochiyel nge yalen, ma aram me pining e pi tafanow rok, ya yad manang e n'en ni ngan rin'. 14 Pi'in ba ga' ni yad ma puruy' e Karshena, nge Shethar, nge Admatha, nge Tarshish, nge Meres, nge Marsena, nge Memukan — medlip i tayugang' nu lan yu Persia ngu Media ni yad e th'abi tolang u lan gil'ilungun fare pilung. 15 Me ga'ar ngak e pi pumo'on ney, "I gag i Xerxes ni Pilung e gu l'oeg e pi tapigpig rog ngranod ngak Vashti ni *Queen* ni nga rogned ngak e tin kugog ni nge rin', ma de fol riy! Ere mang e be yog e motochiyel ni ngad rin'en ngak?"

16 Ma aram me yog Memukan u p'eowchen fare pilung nge pi tolang ko salthaw rok ni ga'ar: "I Vashti ni *Queen* e gathi kemus ni go' en pilung e ke tamra'nag', nge pi tolang ko salthaw, ya gubin e girdi' u ga'ngin yang i gil'ilungun e en pilung! 17 Gubin e ppin u lan gil'ilungun e en pilung e bay ra tababgad i dariy fannag figirngirad nnap'an ni yad ra rung'ag e n'en ke rin' fare *queen*. Ra lungurad, 'I Xerxes ni Pilung e mol'og ni nge yib Vashti ni *Queen* i guy ma de fol riy.' 18 Nap'an nra rung'ag e pi le'engin e pi tayugang' nu Persia ngu Media e ngongol rok fare *queen*, ma yad ra tabab i weliy murung'agen ngak figirngirad. Ma gubin e pi'in bay figirngirad e bay dab kurted fan figirngirad, me damumuw figirngirad ngorad. 19 Fa'anra ba m'ag u wun'um i gur Pilung me ere mog lungum nge garer ni Vashti e darkiy e ngiyal' ni nge yib nga p'eowchem. Mog ngan yoloy ngalan e motochiyel nu Persia ngu Media ya nge dabkiyag ni ngan thilyeg. Ma aram mag pi' e liw rok ni *queen* ngak reb e bpin nib manigil boch ngak. 20 Nap'an ni go' yira nang e n'en ni kamog u daken i gil'ilungum ni polo', ma gubin e pi'in ppin ma yad ra fol rok pi figirngirad miyad tayfarad ni demturug ko bfel' rogorad ara yad ba gafgow."

21 Fare pilung nge pi tolang ko am rok e yad ba'adag fare n'en keyog Memukan, ma aram me rin' fare pilung ni bod rogon nike yog. 22 Ma gubin yang e pi nug u tan gil'ilungun, me pi' fare thin nge yan ngay, ni ka ni yoloy ni thin ko fare gi nug ni be yog ni gubin e pumo'on nib mabgol e yad e masta ko tabnaw rorad, ma yad e ngar dugliyed e n'en ni ngan rin'.

2

Ester ni mang Queen

1 Ma fa'ani aw e damumuw rok fare pilung, me par ngi i leamnag e n'en nike rin' Vashti nge lungun nike wereg nib togopluw ngak fare *queen*. 2 Ma boch fapi tafanow rok ni yad ba chugur ngak e lungrad ngak, "Mangfan ni dabmog ngan changarnag boch e rugod ni dawor ra nanged e pumo'on ma yad ba pidorang? 3 Rayag ni nge bang e nug u tan gil'ilungum ma ga duwgiliy be' riy ngamog ngorad ngar feked gubin e rugod nib pidorang i yib ko *harem** ni bay u roy u Susa, ni re binaw ni tochuch. Ma ga tayrad nga tan pa' Hegai, ni fare *eunuch* ni ir e bmilfan e pi pin rom ngak, nge chamgiyrad ko falay ngari m'ug fel'ngirad. 4 Ma ga mel'eg e re rugod ni ir e th'abi fel' u wun'um nge yan nga luwan Vashti nge mang *queen*."

Me felan' fare pilung ko re bugithin nem, me fol riy.

5 Immoy reb e *Jew* u rom u Susa ni Mordekai fithingan nib mo'on ni fak Jair; ni reb i girdi'en e ganong rok Benjamin ma ku reb i owchen Kish nge Shimei. 6 Nap'an ni fek Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon i Jehoiakin ni Pilung nu Judah nga Babylon nib

* **2:3** HAREM: Naun ko ppin ko an pilung.

kalbus, nib mu'un barba' i girdi' ngak ni ku ni kolrad, ma immoy Mordekai u fithik'rad.
7 Immoy be' ni bpin ni walagen, ya walag e gal labthir rorow, ni Ester fithingan ma
fithingan ni Hebrew e Hadassah ni ka ba rugod ma ba pidorang ma rib fel' i tay kenggin
nge rarayen dow. Nim' rok Ester me fek Mordekai nge chugliy nge ilal me par ni fak.
8 Nap'an ni pag fare pilung lungun ni garer u daken e nam ma bo'or e rugod nni fekrad
i yib nga Susa ni bay Ester u fithik'rad. Ester e kun fek ngalan fare naun ni tafen e pilung
nga tan pa' Hegai, ni ir e bmilfan fare tafen e ppin ngak. 9 Ma ba'adag Hegai daken
Ester, ma aram mri tiyan' ngak ngi i ayuweg. Ka ngiyal'nem me tabab Hegai i ngongliy
rogon Ester ngan chamgiy ko falay ma ba muduwgil e ggan rok. Me pi' e bin nth'abi fel'
e senggil ngak u lan fare naun ni tafen e ppin, me tay medlip e ppin nni mel'egrad u rom
u tafen e pilung ni ngar pigpiggad ngak.
10 I fol ko n'en ni yog Mordekai ngak ni dabi yog ni ir e ba *Jew*. 11 Gubin e rran ma yug
be cheal Mordekai u lan e yoror ko fare tafen e ppin, ni bochan e ba'adag ni nge nang
salpen Ester, me nang ko mang e bay nrin' ngak.
12 Rogon ni yima ayuweg fapi ppin ni yibe maluk nagrad ko falay ni ngar pidoranggad
e reb e duw n'umngin nap'an, nel' e pul e yima chamgiyrad ko gapgep nge *myrrh* ma
ku nel' e pul e yima chamgiyrad ko gapgep nge *balsam*. Ma nga tomuren e aram e yira
fekrad ni ta'ta'abgayad i yan ngak Xerxes ni Pilung. 13 Nap'an nra yan bagyad fapi rugod
u tafen e ppin ngak fare pilung, ma demturug e re mit i mad ni ba'adag ni nge yin' mra
yag. 14 Ra blayal' me yan e ngaram me yan i kakadbul riy min fek i yan nga reb e tafen' e
ppin ni Shaashgaz e ba milfan ngak nma ayweg, ireram e re *eunuch* nib milfan e pi ppin
rok e en pilung ngak. Ma aram e dabki yan ko fare pilung bayay, kemus ni fa'anra fare
pilung e ba'adag fare pin me yog fithingan mi ni fek i yib ngak.
15 Me taw nga nap'an ni nge yan Ester ngak fare pilung. Ester e ba rugod ni fak Abihail
ni labthir rok nge labthir rok Mordekai e yow walag, ma Mordekai e ke pof Ester ni nge
fakay; Ester e gubin e girdi' nra guy maba m'agan'rad ngak. Nap'an ni taw ni nge yan,
me chuw ko re mad nike yog Hegai ngak ni nge chuw ngay, ni fare *eunuch* nib milfan fare
tafen e ppin ngak. 16 U lan e re duw ni gaman e medlip e duw ngay nike pilung i Xerxes
ko pul ni ragag ni aram e pul ni *Tebeth* mi ni fek Ester i yan ngak Xerxes ni Pilung ngalan
fare naun rok. 17 U fithik' fapi ppin ma Ester e th'abi adag, ma ir u fithik' fapi ppin e ri
magan' ngak ma ba'adag daken. Ma aram me tay fare te'elyaw rok le'engin e pilung
nga lolugen, me mangnag *queen* nike yan nga luwan Vashti. 18 Ma aram me yog ni ngan
madnomnag Ester me pining gubin e pi tolang ko salthaw rok nge gubin e tolang ko am.
Me yog ni ngan toffan† u ga'ngin gil'ilungun me wereg e tow'ath ni yo'or ni thawon e
pilung.

Mordekai ni ayuweg e pogofan rok fare pilung

19 Ma fa'ani mokun bayay fapi rugod nga ta'bang, ma ke par Mordekai nga but' u
langan e garog u tafen e pilung. 20 Ma ka dawori yog Ester ngak be' ni ir reb e *Jew*. I
yog Mordekai ngak ndabi yog ngak be', me fol riy nde yog ni bod rogon ni i fol ko ngiyal'
ni i chugliy Mordekai ni kabochi bulyal.
21 Ngiyal' ni ba'aram ni immoy Mordekai u reb e liw u lan fare tafen e pilung, ma bay
l'agruw e *eunuch* ni Bigthana nge Teresh ni ur matnagiyew langan e mab ni yan ngalan
e pi senggil rok fare pilung, miyow damumuw ngak Xerxes ni Pilung miyow makathnag
ni ngan thang e fan rok. 22 Me na'ab Mordekai ngay me yog ngak *Queen* Ester, ma
aram me yog Ester ngak e an pilung e n'en nike na'ab Mordekai ngay. 23 Aram min gay
marung'agen fare makath mi ni pir'eg nib riyul', ma aram min uchuliy fa galicha' ngar
m'ow. Me yog fare pilung ni ngan yoloy e pin'ey ni buch ngalan babyoren e pi tayugang'
u tan gil'ilungun.

† **2:18** toffan; ara dab kun pi' e tax.

3

Makath rok Haman ni ngan thang mit e Jew

1 Me yan i bangiyal' me tolangnag Xerxes ni Pilung be' nib mo'on ni Haman fithingan
nge tay ko fare liw ni kemang tolang u lan e gin ma gagiyegnag. I Haman e be' nib mo'on
ni fak Hammedatha ni be' ni owchen Agag. 2 Me yog fare pilung ngak urngin e pi tolang
ni yad ma maruwel rok, ni ngar daged ngak Haman ni yad be tayfan, ni aram e ngar
ragbuggad nga but' ngar siro'gad ngak. Yad gubin nrin'ed ni aram rogon, kemus ni go'
Mordekai e de rin'. 3 Me fith boch e tolang ko maruwel rok e en pilung ngak Mordekai
ko mangfan nder fol ko tin keyog fare pilung'; 4 gubin e rran nu ur gelfen gad ngak ni
nge ragbug', machane de motoyil ngorad. Me welthin ngorad ni ga'ar, "I gag e gu ba
Jew ni dabiyag ni nggu siro' ngak Haman." Ma aram miyad yog e ran'ey ngak Haman ni
yad be tafinaynag ni sana yug ra fek Haman owchen ko tin be rin' Mordekai. 5 Nap'an ni
nang Haman ni der ragbug Mordekai nga but' nge siro' ngak mri damumuw, 6 ma nap'an
niki nang ni Mordekai e ba *Jew* me duwgiliy ni gathi go' Mordekai e nge gechignag. Me
leamnag ni nge thang mit gubin e *Jew* ni bay u tan e gagiyeg rok yu Persia.

7 Lan ragag nge l'agruw e duw nike gagiyeg Xerxes ni Pilung, u lan e pul ni ta'reb ni
aram e pul ni *Nisan*, me yog Haman ni ngan girengiy e pow (ni "Purim," ni yad ma yog)
ni nge duwgiliy e re rran nge re pul ni bfel' ni ngan rin' fa pin'en ni ka ni makathnag. Ma
aram me muduwgil ni rofen ni ragag nge dalip fen ko pul ni ragag nge l'agruw ni aram
e pul ni *Adar.*

8 Aram me yog Haman ngak fare pilung ni ga'ar, "Bay bmit i girdi' ni yad ba wear
u daken gil'ilungum ni ga'ngin ni yira piri'egrad u lan urngin yang e pi nug ni ga ma
gagiyegnag. Pi yalen rorad e yug ba thil nga yalen gubin e girdi'. Ma ku reb e darir
ma folgad ko pi motochiyel u lan gil'ilungum, ere de fel' ni ngam fek owchem rorad.
9 Fa'anra ba m'agan'um ngay i gur Pilung ma ga ngongliy ba motochiyel ni ngan thang
e pogofan rorad. Fa'an ga ra rin', ma gu be micheg ngom ni gu ra pi' 375 e ton e silber
ngom ni ngam tay ko chubgil ko pilung ni ngan maruwel ngay u lan gil'ilungum."

10 Me luf fare pilung e luwaw rok ni bay e pow rok riy, nge pi ngak Haman ni fare
togopluw rok e pi *Jew*, ni aram fare mo'on ni fak Hammedatha, ni reb i owchen Agag.
11 Me ga'ar fare pilung ngak, "Girdi' nge salpiy rorad e fanam; mu rin' e tin ni ga ba'adag
ngorad."

12 Aram, me rofen ni ragag nge dalip ko bin m'on e pul me pining Haman e pi tayol
rok e en pilung nge yog ngorad ni ngar yoloyed e babyor ni ngan pilyeg e thin riy nga
gubin mit e thin ni yima yog u ga'ngin gil'ilungun fare pilung, mi ni pi' nge garer ko
gubin e pi'in yad ma gagiyeg, nge pi governor, nge pi tolang ko salthaw. Yungi babyor
nem e fithingan fare pilung i Xerxes e ni tay nga daken, mi ni pag e hung rok nga daken
ni fare luwaw rok e ni fanay ngay. 13 Girdi'en e mil e ra feked e yungi babyor ney nga
gubin yang e nug u lan gil'ilungun fare pilung. Bay riy ni kanog ni rofen ni ragag nge
dalip ko pul ni *Adar* e ngan thang e fan rok gubin e *Jew*, ni fel' yangren nge pilbithirl,
nge ppin nge bitir. Yira li'rad ko saydon ni dab ni runguyrad mi ni fek rorad e tin nib
milfan ngorad. 14 Pin'en ni bay u lan fa yungi babyor ni kan duwgiliy ni ngan rin' e go'
ngan weliy u gubin yang e nug, ni bochan e nge be' me t'armadlin ko rofen nem ni ba
yib.

15 Me yog fare pilung ni ngan fanay fare bbugithin ni ka ni yoloy ngan weliy u lan yu
Susa ni aram fare tochuch, ma girdi'en e mil e ra feked fare thin ko pi nug i yan. Me par
fare pilung nge Haman nga but' ngar unumew ban'en e ngiyalin'em ni girdi' nu Susa e
be wagegey laniyan'rad komang e yi be rin'.

4

Mordekai ni ning e ayuw rok Ester

1 Nap'an ni na'ab Mordekai nga urngin e pin'en ni kan rin', ma gelngin e kireban' ni
yib ngak me guchthiy e mad rok, me yin' e mad ni tutuw, me af e awat nga daken lolgen,
me yan u lan fare binaw, nike pag laman ngalang ni be yor, 2 nge yan i mada' ko garog u
tafen e pilung. De yan nga naun ni bochan e dabiyag ni ngan pag be' nike yin' e mad ni
tutuw nge yan nga naun. 3 Gubin yang e yungi nug nrung'aged fare thin nike yog fare
pilung, me yor e pi *Jew* riy ngalang. Miyad pag e abich, miyad yor ni yad be dololoy', ma
bo'or i yad ni yon' e mad ni tutuw miyad mol nga fithik' e awat.
4 Nap'an ni yog e pi tapigpig ni ppin nge *eunuch* rok Ester ngak e n'en ni be rin'
Mordekai me magfan'. Me pi' boch e mad nge yan ngak Mordekai ni nge yin' ma dabki
yin' e mad ni tutuw, machane de fek Mordekai fapi mad. 5 Ma aram me pining Ester i
Hathach, ni'ir reb fapi *eunuch* nu lan fare naun rok e pilung nike mel'eg fare pilung ni
nge mang tapigpig rok Ester, me yog Ester ngak ni nge yan ngak Mordekai nge nang ko
mang e ke buch nge mangfan. 6 Me yan Hathach ngak Mordekai nga lukngun e binaw
ko garog ni yan nga tafen e pilung. 7 Me yog Mordekai ngak gubin e tin ke buch rok, nge
urngin e salpiy nike micheg Haman nra tay ko chubgil ko pilung ni fa'an yira thang e
pogofan rok gubin e *Jew*. 8 Me pi' ngak Hathach bang fapi babyor ni murung'agen, ni
kan be'eg u Susa ni be yog ni ngan thang mit e *Jew*. Me yog Mordekai ngak ni nge fek
i yan ngak Ester, me weliy rogon ngak, me yog ngak nge yan i wenig nagrad girdi'en
ngak fare pilung nge runguyrad. 9 Me rin' Hathach ni aray rogon, 10 me pi' Ester e re
thin ni ba'aray ni ngan fek i yan ngak Mordekai: 11 "Demturug be' nib pumo'on fa be' ni
bpin nra yan ngalan e yoror ni nge guy e pilung ni dawor nni pining, ma yira thang e
pogofan rok ni dariy e maruwar riy. Ara'rogon e motochiyel; gubin e tafanow ko pilung
nge girdi' ma manang e re motochiyel nem. Ta'ab kanawo' e ra liyeg ko re motochiyel
ney: fa'anra paluweg fare pilung e sog rok ngak be', ma aram e facha' e dabkun thang
e pogofan rok. Me gag e ke gaman reb e pul ni daworki piningeg pilung ni nggu wan
gguy."
12 Nap'an ni taw e thin rok Ester ngak Mordekai, 13 me ginaeng Ester ko re thin ni
ba'aray ni pi' nge yan ngak: "Dab mu tafineynag ni gur u fithik' e pi *Jew* e dabi buch
ban'en rom, ni bochan e ga bay u tafen e pilung. 14 Fa'anra dabmog ban'en ko ngiyal'ney,
ma ayuw e ra yib u tharmiy ngak e *Jew*, ni dabi buch ban'en rorad, machane gur nge
chon e tabnaw ko chitamam e go' ra math owchemed. Mini' e manang — sana bochan e
ngiyal'n'ey nra taw ngay ma aram fan nim mang *queen*!"
15 Ba'aray e fulweg ni pi' Ester nge yan ngak Mordekai: 16 "Mman ngam pining gubin
e *Jew* nu lan yu Susa nga ta'bang; mi gimed pag e abich ngam meybil nigedgag. Dab mu
ked fa mu unumed ban'en ni dalip e rran nge dalip e nep'. Pi tapigpig rog ni ppin nge
gag e ku bay gu rin'ed ni aray rogon. Ma nga tomuren e bay gu wan ngak fare pilung,
ni yugu aram rogon ni ba togopluw ko motochiyel. Fa'anra thingar gum' ni bochan e
ren'ey ni kug rin', me ere kefel' nggum'."
17 Ma aram me chuw Mordekai nge yan i rin' urngin e pin'en keyog Ester ngak ni nge
rin'.

5

Ester ni pining fare Pilung nge Haman nga ba madnom

1 Me yan i rofen ni gaman e dalip fen ngay nike pag Ester e abich me yon' ba mad nib
n'uw ni madan e *Queen* me yan i sak'iy ngalan e yoror ko naun rok fare pilung nib sap
ko fare senggil ni bay e chiya ntagil' e en pilung riy. Ma bay fare pilung u lan fare senggil
nike par u daken fare chiya ntagil' e pilung, nib changar nga langan e mab nga wean.
2 Nap'an ni guy fare pilung i Ester ni *Queen* nib sak'iy u wean, mri felan' nike guy, me

foleg fare sog rok ngak nib gol. Me yib Ester i yib ngeb i math nga tabanggin fare sog.
3 Me fith fare pilung Ester ni ga'ar, "Ester ni *Queen*, mang e kamubnag? Mog ngog e n'en
ni ga ba'adag mu gu pi' ngom, ni mus nga balay gil'ilungug ma gu ra pi' ngom."
4 Me fulweg Ester ni ga'ar, "Fa'anra ba m'ag u wun'um i gur e en Pilung, ma gu ba'adag
ni ngambow Haman e nep' ney nga ba madnom ni gu be ngongliy rogon ni fenmew."
5 Ma aram me yog fare pilung ni nge yib Haman ni papey, ya ke pining row Ester nga
ba madnom. Aram me yan fare pilung nge Haman ko fare madnom nike ngongliy Ester
rogon. 6 Ma nap'an ni yad be unum e wayin me fith fare pilung Ester ni ga'ar, "Mog ngog
ko mang e ga ba'adag, mu gu pi' ngom. Maray rom e gu ra tay nga tagil', ni mus ni fa'an
ga ra ning baley u gil'ilungug."
7 Me fulweg Ester ni ga'ar, 8 "Fa'anra ri gab gol i gur Pilung ni ngam pi' ngog e n'en
ni nggu maraynag, me'ere gu ba'adag ni ngkug piningem nge Haman gabul nga reb e
mur ni bay gu fal'eg rogon ni fenmew. Ma aram e ngiyal' ni bay gog ngom e n'en ni gu
ba'adag."

Haman ni makathnag ni ngan thang e fan rok Mordekai

9 Nap'an ni m'ay fare madnom me yan Haman ni ka ri felan' ma ke uf. Machane yug
nap'an ni guy Mordekai u langan e garog u tafen e pilung nde sak'iy nge tayfan u nap'an
ni yib u charen nge yan mri damumuw Haman ngak nib gel. 10 Machane me guman'nag
ir nge yan nga tafen. Ma aram me pining e pi fager rok nga tabnaw rok me yog ngak i
Zeresh ni le'engin nge un ngorad ko mu'ulung. 11 Me par ngi i ufan sorok nga feni fel'
rogon, nge feni yo'or e pagel ni fak, nge rogon nike tolangnag e en pilung ko liw rok,
nge feni rib ga' fan u fithik' urngin e pi tolang u tan pa' e en pilung. 12 Miki ul ul ngay
ni be ga'ar, "Ma gathi kemus ya Ester ni *Queen* e ki piningmow e en pilung nga ku reb
e madnom gabul. 13 Machane ri dariy ta'reb e pin'ey ni be fel' u wun'ug, u n'umngin
nap'an ni gu be guy e re *Jew* nem i Mordekai ni be yumum' u langan e garog u tafen e
pilung."
14 Ma aram e ba'aray e n'en ni yog le'engin nge pi tafager rok ngak, "Mangfan ndab
mog ngan chamey ba fen e mo'ochol, ni medlip i ragag nge lal e fit tolngin? Me gabul ni
kadbul ma gog ngak fare pilung ngan uchuluy Mordekai riy, ngemu' ma ga yan ko mur
ni ga ba felfelan'."
Me leamnag Haman ni bfel' e re thin nem, ma aram me yog ngan chamey fare fen e
mo'ochol.

6

Fare pilung ni tayfan Mordekai

1 Re nep' nem e deyag ni mol e en ni pilung, me yog ni ngan fek babyoren e re nam
nem ngan be'eg ngak. 2 Gin nni be'eg ngak e ku bay riy murung'agen Mordekai ni pir'eg
ba makath ntay ni ngan thang e pogofan rok, ni aram fare makath ni tay Begthana nge
Teresh, fa gali *eunuch* nu lan e naun rok e en pilung ni yow ma matnagiy e pi senggil
rok fare pilung. 3 Me fith fare pilung ni ga'ar, "Bu uw rogon ni kadted fan Mordekai nge
tow'ath rok ni kad pi'ed ko biney nike rin'?"
Me fulweg e pi tapigpig rok ni lungurad, "Dariy ban'en ni ka ni ngongliy ni fan ngak."
4 Me fith fare pilung ni ga'ar, "Bay reb e pi tolang rog u lan e re naun ney e chiney?"
Ngiyal'nem ma kafni thum' Haman ngalan e yoror; ke yib ni nge yog ngak e en pilung
ni ngan uchuliy Mordekai ko fare fen e mo'ochol ni kafin ni mu'nag. 5 Ma aram me
fulweg fapi tapigpig ni lungurad, "Ke taw Haman ni be son nigem."
Me ga'ar fare pilung, "Mu pow'iyed nga naun."
6 Ma aram me yib Haman nga naun, me ga'ar fare pilung ngak, "Ba'aray be' nrug be
athepeg ni ngan tayfan. Mang e thingar gu rin' ko re mo'on ney?"

Me leamnag Haman rok ni ga'ar, "Mog, mini' e be finey e en pilung ni nge tayfan? Ri dariy be', ya bmuduwgil ni gag."
7 Ma aram me ga'ar Haman ngak fare pilung "Re mo'on ni ba'adag pilung ni nge
tayfan, 8 e ngan fek madan e pilung nib n'uw, ni gur pilung e ga ma yin', nge fare os
ni ga ma yan riy, ni bay ba te'elyaw ni ka ni ayliy nga lolgen e re os nem ni rarogon e
pilung. 9 Ma gog ngak reb e tin th'abi tolang e tayugang' rom nge yin' fare mad rom nga
daken e re mo'on nir, me tay nga daken fare os me kol gufan nge yannag u lukngun e
binaw i yan. Ni be tolul ni be ga'ar: 'Amuguyed aray rogon nma girdi'nag pilung e cha'
nike felfelan' ngak!' "
10 Ma aram me ga'ar fare pilung ngak Haman, "Mu papey nigem ngam man mu fek
fapi mad rog nib n'uw nge fare os rog, mag gilnag bugwan Mordekai ni fare *Jew*. Gubin
e tin kamog ni ngan rin' ngak e go' ngam rin'. Ga ra pir'eg ni be yimum' u langan e garog
rog."
11 Ma aram me yan Haman i fek fapi madan e pilung nib n'uw nge fare os, me yin'
fapi mad nga daken Mordekai. Me af Mordekai nga daken fare os me yannag Haman
i Mordekai u lukngun binaw, ni be tolulnag ko girdi' e ngiyal'nem ni yow be yan ni be
ga'ar: "Amuguyed aray rogon nma girdi'nag pilung e cha' nike felfelan' ngak!"
12 Aram me sul Mordekai nga langan e garog u tafen pilung me gurnag Haman ir nge
yan nga tabnaw rok, nike upunguy owchen ya ke tamra'. 13 Me weliy ngak le'engin nge
gubin fapi fager rok urngin ban'en ke buch rok. Ma aram me ga'ar le'engin ngak nge
fapi fager rok ni yad ba gonop, "Irera' tabolngin ni gimew be thil Mordekai be gel ma ga
be me'waer. Ma fa'anra ba *Jew*, ma ri bayi gel ngom. Dabiyag ni ngam gel ngak."

Haman nni thang e fan rok

14 Nap'an ni ka yad be non me yib e pi *eunuch* ni yad ba gur ni ngar feked Haman i yan
ko fare madnom nike ngongliy Ester.

7

1 Ma aram me yan fare pilung nge Haman ni ngar abichgad Ester 2 ko yay ni l'agruw
ngay. Ma nap'an ni yad be unum e wayin me fith fare pilung Ester bayay ni ga'ar, "Aram
e chiney, i gur *Queen* Ester, mang e ga ba' adag? Mog ngog mu gu pi' ngom. Ni mus nga
baley u gil'ilungug mu gu ra pi' ngom."
3 Me fulweg *Queen* Ester ni ga'ar, "Fa'anra ba m'agan'um ngay i gur Pilung ni ngam pi' e
n'en ni gu be siro'nag ma gu be wenignag ngom, ni dab ni thang e pogofan rog nge girdi'
rog. 4 Gamad e pi girdi' rog e ka ni pi'mad nchuway' ni ngan thang e fan romad. Fa'anra
mang e kemus ni kan pi'mad ni chuway' ni bod e sib, ma ku gu th'ab gulngag ndab gu
magawon nigem riy; ma biney e ngan thirifmad u but' mi ni thang owchemad!"
5 Aram me fith Xerxes ni Pilung Ester ni ga'ar, "Mini' e en nike thiyan' ma ke leamnag
ban'en ni errogon? Bu uw e re mo'on nir?"
6 Me fulweg Esther ni ga'ar, "En ni to'ogor romad, ni ir e be tay thibngimad, e re mo'on
ni kireb ney i Haman!"
Me sap Haman ngak fare pilung nge fare *queen* ni kari rus. 7 Me sak'iy fare pilung
ni kari damumuw ngalang, nge chuw u lan fare senggil, nge yan nga wean ngalan e
milay'. Ma kenang Haman nike t'ar fare pilung u wan' ni nge gechignag ni fan e ren'ey,
ma aram me par nde yan nga wean ni nge wenig ngak *Queen* Ester ni nge ayuweg e
pogofan rok. 8 Ka fin yigi pag ir nga but' nga daken ba chiya' nib n'uw ni bay Ester u
daken ni nge wenig ni ngan runguy me sul fare pilung nga senggil nike yib u milay'.
Nap'an ni guy fare pilung e n'en ke rin' Haman, me tolul ni ga'ar, "Mogew, re mo'on ney
e nge kol le'engig u roy u p'eowcheg, u lan e naun rog?"
Ma yug nap'an ni non fare pilung ni aram rogon me upunguy fapi *eunuch* lolugen
Haman. 9 Ma aram me ga'ar bagyad ni Harbonah fithingan, "Cha'aney i Haman e ke

chamey ba fen e mo'ochol u tafen ni bochan e nge uchuluy Mordekai riy, ni fa'anem ni ayweg e pogofan rom i gur pilung. Re fen e mo'ochol nem e medlip i ragag nge lal e fit tolngin!"

Me ga'ar fare pilung, "Mu uchliyed Haman riy!"

10 Ma aram mi ni uchuliy Haman nge yim' ko fare fen e mo'ochol nike chamey ni fen Mordekai. Aram me m'ay e damumuw rok fare pilung.

8

Ester ni ayweg e pogofan rok e pi Jew

1 Ka rofen nem me pi' Xerxes ni Pilung tafen Haman ni to'ogor rok e *Jew* ngak *Queen* Ester. Me yog Ester ngak fare pilung ni Mordekai e be' rok. Ma aram mi ni pi' mat'wun Mordekai ngi i yan nga p'eowchen fare pilung. 2 Me luf fare pilung e luwaw rok ni bay e hang riy (nike fulweg rok Haman) nge pi' ngak Mordekai. Me tay Ester Mordekai nge milfan tafen Haman ngak.

3 Miki non Ester ko fare pilung bayay, nike pag ir nga but u rifrifen ay ni be yor. Ma be wenig ngak ni nge taleg fare makath rok Haman nib togopluw ko *Jew*, ni Haman e reb i owchen Agag. 4 Me k'iyag fare pilung e sog rok nib gol ngak Ester, me sak'iy me ga'ar, 5 "Fa'anra bfel' u wun'um i gur pilung ma fa'anra gub t'uf rom, ma ga be finey nib mat'aw, ma wenig ngom mu yoloy bang e babyor ngam siyeg e tin keyog Haman nib mo'on ni fak Hammedatha ni owchen Agag, ni ngan rin' ni fan e nge mathmit gubin e *Jew* ni bay u tan gil'ilungum. 6 Bu uw rogon i lubeg rog e biney e riya' ni nge aw ko tirog e girdi', ni ngan thang owcharad?"

7 Ma aram me ga'ar Xerxes ni Pilung ngak Ester ni *Queen* nge ngak Mordekai nib *Jew*, "A musapgow, kugog kan uchuluy Haman ke yim' ni bochan e makath rok nib togopluw ngak e pi *Jew*, ma kug pi' tafen ngak Ester. 8 Machane bbug i thin ni kan yoloy kan garareg ni bay fithingan e en pilung riy ma ka ni pirdi'iy e pow rok e pilung ngay e dabyag i thilyeg. Ma demturug e tin gimew be leamnag mra yag ni mu yoloyew nge yan ngak e pi *Jew*; ni ngan yoloy u tan fithingag mi ni pirdi'iy e hung ko pilung ngay."

9 Pin'ey e buch ko rran ni rliw' nge dalip ko pul ni dalip ni fare pul ni *Sivan*. Me pining Mordekai fapi tayol rok fare pilung me yog ngorad ko mang e ngar yoloyed ngak e pi *Jew* nge ngak e pi governor, pi tolang ko am, nge pi tayugang' u gubin fa 127 yang i nug ni tabab u India me yan i mada' nga Sudan. Fa yung i babyor e go' ni yoloy nthin rok e pi girdi' ko yungi nug nem nge yol rorad. 10 Yog Mordekai ni ngan sayinnag fithingan Xerxes ni Pilung ngay, mi ni pag e hung rok ngay. Mini milnag u os ngan wereg nib machreg.

11 Bay ko yungi babyor nem ni be yog fare pilung ko pi *Jew*, nra yib e cham ngorad, ma ngar ayuweged e pogofan rorad. Demturug e re mit i girdi' u lan fa yungi nug ni yad ra yib ni cham ngak e *Jew*, fa ngak pifakrad, fa ppin rorad, mra yag ni ngar chamgad ngorad ngar thanged owcherad; miyad fanay e tirorad. 12 Re thin ney e ni fanay u ga'ngin yu Persia ko rofen nturguy ni ngan thang mit e Jew, rofen ni ragag nge dalip ko bin ragag nge l'agruw e pul ni *Adar*.

13 Re bugithin ney e nog nib motochiyel minog ngak urngin e girdi' nu lan gubin yang e pi nug, ni bochan e nge fal'eg e pi *Jew* rograd ni ngar filed biyan e pi to'ogor rorad e rofen nem. 14 Me yog fare pilung ngak e pi tayan u os ni ngar afgad nga daken e pi os rok ngranod ni kari mus machranginrad. Ngar wereged fare thin u lan yu Susa ni fare binaw ntochuch.

15 Me chuw Mordekai u tafen fare pilung nike yin' madan e pilung nib ra'en mak'ef nge wech, nge ba wuru' e mad nni ngongliy ko mad nrib fel' nib *purple*, nge ba te'elyaw ko pilung nib gol ni rib fel' ya'an. Min tolul mi ni garusnag e felfelan' u lan e yu pa' i kanawo' u Susa. 16 Ya ke felan' ma ke pagan' e pi *Jew*, ka ra felfelan'gad ma ka ra thamiyed ni ngar

gelgad. 17 Mu lan urngin e pi binaw nge pi yungi nug nnap'an ni yira be'eg fare thin nike
yib rok e en pilung, me tabab e pi *Jew* ko madnom nge mur ni kar felan'gad. Ma aram
me yo'or e girdi' ko taliw rok e pi *Jew* e ngiyal'nem ni bochan e kar rusgad ngorad.

9

Pi Jew nra thirifed e pi to'ogor rorad u but'

1 Me taw ko rran ni ragag nge dalip ko pul ni *Adar*, ni aram fare rran ni ngan maruwel
ko fare thin nike yog fare pilung, ma ku rofen ni be athpeg e pi to'ogor rok e pi *Jew* ni ngar
gafgow niged e *Jew*. Machane gathi aram rogon ni aw ya pi *Jew* e ra gelgad. 2 Gubin e
binaw ni bay e *Jew* riy u lan gil'ilungun fare pilung, ma go' ka ra fal'eged rogorad ni ngar
chamgad ngak e en nge yib ni cham ngorad. Girdi' u gubin yang e go' rrusgad ngorad,
dariy be' ni yag ni nge togopluw ngorad. 3 Gubin e pi tolang nu lan e yungi nug i yan,
nge pi governor, nge pi tayugang' ko am, nge pi'in owchen e en pilung e go' ra ayuweged
e pi *Jew* nem, ni bochan e go' yad be tamdag ngak Mordekai. 4 Go' nnang u lan gil'ilngun
fare pilung ni ngiyal'nem e ke ga' lungun Mordekai u lan tafen e pilung ma ka be ga'
lungun i yan. 5 Ere pi *Jew* e yag ni ngar rin'ed e tin yad ba'adag ngak e pi to'ogor rorad.
Ra chamgad ko saydon ngar li'edyad ngarm'ad.

6 Go' lan yu Susa ni aram fare binaw ntochuch ma 500 e girdi' ni thang e pi *Jew* e
pogofan rorad. 7-10 U fithik' fapi girdi' ni ka ni thang e pogofan rorad e bay ragag e pagel
riy ni fak Haman nib mo'on ni fak Hammedatha, ni to'ogor rok e *Jew*: Parshandatha,
Dalfon, Aspatha, Poratha, Adalia, Aridatha, Parmashta, Arisai, Aridai, nge Vaizatha.
Machane yug aram rogon ma dar feked ban'en.

11 Ka rofen nem minog ngak fare pilung urngin e girdi' ni ka ni li'rad u lan yu Susa.
12 Ma aram me ga'ar fare pilung ngak Ester ni *Queen*, "Go' lan yu Susa ma 500 e girdi'
nike thang e pi *Jew* e pogofan rorad riy, nib mu'un fa ragag' i pumo'on ni fak Haman
ngay. Ere bu uw rogon e tin kar rin'ed u lan e yungi nug i yan! Ku mang e ga ba'adag e
chiney? Nge yag ngom. Mog ngog komang e kag ba'adag, mu gu pi' ngom."

13 Me fulweg Esther ni ga'ar, "Fa'anra ba m'agan'um ngay i gur pilung me gabul ma
ga pag e pi *Jew* ni yad bay u lan yu Susa ngku rin'ed bayay e tin ni mu pagrad ngar
rin'ed e daba'. Min tining e ldow rok fa ragag i pumo'on ni fak Haman u tagil' e mo'ochol
ngalang." 14 Me yog fare pilung ni ngan rin' e ran'ey, mi ni wereg e thin riy u lan yu Susa.
Mi ni tining e ldow ko fa ragag i pumo'on ni fak Haman ngalang. 15 Rofen ni ragag nge
aningeg ko pul ni *Adar* miki yib e pi *Jew* ni yad bay u Susa nga ta'bang ngkur thanged e
pogofan rok 300 e girdi' nu lan fare binaw. Machane ku der feked ban'en rorad.

16 Ma ku errogon e pi *Jew* ni yad bay u lan e yungi nug i yan, ya go' ra yu ulunggad ngar
ayuweged yad rok e pi to'ogor. Miyed thang e fan rok 75,000 e to'ogor rorad. Machane
ku der feked ban'en. 17 Ren'ey e ni rin' ko ragag nge dalip fane pul ni *Adar*, nge rofen ni
ragag nge aningeg fane pul mar toffangad, miyad tay e binem e rran ni ngu'ur murgad
ma yad be felfelan'. 18 Machane pi *Jew* nu Susa e yad ma yib nga ta'bang e rofen ragag
nge dalip nge ragag nge aningeg fane pul, miyad toffan ko rofen ni ragag nge lal, miyad
tay e re rran nem ni ngar murgad miyad be felfelan'. 19 Irera' fan ni pi *Jew* ni yad ma
par u lan yuchi binaw nib achig e yad ma tay e rofen ni ragag nge aningeg e rran ko pul
ni *Adar* ni yaran e falfelan', nge mur, ma yad be thilyeg e tow'ath rorad ni ggan.

Fare madnon ni Purim

20 Me tay Mordekai e pin'ey nga babyor nge pi' babyoren nge yan ngak gubin e pi
Jew ni tin nib chugur nge tin nib palog ni yad ma par ko fare nam nu Persia, 21 ni be
yog ngorad ni ngu'ur madnom niged e rofen ni ragag nge aningeg fane pul nge rofen ni
ragag nge lal fane pul ko pul ni *Adar* ni gubin e duw. 22 Irera' e pi rran ni thang pi *Jew*
owchen e pi to'ogor rorad; irera' e re pul ni meyor nge marus ni un tay e thil nge yib e

felfelan' nge fel' laniyan' nga luwan. Minog ngorad ni ngu'ur madnom niged e gali rran
ney ni yad be mur u fithik' e felfelan', ma yad be pi' rorad e ggan ni tow'ath ma ngkur
pi'ed boch ko pi'in gafgow. 23 Ma aram me fol e pi *Jew* ko tin keyog Mordekai ni ngar
rin'ed, me par fare madnom nib yalen ni yima rin' ni gubin e duw.
24 I Haman nib mo'on ni fak Hammedatha, ni reb i owchen Agag ma ir e to'ogor ko
Jew, ir e girengiy e pow ("purim," ni yad ma yog) ni nge duwgiliy e rofen ni ngan thang
mit e pi *Jew*; i turguy ni nge thirifrad u but'. 25 Machane yan Ester ngak e en pilung, me
yoloy fare pilung e tin ngan rin' ni Haman e nge aw fare gafow ngak ni tanomnag ni nge
aw ko pi *Jew*, ir nge pifak ni pumo'on e ni uchliyrad ko fare tafen e mo'ochol 26 Ireram
fan ni fa gali rran ni yaran e madnom e Purim fithingan, bochan e tin nni yoloy ngalan
e re gi babyor ney, e aram e n'en nra machda' niged, ma aram e n'en ni aw ngorad, 27 me
tay e pi *Jew* nib motochiyel rorad nge pi'in owcherad, nge pi'in ra pachegedyad ko *Jew*,
ni gubin e duw ko gali rran nem, ma yira madnom nrogon nike yog Mordekai ni ngu'un
rin'. 28 Mi ni duwgiliy ni gubin e pi tabnaw rok e pi *Jew* u gubin e nam nge gubin e mfen
i yan nga m'on e dab ra paged talin ni ngu'ur madnom niged fa gali rran ni Purim ni
dariy n'umngin nap'an. 29 Ere Ester ni *Queen*, ni be' ni bpin ni fak Abihail, e cheag ngak
Mordekai, ngkura yoloyew bang e babyor ni murung'agen e Purim ni yow be ta'chiylen
e madnom ni Purim. 30 Re gi babyor ney e ni yoloy ni nge yan ngak gubin e *Jew*, min
pi' yuyang nge yan ko fa 127 yang i nug ko nam nu Persia. Ni be athapeg e gapas nge
fel'rogon nga daken e pi *Jew*, 31 ma be pow'iyrad nge pifakrad ni ngu'ur madnom niged
e Purim u ngilan', ni bod rogon fapi yalen nra tayew ngal'an ma ngan pag e abich ma
nge kirban'uy. Re thin ney e yog Mordekai nge Ester ni *Queen* ni dabisiy ni ngan rin'.
32 Ester e ta'chiylen ngari micheg e pi yalen nem ni Purim, ni ngan yoloy nga lane babyor
ko nam.

10

Gilbugwan rok Xerxes nge Mordekai

1 I Xerxes ni Pilung e pag lungun nga daken gubin e girdi' ni yad bay u tan gil'ilungun
ko pi nam ni bay u charen e day nge tin bay nga arow nge yog e pin'en ni thingar rin'ed.
2 Urngin e pin'en ni i rin' ngi i gilbugwan riy, nib mu'un ngay murung'agen Mordekai
ni tolangnag e liw rok, e go' kan yoloy ngalan *Chepin e Pilung nu Persia ngu Media*. 3 I
Mordekai ni fare *Jew* e ir e migid tolangin ngak Xerxes ni Pilung. Mordekai e ma tay e
Jew fan ma go' yad ba'adag daken. I maruwel ni nge fel' ngak e girdi' rok nge ngak gubin
e pi'in owchen ni nge dabi buch ban'en rorad.

BABYOR NI JOB

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Job e murung'agen be' nib mo'on ni bfel', ni aw e gafgow ngak nib gel, ni yim' urngin e bitir rok, me mul u pa' urngin ban'en rok, me yib ba mit e m'ar nib sonogor nga downgin. Rogon ni non Job nge pi tafager rok e be dag rogon e leam rok bagayad nge bagayad ko re gafgow nem ni yib ngak Job. Ma tomur riy me non Got ngak Job.

Pi tafager rok Job e yad ma leamnag ni Got e ma pi' puluwon e tin bfel' nma rin' e girdi', mma gechignag e girdi' nike rin' e kireb, ere re gafgow nem nike yib ngak Job e kar dugliyed nike rin' Job ban'en nib kireb. Machane me leamnag Job ni gathi aram rogon, ya i par nrib mat'aw ma mmanigil, ma dariy rogon ni nge yib e binem e gechig ngak. Denang Job ko mangfan ni pag Got e binem e gafgow nge yib ngak. I Job e de mul e michan' rok ngak Got, machane ba'adag ni nge yib i m'ug ni ir be' nib mat'aw u p'eowchen Got.

Me non Got ngak Job ni be dag rogon feni gonop nge feni gel gelngin. De pi' e fulweg u urngin e thin ni fith Job, machane me ayuweg ni bochan e michan' rok ngak. Me yog Job u fithik' e sobut'an' ni Got e ba gonop ma ba sorok, me kalngan' ko thin ni yog nib sor fan ngak Got u fithik' e damumuw.

Me fulweg Got Job nga rogon me ayuweg nge fel' rogon ko som'on. Me puwan' Somol ngak e pi tafager rok Job ni bochan e deyag nra nanged fan e gafgow ni yib ngak Job. Kemus ni Job e manang rok raragon Got ni kab sorok ma kab ga' nga rogon ni yima weliy ko taliw rorad.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Somm'on riy 1:1—2:13
Job nge pi tafager rok 3:1—31:40
a. Tini yog Job ndabun 3:1–26
b. Bin m'on e welthin 4:1—14:22
c. Bin l'agruw e welthin 15:1—21:34
d. Bin dalip e welthin 22:1—27:23
e. Feni ga' fan e Gonop 28:1–28
f. Thin ni yog Job ntomur 29:1—31:40
Pi welthin rok Elihu 32:1—37:24
I Somol ni fulweg lungun Job 38:1—42:6
Thin nni weliy ko tomur 42:7–17

Mo'onyan' ni sikengnag Job

1 Immoy be' nib mo'on ni Job fithingan, ni i par ko nam nu Uz. I par ni be liyor ngak
Got ma ba yul'yul' ngak. I par ni ir be' nib manigil ma be ayuw ni nge dabi rin' ban'en
nib kireb. 2 Medlip e pagel ma dalip e ppin ni fak, 3 ma bay 7,000 e saf rok, ma 3,000 e
kamel, ma 1,000 e garbaw, ma 500 e dongki. Ma ku bpire' e pi tapigpig rok, me ir e th'abi
yo'or ban'en rok u rom u lan e ngek.

4 Fapi pumo'on ni fak e yad ma ngongliy e mur ni be cheal u dakenrad, bayi ngongliy
bagayad e mur, me pining urngin pi walagen ngarbad ngay. Ma gubin ngiyal' ni yad
ma pi' e thin ngak fa dalip i ppin ni walagrad ni ngarbad ra uned ngorad ko mur.
5 Nap'an ni yad ra mu'u reb e mur me reb e rran riy nri kab kadbul me od Job nge li'
e gamanman nge pi' ni maligach ngak Got ni fan e nge n'ag Got fan e denen rok pifak
ngar machalboggad. Gubin yay ni i rin' ni aray rogon, ya be leamnag nrichey ma ke

denen bagayad ni gomanga keyog bbugithin nib tagan ngak Got, ni gathi ri aram rogon ni leamnag.

6 Fa'ani taw ko rofen ni nge yan e pi chon e tharmiy* nga p'eowchen SOMOL, ma bay Satan† u fithik'rad. 7 Me fith SOMOL ngak ni ga'ar, "Mang e ku'um rin' boch?"

Me fulweg Satan ni ga'ar, "Ku'ug yanyan ni gu be liyeg e fayleng."

8 Me ga'ar SOMOL, "Mog, kam guy fare tapigpig rog i Job? Dariy be' u fayleng nib yul'yul' ma bfel' ni bod ir. Bay madgug u wan' mma ayuw ni nge dabi ngongliy e kireb."

9 Me fulweg Satan ni ga'ar, "Gur ra i par Job ni bay madgum u wan' ni fa'anra der yib e fel' riy ngak? 10 Kam par ni ga be yoror rok nge girdi' nu tabinaw rok nge urngin ban'en ni bay rok. Ga be fal'eg wa'athan u urngin e tin be ngongliy, ma urngin e garbaw ni ka mu pi' ngak e ke yo'or u daken e ted i yan. 11 Machane ga ra fek rok urngin e tin bay rok, ma ra yog nga owchem e thin nib togopluw ngom."

12 Me ga'ar SOMOL ngak Satan, "Kefel', ke milfan e urngin rok ngom, machane dab mu gad pa'am ngak." Ma aram me yan Satan.

Job ni mul pifak u pa' nge gubin ban'en rok

13 Me reb e rran ni be mur pifak Job u tabinaw rok e bin ilal i fak ni pumo'on, 14 me mil be' i yib ngak Job nge yib i yog e thin ngak ni ga'ar, "Gamad be maruwel ko garbaw be gi' e but' u milay', ma bay e pi dongki ni yad be kay e pan ni yad ba chugur ngomad. 15 Ma gamad gin ma ke yib e girdi' ni kanog e pi Sabean‡ ngorad, ra chamgad ngomad miyad fek fapi garbaw nge dongki ni urngin. Miyad li' urngin fapi tapigpig rom, kemus ni gag e kug thay ku gub ni nggu weliy ngom."

16 Dawori mu' ko welthin, me taw yug reb e tapigpig rok me ga'ar ngak, "Ke aw e dirra' ngak fapi saf nge pi'in yad be gafaliyrad karm'ad ni yad gubin. Kemus ni gag e kug thay ku gub ni nggu weliy ngom."

17 Dawori mu' ko welthin, me taw yug reb e tapigpig rok me ga'ar ngak, "Dalip ulung e girdi' ni kanog e pi Kaldean§ ngorad e karbad ra oggad ngomad, ka ra feked fapi kamel ma kar li'ed urngin e tapigpig rom. Kemus ni gag e kug thay ku gub ni nggu weliy ngom."

18 Dawori mu' ko welthin, me taw yug reb e tapigpig rok me ga'ar ngak, "Pifakam e yad be mur u tafen e bin ilal e pumo'on ni fakam, 19 me yib ba yoko' u daken e ted ni *desert* ngorad. Me buthug e naun ngarm'ad ni yad gubin. Kemus ni gag e kug thay ku gub ni nggu weliy ngom."

20 Me sak'iy Job nge guchthuy e mad rok ni kari kireban'. Me suruy e piy u chugen nge m'ay me paraw nga but'. 21 Me ga'ar, "Ni gargel nigeg ndariy ban'en rog; ere bay gum' ndariy ban'en nra un ngog. I SOMOL e ma pi', me ir e ke fek rog e chiney. Ngan pining e sorok nga fithingan SOMOL!" 22 Yug aram rogon e tin yib ngak, machane de denen Job, ya de yin' e kireb riy nga daken Got.

2

Mo'onyan' ni sul nge sikengnag Job bayay

1 Fa'ani taw ko rofen ni nge yib pi chon e tharmiy nga p'eowchen SOMOL bayay, ma ku bay Satan u fithik'rad. 2 Me fith SOMOL ngak ni ga'ar, "U uw e ka mub riy?"

Me fulweg Satan ni ga'ar, "Ku'ug yanyan ni gu be liyeg e fayleng."

3 Me ga'ar SOMOL, "Mog, kam guy fare tapigpig rog i Job? Dariy be' u fayleng nib yul'yul' ma bfel' ni bod ir. Be liyor ngog mma ayuw ni nge dabi ngongliy e kireb. Mu

---

* **1:6** PI CHON E THARMIY: Pi kan ni yad ma pigpig ngak Got u tharmiy. † **1:6** SATAN: Bbugithin ni Hebrew ni fithingan fare pilungen e mo'onyan', ni be dag ni ir e togopluw rok e girdi'. ‡ **1:15** SABEAN: Fithingan bogi girdi' ni yad ma milekag i yan ni yad ma yib ko yimuch. § **1:17** KALDEAN: Fithingan bogi girdi' ni yad ma milekag i yan ni yad ma yib ko lel'och.

tuwesriyeg ni nggu pagem ngam gad pa'am ngak ndariy tapgin, ma Job e ka be par nib
yul'yul' ngog ni ka faram i yib."
4 Me fulweg Satan ni ga'ar, "Be' nib girdi' e ra pag urngin ban'en ni fan e nge ayuweg
e pogofan rok. 5 Machane ga ra gad pa'am ngak nge amith downgin, ma ra yog nga
owchem e thin nib togopluw ngom."
6 Me ga'ar SOMOL ngak Satan, "Aram e ke mil fan ngom, kemus ni dab mu thang e fan
rok."
7 Me chuw Satan u p'eowchen SOMOL me gagiyegnag e malad nge yib i for u downgin
Job ni ga'ngin. 8 Me fek Job bochiyang u ba th'ib ni but' nike pil ngi i ker downgin ngay
me yan i par nga fithik' e awat ko gin yima yan nn'ag e awat ngay. 9 Me ga'ar le'engin
ngak, "Mog, ka ga be par ni gab yul'yul' ngak Got ni bod kafram i yib? Mang ni dab mu
yab'iy Got nge mu' ma gom'?"
10 Me ga'ar Job ngak, "Ga be yog e thin ko balyang! Fa'anra pi' Got ban'en ni bfel' nge
yib ngodad ma gadad fek u fithik' e felfelan'. Ere fa'anra pi' e gafgow nge yib ngodad
ma mang ni ngad gun'gun'gad?" Yug aram rogon urngin e gafgow ni yib ngak Job ma
de yog ban'en nib togopluw ngak Got.

Pi tafager rok Job nrabad

11 Ma immoy dalip i tafager rok Job, ni Elifaz nu Teman nge Bildad nu Shuah, nge Zofar
nu Naamah. Fa'an rrung'aged gelngin e gafgow nike tay Job, miyad turguy ni ngranod
ra guyed ngar nanged salpen. 12 Ka yad mmal'af miyad guy Job, ma de pow rorad. Ma
nap'an ni pow rorad, miyad yor ni kar paged lamrad ngalang. Miyad guchthuy e mad
rorad ya kari kireban'rad, miyad gogoy e fiyath ngu u ron'ed ngalang ngi i wear nga
fithik' i lolugenrad. 13 Miyad par u rom nga but' u to'oben Job ni medlip e rran nge nep'
nde yog bagayad ta'ab bugithin, ya kar guyed gelngin e bilig tay e gafgow nike tay.

3

Job ni weliy e kireban' rok ngak Got

1 Me mang Job e non nge yibil ni nge buch wa'athan e rofen nni gargaleg riy.

Job

2-3 Got, mu bucheg wa'athan e rofen ni ba'aram nni gargelegeg riy;
mu bucheg wa'athan e re nep' i n'en nni parnigeg.
4 Got, mu thiliyeg e re rran nem nge ngal' ni nep';
ma ga pag e binem e rran ndab ku mu leamnag;
ma dab ku mu pag e tamilang nge yib ngay.
5 Mu tay ni reb e rran nib lumolang ma rib talumor;
mu upunguy ko manileng ma ga thang e yal' riy.
6 Mu chuweg e re nep' nem u lan e duw,
ma dakriy bi'id ni ngan mathe'eg ngay;
7 mu tay nreb e nep' ni dariy ban'en riy ni felan'uy ngay.
8 Mog ngak e pi'in yad ma pig ngar bucheged wa'athan e re rran nem,
ni pi'in yad manang rogon ni ngar nonod ngak e Leviathan.*
9 Mu tay e fasuran ndabki yan ra'en;
mu tay e binem e nep' ndab ki i leamnag ni ku ra puf e woch.
10 Mu bucheg wa'athan e re nep' nem ni bochan e pag ngan gargel nigeg,
me teg nga fithik' e buchbuchan' nge biligt'ay e gafgow.

11 Fa'an manga gum' u yin e chitinag ma kabfel',
ara gum' ko ngiyal' ni ba'aram nni gargelegeg riy.

* **3:8** LEVIATHAN: Ba kan nu maday nma leamnag e pi'in nma pig nrayag ni nge pingeg e yal' nge lumor ra'en ni misiw'.

12 Mang ni i dibeyeg e chitinag?
Mang ni i tathuth nigeg?
13 Fa'an mang e gum' e ngiyal'nem,
ma chiney e gu bay u fithik' e gapas,
14 ni gu be mol ni bod e pi pilung nge pi'in yad ma gagiyeg,
ni yad e ku ra toyed bayay e pi naun ko pilung ni kakrom.
15 Mu gu mol ni bod e pi'in pifak e pilung
ni kar suguyed e pi naun rorad ko gol nge silber,
16 fa gu mol ni bod e bitir nni gargeleg ma ba yam'.
17 Girdi' ni kireb u lan e low ko yam' e kar talgad ndakurir ngongliyed e kireb,
ma pi'in ke aw porowrad ko maruwel e fin aram e gin kar toffangad riy.
18 Ku aram e gin nra toffan e pi kalbus riy,
ndakurir rung'aged e n'en ni ngar rin'ed u fithik' e wa'achar.
19 Gubin thal e girdi' ma bay u rom, ni pi'in ntolang nge pi'in sobut',
ma pi sib e fin aram e kar pufgad e pi masta rorad.

20 Mang ni nge par e girdi' ngi i gafgow?
Mang ni ngan pi' e tamilang ngak e girdi' ni be par u fithik' e kireban'?
21 Yad be sonnag e yam', ma der yib ngorad;
kabfel' ba low ko yam' u wun'rad ko machaf.
22 Dariy e felfelan' rorad nge yan i mada' ko ngiyal' ni karm'ad ka ni k'eyagrad;
23 Tin bay nga m'on ni bay fini yib ngorad e ke tay Got nib mith,
ir e ke ning lanin'rad.
24 Ku gu thilyeg e abich ko meyor;
ma da gur tal ko gel'gel'.
25 Urngin e tin gu be tamdag ngay ma gu be rus ngay e ke yib ngog.
26 Dariy e gapas nge toffan rog,
ma der m'ay e gafgow rog.

4

Bin som'on e welthin
(4:1—14:22)

Elifaz

1-2 Job mog, gu ra non ma ga ra dabuy?
Ya dabkiyag ni gu par ni dab gu non.
3 Ka mu fonownag bo'or e girdi'
ma kam pi' gelngin pa' e pi'in ndariy gelngin pa'rad.
4 Ma ra tun ay be' ara par nike aw parwon,
ma thin rom e ma pi' e athamgil ngak nge sak'iy.
5 Ma chiney e gur e ke aw e gafgow ngom,
ma ka mu pagem ke mulan'um.
6 Um par ni ga be liyor ngak Got, ndariy thibngim,
ere thangri pagan'um me l'agan'um ngak.
7 Mu leam, rayag ni mog be'
ni i par nib mat'aw me yib e riya ngak?
8 Kug guy e girdi' nra gi'ed e but' ni kireb
ka ra yunged e kireb ngay ni bod rogon e awoch,
ma chiney e ka ra tired wom'ngin ni kireb.
9 Ke kireb nagrad Got u fithik' e damumuw rok ni bod ba yoko'.
10 Pi'in nib kireb e yad be tolul ma yad be wa'achar ni bod e layon,

machane Got e be thang lungrad ma be tet'ar nguwelrad.
11 Yad bod e layon ndariy ban'en ni ngar li'ed ngar longuyed,
miyad yim' me wear pifakrad ni gubin.

12 Bay ba ngiyal' nni kathkathnag bbugithin ngog,
nri chugur ni nge dab gu rung'ag.
13 Bod rogon ba lik'ay nib tamdag ni kirebnag e mol rog.
14 Mu gu par ni gu be da'da'
ma gu be t'on nreb ko tamdag.
15 Mu gu thamiy bochiyang i nifeng nike thoy owcheg,
me puth e ulum nga dakenag ko tamdag.
16 Mu gguy ban'en nib sak'iy u rom;
mu gu lik'ath ngay, ma de pow rog ko be mang.
Mu gu rung'ag ba lam ko ngiyal'nem ndariy ban'en ni be yan lingan ni be ga'ar:
17 "Gur rayag ni nge mat'aw be' u p'eowchen Got?
Gur rayag ni nge machalbog be' u p'eowchen e en ni ir e sunumiy?
18 Got e der ma pagan' ngak e pi tapigpig rok nu tharmiy;*
ma pir'eg e oloboch rok e pi engel.
19 Ere ga be finey mra pagan' ngak be' nni sunumiy ko but',
ni yib ko fiyath nrib mom i li' ni bod ba chachangeg?
20 Gadad e girdi' e rayag ni nge kadbul ma gadad ba fos,
ma dawori aw e lumor me aw e fan rodad ndariy be' ni manang.
21 Min fek urngin e tin bay rodad;
ma gadad yim', ni ka dawori yag e gonop ngodad."

5

1 Job, mu pong ngam guy ko ra fulweg be' lungum fa.
Gur bay reb e engel nrayag ni ngam non ngak nge ayuwegnem?
2 Gab balyang ni fa'anra li'em anum' i leamnag e tin ke kirebnag be' u wun'um.
3 Kug guy e pi'in balyang ni yad be par ni gowa dabi buch ban'en rorad,
ma kug yiblayrad ni nge buch ban'en nib tomgin u tabnaw rorad.
4 Pifakrad e dabiyag ni nge dabi buch ban'en rorad;
dariy be' nra ayuwegrad u tafen e puf oloboch.
5 Pi'in karm'ad ko bilig e bay ra ked wom'ngin e woldug rok e en ni balyang,
ni mus ko *grain* ni be tugul u fithik' e rachangal,
ma pi'in ke yib e belel ngorad e bayi awan'rad ko fla'ab rok.
6 Kireb e der tugul u fithik' e but',
ma ku er i tay e oloboch nder for u fithik' e but' nge tugul.
7 Gathi aray rogon! Girdi' e ir e ma girengiy e gafgow nga daken,
ni bod rogon k'affin e nifiy ni thay ngalang u ba nifiy.

8 Fa'an mang e gag gur, ma kug weliy salpeg ngak Got.
9 Dabiyag ni ngad nanged fan e pi gagiyeg rok,
nge pi maang'ang ni yug be ngongliy ni der tal.
10 Be pi' e n'uw nge aw nga daken e binaw
nge tarannag e but'.
11 Got e ma tolangnag e pi'in nib sobut'an'rad,
me ir e ma pi' e felfelan' ngak e pi'in yad be yor.

* **4:18** tapigpig rok nu tharmiy: Pi kan ni yad ma pigpig ngak Got u tharmiy, ku yima yog e pi mol'og ngorad, ara pi engel.

12-13 Ma wageynag e makath rok e pi'in yad ma ban,
mma thabeynag e pi'in gonop ngar awgad ko liyab rorad,
nge yan i par ndariy ban'en ni yad ra rin' nra fel' rogon;
14 ni yu gu ra lukngun misiw' ma yad be chaman u fithik' e lumor.
15 Machane Got e ma chuweg e pi gafgow u pa' e yam';
mma ayuweg e pi'in ni yibe gafgow nagrad.
16 Ma pi' e lagan' ngak e pi'in gafgow mma gagiyegnag e pi'in kireb ngar th'abed gulungrad.
17 Ba felan' e en ni Got e be fonownag!
Ra puwan' ngom ma dab mu dabuy.
18 Got e ma m'ag e mad ko gin ni ir e ke maad'ad ngay;
pa' e ma amith nigey ngay, ma ku pa' e ma gol nigey ngay.
19 Gubin yay ni ir e ma ayuwegnem ni dabi buch ban'en rom;
20 ra yib e uyongol me tem ndab mum',
mra yib e mael me yoror rom nge dab mum'.
21 Got e ra laegem u fithik' e tin nde riyul' ni murung'agem ni yibe weliy nge thin ni yibe t'ar nga dakenam;
ma ir e ra aywegem ko riya' nra yib.
22 Ra yib e cham nge uyongol ma ga ra minmin ngay,
ma dab mu rus ko gamanman ni malboch.
23 Yungi flang ni ga ra gi' ni fan ko woldug e dariy e malang u fithik';
ma pi gamanman ni malboch e yad ba mangmor ngom.
24 Ma aram e bay u mu par u fithik' e gapas u lan e *tent* rom;
ra mman mu guy e pi saf rom ma ga ra pir'eg ndawori buch ban'en rorad.
25 Ma ra yo'or pifakam
ni bod feni yo'or e pan ni bay ko gin be kay e gamanman e pan riy.
26 Rogon e *wheat* nma par nge yan i el ko ngiyal' ni ngan t'ar riy,
e aram rogom ni bay mpar ngari mpilibthir.
27 Job, kug nanged e pin'ey ko pin'en ke n'uw nap'an ni kug filed.
Rib riyul', ere rib fel' ni nge riyul' u wun'um e chiney.

6

Job

1-2 Fa'anra mang e rayag i tomaleg e pi momaw' rog min thabthabelnag e gafgow rog u daken e thabthabel!
3 mra tomal ko yan' u maday,
ere dab mu gin nga rogon e thin rog.
4 Got ni Gubin ma Rayag Rok e ke yip'eg ko gan e gat'ing,
ni yub riy e kenad u fithik' i dowag.
Ke k'afeg Got e marus be aw ngog.
5 Bfel' laniyan' ba dongki ko ngiyal ni be kay e pan,
ma ba garbaw ni be kay e pan e bmath gulungan.
6 Machane mini' e ma kay e ggan, ni dariy e sol riy?
Mang e re lamen ni bay ko fak e nimen ndariy luk'an?
7 Dag adag ni nggu woy e mitnef e ggan,
ma urngin ni gu be kay e be karing e m'ar ngog.

8 Mangfan ni der pi' Got ngog e n'en ni gu be ning?
Mangfan ni der fulweg taban e meybil rog?

5:12-13 1 Kor 3:19

9 Mang e yigi li’eg ngum’!
10 Mang e gu manang nra rin’, mar gu ra tim’og ngalang ko felfelan’,
ni demturug fini gel e amith rog.
Ri gu manang ni Got e ba thothup;
Dawor gu togopluw bi’id ko tin keyog.
11 Dakuriy gelngig ni ngkug par ni gub fos.
Mang ni ngkug par ni gub fos ndakriy ban’en ni be lagan’ug ngay?
12 Gur, ni ngongliyeg ko malang? Fa downgig e wasey ni *bronze*?
13 Dakuriy gelngig ni nggu ayuwegneg,
ma ku dariy bang ni gu ra cheal ngay ni man ayuw.

14 Gu ma finey e fager nib yul’yul’ u fithik’ e gafgow ni ara’ rogon,
ni demturug ko kug pag Got fa dawo’.
15 Ma gimed ni fager rog, e gimed be ban nigeg ni bod yoch pa’ i lul’
ni mlik’ u ngal’an e yal’.
16 Pi lul’ e man ko *snow* nge ayis,
17 machane ra yib e gowal me ranran nge m’ay ngabang,
me par fa yoch pa’ i lul’ nike mlik’.
18 Yu thelep i girdi’ ni yad ma milekag ni mogow ran e yad ma malog;
yad ma garay i yan ngu’ur m’ad u lan e ted ni *desert*.
19 Pi thelep i girdi’ nu Sheba ngu Tema ni yad ma mogow,
20 e ri ma math e liyab ngorad u to’oben yoch pa’ i lul’ nib mlik.
21 Gimed bod e yoch pa’ i lul’ nem ngog,
Ka mu guyed e gafgow nike aw ngog, ma kam sulod riy nga tomur u fithik’ e marus.
22 Mogned, ka’a gu ning ba tow’ath ngomed
ara kam pi’ed puluwon be’ ni nge sasalap ni fan ngog
23 ara kam ayuweged gag u pa’ ba to’ogor ara ba pilung nib kireb?

24 Are kefel’, mu fonow nigedgag; mu weliyed thibnging ngog.
Bay guthab’ gulngag nggu motoyil ngomed.
25 Thin ni yul’yul’ e ba gel gelngin,
machane der paluw e n’en ni gimed be yog.
26 Gimed be leamnag ni tin gu be yog e dariyfan kemus nnifeng;
me ere mangfan ni gimed be fulweg lungug nike mulan’ug?
27 Mus ko pi’in pifak e pi tapigpig ni kanim’ rorad ma gimed be giringiy e pow ni nge duwgiliy ko mini’ romed e nge mil suworad ngak,
ma kigmed be libeg ni ngam fla’abgad u puluwon e pi tafager nth’abi chugur ngomed!
28 Mu sapgad nga owcheg.
Dab gu ban.
29 Ngam musgad u wur. Ya de mat’aw e n’en ni gimed be rin’.
Dab mu ted e kireb nga dakenag. Ya bfel’ e rog.
30 Ma gimed be leamnag ni gu be ban —
gimed be leamnag ndag nang e tin bfel’ nge tin ba kireb.

7

1 Yafos ko girdi’ e bod feni almarin e maruwel ko salthaw,
ni ba maruwel nib gel nib math’kanil’,
2 bod rogon ba sib ni be yim’ ni bochan e garbeb ko taglul’;
fa be’ ni be son ni ngan pi puluwon ko maruwel.

3 Yug be cheal e pul u dakenag ma dakuriy fag ni gu be par ni gub fos;
gubin e nep' ma be gafgow lanin'ug.
4 Nap'an ni gu ra thig nga but' ni nggu mol, ma wun'ug e ke n'uw e nep';
polo' e nep' ndagur ayal ni gu be yim' ni bochan ni mang e yigi rran.
5 Bayngeg e ke sugnag e fakl'ud;
ya ke mada e malad riy;
ni be ser e lla' riy nga but'.
6 Be yan e rran ma dakuriy ban'en ni be lagan'ug ngay,
be yan nib machreg nga ba rosom ko wupmad.

7 A Got, dab mu pag talin ni yafos rog e kemus ni ta'ab buchud i nifeng;
ma felfelan' rog e ke taw nga tungun.
8 Ga be guyeg e chiney, ma dab kum guyeg bayay.
Bay mu gayeg ma kug thumur.
9-10 Bod bangi manileng ni yan nge m'ay nga bang,
be' nra yim' e dabki sul;
ma pi'in yad manang ochen e go' yad ra pag talin.
11 Danga'! Dabi yag ni gu th'ab gulungag!
Kug damumuw ma ke buchbuchan'ug.
Thingar gu non.

12 Mangfan ni ga be tay e matnag rog?
Ga be leamnag ni gub mit e kan nu maday?*
13 Gu mol nga but' ni gu be guy rogon ni nggu toffan;
Gu be gay rogon ni nggu puf gow e amith.
14 Ma gur e ga be k'aring e tamdag ngog u malk'ay;
ga be k'aring e marus ngog ko pin'en ni ga be pilyeg e changar rog gu be guy
15 nge mada' ko ngiyal' ni kabfel' ngan uchuliyeg ngum'
ko bin ni ngu'ug par u lan e re dogur ney ni kari mogothgoth.
16 Ke mulan'ug; ke chuwan'ug ko yafos rog.
Mu chuw rog nggu par ni yigo' gag. Ya yafos rog e kem'ay fan.

17 Mang nrib ga'fan u wun'um e girdi'?
Mang ni ga ma yip' owchem ko pin'en ni yad ma rin'?
18 Ga ma fal'eg i yaliyrad ni gubin e kadbul
ma ga sikeng nagrad ni gubin ngiyal'.
19 Mang ni dab mu fek owchem rog boch ngiyal'
nge yag ni gu ful' nguwcheg?
20 Mang ni karmup owchem ngog, be magawon nigem e denen rog?
Mangfan ni ku gu mang tagil' e falmun rom?
Ar fani karug mang ba tomal ngom?
21 Dakriy bi'id ni ga ra n'ag fan e denen rog?
Dab ku mu na'g u wun'um e kireb rog?
Dabki n'uw nap'an mu gu wan nga low rog,
ma bay um sap nigeg ma ku gu thumur.

8

Bildad
1-2 Amog kam mu' ko gafadrag ni go' nifeng?

* **7:12** KAN NU MADAY: Bay ko yat ni kakrom ni bogi kan nu maday e yima matangiyrad ya yad ra thay miyad gathay ban'en. **7:17** Psa 8:4; 144:3

3 I Got e dar ma olobochiy e tin nib mat'aw;
dariy bangiyal' nra pag i rin' e n'en nib mat'aw.
4 Dabisiy nike denen pifakam nib togopluw ngak Got,
aram fan nike gechig nagrad nib m'ag nga rogon e kireb rorad.
5 Machane mu cheal e chiney ngam wenig ngak Got ni Gubin Rayag Rok;
6 fa'anra arfanam yul'yul' nge machalbog,
me'ere bayib Got nge ayuwegnem,
me fulweg gathon e tabnaw rom nga rogon ni aram puluwom.
7 Urngin e fla'ab nike thay u pa'am
e dabi ta'reb rogon ko n'en nra pi' Got ngom.

8 A yigum changar bochingiyal' ko gonop ko pi kakrom;
ma ga leamnag e pin'en nib riyul' ni fil e pi chitamangidad kakrom,
9 Yafos rodad e rib ngoch, ri dariy bochi ban'en ni gadad manang;
gadad ma thumur ni bod e taglul' nma th'ab daken e fayleng.
10 Machane mu pag e pi'in gonop kakrom ngar llowan' niged gur;
mmotoyil ko n'en ni u rogned:

11 "Dabiyag ni nge tugul e uchel u bang ndariy e ran riy;
dab ni pir'eg ko gin nde tamran.
12 Fa'anra m'ay e ran, ma uchel e som'on nra mororoy,
ko ngiyal' ni kayug ba'achig ndab ka'yag i fanay nga ban'en.
13 Girdi' nde nang Got e yad bod e pi uchel nem;
lagan' rorad e ra m'ay, u nap'an ni yad ra pagtalin Got.
14 Be pagan'rad ngabal' i gaf ni tafen e gonow.
15 Fa'an yad ra gif nga ba tafen e gonow, ma gur, ra duwgiliyrad ni dab ra thiggad?
Fa'an yad ra malle' nga bael' i tret, ma ra yuwegrad ngar sak'iygad?"

16 Girdi' nib kireb e ma for ni bod e pan u tamal',
ni bod e pan ni be yo'or i yan u daken e milay'.
17 Liknginrad e ma bachbach ko malang me l'ag nib nemow nga gubin e war.
18 Machane ga ra bukliyrad ngalang
ma dariy be' nra nang ni urmed u rom.
19 Errogon, kemus rogon e felfelan' rok e girdi' nib kireb;
ma aram me yib yu gu boch e girdi' nge fek luwanrad.

20 Machane Got e dariy e ngiyal' nra pag e pi'in yad ba yul'yul'
ara pi' e ayuw ngak e girdi' ni kireb.
21 Bayi pagem ngam minmin mag garus bayay,
22 machane bayi m'ay nagfan e pi'in yad bfananikayem,
ma pi tabnaw rok e pi'in kireb e bay i may ngabang.

9

Job

1-2 Errogon, gubin e pin'ir ma go' kug rung'ag ko som'on.
Machane bu uw rogon ba girdi' ni nge togopluw ngak Got u ba pa' i oloboch nge gel ngak?
3 Bu uw rogon me yag rok be' ni nge tugthin ngak?
Rayag ni de'eriy bbiyu' e duwer
ni dariy be' nrayag ni pi' e fulweg riy.
4 I Got e rib gonop ma rib gel gelngin;

dariy be' nrayag ni nge chugur ni nge ta'reb gelngirow.
5 Yira gin ma ke mithmitheg e pi burey
mu fithik' e damumuw me thirif e pi burey nem u but'.
6 I Got e ma pi' e durru' nge rurug e but';
ma rurug e yuley i duga' nma dunubiy e fayleng.
7 Rayag ni taleg e yal ni dabki yib ngalang,
nge t'uf ndabki mat ra'en nep'.
8 Dariy be' ni ayuweg Got i pithig radan e tharmiy
ara yotyot keru' fare kan nu maday.
9 Got e the' e t'uf ngalan e lang — fare *Dipper*,
Orion, Pleiades nge pi t'uf nu yimuch.
10 Dabiyag ni ngad nanged fan e pin'en nib thum' ngaru' nma rin',
nge pi maang'ang rok ni dabi mus.

11 Ra yan Got u chireg, ma dabyag ni ngguy.
12 Ma fek e tin ba'adag, ma dariy be' nrayag ni taleg;
ma dariy be' ni m'ath dugwan rok ni nge fith ngak ni nge ga'ar, "Ba mang e ga be rin'?"
13 Damumuw rok Got e dar ma thil. Ke pirdi'iy e pi to'ogor rok
nra ayuweged Rahab* ni fare kan nu maday ngar togopluwgad ngak.
14 Ere bu uw rogon ni gu ra pir'eg e thin ni nggu fulweg lungun Got?
15 Yug aray rogon nde buch e rog, ma kemus ni n'en nrayag
ni nggu rin' e ngug wenig nigeg ngak Got ni ir e tapufthin rog nge runguyeg.
16 Ma yug aram rogon, ma fa'anra pageg ni nggu non,
ma dabi mich u wun'ug nra motoyil ngog.
17 Ke pi' e yoko' ni nge gadeg nge maad'ad ngog
nri dariy tapgin.
18 Dabi pageg nggu fil e fan rog;
ke suguy e yafos rog ko buchbuchan'.
19 Gur nggu motogel? Nggu motogel ngak Got?
Gur nggu fek nga tafen e puf oloboch? Rayag rok be' ni nge suruy nge yan ngaram?
20 I gag e bfel' e rog ma gu ba yul'yul', machane lingan e thin rog e gawa bbuch e rog,
ma gubin ban'en ni gu ra yog e gowa be sul nge togopluw ngog.
21-22 I gag e bfel' e rog, machane dakriy fan u wun'ug.
Ke chuwan'ug ko par. Dakuriy ban'en ni bay fan;
demturug ko bfel' e rog ara ba kireb e rog; ma Got e ra thirifdad u but'.
23 Nap'an nra yim' be' nib tomgin ni be' ni bfel' e rok,
me minmin Got.
24 I pi' Got e fayleng ngak e pi'in kireb.
Me ma'ewnag gubin e pi tapuf oloboch.
Ma fa'anra gathi Got e rin', me'ere mini' e rin'?

25 Be yan e rran u dakenag nib machrag, ma dariy reb e rran riy ni bfel'.
26 Par rog e be thumur ni bod rogon e bin th'abi machrag e bawoch,
ni bod payngin ba eagle nike ngalol i yib nga daken ba usangi.
27-28 Fa'an gu ra siminmin ngguy rogon ni nggu pagtalin e amith rog,
me sul gubin e gafgow rog ngog nge k'ar marus ngog;
Gu manang ni Got e ke yuluy e kireb nga dakenag.

* **9:13** RAHAB: Ba kan nu maday ni bay ko yat ni be yip' fan gelngin e wagagey nge kireb.

29 Ere fa'anra aram rogon nike mudugil nib buch e rog, ere mangfan ni ngku'ug athamgil?
30 Dariy bmit e sop nrayag ni nge chuweg e denen rog.
31 Ke yin'eg Got ngalan ba low nib to'ar ma ba sonogor,
ma mus ko mad rog ma be sonogor ngog.
32 Fa'an mang e ba girdi' Got, ma rayag ni nggu fulweg lungun;
rayag ni gu warow nga kort nge mudugil e aromow nib kireb e rok.
33 Machane dariy be' nra yib nga thilmow —
dariy be' nra pufthin nagmow, I Got nge gag.
34 Got, mu tal i gechig nigeg!
Mu tay urngin e pi morus rom u orel rog!
35 Dagur tamdag. Arme nggu non
ni bochan e gumnang e n'en ni bay u lanin'ug.

10

1 Ke ngochan'ug ko yafos rog.
Mmotoyil nggu weliy e tin dabug ngom.
2 Got, dab mu gechig nigeg.
Mog ngog! Mang e kug bucheg?
3 Mog, mat'aw ni ngarim gafgow nigeg?
Ni ngam dabuy ban'en ni gur e mu sunumiy?
Ma ga siminmin ko pi liyab rok e pi'in kireb?
4 Ga ma guy ban'en ni bod ni gamad ma guy?
5 Gur, yafos rom e bod feni ngoch e yafos romad'?
6 Me ere mangfan ni ga be fal'eg i gay gubin e pi denen rog
ma ga be yaliy gubin thibngig?
7 Ga manang nde buch e rog,
ma dariy be' nrayag rok ni nge ayuwegneg u pa'am.

8 Rifrifen pa'am e ngongliyeg me chamiyeg,
ma chiney e kagal raba' i pa'ef nir e nge thangeg.
9 Kag manang ni mu sunumiyeg ko but';
ere ngkum masengseng nigeg ngkug sul ko ab?
10 Gur e mu pi' gelngin e chitamag mu gu sum;
gur e mu chugliyeg u lan yin e chitnag.
11 Gur e mu ngongliy dowag ni mu tay e yil nge gaf ngay
ma ga upnguy e yil ko ufin nge biyach.
12 Gur e ka mu pi' e yafos ngog nge t'ufeg ni dabimus,
ma ayuw rom e ke teg ni gu bfos.
13 Machane chiney e kugnang ni ka aram nap'an i yib
ni um mithag rog ni ga be leamnag ni ngam gafgow nigeg.
14 Um yaliy ni ngam guy ko gu ra denen fa,
ya ngam siyeg ni ngam n'ag fan rog.
15 Yug nap'an ni gu ra denen, ma kug kireb u wun'um,
machane nap'an ni gu ra ngongliy e tin bmat'aw, ma dab mogneg nga fel'.
Kri kirban'ug ma ke li'eg e tamra'.
16 Fa'an gu ra ngongliy ban'en nge yan i aw nib manigil,
mag tulufeg ni bod ba layon;
mus ko maang'ang ni ga ra ngongliy ni ngam gafgow nigeg.
17 Gubin ngiyal' ma bay boch, ban'en ni ngam togopluwnag ngog;

damumuw rom ngog e be gel i yan;
gubin ngiyal' ma ga be leamnag reb e cham ni ngam tay ngog nib be'ech.

18 Got, mang ni mpageg ngan gargel nigeg?
Kabfel ni mang e gum' u m'on ni dawori guyeg be'.
19 Nggu wan u mayal nga low ni dab gu tal
e ta'reb rogon feni bfel' ko bin nda gu sum.
20 Gathi ke chugur nga tungun e yafos rog? Mu pageg ngug par nma'agirag gag!
Mu pageg nggu felfelan' ko chingiyal'ney ni kugub fos.
21 Ke chugur ni nggu wan ma dab kug sul bi'id
ngug wan nga ba binaw nib lumor ma ba kireban'uy riy,
22 bbinaw ko lumor nge wagagey,
ko gin nib lumor e tamilang riy.

11

Zofar

1-2 Mog, dariy be' nra fulweg gubin e pi thin ney ni dariyfan?
Mog, ra yo'or e thin ni yog be' me mat'aw riy?
3 Job, ga be leamnag ma dabiyag ni nggu fulweged lungum?
Pi moning rom nir e ra m'aynag e thin u langmad?
4 Ga be yog ni n'en ni ga be weliy e ba riyul';
ma ga be yog ni ga ba machalbog u mit Got.
5 Rug be athpeg ni mang e yigi fulweg Got lungum!
6 Ya ra yog ngom feni yo'or rogon e gonop;
bay boch ban'en ni kay gi to'ar ndabi dad e llowan' rok e girdi' ngay.
Got e be gechig nagem ni ba'achig nga rogon ni nge aw ngom.

7 Mog, rayag rom ni ngam pir'eg e tirok Got ban'en nib to'ar?
Rayag ni ngam pir'eg e gin ni mus gelngin e en ni Gubin ma Rayag Rok riy?
8 Lan e tharmiy e gathi aram e gin ni mus Got riy,
machane dab mu dad ngay.
Got e manang fare fayleng ni tagil' e yam',
machane gur e damnang.
9 Feni ga' Got e ba ga' ko fayleng,
ma ba ga' radan ko day.
10 Fa'anra oloboch Got ngom nge fekem i yan ko puf oloboch,
me mini' e bay u rom nra taleg?
11 Got e manang ko mini' e pi'in ndariy ban'en ni yad bfel' ngay;
be guy urngin e ngongol rorad nib kireb.
12 Girdi' nib pinat e bay ra gonopgad
ko ngiyal' nra gargel e dongki ni malboch ma ba mangmor fak.

13 Job, mu yal'uweg gumircha'em. Mu nameg Got.
14 Mu tay e kireb nge denen u orel ko tabnaw rom.
15 Me yag ni ku mu pug owchem ngalang nike fel' dakenam bayay, ni gab mayluy ma dab kumrus.
16 Ma aram e urngin e gafgow rom e bay i mathmath u lanin'um,
ni bod e lul ni sugbur nge thumur mi ni pagtalin.
17 Yafos rom e bay i ga' ra'en ko yal' ni misiw',
ma pi awa nth'abi lumor u lan e yafos ra gal ram'en ni bod ni puf e woch'.
18 Ga ra par nib pagan'um ma gabsug ko lagan';

Got e re yoror rom me pi' e toffan ngom.
19 Ma dab kumrus ngak e pi to'ogor rom;
ma bo'or e girdi' ni bay ur ninged e ayuw ngom.
20 Machane pi'in kireb e bay u ra sapsapgad nike math e liyab rorad
miyad pir'eg ndariy kanawo'en miyad thay.
Ta'a re lagan' rorad e yam' ni nge taw ngorad.

12

Job

1-2 Errogon, gimed e gimed be yog lungun e girdi'.
Gimed ra yim', me mathmit e gonop.
3 Gadad e ta'reb rogon e tin gadad manang;
dariy ban'en ni gimed ba cheag riy ngog;
go' yi manang urngin e pin'en ni kamogned.
4 Mus ngak e pi tafager rog ma ku gu mang bmakak'ar ngorad;
yad be minmin ngog, ni yug aram rogon ni gub mat'aw ni dariy thibngig;
ma immoy bingyal' nma fulweg Got taban e meybil rog.
5 Gimed e dawori aw e gafgow ngomed, ma be makakar'anmed ngog;
ra be tuturpel be' mi gimed thuruy.
6 Pi'in ma moro'ro' u fithik' e yargal nge pi'in dar nanged Got e yad be par u fithik' e gapas,
ni yug aram rogon ni gelingrad e kemang got rorad.

7 Bo'or ban'en ni gimed ra fil rok e arche' nge gamanman;
8 mu fithed gubin mit e yafos nu arow ngar filed ngomed; nge nig nu maday ngar tamilang niged gimed riy.
9 Go' yad manang ni pa' SOMOL e sunumiyrad.
10 Gubin ban'en nib fos ma bay u lan pa' Got;
nge pogofan ko girdi'.
11 Teliy e ma sikengnag e thin nike rung'ag,
ni bod rogon blothey nma ri' lamen e ggan.

12 Gonop nge tamilangan' e bay rok e pi'in ke ilal,
ya ke n'uw nap'rad.
13 Ma Got e bay e gonop rok ma ba gel gelngin;
ma ba tanom ma ir e manang.
14 Ra buthug Got nga but', ma mini' e rayag niki toy,
me mini' e rayag rok ni pag e en Got e ke kalbusnag?
15 Ra kol Got e n'uw me fengfeng e nam;
me pithig pa' riy me sugbur e nam.

16 Got e ba gel ma gubin ngiyal' nma par nib gel;
en ni kan bannag nge en ke ban e go' yow bay u tan gelngin.
17 Ir e ma chuweg e gonop rok e pi tagagiyeg
mma gagiyegnag e pi'in yad ma yog e thin ngu'ur ngongoliyed e ngongol ko balyang.
18 Ir e ma chuweg e pilung u tagil'rad nge kalbus nagrad;
19 me sobut'nag e pi prist nge pi'in nib gel gelingrad.
20 Ma th'abgulungan e pi'in nib pagan'uy ngorad,
mma chuweg e gonop rok e pi'in pi'lal.
21 Ma dariyfannag e pi'in bay gelingrad
ma moseg gelngin e pi tagagiyeg.

22 Ma pi' e tamilang ko yungin nib rimug ni yam'.
23 Ma gelnag e pi nam nge gilbuguwrad,
ma ir e ma waer nagrad nge thirifrad u but'.
24 Ma balyangnag e pi'in ma yog e thin rorad
me pagrad ngu'ur derawgad nike minan'rad ma ka ra maloggad;
25 yad be gorbal u fithik' e lumor ma yad be thigthig ni bod e chingaw.

13

1-2 Gubin ni gimed be yog, ma go kug rung'ag.
Gu be nangfan ni gubin; gumnang urngin e tin gimed manang.
Gathi gimed ba llowan' boch rog.
3 Machane Got e gu be tugthin ngak, gathi gimed;
gu ba'adag ni nggu malu'eg thingow Got u salpeg.
4 Gimed be upunguy fanamed minan' ko mululufith l'ugun romed';
gimed bod e togta ni dabiyag ni nge golnag be'.
5 Mu th'abed gulungmed, ma sana ra leamnag be' ni gimed ba gonop!

6 Mmotoyilgad nggu weliy salpeg.
7 Mangfan ni gimed be ban?
Gimed be finey ma pi mululfith l'ugun romed nir e ra fel' rogon Got riy?
8 Gimed be guy rogon ni ngam yororgad rok Got?
Gimed e nga mu pithiged e oloboch rok u kort?
9 Fa'anra fal'eg Got i yaliymed, ma gur, ra pir'eg ban'en ni bfel'?
Gimed be leamnag mra yag romed ni ngam ban niged Got ni bod ni gimed ma bannag e girdi'?
10 Yug errogon ni der m'ug ni gimed ba lanyan',
machane ra puwan' ngomed,
11 ma feni gel gelngin e gimed ra dugow ngay.
12 Pi thin romed e ba m'ayfan ni bod e awat;
pi tugthin romed e ba me'waer ni bod e thib' nni ngongliy ko but'.
13 Dab ku mu nonad nggu non,
mu paged fan ngog e tin nra yib riy.

14 Ku gu duwgiliy u wun'ug ni nggu pagfan e pogofan rog.
15 Ke mulan'ug ko gubin, are fa'anra thang Got e fan rog ma ridi'in?
Nggu wan gu weliy lanin'ug ngak.
16 Ya yug dab nnang me ayuwegneg, ni bochan e kug pagfan e marus ku gu weliy lanin'ug ngak,
ya aram rogon ndriy be' nib kireb nrayag ni nge sabliy Got.
17 Ere mmotoyilgad nggu weliy nib tamilang.
18 Kug fal'eg rogog ni nggu weliy lanin'ug,
ni bochan e gu manang ni bfel' e rog.

19 Got, ka mub ni ngamog ni gag e guba kired?
Fa'anra er rogon, ma dakriy ban'en ni ngog, kefel' nggum'.
20 Siro' ngom, nggu ning l'agruw i ban'en ngom; ma fa'anra bm'ag u wun'um
ma dabkug guy rogon ni nggu mith rom;
21 mu tal i gechig nigeg, magtal i dili'yeg ko morus.

22 Got, mu non nsom'on, mu gu fulweg lungum.
Ara mu pageg nggu non, ma ga fulweg lungug.

23 Bogi mang e denen rog? Mang e pi kireb ni kug ngongliy?
Mang e ku gu rin' ni ka ni oloboch ngog riy?

24 Mang ni ka mu fek owchem rog?
Mang ni ka mu teg ni gowa gu ba to'ogor?
25 Gimed be guy rogon ni ngam k'aringed e morus ngog? Ya gag e dariy rogog ngabang
ya gu bod ba gaf i yuwan e gek'iy;
gimed be cham nga bochiyang i chabung.

26 Ka mu tay nga babyor urngin e kireb rog,
ni mus ko pin'en ni u gu rin' ni ku gub pagel.
27 Ka mu chennag rifrifen eg;
ma ka mup' owchem nga gubin yay ni gu ra yif' eg,
mus nga luwan eg mag be fal'eg i yaliy.
28 Aram fan ni ku gu puth nga but' ni bod e gek'iy nike gaen,
fa ba wuru' e mad nike longuy e ngal.

14

1 Gadad gubin nni gergelegdad ni gadad ba me'waer ma dariy gelingdad.
Yafos rodad e ba ngoch ma ba sug ko oloboch.
2 Gadad ma ilal ngad mororaygad ni bod feni pay nma mororay e flores;
gadad ma ling ni bod e taglul'.
3 Got, mog ka ga ma guyeg,
ni ngam fekeg nga tafen e puf oloboch ngam pufthin nageg?
4 Dariy ban'en nib be'ech nrayag ni yib
rok ban'en ni bod feni alit e girdi'.
5 Ra be' ma kan mu' i duwgiliy n'umngin nap'an e yafos rok —
urngin e pul ni nge par nib fos.
Ka mu duwgiliy kamta', ni dabkiyag i thilyeg.
6 Mu fek owchem romad ma ga pagmad;
mu pagmad nggu felfelan'gad ko biney e tamilang nib mo'maw' e par riy, ni fa'anra
yag romad.
7 Dabi mulan' ba ke gek'iy ni kan th'ab nga but';
ya rayag ni thay e nof riy ngki tugul.
8 Ni yug aram rogon nike kakrom likngin,
ma ke yim' e bulbul riy u fithik' e but',
9 ya yira tarannag me thay e nof riy ni bod ba ke gek'iy ni ka fini tugul.
10 Ba girdi' e ra yim' ma kemus e yafos rok aram;
ra yim' ma aram e ke yan ngan?

11 Bod yu pa' i lul' ni m'ay e ran riy, nge pi lipath ni mlik',
12 ra yim' e girdi' ma dabki fos.
Dabkiyag nra odgad ko ngiyal' ni kabay lanelang;
dabra rbitbitgad ko binem e mol ni kar ted.

13 Gu be athpeg ni yigum mithageg u lan e fayleng ko yam';
nggu par ni gu be mith nge taw ko ngiyal' nike m'ay e damumuw rom,
ma ga duwgiliy bangiyal' ni ggub ngan'um.
14 Fa'anra yim' be', ma gur ku rayag ni ngki fos bayay?
Machane gag e bay gu sonnag e ngiyal' ni bfel',
nggu son nge chuw e ngiyal'ney nib gafgow.

15 Ma aram e bay mu pong, mu gu fulweg,
ma bay gu fel' u wun'um, i gag e en ni mu sunmiyeg.
16 Ma aram e bay mu fal'eg i yaliy gubin yay ni gu ra yif' eg,
ma dab kum tay fenamyan ko pi denen rog.
17 Bay mu n'agfan u wun'um ma ga pag ndab kum tafinaynag;
bay mu upunguy gubin e kireb ni ku gu rin'.

18 Bayi taw nga bingyal' nra muchubu' e burey
ma yungi war e ra n'ag gil'.
19 Ra chub'iy e ran e pi war nga but',
ma n'uw ni gel e ra un e but' ngay;
ere kam chuwegan' e girdi' ko yafos.
20 Ka mu gel ngomad ka mu chuwegmad ni dabkug sulod;
yam' e thiliyeg owchemad.
21 Pifakmad e yira yog e sorok ngorad u ban'en, machane gamad e dakriy e n'en nra rin'
ma gamad nang,
ma ngiyal' ni kan dariyfan nagrad e dabnog ngomad.
22 Kemus ni go' amith u dowmad e gamad be thamiy
nge gafgow ni be tay lanin'mad.

15

Bin l'agruw e welthin
(15:1—21:34)

Elifaz

1-2 Job, pi thin nir e dariy fan! Thin ni dariy rogon!
3 Dariy be' nib gonop nra non ni bod gur
ara i bigbigiy ir ko thin ni dariy rogon.
4 Fa'anra mang e yira fanay e tin ga be yog, ma dariy be' nra yib madgun Got u wan';
ma ku dariy be' nra meybil ngak.
5 Fanam kireb e be gagyel ko thin rom;
ga be guy rogon ni ngam mith nga fon e thin ni bfel' nifngin.
6 Dariy fan ni nggu turguy e kireb rom;
ya gubin bug e thin ni kamog e ke turguy e gechig rom.

7 Mog, ga be leamnag ni gur e en som'on nni gergel nigem?
Mog, ummoy u rom ko ngiyal' ni i sunumiy Got e pi burey?
8 Mog, um rung'ag e pin'en ni i tanomnag Got?
Mog, i gur e sum e gonop ko girdi' rom?
9 Dariy ban'en ni gamanang ni dagnanged.
10 Gonop romad e gu filed rok e pi pumo'on nike mat lolugrad —
ni pi'in yad ba ilal ko chitamam.

11 Mog, pi fnow rok Got ngom e yug ba achig u wun'um,
nge pi thin nib sumnguy ni yibe yog ngom?
12 Ke puw dakanam ma kam sap i damumuw ngomad.
13 Kam damumuw ngak Got ma kam togopluw ngak.

14 Rayag ni nge par ba girdi' nib machalbog?
Rayag ni nge mat'aw be' ngak Got?
15 Mangfan, ya Got e mus ko pi engel rok ma ku der pagan' ngorad;
mus ngorad ma ku dar machalboggad u p'eowchen.

16 Gadad e gadad ma unum e kireb ni gowa ran;
errogon, gadad ba kireb; dariy ban'en ni gadad bfel' ngay.

17 Job, ere mmotoyil ko n'en gu manang.
18 Pi'in ba gonop e ka ra filed e tin riyul' ngog
ni ka ra filed rok e pi chitamangirad kakrom,
ma der mithaged buchu'uw riy.
19 Nam rorad e da immoy e milekag riy;
da immoy be' riy nra waliyrad nga orel rok Got.

20 Be' nib kireb nma gafgownag boch e girdi'
e bayi gafgow u n'umngin nap'an e yafos rok.
21 Bayi rung'ag lungun e morus ni be gogo' ngalan tel,
me og e moro'ro' ngak ko ngiyal' ni be leamnag ndariy ban'en nra buch rok.
22 Dakuriy rogon me thay u pa' e lumor,
ya bay bang i saydon u bang ni be sonnag ni nge thang e fan rok,
23 ma pi arche' ni *vulture* e yad be son ni ngar longuyed e ldow rok.
Ma manang ni pi rran ni kabay ko yafos rok e go' ba lumor;
24 ma riya' ni bod ba pilung nib gel gelngin,
e be sonnag ni nge og ngak.
25 Ireram e tin wa'athan e cha'
nra i sakleg pa' ngak Got,
ma be dariyfannag e En ni Gubin ma Rayag Rok.
26-27 Cha'nem e ba tolangan' ma ba tatogopluw;
be tining ngalang e *shield* rok ni kari gelnag laniyan'
me mil i yan ni nge cham ngak Got.

28 Ireram e re mo'on ni kol e pi binaw u fithik' e mael
me fek e pi naun nike mil e pi'in taferad,
machane bayi gathay e mael e pi binaw nem nge pi naun nem.
29 Dabyag ni par nib n'uw nap'an nib yo'or ban'en rok;
dariy ban'en ni fen nra par nib n'uw nap'an.
Mus nga fon u but' mra m'ay ngabang,
30 ma dabithay u pa' e lumor.
Bayi par ni bod bake gek'iy
nike urfiy e nifiy papa'ngin,
ma ke rurug e nifeng e flores riy kem'ay.
31 Fa'anra rib balyang ni tin kireb e be pagan' ngay,
ma aram e puluwon ni yira pi' ngak e kireb.
32 Ra daworitaw ko nep' rok me mororoy,
ni bod ba pa' i gek'iy ni dabkisul nge galunglung bayay.
33 Bayi par nike bod yu pa' i *grape* nike mulmul wom'ngin ndawori lol;
ma bod ba ke gek'iy ni *olive* nike munugun e flores riy.
34 Pi'in ndariy fan Got u wan'rad e dabi yib e pi'in owcharad,
ma pi naun nni toy u fithik' e sasalap e ra mogothgoth ko nifiy.
35 Irera' e girdi' nma leamnag e kireb ma yad ma rin' e kireb.
ma ba sug gum'ircha'rad ko sasaliyab ni gubin ngiyal'.

16

Job
1-2 Kug mu' i rung'ag e tinir e thin;

ayuw ni gimed be pi' e go' gafgow e bay riy.
3 Ngam welthingad i yan ndab kum talgad bi'id?
Gubin ngiyal' ma der aw e thin u puluwomed nga but'?
4 Fa'an mang e gimedgag ma gag e gimed,
mra yag ni nggog urngin e tin gimed be yog.
Rayag ni nggu gochum u fithik' e gonop
mug welthin ngomed ngam limochgad nga lungug.
5 Rayag ni nggu pi' e athamgil nga lanin'med ko fonow
ma dab gu tal ko welthin nge fel' lanin'med.

6 Machane dariy ban'en ni gu ra yog nra yib angin,
ma gu ra th'ab gulungag ngug par ma dabi gapas e amith rog.
7 Got, kam m'aynag gelngig;
kam pag chon e tabnaw rog ka ni thang e fan rorad.
8 Ka mu achathaliyeg; i gur e to'ogor rog.
Ku gu par ni go' biyach nge yil,
ma ke leamnag e girdi' ni ireram e pow riy nib buch e rog.
9 Ke popofeg Got nga but u fithik' e damumuw;
be gatfiy lanmit ngog u fithik' e fanenikan.
10 Be girig e girdi' ngog;
kar longobiyedgag ni yad be batnag owcheg.
11 Ke pi'eg Got ngalan pa' e girdi' ni kireb.
12 Ug par u fithik' e gapas,
machane me malle' Got nga k'ongag
nge pirdi'iyeg nggu masengseng.
Ke teg Got ni be folmun ngog
13 be pag e gan e gat'ing ngog u gubin raba' —
ni be kurufeg e pi gan e gat'ing nem gu be maad'ad riy;
ma dariyfan ni aram rogon ya bochu'uw ni nge runguyeg ma dariy.
14 Ke maad'ad ngog u bayay ngu bayay;
be cham ngog ni bod ba salthaw nike man lolgen ko damumuw.

15 Gu be mowaw ni ku gun' e mad nni ngongliy ko tutuw,
ni ku gu par u roy u fithik' e ab ni ku gu waer.
16 Ku gu yor gu yor ke row owcheg,
ma ke thow lan owcheg nike burog,
17 machane dawor gu gad pa'ag ngak be' ni nge buch e rog riy,
ma meybil rog ngak Got e ri sum u ngorngoreg.

18 Fayleng, dab mu mithag e pi kireb ni ka ni rin' ngog!
Ma dab mu thang lungug ni gu be ning e tin nib yal'uw!
19 Bay be' u tharmiy
nra fol ngog nge n'uf e rog.
20 Pi fager rog e karbarba' nigedgag';
lan owcheg e be map' e lu' riy ngak Got.
21 Gu ba'adag ni nge wenig nigeg be' ngak Got,
ni bod be' ni be wenignag ba fager rok.
22 Ya be yan e duw u dakenag e chiney,
ma aram e gu be yan ko fare kanawo' ni dab ku gu sul.

17

1 Ke chugur nga tungun e yafos rog. Ke mo'maw' ni nggu pogofan;
ke gonowrug u puluwog kemus ni ba low e be son nigeg.
2 Gu be guy feni almirin ni be moning nigeg e girdi' ni gubin.
3 Got, gu be riyul' ko tin gu be yog mu fanay e thin rog.
Dariy be' nra fol ngog ko tin gu be yog.
4 Ka mu ning laniyan'rad da ku ra nanged e tin ni bfel';
are dab mu pag ngar gelgad ngog.
5 Ba tabnathin ni yima yog nra bannag be' e fager rok ni bochan e salpiy,
me aw e gafgow riy ngak pifak.
6 Ma chiney e ke cheal e girdi' ka ra tabnathin nigedgag;
yad be thuw nga dakenag.
7 Gafgowan' rog e bayi ning owcheg;
pa'ag nge eg e kema' ngabang.
8 Pi'in yad be yog ni yad ba yul'yul' e ka ra ngatgad,
ma go' ka ra turguyed ni gag e dagnang Got.
9 Pi'in yad ma leamnag ni bfel' e ngongol rorad
e ka ra tared u wan'rad ni yad e ba sororad.
10 Machane fa'an yad ra yib ni yad gubin ngar sak'iygad nga p'eowcheg,
ma dariy ta'abgayad ni gu ra yog nib gonop.
11 Pi rran rog e ke thumur; pin'en ni ug leamnag e de yag;
dakuriy ban'en ni be lagan'ug ngay.
12 Ma pi fager rog e yad be yog nnep' e aram e rran;
yad be yog nike chugur e tamilang,
machane gu manang ni ku gu bay u fithik' e lumor.
13 Fayleng ni tafen e pi'in karm'ad e kemus e chin'en ni ka be legan'ug ngay,
ni aram e gin bay gu pageg riy nga but' nggu mol u fithik' e lumor.
14 Bay gu pining fare low ko yam' ni chitamag,
ma pi fakl'ud ni yad be longuyeg
e bay gog ni yad e chitinag nge pi walageg ni ppin.
15 Bu uw e gin ka bay ban'en riy ni ku ra lagan'ug ngay?
Mini' e be guy ban'en ni nge lagan'ug ngay?
16 Lagan' e dabi un ngog
u nap'an ni gu rayan nga'ar ko fayleng ni tafen e yam'.

18

Bildad

1-2 Job, mog dabyag ni nge th'ab e girdi' ni bod gur gulungan?
Fa'an ga ra tal ngam motoyil, ma rayag ni nggu nonad ngom.
3 Mang e n'en ni ka mu leamnag me lungum e gamad bod feni aliliy e garbaw?
4 Ga be gelnag e gafgow rom ko damumuw ni ga be tay'.
Gur, yira chuw u daken e fayleng ni bochan e kam damumuw?
Gur, bayi mithmitheg Got e burey ni bochan e nge fal'eg lanin'um?
5 Magal rok e en nib kireb e bay nthang;
ma dakuriy bi'id ni ku ra af.
6 Re magal ni bay u lan e *tent* rok e bayi math.
7 Immoy nib mudugil e yan rok, ma chiney e be doldol';
ke paraw — ngongol rok e ke gafgownag.
8 I yan ngalan bangi nug, me mit e rifrif u ay;
9 me mit ay ko wup ni daki thay.

10 Ma bay ba tafich ni kan mithag u daken e but';
ma kan fal'eg rogon ba wup kan tay nga kanawo' rok.

11 Ma marus e ke liyeg ni be sonnag;
gubin ngiyal' nra yif' ay ma be lek e marus.
12 Immoy ni bfel' rogon, ma chiney e be yan nib mak'iy;
ma ba sak'iy e riya' ni be son u barba' i cheren.
13 Ba m'ar ni ubchiya' e ke fanay downgin
nike k'aring e malad nga pa' nge ay.
14 Ka ni chuweg ko fare *tent* ni i par riy nib pagan',
ma ka ni girengiy i yan nga mit fare Pilungen e Yam'.
15 Chiney e demturug be' mra par u lan fare *tent* rok —
u tomuren ni ka ni wereg e falay riy ni *sulfur*! *
16 Pi lik'ngin nge pa'ngin e go' ke mororoy ke mlik'.
17 Ke math murung'agen u gubin yang;
ma dakuriy be' ni ku ra yib ngan'.
18 Bay ni tuluf nge yan nga wuru' e nam rok e pi'in kabfos,
bay ni tuluf ko tamilang nga fithik' e lumor.
19 Dariy be' ni owchen, ma dariy be' rok ni kabfos.
20 Gubin e girdi u lan e ngek nge mada' ko ngal e yad ra rung'ag e tin ke buch rok
e go' yad ra dada' miyad t'on ni marus.
21 Ireram wa'athan e pi'in kireb,
wa'athan e pi'in ndariy fan Got u wan'rad.

19

Job

1-2 Mang ni gimed be gafgow nigeg ko thin ni gimed be yog ngog?
3 Dawor mtalgad i yog e thin nib kireb ngog,
ma damur tamra'gad ni gimed be kirebnag lanin'ug.
4 Fa'an gomanga riyul' ni kug ngongliy e kireb,
ma be mang e ra rin' ngomed?
5 Gimed be finey ni gimed bfel' ngog,
ma kam fineyed ni gafgow nike yib ngog e be micheg nriyul' ni kug ngongliy e kireb.
6 Damur guyed ni Got e ir e ke rin' e ren'ey ngog?
Ke tay e wup ni nggu aw ngay nge koleg.
7 Ku gu tolulnag nike gafgow nigeg, ma dariy be' ni fulweg lungug;
ku gu tolul ngalang, machane dariy ban'en nike yal'uw.
8 Ke ning Got e kanawo', ndabkiyag ni nggu thumur riy;
ke mithag e birog e kanawo' u fithik' e lumor.
9 Tirog ban'en ni immoy ni pire' e ke fek rog ni gubin,
ma ke kirebnag thig.
10 Ke pirdi'iy gubin yang u dowag.
Ma pagan' rog e ke pug lik'ngin ngalang
ke pageg ni nggu mororoy nggum'.
11 Got e ke damumuw ngog ke togopluw ngog nib gel merin;
ke teg ni gowa gag e bin th'abi ga' e to'ogor rok.
12 Ke l'oeg e pi salthaw rok ni ngar chamgad ngog;
kar kired luwrad nib liyeg e *tent* rog ni ngar koled gag.

---

* **18:15** SULFUR: Bmit i falay kakrom yima be'echnag e senggil ni ku'un tayam' riy nge chuw bon.

13 Got e ke pingeg gathon e tabnaw rog ka ra dabuyedgag;
pi'in yad manangeg e ke par ni gowa der nanged gag;
14 girdi' rog nge pi tafager rog e dakurmoyed.
15 Ma pi'in urbad nga tafnag e kar paged talig;
ma pi ppin nma ayuweg e maruwel u tabinaw rog e kar pired ni susun e dar nanged gag ni gowa gu be' u bang.
16 Ra gu pining reb e tapigpig rog ni pumo'on ma dabi non,
ni mus ko ngiyal' ni gu be wenig ngak ni nge ayuwegneg.
17 Le'engig e dabkiyag ni par nga bon langag,
ma pi walageg ni pumo'on e der chugur bagayad ngog.
18 Pi'in bitir e yad be darifan nigeg ma yad ra guyeg miyad minmin.
19 Pi'in nri gamad ba pach e yad be changar ngog ni kar sonogorgad;
pi'in nri yad ba t'uf rog e kar togopluwgad ngog.
20 Kug par ni go' yil nge biyach;
be chugur ni nggum'.
21 Gimed e tafager rog! Mu runguyed gag!
Ya ke gad Got pa' ngog kug aw nga but'.
22 Mang ni ngar mu gafgow niged gag ni bod nike rin' Got ngog?
Dawori gaman e gafgow ni kam ted ngog?

23 Ku gum' ni bochan ni yigi par u wan' be' e pi thin rog ney,
nge yoloy ngalan ba kaen e babyor!
24 Ara ker nga daken e malang,
nge yoloy nge par ndabki chuw.
25 Machane gu manang ni bay be' u tharmiy
ni bay yib u tomur nge ayuwegneg.
26 Yugu ra longuy e liliy e ren'en ndowag ney nge mogothgoth,
ma ri gu ra guy Got ni ku gu bay u lan e re dogur ney.
27 Nap'an ni gu ra guy nga owcheg,
ma be' ni gamow manangmow.

Ke mulan'ug ya ke lungumed,
28 "Urrogon ma gadad gafgownag?"
Ka mu gayed e tawey riy ni ngam gafgow niged gag.
29 Machane chiney e ngam tamdaggad ko saydon,
ni saydon nma fek fare damumuw rok Got i yib ni gechig ko denen,
ni fan e ngam nanged ni bay be' nma pufthin.

20

Zofar

1-2 Job, ka mu k'aring e damumuw ngog. Dabkiyag ni nggu kadan'ug ni dab gu fulweg lungum.
3 N'en ni ga be yog e be kun ngog,
machane gu manang e fulweg riy.

4 Ri gamnang ni kab kakrom,
ni kanap'an ntay e girdi' nga fayleng,
5 ma dariy reb e girdi' nib kireb nike par nib felfelan' nib n'uw nap'an.
6 Sana mang e ra gilbugwan nge yan feni sorok nge mada' ngalan e lang,
ni kari gilbugwan ke dad lolugen ko manileng,
7 machane bayi un ko nifeng bod e fiyath.

Pi'in yad manang owchen
e bay i balyangan'rad ko uw e ke yan ngay.
8 Bayi m'ay ngabang ni bod ba lik'ay, ni bod nni pilyeg e changar rok be' nge guy ban'en
nnep',
ma dab kuniguy bi'id.
9 Bayi may ngabang nge chuw ko gin i par riy;
10 ma pifak e bay ra fulweged labgen e tin nni iring rok e pi gafgow.
11 Downgin e immoy ni kab pagel ma ba gel,
machane dabi n'uw nap'an ma bayi ngal' ni ab.

12-13 Tin ba kireb e rib fel' lamen u langan
ra tay boch u lan lugun ni ngi i fal'eg lamen l'ugun.
14 Machane lan yin e ra pig fapi ggan nge mo'oy riy,
ni bod feni mo'oy e yub.
15 Fare mo'on ni kireb e sul u lugun nga but' e pi felel' ni i iring;
Got e ra sulweg rok, ni aram rogon ni sulweg u lan e yal rok nga but'.
16 N'en nike ful' be' nib kireb e bod e yub;
ra yim' riy ni bod nike k'ad ba porchoyog ni bay e yub rok.
17 Dabi par nib fos nge guy e lul' ni gapgep ko *olive*
ara yu pa' i lul' ni be yan ni milik nge *honey*.
18 Ri bayi digey urngin e pin'en nike muruwliy;
ma dariy bangiyal' nra felfelan' ko fla'ab rok,
19 ni bochan e i gafgownag e pi'in gafgow ma i fek owchen u dakenrad.
ma i leag e pi naun ni gathi ir e toy.
20 Dariy bangiyal' nra tal ko chogow.
21 Nap'an nra abich ma dakuriy ban'en nra magey.
Machane chiney e bayi mus e fla'ab rok.
22 Nap'an ni kari yani tun tolngin e fla'ab rok
ma ke madle' u tan malngin e gafgow nike yib ngak.
23 Mu pag nge kay gubin e tin ba'adag!
I Got e bayi gechignag u fithik' e puwan' nge damumuw nib gel.
24 Nap'an nra guy rogon ni nge mil u bangi saydon ni wasey,
ma ba nguwalen e gat'ing ni *bronze* e ra aw ngak nge thig nga but'.
25 Me aw gan e gat'ing ngak nge yan i bogor u barba' rok;
ni be lul' racha'en u nguwalen fare gan e gat'ing ni be galgal ra'en,
me m'ag e morus.
26 Ke mogoth gubin e chubgil rok;
ma ir nge chon e tabnaw rok e yad be yik'
u ba nifiy ni gathi girdi' e k'oreg.
27 Tharmiy e dag e denen rok e re mo'on ney,
ma fayleng e be micheg nib buch e rok.
28 Urngin e pi fla'ab rok ni bay ni gathay
u fithik' e damumuw rok Got.

29 Irera' e n'en nra machda'nag e girdi' ni kireb,
ni aram e n'en nike duwgiliy Got nga dakenrad.

21

Job
1-2 Mmotoyilgad ko n'en ni gu be yog;
karimus rogon e ayuw ni gu be ning ngomed.

3 Mu pagedgag nggu non nggu mu'
mfin um moning niged gag.

4 Gathi gu be togopluw ngak e girdi';
bay fan ni dabkiyag ni gu kadan'ug.
5 A mu yaliyed ya'ag. Ke m'ay e thin
u langmed ngabang fa dawo'?
6 Gu ra leamnag e n'en ke buch rog,
me balyangan'ug, ngi i m'urm'ur' yileg.

7 Mang nma tay Got e girdi' ni kireb ni dab rmad',
ngu'ur pilibthirgad ma be fel' rogorad?
8 Me yib pifakrad nge pifak pifakrad,
nge n'uw nap'rad ngar guyed gubin pifakrad ni ka ra ilalgad.
9 Ma der pag Got e riya' ngalan e tabnaw rorad;
dariy bingyal' nra pired u fithik' e marus.
10 Aram rogon, pi garbaw rorad e gu yad be diyan
ni dariy reb i pifakrad ni be yim'.
11 Be milmil pifakrad ma yad be fafal ni bod pifak e saf
12 ma yad be churu' ko musik ni *harp* nge *flute*.
13 Yad be par u fithik' e gapas
ma ba munguy e yam' nra ted nda ur gafgowgad.

14 Pi'in kireb e yad be yog ngak Got ni nge pagrad ngu'ur pired rorad;
daburad ni ngar nanged e n'en ni ba'adag Got ni ngar rin'ed u lan e yafos rorad.
15 Yad be tafinaynag nde t'uf ni ngan pigpig ngak Got
ma ku dariy fel'ngin ni ngu'un meybil ngak.
16 Yad be yog ni be yan i aw e tin yad be muruwliy nga tagil' ni bochan gelngirad,
machane binem e tafinay ni yad be tay e der puluw u wun'ug.

17 Mog ka'an thang bi'id e magal rok be' nib kireb?
Ma gur ba' bagyad ni mada'nag e riya'?
Gur ka'a gechignag Got e pi'in kireb u fithik' e damumuw
18 ara thoyrad ngar uned u fithik' e nifeng ni bod e chabung nike mlik,
fa bod e fiyath ni un ko yako'?
19 Gimed be yog nma gechignag Got ba bitir ni bochan e denen rok e chitamngin.
Danga'! Ngan pag Got nge gachignag e pi tadenen; ni bochan e yad e denen rorad.
20 Ngan pag e pi tadenen nge mang yad e ra chibiyed e gechig rorad;
ngan pagrad ngar thamiyed e damumuw rok Got ni Gubin ma Rayag Rok.
21 Nap'an nra mus e yafos rodad,
ma gur, rib ga'fan u wan'dad ko ba felfelan' pifakdad fa dangay?
22 Rayag ni nge fil be' ban'en ngak Got,
ni ir e ma pufthin ni mus ngak e pi'in nib tolang e liw rorad?

23-24 Boch e girdi' e yad ma par ndariy e m'ar rorad nge mada' ko rofen ni ngarm'ad;
yad ma yim' nib felfelan'rad ma bmunguy lanin'rad,
ma bfel' rogon fithik' i dowrad.
25 Ma boch e girdi' e dariy buchu'uw i felfelan' rorad;
yad ma par u fayleng ngarm'ad nib buchbuch lanin'rad.
26 Machane yad gubin ni go' yad ma yim' ngan k'eyagrad;
nge longuyrad e faklud'.

27 Gu manang ni gimed be leam nigeg nga dalib.
28 Gimed be fith ni be lungmed, “Bu uw e naun rok fa pi’in ba ga’ farad e chiney,
fa pi’in ba kireb ngongolrad?”

29 Moged dawor mu nonad ngak boch e girdi’ ni yad ma milekag?
Dam nanged rogon e pi thin ni yad ra sul miyad weliy?
30 Rofen nra damumuw Got ni nge gechig,
e pi’in kireb e yad e gubin ngiyal’ ni yima digeyrad.
31 Dariy be’ nma yip’ nga owchen be’ nib kireb e kireb rok
ara fulweg taban ngak urngin e tin ke kirebnag.
32 Nap’an ni yira fek i yan nga taliw,
ko low rok ni yibe matanagiy ni bfel’ rogon,
33 ma bukun e biyu’ e girdi’ ni yad ma un ko yan nga taliw,
ma mus ko but’ ni yira yin’ nga daken ma ba sumnguy u daken downgin.

34 Me gimed! Gimed be guy rogon ni ngam fal’eged lanin’ug ko thin ni dariy gam’ingin!
Gubin e fulweg ni gimed be pi’ e go’ ban!

22

Bin dalip e welthin
(22:1—27:23)

Elifaz

1-2 Gur bay be’, nib th’abi gonop,
ni gomang e bay angin ngak Got?
3 Gur tin ga be rin’ nib mat’aw e be yib fel’ngin ngak Got,
fa gur fa’anra um par ni gab yal’uw ma bay buchu’uw i ayuw riy ngak?
4 Gathi bochan e bay madgun Got u wun’um
aram fan ni be puwan’ ngom ma be fekem i yan ko pufthin.
5 Danga’, ya bochan e kay gi yo’or e denen rom;
bochan urngin e kireb ni ga be ngongliy.
6 Um fek e mad rok be’ ni walagem ngam pag ndakuriy e mad ni nge yin’,
ni nge yan nga puluwon e salpiy rom ni fek ni ku ra sulweg ngom.
7 Dam pi’ e ran ko pi’in ka ra magaergad,
ma ga siyeg ni ngam pi’ gan e pi’in karm’ad ko bilig.
8 Um maruwel nga gelngim nge liw rom
ni nge milsuwon fare but’ ngom ni ga’ngin.
9 Gathi kemus ni da mu ayuweg e pi’in ke yim’ figirngirad,
ya ku mu mororo’ ma ga gafgownag e pi’in kanim’ rorad.
10 Ere chiney e ke liyegem e wup,
ma ke kolem e marus riy nib tomgin.
11 Ke ingem e lumor ndabkiyag ni mu guy ban’en,
ma ran ni sugbur e ke tharayem.

12 Gathi ma par Got ko thal nth’abi tolang e tharmiy
ngi i changar nga daken e pi t’uf nga but’, ni yug aram farad tolang?
13 Ma ga be fith e chiney ni be lungun, “Ba mang e manang Got?
Ke rungrung e manileng ngak — ere bu uw rogon ni nge pufthin nagdad?”
14 Ga be leamnag ni manileng nib dub’ag e kening owchen’,
be yan u lanelang u daken e palpalthib.

15 Mog, kar mu t'ar u wun'um ni ngam lek',
wo'en e pi'in kireb ni gubin ngiyal'?
16 Ku dawor i taw nga nap'rad,
miyad un ko sugbur ngar man'gad.
17 Irera' e pi girdi' nra pi'ed keru'rad ngak Got
miyad leamnag ndariy ban'en nrayag ni rin' ngorad.
18 Yug aram rogon ni Got e fal'eg rogorad —
Dabyag rog ni nggu nangfan e leam ko pi'in kireb.
19 Ma felan' e girdi' nib manigil ma girdi' ni bfel' e rorad e yad ma minmin
nnap'an ni yad ra guy e pi'in kireb ni kan gechig nagrad.
20 Urngin ban'en rok e pi'in kireb nma mogothgoth,
me tin nra magey riy e ra yik nge m'ay.

21 Job, chiney e ngam fal'eg e gapas u thilmew Got
ma dab ku'um tay ni bod ba to'ogor rom;
fa'an ga ra rin' ni aray rogon, ma aram e ra fal'eg wa'atham.
22 Nge fel' u wun'um e n'en ni be fil ngom;
ma ga cha'riy e thin rok u lanin'um.
23 Errogon, thingar mu sul ngak Got u fithik' e sobut'an,
ma ga taleg gubin e kireb
ni yibe rin' u lan e naun rom.
24 Mu n'ag e pi gol rom;
mu n'ag e gol rom nth'abi fel' nga t'ay e lul' nike mlik.
25 Mu tay Got ni Gubin ma Rayag Rok nge mang gol
nge silber ngom, ni kan ulunguy nib tolang ngalang.
26 Ma aram mu'um par ni gubin ngiyal' nib pagan'um ngak Got,
ma ga pir'eg ni ir kenggin e felfelan' ngom.
27 Nap'an ni ga ra meybil me fulweg taban,
ma ga tay nga tagil' e tin mmicheg ngak ni ga ra rin'.
28 Ma urngin e tin ga ra ngongliy mra yan i aw ni bfel',
ma tamilang e bayi gal' e kanawo' rom.
29 I Got e ma girengiy nga but' e pi'in ba tolangan'rad
mma ayuweg e pi'in ba sobut'anrad.
30 Ra aywegem ni fa'anra bfel' e rom,
ma ga be rin' e tin ni bfel.

23

Job

1-2 Ku gu be togopluw ma ku gu be gun'gun'nag e tin dabug ngak Got;
dabiyag ni nggu tal ndab kug gel'gel'.
3 Gu be athpeg ni mang e yi gu nang e gin gu ra pir'eg Got riy,
mu gu nang rogon mu gu wan ko gin bay riy.
4 Gu ra weliy ngak e tin ke buch rog
mu gog ngak gubin fan ni bfel' e rog.
5 Gu ba'adag ni nggu nang ko mang e ra yog
nge rogon nra fulweg lungug.
6 Gur polo' i gelngin Got nra togoluwnag ngog?
Danga', ya ra motoyil ngog.
7 Gag e gu ba yul'yul'; rayag ni gu weliy salpeg ngak Got;
mra yog ni gag e de buch e rog.

8 Kug gow u lan e Ngek, ma demo' Got u rom;
ma da gu pir'eg nap'an ni ug gow u lan e Ngal.
9 Ka be maruwel Got u lan e Lel'uch ngu lan e Yimuch,
machane ka dawor gguy.
10 Yug aram rogon ma Got e manang gubin yay ni gu be yif' eg;
ra sikeng nigeg, ma ra pir'eg ni gu ba machalbog.
11 Gub yul'yul' i lek fare kanawo' ni mel'eg,
ma dariy bingyal' ni ku gu thum' nga wuru' e wo'.
12 Gubin ngiyal' ma gu ma rin' e tin keyog Got ni ngan rin';
gu ma fol u lanyan', gathi tin ni taban lanin'ug e gu be fol riy.
13 Got e der ma thil. Dariy be' nrayag ni nge togopluw ngak
ara taleg ndabki rin' e tin ni ba'adag ni nge rin'.
14 Ra tay nga tagil' e tin ni tanomnag ni fan ngog;
re tanom nem e ri ta'reb u fithik' yooren e pi tanom rok;
15 gu be durru' ko marus u p'eowchen.
16-17 I Got ni Gubin ma Rayag Rok e ke muleg an'ug.
I Got, ma gathi lumor, e ke k'aring e marus ngog —
ni yug aram rogon ni lumor e ke ma'ew nigeg.

24

1 Mangfan nder duwgiliy Got ngal'an e pufthin,
ni reb e rran ko pufthin ni fan ko pi'in yad ma pigpig ngak?

2 Girdi' e yad ma gachachag e mathil ni nge ga' e binaw rorad;
yad ma iring e saf ngar puthuyed ko yu ran' i gamanman rorad.
3 Yad ma fek e dongki rok e pi'in kanim' rorad,
ma yad ma tel e garbaw rok e en ke yim' figirngin nge taw ko ngiyal nike thang e malfith rok.
4 Yad ma taleg mat'wun e gafgow
miyad mod yargel ko pi'in gafgow ngar milgad ngar mithgad.

5 Ere pi'in gafgow e yad bod e dongki ni malboch,
ni yad ma gey e ggan u daken e ted;
ni bochan e dariy bang ni yad ma pir'eg e ggan riy ni nge kay pifakrad.
6 Yad ma t'ar wom'ngin e woldug ni gathiyad e fi'irad,
miyad kunuy e *grape* u lan e milay' ko pi'in kireb.
7 Me nep' miyad mol ndariy e gulgul rorad,
dariy ban'en ni nge ayuwegrad ko ulum.
8 Ka ra maygu'gad ko n'uw nma aw u daken e burey,
ngu'ur chichirgad nga fon e war nike mang manaf ngorad.

9 Girdi' ni kireb e yad ma fek e madway ni dariy e chitamngin ni nge mang sib
miyad fek pifak e pi'in gafgow ni labgen e malfith.
10 Ma pi'in gafgow e yad be yan ndariy e mad u dakenrad ni nge upnguyrad;
ma yad bmak'iy ko ngiyal' ni yad be t'ar wom'ngin e *wheat*.
11 Yad ma uduy e *olive* ni nge yag e oil riy, nge *grape* ni nge mang wayin,
ma yad e yad be yim' ko balel.
12 U lan e pi binaw e be go'go' e pi'in maad'ad nge pi'in be chugur ni ngarm'ad,
ma Got e be sabalbalyang ko pi meybil rorad.

13 Bay e girdi' ni kar pi'ed keru'rad ko tamilang;

darir nanged fan ma darir leked e gin be sor ngay.
14 Ra puf e woch me od e en ma thang e pogofan
nge yan ni nge thang e fan rok e gafgow,
me nep' me moro'ro'.
15 En nma kol e bpin fa pumo'on rok be' e ma son ni ngeling e yal';
ma mithag owchen nge dab ni poy.
16 Nep' e ma yan e mororo' ngalan e pi naun,
me rran miyad mith ni dabrabad ko tamilang.
17 Ma yib loren e tamilangen e rran ngorad,
ma lumor e darir rusgad ngay. *

[Zofar]

18 Be' nib kireb e ma un ko ran nike sugbur nge man',
ma re gi binaw ntafen e bay u tan e buchwa'athan rok Got;
dakir maruwel u lan e milay' rok ni *grape*.
19 Bod e ayis ni m'ay nga bang ko gowel nge yal' ni gel,
e aram rogon be' nib tadenen nra chuw ko binaw ni tafen e pi'in nib fos.
20 Mus ngak e chitiningin ma ke pag talin e chiney;
ya ke longuy e faklud ma ke mogothgoth ni bod e gek'iy nike thig.
21 Ke buch rok ni ara' rogon ni bochan e be gafgownag e pi'in ke yim' figirngirad
ma de gol ngak e pi'in ppin ndariy pifakrad.
22 Gelngin Got e thang mit e pi'in ba gel gelngin;
ra gagiyeg Got — me yim' e pi'in kireb.
23 Mang e ra pag Got facha' nge par ni dabi buch ban'en rok,
machane ma yip' owchen ngak ni gubin ngiyal'.
24 Bochngiyal' e ma fel' rogon fa en kireb,
machane me mororoy ni bod bake pan,
ara bod ba kenggin e *grain* ni ka ni th'ab nga but'.
25 Gur, rayag ni yag be' ni gathi aray rogon?
Rayag rok be' ni nge micheg nde riyul' e pi thin ney ni gu be yog?

25

Bildad

1-2 Got e ba gel gelngin; urngin e girdi' ma thingari par ni bay daguwen rorad;
ma dunubiy gil'ilungun u tharmiy ngi i par u fithik' e gapas.
3 Gur rayag ni the'eg be' e pi engel ni yad be pigpig ngak?
Gur bay bang ni der taw ra'en Got ngay?
4 Rayag ni par be' nib mat'aw fa bmachalbog u p'eowchen Got?
5 U owchen e mus ko pul ma de ga' ra'en riy
ma pi t'uf e de matabgol ra'en u owchen.
6 Me ere bu uw rogon be', ni gowa ba fakl'ud, fa ba chachengeg?
Mang fel'ngin e girdi' u owchen Got?

26

Job

1-2 Dakriy u bang feni ga' angimed ngog —
i gag ney ni ku gu gafgow ma ku gu me'waer
3 Dakriy bfel' ko fanow ni ka mu pi'ed
ni ka mu pi'ed boch e llowan' romed ngak bbalyang ni bod gag!
4 Mini' e gimed be leamnag nra rung'ag urngin e thin romed?

* **24:17** Zofar: E dariy fithingan u lan e babyor, machane re welthin ney e baga' ni yima yog ni ir e be non.

Mini' e ke tay e thin nga langmed ka mu nonad ni arrogon?
[Bildad]
5 Fapi ya'al rok e pi'in karm'ad e yad be t'on
u fithik' e ran u tan e fayleng.
6 Fayleng ko yam' e bmab ngak Got;
dariy ba upong nra rungrunguy u owchen.
7 Got e filath lanelang ko lel'och
me the' e fayleng ko dari'.
8 Got e ir e suguy e manileng ko ran
me tay ndabi po' u malngin.
9 I mithag e pul ni ngo'on nga fon bang i manileng.
10 I ki'eg e tamilang ko lumor
ngab lulbuy ni yoloy nga daken e day.
11 Nap'an nra puwan' ko pi duga' nibe chibiy lanelang,
miyad rur miyad t'on ko morus.
12 Gelngin e ir e kol e day ngay;
ma feni cheag me thang e fan rok Rahab ni fare kan ne maday.
13 Athon l'ugun e tamilangnag lanelang,
fare kan nu maday ni mil e thang e fan rok nga rifrifen pa'.
14 Machane pin'ey e kemus ni be yip' fan gelngin,
kemus ni kathkath e kad rung'aged.
Mini' e rayag rok ni nge nang rogon feni gel gelngin Got?

27

Job
1-2 Gu be micheg u fithingan Got ni Gubin ma Rayag Rok ni be par nib fos,
ni ir e kesiyeg mat'wug ma ke mo'oynag e yafos rog —
3 n'umngin nap'an ni be pi' Got e pogofan rog,
4 e dap'pilugnag e ri dabi yog bbugithin nib kireb,
ma blowotheg e dabi malfith bi'id.
5 Dabiyag ni nggu micheg ni gimed e bfel' e romed;
dab gu tal i yog ni bfel' e rog nge taw ko rofen ni ngum' riy.
6 Dariy e ngiyal' ni gu ra pag i yog ni gub mat'aw;
ya mmich u wun'ug ni gu bfel'.

7 Mang e yigi urngin e pi'in yad be togopluw ngog ma yad be cham ngog,
min gechig nagrad ni bod e pi'in kireb, ni pi'in nde mat'aw.
8 Mang e bay nma l'agan' e pi'in nde nang Got ngay
ko re awa ni nge fek Got e yafos rorad?
9 Gur ra taw e gafgow ngorad mra motoyil Got ko meyor rorad?
10 Thingar ra chogow niged e felfelan' nma pi';
thingar rmaybilgad ngak ni gubin ngiyal'.

11 Mu pageg nggu fil ngomed feni ga' gelngin Got,
mu gu weliy e tin ke tanomnag Got ni Gubin ma Rayag Rok.
12 Machane danga', ya rogon riy ma kam guyed nga owchamed;
Ere mang ni gimed be non ni dariy angin?
[Zofar]
13 Irera' rogon Got ni Gubin ma Rayag Rok
nma gachignag e pi'in kireb, nge pi'in tacham.

14 Ra mange ba yo'or pifakrad ni pumo'on,
machane yad gubin ni yad ra yim' ko mael;
pifakrad e darir gamangad ko ggan.
15 Pi'in ni magay nib fos e yad ra yim' ko liliy,
ma mus ngak pi leengrad ma dab ra yornaged yad ni karm'ad.
16 Pi'in kireb e manga yug ra yo'or e silber rorad ni dabkiyag i the'eg
nge mad nike pag oren,
17 machane boch fa pi'in nib manigil e yad ra yin' fapi mad
miyad f'oth fapi silber rorad.
18 Pi'in kireb e yad ma toy e naun ni bod ba tafen e gonow
fa bod bochyang i sipal ni tafen ba sib nma matnag u milay'.
19 Pi'in tadenen e yad ra mol ni bo'or ban'en rorad,
ma nap'an e yad ra od ma dakriy e fa'ab rorad.
20 Ra aw e marus ngorad ni bod feni tomgin e sugbur;
miyad ra un ko nifngin e nep';
21 nifeng ko ngek e ra aw ngorad nge walguyrad u tabnaw rorad;
22 re cham e nifeng nga dakenrad
ko ngiyal' ni yad be guy rogon ni ngar milgad.
23 Be non ngulan e nifeng nga dakenrad ni yad be mil,
be karmarus ngorad nga feni gelmarin ni be cham.

28

*Liyor u fithik' e gonop**

1 Bay boch e yiy ni yima ker e silber riy;
ma bay yu yang ni yima renrennag e gol riy ngan chuweg e chabung u fithik'.
2 Girdi' e ma ker e wasay u fithik' e but',
ma *copper* e yima renrennag u fithik' e malang.
3 Girdi' e yad be magow ko yungin th'abi lumor.
Yad be magow ko gin th'abi to'ar ko fayleng
ni yad be fu'og e war u fithik' e lumor.
4 Yad ba palog ko gin ma par e girdi' riy
ni dariy be' ni ka'e milekag ngay,
girdi' e ma ker yupa' i yiy u tan e but'.
Ni aram e gin ni ur marwelgad riy ni go'yad
ni kar chichi'iyed pa'rad ko gaf u lan fapi yiy.
5 Ggan e ma tugul u daken e but',
machane tanggin e re but' nem
e ke mogoth.
6 Malang u fithik' e but' e bay e *sapphire* riy,
ma chubngen e malang e bay e gol riy.
7 Dariy ba arche' ni *hawk* nike guy e pi kanawo' ni yan ko fapi yiy,
ma ku dariy ba arche' ni *vulture* nma chengag u daken e pi kanawo' nem.
8 Dariy ba layon fa boch e gamanman ni malboch
nike yan u daken e yupa' i kanawo' nem.

9 Girdi'en e fu'og yiy e ra fu'oged e tin th'abi el e war,
miyad pug e pi burey u but'.
10 Ngiyal' ni yad be fu'og wo'rad u fithik' e war,
miyad pir'eg e malang nib tolang puluwon.

* **28:** Hebrew e de yog riy ko mini' e non.

11 Miyad fu'og i yan nga p'ebgul e lul'
ngar feked i yib ko tamilang e tin nib mith.
12 Machane uw e yira pir'eg e gonop riy?
Uw e gadad ra nangfan riy?
13 Gonop e dab ni pir'eg u fithik' e girdi;
dariy be' ni manang e bin rriyul' i fal'ngin.
14 Pi t'ay e regur nge pi day
e yow be yog ni gonop e dab ni pir'eg u rom.
15 Dabiyag i chuwi'iy ko silber nge gol.
16 Tin th'abi fel' e gol nge churwa'
e dabi chugur nga fal'ngin.
17 Dariy ban'en nra ta'reb rogon ngay —
ni mada' ko rume' ni gol nge, therik nib tolang puluwon.
18 Pulwon e gonop e ba ga' nga puluwon
e malang ni lugoch ara *crystal* ara *rubies*.
19 Tin th'abi fel' e malang ni *topaz* nge gol
e dabyag i ta'rebnag nga felngin e gonop.

20 Ere, uw e yib e gonop riy?
Uw e rayag ni nga da nanged fan riy?
21 Dariy ban'en nib fos nike guy,
ni mus ko arche' ni be changag.
22 Mus ko yam' nge riya'
e karognew ni kay gu rung'agew murung'agen.

23 Kemus ni go' Got e manang e kanawo' ngay,
manang e gin ni yira pir'eg e gonop riy,
24 Ni bochan e be guy e gin ni mus e fayleng riy,
ma be guy gubin ban'en u tanggin e tharmiy.
25 Nap'an e ra pi Got gelngin e nifeng
me duwgiliy ga'ngin e day;
26 Nap'an nra duwgiliy Got ko uw e nge aw e n'uw riy,
nge kanawo'en e manileng nma chub e dira' riy;
27 Ireram e gin ni guy e gonop riy me sikengnag fal'ngin —
ma bmagan' ngay.
28 Ga'ar Got ngodad e girdi',
"Ga ra gonop, ma aram e ke yib dugwen SOMOL u wan'um.
Ra ngam llowan' ma ngam pithigem ko kireb."

29

Thin ni yog Job ntomur

1 Job ni tabab ko welthin bayay.

Job

2 Mang e yigki sul e yafos rog nga rogon
ko ngiyal' ni ba'aram ni i aywegneg Got.
3 Ngiyal'nem e immoy Got rog ni gubin ngiyal'
mi i pi' e tamilang ngog u nap'an ni gu be yan u fithik' e lumor.
4 Aram e pi rran ni i fel' rogog riy,
ma thilmow Got ni i par ni bfel' e i yororiy e tabnaw rog.
5 Got ni Gubin ma Rayag Rok e immoy rog e ngiyal'nem,

ma u gu par nib longobiyeg gubin pifakag.
6 Pi garbaw nge kaming rog e ur pi'ed e milik nib yo'or,
ma gak'iy ni *olive* ni fi'ig e i tugul ko but' nib tamlang.
7 Gubin ngiyal nma mada' e pi' ilal ko fare binaw
mu gu wan gu par nga tagal'ig u fithik'rad,
8 pi'in pagel e yad ma gulo' ko ngiyal' ni kar guyedgag,
ma pi'in ke pumo'on e yad ma sak'iy ngalang ngar tedfag.
9 Ma pi tayugang' e yad ma tal ko numon;
10 ni mus ko pi'in th'abi tolang ma ku yad ma thabgulungrad.

11 Urngin e pi'in yad ra guyeg fa rrung'aged murung'ageg
e bay e tin yad ma yog ni bfel' ni ku gu rin'.
12 Nap'an nra yor e pi'in gafgow ngalang, mu gu aywegrad;
gu ma pi' e ayuw ko pi'in kanim' rorad ndariy e gin ngar sorgad ngay.
13 Girdi' ni karbilged t'ay e gafgow e yad ma athpegeg,
ma gu ma ayweg e pi'in ke yim' figirngirad nge dabi buch ban'en rorad.
14 Urngin ngiyal' ma gu ma ngongol nib mat'aw ma dagur lanyan'.
15 Gu ma mang owchen e malmit,
nge rifrifen ay e mugutgut.
16 Gu bod rogon ba matam ngak e pi'in gafgow
ma gu ma pi' e ayuw ngak e pi milekag nike l'ag e oloboch ngorad.
17 Gu ma kirebnag gelngin e pi'in buchan'
mu gu ayweg e pi'in yibe gafgow nagrad.

18 Gubin ngiyal' ni ug leamnag ni gu ra par nge n'uw nap'ag
ma gu ra yim' u tabnaw rog ni gub munguy.
19 Bod rogog ba ke gak'iy ni bay lik'ngin u fithik' e ran ni gubin ngiyal'
ma papa'ngin e be par nib monur ko wa'angchal.
20 Gubin ngiyal' nma pining e girdi' e sorok ngog,
ma der ma waer gelngig bingyal'.
21 Nap'an ni gu ra pi' e fnow, ma thab e girdi' gulungrad
ngar fal'eged e motoyil ko mang e gu be yog;
22 dariy ban'en ni yad ma puthuy ngay ko ngiyal' ni ku gu mu' ko numon.
Ma rich e thin rog nga fithik' i lanin'rad ni bod e wa'angchol ko n'uw;
23 urngin e girdi' ma ba'adag e thin rog
nri bod rogon e girdi'en e milay' nma finey e n'uw ko nap'an e yal'.
24 Nap'an nra maruweran'rad ni gu siminmin ngorad;
ma felfelan' u owcheg e ma pi e athmagil ngorad.
25 I gag e gu ma gagiyegnag e tin ngar rin'ed
gu ma gafaliyrad ni bod ba pilung nma gafaliy e yu raba' i salthaw rok,
gu ma fal'eg lanin'rad u fithik' e gafgow rorad.

30

1 Ma chiney e pi'in pagel nib bitir ngog e yad ma gosgos nigeg!
Ni pi chitamangirad e bogni' nib m'ayfan
ni ku dabi pagan'ug ni ngar ayweged e pilis rog i matanagiy e saf.
2 Bogi pumo'on ni dakriy angirad ngabang,
ni yad ba me'waer ni dabkiyag ni ngar rin'ed ba maruwel rog.
3 Karamad' ko gafgow ma yad be yim' ko bilig
ni yad ma girgiriy likngin e gak'iy nib fengfeng

nnep', u yungi ban'en ni kan'ag.
4 Yad ma pug yoch ke pan u ted ni *desert* ngu'ur ked,
ni mus nga lik'ngin e gek'iy ni wolguw ni dariy lamen!
5 Gubin e girdi' nma tolul ngorad nge tulufrad,
ni gowa yad be tolul ko mororo'.
6 Ur pired u lan e pi yiy,
ngu thilthilin e war u tanggin yungi rech.
7 U ra gowolgad u rom u magerger ni bod e gamanman
ni ka ra chichirgad nga ta'bang u tanggin yoch ke gak'iy.
8 Ba ulung i dariy ban'en ni bfel' ngay nib m'ayfan ni dariy fithingrad!
Ni tulufrad nga wuru' e binaw.

9 Chiney e karbad yad be minmin ngog;
ri dakriyfag ku gu mang ba gosgos u wan'rad.
10 Yad be sonogor ngog;
yad be galongeged yad rog,
yu gu yad ra guyeg miyad thuw nga but'.
11 Got e ke me'waer nigeg dakriy ban'en nrayag rog,
ka ra chelgad ngog ni yad be gafgow nigeg, ni dakriy fag u wan'rad.
12 Re ulung i kirebney e yad be cham ngog ni tinowey;
yad be tulufeg; yad be fal'eg rogorad ni ngar thanged gag.
13 Kara thabey niged gag, yad be guy rogon ni ngar thanged gag;
ma dariy be' nra talegrad.
14 Ka ra t'ired e yoror nga dakenag
ka ra awgad ngog ka ra chuchuyed gag nga'ar;
15 Ke li'eg e marus;
kem'ay fag ni bod buchuth i nifeng
ma fla'ab rog e ke ling ni bod bangi manileng.
16 Chiney e ngum';
ya dakriy e magif ko gafgow ni gu be tay.
17 Ra nep' ma yibe longlonguy gubin e yil rog;
ma amith ni gu bay u fithik' e der tal.
18 Ya Got e ke malle' nga belel'un e mad rog
ke lepoy ke gulep.
19 Me mafiyeg nga fithik' e rungdu',
ku gu bod e ab.

20 Got, ku gu piningem, ma da mur fulweg lungug;
ma nap'an ni gu meybil, ma da mur motoyil.
21 Ga be gad pa'am ngog;
ga be gafgow nigeg u polo' i gelngim.
22 Ka mu pag ku gu un ko nifeng;
ga be gadeg u fithik' e yoko'.
23 Gu manang ni ga be fekeg i yan ko yam',
ko gin gubin e girdi' nra yan ngay.
24 Mang ni ga be og ngak be' ni dakuriy rogon,
ni be' ni dakriy ban'en nra m'ag rok kemus ni be wenig ni nge kireban'uy ngak?
25 Mog, da gu un ko meyor ko pi'in ni yib e magawon ngorad
ma da i kireban'ug ko pi'in nike t'uf e ayuw rorad?
26 Ug nameg e felfelan' nge tamilang,

ma gafgow nge lumor e yib.
27 Ke th'ibeg e marus ko magfan' nge amith;
gubin e rran ni gu be gafgow.
28 Gu be yan u fithik' e rumug, ni dariy ra'en e yal' riy;
Gu be sak'iy ngalang u fithik' e yo'or ngu'ug man ayuw.
29 Ka ri gafgow lamag ni go' gag
ni bod e meyor ko pilis ni *jackal* fa ba arche' ni *ostrich*.
30 Ke lumor dowag; ma gu be yik' nga gelngin e gowal u dakenag.
31 Immoy bingyal' ni ug rung'ag e musik nib felfelan',
ma chiney kemus ni lingan e kirban' nge meyor e gu be rung'ag.

31

1 Ku gu t'ar u wun'ug
ndariy bingyal' ni nggu changar i darngal ngak be' ni bpin.
2 Mang e ma rin' Got ni Gubin ma Rayag Rok ngodad?
Uw rogon nma pi' puluwon e pi ngongol nma rin' e girdi'?
3 Ma pi' e riya' nge mogothgoth nge yib
ngak e pi'in yad ma rin' e kireb.
4 Got e manang urngin e tin gu ma rin';
be guy urngin yay ni gu be yif eg.

5 Gu be micheg u p'eowchen Got ndawor gu ngongliy e kireb,
ma dawor gguy rogon ni nggu bannag be'.
6 Got e nge thabthabel nigeg u daken e thabthabel nib puluw,
nge guy nri de kireb e rog.
7 Fa'anra ku gu pi' keru'ug ko kanawo' nib mat'aw,
ara ku gu pageg ke pagan'ug ko tin kireb,
ara ke alitnag e denen pa'ag,
8 me ere nge yim' e woldug rog nge kireb,
ara yugu boch e girdi' e nge mang yad e ra ked e woldug ni gu yung.

9 Fa'anra ke gabalan'ug nga le'engin be' ni gamow bbuguliyoror,
kug mith u wuru' e mab rok ngu'ug sonnag,
10 me ere ngi i lith e bpin rog e ggan rok reb e pumo'on,
mi i mol nga chob rok reb e pumo'on.

11 Ya mit ney e denen e rib gel e kireb riy ni gechig ni yima pi' riy e yam'.
12 Ra bod e nifiy nu infiyerno nra longuy gubin ban'en rog nge m'ay.

13 Ra weliy reb e tapigpig rog ban'en nib togopluw ngog,
mu gu motoyil ngak nggu rin' ngak e tin nib mat'aw.
14 Fa'anra da ug rin' ni aram rogon, ma uw rogon me yag ni sabol owchemow Got?
Mang e gu ra yog ni fa'anra yib Got ni nge pufthin nigeg?
15 Got ni ir e sunumiyeg
e ku ir e sunumiy e tapigpig rog.
16 Dariy ba ngiyal' ni gomanga kug siyeg ndab gu ayuweg e pi'in gafgow,
ma pi'in ni ppin nike yim' figirngirad e dariy ba ngiyal' ni gu pag bagyad nda gu ayuweg,
17 ara gu pag e pi'in ni kanim' rorad ngarm'ad ko bilig ma gu be abich.
18 Ku gu ayuwegrad u n'umngin nap'an e yafos rog.

19 Nap'an ni gu ra pir'eg be' nib t'uf e ayuw rok
nrib gafgow ni mus ko mad ma dabiyag ni nge chuw'iy,
20 mu gu pi' e mad ngak nni ngongliy nga bunu'en e saf
nni fek ko fa ran' i saf rog.
Ma aram e ra pining e sorok ngog u polo' i gumircha'en.

21 Fa'anra ka'a gu bannag be' ni kanim' rok,
ni bochan e gu manang ni gu ra gel ngak u tafen e puf oloboch,
22 me'ere mang e yigi m'ing pa'ag nruw raba';
me pof u kenginag.
23 Dabiyag ni nggu rin' e mit nem e ngongol,
ya gu be rus ko gechig nma pi' Got.
24 Dariy ba ngiyal' ni pagan'ug ko pin'en ni pire' ni bay rog,
25 ara gu uf ni bochan e pire' ban'en rog.
26 Dawor gu meybil ko yal' ni be mat ra'en,
ara pul nike yan i fel' ram'en.
27 Dawor gu ma'alfath ni nggu tay fan e yal' nge pul
ni gomanga ku gu faray pa'ag ni gu be liyor ko yal' nge pul.
28 Gechig ko binem e denen e yam';
ya be siyeg Got ni Gubin ma Rayag Rok.

29 Dariy bi'id nike gafgow e pi to'ogor rog me felan'ug ngay,
ara buch ban'en rorad nib gel e gafgow riy mu ggirig u wun'ug ngorad;
30 dawor gu denen ni gomang a ku gu yibiliyrad ni ngarm'ad.
31 Urngin e pumo'on ni yad be maruwel rog e yad manang
ni gubin ngiyal' ni gu ma ayweg e pi milekag.
32 Ma gu ma fek e milekag nga tabinaw rog nggu ayuwegrad,
da gur ma pagrad ngar molod u kanawo'.
33 Boch e girdi' e yad ma guy rogon ni ngar mitheged e denen rorad,
ma gag e da gur mithag e denen rog.
34 Dagur rusnag e tin gomang a bay i yog e girdi';
dawor gu th'ab gulungag ara gu aw nga naun
ni gomang a kug rusnag nrichey nga ni moning nigeg.

35 Dariy be' nra motoyil ko tin gu be yog?
Ya gu be micheg ni gubin bug e thin ni kugog e briyul'.
Nge mang Got ni Gubin ma Rayag Rok e nge fulweg lungug.

Pi thin nib togopluw ngog
e fa'an mang e ka ni yoloy nga but' nge yag ni gguy,
36 ma gu ra yin' nga daken pog ni gu ba uf ngay,
mu gu tay nga daken lolgeg ni bod e te'elyaw.
37 Mu gu weliy ngak Got urngin e tin kug rin',
mu gu pug owcheg ngalang u p'eowchen.
38 Fa'an gomang a gu iring e binaw ni gu be woldug riy ni gu fek rok e pi'in ntafen,
39 ara gomang a ku gu way e ggan ni be yib riy,
fa kug pag e pi'in yad be muruwliy yad be yim' ko uyongol,
40 ma are nge mang pan nge rchangal
e nge tugil nge luwan e *wheat* nge *barley*.
Kemus u roy e thin rok Job.

32

Thin rok Elihu
(32:1–37:24)

1 Bochan Job ni ka ri duwgiliy u wan' ni bfel' e rok, me pag fa dalip i pumo'on ni da
ku ra guyed rogon ni ngar fulweged laman. 2 Ma bay be' nib mo'on ni ba sak'iy u rom
ni Elihu fithingan ni dakiyag ni nge k'adan' ko damumuw, ni bochan e be yog Job ni ir
e bfel' ma be tay e kireb nga daken Got. (Elihu nib pagel ni fak Barakel, ni reb i owchen
Buz, ni be' ko fare ke girdi' ku Ram.) 3 Ma karki damumuw ngak fa dalip i fager rok Job.
Da ku ra nanged rogon ni ngar fulweged lungun Job, mra aw ni Got e ba kireb e rok. 4 I
son Elihu ni nge mu' e girdi' ko numon, ni bochan e ir e tha'bi bitir u rom. 5 Nap'an e
guy ni dakiyag ni nge fulweg fa dalip i pumo'on lungun Job me damumuw 6 me tabab
ko welthin.

Elihu

Gub bitir, me gimed bpi'lal,
ere u gu rus ni nggog ngomed e n'en ni gu be leamnag.
7 Ku gu leamnag ni gimed e ngu'um nonnad
ya gimed bpi'lal ni gimed ba gonop.
8 Machane kan nthothup rok Got ni Gubin ma Rayag Rok
e ma yib ngodad nge pi' e gonop ngodad.
9 Gathi ra yo'or e duw rok be' ma aram e ke gonop
ara aywegdad ngad nanged e n'en nib manigil.
10 Ere chiney e gu ba'adag ni ngam motoyilgad ngog;
nggog ngomed e n'en ni bay u lanin'ug.
11 Ku'ug gum'an nigeg ku'ug motoyil ngomed nap'an ni gimed be non
ni gimed be gaweg ko mang e bfel' ni nga moged.
12 Ku gu fal'eg e motoyil ma ku gu nang ni kam waergad
de yag ni ngam t'ared nga daken Job.
13 Mang e ke rin' ma ka moged ni kam pir'eged e gonop?
Got e thangri fulweg lungun Job, ya gimed e de yag romed.
14 Gathi gag e be non Job ngog, ya gimed
machane fulweg rog e ri dabi bod rogon e fulweg ni mu pi'ed.

15 Job, kema' e thin u langrad;
dakriy e fulweg rorad ngom.
16 Gur, ngu'ug par ngug son ni be'er ni kar th'abed gulungrad?
Ka ra sak'iygad aram ni dakriy e n'en ni ngroged.
17 Danga', ngu pi' e birog e fulweg e chiney
ngog ngom ko mang e gu be leamnag.
18 Dabkiyag ni nggu par ni dab gu non.
Dabkiyag ni nggu tel e thin u langag.
19 Fa'anra dab ni pageg nggu non,
ma bay gu po' ni bod ba tafen e wayin nike sug e wayin ni be'ech riy.
20 Dabkiyag ni gu kadan'ug; thingar gu non.
21 Dariy be' ni nggu fol ngak ko re malu'egthin ney;
dab gu pi' bigmed ngalang ko thin.
22 Dagnang rogon i pi' be' ngalang ko thin;
ma fa'an gu ra rin' ma Got e ra gechig nageg nib papay.

33

1 Are chiney o, Job e ngarim fal'eg e motoyil

ko gubin e tin ba'aray ni nggog.
2 Ku gu fal'eg rogog ni nggog ko mang e bay u lanin'ug.
3 Gubin e thin rog ma ba rriyul',
ma tin rriyul' e gu be yog.
4 Kan nthothup rok Got e chamayeg me pi' e yafos ngog.

5 Mu fulweg lungug ni fa'anra yag rom. Mu fal'eg rogom ni nga da tugthingow.
6 I gag e ta'reb rogodow u owchen Got;
gadow l'agruw nni chamaydow ko but'.
7 Ere dariy rogon ni ngam tamdag ngog;
ya dabi gel fanag ngom.

8 Chiney e ba'aray e n'en ni ku gu rung'ag ni kamog:
9 "De buch e rog; dariy ban'en nib kireb ni ku gu rin'.
I gag e fel' e rog ma dariy e denen rog.
10 Machane Got e ke pir'eg e taway ni nge og ngog
be teg ni gu bod ba to'ogor.
11 Ke m'ag e chen nga rifrifen eg;
be yaliy urngin e mithmith rog."

12 Machane, nggog ngom o Job, ni gur e ga be oloboch.
Ya Got e ba ga' ngak urngin e girdi'.
13 Mang ni ga be abngiy Got
ni der fulweg e gun'gun' ni gadad be tay?
14 Yu gu, am rogom ni be non Got bayay nge bayay,
ma dariy be' ni be motoyil ko n'en ni be yog.
15 Ra nep' nike mol e girdi',
ma Got e ma non u malk'ay nge changar nma pilyeg.
16 Ma pagrad ngar rung'aged e n'en ni be yog,
miyad rus ko tin ni be puwan'nag ngorad.
17 I non Got ngorad ni ngar talgad ko denen
me aywegrad nge dabki tolngan'rad.
18 Dabi pagrad ngan li'rad ngarm'ad;
ma aywegrad u pa' e yam'.
19 Got e ma yal'uwegdad ko m'ar nma pi'
mma sugnag fithik' i dowdad ko amith.
20 Be' nike m'ar e ke fangan'
mus ko ggan ni bfel' nra guy me kirkireb ngorngoren.
21 Ma kem'ay ngabang;
nrayag ni mu guy urngin e yil rok;
22 nike chugur ni nge yan ko fayleng ko yam'.

23 Ma fa'anra yib ba engel ngak ni nge ayuweg —
ni reb e engel ko yu bbuyu' i engel rok Got,
ni yad ma pugoran ko girdi' e maruwel rorad.
24 U fithik' e wurengan' mra yog fare engel ni nge ga'ar, "Ngan pag e cha'anir!
Ya dabiyan nga'ar ko fayleng ko yam'.
Ba'aray puluwon ni ngan pag."
25 Bay ki pagel bayay nge sul gelngin;
26 ma nap'an e ra meybil, me fulweg Got taban e meybil rok;

bay i liyor ngak Got u fithik' e felfelan';
me ayliy Got urngin ban'en u puluwon nge fel' bayay.
27 Ra yog u fithik' e yo'or ni nge ga'ar, "Kug denen.
Ngongol rog e de mat'aw, machane de thangeg Got.
28 De pageg ngu wan ko fare fayleng ko yam',
ma ku gu bay ni ku gu bfos."

29 Ma rin' Got urngin e pin'ey bayay nge bayay;
30 ma ayweg e pogofan rok be'
me pi' e felfelan' ko yafos rok.

31 Job, chiney ngam faleg' e motoyil ko n'en ni nggu weliy;
mu thab gulngam nggu non.
32 Ma fa'anra bay ban'en ni ngamog, magog ngu rung'ag;
gu ra felfelan' ngay ni nggu micheg nib mat'aw e rom.
33 Ma fa'anra dariy ban'en ni ngamog,
ma ga thabgulngam ngam motoyil ngog,
nggu fil ngom konawo'en e gonop.

34

1-2 Gimed e girdi' ni gonop, nri gimed ba llowan';
mmotoyilgad e chiney ko mang e gu be yog.
3 Gimed ra ri' lamen e ggan mi gimed nang nib bfel',
ma gimed ra rung'ag e thin ni bfel' ma damur nanged nib puluw.
4 Gadad e ngad guyed ko mini' e ba sorok ko re tugthin ney.
5 I Job e be yog ni ir e bfel' e rok,
ma Got e ke fek rok mat'wun.
6 Be fith ni be ga'ar, "Uw rogon ni nggu ban nggog ni gu ba kireb?
Rib ubchiya' e maad'ad rog, machane dariy bangbangen e denen rog."

7 Ka'a mu guy be' ni pumo'on ni bod aney i Job?
Dariy bingyal' nike dag e liyor ngak Got.
8 Ba'adag daken e girdi' ni kireb e leam rorad
ma yad ma cheag e pi'in tadenen.
9 Be yog ni dariy fel'ngin
ni ngan falwok ko tin nib magan' Got ngay.

10 Mmotoyilgad ngog, gimed e pi'in gimed ra nangfan!
Gur, Got ni Gubin ma Rayag Rok e ra rin' e kireb?
11 Ma pi' puluwon ngak e girdi' e n'en kar rin'ed
mma gechignag e girdi' nrogon ni nge aw ngorad.
12 I Got, ni Gubin ma Rayag rok e der ma rin' e kireb;
ma dariy bingyal' nma sasalap ngak be'.
13 Gur, bay be' ni pi' gelngin Got?
Gur, bay be' ni duwgiliy ni nge mil suwon e fayleng ngak Got?
14 Rachey ni fulweg Got fare athon l'ugun,
15 mra yim' gubin e girdi'
nge sul ko ab bayay.

16 Ere ngam motoyil ngog, ni fa'anra ga ba gonop.
17 Mog, ga be turguy e kireb nga daken Got nib mat'aw?

Ga be leamnag ni ir e dabun e tin nib mat'aw?
18 Got e turguy ni nge gechignag e pilung nge pi tagagiyeg
ko ngiyal' ni dariy farad ngabang ara ba kireb e gafarig rorad.
19 Der ma mang ko pi'in tagagiyeg
ma der ma fol ko pi'in fel' rogon me pag e gafgow,
ya ir e sunmiy gubin e girdi'.
20 Rayag ni nge yim' be' nib tomgin nnep'.
Got e ma gad pa' ko girdi' ngarm'ad;
de mom'aw ngak ni nge thang e fan rok e pi madangdang.
21 Ma yaliy urngin e gachgach ko girdi'.
22 Dariy ba lumor nrayag
ni mithag ba tadenen rok Got.
23 Got e de t'uf rok ni nge duwgiliy e ngiyal'
ni nge yan e girdi' nge pufthin nagrad.
24 De t'uf rok ni nge firtiy murung'agen
e pi tayugang' mfini yin' luwrad.
25 Bochan e manang ko mang e yad ma rin';
be toyrad ni lukngun e nep'.
26 Ma gechignag e pi tadenen u p'eowchen e girdi';
27 ni bochan e dakrir folwokgad rok
ma kar sabalbalyang nigedyad ko gubin e tin ni yog.
28 Yad ma motogal ngak e gafgow ngar yorgad ngalang ngak Got,
me rung'ag lungrad ni yad be man ayuw.

29 Fa'anra turguy Got ndariy ban'en ni nge rin',
ma dariy be' nrayag rok ni nge thibthibnag.
Ma fa'anra mithag owchen, mra par e girdi' ni dariy ban'en nrayag rorad.
30 Dariy ban'en nrayag ni nge rin' e pi nam
ni nge dabi gagiyeg nagrad e pi'in nde nang Got.
31 Job, ka mu puwofaynag e pi denen rom ngak Got
ma ka mu micheg ni dabkum denen bayay?
32 Kamog ngak Got ni nge dag ngom e kireb rom,
ma ke m'ag u wun'um ni ngam tal i ngongliy e kireb?
33 Faanra gabe puwan' ko tin be rin' Got,
ma ga be leamnag ni ra rin' e n'en ni ga be finey?
Gur e ngam turguy, gathi gag;
mog ngomad e chiney e n'en ni gabe leam nag.

34 Be' nib sul lanyan' ngak e rib muduwgil nra pining e kefel' ngay;
ma re mo'on nib gonop nra rung'ag e thin rog e ra yog
35 ni Job e be welthin u fithik' e manan'
ma dariy ban'en ni be yog nib puluw.
36 Mu leamnag urngin e pin'en ni be yog Job;
ma bay i gagyel ngom ni be non ni bod be' nib kireb e leam rok.
37 Ke puthuy e togopluw ko pi denen rok;
ma be moningnag Got u p'eowchadad ni gadad gubin.

35

1-2 Job, de fel' ni ngamog ni ga ba mat'aw u p'eowchen Got,
3 fa ngam fith Got ni nge lungum, "Mang e be rin' e denen rog ngom?

Mang e kayag ngog ni bochan e da gur denen?”
4 Arme nggu fulweg lungum nge pi fager rom.

5 Mu changar ngalan e lang! Mmuguy feni tolang e pi manileng!
6 Fa’anra mu denen, mdariy ban’en nra buch rok Got.
Ma fa’anra mu ngongliy e kireb nib bo’or yay, ma gur, bay ban’en nra rin’ ngak Got?
7 Fa’anra ga ba mat’aw, ma gur bay e ayuw riy ngak Got?
Ri dariy ban’en rom nthangri yag ngak Got.
8 Pi denen rom e ma gafgownag boch e girdi’,
ma n’en ni ga ma rin’ ni bfel’ e ma ayuwegrad.

9 Nap’an ni yira gafgownag e girdi’, mar gel’gel’gad;
ni yad be yor ngak be’ ni nge aywegrad.
10 Ma dariy bagyad ni sul ngak Got, ni ir e sunmegrad,
nma pi’ e lagan’ ngorad ko ngiyal’ ni man e lang u puluworad.
11 Dar sulod ngak Got, ni ir e pi’ e gonop ngodad,
ni ba ga’ ko llowan’ rok e gamanman nge arche’.
12 U ra yor niged e ayuw, ma de fulweg Got taban,
ni bochan e yad ba tolngan’ ma ba kireb e leam rorad.
13 Dariy rogon ni ngar yorgad ngalang;
ya Got ni Gubin ma Rayag rok e der guyrad ma der rung’ag lamrad.

14 Job, ga be yog ni damur guy Got;
machane makdan’um ngam son — ya oloboch rom e bay u peowchen.
15 Ga be leamnag ni Got e dar ma gechig nigey,
ma der tetyan ko denen.
16 M’ay angin ni ngku’um welthin;
ya rib gagyel ndamur nang ko mang e ga be weliy.

36

1-2 Ngam k’adan’um boch’uw ngam motoyil
ko n’en ni nggu weliy ni rogon Got.
3 Ba ga’ e llowan’ rog; bay gog e tin gu manang
ni nggu dag ni Got ni sunmiyeg e bmat’aw.
4 Dariy ban’en ning nggog ngom nib malfith;
ya re pumo’on ni ba sak’iy u p’eowchem e chiney e ri ba gonop.
5 A mu guy feni gel Got! Got e der ma dabuy be’;
ma dariy bochi ban’en ndenang fan.
6 Der ma pag e pi’in tadenen nge n’uw nap’an e yafos rorad,
ma gubin ngiyal’ nma ayweg e pi’in gafgow ni rogon nib mat’aw.
7 Ma yoror rok e pi’in nib mat’aw;
ma pi’ mat’awrad ni ngar gagiyeggad ni bod e pilung
mu’un ta’farad ni manechibog.
8 Machane fa’anra kan michgiy e girdi’ ko chen,
ni yad be gafgow ni fan ko n’en ni kar rin’ed,
9 mma dag Got e denen nge tolngan’ rorad ngorad.
10 Ma ginangrad ni ngar motoyilgad
ngar pi’ed keru’rad ko kireb.
11 Fa’an yad ra fol rok Got ngu’ur pigpiggad ngak,
ma ra par e yafos rorad nib gapas ma bfel’ rogorad.
12 Machane fa’anra dab ra folgad, ma bay ra m’ad u fithik’ e manan’

miyad th'ab e lul' ngalan e fayleng ko yam'.

13 Pi'in ndar nanged Got e yad ma par ni yad ba damumuw,
ni mus ko ngiyal' ni kan gechig nagrad, mdarir meybilgad ngar ninged e ayuw.
14 Yad ra yim' ni kayad bitir,
nike thay parowrad u ba yafos nib ma'fan.
15 Machane Got e ma sukulnag e girdi' u fithik' e gafgow
ma maruwel ko gafgow nge bing owchrad.

16 Ke chuwegem Got u fithik' e mom'aw,
me tem ni ngam par ni dariy ban'en nra buch rom;
me suguy daken e tebel rom ngalang ko ggan.
17 Machane chiney e kan gechig nigem nrogon nib mat'aw ni nge aw ngom.
18 Ngam guy rogon ndab pag be' nib sasalap nge ban nigem,
nge pi fel' rogon nu fayleng nge waliyem nga wuru' e wo'.
19 De fel' ngom ni ngam yornag e ayuw ngalang;
gelngim' ni polo' e dabiyag ni nge aywegem chiney.
20 Dab mu finey ni yigi nep',
ya aram e ngiyal' nra kireb e pi nam.
21 Ngam ayuw ndabkum sul ko kireb;
ya gafgow rom e kan pi' ni nge tem u orel riy.
22 Mu leamnag rogon feni ga' gelngin Got;
i ir ere sensey th'abi ga'.
23 Dariy be' nrayag ni nge yog ngak Got e n'en ni nge rin'
ara thibthibnag e n'en nib kireb nike rin'.
24 Gubin ngiyal ni yibe pining e sorok ngak ko n'en nma rin';
ma ku arrogon gur ni thingar mu pining e sorok ngak.
25 Urngin e girdi' ma ka ra guyed e tin ke rin';
machane kemus ni gadad be yaliy u palog.
26 Dabiyag ni ngar dananged feni ga'
fa da the'eged urngin e duw rok.

27 Got e ir e ma fek e ran u fayleng
nge thilyeg nge aw nn'uw.
28 Ma pag e n'uw nge yib ko yung i manileng nga but'
ni fan ngak gubin e girdi'.
29 Dariy be' ni manang rogon e pi manileng nma mithmith
ara bu uw rogon e dirra' nma chub
u lanelang, u gil' Got.
30 Me pi' e uluch nge gal' ga'ngin lanelang,
ma t'ay e regur e ku be par nib lumor.
31 Irera' rogon nma durwi'iy e girdi'
nma pi' e ggan nib pag oren.
32 Ma kol e uluch ngalan pa'
me yog ngak e gin nge aw ngay.
33 Dirra' e ma yog bang i lang ni be yib;
ni mus nga pifak e garbaw ma yad manang.

37

1 Bang i lang nib gel e ma pug e marus rog.
2 Mmotoyilgad, ni gimed gubin, nga laman Got,

ni dirra' ni be yib u langan.
3 Ma pi' e uluch nge th'ab lanelang,
u barba' e fayleng nge thang nga barba'.
4 Ma aram mini rung'ag ga'ngin laman,
nib lingan dirra' nib ga',
ma aram n'umngin nap'an ma yug be mat e uluch.
5 Yugra pag Got lungun me buch bogi ban'en ni yira ngat ngay,
bogi ban'en ni bfel' ma dab dananged fan.
6 Ma yog ko ayis ni nge aw nga daken e fayleng,
mma pi' e n'uw nge aw nib almirin.
7 Ir e ma taleg e maruwel rodad;
ma dag ngodad ko mang e rayag rok.
8 Gamanman ni malboch e yad ma yan nga taferad.
9 Nifngin e yoko' e ma yib ko yimuch,
me yib e garbeb ko lel'och.
10 Pogofan rok Got e ma garbebnag e ran nge el,
me pilyeg nge ngal' ni ayis.
11 Uluch e ma mat u fithik' e manileng,
12 nma mat ni bod rogon ni ba'adag Got.
Yad ma rin' gubin e tin ke tay Got chiylen,
u ga'ngin yang u fayleng.
13 I Got e ma pi' e n'uw ni nge tarannag e fayleng;
ma pi' ni nge gechignag e girdi',
fa nge dag ngorad nib gol.

14 Job, aygumtal boch ngiyal', ngam motoyil;
ma ga leamnag e pin'en ni bfel' nma rin' Got.
15 Ga manang rogon nma non Got
me mat e uluch u fithik' e manileng?
16 Ga manang rogon nma man' e yung i manileng u lanelang,
nge maruwel rok Got nib pag feni salap?
17 Danga', kemus ni ngam gafgow ko gawel
u nap'an nra yib nifngin e yimuch ni nge mliknag e but'.
18 Mog rayag rom ni ngam ayweg Got i fileth lanelang
nge par nib el ni bod e wasay ni kan gichiy?
19 Mu fil ngomad e n'en ni ngogned ngak Got;
ya keman lanin'mad; dakriy e n'en ngogned.
20 Dab gu de'eriy ni nggu non ngak Got;
mangfan ni nggu k'aring nge thangeg?

21 Ma chiney e ra'en lanelang e be matmat,
ni kaygi gel ra'en ni dabkiyag ni ngad changargad ngay;
ke walguy e nifeng ke tamilang.
22 Kaniguy ba ra'en nib maluplup u lan e lel'och,
ma fal'ngin Got e ke suguydad ka da ngatgad ngay.
23 Gelngin Got e rib gel ni dabyag ni ngad chugurgad ngak;
ir e bmat'aw ma ba yal'uw rogon nma farwoliy e girdi'.
24 Aramfan, ni gubin e girdi' nma ngat ngak;
mma fek owchen rok e pi'in yad ma yog ni yad ba gonop.

38

I SOMOL ni fulweg lungun Job

1 Me welthin SOMOL u fithik' ba nanyor nge yib laman ngak Job.

SOMOL

2 I gur mini' ni ngam de'eriy rogon e tin nike m'ay i gonopiy rog
ni gur be' ni dariy ban'en ni ga manang.
3 Mu sak'iy chiney ngalang nrogon e pumo'on
ngam fulweg e tin nggu fith ngom.
4 Ummoy u uw ko ngiyal' ni gu sunumeg e fayleng?
Fa'anra er feni yo'or e tin ni ga manang, me'ere mu weliy nggu rung'ag.
5 Mini' e duwgiliy ga'ngin e fayleng ni nge yan i par?
Mini' e gad e fol ngay?
Go' ga manang murung'agen e pin'ey?
6 Mang e ni reg e pi dugo' ko fayleng nga daken?
Mini' e ayliy e malang u tabthungen e fayleng?
7 Be puf e woch e rofen nem me tang e pi t'uf u ta'bang,
ma gubin pi chon e tharmiy e ra tolul niged e felfelan'.
8 I mini' e ning e pi garog ni nge taleg e day
ko ngiyal' ni ba'aram ni po' u yin e fayleng nga wean?
9 I gag e gu upunguy e day ko manileng,
mu gu ing ko lumor.
10 Gu tay e gin nge mus e day riy,
mu gu loknag u wuru' e garog.
11 Me lungug ngak, "Ngam mus u wur!
N'ew rom nib gel e nge mus u roy."
12 Job, bay ba ngiyal' ni ka'a yugu
mog ni nge puf e woch me puf?
13 Ka'a yugu mu non me puf e woch nga daken e fayleng
nge rur e pi'in kireb ko yungi n'en ni yad be mith riy?
14 Tamilang e gagiyegnag e pi burey nge pi loway nge yan i par nike gagiyel
ni bod e m'ingm'ing u bmad,
ni ba gagyel ni bod e but' ni th'ib ni ka ni pag e hang ngay.
15 Rran e kayigi tamilang u puluwon e pi'in yad ma ngongliy e kireb,
ni ir e ma telrad ko kireb ni yad be ngongliy.

16 Ka'a yugu mu'un ko pi alublub ni bay u t'ay e rigur?
Ka'a yugu mman u t'ay e rigur?
17 Ka'a yigi dag be' ngom fapi garog
ni matnag ko fare fayleng ko yam' nib lumor?
18 Ga manang feni ga' e re fayleng ney?
Mu fulweg lungug ni fa'anra ga manang.

19 Ga manang e gin be yib e tamilang riy?
Ara ga manang e gin ni sum e lumor riy?
20 Rayag ni ngamog ngak e tamilang nge lumor n'umngin yang e gin ngranow riy
ara mu fulwegrow ko gin rbow riy?
21 Gu manang nrayag rom, ya kari yo'or e duw rom,
ya ummoy u rom ko ngiyal' nsunumeg e fayleng.

22 Ka'a mu'un ko pi singgil ni ku gu cha'riy e ayis

nib munguy nge ayis nike el ngay nma mul u lanelang nga but'?
23 Ku gu tay be par ni fan ko ngiyal' ni nggu pi' e gafgow,
nge fan ko pi rran ni ngan cham ngan mael.
24 Ka'a mu'un ko gin ma yib e yal' riy ngalang,
ara gin ma thow e nifeng riy u lan e ngek?

25 I mini' e ke fu'og wol' e ran ni fan ko n'uw ni ba ga',
ma ke fal'eg kanawo'en e dirra'?
26 Mini' e be gagiyegnag e n'uw be aw ko gin nder par be' riy?
27 Mini' e ma tarannag e but' nib mlik' nike finey e ran,
ni bochan e nge tugul e pan riy?
28 Gur bay e chitamngin e n'uw nge wa'angachal?
29 Mini' e chitiningin e garbeb nge wa'angachal ni be ngal' ni ayis,
30 nma piliyeg e ran nge par nike bod e malang
me pingeg daken e day nge ngal' ni ayis?

31 Rayag rom ni ngam m'ag nga ta'bang fa medlip i t'uf ni kanog e Pleyades ngay,
ara mpithig e ren'en ni ir e ke m'ag fare ulung i t'uf ni kanog e *Orion*[*] ngay?
32 Mog, rayag rom ni ngu'um gagiyegnag e t'uf ko yan rorad u lanelang, ma ga pow'iy fa
gal ulung i t'uf ni kanog e *Dipper* ni ba ga' nge *Dipper* ni ba achig[†] ngay?
33 Mog, ga manang e pi motochiyel ni be gagiyegnag lanelang
ma gur rayag ni ngam fanay ko tin nu fayleng ban'en?
34 Rayag ni ngam tolul ngamog ko pi manileng
miyad maluk nigem ko n'uw?
35 Ma fa'anra mu non ngak e uluch ni nge mat,
ma gur ra yib ngom nge ga'ar, "Tin kamog e nggu rin'?"
36 Mini' e ma yog ngak e arche' ni ibis[‡] e ngiyal' ni nge sugubur e lul' ni Nile,
ara mini' e ma yog ngak e nimen ni dirra' ni bayi aw e n'uw.
37 Mini' e rib gonop nrayag rok ni nge the'eg e manileng
me ngololeg nge pu'og e n'uw,
38 ni n'uw nma elnag e fiyath nge yuchuwo'?

39 Mog, ga ma pir'eg e ggan nma kay e pi layon,
ma ga chuweg e bilig rok pifak e layon
40 ko ngiyal' ni kar mithgad riy u lan e yiy,
ara gin kar pired riy u fithik' e pan yad be son?
41 I mini' e ma pi' gan e pi arche' ni raven?
ko ngiyal' ni yad be gay e ggan ya ke yib e bilig ngorad,
ni be yor pifakrad ngog ni nggu pi' e ggan ngorad?

39

1 Ga manang e ngiyal' ni be gargel e kaming nma par u daken e burey?
Ka'a mu yaliy e dir ni malboch ni be gargel?
2 Ga manang urngin pulrad ko diyen,
miyad gargel?
3 Ga manang e ngiyal' ni ngar tbalawgad nga but'

---

[*] **38:31** ORION: Ba ulung i t'uf ntunguy fithingan ni ngi i puguran be' nib sorok ko mokol gamanman ni Orion fithingan. [†] **38:32** Dipper ni ba ga' nge Dipper ni ba achig: L'agruw ulung i t'uf ni bod ya'an baraba' i ban'en ni bay kolngin ni yima l'ing e ran ngay. [‡] **38:36** IBIS: Mmit i arche' ni immoy u Egypt kakrom nra nge sugubur e lul' ni Nile nge yib e ran riy nga daken e binaw mma yog. Aram rogon ni i leamnag e girdi' e ngiyal'nem.

ni ngar gargel niged fakrad nga fayleng?
4 Pifakrad e ma ilal nge ga' u magargar;
miyad chuw ngranod ni dab ku ra sulod.

5 Mini' e tay e dongki ni malboch ni yad e mmil farad ngorad?
Mini' e pithig gafrad nge pagrad yad be gurul?
6 Ku gu pi' e ted ni *desert* ngorad ni nge mang taferad,
ma ku gu pagrad ngu'ur pired ko yungin der tugul e pan riy.
7 Ka ra pired u orel ko pi binaw ni yibe mayngar riy,
ma dariy be' nrayag rok ni mangmor nagrad nge maruwel ngorad.
8 Pi burey e aram e yungi n'en ni yad ma abich riy,
ni aram e gin yad be gay ban'en nib galunglung riy ngar ked.

9 Rayag ni nge maruwel ba garbaw ni malboch rom?
Gur ra m'agan' ngay ni nge par u tafen e gamanman rom ni reb e nep'?
10 Rayag ni ngam m'ag e gaf nga reb nge gi' e but'?
Ara girengiy fen e bilbil but' u daken e yungi flang rom?
11 Rayag ni ngam gif nga gelngin nib gel
nga mu pagfan e tin nib mo'maw' e maruwel rom ngak?
12 Ga ma pagfan ngak ni nge gachowriy wom'ngin e woldug rom nga naun,
me kunuy e *grain* ko gin yima gunugunuy riy?
13 Arche' ni *ostrich* e rib machreg pon nma furfuruy!
Machane dariy ba *ostrich* nra yag rok ni nge changeg ni bod ba arche' ni *stork*.
14 Arche' ni *ostrich* e ma pag e tamango rok u daken e but' ni bod pifak e nimen ndawori bilig
ni nge mang gowel ni be yib u fithik' e but' e i gowaliy.
15 Ma de nang nrayag ni nge yib ba rifrif i yot'
ara yib e gamanman ni malboch i bilig.
16 Ngongolen e gowa gathi pifak fapi tamango,
ma der magfan' nri m'ay fan ni i thay parwon riy.
17 I gag e gu gagiyegnag nge par ni aram rogon nib balyang,
ni da gu pi' e gonop ngak.
18 Machane nap'an nra tabab ni nge mil,
mi i minmin ngak e os nge en ni bay u daken.

19 Mog, i gur e mu pi' gelngin e pi os
me gur e mu tay fapi piy nma gafgaf u daken belel'ugunrad?
20 Mog, i gur e mu tayrad ni ngu'ur tim'oggad ni bod e asmen'ing
ma be rus e girdi' nga lingan p'ethungrad?
21 Yad ma yan u lan e loway ni yad ba pasig nrogon e os;
yad ma mil i yan nga mit e mael nike musmus nga rogorad.
22 Dar nanged e marus,
ma dariy ba saydon ni yad ra sul riy nga tomur.
23 Talin e cham nma fek e pi'in yad bay u daken e pi os nem
e ma garal lingan mma gal ra'en u tarama'en e yal'.
24 Ra thow e rappa ma dabiyag ni ngar mot'gad;
miyad sagreng ni yad be chigar i yan nga m'on.
25 Pi lingan e rappa nem ni be thow ma be thoy e pi os nem p'ethungrad;
rayag ni ngar faraboned e cham ndawor ra chugurgad ngay,
ma yad ma rung'ag lungun e pi tolang ko salthaw ni yad be tolulnag e tin ngan rin'.

26 Mog, i gur e i fil e arche' ni *hawk* rom rogon ni ngi i changeg
nra pithig pon ma ba sor ko yimuch?
27 Mog, i gur e ma son nigem ba arche' ni *eagle* ni nga fini mog ngak
me yan i toy tafen nga daken e burey?
28 *Eagle* e ma yan i toy tafen nga daken e pi war th'abi tolang,
nge mang bugul e war nib m'uth e yoror rok.
29 Aram e gin ma par riy ngi i changar nga chugur nge nga orel
ni nge guy ban'en ni nge li' nge longuy.
30 Arche' ni *eagle* e yad ma mu'ulung nga ban'en nike yim',
me pifakrad e ma unum e racha' riy.

40

1-2 Job, ga be tugthin ngak Got ni Gubin ma Rayag Rok;
ere ngam tal e chiney fa kabay ban'en ni ngamog?

Job

3-4 SOMOL, gu non ni gu be yog e thin ko balyang. Ere be mang e kabay ni nggog?
Bay gguy rogon ni dab kugog ban'en.
5 Tin kugog e ke yo'or ko tin nsusun e ir e nggog.
6 Me non SOMOL bayay u fithik' fare nanyor ngak Job.

SOMOL

7 Mu sak'iy ngalang nrogon e pumo'on,
ngam fulweg e pi de'er rog.
8 Mog, ga be guy rogon ni nge m'ug ni gu ba kireb
me par ni gur e ga ba manigil?
9 Mog, ta'reb rogon gelngim ngog?
Rayag ni nge dirra' lungum ni bod gag?
10 Fa'anra yag rom me ere mu sak'iy ngalang u fani sorom nge fanam madangdang;
magon' nga dakenam fanam rir nge fanam gilbugwan.
11 Mu changar ko pi'in yad ba tolngan';
mu pu'og e damumuw rom nge sobutan'rad.
12 Mu sap ngorad ngam fulwegrad nga but';
mu pirdi'iy e pi'in nib kireb ko gin ni yad ba sak'iy riy.
13 Mu k'eyagrad ni yad gubin;
ma ga michigiyrad u lan e fayleng ko yam' karmad.
14 Ma aram e Gag e som'on ni gu ra yog e sorok ngom
mu gog ni gur e kam gel.

15 A mu guy fare gamanman ni ba ga' ni Behemoth;*
I Gag e gu sunumiy, me Gag e gu sunumiyem.
Ma kay e pan ni bod ba garbaw,
16 mu sap nga feni famusow,
ga'ngin yang rok!
17 Pachan e ba k'iy ngalang ni bod ba ke gek'iy ni *cedar*,
ma ba famusow tungun ay.
18 Ma yil rok e bod gelngin e *bronze*,
ma ay e bod yu ley i duga' ni wasey.

19 Ni ir e yima ngat ngak u fithik'
urngin e gamanman ni gu sunumiy!

* **40:15** BEHEMOTH: Boch e girdi' e ma yog ni bmit e babiy nu maran, ma boch ma yog ni ba gamanman ni bay ko yat.

Kemus ni en ni ir e Sunumeg e rayag ni gel ngak.
20 Pi burey nma fafel e gamanman ni malboch riy
e bay e pan riy ni ir e ggan rok.
21 Ma mol u tan e gek'iy ni bay rachangalen,
mma yan i mith nga fithik' e uchel u lan e ma'ut.
22 Gek'iy ni bay rachangalen nge gek'iy ni *willow* ni bay u to'oben e lul'
e ke mang naun ngak ni be pi' e tagalul' ngak.
23 Der ma tamdag nga mirin e lul' nib gel,
ra gireng e lul' nib gel ngi i aw nga owchen ma be par nib gapas.
24 I mini' e rayag rok ni nge ma'ewnag nge kol?
Ara mini' e rayag rok ni nge ngongliy e wup nge l'eg p'ethungun?

41

1 Rayag rom ni ngam l'eg e *Leviathan* nga ba lam
ara mfek ba gaf ngam m'ag bolowthen?
2 Rayag ni ngam kuruf p'ethungun nga mon' e gaf ngay
ara mu the' e lam nga yododan?
3 Gur ra i wenig ngom ni ngam pag nge yan?
Gur ra i wenig ngom ni ngam runguy?
4 Gur ra ngongliy ba tha' u thilmew
nge micheg ni bayi pigpig ngom ndariy n'umngin nap'an?
5 Gur rayag ni ngam m'ag ni bod ba arche' ni fakay,
ni nge paleg owchen e pi'in ni ppin ni tapigpig rom?
6 Gur ra i lu'ag girdi'en e fita' rogon puluwon ni nge pi' be' nge yag ngak?
Gur rayag ni nge yib e girdi' nma chuway' ngar th'eth'abed ngar pi'ed nchuway'?
7 Mog, rayag ni ngam pag e piska ngak nge fach u downgin,
ara mu kuruf lolugen nga ba piska ni ba ga'?
8 Ta'ab yay ni ga ra math ngak ma dabki ga'aran'um ni ngam math ngak bayay;
ya dabki m'ay u wun'um rogon nma cham!

9 En nra guy e *Leviathan*
e ra m'ath e liyab ngak nge aw nga but' ko marus.
10 Ra ni ginaeng, mra damumuw nib gel;
dariy be' nra m'ath magren rok ni nge sak'iy u p'eowchen.
11 Mini' e en nrayag rok ni nge cham ngak me par ni ni bfel' rogon nde buch ban'en rok?
Dariy be' u fayleng ni polo' nrayag rok.

12 Mu son, nggu weliy ngom rogon tungun ay e *Leviathan*,
nga feni famsow nge feni gel.
13 Dabiyag rok be' ni nge fathiy keru',
ara kuruf dugren ni rib el.
14 I mini' e rayag rok ni nge bing l'ugun,
nib fach e nguwol riy ni yira rus ngay?
15 Ma olyen keru' e rib gel,
nib peth ma ba el ni bod feni el e malang.
16 Ra reb ma ke gabal nga reb nrib nemow,
ni buchu'uw i nifeng ma dabiyag ni nge rich u thilin.
17 Gubin nrib fel' rogon nike ayal nga ta'bang
nike gabal reb nga reb ni dabiyag i pithig.
18 Ra wa'angis me mat e uluch,

ma lanmit e bod mit e yal' ni ka feni m'ug.
19 Ma be wear e daramram u lan l'ugun,
ni be madardar e nifiy riy.
20 Ma be wagey e ath u p'ethungun
ni bod e ath ni be yib ko pan ni yibe urfiy u tan e th'ib.
21 Pogofan rok e rayag ni nge afweg e nifiy;
ma be thay e daramram u lan l'ugun.
22 Ba gel belel'ugun
ni gubin e girdi' ni yad ra mada'nag e ri yad ra rus.
23 Dariy bochiyang u downgin nib waer;
ba el ni bod rogon e wasey.
24 Ba gel laniyan' ni der marus,
nder m'ing ni bod ba malang ni yima gelgiy e ggan u daken.
25 Ra suwon, ma mus ngak e pi'in nth'abi gel ni yad ma rus;
miyad par nike li'rad e marus.
26 Dariy ba saydon nrayag ni nge maad'ad ngak;
ara ba piska, ara ba gan e gat'ing, ara sarey nrayag ni nge maad'ad ngak.
27 Ya wasey e bod feni waer kenggin e *wheat* u puluwon,
ma *bronze* e bod feni munguy e l'ud nike wod u puluwon.
28 Dariy ba gan e gat'ing nra k'aring nge mil;
malang ni yira pag ngak e bod chobngen e uchel ni be aw ngak.
29 Ma gul e bod bochiyang i kenggin e uchel u puluwon,
ma ra pag e pumo'on e piska ngak me minmin.
30 Ma oloyen yin e bod yungi th'ib ni but' nike pil nib m'uth;
ra yan ma be ker e bar.
31 Ma mithmitheg e day ni bod e ran u lan ba th'ib ni be ligil,
ma ligilnag ni bod ba th'ib i gapgep.
32 Ra yan u maday ma ba gagiyel e gin nike yan riy ko wuth,
me pingeg e day nge par ni wuth nib wechwech.
33 Dariy ban'en u fayleng nrayag ni ngan ta'rebnag ngak;
ir ba gamanman ndariy buchu'uw i marus rok.
34 U daken e fayleng e dariy e puluw rok riy,
ir e pilung u fithik' gubin mit e gamanman ni malboch.

42

1 Ma aram me fulweg Job lungun SOMOL.

Job

2 SOMOL, gu manang ni gubin mrayag rom;
ni gubin e tin ga ra finey mrayag rom ni ngam rin'.
3 Ga be fith ko di'in mu gu thag ninggu fith rogon e gonop rom,
ni yugu aray rogon ndariy bochi ban'en ni gu manang.
Ug weliy murung'agen bogi ban'en nri da gu nang fan,
ni bogi ban'en nib pag feni fel' ni dabi taw e leam rog ngay.
4 Kamog ngog ni nggu motoyil ngom ni ngam non,
ma ngguy rogon i fulweg e tin ngam fith ngog.
5 Ug par ni kemus ni tin ke weliy e girdi' ngog e gu manang,
ma chiney e kug guyem nga owcheg;
6 ere kug tamra' nga urngin e tin ku gu weliy
ma kug kolngan'ug u roy u fithik' e fiyath nge awat.

Tomuren e welthin

7 Nap'an ni mu' SOMOL ko non ngak Job, me ga'ar ngak Elifaz, "Kug damumuw ngom
nge gali fager rom nir, ya da mu weliyed e tin riyul' ni murung'ageg, ni bod rogon nike
rin' e tapigpig rog i Job. 8 Ere chiney e ngam feked medlip i garbaw ni pumo'on nge
medlip i saf ni pumo'on i yib ngak Job ngan pi' ni maligach romed. Ma bayi pi' Job e
meybil romed, mu gu fulweg taban e meybil rok, nge dab gu gechig nagmed ni rogon
nsusun e nge aw ngomed. Ya da mu weliyed e tin riyul' ni murung'ageg ni bod ni rin'
Job."
9 Me rin' Elifaz nge Bildad nge Zofar e tin keyog SOMOL ni ngar rin'ed, ma aram me
fulweg SOMOL taban e meybil rok Job.
10 Tomuren nike meybil Job ni fan ngak fa dalip i tafager rok, me fal'eg SOMOL rogon
Job bayay, I sulweg urngin ban'en ni immoy rok Job ngak ni ruw yay nike yo'ornag ke
mun nga daken. 11 Urngin pi walagen Job ni pumo'on nge ppin nge pi'in ni urmed ni
tafager rok e rabad ra mada' niged Job miyad un ku Job ko mur u naun rok. Miyad dag
nike kireban'rad ngak miyad guy rogon ni ngar fal'eged laniyan' ni bochan urngin e
gafgow ni pag SOMOL nge yib ngak. Ra bagayad me pi' boch e salpiy ngak nge reb e
luwaw ni gol.
12 Me fal'eg SOMOL wa'athan Job nike mun daken e flaab ni pi' ngak nga rogon ko
som'on. I Job e yan i pan ni 14,000 e saf rok, ma 6,000 e kamel, ma 2,000 e garbaw, ma
1,000 e dongki. 13 Me fakay medlip e pagel nge dalip e ppin. 14 Me tunguy fithingan e
bin nganni' e bpin ni fak ni Jemimah, ma bin migid e Keziah, ma bin th'abi bitir e Keren-
Happuch. 15 Me yan i par ndakuriy boch e ppin u fayleng ni bod feni pidorang fapi ppin
ni pifak Job. Me unegrad e chitamangirad ngak pifak ni pumo'on nge pi' e gayog rorad.
16 Nga tomuren e biney miki par Job nib fos ni 140 e duw, nge guy pifak pifak nge pifak
pifak pifak ni aram e bin aningeg e mfen. 17 Me yim' ni kari yo'or e duw rok.

PSALMS

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Psalms e babyoren e tang nge meybil u lan e Bible. Ba yoor e girdi' u lan bokun e mfen ni yoloy e pi tang nge meybil ney ma u ni kunuy nga u nin' u ta'abang u nap'an e meybil nge liyor me, munmun min uneg ngalan e Chep ni Thothup.

Boor mit e pi tang ney. Bay e tang riy ni yibe pining e sorok ngak Got, nge meybil ni nge ayuwegney Somol, nge meybil ni nge matanagiy Somol e girdi', nge yoror rorad; nge meybil ni nge n'ag Got fan e denen, nge tang ni yibe pining e magaer ngak Got ni bochan urngin e tow'ath nma pi', nge meybil ni yibe wenig ngak Got ni nge gechignag e pi to'ogor. Boch e pi meybil ney e meybil rok ta'abe' ni fan ngak, ma boch e meybil ni fan ko nam nge pi'in yad be yog e thin ko nam, ma ku boch e be yog e fin be t'uf nga lanian' gubin e girdi' rok Got.

Bay boch e thin ko Psalms ni weliy Jesus ngak e girdi', ma boch e bay ni kan yoloy ko Bin Be'ech e M'ag, me par e babyor ni Psalms kakrom i yib nib t'uf, ya babyoren e meybil nge tang ko liyor ngak Got.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Ra'ay nge wugem e Psalms ni kani yu ulungnag ni lal ulung ara lal ke babyor ni ba'aray rogon:

Psalms 1–41
Psalms 42–72
Psalms 73–89
Psalms 90–106
Psalms 107–150

KAEN TA'REB E BABYOR

1

(Psalms 1—41)

Bin riyul' e felfelan'

1 Ba felan' e cha'
nma siyeg ni nge fol ko fonow rok e girdi' nib kireb,
ma der folwok ko pi'in ni tadenen,
ara un ngak e pi'in dariy fan Got u wan'rad.
2 Ma ra be'eg e motochiyel rok SOMOL mma yib e felfelan' riy ngak,
ma ku aram rogon nra be'eg ni rran nge nep' ni bochan e nge nangfan.
3 I ir e bod ba ke gek'iy nike tugul u to'oben ba lul';
gubin ngiyal' nma k'uf ko ngiyal' nra taw ngay ni nge k'uf,
ma der mororoy yuwan.
Urngin e tin ma ngongliy e ma yan i aw ni bfel'.

4 Ma girdi' nib kireb e gathi ara'rogorad!
Yad bod kenggin e *grain* ni kan th'ab ke mlik', nra aw e nifeng ngay me changegnag.
5 Girdi' nib kireb e bayi gechig nagrad Got;
pi tadenen nem e dab ni unegrad nga fithik' e pi'in yad mmat'aw.
6 I SOMOL e ra pow'iy me yororiy e pi'in yad ba mat'aw,
machane en nib kireb e be yan u ba kanawo' ni sor ngabang nib gel e gafgow riy.

2

Fare pilung ni Got e duwgiliy

1 Mangfan nike puruy' e pi nam ni ngar togopluwgad?

Mangfan ni yad be makath nib m'ay fan?
2 Pi pilung rorad e kar togopluwgad,
ma pi'in yad be gagiyeg nagrad e kar mu'ulunggad yad be makath
nib togopluw ngak SOMOL nge fare pilung ni Got e mel'eg.
3 Be lungurad, "Marod, ngad chuwgad u tan e gagiyeg rorow,
marod, ngad pithiged gadad u tan pa' row."

4 I SOMOL e bay u tagil' u tharmiy ni be minmin ngorad
ma be moningnag e yochi makath rorad.
5 Ra damumuw nge ginangrad,
me k'aring e marus ngorad ko damumuw rok.
6 Ke ga'ar, "Kug tay e pilung rog nga daken yu Zion,*
ni aram fare burey rog nib thothup."
7 Me ga'ar fare pilung, "Nggu weliy ngan nang e tin keyog SOMOL.
Ke ga'ar SOMOL ngog, 'I gur fakag,
daba' e kug mang chitamam.
8 Mu ning ngog, mu gu pi' urngin e nam ngom;
ma re fayleng ney ni polo' e bayi mil suwon ngom.
9 Bay mu gagiyeg nagrad nga pa'am nib wasey;
bay mu bilbiligrad nnochiyang ni bod ba th'ib ni but'.' "

10 Gimed e pi pilung, mmotoyilgad ko re thin ni ba'aray nib ginaeng ngomed,
gimed pi tagagiyeg ko fayleng, thingar mu nanged e pi thin ni ba'aray:
11 Mu pigpiggad ngak SOMOL u fithik' e marus;
mu t'on gad, 12 mi gimed siro' ngak;
ya ra danga' ma ra puw e damumuw rok,
mi gimed yim' nib tomgin.
Ba felan' urngin e pi'in yad ma yan ngak SOMOL ni nge yororiyrad!

3

*Meybil ko Ayuw ni Kadbul**
1 SOMOL, rib yo'or e to'ogor rog,
nike pag urngrad ni yad be togopluw ngog.
2 Yad be yogneg ni yad be ga'ar,
"Dabi ayuweg Got e cha'nem."

3 Machane gur SOMOL, e rungrung rog ko riya' ni gubin ngiyal';
ga ma gel nigeg
ma ga ma fulweg e athamgil nga lanin'ug.
4 Gu yornag e ayuw ngak SOMOL,
me fulweg taban e meybil rog ko fare burey rok nib thothup.

5 Gu pageg nga but' ni nggu mol,
ma SOMOL e be yoror rog ni n'umngin e nep'.
6 Da gu rus ko yu biyu' i to'ogor
ni yad ba liyegeg u ga'ngin yang.

* **2:6** ZION: Re bugithin ni Zion e (ka unog ni "Binaw rok David" ni immoy ni tafen piyu Jebus nib yoror, me kol e salthaw ku David) me boch ngaray me par ni fithingan fare burey ni bay e tempel riy. **2:7** Mat 3:17; Act 13:33; Heb 1:5; 5:5 * **3:** ROGON NI HEBREW: Ba tang kok David, u tomuren ni mil rok Absalom ni be' nib pagel ni fak.

7 SOMOL, ni Got rog moy ngam ayuwegneg!
Mu gechignag urngin e pi to'ogor rog,
ngam pagrad nike m'ay gelingrad ni dabkiyag ni ngar maad'adgad ngog.
8 Gel ni yima tay e ma yib rok SOMOL—
mang e yigi fal'eg wa'athan e girdi' rok.

4

Meybil ko Ayuw ni Gonowrug

1 Mu fulweg taban e meybil rog,
A Got, ni gur e rungrung rog!
Nap'an ni ug moy u fithik' e oloboch, ma gur e mu aywegeg.
Mu gol ngog e chiney ma ga rung'ag e meybil rog.

2 Gimed e girdi', bu uw n'umngin nap'an ni nga mogned e thin ni kireb ngog?
Uw n'umngin nap'an ni nge t'uf romed e n'en ni dariy ban'en ni bfel' ngay
ma gimed be lek e n'en nde riyul'?

3 Mu ted u wan'med ni SOMOL e ke mel'eg e pi'in nib mat'aw ni nge milfarad ngak,
ma be rung'ag lamag nap'an ni gu ra pining.
4 Mu dada'gad ko marus mi gimed tal ko denen;
mu fal'eged i leamnag e ren'ey,
u nap'an ni gimed ra thig nga chob romed nib math gulungmed.
5 Mu pi'ed e maligach nib mat'aw ngak SOMOL,
mi gimed tay e pagan' romed nga daken.

6 Me yo'or e girdi' ni nge meybil ni be lungurad:
"SOMOL, kum fal'eg' boch wa'athmad.
Mu changar ngomad u fithik' e runguy!"
7 Machane, felfelan' ni kam pi' ngog
e bagel boch ko felfelan' ni yad ra tay
ko urngin e *grain* nge wayin rorad.

8 Nap'an gu ra thig nga but', mu rug mol ni gu ba gapas;
kemus ni gur, SOMOL, e ga ra aywegeg ni dabi buch ban'en rog.

5

Ba meybil ni man ayuw

1 SOMOL, mu telim ko thin rog, ma ga rung'ag e gel'gel' rog.
2 Motoyil ko man ayuw rog,
I gur e Got rog ma pilung rog!

SOMOL, gu be meybil ngom;
3 ga ma rung'ag lamag ni kakadbul;
ra yib e yal' ngalang mu gu meybil
mu gu son ni ngam fulweg taban.

4 Gathi ga ba Got nma flan'um ko ngongol ni kireb;
da mur pag e kireb nge par u p'eowchem.
5 Dabyag ni ngam kadan'um ko pi'in tolngan';
ga ba fananikay urngin e pi'in kireb.
6 Ga ma thang mit urngin e pi'in ma ban

ma dabum e pi'in tacham, nge girdi' ni sasalap.

7 Ma bochan ga'ngin e t'ufeg rom
ma ke yag ni gub nga naun rom;
ma ke yag ni nggu'un ko liyor u lan e Tempel rom nib thothup
nggu siro' ngom u fithik' e liyor.
8 SOMOL, ba yo'or e pi to'ogor rog
mu pow'iyeg ko n'en ni ga be finey;
ma ga gagyalnag ngog e kanawo' rom ni nggu lek.

9 N'en ni be yog e pi to'ogor rog e dabyag i pagan'uy ngay;
kemus ni ban'en ni ngan gathay e yad ba'adag.
Bfel' nifngin e thin rorad ma ba sumnguy,
machane basug ko yub.
10 Got, mu bucheg wa'athrad ma ga gechig nagrad;
mang e yug ra awgad ko pi makath rorad.
Mu chuwegrad u p'eowchem
ni bochan e ba pire' e denen rorad
nge togopluw ni yad be tay ngom.

11 Machane pi'in yad ma naf ngom e bay ra felfelan'gad;
rayag ni gubin ngiyal' ni ngu'ur tanggad ni yad bfelfelan'.
Mu yororiy e pi'in ga ba t'uf rorad;
ya bocham e aramfan ni yad bfelfelan'.
12 SOMOL, ga ma fal'eg wa'athan e pi'in yad ma fol rom;
t'ufeg rom e ma yaroriyrad ni bod e *shield*.

6

Ba meybil ko ayuw ko ngiyal' nike yib e gafgow

1 SOMOL, dab mu puwan' ngog ni ga ba damumuw,
ma dab mu gechig nigeg u fithik' e damumuw.
2 SOMOL, kem'ay gelngig; ere wurengan'um ngog!
Mu pi' gelngig; ya kri thowparwog
3 ku gu aw nga fithik' e oloboch.
SOMOL, bu uw n'umngin nap'an ni ngam son, fin mu ayuwegneg?

4 SOMOL, moy ngam ayuwegneg;
u fithik' e runguy rom e ngam lageg riy ko yam'.
5 U lan e fayleng ko yam' e dariy be' ni ga ra yib ngan' riy;
ma dariy be' nra pining e sorok ngom u rom.

6 Ke aw parwog ko meyor;
gubin e nep' nma munur e chob rog nga lu'ag;
gayul rog e ke wanum ko lu'.
7 Ka ri chugur ni nge dab kug guy ban'en;
ya owcheg e kari thow
ni bochan e meyor ni be k'aring e pi to'ogor rog ngog.

8 Mu paloggad rog, gimed e pi'in kireb lanyan'!
I SOMOL e be rung'ag laman e meyor rog;
9 be motoyil ko man ayuw ni gu be yornag

ma bayi fulweg taban e meybil rog.
10 Pi to'ogor rog e bay ra nanged tamra'en e waer,
yug nap'an e ra balyang lanin'rad mi ni tulufrad ngar milgad.

7

*Ba meybil ni fan ko n'en nib mat'aw**

1 SOMOL ni Got rog, ku gub ngom ni ngam mang rungrung ngog;
mu ayuwegneg ma ga fekeg u pa' e pi'in yad be tulfeg,
2 ya ra dangay, ma bay ra fekedgag ni bod ba gamanman ni layon
ko gin ndariy be' riy ni nge ayuwegneg,
ngar popofedgag u rom.

3-4 SOMOL ni Got rog, fa'anra kug rin' e kireb ngak yug be',
ara kugthig u tanggin e fager rog
fa dariy tapgin mu gu k'aring e cham ko to'ogor rog;
fa'anra kug rin' reb e pin'ey
5 me'ere mu pag e pi to'ogor rog ngar tulufed gag ngar koled gag,
mu pagrad ngar th'ebed gag nga but' ngum'
ngan digeyeg u but' ni dakriy e pogofan rog!

6 SOMOL, mu sak'iy u fithik' e damumuw rom,
mu togopluw ko damumuw rok e pi to'ogor rog,
mu od ngam ayuwegneg.
Tin nib mat'aw e ir e ga be ta'chiylen,
7 ere mu kunuy urngin e girdi' nga to'obem,
ma ga gagiyeg u tharmiy nga dakenrad.
8 Gur e tapufthin rok urngin e girdi'.
SOMOL, mu duwgiliy ni gu bfel'
ya gamnang ni bfel' e rog;
9 Gur e ga ba Got ko mat'aw,
ma ga ma pufthinnag lanin'mad nge ar ar romad.
Mu taleg e pi'in kireb ko ngongol nib kireb
ma ga tow'athnag e pi'in ni bfel'.

10 I Got e yoror rog;
ma ayuweg e pi'in yad ma fol rok.
11 I Got e tapufthin nib mat'aw
ma urngin ngiyal' nma gechignag e pi'in kireb.
12 Fa'anra dab ra thilyeged pangirad,
ma bayi uthum Got e saydon rok.
Ke tel e gat'ing rok ke fal'eg rogon ke tay;
13 ke fek e pi talinecham rok nib yargel
ke paluweg e pi gan e gat'ing rok ni be yik'.

14 Amguy rogon nma leamnag e girdi' ni kireb e tin tagan;
yad ma tanomnag e oloboch miyad rin' e sasalap.
15 Machane pi wup ni kar ngongliyed ni fen yug boch e girdi',
e ku yad e yad be aw ngay.
16 Ere gechig ko kireb rorad e ke aw ngorad

* **7:** ROGON NI HEBREW: Ba tang ni yin' David ngak SOMOL ni bochan Kush ni fare Benjaminite.

ma wodmang rorad e be maad'ad ngorad.

17 Gu be pining e magaer ngak SOMOL nga feni mat'aw;
ma gu be tangnag feni sorok SOMOL ni Th'abi Tolang.

8

Feni sorok Got nge feni ga' fan e girdi'

1 A SOMOL, ni gur e SOMOL romad,
rogon feni gilbugwam e ka ni guy u gubin yang u fayleng!
Rogon feni sorom e ke yan ke pag e yu thal i tharmiy ngalang;
2 sorok ni be pining e pi bitir nge pi madway ngom.
Ir e mu maruwel ngay nge mang yoror rom ko pi to'ogor rom,
ma ir e nge taleg e pi to'ogor rom nge pi'in ke sap lanin'rad ngom.
3 Fa'an gu ra yaliy lanelang ni gur e kam sunumiy,
nge pul nge pi t'uf riy, ni gur e mu ayliyrad nga tagil'rad,
4 me lungug u wun'ug, girdi' e mang ni ngam leamnag;
kemus ni yad e girdi', ma ri yad ba t'uf rom?

5 Machane kam tay ni kemus ni go' gur e ga ba tolang rorad;
kam teeliyaw nagrad ko tayfan nge flaab.
6 Kam tayrad ni ngar gagiyeg niged urngin ban'en ni kam sunumeg,
kam tayrad ni yad ba tolang ngak urngin ban'en:
7 ni saf nge garbaw, ma ku er i tay e gamanman ni malboch,
8 nge arche' nge nig,
nge urngin e yafos u maday.

9 A SOMOL, ni gur e SOMOL romad,
feni sorom e ka ni guy u gubin yang u fayleng!

9

Pongmagaer ngak Got ni fan e ba mat'aw

1 SOMOL, bay gu pining e magaer nge sorok ngom u polo' i lanin'ug;
Bay gu weliy murung'agen gubin ban'en ni bfel' ni kam rin'.
2 Bay gu tang ni kug uf ni bocham.
Bay gu tang ni gu be pining e sorok ngom, i gur Got ni Gubin ma Rayag Rok.

3 Pi to'ogor rog e ra sulod nga wuryel u nap'an ni mub mm'ug;
miyad thig nga but' ni karm'ad.
4 Ga ba mat'aw ma gab yul'yul' ko pufthin ni ga ma tay,
ma gur e kam duwgiliy ni gub mat'aw.

5 Kam puwan' ngak e pi nam,
ma kam thang owchen e pi'in kireb;
dab kurbad ngan'uy bingyal'.
6 Ke math owchen e pi to'ogor rodad ni dariy n'umngin nap'an;
ma kam gathay e pi binaw rorad';
dakriy bingyal' ni ku yad ra yib ngan'uy.

7 Machane SOMOL e pilung ni manechibog;

8:4 8:4–6 Job 7:17–18; Psa 144:3; Heb 2:6–8

ke fal'eg rogon gil'ilungun ko pufthin.
8 Be gagiyegnag e fayleng nib yal'uw rogon;
ma pufthinnag e pi nam nrogon nib mat'aw.

9 SOMOL e manaf rok e pi'in yibe gafgow nagrad,
ni aram gil' e ayuw ko ngal'an e gafgow.
10 SOMOL, pi'in yad manangem e ra pagan'rad ngom;
cha' nra yib ngom e ri dab mu n'ag.
11 Ngan tangnag e sorok ngak SOMOL, ni ir e ma gagiyeg u Zion!
Ngan weliy ngak gubin e nam e tin ke rin'!
12 I Got e der ma pagtalin e pi'in gafgow,
der ma pagtalin e meyor rorad;
mma gechignag e pi'in yad ma rin' e kireb ngorad.

13 SOMOL, mu runguyeg!
Mu guy e gafgow ni be k'aring e pi to'ogor rog ngog!
SOMOL, mu lagneg u pa' e yam',
14 ya nge yag ni gu sak'iy nga p'eowchen e girdi' nu Jerusalem
nggu weliy ngorad urngin ban'en ni gu be pining e sorok riy.
Bay gu felfelan' ni bochan e kam mat'aw nigeg.

15 Pi nam e ka ra mulgad ngalan e low ni yad e ra kired;
ka ra awgad ko wup rorad.
16 Ke gagiyegnag SOMOL kannang ko ir mini' u daken e pufthin rok nib mat'aw;
ma pi'in kireb e ke tafchiyrad e ngongol rorad.

17 Yam' e ir ra yan i mus e pi'in kireb ngay,
ni gubin e pi'in nra paged Got.
18 Ma pi'in bt'uf e ayuw rorad e gathi gubin ngiyal' ni yira pagtilrad;
ma n'en nma l'agan e pi'in gafgow ngay e dabi par nib masengseng ni dariy n'umngin nap'an.

19 SOMOL, mu sak'iy! Dab mu pag e girdi' ngar feked yathim!
Mfek e pi'in dammich u wan'rad nga p'eowchem nga mog e gechig rorad.
20 SOMOL, mu k'aring e morus ngorad;
mu gagiyegnag ngar nanged ni yad e kemus ni girdi'.

10

Ba meybil ni fan ko mat'aw

1 SOMOL, mangfan ni ka mu par u orel?
Mangfan ni ga be mith ko ngiyal' nike yib e oloboch ngomad?
2 Pi'in kireb e yad ba tolangan' ma yad be gafgownag e pi'in gafgow;
mpagrad ngar awgad ko fapi wup ni kar ngongliyed.

3 Pi'in kireb e yad ba uf ko pi ar ar rorad ni kireb;
pi'in chogow e yad ma yog e thin ni kireb ngak SOMOL miyad pi' keru'rad ngak.
4 Pi'in kireb e dariy fan SOMOL u wan'rad;
mu fithik' e tolngan' rorad e yad ma leamnag ni dariy rogon Got.

5 Pi'in kireb e ma fel' rograd ko tin yad ma ngongliy.
Ya dar nanged fan rogon e pufthin rok Got;

ma mad ma girig ko pi to'ogor rorad.
6 Yad ma ga'ar u wan'rad, "Dab da waergad bi'id;
ma dab da mada' niged e magawon bingyal'."
7 Welthin rorad e ba sug ko yaba', nge ban, nge thin ni yargal;
ma ba papey ni yad ma yog e thin nra kirebnag lanyan' be', nge thin ni kireb.

8 Yad ma mith u lan e binaw i yan,
ni yad ma son ni ngar thanged e fan rok e pi'in dariy ban'en ni kar bucheged.
Yad ma mith ngu'ur damit naged e pi'in dabiyag ni ngar ayuwegedyad;
9 yad ma son ko gin ka ra mithgad riy ni bod e pi layon.
Yad ma pach ni yad be sonnag e pi'in gafgow;
miyad kolrad ko wup rorad miyad girngiyrad ngabang.

10 Fapicha' ni ka ni kolrad e kar masengseng gad u but';
mirin gelngin e yargel e ke li' rad.
11 Pi'in kireb e yad be yog rorad ni yad be ga'ar, "Dariyfan u wan' Got!
Ke moleg owchen ni dabi guydad!"

12 SOMOL, mu gechignag e pi girdi' ni kireb nem!
Dab mu pagtalin e pi'in yad be gafgow!
13 Bu uw rogon e pi'in kireb ni yad be fananikay Got
ma yad be ga'ar u lanin'rad, "Got e dabi gechig nagdad"?

14 Machane ga be guy; ga be yaliy e oloboch nge gafgow
ma urngin ngiyal' ni ka mu fal'eg rogom ni ngam pi' e ayuw.
Pi'in dabyag rorad ni ngar ayuwegedyad e ka ra pi'edyad nga pa'am;
gubin ngiyal ni ga ma ayweg e pi'in ni ba t'uf e ayuw rorad.

15 Mu kirebnag gelngin e pi'in kireb nge pi'in nib kireb e leam rorad;
mu gechig nagrad ko kireb ni karrin'ed,
nge taw ko ngiyal' ni ka ra talgad i rin'.

16 SOMOL e pilung ni manechibog ko pichibog.
Pi'in yad ma tayfan yugu boch e got
e bay ra chuwgad u daken e but' rok.

17 SOMOL, bay mmotoyil ko meybil rok e pi'in ba sobut';
bay mpi' e athamgil nga lanin'rad.
18 Bay mu rung'ag e meyor rok e pi'in yi be gafgow nagrad nge pi'in kanim' rorad;
bay mu duwgiliy ni yad bfel',
ya nge tal e girdi' ni dab kur k'arnged e marus ngorad.

11

Pagan' ngak SOMOL

1 Be pagan'ug ko ayuw rok SOMOL.
Rigab balyang ni ga be yog ngog ni ga be ga'ar,
"Mu changeg ngam man ni bod ba arche' nga daken e pi burey,
2 ya pi'in kireb e kar tiled e gat'ing rorad ma kar pulweged gan e gat'ing rorad
u milmor ni ngar yip'ed e pi'in bfel'.
3 Be' ni bfel' e dariy ban'en nrayag ni rin'
ni fa'anra ke wagay gubin ban'en."

4 SOMOL e bay u lan e tempel rok nib thothup;
ma tagil' e bay u tharmiy.
Be yaliy e girdi' u gubin yang
ma manang e n'en ni yad be rin'.
5 Ma fal'eg i yaliy e fel' nge kireb ni ta'reb rogon;
ma pi'in der fol ko motochiyel e ma fananikayrad u polo i gumircha'en.

6 Ma pu'og e achaffin ni be daramram
nga but' nge *sulfur* ni be yik' nga daken e pi'in kireb;
me gechig nagrad ko nifeng nib gawel.
7 SOMOL e bmat'aw, ma ba'adag e wok ni bfel';
pi'in yad ra rin' e wok ni bfel' e yad ra par u p'eowchen.

12

Ba meybil ko ayuw

1 SOMOL, mu ayuwegmad!
Dariy be' ni bfel' nike magay;
girdi' nib yul'yul' e dab kun piri'egrad'.
2 Yad gubin ni yad be ban nigedyad;
yad be pi'rad ngalang ko thin.

3 SOMOL, mu taleg e pi balwoth nem ni sasalap!
Mu ning e pi langef ni ufanthin nem nma ga'ar,
4 "Thin romad e ma yagnag ngomad e n'en ni gamad ba'adag.
Bay gogned e n'en ni gamad be finey,
ma dariy be' nrayag ni talegmad."

5 Be ga'ar SOMOL, "Chiney e bay gub,
ni bochan e pi'in ba t'uf e ayuw rorad e yibe gafgow nagrad
ma pi'in yibe gafgow nagrad e yad be gel'gel' u fithik' e amith.
Bay gu pi' ngorad e re ayuw ni yad be yim' ni bochan."

6 Tin ma micheg SOMOL e rayag ni nge pagan'uy ngay;
bod feni fel' e silber,
ni kan urfiy ke be'ech u mit e nifiy ni medlip yay.

7-8 Pi'in kireb e leam rorad e yad bay u gubin yang,
ma gubin e girdi' nma uf ko n'en nib kireb.
A SOMOL, mu ayuwegmad,
u pa' e miti girdi' nem.

13

Ba meybil ko ayuw

1 SOMOL, uw n'umngin nap'an ni ngam pagtalig? Manemus?
Uw n'umngin nap'an ni ngam mitheg owchem rog?
2 Uw n'umngin nap'an nthingar gu lubeg e gafgow?
Uw n'umngin nap'an ni nge suguy e kireban' lanin'ug ni rran nge nep'?
Uw n'umngin nap'an ni nge gel e to'ogor rog ngog?

3 SOMOL ni Got rog, mu changar ngog ma ga fulweg lungug.
Mu sulweg gelngig; dab mu pageg nggum'.

4 Dab mu pag e to'ogor rog nge lungurad, "Kug gelgad ngak."
Dab mu pagrad ngar giriggad ngog ni kug waer.

5 Kug toer ko t'ufeg rom ni dabimus;
Bay gu felan', ni bochan e ga ra chuwegeg u pa'rad.
6 SOMOL, bay gu tang nigem,
ni bochan e ku'um gol ngog.

14

Kireb rok e Girdi'
(Psalm 53)

1 Pi'in balyang e ma lungurad u lanin'rad,
"Dariy e Got!"
Yad gubin nrib gel e kireb rorad,
ka ra ngongliyed bogi ban'en nrib gel e kireb riy;
dariy ta'abe' ni be rin' e tin bfel'.
2 I SOMOL e be changar ngak e girdi' u tharmiy nga but'
ni nge guy ko bay bochi yad nib gonop,
ni yad be meybil ma yad be liyor ngak Got fa dariy.
3 Machane yad gubin ni karanod nga wuru' e wo',
yad gubin ni ta'reb rogorad ni yad ba kireb;
dariy ta'a bagayad ni bfel',
nta'a bagayad ma dariy.
4 Me fith SOMOL ni ga'ar, "Gur dar nanged?
Gur urngin e pi cha'ney ni yad be ngongliy e kireb e de tamilangan'rad?
Kar pired yad be leag u fithik' e yargel e tirok e girdi' rog,
ma darir meybilgad ngog."

5 Machane bay ra m'ad ko marus,
ya Got e be par rok e pi'in yad be folwok rok.
6 Girdi' ni kireb e yad ma gathay e puruy' rok e pi'in gafgow,
machane SOMOL e ir e yoror rorad.

7 Ri gu be meybil
nu Zion e nge yib e ayuw riy ngak yu Israel!
Rib gel e felfelan' nra tay e girdi' nu Israel
nap'an nra fal'eg SOMOL rograd bayay!

15

Tin ba'adag Got ni ngan rin'

1 SOMOL, mini' e rayag ni nge th'um ngalan e Tempel rom?
Mini' e rayag ni nge un ko liyor u Zion, ni fare burey rom nib thothup?*
2 Pi'in yad ma folwok rok Got u fithik' urngin ban'en,
ma gubin ngiyal' ni yad ma rin' e tin ni bfel',
ma thin ni yul'yul' e yad ma yog,
3 ma darir t'ared e thin nga daken e girdi'.
Pichaney e darir rin'ed ban'en ni ba kireb ko pi fager rorad,
ma darir thibthib niged e pi'in yad bbuguliyoror.
4 Ma dubrad daken e pi'in ke n'agrad Got,

14:1 14:1–3 Rom 3:10–12 * **15:1** BUREY ROM NIB THOTHUP: Muguy e 2:6.

machane yad ma tayfan e pi'in yad ma fol rok SOMOL.
Ma gubin ngiyal' ni yad ma rin' e n'en kar micheged ni ngar rin'ed,
ndemturug ko mang e ra yib riy ngorad.
5 Yad ma pi' e salpiy ni lon ni darir yin'ed e win rorad ngay,
ma darir feked puluwon e sasalap ni fan e ngar micheged ban'en nib togopluw ngak be' ni bfel' e rok.

Cha' nma rin' e pin'ey e ba muduwgil u but' ni dariy ban'en nra buch rok.

16

Meybil u fithik' e pagan'

1 Got, mu yoror rog, i gur e pagan' rog.
2 Be lungug ngak SOMOL, "I gur e Somol rog;
urngin e pin'en ni bfel' ni bay rog e gur e yib rom."

3 Rib fel' pi girdi'en SOMOL ni yad ba yul'yul'!
Kargum' ni bochan ni nggu un ngorad.

4 Pi'in ka ra milgad ngak yugu boch e kan,
e bo'or e gafgow ni ka ra girngiyed nga dakenrad.
Dab gu un ngorad i pi' e maligach,
ma dab gu tayfan e pi got rorad.
5 SOMOL, i gur e gubin ban'en ngog,
I gur e ga ma pi' ngog urngin e tin ba t'uf rog;
ma tin kabay e rran u puluwog e bay u lan pa'am.
6 Pi tow'ath rom ngog e rib fel';
rib manigil ni gubin!
7 Gu be pining e magaer ngak SOMOL, ya ir e be pow'iyeg,
ma lanin'ug e ra nep' ma be fonow nigeg.
8 Bay SOMOL u lanin'ug ni gubin ngiyal';
bay nrib chugur ngog, ma dariy ban'en nrayag ni nge rurgeg.

9 Ere gu be par ni gu ba felan' ma bfel' lanin'ug,
ni gubin ngiyal' nib pagan'ug;
10 ya ga be yororiyeg u gelingin e yam',
gu ma pigpig ngom u fithik' e yul'yul',
ma dab mu pageg nggu waen ko fayleng ko yam'.

11 Bay mu dag ngog fare pa' i wo' ko yafos;
i gur e kam suguyeg ko felfelan', ya ga bay rog,
ma ayuw ni ga be tay ngog e bay i pi' e felfelan' ngog ndariy n'umngin nap'an.

17

Ba meybil rok be' ni bfel' e rok

1 A SOMOL, mmotoyil ko wenig rog ni gu be ning e tin nib mat'aw;
mu telim ngog ko man' ayuw ni gu be tay!
Motoyil ko meybil rog nri gub yul'yul' ngay.
2 Ya go' gur e rayag ni mog ni bfel' e rog,
ni bochan e go' gur e ga ma guy e tin rriyul'.

16:8 16:8–11 Act 2:25–28 **16:10** Act 13:35

3 Ga manang lanin'ug.
Kamub ngog nnep';
ka mu sikeng nigeg ni polo'
ma dam pir'eg ba ar ar ni kireb u fithik'ag.
Da gur ma yog ban'en nib kireb,
4 ni bod nma rin' boch e girdi';
ma gu ma fol ko motochiyel rom
ma dagur lek kanowa'en e pi'in yargal.
5 Gubin ngiyal ni gu ma yan u kanawo'em,
ma dawor gu chef riy nga orel bingyal'.

6 A Got, gu be meybil ngom, ya ga ma fulweg taban e meybil rog;
ere mu sap ngog ngam rung'ag e thin rog.
7 Mu dag fel'ngin e t'ufeg rom ma ga yororiyeg;
ra gu bay u chirem ma dariy ban'en nrayag ni rin' e to'ogor rog ngog.

8 Mu ayuwegneg ni bod ni ga ma ayuweg e tir u marwam;
mmithaggeg ko taglul' u tan pom,
9 ko pi cham ni be yib rok e pi'in kireb.

Pi to'ogor nib tathang e pogofan e kar liyegedgag;
10 dariy e marunguy rorad, mab tolang e thin rorad.
11 Kar chalngobiyedgag e chiney, u gubin yang ni gu ra cheal ngay,
ni yad be changarnag rogon ni ngar girngiyedgag nga but'.
12 Yad bod bogi layon, ni yad be son nigeg,
ni yad ba'adag ni ngar popofedgag ni nochyang.

13 SOMOL, moy! Mu cham ko pi to'ogor rog ngam gel ngorad!
Mu aywegeg ko saydon rom u pa' e pi'in kireb;
14 mu ayuwegneg u pa' e pi'in nib yoor ban'en rograd ko biney e tamilang.
Mu gechig nagrad ko pi gafgow ni ka mu cha'riy ni fan ngorad;
mang e yugu ra gaman gad pifakrad riy
miki aw boch ni fen pifak pifakrad!

15 Machane gag, e gu ra guy owchem, ni bochan e kug yal'uw;
ma nap'an ni gu ra od, ma ga bay, ni gin gabay riy e ra sugyeg ko felfelan'.

18

Tangin e gel ni tay David
(2 Samuel 22:1-51)
1 SOMOL, ri gab t'uf rog!
Gur e yoror rog!

2 SOMOL e ir e ta'ayuw rog;
I ir e yoror rog nib gel.
Got rog e ir e yoror rog,
mra gu bay rok ma dariy ban'en nra buch rog.
Ma yororiyeg ni bod bangi *shield*;
Ir e manaf rog ma be guyeg ndabi buch ban'en rog.
3 Gu pining SOMOL,
me ayuwegneg u pa' e pi to'ogor rog.

Ngan pining e sorok ngak SOMOL!

4 Riya'en e yam' e ke longbiyeg;
ma pi n'ew ko riya' e ke m'ing nga dakenag.
5 Riya'en e yam' e ke liyegeg,
ma low ko yam' e tay e wup ni nggu aw ngay.
6 U fithik' e mo'maw' rog mu gu pining SOMOL;
gu pining e Got rog ni nge ayuw.
I rung'ag lamag ngalan e tempel rok;
i motoyil ko meyor rog ni man ayuw.

7 Ma aram me yib e durru' nge rur e fayleng;
ma enggin e pi burey e rur ma be dada',
ni bochan e ke damumuw Got.
8 Yib e ath u lan p'ethngun nga but',
ma nifiy ni be daramram nge *coal* ni be yik e yib u l'ugun nga but'.
9 Me gochthiy e tharmiy nge mab me yib riy nga but'
ni bay bang i manileng nib limor u tan rifrifen ay.
10 Me changeg nib papey ni bay u daken fare gamanman ni bay pon;
i milekag u daken pon e nifeng.
11 Me upnguy ir ko lumor;
ma ke liyeg e manileng nib dub'ag, nib sug ko ran.
12 Pi malang ni be yik nge ra'en e nifiy ni be matmat
e yib ko uluch u p'eowchen
nge kuruf e pi manileng nib lumor nga barba'.

13 Ma aram me chob SOMOL ni dirra' u lanelang;
ma laman fa en Th'abi Tolang e nni rung'ag.
14 Me pag e pi gan e gat'ing rok nge wereg e pi to'ogor rok;
ra'en e uluch ni be matmat e tulufrad ngay.
15 T'ay e regur e ke m'ug,
ma pi enggin e fayleng e ke chuw e upong u daken,
u nap'an e mu puwan' ko pi to'ogor rom, SOMOL,
ma ga tolul ngorad u fithik' e damumuw.

16 Me lumel SOMOL u lang nga but' nge koleg;
nge girngiyeg ngalang u fithik' e ran nib to'ar.
17 I aywegeg u pa' e pi to'ogor rog nib gel gelingrad
ngu pa' gubin e pi'in dabrad dakenag—
ni rib gel gelingrad ngog.
18 Nap'an ni ug moy u fithik' e mo'maw', miyad cham ngog,
machane me yororiyeg SOMOL.
19 Me ayuwegneg ngug chuw u fithik' e riya';
i ayuwegneg ni bochan e ba felan' ngog.

20 Ma tow'ath nigeg SOMOL ni bochan e gu ma rin' e tin ni bfel';
mma fal'eg wa'athag ni bochan e bfel' e rog.
21 Gu ma fol ko motochiyel rok SOMOL;
dawor gu pi' keru'ug ko Got rog.
22 Gu ma tay u gil' gubin e motochiyel rok;
ma dagur togopluw ko tin ke ta'chiylen.

23 Manang ndariy e kireb rog,
ma dagur ma rin' e kireb.
24 Ere ma tow'ath nigeg ni bochan e gu ma rin' e n'en ni bfel',
ma bochan e manang ni bfel' e rog.

25 A SOMOL, ga ba yul'yul' ngak e pi'in yad ba yul'yul' ngom;
polo' fanam fel' ko pi'in dariy thibngirad.
26 Ga ba machalbog ko pi'in yad bmachalbog,
machane ga ma dumpamam ko pi'in yad ba kireb.
27 Ga ma ayuweg e pi'in yad ba sobut'an',
machane ga ma sobut'nag e pi'in ba tolangan'rad.

28 A SOMOL, ga ma pi' e tamilang ngog;
ma ga ma chuweg e lumor rog.
29 Ga ma pi' gelngig ni nggu cham ko pi to'ogor rog
nge gelngig ni nggu buthug e yoror rorad.

30 Re Got ney — e rib th'abi fel' e ngongol rok!
Thin rok e rib pagan'uy ngay!
Ir e bod bangi *shield*
ngak gubin e pi'in nma gay e ayuw rok ni nge yororiyrad.
31 I SOMOL, ni kemus ni ir e Got;
kemus ni Got e yoror rodad.
32 Ir fare Got nma gel nigeg,
nma yal'uweg kanawo'eg.
33 I teg ni gu bod ba *deer* nib l'agl'ag rifrifen ay;
me teg ndab gu thay u p'ebugul e burey.
34 Ma fil rogon e mael ngog,
ya nge yag ni gu cham ko bin th'abi gel e gat'ing.

35 A SOMOL, ga ma yororiyeg ma ga ma ayuwegneg;
ayuw rom e ke gilnag buguwag,
ma gelngim e ke teg ndariy ban'en nike buch rog.
36 Ka mu ayuwegneg ni de yag nni koleg,
ma dawor gu dol' bingyal'.
37 Gu be tuluf e pi to'ogor rog ngu'ug kolrad;
da gur tal nge taw ko ngiyal' ni kug thangrad.
38 Kug cham ngorad nga but', ni dakiyag ni ngar suwongad;
kar pired u but' ni yad ba waer u puluwog.
39 Gur e ga ma pi' gelngig ko mael
nggu gel ngak e pi to'ogor rog.
40 Ga ma tuluf e pi to'ogor rog kar milgad rog;
gu be thang mit e pi'in yad be fananikayeg.
41 Yad be yornag e ayuw, machane dariy be' nra ayuwegrad;
yad be pining SOMOL, machane dar fulweg lungurad.

42 Kug parsiyrad, kar ngal'gad ni ab
nra thoyrad e nifeng miyad chuw.
Gu be yot'yot'rad ni bod e bar u lan yupa' i kanawo'.

43 Kam ayuwegneg u pa' e girdi' ni tatogopluw,

kam teg ni nggu gagiyegnag e pi nam;
ni bogni' ni dagnangrad e kar pired e chiney nga tan pa'ag.
44 Girdi' u boch e nam e yad be siro' ngog;
nap'an ni yad ra rung'ag lamag, miyad fol riy.
45 Ke m'ay e athamgil u lanin'rad
karbad u fon e yoror rorad nga wean ni yad be t'on.

46 I SOMOL e bay nib fos! Ke sorok e en ni ta'ayuw rog.
Mu weliyed murung'agen feni sorok fare Got ni ayuwegneg.
47 Ma pi' gelngig nggu gel ngak e pi to'ogor rog;
ke tay e pi nam nga tan pa'ag
48 ma ke ayuwegneg u pa' e pi to'ogor rog.

A SOMOL, ga ma pi' gelngig nggu gel ngak e pi to'ogor rog
ma ga ma yororiyeg u pa' e girdi' ni tacham.
49 Ere gu be pining e sorok ngom u fithik' e pi nam.
Ni gu be tangnag feni sorom.

50 Got e ma pi' gelngin e pilung rok nge gel;
ma dag e t'ufeg ni dabimus ngak e en nike mel'eg,
nge ngak David nge pi'in owchen ndariy n'umngin nap'an.

19

Feni sorok Got u fithik' e pin'en ni sunumiy

1 Lan e lang e rib gagiyel ni be gilnag buguwan Got!
Be m'ug riy e n'en ke rin'!
2 Ra reb e rran ma be yog ngak e bin ni bay yib e rran;
ra reb e nep' ma be yog ngak e bin ni bay yib e nep'.
3 Dariy ba welthin ara yu bugithin ni ka ni maruwel ngay,
dariy lingrad ni yibe rung'ag;
4 machane lamrad e be taw ngak urngin e nam,
thin ni yad be weliy e be taw ko gin ni mus e fayleng riy.
Got e ke toy tafen e yal' ngalan e lang;
5 ma yib nga wean ni kadbul ni bod be' nib mo'on ni nge mabgol nib felfelan',
bod ba girdi'en e gosgos nib pasigan' ngay ni nge un ko sagreng.
6 Be tabab u baraba' e lang,
nge yan i aw nga but' nga baraba'.
Dariy ban'en nrayag ni nge mith u gowelngin.

Motochiyel rok SOMOL

7 Motochiyel rok SOMOL e rib yal'uw,
ra pasignag lanin'uy me pi' gelngiy;
ma tin be yog ni murung'agen SOMOL e ba riyul'
mma pi' e gonop ngak e pi'in ndariy rorad.
8 Tin keyog SOMOL ni ngan rin' e mmat'aw:
pi'in ni be fol riy e ke felan'rad.
Tin keyog SOMOL ni ngan rin' e ba yal'uw,
mma ayuwegey nge tamilangan'uy.
9 Madgun SOMOL ni bay u wun'uy e bfel',
ya ra par ndabi m'ay bi'id;

18:49 Rom 15:9 **19:4** Rom 10:18

urngin e tin ma turguy SOMOL e ba yal'uw,
ya gubin ngiyal' nma yan i aw nrogon.
10 Ya motochiyel rok e kabfel' u wun'ug ko gol,
ni mus ko tin th'abi fel' e gol
kab athibthib ko *honey*,
ni *honey* ndawor ni athkuy ban'en ngay.
11 Ma tamilang nigeg, i gag e tapigpig rom;
fol ni gu be tay riy e be yib puluwon ngog.

12 Dariy be' nrayag ni nge guy e kireb rok;
SOMOL, mu chuwegeg u fithik' e kireb rog nib mith.
13 Ma ku dab mu pageg, nggu duwgiliy ni nggu rin' e kireb;
dab mpag rad ngar gagiyeg niged gag.
Ma aram me yag ni gu yal'uw,
mu gu par ni gamow ba dar e kireb ko denen.

14 Mange yigi par e thin u langag nge leam rog ni bfel' u wun'um.
A SOMOL, manaf rog ma tabyul rog!

20

Ba meybil ni fan ko gel

1 Mang e yigi fulweg SOMOL lungum ko ngiyal' nike yib e oloboch ngom!
Mang e yigi yororiyem e Got rok Jakob!
2 Mang e yigi pi' e ayuw ko Tempel rok
ko fare Burey nu Zion ngeb ngom.
3 Mang e yigi fanay gubin e maligach rom
me fel' u wan' e maligach ni mo'oruf ni ka mu pi'.
4 Mang e yigi pi' ngom e n'en ni fiti lanin'um
me tay gubin e tin kam tanomnag nga tagil'.
5 Ma aram e bay da garus niged e felfelan' ni fan e gel ni kam tay
ma gadad madnomnag ni kam gel ni gadad be pining e sorok ngak Got.
Mang e yigi fulweg SOMOL taban gubin e tin ga ma ning.

6 Ku gu nang e chiney ni SOMOL e ma gelnag e en ir e turguy ni nge pilung;
ma fulweg taban e meybil rok u tharmiy ni tafen nib thothup,
ma gelngin nib gel e i galnag ko pi mael.
7 Boch e girdi' e be pagan'rad ko pi *chariot* ko mael ni bay rorad,
ma boch e be pagan'rad ko os rorad,
machane gadad e be pagan'dad nga gelngin SOMOL ni Got rodad.
8 Mit i girdi' nem e bayi tun ayrad ngar awgad nga but',
ma gadad e bay da puwgad ngalang ngad sak'iygad ni gadad bmudowgil.

9 A SOMOL, mu gagiyegnag fare pilung nge gel;
mu fulweg lungumad nnap'an ni gamad ra piningem.

21

Sorok ni yibe pining ko gel ni kan tay

1 A SOMOL, kefel' u wan' e en pilung ni kam pi' gelngin;
ke felfelan' ni bochan e kam gelnag ko pi mael.
2 Gur e kam pi' ngak fiti laniyan';

kam pi' ngak e n'en ni i ning.

3 Kamub ngak ni ngam fal'eg wa'athan nib gel
ma kam tay ba te'elyaw ni gol nga lolugen.
4 Ke ning e yafos ngom, ma kam pi' ngak,
ba yafos nib n'uw ma dabi mus bi'id.

5 Kari gilbuguwan ni bochan e ayuw rom;
kam gilnag buguwan ma kam gelnag gelngin.
6 Pi fal'eg wa'ath rom e bay rok ni dariy n'umngin nap'an,
mab sug ko felfelan' ni bochan ni ga bay rok.

7 Fare pilung e ba pagan' ngak SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok;
ma bochan e runguy rok SOMOL ngak ndabi thil bi'id,
ma bayi par ni gubin ngiyal' ni dabi buch ban'en rok.
8 Bayi kol fare pilung gubin e pi to'ogor rok;
bayi kol gubin e pi'in yad be fanenikay.
9 Bayi thangrad ni bod ba nifiy ni be daramram,
u nap'an nra yib i m'ug.

Bayi ful'rad SOMOL u fithik' e damumuw rok,
ni bod nra yik'gad ko nifiy ni be daramram.
10 Dariy ta'reb e pi'in owcharad nra fos,
fare pilung e ra li'rad ni yad gubin.

11 Yad be puruy'nag e tin ba kireb nib togopluw ngak,
machane dabi m'ag ngabang.
12 Bayi pag gan e gat'ing rok ngorad
ngar chelgad ngar milgad.

13 SOMOL, gamad be pining e sorok ngom, ni fan gelngim nib gel
Bay gu tang niged feni sorom nge fanam gel.

22

Yor u fithik' e amith nge ba tangin e sorok

1 Got rog, Got rog, mang ni kam n'igeg?
Kari gu wenig ngom u fithik' e gel'gel' ni ngam ayuwegneg,
ma ka dawori taw e ayuw rom ngog!
2 Ra rran mu gu piningem, I gur Got rog,
machane damur fulweg lamag;
gu be piningem nnep',
ma daryag ni nggu toffan.
3 Ga bay u tagil'im, ni gur fa'anem ni gab thothup,
ni gur e ma pining piyu Israel e sorok ngom.
4 Pi chitamangimad e ur pired nib pagan'rad ngom;
ur pired nib pagan'rad ngom mu'um yororiyrad.
5 Rpininged gur miyad thay ko riya';
I pagan'rad ngom ma de m'ingan'rad.
6 Machane gathi ka gag ba girdi', ya kug par ni gu ba ololay,
ndakuriy fag u wan' urngin e girdi' ma yad be moning nigeg!

22:1 Mat 27:46; Mrk 15:34

7 Urngin e girdi' ni yad ra guyeg miyad moning nigeg;
miyad pi' bolowthrad nga tamilang ngar chingchingeged lolugrad ngog me lungurad,
8 "Kam gif ngak SOMOL,
ere mang ndabi ayuwegnem?
Fa'anra ga bfel' u wan' SOMOL,
me ere mang ndabi ayuwegnem?"

9 I gur e mu gagiyegnag ni nga ni gargel nigeg ni bfel' rogog,
ma nap'an ni ku gub ran ma ga yoror rog nde buch ban'en rog.
10 Kug par ni gu be toer ngom ni ka nap'an e ngiyal' nni gargel nigeg riy;
ma ka aram nap'an i yib ni ga be par ni gur e Got rog.
11 Dab mu par u orel rog!
Ya ke chugur e oloboch,
ma dariy be' nra ayuw.

12 Pire' e to'ogor ni ka ra yin'edgag nga longob ni yad bod e garbaw ni pumo'on,
go' ka ra liyegedgag,
ni bod fapi garbaw ni pumo'on ndamumuw nu Bashan.
13 Kar faled l'ugunrad ni bod e pi layon,
ni yad be tolul' ma yad be k'adeg.

14 Ma kem'ay gelngig,
ni bod e ran ni map' nga daken e but'.
Urngin e yil ko ul ul u dowag nike thil;
ma gumircha'eg e bod ba kendel nike ranran.
15 Ke mlik' lan l'ugunag ni bod feni mlik' e ab,
ma bolowtheg e ke gabal ngalan e goy u l'ugnag
kam pageg u fithik' e fiyath ni ngum'.

16 Baraba' i girdi' ni yad ba kireb e kar longobiyed gag;
ni bod ba ran' i pilis, ni yad be chugur i yib ngog;
yad be girengiy pa'ag nge eg.
17 Urngin e yil u dowag nike m'ug,
pi to'ogor rog e yad be changar ngog ni kar lik'athgad.
18 Kar f'othed rorad e mad rog,
ma ka ra girngiyed e pow ni nge duwgil e arorad ni nge fanay e mad rog.

19 A SOMOL, dab mu par u orel rog!
Mu gur nigem ngam ayuwegneg!
20 Mu yororiyeg ko saydon;
ma ga ayuweg e pogofan rog ko pi pilis ney.
21 Mu lageg u pa' e pi layon ney;
dabiyag ni gu ayuwegneg ko pi garbaw ni malboch ney.

22 Bay gu weliy ngak e tirog e girdi' e n'en kam rin';
bay gu pining e sorok ngom u lan e mu'ulung rorad:
23 "Mu pininged e sorok ngak, gimed e pi tapigpig rok SOMOL!
Mi gimed gilnag buguwan, gimed e pi'in ni owchen Jakob!

22:7 Mat 27:39; Mrk 15:29; Luk 23:35 **22:18** Mat 27:35; Mrk 15:24; Luk 23:34; Jhn 19:24 **22:22** Heb 2:12

Mi gimed liyor ngak, gimed e girdi' nu Israel!
24 Der ma fek owchen rok e pi'in dariy ban'en rorad ara sabalbalyang ko pi gafgow
rorad;
der ma par u orel rorad,
mma rung'ag lamrad e ngiyal ni yad ra man ayuw."

25 Ra sug e girdi' ngalan tafen e mu'ulung ma gu ra pining e sorok ngom ko tin kam rin';
ma fithik' e pi'in yad ma liyor ngom
e bay gu pi' e pi maligach riy ni bod rogon ni gu micheg.
26 Pi'in ndariy ban'en rorad e yad ra kay urngin e tin yad ba'adag;
pi'in yad be yib ngak SOMOL e bay ra pininged e sorok ngak.
Manga yu gur pired ni bfel' rogorad ndariy n'umngin nap'an!
27 Gubin e nam ni bay ra leam niged SOMOL.
Gubin yang u roy u fayleng ni bay ra sulod ngak;
gubin e girdi' nu fayleng ni bay ra liyorgad ngak.
28 Ya SOMOL e ir e pilung,
me ir e be gagiyegnag urngin e nam.

29 Urngin e girdi' nib tolangan'rad e yad ra siro' ngak,
ma gubin e pi'in yad ra yim' ni bay ra siro'gad u p'eowchen,
30 pi mfen ni bay rabad e bay ra pigpiggad ngak;
girdi' e bay ra weliyed murung'agen SOMOL ngak e tin bay yib e mfen.
31 Ma pi'in ndawor ni gargelegrad e bay nog ngorad ni ngan ga'ar:
"I SOMOL e ke ayuweg e girdi' rok."

23

I SOMOL e ir e be gafaliydad

1 I SOMOL e be gafaliyeg ni bod ba tagafaliy e saf;
dakuriy ban'en ngabang ni nge yag ngog.
2 Ma pi' e toffan ngog u daken e ted nib galunglung e pan riy,
mma pow'iyeg nga yungi ran nib machalbog ma ba mocha'.
3 Ma fulweg gelngig ngog.
Ma pow'iyeg ko bin nib mat'aw e kanawo',
ni bod rogon ni yog ni bay i rin'.
4 Mus ni fa'anra ra yan e ra pa' i wo' nem u fithik' e rumug ni yam',
ma dab gu tamdag, ya ga bay rog!
Gul rom nge sog rom ni ga ma gafaliy e saf ngay e be yororiyeg.

5 Ga ma ngongliy e mur ni fan ngog
ko gin ra guyeg urngin e pi to'ogor rog riy;
ga ma gapgep nigeg ya ga ma felan' ngog ni ku gub,
ga ma suguy e kap rog nge mada' nga marichlen.
6 Fel'ngim ngog nge fanag t'uf rom e rib muduwgil ni bayi un ngog u n'umngin nap'an e
yafos rog;
ma naun rom e bayi mang tabinaw rog u nap'an e yafos rog.

24

Pilung ni ga'

1 Fayleng nge urngin ban'en ni bay riy e fen SOMOL,

23:2 Rev 7:17

but’ nge urngin e girdi’ ni be par u daken e suwon.
2 I sunumeg nga daken fa yungi day nib to’ar ni bay u tan e but’,
me filath e def riy u t’ay e rigur.

3 Mini’ e bay mat’wun ni nge yan nga daken e burey rok SOMOL? *
I mini’ e ra yag ni nge yan ngalan e Tempel rok nib thothup?
4 Pi’in machalbog e ngongol rorad nge leam rorad,
nda rir tedfan e pi liyos
ara rmicheged ban’en miyad thilyeg.
5 SOMOL e bayi fal’eg wa’athrad me mat’aw nagrad ngak;
I Got e bayi yog ni bfel’ e rorad.
6 Aram e pi girdi’ nra yib ngak Got,
ni yad ra yib nga p’eowchen e Got rok Jakob.

7 Mbinged mban e pi garog nge mus nga rogon,
mbinged fapi mab nike kakrom,
nge yib fare pilung ni ga’ ngalan e yoror!
8 I mini’ e re pilung ni ga’ nem?
Ir SOMOL, ni fa’anem nrib gel,
I ir fare SOMOL, nma gel ko mael!

9 Mbinged mban e pi garog nge mus nga rogon,
mbinged fapi mab nike kakrom,
nge yib fare pilung ni ga’ ngalan e yoror!
10 I mini’ e re pilung ni ga’ nem?
Fare SOMOL th’abi gel, I ir fare pilung ni ga’!

25

Ba meybil ni nge pow’iyey SOMOL me mang manaf

1 Gu be meybil ngom, i gur SOMOL;
2 gu be par nib pagan’ug ngom, ya gur e Got rog.
Mu ayuwegneg nge dab gu waer nge siy gu tamra’;
dab mpag e to’ogor rog ngar giriggad ngog!
3 Pi’in yad be toer ngom e dab ra waergad,
machane pi’in nib machreg ni yad ma togopluw ngom e yad ma waer.

4 Got, mfil ngog e tirom e kanawo’;
mu dag ngog nggu nang.
5 Mfil ngog ngu’ug par ni gu ba yal’uw ko thin rom;
ya gur e Got rog, ni ga ma aywegeg.
Pagan’ug ngom ni gubin ngiyal’.

6 SOMOL, gu leamnag fanam gol nge rogon fare t’ufeg rom ni dabimus
ni kam dag ni kab kakrom i yib.
7 Mu n’ag fan u wun’um e pi denen rog nge tin ug oloboch riy ko ngiyal’ ni ku gub pagel;
SOMOL, dab mu pag tilig,
ya ga ba gol ma t’ufeg rom e dabimus!
8 SOMOL e mmat’aw ma bfel’;
mma fil ngak e pi tadenen e kanawo’ ni ngar leked.

* **24:3** BUREY ROK SOMOL: Fare burey u lan yu Jerusalem ni fa’an ni toy e Tempel nga daken. **24:4** Mat 5:8

9 Pi'in nib sobut'an'rad e ma fekrad i yan u daken e bin mat'aw e wo',
mma fil ngorad e tin ir e mm'agan' ngay ni ngar rin'ed.

10 Ma pow'iyrad i yan ni yad ba t'uf rok ma ba yul'yul' ngorad,
ni urngin e pi'in yad ma falwok ko motochiyel rok ma yad ma fol ko tin ni yog.

11 SOMOL, mu n'ag fan u wun'um e denen rog, ni bod ni mog ni ga ra rin',
ya denen rog e bpire'.
12 Pi'in yad ma fol rok SOMOL e yad ra fil rok e re wo' ni ngranod riy.
13 Ma gubin ngiyal' ni yad ra par ni bfel' rogorad,
ma pifakrad e bay ra tafned e nam.

14 SOMOL e tafager rok e pi'in yad be fol rok,
ma micheg ngorad e m'ag u thilrad.

15 Gubin ngiyal' ni SOMOL e gu ma sap ngak ni nge ayuwegneg,
me ir e ma lufeg ko oloboch.
16 Mu sap ngog, SOMOL, ngam runguyeg,
ya ma'agirag gag ma kug gafgow.
17 Mu chuweg e magafan' rog ni kug aw nga fithik',
ma ga chuwegneg u fithik' urngin e oloboch rog.
18 Mu leamnag urngin e gafgow nike tay lanin'ug nge gafgow ni kug tay,
ma ga n'ag fan urngin e denen rog.
19 A mu guy urngin e to'ogor rog;
a mu guy gelngin e fanenikay ni yad be tay ngog!
20 Mu yoror rog ngam ayuweg e pogofan rog;
mu teg ndab gu waer,
ya ku gub ngom ni nggu naf nga tan pa'am.
21 Fanag mat'aw nge fanag yul'yul' e nge mang yoror rog,
ya gur e ke pagan'ug ngom.

22 A Got, mu chuweg e girdi' rom
nu Israel ko urngin e gafgow rorad ni kar pired nga fithik'!

26

Ba meybil rok be' nib mat'aw

1 A SOMOL, mog ni bfel' e rog,
ni bochan e gu be rin' e n'en ni bfel'
ma rib pagan'ug ngom.
2 SOMOL, mu fal'eg i yaliyeg mag sikeng nigeg;
mu pufthinnag e pi ar ar rog nge pi leam rog.
3 Ya t'ufeg rom ni dabimus e ir e ma pow'iyeg;
fanam yul'yul' e gubin ngiyal' nma yal'uwegeg.*

4 Dagur ma chagil ko pi'in ni dariy rograd ngabang;
dariy ragog ko pi'in yad ma dake moding nigedyad.
5 Dabug daken e pi'in kireb,
ma gu ma liyeg ko kireb.

* **26:3** fanam yul'yul' e gubin ngiyal' nma yal'uwegeg: ara gu ma par ni gub yul'yul' ngom.

6 SOMOL, kug maluknag pa'ag ni nggu dag ni bfel' e rog,
gu be liyeg e altar rom ni gu be liyor ngom.
7 Gu be yon' tangin e ogmagaer
ni gu be weliy murung'agen urngin e gafarig rom ni rib manigil.

8 A SOMOL, ba t'uf rog fare naun ni ga ma par riy,
ni fa gin tagalim' nib maluplup'.
9 Dab mu unegeg ko pi tadenen ngam thang owchamad;
mu teg u orel rok e pi'in tathang e pogofan —
10 ni pi'in gubin ngiyal' ni yad ma rin' e kireb,
ma gubin ngiyal' ni bfel' u wan'rad ni ngar feked puluwon e sasalap.

11 Ma gag, e tin ni bfel' e gu ma rin';
mu runguyeg ngam ayuwegneg!
12 Gub gilaf ko gubin e riya';
gu pining e sorok ngak SOMOL u lan e ulung ko girdi' rok.

27

Ba meybil nni yibe pining e sorok riy ngak Got

1 I SOMOL e tamilang rog me ir e bay rog ni be ayuwegneg i yan;
dab gu rus ngak be'.
SOMOL e be yororiyeg ko riya';
ere dab gu tamdag.
2 Ngiyal' nra cham e girdi' nib kireb ngog ni yad be guy rogon ni ngar thanged e fan rog,
ma ra tun ayrad ngar dol'gad.
3 Ni yug ra longobiyeg baraba' i salthaw,
ma dab gu rus;
ni ku yad ra cham ngog,
ma gu ra par ni kab pagan'ug ngak Got.
4 Kug wenignag ta'a ban'en ngak SOMOL;
ta'a ban'en e gu ba'adag,
nggu par u lan e naun rok SOMOL u n'umngin nap'an e yafos rog,
mu'ug ngat' nga feni fel' SOMOL,
mu gog ngak ngi i pow'iyeg.
5 Ra taw e oloboch ngog ma ir e manaf rog;
me teg u lan e Tempel rok ni dabi buch ban'en rog,
me teg nga daken ba war nib tolang ko gin ndariy ban'en nra buch rog riy.
6 Pi to'ogor rog ni karon'edgag nga longob e bay gu uf ni kug gel ngorad.
Bay ug pi' e maligach ngak SOMOL u lan e Tempel rok ni kug pi' lamag ngalang u fithik' e felfelan';
bay gu tang, bay gu pining e sorok ngak SOMOL!
7 SOMOL, mu rung'ag lungug ko ngiyal' ni gu ra piningem!
Mu runguyeg ngam fulweg lungug!
8 Ke lungum, "Moy ngog."
Ere bay gub ngom, SOMOL;
9 dab mu mith rog!

Dab mu damumuw ngog;
dab mu n'ag e tapigpig rom.
I gur e um ayuwegneg;
dab mu pageg, dab mu n'igeg.

I gur Got, ni ta'ayuw rog!
10 Ra n'igeg e chitamag nge chitinag,
machane SOMOL e ra ayuwegneg.

11 SOMOL, mu fil ngog e n'en ni ga ba'adag ni nggu rin',
mu pow'iyeg u bpa' i kanawo' ndariy ban'en nra buch rog riy,
ya bo'or e to'ogor rog.
12 Dab mu n'igeg nga pa' e to'ogor rog;
ni yad be togopluw ngog ko thin ni yad be t'ar nga dakenag
ma yad be yog ni ngar rin'ed ban'en ngog.
13 Mich u wun'ug ni gu ra guy fel'ngin SOMOL ko biney e tamilang.
14 Mu pagan'um ngak SOMOL!
Nge michan'um ngak, dabi mulan'um.
Mu pagan'um ngak SOMOL!

28

Ba meybil ko ayuw

1 A SOMOL, ni gur e yoror rog, gu be piningem,
mmotoyil ko meyor rog!
Fa'anra dab mu fulweg lungug,
ma bay gu'un ngak e pi'in ngranod nga'ar ko fayleng ko yam'.
2 Mu rung'ag lungug u nap'an ni gu ra man ayuw ngom,
ko ngiyal' ni ku gu chibiy pa'ag ngalang ko Tempel rom nib thothup.
3 Dab mu unegeg ko pi'in kireb ngam gechig nigeg,
ni pi'in yad ma ngongoliy e kireb
nib sumunguy e thin rorad,
machane ba sug lanin'rad ko fananikan.

4 Mu gechig nagrad ni fan ko n'en karin'ed,
ni fapi kireb ni kar ngongoliyed.
Mu gechig nagrad ko gubin e ngongol rorad;
mu gechig nagrad ni rogon ni nge aw ngorad!
5 Darir leam niged e tin ke rin' SOMOL
ara tin ke sunumiy;
ere bayi gechig nagrad
ni nge thang owcharad ni manemus.

6 Ngan pining e sorok ngak SOMOL;
ya ke rung'ag lungug ni gu be man ayuw.
7 SOMOL e ayuw rog ma yoror rog;
ma ir e ba pagan'ug ngak.
Ma pi' e ayuw nge felfelan' ngog;
gu ma pining e sorok ngak ko tang ni felfelan'.
8 I SOMOL e ir gelngin e girdi' rok;
ma ir e manaf rok e re pilung ni ir e mel'eg.
9 SOMOL, mu ayuweg girdi'em,
ma ga fal'eg wa'athan e pi'in nib mil farad ngom.
Mu par ni gur e tagafaliyrad,
ma ga ayuwegrad ndariy n'umngin nap'an.

29

Laman SOMOL u fithik' e yoko'

1 Mu pininged e sorok ngak SOMOL, gimed gubin e pi chon e tharmiy;
ngan pining e sorok nga feni gilbugwan nge gelngin nib gel.
2 Ngan pining e sorok nga fithingan SOMOL nib th'abi fel';
ngan siro' ngak en nib Thothup u nap'an nra m'ug.

3 Laman SOMOL e kanrung'ag u daken e yung i day;
ni fel'ngin Got e be chob ni dirra',
ma laman e be kumang u regur.
4 Laman SOMOL e kanrung'ag
ni rib gel gelngin ma ba rir.

5 Laman SOMOL e tet'ar e gek'iy ni *cedar*,
ni mus ko yuke gek'iy ni *cedar* u Lebanon.
6 Ir e be gagiyegnag e pi burey nu Lebanon be og ngalang ni bod pifak e garbaw,
nge Burey ni Hermon ni be bu key ni bod ba fak e garbaw ni pumo'on.

7 Laman SOMOL e be mateg e uluch.
8 Laman e be rurug e ted ni *desert*;
be rurug e ted ni *desert* nu Kadesh.
9 Laman SOMOL e rurug e yuke gek'iy ni *oak*
ma ke lufluf yuwan e gek'iy nga but'
ko ngiyal' ni be tolul gubin e girdi' u Tempel rok ni be lungurad, "Ke sorok Got!"
10 SOMOL e be gagiyegnag e pi regur;
be gagiyeg nib pilung ni dariy n'umngin nap'an.
11 I SOMOL e ma pi' gelngin e girdi' rok
mma fal'eg wa'athrad ko gapas.

30

Ba meybil ko Pongmagaer

1 Gu be pining e sorok ngom, SOMOL, ya kam ayuwegneg
ma da mu pag e to'ogor rog ngar giriggad ngog.
2 SOMOL, ni Got rog, kug yornag e ayuw ngom,
ma kam gol nigeg;
3 kam teg u orel ko low ko yam'.
Kug waen i yan ko wo' rog nga'ar,
machane ma ga fulweg e yafos ngog.

4 Ngan tangnag e sorok ngak SOMOL,
gimed gubin e girdi' rog nib yul'yul' ngak!
Mu ted u wan'med e n'en ke rin' e En nib Thothup,
migimed pining e magaer ngak!
5 Ya damumuw rok e ta'boch ngiyal',
ma feni gol e nap'an e yafos.
Ra map e lu' nnep',
me yib e felelan' ni kadbul.

6 I pagan'ug me lungug u wun'ug,
"Ri dakuriy bi'id ni gu ra waer."

7 SOMOL, gur e um gol ngog;
um yororiyeg ni bod bburey ni kan yororiy ni fan ko mael.
Ma nap'an e mu mithag owchem rog,
mu gu rus.

8 Mug piningem, SOMOL;
mu gu wenignag e ayuw rom ni lungug:
9 "Mang e rayag ngom ko yam' ni gu ra tay?
Mang e ra fel' ngom ni fa'an gu ra yan nga low?
Gur rayag ni nge pining e pi'in karm'ad e sorok ngom?
Rayag nra weliyed fanam gol ni dar ma yoyowol?
10 SOMOL, mmotoyil ngog, ma ga runguyeg!
SOMOL, mu ayuwegneg!"

11 Ka mu pilyeg e kirban' rog kemang ba churu' ni felfelan;
ka mu chuweg e gafgow'an rog,
ma ka mu longbiyeg ko felfelan'.
12 Ere dab gu th'ab gulungag;
bay gu tangnag e sorok ngom.
SOMOL, I gur e Got rog;
Bay gu pining e magaer ngom ni manemus.

31

Ba meybil ko pagan' ngak Got

1 SOMOL, ku gub ngom ni ngam yororiyeg;
dab mu pageg bangiyal' nggu waer.
Gur e ga ba Got nib mat'aw;
gu be meybil ni ngam ayuwegneg!
2 Mmotoyil ngog! Mu ayuwegneg e chiney!
Mu mang manaf rog ngam ayuwegneg;
mmang rungrung ngog ngam yororiyeg!

3 Gur e manaf rog nge rungrung rog;
mu pow'iyeg mu gafaliyeg ni bod ni mu micheg.
4 Mu teg u oren ko fare wup' ni kan tay ni nggu aw ngay;
mu rungrunguyeg ko riya'.
5 Ku gu pagfag ngom.
SOMOL, I gur e bay mu ayuwegneg;
gur ba Got ni gab yul'yul'.

6 Ga ba fananikay e pi'in yad ma tayfan e tin de riyul' e got,
machane gag e ba pagan'ug ngom.
7 Ri bay gu uf mug felfelan'
ni bochan e t'ufeg rom ni dabimus.
Ga be guy e gafgow rog;
ga manang e oloboch rog.
8 Ma dawor mu pi'eg nga pa' e pi to'ogor rog;
kam pi' matwog ni nggu waen ko gin gu be finey.

9 SOMOL, mu runguyeg,

31:5 Luk 23:46

ya kug aw nga fithik' e gafgow;
ke thow owcheg ko meyor ni almarin;
ma kari thay parwog.
10 Ke li'eg e kireban',
ma meyor e ke ngochnag e yafos rog.
Ku gu me'waer u malngin gubin e gafgow rog;
ma ku be ma'm'ay yileg.

11 Urngin e pi to'ogor rog, ma ri pi'in gamad bbuguliyoror,
e yad be changar ngog nga but'.
Pi'in yad manangeg e yad be tamdag ngog;
nap'an ni yad ra guyeg u lan e kanawo' miyad mil.
12 Gubin e girdi' ma kar paged talig, ni gowa kugum';
gu bod ban'en ni kan'ag.
13 Gu be rung'ag e kathkath ko to'ogor ni yo'or;
ke ingeg e morus ni gel.
Yad be purpuruy' nib togopluw ngog,
yad be makath ni ngar thanged e fan rog.

14 Machane ba pagan'ug ngom, A SOMOL;
gur e Got rog.
15 Gubin ngiyal' ni gu bay u lan pa'am;
mu chuwegeg u pa' e pi to'ogor rog,
ni pi'in yad be gafgow nigeg.
16 Mu changar ko tapigpig rom u fithik' e runguy rom;
mu aywegeg u fithik' e t'ufeg rom ni dabimus.
17 SOMOL, gu be piningem;
dab mu pageg nge ma'fag.
Nge mang e pi'in kireb e nge ma'farad;
mang e ranod nib m'ath gulungrad i yan nga but' ko fare fayleng ko yam'.
18 Mu th'abgulungan e pi felfel'lugun nem —
gubin e pi'in tolngan' ma yad ba ufanthin
ni yad be non ni yad be dariyfannag e pi'in nib mat'aw.

19 Rib th'abi fel' e tin
ga ma cha'riy ni fen e pi'in yad ma liyor ngom!
Go' yimnang fanam gol,
rib fel' rogon ni ga ma ayuweg e pi'in nib pagan'rad ngom.
20 Ga ma mithagrad u p'eowchem ndariy ban'en nra buch rorad
rok e pi makath ko girdi';
kam mithagrad nga tan ba manaf ndabi buch ban'en rorad
ko pi yaba' ni be tay e pi to'ogor rorad.

21 Ngan pining e sorok ngak SOMOL!
Ya rib th'ab feni fel' rogon ni be dag e t'ufeg rok ngog
u nap'an nni cholongbiyeg ni ngan og ngog!
22 Gu rus mu gu leamnag
nike chuwegeg u p'eowchen.
Machane me rung'ag e meyor rog
nnap'an ni gu pining ni nge ayuw.

23 Mu t'ufegned SOMOL, gimed gubin pi girdi'en ni gimed ba yul'yul'.
SOMOL e ma yoror rok e pi'in ba yul'yul',
machane ma gechignag e pi'in tolangan' nrogon ni nge aw ngorad.
24 Mu gel niged gimed, me muthan'med,
gimed gubin e pi'in nike lagan'med ngak SOMOL.

32

Puwofay nge n'ag fan e denen

1 Ba felan' e cha' nike n'ag Got fan e denen rok,
ni kireb rok e ke thang Got.
2 Ba felan' e en ndakir yog SOMOL ngak ni be rin' e kireb;
ma kar waergow urngin mit e sabanban.

3 Ngiyal' ni ndawor gu weliy e denen rog ngak SOMOL
e m'ay gelngig ni bochan e meyor ni ug tay ni kadbul nge nep'.
4 Ya mu gechig nigeg ni rran nge nep', I gur SOMOL;
mu gu par ni kari m'ay gelngig,
ni bod e wa'angachal ni mlik'nag e yal' u ngal'an e gowel.
5 Ma aram mu gu weliy e denen rog ngom;
da gu mithag rom e tin kireb ni ku gu rin'.
Gu turguy u wun'ug ni nggu weliy e pi denen rog ngom,
ma ga n'ag fan urngin e kireb rog.
6 Ere urngin e girdi' rom nib yul'yul' ngom e thi'ngar ra meybilgad ngom ko ngiyal' ni
kari t'uf e ayuw rorad;
ra yib e gafgow ni bod e ran nga daken e binaw nib machreg,
ma dabi taw ngorad.
7 I gur e gu ma mith nga fom;
bay mu chuwegneg u fithik' e oloboch.
Gu be tangnag ni ba ga' lamag rogon ni ga ma ayuwegney,
ni bochan e gur e ka mu yororiyeg.

8 Be ga'ar SOMOL, "Bay gu fil ngom e kanawo' ni ir e ngam man riy;
bay gog ngom e tin ngam rin' ma bay gu fonow nigem.
9 Dab mu boded ba os ara ba gamanman ni *mule* nib minan',
nochiyang i wasey ni bay gafan e thingar ni tay ngalan l'ugun ni ir e nge fol riy."
10 Pi'in kireb e ri yad ra gafgow,
ma pi'in nib pagan'rad ngak SOMOL
e be yororiyrad ko t'ufeg rok ni dabimus.
11 Gimed e pi'in gimed mmat'aw, e nge felan'med mi gimed uf
ni bochan e n'en ke rin' SOMOL!
Gimed e pi'in gimed be fol rok, e ngam tolul niged e felfelan'!

33

Ba tangin e sorok

1 Gimed urngin e pi'in gimed mmat'aw,
e nge felan'med ni bochan e tin ke rin' SOMOL;
pi'in yad be fol rok, e ngar pininged e sorok ngak!
2 Mu chubeged *harp* ngam pininged e magaer ngak SOMOL;
mu tang niged ni gimed be chubeg e *harp* ni ragag yal' e seng riy.

32:1 32:1,2 Rom 4:7–8

3 Mon’ed reb e tang nib be’ech ngak,
mu chubeged e *harp* nge mus rogmed riy, mi gimed tolul’ nib ga’ lam’ed!

4 Thin rok SOMOL e ba riyul’,
ma gubin e maruwel rok e ra pagan’uy ngay.
5 I SOMOL e ba t’uf rok e tin nib mat’aw ma ba yal’uw,
t’ufeg rog ni dabimus e ke suguy e fayleng.

6 I SOMOL e non me sum e pi tharmiy,
I non me sum e yal’ nge pul nge pi t’uf.
7 I kunuy urngin yang e day nga ta’bang;
i kunuy ngalan e rigur nib to’ar.

8 Fayleng ni polo’, mu pired ni bay madgun SOMOL u wun’um.
Gimed girdi’en urngin e nam nu fayleng, mu ngatgad ngak!
9 Ya nap’an ni non, me sum e fayleng;
miki non, me yib i m’ug urngin ban’en.

10 I SOMOL e ma kirebnag e tanom ko pi nam,
ma tel ni dabiyag e tin ka ra puruy’ niged.
11 Machane tin ke tanomnag e ndariy n’umngin nap’an,
ma tiriggil rok e ma par ni manemus.

12 Ba felan’ e re nam ni SOMOL e Got rorad;
ba felan’ e girdi’ nike mel’egrad ni ngar manged girdi’en!

13 I SOMOL e be changar u tharmiy nga but’,
be guy e girdi’ ni gubin.
14 Gin ke par riy be gagiyeg e be changar riy nga but’
nga daken urngin e pi’in yad be par u daken e fayleng.
15 Ir e chamiy gubin e leam rorad,
ma manang urngin e ngongol rorad.

16 Ba pilung e der ma gel ko mael ni bochan e ba gel ma ba yo’or e salthaw rok;
ba salthaw e der ma gel ni bochan gelngin.
17 Ma pi os ko mael e gathiyad e ra gel niged e mael;
gelngirad nib gel e dabi ayuw.

18 I SOMOL e ma yaliy e pi’in bay madgun u wun’rad,
ni pi’in ke pagan’rad ko t’ufeg rok ni dabimus.
19 Ma yororiyrad ko yam’;
nge uyongol.
20 Ke lagan’dad ngak SOMOL;
ir e yoror nge ta’ayuw rodad.
21 Ke felan’dad ni bochan SOMOL;
ke pagan’dad nga fithingan nib thothup.
22 SOMOL, t’ufeg rom ni dabimus e mang e yigi par romad,
bod ni ku gu ted e lagan’ romad ngom.

34

*Got nni pining e sorok ngak nga feni fel'**

1 Gubin ngiyal' ni bay ug pining e magaer ngak SOMOL;
ma bay ug pining e sorok ngak ndab gu tal.
2 Bay ug pining e sorok ngak ko tin ke rin';
mang e yigi gubin e pi'in yibe gafgow nagrad e ngar motoyilgad me felan'rad!
3 Mu uned ngog ngad weliyed ngak e girdi' feni sorok SOMOL;
marod ngad pininged e sorok nga fithingan!

4 Gu meybil ngak SOMOL me fulweg taban e meybil rog;
i chuweg urngin e marus rog.
5 Pi'in yibe gafgow nagrad e yad ra changar ngak miyad felan';
ya ri dabi m'ingan'rad.
6 Pi'in ndabiyag ni ngar ayuweged yad e yad ra non ngak, me fulweg lungrad;
me chuwegrad u fithik' urngin e gafgow nike yib ngorad.
7 Engel rok e ma matanagiy e pi'in bay madgun SOMOL u wun'rad,
me chuwegrad ko riya'.

8 Mu gay ngam pir'eg feni manigil SOMOL.
Ba felan' e cha' ni be naf nga tan pa'!
9 Gimed urngin e girdi' rok SOMOL, e ngam pired ni bay madgun u wun'med;
ya pi'in bay madgun u wun'rad e bay rorad urngin e tin nge yag ngorad.
10 Mus ngak e pi layon ni m'ay garad nge yib e bilig ngorad,
ma pi'in yad be fol rok SOMOL e gubin ban'en ni bfel' ma bay rorad.

11 Mired, pifakag, ngam telmed ngog,
nggu fil ngomed ni ngu'um pired ni bay madgun SOMOL u wun'med.
12 Mogned, gimed ba'adag ni ngam felfelan'gad ko biney e tamilang?
Gimed ba'adag ni nge n'uw nap'an ni gimed bfelfelan'?
13 Fa'anra gimed ba'adag me ere dab ku mogned e thin nib kireb,
ma dab ku mu lifithed l'ugunmed.

14 Mpi'ed keru'med ko kireb ngam rin'ed e tin ni bfel';
mu nameged e gapas u polo' i gum'ircha'med.
15 I SOMOL e ma yaliy e pi'in yad bmat'aw,
mma rung'ag e meyor rorad;
16 machane ma togopluw ngak e pi'in yad be rin' e kireb,
ma nap'an ni yad ra yim', mi ni pag talinrad.
17 Ra non e pi'in nib mat'aw ngak SOMOL me motoyil;
me lagrad u fithik' urngin e oloboch rorad.
18 I SOMOL e ba chugur ngak e pi'in ke mulan'rad;
mma ayuweg e pi'in dakriy ban'en ni be lagan'rad ngay.
19 En nib mat'aw e bo'or e gafgow nma yib ngak,
machane SOMOL e ma chuweg u fithik' ni gubin.
20 I SOMOL e ma dunobiy,
ni dariy ta'reb e yil rok nra m'ing.
21 Kireb e ir e ra thang e fan rok e pi'in kireb e leam rorad;

---

* **34:** TITLE KO THIN NI HEBREW: I dake aliliynag David ir u p'eowchen Abimelek, me pag Abimelek David nge yan; ma fa'ani yan David ma aram mfini yoloy David e re Psalm ney. **34:** Title 1 Sa 21:13–15 **34:8** 1 Pe 2:3 **34:12** 34:12–16 1 Pe 3:10–12

pi'in yad be fanenikay e pi'in nib mat'aw e bay ni gechig nagrad.
22 I SOMOL e ra ayuweg e pogofan rok e pi tapigpig rok;
ma dabi gechignag e pi'in yad ra yan ngak ni ngar nafgad nga tan pa'.

35

Ba meybil ko ayuw

1 SOMOL, mu togopluw ngak e pi'in yad be togopluw ngog,
ma ga cham ngak e pi'in yad be cham ngog!
2 Mu fek e *shield* nge *armor* rom
nga mub mu ayuwegneg.
3 Mu tining e sarey rom nge tow ni fen e mael
nga daken e pi'in yad be tulufeg.
Mmicheg ni ga ra ayuwegneg.

4 Mang e yigi waer me ma'fan
e pi'in yad be guy rogon ni ngar thanged e pogofan rog!
Mang e yugu ra sulod nike wagagey lanin'rad
yad e pi'in yad be makath nigeg!
5 Mang e ra boded e chabung ni be changegnag e nifeng,
nnap'an ni be tulufrad fare engel rok SOMOL!
6 Mang e yigi lumor me sisirgig kanawo'rad
ko ngiyal' ni be toyrad fare engel rok SOMOL!

7 Dariy tapgin ni karted e wup ni nggu aw ngay
ma kar kired ba low nib to'ar ni nggu mul ngay.
8 Machane riya' e bay i aw ngorad u m'on ni ngar nanged;
bay ra awgad ko wup rorad
ni aram e ke aw e riya' ngorad!

9 Ma aram e bayi felan'ug ni bochan SOMOL;
Bay gu felfelan' ni bochan e ke aywegeg.
10 Bayi lungug ngak SOMOL u polo' i lanin'ug,
"Dakuriy be' ni bod gur.
Ga ma yororiy e me'waer u pa' e yargal,
nge ba gafgow u pa' e en ma gafgownag."

11 Be welthin e girdi' ni kireb nib togopluw ngog,
ma pi kireb ni yad be yog ni kug rin' e dagnang murung'agen.
12 Kireb e yad be sulweg ngog ni puluwon e manigil,
ma ri ma mulan'ug.
13 Machane, gag e nap'an ni yad bm'ar, mu gu chuw nga madan e kirban';
mu gu pag e abich;
Mu gu meybil ni kugup' owcheg nga but',
14 ni bod nu gu be meybil ni fan ngak ba fager fa be' ni gamow.
Mu gu wan ni kugup' owcheg nga but' ko kireban',
ni gowa be' ni be yornag e chitiningin.

15 Machane nap'an ni l'ag e oloboch ngog, ma go' ra felan'gad
miyad mu'ulung ngu'ur minmingad ngog;
be pirdi'iyeg e pi'in dagnang owcharad
ni dariy e toffan.

16 Ni bod e pi'in yad ma moningnag be' nib mugutgut,
yad be gatfeg owcharad ngog ni yad be fananikayeg.

17 SOMOL, bu uw n'umngin nap'an ni kemus ni ngu'um sap?
Mu lageg ko cham rorad
mu ayuweg e fan rog u pa' e pi layon ney!
18 Ma aram e bay gu pining e magaer ngom u lane mu'ulung rok pi girdi'em;
Bay gu pining e sorok ngom u p'eowcherad ni yad gubin.
19 Dab mu pag e pi to'ogor rog ni yad bogi sasalap l'ugun,
ngar giriggad ni ku gu waer.
Dab mu pag e pi'in yad be fananikayeg ni dariy tapgin
ngar felan'gad ni ku gu gafgow.

20 Darir ma welthingad nib munguy;
yad ma tunguy gubin mit e thin ni sasalap ni murung'agen e pi'in bt'uf e gapas rorad.
21 Yad ma t'ar e thin nga dakenag, ngu'ur tolulgad ni yad ma ga'ar,
"Kug guyed e n'en ni ka mu rin'!"
22 Machane, gur SOMOL e kam guy e ran'ey.
Ere SOMOL, dab mu th'abgulungam;
dab mu palog nagem nga orel!
23 A Somol, mu wuchag u but' ngam ayuwegneg;
Got rog, mu sak'iy ngalang ngamog ni bfel' e rog.
24 A SOMOL, ga ba mat'aw, ere mogneg ni bfel' e rog;
dab mu pag e pi to'ogor rog ngar giriggad ngog.
25 Dab mpagrad ngar ga'argad ngorad,
"Aha, kari yag fiti lanin'dad!
Ya kad thanged e pogofan rok!"

26 Mang e yigi waer me wagagay lanyan'
e pi'in yad be felan' ko gafgow ni kug tay;
Mang e yigi polo' i tamra' me ma'fan
e pi'in yad be yog ni yad bfel' boch ngog.

27 Pi'in yad ba'adag ni nge m'ug ni bfel' e rog
e mang e yigur tolul niged e felfelan' ma yad be non ni dab ra talgad ni be lungrad,
"Kari sorok SOMOL!
Ya bfel' u wan' e tapigpig rok nike man'og."
28 Ma aram e bay gu weliy murung'agen feni ri gab mat'aw,
ma bay ug pining e sorok ngom ni n'umngin e rran.

36

Kireb ko Girdi'

1 Denen e ma non nib toy'ar u fithik' i laniyan' be' nib kireb;
be' nike faluwes nag Got ma dariy doguwen u wan'.
2 Ya bochan e ba tolngan',
ma be leamnag ndabi pir'eg Got e denen rok nge gechignag.
3 Ba kireb e thin rok ma ba sug ko mululufith;
dar gonpiy ni nge rin' e n'en nib gonop ma ba manigil.
4 Ma t'ar liyben e tin kireb nnap'an nra thig nga chob;

35:19 Psa 69:4; Jhn 15:25

dariy ban'en ni bfel' nma rin',
ma dariy reb e kireb ni dar l'eg pa' ngay.

Feni rib manigil Got

5 SOMOL, t'ufeg rom ni dabimus e ke t'aw ko pi tharmiy;
ma fenam yul'yul' e ke mada' nga lanelang.
6 Fanam yal'uw e bod fini tolang e burey;
ma fenam mat'aw e bod feni to'ar e rigur.
Gur e ga ma chothowliy e girdi' nge gamanman.

7 A Got, rib th'ab feni fel' e t'ufeg rom ni dabimus!
Gamad be naf e girdi' nga tan e taglul' u pom.
8 Gamad be mur ko ggan ni yo'or ni ga be pi';
ka mu pagmad gamad be garbad ko fare lul' ni aram fel'ngim ni be map'.
9 I gur enggin gubin e yafos;
ma bochan e tamilang rom ma gamad be guy e tamilang.

10 Mu ul ul ko t'ufeg rom ngak e pi'in yad manangem,
ma ggol ko pi'in yad bmat'aw.
11 Dab mu pag e pi'in tolangan'rad ngar oggad ngog,
ara pi'in kireb ngar tulufedgag.

12 Mu guy e gin ke aw e girdi' ni kireb ngay.
Ni kar thiggad riy ni dakiyag e suwon rorad.

37

Gin be sor e pi'in kireb nge pi'in fel' ngay

1 Kireb ni be ngongliy e girdi' ni kireb e dab mpag nge wagageynag lanin'um;
dabi awan'um ngak e pi'in yad be ngongliy e kireb;
2 ya bayi math owcherad ni bod e pan ni mororoy;
bay ram'ad ni bod rogon e woldug ni mororoy.

3 Um par ni SOMOL e ke pagan'um ngak ma ga rin' e tin ni bfel';
mu'um par u daken e nam rom u fithik' e gapas.

4 Mu gay e felfelan' rom rok SOMOL,
me pi' ngom e tin ir e kari t'uf rom.

5 Mu pi'em ngak SOMOL;
mu pagan'um ngak, me ayuwegnem;
6 me gagiyegnag pangim nib mat'aw nge gal ni bod ram'en e yal' ni misiw'.

7 Mu gum'an ngam sonnag SOMOL ni ir e nge maruwel;
dabi awan'um ngak e pi'in ke yo'or ban'en rorad,
ara pi'in kefel' rograd ni bochan e sasalap.
8 Dab mu pagem nge magafan'um ara mu damumuw;
ya kemus ni oloboch e ra yib riy.

9 Pi'in nib pagan'rad ngak SOMOL e yad ra tafnay e nam,
ma pi'in kireb e bay ni tulufrad nga wuru' e nam.
10 Dabki n'uw nap'an me chuw e pi'in kireb;
ra mu gayrad, ma dab mu piri'egrad;

11 machane pi'in ba sobut'anrad e bay ra pired u daken e nam,
nge felan'rad nike yo'or ban'en rorad ma yad ba gapas.

12 En nib kireb e ma makath nib togopluw ngak e en ni bfel',
ni be gatfiy lan mit ngak u fithik' e fanenikan.
13 Ma SOMOL e be minmin u wan' ngak e en nib kireb,
ya manang ndabki n'uw nap'an me math e fan rok.

14 Pi'in kireb e kar girngiyed e saydon nge gating rorad
ni ngar li'ed e pi'in gafgow nge pi'in dariy ban'en rorad,
miyad thang e fan rok e pi'in yad bfel';
15 machane saydon rorad e ir e bay nli'rad ngay,
min t'et'ar e gat'ing rorad.

16 Chu'uw ni bay rok be' ni bfel'
e kabfel' boch ko machaf rok urngin e pi'in kireb;
17 ya SOMOL e bayi chuweg gelngin e pi'in kireb,
machane me yoror rok e pi'in bfel'.

18 I SOMOL e ma ayuweg e pi'in yad be fol rok,
ma binaw e bayi par ni taferad ndariy n'umngin nap'an.
19 Mra yib e gafgow nga daken e nam ma dab ra gafgowgad;
ra yib e uyongol ma ba gaman e ggan rorad.
20 Ma pi'in kireb e yad ra yim';
pi to'ogor rok SOMOL e yad ra chuw ni bod e floras u fithik' e pan;
bay rm'aygad ngabang ni bod e ath.

21 En nib kireb e ma ning ni ku ra fulweg, machane der ma fulweg,
ma en ni bfel' e ba gol ma de si'in.
22 Pi'in ke fal'eg Got wa'athrad e bay rtafned e binaw,
machane pi'in ke bucheg wa'athrad e bay ntulufrad nga wuru' e binaw.

23 I SOMOL e ma pow'iy be' ngi i yan ko kanawo' ni nge yan riy,
ma be yororiy e en ni bfel' u wan'.
24 Ra chey ni dol', ma dabi magach u but',
ya SOMOL e ra ayuweg nge sak'iy ngalang.

25 U gu moy ni ku gub pagel, ma chiney e ku gu pilibthir;
ma dawor gguy be' nib mat'aw nike n'ag SOMOL,
ara gguy pifak ni yad be man ggan.
26 Gubin ngiyal' nib gol ngak e girdi', ma yira ning ban'en ngak ni ku yira fulweg me pi',
ma pifak e ma fel' rogoy u puluwrad.

27 Mu pithigem ko kireb ngam rin' e tin bfel',
ma pi'in owchem e gubin ngiyal' ni yad e bay ra pired u daken fare gi but'.
28 Ya SOMOL e ba t'uf rok e tin bmat'aw,
ma der ma n'ag girdi'en;
ma yoror rorad ni dariy n'umngin nap'an',
ma pi'in owchen e girdi' nib kireb e bay ni tulufrad ngar chuwgad u daken fare but'.
29 Pi'in yad mmat'aw e bay ra pired u daken fare but',
me par ni taferad ni dariy n'umngin nap'an.

30 Thin rok be' ni bfel' e bay e gonop riy,
ma tin ma weliy e bmat'aw.
31 Ma tay e motochiyel rok e Got rok u laniyan',
ma dariy e ngiyal' ni yow ma puf.

32 En nib kireb e ma yip' owchen ngak e en ni bfel',
ni be guy rogon ni nge thang e fan rok;
33 machane SOMOL e dabi pag fa'anem ni bfel' nga pa' fa'anem nib kireb,
ara pag fa'anem ni bfel' u gil' e pufthin nge m'ing e thin nga daken ni nga ni gechignag.

34 Mpar ni SOMOL e ke l'agan'um ngak mu'um fol ko tin keyog;
me tolang nigem ngam tafnay e binaw,
ma bay mu guy e pi'in kireb ni kan tulufrad.

35 Kug guy be' nib kireb nib gel e gafgow ni i tay ngak e girdi';
i changar nga but' nga daken gubin e girdi',
ni bod ba ke gek'iy nu Lebanon ni *cedar*;
36 ma bayay ni gu wan u rom, ma daki moy;
mu gu changarnag, ma da gu pir'eg.

37 Mu tay fanamyan ko en dariy thibngin, ma ga yaliy e en nib yal'uw;
be' ni ba gapas e ra yib e pi'in owchen.
38 Ma pi tadenen e yira thangrad,
min thirif e pi'in owcherad u but'.

39 I SOMOL e ra thapeg e pi'in yad mmat'aw,
me yororiyrad ko ngiyal' nike yib e oloboch ngorad.
40 I SOMOL e ma ayuwegrad nge lufrad u pa' e pi'in kireb,
ni bochan e ranod ngak ni nge mang manaf rorad.

38

Ba meybil rok be' ni be gafgow

1 A SOMOL, dab mu gechig nigeg u fithik' e damumuw rom!
2 Kam maad'ad ngog ko gan e gat'ing rom;
ma ka mu gad pa'am ngog.

3 Bochane e damumuw rom ma kug par nga fithik' e amith nib gel;
downgig e ke polo' i m'ar ni bochan e pi denen rog.
4 Gu be lumach u fithik' pi denen rog nike sugbur;
nib gilab ni kay gi tomal ni nggu chibiy.

5 Bochane e balyang rog,
ma ke ubchiya' e pi malad rog ma ke yan gal'ochngin.
6 Ku gu bugbug nga but', ni ku gu masengseng;
ni polo' e rran ni gu be gel'gel'.
7 Gu be yik' ko gawel nike yib nga dakenag
ma ke chugur ni nggum'.
8 Ke aw parwog ku gu masengseng;
ke kireb lanin'ug, ma gu be gel'gel' ko amith.

9 A Somol, ga manang e n'en ni kugum' ni bochan;
ga be rung'ag gubin e gel'gel' rog.
10 Be ob gumircha'eg, ma kem'ay gelngig,
ma tamilang u lan owcheg e dakriy.
11 Pi fager rog nge pi'in gamad buguliyoror e dakrir chugurgad ngog,
ni bochan e malad rog;
mus ngak chon e tabnaw rog ni ka ra pired u orel rog.
12 Pi'in yad ba'adag ni ngar thanged e fan rog e yad be tay e wup ni nggu aw ngay,
ma pi'in yad ba'adag ni ngar maad'adgad ngog e yad be yog ni ngar gafgow nigedgag;
darir talgad ko makath nib togopluw ngog.

13 Gu bod be' nib baling ni dabyag ni nge rung'ag ban'en,
ni bod be' nib ma'ay ni dabyag ni nge non.
14 Gu bod be' ni yira non ngak ma der fulweg lunguy,
ni bochan e der rung'ag ban'en.

15 Machane, gur SOMOL, e be pagan'ug ngom;
ma gur SOMOL ni Got rog, e ga ra fulweg lungug;
16 dab mu pag e to'ogor rog ngar felan'gad ni ku gu gafgow;
dab mu pagrad ngar giriggad ngog ni ku gu dol'!
17 Ke chugur ni nggu aw nga but' ni darming e amith rog.

18 Kugog e pi denen rog ngom;
ma ku gu kal ngan'ug riy.
19 Pi to'ogor rog e ba gel;
ma bo'or i yad e be fenanikayeg ndariy tapgin.
20 Pi'in yad ma fulweg puluwon e fel' ni kireb
e yad be togopluw ngog ni bochan e gu be guy rogon ni nggu fel'.

21 A SOMOL, dab mu pageg;
Got rog, dab mu par u orel rog!
22 A Somol ni ta'ayuw rog, mu aywegeg e chiney!

39

Ba meybil ko kalngan' rok be' nike gafgow

1 Mug ga'ar, "Bay gu kol'ayuw ko n'en ni gu be rin'
ma dab gu pag bolowtheg nge k'aring e denen ngog;
Bay gu par ni dab gog ban'en,
u charen e girdi' nib kireb."
2 Kug th'ab gulungag, nda gog ta'ab bugithin,
mus nga ban'en ni bfel' mda gog!
Machane, mi ri gel boch e gafgow ngog,
3 ma ke li'eg e magfan'.
Fane almarin ni gu be leam, ma aram feni gel ni gu be gafgow;
ma dakiyag rog ni dab gu fith ni ngug ga'ar:
4 "SOMOL, bu uw n'umngin nap'an ni ngku'ug par ni gub fos?
Wu'in e nggum'?
Mog ngog ko uw feni ke chugur ni nge mus e yafos rog."

5 Karim ngochnag nap'an e yafos rog!

Dariy n'umngin nap'an e yafos rog u pulwom.
Rriyul' ni gubin e girdi' nib fos e gowa ba wuchuth i nifeng,
6 ni bod fon ban'en ni pel u owchey.
Gubin e n'en ni yima rin' ma dariyfan;
gadad be kunuy e machaf, machane dad nanged ko mini' e ra fla'ab riy.

7 Somol, ere mang e ku rayag ni nge l'agan'ug ngay?
Gur e ke l'agan'ug ngom.
8 Mu chuwegeg u fithik' urngin e pi denen rog,
ma dab mu pag e pi'in balyang ngar gosgos nigedgag.
9 Bay gu th'ab gulngag, ni ta'ab bugithin ma dab gog,
ya gur e kam teg ni ngug gafgow ni aray rogon.
10 Mu tal i gechig nageg!
Aram e nggum' u marin e dumow rom.
11 Ga ma gechig nagmad nib gel ni bochan e pi denen romad.
Ga ma gathay e n'en nib t'uf romad ni bod e ngal.
Rriyul' ni girdi' e bod ba wuchuth i nifeng!

12 SOMOL, mu rung'ag e meybil rog,
ma ga telim ko meyor rog;
moy ngam ayuwegneg u nap'an ni gu ra yor.
Bod urngin e pi chitamangig kakrom
kemus ni gu ba milekag ni ku gub ngom bochingiyal'.
13 Mu pageg nggu par rog nge yag ni yiggu felfelan' bochu'uw
u m'on ni nggum' nggu chuw.

40

Tangin e sorok

1 Gu son gu sonnag e ayuw rok SOMOL;
me motoyil ngog me rung'ag lamag ni gu be wenig ngak ni nge ayuwegneg.
2 Me girngiyeg ngalang nggu chuw u lan ba low u thathren e riya',
nib low u fithik' e rungdu'!
Nge teg nga daken ba war nggu par ndabki buch ban'en rog.
3 Me fil ba tang nib be'ech ngog,
nib tang ni yibe pining e magaer ngak e Got rodad.
Pire' e girdi' ni bay ra guyed e ren'ey me yib madgun SOMOL u wun'rad
me par ni SOMOL e yad be toer ngak.

4 Ba felfelan' e en ni SOMOL e be toer ngak,
ma dar cheal nge toer ngak e pi liyos,
ara un ko meybil rok e pi'in yad ma tayfan e pi got ni go' bogi ban'en.
5 SOMOL ni Got rog, pire' ban'en ni yira ngat ngay ni kam ngongliy ni fan ngomad;
dariy be' ni bod gur!
Bo'or ban'en ni bfel' nike m'ay i leamnag rom ni fan ngomad.
Dabyag ni gu ra weliy ni gubin,
ya kayigi pire'.

6 Gathi gamanman ni maligach nge pin'en ni yima pi' ngom e ir e ga ba'adag;
fa gamanman ni ka ni urfiy nib polo u daken e altar,
ara pi maligach ni nge chuweg e denen.
Ya ka mu pi' telig ni nggu rung'ag e thin rom ngay,

7 ere kug fulweg nike lungug, “Gub aray;
tin kamog ni nggu rin e bay u lan e babyor ko Motochiyel rom.
8 Got rog, ri gu ba’adag ni nggu rin’ e tin nib m’agan’um ngay!
Thin rom e be par u fithik’ i lanin’ug.”
9 SOMOL, kugog fare bugithin ni bfel’ ni murung’agem ni gur e mmat’aw nagmad ngom,
ni kug weliy u lan e mu’ulung rok urngin e tirom e girdi’.
Ga manang ndab gu tal i weliy.
10 Murung’agem nrayag ni ngam mat’awnag e girdi’ ngom e dagu tay rog ni go’ gag e nggu nang;
gubin ngiyal’ ni gu ma weliy fanam yul’yul’ nge ayuw ni gama pi’.
Dawor gu th’ab gulungag u lan e mu’ulung rok urngin e girdi’ rom
ni gu be weliy murung’agen fanam yul’yul’ nge t’ufeg rom ni dabimus.

11 SOMOL, gu manang ndabiyag ni ngam tal ni nge dab kum runguyeg!
Gelngin nib t’uf e girdi’ rom nge fanam yul’yul’ e bay i yororiyeg ni gubin ngiyal’.

Ba meybil ko ayuw
(Psalm 70)
12 Kug par nga fithik’ e oloboch ni pire’,
ndabkiyag i the’eg!
Denen rog e ke ingeg,
da ku gur guy ban’en;
ke pire’ nga piyan lolugeg,
ma kug par nike mulan’ug.
13 SOMOL, mu ayuwegneg e chiney! Mu chuwegeg u fithik’!
14 Mang e yigi par e pi’in yad be guy rogon ni ngar thanged e fan rog
ni ka ra waergad ma ke wagagey lanin’rad!
Mang e yigi par e pi’in ni kar felan’gad ni bochan e pi oloboch nike yib ngog
ngar sulod nike m’ayfarad!
15 Mange yigi dada’ e pi’in yad be moning nigeg
ma kar waergad!

16 Mange yigi felan’ me uf gubin e girdi’ ni karbad ngom.
Mange yigi gubin e pi’in yad be og e magaer ngom ni bochan e kam mat’aw nagrad ngom
mara ga’ar gad ni gubin ngiyal, “Ke sorok SOMOL!”

17 I gag e gub me’waer ndabiyag ni gu ayuwegneg,
machane gur Somol e ga be leam nigeg.
I gur e ta’ayuw rog ma Got rog,
mu gur nag e ayuw rom ngog!

41

Ba meybil ko m’ar
1 Nge falan’ e pi’in ma magfan’rad ko pi’in gafgow;
ya SOMOL e ra aywegrad ko ngiyal’ nike yib e oloboch ngorad.
2 I SOMOL e ra yororiyrad me ayuweg e pogofan rorad;
ra tayrad ni yad ba felfelan’ u daken fare but’;
ma dabi n’agrad nga pa’ e pi to’ogor rorad.
3 I SOMOL e ra aywegrad ko ngiyal’ ni yad ba m’ar
nge gol nagrad.

4 I gag e lungug, “SOMOL, kug denen nib togopluw ngom;
mu runguyeg ngam gol nigeg.”
5 Pi to’ogor rog e yad be yogneg nga kireb.
Yad ba’adag ni nggum ngan pagtalig.
6 Pi’in yad ma yib ni ngar guyed gag e bochan e nge chuw e thin riy;
yad ma kunuy thibngig
ngar weliyed i yan.
7 Urngin e pi’in kar fanenikayed gag e yad be gun’gun’ nigeg nga but’;
tin th’abi kireb e yad ma leamnag ngog.
8 Me lungurad, “Dabki gol e cha’nir;
dakriy bangiyal’ nra chuw u chob rok.”
9 Mus ko en nri gamow bpach, ni en nri ma pagan’ug ngak,
ni be’ ni gamow ma abich u ta’bang,
nike cheal ke togopluw ngog.

10 SOMOL, mu runguyeg ngam gol nigeg,
ya nggu fulweg taban e kireb ko pi to’ogor rog.
11 Ra dabiyag ni gel e pi to’ogor rog ngog,
ma aram e bay gu nang ni kug fel’ u wun’um.
12 Bay mu ayuwegneg, ni bochan e gu be rin’ e n’en ni bfel’;
bay um teg u p’eowchem ni dariy n’umngin nap’an.

13 Ngan pining e sorok ngak SOMOL, ni fare Got rok yu Israel!
Ngan pining e sorok ngak e chiney i yan ngaram ndariy n’umngin nap’an!
Amen! Amen!

KAEN L’AGRUW E BABYOR

42

(Psalms 42—72)

Meybil ni tay be’ ni kan chuweg ko nam rok

1 Rogon ba gamanman ni *deer* ni finey e ran nib garbeb ni bay u lan ba lul’,
e aram rogon ni ku gum’ ni bocham, I gur Got.
2 Gur Got ni ga be par ni gabfos e ku gum’ ni bocham ni bod ni kug balel.
wu’in e rayag ni gub gu liyor u p’eowchem?
3 Gu be yor ni rran nge nep’,
ma lu’ e ke mang ggan ngog;
gubin ngiyal’ ni be fitheg e pi to’ogor rog ni be lungurad,
“Bu uw e Got rom?”

4 Fa’an gu ra leamnag e kakrom mi i kireban’ug;
ya ngiyal’nem e un e girdi’ ni yo’or ngog ngu’ug warod ko fare naun rok Got,
gu ma m’on ngu’ur leked gag,
ni gamad ba ulung i girdi’ ni gamad ba felfelan’,
ni gamad be tang ma gamad be pining e sorok ngak Got ni ba ga’ lammad.
5 Mangfan ni kari taganan’ug?
Mangfan ni dakir paslag lanin’ug?
Bay gu tay e pagan’ rog nga daken Got,
ma aram bayay ni bay ku gu pining e sorok ngak,
ya ir e ta’ayuw rog ma Got rog.

41:9 Jhn 13:18

6-7 Kari kireban'ug u roy ko gin'ey ni gathi nam rog;
ma aram me sulan'ug ngak.
Ir e ke pi' e pi n'ew ko gafgowan' nga lanin'ug;
be kumong lingan i yib ngog ni bod e sugbur,
bod e pi thang'el ni ba dirra' lingan ni be aw ngalan e lul' ni Jordan
ni be yib ko Burey nu Hermon nge Burey nu Mizar.
8 Yigi dag SOMOL e t'ufeg rok ni dabimus ni rran;
me yag ba tang ngog nnep',
ni ba meybil ngak Got ko yafos rog.
9 I Got, ni ir e be yoror rog, e ke lungug ngak,
"Mang ni kam pag talig?
Mang nthingar ug gafgow
ko kireb nib gel ni be tay e pi to'ogor rog ngog?"
10 Kug parde' ko thin nib kireb ni be yog e pi to'ogor rog ngog,
ya kar pired ni yad be fith ngog ni be lungurad,
"Bu uw e Got rom?"

11 Mangfan ni kari taganan'ug?
Mangfan ni dakir paslag lanin'ug?
Bay gu tay e pagan' rog nga daken Got,
ma aram bayay ni bay ku gu pining e sorok ngak,
ya ir e ta'ayuw rog ma Got rog.

43

Meybil ni tay be' ni kan chuweg ko nam rok

(Ul ul ko Psalm 42)

1 Got, mu gagiyeg ngan nang ndawor gu bucheg ban'en,
ma ga ayuwegneg u pa' e pi'in nde mich Got u wun'rad;
mu ayuwegneg rok e girdi' ni yad ma lifith l'ugunrad ma yad ba kireb!
2 Got, i gur e manaf rog,
mang ni kam pageg?
Mang nthingar ug gafgow
ko kireb nib gel ni be rin' e pi to'ogor rog ngog?

3 Mpi' e tamilang rom nge thin rom nib riyul' nge yib ngog,
ngar pow'iyew gag
miyow fulwegneg nga Zion, ko burey rom nib thothup,
nge ngalan e tempel rom, ko gin ga ma par riy!
4 Ma aram mu gu wan nga altar rom, i gur Got,
ya gur kenggin e felfelan' rog,
bay gu musik ko *harp* rog nggu tang nigem nib sorom,
I gur Got, ni gur e Got rog!

5 Mangfan ni kari taganan'ug?
Mangfan ni dakir paslag lanin'ug?
Bay gu tay e pagan' rog nga daken Got,
ma aram bayay ni bay ku gu pining e sorok ngak,
ya ir e ta'ayuw rog ma Got rog.

44

Ba meybil ni fan ko Ayuw

1 A Got, ku gu rung'aged nga telmad,
pi chitamangimad kakrom e kar weliyed ngomad murung'agen,
feni sorom ko pin'en ni um rin' u nap'rad,
ko fapi rran ni kakrom:
2 rogon ni go' gur ma ga tuluf fa pi girdi' ni dar nanged Got nga wuru e nam rorad,
ma ga tay e tirom e girdi' nga taferad ngar suwyed;
nge rogon ni mu gechignag boch e nam,
ma ga gagiyegnag e girdi' rom nge fel' rograd.
3 Pi girdi' rom e dar gelgad ko fare nam ni bochan e saydon rorad;
ma ku gathi gelngirad e ra gelgad riy;
ya ra gelgad u daken gelngim nge fenam gel,
ya ga bay rorad,
ni aram e be dag ni yad ba t'uf rom.

4 Gur e pilung rog nge Got rog;
ga ma gelnag e girdi' rom,
5 u gelngim e gu gelgad riy ko pi to'ogor romad.
6 Gathi gat'ing romad e be pagan'mad ngay
ara saydon romad ni nge aywegmad;
7 machane gur e mu ayuwegmad rok e pi to'ogor romad,
ma ga waernag e pi'in yad be fananikaymad.
8 Bay u gogned e sorok ngom ni gubin ngiyal'
mu'ug pininged e magaer ngom ndariy n'umngin nap'an.

9 Machane, chiney e kam digeymad ma kam pagmad kug waergad;
dakmur un ngak e pi salthaw romad ko mael.
10 Kam pag kug milgad rok e pi to'ogor romad,
ma kar feked e tiromad karfaned.
11 Kam pagmad ni ngan li'mad ni bod e saf;
kam weregmad ko pi nam i yan.
12 Gur e kam pi e girdi' rom ni chuway' nib achig puluwon
ni gowa dariy fel'nginrad ngabang.

13 Pi'in gamad buguliyoror e kar guyed e n'en ni kam rin' ngomad,
ya yad be moning ma yad be minmin ngomad.
14 Kam tabnathin nagmad ku gu makak'argad u fithik' e pi nam;
yad be chichingeg lolugrad ngomad ni yad be girig.
15 Gubin ngiyal' nib m'ayfag;
ku gum' ko tamra'
16 ni fan e moning nge thin ni kireb ni gu be rung'ag
rok e pi to'ogor rog nge pi'in dubrad dakenag.

17 Gubin e pin'ey nike buch ngomad,
ni yug aram rogon ni dawor gu paged talinem
ara gu th'abed fare m'ag ni mu ngongliy u thildad.
18 Gubin ngiyal' ni ga bay u lanin'mad
ma gamad be rin' e n'en ni mu machibnag.
19 Machane ka mu pagmad u fithik' e gamanman ni malboch

ni de yag ni nggu ayweged gamad;
kam digeymad u fithik' e rumug.

20 Fa'anra kug paged e liyor ngak e Got romad
kug meybilgad ngak yug reb e got,
21 ma rib mich ni gamnang,
Ya gamnang e tin bay u lanin'mad nib mith.
22 Machane bocham ma aram fan ni gamad e pitapigpig rom e yibe li'mad ni gubin ngiyal',
kan ta'mad ni bod e saf ni ngan thang e fan rok.

23 Somol, mu od! Mangfan ni ga be mol?
Are mu deg! Dab mu n'agmad ni dariy n'umngin nap'an!
24 Mangfan ni ga be mith romad?
Dab mu pagtalin e gafgow nge oloboch romad!

25 Kug awgad nga but' ni kug masengsenggad';
kug thiggad u fithik' e ab ni kug waergad.
26 Moy mu aywegmad!
Bochan fare t'ufeg rom ni dabimus
ere nopa'am gamad!

45

Ba tangin e mabgol ko pilung

1 Yu bugithin nib manigil e ke suguy lanin'ug,
nnap'an ni gu be tunguy e re tang ney ni fen fare pilung.
Ba'aray ba tang u daken balowtheg
ni bod e pen u pa' be' nib salap ko yol.

2 Gur e th'abi picho'ay u fithik' e pumo'on;
ma ri ga ba salap ko welthin.
Gubin ngiyal' ni be tow'ath nigem Got.
3 Pilung ni madangdang, mm'ag e saydon rom nga lukngum;
gur e bgilbugwam ma ba sorom.

4 Mman u fanam falu' ngam gel
ni fan ko tin riyul' nge tin bmat'aw
gelngim e ra i gel nigem ko pi mael!
5 Pi gan e gat'ing rom e bm'uth,
ka ra kurufed gumircha'en e pi to'ogor rom;
pi nam e ka ra parawgad nga charen rifrifen'em.

6 Fare lung nike pi' Got ngom
e ra par ni manechibog ko pichibog.
Bmat'aw rogon ni ga ma gagiyegnag e girdi' rom;
7 bt'uf rom e n'en ni bfel' ma dabum e n'en nib kireb.
Aram fan ni Got, ni ir e Got rom, e ke mel'egem
ke pu'og e felfelan' ni yo'or nga dakenam
ni dabi ta'reb rogon ngak boch e pilung.
8 Florida ni *myrrh* nge *aloe* e bay ko mad rom;

girdi'en e musik e yad be musik nigem u lan tafen e pilung ni kan nunuwnag ko *ivory*.
9 Pi'in rugod ni fak e pilung e yad bay u fithik' e ppin ni yad ma par u lan e yoror rom,
ma nga ba' ni mat'aw ko chiya' rom e ba sak'iy fare bpin ni le'engim riy,
nib nunuw ko tin th'abi fel' e gol.

10 Le'engin e pilung, mmotoyil ko n'en nggog
mu pagtalin e girdi' rom nge pi girdi'em.
11 Fare pilung e ra yim' ni bochan fanam pidorang;
i ir e masta rom, ere thingar um fol rok.
12 Girdi' nu Tyre e bay ra feked e tow'ath rom i yib;
girdi' ni yo'or ban'en rorad e bay ra guyed rogon ni ngam adag dakenrad.

13 Fare rugod ni fak e en pilung e bay u lan tafen e pilung — rib pidorang!
Mad rok nib n'uw e ni ngongliy ko tret nib gol.
14 Ni fek i yib ngak fare pilung ni bay u madan ni bfel' ram'en,
ni be lek e pi bpin nta'ayuw rok fare pin ni nge mabgol,
ku ni fekrad i yib ko fare pilung.
15 Rabad ni yad ba felfelan'
ngalan tafen e pilung.

16 Pilung rog, gur e bayi yo'or pifakam ni pumo'on,
ni ngranod nga luwan e pi chitamangim kakrom ngar manged pilung,
ma bay mu gagiyeg nagrad nga rogned e thin u polo' e fayleng.
17 Re tang rog ney e bayi gilnag bugwam u gubin e mfen,
ma gubin e girdi' ni bay ra pininged e sorok ngom e chiney i yan ngaram.

46

Bay Got rodad

1 I Got e ir e manaf rodad me ir gelngidad,
gubin ngiyal' nike fal'eg rogon ke par nra yib e oloboch ngodad me ayuwegdad.
2 Fa'anra rur e fayleng me muchubu' e pi burey nga t'ay e rigur,
ma dab da tamdaggad;
3 ara puw e day nga mada' lingan ngalang,
me rur e pi burey.

4 Bay ba lul' ni be fek e felfelan' i yib ko fare binaw rok Got,
ko fare naun nib thothup rok fa'anem ni ir e ba Th'abi Tolang.
5 Got e be par u lan e re binaw nem, ndabiyag ni ngan kirebnag;
ra yib i ayuweg e re binaw nem nnap'an ni fini be puf e woch.
6 Ke m'age marus e pi nam, ma gil'ilungun e pi pilung e ke morur;
me non Got ni be chob ndirra', me ranran e fayleng.

7 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e bay rodad;
fare Got rok Jakob e ir e yoror rodad!

8 Mired, ngam guyed e n'en ke rin' SOMOL!
Mu guyed e pin'en ni yira ngat ngay nike ngongliy u daken e fayleng!
9 Be taleg e pi mael ni yibe tay u fayleng i yan;
be t'ar e gat'ing, ma be kirebnag epi sarey nge dilak,
ma be urfiy e pi *shield*!

10 Be ga'ar, "Mu paged e cham, mi gimed nang ni gag Got,
ni gag e th'abi tolang u fithik' e pi nam,
mi gag e th'abi tolang u fayleng!"

11 SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e bay rodad;
fare Got rok Jakob e ir e yoror rodad!

47

Fare pilung ni ir e th'abi ga'

1 Girdi'en urngin e nam, mu waywaygad ko felfelan'!
Mu pininged e magaer nge sorok ngak Got u fithik' e tang ni ba ga' lammed!
2 I SOMOL, ni ir e ba Th'abi Tolang, e ngan dugow ngak;
i ir ba pilung ni th'abi ga', ni be gagiyegnag e fayleng ni polo'.
3 Ke ayuwegdad kad gelgad ngak girdi'en e pi nam,
ke taydad ni ngad gagiyeg niged e pi nam.
4 I ir e turguy e nam ni gadad be par riy,
ba nam nib uf e girdi' rok ngay, ni girdi' nri yad ba t'uf rok.

5 Got e ke yan ngalang nga tagil'!
Min tolulnag e felfelan' me thow e rappa
ni be yan SOMOL ngalang!
6 Mu pininged e magaer nge sorok ngak Got u fithik' e tang;
mu pininged e magaer nge sorok ngak e pilung rodad u fithik' e tang!
7 Got e ir e pilung ko fayleng nib polo';
mu pininged e magaer nge sorok ngak u fithik' e tang!
8 Got e ke par nga but' u tagil' nib thothup;
be gagiyegnag e pi nam.
9 Pi pilung ko pi nam e kar mu'ulunggad
girdi'en fare Got rok Abraham.
Ba gel gelngin ngak urngin raba' e salthaw;
ir e be gagiyegnag urngin ban'en!

48

Zion, fare Binaw rok Got

1 I SOMOL e ba ga' ma ngan pining e bin th'abi tolang e sorok ngak
u lan fare binaw rok e Got rodad, ngu daken e burey rok nib thothup.
2 Zion e fare burey rok Got nib tolang ma ba gamog,
ni fare binaw rok ba pilung nib ga' nma pi' e felfelan' nga ga'ngin yang u fayleng.
3 I Got e ke dag ni ir e matnag
u lan fare binaw ni kan yororiy ni fan ko mael.

4 I mu'ulung e pilung nga ta'bang
ngarbad ni ngar chamgad ko Burey ni Zion,
5 ma nap'an nra guyed, me gin'anrad;
miyad rus ngar milgad.
6 I m'agrad e marus riy nge amith u rom,
ni bod be' ni bpin ni nge gargeleg bbitir,
7 ni bod e pi barkow ni be yin'rad e day ko yoko'.

48:2 Mat 5:35

8 Kad rung'aged e n'en ke rin' Got,
ma chiney ma kadguyed
u lan fare binaw rok e Got rodad, ni fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok;
e bayi ayweg fare binaw ni dabi buch ban'en riy bi'id.

9 A Got, u lan e Tempel rom,
e gamad ma leamnag riy e t'ufeg rom ni dabimus.
10 Girdi' u gubin yang e yad be pining e sorok ngom,
ma bugwam e ke garer u fayleng i yan.
Ga ma gagiyeg nib mat'aw;
11 nge felfelan' e girdi' nu Zion!
Ga ma pufthin nib mat'aw;
nge felan' e pi binaw nu Judah!

12 Girdi'en Got, mmarod ngam liyeged yu Zion ngam the'eged e pi wulyang;
13 mu yaliyed fapi rungrung mi gimed sikengnag e pi yoror ni fan ko mael,
ya ngam ga'argad ngak e bin migid e mfen:
14 "Re Got ney e Got rodad ni manechibog ko pichibog,
i Ir e bayi pow'iydad e chiney i yan ngaram."

49

Rib balyang ni yima toer ko fel' rogon

1 Mu telmed urngin e girdi'!
Motoyilgad e girdi' u gubin yang,
2 pi tolang nge pi sobut',
nge pi fel' rogon nge pi gafgow.
3 Ba tamilang lanin'ug;
bay ug weliy e thin nib gonop.
4 Bay gu tiyan'ug nga ba salepow,
nggu weliy fan ni gu be chubeg e musik ni *harp*.
5 Dagur rus ko ngiyal' ni gu be par u thathren e riya',
ni ngiyal' nike yon'eg e pi to'ogor nga longob,
6 ni girdi' ni kireb ni be pagan'rad ko fel' rogon rorad,
ni yad ba uf ko machaf rorad nib yo'or.
7 Dabyag rodad ni nge mang gadad e da biyuliyed gadad,
dabiyag ni ngad pi'ed puluwon e pogofan rodad ngak Got,
8 ya puluwon e pogofan ko girdi' e yugub pag feni tolang.
Ya n'en ni gadad ra pi' ni puluwon e dabi gaman
9 ni nge talegdad ko yan nga low
ngad pired ni dab da m'ad bi'id.
10 Demutrug be' ma rayag ni nge guy ni mus ko girdi' nib gonop ma be yim',
ni ta'reb rogon ko girdi' nib balyang ma ba minan'.
Yad gubin ni yad be pag e pin'en ni bay rorad ni pire' nga pa' e pi'in owcharad.
11 Yad be leamnag ni pi naun rorad e bayi par ni dariy n'umngin nap'an;
nu rom e bay ra pired riy ni gubin ngiyal'
yad be tunguy fithingrad ko yungi binaw ntaferad.
12 Feni sorodad e dabiyag ni nge talegdad ko yam';
ya ri bay dm'ad ni bod e gamanman.
13 A mu guy e n'en ke rin' e pi'in yad e yad be toer ngorad,

nge n'en ke buch rok e pi'in ke nemow u wun'rad e pin'en ni bay u pa'rad ni ka ra
fla'abgad riy.
14 Ke m'ay i turguy ni ngarm'ad ni bod e saf,
ma yam' e ir e bayi mil farad ngak.
Ma pi'in nib mmat'aw e yad ra gel ngorad,
ma be par dowrad ni be wod ko gin ni kan k'eyagrad riy
nib orel ko tabinaw rorad!
15 Machane Got e ra ayuwegneg;
bayi chuwegeg u gelngin e yam'.
16 Ngiyal' nra yo'or ban'en rok be' ma dabi magawon nga lanin'um,
nge ngiyal' nike mun daken e fel' rogon rok;
17 ya ra yim' ma dabiyag ni nge fek nge un ngak;
ya fel' rogon rok e dabi un ngak nga low.
18 Mus ni fa'anra be par be' nike nemowan' ngak ko biney e tamilang,
ma yibe pining e sorok ngak ni bochan e mon'og ni be tay,
19 ma ri bayi yan nge yan i cheag ko pi chitamngin kakrom ni karm'ad,
ko gin ni ba lumor riy ndariy n'umngin nap'an.
20 Feni sorodad e dabiyag ni nge talegdad ko yam';
ya ri bay dm'ad ni bod e gamanman.

50

Bin riyul' e Liyor

1 SOMOL ni fare Got ni Gubin ma Rayag Rok e be non;
be pining e fayleng ni ga'ngin ni tabab ko ngek nge yan i mada' ko ngal.
2 Be mat ram'en Got u Zion,
fare binaw ndariy thibngin ngaf ni fel'usun.

3 Got rodad e be yib, machane gathi be yib ndariy lingan;
ya bay ba nifiy ni be daramram nib m'on rok,
ma bay bangi yoko' ni ba liyeg.
4 Be pining e tharmiy nge fayleng ni ngar mangew mich
ni yow be guy ni be pufthinnag e girdi' rok.
5 Be ga'ar, "Mu kunuy ngog e girdi' rog nib yul'yul',
ni pi'in nra ngongliyed ba m'ag u thilmad ko maligach nra pi'ed."
6 Tharmiy e be weliy feni bmat'aw Got,
ya ir e ma pufthin.

7 "Mmotoyilgad, e girdi' rog, ya nggu non;
Israel, gur e bay gu welthin nib togopluw ngom.
Gag Got, ni Got rom.
8 Dagur puwan' ngomed ni bochan e pi maligach romed
nge pi maligach ni mo'oruf ni gimed be fek i yib ngog ni gubin ngiyal'.
9 Dawor gum' ni bochan e pi garbaw ni pumo'on ko yungi milay' romed
ara pi kaming u fithik' e yuran' i gamanman romed;
10 ya gubin e gamanman u loway e ba milfan ngog
nge garbaw u daken yu biyu' i burey.
11 Urngin e arche' ni malboch e ba milfan ngog
nge urngin e ban'en nib fos u lan e flang.

12 "Fa'anra manga kug k'iy, ma dab gu man ggan ngomed,

ya fayleng nge urngin ban'en riy e bmilfan ngog.
13 Gur, gu ma longuy ufin e garbaw ni pumo'on,
ara gu ma unum racha'en e kaming?
14 Ogmagaer e nge mang maligach romed ngak Got,
mu pi'ed ngak e en ni Gubin ma Rayag Rok gubin e tin ni kam og niged.
15 Mu piningedgag ko ngiyal' nra yib e oloboch;
mu gu lufmed riy,
ma bay mu pininged e sorok ngog."

16 Machane be ga'ar Got ngak e pi'in kireb,
"Mang mat'awunmed ni ngam uned i yog e pi motochiyel rog,
ara mang rogmed ni ngam weliyed murung'agen e m'ag rog?
17 Ka mu siyeged e fonow rog;
ka mu n'iged e tin kug ta'chiylen.
18 Gubin e pi moro'ro' ni gimed ra guy me mang fager romed,
ma gimed ma m'agmed ngak e pi'in dar yul'yul'gad ko mabgol rorad.

19 "Yigub puf langmed ko tin kireb;
dariy e ngiyal' ni gimed ma stuntun ko mululfith lugun'.
20 Yigub ba'ud romed ni ngam gathibthib niged pibe' romed
ma gimed be pug thibngirad ngalang.
21 Urngin e pin'ey ni kam rin'ed, ma ku gu th'ab gulungag,
ere kam leam niged ni ta'ab rogog ngomed.
Ma chiney e nggu puwan' ngomed,
mu gup' e kireb romed nga owchemed.

22 "Motoyilgad ko ren'ey, gimed e pi'in gimed be fekyathig,
ya ri gu thang owchamed,
ma dariy be' nra ayuwegmed.
23 Ogmagaer e ire re maligach nri ma tayfag,
ma rib mich ni gu ra ayweg e pi'in yad ma fol rog."

51

*Ba meybil ko kalngan'**

1 A Got, nge wurengan'um ngog, ni bochan e t'ufeg rom ni dabimus;
mu chuweg e denen rog, ya ba ga' e runguy rom!
2 Mmaluk nigeg nge chuw urngin e kireb rog,
ma ga chuweg e denen rog nggu machalbog!
3 Kug nang e pi kireb rog;
gubin ngiyal' ni gu manang e pi denen rog.
4 Kug denen nib togopluw ngom, ni kemus ni gur e ba togopluw ngom,
ma kug rin' e tin nib kireb u wun'um.
Ere mmat'aw ni ngam pufthin nigeg,
bay mat'awum ni ngam turguy e gechig rog.
5 Gub kireb ko ngiyal' nni gargel nigeg riy ke mada' ko chiney;
chirofen nni par nigeg riy e gu bay u fithik' e denen ke mada' ko chiney.

6 Tafinay nib yul'yul' e ir e ga ba'adag;

* **51:** TITLE NI HEBREW: David e yoloy e re Psalm ney nga tomuren nike welthin Nathan ni profet ngak u murung'agen Bathsheba ni gathi mabgol rok ma yow be par. **51:** 2 Sa 12:1–15

mu suguy lanin'ug ko gonop rom.
7 Mu chuweg e denen rog nggu be'ech;
mmaluk nigeg, ya nge gel e wechwech rog ko ayis.
8 Mu suguyeg ko felfelan' nge fel' laniyan';
ni yugu aray rogon ni kam masengseng nigeg ma kam t'areg,
mu kug felfelan' bayay.
9 Mu fek owchem ko denen rog,
ma ga chuweg urngin e kireb rog.

10 A Got, mu sunumeg e tafinay nib machalbog u fithik'ag,
ma ga pi' reb e tafinay ngog nib be'ech ma ba yul'yul'.
11 Dab mu n'igeg nggu chuw u p'eowchem;
dab mu chuweg rog fare Kan Nthothup rom.
12 Mfulweg e felfelan' ngog nma yib ko ayuw ni ga ma pi',
ma ga ayuweg lanin'ug ngi i fol rom.
13 Ma aram e bay gu fil ngak e pi tadenen e tin ni mog ni ngan rin',
miyad sul ngom.

14 Got, ni gur e ta'ayuw rog, mu ayuweg e pogofan rog,
mu gu weliy ngak e girdi' fanam mat'aw.
15 Somol, mu ayuwegneg nggu welthin,
mu gu pining e sorok ngom.

16 Dabum e gamanman ni yibe li' ngan pi' ngom ni maligach,
fa'an mang e ga ba'adag ma kug pi' ngom;
de fel' u wun'um e pi maligach ni mo'oruf.
17 Got, maligach rog ngom e subut'an ni ku gu tay;
ya be' nike kolngan' nge fol rom e dab mu n'ag.

18 Got, mu runguy yu Zion, ngam ayuweg;
mu ubung bayay e yoror nib liyeg e binaw nu Jerusalem.
19 Ma aram me felan'um ko pi maligach romad,
nge pi maligach ni mo'oruf;
mu'un li' e garbaw ni pumo'on u daken e altar rom nga ni pi' ngom ni maligach.

52

*Gechig nge runguy rok Got**
1 Mang ni ga be uf ko kireb rom, gur e en ni yargel?
Feni yul'yul' Got e dariy n'umngin nap'an.
2 Ga be t'ar liben ni nge math owchen boch e girdi';
balowthem e bod bangi resa nib m'uth.
Gubin ngiyal' ni ga ma tunguy e thin.
3 Ba t'uf e kireb rom ko fel'
ma bo'or e tin malfith ni ga ma yog ko tin riyul'.
4 Ga ba'adag ni ga ma kirebnag lanyan' e girdi' ko thin rom, gur e re mululufith langan nir!

5 Are Got e bayi tem ko bin but' e fol ni dariy n'umngin nap'an;
bayi tharbegem u tafnam;

* **52:** TITLE NI HEBREW: Ba thin rok David, nga tomuren Doeg ni ba Edomite ni yan ngak Saul nge yog ngak ni David e ke yan ko naun rok Ahimelek. **52:** 1 Sa 22:9, 10

bayi chuwegem ko fayleng ko pi'in bafos.
6 Pi'in nib mat'aw e bay ra guyed e ran'ey miyad rus;
ma aram e bay ra garus niged gur me lungurad,
7 "Muguyew, ba'aray facha' nda i naf ngak Got ni nge ayuweg,
ya i pagan' nga feni yo'or bogi ban'en rok,
ma fel' rogon rok e ke mang yoror rok."

8 Me gag e gu bod bake gek'iy ni *olive* ni galunglung u lane naun rok Got;
Ke pagan'ug ko t'ufeg rok ni dabi mus ni manechibog ko pi chibog.
9 Got, bay gu pining e magaer ngom ni gubin ngiyal, ko n'en ni kam rin';
bay gu weliy u p'eowchen e girdi' rom
nri gab manigil.

53

Kireb rok e Girdi'
(Psalm 14)

1 Pi'in yad bbalyang e ma lungurad u lanin'rad,
"Dariy e Got."
Yad gubin ni kar kirebgad,
yad be rin' bogi ban'en nrib gel e kireb riy;
dakuriy ta'bagayad ni be rin' e tin ni bfel'.

2 I Got e be changar u tharmiy nga but' nga daken e girdi'
ni nge guy ko bay bochiyad nib gonop,
ara bay be' ni be liyor ngak fa dariy.
3 Machane yad gubin ni kar pi'ed keru'rad;
yad gubin ni ta'reb farad kireb.
Dariy bagyad ni be rin' e n'en ni bfel',
ni ta'bagyad ma dariy.

4 Me fith Got ni ga'ar, "Gur, dar nanged?
Gur pi chan'ey ni yad be ngongliy e kireb e de tamilngan'rad?
Kar pired ni yad be morororo' ko tirog e girdi' u fithik' e yargal,
ma dariy bangiyal' ni yad ma meybil ngog."

5 Machane aram e bayib e marus ngorad nib gel,
ndawor rrusgad bayay ni aram gelngin,
ya bayi wereg Got yilen e pi to'ogor ko girdi' rok.
I Got e ke n'agrad,
ma aram e yu Israel e ri bay ra gelgad ngorad.

6 Ri gu be meybil ni nge yib e ayuw
u Zion nga Israel.
Rra felfelan' e girdi' nu Israel
ko ngiyal' nra fal'eg Got rograd bayay!

54

*Ba meybil ni ngan aywegey rok e pi to'ogor**

53:1 53:1–3 Rom 3:10–12 * **54:** TITLE NI HEBREW: Ba thin rok David, u tomuren fapi pumo'on nu Zif nranod ngak Saul nga rogned ngak ni be mith David u lan e binaw rorad. **54:** 1 Sa 23:19; 26:1

1 A Got, mu ayuwegneg nga gelngim;
gelngim e nge m'ug riy ni bfel' e rog!
2 A Got, mu rung'ag e meybil rog;
mmotoyil ko pi thin ni gu be yog!
3 Girdi' nib tolngan'rad e karbadnag e cham ngog;
girdi' ndariy e runguy rorad e yad be guy rogon ni ngar thanged e pogofan rog —
bogi girdi' ni der un Got u wan'rad.

4 Machane Got e ir e ma ayuwegneg.
I SOMOL e ir e ma n'ufegeg.
5 Mang e yigi cheleg Got e kireb rok e pi to'ogor rog nge aw ngorad.
Ra thang owcharad ni bochan e ba yul'yul'.

6 A SOMOL, rib felan'ug ngay ni gu ra pi' ba maligach ngom;
bay gu pining e magaer ngom
ni bochan e gab manigil.
7 Ya kam chuwegeg u fithik' urngin e oloboch rog,
ma kug guy e pi to'ogor rog ni kar waergad.

55

Ba meybil rok be' ni en ni fager rok e ir e thig u tanggin

1 A Got, mu rung'ag e meybil rog;
dab mu pi' keru'um ko wenig rog!
2 Mmotoyil ngog ma ga fulweg lungug;
ya ke li'eg e magafan' rog.
3 Ke k'aring e pi to'ogor rog e marus ngog ko thin ni togopluw,
kug masengseng ko gafgow ni be tay e pi'in kireb e leam rorad ngog.
Yad be girengiy e oloboch nga dakenag;
yad be damumuw ngog ma yad be fanenikayeg.

4 Ku gu rus,
doguwen e yam' e ke dil'iyeg.
5 Ke koleg e dugow gu be da'da';
ku gum' ko morus.
6 Yigi yib pog ni bod e arche ni *dove*,
nggu changeg nga bang nggu pir'eg e gapas.
7 Gu ra changeg nga bang nib palog,
ngu ngongliy tafnag u daken e ted.
8 Gu ra gur nigeg ngu pir'eg e gin nggu gif ngay
ngu chuw ko nifeng ni gel nge yoko'.
9 A Somol, mu balyangnag e welthin ko pi to'ogor rog!

Gu be guy e cham nge wagagay u lan e binaw,
10 ni be liyeg ni rran nge nep',
ma be suguy ko oloboch nge wagagay.
11 Gubin yang ni yibe wodmang riy;
ke suguy e kireb nge sasalap e yupa' i kanawo'.

12 Fa'an mang e ba to'ogor rog e be dariyfan nigeg,
mra yag ni nggu k'adan'ug;
fa'an mang e ba togopluw rog e be girig ngog,

ma gu ra mith rok.
13 Ma dangay ya gur, ni gadow ngabang,
ni gadow nga maruwel ma gadow fager.
14 Ud welyew salpadow ngodow
mu ud liyorgow u ta'bang u lan e Tempel.
15 Mang e yigi yim' e pi to'ogor rog ni dawori taw nga nap'rad;
mang e ranod ni kayad bafos nga'ar ko fayleng ko yam'!
Ya ba sug gumircha'rad nge lan taferad ko kireb.

16 Machane gu be ning e ayuw ngak SOMOL ni Got,
ma bayi ayuwegneg.
17 Kadbul, misiw', nge nep'
gun'gun' rog nge gel'gel' e be yan ngak ngalang,
mra rung'ag lungug.
18 Bayi fulwegneg ni dariy ban'en nra buch rog
ko pi mael ni gu be tay
ngak bo'or e to'ogor.
19 Got, niki i gagiyeg aram ko tobolngin i yib,
e ra rung'ag lungug me waer nagrad;
ya daburad ni ngar thilgad,
ma dariy madgun u wan'rad.

20 En immoy nri gamow e ke cham ngak pi fager rok;
ke thilyeg e tin ni micheg.
21 Thin rok e ba munguy ko che',
ma gumircha'en e ba sug ko fananikay;
thin rok e bod feni sumnguy e gapgep,
machane ma th'abey ni bod yungi saydon nib m'uth.

22 Mu pi' e gilab rom ngak SOMOL,
ma bayi n'ufegem;
dariy e ngiyal' nra pag e pi'in yul'yul' ngar mo'waergad.

23 Machane, gur Got, e bay mon' e pi'in tathang e fan nge pi'in sasaliyab nga low rorad
ni dawor i yan baley ko yafos rorad.
Me gag, e gur e bayi pagan'ug ngom.

56

*Ba meybil ko pagan' ngak Got**

1 A Got, nge wurengan'um ngog, ya ke yib e cham ngog;
pi to'ogor rog e yad be gafgow nigeg ni gubin ngiyal'.
2 Pi togopluw rog e yad be cham ngog nni n'umngin e rran.
Ri yad bo'or ni yad be cham ngog.
3 A SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, nap'an nra yib e marus ngog,
me gur e pagan' rog.
4 Be pagan'ug ngak Got ma da gur tamdag;
gu be pining e sorok ngak ko n'en ke micheg.
Ere mang e rayag ni nge rin' ba girdi' ngog?

* **56:** TITLE NI HEBREW: Ba thin rok David, u tomuren ni kol e pi Filistine David u Gath. **56:** 1 Sa 21:13–15

5 Pi to'ogor rog e yad be k'ar oloboch ngog ni polo' e rran;
yigu yad be leamnag kanawo'en ni ngar gafgow nigedgag!
6 Yad be cheag ngu'ur pachgad,
ngu'ur damit niged urngin e tin gu be rin',
ni yad be nameg ni ngar thanged e pogofan rog.
7 A Got, mu gechig nagrad ko kireb rorad;
mu waernag e picha'nem u fithik' e damumuw rom!

8 Gamnang feni gel e gafgow ni gu be tay;
ka mu yoloy gubin gaf i lu'ag nike map'.
Dariy u babyor rom ni ka mu yoloy?
9 Rofen ni gu ra piningem,
e ra cheal e pi to'ogor rog ngar sulod.
Ya gu manang ni arrogon: Got e bay u ba'rog
10 ni fare SOMOL ni gu ma pining e sorok ko pin'en ni micheg.
11 Dab gu rus ya ir e ba pagan'ug ngak.
Mang e rayag ni nge rin' ba girdi' ngog?

12 A Got, bay gu pi' ngom e n'en ni kug micheg;
bay gu pi' ngom e maligach rog ni ogmagaer,
13 ya kam chuwegeg u pa' e yam',
kam teg nda gu waer.
Ma aram fan ni gu be yan u p'eowchen Got,
u ram'en fare tamilang ko yafos.

57

*Ba meybil ko ayuw**
1 A Got, nge wurngan'um ngog, ma ga runguyeg,
ya kugub ngom ni nggu naf nga tan pa'am.
taglul' u tan pom e kug naf ngay
nge taw ko ngiyal' nike m'ay e yoko'.

2 Gu be pining Got, ni ir e ba Th'abi Tolang,
Got nma pi' urngin e tin bt'uf rog.
3 Ra fulweg lungug u tharmiy me ayuwegneg;
bayi mo'waernag e pi'in yad be gafgow nigeg.
Got e ra dag ngog e t'ufeg rok ni dabi mus nge feni yul'yul'.

4 Ke liyegeg e pi to'ogor,
ni yad bod e layon nib talonguy e girdi'.
Nguwelrad e bod bogi sarey nge gan e gat'ing;
ma bolowtherad e bod yungi saydon nib m'uth.

5 A Got, mu dag fanam gel u lane lang,
nge fal'ngim u gubin yang u fayleng.

6 Ke pag e pi to'ogor rog bangi nug ni nggu aw ngay;
kari paraw lanin'ug.
Ka ra kired ba low u lane kanawo' rog,

* **57:** TITLE NI HEBREW: Ba thin rok David, tomuren ni mil rok Saul u lan fare yiy. **57:** 1 Sa 22:1; 24:3

machane yad e kar mulgad nga langgin.

7 A Got, rib pagan'ug ngom;
Bay gu tang nggu pining e sorok ngom!
8 Lanin'ug mu od!
Talin e musik rog ni *harp* nge *lyre* mu odgow!
Bay gu pug e yal' nge od.
9 Somol, bay gu pining e magaer ngom u fithik' e pi nam.
Bay gu pining e sorok ngom u fithik' e girdi'.
10 T'ufeg rom ni dabimus e ke dead ko tharmiy;
ma fanam yul'yul' e ke tun ngalan e lang.
11 A Got, mu dag fanam gel u lane lang;
nge fal'ngim u polo' e fayleng.

58

Ba meybil ni nge gechignag Got e pi kireb

1 Gimed e pi tagagiyeg, kay gu mu turguyed ban'en nib mat'aw?
Ba mat'aw rogon ni gimed be pithig e oloboch rok e girdi'?
2 Dangay! Ya kemus n'en nib kireb nrayag ni ngam rin'ed e gimed be leamnag,
ma gimed be k'ar oloboch u lane nam.

3 Pi'in kireb e leam rorad e go' tin kireb e yad ma rin' nap'an e yafos rorad.
yug nap'an nni gargalegrad miyad tabab ko sasalap l'ugun.
4 Yad ba sug ko yub ni bod e pi porchoyog;
kar ninged telrad ni bod ba porchoyog ni kobra nib baling,
5 ni der rung'ag lungun e en ma thoy e ngal,
ara tang rok fare salap ko pig.

6 A Got, mu tet'ar nguwolen e pi layon ni tak'ad,
7 Mang e yugu ra m'aygad ngabang ni bod e ran ni lul' nge m'ay;
mang e yugu notrad nga but' ni bod e pan u kanawo'.
8 Mang e yugu ra boded e *snail* nma ranran nge ngal' ni lamuw;
mang e yugu ra boded bbitir ni yim' ni dawor i guy ra'en e yal'.
9 U m'on ni dawor ra na'abgad, mi ni th'abrad nga but' ni bod e pan;
u fithik' e damumuw rok Got e ra thirifrad u but'
ni ku yad bfos.

10 Ra felan' e pi'in nib mat'aw ko ngiyal' ni yad ra guy e pi tadenen ni kan gechig nagrad.
yad ra maluknag e rifrif u ayrad nga racha'en e pi'in kireb.
11 Bayi ga'ar e girdi', "Pi'in nib mat'aw e rriyul' ni kan pi pulworad;
rriyul' ni bay ba Got nma pufthinag e fayleng."

59

Ba meybil ni fan ko riya' ni da biyib[*]

1 Got rog, mu chuwegeg u pa' e pi to'ogor rog;
mu yororiyeg rok e pi'in yad be cham ngog!
2 Mu chuwegeg u pa' e pi'in kireb e leam rorad;
ma ga lagneg u pa' e pi tathang e pogofan nem!

[*] **59:** TITLE NI HEBREW: Ba thin rok David u tomuren ni pi' Saul boch e pumo'on ni ngar yaliyed e nu'an rok David ni bochan e ba'adag ni nge thang e fan rok. **59:** 1 Sa 19:11

3 Musap! Yad be son nigeg ni ngar li'edgag nggum';
girdi' nma'angach ko cham e kar barba'gad ni yad be togopluw ngog.
Ni gathi bochan e denen rog ara kug rin' ban'en nib kireb,
4 A SOMOL, ma ku gathi bochan e bbuch e rog u ban'en,
ni aram fan ni kar fal'eged rogorad nga tagil'rad.

5 SOMOL, ni Got ni Gubin ma Rayag Rom, mu sak'iy ngamub mu ayuwegneg;
Got rok yu Israel, mu guy nga owchem!
Mu od ngam gechignag urngin e pi nam,
dab mu pag bagayad e pi'in yad be t'ar liyben e kireb!
6 Ra blayal' miyad sul,
ni yad be tolul ni bod e pilis
ma yad be gurul u lan e binaw.
7 Mu telim ko yaba' ni yad be tay nge thin ni yargal.
Balowtharad e bod e saydon u lan l'ugunrad,
ma yad be leamnag ni dariy be' ni be rung'ag lungrad.

8 Machane, gur SOMOL, e ga be minmin ngorad;
ga be moningnag gubin e pi nam.
9 Gelngim e be pagan'ug ngay;
A Got, i gur e manaf rog.
10 Got rog e gub t'uf rok ma bayib ngog;
mra pageg ngguy e pi to'ogor rog ni kar mo'waergad.

11 Got, dab mu li'rad, ya ri pag e girdi' rog talin.
Mu weregrad u gelngim ma ga waer nagrad,
A Somol, ni tayoror romad.
12 Denen e bay u dap'il'ugunrad, urngin e tin yad ma yog e ba sug ko denen;
mang e yugu ra awgad ko pi tolngan' rorad!
Ni bochan e yad ma yibil ni nge buch wa'athan be' ma yad ma ban,
13 mu thang owcharad u fithik' e damumuw rom;
mu thirifrad u but'.
Ma aram me nang gubin e girdi' ni Got e be gagiyeg u lan yu Israel,
ma gagiyeg ni be tay e ke garar u ga'ngin e fayleng.

14 Ra blayal' me sul e pi to'ogor rog,
ni yad be tolul ni bod e pilis ma yad be gurul u lan e binaw,
15 ni bod e pilis ni yad be deraw i yan ni bochan e ggan
ma yad be tolul ni fa'anra de gaman e tin kar pir'eged.

16 Machane, bay gu tangnag murung'agen gelngim;
gubin e kadbul ma bay gu tangnag ngalang fare t'ufeg rom ni dabimus.
Ya gur e kam par ni rungrung rog,
ma manaf rog ko ngiyal' nike yib e gafgow ngog.
17 Bay gu pining e sorok ngom, ya gur e ga ma n'ufegeg.
Got e yoror rog,
fare Got ni gub t'uf rok.

60

Ba meybil ni nge pagan'uy ngak Got

60: 2 Sa 8:13; 1 Kro 18:12

1 Got, kam n'agmad, ma kam waer nagmad;
Ku'um damumuw ngomad; ma wenig ngom mu sul ngomad.
2 Ka mu durru'nag e but'; ke say ke mab,
mu golnag e maad'ad riy, ya be puth.
3 Ka mu pag e girdi' rom yad be gafgow nib gel;
gamad be thigthig i yan ni gowa gamad ba ching.
4 Ka mu ginaeng e pi'in bay madgum u wan'rad,
ya nge yag nra thaygad ko riya'.
5 Mu aywegmad nga gelngim; mu fulweg taban e meybil romad,
ya nge dabi buch ban'en rok e pi'in yad ba t'uf rom.

6 Par Got u tagil' nib thothup me ga'ar,
"Kug gel, ere fare binaw nu Shekem e bay gu pag e f'oth ngay,
mug pi' fare loway nu Sukkoth ngak e girdi' rog.
7 Gilead e bmilfan ngog, ma ku errogon yu Manasseh;
Efraim e urwach rog,
mu Judah e fare sog rog ko pilung.
8 Machane bay gu tay yu Moab ni barba' i dabiy ni nggu luknag rifrifan eg riy,
ma bay gon' e sus rog nga daken yu Edom,
ni pow riy nib milfan ngog.
Gur, i finey yu Filistia ni yad ra tolul nga dakenag ni bochan e kar gelgad?"

9 A Got, mini' e ra fekeg ngalan fare binaw ni kan yororiy ni fan ko mael?
Mini' e bayi pow'iyeg i yan nga Edom?
10 Got rriyul ni karim n'agmad?
Mog, dab kum un ngak e pi salthaw romad ko mael?
11 Mu ayuwegmad nggu gelgad rok e pi to'ogor romad;
ya ayuw ko girdi' e ba m'ayfan!
12 Ra bay Got u ba' rodad ma gadad ra gel;
ir e bayi gel ngak e pi to'ogor rodad.

61

Ba meybil ni ngan yororiyey

1 A Got, mu rung'ag e meyor rog;
ma ga motoyil ko meybil rog!
2 Gu be piningem nike m'ath e liyab rog,
ma gub palog u tabnaw.

Mu fekeg ngabang ni dabi buch ban'en rog riy,
3 ya gur e manaf rog,
ma yoror rog nib gel ngak e pi to'ogor rog.

4 Mu pageg ngu par rom u tafnam nib thothup u n'umngin nap'an e yafos rog;
mu teg ngug par u tan pom ndariy ban'en nra buch rog.
5 A Got kam rung'ag e tin kug micheg,
ma ka mu pi' ngog e n'en nib milfan ngak e pi'in yad ma liyor ngom.

6 Mu puthuy bo'or e duw ko yafos rok e en pilung;
mu tay ni dab ke' yim'!
7 A Got, mang e yigi gagiyeg u p'eowchem ndariy n'umngin nap'an,
mu yororiy ko fare t'ufeg rom ni dabimus nge fenam yul'yul'.

8 Gubin ngiyal' ni bay gon' e tang ni gu be pining e sorok ngom,
ko ngiyal' ni gu be pi' ngom ni yu rran e n'en ku gu micheg.

62

Pagan' ko ayuw rok Got

1 Gu be gum'an nigeg gu be sonnag Got ni nge ayuwegneg;
kemus ni ir e gu ma toer ngak.
2 Kemus ni ir e be yororiyeg mma mat'aw nigeg ngak;
ir e ma n'ufeggeg,
ni dariy e n'en nra rin' mu gu waer.

3 Bu uw n'umngin nap'an ni ngkum chamgad ngak be'
nike bod feni waer ba yoror nike m'ing?
4 Kemus ni gimed ba'adag ni ngam girngiyed nga but' u tagil' nib gil;
ma bfel' u wan'med e sasalap.
Gimed ma yog e thin ni fel'faen,
machane lanin'med e be gernagey.

5 Kemus ni Got e gu be toer ngak;
ni ir ke l'agan'ug ngak.
6 Kemus ni ir be yororiyeg mma mat'aw nigeg ngak;
ir e ma n'ufeggeg,
ni dariy e n'en nra rin' mu gu waer.
7 I Got e ir e ke ayuwegneg ma ke gagiyegnag kan tayfag;
Ir fare yoror rog nib gel;
ma ir e manaf rog.

8 Gimed pi girdi'eg, nge pagan'med ngak Got ni gubin ngiyal'.
Mu weliyed ngak urngin e magfan' romed,
ya ir e manaf rodad.

9 Girdi' ni gubin e yad bod ba wuchuth i nifeng
pi tolang nge pi sobut' e ta'reb feni dariy rogorad ngabang.
Yira thabthabel nagrad, ma dariy malngirad;
yad bba'ud nga ba wuchuth i nifeng.
10 Dabi pagan'med nga fanmed yargal;
dabi l'agan'med ko n'en ni yibe iring;
ma ku ra mun daken e fel' rogon romed,
ma dabi pagan'med ngay.

11 Ke yo'oryay ni kug rung'ag nike yog Got
ni gelngiy e bmilfan ngak,
12 ma fare t'ufeg rog e dabimus.
A Somol, i gur e ga ma pi' puluwon urngin e girdi' nib m'ag ko ngongol rorad.

63

*Tawrengnag Got**

1 A Got, i gur e Got rog, ku gum' ni bocham.

62:12 Job 34:11; Jer 17:10; Mat 16:27; Rom 2:6; Rev 2:23 * **63:** TITLE NI HEBREW: Yoloy David e re Psalm ney ko ngiyal' ni ba'aram ni bay u daken e ted nu Judea. **63:** 1 Sa 23:14

Polo' i gag ni be yim' ni bocham;
ni bod rogon e belel nma yib,
ni bod bangi binaw nike mlik,
nike finey e ran.
2 Mu pageg ngguyem u lan e naun rom nib thothup,
mu gguy fanam gel nge fanam fla'ab.
3 T'ufeg rom ni dabi mus e kabfel' ko yafos,
ere bay gu pining e sorok ngom.
4 Bay ug pining e magaer ngom u n'umngin nap'an e yafos rog;
bay gu pug pa'ag ngalang nggu meybil ngom.
5 Lanin'ug e bayi mur, me par nike manigil,
bay gu tang nigem u fithik' e felfelan' ni gu be pining e sorok ngom.

6 Gu ra pageg nga but' ma ga yib nga lanin'ug;
n'umngin e nep' ni gu be leam nigem,
7 ya gur e gubin ngiyal' ni ga be ayuwegneg.
Tagalul'en pom e gu be tang riy u fithik' e felfelan'.
8 I gur e kug chichiiyeg ngom;
ma pa'am e be teg nder buch ban'en rog.

9 Pi'in yad be guy rogon ni ngar thanged e fan rog
e bay ranod nga'ar ko fayleng ko yam'.
10 Yira li'rad u fithik' e mael,
ma pi gamanman ni *wolf* e bay yib i longuy downgirad.
11 En ni pilung e bayi felfelan' ni bochan Got;
ma urngin e girdi' ni yad ma micheg ban'en nga fithingan Got, e bay ra pininged e sorok ngak
machane l'ugun e pi'in yad ma lifith l'ugunrad e bay nning.

64

Ba meybil ni fan ko ayuw

1 Got, ku gu aw nga fithik' e oloboch — mmotoyil ko meybil rog!
Mu ayuweg e pogofan rog ya gu be rus ko pi to'ogor rog!
2 Mu ayuwegneg ko pi makath rok e pi'in kireb,
nge yu raba i girdi' ni kireb e leam rorad.
3 Yad be uthum bolowtherad ni bod yungi saydon,
yad be pulweg e thin ni kireb ni bod bogi gan e gat'ing.
4 Ri yad papey ni ngar gararegned e mululifith l'ugun rorad;
yad be kirebnag e pi'in bfel' nda rir rusgad.
5 Yad be pi' lanin'rad ko pi makath rorad ni kireb;
yad be weliy murung'agen e gin ngar ted e pi wup rorad riy.
Ma yad be ga'ar, "Dariy be' nrayag ni nge guy."
6 Yad ma t'ar liyben e tin kireb me lungurad,
"Ri bfel' rogon ni kad ta'red liyben e re kireb ney."
Rriyul' ni laniyan' nge tafnay rok e girdi' e dab nnang fan.

7 Machane, me pag Got e gat'ing rok ngorad,
miyad maad'ad nib tomgin.
8 Bayi thangrad ni bochan e pi thin nem;
gubin e pi'in nra guyrad miyad chichingeg lolgurad.

9 Ma aram e bay rrusgad ni yad gubin;
bay ra leam niged murung'agen e n'en ke rin' Got
ngar welyed murung'agen e gafarig rok.
10 Gubin e pi'in nib mat'aw e bay ra felfelan'gad
ni bochan e n'en ke rin' SOMOL.
Ir e bay ra pir'eged e gapas rok;
Gubin e girdi' nib manigil e bay ra pininged e sorok ngak.

65

Sorok nge Pongmagaer

1 A Got, girdi' e thingar ur pininged e magaer ngom u Zion
miyad pi' ngom e tin rmicheged ni bay ra pi'ed ngom,
2 ni bochan e ga ma fulweg taban e meybil.
Urngin e girdi' e ngarbad ngom
3 ni bochan e denen rorad.
Pi kireb romad e ke gel ngomad,
machane ka mu n'ag farad.
4 Ba felan' e pi'in ni kam mel'egrad,
ni kam fekrad ni ngar pired u lan e naun rom nib thothup!
Bayi gaman u wun'mad e pin'en ni bfel' ni bay ko naun rom,
ni aram fare Tempel rom nib thothup!
5 Taban e meybil romed ni ga ma fulweg e gel ni gamad ma tay ko mael,
ga be rin' bogi ban'en ni yira ngat ngay nga mu ayuwegmad.
Girdi' u gubin yang u fayleng,
nge girdi' ni yad mmal'af nga ba'nem e pi regur e gur e pagan' rorad.
6 Kam tay e pi burey nga tagil'rad u daken gelngim,
ni ga be dag gelngim nib gel.
7 Ga ma mocha'nag e day nike cham,
nge lingan e n'ew ni be pil;
ma ga ma gapasnag e wagey ni be tay e girdi'.
8 Ke ngat e fayleng ni polo'
ni bochan e pi maang'ang ni ka mu ngongliy.
Ngongol rom e yi be garusnag ko felfelan'
u baraba' e fayleng nge mada' nga baraba'.

9 Ga be dag ni ga be ayuweg e but' ko n'uw ni ga be pi';
ga be fal'eg rogon be par nib yong'ol.
Ka mu suguy e pi lul' ko ran;
ga be pi' e woldug ko but'.
Irera' rogon ni ka mu rin':
10 ga be pu'og e n'uw nga daken e pi flang ni kan gi' e but' riy,
ga be tarannag;
ga be munguynag e but' ko n'uw ni ga be pi'
be dammalnag e woldug.
11 Ga be gagiyegnag be yib e ggan ko woldug ni pire' ni bochan e gab gol!
Gubin yang ni ga ra yan riy ma be yo'or ban'en riy!
12 Yungi ted nma kay e gamanman e pan riy e ke sug ko gamanman;
ma sigre'en e pi burey e ke sug ko felfelan'.

13 Ma yungi flang e ke sug ko saf,
ma yochi loway e ke suguy e *wheat*;

yad be tolul ma yad be tang ko felfelan'!

66

Ba tang ko sorok nge ogmagaer

1 Gimed e girdi' ni gubin, mu tolul niged e sorok u fithik' e felfelan' ngak Got!
2 Mu tang niged feni gilbugwan fithngan;
mu pininged e sorok ngak nge mus nga rogon!
3 Mu ga'ar gad ngak Got, "Rib thum' feni manigil e pin'en ni ga ma rin'!
Gelngim e rib ga',
pi to'ogor rom e yad be siro' u fithik' e marus u p'eowchem.
4 Urngin e girdi' nu fayleng ni yad be liyor ngom;
yad be yon' tangin e sorok ngom,
yad be tangnag e sorok nga fithngam."

5 Mired ngam guyed e n'en ke rin' Got;
pi maang'ang nike ngongliy u fithik' e girdi'.
6 Ke thilyeg e day ke ngal' ni but' nib mlik';
nge yan e pi chitamangidad kakrom riy u but' nga barba'.
U rom e da felfelan'gad riy ko n'en ke rin'.
7 Be gagiyeg ndariy n'umngin nap'an nga gelngin nrib gel
ma be yaliy e pi nam.
Dariy reb e pi tatogopluw nra thag ni nge togopluw ngak.
8 Gubin e pi nam, mu pininged e sorok ngak e Got rodad;
mu pininged e sorok ngak ngan rung'ag.
9 Ke taydad ni ka gadad bafos,
ma dawori pagdad ngad parawgad.

10 Got, gur e kam sikeng nagmad;
ni bod e silber ni kan be'echnag ko nifiy,
aram rogon ni kam sikeng nagmad.
11 Kam pagmad kug awgad ko wup;
ma kam tay e gilab nib tomal nga daken keru'mad.
12 Kam pag e pi to'ogor romad ngar yot'yot'ed gamad;
gu warod u fithik' e nifiy nge sugbur,
machane chiney e kam fekmad ko gin dabi buch ban'en romad riy.

13 Bay gu fek e maligach ni mo'oruf i yib ko naun rom;
bay gu pi' ngom e n'en kug micheg.
14 Bay gu pi' ngom e n'en ni kugog ni gu ra pi'
ko fa ngiyal' ni gu bay u fithik' e gafgow.
15 Bay gu pi' e saf ni ngan urfiy u daken e altar;
bay gu maligach ko garbaw nge kaming,
ma ath riy e bay i taw ngalan nga lanelang.
16 Mired ngam motoyilgad, gimed urngin e pi'in gimed ma liyor ngak Got,
ma bay gog ngomed e tin ke rin' ni fan ngog.
17 Gu yornag e ayuw ngak;
mu gu pining e sorok ngak ko pi tang.
18 Fa'anra mang e gu sabalbalyang ko pi denen rog,
ma dabi motoyil SOMOL ngog.
19 Machane, rriyul' nike motoyil Got ngog;

ke rung'ag e meybil rog.

20 Gu be pining e sorok ngak Got,
ya de siyeg e meybil rog,
ara tel rog fare t'ufeg rok ni dabimus!

67

Ba tang ko ogmagaer

1 Got, nge wurngan'um ngomad, ma ga fal'eg wa'athmad;
mu changar ngomad u fanam gol,
2 ya nge nang e fayleng ni polo' e tin nib magan'um ngay,
me nang urngin e pi nam e ayuw ni ga ma pi'!

3 Got, manga yigi pining e girdi' e sorok ngom,
manga yigi gubin girdi' me pining e sorok ngom!

4 Manga yigi felan' e pi nam ngar tang niged e felfelan',
ni bochan e mmat'aw rogon ni ga ma pufthinnag e girdi',
ma ga ma pow'iy urngin e nam.

5 A Got, manga yigi pining e girdi' e sorok ngom,
manga yigi gubin e girdi' me pining e sorok ngom!

6 But' e ke yib e ggan riy;
Got, ni Got rodad, e ke fal'eg waathdad.
7 Got e ke fal'eg waathdad;
mang e yigi liyor gubin e girdi' u gubin yang ngak.

68

Ba tangin e gel ni fen e nam

1 Got e sak'iy me wereg e pi to'ogor rok.
Pi'in yad be fanenikan e ra milgad ni kar waergad.
2 Ni bod e ath nike un ko nifeng, e aram rogon nma tulufrad;
ni bod rogon nma ranran e kindel u mit e nifiy,
e aram rogon e pi'in kireb nra math owcharad u p'eowchen Got.
3 Machane pi'in bmat'aw e ba felan'rad ni yad be felfelan' u p'eowchen Got;
yad be tolulnag e felfelan'.

4 Mu tang niged Got, mon'ed e tang ni gimed be pining e sorok nga fithngan;
mu fal'egned e kanawo rok e en ma yan u daken e manileng,
fithngan e cha'nem e SOMOL— ngan felfelan' u p'eowchen!

5 I Got, nma par u lane Tempel rok nib thothup,
e ma ayweg e pi'in kanim' rorad mma yoror rok e pi'in ke yim' figirngirad.
6 Ma pi' e tabnaw ko pi'in dakuriy be' rorad,
ma chuweg e girdi' u kalbus miyad felan' ni ka ni pagrad,
ma pi tatogopluw e bay ra pired u lan bbinaw ni kann'ag.

7 A Got, nap'an ni mu pow'iy e girdi' rom,
ngam marod ngam th'abed e ted ni *desert*,
8 me rur e fayleng, me map e n'uw u lang nga but',

ni bochan e wub rok Got nu Sinai,*
ni aram e wub ko fare Got nu Israel.
9 Got, gur e ka mu k'aring e n'uw nib gel ni nge aw,
ya nge sul e but' rom nike kireb nga rogon;
10 girdi' rom e kar fal'egned taferad u rom;
fanam gol mag pi' e tin ba t'uf rok e pi gafgow ngorad.

11 I Somol e yog e n'en ni ngan rin',
ma bo'or e ppin nra welyed i yan:
12 "Pilung nge salthaw rorad e ra milgad!"
Ma ppin ni bay u tabnaw e ra f'oded rorad e tin ni kol ko mael;
13 bogi ya'an e dove ni kan ing ko silber,
ni be galgal ram'en porad ko gol.
(Mang ni par boch i gimed u to'oben e chumol ko saf e rofen ni un mael?)
14 Nap'an ni wereg Got ni Gubin ma Rayag Rok fapi pilung u daken e Burey ni Zalmon,
me gagiyegnag nge aw e ayis u rom.

15 Rib th'ab feni gel e burey ni Bashan,
fare burey ni bo'or p'ebugul!
16 Burey ni yo'or p'ebugul mang ni ga be thinthin'an
ko fare burey nike mel'eg Got ni nge par riy ndariy n'umngin nap'an.

17 Ma yib Somol u Sinai nge yan ngalan fa gin nib thothup,
nike un ngak yu biyu' i chariot rok.
18 Me yan ngalang ko gin nth'abi tolang,
nike fek e pi'in ni kolrad
me pi' e pi tatogopluw e tow'ath ngak,
I SOMOL ni Got e ra par u rom.

19 Ngan pining e sorok ngak SOMOL,
nma fek e gilab rodad u reb e rran ngu reb;
ir fare Got ni ta'ayuw rodad.
20 Got rodad e ba Got nma thapegey;
ir e SOMOL, ni Somol rodad,
nma lagdad ko yam'.

21 Got e rra bilig lolugen e pi to'ogor rok,
ni pi'in darir paged wo'rad ni kireb.
22 Ke ga'ar Somol, "Bay gu fulweg e pi to'ogor rom u Bashan;
Bay gu fulwegrad u t'ay e rigur,
23 ya nge yag nim marod u fithik' e racha' rorad,
me lil' e pilis romed urngin e racha' ni yad ba'adag."

24 A Got, yigo' kan guy fare thelap rom nike sul ko mael nike gel,
ni aram fare thelap rok Got, ni pilung rog, ni be yan ngalan tagil' nib thothup.
25 Pi girdi'en e tang e yad bay nga m'on, ma girdi'en e musik nga tomur,
ma pi'in rugod e yad bay u lukngun ni yad be chubeg e tambourine.
26 "Ngan pining e sorok ngak Got u lane mu'ulung ko girdi' rok;
mu pininged e sorok ngak SOMOL, gimed gubin e pi'in owchen Jakob!"

* **68:8** GOT NU SINAI: Girdi' nu Israel nranod u Egypt nga Kanaan, me m'ug Got ngorad ko Burey nu Sinai (muguy e Exo 19:16–25).

27 Benjamin ni ir e bin th'abi achig e ganong, e m'on nra yib,
me migid e pi tayugang' rok Judah nib mu'un e ulung rorad ngorad,
me lay e pi tayugang' rok Zebulun nge Naftali.

28 A Got, mu dag gelngim,
ni fare gelngin ni kam ayuwegmad ngay
29 ko fare Tempel rom u lan yu Jerusalem,
ko gin ra fek e pilung e tow'ath rom ngom i yib ngay.
30 Mu puwan' ngak Egypt, fare gamanman ni malboch nu fithik' e ra'uy;
mu puwan' ko pi nam, fa ran' i garbaw ni pumo'on nge pifakrad;
nge taw ko ngiyal' ni go' kar siro'gad ngom ngar pi'ed e silber rorad ngom.
Mu werwereg e pi'in ba'adag e mael!
31 Pi owchen reb e nam nga reb e bay rabad u Egypt;
piyu Ethiopia e bay ra tininged pa'rad ngalang ngar meybilgad ngak Got.

32 Mu tang niged Got, gimed e pi gagiyeg nu fayleng,
mon'ed e tangin e sorok ngak Somol,
33 ko en nma yan u lanelang,
fare lanelang ni kakrom.
Mmotoyilgad ngak ni be tolul nrib ga' laman.
34 Mu weliyed gelngin Got;
bugwan nib pilung e ke tharay yu Israel,
gelngin e bay u lanelang.
35 Ri ra ngat' ngak Got nike yib u tagil' nib thothup —
fare Got rok yu Israel!
Ma pi' gelngin ngak e girdi' rok.

Ke sorok Got!

69

Ba man ayuw

1 Got, mu ayuweg e pogofan rog!
Ke taw e ran nga tan l'ugunag.
2 Gu be nguchur i yan nga fithik' e rungdu' nib dub'ag,
ma dariy e but' riy nib el;
gu bay u fithik' e ran nib to'ar,
ni be chugur ni nge limoch nigeg e n'ew.
3 Ke m'ay gelngig ma ke amith k'angag
ko pong ni gu be tay ni man ayuw,
ma ke amith lan owcheg
i changarnag e ayuw rom.

4 Pi'in yad be fanenikayeg ndariy tapgin
e yad ba pire' nga piyan lolugeg;
pi to'ogor rog e yad be lifith l'ugunrad nib togopluw ngog
yad ba gel ma yad ba'adag ni ngar li'edgag nggum'.
Kar gel niged yad ngog ni nggu pag ngorad bogi n'en ni gathi gu iring.
5 Got, denen rog e de mith u p'eowchem;
ga manang fanag balyang!
6 Dab mpageg ngug girengiy e tamra' nga daken e pi'in gur e yad be toer ngom,
i gur SOMOL ni Got ni Gubin ma Rayag Rom ni Th'abi Tolang!

Dab mu pageg nggu girengiy e may'fan nga daken e pi'in yad ma meybil ngom,
I gur Got nu Israel!
7 Thin nib tagan e yibe yog ngog ni bocham,
ma kug mathrow ko tamra'.
8 Kug bod ba milekag ngak pi girdi'eg,
gowa gu be' u bang ngak e girdi' ko tabnaw rog.

9 Rogon feni pasigan'ug ni nggu tiyan'ug ko Tempel rom e be gak' u lan ngorongoreg ni
bod ba nifiy;
thin ni kireb ni yibe yog ngom e be kun ngog.
10 Ra gu pag e abich ni bochan e nge sobut'anug u p'eowchem,
me yog e girdi' e thin nib tagan ngog;
11 mra gu chuw nga madan e tayam',
miyad moning nigeg.
12 Yad be weliy murung'ageg u kanawo' i yan,
ma pi tamu'un rrum e yad be tunguy e tang ni murung'ageg.
13 Machane gag e bay gu meybil ngom, i gur SOMOL;
Got, mu fulweg taban e meybil rog ko ngiyal' ni kam turguy
ni bochan ga'ngin e t'ufeg rom',
ya gab yul'yul' ko tin ka mu micheg ni ga ra ayuwegey.
14 Mu ayuwegneg nge dab kug nguchur nga fithik' e rungdu';
mu yororiyeg rok e pi to'ogor rog,
ma ga ayuwegneg nge dab gu ligil nga'ar.
15 Dab mpag e ran nge yib i thareyeg;
dab mpageg nggu limoch u ar,
ara mpageg nggu wan nga low ko yam'.

16 SOMOL, mu fulweg taban e meybil u fanam gol ko fare t'ufeg rom ni dabimus;
mu changar ngog u fithik' gelngin e runguy rom ni ba ga'!
17 Dab mmithegem rok e tapigpig rom;
ku gu par nga fithik' e oloboch nib gel, mu fulweg taban e meybil rog e chiney!
18 Moy ngog ngam ayuwegneg;
mu lagneg u pa' e pi to'ogor rog.

19 Ga manang rogon e thin nib kireb ni yibe yog ngog,
nga rogon ni yibe tamra' nigeg ma yibe darifan nigeg;
ga be guy urngin e to'ogor rog.
20 Thin ni kireb ni yibe yog ngog e ke kireban'ug ngay,
ma kug par ndabiyag ni gu ayuwegneg.
Kug finey ni mang e runguyeg be', ma dariy be' nike runguyeg;
ara be' ni nge fal'eg lanin'ug, ma da gur pir'eg be' nra rin'.
21 Ra gum' ko bilig, ma yub e yad ra pi' ngog;
mra gum' ko belel, miyad pi' e mugnin ni nggu unum.
22 Pi mur ni yad be tay e mang e yigi kireb nagrad;
pi madnom ni yad be tay e mang e yigi mang ba wup ngorad!
23 Mu gagiyeg nagrad ngar ma'ewgad;
mu gagiyegnag e niw u keru'rad nge par ni gubin ngiyal' ma bwaer!
24 Mu pu'og e damumuw rom nge dakenrad;
damumuw rom nib gel e nge kolrad!
25 Mang e yugun n'ag e yungi n'en ni yad ma par riy nge par ni dakriy be' riy;

mang e par e pi *tent* rorad ni ndakuriy be' riy ni kabfos!
26 Yad be gafgownag e pi'in kam gechignag;
yad be weliy murung'agen e gafgow ni be tay e pi'in kam maad'ad ngorad.
27 Mu tay urngin e denen rorad u wun'um;
dab mu unegrad nga fithik' e pi'in ka mu mat'aw nagrad ngom.
28 Mu thang fithingrad u babyoren e yafos;
dab mu unegrad nga babyoren e tirom e girdi'.
29 Ku gum' ko amith nge ngochngochan';
A Got, mu chuwegeg u fithik' ngam mat'aw nigeg!

30 Bay gu tang ni gu be pining e sorok ngak Got;
bay ug pining e magaer ngak ni aram e gu be weliy murung'agen nga feni sorok.
31 Ren'ey e kabfel' u wan' SOMOL ko bin ni ngan pi' ba garbaw ngak ni maligach,
kabfel' ko bin ni ngan pi' ba garbaw ngak ni kemus ga'ngin.
32 Ra guy e pi'in ni gafgow ni aray rogon miyad felfelan';
mra pi' e athamgil nga laniyan' e pi'in yad ma meybil ngak Got.
33 SOMOL e ma motoyil ngak e pi'in kar gafgowgad,
ma der ma pag talin e tirok e girdi' ni bay u kalbus.

34 Tharmiy nge fayleng, day nge pin'en nib fos ni bay riy,
mu pininged e sorok ngak Got!
35 Bayi chuweg yu Zion u pa' e pi to'ogor rok,
me ngongliy rogon e binaw nu Judah bayay,
girdi' rok e bay ra pired u rom ngar tafned fare binaw.
36 Pi'in owchen e pi tapigpig rok e bay ni thum'nag ngorad,
ma pi'in yad be par nib t'uf Got rorad e bay ra pired riy.

70

Meybil ko ayuw
(Psalm 40:13-17)

1 A Got, mu ayuwegneg!
SOMOL, mu aywegeg e chiney!
2 Mang e yigi waer me wagagay lanyan'
e pi'in yad be guy rogon ni ngar thanged e fan rog!
Mang e yigi sul nge may'fan
e pi'in ni ka ra felan'gad ni bochan e pi oloboch rog.
3 Mang e yigi gin e pi'in yad be gosgos ngog
ma ka ra waergad!

4 Mang e yigi felan' me uf
e pi'in yad be yib ngom,
ngar pired nri yad ba felfelan'!
Mang e yigi fel' u wan' gubin e girdi' ni ka mu mat'aw nagrad ngom
nge gubin ngiyal' ni nge lungurad, "Ngu'un mathangeluwolnag Got!"

5 Gub me'waer ma gub gafgow;
A Got, mu gur nigem ngog!
Gur e ta'ayuw rog ma SOMOL rog
mu gur nagem ngam aywegneg!

71

Ba meybil rok be' nib pumo'on nike pilibthir

1 SOMOL, kugub ngom ni ngam yoror rog;
dab mu pageg bingyal' nggu waer'!
2 Bochan ni gab mat'aw, ere mu ayuwegneg nga mu lageg ko riya'.
Mmotoyil ngog, ngam ayuwegneg!
3 Gur e ngam mang manaf rog nib gel
nge ba yoror nib gel nma yororiyeg;
gur e war rog ma gur e ga ma n'ufegeg.

4 Got rog, mu lageg u pa' e pi'in kireb,
ngu pa' e pi'in darir runguyed e girdi' nge pi'in kireb e leam rorad.
5 SOMOL nib Th'abi Tolang, i gur e ke l'agan'ug ngom;
ke pagan'ug ngom ni ka nap'an ni kugub bitir.
6 Kug gif ngom u n'umngin e yafos rog;
ka nap'an e nni gargelegeg ni gur e um yoror rog.
Bay gu pining e sorok ngom ni gubin ngiyal'.

7 Yafos rog e ke mang ba machib ko yo'or,
bochan ni gur e rungrung ngog nib gel.
8 Ga'ngin e rran ni gu be pining e sorok ngom,
ma gu be weliy feni sorom.
9 Dab mu pi' keru'um ngog e chiney ni kug pilibthir;
dab mu n'ageg e chiney ni kug me'waer.
10 Pi to'ogor rog e yad ba'adag ni ngar li'edgag ngum';
ma yad be non ma yad be makath nigeg.
11 Yad be ga'ar, "Ke n'ag Got e cha'nir;
are da leked ngad koled,
ya dariy be' nra ayuweg."

12 A Got, dab mu palog rog;
Got rog, mu gur nigem ngam aywegeg!
13 Mang e yigi waer min thang mit
e pi'in yad be cham ngog.
Mang e yigun tamra min ma'fannag
e pi'in yad be guy rogon ni ngar maad'adgad ngog.
14 Bay gu tay e pagan' rog ngom ni gubin ngiyal';
bayi yo'or yay ni ngu'ug pining e sorok ngom.
15 Bay gu weliy fal'ngim;
polo' e rran ni bay u gog rogon ni ga ma mat'aw nigey,
ni yug aram rogon nde gaman e nangan' rog riy.
16 Bay gu wan u gelngin SOMOL ni Got;
bay gu weliy fal'ngim, ni kemus ni gur.

17 Kugub bitir ma ga tabab i fonow nigeg,
ma ku gu be weliy feni manigil e ngongol rom.
18 A Got, chiney ni kug pilibthir ma ke mat lolgeg,
e dab mu n'igeg!
Mu par rog ko ngiyal' ni gu be weliy gelngim nge fenam gel
ngak gubin e mfen ni bayib.

19 Got, fenam mat'aw e ke taw nga lanelang.
Gur e kam rin' bogi maang'ang;
dariy be' ni bod gur.
20 Gur e kam l'oeg e oloboch nge gafgow ke yib ngog,
machane bay mu fulweg gelngig ngog;
bay mu teg u orel ko low ko yam'.
21 Bay mu gagiyegnag nge gilbugwag boch ko kafram;
ma ga fal'eg lanin'ug bayay.

22 Ri bay gu pining e sorok ngom ko musik ni *harp*;
Got rog, bay gu pining e sorok nga fanam yul'yul'.
Talin e musik ni *harp* rog e bay gu chubeg ni fan ngom,
I gur e En Thothup nu Israel.
23 Bay gu tolulnag e felfelan' ko ngiyal ni gu be musik nigem;
bay gu tang u polo i lanin'ug
ni bochan e ka mu ayuweg e pogofan rog!
24 Bay ug weliy fanam yul'yul' ni polo' e rran,
ni bochan e pi'in ur guyed rogon ni ngar maad'adgad ngog
e ka ra mo'waergad nike ma'farad.

72

*Ba meybil ni fan ngak e en ni pilung**

1 Got, mu fil ngak e en ni pilung rogon i turguy ban'en nib mat'aw,
mu gagiyegnag nge rin' e tin ba yal'uw ni bod gur,
2 ya nge gagiyegnag e tirom e girdi' nib yal'uw,
mi i rin' e tin nib mat'aw ngak e pi'in gafgow.
3 Mang e yigi felan' me man'og e nam;
mang e yigi e nang e nam e tin ni bmat'aw.
4 Mang e yigi turguy e en pilung e tin ba manigil ni fan ko pi'in gafgow;
mang e yigi ayuweg e pi'in ke t'uf e ayuw rorad,
me gechignag e pi'in yad be gafgow nagrad!
5 Mang e yigi liyor e girdi' rom ngom u n'umngin nap'an ni bay i par e yal' ni be mat,
ngu n'umngin nap'an ni be par e pul ni be mat ram'en u reb e mfen ngu reb.
6 Mang e yigi par e en ni pilung ni bod e n'uw ni be aw nga daken e yungi flang,
nge ran ni be tarannag e but'.
7 Mange yigi par ni be gel feni mat'aw u n'umngin nap'an e yafos rok,
mi i man'og u n'umngin nap'an ni bay e pul ni be mat ram'en.

8 Gagiyeg rok e yan u bang e day nga bang e day,
me tabab ko lul' ni Eufrates nge yan i taw nga tungun e fayleng.
9 Girdi' ko ted ni *desert* e bay ur siro'gad u p'eowchen;
ma pi to'ogor rok e bay ra li'led e fiyath.
10 Pi pilung nu Spain nge pi donguch e bay ur pi'ed e tow'ath ngak;
gal pilung nu Sheba ngu Seba e bay ur pi'ew e maligach ngak.
11 Urngin e pilung e bay ur siro'gad ngak;
urngin e pi nam ni bay ur pigpiggad ngak!

12 Ma ayweg e pi'in gafgow ni yad ma pining,
nge pi'in ke t'uf e ayuw rorad ma kan n'agrad.

* **72:** TITLE NI HEBREW: Ba thin rok Solomon.

13 Ma runguy e pi'in me'waer nge gafgow;
ma ayuweg e yafos rok e pi'in ke t'uf e ayuw rorad.
14 Ma chuwegrad u fithik' e gafgow nge cham,
pogofan rorad e ri ba ga' fan u wan'.
15 Nge par e en ni pilung nib n'uw nap'an!
Mang e yugun pi' e gol nu Sheba;
mang e yugu'un meybilnag ni gubin ngiyal';
mang e yigi fal'eg Got wa'athan ni gubin ngiyal'!
16 Mang e yigi yo'or e *grain* u daken e nam;
mang e yigi sug daken e yochi burey ko woldug,
ngi i k'uf ni bod e woldug nu Lebanon.
Mang e yigi sug e pi binaw ko girdi',
ni bod e pan u daken e pi flang.

17 Mang e yigi par fithingan e en pilung ni dab ni pag talin;
mang e yigi par buguwan nn'umngin nap'an ni bay e yal'.
Mang e yigi urngin e nam me ning ngak Got ni nge fal'eg wa'athrad
ni bod nike fal'eg wa'athan e en ni pilung.

18 Ke sorok SOMOL, ni Got nu Israel!
I go' ir e ma ngongliy e pi maang'ang ney.
19 Fithingan nib gilbuguwan e ngu'un pining e sorok ngay ndariy n'umngin nap'an!
Maluplup rok e mang e yigi suguy e fayleng.
Amen! Amen!

20 Irera' tungun e meybil rok David nib mo'on ni fak Jesse.

KAEN DALIP E BABYOR

73

(Psalms 73–89)

Feni mat'aw Got

1 I Got e riyul' nib gol ngak yu Israel,
ni pi'in ni machalbog gumircha'rad!
2 Machane i chugur ni nge dabki pagan'ug;
ma mich rog e chugur ni nge mul,
3 ni bochan e awan'ug ngak e pi'in yad ba tolngan'
nap'an ni gguy ni pi'in kireb e bo'or ban'en rorad.

4 Darir gafgowgad ko amith;
bfel' rogorad ndariy e m'ar rorad.
5 Darir gafgowgad ni bod boch e girdi';
darir mada' niged e oloboch ni bod boch e girdi'.
6 Ere kar nunuwgad ko ufanthin ni bod ba kiy i churuwo',
ma farad yargal e ke mang mad ngorad;
7 gumircha'rad e be thang'el e kireb riy nga but',
ma leam rorad e ke suguy e kireb nike m'ay i t'ar liyben rorad.
8 Yad be moningnag boch e girdi' ma yad be weliy e tin kireb;
yad ba tolngan' ma yad be puruy'nag rogon ni ngar gafgow niged boch e girdi'.
9 Yad be yog murung'agen Got nu tharmiy nga dalib,
ma yad be yog u fithik' e ufanthin e tin ni nge rin' e girdi' nu fayleng,
10 ya mus ngak e pi girdi'en Got ni kar chalgad ngorad

kari mich u wun'rad urngin e tin yad be yog.
11 Be lungurad, "Dabi nang Got,
en ni Th'abi Tolang e dabi nang!"
12 Irera' rogon e pi'in yad ba kireb!
Pire' ban'en rorad ma gubin ngiyal' ni be mun daken!
13 Gur mm'ay fan ni kug teg ni gub machalbog,
ma dagur ngongliy ba denen?
14 A Got, kam teg gu be gafgow ni kakadbul nge mada' ko nep';
gubin e kadbul ni ga ma gechig nigeg!

15 Fa'an mang e gog e tinir e thin,
ma dab gu ngongol ni bod reb e girdi' rom.
16 Ere kar gu athamgiliy ni nggu nangfan e ren'ey,
ma kaygi mo'maw' ngog,
17 nge taw ko ngiyal' ni gu wan ngalan e Tempel rom.
Ma aram mu gu nangfan e tin bayi buch rok e pi'in kireb.
18 Rib mudugil ni kam tayrad ko yungi n'en nib tamasirgig,
ma bay mu gagiyeg nagrad ngar mulgad nga fithik' e riya'!
19 Nthang owcherad u lan ta'ab talab;
wenegan ni yib ngorad ko tomur e gafgow nib gel!
20 A Somol, yad bod ba lik'ay ni kadbul ma dariy;
yira od ma ka ni pag talin.

21 Nap'an nra mo'oy e leam rog,
me maad'ad e tafnay rog,
22 ngiyal'nem e ug par ni gub manan' ni bod ba gamanman;
da ug nangfan e tin ni um rin'.
23 Ni yug aram rogon ni ug par nigub chugur ngom,
ni ga be kol pa'ag.
24 Ga be pow'iyeg ko fonow ni ga be tay ngog,
ma tomur e bay mu fekeg nga fithik' e fla'ab ni aram e ka mu tolang nigeg.
25 Ku ba mang ban'en ni bay rog u tharmiy ya kemus ni gur?
Fa'anra ga bay rog, ma mang e ren'en ni ku gu ra adag u fayleng?
26 Lanin'ug nge dowag e ra me'waer i yan,
machane Got e ir gelngig;
kari mus ni ir e nge yag ngog!

27 Pi'in kar n'iged gur e rib mudugil ni bay ra m'ad,
ma bay mu thang owchen e pi'in ndarir yul'yul'gad ngom.
28 Machane gag e kari felan'ug, ya gu be par u to'oben Got!
U charen SOMOL Nib Th'abi Tolang e kug par riy ndabi buch ban'en rog,
ma bay ug weliy urngin e tin ke rin' ngan nang.

74

Ba meybil u ba nam ni kan mat'awnag

1 A Got, mangfan ni kam n'agmad ni aray rogon?
Mog, yug ra um par ni gab damumuw ko girdi' rom ni dariy n'umngin nap'an?
2 Mu tay u wun'um e girdi' rom, ni mu mel'egrad kakrom ni ngar manged girdi' rom,
ni pi'in ni mu chuwegrad ko sib ngar manged birom e ganong.
Mu tay' u wun'um e Burey nu Zion, ni um par riy bingyal'.

3 Man u daken gubin e tin ke mogothgoth';
pi to'ogor romad e kar gathayed gubin ban'en u Tempel.
4 Pi to'ogor rom e kar garus niged e gel ni kar ted u Tempel rom;
kar ted e flak rorad ngaram ni pow ko gel ni kar ted.
5 Yad bod e pi tadimow ren
ni yad be toy e gek'iy nga but' ko tow rorad.
6 Kar t'ared gubin e palang
ko tow nge amma rorad.
7 Kar bilged e Tempel rom kar paged e nifiy ngay;
kar dariyfan niged e gin yima liyor ngom riy.
8 Yad ba'adag ni ngar thirfed gamad u but;
kar urfiyed nga but' gubin yang nib thothup u lan e nam.

9 Urngin e pow ni thothup romad e dakriy;
ma de magach ta'reb e profet,
ma dariy be' ni manang n'umngin nap'an me mus e ran'ey.
10 A Got, bu uw n'umngin nap'an ni ngi i minmin e pi to'ogor romad ngom?
Ngu'ur dariy fanaged fithingam ni manemus?
11 Mangfan ni kam siyeg ni ngam aywegmad?
Mangfan ni kam m'ag pa'am nga ker'um?

12 A Got, ya gur e pilung romad ko tobolingin i yib;
bo'or yay ni kam ayuwegmad.
13 Gelngim nib gel e mu ki'eg e day ngay,
mag bilig lolugen fapi kan nu maday;
14 mu bilig lolugen fare kan ni *Leviathan**
mag pi' ufin nge languy e gamanman nu ted.
15 Kam tay e pi alublub nge pi athang'el ngi i map';
ma kam mliknag lan e pi lul' ni gagang'.
16 Gur e mu sunmeg e rran nge nep';
kam tay e yal' nge pul nga tagil'.
17 Gur e mu duwgiliy e yungin ni nge mus e fayleng riy;
gur e mu tay ngilan' e *summer* nge *winter*.

18 A SOMOL, dabi m'ay u wun'um ni be minmin e pi to'ogor rom ngom,
ni bogni' ni dariyfam u wan'rad ma dubrad gur.
19 Dab mu n'ag e girdi' rom nike me'waer nga pa' e pi to'ogor rorad ni kireb;
dab mu pagtalin e girdi' rom ni yibe gafgow nagrad!

20 Mu tay u wun'um fare m'ag nim ngongliy u thildad.
Bay e cham u gubin e tabthung u lan e nam.
21 Dab mu pag e pi'in ni be gafgow ngan tamra' nagrad;
mu pag e pi'in gafgow nge pi'in bt'uf e ayuw rorad ngar pininged e sorok ngom.

22 Got, mu sak'iy ngam bigbigiy e tirom!
Mu leamnag e pi'in dariyfam u wun'rad ni yad be minmin ngom ni polo' e rran.
23 Dab mu pagtalin e pi tolul u fithik' e damumuw ni be tay e pi to'ogor rom!
Nge pi meyngar ni dertal ni be tay e pi tagopluw rom!

---

* **74:14** LEVIATHAN: Ba kan ni bay ko yat ni ir e pow ko gelngin e wagagey nge kireb.

75

*Got ni ir e tapufthin**

1 A Got, gamad be pining e magaer ngom, gamad be og e magaer ngom!
Gamad be weliy i yan feni sorom
ma gamad be yog e pi maang'ang ni kam rin'.

2 Got e be ga'ar, "Kug duwgiliy e ngiyal' ni ngan pufthin,
ma gu ra pufthin nib mat'aw rogon.
3 Urngin e pin'en ni bay e yafos riy nra durru'
ma fayleng e ra rur,
machane bay gu duwgiliy e pi duga' ko fayleng nib muyluy.
4 Gu be yog ko pi'in kireb ni dab ra ufgad;
5 Gu be yog ngorad ni ngar talgad ko ufanthin."

6 Pufthin e der ma yib ko ngek ara ngal ara lel'och ara yimuch;
7 Ya Got e ir e tapufthin,
nge gechignag boch me faleg wa'athan boch.
8 I SOMOL e ke kol ba kap nga pa',
nike sugnag e damumuw rok ni bod e wayin nib gel.
Ra pu'og, ma urngin e pi'in kireb ni yad ra unum;
miyad unum ni dabi aw ta'reb e wa'angchal riy.

9 Machane ri dab gu tal i weliy murung'agen e Got rok Jakob
fa gu tal i tangnag e sorok ngak.
10 Ra buthug gelngin e pi'in kireb,
machane gelngin e pi'in yad ba manigil e ra gel i yan.

76

Got e ir e ke Ge!

1 Got e go' yim nang u Judah;
ma yima mathangeluwolnag fithngan u Israel.
2 Tabnaw rok e bay u Jerusalem;
ma ir e ma par ko Burey ni Zion.
3 U rom e t'ar e pi gan e gat'ing rok e pi to'ogor riy,
nge *shield* nge saydon rorad, gubin talin e cham rorad.

4 A Got, ri gab gil,
ma ri ga ba tolang rok e pi burey ni yug ma par.
5 Pi salthaw rorad nib m'uthan'rad e kan fek urngin e tin immoy rorad
ma chiney e kar molod ni yam';
ni gelngirad nge urngin e pi salap rorad e yi go' ke m'ayfan.
6 A Got rok Jakob, nap'an ni mu puwan' ngorad,
me aw e os nge pi'in nma yan u os nga but' ni karm'ad.

7 Machane gur SOMOL, e go' yibe rus ngom.
Dariy be' nrayag ni nge sak'iy u p'eowchem
nnap'an ni gab damumuw.
8 Tiriggil rom e kamog u tharmiy kannang;
me rus e fayleng me th'ab gulingan,

* **75:** TITLE NI HEBREW: Ba tang rok Asaf.

9 nap'an ni mu sak'iy ngam weliy e n'en ni ka mu tirigiliy,
ni ngan ayuweg gubin e pi'in yibe gafgow nagrad u fayleng.

10 Damumuw ko girdi' e kemus ni be gelnag feni sorom;
ma pi'in de yim' ko mael e bay ur madnom niged gur.
11 Mu pi'ed ngak SOMOL ni Got romed e tin kam micheged ngak;
gimed gubin e pi nam ni gimed ba chugur, mu feked e tow'ath romed i yib ngak.
Got e ma gagiyegnag e girdi' ngar rusgad ngak;
12 ma sobut'nag lanyan' pipifak e pilung ni tolngan'rad,
ma k'ar marus ngak e pi pilung nib gel.

77

Fal'egyan' u nap'an ni ka ri gel e gafgow

1 Gu yor nib ga' lamag ngak Got;
gu yor nib ga' lungug me rung'ag lamag.
2 Gu meybil ngak Somol ko ngiyal' nike yib e gafgow ngog;
polo' e nep' ni gu meybil ni kug tining pa'ag ngalang,
machane, de fel' lanin'ug.
3 Nap'an ni gu ra leamnag Got, mug gel'gel';
nap'an ni gu ra pi' lanin'ug, me mulan'ug.

4 I teg nda gu mol ni polo' e nep';
kari magafan'ug ndakiyag ni gu non.
5 Gu leamnag e pi rran nike thumur
me yib ngan'ug fapi duw kakrom.
6 N'umngin e nep' ni u gu leam;
ug leam leam, ma ba'aray e n'en ni gu fitheg riy:
7 "Gur, gubin ngiyal' ni bay i par SOMOL nike pi' keru' ngodad?
Gur, aram e ri dab ku da fel'gad u laniyan' bayay?
8 Gur, aram e ke tal ni dabki t'ufegdad?
Gur, aram e ke m'ayfan e n'en ni micheg nra rin'?
9 Gur, ke pag Got talin ni nge runguydad?
Gur, damumuw e ke yon' luwan e runguy rok?"
10 Ma aram me lungug, "N'en ni ka ri kireban'ug ngay
e Got e daki gel gelngin."

11 SOMOL, bay i yib ngan'ug e pi gafarig rom ni bfel';
bay ug leamnag e pi ma'ang'ag ni um rin' kakrom.
12 Bay gu leamnag murung'agen urngin e tin kam rin';
bay gu par ma gu be tafinaynag urngin e tin kam rin' nrib th'abi fel'.

13 A Got, gubin ni ga be rin' ma ba thothup.
Dariy reb e got ni bod feni sorom.
14 Gur e Got ni ga ma ngongliy e maang'ang;
kam dag gelngim u fithik' e pi nam.
15 Gelngim nib gel e mu ayweg e girdi' rom ngay,
ni pi'in owchen Jakob nge Josef.

16 A Got, nap'an ni guyem e day me rus,
me durru' t'ay e regur.

17 Yungi manileng e pu'og e ran nga but';
me chublingan e derra' u lane lang,
me mat e uluch u gubin i yang.
18 Lingan e dirra' rom e malay nga but',
ma ram'en e uluch ni be matmat e gal' e fayleng;
me t'on nge rur e fayleng.
19 Ga ma yan u fithik' e n'ew,
ngam th'ab nga barba' e regur,
machane, luwan em e dab ni guy.
20 Ga be gafaliy e girdi' rom ni bod ba tagafaliy e saf,
ni Moses nge Aron e ga' rorad.

78

Got nge girdi' rok

1 Mmotoyilgad, e girdi' rog, ko machib rog,
mi gimed tiyan'med ko n'en ni gu be yog.
2 Bay gu welthin u fithik' e fanathin;
ngug weliy e pin'en ni kakrom nda un nangfan,
3 bogi ban'en ni ud rung'aged kadnanged
ni bogi ban'en ni yog e pi chitamangidad ngodad.
4 Dab da mithaged rok pifakdad,
nga dogned ko bin migid e mfen
murung'agen SOMOL nib gel nge gafarig rok ni bfel'
nge pi maang'ang ni i rin'.

5 Ke pi' e motochiyel ngak e girdi' nu Israel
me motochiyel ngak e pi'in owchen Jakob.
Me ta'chiylen ngak e pi ga' rodad
ni ngar machib niged e motochiyel rok ngak pifakrad,
6 ya nge yag ni nang e bin migid e mfen
ngar chelgad ngar filed ngak pifakrad.
7 Ni aray rogon ma aram e bay ra ted e pagan' rorad nga daken Got
ma dab ra paged talin e n'en ke rin',
ma gubin ngiyal' ni bay ra ted u gil' e tin ke ta'chiylen.
8 Dab ra boded e pi chitamangirad kakrom,
ni bogi girdi' ni yad ba tatogopluw ma darir folgad,
ni de muyluy e pagan' rorad ngak Got,
ma darir pired ni yad ba yul'yul' ngak.

9 Pi Efraimite, e ra feked e gat'ing nge gan e gat'ing,
miyad mil e rofen ni ngan mael.
10 Dar ayweged fare m'ag u thilrad nge Got;
mra siyegned ni ngar folgad ko motochiyel rok.
11 Kar paged talin e n'en ke rin',
fapi maang'ang nra guyed ni rin'.
12 I rin' Got fapi maang'ang u p'eowchen e pi chitamangirad
u lan e tafelfel' u Zoan ko nam nu Egypt.
13 I sey e day nge fekrad nga barba';
i suweg e day ngalang ni bod ruraba' i rungrung.
14 Me rran me pow'iyrad nga bang i manileng

mra nep' ma ram'en ba nifiy.
15 I sey e war u lan e ted ni *desert*
nge pi' e ran riy ngorad.
16 Me k'aring e ran nge map' ko fare war
me gagiyegnag nge thang'el nga but ni bod ba lul'.

17 Machane dartalgad ko denen nib togopluw ngak Got,
mu daken e ted ni *desert* e ra togopluwgad riy ngak e en ni Th'abi Tolang.
18 Nri lanin'rad ni ngar sikeng niged Got
ko ggan ni yad ba'adag ni yad be ning.
19 Ur nonod nib togopluw ngak Got, ni be lungurad,
"Rayag rok Got ni nge yagnag e ggan u daken e ted ni *desert*?
20 Riyul' ni pirdi'iy fare war
nge po' e ran riy,
machane gur, rayag rok ni ngki pi' e flowa ngodad
me pi' e ufin ngak e girdi' rok?"

21 Ma aram e nap'an ni rung'ag SOMOL e n'en ni yad be yog mri damumuw;
me cham ko girdi' rok ko nifiy,
mri gel e damumuw rok ngorad,
22 ya dariy e michan' rorad ngak
ma de mich u wan'rad nra ayuwegrad.
23 Ma aram me non ngalan e lang
nge yog ko pi mab riy ni nge mab;
24 i pi' e *grain* u tharmiy ngorad,
me pu'og e manna nga but' ni ngar ked.
25 Ere ra ked gan e pi engel,
me pi' Got ngorad urngin ni yad ba'adag.
26 Miki gagiyegnag e nifeng nge thow ko ngek,
ma gelngin e k'aring e nifeng ko yimuch;
27 me pi' e arche' nga but' ko girdi' rok,
ni bod feni yo'or e yan' u p'el'ay;
28 me mul mul fapi arche nga lulukngun fa gin ka ra pired riy
ni liyeg e pi *tent* rorad.
29 Ma aram me abich fapi girdi' ngar fosgad;
ya ke pi' Got ngorad e tin yad ba'adag.
30 Machane ka dawori gaman u wan'rad
ma nap'an ni ku yad be abich,
31 me damumuw Got ngorad
nge thang e fan rok e pi'in nib gel u fithik'rad,
ni tin th'abi cheag e pagel nu Israel.

32 Yug aray rogon urngin e pin'ey ma fapi girdi' e dartalgad ko denen;
dariyfan e pi maang'ang ya de pagan'rad ngak.
33 Aram me museg e rran rorad ni gowa bbuwchuth i nifeng
ngarm'ad nib tomgin.
34 N'apan nra li' bochiyad,
me cheal e tin kabay ngar sulod ngak;
miyad pi' keru'rad ko denen rorad miyad parnag e meybil.
35 Me yib ngan'rad ni Got e i yoror rorad,

ni en ni Gubin ma Rayag Rok e i yibnag e ayuw ngorad.
36 Machane u rogned e thin ni fel'faen;
dariy ban'en nrogned nib riyul'.
37 Dar yul'yul'gad ngak;
ma ku dar yul'yul'gad ko fare m'ag ni bay u thilrad.

38 Machane Got e ma runguy e girdi' rok.
I n'agfan u wan' e denen rorad
made thang owcharad.
Ba yo'or yay ni i k'adan' ko damumuw
ngi i par nga daken gelngin e damumuw rok.
39 Me yib ngan' ni yad e kemus ni yad e girdi',
ni yad bod e nifeng ni thow me m'ay.

40 Rib yo'or yay nra togopluwgad ngak u lan e ted ni *desert*;
bo'or yay nra kireb niged lanyan'!
41 Ur sikeng niged Got u bayay nge bayay,
ngu'ur amith niged lanyan' fare Got nib Thothup rok yu Israel.
42 Ra paged talin gelngin nib gel
nge fa rofen ni chuwegrad u pa' e to'ogor rorad
43 me ngongliy bogi ban'en u fithik' e sorok nge maang'ang
u lan e tafelfel' u Zoan u lan yu Egypt.
44 I pilyeg e yupa i lul' nge ngal' ni racha',
nge par piyu Egypt ndakriy e ran ni ngar unumed.
45 Me pi' e lal nge yib nga fithik'rad nge gafgow nagrad
nge kayru ni gathay taferad.
46 Me pi' Got e asmen'ing ni lokust nge longuy e woldug rorad
me kirebnag e yungi flang rorad.
47 Me thang owchen e woldug rorad ni *grape* ko ayis nma mul mul ni bod e malang
me li' e gek'iy ni *fig* rorad ko ayis nike el.
48 Me li' e pi garbaw rorad ko ayis nike el ni bod e malang
me li' e yuran' i gamanman rorad ko uluch.
49 I k'aring e tagnan' ngorad nib gel
u mirin e damumuw rok ni pu'og,
ni yib ni bogi tamal'oeg ni nge mogothgoth.
50 Da ki luf bang ko damumuw rok
ara ayweg e pogofan rorad,
i li'rad ko gechig ni pag ngorad.
51 Me thang owchen e tin nganni' i fakay ni pumo'on
u gubin e tabnaw nu Egypt.

52 Ma aram me gafaliy e girdi' rok nga wuru' yu Egypt ni bod ba tagafaliy e saf
ni pow'iyrad u daken e ted ni *desert*.
53 Dar rusgad ya i pow'iyrad ni dabi buch ban'en rorad;
machane, day e yib nge tharey e pi to'ogor rorad.
54 Me fekrad i yib ko nam rok nib thothup,
ko pi burey ni Ir e kol.
55 I tuluf e girdi' riy nnap'an ni be yib e tirok e girdi' i yib;
me f'oth e binaw rorad u pa' e ganong nu Israel
me pi' taferad ko tirok e girdi.

56 Machane kur pired ni yad be togopluw ngak Got ni Gubin ma Rayag Rok
ma yad be sikengnag.
Tin ni i yog e darir folgad riy,
57 ya ur togopluwgad ma kuyad bod e pi chitamangirad kakrom nde ryul'yul'gad,
ni gowa ba gan e gat'ing nib bugbug ni dabyag i pagan'uy ngay.
58 Ra k'aringed e damumuw ngak ko yungi n'en ni yad be tayfan boch e got riy,
nge pi liyos rorad ni kari gelnag e damumuw ngak.
59 Ri damumuw Got nnap'an ni guy e ran'ey,
ma aram mri n'ag e girdi' rok.
60 Me n'ag e *tent* rok nu Shiloh,*
ni aram e gin ni tafen ni i par riy u fithik'mad.
61 Me pag e pi to'ogor romad ngar koled fare Kahol ko M'ag,
ni aram e pow u gelngin nge felngin.
62 I damumuw ngak e tirok e girdi'
me pagrad nge li'rad e pi to'ogor rorad.
63 Pi'in pagel e nli'rad u fithik' e mael,
me par e pi'in rugod ni dakriy be' ni ngar figirngiyed.
64 Prist e nli'rad ko saydon,
ma pi le'engirad e dan pagrad ni ngar mowawgad.

65 Me tomur, me od SOMOL ni gowe ki i mol;
bod be' nib mo'on nib gel nike taf daken ni bochan e wayin.
66 Me tuluf e pi to'ogor rok ngar sulod
ni ka ra waergad ma ka ra tamra'gad.
67 Machane me n'ag e pi'in owchen Josef;
ma de mel'eg fare ganong rok Efraim.
68 Me mang birok Judah e mel'eg
nge fare burey ni Zion nrib t'uf rok.
69 Me toy e Tempel rok u rom
ni bod tafen u tharmiy;
ni ngongliy nib mayluy ni bod e fayleng,
ni dariy bingyal' nra buch ban'en riy.

70 I mel'eg David ni tapigpig rok;
me yan i fek u rom ko chumol ko gamanman,
71 ni aram e gin ni i chothowliy e yuran' i gamanman rok riy,
nge tay' David ni pilung nu Israel,
ngi i gafaliy e girdi' rok Got.
72 I David e i chothowliyrad ni rib fel' rogon,
ma ba salap ni i pow'iyrad.

79

Ba meybil ni fen fare nam ni ngan ayuweg

1 A Got, ke yib boch e nam ni mael ngak e nam rom.
Kar ta'ay niged fare Tempel rom nib thothup
ma kar paged yu Jerusalem nike mogothgoth.
2 Kar paged e ldow rok e girdi' rom ni nge languy e arche' ni *vulture*,
ma kar pi'ed e ldow ko pi tapigpig rom ngak e gamanman ni malboch ni nge languy.

* **78:60** SHILOH: Aram tagil e liyor ko girdi' nu Israel u m'on ni pilung David.

3 Kar pu'oged racha'en e girdi' rom ni bod e ran
nike sugbur u ga'ngin yu Jerusalem;
ma dariy be' ni magach ni nge k'eyag e yam'.
4 Pi nam nib liyegmad e yad be yog e thin ni kireb ngomad;
yad be garus ma yad be moning nagmad.

5 SOMOL, ga ra par ni gab damumuw ngomad ni dariy n'umngin nap'an?
Ra par e damumuw rom ni be yik' ni bod ba nifiy ni dabital?
6 Mu cheleg e damumuw rom nge sap ko pi nam ni darir liyorgad ngom,
nge nga daken e girdi' ni der meybil ngom.
7 Ya kar thanged e pogofan rok e girdi' rom;
ma ka ra gathayed e nam rom.

8 Dab mu gechig nagmad ni bochan e pi denen ko pi chitamangimad kakrom.
Mu runguymad e chiney;
ya dakriy e lagan' romad ngabang.
9 A Got, mu aywegmad nge pogofan romad;
mu ayuwegmad ma ga n'agfan u wun'um e denen romad
ni bochan fithingam ni nge par nib gil.
10 Mangfan ni be fithmad e pi nam, ni yad be ga'ar,
"Bu uw e Got romed?"
Mu gagiyegnag ngguyed ni kam gechignag e pi nam
ni bochan e yad be po'ug rachaen e pi tapigpig rom.

11 Mmotoyil ko gel'gel' rok e pi kalbus,
ma gelngim nib gel e ngam ayweg ngay e pi'in ni kan tay ni ngan thang e fan rorad.
12 Somol, mu fulweg labgen ngak e pi nam ni medlip yay
ni bochan urngin e thin ni kireb ni yad be rugoy ngom.
13 Ma aram e gamad e tirom e girdi' e gamad e saf rom,
e bay gu pininged e magaer ngom ndariy n'umngin nap'an,
nge sorok i yan ngaram.

80

Ba meybil ni fen e nam ni nge sul nga rogon

1 Gur fare tagafaliy e saf nu Israel, mmotoyil ngomad;
mu rung'ag e meybil romad, gur e tagagiyeg romad.
Kam par nga tagl'im ngalang ko kerubim
2 mu gagyel nigem ngak e pi ganong ko Efraim, Benjamin, nge Manasseh.
Mu dag gelngim ngomad!
moy ngam ayuwegmad!

3 A Got, mu fulwegmad!
Mu dag e runguy rom ngomad, ya nge dabi buch ban'en romad!

4 SOMOL ni Got ni Gubin ma Rayag Rom, bu uw n'umngin nap'an,
ni ngam par ni gab damumuw ko pi meybil rok e girdi' rom?
5 Kam pi' e kireban' ngomad ni nggu wed,
nge ba kap i lu' nib ga' ni nggu umumed.
6 Kam pag e pi nam nib liyegmad ni yad be chamnag e binaw romad;
ma be yog e to'ogor romad e thin ni kireb ngomad.

7 Got ni Gubin ma Rayag Rok, mu fulwegmad!
Mu dag e runguy rom ngomad, ya nge dabi buch ban'en romad!

8 Kam fek ba pa' i *grape* u Egypt;
ka mu tuluf girdi'en e fapi nam ma ka mu yung nga daken e binaw rorad.
9 Kam tamilangnag mit ni nge tugul;
ke yan lik'ngin nib to'ar', ke fana' daken e fare nam.
10 Ke taglul'nag e pi burey,
ma pa'pa'ngin e ke taglulnag e pi *cedar* ni gagang' kan.
11 Ke yan pa'pa'ngin ke mada' ko day ni Mediterranean fithingan,
ma yan nge taw ko lul' ni Eufrates.
12 Mangfan ni kam buthug e yoror riy?
Chiney e gubin e girdi' ni be yan u charen e rayag ni nge iring wom'ngin;
13 ma be yot'yot' e pi babiy ni malboch nga but',
ma gamanman ni malboch e be damunmun riy.

14 Got ni Gubin ma Rayag Rok, mu sul ngomad!
Mu changar u tharmiy ngomad nga but';
moy ngam ayuweg e girdi' rom!
15 Moy ngam ayuweg e re pa' i *grape* ney ni mu yung,
re pa' i *grape* ney ni kafin mu yung ma ke ilal ke gel!

16 Pi to'ogor romad e kar paged e nifiy ngay ma kar th'abed nga but';
mu changar ngorad u fithik' e damumuw ngam thirifrad u but'!
17 Mu ayuweg ma ga yororiy e girdi' ni gur e mu mel'egrad,
ni fare nam ni mu gagiyegnag ngi i par nib gel.
18 Ma aram e dab kug pi'ed keru'mad ngom bayay;
mu taymad ni gamad bfos, ma gamad pining e sorok ngom.

19 SOMOL ni Got ni Gubin ma Rayag Rok, mu fulwegmad.
Mu dag e runguy rom ngomad, ya nge dabi buch ban'en romad.

81

Ba Tangin e Madnom

1 Mu tolul niged e felfelan' ngak Got nma n'ufegdad;
mu tang niged e sorok ngak fare Got rok Jakob!
2 Mu tabab niged e musik mi gimed chubeg e *tambourine*;
mi gimed chubeg e *harp* nge *lyre* ni bfel' lingan.
3 Mu thoyed e rappa ni fan ko fare madnom,
ko rofen ni m'ug e pul nge rofen ni ngo'on.
4 Irera' e motochiyel u lan yu Israel,
ni yog fare Got rok Jakob.
5 I pi' ko girdi' nu Israel
nnap'an ni cham ko fare nam nu Egypt.

Mu gu rung'ag ba lam ndawor gu rung'ag bi'id ni be ga'ar,
6 "Ku gu fek e gilab u pomed;
kug fek e dug nib tomal u pa'med.
7 Nap'an ni yib e oloboch ngomed, mi gimed piningeg, mu gu chuwegmed u fithik'.
Gu fulweg lungumed u tagl'ig ni bay u fithik' e yoko' nib mith.

Gu sikeng nagmed ko fare alublub nu Meribah.
8 Mmotoyilgad, e girdi' rog ko ngiyal' ni gu be ginangmed;
Israel, gu be athpeg ni mang e yigum motoyil ngog!
9 Thingar dab mu tedfan yug reb e got.
10 I gag e SOMOL ni Got romed,
ni gu chuwegmed u lan yu Egypt.
Mu faled langmed', mu gu durwi'iymed.

11 "Machane girdi' rog e dar motoyilgad ngog;
yu Israel e dar folgad rog.
12 Ere ku gu pagrad ngranod u farad gel'an
ngu'ur rin'ed e tin yad ba'adag.
13 Ri gu be athpeg ni gomang e yigi motoyil e girdi' rog ngog;
ri gu be finey ni gomang e yug ra folgad rog!
14 Ma gu ra gur nigeg ngug gel ko pi to'ogor rorad
mug gad pa'ag ngak e pi'in be togopluw ngorad.
15 Pi'in yad be fanenikeg e bay ra siro'gad u fithik' e marus u p'eowcheg;
gechig rorad e dariy n'umngin nap'an.
16 Machane gu ra durwi'iymed to tin th'abi fel' e *wheat*;
nge *honey* ni yib ko war ngar mu fosgad ngay."

82

Got e Ir e tagagiyeg nth'abi tolang

1 Got ni par nga tagil' u lan e mu'ulung ko girdi'en e tharmiy;
me yog e n'en ke duwgiliy u langgin fare mu'ulung ko pi got* ni ga'ar:
2 "Thingar mu talgad i turguy e tin de yol'uw;
ma thingar dab manged ko pi'in kireb!
3 Mu n'ufeged mat'wun e pi'in gafgow nge pi'in kanim' rorad;
mu golgad ko pi'in bt'uf e ayuw rorad nge pi'in dariy gelingrad.
4 Mu lufed e pi'in dariy gelingrad nge pi'in bt'uf e ayuw rorad
u pa' e pi'in kireb e leam rorad.

5 "Ri dariy ban'en ni gimed manang ma ku dariy ban'en ni gimed manangfan.
Kam polo' i kirebgad,
ma ke math mit e mat'aw u fayleng.
6 Gu be ga'ar, 'Gimed e pi got,
ni gimed gubin ni pifak e en Th'abi Tolang.'
7 Machane gimed ra yim' ni bod e girdi';
yafos romed e bayi mus ni bod gubin e pumo'on ni pifak e en pilung."

8 A Got, moy ngam gagiyegnag e fayleng;
gubin e nam ma gur e suwom.

83

Ba meybil ni nge waer e pi to'ogor rok yu Israel

1 A Got, dab mu par ni kam th'ab gulngam;
yug dab mu par u lom, ni dabmog ban'en!
2 Amsap, pi to'ogor rom e kar chelgad kar maelgad nib togopluw ngom,

* **82:1** PI GOT: Ren'ey e rayag ni be yip' fan e pi got ko pi nam ni gel Got ngorad, machane ku rayag ni be yip' fan e pi tapigpig rok Got (engel) u tharmiy ara girdi' ni i gagiyeg.

ma pi'in yad be fanenikem e yad be togopluw.
3 Yad be puruy' nib mith nib togopluw ngak e tirom e girdi';
yad be makath nib togopluw ngak e pi'in ga ma yororiyrad.
4 Yad be ga'ar, "Mired, ngad thirifed e re nam rorad ney,
ya ngan pagtalin yu Israel ndabki yib ngan'uy bi'id."

5 Me ta'reb e puruy' rorad ngay
ni ka ra ta'rebgad ni ngar togopluwgad ngom:
6 ni aram fapi girdi' nu Edom nge pi Ishmaelite;
nge girdi'en yu Moab nge pi Hagrite;
7 nge girdi'en yu Gebal, Ammon, nge yu Amalek,
nge yu Filistia nge yu Tyre.
8 Miki chagil yu Assyria ngorad;
kar manged ngak e pi Ammonite nge Moabite, pi cha'ney e pi'in owchen Lot.

9 Mu rin' ngorad ni bod ni mu rin' ngak e pi Midianite,
nge Sisera nge Jabin ko fare Lul' nu Kishon.
10 Gur e mu gel ngorad u Endor,
ni mel e ldow rorad u daken e but'.
11 Mu rin' ngak e pi tayugang' rorad e n'en nim rin' ngak Oreb nge Zeeb;
mu gel ngak gubin e pi tagagiyeg rorad ni bod ni mu gel ngak Zabah nge Zalmunna,
12 ni fa'an ni lungurad, "Bay da feked nge milfan ngodad
fare binaw nib milfan ku Got."

13 A Got rog, mu weregrad ni bod e fiyath,
ni bod e chabung ni changagnag e nifeng.
14 Bod e nifiy ni urfiy e loway,
nge daramram ni mo'oruf e yochi burey,
15 mu tulufrad ko yoko' ni ga ma pi'
ma ga k'aring e marus ngorad nga nifngim nib gel.
16 A SOMOL, mu upnguy owcherad ko tamra'
nge mang e yigi yag nra gayed Gur.
17 Mang e yug ra waergad miyad rus ni dariy n'umngin nap'an;
mang e yugur m'ad ni rib m'ayfarad.
18 Mang e yugur nanged ni kemus ni gur e SOMOL,
ni gur fare tagagiyeg Nib Th'abi Tolang u polo' e fayleng.

84

Tawrengnag e naun rok Got

1 SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ri ba t'uf e Tempel rom rog!
2 Kari gum' ni bochan ni ngub ngaram!
Kari gum' ni bochan ni ngu'un ngalan e yoror rok SOMOL.
Polo i gag ni gu be tangnag e felfelan'
ngak fare Got ni be par ni bafos.
3 Mus ko arche' ni *sparrow* ni yad ma toy taferad,
ma arche' ni *swallow* e bay taferad;
yad ma tay pifakrad nib chugur ko pi altar rom,
I gur SOMOL ni Gubin ma Rayag Rom, ni pilung rog ma Got rog.
4 Rib felfelan' e pi'in yad be par u lan e Tempel rom,
ni gubin ngiyal' ni yad be yin' tangin e sorok ngom!

5 Rib felfelan' e pi'in gelngirad e gur e be yib rom,
ma ba pasigan'rad ngay ni ngar milekaggad ngarbad ko burey ni Zion.
6 Ma yad ra yan u lan e loway nu Baka nib mlik',
me ngal' ni bang i ban'en ni bay e ran ni alublub riy,
som'on ko n'uw nma aw e ma sugnag yu yang riy ko ran.
7 Ra yad be yan ma yad be gel i yan,
bay ra guyed fare Got ni ir e th'abi ga' u fithik' e pi got u Zion!

8 SOMOL ni Got ni Gubin ma Rayag Rom, mu rung'ag e meybil rog;
Got rok Jakob, mu telim ngog!
9 A Got, mu ayuweg e pilung romad,
ni fare pilung ni gur e mturguy ni nge pilung!

10 Ta'reb e rran ni yira par u Tempel rom
ma kabfel' nga bbiyu' e rran nni par u bang;
kug ba'adag ni nggu sak'iy u langan e garog ko naun rok e Got rog
ko bin ni nggu par u tafen e girdi' ni kireb.
11 I SOMOL e ir e yoror rodad, me ir ba pilung nib maluplup,
ir e ma tow'ath nagdad ko runguy nge tayfan.
Der ma siyeg ban'en ni bfel'
ni nge pi' ngak e pi'in yad be rin' e n'en nib mat'aw.
12 SOMOL ni Gubin ma Rayag Rom, rib felfelan' e pi'in gur e ke lagan'rad ngom!

85

Ba meybil ni fan ko nam ni nge fel' rogon

1 SOMOL, ri gab gol ko nam rom.
Ka mu fla'abnag yu Israel bayay.
2 Ka mu n'agfan e denen rok e girdi' rom;
ma ka mu n'agfan urngin e kireb rorad.
3 Ka mu tal ko damumuw ngorad;
ni kar mu kadan'um u gelngin e damumuw rom.

4 A Got nta'ayuw romad, mu fulwegmad,
ma dab ku mu dabuymad!
5 Mog, ngam par ni gab damumuw ngomad ni dariy n'umngin nap'an?
Mog, nge par e damumuw rom ni dabi chuw bi'id?
6 Mu gel nagmad bayay,
ma aram e gamad e girdi' rom e bay gu pininged e sorok ngom.
7 A SOMOL, mu dag ngomad fare t'ufeg rom ni dabimus.
Ma ga pi' ngomad e ayuw nggu mat'awgad ngom.

8 Gu be motoyil ko n'en ni be yog SOMOL ni Got;
gapas e be micheg ngodad e girdi' rok,
ni fa'anra dab kudsulod ko yupa' i kanawo' rodad ni oloboch.
9 Riyul' nra mat'awnag ngak e pi'in ni bay madgun u wan'rad,
nge par e muluplup' rog u lan e nam rodad.

10 T'ufeg nge yul'yul' e yow ra mada';
mat'aw nge gapas e yow ra gamuchmuch nga ta'bang.
11 Yul'yul' rok e girdi' e bayi yan u fayleng ngalang,
ma feni bmat'aw Got e bayi changar u tharmiy nga but'.

12 I SOMOL e bayi man'og nagdad,
ma but' rodad e bayi fel' mit e woldug riy.
13 Mat'aw e ra yan nga p'eowchen SOMOL
nge fal'eg rogon kanawo'en.

86

Ba meybil ni fan ko ayuw

1 SOMOL, mu telim ngog, ngam fulweg lungug,
ya dariy ban'en nrayag rog ma gub me'waer.
2 Mu ayuwegneg u pa' e yam', ya gub yul'yul' ngom;
mu ayuwegneg, ya gag e tapigpig rom mma pagan'ug ngom.

3 Mu runguyeg, ya gur e Got rog;
gu be meybil ngom nib polo' e rran.
4 A Somol, mfal'eg laniyan' e tapigpig rom,
ni bochan e beyib e meybil rog ngom ngalang.
5 Gur e gab gol ngomad ma ga ma n'agfan u wun'um e kireb romad,
ma gubin e pi'in yad ma meybil ngom e yad ba sug ko fare t'ufeg rom ni dabimus.

6 SOMOL, mu telim ko meybil rog;
mu rung'ag e meyor rog ni gu be man ayuw.
7 Gu be piningem ko yu ngiyal' ni ku gu aw nga fithik' e oloboch,
ni bochan e ga ma fulweg taban e meybil rog.

8 A Somol, dariy reb e got ni bod gur,
ma dariy reb nike rin' e n'en ni kam rin'.
9 Gubin e nam ni kam sunmeg
e bay rabad ngar siro'gad ngom,
miyad pining e sorok nga fanam gil.
10 Ya gur e rib gel gelngim ma ga ma ngongliy e maang'ang;
kemus ni go' gur e Got.

11 SOMOL, mu fil ngog ko mang e ga ba'adag ni nggu rin',
ma bay ug fol rom u fithik' e yul'yul';
mu fil ngog rogon ni nggu pigpig ngom u polo' i lanin'ug.
12 A Somol ni Got rog, bay gu pining e sorok ngom u polo' i gumircha'eg;
bay ggilnag fithingam ni dariy n'umning nap'an.
13 Rib ga' e t'ufeg rom ngog ni fare t'ufeg ni dabimus!
Kam ayuwegneg u pa' e yam'.
14 A Got, girdi' ni tolngan' e karbad ni togopluw ngog;
ma barba' i girdi' ni kireb e yad be guy rogon ni ngar thanged e pogofan rog,
ni girdi' ni dariyfam u wan'rad.
15 Machane gur Somol e ga ba Got nri gama runguy ma bt'uf e girdi' rom,
gubin ngiyal' ni ga ba gumaen', gubin ngiyal' ni ga ba gol ma ga ba yul'yul'.
16 Mu cheal ngam sap ngog ngam runguyeg;
mu pi' gelngig ma ga ayuwegneg,
ya gu be pigpig ngom nri bod ni i rin' e chitinag.
17 SOMOL, mu dag ngog e pow u fanam manigil;
ma pi'in yad be fanenikayeg e bay ra tamra'gad
nap'an ni yad ra guy ni ka mu ayuwegneg ka mu fal'eg lanin'ug.

87

Yu Jerusalem nib th'abi fel'

1 SOMOL e toy e binaw rok nga daken fare burey nib thothup;*
2 kab t'uf rok e binaw nu Jerusalem
ko pi binaw ni bay u Israel.
3 Binaw rok Got, mu telim
ko pin'en ni bfel' nike yog ni murung'agem nike ga'ar:

4 "Ra gu the'eg e pi nam ni yad ma fol rog,
mra gu uneg yu Egypt nge yu Babylonia ngay;
ma ku bay gog ni yu Filistia nge yu Tyre, nge yu Ethiopia
e bay ku ni mathe'eg ngorad ni girdi'en yu Jerusalem."
5 Bay u nog ni urngin e nam
nib mil farad nga Zion,
ma en ni Gubin ma Rayag Rok e bay i gagiyegnag nge par nib gel.
6 I SOMOL e bayi tay nga babyor urngin e girdi',
me tayrad ni yad gubin ni kar manged girdi'en yu Jerusalem.
7 Yad ra churu' miyad be tang ni be lungurad,
"U Zion e ma yib urngin e tow'ath rok Got riy ngomad."

88

Mayor ni fan ko ayuw

1 SOMOL ni Got, ni ta'ayuw rog, gu be yor ngalang ni polo' e rran,
me nep' mu gub nga p'eowchem.
2 Mu rung'ag e meybil rog;
mu telim ko mayor rog ni gu be ning e ayuw!

3 Ri bo'or e oloboch nike yib ngog,
nike chugur ni nggum' riy.
4 Gu bod gubin e pi'in ke chugur ni ngarm'ad;
gelngig ni polo' e dakuriy.
5 Kan n'ageg u fithik' e pi'in karm'ad;
kug bod e pi'in kan li'rad karanod nga low rorad,
pi'in kar mu fek an'um rorad,
ni kar thaygad nga wuru' e ayuw rom.
6 Kam tharbageg nga t'ay e low,
ko gin nrib lumor ma rib to'ar.
7 Gelngin e damumuw rom e kug madle' riy,
kug parde' u mirin.
8 Kam gagiyegnag e pi fager rog ni ngar n'aged gag;
kam teg ni kar tamdaggad nga ya'ag.
Kan thabey nigeg ni dabyag ni gu mil;
9 ke me'waer e changar rog ko gafgow.
SOMOL, gubin e rran ma gu ma piningem
ma gu ma meybil ngom ni kug tining pa'ag ngalang.

10 Mog, ga ma ngongliy e maang'ang ni fan ko pi'in karm'ad?
Gur, yad ma suwon ngalang ngar pininged e sorok ngom?
11 Mog, yima weliy u low ko yam' e t'ufeg rom ni dabimus

* **87:1** BUREY NIB THOTHUP: Ku arrogon ni bay ko 2:6.

ara fenam yul'yul' ko fa gin'en ni kan fek anuy riy?
12 Gur, yibe guy e maang'ang rom ko fa gin nib lumor
ara fel'ngim ko fare binaw rok e pi'in kanpag talrad?

13 SOMOL, gu be piningem ni gu be man ayuw;
gubin e kadbul ni gu ma meybil ngom.
14 SOMOL, mangfan ni ga be n'igeg?
Mangfan ni ga be mithag owchem rog?
15 Ka nap'an ni kug bochi pagal, ni ug gafgow ngi i chugur ni nggum';
ku gu me'waer u malngin e pi gechig rom.
16 Mirin e damumuw rom e ke masengseng nigeg;
pi cham rom e ke kal ngog.
17 Polo' e rran ni yad ba liyegeg ni gowa ba sugbur;
gubin raba' i chireg ni karbad riy ngog.
18 Mus ko pi fager rog th'abi chuchugur ma kam gagiyegnag e kar n'igedgag,
kemang lumor e ku gu chagil gow.

89

*Ba tang ni fan ko ngiyal' nike yib e oloboch ko nam**

1 A SOMOL, gubin ngiyal' ni bay u gu tangnag e t'ufeg rom ni dabimus;
bay ug weliy murung'agen fanam yul'yul' ni dab gu tal bi'id.
2 Gu manang ni t'ufeg rom e bay i par ndariy n'umngin nap'an,
ma fanam yul'yul' e dabi chuw ni bod lanelang.
3 Ke lungum, "Kug ngongliy e m'ag u thilmow fare mo'on ni gag e gu mel'eg;
kug micheg bbugithin ngak e tapigpig rog i David nike lungug,
4 'Pi'in ni owchem e bay ur pilunggad ni gubin ngiyal';
gagiyeg ni bay um tay e bay ug ayuwegnem riy ndariy n'umngin nap'an.' "

5 A SOMOL, piyu tharmiy e yad be tangnag e pi manigil ni ga be rin'
yad be tangnag fanam yul'yul' i gur SOMOL.
6 SOMOL, dariy be' u tharmiy ni bod gur;
dariy reb e pi chon e tharmiy ni ta'reb rogon ngom.
7 Ba ga' madgum u lan e mu'ulung ko pi thothup,
yad gubin ni yad ba sak'iy ni ka ra ngat'gad ngom.
8 SOMOL ni Got ni Gubin ma Rayag Rok, dariy be' ni bod fanam gel;
A SOMOL, ga ba yul'yul' u fithik' urngin ban'en.
9 Gur e ga be gagiyegnag gelngin e day;
ga ma mocha'nag e n'ew riy nike puw.
10 I Rahab† nib gel gelngin e kam pirdi'iy ke yim';
gelngim nib gel e ke gel nigem ngak e pi to'ogor rom.
11 Fayleng e mmil suwon ngom, ma ku er rogon e tharmiy;
gur e mu sunumiy e fayleng nge urngin ban'en ni bay riy;
12 gur e mu tay e lel'och nge yimuch;
Burey ni Tabor nge Burey ni Hermon e yow be tang nigem u fithik' e felfelan'.
13 Ri gab gel!
Ri ba ga' gelngim!
14 Gagiyeg rom e ntoy nga daken e mat'aw nge yal'uw;
t'ufeg nge yul'yul' e be m'ug ko urngin e ngongol rom.

* **89:** TITLE NI HEBREW: Ba thin rok Ethan nib Ezrahite. **89:** Title 1 Ki 4:31 † **89:10** RAHAB: Bay ko yat ni ba kokow nu maday nib gel gelngin ko wagagay nge kireb.

15 Ba felfelan' e pi'in yad ma liyor ngom ko pi tang ni yad ma yin',
ni yad be par u fithik' ram'en fanam gol.
16 Polo' e rran ni yad ba felfelan' ni bocham
ma yad be pining e sorok ngom nga fanam fel'.
17 Ga ma gel nagmad ko pi cham;
u fithik' e t'ufeg rom ngomad e kam gel nagmad riy,
18 A SOMOL, i gur e ka mmel'eg en nge yororiymad;
gur, fare Got Nthothup nu Israel, e mu pi' ngomad e pilung romad.

Tin ni micheg Got ngak David

19 Kakrom e mu dag u daken e thin rom ngak e pi tapigpig rom nib yul'yul' ni lungum,
"Ku gu te'eliyawnag ba salthaw nib gilbugwan,
ku gu pi' e chiya' ko pilung ngak be' ni gag e ku gu mel'eg u fithik' e girdi'.
20 Ku gu pilungnag David ni tapigpig rog
ku gu gapgepnag ko gapgep ni thothup.
21 Gelngig e bay i par rok ni gubin ngiyal',
gelngig e bayi pi' gelngin nge gel.
22 Pi to'ogor rok e ri dabiyag rorad ni ngar ban niged,
pi'in kireb e dabiyag ni ni ngar gelgad ngak.
23 Bay gu pirdi'iy e pi to'ogor rok u p'eowchen,
mu gu thang e pogofan rok urngin e pi'in yad be fanenikay.
24 Bay gu t'ufeg mu gu yul'yul' ngak;
bay gu tay ngi i gel ni gubin ngiyal'.
25 Bay gu ga'nag e gin nge gagiyeg riy
ni tabab ko day' ni Mediterranean nge yan i thang ko lul' ni Eufrates.
26 Bayi ga'ar ngog,
'I gur e chitamag nge Got rog;
gur e yoror nge ta'ayuw rog.'
27 Bay gu tay ni ir e bin nganni' i fakag,
me ir e th'abi ga' u fithik' urngin e pilung.
28 Gubin ngiyal' ni bay gu tay u gil' e n'en kug micheg ngak,
ma m'ag ni kug ngongliy u thilmow e bayi par ni dariy n'umngin nap'an.

29 Pi'in owchen e gubin ngiyal' ni yad e bay ur pilunggad;
gagiyeg rok e bayi par ndabi m'ay ni bod lanelang ni bay i par.

30 "Machane fa'anra dabi fol e pi'in owchen ko motochiyel rog,
ma darir ngongolgad nrogon ni be yog e pi motochiyel rog,
31 miyad pi' keru'rad ko fonow ni gu be tay ngorad,
ma darir folgad ko tin kugog ngorad ni ngar rin'ed,
32 ma aram e bay gu gechig nagrad ni bochan e denen rorad;
bay gu pagrad ngar gafgowgad ni bochan e kireb rorad.
33 Machane David e bay i par nib t'uf rog,
dariy bangiyal' ni gu ra pag e tin ku gu micheg ngak.
34 Dab gu th'ab e m'ag ni ku gu ngongliy u thilmow,
ara gu thilyeg ta'abbug fapi thin ni ku gu micheg ngak.

35 "Ri ta'ab yay ni kug micheg nga fithingag nib thothup ma bay i par riy ni aram rogon,
ya ri dab gu lifith l'ugunag ngak David bi'id!
36 Gubin ngiyal' ni bayi par ni bay e gird' ni owchen,

89:20 Act 13:22 **89:27** Rev 1:5

ma bay ug matanagiy gil'ilungun u n'umngin nap'an ni bay e yal' ni be mat ram'en.
37 Bay i par ndabi m'ay ni bod e pul,
bayi par nib mudugil u n'umngin nap'an ni be par lanelang."

Mayor ni fan ko waer nike tay e en ni pilung

38 Machane ka mu damumuw ngak fare pilung ni gur e mu mel'eg;
ya kamn'ag ni kam pi' keru'um ngak.
39 Kam thang e m'ag ni mu ngongliy u thilmew fare tapigpig rom,
ma ka m'on e te'eliyaw ko pilung rok nga marungdu'.
40 Kam buthug e yoror nib liyeg e binaw rok,
pi yoror rok ni fan ko mael e kam digey nib puth.
41 Urngin e girdi' ni be yib u to'oben nge yan e yad be iring e chugum rok;
ma urngin e pi'in yad bbuguliyoror e yad be moning ngak.
42 Kam gagiyegnag e pi to'ogor rok kar gelgad ngak;
ka mu gagiyeg nagrad ni yad gubin kar fefelan'gad.
43 Kam m'aynag fan talin e cham rok,
kam pag ke waer ko mael.
44 Kam chuweg e sog ko pilung u pa'
ma tagil' ni tagil' e pilung e kam thikiy nga but'.
45 Kam pilibthirnag ndawori taw nga nap'an,
ke par nike m'ay fan.

Meybil ni fan e ngan mat'aw nigey

46 SOMOL, uw n'umngin nap'an ni ngam mithagem, dariy n'umngin nap'an?
Uw n'umngin nap'an ni nge yik' e damumuw rom ni bod e nifiy?
47 Mu leamnag feni ngoch nap'an e yafos rog;
mu leamnag ni mu sunumeg urngin e girdi' nib mudugil ni yad ra yim'!
48 I mini' e ra par ndabi yim'?
Uw rogon ni nge ayuweg e girdi' ir ni nge dabki yan nga low?

49 Somol, bu uw fapi mich ko runguy rom ni um dag kakrom?
Bu uw fapi thin ni mmicheg ngak David?
50 Dab mu pag talin rogon e thin nib kireb ni yibe yog ngog i gag e tapigpig rom;
nge rogon ni gu be k'adan'ug ko pi thin kireb ni be yog e girdi' ngog, ni bogni' ndar nanged gur.
51 Pi to'ogor rom e yad be yog e thin ni kireb ko fare pilung ni gur SOMOL e mmel'eg!
Demturug e gin nra yan ngay ma yad be yog e thin ni kireb ngak.

52 Ngu'un pining e sorok ngak SOMOL ni dariy n'umngin nap'an!
Amen! Amen!

KAEN ANINGEG E BABYOR

90

(Psalms 90—106)

*Murung'agen Got nge girdi'**

1 Somol, gubin ngiyal' ni gur e tabnaw ngomad.
2 U m'on ndawor mu sunumeg e yochi burey,
u m'on ndawor mu sunumeg e fayleng,
ni gur ba Got ni urun,
ma gur e Got ni dariy n'umngin nap'an.

* **90:** TITLE NI HEBREW: Ba meybil rok Moses, ni be' ni girdi'en Got.

3 Ga be yog ngomad ni nggu sulod ko n'en ni gu sumgad riy;
ga ma pingegmad nggu sulod ko but'.
4 Bbiyu' i duw e bod ta'reb e rran u wun'um;
ra yan i aw u puluwom ni bod e fowap nike chuw,
bod feni ngoch ba awa ko nep'.
5 Gur e ga ma chuwegmad ni bod e ran ni sugbur;
dabi n'uw nap'anmad ni bod ba lik'ay.
Gamad bod e pan ni tugul ni kadbul,
6 nge ga' kaen nge puf e floras riy,
me blayal' me m'ingkowon nge mororay.

7 Ke ful'mad e damumuw rom;
ku gu rusgad ko damumuw rom nib gel.
8 Kam tay e denen romad nga p'eowchem,
pi denen romad nib mith e ka mu tay ko gin ga ra guy riy.

9 Damumuw rom e ke ngochnag e yafos romad;
nap'mad be may nga bang ni bod ba kathkath.

10 Ya kemus ni medlip i ragag e duw nap'mad,
ra mada' ko meruk i ragag ni fa'anra ba gel fithik' i dowmad;
machane oloboch nge magfan' e be yib ngomad ko pi duw nem;
dar n'uw nap'an e yafos me m'ay, ma gamad chuw.

11 I mini' e ke thamiy mirin e damumuw rom nike mus nga gelngin?
Mini' e manang gelngin e marus ni yira tay ni fa'an ga ra damumuw?
12 Mu fil ngomad feni ngoch nap'an e yafos romad,
nge yag ni gu gonopgad.

13 A SOMOL, uw n'umngin nap'an ni ngki par e damumuw rom?
SOMOL mu runguy e pi tapigpig rom!
14 Mu suguymad ni yu kadbul ko t'ufeg rom ni dabimus,
nge yag ni ug tanggad ma gamad be par nib felan'mad u n'umngin nap'an e yafos romad.
15 Mpi' ngomad e chiney e felfelan' ni bod gelngin e kireban' ni mpi' ngomad
u lan urngin e pi duw ni kug gafgowgad riy.
16 Mu pagmad, e pi tapigpig rom, ngu guyed e pi maruwel rom;
mu gagiyegnag e pi'in ni owchemad ngar guyed gelngim nib gil.
17 SOMOL ni Got romad, mang yigi par fal'egwa'ath rom romad.
Ma ga man'og nagmad ko urngin e tin bay u gu rin'ed!

91

Got ni ir e be yoror rodad

1 En nra yan ngak SOMOL ni nge dabi buch ban'en rok,
en be par u tanggin gelngin e ayuw rok e En ni Gubin ma Rayag Rok,
2 e rayag ni ga'ar ngak,
"I gur e manaf rog nge yoror rog!
I gur e Got rog; ni gur e bpagan'ug ngom."
3 Rib mudugil nra ayuwegnem u urngin e riya' nda mu nang ni bay',
ngu gubin e liliy ni yima yim' riy.
4 Ra upunguyem nga pon;

ga ra par u tan pa' ni dabi buch ban'en rom;
feni yul'yul' e ra yororiyem me n'ufegem.
5 Ma dabiyag ni ngam tamdag nnep' nga ban'en ni gomanga ra yib i maad'ad ngom,
ara mu ga da'da' ko cham nike yib ngom ni rran,
6 ara pi riya' nma aw ko girdi' nnep',
ara pi kireb nma thang e fan ko girdi' ni rran.

7 Rayag ni nge aw bbiyu' e girdi' u to'obem nga but' ni karm'ad,
fa ragag biyu' u gubin yang u to'obem,
machane gur e dabi buch ban'en rom.
8 Bay mu changar ma gguy
rogon ni yibe gechignag e pi'in kireb.

9 Ni bochan e kam pag fam ngak SOMOL ni ir e ngi i n'ufegem,
ni Ir e Th'abi Tolang nma yoror rom,
10 ma aram e dariy ba riya' nra yib ngom,
ma dabi chugur e cham ko tabinaw rom.
11 Ra pi' Got e pi engel rok ngu'ur matanagiyed gur,
ma yad be yoror rom ko gin ga be yan riy i yan.
12 Yad ra fekem
nge dabi maad'ad em ko malang.
13 Bay u mot' e layon nga but' nge porchoyog,
ni layon nib damumuw nge porchoyog ni bay e yub u l'ugun.
14 Be ga'ar Got, "Bay gu ayuweg e pi'in gub t'uf rorad,
mu gu yoror rok e pi'in yad manangeg.
15 Nap'an ni yad ra non ngog mu gu fulweg lungurad;
mra yib e oloboch ngorad, ma gu bay rorad.
Gu ra chuwegrad u fithik' nggu tolang nagrad.
16 Gu ra tow'ath nagrad ko yafos nib n'uw nap'an,
mu gu mat'aw nagrad ngog."

92

*Ba tang ko sorok**

1 SOMOL, rib manigil ni ngan pining e magaer ngom,
mi ni tang ni yibe pi' fithingam ngalang, gur Got nib Th'abi Tolang,
2 gubin e kadbul mi ni weliy rogon e t'ufeg rom ni dabimus
nge fanam yul'yul' ni yibe weliy ni gubin e nep',
3 ko talin e musik ni bay e seng riy
nge *harp* ni yibe chubeg ni bfel' lingan.
4 A SOMOL pi maruwel rom nib thum' ngaru' e gu ba felan' ngay;
ma bochan e n'en ni ka mu rin', mu gu tangnag e felfelan'.

5 SOMOL, rib th'ab feni fel' e ngongol rom!
Ma rib to'ar e tafnay rom!
6 Irera' ban'en ni dabi nang be' nib balyang;
be' nib minan' e dabi nangfan:
7 pi'in kireb e leam rorad e manga yad ra ilal ni bod e pan,
ma pi'in yad ma ngongliy e kireb e manga yad ra man'og;
machane bay ni thirifrad u but',

91:11 Mat 4:6; Luk 4:10 **91:13** Luk 10:19 * **92:** TITLE NI HEBREW: Ba tang ko Sabbath.

8 ni bochan ni gur SOMOL, e th'abi tolang ni manemus.

9 Gamad manang ni pi to'ogor rom e bay ra m'ad,
ma gubin e pi'in kireb ni bay ra waergad.
10 Ka mu gel nigeg kug bod feni gel ba garbaw ni malboch;
ma ka mu tow'ath nigeg ko felfelan'.
11 Kug guy e pi to'ogor rog ni kar waergad
ma kug rung'ag e meyor ko pi'in kireb.

12 Pi'in nib mat'aw e bay ra dommalgad ni bod e gek'iy ni *palm*;
yad ra ilal ni bod e *cedar* nu Lebanon.
13 Yad bod e gek'iy nni yung ngalan e naun rok SOMOL,
ni be dommal u lan e Tempel rok e Got rodad,
14 nike pilbithir ma ku ma k'uf
ni ku be par ni kab galunglung ma ku ba gel.
15 Be dag ni SOMOL e bmat'aw,
ma dariy ban'en nib kireb ko en ma yororiyeg.

93

Got e ir e pilung

1 I SOMOL e ir e pilung!
Ke yin' nga daken ni bod e mad feni sorok nge feni gel gelngin.
Ke tay e fayleng nga tagil' be par nib mudugil
ndabiyag ni ngan mithmitheg.
2 SOMOL, tagil'im e be par nib mudugil ni ka nap'an ko tabolngin,
ma nap'an ndariy ban'en nike sum ma ga bay.

3 SOMOL, pi t'ay e rigur nib to'ar e kar ga' niged linganrad;
kar pi'ed lamrad ngalang be chub lingan.
4 I SOMOL e ma gagiyeg u tharmiy ni ir e th'abi tolang,
ka ba ga' nga lingan e rigur ni be chub,
ma ka ba gel ko n'ew nu rigur.

5 SOMOL, pi motochiyel e dariy n'umngin nap'an,
ma Tempel rom e rriyul' ni ba thothup,
ni manechibog ko pichibog.

94

Got e ma turguy e gubin

1 SOMOL, I gur fare Got ni ga ma gechig;
mu dag e damumuw rom!
2 Gur e tapufthin romad ni gamad gubin;
mu sak'iy ngam pi ngak e pi'in tolngan' e n'en ni bay tapgin ni nge aw ngorad!
3 Bu uw n'umngin nap'an ni ngi i felan' e pi'in kireb?
SOMOL, bu uw n'umngin nap'an?
4 Bu uw n'umngin nap'an ni nge par e pi'in ma kar' oloboch nib tolngan'rad;
ma yad ba uf ko pi oloboch ni yad be ngongliy?

5 SOMOL, kar pirdi'iyed e tirom e girdi';
ma yad be gafgownag e pi'in bmil farad ngom.

6 Yad be thang e fan rok e pi'in ke yim figirngirad nge pi'in kanim' rorad,
ma yad be thang e pogofan rok e milekag ni yad be par u daken e but' romad.
7 Yad be ga'ar, "Der guydad SOMOL;
fare Got rok yu Israel e dar na'ab."

8 Girdi' rog, mang e gimed mrin' ni gimed balyang ni minan'?
Fin wi'in e nge mit ban'en ngomed?
9 Got e ngongliy teldad, ere der rung'ag ban'en?
Ma ir e ke sunumiy lan owchey, ere der guy ban'en?
10 Ma puwan' ko pi nam, ere dabi gechig nagrad?
Ma ir e ma fil ban'en ko girdi', ere dariy e llowan' rok?
11 SOMOL, e manang e n'en ni gadad be leamnag;
manang fane bm'ayfan e tirorad e leam.

12 SOMOL, ba felan' e pi'in ga ma pow'iyrad,
cha' ni ga be machibnag ko motochiyel rom!
13 Ga ma pi' e toffan ngorad u tomuren fa pi rran ni ba gel e gafgow riy
nge taw ko ngiyal' ni kan ker ba low ni nge mul e pi'in kireb ngay.
14 I SOMOL e dabi n'ag e girdi' rok;
ma dabi fek owchen ko pi'in nib milfarad ngak.
15 Tin nib mat'aw e yira pir'eg bayay u lan tafen e puf oloboch;
ma gubin e pi'in bmat'aw ma yad ra tedyad ngay.

16 Mini' e sak'iy ni pa'ag nge togopluw ko pi'in kireb?
Mini' e mang ngog ngug togopluwgow ngak e pi'in ma rin' e kireb?
17 Fa'an mang e de ayuwegneg SOMOL,
ma kug wan ni papey ko fare binaw nib math gulngay riy.*
18 Mug ga'ar, "Ke sirgig eg";
machane SOMOL fare t'ufeg rom ni dabimus e ke duwgiliyeg.
19 Yu ngiyal' ni der paslagan'ug ma ke magafan'ug,
ma ga fal'eg lanin'ug nggu felan'.

20 Dabiyag ni ngam mang ngak e pi tayugang' ni sasalap,
ni yad ma uneg e tin nde mat'aw ngalan e motochiyel,
21 pi'in yad ma makath nib togopluw ngak e pi'in ni bfel'
miyad turguy ni ngan thang e fan rok e pi'in bfel' e rok.
22 Machane SOMOL e n'ufegeg;
Got rog e be yoror rog.
23 Bayi gechig nagrad ko kireb rorad
me thang owcharad ni bochan e denen rorad;
I SOMOL ni Got rodad e bayi thirifrad u but'.

95

Ba tangin e sorok

1 Mired, ngad pininged e sorok ngak SOMOL!
Ngad tang niged Got u fithik' e felfelan', ya ir e be yororiydad!
2 Ngadbad nga p'eowchen ngad pininged e magaer ngak,
ma gadad tangnag u fithik' e felfelan' ni gadad be pining e sorok ngak!

94:11 1 Kor 3:20 * **94:17** BINAW NIB MATH GULNGAY RIY: Fare fayleng ko yam' (ku arrogon ni bay ko 6:5).

3 Ya SOMOL e ba Got ni gubin ma rayag rok,
ir ba pilung nib gel ngak urngin e pi got.
4 Ir e be gagiyegnag e fayleng ni polo',
ni mus ngalan e tin th'abi toar e yiy nge mada' ko tin th'abi tolang e burey.
5 Ir e be gagiyegnag lan e day, ni ir e sunumeg;
ma ku er rogon e but' ni ir e ngongliy.

6 Mired, ngad siro'gad ngak ngad ted fan;
marod ngad ragbuggad u p'eowchen SOMOL, ni ir e sunumegdad!
7 I ir e Got rodad;
ma gadad fapi girdi' ni be ayuweg,
ni fare ran' i saf ni ir e be gafaliy.

Mu telmed e daba' ko thin ni be yog ni be ga'ar:
8 "Dab mu gel niged lanin'med, ni bod ni rin' pi chitamangimed u Meribah,
ni bod e n'en nrin'ed fa rofen nem u daken e ted u Massah.
9 U rom e ra sikeng niged e gumaen' rog riy nge fanag k'adan',
ni yugu aram rogon ni kar guyed e tin gu rin' ni fan ngorad.
10 Aningeg i ragag e duw nri gu dabuy e ngongol rok e pi girdi' nem;
i lungug, 'Ri darir yul'yul'gad!
Ya ra siyegged ni ngar rin'ed e tin ni kugog ngorad ni ngar rin'ed.'
11 Gu damumuw ngar gu micheg ngorad ni lungug,
"Ri dab mmarod ngalan fare nam ni ir e gu ra pi' e toffan ngomed riy."

96

Got e ir fare pilung ni Th'abi Tolang
(1 Kronicles 16:23–33)
1 Mu tang niged SOMOL nga ba tang nib be'ech!
Gimed e girdi' nu fayleng ni polo', mu tang niged SOMOL!
2 Mu tang niged SOMOL ngam pininged e sorok ngak!
Gubin e rran ni ngam weliyed ngak e girdi' fare thin ni bfel' ni murung'agen nike mat'aw nagdad ngak!
3 Mu weliyed ngak e pi nam murung'agen gelngin,
mi gimed weliy ngak urngin e pi nam e pi maang'ang nike ngongliy.

4 I SOMOL e ba sorok, ere thingar ni pining e sorok ngak;
thangri ga' madgun u wun'uy ngak urngin e pi got.
5 Urngin fapi got rok boch e nam e kemus ni bogi liyos,
machane SOMOL e ir e sunumeg lanelang ni ga'ngin.
6 Maluplup' nga feni rir e ke liyeg',
feni sorok nge feni gamog e ke suguy e Tempel rok.

7 Gimed gubin e girdi' nu fayleng, mu pininged e sorok ngak SOMOL!
Mpininged e sorok nga feni muluplup' nge feni gel gelngin!
8 Mpininged e sorok nga feni maluplup fithingan SOMOL;
mfeked ba maligach ngam badnag ngalan e Tempel rok.
9 Mu siro'gad u p'eowchen fa'anem nib Thothup ko ngiyal' nra yib i m'ug riy;
fayleng ni polo', mu t'on u p'eowchen!
10 Mogned ngak urngin e nam ni nge lungumed, "I SOMOL e ir e pilung!
Fayleng e kan tay nga tagil' ndabiyag ni ngan mithmitheg;

95:7 95:7–11 Heb 3:7–11; 4:3–11

rib yal'uw rogon ni bayi pufthinnag e girdi'."
11 Fayleng nge lanelang, mu felfelan'gow!
Day, mu chub ni ba ga' lingam, ma ku arrogon gubin e yafos ni bay u fithik'am;
12 mu fefelan'gad gimed gubin e pi flang, nge gubin ban'en ni bay u dakenmed!
Pi gek'iy u magerger e bay ra tolul niged e felfelan'
13 nap'an ni bayi yib SOMOL ni nge gagiyegnag e fayleng.
Bayi gagiyegnag girdi'en e fayleng
nib mat'aw rogon, ma dabi laniyan'.

97

Got ni Ir e re tagagiyeg Nth'abi Tolang

1 I SOMOL e pilung! Fayleng, mu felfelan'!
Ngam felfelan'gad e pi donguch u lan e day!
2 Manileng nge lumor nib dub'ag e ba liyeg;
be gagiyeg nib mat'aw ma ba yal'uw.
3 Nifiy e be yan nib m'on rok
nge urfiy e pi to'ogor rok ni kar liyeged.
4 Uluch rok e be gal' e fayleng;
me guy e fayleng me t'on.
5 Pi yochi burey e ranran ni bod e *wax* u p'eowchen SOMOL,
u p'eowchen fare Somol ko fayleng ni polo'.
6 Tharmiy e be weliy feni mat'aw SOMOL,
ma gubin e pi nam ni yad be guy feni maluplup'.

7 Ra tamra' urngin e pi'in yad ma tayfan e pi liyos;
gubin e got ni yad ra siro' u p'eowchen SOMOL.
8 Ke felan' e girdi' nu Zion,
nge pi binaw nu Judah e yad be felfelan'
ni bochan e tin ka mu tirigiliy, I gur SOMOL.
9 SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, gur e tagagiyeg ko fayleng ni polo';
ga ba ga' ngak gubin e got.

10 I SOMOL e bt'uf rok e pi'in nib fananikay e kireb;
mma ayuweg e yafos rok e girdi' rok;
ma chuwegrad u lan pa' e pi'in kireb.
11 Tamilang e be mat' nga daken e pi'in bmat'aw,
ma be felfelan' e pi'in ba yal'uw gumircha'rad.
12 Gimed urngin e pi'in gimed bmat'aw e nge felanmed
ni bochan e n'en nike rin' SOMOL!
Mu leam niged e n'en ke rin' Got nib thothup,
mi gimed pining e magaer ngak.

98

Got e tagagiyeg ko Fayleng

1 Nga nin' ba tang nib be'ech ngak SOMOL;
ya tin ke rin' e rib th'abi fel'!
Ba' ni mat'aw i pa nge pa' nib thothup
e ke gelnag.
2 I SOMOL e ke weliy nike gel;
ke gagiyegnag kenang e pi nam gelngin e ayuw rok.

3 Ke tay u gil' e tin ni micheg ko girdi' nu Israel
u fithik' e yul'yul' nge fare t'ufeg rok ngorad ni dabimus.
Gubin e girdi' u gubin yang ni ka ra guyed e gel nike tay e Got rodad.

4 Polo' e fayleng mu tangnaged e felfelan' ngak SOMOL;
mu pininged e sorok ngak ko pi tang, mi gimed garusnag e felfelan'!
5 Mu tang niged e sorok ngak SOMOL!
Mu chubeged e musik ko *harp*!
6 Mu thoyed e rappa nge yabul,
mi gimed tolul'nag e felfelan' ngak SOMOL ni pilung rodad.

7 Day mu chub ma ku arrogon gubin e yafos ni bay u fithik'am;
Fayleng nge gubin e pi'in bay u daken mu tanggad!
8 Gimed e pi lul' mu waywaygad;
gimed e burey mu tanggad u ta'bang ko felfelan' u peowchen SOMOL,
9 ni bochan e yib ni nge gagiyegnag e fayleng.
Ir e nge gagiyegnag e girdi' u fayleng
nib mat'aw ma ba yal'uw.

99

Got ni ir e Pilung Nib Th'abi Tolang

1 I SOMOL e pilung, ma be t'on e girdi'.
Ke par nga tagil' nib pilung ngalang ko kerubim,
me durru' e fayleng.
2 I SOMOL e rib gel gelngin u lan yu Zion;
ir e ba tolang u fithik' urngin e pi nam.
3 Gubin e girdi' ni bayi pining e sorok nga fithingan nib rir ma ba gilbugwan.
Ir e ba thothup!

4 Pilung nib gel, bt'uf rom e tin nib mat'aw;
kam sunmiy e tin nib mat'aw u lan yu Israel;
kam fek i yib e tin nib mat'aw ma ba yal'uw.
5 Ke sorok SOMOL ni Got rodad;
mu siro'gad u puluwon tagil' nib pilung!
Ir e ba thothup!

6 Moses nge Aron e yow e prist rok,
me Samuel e be' ni i meybil ngak;
ra pininged SOMOL, me fulweg lungurad.
7 I non ngorad u fithik' fare gi manileng nib k'iy ngalang;
miyad fol ko pi motochiyel rok nge tin ni ta'chiylen ngorad.

8 SOMOL ni Got romad, gur e mu fulweg lungun e girdi' rom;
mu dag ngorad ni gur ba Got ni ga man'ag fan e kireb uwun'um
ni yug aram rogon ni mu gechig nagrad ko pi denen rorad.
9 Mu pininged e sorok ngak SOMOL ni Got rodad,
mi gimed liyor ngak ko fare burey rok nib thothup!*
I SOMOL ni Got rodad e ba thothup.

* **99:9** BUREY ROK NIB THOTHUP: ku arrogon ni bay 2:6.

100

Ba tang ni yibe pining e sorok

1 Fayleng ni ga'ngin, mu tangnaged SOMOL u fithik' e felfelan'!
2 Mu liyorgad ngak SOMOL u fithik' e felfelan',
mi gimed yib nga p'eowchen ni gimed be tang u fithik' e felfelan'!

3 Dab mpaged talin i SOMOL ni ir Got!
Ir e sunumegdad, ma bmil fadad ngak;
gadad girdi'en, gadad fare ran' i saf rok.
4 Marod ngalan e pi garog ko Tempel rok ni gimed be pining e magaer ngak,
marod ngalan e yoror rok nib thothup ni gimed be pining e sorok ngak!
Mu pininged e magaer ngak mi gimed pining e sorok ngak!
5 I SOMOL e bfel';
t'ufeg rok e dariy n'umngin nap'an,
ma feni yul'yul' e bayi par ni kargon ni manemus.

101

N'en ni micheg ba pilung

1 Tang rog e murung'agen e yul'yul' nge mat'aw,
A SOMOL, gu be yin' e re tangney ngom.
2 Bayi fel' pangig.
Are wi'in e ga ra yib ngog?

Bay gu par ni gu ba machalbog u nu'an rog
3 ma dariy bi'id nrayag ni gu kadan'ug ko n'en nib kireb.
Gu ba fananikay e ngongol rok e pi'in kar pi'ed keru'rad ngak Got;
dab gu'un ngorad ko n'en ni yad be rin'.
4 Dab gu sasalap
ma dab gu'un ko tin kireb.
5 Bay gu n'ag e en
nma gungun'nag be' nga dalib,
Dabi k'adan'ug rok be'
nib tolngan' ma ba ufanthin.

6 Bayi fel' u wun'ug e pi'in yad ba yul'yul' ngak Got
ma bay gu pagrad ngar pired rog u tafen e pilung.
Pi'in nri yad ba yul'yul'
e ni pagrad ngar pigpiggad ngog.

7 Dariy ba sasalap l'ugun nra par u naun rog;
dariy be' nma dake modingnag ir nra par u p'eowcheg.
8 Gubin e rran ni bay gu thirif u but'
e pi'in kireb u daken e but' rodad;
bay gu thurbeg urngin e pi'in kireb e leam rorad
ngar chuwgad ko fare binaw rok SOMOL.

102

*Ba meybil rok be' ni kab pagel nike yib e gafgow ngak**

* **102:** TITLE NI HEBREW: Ba meybil rok be' ni ka ri gafgow ni pu'og lanyan' nga but' u p'eowchen SOMOL.

1 SOMOL, mu telim ko meybil rog,
mu rung'ag lamag ni gu be yornag e ayuw!
2 Nap'an nra yib e oloboch ngog,
ma dab mu pi' keru'um ngog!
Mu telim ngog,
ngiyal' ni gu ra piningem ma ga fulweg lungug nib papey!

3 Yafos rog e be m'ay ngabang ni bod e ath;
ma be mo'oruf dowag ni bod ba nifiy.
4 Kug parde' nga but' ni bod e pan nike mroroy;
kug fangan' ko ggan.
5 Gu be gel'gel' ngalang;
Kug par ni go' gub thum i yil nge biyach.
6 Gu bod ba arche' ni malboch u lan e ted ni *desert*,
bod ba arche' ni *owl* u bang ni kann'ag nike mogothgoth.
7 Der mol owcheg;
gu bod ba arche' ni go' ir u daken e chigiy ko naun.
8 Polo e rran ni be yog e pi to'ogor rog e thin nib kireb ngog;
kar ted fithingag ni kemang ba yaba'.

9-10 Bochan e damumuw nge gelngin e puwan' rom,
ma aram e awat e kemang ggan rog,
ma lu'ag e ke ma'thuk nga fithik' e garbad rog.
Ya ka mu chibiyeg ngalang kamun'eg nga orel.
11 Yafos rog e bod e taglul' ni ganowrug;
Gu bod e pan nike mroroy.

12 Machane gur, SOMOL, e pilung ndariy n'umngin nap'an;
gubin e mfen ni bay um par u wan'rad.
13 Bay mu sak'iy nge kireban'um ngak yu Zion;
ke taw nga nap'an ni ngan runguy;
irera' ngal'an nike taw ngay.
14 Pi tapigpig rom e ba t'uf yu Zion rorad,
ni yug aram rogon nike mogothgoth;
ke kireban'rad ngak,
ni yug aram rogon nike puth.

15 Bayi rus e pi nam ngak SOMOL;
gubin e pilung nu fayleng e bay rrusgad nga gelngin.
16 Nap'an nra ubung SOMOL yu Zion bayay,
me dag feni gilbugwan.
17 Bayi rung'ag laman e girdi' rok nike n'agrad
me motoyil ko meybil rorad.

18 Mu yoloyed nga but' nge nang e bin bayib e mfen e n'en ke rin' SOMOL,
ya nge tin e girdi' ni dawor ni gargalegrad e chiney ma bay ra pining e sorok ngak.
19 Me changar SOMOL nga but' u tagil' nib tolang ma ba thothup,
i changar u tharmiy nga but' ko fayleng.
20 I rung'ag e gel'gel' rok e pi kalbus,
me chuweg u kalbus e pi'in kan turguy ni ngarm'ad.
21 Ma aram e fithngan e bay un weliy u Zion,

ma bay ni pining e sorok ngak u Jerusalem
22 ko ngiyal' ni nge yib e pi nam nge pi lung nga ta'bang
ni ngar liyorgad ngak SOMOL.

23 I SOMOL e ke me'waer nigeg ni kugub bitir;
ke ngochnag e yafos rog.
24 A Got, dab mu fekeg e chiney
ni dawor gu pilbithir.

A SOMOL, gur ga ma par ni dariy n'umngin nap'am;
25 Kakrom ma ga sunmiy e fayleng,
ma pi tharmiy e mu ngongliy nga pa'am.
26 Pin'ey e bayi m'ay, machane gur e bay mu par;
gubin ni bayi wod ni bod e mad.
Bay mu n'agrad ni bod e mad,
ma bay ra m'aygad ngabang.
27 Machane, gur e gubin ngiyal' ni kargom,
ma yafos rom e dariy tungun.
28 Pifakmad e bay ur pired ni dariy ban'en nra buch rorad,
u tan pa'am
ma pi'in owcharad e dabi buch ban'en rorad.

103

T'ufeg rok Got

1 Lanin'ug, mu pining e sorok ngak SOMOL!
Polo' i gag, mu pining e sorok nga fithingan nib thothup!
2 Lanin'ug, mu pining e sorok ngak SOMOL,
ma dab mu pag talin feni gol.
3 Ma n'ag fan u wan' urngin e denen rog
mma faseg urngin e liliy nike yib ngog;
4 i talegeg ni dab gu wan ngalan e low ko yam',
ma ke tow'ath nigeg ko t'ufeg nge runguy.
5 Ke yu'nag ngog e tin ni bfel',
ya nggu par ni ku gub pagel ma gub gel ni bod ba arche' ni *eagle*.
6 SOMOL e ma turguy e tin ni bfel' ni fan ngak e pi'in yibe gafgow nagrad
nge pi' ngorad mat'awrad.
7 Ke weliy ngak Moses e tin ke tanomnag',
me dag ko girdi' nu Israel e maang'ang ni ngongliy.
8 I SOMOL e rib marnguy ma ba ga' e t'ufeg rok,
ba sowath nma yib e damumuw ngak, ma ba sug ko t'ufeg ni dabimus.
9 Der ma par ni yugub puwan';
ma der ma par nib damumuw ni dariy n'umngin nap'an.
10 Der ma gechig nagdad nrogon nsusun e nge aw ngodad,
ara fulweg puluwon e denen nge kireb rodad nrogon.
11 Rogon feni tolang lanelang ko fayleng,
e aram feni ga' e t'ufeg rok SOMOL ko pi'in ni bay madgun u wun'rad.
12 Rogon feni mal'af e ngek ko ngal,
e aram feni mal'af nra chuweg e denen rodad rodad.
13 Rogon feni gol ba matam ngak pifak,

102:25 102:25–27 Heb 1:10–12 **103:8** Jas 5:11

e aram rogon feni gol SOMOL ngak e pi'in bay madgun u wun'rad.
14 Manang e n'en nni ngongliydad ngay;
kamnang ni gadad e fiyath.

15 Gadad e girdi' nge n'umngin nap'an e yafos rodad e bod e pan,
gadad ma ilal nge yan i mus nga fel'ngidad ni bod ba floras u fithik' e pan.
16 Me yib e nifeng i luf nga but'
ma aram e dab ku ni guy.
17 Machane pi'in yad ma liyor ngak SOMOL e bay ur pired ni yad ba t'uf rok ndariy n'umngin nap'an,
ma fel'ngin ngorad e bay i par ni gubin e mfen,
18 ni pi'in yad be par ni yad ba yul'yul' ko m'ag rok,
ma yad be par ni yad ba tay u gil' e tin keyog ni ngu'un rin'.

19 I SOMOL e ke fal'eg tagil' nga tharmiy;
i ir e pilung ko gubin.
20 Gimed e pi engel ni bay gelngimed nib gel,
ni gimed be fol ko tin keyog ni ngu'un rin',
ma gimed ma rung'ag e tin nma yog, mu pininged e sorok ngak SOMOL!
21 Mu pininged e sorok ngak SOMOL, gimed gubin piyu tharmiy ni bay gelngimed nib gel,
ni gimed e pi tapigpig rok, ni gimed be rin' e tin nib m'agan' ngay!
22 Gimed urngin e tin ni sunumiymed SOMOL, mu pininged e sorok ngak
u gubin yang e yungi n'en ni be gagiyeg riy!
Lanin'ug, mu pining e sorok ngak SOMOL!

104

1 Lanin'ug, mpining e sorok ngak SOMOL!
A SOMOL ni Got rog, rib sorom!
Fanam rir nge fanam maluplup' e kemang mad rom;
2 ma kam par u fithik' e tamilang.
Kam filath lanelang ni gowa ba *tent*,
3 ma kam tay e naun rom nga daken e ran u lang.
Pi manileng e ke mang *chariot* rom,
ma ga be yan u daken pon e nifeng.
4 Nifeng e ke mang pi tamol'og rom,
ma uluch e ke mang tapigpig rom.

5 Fayleng e kam tay nga daken e def riy nri be par nib mudugil,
ni dabiyag ni nge mithmith.
6 Ka mu tay e pi ran nga daken ni bod ba wuru' e mad,
ma ran e ke tharey e pi burey.
7 Nap'an ni mu puwan' ngak me mil;
nap'an nrung'aged ni ka mu tolulnag e tin ngan rin', me chuw nge yan nib machreg.
8 Me lul' u daken e pi burey nga but' ngalan e pi loway,
ko gin kam tay tagil' riy.
9 Ka mu tay ba mathil ni dabiyag ni nge th'ab nga wuru',
ya nge par ni dabki tharey e fayleng bayay.
10 Ga be gagiyegnag e pi alublub ngi i yan e ran riy u lan e yu pa' i loway,
ma pi lul' be yan u thilin e pi burey.

104:4 Heb 1:7

11 Be pi' fapi alublub e ran ni nge unum e pi gamanman ni malboch;
be chuw e belel rok e pi dongki ni malboch.
12 Ma yu ke gek'iy nib chugur ko pi ran nem
e ke toy e pi arche' taferad nga l'ugun yad be tang.

13 Ga be pi' e n'uw u lanelang be yib nga daken e pi burey,
ma fayleng e ke sug ko pi tow'ath rom.
14 Ka mu tugulnag e pan ni fan ko garbaw,
nge woldug ni fan ko girdi',
ya nge yag ni gu yunged e woldug romad,
15 nge yib e wayin riy ni nge felfelan' nagmad,
nge gepgep ni *olive* ni nggu felan'gad ngay,
nge flowa ni nge pi' gelnginmad.

16 Pi gek'iy ni *cedar* nu Lebanon e bo'or e n'uw ni be aw ngay,
ni SOMOL e gek'iy rok, me ir e yung.
17 Ireram e gin be toy e arche' taferad riy;
arche' ni *stork* e ka ra toyed taferad u ran' e gek'iy ni *fir*.
18 Kaming ni malboch e yad be par u daken e pi burey nib tolang,
ma gamanman ni *badger* e yad be mith u taban e yungi war nib tolang.
19 Mu sunumeg e pul ni nge turguy e yu pul;
ma yal' e manang e ngiyal' ni nge ling.
20 Gur e mu sunumeg e nep', ma ra nep'
me yib urngin e gamanman ni malboch nga tamilang.
21 Pifak e layon e ra yad be fita' ma be mada' lungrad ngalang,
ni yad be changarnag e ggan nma pi' Got.
22 Ma nap'an nra m'ug e yal' miyad sul
ngranod ra pagedrad nga but' u taferad.
23 Girdi' e yad ma yan ko maruwel
ngar marwelgad nge blayal'.

24 SOMOL, ri ba pire' ban'en ni ka mu sunumiy!
Ri gab gonop nga rogon ni mu sunumiy ni gubin!
Ke sug e fayleng nga urngin e tin ka mu sunumiy!
25 Ma bay e day nib ga' nib ga',
ni tin be par u fithik' e dabiyag i the'eg,
nta'reb rogon e tin ba ga' nge tin ba'achig;
26 be milekag e barkow u langgin, ma *Leviathan* e be fafel u langgin,
ni fare kokow nu maday ni gur e mu sunumeg.

27 Gubin e pin'em ni gur e yad be taga' ngom,
ni ngam pi' garad ko ngiyal' nike t'uf rorad.
28 I gur e ga be pi' ngorad yad be kay;
gur e ga be pi' e ggan ngorad, ka ra fosgad ngay.
29 Nap'an ni ga ra pi' keru'um ngorad, miyad rus;
ma nap'an ni ga ra chuweg e pogofan rom rorad, miyad yim',
miyad sul ko but' ni ir e ra sumgad riy.
30 Ma nap'an ni ga ra pi' e pogofan ngorad, miyad fos;
gur e ga be pi' e yafos ni be'ech nga fayleng.

31 I SOMOL e bay i par nib gilgilbuguwan ni dariy n'umngin nap'an!

I SOMOL e bay i par nib felfelan' ko n'en nike ngongliy!
32 Ra sap ko fayleng, me durru' e fayleng;
ma ra math ko pi burey, me waer e ath riy.

33 Bay ug tangnag SOMOL u n'umngin nap'an e yafos rog;
n'umngin e yafos rog ni bay u gu tangnag e sorok ngak e Got rog.
34 Manga yigi fel' u wan' e tang rog,
ya ir e ke felfelan' nigeg.
35 Mang e yugun nthang mit urngin e pi tadenen nu fayleng;
mang e math mit e pi'in kireb!

Lanin'ug, mu pining e sorok ngak SOMOL!
Mu pining e sorok ngak SOMOL!

105

Got nge girdi' rok
(1 Kronicles 16:8-22)

1 Mu pininged e magaer ngak SOMOL,
moged u fithik' e girdi' feni sorok,
mi gimed weliy ngak e pi nam e tin ke rin'!
2 Mu tang niged e sorok ngak SOMOL;
mu weliyed urngin e pin'en ni bfel' nike rin'!
3 Mu felfelan'gad ni gadad girdi'en;
gubin e pi'in yad be pigpig ngak SOMOL e ngar felfelan'gad!
4 Mman ngak SOMOL nge ayuwegnem;
mu'um liyor ngak ni gubin ngiyal'.
5 Mu ted u wan'med feni manigil e pi maruwel rok nike ngongliy,
pi maang'ang rok, nge pin'en nike tirigiliy keyog,
6 Gimed pifak Abraham ni tapigpig rok,
pi pumo'on ni fak Jakob, ni ir e mel'eg!
7 I SOMOL e Got rodad;
tin keyog e fan nga ga'ngin e fayleng.
8 M'ag rok e bayi tay u gil' ndariy n'umngin nap'an,
nike micheg nga bbiyu' e mfen.
9 Ra tay u gil' e thin rorow Abraham,
nge n'en ni micheg ngak Isak.
10 I SOMOL e ngongliy ba m'ag u thilrow Jakob,
nra par ni dariy n'umngin nap'an.
11 I ga'ar, "Bay gu pi' ngom e nam nu Kanaan;
me par nike mil suwon ngom."

12 Girdi' rok Got e ur moyed ni yad ba lich,
ni yad e milekag u lan e nam nu Kanaan.
13 Ya uranod u reb e nam nga reb,
u tan gil'ilungun reb e pilung nge reb,
14 machane de pag Got be' nge gafgow nagrad,
ma i puwan' ngak e pi pilung ni bochrad.
15 I ga'ar, "Dabi math pa'med ngak e pi tapigpig rog ni gu mel'egrad;
dab mu rin'ed ban'en ngak e pi profet rog!"

16 I SOMOL e pi' e uyongol nge yib ko nam rorad,

me chuweg urngin e ggan rorad.
17 Machane pi' be' nib mo'on nge m'on rorad,
Josef, nni pi' nchuway' ni nge mang ba sib.
18 Ruw raba' i ay ni kan chennag,
ma kan the' ba wasey nga belel'ugun,
19 nge yan i mada' ko ngiyal' ni yib i m'ug nib riyul' e tin ni yi'iynag.
Thin rok SOMOL e micheg nib riyul' e tin ni yog Josef.
20 Ma aram me chuweg fare pilung nu Egypt Josef u kalbus;
en ni pilung ko pi nam e chuweg u kalbus.
21 Me tay e pilung nu Egypt Josef ni ir e nge gagiyegnag e nam nu Egypt,
nge yog e thin ko re nam nem ni ga'ngin,
22 urngin e pi tolang ni yad bay u tan pa' e en ni pilung nranod nga tan pa' Josef,
me yib mat'wun ni ngi i fonownag e pi'in yad ma puruy e en ni pilung.

23 Me yan Jakob nga Egypt,
me par ko re nam nem.
24 I SOMOL e gagiyegnag e tirok e girdi' nge yib pifakrad ni pire',
me gagiyeg nagrad ngu'ur gelgad ngak e pi to'ogor rorad.
25 I gagiyegnag piyu Egypt ngar fanenikayed e tirok e girdi',
ngu'ur ban niged e pi tapigpig rok.

26 Me l'oeg Moses ni tapigpig rok,
nge Aron ni ir e turguy.
27 Ra ngongliyew bogi ban'en ni Got
e be ngongliy u pa'row,
ur ngongliyew e maang'ang u lan yu Egypt.
28 I gagiyegnag Got yu Egypt nge nep' riy,
machane de fol yu Egypt ko tin keyog.
29 Me pingeg e ran u lan e pi lul' rorad nge ngal' ni racha',
me yim' e nig ni bay riy ni gubin.
30 Me sugnag e kayru lan e nam rorad,
ni mus nga tafen e en ni pilung me sugnag e kayru.
31 Me non Got me sugnag e lal nge yinuk
lan e nam ni ga'ngin.
32 Ma ayis nike el e aw nn'uw u daken fare nam
ma be mat e uluch u fithik';
33 me kirebnag yungi woldug ni *grapes* nge gek'iy ni fig ni fi'irad,
me t'et'ar urngin e gek'iy nga but'.
34 Me non me yib e asmen'ing nga daken e nam,
ni bo'or e million ndabiyag i the'eg;
35 miyad longuy urngin e woldug ni bay u lan e nam;
ra longuy wom'ngin e woldug ni urngin.
36 Me li' urngin e tin nganni' e bitir ni pumo'on
ko tabinaw nu Egypt ni gubin.

37 Me pow'iy yu Israel nga wuru' e nam nu Egypt;
ni yad be fek e silber nge gol,
yad gubin ni yad ba gel ni dariy e m'ar rorad.

38 Fa'anra chuwgad ngranod me felan' yu Egypt,
ya ke tamdag yu Egypt ngorad.

39 Me tay Got bangi manileng u puluwon e tirok e girdi' ngalang,
nge ba nifiy ni nge tamilangnag owcherad nnep'.
40 Ra weniggad ngak, me pi' e arche' ni *quail* nge yib ngorad,
me pi' e ggan ngorad u tharmiy ngar gaman gad riy.
41 Me bing ba war, me po' e ran riy nga but'
nge yan u daken e ted ni bod ba lul'.
42 Thin rok nib thothup ni micheg ngak Abraham ni tapigpig rok
e de pag talin.

43 Me fek e girdi' rok ngranod nga wuru' e nam ni yad be tang,
ni girdi' rok ni ir e mel'eg ngranod ni yad be tolulnag e felfelan'.
44 Me pi' boch e nam ngar tafned, ni tafen yugu boch e girdi',
me gagiyeg nagrad ngar fi'iyed e woldug rorad,
45 ni fan e nge fol e girdi' rok ko pi motochiyel rok,
mu'ur rin'ed gubin e tin ke ta'chiylen.

Mu pining e sorok ngak SOMOL!

106

Feni bmanigil SOMOL ngak e girdi' rok

1 Ngan pining e sorok ngak SOMOL!
Ngan pining e magaer ngak SOMOL, ni bochan e ba manigil;
t'ufeg rok e ba manemus.
2 Mini' e rayag rok ni nge weliy gubin e pi maang'ang nike rin'.
Mini' e ra gaman e sorok ni nge pining ngak?
3 Nge felan' e pi'in yad be fol ko tin keyog,
pi'in gubin ngiyal' ma yad ma rin' e tin ni bfel'.

4 SOMOL, dab mu pagtalig ko ngiyal' ni ga ra ayuweg e girdi' rom,
mu unegeg ngorad nnap'an ni ga ra ayuwegrad.
5 Mu pageg ngug guy e girdi' rom ni nge fel' rogorad
mug un ko felfelan' ko nam rom,
u fithik' e uf uf ko pi'in nib mil farad ngom.

6 Kug denengad ni bod ni i rin' e pi chitamangimad kakrom;
ku'ug pired ni gamad ba kireb ma ba kireb e leam romad.
7 Pi chitamangimad ni kakrom u Egypt e der nanged fan e pi maang'ang ni i rin' Got;
ra paged talin feni yo'or yay ni i dag Got e t'ufeg rok ngorad,
miyad cheal ngar togopluwgad ngak e en ni Gubin ma Rayag Rok u rom ko fare gi day ni *Red Sea*.
8 Machane aywegrad, ni bod rogon ni micheg,
ni bochan e nge dag feni gel gelngin.
9 I non ko day ni *Red Sea*,
me mlik';
me pow'iy e girdi' rok ngar th'abed nga barba' u daken e but' nib mlik'.
10 I ayuwegrad u pa' e pi'in i fananikayrad,
I ayuwegrad rok e pi to'ogor rorad.
11 Ma pi to'ogor rorad e ra limachgad;
dariy ta'ab bagayad ni magach.

106:1 1 Kro 16:34

12 Ma aram me mich u wan' e girdi' rok e thin ni i micheg
miyad tangnag e sorok ngak.

13 Machane de n'uw nap'an miyad pag talin e tin ke rin'
mra ngongolgad ni dakur son niged e fanow rok.
14 Ra uyngol gad u lan e ted ni *desert*
miyad sikengnag Got;
15 ma aram me pi' ngorad e tin yad be ning,
machane miki pag ba m'ar nib gel nge yib nga fithikrad.

16 U rom u daken e ted e i awan'rad riy ngak Moses
nge Aron, ni fare tapigpig nib thothup rok SOMOL.
17 Ma aram me mab e but' nge ful' Dathan
me tharey Abiram nge chon e tabnaw rok;
18 me yib e nifiy nga but' nga daken pi chongin
nge urufiy e pi girdi' ni kireb nem.

19 Ra ngongliyed ya'an ba fak e garbaw ni pumo'on ko gol u Sinai
ngu'ur tedfan e re liyos nem;
20 ra thilyeged fel'ngin Got nib maluplup' ra'en,
nga ba liyos ni ya'an ba gamanman nma kay e pan.
21 Ra paged talin Got ni ir e ayuwegrad
ko pi maang'ang ni i rin' u Egypt.
22 Rib th'ab feni manigil e pin'en ni i ngongliy u rom!
Ginan'uy ko pin'en ni i rin' ko fagi day ni fithingan e *Red Sea*!
23 Nap'an ni yog Got nra thang owchen e girdi' rok,
me Moses nike mel'eg ni tapigpig rok, e sak'iy nga thilin e girdi' nge Got
nge taleg e damumuw rok Got ndabi thang owcharad.

24 Ma aram mar dabuyed fare nam nib manigil,
ni bochan e de mich u wun'rad e n'en ni micheg Got.
25 Ra pired u lan e *tent* rorad ngu'ur gun'gun'gad
ma dar motoyilgad ngak SOMOL.
26 Ma aram mri ginangrad nib almarin
ni ra thang e pogofan rorad u lan e ted
27 me wereg e pi'in owcherad ko pi nam i yan,
nge pagrad ngarm'ad u lan e pi nam ni gathi nam rorad.

28 Ma aram e girdi' rok Got e un i tayfan Baal u Peor
miyad un i kay e maligach ni kan pi' ngak e pi got ni yad ba yam'.
29 Ra k'aringed e damumuw ngak SOMOL ko pi ngongol rorad,
me bugor ba m'ar nib ubchiya' u fithik'rad.
30 Machane me sak'iy Finehas ngalang nge gechignag e pi'in bbuch e rorad,
ma aram me tal fare m'ar.
31 Ka'aram me par nga lanin'uy i Finehas ni be' nib manigil
ni dab ni pag talin e chiney iyan e ngaram.
32 Fapi alublub nu Meribah e aram gin ni k'aring fapi girdi' e damumuw ngak SOMOL
riy
ngri magawon Moses ni bochrad.
33 Ra k'arnged e damumuw ngak me non ndakiyag ni tal nge leam.

34 Dar thanged owchen e girdi' ko fapi nam,
ni bod ni yog SOMOL ngorad ni ngar rin'ed,
35 ma aram mu ur mabgolgad girdi'en fapi nam
miyad un nga yalrad.
36 Girdi' rok Got e ra uned i tayfan e pi liyos,
ni aram tapgin e riya' ngorad.
37 Ra pi'ed pifakrad ni pagel nge ppin
ni maligach ngak e pi liyos nu Kanaan.
38 Ra li'ed fapi bitir ni dariy e n'en ni kar bucheged,
nge ta'ay fare but' ko mathang pogofan ni un tay riy.
39 Miyad ta'ay nigedyad ko pi ngongol rorad
miyad par nda ku ra yul'yul'gad ngak Got.

40 Ma aram me damumuw SOMOL ngak e girdi' rok;
nge sonogor ngorad.
41 Me pagrad nga pa' e pi nam,
nge gagiyeg nagrad e pi to'ogor rorad.
42 Ri gafgow nagrad e pi to'ogor rorad
miyad par nga tan pa'rad.
43 Bo'or yay ni ayuweg SOMOL e girdi' rok,
machane yad e ra turguyed ni ngar togopluwgad ngak
ngar mak'gad nga fithik' e denen.
44 Yug aram rogon machane ma motoyil SOMOL ngorad nnap'an ni yad ra yor ngak,
me changar ko gafgow nike yib ngorad.
45 Bochrad me yib ngan' e m'ag rok u thilrad,
ma bochan e t'ufeg rok nib ga' me waer e damumuw rok.
46 Me gagiyegnag urngin e pi'in be gafgow nagrad
nge kireban'rad ngorad.

47 SOMOL ni Got romad, mu ayuwegmad,
ngam fulwegmad nggu chuwgad u fithik' e pi nam,
ya nge yag ni gu pininged e magaer
magmad pining e sorok nga fithngam nib thothup.

48 Ke sorok SOMOL, ni Got nu Israel;
ngad pininged e sorok ngak e chiney i yan ndariy n'umngin nap'an!
Nge gubin e girdi' ma nge lungurad, "Amen!"

Ngan pining e sorok ngak SOMOL!

KAEN LAL E BABYOR

107

(Psalms 107—150)

Sorok ni yibe pining nga feni manigil Got

1 Mu pininged e magaer ngak SOMOL, ya ir e mmanigil;
ma t'ufeg rok e bmanemus!
2 Mu uned ngog i pining e sorok ngak SOMOL,
ni gimed gubin e pi'in nike ayuwegmed u pa' e to'ogor romed.
I ir e ke lagmed u pa' e pi to'ogor romed,
3 ke chuwegmed ko pi nam ni gathi nam romed,

106:47 106:47–48 1 Kro 16:35, 36

ke fulwegmed u lan e ngek nge ngal, ngu lan e lel'och nge yimuch.

4 Boch i gimed e uranod u daken e ted i yan ndariy e kanawo' riy,
ma dar pir'eged wo'rad ngalan reb e binaw ni ngar pired riy;
5 ra pired ni karm'ad ko bilig nge belel,
ndakur fineyed ni ku yad ra fos.
6 Nap'an nra gafgowgad ni aram rogon miyad wenig ngak SOMOL,
me ayuwegrad ko gafgow nike aw ngorad.
7 Ya pow'iyrad u ba kanawo' nib k'iy,
nga bbinaw ni ir e ngar pired riy.

8 Thingar ra pininged e magaer ngak SOMOL ni bochan e t'ufeg rok e dabimus,
nge bochan e tin ni bfel' nike rin' ngorad!
9 Ma chuweg e belel rok e pi'in karm'ad ko belel,
ma pi'in karm'ad ko bilig e ma pi' ngorad e tin ni bfel' ngar fosgad.
10 I par boch i yad u fithik' e lumor u kalbus,
ya kar pired ni yad e kalbus ni ka nin' e chen ngorad yad be gafgow,
11 ni bochan e ra togopluwgad ko tin ni yog Got ni Gubin ma Rayag Rok,
ya ra dabuyed ni ngar folgad ko pi fanow rok.
12 Ke aw porowrad ko maruwel nib gel;
yad ra aw nga but', ma dabi yan be' i ayuwegrad.
13 Nap'an nra gafgowgad ni aram rogon miyad wenig ngak SOMOL,
me ayuwegrad ko gafgow nike aw ngorad.
14 Ke chuwegrad u fithik' e lumor u kalbus,
me th'ab e chen ni ka ni m'ag ngorad.
15 Thingar ra pininged e magaer ngak SOMOL ni bochan e t'ufeg rok e dabimus,
nge bochan e tin ni bfel' nike rin' ngorad.
16 Ma t'ar e mab nga but' nni ngongliy ko wasey ni *bronze*,
me t'ar nga but' yuley i wasey.

17 Boch i yad e i m'ar ni bochan e denen ni ur ngongliyed,
mu'ur gafgowgad ni bochan e kireb rorad;
18 ni chichingeg e ggan nga owcherad,
me chugur ni nge math e pogofan rorad.
19 Nap'an nra gafgowgad ni aram rogon miyad wenig ngak SOMOL,
me ayuwegrad ko gafgow nike aw ngorad.
20 I non miyad gol,
me lagrad ko riya'.
21 Thingar ra pininged e magaer ngak SOMOL ni bochan e t'ufeg rok e dabimus,
nge bochan e tin ni bfel' nike rin' ngorad.
22 Thingar ra urfiyed e gamanman ngar pi'ed ngak ni maligach ni aram e yad be pining e magaer ngak,
miyad tang u fithik' e felfelan' ngar weliyed urngin e tin ke rin'!

23 Boch i yad e i chur u maday u barkow,
ni yad be muruwliy e salpiy rorad u maday;
24 ra guyed e tin ke rin' SOMOL,
ni pi ngongol rok ni bfel' ni bay u maday.
25 I non, me thow nifngin e yoko',
me sum e n'ew ni ba ga'.

26 Mi i yan fapi barkow nga p'ebugul e n'ew ngi i chuplog nga but';
ni be chugur ni nge pil, ma pi pumo'on ni yad bay u daken fapi barkow e rrusgad;
27 ur tuturpelgad ma yad be thigthig ni gowa kar balyanggad ko rrum;
rogon farad salap ko maruwel u barkow e yan i aw nike m'ay fan.

28 Nap'an nra gafgowgad ni aram rogon miyad wenig ngak SOMOL,
me ayuwegrad ko gafgow nike aw ngorad.
29 I mocha'nag e yoko'
me gapas e n'ew.
30 Me felfelan'rad ya ke mocha',
me fekrad i yan ko gin yad be nameg nde buch ban'en rorad.
31 Thingar ra pininged e magaer ngak SOMOL ni bochan e t'ufeg rok e dabimus,
nge bochan e tin ni bfel' nike rin' ngorad.
32 Thingar ra weliyed u lan e mu'ulung rogon feni sorok,
miyad pining e sorok ngak u p'eowchen e mu'ulung rok e pi'in pi'lal ni yad ma yog e thin.
33 I SOMOL e mliknag e yu pa' i lul',
me taleg e pi alublub.
34 I pingeg e but' nib yong'ol nge buday ni daki fel',
ni bochan e kireb ni i ngongliy e pi'in i par u rom.
35 I pilyeg e ted ni *desert* nge ngal' ni lipath,
nge but' ni mlik nge yib e ran riy.
36 I pag e girdi' ni karm'ad ko bilig ngar pired u rom,
ngar toyed bbinaw u rom ngar tafned.
37 Ra woldug niged e yungi flang miyad yung e *grape*,
ngar t'ared wom'ngin nrib yo'or.
38 Ke fal'eg wa'athan e tirok e girdi' ke yo'or pifakrad,
me tay yu ran' i garbaw ni fakrad nda i lich.

39 Nap'an ni waer girdi'en Got ko mael ngar tamra'gad,
ni bochan e gafgow nni gelnag ngorad ngar gafgowgad,
40 me dag ngak e pi'in yad be gafgow nagrad ni dariy farad,
me tayrad ngu'ur derawgad u daken e ted ndariy e kanawo' riy.
41 Machane ayuweg e pi'in ke t'uf e ayuw rorad u fithik' e gafgow rorad,
me yo'ornag chon e tabinaw rorad ni bod yu ran' i saf.
42 Pi'in yad mmat'aw e ra guyed ni aram rogon, me felan'rad,
ma urngin e pi'in kireb e ra th'abed gulungrad.
43 Pi'in yad ba gonop e mang e yugur leam niged e pin'ey;
mang e yugur tafnay niged fare t'ufeg rok SOMOL ni dabimus.

108

Ba meybil ngak Got ni nge ayuwegey u pa' e pi to'ogor
(Psalms 57:7-11; 60:5-12)

1 A Got, ka ri pagan'ug;
Bay gu tang nggu pining e sorok ngom!
Lanin'ug, mu od!
2 Talin e musik rok ni *harp* nge *lyre*, mu odgow!
Bay gu pug e yal' nge od.
3 A SOMOL, bay gu pining e magaer ngom u fithik' e pi nam.
Bay gu pining e sorok ngom u fithik' e pi girdi'.

4 T'ufeg rom ni dabimus e keded nga p'ebgul e pi tharmiy;
ma fenam yul'yul' e ke tun nga lanelang.

5 A Got, mu dag feni sorom u lanelang,
nge fanam muluplup' u ga'ngin e fayleng.
6 Mu ayweg e pogofan romad u gelngim; mu fulweg taban e meybil rog,
ya nge dabi buch ban'en ko pi'in yad ba t'uf rom.

7 Par Got u tagil' nib thothup me ga'ar,
"Kug gel ere fare binaw nu Shekem e bay gu pag e f'oth ngay,
mu gu f'oth fare loway nu Sukkoth rok e girdi' rog.
8 Gilead e ba milfan ngog, ma ku errogon yu Manasseh;
Efraim e urwach rog
ma Judah e fare sog ko pilung ni fanag.
9 Machane bay gu tay yu Moab ni barba' i dabiy ni yima maluknag eg riy,
ma bay gon' e sus rog nga daken yu Edom,
ni pow riy nib milfan ngog.
Bay gu tolul ni kug gel ngak e pi Filistine."

10 A Got, i mini' e ra fekeg ngalan fare binaw ni kan yororiy ni fan ko mael?
Mini' e bayi pow'iyeg nga Edom?
11 Rriyul' ni kam n'agmad?
Mog, dab kum un ngak e salthaw romad ko mael?
12 Mu ayuwegmad u pa' e to'ogor romad;
ya ayuw ko girdi' e bm'ayfan.
13 Ra bay Got u ba' rodad ma gadad ra gel;
Ir e bayi gel ngak e pi to'ogor rodad.

109

Gun'gun' ni tay be' u fithik' e gafgow

1 Got, gu be pining e sorok ngom; dab mu par ni kam th'abgulungam!
2 Girdi' ni kireb nge pi sasalap e yad be cham ngog.
Yad be lifith e thin ni murung'ageg,
3 ma yad be yog e thin ni kireb ni murung'ageg,
yad be cham ngog ndariy tapgin.
4 Yad be togopluw ngog, ni yug aram rogon ni yad bt'uf rog
ni gu ma pi' e meybil ni farad.
5 Yad be fulweg ngog e kireb ni taban e fel'
nge fananikan ni taban e t'ufeg.

6 Mu mel'eg boch e pi tapufthin nib kireb nge pufthinnag e to'ogor rog,
ma ga pag reb e to'ogor rok nge yog thibngin.
7 Mang e yug ni pufthinnag nge m'ug nib kireb e rok;
mang e yigi par ni mus ko meybil rok ma ba oloboch!
8 Mang e yigi pay nge math e fan rok;
mang e yigi fek be' luwan ko maruwel rok!
9 Mang e yigi par pifak ni kanim' rorad,
me par le'engin ni dakuriy figirngin!
10 Mang e yigi malethay pifak;
mang e yi gun tulufrad ko gin ke mogoth ni yad ma par riy!

11 Mang e fek e pi'in i tay e malfith ngorad urngin e tin bay rok,
mang e yib e pi milekag ngar feked urngin e tin i muruwliy.
12 Mang e yigi par ni dariy be' nra gol ngak
ara ayuweg pifak ko ngiyal' nike yim' rorad.
13 Mang e yigi math mit e pi'in owchen,
mang e yigni pagtalin fithingan u lan e bin bayib e mfen.
14 Mang e yigi yib ngan' SOMOL e kireb rok e pi ga' rok kakrom,
me pag ni dabi n'agfan e denen rok e chitiningin bi'id.
15 Mang e yigi par SOMOL ni bay u wan' e pi denen rorad,
machane mang e yugun pag tilrad!

16 Ya re mo'on nem e da i yib ngan' ni nge gol';
I gafgownag ma be thang e pogofan rok e pi'in gafgow,
nge pi'in bt'uf e ayuw rorad, nge pi'in ni dabyag ni ngar ayuwegedyad.
17 Ri ba'adag nma yibil ni nge buch wa'athan be' — mang e yigi mang ir e buch wa'athan!
Dabun ni nge fal'eg wa'athan be', mang e yigi dariy be' ni fal'eg wa'athan!
18 Ka ri macham ngak nma yibiley be' nga kireb, ni bod e mun mad;
mang e yigi rich e yibil rok ni kireb nga fithik' i dow ni bod e ran
nge nga fithik' e yil rok ni bod e gapgep.
19 Mang e yugur upunguyed ni bod e mad
me par u lukngun ni bod e leed ni gubin ngiyal'!
20 SOMOL, mu gechignag e pi to'ogor rog ni aram rogon —
pi'in yad ma yogneg nga dalib!
21 Machane gur SOMOL rog ni Th'abi Tolang, mu ayuwegneg ni bod ni kam micheg,
ma ga chuwegeg u fithik' ni bochan feni manigil e t'ufeg rom.
22 Gu ba gafgow ma bt'uf e ayuw rog;
be amith fithik' i lanin'ug.
23 Bay gu m'ay ngabang ni bod e taglul' ni gonowrug;
ma ku gu un ko nifeng ni bod ba chachangeg.
24 Ke m'ay gelngin bugug ni bochan e uyngol;
kug par ni go' bayach nge yil.
25 Nap'an nra guyeg e girdi' miyad minmin ngog;
miyad chichingeg lolgerad u fithik' e migrig.

26 A SOMOL ni Got rog, mu ayuwegneg;
ni bochan fare t'ufeg rom ni dabimus, mu ayuweg e pogofan rog!
27 Mu gagiyegnag e pi to'ogor rog ngar nanged
ni gur e cha' ni ga be ayuwegneg.
28 Go manga yad ra yibilayeg, machane ga ra fal'eg wa'athag.
Mang e yigi waer e pi'in yad be gafgow nigeg,
me mang gag ni tapigpig rom e gu felan'.
29 Mang e yigi mathrow e pi to'ogor rog ko tamra';
mang e yug ro'ned e tamra' nga dakenrad ni bod ba wuru' e mad nib n'uw.

30 Bay gu pining e magaer ngak SOMOL nib ga' lamag;
bay gu pining e sorok ngak u fithik' e girdi' nike mu'ulung,
31 ni bochan e Ir e ma n'ufeg e pi'in ke gafgow
mma ayuweg e pogofan rorad u pa' e pi'in kar turguyed e gechig rorad ni yam'.

110

I SOMOL nge fare pilung ni Ir e mel'eg

1 I Somol e ga'ar ngak e somol rog,
"Mu par aray nga ba' ni mat'aw rog
nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gu tay e pi to'ogor rom nga tan e rifrif u em."
2 I SOMOL e bayi ga'nag e gagiyeg ni pilung rom nge wear u Zion i yan nga orel.
Be ga'ar, "Gur e bay mu gagiyeg nga daken e pi to'ogor rom."
3 Rofen ni ga ra cham ngak e pi to'ogor rom
e ra ognag e tirom e girdi' ngom ni ngar uned ngom.
Rogon e wa'angachal ni bay nri kakadbul,
e aram rogon e pi'in pagel ni girdi' rom ni bay rabad ngom nga daken fapi burey nib thothup.

4 I SOMOL e kari micheg e re bugithin ni ba'aray, ma dabi thiliyeg. Ke ga'ar,
"Bay mmang ba prist ndariy n'umngin nap'an,
ni bod rogon Melkizedek ni prist."

5 I Somol e bay u ba' ni mat'aw rom;
chirofen ni bayi damumuw e bayi gel ngak e pi pilung.
6 Bayi gechignag e pi nam,
ma bayi suguy tagil' e mael ko lldow;
bayi gel ko gubin e pilung u ga'ngin e fayleng.
7 Re pilung nem e bayi unum e ran ko fachpa' i lul' u charen e wo',
me yib gelngin, me par ni ir e ke gel ko mael.

111

Ngan pining e Sorok ngak SOMOL

1 Ngan pining e Sorok ngak SOMOL!

U polo' i gumircha'eg e nggu pining e magaer riy ngak SOMOL
u lan e mu'ulung ko girdi' rok.
2 Rib th'ab feni fel' e tin ma rin' SOMOL!
Gubin e pi'in kar felfelan'gad ngay e yad ba' adag ni ngar nanged fan.
3 Gubin e tin ma rin' ma ba gil ma rib rir;
ma feni mat'aw e dariy n'umngin nap'an.

4 I SOMOL e der ma pagdad ngad pagged tilin epi maang'ang nma rin';
ir e ba gol ma ba marnguy.
5 Ma pi' e ggan ni fan ngak e pi'in yad ma liyor ngak;
der ma pagtilin fare m'ag rok.
6 Ke dag gelngin ko girdi' rok
ko pi binaw ni tafen piyu bang nike pi' ngorad.

7 Ba yul'yul' mab mat'aw u fithik' urngin e tin ma rin';
urngin e motochiyel rok ma ba pagan'uy ngay.
8 Ya ma par ni kargon ni gubin ngiyal';
nni pi' u fithik' e riyul' nge mat'aw.
9 Got e ke pithig e girdi' rok,
ma ke ngongliy ba m'ag u thilrad ni manemus.

110:1 Mat 22:44; 26:64; Mrk 12:36; 14:62; 16:19; Luk 20:42–43; 22:69; Act 2:34, 35; 1 Kor 15:25; Efe 1:20; Kol 3:1; Heb 1:13; 8:1; 10:12, 13

Ir e ba thothup ma ba gel gelngin.
10 Dogwen SOMOL e ireram tabolngin e gonop;
gubin e pi'in ma folwok rok e ra pi' e tamilangan' ngorad.
Ir e ngan pining e sorok ngak ni dariy n'umngin nap'an.

112

Felfelan' rok be' nib manigil

1 Ke sorok SOMOL!

Nge felan' e en ni bay madgun SOMOL u wan',
ma rib felfelan' ngay nma folwok ko tin keyog ni ngan rin'.
2 Pifak be' ni pumo'on ni bfel' e yad ra gel u lan fare nam;
mra fel' wa'athan e pi'in owchen.
3 Tabnaw rok e bayi fel' rogon me yo'or ban'en riy,
ma bayi fla'ab ni dariy n'umngin nap'an.

4 Ke yib e tamilang nga fithik' lumor ni fan ko girdi' ni bfel',
ni fan ko pi'in nib marnguy, ma ba gol, ma ba yol'uw.
5 Ba felfelan' e en nib gol ko tin ma pi' ni ku yira fulweg ngak,
en nib yul'yul' u rogon nma siyobay.
6 Be' ni bfel' e dariy bi'id nra magawon;
ma dab ni pag tilin bingyal'.

7 Der marus nra rung'ag e tin ke buch ban'en;
ba gel e michan' rok, mma pagan' ngak SOMOL.
8 Der ma magfan ma der ma rus;
ya ri manang ni bayi guy e pi to'ogor rok ni kar waergad.
9 Ba gol ngak e pi'in ke t'uf e ayuw rorad,
ma feni gol e der ma thil;
bayi gel gelngin ngu'un tayfan.
10 Pi'in kireb e ra guy ni aray rogon miyad damumuw;
yad ra gat'fiy owcharad u fithik' e fanenikan miyad chuw;
tin ur athpeged e ke ma' ngabang ni manemus.

113

I SOMOL e ma ayweg e girdi' nike t'uf e ayuw rorad

1 Ke sorok SOMOL!

Gimed e pi tapigpig rok SOMOL,
mu pininged e sorok nga fithingan!
2 Mang e yugun pining e sorok nga fithingan,
e chiney i yan ngaram ndariy n'umngin nap'an.
3 Ngan pining e sorok nga fithingan SOMOL
ni mus ko ngek nge mada' ko ngal!
4 I SOMOL e be gagiyegnag urngin e pi nam;
feni gilbugwan e ke pag e pi tharmiy ngalang.

5 Dariy be' ni bod rogon SOMOL ni Got rodad.
Ma par ko bin th'abi lang e giyow,
6 machane ma lumel nga but'

112:9 2 Kor 9:9

nge guy e pi tharmiy nge fayleng.
7 Me suwonnag e pi'in gafgow u fithik' e ab;
me chibiy e pi'in bt'uf e ayuw rorad u fithik' e gafgow
8 me tayrad ngar manged fager ko pi'in pagel ni fak e pilung,
fapi fak e pilung ko girdi' rok.
9 I tolangnag be' ni bpin ni dariy fak u lan e tabnaw rok,
me felfelan'nag fare pin ko bitir ni pi' ngak.

Ke sorok SOMOL!

114

Ba tang ko Paluk'af

1 Nap'an ni chuw piyu Israel u Egypt,
ni aram e pi'in owchen Jakob nra chuwgad ko fare nam ni gathi taferad,
2 me yu Judah e ra manged e girdi' ni thothup rok Somol,
me milsuwon yu Israel ngak.
3 I changar fare day ni *Red Sea* me mil;
me sul fare Lul' nu Jordan nga tomur.
4 I og e pi burey ni bod e kaming;
me tim'og e yochi burey ni bod pifak e saf.

5 Day, mang e buch mag mil?
Me gur Lul' ni Jordan, mang ni mu sul nga tomur?
6 Gimed e pi burey, mangfan ni mu oggad ngalang ni bod e kaming?
Gimed e yochi burey, mangfan nim titim'oggad i yan ni bod pifak e saf?

7 Fayleng mu durru' ko wub ni ke tay Somol,
u p'eowchen fare Got rok Jakob,
8 nma pilyeg e war nge ngal' nran
nge gogyal nge ngal' ni thang'el.

115

Ri ta'reb e Got nriyul'

1 Kemus ni gur, A SOMOL, kemus ni gur
e thingar ni gilnagem, ma gathi gamad,
ni bochan e t'ufeg rom nge fanam yul'yul' ni dabimus.

2 Mang ni be fithmad e pi nam ni yad be ga'ar,
"Bu uw e Got romed?"
3 Got romad e bay u tharmiy,
ni be rin' e tin ni be finey.
4 Pi got rorad e ni ngongliy ko silber nge gol,
ni pa' e girdi' e ni ngongliy ngay.
5 Bay l'ugunrad, machane dabiyag ni ngar nonod,
ma bay owcherad, machane dabiyag ni ngar guyed ban'en.
6 Bay telrad, machane dabiyag ni ngar rung'aged ban'en,
ma bay p'ethungrad, machane dabiyag ni ngar faraboned ban'en.
7 Bay pa'rad, machane dabiyag ni ngar thamiyed ban'en,
bay rifrifen ayrad, machane dabiyag ni ngranod;
ma dabiyag ni nge yan lungurad.

115:4 115:4–8 Psa 135:15–18

8 Pi'in nra ngongliyed nge urngin e pi'in ke pagan'rad ngorad,
e manga ra boded e pi liyos nem ni yad e ra ngongliyed!

9 Gimed piyu Israel, um pired ni SOMOL e ba pagan'med ngak!
Ya ir e be ayuwegmed ma be yoror romed.
10 Gimed e pi prist rok Got, um pired ni SOMOL e ba pagan'med ngak!
Ya ir e be ayuwegmed ma be yoror romed.

11 Gimed urngin e pi'in bay madgun SOMOL u wun'med, um pired nib pagan'med ngak!
Ya ir e be ayuwegmed ma be yoror romed.

12 I SOMOL e be leam nagdad ma ra fal'eg wa'athdad,
bayi fal'eg wa'athan e girdi' nu Israel,
nge urngin e pi prist rok Got.
13 Bayi fal'eg wa'athan urngin e pi'in bay madgun u wun'rad,
ni ta'reb rogon e pi'in tolang nge pi'in sobut'.

14 Mang e yigi pi' SOMOL e bitir ngomed,
ni gimed nge pifakmed.
15 Mang e yigi fal'eg SOMOL wa'athmed,
ni Ir e sunmiy e tharmiy nge but'!

16 Tharmiy e kemus ni SOMOL e mmil suwon ngak,
ma fayleng e ke pi' ngodad e girdi'.
17 Pi'in nib yam' e darir pininged e sorok ngak SOMOL,
ni pi'in karanod nga'ar ko fare fayleng ni kan th'ab gulungay riy.*
18 Machane gadad, ni gadad bafos, e bay ud pininged e magaer ngak
e chiney i yan nga m'on ndariy n'umngin nap'an.

Ke sorok SOMOL!

116

Be' ni chuweg Got e yam' u puluwon me pining e sorok ngak Got

1 Ba t'uf SOMOL rog ya ma rung'ag lungug;
ma motoyil ko meybil rog.
2 Ma motoyil ngog
ni gubin yay ni gu ra pining.
3 Riy'an e yam' e longbiyeg;
dogwen e low ko yam' e chuchugur ngog;
mu gum' ko marus nge magfan'.
4 Ma aram mu gu pining SOMOL ni lungug,
"SOMOL, wenig ngom mu ayweg e pogofan rog!"

5 I SOMOL e ba wurngan' ma bfel';
Got rodad e rib marnguy.
6 I SOMOL e ma yoror rok e pi'in ndabiyag ni ngar ayuweged yad;
nap'an ni gu bay u fithik' e riya', me chuwegeg u fithik'.
7 Lanin'ug, nge pagan'um,
ya SOMOL e rib manigil e tin ke rin' ngog.

115:13 Rev 11:18; 19:5 * **115:17** FAYLENG NI KAN TH'AB GULUNGAY RIY: Fayleng ko yam' (ku arrogon ni bay ko 6:5).

8 I SOMOL e ke chuwegeg ko yam';
ke taleg lu'ag
ke teg nde yag ni nga ni gel ngog.
9 Are gu be yan u p'eowchen SOMOL
u roy u but' ko pi'in yad bfos.
10 Gu be par ni bay e mich rog, ni mus ko ngiyal' ni lungug,
"Kar gu masengseng,"
11 ni mus ko ngiyal' ni gu rus me lungug,
"Dariy be' ni nge pagan'uy ngak."

12 Be mang e rayag ni gu pi ngak SOMOL
nge yan nga puluwon gubin e pin'en ni bfel' nike rin' ngog?
13 Bay gu chibiy ngalang fare kap ni fan ko mat'aw ngak
mu gu pining fithingan SOMOL,
14 u lan e mu'ulung rok urngin e tirok e girdi'
e bay gu pi' ngak riy e tin gu micheg.

15 Rib amith u wan' SOMOL,
nra yim' reb e girdi' rok!
16 SOMOL, I gag e tapigpig rom;
gu be pigpig ngom ni bod ni rin' e chitnag.
Gur e ka mu ayuweggeg u pa' e yam'.
17 Bay gu pi' ngom e maligach ni ogmagaer
mu gu pi' e meybil rog ngom.
18 Bay gu pi' e tin gu ognag ngak SOMOL
u p'eowchen gubin e girdi' rok,
19 u lan e yoror ko naun rok SOMOL
u lan yu Jerusalem.

Ke sorok SOMOL!

117

Mired ngan pining e sorok ngak SOMOL

1 Urngin e pi nam, mu pininged e sorok ngak SOMOL!
Gubin mit e girdi', mu pininged e sorok ngak!
2 Rogon ni gadad bt'uf rok e rib gel,
ma feni yul'yul' e dariy n'umngin nap'an.

Ke sorok SOMOL!

118

Ba meybil ni yibe pining e magaer ko gel ni kan tay

1 Mu pininged e magaer ngak SOMOL, ya SOMOL e bfel',
ma t'ufeg rok e ba manemus.
2 Girdi' nu Israel e nge lungurad,
"T'ufeg rok e ba manemus."
3 Pi prist rok Got e nge lungurad,
"T'ufeg rok e ba manemus."
4 Urngin e pi'in bay madgun SOMOL u wun'rad e nge lungurad,
"T'ufeg rok e ba manemus."

116:10 2 Kor 4:13 **117:1** Rom 15:11

5 U fithik' e ngochngochan' rog mu gu pining SOMOL,
me fulweg lungug nge chuwegeg u fithik'.
6 I SOMOL e bay rog, ere dab gu rus;
mang e rayag ni rin' be' ngog?
7 I SOMOL e be ayuwegneg,
ma bay gguy e pi to'ogor rog ni kar waergad.
8 Kabfel' ni nge pagan'uy ngak SOMOL
ko bin ngan toer ko girdi'.
9 Kabfel' ni nge pagan'uy ngak SOMOL
ko bin ngan toer ngak e pi girdi' ni tagagiyeg.

10 Pi to'ogor rog ni pire' e ron'edgag nga longob;
machane mu gu li'rad nga gelngin SOMOL!
11 Rabad ra longobiyedgag;
machane gu li'rad nga gelngin SOMOL!
12 Ra mu'ulunggad ngog ni bod e ngul,
machane ra gak'gad ni bod feni pay e pan ni gak';
gelngin SOMOL e gu li'rad ngay!
13 Ni cham ngog nib elmerin mu gu waer,
machane SOMOL e ayuwegneg.
14 I SOMOL e be pi' gelngig gu be par ni gub gel;
I ir e gu bay u pa' ni be ayuwegneg.

15 Mu telmed nga lunguy ni yibe garusnag ni kan gel u lan e pi *tent* ko tirok Got e girdi'
ni be lungurad,
"Gelngin SOMOL nib gel e ke yodoroynag!
16 Gelngin e ke gel nagdad ko mael,
ni fare gelngin nma gel ko mael!"

17 Dab gum', ya bay gu par ni gubfos
nggu weliy murung'agen e tin ke rin' SOMOL.
18 Ke gechig nigeg nib elmerin,
machane dawori pageg ni nggum'.

19 Mu binged e pi garog ko Tempel ngog;
ya nggu wan nga langgin nggu pining e magaer ngak SOMOL!

20 Irera' e garog rok SOMOL;
kemus ni pi'in bmat'aw e rayag ni ngranod riy!

21 SOMOL, gu be pining e magaer ngom, ya kam rung'ag e meybil rog,
ma kam gel nigeg!
22 Fare malang ni dabuy e pi'in yad ma toy e naun ya ra fineyed ndariy fan,
e yan i aw ni aram e re malang ni ir e ba th'abi ga'fan.
23 Ren'ey e SOMOL e yodoromnag;
rib gamog u owchey!
24 Re rran nem e reb e rran nrib fel' nike ngongliy SOMOL;
ere ngad felfelan'gad ma gadad ngongliy e madnom!
25 Mu ayuwegmad, SOMOL, mu ayuweg e pogofan romad!
SOMOL, mu aywegmad nge yan i aw ni bfel' e tin ni nggu rin'ed!

118:25 Mat 21:9; 23:39; Mrk 11:9–10; Luk 13:35; 19:38; Jhn 12:13

26 Mang e yigi fal'eg Got wa'athan e en ke yib u fithingan SOMOL!
U Tempel rok SOMOL e nggu fal'eged wa'atham riy.
27 I SOMOL e ir Got; rib fel' e tin ke rin' ngodad.
Ngam tababgad ko madnom ni bay yu pa' i gek'iy u pa'med
mi gimed thelap ngam liyeged e altar.

28 I gur e Got rog, ere gu be pining e magaer ngom;
bay gu weliy murung'agem nga feni sorom.

29 Mu pininged e magaer ngak SOMOL, ya bfel',
ma t'ufeg rok e ba manemus.

119

Motochiyel rok SOMOL

1 Nge felan' e pi'in yad ma par ndariy thibngirad,
ni pi'in yad ma fol ko motochiyel rok SOMOL.
2 Nge falan' e pi'in yad ma folwok ko tin keyog,
ni pi'in yad ma fol rok u polo' i lanin'rad.
3 Dariy e ngiyal ni yad ma rin' e kireb;
yad ma yan u kanawo'en SOMOL.
4 SOMOL, gur e kam pi' ngomad e pi motochiyel rom
ma kamog ngomad ni nggu yul'yul'gad ngay.
5 Ri gu be athapeg ni gomang e yuggu par ni gub yul'yul'
ko pi fanow rom.
6 Fa'anra gu tiyan'ug nga gubin e tin kamog,
ma aram e dab ni tamra' nigeg.
7 Gu ra fil e tin kam turguy nib mat'aw,
ma bay gu pining e sorok ngom u lanin'ug nib machalbog.
8 Bay gu fol ko pi motochiyel rom;
are dab mu nigeg bi'id!

Fol ni ngan tay ko fare Motochiyel rok SOMOL

9 U rogon be' ni ka ba pagel ni nge par e yafos rok nib machalbog?
Ngi i fol ko tin kamog ni ngan rin'.
10 Gu be gay rogon ni nggu pigpig ngom u polo' i lanin'ug;
mu aywegeg nge dab gu pi' keru'ug ko tin kamog ni ngan rin'.
11 Gu be chubgiliy e motochiyel rom u lan gumircha'eg,
ya nge dab gu denen nib togopluw ngom.
12 A SOMOL, gu be pining e sorok ngom;
mu fil ngog e pi kanawo' rom.
13 Bay gu sul u daken
gubin e motochiyel rom ni ka mu pi' nggu weliy nib ga' lamag.
14 Gu ba felfelan' ni gu be fol ko tin kamog ni ngan rin',
ku gu ba'adag ko bin nge yo'or ban'en rog.
15 Gu be fil e pi fonow rom;
ma gu be fal'eg i yaliy e machib rom.
16 Gu ma felfelan' ko pi motochiyel rom;
ma dab gu pag talin e tin ka mu ta'chiylen.

Felfelan' u lan e Motochiyel rok SOMOL

17 Mu gol ngog i gag e tapigpig rom,

ya nge yag ni ug par mu gu be fol ko machib rom.
18 Mu bing owcheg, ya nge yag ni gguy
falngin e tin ba rriyul' u lan e motochiyel rom.
19 I gag e gu bay u roy u fayleng ni boch ngiyal';
dab mmithag e pi motochiyel rom rog.
20 Be amith lanin'ug ni kug'um ni bochan;
ni gu ba'adag ni nggu nang e tin ka mu tiriggiliy ni gubin ngiyal'.
21 Ga ma ginaeng e en nib tolngan';
ma ga ma bucheg wa'athan e pi'in der fol ko tin kamog ni ngan rin'.
22 Mu pithigeg ko thin ni kireb nge moning rorad,
ni bochan e gu ma tay e pi motochiyel rom u gil'.
23 Pi tagagiyeg e ka ra mada'gad kar makathgad nib togopluw ngog,
machane bay gu fil e machib rom.
24 Pi fanow rom e ma pi e felfelan' ngog;
ni ir e ma yal'uwegeg.

Ngan duwgiliy ni ngan folwok ko pi Motochiyel rok SOMOL

25 Ku gu aw nga fithik' e ab ni ku gu waer;
mu fasegneg, ni bod ni kam micheg.
26 Kugog ngom urngin e tin gu rin', ma ka mu fulweg lungug;
mu fil ngog e yu pa' i kanawo' rom.
27 Mu ayuwegneg nggu nangfan e pi motochiyel rom,
ma bay ug par ni gu be leamnag feni fel' e pi machib rom.
28 Ke li'eg e kirban';
mu pi' gelngig, ni bod nim micheg.
29 Mu aywegeg ni dab gu wan ko wo' ni kireb,
ma fanam manigil e ngam machib nigeg ko motochiyel rom.
30 Ku gu turguy ni nggu fol;
Kar gu l'eg owcheg ko tin ka mu tiriggiliy.
31 SOMOL, gu ma folwok ko pi fanow rom,
dab mu pageg ngan tamra nigeg.
32 Rug ra fol ko tin kam ta'chiylen nib pasigan'ug ngay,
ni bochan e bay mu gelnag e tamilngan' rog.

Ba meybil ko tamilangan'

33 SOMOL, mu fil ngog fan e pi motochiyel rom,
mu gu fol riy ni gubin ngiyal'.
34 Mu tamilang nigeg ko motochiyel rom, mu gu fol riy;
ma bay gu cha'riy u polo' i gumircha'eg.
35 Mu yol'uwegeg ngu'ug fol ko tin kamog ni ngan rin',
ya fithik' e pin'em e gu ma pir'eg e felfelan' riy.
36 Mu pi' chogowen ngog ni nggu fol ko pi motochiyel rom
ma gathi nge yo'or ban'en rog.
37 Mu talegneg ni dabki lagan'ug ko n'en ndariy gam'ingin;
mu gol ngog, ni bod nim micheg.
38 Mu tay u gil' e n'en nim micheg ngog, I gag e tapigpig rom,
ni fare michmich ni mu tay ko pi'in yad ma fol rom.
39 Mu ayuwegneg ko thin ni kireb ni gu ma rus ngay;
rib fel' e pin'en ni ka mu tiriggiliy.
40 Gu ba'adag ni nggu fol ko tin kamog ni ngan rin';
mu pi' e yafos nib be'ech ngog, ni fan e gab mat'aw.

Nge pagan'uy ko Motochiyel rok SOMOL

41 SOMOL, mu dag ngog gelngin ni gub t'uf rom,
ma ga aywegeg nrogon nim micheg.
42 Ma aram e rayag ni nggu fulweg lungun e pi'in yad be gar nigeg
ni bochan e bpagan'ug ko thin rom.
43 Mu pi' gelngig ni tin riyul' e ngi i yib u langag ni gubin ngiyal',
ni bochan e be lagan'ug ko tin ka mu tiriggiliy.
44 Bay ug fol ni gubin ngiyal' ko motochiyel rom,
ni manechibog ko pichibog.
45 Bay gu par ni rib puf rogog,
ni bochan e gu ma athamagiliy ni nggu fol ko pi machib rom.
46 Bay gu weliy e tin kamog ni ngan rin' ko pi pilung
ni dab gu tamra ngay.
47 Ku gu pir'eg e felfelan' u fithik' e fol ni gu be tay ko tin kamog ni ngan rin',
ni bochan e rib t'uf rog e tin kamog.
48 Gu ma tay fan ma ba t'uf rog e pi motochiyel rom;
bay ug leamleamnag e pi fanow rom.

Nge pagan'uy ko Motochiyel rok SOMOL

49 Mu leamnag e michmich ni mu tay ngog, I gag e tapigpig rom;
ya ke pi' e lagan' ngog.
50 Mus u fithik' e gafgow rog mab aw e gapas u lanin'ug
ni bochan e n'en ni mmicheg e ke pi' e yafos ngog.
51 Pi tolngan' e gubin ngiyal' ni yad ma moning nigeg,
machane dawor gu digey e motochiyel rom.
52 Ke yib woran ngan'ug e tin mu tiriggiliy kakrom,
nma pi' e pagan' ngog, A SOMOL.
53 Nap'an ni gu ra guy e pi'in kireb ni th'ab e motochiyel rom,
mu gu sug ko damumuw.
54 Nap'an e par rog u roy u fayleng nib ngoch nap'an
e gu be tunguy e pi tang ni murung'agen e tin kamog ni ngan rin'.
55 A SOMOL, ra nep' mu gu leam nigem,
mu ug leamnag murung'agen e motochiyel rom.
56 Gu ma pir'eg e felfelan' rog
ni gu ma fol ko tin kamog ni ngan rin'.

Ngan liyor ko Motochiyel rok SOMOL

57 A SOMOL, urngin e tin bt'uf rog e gur;
ku gu micheg ni nggu fol ko motochiyel rom.
58 Gu be ning ngom u polo' i lanin'ug
ni nge wurengan'um ngog, ni bod nim micheg.
59 Kug leamnag rogon pangig,
ma ku gu micheg ni nggu falwok ko pi fanow rom.
60 Yug nap'an ni ga ra non
mu gu rin' e n'en kamog.
61 Pi'in kireb e yad ma tay e wup ni fan ngog,
machane dagur pagtilin e motochiyel rom.
62 Ra lukngun e nep' mu gu od
nggu pining e sorok ngom nga feni mat'aw rogon e pi tiriggil rom.
63 I gag e fager rok urngin e pi'in yad ma pigpig ngom,
ni gubin e pi'in yad ma fol ko pi motochiyel rom.

64 SOMOL, fayleng e ke sugnag e t'ufeg rom ni dabimus;
mu fil ngog e pi motochiyel rom.

Feni ga' fan fare Motochiyel rok SOMOL

65 SOMOL, michmich rom e kam tay u gil',
ma gab gol ngog, I gag e tapigpig rom.
66 Mu pi' ngog e gonop nge llowan',
ni bochan e ba pagan'ug ko tin kam ta'chiylen.
67 Ug denen ko ngiyal' ni dawor mu gechig nageg,
ma chiney e gu be fol ko thin rom.
68 Rigab manigil — ma gab gol!
Mu fil ngog e tin kamog ni ngan rin'.
69 Pi'in tolngan' e yad be ban u murung'ageg
machane gu be fol ko fanow rom u polo' i lanin'ug.
70 Pi cha'ney e dariy ban'en ni yad manang fan,
machane gag e gu be pir'eg e felfelan' u lan e motochiyel rom.
71 Gechig rog e ba manigil ngog,
ya ke yag ni gu fil riy e tin kamog ni ngan rin'.
72 Fare mmotochiyel ni mu pi' ngog e ba ga' fan u lanin'ug
ko urngin e salpiy u lan e re fayleng ney.

Feni mat'aw fare Motochiyel rok SOMOL

73 I gur e mu sunmiyeg, ma ga aywegeg ni de buch ban'en rog;
mu pi' ngog e tamilngan', ya nge yag ni mit ngog e pi motochiyel rom.
74 Picha' ni yad ma liyor ngom e yad ra guyeg ma yad ma felan',
ni bochan e ma pagan'ug ko n'en nim micheg.
75 SOMOL, gumnang ni tiriggil rom e go' bmat'aw,
ma ka mu gechig nigeg ni bochan e ga ba yul'yul'.
76 Mu pag e t'ufeg rom ni dabimus nge fal'eg lanin'ug,
ni bod nim micheg ngog, I gag e tapigpig rom.
77 Mu rungyeg, mu gu par ni gub fos
ni bochan e ke yag e felfelan' ngog ko motochiyel rom.
78 Mang e yigi tamra' e pi'in tolngan' ko thin ni ur tar'ed nga dakenag;
ma gag, e bay gu par ngu'ug leamnag e pi fanow rom.
79 Mang e yigi yib e pi'in yad ma liyor ngom ngog —
ni gubin e pi'in manang e tin ka mu ta'chiylen.
80 Mang e yigi fel' rogon ni ngu'ug fol ko pi motochiyel rom
ya nge dab gu tamra' ko me'waer rog.

Ba meybil ni ngan mat'aw nigey

81 SOMOL, ke aw parwog ni gu be son nagem ni ngam ayuwegneg;
ku gu tay e pagan' rog ko thin rom.
82 Lan owcheg e ke magaf i changarnag e n'en kam micheg,
ni gu be fith ni gu be ga'ar, "Wi'in e ga ra aywegeg?"
83 Dakriy ban'en ni gu bfel' ngay kug bod ba tafen e wayin ni kann'ag;
ni yug aram rogon ma dawor gu pagtalin e tin kamog ni ngan rin'.
84 Uw n'umngin nap'an ni thingar kug son?
Mingyal' e bay mu gechignag e pi'in yad be gafgow nigeg?
85 Pi'in tolngan', ni darir folgad ko motochiyel rom,
e kar fu'oged e low ni nggu mul nga langgin.
86 Gubin e motochiyel rom mra pagan'nuy ngay;

girdi' e yad be gafgow nigeg ko sasalap l'ugun — mu ayuwegneg!
87 Kari chugur ni ngar feked e pogofan rog,
machane dawor gu pag e tin kam ta'chiylen.
88 Mu gol ngog ni bochan e t'ufeg rom ni dabimus,
ya nge yag ni gu fol ko motochiyel rom.

Michan' ko Motochiyel rok SOMOL

89 SOMOL, thin rom e dariy n'umngin nap'an;
ma ba manemus u tharmiy.
90 Fanam yul'yul' e ra par manechibog;
I gur e mu ayliy e fayleng nga tagil', me par.
91 Urngin ban'en ma kabay u gil' ke mada' ko bin dab' e rran ni bochan e gur e mog,
ma bochan e yad e tapigpig rom ni yad gubin.
92 Fa'an manga gathi motochiyel rom e ir e enggin e felfelan' rog,
ma kugum' nriyul' u fithik' e gafgow rog.
93 Dab gu pag e fanow rom,
ni bochan e ir e ke teg ni gub fos.
94 Ba milfag ngom — mu aywegeg!
Kug guy rogon ni nggu fol ko tin mog ni ngan rin'.
95 Girdi' nib kireb e yad be son ni ngar thanged e pogofan rog,
machane bay ug leamnag e motochiyel rom.
96 Kugnang ni urngin ban'en ma bay folen;
machane motochiyel rom e dariy thibngin.

Ngan t'ufeg e Motochiyel rok SOMOL

97 Rib t'uf rog e motochiyel rom!
Gu ma par ni gu ma leamnag ni polo' e rran.
98 Tin kamog ni ngan rin' e be par u wun'ug ni gubin ngiyal',
be ga'nag e gonop rog ngak e pi to'ogor rog.
99 Ba gel e tamilangan' rog ngak urngin e pi sensey rog,
ya gu ma leamnag e pi fonow rom.
100 Ka ba ga' e gonop rog ngak e pi'in kar pi'lalgad,
ya gu be fol ko tin kamog ni ngan rin'.
101 Kug gilaf ko urngin e ngongol nib kireb,
ya gu ba'adag ni nggu fol ko thin rom.
102 Dawor gu pi' keru'ug ko fonow rom,
ya gur e tamchib rog.
103 Rib athib lamen e thin rom ni ku gu ri';
kab athib ko *honey*!
104 Pi motochiyel rom e yagnag e gonop ngog,
ma aram mu gu fanenikay urngin e ngongol nib kireb.

Tamilang nma pi' e Motochiyel rok SOMOL

105 Thin rom e ba magal ni be pow'iyeg,
ma tamilang ko kanawo' rog.
106 Bay gu tay nga tagil' e tin ku gu micheg
ni ngu'ug fol ko pi fonow rom nrib mat'aw.
107 SOMOL, gafgow rog e rriyul' nrib gel;
mu teg ni gubfos, ni bod ni kam micheg!
108 A SOMOL, nge fel' u wun'um e meybil rog ni gu be pining e magaer ngom,
ma ga fil ngog e tin kamog ni ngan rin'.

109 Ya gubin ngiyal' ni kug fal'eg rogog kug kol e pogofan rog nga pa'ag;
ma motochiyel rom e dawor gu pag talin.
110 Girdi' nib kireb e kar ted e wup ni nggu aw ngay,
machane dawor gu pi' keru'ug ko tin ni kamog ni ngan rin'.
111 Pi motochiyel rom e fanag ndariy n'umngin nap'an,
nma pi' e felfelan' ngalan gumircha'eg.
112 Kug duwgiliy u wun'ug ni nggu fol ko pi motochiyel rom,
nge mada' ko rofen ni bay gum'.

U lan e Motochiyel rok SOMOL e dariy ban'en nra buch rog riy

113 Gu be fananikay e pi'in der gaman e yul'yul' ni yad be tay ngom,
ya gag e ba t'uf rog e motochiyel rom.
114 I gur e manaf rog nge rungrung rog;
nike lagan'ug ko n'en kam micheg.
115 Gimed e girdi' ni tadenen, mu pired u palog rog.
Ya bay ug fol ko tin ke tay e Got rog chiylen.
116 Mu pi' gelngig, ni bod nim micheg, mu gu par ni gubfos;
dab mu pageg nge mulan'ug ko tin ke lagan'ug ngay!
117 Mu chubiyeg ngalang, nggu par ni dabi buch ban'en rog,
ma gubin ngiyal' ni bay ug tiyan'ug ko tin kamog ni ngan rin'.
118 Ga ma fek owchem rok urngin e pi'in ndarir falwokgad ko motochiyel rom;
pi sasaliyab rorad e ba m'ay fan.
119 Ga ma tay urngin e pi'in kireb ni bod e dow,
aram fan nib t'uf rog e fanow rom.
120 Gu be rus ni bocham;
ma ke sug nigeg e marus ni bochan e pufthin rom.

Falwok ko Motochiyel rok SOMOL

121 Kug rin' e n'en ni bfel' ma ba manigil;
dab mu pi'eg nga pa' e pi to'ogor rog!
122 Mmicheg ni ga ra ayweg e tapigpig rom;
dab mu pag e pi tolngan' ngar gafgow nigedgag!
123 Ke magaf owcheg i changarnag e ayuw rom,
ni fare ayuw nim micheg.
124 Mu ayuwegneg ni rogon fare t'ufeg rom ni dabimus,
ma ga fil ngog e tin kamog ni ngan rin'.
125 I gag e tapigpig rom; mu pi' ngog e tamilangan',
ya nge yag ni gu nang e machib rom.
126 SOMOL, ke taw ko ngiyal' ni ngam mithmith,
ya dakir fol e girdi' ko motochiyel rom.
127 Ba t'uf rog e tin kam ta'chiylen ko gol,
bfel' u wun'ug ko tin th'abi fel' e gol.
128 Ere gag e rug ma falwok u gubin e fanow rom;
gu ma fananikay urngin wo'en e kireb.

Chogowen ni nga ni fol ko Motochiyel rok SOMOL

129 Pin'en ni ga be machibnag e ir e ba th'abi fel';
gu be fol riy u polo' i lanin'ug.
130 Ra i tamilangan'uy ko machib rom ma ra pi' e tamilang
nge gonop ngak e pi'in ndawor ni sukul nagrad.
131 Rogon be' ni yib e belel ngak nib gel me yim' ni bochan e ran,
e aram rogog ni gu be yim' ni bochan e thin rom.

132 Mu sap ngog ngam runguyeg
ni bod ni ga be rin’ ngak e pi’in ga ba t’uf rorad.
133 Mu teg ndab gu mul, ni bod rogon ni kam micheg;
dab mpageg nge gel e kireb ngog.
134 Mu ayuwegneg rok e pi’in yad be gafgow nigeg,
nge yag ni gu folwok ko tin kamog ni ngan rin’.
135 Moy, mu par ngog ni ka mu fal’eg wa’athag
ma ga fil ngog e pi motochiyel rom.
136 Lu’ rog e be map’ nga but’ ni bod ba lul’,
ni bochan e der fol e girdi’ ko motochiyel rom.

Ba mat’aw e Motochiyel rok SOMOL

137 SOMOL, gur e ga ba mat’aw,
ma pi motochiyel rom e ba mat’aw.
138 Tin ni kam duwgiliy u lan e motochiyel rom ni ngan rin’
e rib yal’uw ma ba mat’aw.
139 Damumuw rog e be yik’ u fithik’ag ni bod ba nifiy,
ni bochan e pi to’ogor rog e darir leam niged e tin kamog ni ngan rin’.
140 Ri dabi thil e n’en ni kam micheg!
Rib t’uf rog!
141 I gag e dariy rogog ma dariy fag u wun’uy,
machane dagur pag e pi machib rom.
142 Rogon ni ga ba mat’aw e bayi par ndariy n’umngin nap’an,
ma motochiyel rom e gubin ngiyal’ nib riyul’!
143 Ke suguy e gafgow nge magafan’ lanin’ug,
machane pi motochiyel rom e ma felfelan’ nigeg.
144 Fonow rom e bayi par ni gubin ngiyal’ nib mat’aw;
mu tamilang nigeg, mu gu par ni gubfos.

Meybil ni ngan thap

145 Gu be piningem u polo’ i lanin’ug;
SOMOL, mu fulweg lamag, ma bay gu fol ko tin kam ta’chiylen!
146 Gu be piningem;
mu ayuwegneg, ma bay gu ayweg e pi motochiyel rom.
147 U m’on ni nge m’ug e y’al mu gu piningem ni ngam ayuwegneg;
kug pag e taga’ ko n’en ni mu micheg.
148 N’umngin e nep’ ni der mol owcheg,
ni yuggu be leamnag e fanow rom.
149 A SOMOL mu rung’ag lamag ni bochan e t’ufeg rom ni dabimus;
mu dag e wurngan’ rom, ma ga teg ni gubfos!
150 Pi kireb ni tama’adaw rog e karbad ni kar chuchugurgad,
ni girdi’ ni dariy e ngiyal’ ni yad ma tay e motochiyel rom u gil’.
151 Machane gur, SOMOL, e ga bay u chireg
ma gubin e tin mog ni ngan rin’ e dabi m’ay bi’id.
152 Ke kakrom ni ku gu fil murung’agen e fanow rom;
ni mu ngongliy ni nge par ndariy n’umngin nap’an.

Ba Wenig ni fan ko Ayuw

153 Mu sap ko gafgow rog, ngam aywegeg,
ni bochan e dawor gu n’ag e motochiyel rom.
154 Mu rungrunguyeg ko oloboch rog, ngam pithig u puluwog;
mu ayuweg e pogofan rog, ni bod nim micheg.

155 Rogon ni ngan mat’aw e ba palog rok e pi’in kireb e leam rorad,
ni fan e darir folgad ko motochiyel rom.
156 Machane runguy rom, SOMOL, e rib ga’;
mu dag e kirban’ rom ngam aywegeg!
157 I gag e ba yo’or e to’ogor rog nge pi’in yad ma gafgow nigeg,
machane dagur pag i fol ko motochiyel rom.
158 Nap’an ni gu ra changar ko pi sasalap nem, mu gu sonogor,
ni bochan e darir rin’ed e tin ni kam ta’chiylen.
159 SOMOL, mu guy feni rib t’uf rog e fanow rom.
T’ufeg rom e der thil, ere mu ayuwegneg!
160 Yul’yul’ e ir e def ko motochiyel rom,
ma gubin e tin nib mat’aw ni ga be tiriggiliy e dariy n’umngin nap’an.

Fol ko Motochiyel rok SOMOL

161 Pi’in tolang e yad be cham ngog ni dariy tapgin,
machane gag e gu be tayfan e motochiyel rom.
162 Kar gu felfelan’ ni bochan e tin kam micheg,
ni felfelan’ ni bod be’ nike pir’eg e machaf.
163 Gub fananikay ma dabug urngin e sasalap,
machane motochiyel rom e ba t’uf rog.
164 Medlip yay u reb e rran ni gu ma pining e magaer ngom
ni fan ko tiriggil rom nib mat’aw.
165 Pi’in nib t’uf e motochiyel rom rorad e yad bay u lan e yoror ni dabi buch ban’en
rorad,
ma dariy ban’en nrayag ni nge mulegrad.
166 SOMOL, gu be son nigem ni ngam mat’aw nigeg,
ma gu be rin’ e n’en kamog.
167 Gu be fol ko pi machib rom;
nib t’uf rog u polo’ i lanin’ug.
168 Gu be fol ko tin ka mu turguy nge fanow rom;
ga be guy urngin e tin gu be rin’.

Ba meybil ni man Ayuw

169 SOMOL, mu pag e meyor ni man ayuw rog nge yib ngom!
Ma ga pi’ ngog fare tamilngan’, ni bod nim micheg.
170 Mmotoyil ko meybil rog,
ma ga mat’aw nigeg ni rogon ni mu micheg.
171 Bay ug pining e sorok ngom ni gubin ngiyal’,
ni bochan e ga be fil ngog e pi motochiyel rom.
172 Bay u tangnag murung’agen e pi motochiyel rom,
ni bochan e tin mu turguy e go’ ba mat’aw.
173 Gubin ngiyal’ ma kam fal’eg rogom ni ngam ayuwegneg,
ni bochan e gu be folwok ko tin kamog.
174 A SOMOL, kargum’ ni bochan ni ngam mat’aw nigeg!
Gu be pir’eg e felfelan’ u lan e motochiyel rom.
175 Mu pi’ e yafos ngog, me yag nu gu pining e sorok ngom;
mang e ayuwegneg e fanow rom.
176 Gu be deraw ni bod ba saf nike malog;
are moy ngam changar nigeg, i gag e tapigpig rom,
ni bochan e dawor gu n’ag e motochiyel rom.

120

Ba meybil ni fan ko Ayuw

1 Nap'an ni u gu moy u fithik' e oloboch, mu gu pining SOMOL,
me fuluweg lungug.
2 SOMOL, mu chuwegeg u pa',
e pi sasalap l'ugun nge pi ta ban.

3 Gimed e pi taban, mang e bayi rin' Got ngomed?
Urogon ni nge gechig nagmed?
4 Nga gan e gat'ing ko salthaw nib m'uth,
ni bay e nifiy u taban!

5 Par ni gu be tay u fithik'med e bod feni kireb e par u Meshek
ara fithik' e girdi' nu Kedar.
6 Kay gi n'uw nap'an ni ku gu par
rok e girdi' ndaburad e gapas!
7 Nap'an ni gu ra weliy murung'agen e gapas,
ma mael e yad ba'adag.

121

I SOMOL e Ir e yoror rodad

1 Kugu sap ngalang ko fapi burey; uw e nge yib e ayuw riy ngog?
2 SOMOL e ma yib e ayuw rok ngog,
ni Ir e sunumiy e tharmiy nge but'.

3 Ir e dabi pagem ngam mul;
en ni yoror rom e ke par ni be od!

4 En ni yoror rok piyu Israel
e der ma yib e chuchuw ngak ma der mol!
5 I SOMOL e bay i matanagiyem;
bay u to'obem ni nge ayuwegnem
6 Yal' e dabi amith nigem ni rran, ma ku er i tay e pul nnep'.

7 I SOMOL e ra yororiyem rok urngin e riya';
me tem ndabi buch ban'en rom.
8 Bay u mub ngu'um man ni be yoror rom
e chiney i yan nga m'on ndariy n'umngin nap'an.

122

Sorok ni yibe pining ngak yu Jerusalem

1 Gu felfelan' nnap'an ni lungurad ngog,
"Ngdarod ko naun rok SOMOL!"
2 Ere chiney e kugbad ngay,
ni gamad ba sak'iy u lan e pi garog u Jerusalem!

3 Jerusalem e ba binaw ni ka ni fulweg nga rogon,
ma ka ni yaramiy ke yan i aw ni bfel' ya'an ma ba gamog!
4 Ireray e gin i par e pi pilung nu Israel riy,
ngu ur pufthin niged e girdi' rorad riy.

ni ngar pininged e magaer ngak SOMOL,
ni bod rogon ni yog ni ngan rin'.
5 Irera' e gin bay tagil' e puf oloboch riy,
ni en ni pilung e ma pufthinnag e girdi' rok riy.

6 Mu meybilgad ni nge aw e gapas u Jerusalem ni lungumed,
"Manga yigi fel' rogon e pi'in ga ba t'uf rorad!
7 Manga yigi aw e gapas u lan e yoror rom,
me par e pi tafen e pilung rom ndabi buch ban'en rok e pi'in yad be par riy."
8 Bochan e girdi' rog nge pi tafager rog
me lungug ngak Jerusalem, "Nge yib e gapas ngom!"
9 Ma bochan e naun rok Got ni SOMOL rodad
mu gu meybil ni nge fel' rogom.

123

Ba meybil ni fan ko runguy

1 SOMOL, gu be changar ngom ngalang,
nga tharmiy ko gin ga be gagiyeg riy.
2 Bod ba tapigpig nma toer ngak e masta rok,
bod ba yarif nma toer ngak e re bpin nma pigpig ngak,
ere aram rogon ni kayiggu changargad ngom, i gur SOMOL ni Got romad,
nge taw ko ngiyal' nike wurengan'um ngomad.

3 Mu runguymad, SOMOL, mu runguymad;
ya kan changar ngomad nga but'.
4 Kay gi n'uw nap'an nike moning nagmad e pi'in bo'or ban'en rorad
nge pi'in yad be changar ngomad nga but' ni bogi kireb nib tolangan'rad.

124

Got ni ir e ma ayuweg e girdi' rok

1 Fa'an mang e da i moy SOMOL u ba' rodad ma gadad ra di'in?
Israel, mu pi' e fulweg riy!
2 "Fa'an mang e da i moy SOMOL u ba' rodad
ko ngiyal' ni cham e pi to'ogor rodad ngodad,
3 ma kar ful'ed gadad ni ka gadad bafos
u gelngin e damumuw rorad ngodad;
4 ma aram e ran nike sugbur e ra chibiydad nge fekdad ngabang
nge tharaydad e ran,
5 ma n'ew ni be cham u fithik' e ra lumoch nagdad."

6 Ngad pininged e magaer ngak SOMOL,
ya de pag e pi to'ogor rodad ngar thanged gadad.
7 Kad thaygad ni bod ba arche' ni thay ko wup ni tay be' nma kol e arche';
ke kireb fare wup ka da chuwgad riy!
8 Ayuw ni be yib ngodad e SOMOL e be yib rok,
ni ir e sunumiy e tharmiy nge but'.

125

Yoror ko girdi' rok Got

1 Pi'in ma pagan'rad ngak SOMOL e yad bod fare burey ni Zion,

ndariy liyben me rur, ma dabi mithmith bi'id.
2 Bod e pi burey nib liyeg yu Jerusalem,
ma aram rogon SOMOL nike longbiy e girdi' rok,
e chiney i yane ngaram ndariy n'umngin nap'an.

3 Pi'in kireb e dabiyag ni nge mang yad e ur gagiyeg naged e binaw rok e pi'in nib mat'aw
ni gubin ngiyal';
ya mang e rin'ed, ma pi'in mat'aw e dabisiy ni yad ra rin' e ngongol nib kireb.
4 SOMOL, mu gol ngak e pi'in yad bfel',
ni pi'in yad be fol ko tin kamog ni ngan rin'.
5 Machane nap'an ni ga ra gechignag e pi'in kireb,
mu kum gechignag boch e pi'in ka ra paged e pi kanawo' rom.

Nge par e gapas u lan yu Israel!

126

Ba meybil ni ngan Puf ko Gafgow

1 Nap'an ni fulwegdad SOMOL nga Jerusalem,
ma gowa ba lik'ay!
2 Ya u da garusgad, ma gadad be tangnag e felfelan'!
Me yog yugu boch e nam murung'agdad ni lungurad,
"I SOMOL e ke ayuwegrad, ma rogon nike rin' e ka ni ngat ngay!"
3 Riyul' nrogon nike ayuwegdad e ka ni ngat ngay;
rib gel e felfelan' nike yib ngodad!

4 SOMOL, mu fal'eg rogmad bayay,
nri bod e n'uw ni fulweg e ran ngalan e pi lul' nike mlik'.
5 Mu gagiyegnag e pi'in ni ur wolduggad ma yad be yor
ngar kunuyed wom'ngin e woldug rorad u fithik' e felfelan'!
6 Pi'in nranod ni kar feked awochngin e woldug ma yad be yor
e bay ra sulod ni yad be tang u fithik' e felfelan',
ni kar feked i yib e ggan nike yag riy ngorad!

127

Got nni pining e sorok ngak nga feni gol

1 Fa'anra gathi SOMOL e be toy ba naun,
ma maruwel ko pi'in be toy e mm'ay fan;
fa'anra dabi yoror SOMOL u bbinaw,
ma mm'ay fan e pi'in yad be matanagiy.
2 Dariy fan ni ngan toer ko maruwel nib gel ni yibe tay,
ni ngan od nri kakadbul min mol nike n'uw e nep',
ya SOMOL e ir e ma pi' ngak e pi'in yad ba t'uf rok e tin ke t'uf rorad,
u nap'an ni ku yad be mol.

3 Bitir e ba tow'ath nma pi' SOMOL;
yad e bin riyul' e tow'ath.
4 Pi bitir ni pumo'on ni fak be' ni kab pagel
e bod bogi gan e gat'ing ni bay u pa' ba salthaw.
5 Ba felfelan' e re mo'on ni bay e mit i gan e gat'ing nem rok!
Ya dabiyag ni nga ni gel ngak

ko ngiyal' ni yad ra lu'ag e pi to'ogor rok e thin u tagil' e puf oloboch.

128

Puluwon niyi ma fol rok SOMOL

1 Ba felan' e pi'in yad ma fol rok SOMOL,
ni yad ma par nrogon nike yog.
2 Maruwel rom e ra yagnag e tin bt'uf rom;
bay mu felfelan' me fel' rogom.
3 Le'engim e bayi bod ba ke *grape* nike suguy e mak'uf l'ugun u lane tabnaw rom
ma pifakam e bay ra boded e gek'iy ni *olive* nike liyeg e tebel rom.
4 Be' nib mo'on nma folwok rok SOMOL
e rib muduwgil nra fel' wa'athan ni aray rogon.

5 Mang e yigi fal'eg SOMOL wa'atham u Zion!
Mang e yugum guy ni be man'og yu Jerusalem
ni gubin e rran u lane yafos rom!
6 Mang e yugum par ngam guy pifak pifakam!

Nge par e gapas u daken yu Israel!

129

Ba meybil nib togopluw ngak e to'ogor rok yu Israel

1 Israel, mog ngomad rogon nike gafgow nigem e pi to'ogor rom
ni ka nap'an e kagab bitir.

2 "Ka nap'an e kugub bitir,
mri gafgow nigeg e pi to'ogor rog,
machane dawor ra gelgad ngog.
3 Kar maad'adgad nga keru'ug
ke bod bangi flang ni kan gi' e but' riy.
4 Machane, SOMOL, ni ir e cha' nib mat'aw,
e ke pithigeg ni dab kug mang sib."

5 Mang e yigi urngin e pi'in yad be fananikay yu Zion
e ra waergad min tulufrad.
6 Mang e yad gubin nra boded e pan ni be tugul u daken e naun,
nma mororoy u m'on ni nge ilal;
7 dariy be' nma kunuy
ara yuthumnag nge fek.
8 Dariy be' nra yan u to'oben me ga'ar,
"Mang e yigi fal'eg SOMOL wa'atham!
Gamad be fal'eg wa'atham u fithingan SOMOL."

130

Meybil ni yibe ning e ayuw

1 U fithik' e mathliyab rog mu gu piningem, SOMOL.
2 Somol, mu rung'ag lamag,
mmotoyil nga lamag ni gu be wenig ngom ni ngam ayuwegneg!
3 Fa'an mang e mu tay ngan'um e pi denen romad',
me mini' e rayag rok ni nge thay ndab ni gechignag?

4 Machane ga be n'ag fan romad,
ni fan e ngu'ug pired ni bay madgum u wun'mad.

5 Gu be son ni be oban'ug ko ayuw rok SOMOL,
ma gu be par nib pagan'ug ko thin rok.
6 Gu be sonnag Somol
ni be oban'ug nib gel ngak e pi matanag ni yad be sonnag e woch ni nge puf,
ni ka ba gel feni be oban'ug ngak e pi matanag ni yad be sonnag e woch ni nge puf.
7 Israel, mu pagan'um ngak SOMOL,
ni bochan e t'ufeg rok e dabimus,
gubin ngiyal' ni yugu be par ni ba'adag ni nge mat'aw nigem ngak.
8 Bayi chuweg e girdi' rok ni piyu Israel
u fithik' urngin e denen rorad.

131

Ba meybil ko pagan' u fithik' e sobut'an

1 SOMOL, kug pag e tolangan' rog
ma ku gu pag e ufanthin.
Dak gur leamnag e tin ban'en ni kaygi ga'
ara kaygi mo'maw' ngog.
2 Ma kug gapas ma ke paslag lanin'ug.
Bod bbitir nike paslag ni be unum e thuth ko chitiningin,
ma ku aram rogon lanin'ug nike gapas.
3 Israel, mu pagan'um ngak SOMOL
e chiney i yane ngaram ndariy n'umngin nap'an!

132

Sorok nnog ko Tempel rok Got

1 SOMOL, dab mpag talin David
nge urngin e maruwel ni ngongliy.
2 SOMOL, mu leamnag e n'en ni micheg,
ni mow ni micheg ngom, I gur fare Got rok Jacob, nib Th'abi Gel Gelngin ni ga'ar:
3 "Dab gu wan nga tabinaw rog ara gu wan nga chob;
4 dab gu toffan ara gu mol
5 nge yan i mada' ko ngiyal' ni nggu pir'eg bang ni nge par SOMOL riy,
ni nge mang tabinaw ngak fare Got rok Jakob, nib Th'abi Gel Gelngin."

6 Gu rung'aged murung'agen fare Kahol ko M'ag u lan yu Bethlehem,
mu gu pir'eged u daken e ted u Jaar.
7 Me lungumad, "Ngdarod ko naun rok SOMOL;
mired ngdarod ngad liyorgad ngak u p'eowchen ko gin ntagil'!"
8 SOMOL, moy ko fare Tempel, ni gur nge fare Kahol ko M'ag,
ni ir e pow u gelngim,
ngam par u roy ndariy n'umngin nap'an.
9 Manga yigi par e pi prist rom ni gubin ngiyal' ni yad be rin' e n'en ni bfel;
manga yigi garusnag e tirom e girdi' e felfelan'!

10 Mmicheg bbugithin ngak e tapigpig rom i David;
SOMOL, dab mu n'ag e re pilung nem ni gur e mu duwgiliy ni nge mang pilung!
11 Ri mmicheg bbugithin ngak David,

ma dab mu thiliyeg, ya lungum:
“Bay gu gagiyegnag reb i pifakam nge mang pilung,
me ir e bayi gagiyeg u tomrem.
12 Fa’anra par pifakam nib yul’yul’ ko m’ag rog
nge tin gu pi’ ngorad ni thingar rrin’ed,
ma ku er rogon pifakrad ni bay ra boded gur, ni yad e bay u ra manged pilung.”

13 I SOMOL e ke mel’eg yu Zion;
ba’adag ni nge ngongliy e tabinaw rok u rom, ya ga’ar:
14 “Irera’ e gin bay gu par riy ndariy n’umngin nap’an;
irera’ e gin gu ba’adag ni ngu’ug gagiyegnag.
15 Bay gu pi’ ngak yu Zion urngin e tin nge yag ngorad;
bay gu pi’ e ggan ngak e pi’in gafgow nge fel’ rogorad ko ggan.
16 Bay gu fal’eg wa’athan e pi prist riy ko urngin ban’en ni yad be rin’,
ma tirok e girdi’ riy e bay u ra tanggad ma yad be tolul ko felfelan’!
17 U roy e bay gu gagiyegnag reb i owchen David riy nge mang reb e pilung ni ba ga’;
u roy e bay gu tay riy nge par nib mudugil e gagiyeg ni nge tay e en ni kug turguy ni nge mang pilung.
18 Bay gu upunguy e pi to’ogor rok ko tamra’,
ma gin bayi gagiyegnag e bayi fel’ rogon me mon’og.”

133

Par u ta’bang nib Gapas

1 Rib fel’ ma ba manigil,
ni ngi i par e girdi’ rok Got u ta’bang nib ta’reb lungrad!
2 Bod fare gapgep ni fen e mathiy ni rib t’uf
ni be lul’ u lolgen nge roben Aron nga but’,
nga daken bil’elgun e thal ni wuru’ e mad rok.
3 Bod e wa’angchal u daken e Burey ni Hermon,
ni be mul nga daken e burey nu Zion.
Ya ireram e gin ke micheg SOMOL e tow’ath rok riy —
ni yafos ndariy n’umngin nap’an.

134

Ba pong ni ngan pining e Sorok ngak Got

1 Mired, ngan pining e sorok ngak SOMOL,
gimed gubin e tapigpig rok,
gubin e pi’in yad ma pigpig u Tempel rok nnep’.
2 Mu chibiyed pa’med ngalang ngam meybilgad u lan e Tempel,
ngam pininged e sorok ngak SOMOL!

3 Manga yigi fal’eg SOMOL ni sunumiy e tharmiy nge fayleng
wa’athmed u Zion!

135

Ba tang ko sorok

1 Ke sorok SOMOL!

Mu pininged e sorok nga fithingan, gimed e pi tapigpig rok SOMOL,
2 gimed gubin e pi’in gimed ma pigpig u naun rok SOMOL,

u lan fare Tempel ko Got rodad.
3 Mu pininged e sorok ngak SOMOL, ya ba manigil;
mon'ed e tang ni gimed be pining e sorok nga fithingan, ya ba gol.
4 Ir e ke mel'eg Jakob ni nge milfan ngak,
nge girdi' nu Israel.

5 Gumnang ni SOMOL rodad e ir e ga',
ba ga' ngak urngin e pi got.
6 Demturug e tin ba'adag SOMOL me rin'
u tharmiy ngu daken e fayleng,
ngu lan e day ngu t'ay e regur.
7 Ir e ma fek yungi manileng ko yoko' u tungun e fayleng i yib;
mma mateg e uluch u fithik' e yoko',
ma ir e ma l'oeg e nifeng u lan e chibgil rok nge yib.

8 I thang owchen gubin e tin nganni' u fakay u lan yu Egypt
ni girdi' nge gamanman ni ta'reb rogon.
9 Mu rom e fal'eg e maang'ang riy nge tin ma balyangan'uy ngay
ni nge gechignag fare pilung nge gubin e ga' ko salthaw rok.
10 I gothgothey bo'or e nam
me thang owchen e pi pilung nib gel gelingrad.
11 I Sihon, ni pilung rok e pi Amorite,
Og, ni pilung u Bashan,
nge urngin e pilung nu Kanaan.
12 Me pi' e binaw rorad ngak e tirok e girdi';
ni pi' nga Israel.

13 SOMOL, gur e gubin ngiyal' ni bay unognem ni gur e Got;
gubin e mfen ni bay um par u wun'rad.
14 I SOMOL e ra n'ufeg e girdi' rok;
ma ra i kirban' ngak e pi tapigpig rok.

15 Fapi got ko pi nam e ni ngongliyrad ko silber nge gol;
ni pa' e girdi' e ni chamayrad ngay.
16 Bay langrad, machane dabyag ni ngar nonad,
nge owcherad, machane dab ra guyed ban'en.
17 Bay telrad, machane dabiyag ni ngar rung'aged ban'en;
mus ni ngar pogofangad ma dabyag.
18 Mange yigi gubin e pi'in ni ngongliyrad ni be michan'rad ngorad
miyad bod pi liyos nem ni kar ngongliyed!
19 Mu pininged e sorok ngak SOMOL, gimed e girdi' nu Israel;
mu pininged e sorok ngak, gimed e pi prist rok Got!
20 Mu pininged e sorok ngak SOMOL, gimed e pi Levite;
mu pininged e sorok ngak, gimed gubin e pi'in gimed ma liyor ngak!
21 Ngan pininged e sorok ngak SOMOL u lan yu Zion,
ngu lan yu Jerusalem, ni tafen.

Ke sorok SOMOL!

136

Tang ko Ogmagaer

1 Ngan pining e magaer ngak SOMOL, ni bochan e ba manigil;
t'ufeg rok e ba manemus.
2 Ngan pining e magaer ngak Got th'abi ga' u fithik' gubin e pi got;
t'ufeg rok e ba manemus.
3 Ngan pining e magaer ngak Somol ni Ir e th'abi gel gelngin u fithik' e pi somol;
t'ufeg rok e ba manemus.

4 Ri ma'agrag Ir e ma ngongliy e tin th'abi ga' e maang'ang;
t'ufeg rok e ba manemus.
5 Gonop rok e ngongliy e tharmiy ngay;
t'ufeg rok e ba manemus;
6 i filath e fayleng nga daken e day;
t'ufeg rok e ba manemus.
7 I sunmeg e yal' nge pul;
t'ufeg rok e ba manemus;
8 ni yal' ni nge gagiyegnag e rran;
t'ufeg rok e ba manemus;
9 nge pul nge pi t'uf ni ngar gagiyeg niged e nep';
t'ufeg rok e ba manemus.

10 I li' e tin nganni' e pagel u pifak piyu Egypt;
t'ufeg rok e ba manemus.
11 I gafaliy yu Israel nga wuru' yu Egypt;
t'ufeg rok e ba manemus;
12 nga rifrifen pa' nib gel', nge pa' nib gel gelngin;
t'ufeg rok e ba manemus.
13 I sey e day ni *Red Sea*;
t'ufeg rok e ba manemus;
14 I gafaliy e girdi' rok riy nga barba';
t'ufeg rok e ba manemus;
15 ma lumochnag e pilung nu Egypt riy nge salthaw rok;
t'ufeg rok e ba manemus.

16 I gafaliy e girdi' rok u daken e ted ni *desert*;
t'ufeg rok e ba manemus.
17 I li' nge yim' e pi pilung nib gel gelngin;
t'ufeg rok e ba manemus;
18 me li' nge yim' e pi pilung nib gilbugwan;
t'ufeg rok e ba manemus;
19 ni Sihon ni pilung ko Amorite;
t'ufeg rok e ba manemus;
20 nge Og ni pilung nu Bashan;
t'ufeg rok e ba manemus.
21 I pi' tafarow ko girdi' rok;
t'ufeg rok e ba manemus;
22 ni pi' ngak yu Israel ni tapigpig rok;
t'ufeg rok e ba manemus.

23 De pag taldad ko ngiyal' nda mo'waergad;
t'ufeg rok e ba manemus;

24 I pithigdad u pa' e to'ogor rodad;
t'ufeg rok e ba manemus.
25 Ma pi' e ggan ko urngin e yafos;
t'ufeg rok e ba manemus.

26 Mu pinged e magaer ngak Got nu tharmiy;
t'ufeg rok e ba manemus.

137

Meyor ni tay piyu Israel u Babylon

1 Nap'an ni yib yu Zion nga lanin'mad ma gamad par nga but'
u to'oben e yu pa' i lul' nu Babylon ngu'ug yorgad.
2 Ma gamad the' e pi tatelin e musik romad ni *harp*
nga l'ugun yu ke gek'iy ni willow ni bay u to'obmad.
3 Ma pi'in kar koled gamad ko mael e rogned ngomad ni nggu tanggad;
rogned ngomad ni nggu tang niged yad ni lungurad,
"Mon'ed reb e tang ni murung'agen yu Zion nggu rung'aged!"

4 Uw rogon ni nggon'ed e tang rok SOMOL
u lan yugu reb e nam?

5 Jerusalem, fa'anra gu pag talim,
ma mang e yigi yan i aw ndabkiyag ni gu chubeg e *harp* bayay!
6 Ma fa'anra dab kumub ngan'ug,
ara dab ku gu leam nigem ni gur e felfelan' rog nth'abi ga',
ma mang e yigi yan i aw ndabkiyag ni gu tang bayay!

7 SOMOL, mu leamnag e n'en ni rin' e pi Edomite
ko fa rofen nem nni kol yu Jerusalem ko mael.
Mu leamnag rogon ni i lungurad,
"Mu buthuged nge mada' nga daken e but'!"

8 Babylon, bay ni kireb nigem!
Ra felfelan' e en ni ir e bayi fulweg labgen ngom
ni bochan e tin kam rin' ngomad,
9 ni bayi fek pifakam ni kab ran
ngi i morothiyrad nga daken ba war!

138

Ba meybil ko Pongmagaer

1 SOMOL, gu be pining e magaer ngom u polo' i lanin'ug;
Gu be tangnag e sorok ngom u p'eowchen e pi got.
2 Gub sap ko Tempel rom ni thothup,
ni gu be siro', ma gu be pining e sorok nga fithingam
ni bochan e t'ufeg rom ni dabimus nge fanam yul'yul',
ni bochan kam dag ni fithingam nge tin kamog ni ngan rin' e ba mathangeluwol.
3 Kam fulweg lungug u nnap'an ni gu piningem;
gelngim e mu gel nigeg ngay.
4 SOMOL, gubin e pilung nu fayleng e bay ra pininged e sorok ngom,
ya kar rung'aged e tin kam micheg.

5 Bay ra tang niged murung'agen e tin kam rin'
nge murung'agen feni gilbugwam.
6 Yug aram rogon nri gab tolang ngalang,
ma ga ma runguy e pi'in yad ba sobut',
ma pi'in ba tolangan'rad e dabyag ni ngar mithgad rom.

7 Nap'an nra ingeg e oloboch,
ma ga yoror rog.
Ga ma gad pa'am ngak e pi to'ogor rog ni kar damumuwgad
mag ayuwegneg rorad nga ngelngim.
8 Bay mu rin' urngin e tin kam micheg;
SOMOL, tuf'eg rom e ba manemus.
Mmu'nag e maruwel ni kam tababnag.

139

Got nib tamilangan' rok e girdi' mma leam nagrad

1 SOMOL, ga be guy lanin'ug, ma ga manangeg.
2 Ga manang urngin e tin ni gu ma rin';
ra mpar u urel ma ba tamilangan'um u urngin e tin ni gu be leamnag.
3 Ra gu be maruwel ara gu be toffan, ma ga be guyeg;
ga manang urngin e ngongol rog.
4 Ni mus nra dawor gog ban'en
ma ga manang e tin bay gog.
5 Ya ka mon'eg nga longob;
ga be yoror rog.
6 Rogon nib tamilangan'um rog e dabiyag ni nge taw lanin'ug ngay;
kayigi to'ar u puluwog ndabiyag ni nge tamilangan'ug riy.
7 Uw e rayag ni gu wan ngay nge yog ni gu mil rom?
U uw e rayag ni gu wan ngay nda mmoy riy?
8 Ra gu wan nga tharmiy, ma ga bay riy;
ma ra gu wan gu pageg nga but' u lan e fayleng ko pi'in karm'ad,
ma ga bay u rom.
9 Fa'anra gu changeg nggu wan nga wuru' i lan e ngek,
ara gu wan gu par ko gin nth'abi orel ni bay u lan e ngal,
10 ma ga bay u rom ni ngam pow'iyeg,
ma ga bay u rom ni ngam ayuwegneg.
11 Ra gu non ngak e lumor ni nge mithegeg,
ara pig e tamilang nib cholngobiyeg nge ngal' ni nep',
12 ma mus ko lumor ni gathi lumor u puluwom,
ma nep' e ba tamilang u puluwom ni bod e rran.
Lumor nge tamilang e ta'reb rogon u puluwom.
13 Gubin yang rog ni gur e msunumiy;
i gur e mu chamiyeg u yal rok e chitinag.
14 Gu be pining e sorok ngom, ya gur e ngan rus ngom;
urngin e tin ga ma rin' e dabiyag ni nge tamilangan'uy riy, ma rib fel'.
Gu manang u lan ngorongoreg ni polo'.
15 Um guy e yil rog ni be sum,
nge rogon ni un chamey ni bfel' rogon u yal rok e chitinag
nnap'an ni gu be ilal u rom ndariy be' ni be guyeg.
ma gur e gamanang ni gu bay u rom —

16 dawor ni gargelegeg ma ga be guyeg.
Pi rran ni kam sunumiy ni fan ngog
e gubin ni go' bay u lan e birom e babyor
u m'on ndawori tabab reb e pi rran nem.
17 A Got, rib mo'maw' ni nggu nang fan e leam rom;
ya pire' ni bay!
18 Ra nggu the'eg ma pire' ko yan'.
Ra gu od, ma ku gu bay rom.

19 A Got, kari gum' ni bochan ni manga yugu mu thang e pogofan rok e pi'in kireb!
Ku gum' ni bochan ni manga yigi pageg e pi girdi' nma mathang pogofan!
20 Yad be yog bogi n'en nib kireb nib togopluw ngom;
ma yad be yog e thin nib kireb nib togopluw nga fithingam.
21 A SOMOL, ri gub fanenikay e pi'in yad be fanenikayem!
Rib m'ay fan u wun'ug e pi'in yad be togopluw ngom!
22 Fanenikan rog ngorad e ke yan i mus nga rogon;
gu be tayrad ni yad e pi to'ogor rog.

23 Got, mu guy lanin'ug ngam nang;
mu sikeng nigeg ngam nang e leam rog.
24 Ma gguy ko bay e sabanban riy fa dariy,
ma ga pow'iyeg u daken fa bin dabi m'ay e kanawo'.

140

Ba meybil ni fan ko Ayuw

1 SOMOL, mu ayuwegneg u pa' e girdi' nib kireb;
mu ayuwegneg rok e pi'in yad ma'ngach ko cham.
2 Gubin ngiyal' ni yad be t'ar liyaben e tin kireb,
gubin ngiyal' ni yad be k'aring e malu'eg thin.
3 Bolowtherad e bod e porchoyog ni tak'ad;
ma pi thin rorad e bod e yub rok e porchoyog ni kobra.

4 SOMOL, mu matanagiyeg rok e pi'in kireb;
mu ayuwegneg u pa' e pi'in ma'ngach ko cham
ni yad be t'ar liyaben ni nggu thay.
5 Girdi' nib tolangan'rad e kar fal'aged ba tafich ni fan ngog;
kar ted e wup rorad,
ma to'oben e wo' kar ted e pi tafich ngay ni ngar koledgag.

6 Me lungug ngak SOMOL, "I gur e Got rog."
SOMOL, murung'ag e meyor rog ni gu be man ayuw!
7 SOMOL rog nib Th'abi Tolang, ni yoror rog nib el,
kam rungrung ngog u fithik' e mael.
8 SOMOL, dab mu pi' ngak e pi'in kireb e tin yad ba'adag;
dab mu pag e pi makath ni yad be tay nge fel' rogon.

9 Dab mu pag e pi to'ogor rog ngar gelgad;
mu gagiyegnag e pi thin rorad ni kireb nib sor ngog nge sul ngorad.
10 Mang e yigi mul e kol nga dakenrad;
mang e yi gu nin'rad ngalan ba low ni dabkiyag ni ngar sulod ngalang.
11 Mang e yigi dabi fel' e tin be leamnag e pi'in yad ma t'ar e thin nga daken e girdi';

mang e yigi buch wa'athan e girdi' nib ma'ngach ko cham nge math owcharad.

12 SOMOL, gumnang ni ga ma n'ufeg e pi gafgow ko oloboch rorad
nge mat'wun e pi'in bt'uf e ayuw rorad.
13 Pi'in bmat'aw e rriyul' ni bay ra pininged e sorok ngom;
bay ur pired u p'eowchem.

141

Ba meybil ko Blayal'

1 SOMOL, gu be piningem; mu ayuwegneg e chiney!
mu telim ngog nnap'an ni gu be piningem.
2 Nge fel' u wun'um e meybil rog ni bod e *incense*,
nge pa'ag ni kug tining ngalang ni bod ba maligach ni blayal'.

3 SOMOL, mu tay ba pos nga langag,
ni ba matnag ko mab u dap'ilangag.
4 Mu talegneg ni dab kug adag ni nggu rin' e kireb
ara nggu'un ko pi'in kireb e leam rorad ko ngongol rorad ni kireb.
Mang e yigi dab gu un nga ban'en ko modnam rorad.

5 Be' nib manigil e mang e ra gechig nigeg me puwan' ngog u fithik' e t'ufeg,
machane gag e dariy liben me fel' u wun'ug e tayfan rok e girdi' ni kireb,
ni bochan e gubin ngiyal' ni gu ma meybil nib togopluw ko tin yad be rin' nib kireb.
6 Nap'an yira yon' e pi tayugang' rorad nga but' u pebugul e yungi rech,
ma aram e bayi nang e girdi' ni thin rog e rib riyul'.
7 Bod e ren ni kan sey ngan th'eth'ab nge yuchiyang,
aram rogon yilrad nra wearwear u mirichlen e low.

8 Machane, ka be pagan'ug ngom, i gur e SOMOL rog nib Th'abi Tolang.
Gu be gay e ayuw rom;
dab mu pageg nggum'!
9 Mu ayuwegneg ko fapi tafich ni kar ted ni nggu aw ngay,
fapi wup rok e pi ta ngongol kireb.
10 Go mang e yigi aw e pi'in kireb ko wup ni kar ted
mug wan ndariy ban'en nra buch rog.

142

*Ba meybil ni fan ko Ayuw**

1 Gu pining SOMOL ni nge ayuwegneg;
gu wenig ngak.
2 Gu fek i yib ngak urngin e tin be magafan'ug ngay;
gog ngak urngin e gafgow rog.
3 Nap'an nra yan ni nge mulan'ug,
ma manang e tin nthingar gu rin'.
U lan e kanawo' ni gin gu be yan riy,
e ke pacheg e pi to'ogor rog ba wup ni nggu aw ngay.
4 Gu ra changar u chireg,
mug guy ndariy be' nra aywegeg,
dariy be' nra yoror rog.

* **142:** TITLE NI HEBREW: Ba tang rok David, u nap'an ni immoy u lan fare yiy; ba meybil.

Dariy be' nra magfan' ngog.

5 SOMOL, gu be yornag e ayuw ngom;
i gur, SOMOL, e manaf rog;
kemus ni gur e pagan' rog ko biney e tamilang.
6 Mu telim ngog ni gu be ning e ayuw,
ya kar gu bilig t'ay e gafgow!
Mu ayuwegneg u pa' e to'ogor rog;
ya dabyag gelingrad rog.
7 Mu chuwegeg u fithik' e gafgow ni kug aw ngay;
ma aram e gu ra pining e sorok ngom u lane mu'ulung rok e girdi' rom
ni bochan e ri gab gol ngog.

143

Ba meybil ni fan ko Ayuw

1 SOMOL, mmotoyil ko meybil rog!
Mmotoyil ko wenig rog ni bochan e gab mat'aw;
mu fulweg lungug u fithik' e yul'yul' rom!
2 I gag e tapigpig rom, dab mu pufthin nigeg;
dariy be' nib machalbog u p'eowchem.
3 Pi to'ogor rog e yad be tulfeg;
kar parsiyedgag nga fithik' e but'.
Kug par u fithik' e rumug,
ni bod be' ni kem' kakrom.
4 Ke chuwan'ug ko gubin;
kari math e liyab ngog.

5 Be yib ngan'ug fapi rran nike thumur;
Gu be leamnag murung'agen gubin e tin kam rin',
gu be pugoran ngan'ug gubin e ngongol rom.
6 Gu be meybil ngom ni kug tining pa'ag ngalang;
lanin'ug e ke balel ni be fineyem ni bod e but' nike mlik'.

7 SOMOL, mu non ngog e chiney!
Ka ri mulan'ug.
Dab mmithagem rog,
ya rug un u fithik' e pi'in nge yan nga'ar ko fayleng ko yam'.
8 Mu tay ngan'ug ni gubin e kakadbul e t'ufeg rom ni dabimus,
ya kug tay e pagan' rog ngom.
Meybil rog e be yib ngom ngalang;
mu dag ngog e kanawo' ni nggu wan riy.

9 SOMOL, gu be yib ngom ni ngam yororiyeg;
mu ayuwegneg u pa' e pi to'ogor rog.
10 I gur e Got rog;
mu fil ngog rogon ni nggu rin' e tin nib m'agan'um ngay.
Mu gol ngog, ma ga pow'iyeg ko kanawo' nib pach.

11 SOMOL, mu ayuweg e pogofan rog, ni bod ni kam micheg;
fanam ma'taw e ngam ayuwegneg ngay ko pi oloboch rog!
12 Mu thang e pogofan rok e pi to'ogor rog ni bochan e gub t'uf rom,

mag thang owchen urngin e pi'in yad ma gafgow nigeg,
ya gag e tapigpig rom.

144

Ba pilung ni pining e magaer ngak Got ko gel ni tay

1 Ke sorok SOMOL, ya ir e yoror rog!
Ke fil ngog rogon e mael
ma ke falfal'eg rogog ni ngu'un ko mael.
2 Ir e ma yororiyeg mma rungrung rog,
manaf rog nge ta'ayuw rog,
ir e ma pagan'ug ngak ni dabi buch ban'en rog.
Ma tay e pi nam nga tan pa'ag nggu gagiyeg nagrad.

3 SOMOL, girdi' e mang ni ga ma leam nagrad?
Kemus ni gamad bogi girdi', ma ga ma leam nagmad?
4 Girdi' e bod bbuchuth i nifeng;
ni pi rran u pulwomad e bod bangi taglul' ni be yan.

5 A SOMOL, mu sey e tharmiy nga mub nga but';
mmath ko pi burey nge yib e ath riy.
6 Mu mateg e uluch nge wereg e to'ogor rom;
mu pag e pi gan e gat'ing rom ngar milgad.
7 Mu ganam u tharmiy nga but',
ngam girngiyeg nggu chuw u fithik e ran nib to'ar, ni dabi buch ban'en rog;
mu ayuwegneg u gelngin e pi girdi' nu boch e nam,
8 ndariy bingyal' ni yad ma yog e tin rriyul'
ma yad ma micheg bogi ban'en ni go' ban.

9 A Got, bay gon' reb e tang nib be'ech ngom;
bay gu chubeg e *harp* mu gu tang nigem.
10 Ga ma gagiyegnag nge gel e pi pilung
ma ga ma chuweg David ni tapigpig rom u pa' e riya'.
11 Mu ayuwegneg u pa' e pi to'ogor nma'ngach;
mu lageg u pa' e girdi' nu boch e nam,
ndariy bingyal' ni yad ma yog e tin riyul',
ma yad ma micheg bogi ban'en ni go' ban.

12 Mang e yigi par e pi pagel ni pifakdad
ni bod yuke gek'iy nma ilal nib gel.
Mang e yigi par e rugod ni pifakdad ni bod yuley i rumog
ni bfel' ya'an ko pi tabthung u tafen e pilung.
13 Mang e yigi sug e pi naun ni tafen e cha'ar rodad
ko gubin mit e wom'ngin e woldug.
Mang e yigi yib pifak e pi saf u lan e pi flang rodad
ni yu ragag e biyu'.
14 Mang e yigi diyen e pi garbaw rodad nib yo'or pifak
ni dabi maraggil ara yim' reb.
Mang e yigi par ndariy e meyor ni fan ko gafgow u lan e yu pa' i kanawo' rodad.

15 Nge falan' e re nam nib mich u wan'rad e ran'ey;
nge falan' e pi girdi' ni Got rorad e SOMOL.

145

Ba tang ni nga ni pining e sorok ngak Got

1 Got rog ma pilung rog, bay ug weliy rogon feni sorom ngan nang;
bay ug pining e magaer ngom ndariy n'umngin nap'an.
2 Gubin e rran ni bay ug pining e magaer ngom;
bay ug pining e sorok ngom ndariy n'umngin nap'an.
3 I SOMOL e ba sorok, ma ri lr e thingar ni pining e sorok ngak;
rogon feni sorok e dabi taw e leam ngay.

4 Tin ni kam rin' e bay ni pining e sorok riy ngom u reb e mfen ngu reb;
bay ur weliyed ngan nang e pin'en nib sorom ni kam ngongliy.
5 Girdi' e bay ur weliyed murung'agen e fla'ab rom nge rogon feni sorom,
ma bay ug leamnag e pin'en nrib fel' ni kam ngongliy.
6 Ma girdi' e bay ur weliyed e pin'en nib sorom ni kam ngongliy,
ma bay ug weliy rogon feni sorom ngan nang.
7 Bay ur weliyed murung'agen fanam fel',
miyad tangnag murung'agem nri gab gol.
8 I SOMOL e ba t'uf e girdi' rok mma runguyrad,
ba sowath ni nge damumuw ma ba sug ko t'ufeg ni dabimus.
9 Bfel' e tin ma rin' ngak urngin e girdi',
mma runguy urngin e tin ke sunumeg.

10 SOMOL, urngin e tin kam sunumeg e bay ur pininged e sorok ngom,
ma tirom e girdi' e bay ur pininged e magaer ngom!
11 Bay ur weliyed murung'agen e fla'ab ko gagiyeg rom,
miyad weliy murung'agen gelngim ni bay nib gel,
12 ya nge nang urngin e girdi' feni sorom ko tin kam rin',
nge gagiyeg ni ga be tay.
13 Gagiyeg rom e bayi par ndariy n'umngin nap'an,
ma bay um par ni gur e pilung ndariy n'umngin nap'an.

I SOMOL e ba yul'yul' ko tin keyog nra rin',
ma bfel' urngin e tin ma rin'.
14 Ma ayuweg urngin e pi'in ke yib e gafgow ngorad;
ma pi' e athamgil nga laniyan' e pi'in ke mulan'rad.
15 Urngin e tin nib fos ban'en ni yad be toer ngak,
mma pi' e ggan ngorad ko ngiyal' ni nge yog ngorad.
16 Ba gaman urngin ni be pi' ngorad
nge yan i aw ni kefel' u wun'rad ni yad gubin e tin ke yag ngorad.
17 I SOMOL e mmat'aw urngin e tin ma rin',
mma runguy e girdi' u fithik' urngin e ngongol rok.
18 Ma ba chugur ngak urngin e pi'in yad ma non ngak,
ni yad be non ngak u fithik' e yul'yul'.
19 Pi'in bay madgun u wun'rad e ma pi' ngorad e tin nge yag ngorad;
ma rung'ag e tin yad ma wenignag ngak me ayuwegrad.
20 Ma yoror rok urngin e pi'in nib t'uf rorad,
machane ra thang e pogofan rok urngin e pi'in nib kireb.

21 Bay ug pining e sorok ngak SOMOL ni gubin ngiyal';

urngin e tin ke sunumeg e ngu'ur pininged e sorok nga fithingan nib thothup ndariy
n'umngin nap'an!

146

Ngan pining e sorok ngak Got ni Ta'ayuw

1 Ngan pining e sorok ngak SOMOL!
Lanin'ug, mu pining e sorok ngak SOMOL!
2 Bay u gu pining e sorok ngak u n'umngin nap'an ni gu be par ni gub fos;
Bay u gu tangnag e Got rog u n'umngin nap'an e yafos rog.
3 Dabi pagan'med ngak e pi tolang ni bogi girdi';
dariy ba girdi' nrayag ni ayuwegmed.
4 Nap'an ni yad ra yim', miyad sul ko ab;
rofen nem e gubin e tin ur tanom niged e ra mus.

5 Ba falan' e pi'in bay e Got rok Jakob rorad ni be aywegrad,
ma yad ma toer ngak SOMOL ni Got rorad,
6 ni ir e sunumiy lanelang, nge fayleng, nge day,
nge urngin e tin bay riy.
Gubin ngiyal' nma tay e tin ke micheg nga tagil';
7 mma turguy e tin bmat'aw ni fan ngak e pi'in yibe gafgow nagrad
mma pi' e ggan ngak e pi'in karm'ad ko bilig.

I SOMOL e ir e pag e pi kalbus
8 mma bing owchen e pi'in ma'ew ngar guyed ban'en.
Ma sak'iynag e pi'in kar dol'gad;
ba t'uf rok e girdi' ni yad ba mat'aw.
9 Ma yoror ko pi milekag ni yad ma par u daken e but' rodad;
ma ayuweg e pi'in ke yim' figirngirad nge pi'in kanim' rorad,
machane ma kirebnag wo'en e pi'in kireb.

10 I SOMOL e pilung ndariy n'umngin nap'an.
Zion, Got rom e bay i gagiyeg ni gubin ngiyal'.

Ngan pining e sorok ngak SOMOL!

147

Ngan pining e sorok ngak Got ni Gubin ma Rayag Rok

1 Mu pining e sorok ngak SOMOL!
Rib manigil ni nganon' tangin e sorok ngak e Got rodad;
rib fel' ma ba mat'aw ni ngan pining e sorok ngak.
2 I SOMOL e be fal'eg rogon yu Jerusalem ni nge sulweg nga rogon;
be fulweg e girdi' ni ur kalbusgad u bang.
3 Ma be golnag laniyan' e pi'in ke kireban'rad
ma be taflaynag e maad'ad rorad.

4 Ir e ke duwgiliy urngin e t'uf
ma keyog fithingan reb nge reb.
5 Somol rodad e ba gel gelngin ma ba sorok;
ma gonop rok e dabiyag i foleg.
6 I Somol e ma ayweg e pi'in gafgow,

machane ma pirdi'iy e pi'in kireb nga but'.

7 Ngan tangnag e sorok ngak SOMOL;
min chubeg e musik ko *harp* ngak e Got rodad.
8 Ir e filath e manileng nga lanelang;
me pi' e n'uw ni fan ko but'
me tugulnag e pan u daken e pi burey.
9 I pi' gan e gamanman
ma ra pong pifak e *raven* me durwi'iyrad.

10 Gathi gelngin e os e ma felfelan' ngay,
ma ku gathi salthaw nib muthan' e ma felan' ngay;
11 ya ma felan' ngak e pi'in yad ma liyor ngak,
ni pi'in nib pagan'rad ko t'ufeg rok ni dabimus.

12 A Jerusalem, mu pining e sorok ngak SOMOL!
A Zion, mu pining e sorok ngak e Got rom!
13 I SOMOL e ma tay e yoror rom nib gel;
ma ir e ma fal'eg wa'athan e girdi' rom.
14 Ir e ma tay e mathilin binaw rom nib gapas.
ma chum'er nigem ko tin th'abi fel' e *wheat*.

15 Ma duwgiliy e n'en ni nge rin' e fayleng,
ma n'en nma yog e kachingiyal' nem me yodrom.
16 Ma filath e ayis ni bod e blangkit
me wereg e wa'angchal nike el ni ayis ni bod e fiyath.
17 Ma pi' e ayis nib el nge aw ni bod e woyang;
dariy be' nrayag ni nge libeg e garbeb nma pi'!
18 Ma nap'an nra non, me ranran e ayis;
me loeg e nifeng, me yan e ran ni lul'.

19 Ma pi' e thin rok ngak e girdi' rok,
ni pi fanow nge motochiyel rok ngak yu Israel.
20 De rin' e ran'ey ni fan ngak yug boch e nam;
ni dar nanged e motochiyel rok.

Ke sorok SOMOL!

148

Tharmiy nge but' e nge pining e sorok ngak Got

1 Ngu'un pining e sorok ngak SOMOL!

Ngu'um pininged u tharmiy e sorok ngak SOMOL,
ni gimed e pi'in gimed be par u tharmiy nib tolang ngalang!
2 Gimed urngin e pi engel rok, mpininged e sorok ngak,
ni gimed urngin e yu raba' i salthaw rok nu tharmiy.

3 Yal' nge pul, mu piningew e sorok ngak;
gimed e pi t'uf ni be gal rama'med, mpininged e sorok ngak!
4 Pi tharmiy ni th'abi tolang ngalang, mu pining e sorok ngak,
nge gimed e ran ni gimed bay u daken lanelang!

5 Yad urngin ni ngu'ur pininged e sorok nga fithingan SOMOL!
Ya non, miyad sum;
6 i non me bagayad me yan i par nga tagil' ni bay i par riy ndariy n'umngin nap'an,
ma dabiyag ni nge dab ra folgad.

7 Mu pininged e sorok ngak SOMOL u fayleng,
ni gimed e nig ni gang' nge urngin yang u t'ay e regur;
8 nge uluch nge ayis nike el, nge ayis nib munguy nma mul u lang nga but', nge pi manileng,
nge nifeng nib gel ni be fol ko thin rok!

9 Gimed e yungi ted nge pi burey, mu pininged e sorok ngak,
nge gimed e yu ke gek'iy nma yib wom'ngin nge gek'iy u fithik' e garger;
10 nge gimed urngin e gamanman, ni tin ni mongmor nge tin malboch,
nge gamanman nma sirgig u daken e but' i yan nge pi arche'!

11 Gimed e pi pilung nge girdi'en urngin e nam,
nge pi'in yad ma yog e thin nge urngin e pi'in yad ma gagiyeg, mu pininged e sorok ngak;
12 nge gimed e pagel nge rugod,
nge pi pilibthir ma ku er rogon e bitir!

13 Yad urngin ni ngar pininged e sorok nga fithingan SOMOL.
Fithingan e ir e th'abi ga' u fithik' urngin e ngachal;
ma feni sorok e ba tolang ko fayleng nge tharmiy!
14 I ir e be gagiyegnag e birok e nam be par nib gel,
ya nge urngin e tirok e girdi' miyad pining e sorok ngak,
ni piyu Israel, nri yad ba t'uf rok!

Ngu'un pining e sorok ngak SOMOL!

149

Ba tangin e sorok
1 Ke sorok SOMOL!

Nga non' reb e tang nib be'ech ngak SOMOL;
ngan pining e sorok ngak u lan e mu'ulung ko girdi' rok nib yul'yul'!
2 Israel, nge felan'um, ni bochan e En ni Sunumiyem;
girdi' nu Zion, nge felfelan'med ni bochan e pilung romed!
3 Mu churu'gad ni gimed be pining e sorok nga fithingan;
mi gimed chubeg e *drum* nge *harp* ni gimed be pining e sorok ngak.

4 I SOMOL e ba felfelan' ngak e girdi' rok;
ma tolangnag e pi'in nib sobutan'rad nma gel nagrad.
5 Nge felfelan' e girdi' rok Got ko gel ni karted
miyad tang u fithik' e felfelan' ni n'umngin e nep'.
6 Ngar tolulgad ngalang ni yad be pining e sorok ngak Got,
ni bay e saydon rorad u pa'rad nib m'uth
7 ngar li'ed e pi nam
miyad gechignag e girdi';

149: 1 Sa 22:1; 24:3

8 miyad michigiy e pi pilung rorad ko chen,
nge pi'in yad ma yog e thin rorad ko chen ni wasey;
9 ngan gechignag e pi nam ni bod nike yog Got.
Irera', e gel ni fen pi girdi'en Got.

Ke sorok SOMOL!

150

Ngu'un pining e sorok ngak SOMOL

1 Ngu'un pining e sorok ngak SOMOL!

Ngu'un pining e sorok ngak Got u lan e Tempel rok!
Ngu'un pining e sorok nga gelngin u tharmiy!
2 Ngu'un pining e sorok ngak ko pin'en nib sorok nike rin'!
Ngu'un pining e sorok ngak ya ir e ba th'abi sorok!
3 Ngu'un thoy e pi rappa ni aram e yibe pining e sorok ngak!
Ngu'un chubeg e pi tatelin e musik ni *harp* nge *lyre* ni aram e yibe pining e sorok ngak!
4 Ngu'un chubeg e pi *drum* ngu'un churu' ni aram e yibe pining e sorok ngak!
Ngu'un chubeg e pi telin e musik ni *harp* min thoy e ngal ni aram e yibe pining e sorok ngak!

5 Ngu'un chubeg e yu raba' i kobre' ni yima chubeg ko musik ni aram e yibe pining e sorok ngak!
Ngu'un chubeg e yu raba' i kobre' ni ba ga' lingan ni yibe chubeg ko musik ni aram e yibe pining e sorok ngak!
6 Gimed urngin e pin'en nib fos e ngam pininged e sorok ngak SOMOL!

Ngu'un pining e sorok ngak SOMOL!

PROVERBS

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Proverbs e bay riy yu bugithin ni taban e thin ara ba lungunfit ni ba to'ar fan nib fonow ni nge par pangiy ni bfel' nge rogon ni ngu'un par ni yibe fol rok Got ni gubin e rran. Be fil ngodad ni fa'anra ba'adag be' ni nge tamilangan' ma dabisiy ni ngi i par ni bay madgun Somol u wan'. Thin ni bay ko Proverbs e be dag rogon nma ngongol be' nib gonop u lan e tabinaw rok, nge rogon ni be par ni bfel' thilrad boch e girdi', nge rogon nma gonopiy e maruwel rok, nge rogon ni nge yag ni ngan t'ar lanin'uy. Pire' e fonow ni bay riy ni murung'agen e sobut'an', nge kadan', nge rogon ni ngan tay fan e girdi' ni gafgow, nge rogon ni ngan yul'yul' ngak e pi tafager.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Feni ribfel' e gonop 1:1—9:18
Yubugithin rok Solomon ni bay e gonop riy 10:1—29:27
Yubugithin rok Agur 30:1–33
Kuboch yubugithin ni unog 31:1–31

Feni fel' e pi thin ni bay e gonop riy

1 Thin nib gonop ni taban e thin rok Solomon ni fak David ma pilung nu Israel.
2 Ba'aray e pi thin ni bay e gonop u fithik' nra ayuwegnem ngam nang e gonop nge fonow
ni bfel', ma ga nangfan e pi thin nib to'ar fan. 3 Pi thin ney e rayag ni fil ngom rogon ni
ngu'um ngongol u fithik' e tamilangan', nge rogon ni ngu'um par ni gab yul'yul', ma ga
ba yal'uw ni ga ba gol. 4 Ppi thin ney e rayag ni nge ayuweg e pi'in ndawori yo'or ban'en
nike guy nge tamilangan'rad, me fil ngak e pi'in pagel rogon ni ngu'ur gonopiyed ban'en.
5 Pi thin ney ni bay e gonop u fithik' e rayag ni nge ga'nag e llowan' ko pi'in kayad ba
gonop, ma rayag ni ngi i pow'iy e pi'in ka yad ba sukul, 6 ma aram me yag nra nanged
fan e pin'en ni be par nib mith u fithik' fapi taban e thin ni bay e gonop riy, nge fapi
fanathin nge salipow nma yog e pi'in nib gonop.

Fonow ngak e pi'in pagel

7 Ra nge tamilangan'um, ma som'on e thangri yib madgun SOMOL u lanin'um. Girdi'
ni balyang e dariy fan e gonop u wun'rad, ma daburad ni ngar folgad ko fonow.
8 Fakag, mu telim ko tin be machibnag e chitamam ngom, ma ga uthum e lim ko tin be
yog e chitinam. 9 Ya machib rorow ngom e ra fal'eg pangim ni bod ba kiy i te'eliyaw ni
bfel' ara ba kiy i churuwo' nra fal'eg ya'am ngam gamog.
10 Fakag, ra yib e girdi' ni tadenen ra meliyed gur nga ban'en nib kireb, ma dab
mupagem ngorad. 11 Fa'an mang e yad ra ga'ar ngom, "Moy, ngdarod da guyed be'
ngad li'ed ngem'! Ngad oggad ngak e pi'in ndawor ra bucheged ban'en ni fan e ngad
minmingad ngay! 12 Gadad ra mada' nagrad ma yad ba fos ma ba fel'fel' rogorad,
machane gadad ra pagrad ma yad ba yam'! 13 Gadad ra pir'eg urngin mit e pin'en nib t'uf
ma ba tolang puluwon, ma gadad suguy e naun rodad ko pin'en ni kad iringed! 14 Mu
un ngomad ma gadad f'oth e tin ni kad'iringed."
15 Fakag, dab mu'un ko girdi' ni aram rogon. Mu tem u urel rorad. 16 Ya dabiyag ni
ngar pired ni nge dab rrin'ed ban'en nib kireb; ya gubin ngiyal' ni yad be leamnag ni
ngar thanged e pogofan. 17 Ba m'ay fan ni ngam pag e nug ni fa'anra fare arche' ni gabe
guyrogon ni ngam kol e be yaliyem. 18 Machane girdi' ni aram rogon e yad be tay e wup
ni yad e ngar awgad ngay, ba wup ni ngarm'ad riy. 19 Moro'ro' u fithik' e yargel e gubin
ngiyal' nma fek e pogofan rok fa'anem ni moro'ro'-irera' kanawo'en e en nma yargel.

Gonop e be pong

20 Mu telim! Gonop e bay u lan e yu pa' i kanawo' nge yungi n'en ni bay e market
riy, 21 ma be pong ni ba ga' laman u langan e pi garog ko binaw, ngu gubin yang nike
mu'ulung e girdi' ngay.
22 "Gimed e girdi' ni balyang! Uw n'umngin nap'an ni gimed ba'adag ni ngam pired
ni ara' rogomed? Uw n'umngin nap'an ni ngam pired ni gimed be moningnag e gonop
nge llowan'? Mingiyal' e finra mit ban'en ngomed? 23 Mu telmed ngog ko ngiyal' ni gu ra
puwan' ngomed, ya ra gu pi' e fonow ni bfel' ngomed, mu gu pi' ngomed e tin gu manang.
24 Ka faram i yib ni ug piningmed ni ngambad ngog, machane da mu motoyilgad ngog,
ya dariyfan u wun'med e pong ni gu be tay. 25 Kam darifan niged urngin e fonow rog
ngomed, ma dabumed ni gu ra yal'uwegmed. 26 Ere nap'an nra l'ag e oloboch ngomed
ngam gafgowgad, ma gura minmin ngomed. Nap'an nra aw e gafgow ngomed ma
gura moning nagmed, 27 ko ngiyal' nra aw ngomed ni bod ba yoko' nib gel nifngin nra
gathgothay e gabin, ma kam pired nga fithik' e amith nge biligt'ay e gafgow. 28 Ma aram
e bay mu pininged e gonop, ma dab gu fulweg lungumed. Ra mu gayed gag u gubin yang,
ma dab mu pir'eged gag. 29 Gimed be par ndariyfan u wun'med e gonop nge llowan', ma
gubin ngiyal' ni gimed be siyeg ni ngam folgad rok SOMOL. 30 Gimed be par ndabumed
ni nggu fonow nagmed ara mu telmed ngog ko ngiyal' ni gu be yal'uwegmed. 31 Ere bay
yib ngomed e tin bay tapgin ni nge yib ngomed, ma ngongol romed e ir e bayi k'aring
e m'ar ngomed. 32 Girdi' ndawori yo'or ban'en nikar guyed e yad be yim', ya bochan e
yad be siyeg e gonop. Girdi' ni pinat e yad be yim', ni bochan e dariy ban'en ni bay fan u
wan'rad. 33 Machane en nra i motoyil ngog e dabi buch ban'en rok. Ra i par nib pagan'
ndariy rogon ni nge rus."

2

Pi tow'ath ko gonop

1 Fakag, mu fil e n'en ni gube machibnag ngom ma dabmu pag talin e n'en ni gube
yog ngom ni ngam rin'. 2 Mmotoyil ko tin nib mat'aw mu gay rogon ni ngamnang fan.
3 Arogon, mu ning e llowan; ma ga wenignag ni nge ga' e nangan' rom. 4 Mu changarnag
ni bod feni almarin' ni ga ra changarnag e silber fa boch e machaf nib mith. 5 Fa'an
ga ra rin' ma ga ra nang fan rogon ni ngan rus ngak SOMOL mra fel' rogon ni ngam
nang murung'agen Got. 6 I SOMOL e ma pi' e gonop; ma ir e mayib e llowan' rok nge
tamilangan'. 7 Ir e ma pi' e ayuw mma yoror rok e pi'in yad bmat'aw ma yad ba yul'yul'.
8 Ir e ma yoror rok e pi'in yad ma ayweg boch e girdi', ma matanagiy e pi'in yad ma
folwok rok.
9 Fa'an ga ra motoyil ngog, ma ga ra nang e tin ni bfel', ma ba mat'aw, ma ba yal'uw,
ma ga ra nang ko mang e ngam rin'. 10 Ga ra gonop, ma llowan' rom e ra pi' e felfelan'
ngom. 11 Nangan' rom nge tamilangan' e ra yororiyem 12 me talegnem ko kireb. Ma tem
u orel ko girdi' ni yad ma k'aring e oloboch ko n'en ni yad ma yog — 13 ni pi'in kar furyed
rogon e par nib mat'aw yad be par u talmoren e denen, 14 pi'in yad ma pir'eg e felfelan'
ko ngongol ni kireb ma yad ba'adag e kireb ni dariy gam'ingin, 15 ireram e pi girdi' ni
dabyag i pag e taga' ngorad ma dabi pagan'uy ngorad.
16 Rayag rom ni ngam siyeg demturug reb e ppin nib kireb ni be guy rogon ni nge
pingeg lanin'um ko thin rok nib simunguy, 17 cha'nem e de yul'yul' ko pumo'on rok ma
ke pag talin e tin ni ognag nib thothup. 18 Fa'an ga ra yan ko naun rok e re bpin nem,
ma aram e ga be milekag u kanawo'en e yam'. Yira yan ngaram ma ga machda'nag e
fayleng ko yam'. 19 Dariy be' ni yan i guy e re bpin nem niki sul. Dakriy e ngiyal' ni ku
ra sul nga kanawo'en e yafos. 20 Are ngam folwok ko girdi' nib manigil ma ga par nib
mat'aw e par rom. 21 Girdi' nib mat'aw ni girdi' ni dariy thibngin e yad ra par u lan e

re nam rodad ney. 22 Machane Got e bayi buk'liy e pi'in kireb ko fare nam me pug e pi
tadenen nge chuweg riy ni bod e pan ni ka ni pug u but'.

3

Fanow ngak e pi'in pagel

1 Fakag, dab mu pag talin e machib rog ngom. Gubin ngiyal' ni ngi i par u wun'um
e n'en kugog ngom ni ngam rin'. 2 Machib rog e ra pi' ngom e yafos nib n'uw ma bfel'
rogon. 3 Dab mu pithig pa'am ko yul'yul' nge t'ufeg. Mu the' row nga bilel'ugnam; mag
yoloy nga lanin'um. 4 Fa'an ga ra rin' ni arrogon, ma ga ra fel' u wan' Got nge girdi'.

5 Mu pagan'um ngak SOMOL u polo' i lanin'um, ma ri dab mu toer ko tin ga be finey
ni ga manang. 6 Ngu'um leamnag SOMOL u fithik' urngin ban'en ni ga be rin', me dag
ngom e bin mat'aw e kanawo'. 7 Dab mu leamnag ni gur e ga ba gonop; ya ngu'um par
ni bay madgun SOMOL u wan'um, ma ga pag i rin' e kireb. 8 Fa'an ga ra rin', ma ra yan
i aw ni bod e falay ni bay angin nra golnag e yungin ke maad'ad u dowam me chuweg
e amith rom. 9 Tin be yib ko woldug rom e ngam fek e tin th'abi fel' riy ngam pi' ngak
SOMOL, ni aram e ga be tay fan. 10 Fa'an ga ra rin', ma ra sug e *grain* u lan e pi naun
rom ni kam toy ni tafen e *grain*, ma ra pire' e wayin rom nge dabkum nang e gin ngam
cha'riy ngay.

11 Fakag, fa'anra yal'uwegem SOMOL, ma ngar mu nang ni be ginangem. 12 Ya SOMOL
e ma yal'uweg e pi'in yad ba t'uf rok, ni bod rogon ba matam nma yal'uweg bpagel ni
fak nib t'uf rok. 13 Nge felan' e en nike yag e gonop ngak, ya ke yib e tamilangan' ngak.
14 Ya fel' nma yib riy e bo'or ko fel' nma yib ko silber; ba ga' fan ngom ko gol. 15 Gonop
e ka ba ga' fan ko churwo'; dariy ban'en ni ga ba'adag nrayag ni ngam puluwnag ngay.
16 Gonop e ra n'uwnag nap'am ko biney e tamilang, ma ra yagnag ngom e fel' rogon nge
tayfan. 17 Gonop e ra i tayem ni ga bfelfelan' ko biney e tamilang, mi i pow'iyem riy
ndariy ban'en nra buch rom. 18 Pi'in nra ur pired ni yad ba gonop e yad ba felfelan', ya
gonop e ra pi' e yafos ngorad, ni bod rogon ba ke gek'iy ni yug be k'uf.

19 I SOMOL e sunmiy e fayleng ko gonop rok;
ma llowan' rok e ayliy lanelang riy ngagil'.
20 Gonop rok e k'aring e pi lul' nge yan nlul'
nge manileng ni nge pi' e n'uw nga fayleng.

21 Fakag, mu chichi'iy pa'am ko gonop rom nge nangan'. Dariy e ngiyal' ngam pithig
pa'am riy nge chuw rom. 22 Ra yib riy ngom ba yafos ni bfel' ma ba felfelan'. 23 Ga ra yan
ko kanawo' rom ni dariy ban'en nra buch rom ma dariy e ngiyal' nra tun em. 24 Ma dab
mu rus ko ngiyal' ni ga ra yan nga chob, ma ga mol ni n'umngin e nep' nib mola'ram.
25 Ma dabi magfan'um ko riya' nra yib nib tomgin, ni bod e tin ma yib ko pi'in kireb ni
bod bang i lang. 26 I SOMOL e ra aywegem ni dabi buch ban'en rom. Ma dabi pagem
ngam aw ko wup.

27 Demturug e ngiyal' nrayag rom, ma ga pi' e ayuw ko pi'in ke t'uf e ayuw rorad.
28 Dariy e ngiyal' ni ngamog ko pi'in gimed ba buguliyoror ni nge son ngaf ni gabul ni
fa'anra yag ni ngam aywegrad e ngiyal'nem. 29 Dariy ban'en ni ngam tanomnag ni nge
gafgow e pi'in gimed bbuguliyoror riy; ya gimed ma par u ta'bang nib pagan'rad ngom.
30 Dab mu tugthingad bogni' ni dariy rogon ni fa'anra dariy ban'en ni ka ra bucheged
rom. 31 Dabi awan'um ko girdi' nma'ngach ara mu leamnag ni ngam ngongol ni bod yad,
32 ya SOMOL e ba fananikan e girdi' nma rin' e kireb, machane ma fek e girdi' nib mat'aw
ngar manged tafger rok. 33 I SOMOL e ma tay e buch wa'athan nga daken e tabnaw rok
e pi'in kireb, machane ma fal'eg wa'athan e pi tabnaw rok e pi'in mat'aw. 34 Dariy rogon
e girdi' ni ufanthin ngak, machane ma dag ngak e pi'in nib sobut'an ni yad ba t'uf rok.

35 Girdi' nib gonop e bfel' bugwarad, machane girdi' nib pinat e ra mun daken e ma'fan
ni yad bmata'.

4

Pi fel'ngin e gonop

1 Pifakag, mmotoyilgad ko machib ko chitmangimed. Mu fal'eged e motoyil, mra
tamilangan'med. 2 N'en ni gu be machibnag ngomed e ba manigil, ere nge par
uwan'med ni gubin. 3 Nap'an ni ku gu ba'chig, ni kar gu mus e pagel ni fak e gal labthir
rog, 4 mi i machib nageg e chitmag. I yog ni ga'ar, "Mu tafeniyam ko tin gu be yog ma
dariy bi'id ni ngam pagtalin. Mu rin' e n'en kugog ma ga par ni gabfos. 5 Nge yag ngom
e gonop nge nangan'! Ma dab mu pagtalin ara mu sabalbalyang ko n'en ni gu be yog.
6 Dab mu n'ag e gonop ya ir e ra yoror rom; mu t'ufeg me tem ni dabi buch ban'en rom.
7 Gonop ni nge yag ngom e ireram e n'en th'abi ga'fan ni ga ra rin'. Ma tin kabay ni nge
yag ngom e nangan'. 8 Nge t'uf rom e gonop, ya ir e ra gel nigem. Mu gamuchmuch ngak,
me tolang nagem. 9 Ra mang te'elyaw rom nib gamog."
10 Fakag, mmotoyil ngog. Ngam fanay e n'en ni gu be yog ngom, me yag nim par nib
n'uw nap'am. 11 Kugfil ngom e gonop nge rogon e par nib yal'uw. 12 Dariy ban'en nra
yib i magawonnag e kanawo' rom ni fa'anra um man ni ga ba gonop, ma dabi tun em ko
ngiyal' ni ga be mil. 13 Mu tay uwun'um e n'en kamfil ni gubin ngiyal'. Tin kamfil e aram
e yafos rom — mu chathowliy ni bfel' rogon. 14 Dab mman u kanawo'en e girdi' ni kireb.
Dab mu falwok ko pi'in kireb. 15 Ri dab mu rin'! Mu par u orel ko kireb! Mu siyeg e kireb
ma ga yan ko birom e wo' 16 Girdi' nib kireb e dabi mol owcharad ni fa'anra dawor ra
ngongliyed ban'en nib kireb. Dabiyag ni ngar molod ni fa'anra dawor ra gafgow niged
be'. 17 Tin kireb ban'en nge ma'ngach e ke mang ggan nge garbad ngorad.
18 Fare pa' i kanawo' nma yan e girdi' nib mat'aw u daken e bod e yal' ni nge m'ug, ni
be ga' ra'en i yan nge mada' ko ngiyal' ni kari rran. 19 Machane, fare pa' i kanawo ko
girdi' ni kireb, e bod feni rumug e nep'. Bay ur dol'gad, machane dab ra guyed ko mang
e be tun ayrad ngay.
20 Fakag, mmotoyil ko mang e gu be yog. Mu rung'ag e thin rog. 21 Dariy e ngiyal' ni
ngam pag nge chuw u lanin'um. Mu tafnayam riy mag cha'riy u lanin'um. 22 Pi thin nem
e ma pi' e yafos mma golnag e en ma tamilangan' riy. 23 Mmokol ayuw u rogon ni ga be
leam; ya lanin'um e be duwgiliy rogon e yofos rom. 24 Dariy e ngiyal' ni ngamog ban'en
nde riyul'. Mu pithgem ko ban nge felfel'igun. 25 Mu duwgiliy e changar rom u puluwom
nga m'on nib pagan'um ngom; mu pug owchem ngalang ni dab mu tamra'. 26 Mu fal'eg i
gonpiy e n'en ni ga be rin', ma demturug e n'en ga ra rin' mra yib i aw nib mat'aw. 27 Mu
pithigem ko kireb ngam man u puluwom nga m'on. Dab mu chaf nga wuru' e wo'.

5

Ngam yul'yul' ngak le'engim

1 Fakag, mu tiyan'um ma ga motoyil ko gonop rog nge nangan'. 2 Ma aram e ga ra nang
rogon ni ngi i par pangim ni bfel', me yag ni m'ug ko thin rom ni gab llowan'. 3 Thin u
dap'ilugun le'engin be', e rayag nib athib ni bod e *honey* ma pi *kiss* rok e rib munguy
ni bod e gapgep ni *olive*, 4 machane bay i tomur, me pagem ndariy ban'en rom kemus
ni mo'oy nge amith. 5 Ra fekem nga'ar ko fayleng ko yam'; re kanawo' ni be yan riy e
kanawo' ni sor ko yam'. 6 Der ma par u daken e kanawo' ni sor ko yafos; machane yug
ma yanyan, ma dernang ko mang e be buch.
7 Pifakag, mmotoyilgad ngog e chiney, ma dab mu paged talin bingyal' e n'en ni gu
be yog. 8 Mu pired u orel ko mitney e bpin! Dab mu chugurgad nga taga' mab rok!
9 Fa'an gimed ra rin', ma bugwomed ni immoy e ra yan ngak boch e girdi', ma gimed

ra yim' ni kagmed bpagel nga pa' e girdi' ni der ma runguy be'. 10 Arrogon, pi milekag e
bay ra feked e gubin e fla'ab romed, ma tin kammu'gad i marwuliy e bayi milfan ngak
be'. 11 Bayi chugur ni ngamum' ma ga be gel'gel', ni yi be longlonguy e ufin u dowam
kem'ay ngabang, 12 ma bay mu ga'ar, "Mang ni da'ug fol? Mangfan ni dagpag be' nge
yal'uwegneg? 13 Da'ug motoyil ko pi sensey rog. Ma da'ug tiya n'ug ko tin u rogned.
14 Ba tomgin mu gu pir'eg nike ma'fag u fithik' e girdi' ni yo'or."
15 Mu yul'yul' ngak le'engim ma go' ir e nge t'uf rom. 16 Bitir ni pifakmed yug boch e
ppin e dariy gamingrad ngom. 17 Bitir ni pifakam e ngar ilalgad ngar ayweged gur, gathi
milekag. 18 Ere nge fel' u wun'um le'engim me par e felfelan' rom ko re pin ni kam la'ay
— 19 ma ba pidorang nib sumnguy fel'ngin ni bod e *deer*. Ngam par ni gab felfelan' nga
fel'ngin; mu pag nge longbiyem e t'ufeg rok. 20 Fakag, mangfan ni ngam adag yug reb
e bpin? Mangfan ni nge unan'um nga fel'ngin le'engin be'? 21 I SOMOL e be guy gubin
e tin ga be rin'. Demturug e gin ga be yan ngay ma be yaliy. 22 Pi denen ko pi'in kireb e
ba wup. Yad ma aw ngalan e nug ko kireb rorad. 23 Yad ra yim' ni bochan e darir t'ared
lanin'rad. Feni gel e pinat rorad e ra suruyrad i yan nga low.

6

Ku boch ni ngan kol'ayuw riy

1 Fakag, mog kammicheg ni nge milfan e malfith rok be' ngom? 2 Gur kamman mu aw
ko thin rom, kam aw ko wup ko tinim micheg? 3 Ere, fakag, ka mu par nga tan gelngin
fa'nem, machane ba'aray rogon ni ngam mul riy: mu gur nigem ngak, ngam wenig ngak
ni nge pagem. 4 Dab mu pagem ngam mmol fa mu tal ngam toffan. 5 Mu chuw u lan fare
wup ni bod ba arche' fa ba gamanman ni *deer* ni be mil rok ba tamun gamanman.
6 Girdi' ni gamead e thingar ra filed ban'en u rogon nma par e apurgog. 7 Dariy be' ni
be yog e thin rorad fa ir e pilung rorad, fa be gagiyeg nagrad, 8 machane ra taw ko ngiyal'
ni bay e gowel ma yad ma kunuy e ggan ngar cha'ariyed ni ngar ked ko ngiyal' nike yib
e garbeb. 9 Uw n'umngin nap'an ni ngi i mol e en nib gamead? Mingiyal' e nge suwon?
10 Be ga'ar, "Nga yug gu fek bochiyang riy; nga yug gu uchumiy pa'ag nruw raba' nggu
mol bochu'uw." 11 Machane ra ka be mol me yib i og e gafgow ngak ni bod ba moro'ro'
ni bay talin e cham rok ni og ngak be'.
12 Girdi' ni kireb nib ma'fan e go' sasalap l'ugun e yad be tay i yan. 13 Yad be t'ar
owcharad ma yad be fanathin nga pa'rad ni ngar ban niged gur, 14 ma aram n'umngin
nap'an ni yad be tanomnag e kireb u lanin'rad nib pig nga bang, miyad be k'ar oloboch u
gubin yang. 15 Bochan e ran'ey, ma bayi aw e riya' ngorad nib tomgin, ngar maad'adgad
nib gel.
16-19 Medlip ban'en ni bay ndabun SOMOL ni dabyag ni nge k'adan' riy:

changar ni ufanthin,
ba yunmon nma lifith e thin,
pa'ef nma thang e pogofan rok e
girdi' ndawor ra bucheged ban'en,
ba leam nma tanomnag e kireb,
rifrifen ay nma gur ni nge yan i
ngongliy e kireb,
be' ni ir e mich u ban'en ni go'
malfith e i weliy,
nge be' nma k'aring e oloboch nga
thilin e pi tafager.

Ngan yul'yul' ngak le'engiy

20 Fakag, mu rin’ e n’en ni be yog e chitamam ngom, ma dariy bi’id ni ngam pagtalin e
n’en nike fil e chitinam ngom. 21 Mu cha’riy e thin rorow ni gubin ngiyal’, mu michigiy
u lan gum’ircha’em. 22 Machib rorow e ri i pow’iyem u nap’an ni ga be milekag, ngi i
yororiyem nnep’, me fanow nigem ni rran. 23 Pi fonow rorow e ba magal ni be mat’;
chep ni yow be tay ngom e rayag ni nge fil ngom rogon e par. 24 Rayag ni nge tem u orel
ko ppin ni kireb, nge pi thin ni darngal rok yug boch e ppin ni yad mmabgol. 25 Dabi
unan’um ko pidorang rorad; dab mmul ni bochan e dawol u owcharad ngom. 26 Be’ nib
mo’on e rayag ni nge chuwi’iy reb e bpin nma chuway’ ngak ni bod puluwon ba flowa
ni loaf, machane par ni yow ra tay be’ ni gathi mabgol rok e ra thay u pa’ gubin e tin bay
rok.
27 Gur, rayag ni mu fek e nifiy u daken ngarngorem ni dabi mo’oruf e mad rom? 28 Gur,
rayag ni mman u daken e kol nib gowel ni dabi urfiy rifrifen em? 29 Ri aram feni ga’
riya’en ni ngam pirew le’engin be’. Cha’ nra rin’ e ra gafgow. 30 Girdi’ e darir dabuyed
ba moro’ro’ ni k’iy me iring e ggan; 31 ma fa’an nni kol, ma thangri pi’ puluwon ni medlip
yay — thangri pi’ gubin ban’en ni bay u pa’. 32 Machane re mo’on nra pirew be’ ni gathi
mabgol rok e ba manan’. Ya ir e be gafgownag ir. 33 Bay i ma’fan ma yibe li’; ma bayi par
ni dakriy rogon ngabang. 34 Be’ nib mo’on nib mabgol e dariy ba damumuw nra tay ni
bod gelngin e ngiyal’ nike talyeg; falbiyen nra tay riy e dariy folen. 35 Dabi fanay reb e
bayul; ma dariy urngin e tow’ath nra gapaseg e damumuw rok.

7

1 Fakag, mu tay ngan’um e tin kugog, ma dab mu pag talin e tin kugog ngom ni ngam
rin’. 2 Mu rin’ e tin kugog ma ga fos; ngar mu guy rogon ngu’um fol ko machib rog ni bod
rogon ni ga ma guy rogon ni ngu’um ayuweg lan owchem. 3 Um tay ngan’um ni gubin
ngiyal’ e tin ku gu machibnag, ma ga yoloy nga lanin’um. 4 Mu tay e gonop ni bod be’ ni
bpin ni walagem, ma ga tay e tamilangan’ ni bod be’ nri gimew ba pach. 5 Ya ra tem u
orel rok pi le’engin yug boch e pumo’on, me tem u orel rok e pi’in ppin ni bfel’ e thin ni
yad be yog, machane yad be guy rogon e pumo’on ni nge aw ko wup rorad.

Fare bpin nib gathar

6 Bay ba ngiyal’ ni ku gu par u naun rog gu be changar u langan e winda nga wean,
7 mu gguy bo’or e pagel nder nanged fan bo’or ben’en, mu gguy bagayad nrib balyang.
8 Ya be yan u daken e kanawo’ nib chugur ko gin ma par fare pin riy, ni be yan nib chugur
ko naun rok e re pin nem 9 ni kafin yigi aw e lumor. 10 Ma aram me yib fare pin ngak,
nike munmad ni bod rogon be’ ni bpin nma pi’ ir ni chuway’, ni ta’abn’en e bay u lanyan’.
11 Re pin nem e der tamdag ma der tamra’, yugu ma yanyan u kanawo’. (12 Bayi n’en me
yan i sak’iy ko m’ing ko kanawo’, ma yu ngiyal’ e ma sak’iy u kanawo’, ma yu ngiyal’ e
ma yan i sak’iy ko yungin’en ni bay e market riy.) 13 Me yan i gumuchmuch ngak fare
pagel nge farey owchen, me lik’ath ngalan mit me ga’ar ngak, 14 “Kug pi’ e gamanman
ni maligach e daba’, ere bay e ufin riy u tabinaw rog. 15 Ku gub ni gu be gayem ni gu be
finey ni manga yuggu piri’egem, me ere kadmada’gow u roy! 16 Mad ni bfel’ ra’en ni yib
u Egypt e ku gu filath nga daken e chob rog; 17 ma ku gu floridanag ko *myrrh*, nge *aloes*,
nge *cinnamon*. 18 Moy, nga darow ngad pirew nn’umngin e nep’. Ya gadow ra felfelan’
nike par bagadow ngalan ngorongoren bagadow. 19 Ya de moy e pumo’on rog u tabinaw,
ke yan nga ba milekag nib n’uw wo’en. 20 Ke fek e salpiy ni pire’, ma l’agruw e wik ni nge
par u milekag mfini sul.” 21 Be guy rogon ni nge m’agan’ fare pagel ngak, me pag fare
pagel ir ngak ni bochan e thin rok nrib sumunguy. 22 Me un ngak ngranow ni bod ba
garbaw ni pumo’on ni ngan li’ ngem’, ma ku bod ba gamanman ni *deer* ni be yif ay i yan
ni nge yan i tay ngalan ba wup, 23 ni aram e gin bayi aw ba gat’ing riy ngak nge kuruf
gumircha’en, ni bod ba arche’ ni be sor i yan ngalan ba nug, ya de nang ni be bibiy e
riya’ i yan.

24 Ere gimed pifakag e ngam telmed ngog. Mu uthumed telmed ko tin gu be yog. 25 Dab
mpaged be' ni bpin ni aram rogon nge ban nagmed nge l'agan'med ngak; dab mmarod
ni gimed be lol'oeg e mit nem e bpin. 26 Ya ke thiyarnag bo'or e pumo'on, ma pumo'on
nike k'aring e yam' ngorad e dabkiyag i the'eg. 27 Ga ra yan ko tabinaw rok ma aram e
kam sor i yan ko fayleng ko yam'. Ya aram e kanawo' nib ganir ko yam'.

8

Feni sorok e gonop

1 Mu telmed! Gonop e be pong.
I Tamilangan' e kan rung'ag laman.
2 Yungin'en nib tolang nike yan e kanawo' riy e bay riy nike sak'iy u marichlen e
kanawo',
ma ku bay ko yungin'en ni madardar ko kanawo'.
3 U langan e garog ngalan binaw
ngu to'oben e pi garog e ke par riy be pong ni be ga'ar,
4 "Gu be wenig ngomed e girdi';
gu be non ngak urngin e girdi' nu fayleng.
5 Mogned, kigimed be par ni leam ko bitir e bay romed? Mu filed rogon ni ngam leamgad
ni bod e pi'lal.
Mogned, kigimed bbalyang? Mu filed rogon ni ngam gonopgad.
6 Mu telmed ko thin rog nib th'abi fel';
urngin e tin gu be yog ngomed e mmat'aw.
7 Tin gu be yog e bariyul';
malulifith l'ugun e gu ba fanenikay.
8 Urngin e tin gu be yog e bariyul';
dariy ban'en riy nde riyul' ara bannag be'.
9 Pi'in nib tamilangan'rad e btamilang gubin ban'en u wan'rad;
en ni manang e pin'ey e bgagiyel ni be guy.
10 Mu m'oneged u wun'med e fonow rog ko silber;
ma llowan' e nge m'on u wun'med ko gol ni th'abi fel'.

11 "I gag Gonop e kabpag fanag fel' ko churwo nib tolang puluwon;
dariy ban'en ni gimed ba'adag nrayag ni ngam puluw niged ngog.
12 I gag Gonop e bay e tamilangan' rog,
bay e llowan' rog nge rogon i duwgiliy ban'en me yan i aw ni bfel'.
13 Ra ngan par ni bay madgun SOMOL u wun'uy, ma aram e nga ni fanenikay e tin kireb;
dabug e ufanthin nge tolngan',
nge ngongol nib kireb nge thin ni yima yog nde riyul'.
14 Gu ma leamnag ban'en ni nggu rin' mu gu rin'.
Bay e tamilangan' rog, ma gu ba gel.
15 Gu ma ayuweg e pi pilung ngu'ur gagiyeggad
nge pi'in ma gagiyeg ngu'ur ngongliyed e motochiyel ni bfel'.
16 Urngin e pi'in yad be gagiyeg u fayleng e gag e gu be ayuwegrad,
ni ta'reb rogon e pi'in ma tay murung'agen e nam nge pi'in tolang.
17 Ba t'uf rog e pi'in gu bt'uf rorad;
en nra gayeg e ra piri'egeg.
18 Pin'en ni bfel' nge tayfan e bay u pa'ag ni gu ra pi',
nge fel' rogon nge mon'og.
19 Tin nggu pi' ngom e kabfel' ko tin th'abi fel' e gol,
ma kabfel' ko silber.

20 Gu be yan u kanawo'en e tin nib mat'aw,
ngu daken e wo' nib yal'uw,
21 ma gu be yo'ornag ban'en rok e pi'in gu ba t'uf rorad,
ni gu be suguy e pi naun rorad ko pi machaf.

22 "I SOMOL e sunimiyeg ni th'abi som'on,
ni som'on ko maruwel rok kakrom.
23 Gag e ni ngongliyeg aram ko tabolngin,
aram ko som'on ndawori sum e fayleng.
24 Ni gargel nigeg u m'on ndawori sum e day,
ko ngiyal' ni ba'aram ndariy e pi alublub.
25 Ni gargel nigeg ni gu bm'on ko pi burey,
ndawor ni tay e yungi ted nga tagil'rad,
26 u m'on ndawori sunumiy Got e fayleng nge yungi flang,
ara buchu'uw ko som'on ko but'.
27 Gu bay me fek lanelang nge tay nga tagil',
nge ngiyal' ni tay tan e lang nga tagil' u daken e day,
28 nge ngiyal' ni tay e manileng ngalan e lang,
nge fa ngiyal'nem ni bing e pi alublub ni bay u maday,
29 me yog ngak e day
ndabi ga' e yilu' nge pag e gin keyog ni ngi i mus riy.
Gu bay ko ngiyal' ni sunumiy e pi def ko fayleng.
30 Ug moy u to'oben ni bod be' nib salap i muruwliy ban'en,
i par ni gubin e rran ni be felfelan' ngog,
ma gubin ngiyal' ni gu be par rok ni gub felfelan',
31 ni gub felfelan' ko fayleng
ma bfel' u wun'ug e girdi' ni bay riy.

32 "Gimed e pi'in pagel, mu telmed ngog.
Mu rin'ed e tin kugog mu um pired ni gimed ba felfelan'.
33 Mu telmed ko tin ku gu fil ngomed.
Ngam gonopgad nge dab mu pi'ed keru'med ngay.
34 En nra rung'ag e tin gu be yog e ra felfelan',
ni en nra par u langan e mab rog ni gubin e rran,
ni be son u langan e mab ko naun rog.
35 En nra piri'egeg e ke pir'eg e yafos,
ma ra i par ni bfel' u wan' SOMOL.
36 Ma en ndabi piri'egeg e ra i gafgownag ir;
ma en ni be fanenikayeg e ba'adag e yam'."

9

Gonop nge manan'

1 Gonop e toy e naun rok ni medlip e rumog riy. 2 I yog ngan li ba gamanman ni fan ko
mur, me aruy e *spice* ko wayin, me ngongliy rogon e tebel. 3 Me l'oeg e ppin ni tapigpig
rok ngranod ko gin th'abi tolang u lan fachi binaw ngar ponggad: 4 "Mired e ngaray, e
girdi' ni gelan'!" Me ga'ar ko en ni balyang, 5 "Moy, ngam koy e ggan rog ma ga unum e
wayin ni ku gu aruy. 6 Mu chuw u fithik' e pi girdi' nir ni gelan', ma ga par ni dab mum'.
Mu lek kanawo'en e llowan'."
7 Fa'an ga ra yal'uweg be' nib ufanthin', ma kemus ni gur e ra kireban'um ngom. Fa'an
ga ra puwan' ngak be' nib kireb e leam rok, me gur e ga ra maad'ad. 8 Dariy e ngiyal' ni

ngam yal'uweg be' nib ufanthin; ya ra fananikayem riy. Machane fa'an ga ra yal'uweg
be' nib gonop, ma ra adag dakenam. 9 Demturug e n'en ni ga ra yog ngak be' nib gonop
ma ra gel boch e gonop rok. Ma demturug e n'en ni ga ra yog ngak be' nib mat'aw ma ra
puthuy ko tin manang.
10 Ra ngam gonop ma som'on e thangri yib madgun SOMOL u lanin'um. Fa'anra
gamnang Fa'anem nib Thothup, ma aram e ba tamilang lanin'um. 11 Gonop e ra puthuy
boch e duw ko yafos rom. 12 Fa'anra bay e gonop rom me gur e ra yib e fel' riy ngom,
ma fa'an ga ra siyeg me gur e ga ra gafgow. 13 Pinat e bod be' ni bpin ni mada' laman
ngalang ni dariy ban'en ni manang ni der tamra'. 14 Ma par u taga' mab ko naun rok fa
daken e chiya' ko gin th'abi tolang ko binaw, 15 ngi i tolul ko girdi' ni be yan ni tirorad e
yad be nameg ni be ga'ar: 16 "Mired e ngaray, gimed e girdi' nib manan'!" Me ga'ar ngak
be' nib balyang', 17 "Rib athibthib e ran ni ka ni iring. Rib fel' lamean e flowa ni ka ni
iring." 18 K'on fare pin nib pinat e darir nanged ni girdi' ni yad mayan ko naun rok e yad
ma yim', ni pi'in ka ra thapgad ngaram e yad bay e chiney u ar u lan e fayleng ko yam'.

10

Yu bugithin rok Solomon ni bay e gonop riy

1 Pin'ey e yu bugithin rok Solomon ni bay e gonop riy: Re pagel nib gonop e ma uf e
chitamngin ngak, ma cha' nib balyang e ma fek e gafgowan' i yib ko chitiningin.
2 Fla'ab nrayag ngom u fithik' e sasaliyab e dabi fel' rogom riy, machane yul'yul' e ra
ayweg e yafos rom.
3 I SOMOL e dabi pag e girdi' nib manigil ngarm'ad ko bilig, machane ma taleg e pi'in
kireb ni dabyag ngorad i pin'en ni karmad ni bochan.
4 Gamead e ra fekem i yan ko gafow, machane maruwel nib gel e ra fel'rogom riy.
5 Be' nib tamilngan' e ma t'ar wom'ngin e woldug u ngal'an; ma ri ba tamra' ni ngu'un
mol ko ngiyal' ni ngan t'ar wom'ngin e woldug.
6 Be' nib manigil e ra i fel' wa'athan. Ma welthin rok be' nib kireb laniyan' e ma upnguy
e kireb rok.
7 Pi'in manigil e yad ra par ni bod ba tow'ath uwun'uy, machane pi'in kireb e dabi
n'uw nap'an mi ni pagtilrad.
8 Girdi' nib sul laniyan' ngak e ma motoyil ko fonow ni bfel'. Ma pi'in yad ma yog e
thin ko balyang e ra yib e kireb riy ngorad.
9 Girdi' nib yul'yul' e yad mmudugil ni dabi buch ban'en rorad, ma pi'in ndar
yul'yul'gad e ran kolrad riy.
10 Be' nma mithag e tin riyul' e ma k'ar oloboch, ma cha' nma yog thibngin ban'en nib
tamilang e be marwuliy e gapas.
11 Thin u l'ugun e en nib mat'aw e ba thang'el ko yafos, machane welthin rok be' nib
kireb e ma upnguy e kireb rok.
12 Fananikan e ma k'aring e kireb, machane t'ufeg e ma n'agfan urngin e kireb.
13 Girdi' nib tamilngan' e bfel' e tin ma yog, machane pi'in nib minan'rad e bfel' ni yira
gechig nagrad.
14 Pi'in gonop e rayag ngorad urngin e llowan', machane welthin ko girdi' ni balyang
e ra fek e oloboch i yib.
15 Machaf e ma yororiy e pi'in yo'or ban'en rorad; ma gafgow e ma kirebnag e pi'in
dariy ban'en rorad.
16 Pulwon e ngongol ni bfel' e yafos, ma denen e kemus nma soregey i yan nga boch e
denen.
17 Girdi' nma motoyil ko fonow ni nge yal'uwegrad e yad ra fos, machane pi'in yad ra
almit ni de kireb e rorad e yad bay u thatharen e riya'.

18 Cha’ nma mithag e fananikan rok e ba fel’fel’ l’ugun. Ma en ni be fekthin ngi i yog i
yan e bbalyang.
19 Feni yo’or e welthin ni ga be tay, ma aram fini mom ni ngam denen. Ma fa’anra ga
ba gonop, ma ga ra th’ab gulngam.
20 Thin u l’ugun e en nib mat’aw e bod e silber nib machalbog; ma pin’en nma
tafinaynag be’ nib kireb e dariy gam’ingin.
21 Thin u l’ugun e en nib mat’aw e ra yib fal’ngin ngak e girdi’ nib yo’or, machane gur
e rayag ni mu li’em nga mum’ ko aliliy rom.
22 I SOMOL e ke fel’eg wa’tham kam fla’ab. Math’kenyil’ e dabi yon’ daken e fla’ab rom.
23 Ba balyang e an ma felfelan’ ko kireb ni be rin. Girdi’ nib tamilangan’ e ma felfelan’
ko gonop.
24 Pi’in mat’aw e ma yag ngorad e n’en ni yad be finey, ma pi’in kireb e ra yib ngorad
e n’en th’abi riyad mmarus ngay.
25 Ra yib e yiko’, ma pi’in kireb laniyan’ e yira tharbog rad, ma pi’in yul’yul’ e gubin
ngiyal’ ni dariy banen nra buch rorad.
26 Ri dab mu fek be’ nib gamead nge marwuliy ban’en ni fanam; ya ra k’aring
e ngochngochan’ ngom ni bod e mugnin ni mur’mur’nag nguwelem ara ath ni yip’
owchem.
27 Ra um liyor ngak SOMOL, ma ra n’uw nap’am. Pi’in kireb e yad ma yim’ ni dawori
taw nga naprad.
28 L’agan’ ko pi’in mat’aw e ra fekrad i yan ko felfelan’. Ma pi’in kireb e yad be nameg
e dariy.
29 I SOMOL e ma yororiy e pi’in yul’yul’, machane ma kirebnag e pi’in yad ma ngongliy
e kireb.
30 Pi’in yad mat’aw e yad be par ni yad bmuduwgil, ma pi’in kireb e dab ra magachgad
u daken e binaw.
31 Girdi’ nib mat’aw e ma non nib gonop, ma balwoth ni be yog e thin ni kireb e yira
taleg.
32 Girdi’ ni mat’aw e yad manang ko mang e ngroged ni bfel’, ma pi’in kireb e urngin
ngiyal’ ma welthin rorad e ma amithnag lanin’uy.

11

1 I SOMOL e ba fanenikay e girdi’ nma maruwel ko thabthabel nde paluw’. Mma felan’
ko thabthabel nib puluw.
2 Pi’in yad ba tolangan’ e rib pay nra m’ing kowonrad. Ka ba gonop e en ba sobut’an.
3 Fa’anra gab manigil, ma yul’yul’ e be pow’iyem. Girdi’ ni dabyag i pag e taga’ ngorad
e sasaliyab rorad e ra kireb nagrad.
4 Fla’ab rom u fayleng e dariy angin ngom e rofen nra taw e yam’ ngom, machane
yul’yul’ e rayag ni ayweg e yafos rom.
5 Yul’yul’ e ra momnag e par rok be’ nib manigil, machane en nib kireb e ir tapgin e
mul nra tay.
6 Mat’aw e ra ayuweg e pi’in yul’yul’ ni dabi buch ban’en rorad, ma pi’in dabyag ni nge
pagan’uy ngorad e ke m’agrad e chogow rorad.
7 Nap’an nra yim’ e pi’in kireb’, me un e l’agan’ rorad ko yam’. Pagan’ ni ngan yuluy
nga daken e pi fel’ rogon e ra yib i aw ndariy.
8 Pi’in mat’aw e kan yororiyrad rok e oloboch; ma pi’in kireb e ra aw ngorad.
9 Rayag ni nge kireb nigem e thin rok e girdi’ ni denang Got, machane gonop ko pi’in
mat’aw e rayag ni aywegem.
10 Ra felan’ bbinaw ko ngiyal’ nra fel’wa’athan e girdi’ ni yul’yul’, mra yim’ e girdi’ ni
kireb mi yira tolul ngalang ko felfelan’.

11 Ra mon'og reb e binaw u nap'an nra athapeg e girdi' ni yal'uw ni nge fel', mra kireb
reb e binaw ni bochan e thin rok e pi'in kireb e leam rorad.
12 Rib balyang ni ngan weliy thibngin boch e girdi'. Fa'anra ba tamilang lanin'um, ma
ga ra th'ab gulngam.
13 Dariy be' nib ta' gun'gun' nrayag ni nge pagan'uy ngak u ban'en nib mith, machane
be' nib yul'yul' e ra pagan'uy ngaki.
14 Ra kireb ba nam ni fa'anra dariy e fnow riy. Ra fel' rogon ni fa'anra yo'or e pi
tafanow riy
15 Fa'anra mmicheg ni ngam thang e malfith rok ba milekag, ma ga ra kalngan'um riy.
Kabfel' ni dab mu og nigem ngay.
16 Be' ni bpin nib gol e yira tayfan, ma be' ni bpin nib kireb pangin e ba thiyar.
Girdi' ni gamead e dariy bingyal' nrayag e salpiy ngak, machane girdi' ni gelfen e ra
yo'or e salpiy rorad.
17 Bfel' ngom ni ga ra gol. Ma fa'anra damur runguy be', ma kemus ni gur e ngam
gafgow nigem.
18 Girdi' ni kireb e gathi rmayag ban'en ngorad, machane fa'anra ga ra rin' e n'en ni
bfel', ma rib mich ni yira tow'ath nagem.
19 Demturug be' nike duwgiliy u wan' ni nge rin' e tin nib mat'aw mra par nib fos, ma
en nike duwgiliy ni kireb e nge ngongliy e ra yim'.
20 I SOMOL e ma fananikay e pi'in kireb lanin'rad, ma bt'uf rok e pi'in yad ma ngongol
ni bfel'.
21 Ngari mich u wun'um ni girdi' ni kireb e yira gechignag, ma pi'in mat'aw e yad ra
thay riy.
22 Pidorang rok be' ni bpin nde nang mat'won ban'en e bod ba luwaw nib gol u lan
p'ethngun e babiy.
23 N'en ni ba'adag e girdi' ni bfel' e gubin ngiyal' ma fel' e ra yib riy; ma nap'an nrayag
ngak e pi'in kireb e n'en ni yad be finey, ma gubin e girdi' nra damumuw.
24 Boch e girdi' e yad ma wereg e salpiy rorad nib puf pa'rad riy ma ku be fel' rogonrad
i yan. Ma boch e ba ta kol'ayuw ngay, ma ku be gel e gafgow rorad i yan.
25 Nge puf pa'am, me aram e ra fel' rogom. Mu ayweg boch e girdi' mi ni aywegem.
26 Girdi' e ma gernag e en nma si'innag e *grain*, ni be sonnag puluwon ni nge tolang
mfini pi', ma yad ma yog e sorok ko en ni be pi' e tirok ni chuway'.
27 Fa'anra tin ga be nameg e ba manigil ma yira ta'fam, ma fa'anra ga be gay e oloboch,
me iraram e n'en ni bayib ngom.
28 Pi'in yad be ta' ko pin'en nike fel' rogorad riy e yad ra mul ni bod yuwan e gek'iy ko
autumn, machane pi'in mat'aw e yad ra mon'og ni bod yuwan e gek'iy ko *summer*.
29 Ra girengiy be' e oloboch nga daken e tabnaw rok ma dariy ban'en nrayag ngak ko
tomur.
Girdi' ni balyang e gubin ngiyal' ni bay ur pigpiggad rok e pi'in gonop.
30 Mat'aw e ma pi' e yafos, machane ma'ngach e ma chuweg.
31 Pi'in yad bmanigil e ran pi' pulworad u roy u fayleng, ere ngari mich u wan'um ni
girdi' ni kireb ma ba tadenen e yira gechig nagrad.

12

1 En nib t'uf e llowan' rok e ba'adag ni nganog ngak e kireb rok. Ba aliliy e en ni dabun
ni ngan yal'uweg.
2 I SOMOL e bfel' u wan' e girdi' nib manigil, machane ma gechignag e pi'in yad ma
t'arliben e kireb.
3 Ngongol ni kireb e der ma yororiyey, machane pi'in mat'aw e yad ba muduwgil u
but'.

4 Le'engin be' nib manigil e ba churwa' nib uf e en ni figirngin ngay; ma le'engin be' nma tamra'nag figirngin e bod e m'ar ni kanser ko yil rok.
5 Girdi' ni yul'yul' e gimew ra puruy' ni bfel'; ma be' nib kireb e kemus ni ba'adag ni ngi i ban nigem.
6 Thin ko girdi ni kireb e ma thang e pogofan, ma thin ko pi'in mat'aw e ma ayuweg e pi'in ke man e lang ngorad.
7 Pi'in kireb e yad ra machda'nag e gafgow ni nge yib ngorad me math owcharad, ma pi tabnaw rok e pi'in mat'aw e yug ra i par.
8 Fa'anra ga ba tamilngan', ma yira pining e sorok ngom; ma fa'anra ga ba pinat, mra changar e girdi' ngom nga but'.
9 Bmanigil ni ngam par ni gathi gur be' ni bu uw rogom ni ga be maruwel ni fan ko par rom, ko bin ngu'um dake gur be' nib ga'fam ma ga be yim' ko bilig.
10 Girdi' nib mat'aw e ma chothowliy e gamanman rok, ma pi'in kireb e yad ma gafgownag e tirorad e gamanman.
11 Be' ni girdi'en e milay' e bo'or gan, ma rib pinat e en ma adbey tayim rok ko maruwel ni dariy gam'ingin.
12 Kemus nn'en ni ba'adag e girdi' ni kireb e ngu'ur gayed e tin kireb ni ngar rin'ed, ma pi'in nib mat'aw e yad be par ni yad bmudugil u but'.
13 Pi'in kireb e yad be aw ko thin rorad, ma girdi' ni yul'yul' e yad ma pithigedyad ko oloboch.
14 Tow'ath rom e be yan u rogon e thin rom nge wok rom; puluwon e maruwel rom e ra yib ngom.
15 Girdi' nib pinat e gubin ngiyal ni yad ma leamnag nib sororad. Ma girdi' nib gonop e ma motoyil ko fanow.
16 Nap'an nra puwan' be' nib balyang, ma rib gagyel u daken. Ma pi'in nib tamilangan' e ma sabalbalyang ko thin ni kireb.
17 Nap'an ni ga ra weliy e tin riyul', min rin' e tin ba yal'uw, machane malulfith l'ugun e ma soregney ko n'en nde yal'uw.
18 Marog thin e rayag ni nge maad'ad nga laniyan' be' nib to'ar ni bod bangi saydon, machane thin nnog nib gonop e rayag ni gol nigey.
19 Ban e ba ngoch e yafos rok, machane riyul' e ma par ni manemus.
20 Pi'in yad ma t'arliben e kireb e yad ra gin ko kireb, machane pi'in yad ma maruweliy e fel' e yad ra pir'eg e felfelan'.
21 Dariy ban'en nib kireb nma buch rok e pi'in nib mat'aw, machane pi'in kireb e dariy ban'en rorad, go' oloboch.
22 I SOMOL e ba fananikay e sasalap l'ugun, machane ma felan' ngak e pi'in yad ma tay e thin rorad u gil'.
23 Girdi' nib tamilngan' e yad ma th'ab gulungrad ko n'en ni yad manang, ma pi'in pinat e yad ma gagyelnag farad manan'.
24 Maruwel nib gel e ra pi' gelngim; ma fanam gamead e ra mang nagem ba sib.
25 Magfan' e rayag ni iring e felfelan' rom, machane thin ni bfel' e ra ba'udeg lanin'um.
26 Be' nib mat'aw e ba powo' ko fager rok, machane kanawo' rok e en nib kireb e be waliyrad nga wuru' e wo'.
27 Fa'anra ga ba gamead ma dabiyag ngom e tin ga be nameg, machane fa'an ga ra maruwel nib gel ma rayag ngom e tin gab adag.
28 Mat'aw e ir e kanawo' ko yafos; ma kireb lanyan' e ir e kanawo' ko yam'.

13

1 Bitir nib gonop e ma motoyil ko fanow ko gallabthir, ma be' nib tolngan' e dabun ni nge dag ni ir e ba oloboch.

2 Girdi' ni bfel' e yira pi' puluwrad ko tin yad be yog, ma pi'in yad ma ban e yad be yim' ni bochan e modyargel.
3 Ngam kol'ayuw ko thin ni ngamog ngam ayuweg e pogofan rom. Be' nma non nder kol'ayuw e ir e yib e gafgow riy ngak.
4 Demutrug feni t'uf ban'en rok be' nib gamead ma dabiyag ngak. Ma en nib pasig mab gel ko maruwel e rayag ngak oren e tin ba'adag.
5 Girdi' nib yul'yul' e ba fanenikay e malulifith l'ugun, ma thin ko girdi' ni kireb laniyan' e ba k'artamra' ma ba m'ayfan.
6 Ngongol nib mat'aw e yoror rok e pi'in yad ba yal'uw; ma pangin nib kireb e aram e mul nma tay e pi'in tadenen.
7 Bay boch e girdi' ni yad ma dake bpire' ban'en rorad, machane dariy ban'en rorad. Ma boch e girdi' e yad ma dake gafgow, machane pire' ban'en rorad.
8 Be' ni bo'or salpiyen e rayag i liyabnag ni nge pi' e salpiy ya ra dangay min li' nge yim', machane be' nib gafgow e dariy e biney e magawon u puluwon.
9 Pi'in nib mat'aw e yad bod ba magal ni ba ga' ram'en; ma pi'in kireb e yad bod ba magal ni be n'en ni nge math.
10 Tolngan' e go' oloboch e ma fek i yib. Kab gonop e en ma fith e fnow.
11 Feni mom nrayag e salpiy ngom, e aram feni mom nra thay u pa'am. Feni mo'maw' ni mu yagnag, aram feni ra yo'or rom.
12 Nap'an nra mulan'uy, me mo'och'och lanin'uy, ma fa'anra yag e n'en ni un finey me sug nigey e felfelan'.
13 Fa'an ga ra siyeg e fonow ni bfel', ma aram e ga be gay e oloboch; mu fol riy ma dabi buch ban'en rom.
14 Machib ko pi'in gonop e ba athang'el ko yafos, ra ayuwegnem ngam thay ko ngiyal' ni ga be yan u thathren e riya'.
15 Tamilangan' e yima tayfan, machane pi'in ndabiyag ni ngan pagan'uy ngorad e yad bay u daken e wo' ni sor ko gafgow.
16 Girdi' nib sul lanyan' ngak e ma tafnay nge mu' mfini ngongol, ma girdi' ni pinat e yad ma dag farad balyang.
17 Pi tamal'og ni dabi pagan'uy ngorad e yad ra k'aring e oloboch, ma pi'in yima pagan'uy ngorad e yad ma fek e gapas i yib.
18 Be' ni der ma mit ban'en ngak e ra gafgow me par nib m'ayfan, machane en nra fol ko fonow e yira tayfan.
19 Uw feni fel' ni nge yag ngom e tin ga ba'adag! Girdi' ni pinat e daburad ni ngar pi'ed keru'rad ko kireb.
20 Mu pachegem ngak e pi'in yad ba gonop me yag e gonop ngom. Fa'an ga ra m'agem ngak e girdi' ni pinat, ma gur e ga ra gafgow.
21 Oloboch e ma lek e pi tadenen u gubin yang, machane girdi' nib mat'aw e ra fel' wa'athrad ko tin ni bfel' ban'en.
22 Girdi' nib manigil e ra pi' e gayog rok nga pa' pifak e pi'in pifak, machane gayog rok e pi tadenen e ra yan ngak e pi'in nib mat'aw.
23 Yung i flang ni dawor ni milay'nag bayay e rayag ni ngan milay'nag nge yib e ggan riy nib yo'or ni fan ko pi'in gafgow, machane pi'in nib buchan' e yad be taleg ni dab ni milay'nag.
24 Fa'anra dab mu gechignag fakam, ma de t'uf rom. Fa'anra bt'uf rom, ma ga ra yal'uweg.
25 Pi'in nib mat'aw e ba gaman garad, machane pi'in kireb e gubin ngiyal' ni yad be yim' ko bilig.

14

1 Gonop ko ppin e ma ayliy e tabnaw, machane balyang rok e ma gathay.

2 Mu yul'yul' ma ga dag ni bay madgun SOMOL u wun'um; mra dab mu yul'yul' mra
m'ug ni dariy daguwen u wan'um.
3 Pi'in balyang nib ta'ufan e ba mak' welthin langrad; ma thin ko gonop e ra aywegrad.
4 Ra dariy e garbaw ni nge girengiy fen e gi' but' mra par e naun ni tafen e ggan rom
ni dariy ban'en riy, machane ra bay e garbaw mra sug ko *grain*.
5 En nib pagan'uy ngak ni nge mang mich u ban'en e gubin ngiyal' nma yog e tin rriyul',
ma be' ni nge mang mich ni der pagan'uy ngak e go' ban e ma yog.
6 Girdi' nib ufanthin e dariy e ngiyal' ni yad ra gonop, ma girdi' nib tamilngan' e ba
mom nma mit ban'en ngorad.
7 Mu par u orel rok e pi'in balyang; ya dariy ban'en ni ga ra fil rorad.
8 Mangfan ni be' ni ba llowan' e ba gonop? Bochan e manang e n'en ni ngan rin'.
Mangfan ni be' nib pinat e bbalyang? Bochan e ma leamnag ni manang.
9 Girdi' nib balyang e dariyfan u wan'rad ni yad ra denen, ma girdi' ni manigil e
ba'ndag ni ngan n'agfan e kireb rok.
10 Felfelan' rom e fanam; kirban' rom e fanam. Dariy be' nra fana' boch.
11 Naun rok be' ni bfel' e ra par u lang u tomuren nike puth e naun rok e en nib kireb.
12 Re kanawo' ni ga be leamnag nib manigil e rayag ni nge sor ko yam'.
13 Minmin e mang e ra mithag e kirban'. Ma nap'an nra chuw e felfelan', ma gafgowan'
e bay u rom ni gubin ngiyal'.
14 Girdi' ni kireb e ra sul taban e kireb rorad ngorad. Girdi' nib manigil e yad ra fek
puluwon e gafarig rorad ni bfel'.
15 Be' nib balyang e yug demturug ban'en mra mich u wan'; ma girdi' nib tamilngan'
e ri ma fal'eg i yaliy ban'en.
16 Girdi' nib sul lanyan' ngak e yad ma guy rogon ni ngar pired u orel ko oloboch, ma
girdi' nib manan' e yad ba wagagey ni yad ma ngongliy ban'en u fithik' e gur gur.
17 Girdi' nib gel e damumuw rok e yad ma rin' bogi ban'en u fithik' e balyang; ma girdi'
ni yad ba gonop e yad ma par ni yad ba paslog.
18 Girdi' ni de nang ban'en e ma sul taban e balyang rorad ngorad, ma pi'in yad
manang ban'en e yira tow'ath nagrad ko llowan'.
19 Pi'in kireb e yad ra siro' ko pi'in yad mat'aw u fithik' e sobut'an ni yad be man ayuw
ni ngan runguyrad.
20 Dariy be' ni ba'adag be' dariy ban'en rok, ni mus ko en ni yow bbuguliyoror, ma be'
nib yo'or ban'en rok e ba yo'or e fager rok.
21 Fa'anra ga ba'adag ni ngam felfelan' ma ngam gol ngak be' ni dariy ban'en rok; ya
ba denen ni ngam dabuy be'.
22 Ra pagan'uy ngom me tay e girdi' fam ni fa'anra um maruwliy e tin ni bfel'; ma fa'an
ga ra muruwliy e tin nib kireb, ma ga be oloboch.
23 Mu maruwel me bung rogon e par rom; ma fa'anra kemus ni sabethin e ga be tay
ma ga ra gafgow.
24 Pi'in gonop e yira tow'ath nagrad ko fel' rogon, ma pi'in balyang e yira nangrad nga
farad balyang.
25 En ir e mich ko thin u tafen e puf oloboch e ra ayweg boch e pogofan u nap'an nra
yog e tin rriyul', ma nap'an nra sasalapiy l'ugun, ma aram e be' nma yagnag e girdi'.
26 Daguwen SOMOL e ma pi' e ga'an' nge pagan' ngak be' nge chon e tabnaw rok.
27 Ga ba'adag ni ngam liyeg ko yam'? Daguwen SOMOL e ba thang'el ko yafos.
28 Feni ga' ba pilung e be yan u rogon urngin e girdi' ni be gagiyegnag; mra darmed
ma dariy rogon ngabang.
29 Fa'an ga ra par ni gab filmungyan', ma ga ba gonop, machane fa'anra ba papey e
damumuw ngom, ma kemus ni ga be dag fanam manan'.
30 Gapas laniyan' e ma fal'eg fithik' i dowey, machane awan' e bod e m'ar ni kanser.

31 Fa'an ga ra gafgownag e girdi' ni dariy ban'en rok, ma ga be togopluw ngak fare Got
ni sunmegrad, machane ga ra gol ngak e pi'in ndariy ban'en rorad ma aram ngonglen e
liyor.
32 Ngongolen e pi'in kireb e ra mulegrad nga but', ma pi'in fel' e ma yororiyrad farad
yul'yul'.
33 Gonop e bay u fithik' gubin e leam rok be' nib llowan'; pi'in balyang e dariy ban'en
ni yad manang u murung'agen e gonop.
34 Mmat'aw e ra gilnag bugwan reb e nam, ma denen e ma kirebnag thin reb e nam.
35 Pi pilung e ma felfelan' ko tapigpig rok nib salap; machane yad ma gechignag e pi'in
der yag e maruwel rorad.

15

1 Fulweg ku be' nib sumunguy e ma chuweg e damumuw, ma fulweg u fithik' e thin
nib gel e ma k'aring e damumuw.
2 Ra non e girdi' nib gonop, me m'ug feni fel' e llowan', machane pi'in balyang e ma
yib e thin ni dariy fan u l'ugunrad.
3 I SOMOL e be guy urngin ban'en ni yibe rin' u gubin yang, ndemturug ko tin bfel' ara
tin kireb e gadad be rin' ma be yaliydad.
4 Thin ni gol e ma ayuweg e yafos, machane morug thin e ma kirebnag lanin'uy.
5 Rib balyang ni ngam pi keru'um ko fonow nike tay e gallabthir rom ngom; rib
manigil ni ngar yal'uwegem ma ga fol.
6 Pi'in mat'aw e ma par e fla'ab rorad u pa'rad, ma pi'in kireb e ra yib e gafgow me mul
e fla'ab rorad u pa'rad.
7 Pi'in gonop e yad ma garareg e llowan', ma gathi pi'in balyang.
8 Ma felan' SOMOL ko ngiyal' nra meybil e girdi' ni bfel', mma fanenikay e pi maligach
nma pi' e pi'in kireb ngak.
9 I SOMOL e ba fanenikay e ngongol rok e pi'in kireb, machane ba t'uf rok e pi'in ma
rin' e tin nib mat'aw.
10 Fa'an ga ra rin' e n'en nib kireb, ma yira gechig nagem nib gel; ga ra yim' ni fa'anra
dab mu pag ngan yal'oweggem.
11 Mus ko fayleng ko yam' ma dabiyag ni ngar mitheged ban'en u rom rok SOMOL ni
dabi nang; ere urgon me yag rok be' ni nge mithag e leam rok ku Got?
12 Girdi' ni tolngan' e daburad ni ngan yal'owegrad; dariy e ngiyal' ni yad ra ning e
fanow ngak e pi'in gonop.
13 Nap'an nra felfelan' e girdi', mra siminmingad, ma nap'an nra kireban'rad, me
gafgow ya'arad.
14 Girdi' nib llowan' e ba'adag ni nge fil ban'en, machane pi'in pinat e yugub fel' u
wan'rad ni dar nanged ban'en.
15 Par ko pi'in gafgow ndariy ban'en rorad e ba math'kenyil', machane girdi' nib
felfelan' e gubin ngiyal' ma bfel' u wun'rad e yafos rorad.
16 Kabfel' ni ga ba gafgow ma bay madgun SOMOL u wan'um ko bin nge yo'or ban'en
rom ma der aw e gapas u wan'um.
17 Kabfel' ni ngu'um ked e girdi' nib t'uf rom e ggan ni go' ggan u ta'bang, ko bin ngu'um
koy e tin th'abi fel' e ufin ko gin bay e fananikan riy.
18 Damumuw nib gel' e ma k'aring e tugthin, machane gumaen' e ma pi' e gapas.
19 Fa'anra ga ba gamead, mra um mada'nag e momaw' u gubin yang, machane fa'anra
ga ba yul'yul' ma dab mu oloboch.
20 Bitir nib gonop e ra felfelan'nag e chitamngin. Kemus ni en nib balyang e ma
fanenikay e chitiningin.

21 Girdi' nib pinat e yad ma felfelan' u fithik' e pi balyang rorad, machane pi'in gonop
e ra rin' e n'en nib manigil.
22 Mu fek gubin e fanow nrayag ngom, ma rayag e tin ga be leamnag; mra dariy ma
dabi fel' rogom.
23 Ri dakriy ba felfelan' ngay, ni ga ra pir'eg e re bbugithin nib mat'aw ni nganog ko
ngiyal' ni ngamog.
24 Girdi' nib gonop e be yan ko kanawo' nib sor ngalang ko yafos, ma gathi ba kanawo'
ni sor nga but' ko yam'.
25 I SOMOL e ma gathey e tabnaw rok e pi'in tolngan', mma yoror u tafen be' nike yim'
figirngin.
26 I SOMOL e ba fananikay e leam ni kireb, machane bm'aguwan' e thin ni gol.
27 Ga ra guy rogon ni nge yag e win ngom u fithik' e sasalap, ma aram e oloboch ni nge
yib nga tabnaw rom. Dab mu fek puluwon e sasalap me n'uw e yafos rom.
28 Pi'in manigil e yad ma leam u m'on mfin ra pi'ed e fulweg u ban'en. Ma pi'in kireb
e rib gur e fulweg rorad, machane ma k'aring e oloboch.
29 Nap'an nra meybil e girdi' ni bfel' me motoyil SOMOL, machane ma sabalbalyang
ko pi'in kireb.
30 Ba owchef nib siminmin e ra felfelan' nigem, ma thin ni bfel' e ra fal'eg lanin'um.
31 Fa'an ga ra l'egilim ko ngiyal ni yibe yal'uwegnem ma ga ba gonop.
32 Fa'an ga ra siyeg ni ngam fil ban'en ma gur e ga be gafgow nagem. Ma fa'anra m'ag
u wun'um e fanow ni yibe tay ngom mra ga' e gonop rom.
33 Madgun SOMOL e ba sukul. Thingar mu sobut' nigem u m'on ni ngan tolang nagem.

16

1 Rayag ni ud tanom niged e tin ngu'ud rin'ed, machane Got e rib mil e thin ngak.
2 Rayag ni ngam leamnag ni urngin e tin ni ga be rin' e ba manigil, machane SOMOL
e ma thabthabelnag rogom.
3 Ngam tay nga pa' SOMOL nge fal'eg wa'athan urngin e tin ka mu finey ni ngam rin,
mra yal'uw rogon ni ngam muruwliy.
4 Urngin ban'en ni ngongliy SOMOL e bay e gin nge yani mada' ngay, ma girdi' ni kireb
e gechig e ra mada'nag.
5 I SOMOL e dabun gubin e pi'in tolngan'; ma dariy liben me pagrad ngar thaygad ko
gechig.
6 Mu par ni ga ba yul'yul' ma rogon e rogon ma bay e michan' rom, mra n'ag Got
machan e denen rom. Ngu'um liyor ngak SOMOL ma dariy ban'en nra buch rom.
7 Nap'an ga ra fel' u wan' SOMOL, ma rayag ni ngam pingeg e pi to'ogor rom ngar
manged fager rom.
8 Bfel ni bochu'uw ban'en rom nim thognag u fithik' e yul'yul' ko bin nge yo'or ban'en
rom ni yag ngom u fithik' e sasalap.
9 Rayag ni ngam tanomnag e pin'en ni ngam rin', machane Got e be pow'iy e ngongol
rom.
10 Ba pilung e ma non ni ba mathangeluwol lungun; ma tin ma duwgiliy e gubin ngiyal'
nib mat'aw.
11 I SOMOL e ba'adag e thabthabel nge yungi fol nib yul'yul' ya nge gubin e chuway'
ni ngan tay ma bfel' rogon.
12 Pi pilung e dabi k'adan' ko kireb,* ya tin nib mat'aw e aram e n'en nma gelnag e am.
13 Pilung e ba'adag ni nge rung'ag e tin riyul' mma fol ngak e pi'in yad e rogned.
14 Be' nib gonop e ma guy rogon ngi i par fare pilung nib felfelan'; ya fa'anra
damumuw fare pilung ma rayag ni nge yim' be'.

* **16:12** Pi pilung . . . kireb: ara Dabni k'adan'uy ko pi pilung nma rin' e kireb.

15 Yira fel' u wan' fare pilung ma bod e manileng ni be kunuy ir ni nge aw nn'uw u
ngilan' e *spring*— bay e yafos riy.
16 Rib fel' nrib pag feni fel' ni nge yag e gonop nge llowan' ko bin nge yag e gol nge
silber.
17 Pi'in yad bmanigil e yad ma yan u kanawo' nib gilaf ko kireb; ere mu fal'eg i yaliy e
gin ga be sor ngay — rayag ni nge ayweg e yafos rom.
18 Tolngan' e be sor i yan ko riya', ma ufanthin e be sor i yan ko gin yira mul riy.
19 Kabfel' ni ngam sobutan' ma ga par ni ga ba gafgow ko bin ngam mang be' nib
tolangan' ngam un i f'oth e tin kar laged u fithik' e yargal.
20 Ngam tiyan'um ko tin kan fil ngom, ma ga man'og i yan; me pagan'um ngak SOMOL
ma ga par ni ga ba felfelan'.
21 Be' nib gonop ma ke ilal lanyan' e yira nang u rogon feni tamilngan' u ban'en. Ya
feni fel' e thin rok, e aram feni be m'agan'uy ko tin be weliy.
22 Gonop e ba athang'el ko yafos ngak e pi'in bay rorad, machane pi'in balyang e
balyang rorad e ma girengiy e gechig nga dakenrad.
23 Gumircha' rok be' nib tamilangan' e ma pow'iy u m'on ko mang e nge yog, ma
dap'ilugun e ma manging'nag.
24 Thin ni bfel' e bod e *honey*— nib athibthib ma bfel' nga fithik' i dowey.
25 Bay e wo' nma leamnag e girdi' nib mat'aw machane ba sor ko yam'.
26 Feni gel e mak'iy nike yib ngom, e aram feni gel e maruwel ni ga be tay.
27 Girdi' ni kireb e yad be gay rogon ni ngar gafgow niged boch e girdi'; mus ko thin
rorad ma be yik ko kireb.
28 Girdi' ni kireb e yad ma nonnon i yan; yad ma k'aring e oloboch ma yad ma wereg
e pi tafger.
29 Girdi' ni tamacham e yad ma sabanbannag e pi tafger rorad ngar soregned yad ko
oloboch.
30 Mu kol ayuw ko pi girdi' ni yad ma siminmin ma yad t'ar owcharad ngom; ya kar
leam naged ban'en nib kireb.
31 Yafos nib n'uw nap'an e towa'th rok e pi'in nib mat'aw; ma manna' u lolugenrad e
ba te'elyaw nib gamog.
32 Kabfel' ni ngam gumaen' ko bin ngam ma'ngach. Kabfel' ni ngam nang rogon i
gagiyeg nagem ko bin ngam gagiyegnag e binaw ni polo'.
33 Girdi' e yad ma girengiy e pow ni ngar nanged ko mang e bm'agan' Got ngay,
machane Got e ir e ma duwgiliy e fulweg riy.

17

1 Kabfel' ni ngam koy bangi chabngen e flowa nib fangfeng u fithik' e gapas lanyan' ko
bin ngam un ngab mur u lan ba naun nib sug ko oloboch.
2 Ba tapigpig nib m'onm'onnan' e rayag ni nge ga' lungun rok be' nib pagel ni der tiyan'
ni fak e masta rok nge yag bang ko gayog rok ngak.
3 Gol nge silber e yima sikengnag ko nifiy ma gumircha'en e girdi' e SOMOL e ma
sikengnag.
4 Girdi' ni kireb e yad ma motoyil ko tin nib kireb, ma pi sasalap l'ugun e yad ma
motoyil ko sasalap.
5 Fa'anra um dariyfannag e girdi' ni gafgow, ma ga be darifannag Got ni ir e
sunmiyrad. Yira gechig nagem ni fa'anra i felfelan'um ko gafgow nike aw ngak be'.
6 Pi tutuw nge titaw e yad ba uf ngak pi tonginrad, ni bod e pi'in bitir ni yad ba uf ko
pi chitamangirad.
7 Girdi' ni yima ta'farad e darir ma bangad, ma pi'in balyang e dariy ban'en ni yad ra
yog ni bay fal'ngin.

8 Boch e girdi' e ma leamnag ni yira pi' puluwon e sasalap ni nge rin' be' ngeb fal'ngin
ngorad, mra yib mangin ni bod e maang'ang; ma bmichuwan'rad ni demturug ban'en
ma rayag riy.
9 Fa'anra ga ba'adag ni nge adag e girdi' dakenam, magn'ag fan rorad e kireb rorad
ko ngiyal' ni kar ngongliyed e kireb ngom. Ra i par e kireb u wun'um ma rayag ni nge
kirebnag thilimed e pi tafager.
10 Be' nib llowan' e bo'or ban'en nra fil u ta'abyay ni ngan puwan' ngak, ko en nib
balyang ni kan toy ni ra'ay yay.
11 Yam' e mayib ni bod ba tamal'og ni der runguy be' ngak e pi'in kireb ni go' makar
oloboch e yad ma tay.
12 Kabfel' ni ngan mada'nag ba chitiningin e *bear* ni ka ni iring pifak, ko bin ni ngan
mada'nag be' nib balyang nike thay parawon i maruwliy ba maruwel ni dariyfan.
13 Fa'an ga ra fulweg taban e fel' ni kireb, ma dariy e ngiyal' nra chuw e kireb u naun
rom.
14 Ra tabab e tugthin ma bod e gin m'on e tha'al u ba teng; mu taleg ni dawri ga' i yan.
15 Be' ni bfel' e rok nni gechignag ara be' nni pag nge yan nib buch e rok — gali n'em e
ba fananikay SOMOL.
16 Dariy gam'ingin ngak be' nib balyang ni nge n'ag e salpiy ko sukul, ya dariy e
nangan' rok.
17 Pi tafager e gubin ngiyal' ni yad ma dag e t'ufeg rorad. Mang gam'ingin e walag ni
fa'anra dab ra puruy' niged e gafgow rorad.
18 Go' en de gonop e ra micheg ni nge milfan e malfith rok be' ngak.
19 Ra ga ba'adag e denen ma kag ba'adag e k'ar oloboch. Fa'anra ga be yin' ufan e
fel'rogon nga dakenam ma aram e oloboch e ga be ning.
20 En ni ba kireb e leam nge thin rok e nge nang uwan' ni dabi pir'eg ban'en ni bfel' —
kemus ni go' kireb e ra i mada'eg.
21 Go' kirban' nge gafgowan' e ra i tay e gallabthir rok e bitir nib balyang ngongolen.
22 Fa'anra ga ba felfelan' ni ga ma par ma ba falay nga fithik' i dowam. Kirkireban' e
ma mliknag e pi yil.
23 Pi *judge* ni kireb e ma fanay puluwon e sasalap nib mith, ma aram e tin ni bfel' dab
nrin'.
24 Be' nib llowan' e ma nameg e ngongol nib gonop, ma en nib balyang e der muduwgil
e gin nge yan ngay.
25 Bitir nib balyang e ma gafgownag lanyan' e chitamngin mma ngochngochan'nag
lanyan' e en ni diyennag.
26 De fel' ni ngan pag be' ni bfel' e rok nge bakking; fa'anra ni gechignag e pi'in ni bfel'
e rorad ma aram e kan dalibnag e n'en nib mat'aw.
27 Cha' nib sul lanyan' ngak e gathi gubin ngiyal' nma welthin. Girdi' ni be par nib
paslog e ba ga' e nangan' rorad.
28 Mus ngak be' nib balyang mrayag ni ngan leamnag nib gonop mab llowan' ni
fa'anra par nib math gulngan nike ning langan.

18

1 Girdi' nda rir m'aged yad ndak boch e girdi' e go' yad e yad ma leam nagedyad; ma
der ma m'ag u wan'rad e tin go' yimnang ni bfel'.
2 En nib balyang e dariyfan u wan' ni ngari nangfan ban'en; kemus ni ba'adag ni nge
m'ug ni ir e ba llowan'.
3 Denen nge tamra' e ma yan u ta'bang. Ga ra mul ko liw rom nib tolang ma moning e
ra yib nga luwan.
4 Thin rok be' e rayag ni nge mang kenggin e gonop, nib to'ar ni bod e regur, ma ba
kak'ling ni bod ba lul' ni be yan.

5 De mat'aw ni ngan fol ko en nib kireb e rok mi ni pag e cha' nib mat'aw ndabiyag
ngak e tin mat'wun.
6 Nap'an nra tababnag be' nib balyang e tugthin, ma be gay ni ngan pirdi'iy.
7 Nap'an nra welthin be' nib balyang, ma ir e be thiyernag ir; mra mang ir e aw ko thin
rok.
8 Gun'gun' e rib fel' lamean; aram feni gadad ba'adag i ful'.
9 En nib gamead e ta'reb feni kireb ko en nib mogothgoth.
10 I SOMOL e bod ba wulyang ni tafen e damit nib gel; ni gin rayag ni nge yan e pi'in
nib mat'aw ngay ma dabi buch ban'en rorad. 11 Ma pi'in yo'or ban'en rorad e wun'rad e
fel' rogon rorad e ra yororiyrad ni bod ba yoror nib tolang ma ba gel u wuru' bbinaw.
12 Pi'in tolangan' e yad be bibiy e riya' i yan; dariy be ni yira tayfan nge mada' ko ngiyal'
nike sobut'an.
13 Mmotoyil u m'on ni ngam non. Ya ra danga' ma gur be' ni ga ba pinat ma ga ra reg
ku be'.
14 Lanin'um ni ngam par ni gabfos e ir e ra chibiyem u fithik' e m'ar rom, machane
fa'anra mul lanin'um ma aram e dakriy e n'en ni nge tilem.
15 Girdi' nib llowan' e gubin ngiyal' ni yad be nameg ni ngar filed ban'en.
16 Ga ba'adag ni ngam mada'nag be' nib tolang? Mu fek ba tow'ath i yan ngak me mom
ngom.
17 Cha' ni som'on nra non u tafen e puf oloboch e yira leamnag nib pluw e tin be yog,
nge mada' ko ngiyal' nike tabab e en be togopoluw ngak i fith u boch ban'en.
18 Fa'anra malu'ag thin l'agruw ni' ni yow ba yargal u tafen e puf oloboch, ma ngan
girengiy e pow nge puf fare pa' i oloboch.
19 Mu ayuweg pibe' rom ma yad ra ayuwegnem ni bod e yoror u bbinaw nib gel,
machane fa'anra um tugthin ngorad, ma yad ra ning e mab rorad ngom.
20 Bay um par u fithik' wenigan urngin e tin ga ma yog. 21 Tin ga ra yog e rayag ni
ayweg e yafos fa reb e ra thang; ere thangri fel' u wun'um wenigan e pi thin rom.
22 Ga ra pir'eg reb e bpin ni ngam le'engiy ma aram ban'en ni bfel' ni ka mu pir'eg; ma
be dag ni SOMOL e ba gol ngom.
23 Nap'an nra non be' nib gafgow, ma thangri non nib munguy, machane fulweg rok
be' nib yo'or ban'en rok e ba taf.
24 Boch e pi tafager e der ma par thilrad ni bfel' nib n'uw nap'an, ma boch e pi tafager
e ka ba gel farad yul'yul' ngak e walag.

19

1 Kabfel' ni ga ba gafgow machane ga ba yul'yul' ko gab sasalap l'ugun ma gab balyang.
2 Pasigan' ndariy ban'en ni yi manang e de fel'; mra dabyag ni ngam kadan'um mra
fekem nga fithik' e oloboch.
3 Boch e girdi' e yad ma gafgow niged yad ko ngongol rorad ni manan' miyad yon' e
kireb riy nga daken SOMOL.
4 Girdi' nib yo'or ban'en rorad e gubin ngiyal' ma yad ma pir'eg e pi tafager nib be'ech,
machane pi'in gafgow e ku ra n'agrad e chu'uw i tafager rorad.
5 Fa'an ga ra weliy e thin nde riyul' u tafen e puf oloboch, ma yira gechig nagem, ndariy
e gin ngam mil ngay.
6 Gubin e girdi' nma guy rogon ni ngar fel'gad u wan' e pi'in tolang; ma gubin e girdi'
nma yog ni yad tafager e pi'in yad ma pi' ban'en nib puf pa'rad ngay.
7 En dariy ban'en rok e mus ngak e pi'in yad nga yal ma darir ta'gad ngak u ban'en;
arfan ngay ni dariy be' ni yow tafager. Ni demturug rogon feni gel ni be athmagiliy, ma
dabiyag reb e fager ngak.
8 Mu fal'eg rogom ngam fil urngin e tin rayag rom; ma aram me par u wun'um e tin
kamfil mra fel' rogom.

9 Dariy be' nra weliy e thin nde riyul' u tafen e puf oloboch nrayag ni thay ko gechig;
ya gafgow e nge tay.
10 De mat'aw ngak e pi'in yad bbalyang ni ngar pired u fithik' e fla'ab, ma sib e de
mat'aw ni ngar gagiyeg naged e pilung.
11 Fa'anra gur be' ni ga ba filmungyan', mrayag ni ngam filan'um ko damumuw rom.
Nap'an nra rin' be' ban'en ngom nib kireb, ma ri fel'ngin e ngam n'agfan u wun'um.
12 Damumuw ko pilung e bod e tolul rok ba layon, machane ra felan' ma bod e
waangchol u daken ran' e pan.
13 Bitir ni balyang e ra girengiy e gafgow nga daken e gallabthir rok. Ma le'engin be'
nib ta pupuwan' e bod ran ni be map'map'.
14 Be' ni pumo'on e rayag e gayog ngak ko gallabthir rok ni naun nge salpiy, machane
karimus ni go' SOMOL e ra pi' le'engin ni be' nib gatram.
15 Mu par ni arogon ni ga ba gamead; ngu'um mmol, machane ga ra yim' ko bilig.
16 Mu tay e pi motochiyel rok Got u gil' me n'uw nap'an ni mu par; ma fa'an ga ra fek
yathin, ma ga ra yim'.
17 Ga ra pi' ban'en ngak e gafgow, ma bod ni SOMOL e ka mu pi' ngak, ra sulweg SOMOL
puluwon ngom.
18 Mu fanownag pifakam ko ngiyal' nikyad bitir ni yad be fil ban'en. Ma fa'anra dab
mu rin', me gur e kam aywegrad ni ngar kireb nagedyad.
19 Fa'anra be' nib papay e damumuw ngak, ma ga digey nge sul wenigan e tirok' ngak.
Ma fa'an ga ra ayweg ko oloboch rok ta'abyay, ma ke mdugil ni ka ga ra ayweg bayay.
20 Fa'anra um motoyil ko fanow me fel' u wan'um e tin ga be fil, mra reb e rran ma ga
ra gonop.
21 Bo'or e pin'en ni be tanomnag e girdi' u lanin'rad, machane laniyan' SOMOL e ra aw
nga rogon.
22 Ra n'en thabi ga'fan u rogon be' e yul'yul', ya kabfel' e gafgow ko fel'fel' l'ugun.
23 Mu fol rok SOMOL ma ga par nib n'uw nap'an e yafos rom, ma ga ba gaman ndariy
ban'en nra buch rom.
24 Boch e girdi' e kaygi gel feni gamead ni mus ko ggan ni ngar ted nga l'ugunrad ma
dabiyag.
25 Be' nib tolngan' e thingar ni gechignag, ya nge yag ni fil e pi'in der nanged ban'en
riy. Ma fa'anra ga ba gonop ma ga ra fil ban'en ko ngiyal' ni yibe yal'uwegem.
26 En ma modyargal ko chitamngin me tuluf e chitiningin u tabnaw e be' nib m'ayfan
nib thiyar, ma bk'ar tamra'.
27 Fakag, fa'an ga ra tal i fil ban'en, ma dariy nap'an ma ga pag e tin gamnang.
28 De mat'aw ni en ni ir e mich ko thin e ke duwgiliy ni nge gafgownag be'. Girdi' nib
kireb e ba'adag lamean e kireb.
29 Be' nib thogolngan' ma bbalyang e rib muduwgil ni yira pirdi'iy.

20

1 Ra pag oren e rrum ni mu'unum me ga' lamam me balyang ngonglem. De fel' ni ngan
chingnag.
2 Ngam tamdag ngak ba pilung nike damumuw ni bod rogon ni ga ra tamdag ngak ba
layon nike puwan'; ga ra k'aring e damumuw ngak ma bod ni ngam li'em nga mum'.
3 Demturug be' nib balyang mrayag ni nge sunumeg reb e tugthin; machane bin nib
ga'fan e ngan par u orel riy.
4 Ba girdi'en e woldug nike pi'loren ngak ni nge gi' e but' ko yungi flang rok u fangin e
woldug e dariy ban'en nra t'ar wom'ngin.
5 Tafinay rok be' e bod e ran ni bay u lan ba luwed nib to'ar, machane be' ni bay e
nangan' rok e rayag ni nge l'ing.

6 Ra be' ma be weliy rogon feni fel' nge feni yul'yul', machane u uw e ga ra pir'eg be' riy ni aram rogon?
7 Bitir e bfel' wa'athrad ni fa'anra chitamangirad e be' nib yul'yul' ma tin mat'aw e ma rin'.
8 Ra par e pilung nga tagil' ni nge pufthin, mra guy e kireb ma manang.
9 Gur rayag rok be' ni nge yog ni kari tamilang u lanyan', ni kari machalbog ni dakuriy e denen rok?
10 I SOMOL e ba fanenikay e girdi' ni yad ma sasalpiy i tomaleg nge foleg ban'en.
11 Mus ko bitir nma m'ug ko ngongol rok ko bmiti mang girdi'; rayag ni ngamog ko ba yul'yul' ma ba manigil fa.
12 SOMOL e pi' lan owochdad ni ngad guyed ban'en ngay nge teldad ni ngad rung'aged ban'en ngay.
13 Fa'anra go' mol e ga be tay ma ga ra gafgow. Mu par ni ga be maruwel me yo'or ganam.
14 En ni nge chuway' e yug be togopluw nga tolngin puluwon e chugom, ma nap'an nra yan me weliy ni ba uf nga rogon nike fek nib sobut' puluwon.
15 Fa'anra gamnang e n'en ni ga be weliy murung'agen, ma bay ba tow'ath rom ni kabfel' ko gol ara machaf.
16 En rib gel e pinat rok ni micheg ni nge thang e malfith rok be' nde nang owchen, e rdabisiy ni nge digey e gayog rok nge par ni talpen fare malfith ni nge math.
17 Tin ka mu fek u fithik' e sasaliyab e mang e ra flan'um ngay ni bod e bin th'abi fel' lamean e ggan, machane ra ta'boch mra bod e yan' nib sug u lan langam.
18 Nge yag e fanow ngom ni bfel' me fel' rogon e tin ga be nameg; dab mu og nigem i yan ko mael ndawor mu tanomnag rogom.
19 Dugdug thin e dabyag ni nge tay ban'en nib mith. Mu tem u orel rok e girdi' nib mak' welthin langan.
20 Fa'anra um yibley ni nge buch wa'athan e gallabthir rom. Mra mus e birom e yafos ni bod ba magal nike math u fithik' e lumor.
21 Rogon feni mom e fel'rogon ni yag ngom, e aram feni lich e n'en nra fel' riy ngom.
22 Dab mu tay nga lanin'um ni ngam fulweg taban e kireb. Mu pagan'um ngak SOMOL ya ir e ra fal'eg nge fel'.
23 I SOMOL e ba fanenikay e girdi' ni yad ma sasalpiy e thabthabel nge rogon i tomaleg ban'en.
24 I SOMOL e ke duwgiliy wo'dad. Ara ra di'in me nang be' ko uw e gin be sor e yafos rok i yan ngay?
25 Ngam fal'eg i tafnenag u m'on ni ngam ognag ban'en ngak Got. Ya richey mag kalngan'um riy ta'boch.
26 Pilung nib gonop e ra pir'eg ko mini e be rin' e kireb, mra gechignag ndabi kireban' ngak.
27 I SOMOL e ke pi' e leam ngodad nge nangan'; dabyag ni ngad mithgad rodad.
28 Ba pilung e ra i par lungun u gil' u n'umngin nap'an ni be gagiyeg nib yul'yul', ma ba mat'aw, ma der lanyan'.
29 Gadad ma finey gelngin e pi'in kabpagel ma gadad ma tayfan e pi'in ke ilal nike manna' lolgen.
30 Yu ngiyal' e ri gadad ra fek ba amith riy mfini thil pangidad.

21

1 I SOMOL e ma gagiyegnag lanyan' ba pilung nrib mom ni bod nma pow'iy wo'en e lul'.
2 Rayag ni ngam leamnag ni gubin e ngongol rom ma go' bfel', ma dab mu pagtalin ni SOMOL e be thabthabelnag e tin bay u gumircha'em.

3 Mu rin' e tin bmat'aw mab yal'uw, ma kabfel' u wan' SOMOL ko bin ngam fek e
maligach i yib ngak.
4 Girdi' nib kireb e be gagiyeg nagrad e ufanthin nge tolngan', ni irera' e denen.
5 Mu tanom ni bfel' rogon mra yo'or ni nge yag ngom; ma fa'an ga ra ab ab ma dariy e
ngiyal' ni ga ra gaman.
6 Fla'ab nike yag ngom ko sasaliyab e dabi n'uw nap'an me m'ay, machane ke waliyem
i yan ko yam'.
7 Pi'in kireb e kar gafgowgad ko pi ma'angach rorad; ya yad be siyeg ni ngar rin'ed e
n'en ni bfel'.
8 Pi'in nib buch e rorad e yad ma yan ko kanawo' nib dalib, ma pi'in nde buch e rorad
e yad ma rin' e n'en ni bfel'.
9 Kabfel' ni ngam par u daken e chigiy, ko bin ngam pirew le'engim u ta'ab naun nib
gel lungun ni der fan langan ko pupuwan'.
10 Girdi' ni kireb e gubin ngiyal' ni yad ma yim' ni bochan e kireb; ma darir rrungyed
be'.
11 Nap'an ni yira gechignag be' nib tolngan', ma mus ko en der ma leam nra fil ban'en
riy. Ma en nib gonop e ra fil ban'en ko n'en ni kanfil ngak.
12 Got, ni facha' nib mat'aw, e manang ko mang e n'en ni be buch u lan e pi tabnaw rok
e pi'in kireb, ma ir e ra girngiyrad nga but' ko gafgow.
13 Fa'anra dab mu mmotoyil ko meyor ko pi'in gafgow, ma birom e meyor ni man ayuw
e dab ni rung'ag.
14 Fa'anra damumuw be' ngom, ma ga ra pi' ba tow'ath ngak nib mith mra gapaseg e
damumuw rok.
15 Nap'an ni yira rin' ban'en nib manigil, me felfelan' e girdi' nib manigil, ma pi'in
kireb e ra math e liyab ngorad.
16 Yam' e be sonnag e en be sor i yan nga orel ko gonop.
17 Yira nemow nigey ko tin fafalel', nge wayin, nge tin th'abi fel' e ggan, ma dab ni
fla'ab riy.
18 Pi'in kireb e yad ma girengiy nga dakenrad e pi gafgow ni yad be guy rogon ni ngar
k'aringed ngak e pi'in bfel'.
19 Kabfel' ni ngam par ngalan e ted ni *desert* ko bin ngam par rok le'engim nib gel
lungun ni der fan langan ko pupuwan'.
20 Pi'in nib gonop e yad ma par ni bfel' rograd ma ba yu' e urngin ngorad, ma girdi' ni
pinat e yad ma wereg e salpiy rorad u payngin ni be yib nga pa'rad.
21 Ngu'um gol ma ga yul'yul' mra n'uw nap'an e yafos rom; ma bayi tay boch e girdi'
fam miyad gol ngom.
22 Be' nib gonop e rayag rok ni nge gel u bbinaw ni bogi pumo'on ni yad ba gel e yad
be matanagiy, me gathay e pi rungrung riy ni aram e n'en ni yad be pagan' ngay.
23 Fa'anra ga ba'adag ni ngam par u orel ko oloboch, ma ngam sasag'al ko welthin rom.
24 Mu dag be' ngog nib ufanthin ma bay gu dag be' ngom nib tolngan', ma ba yowlop,
ma ba fel'ngak.
25 Girdi' nib gamead ni daburad e maruwel e yad e ngar li'ed yad;
26 kemus ni yad ma leamnag e n'en ni yad ba'adag ni nge yag ngorad. Ma be' nib
mat'aw e ra pi' ban'en nib falan' ngay mab puf pa' ngay.
27 I SOMOL e ba fanenikay e ngiyal' nma pi' e pi'in kireb e maligach ngak, nri ngiyal'
yad ma pi' nib kireb fan u wan'rad.
28 Murung'ag rok be' nib sasalap l'ugun e dabi mich u wun'uy, ma thin rok be' nma
fal'eg i leamnag rogon ban'en e ra m'ag u wun'uy.
29 Girdi' nib mat'aw e yad manang ko mang e yad be rin'; ma pi'in kireb e yad be dake
yad manang.

30 Gonop ko girdi', nge tamilangan', nge nangan' — e dabi ayuwegnem ni fa'anra ba
togopluw SOMOL ngom.
31 Rayag ni ngam fal'eg rogon e os ni fan ko mael, machane SOMOL e ir e ma gel nigey.

22

1 Fa'anra ngam mel'eg e bin ni nge yag ngom, ko thim ni nge fel' ara fla'ab ni ngari
yo'or ban'en rom, ma ngam mel'eg ni nge fel' thim.
2 Dariy ban'en nib thil u thilin e pi'in pire' ban'en rorad nge pi'in dariy ban'en rorad,
ya yad gubin ni SOMOL e sunumiyrad.
3 Girdi' nib sul lanin'rad ngorad e yad ra guy e oloboch ni be yib miyad pilo' riy, ma
be' ni der leam e ra yan nga fithik', ma tomuren e ra kalngan'.
4 Um par ni bay madgun SOMOL u wan'um, ma ba sobutan'um, me yo'or ban'en rom,
ma ga par ni yibe ta'fam, me n'uw nap'am.
5 Fa'anra ba t'uf rom e pogofan rom, ma ngam par u orel ko pi wup ni bay u kanawo'
ni girdi' ni kireb e ma aw ngay.
6 Mu fil ngak e bitir rogon nthingar ra pired, mi i par u wan'rad u n'umngin nap'an e
yafos rorad.
7 Girdi' ni gafgow e yad e sib ko en ni bfel' rogon. Ga ra man salpiy ni malfith ma ga ra
mang sib ko en ni kam malfith ngak.
8 Fa'an ga ra yung e awoch ko tin nde mat'aw, ma riya' e ra yib i for riy, ma gafgow ni
um tay ngak boch e girdi' e bayi tal.
9 Mu gol ma ga f'oth ganam ko pi'in gafgow. Ma gur e ra fel' wa'atham riy.
10 Mu tuluf e en nib ufanthin, ma aram e ra tal e tugthin, toto'gor, nge yaba'.
11 Fa'anra ga ba'adag e gumircha' nib machalbog nge welthin nib gol mab simnguy,
ma en pilung e ra mang tafager rom.
12 I SOMOL e ma guy ni nge par e tin nib rriyul', ni be pug ngalang e sasalap ko pi'in
malulfith l'ugun.
13 Girdi' nib gamead e ma par u tabnaw; miyad yog ni yad ra yan nga wean me og e
layon ngorad.
14 L'ugun be' ni bpin nib gathar e bod ba low nib to'ar; pi'in ke damumuw SOMOL
ngorad e yad ra mul nga langgin.
15 Gubin e bitir ni yad bbalyang, ma yad ba wagagey, machane yira toyrad ni yibe
llowan' nagrad ni bfel' rogon miyad ra fil riy rogon ni ngi i par pangirad ni bfel'.
16 Fa'anra u mu fal'eg e tow'ath rok e girdi' nib yo'or ban'en rorad ara mu gafgownag
e pi'in gafgow ya nge yo'or ban'en rom, me gur e ra m'ay ban'en rom.

Guyey yu bugithin ko gonop

17 Motoyil, nggu fil ngom e tin ni yog e pi'in gonop. Mu fil e machib rorad, 18 ma ga ra
felfelan' ni fa'anra par u wun'um me yag ni u mog. 19 Gu ba'adag ni ngam tay e pagan'
rom ngak SOMOL; aramfan ni nggu weliy e pin'em ngom e chiney. 20 Kug yoloy nga but
guyey yu bugithin ni fan ngom. Nib sug ko llowan nge fanow ni bfel', 21 mra fil ngom
ko mang e rib riyul'. Ma nap'an e yira l'oegem ni ngam gay ko mang, ma bay mu fek e
fulweg riy i yib nib mat'aw.

1

22 Dabi mang i tay ngom ngu'um fek ban'en rok be' nib gafgow ni bochan e rayag rom;
dabi mang i tay ngom ni ngu'um gafgownag e pi'in ka ra magawon gad u tafen e puf
oloboch. 23 I SOMOL e bayi pithig e pa' i oloboch ni bay u puluwrad me gafgownag e
yafos ko en ni be gafgownag e yafos rorad.

2

24 Dab mm'ag tafger ngak e girdi' nib gelyuwan ma ba gel e damumuw rorad. 25 Ya
rayag ni mit pangirad ngom ni dabkiyag ni mu thilyegnem.

3
26 Dab mmicheg ni nge milfan e malfith rok be' ngom. 27 Ya fa'anra dabiyag ni ngam
thang, ma mus ko chob rom miyad ra fek.

4
28 Dab mu gachgacheg e mathil ko binaw ni duwgiliy e girdi' rom kakrom.

5
29 Mu dag be' ngog nma rin' e maruwel ni bfel', mu gu dag be ngom ni kabfel' boch ko
tin yo'or e girdi', ma rabung ni nge un ko sabal ko pilung.

23

6
1 Nap'an ni ga ra par nga but' ni ngam abichgow be' nib pilung, ma ga tay u wun'um
ko ir mini'. 2 Fa'anra ba pag urngin e ggan ni ga ma kay, ma ga sag'al ngom. 3 Dab mu
nemow nigem ko fapi ggan ni bfel' ni be pi', ya rayag ni be guy rogon ni nge ban nigem.

7
4 Ngam gonop nge dabi aw parowom i muruwliy ni nge yo'or e salpiy rom. 5 Ya salpiy
rom e rayag ni nge mul u pa'am u lan ba talab, ni gowa yib pon nge changeg nge yan ni
bod ba arche' ni manuw.

8
6 Dab mu'un ko abich u tabel rok be' nib si'in ara mu nemow nigem ko ggan ni falel' ni
be pi'. 7 Be ga'ar, "Mmoy ngki yag boch ngom," machane gathi aram rogon ni be leamnag.
N'en ni be leamnag e ire bin riyul' i ir. 8 Ga ra sull'ugunag e chu'uw ni kamkoy, ma urngin
e thin ni bfel' ni u mog e ke ma'adab.

9
9 Dab mu guy rogon ni ngam chep ku be' nib balyang; ya dabyag ni nangfan nge fel' u
wan'.

10
10 Ri dab mu n'ag gil' e mathil ko binaw romew be', ara mu fek e binaw ni tafen e bitir
ni kanim' rorad. 11 Ya SOMOL nib gel e ir e ta'ayuw rorad u tafen e puf oloboch, ni ra
togopluw ngom.

11
12 Mu l'eg i lim ko sensey rom ma ga fil gubin nrayag rom.

12
13 Dab mu pag i llowan'nag fakam; ga ra toy ni bfel' rogon ma dabi yim' riy. 14 Ma bin
rriyul' riy e rayag ni ayweg e yafos rok.

13
15 Fakag, fa'an ga ra gonop, ma ra gu felfelan'. 16 Gu ra uf ko ngiyal' ni gu ra rung'ag ni
ga be yog e thin nib gonop.

14
17 Dabi awan'um ko girdi' ni tadenen; nge par ni madgun SOMOL e ngam lik'eg u lan
e yafos rom. 18 Fa'anra aram rogon, ma par rom i yan e ngaram e bay e tamilang riy.

15
19 Fakag, mu telim, um par ni ga ba gonop, ma ga be fal'eg i leamnag rogon e par rom.
20 Dab um cheg ngak e girdi' ni tamu'un rrum, ara pi'in yad ma abich nge pag rogon.
21 Pi tamu'un rrum nge pi'in yad ma abich nge pag rogon e ra yib e gafgow ngorad.

Fa'anra kemus ni abich nge mol e ga be tay, ma dabi n'uw nap'an ma ga chuw ko mad nike mogchothchoth.

16
22 Mu telim ngak e chitamam, ya fa'an mang e de moy ma dariy owchem. Ra pilibthir e chitinam, ma ngam dag ko ngongol rom ni ga be pining e magaer ngak.
23 Tin nriyul', gonop, fanow nge tamilangan', irera' e pin'en ni bay rogon ni ngan chuw'iy, ma ri dab mu pi' ni chuway'.
24 Gallabthir rok be' nib mat'aw e bay rogon ni ngar felfelan' gow. En ra fakay be' nib gonop e ra felan'.
25 Ngam guy rogon ngi i par e chitamam nge chitinam ni yow ba felan' ngom; ngam pi' ngak e chitinam e re felan' nem.

17
26 Fakag, mu uthum e lim ngog, ma ga folwok rog. 27 Pi'in ppin ni yad ma chuway' ngorad nge pi'in nib kireb e yad bod ba wup ni yira aw ngay mi nim'. 28 Yad be son nigem ni bod e moro'ro' nma og ngak e girdi' nge fek ban'en rorad, ma yad tapgin ni pire' e pumo'on ndakurir yul'yul'gad ngak le'engirad.

18
29-30 Mu dag e girdi' ni yad ba tamu'un rrum, ni yad ma unum e rrum ni kan athkuy ban'en ngay ni nge fel' lamen, mu gu dag ngom e girdi' ni yad be par u fithik' e gafgow nike gafgowan'rad ngorad, ma gubin ngiyal' ni yad be ngongliy e tin tagan ma gubin ngiyal' ni yad be yog ni der fel' u wan'rad e tin bay rorad. Be par lan owcherad nib row ma be maad'ad dowrad, ni maad'ad nrayag ni ngan ayuwegey riy nge dabi yib. 31 Dab mu pag e wayin nge waliyem ngam unum, darifan ni yagga be guy nib row ra'en ma be wuthwuth u lan e kap, ma ga ra unum me yan u ngorongorem nib munguy. 32 Ma ra yan i kadbul, ma ga be thamiy ni gowa k'adem ba porchoyog ni bay e yub u langan. 33 Ma ga changar u reb e changar ma dabkiyag ni ngam leam ara mu non ni yira nang fan. 34 Ma ga ra thamiy rom ni gowa ga bay u p'ebugul e wulyang ko barkow ni be yin' e day u rigur ni kam mislal. 35 Ma bayi lungum, "Sana kan toy ban'en ngog, sana kan li'eg, machane da kug nang. Mang ndabiyag ni nge tamilangan'ug? Thingar gu wan ngkug unum e rrum bayay."

24

19
1 Dabi awan'um ngak e girdi' ni kireb, ma dab mu guy rogon ni ngam mang tafger rorad. 2 K'ar oloboch e kemus e tin yad ma leamnag; gubin ngiyal' ni yad ra pithig langrad me nge gafgow be'.

20
3 Tabinaw e ni toy nga daken e def ni gonop nge tamilangan'. 4 Ra bay e llowan' riy, ma pi senggil e bay e pin'en nib t'uf ma ba tolang puluwon maba gamog riy.

21
5 Kabfel' ni ngan gonop ko bin nge gel gelngiy, arrogon, kab ga' fan e llowan' ko gelngiy ni nge gel. 6 Thingar mu tanom ni bfel' rogon u m'on ni ngam man ko mael, ma feni fel' rogon e fanow ni ka ni tay ngom, aram feni fel rogon ni ga ra gel.

22
7 Thin ko gonop e yigub to'ar rok be' nib pinat ni nge nangfan. Dariy ban'en nrayag ni yog u nap'an ni yira puruy'nag ban'en nib ga'fan.

23

8 Fa’anra urngin ngiyal’ ma ga be tanomnag e kireb, ma bayi par nga langay nge wear
thim ni gur be’ ni ga ba tak’ar oloboch. 9 Demturug ban’en nra t’ar be’ nib balyang liben
mab denen. Ma fananikay e girdi’ be’ ni dariy ban’en nma rin’ ya go’ moning.

24

10 Fa’anra ga ba me’waer u nap’an ni aw e gafgow nib tomgin, ma rriyul ni ga ba
me’waer.

25

11 Dab mu satuntun ni ngam ayweg be’ ni ngan thang e fan rok nde mat’aw ni ngan li’.
12 Rayag ni ngamog ndariy rogom ngay, machane Got e ma nang ma ir e be guy lanin’um
nge fan ni ga ma rin’ ban’en. Ma fal’eg i yaliyem; ere manang. Ma ra pi’ puluwom ni
rogon e n’en ni ga ma rin’.

26

13 Fakag, mu koy e *honey*; yab manigil. Rribod feni athibthib e *honey* ni kabay u tafen u
daken blothem, 14 ere nge mich u wun’um ni erfeni fel’ e gonop nga lanin’uy. Mu yagnag
e gonop ngom me par e yafos rom ni bfel’ rogon iyan.

27

15 Dab mbod be’ nib kireb nma guy rogon ni nge mro’ro’ ko girdi’ ni yul’yul’ ara fek e
tabnaw rorad u pa’rad. 16 Demturug urngin yay nra paraw e girdi’ nib yul’yul’, ma gubin
yay ma kuyad ra sak’iy; machane riya’ e ma thang mit e pi’in kireb.

28

17 Dabi felan’um ko ngiyal’ nra mada’nag e to’ogor rom e riya’, ma dab mu girig ko
ngiyal ni yad ra dol’. 18 Fa’anra ga be girig ma ra nang SOMOL, ma dabi m’agan’ ngay;
ma aram e sana dabi gechignag fa’anem.

29

19 Dab mu pag nge wagagaynag e pi’in kireb lanin’um; ma dabi awan’um ngorad.
20 Be’ nib kireb e dariy rogon nga bang, dariy ban’en nike par ni be lagan’ ngay.

30

21 Fakag, mu digow ngak SOMOL ma ga tayfan e pilung. Ma dab mu’un nga ban’en
nma rin’ e pi’in nma togopluw ngorow; 22 Pi girdi’ nem e rayag ni ba tomgin e riya’ nga
pulworad. Mog gamnang e re riya’ nra pi’ Got ara fare pilung?

Ku boch e Thin ko Gonop

23 Pi’in gonop e ku u rogned e pin’ey:

Ba kireb ni ngi i lanyan’ e pi’in ma puf oloboch. 24 Fa’an yad ra duwgiliy ni de buch
e rok be’ nib kireb, ma bayi buch wa’athrad me dabuyrad gubin e girdi’. 25 Ma pi tapuf
oloboch ni yad ma gechignag e en nib kireb, e ra fel’ rograd me fel’ bugwarad.

26 Ba fulweg nib yul’yul’ e pow ko bin riyul’ e fager.

27 Dab mu toy e naun rom ngam sunmiy reb e tabnaw nge mada’ ko ngiyal’ ni ka mu
fal’eg rogon yung i flang rom, nike pagan’um nrayag ni ngam par rom.

28 Dab mu micheg ban’en nib togopluw ngak be’ ni dariy tapgin, ara mog ban’en ni de
riyul’ u murung’agen. 29 Dab mu ga’ar, “Bay gu rin’ ngak ni bod nike rin’ ngog! Rug ra
sulweg taban ngak!”

30 Gu wan u daken fa yung i flang nge milay’ ko *grape* rok be’ nib gamead ma ba pinat.
31 Ma ke sug ko pan ni bay e rchangal riy ma ke mathrow ko pan. Ma yoror riy ni malang
e ke puth nga but’. 32 Mug guy e ran’ey mu gu tafnenag rogon, ma aram mu gu fil ban’en
riy: 33 Mu par ngu’um somolmol, ma ga pi’ nga daken ngam mol. Mag uchmiy pa’am
ngam toffan buchu’uw, 34 machane nap’an ni kag be mol, ma gafgow e bayi og ngom ni
bod ba mororo’ ni bay talin e cham rok.

25

Ku boch e thin ni Gonop rok Solomon

1 Ku ba'aray boch e thin rok Solomon ni bay e gonop riy, ni yoloy boch e tolang u tafen
e puf oloboch rok Hezekiah ni Pilung nu Judah.
2 Gadad ma yog e sorok ngak Got ko tin ke tay nib mith; ma gadad ma yog e sorok ngak
e pilung ko tin ni yad be tamilangeg i weliy murung'agen.
3 Dabyag ni ngam nang e n'en nma tafinaynag ba pilung; ya leam rok e dabi taw e
leam rodad ngay, bod feni tolang lanelang ara feni to'ar lan e regur.
4 Ra nchuweg e tin ba alit u fithik' e silber ma en nib salap ko dumow ban'en e rayag
ni nge fal'eg ban'en ni bfel' ya'an riy. 5 Mu tay e pi tafanow ni kireb e leam rorad u orel
rok fare pilung ma birok' e am e go' yira nang nib mat'aw.
6 Nap'an ni ga ra sak'iy nga p'eowchen fare pilung, ma dab mu guy rogon ni ngam fel'
u owchen nga mu dake gur be' nib sorom. 7 Kabfel' ni nganog ni ngam man nga reb e
liw nib tolang ko bin nganog ngom ni ngan pi' e birom e liw ngak be' ni kab sorok boch
ngom.
8 Yug dab mu gur nagem nga tafen e puf oloboch u murung'agen ban'en ni ka mu guy.
Ya fa'anra ta'boch me micheg be' ni gur e ga ba oloboch, me'ere mang e ngam rin'?
9 Fa'anra gur nge en gimew buguliyoror e der ta'reb lungmew, ma nge mang gimew e
mu pithigew u thilmew, ma dab mu pugew murung'agen e tin nib mith ngalang. 10 Ya ra
dangay mra nang e girdi' ndariy ban'en nra mith u puluwom, ma ga par ni dabki chuw
tamar'en u dakenam.
11 Ba tafinay nni weliy ni bfel' rogon nge tamilangan'uy riy e bod rogon e gol ni ka ni
ngongliy ni bfel' ya'an ka ni ayliy nga daken e silber.
12 Ba fnow ni tay be' ni manang e n'en ni be yog ngak be' nib m'agan' ni nge motoyil, e
ka baga' fan ko luwaw ni gol, ara nunuw nni ngongliy ko gol nib th'abi fel'.
13 Ba tamal'og nib pagan'uy ngak e rib fel' u wan' e en ma l'oeg, ni bod e ran ni garbeb
ko ngiyal' nib gowel ni yibe kunuy wom'ngin e woldug.
14 Girdi' ni micheg bogi ban'en ni bay ra pi'ed me taw ngay ma dab ra pi'ed e yad bod
yungi manileng nge nifeng nder pi' e n'uw.
15 Guman' nge thin nib simunguy e rayag ni nge t'ar lanyan' be' ni der pag lanyan', ma
ku rayag ni nge thilyeg lanyan' e pi tayugang.
16 Dab mu koy e *honey* nge pag oren; yug ra yo'or ma rayag ni ngam sul'ugun. 17 Yug
dab um sul ngak e en ni gimew bbuguliyoror; ya rayag ni nge chalban ngom me
dabuyem.
18 Dum'thin nga daken be' e ri ba ubchiya' ni bod ba saydon ni talin e maad'ad, fa baley
i gul, fa ba gan e gat'ing nib m'uth.
19 Gif ngak be' ni dabiyag i toer ngak u fithik' e gafgow nike achngiy, e bod ni ngan
yengyeng ban'en ngab nguwol nike thekthek, ara ni mod ngab rifrif nib yaf.
20 Yira tangnag be' nike gafgow lanyan' ma bod e mad nluf u daken be' borran ni ba
gel e garbeb ara sol nthiy u mit bang u dowey nike maad'ad.
21 Mu durwi'iy e to'ogor rom e ngiyal' nike yib e bilig ngak; ma ga pi' e garbod ngak ko
ngiyal' nike balel. 22 Ya aram e ra yim' ko tamra', ma SOMOL e bay labgen nra pi' ngom.
23 Nonnon e ma k'aring e damumuw nri bod e nifeng u yimuch nma fek e n'uw i yib.
24 Kabfel ni ngam par u daken e chigiy ko bin ngam pirew le'engim nib me'eryag u
ta'ab naun.
25 Thin ni bfel' nike yib u bang nib palog e yira rung'ag ma bod e ran nib garbeb ni
ngan unum ko ngiyal' nike malik k'angay ni kanim' ko balel.
26 Be' nib manigil ni m'ing ngak be' nib buchan' e bod' ba alublub nike aer aer ara ba
luwed nike burow e ran riy.
27 De fel' ngom e *honey* ni yug ba yo'or, dab mu guy rogon ni ngu u nog e sorok ngom.

28 Fa'anra dabiyag ni ngam kadan'um ko domumuw rom, ma ri ga bod feni me'waer
bbinaw ni dariy e rungrung riy, nib puf wo'en e cham ngay.

26

1 De m'ag ngak be' nib balyang ni ngan tayfan, bod rogon e ayis ni aw u ngilan' e yal',
ara n'uw ko ngiyal' ni yima t'ar wom'ngin e woldug.
2 Buch wa'athan e dabi yib nga dakenam ni fa'anra dariy tapgin ni nge aw ngom. Ni
bod rogon e arche' ni be changag i yan ma der tal nga but'.
3 Thingar mu toy e os, thingar m'ag e gaf nga l'ugun dongki, ere thingar mu toy be' nib
balyang. 4 Fa'anra mu fulweg ba de'er nib thini balyang, ma ri ta'reb fanmew balyang
facha' ni duwer.
5 Ga ra pi' e fulweg nib thini balyang u ba de'er ni ku ba thini balyang, ma cha' ni fith
fare de'er e ra nang ni gathi aram feni llowan' ni bod rogon ni be leamnag.
6 Fa'anra mmulwol ngak be' nib balyang ni nge yan i yog e mulwol rom, ma kabfel' ni
ngam th'ab rifrifen em; ya oloboch e ga be ning ni ngeb ngom.
7 Be' nib balyang ni nge yog e thin nib gonop e bod ay be' nib mugutgut ni nge yan
ngay.
8 Be' nib pinat ni yibe ta'langin e bod e malang nni michgiy ngalan e gawul.
9 Be' nib balyang ni be ma'afdal be yog e thin ni bay e gonop riy e ra yib ngan'um be'
nib chingnag ni be guy rogon ni nge luf e rchangal u pa'. 10 Be' ni fek be' nib balyang ni
nge maruwel e kemus ni be kal ngak gubin e girdi' nib l'ag ko fare maruwel. 11 Be' nib
balyang niki sul u daken e n'en ni ka'a rin' e bod ba pilis ni sul ko sul'ugun rok.
12 Re balyang ni th'abi pinat e kabfel' boch ngak e pi'in yad ma leamnag ni bay e gonop
rorad ma dariy.
13 Mangfan ni girdi' ni gamead e da rir oggad u naun rorad nga wean? Mang e yad be
tamdag ngay? Pi layon?
14 Pi'in gamead e yug yad ma pig u chob. Darir paloggad boch ngab mab ni be pig u
daken e ins.
15 Boch e girdi' e kay gi gel e gamead rorad ni mada' ko ggan ma dabyag ni ngar ted
nga langrad.
16 Be' nib gamead e bay i leamnag ni ir e ba llowan' ngak medlip e pumo'on nrayag ni
ngar weliyed fan e tin yad be leamnag.
17 Kabfel' ni ngam tel yuwantel ba kus nib damumuw ko bin ngam un nga ba tugthin
ni dariy rogom ngay.
18-19 Be' ni bannag be' me cheal nge yog ni kemus ni be mak'rang e bod be' nib aliliy
ni be gosgos nga talin e maad'ad.
20 Ra ma'y e l'ud me math e nifiy; mra dariy e nonnon me tal e tugthin.
21 Charkol e ma tay achiffin' ni ba gawal; l'ud e ma tay e nifiy ni be gak', ma pi'in ntakar
oloboch e yad ma gafseg e tugthin.
22 Non non e rib fel' lamean! Ri gadad ba'adag ni ngad ful'ed!
23 Thin ni de yul'yul ni be mithag e tin nriyul' ni bay u lanin'um e bod e ma'achaw u
dow ba thib' ni be mithag e tha'al riy.
24 Be' nma dakebang nag ir e ma mithag e fananikan rok ko thin rok ni be pi'em
ngalang. 25 Rayag ni bfel' e thin rok, machane dabi pagan'um ngak, ya laniyan' e ba
sug ko fananikan. 26 Rayag ni nge upnguy e fananikan ni be tay, machane gubin e girdi'
nra guy e kireb ni be ngongliy.
27 Girdi' nma tay e wup ni nge aw boch e girdi' ngay e yad e yad ma aw ngay. Girdi'
nma tabab i lobbiy e malang e yad e ra lobeb nga dakenrad.
28 Mu kol ayuw rok be' nma lifith l'ugun ngom ara ma pi'em ngalang ko thin ya be guy
rogon ni nge kireb nigem.

26:11 2 Pe 2:22

27

1 Dab mu uf ko tin ngam rin' gabul, ya da mu nang e n'en ni bay yib u thilin e chiney nge gabul.
2 Ri dabmog e sorok ngom mpag nge mang boch e girdi' e rogned ara ba milekag; ma gur ri dabmog.
3 Tomalngin e malang nge yan' e dabi chugur nga malngin e oloboch nra k'aring be nib pinat.
4 Damumuw e bbuchan' ma ba magothgoth, machane talyag e ba thum' ngaru'.
5 Bfel' ni ngam puwan' ku be' ni ga be yal'uweg ko bin ngam digey nge leamnag nde t'uf rom.
6 Ra puwan' e fager rom ngom ma bfel', mra palyag e to'ogor rom ngom ma ngam kol ayuw.
7 Ra gab fos, ma ga ra siyeg e *honey*, machane ra gab mak'iy ma ga ra kay e ggan nib mo'oy ma ba athib u langam.
8 Be' nike chuw u tabnaw rok e bod ba arche nike chuw u tafen.
9 Florida nge gapgep ni bfel' bon e ma felfelan' nigem, machane olololoboch e ma bilig e gapas u lanin'um.
10 Dab mu pagtalin e pi fager rom nge pi fager ko chitmam. Ya fa'anra ke yib e gafgow ngom, ma dab mu ning e ayuw ngak pi girdi'em; ya kabfel' be' nib buguliyoror nib chugur, ku be' ni walagem nib palog rom nga orel.
11 Fakag, mu gonop, ma gu ra felfelan'; ya bay e fulweg ni gu ra yog ko en be gathibthib nageg.
12 Girdi' nib sul laniyan' ngak e yad ra guy e oloboch ni be yib miyad pilo' riy, ma be' nib manan' e ra yan nga fithik' mfini kalngan' riy ko tomur.
13 Feni manan' be' me ognag ir ni nge thang e malfith rok ba milekag, e bay tapgin ni ngan kol e gayog rok nge par nni talpen fare malfith.
14 Kabfel' ni ga ra yaba'iy e fager rom ko bin ngam pug ni tanirran ni ga be fangichiy nib ga' lamam.
15 Le'engin be' nib ta pupuwan' e bod e ran ni be map' map' u rebo rran ni be aw e n'uw; 16 Uw rogon ni ngam taleg ni dabki non? Ka am taleg e nifeng, ara mu gogoy e gapgep ngalan pa'am?
17 Girdi' e ma fil ban'en rok be', ni bod ni wasey e ma uthum e wasey.
18 En ma ayweg bake gek'iy ni fig era kay wom'ngin; ma ba tapigpig nma ayweg e masta rok e yira tayfan.
19 Bod e ran nra dag ya'an owchem ngom, e aram rogon gumircha'em nra dag ya'am ngom.
20 Ar ar ko dowef ko girdi' e bod e fayleng ko yam' ndariy bingyal' nra gaman.
21 Nifiy e ma sikengnag e silber nge gol; bugwan be' e ku rayag i sikengnag.
22 Fa'anra mu pirdi'iy be' nib balyang nge chugur ni nge yim', ma dabyag ni ngam pirdi'iy e balyang rok nge chuw rok.
23 Ngam ayweg e saf nge garbaw rom nge musmus rogom riy, 24 ni bochan e fla'ab e dabi par ni manemus. Mus ko pi nam ma dabi par ni dariy n'umngin nap'an. 25 Ga ra th'ab e gargear ni gan e gamanman, mfin mu th'ab e pan u thatharen e burey ma be tugul e gin migid e gergear. 26 Rayag ni ngam ngongliy e mad u buni'en e saf rom ma ga chuw'iy bang e binaw ko salpiy ni yag ngom ko pi kaming rom ni mu pi' ni chuway'.
27 Ma tin kabay e kaming e ra pi' e milik nge durwi'iyem nge tabnaw rom, nge pi'in ppin ni tapigpig rom.

28

1 Pi'in kireb e yad ma mil ko ngiyal' ndariy be' ni be lol'oegrad, ma be' nib mat'aw e bod feni m'uthan ba layon.

2 Nap'an nra denen ba nam, me yo'or e pilung ni thilthil riy. Machane ba nam e ra gel
nge par ni bfel rogon ni fa'anra bay e llowan' riy, ma pi tayugang' riy e ba sul lanyan'rad
ngorad.
3 Be' nma gagiyeg nma gafgownag e pi'in gafgow e bod e n'uw nib gel nma gathay e
woldug.
4 Fa'anra dariy fan e motochiyel u wun'um, ma ga bay ko ba' ni kireb, ma fa'anra ga
be fol riy, ma ga be togopluw ngorad.
5 Girdi' ni kireb e der manang fan e tin nib mat'aw, machane pi'in be liyor ngak SOMOL
e yad mnangfan ni bfel' rogon.
6 Kabfel' ni ga ba gafgow ma ga ba yul'yul' ko bin ni ba yo'or ban'en rom ma gab
sasalap.
7 Pi'in pagel nma fol ko motochiyel e ba llowan', machane pi'in ma m'ag fager ko girdi'
ni dariy ban'en ni bfel' ngay e yadra k'artamra' ko gallabthir rorad.
8 Fa'anra fel' rogom ko ris ni ga be yin' ko salpiy rom ma kemang i tay ngom ni ga be
gafgownag e girdi', ma fla'ab rom e bayi fanay be' nib gol ngak e pi'in gafgow.
9 Fa'anra damur fol ko motochiyel, ma Got e ra dabuy ni nge motoyil ko pi meybil rom.
10 Fa'anra mu bannag be' nib yul'yul' nge denen, ma ga ra mul ngalan e wup ni ka mu
tay.
Ma be' ni bfel' e rok e ra yib puluwon ngak ni bfel'.
11 Girdi' ni yo'or ban'en rok e gubin ngiyal' ma yad ma leamnag ni yad ba gonop,
machane be' nib gafgow ma bay e nangan' rok u rogon e girdi' e ba ga' e llowan rok.
12 Nap'an nra tolang be' nib mat'aw me madnom gubin e girdi', machane nap'an nra
gagiyeg be' nib kireb, me mith e girdi'.
13 Dabi fel' rogon e yafos rom ni fa'anra ga be guy rogon ni ngam mithag e pi denen
rom. Mu puwofaynag ma ga pithig pa'am riy; me wurngan' Got ngom.
14 Mu fol rok SOMOL ni gubin ngiyal' ma ga ra par ni ga ba felfelan'. Ma fa'anra ga ba
gelan' ma ga ra gafgow.
15 Girdi' nib gafgow e ba waer gelingrad u puluwon ba tagagiyeg nib kireb; rogon
ngorad e bod ba layon ni be tolul ni kanim' ngak ko morus ara ba *bear* nike taf daken.
16 Ba tagagiyeg nde tamilang laniyan' e ra gafgownag e girdi'; machane be' ndabun e
sasaliyab e ra gagiyeg nib n'uw nap'an.
17 Be' nib buch e rok ko mathang pogofan e be ker e low rok nike musmus payngin.
Dab mu guy rogon ni ngam taleg.
18 Mu yul'yul' ma ga par ni dabi buch ban'en rom. Ma fa'anra dam yul'yul' ma ga ra
mul nib tomgin.
19 Ba girdi'en e milay' nib gel ko maruwel e ra yo'or gan. Girdi' ndariy ban'en ni yad
ma rin' e gubin ngiyal' ni bay ur gafgowgad.
20 Girdi' nib yul'yul' e yad ra par nib n'uw nap'an ma bfelfelan' e yafos rorad. Ma
fa'anra ga be gur nagem ni nge yo'or ban'en rom, ma yira gechig nagem.
21 Ba kireb ni ngu'un lanyan'. Machane boch e pi tapuf oloboch e rayag ni ngan l'egrad
nga bochiyang i taban e flowa.
22 Girdi' ni bfel' ngak e yad be gur niged yad ni nge yo'or ban'en rorad, ma darir
nanged ni aram e nge anog e gafgow.
23 Mu yal'uweg be' mra tomuren ma ra fel'uwan', ko bin ngu'um pi' ngalang ko thin.
24 En ma leamnag ni yug de kireb ni nge moro'ro' ko gallabthir rok e dariy e thilthil
rorow ba tamororo'.
25 Fel'ngak e kemus ni oloboch e ma k'aring. Bfel ni nge pagan'um ngak SOMOL.
26 De fel' ni ngam lek tabon lanin'um. Mu fol ko pi fonow rok e pi'in yad ba gonop ma
ga par ni dabi buch ban'en rom.

27 En ma gol ko pi'in gafgow e dabi gafgow bingyal', machane fa'an ga ra fek owchem
ko pi'in gafgow, ma bo'or e girdi' ni yad ra athpagem nga kireb.
28 Ngiyal' ni pi'in kireb e be yog e thin, mra i mith e girdi'. Machane fa'an yad ra mul
ko liw rorad me gagiyeg e pi'in nib mat'aw.

29

1 Fa'anra urngin ngiyal' nra un fanow nagem ma ga be gelnag lanin'um, mra yan i reb
e rran ma bay mu parde' u but' ni dabkum gol.
2 Mu dag reb e tagagiyeg ngog nib mat'aw ma bay gu dag e girdi' ngom nib felfelan'.
Mu dag ba tagagiyeg ngog nib kireb e leam rok ma bay gu dag ngom e girdi' ni karm'ad
ko gafgow.
3 Fa'anra t'uf e gonop rom, mra felfelan' e chitmam ngom.
Ma rib balyang ni ngam adbay e salpiy ko pi'in yad ma falchuway' ngorad.
4 Fa'anra ba ga'fan e tin yal'uw u wan' ba pilung, ma fare nam rok e bay i gel gelngin,
machane fa'anra salpiy e ba m'on u w'an, mra gathey e nam rok.
5 Fa'anra ga be pi' e pi tafger rom ngalang ko thin, ma ga be ngongliy e wup nib sor
ngom.
6 Girdi' ni kireb e ke michigiyrad e den'en rorad, ma pi'in yad ba yul'yul' e yad ba
felfelan' ma dariy ban'en ni be magawon nagrad.
7 Be' ni bfel' e manang mat'wun e pi'in gafgow, ma pi'in kireb e dar nanged fan e tiney.
8 Girdi' nder leamnag boch e girdi' e rayag ni nge yin' ga'ngin bbinaw nga fithik' e
wagagey ni dakriy yarmen. Ma pi'in gonop e yad ma awnag e gapas u ban'en.
9 Nap'an nra togopluwnag be' nib llowan' ba pa' i oloboch ngak be' nib balyang, ma
fa'en nib balyang e kemus ni nge minmin ngalang me yog e thin nib kireb, ma dabi th'ab
gulungan.
10 Girdi' nib tathang e pogofan e daburad daken e en nib yul'yul', ma girdi' nib mat'aw
e yad ma ayweg e yafos rok be' ni aram rogon.
11 Girdi' nib manan' e der ma mithag e damumuw rok, ma girdi' nib sul lanyan' ngak
e yad ma kadan' ngar pired nga daken e damumuw rorad.
12 Be' nma gagiyeg e fa'anra i motoyil ko tin nde riyul', ma gubin e pi'in tolang ko
maruwel rok e bay ur bangad.
13 Be' nib gafgow nge be' nma gafgownag e ba'aray e n'en ni ta'ab rogrow riy — i
SOMOL e pi' owchorow ni yow l'agruw.
14 Fa'anra ayweg ba pilung mat'wun e gafgow, mra gagiyeg nib n'uw nap'an.
15 Fanow nge dumow e bfel' ko bitir. Ma fa'anra fare tir e tin ba'adag e be rin', mra
tamra'nag e chitiningin.
16 Fa'anra pi'in kireb e be gagiyeg, me yo'or e oloboch. Machane pi'in nib mat'aw e
yad ra par i yan ngar guyed e girdi' ni aram rogon ni nge thay pa'rad.
17 Mu llowan'nag fakam mrayag ni mu par ni gubin ngiyal' ni ga ba uf ngak. Ma dabi
rin' ban'en ni nge k'aring e tamra' ngom.
18 Ba nam ni gathi Got e be gagiyegnag e aram ba nam ni dariy yarmen. Nge felan' e
pi'in yad ma ayweg e motochiyel rok Got.
19 Dabiyag ni ngam yal'uweg ba sib ni kemus ni nimon. Gomang e ra nang fan e n'en
ni ga be yog, machane dabi fol riy.
20 Be' nib balyang ma kub manan' e kabfel' rogon boch ngak be' nma non ni der leam.
21 Fa'anra um pi urngin e tin ba'adag e tapigpig rom u nap'an ni kabbitir i yib, mra reb
e rran mra suwey urngin ban'en ni fanam.
22 Girdi' nib papey e damumuw ngak e ma k'aring e tugthin nge wagey.
23 Tolngan' e ra girngiyem nga but', ma fa'anra gur be' ni ga ba sobut'an', ma bay un
ta'fam.

24 Cha' ni un ngak be' nib mororo' ko mororo' e ir e ra bannag ir. Yira gechignag ni
fa'anra yog e tin rriyul' u tafen e puf oloboch, mra dabi yog e tin riyul' mra bucheg Got
wa'athan.
25 Ra um leamnag ko mang e be tafneynag yug boch e girdi' ngom, ma bay riy'en, ma
fa'anra pagan'um ngak SOMOL, ma dabi buch ban'en rom.
26 Gubin e girdi' ma ba'adag ni ngi i fel' u wan' e en tagagiyeg, machane go' SOMOL e
ra pi' ngom e tin nib mat'aw.
27 Pi'in nib mat'aw e yad ba fananikay e pi'in kireb, ma pi'in kireb e yad ba fananikay
e pi'in nib mat'aw.

30

Thin ku Agur

1 Pi thin ney e thin rok Agur ni fak Jakeh:
"Demoy Got rog, demoy Got rog,
ma dakriy gelngig.
2 Da kugbod ba girdi' kug bod ba gamanman;
dakriy e nangan' rog ni bod e girdi'.
3 Dariy reb e gonop ni yag ngog,
ma dariy ban'en ni gumnang u murung'agen Got.
4 Gur bay be' ni ka'a yan nga tharmiy kesul nga but'?
Gur bay be' nike kol e nifeng nga pa'?
Gur bay be' nike bachiy e day ngalan bang i mad
fa ke duwgiliy e gin ni yan i mus e fayleng riy?
Mini' e cha'nir ni fa'anra gamnang? Mini' be' ni fak?
5 "I Got e der ma thilyeg e tin ke micheg. Ir e bod rogon bangi *shield* ngak urngin e
pi'in yad ma gaweg e ayuw rok. 6 Fa'anra mog nike yog ban'en ni dawri yog, ma bay i
yal'uwegnem me dag ni gur be' ni ga ba sasalap l'ugun."

Ku boch e Proverbs

7 Got, gu be ning ngom, ni ngam pi' ngog l'agruw i ban'en u m'on ni nggum'; 8 Mu
aywegeg nga dab ug sasalap l'ugun, ma dabri fel' rogog ma dab rug gafgow. Ere mu pi'
ngog chi urngin e ggan nib t'uf rog. 9 Ya fa'anra yug ra yo'or ngog, mrayag ni gog ni dariy
angim ngog. Ma fa'anra gu ba gafgow, ma rayag ni gu moro'ro' nggu m'aynag fan e Got
rog.
10 Dab mu thibthibnag ba sib ko masta rok, ya ra buch wa'atham ngam gafgow.
11 Bay boch e girdi' nma togopluw ngak e chitamngin ma darir pininged e magaer ko
chitiningrad.
12 Bay boch e girdi' ni yad ma leamnag ni yad bmachalbog ma krimusmus farad alit.
13 Bay boch e girdi' ni yad ma leamnag nriyad bmanigil — rib sororad u wan'rad!
14 Bay boch e girdi' ni kemang i tay ngorad ni yad ma gafgownag e pi'in gafgow nge
pi'in nib t'uf e ayuw rorad ni bochan e nge yag gubin ban'en ngorad.
15 Chogow e bay l'agruw i ppin ni fak, ni yow l'agruw ntunguy fithingrow ni "Pi' ngog!"
Bay aningeg i ban'en ni dariy e ngiyal' ni yad ra gaman:
16 fayleng ko yam',
le'engin be' nder diyen,
but' nike mlik nike t'uf e n'uw riy,
nge ba nifiy ni be daramram ni dabyag i taleg.
17 En nma moningnag e chitmangin ara fanenikay e chitiningin nike pilibthir, e kabfel'
nra luf e arche' ni *raven* lanmit me languy e arche' ni *vulture* downgin.
18 Aningeg ban'en nikaygi mo'maw' ngog ni nggu nangfan:
19 ba arche' ni *eagle* ni be changeg u lanelang,

porchoyog ni be yan u daken ba war,
bbarkow ni be pir'eg wo'en u maday,
be' nib mo'on nge be' ni bpin ni yow ba'adagew yow.
20 Ba'aray rogon e ngongol rok le'engin be' nde yul'yul': ma iling, me maluk me ga'ar,
"Machane dariy ban'en nib kireb ni ku gu rin'!"
21 Bay aningeg i ban'en ni dabyag ni nge kadan' e fayleng riy:
22 ba sib ni mang pilung,
be' nib balyang ma bay rok urngin ni ba'adag ni nge kay,
23 be' ni bpin ni dabuy daken ni un ko mabgol,
nge be' ni bpin nib sib ni fek lon e re pin ni masta rok.
24 Bay aningeg i gamanman u fayleng ni yad ba achichig, machane riyad ba llowan':
25 Apurgog: yad ba me'waer, machane yad ma kunuy garad u nap'an e yal'.
26 Mmit e boro' nma par u thilin e war: e yad me'waer, machane yad ma ngongliy taferad
u fithik' e war.
27 Asamning ni *locust*: e dariy e pilung rorad, ma yad ma yutha' nib yaram.
28 Adburru': e rayag ni mu kol ngalan pa'am, ma kiyma piri'egrad u lan e naun ko pilung.
29 Bay aningeg i ban'en ni yira yaliy ma ba gamog ya'an nma yan:
30 layon, ni yad e th'abi gel u fithik' e gamanman ma dariy ban'en ni marus ngay;
31 kaming ni pumo'on, dirra' nib yowlop
nge pilung ni yan u p'eowchen e girdi' rok.
32 Fa'anra gab balyang nike tolngan'um ma kam tanownag ban'en nib kireb, ma ngam
tal ngam leam! 33 Ga ra gurfiy e milik me yib ni *butter*. Ga ra tuguy p'ethungun be' me
yib e racha' riy. Ma fa'anra mu k'aring e damumuw, ma ga ra aw nga fithik' e oloboch.

31

Fonow ngak ba pilung

1 Irera' e pi thin ni yog e chitiningin Lemuel ni Pilung ngak:
2 "I gur fakag ni gab t'uf rog, ni taban e pi meybil rog. Mang e nggog ngom? 3 Dabi par
ni dake ppin e maruwel rom ma dab mu adbey e salpiy rom ni gubin ko ppin; ya yad e
ur kireb naged e pilung. 4 Lemuel, ngam motoyil, pi'in pilung e dabi unum e wayin ara i
yim' ni bochan e rrum. 5 Yad ra unum, miyad pagtalin e motochiyel miyad fek owcharad
u mat'wun e girdi' nike t'uf e ayuw rorad. 6 Alkul e fan ngak e pi'in ngarm'ad, ni pi'in ka
ra bilged t'ay e gafgow. 7 Ni pagrad ngar unumed ngar paged talin e gafgow rorad nge
kirban' rorad.
8 "Mu non ni pa' e girdi' ni dabiyag e numon rorad. Ma ga ayweg mat'wun urngin e
pi'in yad bme'waer. 9 Mu non ni pa'rad ma ga mang ba tapufthin nib mat'aw. Ma ga
ayweg mat'wun e gafgow nge pi'in kri t'uf e ayuw rorad."

Bin bfel' e bpin

10 Ri ba mo'maw' ni ngan pir'eg reb e bpin nib tafolop ni ngan le'engiy! Re bpin nem
e kaba thum' felngin nga wuru' e tin th'abi fel' e churwo' nib tolang puluwon!
11 Figirngin e be par nib pagan' ngak, ma dabi gafgow figirngin.
12 N'umngin nap'an e yafos rok e re pin nem ni bay i par ni be rin' e tin ni bfel' ngak
figirngin, ma dabi rin' ban'en ngak nib kireb.
13 Ma yugu be ngongol ni aram e be fal'eg e mad u bunu'en e saf, nge mad ni wech.
14 Ma be fek e ggan u urel i yib nga tabinaw rok, ni bod e barkow nma fek e chugum i
yib.
15 Ma od ndawori tamilang nge ngongliy e ggan ni nge kay e girdi' ko tabinaw rok, me
weliy ngak e ppin ni tapigpig rok e n'en ni ngar rin'ed.
16 Ma be changarnag e binaw nge chuw'iy ko salpiy ni ir e thognag, me yung e woldug
ngay.

17 Ma ba madangdang ko maruwel ma ba gel.
18 Ma manang feni ga'fan e pin'en ni be ngongliy, mma maruwel nge n'uw e nep'.
19 Ma finathiy e tret rok me ir e ma lifith e mad rok.
20 Ma ba gol ngak e pi'in gafgow nge pi'in nib t'uf e ayuw rorad.
21 Ra taw nga nap'an ni nge aw e ayis ma der ma magafan', ya bay e mad nib magowel ni fen gathon e tabinaw rok.
22 Ma ngongliy e mad ni ngan filath nga daken e chob, mma chuw ko mad ni bfel' ma ba ra'en *purple*.
23 Ma figirngin e ba ga' bugwan, me ir reb fapi girdi' nma yog e thin u lan binaw.
24 Re pin nem e ma ngongliy e mad nge leed, nge pi' ni chuway' ngak e pi'in yad ma falchuway'.
25 Me ir be' nib gel ma yima tay fan, ma der rusnag e pi rran ni bay yib.
26 Ma welthin nib sumunguy u fithik' e gonop.
27 Ma gubin ngiyal' ni be par ni be ngongol ma be guy e tin ndabisiy ni nge yag ngak girdi'en e tabinaw rok nge yagnag.
28 Ma pifak e yad ma dag ngak ko ngongol rorad ni yad be pining e magaer ngak u lanin'rad, ma figirngin e ma yog e sorok ngak.
29 Figirngin e ma ga'ar ngak, "Pire' e ppin nle'engiy ni bfel', machane gur e th'abi fel' u fithik'rad."
30 Feni pidorang be' ni bpin e rayag ni nge ban nigey, ma pidorang e ma m'ay, machane be' ni bpin ni be par ni bay madgun SOMOL u wan' e thingar nog e sorok ngak.
31 Nga ni pining e magaer ngak u urngin e pin'en ni be ngongliy, ya bay tapgin ni gubin e girdi' ni ngar tedfan.

EKLESIASTES

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare ke Babyor ni Eklesiastes e bay riy e leam rok be' nib mo'on nib Filosofer ni i tafinaynag ma be leamnag fan e biney e tamilang nib ngoch nap'an ma ba mo'maw', ma bo'or ban'en riy nde mat'aw mra i ngochan'uy me kireban'uy ngay; aram fan ni leamnag ni par ko biney e tamilang e ba m'ayfan. De yag ni nge nang fan e leam rok Got u rogon nma gagiyegnag e girdi'. Machane yugu aram rogon me fonownag e girdi' ni ngu'ur maruwelgad nib gel ma ngar felfelan'gad ko gubin ban'en ni be pi' Got ngorad u n'umngin nap'an ni yad be par u roy u fayleng.

Bo'or ban'en ni be yog Filosofer u roy nra luf lanin'uy yungyal'. Machane bochan ni bay e re ke babyor ney u Bible e nge dag nre michan' ni be weliy e Bible murung'agen e ri baga' nrayag ni weliy murung'agen e salep'lep' nge tururuw ko girdi' ni bang ko biney e yafos. Bo'or e girdi' nike bi'eg e re ke babyor ney make guy ir riy, ni bod ni sap nga therek. Yug aray rogon ni bay e salep'lep' nge tururuw ko re ke babyor ney, machane Bible e be ognag ngodad e l'agan' ngak Got ni ri aram e n'en ni be pi' fan e yafos rodad.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Bay fan e yafos? 1:1—2:26
Thin ni murung'agen e yafos 3:1—11:8
Tin kan ning-chiylen 11:9—12:8
Sul u daken 12:9–14

Yafos e ba m'ayfan

1 Irera' e thin rok ba Filosofer, ni be' nib pagel ni fak David, ni i pilung u Jerusalem.
2 Rib m'ayfan, bm'ayfan, thin ni yog fare Filosofer. Yafos e ba m'ayfan, gubin nib m'ayfan. 3 U nap'an e yafos rom e ka mu parnag e maruwel, ni maruwel nib gel, ma mang gam'ingin ni nge yib i m'ug? 4 Be yib boch e mfen ma be thumur boch, ma fayleng e ka be par ni kargon. 5 Yal' e ka be yib ngalang, ma ku be yani ling nga but', ni ku be gur i yan ko gin ni tabab riy. 6 Nifeng e ku be thow i yan ko yimuch, ma ku be thow i yan ko lel'och — ni be chelchel me sul bayay. 7 Gubin e lul' ma be map' nga maday, machane day e ku be par ni der sug. Ma ran e ku be sul ko gin ni tabab e lul' riy, ngki sul ngki map' bayay. 8 Urngin ban'en ma be sor i yan ko thay parwon — ni thayparwon ni dabyag i weliy ko sabathin. Lan owchadad e ri dabi gaman ko tin be guy; teldad e ri dabi gaman ko tin be rung'ag. 9 N'en ni ka ni rin' ko som'on e ku yira rin' bayay. Ma n'en ka ni mu'nag ko som'on e ku yira mu'nag bayay. Dariy ban'en nib be'ech u polo' e fayleng. 10 Ra ga'argad, "Amchangar, ba'aray ban'en nib be'ech!" Ma danga', ya gubin ni ka ni mu' i rin' kakrom ni dawor ni gargelegdad. 11 Dariy be' ni be yib woran ngan' e n'en nike thumur ni ka'a nrin', ma ku dariy be' u lan e tin bayib e rran nra yib woran ngan' e n'en ni yibe rin' e chiney nge ta'boch.

Tin ni nang fare Filosofer rogon

12 I gag, fare Filosofer, e ug mang pilung u Israel u lan yu Jerusalem. 13 Gu turguy ni ngug gay mu gu fil urngin e tin ka ni mu'nag u lan e re fayleng ney.
I Got e ke tay ere gafgowney nga dakendad. 14 Kugguy urngin e tin ni kan mu'nag u roy u fayleng, ma nggog ngom, urngin ma ba m'ayfan. Bod ni yibe lol'oeg e nifeng. 15 Dabiyag ni ngam k'iyag e n'en ni kani buguy; ma dabiyag i the'eg rom e tin ndariy.
16 I ga'ar lanin'ug, "Ku gu mang be' nib mo'on nib sorok, nib ga' e gonop rog ngak gubin e pi'in ni ur gagiyeg niged yu Jerusalem ni yad bm'on rog. Ku gu nang e bin rriyul' e gonop nge llowan'." 17 Gu duwgiliy ni nggu fil ko mang e thil u thilin e llowan' nge

balyang, nge gonop nge aliliy. Machane gu pir'eg ni ku ta'reb rogon ko gu be lol'oeg e nifeng. 18 Feni ri ga ba gonop e aram feni be gel e magfan' rom; feni yo'or ni ga be nang, e aram feni ri ga be gafgow.

2

1 Gu leamnag ni nggu rin' e tin gub felan' ngay mu ggay nggu pir'eg ko mang e felfelan'. Machane mu gu pir'eg ni ku ba m'ayfan. 2 Gu wan gu pir'eg ni minmin e bbalyang, ya binem e felfelan' e dabi fel' ngom. 3 U gu trulnag e gonop, mu gu leamnag ni nggu felfelan' nigeg ko wayin me fel' e yafos rog. Gu leamnag ni irera' e bin th'abi fel' e kanawo' ni nge par e yafos ko girdi' riy, ni aray feni ngoch nap'an u fayleng.

4 Kug mu'nag boch e maruwel nib gagang'. Ku gu toy boch e naun ngog ma ku gu yung boch e milay' ni *grape*. 5 Gu ngongliy yung i milay' nge yung i ban'en ni gu fal'eg rogon nggu yung gubin mit e gek'iy ngay nma yib wom'ngin; 6 gu ker e pi lipath ni nge mit e ran riy, ni fan ko gek'iy. 7 Gu chuw'iy e sib ni pire', ma boch e sib e ni diyannag u lan e tabnaw rog. Pire' e gamanman rog ngak e pi'in ur pired u Jerusalem. 8 Ku gu ulunguy e silber nge gol ni i yib ko pi chibgil ko pilung ko fapi nam ni ug gagiyegnag. Pumo'on nge ppin e ur tang niged gag, ma urngin e ppin ni yag ngog e ke thum' ngaru' oren e tin ma yim' e pumo'on ni bochan.

9 Rriyul, ni gu ba madangdang ngak e pi'in ni ku ur pired u lan yu Jerusalem, ma gonop rog e de pageg bangiyal'. 10 Urngin e tin ni gu ba'adag e go' yag ngog. Dariy bmit e felfelan' ni gu siyegneg riy. Gu uf uf ko urngin e tin ni gu maruwliy, ma urngin e pin'ey e aram puluwog. 11 Ma aram mu ug leamnag rogon urngin e pin'en ni ku gu ngongliy nge feni gel e maruwel ni ug tay riy, mu gu nang ni dariy ban'en ni fan. Bod ni gu be lol'oeg e nifeng ndariy gam'ingin ngabang. 12 Ya demutrug rogon, ma reb e pilung e kemus nrayag ni nge rin' e tin ki i rin' e bin kafram e pilung.

Ma aram mu gu tabab i leamnag ko ri mangfan e gonop, tharthar nge balyang. 13 Ahh, ku gu nang, "Gonop e bfel' boch ko balyang, ni rbod rogon e tamilang ni bfel' boch ko lumor. 14 Girdi' nib gonop e ba tamilangan' ko uw e gin be sor ngay, ma pi'in yad bbalyang e dar nanged." Machane ku gu nang ni ta'ab n'en e be son nagdad ni gadad gubin. 15 Mu gu leam mug ga'ar, "N'en ni be buch rok e pi'in balyang e ku ra buch rog. Ere mang e n'en nrayag ngog u fanag gonop?" Mu gu fulweg, "Dariy, ta'abn'en ma dariy." 16 Dariy be' nra yib ngan' e pi'in gonop ara pi'in balyang. U lan e pi rran ni bayib e gadad gubin ni yira pagtalindad. Gadad gubin ndabisiy ni gadad ra yim', ni pi'in gonop nge pi'in balyang ni ta'reb rogon. 17 Ere yafos e ke yib i aw ni dakriy fan u wun'ug, ya gubin ban'en riy ma dariy ban'en nike yag riy ngog kemus ni oloboch. Urngin riy mab m'ayfan; ku ug lol'oeg e nifeng.

18 Dariy ban'en ni gu maruwliy nggu thognag nib ga'fan u wan'ug, ya bay gu digey nga pa' e en ni bayib nga luwag, 19 rayag ni be' nib gonop fa bbalyang, mini e manang? Me milfan gubin e tin ni ku gu maruwliy ngak, nge urngin ni yagnag e gonop rog ngog ko re fayleng ney. Gubin nib m'ayfan. 20 Ma aram mu gu kolngan'ug ni ug maruwel nib gel. 21 Mu maruwliy ban'en u ga'ngin e gonop rom, nge llowan rom, nge fanam salap, ma aram ma ga pag ni urngin nga pa' be' nde maruwliy. Rrib m'ayfan, made mat'aw! 22 N'umngin e yafos rom ma um maruwel ma be magafan'um, ere mang e yira guy nike yib riy? 23 N'umngin nap'an ni ga be par, ma urngin e pin'en ni ga be ngongliy e dariy ban'en ni beyib riy ngom ma kemus ni magfan' nge amith lanyan'. Ni mus ko nep' ma lanin'um e der toffan. Urngin nib m'ayfan.

24 Bin th'abi fel' ngak be' ni nge rin' e nge abich me garbad me felfelan' ko tin ke thognag. Ma ku gu nangfan e chiney, ni mus ko biney ni yib rok Got. 25 Ya ku bu uw rogon me yag ngom ban'en ni ngam koy fa ngam felfelan' ngay? 26 Got e pi' e gonop, nge llowan' nge felfelan' ngak e pi'in yad ma rin' e tin nib magan' ngay, machane ma tay e

pi tadenen ni ngar marwelgad, ngar thog naged ban'en miyad cha'riy, ma aram e n'en keyag ngorad e bay ni pi' ko pi'in yad bfel' u wan' Got. Gubin nib m'ayfan. Bod ni yibe lol'oeg e nifeng.

3

Ngal'an urngin ban'en

1 Urngin ban'en nma yib u roy u fayleng e ma yib ko ngiyal' nike duwgiliy Got.
2 Ma turguy ngal'an e gargel nge ngal'an e yam';
nge ngal'an e woldug ni ngan yung nge ngal'an ni ngan pug;
3 nge ngal'an ni ngan thang e pogofan nge ngal'an ni ngan gol nigey;
nge ngal'an ni ngan buthug nge ngal'an ni ngan toy.
4 Ma turguy ngal'an ni nge kireban'uy nge ngal'an ni nge felan'uy;
nge ngal'an e dolol'oy nge ngal'an e churu';
5 nge ngal'an ni nge par e galicha' niyow bmabgol nge ngal'an ndabi par e galmabgol
nga ta'bang;
nge ngal'an ni nga ni pi' e felan' nge ngal'an ndab ni pi' e felan'.
6 Ma turguy ngal'an ni ngan gay ban'en nge ngal'an ni nge yan ban'en nga bang;
nge ngal'an ni ngan chibgiliy ban'en nge ngal'an ni ngan n'ag ban'en;
7 nge ngal'an ni ngan guchthuy nge ngal'an ni nga nip';
ngal'an ni ngan th'ab gulungey nge ngal'an ni ngan welthin.
8 Ma turguy ngal'an e t'ufeg nge ngal'an e fanenikay;
ngal'an e mael nge ngal'an e gapas.

9 Mange ke yag ngodad ko gabin e maruwel rodad? 10 Kug guy e maruwel nike pi' Got ngodad ni nga'ud muruwliyed. 11 Ke turguy ngal'an urngin ban'en ke tay. Ke taydad ni gadad ba'adag ni ngad nanged e tin bay nga m'on ni bay fini yib, machane de taydad ni nge tamilangan'dad ko tin nike m'ay i leamnag rok ni nge rin' aram ko tabolngin nge yan i mada' ko tungun. 12 Ere ku gu nang ni n'en ni nge rin' be' e nge par nib felan' me tiyan' ko tin be rin' u nap'an ni be par nib fos ko biney e tamilang. 13 Gadad gubin ndabisiy ni ngad abichgad ma gadad garbod nge felan'dad ko tin kad muruwliyed; ya pin'ey ni gubin e tow'ath rok Got ngodad.

14 Gubin ban'en nma rin' Got e ra par ndariy n'umngin nap'an. Dabiyag ni ngan puthuy ban'en ngay ara nchuweg ban'en riy. Ke tay Got ni aray rogon ni fan e nge par e girdi' ni bay madgun u wun'rad. 15 Tin bay e ka ba kakrom ni immoy; ma tin bayib e ki' immoy. I Got e be gagiyegnag ni tin immoy kakrom ke chuw, e ngki yib i m'ug bayay nge bayay.

Tin nde yal'uw ni yibe rin' u fayleng

16 Gathi kemus ara', ku er rogon ni ku gguy ni denen ni kireb e be yin' luwan e tin yal'uw nge tin mat'aw ko biney e tamilang. 17 Kugog ngog nike lungug, "Got e bayi duwgiliy e n'en ni nge rin' ngak e tin nib mat'aw e girdi' nge tin ntagan, ya gubin ban'en nge gubin e ngongol e bay yib i m'ug ma bay nrin' u ngal'an nike m'ay i duwgiliy rok Got." 18 Mug t'ar u wan'ug ni Got e be sikeng nagdad e girdi' ni nge dag ngodad ni gathi ri gadad ba thil ko gamanman. 19 Ya ta'reb rogon e n'en ni nge yib ngak e girdi' nge gamanman. Ya yad ra yim' ni yad gubin. Ta'reb rogon e pogofan ni bay rorad. Girdi' e gathi bfel' rogon boch rok e gamanman, ya yafos ko biney e tamilang e mm'ayfan ngorow niyow l'agruw. 20 Ta'ab yang i ban'en e bayi yan e girdi' nge gamanman ngay, bay rsulod ngar ngal'gad ni fiyath ya ra sumgad ko fiyath. 21 Mini' e rayag rok ni nge micheg ni ya'al ko girdi' e ra yan ngalang, ma ya'al ko gamanman e ra yan nga fithik' e but'? 22 Ma aram mu gu nang ni n'en th'abi fel' ni nge rin' be' e nge felfelan' ko tin wom'ngin e maruwel

rok. Dariy ban'en ni rayag ni ngad rin'ed. Ya dariy kanawo'en me nang e n'en ni yibe rin' u tomuren nike yim'.

4

1 Ma aram mu gu sap bayay nga urngin e tin be buch nde mat'aw u lan e re fayleng ney. Ma pi'in ka ni gafgow nagrad e yad be yor, ma dariy be' nra aywegrad. Dariy be' nra aywegrad ni bochan e pi'in ni be gafgow nagrad e yad e bay gelingrad. 2 Me awan'ug ko pi'in karm'ad karanod; kabfel' wa'athrad ko pi'in kiyad bfos. 3 Machane ri kabfel' wa'athan e pi'in ndawor ni gargelegrad, ni darguyed e tin nde mat'aw ni be buch u lan e re fayleng ney.

4 Mu ku gu nang ko mangfan nma maruwel e girdi' nib gel ni nge fel' rograd: fan e be awan'rad ko tin bay rok e pi'in yad bbuguliyoror. Machane ba m'ayfan. Bod ni yibe lol'oeg e nifeng 5 yad be yog nib balyang be' nike uchmiy pa' ngak nge pag ir nge li' e mak'iy. 6 Dabisiy ni arrogon, machane kabfel' ni nge yag ngom ni buchuuw, nib gapas lanin'um, ko bin nge thay parwom ni gubin ngiyal' ni ga be maruwel nga l'agruw raba' i pa'am, ni ga be guy rogon ni ngam focholiy e nifeng.

7 Ku reb e ban'en ni ku gguy ko yafos nib m'ayfan. 8 Ba'aray be' nma par rok ni go' ir. Dariy fak ni pumo'on, fa walagen ni pumo'on, ma maruwel ni gubin ngiyal', ma der gaman u lanyan' ko fel' rogon ni bay rok. Fan ngak mini' e tinef e maruwel ni aram feni almarin me pag ni da ki un ko felfelan'? Ku ara' reb nib m'ayfan — ma ba gafgow e par riy.

9 L'agruw e bfel' ko ta'reb, ni bochan e yow ra peth miyow maruwel ni bfel' rogon. 10 Fa'anra paraw bagyow me ayweg bagyow nge sak'iynag. Machane fa'anra be' ni go' ir nra paraw, ma rib gafgow, ni bochan e dariy be' nra ayweg. 11 Ma fa'anra yib e garbeb, ma l'agruw ni' e rayag nra molow nga ta'bang miyow par ni yow ba magwal. Ma urogon ni nge m'ay e ulum rom ni go' gur? 12 L'agruw ni' e rayag ni ngar tapngiyew yow u ba cham nike yibnag be' ma fa'anra ta'bagyow mra waer. Ba yil' i tal nni ngongliy u dalip yil' e gaf e ba mo'maw ni nge math'.

13 Kabfel' rogon be' nib pagel ni dariy ban'en rok ma ba gonop, ngak be' nib pilung nike pilbithir ma bbalyang ni der ma fanay e fanow rok be', 14 ni yug aram rogon ni yan u kalbus nga tagil' e pilung ara ni gargeleg u tafen nib gafgow. 15 U gu leamnag murung'agen gubin e girdi' nma par ko re fayleng ney, mu gub gu na'ab ngay nu bang u fithik'rad e bay be' nika ba pagel riy nra yin' luwan e en ni pilung. 16 Demturug oren e girdi' nra gagiyegnag be' nib pilung; ma nap'an nra chuw ko pilung, ma dariy be' nra pining e magaer u wan' ko tin i rin'. Rib m'ayfan. Bod ni be lol'oeg e nifeng.

5

Dab mu gur ngam micheg bogi ban'en

1 Mukol ayuw u rogon e yan rom nga Tempel. Kabfel' ni ngam mman ngaram ni ngam fil ban'en ko bin ni ngam pi' e maligach ni bod e girdi' ni balyang ni der puf u lanyan' e n'en nib mat'aw ko tin nib kireb. 2 Mu leam u m'on ni ngam welthin ma dab mu gur ngam micheg ban'en ngak Got. Ya Ir e bay u tharmiy me gur e ga bay u fayleng, go' tin bt'uf e ngamog. 3 Ga ra par ni be magafan'um, ma bmom nra kireb e lik'ay rom, ra yo'or ni mog mrayag ni ngamog ban'en nde mat'aw. 4 Ere nap'an ni ga ra micheg ban'en ngak Got, ma ga gurnag u payngin nrayag ngam tay u gil'. Ya ir e dem'ag u wan' be' nib balyang. Ere mu rin' e n'en ni kammicheg. 5 Kabfel' e bin ni dab mmicheg ban'en ko bin ni ngam micheg ban'en ma damrin'. 6 Dabi mang thin rom e nge waliyem ngam denen, ma ga yan mog ko prist rok Got ni gathi lanin'um ni ngamog. Mangfan ni ngam k'aring Got nge damumuw ngom? Mangfan ni ngam k'aring nge gathey e tin ka mu muruwliy?

7 Demturug ko uw urngin e tin ni ga be nameg, ara uw feni yo'or e welthin ni ga be tay,
mar dabisiy ni ngu'um par ni bay madgun Got u wun'um.

Yafos e ba m'ayfan

8 Dab mu gin ngay u nap'an ni ga ra guy ni am e be gafgownag e pi'in gafgow ma be
siyeg ni nge rin' e tin nib mat'aw ngorad nge tin mat'awrad. Gubin e pi ga' ma bay u tan
e gagiyeg rok be' nib tolang ngak, ma yow bay u tan e gagiyeg rok e pi'in kab ga' ngorow.
9 Ni mus ko pilung mma pag e taga' nga wom'ngin e woldug.
10 Fa'anra ba t'uf rom e salpiy, ma dariy bangiyal' nra gaman oren u wun'um; ma
fa'anra mum' ni bochan ni nge fel' rogom, ma dariy bangiyal' ni ga ra gaman ko tin ga
ba'adag. Rib m'ayfan. 11 Ra be gel e fla'ab rom ma aram e bemun daken e langef ni ngam
suguy. N'en nike yag riy ngom e kemus ni ngam nang ni bfel' rogom. 12 Be' nma maruwel
e rayag nib gaman fa de gaman e tin nge kay, machane bfel' rogon e mol rok nnep'. Ma
be' ni bfel' rogon e kepag feni yo'or ban'en rok ni dakir mol ni nep' ko magfan'.
13 Ba'aray ban'en ni rib kireb ni gguy u roy u fayleng: girdi' nma cha'riy e salpiy ni fan
ko ngiyal' nra t'uf rok, 14 machane me lusnag ni gubin u boch ban'en ni un tanomnag ma
de m'ag ngabang me par ndakriy bochu'uw u pa' ni nge pi' ngak pifak. 15 Gadad ra pag
e re fayleng ney ni ku bod ndabad nga langgin ni dariy ban'en rodad. Gubin e tin ni ud
maruweliyed ma dariy reb riy nrayag nda feked nge un ngodad. 16 De mat'aw! Gadad
ra yan nri bod rogon ndabad. Ud marwelgad ni gadad be guy rogon ni ngad facholiyed
e nifeng, fa mang e ke yag ngodad? 17 Ud pired u fithik' e lumor, buchbuchan', magfan',
damumuw, nge m'ar.
18 Ba'aray e ren'en ni gu pir'eg: ran'en th'abi fel' ni nge rin' be' e nge abich me garbad
me felfelan' ko tin ke muruliy ko chi par ney nib ngoch nap'an nike pi' Got ngak; irera'
tol e girdi'. 19 Fa'anra pi' Got e fla'ab nge binaw ngak be' me pag nge felfelan' ko pin'em,
ma dabisiy ni nge fel'uwan' me felfelan' ko tin ke muruwliy. Ya ireram e tow'ath ni yib
rok Got. 20 I Got ke pagdad ni ngad felfelan'gad, dabki magfan'dad nib gel nga feni ngoch
e yafos rodad.

6

1 Ku gguy nu lan e re fayleng ney e bay ban'en riy ni de mat'aw ni ka ni ngongliy. 2 I Got
e ra pi' ngak be' e fla'ab, nge liw, nge binaw, nge urngin e tin ba'adag, machane dabi pag
nge felfelan' ngay. Yug be' nde nang e ra felfelan' riy. Bm'ayfan ma de mat'aw. 3 Rayag ni
nge fakay be' ra'ay e bitir, me par nib n'uw nap'an, ma demturug feni n'uw nap'an ni par
nib fos, ma fa'anra de yag ngak e birok e f'oth ko felfelan' ma de fel' rogon e gum'eyag
nni tay ngak, me'ere gag e nggog ni kabfel' be' nib bitir nni gargaleg ma bayam'. 4 De fel'
ko re tir nem ni ngan gargaleg; me thimur nga fithik' e lumor, ko gin kan pag talin. 5 De
guy e tamilang u reb e rran ara ri' lamen e yafos, machane gil'og ma ke pir'eg e toffan
6 ni bfel' boch ngak fa'anem nde pir'eg e felfelan' u lan e yafos rok, ni manga ki par nge
gaman 2000 e duw. Bin rriyul' riy e yow l'agruw ma ta'ab yang i n'en e ngranow ngay.
7 Gadad ma rin' e maruwel rodad ni kemus ni nge yag ban'en ni ngad ked, machane
der gaman. 8 Bu uw rogon ni bfel' boch e en ni ba gonop ko en nib bbalyang? Mang bfel'
riy ko en nib gafgow ni nge nang rogon ni ngi i par ko re tamilang ney. 9 Rib m'ayfan;
bod ni yibe lol'oeg e nifeng. Kabfel' ni nge fel' u wan'um e tin bay rom ko bin ni gubin
ngiyal' ni ngu'um finey e tin dariy rom.
10 Gubin e tin ke buch ma kan mu' i duwgiliy ni kakrom, ma gadad gubin ni gadad
manang ni dabiyag ni nge togopluw be' ngak be' nib gel rok. 11 Ra i n'uw nap'an ni ga be
tugthin, ma aram feni ri be m'ayfan ni dariy gam'ingin ngom. 12 Bu uw rogon me nang
be' e n'en nib th'abi fel' ngodad ko chi yafos rodad ney nib ngoch, ma ba m'ayfan, ni ba
yafos ni be thimur ni bod fon ban'en. Uw rogon ma gadad nang ko mang e bayi buch u
fayleng u tomuren ni kadm'ad?

7

Pi leam u murung'agen e yafos

1 Bbugwan ni bfel' e kabfel' boch nga ba florida nib tolang puluwon; ma rofen ni ga ra
yim' e kabfel' boch ko rofen nni gargelegem.
2 Kabfel' ni ngan yan nga ba tabinaw ni yibe dololoy' riy ko bin ngan yan nga reb ni
yibe mur riy, ni bochan e pi'in ka yad bfos e thingar ur puged woran ngorad ni yam' e
gadad gubin ni be son nagdad.
3 Kireban' e kabfel' ko minmin, gomanga ra i kirebnag owchem, machane ra uthum e
nangan' rom.
4 Be' ni yug ma leamnag rogon e felfelan' e bbalyang. En nib gonop e ma leamnag
rogon e yam'.
5 Kabfel' ni ngi i puwan' e pi'in nib gonop ngom ko bin ngi i tang nagem e girdi' ni
manan' ni yad be yog e sorok ngom.
6 Fa'anra minmin be' nib balyang, ma bod e rachangal ni be chub lingan u mit ba nifiy.
Dariy ban'en ni fan.
7 Fa'anra bannag be' nib gonop be' ma be ngongol ni bod e balyang. Fa'anra ga be fek
puluwon e kireb ma ga be kireb nagem.
8 Ra nmu'nag ban'en ma kabfel' nga ban'en ni kafinni tababnag. Ku bfel' e gumaen'
ko tolngan'.
9 Mu kol ayuw ko damumuw rom; defel' ni ngam cha'riy e kireb u wun'um.
10 Dariy bangiyal' ni ngam fith ni nge lungum, "Mangfan ni ka ba gel e fel' ko tin ke
thumur e rran?" De gonop e bin e duwer.
11 Gubin e pi'in kabfos ma ri dabisiy ni ngar gonopgad; ya bod feni fel' ni kan thum'nag
e gayog ngom 12 mra yororiyem ni bod rogon e salpiy. Gonop e ra aywegem ndabi buch
ban'en rom — irera' fel'ngin e llowan'.
13 Mu leamnag murung'agen e n'en nike rin' Got. Uw rogon nra k'iyag be' e n'en ni
tay Got nib bugbug? 14 Fa'anra ga be par ni bfel' rogon e gubin ban'en u puluwom, ma
nge felfelan'um, ma nap'an nra yib e magawon, ma nge yib ngan'um: ni Got e ma pi' e
felfelan' nge gafgow; I gur e dariy e ngiyal' ni ga ra nang ko mang e migid ni nge yib.
15 Yafos rog e bm'ayfan, machane gguy riy gubin ban'en. Rayag ni yim' be' nib manigil
me par be' nib fos, ni yug aram rogon ni be' nib kireb. 16 Ere dariy rogon ni nga yigum
fel' ara pag rogon e gonop rom — mangfan ni ngam li'em ngay'? 17 Machane ku dabi
pag fanam kireb fa mu thum' ngaru' ko balyang, mangfan ni ngamum' u m'on ni dawor
i taw nga nap'an? 18 Ngam pilo' riy ni l'agruw. Fa'anra bay madgun SOMOL rom, ma
dabisiy nra fel' rogom.
19 Gonop e kabga' angin ngak be' ko ragag i tagagiyeg ni nge yib angirad ngab binaw.
20 Dariy be' u fayleng ni go' tin nib mat'aw e ngongliy ni gubin ngiyal' ma der ma
oloboch.
21 Dab mmotoyil nga urngin e tin ma yog e girdi' — ya risach ma ga rung'ag lungun e
tapigpig rom ni be yog nem nga dalib, 22 ma ka gur ma gamanang rom nib yo'or yay ni
ka ga ma yog boch e girdi' nga dalip.
23 Gu maruwel ko gonop rog ni nggu sikengnag gubin e pin'ey. Mug turguy ni nggu
gonop, machane dag chugur ngay. 24 Bu uw rogon me pir'eg be' fan e yafos? Kay gi to'ar
rodad, ma kaygi m'omaw' ni ngan nangfan. 25 Machane ri gu tayan'ug ngay ni nggu fil
e llowan'; mu gu t'ar u wun'ug ni nggu pir'eg e gonop nge fulweg ko pi duwer rog, ma
nggu nang feni kireb nge feni balyang e pinat.
26 Mu gu pir'eg ban'en ni ka ba mo'oy ko yam' — be' ni bpin ni bod ba tafich. Adag
rok ni be yog ngom e bay mu aw ngay ni bod bang i nug; ma pa' nike olobochiy ngom
e ke michgiyem ngay ni bod e chen. Ma be' ni mo'on nma yan nga lanyan' Got e rayag
ni thay riy, machane fare pin e rayag e pi'in ta denen ngak. 27 Ba'aray rogon ni yog fare

Filosofer, gu pir'eg ni buchu'uw ma buchu'uw ko ngilan' ni gu be gaweg e fulweg ko pin'em. 28 Ug sapnag yug boch e fulweg ma da gu pir'eg. Gu pir'eg ta'reb e pumo'on u fithik' bbiyu' e pumo'on nrayag ni gu tay fan, machane ta'reb e bpin mada gu pir'eg. 29 Kemus urngin e tin kug fil: ya Got e ngongliydad ni gadad bogi girdi' ni bfel' ma ba mom rogdad, machane gadad e kadmo'maw' niged rogdad ni girdi'.

8

1 Kemus ni pi'in nib gonop e manang e tin riyul' i fan ban'en. Gonop e ir e ma siminminnag be' me chuweg e taganan' u owchen.

Ngan fol ko thin ko pilung

2 Mu rin' e tin be yog e pilung, ma dab mu gur ngam micheg ban'en ngak Got. 3 Pilung e rayag ni rin' demturug ban'en ni ba'adag, ere muchuw u p'eowchen; dab mu par ko gin ni bay e wogwog riy. 4 Mithmith ko pilung e bay gelngin, ma dariy be' nrayag ni nge togopluw ko n'en ni be rin'. 5 N'umngin nap'an ni ga be tay e thin rok u gil', e dariy ban'en nra buch rom, ma be' nib gonop e manang rogon nge ngiyal' ni nge rin' ban'en. 6 Bay e ngiyal' ni bfel' nge kanowo'en gubin ban'en ni ngan rin', machane gadad e ri buchu'uw riy e gadad manang! 7 Dariy bagdad ni manang ko mang e bayi buch, ma dariy be' nra yog ngodad. 8 Dariy be' nrayag ni nge siyeg e yam' u puluwon ara yin' yaran e rofen ni nge yim'. Ireram ba mael ndabyag ni ngad thaygad riy; dariy liben magad liyeg riy.

Pi'in kireb nge pi'in nib mat'aw

9 Gguy urngin e pin'ey u nap'an ni gu be leamnag rogon e pin'en ni kan ngongliy u lan e re fayleng ney, nib fayleng ni bay boch e girdi' riy nib gel gelingrad ma boch e be gafgow u tan pa'rad. 10 Errogon, gguy e pi'in kireb ni ka ni k'ayagrad ngalan e low, ma nap'an ni gu be sul u taliw i yib ma be yog e girdi' e sorok ngorad u lan e fare binaw ni ur ngongliyed e kireb riy. Rib m'ayfan.

11 Mangfan ni girdi' e kaygi par ni be ngongliy e kireb? Bochan e kireb e danir gechignag ni aram feni papay. 12 Be' nib kireb e rayag ni nge rin' e oloboch ni ra'ay yay ma ku be par nib fos. Ahh rriyul, gu manang ko mang e yad be yog: "Fa'anra um fol rok Got, ma urngin ban'en mra par ni bfel' rogon, 13 machane pi'in kireb e dariy ban'en nra fel' u puluwrad. Yafos rorad e bod fon ban'en ma yad ra yim' ni kayad ba pagel, ni bochan e darir folgad rok Got." 14 Machane go' dariyfan e tiney. Mu changar ko tin e yi be rin' u fayleng: Yungiyal' ma pi'in nib mat'aw e be aw e gechig rok e pi'in kireb ngorad, ma pi'in kireb e yad ma fek e tow'ath rok e pi'in nib mat'aw. Gu be ga'ar ba m'ayfan.

15 Ere ku gu t'ar u wun'ug nra be' ma ngi i rin' e tin ba'adag', ya kemus ni felfelan' rok be' u lan e yafos rok, e abich nge garbad nge lanyan' ni ngi i par ni bfel'. Rayag ni ngad rin'ed e pin'ey u fithik' e maruwel ni gadad be rin' nike pi' Got ngodad u roy u fayleng.

16 Ngiyal' ni gu ma guy rogon ni nge man'og e gonop rog ya nggu fil nggu nang e n'en ni yibe rin' u fayleng, mu gu wan gu nang ni ga ra od nnep' nge rran 17 ma ku dabi chigur ni ngam nangfan ko mang e be rin' Got. Demturug feni almarin ni ga ra guy rogon ni ngam nang ma ridab mu nang. Pi'in yad ba gonop e bay ra ga'argad a yad manang, machane der nanged.

9

1 Gu par nib n'uw nap'an ngu'ug leamnag urngin e pin'ey mu gguy ni Got e be gagiyegnag e ngongol rok e pi'in nib gonop nge pi'in nib mat'aw, ni mus ko t'ufeg nge fananikan rorad. Ma dariy be' ni manang ko mang e bay nga m'on ni bayi mada'eg. 2 Dariy ban'en nib thil riy. Ka ta'ab wenegan e ra aw ngak be' nib mat'aw' nge be' nib kireb, nge be' nib manigil nge be' nib buchan', nge be' nib alit nge be' danga', nge be' nma pi' e maligach rok nge be' ni der pi'. Be' ni bfel' e dariy e thil rorow be nib tadenen;

be' nma micheg ban'en nge be' ni danga' 3 Ta'ab wenegan e ra yib ngak urngin e girdi', ran'ey e ba kireb ni bod gubin ban'en ni be buch u lan e re fayleng ney. N'umngin nap'an ni be par e girdi' ni kabfos, ma laniyan'rad e ba sug ko kireb nge balyang, ma ba tomgin miyad yim'. 4 Machane en be par u lan e fayleng ko pi'in bfos e bay buchu'uw i l'agan' rok; ba pilis nib fos e kabfel' ngak ba layon nib yam'. 5 Arrogon, pi'in bfos e yad manang ni bay ram'ad, machane pi'in nib yam' e dariy ban'en ni yad manang. Yad e dakriy e tow'ath rorad; ya kanpag talinrad. 6 Urngin e t'ufeg rorad, fananikan, nge tin yad be yim' ni bochan e ke un ngorad ko yam'. Ma dakuriy bayay ni ku ra un nga ban'en ko biney e fayleng.

7 Man ngam abich ma ga be felfelan', mu unum nunum wayin u fithik' e felfelan', bfel' u wan' Got. 8 Gubin ngiyal' ni ngi i par owchem ni bfel' ma bay e felfelan' riy. 9 Ngu'um par nib felan'um ko fare pin nib t'uf rom, u n'umngin nap'an e re yafos ney ni dariy gam'ingin ko gin'en nike pi' Got ngom u roy u fayleng. Mu felfelan' u gubin e rran ni dariy gam'ingin, ni bochane kemus e n'en rayag ngom ni puluwon gubin e magaer rom. 10 Demturug ko mang e ga be rin' ma ngam rin' ni karimus rogom riy, ni bochan e dakriy ban'en ni ngan rin', ma dariy e tafinay, ma dariy e llowan', ma dariy e gonop u lan e fayleng ko yam' — ni aram e gin ni ngam man ngay.

11 Ku gu nang reb e ban'en, u roy u fayleng ni pi'in yad bmachrag ko mil e gathi urngin yay ni yad ma m'on ko sagreng, nge cha' nib falu' e gathi urngin yay mma gel ko mael. Pi'in yad ba gonop e gathi urngin ngiyal' ma ba gaman e tin nib t'uf ko yafos rorad, ma pi'in ba tamilangan'rad e gathi gubin ngiyal' ma yad bfla'ab, ma pi'in yad ba salap ko gagiyeg e gathi gubin ngiyal' ni yad ma yan ko liw nib tolang. Gubin e girdi mma buch wa'athan. 12 Dariy be' nra nang e ngiyal' nike taw nga tol'. Ni bod e arche' nra gin ma ke aw ko wup, bod e nig nma aw ko nug, e re gadad nra ngalol e riya' ni yug gadad ra dada' ma kad awgad nga tafich.

Pi tafnay ni rogon e gonop nge balyang

13 Ku bay reb e ban'en ni ku gguy, ni be dag rogon nma leamnag e girdi' e gonop u roy u fayleng. 14 Immoy bochi binaw ni de yo'or e girdi' riy. Me cham ba pilung ngay nib gel gelngin. Nge cholongbiy nge fel'eg rogon ni nge buthug e yoror riy nga but'. 15 Ma bay be' nib mo'on nma par u lan fare binaw ni rib gafgow, machane ir be' nib llowan' nrayag ni ayuweg fare binaw. Machane dariy be' ni leamnag e re mo'on nem. 16 Yigguma yog ni gonop e kabfel' ko yargel, machane dariy be' nma leamnag ni be' nib gafgow e ba gonop ara ni motoyil ko n'en ni be yog. 17 Ka bfel' boch ni ngan motoyil ngab lam nib sobut' mab munguy ni lungun be' nib gonop ko ngan motoyil ko tolul' rok ba pilung u fithik' ba ulung i balyang. 18 Gonop e ka bo'or fel'ngin ko tatalin e cham, machane ta'reb e tadenen mrayag ni kirebnag bo'or ban'en nib manigil.

10

1 Lal nike yim' e rayag ni nge kirebnag bon ba melor i florida, ma bochi ngongol ni pinat e rayag ni thang e bin th'abi ga' e gonop.

2 Karogon ni be' nib gonop e ma rin' ban'en ni bfel' ma be' nib balyang e ma rin' ban'en nib kireb. 3 Farad pinat e ba gagyel ni mus ngak e milekag ni yad ra mada' u kanawo' mra nang; yad ma pag gubin e girdi' nge nang ni yad bbalyang.

4 Fa'anra damumuw e en nib ga' rom ngom, ma dab mu pi' babyorem ni ngam tal ko maruwel; ma tin ni rib kireb ni ka mu rin' e rayag ni ngan pithgem riy ni fa'anra mu th'ab gulngam.

5 Irera' ban'en nde mat'aw ni ku gguy uroy u fayleng — ban'en nde mat'aw e pi tagagiyeg e yad tapgin. 6 Girdi' nib pinat e ni pi' e liw ngorad nib tolang mab ga' lungun min fek owchey ko pi'in ba yo'or ban'en rorad. 7 Kug guy e sib ni be yan u os ma be yan e pilung u but' ni bod e sib.

8 Fa'an ga ra ker e low, ma ga ra mul nga langgin; ma fa'an ga ra bilig e rungrung
nga barba', mra k'adem e porchoyog. 9 Fa'anra ga be maruwel u lan e gin yima ker e
malang riy ma ga ra maad'ad ko malang. Fa'anra ga be sey e l'ud ma ga ra maad'ad riy.
10 Fa'anra mo'gug e tow rom ma dab mu uthum, ma aram e nge gel boch e maruwel rom
ngay. Kabfel' ni ngam tanomnag ban'en nga m'on. 11 Dariy angin ni ngam mongmoreg
ba porchoyog ni fa'anra mu pag nge k'adem u m'on. 12 N'en nma yog be' nib gonop e
ra ga'nag bugwan, machane be' nib balyang e ra kirebnag ir ko thin rok. 13 Ma tabab
ko welthin ni dariy gam'ingin me yan i museg ko thin ni damumuw ni yaba'. 14 Be' nib
balyang e dertal ko numon.

Dariy be' ni manang komang e ra yib ni migid, ma dariy be nrayag ni yog ngodad
komang e ran rin' nga tomuren ni kadm'ad. 15 En nma maruwel nge aw parwon e rib
balyang ni mus nga kanawo'en nga tabnaw ma dabi pir'eg.

16 Ba gafgow ba nam ni pilung riy e ka ba pagel ma pi tagagiyeg e go' mur e yad be tay
ni n'umngin e nep'. 17 Machane bfel' wa'athan ba nam ni pilung riy e ma duwgiliy e tin
ngan rin' ma pi tagagiyeg riy e yad ma abich u ngalan' e abich, ma yad ma kol gafalrad
ma darir chingaw'gad.

18 Fa'anra kaygi gamead be' nde fal'eg e chigiy ko naun rok, ma ra lul', ma fare naun
e bayi puth nga but'.

19 Mur e ra felfelan' nigem ma wayin e ra ba'udeg lanin'um, machane galin'ey e
dabiyag ngom ni fa'anra dariy e salpiy rom.

20 Dab mu thibthibnag e pilung, ni mus ni ngam kathkathnag madab mu rin', ma dab
mu thibthibnag e pi'in ni bfel' rogon, ni mus ni fa'anra go' gur u senggil rom. Ya richey
me fek ba arche' lungum nge yog ngorad.

11

Tin nma rin' be' nrib gonop

1 Mu tay e salpiy rom nga reb e bank u reb e nam, me yan i reb e rran me yib e win
riy ngom. 2 Mu tay e salpiy rom nga boch e bank u bang ngu bang', mu tay nga boch ni
pire', ya da mu nang ko mit i mang buchwa'athan e bay yib ngalan e re fayleng ney.

3 Ra sug e manileng ko ran, me aw nn'uw. Gin nra thig ba ke gek'iy ngay e aram e
gin ni bay i par riy. 4 Fa'an ga ra son nge yan i taw nga nap'an nike yan i fel' e nifeng
nge yafang mfin mu yung ban'en, ma dabiyag ni mu yung ban'en, ma dabiyag ni ngam
kunuy e ggan nike yib ko woldug. 5 I Got e sunumiy urngin ban'en, ri dabiyag ni nge
tamilangan'uy ko pin'en nma rin', ni bod rogon ndabiyag ni nge tamilangan'uy u rogon
bbitir ni be ga' u yin be' ni bpin. 6 Mu yung e woldug rom ni kakadbul nge blayal'; ya
dabiyag ni ngam nang ko gubin nra tugul ni bfel' rogon fa dangay, ara reb e ra tugul
boch ni bfel' rogon ma boch e dabi fel' rogon.

7 Ba manigil ni nge yag ni ngu'un felfelan' nga fel'ngin e tamilang ko rran. 8 Ngi i
felan'um ko gubin e duw ni ga be par ni gabfos. Ndemturug n'umngin nap'an nra um
par, ma dabi m'ay u wunum' ni ga ra yim' ma ka ba n'uw nap'an ni ga ra par ni gab yam'.
Dariy ban'en ngabang ni nge lagan'um ngay.

Fonow ko pi'in ke taw nga yangarrad

9 Girdi' nike taw nga yangren, mu felfelan'gad nga yangarmed. Mu felfelan'gad e
chiney nike taw nga gelingmed. Mu rin'ed e n'en ni gimed ba'adag ni ngam rin'ed, mi
gimed lek fiti lanin'med. Machane dabi m'ay u wun'med ni Got e ra pufthin nagmed ko
tin gimed be rin'.

10 Dabi magafan'med nga ban'en ara mu paged ban'en nge k'ar amith ngomed. Gathi
bay um pired ni kigimed bpagel nib n'uw nap'an.

12

1 Ere mu leamnag e en ni sunumiyem ko ngiyal' ni ka gabpagel ndawor mu taw ko
pi rran nge duw ni kabay nga m'on ni bay mu taw ngay ma kam pilibthir, me lungum,
"Dakugur felfelan' ko biney e tamilang." 2 Ni aram e ngiyal' nike achig ram'en e yal'
nge pul nge t'uf ni ga be guy, ma manileng ni nge aw nn'uw e yugu be par u lang. 3 Ma
pa'am ni i yoror rom e bayi par ni be t'on, ma ayim nib gel e chiney e bayi par nike
waer. Nguwelem e bayi par nri ka in nike mo'maw' rogon ni ngam yeng e ggan ngay,
ma ke bo'gol e changar rom. 4 Mayngar u daken e kanawo' e ke achig lingan u lim. Bayi
chugur ni dab ku mu rung'ag lingan e bil flowa ara musik ni yibe chubeg, ma yugu ra
non e bin som'on e arche' ma ga od. 5 Ma bay um rus ko yungi n'en nib tolang, ma ga
ra yan ma ga be rus nigem nrichey ngam dol'. Me par lolugem nike manna'; ma kam
me'waer ko yan, ma dakuriy ban'en ni ga be ar'arnag.

Bay darod ko gin tomur ni nga da toffangad riy, ma bay un dololoy' u kanawo'. 6 Fare
chen ni silber e bayi math', me mul fare magal nib gol nge pil; fare tal ni bay ko luwed e
bayi math', me pil fare rume'. 7 Dowef rodad e bayi sul ko but', ma lanin'dad ni Got e pi'
ngodad e bayi sul ngak.

8 Ba m'ayfan, ba m'ayfan, aray e thin rok Filosofer. Gubin ban'en ko biney e tamilang
nrib m'ayfan.

Ngam Liyor ma ga fol rok Got

9 Machane bochan e Filosofer e ba gonop, made tal i machibnag e girdi' ko n'en ni
manang. I fil e yubug i thin ni bay e gonop riy mri tayan' i sikengnag rogon feni rriyul' e
yubugithin nem. 10 Fare Filosofer e i guy rogon ni nge yog ko thin nib simnguy, machane
pi thin ni yoloy e rib riyul'. 11 Pi thin ko gonop e bod noch lay i ren ni kan uthum nma
fanay e pi'in nma gafaliy e saf ngu'ur gafaliyed e saf rorad ngay, thin ni gonop nikan
kunuy e ra par ni rib mmich ni bod bogi ban'en ni kan rrichbiy nga ta'bang. Gubin ni
yib rok Got, ni ta'are tagafaliydad ni gadad gubin.

12 Fakag, kabay ban'en ni ngam kol ayuw riy. Dabi mus e mayol babyor, yug ra almarin
i fil ban'en mra thay parwom riy.

13 U tomuren urngin e pin'ey, ma ka ta'reb e kabay ni nganog: Nge yib madgun Got
u wun'um, ma ga fol ko tin ke ta'chiylen, ya kemus fan e girdi' ni sunmiy. 14 I Got e ra
pufthinnag urngin ngongoldad, ni tin ni bfel' nge tin nib kireb, nge mus ko tin ni unrin'
nib mith.

TANG KO PITANG

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare ke Babyor ni Tang Ko Pitang e bogi tang ni tangin e gamar, tin yo'or riy e thin rok be' nib mo'on ngak be' nib pin ni gamaren, nge thin rok fare pin ngak fare mo'on ni gamaren. Ku yima yog fithingan e re ke babyor ney ni *Tang ku Solomon*, ni bochan e aram fithingan ni Hebrew.

Pi tang ney u lanyan' e girdi' ni Jew e be dag rogon e tha' u thilin Got nge girdi' rok, ma lanyan' e Kristiano e be dag rogon e tha' u thilin Kristus nge Galasiya rok.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Bin m'on e Tang 1:1—2:7
Bin l'agruw e Tang 2:8—3:5
Bin dalip e Tang 3:6—5:1
Bin aningeg e Tang 5:2—6:3
Bin lal e Tang 6:4—8:4
Bin n'el e Tang 8:5–14

1 Bin th'abi fel' e tang rok Solomon.

Bin m'on e tang

Fare Pin

2 Dep'ilugnam e ke tharayeg ko *kiss*;
adag rom e kabfel' ko wayin.
3 Gasliw ni fel', er bon dugum;
ra nog fithingam me yib ngan'uy.
Dariy reb e ppin nrayag rok ni tel ir ndabi adagem.
4 Mu fekeg nggu un ngom, ngad milgow nga darow;
ngam mmang pilung rog ma ga fekeg nga senggil rom.
Gadow ra felfelan' u ta'bang,
ngad unumew ngad talubgow nga aer, ngad li'ew gadow ko adag.
Arfan ngay ni urngin e ppin ma ba adagem!
5 Pi'in ppin nu Jerusalem, gu ba lumor machane gub pidorang,
ni gub lumor ni bod e pi tent u daken e ted u Kedar,
machane fel'ngig e bod e kateng ko naun rok Solomon ni tafen e pilung.
6 Dab mu lik'ath ngog ni bochan rama'eg,
ya yal' e ke butbut' nigeg.
Pi pumo'on ni walageg e ra damumuwgad ngog
ra tedgag ko maruwel u milay'.
Ni dakriy e ngiyal' ni nggu aywegneg.
7 Adag rog, mog ngog,
Bu uw e gin ni ngam waliy e gamanman rom ngay ngar abichgad?
Uw e gin yad ra gif ngay ko yal' ni msiw'?
Mang ni ngar gu changar nigem u
fithik' e yu ran' i gamanman rok boch e tagafal gamanman?

Fare Mo'on

8 Th'abi pidorang u fithik' e ppin, mog damnang ko uw?
Mman ngam lek fa ran' i gamanman;
ngam pir'eg e gin nge abich e kaming rom riy
u charen fapi tent ko pi tagafal gamanman.

9 Gur, adag rog, e gama pug e fan ko pi pumo'on
ni bod ba os ni bpin nma tu'langnag e pi os ni pumo'on
nma girengiy e *chariot* rok Farao.
10 Piyan lolgem e rib fel'usun u daken linglingim
ma ke puf nga daken bilel'ugnam ni bod e churwo'.
11 Machane bay da ngongoliyew bikiyi chen ni fakam nib gol
ni bay e nunuw riy ni silber.
Fare Pin
12 Pilung rog e kethig nga daken e sofa rok,
ma florida rog e ke sugnag fithik' e nifeng ko fel' bon.
13 Adag rog e bfel' bon dugun ni bod e *myrrh*
nib thig nga daken ngarngoreg.
14 En ni adag rog e bod e floras u mapan
ni be puf u lan e milay' ni *grape* u Engedi.
Fare Mo'on
15 Adag rog, ri gab pidorang;
be gal ra'en e adag u lan marwam!
Fare Pin
16 Gamareg to', ri gab picho'ay;
ni ri gama felfelan' nigeg!
Pan ni galunglung e nge mang tagil'dow;
17 *cedar* e bay i mang ren e naun rodow,
ma gek'iy ni *cypress* e nge mang tenjo riy.

2

1 I gag e kemus ni gu ba floras u ma'pan u Sharon,
ni floras ni giyab nu loway.
Fare Mo'on
2 Ni bod ba floras ni giyab u fithik' e rchangal
e aram rogon e en gamow u fithik' e pi'in ni ppin.
Fare Pin
3 Bod rogon bake arfath u fithik' e gek'iy u loway,
aram rogon e an gamow ni yira ta'rebnag ko pi pumo'on.
Adagen an'ug ni ngu par nga taglul'en,
ma wom'ngin e ba athibthib u langag.
4 I fekeg ko senggil ni tagil e madnom rok
me tining e flak ko adag nga dakennag.
5 Mu pi' e *raisin* ngog nge sul gelngig
nge arfath ni nge pasig nigeg!
Ke m'aynag e darngal gelngig.
6 Ku gu teyay' ko ba ni gil'ay i pa',
ma ba' ni mat'aw i pa' e ke longobiyeg.
7 Mmicheged ngog, gimed e ppin nu Jerusalem,
mmicheged u daken e *deer* nib machreg nge *gazelle*
ni dab mmagawon niged e adag romow.

Bin l'agruw e tang
Fare Pin
8 Kug rung'ag laman e en ni gamareg.
Nike yib ni be mil u daken e pi burey,
ni kemus macharngin ni be th'ab e pi ted i yib ngog.
9 Adag rog e bod e *gazelle*,

fa *deer* ni kabbitir.
Ba'aram nib sak'iy u charen e rungrung.
Ni be changar u winda nga naun me damit u thilin e sagel.
10 Gamareg mu non ngog.
Fare Mo'on
Adag rog, ere moy;
mu'un ngog to'.
11 Ke m'ay ngil'an e garbeb; ma ke tal e nuw';
12 ma go' ke puf e flores u ba'nem e binaw.
Iraray ngil'an e tang;
tang ko *dove* e ka ni rung'ag u lan e yungi flang.
13 Ke tabab e maloel ko *fig*;
ma mak'uf ko *grape* e ke fal'eg bon e nifeng.
Adag rog, ere moy;
mu'un ngog to'.
14 Ga bod ba *dove* ni be mith
u thilin e war.
Mu pageg nguguy fel'ngin owchem
mu gu rung'ag lingum ni rib simunguy.

15 Mu kol e pi *fox*, nochi *fox* ni pa'chichig,
u m'on ni ngar gathayed e woldug rodow ni *grape* nike k'uf.
Fare Pin
16 Adag rog e ba milfan ngog, ma bmilfag ngak.
Ma durwi'iy e gamanman rok u fithik' e floras ni giyab,
17 nge taw ko ngiyal' nike yib nifngen e kadbul
ma ke chuw e lumor.
Mu sul to', ni bod ba *gazelle*,
ma bod rogon ba fak e *deer* u daken e burey nu Bether.

3

1 Gubin e nep' ni gu ra mol nga chob rog
mu gu lik'aynag e cha' ni gu ba'adag;
ug sapnag fare mo'on, ma da gu pir'eg.
2 Ug mogow u lan e binaw i yan,
u gu th'ab e yupa' i kanawo' ni ba ga' nge kanawo' ni achig.
Ni gu be sapnag e cha' ni gu ba'adag.
Ug changar i yan, ma da gu pir'eg.
3 Pi pumo'on ni matanagin e binaw e ra guyed gag.
Mu gu fithrad, "Ka mu piri'egged e en ni gamareg?"
4 Ma yug nap'an e gu pagrad, mu gu pir'eg fare mo'on.
Mu gu kol ni da kug pag nge yan
nge mada' ko ngiyal' ni kug fek nga naun rok e chitnag,
ko re senggil nni gargelegneg riy.

5 Mmicheged ngog, gimed e ppin nu Jerusalem;
mmicheged u daken e *deer* nib machreg nge *gazelle*
ni dab mmagawon niged e adag romow.

Bin dalip e tang
Fare Pin
6 Be mang e biney ni be yib u daken e ted ni *desert* ni bod ba rumog ni ath,
nib boni *incense* nge *myrrh* ni bfel' bon,

ni fare *incense* nni chuw'iy ko pi tachuway'?
7 Ke yib Solomon, ni yibe fek u daken tagil' nib pilung;
nel' i ragag e salthaw ni kan yarmiy ni matnag rok,
ni tin th'abi falu' e salthaw u lan yu Israel.
8 Yad gubin ni yad ba salap ko saydon;
ni riyad ba cheag ko mael.
Ra bagyad ma bay e saydon rok,
ni ka ra fal'eged rograd ko cham nma yib nnep'.
9 I Solomon ni Pilung e yibe fek u daken tagil' nib pilung
nni ngongliy ko tin th'abi fel e ren.
10 Ra reb e ren riy ma kan ing ko silber;
ma nga daken e bay e mad riy ni kan nunuwnag ko gol.
Ma gayul riy e ka ni upnguy ko mad ni *purple*,
ni bfel' ya'an e wup riy ni ngongliy e ppin nu Jerusalem.
11 Ppin nu Zion, mired ngam guyed Solomon ni Pilung.
Ke tay fare te'elyaw ko pilung ni chitiningin e tay nga daken lolgen
fa rofen nmadnom ko mabgol rok,
ni rofen ni felfelan' nge puw ufan.

4

Fare Mo'on
1 Adag rog, ri gab pidorang!
Be galgal e adag u marwam u fon fagi mad u owchem.
Ma piyan lolugem e be churu' ni bod ba ran' i kaming
ni be og i yib nga pe'ning ko fapi burey nu Gilead.
2 Nguwelem e ta'reb feni weach ko saf
ni kafinn th'ab bunu'en ka ni maluknag.
Ma dariy reb nike mul,
ma ba ta'reb foyen.
3 Dap'il'ugnam e bod bang i mad nrow;
ma kabfel' boch ya'an ni ga ra non.
Be galgal ra'en linglingim u fon fare gi mad u owchem.
4 Blel'ugnam e bod e wulyang ku David,
nib pulpulo' ma ba pach,
ni bay bikiy i churwa' ni be gafgaf riy ni bod rogon bbiyu' yang i *shield*.
5 Thuthum e bod e *gazelle*,
ni gowa l'agruw i *deer* ni athlog ni yow be kay e pan u fithik' e floras ko giyab.
6 Bay gu par u daken e burey ni *myrrh*,
ni burey ko *incense*,
nge taw ko ngiyal' nike yib nifngin e kadbul
ma ke chuw e lumor.
7 Adag rog, ri gab pidorang;
ni dabiyag i yog fel'ngim!

8 Male' rog, moy ngad chuwgow ko pi Burey nu Lebanon;
moy ngad chuwgow u Lebanon.
Mu chuw u p'ebgul e Burey nu Amana,
ngu p'ebgul e Burey nu Senir nge Burey nu Hermon,
ko gin ma par e layon nge *leopard* riy.
9 Rogon e changar u owchem, i gur athibon an'ug ma male' rog,
nge fa ke churwa' ni ka mu the' nga bilel'ugnam

e ke kal nga adig.
10 Adag rom e ba felan'ug ngay,
i gur athibon an'ug ma male' rog.
T'ufeg rom e kabfel' ko wayin;
ma florida rom e kabfel' bon ko urngin mit e fangur.
11 Lamen e *honey* dap'ilugnam to',
ma blothem e milik nge *honey* rog.
Mad rom e bay urngin e fel' bon nu Lebanon riy.

12 Athibon an'ug, ma male' rog, e ba milay' nib ling,
ba milay' ni ka ni rungrunguy, ba alublub ni go' gag ngay;
13 u rom e ma dammal e woldug riy.
Ni bang i gak'iy ni *pomegranate* nni yung
ni k'uf ma tin th'abi felel' e wom'ngin.
De lich e *henna* nge *nard* riy,
14 nge *saffron*, *calamus*, nge *cinnamon*,
ara pi *incense* ni gubin mit.
Myrrh nge *aloe* e ma tugul u rom
nib sug ko tin th'abi fel' bon e fangur.
15 Pi alublub e ma tarannag fare milay',
nge ran ni be yan,
nge yoch pa' i lul' ni be yib ko pi burey nu Lebanon.
Fare Pin
16 Nifengin e lel'och, mu od.
Nifengin e yimuch, mu tanfengnag e milay' rog;
ma ga sugnag fithik' e nifeng ko fel' bon.
Mu pag gamareg nge yib ko milay' rok
nge kay e tin thabi fel' u wom'ngin.

5

Fare Mo'on
1 Kagub ngalan e milay' rog,
male' rog, ma athibon an'ug.
Gu be kunuy e pi *spices* rog nge *myrrh*;
gu be kay e *honeycomb* nge *honey* rog;
ma gu be unum e wayin rog nge milik.
Fapi Fager
Gal fager mu abichgow migimew be garbod
nge mada' ko ngiyal' ni ka mu chinggow ko adag romew.

Bin aningeg e tang
Fare Pin
2 Ngiyal' ni gu be mol, ma ba od lanin'ug.
Mug lik'ay ni be tugtuguy gamareg e mab.
Fare Mo'on
Mu pageg to' nggub nga naun',
gur fiti lanin'ug ma *dove* rog.
Ke garda' lolgeg ko wa'ngachol,
ma ke monur piyan lolgeg ko garayuw.
Fare Pin
3 Ku gu mu' i luf madag;
are mangfan ngku ni gun' bayay?

Ku gu luknag rifrifen eg;
are mangfan ni ngkug alitnag bayay?

4 Gamareg e ke tay pa' ko mab,
ma kugu t'on ko felfelan' nike chugur ngog.
5 Ma ku gu fal'eg rogog ni nggu pag nga naun.
Ke sug e *myrrh* u pa'ag,
buglipa'ag e ke garda' ko *myrrh*,
ni ggogoy e man' ko mab.
6 Gu bing e mab ngak gamareg,
ma dakimo' nike yan.
Kargum' ni bochan ni nggu rung'ag laman!
U gu changarnag i yan mada gu pir'eg;
U gu pining made fulweg lungug.

7 Pi tamatnag ko binaw e ra pir'eged gag;
miyad pirdi'iyeg ngar maad'adgad ngog;
fapi matnag ni yad bay ko yoror ko binaw a ra gochthiyed e thal ni wuru' e mad rog.
8 Mmicheged ngog, gimed e ppin nu Jerusalem,
ni fa'anra mu pir'eged e en gamareg,
migmed yog ngak ni kug m'ar ni gube yik' nga chogowen.
Fapi Fager
9 Re pin th'abi pidorang u fithik' e ppin,
mog en gamarem, yu gub thil u fithik' gubin e girdi'?
Ri mang e rib fel' rok e re mo'on nir
ni thingar gu michmichgad ngom?
Fare Pin
10 En gamareg e ba pichoay ma ba gel;
yigo' ir u fithik' ragag e biyu'.
11 Lolgen e bod e bin th'abi fel' e gol;
ma piyen lolugen e ba m'ingm'ing',
ni ba galunglung ni gowa ba arche' ni gapluw.
12 Lan owchen e bod yochi *dove* u charen yoch pa' i lul,
ni kani luknag ko milik ni bfel' tagil' u charen e lul'.
13 Linglingin e bod feni fel'usun bang i milay'
nib sug ko *herbs* nge *spices*.
Dap'iligun e bod e floras ni giyab,
nib monur ko *myrrh* nib renran.
14 Rifrifen pa' e rib fel' i chamay,
baye luwaw riy nni ayliy e malang ni galgal ngay.
Downgin e bpach ni bod e *ivory*,
ni kan ayliy ko *sapphire*.
15 L'agruw raba' i ay ni duga' ni *marble*
u daken rifrifen ay ni gol.
Feni picho'ay e bod e burey nu Lebanon
nge gek'iy riy ni *cedar* nib mal'eg.
16 Rib athib l'ugun ni yira *kiss* nag;
gubin ban'en ni rarogon ma kagum' ni bochan.
Ppin nu Jerusalem, irera' rogon e en gamareg.

6

Fapi Fager

1 Gur e an th'abi pidorang u fithik' e ppin,
bu uw e gin ke yan gamarem ngay?
Mog ngomad e ra pa' i kanawo' nike sor gamarem ngay,
ya nge yag ni nggu ayuweged gur i gay.

Fare Pin

2 En ni gamareg e ke yan ko milay' rok,
ko gin ma tugul e gek'iy ni *balsam* riy.
Be durwi'iy e gamanman rok u milay'
ma be kunuy e flores ni giyab.
3 En ni adag rog e ba milfan ngog, ma ba milfag ngak;
be durwi'iy e gamanman rok u fithik' e giyab.

Bin lal e tang

Fare Mo'on

4 Adag rog, rigab pidorang ni bod fel'ngin yu Jerusalem,
ma bfel'usum ni bod fare binaw nu Tirzah,
ga bod e pi binaw ni felel', ni be un e fan rog ngom.
5 Mu chefeg e changar rom rog nga orel;
ya be fek e fan rog.
Piyan lolgem e be churu' ni bod ba ran' i kaming
ni be 'og i yib nga p'ening ko burey nu Gilead.
6 Nguwelem e ta'reb feni wech nga ba ran' i saf
ni kafinn luknag.
Dariy reb riy nib mul;
ma gubin nib ta'reb foyin.
7 Linglingim e be mat' ram'en u fon fagi e mad u owchem.
8 Ngan pag e en pilung nge yag ngak nel' i ragag e *queen*, nge meruk i ragag e ppin rok
nge rugod ni dabiyag i the'eg!
9 Ma kabm'on u wun'ug ta'reb,
ni ir e bod fini pidorang ba *dove*.
Kari mus ni ta'reb rok e chitiningin,
ni ir e th'abi t'uf rok e chitiningin.
Urngin e ppin ni yad ma changar ngak ma yad ma yog e sorok ngak;
pi le'engin e pilung nge ku boch e ppin e yad ma yon' tangin nib sorok.

10 Mini' e ray nra changar ma bod ni be puf e woch?
Rib pidorang ma ba gal ra'en,
ni be maluplup ni gowa yal' ara pul.
11 Ku gub nga p'ening u fithik' e gek'iy ni keal
ni ngguy e gek'iy ni kafni for u loway,
mug guy yuwan e *grape* ni kafni sum
nge mak'uf ko *pomegranate*.
12 Gu da'da' make thum an'ug ngom
ni bod be' u daken e *chariot* nike th'ab mirin nga mit e mael.

Fapi Fager

13 Mu churu'! Mu churu'!
Gur fare rugod nu Shulam,
Ngguyed gur ni ga be churu'.

Fare Pin

Mangfan ni gimed ba'adag ni ngu'um yaliyedgag

ni gu be churu' u p'eowchen e girdi' ni be sap?

7

Fare Mo'on

1 I gur re rugod ni dabiyag i yog fel'ngim!
Rifrifen em e rib gamog u lan e *sandal*.
Rogoni thir daken ayim
e bod e maruwel rok be' nib salap ko dumow m'uw.
2 Totham e kalas ko wayin
ke sug be map nga but'.
Bay ba thum i *wheat* urom,
nib liyeg e giyab.
3 Thuthum e bod l'agruw i *deer* ni athlog.
Bod l'agruw i *gazelles*.
4 Blel'ugnem e bod ba wulyang ni *ivory*.
Ma lan owchem e bod yung i lipath u lan e binaw nu Heshbon,
nib chuchugur ko garog ko fare binaw nib gilbugwan.
Ma p'ethungum e rib fel'usun ni bod e wulyang nu Lebanon
nib suwon ni matnag nu Damascus.
5 Ba puw owchem ngalang ni bod e burey ni Karmel.
Piyan lolgem ni kan l'ang e be gal ra'en ni bod e bin th'abi fel e *satin*;
feni gamog e rayag ni kal nga adin ba pilung.

6 Ri gab gamog, ma rigab pidorang;
ma rib langob e felfelan' ko adag rom.
7 Ri bfel' i tay kenginam nge mithmith rom ni bod bake niw,
ma thuthum e ruw ngun i wom'ngin.
8 Bay gu wan u kenggin nga lang,
nggu t'ar wom'ngin.
Thuthum e bod l'agruw punug i *grape* u lanin'ug,
ma pogofan rom e bod bon e arfath,
9 ma langam e bod e bin th'abi fel' e wayin.

Fare Pin

Ere mu pag e wayin nge map' nib puluw ko en gamareg,
nge map' nga daken dap'ilugun nge nguwalen.
10 Bmilfag ko en ni gamareg, ma beyim' ni bochag.
11 Moy to', nga darow nga wuru' e binaw
ngad pirew reb e nep u lan e flang.
12 Bay da odgow nri kakadbul ngad yalyew e *grape*
ngad guyew ko ke chugur ni nge tugul,
fa kepuf e floras riy
nge *pomegranate* ko ke k'uf fa.
Mu rom e bay gu pi' ngom riy e adag nge t'ufeg rog.
13 Rayag ni ngam faray bon e *mandrake*,
ma urngin e tin th'abi fel u wom'ngin e gek'iy e bayu taga' mab rodow.
Fitilanin'ug, kug cha'riy ni fanam e tin kakrom e felfelan' nge tin be'ech.

8

1 Gu be athpeg ni fa'an mang e gur walageg ni pumo'on,
ni chitnag e i tathuth nigem.
Ma aram e fa'an gu ra mada' nigem u kanawo',

ma gu ra farey owchem ma dariy be' nra dabuy.
2 Gu ra fekem ko naun ko chitnag,
ni cha'an ni fil gubin e tin gumnang ngog.
Gu ra pi' ngom e tin th'abi fel' lamen e wayin
ma ku arrogon logwen wom'ngin e gek'iy.
3 Ah manga gu teyey' ko ba' ni gil'ay i pa'am,
ma ga yin' e ba' ni mat'aw nga dakenag.

4 Mmicheged ngog, gimed e ppin nu Jerusalem,
ni dab magawon niged e adag romow.

Bin n'el e tang
Fapi Fager
5 Mini' e re rugod ney ni be yib u daken e ted i yib,
ni yow ba mokol pa'ef e en ni gamaren?
Fare Pin
U tan fare ke arfath e ug pugem riy,
ko gin nni gargel nigem riy.
6 Mu ning an'um ko gubin e adag kemus ni birog e ngam bing ngay;
dariy be' ni ngamun' ngalan ngorngorem kemus ni go' gag.
Adag e bod feni gel gelngin e yam';
amithun e adag e bod feni gel e yam'.
Ma gabulbul e daramram riy
nge gak' ni bod ba nifiy nib gelmirin.
7 Ran e dabiyag ni nge thang;
ma dariy ba sugbur nra tharey.
Machane fa'anra guy be' rogon ni nge chuwi'iy e adag ko machaf rok,
ma kemus ni fanenikan e ra yib riy ngak.
Pi Pumo'on ni walagen fare Bpin
8 Bay walagmad ni bpin ni kab bitir,
ni dawori yib thuthun.
Mang e ngad rin'ed ni fan ngak
u nap'an nra par nga puluwon be'?
9 Fa'an mang e ir bang i rungrung,
ma gadad ra toy ba wulyang ni silber ni fen.
Machane fa'an mang e ba garog,
ma gadad ra rungrunguy ko ren ni *cedar*.
Fare Pin
10 I gag e gu bang i rungrung,
ma thuthug e wulyang riy.
Adag rog e manang ni ir
e gu ma pir'eg e felfelan' nge gapas rok.
Fare Mo'on
11 I Solomon e bay bang i *grape* ni fi'in
u bang i n'en ni yima yog ni Baal Hamon.
Bay girdi'en e woldug ni yad ma *rent* nag rok;
nra bagyad mma pi' puluwon ni bbiyu' yang e silber.
12 I Solomon e rib m'ag u wan' e biyu' rok e salpiy,
ma girdi'en e milay' e l'agruw mira'ay e birorad e f'oth;
Bay bang e milay' ni *grape* nri gag e fi'ig!
13 Adag rog, mu pageg nggu rung'ag lungum u daken e milay';

pi'in gamad e yad be son ni ngar rung'agged lungum ni ka mu non.

Fare Pin

14 Adagen an'ug, moy, ni bod ba gamanman ni *gazelle*,
fa ba fak e gamanman ni *deer* u daken e pi burey ni gin ma tugul e *spice* riy.

BABYOR NI ISAIAH

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Isaiah e ngachalen ba profet ni i par ni gonap'an 750 e duw u m'on ndawori yib Kristus. Re ke babyor ney e dalip guruy.

Yu guruy ni 1–39 e bay riy murung'agen e nam nu Judah ni leamnag e nam nu Assyria ni ngar m'aged e mael ngay. Me nang Isaiah nriyul' nib gel yu Assyria, machane denen rok yu Judah nge rogon ndarir folgad rok Got ma der pagan'rad ngak e ir e be girengiy e gafgow nga dakenrad. Me fonownag Isaiah ni profet e girdi' nge pi'in yad ma yog e thin rorad ni ngar ngongliyed e tin nib mat'aw, me ga'ar a la'anra dab ra motoyilgad ngak Got ma ra yib e gafgow nib gel ngorad. I weliy Isaiah bingyal' ni bayib nra aw e gapas u fayleng nge be' ni owchen David nra yib nge mang pilung ni dariy thibngin.

Yu guruy ni 40–55 e bay riy murung'agen e girdi' nu Judah nni fekrad nga Babylon ngar kalbusgad, miyad par nike mulan'rad. Me pi' fare profet e thin rok Got ngorad ni bayi ayuwegrad Got ngar sulod nga Jerusalem ngar tababgad nga reb e yafos ni be'ech. Yu guruy ney e be dag ni Got e be gagiyegnag e nam nu fayleng, mu daken e girdi' nu Israel e nge fal'eg Got waathan urngin e nam nu fayleng riy.

Yu guruy ni 56–66 e bay' riy e thin rok Got ngak e girdi' ni kar sulod u Babylonia nga Jerusalem, me micheg Got ngorad ni bayi tay nga tagil' urngin e tin keyog ngorad ni bayi rin'. Me fonow nagrad Got ni ngu'ur pired ni yad be fol rok, ma ngar ted nga rogon *e Sabbath*, nge maligach ni gamanman nge yugu boch e maligach nge meybil. Isaiah ko guruy ni 61, ko yil' ni 1 nge mada' ko 2 (61:1–2) ir e bi'eg Jesus me weliy fan ko fa ngiyal' ni tabab ko machib.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Pi ginaeng nge pi michmich 1:1—12:6
Gechig rok e pi nam 13:1—23:18
Pufthin rok Got ko fayleng 24:1—27:13
Ku boch e ginaeng nge ku boch e tin u ni micheg 28:1—35:10
I Hezekiah ni Pilung nu Judah nge pi Assyrian 36:1—39:8
Pi thin ni un micheg ni nge pi' e pagan' 40:1—55:13
Pi ginaeng nge pi michmich 56:1—66:24

1 Re babyor ney e bay murung'agen yu Judah nge yu Jerusalem riy nrogon ni dag Got
ngak Isaiah ni be' nib mo'on ni Amoz e chitamngin, ko fa ngiyal' ni Uzziah, nge Jotham,
nge Ahaz, nge Hezekiah e ur pilunggad u Judah, nra chuw bagyad me yib bagyad nga
luwan.

Got ni puwan' ko girdi' rok

2 I SOMOL e ga'ar, "Fayleng nge lanelang, mu telmew ko n'en ni gu be yog i gag SOMOL!
Fapi bitir ni ug chuguluyrad e kar togopluwgad ngog. 3 Garbaw e yad manang e pi'in be
chuguluyrad, ma pi dongki e yad manang e gin yima durwi'iyrad riy. Ka bo'or e tin yad
manang ngak piyu Israel ni girdi' rog. Der pat ngan'rad ni aray rogon!"
4 Ka mu riya'gad, gimed girdi'en ba nam ni gimed ba sug ko denen ma kam mak'gad
nga but' ko kireb! Ka mu n'iged SOMOL, ni ir fare Got nib thothup nu Israel, ma kam
pi'ed keru'med ngak. 5 Mangfan ni kayugu mpired ni gimed be togopluw? Mogned,
gimed ba'adag ni ngan gelnag e gechig ngomed? Israel, lolugmed e ke polo' i maad'ad,
ma lan gum'ircha'med nge lanin'med e ke m'ar. 6 Lolugmed nge mada' ko rifrif u aymed
e dariy bang riy ni kabfel'. Yungin ke bech u dowmed, nge malad, nge maad'ad e kayigi

fanay dowmed ni polo'. Yungin ke maad'ad u dowmed e dawor ni klinnag ara ni m'ag e mad ngay. Dawor ntay e flay ngay.

7 Nam romed e ka ni kirebnag, ma pi binaw romed e ka ni urfiy. Gimed be guy girdi'en
yugu boch e nam nike mangyad e ke gelfarad ko nam romed yad be gathay gubin ban'en
riy. 8 Kemus ni binaw nu Jerusalem e kabay, machane kanin' nga longob, ni bod bochi
naun nib waer ni tafen e matanag u bangi woldug ni *grape*, ara bochi yang i togorba' u
bang i flang ko kiyuri. 9 Fa'an mang e de pag SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok in e girdi'
riy ngar pired ndar m'ad, ma kem'ay i kirebnag e binaw nu Jerusalem ni ga'ngin, nri
bod rogon yu Sodom ngu Gomorrah.

10 Jerusalem, pi'in yad be yog e thin rom nge girdi' rom e yad bod e girdi' nu Sodom
ngu Gomorrah. Mu telim ko thin ni be yog SOMOL ngom. Mu tiyan'um ko n'en ni be fil
e Got rodad ngom. 11 Be ga'ar, "Gimed be finey ma gu ba'adag urngin e pi maligach ni
gimed be pi' ngog? Ka ni chichingeg nga owcheg e pi saf ni gimed be urfiy ngu'um pi'ed
ngog ni maligach, nge mam ko tin th'abi fel' e gamanman romed. Ku gu dabuy e racha'
ko garbaw nge saf nge kaming. 12 Mini' e keyog ngomed ni ngam feked urngin e pin'ey
i yib ngog ko ngiyal' ni gimed be yib nga p'eowcheg? Mini' e keyog ngomed ni ngu'um
mot'ed lan e Tempel rog? 13 Dariy gam'ingin e pin'en ni gimed be pi' ngog. Kar gu dabuy
bon e *incense* ni gimed be urfiy. Dabkiyag ni gu kadan'ug ko pi Madnom ko M'ug e Pul,
nge pi *Sabbath* romed, nge pi mu'ulung ni gimed be tay ni fan ngog; urngin nike kireb
ni bochan e denen romed. 14 Ku gu fanenikay e pi Madnom ko M'ug e Pul romed nge
pi rran ni gimed ma madnomnag nib thothup; pin'ey e be tomal nigeg nike ngochan'ug
ngay.

15 "Gimed ra pug pa'med ngalang ngam meybilgad ngog ma dab gu sap ngomed.
Demturug gelngin e meybil ni gimed ra tay ma dab gu telig ngomed, ya ba sug e racha'
u pa'med. 16 Mmalukgad ngam be'echgad. Mu taleged urngin e kireb ni gu be guy ni
gimed be rin'. Errogon, mu talgad ko kireb; 17 mi gimed fil rogon i rin' e fel'. Mu guyed
ni tin mat'aw e nge lebug, mu ayuweged e pi'in yibe gafgow nagrad, mpi'ed mat'wun e
bitir ni kanim' rorad, mi gimed mang yoror rok e pi'in ke yim' figirngirad."

18 Be ga'ar SOMOL, "Mired ngad puruy'gad. Kam alitgad ko denen nib row ram'en,
machane bay gu maluk nagmed ngam be'echgad ni bod feni be'ech e ayis. Yug aram
rogon ni kam alitgad nrib row ra'en, ma bay mu wechwechgad ni bod bunu'en e saf.
19 Fa'an gimed ra fol rog, ma gimed ra kay e pin'en ni bfel' ni be tugul ko nam romed.
20 Machane fa'an gimed ra siyeg mi gimed togopluw ngog, ma aram e gafgow gimed ya
ngam m'ad. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

Fare binaw nib sug ko denen

21 Fare binaw ni i par nib yul'yul' e be ngongol e chiney ni bod be' ni bpin nib gathar!
Bay ba ngiyal' ni girdi' nib mat'aw e i par riy, machane chiney e kemus ni go' pi'in
tamathang pogofan e kar magechgad riy. 22 Jerusalem, um par ba ngiyal' ni ga bod e
silber, machane chiney e dakuriy ban'en ni ga bfel' ngay; um par ni ga bod e wayin ni
bfel', machane chiney e kambod e ran. 23 Pi'in yad be yog e thin rom e yad be togopluw
ka ra manged tafager rok e pi moro'ro'; gubin ngiyal' ni yad be fek e pi tow'ath nge
puluwon e sasalap. Darir ayuweged e bitir ni kanim' rorad u tafen e puf oloboch, ara
rmotoyilgad ko oloboch rok e ppin nike yim' figirngirad.

24 Ere chiney e ngam telmed ko tin nge yog SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni ir
fare Got rok yu Israel nrib gel gelngin, be ga'ar, "Bay gu fulweg taban ngomed gimed
e pi to'ogor rog, nge dab ku mu k'arnged e damumuw rog nga dakenmed. 25 Bay gu
rin' ban'en ngomed. Bay gu machalbog nagmed ni bod rogon ni yima urfiy e wasey
nge ranran nge chuw e chabung u fithik', ni aram rogon ni bay gu chuweg e tin ba alit
romed. 26 Bay gu pi' ngomed e pi'in ngu'ur gagiyeg niged gimed nge pi tafanow ni bod

pi'in urmed kakrom. Ma aram e bay nog fithingan yu Jerusalem nib binaw nib mat'aw
ma ba yul'yul'."
27 Ya SOMOL e ba mat'aw ere bayi mat'awnag yu Jerusalem nge en ke pi' keru' ko kireb
rok. 28 Machane bayi pirdi'iy e pi'in yad be denen ma yad be togopluw ngak; bayi thang
e pogofan rok e pi'in kar pi'ed keru'rad ngak.
29 Bay mu pilgad ngan'med ni um meybilgad ko pi gek'iy ma gimed be yung yungi
milay' nib tabgul.* 30 Bay mu mororoygad ni bod ba ke gek'iy ni *oak* nike yim', ma bod
bangi woldug ndariy be' ni be tarannag. 31 Rogon feni mlik' e chabung ni aw k'affin
e nifiy ngay me yik', e aram rogon e girdi' nib gel gelingrad ni bayi kireb nagrad e
pi ngongol rorad ni buchan', ma dariy be' nrayag rok ni nge taleg e re riya' nem u
puluwrad.

2

Gapas ni bay i par ndariy n'umngin nap'an (Mikah 4:1-3)

1 Ba'aray e thin ni pi' Got ngak Isaiah ni be' nib mo'on ni fak Amoz ni murung'agen yu
Judah nge yu Jerusalem ni ga'ar:
2 Tin bayib e rran nga m'on
e re burey ni bay e Tempel riy
e bayi par ni ir e th'abi tolang u fithik' gubin e burey,
nge m'ug ngalang u fithik' gubin e burey.
Pire' e nam ni bay rabad ngay,
3 ma girdi' ko pi nam nem e bayi lungurad,
"Ngdarod ko fare burey rok SOMOL,
ko Tempel rok fare Got nu Israel.
Ya ngad filed e n'en ni ba'adag ni ngad rin'ed;
mu u darod ko yu pa' i kanawo' nike turguy.
Ya thin rok SOMOL e yib u Jerusalem;
u Zion e non riy ko girdi' rok."

4 Bayi gapaseg thilin e pi nam ni gang'.
Bay ra ama niged e pi saydon rorad ngar ngongliyed talin e maruwel riy nma gi' e but'
nge pi sarey rorad nge mang yar ni yima th'ab papa'ngin e woldug ngay.
Pi nam e dab ku ra maelgad bayay,
ma dab ku ra fal'eged rogorad bayay ni fan ko mael.
5 Ere, gimed e pi'in owchen Jakob, marod ngdarod u tamilangen SOMOL!

Tolngan' e ra math mit

6 Got, ka mu n'ag e girdi' rom, ni pi'in owchen Jakob! Fare binaw e ke suguy ngonglen e
pi bey ko pi nam nu lan e ngek nge pong thagith ni bod yu Filistia. Girdi' e yad be folwok
u yalan boch e nam. 7 Binaw rorad e ba sug ko silber nge gol, pi machaf rorad e dariy
folen. Ma binaw rorad e ba sug ko os, ma dabiyag i the'eg e pi *chariot* rorad. 8 Lan binaw
rorad e ke sugnag e liyos, ni yad ma tayfan ma yad be siro' nga bogi ban'en ni yad e kar
ngongliyed nga pa'rad.
9 Gubin e girdi' ni bay ni tamra' nagrad me ma' farad. SOMOL, dab mu n'ag machan
rorad!
10 Bay ur mithgad ngalan bogi yiy ko yochi burey ni go' war ara ra kired bogi low nga
fithik' e but' ni yad be guy rogon ni ngar milgad ko damumuw rok SOMOL miyad mith
u gelngin nge feni maluplup'! 11 Bay i taw nga reb e rran ni bayi tal e tolngan' ko girdi'

* **1:29** YUNGI MILAY' NIB TABGUL: I mich u wan' e girdi' ni milay' ni kan ognag ko got ko yong'ol e ra yo'ornag fare got wom'ngin.

me math mit e ufanthin. Ma aram e SOMOL e go' ir e bayi gilbugwan. 12 Rofen nem e
SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e bayi sobut'nag e pi'in ba gel gelngirad, nge gubin e pi'in
tolngan' nge ufanthin. 13 Bayi thikiy e pi gak'iy ni *cedar* nib n'uw kaen u Lebanon nge
gubin e gak'iy ni *oak* u lan e binaw nu Bashan. 14 Bayi pacheg e pi burey ni gagang' nge
tin ba achichig, 15 nge gubin e pi wulyang ni tafen e damit nib tolang, nge rungrung ko
yungin kan yororiy ni fan ko mael. 16 Bayi ligilnag gubin e barkow ni mus ko tin th'abi
ga' nge tin th'abi fel' ya'an. 17-18 Tolngan' ko girdi' e bayi tal, me thang mit e ufanthin ko
girdi'. Ma pi liyos e gubin ni bayi m'ay nga bang, ma SOMOL ni go' ir, e bayi gilbugwan
e rofen nem.
19 Girdi' e bay ra mithgad ngalan e yiy ko yochi burey ni go' war fa ra kired e low nga
fithik' e but' ni yad be guy rogon ni ngar milgad ko damumuw rok SOMOL, miyad mith
u gelngin nge feni maluplup', ko ngiyal' ni bay yib ni nge rurug e fayleng. 20 Nap'an nra
taw ko rofen nem, ma bay ra n'iged e gol nge liyos ni silber nra ngongliyed, ngar n'iged
ngak e boro' nge magl'aw. 21 Ngiyal' nra yib SOMOL ni nge rurug e fayleng, ma girdi' e
bay ra mithgad ngalan e pi yiy ko yochi burey ni go' war ni yad be guy rogon ni ngar
milgad ko damumuw rok miyad mith u gelngin nge feni maluplup'.
22 Dab mu tay e pagan' rom nga daken e girdi' nra yim'. Mang e yad bfel' ngay?

3

Yu Jerusalem nra wagagay lanin'rad

1 Chiney e Somol, ni SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, e nge fek rok yu Jerusalem nge
yu Judah gubin ban'en nge urngin e pi'in nma pag e girdi' e taga' ngorad. Me chuweg
garad nge ran rorad, 2 nge pi falu' rorad, nge pi salthaw rorad, nge pi tapuf oloboch nge
pi profet rorad, nge pi'in ma bey nge pi tolang ko am rorad, 3 nge pi tolang ko salthaw
nge pi'in ma fanownag e girdi', nge pi tamal'ugun e am nge pi'in ma pig ngu'ur gagiyeg
niged boch ban'en. 4 I SOMOL e bayi pag nochi pagel ni bitir ngu'ur gagiyeg naged e
girdi'. 5 Gubin e girdi' nra be' ma bayi dumpumon ngak be'. Pi'in kab pagel e bay dab
ku'ur tedfan e pi'lal, ma pi'in nib sobut' e bay dab ku'ur tedfan e pi'in yad e ga' rorad.
6 Bayi taw nga bangiyal' nra bakean e girdi' ma bay ra mel'eged be' u fithik'rad ngar
ga'argad ngak, "I gur e kabay e mad ni ga ra yin', are ngam mang ga' rodad e ngiyal'ney
nnap'an e gafgow."
7 Machane ra fulweg ngorad ni ga'ar, "Gathi gag! Dabyag ni gu aywegmed. Ku dariy e
ggan nge mad rog. Dab mu ted gag nggu gafaliymed!"
8 Arogon, Jerusalem e ke riya'! Ma Judah e ke puth! Urngin e tin yad be yog ma yad be
rin' e ba togopluw ngak SOMOL; bgagyal ni yad be gernag Got! 9 Changar ni fanenikan
u owcharad e ke dag e kireb rorad. Denen ni yad be tay e ba gagyal ni bod ni i rin' e girdi'
nu Sodom. Kar riya'gad, ni yad e kar girngiyed e riya' nga dakenrad.
10 Pi'in mat'aw e yad ra felfelan' mra fel' e urngin rorad. Ma yad e bay ra felan'gad
ko tin ur marwuliyed. 11 Machane girdi' nib kireb e gafgow yad; ya tin ur bucheged rok
boch e girdi' e nge buch rorad e chiney.
12 Pi'in yad ma pi' e salpiy ni ku yira sulweg e yad be gafgownag e girdi' rog, ma pi'in
karted e malfith e yad ra sasalap ngorad.
Girdi' rog, pi'in ma tayethin romed e yad be sasaliyab nagmed, ya nge dab mu nanged
ko uw e gin ngam chelgad ngay.

I SOMOL e ma pufthinnag e girdi' rok

13 I SOMOL e ke fal'eg rogon ni nge yog e tin nge buch, nike fal'eg rogon ni nge
pufthinnag e girdi' rok. 14 I SOMOL e ke fek e pi'in pi'lal nge pi'in tayugang' ko girdi'
rok ko pufthin. Me yog e tin ka ra bucheged ni ga'ar: "Kam giliw naged e pi milay' ko
grape, ma pi naun romed e ba sug ko pin'en ni ka mu feked ko pi'in gafgow. 15 Dariy

mat'awmed ni ngam pirdi'iyed e girdi' rog, ma ke mang i tay ngomed ni ngu'um gafgow niged e pi'in gafgow. I Gag, fare SOMOL ni Th'abi Tolang ma Gubin ma Rayag Rok, e kugog e pi thin ney."

Ba ginaeng ngak e ppin nu Jerusalem

16 Me ga'ar SOMOL, "Amsap nga feni ufanthin e ppin nu Jerusalem! Yad be yan ni ka
ra tolang naged e changar rorad. Urngin ngiyal' ni yad ma sdadawol ma yad ma falfal'eg
ya'an e yan rorad, ma pi churwa' u tungun ayrad e be mada' lingan ngalang. 17 Machane
rug ra gechig nagrad bay gu puy piyan lolugrad nggu pagrad ni kar mudro'gad."
18 Bayi taw reb e rran ni nge fek Somol urngin e pin'en nma uf uf e ppin nu Jerusalem
ngay — nunuw u tungun ayrad, nge tin u lolugrad, ngu bilel'ugunrad 19 nge tin nu
rifrifen pa'rad. Ra chuweg e mad ni yad ma upnguy nga owcharad 20 nge urwach rorad,
nge florida ni yad ma thiy nga pa'rad nge tungun pa'rad; 21 nge luwaw ni yad ma yon'
nga buglipa'rad nge pethungrad; 22 nge pi mad rorad ni fafalel', nge pi wuru' e mad
rorad, nge ku yugmad rorad nge kabang rorad; 23 nge mad ni mat'uft'uf rorad, nge
hangkach ni wech, nge yungi mad ni yima m'ag nga lolgey nge yung i mad nib n'uw
yang ni yad ma upnguy lolugrad ngay.
24 Florida ni yad ma thiy ngay e thil nge kirebnag bon dowrad, pi le'ed rorad ni fafalel'
e thil nge mang yuyal' i tal, piyan lolugrad ni bfel' e thil ngar pired ni kar madro'gad, mad
rorad ni fafalel' e bayi thil nge par ni mad ni mogmogchoth e yad be yin'; tamra' e bayi
yin' luwan e ufan pidorang rorad.
25 Arogon, pi pumo'on ko fare binaw ni mada' ko tin th'abi famsow, ma bay nli'rad
ngarm'ad ko mael. 26 Pi garog ko binaw e ra kireban'rad ngar yorgad, ma fare binaw e
ra bod be' ni bpin ni kan th'ab e mad u daken nike par nga but'.

4

1 Ra taw ko ngiyal'n'em, ma medlip e ppin niyad ra malle' nga ta'reb e pumo'on
miyad ga'ar, "Rayag ni nggu durwi'iyed gamad magmad yagnag e mad romad machane
wenig mu pagmad ngogned ni figirngimad gur, ya nge dab gu tamra'gad ni gamad bogi
muchugbil."

Jerusalem ni bay ni fulweg bayay nga rogon

2 Bay bangiyal' ni bayi taw ngay mra tugulnag SOMOL gubin e woldug nge gek'iy u
daken e but' nge dammal me fel' ya'an. Gubin e girdi' nu Israel nra magachgad ni yad
bfos e yad ra felfelan' miyad uf nga yong'olen e but'. 3 Gubin e pi'in nra magachgad
u Jerusalem, ni duwgiliy Got ni dab ra m'ad, e yira yog ni yad ba thothup. 4 Fare
gelngin Somol e bayi pufthinnag me machalbognag fare nam me maluknag nge chuweg
machan e kireb rok yu Jerusalem nge rracha' ni u ni pu'og u rom. 5 Ma aram u daken fare
Burey ni Zion nge daken urngin e pi'in ka ra mu'ulunggad ngaram, e ra pi' SOMOL bang
i manilang ngeb ngay ni rran' ma nep' ma ba daromrom nib ga' nge ath. Muluplup'en
Got e ra upnguy me yoror ko fare binaw ni polo'. 6 Maluplup'en e bayi taglul'nag fare
binaw ko gowal ni rran me tay ni bang i ban'en ni dariy ban'en nra buch riy, ni yima
naf ngay ko n'uw nge yoko'.

5

Tangin bangi woldug ni grape

1 Mu telmed nggon' e re tang ni ba'aray ngomed,
ni tangin e fager rog nge bangi woldug rok ni *grapes*:
Fager rog e immoy bangi woldug rok ni *grape*
u daken bburey nib yong'ol e but' riy.
2 I gi' e but' riy nge chuweg e malang u fithik';

me yung e tin th'abi fel' e woldug ni *grape* ngay.
Me toy ba tafen e damit riy ni fan e ngu'un matanagiy,
me ker ba low ni aram tagil' wom'ngin e *grape* rok ni ngu'un udiy riy.
I sonnag wom'ngin e *grape* ni nge lol,
machane gubin fapi *grape* ma ba mugnin.
3 Ere chiney e be ga'ar e fager rog, "Gimed e girdi' ni gimed be par u Jerusalem ngu
Judah, mu turguyed ko gag e gub kireb ara fa gi woldug rog ni *grapes* e ba kireb. 4 Gur
kabay ban'en ni gu pag nda gu rin' ngay? Ere mangfan nike yib wom'ngin nib mugnin,
ma gathi tin ni bfel' e wom'ngin ni bod ni ug leamnag?
5 "Ba'aray e n'en ni nggu rin' ko re gi woldug rog ney ni *grape*. N'en ni ku gu yung
nike mang yoror riy nib liyeg e bay gu chuweg, mu gu bilig nga but' e yoror riy ni be
rungrunguy, nge yib e gamanman ni malboch ngay ngi i kay ma be yot'yot' nga but'.
6 Mu gu pag nge yib e pan ngay ni bay rchanglen. Dab kug theth'ab papa'ngin ni nge
tamilang fithik' ara ug gi' e but' riy, ya bay gu pag nge tugul e pan riy ni bay rchanglen
nge upunguy. Mu gog ngak e manileng nge dabki aw e n'uw ngay."
7 Israel e fa gi woldug ni *grape* rok SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok;
girdi' nu Judah e yad fapi woldug ni *grape* ni i yung.
I leamnag ni ngu'ur rin'ed e n'en ni bfel',
machane dar rin'ed miyad par ngu'ur thanged e pogofan!
I leamnag ni ngu'ur rin'ed e n'en nib manigil,
machane pi'in ur gafgow niged e ra yor niged e tin bmat'aw!

Kireb nma ngogliy e girdi'

8 Gafgow gimed! Gimed be chuwi'iy e naun nib yo'or nge yungi flang ni ngam
puthuyed ko tin kabay romed. Dabki n'uw nap'an ma dakriy e gin nge par be' ngay,
nge par ni go' gimed e ngam pired u lan fare nam. 9 Ku gu rung'ag lungun SOMOL ni
Gubin ma Rayag Rok ni be ga'ar, "Urngin e pi naun ney nib ga' ma ba manigil e ra par
nike mogoth ni dakriy gathon. 10 Yuke *grape* ni be tugul u daken bang i binaw ni ragag
e *acres* ga'ngin e kemus ni lal galon e wayin e rayag riy. Ma ragag e barril e awoch niyra
yung ma ra k'uf ma kemus ni ta'reb e barril e *grain*."
11 Gafgow gimed! Gimed be od nri kakadbul ngam tabab niged e unum, me blayal' mi
gimed parnag e chignag nge n'uw e nep'. 12 Pi mur ni gimed be tay e bay talin e musik riy
ni *harp* nge *tambourines* nge ngal, nge wayin. Machane dar tamilangan'med ko mang e
be rin' SOMOL, 13 ere bay ni kolmed ngan fekmed nga wuru' e nam ni gimed bogi kalbus.
Pi'in yad ma yog e thin romed e bayi chugur ni nge li'rad e bilig, ma yug girdi' e bayi
chugur ni ngarm'ad ni balel. 14 Fayleng ko yam' e ke par ni be son nagrad, kefal langan
nib ga'. Ni be ful' e pi tayugang' nu Jerusalem nib mu'un e yug girdi' ngay ni yad be
mayngar.
15 Urngin e girdi' ni bayi m'ayfarad, ma gubin e pi'in yad ba tolngan' e ra sobutan'rad.
16 Machane SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be dag feni sorok ko n'en ni be rin' nib
mat'aw, ma be gagyalnag feni thothup ko pufthin ni be tay ko girdi' rok. 17 Pifak e saf e
bay ur ked e pan ma kaming ni bitir e bay ra pir'eged e gin ngar abichgad riy u lan fapi
binaw nike mogoth.
18 Gafgow gimed! Dabkiyag ni ngam pufgad ko denen romed. 19 Gimed be ga'ar, "Nge
papay SOMOL nge rin' e tin ni be yog ni bayi rin', ya nge yag ni ngad guyed. Got rok yu
Israel nib thothup e nge rin' e tin ke tanomnag, ma gadad guy ko mang e be tafneynag."
20 Gafgow gimed! Gimed be yog e kireb ko manigil ma gimed yog e manigil ko kireb.
Gimed be thilyeg e lumor ko tamilang nge tamilang ko lumor. Gimed be ngongliy e
mo'oy nge athibthib, nge tin athibthib nge mo'oy.
21 Gafgow gimed! Gimed be leamnag ni gimed ba gonop, ma ri gimed bacheag.

22 Gafgow gimed! Gimed eba gilbuguwmed ko melor ko wayin!
23 Gimed ma fanay puluwon e sasaliyab ni ngam paged e pi'in
nib kireb e rorad ngranod, ma gimed ma tay e pi'in ni bfel' e rok ni de yag ngorad e tin
mat'owrad. 24 Ere chiney, e ri bod e kenggin e uchel nge pan nike mlik ni be yik' u fithik' e
nifiy, lik'ngimed e bayi malad ma mak'uf romed e bayi fengfeng nge changag ngabang,
ni bochan e ka mu n'iged SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got nib thothup nu
Israel. 25 I SOMOL e ke damumuw ko girdi' rok ma ke k'iyag pa' ni nge gechig nagrad. Pi
burey e bayi rur ma downgin e pi'in karm'ad e bay nn'ag ni bod e dow u lan e pi kanawo'.
Yug aram rogon ma damumuw rok SOMOL e dawori mus, ya ka be par pa' nib k'iy ni
nge gechig.
26 I SOMOL e be pi' e pow ni be pining ba nam nib palog nga orel. Ni be felger nagrad
ni ngarbad u tungun e fayleng. Ma yad e ray ni karbad ni papay ni kemus payngirad.
27 Ndariy bagyad nra aw parwon; ma dariy bagyad nra dol'. Dariy e ngiyal' ni yad ra
glaching ara rmolod. Dariy bang e le'ed rorad nib worwar ma dariy reb e togfan e sus
rorad nike math'. 28 Pi gan e gat'ing rorad e bm'uth, ma pi gat'ing rorad e ka ni fal'eg
rogon ke par. Pi sus u ay e os rorad e bod feni el e pache', ma pi *chariot* rorad e be cheal
ni bod ba nanyor. 29 Salthaw e ke mada' lungrad ngalang ni bod lungun e pi gamanman
ni layon ni ka ra li'ed ba gamanman ni yad be fek i yan ngabang ndariy be' nrayag ni lag
rorad.
30 Ra taw ko rofen nem, ma yad ra tolul nga daken yu Israel ni bod feni ga' lingan e
day. Mu changar ko re nam ney! Ke lumor nike gafgow! Tamilang riy e dakriy nike ful'
e lumor.

6

Got ni pining Isaiah ni nge mang reb e profet

1 Re duw i n'en ni yim' Uzziah ni Pilung e gag Isaiah e gguy SOMOL nike par nga tagil'
nib tolang ngalang, ma thal ni wuru' e mad rok e ke sugnag lan e Tempel. 2 Ma bay bogi
serafim ni bod ram'en e daramram ni ka ra liyeged, nra bagayad ma nel' raba' i pon.
Ka ra upunguyed owcherad nga ruw raba' i porad, ma ruw raba' e ka ra upunguyed
dowrad ngay, ma ruw raba' e yad be chachangeg ngay. 3 Ma yad be non nra bagayad ma
be ga'ar ngak bagayad:
"Ba thothup, ba thothup, ba thothup!
I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ba thothup!
Rogon feni sorok e ke sugnag e fayleng."
4 Lamrad e i rur e def ko Tempel riy, me sugnag e ath lan e Tempel.
5 Me lungug, "Kug gafgow, ya ke muturug ni ngeb e gechig ngog! Urngin bugithin nra
yib u l'ugunag nga but' e ba sug ko denen, ma gu be par u fithik' e girdi' ni urngin bug
e thin ni yad be yog e ba sug ko denen. Ma chiney e kuguy nga owcheg fare Pilung, ni
SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok!"
6 Fapi serafim e achthiliy bagayad ban'en nga bangi kol ni be yik' u altar me changeg
nge yib ngog nga but'. 7 Me yib i matheg fa gi kol ni be yik' nga dap'il'ugunag me ga'ar,
"Re gin'ey e ke math nga dap'il'ugunam, ere chiney e ke chuw e kireb rom, ma denen
rom e kann'ag fan."
8 Mu gu rung'ag laman SOMOL ni be ga'ar, "I mini' e nggu l'oeg nge yan? I mini' e nggu
tay e thin nga l'ugun nge fek e thin romad nge yan?"
Mu gu fulweg ni lungug, "Bay gu wan! Mu l'oegeg!"
9 Me yog ngog ni nggu wan gu weliy ngak e girdi' e pi thin rok ni ba'aray: "Gimed
ra mmotoyil mmotoyilgad ma dab mu nanged fan. Ma demturug n'umngin nap'an
ni gimed ra changar, ma dab mu nanged e n'en ni yibe rin'." 10 Me ga'ar ngog, "Mu
mur'mur'nag lolugen e pi girdi' ney, ma ga ning telrad nge owcherad, nge dab ku ra

guyed ara rrung'aged ban'en ara ra nanged fan ban'en. Ya ra dangay ma yad ra yib ngog miyad gol."

11 Me lungug, "SOMOL, uw n'umngin nap'an ni nge par ni aray rogon?"

Me ga'ar, "Nge mada' ko ngiyal' nike mogoth fapi binaw ni dakuriy be' riy; ma pi naun ni bay riy e dakriy be' nma par riy, nge ngiyal' ni kann'ag e re nam ney ni dakriy ban'en ni bfel' ngay. 12 Bay gu pi' e girdi' riy ngranod ngabang nrib orel me yan i par e re nam ney ni kann'ag. 13 Ni mus ni fa'anra ragag e girdi' me magey ta'abe' riy u daken e re nam ney, ma ku er rogon ir ni bay ni thang e pogofan rok; ra bod muchun ba ke gek'iy ni *oak* ni kan th'ab."

(Fare muchun e be yip' fan ni bay ki sum e girdi' rok Got bayay.)

7

Thin ni nge yan ngak Ahaz ni Pilung

1 Ngiyal' ni Ahaz ni Pilung u Judah, ni Jotham e chitamngin, me Uzziah e tutuw rok e ni mael. Rezin ni Pilung nu Syria, nge Pekah ni Pilung nu Israel, ni Remaliah e chitamngin e ra m'agew e mael nga Jerusalem, machane de yag ni ngar kolew.

2 Me taw e thin ngak fare pilung nu Judah ni salthaw nu Syria e ka ra mufgad ngalan yu Israel, me yib e marus ngak nge gubin e girdi' rok ngu'ur t'on gad ni bod e gek'iy ni mithmitheg e nifeng.

3 Me ga'ar SOMOL ngak Isaiah, "Mu fek fare pagel ni fakam i Shear Jashub* ngam marow ngam mada'gad Ahaz ni Pilung. Bay mpiri'egew u daken e kanawo' ko fa gin ma maruwel girdi'en e mulmad riy, u taban ba wol' e ran nma yib ko fare yibu' ni bay nga talang. 4 Mog ngak nge par nike fal'eg rogon', ma dabi wagagey laniyan', ma dabi rus ara magafan'. Damumuw rok Rezin ni Pilung nge yu Syria ni girdi' rok, nge damumuw rok Pekah ni Pilung e dabi rus ngay, ya dariy ban'en nra rin', ya bod rogon e ath ni be yib u l'agruw ley i l'ud. 5 Syria nge yu Israel nge pilung riy e ka ra makathgad. 6 Ka ra leam niged ni ngar feked e mael ngalan yu Judah nge rus e girdi' riy ngar uned ko ba' rorad miyad pilungnag fare mo'on ni fak Tabeel.

7 "Machane gag SOMOL e gu be yog ndabi yodorom. 8 Mangfan? Ya yu Syria e de gel ko fare binaw nu Damaskus ni tochuch rok, ma yu Damaskus e de gel ngak Rezin ni Pilung. Ma yu Israel e ra yan i gaman nel' i ragag nge lal e duw ma kari me'waer ndabiyag ni nge par rok ni reb e nam. 9 Yu Israel e de gel ko fare binaw ni tochuch rok nu Samaria, ma yu Samaria e de gel ngak Pekah ni Pilung.

"Fa'anra dabi muduwgil e michan' romed, ma dab mmuduwgilgad."

Fare pow rok Immanuel

10 Me pi' SOMOL bbugithin nge yan ngak Ahaz bayay ni ga'ar: 11 "Mu wenig ngak SOMOL nge pi' ba pow ngom. Rayag ni nge yib u ar ko fayleng ko yam' ara u lang u tharmiy."

12 Me ga'ar Ahaz, "Dab gu wenignag ba pow, ya dab gu sikengnag SOMOL."

13 Me fulweg Isaiah ni ga'ar, "Pi owchen David ni Pilung, mu telmed. Ka mu gafgow niged e gumaen' ko girdi', ere ngkum gafgow niged e gumaen' rok Got? 14 I SOMOL e bayi pi' ba pow ngomed. Be' ni bpin ni ka ba rugod† nike diyen. Bayi gargel ni bochi pagel ma bayi tunguy fithingan ni Immanuel.‡ 15 Ra taw yangren ko ngiyal' nrayag ni nge turguy ban'en, ma girdi' e bayi unum e milik miyad kay e *honey*. 16 Ra dawori taw ko ngiyal'nem, ma nam ko gali pilung nem ni yow be k'aring e marus ngom e kann'ag.

---

* **7:3** SHEAR JASHUB: Fan e re ngachal ney ko thin ni Hebrew e "Ri'in e ra sul." † **7:14** BA RUGOD: Fan ko thin ni Greek e "Be' ni bpin ni de nang e pumo'on." ‡ **7:14** IMMANUEL: Fan e re ngachal ney ni thin ni Hebrew e "bay Got rodad." **7:14** Mat 1:23

17 "I SOMOL e bayi girengiy nga dakenam nge nga daken e girdi' ko nam rom nge nga
daken girdi'en e tabinaw rom nib pilung, boch e rran ni kab gel e gafgow riy ko gafgow
nike yib ni ka nap'an ni ki' yu Israel rok yu Judah, ya bayi fek e pilung nu Assyria i yib!
18 "Ra taw ko ngiyal'nem, me falgernag SOMOL yu Egypt ni ngarbad ni yad bod e lal
ko fa yu pa' i lul' nrib orel ni yib ko fare lul' ni Nile fithingan, ma ku bayi yodoromnag
yu Assyria ngarbad ngaray ko nam rorad ni yad bod e ngul. 19 Bay ra suggad u lan e pi
loway ni pire' e malang riy ngu lan e pi yiy ni bay u tan e war, ma bay ra sug niged fithik'
i ran' urngin kaen e yochi ke gek'iy ni bay rachangalen nge urngin e yungin ma kay e
gamanman e pan riy.
20 "Ra taw ko ngiyal'nem, me gagiyegnag SOMOL be' nma puy lolgey nge yib u ba'nem
e Eufrates ngaray, ni aram fare *emperor* nu Assyria, ma bayi puy sorobmed me th'ab
piyan lolugmed nge piyan dowmed.
21 "Ra taw ko ngiyal'nem, ma fa'anra kemus ni ta'reb e garbaw nge l'agruw e kaming
ni bay rok be', 22 ma ra yib logowen e thuthrad ni pire' nge yag ngak fa'anem urngin e
milik nib t'uf rok. Errogon, urngin e pi'in bay ra mageygad u daken e nam ndar m'ad e
bayi yag ngorad e milik nge *honey* ni ngar ked.
23 "Ra taw ko ngiyal'nem ma yungi woldug ni *grapes* ni bfel' nra bang ma bbiyu' kaen
e woldug ni *grape* ni bay riy, mra bang ma bbiyu' yang e silber nni pi' ngay, e bayi sug
e pan riy ni bay rachangalen. 24 Dariy be' nra yan ngay ndabi fek e gat'ing nge gan. Ya
nam ni ga'ngin e bayi sug ko pan ni bay rachangalen. 25 Ma yungi ted ni un wolduguy
e bayi suguy e pan ni bay rachangalen ndakuriy be' nra yan ngay. Bayi par ni garbaw
nge saf e be kay e pan riy."

8

Ba pagel ni fak Isaiah e mang pow ko girdi'

1 I SOMOL e ga'ar ngog, "Mu fek bangi n'en ni ba ga' yang ni yima yol nga daken ngam
yoloy e yol ni ba ga' ngay ni be ga'ar: 'Fek Chugom u Fithik' e Yargal nib Machreg.'
2 Mu fek l'agruw i pumo'on nra pagan'um ngorow, ni Uriah ni prist nge Zekariah ni
Jeberekiah e chitamngin ni ngar mangew mich ko tin ngam yoloy."
3 Me ba ngiyal' nga tomuren ma gamow par le'engig. Me diyen me gargel ni bochi
pagel. Me ga'ar SOMOL ngog, "Mu tunguy fithingan ni 'Fek Chugom u Fithik' e Yargal
nib Machreg.' 4 Ra dawori yag ni nge pining e re tir nir e Nina' nge Papa' ma urngin e pi
machaf nu Damaskus nge urngin e chugum nu Samaria e bayi fek e pilung nu Assyria
u fithik' e yargal."

Fare Emperor nu Assyria e be yib

5 Me non SOMOL ngog bayay 6 ni ga'ar, "Bochan e ke dabuy e girdi' ko re nam ney e
ran ko Lul' nu Shiloah* ni be yan nib sowath, ma yad be rus ngak fa gal pilung ni Rezin
nge Pekah ma karanod ra m'aged e fager ngorow, 7 ma aram fan ni gag SOMOL e bay
gu fek e *emperor* nu Assyria nge urngin e salthaw rok i yib ni ngar m'aged e mael nga
Judah. Bay rabad ni bod e lul' nu Eufrates ni sugbur nge tharey e binaw. 8 Bayi walguy
daken yu Judah ni bod e lul' ni bod tolngin lik'ipoy nike tharey urngin ban'en."
Got e bay rodad! Pon nike pithig e ke mang yoror ko nam.
9 Gimed e pi nam, mu'ulunggad nga ta'bang u fithik' e marus! Gimed e pi nam nu
fayleng ni gimed ba orel, mu telmed! Mu fal'eged rogomed ni ngam marod ko mael,
machane ngam rusgad! Mu fal'eged rogomed, machane ngam rusgad! 10 Mu tanom
niged rogon ni ngam gelgad, machane dabi fel'. Mu feked gubin e tin gimed ba'adag!
Machane rib m'ayfan, ya Got e bay romad.

---

* **8:6** LUL' NU SHILOAH: Re lul' ney e yib ko fare alublub ni ba ga' ni bay u ba' ni ngek yu Jerusalem.

SOMOL ni ginaeng fare profet

11 U gelngin SOMOL nib gel e yog ngog ni dab gu lek fare wo' ni be lek e girdi'. I ga'ar,
12 "Dab mu'un ko tin be puruy'nag e girdi' ni ngar rin'ed ma dab mu rus ko pin'en ni yad
be rus ngay. 13 Dab mpag talin ni Gag fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e gub thothup;
kemus ni gag e ngam rus ngog. 14 Bochan e ri gu ba thothup ma aram fan ni gu bod ba
malang ni nge tun ay e girdi' ngay; gu bod ba wup ni bayi aw e girdi' nu Judah ngu Israel
ngay nge girdi' nu Jerusalem. 15 Boor i yad e bayi tun ay ngar dol'gad. Bay ra dol'gad
ngar masengsenggad. Bay ra pired ni kar awgad ko wup."

Ngan kol ayuw ni dab u ni fith lanyan' e thagith

16 Pi gachalpeg e thingar ur ayuweged fapi thin ni Got e ke pi' ngog. 17 I SOMOL e ke
mith ko girdi' rok, machane gu be par nib pagan'ug ngak me ir e ke lagan'ug ngak. 18 Gu
ba'aray nge pi bitir ni SOMOL e ke pi' ngog. I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni bay
tagil' ko Burey ni Zion e ke l'oegmad ni nggu manged tamal'og rok nib fos ngak e girdi'
nu Israel.
19 Machane bayi yog e girdi' ngomed ni ngam marod ngak e pi tamanbey nge pi sothiw
nge tapong thagith ni yad ma sakathkath ma yad ma sononnon nga but'. Bayi lungurad,
"Susun e nge de'eriy e girdi' e pi kan nge pi thagith ko tin ngrogned ni fan ko girdi'."
20 Thingar mu fulweged ngorad ni nge lungumed, "Mu telmed ko machib rok SOMOL
ngomed! Dab mu telmed ko thin ni be yog e pi sothiw — ya n'en ni yad ra weliy ngomed
e dabi tay e gafgow u orel."

Ngal'an e gafgow

21 Girdi' e bay uranod u lan e re nam ney nike mulan'rad ma karm'ad ko bilig. Ere
bay ra damumuwgad ngu u rogned e thin nib kireb ngak e pilung rorad nge ngak e Got
rorad. Yad ra sap ngalang, 22 ara ra lik'athgad nga but' ma kemus ni gafgow nge rumug
e yad ra guy, nib rumug nib gel e marus riy ni ir e yibe tulufrad nga fithik'.

9

1 Dariy kanawo'en miyad thay ko re gafgow ni bay yib e ngiyal'nem.

Fare pilung ni bay yib

Nam ko ganong rok Zebulun nge Naftali e un darifannag, machane bayi bingyal' ma
bay ni tay fan e re nam ney, ni tabab ko day ni Mediterranean me yan ko ngek nga ba'
nem e Jordan nge mada' nga Galile ko gin be par girdi'en boch e nam riy.
2 Girdi'en fare nam ni uranod u fithik' e lumor
e ka ra guyed ba tamilang ni ba ga' ram'en!
Ur pired u lan ba nam u fithik' e rumug ni yam',
machane chiney e ke gal e tamilang nga dakenrad.
3 Somol kam pi' e felfelan' ni ba ga' ngorad;
kam gagiyeg nagrad kar felfelan'gad.
Yad be felfelan' ko n'en ka mu ngongliy,
ni bod e felfelan' ni be tay e girdi' ko ngiyal' ni yad be kunuy e ggan ko woldug rorad,
ara ngiyal' ni yad be f'oth e chugum nra koled u tan e mael.
4 Ya ka mu t'ar fare mat' ni ur gafgowgad u tanggin,
nge fare ley i gul ni un tay nga daken porad.
I gur e kamgel ngak fare nam
ni i gafgownag ma be fek ban'en rok e tirom e girdi',
ni bod rogom ni mu gel ngak e salthaw nu Midian kakrom.
5 Sus rok e salthaw ni m'ag e mael ko nam
nge mad rorad nike mak' racha' e bay ni urfiy!

8:12 8:12, 13 1 Pe 3:14–15 **8:14** Rom 9:32–33; 1 Pe 2:8 **8:17** Heb 2:13 **9:1** Mat 4:15

6 Ka ni gargeleg bochi tir ngodad!
Ka ni pi' bochi pagel ngodad!
Me ir e bayi mang pilung rodad.
Ma bay nog fithingan ni "Tafonow nrib Manigil,"
nge "Got ni Gubin ma Rayag Rok," nge "Chitamangiy ni Manemus,"
nge "Pilung ko Gapas."
7 Gelngin lungun nib pilung e bay i ga' i yan;
gin bay i gagiyeg riy e yugu bay i par u fithik' e gapas.
Bayi gagiyeg ni ir e ke yan nga luwan David ni Pilung,
ma gagiyeg ni bay i tay e mmat'aw ma ba yal'uw,
e chiney nge yan i mada' ko tungun.
I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ke turguy ni nge rin' urngin e pin'ey.

I SOMOL ni bayi gechignag yu Israel

8 I SOMOL ni yog rogon e gechig ni nge aw nga daken e nam nu Israel, ni aram e pi'in
owchen Jakob. 9 Urngin e girdi' nu Israel, ni gubin e pi'in ma par u Samaria, ni bay ra
nanged nike rin' ni aray rogon. Machane riyad ba tolngan' ma yad ba ufanthin. Ra
ga'argad, 10 "Naun ni rengga e ke puth nga but', machane bay gu toyed bayay e pi naun
nem ko malang. Ren ko *sycamore* e ka ni th'ab nga but', machane bay gon'ed luwan ni
tin th'abi fel' e gek'iy ni *cedar*."
11 I SOMOL e k'aring e to'ogor rorad ni nge cham ngorad. 12 Syria ko ngek me Filistia
ko ngal e kar falew langrow ni ngar ful'ew yu Israel. Ni yugu aram rogon ma damumuw
rok SOMOL e daworimus; kab k'iyeg pa' ni nge gechig.
13 Girdi' nu Israel e da rir pi'ed keru'rad ko kireb rorad; ni yug aram rogon ni be
gechig nagrad SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ma kadawor rpigichelgad ngar sulod
ngak. 14 U lan ta'reb e rran e ra gechignag SOMOL e pi tayugang' nu Israel nge girdi' riy;
ni bay i thab' lolugrad nge p'ebuk'rad nge mul. 15 Pi'in pi'lal nge pi'in yima ta'farad e
aram e lolugen — ma p'ebuk e aram fapi profet ni tin yad be fil ngak e girdi' e de riyul'.
16 Pi'in yad ma pow'iy e pi girdi' ney e yad be ban nagrad ka ra olobochiyed yad. 17 Ere
Somol e dabi digey reb e pagel nge thay nge mil ko gechig, ma dabi runguy e pi'in keyim'
figirngirad nge pi'in kanim' rorad, ni bochan e ke gubin e girdi' mada kurir liyorgad
ngak Got ma ba kireb ngongolrad, ma urngin e pin'en yad be yog e thin ko balyang.
Damumuw rok SOMOL e dawrimus, ni ka be par pa' nib k'iy ni nge gechig.
18 Kireb ko girdi' e be yik ni bod e daramram nma urfiy e pan ni bay e rachangal riy.
Be mo'oruf ni bod e nifiy u lan e loway nma gabulbul e ath riy ngalang. 19 Bochan e
damumuw rok SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, me mo'oruf daken e but' ma girdi' e
mang ma'af ko nifiy; ndakuriy be' ni yag ni ayweg walagen. 20 Girdi' u ga'ngin yang u
lan binaw e yad ma achbutheg e chu'uwi ggan ni yad be pir'eg, machane kiyad be par
ni yad ba yam' ko mak'iy. Mus ko bitir rorad ma yad be longuy! 21 Girdi' nu Manasseh
nge girdi' nu Efraim e yow be togopluw ngorow, mi yow cheal ngar togopluw gow nga
Judah. Ni aramrogon e chiney ni damumuw rok SOMOL e daworimus; ni pa' e ka ba
k'iy ni nge gechig.

10

1 Gafgow gimed! Ya gimed be ngongliy bogi motochiyel nde mat'aw ni be gafgownag
e girdi' rog. 2 Aray rogon ni gimed ma taleg e pi'in gafgow u mat'awrad nge tin bfel'
ngorad. Ma arogon ni gimed ma leag e gayog rok e pi'in ke yim' figirngirad nge pi'in
kanim' rorad. 3 Mang e gimed ra rin' ko ngiyal' ni nge gechig nagmed Got? Ma ba mang
e gimed ra rin' ko ngiyal' nra girengiy e riya' u reb e nam nga dakenmed? U uw e gimed
ra mil ngay ni ngam pir'egged e ayuw riy? Ma uw e gin gimed ra mithag talinmed ngay?

4 Bay ni li'med ngam m'ad u fithik' e mael ara ni girngiymed i yan ni gimed ba kalbus.
Ma damumuw rok SOMOL e daworimus; ma pa' e bayi par ni ka ba k'iy ni nge gechig.

Emperor nu Assyria e ba talin e cham rok Got

5 I SOMOL e ga'ar, "Gu tay yu Assyria nib dumow rog ni nggu gechegnag e pi'in ku gu
damumuw ngak. 6 Gu l'oeg yu Assyria ni ngar maelgad ngak e nam ndarir liyorgad ngak
Got, ni girdi' ni yad ma k'aring e damumuw ngog. Gu l'oegrad ni ngar feked u yargel e
chugom miyad morororo' miyad yotyot e girdi' nga but' ni bod rogon e rungdu' u lan e
kanawo'."
7 Machane *emperor* nu Assyria e bay e n'en nike tanomnag u lanyan' nib almarin.
Ke mu' i leamnag rok ni nge gathay bo'or e nam. 8 Ya i ufanthin ni ga'ar, "Gubin e
ga' ko salthaw rog ma ba pilung! 9 Kug kol e pi nug nu Kalno nge Karkemish, nge pi
binaw nu Hamath nge Arpad. Kug kol yu Samaria ngu Damaskus. 10 Kug ganam ni
nggu gechignag fapi nam ni yad ma tayfan e liyos, liyos nib yo'or ko tinu Jerusalem ngu
Samaria. 11 Kug gothogthay yu Samaria nge urngin e liyos riy, ma ku aray rogon ni gu
ra rin' nga Jerusalem nge ya'an bogi ban'en ni kan toy ni yima tayfan u rom."
12 Machane Somol e ga'ar, "Nap'an ni gu ra mu'nag e n'en gu be rin' ko Burey ni Zion
ngu lan yu Jerusalem, ma bay gu gechignag e *emperor* nu Assyria ni bochan e ufanthin
nge tolngan' rok."
13 *Emperor* nu Assyria e ufanthin nge ga'ar, "Yigo' gag e ku gu ngongliy urngin e pin'ey.
Ya gub madangdang ni gub gonop ma gub llowan'. Ku gu thirif ke chuw e pi mathil u
thilin e pi nam ma kug fek e pi chugom rorad. Kug yot'yotrad nga but' ni bod ba garbaw
ni pumo'on e pi'in yad ma par u rom. 14 Pi nam u fayleng e yad bod rogon ba tafen e
arche', ku gu kunkunuy e pi fla'ab rorad ni bod feni mom i kunuy e tamango ko arche'.
Dariy ba pon e arche ni furfuruy ni gu tamdag ngay; dariy reb e arche' ni fal l'ugun ni
nge tolul ngog."
15 Machane me ga'ar SOMOL, "Rayag ni nge ga'ar bang i tow i ir e ba ga' boch ko en
nma maruwel ngay? Ba ga'fan ba glayoch ko en nma glayoch? Dar ma chibiy baley i gul
be' ngalang, ya en nma maruwel ngay e ma chibiy ngalang."
16 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e nge pi' e m'ar ni nge gechignag e salthaw rok,
ni gowalngin e gowal u dakenrad e be yik'. 17 Got, ni fare tamilang rok yu Israel, e bayi
ngal' ni nifiy. Got nthothup nu Israel e bayi ngal' ni daramram, nu lan ta'reb e rran me
urfiy urngin ban'en, ni mus ko rachngal nge pan ni makankan. 18 Pi loway nib chap
ko gek'iy nge yungi milay' nib yong'ol e bayi mogothgoth, nib ta'reb rogon ko m'ar ni
ubchiya' nma thangey. 19 In kaen e gek'iy e ra magach ni mus ngab bitir nrayag ni nge
the'eg.

Ri'in i yad ra magech nge sul

20 Bayi taw nga bangiyal' ni girdi' nu Israel ni magach nib fos e bay dab ku ra toergad
ko fare nam ni chugur ni nge thang owcharad. Bayi mang SOMOL e lagan' rorad, ni fare
Got nthothup nu Israel. 21 Bochu'uw e girdi' nu Israel nra sul ngak e Got rorad nib gel
gelngin. 22 Ni yug aram rogon ni chiney ni gathi blich e girdi' nu Israel ni bod e yan' u
pe'lay, ma buchu'uw i yad e bayi sul. Riya' e kan ayuweg ni fan ko girdi', nri bay tapgin ni
nge aw ngorad. 23 Aram rogon, ga'ngin yang e re nam nem, ma SOMOL ni Th'abi Tolang
ni Gubin ma Rayag Rok e ra fek e riya' i yib ngay, nri bod rogon ni yog nra rin'.

SOMOL e ra gechinnag yu Assyria

24 I SOMOL ni Th'abi Tolang ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar ko girdi' rok ni yad ma
par u Zion, "Dab mu dugowgad ngak yu Assyria, ni yug aram rogon ni yad be gafgow
nagmed ni bod ni i rin' yu Egypt. 25 Dabki n'uw nap'an ma bay gu lebuguy e gechig
romed, ma aram e bay gu thirifrad u but'. 26 I Gag, SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, e bay

10:22 10:22–23 Rom 9:27

gu toyrad ko dumow rog ni bod rogon ni gu rin' ko girdi' nu Midian ko fare War nu Oreb.
Gu ra gechignag yu Assyria ni bod ni gu gechignag yu Egypt. 27 Ra taw ko chingiyal'nem,
ma gu ra pithigmed u tan gelngin yu Assyria, ma mat' rorad e dabki tomal nga pomed."

Salthaw ni nge cham

28 Meb e salthaw ni to'ogor rorad ngar koled e binaw nu Ai. Ranod u lan yu Migron,
miyad cha'riy e chugom rorod u Mikmash! 29 Ra thumurgad ko fare wo' ni wa'ich'ich
miyad toffan reb e nep' u Geba. Ma girdi' nu lan fachi binaw nu Ramah e rrusgad, ma
girdi' nu lan e binaw rok i Saul ni Pilung u Gibeah e ra milgad. 30 Me tolul e girdi' nu
Gallim! Me mmotoyil e girdi' nu Laishah! Me fulweg e girdi' nu Anathoth! 31 Girdi' nu
Madmenah nge yu Gebim e ra milgad ni ka ra feked e pogofan rorad nga pa'rad. 32 Ma
daba' e pi to'ogor e yad bay u lan fachi binaw nu Nob, nu rom e yad be furuy e tug rorad
ko Burey ni Zion ni bay ko binaw nu Jerusalem.
33 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e bayi pirdi'iyrad nga but' ni bod papa'ngin e gek'iy
nthab u lang. Yu kan nth'abi tolang ma th'abi uf uf e bay ni th'ab nga but' ngan sobut'nag.
34 I SOMOL e ra th'abrad nga but' ni bod e gak'iy u lukngun e loway nni th'ab ko tow, ni
ta'reb rogon ko pi gak'iy thabi fel'usun u Lebanon ni thig nga but'.

11

Ba nam nib gapas

1 Pi'in owchen David ni uranod nga luwan nguur pilunggad e yad bod ba ke gek'iy ni
kan toy; machane rogon ba noef ni thay ko ley nike magey u fithik' e but', e aram rogon
ba pilung ni bay yib u fithik' e pi'in owchen David.

2 Fare kan nthothup rok SOMOL e bayi pi' e gonop ngak,
nge llowan' nge salap ni nge maruwel ngay ngi i gagiyegnag e tirok e girdi' ngay.
Bayi nang e tin nib m'agan' SOMOL ngay mi i par ni bay madgun u wan',
3 mi i felan' ko pigpig ni be tay ni be fol rok.
Dabiyag ni turguy e n'en ni ngan rin' ngak be' ni bochan usun fa'anem ara tin ke rung'ag
ni murung'agen;
4 ra pithig e oloboch rok e pi'in gafgow nrogon nib mat'aw
me n'ufeg mat'wun e pi'in dariy ban'en nrayag rorad.
Yug ra pag lungun min gechignag e pi nam,
me yim' e pi'in kireb.
5 Bayi gagiyegnag e tirok e girdi' nrogon nib mat'aw ma ba yal'uw.

6 Pi gamanman ni *wolf* nge saf e bay ur pired ni bfel' thilrad,
ma gamanman ni *leopard* e bay ra paged yad nga but' u fithik' pifak e kaming.
Pifak e garbaw nge pifak e layon e bay ur abichgad u ta'bang,
ma bbitir ni ka ba'achig e bay i chathowoliyrad.
7 Garbaw nge gamanman ni *bear* e bay ur abichgad u ta'bang,
ma pifakrad e bay ur pired u ta'bang ni bfel' thilrad.
Pi layon e bay ur ked e pan ni bod e garbaw.
8 Mus ko bitir ni ka ba'achig ndabi buch ban'en rok
ni fa'anra i fafal nib chugur ngak ba porchoyog ni bay e yub u l'ugun.
9 Zion, burey nib thothup rok Got
e ra par ndariy e kireb riy ara ban'en nra maad'ad ngak be'.
Ma girdi' ko nam e ri bayi tamilangan'rad u murung'agen SOMOL
ni bod rogon lan e yungi day nib sug ko day.

11:1 Rev 5:5; 22:16

Girdi' ni kalbus u wuru' e nam nra sul

10 Ra taw nga reb e rran me yib be' nib pilung ko ganong rok Davib nib be'ech ni nge
mang pow ngak e pi nam. Yad ra mu'ulung ngalan fare binaw ni pilung ngar tedfan.
11 Rofen nem, e ra maruwel Somol nga gelngin nge fulweg e girdi' rok nga tabinaw, ni
pi'in nra magachgad u Assyria ngu Egypt, u lan fare nam nu Pathros ngu Sudan, ngu
Elam, ngu Babylonia, ngu Hamath, nge pi binaw u charen e day nge pi donguch u lan e
day. 12 I Somol e bay i n'uf bang i flak ngalang ni nge dag ko pi nam ni be kunkunuy bayay
nga ta'bang fapi girdi' nu Israel ngu Judah nra werwergad ko fa aningeg i tabthung ko
fayleng. 13 Fare nam nu Israel e bay dabki awanrad ngak yu Judah, ma yu Judah e bayi
par ni gathi kuyad e to'ogor rok yu Israel. 14 Ma bay ra chagil gow ngar togopluwgow
ngak yu Filistia ko ngal miyad fek u yargal e chugom ko girdi' nma par ko ngek. Miyow
gal ko girdi' nu Edom ngu Moab, me par e girdi' nu Ammon ni yad be fol rorow. 15 Bayi
mliknag SOMOL lan fare Nguy ni Suez, ma ra pi' e nifeng nib guwal nge mliknag e lul'
ni Eufrates, kemus ni medlip pa' e lul' nib achig e pag nrayag ni nge yan be' u barba' nga
barba'. 16 Ra sum bpa' i kanawo' nib k'iy u Assyria ni fan ngak e girdi' rok nu Israel nra
magachgad u rom, ni ku bod fare pa' i kanawo' nib k'iy ni fan ngak e pi chitamangirad
nap'an rchuwgad u Egypt.

12

Tang ko ogmagaer

1 Bayib reb e rran ni bayi tang e girdi' ni yad be ga'ar,
"Gu be pining e sorok ngom, SOMOL! Um damumuw ngog,
ma chiney e kam fal'eg lanin'ug ma ke chuw e damumuw rom.
2 Got e ta'ayuw rog;
Bayi pagan'ug ngak ma dab ku gu tamdag.
I SOMOL e pi' gelingig;
ya ir e ta'ayuw rog.
3 Ni bod rogon e ran ni be'ech nma yibnag e felfelan' ko pi'in ke yim' ko balel,
e aram rogon e girdi' rok Got nma felfelan'rad ko ngiyal' nma aywegrad."
4 Bay reb e rran ni bayib ni bayi tang e girdi' ni yad be ga'ar,
"Moged e magaer ngak SOMOL! Mu pininged ni nge ayuwegmed!
Mogned ko urngin e nam e tin ke rin'!
Moged ngorad feni sorok!
5 Mu tang niged SOMOL ni bochan feni sorok ko pin'en ke rin'.
Muguyed rogon ngan rung'ag u ga'ngin e fayleng murung'agen.
6 Urngin e girdi' nma par u Zion e nge tolul ngalang me tang!
Got nib thothup rok piyu Israel e ba sorok,
mma par u fithik' e girdi' rok."

13

Got ni bayi gechignag yu Babylon

1 Irera' e thin ni murung'agen yu Babylon, ni pi' Got ngak Isaiah ni fak Amoz.
2 U p'ebgul e burey nib tamilang mag girengiy e flak ko mael ngalang! Ma ga tolul ko
pi salthaw ni kam tining pa'am ngalang ni pow ni ngar oggad ko garog ko fare binaw
nib tolngan' e girdi' riy. 3 I SOMOL e pining e salthaw rok nib falu' ma ba m'uthan'rad ni
ngar chamgad ko fare mael nib thothup ngar gechig naged e pi'in ba damumuw ngorad.
4 Motoyil ko mayngar u p'ebgul e pi burey — ni laman e girdi' nib yo'or, lungun e pi
nam nge pi pilung ni be mokun. I SOMOL ko yu raba' i salthaw e be t'ar madilen e yu

11:10 Rom 15:12

raba' i salthaw rok ni ngan mael. 5 Yad be yib u bogi nam nib palog u tungun e fayleng.
SOMOL e be yib u fithik' e damumuw rok ni nge gathay e nam ni ga'ngin.
6 Mu gel'gel' naged e amith! Ya rran rok SOMOL e ke chugur, rofen ni En ni Gubin
ma Rayag Rok e nge girengiy e riya' i yib. 7 Ra m'ay gelngin pa' gubin e girdi' me lul'
laniyan'rad. 8 Yad gubin ni yad ra rus miyad yim' ko amith, ni bod e amith rok be' ni
bpin ni nge gargel. Bay ra changargad ngorad u fithik' e marus, ma owcharad e bay
i yik ko tamra'. 9 Rran rok SOMOL e nge anog — ni yaran e gafgow ko damumuw rok
nib gel. Bayi par e fayleng ni dakuriy waton, ma gubin e pi tadenen e yira thang mit.
10 Gubin e t'uf nge pin'en nma mat ra'en e ra m'ay ra'en ndabki mat, ra lumor ra'en e
yal' ni nge yib ngalang, ma m'ay ra'en e pul.
11 I SOMOL e ga'ar, "Bay ggirngiy e riya' nga daken e fayleng nggu gechignag gubin
e pi'in kireb ni bochan e denen rorad. Bay gu sobut'nag e pi'in yad ba tolngan' mu gu
gechignag e pi'in nib ufanthin ma yad buchan'. 12 Ma pi'in nra magach ni kabfos e ke
mom'aw ni ngan piri'egrad boch ko ngan pir'eg e gol. 13 Bay gu rurug e pi tharmiy, me
durru' e fayleng nge chuw u tagil' ko rofen ni ba'aram ni gu ra dag e damumuw rog, I
Gag SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok.
14 "Ma pi'in yad ma par u Babylon ni gathi yad girdi'en e bay ra milgad ngranod ko
pi nam nrabad riy, yad ra wear ni bod e gamanman ni *deer* ni yad be mil ko pi takol
gamanman, ni bod rogon e pi saf ni dariy be' ni be gafaliyrad. 15 Arorad ni yira kol e
ran rugoy e saydon ngak nge math e pogofan rok. 16 Ngiyal' ni yad be changar ni dariy
ban'en nrayag ni ngar rin'ed, mi ni pirdi'iy pi bitir rorad ngarm'ad, mi ni gochowriy
gathon e naun rorad u yargal, mi ni kol pi le'engirad u gelngiy.
17 I SOMOL e ga'ar, "Bay gu k'aring piyu Medes ni ngar maelgad nga Babylon. Dariy
fan e silber u wan'rad ma dabi unan'rad ko gol. 18 Gan e gat'ing nge gat'ing rorad e bay
ra li'ed e pi'in pagel ngay. Ma dab rrungyed e bitir ni kab madway ara pi bitir. 19 U
Babylonia e th'abi fel'usun u fithik' e pi gagiyeg ni bay ufan u daken e pi girdi' rok.
Machane, I Gag SOMOL, e gu ra gathay yu Babylon ni bod ni gu rin' nga Sodom ngu
Gomorrah! 20 Dariy be' nrayag ni ngki par u rom. Dakriy reb e Arab i yug be yan ni ku
ra n'uf e *tent* rok u rom, ma aram rogon e pi tagafaliy e gamanman ni dakriy bagyad
nra gafaliy e gamanman rok u rom. 21 Bayi par ni bang i ban'en ni gamanman nu ted e
bay i par riy nge arche ni *owl* e bay ur toyed taferad riy. Arche ni *ostrich* e kubay i yib
i par ngaram, nge kaming ni malboch e bay i og og u fithik' e tin ke mogoth u rom. 22 Pi
wulyang nge pi naun ni tafen e pilung e bay i kumong lungun e gowol ko gamanman ni
hyenas nge *jackal* riy. Ketaw ko rran rok yu Babylon! Pi rran rok e nge thumur."

14

Sul ni tay e pi kalbus u wuru' e nam nga taferad

1 I SOMOL e bayi kirban' bayay ko girdi' rok nu Israel me mel'egrad ni nge mil farad
ngak. Bayi pagrad ngar pired bayay u lan e nam rorad, ma girdi' u bang e bay rabad
ngar pired rorad. 2 Pire' e nam ni bayi ayweg e girdi' nu Israel ngar sulod ko fare nam ni
pi' SOMOL ngorad, mu rom e bayi pigpig e pi nam riy ngak piyu Israel ni bod e sib. Pi'in
nra koled piyu Israel e bayi mang yu Israel e kolrad e chiney, ni girdi' nu Israel e bay ur
gagiyeg niged e pi'in ur gafgow niged yad.

Fare pilung nu Babylon u lan fare fayleng ko yam'

3 I SOMOL e bayi pithig yu Israel ko amith nge gafgow nge maruwel nib gel ni un
motogel ngorad ni ngar rin'ed. 4 Ma nap'an nra rin' ni aray rogon, ma yad ra moningnag
e pilung nu Babylon ni yad ra ga'ar:

13:10 Mat 24:29; Mrk 13:24; Rev 6:12; 8:12 **13:21** Rev 18:2

“Fare pilung nib buchan’ e ke thay! Ni dabki gafgownag be’ bayay! 5 I SOMOL e
ke museg gelngin e pi’in kireb nma gagiyeg 6 ni yad be gafgownag e girdi’ u fithik’ e
damumuw, mda rir toffangad i gafgownag e pi nam ni kar koled ko mael. 7 Fin’eray e
be toffan e fayleng ni ga’ngin u fithik’ e gapas, ma be tangnag gubin e girdi’ e felfelan’.
8 Gek’iy ni *cypress* nge *cedar* nu Lebanon e kar felfelan’gad ko fare pilung nike thay, ni
bochan e dakriy be’ ni nge th’abrad nga but’, e chiney ni dakimo’!
9 “Fayleng ko yam’ e ke fal’eg rogon ni fan ko wub rok fare pilung nu Babylon. Pi kan
rok e pi’in immoy nib gel gelngirad u fayleng e ke mada’ ufrad ngalang. Ma pi ya’al rok e
pi pilung e kar sak’iygad u tagilrad. 10 Ni yad gubin ma yad be tolul ngak ni yad be ga’ar,
‘Chiney e gab me’waer ni bod gamad! Ere gur bagmad! 11 Un tay fam ko musik ni *harp*,
machane chiney e gabay u roy u lan e fayleng ko yam’. Kamthig nga chob ni fakl’ud ma
kam gulgul ko *blanket* ni alolay.’ ”
12 Pilung nu Babylon, gur e t’uf nma mat rama’em ni kadbul, ka mu thay u tharmiy!
Kafram e um kol e pi nam ko mael, machane chiney e ka ni tharbegem nga daken e
but’. 13 Mu turguy ni ngam man ngalang nga tharmiy ngam ngongliy tagil’ e gagiyeg
rom nga daken e pi t’uf nth’abi tolang. Um leamnag ni ga ra par nga but’ ni bod be’ nib
pilung u daken e burey ko lel’och ko gin ma mu’ulung e pi got ngay. 14 U mog ni ngam
man ngalang nga p’ebgul e pi manileng ngam bod rogon e En ni Gubin ma Rayag Rok.
15 Machane gur e yer, ni ka ni girngiyem nga but’ ko gin th’abi to’ar ko fayleng ko yam’.
16 Pi yam’ e bay ra paged langarad ni kar ngatgad ngom. Ma bay ra ga’argad, “Irera’
fare mo’on ni i rurug e fayleng me durru’nag e pi gagiyeg rok e pi pilung? 17 Irera’ fare
mo’on ni gathay e pi binaw me pilyeg e fayleng nge ngal’ ni bang i ted ni *desert*? Ireray
fare mo’on ni dariy bangiyal’ ni pag e pi kalbus rok ngranod nga taferad?”
18 Gubin e pilung u fayleng ma ka ni k’eyagrad ngalan e low ko yam’ rorad ni bfel’usun,
19 machane gur e dariy e malang rom, ldow rom e kanon’ nga wean ni nge meal. Nike
uponguy e ldow ko pi salthaw nli’rad u tan e mael, kanin’med ngalan ba low ni go’
malang kan yotyotmed nga but’. 20 Bochan e mu kirebnag e nam rom ni um thang e
pogofan rok e girdi’ rom, aramfan ni dab ni k’ayagem ni bod rogon boch e pilung. Dariy
reb i girdi’en e tabnaw rom ni bogi kireb nra magach nib fos. 21 Nge tabab e mathang
pogogfan! Pi’in pagel ni fak e re pilung ney e ngarm’ad ni bochan e pi denen ko pi
chitamangirad kakrom. Dakriy bagyad nra gagiyegnag e fayleng bangiyal’ ara rsugyed
daken ko pi binaw ni yad e ra ngongliyed.

Got e bayi gathay yu Babylon

22 Me ga’ar SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, “Bay gu cham nga Babylon nggu kirebnag.
Bay gu pag ni dakriy ban’en riy — dab gu pag reb e bitir, ara be’ nib fos. I Gag SOMOL e
gu be non. 23 Bay gu pilyeg yu Babylon nge bod lan ba mu’ut ni go’ ran, arche’ ni *owl* e
bayi par u rom. Bay gu wolguy yu Babylon ko wolguw nge chuw gubin ban’en riy. I Gag,
fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e gu be non.”

Got ni bayi gathay yu Assyria

24 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e micheg ni ga’ar: “Tin ku gu leamnag e ra yodrom.
Ma tin ku gu duwgiliy ni nggu rin’ e ra yan ni aw ni amrogon. 25 Bay gu thang mit yu
Assyria u daken e but’ nu Israel nggu yot’yot’rad nga but’ u daken e pi burey rog. Bay
gu chuweg e pi girdi’eg u tanggin gilban piyu Assyria ngu tanggin e pi tomal ni immoy
u porad. 26 Irera’ e n’en ku gu leamnag ni fan ko fayleng, ma pa’ag e ka ba k’iy ni nge
gechignag e pi nam.” 27 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e turguy ni nge rin’ e ran’ey;
ke k’iyag pa’ ni nge gechig, ni dariy be’ nrayag ni taleg.

Got ni bayi gathay piyu Filistia

28 Irera’ e thin ni un gararreg u lan re duw ni yim’ Ahaz ni Pilung.

29 Gimed e girdi' nu Filistia, fare dumow ni aw ngomed e ke m'ing, machane dariy
rogon ni ngam felan'gad. Nap'an ra yim' reb e parchoyog, me yib reb nga luwan ni ka ba
gel feni kireb. Tamango ko parchoyog e ra pil ma ba *dragon* nma changag. 30 I SOMOL e
bayi mang matnag rok e pi gafgow u fithik' e girdi' rok nge aywegrad ni dabi buch ban'en
rorad. Machane bayi pi' ba uyongol nib gel nge aw ngomed piyu Filistia, ma dabi pag
bigmed nge par ni kabfos.
31 Gimed gubin e binaw nu Filistia ni bay um gawolgad ngalang ma gimed be yornag e
ayuw! Mu rusgad ni gimed gubin! Be yib byil' i ath ko lel'och ni barba' i salthaw ndariy
buchu'uw i marus rorad.
32 Bu uw rogon ni ngad fulwegned e falweg ko pi mal'og nike yib ngodad u Filistia? Bay
dogned ngorad ni SOMOL e ir e ngongliy rogon yu Zion ma girdi' rok ni yad be gafgow
e bay ra pir'eged e ayuw u rom.

15

Got ni bayi Gathay yu Moab

1 Irera' e thin ni murung'agen yu Moab.
Binaw nu Ar ngu Kir e nni gathay u lan ta'ab nep', me aw e cho' u lan fare binaw
nu Moab. 2 Me yan e girdi' nu Dibon ngalang ko burey ngu'ur yorgad u tagil' e meybil.
Girdi' nu Moab e ur gogo' naged e gafgowan' rorad ni bochan yu Nebo ngu Medeba;
ra pupuyed lolugenrad nge soroberad u fithik' e gafgowan'. 3 Ma girdi' u lan yupa' i
kanawo' e ron'ed e mad ni tutuw; ma lan binaw ko pi madardar ko kanawo' ngu daken
e chigiy ko naun e be dululoy' e girdi' riy miyad be yor. 4 Girdi' nu Heshbon ngu Elealeh
e yad be yor ngalang, ni yira rung'ag e meyor rorad nga orel nge taw nga Jahaz. Ni mus
ko pi salthaw ni yad be dada' nike mulan'rad. 5 Lanin'ug e be yornag yu Moab! Girdi'
e ke mil nga nochi binaw ni Zoar, ngu Eglath Shelishiyah. Ma bochi yad e farthog ko
kanawo' nga Luhith, ni yad be yan ni yad be yor; ma boch e ke mil nga Horonaim, nib
ga' lamrad ni yad be yornag e gafgow rorad. 6 Lul' ni Nimrim e ke mlik, ma pan u to'oben
i yan e ke mororay, ni dariy ban'en ni magay ni kab galunglung. 7 Girdi' e yan nge th'ab e
Loway ni Willow, ni yad be guy rogon ni ngar milgad ni nge un e chugom rorad ngorad.
8 Urngin e pi mathil nu Moab ma yibe rung'ag laman e meyor ngay. Ku ni rung'ag nga
Eglaim ngu Beerelim. 9 U lan e binaw nu Dibon e row e lul' riy ko racha', ma Got e kabay
ban'en nike tay ni kab gel boch e gafgow riy ni nge aw ngak e girdi' u rom. Arrogon, bay
ni pu'og racha'en gubin e girdi' ni magey u Moab.

16

Mathliyab ni tay yu Moab

1 U lan e binaw nu Sela u lan e ted ni *desert* e pi' e girdi' nu Moab ba saf ni tow'ath rok
e en nma gagiyeg u lan yu Jerusalem. 2 Yad be son u mirichren e lul' nu Arnon ni yad be
chelchel ni bod e arche' ni kan langrad u taferad.
3 Miyad ga'ar ngak e girdi' nu Judah, "Moged ngomad ko mang e nggu rin'ed.
Mu yororgad romad ni bod ba ke gek'iy ni aw fon nib tagarbeb u gowalngin e
misiw, mpaged gamad nggu toffangad nga fomed. Ya gamad bogni' ndariy tafenmad,
mmithaged gamad ko gin ndariy be' nra pat ngomad riy. 4 Mu paged gamad nggu pired
u daken e but' romed. Mu yororiyed gamad rok pi'in karm'ad ni bochan ni ngar thanged
e pogofan romad."
(Ngochngochan' nge riya' e bayi mus, ma pi'in ur giliw niged e binaw e bay ra
chuwgad. 5 Ma aram e reb e pi'in owchen David, e bayi mang pilung, ni bayi gagiyegnag
e girdi' ko yul'yul' nge t'ufeg. Bayi gur ni nge rin' e tin nib yal'uw', me guy ni ngu'un rin'
e tin nib mat'aw.)

6 Me ga'ar e girdi' nu Judah, "Ku gu rung'aged rogon feni uf uf e girdi' nu Moab. Gamad
manang ni yad ba tolngan' ma yad ba ufanthin machane dariy ban'en ni ngar ufgad
ngay."
7 Girdi' nu Moab e bay ur yorgad ni bochan e pi oloboch ni bay ur gafgowgad riy. Yad
gubin ni bay ur yorgad u nap'an nra yib wuran ngan'rad e ggan ni falel' ni ur ked u lan
fare binaw nu Kir Heres. Bay ra pired nike math e liyab rorad. 8 Pi milay' nib chugur
nga Heshbon nge pi milay' ni *grape* Sibmah e go' ke kireb, ireram e pi milay' ko *grape* ni i
chingaw' e pi'in ur gagiyeg niged e pi nam ko pi wayin ni i yib riy. Bay bangiyal' ni garer
e pi milay' nem nge mada' ko binaw nu Jazer, me yan ko ngek ngalan e ted ni *desert*,
me yang u rom ko ngal nga ba'nem e *Dead Sea*. 9 Ma chiney e gu be yornag e *grape* nu
Sibmah ni bod ni gu yornag yu Jazer. Be map' lu'ag ni fan nga Heshbon ngu Elealeh, ni
bochan e dakriy wom'ngin e woldug nra felan' e girdi' ngay. 10 Chiney e dakriy be' ni
be felfelan' u lan fa yungi flang nib yung'ol. Dakriy be' ni be tolul ara be tang u lan fapi
milay'. Dariy be' ni be pirdi'iy e *grape* ni nge ngongliy e wayin riy; laman e felfelan' e
dakriy. 11 Ku gu gel'gel'nag e kirban ni fan ngak yu Moab, ma ke gafgowan'ug nga Kir
Heres. 12 Girdi' nu Moab e thay porowrad ko yan nga daken e burey nga tagil' e meybil
nge lan e pi tempel rorad ko meybil, machane dariy ban'en riy ni bfel' ngorad.
13 Irera' e thin ni pi' SOMOL ni somm'on u murung'agen yu Moab. 14 Ma chiney e be
ga'ar SOMOL, "Ri dalip e duw me chuw e fla'ab rok yu Moab, aram feni yo'or e girdi' riy,
machane kemus nri in i yad e ra fos, miyad par ni yad ba me'waer."

17

Got e bayi gechignag yu Syria ngu Israel

1 I ga'ar SOMOL, "Damascus e dabki mang reb e binaw, bayi par ni ba ulung i dow.
2 Pi binaw nu Syria e bay nn'ag ni manemus. Me mang tagil' e abich ko saf nge garbaw,
ni dariy be' nra langrad u rom. 3 Israel e bayi par ndakriy e yoror riy, ma Damascus e
dabkiyag ni nge par rok ni dabki todong ku be'. Ma pi'in nu Syria nra mageygad e bayi
m'ayfarad ni bod rogon e girdi' nu Israel. I, Gag SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e gu be
non."
4 I ga'ar SOMOL, "Be yib reb e rran ni bayi t'aw ngay, ni aram e nge mus feni ga'
bugwan yu Israel, ma fel' rogon riy e bayi chuw me par e gafgow nga luwan. 5 Ra par yu
Israel ni bod bangi milay' ni kan th'ab e *grain* riy ka ni t'ar wom'ngin, ni bod feni kireb e
milay' ko loway nu Refaim nap'an ni kan t'ar wom'ngin kem'ay. 6 Kemus ni in e girdi' e
ra magach nib fos', yu Israel e bayi bod ba ke gek'iy ni *olive* ni gubin wom'ngin ni kant'ar
min pag l'agruw ara dalip u tamal'gin, ara nni pag in ko yupa' ni sobut' u papa'ngin. I
Gag, SOMOL ni Got rok yu Israel e gu be non."
7 Ra taw ko rofen nem, ma ra sul e girdi' ngar ninged e ayuw ngak e En ni Sunumiyrad,
ni fare Got nu Israel nib thothup. 8 Bay dab ku ra paged e taga' ko pi altar ni rfel'egned
nga pa'rad, ara lagan'rad ko pin'en ni yad ma chamey nga pa'rad ni bogi ya'an Asherah
ni fare got ni bpin nge altar ni yima urfiy e *incense* riy.
9 Ra taw ko rofen nem, ma pi binaw ni kan yororiy ni fan ko mael e bay ni pag nge
mogoth ni bod fapi binaw nike n'ag e pi *Hivite* nge yu *Amorite* fa'anra milgad rok yu
Israel.
10 Israel, kampag talin fare Got ni ir e lagnem me yoror rom ni bod ba war nib gel.
Ka mu cheal ga be yung yungi milay' nib taliw ni ngu'um tayfan e got nu bang riy.
11 Machane yu gu ra for u fithik' e but' ngalang nge puf yuwan ko re kadbul ni mu yung,
ma ku ra par ni dariy wom'ngin ni ga ra t'ar. Ya go' gafgow nge amith ni dabim'ay e ra
par.

Pi nam nib to'ogor ni yad ra waer

12 Pi nam nib gel gelngin e ka ra wageygad ni ta'reb linganrad ko day ni be chob, ni
bod e n'ew ni gagang' ni be pil ko na'. 13 Fapi nam e kar gurgad i yib ni bod payngin e
n'ew, machane Got e puwan' ngorad miyad sul nga tomur, rchuwgad ni bod e fiyath ni
un ko nifeng u barba' e burey ara pan ni mlik' u fithik' e nanyor. 14 Ra blayal' miyad be
k'ar marus, machane ra kadbul mada ramed. Irera' e n'en nra rin' urngin e pi'in yad ma
giliwnag tafadad.

18

Got e bayi gechignag yu Ethiopia

1 Ba' nem e pi lul' nu Ethiopia e bay bbinaw riy ni yima rung'ag lingan pon ban'en riy.
2 Pi owchen reb e nam nga reb e nam ko fare binaw e rabad u lan e lul' ni Nile ni yad
be yan u fofot ni kan ngongliy ko ro'uy. Mu suled nga tabnaw ni papay, gimed e pi tafek
thin! Mu feked e malwol i yan ko but' romed ni nike th'eth'ab e pi lul', ko nam romed
nib gel ma ba ga' lungun, nge girdi' romed ni n'un'uw mab pachpach dowrad, ni yima
rus ngorad u ga'ngin e fayleng.
3 Ngam motoyilgad, gimed gubin e girdi' nma par u fayleng! Mu sap niged bangi flak
ni pow, ni ngan tining u daken p'ebgul e burey. Mi gimed motoyil nga lingan e rapa! 4 I
SOMOL e ga'ar ngog, "Bay gu changar u tharmiy nga but' ni bod feni mocho' e garbeb
nma sum nnep' ko ngiyal' nike el wom'ngin e woldug, bod feni mayluy ram'en e yal'
nimsiw'. 5 U m'on ni yira kunuy wom'ngin e *grape*, u nap'an nike mulmul e mak'uf ni
flores ma be lol e *grape*, ma aram e bayi gathay e en to'ogor piyu Ethiopia ni bod feni
mom papa'ngin e *grape* ni yima th'eth'ab ko yar. 6 Pi ldow ko salthaw rorad e bay ni pag
u but' nib m'ug ko pi arche' nge gamanman ni malboch. Nap'an fangin e gowal ma bay
i longuy e arche' fapi ldow, me taw fangin e garbeb me languy e gamanman."
7 Ra taw nga bangiyal' ma bay un pi' e maligach ngak SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok
ko re nam ney nike th'eth'ab e pi lul', ni re nam ney nib maduwgil ma ba gel gelngin, ni
girdi' riy e ba n'un'uw ma ba pachpach downgin, ni yima rus ngorad u ga'ngin e fayleng.
Bay rabad ko Burey ni Zion, ni aram e gin yima liyor riy ngak SOMOL ni Gubin ma Rayag
Rok.

19

Got e bayi gechignag yu Egypt

1 Irera' e thin u murung'agen yu Egypt.
I SOMOL e ke yib ni nge yib nga Egypt, ni be yib u daken bang i manileng nib papey.
Ma fapi liyos nu Egypt e be duru' u puluwon, ma ke mulan' e girdi' nu Egypt. 2 Be
ga'ar SOMOL, "Bay gu k'aring e mael u lan yu Egypt me cheal e walag ko walag ngu'ur
togopluw gow ngorow me togopluw e buguliyoror ko buguliyoror. Pi binaw e bay ur
chamgad ngorad, nge pi pilung ni yab ba to'ogor e bay u ra lu'aged e en nge sorok. 3 Arme
nggu wagageynag e tin ke tanomnag yu Egypt mu gu mulegan'rad. Bay rman ayuwgad
ko pi liyos rorad, bay u ranod ko pi tapig ngu'ur fithed e thagith komang e bfel' ni ngar
rin'ed. 4 Bay gu pag yu Egypt nga pa' reb e pilung nib kireb ngi i gagiyeg nagrad. I Gag
fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e gu be non."
5 Bayi sobut' e ran u lan e lul' ni Nile, me munmun me mlik'. 6 Ma gin ma mit e ran
riy e ra burow ko ngiyal' ni be mlik' i yan nib sag'al. Ro'uy nge uchel e bayi mororay,
7 ma gubin e woldug ni ka ni yung u marichlen fare lul' ni Nile e bayi mororay nge un ko
nifen. 8 Gubin e girdi' nike pag e taga' ko fita' u lan fare lul' ni Nile, ni fan ko yafos rok, e
bayi gowol ma be yor; pi lam nge yung i nug rorad e ke m'ayfan. 9 Pi'in yad ma ngongliy
e mad ni wech e bayi mulan'rad; 10 ma pi'in yad ma lifith ban'en nge pi'in yad ba salap
ko maruwel e bay ra magawongad me mulan'rad.

19:1 19:1–25 Jer 46:2–26; Ezk 29:1—32:32

11 Pi tayugang' ko binaw nu Zoan e yad bbalyang! Ma pi'in th'abi gonop u Egypt e ra
pi'ed e fanow ni de fel'! Bu uw rogon ni yad ra yog ngak e an pilung ni bay tha'rad ko
pi'in llowan' nge pi pilung ni kakrom? 12 Pilung nu Egypt, bu uw fa pi tafanow rom nib
cheag? Ya sana rayag ni ngrogned ngom ko mang e tin ke tanomnag SOMOL ni Gubin
ma Rayag Rok nga Egypt. 13 Pi tayugang' nu Zoan ngu Memfis e yad bbalyang. Yad e
susun e yad e ngar pow'iyed e nam, machane ka ra olobochiyed. 14 I SOMOL e i gagiyeg
nagrad ngar pi'ed e fanow nib wagagey. Ma aram tapgin ni gubin e tin i rin' yu Egypt e
ba kireb ngi i thigthig ni bod be' nib ching ni be dol' u fithik' e sul'ugun rok. 15 Dariy be'
u lan yu Egypt ni bfel' rogon ara ba gafgow, ara be' nib ga'fan ara be' ni danir changar
ngak, nrayag ni pi' e ayuw.

Egypt ni bayi liyor ngak SOMOL

16 Bayi taw nga bangiyal' ni girdi' nu Egypt e bay ra dugowgad ni bod e ppin. Bay ra
durru'gad ko marus u nap'an ni yad ra guy SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok nike k'iyag
pa' ni nge gechig nagrad. 17 Girdi' nu Egypt e yad ra rus ngak yu Judah u gubin ngiyal'
nra yib ngan'rad fare n'en nike fal'eg SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok rogon ke tay ni fan
ngorad.

18 Ra taw ko ngiyal'nem, ma lal e binaw nu Egypt nra i non ni thin ni Hebrew. Girdi'
nu rom e bay ur mowgad nga fithingan SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok. Reb fapi binaw
e bay ni pining fithingan ni, "Binaw ko Yal'."

19 Ra taw ko ngiyal'nem, ma bay ba altar rok SOMOL u lan fare nam nu Egypt nge
ba malang ni ka ni suweg nib n'uw ko mathil nu Egypt ni ka ni ognag ngak SOMOL.
20 Galin'ey e bay i mang pow u lan yu Egypt ni bay SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok u
rom. Nap'an nra gafgow e girdi' u rom miyad pining SOMOL ni nge ayuw, ma ra pi' be'
ni nge aywegrad. 21 I SOMOL e bayi dag ko ir mini' ko girdi' nu Egypt, ma aram miyad
nang miyad liyor ngak, miyad fek i yib ngak e maligach ni mo'oruf. Bay ra mowgad
ngak miyad rin' e n'en ni kar mow niged. 22 I SOMOL e bayi gechignag e girdi' nu Egypt,
machane yug aram rogon ma bayi gol nagrad. Bay ra sulod ngak me rung'ag e meybil
rorad me gol nagrad.

23 Ra taw ko ngiyal'nem ma bay ba kanawo' nib ga' nra yan u Egypt nga Assyria. Girdi'
ko gal nam ney e bay u ra milekaggad u thilin e gal nam ney, ma gal nam nem e bay ur
liyor gow u ta'bang. 24 Ra taw ko ngiyal'nem ma yu Israel e ra ta'reb tolngin nga Egypt
ngu Assyria, ma dalip i nam ney e yad ra fal'eg wa'athan ga'ngin e fayleng. 25 I SOMOL
ni Gubin ma Rayag Rok e bayi fal'eg wa'athrad me ga'ar, "Egypt, bay gu tow'ath nigem, i
gur girdi'eg; nge gur Assyria, ni gu sunmiyem; nge gur Israel ni girdi' rog ni gu mel'eg."

20

Pow ko fare Profet ndariy e mad u daken

1 U tan lungun Sargon ni *emperor* nu Assyria, me cham e en pilung ko salthaw nu
Assyria ko binaw rok piyu Filistia u Ashdod. 2 Dalip e duw aram nga m'on me yog
SOMOL ngak Isaiah nib mo'on ni fak Amoz ni nge luf e sus rok nge mad u daken ni
tutuw. Me fol riy ngi i yan u rom i yan ni dariy e mad rok nge sus. 3 Ma nap'an nkol
yu Ashdod, me ga'ar SOMOL, "Tapigpig rog i Isaiah e ki i yan ni dariy e mad u daken nge
sus rok ni dalip e duw. Irera' e pow ko n'en ni bayi buch u Egypt ngu Ethiopia. 4 *Emperor*
nu Assyria e bayi gafaliy fapi kalbus i yan ni dariy e mad u dakenrad, ni kolrad ko fa gal
binaw. Fel' yangren nge pi'lal e bay u ranod ni dariy e sus rorad nge mad, ni be m'ug
chuguyenrad, nra kar tamra' ngak yu Egypt. 5 Pi'in be pagan'rad nga Ethiopia ma uf uf
rorad yu Egypt e bayi balyang lanin'rad me mulan'rad. 6 Ra taw ko ngiyal'nem, ma girdi'
nma par u pel'ay u Filistia e bay ra ga'argad, 'Mu changar ko nen ke buch ko girdi' ni yad

e pagan' rodad ni ngar ayweged gadad u pa fare *emperor* nu Assyria! Are bu uw rogon ni dab dam'ad?' "

21

I pilyeg e changar ngan guy yu Babylon ni thay

1 Irera' e thin ni murung'agen yu Babylonia.

Ba yib e riya' u ba nam ni bay madgun ni bod ba nanyor ni wolguy daken e ted. 2 Ke pilyeg e changar rog ku gguy ba gafgow nib ga' nra be' ma be yagnag be' nge mathang pogofan ni yibe tay.

Salthaw nu Elam, mu chamgad! Salthaw nu Media, mu thabey niged fapi binaw! Got e bayi museg e gafgow ni k'aring yu Babylon.

3 N'en ni ku gguy mu gu rung'ag u lan e changar rog ni piliyeg e ke sug nigeg ko dugow nge amith, ni bod e amith rok be' ni bpin ni nge gargel. 4 I m'ag e balyang owcheg, ma gu be durru' ko marus. Kagum' ni bochan ni yigi papey nge blayal', machane dariy ban'en ni yib kemus ni go' marus.

5 Ku gguy ba mur ni kan fal'eg rogon; ka ni flath e mad ni nge par e girdi' ni ka ni piningrad nga daken. Yad be abich ma yad be garbod. Miygi non be' ni ga'ar, "Gimed e tolang ko salthaw mu fal'eged rogon e *shield* romed!"

6 Ma aram me ga'ar Somol ngog, "Mman mu tay e matnag, ma gog ngak ni ngi i sulweg e thin ko nen ni be guy. 7 Fa'anra guy e pumo'on ni be yib u daken e os, ni lal'agruw nib papluw, nge pumo'on ni be yan u daken e dongki nge kamel, ma thangri faleg i yaliyrad."

8 Me tolul fare matnag ni nge ga'ar, "Siro', ku'ug sak'iy ni gu be matnag u luwag ni rran nge nnep'."

9 Aray e karbad! Ni girdi' ni be yan u daken e os ni kar fochgad ni lal'agruw. Me pi' fare matnag e thin nge yib, "Ke mul yu Babylon! Gubin e liyos ni yad ma tayfan e ke wagay u but'."

10 Girdi' rog nu Israel, ka ni pirdi'iymed ni bod e *wheat*, machane chiney e nggu weliy ngomed ba sabethin ni bfel' ni ku gu rung'ag rok SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni Got nu Israel.

Thin ni murung'agen yu Edom

11 Irera' e thin ni murung'agen yu Edom. I tolul be' ngog u Edom ni ga'ar, "Matnag, ke chugur ni nge rran fa dawor? Mog ngog ko mingyal' e ra mus."

12 Mug fulweg, "Be n'en ni nge kadbul, machane bay ki nep' bayay. Ma fa'anra ka ga ba'adag ni ka ga ra fith bayay, mag sul ngam fith."

Thin ni murung'agen yu Arabia

13 Irera' e thin ni murung'agen yu Arabia.

Gimed e girdi' nu Dedan, fare thelep romed e gif u lan e nam nu Arabia, 14 mu pi'ed e garbod ko girdi' ni karbad ngomed ni karm'ad ko balel. Gimed e girdi' ko binaw nu Tema, mu pi'ed e ggan ko girdi' ni dakriy taferad. 15 Be mil e girdi' ni ngar thaygad ko saydon ni ka ni fel'eg rogon ni ngan li'rad ngay, nge gat'ing ni ka ni fel'eg rogon ni ngan pag ngorad nge gubin tin yima riya' riy ko mael.

16 Ma aram me ga'ar Somol ngog, "Rik ta'reb e duw mu gu moseg fare ga' bugwan nib mta' fapi ganong nu Kedar. 17 Pi'in ma mun gat'ing e aram e pi'in th'abi falu' u Kedar, machane buchu'uw i yad e ra par nib fos. I Gag SOMOL ni Got nu Israel, e gu be non."

22

Thin ni murung'agen yu Jerusalem

1 Irera' e thin ni murung'agen ba loway ni fithingan e Loway ni Pilyeg e Changar.

Mang e yibe rin'? Mangfan ni urngin e girdi' u lan binaw ma be madnom u daken e
chigiy ko naun? 2 Ga'ngin fare binaw nike mada' lingan ngalang, nike sug nga lingan e
uf uf.
Girdi' nike yim' u tan e re mael ney e gathi cham e rm'ad riy. 3 Gubin e tayugang' rom
nra milgad mi ni kolrad u m'on ni ngron'ed ta'reb e gan e gat'ing. 4 Chiney e ngan chuw
rog nggu par ni go' gag nggu yornag gubin pi girdi'eg ni go' karm'ad. Dab muguy rogon
ni ngam fal'eg lanin'ug. 5 Irera' e ngil'an e digow, me'waer ni ngan tay, nge lanin'uy ni
nge wagagay u lan fare Loway ni fithingan e Loway ni Pilyeg e Changar, ni SOMOL ni
Th'abi Tolang ni Gubin ma Rayag Rok e pag e ran'ey ke aw ngodad. Rungrung ko fare
binaw rodad e kan buthug, ma be kumong lungun e girdi' ni yad be yornag e ayuw u
fithik' e yochi burey.
6 Pi salthaw ko nam nu Elam e karbad u daken e os, ni bay talin e cham rorad ni gat'ing
nge gan e gat'ing. Ma salthaw nu Kir e kar falflaged rogon e yungi *shield* rorad. 7 Fapi
loway nu Judah nib yong'ol e ba sug ko *chariot*; ma salthaw u daken e os e yad ba k'af u
mit e pi garog nu Jerusalem. 8 Urngin e pin'en nma yoror rok piyu Judah e dariy wotan
u but'.
Nap'an ni buch e ran'em, ma ga fek talin e cham nga wuru' e gin yima cha'riy riy.
9-10 Mu gguy e yungi chabal ko rungrung nu Jerusalem nike t'uf ni ngan ngongliy. Mu
fal'eg i yaliy gubin e naun u lan yu Jerusalem ngam buthug boch nga but' ngam fek e
malang riy ni ngam thuthuy e rungrung ko fare binaw ngay. Ya nge yag ni nge mit e ran
riy, 11 ma ga toy ba teng nga langgin fare binaw ni nge mit e ran riy ni be yib nga pe'ning
ko fare lupath nike n'uw nap'an. Machane dam sap ngak Got, ni ir e tonamnag urngin
e pin'ey nike n'uw nap'an, ma ir e gagiyegnag nge yodrom.
12 I SOMOL ni Th'abi Tolang ma Gubin ma Rayag Rok e i piningmed ni ngam yorgad
mi gimed dololoy', migmed puy piyan lolugmed ngam chuwgad ko mad ni tutuw.
13 Machane mu rin'ed nib thil, ya um garusgad ma gimed be madnom. Ma gimed be
li'e saf nge garbaw ni ngan languy, ma yibe unum e wayin. Me lungmed, 'Kabfel' ni
ngu'ud abichgad ma gadad be garbad! Ya bayi gabul ma kadm'ad.
14 I SOMOL ni Th'abi Tolang ma Gubin ma Rayag Rok e ir e non ngog ni ga'ar, "Biney
e denen e dabi chuw machan, u n'umngin nap'an e yafos rorad. I Gag, fare SOMOL ni
Th'abi Tolang ma Gubin ma Rayag Rok, e kugog e pi thin ney."

Ba ginaeng ngak Shebna

15 I SOMOL ni Th'abi Tolang ma Gubin ma Rayag Rok e yog ngog ni nggu wan ngak
Shebna, ni ir e ma guy rogon e maruwel ni nge yan ni bfel' rogon u ba tabnaw nib ga'
lungun, ngug ga'ar ngak, 16 "I gur mini' ni ga be leamnag? Bu uw matwom ni ngam
ker e gin ngan k'ayagem riy nga barba' fare burey ni go' war? 17 Sana gur be' nib
sorom, machane SOMOL e bay i chibiyem ngalang nge yon'em nga orel. 18 Bayi chibiyem
ngalang ni bod bbat' me yon'em ngalan bbinaw nib ga'. Nu rom e ga ra yim' riy u charen
e pi *chariot* nri ga ba uf ngay. I gur e ka mu thiyernag e naun rok e masta rom. 19 I SOMOL
e bayi chuwegem ko maruwel rom me girngiyem ko fare liw rom nib tolang nga but'."
20 Me ga'ar SOMOL ngak Shebna, "Nap'an nra buch ni aram rogon, ma bay gu pining
e tapigpig rog i Eliakim nib mo'on ni fak Hilkiah. 21 Bay gu chuweg nga madam mu gu
m'ag e leed rom nga lukngun, ma bay gu pi' urngin e lung ni i moy rom ngak. Ma bayi
par nike bod ba matam ngak e girdi' nu Jerusalem ngu Judah. 22 Mu gu pi' mat'wun ni
nge gagiyeg u tan pa' e en pilung, ni be' ni owchen David. Bayi yag e kiy ko office ngak;
ma n'en nra bing e dariy be' nra ning, ma n'en nra ning e dariy be' nra bing. 23 Bay gu tay
nib mudugil u gil' ni bod e yuluy u ban'en ni kan rag nga but' nib mache'che', ir kenggin
e liyor ni bay un tay ko fare tabnaw rok ni ga'ngin.

22:22 Rev 3:7

24 “Machane gubin e girdi’ rok nge gathon e tabnaw rok e bay ra tomalgad ngak. Bay ra
gamuchmuchgad ngak ni bod e th’ib nge yu raba’ i dabiy ni kan the’ ko rrichib! 25 Nap’an
nra yodrom, ma fare yuluy nib mache’che’ e bayi warwar nge mul. Ma aram tomuren
urngin e pin’en ni un the’ ngay.” I SOMOL e keyog e pi thin ney.

23

Thin ni murung’agen yu Foenicia

1 Irera’ e thin ni murung’agen yu Tyre.
Mu gogo’gad ko gafgowan’ gimed e sala u maday! Gin ma yan i gif e barkow romed
ngay e ka ni gathay; naun riy nge gin yima yuluy e barkow riy e ke mogoth. Ra sul e
barkow romed u Cyprus, mi gimed nang salpen. 2 Mu sigel’gel’gad nga but’, gimed e
pi’in tasiyobay u Sidon! Gimed be pi’ e girdi’ 3 ngranod u maday ni ngar chuway’gad
miyad pi’ ni chuway’ e *grain* ni yima yung u Egypt miyad siyobay u gubin e pi nam.
4 Binaw nu Sidon, mu tamra’gad, kem’ay famed! Day nge nge t’ay e regur e ke n’agmed
ma be ga’ar, “Dariy e bbitir ni fakag. Ma dariy e ngiyal’ ni gu chugol pagel ara ppin.”
5 Mus ngak piyu Egypt ni yad ra dada’ ngay nap’an ni yad ra nang ni ka ni gathay yu
Tyre.
6 Mu gogo’gad ko gafowan’, gimed e girdi’ nu Foenicia! Mu guyed rogon e mil nga
Spain! 7 Moged irera’ fare binaw ko felfelan’ nu Tyre nni sunmiy ni kari kakrom? Irera’
fare binaw nma pi’ e girdi’ nge th’ab e day nge yan i par nga boch e nam? 8 Mini’ e
tanomnag nge girengiy gubin e pin’ey nga daken yu Tyre, ni fare binaw nib sorok, ni pi
siyobay riy e bogi fak e pilung ni yad e picha’ nth’abi gilbugwarad u fayleng? 9 I SOMOL
ni Gubin ma Rayag Rok e tanomnag. I tanomnag ni fan e nge museg e tolngan’ rorad ko
n’en ni kar rin’ed me sobut’nag e pi’in yad ma tayfan.
10 Marod ngam woldug niged fare nam, gimed e girdi’ ni gimed be par u Spain! Dakriy
be’ nra yoror romed bingyal’. 11 I SOMOL e ke ki’yag pa’ nga daken e day ke pulpuluy e pi
gagiyeg. Ke duwgiliy ni gin bay kenggin e siyobay riy u Foenicia e nge mogoth. 12 Binaw
nu Sidon, felfelan’ romed e kemus, ma girdi’ romed e nge gafgow. Ni dariy fan ni yad ra
mil nga Cyprus, ya ku dariy ba ayuw nra yib ngorad.
13 (Gathi piyu Assyria, ya piyu Babylon e ra paged e gamanman ni malboch nge wagay
u daken yu Tyre. Piyu Babylon e ra suweged e tawo’en e thum’ ngalan binaw, ma yad e
ka ra buthged e pi yoror u Tyre ni fan ko mael, kar paged fare binaw nike mogoth.)
14 Mu gogo’gad ko gafgowan’, gimed e pi sala u lan e pi regur! Ya fare binaw ni gimed
ma ta’ ngay e ke mogoth.
15 Bayi taw nga bangiyal’ mi ni pagtalin yu Tyre ni melip i ragag e duw nap’an, ni aram
n’umngin e yafos rok reb e pilung. Ra m’ay e pi duw nem ma yu Tyre e ra bod fa’anem
nma falchuway’ ngak ni bay ko tang:
16 Mu fek talin e musik rom ni *harp*, ngam liyeg fachi binaw,
i gur e re gathar nir ni gafgow ni ka ni pagtalim!
Mmusik mu’um tang
ya ngkum puguram ngan’uy bayay.
17 Nap’an nra m’ay fa medlip i ragag e duw, me pag SOMOL yu Tyre nge sul ko maruwel
rok ni i rin’, ma aram e bayi pi’ ir nchuw’ay ngak gubin e nam nu fayleng. 18 Salpiy ni
nge yag ngak ko siyobay e bay ni pi’ ngak SOMOL. Dabi cha’riy ngabang, machane pi’in
yad ma liyor ngak SOMOL e bay ra faned fare salpiy rok ni ngar chuw’iyed e ggan nge
mad nib t’uf rorad ngay.

24

I SOMOL ni bayi gechignag e fayleng

1 I SOMOL e bayi kirebnag e fayleng nge par ni dakriy ban'en riy. Bayi lolopoy daken
e fayleng me wagaynag e girdi' riy. 2 Gubin e girdi' ni ta'ab n'en e yad ra mada'nag —
ni prist nge girdi', pi tapigpig nge pi masta, nge pi'in nma pi e chuway' nge pi'in ma
falchuway', nge pi'in ma pi' e salpiy nge pi'in ma ning ni ku ra fulweg, nge fel' rogon nge
gafgow. 3 Fayleng e bayi par ndakriy e fel' riy nike kireb. I SOMOL e ke non ma tin keyog
e ra yodrom.
4 Fayleng bayi mlik' nge mororay; ga'ngin e fayleng nra m'ing kawon me me'waer;
fayleng nge lanelang e l'agruw nra wod. 5 Girdi' e ka ra alit niged e fayleng ni bochan e
yad be th'ab e motochiyel rok Got miyad be kirebnag fare m'ag ni ngongliy ni nge par ni
manemus. 6 Are Got e keyog ni nge buch wa'athan e fayleng; girdi' riy e bayi fek machan
e tin ur rin'ed. Ri bochu'uw i yad e ra par nib fos. 7 Ke mroray kenggin e *grape*, ma ke
lich e wayin. Gubin e pi'in urmed ni yad ba felfelan' e ke kireban'rad e chiney, 8 ma
musik rorad ni *harp* nge *drum* ni uf uf rorad e dakriy. 9 Dakrir tang niged e felfelan' ni
ka ra unumed wayin; dakriy be' ni ba'adag lamen. 10 Lan fare binaw e dakuriy yaramen
gubin ban'en riy, ma girdi' riy e ka ra man' niged e mab ngorad u naun ni fan e nge dabki
buch ban'en rorad. 11 Girdi' e be tolul u lan e yupa' i kanawo nib ga' ni bochan e wayin
ni dakuriy. Felfelan' e ke chuw ni dabki sul bi'id; ya kan chuweg u daken fare binaw.
12 Fare binaw e ke mogothgoth, ma pi garog riy e kan t'ar nga but'. 13 Irera' e n'en nra
buch ko gubin e nam u ga'ngin yang u fayleng. Ra bod tomuren e mat'ar wom'ngin e
woldug, u nap'an ni kan tet'ar nga but' gubin kaen e yu ke gek'iy ni *olive* nge tin tomur
u wom'ngin e *grape* nni t'ar.
14 Pi'in rfosgad e bay ra tang niged e felfelan'. Ma pi'in bay ko ngal e bay ra weliyed
feni sorok SOMOL, 15 ma pi'in yad bay ko ngek e bay ra pininged e sorok ngak. Girdi'
nma par u pel'ay e bay ra pininged e sorok ngak SOMOL, ni Got rok yu Israel. 16 Gin
tha'bi palog nga tungun e fayleng e bay da rung'aged ni be yin' tangin e sorok ni fen
piyu Israel, ni fare nam nib mat'aw.
Machane gag e dakriy ban'en ni ka be lagan'ug ngay! Gu be m'ay nga bang! Pi'in nib
ta dugdugthin u thilin e girdi' e kuyad be elmirin i yan. 17 Gubin e girdi', mmotoyilgad
ngog! Bay e marus, nge pi low, nge wup ni be son nagmed. 18 En nra guy rogon ni nge
mil ko marus e ra mul nga low, ma en nra thay u low e yira kol ko wup. N'uw nib gal e
ra po' u lanelang, ma pi defngin e fayleng e ra rur. 19 Ra yab'al e fayleng nge wear nge
say. 20 Fayleng e ra thigthig ni bod be' nib ching, ni be un ko nifeng ni bod bochi ta'ang
u tan e yoko'. Fayleng e ke tomalnag e pi denen; bayi aw nga but' ni dakriy e ngiyal' nra
suwon.
21 Bay bingyal' ni be yib ni bayi gechignag SOMOL e pi'in nib gel gelingrad u lang nge
pi'in ma tagagiyeg u fayleng. 22 I Got e bayi puthuy e pilung nga ta'bang ni bod e kalbus
u lan ba low. Me ning e kalbus ngorad nge mada' ko ngiyal' ni ngan gechig nagrad. 23 Pul
e bayi lumor ra'en, me math ra'en e yal', ni bochan e SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e
bayi pilung. Bayi gagiyeg u lan yu Jerusalem u daken e Burey ni Zion, ma pi tayugang'
ko girdi' e bay ra guyed feni maluplup'.

25

Ba tangin e sorok

1 SOMOL, I gur e Got rog;
Bay ug liyor ngom mu gu mathangeluwolnag fithingam.
Kam ngongliy bogi maang'ang;
ri ga ba yul'yul' u rogon ni ga be rin'
e pin'en ni ka mu tanomnag kakrom.
2 Ka mu gathay fapi binaw
ma ka mu buthug e pi yoror rorad nib gel ni fan ko mael.

Fapi tafen e pilung ni toy e pi to'ogor romad
e kan thirif u but.
3 Girdi'en e pi nam nib gel gelngin e bay ur pininged e sorok ngom;
gur e bay un rus ngom u lan e pi binaw ko fapi nam nib kireb e leam rorad.
4 Pi'in gafgow nge pi'in dariy ban'en nrayag rorad e ra milgad ngom
made buch ban'en rorad ko ngiyal' e gafgow.
Gur e ga ma pi' e gin ngar gifgad ngay ko yoko'
nge taglul' ni nge aywegrad u nifiyen e gowal.
Pi to'ogor nib kireb e yad ma cham ni bod e yoko' u nap'an e ayis.
5 ni bod e fangin e yal' u bang nib fengfeng.
Machane gur, SOMOL, e ka mu th'ab gulngan e pi to'ogor romad;
kam mocho'nag e pi tolul rok e pi'in kireb e leam rorad,
ni bod e taglul' ko manileng ni tagarbebnag reb e rran nib gawal.

Got e fel'eg rogon ba mur

6 U roy u daken e Burey ni Zion e bayi fel'eg SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ba mur ni
fan ko gubin e nam u fayleng — ba mur ni ggan nge wayin th'abi fel' e yira pi' riy. 7 Mu
roy e bayi chuweg riy e kireban' nib tomgin ni bod e manileng nike gapopow nga daken
gubin e nam. 8 Ma SOMOL ni Th'abi Tolang e bayi kirebnag gelngin e yam' ni manemus!
Bayi faley e lu' u owchen gubin e girdi', me girdi' rok ni yad ba yath u wan' e fayleng ni
ga'ngin ni ur gafgowgad riy e bayi museg. I SOMOL, e ir e be yog e pi thin ney.
9 Nap'an nra yodrom, ma gubin e girdi' ni bayi ga'ar, "Ir e Got rodad! Kad ted e pagan'
rodad nga daken, ma ke aywegdad ni de buch ban'en rodad. I ir e SOMOL! Kad ted
e pagan' rodad nga daken, ma chiney e kad felfelan'gad ma kad ufgad ni bochan e ke
ayuwegdad."

Got ni bayi gechignag yu Moab

10 I SOMOL e bayi yororiy e Burey ni Zion, machane girdi' nu Moab e bay notrad nga
but' ni bod rogon e pan ni kanot nga fithik' i t'ay e gamanman. 11 Bay ra k'iyaged pa'rad
ni gowa ngar nonggad, machane Got e ra sobut'egrad, me ligil pa'rad nga'ar nike m'ay
gelngin. 12 Bayi buthug e pi yoror rok yu Moab nga but' nib gel ni fan ko mael nib mu'un
e yungi rungrung riy ngay nib totolang nge aw nga but' nga fithik' e ab.

26

I Got nra gelnag e girdi' rok

1 Bayi taw nga reb e rran nra yin' e girdi' e re tang ni ba'aray u lan yu Judah:
Binaw romad e ba gel!
Got e ir e ma n'uf e pi rungrung riy.
2 Mu bing e pi garog ko fare binaw
nge yib e fare nam nib yul'yul' nga langgin,
ni fare nam nib mat'aw ngonglen e girdi' riy.
3 I gur, SOMOL, e ngam pi' e gapas nib manigil
ngak e pi'in nib muduwgil lanin'rad
ma gur e ma lagan'rad ngom.
4 Nge pagan'uy ngak SOMOL ni manemus,
gubin ngiyal' ni bay i yoror rodad.
5 I sobut'nag e pi'in nib tolangan';
ke buthug fare binaw nib gel gelngin ni ur pired riy,
ma ke tharbeg e pi rungrung riy ke aw nga fithik' e ab.
6 Pi'in ni u ni yot'rad nga but' ko gafgow e yad be yan u daken e chiney,

25:8 1 Kor 15:54; Rev 7:17; 21:4

yad be yot nga but' u tan rifrifen ayrad.

7 SOMOL, i gur e ga be pacheg e wo' ni fan ngak e pi'in ni bfel';
kanawo' ni yad be milekag riy e ba ayal ma bpach.
8 Gamad be falwok u lanin'um ma gur e lagan' romad;
i gur e gubin tabon lanin'mad.
9 Ra nep' ma ru gu ma fineyem u polo' i lanin'ug;
ko ngiyal ni ga ra pufthinnag e fayleng nge girdi' riy,
ma yad gubin ma bay fin ra nanged ko mang e ba mat'aw.
10 Ni yug aram rogon ni gab gol ko pi'in kireb,
ma darir nanged rogon i rin' e tin bmat'aw.
Mus u roy u lan e nam ko girdi' nib mat'aw
makyad be ngongol ni de mat'aw;
yad be siyeg ni ngar nanged feni sorom.
11 Pi to'ogor rom e dar nanged ni ga ra gechig nagrad.
SOMOL, mu tamra' nagrad ma ga pagrad ngar gafgowgad;
mu pagrad ngar gafgowgad u tan e gechig ni ka mu fal'eg rogon kam tay.
Mu dag ngorad feni t'uf rom e girdi' rom.

12 SOMOL, bay mu pi' e fla'ab ngomad,
ya urngin e tin gamad ma thognag
ma wom'ngin e n'en ni ga ma rin.
13 SOMOL ni Got romad, yug boch e got e ki i gagiyeg nagmad,
machane ri ma'agrag gur e SOMOL romad.
14 Chiney e karm'ad ma dab kur fosgad bayay;
ya'al rorad e dab ku ra fosgad bayay,
ni fan e gur e ka mu gechig nagrad ka mu thangrad.
Dariy be' ni ku yad ra yib ngan' bi'id.
15 SOMOL, i gur e ka mu ilalnag e nam romad,
ka mu ga'nag u gubin raba';
ma kanog e sorok ngom riy.
16 SOMOL, ka mu gechignag e girdi' rom,
mu fithik' e gafgow e yad be meybil riy ngom.
17 I gur SOMOL, e tapgin ma gamad yor ngalang
ni bod be' ni bpin ni nge gargel nma yor ngalang ko amith.
18 Ud moyed u fithik' e amith nge gafgow,
machane dad gargel niged ban'en.
Dawor da gelgad u ba mael ni fan ko binaw rodad;
ma ku dariy ban'en ni kadthog niged ara ka da lebuguyed.

19 Girdi' rodad ni karm'ad e yad ra fos bayay!
Dowef rorad e ku ra sul e yafos ngay.
Urngin e pi'in yad bmol u lan e low rorad
e bay ra odgad miyad tangnag e felfelan'.
Bod nma gal ra'en e wa'angchol ko garbeb nge kak'lingnag e fayleng,
aram rogon SOMOL ni bayi faseg e pi'in karm'ad kakrom.

Pufthin nge sul nga rogon

20 Gimed girdi'eg, marod ngalan e naun romed ngam man' niged e mab nga fi-
tikeru'med. Mi gimed mith bochngiyal' nge taw ngilan' nike m'ay e damumumuw rok
Got. 21 I SOMOL e be yib u tharmiy ko gin ma par riy ni nge gechignag e girdi' nu fayleng

ko pi denen rorad. Pi mthang pogofan ni un rin' nib mith u roy u fayleng e ra m'ug, ma but' e dabki mithag e pi'in nthang e pogofan rorad.

27

1 Rofen nem e SOMOL e ra fek fa gi saydon rok nib gel nma cham ngay ni nge gechignag
fare Leviathan, ni fare gamanman ni be guleplep, ma aram me thang e fan rok fare
gamanman nu maday.
2 Rofen nem e bayi yog SOMOL fare milay' rok ni *grape* nib felan' ngay ni nge ga'ar,
3 "Gu ma ayweg ma gu ma tarannag ni gubin ngiyal'. Gu ma matanagiy ni nnep' nge
rran ya nge dabi kirebnag be'. 4 Dak gur damumuw. Machane fa'anra tugul e rchangal
ngay, ma bay gu kirebnag nggu orfeg nga but'. 5 Machane fa'anra pi to'ogor ko girdi' rog
e yad ba'adag ni nggu aywegrad, ma yad e ngar aw niged e gapas u thilmad. Arrogon,
yad e ngar aw niged e gapas u thilmad.
6 Lan e pi rran nem ni bayib e girdi' nu Israel, ni owchen Jakob e bayib lik'ingirad
ni bod ba ke gek'iy, nge puf e floras riy nge yib wom'ngin. Fayleng e ra sug daken u
wom'ngin ni be k'uf.
7 Yu Israel e dawri gechignag SOMOL ni bod feni gel ni gechignag e pi to'ogor rorad,
ma ku dawor nli' e girdi' rorad ni bod feni yo'or e pi to'ogor rorad ni kan li'. 8 I SOMOL
e gechignag e girdi' rok ni pi'rad ni kalbus nga wuru' e nam. I tharbegrad nga fithik' e
nifeng nib gel ni yib ko ngek. 9 Kemus ni ta'reb e kanawo' nrayag ni ngan n'agfan e kireb
nge denen rok yu Israel riy: Thingar ra buthuged e pi altar ni malang rok yug boch e kan
ngar bilbilged nge yochyang ni bod e *chalk*, nge dabki par reb e altar ko *incense* ara reb
e pow rok Asherah ni fare got ni bpin.
10 Fare binaw ni kan yororiy ni fan ko mael e ke magoth ke par ni go bang i ted ni
dakriy ban'en riy. Bayi par ni bang i tagil' e garbaw nrayag ni ngu'ur toffangad riy miyad
be kay e pan. 11 Papa'ngin e gek'iy e ke l'ud be m'ingm'ing, be kunuy e pi'in ppin ni nge
mang l'ud. Bochan e dar nang e girdi' fan ban'en, me'ere Got ni En ni Sunumiyrad e bay
dabki kirban' ngorad ara dag bochu'uw i marunguy ngorad.
12 Rofen nem, e feng Got e girdi' rok ni be' nge be' ni tabab u Eufrates ngeb ko mathil
nu Egypt, ni bod e parde' *wheat* nma ki'eg lemmun ko keru'.
13 Ra taw ko rofen nem, ma bay ni thoy e rapa ni nge pining nge sul gubin e girdi' nu
Israel ni yad ba kalbus u lan yu Assyria ngu Egypt. Ma aram e bay rabad ngar liyorgad
ngak SOMOL u lan yu Jerusalem, ko fare burey rok nib thothup.

28

Fonow ni nge yan ko ley ni lel'och e nam

1 Nam nu Israel e kan turguy e gechig ni nge aw ngak! Fla'ab rok e be chuw ni bod
yu kiy i te'eliyaw ni floras ni bay u lolugen e pi'in yad be yog e thin riy ni karm'ad ko
rrum. Lolugrad nib uf e ka ni floridanag ni bfel' rogon, machane kar thiggad nga but' ni
kar balyanggad ko rrum. 2 I SOMOL e ke fal'eg rogon be' nrib gel ni nge cham ngorad.
Bay yib ni bod ba yoko' ni bay e ayis ni gagang' yang u fithik' ni be mul nga but', ni bod
e n'uw ko sarbul, ni bod e ran ni yib i tharey daken e binaw nib machreg. 3 Ma ufan e
pi'in yad be yog e thin ni yad ma balyang ko rrum e bay u not'not' nga but'. 4 Fla'ab rok
e pi'in yad be yog e thin ni yad ba uf e bayi m'ay ni bod e tin som'on i wom'ngin e *fig* ko
ngiyal' nma k'uf e *fig* riy, yugu ra lol min t'ar ngan unum.
5 Bay reb e rran ni be yib ni SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ra yan i par ni bod ba
kiy i floras ni te'eliyaw nrib fel' ya'an ni fen e tin ni magey e girdi' rok nde yim'. 6 Bayi
pi' e leam nib yal'uw ngak e pi'in bay ra pired ni yad e tapuf oloboch, me pi' e athamgil
nga laniyan' e pi'in ngar sabthiyed e cham ko fapi garog ko binaw.

Isaiah nge pi profet nu Judah ni yad be balyang ko rrum

7 Mus ko pi profet nge pi prist ni yad be balyang ko rrum yad be yan ni yad be thigthig.
Kari pire' e wayin nge rrum ni ka ra unumed be tun ayrad ni ka ra balyanggad. Pi profet
e kaygi gel e chingnag rorad ndabiyag ni ngar nanged fan e pin'en ni be piliyeg Got e
changar rorad yad be guy, ma pi prist e kaygi gel e chingnag rorad ndabkiyag ni ngar
turguyed e n'en ni ngan rin' ko yu pa' i oloboch ni ka ni fek i yib ngorad. 8 Pi tebel rorad
ni gubin e ke sug e sul'ugun u daken, ndariy bang riy ni kab be'ech.
9 Yad be gathibthib nigeg. Yad be ga'ar, "I mini' e be leamnag re mo'on nir ni nge fil e
llowan' ngak? Mini' e ra rung'ag e tin e thin? Kemus ni bitir ni kafin ra paged e thuth e
bfel' ngorad! 10 Be guy rogon ni nge fil e yol ngodad ni reb nge reb, bathael nge bathael,
reb e ban'en nge reb e ban'en."
11 Fa'anra dab mu telmed ngog, ma aram e bayi maruwel Got ngak girdi'en yugu boch
e nam ni yad be yog e thin nda mu nanged fan ngar machib niged gimed. 12 Ba'adag ni
nge pi' e toffan ngomed me fal'eg lanin'med ni gimed gubin, machane dabumed ni ngam
telmed ngak. 13 Aram fan ni SOMOL e nge sukul nagmed ni tata'reb e yol, nge ta'ab thal
e yol, nge murung'agen reb e ban'en nge reb. Ma aram e bayi tun aymed ni gubin yay
ni gimed ra yif aymed. Bay um ma'adadgad, ma yibe kolmed ko wup, ma yibe fekmed
ngam kalbusgad.

Ba malang ni ir e ba th'abi ga' fan u Zion

14 Gimed e girdi' ni ufanthin ni gimed be gagiyegnag e pi girdi' ney u roy u Jerusalem,
mu telmed ko tin be yog SOMOL. 15 Gimed be uf ni ka mu ngongliyed e m'ag u thilmed
nge yam', ma ke ta'reb lungmed fare fayleng ko yam'. Mmich u wun'med nra yib e
riya' ma dabi bit' ngomed, ya gimed be toer ko malulifith l'ugun nge sabanban ni nge
yororiymed ndabi buch ban'en romed. 16 Ba'aray e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi
Tolang ni be ga'ar, "Nggu tay ba def ngalan yu Zion, ni ba def ni bay i par nib muduwgil
ma ba gel. Bay gu tay ba malang nga fithik' nib el ni ka ni yoloy e yu bugithin ni ba'aray
ngay: 'Michan' nib muduwgil e ku ba gumaen'.' 17 Yal'uw e bayi mang fol ko re def nem,
ma yul'yul' e ra par ni fare fol ni ba yil' i gaf ni ka ni m'ag e malang nga taban kan tay
nib tagafgaf."
Ma ayis ni gang' yang ni bayi mul u lanelang nga but' e bayi walagriy urngin e
malulifith l'ugun ni gimed be toer ngay, ma ran ni bayi sugubur e lul' nge yib e bayi
kirebnag e n'en ni gimed be naf ngay. 18 Tha' ni mu ngongliyed u thilmed e yam' e bayi
math', ma m'ag romed e fayleng ko yam' e bay nthang. Ma nap'an nra ngolol e riya', me
pirdi'iymed nga but'. 19 Ra aw ngomed bayay nge bayay, u reb e kadbul ngu reb. Ma
thingar mu athamgilgad riy ni rran nge nnep'. Ra reb e thin nib be'ech ni yib rok Got
mra fek i yib ku reb e marus nrib ga'! 20 Gimed ra bod rogon fare mo'on ko proverb,
ni i guy rogon ni nge k'iyag ir nga ba chob ni yugba ngoch, ma nge bachiy ir nga bangi
blangkit ni yugub achig radan. 21 I SOMOL e ra cham ni bod ni rin' ko fare Burey nu
Perazim ngu lan e loway nu Gibeon, ni bochan e nge rin' e tin ni leamnag ni nge rin', nib
thil nga rogon e tin marin'. Ra mu'nag e maruwel rok, ni maruwel ni dab nnang fan.
22 Dab mminmingad ko n'en ni gu be ginangmed ngay! Fa'an gimed ra minmin, ma
ra gel fene mom'aw ni ngam milgad. Ku gu rung'ag ni SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e
nge kirebnag ga'ngin fare binaw.

Gonop ku Got

23 Mtoyil ko n'en ni nggog; mag tay u wun'um e n'en ni gu be yog ngom. 24 Ba girdi'en
e milay' e gathi gubin ngiyal' nma gi' e yungi flang rok ni nge bung rogon ni ngan yung.
25 Yug nap'an nra mu' i fal'egin rogon e but', me yung e pi awochngin e *herb* nge *dill* nge
cumin. I yuthalnag e *wheat* nge *barley* nge yung, ma marichlen e yung i flang rok nem
me yung yug boch e *grain* ngay. 26 Manang rogon ni nge rin' e maruwel rok, ni bochan

28:11 28:11, 12 1 Kor 14:21 **28:16** Rom 9:33; 10:11; 1 Pe 2:4–6

e ke fil Got rogon ngak. 27 Dar ma fanay yulay i gul nib tomal ni nge pirdi'iy awochngin
e *dill* ara *cumin* ngay; ke mang yoch ley i gek'iy ni achichig ni bfel' ga'ngin e be fanay.
28 Dar ma kirebnag e *wheat* ni nge pirdi'ir nib gal, manang rogon i bilig ni ngi i pi' e
cart u daken ndabi tagannag fapi *grain*. 29 Gubin e pi gonop ney e ma yib rok SOMOL ni
Gubin ma Rayag Rok. Tin ni tanomnag Got e go' bfel', ma urngin ngiyal' mma yan i aw
ni bfel'.

29

Jerusalem ni bayi gafgow

1 Altar rok Got, Jerusalem e ke gafgow! Fare binaw ni i par David riy e ke gafgow! Ra
yib reb e duw ara l'agruw nge thumur ni bmu'un e pi mur nge madnom riy ngay 2 ma
aram e bayi girengiy Got e riya' nga daken fare binaw ni yima yog ni "Altar rok Got." Ma
bay un yor ma yibe dololoy' riy, ma fare binaw ni ga'ngin e ra bod ba altar nike upong
ko racha'. 3 Got e bayi longbiy fare binaw nge cham ngay nge kol. 4 Yu Jerusalem e bay
i bod ba kan ni be athamgil ni nge non u tan e but', ni ba lam ni de matabgol ni be yib u
fithik' e ab ngalang.

5 Jerusalem, gubin e girdi' nu bang ni yad be cham ngom e bay ra' uned ko nifeng ni
bod e fiyath, ma yu raba' i salthaw rorad nib kandaguwen e bay ra changaggad ni bod
e chabung. Nib tomgin ni yad ra gin ngay 6 ma SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e bayi
lagmed u fithik' e yoko' ni be chob e dirra' riy nib almarin nge durru'. Bayi pi' e yoko' ni
bay e nifeng riy nib gel nge nifiy ni be gabulbul e daramram riy; 7 ma urngin e yu raba' i
salthaw ko pi nam ni yad be cham ko fare binaw ni altar rok Got e gubin e talin e cham
rorad nge talin e maruwel ni bayi m'ay ngabang ni bod ba lik'ay, bod ban'en ni yib nga
lanin'uy ni nep'. 8 Urngin e nam ni ka ra mokungad ni ngar chamgad nga Jerusalem e ri
bod be' nike yim' ko mak'iy me lik'aynag ni be abich me od ni kari yim' ni mak'iy, fa be'
nike yim' ko balel me lik'aynag ni be unum e ran me od nib mlik lan ka'ngan.

Pi ginaeng nni fekyathin

9 Mu pi' nga daken ngam par ni gab pinat'! Mu pi' nga daken ngam par ni gab ma'ew!
Mu chingaw' ni dariy e wayin! Mu tuturpeal ni dawor mu unum ta'reb e wa'angchal e
rrum. 10 I SOMOL e ke k'ar chuchuw ngom, ni be n'en ni ngam mol ni dabki od oram.
Fapi profet e ngar manged owchen e girdi', machane Got e ke ning owchrad. 11 Gubin fan
e tin ke yi'iynag e pi profet e bayi par nib mith fan rom; bod bang i babyor ni yima bachiy
ni kanning. Ma fa'an ga ra fek i yan ngak be' ni manang rogon e pow babyor ngamog
ngak ni nge be'eg ngom, mra yog ngom ni dabiyag ni bochan e kanning ko hang. 12 Ma
fa'an ga ra pi' ngak be' ndabiyag ni nge be'eg e babyor magog ngak ni nge be'eg ngom,
ma ra yog ngom ni de nang rogon.

13 Ke ga'ar SOMOL, "Pi girdi' ney e yad be yog ni yad be liyor ngog, machane thin rorad
e bm'ay fan, ya lanin'rad e basap ngabang. Pigpig ni yad be tay ko raba' i taliw rorad
ney e dariy rogon ya kemus ni motochiyel ko girdi' nge yalen rorad, ni aram e tin ke
mit ngorad yakar filed ke mit ngorad ni churu'. 14 Ere bay gu gineangrad ko dumow rog
bayay nge bayay. Pi'in yad ba gonop e ra yan i par ni yad bbalyang, me m'ay fan urngin
e llowan' rorad."

Lagan' ko tin bayib e rran

15 Ke riya' e pi'in yad ma mithag rok SOMOL e tin ni ka ra tanom niged ni ngar rin'ed!
Ma yad be ngongol nib mith ma yad be leamnag ndariy be' ni be guyrad ara manang e
n'en ni yad be ngongliy. 16 Ka ra tibuliyed gubin ban'en. Bin ngan e ba ga' fan, facha'
nma ma' th'ib ara fare gi but' nth'ib? Rayag rok ban'en ni gur e mu ngongliy ni nge ga'ar
ngom, "Gathi gur e mu ngongliyeg." Ara ga'ar, "I gur e damur nang ko mang e ga be rin'."

29:14 1 Kor 1:19 **29:16** Isa 45:9; Rom 9:20

17 Dabki n'uw nap'an ma fare loway nu Lebanon e bayi par ni bangi flang ko woldug,
ma fare gi flang ko woldug e bay ki sul nge buchwo' i gek'iy bayay.
18 Ra taw ko rofen nem, ma pi'in yad bbiling e yad ra rung'ag e tin yibe be'eg u babyor
nib ga' lunguy, ma pi'in ma'ew ni ur pired u fithik' e lumor e ra mab owcharad ngar
guyed ban'en. 19 Pi'in gafgow nge pi'in sobutan' e yad ra pir'eg fare felfelan' bayay nma
pi' SOMOL, ni fare Got nib thothup nu Israel. 20 Aram e tomur rok pi'in ur gafgow niged
boch e girdi' ma yad be dariy fannag Got. Urngin e pi tadenen ni bay ni thang owcharad.
21 Ra thang Got e pi'in yad ma gathibthibnag boch e girdi', nge pi'in ma taleg e gechig ni
dabi aw ko pi'in kireb, nge pi'in yad ma lufith l'ugunrad ni nge m'ing e thin nga daken e
pi'in bfel' e rok.
22 Ere chiney e SOMOL, ni Got rok piyu Israel, ni ayuweg Abraham ko gafgow, e be
ga'ar, "Girdi' rog, dab ku mu pired nib m'ay famed, ma dabki awat owchamed ko tamra'
bingyal'. 23 Nap'an ni gimed ra guy e pi bitir ni bay gu pi' ngomed, ma aram e bayi paluw
u wan'med ni Gag fare Got rok yu Israel nthothup. Bay um pired ni gimed be liyor ngog
ni kugmang ba manigil u wan'med. 24 Girdi' ni balyang e bay ra nanged fan ban'en, ma
gubin e pi'in gubin ngiyal' ma yad be gun'gun' e yad ra felfelan' ni ngar filed ban'en."

30

Dariy e m'ag u thilin yu Judah nge yu Egypt

1 I SOMOL e ke ga'ar: "Pi'in yad be gagiyegnag yu Judah e ka ni turguy e gechig nga
dakenrad, ya yad be togopluw ngog. Yad be fol u bogi n'en ni gathigag e gu turguy, ma
yad be sayinnag e babyor ko m'ag u thilrad nge boch e nam nib togopluw ko tin nib
m'agan'ug ngay. Yad be yin' daken e denen ni yad be rin'. 2 Kranod nga Egypt ko man
ayuw ndar fithedgag ko mang e ngan rin'. Magan'rad ngay ni yu Egypt e nge yoror rorad,
ere pilung nu Egypt e ir e ke pagan'rad ngak. 3 Ma re pilung nem e dabiyag rok ni nge
ayuwegrad, ma yoror ni bayi tay yu Egypt ngorad e bayi ngal' nib riya'; 4 ni yug aram
rogon ni pi'in owcharad nga reb e nam e ka ra tawgad nga Egypt ko binaw nu Zoan ngu
Hanes, 5 ma girdi' nu Judah e bay ra kalgad ngan'rad ni bochan e pagan'rad ngak e re
nam nem ndabiyag ni ngan toer ngorad, ni ba nam ndar ma yag ni ngar pi'ed e ayuw ko
ngiyal' nma t'uf e ayuw rorad."
6 Ba'aray e thin nike yog Got ni murung'agen e pi gamanman nma par ko fa gi ted ni
desert ni bay ko yimuch ni be ga'ar: "Pi'in owchen e nam nga reb nam e yad be milekag
u daken e ted ni yad be yan u thathren e riya', ya bay e gamanman ni layon riy, nge
porchoyog ni bay e yub u l'ugun, nge *dragon* nma changeg. Ka ra sug niged daken keru'
e gamanman rorad ni dongki nge kamel ko tow'ath nib tolang puluwon ni tow'ath rorad
ngak ba nam ndabiyag ni nge pi' e ayuw ngorad. 7 Ayuw nra pi' yu Egypt e mm'ay fan.
Ere kug turguy fithingan yu Egypt ni fare '*Dragon* ndabiyag ni nge rin' ban'en ngak be'.' "

Ba nam ni dar fol girdi'en

8 Got e yog ngog ni nggu yoloy ngalan ba ke babyor e n'en nib mrin' e girdi', ya ngi i
par ni be micheg ferad kireb. 9 Gubin ngiyal' ni yad be togopluw ngak Got, gubin ngiyal'
ni yad be lifith l'ugunrad, ma gubin ngiyal' ndaburad ni ngar motoyilgad ko fonow rok
Got ngorad. 10 Krogned ngak e pi profet ni ngar th'abed gulungrad. Ke lungurad ngorad,
"Dab ku mu weliyed ngomad murung'agen e tin nib mat'aw. Mu weliyed ngomad e
n'en ni gamad ba'adag ni ngug rung'aged. Dab mu weliyed ngomad e tin riyul'. 11 Mu
chuwgad u kanawo' ma dab ku'um thabey niged gamad. Dabumad ni nggu rung'aged
murung'agen e Got romed nu Israel nib thothup."
12 Machane ba'aray e n'en ni be yog fare Got nu Israel nib thothup ni be ga'ar: "Ka mu
feked yathin e n'en ni kugog ngomed ma kam toergad ko cham nge sabanban. 13 Gimed
ba kireb. Gimed bod bangi rungrung ni simen ma ba tolang nike yan e tha'al riy ke

mada' nga but'; bay mu muchbu'gad nga but' nib tomgin. 14 Bay mu weargad ni bod ba
th'ib ni but' ni pil nge wear ni nochiyang, nge par ni dariy bang riy ni ba ga' boch nrayag
ni ngan supunnag e kol ngay ni be gak', ara nl'ing e ran u luwed ngay."
15 I SOMOL ni Th'abi Tolang, ni Ir Facha' nu Israel nib Thothup e be ga'ar ko girdi',
"Mu sulod ngam pagan'med ngog. Ma aram e gimed ra par ni gimed ba gel ma dabki
buch ban'en romed." Machane mu siyeged ni ngam rin'ed! 16 Ya kam leam niged ni
ngam afgad nga daken e pi os romed nib machreg ngam milgad rok e pi to'ogor romed.
Ma soromed, ya rib mudugil ni bay mmilgad! Gimed be leamnag nib machreg e pi os
romed, machane pi'in bay ra lol'iged gimed e ka yad ba machreg boch ngomed! 17 Gimed
ra guy ta'reb e to'ogor romed ma bbiyu' i gimed e ra mil, ma ra yib lal e to'ogor ma ngam
milgad ni gimed gubin. Dariy ta'reb e salthaw romed nra magey, ya kemus ni kolngin
e flak e ra magey u daken e burey! 18 Machane SOMOL e be son nagmed ni ngam sulod
ngak me ayuwegmed. Ba'adag ni nge runguymed, ya gubin ngiyal' nma rin' e tin nib
mat'aw. Ba felfelan' e pi'in nike pagan'rad ngak SOMOL.

Bayi fel'eg Got wa'athan e girdi' rok

19 Gimed e girdi' ni gimed ma par u Jerusalem e bay mu pired ndab kum yorgad. Ya
SOMOL e rib wurngan', nap'an ni gimed ra yornag e ayuw ngak, ma ra fulweg taban
e meybil romed. 20 Ra pagmed Somol ngu'um marod u fithik' e mo'maw', machane ir
e bay u rom ni bay i fanow nagmed, ni dakriy rogon ni ngam gaweged i yan ngabang.
21 Fa'an gimed rayan nga wuru' e wo' ko ba' ni mat'aw ara ba' ni gilay', ma gimed ra
rung'ag lungun nga fiti keru'med ni be ga'ar, "Ba'aray e wo'. Mu leked." 22 Bay mu feked
e pi liyos nni ngongliy ko silber nge pi liyos romed ni ka ni liyef ko gol, ngam n'iged ni
bod e dow ni gimed be tolul ni gimed be ga'ar, "Mu chuw riy!" 23 Demturug e ngiyal' ni
gimed ra yung e woldug romed, ma Somol e ra pi' e n'uw ni nge tugulnag e pi woldug
romed me yo'ornag wom'ngin, ma gamanman romed e bayi pire' e yungi n'en ni ngu'ur
abichgad riy. 24 Pi garbaw nge dongki nma ker e milay' romed e yad ra kay e pin'en
nth'abi fel' ni makay e gamanman. 25 Rofen nem e nap'an yira kol e yungi tagil' e damit
ko pi to'ogor romed mi ni thang e fan rok e girdi' rorad, ma yoch pa' i lul' e ra map e ran
riy u daken gubin e burey nge gubin e yochi burey. 26 Pul e ra ga' ra'en nge bod e yal',
ma ra'en e yal' e ra ga' ni medlip yay nga ra'en ni immoy, ni bod ga'ngin e tamilang u
medlip e rran ni kan puthuy nga ta'reb e rran. Ran'ey e ra yodroy ko ngiyal' nra taflay
nge golnag SOMOL e maad'ad ni tay ko girdi' rok.

Got ni bayi gechignag yu Assyria

27 Gelngin SOMOL nge muluplupen e yira guy nga palog. Nifiy nge ath e ma dag e
damumuw rok. Ra non ma thin rok e ma yik' ni bod e nifiy. 28 Ma pi' nifngin nge m'on
rok ni bod e sugbur nma fek gubin ban'en nge chuw. Me wolguy e pi nam nge thirifrad
u but' me museg e pi tanom rorad nib kireb. 29 Machane gimed e girdi' ku Got, e bay
um tanggad ni ka mu felfelan'gad ni bod ni gimed ma rin' ko fare nep' ni bay e madnom
ni thothup. Ni felfelan' ni bay mu ted e bod e felfelan' ko girdi' ni yad be un u lingan e
musik ni ngal ni yibe thoy i yan nga Tempel rok SOMOL, ni ir e ma n'ufeg yu Israel.
30 I SOMOL e bayi gagiyegnag nge rung'ag gubin e girdi' lungun ni yima rus ngay',
miyad thamiy gelngin e damumuw rok. Ra yib e nifiy, nge n'uw nib tomgin nib almarin,
nge malang ni bay e nifiy riy ni be mulmul, nge n'uw ni sarbul. 31 Ra rus piyu Assyria u
nap'an ni yad ra rung'ag laman SOMOL miyad thamiy gelngin e gechig rok. 32 Nap'an ni
be gad SOMOL pa' ngorad bayay nge bayay, ma girdi' rok e yad be mosiknag ko *drum* nge
harp. Got e racham nib togopluw ngak piyu Assyria. 33 Kakrom e ni fal'eg rogon bangi
tagil e nifiy ni ngan urfiy e *emperor* nu Assyria riy. Gin'em e ba to'ar ma ba ga' radan,
ma ka ni ubung e l'ud riy ngalang. Ma SOMOL e bayi pogofannag ba yil' i daramram nge
aw e nifiy ngay.

31

Got e bayi yororiy yu Jerusalem

1 Pi'in yad ra yan ko man ayuw nga Egypt e kar riya'gad! Yad be toer nga gelngin yu
Egypt, ni os, nge *chariot* nge salthaw. Ya darir toergad ngak SOMOL, ni fare Got nu Israel
nib thothup, ara ra weniggad ngak ni nge ayuwegrad. 2 Manang e n'en ni be rin'! Ma pi'
e riya' nge yib. Ra yog ni nge gechignag e girdi' ni kireb nge pi'in yad be yoror rorad, ma
ra rin'. 3 Piyu Egypt e gathiyad e got, kemus ni yad e girdi'! Pi os rorad e gathiyad e kan!
Ra maruwel SOMOL, ma re nam nem nib gel e ra muchbu' nga but', ma fare nam nib
waer ni be yib e ayuw ngak ko fare nam nib gel e ku ra thay; l'agruw nra kireb.
4 I ga'ar SOMOL ngog, "Rogon ni dabiyag ni tuluf bogi tagafaliy e saf ba layon rok ba
gamanman nike li', ndemturug ga'ngin lamrad ni yad be tolul ni nge chuw, e aram rogon
ndariy ban'en nrayag ni nge teg u urel, I Gag fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni nge
dab ku gu yoror rok e Burey ni Zion. 5 Rogon ba arche' nike gapopow nga daken tafen
ni be yoror rok pifak, e aram rogog I Gag fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni bay gu
yoror rok yu Jerusalem nggu n'ufeg."
6 Got e ke ga'ar, "Gimed e girdi' nu Israel, ka mu denengad ma ka mu togopluwgad
ngog. Mired e chiney ngam sulod ngog! 7 Bay ba ngiyal' ni be yib ni gimed gubin ni
bay mu n'iged fapi liyos ni mu ngongliyed ko silber nge gol ni be waliymed ko denen.
8 Assyria e bay ni m'ag e mael ngay ngan kirebnag, machane gathi gelngin e girdi' e bayi
gagiyegnag nge yodorom. Yu Assyria e bay ra milgad ko mael, ma pi pagel rorad e bay ni
fekrad ni ka ra manged sib. 9 *Emperor* rorad e bayi mil nike rus, ma pi tolang ko salthaw
e bayi gel e marus ngorad ngar n'iged e yungi flak ni yad ma fek ko mael." I SOMOL e be
non, fare SOMOL ni yima liyor ngak u Jerusalem, ma nifiy rok e be gak' u rom ni fan ko
maligach.

32

Ba pilung nib mat'aw

1 Bay reb e rran ni bay yib ba pilung nib mat'aw, nge pi'in ni bay u rogned e thin ko
nam nib ba yal'uw e gagiyeg ni bay ur ted. 2 Ra bagayad ma bayi par ni bod ba manaf ni
ngan naf ngay ko nifeng nge yoko'. Yad ra bod e yu pa' i lul' ni bay u daken bangi ted nder
tugul ban'en riy, ma yad bod e tagalul' u ba war ni ba ga' ni ba ga' ni bay u daken bangi
ted. 3 Owcherad nge telrad e bayi m'uth ko tin bt'uf ni nge yag ngak e girdi'. 4 Gathi bay
ku'ur ngochngochan' gad ya yad ra ngongol u fithik' e gumaen' nge gonop, nge nangfan,
ma thin ni bay u rogned e tin nri ir e yad be leamnag. 5 Dariy be' nra leamnag ni pi'in
balyang e ngan tolang nagrad u wan'uy, ara nog ni girdi' ni kireb e yad ba yul'yul'. 6 Be'
nib balyang e ma yog e thin ko balyang, mma leamnag e pin'en nib kireb ni nge rin'.
N'en ma rin' nge n'en ma yog e ba togopluw ngak SOMOL, ma dar ma pi' e ggan ngak e
girdi' ndariy e ggan rorad ara pi' e garbod ngak e girdi' ndariy ban'en ni yad ra unum.
7 Ir be' nib kireb mma rin' e kireb; ma lifith l'ugun ni aram e be ngongliy e makath ni nge
gafgownag e pi'in gafgow nge dabiyag ngorad mat'wunrad. 8 Machane be' nib yul'yul' e
be ngongol u fithik' e yul'yul' ma be tay ir ko tin nib mat'aw.

Gechig nge sul ngarogon

9 Gimed e pi'in ppin nib mom urngin ban'en ngomed ndariy ban'en ni be ma-
gafan'med ngay e mu telmed ko n'en gu be yog. 10 Kam pired e chiney ni bfel'
rogomed, machane ngiyal'ney ko binem e duw e bay mpired nike magafan'med, ya
dariy wom'ngin e woldug romed ni *grape* ni ngam t'ared ngam ayuweged nga naun.
11 Um pired nib mom urngin ban'en ngomed nder magafan'med; machane chiney e
ngam t'on gad ko marus! Mu lufed e mad romed ngam m'aged e mad nike kaday ma
ke mogchoth nga lukngumed. 12 Mu pirdi'iyed pa'med nga daken ngorongormed nike

kireban'med, ya tagil' e woldug romed nib yong'ol e but' riy nge yungi *grape* ni fi'imed e ka ni kirebnag, 13 ma pan ni bay rachangalen e be tugul u daken e but' rok e tirog e girdi'. Mu yor niged urngin e naun ni i par e girdi' riy ni yad ba felfelan' nge fare binaw ni i yan e maruwel riy ni bfel' rogon. 14 Mus nga tafen e pilung ni bay nn'ag, ma fare binaw ni tochuch ko nam e bay nn'ag. Pi tafen e girdi' nge pi naun ni kan yororiy ni fan ko mael ma matanagen e binaw e bayi par nib puth ndariy n'umngin nap'an. Pi gamanman ni dongki ni malboch e bay ur gorbalgad riy, ma saf e bay ur pir'eged e pan riy ni ngar ked.

15 Machane bay ki pi' Got ngodad e kan nthothup* rok. Ma yungi ted nder tugul ban'en riy e bayi yong'ol, ma yungi woldug e bayi yib e ggan ngay ni pire'. 16 Gubin yang u daken e nam ni bay un rin' e tin nib mat'aw nge tin nib yal'uw riy. 17 Ra be' ma bay i rin' e tin nib mat'aw, ma aram fan ni bay un par u fithik' e gapas nge pagan' ni gubin ngiyal'. 18 Pi naun rok e girdi' rok Got e bay un par riy u fithik' e gapas ma dabi buch ban'en rorad, ma kem'ay e magafan' rorad. 19 (Ma sigre'en e burey nike tugul e gek'iy riy e bay i par ni bfel' gelngin e garbeb riy, ma pi binaw e bay i par u fithik' e gapas ko yungi n'en ni ba ga' e rad riy.) 20 Bayi par e girdi' nri yad ba felfelan' ya ke pire' e ran ni fan ko woldug, ma yungi n'en ni bay i kay e gamanman ni dongki nge garbaw e pan riy e bay ur pired riy ndabi buch ban'en rorad.

33

Meybil ni fan ko ayuw

1 Pi to'ogor rodad e kar riya' gad! Kar moro'ro'gad u fithik' e yargel ma yad be yagnag e girdi', ni yug aram rogon ni dariy be' nike mororo' ngorad ara yag nagrad nga pa' e pi to'ogor. Machane re ngiyal' ni yad be rin' e pin'em riy e bayi mus, ma aram yad e bay un rin' e pin'em ngorad.

2 SOMOL, mu runguymad. I gur e ke l'agan'mad ngom. Um yoror romad u reb e rran nge reb, ma ga ayuwegmad ko ngiyal' nike yib e oloboch ngomad. 3 Ga ra cham ni pa'mad, me mil e pi nam ni bochan lingan e mael. 4 Chugum rorad e kan leag u fithik' e mael.

5 Ke sorok SOMOL! Ya ir e be gagiyegnag urngin ban'en. Bayi sugnag yu Jerusalem ko tin nib mat'aw nge yal'uw, 6 me tay e re nam ney nike duwgil. Gubin ngiyal' nma yoror rok e tirok e girdi' ma be pi' e gonop nge llowan' ngorad. N'en nib th'abi t'uf rorad e madgun SOMOL ni ngi i par u wan'rad.

7 Pumo'on nib falu' e yad be pong ni ngan ayuwegrad! Pi'in owchen reb e nam nga reb e nam ni yad be guy rogon ni nge aw e gapas u thilin e nam, e ba gel e meyor ni yad be tay. 8 Kanawo'en e yo'or e dabkiyag e yan riy ko wodmang nge riya'. Pi m'ag e yibe th'ab, ma pin'en nike ta'reban'uy ngay ni ngan rin' e danir tay nga tagil'. Dariy be' ni ku yibe tay fan. 9 But' ko re nam ney e dakunir muruwliy ma kann'ag. Geargear nu Lebanon e ke mororoy, fare loway nu Sharon nib yong'ol e but' riy e ke bod bangi ted ni *desert*, mu lan yu Bashan ngu daken e Burey ni Karmel e be mulmul yuwan e gek'iy riy nga but'.

I SOMOL ni be ginaeng e pi to'ogor rok

10 Be ga'ar SOMOL ngak e pi nam, "Chiney e nggu mithmith. Nggu dag fanag gel. 11 Tin gimed be puruy'nag e dabiyag i fanay ma urngin e n'en ni gimed be rin' e ri dariy fan. Gimed be kireb nagmed! 12 Bay mmuchubu'gad ni bod e malang nni urfiy ni nge yib e wech riy, ma ku bod e rachangal nni urfiy nge ngal' ni awat. 13 Urngin e girdi' nib chugur nge tin nib mal'af e rrung'aged e tin kug rin' miyad nang gelngig."

14 Girdi' nu Zion ni yad ba sug ko denen e yad be t'on ko marus. Be lungurad, "Gechig rok Got e bod ba nifiy ni be yik ndariy n'umngin nap'an. Gur rayag rok bagadad ni nge dabi yim' u ba nifiy ni aram rogon?" 15 Rayag ni nge dab mum' ni fa'anra u mog ma ga be

* **32:15** KAN NTHOTHUP: gelngin Got.

rin' e n'en ni bfel'. Dab mmaruwelgad nga gelngimed ni ngam ban niged e pi'in gafgow, ma dab mu feked puluwon e sasaliyeb. Dab mu chaeggad ngak e pi'in kar puruy' niged rogon ni ngar thanged e pogofan ara ngar ngongliyed boch ban'en nib kireb. 16 Ma aram e dabi buch ban'en romed; bay mu pired ni gimed ba muduwgil ni bod rogon ni gimed bay u ba lan e gin kan yororiy ni fan ko mael. Bay u mu pired ni bay e ggan ni gimed ra kay nge ran ni gimed ra garbod ngay.

Fla'ab ni bay yib nga m'on

17 Bay kum guyed bayay ba pilung ni be gagiyeg u fithik' e flaab u ba nam ni be ga' i yan nga gubin yang. 18 Marus ni um ted ni bochan girdi'en yugu boch e nam ni ur feked e tax u pa'med nge pi damit e bayi par ni kemus ni ban'en ni kabay u wun'med. 19 Ma dab kum guyed girdi'en yugu boch e nam ni yad ba uf ma ba thil e thin rorad ni yad ra non ma dab mu nanged fan! 20 A mu sapgad nga Zion, ni fare binaw ni ud madnom niged riy e madnom ni fan ngak SOMOL. Mu sapgad nga Jerusalem, nib binaw nra ni par riy ma dabi buch ban'en rok be'! Bay i par ni bod ba *tent* ndabi rur, ni dabiyag ni nge puw e pin'en ni yuluy riy ma dabi math' gafan. 21 I SOMOL e bayi dag ngodad e fla'ab rok. Bay ud pired u to'oben bogi lul' nge yu pa' i lul' ni ba ga' radan, ma dariy e barkow ko to'ogor nra yan u langgin. 22-23 Urngin e rigin ni bay u daken e pi barkow nem e ra par nib m'ay fan; ma lay riy e dabiyag ni ngan pithig! Bay da feked gubin fel' rogon rok e pi to'ogor rodad, ni kaygi pire' ni mus ko girdi' ni mugutgut ma yira pi' e f'oth rorad riy. I SOMOL e ra mang pilung rodad; Ir e bay i gagiyeg nagdad mi i yoror rodad. 24 Dariy be' ni be par u lan e nam rodad ni bayki yog nib m'ar, ma denen e kem'ay i n'ag fan ni urngin.

34

Got ni bayi gechinag e pi to'ogor rok

1 Mired, gimed e girdi' u gubin e pi nam! Mu'ulung gad ngam motoyilgad. Ga'ngin e fayleng nge gubin e pi'in ni be par u daken e nge yib ngaray nge motoyil. 2 I SOMOL e ke damumuw ngak gubin e nam nge gubin e salthaw rorad. Ke gechig nagrad ni ngan thang e pogofan rorad. 3 Pi ldow rorad e dab ni k'eyag, ma bayi par downgirad u but' nge meal nge kireb bon; pi burey e bayi row ko racha' rorad. 4 Yal', nge pul, nge pi t'uf e bayi pilpil nge ngal' ni fiyath. Lanelang e ra chuw ni bod bangi babyor ni kan bachiy, ma pi t'uf e ra mul ni bod yuwan e gek'iy ni *grape* fa gek'iy ni *fig* ni mulmul.

5 I SOMOL e ke flagin rogon e saydon rok u tharmiy, ma chiney e nge aw nga Edom, ko fapi girdi' nike gechig nagrad ni ngan thang e pogofan rorad. 6 Saydon rok e bayi pen ko racha' rorad nge mam, ni bod e racha' nge mam u pifak e saf nge kaming ni yima maligach ngay. I SOMOL e bayi pi' e re maligach ney u lan e binaw nu Bozrah; bayi gagiyegnag ngan cham nib almarin u daken e but' nu Edom. 7 Girdi' e bay i thig ni bod e gamanman ni garbaw ni malboch nge pifak e garbaw, ma fayleng e bayi row ko racha' me sug daken ko mam. 8 Irera' e ngiyal ni bay ayuweg SOMOL yu Zion nge falbeyen e pi to'ogor rok.

9 Pi lul' nu Edom e bayi ngal' ni pich, me pig e but' nge ngal' ni *sulfur*. Ga'ngin fare binaw nra dararam ni bod e pich. 10 Bayi gak' ni rran nge nep', ma be yan e ath riy ngalang ni dariy n'umngin nap'an. Fare but' e bayi par ni dakriy e fel' riy u reb e mfen ngu reb, ma dariy be' ni bay ki milekag u rom bingyal'. 11 Ma arche' ni *owl* nge gapluw e bay ra tafned fare binaw. I SOMOL e bayi gagyeynag bayay nge par ndariy ban'en ni bfel' riy, ni bod rogon ko som'on ni sunmiy urngin ban'en. 12 Dariy reb e pilung ni bayki gagiyegnag fare binaw, ma pi tayugang' riy e dakriy bagyad ni kabay. 13 Rachangal e bayi tugul u gubin tafen e pilung nge fa yochi binaw ni kan ngongliy e rungrung riy, ma bayi tafnay e *jackal* nge *owl*. 14 Gamanman ni malboch e bay ur derawgad u rom,

34:4 Rev 6:13–14

ma mo'niyan' e bay ur piningedyad. Kan e nep'* e bayib ngaram ni be changarnag e
gin nge gif ngay. 15 Arche' ni *owl* e bay ra toyed taferad, ngar ted e pi tamango' rorad
riy miyad bilig ngu'ur chathowliyyed u rom. Arche' ni *vulture* e bay ra malaygad ngar
mokungad ngaram.
16 U lan fare ke babyor rok SOMOL e rayag ni ngam sapnag ngam pir'eg e gin kan yoloy
ngay ni be yog riy, ni dariy ta'reb e tin ni sunmiy Got nra malog, ma dariy reb nra par
ndariy e pluw rok. I SOMOL e keyog ni aray rogon; i ir e bayi kunuyrad nga ta'bang. 17 I
SOMOL e ir e ra f'oth e binaw rorad nge pi' ngorad nra bagyad ma pi' e gi rok. Bay ra
pired riy u reb e mfen ngu reb, nge milfan ngorad ndariy n'umngin nap'an.

35

Ba fare Kanawo'en e Thothup

1 Bay i felfelan' e ted ni *desert*,
ma floras e bay i puf ko yungi binaw ni kan pag.
2 Ted ni *desert* e bayi tang ma be tolulnag e felfelan';
bayi bod feni fel' ya'an e Burey nu Lebanon,
ma ba yong'ol e but' riy ni bod e ted u Karmel ngu Sharon.
Gubin e girdi' ni bayi guy e muluplup rok SOMOL,
nge feni ga' nge feni gel gelngin.

3 Mu pi' gelngin e pi pa'ef ndakuriy gelngin,
nge pi bug ni be da'da' nike me'waer.
4 Nganog ko pi'in ke mulan'rad ni ngan ga'ar,
"Mu pired ni gimed ba gel ma dab mu rusgad!
Got e bayib i ayuwegmed,
me gechignag e pi to'ogor romed."

5 Pi ma'ew e bay ra guyed ban'en
ma pi biling e bay rrung'aged ban'en.
6 Pi mugutgut e bay ra oggad ngalang ngu'ur churu'gad,
ma pi'in ndabiyag ni ngar nonod e bay ur tolul niged e felfelan'.
Ma bay i yan yu pa' i lul' u daken e ted ni *desert*;
7 ma yan' ni be yik u *desert* e bayi ngal' ni bangi lipath,
ma yungi but' nike mlik e bayi sug ko alublub.
Ma gin i par e gamanman ni *jackal* riy
e bay i tugul e pan nge ro'uy riy.

8 Bayi sum ba pa' i kanawo' ni ba ga' riy,
ni fithingan ni bay u nog e "Kanawo'en e Thothup."
Dariy ba tadenen nra yan u daken e re kanawo' nem;
girdi' ni be yan u daken e re kanawo' nem e dakuriy be' nib balyang nra waliyrad
ko kireb.
9 Ma dariy e gamanman ni layon riy;
ma dariy e gamanman riy nma cham.
Pi'in ke lagrad SOMOL u fithik' e gafgow
e yad ra yan nga taferad u daken e re kanawo' nem.
10 Ma bay ra tawgad nga Jerusalem nike felan'rad,
ni yad be tang ma yad be tolulnag e felfelan'.

---

* **34:14** KAN E NEP': Ba mo'oniyan' ni bpin ni yima leamnag nma par ko yungin dakriy be' nma par riy. **35:3** Heb 12:12 **35:5** 35:5, 6 Mat 11:5; Luk 7:22

Ma bay ur pired ni yad be felfelan' ndariy n'umngin nap'an,
ndabki yib e kireban' nge gafowan' ngorad.

36

Yu Assyria nra langbiyed yu Jerusalem
(2 Kings 18:13-27; 2 Kronicles 32:1-19)

1 U lan e bin ragag nge aningeg e duw ni i pilung Hezekiah u Judah, me mael
Sennakerib ni *emperor* nu Assyria ko fapi binaw ni kan yororiy ni fan ko mael u Judah
nge kol. 2 Ma aram me l'oeg e an tolang ko salthaw rok ni nge yan u Lakish nga Jerusalem
nib mu'un barba' i salthaw ngak nib ga' ni ngrogned ngak Hezekiah ni Pilung ni nge
wenig nge par nga tan pa'rad. Fare tolang ko salthaw e par u kanawo' ko gin bay e pi'in
ma wupmad riy, u charen ba meb nma yan e ran riy ni be yib u ba lipath ni bay nga
talang. 3 Me yib dalip e girdi' nu Judah ni ngar mada' niged: ni aram Eliakim nib mo'on
ni fak Hilkiah ni ir e ga' u tafen e pilung; nge Shebna ni ir e tamayol u tafen e puf oloboch;
nge Joah nib mo'on ni fak Asaf, ni ir e ma kol e babyor ko am. 4 Fare tolang ko salthaw
nu Assyria e yog ngorad ni ba'adag e *emperor* ni nge nang ko mang e ri be gif Hezekiah
ni Pilung ngay. 5 Ni ga'ar, "Gimed be leamnag ni thin e rayag ni nge yan nga lon e salap
ko salthaw nge gelnginrad? Mini' e gimid be ta' ngak nra aywegmed ngam togopluwgad
nga Assyria? 6 Gimed be ta' ngak yu Egypt, machane ri bod rogon boch lay i uchel nim
sog ngay — ra m'ing me rog nga pa'am. Aram rogon e pilung nu Egypt nra toer be' ngak."
7 Miki ul ul fare ga' ko salthaw ngay ni ga'ar, "Fa ngamoged ngog ni SOMOL ni Got
romed e gimed be tay ngak? Ya Hezekiah e ir e buthug fa yungi tagil' e meybil nge pi
altar rok SOMOL u nap'an ni yog ko girdi' nu Judah ngu Jerusalem ni ngu'ur meybilgad
u lan ta'ab altar. 8 Nggu ngongliy ba m'ag u daken fithingan e *emperor* nu Assyria. Bay gu
pi' ngomed l'agruw e biyu' e os ni fa'an gimed ra pir'eg aram oren e pumo'on ni nge yan
u daken. 9 Mus ko bin th'abi sobut' e salthaw nu Assyria ma dabyag ni ngam puluweg,
ma chiney ma gimed be tay ngak yu Egypt ni ngar pi'ed e *chariot* nge pumo'on nma
yan u daken e os ngomed. 10 Gimed be leamnag ma gu cham ko binaw romed nggu
kirebnag ndariy e ayuw rok SOMOL riy? Ya SOMOL e ir e yog ngog ni nggu cham ngay
nggu kirebnag."
11 Ma aram me ga'ar Eliakim, Shebna, nge Joah ngak, "Mu non ngomad ni Aramaic.
Ya gamad ra nang fan. Dab kum non ni Hebrew; ya urngin e girdi' u daken e rungrung
ma be motoyil."
12 Me fulweg ni ga'ar, "Gimed be leamnag ni go' gimed nge an pilung e ke l'oegeg e
emperor ni ngog e pi thin ney ngomed? Aram e danga', ya kug be non ngak e pi girdi'
nir ni yad bay u daken e rungrung, ni bay ra ked ta'rad ma yad be garbad ko fi' rorad, ni
bod rogon ni bay kum rin'ed."
13 Ma aram me sak'iy fare tolang ko salthaw ngalang nge non ni Hebrew ni be tolul
ni be ga'ar, "Mmotoyilgad ko n'en ni be yog e *emperor* nu Assyria ni nganog ngomed.
14 Be ginangmed ndab kum paged Hezekiah nge ban nagmed, ya dabiyag rok ni nge
ayuwegmed. 15 Ma dab mu paged ni nge twasar ngomed ni ngam paged famed ngak
SOMOL. Dab mu leam niged nra ayuwegmed SOMOL nge talag e salthaw romad yu
Assyria nge dab ni kol e binaw romed. 16 Dab mu telmed ngak Hezekiah! *Emperor* nu
Assyria e be yog ngomed ni ngam chuwgad ko re binaw nir ngam pired u tan pa'. Ra
pagmed ni ngu'um unmed e *grape* ko woldug ni *grape* romed nge wom'ngin e *fig* ko
gek'iy romed, nge ran ko pi luwed romed — 17 nge mada' ko ngiyal' ni nge fekmed e
emperor nu Assyria nga reb e nam ni bod e biromed e nam, ni bay e woldug ni *grape*
riy ni yima ngongliy nge yib e wayin riy, nge *grain* ni yima ngongliy e flowa riy. 18 Dab
mpaged Hezekiah nge ban nagmed ngam leam niged ni SOMOL e bayi ayuweg e pogofan
romed. Gur, bay reb e pi got u reb e nam ni ka'a yigi ayuweg e pi binaw rorad u pa' e

emperor nu Assyria? 19 Bu uw e pi got rok Hamath nge Arpad e chiney? Ma ku bu uw e
pi got rok Sefarvaim? Bay bagyad ni ka'a ayuweg yu Samaria? 20 Urngin e pi nam ney
ma wi'in e kaygi ayweg reb fapi got e binaw rok u pa' e *emperor* nu Assyria? Ere bu uw
rogon ni gimed be leamnag ni nge ayuweg SOMOL yu Jerusalem?"
21 Ma aram me par fapicha' ni kar th'abed gulungrad ni bod rogon nike yog Hezekiah
ni Pilung ngorad; dariy ta'ab bugithin nrogned. 22 Me guchithiy Eliakim, Shebna, nge
Joah e mad rorad ni kari taganan'rad miyad yan ngar thapaged ngak e en pilung fapi
thin nike yog fa'en ga' ko salthaw nu Assyria.

37

Ba pilung ni fith laniyan' Isaiah (2 Kings 19:1-7)

1 Ma fa'an yigi rung'ag Hezekiah ni Pilung e tin krogned. Me guchthiy e mad rok ni kari
taganan', me yin' e mad ni tutuw nge yan nga Tempel rok SOMOL. 2 Me l'oeg Eliakim ni
ir e ma tay murung'agen e maruwel u tafen e en pilung, nge Shebna ni tayol u tafen e puf
oloboch, nge pi'in pi'lal ko prist ngranod ngak Isaiah ni profet nib mo'on ni fak Amoz.
Ku mad ni tutuw e karon'ed. 3 Irera' e thin ni pi' ngorad ni ngar weliyed ngak Isaiah:
"Daba' e rran ko gafgow; kan gechig nagdad ke m'ay fadad. Gadad bod be' ni bpin nike
taw nga nap'an ni nge gargel ma dabyag u gelngin. 4 Fare *emperor* nu Assyria e ke l'oeg
pilungen e salthaw rok ni nge dariyfannag Got ni be par nib fos. I SOMOL ni Got rom e
mang e yigi rung'ag e pi thin nem me gechignag e pi'in i yog. Ere mu meybil ngak Got ni
fan ngak e girdi' rodad nra magach nib fos."
5 Nap'an ni thap ngak Isaiah e thin rok Hezekiah ni Pilung, 6 me pi' e fulweg riy: "I
SOMOL e be yog ni dab mu pag nge k'ar marus yu Assyria ngom ko thin ni yad be yog
ni dabiyag ni nge aywegem SOMOL. 7 I SOMOL e bayi gagiyegnag e *emperor* nu Assyria
nge rung'ag bbug i thin nra k'aring nge sul ko nam rok, me SOMOL e ra pag ngan thang
e fan rok u rom."

Assyria nni ginangrad bayay (2 Kings 19:8-19)

8 Fare pilungen e salthaw nu Assyria e rung'ag ni fare *emperor* nu Assyria e ke chuw
u Lakish ma ke mael nga Libnah; ma aram me yan ngaram ni ngar puruy'gow. 9 Me taw
e thin ngak yu Assyria ni salthaw nu Egypt, e ke yib ni nge mael ngorad, ni Tirhakah ni
Pilung nu Ethiopia e be gafaliyrad. Nap'an e rung'ag fare *emperor* e re thin nem, me pi'
e babyor nge yan ngak Hezekiah ni Pilung 10 nu Judah ni be ga'ar ngak, "Fare got nma
mich u wun'um e yog ngom ni dab mmul ngalan pa'ag, machane dab mu pag nge ban
nigem. 11 Ka mu rung'ag e n'en nma rin' e *emperor* nu Assyria ko pi binaw nra finey
ni nge kirebnag. Ga be leamnag mrayag rom ni ngam mil? 12 Pi ga' rog ni kakrom e ra
buthiged e pi binaw nu Gozan, ngu Haran, ngu Rezef, miyad thang e pogofan rok e girdi'
nu Betheden ni ur pired u Telassar, ma dariy reb fapi got ko pi girdi' nem ni aywegrad.
13 Bu uw fapi pilung ko fapi binaw nu Hamath, Arpad, Sefarvaim, Hena, ngu Ivvah?"
14 Me fek Hezekiah ni Pilung fa gi babyor u pa' e tama'log nge be'eg. Me yan
nga Tempel, me yan i tay fagi babyor nga p'eowchen SOMOL, 15 me meybil ni ga'ar,
16 "SOMOL, ni Gubin ma Rayag Rok, ni Got nu Israel, ni ga be par ngalang ko fare
kerubim, kemus ni go' gur Got, ni ga be gagiyegnag urngin e lung nu fayleng. I gur e mu
sunmiy e fayleng nge lanelang. 17 SOMOL chiney, e ngam motoyil ngomad ma ga yaliy
e n'en ni yibe rin' ngomad. Ma ga motoyil nga urngin e pin'en ni be yog Sennakerib
ni be m'ay nagfam, gur fare Got ni ga be par ni gab fos. 18 SOMOL, gamad urngin ni
gamad manang ni pi *emperor* nu Assyria e kar gathayed bpire' e nam, ke par e binaw
riy ndakuriy gathon, 19 ma kan orfeg e pi got rorad ni ku gathi bogi got, ya kemus ni

bogi liyos ni gek'iy nge malang ni ngongliy e girdi' nga pa'. 20 SOMOL, ni Got romad, mu
aywegmad e chiney u pa' yu Assyria, ya nge nang urngin e nam u fayleng ni kammus ni
gur e Got."

Thin ku Isaiah ngak fare pilung
(2 Kings 19:20-37)

21 Ma aram me pi Isaiah bbugithin ni nganog ngak Hezekiah ni Pilung ni iraram e
fulweg ko meybil rok. 22 SOMOL e ga'ar, "Sennakerib, fare binaw nu Jerusalem e be
minmin ngom, ma be moning nagem. 23 Mini' e ga be leamnag ni ga be togopluwnag e
welthin ngak ma ga be moningnag? Ga be dariy fan nigeg, i Gag fare Got nib thothup nu
Israel. 24 Kam l'oeg e pi tapigpig rom ngar thin ni ufanthin gad ngog ni gubin e *chariot*
rom e ka mu kol ko pi burey ntotolang u Lebanon. Ma kag be yog nu rom e bay mu th'ab
e tin th'abi nun'uw e gek'iy ni *cedar* riy nge tin th'abi fel' e gek'iy ni *cypress*, ma kam taw
ko yungin thabi to'ar u lan e loway. 25 Kam th'um ngay ga be yog ni kam ker e pi luwed
ma ga be unum e ran u lan e yug boch e nam, ma rifrifen ay e salthaw rom e ke yotyot e
lul' ni Nile ke mlik.
26 "Amog, dawor mu rung'ag ni gag e gu tanomnag gubin e pin'ey ni kab kakrom? Ma
gag e gu gagiyegnag ni nge yodro' e chiney. I gag e gu pi' gelngim ni ngam gathay e pi
binaw ni kan yororiy ni fan ko mael. 27 Girdi' ni i par u rom e dariy gelingrad; ni u ra
pired nike balyangan'rad ko marus. Yad bod e pan nike tugul u daken bang i flang ara
garger nike tugul u daken e chigiy ko ngiyal' nike yib nifengin e ngek nib gawel.
28 "Machane gu manang urngin salpem, ni n'en ni ga be rin' nge gin ngam sor ngay.
Gumnang rogon e damumuw rom nib togopluw ngog. 29 Ke thap babyoren e damumuw
nge tolngan' rom ngog, ma chiney e bay gu the' ba lam nga p'ethngum nge bochyang i
wasey ni bay gufan ngalan langam nge fulwegem ko re pa' i kanawo' ni mub riy."
30 Ma aram me ga'ar Isaiah ngak Hezekiah ni Pilung, "Irera' pow ko tin bayi buch.
Biney e duw nge bin bayib e bay um koy e *grain* ni yigi tugul rok, ma bin dalip e duw
ngay e bayi yag rom ni ngam yung e *grain* ngam t'ar wom'ngin, ma ga be yung e *grape*
ngam koy wom'ngin. 31 Pi'in nu Judah nra fosgad e bay ra dammalgad ni bod e gek'iy
ni kan yung nra pi' likngin nga'ar me yib wom'ngin. 32 Ma bay e girdi' u Jerusalem ngu
daken e Burey ni Zion ni dab ra m'ad, ya ke turguy SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni
aray rogon."
33 Ba'aray e thin nike yog SOMOL ni murung'agen e *emperor* nu Assyria, "Ri dabi yib
ngalan e re binaw ney fa pag ta'reb e gan e get'ing nge yib nga langgin, ma salthaw ni
kar feked fa yungi *shield* e dab ra chugurgad ko re binaw ney, ma salthaw rok e dab ra
ubunged e malang nge but' ni nge longobiy e re binaw ney ni ngar mithgad nga fon ko
mael. 34 Re pa' i kanawo' ni yib riy e ku ir e bayi sul riy, ma dabi yib ngalan e re binaw
ney. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney. 35 Bay gu yororiy e re binaw ney mu gu ayuweg,
ni nggu rin' ni bochan e nge gilbugwag minta' fag nge bochan e thin ni gu micheg ngak
e tapigpig rog i David."
36 Re nep' i n'em e yan ba engel rok SOMOL ko gin be par e salthaw nu Assyria riy
me thang e pogofan rok 185,000 e salthaw. Ma fa'ani puf e woch ma yad gubin ni yad
bay u but' ni karm'ad. 37 Me chuw Sennakerib ni *emperor* nu Assyria nge salthaw rok u
rom miyad sul nga Nineveh. 38 Me reb e rran ni be meybil Sennakerib u lan e tempel ko
birok e got ni aram Nisrok, me yib l'agruw i pumo'on ni fak ni aram e Adrammelek nge
Sharezer ngar li'ew ko saydon ngem', miyow mil ko nam nu Ararat. Me yan Esarhaddon
nib mo'on ni fak nga luwan nge mang *emperor*.

38

M'ar nge gol ni tay Hezekiah ni Pilung
(2 Kings 20:1-11; 2 Kronicles 32:24-26)

1 Bingyal’ ko ngiyal’ i n’ey me m’ar Hezekiah ni Pilung ni chugur ni nge yim. Me yan
Isaiah ni profet nib mo’on ni fak Amoz nge yan i guy nge ga’ar ngak, “I SOMOL e be yog
ngom ni ngam yarmiy urngin ban’en nge fel’ rogon ni bochan e gur e dab kum gol. Ma
ga fal’eg rogom ni ngamum’.”
2 Me cheleg Hezekiah owchen ko rungrung nge meybil: 3 “SOMOL, dab mu pag talin
ni ri gub yul’yul’ u rogon ni ug pigpig ngom ma urngin ngiyal’ ma ug guy rogon ni nggu
rin’ e n’en ni ga ba’adag ni nggu rin’.” Me tabab ko yor ni almarin.
4 Ma aram me l’og SOMOL Isaiah 5 ni nge sul ngak Hezekiah nge ga’ar ngak, “I Gag,
SOMOL, ni Got rok David ni ga’ rom kakrom, e kug rung’ag e meybil rom ma kug
guy lu’am; bay gu tem ndab mum’ ni ragag nge lal e duw n’umngin nap’an. 6 Bay gu
ayuwegnem nge binaw nu Jerusalem u pa’ e *emperor* nu Assyria. Ma bay kug par ni gag
e gu be yoror riy.”
7 Me fulweg Isaiah ni ga’ar, “I SOMOL e bayi pi e pow ngomed nge m’ug ni n’en ni
micheg e ra tay u gil’. 8 Ni fare tawo’ ni toy Ahaz ni Pilung, e bayi gagiyegnag SOMOL
fon u but’ nge sul nga tomur ni go nap’an ragag yay nike n’uf be’ ay.” Ma aram e fon fare
tawo’ e sul nga tomur ni ragag yay.
9 Tomuren nike gol Hezekiah ko m’ar rok, me yoloy e re tang ko sorok ni ba’aray:
10 Gu leamnag ni bay gum’ ko ngiyal’ ni kari taw nga fel’ngin e yafos rog
nggu wan ko fare fayleng ko yam’,
ni dab gu par nge mus n’umngin e yafos rog.
11 Gu leamnag ni lan e biney e fayleng ni yibe par riy
e dariy e ngiyal’ ni kug ra guy SOMOL bayay
ara be’ ni kabfos.
12 Ya yafos rog e kan th’ab kemus,
ni bod ba *tent* ni kan pilig nga but’,
ni bod e mad ni kan th’ab ko fare n’en ni yima lifith e mad riy.
Gu leamnag nike museg Got e yafos rog.
13 N’umngin e nnep’ ma gu ma gel’gel’ ngalang ko amith,
ni gowa be tet’ar ba layon e yil rog.
Gu leamnag nike museg Got e yafos rog.
14 Lamag e achichig me me’waer,
mu ug moen ni bod ba arache’ ni *dove*.
Me magaf e tir u marwag ko changar ngalang.
SOMOL, mu lageg u fithik’ gubin e tiney e gafgow.
15 Mang e rayag ni nggog? SOMOL e ke rin’ e ran’ey ni aray rogon.
Ke tagan lanin’ug, ni dabkiyag e mol rog.

16 SOMOL bay gu par ni fan ngom, ni kemus ni gur e fan ngom;
mu gol nageg ngam teg ni dab gum’.
17 Buchbuchan’ rog e bayi pilyeg nge ngal’ ni gapas.
Gur e ka mu ayweg e pogofan rog u fithik’ gubin e riya’;
kamn’ag machan gubin e denen rog u wun’um.
18 Dariy ta’be’ ko fayleng ko yam’ nrayag ni pining e sorok ngom;
pi’in yad ba yam’ e dabiyag ni nge pagan’rad nga fanam yul’yul’.
19 Pi’in nib fos e yad ma pining e sorok ngom,
ni bod ni gu be pininge e sorok ngom e chiney.
Pi matam e yad ma yog ngak pifakrad fanam yul’yul’.
20 SOMOL kam gol nigeg.
Bay gu chubeged e musik ni *harp* magmad tangnag e sorok ngom,
u lan e Tempel rom u n’umngin nap’an e yafos romad.

21 Isaiah e yog ngak Hezekiah ni Pilung ni nge pirdi'iy e gek'iy ni *fig* nge tay ko lot u
downgin, ya nge gol. 22 Miki fith Hezekiah ni Pilung ni ga'ar, "Mang e pow riy nrayag ni
nggu wan nga talang ko naun rok SOMOL?"

39

Pi mol'og nu Babylon
(2 Kings 20:12-19)

1 Bingyal' ko ngiyal' i n'em me rung'ag i Merodak Baladan ni Pilung nu Babylonia, nib
mo'on ni fak Baladan nike m'ar Hezekiah ni Pilung, ma aram me pi' bang i babyor nge
ba tow'ath nge yan ngak. 2 Me pining Hezekiah e magaer ngak fapi tamal'og me dag feni
fel' rogon ngorad — silber rok nge gol, florida nge *spices*, nge gubin e pi talin e mael rok.
Dariy ban'en u lan e pi senggil nma cha'ar riy nge gubin yang e yungin nma gagiyegnag
nde dag ngorad. 3 Ma aram me yan fare profet i Isaiah ngak Hezekiah ni Pilung me fith
ni ga'ar, "Ke yib e pi pumo'on ney u uw nge mang e krogned ngom?
Me fulweg Hezekiah ni ga'ar, "Karbad u Babylon nib binaw nib palog."
4 "Mang e kar guyed u lan fare tafen e pilung?"
"Kar guyed gubin ban'en. Dariy ban'en u lan fapi senggil ko cha'ar ni da gu dag
ngorad."
5 Ma aram me ga'ar Isaiah ngak fare pilung, "Be ga'ar SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok
6 bayi taw nga bangiyal ni gubin ban'en nu lan fare naun rom ni tafen e pilung, ni i
cha'riy e pi chitamangim kakrom ke mada' ko bin ni da'ir e rran e bay ni fek nge m'ay nga
Babylonia. Dariy ban'en nra magey. 7 Boch pifakam ni pumo'on e bay ni fekrad ngabang
ngar manged bogi *eunuch** ni ngar pigpiggad u lan tafen e pilung nu Babylonia."
8 Me Hezekiah ni Pilung e leamnag ni fan e ran'ey e gapas nge dariy ban'en nra buch
u n'umngin nap'an e yafos rok, aram me fulweg ni ga'ar, "Fare thin ni kamog ngog ni yib
rok SOMOL e ba manigil."

40

Thin ko lagan'

1 Be ga'ar e Got rodad, "Mu fal'eged laniyan' e girdi' rog, mu fal'eged laniyan'rad!
2 Mu pi'ed e athamgil nga laniyan' e girdi' nu Jerusalem.
Mogned ngorad nike gaman n'umngin nap'an ni kar gafgowgad,
ma chiney e ken'ag Got fan e denen rorad.
Kug gechig nagrad ke yan i mus nga rogon ni bochan urngin e denen rorad."

3 Ba lam ni be non ni ba ga' gaman e be ga'ar,
"Mon'ed bpa' i kanawo' u daken e ted ni fan ngak SOMOL!
Mu tamilang niged e wo' u daken e ted ni fan ngak e Got rodad!
4 Mu suguyed gubin e yochi loway;
mi gimed bardey daken urngin e burey.
Bayi tagapas e pi burey;
ma yungi n'en nde pach e bay ni pacheag.
5 Ma aram e bayib i m'ug feni muluplup' SOMOL,
ma urngin e girdi' nu fayleng ni bayi guy.
I SOMOL e ke micheg e pi thin ney."

6 Be ga'ar ba lam ni ba ga' gaman, "Mu wereg murung'agen!"
Mu gu fith ni lungug, "Mang e nggu wereg murung'agen?"

---

* **39:7** EUNUCH: Pumo'on ni kan maad'adnag ni dabki finey e ppin. **40:3** Mat 3:3; Mrk 1:3; Luk 3:4; Jhn 1:23

“Ngamog ni urngin e girdi’ e yad bod e pan;
nder ma n’uw nap’rad ko floras nu daken e ted.
7 Pan e ma mororoy, ma floras e ma kireb ra’en
ko ngiyal’ nra pi’ SOMOL e nifeng nge yib ngay.
Ma girdi’ e ta’reb rogorad ko pan!
8 Errogon, pan e ma mororoy ma floras e ma kireb ra’en,
machane thin rok e Got rodad e dabi thil bi’id!”

9 Jerusalem, mman nga daken e burey nib tolang;
mu weliy e re thin ney ni bfel’!
Zion, mu tolul ni ba ga’ lamam; mu weliy e re thin ney ni bfel’!
Mu non ni ba ga’ lamam, ma dab mu rus.
Mog ngak e pi binaw nu Judah
ni fare Got rorad e be yib!

10 I SOMOL ni Th’abi Tolang e be yib ni nge gagiyeg ni bay gelngin nib gel,
bayi fek i yib e girdi’ nike chuwegrad u pa’ e to’ogor rorad.
11 Bay i ayuweg fa ran’ i saf rok ni bod rogon be’ nma gafaliy e saf;
bayi kunuy fapi fak e saf nga ta’bang,
ngi i fekrad nike dibeyrad;
bayi pow’iy e pi chitiningrad nib saf’og.

Got rok piyu Israel ni dariy be’ ni bod ir

12 Mini’ e rayag rok ni nge l’ing e day u rigur nga pa’ nge foleg urngin ni bay,
ara foleg lanelang nga pa’?
Mini’ e rayag rok ni nge tay e but’ nu fayleng ngalan ba kap,
ara thabthabelnag e pi burey ni gagang’ nge yochi burey?
13 Rayag rok be’ ni nge yog ngak SOMOL e n’en ni nge rin’?
Mini’ e rayag rok ni nge fil ban’en ngak ara fonownag?
14 Gur mini’ e ke yan Got ngak
ni fan e nge nang ban’en me tamilangan’ riy
me fil ngak rogon i ngongliy ban’en?
15 U p’eowchen SOMOL e pi nam e yad bod ba wa’angachal u lan ba pakit,
ara bod ba tabyu’ u daken e thabthabel,
ma pi donguch nib orel e bod feni ba’ud ba ab.
16 Urngin e gamanman ni bay u fithik’ e garger nu Lebanon
e fa’anra ngani pi’ ni maligach ngak Got ma dabi gaman,
ma gek’iy riy e de gaman ni nge mang ma’af ko nifiy.
17 Pi nam e dabi aw angirad ngak.

18 I mini’ e rayag ni ngan ta’rebnag ngak Got?
Ra nga ni weliy rogon ya’an ma uw rogon?
19 De bod ba liyos nma ngongliy e girdi’ nib salap,
ma be’ nma maruwel ko gol e gabdiy e gol nga wuru’,
me duwgiliy ay nga daken e silber nge par nike sak’iy.
20 En ndabiyag puluwon e silber ara gol rok
e mel’eg e ren ndabi wod.
Me pir’eg be’ nib salap ko dimow liyos
ni nge ngongliy ba liyos ndabi thig.

40:6 40:6–8 Jas 1:10, 11; 1 Pe 1:24–25

21 Mogned, dawor mu nanged? Dawor mu rung'aged?
Dawor nog ngomed kakrom?
Dawor mu rung'aged rogon e fayleng ni sum?
22 Ke sunumiy e en ni bay nike par nga tagil'
u puluwon e fayleng ngalang ko gin nth'abi tolang;
ma girdi' ni yad bay u but' e be guyrad ni yad bod ga'ngin nochi apurgog!
Ir e filath lanelang ni bod bangi mad,
ni bod ba *tent* ni ngan par ngay.

23 Ma sobut'nag e pi'in nma gagiyeg nib gel gelingrad,
me m'aynag farad.
24 Yad bod e woldug ni kafini tugul,
kafini thay lik'ngin.
Ma nap'an ni pi' SOMOL e nifeng nge yib,
me mororay me changegnag e nifeng ni bod ba ke pan nike mlik'.

25 I mini' e rayag ni ngan ta'rebnag ngak Got nib thothup?
Gur bay be' ni bod ir?
26 Mu sapgad ngalan e lang!
Mini' e sunumiy e pi t'uf ni gimed be guy?
En ni be pow'iyrad ni bod baraba' i salthaw ni pire';
e manang uringrad,
ma pining fithingrad ni tata' reb!
Gelngin e rib ga',
dariy reb nike yan ngabang!

27 Israel, mang ni ga be yog
nde nang SOMOL e gafgow rom,
ara dar leamnag ni nge mat'awnag urngin ban'en ni fan ngom?
28 Da mu nang? Dawor mu rung'ag?
I SOMOL e ir fare Got ni bay i par ndariy n'umngin nap'an;
ir e sunumiy e fayleng ni ga'ngin.
Dar ma yib e magaer ngak ma dar m'ay gelngin.
Dariy be' ni manang e leam rok.
29 Ma pi' gelngin e pi'in ndakuriy gelngirad ma ka ra magaergad.
30 Mus ngak e pi'in ni bfel' yangarrad ni yad ma me'waer i yan;
pi'in ku yad pagel e rayag ni ngar awgad nga but' ko magaer.
31 Machane pi'in yad be toer ngak SOMOL ni nge ayuwegrad
e bay ra pir'eged nike yib gelngirad bayay.
Bay ra changeggad ngalang ni bod e arche' ni *eagle*;
yad ra mil, ma dab ra magaergad;
ma yad ra yan, ma dabi m'ay gelngirad.

41

N'en ni micheg Got ngak piyu Israel

1 Be ga'ar Got,
"Mu th'abed gulungmed ngam telmed ngog gimed e pi nam ni gimed bmal'af!
Mu fal'eged rogomed ni ngam feked e oloboch romed nga tafen e puf oloboch.
Bay ni pagmed ngam welthingad.
Ngad mu'ulunggad ngad guyed ko mini' e bmat'aw.

2 “I mini’ e gagiyegnag fa’anem nma gel ko mael nge yib u ngek*
demturug e gin be yan riy mma gel ko mael?
I mini’ e be gagiyegnag nge gel ngak e pi pilung nge pi nam ko mael?
Saydon rok e ma toy ngorad nga but’ ni gowa yad e fiyath!
Gan e gat’ing rok e ma weregrad ni bod e nifeng nma wereg e pan nike mlik’!
3 Ma lekrad ni be lol’ograd ndariy ban’en nra buch rok,
nib machreg ni be yan ni nge langlang u but’ ngalang!
4 I mini’ e ke gagiyegnag ke yodorom?
I mini’ e turguy e n’en ni ngi i rin’ e girdi’ nu fayleng ko tabolingin i yib?
I Gag SOMOL e ug moy ko tabolngin,
mi Gag SOMOL e gu bay ko tungun.

5 “Girdi’ ko pi nam ni yad bmal’af e ka ra guyed e pin’en ni ku gu ngongliy;
ka ra tamdaggad ni yad be t’on ko marus.
Ka ra mu’ulunggad ni yad gubin karbad.
6 Pi’in yad ba salap i ngongliy ban’en nga pa’rad e ra bagayad ma be pi’ e athamgil nga laniyan’ bagayad.
7 Pi salap ko dimow naun e be ga’ar ngak e en nma maruwel ko gol, ‘Bfel’ e maruwel ni ka mu ngongliy!’
En ma ayiliy e gol nga downgin e liyos
e be pi’ e athamgil nga laniyan’ e en ni be richibiy nga ta’bang.
Be ga’ar be’, ‘Bfel’ rogon ni kan puthuy’.
Miyad richibiy fare liyos nge par nike muduwgil.

8 “Machane i gur Israel ni tapigpig rog,
gimed e pi girdi’ ni ku gu mel’egmed,
ni gimed e pi’in owchen Abraham ni fager rog.
9 Yungi n’en ni mus e fayleng riy e ku gu fulweggem riy;
yungi n’en nu fayleng ni um par riy nib orel e ku gu piningem riy
me lungug ngom, ‘Gur e tapigpig rog.’
Da gu n’igem, ya gu mel’egem ni ngam mang girdi’ rog.
10 Dab mu tamdag, ya gu bay rom.
I Gag e Got rom, dariy ban’en ni nga mu rus ngay.
Bay gu gel nigem mu gu ayuwegnem;
bay gu yoror rom mu gu ayuwegnem nga pa’ag nib gel.

11 “Pi’in yad be damumuw ngom
e bayi m’ayfarad miyad par ni ka ra tamra’gad.
Pi’in yad ra cham ngom e yad ra yim’.
12 Pi’in yad ra mael ngom e yira thirifrad u but’.
13 I Gag SOMOL ni Got rom;
i gag e gu ma pi’ gelngim ma be lungug ngom,
‘Dab mu rus; ya bay gu ayuwegnem.’ ”

14 Be ga’ar SOMOL,
“Israel, ri gab achig ma gab me’waer,
machane dab mu rus; ya bay gu ayuwegnem.
I Gag fare Got nu Israel ni gu ba thothup e bay gu ayuwegnem u pa’ e to’ogor rom.
15 Bay gu ngongliyem ngam bod bangi plang ni yima gunugunuy e *wheat* ngay,

* **41:2** FA’ANEM NMA GEL KO MAEL NGE YIB U NGEK: Cyrus, fare emperor nu Persia (ku arrogon ni bay 45:1).

ni bang nib be'ech ma bay e richib riy nib m'uth.
Bay mu chubu'uy ma ga kirebnag e pi burey ngay;
pi burey e bayi puth nge ngal' ni fiyath.
16 Bay mon'rad ngalang;
me yib e nifeng i fekrad,
me weregrad e nifeng nib gel.
Ma aram e bay mu felfelan' ni bochan e Gag e Got rom;
bay mu pining e sorok ngog i Gag fare Got nu Israel ni gub thothup.

17 "Ra gafgow e girdi' rog ko ran miyad gay e ran,
nike mlik' e k'onganrad ni bochan e belel,
me gag SOMOL e bay gu fulweg taban e meybil rorad;
I gag fare Got nu Israel e ri dab gu n'agrad.
18 Bay gu gagiyegnag e lul' nge yib ko yochi burey ndariy ban'en riy,
ma ran ko alublub e bay i yan u lan e pi loway.
Daken e ted ni *desert* e bay gu pingeg nge ngal' ni lipath,
mu gu gagiyegnag e but' nib mlik e yib e ran ni alublub riy.
19 Bay gu gagiyegnag e gek'iy ni *cedar* nge tugul u daken e ted ni *desert*,
nge gek'iy ni *acacia* nge *myrtle* nge *olive*.
Yu chuwo' i gek'iy e bayi tugul u daken yungi ted nder ma tugul ban'en riy,
ni yu chuwo' i gek'iy ni *pine* nge *juniper* nge *cypress*.
20 Girdi' e bay ra guyed miyad nang
ni Gag SOMOL e kug yodoromnag.
Bay ra nanged
ni fare Got nib thothup rok yu Israel e ke yodoromnag."

Tagenging rok SOMOL ngak e pi got ni go' bogi ban'en

21 I SOMOL ni ir e pilung nu Israel e ba'aray e thin ni nge yog:
"Gimed e pi got rok e pi nam, mu weliyed mat'awmed.
Mu leam niged e tin ni bfel' ni ngambad mu weliyed me ayuwegmed.
22 Mired ngaray ngam yi'iy niged e tin bayib,
me yag nda nanged e ngiyal' ni nge yodrom,
mi gimed weliy ngomad rogon urngin ban'en ni bay yan i aw,
ya nge yib i m'ug ma gadad nang.
23 Mogned ngomad e tin bay yib nga m'on,
mu gu nanged ni gimed e got!
Mu rin'ed ban'en ni bfel' ara mu feked e gafgow i yib;
mu guyed rogon nggu rusgad ma gamad gin ngay!
24 Gimed nge urngin e tin gimed be rin' e mm'ay fan;
pi'in yad ma meybil ngomed e ri yad ba sonsonogor!

25 "Kug turguy be' nib mo'on nma par ko ngek;
bay gu gagiyegnag nge yib u lel'och i cham ngomed.
Bay i yot'yot' e pi'in yad ma gagiyeg ni gowa yad e rungdu',
ni bod be' nma ma' th'ib ni be yot'yot' e but'.
26 I mini' e aromed ni ka'a yi'iynag nra yodro' ni arrogon,
me yag ni gogned e sorok ngak ni dawor i yodrom?
Dariy bigimed nike yog bbugithin ni murung'agen;
dariy be' ni rung'ag ni mogned ta'ab bugithin!
27 I Gag SOMOL e som'on ni gog ngak yu Zion e re bugithin ney ni bfel';
kug l'oeg be' nga Jerusalem ni nge ga'ar,

‘Girdi’ rom e yad be yib! Yad be sul i yib nga tabinaw!’
28 Nap’an e gu changar nga fithik’ e pi got,
ma dariy bagayad ni bay bbugithin ni nge yog;
dariy ta’a bagayad ni yag rok ni nge fulweg e n’en ni gu fith.
29 Urngin e pi got nem e dariy farad;
dariy ban’en nrayag ni ngar rin’ed,
pi liyos rorad e yad bme’waer ma dariy gelngirad!”

42

Fare tapigpig rok SOMOL

1 Be ga’ar SOMOL,
“Ba’aray e tapigpig rog ni ku gu pi’ gelngin,
ni fa’anem ni gag e kug turguy ni ir e bfel’ u wun’ug.
Ku gu suguy ko kan nthothup rog,
bayi fek e tin nib yal’uw i yib ngak urngin e nam.
2 Dabi tolul ma dabi ga’nag laman,
ara i welthin ni ba ga’ laman u lan e yu pa’ i kanawo’.
3 Dabi thal’uy ba ley i ro’uy nike m’ing,
ma dabi thang ba magal ni be n’en ni nge math.
Tin ra i par nib yal’uw e bayi fek i yib ngak urngin e girdi’.
4 Dabi mulan’ ma dabi pag ir,
ma tin nib yal’uw e bayi tay nga fayleng.
Pi nam nib mal’af e ri yad be sonnag e machib rok.”

5 Got e sunumiy lanelang me filath;
me sunumeg e fayleng nge urngin e tin nib fos ni bay riy;
me pi’ e yafos nge pogofan ngak urngin e girdi’ riy.
Ma chiney e SOMOL ni Got e be ga’ar ngak e tapigpig rok,
6 “I Gag SOMOL e kug piningem ku gu pi’ gelngim
ni ngam guy rogon ngam rin’ e tin nib yal’uw u fayleng.
Ngug ngongliy bm’ag u thilmad urngin e girdi’ ni nggu rin’ u dakenam;
bay gu pi’ e tamilang ngak e pi nam u dakenam.
7 Bay mu bing lan mit e pi malmit,
ma ga chuweg u kalbus e pi’in yad be par riy u fithik’ e lumor.

8 “Kemus ni Gag e SOMOL ni Got rom.
Dariy yugu reb e got ni ta’reb rogomow;
dab gu pag e pi liyos nganog e sorok ngorad ni aram e kan unegrad ngog.
9 Pin’en ni kug yi’iynag e ke yib i m’ug e chiney nib riyul’.
Chiney e nggu weliy ngomed boch ban’en nib be’ech
u m’on ndawori m’ug.”

Ba tangin e sorok

10 Mon’ed ba tang nib be’ech ngak SOMOL;
fayleng ni polo’, mu tanggad ni gimed be pining e sorok ngak!
Gimed e pi’in gimed be milekag u lan e day, mpininged e sorok ngak;
gimed urngin e yafos nu maday, mpininged e sorok ngak!
Gimed e pi nam ni gimed bmal’af nge girdi’ ni be par riy e ngam tanggad!
11 Ted ni *desert* nge yochi binaw riy e ngar pininged e sorok ngak Got;

42:5 Act 17:24, 25 **42:6** Isa 49:6; Luk 2:32; Act 13:47; 26:23

girdi' nu Kedar e ngar pininged e sorok ngak!
Pi'in yad be par u lan e binaw nu Sela
e ngar tolul niged e felfelan' u p'ebugul e pi burey!
12 Pi'in yad be par ko pi nam nib mal'af
e ngar pininged e sorok ngak SOMOL miyad tay fan!
13 SOMOL e ke yan ni nge mael nrogon be' nib falu' ma ba sorok;
ke fal'eg rogon ni fan ko mael.
Bayi tolulnag ni ngan mael;
me dag gelngin nib togopluw ngak e pi to'ogor rok.

Got e be micheg nra ayuweg e girdi' rok

14 Be ga'ar Got,
"Ke n'uw nap'an ni ug par ni kug th'ab gulungag;
nda ug fulweg lungun e girdi' rog.
Machane ngiyal' ni nggu maruwel riy e ke taw nga nap'an e chiney;
gu be non ni ba ga' lungug ni bod be' ni bpin ni nge gargel.
15 Bay gu kirebnag e yochi burey nge pi burey,
mu gu mororoynag e pan nge gek'iy riy.
Bay gu gagiyegnag e pi loway ni bay e lul' riy nge ngal' ni yungi ted ni *desert*,
mu gu gagiyegnag e pi lipath nge par nike mlik'.

16 "Girdi' rog ni yad ba ma'ew e bay gu pow'iyrad
u daken yu pa' i kanawo' ndawor ra milekaggad riy.
Lumor ni yad be par u fithik' e bay gu pingeg nge ngal' ni tamilang,
ma yungi n'en nib mododongol ni bay nga m'on rorad e bay gu pacheag.
Pin'ey e gu micheg,
ni ri gu ra rin'.
17 Urngin e pi'in yad be toer ngak e pi liyos,
ni kar ted e liyos nike mang got rorad
e bay ra tamra'gad nike m'ayfarad."

Yu Israel nde mit ban'en ngorad

18 I SOMOL e be ga'ar,
"Motoyilgad, gimed e pi girdi' baling!
Gimed e malmit, mu uthumed e changar romed!
19 Gur bay be' ngabang ni kab gel e ma'ew rok ngak e tapigpig rog,
kab gel e baling rok ngak e en ni gu l'oeg nge yib i yog e thin rog?
20 Israel, pire' ban'en ni kam guy,
machane mang fan u wun'um?
Bay telim ni ngam rung'ag ban'en ngay,
machane ba mang e ka mu rung'ag?"
21 I SOMOL e ba Got ni ba'adag ni nge chuwegem u pa' e to'ogor rom,
ere ba'adag ni ngan tayfan e motochiyel nge thin rok.
22 Machane chiney e ka ni fek e chugum ko girdi' rok u fithik' e yargel;
kan lok nagrad u lan e kalbus ni bay u tan e but'
ma kan mithagrad nga kalbus.
Ka ni fek e chugum rorad u fithik' e yargel,
ma dariy be' ni nge yib i ayuwegrad.

23 Mini' e aromed ni bayi motoyil ko pin'ey?
Rayag ni ngam fal'eged e motoyil e chiney i yan ngaram?
24 Mini' e ke pi' yu Israel nga pa' e to'ogor rorad ka ni fek e chugum rorad?

I SOMOL, ni ir e ud denengad nib togopluw ngak!
Da ud pired nrogon ni ba'adag ni ngad pired
ara u da folgad ko machib rok.
25 Ere gagiyeg nagdad ngad thamiyed gelngin e damumuw rok,
ngad gafgowgad u fithik' e mael.
Damumuw rok e bod ba nifiy ni yan u lan yu Israel ni ga'ngin,
machane da ud nanged fan;
dariy ban'en ni mit ngodad riy.

43

Got ni micheg nra chuweg e girdi' rok u pa' e to'ogor rorad

1 Israel, i SOMOL ni ir e sunumiyem e be ga'ar,
"Dab mu rus, ya bay gu yoror rom.
Kug pining fithingam, ya mmil suwom ngog.
2 Ga ra yan u fithik' e ran nib to'ar ma gu bay rom;
gafgow ni bay i yib ngom e dabiyag ni nge gel ngom.
Ga ra yan u fithik' e nifiy ma dab mu gak';
ma pin'en nib mo'maw' ni bay i yib ngom e dariy ban'en nra rin' ngom.
3 Ya Gag e SOMOL ni Got rom,
ni fare Got nib thothup nu Israel ni ir e ma chuwegem u pa' e to'ogor rom.
Bay gu tay yu Egypt nga luwam ni fan e ngan pagem;
bay gu tay yu Ethiopia nge yu Seba nga luwam.
4 Gu ra tay bogi nam ni polo' nga luwam ni fan e nggu ayuweg e pogofan rom,
ya ri gab fel' u wun'ug
ma bochan e ri ga ba t'uf rog rog ma aram e gu be gagiyeg nagem ngu'un tay fam.
5 Dab mu rus, ya gu bay rom!

"Bay gu fek e girdi' rom i yib nga taferad,
ni mus u lan e ngek nib mal'af nge yan i mus ngalan e ngal nib orel.
6 Bay gog ko lel'och ni nge pagrad,
mu gog ngak e yimuch ni nge dabi telrad.
Ya pi nam nib orel e nge sul e girdi' rog riy,
ni gubin yang u fayleng ni ngar sulod riy.
7 Yad e girdi' rog,
ma gu sunumiyrad ni ngar ted fag."

Israel e ir e mich rok SOMOL

8 Be ga'ar Got,
"Mpininged e girdi' rog nga tafen e puf oloboch.
Bay lan owcherad, machane yad ba ma'ew;
bay telrad, machane yad bbaling!
9 Mpininged e pi nam ngarbad ko pufthin.
Bin ngan e pi got rorad e rayag rok ni nge yog e tin bay fini yib?
Mini' e arorad e yi'iynag e pin'en ni be m'ug e chiney?
Pi got nem e ngar feked e pi mich rorad ngarbad
ngar micheged ni yad e sororad,
ngar micheged ni thin rorad e ba riyul'.

10 "Gimed e girdi' nu Israel, gimed e mich rog;
kug duwgiliymed ni ngam manged ba nam ni tapigpig rog,
ni fan e ngam nanged gag mu gu mich u wun'med,

me tamilangan'med riy ni kemus ni Gag e Got.
Dakuriy yu gu reb e got nga bang;
immoy ndariy, ma ku dariy ni bayib.

11 "Kemus ni Gag e SOMOL,
kemus ni gag e rayag rog ni nggu ayuwegmed u pa' e to'ogor romed.
12 Gog ngomed u m'on e tin bayib,
mu gub gu ayuwegmed.
Dariy reb e got ngabang nike rin' ni aray rogon;
gimed e mich rog.
13 I gag e Got, ma gubin ngiyal' ni bay ug par ni Gag e Got.
Dariy be' nrayag rok ni nge thay u gelngig;
dariy be' nrayag rok ni nge thiliyeg e n'en ni gu be rin'."

Mil ntay u Babylon

14 I SOMOL ni fare Got nib thothup nu Israel ni ir e lufmed u pa' e to'ogor romed e be ga'ar,
"Bay gu l'oeg baraba' i salthaw ni pire' nga Babylon ngar chuweged gimed u pa' e to'ogor romed;
bay gu t'ar e mab ko pi garog ko binaw,
ma tolul ni be tay e girdi' riy e bayi ngal' ni meyor.
15 I Gag SOMOL, ni Got romed nib thothup.
Israel, i gag e gu sunumiyem, mi gag e pilung rom."

16 Kakrom e ngongliy SOMOL ba kanawo' ni yan u maday,
bpa' i kanawo' ni yan u fithik' e day ni be gireng nib gel.
17 I waliy baraba' i salthaw ni pire' ngarm'ad,
ni baraba' i salthaw ni pire' ni yad ma yan u *chariot* nge os.
Miyad thig nga but' ma dakiyag rsuwongad,
ni bod ba daramram u ba kindel ni math!
18 Machane be ga'ar SOMOL,
"Dab mu ted u lanin'med e tin ke thumur ban'en
ara um leam niged e pin'en nike kaday.
19 Mu sapgad ko n'en nib be'ech ni nggu ngongliy.
Be yib i m'ug e chiney, rayag ni ngam guyed e chiney!
Bay gu ngongliy bpa' i kanawo' nge yan u daken e ted,
mu gu pi' yu pa' i lul' ngomed u rom.
20 Mus ko gamanman ni malboch ni bayi tay fag;
gamanman ni *jackal* nge arche' ni *ostrich* e bay ra pininged e sorok ngog
ko ngiyal' ni bay gu gagiyegnag e lul' nge yan u lan e ted ni *desert*,
ya nggu pi' e ran ngak e girdi' rog ni gag e gu mel'egrad.
21 Yad fapi girdi' ni gu sunumiyrad ni ngar pired ni girdi' rog,
ma bay ur tanggad ni yad be pining e sorok ngog!"

Denen rok yu Israel

22 Be ga'ar SOMOL,
"Machane gathigag e um meybilgad ngog;
ya chalabanmed yu Israel ngog.
23 Da ku um feked i yib ngog e saf ni maligach ni mo'oruf;
da ku mur ted fag ko pi maligach romed.
Da gu tomal nagmed ni nggu tuwasariymed nthingar mu pi'ed e maligach ngog,
ara aw porawmed ni bochan e *incense* ni gu be yog ni ngu'um pi'ed ngog.

24 Da mchuw'iyed e *incense* ni fan ngog,
ara mu fal'eged lanin'ug ko mam ko gamanman romed.
Ya mu gafgow niged lanin'ug ko denen romed;
i thay porawog ko kireb ni um ngongliyed.

25 "Machane Gag fare Got ni gu ma chuweg e denen romed,
ma gu ma rin' ni bochan e Gag e En ni Gag.
Dab kug leamnag e denen romed.
26 Darod nga tafen e puf oloboch; mired nga mogned e tin ni gomanga kam dabuyed rog.
Mu welthingad ngam micheged ni gimed ba mat'aw!
27 Bin th'abi m'on e chitamangimed e denen,
ma pi'in yad ma yog e thin romed e ka ra denengad nib togopluw ngog.
28 Pi'in yad be gagiyeg nagmed e ur darifan niged e naun rog nib thothup.
Ma aram mu gu girengiy e riya' nga daken yu Israel,
mu gu pag e girdi' rog ngu u nog e thin nib kireb ngorad."

44

I SOMOL e kemus ni ir e Got

1 Be ga'ar SOMOL,
"Gimed yu Israel, ni tapigpig rog, mu telmed ngog,
gimed pi owchen Jakob, ni gu mel'egmed ni ngam manged girdi' rog.
2 I gag SOMOL e gu sunumiymed;
ngiyal' ni gimed bay u mayal ma gu be ayuwegmed.
Dab mu rusgad; ya gimed e tapigpig rog,
gu mel'egmed ni gimed ba t'uf rog.

3 "Bay gu pi' e ran ko fare but' nike balel,
mu gu gagiyegnag yu pa' i lul' nge yan u daken e but' nike mlik.
Bay gu pu'og e kan nthothup rog nga daken pifakmed,
mu gu fal'eg wa'athan e pi'in owchemed.
4 Bay i fel' rogorad i yan ni bod e pan ni yibe tarannag ni bfel' rogon,
ni bod e gek'iy ni *willow* nike tugul u to'oben yu pa' i lul'.

5 "Tata'a be' ni bayi ra be' me ga'ar, 'I gag girdi'en SOMOL.'
Bay rabad ni ngar uned ngak e girdi' nu Israel.
Ra be' ma bayi yoloy fithingan SOMOL nga daken pa',
me yog ni ir reb e girdi' rok Got."

6 I SOMOL nma gagiyegnag yu Israel mma yoror rorad,
ni SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ba'aray e thin ni nge yog:
"I Gag e tabolngin me Gag e tungun, kemus ni Gag e Got;
dakuriy yugu reb e Got nga bang ya kemus ni Gag.
7 Gur bay be' ngabang nrayag rok e tin kug rin'?
I mini' e yag rok ni yi'iynag nrib tamilang urngin e pin'en ni bay yib
ko tabolngin nge yan i thang ko tungun?
8 Gimed e girdi' rog, dab mu rusgad!
Gimed manang ni kakrom ke mada' ko chiney
e u gu yi'iynag urngin e pin'en ni bayib,
ma gimed e mich rog!
Gur bay yugu reb e got ngabang?

44:6 Isa 48:12; Rev 1:17; 2:8; 22:13

Gur bay yugu reb e got ngabang nib gel ndawor gu rung'ag murung'agen?"

Meybil ko liyos e ngongol ko balyang

9 Urngin e girdi' ni yad be ngongliy e liyos nma meybil yugu boch e girdi' ngay e mm'ay
farad, ma pi got nrib t'uf rorad e dariy farad. Pi'in yad be meybil ngak e pi got nem e yad
mmalmit ma de tamilangan'rad, ma bay ra tamra'gad. 10 Mm'ay fan ni ngan ngongliy
e liyos ko wasey nga ni meybil ngay! 11 Urngin e girdi' ni yad ma meybil ngay e bay
ra tamra'gad. Pi'in yad ma ngongliy e liyos e yad e girdi' ma gathi kan. Yad ra yib nga
p'eowcheg ma ri yad ra rus miyad gafgow ko tamra'.
12 Ba girdi'en e parde' wasey e fek bangi wasey nge urfiy. Me fek ba ama nga pa' nib
gel nge pirdi'iy fa gi wasey nge ngongliy e liyos riy. Me yib e bilig ngak, nge belel, nge
magaer.
13 Tadumow naun e ma foleg e ren. Me fek e pinsal nge yoloy ya'an ba girdi' ngay, me
fek talin e maruwel rok nge ker. Me ngongliy nge yib ya'an ba girdi' riy ni bfel' ya'an,
me tay nga naun rok. 14 Ra th'ab e gek'iy ni *cedar* ni nge fanay, ara mel'eg e ren ni gek'iy
ni *oak* ara *cypress* u fithik' e gerger. Ara yung ba ke gek'iy ni *laurel*, me sonnag e n'uw
ni nge aw ngay nge ga'. 15 Bayi n'en me fek be' bangi ren nge fanay bang riy ni l'ud, me
fek bang riy nge ngongliy e liyos riy. Bang riy e ke fek ke k'oreg e nifiy ngay ni nge ror
ngay me lith e flowa ngay. Me ngongliy ba liyos ko gin ke magey riy ngi i meybil ngay!
16 Me fek bang ko fa gi gek'iy nge k'oreg e nifiy; me urfiy e ufin u mit, me kay nge fos. Me
ror me ga'ar, "Ke chuw e ulum rog, rib fel' gowelngin!" 17 Me fek e gin ke magey ko fa gi
ren nge ngongliy ba liyos riy; mi i siro' ngay ma be tay fan. Me meybil ngay ni be ga'ar,
"I gur e got rog, mu ayuwegneg!"
18 Girdi' ni aram rogon e rib gel e manan' rorad ndar nanged e n'en ni yad be rin'. Ka
ra unguyed owcherad ma ka ra gel niged lanin'rad ya richey ngar nanged e tin riyul'.
19 En nma ngongliy e liyos e dariy e leam rok ni nge ga'ar, "Yu yang ko gi ren ney ni kug
ngongliy e liyos riy e kug urfiy boch e flowa u daken k'afin, ma kug urfiy e ufin ngay kug
longuy. Ma gin ni magey ko fa gi gek'iy e kug ngongliy ba liyos riy. Kug par ni gu be siro'
nga bangi gek'iy!"
20 Bod feni balyang be' ni be kay e awat. Leam rok ni leam ko balyang e ke fek nga
wuru' e wo' ndabkiyag ni yira ayuweg. Der pat ngan' ni re liyos nem nike kol nga pa' e
gathi ba got.

I SOMOL ni sunumeg yu Israel me ir e biyuliy

21 Be ga'ar SOMOL,
"Israel, mu leamnag e pin'en ni ba'aray;
dab mu pag talin ni gur e tapigpig rog.
Gu sunumiyem ni ngam mang tapigpig rog,
ma ri dab gu pag talim.
22 Kug chuweg e denen rom ni bod bangi manileng.
Mu sul ngog; ya gag e kug biyuliyem."

23 Lan e lang, mu tolulnag e felfelan'!
Yungi n'en nib to'ar u fayleng, mu tolulgad.
Pi burey nge urngin kaen e gek'iy ko yungi gerger, mu garus niged e felfelan'!
I SOMOL e ke biyuliy e girdi' rok nu Israel,
ni aram e ke dag feni gel nge feni sorok.

24 "I Gag SOMOL, ni tabyul rom.
I Gag e gu sunumiyem.
I Gag SOMOL e gu sunumeg urngin ban'en.
Yi go' gag e gu filath lanelang;

ngiyal' ni u gu ngongliy e fayleng e dariy be' ni ayuwegneg.
25 Gu be gagiyegnag e pi tamanbay yad be non non ngabang,
ma gu be ngochngochan'nag e pi'in yad ma yaliy e t'uf.
Thin ko pi llowan' e gu be dalibnag,
be m'ug ni gonop rorad e bbalyang.
26 Machane ngiyal' nra yi'iynag e tapigpig rog ban'en,
ma gu ra pi' e mol'og rog ni nge yog ngak e girdi' e tin kug leamnag,
mu gu gagiyegnag e tin kug leamnag nge tin kug yi'iynag u l'ugun e tapigpig rog nge yib i m'ug nib riyul'.
Kugog ngak yu Jerusalem ni bay kun sul nga ni par nga Jerusalem,
ma pi binaw nu Judah e bay kun sul nga ni ngongliy rogon bayay.
Pi binaw nem e bay gu fulweg nga rogon.
27 Bbugithin e gog me mlik' e rigur.
28 Ke lungug ngak Cyrus, 'Gur e bay mu gagiyeg ni pa'ag;
bay mu rin' e n'en ni gu ba'adag ni ngam rin':
bay mog ni ngan fulweg yu Jerusalem nga rogon
mi ni ubung e def ko Tempel.' "

45

SOMOL e duwgiliy Cyrus

1 Cyrus e fare pilung ni SOMOL e duwgiliy!
I SOMOL e turguy ni nge gel ngak e pi nam ko mael;
SOMOL e l'oeg nge gel ngak e pi pilung;
SOMOL e bayi bing e mab ko pi binaw ngak.
I SOMOL e ke ga'ar ngak Cyrus,
2 "I gag e bay gu fal'eg rogon e kanawo' rom,
bay gu pacheg e pi burey nge yochi burey.
Mab ko pi garog ni wasey ni *bronze* e bay gu t'ar,
mu gu th'ab e yu ley i wasey ni bay riy.
3 Bay gu pi' ngom e pin'en ni bfel' nib mith u senggil ndariy e tamilang riy;
ma aram e bay mu nang ni Gag e SOMOL,
mi Gag fare Got nu Israel e ku gu mel'egem.
4 Ku gu duwgilyem ni ngam ayuweg e tapigpig rog i Israel,
ni girdi'en fare nam ni gag e ku gu mel'egrad.
Kug gagiyeg nigem yibe tay fam.
ni yugu aray rogon nda mu nangeg.

5 "I Gag e SOMOL; dakuriy yugu reb e got ngabang.
Gelngim ndabisiy ni nge yag ngom e bay gu pi' ngom,
ni yugu aray rogon nda mu nangeg.
6 Nggu rin' ni fan e nge urngin e girdi'
u baraba' e fayleng nge yan i mada' nga baraba'
e ngar nanged ni Gag e SOMOL,
ma dakuriy yugu reb e got ngabang.
7 I gag e gu sunumiy e tamilang nge lumor;
gu ma fek e fel' rogon nge gafgow i yib.
I Gag SOMOL e gu be rin' urngin e pin'ey.
8 Bay gu pi' e gel nge mat'aw nge map' u lang nga but' ni bod e n'uw;
bayi mab e but' nge fek,
me yib wom'ngin ni puf rogon nge mat'aw.

I Gag SOMOL e bay gu gagiyeg nge yodoro'."

I SOMOL ni sunumeg urngin ban'en

9 Rayag rok ba th'ib ni but' ni nge tugthin ngak e cha' ni ir e ngongliy,
ni ba th'ib ni ta'reb rogon nga urngin e th'ib ni bay?
Rayag rok e but' ni th'ib ni nge fith ngak e en ni be ngongliy ko mang e be rin' fa'anem?
Rayag rok ba th'ib ni nge thibthibnag salapen pa' e en ni ngongliy?
10 Gur ra leamnag be' ni nge ga'ar ngak e gallibthir rok,
"Mang ni mu ngongliyew gag ni aray rogog?"
11 I SOMOL ni fare Got nib thothup nu Israel,
ni en ni be gagiyegnag e tin ni bayib nga m'on e be ga'ar:
"Dariy mat'awmed ni ngam fithedgag u murung'agen pifakag,
ara mogned ngog e n'en nggu rin'!
12 I gag e gu sunumeg e fayleng,
mu gu sunumeg e girdi' ni nge par riy.
Gelngig e gu filath lanelang ngay;
gu be gagiyegnag e yal' nge pul nge pi t'uf.
13 I gag e kug gagiyegnag Cyrus ke ngongol
ni nge rin' e tin kem'ay i leamnag rog nge yan i aw nrogon.
Bay gu yal'uweg urngin pa' e kanawo' ni nge yan riy.
Bayi fulweg e binaw rog ni Jerusalem nga rogon,
me gagiyegnag e girdi' rog ni yad be par u reb e nam ni kar kalbusgad nga ni pagrad.
Dariy be' nike pi' puluwon ara ke pi' ban'en ngak ni fan e nge rin' e ren'ey."
I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e keyog e pi thin ney.

14 I SOMOL e be ga'ar ngak yu Israel,
"Gubin e falel' nge machaf nu Egypt ngu Ethiopia e bayi mil suwon ngom,
ma pumo'on ni n'un'uw nu Seba e bay ra manged sib rom;
bay ra leked gur ni kanin' e chen ngorad.
Bay ra siro'gad ngom me lungurad,
'Got e bay rom, kemus ni ir e Got.
15 Fare Got nu Israel ni ir e be ayuweg e girdi' rok u pa' e to'ogor rorad
e ba Got ndabiyag ni ngan guy.
16 Pi'in yad ma ngongliy e liyos e yad gubin ni bay ra tamra'gad;
yad gubin ni bay ni darifan nagrad.
17 Machane SOMOL e ke chuweg yu Israel u pa' e to'ogor rok,
ma felfelan' rok yu Israel nike gel e bayi par ni dariy n'umngin nap'an;
ma girdi' rok e dab kun darifan nagrad.' "

18 I SOMOL e sunumiy lanelang,
i ir e en ir e Got!
I ir e sunumeg e fayleng,
ke ngongliy rogon ke par.
De ngongliy nge tay ni bangi ted ndariy ban'en riy ma der tugul ban'en riy,
ya tay ni ngi i par e girdi' riy.
Ir e ga'ar, "I Gag e SOMOL,
ma dariy yugu reb e got ngabang.
19 Dagur mith'ag e thin rog,
ara tin gu be rin'.
Da gu leamnag ni nge gayeg yu Israel

45:9 Isa 29:16; Rom 9:20

u bang nib wagagey urngin ban'en riy.
I Gag e SOMOL, ma tin riyul' e gu be yog;
tin nib mat'aw e gu ma gagiyegnag ngan nang."

SOMOL nge pi liyos nu Babylon

20 Be ga'ar SOMOL,
"Mmu'ulung gad e girdi' ko pi nam,
ni urngin e girdi' ni fos nnap'an ni waer e pilung romed ko mael,
mired nga ni pufthin nagmed!
Pi'in yad ma fek e liyos rorad ni ren ngu'ur thelepgad u kanawo'
ma yad be meybil ngak bogi got ndabiyag ni nge ayuwegrad,
e yad bod e girdi' ni dariy ban'en ni yad manang!
21 Mu feked e oloboch romed i yib nga tafen e puf oloboch,
me puruy' e pi'in ta ayuw u tafen e puf oloboch.
I mini' kakrom e i yi'iynag e n'en ni nge taw ngay?
Gathi Gag fare SOMOL, ni fare Got ni ayuweg e girdi' rok?
Dakuriy yugu reb e got ngabang.

22 "Gimed e girdi' nu fayleng ni ga'ngin,
mu sulod ngog mu gu ayuwegmed!
Ya kemus ni gag e ta'are Got ni bay.
23 Tin gu be yog e ba riyul',
ma dabi thil.
Ri gu be micheg nga rarogog:
Gubin e girdi' ni bay rabad ngar ragbuggad u p'eowcheg
miyad micheg ni bay ur yul'yul'gad ngog.

24 "Bay rogned ni kemus nu dakenag
e rayag ni nga ni mat'aw riy me yib gelngiy riy;
machane urngin e girdi' ni yad ra fanenikayeg e yad ra gafgow ko tamra'.
25 I Gag SOMOL e bay gu chuweg urngin e pi'in owchen Jakob u pa' e to'ogor rorad,
ma bay ra pininged e magaer nge sorok ngog.

46

1 "Irera' e ngiyal' ni nge mus e pi got nu Babylon!
Bel nge Nebo e un meybil ngorow,
machane chiney e kan tayrow nga daken keru' e dongki,
nib gilab u daken keru' e gamanman nike aw porowrad!
2 Pi liyos e dabiyag ni ngar ayuweged yad;
kan kolrad, kan fekrad nga bang.
Irera' e ngiyal' ni ngnge mus e pi got nu Babylon!

3 "Gimed e pi'in owchen Jakob, mu telmed ngog,
ni gimed urngin e pi'in kam mageygad ko girdi' rog.
Kug ayuwegmed ni ka nap'an nni gargel nagmed.
4 I Gag e Got romed, ma bay ug ayuwegmed
nge mada' ko ngiyal' ni kam pilibthirgad nike manna' piyan lolugmed.
Kug ngongliymed ma bay ug ayuwegmed;
bay ug fekmed ngam mada'gad ko gin ndabki buch ban'en romed riy."

5 Be ga'ar SOMOL, "I mini' e gimed ra susun nigeg ngak?
Gur bay be' ngabang ni bod gag?"

6 Girdi' e yad ma bing tafen e salpiy rorad ngar pu'oged e gol riy nga but';
miyad thabthabelnag e silber.
Miyad pi' puluwon be' nma maruwel ko gol nge ngongliy ba liyos riy;
mu ur siro'gad ngay ma yad be meybil ngay!
7 Miyad tay nga porad ngar feked;
mranod ra ted nga tagil' me par u rom,
ndabiyag ni nge chuw u tagil'.
Ra meybil be' ngay, ma dabiyag ni nge fulweg taban e meybil rok,
ara ayuwegrad ko gafgow.

8 "Gimed e pi tadenen, mu leam niged e re bugithin ni ba'aray;
mu tafinay niged e n'en ni kug ngongliy.
9 Mu leam niged e n'en ni gu rin' kakrom;
mu nanged ni kemus ni Gag e Got,
ma dariy be' ni bod gag.
10 Gog ko tabolngin e tin bay ko tungun;
kab kakrom mu gog e tin bayib.
Mu gog ni tin kem'ay i leamnag rog e dabiyag ni nge thil;
ya gu ra rin' urngin e tin kem'ay i leamnag rog.
11 Gu be pining be' nib mo'on ni nge yib u ngek;
bay yib ni bod ba arche' ni pag ir nge yib nga but' ni nge kol ban'en,
me rin' e tin kem'ay i leamnag rog.
I gag e kug non, ma tin kugog e bay nrin'.

12 "Mu telmed ngog, gimed e girdi' ni gelan',
ni gimed be leamnag ni gel ni ngam ted e kab mal'af.
13 Rofen ni nga ni gel e kug chugurnag,
daki mal'af.
Gel ni bay gu tay e dabi sowath.
Bay gu chuweg yu Jerusalem u pa' e to'ogor rok,
mu rom e bay gu gagiyegnag yu Israel riy ngan tay farad."

47

Pufthin nga daken yu Babylon

1 SOMOL e ga'ar,
"Babylon, mu luw nga but' ko liw rom,
ngam par nga fithik' e ab u daken e but'.
Ummoy bingyal' ni ga bod be' ni bpin ni dawori nang e pumo'on, nib binaw ni dawor i waer ko mael,
machane dakriy fal'ngim ngabang!
Chiney e gur e sib!
2 Mu cheleg e malang nib tlulbuy! Ngam blig e *wheat* ngay!
Mu luf e mad u owchem ma ga luf e mad u dakenam ni fafalel'!
Mu ker e sikato rom ngalang ngam th'ab e pi lul'.
3 Girdi' e bay ra guyed gur ni dariy e mad u dakenam;
bay ra guyed gur nike m'ingkuwom ka mu tamra'.
Bay gu fulweg taban ngorad, ndariy be' nrayag ni nge talegneg."

4 Fare Got nib thothup nu Israel e ke pithigdad
fithngan e SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok.

47:1 47:1–15 Isa 13:1–14; 23; Jer 50:1–45

5 Be ga’ar SOMOL ngak yu Babylon,
“Mu par nib math gulngam u fithik’ e lumor;
dakriy e ngiyal’ ni ku yira piningem ni gur fare bpin ni pilung ko pi nam!
6 Kug damumuw ko girdi’ rog;
kug ta’rad ni gowa gathi ku yad e girdi’ rog:
Kug tayrad nga tan gelngim,
ma da mu dag e runguy ngorad’;
ni mus ko tin ke pilibthir ma ga be gafgow nagrad.
7 Ka mu leamnag ni yug bay um par ni gur e bpin ni pilung,
ma dam tay e pin’ey u lanin’um
ara mu leamnag rogon ni bayi yan i aw.

8 “Ngam motoy ko ran’ey, i gur ni go’ fiti lanin’um e ga ma leamnag,
gur ni ga ma leamnag ni gab muduwgil ni dariy ban’en nra buch rom.
Ga ma yog nib ta’reb fanmew sorok Got —
ni dariy be’ ni bodem.
Um leamnag ni dariy e ngiyal’ ni nge yim’ figirngim
ara pifakam.
9 Machane u lan ta’boch ngiyal’, u ta’abo rran,
ma l’agruw e galin’ey nra buch.
Dariyfan urngin e pig ni um tay,
ma figirngim nge pifakam e bay ra mulgad u pa’am.

10 “I pagan’um ngom u fithik’ e kireb rom;
um leamnag ni dariy be’ nrayag ni nge guyem.
Gonop rom nge fanam llowan’ e ke waliyem nga wuru’ e wo’,
mag ga’ar u wun’um, ‘I gag Got —
dariy be’ ni bodeg.’
11 Riya’ e bayib nga dakenam,
ma dariy reb e pig rom nrayag ni nge taleg.
Ba tomgin nra machade’ nigem e gafgow —
ni gafgow ni da i bit ngan’um!
12 Mu cha’riy urngin e pig rom nge bey;
ni um muruwliy nnap’an ni ka gab bitir.
Sana ra yib boch angin ngom;
dabisiy nrayag ni nge tamdag e pi to’ogor rom ngay.
13 Gab me’waer nike mayfan e fanow ni yag ngom.
Mu pag e pi’in yad ma bon ko t’uf ngarbad ra aywegned gur
picha’nem ni yad ma fil murung’agen e t’uf,
ni pi’in ma fal’eg babyoren e mathil ko pi tharmiy
ma urogned ngom u reb e pul ngu reb
e n’en ni bayi buch rom.
14 “Bay ra boded chabngen e ro’uy,
ma ba nifiy e ra orfegrad!
Dariy bagyad nrayag ni nge ayweg ir riy
daramram riy e kay gi gowal ngorad,
gathi bochi nifiy ni ngu’ur rorgad riy.
15 Kemus rogon e tin ni bfel’ ni yad ra rin’ ngom
fapi girdi’ nma yaliy lanelang ni um de’eriy e fanow rorad u n’umngin nap’an e yafos rom.

Go' bay ra paged gur nge bagyad me yan,
ni dabi magach be' ni nge aywegem."

48

I Got e SOMOL ko gabul i yan ngaram

1 Motoyilgad ko ran'ey, gimed e girdi' nu Israel,
gimed e pi'in owchen Judah:
Gimed ma mow nga fithingan SOMOL
ma gimed ma yog ni gimed ma liyor ngak Got nu Israel —
machane dariy bbug e thin ni gimed ma yog ni aram rogon u wan'med.
2 Ma kam ufgad ngay gimed be yog
ni gimed girdi'en fare binaw nib thothup
ni fare Got rok yu Israel e gimed be toer ngak,
ni fithingan e SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok.

3 Be ga'ar SOMOL ngak yu Israel,
"Kakrom e u gog ko mang e nge buch;
mu gu gagiyegnag nge taw ngay nib tomgin.
4 Gumnang ni bay um pired ni gimed ba gel'an,
ni bod feni el e wasay ma dab m'inggad ni bod e *bronze*:
5 Ere kakrom e gu yi'iynag e tin bayib nga m'on u puluwmed,
u gog e pin'en ni bayib u m'on ni dawri taw,
ya nge siy mogned
ni pi liyos nge pi fon romed e yad e kar gagiyeg niged ke yodrom.

6 "Gubin e tin u gog e go' ke taw ngay;
dabisiy ni ngamoged nriyul' e tin u gu yi'iynag.
Chiney e ngog ngomed e tin be'ech ni bay fini yib,
boch ban'en nda gu dag ko som'on.
7 Fin chiney e kug gagiyegnag ni nge yodrom e pin'em;
dariy ban'en ni aray rogon nike yodro' kakrom.
Fa'anra mang e yodroy kakrom, ma gimed ra yog ni gimed manang murung'agen.
8 Gu manang ni dabyag ni nge pagan'uy ngomed,
ya go' yi manangmed ni gimed ba tatogopluw.
Aramfan ni dawor mu rung'aged murung'agen e ran'ey,
aramfan ndariy bbug e thin riy ni thap nga telmed.

9 "Fan e nge mathangeluwolnag e girdi' fithingag,
er fan nikug k'adan'ug ko damumuw rog;
gube fil an'ug ni nge dab gu thang owchemed.
10 Gu sikeng nagmed u fithik' nifiyen e gafgow,
ni bod e silber ni kan ranrannag ni nge macholbog u mit e nifiy.
Machane kug pir'eg ni dariy ban'en ni gimed bfel' ngay.
11 N'en ni gu be rin' e ku gu rin' ni fan ngog —
dab gu pag fithingag ngan m'aynag fan
ara gu pag be' nge fanay boch bugwag
nib milfan ngog ni go' gag ngay."

Cyrus, ni mel'eg SOMOL ni nge yog e thin

12 Be ga'ar SOMOL,
"Mmotoyilgad ngog gimed e girdi' nu Israel ni gag e kug piningmed!

I gag Got, ko tobolngin nge tungun, kemus ni gag e Got!
13 Pa'ag e ngongliy e deaf ko fayleng
me filath lanelang.
Nap'an ni gu pining e fayleng nge lanelang
ma kachingiyal' nem miyow yib nga pe'owcheg.

14 "Mu'ulunggad ngam motoyilgad, ni gimed gubin!
Dariy reb e got ni yag ni nge yi'iynag
ni fare mo'on ni gu mel'eg e ra cham nga Babylon;
ni bayi rin' e n'en ni gu ba'adag ni nge rin'.
15 I gag e en ni gu non nggu pining;
nggu pow'iy mu gu gagiyegnag nge fel' rogon.

16 "Mu chugurgad ngog ngam rung'aged e n'en ni gu be yog.
Aram ko tobolngin e ug non nib tamilang
ma gubin ngiyal' ni ug gagiyegnag nge yib i m'ug e thin rog nib rriyul'."

(I SOMOL Ni Th'abi Tolang e ke pi' gelngin ngog e chiney ma ke l'oegneg.)

Tanom rok SOMOL ko girdi' rok
17 Fare Got nib thothup nu Israel,
fare SOMOL ni ayuwegmed e ga'ar:
"I Gag SOMOL ni Got romed,
fa en ba'adag ni nge fil ngomed e tin ni bfel'
me pow'iymed ko fare kanawo' ni ngam marod riy.
18 "Fa'an mang e um motoyilgad ko tin kugog nigu reg e thinriy ni ngan rin'!
Ma aram e ra map' e fla'ab nga dakenmed
ni bod ba lul' ni der mlik.
Ma aram bay u mu gelgad ko mael
ni bod e n'ew ni be lobeb i yib nga dep'el'ay.
19 Pi'in owchamed e yad ra bod urngin e yan',
ma ra gu micheg ni dariy e ngiyal' ni ngan thang owcharad."

20 Mu chuw u Babylon, mman nike puf rogom!
Mu tolulnag murung'agen u fithik' e felfelan'; muruwliy ngan nang u gubin yang:
"I SOMOL e ke ayweg yu Israel ni tapigpig rok!"
21 Nap'an ni pow'iy SOMOL e girdi' rok u daken e ted nib gowal ma ba fengfeng,
ma darm'ad ko balel.
I gagiyegnag e ran nge yib u fithik' e war ni fan ngorad;
i say e war nge mab, nge yib e ran riy nga wuru'.

22 Be ga'ar SOMOL, "Dariy ban'en nra ayweg e pi'in tadenen."

49

Israel, e ir e tamilang ngak e pi nam
1 Mu telmed ngog e pi nam nib mal'af,
ni gimed e girdi' ni mal'af!
Dawor ni gargel nigeg ma ke mel'egeg SOMOL,
me turguyeg ni nggu mang tapigpig rok.
2 Me gagiyegnag e thin rog nge bod feni m'uth ba saydon;
me yororiyeg nga pa'.
Me ngongliyeg ni gu bod ba gan e gat'ing

nib m'uth nrayag ni ngan maruwel ngay.
3 Me ga'ar ngog, "Israel, i gur e tapigpig rog.
Girdi' e bay ra pininged e sorok ngog ni bocham."

4 Me lungug, "Ku gu maruwel, machane bm'ayfan.
Gelngig e kem'ay, ma dariy ban'en nike yib riy."
Machane kug pag fan urngin ban'en nga pa' SOMOL;
bayi pi' puluwog ko tin gu be rin'.

5 Dawor ni gargel nigeg ma ke mel'egeg SOMOL;
ke teg ni nggu mang tapigpig rok ya nggu fulweg e girdi' rok,
ni nggu fulweg e girdi' nu Israel ni ka ra weargad i yan.
I SOMOL e gagiyegnag ngan tayfag;
ir e en ni be yib gelngig rok.

6 I SOMOL e ga'ar ngog,
"Bay reb e maruwel ni ba ga' ni ngam ngongliy i gur e tapigpig rog.
Gathi kemus ni bay mfulweg e tin ke magey e girdi' nu Israel nga rogorad,
ya bay kug gagiyeg nigem ngam mang ba magal ngak e pi nam,
ya ngan nang u fayleng ni ga'ngin kanawo'en mi ni thap ngog."

7 Got rok yu Israel nib thothup ni ir e ke biyuliyrad e be ga'ar
ngak fa'anem nri yibe darifannag, ma be fanenikay e pi nam daken, me ir e tapigpig rok e pi pilung:
"Pi pilung e bay ra guyed gur ndakuriy be' ni ga bay u tan pa'
miyad yib ngar ted fam;
ku er rogon e pi'in yad ma gagiyeg ni bay ra guyed
miyad paraw nga but' ngar ted fam."
Bayi yodoro' ya SOMOL e ke mel'eg fare tapigpig rok;
ma Got rok yu Israel nib thothup e ma tay e thin rok u gil'.

Jerusalem nni fulweg nga rogon

8 SOMOL e be ga'ar ngak e girdi' rok,
"Ra taw ko ngiyal' ni nggu ayuwegmed ma bay gu runguymed,
mu gu fulweg lungmed ni gimed be wenig ngog ni nggu ayuwegmed.
Bay gu matanagiymed mu gu yoror romed,
mu dakenmed e ngu ngongliy ba m'ag riy ngak urngin e girdi'.
Bay gu fulwegmed bayay
ngalan e nam romed nike par e chiney ni kann'ag.
9 Bay gog ngak e pi kalbus ni lungug, 'Ka ni pagmed!'
Ma pi'in yad be par u fithik' e lumor e bayi lungug ngorad,
'Mired nga tamilang!'
Bay ra boded e saf ni be kay e pan u daken yochi burey;
10 ni dabki yib e bilig nge belel ngorad.
Yal' nge gowelngin e yal' u lan e ted ni *desert* e dab ku ra gafgowgad riy,
ya fa'anem ni yad bt'uf rok e bay i pow'iyrad.
Bayi pow'iyrad nga bogi alublub.

11 "Bay gu ngongliy ba pa' i kanawo' ni ba ga' nge yan u daken e pi burey i yan,
ni nge milekag e girdi' rog riy.

49:6 Isa 42:6; Luk 2:32; Act 13:47; 26:23 **49:8** 2 Kor 6:2 **49:10** Rev 7:16, 17

12 Girdi' rog e bay rabad u orel,
ko lel'och nge ngal
nge binaw nu Aswan* ni bay ko yimuch."

13 Lanelang, mu tang! Fayleng, mu tolulnag e felfelan'!
Me tang e pi burey!
Ya SOMOL e bayi fal'eg laniyan' e girdi' rok;
bayi runguy e girdi' rok ko gafgow ni yad be tay.
14 Machane girdi' nu Jerusalem e lungurad,
"I SOMOL e ke n'agdad!
Ke pag taldad."
15 Me fulweg SOMOL ni ga'ar,
"Gur rayag rok be' ni bpin ni nge pag talin fak ni kabran
ma dabi t'uf rok e re tir nem ni ir e gargeleg?
Gomang e ra pag be' ni bpin talin fak,
machane gag e dab gu pag talimed.
16 Jerusalem, rdabiyag ni gu pag talim,
ku gu yoloy fithingam ngalan pa'ag.

17 "Pi'in ngar fulweged gur nga rogom e dabki n'uw nap'an miyad taw,
ma pi'in ra kireb niged gur e bay ra chuwgad.
18 Mu sap i yan nga mu guy e n'en ni yibe rin'.
Girdi' rom e yad be mu'ulung ni ngar sulod nga taferad.
Rogon feni riyul' ni Gag fare Got ni gu be par ni gub fos,
e aram rogon feni riyul' ni bay mu felfelan' ngak e girdi' rom,
bay mu felfelan' ni bod gelngin e felfelan' ni tay be' ni bpin ko nunuw rok nnap'an ni nge mabgol!

19 "Nam rom e ni kirebnag min n'ag,
machane chiney e bay yan i aw ni kayigi achig,
ya pi'in bay rabad ni ngar pired riy e yad bpire'!
Ma pi'in ra kireb niged gur
e ri bay ni mal'af nagrad rom.
20 Girdi' rom nni gargelnag u yugu reb e nam ni um pired riy ni ka mu kalbusgad
e bayi reb e rran me lungurad ngom,
'Re nam ney e kayigi achig,
thangri ga' boch nge bung e par riy!'
21 Ma aram e bayi lungum ngom,
I mini' e ke gargeleg e pi bitir ney ni nggu fakay?
I mul pifakag u pa'ag, mu gu par ndabkiyag ni gu diyen,
nchuwegeg ko nam rog mi ni kalbus nigeg,
ere mini' e chuguliy e pi bitir ney?
Ni pageg ngu'ug par ni go' gag, ere uw e yib e pi bitir ney riy?"
22 Be ga'ar SOMOL ni Th'abi Tolang ngak e girdi' rok:
"Bay gu furuy pa'ag ni nge guy e pi nam,
miyad fek pifakam i yib nga tabinaw rom.
23 Ra par e pi pilung ni yad e ra pofed gur,
ma pi le'engirad e bay ur tathuth niged gur ni bod rogon e chitiningiy.
Bay ra parawgad u p'eowchem ngar ted fam;

* **49:12** ASWAN: Binaw ni immoy u lan e yimuch u Egypt, ni pire' yu Israel ni i par riy.

ma bay ra ted fam u fithik' e sobut'an'.
Ma aram e bay mu nang ni Gag e SOMOL;
dariy be' ni be son nageg ni nggu ayuweg nra m'ingan'."

24 Gur rayag ni nga ni fek rok ba salthaw e tin ni fek ko mael?
Gur rayag ni ngan chuweg e kalbus u pa' be' nib yargel?
25 SOMOL e fulweg ni ga'ar,
"Ri aram rogon ni bay nrin'.
Pi kalbus ni bay u pa' e pi salthaw e bay nchuweg u pa'rad,
ma pin'en ni fek fa'anem nib yargel u fithik' e mael e bay ni chuweg u pa'.
Bay gu cham ngak e en nra cham ngom,
ma bay gu chuweg pifakam u pa' e to'ogor rorad.
26 Bay gu gagiyegnag e pi'in yad be gafgow nigem nge mang yad e ur li'ed yad;
gelngin e mathang pogofan nge damumuw ni bayib ngorad e bay ra balyanggad ngay ni gowa karm'ad ko rrum.
Ma aram e gubin e girdi' e bay ra nanged ni Gag e SOMOL,
ni gag e gu chuwegmed u pa' e to'ogor romed.
Bay ra nanged ni gag fare Got nu Israel nib gel gelngig."

50

1 Be ga'ar SOMOL,
"Mogned, gimed be finey ma gu n'agmed e girdi' rog
ni bod be' ni n'ag le'engin?
Ere bu uw babyoren e machuw?
Gimed be finey ma gu pi'med nchuway' ngam kalbusgad
ni bod be' nib mo'on ni pi' pifak nchuway' ngar manged sib?
Danga', ni fekmed nga reb e nam ngan kalbus nagmed ni bochan e denen romed;
ni fekmed ngam marod ni bochan e kireb romed.

2 "Mang ni de sap e girdi' rog ngog
nnap'an ni gu wan ni nggu aywegrad?
Mang ni gu piningrad ma dar fulweged lungug?
Gur kayiggu waer ni nggu ayuwegrad?
Ta'abbug e thin e gu ra yog me mlik' e regur
me pig e yupa' i lul' nge bod daken e ted nib fengfeng;
nig ni bay riy e ra yim' ya dakriy e ran riy.
3 Rayag ni gu gagiyegnag lanelang nge lumor,
ni gowa ke kireban' ngak be' nike yim'."

Fol ni tay fare tapigpig rok SOMOL

4 SOMOL ni Th'abi Tolang e fil ngog e n'en nggog,
ya nge yag ni gu pi' e athamgil nga laniyan' e pi'in ke mulan'rad.
Gubin e kadbul nma pasignag lanin'ug
ni nggu motoyil ko n'en ni nge fil ngog.
5 SOMOL e ke tamilangnag an'ug,
ma dawor gu togopluw ngak
ara gu pi' keru'ug ngak.
6 Kug pi' keru'ug ni ngan toy,
ma da gu taleg e pi'in nra moning nigedgag
ko fa ngiyal'nem nra bup'iyed sorbeg
miyad thuw nga owcheg.

7 Machane moning ni yad be tay ngog e dariy ban'en nra rin' ngog,
ya SOMOL ni Th'abi Tolang e be pi' e ayuw ngog.
Kug athamgil,
ya gu manang ndabiyag ni nge yan i aw ndariy fag,
8 ya Got e ba chugur ngog,
me ir e bayi micheg ni bfel' e rog.
Gur bay be' nra math' loran rok ni nge yog ban'en nib kireb ni kug rin'?
Ere ngani pagmow nggu warow nga tafen e puf oloboch!
Mi ni pag nge weliy e kireb ni gomanga kug rin'!
9 SOMOL ni Th'abi Tolang e ir e be n'ufegeg,
ere mini' e rayag rok ni nge micheg nib kireb e rog?
Urngin e pi'in yad be non nib togopluw ngog e bay ranod ngabang;
bay ra m'aygad ngabang ni bod ba mad nike longuy e ngael!
10 Gimed gubin e pi'in gimed ma liyor ngak SOMOL
ma gimed ma fol ko pi tapigpig rok,
e kanawo' ni gimed ma yan riy e gomange ba lumor,
machane SOMOL e nge pagan'med ngak, mi gimed toer ko Got romed.
11 Gimed gubin e pi'in gimed ma makathnag ni ngam kireb niged boch e girdi'
e gimed e gimed ra gafgow ko pi makath romed.
I SOMOL e ir e ra gagiyegnag nge yodro';
gimed ra gafgow ngarim bilged t'ay e gafgow.

51

Thin ni nge fel'eg laniyan' yu Jerusalem

1 I SOMOL e be ga'ar,
"Motoyil ngog, gur e en ga ba'adag ni ngam thap,
i gur e en ga be man ayuw ngog.
Mu leamnag fare war ni mub riy
ni ir e ni thirfem riy ngan ngongliyem.
2 Mu leamnag e ga' rom i Abraham,
nge Sarah, ni yow e mub rorow.
Ngiyal' ni gu pining Abraham e dariy fak,
machane mu gu tow'athnag nggu pi' e bitir ngak;
mu gu yo'ornag e pi'in owchen.

3 "Bay gu dag e runguy rog nga Jerusalem,
ngak gubin e pi'in yad be par u fithik' e gafgow u rom.
Ni yug aram rogon ni kan n'ag e re but' rok nem, ma bay gu mangnag bangi milay',
ni bod fare milay' ni gu yung u lan yu Eden.
Madnom nge felfelan' e yira tay u rom,
mi ni tangnag e sorok ngog nge ogmagaer.
4 "Mmotoyilgad e girdi' rog ngog,
murung'aged e n'en ni nggog:
Ku gu pi' e machib rog ko pi nam;
pi motochiyel rog e bay i fek e tamilang i yib ngorad.
5 Bay gub nib papey nggu aywegrad;
ngiyal' ni nggu gel e ke chugur.
I gag rog e bay gu gagiyegnag e pi nam.
Tin nib palog e nam e be son nigeg ni nggu taw;

50:8 50:8, 9; Rom 8:33, 34

ni yad be son nike lagan'rad ngog ni nggu aywegrad.
6 Mu changar nga lanelang; ma ga changar ko fayleng!
Lanelang e bayi m'ay ngabang ni bod e ath;
ma fayleng e bayi wod ni bod e mad nike kaday,
ma girdi' riy e bay i yim' ni bod e chachangeg.
Machane pufrogon nge mat'aw ni nggu fek i yib e bayi par ndariy n'umngin nap'an;
aram e gel ni nggu tay ko tomur.

7 "Mmotoyil ngog, ni gur e en gamnang e n'en nib mat'aw,
nike rich e machib rog nga fithik' i lanin'um.
Dab murus ko ngiyal' ni be kak'aringem e girdi' ma yad be yog e thin nib kireb ngom;
8 ya bay ram'aygad ngabang ni bod e mad nike longuy e ngael!
Machane nganpuf kodenen ni kug fek i yib e rapar ndariy n'umngin nap'an;
gel ni nggu tay e ra par ni dabimus bi'id."

9 SOMOL, mu' od ngam aywegmad!
Mu maruwel nga gelngim ngam aywegmad;
mu maruwel ngay ni bod ni mu rin' kakrom.
I gur faram e mu theth'ab fare gamanman nu maday ni Rahab nge yochyang.
10 Ku gur e mu mliknag e regur
ma ga ngongliy e kanawo' nge th'ab e day nga barba',
pi'in mu aywegrad e yag nra thapgad nga barba'.
11 Pi'in mu lagrad ko gafgow
e bay ra tawgad nga Jerusalem u fithik' e felfelan',
yad be tang ma yad be garusnag e felfelan'.
Bay ra pired ni yad ba felfelan' ndariy n'umngin nap'an,
ni ka ra pufgad ni urun ko kirban' nge gafgowan'.

12 I SOMOL e be ga'ar,
"I gag e cha' ni gu pi' gelingmed.
Ere mangfan ni gimed be rus ko girdi',
ni bod e pan ni dar ma n'uw nap'an.
13 Kam paged talin SOMOL ni sunmiymed,
ni ir e filath lanelang
me ayliy e deaf ko fayleng?
Mangfan ni ngu'um pired ni gimed bmarus
ko dumumuw rok e pi'in yad ma gafgow nagmed,
ni pi'in ka ra fal'eged rograd ni ngar gafgow niged gimed?
Dumumuw rorad e dabkiyag ni nge bit ngomed.
14 Pi'in yad ba kalbus e dabki n'uw nap'an mi ni pagrad;
bay ra pired ko re fayleng ney nib n'uw nap'an
me yag ngorad urngin e ggan nib t'uf rorad.

15 "I Gag SOMOL ni Got romed;
i gag e gu pug e day
nge mada' lingan e n'ew riy ngalang.
Fithingag e SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok!
16 Gu fileth lanelang
mu gu ayliy deaf ko fayleng;
gu be ga'ar ngak Jerusalem, 'Gimed e girdi' rog!
Kug pi' ngomed e thin rog,

ma gu ma yororiy pa'ag ngomed.' "

Tomuren e gafgow nga Jerusalem

17 Jerusalem, mu od!
Mu sak'iy!
Ka mu unum fare kap ko gechig
ni fithik' e damumuw rok SOMOL e ke pi' riy ngom ni ngam unum;
kam unum kem'ay, ga be thigthig.
18 Dariy be' ni nge pow'iyem,
dariy be' ko tirom e girdi'
ni nge kol pa'am.

19 Ba l'agruw e riya' nike aw nga dakenam:
ke mogothgoth e binaw rom ko mael,
ke yim' e girdi' rom ko blig.
Ma dariy be' ni be dag nike magfan' ngom.
20 Urngin e bug ko kanawo'
ma ke aw e girdi' rom riy nga but' nike m'ay gelingrad;
yad bod e gamanman ni *deer* nike aw ko nug ni kanpag.
Kar thamiyed gelngin e damumuw rok Got.

21 Gimed e girdi' nu Jerusalem e kam gafgowgad,
ni gimed be thigthig ni gowa gimed ba ching,
22 I SOMOL ni Got romed ni be n'ufegmed e be ga'ar,
"I gag e nggu chuweg fare kap
ni gu pi' ngomed u fithik' e damumuw rog.
Bayi dab kum unumed
fare wayin nma thigthig nagmed.
23 Bay gu pi' ngak e pi'in ku ur gafgow niged gimed,
ni fapicha' ni yad e ur gagiyeg niged gimed ngu'um thiggad nga but' u lan yupa' i kanawo'
mu'un yot'yot'med nga but' ni gowa gimed e rungdu'."

52

Got e bayi chuweg yu Jerusalem u pa' e to'ogor rok

1 Jerusalem, mu gel me gilbuguwam bayay!
Binaw rok Got ni gab thothup, mon' nga dakenam e mad rom nib gamog!
Pi'in gathi yad e girdi' rog e dab kurbad ngalan e yoror rom bayay.
2 Jerusalem, mu chuweg e fiyath u dowam!
Mu chuw u fithik' e fiyath ngam par nga tagil'im.
Gimed e girdi' nu Zion ni ka mu kalbusgad,
mu pithiged e chen ni ka ni m'ag ngomed!
3 Be ga'ar SOMOL ni Th'abi Tolang ngak e girdi' rok, "Dani chuw'iymed ko salpiy ni ngam manged sib, ma ku aram rogon ni bay ni chuwegmed ko sib ni dab ni pi' e salpiy ni puluwonmed ni ngan pagmed. 4 Nap'an nim marod ni ngam pired u Egypt ni gimed e milekag u rom, ni gimed e lanin'med ni ngam rin'ed ni aram rogon; me modyargal yu Assyria ngomed ngan fekmed ngabang ni dan pi' ba salpiy ni pulwonmed. 5 Chiney u Babylon e ku aram e n'en kan rin' ngomed; ka mu kalbusgad u rom ni da nchuw'iymed. Pi'in ni yad be gagiyeg nagmed e yad be moning ma yad be dariyfan nigeg. 6 Machane bayi taw nga bangiyal' ma bay mogned ni Gag e Got, ma kug welthin ngomed."

52:1 Rev 21:2, 7 **52:5** Rom 2:24

7 Rib falan'uy ni ngan guy
ba tamal'og ni be yib u daken e pi burey i yib,
nike fek e thin ni bfel' i yib, ni murung'agen e gapas!
Nge yib i yog nib ga' laman ni kan gel me ga'ar ngak Zion,
"Got rom e ir e pilung!"
8 Pi'in yad be matanagiy e binaw e yad be tolul,
yad be tolulnag e felfelan' u ta'bang.
Ya kar guyed nga owcherad
nike sul SOMOL nga Zion!

9 Pin'en ni ka ni buthug u Jerusalem,
mu tolul niged e felfelan'.
SOMOL e ke fal'eg laniyan' e girdi' rok;
ke chuweg fare binaw rok u pa' e to'ogor rok.
10 I SOMOL e bayi maruwel nga gelngin nib thothup;
bayi ayuweg e girdi' rok,
ma ga'ngin e fayleng ni bay ni guy riy.
11 Gimed urngin e pi'in gimed be fek mam'en e Tempel,
mu chuwgad u Babylon ni ka chingiyal' ney!
Dab mmathgad nga ban'en nike yog e motochiyel ndab mmathgad ngay;
mu ted gimed ni gimed ba thothup mi gimed chuw u lan e re binaw nir.
12 Yaney e dab kum chuwgad ni gimed ba gur;
ma gathi bay mu guyed rogon ni ngam thaygad!
I SOMOL ni Got romed e bayi pow'iymed
me yoror romed u gubin yang.

Fare tapigpig ni be gafgow

13 Be ga'ar SOMOL,
"Tapigpig rog e bayi yan i aw nga rogon e tin be muruwliy;
bayi gilbuguwan mu'un tay fan.
14 Pire' e girdi' nra guyed miyad gin ngak;
ya ke pig ya'an ngabang ni gowa gathi ba girdi'.
15 Machane chiney e bpire' e nam ni bay ra ngatgad ngak,
pi pilung e bay ra ngatgad ngak ni ka ra paged langrad.
Bay ra guyed miyad nangfan
ban'en nda ur nanged."

53

1 Me fulweg e girdi' ni lungurad,
"I mini' e ra mich u wan' e ren'en ni gadad ra weliy murung'agen e chiney?
Mini' e rayag ni guy pa' SOMOL ni be maruwel u fithik' e ren'ey?
2 I SOMOL e turguy ni fare tapigpig rok
e nge ilal ni bod ba ke woldug ni tugul ko but' nib mlik'.
Ir e gathi bod be' nib tolang ara bfel' ya'an
ni ngad adaged ni ngad changargad ngak.
Ra ni guy ma dabi unan'uy ngak
dariy ban'en nib gamog rok nra fael owchedad ngak.
3 Kad darifan niged, ma kad dabuyed;
i athamgil u fithik' e gafgow nge amith.
Ma dariy be' ni adag ni nge changar ngak,

52:7 Act 10:36; Rom 10:15; Efe 6:15 **53:1** Rom 10:16; Jhn 12:38

da feked yathin ni gowa be' nib m'ay fan.

4 "Machane me athamgiliy fare gafgow ni susun e gadad e nge aw ngodad,
nge amith ni susun e gadad e ngad pired nga fithik'.
Ma gadad be leamnag ni gafgow nike yib ngak
e ba gechig ni Got e ke pi' ngak.
5 Machane ni maad'ad ngak ni bochan e denen rodad,
mi ni pirdi'iy ni bochan e kireb ni kad ngongliyed.
Gechig ni gafgow riy e ke palo' nagdad,
dumow ni aw ngak e ke gol nag dad.
6 Gadad gubin ni gadad bod e saf ni yan ngabang,
ra bagadad me yan ko gin be leamnag.
Me gagiyegnag SOMOL e gechig nge aw ngak,
ni fare gechig ni gadad gubin ni bay tapgin ni nge aw ngodad.
7 "Rib gel e gafgow ntay ngak, machane me athamgiliy u fithik' e sobut'an';
de yog ta'ab bugithin.
Bod ba pifak e saf ni yibe n'en ni ngan li' ngem',
bod ba saf ni yibe n'en ni ngan th'ab bunu'en nge m'ay,
ma de yog ta'ab bugithin.
8 Nib ni kol min turguy ni ngan li' ngem' mu'un fek i yan ni ngan li',
ma dariy be' ni rusnag ko n'en ni bay nrin' ngak.
Ni thang e fan rok ni bochan e denen rok e girdi' rodad.
9 Nturguy ni ngan uneg ko girdi' ni kireb ngan chibgiliyrad,
min chibgiliy nga ba low ni tagil' be' ni bo'or ban'en rok,
ni yugu aram rogon ndawori ngongliy ba pa' i oloboch,
ara keyog bbugithin nde riyul'."
10 Be ga'ar SOMOL,
"I gag e gu turguy ni nge gafgow;
yam' ni tay e ba maligach ni fan e nggu n'ag fan e denen ko girdi'.
Ere bayi guy e pi'in owchen;
bayi par nib n'uw nap'an,
ma tin kem'ay i leamnag rog e bayi yan i aw nga rogon u daken.
11 U tomuren ba yafos ni gafgow ma bay ki felfelan' bayay;
bayi nang ni gafgow ni i tay e de yan i aw nib m'ay fan.
I ir e tapigpig rog nib mat'aw; ni rigub felan' ngak,
gechig rok e girdi' ni pire' e bayi gafgow u tanggin,
me ngongliyrad ngar manged girdi'eg ni yad ba mat'aw.
12 Mu gu pi' ngak tagil' ni ngu'un tay fan riy,
ni bang u fithik' e pi tagil' ko girdi' nib sorok ma ba gel gelngirad.
Pi' ir ngan li' ngem',
min ta'reb rogonnag ngak e girdi' nike th'ab e motochiyel.
Me yan i fek luwan e pi tadenen ni pire',
me meybil ni nge n'ag Got fan e denen rorad."

54

SOMOL nib t'uf yu Israel rok

1 Jerusalem um par ni bod be' ni bpin ndariy e bitir rok.
Machane chiney e rayag ni ngam tang ma ga be garusnag e felfelan'.

53:4 Mat 8:17 **53:5** 1 Pe 2:24 **53:7** 53:7–8 Act 8:32–33 **53:9** 1 Pe 2:22 **53:12** Mrk 15:28; Luk 22:37

Ya chiney e bayi yag e bitir ngom nib pire' boch
ngak be' ni bpin ni der chuw figirngin u charen!
2 Mu ga'nag e *tent* ni ga be par u langgin!
Mu n'uwnag gafan ma ga gelnag richiben u but'!
3 Bay mu ga'nag e mathil rom u gubin yang;
girdi' rom e bay ra sulweged fare but'
ni girdi' nu yug boch e nam e be par riy.
Pi binaw ni kann'ag e chiney e bayi sug ko girdi'.

4 Dab mu rus, ya dab kun darifan nigem bayay;
dab kun tamra' nigem.
Bay mu pag talin e yul'yul' ni da um tay ngak e pumo'on rom ko ngiyal' ni kagab rugod,
ma ku er i tay e kireban' rom nib gel ko ngiyal' ni yim' figirngim.
5 En ni sunumiyem e bayi bod be' ni figirngim,
fithingan e SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok!
Fare Got nib thothup nu Israel e bayi biyuliyem,
ir e be gagiyegnag ga'ngin e fayleng!

6 Israel, ga bod ba rugod nike mabgol,
ma kari kireban' ya ke cheal figirngin ke n'ag.
Machane SOMOL e ke piningem ni ngam sul ngak ma be ga'ar:
7 "Kug pagem u lan ba talab,
bay gu fulwegem ngog ya ri gab t'uf rog.
8 Gu pi' keru'ug ngom u fithik' e damumuw rog u lan ba talab;
machane bay mu par ni gab t'uf rog ndariy n'umngin nap'an."
SOMOL nike biyuliyem e ara' rogon nike yog.

9 "Nap'an Noah mu gu micheg
ndab kug tharey e fayleng ko ran.
Ma chiney e kug micheg ngom ndab kug damumuw ngom bayay;
dab kug puwan' ngom ara ggechig nigem.
10 Pi burey nge yungi ted e rayag ni nge puth,
machane rogon nri gab t'uf rog e dariy e rofen nra mus;
m'ag ko gapas ni kug micheg ngom e bay i par u gil' ndariy n'umngin nap'an."
Irera' rogon nike yog SOMOL ni ri gab t'uf rok.

Bin nib be'ech e Jerusalem

11 Be ga'ar SOMOL,
"Jerusalem, kam gafgow, gab binaw ndabiyag ni ngam ayuwegnem,
ma dariy be' ni nge fal'eg lanin'um.
Bay gu ubung e pi deaf rom bayay ni malang nrib tolang paluwon e bay gu fanay ngay.
12 Bay gu ubung epi tafen e damit rom, ni malang ni rubi e nggu fanay ngay,
ma pi garog rom e bay gu fanay e malang ngay ni be gal ram'en ni bod e nifiy,
ma yoror rom e bay gu fanay e malang ngay nrib t'uf ma ba tolang puluwon!

13 "I gag e bay gu machibnag e girdi' rom,
mu gu pi' e fel' rogon nge gapas ngorad.
14 Ngongol nib yal'uw ma bmat'aw e bayi gel nigem;
ma dakuriy e gafgow nge marus ni nge yib ngom.
15 Ra cham be' ngom

54:1 Gal 4:27

ma gathigag e gu pi' nge yib;
ma en nra cham ngom e yira thirif u but'!

16 "I gag e gu sunumiy e girdi' nma maruwel ko wasey,
ni yad ma k'oreg e nifiy ngar ngongliyed talin e cham.
Ku gag e gu sunumiy e salthaw
ni yad ma maruwel nga talin e cham ngar thanged e pogofan.
17 Machane dariy ba talin e cham nrayag ni nge maad'ad ngom;
bay u fulweg rom ngak urngin e pi'in yad ra yog ni gab kireb.
Bay gu ayuweg e pi tapigpig rog,
mu gu gagiyeg nagrad ngar gelgad."
I SOMOL e keyog e pi thin ney.

55

Runguy rok Got

1 Be ga'ar SOMOL,
"Mired, ni gimed gubin e pi'in ke yib e belel ngomed,
ba'aray e ran!
Mired e pi'in ndariy e salpiy romed,
mu chuw'iyed e *grain* ngam koyed!
Mired, mu chuw'iyed e wayin nge milik,
dariy puluwon ni ngam pi'ed!
2 Mang ni kam n'iged e salpiy ko n'en ni dab mu fosgad ngay?
Mang ni ka mu wereged puluwmed kem'ay ma dawor mu fosgad?
Mu telmed ngog mi gimed rin' e tin nggog,
me yag ngomed e tin th'abi fel' e ggan.

3 "Gimed e girdi' rog, mu telmed, mi gimed yib ngog;
mired ngog, me yag e yafos ngomed!
Bay gu ngongliy ba m'ag u thildad ni bay i par ni dariy n'umngin nap'an,
mu gu pi' ngomed e pi tow'ath ni gu micheg ngak David.
4 Gu gagiyegnag nge yog e thin me tay murung'agen e pi nam,
mu daken e gu dag ngorad riy gelngig.
5 Bay mu pininged yugu boch e nam ni ngarbad;
bay ba ngiyal' ni ur pired ndar nanged gimed,
machane chiney e bay ra milgad i yib ni ngar cheaggad ngomed!
I Gag SOMOL ni Got romed, ni fare Got nib thothup nu Israel
e bay gu gagiyegnag urngin e pin'ey nge yodoroy;
bay gu gagiyeg nagmed ngu'un tay famed me gilbuguwmed."

6 Mu sulod ngak SOMOL ngu'um meybilgad ngak
e chiney ni kab chugur ngomed.
7 Pi'in kireb e ngongol rorad e ngar paged,
miyad thiliyeg rogon e leam ni yad be tay.
Miyad sul ngak SOMOL, ni Got rodad;
ya ri ma runguy e girdi', ma ba gur ni ma n'ag fan ban'en u wan'.
8 Be ga'ar SOMOL, "Leam rog e de bod e leam romed,
ma tirog e kanawo' e ba thil ko tiromed.
9 Rogon feni tolang lanelang u puluwon e fayleng ngalang,

55:1 Rev 21:6; 22:17

e aram feni thil e tirog e kanawo' nge leam rog ko tiromed.

10 "Thin rog e bod e ayis nge n'uw
nma aw u lang nga but' ya nge tarannag e but'.
Nge ayuweg e woldug nge ga';
me yib awochngin ni ngan yung nge ggan ni ngan kay.
11 Ku aram rogon e thin nma yib u l'ugunag,
ndabiyag ni nge dabi rin' e tin nike m'ay i leamnag rog;
ya ra rin' urngin ban'en ni kug l'oeg ni nge rin'.
12 "Bay mu chuwgad u Babylon u fithik' e felfelan';
bay ni pow'iymed nga wuru', e re binaw nem u fithik' e gapas.
Pi burey nge yochi burey e bay ra tanggad,
ma pi gek'iy e bay ra tolul niged e felfelan'!
13 Yungi n'en ni go' pan ni bay rachangalen e bayi tugul e gek'iy ni *cypress* riy;
gek'iy ni *myrtle* e bayi tugul ko yungi n'en ni immoy e pan riy ni bay rachangalen.
Ren'ey e ba pow ni bay i par ndariy n'umngin nap'an,
ni ban'en ni ngi i puguran e pin'en ni Gag SOMOL e kug rin'."

56

Girdi'en Got ni bay ni uneg gubin e nam ngay

1 I SOMOL e ga'ar ko girdi' rok, "Mu rin'ed e tin ni bfel' ma ba mat'aw, ya dab kin'uw
nap'an mu gub ni nggu aywegmed; gelngin e ayuw rog e yira guy u ga'ngin yang u
fayleng. 2 Gu ra fal'eg wa'athan e pi'in yad ma tay fan e *Sabbath* ni darir m'ay niged
fan. Bay gu fal'eg wa'athan e pi'in darir rin'ed ban'en nib kireb."
3 Girdi' nu bang ni karbad ra pethgad nga girdi'en SOMOL e dabi ga'ar bagyad, "I
SOMOL e dabi pageg nggu'un ko girdi' rok nggu liyorgad ngak."
Ma reb e *eunuch* e dabi leamnag ni bochan e dabki fakay e bitir, ere dariy liben me
mang reb i girdi'en Got. 4 I SOMOL e ga'ar ko mitnef e girdi', "Fa'anra ga be liyor ngog ga
be un i tay fan e *Sabbath* ma ga be rin' e tin nib magan'ug ngay ma gab yul'yul' ko fare
m'ag rog, 5 ma aram e fithingam e ra magach u wun'uy u lan e Tempel rog ngu fithik' e
girdi' rog nib n'uw nap'an ko bitir ni ngam fakay. Ma gur e dab ni pag talinnem bi'id."
6 Me ga'ar SOMOL ko pi girdi' nu bang ni kar manged boch e girdi' rok, nib t'uf rorad
miyad ma pigpig ngak, ma yad ma tay fan e *Sabbath* miyad ba yul'yul' ko fare m'ag rok:
7 "Bay gu fekmed i yan nga Zion, ko fare burey rog nib thothup, mu gu pi' e felfelan'
ngomed u lan e naun rog ni yima meybil riy, me fel' u wun'ug e maligach ni gimed be
pi' u daken e altar rog. Tempel rog e bay ni pining fithingan ni naun ko meybil ni fen e
girdi' u gubin e nam."
8 SOMOL ni Th'abi Tolang ni fek e girdi' rok nu Israel ni u ra kalbusgad u wuru' e nam
rorad nga taferad, e micheg ni bay ki fek boch e girdi' nge chagiy ngorad.

Gechig rok e pi'in yad ma yog e thin u Israel

9 I SOMOL e yog nga boch e nam ni ngarbad ni bod rogon e gamanman ni malboch
ngar longuyed e girdi' rok. 10 I ga'ar, "Gubin e tayugang' ni susun e yad e ngu'ur ginanged
e girdi' rog e yad bma'ew! Dariy ban'en ni yad manang. Yad bod e pilis ni matnag ndar
tolul yad ma molmol u but' i yan ngu'ur lik'aygad, ya ri yad ba'adag e mol! 11 Yad bod e
pilis ni bfel'ngak ndariy bingyal' nma gaman. Picha' ney e dariy ban'en ni yad manang
fan. Ra bagyad ma be rin' e n'en ni ba'adag ma be gaweg e tin nge yagnag ngak. 12 Pi
girdi' ney ni yad ba chingnag e yad be ga'ar, 'Da feked boch e wayin ngad unumed gubin
e tin rayag rodad! Gabul e ba gel e fel' riy ko daba'.' "

56:7 Mat 21:13; Mrk 11:17; Luk 19:46

57

Pi'in nu Israel ni ur ted fan yug boch e got nni gechig nagrad

1 Girdi' nib mat'aw e ra yim', ma dariy be' ni manang fan ara i lem nag. Machane yad
ra yim' ma dakuriy ban'en ni ra buch rorad. 2 Pi'in ni ur pired nib manigil ngongolrad
e yad ra pir'eg e gapas nge toffan ko yam' ni yad ra tay.

3 Gimed e pi tadenen mired ngaray ngan pufthin nagmed! Dariy e thilthil romed ngak
e pi tapig nge pi'in yad ma tayfan yug boch e got nge pi'in yad ma falchuway' ngorad.
4 Mini' e en gimed be moningnag? Mini' e en gimed be kak'ring gimed e pi sasalap
l'ungun nir? 5 Gimed ma tay fan e pi got ko yong'ol ni gimed ma ngongliy e ngongol
ni darngal u tan fa yuke gek'iy romed nib machmach. Ma gimed be pi' pifakmed ni
maligach u tan e war u charen e lul'. 6 Gimed be fek e malang nib sapachpach downgin
u lan e yochpa' i lul' ngu'um ted fan ni aram e pi got romed. Ma gimed ma pu'og e
wayin mi gimed be pi e *grain* ni maligach romed ngorad. Gimed be leamnag ma bm'ag
u wun'ug urngin e pinn'ir? 7 Kam marod ko burey ntotolang ni ngam pi'ed e maligach
romed ma gimed be ngongliy e ngongol ko darngal. 8 Kam ted e liyos ni ya'an boch e
got nsonsonogor nga ba' nnaun ko mab romed. Ka mu n'igedgag; gimed be luf e mad u
dakenmed gimed be fek ilingmed ni ka mu pi'ed puluwon ni ngam molaged, nga daken
yungi chob romed nib ga' radan. Ni aram e gin ni chum'er e ar'ar romed riy. 9 Ma
gimed be thiy ko florida nge gapgep romed ni ngu'um marod meybilgad ngak Molek.
Mi gimed be l'oeg e pi tama'log romed nga orel nib palog, ni ngar gaweged boch e got
ni ngu'um tedfan, ni mus ko fayleng ko yam' ni ka ra tawgad ngay. 10 Ke aw parawmed
i chachangarnag yug boch e got, machane damur tal gad. Gimed be leamnag ni pi got
romed nir ni golong e ra pi' gelingmed, nge dabki m'ay gelngimed.

11 I SOMOL e ga'ar, "Mini' e tiney e got nike k'aring e marus ngomed, ni gimed be ban
nigeg ma kug chuw u lanin'med? Fan ni dakmur liyorgad ngog e bochan e ke n'uw
nap'an ni kug th'ab gulngag? 12 Gimed be leamnag ni n'en ni gimed be rin' e bmat'aw,
machane bay gu pug e upong u daken e gafarig romed, ma pi got romed e dabiyag nra
ayweged gimed. 13 Ngiyal' ni gimed ra ning e ayuw, ma bayi mang fapi liyos romed e
aywegmed! Ma bbuwchuth i nifeng e ra changag nagrad! Machane pi'in ma pagan'rad
ngog e yad ra magach u daken e binaw mu ur liyorgad ngog u lan e Tempel rog."

I Got e micheg nra ayuw me golnag e girdi'

14 I SOMOL e ga'ar, "Ngan pag e girdi' rog nge sul ngog. Ngan chuweg urngin e tin be
dubchey u kanawo' rorad! Ngan fal'eg e kanawo' ngan felfal'eg rogon nge par!

15 "I gag fare Got nib tolang ma ba thothup, ni gu ma par ni gu fos ni urun. Gu ma
par u bang nib tolang ma ba thothup, ma kug ma par ko girdi' nib sobut'an' ma kar
pi'ed keru'rad ko kireb rorad, ya nge yag ni gu fulweg e pagan' nge lagan' ngorad. 16 Gu
pi' e yofos ko girdi' rog, ma dab ug par ni yuggu be puwan' ngorad ara gu par ni gub
damumuw ngorad ndariy n'umngin nap'an. 17 Gu damumuw ngorad ni bochan e denen
rorad, ma go' yad e ngi i fel' ngorad, ma aram mu ggechig nagrad nggu n'agrad. Machane
rib gelan'rad ki yad be yan u kanawo' rorad ni kireb.

18 "Kug guy rogon ni yad be ngongol, machane bay ggol nagrad. Bay gu pow'iyrad mu
gu ayuwegrad, ma bay gu fel'eg laniyan' e pi'in ke kireban'rad. 19 Ma bay gu pi' e gapas
ngak gubin e girdi', ni tin yad ba chugur nge tin yad bpalog! Bay gu golnag e girdi' rog.
20 Machane girdi' nib kireb e yad bod e day nib mayko', ni dar aw e mocha' ko n'ew riy,
ni be fek i yib e duwor nge rungdu'. 21 SOMOL e be ga'ar, "Dariy e gapas ni fen e pi'in
tadenen."

57:19 Efe 2:17

58

Bin riyul' u rogon ni ngan pag e abich

1 Be ga'ar SOMOL, "Mu tolul nge mus ga'ngin lungum! Mu weliy ngak yu Israel ni
girdi' rog e denen rorad! 2 Yad be meybil ngog ni gubin e rran, ma yad be yog ni yad
be fol ko pi motochiyel rog ma yad be rin' e tin nib mat'aw. Kar weniggad ngog ni nggu
fal'eg wa'athrad mu gu pi' e motochiyel nib yal'uw ngorad."
3 Girdi' e fith ni ga'ar, "Mang ni ngad paged e abich ni SOMOL ma dar guy? Mangfan
ni dab kud ked ban'en ndar yaliy e n'en ni gadad be rin'?"
Be ga'ar SOMOL ngorad, "Bin riyul', e nap'an ni gimed ra pag e abich, ma tin gimed
ba'adag e ir e gimed be leamnag, mi gimed gafgownag e pi'in yad be maruwel romed.
4 Gimed ba kireb, gubin ngiyal' ni gimed be cham ma gimed be tugthin. Gimed be
leamnag ni mit ney e page abich e ra m'agan'ug ngay nggu rung'ag e meybil romed?
5 Ngiyal' ni gimed ra pag e abich ma kam gafgow niged gimed, mi gimed par ni kam
t'ared e nguro' u belel'ugunmed ni bod ba gaf i pan, mi gimed filath e tutuw nga but'
ngam wereged e awat nga daken ngam molod nga fithik'. Gur ireyer e n'en ni kamogned
e pag e abich ngay? Mogned, gimed be finey ma bfel' u wun'ug e binir e pa'?
6 "Mit i pag abich ni gu ba'adag e ba'aray: Mu chuweged e chen ni gafgow ni gimed
be tay ko girdi', mu lufed e mat' nib tomal ni ka mu ted nga porad ni er e ngongol nde
yal'uw ni gimed be rin' ngorad, mi gimed pag e girdi' ni gimed be gafgow nagrad nga
ranod nike puf rogorad. 7 Mu pi'ed boch e ggan romed i kay e pi'in yad be yim' ko bilig,
mi gimed bing e naun romed ngak e pi'in ni gafgow ndariy e naun rorad. Mu pi'ed e mad
ngak e pi'in ndariy e mad ni nga ron'ed, ma dab mu siyeged ni nge dab mu ayuweged e
girdi' romed.
8 "Mi gimed fel' u wan'ug ni bod ram'en e yal' ni gal nga dakenmed ni kadbul, me papey
nge fos e yungi n'en nike maad'ad u dowmed. Ma aram e gubin ngiyal' ni bay ug par
romed ngu'ug ayuwegmed; i gag ni gu bay romed e bay gu mang yoror ngomed. 9 Ma
gimed ra meybil ngog, ma gu ra fulweg taban e meybil romed. Ma gimed ra piningeg
mra lungug, 'Gub aray.'
"Fa'an gimed ra taleg e gafgow ni gimed be tay ngak yugu boch e girdi' nge moning
nge urngin yu bugithin nib kireb ni be yib u l'ugunmed nga but'; 10 fa'an gimed ra pi'
e ggan ngak e pi'in ndariy ban'en ni ngar ked, mi gimed ayuweg e pi'in ni dabisiy ni
ngan ayuwegrad, ma aram e lumor ni kam pired nga fithik' e ra ngal' ni tamilang ni bod
lukngun e misiw'. 11 Ma gubin ngiyal' ni bay ug pow'iymed, me felan'med ko pin'en ni
bfel' ni bay gu pi' ngomed. Mu gu taymed ni gimed ba gel ma dariy e liliy romed. Gimed
ra bod ba milay' ni pire' e ran riy, ma bod ba alublub nder ma m'ay e ran riy. 12 Girdi' ko
tabinaw romed e bay ra toyed e pi naun nike puth kakrom, bay ra dimowgad bayay nga
daken e pi def nike kakrom. Bay nnangmed ni gimed e girdi' ni ka mu fulweged e yoror
nga rogon, ma kam toyed bayay e pi naun ni puth."

Wa'athan e Sabbath ni yibe tay u gil'

13 Be ga'ar SOMOL, "Fa'anra um ayuwegned fare rran ni *Sabbath* ngu'um ted nib
thothup, me siy um leam niged e win ni nge yib ngomed e rofen nem; me yib fan u
wun'med e birog e rran nib thothup mi gimed tay fan nge siy um milekaggad e rofen
nem, mi gimed pag e maruwel, me siy ku mu weliyed e thin nib m'ay fan, 14 ma aram e
gimed ra pir'eg e felfelan' nma yib ko pigpig ni yima tay ngog. Ma gu ra gagiyeg nagmed
ngu'un tay famed u gubin yang u fayleng; me fel' rogomed ko re nam ni gu pi' ngak e ga'
romed i Jakob. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

59

Ba profet ni turguy e gechig ni bochan e denen ko girdi'

1 Dab mu leamnag ni SOMOL e kaygi me'waer ni nge aywegnem fa kari bling ni nde
rung'ag lamam ni ga be ning e ayuw! 2 Bochan e pi denen rom ma aram e dakir rung'ag
lungum. Pi denen rom e ke ki'egem rok Got ko ngiyal' ni ga be guy rogon ni ngam meybil
ngak. 3 Bbuch e rom ko mululfith l'ugun, nge mod yargael, nge mathang pogofan.
4 Ma lan tagil' e puf oloboch ni ga ra yan ngay, ma tin mat'aw e dariy u barba' i to'bem.
Ya sasalap l'ugun e ir e kam ta' ngay ni ngam gel riy u kort. Ka mu rin' e tin nim gonpiy
ni ngam gafgownag boch e girdi' riy. 5-6 Fapi makath rom ni kireb ni ga be ngongliy e
bod feni kireb e tamango ko parchayog nib yub. Ga ra bilig reb e tamango rok, ma ba
parchayog e ra yib riy nga wean! Machane pi makath rom e dariy ban'en nra fel' riy
ngom — go' ba m'ayfan ni bod e mad nni ngongliy ko tafen e gonow. 7 Kay gum par ni
ga be tanomnag e kireb, mada kumur ayal ni ni ngam rin'. Damur tuntun ni nga mu
fek e fan rok e girdi' ni dariy ban'en nike bucheg. Gubin yang ni ga be yan riy ma be
kireb be mogothgoth, 8 ra ga bay ma dariy be' nra pagan' ya gubin e tin ni ga ma rin' e de
mat'aw. Ga ma lek ba kanawo' ni ba daldalib, ma dariy be' nra yan riy nra par ni dabi
buch ban'en rok.

Girdi' nra puwofay niged e denen rorad

9 Girdi' e be ga'ar, "Chiney e kadnanged fan ni de aywegdad Got rok fa pi'in yad ma
gafgow nagdad. Gadad ma athpeg ni ngdarod u fithik' e tamilang, machane kemus ni go'
lumor e bay, 10 ere gadad be gorbal ni bod e girdi' nib malmit. Gadad be dol' ni misiw, ni
gowa ke nep', ni gowa gadad bay u fithik' e lumor ko fayleng ko yam'. 11 Kad rusgad nike
m'ay e liyab ngodad. Gadad be finey Got ni nge lagdad ko pi'in yad be gafgow nagdad
nge kireb, machane dariy ban'en ni be thil riy.
12 "SOMOL, oloboch romad nib togopluw ngom e bo'or. Denen romad e ke eg nagmad.
Go' gamad manang ni gubin. 13 Kug togopluwgad ngom, ku gu pi'ed keru'mad ngom, ma
da gur leked gur. Gamad be gafgownag boch e girdi' ku gu paloggad rom. Leam romad
e go' ban, thin romad e go' malfith. 14 Mat'aw e ke chuw ke yan nga orel, ma yal'uw e
dabkiyag ni nge chugur. Rriyul' e be dol' u lukngun e binaw, ma yul'yul' e dakir pir'eg
tagil' u rom. 15 Ke buchu'uw e yul'yul' ni en ra tal i ngongliy e kireb e ra pir'eg ni ir e ra
l'ag e oloboch ngak."

I SOMOL e ke falfel'eg rogon ni nge ayuweg e girdi' rok

Ke guy SOMOL e ran'ey, ma ke kireb u wan' nike math mit e mat'aw. 16 Ke gin ngay nike
guy ndariy be' nra ayweg e pi'in kan gafgow nagrad, ma aram e bayi lagrad u gelngin me
yan i aw ni ir e ke gel. 17 Bayi yon' e tin nib mat'aw nga daken ni bod fa gin'en u daken
ngorngoren e salthaw, ma re gelngin nma thapeg e girdi' ngak e ir e nge mang urwach
rok. Bayi yon' nga daken ni bod e mad ba tafinay ni thangri ayliy e pin'en ni bfel' rogon
ni nge gechig me felbiyen e pi kireb nike gafgow e girdi' u tanggin. 18 Bayi gechignag e pi
to'ogor rok u rogon e n'en ni ka ra ngongliyed, ni mus ngak e pi'in nib palog e gin yad ma
par riy. 19 Fanangmus ko ngak nge mada' ko ngal ni gubin e girdi' riy ni bayi rus ngak
nga feni gel gelngin. Bay yib ni bod ba lul' ni be gireng e ran riy, ma bod bang i nifeng
nib almarin.
20 Me ga'ar SOMOL ngak e girdi' rok, "Bay gub nga Jerusalem nggu yoror romed mu
gu ayweg e pi'aromed nike pi' keru' ko denen rok. 21 Mu gu ngongliy bm'ag u thildad:
Ku gu pi' gelngig ngomed nge machib rog ni ngam faned ni manemus, ma chiney i yan
ngaram e ngam folgad rog mi gimed fil ngak pifakmed nge pifak pifakmed ni ngar pired
ni yad be fol rog ni dariy n'umngin nap'an."

60

Fla'ab ni bayib ngak Jerusalem

59:7 59:7, 8 Rom 3:15–17 **59:17** Efe 6:14, 17; 1 Thess 5:8

1 Jerusalem, mu od, nge gal rama'em ni bod e yal';
Ram'en SOMOL e ke gal nga dakenam!
2 Yugu boch e nam e bay ra pired u fithik' e lumor,
Machane gur e bayi gal ram'en SOMOL nga dakenam;
Ir ni bay rom e bayi gal ram'en rom!
3 Ma pi nam e bay ra leked rama'em i yib,
Ma pi pilung e bay ra leked rama'em i yib ni bod e woch ni puf ngorad!

4 Mu sap u to'obem i yan ngam guy e pin'en ni yibe rin':
Be mu'ulung e girdi' rom ni ngar sulod nga taferad!
Pifakam ni pumo'on e bay rabad u mal'af,
Pifakam ni ppin e bay ni fekrad i yib nrogon e bitir ni yima fek.
5 Bay mu guy ni aray rogon me yib e felfelan' ngom;
Bayi mithmith gumircha'em nib gel ni bochan e felfelan'.
Fel' rogon ko pi nam e bay ni fek i yib ngom;
Fel' rogon rorad e bayi th'ab lan e day nge yib ngom.

6 Pire' e kamel ni bay rabad u Midian ngu Efah.
Bay rabad u Sheba ni kar feked e gol nge *incense*.
Girdi' e bay ur weliyed e thin ni bfel' ni murung'agen e tin ke rin' SOMOL!
7 Urngin e saf nu Kedar ngu Nebayoth
E bay ni fek i yib ngom ni nge mang maligach,
Ni ngan pi' ngak SOMOL u daken e altar ya nge felan' SOMOL.
SOMOL e bayi gelnag feni maluplup' e Tempel rok.
8 Ba mang e pi barkow ni ba'aray ni be yan ni bod e manileng,
Ni bod e arche' ni *dove* ni yad be sul nga tabinaw rorad?
9 Yad bogi barkow ni karbad ko pi nam nib orel,
Ni yad be fulweg e girdi' rok Got nga taferad.
Ka ra feked e silber nge gol i yib,
Ni ngar ted fan fithingan SOMOL ngay,
Ni fare Got nib thothup nu Israel,
Ni ir e ke gagiyegnag urngin e nam yad be tay fan e girdi' rok.

10 Be ga'ar SOMOL ngak yu Jerusalem,
"Girdi'en yugu boch e nam e bay ra ubunged bayay e yoror rom,
Ma pi pilung rorad e bay ur pigpiggad ngom.
Gu damumuw ngom mu gu gechig nigem,
Ma chiney e bay gu dag ngom ni gab t'uf rog ma gu be runguyem.
11 Pi garog rom e bay i par nib mab ni rran nge nep',
Ya pi pilung ko pi nam
E bay ur feked e machaf rorad i yib ngom.
12 Ma pi nam ndab ur pigpiggad ngom
E bay ni thirifrad u but'.

13 "Ren ko gek'iy ni *pine* nge *juniper* nge *cypress*,
Ni tin th'abi fel' e ren ni yibe fek ko Loway nu Lebanon,
E bay ni fek i yib nga ni fulwegem nga rogom, i gur Jerusalem,
Ya nga ni ngongliy e Tempel rog nge fel' ya'an,
Mi ni fal'eg e binaw rog nge maluplup'.
14 Pifak e pi'in ur gafgow niged gur e bay rabad

60:11 Rev 21:25, 26

Ra siro'gad ngom ngar ted fam.
Urngin e pi'in ni ur darifan niged gur e bay ra parawgad u to'oben rifrifen em.
Bay rogned fithingam ni fare 'Binaw rok SOMOL,'
'Zion, ni fare Binaw rok fare Got nib Thothup nu Israel.'

15 "Ma gathi bay kum par ni kan n'agem ma yibe fanenikayem,
Nib binaw ni kan n'ag ma dakuriy e girdi' riy.
Bay gu gagiyeg nigem nge gilbuguwam me fel' ya'am,
Nib binaw ni bay un felfelan' riy ndariy n'umngin nap'an.
16 Pi nam nge pi pilung e bay ur ayuweged gur
Ni bod ba matin ni be tathuthnag fak.
Ma bay mu nang ni Gag SOMOL e kug chuwegem u pa' e to'ogor rom,
Fare Got nu Israel nib gel gelngin e ke tem nike puf rogom.

17 "Bay gu fek e gol i yib ngom ma gathi *bronze*,
Ma silber nge *bronze* e nge yan luwan e wasey nge rean,
Bay gu pi' e wasey ngom ma gathi malang.
Pi pilung rom e dab ku ra gafgow niged gur;
Bay gu teg ngorad ngu'ur gagiyeggad u fithik' e yal'uw nge gapas.
18 Lingan e cham e gathi bay kun rung'ag;
Ma dabki mogoth e nam rom bayay.
Bay gu matanagiyem mu gu ayuwegnem ni gu bod ba yoror ngom;
Bay mu pining e magaer nge sorok ngog ya kug ayuwegnem.

19 "Ma gathi ku yal' e bay i yib ram'en ngom ni rran
Ara yib ram'en e pul ngom ni nep';
I Gag SOMOL e bay gu mang tamilang ngom ni manemus;
Ram'en e fla'ab rog e bayi gal nga dakenam.
20 Pi rran ni i yib e gafgow ngom riy e bayi mus.
I Gag SOMOL e bay gu mang tamilang ngom ni dariy n'umngin nap'an,
Nib thil ko yal' nge pul ni l'agruw ni bayi m'ay ram'en.
21 Urngin e girdi' rom ni bay ur rin'ed e tin nib mat'aw,
Miyad tafnay e nam ndariy n'umngin nap'an.
I gag e gu yungrad, i gag e gu sunumiyrad,
Ya nggu dag feni sorog ngak urngin e girdi'.
22 Mus ko re tabinaw nib th'abi lich e girdi' riy ma ba sobut'
Ni bay ra pired ni bod ba nam ni ba ga' ma ba gel.
Bayi taw nga nap'an
Mu gu gagiyegnag ni nge yodoro' nib gur.
Ya Gag e SOMOL!"

61

Pi thin ni bfel' ni ngan chuw u fithik' e gafgow

1 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ke sug nigeg ko Kan Nthothup rok.
Ir e mel'egneg me pi'eg nggu wan
ni nggu fek e thin ni bfel' i yan ngak e girdi' ni gafgow,
ni nggu fal'eg laniyan' e pi'in ke kireban'rad,
mu gog ngak e pi'in ka ni fekrad nga reb e nam ni kar kalbusgad,
nge pi'in yad bay u kalbus ni bay ni pagrad.
2 Ke l'ugeg ni nggog

nike taw nga nap'an
ni nge chuweg SOMOL e girdi' rok u pa' e to'ogor rorad,
me waer e pi to'ogor rorad.
Ke l'oegeg ni nggu fal'eg laniyan' urngin e girdi' nike gafgow lanin'rad.
3 Mu gu pi' e felfelan', ngak e pi'in ni kar pired u Zion nike kireban'rad,
nge yan nga luwan e kireban' rorad.
Ba tang ko ogmagaer e nge yan nga luwan e gafgowan'.
Bay ra boded yuke gek'iy
ni SOMOL e yung.
Yad gubin ni bay rin'ed e n'en ni bfel',
mi ni pining e sorok ngak Got ko n'en ke rin'.
4 Bay ra ubungyed bayay fapi binaw nike n'uw nap'an nike mogoth.

5 Girdi' rog, girdi'en yugu boch e nam e bay ur ayuweged gimed.
Bay ra gafaliyed yu ran' i saf romed,
miyad wolduguy e but' romed ma yad be ayuweg e yungi woldug romed ni *grape*.
6 Ma bay nnangmed ni gimed e pi prist rok SOMOL,
Pi tapigpig ko Got rodad.
bayi felan'med ko pi machaf ni felel' rok e pi nam,
me felan'med nike mil suwon ngomed.
7 Tamra' ni um ted nge moning ni un tay ngomed e bayi m'ay.
Bay um pired ko nam romed,
ma pi machaf romed e bayi mun daken;
ma felfelan' romed e bay i par ndariy n'umngin nap'an.
8 Be ga'ar SOMOL,
"Mat'aw e gu ba'adag ma gu ba fananikay e gafgow nge kireb ni yima tay ngak e girdi'.
Ri bay gu pi' e tow'ath ko tirog e girdi',
mu gu ngongliy ba m'ag u thilmad ndabi m'ay.
9 Bayi gilbuguwrad u fithik' e pi nam;
urngin e girdi' ni yad ra guyrad e bay ra nanged
ni yad ba nam ni kug fal'eg wa'athan."

10 Jerusalem e be felfelan' ni bochan e n'en ke rin SOMOL.
Ir e bod be' ni bpin nike chuw nga madan e m'agpa'.
Rogon nike yib Got i ayuweg ke mat'awnag ngak e bod ba mad nike
yin' Got nga daken e re pin nem!
11 I SOMOL ni Th'abi Tolang e bayi ayuweg e girdi' rok
ni bod feni muduwgil nma tugul e awoch nge ga'.
Ma urngin e nam ni bayi pining e sorok ngak.

62

1 Bay gu welthin ni nggu pi' e athamgil nga Jerusalem;
dab gu th'ab gulngag nge mada' ko ngiyal nike thap,
ma gel nike tay e ra gal ra'en ni bod ba mol' nnep'.
2 Jerusalem, pi nam e bay ra guyed e pi gel ni ka mu tay!
Gubin e pilung ko pi nam nem ma bay ra guyed fel'ngim.
Bay ni pining reb e ngachal ngom nib be'ech,
ni ba ngachal ni SOMOL e pi'.
3 Bay mu bod ba te'eliyaw rok SOMOL ni bfel' ya'an.
4 Dakuriy e ngiyal' ni yira pining ngachalem ni "Kan n'ag,"
fa ni pining fithingan e nam rom ni "Fa En ni le'engiy ni Kan Tharbeg."

Bin ni be'ech e ngachal rom e ba'aray "Got e ba fel'uwan' fare Pin."
Nam rom e bay ni pining ni "Felfelan' ko Mabgol Rok,"
ni bochan e SOMOL e gab fel'uwan'
ma bayi par ni bod nike figirngiy e nam rom.
5 Bod rogon be' nib pagel ni fek ba rugod ni dawori nang e pumo'on nge le'engiy,
Cha' ni chamiyem e ra figirngiyem.
Bod ba pumo'on nma felfelan' nga le'engin,
e aram rogon e Got rom nra felan' ngom.

6 Jerusalem, daken e pi rungrung rom e kug tay e pi matanag riy;
ndab ra th'abed gulungurad nnep' nge rran.
Thingar ra puged wuran ngak SOMOL e tin i micheg
dab ra paged nge pag talin.
7 Thingar dab ra paged nge toffan nge mada' ko ngiyal' nike fulweg yu Jerusalem nga rogon
nge ngongliy nge mang ba binaw ni ga'ngin e fayleng nra pining e sorok ngay.

8 I SOMOL e ke micheg nib mich,
mu gelngin e ra rin' riy ni aram rogon:
"*Grain* rom e dabki mang ggan ngak e pi to'ogor rom,
ma girdi' nu bang e bay dab ku ra unumed e wayin rom bi'id.
9 Ya gur ni mu yung e *grain* mag t'ar wom'ngin
ga ra kay e flowa ma ga pining e magaer ngak SOMOL.
Me gur nim yung e *grape* mu'um kunuy
e ga ra unum e wayin u lan e yoror ko Tempel rog."

10 Gimed e girdi' nu Jerusalem, marod nga wuru' e binaw
ngam ngongliyed e kanawo' ni fan ko girdi' romed ni be sul!
Mu falfleged ba kanawo' nib ga'; magmed chuweg e malang riy!
Mi gimed tining e pow riy ngalang ya nge yag ni nge nang e pi nam.
11 I SOMOL e be weliy ko fayleng ni ga'ngin ni ngan rung'ag:
"Mogned ngak e girdi' nu Jerusalem
ni Fare SOMOL e bayib ni nge thapegmed,
Me fek e girdi' nike lagrad ngar uned ngak."
12 Bay ni piningmed ni "Girdi' Rok Got Ni Thothup,"
"Fapi Girdi' Nike Ayuwegrad SOMOL."
Jerusalem e bay nog ni "Fare Binaw Nib T'uf Rok Got,"
"Fare Binaw Ni de Fek Got Owchen Riy."

63

Gel ni nge tay SOMOL ngak e pi nam

1 "Mini' e cha'nem ni be yib u Bozrah ko binaw nu Edom? Mini' e cha'nem nike yin' e
mad ni row nrib gamog, ni be yib ni bay gelngin nib gel?"
Ir SOMOL ni bay gelngin nira ayuw, nike yib ni nge yog nike gel.
2 "Mangfan ni aram feni row e mad rok ni bod e mad rok be' ni be yotyot e *grape* ni
nge ngongliy e wayin riy?"
3 Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "U gotgot e pi nam ni bod ni yima rin' ko *grape*, ma dariy
be' ni yib ni nge ayuwegneg. U gotgot'rad u fithik' e damumuw rog, ma racha' rorad e ke
wear nga daken e mad rog ni ga'ngin. 4 Ya gu turguy ni ngiyal' ni nggu ayuweg e girdi'
rog e ke taw; ya ke taw nga nap'an ni nggu gechignag e pi to'ogor rorad. 5 Ggin ngay ni

63:3 Rev 14:20; 19:15

gu sap ma dariy be' ni nge ayuwegneg. Machane damumuw rog e gel nigeg mu gu gel
ngorad. 6 Fithik' e damumuw rog e gotgot' e pi nam riy ngar masengsenggad, me wear
e racha' rorad u but'."

Rogon feni gol SOMOL ngak yu Israel

7 Bay gu weliy rogon SOMOL ko runguy rok ni dabimus;
kug pining e sorok ngak nga urngin e tin ke rin' ngodad.
Ya kari fal'eg wa'athan e girdi' nu Israel,
ni bochan e ba gel e runguy rok ma t'ufeg rok e dabimus.
8 I SOMOL e ga'ar, "Yad e girdi' rog, dab ra ban niged gag." Ma aram me ayuwegrad
9 u gubin e gafgow rorad. Gathi ba engel ya SOMOL ni ir e ayuwegrad. I ayuwegrad ni
bochan e ri yad ba t'uf rok ma be runguyrad. Kab kakrom i yib ni i ayuwegrad ni gubin
ngiyal', 10 machane miyad togopluw ngak, me kireban' SOMOL. Ma aram me par nike
mang to'ogor rorad me cham ngorad.
11 Machane me yib ngan'rad e kakrom, ni nap'an Moses ni tapigpig rok SOMOL, me
lungurad, "Bu uw e chiney fare SOMOL ni ayweg fapi tagagiyeg rok e girdi' rok nge
chuwegrad u fithik' fare day? Bu uw fare SOMOL ni pi' e kan nthothup rok ngak Moses?
12 Bu uw SOMOL, ni rin' u gelngin bogi maang'ang u pa' Moses, i sey e day u maday me
gafaliy e girdi' rok u t'ay e regur ya nge gilbuguwan SOMOL ndariy n'umngin nap'an?"
13 Mini e gafaliyrad u t'ay e regur? Ni bod e os u lan e ted ni *desert*, ni dar tun ayrad.
14 Rogon ni yima fek e garbaw ngalan ba loway nib yong'ol e but' riy, e aram rogon ni
pi' SOMOL e toffan ngak e girdi' rok. Aray rogon ni i fek e girdi' rok i yan, mu'un tay fan
fithingan.

Meybil ni fan ko runguy nge ayuw

15 SOMOL, mu sap u tharmiy ngomad, ko gin ga be par riy ni gab thothup ma gab
fla'ab. Gelngin e magafan' rom ngomad e ke yan ngan? Ke yan gelngim ngan? Gelngin
ni gamad ma par ni gamad ba t'uf rom ma ga be runguymad e ke yan ngan? Dab mu pi'
keru'um ngomad. 16 Ya gur e chitamangimad gur. Mus ngak Abraham nge Jakob ni gal
ga' romad ni dabiyag ni ngar ayuwegew gamad, machane gur SOMOL e chitamangimad
gur. Ya gur e en ni gubin ngiyal' ni um chuwegmad u pa' e to'ogor romad. 17 Mangfan
ni mu pagmad nggu warod nga wuru' e kanawo' rom? Mangfan ni mu pagmad nge
gelan'mad mu gu pi'ed keru'mad ngom? Mu sul ngomad ni bochan e pi'in yad be pigpig
ngom, nge bochan e pi'in ni ur pired ni gubin ngiyal' ni yad girdi'em.
18 Pi to'ogor romad e ke chugur ni ngar tharbeged e girdi' rom ni urngin u daken e
nam, ma kar darifan niged e tempel. 19 Kam pagmad ni gowa gathi gur e um gagiyeg
nagmad, ma gowa gathi gamad girdi'em.

64

1 Mang ndab mu bing lanelang nga mub nga but' me guyem e pi burey ngar t'on gad
ko marus? 2 Ya yad ra t'on ni bod e ran ni be ligil u lan ban'en u mit e nifiy. Moy,
ngam dag gelngim ngak e pi to'ogor rom, ma ga gagiyegnag e pi nam ngar t'on gad u
p'eowchem. 3 Immoy bangiyal' ni gu gin gad ngay ni kamub mu rin bogi n'en nrib k'ar
marus; me guyem e pi burey mra durru'gad ko digow. 4 Dariy be' ni ka' e guy ara rung'ag
murung'agen yu gu reb e Got ni bod gur, nma ngongliy e mitney e ngongol ni fan ngak
e pi'in ni kar pired ni be l'agan'rad ngak. 5 Bfel' u wun'um e pi'in yad ba'adag ni ngar
rin'ed e tin nib mat'aw, ni pi'in ndarir paged talin rogon nib m'agan'um ngay ni ngu'ur
ngongolgad. Mu damumuw ngomad, ma gamad pi' nga daken ngu'ug denengad; yugu
aram rogom ni mpar ni kar mu damumuw ngomad, ma kayug gu pi'ed nga daken gamad
be rin' e kireb ni kab kakrom i yib. 6 Gamad gubin ni gamad ba tadenen, ni mus ko tin
th'abi fel' e ngongol romad nrib alit. Bochan e denen romad, ma gamad bod yuwan e

gek'iy nike mororoy ke yib e nifeng i changegnag. 7 Dariy be' ni ka be meybil ngom; ma
dariy be' ni ka be yib ngom ni ngam ayuweg. Kam mithegem romad, ma kam n'agmad
ni bochan e denen romad.
8 Machane gur SOMOL e chitamangimad gur. Gamad bod e but' ni yima ngongliy e
th'ib riy, me gur e ga bod e en nma ngongliy e th'ib. Kam sunumiymad, 9 ere dab kum
damumuw ngomad nge pag rogon, ara mu leamnag e denen romad ndariy n'umngin
nap'an. Gamad e girdi' rom; mu runguymad. 10 Pi binaw rom nib thothup e bod bangi
ted ni *desert*, ma yu Jerusalem e ke par nike puth e naun riy ma kan n'ag. 11 Tempel
romad nib thothup ma bfel' ya'an ni i pining pi chitamangimad ni kakrom e magaer
nge sorok ngom riy, e kan urfiy; urngin e yungi n'en nib t'uf romad e kan kirebnag.
12 SOMOL, der kireban'um ko pin'ey? Mog, dariy ban'en ni ngam rin' ngay ma ngam
pagmad ngu'ug gafgowgad nib pag rogon?

65

Got ni gechignag e pi'in yad be togopluw ngak

1 I SOMOL e ga'ar, "Ug par ni nggu fulweg taban e meybil rok e girdi' rog, machane dar
meybilgad. Ug par ni ngar pir'eged gag, machane dar gayed gag. Girdi'en e nam rorad e
dar meybilgad ngog, ni yugu aram rogon ni ug par ni nggu fulweg taban e meybil rorad
ni nge lungug, 'Gub aray; nggu ayuwegmed.' 2 Gubin ngiyal' ni ug par ni gu be sonnag
e pi girdi' ney ni ngarbad ngog, ni girdi' ni kar gel niged lanin'rad yad be rin' e kireb
ma tin yad be finey e yad be rin'. 3 Darir tamra'gad ngay ni kar pired ni yad be k'aring
e damumuw ngog. Yad be pi' e gamanman ni maligach ko yungin ni bay yu chuwo' i
gek'iy riy ni taliw rok e pi'in ndar nanged gag, ma yad be urfiy e *incense* u daken e pi
altar rok e pi'in ndar nanged gag. 4 Ra nep' miyad yan ko yiy nge malangen e yam' ni
ngar fithed lanyan' e thagith. Yad be longuy e babiy, ma yad be unum logowen e ufin ko
gamanman ni maligach u daken e altar rok e pi'in ndar nanged gag. 5 Ma aram miyad
ga'ar ngak boch e girdi', 'Mu pired u orel romad; ya kayiggu thothupgad ni dabiyag ni
ngam mathgad ngomad!'
6 "Kug mu' i turguy e gechig rorad, ma kan yoloy nga but' e gechig rorad. Dab gu fek
owcheg ko n'en ni kar ngongliyed, machane bay gu fulweg taban ngorad ni 7 puluwon
e denen rorad nge denen ko pi chitamangirad ni kakrom. U ra urfiyed e *incense* u tagil'
e meybil u daken e burey ngak boch e got ma u rogned gag nga kireb. Ere bay gu gechig
nagrad nib m'ag ko pi ngongol rorad ni kakrom."
8 Be ga'ar SOMOL, "Dariy be' nma kirebnag e *grape* nib manigil; ya yad ma ngongliy
nge yib e wayin riy. Ni ku aram rogon gag ko urngin e girdi' rog ni dab gu kireb nagrad
— bay gu ayweg e pi'in yad be pigpig ngog. 9 Bay gu tow'athnag puyu Israel, ni pi'in
nib mu'un ko ganong rok Judah, ma pi'in owchrad e bayi milfan e pi burey rog ngorad.
Girdi' rog ni gu mel'eg, ni yad ma pigpig ngog e bay ra pired u rom. 10 Bay ra maybilgad
ngog miyad pow'iy e saf rorad nge garbaw ko gin ngar ked e pan riy u lan e tafelfel' u
Sharon u lan e ngal ngu lan ba loway u lan e ngek ni fithingan e Loway ko Oloboch.
11 "Machane rib thil ngomed e pi'in kam pi'ed keru'med ngog, ni kam feked yathin
yu Zion, ni fare burey rog nib thothup, gimed be meybil ngak Gad nge Meni, ni fagal
got ko wol nge wa'athey. 12 Wolen pa'med ni ngam m'ad ko saydon, ni bochan e damur
fulweged lungug ara mmotoyilgad ko ngiyal ni gu be non ngomed. Ya kam turguyed ni
dab mu folgad rog ma ngam rin'ed e kireb. 13 Ma ere nggog ngomed ni pi'in ma meybil
ngog mma fol rog e ra yo'or garad nge n'en ni ngu'ur garbodgad ngay, machane gimed e
bay um m'ad ko bilig nge balel. Bay ur felfelan'gad, machane gimed e bayi m'ay famed.
14 Bay ur tang niged e felfelan', machane bay um yorgad ni kari mo'och'och lanin'med.
15 Ma girdi' rog ni kug mel'eg e bay u rogned fithngamed nib yabo'. I Gag, fare SOMOL
ni Th'abi Tolang, e bay gu thang e pogofan romed. Machane bay gu pi' reb e ngachal nib

be'ech ngak e pi'in yad ma fol rog. 16 Demutrug be' u lan binaw ni ning e fal'eg wa'ath,
ma nge yog ko fare Got nib yul'yul' nge fel'eg wa'athan. En nra mow e nge mow nga
fithingan Got nib yul'yul'. Ma tin kakrom e oloboch e ra chuw min pagtalin.

Bin nib be'ech e fayleng

17 Be ga'ar SOMOL, "Bay gu sunumiy reb e fayleng nib be'ech nge reb e lanelang nib
be'ech. Ma tin kakrom e ri bay ni pag talin. 18 Ngari mfelfelan'gad ndariy n'umngin
nap'an ko pin'en ni gag e bay gu sunumiy. Bin be'ech e Jerusalem ni bay gu sunumiy e
bay i par nib sug ko felfelan', ma girdi' riy e bay ur pired ni yad ba felfelan'. 19 Me gag
e ri bay gu felfelan' ni bochan yu Jerusalem nge girdi' rok. Bayi par ndakuriy e meyor
u rom, ma dab kun ning e ayuw. 20 Bitir ni kabran e dab kur m'ad, ma urngin e girdi' ni
bay ra pired ko biney e tamilang ni n'umngin nap'an ni ngar pired. Pi'in yad ra par nge
gaman e 100 e duw rorad e bay ni leamnag ni ka yad ba pagel. Ma ra yim' be' u m'on riy
ma ba pow ni gag e kug gechignag. 21-22 Girdi' e bay ra toyed e naun miyad par u lan, ma
gathi yugu be' e bay yib i par ngay. Bay ra yunged e woldug ni *grapes* me fel' rogorad u
logowen, ma gathi yugu boch e girdi' e bay ur unumed. Girdi' rog e bayi n'uw nap'rad ni
bod e gek'iy. Pin'en ni kar muruwliyed e ri bayi fel' rogorad riy. 23 Ma maruwel ni bay ur
ngongliyed e bay yan i aw ni bfel', ma fakrad e dabki yib e riya' ngorad nib tomgin. Ya
yad pifak e pi'in ke fal'eg SOMOL wa'athrad, ni yad nge pifakrad. 24 Ra dawor ra mu'gad
ko meybil ngog, mu gu fulweg taban e meybil rorad. 25 Gamanman ni *wolf* nge pifak e
saf e bay ur abichgad u ta'bang, ma pi gamanman ni layon e bay ur ked kenggin e *grain*
ni bod e garbaw. Pi porchoyog e dab kur maad'adgad ngak e girdi'. Zion ni fare burey
rog nib thothup e bayi par ndakuriy e kireb riy ma dariy ban'en riy ni yira maad'ad
ngay."

66

I SOMOL ni bayi pufthinnag e pi nam

1 Be ga'ar SOMOL, "Tharmiy e tagil'ig, ma fayleng e gu ma gifeg e rifrif u eg ngay. Ere
be mang e mit i naun e ngam toyed ni nggu par ngay? 2 I gag e gu sunumiy e fayleng
nge lanelang ni ga'ngin! Bfel' u wun'ug e pi'in nib sobut'an'rad ma kar pi'ed keru'rad ko
kireb, ma yad be par ni bay madgug u wun'rad ma yad be fol rog.
3 "Girdi' e yad ma rin' e n'en ni yad ba'adag. Ta'ab rogon u wan'rad ni yad gubin ko kar
li'ed ba garbaw ni maligach ara kar maligachgad nga ba girdi'; ara ba saf e rmaligachgad
ngay ara ba pilis e kar t'ared k'angan; ara ra pi'ed e *grain* ara racha'en e babiy; ara ra
pi'ed e *incense* ara rmaybilgad ko liyos. Yad ma felfelan' u rogon e pi tayfan ney ni yad
ma rin' nrib sonogor. 4 Ere bay gu fek i yib e riya' nga dakenrad ni pin'en nri yad ma rus
ngay, ni bochan e dariy be' ni fulweg lungug ko ngiyal' ni kug pong ara motoyil ngog ko
ngiyal' ni gu be non. Kar turguyed ni nge dab ra folgad rog ngar rin'ed e kireb."
5 Motoyil ko mang e be yog SOMOL, gimed e pi'in bay madgun romed ma gimed ma fol
rok: "Bochan e gimed ba yul'yul' ngog aramfan ni boch e girdi' romed e ke dabuymed
ni dakriy ban'en ni ba'adag romed. Yad be moning nagmed yad be ga'ar, 'Mu paged
SOMOL nge dag feni ga' me aywegmed, ya ngug guyed ni kam felfelan'gad.' Machane
yad e bayi m'a'y farad! 6 Motoyilgad! Nga ban'en nib ga' lingan u lan e binaw, ni be yan
lingan u lan e Tempel, ni aram lingan SOMOL ni be gechignag e pi to'ogor rok!
7 "Binaw rog nib thothup e bod be' ni bpin ni gargeleg bbitir nib tomgin ni de fal amith.
8 Bay be' ni ka e guy ara rung'ag ban'en ni arogon? Bay reb e nam ni yigi puw me sum u
lan ta'reb e rran? Zion e dabki n'uw nap'an ni nge gafgow, u m'on ni ngan gergeleg fare
nam. 9 Dab mu leamnag ni bay gu fek e girdi' rog i yib nge taw ko ngil'an e gargel ma
dab gu pag ngan gargelegrad." I SOMOL e be non.

66:1 Mat 5:34; Act 7:49–50

10 Ngam uned ngak Jerusalem ko felfelan'; nge fel'anmed ngak,
gimed gubin e pi'in nib t'uf e re binaw ney romed!
Ngam uned ngak ko felan' e chiney,
gimed gubin e pi'in ku'um yor niged.
11 Bay mu felan'gad ko fla'ab rok,
ni bod bbitir u tan thuthun e chitiningin.
12 Be ga'ar SOMOL, "Bay gu pi e fla'ab ngomed ni dariy n'umngin nap'an; fla'ab ko pi
nam e bayi map' ngomed ni bod ba lul' ndar mlik. Bay mboded bbitir ni be tathuthnag
e chitiningin, ni be dibey be ayweg u fithik' e t'ufeg. 13 Bay gu fel'eg lanin'med u lan yu
Jerusalem, ni bod e matin ni be fel'eg laniyan' fak. 14 Nap'an ni gimed ra guy ni arrogon
ma gimed ra felfelan'; ma ra sulweg gelngimed mi gimed gol bayay. Ma aram e gimed
ra nang ni Gag SOMOL ni gu be ayweg e pi'in be fol rog, ma gu be dag e damumuw rog
ngak e pi to'ogor rog."
15 I SOMOL e bayib ni yow e nifiy. Bayib u daken pon e yako' ni nge gechignag e pi'in be
damumuw ngorad. 16 Nifiy nge saydon e bay i gechignag gubin e girdi' ngay nu fayleng
nike pir'eg nib buch e rorad, ma bo'or i yad e yira thang e fan rok.
17 Be ga'ar SOMOL, "Ke chugur nga tomuren e pi'in yad be bangbeng niged yad ko
pigpig nga yug boch e got, ni yad be thelap i yan ko milay' nib taliw, yad ma longuy
e babiy nge boro' nge ku boch e ggan nib sosonogor. 18 Gu manang e leam rorad nge
ngongolrad. Bay gub nggu kunuy e girdi' u gubin e nam. Nap'an ni yad ra mokun nga
ta'bang ma aram e bay ra guyed e tin nge rin' gelngig 19 mar nanged ni Gag e en ni gu be
gechig nagrad.
"Machane bay gu pag bochi yad nib fos mug l'oegrad i yan ko pi nam nge yungin nib
palog ni dawor rrung'aged bugwag ma dawor raguyed feni gel gelngig: yu Spain, Libya,
ngu Lydia, ni bay e girdi' riy nib salap ko mun gat'ing, ngu Tubal ngu Greece. Yad ra
garareg feni sorog u lan e pi nam ney. 20 Bay ra fulweged gubin e girdi' romed ko fapi
nam nib tow'ath ngog. Bay ni fekrad i yib ko burey rog u Jerusalem nib thothup, u daken
e os, nge *mule* nge kamel ngu *chariot* nge *wagon*, nri bod rogon yu Israel ni yad ma fek
e *grain* ni maligach i yib nga Tempel ni bay u lan tafen ni kani bangbengnag ke be'ech.
21 Ma bay gu tay bochi yad ni nge mang prist nge pi Levite.
22 "Nri bod e bin nib be'ech e fayleng nge bin be'ech e tharmiy nra par nib muduwgil
ni bochan gelngig, ere pi'in owchemed nge fithingmed e yad ra par ni yad muduwgil.
23 Gubin e Madnom ko M'ug e Pul nge gubin e *Sabbath* e ra yib e girdi' u gubin e nam ni
ngar liyorgad ngog u roy u lan yu Jerusalem," I SOMOL e be non. 24 "Nap'an ni yad ra
chuw miyad guy e ldow ko pi'in ur tagopluwgad ngog. Fakl'ud ni be longuyrad e dariy e
ngiyal' nra yim', ma nifiy ni be urfiyrad e dariy e ngiyal nra math. Ya'arad e ba sosonogor
u owchen gubin e girdi'."

66:24 Mrk 9:48

BABYOR NI JEREMIAH

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Gonap'an 627 e duw u m'on ndawori yib Kristus, me pining Got Jeremiah ko ngiyal' ni kab pagel nge mang tapigpig rok. Rib n'uw nap'an ni par ni be pigpig ngak Got, ma aram e ngiyal' ni i yog ngak e girdi' rok Got ni ba ga' ba gafgow ni bayi yib nga daken e nam ni bochan e be meybil e girdi' ngak yugu boch e got nge bochan yugu boch e kireb ni yad be ngongliy. Kabfos Jeremiah me yib i m'ug nib riyul' e tin ni weliy, ya yib Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon nge m'ag e mael nga Jerusalem nge kol me kirebnag e binaw nge Tempel, me fek pire' e girdi' nu Judah nge pilung rorad nga Babylon ngar kalbusgad u rom. Miki yi'iynag Jeremiah ni bay ni pag e girdi' u Babylon ngar sulod nga Judah me sul yu Judah nga rogon.

Babyor ni Jeremiah e murung'agen e pin'en ni ba'aray: 1) Jeremiah nni pining Got. 2) Thin rok Got ngak e girdi' nu Judah nge pilung rorad u n'umngin nap'an ni i gagiyeg fa pi pilung nra chuw bagayad me yan bagayad nga luwan, ni aram Josiah, Jehoyakim, Jehoyakin, nge Zedekiah. 3) Thin ni yoloy Baruk ni tayol rok Jeremiah, nge thin ni yi'iynag Jeremiah, nge n'en ni i rin' Jeremiah. 4) Thin rok Somol ni be weliy murung'agen yugu boch e nam. 5) Murung'agen yu Jerusalem ni waer ko mael, min kirebnag e Tempel min fek e girdi' riy nga Babylon ngar kalbusgad.

Jeremiah e rib t'uf rok e girdi' ko nam rok, ma rib mo'maw' ngak ni nge weliy ngak e girdi' ni bayi gechig nagrad Got. Ba yo'or yay ni non ni be weliy thilin ko pi gafgow ni i tay ni bochan e ke pining Got ni nge mang reb e profet. Machane thin rok Somol e bod ba nifiy u lan ngorongoren, ni aram e dabiyag ni nge dabi weliy.

Boch e thin ni ba ga' fan ko ke babyor ney e be yip' fan rebo rran ni bayib nga tomuren e gafgow ku Jeremiah, ni Got e bayi pi' reb e m'ag nib be'ech ma ra tay e girdi' e re m'ag nem u tagil' ni dariy fan be' ni ngi i puguran ko girdi' ya ra yoloy Got e thin riy ngalan gumircha'en e girdi' (31:31–34).

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Jeremiah nni pining 1:1–19
Pi yi'iy u nap'an e pi gagiyeg rok Josiah, Jehoyakim, Jehoyakin, nge Zedekiah 2:1—25:38
Tin un rin' u nap'an e yafos rok Jeremiah 26:1—45:5
Pi yi'iy nib togopluw ko pi nam 46:1—51:64
Jerusalem nni kirebnag 52:1–34

1 Re ke babyor ney e be weliy murung'agen e tin ni yog Jeremiah nge tin i rin'. I ir be' nib mo'on ni fak Hilkiah, mi Hilkiah e ir reb fapi prist ko binaw nu Anathoth ni tafen Benjamin. 2 U lan fare duw ni gaman e ragag nge dalip e duw ngay ni Josiah ni fak Amon e ir e pilung u Judah, me non SOMOL ngak Jeremiah. 3 Miki non ngak bayay nnap'an Jehoyakim nib mo'on ni fak Josiah e pilung. Ma nga tomuren miki non SOMOL ngak ni bo'or yay, nge yan i mada' ko bin ragag nge ta'reb e duw ko gagiyeg ni i tay Zedekiah nib mo'on ni fak Josiah. Mu lan e bin lal e pul ko re duw nem min fek e girdi' nu Jerusalem nga wuru' e nam ni yad ba kalbus.

Jeremiah nni pining

4 Me ga'ar SOMOL ngog, 5 "Gu mel'egem u m'on ndawor mu sum nga mayal, mu m'on ni ngan gargelegem mu gu duwgiliy ni ngam mang profet ngak e pi nam."

6 Ma aram me lungug, “SOMOL ni Th’abi Tolang, da gu nang rogon e welthin; ya kayigi
gel fanag bitir.”
7 Machane me ga’ar SOMOL ngog, “Dabmog ni kayigi gel fanam bitir, ya ngam man
ngak e girdi’ ni bay gu pi’em ngam man ngorad, ma ga weliy ngorad urngin e tin bay
gog ngom ni ngam weliy. 8 Dab mu tamdag ngorad, ya bay ug un ngom ngu’ug yoror
rom. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney!”
9 Me k’iyag SOMOL pa’ nge math nga dap’il’ugunag, me ga’ar ngog, “Mmotoyil, bay
gu tay e thin nga langam. 10 Daba’ e ku gu pi’ gelngim ni ngam gel ko pi nam nge yungi
ban’en nra reb e pilung ma be gagyegnag bang, ni ngam pug ngalang ma ga buthug, ma
ga kirebnag ma ga chuweg, ma ga ubung ma ga yung.”

L’agruw i ban’en ni pilyeg e changar ngan guy

11 Me fith SOMOL ngog ni ga’ar, “Jeremiah, mang e ga be guy?”
Mu gu fulweg ni lungug, “Ba pa’ i gek’iy ni kel.”
12 Me ga’ar SOMOL ngog, “Errogon; ere gu be changar ni ngug guy e thin rog ni bay
yib i m’ug nib riyul’.”
13 Me non SOMOL ngog bayay ni fith ni ga’ar, “Ma ku be mang e ga be guy?”
Mu gu fulweg ni lungug, “Gu be guy ba th’ib ni bay u lan e lel’och ni be ligil, nike chugur
ni nge thig ngaray.”
14 Me ga’ar ngog, “Riya’ e bayi ligil nga but’ u lan e lel’och ni bayi ligil nga daken urngin
e girdi’ ni be par ko re nam ney. 15 Mu telim ko tin nggog: gu be pining urngin e pi nam
ni yad bay u lan e lel’och ni ngarbad. Bay yib e pi pilung rorad ngar ngongliyed tagil’rad
ko garog u Jerusalem ngu to’oben e rungrung riy i yan, ngu to’oben gubin e binaw nu
Judah. 16 Ara’ rogon ni bay gu gechignag e pi’in kar denengad, ni pi’in kar pi’ed keru’rad
ngog ma yad be urfiy e *incense* ni yad be tay fan yugu boch e got, ma yad be meybil ngak
e pi liyos ni kar ngongliyed. 17 Jeremiah, mu fal’eg rogom; mman ngam weliy ngorad
urngin e tin kugog ngom ni ngam weliy ngorad. Dab mu rus ngorad e chiney, ya rug
gelnag e marus rom ko ngiyal’ ni kamtaw ngorad. 18-19 Jeremiah, mu telim! Ra be’ ko re
nam ney, ni pi pilung nu Judah, nge pi tolang, nge pi prist, nge girdi’ riy e yad gubin ni
bay ra togopluwgad ngom. Machane daba’ e ku gu gagiyeg nigem ni nge yag ni ngam
togopluw ngorad; bay mu bod bbinaw ni ka ni yororiy ni fan ko mael, nge ba duga’ ni
wasey, nge bangi rungrung nni ngongliy ko wasey ni *bronze*. Dabiyag rorad ni ngar
gelgad ngom, ya bay gu un ngom ngu’ug yoror rom. I Gag SOMOL e gu be non.”

2

Feni ma t’ufeg Got yu Israel

1 I yog SOMOL ngog 2 ni nggu wan nggu weliy e thin rok ngak urngin e girdi’ nu
Jerusalem ni nge lungug:
“Ku gu manang fanam yul’yul’ ko fa ngiyal’nem ni ka ga ba rugod,
nge rogon fanag t’uf rom ko fa ngiyal’ ni ba’aram ni ka fin da mabgolgow;
um lekeg u daken e ted ni *desert*,
ngu daken e but’ ni dawor ni wolduguy bi’id.
3 Israel, kemus ni gag e mmil suwom ngog,
I gur e ga ba thothup nib milfam ngog.
Gu pi e gafgow nge riya’,
nga daken gubin e pi’in u ra gafgow niged gur.
I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney.”

Denen rok pi chitamngin piyu Israel kakrom

4 Gimed e pi’in owchen Jakob, ni gimed e pi ganong nu Israel, mmotoyilgad ko thin
nike yog SOMOL. 5 Be ga’ar SOMOL:

“Be mang e ren’en nib kireb ni pir’eg e pi chitamangimed rog,
nike gagiyeg nagrad ka ra pi’ed keru’rad ngog?
Ur meybilgad ngak bogi liyos nib m’ay fan
mranod ra pired nike m’ayfarad.
6 I m’ay fag u wun’rad,
ni yugu aram rogon ni gu chuwegrad u tan pa’ yu Egypt
nggu pow’iyrad i yan u daken e ted,
u lan ba nam nib sug yungi *desert* riy nge bogi low,
nib fengfeng ma ba sug ko maad’ad
ndariy be’ nma par riy,
ma der milekag be’ riy.
7 Mu gu fekrad i yib nga ba nam nib yong’ol e but’ riy;
ni ngar felan’gad ko woldug riy nge tin ni bfel’ ban’en ni bay riy.
Machane fa’an rabad miyad kirebnag e nam rog;
ya ka ra sonogor niged fare nam ni gu pi’ ngorad.
8 Pi prist e dar fithed ni nge lungurad, ‘Bu uw SOMOL?’
Pi prist rog e dar nanged gag.
Ma pi’in ma gagiyeg e kar togopluwgad ngog;
ma pi profet e ur welthingad u fithingan Baal
mu ur ted fan bogi liyos nib m’ay fan.”

N’en ni bay u wan’ SOMOL nib togopluw ngak e tirok e girdi’

9 “Ere Gag SOMOL e bay gog bayay e tin gu be togopluwnag ngak e girdi’ rog.
Bay gu fek i yib e pin’en ni nggu togopluwnag ngak e pi’in owcharad.
10 Mmarod ko ngal ko fare donguch nu Cyprus ngam guyed;
mpi’ed e girdi’ ngranod ko ngek nga Kedar ngar fal’eged i yaliy:
gur bay ban’en ni ara’ rogon ni ka’a yib i m’ug kafaram?
11 Dariy yug reb e nam ni ka’a thilyeg e pi got rok,
ni yug aram rogon ni gathi bogi got nib riyul’,
machane girdi’ rog e ka ra thiliyeged gag
nga yug boch e got ni dariy ban’en nrayag ni ngar rin’ed ngorad
ni yug aram rogon ni gag fare Got ni gu tay farad.
12 Ere gag e ku gu non nga lanelang ni nge rur ko marus nib gel,
me gin nge balyangan’,
13 girdi’ rog e ke ngongliy l’agruw i denen:
ka ra pi’ed keru’rad ngog,
ni gag fare alublub nib machalbog e ran riy;
ma ka ra kired boch e low,
ni low nike yaba’al yu yang riy ndabiyag ni nge mit e ran riy.”

Piyu Israel ndakur yul’yul’gad ngak Got nge wenegan ni yib

14 “I Israel e gathi ba sib;
ya da ni gargelnag nib sib.
Ere pi to’ogor rok e mangfan ni yad be gay ni ngar li’ed?
15 Ka ra tolulgad ngak ni bod bogi layon;
ka ra ted fare nam rok nike daken e ted ni *desert*,
pi yochi binaw rok e ka ni kirebnag ma dakuriy be’ ni be par riy.
16 Pumo’on nu Memfis ngu Tahpanhes
e ka ra biliged e lo’ u lolugen.
17 Israel, i gur e kam girengiy e biney e pa’ nga dakenam!
Ya mu pi’ keru’um ngog, I Gag SOMOL ni Got rom,

fa ngiyal' ni gu be pow'iyem i yan u daken e kanawo'.
18 Mang e ga be finey ni ngam man nga Egypt nge yag ngom?
Ga be finey ni ngam unum e ran ko lul' ni Nile?
Mang e ga be finey ni ngam man nga Assyria nge yag ngom?
Ga be finey ni ngam unum e ran ko lul' ni Eufrates?
19 Kireb rom e bayi gechig nigem,
ma rogon ni ka mu pi' keru'um ngog e bayi turguy e gechig rom.
Bay mu nang rogon feni gel e mo'oy nge kireb riy
ni ngan pi' keru'uy ngog, fare SOMOL ni Got rom,
min par ndakunir yul'yul' ngog.
I Gag fare SOMOL ni Th'abi Tolang ma Gubin ma Rayag Rok, e kugog e pi thin ney."

Israel ni siyeg ni nge liyor ngak SOMOL

20 I SOMOL ni Th abi Tolang e ga'ar,
"Israel, ka ba kakrom ni mu n'ag e thin rog;
ma ga siyeg ni ngam folwok rog ara mu liyor ngog.
U daken urngin e burey nib tolang
ngu tan urngin e yu ke gek'iy
e u mu tay fan riy bogi got ko yong'ol.
21 Gu yungem ni bod rogon ba ke *grape* nib mal'eag,
ni yib ko bin th'abi fel' e awoch.
Machane a mu sap ko n'en ni ka mu rin'.
Gur e kambod ba kenggin ba ke *grapes* nike wod ni dabki fel'.
22 Ni mus ni ga ra maluk ko sop nib gel,
ma kug be guy e alit u dowam, ni alit ko kireb rom.
23 Ra di'in ma gog ndawor mu alit nigem,
ni dariy bi'id ni kam tayfan Baal?
Mu sap nga rogon ni kam denen u lan e loway;
a mu sap ko n'en ni ka mu rin'.
Ga bod ba kamel ni malboch nike puw e darngal rok,
ni dariy gufan ni be burtel,
24 i yan ngalan e *desert*.
Nap'an nra puw e darngal rok fare dongki ni bpin, me mini' e rayag ni taleg?
Dariy reb nib pumo'on nra finey ni nge gafgow ko mogow,
ya mmom rok ni nge pir'eg.
25 Israel, mu ayuw, ya ri par e rifrif u em ndakuriy e sus riy,
fa mlik' k'angam
ni bochan e ga be lol'oeg yug boch e got.
Ma ga be ga'ar, 'Danga'! Dabkiyag ni nggu sul!
Kafram i yib nib t'uf e pi got nu bang rog
ma nggu lekrad.' "

Israel e bay tapgin ni nga ni gechignag

26 "Bod rogon ba moro'ro' ni yira kol', ere gimed e girdi' nu Israel e bay mu tamra'gad;
ni gimed gubin, ni pilung romed nge pi tolang romed, nge pi prist romed nge pi profet.
27 Bay mu tamra'gad ni gimed gubin e pi'in bayi n'en me lungumed ngak ba ke gek'iy, 'I
gur e chitamag,' ara lungumed ngak ba war, 'I gur e chitinag.' Bayi yodoroy ni bochan e
ka mu pi'ed keru'med ngog, ma da mpig i chealgad ngam sapgad ngog. Machane fa'an
bay mu gafgowgad, mi gimed wenig ngog ni nggu ayuwegmed.
28 "Bu uw fapi got ni mu ngongliyed ni fan ngomed? Fa'an bay mu gafgowgad, me ere
mu nonod ngorad ngar ayuweged gimed — ni fa'an gomang e rayag rorad. Judah, pire' e

got rom ni bod feni yo'or e binaw ni bay rom. 29 Mang e gimed be gun'gun'nag? Mangfan
ni gimed be togopluw ngog? 30 Ggechig nagmed, ma da mu lowgad; ya dabumed ni ngam
pagedgag nggu yal'uwegmed. Ni gimed bod e gamanman ni layon nike damumuw be
burtel, ngu'um thanged e pogofan rok e pi profet romed. 31 Gimed e girdi' nu Israel,
mu telmed ko mang e gu be yog. Gur ka'a gu bod bangi *desert* ngomed, ara ba nam nib
lumor ma ba yo'or e maad'ad riy? Ere mangfan ni gimed be yog ni ngu'um rin'ed e n'en
ni gimed ba'adag, ma gimed e dab ku mu sulod ngog? 32 Gur rayag rok be' ni bpin ni
kab rugod ni nge pag talin e churwa' rok nib tolang puluwon, ara pag be' ni bpin ni nge
mabgol talin e mad rok ko m'agpa'? Machane girdi' rog e ka ra paged talig nike yo'or
i yo'or e rran ndabiyag i the'eg. 33 Ri ga manang rogon i t'ar liyben e pi'in ga ba'adag.
Mus ngak e tin th'abi kireb e ppin ma ku yad ra fil ban'en rom. 34 Mad rom e ke mada'
e racha'en e pi'in gafgow nge pi'in ndawor ra bucheged ban'en riy, ma gathi racha'en e
girdi' nma sabthiy e naun.

"Yugu ara' rogon e pin'ey ni gubin, 35 machane be lungum, 'Dawor gu bucheg ban'en;
mmudugil ni gathi ka be damumuw SOMOL ngog.' Machane Gag SOMOL e bay gu gechig
nigem ni bochan e ke lungum e dawor mu denen. 36 Kam mom nigem ko pi got u boch
e nam. Bayi kirebnag piyu Egypt lanin'um, ni bod ni rin' yu Assyria ngom. 37 Bay kum
pi' keru'um ngak piyu Egypt, ni ka mup' owchem nga but' ni fan e kam tamra'. I Gag,
SOMOL e kug n'ag e pi'in ke pagan'um ngorad; ere dariy ban'en nra fel' rogom riy u
puluwrad."

3

Israel ni de yul'yul'

1 Be ga'ar SOMOL, "Fa'anra n'ag be' nib mo'on le'engin, me yan fare pin nge yan i
mang le'engin yug reb e pumo'on, ma dabki fulweg fare pin ngak bayay. Biney e rib
muduwgil nra ta'aynag e binaw. Israel, machane gur e bo'or pi ilingem, ma ke chiney
ma ka mu finey ni ngam sul ngog! 2 Mu changar ngalang nga p'ebgul e burey. Kabay
bang ni dawor mu ngongol riy ni bod be' nma chuway' ngak? U mu sonnag pi ilingem
u charen e kanawo' ni bod ba Arab ni be son u daken e ted ni nge og ngak be'. Karim
ta'aynag e binaw ko chuway' ni ga be tay ngom. 3 Arfan nike tal e n'uw ko nap'an e
n'uw. Ka mu bod ya'an be' nma chuway' ngak ni damur tamra'.

4 "Ma chiney ma ga be ga'ar ngog, 'I gur e chitamag gur, ni ug moy ni gub t'uf rom ni
kanpan e kugub bitir. 5 Gathi urngin ngiyal' ma ga ma par ni ga ba damumuw; ma dab
mu par ni ga ba damumuw ngog ni manemus.' Israel, arrogon ni ga be yog, machane u
mu rin' gubin e kireb nrayag ni mu rin'."

Israel ngu Judah nthingar pi'ew keru'row ko kireb

6 Nap'an nib pilung Josiah, me ga'ar SOMOL ngog, "Kam guy e n'en ke rin' Israel ni
fare pin ni de yul'yul'? Ke cheal rog nga orel, ma gubin pe'bugul e yochi burey nge gubin
tanggin e yuke gek'iy nib galunglung ma be ngongol riy ni bod be' nma chuway' ngak.
7 Ug leamnag ni tomuren nike rin' urngin e pin'ey, ma bayi sul ngog. Machane, de sul,
ma walagen ni bpin ni Judah ni ku de yul'yul' e guy urngin e pin'ey. 8 I Judah e ki guy
ni gu chuweg Israel nggu l'oeg nge chuw ni bochan e ke pi' keru' ngog ke mang be' nma
chuway' ngak. Machane i Judah, ni be' ni bpin nde yul'yul' ni walagen Israel e de rus. Ku
ir ma ke mang be' nma chuway' ngak 9 ni dariy bochi tamra' rok. Ke ta'aynag e binaw,
ma be pigpig ma be tayfan bogi malang nge yuke gek'iy. 10 Ma tomuren e pin'ey ni gubin,
ma Judah ni walagen Israel ni bpin, e i dake be' nike sul ngog; ma gathi aram rogon u
lanyan'. I Gag SOMOL e gu be non."

11 Ma aram me yog SOMOL ngog, ni yug aram rogon nike pi' Israel keru' ngak, ma
ke gagyel ni ka ba manigil boch ngak Judah nde yul'yul'. 12 I yog ngog ni nggu wan

gga'ar ngak Israel, "Israel, ni dariy e yul'yul rom, mu sul ngog. Ya gag e gub marnguy ma
dab gu par ni gub damumuw; dabi par e damumuw rog ngom ndariy n'umngin nap'an.
13 Kemus ni ngamog ni rriyul' ni gur e ba kireb e rom ma rriyul' ni ku'um togopluw ngak
SOMOL ni Got rom. Mog nga tamilang ni tanggin urngin e gik'iy nib galunglung ma um
t'ufeg yug boch e got nu bang riy ni da kum fol ko tin gog. I Gag SOMOL e gu be non.
14 "Mu sulod ngog, gimed e girdi' ni dam yul'yul'gad; yab mil famed ngog. Bay gu
mel'eg ta'ab gimed u ra reb fa yochi binaw nge lalag'ruw i gimed u ba kan e girdi', nggu
fulwegmed ko burey nu Zion. 15 Bay gu pi' boch e tayugang' ngomed nma fol rog, ni
bay ra gagiyeg niged gimed ko gonop nge tamilngan'. 16 Ma nap'an ni gimed ra yo'or
u daken e binaw, ma girdi' e bay dab kur weliyed murung'agen fare Kahol Ko M'ag
rog. Bay dab ku ra leam niged fa yib wuran ngan'rad; ku dabki t'uf rorad, ma dab ku
ra ngongliyed reb. 17 Nap'an nra taw ko ngiyal'nem, ma bay nog ni yu Jerusalem e
'Gil'ilungun SOMOL,' ma urngin e nam e bayi mokun ngaram ni ngar liyorgad ngog. Ni
bay dab ku ra ngongliyed e n'en ni be yog lanin'rad ni gelan' nge gumircha'rad ni kireb
ngorad. 18 Bayi un Israel ngak Judah, ngar ta'reb gow, ngarbow ko lel'och ngar sulow ko
fare binaw ni gu pi' ngak e pi chitamangimed kakrom ni nge par ni tafara."

Girdi' rok Got ni i tay fan yug boch e got

19 Be ga'ar SOMOL,
"Israel, gu ba'adag ni nggu tem u lanin'ug ni fakag gur
mu gu pi' e binaw ngom nib manigil,
ni aram e gin th'abi fel' ya'an u ga'ngin yang u fayleng.
Gu ba'adag ni ngam pining e matam ngog
ma dab ku mu pi' keru'um ngog bi'id.
20 Machane ri bod be' ni bpin ni de yul'yul' ko mabgol rok,
aram rogon gur ni dam yul'yul' ngog.
I Gag, SOMOL, e gu be non."

21 Ba lam ni yibe rung'ag nga daken p'ebugul e burey:
ni laman e girdi' nu Israel ni yad be yor ma yad be wenig
ni bochan e ku'ur pired u fithik' e denen
ni ka ra paged talin SOMOL ni Got rorad.
22 Msulod, gimed urngin e pi'in ka mu pi'ed keru'med ku SOMOL;
ra gol nagmed me gagiyeg nagmed ngam yul'yul'gad ngak.

Gimed be ga'ar, "Arogon, ngu sulod ngak SOMOL ni bochan e ir e Got romad. 23 De
yib e ayuw ngomad ko pigpig ni ug ted nga yug boch e got u daken p'ebugul e burey.
Ayuw ni fen yu Israel e kemus ni SOMOL ni Got romad e ma yib rok. 24 Machane
pigpig ngak Baal, ni fare got ko tamra' e aram tapgin ma ke malog e yuran' i gamanman
rodad nge pifakdad ni pumo'on nge ppin, nge gubin e tin i thagnag e pi chitamangidad
kakrom ko maruwel ni ur ted. 25 Thingar da thiggad nga but' u fithik' e tamra' nge mang
m'ayfan rodad e upnguydad. Gadad nge pi chitamangidad kakrom e gubin ngiyal' ni u
da denengad nib togopluw ngak SOMOL ni Got rodad, ni da ud folgad ko tin ni yog."

4

Ba Pong ni ngan pi' keru'uy ko kireb

1 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' nu Israel, fa'anra gimed ba'adag ni ngam sulod, ma ere
mu sulod ngog. Ma fa'anra mu yul'yul'gad ngog nga mu chuweged e pi liyos ni gub
fananikay, 2 ma aram e rayag ni ngam mowgad u fithingag. Ma aram e gubin e nam
e bay roged ngog ni nggu tow'ath nagrad, ma bay ra pininged e sorok ngog."

3 Be ga'ar SOMOL ko girdi' nu Judah ngu Jerusalem, "Mu gi'ed e yungi flang romed ni
dawor ni gi' e but' riy; dab mu yunged e awoch romed nga fithik' e rachangal. 4 Mu ted u
tagil' e m'ag u thildad, I Gag SOMOL romed, mi gimed og nagmed ngog, gimed e girdi' nu
Judah ngu Jerusalem. Fa'anra dab mu rin'ed, ma damumuw rog e ra yik ni bod e nifiy
ni bochan ngongolmed nib kireb. Ra daramram ma dariy be' nra thang."

Judah e kanog ni bay ni mael ngay

5 Mu thoyed e rappa u ga'ngin yang u lan e nam!
Mu tolulgad nib ga' lungmed ma bmatabogol!
Moged ngak e girdi' nu Judah ngu Jerusalem
ni ngar milgad ko fapi binaw ni kan yororiy ni fan ko mael.
6 Mu daged e wo' nga Zion!
Mmilgad ni fan e nge dabi buch ban'en romed! Dab mu sowathgad!
I SOMOL e ke fek e riya'
nge ba gafgow nib ga' ko lel'och i yib.
7 Bod ba gamanman ni layon nike yib ko gin ma mith riy,
ba tagathay e pi nam e ke yib nga wean.
Ke yib ni nge gathay yu Judah.
Pi binaw nu Judah e bayi par ni dakriy woton u but',
ma dakriy be' nra par u lan fapi binaw.
8 Ere mon'ed e mad ni tutuw, mi gimed yor mi gimed dololoy'
ni bochan e damumuw rok SOMOL nib tinoway
e dawri chuw u daken yu Judah.

9 I SOMOL e ga'ar, "Re rran nem e ra mulan' e pilung nge pi tayugang'; prist e ra rus
mra gin e pi profet."
10 Ma aram mug ga'ar, "SOMOL, ni Th'abi Tolang, karim bannag e girdi' nu Jerusalem!
Ya mog ni gapas e nge yib, ma saydon e kan tay nga k'anganrad."
11 Bay i taw nga bangiyal' nap'an yira yog ko girdi' nu Jerusalem ni bay bang i nifeng
nib mo'oruf gowalngin ni be yib u lan e ted ni *desert* i yib ngorad. Gathi bang i nifeng nib
waer ni kemus ni chabung e nge changagnag 12 nifeng nma yib ni SOMOL e ke tirigiliy
e kabgel gelngin ko ginem! I SOMOL e ir e keyog ni nge aw e gechig nga daken e girdi'
rok.

Yu Judah nike longbiyrad e to'ogor rorad

13 Amsap, pi to'ogor e karbad ni bod yungi manileng. *Chariot* rorad e bod e nanyor,
ma pi os rorad e ba machrag ko arche' ni *eagle*. Kad mu'gad! Riya' gadad!
14 Jerusalem, mu luknag e kireb u gumircha'em, ya nge yag ni mu thap. Bu uw
n'umngin nap'an ni ngu'um par ni ga be leamnag e tin kireb ban'en?
15 Pi tamal'og nrabad ko nam nu Dan ngu daken e pi burey nu Efraim e yad be
weregthin e n'en ke buch. 16 Karbad ni ngar kurfed e thin ko pi nam nge ngak yu
Jerusalem ni pi to'ogor e yad be yib i yib u bang nib orel. Pi to'ogor nem e bay rabad ra
tolulgad nib togopluw ko pi binaw nu Judah 17 ma bay rabad ra longbiyed yu Jerusalem
ni bod e pi pumo'on ni yad ma matanagiy bang i flang, ni bochan e girdi' riy e kar
togopluwgad ngak SOMOL. I SOMOL e be non.
18 Judah, kam girengiy e biney nga dakenam u rargom ni um par nge rogon e pin'en
ni um rin'. Denen rom e ke k'aring e biney e gafgow; ya ke rag nga gumircha'em.

Kirban' rok Jeremiah ko girdi' rok

19 Amith! Dabkiyag ni ngu athmagliy e amith!
Gumircha'eg! Be mithmith gumircha'eg nib almarin!
Dabkiyag ni gu th'ab gulngag;

kug rung'ag lingan e rappah
nge lungun e tolul ko mael.
20 Ke malay reb e riya' nga daken reb;
ke mogothgoth fare nam ni polo'.
Yugun dada' ma kan buthug e pi *tent* romad;
kateng riy e kan gochothuy ke yochyang.
21 Uw n'umngin nap'an ni ngguy e mael nike achngiy
ma gu be rung'ag lingan e rappah?
22 I SOMOL e ga'ar, "Girdi' rog e yad ba ppinat;
dar nanged gag.
Yad bod e bitir nib balyang;
ni de tamilang lanyan'rad.
Yad ba salap i ngongliy e n'en nib kireb,
machane dar nanged i ngongliy e n'en nib manigil."

I Jeremiah nni pilyeg e changar rok nge guy ba riya' ni bayib

23 Gu sap ko fayleng ma dakriy woton u but';
lanelang e dakriy ban'en ni be mat' riy.
24 Gu sap ko pi burey ma be rur,
ma yochi burey e be thigthig.
25 Gguy ni dariy e girdi';
mus ko arche' ni kar changaggad karanod.
26 But' nib yungol e ke mang bang i daken e ted;
binaw riy e darkiy woton u but'
ni bochan e damumuw rok SOMOL nib tinowey.
(27 Keyog SOMOL ni ga'ngin e fayleng ni bayi par ndakriy e wulgo' riy, machane dabi kirebnag e fayleng ni ga'ngin.)
28 Bayi yor e fayleng;
ma lanelang e bayi lumor.
I SOMOL e be non
ni dabi thilyeg lanyan'.
Ke turguy e tin nge rin'
ni dabi sulsul riy nga tomur.
29 Ka lingan e girdi' ni mayan u os nge pi'in nma mun gat'ing
ma gubin e girdi' ni bay ra milgad.
Bochiyad e ra mil nga loway;
ma boch e bayi goraraw ngalang nga fithik' e war.
Gubin e yochi binaw nra par ni dakriy e girdi' u langgin,
ma dakriy be' nra yib i par ngalan e pi binaw nem bayay.
30 Jerusalem, gafgow gur!
Mang ni ngamon' e mad ni row nga dakenam?
Mang ni ka mu nunuw ko churwo' ma ka mu achay owchem?
Ka mu ngongliy rogom ka mu pidorang ni dariy fan!
Pi ilingem e ka ra furuyed gur
ma yad be finey ni gomang e ni thang e fan rom.
31 Ku gu rung'ag laman e yor, ni bod be' ni bpin ni nge gargel,
nge ba tolul ni bod be' ni bpin ni nge gargaleg e bin som'on e bitir rok.
Re lam nem e lungun Jerusalem ni be rere'nag e pogofan rok,
be ki'yag pa' ni be ga'ar,
"Gafgow gag!
Karbad ni ngar thanged e pogofan rog!"

5

Denen rok yu Jerusalem

1 Gimed e girdi' nu Jerusalem, mmilgad u daken e yupa' i kanawo'!
Mu changar gad u charmed! Mi gimed guy!
Mu wirgiyed e yungin ni yima market riy!
Ko gimed ra pir'eg ta'be'
nma rin' e n'en nib mat'aw
mma guy rogon ni ngi i par nib yul'yul' ngak Got fa?
Fa'anra gimed ra pir'eg, ma SOMOL e ra n'ag fan u wan' e denen nu Jerusalem.
2 Yug aram rogon ni gimed ma yog ni gimed ma tay fan SOMOL,
ma gathi aram rogon u wan'med.
3 Ba muduwgil nra changarnag SOMOL e yul'yul'.
Be toymed, machane damur motoyilgad;
ke masengseng nagmed, machane dabmed ni ngam folgad.
Gimed ba gelan' ndamur paged e kireb romed.
4 Ma aram mu gu leam, mug ga'ar, "Pi girdi' ney e kemus ni pi'in gafgow ma dar nanged ban'en.
Yad ba ngongoli balyang;
der nanged ko mang e be yog e Got rorad ni dabisiy ni ngan rin',
fa mang e ba'adag SOMOL ni ngar rin'ed.
5 Ere bay gu waen ngak e pi'in yad ma gagiyeg
nggu weliy ngorad.
Bmich ni yad manang ko mang e be yog Got,
fa mang e ba'adag SOMOL ni ngar rin'ed."
Machane yad gubin nra siyegned mat'wun SOMOL
miyad siyeg ni ngar folgad rok.
6 Aramfan ni gamanman ni layon u loway e bayi thangrad;
ma pilis ni malboch u daken e ted ni *desert* e bayi popofrad ni yochyang,
ma pi *leopard* e bay ura pachpach gad niyad be fita' u lan e yochi binaw rorad.
Pi girdi' ney e yad ra yan nga waen, ma yira popofrad
ni bochan e denen rorad ni kaygi yo'or
ma ke yo'or yay ni yad be pi' keru'rad ngak Got.
7 I SOMOL e fith ni ga'ar, "Gur mangfan ni nggu n'ag fan u wun'ug e denen rok e girdi' rog?
Yad e ka ra n'aged gag
yad be tay fan boch e got nde riyul'.
Ku gu durwi'iy e girdi' rog karfos gad,
machane yad be par e girdi' ni gathi mabgol rorad
ke ga' forad ngak e ppin ni yad ma falchuway' ngorad.
8 Yad bod e os ni pumo'on nib thum' ngaru' farad ar ar,
nra bagyad ma keyim' ni bochan le'engin e en ni yow bbuguliyoror.
9 Ere mang ni dab gu gechig nagrad ko pin'ey
nggu togopluw nga ba nam ni aray rogon'?
10 Bay gul'og e to'ogor ni nge th'ab nga but' e *grape* ni fi'in e girdi' rog,
machane gathi gubin ni ngan thang mit.
Bay gog ngorad ni ngar th'abed papa'ngin,
ni bochan e pi papa'ngin nem e de milfan ngog.
11 Girdi' nu Israel ngu Judah
e kar feked yathig.
I Gag SOMOL e gu be non."

I SOMOL ni fek owchen rok yu Israel

12 Girdi' rok SOMOL e ka ra siyegned kar ga'argad, "Gathi ra rin' ban'en. Dariy ba
magawon nra yib ngodad; dabib e mael fa uyngol ngodad." 13-14 Yad be yog ni pi profet
e dariy rograd ni yad bogi nifeng ni der pi' SOMOL e thin rok ngorad. I SOMOL ni Got
ni Gubin ma Rayag Rok e ke ga'ar ngog, "Jeremiah, bochan e pi thin nike yog e pi girdi'
ney, ma bay gu tay e thin rog nga langam ni bod ba nifiy. Girdi' e bay ra boded e l'ud, ma
nifiy e bayi urfiyrad ngar m'ay gad."
15 Gimed e girdi' nu Israel, I SOMOL e be pining ba nam nib orel ni nge cham ngomed.
Ba nam nib gel ma ba kakrom, ni ba nam ni da mananged lungun. 16 Girdi'en e mun
gat'ing rorad e bogi salthaw nib gel gelingrad ni yad ma cham ni dariy be' ni yad ma
runguy. 17 Bay ra ful'ed wom'ngin e woldug romed nge ganmed; bay ra thanged e
pogofan rok e pagel nge rugod ni pifakmed. Bay ra li'ed e yu ran' nge yu ulung i
gamanman romed miyad gathay fi'imed ni *grape* nge gek'iy ni *fig*. Yungi binaw ni ka
ni yororiy ni fan ko mael ni pagan' romed e bayi buthug e salthaw rorad nga but'.
18 I SOMOL e ga'ar, "Machane mus ko tinem e rran ma dab gu thang owchen e girdi'
rog ni gubin. 19 Nap'an ni yad ra fith ko mang ni gu rin' gubin e pin'ey, me gur Jeremiah e
ngamog ngorad, ri bod rogon nra chealgad rog nga orel ngu'ur pigpig gad rok yug boch
e got nu bang u lan taferad, ere bay ur pigpig gad ko milekag u bang ni gathi taferad."

Got ni puwan' ko girdi' rok

20 I SOMOL e ga'ar, "Mog ko pi'in owchen Jakob, ma gog ko girdi' nu Judah ni ngam
ga'ar: 21 Mu motoyilgad, gimed e girdi' ni balyang ni manan', ni bay owchamed machane
damur guyed ban'en, ma bay telmed machane dabiyag ni ngam rung'aged ban'en.
22 I gag e SOMOL, ere mangfan ni damur rus gad ngog? Mang ni damur t'on gad u
p'eowcheg? Gu tay e yan' ni aram e mathil ko day, ni ba mathil nib muduwgil ni dabi
th'ab e day nga barba'. Ra i malach e day, machane dabyag ni nge th'ab nga barba'; ma
ra mada' lingan e n'ew ngalang ma dabyag ni nge pil nga barba. 23 Machane gimed e pi
girdi' nir! Gimed bogi gelan' ni tatogopluw; ka mu chealgad nga bang ka mu paged gag.
24 Dakriy e ngiyal ni gimed be finey ni ngam liyorgad ngog, ni yug aram rogon ni gu ma
pi' e n'uw u nap'an ni be mul mul yuwan e gek'iy ni aram e nge yib e ayis, ma nap'an
e n'uw ma gu ma pi' wom'ngin e woldug romed ni gubin e duw. 25 Machane pi denen
romed e ke tay e pin'en nib manigil u orel romed.
26 "Girdi' nib kireb e yad be par u fithik' e girdi' rog; yad be pach yad be son ni bod
e girdi' nma pag e nug ni nge kol e arche' ngay, machane wup ni yad be tay e girdi' e
ngar koled ngay. 27 Nri bod be' nib tamun arche' nike suguy tafen e arche' rok ko arche',
naun rorad e ka ra sugyed ko chugom ni ur laegged. Aram fan nike gel gelingrad ma
kefel' rograd, 28 ma ka ra sugsug gad ya bfel' e darwo' ngorad. Ma dariy folen e kireb ni
yad be rin'. Darir pi'ed mat'wun e pi'in kanim' rorad fa rdaged ni bfel' e rok e pi'in ni
yibe gafgow nagrad.
29 "Machane i gag SOMOL e bay gu gechig nagrad ni bochan e pin'ey; Bay gu fulweg
taban ko re nam nem. 30 Ban'en nib oloboch ni gin'an'uy ngay e ke buch u lan fare binaw.
31 Pi profet e go' ban e yad ma tay, ma prist e yad be gagiyeg u rogon nike yog e profet,
ma girdi' e dariy ban'en niyad be yog riy. Machane mang e yad ra rin' ko ngiyal' nike
taw gubin ban'en ko tungun?"

6

Yu Jerusalem nike liyegrad e to'ogor rorad

1 Gimed girdi'en e Benjamin, mmil naged e pogofan romed! Mmilgad ngam chuwgad
u Jerusalem! Mu thoyed e rappa' u lan yu Tekoa mi gimed k'eg ba nifiy ni pow u lan yu
Beth-Haccherem. Riya' nge gafgow e nge yib ko lel'och. 2 Binaw nu Zion e rib fel'usun,

machane bayi mogothgoth; 3 pi'in pilung e bay ra pired u rom nge salthaw rorad. Miyad
n'uf e *tent* rorad nib liyeg fare binaw, ra bagyed me par ko gin ba'adag. 4 Bay ra ga'argad,
"Ngad t'ared madlin e cham ni ngan tay nga Jerusalem! Mu felfel'eged rogmed! Ya ngad
chamgad nimsiw'!" Machane aram e bay ra ga'argad, "Keygi sag'al, ya ke chugur ni nge
m'ay e biney e rran, ma lumoren e blayal' e be n'uw i yan. 5 Bay da chamgad nnep'; ngad
buthged e yoror ko re binaw ney ni fan ko mael."

6 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e pi' e thin rok ko fapi pilung ni ngar th'abed e gek'iy
nga but' miyad ubung e but' ngar thabey niged yu Jerusalem nge yag nra koledyad. Me
ga'ar, "Bay gu gechignag e re binaw ney ni bochan e ngongol rorad nib kireb. 7 Bod ba
luwed nma par e ran riy nib machalbog, e aram rogon yu Jerusalem ni yad ma cha'riy e
kireb ngi i par nib kak'ling u puluwrad. Cham nge gafgow e gu be rung'ag u lan binaw;
ma liliy nge maad'ad e go' ir e gu be guy. 8 Gimed e girdi' nu Jerusalem, mu paged e
pi oloboch ney nge mang ba ginaeng ngomed ya ra dangay mu gu ra n'agmed; bay gu
pilyeg lan binaw romed nge ngal' ni bang i ted ni *desert*, ni bang i n'en ndariy be' nra
par riy.

Israel ni tatogopluw

9 I ga'ar SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ngog, "Israel e bay ni gliwnag ni bod rogon
bangi milay' ni *grape* ni urngin wom'ngin ma kan t'ar. Ere thingar mu ayweged e yafos
rok gubin e pi'in rayag ni mu ayweged ko ngiyal ni kabay nap'an riy."

10 Mu gu fulweg nug ga'ar, "I mini' e cha' nra motoyil ngog ni fa'anra gu non ngorad
nggu machib ngorad? Ya yad ba gelan' ma dubrad ni ngar motoyilgad ko thin rom; ur
minmingad ko n'en ni u mog ngog ni nggog. 11 SOMOL, damumuw rom ngorad e ku be
yik u fithk'ag, ni dabkiyag rog ni nggu athmagliy."

Me'ere me ga'ar SOMOL ngog, "Mu pu'og e damumuw rog nga daken e bitir u lan e
yupa' i kanawo' nge nga daken e pi mu'ulung ko pi'in pagel. Pi mabgol e bay ni fekrad
ngabang, ni mus ko pi'in kari pilbithir. 12 Ma naun rorad e bay ni pi' ngak yug boch e
girdi', ma ku aram i tay e yungi flang rorad nge pi le'engirad. Gag e nggu gechignag e
girdi' ko re gi but' ney. 13 Gubin e girdi', ni pi'in fel' rogon nge pi'in gafgow, ni yad ma
guy rogon ni nge yag e salpiy ngorad u fithik' e sasalap; mus ko profet nge prist ni yad
ma bannag e girdi'. 14 Yad be ngongol ni gowa maad'ad nike tay e girdi' rog e kemus ni
magur u dowrad. Yad be ga'ar, 'Gubin ban'en ni bfel' rogon,' ni yug aram rogon ni dariy
ban'en ni kabfel' rogon. 15 Gur ur tamra'gad ko pin'ey ni ur ngongliyed nib sonogor? Rri
dangay, buchu'uw e tamra' ma dariy; ku der nanged rogon ni ngar owatgad. Are ri yad
ra thay ni bod nike thay boch e girdi'; nap'an gu ra gechig nagrad, ma aram tomuren e
yafos rorad. I Gag SOMOL e gu be non."

I Israel ni fruy e kanawo' rok Got

16 I SOMOL e ga'ar ngak e girdi' rok, "Mu sak'iygad ko mdardar ko kanawo' ngam
sapgad; ngam fithed fa yu pa' i kanawo' ni kakrom, mfithed e gin bay fare kanawo' riy
ni bfel'. Marod riy nge yag e gapas ngomed."

Machane ke lungurad, "Dab gu warod riy!" 17 I SOMOL e ke duwgiliy girdi'en e
matanag ni ngar motoyilgad ko yabul ni nge non ni be yog e mael. Machane ke lungurad,
"Dab gu motoyilgad."

18 Ere ke ga'ar SOMOL, "Mu telmed e pi nam, ngam nanged e n'en ni bay yib ngak e
tirog e girdi'. 19 Fayleng, mmotoyil! Ku gu fek e mogothgoth i yib ngak e pi girdi' ney, ni
mogothgoth ni bay rogon ni ngan pi' ngorad; ya dar folgad ko thin rog, ma ka ra pi'ed
keru'rad ko tin ni ug machibnag ngorad. 20 Dariy fan u wun'ug e *incense* ni yad be fek u
Sheba i yib ngog, ara *spices* nni fek u reb e nam nib orel. Dabi fel' u wun'ug e tin yad be
pi' ngog; dabi fel' u wun'ug e pi gamanman ni maligach ni yad be pi' ngog. 21 Ere bay gu

gagiyeg nagrad nge tun ayrad ngar dol'gad. Pi gal labthir nge bitir e bay ram'ad, ma ku er rogon e pi tafager rorad nge pi'in yad bbuguliyoror."

Mael ni be yib u lel'och

22 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' e be yib u ba nam ni bay ko lel'och; ba nam nib gel ma ba orel e be fal'eg rogon ni fan ko mael. 23 Ka ra feked e gat'ing nge saydon rorad; ri yad ba kireb ma darir runguyed be'. Yad ra yan u daken e pi os rorad, ma be yan lingrad ni bod lingan e regur ni be cham e day riy. Ka ra fal'eged rogorad ni ngar maelgad nga Jerusalem."

24 Be ga'ar e girdi' nu Jerusalem, "Ku gu rung'aged murung'agen, ma ke ul pa'mad; ma ke kolmad e marus, nge amith ni bod rogon be' ni bpin ni nge gargel. 25 Dabi math' madgun romad ni nggu warod nga wuru' e binaw, ara ug warod u lan e yu pa' i kanawo'; ya pi to'ogor romad e ka ra feked talin e cham kar pired, ma ke th'abmad e marus."

26 I SOMOL e be ga'ar, "Gimed e girdi' rog, e ngam mon'ed e mad ni tutuw, mi gimed pig u fithik' e awat. Mu dololoy'gad ni bod be' ni be yornag be' nib mo'on ni fak ni ka ri ma'agirag rok, ya en nike yib ni nge kireb nagmed e bayi cham ngomed nib tomgin. 27 Jeremiah, mu sikengnag e girdi' rog, mu sikeng nagrad nga mu nang farad. 28 Yad gubin ni yad bogi gel laniyan' ma yad be togopluw; yad ma yan ni yad ma dugdug thin. Ba gel lanin'rad ni bod e wasey ni *bronze* nge *iron*; yad gubin ni ka ra kirebgad. 29 Tafen e nifiy e be daramram nib gel, machane tin dab ni fanay e wasey e der ranran nge chuw u fithik' e tin yira fanay e wasey. Ke m'ay fan ni ngu'un pag e nifiy ngay ngan ki'eg e tin nib tagan e wasey ko tin ni bfel', ya girdi' nib kireb e dawor nchuwegrad. 30 Bay nog ni yad chubngen ni kan'ag, ya Gag SOMOL e kug n'agrad."

7

I Jeremiah ni machib u lan e Tempel

1-3 Me l'ogeg SOMOL nggu wan ko fare garog ko Tempel ko gin ma yan e girdi' nu Judah riy ngalan e yoror ngar meybilgad ni yad be liyor ngak Got. Me yog ngog ni nggu wan gu sak'iy ngaram nggu weliy ko girdi' e tin nge yog SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ngorad, ni ir fare Got nu Israel, ni nge ga'ar, "Mu thiliyeged pangimed nge pin'en ni gimed be rin', mu gu pagmed ngu'um pired u roy. 4 Nge dabki mich u wun'med e pi thin ni ba'aray nde riyul' nike lunguy, 'Irera' fare Tempel rok SOMOL, irera' fare Tempel rok SOMOL, irera' fare Tempel rok SOMOL! Ere dabi buch ban'en rodad!'

5 "Mu thiliyeged pangimed nge pin'en ni gimed be rin'. Nge bigimed mi i rin' e tin bmat'aw ngak bigimed. 6 Dab ku um guyed rogon ni nge fel' rogomed u puluwon e girdi' u yugu boch e nam, nge bitir ni kanim' rorad, nge pi'in ni ppin nike yim' figirngirad. Dab ku um thanged e pogofan rok e girdi' ndawori bucheg ban'en u lan e re gin'ey. Dab ku um meybilgad ngak yugu boch e got ni aram e gimed be tay farad, ya ban'en nra kireb nagmed. 7 Fa'anra mu thil gad, ma aram e gu ra taymed ngu'um pired u daken e re nam ney ni gu pi' ngak pi chitamangimed ni kakrom ni ngi i par ni taferad.

8 "Mu sap gad, ke pagan'med ko thin nde riyul'. 9 Gimed be moro'ro', ma gimed be thang e pogofan, ma gimed be par e pumo'on nge ppin ni gathi mabgol romed, ma bay mmicheged ni ngam weliyed e tin riyul' mi gimed lifith l'ugunmed, ma gimed be pi' e maligach ngak Baal, ma gimed be tay fan boch e got, ni bogi got nda mu nanged murung'agen. 10 Gimed be rin' e tin dabug, nge mu' mi gimed yib mu sak'iy gad nga p'eowcheg u lan, e Tempel rog, nge lungumed, 'Dabki buch ban'en rodad! Kad thapgad!' 11 Gimed be finey ma Tempel rog e aram e gin tagil' e mith ko pi'in ma moro'ro' u fithik' e yargel? Kug guy e n'en ni gimed be rin'. 12 Mmarod nga Shiloh, ni aram e gin som'on ni gu duwgiliy ni ngan meybil riy ngog, ngam guyed e n'en ni gu rin' ngay ni bochan e denen rok piyu Israel, ni girdi' rog. 13 Urngin fapi denen ni kug weliy ma go' ka mu

rin'ed. Yugu aram rogon ni ku gu non ngomed bayay nge bayay, ma dabumed ni ngam
motoyilgad, ma ra gu piningmed ma damur fulweged lungug. 14 Ere n'en ni gu rin' u
Shiloh e bay gu rin' ko re Tempel rog ney ni ir e ke pagan'med ngay. N'en ni gu rin' u
Shiloh e ir e bay gu rin' ko gin'ey ni gag e gu pi' ngomed nge ngak pi chitamangimed
kakrom. 15 Bay gu tulufmed ngam chuwgad u p'eowcheg ni bod ni gu rin' ngak e girdi'
romed, ni girdi' nu Israel. I Gag SOMOL e gu be non."

Piyu Israel ndakur folgad

16 Me ga'ar SOMOL, "Jeremiah, dab ku um pi' e meybil rok e pi girdi' ney. Dab ku
um yor ara um meybil ni fan ngorad; ma dab ku um wenig nagrad ngog, ya dab ku gu
motoyil ngom. 17 Damur guy e n'en ni yad be rin' u lan e pi binaw nu Judah ngu lan e yu
pa' i kanawo' nu Jerusalem? 18 Pi'in ni bitir e yad be kunuy e l'ud, me k'oreg e pumo'on
e nifiy, me aruy e ppin e flowa ni ngar lithed ni fan ngak fare got ni bpin nike lungurad
e ir e *Queen* nu tharmiy. Ma ku yad be pi' e garbod ni maligach ngak yugu boch e got, ni
fan e nge kireban'ug. 19 Gur, ri gag e yad be gafgow nigeg? Danga'; yad e yad be gafgow
nagrad, ma yad be fek e tamra' nga dakenrad. 20 Ere gag, SOMOL ni Th'abi Tolang, e bay
gu pu'og e damumuw rog nib gel nga daken e re Tempel ney. Bay gu pu'og nga daken e
girdi' nge gamanman nta'reb rogon, ma ku er i tay e gek'iy nge woldug. Damumuw rog
e bayi bod ba nifiy ndariy be' nrayag ni nge thang.
21 "Gimed e girdi' rog, pi maligach romed ni gimed ma urfin ni ka ba polo u daken
e altar, nge ku tin bay mat'awmed ni gimed ra kay, e kabfel' ni gimed ra kay ni gubin,
aram e n'en ni gu be yog I gag SOMOL. 22 Nap'an ni gu fek pi chitamangimed nga wuru'
yu Egypt ma da gog ngorad ban'en ni murung'agen e tin ngan urfiy ngan pi' ngog ara
yugu boch e maligach. 23 Machane gu ning chiylen ngorad ni ngu'ur folgad rog, ni fan
e ngu'ug par ni gag e Got rorad ma yad e girdi' rog. Mu gog ngorad ni ngu'ur ngongol
gad ni bad rogon ni ku gu ning chiylen ngorad, ma aram e ur pired ni bfel' rogorad.
24 Machane der folgad ara rtayan'rad ko tin kugog. Miyad thiliyeg ngu'ur rin'ed e tin
be yog e gelan' rorad ngorad nge leam rorad ni kireb, ma aram ma ra piggad ngari gel
e kireb rorad. 25 Chirofen ni ba'aram ni yib pi chitamangimed nga wuru' yu Egypt ke
mada' ko bin daba' e rran, e ku gu par ni gu be pi' urngin e pi tapigpig rog ngu'ur bad
ngomed, ni fapi profet. 26 Ma dariy be' ni motoyil ara tiyan'. Ya mu gel niged lanin'med
ngam ngongol gad nike gel e kireb romed ngak pi chitamangimed.
27 "Ere gur Jeremiah, e ngam weliy urngin e pi thin ney ngorad, machane gathi bay ra
motoyilgad ngom; bay mu piningrad, machane dab ra fulweged lungum. 28 Mu weliy
ngorad ni girdi' ko nam rorad e darir folgad rog i gag SOMOL ni Got rorad, ara fel' u
wun'rad ni ngan fonow nagrad. Yul'yul' e ke yim'. Dakurir weliyed murung'agen e
yul'yul'."

Ngongol nib kireb ntay u lan e Loway ni Hinnom

29 "Gimed e girdi' nu Jerusalem, mu yor gad
mi gimed th'ab piyan lolugmed ngam n'iged.
Mon'ed tangin e gum'eyag u daken p'ebgul e yochi burey,
ya gag SOMOL, e ku gu damumuw
ma ku gu n'ag e girdi' rog.
30 "Girdi' nu Judah e ka ra ngongliyed ban'en nib kireb. Fapi liyos rorad ndabug e ka
ra feked ka ra ted ngalan e Tempel rog ka ra ta'ay niged. 31 Ka ra ubunged ba altar ni
Tofeth fithingan ngalan e Loway ni Hinnom, ni fan e ngu'ur li'ed pifakrad ni pumo'on
nge ppin ngu'ur urfiyed ngar pi'ed ni maligach. Da gu ning chiylen ngorad ni ngu'ur
rin'ed e binem e pa', ma ku de pat ngan'ug. 32 Ere bayi taw nga bangiyal' ni bay dab
kunog fithingan ni Tofeth, ara Loway ni Hinnom. Bay nog ni Loway ko Mili' Girdi', ya
bay ra k'eyged e girdi' u Tofeth nge yan i par ndakuriy bang ni yira gum'eyag ngay.

33 Girdi' nike yim' e bayi mang ggan ngak e arche' nge gamanman ni malboch, ma dakriy
be' ni nge tulufrad. 34 Re gi but' nem e bayi ngal' ni bangi ted dar tugul ban'en riy, mu lan
e pi binaw nu Judah ngu lan e yu pa' i kanawo' nu Jerusalem e bay gu gagiyegnag nge
dabki yan laman e girdi' riy ni yad be felfelan', ma ku er i tay laman e ppin nge pumo'on
ni kafni mabgol ni yibe madnomnag e mabgol rorad.

8

1 "Ngiyal'nem e pi yilen e pilung nge tayugang' nu Judah, nge yilen e prist nge profet,
nge ku tin i par e girdi' u Jerusalem, e bay ni chuweg u lan e low rorad. 2 Susun e ngan
kunuy nga ta'bang ngan key'ag, ma yilrad e kan wereg u but' ni bod t'ay e gamanman.
Bay ni wereg u tarma'en e yal', nge pul, nge t'uf, ni er e pin'en ni ba'adag e pi girdi' ney ni
ur pigpiggad ngay, mu ur ninged e ayuw ngay ma yad be tay fan. 3 Ma girdi' ko re nam ni
kireb ney ni magach nde yim', ni yad be par ko yungi n'en ni kug weregrad riy, e ku yad
ba'adag ni ngarm'ad ko bin ni ngar pired ni yad bfos. I Gag SOMOL ni Gubin ma Rayag
Rok e gu be non."

Denen nge gechig

4 I SOMOL e yog ngog ni ngug ga'ar ko girdi' rok, "Fa'anra dol' be' nga but', ma gathi
ngki sak'iy ngalang? Ma fa'anra thilyeg be' taban' e kanawo', ma gathi ngki sul nga
tomur? 5 Ere mangfan ni gimed e girdi' rog, e kammarod nga orel rog ni dakriy e sul
romed nga tomur? Ka mu gamuchmuchgad ko pi liyos romed ka mu dabuyed ni ngam
sulod ngog. 6 Ku ug fal'eg e motoyil, machane damur yoged e tin riyul'. Ma dariy bigmed
nike kalngan' ko kireb rok; ma dariy bigmed nike ga'ar, 'Mang e ku gu rin' nib kireb?'
Yug ra bugmed ma ke pi' nga daken be rin' e n'en ba'adag, ni bod ba os nike tay marin i
yan nga fithik' e mael. 7 Mus ko arche' ni *stork* ma manang e ngiyal' ni nge sul; ma *dove*,
nge *swallow*, nge *thrushe* e yad manang e ngiyal' ni ngar milekaggad, machane gimed
e girdi' rog e damnanged fapi motochiyel ni ir e gu gagiyeg nagmed ngay. 8 Urrogon
migmed yog ni gimed ba gonop ni gimed manang e pi motochiyel rog? Amsapgad, fapi
motochiyel e ke thilyeg e pi tamchib ni de yul'yul'. 9 Pi'in gonop romed e ka ni tamra'
nagrad; ke wagagay lanin'rad ka ra ma'achthalgad. Ka ra furyed e thin rog, ere ba mang
gonop e kabay rorad e chiney? 10 Ere bay gu pi' e yungi flang rorad ngak boch e girdi'
nge milfan ngorad mu gu pi' pi le'engirad ngak yug boch e pumo'on. Gubin e girdi' ni
tin fel' rogon nge tin gafgow ni yad be guy rogon ni nge yag e salpiy ngorad u fithik' e
sasalap. Ni mus ko profet nge prist ma yad be bannag e girdi'. 11 Yad be ngongol ni gowa
maad'ad nike tay e girdi' rog e kemus ni magur dowrad. Yad be ga'ar, 'Gubin ban'en ni
kabfel' rogon', ma bin riyul' e dakriy ban'en ni kabfel'. 12 Girdi' rog, gur, um tamra'gad
ni bochan e pin'ey nib sosongor ni um ngongliyed? Dangay, damnanged e tamra'! Ere
bay mu thaygad ni bod nike thay boch e girdi'; ngiyal' ni gu ra gechig nagmed, ma aram
e tomuren e yafos romed. I Gag SOMOL e gu be non.

13 "Gu ba'adag ni nggu kunuy e girdi' rog, ni bod ba girdi'en e woldug nma kunuy
wom'ngin e woldug; machane yad bod kenggin e *grape* ndariy e wom'ngin, fa gek'iy ni
fig ndariy wom'ngin; ni mus nga yuwan ma ke mororay. Ere bay gu pag e girdi' u bang
ngar gagiyeg naged fare binaw."

14 I fith e girdi' rok Got ni ga'ar, "Mangfan ni kay gu da pired u luwdad? Mired ngad
milgad i yan ko fare binaw ni ka ni yororiy ni fan ko mael ngadm'ad u rom. I SOMOL
ni Got rodad e ke duwgiliy ndabisiy ni ngad m'ad; ke pi' e yub ngodad ni ngad unumed,
ni bochan e gadad be denen nib togopluw ngak. 15 U da namaged e gapas nge ngiyal'
ni ngad golgad, machane de yag; marus e yib. 16 To'ogor rodad e ka ra tawgad ngalan e
binaw nu Dan; gadad be rung'ag lingan e nifeng u peth'ngun e os rorad. Ga'ngin e binaw
ni be t'on ko ngiyal' ni be gogo' e os rorad. Pi to'ogor rodad e karbad ni ngar gathayed
tafadad nge gubin ban'en riy, nge binaw rodad nge girdi' riy."

17 “Mu kol ayuwgad!” I SOMOL e be non, “Bay gu pi e porchoyog nga fithik’med,
porchoyog ni yub ni dabyag i taleg, ma bay ra k’aded gimed.”

Kirban’ rok Jeremiah ko girdi’ rok

18 Gafgowan’ rog e dab kiyag i golnag;
ku gu m’ar nga lanin’ug.
19 Mmotoyil! Gu be rung’ag laman e girdi’ rog ni be yor
u ga’ngin yang,
“Gur dakimoy SOMOL u lan yu Zion?
Gur pilung nu Zion e dekimo’ u rom?”
I SOMOL ni pilung rorad e fulweg ni ga’ar,
“Mangfan ni gimed be k’aring e damumuw ngog ko pi liyos romed ni gimed be tay fan
nge siro’ ni gimed be tay ko pi got romed nu bang ni dariy fan?”
20 Girdi’ e be yor ngalang ni yad be ga’ar,
“Dakriy ngilan’ e yal’, kanmu’ i t’ar wom’ngin e woldug,
machane dawor da thapgad.”
21 Ke maad’ad lanin’ug
ni bochan e girdi’ rog ni ka ra gafgow gad;
gu be yor; kari gafgow an’ug.
22 Gur dariy ba falay u Gilead?
Gur dariy reb e togta’ u rom?
Mangfan ni girdi’ rog e dakir gol?

9

1 Gu be finey ni gomang e lolgeg e ba luwed ko ran,
ma lan owcheg e ba athang’el ko lu’,
ya nge yag ni gu yor ni rran nge nep’
ni bochan e girdi’ rog ni kan thang e pogofan rorad.
2 Gu be finey ni gomang e bay bang u daken ted ni *desert* ni gu ra par ngay
ko gin gu ra palog ko girdi’ rog riy.
Yad gubin ni derir yul’yul’gad,
ba ulung i kireb.
3 Gubin ngiyal’ ma ka ra fal’eged rograd ni ngar sasalapiyed l’ugunrad,
gathi tin rriyul’ ya tin sasalap e be gagiyegnag daken e nam.

I SOMOL e be ga’ar,
“Girdi’ rog e yad be ngongliy e kireb nib ul ul reb nga reb
ma dariy e ngarogned ni gag e Got rorad.”

4 Gubin e girdi’ ni dabisiy ni ngar kol ayuwgad ko pi fager rorad,
ma dariy be’ nrayag ni pagan’ ngak pi girdi’en;
ya gubin pibe’ rok ni yad ba sasalap,
ma gubin e girdi’ nma tunguy e thin nga daken e fager rok nge kirebnag murung’agen.
5-6 Yad gubin ni yad ma dum’puman ko fager rorad,
dariy be’ nma yog e tin rriyul’.
Ka ra filed nga balothrad ni ngi i ban;
ma dab ra pithiged pa’rad ko denen ni yad be ngongliy.
Ra bagyad ma ke par ni go’ ma’ngach e be tay,
ma aram rogon e ngongol nike ul ul reb e sasalap nga reb.

I SOMOL e be yog ni girdi’ rok e ka ra pi’ed keru’rad ngak.

7 Bochan e ran'ey me ga'ar SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok,
"Bay gu machalbognag e girdi' rog ni bod e wasay
nggu sikeng nagrad.
Girdi rog e ka ra ngongliyed e kireb —
mang e kabay ni nggu rin' ngorad?
8 Bolowothrad e bod gan e gat'ing ni yira yim' riy;
gubin ngiyal' ni yad ma lufith l'ugunrad.
Yad gubin ni yad ma non nib simnguy ko en ni yad bbuguliyoror,
ma bin rriyul' e yad be tay e wup ni ngar awgad ngay.
9 Gur dab gu gechig nagrad ni fan e pin'ey?
Gur dab gu falbayen ba nam ni aray rogon?
I Gag SOMOL e gu be non."

10 Me gag Jeremiah e gu be ga'ar, "Bayi gafgowan'ug ko fapi burey,
mu gu yornag e yungi tagil' e abich ko gamanman;
ya ke yim' e pan riy,
dakuriy be' ni be milekag riy.
Dakunir rung'ag laman e garbaw riy;
arche' nge gamanman ni malboch e kar milgad kar chuwgad riy."

11 I SOMOL e be ga'ar, "Bay gu gagiyegnag yu Jerusalem nge par nike puth e naun riy,
nge yan i par ni bangi ban'en nike tafnay e gamanman ni *jackal*;
pi binaw nu Judah e bayi par nike bod e ted ni *desert*,
ni dakriy be' riy."

12 Mu gu fith nug ga'ar, "SOMOL, mangfan nike kireb e binaw ke par ndariy e ran riy
ni bod daken e ted ni *desert*, ni dakuriy be' ni be milekag riy? I mini' e ba gaman e gonop
rok nra nang fan e biney e pa'? I mini' e ka mu weliy fan ngak nrayag ni nge weliy ngak
boch e girdi'?"
13 Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Ke yodoroy ni bochan e tirog e girdi' e ka ra n'iged e tin
ni gu machibnag ngorad. Dar folgad rog ma dar rin'ed e tin gog ngorad ni ngar rin'ed.
14 Ya ra gel niged lanin'rad ngu'ur meybilgad ngak fapi liyos ni fan ngak fare liyos ni
Baal, ni bod rogon nike fil pi chitamangirad ngorad ni ngu'ur rin'ed. 15 Ere mu telmed
ko tin bay gu rin' I Gag fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni gag fare Got nu Israel.
Bay gu pi' ngak e tirog e girdi' e woldug nib mo'oy ngar ked, nge ran ni bay e yub riy ngar
unumed. 16 Mu gu weregrad ko pi nam i yan, ni bogi nam ni yad nge pi chitamangirad ni
kakrom e dawor rrung'aged murung'agen; ma bay gu pi' yu raba' i salthaw ngi i cham
ngorad nge yan i mada' ko ngiyal' ni kug thirifrad u but'."

Girdi' nu Jerusalem nra yor niged e ayuw ngalang

17 SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar,
"Mu leam niged e n'en ke buch!
Mu pininged girdi'en e dololoy' ngarbad,
ni pi'in ni ppin ni yad ma yin' tangin e tayam'."

18 Be ga'ar e girdi',
"Mogned ngorad ngar gurgad nga ron'ed ba tangin e gum'eyag ni fenmad,
nge mada' ko ngiyal' nike sug lan owchemad ko lu',
ma ke munur owchemad ko meyor."

19 Mu telmed nga laman e meyor ni yibe tay u lan yu Zion ni be lunguy,

“Kan thirifdad u but’!
Kad pired ni kari m’ay fadad!
Thingar da chuwgad ko nam rodad;
pi naun rodad e ka ni buthug nga but’.”

20 Mug ga’ar,
“Gimed e ppin, mu telmed ngak SOMOL,
mu uthumed telmed ko thin ni be yog.
Mu filed ngak pifakmed ni ppin rogon ni ngar dololoy’gad,
ma ku er i tay e pi tafager romed ni ngam filed ngorad i yin’ ba tangin e gum’eyag.
21 Yam’ e ke yib u langan e pi winda rodad nga naun,
ke yib nga naun ko pi pilung rodad;
ke thang owchen e bitir ni be fafel u kanawo’
nge pi’in ni pagel ni yad bay ko yungi tagil’ e market.
22 Girdi’ nike yim’ e ke wagey u gubin yang
ni bod t’ay e gamanman u daken e pi flang,
ni bod e *grain* ni th’ab e pi’in nma th’ab ngar paged u but’,
ni dariy be’ nra yib i kunuy.
Irera’ e thin nike yog SOMOL ngog ni nggu weliy.”

23 Be ga’ar SOMOL,
“En nib gonop e dabi uf ko gonop rok,
ma en nib yargel e dabi uf nga gelngin,
ma en nib pire’ ban’en rok e dabi uf ko fel’ rogon rok.
24 Fa’anra ba’adag be’ ni nge uf
ma nge uf ni bochan e manangeg ni bfel’ rogog,
nge bochan e t’ufeg rog ni dabimus,
ma gu ma rin’ e tin nib yal’uw nge tin nib mat’aw.
Irera’ e pin’en ni bfel’ u wun’ug.
I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney.”

25-26 I SOMOL e be ga’ar, “Bayi taw nga bangiyal’ ni bay gu gechignag e girdi’ nu Egypt, Judah, Edom, Ammon, Moab, nge girdi’ nu daken e ted, ni kar th’abed piyen lelugenrad ke ngoch. Gubin e pi girdi’ ney ni ka ni maad’ad nagrad ni bod ni yog e motochiyel rok Moses, machane darir ayweged fare m’ag ni pow riy e ram. Dariy reb e pi girdi’ ney fa reb e girdi’ nu Israel nma tay fare m’ag u gil’.”

10

Tayfan ni go’ bogi ban’en nge bin rriyul’ e liyor

1 Gimed e girdi’ nu Israel, mmotoyil gad ko thin rok SOMOL ngomed. 2 Be ga’ar,
“Dab mu leked kanawo’en boch e nam;
ma dabi wagagey lanin’med nga boch e pow ni be m’ug u lane lang,
ni yug aram rogon ni be rus boch e nam ngay.
3 Raba’ i taliw ko pi girdi’ ney e bm’ay fan.
Bake gek’iy e kan th’ab nga but’ u lan e loway;
ke ker e en nma ker e ren,
4 ka ni nunuwnag ko silber nge gol.
Mi ni rrichbiy ko richib u downgin i yib nga but’
ya nge dabi thig.
5 Mitney e liyos e bod e liyos ni yima tay u milay’ ko mayis;

9:24 1 Kor 1:31; 2 Kor 10:17

ni dabyag ni nge non;
thingar unchibiy ngu'un fek
ni bochan e dabyag ni nge yan.
Dab mu rus gad ngay:
dabyag ni nge maad'ad ngomed,
ma dariy ban'en ni bfel' nrayag ni nge rin' ngomed.
6 SOMOL, dariy be' ni bod gur;
I gur e th'abi gel gelngim,
ma fithingam e ba mathangeluwol ma ba gel gelngin.
7 Gur, mini' e dabi liyor ngom, pilung ko urngin e nam?
Bay tapgin ni ngan liyor ngom.
Dariy be' ni bod gur
u fithik' gubin e pumo'on nib gonop ko pi nam
fa fithik' e pi pilung rorad.
8 Yad gubin ni yad ba pinat ma yad bbalyang.
Mang e yad ra fil rok e liyos ni ren?
9 Liyos rorad e kan ing ko silber nu Spain
nge gol nu Ufaz,
nni ngongliy u gubin e salap rok e pi'in ni bfel' salpen i ngongliy ban'en;
ma kanon' e mad nga daken e pi liyos nem nib *violet* nge *purple* ra'en
ni lifith e pi'in tha'bi salap i lifith e mad.
10 Machane gur SOMOL, e gur e bin rriyul' e Got,
ni gur fare Got nib fos
ni pilung ni manechibog ko pi chibog.
Gur e nap'an ni ga ra damumuw, me rur e fayleng;
ni dabiyag ni nge lubeg e pi nam e damumuw rom.

(11 Gimed e girdi' e nga moged ngorad ni pi got nde sunmeg e fayleng nge lanelang e ran kirebnag. Nge par ndakriy bang u roy u fayleng ni yad bay riy.)

Tangin e liyor ngak Got

12 I SOMOL e ngongliy e fayleng nga gelngin;
ni gonop rok e sunmeg e fayleng ngay
me fil'ath lanelang.
13 Ra pag SOMOL lungun me chub lingan e ran u lanelang;
me girengiy e manileng u tungun e fayleng.
Me mat ra'en e uluch u fithik' e n'uw
me pi' e nifeng nge yan ko gin ma chubgiliy riy.
14 Ra m'ug e ran'ey, ma ra man lanyan' e girdi' ni dakrir nanged e n'en ni ngar rin'ed;
pi'in nma ngongliy e liyos e ka ra aliliy gad,
ni bochan e fapi got ni yad be ngongliy e go' bogi ban'en ndariy e yafos rorad.
15 Yad bogi m'ay fan ni bay ni tharbegrad;
bay ni gathayrad ko ngiyal' ni ngeb SOMOL nike sap'ayrad.
16 Fare Got rok Jakob e de bodrad;
ya ir e sunmiy urngin ban'en,
me ir e mel'eg yu Israel ni nge mang tirok e girdi'.
I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ireram fithingan.

Kalbus ni bay nni tay nga wuru' e nam

17 Gimed e girdi' nu Jerusalem, kanin'med nga langob! Ere mukunyed e chugom romed.

18 I SOMOL e nge yon'med nga wuru e re binaw ney; ni nge parsiymed nge taw ko
ngiyal' ndakriy be' nra magey. I SOMOL e be non.
19 Girdi' nu Jerusalem e yad be yor ngalang ni yad be ga'ar,
"Kaygi almarin e maad'ad ni kadted!
Ma'ad'ad u dowdad e dabi fos.
Ya ud leam niged ni irera' ban'en nrayag nda athamgiliyed!
20 Pi *tent* rodad e ke mogothgoth;
pi gaf ni i kol e ke math'.
Pifakdad e go' karanod;
dakriy be' ni magay ni ku ra n'uf e *tent* rodad ngalang bayay;
dakriy be' nra tining e kateng ko fapi *tent*."

21 Mu gu fulweg ni lungug, "Pi tayugang' rodad e yad ba pinat;
darir fithed lanyan' SOMOL.
Aramfan ni dariy ban'en ni be fel' u puluwrad,
ma girdi' rodad e ke wearwear i yan.
22 Mmotoyil! Ke taw e thin!
Ke chub lingan' ba nam i er ko lel'och;
salthaw riy e bayi pingeg e pi binaw nu Judah nge ngal' ni bang i ted ni *desert*,
ni aram e gin ma par e *jackal* riy."

23 SOMOL, gu manang ni dariy bagmad ni ir e ga' ko gin nge sor e yafos rok ngay;
dariy be' ni bay gafan e yafos rok u pa'.
24 SOMOL, mu t'ar e girdi' rom,
machane dab yugu mu almarin ngomad
fa mu gechig nagmad u nap'an ni ga ba damumuw;
ya ra math owchamad.
25 Mu sapeg e damumuw rom ko pi nam ndarir liyor gad ngom
nge nga daken e pi'in ni ka ra furyed gur.
Kar li'ed e girdi' rom;
ma karted gamad ko bin but' e fol
ka ra paged e nam romad ni dakriy woton u but'.

11

Jeremiah nge fare M'ag

1 I SOMOL e ga'ar ngog, 2 "Mmotoyil nga rarogon e re m'ag ney. Ma gog ko girdi'
nu Judah ngu Jerusalem 3 ni Gag, fare SOMOL ni Got nu Israel e ku gu duwgiliy e
buchwa'athan ko pi'in darir folgad u rarogon e re m'ag ney. 4 Irera' fare m'ag ni gu
ngongliy u thilmad e pi chitamangirad u nap'an ni gu chuwegrad u Egypt, ni fare nam
ni bod ba nifiy ni be daramram ngorad. Gog ngorad ni ngar folgad rog miyad rin gubin
e tin kugog ni ngan rin'. Gog ngorad ni fa'an yad ra fol, ma yad ramang girdi' rog mu
gu mang Got rorad. 5 Ma aram e gu ra tay u gil e n'en ni gu micheg ko pi chitamangirad
ni gu ra pi' ngorad fare binaw nib yong'ol ma ba madnom ni irera' ni yad e taferad e
chiney."
Mug ga'ar, "SOMOL arrogon."
6 Ma aram me ga'ar SOMOL ngog, "Mman ko pi binaw nu Judah nge yupa' i kanawo'
nu Jerusalem. Ma ga weliy e thin rog u rom ngamog ko girdi' ni ngar motoyilgad nga
rargon fare m'ag ngar folgad riy. 7 Nap'an ni gu fek e pi chitamangirad nga wuru' yu
Egypt, ma gumicheg ngorad ni ngar kol ayuw gad u rogon ni ngu'ur folgad rog, mu gu
tabab i ginaeng e girdi' ke mada' ko biney e rran. 8 Machane dar motoyilgad ma dar

folgad. Ya ra be' ma ka be pi' nga daken feni gelan' nga feni kireb. Kugog ngorad ni ngar folgad ko fare m'ag, machane dubrad. Ma aram mu gu fek nga dakenrad urngin e gechig nni weliy u lan fare m'ag."

9 Ma aram me ga'ar SOMOL ngog, "Girdi' nu Judah ngu Jerusalem e yad be makath nib togopluw ngog. 10 Ka ra sulod ko fapi denen ni i rin' e pi chitamangirad, ni fa'anra siyeged ni ngar rin'ed e n'en ni gog; ngu'ur ted fan yug boch e got. Judah nge yu Israel e yow lag'ruw ni ka ra th'abew fare m'ag ni gu ngongliy u thilmad e pi chitamangirad. 11 Ere chiney, e Gag SOMOL e gu be ginangrad ni nggu wan gu girengiy e riya' nga dakenrad, ni dabiyag ni ngar thaygad riy. Ma nap'an e yad ra yornag e ayuw ngog, ma dab gu motoyil ngorad. 12 Ma aram e girdi' nu Judah ngu Jerusalem e bay ranod ko fapi got ni ur pi'ed e maligach ngorad miyad yornag e ayuw ngorad. Machane pi got nem e dabyag ni ngar aywegedrad u nap'an nra yib e riya'. 13 Girdi' nu Judah e ta'reb feni yo'or e got rorad ko binaw rorad, ma girdi'en yu Jerusalem e ka ra suwegged e altar nib bo'or ni fan ko maligach ko fare got ni Baal nib sunsonogor ni ta'reb urngin ko yupa' i kanawo nu lan fare binaw. 14 Jeremiah, dab meybil ngog ara mu wenig ngog ni fan ko pi girdi' ney. Ya nap'an nra yib e magawon ngorad miyad ning e ayuw ngog, ma dab gu motoyil ngorad."

15 I SOMOL e be ga'ar, "Pi girdi' ni yad ba t'uf rog e yad be rin' e ngongol nde fel'. Mang mataw'rad ni ngarbad nga Tempel rog? Yad be leamnag nrayag ni ngar taleged e riya' ko tin yad be micheg nge gamanman ni yad be pi' ni maligach? Gur, yad ra felfelan'? 16 Immoy bingyal' ni ug gog ni yad bod bake gek'iy ni *olive* nib dammal yuwan mab yo'or wom'ngin ni fefelel'; ma chiney e bay gu tolul nib lingan dirra' mu gup' e nifiy nga yuwan mu gu tet'ar papa'ngin.

17 "I Gag, fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, e gu yung yu Israel ngu Judah; machane chiney e kugog ngorad ni nge yib e riya' ngorad. Ka ra girngiyed e ran'ey nga dakenrad ni bochan e kireb ni ka ra ngongliyed; kar puged e damumuw rog ko maligach ni yad be pi' ngak Baal."

Ba makath nib sor fan ko yafos rok Jeremiah

18 I SOMOL e yog ngog rogon e makath nike tay e pi to'ogor rog nib togopluw ngog. 19 Gu bod rogon ba saf nib sumnguy nni pow'iy i yan ni ngan li' nge yim', dagnang ni gag e yad be tanomnag e kireb ni nge togopluw ngog. Ra ga'argad, "Ngad thab'ed e re ke gek'iy ney nga but' ni kabay wom'ngin; ngad thanged owchen nge par ni dakriy be' ni ku ra yib wuran ngan' bi'id."

20 Ma aram mu gu meybil ni lungug, "SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, I gur ba tapufthin nib mat'aw; ga ma sikengnag gumircha'en nge lanyan' e girdi'. Kug tay e oloboch rog ngalan pa'am; ere mu pageg nggu yaliyem ni ngam felbayen e pi girdi' ney."

21 Girdi' nu Anathoth e yad ba'adag ni nggum', karoged ngog ni yad ra thang e fan rog ni fa'anra ku gu be wereg e thin rok SOMOL i yan. 22 Ma aram me ga'ar SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, "Bay gu gechig nagrad! Pi'in pagel e bay nli'rad u tan e mael, ma pifakrad e bayi math' owcharad ko bilig. 23 Ku gu duwgiliy e ngiyal' ni nggu fek e riya' i yib nga daken e girdi' nu Anathoth, ma nap'an nra taw ko ngiyal'n'em, ma dariy ta'bagyad nra magay nib fos."

12

De'er ni i fith Jeremiah ngak SOMOL

1 "SOMOL, fa'an gu ra tugthinnag e re pa' i oloboch rog ney ngom,
mra m'ug ni gur e ba sorom.
Chiney e thingar gu fith ngom murung'agen e tin nib mat'aw.
Mangfan ni pi'in kireb e ba yo'or ban'en rorad?

Mangfan ni pi'in nde yul'yul' e yad ba fla'ab?
2 Mu yungrad, me yib liknginrad;
miyad tugul nge yib wom'ngirad.
Gubin ngiyal' ma yad ma yognem nga fel',
ma dam t'uf u lanin'rad.
3 Machane, SOMOL, I gur e ga manangeg;
gur e ga be guy e n'en ni gu ma rin'
nge rogon fanam t'uf rog.
Mu girengiy e pi girdi' nib kireb ney nga orel ni bod e saf ni ngan li' ngem';
mu matanagiyrad nge mada' ko ngiyal' ni ngan thang e pogofan rorad.
4 Uw n'umngin nap'an ni nge par e but' romad nike fengfeng,
nge pan nike maroroy u gubin yang e flang romad?
Gamanman nge arche' e be yim'
ni bochan e kireb ko girdi' romad,
ni pi girdi' ni be ga'ar, 'Got e darguy ko mang e gadad be rin'.' "
5 Me fulweg SOMOL ni ga'ar,
"Jeremiah, fa'anra ga be chalban i sagreng ko girdi',
ma uw rogom ni ngam sagreng ngak e os?
Fa'anra dar yag nim duwgiliyem u daken e but' nib dagpas,
ma uw rogom u magerger u Jordan?
6 Mus ngak pi walagem, nge pi chonggin e tabnaw rom, marban niged gur;
ra uned ko togopluw ni yibe tay ngom.
Dabi pagan'um ngorad ni mus ni fa'an yad be yog e thin ngom nib sumnguy."

Amithan' rok SOMOL ngak e girdi' rok

7 I SOMOL e be ga'ar,
"Ku gu n'ag yu Israel;
kug furuy fare nam ni gu mel'eg.
Fapi girdi' nib t'uf rog e ku gu pagrad
nga tan gelngin e pi to'ogor rorad.
8 Girdi' ni gu mel'eg e karchel gad ka ra togopluwgad ngog;
yad bod e layon u lan e loway,
yad be tolul ngog,
ere ku gu fananikayrad.
9 Girdi' ni ku gu mel'eg e yad bod ba arche'
nike liyeg e *hawk* yad be k'ad.
Mu pining e gamanman ni tmacham
ngarbad ngar uned ko mur!
10 Ba yo'or e tayugang' nu bang ni ka ra kireb niged e woldug rog ni *grape*;
ka ra yotyoted nga but' e yung i milay' rog;
yung i flang rog nib manigil e ka ra ted ni gawa bang i ted ni der tugul ban'en riy.
11 Ka ra ted ni dakriy e wulgo' riy;
ke par u p'eowcheg ni dakriy ban'en riy.
Ga'ngin fare but' nike daken e ted ni *desert*,
ni dakriy be' ni be magfan' ngay.
12 Ke yib e girdi' daken gubin e yungi ted ni *desert* nib tolang ngalang
ni ngar mogothgothgad.
Ku gu pi' e mael ni nge gathay ga'ngin fare nam;
dariy be' riy ni be par u fithik' e gapas.
13 Girdi' rog e ka ra yunged e *wheat*, ma rachangal e yad be kunuy riy;
yad be maruwel nib gel, machane dariy ban'en nra yib riy ngorad.

Bochan e damumuw rog nib almarin
ma ke math mit e woldug rorad."

N'en ni micheg SOMOL ngak e pi'in yad buguliyoror piyu Israel

14 I SOMOL e be ga'ar, "Bay ban'en ni nggog u murung'agen e pi'in yad bbuguliyoror
yu Israel ni yad e ka ra kireb niged fare but' ni gu pi' ngak e girdi' rog nu Israel. Bay
gu chuweg e pi'in kireb ko nam rorad ni bod ba ke pan nni pug, ma bay gu ayweg piyu
Judah u pa'rad. 15 Machane tomuren ni ku gu chuwegrad, mra yib e runguy rog nga
dakenrad; mug fulwegrad ni reb e nam nge reb ko but' rok nge binaw rok. 16 Fa'anra
m'ag u lanin'rad e taliw ko tirog e girdi' ma yad ra micheg nga fithingag ni ngar ga'argad,
'Bod rogon SOMOL ni be par nib fos' — ni bod ni ka'ar filed ngak e girdi' rog ni ngu'ur
mowgad nga fithingan Baal — ma aram e bay ku ra manged boch e girdi' rog nge fel'
rograd. 17 Machane fa'anra reb e nam ni dabi fol, ma aram e ri bay gu pug lik'ngin nggu
kirebnag. I Gag SOMOL e gu be non."

13

Yu lay i zubong ni wech

1 I SOMOL e yog ni nggu wan gu chuwi'iy ngog yu lay i zubong ni wech ni nggu chuw
ngay; machane me yog ngog ni dab gu tay nga maraen. 2 Ma aram mu gu wan gu
chuwi'iy nggu chuw ngay. 3 Aram miki ga'ar SOMOL ngog bayay, 4 "Mman ko lul' nu
Eufrates ngam mithag fa yu ley i zubong ngalan e maguf ko war." 5 Ma aram mu gu wan
gu mithag ngaram nga charen yu Eufrates.
6 Ma ta'boch riy me yog SOMOL ngog ni nggu sul nga Eufrates ngu fek fa yu lay i
zubong. 7 Aram mu gu sul, ma nap'an ni gu wan ko fa gin ni gu mithag riy, mu gguy
nike mogothgoth ni dabki fel'.
8 Ma aram miki non SOMOL bayay ngog ni ga'ar, 9 "Irera' rogon ni bay gu kirebnag e
tolngan' rok yu Judah nge tolngan' rok yu Jerusalem nike pag rogon. 10 Pi girdi' ni kireb
ney e dubrad ni ngar folgad rog. Ri ta'reb farad gelan' nge farad kireb, ma yad be tay fan
ma yad be pigpig nga yug boch e got. Are ara'fan, ni bay ra boded fa yu lay i zubong ni
dabki fel'. 11 Ri bod feni machache' e yu lay i zubong ney nga luknguy, e aram rogon ni
u gu leamnag ni nge urngin e girdi' nu Israel ngu Judah ni ngar chichi'iyed pa'rad rog.
Gu rin' ni aray rogon ya ngar manged tirog e girdi' mu dakenrad e ngan pining e sorok
riy ngog mi ni mathangeluwolnag fithingag; machane dar folgad rog."

Melor ko wayin

12 I SOMOL ni Got e ga'ar ngog, "Jeremiah, mog ko girdi' nu Israel ni nge gubin e melor
ko wayin ma thingar ni suguy ko wayin. Ma bay rogned ni yad manang ni gubin e
melor ko wayin ma dabisiy ni ngan suguy ko wayin. 13 Ma aram e ngamog ngorad ni
Gag SOMOL, e bay gu suguy daken e re but' ney ko girdi' ni chingnag: pi pilung ni yad
owchen David, nge prist, nge profet, nge gubin e girdi' nu Jerusalem. 14 Aram e bay gu
chafnegrad nga ta'bang ni pi'lal nge fel' yangren, ni bod e melor nchafneg reb nga reb,
dariy ba kireban' ara ba marnguy nra talegneg ni nge dabkug thang e pogofan rorad."

Jeremiah ni ginaeng e girdi' ko tolngan'

15 Gimed e girdi' nu Israel, I SOMOL e be non!
Mu sobut' niged lanin'med ngam motoyilgad ngak.
16 Mu mathangeluwol naged SOMOL, ni Got romed,
u m'on ni nge fek e lumor i yib,
ngam dol gad u daken e pi burey;
ngu m'on ni nge pilyeg nge ngal' ni rumug
fare tamilang ni be lagan'med ngay.

17 Fa'anra dab mmotoyil gad,
ma bay gu yor nib mith ni bochan fanmed tolngan';
bay gu yor u fithik' e m'ingan', nge map' lu'ag
ni bochan e girdi' rok SOMOL ni ka ni fekrad nga bang ni kalbus.

18 Me ga'ar SOMOL ngog, "Mog ngak fare pilung nge chitiningin ni ngar luwgow nga but' u tagil'row nib pilung, ya te'elyaw ko pilung ni bfel' ya'an e ke mul u lolugen row.
19 Yochi binaw u ba' ni yimuch yu Judah e ka ni m'ag e mael ngorad; ni deryag ni nge thap be' ngorad. Gubin e girdi' nu Judah ma ka ni fekrad nga wuru' e nam ni kalbus."
20 Jerusalem, mu changar! Pi to'ogor rom e karbad ko lel'och nga pe'ning! Bu uw fapi girdi' ni um paged e taga' ngorad ni ngar ayweged gimed, ni fapi girdi' romed ni gimed ba uf ngorad. 21 Mang e gimed ra yog ni pi'in um fineyed ni fager romed e ka ra koled gimed yad be gagiyeg nagmed? Bay mu pired u fithik' e amith ni bod be' ni bpin ni nge gargel. 22 Fa'an gimed ra fith ko mang urngin e tiney nike buch romed — nge mang ni ka ni guchthuy e mad romed ka ni molegmed u gelngiy — ma fan e gafarig romed nib kireb. 23 Rayag rok be' nib lumor downgin ni nge thilyeg ra'en dow, fa ba gamanman ni *leopard* ni nge luf e yung i n'en nib wupwupnun' u downgin? Ma fa'anra yag, me'ere gur e sana ku rayag ni ngam thil ngam nang rogon i rin' e tin ni bfel'. 24 I SOMOL e bay i werweregmed ni bod rogon e chabung nma changegnag nifngin e ted ngabang. 25 I yog ni irera' e n'en ni nge buch romed. Irera' e n'en ke leamnag ni nge rin' ngomed, ni bochan e ka mu paged talin ke l'agan'med nga yug boch e got ni go' bogi ban'en. 26 I SOMOL e bayi chuweg e upong u dakenmed ngam m'ug gad ngam tamra'gad.
27 Ke guymed ni gimed be rin' e pin'en nib fananikay. Ke guymed ni gimed be lek yug boch e got i yan nga daken e burey nge lan e flang, ni bod be' nib mo'on nike darngalnag e bpin rok be' ni yow buguliyoror fa bod rogon ba os ni pumo'on ni be lek ba os ni bpin. Gafgow gimed e girdi' nu Jerusalem! Wi'in e gimed ra machalbog?

14

But' ni mlik ko yal' nigel

1 I SOMOL e keyog ngog murung'agen e yal' ni gel ni ga'ar,
2 "Yu Judah e ke parnag e meyor;
pi binaw riy e ke fengfeng,
girdi' riy e ka ra thig gad nga but' u fithik' e gafgowan',
ma yu Jerusalem e yad be yornag e ayuw ngalang.
3 Pi'in nib yo'or ban'en rorad e yad be l'oeg e pi tapigpig rorad ni ngar feked e ran;
yad be yan ko luwed,
ma darir piri'egged e ran;
ma ra fulweged e rume' rorad i yib nib mlik' langgin.
Ka ra mithged owcharad
ya ke math e liyab ngorad ma ke wagagay lanin'rad.
4 Bochan e dakir aw e n'uw
ke fengfeng e but',
ma pi girdi'en e woldug e ka ra m'ar gad nga lanin'rad;
ka ra mitheged owcharad.
5 U lan e flang e be n'ag e gamanman ni *deer*
fak riy ni kafni gargaleg
ni bochan e pan ni dakriy.
6 Dongki ni malboch e yad ba sak'iy u pe'bugul e burey
ni yibe chibiy e fan rorad ni bod e *jackal*;
ma ka ra malmitgad

ni bochan e ggan dakriy.
7 Girdi' rog e yad be yor ngog ni yad be ga'ar,
'Yug aray rogon ni denen romad e ku gu affed riy'en,
machane SOMOL, mu aywegmad ni bod ni mmicheg.
Kug pi'ed keru'mad ngom nike yo'or yay;
ma ku gu denengad nib togopluw ngom.
8 Kemus ni gur e lagan' rok yu Israel;
I gure cha' ni ga ma aywegmad ko riya'.
Mangfan ni kambod be' ni da gu nanged owchen u lan binaw romad,
ni bod be' nib milekag ni kemus ni nge par ta'reb e nnep?
9 Mangfan ni ka mu bod be' nike gin ngomad,
ni bod ba salthaw ni dakriy gelngin ni nge pi e ayuw?
Rriyul' SOMOL ni ga bay romad!
Gamad e girdi' rom;
are dab mu n'agmad.' "

10 I SOMOL e be weliy murung'agen e pi girdi' ney ni be ga'ar, "Yad ba'adag ni ngar milgad rog, ma dabiyag rorad ni ngar gagiyeg nigedyad. Ere der felan'nug ngorad. Bay gu tay uwan'ug e kireb rorad mu gu gechig nagrad ni bochan e denen rorad."
11 Be ga'ar SOMOL ngog, "Dab mu wenig ngog ni nggu ayuweg e pi girdi' ney. 12 I mus ni yad ra pag e abich ma dab gu telig nga lamrad ni yad be wenig ngog ni nggu ayuwegrad; ma dab ra fel'gad u wun'ug, ni mus ni yad ra pi' ngog e gamanman ni ka ni urfiy nge *grain*. Ma aram e bay gu li'rad ko mael nge uyongol nge liliy."
13 Ma aram me lungug, "SOMOL ni Th'abi Tolang, ga manang ni be weliy e pi profet ngak e girdi' ni dabki yib e mael ara uyongol, ya ke lungurad kamog ni kemus ni gapas e bayi par u daken e nam romad."
14 Ma aram me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Tinir e profet ni go' bogi ban'en e yad be lifith l'ugunrad u fithingag; da gu l'oegrad ara gog ngorad e tin ni ngar rin'ed, ara gu welthin ngorad. Pin'en ni yad be weliy ngomed nni piliyeg e changar rorad ngar guyed, e gathi gag e yib rog, ya bogi yi'iy nib m'ay fan, ma bogi n'en ni sum ko leam rorad. 15 I Gag SOMOL e gu be yog ngom e n'en ni bay gu rin' ngak e pi profet nem ni gathi gag e kug l'oegrad, ma yad be welthin u fithingag ni be lungurad, mael nge uyongol e dabi yib nga daken e re nam ney. Ere bay gu thang e pogofan rorad u fithik' e mael nge uyongol.
16 Pi'in ka ra weliyed e pi thin ney ngorad e bay ki li'rad e mael nge uyongol. Dowef rorad e bay nin' ngalan e yu pa' i kanawo' u Jerusalem, ma dariy be' nra k'eyagrad. Irera' e n'en ni bayib ngorad ni yad gubin, nge pi le'engirad, nge pifakrad ni pumo'on nge ppin. Bay gu gagiyegnag ngar pi'ed puluwon e kireb rorad."
17 I SOMOL e ta'chiylen ngog ni nggog ko girdi' murung'agen e kireban' rog ni ngug ga'ar:
"Nge par lan owcheg ni be ser e lu' riy ni rran nge nep',
mu gu par ndab gu tal ko meyor;
ya girdi' rog e rib elmerin e cham ni ka ni tay ngorad,
rib gel e maad'ad ni ka ni tay ngorad.
18 Nap'an ni gu ra yan nga daken e pi flang
ma gu be guy e ldow ko pumo'on ni kan li'rad ko mael;
ma nap'an e gu ra yan ngalan e yochi binaw,
mu gguy e girdi' ni yad be yim' ni mak'iy.
Pi profet nge pi prist e ka yad be ngongliy e maruwel rorad,
machane dar nanged e n'en ni yad be rin'."

Girdi' ni yad be wenig ngak SOMOL

19 SOMOL, mog, kari mu n'ag e girdi' nu Judah?
Kam dabuy daken e girdi' nu Zion?
Mangfan ni ka mu maad'ad ngomad nib almarin
ndabkiyag ni ggolgad?
Gamad be gay e gapas, machane dariy ban'en ni bfel' nike yib i m'ug;
gu fineyed ni bay ggolgad, machane gafgow nib gel e marus riy e ke yib.
20 SOMOL, riyul' ni ku gu ngongliyed e kireb;
ma ku er rogon pi chitamangimad ni ur ngongliyed e kireb,
ku gu ngongliyed e kireb nib togopluw ngom.
21 Mu leamnag e tin mmicheg ma dab mu dabuymad;
dab mu pag yu Jerusalem ngan m'aynag farad,
ya ireram e gin tagil'im nib gilbuguwan.
Dab mu th'ab fare m'ag ni mu ngongliy u thildad.
22 Dariy reb fapi liyos ko pi nam nrayag ni nge gagiyegnag nge aw e n'uw;
lanelang ni go' ir rok, e dabyag ni nge gagiyegnag nge aw e n'uw.
SOMOL, ni Got romad, ku gu pired ni gur e ke l'agan'mad ngom,
ya gur e ga be rin' e pin'ey.

15

Piyu Judah nturguy ni nge aw e gechig ngorad

1 Me ga'ar SOMOL ngog, "I mus ni fa'an mang e ba sak'iy Moses nge Samuel u roy ni yow be wenig ngog, ma dab gu runguy e girdi' nu Judah. Mu guy rogon ngar chuwgad u p'eowcheg. 2 Nap'an ni yad ra fithem ko gin ngar sorgad ngay, ma ga weliy ngorad nike lungug:
Boch i yad e liliy e nge thang owcharad
ireram e gin bay ranod ngay!
Ma boch i yad e kug duwgiliy ni ngarm'ad u fithik' e mael
ireram e gin bay ranod ngay!
Ma boch i yad e kug duwgiliy ni ngarm'ad ko uyongol
ireram e gin bay ranod ngay!
Ma boch i yad e kug duwgiliy ni ngan kolrad ngan fakrad ni ka ra manged kalbus,
ireram e gin bay ranod ngay!

3 I Gag SOMOL e kug duwgiliy ni aningeg ban'en nib gel e gafgow riy e nge yib ngorad:
bay nli'rad ko saydon ngarm'ad; ma dowef rorad e bay yib e pilis ngi i girengiy; bay yib i par e arche' ngi i longuy; ma gamanman ni malboch e bay yib i longuy e tin ke magey ko dowef rorad. 4 Ma bay gu gagiyegnag urngin girdi'en e pi nam nu fayleng ngar rus gad ko tin ke yib ngak piyu Judah, ni bochan e tin ni rin' Manasseh u lan yu Jerusalem, ni be' nib mo'on ni fak Hezekiah u nap'an ni Manasseh e pilung nu Judah."
5 Be ga'ar SOMOL,
"Gimed e girdi' nu Jerusalem, i mini' e bayi runguymed,
nge mini' e bayi kireban' ngomed?
Mini' e ra tal
nge fith salapmed?
6 Gimed e ka mu n'iged gag;
ka mu pi'ed keru'med ngog.
Ere ku gu k'iyag pa'ag ku ggad ngomed ka mu masengseng gad,
ya kug dabuy e k'adan'.
7 Lan gubin e binaw u lan e re nam ney
e ku gon'med riy nga fithik' e nifeng ni bod kenggin e *grain*.

Ku gu thirifmed e girdi' rog u but',
ku gu thang e pogofan rok pifakmed
ya da'an mu taleged e kireb ni gimed be ngongliy.
8 Ku gu yo'ornag e ppin nike yim' e pumo'on rorad
nike yo'or ko yan' ni bay u dap'el'ay.
Pi'in ni pagel ni pifakmed nike taw nga fel'ngirad e ku gu thang e pogofan rorad,
ku gu gagiyegnag pi chitiningirad ka ra gafgowgad.
Gugad paag ngorad nib tomgin
ke yib e gafgow nib gel ngorad ma kar pired nga fithik' e marus.
9 Re pin nike yim' medlip e bitir ni fak e ke aw nga but' nike m'ay e fan rok,
ni be guy rogon ni manga yigi pogofan.
Tamilang e ke ngal' ni lumor u puluwon,
kem'ay fan ma ke par nike kireban'.
Bay gu gagiyegnag e pi to'ogor romed ngar thanged e pogofan rok
e pi aromed nike magey.
I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

Thin rok Jeremiah ngak SOMOL

10 Ba gel e gafgow ni gu be tay! Mang ni gargel nigeg e chitinag ngalan e biney e tamilang? Dabisiy ni nggu tugthin mu gu malu'ag thin ngak urngin e girdi' ko re nam ney. Dawor gu pi' e salpiy ngak be' ni nge maruwel ngay nge mu' me fulweg ngog, ma dawor gu ning e salpiy ku be' nggu maruwel ngay nge mu' mu gu fulweg; machane urngin e girdi' ni yad be yibil ni yigi buch ban'en rog. 11 SOMOL, yibil ni yad be tay e nge yib ngog ni fa'anra da ug pigpig ngom ni bfel' rogon, nge fa'anra da ug wenignag e pi to'ogor rog ngom ko ngiyal' ni yib e gafgow nib gel ngorad. 12 Dariy be' nrayag rok ni nge t'ar e wasey, nribun ba'aram ni yib ko lel'och ni ka ni athkuy ko wasey ni *bronze*.

13 I SOMOL e ga'ar ngog, "Bay gu pi' e pi to'ogor ngar feked e fel' rogon nge machaf ni bay u pa' e tirog e girdi', ni aram e gechig rog ngorad ni bochan e pi denen ni yad be ngongliy u lan e re nam ney ni ga'ngin. 14 Bay gu gagiyeg nagrad ngu'ur pired ni yad be pigpig ngak e pi to'ogor rorad u lan reb e nam ndar nanged murung'agen, ya damumuw rog e bod e nifiy, ma bay i daramram ndariy n'umngin nap'an."

15 Ma aram mug ga'ar, "SOMOL, i gur e ga manang. Mu leam nigeg ngam ayuwegneg. Pi'in ni yad be gafgow nigeg e ngam fulweg taban ngorad. Dab mu gum'an nigem rorad ngar li'edgag ngagum'. Mu leamnag ni yibe yog e thin nib kireb ngog ni bocham. 16 Mu non ngog, mu gu rung'ag urngin bug e thin ni mog. SOMOL ni Got ni Gubin ma Rayag Rok, i gur e mmil suwog ngom, ere thin rom e be fal'eg lanin'ug ma be pi' e felfelan' ngog. 17 Da ug un ngak e girdi' ko minmin nge mur ni yad be tay ni yad be felfelan', ni bochan e maruwel ni mpi' ngog mu gu par rog ni gu be damumuw. 18 Mangfan ni ngu'ug par ngu'ug gafgow? Mangfan ndabi gol e maad'ad u dowag? Mangfan nder fos? Mog, ka mu leamnag ni ngam t'ar lanin'ug ni bod rogon ba lul' ni mlik' ko ngiyal' nike taw nga nap'an e gowel?"

19 Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Fa'an ga ra sul ngog, mu gu fekem ngam mang reb e tapigpig rog bayay. Fa'an ga ra weliy ban'en ni bay fan, ma gathi tin ndariy fan e ngam weliy, ma rayag ni ngam mang profet rog bayay. Girdi' e bay ra sulod ngom bayay, machane gathi gur e ngam man ngorad. 20 Bay gu gagiyeg nigem ngam par u puluwrad ni ga bod bangi rungrung nib el nni ngongliy ko wasey ni *bronze*. Bay ur bad ra chamgad ngom, ma dabiyag ni ngar gelgad ngom. Bay gu un ngom ngu'ug yoror rom ngam par ndabi buch ban'en rom. 21 Bay gu chuwegem u pa' e girdi' nib kireb, mu gu ayuwegnem rok e pi'in yad ma gafgownag e girdi'. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

16

Rogon ni tanmeg Got e yafos rok Jeremiah

1 Kubyay niki non SOMOL ngog ni ga'ar, 2 "Dab mmabgol fa mu fakay e bitir u bang
ni aray rogon. 3 Bay gu weliy ngom ko mang e ra buch ko bitir niyi ra gargaleg u roy
nge gal labthir rorad. 4 Yad ra yim' ko m'ar ni ubchiya', ma dariy be' nra yor nagrad fa
k'eyegrad. Dagur rorad e ra aw u but' ni bod yu ulung i t'ay e gamanman. Ma yira li'rad u
tan e mael fa ram'ad ko bilig, ma downgirad e bayi mang ggan ko arche' nge gamanman
ni malboch.
5 "Dab mman ngalan ba naun ni yibe mowaw riy. Ma dabi kireban'um ngak be'. Arme
dab kug tow'athnag e girdi' rog ko gapas fa gu dag e t'ufeg nge runguy ngorad. 6 Pi'in
yo'or ban'en rorad nge pi'in dariy ban'en rorad e yad ra yim' u daken e re but' ney,
machane dariy be' nra k'eyagrad fa yor nagrad. Ma dariy be' nra th'ab downgin fa puy
piyan lolgen ni nge dag nike kirban'. 7 Dariy be' nra' un ngak be' nike yim' be' nib t'uf
rok ko abich fa garbad ni bochan e nge fal'eg lanyan fa'anem. Mus ngak be' nike yim' e
chitamngin fa chitiningin ma dariy be' nra dag e magfan' rok ngak.
8 "Dab mu thum' ngalan ba naun ni yibe mur riy. Dab mu sabal ngorad ngam un
ngorad ko abich fa garbad. 9 Mmotoyil ko mang e nggu weliy, I Gag fare SOMOL ni
Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got nu Israel. Bay ggapaseg lungun e uf uf nge felfelan'
ko madnom ko mabgol. Girdi' u roy e yad ra par ni yad bafos ngar guyed e ran'ey ni nge
yodro'.
10 "Nap'an ni ga ra yog urngin e pin'ey ngorad, ma bay ra fithed gur ko mangfan ni
nggu gechig nagrad ni ermirin. Ma kiyad ra fith ko mang e re oloboch nib buch e rorad
riy fa mang denen e ka ra rin'ed nib togopluw ngak SOMOL ni Got rorad. 11 Ma aram e
ngamog ngorad ni SOMOL e ke ga'ar, 'Pi chitamangimed e ra pi'ed keru'rad ngog ng'ur
ted fan ma yad be pigpig nga yug boch e got. Ra n'iged gag ni da ku ra folgad ko tin
gu machib nag. 12 Machane kireb ni ka mu rin'ed e ke thum' ngaru' ko tin i rin' e pi
chitamangimed. Gimed gubin nib gelan'med ma ba kireb e leam romed, ma damur
folgad rog. 13 Ere aram e bay gon'med nga wuru' ere binaw ney nga daken reb e but'
ndariy bigmed ara pi chitamangimed ni manang murung'agen. Nu rom e bay um tedfan
boch e got riy ni rran nge nnep, me gag dab ku gu dag e runguy rog ngomed.' "

Pi'in kalbus nra sulod

14 I ga'ar SOMOL, "Bayi taw nga bangiyal' dabki mow e girdi' nga fithingag ni gag fare
Got nma par nib fos ni gag e gu chuweg e girdi' nu Israel u lan yu Egypt. 15 N'en ni bay
rin'ed, e bay ur mow gad nga fithingag ni fare Got nib fos ni fek e girdi nu Israel nga
wuru' ba nam ko lel'och nge nga wuru' gubin e nam ni gu werweregrad riy. Bay gu
fulwegrad ko nam rorad, ni fare binaw ni gu pi' ko pi chitamangirad. I gag SOMOL e gu
be non."

Ba gechig ni bayib

16 SOMOL e ga'ar, "Ku gu mol'og ni nge yib e pi tafita' ni yad ba yo'or ni ngar koled e pi
girdi' ney. Ma bay gu l'oeg girdi'en e mun gamanman ni yad ba yo'or ngar gawegedyad
ngan kolrad u daken gubin e pi burey nge yochi burey nge lan e yiy ngu fithik' e war.
17 Urngin ban'en ni yad be rin' ma gu be guy. Ya dariy ban'en nib mith u p'eowcheg;
denen rorad e de ling u p'eowcheg. 18 Bay gu ruw yay nag taban e denen rorad ni nge
aw ngorad nge farad kireb, ni bochan e ka ra ta'ay niged e nam rog ko pi liyos ni dariy e
yafos riy ni bod e yam', ni ka ra sugyed ko pi got rorad ni go' bogi ban'en."

Meybil rok Jeremiah nib pagan' ngak SOMOL

19 SOMOL gur e cha' ni gama yoror rog ma gama pi' gelngig; gama aywegneg u
fithik' e gafgow. Pi nam e bay rabad ngom u gubin yang u fayleng ngar ga'ar gad, "Pi
chitamangimad e dariy ban'en rorad machane got ni go' bogi ban'en e bay, ni bogi liyos

nib m'ay fan. 20 Rayag ko girdi' ni ngar ngongliyed e pi got rorad? Dabiyag, ma fa'anra
yag, ma aram e got ni go' bogi ban'en."
21 Me ga'ar SOMOL, "Ri aram e bay gu gagiyegnag e pi nam ngar nanged gelngig nge
fanag gel; miyad nang ni gag SOMOL."

17

Denen nge gechig ngak yu Judah

1 SOMOL e ga'ar, "Girdi' nu Judah, denen romed e kan yoloy ko pen ni wasay; ma
kan ker ngab p'ebgul e *diamond* nga lanin'med nge nga daken e pi tabthung ko pi altar
romed. 2 Girdi' rom e yad be meybil ko pi altar nge ngak fare ya'an Asherah ni kan suweg
ngalang u to'oben gubin kaen e gek'iy nib galunglung nge daken p'ebgul e yochi burey
3 nge daken e pi burey ni gagang' u lan e tafelfel'. Bay gu gagiyegnag e pi to'ogor romed
ngar feked e fla'ab u pa'med nge machaf romed ni bochan gubin e denen ni ka mu rin'ed
u daken tafenmed ni ga'ngin. 4 Bayi thor u pa'med fare binaw ni gu pi' ngomed, ma
bay gu gagiyeg nagmed ngu'um pigpigad ngak e pi to'ogor romed u lan ba nam ni dariy
ban'en ni gimed manang u murung'agen, ni fan e damumuw rog e ke bod ba nifiy, ni
bayi daramram ni dariy n'umngin nap'an."

Boch e sabathin

5 SOMOL e ga'ar,
"Bay gu gechignag e en
nra pi' keru' ngog
kemang girdi' e ke tay e pagan' rok nga daken,
ni gelngin e girdi' nra yim' e bay rok.
6 Ir e bod rogon boch ke gek'iy u lan e ted,
nike tugul u daken e but' nib fengfeng ni dariy yong'olen,
nib buday but'an ni dariy ban'en nra tugul riy.
Dariy ban'en ni bfel' nra yib riy ngak.

7 "Machane gu ra towaathnag be'
ni gag e ke pagan' ngog.
8 Ra bod bake gek'iy ni tugul u charen e lul'
ni pi' likngin nga fithik' e ran.
Ni darmayib e marus ngak u ngilan' e yal',
ni bochan yuwan ni be par nib galunglung;
dar ma magfan' ko n'uw ni dakir aw;
yug be par ni bay e mak'uf riy.

9 "Mini' e rayag ni nge nangfan lanyan' e girdi'?
Dakriy yug reb e ban'en ni aram feni sasaliyab;
ke pag rogon feni m'ar ni dabki gol.
10 I Gag SOMOL e gu ma wurgiy lanin'uy
gu ma sikengnag gumircha'en e girdi'.
Rogon e par rok bagyad e aram rogon labgen ni gu ra pi' ngak,
nib paluw nga rogon e ngongol rorad."

11 Be' ni be fek e salpiy u fithik' e sasalap
e bod rogon ba arche ni bilig e tamango ni gathi ir e tay.
Ra yan i taw nga falngin e yafos rok me mul e faab rok u pa',
ma tomuren e ir be' ni dariy rogon kemus ni be' nib balyang.

12 Tempel romad e bod ba tagil' e pilung nib sorok
nib suwon u daken bburey nib tolang ni ka nap'an tobolngin e fayleng.

13 SOMOL, I gur e lagan' rok yu Israel;
urngin e pi'in yad ra n'igem e yad ra tamra'.
Yad ra m'ay nga bang ni bod fithngey nni yoloy nga daken e fiyath,
ni bochan e ka ra furyed gur, ni gur SOMOL,
ni fare alublub nib machalbog.

Jeremiah ni ning e Ayuw ngak SOMOL

14 SOMOL, mu gol nigeg ngarug gol; ma ga lageg nggu par ni dabi buch ban'en rog. Ri gur e gu ma pining e sorok ngom!
15 Be ga'ar e girdi' ngog, "Bu uw fapi buch wa'athan ni yog SOMOL nra rin' ngodad? Ere mog ngak nge rin' e pin'em e chiney!"
16 Machane SOMOL, gathi gu be towasar ngom ni ngam girengiy e riya' nga dakenrad; da gu finey bangiyal' ni ngar gafgow gad. SOMOL, I gur e gamnang e ran'ey, gamnang ko mang e u gog. 17 Dab mmang marus ngog; I gur e gil' e pagan' rog ko ngiyal' nike yib e oloboch. 18 Mu tamra'nag e pi'in yad be gafgow nageg, ma ga faleg riy nga bang, SOMOL. Mu suguyrad ko marus, machane dab mu k'ar marus ngog. Mu girengiy e riya' nga puluwrad nga mu tet'arad ngar yoch yang gad.

Tay fan e Sabbath

19 I SOMOL e ga'ar ngog, "Jeremiah, mman ngam weliy e thin rog ko fare Garog ko Girdi', nma yib e pilung nu Judah riy ngalan e binaw ma yad ma sul riy nga wuru'; ma aram mu ku mman ko tin kabay e garog u Jerusalem. 20 Mog ngak e pilung nge urngin e girdi' nu Judah nge gubin e pi'in yad ma par u Jerusalem ngranod nga langgin e pi garog nem ngar motoyilgad ko mang e nggog. 21 Mog ngorad ni fa'anra ba t'uf rorad e yafos rorad, ma thingar dabra feked ban'en nib tomal ko rofen ni *Sabbath*; ma thingar dabra feked ban'en nga langgin fapi garog nu Jerusalem 22 ara rifeked ban'en nga wuru' e naun rorad e rofen ni *Sabbath*. Thangri dabra maruwel gad e rofen ni *Sabbath*; thingar ra ted ni reb e rran nib thothup, ni bod ni gu ta'chiylen ko pi chitamangirad. 23 Pi chitamangirad e da ur motoyilgad ngog fa ra tiyan'rad ko tin gog. Ya ra pig gad nge gel lanin'rad; ni da kur folgad rog ara rafiled ban'en rog.
24 "Mog ko pi girdi' ney ni thingar ra ted gubin e tin ku gu ta'chiylen u gil'. Thangri dabra feked ban'en nib tomal ngalan e garog ko re binaw ney e rofen ni *Sabbath*. Thingar ted fan fare *Sabbath* ni bod reb e rran nib thothup ma thangri dab rin'ed ba maruwel. 25 Ma aram e pi pilung rorad nge pifak e pilung e bay rabad ngalan e garog nu Jerusalem ni bay fare gelngin e pilung rorad ni immoy rok David. Ra'un e girdi' nu Judah nge yu Jerusalem ngorad, yad ra yan u lan e *chariot* nge daken e pi os, ma fare binaw nu Jerusalem e bay i par ni urngin ngiyal' nike suguy e girdi'. 26 Girdi' e yad ra yib ko yochi binaw nu Judah nge boch e binaw nib liyeg yu Jerusalem; bay rabad ko gin nib milsuwon ngak Benjamin, ngu enggin e pi yochi burey, nge pi burey ni totolang, nge yimuch u Judah. Bay ra feked i yib ko Tempel rog e maligach ni mo'oruf, nge *grain* nge *incense* nib dachug e maligach ngay ni fan ko ogmagaer. 27 Machane thingar ra folgad rog ngar tedfan e *Sabbath* ni bod borran nib thothup. Thangri dabra feked ban'en nib tomal ngalan e pi garog nu Jerusalem e rofen nem, ma fa'an yad ra rin', ma bay gu urfiy e pi garog nu Jerusalem nem. Bayi urfiy e nifiy e pi tafen e pilung u Jerusalem nga but', ni dariy be' nrayag ni nge thang."

18

Jeremiah ni yan nga tafen be' nma ma' th'ib

1 Me ga'ar SOMOL ngog, 2 "Mman nga p'ening nga tabinaw rok fa'nem nma ma' th'ib,
mu rom e bay gu non ngom riy." 3 Ma aram mu gu wan ngaram, mu gguy e en nma ma'
th'ib ni be maruwel nga ban'en ni be chelchel ni aram talin e maruwel rok. 4 Nap'an nra
kireb bang ko fare th'ib ni be ngongliy, me buthug ngki ngongliy reb e ban'en riy.
5 Ma aram me ga'ar SOMOL ngog, 6 "Gur dabiyag ni nggu rin' ngomed piyu Israel e
n'en ni be rin' e re tama' th'ib ney? Gimed bay u lan pa'ag ni bod rogon bangi but' ni bay
u lan pa' be' nma ma' th'ib. 7 Ngiyal' i n'en nra lungug e nggu pug ngalang ara nggu t'ar
nga but', ara gu kirebnag demturug ba nam fa lungun e pilung, 8 ma fa'anra pi' girdi'en
e re nam nem keru'rad ko kireb rorad, ma aram dab ku gu rin' e tin kugog ni nggu rin'
ngorad. 9 Ma reb e fa'anra gog ni nggu sunmiy ara gu ubung reb e nam ara reb e gagiyeg
ko pilung, 10 ma de fol fare nam rog miyad ngongliy e kireb, ma aram e dab gu rin' e n'en
kugog ni gu ra rin'. 11 Ere mog ngak piyu Judah nge pi'in yad be par u Jerusalem ni gu be
leamnag e togopluw ngorad, ma gu be fal'eg rogog ni nggu gechig nagrad. Mog ngorad
ni ngar tal gad ndab ku ra pired u fithik' e denen, miyad thiliyeg pangirad nge pin'en
ni yad be rin'. 12 Ma bay ra fulweged ni lungurad, 'Danga'! Mangfan ni nggu rin'ed ni
er rogon? Gamad gubin ni bay gu pi'ed nga daken ngu'ug pired nib gel lanin'mad ma
gamad be rin' e kireb nrogon ni gamad ba'adag.' "

Girdi' nra n'aged SOMOL

13 Me ga'ar SOMOL,
"Mu fithed urngin e nam
ko bay reb e nam ni ka'a yigi yodoro' fa dariy.
Piyu Israel e rib kireb e n'en ni kar ngongliyed!
14 Gur kay gi par fapi burey nu Lebanon nib tolang ma go' war bingyal' ndakuriy e ayis
u p'ebugul?
Gur ka'a yigi mlik' e yu pa' i lul' ni yib u p'ebugul nga but' nrib garbeb e ran riy?
15 Girdi' rog e chiney e ka ra paged talig;
yad be urfiy e *incense* ngu'ur pi'ed ko pi got ni go' bogi ban'en.
Yad be dol'dol' ko re pa' i kanawo' ni yad be yan riy,
kar paged e yu pa' i kanawo' rorad ni kakrom;
yad be yan u yu yang ni gathi kanawo'.
16 Ka ra ted e re nam ney nike tamdag ya'an,
ni nge chuwan'iy riy ndariy n'umngin nap'an.
Urngin e girdi' ni bay ranod u to'oben e bay ra gin gad ko n'en ni yad nra guy,
bay ur chichingeged lolugenrad nike balyangan'rad.
17 Bay gu wereg e girdi' rog u p'eowchen e to'ogor rorad,
ni bod rogon e fiyath ni aw nifngin e ngek ngay nge wereg ngalang.
Bay gu pi' keru'ug ngorad;
dab gu aywegrad ko ngiyal' nra yib e riya' ngorad."

Ba makath nib togopluw ngak Jeremiah

18 Ma aram me ga'ar e girdi', "Marod ngad rin'ed ban'en ngak Jeremiah! Ya gubin
ngiyal' ni bay e pi prist ni yad ra fonow niged gadad, nge girdi' nib gonop ni yad ra
pow'iydad, nge pi profet ni yad ra weliy e thin rok Got ngodad. Ngad olobochgad ngak
ma dab ku da motoyilgad ko tin be yog."
19 Me meybil Jeremiah ni ga'ar, "SOMOL, mu telim ko n'en ni gu be yog, ma ga telim
ko pin'en ni be yog e pi to'ogor rog ni murung'ageg. 20 Gur tin nib kireb e puluwon e
tin ni bfel'? Ya ka ra kered ba low ni nggu mul nga langgin. Mu tafinaynag rogon ni gub
ngom nggu welthin ngom ni gu be wenig nagrad, ni nge dab mu gechig nagrad u fithik' e
damumuw rom. 21 Machane chiney SOMOL, e gu be wenig ngom ni ngam pag pifakrad
nge math e fan rorad ni uyongol; ma ga pagrad ngan li'rad u fithik' e mael. Mu pag e

pi'in ni ppin nge thay figirngirad nge pifakrad u pa'rad; mu pag e pi pumo'on ngarm'ad
ko liliy, ma ga pag e pi'in ni pagel ngan li'rad u fithik' e mael. 22 Mu pi' ba ulung i girdi' ni
kireb ngorad nga yugur gin gad ma kan giliw nagrad; mu gagiyeg nagrad ngar yorgad
ni ka ra paged lamrad ngalang ni bochan e marus. Kar kered ba low ni nggu mul nga
langgin, ma ka ra ngongliyed e wup ni nggu aw ngay. 23 Machane, SOMOL, gur e ga
manang ni yad be makath nigeg ni ngar li'edgag nggum'. Dab mu n'ag fan u wun'um
e kireb rorad; dab mu n'ag fan u wun'um e denen rorad. Mun'rad nga but' mag gechig
nagrad e ngiyal' ni ga ba damumuw."

19

Fare rume' ni pil

1 Me yog SOMOL ngog ni nggu wan nggu chuw'iy ba rume' nni ngongliy ko but'. I
yog ngog ni nggu fek boch e pi'lal u fithik' e girdi' nge boch e prist ni tin pi'lal, 2 nggu
warod u langan fare garog ni fithingan e Th'ib Nib Pil ngalan fare Loway ni Hinnom.
U rom e nggu weliy riy e thin rok nike pi' ngog ni nggu weliy. 3 I SOMOL e yog ngog ni
nge lungug, "Mu telmed e pi pilung nu Judah nge girdi' nu Jerusalem ko tin ngugog, I
Gag, fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni gag e Got rok piyu Israel. Aram e nggu fek
i yib ba riya' nga daken e re gin'ey ni urngin e pi'in yad ra rung'ag murung'agen e ra
gin lanin'rad ngay. 4 Bay gu rin' e ren'ey ya girdi' nu roy e ka ra n'iged gag ma kar ta'ay
niged e gin'ey ko *incense* ni yad be urfiy ngar pi'ed ngak yugu boch e got, ni bogi got ni
mus ngorad, ara pi chitamangirad, ara pi pilung nu Judah ma dar nanged murung'agen.
Ka ra suguyed e gin'ey nga racha'en e girdi' ndawori bucheg ban'en, 5 ma kar ubunged
e pi altar ni fen Baal, ni fan e ngu'ur urfiyed pifakrad u mit e nifiy ngar pi'ed ngak ni
maligach. Ri da gu pi' mat'awrad ni ngar dumed ban'en ni aray rogon; ma ku de yib
ngan'ug ban'en ni aray rogon. 6 Ma n'en ni nge buch, e bay i taw nga ba ngiyal' ni dab ku
nog fithingan e gin'ey ni Tofeth ara Loway ni Hinnom; ya bay nog fithingan ni Loway
ko Mili' Girdi'. 7 U roy e bay gu kirebnag riy urngin e tin kem'ay i leamnag rok piyu
Judah nge yu Jerusalem. Bay gu gagiyegnag e pi to'ogor rorad ngar felan'gad u puluwrad
ngar li'ed yad u fithik' e mael. Bay gu pi' e ldow rorad ngak e arche' nge gamanman ni
malboch nge mang ggan rorad. 8 Bay gu girngiy ba riya' nib ga' nga daken e re binaw ney
ni urngin e girdi' ni yad ra yan u to'oben ma yad ra da'da' miyad gin ko n'en ke rin'. 9 Bay
gu gagiyegnag e girdi' riy ngar longuyed e ufin u downgin pifakrad. Bay ra longuyed e
pi'in yad bbuguliyoror ni bochan e gafgow ni bay ra ted ko ngiyal' ni ba'aram ni bay yib
e pi to'ogor rorad ngron'ed nga longob fare binaw rorad, ni aram e ngar feked miyad
guy rogon ni ngar li'ed e girdi' riy.

10 Me yog SOMOL ngog ni nggu bilig fare rume' u p'eowchen fapi pumo'on nra uned
ngog nggu warod 11 mu gog ngorad ni SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ke ga'ar, "Bay gu
gothey e pi girdi' ney nge re binaw ney ni bod rogon e re rume' ney nni ngongliy ko but'
nni bilig ni dabkiyag ni ngan chamey. Ma girdi' e bay ra k'eyged e yam' rorad u Tofeth ni
bochan e dakuriy bang ni ngar gum'eyag gad riy. 12 Gu be micheg ni bay gu gagiyegnag
e re binaw ney nge girdi' riy nge bod yu Tofeth. 13 Pi naun nu Jerusalem, nge pi naun
ntafen e pi pilung nu Judah, nge urngin e naun ni ku un urfiy e *incense* u daken e chigiy
riy ni maligach ngak e pi t'uf ma ku ir e un ngal'weg e wayin riy ni maligach ngak yugu
boch e got, e bayi par nike ta'ay ni bod rogon yu Tofeth."

14 Ma aram mu gu chuw u Tofeth ni aram e gin ni l'ugeg SOMOL ngay ni nggu weliy
e thin rok ngak e girdi'. Gu wan gu sak'iy ngalan e yoror ko Tempel nggog ngak urngin
e girdi' 15 ni SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni ir e Got nu Israel e ke ga'ar, "Bay gu
gagiyegnag urngin e gechig ni kugog ni bay gu pi' nge yib nga daken e re binaw ney nge
nga daken urngin e pi binaw nib chugur ngay, ni bochan e ka mu gel niged lanin'med
ka mu pired ndab mmotoyilgad ko tin kugog."

20

Jeremiah ni kireb thilrow Pashur ni ba prist

1 I Pashur nib prist ni be' nib mo'on ni fak Immer me ir e en nib tolang u lan fare
Tempel e rung'ag e pin'ey ni gu weliy, 2 me yog ni ngan toyeg mi ni m'ageg ko chen
u charen e bin talang e Garog ni Benjamin fithingan. 3 Me reb e rran riy ni kadbul
u tomuren nike chuweg Pashur e chen rog, mu gga'ar ngak, "I SOMOL e de tunguy
fithingam ni Pashur. Re ngachal nike pi' ngom e 'Marus u Gubin Yang.' 4 I SOMOL e
ke ga'ar, 'Bay gu gagiyeg nigem ngam mang tapgin e marus ni nge yib ngom nge ngak e
pi tafager rom, ma bay mu guyrad ni yad gubin ni karm'ad ko pi saydon rok e pi to'ogor
rorad. Bay gu tay urngin e girdi' nu Judah nga tan gelngin e pilung nu Babylon; bayi fek
boch i yad nga Babylon ngar kalbusgad, ma boch i yad e bayi thang e pogofan rorad.
5 Bay ku gu pag e pi to'ogor rorad ngar giliw niged urngin e tin be fel' rogon e re binaw
ney riy, miyad fek urngin e chugom, ni mus ko machaf ni fen e pilung nu Judah miyad
fek nga Babylon. 6 Mi gur, Pashur, nge gubin e girdi' ko tabinaw rom e bay ni kolmed
ngan fekmed nga Babylon. Bay mum' nga ni k'eygem u rom, ma ku er rogon urngin e pi
tafager rom ni yad e kamog ngorad fapi thin nde riyul'.' "

Jeremiah ni yog ngak SOMOL e tin nde fel' u wan' nike rin' ngak

7 SOMOL, ka mu ban nigeg
ku gu aw ko ban.
Gur e ga ba gel ngog,
are ka rim gel ngog.
Urngin e girdi' ni yad be moning nigeg;
polo' e rran ni yad be minmin ngog.

8 Ra gu welthin ma gu be non ni ba ga' lamag
ni gu be tolul ni gu be ga'ar, "Modyargal! Riya!"
SOMOL, yibe minmin ngog ma yibe moning ngog ni gubin ngiyal',
ni bochan e gu be yog e thin rom.
9 Machane fa'anra lungug u wun'ug, "Dab kug leamnag SOMOL
ma dab kug weliy ban'en u fithingan,"
ma aram e thin rom e ke bod ba nifiy
ni be yik u fithik' i lanin'ug nib to'ar.
Mu gguy rogon ni nggu par nga daken,
machane dabiyag ni nggu tay rog.
10 Gu ma rung'ag laman e girdi' ni pire' ni yad ma kathkath,
ni be lungurad, "Gafgow nib gel e bay u gubin yang!
Ere ngad eg niged e cha'nir ko pilung!"
Mus ngak e pi'in nri gamad ba pach ni yad be sonnag ni yiggu thor.
Be lungurad, "Sana rayag ni ngan bannag,
me yag nda koled ngad fulweged taban ngak e tin ni be yog."
11 Machane gur SOMOL e ga bay u ba' rog ni gab gel ma gubin mrayag rom,
ma pi'in yad be gafgow nigeg e bay ra parawgad.
Bay ra pir'ed nike m'ayfarad ni manemus,
ya dabiyag ni nge yan i aw nga rogon e tin yad be leamnag.
Tamra' ni yad ra tay e dariy n'umngin nap'an ma dab ni pag talin.
12 Machane gur fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e mmat'aw e sikeng ni ga ma pi'
ngak e girdi';
ya ga manang e tin bay u lanin'rad.
Ere mu gagiyeg ngug guy ni ka mu falbiy ko pi to'ogor rog,

ya tin yibe rin' ngog e kug pag fan nga pa'am.
13 Ngan tangnag SOMOL!
Ngan pining e sorok ngak SOMOL!
Ya ir e chuweg e pi'in yibe gafgow nagrad u pa' e girdi' ni kireb.

14 Ngan bucheg wa'athan e rofen nni gargel nigeg riy!
Ngan pag talin e rofen ni gargel nigeg e chitinag!
15 Ngan bucheg wa'athan e en ni yib i yog e thin ni felan' e chitamag ngay
ni fa'ani ga'ar ngak,
"Bochi pagel! Ke yag ba pagel ngom!"
16 Mang e yigi par ni bod fapi binaw
ni kirebnag SOMOL nde runguy e girdi' riy.
Manga yigi rung'ag laman e gel'gel' u fithik' e amith ni kakadbul,
nge laman e yabul ni be thow ni be yog e mael nike yib ko misiw',
17 ni bochan e de thang e pogofan rog u m'on ndawor nni gargel nigeg.
Ya fa'an mang e yodorom ma yin e chitinag e ke par nike mang malang rog,
me yan i aw nda ni gargel nigeg.
18 Mangfan ni kan gargel nigeg?
Gur kemus ni fan e ngi i yib e gafgow ngog mu gu par ni be kireban'ug,
mu gu par ni yibe darifan nigeg nge mada' ko ngiyal' ni kugum'?

21

Yi'iy nra waer yu Jerusalem

1 Zedekiah ni Pilung nu Judah e l'oeg Pashur nib mo'on ni fak Malkiah nge Zefaniah
nib prist nib mo'on ni fak Maaseyah ni ngarab rognew lungun ngog: 2 "Wenig ngom
mu non ngak SOMOL ni pa'mad, ni bochan Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon nge
salthaw rok ni ka ra m'aged e mael ko binaw romad. Sana bayi fal'eg SOMOL reb fapi
maang'ang ni fan ngomad, nge yag ni pagmad Nebukadnezzar."
3 Aram me yog SOMOL ngog, ni nggog ko fagal pumo'on ni kan l'oegrow ngog 4 ma
nganog ngak Zedekiah ni SOMOL, ni Got nu Israel, e ke ga'ar, "Zedekiah, I gag e nggu
cham nggu li' fapi salthaw rom ni yad be cham nib togopluw ko pilung nu Babylon nge
salthaw rok. Ma bay gu ulunguy talin e cham ko salthaw rom nga lukngun e binaw.
5 Bay gucham u polo' i gelngig nge ga'ngin e damumuw rog nib togopluw ngom. 6 Bay
gu li' gubin e girdi' nma par u lan e re binaw ney; girdi' nge gamanman e ta'reb rogon
ni yad ra yim' ko liliy ni ubchiya'. 7 Machane gur, nge tayugang' rom, nge girdi' ni fos u
tan fare mael, nge uyngol ni yib, nge liliy — e bay gu pagmed ni gimed gubin nge kolmed
Nebukadnezzar ni Pilung nge pi'in gimed ba to'ogor ni yad ba'adag ni ngar li'ed gimed
ngam m'ad. Ma Nebukadnezzar e ra li'med ngam m'ad. Ni dabi pag ta'ab gimed ara
kirban' fa runguy ya'an bigmed. I Gag SOMOL e gu be non."
8 Ma aram me yog SOMOL ngog ni nge lungug ko girdi', "Mmotoyilgad! I Gag SOMOL
e ku gu pi' mat'awmed ni ngam mel'egged e bin bu uw e kanawo', bin ni yan ko yafos
fa bin ni yan ko yam'. 9 Cha' nra par u lan e binaw e yira li' ko mael ara uyngol ara liliy.
Machane cha' nra yan nga wuru' e binaw nge pag ir nga pa' yu Babylon ni yad e chiney
e yad be cham ko fare binaw, e ra par ni dab ni li; mra thay ko yam' nge par nib fos. 10 Ku
gu mu' i turguy u lanin'ug ndab kug digey e re binaw ney, ya nggu kirebnag. Bay ni pi'
nga pa' e pilung nu Babylon, nge urfiy nga but'. I Gag SOMOL e gu be non."

I SOMOL ni ginaeng e pilung nu Judah

11-12 I SOMOL e yog ngog ni nggu pi' e re thin ni ba'aray ko naun ko pilung nu Judah, ni
pi'in owchen David: "Mmotoyil ko mang e gu be yog, I Gag SOMOL. Mu guy ni mat'aw e
ngan rin' ni urngin e rran. Mu ayweg e en ka ni bannag u pa' e en ke bannag. Ma fa'anra

dab mu rin', ma kireb ni ga be rin' e ra k'aring e damumuw rog nge yik' ni bod e nifiy
ni dabyag i thang. 13 Jerusalem i gur e kam par ngalang ko pi loway, ni bod ba war nib
tolang ngalang u lan bangi tafel'fel'. Machane bay gu cham nib togopluw ngom. Ga be
yog ndariy be' nrayag ni cham ngom fa yag ni thumur rok e pi tamatnag rom nga barba'.
14 Me gag e bay gu gechig nagem ko n'en ni ka mu ngongliy. Bay gu urfiy e naun ntafen
e pilung rom, ma re nifiy nem e ra urfiy urngin ban'en u to'oben i yan. I Gag SOMOL e
gu be non."

22

Thin ni pi' Jeremiah nge yan nga tafen e pilung nu Judah

1-2 I SOMOL e yog ngog ni nggu wan nga tafen e pilung nu Judah, ni be' ni owchen
David, nu rom e nggog ko fare pilung riy, nge tolang ko salthaw rok, nge fapi girdi' nu
Jerusalem ni ngar motoyilgad komang e keyog SOMOL: 3 "I Gag SOMOL e kugog ngomed
e n'en ni ngam rin'ed nib yal'uw ma bfel'. Ngan ayweg e cha' ni kan bannag rok e cha'
nike bannag. Dab mu gafgow niged e milekag, nge pi'in kanim' rorad, ara pi'in ke yim'
figirngirad, ma dab mu thanged e pogofan rok e girdi' ni dariy ban'en nike bucheg u lan
e gin'ey nib thothup. 4 Fa'an gimed ra tay u gil' e n'en ni ku gu ta'chiylen, ma aram e
pi'in owchen David e yad e bay ur pired ni yad e pilung. Yad nge pi ga' ko salthaw nge
girdi' rorad e bay i mangyad e u ranod u langan e pi garog ney u tafen e pilung u daken e
chariot nge os. 5 Machane fa'anra dab mu folgad ko n'en kugog, ma aram e gu be micheg
ngomed ni re tafen e pilung ney e bayi puth nga but' nge mogothgoth. I Gag SOMOL e
kugog e pi thin ney.
6 "Rogon u lanin'ug, e fare tafen e pilung nu Judah e bfel'usun ni bod e nug nu Gilead
nge pi Burey nu Lebanon; machane bay gu kirebnag e re gin'em nge par ni dakriy be' ni
nge par riy. 7 Arme nggu pi' e pi pumo'on ngar gathayed. Bay ra feked gubin e tow rorad
ngar th'abed e pi duga' ni ren e *cedar* ni fafalel', nga ron'ed nga mit e nifiy.
8 "Tomuren e bo'or e milekag ni bay i yan u rom mu ur fithedyad ko mangfan ni Gag
SOMOL e ku gu rin' e biney e n'en ko re binaw ney nib ga' ma ba gilbugwan. 9 Ma aram
e bay rogned nike yodrom ni bochan e ka mu n'iged fare m'ag u thildad, ni gag e Got
romed, ke mang yug boch e got e gimed be meybil ngak ma gimed be pigpig ngak."

Thin ni yog Jeremiah nib l'ag rogon ngak Joahaz

10 Gimed e girdi' nu Judah, dab mu yor niged i Josiah ni Pilung;
ma dab mu mowaw niged e yam' nike tay.
Machane mu yor niged Joahaz nib mo'on ni fak nib almarin;
bay nfeked ni dab ku ni fulweg,
ni dabki guy bi'id e re nam nni gargaleg riy.
11 I SOMOL e yog murung'agen Joahaz nib mo'on ni fak Josiah, ni ir e ke yan nga luwan
e chitamngin ke mang pilung nu Judah, "Ka ni chuweg u roy kanfek ni dakriy duwan me
sul. 12 Ra yim' u lan fare binaw nni fek ngay, ma dakriy bi'id ni ku ra guy e gin'ey bayay."

Thin ni yog Jeremiah ni Murung'agen Jehoyakim

13 Gafgow e en ni toy e naun rok u fithik' e sasaliyab
me ga'nag i yan u fithik' e sasalap;
de pi' ban'en ko girdi' ni i maruwel rok
ma ku de pi' pulwonrad.
14 Gafgow e cha' ni ga'ar,
"Bay gu toy ba naun ngog nib ga'
ni thal ni lang riy e gagang' e singgil riy."
Ma aram me fal'eg rogon e winda ko naun rok,

22:5 Mat 23:28; Luk 13:35

ni plang ni *cedar* e fanay ngay,
me achey ko row.
15 Gur ga ra mang reb e pilung ni bfel' boch
ni fa'anra mu toy e pi naun rom ko ren ni *cedar*,
nib pag feni fel'?
Chitamam e i felfelan' u n'umngin nap'an e yafos rok.
Gubin ngiyal' ni i par nib mat'aw ma ba yal'uw,
ni gubin ban'en ni i rin' ma i lebug.
16 Ba yal'uw rogon ni i pithig e oloboch rok e pi'in gafgow,
me par gubin ban'en u puluwon ni bfel' rogon.
Aramrogon ma aram e kannang SOMOL.
17 Machane gur e kemus ni tin ni bfel' ngom e ga ma guy;
um thang e fan ko girdi' ni dariy ban'en nike bucheg
mu'um gafgownag e girdi' rom nib almirin.
I SOMOL e be non.

18 Ma aram me ga'ar SOMOL u murung'agen Jehoyakim nib mo'on ni fak Josiah ni Pilung nu Judah,
"Dariy be' nra mowawnag e yam' ni tay ara ga'ar,
'Kari kireban'ug, fager rog, ke kireban'ug!'
Dariy be' nra yornag ara dolol'oy ni ga'ar,
'Ga' rog ma pilung rog!'
19 Yira k'eyag ni bod ba dongki,
bay ni girengiy e dagur rok
ngan garpay nga wuru' e pi garog nu Jerusalem."

Thin ni yog Jeremiah u murung'agen e n'en nge buch u Jerusalem

20 Gimed e girdi' nu Jerusalem, marod nga Lebanon ngam tolulgad,
mmarod ko binaw nu Bashan ngam yorgad;
mu ponggad ko pi burey nu Moab,
ni bochan e gubin e pi'in gimed ngabang ma kar waergad.
21 I SOMOL e non ngom fa ngiyal' ni bfel' rogom,
machane i gur e mu siyeg ni ngam motoyil.
Irera' e n'en ni um rin' u n'umngin e yafos rom;
dariy e ngiyal' ni mu fol rok SOMOL.
22 Pi tayugang' rom e bayi changag nagrad e nifeng,
mi ni fek e pi'in gimed ngabang ngar manged kalbus ko mael,
binaw rom e ke m'ayfan ma bay ni tamra'nag
ni bochan e gubin e kireb ni ka mu rin'.
23 Mu toffan nib pagan'um u fithik' fapi ren ni *cedar* ni kan feku Lebanon;
machane bu uw gelngin e gafgow ni ga ra tay u nap'an nra gadem e amith,
ni amith ni bod be' ni bpin ni nge gargel.

Pufthin rok Got ngak Jehoyakin

24 I SOMOL e ga'ar ngak Jehoyakin ni Pilung nib mo'on ni fak Jehoyakim ni Pilung nu Judah, "Rogon ni Gag fare SOMOL ni gu ma par nib fos, ni mus ni fa'anra gur fare luwaw ni bay e hung riy u ba' ni mat'aw i pa'ag, ma gu ra buch'oyem u pa'ag 25 nggu pi'em ngak e pi'in ga ba tamdag ngorad, ni girdi' ni yad ba'adag ni ngar thanged e fan rom. Gu ra pi'em ngak Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon nge nga pa' e pi salthaw rok. 26 Nggu motogel ngom nge chitinam ngam kalbus gow u wuru' e nam. Bay mmarow nga ba nam ni dariy bigmed nni gergeleg riy, ni aram e gin ngam'ow riy ni gimew l'agruw. 27 Bay mu fineyew ni ngkum guyew e re nam ney bayay, machane dakriy bi'id ni gimew rasul."

28 Gu be ga'ar, "Gur i Jehoyakin ni Pilung e ke bod ba rume' nike pil kan'ag ni dakriy
be' ni ba'adag? Gur arfan ni ka ni fek nge pifak ni kalbus nga ba nam ni dariy ban'en ni
yad manang u murung'agen?"
29 A nam, nam, nam!
Mmotoyil ko n'en nike yog SOMOL:
30 "Re mo'on ney e ka ni gechignag ni nge math owchen pifak,
me par ni be' ni dabi pir'eg taban ba ragreg.
Dariy reb i owchen
nra gagiyeg u Judah
ni nge yin' luwan David.
I Gag SOMOL e gu be non."

23

Tin kabay nga m'on ni ir e nge l'agan'uy ngay

1 Ba gel e gechig nra tay SOMOL ngak e pi'in yad be gagiyeg, ni yad e kar li'ed e girdi'
rok ma kar wereged yad i yan. 2 Irera' e n'en ni SOMOL, ni ir e Got nu Israel, e be yog ni
murung'agen e pi'in yad be gagiyeg ni yad e ngu'ur ayuweged e girdi' rok ni be ga'ar,
"Kam wereged e girdi' rog ka ra weargad; da um ayuweged yad. Ere bay gu gechig
nagmed ni bochan e pi kireb ni ka mu ngongliyed. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney.
3 Ma aram e bay gu kunuy e tin bayi magey ko girdi' rog ko pi nam i yan ni gag e kug
weregrad ngay, nggu fulwegrad ko nam rorad. Ma bay yib pifakrad ni pire' ngar yo'or
gad. 4 Bay gu turguy e pi'in nge gagiyeg nge ayuwegrad. Ma aram e dab kur tamdag gad
ara ur rus gad, me gag e dab kug gechig nagrad bayay. I Gag SOMOL e kugog e pi thin
ney."
5 Be ga'ar SOMOL, "Bayi taw nga bingyal' mu gu duwgiliy be' nib mat'aw nreb i
owchen David ni nge mang pilung. Re pilung nem e bayi gagiyeg u fithik' e gonop mi
i rin' e n'en nib yal'uw ma ba mat'aw u daken e re nam ney ni ga'ngin. 6 Nap'an nra
pilung, ma aram e dabki buch ban'en rok piyu Judah, ma aram e girdi' nu Israel e bay
ra pired u fithik' e gapas. Ma cha'nem e bay nog fithingan ni 'Ir SOMOL Nma Mat'aw
Nagdad."
7 Be ga'ar SOMOL, "Bayi taw nga bangiyal' ma dabki mow e girdi' nu Israel nga
fithingag ni gag fare Got ni gu be par ni gub fos ni gag e gu fek piyu Israel nga wuru'
e nam nu Egypt. 8 Machane bay ra mow niged ban'en nga fithingag ni gag fare Got ni gu
be par ni gub fos ni gag e gu fek e girdi' nu Israel nga wuru' e nam ni bay ko lel'och, nge
nga wuru' e pi nam ni gu weregrad riy i yan. Ma aram e bay ra pired ko nam rorad."

Tin ni yog Jeremiah ni murung'agen e pi profet

9 Ke m'ingan'ug,
ma gu be da'da' nreb.
Ni bochan SOMOL,
nge bochan e thin rok nib thothup,
ma kugu bod be' nib chingnag,
nike pag oren e wayin nike unum.
10 Re nam ney e ke sug ko girdi' nde yul'yul' ngak SOMOL;
tin kireb e yad be rin' ma mat'awrad ni bay e ka ra muruwliyed e tin nib kireb ngay.
But' ko nam e ke kireban' ya ke bucheg SOMOL wa'athan,
ma yungi n'en nma kay e gamanman e pan riy e ke yim' e pan riy.

11 Be ga'ar SOMOL,
"Pi profet nge pi prist e dakuriy fan Got u wun'rad;
kug pir'egrad ni mus ngalan e Tempel ni yad be ngongliy e kireb riy.

12 Yu pa' i kanawo' ni yad be lek e bayi tamasirgig me rumug riy;
bay gu gagiyeg nagrad nge tun ayrad ngar paraw gad.
Bay gu fek e riya' i yib ngorad;
ngiyal' ni ngan gechig nagrad riy e be yib.
I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney.
13 Kug guy e kireb ni be ngongliy e pi profet nu Samaria:
Yad be non u fithingan Baal
ka ra waliyed e girdi' rog nga wuru' e kanawo'.
14 Machane pi profet nu Jerusalem e kug guyrad ni ka ba gel e kireb ko tin yad be ngongliy:
yad be par e ppin ni gathiyad bmabgol ma yad be lifith l'ugunrad;
yad be towaser ko girdi' ni nge ngongliy e kireb,
ya nge dariy be' ni nge tal i ngongliy e kireb.
Rogon ko leam rog e yad gubin ni yad bod yu Sodom,
ta'reb farad kireb ngak yu Gomorrah.

15 "I Gag, fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ba'aray e tin gu be yog ni murung'agen e pi profet nu Jerusalem ni be lungug:
Bay gu pi' e woldug nib mo'oy ngar ked,
nge ran ni bay e yub riy ngar unumed,
ya kar gagiyeg niged e girdi' u lan e nam ni ga'ngin ka ra pired ndakuriy fag u wun'rad."
16 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ga'ar ngak e girdi' nu Jerusalem, "Dab mu telmed ko tin nra yog e pi profet ngomed; ya yad be ban nagmed ni nge l'agan'med nga bogi ban'en nde riyul'. Yad be weliy ngomed bogi ban'en ni yad e sum ko leam rorad, ma gathi gag e gog ngorad. 17 Yad be yog ngak e girdi' ni pi'in ka ra dabuyed ni ngar motoyilgad ngog, ni yad ra par ni bfel' rogonrad ni dabi buch ban'en rorad. Ma ku yad be yog ngak urngin e pi'in gel lanin'rad ni riya' e dabi chuchugur nra aw ngorad."
18 Mug ga'ar, "Dariy reb e pi profet ney ni ka'a nang laniyan' SOMOL. Dariy bagayad ni ka'a rung'ag ara ka'a nang fan e thin rok, ara ka'a motoyil ara tiyan' ko tin keyog. 19 Damumuw rok e ba nanyoer, ba nifeng nib gel ni bayi aw nga daken lolugen e girdi' ni kireb. 20 Dabi m'ay nge yan i mada' ko ngiyal' nike mu'nag urngin e tin ke leamnag ni nge rin'. Tin bay e rran ni bay fini yib e bayi nang e girdi' rok fan e pin'ey me tamilangan'rad riy."
21 I SOMOL e ke ga'ar, "Gathi gag e gol'og e pi profet nem, machane ka ranod ngak e tirog e girdi'. Dariy bugithin ni gog ngorad, machane yad be yi'iy ni be lungurad e gag e thin rog. 22 Fa'an mang e yad manang lanin'ug, me ere rayag rorad ni ngar weliyed e thin rog ngak e girdi' rog ngar paged pangirad ni kireb nge pi kireb ni yad be rin'.
23 "I gag ba Got ni gubin yang ma gu bay riy, ma gathi ta'ab yang e gu bay riy. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney. 24 Dariy bang nrayag ni nge mith be' ngay nge dab gguy. Mogned, da mu nanged ni gu bay u gubin yang u tharmiy ngu but'? 25 Fapi profet ni yad ma lifith l'ugunrad e gu manang e thin ni yad be weliy ni be lungurad i gag e gog ngorad u malik'ay. 26 Nge uw n'umngin nap'an ni ngi i par e pi profet nem ni yad be waliy e tirog e girdi' nga wuru' e kanawo' ko malulifith ni yad be tunguy? 27 Yad be leamnag ni pi lik'ay ni yad be weliy e ra gagiyegnag e tirog e girdi' ngar paged talig, ni bod rogon pi chitamangirad nra paged talig ngar toer gad ngak Baal. 28 Ra lik'ay reb e profet ma thangri yog ni lik'ay e ke tay, ma re profet nike rung'ag e thin rog ni kug weliy ngak ni nge yog e thangri weliy u fithik' e yul'yul'. Ra ni puluweg kenggin e *wheat* nga wom'ngin ma mang e bfel' ni bay u kenggin e *wheat*? 29 Thin rog e bod ba nifiy, nge ba ama nma bilbilig e war nge par ni nochiyang. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney. 30 Gu ba togopluw ngak e pi profet ni bayi n'en me fek bagayad e thin rok bagayad nge weliy me yog ni gag e thin

rog. 31 Ma ku gu ba togopluw ngak e pi profet ni yad be yog e thin ni sum rorad ma be
lungurad i gag e thin rog. 32 Mu telmed ko tin be yog SOMOL, be ga'ar! Gu ba togopluw
ngak e pi profet ni yad be weliy e lik'ay rorad ni go' ban. Yad ma weliy e pi lik'ay rorad
nem ngar waliyed e girdi' rog nga wuru' e kanawo' ko sasalap l'ugun ni yad be weliy ni
yad ba uf ngay. Gathi gag e gol'oegrad ara gog ngorad ni ngranod, ma dariy bochu'uw i
ayuw ni yad be tay ngak e girdi'. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

Tin ke tomal ngak SOMOL

33 Me ga'ar SOMOL ngog, "Jeremiah, nap'an nra fith reb e girdi' rog ara reb e profet
ara reb e prist ngom ni ga'ar, 'Mang e tomal rok SOMOL?' ma ngam ga'ar ngak, 'Gur e
thi rok SOMOL, ma bayi n'agem.' 34 Ma fa'anra reb e girdi' rog ara reb e profet ara reb
e prist ni yog e re thin ney ni 'tomal rok SOMOL,' ma bay gu gechignag nge gathon e
tabnaw rok. 35 Rogon nra fith bagyad ko fager rok ara girdi' ni yow tabnaw e nge ga'ar,
'Mang e fulweg riy nike pi' SOMOL? Mang e be yog SOMOL?' 36 Thangri dab roged e
re thin nem ni 'tomal rok SOMOL,' ni bochan e fa'anra yog be', ma bay gu gagiyegnag e
thin rog ngari tomal ngak. Girdi' e ka ra thilyegned fan e thin rok e Got rorad, nib Got
nib fos, ni SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok. 37 Jeremiah, mu fith e profet, 'Mang e fulweg
nike pi' SOMOL ngom? Mang e be yog SOMOL?' 38 Ma fa'anra yad ra thilyeg e tin kugog
nga rogned fare thin ni 'tomal rok SOMOL,' ma aram ngamog ngorad ni aram 39 e bay
gu chibiyrad ngalang nggon'rad nga palog rog, nib mu'un fare binaw ngorad ni gu pi'
ngorad nge pi chitamangirad. 40 Bay gu fek nga dakenrad e tamra' ndabi math bi'id nge
thiyar, nge m'ayfarad ndariy duwan min pagtilinrad.

24

L'agruw dug e fig

1 I SOMOL e dag ngog l'agruw dug e fig ni bay u mit e Tempel. (Ren'ey e tomuren nike
fek Nebukadnezzar nu Babylon Jehoyakin ni Pilung nu Judah, ni fak Jehoyakim nga
Babylon, ni fek nib kalbus u Jerusalem nga Babylon, nib mu'un e tayugang' nu Judah
ngay, nge pi'in ba salap i thir ya'an ban'en, nge pi'in ba salap ko maruwel.) 2 Bin som'on
e dug e bay e *fig* riy nib fafalel', ni tin ke lol nsom'on; ma bin kaba' e dug e tin kireb e fig
e bay riy, ni tin nde fel' ni ngan kay. 3 Ma aram me ga'ar SOMOL ngog, "Jeremiah, mang
e kamguy?"

Mug fulweg, "*Fig*. Ni tin ni bfel' e rib fel', ma tin nib kireb e rib kireb, ni dabyag i kay."

4 Ma aram miki ga'ar SOMOL ngog, 5 "I Gag SOMOL, ni Got rok yu Israel, girdi' nu Judah
ni ka ni fekrad nga Babylon e yad bod fa tinef e fig ni bfel', ma bay gu aywegrad ni bfel'
rogon. 6 Bay ug guyrad ma bay gu fulwegrad ko re but' ney. Bay gu ubungirad ngalang
ma dab gu buthugrad nga but'; gu ra yungrad ma dab gu pugrad. 7 Bay gu pi' ngorad ba
leam ni ngar chogow niged ni ngar nanged ni gag SOMOL. Ma bay ra manged girdi'eg,
ma bay gu mang Got rorad, ni bochan e bay ra sulod ngog u polo' i gumircha'rad.

8 "Ma Zedekiah ni Pilung nu Judah, nge tayugang' u to'oben i yan, nge ku tin kabay e
girdi' nu Jerusalem ni yad be par ko re but' ney ara tin kar chuwgad u roy karanod nga
Egypt — I Gag SOMOL, e bay gu kirebnag pa'ag ngorad ni yad bod fatinef e *fig* ndabi fel'
ni ngan kay. 9 Bay gu girengiy ba riya' nga dakenrad ni urngin e nam nu fayleng e bay
rrusgad ngay. Girdi' e bay i gosgos ngorad, ma yibe moning nagrad, ma fithinganrad e
bayi mang ba yaba' u gubin yang ni ku gu weregrad riy. 10 Bay gu fek e mael i yib ngorad,
uyngol, nge liliy nge taw ngilan' ndakriy bagyad u daken fare binaw ni gu pi' ngorad nge
pi chitamangirad ni kakrom."

25

To'ogor u lel'och

1 U lan e bin aningeg e duw ni Jehoyakim nib mo'on ni fak Josiah e pilung u Judah,
me thap e thin rok SOMOL ngog nib l'ag rogon ko girdi' nu Judah. (Irera' e re duw ni
som'on nike pilung Nebukadnezzar u Babylon.) 2 Gog ngak urngin e girdi' nu Judah
ngu Jerusalem ni lungug, 3 "Ke non SOMOL ni kanpan e bin ragag nge dalip e duw nike
pilung Josiah ni fak Amon u Judah nge mada' ko daba' ni aray e ke gaman rliw' nge dalip
e duw, ma dawor gu pag ni da gog ngomed e tin ni i yog. Machane damur motoyilgad.
4 Damur motoyilgad ma ku damur tiyan'med, ni yug amrogon ni ku be par Got ni be
l'oeg e profet ngomed e tapigpig rok. 5 Yad be yog ngomed ni ngam paged kanowo'med
ni kireb nge pin'en ni kireb ni gimed be rin', ya nge yag ni ku'um pired ko binaw ni
pi' SOMOL ngomed nge pi chitamangimed ni ngam tafned ni dariy n'umngin nap'an.
6 Rogned ngomed ndab kumted fan yug boch e got nge dab kum k'arnged e damumuw
ngak SOMOL ya gimed be tay fan bogi liyos ni gimed e mu ngongliyed. Ma fa'ara um
tedfan SOMOL, ma aram e dabi gechig nagmed. 7 Machane SOMOL e ir e be yog ni
fa'anra gimed ra siyeg ni ngam motoyilgad ngak, mi gimed cheal ngu'um kar'nged e
damumuw ngak ko pi liyos romed ma gimed e ka mu girngiyed e gechig nga dakenmed.
8 "Ere, bochan e damur telmed ngak, ma aram e be ga'ar SOMOL ni Gubin ma Rayag
Rok, 9 'Chiney e bay gu l'oeg urngin e girdi' ko lel'och nge tapigpig rog i Nebukadnezzar
ni Pilung nu Babylon. Bay gu pagrad ngarbad ko cham nga Judah ngak gubin e girdi' riy
nge ngak gubin e binaw u to'oben i yan. Bay gu thirif e re nam ney u but' nge pi binaw
ni bay u to'oben i yan nggu pag ndariy tulwen ni manemus, ni ka ri kireb ni nge gin
owchey ngay. I Gag SOMOL e gu be non. 10 Bay gu thang gulngan e uf uf nge felfelan'
nge lingan e garus ko madnom ko mabgol. Ma bayi m'ay e gapgep ko magal rorad, ma
ku bay i m'ay e *grain*. 11 Re binaw ney ni polo' e bay ni pag ni dakriy tulwen u but' ma
bay i gin owchey ngay, pi binaw ni yad bay u to'oben i yan e bay ur pigpiggad ko pilung
nu Babylon u lan medlip i ragag e duw. 12 Tomuren e bay gu gechignag yu Babylon nge
pilung riy ni bochan e denen rorad. Bay gu buthug e re nam nem nggu pag ni dakriy e
wulgo' riy bi'id. 13 Bay gu gechignag piyu Babylon u urngin fapi riya' ni u gog u l'ugun
Jeremiah ni nggu fek nga daken e pi nam — gubin e riya' ni kan yoloy ngalan e re ke
babyor ney. 14 Bay gu fulweg ngak yu Babylon puluwon e tin ka ra ngongliyed, bo'or e
nam nge pilung nib gel lungun ni bay ra fekedrad ngu'ur manged sib.' "

Pufthin rok Got nga daken e pi nam

15 I SOMOL ni Got rok yu Israel e ga'ar ngog, "Irera' fare kap nib sug e wayin riy ni
damumuw rog. Mu fek i yan ngak urngin e nam ni ku gu l'oegem ngorad, mag guy rogon
ngar unumed e n'en ni bay riy. 16 Ma nap'an ni yad ra unun e n'en ni bay riy, ma bay ur
thigthiggad me man lanin'rad ni bochan e mael ni bay gu pi' nib togopluw ngorad."
17 Ma aram mug fek fare kap u pa' SOMOL, nggu pi' ko pi nam nike l'oegeg SOMOL
ni nggu pi' ngorad ngar unumed. 18 Jerusalem nge urngin e yochi binaw nu Judah, nib
mu'un e pi pilung nge pi tayugang' ngay, e ni pagrad ngar unumed e n'en bay riy, ke
gafgow ya'arad, ni kari kireb nra gin owchey ngay, ni aram e bayi yog e girdi' fithingrad
ni kemang ba yaba' — ni k'aram rogon ke mada' ko chiney.
19-26 Irera' babyoren urngin e pi'in ni unum e n'en ni bay ko fare kap:
pilung nu Egypt, nge pi tolang ko salthaw nge pi tayugang';
urngin e girdi' nu Egypt nge girdi' nu bang nma par u Egypt;
urngin e pilung ko but' nu Uz;
urngin e pilung ko pi binaw nu Filistia u Ashkelon, Gaza, Ekron, nge tin kabay e girdi'
u Ashdod;
urngin e girdi' nu Edom, Moab, ngu Ammon;
urngin e pilung nu Tyre ngu Sidon;
urngin e pilung ko pi binaw nu Mediterranean;
nge binaw nu Dedan, Tema, nge Buz;

urngin e girdi' ni karthabed piyan lolugenrad ke ngochngoch;
urngin e pilung nu Arabia;
urngin e pilung ko yu ulung i girdi' nma par u daken e ted ni *desert*;
urngin e pilung nu Zimri, Elam, ngu Media;
urngin e pilung ko lel'och, ni tin nib palog nge tin nib chugur, ni reb nge reb.
Urngin e nam u daken e fayleng e nge unum e n'en ni bay riy. Ma tin tomuren e bayi unum fare pilung nu Babylon.
27 Aram me ga'ar SOMOL ngog, "Mmog ko girdi', ni Gag SOMOL ni Gubin ma Rayag
Rok, ni Got nu Israel, e gu be yog ni ngar unumed nge taw ko ngiyal' ni ka ra chinggad
yad be sul'ugun, miyad aw nga but' ndabkiyag nra suwongad, ni bochan e mael ni nggu
pag nge yib nib togopluw ngorad. 28 Ma fa'an yad ra siyeg ni ngar feked fare kap u pa'am,
ngar unumed e n'en ni bay riy, ma aram e ngamog ngorad ni SOMOL ni Gubin ma Rayag
Rok e keyog nri yad ra unum e n'en ni bay riy. 29 Bay gu tababnag e maruwel rog u lan
e birog e binaw ni nge gafgow. Yad be leamnag ma yad ra thay ko gechig? Danga', yira
gechig nagrad, ya aram e nggu pi' e mael ngak gubin e girdi' nu fayleng. I Gag SOMOL
ni Gubin ma Rayag Rok e gu be non.
30 "Jeremiah, gur e thingar mu weliy gubin ban'en ni kugog. Ni ngar mog ko pi girdi'
ney ni nge lungum,
'I SOMOL e bayi non nib ga' laman u tharmiy
ni bod e dirra' ko yungin th'abi tolang u tharmiy.
Bayi non nib almarin nib togopluw ko girdi' rok;
me tolul nib ga' laman ni bod be' ni be pirdi'iy e *grape*.
Urngin e girdi' nu fayleng ni yad ra rung'ag laman,
31 ma fare lam e ra kumong lingan u daken e fayleng nge taw nga tungun.
Ma SOMOL e bay e n'en ni nge pufthinnag ko pi nam.
Ra fek gubin e girdi' ko pufthin
ma thang mit e pi'in kireb.
I SOMOL e be non.' "

32 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be yog ni riya' ni nge yib nge aw nga reb e nam
nge reb, nge bang i yiko' nib gel e kekunuy ir u gubin yang u taban e fayleng. 33 Ra yan i
rofen nem ma downgin e pi'in nike li'rad SOMOL e ba wear u daken e fayleng ni tabab
u baley nge mus nga baley. Dariy be' nra tayam' nagrad, ma dab ni k'eyagrad. Bay ra
pired u daken e but' ni bod bo'lung i t'ay e gamanman.
34 Mu yor gad, gimed e pi'in gimed ma gagiyeg, nge gimed e pi'in gimed ma gafaliy e
girdi' rog, mu yor gad ngalang! Mu yorgad mi gimed be leap u fithik' e fiyath. Ya ngiyal'
ni ngan li'med e ke anog, bay ni li'med ni bod e saf ni pumo'on. 35 Dariy kanawo'en mi
gimed thay. 36-37 Mu gel'gel'gad mi gimed yor ngalang ko gafgow ni bochan e damumuw
rok SOMOL nike gathay e nam romed ke pag fare nam ni immoy nib gapas ni dakriy e
wulgo' riy. 38 I SOMOL e ke pag e girdi' rok ni bod ba layon ni chuw ko low rok. Angin e
mael nge gelngin e damumuw rok SOMOL nib gel e ke pingeg fare nam ke par ni gowa
bang i daken e ted ndear tugul ban'en riy.

26

Jeremiah nni fek nga tafen e puf oloboch

1 Nap'an ni ka fin yigi mang Jehoyakim e pilung u Judah, nib mo'on ni fak Josiah, 2 me
ga'ar SOMOL ngak Jeremiah, "Mman mu sak'iy ngalan e Tempel ngam weliy urngin e
tin kugog ngom ngak e girdi' nike yib ko pi binaw nu Judah ngaram ni ngar meybilgad.
Dab mu pag ta'a ban'en riy ndab mu weliy. 3 Ya sana yad ra motoyil ngom miyad pag e

pi kireb ni yad be ngongliy. Fa'an yad ra rin', ma aram e gu ra thiliyeg lanin'ug ko gechig
ni kug leamnag ni ngug girengiy nga dakenrad ni bochan e kireb ni yad be rin'."
4 Me yog SOMOL ngog ni nge lungug ko pi girdi' nem, "I Gag SOMOL e kugog ni thingar
mu folgad rog ngam rin'ed e tin kug machibnag ngomed. 5 Thingar mu folgad ko thin
rok e pi tapigpig rog, ni pi profet ni gu be pi'rad yad be yib ngomed. Ya ri dawor mu
folgad ko tin ka rogned. 6 Fa'anra dab mu rin'ed e pin'ey, ma aram e nggu rin' ko re
Tempel ney e n'en ni gu rin' nga Shiloh. Urngin e nam nu roy u fayleng e fa'an yad ra
bucheg wa'athan be' ma yad ra yog ni nge buch wa'athan ni bod e re binaw ney."
7 Pi prist, nge pi profet, nge urngin e girdi' e rrung'aged e pi thin ney ni gu be yog u
lan e Tempel. 8 Ma nap'an ni yug gu mu' i weliy urngin ban'en nike yog SOMOL ngog,
ma aram me yib e pi prist, nge pi profet, nge girdi' ra koledgag ni yad be tolul ni be
lungurad, "Thingar ni li'em ngamum' ni bochan e pi thin ney ni kamog! 9 Mangfan ni
kamog u fithingan SOMOL ni re Tempel ney e bayi bod yu Shiloh, ma bay ni kirebnag e
re binaw ney, ma dakuriy be' nra par u langgin?" Ma aram me liyegneg e girdi'.
10 Fa'ani rung'ag e pi'in yad ma yog e thin u Judah e n'en ni kan rin', miyad yan u tafen
e en ni pilung ngranod ra pired nga tagil'rad u langan e garog ko Tempel ni Garog ni
Be'ech fithingan. 11 Me ga'ar e pi prist nge pi profet ngak e pi'in yad be yog e thin nge
ngak e girdi', "Re mo'on ney e bay tapgin ni ngan duwgiliy ni ngan li' ngem' ni bochan e
ke welthin nib togopluw ko binaw rodad. Ka mu rung'aged nga telmed e tin ke weliy."
12 Me lungug ngak e pi'in yad be yog e thin nge ngak e girdi', "I SOMOL e ke l'ugeg
ku gub ni nggu weliy ngomed urngin ban'en ni ka mu rung'aged ni ku gu weliy nib
togopluw ko re Tempel ney nge re binaw ney. 13 Thingar mu thiliyeged pangimed nge
ngongol romed ngam folgad ko thin rok SOMOL ni ir e Got romed. Ma fa'an gimed ra
rin', ma ra thiliyeg laniyan' ko riya' nike yog ni bayi girengiy nga dakenmed. 14 Me gag
e gu bay u pa'med! Mu rin'ed ngog e tin gimed be finey ni bfel' ma bmat'aw. 15 Machane
ba'aray ban'en ni ngar mu nanged: fa'an gimed ra li'eg nggum', me ere gimed nge girdi'
ko re binaw ney e ra yan i aw nib kireb e romed ni bochan e ka mu thanged e fan rok be'
ndawori bucheg ban'en, ya SOMOL e ke l'ugeg ni nggu weliy urngin e pin'ey ngomed."
16 Pi'in yad be yog e thin nge girdi' e lungurad ngak e pi prist nge pi profet, "Re mo'on
ney e dab ni duwgiliy ni ngan li' ngem', ni bochan e ke welthin ngodad u fithingan
SOMOL ni ir e Got rodad."
17 Tomuren e biney me sak'iy boch e pi'ilal ngalang nge lungurad ngak e girdi' nike
mu'ulung, 18 "Nap'an ni Hezekiah e pilung nu Judah, me yog Mikah ni profet ni be' u
Moresheth ngak urngin e girdi' ni SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ke ga'ar,
'Yu Zion e bay ni gi' e but' riy ni bod bangi milay';
ma yu Jerusalem e bayi bod ba ulung i malang,
ma fare burey ni bay e Tempel riy e bayi par nike mang bangi gerger.'
19 Hezekiah ni ir e pilung nu Judah nge girdi' rok e dar thanged e fan rok Mikah. Ya
Hezekiah e yib madgun SOMOL ngak me guy rogon ni nge fel' u wan' SOMOL. Ma aram
me thiliyeg SOMOL laniyan' ko fare riya' ni weliy ni bay girengiy nga dakenrad. Are
gadad e chiney e ngad girngiyed e riya' nib gel nga dakendad."
(20 Ma ku bay reb e mo'on ni Uriah fithingan, ni be' nu Kiriath Jearim, ni Shemayah
e chitamngin, ni welthin u fithingan SOMOL. I welthin nib togopluw ko re binaw ney
nge re nam ney ni bod rogon nike rin' Jeremiah. 21 Jehoyakim ni Pilung nge pi salthaw
rok nge pi tolang ni bay u tan pa' e rrung'aged e tin ni yog Uriah, me guy e en ni pilung
rogon ni ngan thang e pogofan rok. Machane me rung'ag Uriah; me mil nike rus, nge
yan nga Egypt. 22 Me l'oeg Jehoyakim ni Pilung Elnathan ni be' nib mo'on ni fak Akbor
nge ku boch e pumo'on ngranod nga Egypt ni ngar koled Uriah. 23 Miyad fek Uriah u
Egypt ngar fulweged ngak Jehoyakim, me yog Jehoyakim ni ngan thang e fan rok mi ni
yan nn'ag ko gin ni baaram ni yima k'eyag e girdi' riy.)

24 Da ni pi'eg nga pa' e girdi' ngan thang e fan rog ni bochan e yib Ahikam ngi i
ayuwegneg, nib mo'on ni Shafan e chitamngin.

27

Jeremiah ni fanay e mat' ko garbaw

1 Yug nap'an e pilung Zedekiah ni fak Josiah u Judah, me non SOMOL ngog 2 ni nggu
ngongliy ba mat' ni ren ma yuyil' i keru' e gamanman e ir e nggu m'ag ngay nggu tay
nga pog. 3 Ma aram me yog SOMOL ngog ni nggu pi' e thin nge yan ko pilung nu Edom,
Moab, Ammon, Tyre, ngu Sidon, ni nggog ko pi'in ni mayan ni owchen reb e nam nga
reb ni karbad nga Jerusalem ni ngar guyed Zedekiah ni Pilung. 4 I SOMOL ni Gubin ma
Rayag Rok, ni Got rok yu Israel, e yog ngog ni nggog ngorad ni nga rogned ko pilung
rorad ni be ga'ar SOMOL: 5 "Gelngig nib gel e gu sunmiy e fayleng ngay, girdi' nge gubin
e gamanman ni bay u fayleng; bay gu tay nga tan pa' e en ni kug mel'eg. 6 I gag e kug tay
urngin e nam nga tan gil'ilungun e tapigpig rog, i Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon,
ni mus ko gamanman ni malboch ni kug gagiyegnag ni ngu'ur pigpiggad ngak. 7 Urngin
e nam ni bay ra pigpiggad ngak, ma bay ku ra pigpiggad ngak be' nib mo'on ni fak nge
be' nib pagel ni fak e re mo'on ni fak nem nge taw ko ngiyal' nike waer fare nam rok. Ma
aram e nam rok e bay i pigpig ko pi nam nib gel gelngin nge pi pilung nib ga' lungun.
8 "Machane fa'ara bay reb e nam ara reb e lungun dabi fol ko motochiyel rok, ma aram
e bay gu gechignag e ra nam nem ko mael, nge uyngol nge liliy nge taw ko ngilan' ni
nggu pag Nebukadnezzar nge thirif u but'. 9 Dab mu motoyilgad ngak e profet ara be'
ni be yog ni manang ko mang e bay nga m'on, ni demturug ko lik'ay ara ngan pining
e thagith ko yam' fa pig. Yad urngin ni bay rogned ngomed ni dab mu folgad ko n'en
ni be yog e pilung nu Babylon. 10 Yad be ban nagmed ni bay ra suruyed gimed ngan
chuwegmed ko nam romed. Bay gu tulufmed nga wuru' e nam romed ngan thang
owchemed. 11 Machane fa'anra reb e nam ni pag ir nga tan pa' fare pilung nu Babylon
ngi i pigpig ngak, ma aram e bay gu pag ngi i par ko nam rok, ngi i milay' riy ma be par
riy. I Gag SOMOL e gu be non."
12 Ku aram rogon ni gog ngak Zedekiah ni Pilung nu Judah ni lungug, "Mu pagem nga
pa' fare pilung nu Babylon. Ngu'um pigpig ngak nge girdi' rok, ma ga par ni dabi buch
ban'en rom. 13 Mangfan ni gur nge girdi' rom e ra yim' ko mael ara uyngol, ar liliy? Aram
e ren'en nike yog SOMOL nra buch rok e re nam ni de pag ir nga tan pa' fare pilung nu
Babylon. 14 Dab mmotoyilgad ko pi profet ni yad ra yog ngomed ni dab mu paged gimed
nga tan pa'. Ya yad be ban nagmed. 15 I SOMOL ma keyog ni gathi ir e ke l'oegrad ni
ngarbad ma yad be ban niged gimed u fithingan. Ere bayi tulufmed ngam chuwgad, ma
bay ni thang e fan romed, ni gimed nge pi profet ni yad be ban niged gimed."
16 Ma aram mu gog ngak e prist nge girdi' ni SOMOL e ke ga'ar, "Dab mu telmed ko pi
profet ni yad ra yog ni pi machaf nu Tempel e dabki n'uw nap'an mi ni fulweg u Babylon.
Ya yad be ban' niged gimed. 17 Dab ni motoyil ngorad! Mu paged gimed nga tan pa'
e pilung nu Babylon ma aram e dabi buch ban'en romed! Mangfan ni re binaw ney e
ke par ni dakriy e wulgo' riy? 18 Fa'anra rriyul ni yad e profet ni thin rog e kar feked i
yib, ma yad ra wenig ngog, ni Gag, fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni dab gu pag e
machaf ni aw u Tempel ngu tafen e pilung ni ngan fek nga Babylon."
(19-20 Nap'an ni fek Nebukadnezzar ni Pilung e pilung nu Judah nga Babylon, ni aram
i Jehoyakin nib mo'on ni fak Jehoyakim, nge boch e pumo'on ni yad ma gagiyeg u Judah
ngu Jerusalem, me digey yuler i likeng nge ba teng ni wasay ni *bronze*, nga bogi *cart*, nge
ku boch e machaf ni fen e Tempel.)
21 "Mmotoyilgad ko mang e gu be yog, I Gag SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni Got
rok yu Israel u murung'agen e machaf ni kan digey u lan e Tempel ngu tafen e pilung u
Jerusalem: 22 Bay ni fek e pin'em i yan nga Babylon nge par u rom nge mada' ko ngiyal'

ni bay fin gu changar ngay. Ma aram e bay gu fulweg nggub gu tay ko re gin'ey. I Gag SOMOL e gu be non."

28

Jeremiah nge Hananiah ni Profet

1 Ku re duw nem, u lan e bin lal e pul ko duw ni gaman e aningeg ngay nike pilung
Zedekiah, me Hananiah nib mo'on ni fak Azzur ni profet ko binaw nu Gibeon, e non
ngog u lan e Tempel. U p'eowchen e prist nge girdi' e yog ngog riy 2 ni SOMOL ni
Gubin ma Rayag Rok, ni Got nu Israel, e ke ga'ar: "Kug kirebnag gelngin e pilung nu
Babylon. 3 U lan l'agruw e duw e bay gu fulweg ngaray urngin e machaf ko Tempel
ni fek Nebukadnezzar ni Pilung nga Babylon. 4 Bay ku gu fulweg e pilung nu Judah, i
Jehoyakin nib mo'on ni fak Jehoyakim, nib mu'un urngin e girdi' nu Judah ngay nfekrad
nga Babylon. Rriyul, ni gag e bay gu kirebnag gelngin e pilung nu Babylon. I Gag SOMOL
e gu be non."
5 Ma aram mug ga'ar ngak Hananiah u p'eowchen e prist nge urngin e girdi' nib sak'iy
u lan e Tempel, 6 "Rib manigil, gu be athpeg ni gomang e rin' SOMOL ni aray rogon! Ri gu
be athpeg ni gomang e yigi riyul'nag e n'en ni kam yi'iynag nge fulweg u Babylon gubin e
machaf ko Tempel nge gubin e girdi' ni ka ni fekrad ngaram ni kalbus. 7 Machane ngam
l'egilim ko mang e nggog ngom nge girdi'. 8 Pi profet ni i non kakrom, u m'on ko ngel'an
e yafos rog nge gur, ni u ra yi'iy naged e mael, nge uyngol, nge liliy nra yib ngak bo'or
e nam nge pi gil'ilungun e pilung nib gel gelngin. 9 Machane re profet nma yi'iynag e
gapas e yira poy nib profet ni SOMOL e l'oeg ko ngiyal' nra m'ug nib riyul' e tin ka ni
yi'iynag."
10 Ma aram me fek Hananiah fare mat u pog, nge tet'ar nge yochyang, 11 me yog u mit
urngin e girdi' ni ga'ar, "I SOMOL e keyog ni aray rogon ni nge tet'ar fare mat nike tay
Nebukadnezzar ni Pilung nga pon urngin e nam; ni nge rin' e ran'ey u lan l'agruw e
duw." Ma aram mu gu wan.
12 Bochu'uw nga tomuren e ran'ey me ga'ar SOMOL ngog 13 mman ngam ga'ar ngak
Hananiah: "I SOMOL e be yog ni gur e gomang e rayag ni ngam t'ar e mat' ni ren,
machane ir bayi yonlon nga reb e mat' ni wasay. 14 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok,
ni Got nu Israel e be yog ni bayi tay e mat' ni wasay nga daken e pi nam ney ni bay ur
pigpig gad ngak Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon. Ma SOMOL e keyog ni mus ko
gamanman ni malboch mra gagiyegnag ngi i pigpig ngak Nebukadnezzar."
15 Ma aram mu gog ngak Hananiah e ran'ey, miki lungug, "Hananiah, motoyil! I
SOMOL e de l'oegem, ma ka mu bannag e pi girdi' ney ke mich u wan'rad e n'en nib
ban. 16 Are SOMOL e keyog ni bayi tharbegem. U m'on ni nge chuw e biney e duw ma
gur e bay mum' ni bochan e kamog ko girdi' ni ngar togopluwgad ngak SOMOL."
17 Ma aram me yim' Hananiah u lan e bin medlip e pul ko re duw nem.

29

Babyor rok Jeremiah ngak e pi Jew u Babylon

1 Gu yoloy e babyor ni nge yan ngak e pi prist, nge pi profet, nge pi'in yad ma
gagiyegnag e girdi', nge urngin e pi'in ni fekrad Nebukadnezzar ni yad ba kalbus u
Jerusalem nga Babylon. 2 Gu yoloy e re gi babyor ney u tomuren ni kan fek i Jehoyakin
ni Pilung nga kalbus, nge chitiningin, nge pi tolang u tafen e pilung, nge pi'in yad ma
gagiyeg u Judah ngu Jerusalem, nge pi'in yad ba salap i ker ya'an bogi ban'en, nge pi'in
yad ba salap ko maruwel. 3 Mu gu pi' fare gi babyor ngak Elasah nib mo'on ni fak
Shafan nge Gemariah nib mo'on ni fak Hilkiah, ni pi' row Zedekiah ni Pilung nu Judah
ni ngranow ngak Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon. Gi babyor ney e ga'ar:

4 "I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni Got rok yu Israel, e be ga'ar ngak urngin
e pi'in ni pag nga pa' Nebukadnezzar nge fekrad ni yad ba kalbus u Jerusalem nga
Babylon: 5 'Mu dumow naungad nge fel' rogon e par romed. Mu yunged e woldug
romed ngam ked e tin ke tugul riy. 6 Mmabgolgad ngam fakayed e bitir. Mi gimed
pag pifakmed ngar mabgolgad ngkur fakayed e bitir. Ya dabisiy ni ngam yo'orgad ma
gathi ngam buchu'uwgad. 7 Mmaruwelgad ni fan ko pi binaw ni ku gu pi'med ngay
ni kalbus. Mmeybilgad ngog ni fan ngorad, ni bochan e fa'anra fel' rograd ma ku ra
fel' rogmed. 8 I Gag SOMOL, ni fare Got rok yu Israel, e gu be gineangmed ni dab mu
paged gimed nge ban nagmed e pi profet ni yad ma par u fithik'med ara pi'in yad
ma yi'iynag e tin bayib. Dab mu telmed ko lik'ay rorad. 9 Yad be sasalapiy l'ugunrad
ngomed u fithingag. Ma gathi gag e gol'oegrad. I Gag, fare SOMOL ni Gubin ma Rayag
Rok e gu be non.'
10 "I ga'ar SOMOL, 'Nap'an nra thumur medlip i ragag e duw u Babylon, ma bay gu
dag e runguy rog ngomed nggu tay u gil' e n'en ni gu micheg ni nggu fulwegmed nga
tafenmed. 11 Yi go' gag e gumnang e tin ku gu tanomnag ni fan ngomed, tanom ni nggu
man'og nagmed ma gathi nggu gafgow nagmed, pi tanom nem e nge yag ngomed e tin
u mu nameged. 12 Ma aram e bay um pininged gag. Ma bay um bad ngu'um meybilgad
ngog ma bay gu fulweg taban e meybil romed. 13 Gimed ra gayeg ma gimed ra pir'egeg
ni bochan e gimed be gayeg u plo' i gumicha'med. 14 Aram rogon ni kugog, gimed ra
pir'egeg ma gu ra fulwegmed ko nam romed. Bay gu kunkunuymed u urngin e nam
nge urngin yang ni ug weregmed riy, ma bay gu fulwegmed ko fare but' ni ba'aram ni
gu fekmed riy nggu pi'med nga Babylon. I Gag SOMOL e gu be non.'
15 "Gimed be yog ni SOMOL e pi' e profet ngomed u lan yu Babylon. 16 Motoyilgad
ko mang e be yog SOMOL u murung'agen fare pilung nma gagiyegnag fare lung rok
David nge murung'agen e girdi' ko re binaw ney, ni aram e pi girdi' romed nda ni
unegrad ngomed ngan fekmed ni kalbus. 17 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be
ga'ar, 'Nggu fek e mael i yib, nge uyngol, nge liliy nga dakenrad, ma bay gu bod nagrad
e *fig* nike malad ndaki fel' ni ngan kay. 18 Bay gu pi' e mael, nge uyngol, nge liliy nge
yib ngorad, ma gubin e nam nu fayleng ni bay ra tamdaggad ko tin kar guyed. Urngin
yang ni nggu weregrad ngay, e bayi gin me rus e girdi' riy ko tin ke buch rorad. Girdi'
e bay i moning nagrad ma fithingrad e bayi mang ba yaba'. 19 Ra buch e biney rorad ni
bochan e dar folgad ko fare thin ni gu pi' ngorad u daken e pi tapigpig rog ni profet. Ur
siyegned ni ngar motoyilgad. 20 Gimed gubin e pi'in gu pi'med nga Babylon ni kalbus,
e ngam motoyilgad ko mang e nggog, I Gag SOMOL.'
21 "SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got rok yu Israel, e ke weliy murung'agen
Ahab nib mo'on ni fak Kolayah nge Zedekiah nib mo'on ni fak Maaseyah, ni yow be
lifith l'ugun row ngomed u fithingan SOMOL. Be yog ni bay i pi' row nga tan gelngin
Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon, ni ir e bayi thang e fan rorow u puluwon
owchmed. 22 Nap'an fapi girdi' nni fekrad ni yad ba kalbus u Jerusalem nga Babylon,
e fa'an bayi ba'adag bagyad ni nge buch wa'athan be', ma yad ma ga'ar, 'Mang e yigi
gagiyeg nigem SOMOL ni bod rogon Zedekiah nge Ahab, ni urfiy row e pilung nu
Babylon ko nifiy ni ka yow bfos.' 23 Irera' e n'en nra buch rorow ni bochan e bbuch e
rorow ko denen ni ubchiya', ur pired e pi'in gathi mabgol rorow, nge sasalap l'ugun ni
ur tew nga fithingan SOMOL. Biney e rib togopluw ko tin lanyan' SOMOL; ma manang
ko mang e ur rin'ew ya ir e guy row. I SOMOL e be non."

Bangi Babyor ku Shemayah

24-25 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got nu Israel, e pi' e thin ngog ni fan
ngak Shemayah nu Nehelam, ni ir e pi' bang e babyor u tan fithingan ngak gubin e gidi'

nu Jerusalem nge ngak Zefaniah ni prist nib mo'on ni fak Maaseyah nge ngak gubin e prist. U lan e re gi babyor nem ni yoloy Shemayah ngak Zefaniah e be ga'ar riy:

26 "I SOMOL e mang nagem prist ngam mun' lon Jehoyada, ma chiney e gur e ka
mu ga' u Tempel. Ma maruwel rom ni ngam guy ko mini' e be ngongol i aliliy be
dake profet nag ir e ngan chennag min the' bang i wasey nga bilel'gun. 27 Mangfan
ndam rin' e biney ngak Jeremiah nu Anathoth, niki i non ko girdi' ni bod ba profet?
28 Thingar ni taleg ya keyog ko girdi' u lan yu Babylon ni yad ra kalbus u rom nib n'uw
nap'an ma bfel' ni ngar dumow naun gad, nge fel' rogon e par rorad, miyad yung e
woldug, ngar ked e tin kar yunged."

29 Me be'eg Zefaniah fare gi babyor ngog, 30 ma aram me yog SOMOL ngog 31-32 ni nggu pi' e re thin ney ni murung'agen Shemayah ngak gubin e pi'in kalbus u lan yu Babylon: "I Gag SOMOL e bay gu gechignag Shemayah nge gubin e pi'in owchen. Gathi gag e gol'oeg, machane i non ngomed ni badake ir reb e profet, nge mich u wun'med e sasalap l'ungun rok. Dabi par reb e pi'in owchen u fithik'med. Dabi par nib fos nge guy e pin'en nib manigil ni bay gu rin' ko girdi' rog, ni bochan e keyog ngorad ni ngar togopluwgad ngog. I Gag SOMOL e gu be non."

30

Tin ni michmicheg SOMOL ko girdi' rok

1 Fare SOMOL, ni Got nu Israel, 2 e ga'ar ngog, "Mu yoloy ngalan e babyor urngin e tin kugog ngom, 3 ya bay ba ngiyal' ni bayi taw ngay ni nggu fulweg e girdi' rog ni piyu Israel ngu Judah. Bay gu fulwegrad ko fare but' ni gu pi' ngak e pi chitamangirad kakrom, ma bay i milfan ngorad bayay. I Gag SOMOL e gu be non."

4 I SOMOL e be yog ko girdi' nu Israel ngu Judah ni be ga'ar,

5 "Ku gu rung'ag lungun e marus,
ni lungun e marus ma gathi gapas.
6 Ere mu tal e chiney ngam leam!
Rayag ni gargeleg be' nib mo'on bbitir?
Ere ke di'in ni gu be guy ni gubin e pumo'on ni kar koled e yal rorad
ni bod e ppin ni nge gargel?
Ke di'in nike m'ay racha'en owchen gubin e girdi?
7 Yaran e gafgow e nge anog;
ni dariy reb e rran nrayag i ta'reb nag ngay —
ni aram e ngiyal' ni nge ngochngochan' e girdi' rog,
machane yad ra fos."

8 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar, "Ra taw ko rofen nem, ma bay gu t'ar fare mat' ni bay u belel'gunrad mu gu chuweg e chen rorad, ma aram bay dab ku ra pired ni yad e sib ko girdi' nu bang. 9 Ma bayi mang gag SOMOL, ni Got rorad e bay ur pigpig gad ngog, nge be' ni owchen David ni ir e bay gu pilungnag.

10 "Girdi' rog dab murus gad;
gimed e girdi' nu Israel, dabi aw e marus nga yal romed.
Ya bay gu laegmed ko fare binaw nib palog,
fare binaw ni gimed ba kalbus riy.
Bay mu sulod nga tabnaw ngam pired u fithik' e gapas;
bay um pired ni dariy ban'en ni ku ra buch romed, ma dariy be' ni ku ra k'ar marus
ngomed.
11 Bay gub ngomed nggu aywegmed.
Bay gu thirif urngin e nam u but'
ko yung i n'en ni gu werweregmed riy,

machane gimed e dab gu thang owchamed.
Dab gu pagmed ngam thay gad ko gechig;
machane gechig ni gu ra tay ngomed, e ba mat'aw rogon ni gu ra rin'.
I Gag SOMOL e gu be non."

12 I SOMOL e be ga'ar ko girdi' rok,
"Ma'ad'ad romed e dabi gol,
ma dabi fos.
13 Dariy be' nra taliliy nagmed,
dariy falyen e pi malad romed,
ke math liben e gol u puluwonmed.
14 Urngin e pi fager romed ma kar paged talinmed;
ni dakrir fineyed gimed.
Ku gu og ngomed ni bod ba to'ogor;
gechig romed e ba gel
ni bochan e denen romed nib pire'
mab ga' e kireb romed.
15 Mu talgad ko gun'gun' u murung'agen e maad'ad romed;
ya dab mu golgad.
Kug gechig nagmed ni ara'rogon
ni bochan e bpire' e denen romed
ma ba ga' e kireb romed.
16 Machane chiney, e gubin e pi'in ra ful'ed gimed e bay ni ful'rad,
ma gubin e pi to'ogor romed e bay ni fekrad nga orel ni yad e kalbus.
Gubin e pi'in nu ur gafgow naged gimed e bay ni gafgow nagrad,
ma gubin e pi'in ur giliw niged gimed e bay kun yodrom nagrad.
17 Bay ggol nagmed bayay;
ma bay gu faseg e maad'ad u dowmed,
ya pi to'ogor romed e yad be ga'ar,
'Zion e kan tharbeg;
ni dakriy be' nma leamnag murung'agen.'
I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

18 Be ga'ar SOMOL,
"Bay gu fulweg e girdi' rog ko fare but' rorad
me yib e marnguy rog nga daken gubin e tabnaw;
Jerusalem e bay ku ni ubung bayay,
ma naun ko pilung riy e bay ku ni toy.
19 Girdi' nma par u rom e bay ra tang niged e og magaer nge sorok;
ma bay ra tolul gad ngalang ko felfelan'.
Fal'eg wa'ath rog ngorad e ngar yo'or gad;
towa'ath rog ngorad e bay un tay farad.
20 Bay gu fulweg gelngin fare nam ni immoy kakrom
mu kug duwgiliy gelngin bayay;
Bay gu gechignag gubin e pi'in yad be gafgow nagrad.
21-22 Cha' ni nge gagiyeg nagrad e be' ko re nam rorad nem,
ma fare mo'on ni fak e pilung rorad e kabagyad.
Ra yib ngog ko ngiyal' ni gu ra pining,
ya bu uw rogon be' ni nge yib ni dawor ni pining?
Bay ra manged girdi'eg,
ma bay gu mang Got rorad.

I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

23-24 Damumuw rok SOMOL e ba yoko', ni ba nifeng nib gel ni bay i cham u daken
lolgen e pi'in kireb. Dabi tal nge taw ko ngiyal' nike mu'nag e tin be finey. U langgin e pi
rran ni bay finiyib e bayi nang e girdi' rok riy fan e ran'ey ni bfel' rogon.

31

Sul ni bayi tay piyu Israel ko nam rorad

1 Be ga'ar SOMOL, "Bay ba ngiyal' ni be yib ni bay gu par ni kugmang Got rok urngin
e pi ganong nu Israel, ma bay ra manged girdi'eg. 2 Pi'in rmageygad ndar m'ad u daken
e ted e gu runguyrad. Nap'an e finey yu Israel ni gomang e ra toffangad, 3 mu gu par
u palog nggu m'ug ngorad. Gimed e girdi' nu Israel, gubin ngiyal' ni ug par ni gimed
ba t'uf rog, ere bay ug par ni gu be dag ngomed e t'ufeg rog ni dabimus. 4 Bay gu fal'eg
rogomed bayay. Ma aram e bay ku mu sulod bayay ngam feked e pi talin e musik romed
ni *tambourine* ngu'um churu'gad ni ka mu felfelan'gad. 5 Ma aram e bay ku mu yunged
yungi milay' ni *grapes* u daken e flang nu Samaria, ma pi'in bay ra yunged e bay ra ked
wom'ngin. 6 Er rogon, bay ba ngiyal' ni bayi taw ngay me pong e damit u daken e flang
u Efraim ni be lungurad, 'Mired! Ngdarod nga talang nga Zion, ngak SOMOL ni ir e Got
rodad.' "
7 Be ga'ar SOMOL,
"Mu tang niged e felfelan' ni fan ngak yu Israel,
ni ir fare nam nib th'abi sorok u fithik' urngin e pi nam.
Mon'ed e tang romed ni gimed be pining e sorok ngak ni nge lungumed,
'I SOMOL e ke ayuweg e girdi' rok,
ma pi'in ni magay e lagrad nde buch ban'en rorad.'
8 Bay gu fekrad u lel'och ngaray,
mu gu kunuyrad u tungun e fayleng i yib.
Pi'in malmit nge pi'in mugutgut e bay ra uned ngorad ngarbad,
nge ppin diyen nge tin ke chugur ni ngar gargel gad.
Bay ra sulod ni kar manged ba nam ni ba ga'.
9 Girdi' rog e bay ra sulod ni yad be yor,
bay gu fekrad i yib ni yad be meybil.
Bay gu pow'iyrad nga yu pa' i lul',
mu gu fekrad u daken ba pa' i kanawo' nib pach ndabi tun ayrad riy.
Gu bod ba matam ngak piyu Israel,
ni Efraim e ir e bin nganni' e pumo'on ni fakag."
10 Be ga'ar SOMOL,
"Mmotoyil gad e pi nam ngog
mi gimed weliy e thin rog ko pi nam nib orel nib liyeg e day.
I gag e gu wereg piyu Israel i yan, machane bay gu kunuyrad,
mu gu matanagiyrad ni bod ba tagafaliy e saf ni be matanagiy e saf rok.
11 Kug biyuliy piyu Israel,
ma ku gu ayuwegrad u pa' ba nam nib gel gelngin.
12 Bay rabad ngar tang niged e felfelan' u daken e burey ni Zion,
miyad felfelan' ko pi tow'ath rog ngorad,
ni *grain* nge wayin nge gapgep ni *olive*,
nge saf nge garbaw.
Bay ra pired ni yad bod bangi milay' ni bfel' rogon ni yibe tarannag,
ma aram e bayi yag ngorad gubin e tin ba t'uf rorad.
13 Ma pi'in nrugod e bay ur churu' gad ni kar felfelan' gad,

ma pumo'on, ni tin nib pagel nge tin ke pilibthir, e bay ra felfelan' gad.
Bay gu fal'eg lanin'rad mu gu pingeg e meyor ni yad be tay nge ngal' ni felfelan',
ma kireban' ni yad be tay e bay gu pingeg ko felfelan'.
14 Ma bay gu suguy e pi prist ko tin th'abi fel' e ggan,
mu gu chum'ernag e girdi' rog ko urngin e tin bt'uf rorad.
I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

Runguy rok SOMOL ngak piyu Israel

15 Be ga'ar SOMOL,
"Ka ni rung'ag ba lam u lan yu Ramah,
ni laman e meyor nib gel.
I Rachel e be yornag pifak;
ndabiyag i fal'eg laniyan',
ni bochan e daki moy pifak.
16 Mu talgad ko meyor,
ngam n'iged e lu' u owchemed.
Urngin e tin ka mu ngongliyed ni fan ngak pifakmed
e dabiyag ni nge yan ndab ni fulweg labgen;
bay ra sulod ngar chuwgad ko nam rok e pi to'ogor.
17 Tin ni bfel' ni bay yib ngom e kabay nga m'on;
pi bitir rom e bayi sul ngom nga tabinaw.
I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney.

18 "Ku gu rung'ag laman e girdi' nu Israel ni be lungurad u fithik' e kireban',
'SOMOL, ug moyed ni gamad bod ba gamanman ni dawor i mangmor,
machane ka mu fil rogon ngomad ni nggu folgad.
Mu fulwegmad;
ku gu fal'egged rogomad ni nggu sulod ngom,
I gur SOMOL, ni gur e Got romad.
19 Gu pi'ed keru'mad ngom,
machane de n'uw nap'an me pigan'mad ni nggu sulod ngom.
U tomuren ni ka mu gechig nagmad,
e gup'ed owchemad nga but' u fithik' e kireban'.
Ya ku gu tamra'gad, nike m'ay famad,
ya gu denengad ko ngiyal' ni gamad bbitir.'

20 "Israel, i gur fakag nri gab t'uf rog,
nri gur e th'abi t'uf rog.
Gubin ngiyal' ni gu ra yog fithingam
mu gu leam nigem nri gab t'uf rog.
Lanin'ug e be un ngom;
ri bay gu runguyem.
21 Mu reg yungi plang u kanawo' nge par ni pow ko kanawo';
ma ga sul ngam gay fare kanawo' ni ka mu pag.
Gimed e girdi' nu Israel, e ngam sulod,
mu sulod ko fapi binaw ni kam paged.
22 Uw n'umngin nap'an ni ngam pired ni gimed be toruruw, gimed e pi girdi' nir ndariy
e michean' romed?
I Gag SOMOL e ku gu ngongliy ban'en nib be'ech mab thil nga daken e fayleng:

31:15 Mat 2:18

bod feni thil be' ni bpin ni be yoror rok be' nib pumo'on ni nge dabi buch ban'en rok."

Fel' rogon ni bayi tay e girdi' rok Got

23 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni Got rok piyu Israel e be ga'ar, "Nap'an ni bay gu
fulweg piyu Israel ko nam rorad, ma aram e bay rogned bayay u daken e nam nu Judah
ngu lan e yochi binaw u rom ni bayi lungurad,
'I SOMOL e nge fal'eg wa'athan fare burey nu Jerusalem nib thothup,
ni fa gin nib thothup nma par riy.'
24 Girdi' e bay ra pired u Judah ngu lan urngin e pi binaw ni bay riy, ni bay e pi'in be
woldug riy, nge pi'in ma gafaliy e saf ni bay yu ran' i saf ni fakrad. 25 Bay gu pasignag
laniyan' e pi'in ke aw porowrad, ma pi'in kar waer gad ni bochan e bilig e bay gu chum'er
nagrad ko ggan. 26 Ma aram e bayi be' me ga'ar, 'Gu mol ma kug od nike ba'udan'ug.'
27 "I Gag SOMOL e gu be yog ni bay i taw nga bangiyal' mu gu suguy e nam nu Israel
ngu Judah ko girdi' nge gamanman. 28 Ma rogon ni gu tayan'ug i pug ngalang, mu gu
buthug, mu gu thirifrad u but', mu gu kirebnag, mu ggiliwnag, e aram rogon ni bay gu
yung mu gu sul nggu fal'eg rogon. 29 Nap'an nra yan i taw ko ngiyal'nem, ma dabki ga'ar
e girdi',
'Pi matam e kar unumed e *grape* ni mugunin,
ma pifakrad e ke m'urm'ur nguwelrad.'
30 Ya en nra unum e *grapes* nib mugunin e ra m'urm'ur nguwelen; ma ra be' ma bay yim'
ni bochan e denen rok."
31 I SOMOL e be ga'ar, "Bayi taw nga bangiyal' mu gu ngongliy reb e m'ag nib be'ech
u thilmad e girdi' nu Israel nge girdi' nu Judah. 32 Dabi bod fare m'ag ni gu ngongliy u
thilmad pi chitamangirad ko fa ngiyal'nem ni gu kol pa'rad nggu fekrad nga wuru' yu
Egypt. Ni yug aram rogon ni bod ni gag figirngirad, ma dar ted fare m'ag u gil'. 33 Ra
taw ko ngiyal'nem, ma ba'aray e bin be'ech e m'ag ni bay gu ngongliy u thilmad e girdi'
nu Israel: bay gu tay e motochiyel rog nga lanin'rad mu gu yoloy ngalan ngorongorrad.
Bay gu mang Got rorad, ma bay ra manged girdi' rog. 34 Ma dakuriy bagayad ni nge
machibnag bagayad, ma dakuriy bagayad ni nge weliy e thin ngak bagayad ni nge ga'ar,
'Ngam nang SOMOL.' Yad gubin ni bay ra nanged gag ni mus rok e en nth'abi sobut' nge
mada' ngak e en nth'abi tolang rorad. Bay gu n'ag fan e denen rorad u wun'ug ma dab
ku gu leamnag e kireb ni kar ngongliyed. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."
35 I SOMOL e ke pi' e yal' ni nge pi' e tamilang ni rran,
ma ke pi' e pul nge pi t'uf ni nge gal nnep'.
I ir e pug e day nge chub lingan;
i SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok fithingan.
36 Ke micheg nn'umngin nap'an ni ka be par e tin ni sunmiy u gil',
e aram n'umngin nap'an ni be par fare nam nu Israel.
37 Fa'an mang e bay reb e rran nrayag ni ngan foleg lanelang,
mi ni lekag e pi def u enggin e fayleng,
ma aram e rofen nra n'ag e girdi' nu Israel
ni bochan urngin e tin kar rin'ed.
I SOMOL e keyog e pi thin ney.

38 Be ga'ar SOMOL, "Bayi taw nga bangiyal' min ngongliy rogon fare binaw ni polo'
ni fan ngog, ni ngan tabab ko fare wulyang nu Hananel ni bay ko ngal ko fare garog ni
Garog ko Tabthung fithingan. 39 Ma mathil e bay yan u rom u ba' ni ngal nge yan ko
burey nu Gareb, me cheal u rom nga Goah. 40 Ma fare loway ni ga'ngin ni yima yin' e
yam' ngay nge dow, nge urngin yang e ted ni bay nga talang ko lul' ni Kidron nge yan i

mada' ko fare garog ni Garog ko Os fithingan ko ngek e bayi par nib thothup ni fan ngog. Ma re binaw nem e gathi bay kun buthug e naun riy ara ni kirebnag bayay."

32

Jeremiah ni chuw'iy bangi flang

1 I non SOMOL ngog u nap'an nike gaman e ragag e duw nike pilung Zedekiah u Judah, ma ngiyal' i n'em e ke gaman ragag nge meruk e duw nike pilung Nebukadnezzar u Babylon. 2 Ma aram e ngiyal' ni be cham e pilung nu Babylon nga Jerusalem, ma gu bay ni kan kalbus nigeg u lan e yoror u tafen e pilung. 3 Zedekiah ni Pilung e ke kalbus nageg u rom ni be thibthib nageg ni gu be weliy nike yog SOMOL ni be ga'ar, "I gag e bay gu pag e pilung nu Babylon nge kol e re binaw ney, 4 ma Zedekiah ni Pilung e dabyag ni nge thay nge mil. Bay ni fek ngan pi' ko pilung nu Babylon; ngari sabal owcharow nge non ngak. 5 Ma bay ni fek Zedekiah nga Babylon, nge par u rom nge mada' ko ngiyal ni ku gu rin' e tin gu be leamnag ngak. Ni mus ni fa'anra cham nga Babylon ma dabi gel. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

6 I yog SOMOL ngog, 7 ni Hanamel, ni fak Shallum ni walagen e chitmag, e bayib ngog ni nge yib i yog ni nggu chuw'iy bang e flang rok u Anathoth u daken tafen e Benjamin, ni bochan e gag e girdi' rok nrib chugur ma bay mat'wug ni nggu chuw'iy nge milfan ngog. 8 Ma aram, e rogon ni yog SOMOL e aramrogon, i Hanamel e yib ngog ngaram ngalan e yoror nge yog ngog ni nggu chuw'iy fagi flang. Ma aram, mri gu nang ni SOMOL e ke non ngog. 9 Gu chuw'iy fagi flang rok Hanamel mu gu thabthabilnag e salpiy ni nge yan ngak; me m'ug puluwon ni ragag nge medlip yang e silber. 10 Mu gu sayin ngay mu gu pirdi'iy e pow rog ko babyor ni aram e mich riy, mi ni thabthabilnag e salpiy riy u daken e thabthabil. 11 Ma aram mug fek fagel yang i babyor ni pow riy ni kug chuw'iy e flang — ni gin ni bay murung'agen riy ni ku gu fanay nge rogon e regi flang nem, nge bang ni dawor ni pag e hung nga daken — 12 ngu pi' ngak Baruk, nib mo'on ni fak Neriah nib mo'on ni fak Mahseyah. Gu pi' e gal yang i babyor nem ngak u puluwon mit Hanamel nge pi'in rsayin gad ngay ni mich riy ni kug chuw'iy e flang u p'eowchen e pi pumo'on ni kar pired nga but' u rom u lan e yoror. 13 U rom u p'eowchrad ni yad urngin mug ga'ar ngak Baruk, 14 "I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni Got rok yu Israel, e keyog ni ngam fek e gal yang i babyor ney ni mich ko flang ni ku gu fek, ni gin kanpag e hung nga daken ni kug chuw'iy nge gin ndawor, ngam tay nga langgin e rume', ya nge par ni dabi kireb ko tin ni ba'aray e duw ni bayib. 15 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got rok yu Israel, e keyog ni naun, nge flang, nge milay' ni *grape* e bay kun chuw'iy bayay u lan e re binaw ney."

Meybil rok Jeremiah

16 Tomuren ni ku gu pi' babyoren fare gi flang ni kug chuw'iy ngak Baruk, mu gu meybil ni lungug, 17 "SOMOL, Ntha'bi Tolang, I gur e mu sunmiy e fayleng nge lanelang nga gelngim nib gel; ya dariy ban'en nib mom'aw ngom. 18 Kam dag gelngin e t'ufeg rom ngak bokum biyu' e girdi', machane kag ma gechignag e girdi' ni bochan e denen rok e gallabthir rorad. I gur e gab Got nib gab ga' ma ba gel gelngim; I gur e SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok. 19 Ga ma tanomnag bogi ban'en ni fafeleal' rogon ma ga ma rin' bogi n'en nike pag rogon; ma ga ma guy urngin ban'en nma rin' e girdi', me gur e ga ma pi' puluwon ngorad nrogon puluwon e ngongol rorad. 20 Kakrom e um ngongliy e maang'ang nge tin un ngat ngay u lan yu Egypt, ma ga ul'ul ngay ke mada' ko biney e rran, u lan yu Israel ngu fithik' gubin e nam, ni aram e chiney e kan nangem u gubin yang. 21 I rus e to'ogor romad ko maang'ang nge tin un ngat ngay, ya um maruwel nga gelngim nib gel ngam fek e girdi' rom nu Israel nga wuru' yu Egypt. 22 Mag pi' ngorad bbinaw ni bfel' rogon mab yung'ol, ni bod ni mmicheg ko pi chitamangirad. 23 Machane

fa'an rabad ngalan e re binaw ney nge mil suwon e gubin ban'en ngorad, ma da ur folgad
ko pin'en ni u mog ni ngan rin' ara ur pired ni bod rogon ni um machibnag; ma da rin'ed
e tin mog ni ngar rin'ed. Ere ka mu fek urngin e pi gafgow ney nga dakenrad.

24 "Girdi' nu Babylon e ka ra ubungyed e but' nga wuru' fare yoror nib liyeg fare binaw
ni ngar oggad riy ngar koled. Mael, nge uyngol, nge m'ar e bayi gagiyegnag fare binaw
nge aw ngalan pa'rad. Ke m'ug ni gubin e tin mog e ke riyul'. 25 Ma chiney, e gur SOMOL
Ntha'bi Tolang e mog ngog ni ngu chuw'iy fare gi flang u p'eowchen e pi'in yad e mich
riy, e ngiyal' i n'ey ni nge kol yu Babylon e re binaw ney."

26 Ma aram me ga'ar SOMOL ngog, 27 "I Gag fare SOMOL, ni Got ko gubin mit e girdi'.
Dariy ban'en nib mom'aw ngog. 28 Arme nggu pi' e re binaw ney ngak Nebukadnezzar
ni Pilung nu Babylon nge salthaw rok; bay ra gelgad ngar koled, 29 miyad tay e nifiy
ngay. Bay ra orfegned nga but, nib mu'un e naun ngay ni aram faram e gin ni k'aring e
girdi' e damumuw ngog riy ni fa'an u ra urfiyed e *incense* ngak Baal u daken e naun ma
yibe pu'og e wayin ni ngan pi' ni maligach ngak boch e got. 30 Murung'agrad aram ko
tobolngin e girdi' nu Israel nge girdi' nu Judah e da i m'agan'ug ko ngongol rorad mu'ur
k'aringed e damumuw ngog ko gafarig rorad. 31 Girdi' ko re binaw ney e ra k'aringed
e damumuw ngog ni kan nap'an e ni ubung e re binaw ney. Are ku gu turguy ni nggu
buthug 32 ni bochan urngin e kireb nike ngongliy e girdi' nu Judah nge yu Jerusalem,
nib mu'un e pilung nge pi'in yad ma gafaliyrad, nge prist nge profet ngay. 33 Ka ra pi'ed
keru'rad ngog; yug aram rogon ni da gu tal i machib nagrad, dariy e ngar motoyilgad
ngar nanged. 34 Ni mus ko pi liyos ni sunsonogor rorad ni kar ted ngalan e Tempel nni
toy ni ngu'un liyor ngog riy, ni ka ra ta'ay niged. 35 Ka ra toyed e altar ni fen Baal u lan
e yiy u Hinnom, ni ngar pi'ed pifakrad ni pumo'on nge ppin ni maligach ko fare got ni
Molek. Da gog ngorad ban'en ni ngar rin'ed ni aray rogon, ma ku detun ngan'ug ni yad
ra rin' ban'en ni aray rogon nge waliy e girdi' nu Judah nge denen."

Mich ko Lagan'

36 I SOMOL, ni Got rok yu Israel e ga'ar ngog, "Jeremiah, be yog e girdi' ni mael, nge
uyngol, nge liliy e ra gagiyegnag e re binaw ney nge thay nga pa' e pilung nu Babylon.
Ere mu telim ko mang e bay ni ngugog e chiney. 37 I gag e nggu kunuy e girdi' u gubin e
nam ni gu weregrad riy u fithik' e damumuw rog nib almarin, ni aram e nggu fulwegrad
ngaray ngar pired ndariy ban'en nra buch rorad. 38 Ma aram e bay ra manged girdi'
rog, ma bay gu mang Got rorad. 39 Bay gu ta'rebnag lanin'rad nge ta'reb rogon ni ngu'ur
liyor gad ngog ni gubin ngiyal', ni fan ngorad nge fan ngak e pi'in ni owcharad. 40 Bay
gu ngongliy ba m'ag ni dariy n'umngin nap'an u thilmad. Dariy bingyal' ni gu ra tal i
ngongliy e tin fel' ni fan ngorad, ma bay gu gagiyeg nagrad nge yib madgug u polo' i
lanin'rad, ya nge dakuriy liben miyad pi' keru'rad ngog. 41 Bayi fel' lanin'ug ngay ko tin
nib manigil ni nggu rin' ngorad, ma bay gu dugliyrad ni dariy n'umngin nap'an u lan e
re nam ney.

42 "Bod rogon ni kug fek e riya' nga daken e pi girdi' ney, e aram rogon ni nggu pi'
ngorad gubin e pin'en ni bfel' ni kug micheg. 43 Be yog e girdi' ni re gi binaw ney e bayi
bod daken e ted ndar par e girdi' riy ara gamanman, ma bay ni pi' ngak piyu Babylon.
Machane yung i flang riy e bay kun chuw'iy bayay. 44 Girdi' e bayi chuw'iy, ma bay ni
ngongliy babyoren ngan sayin ngay min pag e hang nga daken u p'eowchen e girdi' ni
nge mang mich riy. Ran'ey e yira rin' u lan tafen Benjamin, ngu lan gubin e pi binaw nib
liyeg yu Jerusalem, nge yochi binaw nu Judah, nge yochi binaw u fithik' e burey, nge tin
u enggin e burey, ngu ley ni yimuch yu Judah. Bay gu fulweg e girdi' ko binaw rorad. I
Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

33

Ku reb e mich ko lagan'

1 Nap'an ni ku gu ba kalbus ni gu bay u lan e yoror, miki taw e thin rok SOMOL ngog e
yay ni l'agruw ngay. 2 Fare SOMOL ni ir e sunmiy e fayleng nge ayliy nga tagil, e ir e non
ngog. Fithingan e cha'nem e SOMOL ni ga'ar, 3 "Mu piningeg mu gu fulweg lungum; gu ra
yog ngom boch ban'en nib manigil ma bfel' ni damnang murung'agen. 4 I gag, SOMOL,
ni Got rok yu Israel, e gu be yog ni pi naun nu Jerusalem nge tafen e pilung nu Judah e
bay ni buthug nga but' ni fan ko fare mael nge cham. 5 Boch e bayi cham nib togopluw
ngak piyu Babylon, mar sugyed e naun ko ldow ko pi'in nggu toy rad nga but' u fithik' e
damumuw rog nib gel. Ku gu pi' keru'ug ko re binaw ney ni bochan e kireb ni be rin' e
girdi' riy. 6 Machane bay gu golnag e re binaw ney nge girdi' riy mu gu chuweg e m'ar
rorad. Bay gu pi' e gapas ngorad nge yan i mus nga rogon ma dabi buch ban'en rorad.
7 Bay gu gagiyegnag yu Judah nge yu Israel nge fel' rograd, ma bay gu fal'eg taferad nge
bod ko som'on. 8 Bay gu be'ech nagrad ko pi denen ni ur ngongliyed nib togopluw ngog,
ma bay gu n'ag fan e denen nge kireb rorad. 9 Jerusalem e bayi par ni tagil' e felfelan'
nge liyor, ni gub uf ngay; ma gubin e nam u fayleng e bay rrusgad ngu'ur durru'gad ko
marus ko ngiyal' ni yad ra rung'ag murung'agen e pin'en nib manigil ni ku gu rin' ngak
e girdi' nu Jerusalem nge murung'agen e fla'ab ni ku gu pi' ko fare binaw."
10 I ga'ar SOMOL, "Be yog e girdi' ni re binaw ney e ke bod bangi daken e ted, ndariy e
girdi' fa gamanman ni be par riy. Ba rriyul' e n'en ni yad be yog; pi binaw nu Judah nge
yu pa' i kanawo' u Jerusalem e dariy ban'en riy; ya dariy e girdi' ara gamanman nma par
u rom. Machane ku yuyangi n'ey e ga ra rung'ag bayay riy 11 laman e felfelan' nge garus
nge laman e felfelan' ko madnom ko m'agpa'. Ga ra rung'ag laman e girdi' ni yad be tang
ko ngiyal' ni yad be fek e maligach ko ogmagaer ngalan e Tempel rog; bayi lungrad,
'Ngan pining e magaer ngak SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok,
ni bochan e ba gol
ma t'ufeg rok e dabimus.'
Bay gu fal'eg rogon e re nam ney ni bod rogon ko som'on. I Gag SOMOL e kugog e pi thin
ney."
12 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ga'ar, "U lan e re nam ney ni bod daken e ted ni
gin ndar par e girdi' riy fa gamanman, e bayi sul e pan riy nge galunglung ni aram e gin
bayi fek e pi tagafaliy e gamanman e saf rorad ngay. 13 Lan e pi yochi binaw u fithik'
e burey, ngu enggin e burey, ngu lan yimuch u Judah, u lan tafen Benjamin, ngu lan e
pi binaw nib liyeg yu Jerusalem, nge lan e yochi binaw u Judah, e bay ki the'eg e pi'in
tagafaliy e gamanman e saf rorad riy bayay. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."
14 I ga'ar SOMOL, "Bayi taw nga bangiyal' ni gu ra tay ngagil' e tin gu micheg ngak e
girdi' nu Israel ngu Judah. 15 Ra ngiyal' i n'em e bay gu mel'eg ba pilung ni reb i owchen
David nib mat'aw. Re pilung nem e bay i rin' e tin ni bfel' ma bmat'aw u ga'ngin yang
fare nam. 16 Girdi' nu Judah ngu Jerusalem e bay ur pired ni dabi buch ban'en rorad.
Fare binaw e bay nog ni 'Fare SOMOL ni Ir e Mat'wegdad.' 17 I Gag SOMOL, e gu micheg
ni gubin ngiyal' ni reb i owchen David e nge mang pilung nu Israel 18 ma gubin ngiyal'
ma bay e pi prist ni yib ko ganong rok Levi ni nge pigpig ngog ngi i pi' e maligach ngog
ni mooruf, ni *grain*, nge ku boch e maligach."
19 Me ga'ar SOMOL ngog, 20 "Ku gu ngongliy bm'ag ko rran nge nep, ya nge yag ni ur
m'ug gow ko ngilan' nni duwgiliy; ma re m'ag nem e dabi math' bi'id. 21 Ma ku aram
rogon e tapigpig rog i David ni kug ngongliy e m'ag u thilinmow ni nge yag ni gubin
ngiyal ma bay reb i owchen ni nge mang pilung, nge pi prist ni yib ko ganong rok Levi
ni kug ngongliy e m'ag u thilinmad ni ngu'ur pigpig gad ngog ni gubin ngiyal'; ma pi
m'ag ney e dabi math'. 22 Bay gu yo'ornag owchen David nge pi prist ni yib ko ganong
rok Levi, ni aram e dabkiyag i the'egrad ni bod e t'uf u lanelang fa yan' u dape'l'ay."

23 Me ga'ar SOMOL ngog, 24 "Kam guy rogon ni be yog e girdi' ni ku gu fek rok yu Israel
ngu Judah, ni fa gal tabinaw ni gu mel'eg row? Ma aram miyow sap nga but' ko girdi'
rog ni dakurir leam ni gew ni yow reb e nam. 25 Machane I gag SOMOL, e ku gu ngongliy
e m'ag u thilmad e rran nge nep, kug ngongliy e motochiyel ni nge gagiyegnag e fayleng
nge lanelang. 26 Ni aray feni muduwgil ni kug rin' e ran'ey, aram e bay kug ul'ul ko
fare m'ag u thilmow e pi'in owchen Jakob nge tapigpig rog i David. Bay gu mel'eg reb
i owchen David ni nge gagiyeg nga daken e pi'in owchen Abraham, Isaak, nge owchen
Jakob. Bay gu par ni gu be runguy e girdi' rog ma bay gu fal'eg rograd bayay."

34

Ba thin ni fan ngak Zedekiah

1 I non SOMOL ngog u nap'an ni be cham Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon nge
salthaw rok, nge yu raba' i salthaw u gubin e nam ni ku yad be pi' e ayuw ngak, nge gubin
mit e girdi' u lan gil'ilungun nga Jerusalem nge yochi binaw nib chuchugur ngaram. 2 I
SOMOL, ni fare Got rok yu Israel e yog ngog ni nggu waen gog ngak Zedekiah ni Pilung nu
Judah ni ga'ar, "I Gag SOMOL e bay gu pi' e re binaw ney nga pa' e pilung nu Babylon, nge
urfiy nga but'. 3 Dabyag ni ngam mil; bay ni kolem ngan pi'em nga pa'. Bay mmada'nag
nge sabal owchamew ngam nnow. Ma aram e bay ni fekem nga Babylon. 4 Zedekiah,
motoyil ko n'en ni gu be yog u murung'agem. Dab ni li'em ngamum' u fithik' e mael.
5 Bay mum' u fithik e gapas, ni bod rogon e girdi' ni urfiy e *incense* u nap'an ni yad be
ke'yag e pi' ga' rom kakrom, ni ur pilunggad u m'on ngom, ma ku aram rogon ni yad
ra urfiy e *incense* ni fan ngom. Bay ur yor niged gur ni yad be ga'ar, 'Ke yim' e pilung
romad!' I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."
6 Ma aram mu gu waen gog e re thin ney ngak Zedekiah ni Pilung u Jerusalem 7 u
nap'an ni be cham e salthaw rok fare pilung nu Babylon ko fare binaw. Fa raba' i salthaw
e ki cham nga Lakish ngu Azekah, ni kari mus e gal binaw ni ka ni yororiy ni fan ko mael
ni magach u lan yu Judah.

Sasalap ni un tay ko pi sib

8 Zedekiah ni Pilung nge girdi' nu Jerusalem e ra dugliyed ni ngar paged 9 nge puf
mat'won e pi sib rorad ni Hebrew, ni pumo'on nge ppin, ya nge dabki sib be' nu Israel rok
be'. 10 Gubin e girdi' nge pi tayugang' ni m'aguwan'rad ni ngar paged nge puf mat'won e
pi sib rorad ma dakriy bi'id ni ngkur manged sib. Ra paged yad nge puf mat'wonrad,
11 machane de n'uw nap'an me thil lanin'rad, miyad fulweg fapi cha' ngan motogel
ngorad ngkur manged sib bayay.
12 Ma aram e fare SOMOL, 13 ni Got nu Israel, e yog ngog ni ngugog ko girdi' ni nge
lungug: "Gu ngongliy ba m'ag u thilmad e pi chitamangimed u nap'an ni gu chuwegrad
u pa' yu Egypt nggu pithigrad ko sib ni ur ted. Mu gog ngorad ni 14 gubin e medlip e
duw ma ngar paged pi sib nu Hebrew nike pigpig ngorad u lan nel' e duw. Machane
pi' chitamangimed e dar folgad rog ma dar motoyilgad ko n'en ni gog. 15 Dawri n'uw
nap'an nim thilyeged lanin'med ngam rin'ed e n'en nib magan'ug ngay. Gimed gubin ni
magan'med ngay ni ngam paged e girdi' nu Israel nge puf matawrad, mi gimed ngongliy
ba m'ag u p'eowcheg, u lan fare Tempel ni yima liyor ngog riy. 16 Machane mukum
thiliyeged e tafnay romed bayay ngam m'ay niged fag. Gimed gubin ni mu fulweged fapi
sib ni kam paged kepuf rograd ni aram rogon ni yad ba'adag, ngam motogel gad ngorad
ngkur manged sib bayay. 17 Ere chiney, I Gag SOMOL e gu be yog ni damur folgad rog;
dawor mu pi'ed e pufrogon nga Israel ni polo'. Ere kefel', bay gu pi' e pufrogon ngomed:
nge pufrogmed ngam m'ad, u fithik' e mael, ko liliy, nge uyngol. Bay gu pag gubin e nam
nu fayleng ngar da'da'gad ni marus ko pin'en ni bay gu rin' ngomed. 18-19 Pi tolang ko
salthaw nu Judah ngu Jerusalem, nge pi'in ba ga' lungrad u tafen e pilung, nge pi prist,

nge gubin e tayugang', ni nra ngongliyed ba m'ag u thilmad ni rseyed ba garbaw nge ruw raba' ngranod u thilin. Miyad cheal ngar th'abed fare m'ag ni dar folgad ko tin bay riy. Ere bay gu rin' ko pi girdi' ney e n'en rin'ed ko fare garbaw. 20 Bay gu pi'rad nga pa' e pi to'ogor rorad, ni pi'in yad be finey ni ngar thanged e fan rorad, ma ldow rorad e bayi longuy e arche' nge gamanman ni malboch. 21 Ku bay gu pi' Zedekiah ni Pilung nu Judah nge pi tolang ko salthaw rok nga pa' e pi'in yad be finey ni ngar thanged e fan rorad. Bay gu pi'rad nga pa' fa raba' i salthaw nu Babylon, ni fa'an kar talegned e cham ngom. 22 Bay gu pi' e thin, ma bay ra sulod ko re binaw ney. Bay rachamgad ngay ngar koled miyad urfiy nga but'. Bay gu tay e yochi binaw nu Judah ni bod bang i ted ni dariy be' nma par riy. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

35

Jeremiah nge fare ke girdi' ni Rekab

1 Nap'an ni ba pilung Jehoyakim nib mo'on ni fak Josiah u Judah, me ga'ar SOMOL ngog, 2 "Man ngak girdi'en fare ke girdi' ni Rekab ngam non ngorad. Ma aram ma ga fekrad i yib ngalan fapi senggil ko Tempel ngam pi' boch e wayin ngorad." 3 Aram mug fek ga'ngin e re ke girdi' nem ni Rekab — i Jaazaniah (nib mo'on ni fak yug rebe Jeremiah, nib mo'on ni fak Habazziniah) nge gubin pi walagen ni pumo'on nge pifakrad ni pumo'on — 4 mug fekrad I yan nga Tempel. Gu fekrad ngalan fare senggil rok pi gachelpen fare profet i Hanan nib mo'on ni fak Igdaliah. Re senggil ney e bay nga daken e birok Maaseyah e senggil nib mo'on ni fak Shallum, ni be' nib tolang u Tempel, ma bchugur e re senggil ney ko fa tinem e senggil rok e tin kabay e tolang u rom. 5 Ma aram mu gu tay boch e kap nge yu raba' i dabiy nib sug ko wayin nga sabal ko fapi Rekab, mug ga'ar ngorad, "Mu unumed boch e wayin."

6 Machane miyad ga'ar, "Da gur unumed e wayin. Ya chitamangimad i Jonadab nib mo'on ni fak Rekab e yog ngomad ni dariy bagmad fa reb e pi'in owchamad ni ra unum bu uw i wayin. 7 Miki yog ngomad ni dab gu dumow naun gad ara gu wolduggad ko fare nam ara gu yunged e *grape* ara gu chuw'iyed. I ta'chiylen ngomad ni gubin ngiyal' ni *tent* e ngu'ug pired riy, ya nge yag ni gu magachgad u daken e re but' ney ni gin gamad be par riy ni bod e milekag. 8 Gu folgad u gubin fapi gafal ni pi' Jonadab ngomad. Gamad e dagur unumed e wayin, ma ku arrogon pi le'engimad, nge pifakmad ni pumo'on nge ppin. 9-10 Dagur dumow naun gad ni nggu tafaned — gamad ma par u *tent*— ma dariy tafi'imad *grape*, nge pi flang romad ara *grain*. Kug folgad u gubin e tin ni yog Jonadab ni ga' romad kakrom ni nggu rin'ed. 11 Ya nap'an ni kol Nebukadnezzar ni Pilung fare binaw, mu gu duwgiliyed ni ngugbad nga Jerusalem nggu paloggad ko salthaw nu Babylon ngu Syria. Aram fan ni gamad be par u Jerusalem."

12-13 Aram e fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni Got nu Israel, e yog ngog ni nge lungug ko girdi' nu Judah ngu Jerusalem, "I Gag SOMOL e gu be fithmed ko mangfan dabumed ni ngam motoyilgad ngog ma gimed fol ko thin rog. 14 Pi'in owchen Jonadab e ra folgad ko n'en nni ta'chiylen ni dab ni unum e wayin, ke mada ko daba' ni dariy bagyad nma unum e wayin. Ma gag e yug guma non ngomed, ma damur folgad rog. 15 Kug par ni yuggu be l'oeg e pi profet ni tapigpig rog ngomed, ngu u roged ngomed ni ngam paged ngongolmed ni kireb ngam rin'ed e n'en nib mat'aw. Yad be ginangmed ni dab kum tedfan mi gimed pigpig nga yug boch e got, ya nge yag ni ngkum pired u daken fare nam ni kug pi' ngomed nge pi chitamangimed. Machane damur motoyilgad ngog ara mu tiyan'med ko tin kugog. 16 Pi'in owchen Jonadab e ra folgad ko n'en ni tay e pi chitamangirad kakrom chiylen ngorad, machane gimed e damur folgad rog. 17 Ere chiney, I Gag, fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni Got rok yu Israel, e bay gu fek nga daken e girdi' nu Judah ngu Jerusalem gubin fapi riya' ni kug micheg. Bay gu rin' ni

aray rogon ni bochan e damur motoyilgad ko ngiyal' ni gu be non ngomed, ma damur fulweged lungug ko ngiyal' ni gu be piningmed."

18 Ma aram mu gog ko fare ke girdi' ni Rekab ni SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni Got rok yu Israel, e ke ga'ar, "Gimed e kam folgad ko n'en ni tay Jonadab ni chitamangimed chiylen ngomed; ma gimed be falwok u gubin e motochiyel rok, ma gubin e tin ni tay chiylen ngomed e go' ka mu rin'ed. 19 Ere gag, fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got rok yu Israel, e gu micheg ni Jonadab nib mo'on ni fak Rekab e gubin ngiyal' ma bay reb e pumo'on ni owchen ni ir e nge pigpig ngog."

36

I Baruk ni be'eg bang i babyor u lan e Tempel

1 Re duw ni gamen e aningeg ngay nike pilung Jehoyakim nib mo'on ni fak Josiah u Judah, me ga'ar SOMOL ngak Jeremiah, 2 "Mu fek e babyor ngam yoloy ngay urngin e pin'en ni kug weliy ngom ni murung'agen yu Israel nge yu Judah, nge urngin e pi nam. Mu yoloy urngin e pin'en ni kug weliy ngom ko th'abi som'on ni gu welthin ngom, nap'an ni Josiah e pilung, nge yib nge mada' ko chiney. 3 Ya dabisiy nra rung'ag piyu Judah murung'agen urngin e riya' ni ku gu finey ni ngu fek nga dakenrad, ma aram e dabisiy ni yad urngin ni yad ra pi' keru'rad ko kireb ni yad be ngongliy. Mu gu n'ag fan u wun'ug e kireb rorad nge denen rorad."

4 Aram mu gu pining Baruk nib mo'on ni fak Neriah, mu gu weliy ngak urngin e pin'en nike weliy SOMOL ngak. Me yoloy Baruk ni gubin ngalan bangi babyor ni yima bachiy. 5 Ma aram mu gog ngak Baruk e n'en ni nge rin', "Kan talegeg ndab kug un ngalan e Tempel. 6 Machane gu ba'adag ni ngam man ngaram e yay ni migid ni ngan pag e abich. Ma ngam be'eg nib ga' lungum, ya nge yag ni ngar rung'aged gubin tin keyog SOMOL ngog kugog ngom kam yoloy. Ngam be'eg ko gin nra rung'ag gubin e girdi' riy, miki rung'ag e girdi' nu Judah ni karbad ko fayochi binaw. 7 Ya dabisiy ni yad ra meybil ngak SOMOL miyad pi' keru'rad ko kireb ni yad be ngongliy, I SOMOL e bay e tin keyog nra buch ko pi girdi' ney u fithik' e damumuw rok nib gel." 8 Me be'eg Baruk e thin rok SOMOL u lan e Tempel nrogon ni gu weliy ngak.

9 U lan e bi mereb e pul ko duw ni lal ni Jehoyakim nib mo'on ni fak Josiah e pilung nu Judah, me pag e girdi' e abich ni gomang e runguyrad SOMOL. Re abich nem npag e gubin e girdi' nma par u Jerusalem nge gubin e girdi' nrabad e ngaram ko yochi binaw nu Judah. 10 Ma aram nap'an ni be motoyil urngin e girdi', me be'eg Baruk u lan fare gi babyor urngin e pin'en ni gu weliy ngak. I be'eg u lan e Tempel u lan fare senggil rok Gemariah nib mo'on ni fak Shafan, ni ir e tayol u tafen e puf oloboch. Senggil rok e bay ko thal nilang u lan e yoror ko Tempel u to'oben langan e garog ni Garog ni Be'ech fithingan.

Fare gi babyor ni yima bachiy nni be'eg ngak fapi tolang

11 Mikayah, ni be' nib mo'on ni fak Gemariah me Shafan e tutuw rok, e rung'ag e tin ni be'eg Baruk ni bay u lan fare babyor ni yima bachiy ni thin ni SOMOL e keyog. 12 Me yan nga tafen e pilung nga senggil rok fare tayol u tafen e puf oloboch, ni bay urngin fapi tolang riy ni yad be puruy', ni aram Elishama ni ir e tayol u tafen e puf oloboch, nge Delayah nib mo'on ni fak Shemayah, nge Elnathan nib mo'on ni fak Akbor, nge Gemariah nib mo'on ni fak Shafan, nge Zedekiah nib mo'on ni fak Hananiah, nge urngin e tin ni kabay e tolang ni yad bay u rom. 13 Me weliy Mikayah ngorad urngin ban'en nike rung'ag nike be'eg Baruk ngak e girdi'. 14 Me l'oeg fapi tolang Jehudi nib mo'on ni fak Nethaniah, nib mo'on ni fak Shelemiah, nib mo'on ni fak Kushi ni nge yog ngak Baruk nge fek i yib ngorad fare gi babyor ni yima bachiy ni ir e ke be'eg e thin riy ngak e girdi'. Me fek Baruk fare gi babyor nge yan ngorad. 15 Me lungurad ngak, "Mu par nga

but', ngam be'eg e re gi babyor nir ngomad." Me be'eg Baruk ngorad. 16 Ma nap'an ni
mu' i be'eg rok ni gubin, miyad chachangar u owcherad ni kar rus gad, me lungurad
ngak Baruk, "Thingar gu weliyed e pi thin nir ngak e en pilung." 17 Miyad fith ngak ni
lungurad, "Mog ngomad ko mang e rin' ma ga yoloy urngin e pi thin nir nga babyor? I
Jeremiah e weliy ngom ma ga yoloy nga babyor?"
18 Me fulweg Baruk ni ga'ar, "Urngin bug e thin ni bay riy me Jeremiah e weliy ngog
nggu yoloy ngalan e gi babyor ney ni gu yoloy ko tinta."
19 Me lungurad ngak, "I gur nge Jeremiah e thingar mmarow ngam mithgow. Ngam
guyew rogon ndabi nang be' e gin gimew bay riy."

Fare pilung ni urfiy fa gi babyor ni yima bachiy

20 Fapi tolang e ra ted fare babyor ni yima bachiy nga senggil rok Elishama, ni ir e tayol
u tafen e puf oloboch, miyad yan ngalan e yoror ko en pilung, nu rom e ra weliyed gubin
ban'en riy ngak fare pilung. 21 Ma aram me l'oeg fare pilung Jehudi ni nge yan i fek fare
gi babyor. I yan i fek u senggil rok Elishama nge be'eg ngak fare pilung nge gubin fapi
tolang ni yad ba sak'iy u to'oben. 22 Ngiyal' nem e nap'an e garbeb ere fare pilung e ke
par nga but' u to'oben e nifiy u lan e naun rok nima par riy u nap'an e garbeab. 23 Yug
nap'an e ra mu' Jehudi i be'eg dalip ara aningeg guruy ko fare babyor, me fek fare pilung
bochyang i yar nge th'ab yu guruy nem nge yin' nga mit e nifiy. Aram e n'en ni i rin' ngay
nge mada' ko ngiyal' nike urfiy ga'ngin fare gi babyor ni yima bachiy. 24 Ma dariy bagyad
fapi tolang ara fare pilung ni rung'ag urngin e pin'ey ni rus ara m'ug rok nike kirban'.
25 I Elnathan, Delayah, nge Gemariah e u ra weniggad ko fare pilung ni dabi urfiy e re
gi babyor nem, ma de fol rorad. 26 Ma aram me l'oeg I Jerahmeel nib mo'on ni fak nge
Serayah nib mo'on ni fak Azriel nge Shelemiah nib mo'on ni fak Abdeel, ni ngar koled
gag nge tayol rog i Baruk. Machane SOMOL e ke mithag mow.

Jeremiah niki yoloy bang e babyor ni yima bachiy

27 Tomuren nike urfiy Jehoyakim fare babyor ni gog e thin riy ngak Baruk me yoloy,
me yog SOMOL ngog 28 ni ngkug fek bang e babyor ni yima bachiy nggu yoloy ngay gubin
e tin immoy ko gin som'on e babyor. 29 Me yog SOMOL ngog ni nggog ngak Jehoyakim
ni Pilung ni nge lungug, "Kam urfiy fare gi babyor ma kam fith ngak Jeremiah fan ni
yoloy ni pilung nu Babylon e bay yib nge kirebnag e re nam ney me li' e girdi' nge pi
gamanman ni bay riy. 30 Ere Gag SOMOL e be lungug ngom i gur Jehoyakim ni Pilung,
ni dakuriy be' ni owchem ni bay ki gagiyegnag gil'ilungun David. Dowef rom e bay nin'
nga wean ko gin bay i mat e yal' riy ngay ni rran, ma be yib e garbeb ngay ni nep'. 31 Ma
bay gu gechig nigem nge pi'in owchem, nib mu'un e pi tolang rom ngay ni yad bay u
tan pa'am, ni bochan e denen ni kam ngongliyed ni gimed gubin. Ya gur nge girdi' nu
Jerusalem nge girdi' nu Judah e ug gineangmed ma dariy bigimed ni motoyil, ere bay gu
girengiy nga dakenmed ni gimed gubin e riya' ni fa'an gu weliy."
32 Ma aram mu gu fek bang e babyor ni yima bachiy nggu pi' ngak Baruk ni tayol rog,
me yoloy ngay urngin e thin ni gog ngak. I yoloy urngin e thin ni immoy u lan fare gi
babyor nsom'on, nge ku boch e thin nib chugur fan ngay.

37

Zedekiah ni man ayuw ngak Jeremiah

1 Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon e tay Zedekiah nib mo'on ni fak Josiah, ni
nge mang pilung ko nam nu Judah ni nge yan nga luwan Jehoyakin nib mo'on ni fak
Jehoyakim. 2 Machane Zedekiah, nge pi tolang ni yad bay u tan pa', nge girdi' e dar folgad
ko fapi thin ni pi' SOMOL ngog.
3 Zedekiah ni Pilung e l'oeg Jehukal nib mo'on ni fak Shelemiah, nge Zefaniah ni prist
nib mo'on ni fak Maaseyah nga rognew ngog ni nggu meybil ngak SOMOL ni Got romad

ni pa' e nam romad. 4 Ma ngiyal'nem ma dawor ni teg nga kalbus ma kug be yan u
fithik' e girdi' ni kab puf mat'wug. 5 Ma ngiyal'nem e ke yib e salthaw rok Farao nga
wuru' yu Egypt, ma yu Babylon ni yad be mael ngak yu Jerusalem e fa'an rrung'aged
murung'agrad, miyad sul nga tomur.
6 Ma aram me yog SOMOL, ni Got nu Israel, ngog ni ngug ga'ar, 7 ngak Zedekiah, "Fa
raba' i salthaw nu Egypt e karbad ni ngar ayuweged gur, machane bay ra sulod nga
taferad. 8 Ma aram e bayi sul piyu Babylon ngar chamgad ko re binaw ney ngar koled,
miyad urfiy nga but'. 9 I Gag SOMOL e gu be puguran ngomed ni nge dab mu ban niged
gimed ngu'um leam niged ndabki sul yu Babylon, ya yad ra sul 10 ni mus ni gimed ra li'
urngin e salthaw nu Babylon ni be cham ngomed e chiney nge yan i par ni kemus ni tin
ke magey e girdi' e ke maad'ad ni yad ba thig u lan e pi *tent* rorad, ma pi girdi' nem e ku
yad ra sak'iy ngarbad ra urfiyed e re binaw ney."

Jeremiah nni kol nga ni kalbusnag

11 Me mal'af e salthaw nu Babylon u Jerusalem ni aram e yad be sul nga tomur, ya be
yib e salthaw rok Farao. 12 Ma aram mu gu chuw u Jerusalem nggu wan ko gin tafen piyu
Benjamin nggu fek e birog e f'oth ko binaw ni tafen e tabnaw rog. 13 Ma fa'an gu taw ko
fare garog ni Benjamin fithingan, ma bay ba pilungen e salthaw u rom nib mil fan ngak
e salthaw ni be maruwel u rom, ni be' nib mo'on ni Irijah fithingan, ni fak Shelemiah,
ni Hananiah e tutuw rok, me talegeg me ga'ar ngog, "Kam finey ni ngam mil ngam man
ngak e girdi' nu Babylon!"
14 Mu gu fulweg nug ga'ar, "Gathi er rogon! Gathi nggu mil!" Machane de motoyil
Irijah ko n'en ni gu be yog. Me koleg nge fekeg i yan ngak e pi'in ntolang. 15 Miyad
damumuw ngog miyad pi'eg ngan toyeg min teg ngalan e naun rok Jonathan ni ir e tayol
u kort ngan man'nag e naun ngog, ma naun rok e ke mang ba kalbus. 16 Min teg ngalan
ba kalbus ni bay u tan e but', mu gu par u rom nib n'uw nap'an.
17 Me bingyal' me yog Zedekiah ni Pilung ni ngan fekeg i yan ngak, me fith ngog u rom
u tafen ni go' gamow ni ga'ar, "Mog, bay bbugithin nike yib rok SOMOL?"
Mu gu fulweg nug ga'ar, "Ba', I gur e bay ni pi'em nga pa' e pilung nu Babylon." 18 Ma
aram mu gu fith nug ga'ar, "Be mang oloboch e kug ngongliy nib togopluw ngom, ara pi
tolang ko salthaw rom, ara pi girdi' ney ni er tapgin ni kam teg nga kalbus? 19 Mang e
ke rin' fapi profet rom ni fa'ani lungurad ngom e pilung nu Babylon e dabi cham ngom
ara re nam ney? 20 Gu be wenig ngom e chiney ni ngam motoyil ngog ngam rin' e tin
nggu wenignag ngom. Wenig ngom, dab kum sulwegeg nga kalbus ko fare naun rok
Jonathan. Ma fa'an ga ra fulwegeg, ma rib mich ni bay gum' u rom."
21 Me yog Zedekiah ni Pilung ni nga ni loknag e garog ngog u lan e yoror u tafen e
pilung, ra reb e rran ma ba yael' e flowa ni ka ni pi' ngog ni kan fek u tafen e lum flowa,
nge mada' ko ngiyal' nike m'ay urngin e flowa u lan fare binaw.

38

Jeremiah ni par u lan ba luwed nike m'ay e ran riy

1 I Shefatiah nib mo'on ni fak Mattan, nge Gedaliah nib mo'on ni fak Pashur, nge Jukal
nib mo'on ni fak Shelamiah, nge Pashur nib mo'on ni fak Malkiah e rrung'aged ni gu be
weliy ko girdi' ni 2 ke ga'ar SOMOL, "En nra par u lan e re binaw nem e ra yim' u fithik'
e mael, ara uyongol, ara liliy. Machane en nra yan nga wuru' e re binaw nem nge pi'
ir nga pa' piyu Babylon e dab ni li' ngem'; me thay u pa' e riya' me fos." 3 Ma kug weliy
ngorad nike ga'ar SOMOL, "Bay gu pi' e re binaw ney ngak e salthaw rok e pilung nu
Babylon, ma aram e bayi kol." 4 Me ga'ar e pi tolang ni yad bay u tan pa' e en ni pilung
ngak fare pilung, "Re mo'on ney e thingar nli' ngem'. Ya ra i non ni aray rogon ma aram
e be waernag e leam ko salthaw nu lan e re binaw ney, ma ku aray e n'en be rin' ngak

urngin e girdi' nike magey u lan binaw. Re mo'on ney e gathi be guy rogon ni nge ayuweg e girdi'; kemus ni ba'adag ni nge gafgow nagrad."
5 Me ga'ar Zedekiah ni Pilung, "Kefel', mu rin'ed ngak e tin gimed ba'adag; ya dabiyag ni gu talegmed." 6 Miyad fekeg ngar nguchruyed gag ngalan ba luwed ni fen Malkiah nib mo'on ni fak e pilung, re luwed nem e bay u lan e yoror u tafen e pilung. Ma dariy e ran u lan e re luwed nem, kemus ni rungdu' e bay u t'ay, mu gu chur nga fithik' e rungdu'.
7 Machane Ebedmelek, ni be' nu Ethiopia, nib mo'on nib tolang nma maruwel u tafen e pilung e rung'ag ni kan nguchuruyeg ngalan fare luwed. Ma ngiyal'nem e aram e bay e en ni pilung ko garog ni Benjamin fithingan ni be puf oloboch. 8 Me yan Ebedmelek u tafen e pilung ngaram me ga'ar ngak fare pilung, 9 "Pilung, n'en ke rin' e pi girdi' ney e ba kireb. Kar nguchuruyed Jeremiah ngalan fare luwed, nike muduwgil ni nge yim' ko uyongol, ya, dakuriy e ggan u lan e re binaw ney." 10 Me yog fare pilung ngak Ebedmelek ni nge fek dalip fapi pumo'on ni yad bay u rom ngranod ngar girngiyed gag nggu chuw u lan fare luwed ndawor gum'. 11 Ma aram me fek Ebedmelek fapi pumo'on nge yan nga tafen e chugum u tafen e pilung nge fek boch e mad nike kaday me m'ag ko gaf nge nguchuruy ngog ngalan e luwed. 12 Me ga'ar Ebedmelek ngog, "Mu tay e pi mad nir nga tan alibem nge dabi th'abem e gaf." Mu gu rin' ni aram rogon, 13 miyad girngiyeg ngalang ngar chuweged gag u lan fare luwed. Tomuren e biney mi ni pageg nggu par u lan e yoror.

Zedekiah ni fith ngak Jeremiah ko mang e bfel' ni nge rin'

14 Me mol'og Zedekiah ni Pilung nganib ni fekeg i yan ngak ko bin dalip e garog ko Tempel. Me ga'ar ngog, "Nggu fith bbugithin ngom, ma dabug ni ngam mithag ban'en rog."
15 Mu gu fulweg nug ga'ar, "Ra gu weliy e tin riyul' ngom, ma ga thang e fan rog, ma gu ra fonow nigem, ma gathi ga ra fol riy."
16 Me micheg Zedekiah ni Pilung bbugithin ngog nde nang be'. I ga'ar, "Gu be micheg u fithingan SOMOL ni be par nib fos, ni ir e ke pi' e yafos ngodad, nri dab gu thang e fan rom, ma dab gu pi'em nga pa' fapi pumo'on ni yad baadag ni ngar thanged e fan rom."
17 Mug ga'ar ngak Zedekiah, "I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni ir e Got nu Israel, e ke ga'ar, "Fa'an ga ra pi'em nga pa' e pi tolang ko salthaw rok e pilung nu Babylon, ma dab ni thang e pogofan rom ma dab ni urfiy e re binaw ney. Me gur nge girdi' u tabinaw rom e dab ni thang e fan romed. 18 Machane fa'anra dab mu pi'em nga pa'rad, ma aram e bay ni pi' e re binaw ney nga pa' piyu Babylon ngar urfiyed ma dabiyag ni ngam mil rorad."
19 Me fulweg Zedekiah ni Pilung ni ga'ar, "Gu be rus ngak e girdi' nu Israel ni kar milgad ngak piyu Babylon. Ya richey mi ni pi'eg nga pa'rad ngu'ur gafgow nigedgag."
20 Mug ga'ar, "Dab ni pi'em nga pa'rad. Wenig ngom mu fol ko thin nike yog SOMOL ni bod rogon ni kug weliy ngom; ma aram e dariy ban'en nra buch rom, ma dab kun thang e fan rom. 21 Ya SOMOL e ke piliyeg e changar rog kug guy e n'en nra buch rom ni fa'an ga ra duwgiliy ni nge dab mu pi'em nga pa' e pi tolang ko salthaw nu Babylon. 22 Mu sap! Urngin e pi ppin nike magey u lan tafen e pilung nu Judah e ka ni fekrad i yan ko pi tolang ko salthaw rok e pilung nu Babylon. Mu telim ko thin ni yad be yan ma yad be yog ni be lungurad,
'Pi fager rok fare pilung e ka ra lobochiyed,
ke mang yad e yad be gagiyegnag.
Ma chiney nike rich e rifrif u ay nga fithik' e rungdu',
me yan fapi fager rog ngar n'iged.' "
23 Mug ga'ar ngak, "Urngin e ppin rom nge bitir rom e bay ni fekrad i yan ngak piyu Babylon, me gur e dabiyag ni ga ra mil rorad. Bayi fekem fare pilung nu Babylon ni kam mang kalbus rok, ma re binaw ney e bay ni urfiy."

24 Me fulweg Zedekiah ni ga'ar, "Ngam guy rogon nge dabi nang be' e tin ni kad
weliyew, ma aram e dariy ban'en nra buch rom. 25 Ra rung'ag e pi tolang ni kug non
ngom, ma yad ra yib ngar fithed ngom e thin ni kad weliyew. Ma yad ra micheg ngom
ndab ra li'ed gur nga mum' ni fa'anra mu weliy ngorad urngin e tin ni kad weliyew.
26 Ma aram e ngamog ngorad ni nge lungum e um wenig ngog ni nge dab kug pi'em
nga ni fulwegem nga kalbus u naun rok Jonathan ya ga ra yim' u rom." 27 Urngin fapi
tolang nrabad ngog ngu'ur fithed gag, mu gog ngorad e tin keyog fare pilung ngog ni
nggu gog. Miyad par ndakuriy ban'en ni yad ra rin' ngog, ya dariy be' nike rung'ag e tin
ni ug weliyew. 28 Min teg u lan fare yoror ko tafen e pilung nge mada' ko rofen nni kol
yu Jerusalem.

39

Waer ni tay yu Jerusalem

1 U lan e bin ragag e pul ko bin mereb e duw nike pilung Zedekiah u Judah, me yib
Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon nge ga'ngin fa raba' i salthaw rok ngar chamgad
nga Jerusalem. 2 Bin mereb e rran ko bin aningeg e pul ko re duw ni ragag nge ta'reb
nap'an nike pilung Zedekiah, min buthug e yoror ko re binaw nem nga barba'.
(3 Nap'an nkol yu Jerusalem, ma gubin e tolang ko fare pilung nu Babylon ni mang
tagil'rad e bin lukngun e garog, nib mu'un Nergal Sarezer, nge Samgar Nebo, nge
Sarsekim, ngay nge ku reb e Nergal Sarezer.)
4 Ma nap'an ni guy pilung Zedekiah nge gubin e salthaw rok e n'en ni yad be rin',
miyad guy rogon ni ngar milgad ngar chuwgad ko fare binaw nnep'. Ranod u kanawo'
ko milay' rok e pilung ngar thumurgad u langan e fare garog u thilin fagal yoror, ni yad
be sor i yan ko loway u Jordan. 5 Machane fa raba' i salthaw nu Babylon e ra tulfedyad
ngar koled Zedekiah u lan e tafel'fel' nib chugur nga Jeriko. Ma aram miyad yan ngak
Nebukadnezzar ni Pilung, u lan fare binaw nu Riblah u daken e but' nu Hamath, ni
aram e gin ni duwgiliy Nebukadnezzar riy e n'en ni ngan rin' ngak. 6 Mu rom u Riblah u
p'eowchen Zedekiah e thang e fan rok pifak Zedekiah ni pumo'on riy, miki thang e fan
rok e pi tolang nu Judah. 7 Tomuren e binem me luf lan owchen Zedekiah min m'ag ko
chen ni ngan fek nga Babylon. 8 Ngiyal' i nem, ma ke urfiy piyu Babylon tafen e pilung
nge naun ko girdi' ma kar buthged nga but' e pi yoror nu Jerusalem. 9 Tomuren, me
Nebuzaradan ni ir e ga' ko salthaw e fek e girdi' ni magach u lan fare binaw ni kalbus
nga Babylon, nib mu'un e girdi' ngay nra milgad ngak. 10 Kemus ni pi'in th'abi gafgow
ni dariy taferad e pagrad u lan e nam nu Judah, me pi' ngorad yung i milay' ni *grape* nge
flang.

Jeremiah nni pag

11 Machane Nebukadnezzar ni Pilung e yog ngak Nebuzaradan, ni fare tolang ko
salthaw ni ga'ar, 12 "Man ngam gay Jeremiah ngam ayuweg. Dab mu maad'ad ngak, ma
ngam rin' e tin ni ba'adag." 13 Ere Nebuzaradan ni ir e ga' ko salthaw, nge Nebushazban,
nge Nergal Sarezer ni yad boch e tolang u tafen e pilung nu Babylon, 14 e ni l'oegrad ngar
fekedgag u lan e yoror ko pilung. Ra pi'edgag ngak Gedaliah nib mo'on ni fak Ahikam
nib mo'on ni fak Shafan ni nge ayuwegneg, ma nge thapegneg nga tabnaw ni bfel' rogog.
Aram mu gu par u rom u fithik' e girdi'.

L'agan' rok Ebedmelek

15 Nap'an ni gu ba kalbus u lan e yoror ko pilung, me taw e thin rok SOMOL ngog ni
be ga'ar, 16 "Mman ngamog ngak Ebedmelek ni be' nu Ethiopia ni SOMOL ni Gubin ma
Rayag Rok, ni fare Got nu Israel e be ga'ar, "Ri bod rogon ni gog, nggu fek nga daken e re
binaw ney e riya' ma gathi fla'ab, ma nap'an nra buch e ran'ey, ma ga bay u rom ni ngam
guy. 17 Machane I Gag SOMOL e bay gu yororiyem, nga dab ni pi'em ngak fapi girdi' ni

gab marus ngorad. 18 Bay gu ayuweg e pogofan rom nge dab ni li'em ngamum'. Bay mu
thay ni dab mum' ni bochan e pagan' rom ngog. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

40

Jeremiah ni par rok Gedaliah

1 I SOMOL e non ngog u tomuren nike pageg Nebuzaradan u kalbus ni ir e ga' ko
salthaw u Ramah. Ya ni fekeg ngaram ni kan chain nigeg, ni gub mu'un ngak gubin
fapi girdi nu Jerusalem ngu Judah nni fekrad ni kalbus nga Babylon.
2 Fare tolang ko salthaw e piningeg nga wuru' e girdi' nge ga'ar ngog, "Fare SOMOL ni
Got rom e keyog ni re but' ney e nge yib e riya' ngay, 3 are chiney e ke rin' e n'en nni yog
nra rin'. Ke buch gubin e pin'ey ni bochan e girdi' rom ni yad be denen nib togopluw
ngak SOMOL ma darir folgad rok. 4 Chiney, e nggu luf e chain u tungun pa'am nggu
pagem. Fa'anra ga ba'adag ni ngam un ngog nga Babylon, ma rayag, ya gu ra aywegem.
Machane fa'anra dabum, ma dab mu'un. Go' ku bay gubin yang ni ga ra mel'eg, ma ga
yan ko gin ga be finey."
5 Ma da gu fulweg, me ga'ar Nebuzaradan, "Mu sul ngak Gedaliah nib mo'on ni fak
Ahikam ni ir e tutuw rok Shafan, ni aram facha' ni yog fare pilung nu Babylon ni nge
governor ko pi binaw nu Judah ney. Rayag ni mu par rok ngam par u fithik' e girdi', fa
gur e muguy e gin ni ga be finey ni bfel' ni ngam man ngay." Ma aram me pi' ba tow'ath
ngog nge boch e ggan ni nggu fek, me pageg nggu wan. 6 Gu wan gu par ngak Gedaliah
u Mizpah nggu par u rom u fithik' e girdi' ni magach u lan fare nam.

Gedaliah ni governor u Judah
(2 Kings 25:22-24)

7 Boch e pi tolang u Judah nge salthaw nde yag nni kolrad. Rrung'aged ni fare
pilung nu Babylon e ke tay Gedaliah ni ir e governor ko fare nam ke par ni ir e be tay
murung'agen gubin e pi'in nni fekrad nga Babylon ni fapi girdi' th'abi gafgow ko fare
nam. 8 Ere Ishmael nib mo'on ni fak Nethaniah, nge Johanan nib mo'on ni fak Kareah,
nge Serayah nib mo'on ni fak Tanhumeth, nge pi pumo'on ni fak Efai nu Nethofah, nge
Jezaniah nu Maakah e ru'ned ko fapi pumo'on ngranod ngak Gedaliah nga Mizpah. 9 Me
ga'ar Gedaliah ngorad, "Nggu micheg ngomed ni dab mu rus gad ni ngam pired nga tan
pa' yu Babylon. Mi gimed par u lan e re nam ney ngu'um pigpig gad rok fare pilung nu
Babylon, bay mu pired ni gubin ban'en ni bfel' u puluwomed. 10 I gag e bay gu par u
Mizpah nggu mang mit e thin romed u nap'an nra yib yu Babylon ngaray. Ma gimed
e ngam ta'reb gad nga mu kunyed e wayin nge wom'ngin e gek'iy nge gepgep ni *olive*,
nga mu cha'riyed nga langgin fare binaw ni ka mu pired ngay." 11 Ngiyal' i n'em e gubin
yu Israel ni yad bay u Moab, Ammon, Edom, nge ku boch e binaw, e rung'aged ni fare
pilung nu Babylon e ke pag boch piyu Israel ni ngar pired u lan yu Judah, ma ke tay
Gedaliah ni governor rorad. 12 Ma aram miyad chuw ko yung i n'en nni weregrad riy,
ngar sulod nga Judah. Rabad ngak Gedaliah nga Mizpah, nu rom e ra kunyed e tin yo'or
e wayin nge wom'ngin e gek'iy riy.

Gedaliah nli' ngem'
(2 Kings 25:25, 26)

13 I Johanan nib mo'on ni fak Kareah nge boch e tolang ko salthaw e rabad ngak
Gedaliah nga Mizpah 14 nga rabad ra ga'argad ngak, "Da munang ni fare pilung i Baalis
nu Ammon e ke l'oeg Ishmael ni nge li'em ngamum'?" Ma de riyul' u wan' Gedaliah e
ran'em. 15 Ma aram me non Johanan ngak ni go' yow ni ga'ar, "Mu pageg nggu wan gu
thang e fan rok Ishmael, ni dariy be' nra nang ko mini' e ke li'. Mangfan ni ngan l'oeg
ni nge li'em ngamum'? Ya ra k'aring e pi Jew ni ka ra mu'ulung gad nga to'bem ngar
werwergad, ma ra girengiy e riya' nga daken gubin e girdi' ni magach u lan yu Judah."

16 Ma aram me ga'ar Gedaliah, "Dab mu rin'! N'en ni ga be yog u murung'agen Ishmael
e de riyul'!"

41

1 Lan e bin ni medlip e pul ko re duw nem, ma Ishmael nib mo'on ni fak Nethaniah
nib mo'on ni fak Elishama, ni be' ko fare tabinaw nib pilung, ni ir reb fapi tolang ko
salthaw rok e pilung e yan nga Mizpah nike un ragag e pumo'on ngak, ni ngranod ra
guyed Gedaliah ni governor. Ma nap'an ni ka yad be abich u ta'bang, 2 me girengiy
Ishmael nge fa ragag i pumo'on e saydon ngar thanged e pogofan rok Gedaliah. 3 Ku
ra thanged e fan rok gubin piyu Israel ni urmed rok Gedaliah u Mizpah nge pi salthaw
nu Babylon ni yad bay u rom e ngiyal'nem.
4 Me reb e rran riy u m'on ndawori nang be' murung'agen Gedaliah ni kan thang e
pogofan rok, 5 me taw meruk i ragag e pumo'on nu Shekem, ngu Shiloh, nge yu Samaria.
Kar puyed sorbarad ma kar guchthuyed e mad u dakerad ma kar rasayed dowrad. Kar
feked e *grain* nge *incense* ni ngar pi'ed ni maligach u Tempel. 6 Ma aram me yan Ishmael
nga wuru' yu Mizpah ni be yor nge yan i mada' nagrad. Nap'an ni taw ngorad me
ga'ar, "Wenig ngomed mired ngalan binaw ngam guyed Gedaliah." 7 Ma yug nap'an nra
tawgad ngalan fare binaw, me thang Ishmael nge fapi pumo'on e pogofan rorad nga
ron'ed yad ngalan ba luwed.
8 Machane bay ragag e pumo'on ko fare ulung nra ga'argad ngak Ishmael, "Wenig
ngom, dab mu thang e pogofan romad! Bay e *wheat* romad, nge *barley*, nge gapgap
ni *olive*, nge *honey* ni kan mithag u daken yung i flang." Ma aram ma de li'rad. 9 Fare
luwed ni yin' Ishmael e ldow rok fapi pumo'on ngay ni li'rad e rib ga' ni ker Asa ni Pilung
u nap'an ni mael Baasha ni Pilung nu Israel ngak. Ishmael e suguy fare luwed ko fapi
ldow. 10 Ma aram me kalbusnag e ppin ni pifak fare pilung nge gubin e tin ni magach
e girdi' u Mizpah, ni pi'in ni tayrad Nebuzaradan ni ir e tolang ko salthaw nga tan pa'
Gedaliah. I fekrad Ishmael ni kalbus ngar sorgad i yan ko gin tafen yu Ammon.
11 I Johanan nge gubin e tolang ko salthaw ni yad bay rok e rrung'aged e re pa' i
oloboch nem nike rin' Ishmael. 12 Me un e salthaw rorad ngorad ngar lol'ged ngar koled
u charen fare lipath nib ga' u Gibeon. 13 Nap'an ni guy e kalbus rok Ishmael i Johanan
nge pi tolang ni yad mu'un ngak, miri felan'rad, 14 miyad mil i yan ngorad. 15 Machane
Ishmael nge meruk e salthaw rok e ra thaygad rok Johanan ngar milgad ko binaw nu
Ammon.
16 Ma aram e Johanan nge fapi tolang ko salthaw e ra ayweged e pi salthaw, nge ppin,
nge bbitir, nge *eunuch* ni fapi girdi' ni chuwegrad Ishmael u Mizpah nge fekrad ni kalbus
u tomuren nni thang e fan rok Gedaliah. 17-18 Kar tamdag gad ngak piyu Babylon ni
bochan Ishmael ni ir e thang e fan rok Gedaliah, ni aram e cha' ni turguy fare pilung nu
Babylon ni nge mang governor ko fare nam. Ma aram miyad sor i yan nga Egypt, ni fan
e ngar paloggad rok piyu Babylon. Nap'an ni yad be yan i yan miyad tal u Kimham u
charen yu Bethlehem.

42

Girdi' ni yog ngak Jeremiah ni nge meybil nagrad

1 Gubin e tolang ko salthaw nib mu'un Johanan nib mo'on ni fak Kareah nge Azariah
nib mo'on fak Hoshayah, e rabad e girdi' u gubin e dodow 2 miyad ga'ar ngog, "Wenig
ngom ngam rin' e n'en ngogned ngom! Meybil ngak SOMOL ni Got rodad ni fan ngomad.
Meybil ni fen gubin e pi aromad nde yim'. Immoy bingyal' nri gamad ba yo'or; ma
chiney e ga be guy nri'in i gamad e ke magach. 3 Mu meybil ni SOMOL ni Got rodad
e nge dag ngomad e re kanawo' ni nggu warod riy nge mang e nggu rin'ed."

4 Me lungug, “Kug rung’ag, ere bay gu meybil nagmed ngak SOMOL ni Got rodad, ni
bod rogon ni kamogned; ma bay gog urngin e tin keyog SOMOL ndab gu mithag bang
riy romed.”
5 Ma aram ma yad ga’ar ngog, “Nge mang SOMOL ba mich nib riyul’ mab yul’yul’ ni
nge togopluw ngomad ni fa’anra dag folgad u gubin e motochiyel ni pi’ SOMOL ni Got
rodad ngom ni fan ngomad. 6 Ndemturug ko m’agan’mad ngay fa dangay, ma gamad ra
fol rok SOMOL ni Got rodad, ni ir e gamad be ning ngom ni ngam meybil ngak. Fa’an
gamad ra fol rok ma ra fel’ gubin ban’en u puluwomad.”

Fulweg ko meybil rok Jeremiah ni pi’ SOMOL

7 Me yan ragag e rran ngay me non SOMOL ngog. 8 Ma aram mu gu pining Johanan nge
gubin fapi tolang ko salthaw ni yad bay rok, nge gubin fapi girdi’ nga ta’bang. 9 Mug ga’ar
ngorad, “Fare SOMOL, ni Got rok yu Israel ni ir e mu l’oegedgag ni nggu fek e thin romed
ngak e ke ga’ar, 10 ‘Fa’anra ba m’ag u wan’med ni ngkum pired u daken e re nam ney,
ma bay gu ubungimed ngalang ma gathi nggu buthugmed nga but’; bay gu yungmed
ma gathi nggu pugmed ngalang. Fare riya’ ni gu fek nga dakanmed e ke kireban’ug
ngay. 11 Ngam taleged e marus ngak fare pilung nu Babylon. Gu bay romed, ma bay
gu laegmed u tan gelngin. 12 Bochan e gu ba wurengan’, ma aram e bay gu gagiyegnag
nge kirban’ ngomed nge pagmed ngam sulod nga tafenmed. I Gag SOMOL e kugog e pi
thin ney.’
13-15 “Ma gimed e girdi’ ni ka mu magachgad u lan yu Judah e thangri dab mu pired
ni dab mu folgad rok SOMOL ni Got romed, nga mu siyegned ni ngam pired u daken
e re but’ ney. Thangri dab mogned ni ngam ga’argad, ‘Dangay, bayi mang yu Egypt e
darod dapired ngay, ni aram e gin dab da mada’ niged e mael riy ara ni piningdad ni
ngdarod ko mael ara dam’ad ko mak’iy’. Fa’an gimed ra yog ni aray rogon, ma aram e
SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got nu Israel, e be ga’ar, ‘Fa’anra ka mu dugliyed
ni ngam marod nga Egypt ngam pired u rom, 16 ma mael ni gimed be tamdag ngay e ra
yib ngomed u rom, ma uyngol e bay i lekmed ma gimed ra yim’ u rom u Egypt. 17 Gubin
e girdi’ nike leamnag ni nge yan i par nga Egypt e ra yim’ u fithik’ e mael fa uyngol ara
liliy. Dariy bagyad nra par nib fos, ma ku dariy be’ nrayag ni thay ko riya’ ni gu ra fek i
yib ngorad.’
18 “SOMOL ni Got nu Israel e be ga’ar, ‘Ri bod rogon ni map’ e damumuw rog nib gel
nga daken e girdi’ nu Jerusalem, e ku aram rogon ni yira pu’og nga dakenmed ni fa’an
gimed ra yan nga Egypt. Bayi tamdag ya’amed; girdi’ e bay ur moning niged gimed ma
bay ra ted fithingimed ni kemang ba yaba’. Ma dakriy bi’id ni kigimed ra guy e re gin’ey
bayay.’ ”
19 Ma aram mu kug ul ul ngay ngug ga’ar, “Be yog SOMOL ngomed e girdi’ ni kam
magach gad u Judah ndab marod nga Egypt. Ma aram e gu be yog ngomed e chiney 20 ni
gimed be ngongliy ba oloboch nib ga’. Kam ninged ngog ni ngu meybil ngak SOMOL ni
Got radad ni fan ngomed, ma kam michegned ni gimed ra rin’ gubin e tin ni ta’chiylen.
21 Ma are chiney e kugog ngomed, ma damur folgad u gubin e tin ni l’ogeg SOMOL ni Got
rodad ni nggog ngomed. 22 Ere aram e nge par u wun’med e ran’ey: bay m’ad u fithik’ e
mael fa uyngol ara liliy u daken e re gi but’ ni gimed ba’adag ni ngam pired riy.”

43

Jeremiah nni Fek nga Egypt

1 Kug mu’ i yog ko girdi’ gubin e tin ni l’oegeg SOMOL ni Got rorad ni nggog ngorad.
2 Ma aram e Azariah nib mo’on ni fak Hoshayah nge Johanan nib mo’on ni fak Kareah
nge gubin e girdi’ nib tolangan’rad e ra ga’argad ngog, “Ga be ban. I SOMOL ni Got romad
e de l’oegem ni ngamog ngomad ni dab gu warod gu pired nga Egypt. 3 Baruk nib mo’on

ni fak Neriah e ke k'aring lanin'um ni ngam togopluw ngomad, ya nge gel piyu Babylon
ngomad nrayag ni yad ra li'mad fa ra feked gamad ni kalbus nga Babylon." 4 Ere Johanan
nge fapi tolang ko salthaw nge fapi girdi' e dar folgad ko tin ke tay SOMOL chiylen ni ngar
pired u lan fare binaw nu Judah. 5 Ma aram me fek Johanan nge gubin fapi tolang ko
salthaw gubin e girdi' ni magach u Judah nga Egypt, nib mu'un gubin e girdi' ni urmed
ko fapi nam nni weregrad riy ni kar sulod nga Judah: 6 pi pumo'on, ppin, bitir, nge pi
ppin ni fak fare pilung. Ra feked gubin e pi'in ni tay Nebuzaradan ni fare tolang ko
salthaw nga tan pa' i Gedaliah, ni gub mu'un ngay nge Baruk. 7 Dar folgad ko tin ke tay
SOMOL chiylen miyad yan ngalan yu Egypt ngar tawgad ko fare binaw nu Tahpanhes.
8 U rom e ga'ar SOMOL riy ngog, 9 "Mu fek boch e malang nib ga' ngam k'eyag u tan
malngen e kanawo' u mit e garog ko naun ko am u lan e re binaw ney, mu guy rogon
nge guy boch e girdi' nu Israel e n'en ni ga be rin'. 10 Ma aram ma gog ngorad ni Gag,
fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got rok yu Israel, e bay gu fek e tapigpig
rog i Nebukadnezzar ni Pilung u Babylon ngaray, ni ir e bayi tay e chiya rok nga daken
e pi malang ney ni kam k'eyag, ma bay i garareg e *tent* ko pilung u daken. 11 Bayib
Nebukadnezzar nge gel ngak yu Egypt. Girdi' ni kan bucheg wa'athan ni ngarmad' ko
liliy e ireram e n'en ni yad ra yim' riy, pi'in ni kan turguy ni ngan fekrad nga bang ni
kalbus e yira fekrad, ma pi'in ni kan turguy ni ngarmad' u fithik' e mael e yira li'rad
u fithik' e mael. 12 Bay gup' e nifiy ko tempel rok fapi got nu Egypt, ma fare pilung nu
Babylon e reb e ra urfiy fapi got fa reb e ra chuweg fapi got. Bod ba tagafal saf nra feked e
mad rorad nike chuw e yanuk riy, e aram rogon fare pilung nu Babylon nra pug fare but'
nu Egypt ngalang nike be'ech ma aram me yan nike gel. 13 Bay i kirebnag fapi malang
ni gang' ni yima meybil ngay u Heliopolis u lan yu Egypt me urfiy nga but' e pi tempel
ko pi got nu Egypt."

44

Thin rok SOMOL ngak e piyu Israel u lan yu Egypt

1 I SOMOL e non ngog nib l'ag rogon ngak urngin piyu Israel ni yad ma par u lan yu
Egypt, ko fapi binaw u lan yu Migdol, Tahpanhes, ngu Memfis, ngu lay ni lel'och e binaw.
2 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got nu Israel e ga'ar, "Gur ma ka mu guy fare
riya' ni gu fek nga daken yu Jerusalem nge gubin e pi binaw nu Judah. Kemus ko chiney
ma kab mogothgoth ni dariy be' nma par u langgin e pi binaw nem 3 ni bochan e girdi'
riy e i rin' e kireb nge k'aring e damumuw ngog. U ra pi'ed e maligach ngak yug boch
e got mu'ur pigpig gad ko pi got ni dariy bagyad fa bigmed ara reb e pi chitamangimed
ni i meybil ngorad. 4 Dag tal i pi' ngomed e pi profet ni tapigpig rog, ngi i yog ngomed ni
dab mu rin'ed e ran'ey ni rib kireb ni gub fananikay. 5 Machane da um motoyilgad ara
mu folgad riy. Dariy e ngam paged e ngongol romed ni kireb ko maligach ni gimed be
pi' ngak yug boch e got. 6 Aram mu gu pu'og e damumuw rog nib gel nga daken e yochi
binaw nu Judah nge nga daken e yupa' i kanawo u Jerusalem, mu gup' e nifiy ngay. I par
e pi binaw nem nge kanawo' ni dakriy woton u but' nike tamdag ya'an, aram rogon ke
mada' ko bin daba' e rran.
7 "Ma aram e Gag fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got nu Israel, e gu be
fith ngomed e chiney ko mangfan ni gimed be rin' e binem e ban'en nib kireb ngomed.
Gimed ba'adag ni ngam girngiyed e riya' nga daken e pumo'on, ppin, bbitir nge madway,
nge par ni dakriy bigmed nra magay? 8 Mangfan ni gimed be k'aring e damumuw
ngog ko tayfan ni gimed be tay ko pi liyos nge maligach ngak yug boch e got u roy
u lan yu Egypt, ni aram e gin ni kambad mu pired ngay? Ri gimed be rin' e ran'ey
ni bochan e ngam kireb niged gimed, nge gubin e nam nu roy u fayleng mi i moning
nagmed me par fithinganmed nike mang ba yaba'? 9 Kam paged talin urngin e pin'en
nib kireb ni ngongoliy e pi chitamangimed u lan fa yochi binaw nu Judah ngu daken

e yupa' i kanawo' u Jerusalem, ku ta'reb i ta' ko pilung nu Judah nge ppin rorad, nge gimed nge pi leengimed? 10 Ma ke mada' ko biney e rran ma dawor mu sobut' niged gimed. Damur liyorgad ngog fa mu falwokgad ko pi motochiyel ni gu pi' ngomed nge pi chitamangimed.

11 "Ere arfan ni Gag fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got nu Israel, e bay gu togopluw ngomed mug gathay ga'ngin yu Judah. 12 Ta'reb i ta' ko girdi' nu Judah ni magach ni kar turguyed ni ngaranod nga Egypt ngar pired u rom, bay gup owcheg ngorad ni yad gubin ni dabisiy ni ngan thang e pogofan rorad. Yad gubin e pi'in ntolang nge tin nib sobut', ni go' yad ra yim' u lan yu Egypt, ni de muduwgil ko mael e yad ra yim' riy fa uyngol. Ra tamdag ya'arad; girdi' e bay i moning nagrad me par fithingrad nike mang ba yaba'. 13 Bay gu gechignag e pi'in yad ma par u Egypt, nri bod rogon ni gu gechignag yu Jerusalem — ko mael, nge uyngol, nge liliy. 14 Dariy reb e girdi' nu Judah ni magach ni yib nga Egypt ni nge par u rom nrayag ni mil fa par nib fos. Dariy bagyad ni ku ra sul nga Judah, ko gin karmad' ni bochan ni ngkur pired riy bayay. Dakriy be' ni ku ra sul kemus ni'in i yad."

15 Ma aram ma gubin e pumo'on ni kar nanged ni ppin rorad e ma pi' e maligach ngak yug boch e got, ma gubin e ppin ni yad ba sak'iy u rom, nib mu'un piyu Israel ngay ni ur pired ko yimuch u Egypt ni yad bo'lung i girdi' ni yad ba yo'or e ra ga'argad ngog, 16 "Gu siyegned ni nggu motoyilgad ko n'en ni mog ngomad u daken fithingan SOMOL. 17 Gamad ra rin' gubin e tin kugogned ni gamad ra rin'. Bay ug pi'ed e maligach ngak e got romad, ni fare *Queen* nu Tharmiy, bay gu pu'oged e wayin ni aram e ba maligach ngak, nri bod ni ug rin'ed nge pi chitamangimad, nge pilung romad nge pi tayugang' romad u lan e yochi binaw nu Judah ngu lan e yupa' i kanawo u Jerusalem. Ma aram me par ganmad nike yo'or, ma kefel' rogmad, ma dakriy e oloboch e pulwonmad. 18 Machane aram n'umngin nap'an i yib ni kug talgad i pi' e maligach ngak fare *Queen* nu Tharmiy, nge wayin ni gamad be pu'og nib maligach ngak, ma dakriy ban'en romad, ma be yim' e girdi' romad u tan e mael nge uyngol."

19 Me ga'ar e pi'in ppin, "Nap'an ni gamad ra lith e kek ni kan ngongliy ni ya'an fare *Queen* nu Tharmiy, ma gamad be pi' e maligach ngak, nge wayin ni gamad be pu'og nib maligach ngak, ma kub magan' figirngimad ko n'en ni gamad be rin."

20 Ma aram mug ga'ar ngak gubin e pumo'on nge ppin ni yad be non ngog ni arrogon, 21 "Fapi maligach ni gimed ma pi' nge pi chitamangimed, nge pi pilung romed nge pi tayugang' romed, nge girdi' ko fare nam ni yad ma pi' ni maligach u lan fa yochi binaw nu Judah ngu lan e yupa' i kanawo' u Jerusalem — e gimed be leamnag ni SOMOL e de nang murung'agen fa ke pag talin? 22 Ka daba' e nge puth e binaw romed ma dakuriy be' nra par riy. Ke par ya'an nike tamdag, ma fithingan e ke mang ba yaba' ni bochan e SOMOL e dab kiyag ni nge k'adan' ko kireb nge ngongol ni kireb ni gimed be rin'. 23 Re riya' e aw ngomed ni bochan e gimed be pi' e maligach ngak yug boch e got ma gimed be denen nib togopluw ngak SOMOL ni damur folwokgad u gubin e tin ke ta'chiylen."

24-25 Kugog ngak gubin e girdi', nib ga' ni ppin, e n'en nike yog SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got nu Israel, e be ga'ar ngak e girdi' nu Judah ni yad ma par u lan yu Egypt: "Gimed nge pi le'engimed e kam micheged ngak *Queen* nu Tharmiy. Ni ngu'um pi'ed e maligach ngak ma gimed be pu'og e wayin nib maligach ngak, ma kam ted e tin kam og niged u gil'. Are kefel' ni arogon! Mu rin'ed e tin kam og niged! Mu ted u gil' e tin kam mow niged! 26 Machane chiney e ngam motoyilgad ko n'en ni Gag SOMOL e kug mownag u fithingag nib gel gelngin ngak gubin piyu Israel u lan yu Egypt: Dakriy e ngiyal' ni bay gu pag bigmed nge mow nga fithingag ni be micheg ban'en me ga'ar, 'Gu be micheg u fithingan SOMOL ni Th'abi Tolang nma par nib fos!' 27 Bay gguy ni nge par ni dab kum man'ogad, ma bay ni thirifmed u but'. Gimed gubin ni bay m'ad, ni de muduwgil ko ngam m'ad u fithik' e mael ara liliy, nge taw ko ngiyal ni dakriy bigmed

nike magach. 28 Machane ri'in i gimed e ra thay ko yam' nge sul u Egypt nga Judah. Ma
aram e fapi girdi' ni de yim' e bay ra nanged ko mini' e yib i m'ug e thin rok nib riyul',
ko gag fa yad. 29 I Gag SOMOL, e bay gu dag e mich riy ngomed ni bay gu gechig nagmed
ma fare riya' ni ku gu micheg ni nggu fek nga dakenmed e ra rriyul'. 30 Bay gu pi' i Hofra
ni Pilung nu Egypt nga pa' e pi to'ogor rok ni yad ba'adag ni ngar thanged e fan rok, ni ri
bod ni gu pi' Zedekiah ni Pilung nu Judah nga pa' i Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon,
ni ir e to'ogor rok ni ba'adag ni nge thang e fan rok."

45

Thin ni micheg Got ngak Baruk

1 U lan e bin ni aningeg e duw nike pilung i Jehoyakim nib mo'on ni fak Josiah u Judah,
me yoloy Baruk nga but' e n'en ni gog ngak. Ma aram mu gog ngak 2 ni SOMOL, ni fare
Got rok yu Israel, e ke ga'ar, "Baruk, 3 ga be yog ni ga be ga'ar, 'Dabkiyag rog! Ya SOMOL
e ki puthuy e gafgowan' ko tirog e gafgow. Ke m'ay gelngig ko gel'gel', dakiryag ni nggu
pir'eg e toffan!'
4 "Machane I Gag SOMOL e ngu buthug nga but' e n'en ni kug toy mug pug ngalang e
n'en ni kug yung. Arogon ni bay gu rin' nga ga'ngin e fayleng. 5 Mog ga be guy rogon ni
gur e ngan rin' ban'en ngom ni yugub thil ko girdi'? Dab mu rin' ni arrogon. Ya nggu fek
e riya' nga daken gubin e girdi', ma gur e gu ra aywegem ko yam' u gubin yang ni ga ra
yan riy. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

46

Egypt ni waer u Karkemish

1 I non SOMOL ngog u murung'agen e pi nam, 2 ni tabab u Egypt. Irera' e n'en ni yog ni
murung'agen e salthaw rok Neko ni Pilung nu Egypt, ni ba'aram ni gel Nebukadnezzar
ni Pilung nu Babylon ngorad u Karkemish u che ren fare lul' ni Eufrates u lan e bin
aninged e duw nike pilung Jehoyakim u Judah:
3 "I tolul e pi tolang ko salthaw nu Egypt ni be lungrad,
'Falfal'eged rogon e *shield* romed
ngam marod i yan ko mael!
4 Mu flaged gafan e os romed mi gimed af nga daken!
Mu k'afgad mi gimed tay e urwach romed nga lolugenmed!
Mu uthumed e sarey romed!
Mun'ed fare madan e salthaw ni wasay nga dakenmed!' "

5 SOMOL e fithrad ni ga'ar, "Mang e gu be guy?
Miyad sul nga tomur u fithik' e marus.
Pi salthaw rorad e yibe pi' i yan nga tomur;
nike li'rad e marus, yad be mil ni kari mus macharnginrad
ni darir sapgad nga tomur.
6 Pi'in kemus payingrad ko mil e dariy e gin yad ra yan ngay;
fapi salthaw e dab kiyag e mil rorad.
U lan lel'och u charen e lul' nu Eufrates,
me tun ayrad ngar dol'gad.
7 Mini' e cha'ney ni be yib ngalang ni bod e Nile,
ni bod e lul' nike sugbur?
8 Irera' yu Egypt, ni be yib ngalang ni bod e Nile,
ni bod e lul' nike sugbur.
Egypt e ga'ar, 'Bay gub ngalang nggu tharay e fayleng;
bay ggathay e pi binaw nge girdi' nma par riy.

9 Mu non ko pi' os rom ni ngranod
nge pi *chariot* ngar mithmithgad!
Mu pi' e salthaw rom ngranod:
ni pumo'on nu Ethiopia ngu Libya, ni ngar feked e *shield* rorad
nge pumo'on nu Lydia ni cheag ko mun gat'ing.' "

10 Irera' e rran rok SOMOL ni Th'abi Tolang ma Gubin ma Rayag Rok:
daba' e nge fulweg taban e kireb;
daba' e nge gechignag e pi to'ogor rok.
Saydon rok e nge longuyrad nge taw ko ngiyal' nike fos,
me unum e racha' rorad nge taw ko ngiyal' nike chum'er.
Daba' e En Gubin ma Rayag Rok e nge pi' ni maligach gubin e pi'in ke gel ngorad
u lan e lel'och u charen e lul' ni Eufrates.
11 Gimed e girdi' nu Egypt, marod nga Gilead
ngam gayed e falay!
Gubin e falay romed ni keyib i m'ug ni dariy angin;
dariy ban'en nrayag ni nge gol nagem.
12 Ke rung'ag e pi nam e tamra' ni kam ted;
ke rung'ag gubin e girdi' e meyor romed.
Be paraw reb e salthaw rom nga daken reb,
kar aw gow nga but' ni yow l'agruw.

Wub ni tay Nebukadnezzar

13 Nap'an ni yib pilung Nebukadnezzar nu Babylon ni nge cham nga Egypt, me non SOMOL ngog ni ga'ar,
14 "Mu weliy u lan e yochi binaw nu Egypt,
ngu lan yu Migdol, ngu Memfis, ngu Tahpanhes:
'Mu fal'eged rogomed ngam ayuwegned gimed;
ya gubin e tiromed ban'en ni bay ni gathay u fithik' e mael!
15 Ke di'in fare got romed nib gel gelngin i Apis nike thay pa'?
I SOMOL e ke pirdi'iy nga but'!'
16 Pi salthaw romed e ke tun ayrad ka ra awgad nga but';
ra bagyad me be ga'ar ngak bagyad,
'Mu gur nagem! Darod nga tabnaw ngak e girdi' rodad
ma gadad mil ko saydon ko pi to'ogor rodad!'

17 "Mu pi' reb e ngachal nib be'ech ngak fare pilung nu Egypt —
'Ma Tay E Thin Rok NgaLang Me Chuw U Tanggin.'
18 I Gag fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, e gub pilung.
I Gag fare Got nib fos.
Bod rogon e Burey ni Tabor nib tolang ko pi burey
nge fare Burey ni Karmel nib sak'iy ngalang u daken e day,
e aram feni gel e cha' nra cham ngomed.
19 Ngam fal'egned rogomed ni ngan fekmed ni kalbus,
gimed e girdi' nu Egypt!
Memfis e bayi par nike daken e ted,
nike kireb ni dakriy be' nma par riy.
20 Yu Egypt e bod ba garbaw ni bfel'usun,
nike m'ud e lal nu lel'och ngak yad be k'ad.
21 Ni mus ko pi salthaw ni yad ma maruwel rok
nike m'ay gelingrad ni bod e garbaw ni kab bitir.

De yag nra sak'iy gad ngar cham gad.
Miyad cheal ni yad gubin ngar milgad.
Ke taw nga t'olrad,
ni aram e ngilan' e riya' ni nge aw ngorad.
22 Egypt e mil nge chuw, ni be yan laman ni bod ba parchoyog,
ko ngiyal nike m'ug e pi salthaw ni to'ogor.
Ra chamgad ngak ko tow,
ni bod e girdi' ni be dumow gek'iy nga but'
23 ngar gathayed e loway nib dub'ag e gek'iy riy.
Pi salthaw rorad e kaygi yo'or ni dabyag i the'eg;
ke pag urungrad ko asamn'ing
24 Girdi' nu Egypt e kan tamra' nagrad;
ya ke kolrad e girdi' ko lel'och.
I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

25 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got rok yu Israel e be ga'ar, "Nggu wan nggu gechignag Amon, ni fare got nu Thebes, nib mu'un yu Egypt nge pi got nge pi pilung riy ngay. Nggu wan gu fek e pilung nu Egypt nge gubin e pi'in kar ted e pagan' rorad nga daken, 26 nggu pi'rad nga pa' e pi'in yad ba'adag ni ngar thanged e pogofan rorad, ni aram i Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon nge fa raba' i salthaw rok. Machane ra munmun ma ku ra yan i par e girdi' nga Egypt bayay, ni bod kafram. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney.

Bayi ayuweg SOMOL e girdi' rok

27 "Girdi' rog, dab mu tamdag gad,
girdi' nu Israel, dab mu rusgad.
Bay gu chuwegmed ko fare nam nib orel,
ni aram fare nam ni um kalbusgad riy.
Bay mu sulod nga tafenmed ngam pired u fithik' e gapas;
dabki buch ban'en romed, ma dakriy be' ni re k'ar dugow ngomed.
28 Bay gub ngomed nggu ayuwegmed.
Bay gu thirif gubin e nam u but'
ko yungi n'en ni gu weregmed riy i yan,
machane dab gu thang owchamed.
Ma dab gu pagmed ngam marod ni dab ni gechig nagmed;
machane gu ra gechig nagmed, mab mat'aw rogon ni gu ra rin'.
I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

47

Thin ni yog SOMOL u murung'agen yu Filistia

1 U m'on ni nge cham fare pilung nu Egypt ko yochi binaw nu Gaza, me yog SOMOL ngog ni ngugog ngak piyu Filistia: 2 I ga'ar:
"Mu changargad! Ke puw ngalang u lane lel'och
nib machrag ni bayi sugbur ni bod e lul'.
Bayi tharay e binaw nge gubin ban'en u daken,
nge pi binaw nge girdi' nma par riy.
Girdi' e bay ra tolul niged e ayuw;
me yor nib gel gubin e girdi' u daken e fayleng.
3 Bay ra rung'agned lingan ay e os,
nge lingan e *chariot*,
nge lingan e tiyapyap riy.

Gallabthir e bay dab kur sulod ngak pifakrad;
ma bayi ul pa'rad nga but'.
4 Ke taw ko ngiyal' ni nge mogothgoth yu Filistia,
min thirifrad ngar chuwgad u Tyre ngu Sidon
ni dariy bagyad nra magay ni ngki pi' e ayuw.
I Gag SOMOL, e bay gu thang owchen piyu Filistia
ni aram gubin e pi'in rabad u dap'el'ay u Krete.
5 Gafgow ni ga' e keyib nga daken e girdi' nu Gaza,
ma girdi' nu Ashkelon e ka ra th'abed gulungrad.
Uw n'umngin nap'an ni nge par yu Filistia ni be mowaw?
6 Mu yorgad ngalang ni gimed be ga'ar, 'Saydon rok SOMOL!
Uw n'umngin nap'an ni ngam dumow?
Mu sul ngalan tafen e saydon,
mu par u rom ngam toffan!'
7 Machane uw rogon ni nge toffan,
ni ku gu mu' i pi' e maruwel rok ni nge rin'?
Kug motochiyel ngak ni nge cham nga Ashkelon
nge girdi' nma par u dap'el'ay."

48

Gafgow ni tay yu Moab

1 Irera' e n'en ni yog SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok u murung'agen yu Moab:
"Nge kireban'uy ngak e girdi' nu Nebo —
ya yochi binaw rorad e ke mogothgoth!
Yu Kiriathaim e kan kol,
yoror riy nib gel ni fan ko mael e kan buthug nga but',
ma girdi' riy e kan tamra'nag;
2 dakriy felngin yu Moab.
Ke kol e to'ogor yu Heshbon
ma kar makath niged ni ngar gathayed fare nam nu Moab.
Fare binaw nu Madmen e bay i math gulngan;
me thelap e salthaw nga langgin ni togopluw.
3 Girdi' nu Horonaim e yad be yor ngalang ni yad be ga'ar,
'Gafgow! Riya'!'

4 "Kan gathay yu Moab;
be yan lungun e bitir ni be yor.
5 Yi be rung'ag lamrad ni yad be yor
u kanawo' i yan nga talang nga Luhith,
ma lungun e yor ko ngochngochan'
i yan nga p'ening nga Horonaim.
6 Yad be non ni yad be ga'ar, 'Ngan gur, ngad mil niged e pogofan rodad!
Ni bod ba dongki nu ted nib malboch!'

7 "Gur yu Moab, e ke pagan'um nga gelngim nge fel' rogon rom,
ma mus ngom e chiney ma bay ni kolem;
fare got rom i Kemosh e bay ni fek ngabang,
nib chagil e pi tolang rok ngak nge pi prist.
8 Dariy reb e yochi binaw nra thay ko fare riya';
loway nge daken e tafelfel' e go' bayi mogothgoth.

I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney.
9 Ngan fal'eg rogon e malangen e yam' ni fan ngak yu Moab;
ya dab kin'uw nap'an min thirif u but'.
Nge par e yochi binaw riy ni dakriy e wulgo' riy,
ni dakriy be' ni ku ra par riy bingyal'."
10 Mu bucheg wa'athan e pi'in darir rin'ed e maruwel rok SOMOL u polo' i gumicha'rad! Mu bucheg wa'athan e pi'in da rir thanged e pogofan.

Fapi binaw nu Moab e kan gothgathay

11 Ke ga'ar SOMOL, "Moab e gubin ngiyal' ni be par ni dar buch ban'en rok ma da nir fek nga bang ni kalbus. Moab e bod e wayin ni kan tay ni dab ni bitbit ngay ma da nir ngal'weg u reb e melor nga reb. Lamen e yug ma par ni bfel'.
12 "Ere chiney e ke taw ko ngiyal' ni nggu l'oeg e girdi' nge pu'og yu Moab ni bod e wayin. Bay ra mlik niged fapi melor miyad bilbilig nge yoch yang. 13 Ma aram e piyu Moab e bay ra tamra'gad ko fare got rorad i Kemosh, ni ri bod piyu Israel nra tamra'gad ngak Bethel, ni fare got ni i pagan'rad ngak.
14 "Gimed e pumo'on nu Moab, mang ni gimed be yog ni gimed bogi falu',
nike gagyel fanmed falu' u fithik' e mael?
15 Moab nge pi binaw riy e kan kirebnag;
ma pi'in pagel ni yad ba cheag e kan thang owcharad.
I gag e pilung, ni fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok,
e kugog e pi thin ney.
16 Dabki n'uw nap'an e chiney;
me aw fare gafgow nga Moab!

17 "Ngan yor ni fan ko re nam nem, gimed e pi'in gimed ma par nib chuchugur ngay,
gimed gubin e pi'in ni gimed manang fal'ngin.
Bay mogned nim ga'ar gad, 'Fare lung rok nib ga' e ke math';
gil'ilungun nge feni gel gelngin e dakriy.'
18 Gimed e pi'in ni gimed ma par u Dibon,
e ngambad nga but' u gil'med nib gilbugwan
ngam pired nga but' nga fithik' e ab;
ke taw e girdi' ni nge gothothay yu Moab
kar ted yung i tagil' e ayuw ni dakriy e wulgo' riy.
19 Gimed e pi'in ni gimed ma par u Aroer,
mu sak'iy gad u charen e kanawo ngam son gad;
mi gimed fith e pi'in yad be mil ni ngar chuwgad,
ngam nanged rorad e n'en nike buch.
20 Bay ra fulweged nra ga'ar gad, 'Moab e kethay pa',
ngan yornag ya ke m'ay fan.
Ngan weliy u charen fare lul' ni Arnon i yan
ni yu Moab e kan gothgathay!'

21 "Pufthin e ke taw nga daken fapi binaw ni bay ko burey: u daken yu Holon, Jahzah, Mefaath, 22 Dibon, Nebo, Beth Diblathaim, 23 Kiriathaim, Bethgamul, Bethmeon, 24 Kerioth, nge Bozrah. Pufthin e ke taw nga daken gubin e pi binaw nu Moab, ni tin nib palog nge tin nib chugur. 25 Fare gelngin yu Moab e kan parsiy; ke puth gelngin. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

Moab e bayi Sobutan'

26 SOMOL e ke ga'ar, "Mu gagiyegnag yu Moab nge chingnag, ni bochan e be togopluw
ngog. Moab e bayi leap u fithik' e sul'ugun rok, me minmin e girdi' ngak. 27 Moab, ka
gamnang rogon ni um moningnag e girdi' nu Israel. U mog e thin ni kireb ngorad ni
gowa bogi mororo'?
28 "Gimed e girdi ni gimed ma par u Moab, e ngam paged e yochi binaw romed!
Mmarod ngam pired nga thartharen e rech! Mu boded e *dove* nma ngongliy tafen
pifak u merichlen thilthilin e war. 29 Moab e ri ba ufanthin! Kug rung'ag feni ufanthin,
tolngan, nge girdi' nma moningnag, nge rogon ni yad ba uf ngorad. 30 I Gag SOMOL e
gu manang e tolngan rorad. U fan sorok ni yad be tay e dariy rogon, ma pin'en ni yad
be rin' e dabi n'uw nap'an nra par. 31 Ere aram e bay gu yornag gubin e girdi' u lan yu
Moab nge girdi' nu Kir Heres. 32 Bay gu yornag e girdi' nu Sibmah, nib gal ko meyor
ni gu tay ko girdi' nu Jazer. Fare binaw nu Sibmah, ga bod kenggin e *grape* nike yib
papa'ngin ke mada' nga ba' nem e *Dead Sea* ke yan i taw nga Jazer. Ma ke chiney ma pi
wom'ngin e gek'iy rom u nap'an e yal' nge *grape* rom e kan gothgathay. 33 Felfelan' nge
uf e kan chuweg ko fare nam nu Moab nib yong'ol but'an. Kug taleg l'ogwen e wayin ni
yibe pirdi'iy; dakriy be' ni nge ngongliy e wayin me tolulnag e felfelan'.
34 "Girdi' nu Heshbon ngu Elealeh e be yor ngalang, ni yira rung'ag lamrad nga
Jahaz; ma ku ra rung'ag e girdi' nu Zoar, ma ku aram rogon nga Horonaim ngu Eglath
Shelishiyah. Mus ko lul' nu Nimrim ma ke mlik. 35 Bay gu taleg e girdi' nu Moab ndab
kur ngongliyed e maligach ni mo'oruf ko yung i tagil e meybil rorad nge maligach ni yad
ma pi' ko pi got rorad. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney.
36 "Ere lanin'ug e be yor ni fan ngak yu Moab nge fan ngak e girdi nu Kir Heres, ni bod
be' ni be thoy e ngal ni tangin e yam', ni bochan e gubin ban'en ni farad e go' ke thay
u pa'rad. 37 Yad gubin ni kar puyed lolugrad ma kar th'abed sobarad. Yad gubin ni kar
rasayed pa'rad ma yad gubin ni kar chuwgad ko mad ni tutuw. 38 Daken gubin e naun
u Moab nge gubin e yungin nma mu'ulung e girdi' ngay e go' meyor e yibe tay riy, ni
bochan e kug bilig yu Moab ni bod ba rume' ni dariy be' ni ba'adag. 39 Ke wearwear yu
Moab! Kar yor gad ngalang! Yu Moab e ke m'ay fan. Ke aw ni dakriy woton u but' ma
gubin e nam u charen i yan e bay ur moning niged. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

Dakuriy e gin nge mil yu Moab ngay

40 I SOMOL e micheg ni ba nam e bayi garpow u daken yu Moab ni bod ba *eagle* nike
pithig pon, 41 ma yochi binaw nge yungi tagil e ayuw e bay ni kol. Re rran nem e pi
salthaw nu Moab e kar dugow gad ni bod be' ni bpin ni nge gargel. 42 Bay ni thirif yu
Moab u but' nge dabki mang reb e nam, ni bochan e i togopluw ngog. 43 Marus nge low
nge wup e be sonnag e girdi' nu Moab. I SOMOL e keyog e pi thin ney. 44 En nra guy rogon
ni nge mil ko marus e ra mul ngalan e low, ma en nra gararaw ngalang ko fare low e bayi
aw ko wup, ni bochan e ke duwgiliy SOMOL e ngiyal' ni nge aw e riya' nga Moab. 45 Pi'in
nra milgad nike m'ay chalrad ni yad be guy rogon ni ngar pir'eged e ayuw u Heshbon,
ni aram fare binaw ni immoy bingyal' ni i gagiyegnag Sihon ni Pilung, machane ke aw
e nifiy ngay. 46 Ke gafgow e girdi' nu Moab! Ni girdi' ni yad ma tay fan Kemosh e kan
thang owcharad, ma pumo'on ni pifakrad nge ppin e kan fekrad ni kalbus.
47 Machane pi rran ni bay yib e bayi gagiyegnag SOMOL yu Moab nge sul e flaab rok
nga tagil' bayay. Gubin e pin'ey ni yog SOMOL e aram rogon nra taw ngay u puluwon yu
Moab.

49

Pufthin rok SOMOL ngak Ammon

1 Irera' e n'en ni yog SOMOL u murung'agen Ammon: "Bu uw fapi pumo'on nu Israel?
Dakriy be' nra ayweg e nam rorad? Mang ni karpaged e girdi' nma tay fan Molek kar

pired ko fa gin tafen e ganong rok Gad? 2 Machane bayi taw nga bingyal' ni bay gu
gagiyegnag nge rung'ag e girdi' ko fare binaw ni tochuch u Rabbah lingan e mael, bay ni
pag yu Rabbah nike mogoth ni yochi binaw riy e kan urfiy nga but'. Ma aram e yu Israel e
bay ra sulwegned taferad u pa' e pi'in ra feked. 3 Girdi' nu Heshbon, mu yorgad ngalang!
Ai e kan buthug! Pi'in ni ppin nu Rabbah, mu mowawgad! Moned e mad ni tutuw ko
mowaw ni ngam ted. Mmilgad i yan nike wagagey lanin'med. Fare got romed i Molek e
bay ni fek nib kalbus nga wuru' e nam, nib chagil e pi prist rok ngak nge fapi pumo'on
ni fak e pilung. 4 Gimed e girdi' ni dam yul'yul'gad mang ni gimed be ufan sorok? Ya
gelingmed e dakriy. Mangfan ni gimed be pagan' nga gelingmed gimed be yog ni dariy
be' nrayag ni cham ngomed? 5 Bay gu kar marus ngomed u gubin yang. Gimed gubin ni
bay mmilgad. Ra bigmed ma be milnag e pogofan rok, ni dakriy be' ni ku ra kunuy e yu
ulung i salthaw romed nga ta'bang bayay.
6 "Machane ra bingyal' ma bay gu gagiyegnag yu Ammon nge fel' rogon bayay. I Gag
SOMOL e kugog e pi thin ney."

Pufthin rok SOMOL ngak yu Edom

7 Irera' e n'en ni yog SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok u murung'agen yu Edom: "Gur,
girdi' nu Edom e ke man lanin'rad? Gur, dakir yog e pi tafanow rorad e n'en ni ngar
rin'ed? Gur, gubin e gonop rorad ma ke chuw? 8 Girdi' nu Dedan, mu pigichealgad ngam
milgad ngam mman mithgad! Arame nggu thang mit e pi'in owchen Esau ni bochan e
ke taw nga nap'an rog ni nggu gechig nagrad. 9 Nap'an nra kunuy e girdi' e *grape*, miyad
pag in u papa'ngin, ma nap'an nra yib e morororo' nnep' miyad fek e tin yad ba'adag riy.
10 Ma aram mu gu chuweg e upong u daken e pi'in owchen Esau ni dagpag buchu'uw
mug m'ugnag e yungin ni yad ma mith riy, ya ngar pired ni dabkiyag nra mithgad. Gubin
e girdi' nu Edom e kan thang owcharad. Dariy bagyad ni magach. 11 Mu paged e pi
aromed ni kanim' rok rog, bay gu chothowliyrad. Pi aromed nike yim' figirngin e rayag
ni ngar toergad ngog.
12 "Fa'anra mus ngak e pi'in dariy rogon ni ngan gechignag ma dabisiy ni ngar
unumed e n'en ni bay ko fare kap ko gechig, ma gimed be leamnag ni gimed ra thay
ko gechig? Danga', thingar mu unumed e n'en ni bay ko fare kap! 13 I gag e kug micheg
ni fare binaw nu Bozrah e ra tamdag ya'an me par ni bangi daken e ted; girdi' e bayi
moningnag mu u roged fithingan nike mang ba yaba'. Gubin e yochi binaw u charen e
ra mogothgoth ni dabki fel' bi'id. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."
14 Mug ga'ar, "Edom, ke taw e thin rok SOMOL ngog. Ke pi' e mol'og ni nge yog ko pi
nam ni ngar kunuyed e salthaw rorad ngar fal'egned rogorad ni ngar cham gad ngom.
15 Bayi me'waer nagmed SOMOL, ni dakuriy be' nra tay famed. 16 Yowlop romed e ke
ban nagmed. Ma dariy be' ni be rus ngomed ni bod rogon ni gimed be leamnag. Gimed
ma par u pe'bugul e war nib tolang u daken e burey; ma yug aram rogon ni gimed ba
tolang ngalang ni bod e manuw, ma SOMOL e bayi piligmed nga but'. I SOMOL e keyog
e pi thin ney."
17 I SOMOL e ke ga'ar, "Riya' ni nge yib nga daken yu Edom e ba gal e marus riy ni gubin
e pi'in yad ra yan u charen e yad ra dada' ngay miyad rus. 18 N'en ni buch rok yu Sodom
ngu Gomorrah e aram rogon nra buch rok yu Edom, ni fa'an gubin e yochi binaw u
charrow i yan e un ngorow ko mogothgoth. Dakriy be' ni ku ra par u rom u Edom bayay.
I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney. 19 Bod ba layon ni yib u fithik' e gerger u charen e lul'
ni Jordan ngalang ko gin nib galunglung nma abich e gamanman riy, amrogon ni bay
gu tuluf e piyu Edom ngar milgad nib tomgin ngar chuwgad ko nam rorad. Re tolang
ni gu ra mel'eg e ra gagiyegnag fare nam. Mini' e rayag ni nge ta'reb rogon ngog? Mini'
e ra math' magran rok ni nge togopluw ngog? Mini' e re tagagiyeg nrayag rok ni nge
paluwyeg? 20 Ere mmotoyilgad nga rogon ni kug tanomnag ni nggu togopluw ko girdi'

nu Edom, nge n'en ni ku gu leamnag ni nggu rin' ko girdi'en fare binaw nu Teman. Mus
ngak pifakrad ni bay ni chuwegrad, ma gubin e girdi' nra rus. 21 Nap'an nra mul yu
Edom, ma ra rur e fayleng ni ga'ngin nga lingan, mra taw laman e meyor ko fare Nguy
nu Aqaba. 22 To'ogor e ra cham nga Bozrah ni bod ba manuw ni ngalol nga but' nike
pithig pon. Rofen nem e pi salthaw nu Edom e ra dugowgad ni bod be' ni bpin nike k'ad
amithun e gargel."

Pufthin rok SOMOL nga Damascus

23 Irera' e n'en ni yog SOMOL u murung'agen yu Damascus: "Girdi' u lan e pi binaw
nu Hamath ngu Arpad e kar rus gad ma ke wagagay lanin'rad ko tin kar rung'aged.
Gafgowan' e be lobeb u dakanrad ni bod e n'ew, ni dakir paslag lanin'rad. 24 Girdi' nu
Damascus e ke aw parowrad ma kar milgad u fithik' e marus. Kar awgad nga fithik' e
amith nge gafgow ni bod be' ni bpin ni nge gargel. 25 Fare binaw nib gilbugwan ni i par
nib felfelan' e kan'ag. 26 Rofen nem e yira thang owchen e pi'in kab pagel u daken e yupa'
i kanawo' ko fare binaw, ma gubin e salthaw riy ni bay nli'rad. 27 Bay gup e nifiy ko pi
yoror nu Damascus mu gu urfiy nga but' fare tafen e pilung rok Benhadad ni Pilung. I
Gag SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e kugog e pi thin ney."

Pufthin ni ngan tay ko fare ganong nu Kedar nge binaw nu Hazor

28 Irera' e n'en ni yog SOMOL u murung'agen e ganong nu Kedar nge yungi nug u tan
pa' yu Hazor, ni fa'an ni kol Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon: "Ngan cham ko girdi'
nu Kedar min thang owchen e girdi' ni bay ko ngek! 29 Ngan fek e *tent* rorad u pa'rad
nge yu ran' i gamanman rorad, nge pi kateng ko *tent* rorad nge gubin e chugom u lan e
tent rorad. Min fek e kamel rorad min ga'ar ko girdi, 'Marus e keyin'med nga longob!'
30 "Gimed e girdi' nu Hazor, I Gag SOMOL e gu be yog ngomed ni ngam milgad ngabang
nib orel ngam mithgad. Nebukadnezzar ni Pilung u Babylon e ke makath nib togopluw
ngomed, ni ba'aray e n'en ni be yog, 31 'Mired! Ngad chamgad ngak e girdi' ni yad be
finey nike fel' rograd ni dakriy ban'en nra buch rorad! Binaw rorad e dariy e garog riy
nge lok ni aram e de muyluy u but'.'
32 "Ngan fek e kamel rorad nge gubin e yu ran' i gamanman rorad! Bay gu wereg fapi
girdi' ni kar th'abed piyan lolugenrad ke ngoch u gubin yang, ma bay gu fek e riya' nga
dakenrad u gubin yang. 33 Yu Hazor bayi par nike daken e ted ni dariy n'umngin nap'an,
ni go' *jackal* e ri i par riy. Dakriy be' ni ku ra par bingyal' u rom. I Gag SOMOL e kugog e
pi thin ney."

Pufthin rok SOMOL ngak yu Elam

34 De n'uw nap'an nike pilung Zedekiah u Judah, ma SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e
yog ngog murung'agen e binaw nu Elam. 35 I ga'ar, "Bay gu thang e pogofan rok urngin e
pi'in yad ba cheag ko mun gat'ing ni yad e ur gel naged yu Elam. 36 Bay gu gagiyegnag e
nifeng nib gel u gubin yang nge gad nga Elam, ma bay gu wereg e girdi' riy u gubin yang,
nge yan i par ni dakriy reb e nam ni dawri mil e girdi' riy ngay. 37 Bay gu gagiyegnag e
girdi' nu Elam ngar rus gad ko pi to'ogor rorad, ni pi'in yad ba'adag ni ngar thanged e
fan rorad. U fithik' e damumuw rog nib gel e bay gu thirif e girdi' nu Elam u but' mug pi'
e salthaw nge togopluw ngorad nge mada' ko ngiyal' ni kug thangrad. 38 Bay gu thang
owchen e pi pilung rorad nge pi tayugang', mu gu sunmiy gil'ilungug u rom. 39 Machane
tomuren e bay gu gagiyegnag e girdi' nu Elam ngki fel' rograd bayay. I Gag SOMOL e
kugog e pi thin ney."

50

Yu Babylon nni kol ko Mael

1 Irera' e thin ni yog' SOMOL ngog u murung'agen fare binaw nu Babylon nge girdi'
riy:
2 "Mu weliy fapi thin ngak e pi nam! Ngam weliy i yan!
Mu dag e pow riy ma ga be weliy fapi thin!
Dab mu tay nib mith!
Ke thay pa' yu Babylon!
Fare got rok ni Marduk e ke wearwear!
Pi liyos rok yu Babylon e ka ni tamra'nag;
ma fapi ya'an bogi n'en ni kan toy nib sonogor e kan bilbilig!
3 "Ba nam ko lel'och e ke yib ni nge cham nga Babylon nge par nike bang i ted ni *desert*.
Girdi' nge gamanman e bay ra milgad riy, nge par ni dakriy be' nma par u rom."

Israel ni sul

4 I SOMOL e be ga'ar, "Nap'an nra taw ko ngiyal'nem, ma girdi' ko galyang i n'em nu
Israel ngu Judah e bay ra sulod ni yad be yor ni yad be changar nigeg, ni Gag e Got rorad.
5 Bay rabad ra fithed e wo' nga Zion mranod ko re wo' nem. Miyad ngogliy ba m'ag u
thilmad ni manemus ni dariy bi'id ni yad ra th'ab.
6 "Girdi' rog e yad bod e saf ni pi'in ma gafaliyrad e ra paged yad ngar malobochgad
u lan e pi burey. U ra derawgad ni bod e saf u reb e burey nga reb, ni da ku ra nanged e
gin bay taferad riy. 7 Bay i li'rad gubin e pi'in bay i mada' nagrad. Pi to'ogor rorad e yad
be ga'ar, 'Kar denengad nib togopluw ngak SOMOL, ere n'en ni kad rin'ed e de kireb. Pi
chitamangirad e i pagan'rad ngak SOMOL, yad e dabisiy ni ngar pired ni yad ba yul'yul'
ngak.'
8 "Girdi' nu Israel, mmilgad u Babylon! Mu chuwgad ko re nam nir! Gimed e som'on
ni ngam chuwgad! 9 Arme nggu sak'iynag bogi nam nib gel gelngin u lan e lel'och nggu
gagiyeg nagrad ngar chamgad nga Babylon. Bay ra k'afgad ngar maelgad ko fare nam
ngar koled. Yad bogi salap i yip' e gamanman, nge mun gat'ing ni dariy e n'en ni nge rin'
me chalaf pa'rad. 10 Babylon e bay ni fek e chugom riy u fithik' e yargal, ni pi'in yad be
mod yargal ngay e bay ra feked gubin e tin yad ba'adag. I Gag SOMOL e kugog e pi thin
ney."

Yu Babylon ni thay pa'

11 I SOMOL e ga'ar, "Gimed e girdi' nu Babylon, e kam giliw niged fare nam rog. Kam
felfelan'gad ma ke puw ufmed gimed be yan yan ni bod ba garbaw ni be yot'yot' e
grain nga but' fa ba os ni be mayngar, 12 machane fare binaw romed nib sorok e bay
ni sobut'nag nge m'ay fan. Babylon e ra par ni ir u fithik' gubin e nam e th'abi sobut'; ra
fengfeng nge par nike daken e ted ni dariy e ran riy. 13 Bochan e damumuw rog me par
yu Babylon ni dakriy be' riy; ra par ni dakriy woton u but', ma gubin e pi'in bay u ranod
u rom e bay ra dada'gad ngay nike gin lanin'rad.
14 "Girdi'en e mun gat'ing, mu k'afgad ngam maelgad nga Babylon ngam koled. Mu
paged gubin gan e gat'ing romed nga Babylon, ni bochan e ke denen nib togopluw ngog,
I Gag SOMOL. 15 Mu gafaliyed e mael u wuru' e re binaw ney ni ga'ngin! Chiney e kan
kol yu Babylon. Pi yoror riy e kan buthug nga barba' ma kan tet'ar nga but. Aram e
kug fulweg taban e kireb ngorad. Re mu gafgow nigedyad, ni bod rogon ni ur rin'ed
ngak boch e girdi'. 16 Dab mu yunged e awoch u lan e re nam nem ku dab mu kunyed
wom'ngin e woldug riy. Gubin e milekag nma par u rom e bay rrusgad ko salthaw ni be
cham miyad sul nga taferad."

Sul ni tay yu Israel

17 I SOMOL e be ga'ar, "Girdi' nu Israel e yad bod e saf, ni lol'oeg e layon ngar wagageygad. Som'on e fare pilung nu Assyria e cham ngorad, me migid ma Nebukadnezzar ni
Pilung nu Babylon e guchiy e yil rorad. 18 Bochan e ran'ey, ma aram fan ni Gag SOMOL

ni Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got nu Israel, e bay gu gechignag Nebukadnezzar ni
Pilung nge nam rok, nri bod rogon ni gu gechignag e pilung nu Assyria. 19 Bay gu fulweg
e girdi' nu Israel nga taferad. Bay ra ked e gan ni be tugul u daken e burey ni Karmel
u lan e nug nu Bashan, ma bay ra ked gubin e tin yad ba'adag ko woldug ni be tugul ko
gin nib milsuwon nga Efraim ngu Gilead. 20 Re ngiyal i nem, ma dakriy ba denen ni yira
pir'eg u lan yu Israel ma dakriy e kireb u lan yu Judah, ni fan e bay gu n'agfan e kireb ko
girdi' ni gu ayweg e pogofan rorad. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

Pufthin rok Got ngak yu Babylon

21 I SOMOL e ga'ar, "Ngan cham ngak e girdi' nu Merathaim ngu Pekod. Ngan li'rad
ngan thang owcharad. Ngan rin' urngin e tin kugog. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney.
22 Lingan e mael e yibe rung'ag u ga'ngin fare nam, ke yib e riya' nib ga'. 23 Piyu Babylon
e kar ama niged ga'ngin e fayleng ke yochiyang, ma chiney e fare ama e ke wearwear!
Gubin e nam e kar gin gad ko n'en ke buch ko re nam nem. 24 Gimed yu Babylon e kam
chamgad ngog, ma kam awgad ko fare wup ni kug tay ni ngam awgad ngay, ni yug aram
rogon ni dam nanged. 25 Ku gu bing e gin gu ma cha'riy talin e cham rog riy, mu fithik'
e damumuw rog ma kug fek e pi talin e cham rog nga wean, ni bochan e Gag SOMOL
ni Th'abi Tolang ma Gubin ma Rayag Rok, e bay e n'en ni nggu rin' u lan yu Babylon.
26 Ngan cham ngay u gubin raba' nge chabal e yungin ni yima cha'riy e *grain* riy! Ngan
ulunguy e tin kan fek u tan e mael ni bod yu ulung i *grain*! Ngan gathay fare binaw, ma
dab mu digeyed ban'en riy. 27 Ngan li' gubin e salthaw rorad! Ngan thang e pogofan
rorad! Girdi' nu Babylon e kar bilged t'ay e gafgow! Ya ke taw ko ngiyal' ni ngan gechig
nagrad!"

(28 Girdi' ni kar milgad u Babylon karbad nga Jerusalem, yad be weliy rogon SOMOL
ni Got rodad e ke falbiyen e tin ke rin' yu Babylon ko Tempel rok.)

29 "Mogned ngak e pi'in yad ma mun gat'ing ngar chamgad nga Babylon. Mu l'oeged
gubin e pi'in manang rogon e mun gat'ing. Mu thabey niged fare binaw ni dab mu paged
be' nge mil. Mu fulweged taban urngin e tin i rin', mi gimed rin' ngak e tin ki i rin ngak
boch e girdi', ni bochan e i ngongol u fithik' e ufanthin nib togopluw ngog, I Gag fare
Thothup nu Israel. 30 Pi'in pagel riy e bay ni li' u daken e yupa' i kanawo', ma gubin e
salthaw u rom e bay ni thang owcharad e rofen nem. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney.
31 "Gimed yu Babylon, ke puw ufmed, ere Gag SOMOL ni Th'abi Tolang ma Gubin ma
Rayag Rok e nggu togopluw ngomed! Ke taw nga nap'an rog ni nggu gechig nagmed.
32 Fare binaw romed nib ufanthin e bayi tun' ay nge dol', ma dariy be' nra sak'iynag. Bay
gup' e nifiy ko pi binaw romed, ma gubin e tin bay u charen i yan e go' ra mogothgoth."
33 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar, "Girdi' nu Israel ngu Judah e kar
gafgowgad. Urngin e pi'in kar koledrad e ri yad be matanagiyrad ni bfel' rogon ma dab
ni pagrad. 34 Machane cha' nra lagrad e rib gel — fithingan e SOMOL ni Gubin ma Rayag
Rok. Ir e bay i aywegrad me pi' e gapas nga fayleng, ma gafgow e ra pi' ko girdi' nu
Babylon."

35 Be ga'ar SOMOL,
"Yam' e nge tay yu Babylon!
Yam' e nge tay e girdi' riy,
nge pi'in ma gagiyegnag, nge girdi' riy nib gonop.
36 Yam' e nge tay e pi profet riy ni yad ba sasalap l'ugun —
ri yad bbalyang!
Yam' e nge tay e salthaw riy —
karm'ad ko marus!
37 Ngan kirebnag pi os riy nge pi *chariot*!
Yam' e nge tay e pi salthaw ni yima pi puwonrad —
kar mo'waergad!

Ngan kirebnag e pi machaf riy
ngan giliwnag.
38 Mu pi' e yal' ko but' riy
ngam mlik'nag e yupa' i lul' riy.
Babylon e ba nam nib k'artamdag e pi liyos riy
ni yad ma bannag e girdi'.
39 "Ere yu Babylon e bayi sug ko mo'onyan' nge pi kan ni kireb, nge bogi arche nib
alit. Dakriy bi'id nra par e girdi' u rom, nge gubin e tin bayib e mafen. 40 Ta'reb rogon e
n'en nra buch u Babylon ko tin ni buch u Sodom ngu Gomorrah, u nap'an ni gu ra kireb
nagrad nge yochi binaw nib chugur ngay. Dariy be' ni ku ra par u rom bayay. I Gag
SOMOL e kugog e pi thin ney.
41 "Girdi' e karbad u ba nam u lan e lel'och,
nib nam nib gel nib palog nga orel;
ba yo'or e pilung ni kar fal'egned rogorad ni ngan mael.
42 Kar feked e gat'ing rorad nge saydon,
yad bbuchan' ni darir rungyed be'.
Nap'an ni yad ra yan u daken e pi os rorad,
ma ba lingan i n'ew.
Kar fal'egned rogorad ni ngar maelgad nga Babylon.
43 I rung'ag fare pilung nu Babylon murung'agrad,
me m'ay yilen pa' ko marus.
Me k'ad e amith,
ni bod be' ni bpin ni nge gargel.
44 "Ni bod ba layon nike yib u fithik' e gerger u loway u barba' fare lul' nu Jordan nga
talang ko gin ma kay e gamanman e pan riy, I Gag SOMOL e bay gub nggu k'aring piyu
Babylon ngar milgad nib tomgin ngar chuwgad ko fare binaw rorad. Ma aram e fa en gu
mel'eg ni nge gagiyeg e bayi gagiyegnag fare nam. Mini' e rayag ni nge ta'ab rogon ngog?
Mini' e ra math' magran rok ni nge togopluw ngog? Mini' e re tagagiyeg nra paluweyeg?
45 Are motoyilgad ko n'en ni kug tanomnag nib togopluw ko fare binaw nu Babylon nge
n'en ni kug duwgiliy ni nggu rin' ko girdi' riy. Ni mus nga pifakrad ma bay ni chuweg u
rom, ma gubin e girdi' ni bayi rus. 46 Nap'an nra thay pa' yu Babylon, ma bay ba lingan
riy nra rurug e fayleng, ma lungun e meyor e yira rung'ag ko tin ba'aram e nam."

51

Ku boch e pufthin ngak yu Babylon

1 Be ga'ar SOMOL, "Arme nggu fek i yib e nifeng nib almarin ngak yu Babylon nge
girdi' riy. 2 Bay gu pi e milekag ni nge gathay yu Babylon ni bod ba nifeng nma
changagnag e chabung. Nap'an nra taw ko rofen nem ni rran ko riya' ni nge yib, ma
yad ra cham u gubin raba' fare nam nge par ni dakriy ban'en u daken. 3 Dab mu paged
e salthaw riy ni ngar mun gat'ing gad ara ron'ed madan e mael nga dakenrad. Dam mu
paged reb e pagel ni kabfos! Mu thirfed e raba' i salthaw nem ni ga'ngin u but'! 4 Bay ra
maad'adgad ngarmad' u lan e yupa' i kanawo' ko pi binaw rorad. 5 I Gag fare SOMOL ni
Got ni Gubin ma Rayag Rok, e dag pag yu Israel nge yu Judah, ni yug aram rogon ni kar
denengad nib togopluw ngog, I Gag Fare Thothup nu Israel. 6 Mmilgad ngam chuwgad
u Babylon! Mmil niged e pogofan romed! Dab mmad' ni bochan e denen nu Babylon. I
Gag e chiney e nggu fulweg taban e kireb nga Babylon ni nggu gechignag ni rogon nib
m'ag ni nge aw ngak. 7 Babylon e ke bod ba kap nib gol u lan pa'ag, ni be chingaw'nag
ga'ngin e fayleng. Pi nam ni unum e wayin u langgin e math lanin'rad. 8 Babylon e yigi
thay pa' nib tomgin nge mogothgoth! Mu yor niged! Mu feked e falay ni fan ko maad'ad
rok, ma dabisiy nra gol. 9 Milekag nma par u rom e ra ga'argad, 'Gamad e gguyed rogon

ni nggu ayweged yu Babylon, machane ke sag'al. Are ngad chuwgad e chiney ngad sulod
nga tafedad. Ya Got e ke gechignag yu Babylon u polo' i gelngin ke thirif u but'.' "
10 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' rog mu tolulgad ni nge lungmed, 'I SOMOL e ke gagyelnag ni
gadad bmat'aw. Darod nga doged ko girdi' nu lan yu Jerusalem e n'en nike rin' SOMOL
ni Got rodad.' "
11 I SOMOL e sak'iynag e pi pilung nu Media, ni bochan e ke leamnag ni ngan kirebnag
yu Babylon. Aram rogon nra sulweg puluwon e kireb ni kan tay ko Tempel rok.
Pi tolang ko salthaw ni yad e yad be cham e rogned nra ga'argad, "Mu uthumed e pi
gan e gat'ing romed! Migmed falfal'eg rogon e *shield* romed! 12 Mu daged e pow riy ni
ngan buthug fapi rungrung nu Babylon. Mu yo'or niged e pi matnag! Mu ted e matnag!
Mu ted e pi'in nge yan ko cham ko gin ngar mithgad riy!"
I SOMOL e ke rin' e tin ni yog nra rin' ko girdi' nu Babylon. 13 Re nam nem e bo'or e
lul' riy nge machaf, machane ke taw nga tol'rad ni nge math owcharad. 14 I SOMOL ni
Gubin ma Rayag Rok e ke micheg ko yafos rok ni bayi fek e salthaw ni yo'or ngar po' gad
ngalan yu Babylon ni bod ba ran' i asamn'ing, ma bay ra garus niged e gal ni kar ted.

Ba tangin e sorok ngak Got

15 I SOMOL e ngongliy e fayleng nga gelngin;
ni gonop rok e sunmiy e fayleng ngay
me filath e pi tharmiy.
16 Ir e non me chub lingan e ran u daken lanelang;
me girengiy e manilang u tungun e fayleng.
I gagiyegnag e uluch nge mat u fithik' e n'uw
me l'oeg e nifeng u tagil' e cha'ar rok.
17 Ka ya'an e ren'ey, me minan'nag e girdi' nge math lanin'rad;
pi'in yad ma ngongliy e liyos e gafgow lanin'rad
ni bochan e pi got ni yad be ngongliy e de riyul' ma dariy e yafos rorad.
18 Yad bogi m'ay fan ni bay ni tharbegrad;
ko ngiyal' ni ngeb SOMOL nike sap'eyrad.
19 Fare Got rok Jakob e de bodrad;
ya ir e sunmiy urngin ban'en,
ma ir e mel'eg yu Israel ni nge mang tirok e girdi'.
I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ireram fithingan.

Fare ama rok SOMOL

20 Be ga'ar SOMOL,
"Gimed yu Babylon, e gimed e ama ni fanag, ni talin e cham rog ko mael.
Gu ma maruwel ngomed nggu pirdi'iy e pi nam nge pi gil'ilungun e pi pilung,
21 gu bilbilig e pi os nge girdi' nma yan u daken,
nge pi *chariot* nge pi'in nma yannag,
22 gu li' e pi pumo'on nge ppin,
gu thang mit e labthir nge fel'yangren,
gu li' e sarpagel nge bulyal,
23 gu thang owchen e pi tagafal saf nge yu ran' i gamanman rorad,
nge pi girdi'en e milay' nge pi os rorad nma gi' e but',
gu pirdi'iy e pi tagagiyeg nge pi tolang ko salthaw."

Gechig rok yu Babylon

24 Be ga'ar SOMOL, "Bay mu guyed gag ni nggu sulweg taban' ngak yu Babylon nge
girdi' riy gubin fapi kireb nrin'ed nga Jerusalem. 25 Gimed yu Babylon e kam boded
bburey ni be kirebnag ga'ngin e fayleng, machane I Gag SOMOL e to'ogor romed. Bay
gu malle' ngomed, nggu ta'reb foyen nagmed ko but', mu gu pagmed u fithik' e awat.

26 Dariy reb e malang ko tin ke puth romed ni kuyra fanay bayay ko naun. Bay mu boded
bang i daken e ted ni *desert* ni dariy n'umngin nap'an. I Gag SOMOL e kugog e pi thin
ney.
27 "Mu daged e pow riy ni arme ngan cham! Mu thoyed e rappa' ya nge yag ni rung'ag
e pi nam! Mu gafaliyed e pi nam nge cham nga Babylon! Moged ko pi salthaw nu Ararat,
Minni, ngu Ashkenaz ni ngar cham gad. Ngan duwgiliy be' ni nge ga' ni ir e nge girengiy
e mael. Mu kunyed e os nib yo'or ni bod ba ran' i asam'ning. 28 Mu falfal'eg rogon e
pi nam ni nge cham nga Babylon. Mu pi'ed e thin ni nge yib e pi pilung nu Media, nge
tayugang' rorad nge pi tolang ko salthaw, nge gubin e yu raba' i salthaw ko pi nam ni
bay u tan pa'rad. 29 Be duru' e but' ma be rur ni bochan SOMOL e ke rin' e n'en nike
tanomnag ni nge tay yu Babylon ni bang i daken e ted ni *desert*, ni dakriy be' nra par
riy. 30 Salthaw nu Babylon e kar talgad ko mael kar pired u lan e yoror. Ke me'waer
lanin'rad kem'ay farad. Kan buthug e pi garog ko binaw nga but', ma kanip' e nifiy ko
naun. 31 Ke malay reb e mal'og nga daken reb yad be mil i yan ko fare pilung nu Babylon
yad be yog ngak nike puth e yoror ko binaw rok u gubin raba'. 32 Pi to'ogor e kar koled e
gin yima th'ab e lul' riy nga barba' ma kar yip'ed e nifiy ko yungi tagil' e ayuw. Salthaw
nu Babylon e kar dugowgad. 33 Dabki n'uw nap'an ma pi to'ogor e bayi th'abmed nga
but' nge yot'yot'med ni bod e *grain* u daken e gin yima pirdi'iy riy. I Gag fare SOMOL ni
Gubin ma Rayag Rok, ni fare Got nu Israel, e kugog e pi thin ney."
34 Pilung nu Babylon e th'ab yu Jerusalem
ke languy.
Ke m'aynag gathon fare binaw ni bod ba rume';
ni bod ba kan nike ful' fare binaw.
I fek e n'en ni ba'adad
me n'ag e tin kabay riy.
35 Ngan pag e girdi' nu Zion ngar ga'argad,
"Mang e yigi mang yu Babylon e aw ngak
malngin e kireb ni kan rin' ngodad!"
Ngan pag e girdi' nu Jerusalem ngar ga'argad,
"Mang e yigi mang yu Babylon e aw ngak malngin
e gafgow ni kan tay ngodad!"

I SOMOL ni bayi ayuweg yu Israel

36 Ma aram me ga'ar SOMOL ngak e girdi' nu Jerusalem, "Bay gu aywegmed mu gu
sulweg taban ngak e pi to'ogor romed e n'en ni kar rin'ed ngomed. Bay gu mliknag e
gin ma yib e ran nu Babylon riy nge pi lul' riy ni go' ra mlik. 37 Re binaw nem e bayi par
ni dakriy woton u but' ni go' gamanman ni malboch e ma par riy. Nike tamdag ya'an
ni dakriy be' nra par u rom, gubin e pi'in yad raguy miyad ra dugow. 38 Piyu Babylon
e go' ra tolulgad ni bod e layon miyad gowol ni bod pifak e layon. 39 Gur yad ba dogol?
Bay gu fal'eg ba mur ni farad ngar ching niged miyad felfelan'. Bay ra mulod ni dakriy
e ngiyal ni yad ra od. 40 Bay gu fekrad ni ngan thangrad, ni bod rogon e saf, pifak e saf
nge kaming. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

N'en ni bay i buch u Babylon

41 I ga'ar SOMOL u murung'agen yu Babylon: "Fare binaw ni i yog e fayleng e sorok
ngay e kan kol! Kari aw yu Babylon nga bang u mit e pi nam! 42 Pi to'ogor rok yu Babylon
e bay ra puw gad ngarbad ni gawa n'ew ni nge tharay fare binaw. 43 Pi yochi binaw u
charen i yan e pig ya'an nga bang ke bod lan e ted ni dariy e ran riy, ni dakriy be' nma
par riy fa milekag riy. 44 Bay gu gechignag Bel, ni fare got nu Babylon, mu gu gagiyegnag
nge chuwan' ko tin ni iring; ma pi nam e bay dab kur tedfan bi'id.
"Ke puth e yoror nu Babylon nga but'. 45 Gimed e girdi' nu Israel, mmil gad ngam
chuwgad u wur! Mmil niged e pogofan romed ko damumuw rog nib gel. 46 Dabi

mulan'med ara mu rus gad ni bochan e tin kam rung'aged. Gubin e duw ma yug reb
e thin e be wear ni murung'agen e wodmang u lan binaw nge pilung ni be togopluw reb
nga reb. 47 Ma aram e ngiyal' ni nge taw ngay ni bay gu kirebnag e pi liyos nu Babylon.
Ga'ngin fare nam ni bay ni tamra'nag, ma gubin e girdi' riy ni bay ni li'rad ngarm'ad.
48 Gubin e ban'en u daken e fayleng ngu lanelang e bay ra tolul niged e felfelan' ko ngiyal
nra aw yu Babylon nga pa' e girdi' ko lel'och ni karbad ni ngar kireb niged. 49 Yu Babylon
e ir e k'aring e yam' ngak e girdi' u ga'ngin e fayleng, ma chiney e nge mul yu Babylon
ni bochan e ir e k'aring e yam' ngak e girdi' nib yo'or u Israel. I Gag SOMOL e kugog e pi
thin ney."

Thin rok Got ngak e girdi' nu Israel u lan yu Babylon

50 I SOMOL e be ga'ar ko girdi' rok u lan yu Babylon: "Kam thaygad ko yam'! Ngam
marod e chiney ni dab mu son gad! Yug aram rogon ni gimed ra palog nga orel, ma dab
mu paged talin ni Gag e SOMOL romed, mi i par yu Jerusalem u lanin'med. 51 Gimed be
ga'ar, 'Kandariyfan nagdad ma kan tamra' nagdad; kug nanged ni kari m'ay gelingmad
ni bochan e pi milekag e yad e ke gel farad ko yungin nib thothup u lan fare Tempel.'
52 Ere chiney, e gu be yog ni aram e nge taw ko ngiyal' ni bay gu kirebnag e pi liyos nu
Babylon, ma pi'in nike maad'ad e bay ur gel'gel'gad u ga'ngin yang fare nam. 53 Fa'an
mang e rayag ni yan yu Babylon nga lanelang nge toy e tagil' nib gel u rom, ma kug ra
l'oeg e girdi' ni ngar kireb niged. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

Ku reb e riya' nra aw nga Babylon

54 Be ga'ar SOMOL,
"Motoyilgad nga laman e meyor u Babylon,
ni yibe dululoy'nag fare riya' nike aw ngalan e re nam nem.
55 Gu be buthug yu Babylon
nggu tay nike mathgulngan.
Pi salthaw e bay ra po'gad nga langgin ni bod e n'ew
ngar chamgad ngay nike mada' lamrad ngalang ni yad be tolul.
56 Karbad ni ngar kireb niged yu Babylon;
kan kol e pi salthaw riy,
ma pi gan e gat'ing rorad e ke m'ingm'ing.
I Gag ba Got ni gu ma gechignag e kireb,
ma bay gu rin' nga Babylon e tin nib merag ni ngan rin' ngay.
57 Bay gu gagiyegnag e pi tolang riy ngar chinggad —
girdi' nib gonop, nge tayugang', nge salthaw.
Bay ra molod ni dab kur odgad.
I gag fare pilung e gu be non;
ni Gag fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok.
58 Fapi yoror rok yu Babylon nib gel e bay ni buthug nga but',
nge pi garog riy ni totolang e ngan urfiy nga but'.
Maruwel nma tay e pi nam e gubin ni dariy rogon;
tin ur athamagiliyed e ke daramram.
I Gag fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e kugog e pi thin ney."

Thin rok Jeremiah e ni pi' nga Babylon

59 Serayah e ir e ta'ayuw rok Zedekiah ni Pilung, i Serayah e be' nib mo'on ni fak Neriah
nib mo'on ni fak Mahseyah. U lan e bin aningeg e duw nike pilung Zedekiah u Judah, me
un Serayah ngak nga ranow nga Babylon, mu gog boch ban'en ngak ni nge rin'. 60 Kug
yoloy ngalan e babyor gubin e riya' nra yib nga daken yu Babylon, nge ku tin ba'aray ni
murung'agen yu Babylon. 61 I lungug ngak Serayah, "Nap'an ni ga ra taw nga Babylon,
ma dabisiy ni ngam be'eg ngak e girdi' nib ga' lamam gubin e n'en ni kan yoloy ngaray.

62 Ma aram ma ga meybil ni nge lungum, ‘SOMOL, kamog ni ga ra kirebnag e re gin’ey,
nge par ni dakriy e yafos riy, ni girdi’ nge gamanman, me bod bang i daken e ted ni *desert*
ni dariy n’umngin nap’an.’ 63 Serayah, nap’an ni ga ra mu’ i be’eg e re ke babyor ney ko
girdi’, ma ga m’ag ko malang ngamun’ ngalan e lul’ nu Eufrates 64 ma gog ni ngam ga’ar,
‘Irera’ e n’en ni bayi buch rok yu Babylon — bayi ligil ni dakriy e ngiyal’ nra for ngalang
ni bochan fare riya’ ni nge pag SOMOL nga daken.’ ”

Aray e gin ni mus e thin rok Jeremiah riy.

52

Jerusalem ni waer

1 Zedekiah e rliw’ nge ta’reb e duw rok me pilung u Judah, me par u Jerusalem ngi i
gagiyeg ni ragag nge ta’reb e duw. Ma fithingan e chitiningin e Hamutal, ni be’ ni bpin
ni fak fa binem e Jeremiah ni i par u lan e binaw nu Libnah. 2 Mi Zedekiah ni Pilung e
i denen nib togopluw ngak SOMOL, ni bod ni i rin’ Jehoyakim ni Pilung. 3 I SOMOL e ri
damumuw ngak piyu Jerusalem ngu Judah, me tharbegrad ngar chuwgad u p’eowchen.

Zedekiah e togopluw ngak Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon, 4 ma aram me yib
Nebukadnezzar nge fa raba’ i salthaw rok ngar cham gad nga Jerusalem ko rofen ni
ragag ko pul ni ragag ko bin mereb e duw nap’an nike gagiyeg Zedekiah. Miyad n’uf e
pi *tent* rorad u wuru’ e re binaw nem, miyad ngongliy e yoror ni nge aywegrad ko mael
nge liyeg fare binaw. 5 Me par fare binaw ni kanin’ nga longob nge mada’ ko re duw
ni gaman e ragag nge ta’reb e duw ngay ni pilung Zedekiah. 6 Rofen ni gaman e mereb
ngay ko pul ni aningeg ko re duw i n’em, me gel e uyongol u lan fare binaw ndakuriy
ban’en ni nge kay e girdi’, 7 mi ni kuruf bang ko rungrung ko re binaw nem. Yug aram
rogon nike yin’ yu Babylon fare binaw nga longob, me mil oren fapi salthaw nnep’.
Ra milgad u bang ni ba chugur ko kanawo’ ni yan ko milay’ rok e en pilung, ngranod
riy nga barba’ fare garog ni bay u thilin fa gal rungrung, miyad mil i yan ko loway nu
Jordan. 8 Machane me lol’oeg e salthaw nu Babylon Zedekiah ni Pilung ngar koled u
daken e tafel’fel’ nib chugur nga Jeriko. Ma urngin fapi salthaw rok nra milgad ngar
paged. 9 Tomuren ni ka ni kol Zedekiah kan tay ni reb e kalbus, mi ni fek i yan ngak
Nebukadnezzar ni Pilung ni bay u lan e binaw nu Riblah ko nug nu Hamath, me turguy
Nebukadnezzar u rom e gechig ni ngan tay ngak. 10 U Riblah e yog e pilung nu Babylon
riy ni ngan li’ e pi pumo’on ni fak Zedekiah ngarm’ad, u p’eowchen Zedekiah. Miki yog
ni ngan li’ e pi tolang nu Judah ngarm’ad. 11 Me yog ni ngan luf lan mit Zedekiah, mi
nin’ e chen ngak nga ni fek nga Babylon. Me par Zedekiah u lan e kalbus u Babylon nge
mada’ ko rofen ni yim’.

Fare Tempel nni kirebnag
(2 Kings 25:8-17)

12 Chirofen ni gaman e ragag ngay ko bin lal e pul ko ragag nge mereb e duw nike
pilung Nebukadnezzar u Babylon, e yan Nebuzaradan nga Jerusalem ni be’ ni yow ma
puruy’ Nebukadnezzar ni Pilung, ma ku ir e pilung ko salthaw rok Nebukadnezzar.
13 Me urfiy fare Tempel, nge tafen e pilung, nge pi naun rok urngin e pi tolang u
Jerusalem; 14 me buthug e salthaw rok e yoror ko re binaw nem. 15 Me fek Nebuzaradan
e girdi’ nni pagrad u lan e re binaw nem nga Babylon, nge tin ni magach e girdi’ ni yad
ba salap ko maruwel, nge pi’in n’agrad nga pa’ e pi Babylonian. 16 Me pag u Judah boch
e pi’in nth’abi gafgow, ndariy e binaw ni taferad ngar pired u rom ngu’ur maruwelgad
u fithik’ yungi woldug ni *grape* nge lan e pi flang.

17 Me t’ar e girdi’ nu Babylon fapi duga’ ni *bronze* nge ay e pin’en ni bay u Tempel,
nge fare teng ko ran nni ngongliy ko *bronze*, miyad fek urngin fapi wasey ni *bronze*
nga Babylon. 18 Mu ku yad fek fapi sebel ni yima klinnag e altar ngay nge fapi tafen

e awat, nge pi talin e maruwel ni fan ko magal, nge yu raba' i dabiy ni yima tay nge map' racha'en e gamanman ni maligach ngalan, nge fa yu raba' i dabiy ni yima urfiy e *incense* u langgin, nge urngin e pin'en nni ngongliy ko wasey ni *bronze* ni yima maruwel ngay u Tempel. 19 Miyad fek urngin e pin'en nni ngongliy ko gol ara silber: ni yu raba' i dabiy nib achig, nge yu raba' i ban'en ni yima fek e achaffin u langgin ni be yik', nge yu raba' i dabiy ni yima tay nge map' racha'en e gamanman ni maligach ngay, nge tafen e awat, nge yu ley i tagil' e magal, nge fa yu raba' i dabiy ni yima urfiy e *incense* u langgin, nge yu raba' i dabiy ni yima pu'og e wayin nga langgin nga ni pi' ni maligach. 20 Ma pin'en nni ngongliy ko *bronze*, ni Solomon ni Pilung e yog ni nga ni ngongliy ni fan ko Tempel, ni aram fa gali duga', nge ay e pin'en ni bay u Tempel, nge fare teng ko ran nib ga', nge fa ragag nge l'agruw i garbaw ni ir e ke gif fare teng nga daken ya ke pag feni tomal ndabiyag i thabthabelnag. 21-22 Fa gali duga' e ta'reb rogon ya'an, ra reb ma rliw'nge medlip e fit tolngin, ma ragag nge meruk e fit ga'ngin lukngun. Bay faran, ma wasey riy e dalip e inch dib'agin. Mu daken p'ebugul e gal duga' nem e bay bang riy nni ngongliy ko *bronze* ni medlip nge baley e fit tolngin, ma downgin e ka ni yoloy bogi ban'en ngay ni ka ni kurkuruf ni bay ya'an e *pomegranate* riy, ni wom'ngin mmit e gek'iy, ni urngin nni ngongliy ko *bronze*. 23 Ma fa yungi n'en ni ka ni kurkuruf u daken ba ley fa gal duga' e ra'ay ya'an wom'ngin e gek'iy ni *pomegranate* ni bay riy, me mereb i ragag nge nel' riy e yira par u but' ma yira guy.

Piyu Israel nni fekrad nga Babylon

24 Nebuzaradan, ni pilungen e salthaw e ki fek Serayah ni fare Prist ni Th'abi Ga', nge Zefaniah, ni fare prist ni ir e mmigid ngak, nge ku dalip i tolang u Tempel ngar kalbusgad. 25 Me fek be' nib mo'on u lan e re binaw nem ni ir pilungen e salthaw, nge medlip i pumo'on ni yad ma puruy' e en ni pilung ni ka yad bay u lan e re binaw nem, nge en nma ayuweg e en ni pilungen e salthaw, ni ir e mmil suwon babyoren e maruwel ko salthaw ngak nge nel' i ragag i pumo'on ni tolang. 26 Me fekrad Nebuzaradan ngak e en ni pilung nu Babylon, ni bay u lan e binaw nu Riblah. 27 Mu rom u Riblah ko nug nu Hamath e yog e pilung nu Babylon riy ni nga ni toyrad nge mu' min li'rad ngarm'ad.

Ara' rogon nni fek e girdi' nu Judah ni kar manged kalbus ngan chuwegrad ko nam rorad. 28 Ba'aray babyoren e girdi' ni fekrad Nebukadnezzar ni aram e kar kalbusgad: re medlip i duw ni ba'aram ni par ni ir e pilung e fek 3,023 e girdi'; 29 ma fa'ani taw ko ragag nge meruk e duw nike pilung me fek 832 e girdi' nge chuwegrad u Jerusalem; 30 me taw ko rliw' nge dalip e duw nike pilung me fek Nebuzaradan 745 e girdi'. Oren u gubin e 4,600 e girdi' ni chuwegrad ko nam rorad.

31 Re duw i n'en ni pilung Evil-merodak nu Babylon e runguy Jehoyakin ni Pilung nu Judah, nge chuweg u kalbus. I rin' ni ara' rogon ko rofen ni rliw nge lal ko re pul i n'en ni ragag nge l'agruw ko fare guyey nge medlip e duw u n'umngin nap'an nike kalbus Jehoyakin ni Pilung nu Judah u Babylon. 32 I ayuweg Evil-merodak Jehoyakin ni bfel' me tay nga reb e liw ni ba ga' ngak yugu boch e pilung ni yad Jehoyakin ni ur kalbusgad u Babylon. 33 Ma aram mi ni pag Jehoyakin nge chuweg madan e kalbus u daken mi i un ngak e en ni pilung ko abich u tebel u n'umngin nap'an e yafos rok. 34 Ma yu rran u n'umngin nap'an e yafos rok ni un pi' ngak e tin ni nge yag ngak.

LAMENTATIONS

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Babyor ni Lamentations e lal i tang, ara daloloy', ni tangin e kireban' niy be yornag e binaw nu Jerusalem nike waer ko mael ko duw ni 586 u m'on ndawori yib Kristus, nni kirebnag re binaw nem min fek e girdi' riy nga Babylonia ni yad ba kalbus. Yug aram rogon nib ga' ni murung'agen e gafgowan' e bay ko re babyor ney, machane ku bay e thin riy ni be yog ni nge pagan'uy ngak Got me l'agan'uy ngak ko tin bayib e rran nga m'on. Girdi' nu Israel e ma yon' e pi tang ney ni yuduw u lan in e rran ni yad ma pag e abich mar pired nike kireban'rad ni yad be leamnag re gafgow nem nike tay yu Jerusalem ko duw ni 586 u m'on ndawori yib Kristus.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Kireban' rok yu Jerusalem 1:1–22
Gechig ni aw nga Jerusalem 2:1–22
Gechig, kalngan' nge l'agan' 3:1–66
Tomuren ni waer yu Jerusalem 4:1–22
Meybil nag e wurengan' 5:1–22

Kireban' rok yu Jerusalem

1 Yu Jerusalem nike par ni go' ir, ya immoy bangiyal' nib sug ko girdi'!
Immoy ni ir e ba sorok u fayleng, ma chiney e ke bod be' ni bpin nike yim' figirngin;
Re nam nib pilung u fithik' e pi nam e ke mang ba sib.

2 N'umngin e nep' ni i yor; ngi i ser e lu' u owchen nga but'.
Dariy bagyad e pi'in ni ur fagergad ni magey ni nge fal'eg lanyan'.
Pi'in yad e yad e karyag niged, go' kar togopluwgad ngak e chiney.

3 Girdi' nu Judah e yad bogi sib ni dakriy gelingrad, kan chuwegrad u taferad.
Yad be par u lan yug boch e nam, ni dariy bang riy ni yad ra yog ni taferad —
Ke longbiyrad e pi to'ogor rorad, ni dariy kanawo'en miyad thay.

4 Dakriy be' ni mayib nga Tempel e chiney ko meybil ko pi rran nib thothup.
Pi'in rrugod ni ur tanggad u rom e yad be gafgow, ma fapi prist e kemus ni go' moen e yad be tay.
Ke par langan e pi garog ni dariy be' riy, ma yu Zion e ke mochuch ko amith.

5 Pi to'ogor rok e ke gel ngak; kar michgiyed nga gelingrad.
I SOMOL e ke gagiyegnag ke gafgow ni fan urngin e denen rok nib pire';
Pifak e ka ni kolrad ka ni fekrad ngabang.

6 Fla'ab rok yu Jerusalem e ban'en nike thumur.
Pi'in yad ma gafaliy e kar boded e gamanman ni *deer* nike m'ay gelngin ni bilig,
Nike chugur ni nge m'ay gelngirad ni bod ni yad be mil ko pi tamkol gamanman ni be lol'oegrad.

7 Ke par ni go' ir nike mogothgoth e chiney, yu Jerusalem e be sul ngi i leamnag e fla'ab rok kakrom;
Nap'an ni aw nga pa' e pi to'ogor rok, ma dariy be' ni ayweg.
Pi'in kar gelgad ngak e yad be minmin ngak ko waer nike tay.

8 Bugwan ni bfel' e ke chuw rok; dakriy e upong u daken ke thiyer.
Be gel'gel' nike mithag owchen ko tamra'.
Yu Jerusalem e ke alitnag ir ko denen rok nib tinowey.

9 Feni alit e ba mom ni yira guy, machane de dag nike magfan' ko mang e ke buch rok.
Ir nike thay e rib gafgow; dariy be' nra fal'eg lanyan'.
I gel e pi to'ogor rok me yor ngak SOMOL ni ngan runguy.

10 Pi to'ogor e kar iringed urngin e machaf rok.
Ni guyrad nranod ngalan e Tempel,
Ni gin ni yog SOMOL ndabi yan e *Gentile* ngay.

11 Girdi' rok e yad be gel'gel' ma yad be changarnag ban'en ni ngar ked;
Yad be thilyeg e machaf rorad ko ggan ni nge yag nra pired ni dab ra m'ad.
Fare binaw e tolul ngalang, ni ga'ar, "SOMOL, mu changar ngog, ngam guyeg u fithik' e bilig t'ay e gafgow ni gu be tay."

12 Be yor ngak gubin e pi'in yad be yan u to'oben, "Musap ngog,
Dariy be' ni ka'eta' ba amith ni bod e birog e amith,
Nib amith ni SOMOL e kefek nga dakenag ko fa ngiyal' nike damumuw.

13 "Ke pi' ba nifiy u lang, nib nifiy ni be yik u fithk'ag.
I ngongliy ba wup rog nge thikiyeg nga but'.
Ma aram me pageg nge digeyeg u fithik' e amith ni der tal.

14 "Ke fek babyoren urngin e denen rog ke m'ag nga ta'bang;
Ke the' nga bilel'ugnag, ni tomalngin e rib tomal nike m'aynag gelngig.
I Somol e ke pi'eg nga pa' e pi to'ogor rog, ni dariy gelngig u pulowrad.

15 "I Somol e ke minmin ko urngin e salthaw rog ni yad ba chacheag;
Ma ke pi' barba' i salthaw ni ngar li'ed e pumo'on ni bfel' yangren rog.
Ke pirdi'iy e girdi' rog ni bod e *grape* ni yima udiy ni ngan fek l'ogwen.

16 "Aramfan ni lan owcheg e kesug ko lu' ni be map'.
Dariy be' nrayag ni fal'eg lanin'ug; fa i pi' e athamgil ngog.
An to'ogor e ke gel ngog; ma pi girdi' rog e dakriy ban'en ni magey rorad.

17 "Gu k'iyeg pa'ag, ma dariy be' nra aywegeg.
Ke pining SOMOL e pi to'ogor ni ngar togopluwgad ngog u gubin yang;
Pangirad ngog e bod ni gag e dow nib alit.

18 "Machane SOMOL e ir e bmat'aw, ya gag e da ug fol rok.
Mmotoyil gad ngog, gimed e girdi' u gubin yang; mu guyed gag u fithik' e amith rog.
Pi'in pagel nge rugod rog e kan fek'rad nga bang ni yad ba kalbus.

19 "Gu pining e pi'in gamad nga bang, miyad siyeg ni ngar ayuwegedgag.
Pi prist nge pi tayugang' e karm'ad u lan e kanawo' u lan binaw,
Ko ngiyal' ni yad be changarnag e ggan ni nge yag nra pired ni yad bfos.

20 "SOMOL, mu changar nga ga'ngin e gafgow rog, nge lanin'ug ni kari gafgow!
Kari gafgow lanin'ug ni fan ko pi denen rog.

Yi be thang e fan u lan e pi kanawo'; ma ku aritay lan e naun, pi naun ma bay e yam' riy.

21 "Ngam motoyil ko gel'gel' rog; dariy be' nra fal'eg lanin'ug.
Pi to'ogor rog e kar felan'gad ni kam fek e riya' nga dakenag.
Mu fek fare rran i yib ni mmicheg; mu gafgownag e pi to'ogor rog ngar gafgowgad ni bod gag.

22 "Mog e kireb ngorad ni bochan urngin e buchan' rorad;
Mu gechig nagrad ni bod nim gechig nageg ni fan ko denen rog.
Gu be gel'gel' u fithik' e bilig t'ay e gafgow rog, ke gafgow lanin'ug.

2

Gechig ku Somol nga Jerusalem

1 Gelngin e damumuw rok Somol me upnguy yu Zion ko lumor.
Feni gamog ni yib u tharmiy e ke pig ke kireb.
Rofen ni damumuw e mus ko Tempel rok me n'ag.

2 I Somol e gathay gubin e yochi binaw u Judah ni de runguyrad
Me buthug nga but' e yungin kan yororiy nib gel ni fan ko mael u lan fare binaw.
Me m'aynag fan nge thiyernag e binem e lung nge pi tagagiyeg riy.

3 U fithik' e damumuw rok me waernag gelngin yu Israel;
I siyeg ni nge aywegmad u nap'an ni yib e to'ogor.
I aw ngomad ni bod rogon e nifiy nma kirebnag gubin ban'en.

4 I pulweg gan e gating rok ngomad ni bod ba to'ogor;
Me li' gubin e pi'in ni gamad ma uf uf ngorad ma gamad ma felan' ngorad.
Gu thamiyed gawealngin nifiyan e damumuw rok u roy u Jerusalem.

5 I Somol e bod ba to'ogor, ni kirebnag yu Israel;
Ni digey e yungin kan yororiy ni fan ko mael nge tafen e pilung nge mogothgoth.
Ma gafgowan' ni fek nga daken e girdi' nu Judah e de tal.

6 Tempel ni gin ug meybilgad ngak riy e pirdi'iy nge yochyang u but';
Me taleg e pi rran ni thothup nge *Sabbath*.
Pilung nge prist e ta'reb rogon nra thamiyew gelngin e damumuw rok.

7 I Somol e n'ag e altar nge Tempel rok nib thothup;
Me pag e to'ogor nge buthug e rungrung riy.
Miyad tolulnag e gel ni kar ted ko gin'en ni ud meybilgad riy u fithik' e felfelan'.

8 I SOMOL e turguy ni fare yoror nu Zion e thangri aw nga but';
I pag e fol nga daken ni nga ri mich ni nge mogothgoth nib polo'.
Pi wulyang nge rungrung riy e chiney e go' bay u but' nike mogothgoth.

9 Pi garog riy e ke mathrow nga chabungen e tin ke puth, ma pi dubchey ko garog e ke m'ingm'ing ke yochyang.
Fare pilung nge pi tolang rok e kan fekrad ni kalbus ngabang.
Fare Motochiyel e daknir machibnag, nge pi profet ni dakir pilyeg SOMOL e changar rorad.

10 Pi pumo'on ni pilibthir nu Jerusalem e kar pired nga but' nike math gulungrad,
Ni go' fiyath daken lolugrad ma mad u dakenrad e tutuw.
Ma pi'in rugod e kar'aned lolugrad nga daken e but'.

11 Ke thow owcheg ko meyor; ni kari kireb lanin'ug.
Kethay parwog ko meyor ni bochan e gafgow ko girdi' rog.
Bitir nge madway e yad be paraw nike ma' gelingrad u lan e yupa' i kanawo' u lan fare binaw.

12 Ma yad be yor nag e mak'iy nge blel ko pi chitiningirad;
Yad be thig nike m'ay gelingrad u lan e yupa' i kanawo' ni gowa kar maad'adgad,
Ma yad be yim' nib sasag'al u pa' e pi chitiningirad.

13 Ah Jerusalem, gur nri gab t'uf, mang e ku rayag ni nggog?
Urogon ni nggu faleg' lanin'um? Dariy be' ni ka'ayib ba gafgow ngak ni bod e biney.
Ya gafgow rom e ba to'ar ni bod lan e regur; ke math e liyab ngom.

14 Pi profet rom e go' thin ni malfith e yad be yog ngom;
Yad be ban nigem ko machib ni yad be tay ni dariy e ngiyal' ni ngam guy e kireb rom.
Yad be gagiyeg nigem ngam leamnag nde t'uf ni ngam pi' ker'um ko denen rom.

15 Girdi' ni yad be yan u to'bem e yad be changar ngom nga but';
Ni yad be chichingeg lolugrad miyad be minmin ko mogothgoth ni keta' yu Jerusalem:
"Irera' fare binaw ni bfel'usun, ma uf uf rok e fayleng?"

16 Urngin e to'ogor ma yad be moning nagem yad be changar ngom u fithik' e fananikan.
Ni yad be thilpiriy l'ugunrad ma yad be kirebnag owcharad ma yad be ga'ar, "Kad thirifed u but'!
Irera' fare rran ni ku'ud son niged!"

17 I SOMOL e ke rin' n'en ni yog nra rin':
Ke gechig nagdad ndaki wurngan', ni bod ni yog ngodad kakrom.
Ke pag e pi to'ogor ke gel ngodad, ni kar uf uf gad ko waer ni kadted.

18 Jerusalem, mu pag e pi rungrung rom ngar yorgad ngalang ngak SOMOL!
Mu pag lu'am nge map ni bod e lul' ni be yan e ran riy ni nnep' nge rran.
Nge aw parwom ko meyor nge gafgow ni ga be tay.

19 Numngin e nep' ni ngu'um od bayay nge bayay ngu'um yor ngalang ngak Somol;
Ni ga be pu'og lanin'um nga but' ma ga be wenig ngak ni nge wurngan' nga daken pifakam —
Pi bitir ni be li' e mak'iy u gubin e pi tam'ing ko kanawo'!

20 SOMOL mu changar! Mangfan ni ga be gechig nagmad ni arayrogon?
Pi'in ni ppin e yad be longuy pi fakrad nrib t'uf rorad!
Prist nge profet e yi be thang e pogogan rorad u lan e Tempel!

21 Fel' yangren nge pilbithir e go' yad ba aw' u lan e kanawo' ni karmad'.
Pumo'on nge ppin ni bfel' yangeren, e karm'ad ko saydon rok e pi to'ogor.
Mu thang e pogofan rorad nide wurngan'um ni gelngin e damumuw rom e rofen nem.

22 Mu pining e to'ogor rog nga ba madnom ko k'ar marus u to'obeg i yan,
Ma dariy be' nrayag ni nge thay nge mil u fithik' e damumuw rom e rofen nem.
Kar thanged e pogofan rok pifakag, ni ug chugliyrad ni yad ba t'uf rog.

3

Gechig, kalngan', nge l'agan'

1 I gag e cha' ni gumnang e gechig nma pi' Got.
2 I pi'eg nga'ar i yan nga to'ar nga fithik' e lumor
3 Me toyeg i toyeg ko dumow ndariy bochi marunguy rok.

4 Me pageg ni kug maad'ad ma ke t'et'ar yileg.
5 I ning e mab ngog nggu par u kalbus u fithik' e gafgow nge amith.
6 I gelfen ngog ni nggu par u fithik' i talumoren e yam'.

7 Ke michgiyeg ko chen; I gag ba kalbus ni dariy liben mug thay.
8 Gu yor nag e ayuw ngalang, me siyeg Got ni nge motoyil;
9 U gu wan ni gu be thigthig ma yungi rungrung ni malang e be ning e wo' ngog u gubin yang ni gu ra cheal ngay.

10 I son nageg ni bod ba gamanman ni *bear*; me og ngog ni bod ba layon.
11 I tulfeg nga wuru' e kanawo', nge popofeg ni yoch yang, me pageg nge yan.
12 I girengiy e gat'ing rok me paluweg ngog e pi gan e gat'ing rok.

13 I pag e pi gan e gat'ing rok nge aw ngog nge rich nga'ar.
14 I minmin e girdi' nga ya'ag ni polo' e rran; ni kug mang ba makak'ar ngorad ni yad gubin.
15 Ggan nge garbad rog ni pi' ngog e bilig t'ay e gafgow.

16 I gichgichiy owcheg u fithik' e but' nge m'ing nguweleg u daken e malang.
17 Gu pagtalin rogoy ni yima par ndariy e m'ar nge rogoy ni yib gapas nge uw rogon ma yi ba felfelan'.
18 Daki n'uw nap'an ni nggu par ni gubfos; ya l'agan' rog ngak SOMOL e dakriy.

19 Lanin'ug ko amith rog, nge gag ni dakriy e tabnaw rog, e ba yub nib mo'oy.
20 U gu par ni yiggu be leamnag, mi ri parde' lanin'ug.
21 I sul e l'angan' ngog nap'an ni gu leamnag e ren'en ni ba'aray:

22 Fare t'ufeg rok SOMOL ni dabi m'ay nge marunguy rok e ku be ul ul i yan,
23 Nib k'akling ni bod e kadbul, nib mich ni bod e yal' nra for ngalang.
24 I SOMOL e kemus ni ir e urngin ban'en ngog, are ir e kug tay e pagan' rog nga daken.

25 I SOMOL e ba gol ko pi'in ni karted e pagan' rorad nga daken,
26 Ere rib fel' ngodad ni ngu'ud son gad u fithik' e gumaen', ni ngad son niged ni nge mat'aw nagdad ngak.
27 Rib th'abi fel' ni ngad filed e re guma' ney ni kagdad ppagel.

28 Nap'an ni gadad ra gafgow, ma thingar da pired nga but' u bang ni go' gadad nib math gulngudad u fithik' e gumaen';
29 Thingar da siro'gad ni kadm'ing gad, ya kuramoy ban'en nra lagan'dad ngay.
30 Yug aram rogon e parde' nge thin nib wupwup, ma thingarda feked ni gubin.

31 I Somol e rib marunguy ma dabi n'ag dad ni manemus.
32 Yug bay i feke kireban' i yib ngodad, machane t'ufeg rok ngodad e rib mich ma ba gel.
33 Dar ma felfelan' ngay ni nge k'aring e gafgow ara amith ngodad.

34 I Somol e manang e ngiyal' nike parde' lanin'dad u kalbus;
35 Ma manang e ngiyal' ni kan siyeg rodad mat'awdad ni pi' ngodad;
36 Nap'an ni yira chefeg ni daki yal'uw e tin nib mat'aw ni ngan rin' u kort ma manang.

37 Tiriggil rok Somol e gubin ngiyal' nma yan ni bfel' rogon ni dabiyag i thilyeg.
38 Fel' fa kireb e ta'reb rogon, nma m'ug fe buch ni ir e keyog.
39 Mangfan nap'an ni yira gechig nagdad ni bochan e denen rodad ma gadad gun'gun'?

40 Ngad fal'egned i yaliy e pi kanawo' rodad ma gadad sul ngak SOMOL.
41 Ngad binged lanin'dad ngak Got nu tharmiy ma gadad meybil, ni ngad ga'ar gad,
42 "Kug denen gad ma kug togopluwgad, me gur SOMOL, e dawor mu n'ag fan romad.

43 "Kam tulufmad kam thang e pogofan romad; wurengan' rom e ke mith nga fon e dumumuw rom,
44 Nga fon bang i manilang ko dumumuw ni kay gi dubu'ag ni dabiyag ni nge bugor e meybil romad nga barba'.
45 Kam taymad ni bod ba modo' ko fayleng.

46 "Urngin e pi to'ogor romad ma yad be yog e thin nib mkunkun ngomad ma yad be moning nagmad.
47 Kug warod u fithik' e riya' nge bilig tay e gafgow; ma gamad be par u thatharan e riya' nge marus.
48 Be map' ni lul' e lu' nu owcheg ko gafgow rok e girdi' rog.

49 "Lu'ag e bayi map' ni bod e lul' ni dabi tal
50 Nge taw ko ngiyal' nike sap SOMOL u tharmiy nga but' ke guy dad.
51 I yor lanin'ug u nap'an nug gguy e n'en ni kan rin' ngak e ppin ko fare binaw.

52 "Kug ma'achthal ni bod ba arche' u pa' e pi to'ogor ni dariy tapgin ni ngar fananikayed gag.
53 Ra thuryed gag ngalan ba low ni ku gubfos miyad ning ngab malang.
54 I chugur ni nge chap e ran u dakenag, mu gu leamnag nike chugur e yam'.

55 "Mug yor ngalang ngom, SOMOL, u rom u t'ay e low.
56 Ma nap'an e gu wenig nag ngom ni ngam rung'ag e meyor rog, ma ga rung'ag.
57 Ma ga fulweg lamag ngamog ngog ni dab kugrus.

58 "Somol, gur e mub mu lageg, ma ga ayweg e pogofan rog.
59 Mu fol ngog; ya gamnang e kireb ni kan rin' nib togopluw ngog.
60 Gamnang rogon e pi to'ogor rog ni yad be fananikayeg ma yad be makath nageg.

61 "SOMOL, kam rung'ag oren e morugthin ni karted ngog; me gur e gamnang urngin e makath rorad.

62 Polo' e rran ni yad be weliy murung'ageg ma yad be puruy' nag e n'en ni ngar
rin'ed ngog.
63 Yug ra kadbul nge mada' ko nep ma yad be gosgos nigeg.

64 "SOMOL, mu gechig nagrad ko tin karrin'ed.
65 Mu kirebnag wa'athrad mag suguyrad ko buchbuchan'!
66 Ngam tulufrad ngam thirifrad u daken e fayleng!"

4

Tomuren e waer ni tay yu Jerusalem

1 Gol rodad ni immoy nib galgael e ke yim' ram'en;
fapi malang ko fare Tempel e ke wagagey u lan e yupa' i kanawo'.

2 Pi fel'yangren nu Zion e ba t'uf rodad ni bod e gol,
machane chiney e ngongol ni yibe rin' ngorad e kar boded e th'ib ni but'.

3 Mus ko chitiningin e *wolf* ma matathuth nag pifak.
machane girdi' rog e kar boded e arche' ni *ostrich*, ni yad ba kan ngak pifakrad.

4 Yad ma digey pifakrad ni kab madway nge math e pogofan rorad ko blig nge balel;
pi'in bitir e yad be yor nag e ggan ma dariy be' nra pi' ngorad.

5 Girdi' ni i kay e ggan ni th'abi fel' e be yim' nriyul' ko mak'iy u lan yu pa' i kanawo;
ma pi'in un chuguliyrad u fithik' e fel' rogon e yad be wurgiy tafen e dow, niyad be
gay e n'en ni ngar ked.

6 Gechig nta' ko girdi' rog e ba almarin ko pi'in girdi'en yu Sodom,
ni fare binaw ni gad Got pa' ngay nge pil nib tomgin.

7 Pi tayugang' romad e yad ba machalbog ko ayis
ma yad ba wech ko milik; downgirad e ba famsow nib t'obt'ob nib gal ra'en.

8 Machane chiney e yad ba thig u lan e yupa' i kanawo' ni dab kun poyrad, ke lumoren
e yam' owcharad;
bayach u dowrad e ke mlik' ni gowa l'ud, nike bachbach ko yil rorad.

9 Pi'in karm'ad u tan e mael e kabfel' boch ko pi'in fin ram'ad,
nib sasag'al ni li'rad e bilig, ya dariy e ggan ni aywegrad ngar pired ni yad bfos.

10 Riya' ni yib ko girdi' rog e girengiy e marus ni almirin i yib;
pi matin nib t'uf pifakrad rorad e ra lithed pifakrad ngar longyed.

11 SOMOL e pu'og e damumuw rok nike mokun ketun gelngin;
me yip' e nifiy ngalan yu Zion ke urfiy nga but'.

12 Dariy be' u bang, ni mus ngak e pi'in tagagiyeg ko pi nam nu bang,
ni tun ngan' nrayag ni thum' reb e to'ogor ngalan e garog nu Jerusalem.

13 Machane me buch ni aram rogon, ni bochan e i denen e pi profet nge pi prist
ni aram tapgin e yam' ngak bokun e girdi' ni dariy ban'en nra bucheged.

14 Pi tayugang' e u ra deraw gad u lan e yupa' i kanawo' ni gowa kar ma'ew gad,

ni kar thiy gad ko racha' ni dakriy be' nra ga'ran' ni nge math ngorad.

15 Me tolul e girdi' nra ga'ar gad, "Mmuchuwgad riy! Gimed ba ta'ay! Dab mmath gad ngomad!"
Ma aram miyad milethay u reb e nam nga reb, ni dariy be' ni m'agan' ngorad.

16 I SOMOL e dakrir uned u lanyan'; ir e ke werweregrad.
Ke m'ayfan e pi prist nge pi tayugang' rorad u wan'.

17 Gu changar gu changar niged e ayuw nge daki tael e changar romad made taw e ayuw.
Kug pired ni gamad be son nag e ayuw u ba nam ni dariy rok ni nge pi'.

18 Gamad e mus ko yan u kanawo' ma dabkiyag; ya to'ogor romad e yad be changar nagmad.
Tiromad e rran e ke thumur; ke taw nga tol'mad.

19 Ra tulfed gamad nib pay ni bod e arche' ni *eagle* nike ngalol u lang nga but'.
U ra gayed gamad u fithik' e yochi burey; mug gin gad ma kan kolmad u daken e ted.

20 Ra koled p'ebugul e yafos romad, fare pilung ni SOMOL e duwgiliy,
ni aram e cha' ni pagan' romad ni ra lagmad u pa' gubin e to'ogor.

21 Um minmin gad, gimed e girdi' nu Edom ngu Uz; ma gimed be felfelan' e chingiyal' n'ey ni ku rayag.
Ya ku be yib e biromed e riya'; gimed mabay kum thigthiggad ni dariy e mad u dakenmed ni kam tamra'gad.

22 Zion e ke pi' puluwon e denen rok; i SOMOL e dabki ta'mad ni kalbus u milekag nib n'uw nap'an.
Machane gur Edom, e bayi gechig nigem SOMOL; nge pug ngalang ngonglem ni kireb.

5

Ba Meybil nifen e wurngan'

1 SOMOL, nge yib woran ngan'um e n'en nike buch romad.
Mu changar ngomad ngam guy feni kem'ay famad kug thiyar gad.

2 Binaw romad e bay u pa' e milekag;
girdi' nu bang e be par ko pi tabnaw romad.

3 Pi chitamangimad e ke thang e to'ogor e fan rorad,
ke par e pi chitiningimad ni dakriy figirngirad.

4 Thingar gu pi'ed puluwon e ran ni nggu unumed;
ma thingar gu chuwi'iyed e l'ud ni nggu lum gad ngay.

5 Yibe maruwel ngomad nib gel ni bod e dongki ara kamel,
nike aw parowmad, ma danir pi' e toffan ngomad.

6 U gu ninged e ggan nga Egypt ngu Assyria,
ni fan e nge dab gu m'ad.

7 Pi chitamangimad kakrom e ra denen gad, ma yad e kar thumur gad,
ma gamad e kug gafgow gad ni fan ko denen rorad.

8 Pi sib e yad e chiney e yad be gagiyeg niged gamad,
ma dariy be' nra pithigmad u tan gelingrad.

9 Pi tathang pogofan e yad be deraw u wuru' e binaw;
ngiyal' ni gamad be gay ganmad e kug dow gad ko pogofan romad.

10 Mak'iy e ke k'aring e gowel nga dakenmad
ke par downgimad nike bod feni gowel ba stof.

11 Pi le'engimad e kan kolrad u gelngiy u daken e burey ni Zion
ngu lan e yochi binaw nu Judah e yibe kol pifakmad ni ppin riy.

12 Pi tayugang' romad e kan fekrad kan uchliyrad;
ma danir tayfan e pi pumo'on romad.

13 Pagel ni fel' yangren romad e yibe ma'angach ngorad ni ngu'ur bilged e *grain* ni bod e pi sib;
yochi sarpagel e yad be dol'dol' u tan e lud' ni yad be fek nib tomal.

14 Pi'in ke pumo'on e dakriy e ngiyal ni yad ma par nga but' u langan e garog ko binaw,
ma pagel ni felyangren e dakiryag e musik rorad.

15 Felfelan' e ke chuw u lan e yafos romad;
buchbuchan' e ke fek lon e pi churu' romad.

16 Dakriy ban'en ni magach ko gubin e tin u gu uf'uf gad ngay.
Ku'ug denen gad, ere chiney e karug gafgowgad.

17 Kug m'ar gad nga lanin'mad
nike mom'aw ni ngguyed ban'en u fithik' i lu'mad,

18 ni bochan e burey ni Zion e kann'ag ke par ni go' ir,
pilis ni malboch e be gurul u fithik' e tin ke mogothgoth.

19 Machane, gur SOMOL e pilung ni dariy n'umngin nap'an
ma bay um gagiyeg nge taw ko tungun.

20 Mangfan ni ar fini n'uw nap'an ni kam fek owchem romad?
Mog kagmad ra yib ngan'um bingyal'?

21 SOMOL! Mu fulwegmad ngom, mfulwegmad!
Mu sulweg nga gil' e fla'ab romad ni kakrom.

22 Fa ka mu n'agmad ni dariy n'umngin nap'an?
Mog dariy folan e damumuw rom?

BABYOR ROK
EZEKIEL

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Ezekiel ni profet e i par nib fos u m'on nge nga tomuren e ngiyal' nni kol yu Jerusalem riy ko duw ni 586 u m'on ndawori yib Kristus. I machibnag e thin rok Got ngak e girdi' nni fekrad nga Babylon ngar kalbusgad nge ngak e girdi' nu Jerusalem. Babyor ni Ezekiel e nel' guruy: 1) Pining Got Ezekiel ni nge mang ba profet. 2) Thin rok Got ngak e girdi' nu Israel ni be yog ngorad ni bayi waer yu Jerusalem ko mael min kirebnag. 3) Thin rok Got ngak boch e nam ni yad be gafgownag e girdi' rok nu Israel ma yad be waliyrad ni ngar meybilgad ngak yugu boch e got. 4) Thin rok Got ni be fal'eg laniyan' e girdi' rok nga tomuren ni waer yu Jerusalem ko mael, ma be pi' e pagan' ngorad ni bay ki sul e nam nga rogon nge fel'. 5) Thin rok Got nib togopluw ngak Gog. 6) Murung'agen Ezekiel nni piliyeg e changar rok nge guy e tempel nge nam nike sul nga rogon.

Ezekiel e be' nib gel e michan' rok ngak Got. Pire' yay ni piliyeg Got e changar rok me dag ngak e n'en ni nge weliy ngak e girdi' nu Israel. Bo'or ban'en ni i machibnag ngak yu Israel u fithik' e fanathin. Ezekiel e yog ngak e girdi' ni ngar thiliyeged lanin'rad nge pangirad, ma nge be' ma nge pi' keru' ko denen ni be ngongliy, ya aram rogon me sul e nam nga rogon. Ezekiel e ir reb e prist, ma ku ir reb e profet, ma ba'adag ni nge fel' rogon e maruwel u tempel ma nge fol e girdi' rok Got.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Ezekiel nni Pining 1:1—3:27
Thin e Riya' ni nge Aw nga Jerusalem 4:1—24:27
Got ni Gechignag e pi nam 25:1—32:32
N'en ni Micheg Got ngak e girdi' Rok 33:1—37:28
Yi'iy nib Togopluw ngak Gog 38:1—39:29
Ezekiel ni guy e bin kabay nga m'on e Tempel nge Nam 40:1—48:35

SOM'ON NI PIG E CHANGAR ROK EZEKIEL NGE GUY GOT

(1:1—7:27)

Tagil' Got

1 Bin lal e rran ko pul ni aningeg ko duw ni guyey e ug pired e girdi' nu Israel ni kan
fekmad u Israel nga Babylon ni kalbus, ma gamad be par u to'oben e lul' ni Kebar. Me
mab lanelang me piliyeg Got e changar rog me dag ban'en ngog. (2 Ke yan i gaman lal
e duw nap'an ni kan fek Jehoyakin ni Pilung nga wuru' e nam nib kalbus.) 3 U rom u
Babylon u to'oben e lul' ni Kebar, e gu rung'ag lungun SOMOL riy ni non ngog mu gu
thamiy gelngin u fithik'ag.
4 Mu gu sap ngalang, mu gguy bangi lang ni ba ga' nike yib ko lel'och ni bay e nifeng u
fithik' nib gel. Ma be matmat e uluch u fithik', ma lanelang u to'oben e be gal ram'en. Me
galgal ram'en ban'en ni bod ram'en e *bronze* ko gin'en ni ba'aram ni be matmat e uluch
riy. 5 Mu gguy aningeg i ban'en nib fos ni bod ya'an e girdi' u lukngun fa gi manileng,
6 machane ra bagayad ma aningeg owchen ni bay ma aningeg raba' i pon. 7 Ayrad e
ba k'iy, ma rifrif u ayrad e bod rifrifen ay e garbaw. Ma be galgael rama'erad ni bod e
bronze ni ka ni gichiy. 8 Ra bagayad ma aningeg raba' i pa' ni bod ya'an pa' e girdi', nra
baraba' i pon bagayad ma bay reb e pa'ef u tanggin. 9 Ra bagyad ma l'agruw raba' i pow
ni ka ra pithiged ka ra kahol gad u but' ni be math taban ponrad nga ta'bang. Nap'an ni
yad ra mithmith miyad yan nib kean, ni dariy bagyad ni be cheal.

1:1 Rev 19:11 **1:5** 1:5, 18 Rev 4:6

10 Ra bagayad ma aningeg owchen ni bay. Bin nib sap nga m'on i owchen e bod owchen
e girdi', ma mat'aw riy e owchen e layon, ma owchen e garbaw ni pumo'on ko ba' ni
gil'ay, ma ba owchen i arche' ni *eagle* nga keru'. 11 Ra bagayad ma ke k'iyag l'agruw
raba' i pon ke yan i math nga taban pon e bin migid ngak, ma gal raba' i pon nike magey
e ke upunguy downgin ngay. 12 Ra bagayad ma aningeg yang ni ba changar ngay; gin
yad ra finey ni ngranod ngay miyad yan ni dab ra chelgad.
13 Mu thilin e pin'em nib fos e ba' ban'en riy ni bod ba mol' ni be daramram ni yugu
be yan u thilrad. Bayi n'en me daramram ni ba ga' ram'en me matmat e uluch riy. 14 Ma
pin'em nib fos e yad be yan nga m'on ma yad be sul nga tomur ni bod machregin e uluch
ni be mat.
15 Ma nap'an ni gu be changar ngorad, mu gguy aningeg i tayapyap nike math nga
daken e but', nra reb ma bay u charen reb fa pin'em nib fos. 16 Ra reb e pi tayapyap
nem ma be galgal ram'en ni bod ram'en e malang nib tolang puluwon, ma aningeg ni
ta'reb rogon ya'an. Ma ra reb e pi tayapyap nem ma ke yib reb i th'ab lukngun, 17 ni fan
e pi tayapyap nem e rayag ni nge yan nga m'on nge nga tomur nge nga baraba' nge nga
baraba'. 18 Mirichlen e pi tayapyap nem e ba sug ko lanmit.
19 Ra yan fa pin'em nib fos me un fapi tayapyap ngorad ko yan, ma yad ra yan u but'
ngalang me un fapi tayapyap ngorad. 20 Fa pin'em nib fos e demturug e gin yad ra finey
ni ngranod ngay miyad yan, ma fapi tayapyap e ku yad be un ko n'en ni be rin fa pin'em
nib fos, ya fa pin'em nib fos e yad be gagiyegnag e pi tayapyap nem. 21 Gubin yay nra
yan fa pin'em nib fos ara rtalgad, ara ranod ngalang u fithik' e nifeng, ma aram e n'en
nra rin' fapi tayapyap.
22 Ma puluwon lolugen e pin'em nib fos ngalang e ba' ban'en riy ni bod ya'an ba th'ib
ni kan polpoluy nni ngongliy nga bogi ban'en ni bod e melor nib galgal ram'en. 23 Ma
tan e ren'em ni bod e th'ib e ra reb fa pin'em nib fos ma ke k'iyag ruw raba' i pon nge yan
ngak e gal ni migid ngak ma ke upunguy downgin ko gal raba' i pon nike magey. 24 Mu gu
rung'ag lingan porad ni yad ra changeg ma ba'aray rogon, be yan lingan ni bod lingan
e day ni cham u regur, ma bod lingan baraba' i salthaw ni pire' ni pire', ma bod laman
Got ni Gubin ma Rayag Rok. Ma yad ra tal ko changeg miyad duguy porad, 25 machane
kabay lingan ban'en ni be yib ko fare th'ib ni bay u puluwon lolugrad ngalang.
26 Ma puluwon fare n'em ni bod ya'an ba th'ib ni kani polpoluy ngalang e bay tagil' be'
riy nni ngongliy nga bmit e malang ni bfel' ya'an ma ba t'uf ni *sapphire* fithingan, ma en
nike par ngay e bod ya'an ba girdi'. 27 Ma rogon ram'en e bod e *bronze* ni bay u mit e
nifiy, ni be gal' gubin yang nib ga' ra'en 28 ni gubin e ra'en ko ragim ma bay riy. Irera'
fare ra'en nib maluplup ni be dag e gin bay SOMOL riy.

Got ni pining Ezekiel ni nge mang reb e profet

Nap'an ni gguy e ren'ey, mu gu thig nga but' ni gu ba palpal. Ma aram mu gu rung'ag
ba lam

2

1 ni be ga'ar, "Fak e girdi', mu sak'iy, ya gu ba'adag ni nggu non ngom."
2 Nap'an ni be non e re lam nem ngog, me ying fare kan nthothup rok Got ngog nge
sak'iy nageg, me ul ul fare lam ko numon ni be ga'ar, 3 "Fak e girdi', nggol'oegem ngam
man ngak e girdi' nu Israel ni kar chealgad kar togopluwgad ngog. Ka yad be togopluw
ngog, ni bod e n'en ni i rin' e pi chitamangirad ni kakrom ngog. 4 Yad ba gelan' ma
dariy fag u wun'rad. Nggol'oegem ngam man mu weliy ngorad e tin gag SOMOL ni
Th'abi Tolang e nggog ngorad. 5 Demturug ko yad ra motoyil ngom fa dabra motoyilgad,
machane bay ra nanged ni bay ba profet u fithik'rad.

1:10 Rev 4:7 **1:13** Rev 4:5 **1:18** Rev 4:8 **1:24** Rev 1:4–15; 19:6 **1:26** Rev 1:13; 4:2

6 “Me gur e en ni fak e girdi’ e thangri dab mu rus ngorad fa mu rus ko tin yad ra
yog ngom. Bay ra longobiyed gur ni yad bod e rachangal ni longobiyem; ni gowa ga
be par u fithik’ e awol. Machane dab mu rus ko pi tatogopluw nem ara tin bay rogned.
7 Ngamog ngorad e tin bay gu weliy ngom, ndemturug ko yad ra motoyil ngom fa dab ra
motoyilgad. Ma dab mu pag talin ni yad bogi tatogopluw.
8 “Fak e girdi’, mu telim ko tin nggog ngom. Dab mu togopluw ngog ni bod yad. Mu
fal l’ugunam ngam longuy e n’en ni nggu pi’ ngom.” 9 Mu gguy ba pa’ef ni kan k’iyag
ngog ni bay bangi babyor riy ni ka ni bachiy. 10 Me yib i pithig fa gi babyor, mu gguy
ni l’agruw raba’ ni ba’ e yol riy; laman e taganan’ e ka ni yoloy ngay, nge dololoy’ nge
gel’gel’ u fithik’ e amith.

3

1 Me ga’ar Got, “Fak e girdi’, mu longuy e gi babyor ney; ma ga yan ngam welthin ngak
e girdi’ nu Israel.”
2 Mu gu fal l’ugunag, me pi’ fa gi babyor ngog ni nggu longuy. 3 Me ga’ar, “Fak e girdi’,
mu longuy e gi babyor ney ni nggu pi’ ngom; mu sugnag e yal rom ngay.” Mu gu longuy,
ma ba athib lamen ni bod lamen *honey*.
4 Me ga’ar Got, “Fak e girdi’, mman ngak e girdi’ nu Israel, ma tin gu ra yog ngom e
ir e ngam weliy ngorad. 5 Gathi nggu l’oegem nga ba nam nda mu nang lungurad mab
mo’maw’ ngom, ya nggu l’oegem ngam man ngak e girdi’ nu Israel. 6 Ya fa’an mang e
nggu l’oegem ngam man ngak e pi nam ni ba ga’ mab mo’maw’ e thin rorad ma yad ra
non ma dab mu nang fan lungurad, ma yad ra motoyil ngom. 7 Machane dariy be’ u
Israel nra m’agan’ ngay ni nge motoyil ngom; mus ngog ma dab ra motoyilgad ngog. Ya
yad gubin nib gel lanin’rad ma yad ma togopluw. 8 Ere bay gu gagiyeg nigem nge gel
lanin’um ma ga yargel ni bod farad yargel. 9 Bay gu gagiyeg nigem ngam gel ko war, ma
ggel ni bod feni el bangi pache’; dab mu rus ko pi tatogopluw nem.”
10 Me ul ul Got ngay nge ga’ar, “Fak e girdi’, mu fal’eg e motoyil ngog ngam tay u
wun’um urngin e tin gu be yog ngom. 11 Ma ga yan ngak e girdi’ ko nam rom ni yad
be par u ba nam ni kar kalbus gad ngam weliy ngorad e n’en ni gag SOMOL ni Th’abi
Tolang e gu be yog ngorad, ndemturug ko yad ra motoyil ngom fa dab ra motoyilgad.”
12 Me gagiyeg nigeg fare kan thothup rok Got nggu muf u but’ ngalang, mu gu rung’ag
ba lam nga keru’ug ni ba ga’ laman ni ga’ar, “Ke sorok SOMOL ni bay u tharmiy nga feni
malup’lup’.” 13 Mug rung’ag lingan pon fa pin’em ni be parde’ nga ta’bang u fithik’ e
nifeng, nge lingan fapi tayapyap ni bod lingan ba durru’. 14 Fa’ani yib gelngin SOMOL
nga dakenag nib elmirin, me fekeg fare kan thothup rok Got, me yib e kireban’ ngog nge
damumuw. 15 Mu gu taw nga Tel Abib ni bay u to’oben e lul’ ni Kebar, ni aram e gin be
par piyu Israel riy ni kar kalbus gad, mu gu par u rom ni medlip e rran nike balyang
nigeg e n’en ni kug guy nge n’en ni kug rung’ag.

Got ni yog ngak Ezekiel ni nge mang damit (Ezekiel 33:1–9)

16 Ma nap’an ni chuw fa medlip i rran me non SOMOL ngog. 17 I ga’ar, “Fak e girdi’,
nggu tem ni gur e ngam mang damit ni fan ko girdi’ nu Israel, ni gur e bay u mog ngorad
e pin’en ni bay ug ginaengrad riy. 18 Fa’anra gog ni bay be’ nib kireb ni bay yim’, ma da
mu ginaeng nge thiliyeg pangin nge par nib fos, ma bay yim’ u fithik’ e denen rok, ma
gu ra tay ni gur e kireb rom nike yim’. 19 Ma fa’anra mman mu ginaeng be’ nib kireb,
ma de pag e kireb ni be rin’, ma bay yim’ u fithik’ e denen rok, machane kam ayuweg e
birom e pogofan.
20 “Fa’anra bay be’ nrib fel’ me tabab i ngongliy e kireb, mu gu gagiyegnag nge par nga
bang nib tawogwog nra yib e riya’ riy ngak, ma ra yim’ ni fa’anra dam ginaeng. Ma bayi
yim’ ni bochan e denen rok, ya dab gu leamnag e pin’en ni bfel’ ni i rin’. Ma bay gu tay ni

gur e kireb rom nike yim'. 21 Fa'an ga ra non ngak be' ni bfel' ni kam ginaeng ni nge dabi
denen, me rung'ag e tin kamog nge dabi denen, ma bayi par nib fos, ma ku er rogon gur
ni kam ayuweg e birom e pogofan."

Ezekiel ni bay dabkiyag ni non

22 Mu gu thamiy rog nib gel ni bay SOMOL rog, mu gu rung'ag laman nike ga'ar ngog,
"Mu sak'iy ngam man ngalan e loway, yu rom e nggu welthin ngom riy."
23 Mu gu waen ngalan fare loway, mu gguy ram'en SOMOL u rom, ni bod rogon ni gguy
u to'oben e lul' ni Kebar. Mu gu paraw nga but', 24 machane me yib gelngin Got i ying
ngog me sak'iy nigeg. Me ga'ar SOMOL ngog, "Mman nga tabinaw rom ngam man'nag
e mab ngom. 25 Fak e girdi', bay ni m'agem ko gaf, ngam par ndabkiyag ni ngam mman
nga wean nga fithik' e girdi'. 26 Bay gu m'aynag gelngin bolowthem nge dabkiyag ni
mu ginaeng e pi girdi' ney ni tatogopluw. 27 Ma nap'an ni bay gu non ngom bayay mu gu
sulweg gelngim nge yag ni mu non, ma bay mog ngorad e n'en ni gu be yog I Gag SOMOL
ni Th'abi Tolang. Boch i yad e ra motoyil, machane bochi yad e bay ra sabalbalyang gad
rom, ya yad ba nam i tatogopluw."

4

Ezekiel ni yan u ya'an e mael ni ngan m'ag nga Jerusalem

1 I Got e ga'ar, "Fak e girdi', mu fek e rengnga ngam tay nga puluwom, mag yoloy ya'an
yu Jerusalem nga daken. 2 Ma aram ma ga dum'midil ni ngam cham ko fare gi rengnga
ni susun e rriyul' nib binaw. Mag ubung e but' nge taw nga p'ebgul mag longbiy fare gi
rengnga ko pi *tent* rok e pi to'ogor. Gubin raba' riy ni ngam tay yu lay i ren riy nib ga' ni
susun e aram e ngam buthug nga but' e garog ko fare binaw. 3 Ma ga fek barba' i dabiy
nib wasey ngam suweg ngalang ni bod e rungrung u thilmew fare binaw. Mag sabliy
fare binaw ni kan m'ag e mael ngay, ni gur e ga be m'ag e mael. Irera' e pow ni nge guy
e nam nu Israel.
4-5 "Ma aram mag thig nga but' ni gab thigichar ko ba' ni gilay', ma bay gu tay e kireb
ko nam nu Israel nga dakenam. 390 e rran ni ngam par u rom ngam gafgow ni bochan
e kireb rorad. Kug duwgiliy ni ngam gafgow nra reb e rran ma fen reb e duw u nap'an e
gechig rorad. 6 Ma nap'an e ga ra mu' ko binem mag pig ko ba' ni mat'aw i chirem ngam
gafgow ni aningeg i ragag e rran ni fan ko kireb nu Judah nra reb e rran ma fen reb e
duw ko gechig rorad.
7 "Mu yuluy owchem nga daken fagi rengnga ni aram yu Jerusalem ni yi be m'ag e
mael ngay. Ma ga folfoleg e tug ko fare binaw ma gog e tin bayi buch nib togopluw ngay.
8 Bay gu michgiyem nge dabiyag ni mpig nga barba' i chirem nge barba' nge taw ko
ngiyal' ni kam mu' nag fare m'ag mael.
9 "Mu fek boch e *wheat, barley*, mame, *peas*, *millet* nge *spelt*. Mu athkuy e pin'em nga
ta'bang ngam ngongliy e flowa riy. Ni irera' e n'en ni ngu'um koy u nap'an 390 e rran
ni gab thig ko ba' gilay' rom. 10 Kemus ni meruk *ounces* ko flowa e yira pi' ngom u reb
e rran, ni ngam thap riy nga reb e rran. 11 Ku aram rogon e ran ni kub mudugil oren ni
l'agruw e kap reb e rran. 12 Ma ga orfeg e tar ni t'ay e girdi' nike fengfeng, ngam wumnag
e flowa u daken e nifiy riy ngam koy u p'eowchen e girdi'."
13 Me ga'ar SOMOL, "Biney e be dag rogon yu Israel ni bay ur ked e ggan, ni de mat'aw
ko motochiyel, u nap'an ni gu ra weregrad ko pi nam i yan."
14 Machane mug ga'ar, " SOMOL ni Th'abi Tolang, danga'! Dariy bangiyal' ni kug alit
nigeg. Ka nap'an e kugub bitir i yib ma dariy bangiyal' ni kug way e ufin u ba gamanman
ni yim' ni bod rogon e gamanman nma yim' fa li reb e gamanman ni malboch. Ma ku
dawor gu way ba ggan nib alit."

15 Ere, me ga'ar Got, "Fa'anra arrogon, ma bayi mang t'ay e garbaw e bay mu fanay,
ngam wumnag e flowa rom riy."
16 Miki ul ul ngay nge ga'ar, "Fak e girdi', bay gu m'aynag e flowa nu Jerusalem. Girdi'
u rom e bay i ngochngochan'rad ni math liyab ni yad be machbeg oren e ggan ni ngar
ked nge ran ni ngar unumed. 17 Bayi m'ay e flowa nge ran rorad; miyad par ni kari math
e liyab ngorad, ma bay ur m'aygad ngabang ni bochan e denen rorad."

5

Ezekiel ni th'ab piyen lolugen

1 SOMOL e ga'ar, "Fak e girdi', mu fek e saydon nib m'uth ngam puy robem nge urngin
piyan lolugem. Ma ga thabthabelnag fapi piy mag ki'eg nge dalip ulung ni ta'reb oren.
2 Mu urfiy ba ulung u lan binaw ko ngiyal' nike m'ay ya'an fare m'ag mael. Mu kum fek
ba ulung ngam theth'ab ko saydon rom ni ga be liyeg fare binaw. Ma ga werwereg e
ulung ni kabay nga fithik' e nifeng, ma bay gu tuluf ko saydon rog. 3 Mu tay in gaf ngam
bachiy nga taban e mad rom. 4 Ma aram ma ga fek in gaf riy bayay, nga mon' nga mit e
nifiy, ma ga pag nge yik. Ma nifiy riy e bayi nath u daken e nam nu Israel."
5 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Mu changar nga Jerusalem, ni kug tay nga lukngun
e fayleng, ni bay boch e nam nib liyeg. 6 Machane yu Jerusalem e i tagopluw ko tin gog
ni ngan rin', ngi i gagiyel nib gel e kireb rok ngak boch e nam, ni da i fol ni ba thil ko tin
ba'aram e nam u to'oben i yan. Jerusalem e siyeg e tin u gog me digey e motochiyel rog
nde tay u gil'. 7 Jerusalem, mmotoyil e chiney ko n'en ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu
be yog. Bochan ni dam fol ko motochiyel rog nge tin gog, ere gur e mu k'aring e oloboch
ngom nib ga' boch ko pi nam nib liyegnem. Kam un nga yalen boch e nam. 8 Ere I Gag
SOMOL ni Th'abi Tolang, e gu be yog ngom ni gag e to'ogor rom. Bay gu pag e gechig nge
aw ngom ni gubin e nam mra guy. 9 Bochan gubin e tin ga ma rin' ni gub fananikay, e bay
gu gechignag yu Jerusalem nib gel ni dawor gu rin' bi'id ma dab kug rin' bayay. 10 Ma
wenegan nra yib riy e pi galibthir nu Jerusalem e bay ur longyed pifakrad, ma bitir e
bay ur longyed e galibthir rorad. Bay gu werwereg u gubin yang e pi'in ni magach ni
kub fos.
11 "Bod feni mich ni gag fare Got ni gu be par ni gub fos — irera' e thin ku SOMOL
ni Th'abi Tolang — ma bochan e Tempel rog ni kam dariyfan nag ko urngin e ngongol
rom ni kireb, nge pin'en ni golong ni kam rin', ere bay gu chililig nagem nga but' ni dab
gu runguyem. 12 Ba guruy u dalip guruy ko girdi' rom e bay i yim' ko m'ar nge bilig
u lan binaw; ma ba guruy u dalip guruy e bay ni th'abrad nga but' ko saydon u wuru'
fare binaw; ma bay gu wereg e guruy ni wuriyel nga fithik' e nifeng mu gu tulufrad ko
saydon.
13 "Bay mu thamiy ga'ngin gelngin e damumuw rog nge taw ko ngiyal' nike gaman u
lanin'ug. Nap'an nra buch e piney, ma bayi mich u wun'um ni Gag SOMOL, e gu be non
ngom ni bochan e kemus fanag damumuw nga feni damur yul'yul'. 14 Gubin e girdi' ko
pi nam u to'bem i yan e bay u ranod u to'bem ma yad be pilig owcharad romed ma yad
be galngeg yad romed.
15 "Nap'an ni gu ra damumuw nib gel nggu gechig nagem, ma urngin e nam u to'bem i
yan e yad ra rus. Bay ra sapgad ngom ni ka ra sonogorgad ngu'ur gosgos niged gur. 16 Bay
gu taleg e ggan rom nggu pagem ngamum' ko mak'iy. Bay mu thamiy amthun e mak'iy
ni bod rogon gan e gat'ing nib muth npag ngom ni ngamum'. 17 Bay gu pag e uyngol nge
gamanman ni malboch nge li' pifakam, ma bay gu pi e liliy, nge pi tawodmang, nge mael
ni nge thang owchem. I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney."

6

I SOMOL rdabun ni ngan tay fan e liyos

1 I SOMOL e non ngog. 2 I ga'ar, "Fak e girdi', mu changar ko pi burey nu Israel ngamog
e thin rog ngorad. 3 Mog ko pi burey nu Israel ni ngar rung'aged e thin rok SOMOL ni
Th'abi Tolang — ni ngar rung'aged e n'en ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog
ko pi burey ni tolang, nge yochi burey, nge yungi thilin burey nib wa'ich'ich, nge yochi
loway: Bay gu l'oeg bang i saydon ni nge gathay e yungi n'en nma tay e girdi' fan e pi
liyos riy. 4 Pi altar e bay ni buthug nga but' nge pi altar ko *incense* e ra ni bilig. Gubin e
girdi' u rom ni bay ni thang e fan rorad u mit fapi liyos rorad. 5 Bay gu werwereg u but'
e ldow rok piyu Israel; bay gu wereg yilrad nge liyeg e pi altar rorad. 6 Urngin e binaw
nu Israel e bay ni gathay, ma aram e gubin e pi altar rorad nge pi liyos e bay ni bilbilig
nge yoch yang u but', pi altar rorad ni fan ko *incense* e bayi wearwear, ma gubin e tin
nra ngongliyed ni bayi m'ay ngabang. 7 Girdi' e bay ni li'rad u gubin yang, ma pi'in nra
magach nib fos e bayi mich uwan'rad ni Gag SOMOL.
8 "Bay gu pag bochiyad ngar thaygad ko riya' miyad wear ko pi nam i yan, 9 ni aram
e yungin ni bay un kalbus nagrad riy. U rom e bay gub riy ngan'rad miyad nang ni gag
e kug gechig nagrad ma kug m'aynag farad, ni bochan e dag mich u wan'rad kar pi'ed
keru'rad ngog kar m'oneged e pi liyos u wan'rad ngog. Bay ra dabuyed yad ni bochan e
kireb rorad nge tin ni de mat'aw ni karrin'ed. 10 Bay ra nanged ni Gag fare SOMOL, ma
tin ni ug gineangrad riy e gathi yan i aw ni yug dariy."
11 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Mu pirdi'iy ngorngorem mag fafalig nga but'!
Mu yor nag e gafgowan' ni bochan gubin e kireb nge pin'en nib sunsonogor nike rin'
piyu Israel. Bay ram'ad u tan e mael ara uyngol ara liliy. 12 Pi'in yad bay u orel e bay
ra m'argad ngarm'ad; ma pi'in yad ba chuchugur e bay ram'ad u fithik' e mael; ma pi'in
nra fosgad e bayi math e pogofan rorad ni bilig. Ma bay ra thamiyed ga'ngin gelngin
e damumuw rog. 13 Ma ldow e bayi wear u fithik' fapi liyos nge to'oben e altar i yan,
ngu daken nochi burey, nge daken urngin e burey nib ga', ngu tanggin urngin kaen e
gak'iy nge gek'iy ni *oak*, ngu lan urngin e yungi n'en ni yad ma orfeg e maligach rorad
riy ni fan ko liyos. Ma aram e bayi nang urngin e girdi' ni gubin ni Gag SOMOL. 14 Aram
rrogon, bay gganam ngug gathay e nam rorad. Bay gu gagiyegnag but'an nge par ni
dakriy ban'en ni bfel' riy, ni mus ko ted u yimuch nge mada ko binaw nu Riblah ko
lel'och, dariy bang nma par yu Israel riy ni gu ra pag. Ma aram e gubin e girdi' nra nang
ni Gag fare SOMOL."

7

Ke chugur nga tungun yu Israel

1 I SOMOL e non ngog. 2 Ni ga'ar, "Fak e girdi', irera' e n'en ni gu be yog I Gag fare
SOMOL ni Th'abi Tolang ko nam nu Israel: Irera' e tungun ko fare nam ni polo'!
3 "Israel, tungun e ke anog. Bay mu thamiyed e damumuw rog, ni bochan e kug gonpiy
ni aram rogon ni fan e tin kam rin'ed. Bay gu fulweg taban ngom gubin e gafarig rom
ni golong. 4 Dab gu pagmed ni dabi buch ban'en romed fa gu dag ngomed bochu'uw i
wurengan'. Bay gu gechig nagmed ni fan ko tin nib golong ni kam rin'ed, ma aram e bay
mu nanged ni Gag SOMOL."
5 Irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang: "Bayi malay e riya' nga dakenmed.
6 Kema' ni gubin. Irera' e tungun. Kam mu' gad. 7 Tungun e ke anog ngomed e girdi'
ni gimed be par ko re nam ney. Ke chugur ko ngiyal' ni dab kun madnom ko pi tagil' e
meybil u daken e burey, kemus ni bay mu pired nike wagagay lanin'med.
8 "Dabki n'uw nap'an e chiney mi gimed thamiy ga'ngin gelngin e damumuw rog.
Ni fan e kug gonpiy ni nge buch romed ni bochan e tin kam rin'ed, ma bay gu fulweg
puluwon ngomed gubin ngongolmed ni sonogor. 9 Dab gu digeymed fa gu dag bochi
marnguy ngomed. Aram e nggu gechig nagmed ni fan ko pin'en nib golong ni kam
rin'ed, ma aram e bay mu nanged ni Gag SOMOL ni gag e cha' ni gu be gechig nagmed."

10 Yaran e riya' e ke yib. Ke tagyet e cham. Ma tolngan' e kemus tolngin. 11 Cham e be
gargeleg e kireb ni yo'or. Dariy ban'en nra magay u pa'rad, ni pi fel' rogon rorad, nge pi
fla'ab rorad, ara bugwarad.
12 Ke taw nga nap'an. Nike chugur ko fare rran ni bayi m'ayfan e chuway' nge
falchuway', ni bochan e gechig rok Got e bayi aw nga daken e girdi' ni ta'reb rogon.
13 Dariy reb e siyobay nra par nib fos nib n'uw nap'an nge yag ni fulweg ngak e tin ke
thay u pa', ni bochan e damumuw rok Got e bay u daken urngin e girdi'. Ma pi'in kireb
e leam rorad e dab ra fosgad. 14 Ra non e rappa me fal'eg e girdi' rograd. Machane dariy
be nra yan ko mael ya damumuw rok Got e bay i aw nga daken e girdi' ni ta'reb rogon.

Gechig ko denen rok piyu Israel

15 Bay e cham u lan e yupa' i kanawo', ma m'ar nge bilig e bay u lan e tabnaw. Ma en
rayan nga wuru' e binaw e ra yim' u fithik' e cham, ma en nu lan binaw e bayi m'ar ma
be yim' ko bilig. 16 Bochi yad e bayi mil nga burey nike rus ni bod e arche' ni *dove* ni kan
og ngorad u loway. Yad gubin ni bay ur mongad ni bochan e denen rorad. 17 Yad gubin
ni bayi ma' gelngin pa'rad, ma bugunrad e bayi da'da'. 18 Bay ron'ed e mad ni tutuw nga
dakenrad miyad t'on nreb. Bay ni puy piyan lolugrad, ma bayi ma' farad ni yad gubin.
19 Bay ron'ed e gol nge silber rorad ngalan e yupa' i kanawo' ni bod e dow, ni bochan e
silber nge gol e dabiyag ni nge aywegrad u nap'an nra pu'og SOMOL e damumuw rok.
Dabkiyag ni ngar faned nge gamaneg e ar ar rorad, fa suguy e yal rorad. Ya gol nge silber
e fekrad i yan ko denen. 20 Immoy bangiyal' ni ur ufanthin gad ko churwo' rorad ni bfel'
ya'an, machane miyad fek ngar ngongliyed e pi liyos ni sonsonogor riy. Aram fan ni
SOMOL e ke gagiyegnag e fla'ab rorad ke chuwan'rad riy.
21 Ga'ar SOMOL, "Bay gu pag e milekag ngar moro'ro' gad ngorad, nge pi tamath'ab
e motochiyel e bay ra feked e fla'ab rorad u pa'rad miyad m'aynag fan. 22 Bay gu
sabalbalyang nigeg ko ngiyal' ni yibe dariy fan nag e Tempel rog nib t'uf rog, ko ngiyal'
ni bay i yib e pimoro'ro' ngar guchthuyed ngar ta'ay niged.
23 "Gubin ban'en ma ke wagagey — kesug e nam ko pi'in kan thang e fan rorad nge pi
binaw nike suguy e cham. 24 Bay gu fek e pi nam ni th'abi kireb e leam rorad e ngaray mu
gu pagrad ngar feked tafenmed u pa'med. Pumo'on romed nib falu' e bayi mul'anrad
u nap'an ni bay gu pag fapi nam ngar ma' niged fan e yungin gimed ma meybil riy.
25 Mathliyab e be yib. Bay mu changar niged e gapas ma dab mu pir'eged. 26 Bayi aw
reb e gafgow nga daken reb, ma bayi m'ap ni lul' murung'agen e tin nib kireb ni be buch.
Bay um weniggad ko profet ni ngar daged ngomed e tin ni kar guyed nga m'on. Dakriy
ban'en nra machib nag e prist ko girdi', ma pi'in pi'lal e dakriy e fanow ni ngar pi'ed.
27 Pilung e bay i yor, ma fak e pilung e bayi mulan', ma girdi' e bayi t'on ko marus. Bay
gu gechig nagmed ko urngin e pin'en ni kam rin'ed, bay gu pufthin nagmed ni bod ni
um pufthin niged boch e girdi'. Ni biney e bayi dag ngomed ni Gag fare SOMOL."

YAY NI L'AGRUW NI PILYEG GOT E CHANGAR ROK EZEKIEL

8

(8:1—10:22)

Ezekiel ni guy e pi denen nib thum' ngaru' ni i rin' yu Jerusalem

1 Bin ni lal e rran ko pul nnel' u lan e bin ni nel' e duw ni gamad ba kalbus, e gamad
bay e pi tolang ko kalbus ni gamad bpar ngabut' u lan e naun rog. Meyib gelngin SOMOL
ni Th'abi Tolang nga dakenag nib tomgin. 2 Mug sap ngalang me pilyeg e changar rog
ngguy ba daramram ni ya'an be'. Mus u lukngun nga but' e bod e nifiy, ma lukngun
ngalang e be mat ra'en ni bod e *bronze* ni kan gichiy. 3 Me k'iyag ban'en ngog ni bod
rifrifen pa' be' nge malle' nga piyen lolugeg. Kab pig owcheg me chibiyeg e kan nthothup

rok Got nib tolang nge fekeg nga Jerusalem. I fekeg ko bin lel'och e garog ko Tempel nga
langgin e yoror ko gin bay ba liyos riy ni rib tharthar nga mit Got.
4 Nu rom e gguy riy ba tamilang nib maluplup' ni be mat u tagil' Got nu Israel, nri bod
rogon nug guy u charen e lul' nu Kebar. 5 Me ga'ar Got ngog, "Fak e girdi', mu sap ko
lel'och." Mug changar, mu rom u charen e altar ko gin yima yan riy ngalan e garog e
gguy ba liyos riy nib tharthar u mit Got.
6 Me ga'ar Got ngog, "Fak e girdi', ga be guy ko mang e be buch? Mu sap ko pin'en nib
golong ni be rin' e girdi' nu Israel u roy, ni iraram e pi ngongol nike pi'eg i pi'eg nga orel
u tagl'ig nib thothup. Bay kum guy boch ban'en nib gel e kireb riy ko biney."
7 Me fekeg nga langan e garog ko bin wuru' e yoror nge dag ngog ba chabal u dow e
rungrung. 8 Me ga'ar, "Fak e girdi', irera' e gin ni ngam chabliy e rungrung riy." Ma aram
mug buthug mug pat nga bmab. 9 Me ga'ar ngog, "Mman nga naun ngam guy e kireb, ni
pin'en ni sunsonogor ni yad be ngongliy u rom." 10 Ma aram mug wan nga naun nggu
changar. Mu dow e rungrung riy e ke sug ko zunga' ni ya'an e parchayog nge ya'an boche
gamanman nib alit, nge ku ya'an boch ban'en ni i meybil yu Israel ngay. 11 Medlip i ragag
e tolang rok yu Israel ni bay u rom, nib mu'un Jaazaniah ngay nib pagel ni fak Shafan.
Ra bagyad ma ke kol nga pa' barba' i n'en ni yima urfiy e *incense* riy, ni be yib e ath riy
ngalang. 12 Me fitheg Got, "Fak e girdi', ga be guy e n'en ni be rin' e pi tayugang' nu Israel
nib mith? Yad gubin ni yad be meybil u lan e senggil nib sug nga ya'an bogi ban'en.
Miyad be ga'ar: 'SOMOL e darguy dad! Ya ke n'ag yu Israel.' "
13 Ma aram me ga'ar SOMOL ngog, "Bay kamguy boch ban'en ni kub gel e sonogor riy
ko binem ni yad be rin'." 14 Aram me fekeg nga ba' ni lel'och e garog ko Tempel nge dag
ngog bogi ppin ni yad be yornag Tammuz* nib got nib yam'.
15 Me fitheg, "Fak e girdi', kamguy e ren'em? Bay kum guy boch ni kub gel e
sunsonogor riy." 16 Ma aram me fekeg ngalan e yoror ko Tempel. U rom u charen e
gin yima yan riy ngalan e garog ko gin nib thothup, u thilin e altar nge baranda' ma bay
rliw' nge lal i pumo'on riy. Ni kar pi'ed keru'rad ko gin ba thothup ni yad be siro' ko
ngek, ni yad be tayfan e yal' ni be yib ngalang. 17 Ma ga'ar SOMOL ngog, "Fak e girdi,
kamguy e ren'em? Pi girdi' nu Judah ney e dawori fel' u wan'rad urngin e tin yad be
rin nib sunsonogor ni kamguy u roy nge urngin e cham ni yad be tay u lan binaw i yan.
Dabisiy nri bay rabad ngar ngongliyed e pin'em u roy u lan e Tempel ngar gel niged boch
e damumuw rog. Mu changar, rogon ni kar dariyfan niged gag e dakriy rogon ngabang
ni kuyra rin'! 18 Bay ra thamiyed ga'ngin gelngin e damumuw rog. Dab gu pag bagyad
nib fos fa gudag boch'uw e murnguy ngak bagyad. Bay ra meybilgad ngog ni yad be
tolul ni kari musmus ga'ngin lungrad, machane dab gu motoyil ngorad."

9

Jerusalem ni kan gechignag

1 Ma aram mug rung'ag nike tolul Got, "Mired e ngaray, gimed e pumo'on ni
ngam gechig niged fare binaw. Mu feked talin e cham romed nge un ngomed."
2 Kachingngiyal' nem me yib nel' i pumo'on ko bin wuru' e garog ko Tempel, nra bagyad
make fek reb e talin e cham. Ma bay be' nib pumo'on u fithik'rad nike yin' ba mad nib
wech, ni be fek ban'en ni nge yol ngay. Miyad yib ni yad gubin ngarbad ra sakiygad nga
charen fare altar ni *bronze*.
3 Ma aram me yan ram'en ba magal ngalang nib makankan ra'en ni be matmat ko
gin bay Got nu Israel riy, ni ireram gin'en ni bay fa pin'en nib fos ma bay pon riy, nge
yan ra'en nga langan e mab ni yima yan riy ngalan e Tempel. Me pining SOMOL fare
pumo'on nike chuw ko mad nib wechwech me ga'ar ngak, 4 "Mman u ga'ngin yang fare

* **8:14** TAMMUZ: Ba got ni un leamnag ni ra yim' me yim' oren e woldug miki reb e duw me fos. Ma yoernag e pi'in nib pin ko rofen ni modnom ko yam' ni tay.

binaw nu Jerusalem ngam tay e pow nga peri' gubin e girdi' nike kireban'rad ma ke gafgow lanin'rad ni bochan e pin'en nib sunsonogor ni kan rin' u lan fare binaw."
5 Mug rung'ag nike ga'ar Got ko fatin ba'aram e pumo'on, "Mu leked e cha'nem u lan fare binaw ngam chamgad. Ni dab mu paged be', ma dab mu rungyed be'. 6 Mu thanged e pogofan rok e pumo'on nike pilibthir, pagel, rugod, matin, nge bitir. Machane dab mu bit'gad ko en ni bay e pow u peri'. Mu tababgad u roy ko Tempel rog." Ma aram miyad tabab ngar li'ed e pi tayugang' ni yad ba sak'iy u rom ko Tempel.
7 Me ga'ar Got ngorad, "Mu darifan niged fare Tempel. Mu sugyed lan e yoror riy ko ldow. Mmarod!" Mar tababgad ngar thanged e pogofan ko girdi' u lan fare binaw.
8 Yigo' gag ni gu bay u rom ko ngiyal' ni yibe thang e pogofan ko girdi'. Mug pageg nga but' ni kug an owcheg nga daken e but' ma gu tolul ni lungug, " SOMOL ni Th'abi tolang, kari er feni gel e damumuw rom ngak yu Jerusalem ni ngam thang e pogofan rok gubin e girdi' ni kar magachgad u lan yu Israel?"
9 Me fulweg Got ni ga'ar, "Girdi' nu Israel ngu Judah e bbuch e rorad ko denen ni ubchiya'. Yad be mathang pogofan u ga'ngin yang ma kar sugyed lan yu Jerusalem ko urngin mit e oloboch. Ma yad be ga'ar e Gag, SOMOL, e kug pi' keru'ug ko binaw rorad ni da gur guy e n'en ni yad be rin'. 10 Machane dab kug runguyrad; nggu rin' ngorad e n'en ni kar rin'ed ngak boch e girdi'."
11 Ma aram me sul fare mo'on nike yon' e mad nib wechwech ngeb i ga'ar ngak SOMOL, "Kug rin' e tin kamog ngog ni nggu rin'."

10

Malup'lup'en SOMOL ni chuw ko fare Tempel

1 Gu sap nga ban'en ni bod ya'an e th'ib u daken lolugen fa pin'en nib fos ma puluwon fa pin'em ngalang e ba' ban'en riy ni tagil' be' nib pilung nni ngongliy u mmit i malang ni *sapphire*. 2 Me ga'ar Got ngak fare pumo'on nike yon' bmad nib wech, "Mman nga thilin e tayapyap u tanggin fa pin'em nib fos ngam suguy lan pa'am ko koal ni be yik'. Ngam wereg nga daken fare binaw."
Mug yaliy nike yan. 3 Ma fa pin'em nib fos e yad basak'iy ko yimuch ko fare Tempel ma nap'an ni yan nga naun, me suguy bang i manilang lan e yoror. 4 Fare tamilang nib maluplup' u tagil' SOMOL e yan ngalang u daken fa pin'en nib fos nge yan ko gin yima yan riy ngalan e Tempel. Ma fare gi manileng e sugnag lan fare Tempel, ma lan e yoror ko fare Tempel e ke gal ra'en. 5 Lingan pon fa pin'em nib fos e mus nga wuru' e yoror min rung'ag lingan ngay. Ni lingan e bod lungun Got ni Gubin ma Rayag Rok.
6 Nap'an ni yog SOMOL ko fare mo'on nike yon' e mad nib wechwech ni nge fek boch e nifiy u thilin e tayapyap u tan fa pin'em nib fos, ma aram me yan fare mo'on i sak'iy nga charen reb fapi tayapyap. 7 Reb fa pin'em nib fos e chultheg pa' nga fithik' fare nifiy ni bay u rom u fithik'rad, nge fek boch e achaffin, nge tay ngalan pa' fare mo'on nike yon' e mad nib wech. Ma aram me fek fapi achaffin me yan.
8 Gguy nra reb fa pin'em nib fos ma bay pa' ni bod pa' e girdi' u tan reb fapi pon. 9-10 Mu kug guy ni aningeg e tayapyap riy e go' ta'ab rogon, ra reb fa pin'en nib fos ma bay reb e tayapyap riy. Fapi tayapyap e be gal ra'en ni bod e malang nib totolang puluwon, ra reb fapi tayapyap ma keb reb e tayapyap i th'ab lukngun. 11 Nap'an nra bitbit fa pin'en nib fos ni nge yan, ma demturug e gin yad ra sor ngay ma dab ra chealgad u but'. Yad ma yan ko gin yad be finey, ni dab ra chealgad. 12 Ma downginrad ni keru'rad, pa'rad, porad, nge fapi tayapyap e go' ba tafach e lanmit riy. 13 Mug rung'ag ba lam ni be ga'ar, "Pi tayapyap nma chealcheal."
14 Ra reb e pin'em nib fos ma aningeg owchen. Bin m'on e owchen e garbaw, ma bin nib migid e owchen e girdi', ma bin ni dalip e owchen e layon, ma bin ni anngeg ngay e

10:1 Rev 4:2 **10:2** Rev 8:5

owchen e *eagle*. 15 (Ireram fa pin'en nib fos nug guy u charen e lul' ni Kebar.) Nap'an nra
yan fa pin'en nib fos ngalang u fithik' e nifeng 16 ni yad ra mithmith, ma fapi tayapyap e
be un ngorad. Ngiyal ni yad ra pithig porad ni ngar changag gad, ma fapi tayapyap e ka
be un ngorad. 17 Na'pan nra tal fa pin'em nib fos, me tal fapi tayapyap; ma nap'an nra
changeg fa pin'en nib fos, me un fapi tayapyap ngorad, ni bochan e fa pin'em nib fos e
be gagiyegnag fapi tayapyap.
18 Ma aram e fare tamilang nib malup'lup' nib ing SOMOL e chuw ko gin yima yan
riy ngalan e Tempel nge yan i tal u puluwon fa pin'en nib fos ngalang. 19 Miyad pithig
porad ngar changaggad ngalang ko fayleng ni kug be yaliyrad, ma fapi tayapyap e be
un ngorad. Marbad ra gifgad ko bin ngek e garog ko fare Tempel, ma fare tamilang nib
maluplup' e bay nga dakenrad. 20 Mug poy ni yad fa pin'en nib fos ni gguy u tan Got rok
yu Israel ko Lul' ni Kebar.
21 Ra bagyad ma anngeg owchen, ma aningeg pon, ma tan fapi pon e bay ban'en riy ni
bod ya'an pa' ba girdi'. 22 Pi owchef rorad nem e ri ta'reb rogon ko pi owchef ni ba'ram
nug guy u charen e Lul' ni Kebar. Ra reb fa pin'em nib fos ma be yan u puluwon nga
m'on.

11

Jerusalem nni gechignag

1 Kan nthothup rok Got e chibiyeg nge fekeg nga ba' ni ngek e garog ko Tempel. Nu
rom u charen e garog e gguy rliw' nge lal e pumo'on riy, ni bay Jaazaniah nib mo'on ni
fak Azzur nge Pelatiah nib mo'on ni fak Benayah rorad, ni yow l'agruw i tayugang' ko
fare nam.
2 Me ga'ar Got ngog, "Fak e girdi', pi pumo'on ney e yad ma makath nag e kireb ma yad
ma pi' e fanow nib kireb u lan e re binaw ney. 3 Yad be yog ni yad be ga'ar, 'Dabki n'uw
nap'an mu kud toyed boch e naun bayay. Re binaw ney e bod ba th'ib ni yima lum riy,
ma gadad bod e ufin u langgin, machane yug rogon riy ma be rungrunguydad ko nifiy.'
4 Fak e girdi', aram e chiney e ngam puwan' ngorad."
5 Meying fare kan nthothup rok SOMOL ngog, me yog SOMOL ngog ni nggu pi e re thin
ni ba'aray ko girdi': "Gimed e girdi' nu Israel, I gag e gumnang e n'en ni gimed be yog
nge n'en ni kam puruy' niged. 6 Kam thanged e pogofan rok bo'or e girdi' u roy u lan
binaw nike sug daken e kanawo' ko ldow.
7 "Ere irera' e n'en ni Gag fare SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog ngomed. Rriyul,
re binaw ney e th'ib ni yima lum riy, machane bu uw e ufin? Downgin fapi girdi' ni
kam li'ed! Dab mmagach gad u roy bay gon'med nga wuru' fare binaw! 8 Gimed ma rus
ko saydon? Bay gu fek boch e pumo'on ni bay e saydon rorad ngar cham gad ngomed.
9 Bay gu fekmed nga wuru' e binaw ngu pi'med nga pa' e milekag. Kug duwgiliy ni gechig
romed e yam', 10 ni bay ni thang e fan romed u fithik' e mael u lan tafenmed. Ma aram
e gubin e girdi' e bayi nang ni Gag SOMOL. 11 Re binaw ney e dabi rungrunguymed ni
bod e th'ib nma rungrung ko ufin u langgin. Ma demturug e re gin'en ni gimed bay riy u
lan yu Israel ma bay gu gechig nagmed. 12 Bay mu nanged ni Gag SOMOL ma n'umngin
nap'an ni um folgad ko motochiyel ko pinam nib chuchur ngomed, e aram n'umngin
nap'an ni um th'abed e motochiyel rog nge tin gog ngomed ni ngam rin'ed."
13 Kangiyal' i n'em ni gu be yi'iy, me thig Pelatiah nga but' nike yim'. Mug paraw nga
but' nggu an owcheg nga daken e but' nggu tolul ni lingug, " SOMOL ni Th'abi Tolang,
danga'! Mog ngam li' urngin e girdi' nike magach u Israel?"

Michmich ni tay Got ko pi'in kan kalbus nagrad u bang

14 Me ga'ar SOMOL ngog, 15 "Fak e girdi', girdi' ni yad be par u Jerusalem e yad be weliy
murung'agem nge pi'in girdi'en e nam rom ni yad ba kalbus u bang. Yad be ga'ar, 'Pi

kalbus e kay gur ma'lafgad nga orel ni nggu'ur liyorgad ngak SOMOL. Ma ke pi' ngomad
fare but' ni nggu tafned.'
16 "Mog e chiney ngak pichongim ni yad ba kalbus e n'en ni gu be yog, I gag e gu pi'rad
ko pi nam u palog mu gu weregrad ngalan boch e nam. Ma chiney i yan ngaram e bay
ug par rorad ko yungi n'en ni karanod ngay.
17 "Ere mog ngorad e n'en ni gu be yog, I gag SOMOL ni Th'abi Tolang. Bay gu
kunkunuyrad ko pi nam ni gu weregrad riy, nggu fulwegrad bayay ko fare binaw nu
Israel. 18 Ma nap'an ni yad ra sul, ma dabisiy ni ngar chuwegned gubin e pi liyos nib
alit, mab sonogor ni yad ra pir'eg. 19 Ma bay gu pi' ngorad reb e gumircha' nge reb e
tafnay nib be'ech. Mu gu chuweg gumircha'rad ni gelan' nggu pi' ngorad ba gumircha'
nma fol. 20 Ma aram e bay ra folgad ko motochiyel rog miyad tay u gil' gubin e tin gog.
Bay ra manged girdi'eg, mu gu mang Got rorad. 21 Machane bay gu gechignag e girdi' ni
ba'adag nma tayfan e liyos nib alit, ma ba sunsonogor. Gu ra gechig nagrad ko n'en ni
kar ngongliyed." I SOMOL ni Th'abi Tolang e keyog e pi thin ney.

Maluplup'en Got ni chuw u Jerusalem

22 Fa pin'en nib fos e tababnag e changag, ma fapi tayapyap e un ngorad. Ma fare ra'en
nib makankan ni maluplup'en Got nu Israel e bay u dakenrad. 23 Ma aram me chuw fare
ra'en nib malhen ni ko fare binaw nge yan i yan ko fare burey ni bay ko ngek riy. 24 U lan
fare changar rog ni kan pilyeg e kan nthothup rok Got e chibiyeg ngalang nge fulwegeg
ko fapi kalbus ni yad bay u Babylon. Ma aram me m'ay ngabang fare changar ni ug tay,
25 mug weliy ngak fapi kalbus urngin e tin ke dag SOMOL ngog.

12

Fare profet ni milnag e pogofan rok

1 I non SOMOL ngog ni ga'ar, 2 "Fak e girdi', ga be par u fithik' e girdi' nib tatogopluw.
Bay owchrad, machane darir guyed ban'en; bay telrad machane darir rung'aged
ban'en, ni bochan e yad bogi tatogopluw.
3 "Fak e girdi', are chiney, ngam m'ag e chugum rom ni bod nma rin' e kalbus ngam
mman ni dawori aw e lumor. Mu guy rogon ni nge guyem gubin e girdi' ni ngam chuw
ngam mman ngabang. Dabisiy nra guyem fapi tatogopluw. 4 Nap'an ni kab rran, ma
ngam m'ag e chugom rom ni bod be' ni ngan fek ngabang, ya nge yag nra guyed gur, ma
guy rogon ngar guyed gur ni blayal' ni ngam chuw ni susun e ngam mman ni gab kalbus
nga wuru' e nam. 5 Ngiyal' ni yad be sap ma ga chabliy e rungrung ko naun rom ngam
fek e chugum rom riy nga wean. 6 Ma guy rogon ngar guyed gur ni kam tay e chugom
rom nga pom ma ga yan nga fithik' e lumor ni kam upnguy owchem, ya nge dab muguy
e gin ga be sor ngay. N'en ni ga be rin' e bayi mang ba pow ni nge ginaeng yu Israel."
7 Gu rin' e n'en ni yog SOMOL ngog ni ngu rin'. Rofen nem mu gu m'ag e chugom rog
ni bod nma rin' e kalbus, me blayal' riy ni be nep' i yan mug mu gu chabliy e rungrung
nga pa'ag nggu wan riy nga wean. Nap'an ni go' yibe yaliyeg mu gon' e chugom rog nga
pog nggu chuw.
8 Bin migid e kadbul riy me ga'ar SOMOL ngog, 9 "Fak e girdi', ra fithem e pi'in
tatogopluw nu Israel ko mang e ga be rin', 10 ma gog ngorad e n'en ni Gag SOMOL ni
Th'abi Tolang e gu be yog ngorad. Re marnga'ag ney e fan ngak fak e pilung nma gagiyeg
u lan yu Jerusalem nge fan ngak gubin e girdi' nma par u rom. 11 Mog ngorad ni n'en kam
rin' e pow ko n'en ni bayi buch rorad — bay ni kolrad ngan kalbus nagrad. 12 Fare fak e
pilung ni be gagiyeg nagrad e ra yon' nga pon e chugom rok u fithik' e lumor nge mil ko
fare chabal ko rungrung ni kar kired ni fan ngak. Bayi upnguy owchen nge dabi guy e
gin be sor ngay. 13 Machane bay gu pithig radan e nug rog nge aw ngay. Ma aram e bay

11:19 Ezk 36:26–28

gu fek ko fare binaw nu Babylon, ko gin bayi yim' riy ni dabi guy e re binaw nem nga owchen. 14 Bay gu weregrad u gubin yang, gubin gathon e kort rok nge pi tafanow nge pi tamatnag rok, ma bay un changar nagrad ni ngan thangrad.

15 "Nap'an ni gu ra weregrad u daken boch e nam nge lan boch e binaw ni gathi binaw rorad, ma bay ra nanged ni Gag SOMOL. 16 Gu ra pag in i yad nge par ni dabi yim' u fithik' e mael, ara uyngol, ara liliy, ya fithik' e pi nam i yan e ngar nanged riy feni sonogor pangrad. Ma bay ra nanged ni Gag SOMOL."

Pow Ko fare profet nma dada'

17 I SOMOL e ga'ar ngog, 18 "Fak e girdi', mu t'on ko ngiyal' ni ga be abich, mag dada' ko marus ko ngiyal' ni ga be garbad. 19 Mog ngak fare nam ni ga'ngin ni irera' e thin rok SOMOL ni Th'abi Tolang ngak e girdi' nu Jerusalem ni ku yad be par u daken e re binaw rorad nem: Bay ra t'on gad ko ngiyal ni yad be abich ma yad be dada' ko marus ko ngiyal' ni yad be garbad. Re but' rorad nem e bay gu fathiy e upong u daken, ya gubin e girdi' ni be par riy e dakriy yarmen ko wodmang. 20 Pi binaw nike sug ko girdi' e chiney e bay ni gathay, ma fare nam e bayi par ni dakriy e wulgo' riy. Ma aram e bay ra nanged ni Gag fare SOMOL."

Thin rok SOMOL ni bayib i m'ug nib riyul'

21 I SOMOL e ga'ar ngog, 22 "Fak e girdi', mangfan ni girdi' nu Israel e yad ma sul u daken e re bug i thin ni ba'aray: 'Be yan e rran, ma pi yi'iy e dawor i m'ug'? 23 Mog ngorad e n'en ni Gag fare SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog u murung'agen e binem. Binem e marang'ag e bay gu museg. Ni dab kun sul u daken u lan yu Israel bi'id. Ngamog ngorad ni ara' rogon: Rran riy e ray, ni pi yi'iy e bayib i m'ug nrib riyul!

24 "U fithik e girdi' nu Israel e bay gu taleg e pi cha' nma pilyeg owcharad ngu'ur guyed bogi ban'en ara yad be yi'iy ni de riyul', ni be soreg e girdi' ngabang. 25 I Gag SOMOL, e bay gu non ngorad, ma n'en nggu gog e ra aw ngagil'. Dariy e sosowath riy. Ko ngiyal ni kigimed bfos, gimed e pi tatogopluw nir, me gag e bay gu rin' e tin ni ug gineangmed riy ni gu ra rin'. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be non."

26 Me ga'ar SOMOL ngog, 27 "Fak e girdi', yu Israel e yad be leamnag ni pin'en ni kam guy nge pi yi'iy ni ga be tay e kab palog nga m'on. 28 Ere ngamog ngorad ni Gag, SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be ga'ar: Dabi sosowath. N'en ni gog e nge yodrom. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be non!"

13

Yi'iy nib togopluw ngak e pi profet ni pumo'on ni go' Bogi ban'en

1 I ga'ar SOMOL ngog, 2 "Fak e girdi', mu gechignag e pi profet nu Israel ni yad e yad be tunguy e yi'iy rorad. Mog ngorad ni ngar motoyilgad ko thin rok SOMOL."

3 Irera' e n'en be yog SOMOL ni Th'abi Tolang: "Ke gafgow e pi profet ney ni balyang, ni yad be dake go' yad manang ma yad be tunguy bogi ban'en ngu u rogned ni kar guyed. 4 Girdi' nu Israel, pi profet romed e be m'ayfarad ni bod e pilis ni malboch ni yad ma par ko yungi n'en ni kan n'ag u lan e binaw. 5 Darir matanagiyed e yungin ke puth e rungrung, ma ku dariy e ngar ubungiyed e rungrung, ere yu Israel e dabyag i ayweg ko ngiyal' nike yib e mael ko fare rran rok SOMOL. 6 Changar rorad nma pilyeg e de riyul' ma tin yad be yog ni bayi yodrom e go' ban. Yad be yog ni thin rog e yad be weliy, ma gathi gag e gol'ograd. Ere yug aram rogon ma yad be leamnag ni thin rorad e bay i m'ug nrib riyul'. 7 Gu ga'ar ngorad: Pi changar romed ni be pig e de riyul', nge tin gimed be yog ni bayi yodrom e go' ban. Gimed be yog ni pi thin nem e thin rog, machane gag e dawor gu non ngomed!"

8 Ma aram me ga'ar SOMOL ni Th'abi Tolang ngorad, "Thin romed e de riyul', nge changar romed ni be pig e go' ban. Gub togopluw ngomed. 9 I gag e nggu gechig nagmed

e pi profet ni de rriyul e tiromed e changar, ma go' ban e yi'iy ni gimed be tay. Dab mu'uned ngaram ko ngiyal' nra mu'ulung e girdi' rog ni ngar purpuruy' gad; fithingimed e dabi un ngalan babyoren e girdi' nu Israel; dakriy bi'id ni gimed ra sul ko nam romed. Ma aram e bay mu nanged ni Gag fare SOMOL ni Th'abi Tolang.

10 "Pi profet e yad be ban nag e girdi' rog ni yad be yog ni urngin ban'en mabfel' rogon. Ya urngin ban'en ma de fel! Girdi' rog e kar ubungyed ba rungrung ngalang ni de ayal e malang riy, ma pi profet e kar acheyed nib wech ni ngar mithaged thibngin. 11 Mog ko profet ni rungrung rorad e bayi puth nga but'. Bay gu pi' e nifeng nib gel, nge n'uw ni sarbul, nge ayis ni nge mul u lang nge buthug fare rungrung. 12 Fare rungrung e ra puth, gubin e girdi' ma ra fithem ko mang angin fare ma'chaw ni wech ngay."

13 Ere chiney e irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang: "U fithik' e damumuw rog e bay gu pi' e nifeng nib gel, nge n'uw ni sarbul, nge yung i ayis ni gowa bogi malang ni nge mul u lang nge buthug fare rungrung. 14 Kug t'ar u wun'ug ni nggu buthug fare rungrung nra achayed ko ma'chaw ni wech, nge wear, me par enggin u but' ndariy ban'en u daken. Ra puth nge li'med ni gimed gubin. Me nang gubin e girdi' ni Gag SOMOL.

15 "Fare rungrung nge pi'in ni kar upunguyed thibngin ko ma'chaw ni wech, e yad ra thamiy ga'ngin gelngin e damumuw rog. Ma aram e bay gog ngom nike chuw fagi rungrung ma ku arita' e pi'in nra achayed ko ma'chaw ni wech 16 ni fapi profet ni ur micheged ngak piyu Jerusalem ni urngin ban'en ma kabfel' rogon, e ngiyal'nem ni urngin mdefel'!" I SOMOL ni Th'abi Tolang e be non.

Yi'iy nni togopluwnag ko pi profet ni ppin ni go' bogi ban'en

17 SOMOL e ga'ar, "Fak e girdi', mu yaliy e ppin u fithik' e girdi' rom ni yad be tunguy boch ban'en ni bayi buch. Mu gechig nagrad 18 ma gog e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang ngorad:

"Gafgow gimed e pi ppin nir! Gimed be lifith yungi pachael nib machmach ni nge fanay gubin e girdi' nge yung i hangkach nib machmach ni nge m'ag gubin e girdi' nga lolugrad, ya nge gel gelngirad nga daken e yafos rok boch e girdi. Ma gimed ba'adag ni nge ying ba gelngin ngomed ni gelngin e yafos nge yam' ngam maruwel gad ngay nggi i yag bogi ban'en riy ngomed. 19 Gimed be m'aynag fag u mit e girdi' ni fan e nge yag buchu'uw e *barley* nge yoch yang e flowa ngomed. Gimed be thang e pogofan ko girdi' ni dariy tapgin e yam' ni ngar ted, mi gimed be pag e pi'in ni bay tapgin ni ngarm'ad ni yad ba fos. Ma gimed be sasalap l'ugun ko girdi' rog ngi i mich u wan'rad e thin romed."

20 Ere irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang: "Gub fananikay e pi pachael nir ni gimed be maruwel ngay u rogon ni nge gagiyegnag e yafos nge yam'. Bay gu th'ab e pi pachael nem u pa'amed mug luf e pi girdi' nem u tanggin e gagiyeg romed. 21 Bay gu guchthiy e hangkach romed mug pag e girdi' rog ngar chuwgad u tan gelngimed ni ta'bayay me mus ni dab kibuch. Ma aram e bay mu nanged ni Gag fare SOMOL.

22 "Sasalap l'ugun romed e be lul'weg laniyan' e girdi' nib manigil, ni girdi' ndagur finey ni nge gafgow. Gimed be tay tanggin e girdi' ni kireb nge dab rpaged e kireb ni yad be rin' ngar aywegned e yafos rorad. 23 Ma chiney e pi yi'iy romed ni go' ban e nge tal. Gu be pithig e girdi' rog u tan gelingmed, ya nge yag ni ngam nanged ni Gag fare SOMOL."

14

Got ni duwgiliy e gechig rok e pi'in yad ma tayfan e liyos

1 Boch e girdi' nma yog e thin nu Israel e rabad ra fithed ngog ko mang lanyan' SOMOL.
2 Ma aram me non SOMOL ngog. 3 Ni ga'ar, "Fak e girdi', pi pumo'on ney e kar m'onaged e liyos u wan'rad kemang liyos e be waliyrad nga fithik' e denen. Ere yad be leamnag ni gu ra non ngorad?

4 “Mu non e chiney ngorad ngamog ngorad e n’en ni Gag fare SOMOL ni Th’abi Tolang
e gu be yog ngorad: Arorad yu Israel nike m’on e liyos u lanyan’ kemang liyos e be waliy
i yan ko denen, ma be yib i fith lanin’ug ngak reb e profet, e fulweg rog ngak — e fare
fulweg nib m’ag ni nge aw ngak e pi liyos. 5 Gubin fapi liyos ni kar pingeged yu Israel
kar pi’ed keru’rad ngog, machane gu be athapeg ni fulweg rog e ra sulweg lanin’rad
ngog.

6 “Ere chiney, e ngamog ngak yu Israel ni Gag fare SOMOL ni Th’abi Tolang e gu be
ga’ar: Mu kalgad ngan’med mu sulod mi gimed pag e pi liyos romed ni sunsonogor.

7 “Ngiyal’ i n’en nra cheal be’ nu Israel ara be’ nu bang nma par u fithik’ yu Israel nga
orel rog nge meybil ko fapi liyos, me yan nga reb e profet ni nge fith lanin’ug, ma Gag
SOMOL, e bay gu pi’ e fulweg rok! 8 Bay gu togopluw ngak, mu gu tay nib fanow ngak e
girdi’. Bay gu chuweg u fithik’ e girdi’ rog, ya ngam nanged ni Gag SOMOL.

9 “Fa’anra ni bannag reb e profet nge pi’ e fulweg ni de riyul’, ma bochan e Gag SOMOL
e kug ban nagrad. Ma bay gu chuwegrad u fithik’ e girdi’ nu Israel. 10 Fare profet nge en
nike yib ngak ni ngan fanownag e ta’ab gechig e ra aw ngorow. 11 Bay gu rin’ e ren’ey
ni nge duwgiliy yu Israel ni dab ra paged gag ngar alit niged yad ko pi denen rorad. Ya
ngar manged girdi’ rog, mu gu mang Got rorad.” I SOMOL ni Th’abi Tolang e keyog e pi
thin ney.

Noah, Danel, nge Job

12 I SOMOL e non ngog, 13 ni ga’ar, “Fak e girdi’, fa’anra i denen reb e nam ni dabki
yul’yul’ ngog, ma bay gu k’iyag pa’ag nggu gathay e gin ma yib e ggan riy ngorad. Mu gu
pi’ e uyngol nge li’ e girdi’ nge gamanman ni ta’reb rogon. 14 Fa’an mang e i par fa dalip i
pumo’on ni Noah, Danel, nge Job u rom, ma farad mat’aw e go’ yafos rorad e ra ayweg.”
I SOMOL ni Th’abi Tolang e keyog e pi thin ney.

15 “Ara gol’oeg e gamanman ni malboch nge thang e pogofan ko girdi’, nge par fare
binaw nib kandugwen ndakriy be’ nra milekag u langgin, 16 ni ku ra manga ku be par fa
dalip i pumo’on u rom — ma bod feni muduwgil ni Gag fare SOMOL ni Th’abi Tolang,
me Gag fare Got ni gu ma par ni gubfos — ma mus nga pifakrad ma dabyag ni ngar
aywegned. Kemus ni pogofan rorad e yad ra ayweg, ma fare binaw e ra par nike m’ay
girdi’en nike kireb.

17 “Ara ggirngiy e mael nga daken fare nam mu gu l’oeg talin e cham nib almarin nge
thang mit e girdi’ nge gamanman ni ta’ab rogon, 18 ni kumang e i par fa dalip i pumo’on
u rom — ma bod feni muduwgil ni Gag fare SOMOL ni Th’abi Tolang, ni fare Got nma
par nib fos — ma ri dabyag rorad ni ngar aywegned pifakrad. Farad fel’ e kemus ni go’
pogofan rorad e ra ayuweg.

19 “Fa’an gu ra pag e liliy nga daken fare nam mug fek bukum e pogofan u fithik’ e
damumuw rog, mug li’ e girdi’ nge gamanman, 20 mus ni fa’an mang e ku ma par Noah,
Danel, nge Job u rom — ma bod feni muduwgil ni Gag fare SOMOL ni Th’abi Tolang, me
gag fare Got ni gu ma par nib fos — ma mus nga pifakrad ma dabyag ni ngar aywegned.
Farad mat’aw e go’ yafos rorad e ra ayweg.”

21 Irera’ e n’en ni be yog SOMOL ni Th’abi Tolang: “Bay gu pi’ aningeg e gechig ni th’abi
gel nga daken yu Jerusalem — ni aram e mael, uyngol, gamanman ntacham, nge liliy ni
nge thang mit e girdi’ nge gamanman ni ta’reb rogon. 22 Fa’anra magach be’ nib fos nge
ayuweg pifak, ma ngam faleg’ i yaliyrad e ngiyal’ ni yad ra yib ngom, ngam guy feni kireb
e leam rorad, me mich u w’unum ni re gechig nem ni ku gu fek nga daken yu Jerusalem
e ba mat’aw; 23 ma aram e bay mu nanged ni bay tapgin ni bfel’ urngin e tin ku gu rin’.”
I SOMOL ni Th’abi Tolang e keyog e pi thin ney.

15

Ba fanathin u murung'agen e grape

1 I yog SOMOL ngog. 2 Ni ga'ar, "Fak e girdi', urgon i ta'rebnag ba kenggin e *grape* ko
kenggin ba ke gek'iy? Ba mang e bfel' u papangin e gek'iy ni *grape* ni yira ta'rebnag ko
pi gek'iy u loway? 3 Rayag ni ngam fanay kenggin nga ban'en? Rayag ni mu ngongliy ni
ngu'un the' ban'en ngay? 4 Kemus ni bfel' ni ngu'un mo'oruf ngay. Ma nap'an nra yik u
ba ley ngu ba lay me ke achaffin lukngun, ma gur ku rayag ni ngam fanay nga ban'en?
5 Dariy ban'en ni bfel' ngay u m'on ni kan orfeg. Ma chiney nike mo'oruf ke par ni go'
achaffin, nri dakriy ban'en ni bfel' ngay."

6 Irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang: "Bod rogon ba ke *grape* ni kan fek u
loway kan orfeg, e aram rogon ni bay gu fek e girdi' nma par u lan yu Jerusalem 7 nggu
gechig nagrad. Kar thaygad u reb e nifiy, machane chiney e ku nifiy e bay ra yikgad ngay.
Ma ngiyal' ni gu ra gechig nagrad, ma ga ra nang ni Gag fare SOMOL. 8 Ka ra pired ni
dakrir yul'yul'gad ngog, ma aram e bay gu pag e re binaw nem ndakriy be' riy." I SOMOL
ni Th'abi Tolang e keyog e pi thin ney.

16

Yu Jerusalem nde yul'yul'

1 Me non SOMOL ngog bayay. 2 Ni ga'ar, "Fak e girdi', mup' nga owchen yu Jerusalem e
pin'en nib sunsonogor nike ngongliy. 3 Mog ngak yu Jerusalem e n'en ni be yog SOMOL
ni Th'abi Tolang ngak:

"Nni gargel nigem u lan e nam nu Kanaan. Chitamam e be' nu Amor, ma chitinam e
be u Hitt. 4 Nap'an nni gargel nigem ma dariy be' ni th'ab e biy rom fa luk nigem fa faley
dowam ko sol ara bachiy e mad ngom. 5 Dariy be' ni runguyem nge rin' e pin'ey ngom.
Nap'an nni gargelegem, ma dariy be' ni gab t'uf rok. Non'em ngalan bang i tafelfel'.

6 "Ma aram mu gub u to'obem mug guyem ni ga be pigpig u fithik' i racha'em. Nike
mada e racha' u dowam, machane dag pagem nga mum'. 7 Mu gu chothowliyem ngam
ilal ni bod bake gek'iy nib dammal. Mu ilal ngam n'uw ngam rugod. Me yib thuthum ni
rib fel' i chamey, ma ke n'un'uw piyan lolugem, machane dariy e upong u dakenam.

8 "Ma nap'an ni gub gu wan bayay u to'obem, mug guy nike taw nga nap'an ni ngam
adag be'. Mug upunguy dowam ni bay u tamilang ko thal ni wuru' e mad rog mug micheg
ngom ni nggu t'ufegnem. Magdow m'ag e mabgol rodow, ni aram e nge milfam ngog."
Irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang.

9 "Ma aram mu gu l'ing e ran nggu maluknag e racha' u dowam. Mu gu lifem ko gapgep
ni *olive*. 10 Mu gon' e bin th'abi fel' e mad ni kan sisyunag nga dakenam nge sus rom ni
gu pi' nni ngongliy ko bin th'abi fel' e keru' e garbaw, nge ba te'eliyaw nlifeth ko mad ni
wech, nga ba wuru' e man nib mur'mur' downgin. 11 Mu gu nunuw nagem ko bachal nge
churwa'. 12 Mu gu pi' e talbuch ni fen p'ethngum nge telim nge ba te'eliyaw nrib fel'usun
ni ngam tay nga lolugem. 13 Nunuw rom e gol nge silber, ma gubin ngiyal' ni ga ma yin'
e mad ni kan sisyunag nib wech nge mad nib mur'mur' downgin. Ma ga ma kay e flowa
ni kan ngongliy ko bin th'abi fel' e *flour*, ma bay e *honey* nge gapgep ni *olive* ni ganam. Ri
gab m'ug u fanam pidorang, ma ga mang reb e *queen*. 14 Mub mu gilbugwan u fithik' e pi
nam ni bochan fanam pidorang, ma bochan e gag e gu tem ni ngarim pidorang." Irera'
e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang.

15 "Machane I pagan'um nga fanam pidorang nge bugwam ma ga par ni daki mutrug
rom. 16 Um fana' boch e mad rom ngam nunuwnag e yung ni ga ma meybil riy, ma
ga par ni bod rogon be' nma chuway ngak, ni yug demurgug e en ke yib ma ga pi'em
ngak. 17 Kam fek fapi silber nge gol ni kug pi' ngom ga be ngongliy ya'an e pumo'on riy,
ngu'um ngongliy e ngongol ko darngol ngorad. 18 Ma ga be fek fapi mad ni kan sisyunag

ni fafalel' ni kug pi' ngom ga be yin' nga daken fapi ya'an e pumo'on, ma ga be pi' e gapgep ni *olive* ngorad nge *incense* ni gu pi' ngom. 19 Gu pi' e ggan ngom ni tin nib th'abi fel' e *flour*, nge gapgep ni *olive* nge *honey* machane kam pi' ni maligach ya ngam fel' u laniyan' fapi liyos." Irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang.

20 "Ma aram ma ga fek pifakam ni pumo'on nge ppin nim diyen nagrad rog ngam pi'rad ni maligach ko liyos. Dawori gaman gelngin e kireb riy ni da mur yul'yul' ngog, 21 ni ngkum fek pifakag ngam miligach nagrad ko liyos? 22 Nap'an e yafos rom ni sunsonogor ni ga ma falchuway' ngom, ma dariy bingyal' ni yib ngan'um salpem ni kagab bitir — fa ngiyal' i n'em ni dariy e upong u dakenam, ni um leapleap u fithik' e racha' rom."

Par rok yu Jerusalem ni bod be' nma falchuway' ngak

23 I SOMOL ni Th'abi Tolang e be ga'ar, "Gafgow gur! Rigafgow! Kam rin' urngin fatinef e kireb, ma aram 24 kam toy yungi n'en u charen gubin pa' e kanawo ni ngu'um tayfan e liyos riy mu'um pi'em riy ni chuway'. 25 Pidorang rom e kam girengiy u fithik' e rungdu'. Ga be pi'em ngak gubin e pi'in be yib ni daki mutrug, ma ga be pi'em ni chuway' ni be almirin i yan u gubin e rran. 26 Kam pag e pi bbuguliyoror rom ni darngal ni piyu Egypt kar'uned ngom nga chob, ngonglem ni ga be chuway' ngom e be k'aring e damumuw ngog.

27 "Chiney e kug pug pa'ag ngalang ni nggu gechig nagem nggu fek e birom e f'oth ni gu pi'. Kug pi'em nga pa' piyu Filistia, ni yad ba fananikem ma yad ba sonogor ngonglem ni kireb.

28 "Ni bochan e damur chum'er ko pi'in um pired, mag yan ngu'um lol'oeg yu Assyria. Um pi'em ngorad ni chuway', machane ku deyag nra chum'er niged gur. 29 Ku mu falchuway' ngom ngak piyu Babylon, ni fare nam nib tasiyobay, machane ku deyag nra chum'er niged gur."

30 Irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang: "Kam rin' urngin e pin'ey ni bod be' nib ta pi' ir nchuway' ni dakir tamra'. 31 U daken gubin e yupa' i kanawo' e kam toy yungi tagil' ni ngu'um tayfan e pi liyos riy mu'um pi'em riy nchuway'. Machane gathi ga be rin' ni bochan e salpiy ni bod boch e pi'in yad ma falchuway' ngorad. 32 Ga bod be' ni bpin ni yad be par e milekag ma ke pag figirngin ni de t'uf rok. 33 Be' nma falchuway ngak e ma fek puluwon, machane gur e ga be pi' e pi tow'ath ngak urngin pi elingem, ni puluwon ni ngarbad u gubin yang ni ngar moleged gur. 34 I gur e yigab thil u fithik' e pi'in nma falchuway' ngak, ndariy be' ni matgel ngom ni ngam mang reb. Damur fek puluwon; i gur e ga be pi' pulworad! Aram rogon, gur e yiggab mit."

Pufthin rok Got nga daken yu Jerusalem

35 Jerusalem, i gur e re gathar! Mu telim ko tin be yog SOMOL.

36 Irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang: "Kam luf e mad u dakenam, ni bod be' nma falchuway' ngak, ga be pi'em ngak pi ilingem nge ngak gubin e pi liyos rom nib sunsonogor, mag be li' pifakam ni nge mang maligach ngak e pi liyos. 37 Bochan e ran'ey ma bay gu kunuy gubin pi ilingem kafram — ni pi'in ga ba'adag dakenrad nge pi'in ni gab fananikay. Bay gu fekrad ngar cholngabiyed gur, ma aram mu gu luf e mad u dakenam ngar guyed downgim u tamilang. 38 Bay gu gechig nigem ni fan e damur yul'yul' ko mabgol rom ma ga ma thang e pogofan, ma u fithik' e damumuw rog nib gel e bay gu gechig nagem riy ngamum'. 39 Bay gu pi'em nga pa'rad, ma bay ra gathayed fa yungi tagil' ni um pi'em riy ni chuway' ma ga be tayfan e liyos riy. Bay ra feked e mad rom nge pi churwa' nge nunuw u dowam min pagem u tamilang.

40 "Bay ra k'arnged e girdi' ni yo'or ngar malang nigem gur, mar th'eth'abed gur ni yoch yang ko saydon rorad. 41 Bay ra urfiyed e pi naun rom nga but' me mu'ulung e pi'in ppin ngar guyed e gechig ni yibe tay ngom. Bay gu gagiyeg nagem ngam pag e

falchuway' ni ga be tay ngom mug taleg e pi tow'ath ni ga ma pi' ngak pi ilingem. 42 Ma
aram e bay i m'ay e damumuw rog, mug gapas. Bay dab kug damumuw ara gu talyeg
bi'id. 43 Kam pag talin rogon ni ug chothowliyem ko ngiyal ni kagab bitir, me gur e mu
k'aring e damumuw ngog ko pin'en ni um rin. Arfan ni kug gagiyegnag ni ngam lebguy
taban ni gubin. Mang ni kam chagiy ngongolen e darngal ko urngin e tin sonogor ni ga
be rin'?" I SOMOL ni Th'abi Tolang e keyog e pi thin ney.

Fare pin ni fak e dariy e thilthil rorow e chitiningin

44 Me ga'ar SOMOL, "Jerusalem, girdi' e bay u rogned e bug i thin ney nib sor fan ngom:
'Fare pin ni fak e bod e chitiningin.' 45 Ri gabfil e chitinam. Nib fananikay figirngin nge
pifak. Ma kag bod pi walagem ni ppin ni yad ba fananikay e figirngirad nge pifakrad.
Gur nge pi binaw ni walagem ni ppin e be' nu Hitt e chitiningmed ma be' nu Amor e
chitamangimed.
46 "Bin nganni' e bpin ni walagem e Samaria, ni fare binaw ko lel'och rom nge pifak
ni ppin ni fa yochi binaw nib chuchugur ngak, ma bin wen i walagem ni bpin e Sodom
ni bay ko yimuch rom ni yad pifak ni ppin. 47 Mog bfel' u wun'um ni ngam lek lowan
ayrow ma ga falwok ko ngongol rorow nib sunsonogor? Danga', machane ri de n'uw
nap'an mag ngongol nib gel e kireb riy ko gubin e tin ur rin'ew."
48 Be ga'ar SOMOL ni Th'abi Tolang, "Bod feni rriyul' ni Gag fare Got ni gu be par ni
gub fos, fare pin ni walagem ni Sodom nge pi nochi binaw ni pifak e dawor rrin'ed e
kireb ni bod e tin kamrin'ed e tirom e binaw. 49 Ir nge pifak nib ppin e yad ba ufanthin
ni bochan e bo'or garad miyad ma par u fithik' e gapas nib math gulungrad, machane
darir ayweged e pi'in gafgow nge pi'in ba t'uf e ayuw rorad. 50 Yad ba ufanthin ma yad
ba gelan' ma kar ngongliyed e tin ni gub fananikay ere kug thirifrad u but', ni gur ma
gamnang.
51 "Denen rok Samaria e de chuchugur ni nge gaman baley ko tin kam rin'. Gafarig
rom e ba gel e galong riy ko tin i rin'. Gelngin e kireb rom e ran papulweg e kireb romed
ma gal walagem ni ppin e gowa dariy e kireb rorow. 52 Ere chiney e dabisiy ni ngam
tamra' mag lubeg e yaeth nge thiyar ni kamta'. Denen rom e kab gel e kireb riy ko tin i
rin' gal walagem ni ppin ni gowa dariy thibngirow u chirem. Chiney e kemun row nga
owchem ni kam tamra' ngom, ni bochan ngonglem e tay ni gal walagem ni ppin e gowa
yow ba machalbog u charem.

Sodom nge Samaria ni bay kun fulweg row nga rogon ni urmew

53 Me ga'ar SOMOL ngak Jerusalem, "Bay gu gagiyegnag nge fel' rogrow bayay —
Sodom nge yochi binaw rok nge Samaria nge yochi binaw rok. Arrogon, kug ra fal'eg
rogom boch. 54 Bay um tamra' ngom, ma yaeth ni kam tay e ra gagyel ngak gal walagem
ni ppin ni yow bfel' ngom. 55 Bayi fel' rogrow bayay, me gur nge pi binaw rom e yira
fulweg nga rogon bayay. 56 Gathi ku'um gosgosnag murung'agen Sodom ko fapi rran ni
gab uf uf 57 u m'on ni yib i gagyal e kireb ni um ngongliy? Chiney, e kari ta'reb rogom
ngak — ni kam mang ba gosgos ngak piyu Edom, nge piyu Filistia, nge boch e pi'in gimed
bbuguliyoror ni daburad gur. 58 Thingar mu gafgow ni fan ko kireb rom, nge ngongol
rom ni sunsonogor." I SOMOL e keyog e pi thin ney.

Ba M'ag ni dabi m'ay biid

59 I SOMOL ni Th'abi Tolang e be ga'ar, "Rogon e n'en ni bay gu rin' ngom e ba m'ag nga
rogon ni nge aw ngom, ni bochan e mu furuy e tin gu michmicheg mag th'ab fare m'ag.
60 Machane bay gu tayfan fare m'ag ni gu ngongliy u thildow u nap'an ni kagab bitir, bay
gu ngongliy ba m'ag u thildow nib manemus. 61 Bay i yib ngan'um e gafarig rom, ma bay
mu tamra' ngay ko ngiyal ni bay i sul gal walagem ni ppin ni en ni nganni' nge bin wen.
Bay gu tay row ni bod fakam ni ppin, ni yug aray rogon ni gathi bang ko m'ag u thildow.
62 Bay gu be'echnag e m'ag u thildow, ma aram e bay mu nang ni Gag SOMOL. 63 Mu gu

n'ag fan u wun'ug e kireb ni kam rin', machane bay i yib ngan'um nge gelnag e tamra' rom ni mus nga langam ma dakiyag nim pithig." I SOMOL ni Th'abi Tolang e keyog e pi thin ney.

17

Ba fanathin u lagruw i arche' ni eagle nge ba ke grape

1 I non SOMOL ngog. 2 Ni ga'ar, "Fak e girdi', mog ko girdi' nu Israel ba fanathin 3 ngar
nanged ko mang e gu be yog ngorad I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang: Immoy ba arche
ni *eagle* nib ga' ni rib fel' ya'an wulan ma gathi ba'achig pon, nma pithig nib ga' radan.
I changag nge yan ko burey nu Lebanon me t'ar tamaligin bake gek'iy ni *cedar*, 4 nge
fek i yan ngab nam nib tasiyobay, nge yan i tay ngalan bbinaw ko pi'in ma falchuway'.
5 Ma aram me fek bochi awoch ko binaw nu Israel nge yan i yung ngalan bangi flang nib
yung'ol, ni bay e ran riy ni dar ma m'ay ni nge tugulnag. 6 Me tugul fa chike gek'iy nge
ga' ni bake *grape* nge wagay u rom u but' i yan. Me for papa'ngin nge sor ko fare *eagle*
ngalang, me yan lik'ngin nga'ar. Me yo'or papa'ngin me dub'ag yuwan.
7 "Miki immoy reb e *eagle* nib ga' ma ba gel pon ma ba dub'ag wulan. Ma fare ke *grape*
e chiygog lik'ngin me pig yuwan nge sor ko gin bay e re *eagle* ney riy, ni be athapeg ni
gomang e yigi pi' e ran nib yo'or boch ko fare gi milay' nni yung riy. 8 Machane fare ke
grape e kan mu' i yung ko gin nib yong'ol e but' riy, ma bfel' rogon e ran ni bay riy nrayag
ni dub'agnag yuwan me yo'ornag wom'ngin me par nib ke *grape* nib dammal.
9 "Ere I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu fith ni lungug: Gur ra ke *grape* ney e ra par
nge tugul? Gur bin som'on e arche' ni *eagle* e dabi pug nge machwo' lik'ngin, me nguduy
wom'ngin, me tet'ar papa'ngin nge pag nge mroray? Gathi rbu'uw gelngin be' ara ba
nam nra pug. 10 Arogon, kan yung, gur ra tugul nge ga'? Gur dabi mroray ko nifngin e
ngek? Ma gur dabi mroray ko gin be tugul riy?"

Fare fanathin nni weliy fan

11 I ga'ar SOMOL ngog, 12 "Mu fith e pi tatogopluw ney ko yad manang fan fare fanathin
fa dangay? Mog ngorad ni pilung nu Babylon e yib nga Jerusalem nge fek e pilung riy
nge pi tayugang' nga Babylon. 13 Me fek be' ko tabinaw rok fare pilung, nge fal'eg ba tha'
u thilrow me suruy nge mow ni be micheg ni ngi i par nib yul'yul' ngak. Me fek boch e
pumo'on ni kub ga' e liw rorad ni kalbus 14 nge tay fare nam ndab kiyag e sak'iy rorad
bayay me guy ni nge par fare tha' u gil'. 15 Machane fare pilung nu Judah e togopluw
me pi e damit nge yan nga Egypt ngar feked e os nge barba' i salthaw nib ga'. Gur, rayag
rok? Ma gur rayag ni thay ni dab ni kol ko binem? Dabyag ni nge th'ab fare tha' me par
ni dab ni gechignag.
16 Me ga'ar SOMOL ni Th'abi Tolang, "Bod feni bmich ni Gag Got ni gu be par ni gub fos.
Ra yim' e re pilung ney nu Judah u lan yu Babylon ni bochan e ke th'ab fare michmich
nge fare tha' nra m'agew e pilung nu Babylon, ir e tay ni nge mang pilung. 17 Mus ko fa
raba' i salthaw nib gel rok fare pilung nu Egypt e dabyag rorad ni ngar ayweged ko mael
ko ngiyal' i n'en nike yib yu Babylon ra ubungiyed e but' ni tawo' ko mael miyad ker e
lra' ni nge yag nni li' e girdi' nib yo'or. 18 I th'ab fare mow nge fare tha' ni ngongliy. I rin'
urngin e pin'ey ere chiney e dabkiyag ni nge mil."
19 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Bod feni mich ni Gag Got ni gu be par ni gub fos,
e bay gu gechignag ni fan e ke th'ab fare tha' ni fa'ani mow u fithingag nra tay u tagil'.
20 Bay gu k'iyag bang i nug ni nge aw ngay. Mu gu fek nga Babylon ngan gechignag u rom,
ni bochan e de yul'yul' ngog. 21 Tin th'abi falu' ko salthaw rok e bay ni li'rad u fithik' e
mael, ma tin ndar m'ad e yad ra wear u gubin yang. Ma aram e bay mu nang ni Gag
SOMOL e kugog e pi thin ney."

N'en ni micheg Got ni nge l'agan'uy ngay

22 Irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang,
"Bay gu fek mal'gun bake gek'iy ni *cedar* nib n'uw
mug t'ar e pa' nike for riy ni kab mrerey;
mug yung nga daken ba burey nib tolang,
23 u daken e re burey nth'abi tolang nu Israel.
Ra sum papa'ngin me k'uf ngeb wom'ngin
me par nib ke gek'iy ni *cedar* ni bfel' ya'an.
Gubin mit e arche' nra toy tafen nga ran'
miyad pir'eg e taglul' u fithik' i pa'ngin.
24 Gubin kaen e gek'iy u lan fare nam nra nang
ni Gag fare SOMOL.
E kug th'ab nga but' e yuke gek'iy nib n'uw kaen
nge yag ni n'uw e tin nib achig e gek'iy.
Bay gu mroraynag e gek'iy nib galunglung
mug galunglungnag e gek'iy nike mroray.
I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney. Gu ra rin' e n'en ni kugog ni bay gu rin'."

18

Maruwel rok be' nge be'

1 I SOMOL e non ngog. 2 I ga'ar, "Be mang e re bugithin ni ba'aray nike par e girdi' ni
yugu yad be yog u lan e nam nu Israel ni be lungurad,
'Gallibthir e kar unumew e *grape* ni mugunin,
ma pifakrow e ke mur'mur' nguwelenrad.' "
3 Be ga'ar SOMOL ni Th'abi Tolang, "Rogon feni riyul' ni Gag fare Got ni gu be par ni
gub fos, e aram feni riyul' ni bayi dab ku mogned e re bugithin ney u lan e nam nu Israel.
4 Pogofan rok gubin e girdi' e bay u pa'ag, ni gallibthir nge bitir. En nra denen e aram e
cha' nra yim'.
5 "Susun e ara' rogon ma bay be' nrib fel', nib yal'uw ma tin riyul' e ma yog mma rin'.
6 Dar ma meybil ko pi liyos ni be meybil piyu Israel ngay ara kay ufin e gamanman ni
ka ni pi' ni maligach u altar rok yugu boch e got. Dar ma bannag le'engin be' nge dabki
yul'yul' ngak figirngin, ara ra pirew be' ni bpin ko ngiyal' nib pael. 7 Dar ma sasaliyebnag
be' ara iring ban'en rok be' u fithik' e yargel. Ma ra pi' be' ban'en ngak ni nge mang mich
ko n'en nike yib i ning fa'anem ngak ni nge maruwel ngay nge mu' me fulweg, ma fare
n'em ni ka ni pi' ngak ni nge mang mich e ma fulweg; mma pi' e ggan ngak e en nike
yim' ko bilig mma pi' e mad ngak e en ndariy e mad rok. 8 Ma dar ma pi' e salpiy ngak
e girdi' ni nga ni maruwel ngay ni ba' nap'an mi ni fulweg ngak ni bay e win ni ka nin'
ngay. Ma siyeg ni nge rin' e tin kireb, ma ba riyul' e tin ma yog ko malu'ag thin u thilin e
girdi'. 9 Ma fol ko tin kugog ni ngan rin' mma fol ko pi motochiyel rog. Ir be' nib yal'uw
mab mat'aw ma ra par nib fos." Ara' rogon nike yog Somol ni Th'abi Tolang.
10 "Susun e aram rogon ma bay bpagel ni fak nma moro'ro' u fithik' e yargel mma
thang e pogofan, ma be rin' bogi n'en 11 nda i rin' e chitamngin. Ma kay ufin e gamanman
ni ka ni pi' ni maligach u altar rok yugu boch e got, mma bannag le'engin be' nge dabki
yul'yul' ngak figirngin. 12 Ma ban nag e pi'in gafgow, mma moro'ro' u fithik' e yargel,
ma dar ma fulweg e n'en ni pi' be' ngak ni mich ko n'en ni ka nib nning ngak ni nga
ni maruwel ngay nge mu' min fulweg. Ma meybil ngak e liyos nma meybil yugu boch e
girdi' ngay, mma rin' e tin ndab ni rin', 13 mma pi' e salpiy ngak e girdi' ni nga ni maruwel
ngay nge mu' min fulweg ngak ni bay e win ni ka nin' ngay. Gur ra par nib fos? Danga',
dabi par nib fos. Ke rin' urngin e pi kireb ney ma aram fan ni bay yim'. Yam' nra tay e ir
e kireb rok.

18:2 Jer 31:29

14 “Susun e aram rogon ma bay bpagel ni fak e re mo’on ney. Be guy urngin e kireb
ni be ngongliy e chitamngin ma de folwok rok. 15 Dar ma meybil ngak e pi liyos nma
meybil piyu Israel ngay ara be un i kay ufin e gamanman ni ka ni pi’ ni maligach u altar
rok yugu boch e got. Ma dabi ban nag le’engin be’ nge dabki yul’yul’ ngak figirngin, 16 ara
gafgownag be’, ara iring ban’en rok be’ u fithik’ e yargel. Mma fulweg e n’en ke pi’ be’
ngak ni mich ko n’en nike yib i ning ngak ni nge maruwel ngay nge mu’ me fulweg. Mma
pi’ e ggan ngak e en ke yim’ ko bilig, mma pi’ e mad ngak e en ndariy e mad rok. 17 Ma
siyeg ni nge rin’ e tin kireb ma dar ma pi’ e salpiy ngak e girdi’ ni nga ni maruwel ngay
nge mu’ mi ni fulweg ngak ni ka nin’ e win ngay. Mma fol ko pi motochiyel rog nge tini
kugog ni ngan rin’. Ere dabi yim’ ni bochan e kireb ni i rin’ e chitamngin ya mmudugil
nra par nib fos. 18 Chitamngin e i sasaliyeb nag e girdi’ ma i iring ban’en u fithik’ e yargel
ma gubin ngiyal’ ni i ngongliy e kireb ngak e girdi’. Me yim’ ni bochan e denen ni i rin’.
19 “Machane bay mfith ni lungum, ‘Mangfan ndabi gafgow fare pagel ni bochan e
denen rok e chitamngin?’ Fulweg riy e fare pagel ni fak e i rin’ e tin nib mat’aw ma
bfel’. I tiyan’ ko pi motochiyel rog ngi i fol riy, ere mmudugil nra par nib fos. 20 Ya en ni
be denen e ir e ra yim’. Be’ ni fak be’ e dabi gafgow ni bochan e denen rok e chitamngin,
ara gafgow ba matam ni bochan e denen rok fak. Be’ ni bfel’ e ra yib puluwon ngak e
tin ni bfel’ ni be rin’, ma be’ nib kireb e ra yib e gafgow ngak ni bochan e kireb ni be
ngongliy.
21 “Be’ nib kireb e fa’anra tal ndabki denen ngi i fol ko fapi motochiyel rog, me rin’ e
tin nib mat’aw ma bfel’, ma dabki yim’; ya kari muduwgil nike yag e yafos ngak. 22 Ra
n’ag Got fan urngin e denen rok, ma ke yag e yafos ngak ya be rin’ e tin nib mat’aw.” 23 Be
ga’ar SOMOL ni Th’abi Tolang, “Mogned, gimed be finey ma gu ba’adag ni ngug guy be’
nib kireb ni nge yim’? Danga’, ku gu ba’adag ni ngug guy ni nge kolngan’ nge pi’ keru’
ko denen ni be rin’ nge yag e yafos ngak.
24 “Ma be’ nib mat’aw e fa’anra tal ndabki rin’ e tin ni bfel’ me tabab i rin’ urngin e
kireb, ni pin’en nma rin’ e girdi’ ni kireb ni yira tamra’ ngay, gimed be finey nra par nib
fos? Danga’! Dariy ban’en ko tin ni rin’ ni bfel’ ni gu ra leamnag. Bayi yim’ ni bochan e
daki yul’yul’ nge bochan e denen rok.
25 “Machane bayi lungumed, ‘N’en ni be rin’ SOMOL e de mat’aw.’ Gimed piyu Israel,
mu telmed ngog. Mogned, gimed be finey ni rogon ni gu be rin’ e tin ni gu be rin’ e de
mat’aw? Rogon ni gimed be rin’ ban’en e de mat’aw. 26 Be’ nib mat’aw e ra tal ndabki
rin’ e tin ni bfel’ me tabab i rin’ e kireb me yim’, ma ke yim’ ni bochan e kireb ni i rin’.
27 Ma be’ nib kireb e fa’anra tal ndabki denen me rin’ e tin nib mat’aw ma bfel’, ma ke
ayuweg e birok e pogofan. 28 Ya kenang ni tin be rin’ e ba kireb me tal ndaki denen, ere
mmudugil ndabi yim’, ya ra par nib fos. 29 Ma gimed piyu Israel e be lungumed, ‘N’en ni
be rin’ SOMOL e de mat’aw.’ Mogned, gimed be finey ni n’en ni gu be rin’ e de mat’aw?
N’en ni gimed be rin’ e ir e de mat’aw.
30 “I Gag SOMOL ni Th’abi Tolang e gu be yog ngomed yu Israel ni bayi bigimed mu gu
turguy e n’en ni nggu rin’ ngak ko ngongol rok. Mpi’ed keru’med nga urngin e kireb ni
gimed be rin’, ma dab mpaged e denen romed nge thang e pogofan romed. 31 Mpaged
urngin e kireb ni gimed be rin’ mi gimed tay lanin’med nge gum’ircha’med nike be’ech.
Mang ni gimed ba’adag piyu Israel ni ngu’um m’ad?” 32 Be ga’ar SOMOL ni Th’abi Tolang,
“I gag e dabug ni nge yim’ be’. Mu chealgad ngam pi’ed keru’med ko denen mi gimed
fos.”

19

Ba tang ko kireban’

18:20 Deu 24:16 **18:32** Ezk 11:19; 36:26

1 I SOMOL e yog ngog ni nga gon’ e re dalоloy’ ney ni fen l’agruw i fak e pilung nu
Israel:
2 Chitinam e ri bod ba layon ni bpin!
Ni chugliy fak u fithik’ e layon ni pumo’on nib damumuw.
3 Ni chugiliy reb i fak ma be fil rogon ngak ni ngi i fita’;
me nang rogon ni nge longuy e girdi’.
4 Me rung’ag e pi nam murung’agen
miyad thabeynag ngalan ba low.
Miyad l’eg ngar girngiyed i yan nga Egypt.
5 Chitiningin e i sonnag ni nge sul me nang nike mathliben.
Ma aram miki chugliy reb i fak,
nge ilal ni ba layon nib damumuw.
6 Nap’an ni yan i taw nga gil’isowon,
me un nga boch e layon ngu’ur fita’ niged e tin ngar longuyed.
Miki fil rogon ni ngi i fita’ nag me languy e girdi.
7 I buthug e yoror
me gathay e yochi binaw.
Gubin ngiyal’ nra tolul
me dugow gubin e girdi’ ko fare nam.
8 I ta’reb lungun e pi nam ni ngan li’;
i yib e girdi’ u gubin yang.
Rab ra paged e pi nug
miyad kol ko nug rorad.
9 Miyad tay ngalan ba chum ko gamanman
ngar feked i yan ko pilung nu Babylon.
Min tay e matnag rok,
ya nga dabkun rung’ag bayay
e tolul rok u daken e burey nu Israel.

10 Chitinam e bod bake *grape*
ni kan yung u charen e lul’.
I yo’or yuwan nge wom’ngin
ni bochan e ran nib yo’or.
11 Ba gel papa’ngin
me ga’ min fanay ni sog ko pilung.
Fare ke *grape* e n’uw kaen nra dead ko manileng;
ni gubin e girdi’ ni guy feni yo’or yuwan nge feni n’uw kaen.
12 Machane u fithik’ e damumuw,
min pug lik’ngin ngalang nga non’ nga daken e but’.
Meb nifngin e ngek nge fengfengnag wom’ngin.
Me m’ingm’ing papa’ngin;
nge mlik’ min orfeg.
13 Me’ere chiney e kan yung u daken e ted,
ko but’ nib mlik ni dariy e ran riy.
14 Kenggin fare ke *grape* e aw e nifiy ngay;
me mo’ruf papa’ngin nge wom’ngin.
Me par ndakriy reb i pa’ngin nib gel;
ni dabkiyag ni yira fanay ni sog ko pilung.
Re tang ney e rib tang ko kireban’ ara ba dololoy’; ni yugu yima yin’.

20

Laniyan' SOMOL nge togopluw ko girdi'

1 Lan e bin ragag e rran ko pul ni lal, ko bin ni medlip e duw ni gamad ba kalbus. Me
yib boch e tayugang' nu Israel ra fithed ngog ko mang e ba m'agan' SOMOL ngay, rabad
ra pired nga but' u p'eowcheg. 2 Ma aram me non SOMOL ngog. 3 "Fak e girdi', mog ko
pi pumo'on nir e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang: Gur kambad ni ngam fithed e
n'en nib magan'ug ngay? Bod feni mich ni gag Got ni gu be par ni gub fos, e er feni mich
ni dab gu pagmed ngam ninged ban'en ngog. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e kugog e
pi thin ney.

4 "Fak e girdi', kam fal'eg rogom ni ngamog e tin nra buch rorad? Ere mu rin'. Mu
pugwuran ngorad e tin nib sonogor ni i rin' e pi chitmangirad. 5 Mog ngorad e n'en ni
gu be yog. Nap'an ni gu mel'eg yu Israel, mu gu micheg ban'en ngorad. Gu m'ug ngorad
u lan yu Egypt mug ga'ar ngorad: I Gag SOMOL ni Got romed. 6 Ma aram e ngiyal' ni gu
micheg ngorad ni bay gu fekrad nga wuru' yu Egypt mu gu pow'iyrad ngab nam ni gu
mel'eg ni fan ngorad, nib but' nib yung'ol mab madnom, ni ir e th'abi fel' u fithik' e pi
nam. 7 Gog ngorad ni ngar n'aged e pi liyos rorad nib sunsonogor nib t'uf rorad nge dab
ku ra alit niged yad ko pi got rok yu Egypt ni go' bogi ban'en ni bochan e Gag SOMOL
ni Got rorad. 8 Machane mikyad par ni yad be togopluw ngog ndarir motoyilgad. Dar
n'aged fapi liyos rorad nib sunsonogor ara rapged i tayfan fapi got nu Egypt. Kug fal'eg
rogog ni nggu gechig nagrad ngar thamiyed ga'ngin gelngin e damumuw rog u rom u
Egypt. 9 Machane dag rin', ni bochan e ra m'ayfan fithingag riy, ya fithik' e girdi' ni yad
ma par e gu weliy riy ngak yu Israel ni gu ra pow'iyrad nga wuru' yu Egypt.

10 "Me'ere gu pow'iyrad nga wuru' yu Egypt ngalan e ted. 11 Gu pi' ngorad e thin rog
ma gu fil e motochiyel rog ngorad, nra fek e yafos i yib ngak e en nra fol riy. 12 Mu gog
ngorad ni ngar ayuweged e *Sabbath* nib pow ko m'ag u thilmad, ni nge puguran ngorad
ni Gag SOMOL e gu thothup nagrad. 13 Machane mus u rom u daken e ted ma kuyad
be togopluw ngog riy. Rth'abed e motochiyel rog miyad pi' keru'rad ko tin gog ni ngan
rin' nra fek e yafos i yib ko en nra fol riy. Kar dariyfan niged e *Sabbath*. Ere kug fal'eg
rogog ni nggu gechig nagrad ngar thamiyed ga'ngin gelngin e damumuw rog ni nggu
thang owcherad u rom u daken e ted ni *desert*. 14 Machane da gu rin', ni bochan e ra
m'ayfan fithngag u fithik' e pi nam nra guyed gag ni gu pow'iy yu Israel nga wuru' yu
Egypt. 15 Ere gu micheg ngorad u lan e ted ni *desert* ni dab gu fekrad ko fare nam ni gu
pi' ngorad, nib but' nib madnom mab yung'ol ma bfel' u fithik' e pi nam. 16 Gu micheg ni
aram rogon ni bochan e ra furuyed e thin rog, nge motochiyel rog, miyad dariyfannag
e *Sabbath*, miyad duwgiliy ni ngar tedfan e pi liyos rorad.

17 "Machane me kireban'ug ngorad. Mug turguy ni dab gu thang e pogofan rorad u
rom u daken e ted. 18 Ere mu gu ta'chiylen ngak pifakrad ni dab ra uned nga ngonglen
e pi gallabthir rorad ara rfalwokgad ko pi kanawo' rorad ni kireb ara ur ted fan e pi
liyos rorad. 19 I Gag fare SOMOL ni Got romed. Mu folgad ko motochiyel nge thin rog.
20 Mu ted e *Sabbath* ni reb e rran nib thothup, ya nge mang ba pow ko m'ag u thildad,
me puguran ngomed ni Gag SOMOL ni Got romed.

21 "Ma binem e mfen e ku ra togopluwgad ngog. Ku ra th'abed e motochiyel rog nge
tin gog nra pi' e yafos ko en nra fol riy. Ku ra dariyfan naged e *Sabbath*. Kug fal'eg rogog
ni nggu gechig nagrad ngar thamiyed ga'ngin gelngin e damumuw rog, u rom u lan e
ted ni *desert* e nggu thang owcharad riy. 22 Machane da gu rin', ni bochan e ra kirebnag
fithngag u fithik' e pi nam ni kar guyed ni gu fek yu Israel nga wuru' yu Egypt. 23 Ma
aram mu kug micheg reb e ban'en ngorad u daken e ted, ni bay gu werweregrad u daken
e fayleng. 24 Gu rin' e biney ni bochan e kar pi'ed keru'rad ko thin rog, ma kar th'abed e

motochiyel rog, ma kar dariyfan naged e *Sabbath*, ma yad be tayfan fapi liyos ni i pigpig e pi chitamangirad ngay.
25 "Ma aram ma gu pi' e motochiyel ngorad nde fel' nge thin ndar ma pi' e yafos. 26 Gu pagrad ngu'ur alit niged yad ko pi maligach rorad, mu gu digeyrad ngu'ur maligachgad ko tin nganni' e pagel u pifakrad. Irera' e gechig ni gu tay ngorad ni nge dag ngorad ni Gag SOMOL.
27 "Fak e girdi', are chiney e ngam mog ngak piyu Israel e n'en ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog ngorad. Ku irera' reb e kanawo' ni i togopluw e pi chitamangirad ngog ni dar yul'yul'gad. 28 Gu fekrad i yan ko fare nam ni gu micheg ni bay gu pi' ngorad. Nap'an ni rguyed e burey ni totolang nge gek'iy nib galunglung miyad pi' e maligach ko yungi n'em. Miyad k'aring e damumuw ngog ko maligach ni yad be urfiy nge wayin ni yad be fek i yib ni maligach. 29 Mug fith ngorad: Mang e yungi n'en ni be'er nib tolang ni gimed be yan ngay? Ma aram me par fithingan e yungi n'em ni 'Yuyang i Tolang'* ke mda ko daba'. 30 Ere chiney e ngamog ngak piyu Israel e n'en ni gu be yog: "Mangfan ni kigimed be ngongliy e pi denen ni i ngongliy e pi chitamangimed ngu'um lol'oeged e pi liyos rorad? 31 Mus ko bin daba' e rran ma kigimed be pi' fapi tow'ath ma kigimed be alit niged gimed ko fapi liyos, ni gimed be maligachnag pifakmed ngorad u fithik' e nifiy. Ma kigimed be yib piyu Israel ni gimed be fith lanin'ug! Bod feni bmich ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang ni Gag fare Got ni gu be par ni gub fos, e aram feni dab kug pagmed ngam fithed ban'en ngog. 32 Kam duwgiliyed u wun'med ni ngam pired ni bod boch e nam, ni bod rogon e girdi' nma par u yug boch e binaw ni yad ma tayfan e gek'iy nge war. Machane dabyag ni nge yodrom.

Got e ma gechig mma n'agfan ban'en u wan'

33 "Bod feni bmich ni Gag SOMOL, ni Th'abi Tolang, ni Gag fare Got ni gu be par ni gub fos, gu be gineangmed ni fithik' e damumuw rog e bay gu gagiyeg nagmed nga pa'ag nib gel, u polo' i gelngig. 34 Bay gu dag gelngig nge damumuw rog ngomed ko ngiyal' ni gu ra kunuymed nga ta'bang mu gu fulwegmed u gubin e pi nam nni weregmed nga daken. 35 Bay gu fekmed ngalan e, 'Ted ni *desert*' ko pi nam, nu rom e bay gu sabliymed riy nggu gechig nagmed. 36 Ere chiney e bay ggechig nagmed ni bod rogon ni ggechignag e pi chitamangimed u lan e ted ni Sinai." I SOMOL ni Th'abi Tolang e be non.
37 "Bay gu gagiyeg nagmed mu gu teg ngomed ngam folgad ko fare m'ag rog. 38 Bay gu chuweg e pi'in nib tatogopluw ma yad ba tadenen u fithik'med. Ma gu chuwegrad u daken fare gi but' ni yad be par riy e chiney, machane dab kug pagrad ngar sulod ko fare nam nu Israel. Ma aram e bay mu nanged ni Gag SOMOL."
39 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Ma chiney, e gimed gubin piyu Israel, mu guyed e n'en ni ngam rin'ed! Mpired riy ngu'um tedfan e pi liyos romed." Machane gu be yog ngomed ni tomuren e bine' e bay mu folgad rog migmed tal i m'aynag fan fithingag nib thothup ko pi tow'ath ni gimed be pi' ko pi liyos romed. 40 U rom u lan fare nam, ko fare burey rog nib thothup, ni fare burey nib tolang nu Israel, e gimed gubin e girdi' nu Israel ni bay um liyorgad ngog. Bayi falan'ug ngomed ma gu be sap ngomed ni ngam feked e maligach romed i yib, ni tin th'abi fel', nge pi tow'ath romed nib thothup. 41 Tomuren ni gu fekmed nga wuru' e pi nam nni weregmed ngay nggu kunuymed nga ta'bang, ma bay i fel' u wun'ug e pi maligach ni mo'oruf romed, me guy e pi nam ni Gag e gub thothup. 42 Nap'an ni gu ra fulwegmed nga Israel, ni fare nam ni gu micheg ni gu ra pi ngak e pi chitamangimed, ma aram e bay mu nanged ni Gag SOMOL. 43 Ma aram e bayib wuran ngan'med urngin e pin'en nib m'ayfan ni um rin'ed nge rogon ni um alit niged gimed. Bay mu dubyed gimed ni bochan urngin e pin'en ni um rin'ed nib kireb. 44 Ngiyal' ni gu ra mithmith ni nggu gilnag bugwan fithingag, ma gimed e girdi' nu Israel e gimed ra

* **20:29** YUYANG I TOLANG: Tagil' e meybil ko girdi' nde nang Got, nni ta'chiylen ko pi Hebrew nri dabra uned ngay.

nang ni Gag SOMOL, ni bochan e dag fulweg taban e kireb romed, ni bod rogon ni susun e nge aw ngomed." I SOMOL ni Th'abi Tolang e keyog e pi thin ney.

Nifiy u lan e yimuch

45 I non SOMOL ngog. 46 Ni ga'ar, "Fak e girdi', mu sap ko yimuch. Mu non nib togopluw ko yimuch ma ga yi'iy nib togopluw ko fare loway u lan e yimuch. 47 Mog ko loway u lan e yimuch ni nge rung'ag e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang: Mu sap! Gu be k'eg ba nifiy, ni bayi urfiy gubin kaen e gek'iy rom, ndemturug ko ba kak'ling fa ba mororay. Dariy ban'en nrayag ni thang. Ra garer ko yimuch i yan ko lel'och, ni gubin e girdi' nra thamiy gawelngin e doromrom riy. 48 Yad gubin ni yad ra guy ni Gag, SOMOL e kug urfiy ma dariy be' nrayag ni thang."

49 Machane mu gu non nug ga'ar, " SOMOL ni Th'abi Tolang, dab mu teg ni gag e nggu rin'! Gubin e girdi' ni be gun'gun' nigeg ni gubin ngiyal' ni go' fanathin e gu be tay."

21

Saydon rok SOMOL

1 I SOMOL e non ngog 2 ni ga'ar, "Fak e girdi', mu tay owchem rok yu Jerusalem, mu non nib togopluw ko yungi n'en ni tagil' e meybil. Mog ko nam nu Israel 3 ni Gag SOMOL, e gu be ga'ar: I gag e to'ogor romed. Bay gu girengiy e saydon rog nggu thang e pogofan romed ngay ni gimed gubin, ni pi'in ni bfel' nge pi'in kireb ni ta'reb rogon. 4 Bay gu dumow ko saydon rog nggu togopluw ngak gubin e girdi' ko lel'och nge taw ko yimuch. 5 Ma aram e gubin e girdi' nra nang ni Gag SOMOL e kug girengiy e saydon rog ma dab kug sulweg nga tafen. 6 Fak e girdi', mu gel'gel' ni bod ni kari ming lanin'um u fithik' e mathliyab. Mu gel'gel' u fithik e kireban' ko gin nrayag ni yaliyem gubin e girdi' riy. 7 Nap'an ni yad ra fithem ko mangfan ni ga be gel'gel', ma gog ngorad ni bochan e thin nib be'ech ni bayi taw. Nap'an nra taw, me suguy e marus lanin'rad, me ul pa'rad, ni mathliyab, me dada' bugrad. Re ngiyal' i n'em e ketaw ngay; ketaw ngaray e chiney." I SOMOL ni Th'abi Tolang e be non.

8 Me ga'ar SOMOL ngog, 9 "Fak e girdi', mu yi'iynag e n'en ni nge buch. Mog ko girdi' e n'en ni gu be yog I Gag SOMOL e gu be ga'ar:
Ba saydon, ba saydon ni kan uthum ma ka ni gichiy.
10 Kari m'uth ni ngan cham ngay,
ka ni gichiy ni nge mat ni bod e uluch.
Dakriy be' nrayag ni felfelan'
ni fan e gubin e girdi' e ra feked yathin gubin e tin ni u gog nra buch nge gechig nra yib.
11 Kan mu' i be'echnag fare saydon,
ni kan falfal'eg rogon ni ngan cham ngay.
Kan uthum ka ni gichiy,
ni ngan tay ngalan pa' e en ni nge thang e pogofan.
12 Fak e girdi', mu go'go' u fithik' e gafgowan';
re gi saydon ney e ri fan ko girdi' rog nge
gubin e tayugang' nu Israel.
Bay ni unegrad ko girdi' rog ngan li'rad.
Mu pirdi'iyed pa'med nga daken ngarngorenmed u fithik' e mathliyab!
13 Gu be sikengnag e girdi' rog,
ma fa'an dab ra pi'ed keru'rad ko kireb rorad,
ma go' ra buch e pin'ey rorad.

14 "Fak e girdi', chiney e ngam yi'iy. Mu waynag pa'am me cham fare gi saydon bayay nge bayay. Irera' fare saydon nma cham, ma k'aring e marus mma thang e pogofan.

15 Ma waliy e girdi' rog nge mulan'rad miyad dol'. Bay gu k'aring e marus ko binaw
rorad ko fare gi saydon ni be mat ra'en ni bod e uluch, nib fal'eg rogon ni nge cham.
16 Gur saydon ni gab m'uth, mu dumow ko mat'aw nge gilay'! Mu dumow u gubin yang
ni ga be cheal ngay. 17 Bay kug waynag pa'ag, me m'ay e damumuw rog. I Gag SOMOL e
gu be non."

Fare saydon rok e pilung nu Babylon

18 I non SOMOL ngog 19 ni ga'ar, "Fak e girdi', mu tay e pow nga daken l'agruw i kanawo'
ni nge yib e pilung nu Babylon riy ni bay e saydon rok. Lagruw pa' i kanawo' nem e
nge tabab u lan ta'ab binaw. Mu suweg ban'en ngalang ni pow ko gin ni dar e gal pa'
i kanawo' nem riy. 20 Reb e be dag ngak fare pilung e wo' ngak piyu Ammon ko binaw
u Rabbah, ma reb e be dag bpa' ni sor nga Judah, ko fare binaw nu Jerusalem ni kan
yororiy. 21 Fare pilung nu Babylon e sak'iy nga charen fa gin'en ni pow ko madar ko fa
gal pa' i kanawo'. Me rurug gan e gating rok; me fith lanyan' e pi liyos rok; me fal'eg i
yaliy adin ba gamanman ni maligach, ni nge nang e re pa' i kanawo' ni nge yan riy. 22 Ma
aram me yan i magey reb e gan e gat'ing u lan e ba' ni mat'aw i pa' ni fen yu Jerusalem!
Nike yog ngak ni nge yan nge fal'eg rogon e bilgarog, me tolul ni ngan mael, ni ngan gad
e bil garog ko pi garog, min fu'og e but' ngalang, min ker e lra'. 23 Girdi' nu Jerusalem e de
mich u wan'rad e biney ni bochan fapi m'ag nra ngongliyed u thilrad. Machane biney e
yi'iy e be pugoran ngorad e denen rorad ma ke gagyelnag ngorad ni bay ni kolrad. 24 Ri
irera' e n'en ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog: Denen romed e ke gagyal. Ni
gubin e girdi' nike nang e kireb romed. Ke m'ug e kireb romed u fithik' urngin e ngongol
romed. Yira gechig nagmed, bay gu pi'med nga pa' e pi to'ogor romed.

25 "I gur e re tagagiyeg nu Israel ni kireb nir, birom e rran, ni rran ko yay ntomur e
gechig rom, e ke yib. 26 I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e kugog e pi thin ney. Mu chuweg
u lolugem e te'elyaw ko pilung nge fare *turban*. Dakriy ban'en nra par u gil'. Nge sak'iy
e pi'in gafgow nge gagiyeg, min girengiy nga but' e pi'in nma gagiyeg! 27 Nge puth! Nge
puth! Bay gu pag fare binaw nge mogothgoth. Machane dabi buch e ran'ey nge mada'
ko ngiyal' nike yib e cha' ni ku gu mel'eg ni nge gechignag fare binaw. Ni ir e bay gu pi'
nga pa'.

Ba saydon nge piyu Ammon

28 "Fak e girdi', mu yi'iy. Mu weliy ko girdi' nu Ammon e n'en ni gu be yog, I Gag SOMOL
ni Th'abi Tolang, yad be dariyfan nag yu Israel. Ere mu ga'ar ngorad:
'Ba saydon e ke fal'eg rogon ni nge cham;
Kan gichiy ni nge mathang pogofan, nge mat ni bod e uluch.
29 Pin'en ni be pig owchemed ngu'um guyed e go' bogi ban'en, nge fapi yi'iy ni gimed be
yog e go' ban. Gimed ba kireb ma ba kireb e leam romed, ma fare rran romed e nge anog,
ni fare rran ni tomuren e gechig romed. Fare gi saydon e nge aw nga belel'ugunmed.

30 " 'Mu sulweged e saydon romed nga tafen! Bay gu pufthin nagmed ko gin nsun-
miymed riy, u lan e re binaw nni gargelegmed riy. 31 Bay mu thamiyed e damumuw rog
u nap'an ni gu ra th'ab gufan nga dakenmed ni bod e daramram. Ma bay gu pi'med nga
pa' e girdi' ni kireb, nib salap ko mathang pogofan. 32 Bay ni thang owchemed ko nifiy.
Ma racha'enmed e bay ni pu'og u lan tafenmed, ni dariy be' ni kigimed ra yib ngan'.' " I
SOMOL e be non.

22

Jerusalem ni i th'ab e pi motochiyel

1 I non SOMOL ngog 2 ni ga'ar, "Fak e girdi', kam faleg rogom ni ngam pufthinnag e re
binaw nike suguy e pi'in tathang e pogofan? Mu tamilangnag ngak gubin e pin'en nib
sunsonogor nike ngongliy. 3 Mog ko fare nam e n'en ni gu be yog I Gag SOMOL ni Th'abi

Tolang: Bochan ni kam thang e pogofan ko girdi' rom ni pire' ma ga be alit nagem ko
pi liyos ni ga be tayfan e aram e nge gonowrug u puluwom. 4 Gur e bbuch e rom ko pi
pogofan nem ma ke alit nigem e pi liyos ni kam ngongliy, ere gur e ke taw ko nep' rom,
kam mu'! Aramfan ni kug pag e pi nam yad be minmin ngom miyad be girig ngom. 5 Tin
ba chugur e binaw nge tin ba palog rom e yad be girig ngom ya ridamur dum'. 6 Urngin
e tayugang' nu Israel e ke pagan'rad nga gelingrad yad be thang e pogofan. 7 Dakriy
bigmed u lan binaw nma liyor ngak e gallibthir rok. Gimed be sasalap ko milekag ma
kemang i ta' ngomed ni gimed be gafgownag e pi'in keyim' figirnginrad nge bitir ni
kanim' rorad. 8 Ke ma'fan e yungi n'en nib thothup u wun'med, ma damur tedfan fare
Sabbath. 9 Boch e girdi' romed e be gathibthibnag ma be t'ar e thin nga daken boch
e girdi' ya ngan thang e pogofan rorad. Ma bochi yad e be kay e pin'en ni kanpi' ni
maligach ko liyos. Ma boch i gimed e gubin ngiyal' ni yad be gay e chum'er, ni nge gamen
e tin yad be ar ar nag. 10 Bochi gimed e be moleg le'engin e chitamngin. Ma bochi gimed
e be kol e ppin u yargel ngar moleged yad ko ngiyal ni yad ba ta'ay. 11 Ma bochi gimed e
yad be par e ppin ni gathi le'engirad nge pi le'engin pifakrad ni pumo'on ara pi walagrad
ni ppin ni ta'reb e chitamangirad. 12 Boch e girdi' romed e be fek puluwon ni nge thang
e pogofan. Ma boch i yad e be pi' e salpiy ni ku ran fulweg, me yin' e pasent ngay nib
pag oren nike mangita' ngorad kefel' rograd riy. Ma kar paged talig." I SOMOL ni Th'abi
Tolang e be non.

13 "Bay gu pag ba tug nga daken e pi' romed nma moro'ro' u fithik' e yargel nge pi
tamathang pogofan. 14 Gimed be leamnag nra gu mu' i rin' e tin gu be leamnag ngomed,
ma kabay bigmed ni kab falu' ma kabay gelngin ni ku rayag ni fal pa' ngog? I Gag SOMOL
e gu be non, ni thin rog e gu ra tay u gil'. 15 Bay gu wereg e girdi' romed u gubin e binaw
nge nam ma bay gu museg ngongolmed ni kireb. 16 Ma aram e bayi darifan nagmed
boch e nam migmed thiyear, machane bay mu nanged ni Gag SOMOL."

Jerusalem e thingar ni machalbognag

17 Me ga'ar SOMOL ngog, 18 "Fak e girdi', piyu Israel e dakriy farad ngog. Kar boded e
chabung ni alit ko wasey ni *copper*, kobre, *iron*, nge *lead* nike magey ko gini ku'un urfiy
e silber riy. 19 Ere chiney e Gag SOMOL ni Th'abi Tolang, e gu be yog ngorad ni dakuriy
farad ni bod e pin'em. Ma bay gu kunuyrad nga ta'bang u Jerusalem 20 ni bod rogon e
chabung ni alit ko silber, nge *copper, iron, lead*, nge kobre' nike magey u tomuren ni kan
dulnguy e nguwachag riy u mit e nifiy makan ki'eg kan fek e tin ke be'ech. Damumuw
rog nib gel e bayi ranran nagrad ni bod rogon e nifiy ni ranrannag chabungen nge chuw.
21 Arrogon, bay gu kunuyrad ngalan yu Jerusalem, nggu k'eg e nifiy nga tanggirad nggu
ranran nagrad ko damumuw rog. 22 Bay ra ranrangad u lan yu Jerusalem ni bod rogon
e silber ni yima ranrannag u lan e gin yima tanfiynag riy, ma aram e bay ra nanged ni
damumuw rok SOMOL e yad be thamiy."

Denen rok e pi tayugang' nu Israel

23 Miki non SOMOL ngog bayay, 24 ni ga'ar, "Fak e girdi', mog ngak yu Israel ni but'
rorad e de thothup, ni aram e nggu gechignag u fithik' e damumuw rog. 25 Pi tolang e
kar boded e gamanman ni layon ni yad be gowol nga daken e gamanman ni kar li'ed.
Yad e yad ma li' e girdi' ngar feked e salpiy rorad nge tin nib milfan ngorad ban'en, miyad
pag e ppin nib pire' ni dakriy figirngirad. 26 Pi prist e kar th'abed e motochiyel rog ma
dakrir tedfan e n'en nib thothup. Ma dakrir gagyel niged e thil ko tin nib thothup nge
tin nde thothup. Ma dakrir machib niged e thil ko tin nde ta'ay nge tin nib ta'ay. Kar
feked yathin e *Sabbath*. Ke yan i aw ni girdi' nu Israel e dakrir liyorgad ngog. 27 Ma pi
tamal'gun e am nu Israel e kar boded e pilis ni malboch ni yad ma popof e gamanman
ni kar li'ed. Yad be mathang pogofan ni bochan e nge yo'or ban'en rorad. 28 Pi profet
e yad be mithag e pi den'en ney ni bod e pumo'on ni yad ma upnguy thibngin bang i

rungrung ko ma'chaw. Ma pilyeg e changar rorad ngu'ur roged bogi yi'iy ni de riyul'. Yad ma ga'ar thin rok SOMOL ni Th'abi Tolang, machane I Gag SOMOL e dawor gu non ngorad. 29 Pi'in ba'aram nib pire' ban'en rorad e yad ba sasaliyeb miyad ba moro'ro', ni yad be gafgownag e pi'in gafgow make mangita' ngorad ni ngu'ur gafgow niged e milekag. 30 Gu be changarnag be' nrayag ni nge ubung bang i rungrung, nrayag ni nge sak'iy ko yungi n'en nike puth e rungrung riy me ayweg e nam ko ngiyal' ni nge aw e damumuw rog ngay, machane dag pir'eg be'. 31 Ma aram e bay gu cheleg e damunuw rog nga dakenrad, bay gu thang owcharad ni bod nra yik'gad ko nifiy ni bochan e pin'en ni kar rin'ed." I SOMOL ni Th'abi Tolang e be non.

23

Feni ta denen l'agruw i walag ni ppin

1 I SOMOL e non ngog, 2 ni ga'ar, "Fak e girdi', imoy l'agruw i ppin ni yow walag. 3 Nap'an ni kayow bitir, ni yow ma par u lan yu Egypt, miyow par nga gil' e pumo'on, ma aram miyow mang l'agruw ni' ni yow ma falchuway' ngorow. 4 Bin ilal rorow e Oholah* fithingan (Ni be yip fan yu Samaria), ma bin bitir rorow e Oholibah† fithingan (Ni be yip fan yu Jerusalem). Gu le'engiy row ni yow l'agruw, nge yib fakmad. 5 Yug aram rogon nib milfan Oholah ngog, ma ka be falchuway' ngak ma ka be lol'oeg e pi ilingen nu Assyria, 6 ni bogi salthaw ni kar chuwgad ko mad ni *purple* ni ta'reb rogon, ni bog ni' ni yima ta'farad mab tolang e liw rorad; go' yad picho'ay ni kayad ba pagel ni yad bogi tolang ko pi'in nma yan u os. 7 I Oholah e i af u pa' urngin e tayugang' nu Assyria, ni waliy e dawol rok nge alitnag ir ko pi liyos nu Assyria nma tayfan. 8 Miki tabab ko n'en ni ki i rin' u Egypt ni i falchuway' ngak, ni aram e gin ni nang e pumo'on riy. Ka nap'an e kabochi rugod, mi i moleg e pi pumo'on ni bod rogon be' ni bpin nma falchuway' ngak. 9 Ma ere gu pi' Oholah nga pa' e pi'in nu Assyria ni pi ilngen ni kariyim' ni bochrad. 10 Miyad luf madan nge par u tamilang, miyad fek pifak ni pumo'on nge ppin, ma aram miyad li' ko saydon nge yim'. Pi'in ni ppin u gubin yang e ur non non niged.

11 "Yug aram rogon ni guy Oholibah ni walagen e n'en nike buch rok, ma ir e rigel boch e atlonglong rok nge chuway' ni i tay ngak nga rogon ni i rin' Oholah. 12 Ku ir ma dabki wulgo' ni be dawolnag e pumo'on nu Assyria ni yima ta'farad nge pi tayugang', nge salthaw ni kar chuwggad ko mad nta'reb rogon nib ga' ra'en, nge pi tolang ko pi'in ma yan u os, ni gubin e picha'ney miyad ba picho'ay ni kayad ba pagel. 13 Kug guy nrib thum' ngaru' e kireb rok, ni kab gel e kireb rok ko bin nganni' i walagen.

14 "Ma i gel fane kireb i yan. Oholibah e guy ya'an e pumo'on nu Babylon ni kan ker nga downgin e rungrung kan achay ko row. 15 Ni bay e leed u lukngurad nge yung i mad ni kan bachiy u daken lolugenrad, me yib wuran ngan' fa picha' nu Babylon ni pi'in tolang ko girdi'en e yan u os. 16 Nap'an e yigi guy fapi ya'an e pumo'on, me suguy e darngar lanyan' me pi e mal'og nge yan ngak fapi pumo'on nga Babylon. 17 Me yib piyu Babylon ngak ngu'ur moleged. U ra gosgos niged nib pag rogon nge thiyear me tomur riy me chuwan' nge fanenikayrad. 18 Me dag downgin u fithik' e girdi' ni yo'or ma go' nnang nib gathar. Ri chuwan'ug rok ni bod ni chuwan'ug rok e bin ilal i walagen. 19 Miki almarin boch ni i falchuway' ngak, ni bod ngonglen ni kabochi rugod, ni ba'aram ni' i falchuway' ngak u lan yu Egypt. 20 Ridaki wulgo' ni be darngalnag e pumo'on ni tin bagel e darngal rorad ni bod e dongki nge os ni kab pagel." (21 Oholibah, ri kag ba'adag ni ngkum sul ko gafarig rom fa ngiyal'nem ni kag bochi rugod u lan yu Egypt, ni i math e pumo'on riy nga thuthum ma ga par ngagil' e pumo'on.)

Pufthin rok Got nga daken fa bin bitir ko fagal walag

* **23:4** OHOLAH: Fan e re ngachal ney ni Hebrew e tochuch rok fare pin. † **23:4** OHOLIBAH: Fan e re ngachal ney ni Hebrew e tochuch rog e bay rok fare pin.

22 “Oholibah, irera’ e n’en ni gu be yog ngom i Gag SOMOL ni Th’abi Tolang. Ke
chalibam ngak pi ilngem, machane bay gu gagiyeg nagrad ngar damumuwgad ngom
miyad yon’em nga langob. 23 Bay gu kunuy gubin e tayugang’ ni kab pagel ma yad ba
picho’ay nge pi’in nib tolang e liw rorad ko pi salthaw nma yan u os u Babylonia ngu
Assyria, nge pi ganong ko pi Kaldean nu Pekod, Shoa, ngu Koa. 24 Bay ra chamgad ngom
ko lel’och, ni kar feked barba’ i salthaw nib ga’ ni bay e *chariot* rorad nge *wagon* nma
fek e chugum. Yad ra rungrung ko *shield* nge *helmet* ngarbad ron’ed gur nga longob. Ma
bay gu pi’em nga pa’rad, ma bay ra pufthin niged gur u rogon e tirorad e motochiyel.
25 Bochan e kug damumuw ngom, ere bay gu pag ngar rin’ed e tin yad be finey ngom u
fithik’ e damumuw rorad. Yad ra th’ab p’ethingum nge telim miyad thang e pogofan rok
pifakam. Arrogon, bay ra feked rom pifakam ni pumo’on nge ppin ngar urfiyedrad ni
kayad bfos. 26 Bay ra guchthuyed madam miyad fek e machaf nge nunuw rom. 27 Bay
gu taleg ngonglem ni kireb nge tin golong e gafarig ni mu tabab ngay u lan yu Egypt. Ma
dakuriy bangiyal’ ni ga ra sap ngab liyos ara mu leamnag yu Egypt bayay.”
28 Irera’ e n’en ni yog SOMOL ni Th’abi Tolang: “Bay gu pi’em nga pa’ e girdi’ ndabum
daken ma gab sonogor ngorad. 29 Ma bochan e yad be fananikayem, ma aram e bay ra
feked urngin ban’en ni thay parwom riy ngar paged gur ni dakriy e upong u dakenam.
Mag par ni kam tamra’ ko tin ni um rin’. Darngal rom nge falchuway’ ni um tay ngom
30 e ke girengiy e biney nga dakenam. Um falchuway’ ngom ko pi nam mu’um tayfan e
liyos rorad ngi i alit nagem. 31 Um lek lon ay walagem, ere bay gu pi’ ngom ere kap ko
gechig ni i unum ngkum unum.”
32 I SOMOL ni Th’abi Tolang e be ga’ar,
“Bay mu unum e n’en ni bay ko kap rok walagem;
nib ga’ ma ba to’ar.
Gubin e girdi’ ni bay rogned e thin ni kireb ngom miyad be moning nagem;
ya ba sug fare kap.
33 Ra pingegem ngam ching nga ri gafgowan’um,
ya ba kap ko marus nge magothgoth,
ni fare kap rok Samaria ni walagem.
34 Ngam unum nge par ni kari mlik;
ma ga fek m’ilin nike pilpil,
ngam sesey thuthum ngay.
I Gag SOMOL ni Th’abi Tolang e gu be non.”
35 Irera’ e n’en ni be yog SOMOL ni Th’abi Tolang: “Bochan e kampag talig kam pi’
ker’um ngog, ere thingar mu fek wenegan e darngal nge falchuway’ ni um tay ngom.”

Pufthin rok Got nga daken fagal walag

36 Ga’ar SOMOL ngog, “Fak e girdi’, kam fal’eg rogom ni ngam pufthinnag Oholah nge
Oholibah? Mog ngorow e pin’en nib sonogor ni kar rin’ew. 37 Da ku rir yul’yul’ gow
ngog, gamad bmabgol mayow be iling ni yow be tayfan e liyos, ma yow be thang e
pogofan ya yow be pi’ pifakag ni maligach ko pi liyos. 38 Ma gathi kemus urngin e tin
nra ngongliyew. Ra dariyfan nigew ngar ta’aynag e Tempel rog ma dakrir tew fan fare
Sabbath, ni Gag e gog. 39 Chirofen ni ba’aram nra thangew e pogofan rok pifakag ngar
maligach nigew ko liyos, e ra bow nga Tempel rog ngar dariyfan nagew!
40 “Ra tew reb e malwol nga daken reb ni yow be pining e pumo’on nu bang nib orel,
marbad. Me maluk fagal walag mar acheyew owcharow miyow nunuw ko churwa’ nge
bachael. 41 Ma yow par nga daken bang i sofa ni bfel’ ya’an, miyow fal’eg rogon e tebel
nga charen nib sug daken ko tin fafalel’ ban’en, nib mu’un e *incense* nge gapgip ko *olive*
ngay nigag e gu pi’ ngorow. 42 Senggil rorow e urngin ngiyal’ ma ke sug nga lungun e
chingaw’ ni dakuriy yarmen ya bogi pumo’on nni fekrad u daken e ted. Pi pumo’on

ney e ra yuy'ed e bachael nga pa' fagal ppin mar te'eliyaw niged yow ko te'eliyaw nib gamog. 43 Ma aram mug ga'ar u lanin'ug, pi pumo'on nem e yad be rin' ni bod ni yima rin' ngak be' nma falchuway' ngak ni be' ni bpin nib mabgol nike thay parwon ko iling. 44 Ma ur sulsulod ko fagal ppin ngu'ur moleged yow. Ni aram Oholah nge Oholibah ni fagal ppin ni tadenen. 45 Pi pumo'on nib mat'aw e yad ra duwgiliy nib kireb e rorow ko motochiyel ni kar th'abew, ni yow be par e pumo'on ni gathi mabgow rorow ma yow be thang e pogofan, ya kemang ba maruwel ngorow ni yow be par ko pumo'on ni gathi mabgol rorow ma ke alitnag e racha' pa' row."

46 Irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang ni be ga'ar, "Mu kunuy e girdi' ni yo'or ngan gafgow nagrow ko marus min fek gubin ban'en rorow. 47 Mu pag e may ngar malang niged yow min th'eth'abrow ko saydon, min li' pifakrow, min urfiy e naun rorow nga but'. 48 Nggu taleg e puwalag u daken e nam ni ga'ngin. Ngug ginaeng gubin e ppin ndab ku ra ngongliyed e denen ni puwlag ni bod ni ur rin'ew. 49 Gimew e gali walag nir — bay mu gafgow gow ko gechig ni labgen e ngongol ni puwlag, migmew fek wenegan e denen romew ni um tew fan e pi liyos. Ma aram e bay mu nangew ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang."

24

Ba th'ib' ko lum

1 U lan e bin ni ragag e rran ko bin ni ragag e pul ko bin ni mereb e duw ni gamad ba kalbus, me non SOMOL ngog, 2 ni ga'ar, "Fak e girdi', mu yoloy e rofen ney nga but', ni bochan e irera' e re rran ni pilung nu Babylon e tabab nag e m'ag mael nga Jerusalem. 3 Mog ko girdi' rog nib tatogopluw e re fanathin ni ba'aray, ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang, e gog ni fan ngorad:

Mu tay e th'ib' nga daken e nifiy
ma ga suguy ko ran.
4 Mon' yungin nth'abi fel' e ufin nga langgin —
ni lik'ipon nge ay —
mu kum suguy ko yungin ni bfel' e yil nge ufin.
5 Mu fanay e ufin ko bin th'abi fel' e saf;
mu ubung e l'ud nga tan fare th'ib'.
Ma ga lith nge ligil;
mu lith fapi yil nge ufin."

6 Ba'aray e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang: "Fare binaw ko pi'in nib tathang e pogofan e ke aw e gafgow ngay! Ri bod rogon ba th'ib' nike mak' t'ay ni danir luk nag. Ngan firik e ufin riy nga but' ni ta'ta'bang ni dabi magach bang. 7 U ni thang e fan u lan fare binaw, machane racha' e de map nga daken e but' ko gin nra upnguy e fiyath; ya map nga daken ba malang. 8 Gu pag e racha' u rom, ni gin ni dabiyag i mithag riy, ni aram e gin ni tolul riy ngog ngalang ni nggu falbiyen."

9 Irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang: "Fare binaw ko pi'in tathang pogofan e ke aw e gafgow ngay! I gag rog e bay gu ufing e l'ud. 10 Mu kunuy boch e l'ud! Ma ga rupoy nge daromram! Mu lith e ufin nge m'ay ranggin! Ma ga k'ad nad e chogow e yil riy! 11 Ma aram ma ga tay e th'ib' ni dakriy gathon nga daken e achaffin mag pag nge gawel nge row e wasey riy. Ya alit nge t'ay u dow e nge yik' nge chuw. Ma aram e kura be'ech fare th'ib bayay, 12 machane gathi urngin e t'ay nge alit riy ni ram'ay ko daramram. 13 Jerusalem, ngonglem nib kireb e ke alit nigem ni yug aram rogon ni gu be guy rogon ni nggu machalbog nigem, maka ga be par ni gab alit. Dab kum machalbog bayay nge mda' ko ngiyal ni kam thamiy ga'ngin gelngin e damumuw rog. 14 I Gag, SOMOL, e gu be non. Ke taw ko ngiyal' ni nggu mithmith. Dab gu fek owcheg ko pi

denen rom fa gu dag e runguy ara wurnganug. Bay ni gechig nigem ni fan ko tin kam ngongliy." Fare SOMOL ni Th'abi Tolang e be non.

Bpin rok Ezekiel ni profet ni yim'

15 Me non SOMOL ngog, 16 ni ga'ar, "Fak e girdi', bay gu fek rom nib tomgin e cha' ni th'abi t'uf rom. Dariy ban'en ni ngamog riy ara mu yor ara map ba gaf i lu' u owchem. 17 Mu yor u lanin'um ma dab mu dag nike kireban'um. Dab mu chuweg e mad u lolgem ara mu luf e sus u em; dab mu upnguy owchem ni nge m'ug nike gafgow lanin'um, ara mu koy ba ggan ni makay e pi'in nma mowaw."

18 Kakadbul mu'ug nonad e girdi'. Me blayal' riy me yim' le'engig, me rebo rran riy mu gu rin' e tin ni yog ngog. 19 Me fitheg e girdi', "Mangfan ni ga be ngongol ni arogon?"

20 Mu gu ga'ar ngorad, "I SOMOL e ke non ngog ma keyog ngog 21 ni nggu pi' e re thin ney ngomed yu Israel: Kam ufanthin gad nga feni gel fare Tempel. Gimed ba'adag ni ngu'um yaliyed ma gimed be sul ngay, machane SOMOL e bayi m'aynag fan. Ma pi a romed nib bitir ko tabnaw, ni pi'in ni kar magach gad u Jerusalem e bay ni thang e fan rorad u tan e mael. 22 Ma aram e bay um rin'ed e n'en ni kug rin', dab kum upnguyed lolugmed fa mu ked e ggan nma kay e pi'in nma mowaw. 23 Dab um marod ni dariy e upong u lolugmed fa sus romed fa mu mowaw ara um yorgad. Bay mmaygad nga bang ni bochan e denen romed, bay um gel'gel'gad ngomed. 24 Ma aram e bay gu mang ba pow ngomed; bay um rin'ed gubin e tin kug rin'. I SOMOL e be yog ni nap'an nra buch e ran'ey, migimed nang ni ir fare SOMOL ni Th'abi Tolang."

25 Ke ga'ar SOMOL, "Fak e girdi' chiney e, bay gu fek rorad fare Tempel nib gel nike mang ufanthin rorad nge felfelan', ni ri yad ba'adag ni ngu'ur yaliyed ma yad be sul ngay. Ma bay gu fek rorad pifakrad ni pumo'on nge ppin. 26 Rofen nra gu rin' e biney, ma bay be' nra thay ko riya' nge yib i yog murung'agen ngom. 27 Ma ka chirofenem me sul lungum ngom ni m'ay ngabang, ma aram e bay um nonad. Irera' kanawo'en ni ga ra mang ba pow ngak e girdi', ma aram e bay ra nanged ni Gag fare SOMOL."

25

Yi'iy nib togopluw nga Ammon

1 I non SOMOL ngog 2 ni ga'ar, "Fak e girdi', mu togopluw ko binaw nu Ammon. 3 Mog ngorad ni ngar motoyilgad ko mang e gu be yog i Gag SOMOL ni Th'abi Tolang: Karim felfelan'gad ni kam guyed ni fare Tempel rog ni kan m'aynag fan, ma kan gathey e but' nu Israel, ma kan fek e girdi' nu Judah nga wuru' e nam ni kalbus. 4 Bochan e gimed be felfelan', ma aram e bay gu pag e pi ganong u ba' ni ngek e ted ngar koled gimed. Bay ra n'ufed e *tent* rorad u lan binaw romed ngar pired u rom. Bay ra ked wom'ngin e gek'iy romed miyad unum e milik ni nunmed. 5 Fare binaw romed nu Rabbah e bay gu tay ni tafen e kamel, ma ga'ngin fare binaw nu Ammon e bay i tafnay e saf, ma aram e bay mu nanged ni Gag fare SOMOL.

6 "Ba'aray e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang: gimed be way ma gimed be og ngalang ko felfelan'. Ni gimed be fananikan e nam nu Israel. 7 Bochan ni kam yodromgad, ma aram e bay gu pi'med nga tan pa' boch e nam ngu'ur moro'ro'gad romed miyad be fek e tiromed u yargal. Bay gu thirifmed u but' nge dabkiyag ni mmanged reb e nam fa mu tafned reb e binaw. Ma aram e bay mu nanged ni Gag fare SOMOL."

Yi'iy nib togopluw nga Moab

8 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ke ga'ar, "Bochan e keyog yu Moab ni yu Judah e ba ta'reb rogon ko gubin e pi nam, 9 ere aram fan ni bay gu pag fapi binaw ni yad ma yoror ko mathil nu Moab ngeb e cham ngorad, nib mu'un fapi binaw ngay ni fafalel' — yu Beth Jeshimoth, Baal Meon, ngu Kiriathaim. 10 Bay gu pag fapi ganong u ba' ni ngek e ted

ngar koled yu Moab, nib mu'un yu Ammon ngay, ya nge par yu Moab ni gathi ku ir reb e nam. 11 Bay gu gechignag yu Moab, ma aram e bay nanged ni Gag fare SOMOL."

Yi'iy nib togopluw nga Edom

12 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Girdi' nu Edom ke pag rogon e falbiy ni karted nga Judah, ma re falbiy nem e ke girengiy e kireb nga daken yu Edom ni dariy n'umngin nap'an. 13 Ere chiney e gu be yog ni aram e nggu gechignag yu Edom nggu thang mit gubin e girdi' nge gamanman u rom. Bay gu tay ni dakriy e wulgo' riy, ni nge tabab ko binaw nu Teman nge mada' ko binaw nu Dedan, ma girdi' e bay ni li'rad u fithik' e mael. 14 Girdi' rog nu Israel e bay ra fabiygad u Edom ni fan ngog, me thamiy yu Edom gelngin e damumuw rog u pa'rad. Yu Edom e bay ra nanged amithun e falbiy rog." I SOMOL ni Th'abi Tolang e be non.

Yi'iy nib togopluw nga Filistia

15 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Piyu Filistia e yug ra puthuyed e falbiy ngak e pi to'ogor rorad ngar gafgow nigedyad u fithik' e fananikan rorad. 16 Ere gu be yog ni bay gu cham ngak piyu Filistia nggu thirifrad u but'. Bay gu thang mit gubin e girdi' ni magach u rom ko tafel'fel' u Filistia. 17 Bay gu gechig nagrad nib almarin nge mus nga rogon e falbiy rog ngorad. Bay ra thamiyed e damumuw rog. Ma aram e bay ra nanged ni Gag fare SOMOL."

26

Yi'iy nib togopluw nga Tyre

1 Rofen ni som'on ko pul, ko bin ragag nge ta'reb e duw ni gamad ba kalbus, me non SOMOL ngog. 2 Ni ga'ar, "Fak e girdi', irera' e n'en ni be felfelan' e girdi' nu lan e binaw nu Tyre ngay. Yad be tolul ni be lungrad, 'Ke puth yu Jerusalem! Dakuriy gelngin ko siyobay! Dakriy e ngiyal' nra magawon nagdad.'

3 "Ere chiney, e ba'aray e n'en ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog: I gag e to'ogor rom, gur fare binaw nu Tyre. Bay gu fek bo'or e nam i yib nge cham ngom, ni bay rabad ni bod e n'ew u maday. 4 Bay ra gothgotheyed e rungrung ko binaw rom miyad buthug nga but' e pi wulyang ni tafen e damit riy. Ma aram e bay gu walguy nge chuw gubin e fiyath nggu pag ni ta'ab malang ni dakriy ban'en u daken. 5 Pi ta fita' e bay ur gilk'aded e nug rorad u daken, u rom ko gin ba suwon riy u lan e day. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be non. Ma fapi nam e bay ra feked e chugom rok yu Tyre u yargal, 6 ma saydon rorad e bay ra chamgad ngay ngar li'ed e pi'in nma par ko yochi binaw u dap'el'ay. Ma aram e bay ra nanged ni Gag fare SOMOL."

7 I SOMOL ni Th'abi Tolang e be ga'ar, "Bay gu fek i yib ba pilung ni ir e th'abi gel gelngin u fithik' uringin e pilung ni Nebukadnezzar nu Babylonia — ni nge mael nga Tyre. Bay i yib u lan e lel'och nib mu'un barba i salthaw ngak nib ga', nge os nge *chariot*, nge girdi'en e yan u os. 8 Pi'in yad ma par u lan e yochi binaw u dap'el'ay e bay ram'ad u fithik' e mael. Pi to'ogor e bay ra kired e lra' ngar ubunguyed e but' riy, miyad ngongliy e rungrung nib gel ni nge mang rungrung rorad. 9 Bay ra buthuged e yungi rungrung rom ko ren ni fen e buth rungrung miyad buthug nga but' e wulyang ni tafen e damit rom nga yulay i wasey. 10 Pi os rorad nib yo'or e bayi pug e fiyath ngalang ni bod bang i manileng ni tharaymed. Ma lingan e os rorad ni be girengiy e waygon nge *chariot* e bay i rurug e rungrung romed ko ngiyal' ni bay rabad u langan e garog ko fare binaw nike mogothgoth. 11 Pi girdi'en e yan u os e bay ra thelapgad u daken e yupa' i kanawo romed', miyad li' e girdi' romed ko saydon rorad. Pin'en nib gel ni kam suweged ngalang e bay ron'ed nga but'. 12 Pi to'ogor romed e bay ra feked gubin e machaf romed nge pin'en ni gimed ma pi' ni chuway'. Bay

25:12 25:12–14 Ezk 35; Isa 34; 63:1–6; Jer 49:7–22; Amo 1:11–12; Oba; Mal 1:2–5

ra buthuged nga but' e pi rungrung romed miyad bilig e pi naun romed ni fafelel'. Bay ra feked e malang nge ren nge gubin chabungen nga non' nga maday. 13 Ma bay gu taleg e pi tang ni gimed ma yin', mu gu m'aynag lingan e musik romed ni *harp*. 14 Bay gu pag ta'ab malang u but' ndariy ban'en u daken ni aram e gin bay i gilk'ad e pi tafita' e nug rorad riy. Fare binaw e dariy bi'id ni ku yira ubung. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be non."

15 Fare SOMOL ni Th'abi Tolang e ba'aray e n'en ni yog ko fare binaw nu Tyre: "Nap'an ni bay ni kolem, ma girdi' ni yad ma par u dap'elay e bay ra digowgad nga laman e gogo' ko pi'in ni yibe thang e fan rorad." 16 Gubin e pilung ko pi nam u dap'el'ay e bay ra luwgad nga but' u tagil'rad. Bay rabad ra lufed e thal ni wuru' e mad rorad nge mad rorad ni kan sisyunag miyad par nga daken e but' ni yad be t'on. Bay ra pired nike puw e marus rorad ko n'en nike buch rom miyad par ni dabkiyag ni ngar talgad ko t'on. 17 Bay ron'ed e re daloloy' ni ba'aray ni fan ngom:

Fare binaw nib gilbugwan e ke mogothgoth!
Pi barkow riy e kan wolguy ke chuw u maday.
Girdi' ko re binaw ney e ur gagiyeg niged e day
ngu'ur k'aringed e marus ko gubin e pi'in ni ur pired u dap'el'ay.
18 Machane chiney nike mogoth yu Tyre,
e pi donguch u maday e be durru',
e girdi' riy e kar ngatgad ko binem e riya'.
yad be dada' ko marus."

19 I SOMOL ni Th'abi Tolang e be ga'ar: "Bay gu tem ni dakriy e fel' rom ni bod e binaw nike mogothgoth ni dakriy be' nma par riy. Bay gu thareyem ko day u t'ay e regur. 20 Ma aram e bay gu l'oegem nga'ar ko fayleng ko yam' ngam pired fapi girdi' ni urmed kakrom. Bay gu tem u rom ko fare fayleng u tan e but' u fithik' e tin ke mogoth ni dariy n'umngin nap'an, ni nge mang gimed e pi'in ni karm'ad e ngu'um puruy'gad. Ma aram ma ga par ni gab binaw ni dakriy be' riy ma dabkiyag ni ngam sul ko gin ummoy riy ko fayleng rok e pi'in nib fos. 21 Bay gu tem ngam mang ba pow ko marus, ma aram ma ga mus u rom. Bay i changar nigem e girdi' ma dab kun pir'egnem bi'id." Fare SOMOL ni Th'abi Tolang e be non.

27

Ba daloloy' ni fen yu Tyre

1 I ga'ar SOMOL ngog, 2 "Fak e girdi', mu daloloy'nag yu Tyre, 3 ni fare binaw ni bay u marichilen e day nma siyobay ngak gubin e girdi' nma par u dap'el'ay. Mog ko fare binaw e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang;

"Tyre, kam uf nga fani fel' falngim.
4 Tafnam e day.
Pi'in ra toyed gur e rachameyed gur ni ga bod ba barkow ni bfel'usun;
5 Ra faned e gek'iy ni *fir* ni yib ko Burey nu Hermon ni nge mang palang
nge bake gek'iy ni *cedar* nu Lebanon ni wulyang rom.
6 Ra feked e gek'iy ni *oak* u Bashan ngar ngongliyed ni yap';
Miyad ngongliy e faraf rom ko gek'iy ni *pine* nu Cyprus
Min nunuw nagem ko *ivory*.
7 Lay rom e ni ngongliy ko mad ni wech,
Ni *linen* nni sisyunag u Egypt,
Nib m'ug.
Tabogbog rom e ni ngongliy ko kire ni th'abi fel',
Nib ra'en *purple* nni fek ko donguch nu Cyprus.
8 Pi girdi'en e maman rom e girdi' ko binaw nu Sidon ngu Arvad.

Pi pumo'on rom nib salap e yad e sala.
9 Pi salap ko dumow ban'en ko fare barkow
e bogni' nu Byblos ni bfel' rogon nni sukul nagrad.
Urngin e sala ko barkow e yad be siyobay u lan e kantin rom.
10 "Salthaw nu Persia, ngu Lydia ngu Libya e yad be maruwel ni salthaw rom. Tafen e salthaw rom e kar the'ed riy ngalang e *shield* nge urwach rorad. Er e picha' ni ka ra gil naged bugwam. 11 Salthaw nu Arvad e ur matanaggad ko yoror rom, ma pumo'on nu Gammad e ur matanagiyed e wulyang ni tafen e damit rom. Ra the'eth e *shield* rorad ko rungrung rom. Er e picha' nra fal'egged ya'am.
12 "Um siyobay u lan yu Spain ngu'um fek e silber nge wasay nge kobre', nge *lead* ni puluwon e tirom ban'en. 13 Ku u mu siyobay u Greece, Tubal, ngu Meshek ngu'um thilyeg e tirom ban'en ko sib nge tin kan ngongliy ko wasay ni *bronze*. 14 Um pi' e tirom ban'en ni chuway' ni fan ko os ni yima maruwel ngay, nge os ni yima fanay ko mael, nge dongki ni yib u Beth Togarmah. 15 Girdi' nu Rhodes e um thilyeged e chugom; ma girdi' ko pi binaw u dap'eday e ra pi'ed ngom e *ivory* nge *ebony* ni muthilyeg ko tirom ban'en. 16 Girdi' nu Syria e ra chuw'iyed e chugom rom nge ku boch ban'en rom. Ra pi'ed puluwon e chugom ngom ni *emerald*, mad nib ra'en *purple*, mad ni kan sisyunag, mad ni wech, *coral*, nge *rubies*. 17 Judah ngu Israel e ra pi'ed puluwon e chugum rom ni *wheat, honey*, gapgip ko *olive*, nge *spices*. 18-19 Girdi' nu Damascus e ra chuw'iyed e chugom rom nge tin nni ngongliy ko nam rom. Ra pi'ed puluwon ni wayin nu Helbon nge bunu'en e saf nu Sahar. Ra thilyegned bmit e wasey nge *spices* ko tirom e chugom.
20 Girdi' nu Dedan e ra thilyeged yuyangi blangkit ni fen e sedal ni puluwon e tirom e chugom. 21 Yu Arabia nge pi tagagiyeg ko nam nu Kedar e ra pi'ed puluwon e chugom rom ni saf nge pifak e saf nge kaming. 22 Girdi' nma siyobay u Sheba ngu Raamah era thilyeged e churwa', gol nge tin th'abi fel' e *spice* ko tirom e chugom ni ga be pi' ni chuway'. 23 Binaw nu Haran, Kanneh, ngu Eden nge pi ta siyobay u Sheba nge binaw nu Isshur, ngu Chilmad — e yad gubin ni um thilyeged e chugum. 24 Ra falchuway'gad ngom ko tin totolang puluwon e mad, mad nib ra'en *purple*, nge mad ni kan sisyunag, nge yungi karpet nib mat ra'en, nge yul' i gaf nge tal ni kan firgiy ni bfel' rogon. 25 Barkow ni gagang' e be fek e chugum rom ko yungi n'en nib t'uf ni nge yan ngay.
"Kambod bbarkow u maday
Nike sugnag e chugom nib tomal.
26 Nap'an nra fekem e pi'in yad ma mamaniyem nga feth, me cham e nifeng ko ngek nge
bilig e barkow rom u rom nib palog ko binaw.
27 Ma urngin ban'en u daken e barkow e ra malog u maday — ni chugom rom nib totolang
puluwon,
Nge sala ko barkow,
Nge pi salap i chamey ban'en u barkow, nge pi'in tasiyobay,
Gubin e salthaw u daken e barkow —
Yad gubin nra maloggad u maday
U nap'an ni pil e barkow rom.
28 Tolul ni be tay e salthaw ni yad be lumoch
E be taw lamrad nga arow.

29 "Gubin e barkow ma kann'ag, ma gubin e sala ma ke yan nga arow.
30 Ur yor niged gur nib gel,
Miyad be yon' e fiyath nga daken lolugrad ngu'ur leplepgad u fithik' e awat.
31 Ra puyed piyen lolugrad ni fan ngom
Miyad yon' e mad ni tutuw.
Ma yad be yor ni kari taganan'rad.

32 Miyad dololoy' nigem:
'Tyre, mini e rayag ni ta'reb rogon ngom,
Ni chiney nike math gulngam u maday?
33 Nap'an nra yan e pi chugom rom ni ga ma falchuway' ngay nge th'ab e day,
Ni bay riy gubin e tin ba t'uf ko gubin e nam.
Pi pilung e ke yo'or bogi ban'en rorad
Ni bochan e chugom rom ni falel'.
34 Ma chiney e ga bay u lan e day ni kam pil;
Kam ligil nga t'ay e regur.
Chugum rom nge urngin e pi'in ni ur maruwelgad rom e kar uned ngom ko malog u maday.'
35 "Urngin e pi'in yad ma par u dep'eday e ra gin gad ko tin ke buch rom. Mus ko pilung rorad ma ke digow, nike gagyel e marus u owcharad. 36 Kam malog ni dabkum sul bi'id, ma pi tasiyobay u ga'ngin e fayleng e kar digowgad, ma kar rusgad nrichey me buch rorad e tin ke buch ngom."

28

Yi'iy nib togopluw ko pilung nu Tyre

1 I SOMOL e non ngog. 2 Ni ga'ar, "Fak e girdi', mog ko en ni be tay murung'agen yu Tyre, e n'en ni gu be yog ngak, I Gag, SOMOL ni Th'abi Tolang: Kam langlang ngalang ko ufanthin, ga be yog ni gur reb e got. Ga be yog ni gab got ni ka mu par nga tagl'im ni tagil' e pilung, nib liyegem e day. Rayag ni ngu'um dake gab got, machane dangay, ya gab girdi' gathi bod rogom ba got. 3 Leam rom e gab llowan' ngak Danel, ndariy ban'en nrayag i mithag rom. 4 Ni gonop rom nge fanam salap e ke gagiyegnag ka mu fla'ab ko gol nge silber. 5 Ni ri gab salap u rogon i tanameg e siyobay nge rogon ni be yib e win ngom riy. Ka ri puw ufam nga fani yo'or ban'en rom!
6 "Ma aram e chiney e Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be ga'ar: Bochan ni ga be leamnag ni ga bod feni llowan' ba got, 7 ma aram e bay gu pi' e to'ogor nib buchan' nge cham ngom. Bay ra gatheyed urngin e pin'en ni fafelel' ni mu thognag ko salap nge gonop rom. 8 Bay ra li'ed gur ngamum' miyad tharbegem nga maday nike mang low rom. 9 Nap'an ni yad ra yib ni ngar li'ed gur, ma kag ra yog ni gur reb e got? Nap'an ni ga ra sabliy e pi'in ngar thanged e pogofan rom, ma gab girdi' gathi gur reb e got. 10 Ga ra yim' ni bod ba pilis u pa' e milekag ni dar nanged got. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e kugog."

Mul ni tay e pilung nu Tyre

11 Maki non SOMOL ngog bayay. 12 Ni ga'ar, "Fak e girdi', nge kireban'um ko n'en ni nge buch ni be sonnag e pilung nu Tyre. Mog ngak ni gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be ga'ar: Immoy bingyal' ni gur e un guy rom e tin bfel' ban'en. Ni rogon fanam picho'ay nge fanam gonop! 13 Ku'um par u Eden, ni fare gi milay' rok Got, ni um nunuw ko urngin mit e churwa' nib totolang puluwon: *Rubies* nge *diamonds; topaz, beryl, carnelian*, nge *jasper; sapphires, emeralds*, nge *garnets*. Immoy e nunuw rom ni go' gol. Nni ngongliy ni fanam fa rofen nni sunmiyem. 14 Gu tay ba engel nib kandugwen ni nge matanagiyem. Um par u daken e burey rog nib thothup mu'um man u fithik' e malang nib galgal ra'en nib totolang puluwon. 15 Gafarig rom e bfel' ko ngiyal' ni ba'aram nni sunmegem nge yan i mus ko ngiyal' ni mu tababnag e kireb. 16 Kam mit ko falchuway' nge chuway', ni aram e ren'en ni waliyem ko cham nge denen. Aram mug tharbogem ni ngam chuw ko burey rog nib thothup, ma fare engel ni i matanagiyem e langem ngam chuw u fithik' fapi malang nib galgal raen. 17 U mu ufanthin nga fanam picho'ay, ma fenam gamog e gagiyeg nagem ngam ngongol i balyang. Ni arfan ngay ni kug tharbegem nga

but' kug pagem ni ngam mang ba magin ni nge ginaeng boch e pilung. 18 Bochan e pi
sasalap ni um rin' ko falchuway' nge chuway', ma aram e yungi tagil' e meybil rom e ke
mogothgoth. Ere nggup' e nifiy ko fare binaw nge mo'oruf nga but'. Gubin e pi'in yad
be yaliyem e yad be guyem ni ga be lul' i yan nga but' ni kam ngal' ni owat. 19 Gur e
kamchuw, ni dab kumsul bi'id, ma gubin e nam nike nangem e kar digowgad, nrichey
miyad un ngom ko gafgow."

Yi'iy nib togopluw nga Sidon

20 I SOMOL e ga'ar ngog, 21 "Fak e girdi', mup nga owchen e binaw nu Sidon e kireb
rok. 22 Mog ko girdi' u rom ko mang e gu be yog I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang u
murung'agrad: Sidon, I gag e to'ogor rom; girdi' e bay roged e sorok ngog ni bochan
e tin kug rin' ngom. Bay ra nanged ni Gag SOMOL, u nap'an ni gu ra dag fanag thothup
ko gechig ni gu ra tay ngak e pi'in yad ma par rom. 23 Bay gu pag e liliy nga dakenam
mu gu gagiyegnag nge yan e racha' ni lul' u lan e yupa' i kanawo' rom. Bay ni og ngom
u gubin raba', ngan li' e girdi' rom ngarm'ad. Ma aram e bay mu nanged ni Gag fare
SOMOL."

Bay ni tow'athnag yu Israel

24 I SOMOL e ga'ar, "Dakriy reb fapi nam nib chugur ni i togopluw nga Israel ni ku
rayag ni mang ba rachangal fa makankan ni nge gafgownag yu Israel. Ma aram e bay
ra nanged ni Gag fare SOMOL ni Th'abi Tolang."
25 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Bay gu fulweg e girdi' nu Israel ko pi nam ni gu
weregrad ngay. Ma gubin e nam ni yad ra nang ni gub thothup. Girdi' nu Israel e bay ra
pired u daken e but' rorad, ni fare nam ni gu pi' ko tapigpig rog i Jakob. 26 Bay ra pired u
rom ndabi buch ban'en rorad. Ma bay ur toyed e naun ma yad be ngongliy yung i milay'
ni *grape*. Bay ggechignag urngin e pi'in yad bbuguliyoror ni ur togopluwgad ngorad,
me par yu Israel ni yad ba muduwgil. Ma aram e bay ra nanged ni Gag SOMOL ni Got
rorad."

29

Yi'iy nib togopluw nga Egypt

1 U lan e bin ragag e duw ko bin ragag e pul, ko rofen ni ragag nge l'agruw e rran ko
pul, ni gamad ba kalbus me non SOMOL ngog ni ga'ar, 2 "Fak e girdi', mu togopluw ngak
fare pilung nu Egypt. Mog rogon e gechig ni bayi aw ngak nge ga'ngin e nam nu Egypt.
3 Mog ni irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang ngak e pilung nu Egypt: I gag e
to'ogor rom, i gur ere gayuch nir, ni ga ma thig u lan e lul'. Ga be yog ni lul' ni Nile e bmil
suwon ngom ma gur e mu sunmiy. 4 Bay gu the' ba lam nga yododam mu gu l'oeg e nig
ko lul' rom nge gabael ngom. Ma aram e bay gu girngiyem nga talang ngam chuw ko
fare lul' ni Nile, nib mu'un fapi nig ngay ni kar gabaelgad ngom. 5 Bay gon'em nge fapi
nig ni yad gubin nga daken e ted. Downgim e bay i aw nga daken e but' nge par ni dab ni
k'eyag. Bay gu pi' ko arche' nge gamanman ni ggan rorad. 6 Ma aram e bayi nang gubin
e girdi' nu Egypt ni Gag fare SOMOL."
Be ga'ar SOMOL, "Piyu Israel e gur yu Egypt e be pagan'rad ngom ko ayuw, machane
kab gel bochi ley i ren nib wod ngom. 7 Nap'an ni yad ra genam ngom ni ngam aywegrad,
mag m'ing u lukngum ngam rog nga yinupenrad mag dol' nagrad. 8 Ere chiney, e Gag
fare SOMOL ni Th'abi Tolang, e gu be yog ngom ni bay gol'oeg e girdi' ngar chamgad
ngom ko saydon, ngar thanged owchen e girdi' rom nge gamanman rom. 9 Yu Egypt e
bayi par ni dakuriy e fel' riy ni dakuriy ban'en riy. Ma aram e bay mu nanged ni Gag
fare SOMOL.

29:1 29:1—32:32 Isa 19; Jer 46; Zek 14:18–19

“Bochan e ga be yog ni lul’ ni Nile e suwom me gur e mu sunmiy, 10 ma aram e nggu
mang to’ogor rom nge to’ogor ko lul’ rom ni Nile. Bay gu tay ga’ngin yu Egypt nge par
ndakuriy ban’en u daken, ni tabab ko binaw nu Migdol u lan e lel’och nge mada’ ko
binaw nu Aswan u lan e yimuch, nge yan i taw ko mathil u Sudan. 11 Dariy ba girdi’ ara
ba gamanman nra yan u rom. Aningeg i ragag e duw ni dakriy ban’en nra par u rom.
12 Bay gu gagiyegnag yu Egypt nge par ni ireram e re nam ni th’abi kireb u lan e fayleng.
Aningeg i ragag e duw nra par e binaw nu Egypt nike kireb, nib gel e kireb riy ko yug
binaw. Bay gu gagiyegnag yu Egypt ngar milethaygad. Bay ra milgad nga gubin e nam
ngar pired u fithik’ yug boch e girdi’.”
13 I SOMOL ni Th’abi Tolang e be ga’ar, “Rachuw angeg i ragag e duw mag fulweg yu
Egypt ko fapi nam ni gu weregrad riy, 14 ma gu pagrad ngar pired u ba’ ni yimuch yu
Egypt, nri gin taferad. Yad ra par u rom ni yad ba nam nib waer lungrad, 15 ni ir e th’abi
waer u fithik’ urngin e lung, ma dakriy bangiyal’ ni yad ra tay suwon yug boch e nam.
Bay gu ta’rad nde ga’ farad ni dabku ra bunggad ni ngar t’ared reb e nam nga tan e lung
rorad. 16 Israel e dakuriy bangiyal’ ni yad ra pag e taga’ ngorad ko ayuw. N’en ni buch
ngak yu Egypt e bay i puguran ngak yu Israel feni balyang ni i toer ngorad. Ma aram e
bayi nang yu Israel ni Gag SOMOL ni Th’abi Tolang.”

Nebukadnezzar ni Pilung ni bayi kol yu Egypt

17 Rofen ni som’on ko bin m’on e pul ko duw ni rliw’ nge medlip ni gamad ba kalbus
me non SOMOL ngog. 18 “Fak e girdi’, Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon e ke m’ag
e mael nga Tyre. Ke gafaliy e salthaw rok kar feked e chugom ni rib tomal ni be
meligich u daken lolugenrad ke modro’ nagrad ma ke fath e biyach u porad, machane
Nebukadnezzar nge salthaw rok e de yag nra koled yu Tyre. 19 Ere chiney e irera’ e n’en
ni gu be yog i Gag SOMOL ni Th’abi Tolang: aram e nggu pi’ fare but’ nu Egypt nga pa’
Nebukadnezzar ni Pilung. Bayi fek u yargal e chugom nge machaf riy nge gubin e felel’
nu Egypt nge mang puluwon e salthaw rok. 20 Bay gu pi’ yu Egypt ngak nge yan nga
puluwon e maruwel nike tay, ni bochan e gag e gol’oeg e salthaw rok. I Gag SOMOL ni
Th’abi Tolang e gu be non.
21 “Ezekiel, nap’an nra waer yu Egypt, mug gelnag e girdi’ nu Israel, ma bay gu pi’
gelngim ni nge yag ni mu non ngorad. Ma aram e bay ra nanged ni Gag fare SOMOL.”

30

I SOMOL ni bayi gechignag yu Egypt

1 Me non SOMOL ngog bayay. 2 Ni ga’ar, “Fak e girdi’, mu yi’iy ngamog e n’en ni gu be
yog i Gag SOMOL ni Th’abi Tolang. Ni ngam tolulnag e pi thin ney.
Rran ko marus nib ga’ e be yib!
3 Ke chugur fare rran, ni fare rran rok SOMOL,
nib rran ni ba lumolang ma ke ngolol e riya’ nga daken e pi nam.
4 Bay ni mael u Egypt
ma bilig t’ay e gafgow e ngan tay u lan yu Ethiopia.
Ba yo’or e girdi’ ni yira li’ nge yim’ u lan yu Egypt;
Bay ni giliwnag re binaw nem min fek talin;
min fek gathon u yargal
min pag ni dakriy ban’en riy.
5 “Re mael nem e ku ra thang mit e salthaw nni fengrad u Ethiopia, Libya, Lydia,
Arabia, Kub, nge ku boch e tin gadad ngabang e girdi’.”
6 I SOMOL e ga’ar, “I tabab u Migdol u lan e lel’och nge yan nge mada nga Aswan ko
yimuch, e ni li’ gubin e pi’in yad gelngin yu Egypt riy u fithik’ e mael. Re raba’ i salthaw
nma uf yu Egypt ngay e bay ni thangrad. I Gag SOMOL ni Th’abi Tolang e gu be non.

7 Fare nam u fithik' e pi nam nu fayleng e ri bay nn'ag, ma pi binaw riy e bay ni pag ni
dakriy tilwen u but'. 8 Nap'an ni gu ra yip e nifiy nga Egypt nge yim' gubin e pi'in ni
gelngin e re binaw nem, ma aram e bay ra nanged ni Gag fare SOMOL. 9 Nap'an nra taw
ko re rran nem ni kan kirebnag yu Egypt, ma bay gu pi' e mal'og u barkow ngranod ra
puged e girdi' nu Ethiopia ni darir na'abgad, ma aram e ri bay rrusgad. Ni re rran nem
e be yib!"
10 I SOMOL ni Th'abi Tolang e be ga'ar, "Bay gu maruwel ngak Nebukadnezzar ni
Pilung u Babylon ni nge museg e fla'ab rok yu Egypt. 11 Ir nge salthaw rok nib yargael
e bay rabad ra wodmanggad u lan binaw. Bay rchamgad nga Egypt ko saydon, nge sug
daken ko ldow. 12 Bay gu mlik'nag e lul' ni Nile mug tay yu Egypt nga tan pa' e girdi' nib
kireb e leam rorad. Pi melekag e bay ra wodmanggad u ga'ngin yang fare nam. I Gag
SOMOL e gu be non."
13 I SOMOL ni Th'abi Tolang e be ga'ar, "Bay gu kirebnag e pi liyos nge pi got ni de rriyul'
u lan yu Memfis. Ma bayi par ni dakriy be' ni nge gagiyegnag yu Egypt, mu gu k'aring e
marus ngak urngin e girdi' riy. 14 Bay gu pingeg e lan yimuch u Egypt nge par ni dakriy
ban'en riy mu gup' e nifiy ko fare binaw nu Zoan ko lel'och. Mug gechignag fare binaw
ni Thebes ni ireram e tochuch. 15 Bay gu pag fare binaw nu Pelusium, ni matanagen yu
Egypt, nge thamiy e damumuw rog nib gel. Mug gathey e tatalin yu Thebes. 16 Bay gup'
e nifiy nga Egypt, ma yu Pelusium e bay ra leplepgad ko amith. Yoror nu Thebes e bayi
puth nga but', me aw e girdi' nu Memfis nga fithik' e marus. 17 Pi'in pagel ko pi binaw
nu Heliopalis ngu Bubastis e yad ra yim' ko mael, ma tin ni magach e girdi' e yira fek ni
kalbus. 18 Bayi aw e lumor nga daken Tahpanhes u nap'an ni gu ra kirebnag gelngin yu
Egypt mu gu m'aynag gelnginrad ni ri yad ba uf ngay. Ra upnguy bang i manileng daken
yu Egypt; ma gubin e girdi' u lan e pi binaw riy e bay ni fekrad ni kalbus. 19 Nap'an ni gu
ra gechignag yu Egypt ni aray rogon, miyad nang ni Gag fare SOMOL."

Gelngin fare pilung nu Egypt ni puth

20 Bin medlip e rran ko bin m'on e pul ko re duw ni ragag nge ta'reb ni gamad ba
kalbus, me non SOMOL ngog, 21 ni ga'ar, "Fak e girdi', kug t'ar pa' e pilung nu Egypt.
Ma dariy be' ni m'ag e mad ngay ara ichifnag nge yag ni gol ngki yib gelngin ni ngki kol
e saydon bayay. 22 Aram e chiney e ba'aray e n'en ni gu be yog i Gag SOMOL ni Th'abi
Tolang: I gag e to'ogor ko pilung nu Egypt. Bay gu t'ar pa' ni ruw raba' — ni ba' ni kaffel'
nge ba' ni kan t'ar — bayi mul e saydon u pa'. 23 Aram e nggu wagagaynag e girdi' nu
Egypt u ga'ngin e fayleng. 24 Ma aram e bay gu gelnag pa' e pilung nu Babylon nge gel mu
gu tay e saydon rog nga pa'. Machane bay gu t'ar pa' e pilung nu Egypt, nge gel'gel' nge
yim' u p'eowchen e pi to'ogor rok. 25 Arrogon, bay gu mo'waernag mug galnag e pilung
nu Babylon. Nap'an ni gu ra pi' e saydon rog ngak ma bayi sapeg nga Egypt, ma gubin e
girdi' ni bayi nang ni Gag fare SOMOL. 26 Bay gu wereg girdi'en yu Egypt u fayleng i yan.
Ma aram e yad ra nang ni Gag fare SOMOL."

31

Yu Egypt nni ta'rebnag rogon ko gek'iy ni cedar

1 U lan e bin m'on e rran ko pul ni dalip ko re duw ni ragag nge ta'reb ni gamad ba
kalbus, me non SOMOL ngog. 2 Ni ga'ar, "Fak e girdi', mog ko pilung nu Egypt nge girdi'
rok:
Uw fani gel gelngim!
Mang e gu ra ta'reb nagem ngay?
3 Ga bod e gek'iy ni *cedar* u Lebanon,
Nrib fel'usun nib taglul' papa'ngin,
Nib ke gek'iy nib n'uw nike tun ko manileng.

4 Bay e ran ni be ilalnag,
Ma pi lul' ni be yan u tan e but' e be durwi'iy.
Yad be tarannag e gin bay fare ke gek'iy riy
Ma yad be pi' e ran be yan nga urngin kaen e gek'iy u lan e loway.
5 Bochan e rib fel' rogon ni be fek e ran,
Me ilal nge n'uw nib tolang ngak urngin kaen e gek'iy.
Ma rib dib'ag papa'ngin mab nun'uw.
6 Gubin mit e arche' nrabad ra toyed tafen pifakrad nga papa'ngin,
Gamanman ni malboch e rabad ra gargeleged pifakrad nga tanggin.
Pi nam nu fayleng e urgifgad ko taglul' riy.
7 Rib fel' ya'an fare ke gek'iy —
Ya rib n'uw kaen, ma rib nun'uw papa'ngin.
Likngin e ke yan nga'ar kedad ko ran u tan e but'.
8 Dariy e gek'iy ni *cedar* u milay rok Got nra ta'reb rogon ngay.
Dariy e gek'iy ni *fir* aramrogon papa'ngin,
Ma dariy e gek'iy ni *sycamore* ni aramrogon pa'ngin.
Dariy e gek'iy u milay' rok Got ni aram fani fel' ya'an.
9 Kug ngongliy ni bfel'usun nib yo'or papa'ngin nike gerer.
Gubin e gek'iy nu Eden u milay' rok Got nike awan' ngay.

10 "Aram e ba'aray e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang, nganog ngom e n'en ni bayi buch ko fare ke gek'iy nike ga' ke tun ko manileng. I tugul nge n'uw me ilal e ufanthin rok; 11 ma aram mug dabuy mug pag nga pa' ba tagagiyeg nu bang. Ni nge pi' ko re ke gek'iy nem puluwon e kireb rok ngak. 12 Pi milekag nib kireb e leam rorad e ra th'eth'abed nga but' miyad digey. Papa'ngin nge yochpa' i tmal'gin e bayi mul nga daken urngin e burey nge loway u lan e nam. Urngin e nam ni ku'ur pired ko taglul' riy e bay rchuwgad. 13 Arche' e bay i yib i toffan ko fare ke gek'iy nike thig ma gamanman ni malboch e bay u ranod u daken papa'ngin. 14 Are chiney i yan ngaram e dakriy ba kaen e gek'iy, ni demturug fani yo'or e ran riy, nrayag ni n'uw nge ta'reb n'umngin ngay bayay ara yan tamal'ingin nge tun ko manileng ni aram fani tolang. Urngin kaen e gek'iy nike riya' ni nge yim' ni bod e girdi', kar riya'gad ni ngar uned ko pi'in ni nge yan nga'ar ko fayleng ko yam'."

15 Irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang ni be ga'ar: "Rofen nem nap'an nra yan fare ke gek'iy ko fayleng ko yam', e bay gu gagiyegnag e ran u tan e but' nge tharay ni pow ko meyor ni m'ingan'. Bay gu taleg e lul' ni dab kug pag e ran ko yoch pa' i lul' nge yan. Ni bochan e fare ke gek'iy e ke yim', ma bay gu lumornag daken e burey nu Lebanon mug gagiyegnag gubin kaen e gek'iy u loway nge mororay. 16 Nap'an ni gu ra yin' fare ke gek'iy nga'ar ko fayleng ko yam', ma lingan nra aw nga but' e ra rur e pi nam riy. Urngin e gek'iy nu Eden nge urngin e gek'iy ni bfel' rogon e ran riy u Lebanon nike yan ko bin nu ar e fayleng, e ra felan'rad ngak ko mul nike tay. 17 Yad ra un ngak nga'ar ko fare fayleng ko yam' ni ngar cheaggad ko pi'in kar mulgad. Ma urngin e pi'in ur pired u tan e taglul' riy e bay ra weargad u gubin e nam.

18 Fare ke gek'iy e aram fare pilung nu Egypt nge urngin e girdi' rok. Dariy baken e gek'iy u Eden ni aram fani n'uw ni bfel' ya'an. Ma chiney e ke bod ya'an e gek'iy nu Eden, bayi yan nga'ar ko fare fayleng ko yam' nge cheag ko pi'in tadenen nge pi'in li'rad ko mael. I Gag e gu be non i Gag SOMOL ni Th'abi Tolang."

32

Pilung nu Egypt nni ta'rebnag ko gayuch

1 U lan e bin ni m'on e rran ko bin ni ragag nge l'agruw e pul ko duw ni ragag nge l'agruw ni gamad ba kalbus u wuru' e nam, me non SOMOL ngog, 2 ni ga'ar, "Fak e girdi',

ngam mpi' e thin nib muduwgil ni nge ginaeng e pilung nu Egypt. Ngamog e re thin
rog ney ngak: Gur e ga be ngongol ni bod e layon u fithik' e pi nam, machane ri ga bod e
gayuch ni be atul u lan ba lul'. Ga be aer aer nag e ran nga rifrifen em ma ga be burownag
e pi lul'. 3 Nap'an nra mukun bo'or e nam nga ta'bang, ma bay gu kolem ko nug rog mug
pagrad ngar girengiyed fare nug nga talang. 4 Bay gon'em nga daken e but' mug pining
gubin e arche' nge gamanman u fayleng ngar languyed gur. 5 Bay gu wereg downgim
nike mel nga daken e pi burey nge lan e pi loway. 6 Bay gu pu'og racha'em nge garer
u daken e pi burey me suguy e pi lul'. 7 Nap'an ni gu ra kireb nagem, mu gu upnguy
lanelang mu gu m'aynag ram'en e t'uf. Ma yal' e bayi mith nga fon e manileng, me m'ay
ra'en e pul. 8 Bay gu thang gubin e magal u tharmiy mu gu rugoy e birom e fayleng nga
fithik' e lumor. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be non.
9 "Pire' e nam e bayi wagagey lanin'rad u thin e gafgow rom ni bay gu wereg ko nam ni
dawor mu rung'ag murung'agen bingyal'. 10 Bo'or e nam e ra gin ko tin gu ra rin' ngom.
Nap'an ni gu ra furuy e saydon rog, mra dada' e pilung ko marus. Rofen ni ga ra thay
nga but', ma urngin i yad nra t'on ni karrus naged e pogofan rorad."
11 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar ko pilung nu Egypt, "Bay machda' gow e saydon
rok e pilung nu Babylon. 12 Bay gu pag e salthaw ko pi nam nib buchan' ngar girngiyed
e saydon rorad ngar li'ed gubin e girdi' rom. Urngin e girdi' nge gubin ban'en rom ni
gab uf ngay e bay ni gathay. 13 Bay gu li' e garbaw rom u charen gubin e pi luwed ko ran.
Nge par ni dakriy be' fa ba garbaw ni ngki aer aer nag e ran bi'id. 14 Bay gu mocha'nag e
pi ran romed me machalbog me yan e ran u lan e lul' nib yal'uw. I Gag SOMOL ni Th'abi
Tolang e gu be non. 15 Nap'an ni gu ra tay yu Egypt nge par ndakuriy e wulgo' riy mug
gechignag e pi'in yad ma par u rom, ma aram e bay ra nanged ni Gag fare SOMOL. 16 Re
thin ney nni gineangrad ngay e bayi mang ba daloloy'. Pi'in nib ppin ko pi nam e bay
ron'ed ni ba dololoy' ni fen yu Egypt nge gubin e girdi' ni bay riy. I Gag SOMOL ni Th'abi
Tolang e gu be non."

Fayleng ko yam

17 U lan e bin ni ragag nge lal e rran ko re pul ni ta'reb ko duw ni ragag nge l'agruw ni
gamad ba kalbus u wuru' e nam, me non SOMOL ngog. 18 "Fak e girdi', mu dololoy'nag
urngin e girdi' nu Egypt. Mon'rad nga'ar nib cheag fapi nam ngay nib gel gelngirad
ngranod ko fayleng ko yam'. 19 Mag ga'ar ngorad:
"Gimed be leamnag ni bfel' ya'amed ngak gubin e girdi?
Bay mmarod nga'ar ko fare fayleng ko pi'in yad ba yam'
ngu'um thiggad u rom u fithik' e pi'in tadenen.
20 "Girdi' nu Egypt e bay ra mulgad ngar uned ngak e pi'in nni thang e pogofan rorad
ko mael. Kan mu' i fal'eg rogon e saydon ni nge li'rad ngarm'ad ni yad gubin. 21 Pi'in
falu' ni yad ba gilbugwan nge pi'in ni ur chamgad ni pa' yu Egypt e bay rabad ra rurged
pa' yu Egypt ni kafin rtawgad nga langgin e fayleng ko yam'. Yad ra tolul ni yad be ga'ar:
'Pi' ni yad ba tadenen ni kan li'rad u fithik' e mael e karbad ngaray nga'ar, yad ba'aray
ni yad ba thig aray u but'!'
22 "Assyria e bay u rom, ni go' bay e pi malangen e yam' ko salthaw rok u rom. Yad
gubin ni ram'ad u fithik' e mael, 23 ma low rorad e bay u lan e gin th'abi to'ar ko fayleng
ko yam'. Urngin e salthaw rok ni yim' u fithik' e mael, e ba langbiy e malang rorad e
birok' e malang. Immoy bingyal' ni ur karnged e marus u daken e binaw ko pi'in yad
bfos.
24 "I Elam e bay u rom, nib liyeg fapi malangen e yam' ko salthaw rok. Yad gubin nli'rad
ko mael, miyad yan nga'ar ko fare fayleng ko pi'in karm'ad nda ni maad'ad nagrad ni
bod ni yog e motochiyel ku Moses. Nap'an e yad bfos ma ur k'arnged e marus i yan,
machiney e yad ba thig u but' ni yad ba yam' nib m'ayfarad. 25 Elam e ba thig u but' u

fithik' e pi'in kan li'rad ko mael, ni pi malangne yam' ko salthaw rok e go' yad ba liyeg u but'. Ni yad urngin ni da'an ni maad'ad nagrad ni bod ni yog e motochiyel ku Moses, nram'ad ko mael. Nap'an ni yad bfos ma ur k'arnged e marus i yan, machiney e yad ba thig u but' ni yad ba yam' nib m'ayfarad ni bod e pi'in li'rad ko mael, ni kan unegrad nga tanggin e buchwa'athan ko pi'in li'rad ko mael.

26 "Meshek nge Tubal e yow ba mu'un nga fithik', e malangne yam' ko salthaw rorow
ni go' ba sug u but' i yan. Yad urngin mada ni maad'ad nagrad ni bod ni yog e motochiyel
rok Moses, e yi go' ram'ad ko mael. Immoy bingyal' ni ur karinged e marus ko pi'in nib
fos. 27 Dan tay fan e gum'eyag rorad ni bod e gume'yag rok e pi'in nib gilbugwan kakrom,
ni yima k'eyagrad ngaranod ko fayleng ko yam' nib mu'un talin e cham rorad ngorad,
pi saydon rorad e yima tay nga tan lolugenrad ma yung i *shield* rorad e yima ta' nga
daken e ldow rorad. Yad bogni' ni yad ba gilbugwan nib gaman gelngirad ni ur karnged
e marus ko pi'in nib fos.

28 "Aray rogon piyu Egypt ni yad ra thig u fithik' e pi'in nda ni maad'ad nagrad ni bod
ni yog e motochiyel rok Moses nli'rad ko mael.

29 "Ku bay Edom u rom niyad e pi pilung nge pi tagagiyeg rok. Ni aram ferad gel makar
thiggad u fithik' e pi'in nli'rad ko mael; kar thiggad u but' u lan e fayleng ko yam' ni yad
mu'un ko pi'in nda ni maad'ad nagrad ni bod ni yog e motochiyel rok Moses nramad' ko
mael.

30 "Urngin e fak e pilung ko lel'och ni yad bay u rom, ma ku aram rogon e piyu
Sidon. Gelngirad e immoy bangyal' ni ur k'arnged e marus i yan, machane chiney e
karanod nga'ar nib m'ayfarad, ko pi'in li'rad ko mael ni kan k'eyegrad, ndariy bagyad
nni maad'adnag ni bod ni yog e motochiyel rok Moses. Kar uned ko m'ayfan ko pi'in
nranod nga'ar ko fare fayleng ko yam'.

31 "Urngin e pi'in li'rad ko mael e paslagnag lanyan' e pilung nu Egypt nge salthaw
rok," I SOMOL ni Th'abi Tolang e be non.

32 "I gag e kug gagiyegnag e pilung nu Egypt ni nge k'armarus ko girdi', machane ir
nge urngin e salthaw rok e ran li'rad ngarm'ad min keyegrad u fithik' urngin e pi'in nra
m'ad ko mael nda ni maad'ad nagrad ni bod ni yog e motochiyel rok Moses." I SOMOL
ni Th'abi Tolang e be non.

33

Got ni yog ngak Ezekiel ni nge mang damit
(Ezekiel 3:16-21)

1 I SOMOL e non ngog. 2 I ga'ar, "Fak e girdi', mu weliy ngak girdi'en e nam rom e n'en
nra yib ko ngiyal' ni gu ra gagiyegnag e mael nge yib nga reb e nam. Girdi' ko fare nam
e yad ma duwgiliy be' u fithik'rad nge par ni damit. 3 Nap'an nra guy e to'ogor ni be yib,
me thoy e yabul ya nge ginaeng urngin e girdi' nike yib e to'ogor. 4 Fa'anra rung'ag be'
ma yugu dariy fan u wan', me yib e to'ogor i li' fa'anem ngem', ma yam' nike tay e ir e
kireb rok. 5 Ir e kireb rok me yim', ni bochan e dariy fan u wan' e yabul ni rung'ag. Fa'an
mang e tiyan', ma dabiyag ni nge yim'. 6 Ma fa'anra guy fa'anem ni damit e to'ogor nike
yib ma de thoy e yabul, mra yib e to'ogor ngar li'ed fapi tadenen. Ma fare damit e gu ra
tay ni ir e kireb rok nike yim' fa picha'.

7 "Fak e girdi', nggu tem ni gur e ngam mang damit ni fan ko girdi' nu Israel, ni gur
e bay u mog ngorad e pin'en ni bay ug gineangrad riy. 8 Fa'an gu ra yog ni bay be' nib
kireb ni bay yim', ma da mu ginaeng nge thilyeg pangin nge siyki yim', ma fa'anra yim'
u fithik' e denen rok, ma yam' nike tay e gu ra tay ni gur e kireb rom. 9 Ma fa'anra mu
ginaeng be' nib kireb, ma detal ko denen mra yim', ma kam ayuweg e birom e pogofan."

Ra be' ma tin nike mil fan ngak

10 I SOMOL e non ngog. I ga'ar, "Fak e girdi', mu weliy ngak e girdi' nu Israel e n'en
ni yad be yog ni be lungurad: Kadm'ad u tomalngin e denen rodad nge kireb ni kad
ngongliyed. Be m'ay e ufin u dowdad ngabang. Uw rogon me yag nda pired ni gadad
bfos? 11 Mog ngorad ni bod feni rriyul' ni Gag SOMOL ni Gag fare Got ni be par nib fos, e
aram feni rriyul' ni dabug ni ngug guy reb e tadenen ni nge yim'. Ya gu ba'adag ni nggug
guy nike cheal ke pi' keru' ko denen nge par nib fos. Israel, mu taleg e kireb ni ga be rin'.
Mang ni ga ba'adag ni ngamum'?
12 "Fak e girdi', mu weliy ngak e girdi' nu Israel ni fa'anra be par be' nib mat'aw me
tabab ko denen, ma tin ni bfel' ni i rin' e dabiyag ni nge ayuweg fa'anem ni nge dab kun
gechignag. Fa'anra bay be' nib kireb me tal ndabki rin' e kireb, ma dabki aw e gechig
ngak, ma be' nib mat'aw e fa'anra tabab i ngongliy e denen, ma dabiyag ni nge dab ni
gechignag. 13 Fa'an mang e ku gu micheg e yafos ngak be' ni bfel', machane me leamnag
nike gaman e tin ni bfel' nike rin', me tabab ngi i denen, ma aram e gag e bay gu pagtilin
fa pin'en ni bfel' ni i rin', ma ir e bayi yim' ni bochan e denen rok. 14 Fa'anra gu ginaeng
be' nib kireb ni gu be yog ngak nra yim', machane me tal ndaki denen me pig nge rin' e
tin nib mat'aw ma bfel' — 15 ni fa'anra ba yul'yul' ko thin ni yog nra rin', fa i fulweg e n'en
nike iring rok be', ma fa'anra tal ni dabki denen me fol ko fapi motochiyel ni mayagnag
e yafos, ma dabkun gechignag fa'nem, ya ke yag e yafos ngak. 16 Ma gu ra n'ag fan u
wun'ug e pi denen ni i rin'. Me par nike yag e yafos ngak ni bochan e ke rin' e tin nib
mat'aw ma bfel'.
17 "Girdi' ko nam rom e yad be yog ni tin ni gu be rin' e de mat'aw! Danga', rogon ni yad
be ngongol e de mat'aw. 18 Be' nib mat'aw e nap'an nra tal i rin' e tin ni bfel' me tabab
i rin' e tin nib kireb, mra yim' ni bochan e kireb ni be rin'. 19 Ma be' nib kireb e fa'anra
tal ndabki denen me rin' e tin nib mat'aw ma bfel', ma ke yag e yafos ngak. 20 Machane
gimed yu Israel e gimed be yog ni tin gu be rin' e de mat'aw. Ere bay gu turguy e n'en ni
nggu rin' ngomed ni be yan u rogon e tin ni gimed be rin'."

Murung'agen yu Jerusalem ni waer ko mael

21 Lan e bin ragag nge l'agruw e duw nga tomuren ni kan fekmad ni kalbus nga wuru'
e nam ko rofen ni lal ko pul ni ragag, me yib be' nib mo'on nike thay u Jerusalem i weliy
ngog nike waer e binaw nu Jerusalem. 22 Re nep' ni bay nga m'on ko ngiyal' ni taw, mu
gu thamiy rog nib gel ni ba' SOMOL rog. Fa'ani yan i kadbul me taw e re mo'on nem, me
gagiyeg nigeg SOMOL nge yag ni gu un ko numon bayay.

Denen rok e girdi'

23 Me non SOMOL ngog. 24 I ga'ar, "Fak e girdi', pi'in yad be par u lan e pi binaw ni kan
kirebnag ni bay u lan e nam nu Israel e be lungurad, 'I Abraham e ta'abe', me pi' Got e
re nam ney ngak ni ga'ngin. Ma gadad e gadad pire', ere re nam ney e chiney e ke mil
suwon ngodad.'
25 "Mu weliy ngorad e tin Gag SOMOL ni Th'abi Tolang gu be yog ni be lungug: Gimed
be kay ufin e gamanman nda mpaged e racha' riy nge lul nge m'ay'. Gimed be meybil
ko liyos nma meybil yugu boch e girdi' ngay. Gimed be thang e pogofan. Uw rogon ni
gimed be leamnag ni re nam ney e ke mil suwon ngomed? 26 Gimed be toer ko pi saydon
romed. Ngongol romed e kar gu dabuy. Ra be' ma yow be par be' ni gathi mabgol rok.
Uw rogon ni gimed be leamnag ni re nam ney e ke mil suwon ngomed?
27 "Mu weliy ngorad ni Gag SOMOL, ni Th'abi Tolang e gu be ning chiylen ngorad
nrogon feni riyul' ni Gag fare Got ni gu be par ni gub fos, e aram feni mich ni pi'in yad
be par u lan fapi binaw ni kan gothey e bay nthang e pogofan rorad. Ma pi'in yad be
par u wuru' e binaw i yan e bayi longuyrad e gamanman ni malboch. Ma pi'in yad be
mith u daken e pi burey ngu lan e yiy i yan e bay yib e liliy ngorad ngarm'ad. 28 Bay gu
gagiyegnag e re nam ney nge par ni ba nam ni kann'ag, ma gelngin e nam rorad nri yad

ba uf ngay e bayi m'ay. Pi burey nu Israel e bayi mak' gerger ndariy be' ni ku rayag ni nge
milekag riy. 29 Nap'an ni bay gu gechignag e girdi' nu Israel ni bochan e kireb rorad mu
gu gagiyegnag e nam rorad ngar n'aged, ma aram e bay ra nanged ni Gag fare SOMOL."

Wenegan e thin rok Got ni weliy e profet

30 I SOMOL e ga'ar, "Fak e girdi', girdi' ko nam rom e yad be weliy murung'agem ko
ngiyal' ni yad ra mada' u to'oben e pi yoror ko binaw ara u langan e pi mab ko naun
rorad. Be lungurad rorad, 'Darod ngad rung'aged e thin nike yib rok SOMOL e chiney.'
31 Ere girdi' rog e bay ra mu'ulunggad ngom ni ngar rung'aged e thin ni ngam weliy
ngorad, machane gathi bay rrin'ed e tin kam weliy ngorad ni ngar rin'ed. Ya ka yad
ba'adag ni ngu'ur lifithed l'ugunrad ngar thag niged e salpiy. 32 Rogon ni yad be leam
nigem e ta'reb rogom ngak be' nma paleg owchey nma yin' tangin e adag ma be chubeg
ba *harp*. Yad be motoyil nga urngin e thin ni ga be weliy ma dariy ta'ab bug riy ni yad be
fol riy. 33 Machane nap'an ni bay yib i m'ug e tin kam weliy ngorad ngar nanged nriyul',
ya mmuduwgil ni bay yib i m'ug nriyul', ma aram miyad nang ni immoy ba profet u
fithik'rad."

34

Pi tagafal saf nu Israel

1 I SOMOL e non ngog. 2 I ga'ar, "Fak e girdi', mup nga owchen e pi tagagiyeg nu Israel
e kireb rorad. Mu yi'iy ngamog ngorad e n'en ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog
ngorad: Kam riya'gad gimed e pi tagafal saf nu Israel! Gimed be ayuwegmed, machane
damur ayuweged e saf. 3 Gimed be unum e milik ni be yib ko saf, ma gimed be yin' e
mad nni ngongliy u bunu'en e saf, ma gimed be li' ngam longuyed e tin th'abi fel' e saf.
Machane damur ayuweged e saf. 4 Damur ayuweged e tin nib me'waer, ma damur gol
niged e tin ke m'ar, ma damur m'aged e mad ko yungin u downgin e tin ke maad'ad, ara
mfulweged e tin ke sor ngabang, ara mu changar niged e tin ke malboch. Machane ri
gafgow e gimed be tay ngorad. 5 Bochan e da i moy rorad e en nma gafaliyrad miyad
wear, me yib e gamanman ni malboch ngi i li'rad ma be longuyrad. 6 Ere pi saf rog e yad
be yan u daken e ted ngu daken e burey i yan. Kar weargad u fayleng i yan, ma dariy be'
ni be gayrad ara be guy rogon ni nge pir'egrad.

7 "Ere gimed e pi tagafaliy e saf, mu telmed ko tin gag SOMOL e nggu weliy ngomed.
8 Rogon feni riyul' ni Gag fare Got ni gu be par ni gub fos e aram rogon feni rriyul' ni
bfel' ni ngam motoyilgad ngog, ya saf rog e ke og e gamanman ni malboch ngorad yad
be li'rad ma yad be longuyrad, ya dariy be' ni be gafaliyrad. Ya pi tagafaliy e saf rog e
dar guyed rogon ni ngar gayed e saf. Kar pired ni yad e yad be ayuweged yad, ma darir
ayuweged e saf. 9 Ere mu telmed ngog e pi tagafaliy e saf. 10 I Gag SOMOL ni Th'abi
Tolang e kugog ni gag e to'ogor romed. Bay gu fek e saf rog romed ma dakriy bayay ni
nggu pagmed ngu'um gafaliyedrad; ma ku dakriy bi'id ni nggu pagmed nge mang gimed
e um ayuweged gimed. Bay gu leag e saf rog u pa'med nggu ayuwegrad nge dabkiyag ni
mu longuyed yad."

Fare tagafaliy e saf ni bfel'

11 "I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog ngomed ni gag e bay ggay e saf rog nggu
ayuwegrad 12 ni rogon ni ayuweg ba tagafaliy e saf e saf rok nra weargad miyad sul nga
ta'bang bayay. Yungi n'en nra weargad ngay ko fa rofen ni yib e gafgow nrib gel e bay
gu wan gu fulwegrad riy. 13 Bay gu wan ko pi nam i yan nggu kunuyrad nggu fulwegrad
ko nam rorad. Mu ug duruw'iyrad u daken e pi burey nu Israel, ngu to'oben e pi lul', ngu
urngin yang ni be par e girdi' riy. 14 Bay gu gagiyeg nagrad ngu'ur ked e pan ko yungi
n'en ni bay e pan riy u daken e pi burey ngu lan e pi loway ndabi buch ban'en rorad,
ngu urngin yang ni bay e pan riy nib galunglung u lan e nam nu Israel. 15 I gag e bay ug

gafaliy e saf rog, bay gu pir'eg bang ni ngar toffangad riy. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang
e kugog e pi thin ney.
16 "Bay gu changarnag e pi arorad nike malboch, mu gu fulweg e tin be sor ngabang,
mu gu taflaynag e tin ke maad'ad, mug golnag e tin ke m'ar; machane tin sugsug ma yad
ba gel e bay gu thangrad, ni bochan e gag ba tagafal saf ni n'en ni ba yal'uw e gu ma rin'.
17 "Ere gimed e ran' i gamanman rog nir, I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be weliy
ngomed nra bigmed ma bay gu pufthinnag mu gu ki'eg e tin ni bfel' u fithik' e tin kireb,
ni nggu ki'eg e saf u fithik' e kaming. 18 Boch i gimed e dar fel' u wan'rad e pan nth'abi
fel' ni yad be kay; gimed be yot'yot' nga but' e tin ndamur ked! Gimed be unum e ran nib
machalbog mi gimed pug e aer ko tin damur unumed. 19 Ma tin kabay e saf rog e yad e
thingar ra ked e pi pan ni mot'ed nga but' miyad unum e ran ni kam puged e aer riy.
20 "Ere chiney e Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog ngomed ni bay gu turguy e
n'en ni nggu rin' ngomed e tin ba gel e saf nge tin ba me'waer. 21 Tin nib m'ar e kam
thuruyed yad nga orel kar chuwgad u fithik'med. 22 Machane bay gu leag e saf rog
ma dab kug pagrad ngu'un gafgow nagrad. Bayi reb e saf rog mu gu turguy e n'en ni
nggu rin' ngak, ma aram mu gu ki'eg e tin ni bfel' u fithik' e tin nib kireb. 23 Bay gu pi'
ngorad ba pilung ni bod e tapigpig rog i David nge par ni go' ir e ngi i gafaliyrad, ma bay
i ayuwegrad. 24 I Gag SOMOL e bay gu mang Got rorad, ma ba pilung ni bod e tapigpig
rog i David e bay i par ni ir e be gagiyeg nagrad. I gag e gog e pi thin ney. 25 Bay gu
ngongliy reb e m'ag u thilmad ni ir e bayi micheg ngorad ni dabki buch ban'en rorad.
Bay gu chuweg ko nam rorad urngin e gamanman nra i maad'ad ngorad, ni fan e nge
yag ni par e saf rog u daken e ted ma yad be mol u fithik' e gerger ni dabki buch ban'en
rorad.
26 "Bay gu tow'ath nagrad mu gu tayrad ngu'ur pired ni kar liyeged fare burey rog nib
thothup. Nu rom e bay gu tow'ath nagrad riy ko n'uw u nap'an nike t'uf rorad. 27 Ma
bay i k'uf e gek'iy, ma be yib e ggan ko woldug, mra be' ma be par ko girok' e binaw
ndabki buch ban'en rok. Ngiyal' ni gu ra luf e chen ko girdi' rog ngar chuwgad u tan pa'
e pi'in ni ka ra tedyad ni sib, ma aram e bay ra nanged ni Gag SOMOL. 28 Pi nam ndar
nanged Got e dabkur giliw niged yad bi'id, ma dabki li'rad e gamanman ni malboch ngar
longuyedrad. Bay ur pired ndabki buch ban'en rorad, ma dakuriy be' ni ku ra k'aring e
marus ngorad. 29 Bay gu pi' e flang nib yong'ol butan ngorad ma dabkug pag e uyngol
ngeb ko fare nam. Ma pi nam e dabkur moning nigedrad bi'id. 30 Urngin e girdi' ni bay
ra nanged ni gag e gu be yoror rok piyu Israel ma yad e girdi' rog. I Gag SOMOL ni Th'abi
Tolang e kugog e pi thin ney.
31 "Gimed e saf rog, ni fare ran' i saf ni gu ma duruw'iy, e gimed e girdi' rog, me Gag e
Got romed," I SOMOL ni Th'abi Tolang e be non.

35

Gechig rok Got ngak yu Edom

1 I SOMOL e non ngog. 2 I ga'ar, "Fak e girdi', mup nga owchen e nam nu Edom e kireb
rorad. 3 Ngam weliy ko girdi' e pin'en ni Gag, SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog:
"I gag e to'ogor romed, e pi burey nu Edom!
Bay gu gagiyegnag e but' rom nge par ni dakriy ban'en ni bfel' ngay.
4 Bay gu pag e pi binaw rom nike mogothgoth
nge but' rom ni dakriy ban'en u daken;
Ma aram e bay mu nang ni Gag SOMOL.
5 "Umpared ni gimed ba to'ogor yu Israel bay ni pag girdi'en ngan nli'rad fa ngiyal'
nike aw e gafgow ngak, ni aram e ngiyal' nni gechignag ko denen rok e yay ni tomur.
6 Ere bod feni riyul' ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang, ni fare Got ni be par nib fos, e er feni
bmich ni yam' e bayi aw ngom ma dabiyag ni mmil riy. Ya ba kireb e rom ko pogofan ni

um thang, ma mathang pogofan e bayi lekem. 7 Bay gu gagiyegnag fare nam ni go' burey
nu Edom nge par ni dakriy ban'en riy mug li' ngem' urngin e girdi' ni yad ra milekag u
daken. 8 Bay gu upunguy daken e pi burey ko ldow', ma downgin e pi'in nli'rad ko mael
e bayi tharay e burey nge loway. 9 Bay gu gagiyegnag ngam par ni dakriy ban'en ni bfel'
rom bingyal'. Ma dariy be' ni ku ra par u lan fapi binaw rom bayay. Ma aram e bay mu
nang ni Gag fare SOMOL.
10 "Kamog ni fagal nam, nu Judah ngu Israel nge binaw riy, e bmil fan ngom ni ngam
tafnay, ni yug aram rogon ni Gag SOMOL e Got rorad. 11 Ere bod feni rriyul' ni Gag
SOMOL ni Th'abi Tolang, ni fare Got ni be par nib fos, e aram feni bmich ni bay gu fulweg
ngom puluwon e damumuw rom, awan' rom, nge fanenikan rom nib sor ko girdi' rog.
Bay ra nanged ni kug gechig nigem ni bochan e tin um rin' ngorad. 12 Ma aram e bay mu
nang ni Gag SOMOL e gu rung'ag fiti lungum, ni mog ni burey nu Israel e darkiy ban'en
riy ma bmil fan ngom ni ngam ful'. 13 Kug rung'ag fiti lungun nib togopluw ngog."
14 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Bay gu tem ni dariy e fel' rom ya nge ga'ngin
e fayleng me falan' ni kam nguchthul nga but', 15 nri bod rogon ni u mu felfelan' ko
mogoth ni tay yu Israel ni gag e suwog. Burey nu Seir, nge ga'ngin e nam nu Edom, e
bayi mogothgoth. Ma aram e bayi nang gubin e girdi' ni Gag fare SOMOL."

36

Tow'ath rok Got nga daken yu Israel

1 I SOMOL e ga'ar, "Fak e girdi', mu non ko pi burey nu Israel ngamog ngorad ni ngar
motoyilgad ko thin ni Gag SOMOL 2 ni Th'abi Tolang e nggog ni fan ngorad: pi to'ogor
nu Israel e kar minmin gad u wan'rad ma yad be ga'ar, 'Fapi burey ni kakrom e tafadad
e chiney!'
3 "Mu yi'iy, mag weliy e n'en ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog. Nap'an ni kol
fapi nam ni yad bbuguliyoror, e pi burey nu Israel ngar giliw niged, ma gubin e girdi' ni
i minmin ngak yu Israel. 4 Ere chiney e ngan motoyil ko tin nggog i Gag SOMOL ni Th'abi
Tolang ngomed e pi burey nge yochi burey, nge gimed e pi lul' nge loway, nge gimed e
yungi n'en ni kan n'ag ni dakriy e fel' riy, nge gimed e pi binaw u ted ni kan giliwnag ni
be moning nagmed e pi nam nib liyegmed.
5 "I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang, e kug welthin u fithik' gawelngin e damumuw rog
nib togopluw ngak fapi nam ni yad ba liyegmed, ma rib ga' nib sor fan ngak yu Edom.
U fithik' e minmin nge girigan' miyad kol e but' rog nge gel farad ko yungi tagil' e abich
ko gamanman riy.
6 "Ere mu yi'iy ni fan ko but' nu Israel; mog ko pi burey, yochi burey, lul', nge loway
e n'en ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang, e gu be weliy u fithik' e damumuw ni talyeag
rog, ni bochan e pi thin nib kireb ni yog e pi nam nge darifan ni yad be tay ngorad. 7 I
Gag SOMOL ni Th'abi Tolang, e gu be michmicheg ni fapi nam ni ba liyegrad e bay ni
darifan nagrad. 8 Machane p'ebgul fapi burey nu Israel e bay ki sum yuwan e gek'iy
riy me pi' wom'ngin ni fan ngomed gimed e girdi' rog nu Israel. Dabki n'uw nap'an ma
bay mu sulod nga tabnaw. 9 Gubmang ngomed, ma bay gu micheg ni but' romed e bay
kun gi' bayay min yung e woldug ngay. 10 Bay gu yo'or nagmed. Bay mu pired u lan fapi
binaw ngkum toyed bayay gubin e tin ni mogothgoth. 11 Bay gu yo'ornag e girdi' nge
garbaw. Bay mu yo'orgad nga rogon ni umed nsom'on, ma bay i yo'or pifakmed. Ma
bay gu pagmed ngam pired u rom ni bod ni um pired ko som'on, ma bay ggelnag e fla'ab
romed. Ma aram e bay mu nanged ni Gag fare SOMOL. 12 Bay gu sulwegmed e girdi' rog
nu Israel bayay ko fare but' ngam pired riy. Bayi par ni gimed e tafenmed, ma dariy bi'id
nra yim' pifakmed ko bilig.
13 "I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang, e gu be ga'ar: Rriy'ul nma yog e girdi' ni fare but'
e ma languy e girdi', mma iring pifak fare nam. 14 Machane chiney i yan ngaram e

dabki par nib talang girdi' ara iring rom pifakam. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be non. 15 Fare but' e dabki motoyil ko pi nam ni yad be moning nag nge girdi' ni be mkak'aran'rad ngak. Fare but' e dabki iring pifak fare nam. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be non."

Bin be'ech e yafos rok yu Israel

16 I non SOMOL ngog. 17 Ni ga'ar, "Fak e girdi', nap'an nma par pi yu Israel u daken e but' rorad, miyad ta'aynag u rogon e par nge ngongol rorad. Gguy e ngongol rorad ni bod feni ta'ay be' ni bpin nib pael. 18 Gu pag ngar thamiyed gelngin e damumuw rog ni bochan e mathang pogofan ni kar rin'ed u daken fare but' nge bochan e pi liyos ni aram e pin'en nike ta'aynag fare but'. 19 Kug gechig nagrad ni bochan rogon ni yad be par nge ngongol rorad nib kireb, ma kug werweregrad u daken e pi nam ni gathi nam rorad. 20 Demuturug e yungin ni yad be yan riy, ma yad be girengiy e m'ayfan nga daken fithingag nib thothup, ni bochan e rayag ni yog e girdi' ni ga'ar, 'Pichaney e girdi' rok SOMOL, machane dabisiy ni ngar chuwgad ko nam rok.' 21 Aram e ren'en ni magafan'ug riy nga fithingag nib thothup, nike m'aynag yu Israel fan ko yung i n'en ni yad be yan riy.

22 "I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e ba'aray e thin rog ni ngam man mu weliy ngak yu Israel ni nge lungum: N'en ni bay gu rin' e gathi bochmed yu Israel, ya bochan fithingag nib thothup, ni ir e um darifan niged u lan urngin e nam ni ummarod riy i yan. 23 Ngiyal' ni bay gu dag ngak e pi nam feni thothup fithingag nib gilbuguwan, ni fare ngachal ni um thiyar niged u fithik'rad, ma aram e bay ra nanged ni Gag e SOMOL. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog e pi thin ney. Bay gu maruwel ngomed nggu dag ngak e pi nam ni gub thothup.

24 Bay gu chuwegmed u gubin e nam mu gu fulwegmed ko nam romed. 25 Bay gu atngiy e ran nib machalbog nga dakenmed nggu machalbog nagmed u urngin e meybil ni um ted ko pi liyos romed nge urngin ban'en nike taymed ni kam kirebgad u p'eowcheg. 26 Bay gu pi' ba gumircha' nib be'ech ngomed nge reb e leam nib be'ech. Bay gu chuweg gumircha'med ni bod feni el e malang mu gu pi' ngomed ba gumircha' nma fol. 27 Bay gu pi' e kan nthothup rog ngomed mu gu gagiyeg nagmed ngu'um folgad ko pi motochiyel rog ma gimed be rin' urngin e tin kugog ngomed ni ngu'um rin'ed. 28 Ma aram e bay mpired ko fare nam ni gu pi' ngak e pi chitamangimed ni kakrom. Bay mmanged girdi' rog, mu gu mang Got romed. 29 Bay gu chuwegmed u fithik' urngin ban'en nma taymed ni kam kirebgad u p'eowcheg. Bay gu non ko woldug ni *grain* nge pire' i pire', nge dabki yib e uyongol ngomed. 30 Bay gu gagiyegnag e gek'iy ni yima kay wom'ngin nge yib wom'ngin ni pire', ma ku er i tay e woldug romed, nge dabki yib e uyongol ngomed ma dabki moning nagmed e pi nam. 31 Bay yib ngan'med pangimed nib kireb nge tin tagan ni um ngongliyed, mi gimed dabuymed ni bochan e denen romed nge kireb ni um rin'ed. 32 Israel, gu ba'adag ni ngam nanged ni gathi nggu rin' urngin e pin'ey ni bochmed. Gu ba'adag ni ngar mu tamra'gad mi gimed thamiy fenmed thiyar u wan' e girdi' ni bochan e n'en ni gimed be rin'. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog e pi thin ney."

33 I SOMOL ni Th'abi Tolang e be ga'ar, "Nap'an ni bay gu chuweg urngin e denen romed ngam machalboggad, mu gu gagiyeg nagmed ngam sulod ngam pired ngalan e pi binaw romed bayay mi gimed ngongliy rogon. 34 Gubin e girdi' e u ranod u to'oben e yungi n'en ni gimed ma wolduguy mu'ur guyed nike mak' gerger, machane bay gu gagiyeg nagmed ngam wolduguyed bayay. 35 Gubin e girdi' ni bay ur weliyed murung'agen e re nam ney ni i par nike mak' gerger ma ke thil ke par ni bod fa gi woldug nu Eden, nge rogon e pi binaw ni immoy riy ni kan kirebnag urngin ban'en riy, ma kan

36:26 Ezk 11:19; 18:31; 2 Kor 3:3 **36:27** Ezk 37:14; 1 Thess 4:8

iring e pin'en ni immoy riy ka ni pag u gil' nike tagan, ma ke thil ka ni yororiy ni fan ko mael, ma be par e girdi' u langgin. 36 Ma aram e pi nam ni yad bay u to'oben i yan ni ka yad bfos e bay ra nanged ni Gag SOMOL e kug ngongliy e pi binaw nni kirebnag nga ni pag ma kug wolduguy tagil' e woldug ni i par ndariy e woldug riy. I Gag SOMOL e kugog ni bay gu rin' e pin'ey ma i bay gu rin'."

37 I SOMOL ni Th'abi Tolang e be ga'ar, "Bay gon' daken. Bay gu gagiyegnag yu Israel ngar weniggad ngog ni nggu ayuwegrad. Bay gu gagiyeg nagrad ngar pire' gad ni bod ba ran' i saf. 38 Pi binaw ni ka ni kirebnag ka ni pag ni aram rogon e bayi sug ko girdi' ni bod rogon yu Jerusalem ni i par ba ngiyal' nib sug ko saf ni nga ni pi' ni maligach ko rofen ni ngan madnomnag ba madnom ni ba ga'. Ma aram e bay ra nanged ni Gag e SOMOL."

37

Fare loway i yil nike mlik'

1 Gu thamiy gelngin SOMOL ni yib ngog nib gel me fekeg nge yan i teg ngalan ba loway nike sug daken e but' riy ko yil. 2 Ma gamow lekag fare loway, mu gguy ni pire' e yil ni bay riy nike mlik'. 3 Me ga'ar ngog, "Fak e girdi', ga be leamnag ma ku rayag ni nge fos e pi yil ney?"

Mu gu fulweg ngak ni lungug, " SOMOL ni Th'abi Tolang, kemus ni gur e rayag ni ngam pi' e fulweg ko bug nir e thin."

4 Me ga'ar, "Mu weliy e yi'iy ngak e pi yil ney. Mog ngak e pi yil ney nike mlik' ni ngar motoyilgad ko thin rok SOMOL. 5 Mu weliy ngorad ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog ngorad ni be lungug: Bay gu pi' e pogofan romed nggu fasegmed bayay. 6 Bay gu tay e ufin nga dowmed, mu gu ing e biyach u wuru'. Bay gu pi' e pogofan romed nggu fasegmed bayay. Ma aram e bay mu nanged ni Gag e SOMOL."

7 Ma aram mu gu yi'iy ni bod nnog ngog. Nap'an ni gu be welthin mu gu rung'ag lingan bogi ban'en ni be chachafin, me sul fapi yil nge ul ul. 8 Ma nap'an ni ku gu be yaliy, me sul e ufin nge biyach nge ing fapi yil. Machane dariy e pogofan ko fapi dowef.

9 Me ga'ar Got ngog, "Fak e girdi', mu yi'iy ngak e nifeng. Mog ngak e nifeng nike yog SOMOL ni Th'abi Tolang ni nge yib e nifeng u gubin yang nge fulweg e pogofan nga fithik' e pi dowef ney ngar fosgad bayay."

10 Mu gu yi'iy ni bod nnog ngog. Me sul e pogofan ngak fapi dowef nib yam', miyad fos ngar sak'iygad. Ma yad bod e salthaw ni pire' ni pire'.

11 Me ga'ar Got ngog, "Fak e girdi', girdi' nu Israel e yad bod e pi yil ney. Yad be yog ni kar mlik'gad ndakuriy ban'en ni be l'agan'rad ngay, ma dakuriy farad. 12 Ere mu yi'iy ngak piyu Israel ni girdi' rog ngamog ngorad ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e bay gu bing e pi malangen e yam' ni yad bay riy. Mu gu chuwegrad riy, nggu fulwegrad ko nam nu Israel. 13 Nap'an ni bay gu bing e pi malangen e yam' ni ka ni k'eyag e girdi' rog riy nggu fekrad nga wuru', ma bay ra nanged ni Gag e SOMOL. 14 Bay gu pag athon l'ugunag ngorad nggu fasegrad, mu ur pired ko nam rorad. Ma aram e bay ra nanged ni Gag e SOMOL. Kug micheg ni bay gu rin' e ren'ey ma ri bay gu rin'. I Gag SOMOL e gu be yog e pi thin ney."

Yu Judah nge yu Israel ni bay ra pirew nga tan pa' ta'reb e Pilung

15 Me non SOMOL ngog bayay. 16 I ga'ar, "Fak e girdi', mu fek ba ley i gek'iy ngam yoloy e pi thin ni ba'aray nga daken: Nam nu Judah. Mu kum fek ba ley ngam yoloy e pi thin ni ba'aray nga daken: Nam nu Israel. 17 Ma aram ma ga puthuy taban e gal ley i gek'iy ney ngam kol nga pa'am ni gowa ta'ab ley i gek'iy. 18 Girdi' ko nam rom e bay ra weniggad ngom ni ngam weliy fan ngorad. 19 Ma ngamog ngorad ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e bay gu fek e ley ni ba'aram e gek'iy ni be yip' fan yu Israel nggu pethuy ko ley ni ba'aram

ni be yip' fan yu Judah. Bay gu ngongliy ta'ab ley i gek'iy ko gal ley i gek'iy ney nggu kol u lan pa'ag.
20 "Mu kol e gal ley i gek'iy ner ni kam yoloy e thin ngay, ma gguy rogon nge guy e girdi'. 21 Ma ga weliy ngorad ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e bay gu chuweg e girdi' nu Israel u lan e pi nam ni kranod ngay, bay gu kunuyrad mu gu fulwegrad ko nam rorad. 22 Bay gu ulunguyrad ngar manged girdi'en ta'ab nam u daken e pi burey nu Israel. Bay ra pired ni ta'reb e pilung e be gagiyeg nagrad, ma gathi bay kur pired ni yad girdi'en ruw i nam ara rki'gad ngar l'agruw ulunggad u tan pa' l'agruw i pilung. 23 Dab ku ra ta'ay niged yad ko fapi liyos ni sunsonogor bi'id ara ra alit niged yad ko denen. Bay gu pithigrad ko yupa' i kanawo' ni yad ma denen riy ngu'ur n'igedgag. Bay gu machalbog nagrad; bay ra manged girdi' rog, mu gu mang Got rorad. 24 Ba pilung ni bod e tapigpig rog i David e bayi mang pilung rorad. Yad gubin ni bay ra cheaggad nge par ni ta'ab pilung e be gagiyeg nagrad ma bay ur folgad ko pi motochiyel rog nri yad ba yul'yul' ngay. 25 Bay ra pired ko fare nam ni gu pi' ngak e tapigpig rog i Jakob, ni fare nam ni i par pi chitamangirad ni kakrom riy. Bay ra pired u rom, ma ku er i tay pifakrad nge urngin e pi'in bay yib ni owcherad ni dariy n'umngin nap'an. Ba pilung ni bod e tapigpig rog i David e bay i gagiyeg nagrad ni dariy n'umngin nap'an. 26 Bay gu ngongliy ba m'ag u thilmad nra micheg ni dabki buch ban'en rorad bingyal'. Bay gu tayrad ni yad bmuduwgil mu gu yo'or nagrad, ma bay gu duwgiliy ni Tempel rog e nge par u lan taferad ndariy n'umngin nap'an. 27 Bay ug par rorad u rom; nggu mang Got rorad miyad mang girdi' rog. 28 Nap'an ni bay gu tay e Tempel rog ngaram ni nge par u fithik'rad ni dariy n'umngin nap'an, ma aram e pi nam e bay ra nanged ni Gag SOMOL e ku gu mel'eg yu Israel ni ngar manged girdi' rog."

38

Gog ni bod ba talin e maruwel ku Got

1 I SOMOL e ga'ar ngog. 2 "Fak e girdi', mup nga owchen Gog e kireb rok, ni ir e tolang ko gagiyeg ko pi nam nu Meshek ngu Tubal u daken e but' nu Magog. Mu togopluw ngak 3 ngamog ngak ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang, e gag e to'ogor rok. 4 Bay gu cheleg u but', nggu the' e lam nga ydodan, ngug girengiy nge gubin raba' e salthaw rok ngar chuwgad. Ni pi salthaw rok, nib mu'un e os rorad ngorad nge pi'in nma yannag e os ni kar chuwgad ko mad ni ta'reb rogon, ni gathiyad bilich, nge urngin e salthaw ni be fek e *shield* ni bay e saydon u pa'rad. 5 Yu raba' i salthaw nu Persia, Ethiopia, ngu Libya e yad mu'un ngak, ni yad gubin ni bay e *shield* rorad nge *helmet*. 6 Gubin e salthaw ko but' nu Gomer ngu Beth Togarmah u lel'och a yad mu'un ngak, nge ku boch e pumo'on u boch e nam nib yo'or. 7 Mog ngak nge felfal'eg rogon me non ko yu raba' i salthaw rok ngar felfal'eged rograd u tan lungun. 8 Tomuren boch e duw ma bay gol'oeg ni nge cham ngab binaw ni aram e gin kan kunuy e girdi' ni kan fulweg u boch e nam ngay ni yad be par ni dariy loren e mael rorad. Bayi cham ko pi burey nu Israel, ni kan pag nike n'uw nap'an ni dakriy ban'en riy, machane aram e gin bay gubin e girdi' riy ni yad be par u fithik' e gapas. 9 Ir nge salthaw rok nge boch e nam nib yo'or ni yad mu'un ngak e bay ra chamgad ni bod bangi yoko' ngar upnguyed fare binaw ni bod bang i manileng."
10 Irera' e n'en ni be yog SOMOL ni Th'abi Tolang ngak Gog: "Nap'an nrataw ko ngiyal' i n'em ma bay mu tabab i tanomnag e kireb. 11 Bay mu leamnag ni ngam cham ngab binaw ni dariy gelngin ni gin be par fapi girdi' riy u fithik' e gapas ni dariy ban'en ni be buch rorad u lan yochi binaw ndariy e yoror nge rungrung riy. 12 Bay mu fek u fithik' e yargal e chugom rok fapi girdi' ni yad ma par u lan fapi binaw ni immoy bingyal' ni mogothgoth. Ni kar mukungad ngaram u boch e nam, ma chiney e ke yo'or yuran' i gamanman rorad nge binaw ma yad ma par ko tamdardar ko kanawo' ko fayleng. 13 Girdi' nu Sheba ngu Dedan nge fapi siyobay ko yochi binaw nu Spain e bay ra fithed

gur ni ngar ga'argad, 'Kam kunuy e salthaw rom ni ngar chamgad ni fan e ngar feked u yargal e chugom? Ere ga be nameag ni ngam fek e silber nge gol, nge yuran' i gamanman nge binaw, mag yan ni kamfek urngin e pin'ey?' "
14 Ere SOMOL ni Th'abi Tolang e ke l'ogeg ni nggog ngak Gog e n'en nike yog nib sor
ngak: "Chiney ni be par e girdi' rog nu Israel ndariy ban'en ni be buch rorad, e bay mu
fal'eg rogom 15 ngam chuw ko gin ga bay riy ko lel'och nib palog, ni ga be gafaliy barba'
i salthaw nib gel gelngin u boch e nam nib yo'or, ni yad gubin ni yad bay u daken e os.
16 Bay mu cham ko girdi' rog nu Israel ni bod bang i nifeng nib gel ni be th'ab daken fare
nam. Nap'an nra taw ko ngiyal' i n'em, ma bay gu l'oegem ngam giliwnag e binaw rog
ni fan e nge gagyel ko pi nam ko gag Mini', me dag fanag thothup ko n'en ni kug rin' u
dakanam. 17 I gur e cha' ni gu weliy murung'agem kakrom, gu weliy u daken e tapigpig
rog, ni fapi profet nu Israel, ni pi rran ni bay i yib e bay gu tay be' ni nge cham nga Israel."
I SOMOL ni Th'abi Tolang e be non.

Gechig rok Got nga Gog

18 I SOMOL ni Th'abi Tolang e be ga'ar, "Re rran nra cham Gog nge k'ol yu Israel, e bay
gu damumuw. 19 Gu ra gagyelnag u fithik' guwalngin e damumuw rog ni rofen nem
e bay e durru' nib gel u daken e but' nu Israel. 20 Urngin e nig nge arche', nge urngin
e gamanman ni tin nib ga' nge tin nib achig, nge urngin e girdi' u daken e fayleng ni
bayi t'on ko marus ngog. Pi burey e bayi puth nga but', bayi muchbu' e yung i pe'rech,
ma gubin e yung i rungrung ni bayi m'ing nga but'. 21 Bay gu k'aring e marus ngak Gog
ko urngin e pin'en ni yima rus ngay. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be non. Pi
salthaw rok e bay i mang yad e ra chealgad ngar yip'ed e saydon rorad ngorad. 22 Bay gu
gechignag ko liliy nge yam'. N'uw ni gel nge ayis ni be mul u lang, nib mu'un e nifiy nge
sulfur ngay, ni bay i m'ap nga daken nge nga daken e raba' i salthaw rok nge nga daken
e pi nam ni yo'or ni yad bfol ngak. 23 Irera' rogon ni bay gu dag ngak urngin e nam ni
gag e bgel gelngig ma gub thothup. Ma aram e bay ra nanged ni Gag fare SOMOL."

39

Me'waer ni tay Gog

1 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Fak e girdi', mu non nib togopluw ngak Gog, ni ir e
ga' ko gagiyeg ko fagal nam nu Meshek ngu Tubal, ni ngamog ngak ni gag e to'ogor rok.
2 Bay gu soreg nga bang nib be'ech nggu gafaliy nga orel u lan e lel'och nge yib i taw ko
fapi burey nu Israel. 3 Ma aram e bay ggad e gat'ing nge mul u ba' ni gil'ay i pa' nge pi
gan e gat'ing u ba' ni mat'aw i pa'. 4 I Gog nge raba' i salthaw rok nge pi'in karmanged
ngak e bay ra thiggad ni karm'ad u daken fapi burey nu Israel, ma bay gu pag e ldow
rorad nge mang ggan ko urngin e arche nge gamanman ni malboch. 5 Bay ra thiggad ni
yad ba yam' u lan bang i tafelfel'. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be non. 6 I gag e bay
gup' e nifiy u daken e but' nu Magog nge ga'ngin dap'el'ay ni gin ma par e girdi' riy ni
dariy ban'en nma magawon nagrad, ma urngin e girdi' ni bayi nang ni Gag fare SOMOL.
7 Bay gguy rogon ni nge urngin e girdi' rog nu Israel me nang fithingag nib thothup, ma
dab kug pag fithingag ngu'un dariyfannag. Ma aram e bayi nang e pi nam, ni Gag fare
SOMOL, ni gag fare Got nib thothup rok piyu Israel."
8 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Re rran ni gu be weliy murung'agen e rib mich ni
bayi taw ngay. 9 Fapi girdi' ni yad be par u lan e pi binaw nu Israel e bay ranod ra kunyed
e talin e cham ni kann'ag ni nge mang l'ud rorad. Bay u ra urfiyed yung i *shield*, gat'ing,
gan e gat'ing, sarey, nge gul, nib gaman e l'ud riy u lan medlip e duw. 10 Dakriy fan ni
ngkur kunyed e l'ud u lan e yungi flang fa ku ra th'abed e gek'iy u lan e loway, ni bochan
e bay fapi talin e cham ni kann'ag ni yad ra fanay ni l'ud. Bay ra giliw niged e pi'in u ra
giliw niged yad." Fare SOMOL ni Th'abi Tolang e be non.

Fare gum'eyag rok Gog

11 I SOMOL e ga'ar, "Nap'an nra buch urngin e pin'ey, ma bay gu pi' ngak Gog bang
ntagil' e gum'eyag u Israel, u lan e Loway ko Milekag nib loway ni bay ko ngek ko fare
Dead Sea. Gog nge urngin e salthaw rok e bay ni k'eyagrad u rom, ma fare loway e bay
un pining fithingan ni 'Fare Loway Ko Salthaw Rok Gog.' 12 Ra gamen medlip e pul nra
k'eyag piyu Israel gubin fapi ldow mfini be'ech bayay fare but'. 13 Urngin e girdi' u lan
fare binaw ni bayi un ko ayuw ngan k'eyagrad, ma bay ni tay farad ko ren'ey ko rofen
ni gu ra gel. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e kugog e pi thin ney. 14 Tomuren nike m'ay
fa medlip i pul, ma bay ni mel'eg boch e pumo'on ni nge milekag u daken fare nam ni
ngar pir'eged e tin ke magay e ldow u but' ngar k'eyaged, ya nge yag ni ngar be'ech niged
fare but'. 15 U ranod nga talang nge nga pe'ening ko fare binaw, ma gubin ngiyal' ni yad
be pir'eg yilen e girdi', ma bay ra ted e pow nga charen ya nge yib e pi'in nma ker e low
ko yam' miyad k'eyag ngalan Fare Loway Ko Salthaw Rok Gog. 16 (Bay bochi binaw nib
chugur ni kan tunguy fithingan fare raba' i salthaw ngay.) Ma aram e fare but' e bay kun
be'echnag bayay."

17 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar ngog, "Fak e girdi', mu pining urngin e arche nge
gamanman ngarbad u gubin yang ngar longuyed fare maligach ni kug fal'eg rogon ni
fan ngorad. Ireram ba madnom nib ga' u daken fapi burey nu Israel, ni gin bay ra
longyed e ufin riy miyad be unum e racha'. 18 Yad e ngar longyed downgin e fapi salthaw
miyad unum racha'en e pi tayugang' nu fayleng, ni pi'in ni ngan li'rad ni bod e saf ni
pumo'on nge saf ni kab bitir ara kaming ara garbaw ni pumo'on nib sugsug. 19 Nap'an ni
gu ra thang e pogofan rok e pi girdi' ney ni bod rogon ni ngani maligach ngorad, ma fapi
arche' nge gamanman e ngar longyed urngin e mam nrayag nga yinrad, miyad unum e
racha' nge taw ko ngiyal' ni kar chinggad ngay. 20 U daken e tebel rog e bay ra languyed
urngin e tin nrayag rorad e os nge pi'in yad ma yan u os, nge salthaw nge pi girdi'en e
mael. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e kugog e pi thin ney."

Yu Israel ni sul nga rogon

21 I SOMOL e ga'ar, "Bay gu gagiyegnag fapi nam ngar guyed gil'ilungug mug dag
ngorad rogon ni gu ma maruwel nga gelngig nggu rin' e tin kug duwgiliy nib mat'aw.
22 Piyu Israel e bay ra nanged i yan ngaram ni Gag fare SOMOL ni Got rorad. 23 Ma aram
e bayi nang e pi nam ni piyu Israel e ranod ni kalbus nga wuru' e nam ni bochan e pi
denen nra ngongliyed nib togopluw ngog. Gu cheal nggu pi' keru'ug ngorad mu gu pag
e to'ogor rorad ngar gelgad ngorad mi ni thang e pogofan rorad u fithik' e mael. 24 Gu
pi' ngorad e tin ndabisiy ni nge aw ngorad ni fan ni yad ba ta'ay nge gafarig rorad nib
kireb, ma aram mu gu pi' keru'ug ngorad."

25 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Machane chiney e bay gu par ni bay e marnguy
rog nga daken e pi'in owchen Jakob, ni fapi girdi' nu Israel, ma bay gu gagiyegnag ngar
fla'abgad bayay. Bay gu yororiy fithingag nib thothup. 26 Nap'an ni yad ra par bayay ni
dakriy ban'en ni be buch rorad u lan taferad, ma dariy be' ni ku be togopluw ngorad, ma
rayag ni ngar paged talin rogon ni un dariyfan nagrad ni fan e ra pagedgag. 27 Rogon ni
nge m'ug ngak e pi nam nib yo'or ni gub thothup, e bay gu fulweg e girdi' rog rok urngin
fapi nam nma par e to'ogor rorad riy. 28 Ma aram e bayi nang e girdi' rog ni Gag SOMOL
ni Got rorad. Yad ra nang e ren'ey ni bochan e gu pi'rad ngar kalbusgad ma chiney e kug
kunuyrad kug fulwegrad ngalan e nam rorad, ni dab gu pag bagyad. 29 Bay gu pu'og e
kan nthothup rog nga daken e girdi' nu Israel ma dakriy bingyal' ni gu ra pi' keru'ug
ngorad. I Gag fare SOMOL ni Th'abi Tolang e kugog e pi thin ney."

BA CHANGAR NI PILYEG NGE GUY E BIN BAY FIN TOY E TEMPEL

40

(40:1—48:35)

Ezekiel Nni Fek Nga Jerusalem

1 Bin ragag e rran ko be'ech e duw, ni aram e bin rliw' nge lal e duw nga tomuren nni
fekmad ni kalbus nga wuru' e nam ma ragag nge aningeg e duw nga tomuren ni kan kol
yu Jerusalem. Rofan nem mu gu thamiy gelngin SOMOL ni bay, ma aram me chibiyeg
nge fekeg i yan. 2 U lan e changar rog ni pilyeg e fekeg Got ko binaw nu Israel nge teg
nga daken bburey nib tolang. Puluwon owcheg e gguy ban'en ni bod bbinaw nib ga' nib
sug ko naun. 3 Me fekeg i yan nggu chuchugur ngay, mug gguy be' ni pumo'on ni be mat
ra'en ni bod e wasey ni *bronze*. Nike kol ba fol nni fal'eg ko mad ni wech nge ba ley i ren
ni yima foleg ban'en ngay, nib sak'iy u charen langan e garog.
4 Me ga'ar ngog, "Fak e girdi', mu changar. Mu l'eg telim mag fal'eg i guy e tin nggu dag
ngom, ya arfan ni kan fekem e ngaray. I gur e ngamog ngak e girdi' nu Israel urngin e
tin ngam guy."

Bin ngek e Garog

5 N'en ni gguy e ba Tempel, nib liyeg bangi rungrung ni aram e yaror riy. Fare pumo'on
e fek fagi fol, ni ragag e fit n'umngin, nge foleg fare rungrung. Ma ragag e fit tolngin ma
ku ragag e fit dub'agin. 6 Ma aram me yan fare pumo'on nga langan ba garog nib sap
ko ngek. Me yan ko tawo' ni yan u but' ngalang nga langan fare garog me foleg langan
fare garog u ba'niyen i yan nga ba'an naun; ma ragag e fit radan. 7 Ba' nem riy e bay e
gin yima yan riy, nra barba' riy ma bay dalip e senggil riy ni tafen e matnag. Ra reb e pi
senggil nem ma ta'reb n'umngin nge radan, ni go' ragag e fit, ma rungrung u thilin e pi
senggil nem e meruk e fit dub'agin. U ba' nem e pi senggil ko matnag e bay bang ni yima
yan riy ni ragag e fit n'umngin nib sor nga langan ba mab u reb e senggil ni yima yan riy
ngalan e yoror ko ba' ni mit fare Tempel. 8-9 Me foleg e re senggil ney me pir'eg ni ragag
nge aningeg e fit u barba' nga barba'. Ba' ni lane yoror ko re senggil ney e bay fare garog
riy nib sabaliy fare Tempel. 10 Pi senggil ni tafen e matnag u barba' ngu barba' e gin ni
yima yan riy e go' ta'reb ga'ngin, ma rungrung u thilthilin e go' ta'reb dub'agin.
11 Me migid, me foleg fare mo'on radan e gin yima yan riy nga langan e garog. Ma rliw'
nge l'agruw e fit radan, ma ragag nge nel' e fit langan e garog u barba' nga barba'. 12 Mit
fapi senggil ko matnag e bay ba yoror riy nib sobut' ni rliw' e inch tolngin ma rliw' e inch
dub'agin. (Fapi senggil e ragag e fit ga'ngin nge n'umngin.) 13 Ma aram me foleg thilin e
rungrung u ba' ni tabgul u reb e senggil nge yan i taw ko rungrung u ba' ni tabgul ko fa
binem e senggil ni bay u puluwon nga barba' fa gin ni yima yan riy, ma aningeg i ragag
nge l'agruw e fit pal'afngin. 14 Fare senggil nib orel e yani mab ngalan e yoror. I foleg re
senggil nem me pat ngay ni guyey nge aningeg e fit radan. 15 Meruk i ragag nge aningeg
e fit n'umngin fare kanawo ni tabab u wuru' e rungrung ko garog nge mada' nga barba'
fare senggil ni th'abi wuryel. 16 Bay yoch yang i chabal ko rungrung u wuru' gubin fapi
senggil ma ku bay ko rungrung u thilin fapi senggil. Kan ker ya'an e gek'iy ni *palm* nga
daken e rungrung u barba' ngu barba' e gin yima yan riy.

Thal ni wuru' e yoror

17 Fare mo'on e fekeg u langan fare garog ko fare pa' i kanawo ngalan e yoror. Ma bay
guyey e senggil ni kan toy nib foch u downgin fare yoror, ma puluwon e pi senggil nem
nga wean e kan filath ba thal i malang riy, 18 ni yan u rom nge liyeg lan e yoror. Lan re
yoror ney e ba sobut' ko thal ni langgin e yoror.
19 Bay reb e garog nib tolang ni yima yan riy ngalan e thal ni langgin e yoror. Fare
mo'on e foleg thilin fagal garog ma 168 e fit pal'afngin.

Fa bin lel'och e Garog

20 Ma aram me foleg fare mo'on reb e garog ko ba' ni lel'och ni sor ngalan e thal ni
wuru' e yoror. 21 Fa dalip i senggil ko matnag u barba' ngu barba' fa gin yima yan riy, nge
rungrung u thilin fapi senggil, nge fare senggil ni yima yan riy nga lane thal ni l'agruw
e yoror e go' ta'reb folen ko tin ba'aram u lan e bin ngek e garog. Meruk i ragag nge
aningeg e fit n'umngin fare kanawo' ma aningeg i ragag nge l'agruw e fit radan. 22 Fare
senggil nu langan e garog, nge winda, nge fapi ya'an e gek'iy ni *palm* e ta'reb ya'an ko tin
bay ko bin ngek e garog. Medlip thal e tawo' ni yan ngalang ko re garog ney, ma fa gin
yima yan riy ngalan e yoror e kubay reb e senggil riy nib sabliy lan e yoror. 23 Puluwon
e garog u lel'och nga barba' e yoror e bay reb e garog ko thal ni l'agruw e rungrung nib
sor ngalan e thal ni langgin e yoror, nri bod rogon fa bin bay u ba' ni ngek. Fare mo'on e
foleg thilin fa gal garog ma 168 e fit pal'afngin.

Fa bin yimuch e Garog

24 Me migid, me fekeg fare mo'on ko bin yimuch e garog, nu rom e gguyew reb e garog
riy. Me foleg e ba' ni langgin e rungrung riy nge fare senggil ni yima yan riy nga naun,
ma ta'ab rogon ko fa tin ba'aram. 25 Bay e winda' u lan fapi tafen e matnag ko biney e
garog ma ku bay u lan fare senggil ni yima yan riy nga naun, ni ta'ab rogon ko fa tin
ba'aram, ma ku re garog ney e meruk i ragag nge aningeg e fit n'umngin ma aningeg i
ragag nge l'agruw e fit radan. 26 Medlip thal e tawo' ni sor ngalang ko fare garog, ma fare
senggil ni yima yan riy nga naun e bay u baley nib sabliy lan fare yoror. Kan ker ya'an e
gek'iy ni *palm* nga downgin e rungrung riy nib sap ko gin yima yan riy. 27 U roy e kubay
reb e garog ko thal ni langgin e yoror. Fare mo'on e foleg pal'afngin fagal garog, ma 168
e fit pal'afngin.

Thal ni langgin e yoror: Bin yimuch e garog

28 Fare mo'on e fekeg nggu warow ko bin yumuch e garog ngalan e thal ni langgin e
yoror, me foleg fare garog, ma ta'reb ga'ngin ko tin ni ba'aram e garog ko fa thal ni wuru'
e rungrung. 29-30 Ra reb fapi senggil ko matnag, nge gin yima yan riy nga naun, nge thal
ni langgin e rungrung e go' ta'reb ga'ngin ko tin ba'aram e garog. Ku bay e winda u lan
fapi senggil ko biney e garog. Fare garog e meruk i ragag nge aningeg e fit n'umngin
ma radan e aningeg i ragag nge l'agruw e fit. 31 Gin yima yan riy nga naun e ba sabliy e
bin ba'aram e yoror, ni kan ker ya'an e gek'iy ni *palm* nga downgin e rungrung ko gin ni
yima yan riy. Meruk thal e tawo' ni sor ngalang ko biney e garog.

Thal ni langgin e yoror: Bin ngek e garog

32 Fare mo'on e fekeg ko fa binem e garog ni ngek ngalan e thal ni langgin e yoror.
Me foleg fare garog, ma ta'reb ga'ngin ko fa tin ba'aram. 33 Pi senggil ni tafen e matnag
nge gin yima yan riy nga naun, nge yungin langgin e rungrung riy e ta'reb folen ko tin
ba'aram e garog. Pi senggil nem ko matnag e ba liyeg e winda, ma ku aram rogon fa
binem e senggil ni yima yan riy nga naun. Fare garog e meruk i ragag nge aningeg e fit
n'umngin ma aningeg i ragag nge l'agruw e fit radan. 34 Fa gin yima yan riy nga naun e
ba sabliy e thal ni wuru' e yoror. Kan ker ya'an e gek'iy ni *palm* nga downgin e rungrung
ko gin yima yan riy. Meruk thal e tawo' ni sor ngalang ko biney e garog.

Thal ni langgin e yoror: Bin lel'och e garog

35 Ma aram me fekeg fare mo'on ko bin lel'och e garog. Me foleg, ma ta'reb ga'ngin ko
tin ba'aram. 36 Ku bod fatinef, ni ku bay e pi senggin ni tafen e matnag, ni kan nunuwnag
e pi rungrung riy, nge gin yima yan riy nga naun, nge pi winda nike liyeg. Biney e garog
e meruk i ragag nge aningeg e fit n'umngin ma aningeg i ragag nge l'agruw e fit radan.
37 Fa gin yima yan riy nga naun e ba sabliy e thal ni wuru' e yoror. Kan ker ya'an e gek'iy
ni *palm* nga downgin e rungrung ko gin yima yan riy. Meruk thal e tawo' ni sor ngalang
ko biney e garog.

Boch e naun nib chugur ko bin ni lel'och e garog

38 U lan e ba' ni wuru' e yoror e bay boch reb e naun nib peth ko ba' ni langgin e garog
ko ba' ni lel'och. Ni bmab ngalan fa gin yima yan riy nga nu'an nib sabliy fare yoror, ni
aram e gin yima luknag e gamanman riy ni ngan orfeg ni kab polo' ni maligach. 39 U lan
e re senggil ney ni yima yan riy nga naun e bay aningeg i tabel riy, l'agruw nga barba'
e senggil ma l'agruw nga barba.' U daken e pi tebel ney e yima li' e gamanman riy ni
ngan pi' ni maligach, demturug ko ngan orfeg ni polo' ara maligach ni fan ko denen ara
maligach ni mathang malfith. 40 Wuru' fare senggil e ku bay aningeg e pi tabel nem riy,
l'agruw nga barba' ma l'agruw nga barba' e gin yima yan riy ngalan e bin lel'och e garog.
41 Gubin e pi tebel ney ni meruk ni yima li' e gamanman u daken ni maligach: aningeg
u lan e senggil ma aningeg ngalan e yoror. 42 Aningeg e tabel e bay u lan fachi naun,
ni yima fanay ni ngan bangbengnag fare maligach riy ni ngan orfeg nib polo', pi tebel
nem e malang ni kan puy. Pi tebel nem e rliw' e inch tolngin ma daken e guyey e inch
n'umngin nge radan, ma gubin e tatalin e mali' gamanman ma yima cha'riy u daken e
pi tebel ney. 43 Marichalen e pi tebel nem e dalip e inch radan. Gubin e ufin ni ngan pi'
ni maligach e kan tay nga daken e pi tebel nem.

44 Ma aram me fekeg ngalan e bin langgin e yoror. Ma bay l'agruw i senggil ni bmab
nga langgin e bin langgin e yoror, reb e bsap ko yimuch u charen fa bin lel'och e garog
ma reb e ba sap ko lel'och u charen fa bin yimuch e garog. 45 Me yog fare mo'on ngog ni
fa bin ba'aram e senggil ni bsap ko yimuch e fen e prist nma pigpig u lan fare Tempel,
46 ma senggil nib sap ko lel'och e fen e prist nma pigpig u altar. Gubin e pi prist nem ni
yad owchen Zadok; karmusgad chonggin fare ganong rok *Levi* nni pi' mat'wunrad ni
ngranod nga mit SOMOL ngar pigpiggad ngak.

Thal ni langgin e yoror nge fare naun ko Tempel

47 Fare mo'on e foleg fa bin langgin e yoror, ma 168 e fit radan ma ku aram n'umngin.
Fare Tempel e bay u ba' ni ngal riy, ma bay ba altar u mit. 48 Ma aram me fekeg fare mo'on
nga langan e gin yima yan riy ngalan fare Tempel. Me foleg langan e gin yima yan riy
nga langgin fare Tempel ma mereb e fit n'umngin ma rliw' nge aningeg e fit radan ma
lal e fit dub'agin e rungrung u barba' ngu barba'. 49 Bay yu thal i tawo' ni sor ngalang ko
gin yima yan riy nga senggil, ni guyey nge aningeg e fit radan ma rliw' e fit n'umngin.
Ma bay l'agruw i rumog, nra reb ma bay u barba' e gin yima yan riy nga naun.

41

1 Me migid, me fekeg fare mo'on ngalan e bin ga' e senggil, ni aram e Gin nib Thothup.
Me foleg e gin yima yan riy nga langgin fare senggil nib ga': Ma ragag e fit n'umngin
2 ma ragag nge meruk e fit radan, ni bay e rungrung u barba' ngu barba' ni meruk e fit
dub'agin. Fare mo'on e foleg fare senggil nib ga': ma n'umngin e nel' i ragag nge meruk
e fit ma guyey nge aningeg e fit radan.

3 Ma aram me yan ko bin lukngun e senggil. Me foleg e gin yima yan riy ngalan fare
senggil ni lukngun: ma dalip e fit n'umngin ma ragag e fit radan, ma rungrung u l'agruw
raba' riy e ragag nge l'agruw e fit dub'agin. 4 Me gad e fol ko fare senggil, ma guyey nge
aningeg e fit n'umngin ma ku aram rogon radan. Re senggil ney e bay nga wuru' fare
senggil nib ga'. Ma aram me ga'ar ngog, "Irera' e Gin Th'abi Thothup."

Senggil ni kan toy nga downgin e rungrung ko fare Tempel

5 Fare mo'on e foleg dub'agin e ba' ni langgin e rungrung ko fare Tempel ni kan toy,
ma ragag e fit. U dow e rungrung nib liyeg fare Tempel e ba k'af yochi senggil' riy ni
medlip e fit radan reb. 6 Pi senggil ney e dalip thal, nra bathal ma guyey e senggil ngay.
Ra bathal make gif, ndani angkarnag nga, daken bathal e malang nib peth ko rungrung
u wuru' fare Tempel. 7 Ere rungrung ko Tempel e yira guy u ba'niyen, ma gowa ta'reb

duba'gin u but' nge mada' ngalang. Ba gabad ko thal ni wuru' e rungrung ko Tempel nge wuru' fapi senggil, e ni tay l'agruw i tawo' nib ga' ngay, ya ra yag ni ngan yan u thal ni but' ko thal ni lukngun nge thal ni lang. 8-11 Wuru' e rungrung ko pi senggil ney e meruk e fit dub'agin; reb e mab e yib ngalan e pi senggil u ba' ni lel'och fare Tempel, ma reb e yan ngalan e pi senggil ni bay u ba' ni yimuch. Mug guy ni bay e baranda' riy nib liyeg fare Tempel ni meruk e fit radan; ma ragag e fit tolngin u daken e but' nib ta'abfoyen ko faraf ko fapi senggil ni bay u downgin e rungrung ko fare Tempel. Ma thilin e baranda nge fapi naun nma par e pi prist riy e yug bangi ban'en dariy ban'en riy ni guyey nge aningeg e fit radan e gin'em nga barba', ni yan u ga'ngin yang u barba' fare Tempel.

Naun u ba' ni ngal

12 Aram u taban fa gin dariy ban'en riy ko ba' ni ngal e Tempel e ba' ba naun riy ni 150 e fit n'umngin ma 116 e fit radan; rungrung riy e mereb e fit dub'agin nib liyeg.

Gubin folen fare naun ko Tempel

13 Fare mo'on e foleg e ba' ni wean ko fare Tempel, ma 168 e fit n'umngin. Ma ba' ni tabgul ko fare Tempel nge yan nge pag fa gin dariy ban'en riy nge mada' nga ba'nem fare naun ko ngal, ma pal'afngin e 168 e fit. 14 Pal'afngin aray u mit fare Tempel, nib mu'un fa gin dariy ban'en riy u barba' ngu barba', e 168 e fit. 15 Me foleg n'umngin fare naun ko ngal nib mu'un e bogbog riy u l'agruw raba' ngay e ku 168 fit.

Rarogon fare Tempel

Fare senggil ni yima yan rin ngalan fare Tempel, nge Gin Nib Thothup, nge Gin Th'abi Thothup 16 e go' palang e ni fanay ngay ni tabab ko faraf nge mada' ko pi winda riy. Pi winda' ney e rayag ni ngan ning. 17 Rungrung u lan fare Tempel e yan nge pag p'ebgul e mab riy, e go' kan ker daken 18 nga ya'an e gek'iy ni *palm* nge bogi gamanman ni bay pon. Gek'iy ni *palm* e kan ker ya'an u thilin fapi gamanman, nib k'af nib liyeg fare senggil. Ra reb fapi gamanman ma l'agruw owchen: 19 bin ba owchen i girdi' e ba sap ko fare ya'an e gek'iy ni *palm* nga barba', ma bin nib owchen i layon e ba sap ko kaen ni bay u barba' i charen e gek'iy. Yi go' arogon ya'an i yan nike liyeg fare rungrung, 20 ni tabab u daken e faraf nge mada' nga daken p'ebgul fapi mab. 21 Rumog u barba' ngu barba' e mab ko fa Gin Nib Thothup e ta'reb ga'ngin radan nga n'umngin.

Fare Altar nni ngongliy ko ren

U mit langan e mab ko Gin Th'abi Thothup e bay ban'en riy ni bod ya'an 22 ba altar ni ren. Ni lal e fit tolngin ma aningeg e fit radan. Duga' ko pi tabthung riy, pi ta' riy, nge gubin raba' riy e go' ni ngongliy ko ren. Me ga'ar fare mo'on ngog, "Irera' e re tabel ni be par u p'eowchen SOMOL."

Pi mab

23 Bay reb e mab u tungun ba senggil nib n'uw ni yima yan riy ko fa Gin Nib Thothup nge ku reb e mab u charen fa binem e mab ni yima yan riy ko Gin Th'abi Thothup. 24 Gal mab nem e ra reb ma l'agruw raba' ni yima bing u lukngun. 25 Bay ya'an e gek'iy ni *palm* nge fapi gamanman ni bay pon ni kan ker nga daken fa gal raba' i mab ko Gin Nib Thothup, nri ta'reb ya'an ko fa tin nu daken e rungrung. Ma bay bang i ren ni upong u p'ebgul e ba' ni wuru' e mab ko gin yima yan riy nga senggil. 26 U barba' ngu barba' e re senggil ney e bay bogi winda' riy, ma pi rungrung riy e kan fal'eg ya'an ko gek'iy ni *palm*.

42

L'agruw i naun nib chugur ko Tempel

1 Ma aram me fekeg fare mo'on ngalan e thal ni wuru' e yoror nge soregneg nga ba naun ni bay u lel'och ko fare Tempel, ni de palog ko fa binem e naun u taban fare Tempel

ko ngal. 2 Biney e naun e 168 e fit n'umngin ma meruk i ragag nge aningeg e fit radan.
3 U barba' e guyey nge aningeg e fit ga'ngin radan me tun nga barba' fare Tempel, ma
barba' riy e ba wunbey nge tun ko thal ni wuru' e yoror. Ntoy ni dalip thal, ra bathal ma
kan yarmiy nib kan nga wuriyalen e thal ni but'. 4 U ba' ni lel'och e re naun ney e bay
bang ni yima yan riy ni ragag nge nel' fit radan ma 168 e fit n'umngin, ni aram e ba' ni
bay langan e mab ko senggil riy. 5 Pi senggil ko thal nlang fare naun e ba'chig radan ko
pi senggil ko thal ni lukngun nge thal ni but' ni bochan e kan yarmiy nib kan nga tomur.
6 Senggil ko thal ni but' e be gif e gal thal ni ngalang ngay, ere gubin e pi senggil ney ni
dariy e duga' riy ni bod e tin ba'aram e naun u lan e thal ni langgin e yoror. 7-8 Thal ni nga
but' ko fare naun u ba' ni wuru' e rungrung e meruk i ragag nge aningeg e fit n'umngin
ni aram baley ko fare Tempel, ma lay nike magay ni ku meruk i ragag nge aningeg e fit
e bay e pi senggil riy ma thal nlang e go' kan senggilnag. 9-10 U tan e pi senggil ney u lay
ni ngek fare naun, ko gin ni tabab e rungrung ko fare yoror riy, e bay e gin yima yan riy
ngalan e bin wuru' e yoror.

Ma ba' ni yimuch ko fare Tempel e ku bay reb e naun riy nib ta'reb ya'an ko fa binem e
naun ni de palog ko ngal u taban fare Tempel. 11 Mu mit fapi senggil e bay e gin yima yan
riy ni bod fa binem ni bay ko ba' ni lel'och. Ri ta'ab folen, mab ta'reb ya'an, nge rogon e
yungin yima yan riy nga naun. 12 Bay ba mab u lan e pi senggil ney ko ba' ni yimuch ko
fare naun, aram ko ngek ko gin ni tabab e rungrung riy.

13 Me ga'ar fare mo'on ngog, "L'agruw e gal naun ney nib tabgul. Mu langgin e gal
naun ney e fapi prist ni yad ma yib nga p'eowchen SOMOL e yad ra kay fapi maligach
nib tabgul riy. Ni bochan e ba tabgul fapi senggil, fapi prist e yad ra tay e tin th'abi
tabgul e maligach u rom: maligach ni *grain*, nge maligach ni fan ko denen nge maligach
ni mathang malfith. 14 Fa'anra ki immoy e prist u lan fare Tempel ma yad ba'adag ni
ngranod ko thal ni wuru' e yoror, ma thingar ra ted u lan e pi senggil ney fapi mad nib
tabgul ni immoy u dakenrad ko ngiyal' ni ur pigpiggad ngak SOMOL. Thingar ron'ed
yug boch e mad u m'on ni ngranod nga wuru' e re gin'em ko gin ma mu'ulung e girdi'
ngay."

Folen e gin bay e Tempel riy

15 Nap'an ni mu' fare mo'on i foleg langgin fare Tempel, me fekeg nga wean ko bin
ngek e garog nge foleg wuru' e gin'em. 16 I fek fare ley i fol nge foleg e ba' ni ngek, ma
840 e fit. 17-19 Ma aram miki foleg e ba' ni lel'och, nge ba' ni yimuch, nge ba' ni ngal; gubin
raba' ni ta'reb n'umngin 840 e fit, 20 ma gi rungrung nem e ba liyeg bang i ban'en ni 840
e fit u gubin raba'. Ma rungrung nib liyeg e gin'ey e ke ki'eg e tin nib tabgul ko tin ni de
tabgul.

43

SOMOL ni sul ko fare Tempel

1 I fekeg fare mo'on ko fare garog nib sap ko ngek, 2 mu rom e gguy riy fare ra'en e
maluplup' u tagil' Got rok yu Israel nike yib ko ngek. Ma lungun SOMOL e bod lingan e
day ni be chub, ma fayleng e gal ra'en nib maluplup'. 3 Re ya'an ney e bod fa bin ni gguy
ko fa ngiyal' ni yib Got ni nge gathey yu Jerusalem, nge fa bin ni gguy u charen e l'ul ni
Kebar. Ma aram mug palpal nga daken e but'. 4 Fare ra'en nib maluplup' e yan u langan
fare garog ni ngek nge yan ngalan fare Tempel.

5 Me chibiyeg fare kan nthothup rok SOMOL ngalang nge fekeg ngalan e thal ni
langgin e yoror, ni aram e gin gguy riy fare Tempel nike suguy fel'ngin SOMOL. 6 Fare
mo'on e sak'iy nga chireg u rom, mug rung'ag laman SOMOL nike non ngog nga wuru'
fare Tempel ni ga'ar, 7 "Fak e girdi', irera' tagl'ig. Bay gu par u roy u fithik' e girdi' nu
Israel nggu gagiyeg nagrad ni manemus. Dakriy reb e girdi' nu Israel fa reb e pilung

rorad ni ku ra m'ay nag fan fithingag nib thothup ngi i tayfan yug boch e got ara malang ko yam' rok fapi pilung rorad nike yim'. 8 Pi pilung e kar toyed e naun rorad nib chugur ko Tempel rog ni kar ta'reb foyin niged e mab rorad ko mab ko Tempel rog, ma ke chugur ni nge chafin langan e mab rorad ko mab ko Tempel rog, kemus ni bang i rungrung e bay u thilmad. Mu ur dariyfan niged fithingag nib thothup ko urngin e pin'en ni ur rin'ed nib sunsonogor, ma aram u fithik' e damumuw rog mu gu thangrad. 9 Chiney e thingar rtalgad i tayfan yug boch e got miyad pag i tayfan fapi malang ko yam' rok e pilung rorad. Fa'anra yad ra rin' ni bod ni kugog, ma bay gu par u fithik'rad ni dariy n'umngin nap'an."

10 Miki ul ul SOMOL ngay nge ga'ar, "Fak e girdi', mog ngak e girdi' nu Israel murung'agen fare Tempel, mag pagrad ngar filed rogon yalen ni yima rin'. Mu gagiyeg nagrad ngar tamra'gad ko gafarig rorad ni kireb. 11 Ma aram e fa'an yad ra tamra' ko tin kar ngongliyed, mag weliy ngorad rogon ni kan tanomnag fare Tempel: yungin ni ngan yan riy nga langgin nge yungin ngan sul riy nga wean, nge rogon ya'an, nge yarmen urngin ban'en riy, nge gubin e motochiyel riy. Mu yoloy gubin e pin'ey nga but' ngar guyeg rogon ni kan yarmiy gubin ban'en nge yag ni rrin'ed gubin e gam'ing riy ni rogon ko motochiyel. 12 Irera' yalen fare Tempel: Gubin yang nib liyeg charen u daken p'ebgul fare burey e ba tabgul mab thothup."

Fare Altar

13 Pin'ey e folen fare altar, nib ta'reb rogon e fol nni fanay ngay nge fare Tempel. Charen e re altar ney u daken e but' e kan ker ba meab riy nib liyeg, ni rliw' e inch tom'arngin ma rliw' e inch radan, ma ragag e inch tolngin e ba' ni wuru' i marichalen re meab nem. 14 Thal ni th'abi migid nga but' ko fare altar e aningeg e fit tolngin ngalang. Ma thal ni migid ngay ni aram e thal ni lukngun e rliw' e inch ni ba'achig riy u gubin raba' ma medlip e fit tolngin. Ma thal ni migid ngay ni ir e th'abi ba daken e ku rliw' nge mereb e inch e ba'achig boch riy ko thal nem nu tanggin. 15 Thal ney ni th'abi p'ebgul, ni ireram fa gin'en ni yima urfiy e maligach u daken e ku medlip e fit tolangin. Fapi nochi gagey ko fa aningeg i tabthung e ir e bm'ug ngalang u daken, ga'ngin yang p'ebgul. 16 Rad u daken p'ebgul e re altar nem e ta'reb n'umngin nga radan, ni go' rliw' e fit u gubin raba' riy. 17 Thal ni lukngun e ta'reb ga'ngin radan nge n'umngin, ni go' rliw' nge aningeg e fit n'umngin u gubin raba', ma kanon' marichelen i yan ke liyeg ni ragag e inch tolngin. (Meb riy nib liyeg e rliw' e inch radan.) Tawo' ngalang ko fare altar e bay ko ba' ni ngek riy.

Fare Altar nni tabgulnag

18 SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar ngog, "Fak e girdi', mmotoyil ko n'en ni nggog ngom. Nap'an ni yira toy fare altar, ma ngam og nag ni aram e ngam pi' e maligach ni mo'oruf u daken ma ngam atngiy daken nga racha'en fapi gamanman ni kan maligach ngay. 19 Fapi prist ni girdi'en fare ganong rok Levi nrabad ku Zadok e kemus ni yad e picha' ni yad ra yib nga p'eowcheg ngar pigpiggad ngog. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be ta'chiylen e ran'ey. Ga ra pi' ba fak e garbaw ni pumo'on ngorad ni ngan pi' nib maligach ni fan ko denen. 20 Gur e ga ra fek boch u racha'en ngam thiy nga taban fapi gagey u tabthungen e thal ni daken fare altar, nge tabthungen e thal ni lukngun fare altar, nge ga'ngin yang i mirichren. Irera' rogon i machalbognag fare altar ni nge tabgul. 21 Me gur e ngam fek fare fak e garbaw ni pumo'on ni kan pi' ni maligach ni fan ko denen ngam urfiy ko gin'en ni kan duwgiliy u wuru' e gin ba' fare Tempel riy. 22 Ma bin migid e rran ma ga fek ba kaming ni pumo'on ni dariy ban'en nib kireb u downgin ngam pi' nib maligach ko denen. Mu fek e racha' riy ngam machalbognag fare altar ni bod nim rin' ko fare garbaw ni pumo'on. 23 Nap'an ni ga ra mu' i fal'eg rogon e binem, mag fek ba fak e garbaw ni pumo'on nge ba fak e saf ni pumo'on ni dariy bang rorow nib kireb, 24 ngam fekrow i yib ngog. Fapi prist e ngar atngiyed e sol nga daken fagal gamanman min orfeg

row ni maligach ngog. 25 Medlip e rran nra reb e pi rran nem ma ngam pi' ba kaming,
nge ba garbaw ni pumo'on, nge ba fak e saf ni pumo'on ni maligach ni fan ko denen.
Ni yad urngin ni dariy bang rorad nib kireb. 26 Re medlip i rran nem e fapi prist e ngar
thothup niged fare altar miyad t'ar midlin ni aram e ngu'un bangbeng riy. 27 Nap'an nra
m'ay fare wik, ma fapi prist e ngar pi'ed u daken fare altar e maligach ni mo'oruf nge
maligach ni nge gapaseg thilin Got nge girdi'. Ma aram e bay i felan'ug ngomed ni gimed
gubin. I Gag fare SOMOL ni Th'abi Tolang e kugog e pi thin ney."

44

Bin ngek e garog ni thangri par nib man

1 Fare mo'on e pow'iyeg nga wuru' e garog u ba' ni ngek ko gin bay e Tempel riy. Re
garog nem e bman, 2 ma aram me ga'ar SOMOL ngog, "Re garog ney e bay i par nib man
ni dab ni bing bingyal'. Dariy ba girdi' nra yan riy, ni bochan e Gag SOMOL ni Got nu
Israel e kug thum' riy nga lane yoror. Ere nge par nib man. 3 Kemus ni fak e pilung ni be
gagiyeg e ir e ra yan i par nga ba' ni langgin re garog ney ni nge kay fare ggan nib tabgul
u p'eowcheg. Ra yan u langan e garog ngalan bochi senggil nga naun ma ku aram e gin
nra sul riy nga wean."

Girdi' ni dab ni pag ngalan fare Tempel

4 Ma aram me fekeg fare mo'on ko bin lel'och e garog nggu bow nga mit fare Tempel.
Ma nap'an e gu changar, mug guy ni fare Tempel e ke sug nga ra'en SOMOL nib
maluplup'. Mug palpal nga daken e but', 5 me ga'ar SOMOL ngog, "Fak e girdi', mu
tiyan'um ko tin ga be guy mag be rung'ag. Arame nggu weliy yalen nge gafalngin fare
Tempel ngom. Mu tafanamiyen ko pi'in yira pag nga langgin nge sul nga wuru' fare
Tempel, nge pi'in ni dab ni pagrad.

6 "Mog ko girdi' ni tatogopluw nu Israel, ni Gag SOMOL ni Th'abi Tolang, e dabkiyag
ni gu k'adan'ug ko pin'en nib sonogor ni kayad be rin'. 7 Kar dariyfan niged e Tempel
rog ko girdi' nu bang ni dawor ni maad'ad nagrad ni bod nike yog e motochiyel rok
Moses ni bogi girdi' ni darir folgad rog, ni karbad ngalan fare Tempel ko ngiyal' ni yibe
pi' ngog e mam nge racha'. Girdi' rog e kar th'abed e m'ag romad ko urungin e pin'en nib
sunsonogor ni kar rin'ed. 8 Ya gathi kuyad e yad be tay murung'agen e pi bangbangin e
thothup u lan e Tempel rog, kemang girdi' nu bang e kar ted be tay murung'agen.

9 "I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be tamilngeg ni dakriy reb e girdi' nu bang ni
dawor ni maad'adnag ni bod ni yog e motochiyel rok Moses, ara be' ni dar ma fol rog ni
ku ra thum' ngalan e Tempel rog, ni mus ko girdi' nu bang ni yad ma par u fithik' e girdi'
nu Israel."

Pi Levite ni dabyag ni ngar oned ko prist

10 I SOMOL e ga'ar ngog, "Nggu gechignag e pi Levite nib mu'un e tin kabay e girdi' nu
Israel ngay, ni kar niged gag yad be tayfan e liyos. 11 Rayag ni ngu'ur pigpiggad ngog u
lan fare Tempel ni yad e ga' ko pi garog mu'ur rin'ed e maruwel ko fare Tempel. Rayag ni
yad ra li' e gamanman ni be pi' e girdi' ni maligach ni mo'oruf nge yug maligach, mu'ur
rin'ed e maruwel rorad ni yad be pigpig ko girdi'. 12 Ma bochan ni ur ted murung'agen
e meybil ko liyos ni i rin' e girdi' nu Israel ni aray e kanawo' ni waliy e girdi' ko denen, I
Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be micheg ni rib mich ni yira gechig nagrad. 13 Dab ku
ra pigpiggad ngog ni prist fa ra chuchugurgad nga ban'en rog nib thothup fa ranod nga
langgin e Gin Th'abi Thothup. Irera' e gachig rorad ni fan ko pin'en nib sonogor ni kar
ngoliyed. 14 Bay gu pagfan ngorad e tin ba'achig e maruwel ni thingar ur rin'ed u lan e
Tempel."

Fapi Prist

15 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Fapi prist ko ganong rok Levi ni yad owchen
Zadok, e ur pared ni yad ba yul'yul' ko pigpig ngog u lan e Tempel ko ngiyal' ni ba'aram
ni tin kabay e girdi' nu Israel e kar pi'ed keru'rad ngog. Ere chiney e yad e picha' ni
ngu'ur pigpiggad ngog miyad be yib nga p'eowcheg ngu'ur pi'ed e mam nge racha' ko
fapi maligach ngog. 16 Kemus ni go' yad e yad ra yib nga langgin e Tempel rog, ngar
pigpiggad u altar rog, miyad tay murung'agen e liyor u Tempel. 17 Nap'an ni yad ra
thumur u langan e garog ngalan e yoror ko fare Tempel, ma ngroned nga dakenrad e
mad nib wech. Thangri dab ro'ned nga dakenrad ban'en nni ngongliy ko bunu'en e saf
u nap'an ni yad be maruwel u lan e thal ni langgin e yoror ara langgin e Tempel. 18 Ngar
faned e *turban* ni mad ni wech nge yuley i tan e mad nib wech, machane dab ra faned
e leed, ya nge dabi filrad e athuw. 19 U m'on ni ngranod ko thal ni wuru' e yoror ko gin
bay e girdi' riy, ma thingar llufed fapi mad ni yad ma yin' ko maruwel u Tempel ngar
ted u lan fapi senggil nib tabgul. Miyad yin' yug boch e mad ni fan e nge dabi af e girdi'
machan fapi mad rorad nib tabgul.
20 "Prist e thangri dab ra puyed lolugrad u daken e lo' ma dabra paged nge n'uw piyen
lolugrad. Ngi i par piyen lolugrad ni bfel' n'umngin. 21 Prist e thingar dab ra unumed
e wayin u m'on ni ngranod ngalan e thal ni langgin e yoror. 22 Dariy reb e prist ni nge
le'engiy be' nike chuw ko pumo'on rok; dabisiy ni nge le'engiy be' ni bpin nu Israel ni
be' ni denang e pumo'on fa be' nike yim' figirngin nib prist.
23 "Prist e nge fil ko girdi' e thil u thilin ban'en nib thothup nge ban'en ni de thothup,
nge n'en nib machalbog nge n'en nde machalbog. 24 Nap'an nra wagagey e thin u bpa'
i oloboch, ma fapi prist e yad e ngar turguyed rogon ni bod ko motochiyel rog. Miyad e
ngu'ur ayweged e pi madnom ko Tempel ni bod ko pi yalen nge gafal rog ma thingar ur
ted fare *Sabbath* nib thothup.
25 "Downgin be' nike yim' e ra math be' ngay me ta'ay. Ere prist e thangri dabi yan nga
charen be' nike yim', kemus ni fa'anra reb e gal labthir rok fa reb i pifak, fa reb i walagen
ni pumo'on ara reb e bpin ni walagen ni dawri mabgol. 26 Tomuren nike be'ech bayay,
ma nge son ni medlip e rran, 27 ma aram e nge yan ko thal ni langgin e yoror ko Tempel
nge pi' e maligach nma be'ech nagey ya nge yag ni nge pigpig u lan e a Tempel bayay. I
Gag fare SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be non.
28 "Fapi prist e kayag ngorad e liw ni prist ni aram e f'oth rorad ko tin kug pi' nga Israel
ni ngan thapeg i yan nga reb e mfen nge reb. Yad e dabi par bang e binaw u lan yu Israel
u pa'rad; Gag e gubin ngorad. 29 Maligach ni *grain*, maligach ko denen, nge maligach ni
mathang malfith e nge mang ggan ko prist, ma ku rayag ngorad gubin ban'en u lan yu
Israel ni kan fal ngabang ni fanag. 30 Fapi prist e yad e nge yag ngorad e bin thabi fel' u
wom'ngin gubin e woldug ni tin som'on nge gubin e tin ni kan pi' ngog. Gubin ngiyal'
nra lith be' e flowa, ma bin som'on e lof e ngan pi' ko prist ni bod ba maligach, ma fal'eg
wa'ath rog e bay i gif u daken e pi tabnaw rorad. 31 Prist e thangri dabi kay bmit e arche'
ara ba gamanman ni yim' fa ba gamanman ni li' reb e gamanman."

45

Guruy rok SOMOL ko fare binaw

1 Nap'an ni yira f'oth e binaw ni ngan pi tafen reb e ganong nge reb, ma bay bang riy
ni yira pi' ngak SOMOL. Ni regi binaw nem e ragag e mayel n'umngin ma meruk e mayel
radan. Ga'ngin e re gin'em nra par nib thothup. 2 U lan e re gi binaw ney e nge par bang
riy ni ta'reb n'umngin nge radan ni nge tagl'iy e Tempel, ni 840 e fit u barba' ngu barba';
ma ga'ngin yang nib liyeg charen fare Tempel ni nge par ni dariy ban'en riy ni meruk
i ragag nge aningeg e fit radan. 3 Barba' ko re gi binaw ney, ni ragag e mayel n'umngin
ma aningeg e mayel radan e ngan foleg ni aram e gin nge par e Tempel riy ma aram e
gin th'abi thothup u fithik' urngin yang. 4 Ra par ni aram e re gin'en nib Thothup ko fare

nam, ni kan duwgiliy ni tafen e prist ni yad ma pigpig ngak SOMOL u lan fare Tempel rok. Bayi mang gil' e pi naun rorad nge gin tagil' fare Tempel. 5 Barba' i yang ko fare gi
binaw e nge par ni nge tafnay e pi Levite, ni yad ma rin' e maruwel u lan e Tempel. Bayi
sum yochi binaw u rom ni fan ngorad ni ngu'ur pired riy.
6 Gin migid ko gin nib thothup, e bay ba guruy riy ni ragag e mayel n'umngin, ma
l'agruw e mayel radan, ni ngan duwgiliy nib binaw ni demturug be' nu Israel nrayag ni
nge par riy.

Bang e binaw ni tafen be' nib pagel ni fak e pilung

7 Ki yira tay bang e binaw ni nge tafnay ba pagel ni fak e pilung ni be gagiyeg. U
ba' ni ngal e mathil ko fagi binaw nib thothup nge yan ko ngal nge taw ko Day ni
Mediterranean; me tabab ko ba' ni ngek e mathil ko fa gi binaw nib thothup nge yan
ko ngek nge taw ko gin ni mus e nam riy ni aram e ra ta'reb ga'ngin ko fa yung nem ni
kan pi' ko pi ganong nu Israel. 8 Re gin'ey u lan e binaw nu Israel e aram e f'oth rok fare
fak e pilung ni be gagiyeg, ya nge dabki gafgownag e girdi', ma nge pag e gin kabay ko
fare nam nge milsuwon ko pi ganong nu Israel.

Pi gafal ni fan ko fare fak e pilung

9 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Kaygi n'uw nap'an ni kam denengad, gimed e pi
tagagiyeg nu Israel! Mu taleged e ma'ngach nge kireb romed. Mu rin'ed e tin ni bfel'
mab mat'aw. Thangri dab kum tulfed e girdi' rog u daken taferad bayay. I Gag SOMOL
ni Th'abi Tolang e gu be yog e pi thin ney ngomed.
10 "Thingri urngin e girdi' ma nge maruwel ko pi thabthabel nge pi fol nib yul'yul':
11 "Fare *efah* ni fol ko tin nib mlik ban'en e ta'ab rogon ko *bath* ni fol ko tin ba raenraen
ban'en. Ma gelngin e *homer*. Ma ba'aray folen nrayan i aw: 1 *homer* = 10 *efah* = 10 *bath*.
12 "Rogon e birom e malngin e ba'aray rogon:
20 e *gerah* = 1 *shekel*
60 *shekel* = 1 *mina*
13-15 "Irera' e n'en ni ngan ngongliy e pi maligach riy:
Wheat: ⅒th e wom'ngin e woldug rom
Barley: ⅒th u wom'ngin e woldug rom
Olive oil: 1/10th u wom'ngin e gek'iy rom
(Fol ko *bath*: 10 *bath* = 1 *homer* = 1 *kor*.)
Saf: 1 saf u fithik' gubin e 200 e saf u Israel
"Ngam feked i yib e maligach ni *grain*, nge gamanman ni ngan urfiy ni polo', nge
gamanman ni fan ko maligach nma gapaseg thilin Got nge girdi', Ya ngan n'ag machan
e denen romed. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e gu be yog e ran'ey.
16 "Gubin e girdi' u daken e nam e thangri fek e pi maligach ney i yan ko en ni fak e
pilung nu Israel. 17 Nge mang ba maruwel rok ni ir e nge yagnag e gamanman ni ngan
urfiy nib polo', maligach ni *grain*, nge maligach ni wayin ni fen ga'ngin fare nam nu
Israel ko pi Madnom ko M'ug e Pul, nge *Sabbath*, nge ku boch e madnom. Ir e nge yagnag
e maligach ko denen, maligach ni *grain*, maligach ni ngan urfiy nib polo', nge maligach
nma gapaseg thilin Got nge girdi', ni nge chuweg e denen ko girdi' nu Israel."

Fapi madnom
(Exodus 12:1-20; Levitikus 23:33-43)

18 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Bin som'on e rran ko bin m'on e pul e ngam mali-
gach nga ba garbaw ni pumo'on ni dariy bang u downgin nib kireb ngam machalbognag
fare Tempel. 19 Fare prist e nge fek boch u racha'en fare maligach ko denen nge thiy ko
ren u langan e mab ko fare Tempel, nge nga daken aningeg i tabthungen fare altar, nge
daken e pi duga' ko garog ko wub ngalan e yoror. 20 Ku aray rogon yalen ni ngan rin'
ko bin medlip e rran ko pul, ya nge chey ni denen be' ni gathi leam rok fa denang nike

rin' ban'en nib kireb min'ag fan rok. Irera' kanawo'en ni ngu'um ted e Tempel rog nib thothup.

21 "Bin ragag nge aningeg e rran ko bin m'on e pul e nge tabab fare Madnom ko Paluk'af. Ma medlip fen ni nge par e girdi' ni nge kay e flowa ni dariy e is riy. 22 Bin som'on e rran ko fare madnom e fare pagel ni fak e pilung ni ir e ma gagiyeg e thangri pi' ba garbaw ni pumo'on ni maligach ni fan ko denen rok nge gubin e girdi'. 23 Mra reb fapi medlip e rran ko fare madnom ma nge maligachnag ngak SOMOL medlip e garbaw ni pumo'on nge medlip e saf ni pumo'on ni dariy bang u dowrad nib kireb ni ngan urfiy e pi gamanman nem nib polo'. Ma ngki pi' reb e kaming ni pumo'on ni maligach u gubin fapi rran ni maligach ko denen. 24 Ma ku rayag nag rliw' e pawn e *grain* nge dalip e quart e *olive oil* ni ngan pi' nib dachug nga reb fapi garbaw ni pumo'on fa nga reb fapi saf ni pumo'on ni maligach.

25 "Madnom ko Nochi Na'un, e ma tabab ko ragag nge lal fene pul ko bin medlip e pul, fare pagel ni fak e pilung e nge pi' u lan fa medlip i rran e maligach ni ta'reb rogon u reb e rran nge reb, ni aram e maligach ko denen, maligach ni ngan urfiy nib polo' nge maligach ni *grain* nge *olive oil*."

46

Fare pagel ni fak e pilung nge fapi Madnom

1 I SOMOL ni Th'abi Tolang e be ga'ar, "Bin ngek e garog ko thal ni langgin e yoror e ngan tay nib man u nap'an fa n'el i rran ni bay e maruwel, machane yira bing ko rofen ni *Sabbath* nge rofen ni bay e Madnom ko M'ug e Pul. 2 Fare pagel ni fak e pilung ni ir e be gagiyeg e nge yan u lan e thal ni wuru' e yoror nga langgin ba senggil, ni bay u mit e garog nge sak'iy nga charen e rumog ko fare garog u nap'an ni be urfiy fapi prist fapi maligach ni polo' ni fen, me pi' fare maligach rok nma gapaseg thilin Got nge girdi'. U rom u langan e garog e thangri meybil riy me sul nga wean. Fare garog e thangri dab nning nge mada' ko blayal'. 3 Pi *Sabbath* nge pi Madnom ko M'ug e Pul e ra siro' gubin e girdi' miyad meybil ngak SOMOL u mit fare garog. 4 Rofen ni *Sabbath* e fare pagel ni fak e pilung e nge fek i yan ku SOMOL e pi maligach ni ngan urfiy nib polo', ni nel' i fak e saf nge reb nib pumo'on i yib ngak SOMOL ni dariy bang u downgin bagyad nib kireb. 5 Ra reb fapi saf ni pumo'on ma nge chagiy rliw' e pawn e *grain* ngay, ma ra reb fapi fak e saf ma demturug ban'en ni ba'adag me chagiy ngay nge pi' ni maligach. Ra riliw e pawn e *grain* ma nge chagiy ngay dalip e *quart* e gapgep ni *olive* nge pi' ni maligach. 6 Rataw ko Madnom ko M'ug e Pul e nge pi' ni maligach ba fak e garbaw, nge nel' e fak e saf ni pumo'on, nge ba saf ni pumo'on ni dariy bang u downgin bagyad nib kireb. 7 Fare garbaw ni pumo'on nge reb e saf ni pumo'on ma ngan chagiy rliw' e pawn e *grain* ngay ngan pi' ni maligach, ma ra reb fapi fak e saf ma nge chagiy ngay demturug e n'en ni ba'adag ni nge pi' ni maligach. Dalip e *quart* e gapgep ni *olive* ngan dachuguy rliw' e pawn e *grain* ngay ngan pi' ni maligach. 8 Fare pagel ni fak e pilung e thangri chuw u langgin fare senggil ko garog nge sul nga wuru' ko gin ni yib riy.

9 "Nap'an nra yib e girdi' ni nge liyor ngak SOMOL u reb fapi madnom, ma pi'in yad ra yib u lan e bin yimuch e garog e yad ra sul ko bin lel'och e garog u tomuren ni karmu'gad ko meybil, ma pi'in rabad u lan e bin ni lel'och e garog e yad ra sul ko bin yimuch e garog. Dariy be' nra sul nga wean ko gin ni yib riy nga naun, machane dabisiy ni nge yan nga wean ko re garog ni bay u puluwon nga barba. 10 Fare pagel ni fak e pilung e nge yib nga langan e garog ko ngiyal' ni be yib e girdi', me chuw ko ngiyal ni yad be sul. 11 Pi rran ni madnom ni baga' e rliw' e pawn e *grain* ni ngan chagiy nga reb e garbaw ni pumo'on ara saf ni pumo'on ngan pi' ni maligach, nge demturug ko mang e ba'adag reb fa pi'in yad be meybil ni nge chagiy nga reb e pifak e saf. Dalip e *quart* e gapgep ni *olive* e thingar ni dachuguy rliw' e pawn e *grain* ngay ngan pi'.

12 “Ngiyal’ ni ba’adag fare pagel ni fak e pilung nma gagiyeg ni nge pi’ ba maligach
ngak SOMOL, ni demturug ko ba maligach ni ngan orfeg nib polo’ fa ba maligach nma
gapaseg thilin Got nge girdi’, ma fare garog ko ngek ni wub ko thal ni langgin e yoror
e ngan bing ngak. Ir e nge ngongliy rogon e maligach nge pi’ ni bod rogon nma rin’ ko
Sabbath, ma fare garog e yira ning u tomuren nike thumur nga wean.”

Maligach ni yu rran

13 I SOMOL e be ga’ar, “Gubin e kadbul ma ngan urfiy ba saf ni ta’reb e duw yangren ni
dariy bang u downgin nib kireb ni kab polo’ ni maligach ngak SOMOL. Biney e maligach
e thingar un pi’ ni gubin e rran. 14 Ku yira ngongliy lal e pawn e *flour* ni maligach ni gubin
e kabul, nib dachug ta’reb e *quart* e gapgep ni *olive* ngay ni ngan aruy ko *flour*. Yalen e
re maligach ney ngak SOMOL e nge par u gil’ ni dariy n’umngin nap’an. 15 Fare fak e saf,
nge fapi *flour*, nge gapgep ni *olive* e ngu’un maligachnag ngak SOMOL ni gubin e kadbul
ni dariy n’umngin nap’an.”

Fare pagel ni fak e pilung nge binaw

16 I SOMOL ni Th’abi Tolang e be ta’chiylen ni be ga’ar: “Fa’anra pi’ fare pagel ni fak e
pilung ni ir e ma gagiyeg bang e binaw ni tafen ngak reb e pagel ni fak ni tow’ath rok,
mra milsuwon ngak fare pagel ni fak ni aram e kemang bang e binaw ko tabnaw rok.
17 Machane fa’anra pi’ fare pagel ni fak e pilung ni ir e ma gagiyeg bang e binaw ngak
be’ nma pigpig ngak, ma ku ra sul fare gi binaw ngak bayay u nap’an nra taw ko Duwan
e felfelan’.* Kemus ni ir nge pifak ni pumo’on e ra par ni taferad ni dariy n’umngin
nap’an. 18 Fare pagel ni fak e pilung e ri dabi fek bang e binaw u pa’ be’. Re gi binaw ni
nge pi’ ngak reb e pagel ni fak e dabisiy ni bang i binaw nni duwgiliy ni ir e nge par rok,
ya nge dabi gafgownag reb e tirog e girdi’ ni nge fek e binaw rorad.”

Pi ta’ang ko Tempel

19 Ma aram me fekeg fare mo’on ko gin yima yan riy nga senggil ko lel’och nib chugur
ko garog u ba’ ni yimuch e thal ni langgin e yoror. Pi senggil ney e fen fapi prist nib
tabgul. Me fal owcheg ngabang i ban’en ni bay ko ngal ko fapi senggil 20 me ga’ar,
“Irera’ e re gin’en ni nge lith fapi prist e ufin riy ngar pi’ed ni bogi maligach ni fan ko
denen ara maligach ni mathang malfith, nge *flour* ni maligach ni ngan wumnag, ya nge
dariy ban’en nib tabgul ni ngan fek i yan ngalan e thal ni wuru’ e yoror ya ra af e girdi’
machan.”
21-22 Ma aram me fekeg ngalan e thal ni wuru’ e yoror nge dag ngog nra reb fa aningeg
i tabthug ma bay boch reb e yoror riy nib achig, ni nel’ i ragag nge meruk e fit n’umngin
ma aningeg i ragag nge meruk e fit radan. 23 Ra reb e yochi yoror nem ma bay e rungrung
riy nib liyeg nni ngongliy ko malang, ni kan toy tagil’ e nifiy riy nga downgin e rungrung.
24 Me ga’ar fare mo’on ngog, “Irera’ gil’ e tanfiy ni nge lith e pi’in ni girdi’en e pigpig u
Tempel e maligach ni be pi’ e girdi’ riy.”

47

Alublub ni be yib ni lul’ Ko Tempel

1 Fare mo’on e pow’iyeg nggu sulow nga langan e mab ko Tempel. Ma beyib e ran u
tanggin e gin yima yan riy ngalan e Tempel be yan ni lul’ i yan ko ngek, ni aram e gin
ba sap mit fare Tempel ngay. Fare ran e be yan ni lul’ u tanggin e ba’ ni yimuch ko fare
Tempel ngeb i thumur u ba’ ni yimuch ko fare altar. 2 Ma aram me fekeg fare mo’on nga
wuru’ e gin bay e Tempel riy nggu warow nga wean ko bin ni lel’och e garog me pow’iyeg

* **46:17** DUWAN E FELFELAN’: Gubin e wugem e duw, ma gubin piyu Israel ni dabisiy ni ngar paged e en nu Israel ni mang sib ni bochan e malfith; ma ku yad ra sulweg ko en ri tafen ara en ir e mat’won ni nge tafnay, e re gi binaw ni tafen e ga’ rok kakrom ni kol ngan pi’ ni chuway’ ni bochan e malfith (ku arrogon ni bay Lev 25:8–55).

nggu liyegew ko garog nib sap ko ngek. Ma bay boch reb e lul' u rom ni be yib u tanggin
e ba' ni yimuch fare garog. 3 Me foleg fare mo'on fare ran i yan ko ngek nga p'ening ma
560 e yard me yog ngog ni nggu log nga fithik' fare ran. Ma fare ran e yib i taw ko richib
u eg. 4 Ma aram miki foleg fare ran i yan ni ku 560 e yard, me yib fare ran nge mada'
nga bugug. Miki foleg fare ran i yan nga p'ening ni ku 560 e yard, mi yib fare ran nge
mada' nga lukngug. 5 Miki foleg fare ran i yan ni ku 560 e yard, ma kari to'ar ni dabkiyag
ni nggu dead riy. Kari to'ar ni dabkiyag ni ngan yan riy nga barba' kemus ni manong e
rayag riy. 6 Me ga'ar ngog, "Fak e girdi', mu fal'eg i tafanamiyan u gubin e pin'ey."

Ma aram me fekeg fare mo'on nga talang nga daken marichlen e lul', 7 ma nap'an e gu
taw ngaram, mu gguy e gek'iy nib yo'or ni bay u barba' ngu barba'. 8 Me ga'ar ngog, "Re
ran ney e be yan u daken e nam nib sor ko ngek nge log ngalan e Loway nu Jordan nge
yan ko day ni fithingan e *Dead Sea*. Nap'an nra lul' ngalan e *Dead Sea*, me yin' luwan e
day nge kak'lingnag e ran riy. 9 Demturug e yungin be yan fare ran riy, ma be yib gubin
mit e gamanman nge nig ngay. Ya fare lul' e ma kak'lingnag e ran ko fare *Dead Sea*,
ere demturug e gin be yan riy, ma be pi' e yafos. 10 Pi alublub nu Engedi nge yan nge
mada' ko pi alublub nu Eneglaim, e bay girdi'en e fita' u dap'el'ay riy, ni yad be gilk'ad
e nug rorad u rom. Ba yo'or mit e nig ni bay u rom ko nig ni bay ko day ni fithingan e
Mediterranean. 11 Machane ran nu lan e pi mariw u dep'el'ay e dabi pilyeg nge be'ech.
Ra par u rom ngi i yib e sol riy. 12 Ra barba' e re lul' nem ma gubin mit e gek'iy mra tugul
riy nge pi' e ggan. Yuwan e pi gek'iy nem e dariy e ngiyal' nra mororay, ma dabital ko
mak'uf. Pi gek'iy nem e ra i pi' wom'ngin ni gubin e pul, ni bochan e be tarennag fare
lul' ni be yib ko Tempel. Fapi gek'iy e bayi k'uf wom'ngin ni ggan, ma yuwan e pi gek'iy
nem e bay un fanay ni falay."

Pi mathil ko binaw

13 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Irera' e pi mathil ko binaw ni ngan f'oth u daken
fa ragag nge l'agruw i ganong, birok Josef e ganong e rayag ngorad l'agruw guruy. 14 Gu
micheg ngak e pi chitamangimed kakrom ni gu ra pi' e re gi binaw ney ngorad ngar
tafnayed; are chiney e ngam f'othed u dakenmed ni ta'reb rogon.

15 "Mathil ko lel'och e yan ko day ni *Mediterranean* nib sor ko ngek nge mada' ko fare
binaw nu Hethlon, me yan u rom nga Hamath Pass, me yan u rom ko binaw nu Zedad,
16 me yan u rom ko binaw nu Berothah ngu Sibraim (ni bay u thilin e gin nib mil nga
tan pa' e tagagiyeg nu Damascus nge tagagiyeg nu Hamath), me yan u rom ko binaw nu
Tokon (ni bay ko mathil ko nug nu Hauran). 17 Ere bin u lel'och e mathil e yib ko day ni
Mediterranean me sor ko ngek nge mada' ko fare binaw nu Enon, ni yow bmathil e gin
bay u tan pa' yu Damascus ngu Hamath ko lel'och riy.

18 "Mathil ko ngek e tabab ko mathil rok yu Damascus nge yu Hauran me yan u rom
ko yimuch ko fare Lul' nu Jordan ni ir e mathil u thilin e nam nu Israel ko ngal, ma nam
nu Gilead ko ngek, nge yan i mada' nga Tamar ni bochi binaw nib chugur ko *Dead Sea*.

19 "Mathil u yimuch e yan u Tamar nib sor ko yimuch ni ngal nge yan ko lul' nu
Kadesh Meribah me sor u rom ko lel'och ni ngal ko mathil yu Egypt nge mada' ko day
ni *Mediterranean*.

20 "Mathil ko ngal e day ni *Mediterranean* me yan ko lel'och nge mada' ko ba' ni ngal e
Hamath Pass.

21 "Mu f'othed e gi binaw ney u daken e pi ganong romed; 22 ra par ni tafenmed ni
dariy n'umngin nap'an. Girdi' nu bang nma par u fithik'med ni kar fakyed e bitir u roy
e ku yad ra un ko f'oth binaw u nap'an ni gimed ra f'oth. Ngan sap ngorad ni bod rogon
nri yad girdi'en yu Israel ma yad ra un ko pi genong nu Israel ngar girngiyed e pow ni
nge duwgil riy e an nge tafnay bang nge bang. 23 Gubin e pi'in nu bang ni yira tay e f'oth
rorad ko re ganong ni yad be par u fithik'rad. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e kugog e
pi thin ney."

48

F'oth nni tay ko fare gi binaw u daken fapi ganong

1-7 Mathil ko lel'och ko fare gi binaw e yan ko day ni *Mediterranean* nib sor ko ngek
nge taw ko binaw nu Hethlon, me yan u rom ko Hamath Pass, me yan u rom ko fare
binaw nu Enon, nge yan i mada' ko mathil u thilin e binaw nu Damascus nge binaw nu
Hamath. Ra reb fapi ganong ma nge yag ngak bang ko fare gi binaw ni yib ko mathil u
ngek ni be sor ko ngal nge mada' ko day ni *Mediterranean*, ni ba'aray yarmen tafen fapi
ganong ni tabab ko lel'och nge yan ko yimuch:
Dan
Asher
Naftali
Manasseh
Efraim
Ruben
Judah

Fa gin rib mal'eag ni bay u lukngun fagi binaw

8 Ma ba' ni migid e binaw e ngan tay nib muduwgil e n'en ni ngan fanay ngay. Ni ragag
e mayel ga'ngin radan ko lel'och nge yan ko yimuch, ma n'umngin ko ngek nge yan ko
ngal e ku ta'reb rogon ko tin kan pi' e binaw ko tin ba'aram e genong. Fare Tempel e yira
tay u lan e giney e binaw.
9 Ba guruy u lulkungun e gi binaw ney ni ragag e mayel radan ma meruk e mile
n'umngin e ngan pi' ngak SOMOL. 10 Fapi prist e bay bang ni f'oth rorad ko re gi binaw
ney nib thothup. F'oth rorad ko binaw e ngan fil ni ragag e mayel radan ko ngek i yan
ko ngal, ma aningeg e mile ko lel'och nge yan ko yimuch. Lukungun e gin'ey e ir e yira
tay fare Tempel rok SOMOL ngay. 11 Re gin'ey e tafen fapi prist ni owchen Zadok. Pigpig
ni urted ngog e yad ba yul'yul' ngay ma dar uned ko tin kabay e girdi' nu Israel ngu'ur
rin'ed e kireb, ni bod e tin i rin' chongin fare ganong ni Levi. 12 Ere fapi prist e ngar
tafened e gin nib mel'eag nib migid ko gin nib milfan ko pi Levite, ni aram e gin ra par
nib th'abi thothup ko gubin yang. 13 Pi *Levite* e kuyad ra tafnay bang ni kub mal'eag, ni
bay ko yimuch ko fa gin tafen e prist. Re gi binaw nem ko *Levite* e ragag e mayel ni yib ko
ngek nge yan ko ngal, ma aningeg e mayel ni yib ko lel'och nge yan ko yimuch. 14 Re gi
binaw nni ognag ngak SOMOL e aram e gin th'abi fel u fithik' gubin yang, ni dariy bang
riy ni yira pi' ni chuway', fa ni thilyeg ngabang ara ni pi' ni nge tafnay be'. Ya ba thothup
nib milfan ngak SOMOL.
15 Ma gin ke magey ko fagi binaw e ragag e mayal radan ma l'agruw e mayal n'umngin
ko lel'och i yan ko yimuch, ma de thothup. Ma fan ngak urngin e girdi' ni ngu'ur
muruwliyed. Ma rayag ni ngu'ur pired riy ma yad be muruweliy. Fare binaw e yira
tay nga lulkungun e re gi binaw nem, 16 ni re binaw nem e ta'reb n'umngin nge radan
ni 2,520 e *yard* ga'ngin u barba' ngu barba'. 17 Re binaw nem e ba liyeg bangi ban'en
ndariy ban'en riy ni 140 e *yard* u barba' ngu barba'. 18 Fa gi but' ni aw nga tomuren nike
m'ay i toy fare binaw ni ngan par riy ni bay ko yimuch ko fa gin nib thothup — e bang e
bay ko ngek riy ni aningeg e mayel n'umngin ma l'agruw e mayel radan ma bang e bay
ko ngal ni ku ta'reb ga'ngin ko gin bay ko ngek, ma galyang i but' ney e nge par ni tagil'
e woldug ko girdi' nma par ko fare binaw. 19 En nma par u lan fare binaw, e demturug
e re ganong ni yib riy, mrayag ni milay'nag e gin'em.
20 Ere ga'ngin yang ko fa guruy nem e binaw ni lukngun ni kan mel'eg e nge ta'reb
n'umngin nge radan ni ragag e mayal u barba' ngu barba', ni kub mu'un ngay fa gin
ba'aram ni bay fare binaw riy.
21-22 Ma ngek nge ngal ko re gin'ey ni bay fare Tempel riy, nge tafen e prist, nge pi
Levite, nge fare binaw, ma gin ke aw riy e nge milfan ngak fare pilung ni be gagiyeg.

Re gin'em e ra yan i tun ko mathil ko ngek me yan ko ngal nge mada' ko fare gi day ni *Mediterranean*, me yani mathil ko lel'och ko gin tafen yu Judah ma yimuch riy e yan i mathil ko gin tafen yu Benjamin.

Binaw rok yug boch e ganong

23-27 Fare gi but' ni bay ko yimuch ko fare raba' i binaw (ni bay fa gin'en nib thothup riy nge tafen e en fak e pilung) e nge tafnay e tin kabay e genong nra bagyad ma nge tafnay bang riy, gubin yang e pi binaw nem ni tabab ko mathil u ngek me yan u rom ko ngal nge yan i mus ko *Mediterranean*. Ba'aray yarmen u but' ni tabab ko lel'och nge yan ko yimuch:
Benjamin
Simeon
Issakar
Zebulun
Gad
28 Ba' ni yimuch ko gin e binaw nni pi' ko ganong rok Gad, e yib e mathil riy ko yimuch ni ngal u Tamar nge taw ko fachigi ran nu Kadesh, ma aram me yan riy ko lel'och ni ngal u thathran e mathil nu Egypt nge yani mada' ko day ni *Mediterranean*.
29 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ga'ar, "Irera' rogon kanawo'en ni ngan yu guruynag fare gi but' u daken fapi ganong nu Israel ni ngar tafened."

Fapi garog nu Jerusalem

30-34 Ragag nge l'agruw e garog ngalan fare binaw nu Jerusalem. Ma ba longbiy e rungrung ni aningeg raba', nra barba' ma fol riy e 2,520 e *yard*, ma ra barba' ma dalip e garog ni bay riy nra reb ma bagyad fapi genong e ir e kan tunguy fithingan ngay. Dalip ni bay e garog ko ba' ni lel'och e rungrung e ni tunguy Ruben nga reb, Judah nga reb, me Levi nga reb; dalip ni ba'aram e garog ni bay ko ba' ni ngek e rungrung e ni tunguy, Josef, Benjamin, nge Dan ngay; ma dalip ni bay ko gin ni yimuch e rungrung e kan tunguy, Simeon, Issakar, nge Zebulun ngay; ma dalip ni bay ko gin ngal e rungrung e ni tunguy Gad, Asher, nge Naftali ngay. 35 N'umngin fa aningeg raba' i rungrung u gubin e 10,080 e *yard*. Fithingan fare binaw e chiney i yan ngaram e ba'aray "I SOMOL E Bay U Roy!"

BABYOR NI DANIEL

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Daniel e ni yoloy ko ngiyal' ni be gafgow e girdi' nu Israel u tan pa' ba pilung u ba nam nde nang Got. Ni yoloy murung'agen e tini pig e changar ngu'un guy, nge ku boch ban'en ni fan e nge pi' e athamgil nga laniyan' e girdi' ko ngiyal nem, me lagan'rad ku Got ni bayi chuweg fare pilung ni kireb me sulweg mat'wun e girdi' rok Got ngorad, ngar pired rorad. Re ke babyor ney e l'agruw guruy. 1) Murung'agen Daniel nge boch e girdi' nu Israel, ni bochan e pagan' rorad ngak Got nge rogon ni yad be fol rok me gagiyeg nagrad Got ngar gelgad ngak e pi to'ogor rorad ko ngiyal' nib gel e nam nu Babylonia nge nam nu Persia. 2) Murung'agen Daniel nni piliyeg e changar rok ni aningeg yay, me guy rogon boch e nam ni bayi gel i yan nge mus rogon miki sul nga but' ngki waer, ni bayi tabab rok yu Babylonia, ma bayi waer e pi nam ndar nanged Got ni yad be gafgow nagrad, me gel e girdi' ku Got.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Daniel nge pi tafager rok 1:1—6:28
Daniel nge pi changar rok ni i pilyeg 7:1—12:13
a. Fa aningeg i gamanman 7:1–28
b. Fare saf ni pumo'on nge ba kaming 8:1—9:27
c. Fare mal'og nu tharmiy 10:1—11:45
d. Tin tomur e rran 12:1–13

MURUNG'AGEN DANIEL NGE PI TAFAGER ROK

(1:1—6:28)

Daniel nge dalip i fager rok

1 Re duw ni gaman e dalip e duw ngay nike pilung Jehoyakim u Judah, me yib
Nebukadnezzar ni Pilung nu Babylon i m'ag e mael nga Jerusalem nge yin' e re binaw
nem nga longob. 2 Me gagiyegnag SOMOL Nebukadnezzar nge kol Jehoyakim ni Pilung
me fek boch e machaf u Tempel. Me fek boch e kalbus nge un ngak nga tempel ko pi got
rok u lan yu Babylon, me tay fapi machaf ni fek ngalan e pi senggil ni yima chubgil riy
u lan fare tempel ko pi got rok.
3 Me yog e en ni pilung ngak Ashpenaz, ni ir e th'abi tolang ko girdi' ni bay u tan pa',
ni nge mel'eg u fithik' fapi kalbus nu Israel, boch e pagel ko tabinaw ko pilung nge pi
tabinaw nib tolang. 4 Ni dabisiy ni bogi pagel nib picho'ay ndariy bang u dowrad nib
tagan, ma ba tamilangan'rad, ma bfel' e sukul ni kan tay ngorad, ma yad ba lichow,
nrayag rorad ni ngu'ur pigpiggad u tafen e en ni pilung. Mi Ashpenaz e nge fil ngorad
rogon i be'eg e babyor nge rogon ni yima yoloy e thin nu Babylon. 5 Ma en ni pilung e ki
yog ni gubin e rran ma ngu'un pi' garad nge wayin ni ngar unumed ni ta'reb rogon ko
pi'in yad ma sabal e en pilung. Ma nap'an nra m'ay dalip e duw ni kar sukulgad ma ngani
fekrad i yan nga p'eowchen. 6 Mu fithik' e pi pagel nem ni kan mel'egrad e bay Daniel,
Hananiah, Mishael, nge Azariah riy, ni yad e girdi'en e ganong rok Judah. 7 Fa'anem ni ir
e tolang ni yad bay u tan pa' e thiliyeg fithingrad, nge tunguy Belteshazzar nge Shadrak
nge Meshak nge Abednego ngorad.
8 Me duwgiliy Daniel u wan' ndabi kay e ggan ma dabi unum e wayin ni yibe pi' ngorad
u tafen e en ni pilung, ya ra rin' mra par ndaki machalbog nrogon ko yalen rorad yu
Judah. Me wenig Daniel ngak Ashpenaz ni nge ayuweg, 9 me gagiyegnag Got Ashpenaz
nge runguy Daniel me par nib gol ngak. 10 Machane me ga'ar Ashpenaz ngak Daniel, "Gu
be rus ngak e en ni pilung. Ya ir e ke duwgiliy e ggan nge garbod ni ngan pi' ngomed,

mra dabi fel'fel' rogmed ni bod e tin ba'aram e pagel mrayag ni nge yog ni ngan thang e fan rog."
11 Me yan Daniel ngak e en ni Ashpenaz e tay ni ngi i matanagiy Daniel nge ku fa dalip
nem e pagel. 12 Me ga'ar ngak, "Mu sikeng nagmad ni ragag e rran. Mpi' e yasay ngu'ug
wed ma ga be pi' e ran ngu'ug unumed. 13 Ma ga par ngam guymad nge tin kabay e pagel
ni yad be kay e ggan rok e en ni pilung, nge mu' ma ga turguy u wun'um e tin ni ngam
rin'."
14 Me m'aguwan' fa'anem nma matanag ni nge pagrad ngar yodoromgad ni ragag e
rran. 15 Ma fa'ani m'ay fare ragag i rran, ma yira guyrad ma kab fel'fel' rogorad ma yad
ba gel ngak urngin e pi'in ni ur ked e ggan rok e en ni pilung. 16 Ere fare matnag e i pi' e
yasay ngorad ma daki pi' gan e pilung ngorad.
17 Me pi' Got e llowan' ngak fa aningeg i pagel ngar salapgad i be'eg e babyor miyad
nang fan e tin ni bay u babyor, miyad salap i gonopiy urngin mit ban'en. Me pi' Got e
gonop ngak Daniel nrayag ni nge weliy fan e tin nma piliyeg e changar ngu'un guy nge
lik'ay.
18 Ma nap'an ni m'ay fa dalip i duw ni duwgiliy e en ni pilung, me fek Ashpenaz fapi
pagel ni gubin i yan ngak Nebukadnezzar. 19 Me non fare pilung ngorad ni yad gubin,
me pir'eg ni Daniel, nge Hananiah, nge Mishael, nge Azariah ni dabi ta'reb rogorad ngak
urngin fapi pagel. Ma aram miyad un nga fithik' fapi girdi' nma maruwel u tafen e
pilung. 20 Demturug e tin nra fith e en ni pilung, fa ban'en nib mo'maw' ni nga ni gonopiy
rogon, me pir'eg ni aningeg i pagel nem e gonap'an e ragag yay ni kab tamilangan'rad
ko pi tamanbey nge pi tamerong ko nam rok ni ga'ngin. 21 Mi i par Daniel u rom nge
mada' ko ngiyal' ni yib i kol Cyrus, ni Pilung nu Persia, yu Babylon.

2

Lik'ay ni tay Nebukadnezzar

1 Nga l'agruw e duw nike pilung Nebukadnezzar, me lik'ay.
Ma rib gel e magafan' ni yib ngak ni bochan e re lik'ay nem ndakiyag ni nge mol. 2 Me
pi' e thin nge yan ngak e pi tamanbey rok, nge pi tamerong, nge pi'in nma pig, nge pi
llowan' ni ngarbad ngar weliyed fan e re lik'ay rok nem. Fa'an rabad ra sak'iygad nga
p'eowchen e en ni pilung, 3 me ga'ar ngorad, "Kug tay ba lik'ay ma kug par ni yugu be
magafan'ug ngay. Ere gu ba'adag ni nggu nang fan."
4 Miyad fulweg ngak e en ni pilung ni thin ni Aramaic* ni lungurad, "Gur pilung e
ngam par ndariy n'umngin nap'an! Mog e lik'ay rom ngomad, ma gamad weliy fan
ngom."
5 Me ga'ar fare pilung ngorad, "Kug t'ar u wun'ug ni nga moged ngog ko mang e
gu lik'ay nag mi gimed yog ngog fan. Ma fa'anra dabiyag romed ma bay gog ni ngan
popofmed mi ni buthug e naun romed. 6 Machane fa'an gimed ra weliy ngog ko mang
e re lik'ay nem nge fan, ma gu ra pi' bogi tow'ath ngomed ni puluwon, mu gu tolang
nagmed. Ere mogned ngog e re lik'ay nem nge fan."
7 Me lungurad ngak bayay, "Pilung, fa'an ga ra yog ngomad e re lik'ay rom nem, ma
aram e gamad ra weliy fan ngom."
8 Me wa'achar fa en pilung, "Ri arrogon ni gu leamnag! Gimed be guy rogon ni nge
n'uw nap'an boch ni ngam leamgad, ya kam guyed nike muduwgil lanin'ug 9 ni fa'anra
dab mu weliyed e re lik'ay nem ngog, ma ta'reb rogon e gechig ni bay ni pi' ngomed
ni gimed gubin. Ya ke ta'reb lungumed ni ngam lifithed l'ugunmed ngog nge mada' ko
ngiyal' ni nggu thiliyeg lanin'ug. Moged ngog fare lik'ay rog, ma aram mu gu nang nin
ku rayag romed ni ngam weliged fan ngog."

---

* **2:4** I tabolingin u roy nge mada' nga tungun e thal i yol ni medlip e go' thin ni Aramaic e un fanay gathi Hebrew.

10 Me ga'ar fapi tafnow ngak, "Pilung, dariy be' u fayleng nrayag rok ni nge weliy ngom
e tin ni ga ba'adag ni ngam nang. Dariy reb e pilung, ni mus ngak e en nth'abi tolang
nge th'abi gel ni ka' yog ngak e pi tamanbey, nge pi tamerong, nge pi llowan' rok ni ngar
rin'ed ban'en ni er rogon. 11 Pilung, tin ni ga be yog ni nggu rin'ed e rib mo'maw' ndariy
be' nrayag rok ya kemus ni pi got e rayag rorad, machane darir pired u fithik' e girdi'."
12 Me ri damumuw e en ni pilung ngorad ko ren'em me yog ni ngan thang e pogofan
rok urngin e pi tafnow rok e en pilung. 13 Ma aram me pi' e thin ni ngan li'rad ni yad
gubin, nib mu'un Daniel ngay nge fapi tafager rok.

Got ni dag ngak Daniel fan fare lik'ay

14 Me yan Daniel ngak Ariok ni pilungen e salthaw nma matanagiy e en ni pilung, ni
aram e cha' nra guy ni fare mathang pogofan e dabisiy ni ngan rin'. I kol ayuw u rogon
ni nge non, 15 me fith ngak Ariok ko mangfan fare bugithin ni aram feni gel nike yog e
en ni pilung. Aram me yog Ariok ngak Daniel e n'en ke buch.
16 Ka chingiyal'nem me yan Daniel nge wenignag ngak e en pilung ni dab ka'an rin' e
tin keyog, nge yag ni nge weliy ngak e en ni pilung fan fare lik'ay rok. 17 Me sul Daniel
nga tafen nge weliy ngak fapi tafager rok, ni aram Hananiah nge Mishael nge Azariah, e
n'en kan rin'. 18 Me yog ngorad ni ngar meybilgad ngak Got nu tharmiy nge runguyrad
nge dag fare lik'ay ngorad nge fan nge dab ni unegrad ngak fapi tafnow nu Babylon
ngan li'rad. 19 Me nep' min piliyeg e changar rok Daniel nge nang fare lik'ay nge fan, me
pining e magaer ngak Got nu tharmiy ni ga'ar:
20 "I Got e ba gonop ma ba gel gelngin!
Ngu'un pining e sorok ngak ni manechibog ko pi chibog.
21 Ya ir e ma gagiyegnag nap'an ban'en nge ngal'an;
I ir e ma pilung nigey me ir e ma chuwegey ko pilung.
I ir e ma pi' e gonop ngak e girdi' mma gagiyeg nagrad ngar nanged fan ban'en.
22 Ma yib i dag e pin'en nib to'ar mab mith,
ma manang e n'en ni be par u fithik' e lumor nib mith;
ya ir e be par u fithik' e tamilang.
23 Gu be pining e sorok ngom ma gu be liyor ngom, i gur Got rok pi chitamangimad.
Kam pi' e gonop ngog nge gelngig;
kam fulweg taban e meybil rog
ma kam dag ngomad e n'en ni ngu'ug weliyed ngak e en ni pilung."

Daniel ni weliy ngak e en ni pilung fare lik'ay nge fan

24 Ma aram me yan Daniel i guy Ariok, ni ir e keyog e pilung ngak ni nge thang e
pogofan rok e pi tafanow nu Babylon, me ga'ar Daniel ngak, "Dab mu thang e fan rorad.
Mfekeg i yan ngak e en ni pilung nggu weliy ngak fan fare lik'ay rok."
25 Ka chingiyal' nem me fek Ariok Daniel i yan nga p'eowchen Nebukadnezzar ni
Pilung me ga'ar ngak, "Kug pir'eg ni bagayad fapi kalbus nu Judah e rayag rok ni nge
weliy ngom i gur pilung, fan e lik'ay rom."
26 Me ga'ar e en ni pilung ngak Daniel (ni reb i fithingan e Belteshazzar), "Mog, rayag
rom ni ngam weliy ngog e lik'ay rog nge fan?"
27 Me ga'ar Daniel, "Pilung, dariy reb e llowan' ara ba tamerong ara ba tamanbey ara
be' nma bon ko t'uf nrayag rok ni nge weliy ngom. 28 Machane bay ba Got u tharmiy,
nma dag e pin'en nda nnang. Nebukadnezzar ni Pilung, i Got e keyog ngom e n'en ni
bay yib i m'ug. Ba'aray fare lik'ay, ni tin ni mu guy ni nap'an ni ga be mol.
29 "Pilung, nap'an ni ga be mol ma ga lik'aynag e tin ni bay nga m'on ni bay fini yib,
mi Got, ni ir e ma dag e tin nda nnang e dag ngom e tin ni bay yib i m'ug. 30 Ren'em nda
nnang e yib i dag ngog ni gathi bochan e gub gonop ngak e tin kabay e girdi', machane

bochan e ngam nang i gur pilung, fan e lik'ay rom, ma ga nang fan e pin'en ni um leamnag.

31 "Pilung, mu lik'ay ngam guy ba liyos ni ba ga' nib sak'iy nga p'eowchem, ni be yan
ram'en nrib galgal ni yira changar ngay ma rib tamdag ya'an. 32 Ma lolugen e tin th'abi
fel' e gol e ni ngongliy ngay. Ma ngorongoren nge pa' e ni ngongliy ko silber, ma lukngun
nge chagiyen e ni ngongliy ko wasay ni *bronze*. 33 Ma ay e ni ngongliy ko wasey, ma rifrif
u ay e bang e ni ngongliy ko wasey ma bang e ni ngongliy ko but'. 34 Nap'an ni ga be
yaliy, me mul ba malang ni ba ga' u taban bangi war nib tolang ndariy be' ni math ngay,
nge yib i aw nga rifrifen ay fare liyos nni ngongliy ko wasey nge but', nge tet'ar. 35 Ka
chingiyal'nem me muchubu' fapi wasey, nge fapi but', nge fapi wasey ni *bronze*, nge fapi
silber, nge fapi gol nge yan i par ni bod e fiyath u daken bangi n'en ni yima gunugunuy
wom'ngin e grain riy ko ngal'an e gowel. Me yib i aw e nifeng ngay nge changegnag ni
gubin, nde pag buchu'uw i chabungen. Machane me ga' fare malang nge yan i par nike
ngal' nib burey nike upunguy e fayleng ni ga'ngin.

36 "Aray rogon fare lik'ay rom. Pilung, chiney e aram e nggu weliy fan ngom. 37 I
gur Pilung e th'abi ga' u fithik' gubin e pilung. I Got nu tharmiy e pilung nigem, me
pi' gelngim me tem ni ngu'um par nib sorom ma yibe ta'fam. 38 I tem ni gur e ngu'um
gagiyegnag urngin e yungi n'en ni bay e girdi' riy u fayleng nge urngin e pi gamanman
nge arche'. I gur fare llug nni ngongliy ko gol. 39 Bay yib reb e pilung nga tomrem ngi
i gagiyeg, ma gagiyeg ni bay i tay e dabiyag ni nge yan i taw nga rogon e gagiyeg ni um
tay, nge mu' me yib e bin dalip e pilung, ni gagiyeg rok e bod e wasey ni *bronze*, ni ir
e bay i gagiyegnag e fayleng ni polo'. 40 Ma aram e bay yib e bin aningeg e pilung, ni
gagiyeg ni bayi tay e bod feni gel e wasey. Rogon nma tet'ar e wasey urngin ban'en nge
mu' me bilig nge bangbang, e aram rogon ni bayi tet'ar me pirdi'iy urngin e pi gagiyeg
ni i tay e pi pilung ni yad ba m'on rok. 41 Ma ku mu guy ni rifrif u ay nge bugul i ay e
bang e ni ngongliy ko but' ma bang e ni ngongliy ko wasey. Fan e ren'em e ra yan i aw ni
ta'reb e nam ma l'agruw e pilung ni bay riy ni be gagiyeg. Bayi par ni bang ko re gagiyeg
nem e bod gelngin e wasey, ni bochan e kan athkuy e wasey nge but'. 42 Ma bugul i ay,
ni bang e wasey ma bang e but' e be yip' fan nre nam nem e bayi par nib gel bang riy,
ma ba waer bang. 43 Ma kum guy ni kani athkuy e wasey nge but'. Fan e biney e pi'in
nma gagiyeg e bay ra guyed rogon ni nge ta'reb e tabinaw rorad u daken e mabgol ni bay
ur ted, machane dabiyag ni ngar pired ni yad ba chayem, ni bod rogon ndabiyag ni nge
chagil e wasey nge but'. 44 Ngiyal' ni bayi gagiyeg e pi pilung nem, e aram e bayi sunumeg
Got nu tharmiy reb e gagiyeg ndariy e rofen nra mus. Ma binem e gagiyeg e dariy be'
nra gel ngay bi'id, machane bayi thirif u but' urngin e pi pilung nem nge gagiyeg ni yad
be tay me mang fa birok e gagiyeg e i par ndariy n'umngin nap'an. 45 Mu guy faram ba
malang ni mul u taban bangi war nib tolang ndariy be' ni math ngay, nge rogon ni yib
i aw ko fare liyos nni ngongliy ko wasey, nge wasey ni *bronze*, nge but', nge silber, nge
gol. Pilung, i Got ni ir e ba th'abi ga' e be yog ngom e n'en ni bay nga m'on ni bay yib i
m'ug. Kug weliy ngom e lik'ay rom, ma fan ni kug weliy ngom e rib riyul'."

Fare pilung ni pi' puluwon Daniel

46 Me paraw Nebukadnezzar ni Pilung u p'eowchen Daniel nga but' me yog ni ngan
maligach ngak Daniel, ni aram e ngan pi' ba gamanman ni maligach, mu ku ni urfiy e
incense. 47 Me ga'ar e en ni pilung ngak, "Got rom e ir e th'abi ga' u fithik' urngin e pi got,
me ir e SOMOL rok e pi pilung, me ir e ma dag e pin'en ni bay nda nnang, ni bochan e
ke yag rom ni ngam weliy fan e ren'ey ni ban'en nda nnang." 48 Ma aram me tay Daniel
nga reb e liw nib tolang, me pi' e tow'ath ngak ni pire' ma rib fel' me tay ni nge mil fan
e nug nu Babylon ngak, me tay ni ir lolugen urngin e pi tafnow rok e en pilung. 49 Me

wenig Daniel ngak e en ni pilung min tay Shadrak nge Meshak nge Abednego ni ngu'ur gagiyeg niged e nug nu Babylon; me par Daniel u tafen e en ni pilung.

3

Nebukadnezzar ni yog ni nge siro' urngin e girdi' nga ba liyos ni gol

1 Nebukadnezzar ni Pilung e yog ni ngani ngongliy ba liyos ni gol, ni mereb i ragag e
fit tolngin ma mereb e fit ga'ngin radan, me yog ni ngan n'uf u lan e tafel'fel' u Dura u
lan e nug nu Babylon. 2 Me pi' e en ni pilung e thin ni nge mu'ulung urngin e pi tolang
ni bay u tan pa', ni pi governor, nge pi'in yad migid ngorad, nge pi pilung ko pi binaw,
nge pi lolugen e yu raba' i maruwel, nge pi'in nib mil fan e salpiy ko pi binaw ngorad,
nge pi'in ni tapuf oloboch, nge urngin e tin ni kabay e pi tolang ko yungi nug. Yad gubin
ni ngarbad ngar madnom naged fare liyos ni yog Nebukadnezzar ni Pilung ni ngan n'uf
u rom. 3 Me mu'ulung urngin e pi tolang nem ni fan ko re madnom nem marbad ra
sak'iygad nga mit fare liyos. 4 Me welthin be' ni ba ga' lungun ni ga'ar, "Gimed e girdi'
u urngin e pi nam, nge pi racha', nge pi thin! 5 Bay murung'aged lingan e pi rappa nike
thow, nge mu' mi gimed rung'ag lingan tatelin e musik ni *oboe*, nge *lyre*, nge *zither*, nge
harp, ma aram e urngin e tin kabay e tatelin e musik e bay fini yib i cheag ngay. Nap'an ni
yugu ra chub e musik, mi gimed siro' ngam ted fan e re liyos ni ba'aray ni ka ni ngongliy
ko gol ni Nebukadnezzar ni Pilung e yog ni ngan suweg ngalang. 6 En dabi siro' nge tay
fan e ka chingiyal'nem e yira yin' ngalan ba tafen e nifiy ni be daramram." 7 Ma aram
e nap'an ni yu guyad ra rung'ag lingan e musik, ma urngin e girdi' ko pi nam, nge pi
racha', nge pi thin nra siro'gad ngar ted fan fare liyos ni gol ni yog Nebukadnezzar ni
Pilung ni ngan suweg ngalang.

Fa dalip i fager rok Daniel nni eg nagrad ni darir folgad

8 Me yib tapgin me fel' rogon boch e girdi' nu Babylon ni ngar adaw niged fapi Jew.
9 Ya lungurad ngak Nebukadnezzar ni Pilung, "Pilung, ngu'um par ndariy n'umngin
nap'an. 10 Pilung, kamog nnap'an ni yugu ra chub e musik ma urngin e girdi' ni ngar
siro'gad ngar ted fan fare liyos ni gol. 11 Ma en ndabi siro' nge tay fan e nga nin' ngalan
ba tafen e nifiy ni be daramram. 12 Bay boch e girdi' ni Jew ni kam tayrad ni yad e ngu'ur
gagiyeg niged yu Babylon, ni aram Shadrak nge Meshak nge Abednego. Darir folgad ko
tin kamog i gur pilung. Darir ted fan e birom e got, ara ra siro'gad ko fare liyos ni mu
suweg ngalang."
13 Mri damumuw fare pilung me yog ni nga ni fek fa dalip i pumo'on i yib nga
p'eowchen. 14 Me ga'ar ngorad, "Shadrak, Meshak nge Abednego, mogned, riyul' ni kam
siyeged ni ngam ted fan fare got rog ni ngam siro'gad ko fare liyos ni gol ni gag e gu n'uf
ngalang? 15 Ere nap'an ni yig gimed ra rung'ag lingan e rappa, nge tatelin e musik ni
oboe, nge *lyre*, nge *zither*, nge *harp*, nge urngin e tin kabay e tatelin e musik, ma aram e
ngam siro'gad ngam ted fan e re liyos nem. Ma fa'anra dab mu rin'ed, ma ka chingiyal'
nem e nga nin'med ngalan ba tafen e nifiy ni be daramram. Gimed be finey ma bay reb
e got nrayag rok ni nge ayuwegmed?"
16 Me fulweg Shadrak nge Meshak nge Abednego ni lungurad, "Pilung, dab gguyed
rogon ni nggu yoror gad romad. 17 Fa'anra bay reb e got nrayag rok ni nge ayuwegmad
u lan fare tafen e nifiy ni be daramram ma ra yan i aw ni Got romad, ni ir e gamad ma
fol ko thin rok, me ir e bayi ayuwegmad u pa'am. 18 Machane fa'anra dabi ayuwegmad,
me gur pilung e nga mu nang ndab gu ted fan e birom e got, ma dab gu siro'gad ko fare
liyos ni gol ni kam n'uf ngalang."

Fa dalip i fager rok Daniel nni duwgiliy ni ngarm'ad

19 Mri damumuw Nebukadnezzar me row owchen nike damumuw ngak Shadrak nge
Meshak nge Abednego. Me yog ngak e salthaw rok ni ngar gel niged e nifiy u lan fare

tafen e nifiy ni medlip yay gelngin e gowel ni nge mun ngay. 20 Me yog ngak e pi'in nth'abi
gel ko salthaw rok ni ngar m'aged fa dalip i pumo'on ngron'edyad ngalan fare tafen e
nifiy ni be daramram. 21 Miyad m'agrad, ni kayugu rogorad ni yad ba chuw nga mad,
ni bay kenggin e mad u dakenrad, nge wuru' e mad rorad, nge uruwach, nge tin kabay
u dakenrad e mad, miyad yin'rad ngalan fare tafen e nifiy ni be daramram. 22 Bochan
e thin nib gel ni yog e en ni pilung ni ngan rin', ma kari gel e gowel ko fare tafen e nifiy,
me urfiy e daramram fapi salthaw nra feked fa pi'inem i yan ko fare tafen e nifiy. 23 Ma
aram me aw Shadrak nge Meshak nge Abednego nga mit fare nifiy ni be daramram, ni
kabay e m'ag u dowrad.

24 Me sak'iy Nebukadnezzar ngalang nib tomgin nike balyangan'. Me fith ngak e pi
llowan' ni yad ma un ngak ko puruy' ni ga'ar, "Gathi dalip e girdi' nda m'aged faram nga
don'ed yad ngalan fare tafen e nifiy ni be daramram?"

Miyad fulweg ni lungurad, "Pilung, er rogon."

25 Me fith ni ga'ar, "Ere mang ni gu be guy aningeg i pumo'on ni yad be yanyan u mit e
re nifiy nem? Dariy e m'ag u dowrad, ma dariy ban'en nike buch rorad, ma bin aningeg
i yad e bod ya'an ba engel."

Fa dalip i pumo'on nni pagrad min tolang nagrad

26 Me yan Nebukadnezzar ko mab ko fare tafen e nifiy ni be daramram me pong ni
ga'ar, "Shadrak! Meshak! Abednego! Gimed e pi tapigpig rok Got ni Ir e Th'abi Tolang!
Mired nga wean!" Miyad yib nga wean ni ka chingiyal' nem. 27 Ma urngin e pilung ko
yungi nug, nge pi pilung ko pi binaw, nge pi'in yad mmigid ngak e pi pilung ko pi binaw,
nge pi llowan' ni yad ma puruy' e en ni pilung e ra mu'ulung gad ni ngar yaliyed e pi
girdi' nem ndariy ban'en ni rin' e nifiy ngorad. Mus nga piyan lolugrad nde yik', ma
mad rorad e de yik', ma ku dariy bon e nifiy u dowrad.

28 Me ga'ar e en ni pilung, "Ke sorok fare Got rok Shadrak nge Meshak nge Abednego.
Ya ke l'oeg e engel rok ke ayuweg e pogofan rok e pi cha'ney ni yad ma fol ko thin rok
ma yad ma par nib pagan'rad ngak. Darir folgad ko tin gog ngorad ni ngar rin'ed miyad
dow ko pogofan rorad, ya kabfel' u wan'rad ni yad ra yim' ko bin ni ngar siro'gad ngar
ted fan yugu reb e got.

29 "Ere chiney e nggog ni fa'anra non be' u reb e nam, ara be' u reb e racha', ara be' u
reb e thin ni be darifannag fare Got rok Shadrak nge Meshak nge Abednego, ma nga ni
popof pa' nge ay min buthug e naun rok. Ya dakuriy yugu reb e got ngabang nrayag rok
ni nge ayuweg e pogofan ni aray rogon."

30 Me tay fare pilung Shadrak nge Meshak nge Abednego ko liw nib tolang u lan yu
Babylon.

4

Yay ni migid e lik'ay ni tay Nebukadnezzar

1 Ba'aray e thin ni pi' Nebukadnezzar ni Pilung nge yan ngak girdi'en urngin e pi nam,
nge pi racha', nge pi thin nu fayleng ni be ga'ar:

"Ngu'um pired ni bfel' rogomed. 2 Nggu weliy ngomed murung'agen bogi n'en ni yira
ngat ngay nge bogi maang'ang ni Got ni Ir e Th'abi Tolang e ke dag ngog.

3 "Kad ngatgad ko pin'en ke dag Got ngodad!
Pi maang'ang nma ngongliy e ri ba ga'!
Bay i par Got ni ir e pilung ndariy n'umngin nap'an;
ir e bay i gagiyeg ndariy n'umngin nap'an.

4 "I gag Nebukadnezzar e ug par u tafnag u fithik' e gapas nrib fel' rogog. 5 Machane
mu gu tay ba lik'ay ni gu rus ngay, ya gguy bogi ban'en nrib tamdag ya'an ko ngiyal' ni
gu be mol. 6 Mu gu pi' e thin nge yan ngak urngin e pi tafnow nu Babylon ni gamad ma

puruy' ni ngarbad ngog, ya ngar weliyed ngog fan e re lik'ay nem ni gu tay. 7 Me yib
urngin e pi tamanbey ngog, nge pi tamerong, nge pi llowan', nge pi'in yad ma bon ko
t'uf, mu gu weliy e lik'ay rog ngorad, machane de yag rorad ni ngar weliyed fan ngog.
8 Ma aram me yib Daniel (ni ku bay reb i fithingan ni Belteshazzar, ni aram fithingan e
birog e got), ma leam ko pi got nib thothup e bay rok, ma aram mu gu weliy ngak e lik'ay
rog. 9 I lungug ngak: Belteshazzar, ni gur e th'abi ga' u fithik' e pi'in yad ma weliy e yi'iy,
gu manang ni leam ko pi got nib thothup e bay rom, ma urngin e tin nib mith nda nnang
e go' gamanang. Ba'aray e lik'ay rog. Mu weliy fan ngog.
10 "Nap'an ni gu be mol mu gguy u malik'ay ba ke gek'iy nrib ga' kaen ni bay u
lulukngun e fayleng. 11 I tugul nge ga' i ga' nge yan i tun nga lanelang nge yan i par ni
gubin e girdi' nu fayleng nrayag ni nge guy. 12 Yuwan e rib fel' ya'an, ma ke k'uf ni pire'
ni pire' wom'ngin, nra gaman gubin e girdi' nu fayleng riy. Ma be yib i par e gamanman
ni malboch ko taglul' riy, ma be yib i toy e arche' taferad nga fithik' i pa'ngin, ma urngin
e pin'en ni bay e pogofan rorad e urbad ra ked wom'ngin.
13 "Nap'an ni gu be leamnag e n'en ni kug guy u malik'ay mu gguy ba engel ni yugu
be matanag nike yib u tharmiy nga but'. 14 Me non ni ba ga' lungun ni ga'ar, 'Ngan th'ab
e re ke gek'iy nir min fabguy papa'ngin; min gunugunuy yuwan min wereg wom'ngin;
ngan tuluf e pi gamanman ni bay u tanggin, nge pi arche' ni bay u fithik' i papa'ngin.
15 Machane ngan pag muchun u fithik' e but', ni bay bangi wasey nib longob nga kenggin
nni ngongliy ko yug wasey nge wasey ni *bronze*. Ngan pag u rom u lan e flang u fithik' e
pan.
" 'Nga ni pag e wa'angachal nge aw nga daken e re mo'on ney, min pag ngi i par u fithik'
e gamanman nge pan. 16 Bayi par ni laniyan' e girdi' e dakuriy rok; medlip e duw ni bayi
par ni laniyan' e gamanman e bay rok. 17 Fapi engel ni yugu yad be matanag e yad e kar
turguyed. Ere nge nang urngin e girdi' u gubin yang ni Got ni ir e Th'abi Tolang e bay
gelngin ni nge gagiyeg nga daken e pi gagiyeg ni be tay e pi pilung nu fayleng. Rayag rok
ni nge gagiyegnag nge pilung be' ni ir e ke turguy, ni mus ngak be' ni ir e th'abi sobut' u
fithik' e girdi'.' "
18 Me ga'ar Nebukadnezzar ni Pilung, "Irera' fare lik'ay ni gu tay. Ere gur Belteshazzar,
e ngam weliy fan ngog e chiney. Pi tafnow ni gamad ma puruy' e dariy bagayad nrayag
rok ni nge weliy ngog, machane gur e rayag rom, ya gonop ko pi got nib thothup e bay
rom."

Daniel ni weliy fan fare lik'ay

19 Ma aram e Daniel (ni ku yima pining Belteshazzar ngak) e par nike magafan'
ndakiyag ni nge yog ban'en. Me ga'ar e en ni pilung ngak, "Belteshazzar, re lik'ay ney
nge fan e dabi magafan'um ngay."
Me ga'ar Belteshazzar, "Pilung rog, re lik'ay nir nge fan e manga yigi par ni pi to'ogor
rom e fan ngorad. 20 Fare ke gek'iy nib n'uw ma ba gel nike yan i tun ngalang nrayag ni
nge guy urngin e girdi' nu fayleng; 21 ma bfel' ya'an yuwan, ma wom'ngin e ra gaman
gubin e girdi' nu fayleng riy. Gamanman ni malboch e yad ma par u tanggin, ma ke toy
e arche' taferad nga fithik' i papa'ngin.
22 "Pilung rog, i gur e re ke gek'iy nem nib n'uw ma ba gel. Ke ga' buguwam ke yan i
tun nga lanelang, ma gagiyeg ni ga be tay e ke taw nga urngin yang u fayleng. 23 Pilung,
nap'an ni ga be changar me yib ba engel u tharmiy nga but' nge yib i ga'ar, 'Ngan th'ab
e re ke gek'iy nir ngan li', machane nga ni pag muchun' u fithik' e but' nge par. Ngan
longobiy bangi wasey nga kenggin nni ngongliy ko yug wasey nge wasey ni *bronze*, min
pag u rom u lan e flang u fithik' e pan. Nga ni pag e wa'angachal ngi i aw ngak, min pag
ngi i par u rom u fithik' e pi gamanman ni medlip e duw.'
24 "Pilung rog, ba'aray fan. Got ni Ir e Th'abi Tolang e ba'aray e n'en nike yog ni bayi
buch rom. 25 Bay ni tulufem ngam chuw u fithik' e girdi' ma ga yan mpar nga fithik' e

gamanman ni malboch. Bay um koy e pan ni bod ba garbaw, mu um mol u wean ngi i
aw e wa'angachal ngom ni medlip e duw. Ma aram e bay mu nang ni Got ni Ir e Th'abi
Tolang e be gagiyegnag urngin e gagiyeg ni be tay e pi pilung nu fayleng, ma rayag rok ni
nge gagiyegnag nge pilung e en ni ir e ke duwgiliy ni nge pilung. 26 Pi engel e rogned ni
nga ni pag muchun u fithik' e but'. Fan e ren'ey e bay kum mang pilung bayay nnap'an
ni bay mu nang ni Got e be gagiyegnag e fayleng ni polo'. 27 Pilung rog, ngam fol ko tin
ni nggog ngom ngam tal ndab ku um ngongliy e denen, ma ga rin' e tin nib mat'aw; ma
ngam runguy e pi'in gafgow. Ga ra rin' ni aray rogon me yan nga luwan e kireb ni um
rin' mu'um par ni bfel' rogom i yan."
28 Urngin e pin'ey ni yib ngak Nebukadnezzar ni Pilung. 29 Ragag nge l'agruw e pul
nga tomuren, nnap'an ni be yan u daken e chigiy ko naun rok u Babylon, 30 me ga'ar,
"Kari gilbuguwan yu Babylon! I gag e gu muruwliy ni nge par ni ir e ba ga' u fithik' e pi
binaw rog ni ngi i dag gelngin nge rogon e gagiyeg ni gu be tay, nge feni sorog nge fanag
pilung."
31 Nap'an ni ka be welthin, me non ba lam u lanelang ngak ni be ga'ar, "Nebukadnez-
zar ni Pilung, mu telim ko tin ni nggog. Gagiyeg ni ga be tay e ka ni fek u pa'am e chiney.
32 Bay ni tulufem ngam chuw u fithik' e girdi' ma ga yan mpar nga fithik' e gamanman
ni malboch. Ma medlip e duw ni bay um par ni ga be kay e pan ni bod ba garbaw. Ma
aram e bay mu nang ni Got ni Ir e Th'abi Tolang e ma gagiyegnag e pi gagiyeg ni be tay e
pi pilung nu fayleng, mrayag rok ni nge gagiyegnag nge pilung be' ni ir e ke duwgiliy."
33 Ka chingiyal'nem me yib i m'ug nib riyul' fapi thin. Ya ntuluf Nebukadnezzar
nge chuw u fithik' e girdi' nge yan i par ngi i kay e pan ni bod ba garbaw. Mi i aw e
wa'angachal ngak, me n'un'uw piyan lolugen nge bod n'umngin e wul ni bay u downgin
e arche' ni eagle, me n'un'uw k'eyngun nge bod n'umngin k'eyngun e arche'.

Nebukadnezzar ni pining e sorok ngak Got

34 "Fa'ani taw nga nap'an mu gu changar ngalang, i gag Nebukadnezzar, me sul
lanin'ug ngog. Mu gu pining e sorok ngak Got ni Ir e Th'abi Tolang, ni bay i par nib fos
ndariy n'umngin nap'an, mu gu tay fan, mu gog ni ir e ba gilbuguwan, me lungug,
"I ir e bayi gagiyeg ni dariy n'umngin nap'an,
ma gagiyeg rok e gubin ngiyal' ni bay i par.
35 Ra ni paluwnag e girdi' nu fayleng ngak mra yan i par e girdi' nu fayleng nib
m'ayfarad;
i ir e be gagiyegnag
e pi engel nu tharmiy nge girdi' nu fayleng.
Dariy be' nrayag rok ni nge togopluw ko tin ke duwgiliy u wan',
ara fith ngak e n'en nma rin'.
36 "Fa'ani sul lanin'ug ngog, min fulweg ngog e gagiyeg rog, nge tayfan, nge fanag
pilung. Ma pi tafnow ni gamad ma puruy' nge pi tolang ni yad bay u tan pa'ag e ra
felfelan'gad ni kug sul, min fulweg ngog matwug ni pilung, nike gel e tayfan ni yibe tay
ngog ko som'on.
37 "I gag Nebukadnezzar e chiney e gu be pining e sorok ngak e en ni Pilung nu
Tharmiy, ma gu be tay fan, ma gu be yog ni ir e ba gilbuguwan. Urngin ban'en nma
rin' e bmat'aw. Gubin ngiyal' nib yal'uw e ngongol rok, mrayag rok ni nge sobut'nag e
en nma ngongol u fithik' e tolngan' nge ufanthin."

5

Mur ni ngongliy Belshazzar

1 Nap'an ni Belshazzar e pilung me pi' e thin nge yan ngak reb e biyu' e pi tolang ni bay
nga tan pa' ni ngarbad ngab mur ni ba ga', miyad un ngak i unum e wayin. 2 Nap'an ni

yad be unum e wayin, me yog Belshazzar ni nga ni fek i yib fapi kap nge fa yochi dabiy nni ngongliy ko gol nge silber, ni fek Nebukadnezzar ni chitamngin u lan e Tempel u Jerusalem ngaram. I yog ni nga ni yan ni fek, ni fan e ir nge pi tolang ni bay u tan pa', nge pi le'engin, nge pi ppin rok e ngar unumed e wayin riy. 3 Ka chingiyal'nem min fek i yib fapi kap nge fa yochi dabiy nib gol, miyad unum e wayin riy ni yad gubin. 4 Ra unumed e wayin miyad pining e sorok ko pi liyos ni aram e got rorad nni ngongliy ko gol, nge silber, nge *bronze*, nge yug wasey, nge ren, nge malang.

5 Ma yugu ra gin gad ma ke yib i m'ug ba pa'ef me tabab ko yol nga daken e rungrung u tafen e pilung ni ka ni achey ko wech, ko gin be aw ra'en e magal ngay ni bfel' rogon. Me guy e en ni pilung e re pa'ef nem ni be yol. 6 Me pig owchen ngabang nike yib e marus ngak nib gel ngi i chachafin bugun. 7 Me tolul ni nge fek be' e pi tamerong i yib, nge pi llowan' nge pi'in yad ma bon ko t'uf. Ma fa'an rabad me ga'ar fa en ni pilung ngorad, "En nrayag rok ni nge be'eg e pi yol ney me yog fan ngog e yira yin' madan e pilung nib re'en *purple* nga daken, min the' ba yil' i chen nib gol nga belel'ugun ni aram e kan tay fan, me par ni ir e migid ko en nib migid ngog." 8 Urngin e pi tafnow ni yad ma puruy' e en ni pilung e rabad, machane dariy bagayad nrayag rok ni nge be'eg fapi yol ara weliy fan ngak e en ni pilung. 9 Me par Belshazzar ni Pilung ni kari magafan' mri m'ay racha'en owchen, ma fapi tolang ni bay nga tan pa' e ra pired ndakur nanged e n'en ngar rin'ed.

10 Me rung'ag chitiningin e en pilung laman e en ni pilung nge pi tolang ni bay nga tan pa' nike yan lamrad ngalang, me yib nga langgin fare senggil ni yibe mur riy. Me ga'ar, "Pilung rog, ngu'um par ndariy n'umngin nap'an! Wenig ngom, dabi magafan'um ni er gelngin ngam par nike m'ay racha'en owchem. 11 Ya bay ba mo'on u lan e gagiyeg rom ni bay e kan nthothup ko pi got nib thothup* rok. Nap'an ni chitamam e ir e pilung, me m'ug ni re mo'on nem e be' nib tamilangan', ma ba llowan', ma ba gonop ni bod feni gonop e pi got. Ma chitamam i Nebukadnezzar ni Pilung e tay ni ir e pilung rok e pi tamanbey, nge pi tamerong, nge pi llowan', nge pi'in yad ma bon ko t'uf. 12 Yugu ba thil nib salap, ma ba gonop, ma ba llowan' u rogon nma weliy fan e lik'ay, nge rogon nma gay fan e salepow, nge rogon nma weliy fan e pin'en nib mith nda nnang; ere mpi' e thin nge yan ngak e re mo'on nem i Daniel ni tunguy e en ni pilung Belteshazzar ngak ma gog ngak nge weliy fan e pin'ey ngom ni gubin."

Daniel ni weliy fan fapi yol

13 Min fek Daniel i yib nga p'eowchen e en ni pilung ni ka chingiyal' nem. Me ga'ar fare pilung ngak, "Mog, i gur fa'anem i Daniel, ni reb fapi kalbus nu Judah ni fekmed e chitamag u Judah e ngaray ni nnap'an nib pilung? 14 Kug rung'ag ni kan nthothup ko pi got nib thothup e bay rom ma gab salap, ma gab llowan', ma gab gonop. 15 Pi tafnow ni gamad ma puruy' nge pi tamerong e ka ni fekrad i yib ngaray ni ngar be'eged e pi yol ney ngar weliyed fan ngog, machane de pat fan rorad. 16 Me ere kug rung'ag nrayag rom ni ngam pir'eg ma ga weliy fan e pin'en nda nnang. Fa'an rayag rom ni ngam be'eg e pi yol ney ngamog fan ngog, ma yira yin' madan e pilung nib re'en *purple* nga dakenam, min the' ba yil' i chen nib gol nga belelugunam ni aram e kan tay fam, ma aram ma ga par ni gur e bin dalip e liw ni migid ngog."

17 Me fulweg Daniel ni ga'ar, "Mu tay rom e tow'ath rom. Mpi' ngak yugu be'. Machane bay gu be'eg ngom i gur pilung e tin kan yoloy mu gu weliy fan ngom.

18 "Got ni Ir e Th'abi Tolang e gagiyegnag Nebukadnezzar ni chitamam nge mang ba pilung ni ba ga', me gagiyegnag e girdi' ngu'ur ted fan me par nib sorok. 19 I yan i par nrib tolang ma ba gilbuguwan, ni girdi' u urngin e pi nam, nge pi racha', nge pi thin e ur rusgad ngak ni yad be t'on. Ra ba'adag ni nge li' be' ngem' me rin'; ma ra finey ni nge par be' ndab ni li' ngem' me par. Ra ba'adag ni nge tay fan be' ara nge darifannag me rin'.

---

* **5:11** pi got; ara Got

20 Ma bochan e tolngan' me ufanthin me gelan', me gafgownag e girdi', min chuweg ko
pilung nge dakun tay fan. 21 Min tuluf nge chuw u fithik' e girdi', me par laniyan' nike
bod laniyan' ba gamanman. Me yan i par ngak e pi dongki ni malboch, mi i kay e pan ni
bod ba garbaw, mi i mol u wean ndariy ban'en ni be naf nga tanggin ni nge dabi aw e
wa'angachal ngak. Me tomur me nang rok ni Got ni Ir e Th'abi Tolang e be gagiyegnag
urngin e gagiyeg ni be tay e pi pilung, me ir e ma gagiyegnag nge pilung e en ke turguy
ni nge pilung.
22 "Me gur fak e dawor mu sobut'nag an'um, ni yugu aram rogon ni ga manang e pin'ey
ni urngin. 23 Kam ngongol nib togopluw ngak Somol nu tharmiy, ya kam fek i yib nga
tebel rom fapi kap nge fa yochi dabiy nib gol u Tempel rok. Me gur, nge pi tolang ni
bay nga tan pa'am, nge pi leengim, nge pi ppin rom e mu unumed e wayin riy mu um
pininged e sorok ngak e pi liyos ni got romed nni ngongliy ko gol, nge silber, nge wasey
ni *bronze*, nge yug wasey, nge ren, nge malang, ni bogi got ndarir guyed ban'en ma darir
rung'aged ban'en ma dariy ban'en ni yad manang. Ma da mu tay fan fare Got ni ir e bay
e pogofan rom u pa' nge gin ngam sor ngay. 24 Irera' fan nike pi' Got fare pa'ef ni nge yib
i yoloy e pi thin ney.
25 "Ba'aray e pin'en nike yoloy: Mathe'eg, mathe'eg, tomalngin, kuweg. 26 Ba'aray fan:
fan e mathe'eg e aram e ke turguy Got e rran ko gagiyeg rom, ni aram e ke museg; 27 ma
fan e tomalngin e aram e kem'ay i thabthabel nigem ka ni guy ni kayigi gel e ba'ud rom;
28 ma fan e kuweg e aram e kem'ay i kuweg e gagiyeg ni ga be tay ka ni pi' ngak yu Media
nge yu Persia."
29 Ka chingiyal'nem me yog Belshazzar ni nga nin' madan e pilung nib re'en *purple*
nga daken Daniel, min the' ba chen nib gol nga belel'ugun ni aram e kan tay fan. Me tay
ni ir e bin dalip e liw u tan pa'. 30 Ka re nep' i n'em min thang e pogofan rok Belshazzar
ni Pilung nu Babylon, 31 me yib Darius ni be' u Media nge kol tafen e pilung nge mang ir
e gagiyeg. Re ngiyal' i n'em e nga nel' i ragag nge l'agruw e duw yangren Darius.

6

Daniel nnin' ngalan ba low ni tafen e layon

1 Me duwgiliy Darius u wan' ni nge turguy 120,000 e governor ni ngar ted mu-
rung'agen ga'ngin e gin ma gagiyegnag. 2 Me duwgiliy Darius Daniel nge ku l'agruw
e girdi' ni yad e ngu'ur guyed e maruwel ko fapi governor miyad guy ngu'un tay nga
tagil' e tin keyog. 3 De n'uw nap'an me m'ug ni kabfel' e maruwel ni be tay Daniel
ngak fa gal nem e girdi' nge fapi governor. Bochan e yugub pag feni llowan', ma aram
me leamnag fa en ni pilung ni nge tay Daniel ni ir e ngi i tay murung'agen ga'ngin e
gin ma gagiyegnag. 4 Ma fa galicha' ni yow ma guy e maruwel ko fapi tafanow nge pi
governor ra guyed rogon ni ngar pir'eged ban'en ni thibngin Daniel u rogon ni be tay
murung'agen ga'ngin e gin ma gagiyegnag fare pilung. Machane dar pir'eged thibngin
ara ban'en nike kirebnag, ya ma par Daniel nib yul'yul' ma der ngongliy ban'en nib
oloboch ara ba kireb. 5 Me lungurad, "Dariy ban'en ni thibngin Daniel ni gadad ra
turguy nga dogned nike rin' ban'en nib kireb, kemus ni gadad ra ngongliy ban'en nib
togopluw ko ba' rok e taliw, ma aram e sana ra togopluw ngay nge yib thibngin."
6 Mranod ngar guyed e en ni pilung me lungurad ngak, "Darius ni Pilung, ngu'um par
ndariy n'umngin nap'an! 7 Gamad gubin e pi'in gamad be tay murung'agen ga'ngin e gin
ga ma gagiyegnag, ni aram e gamad e pi'in ni gamad ma guy e maruwel, nge pi governor,
nge pi ta'ayuw ko governor nge ku boch e pi tolang e ke ta'reb lungmad ni gur pilung
e ga ra tiriggiliy bbugithin mag guy ni dab nthilyeg. Ngamog ni guyey e rran ni nga
ni par ndariy be ni nge wenignag ban'en ngak ba got ara be', ya kemus ni gur e en ni
pilung e yira rin' ngom. Ma en nra th'ab e re motochiyel rom ney e yira yin' ngalan fare
low nib sug ko layon. 8 Ere gur pilung e ngam sayin ko re motochiyel ney ngan fanay

nib motochiyel ko girdi' nu Media ngu Persia ni dabiyag i thilyeg. 9 Ma aram me sayin
Darius ni Pilung ko fare bugithin. 10 Fa'ani nang Daniel ni kan sayin ko fare gi babyor,
me yan nga tabinaw. Ma bay ba senggil ko thal ni lang ko naun rok nib sap e winda riy
nga Jerusalem. Bod ni ku ma rin' ni gubin e rran, ma garbug nga but' u langan e winda
rok nib mab nge meybil ngak Got ni dalip yay u reb e rran.
11 Me guy fapi girdi' Daniel ni be meybil ngak Got, 12 miyad yan ni yad gubin u ta'bang
ngak e en ni pilung ngranod ra adaw niged Daniel ngak. I lungurad, "Pilung, kam
sayinnag bbugithin ni fa guyey i rran ni kamog e fa'an yira pir'eg be' riy ni be wenignag
bbugithin ngak ba got ara be', ni fa'anra gathi gur e ke wenignag ngom, ma nganin'
ngalan fare low ni tafen e layon."
Me fulweg fare pilung ni ga'ar, "Er rogon, re thin nem e thingar ni fol riy ni bod e pi
motochiyel rok yu Media nge yu Persia, ni dabiyag ni ngan thiliyeg."
13 Ma aram miyad weliy ngak e en ni pilung ni lungurad, "Fa'anem i Daniel, ni reb
fapi kalbus nni fekrad u Judah ngaray, e der tayfam i gur pilung, ma der fol ko fare
motochiyel ni kam pi'. Ya be meybil ni dalip yay u reb e rran."
14 Fa'ani rung'ag e en ni pilung ni aram rogon, me kireban' me par ngi i leamnag rogon
e n'en nra rin' me siy ku ni pi' e binem e gechig ngak Daniel. Me par ni be leamnag nge
aw e yal'. 15 Me sul fapi pumo'on ngak me lungurad ngak, "Gur pilung e ga manang ni
rogon e pi motochiyel rok yu Media nge yu Persia e dariy bbugithin ni nge sayin e en
pilung ngay ni ku yira thiliyeg."
16 Me pi' fare pilung e thin ni nga ni fek Daniel nganin' ngalan fare low ni tafen e layon.
Me ga'ar ngak Daniel, "Fare Got rom ni ir e ri ga be pigpig ngak u fithik' e yul'yul', e ir
e nge ayuwegnem." 17 Miyad fek ba gaf i malang ngar upunguyed nga langan fare low.
Me tay e en ni pilung e pow rok ngay ni pow ko pilung nge pow rok e pi tolang ni bay
nga tan pa' ni fan e nge dariy be' ni nge guy rogon nge ayuweg Daniel. 18 Me sul e en ni
pilung nga tafen me par e re nep' i n'em nde yag ni nge kay ban'en ara guy e tin ni yima
paleg owchen ngay. Ma de mol.
19 Ma nap'an ni be puf e woch me yan e en ni pilung ko fare low nib gur. 20 Ma fa'ani
chugur ngay, me tolul u fithik' e magafan' ni ga'ar, "Daniel, ni tapigpig rok fare Got ni
be par nib fos! Mog, ke yag rok fare Got nri ga ma pigpig ngak u fithik' e yul'yul' ni nge
ayuwegnem rok fapi layon?"
21 Me fulweg Daniel ni ga'ar, "Pilung rog, ngu'um par ndariy n'umngin nap'an. 22 Got
e ke l'oeg e engel rok ke yib i m'ag l'ugun fapi layon ndabiyag ni ngar rin'ed ban'en ngog.
Ke rin' ni aray rogon ya manang ndawor gu bucheg ban'en, nge bochan e dawor gu rin'
e kireb ngom i gur pilung."
23 Mri felfelan' fare pilung me yog ni nga ni girengiy Daniel u lan fare low ngalang. Ma
aram miyad girengiy ngalang miyad guy ni dariy bochiyang nike maad'ad u downgin, ni
bochan e pagan' rok ngak Got. 24 Me yog fare pilung ni urngin fapi girdi' nrabad ra adaw
niged Daniel ngak e ngan uneg e ppin rorad ngorad nge pifakrad nga nin'rad ngalan
fare low ni tafen e layon. Dawor ra awgad nga t'ay e low me og e layon ngorad nge tet'ar
urngin e yil u dowrad.
25 Me yol Darius ni Pilung ngak e girdi' u urngin e nam, nge pi racha', nge pi thin u
fayleng ni ga'ar:
"Ngu'um pired ni bfel' rogomed. 26 Gu be yog ni ga'ngin e gin gu ma gagiyegnag e nge
par gubin e girdi' riy ni bay madgun fare Got rok Daniel u wun'rad ma ngu'ur liyorgad
ngak:
"I ir ba Got ni be par nib fos
ma bayi gagiyeg ni dariy n'umngin nap'an.
Ma gagiyeg rok e dariy e n'en nra rin' me yag nni kirebnag,
ma gelngin e dariy e n'en nra rin' me mus.

27 Ma ayuweg e pogofan mma chuwegey u fithik' e riya';
ma ngongliy e tin yira ngat ngay nge pi maang'ang
u tharmiy ngu but'.
Ke ayuweg Daniel rok e layon."
28 Ma Daniel e i par ni bfel' rogon u nap'an ni Darius e pilung nge nap'an ni Cyrus ni be' u Persia e pilung.

DANIEL NI WELIY E PIN'EN NI BE PIG OWCHEN BE GUY

7

(7:1—12:13)

Fa aningeg i gamanman ni guy Daniel u malik'ay

1 Bin som'on e duw ni Belshazzar e pilung nu Babylon, e gag Daniel e gu lik'ay ni nep' gguy ban'en u malik'ay rog; mu gu yoloy e re lik'ay rog nem nga babyor, ere ba'aray e tin ni gu yoloy nga babyor, 2 ni tin ni gguy u malik'ay e re nep' i n'em.

I thow e nifeng nge yib u gubin yang nge pug e day, 3 Me yib aningeg e gamanman ni ba ga' u t'ay e regur ngalang, nra reb ma ba thil nga reb. 4 Bin som'on e bod ya'an ba layon ma bay pon ni bod ba arche' ni *eagle*. Ma nap'an ni ku gu be changar, min pof pon. Min suwonnag fare gamanman nge sak'iy ni bod ba girdi'. Min pi' laniyan' e girdi' ngak.
5 Mu gguy e bin migid e gamanman ni bod ya'an ba gamanman ni *bear* nike sak'iy ko fa gal raba' nem i ay ni bay nga tomur, ni bay dalip i yaw u l'ugun nike k'ad, ma bay ba lam ni be ga'ar ngak, "Mu longuy e ufin ngam fos."
6 Ku gu be changar mu gguy yugu reb e gamanman ni bod ya'an ba *leopard*, ni aningeg pon ni bay u daken keru', ni bod pon e arche', ma aningeg lolugen. Ma ka ni pi' gelngin ni nge gagiyeg.
7 Ma nap'an ni ku gu be changar, mu gguy e bin aningeg e gamanman, nrib tamdag ya'an ni yira rus ngak, ma ba gel. Ma bay nguwelen ni gagang' ni wasey, me par ni yugu be longuy ma be popof e n'en ke kol ma be yot'yot' e tin ke magey riy; ma de bod reb fa tinem e gamanman. Ma ragag e gagey rok, 8 ma nap'an ni ku gu par ni ku gu lik'ath ko pi gagey rok nem, mu gguy bochi reb e gagey ni be yib ngalang u fithik' fa tinem. Me aw nga dalip fapi gagey ni immoy nge pug ngalang. Ma bay lan mit ni bod lan mit e girdi', ma bay l'ugun ni bod l'ugun e girdi', ma be yog ni ir e sorok ma be ufanthin.

Daniel ni guy fa'anem ni kab kakrom i yib ni immoy

9 Nap'an ni ku gu be changar, min tay e pi chiya ni nge yan i par e pi'in ni pilung ngay. Fa'anem ni kab kakrom i yib ni immoy e yan i par nga daken reb. Ma mad rok e bod feni wechwech e ayis nma mul u lang nga but', ma piyan lolugen e bod e tin th'abi klin bunu'en e saf. Ma chiya rok ni kan tay nga daken e tayapyap nnifiy. 10 ni be yib ba yil' i daramram riy. Ma pire' ni pire' e biyu' e girdi' ni yad bay u rom ni ngar pigpiggad ngak, ma ra'ay e *million* e karbad ra sak'iygad nga p'eowchen. Me tabab fare puf oloboch min pithig yu ke babyor.
11 Ma nap'an ni ku gu be changar mu gu rung'ag laman fa binem e gagey ni be yog ni ir e ba sorok ni be ufanthin. Ma nap'an ni ku gu be changar, min li' fa bin aningeg fapi gamanman min fek nganin' nga fithik' fare daramram nge yim'. 12 Ma tin ni kabay fapi gamanman e nchuweg gelngirad, min pagrad ngu'ur pired ni bay n'umngin nap'an ni kan turguy.
13 Nap'an ni gu be guy e pin'ey u malik'ay rog ni nep', mu gguy be' ni bod ya'an ba girdi', nike yib e manileng i ing, ma be chugur i yib min fek i yan ngak fa'anem ni kab kakrom i yib ni immoy. 14 Min pi' mat'wun ko gagiyeg ni nge tay ma ngan tay fan, ma nge

7:4 7:4–6 Rev 13:2 **7:7** Rev 13:5 **7:8** 7:8, 11 Rev 13:5 **7:9** Rev 1:14; 20:4, 11 **7:10** Rev 5:11; 20:12 **7:13** Mat 24:30; 26:64; Mrk 13:26; 14:62; Luk 21:27; Rev 1:7, 13; 14:14

par ni ir e pilung, ya girdi' u urngin e pi nam, nge pi racha', nge pi thin e ngu'ur folgad rok. Ma mat'wun ko gagiyeg ni nge tay e bayi par ndariy n'umngin nap'an, ma gagiyeg rok e dabimus.

Pin'en ni guy Daniel nni weliy fan ngak

15 Pin'en ni gguy u malik'ay rog e gu rus ngay, mu gu par ni kari magafan'ug. 16 Mu gu
wan ngak bagayad fa pi'nem ni yad ba sak'iy u rom mu gu wenig ngak ni nge weliy fan
ngog ni gubin. Ma aram me weliy fan ngog.
17 "Aningeg i gamanman ney ni gang' e aningeg i pilung ni bay ra sumgad nga fayleng.
18 Ma girdi' ko fare Got ni Ir e Th'abi Tolang e bay yib gelngin ngorad nge par rorad ni
dariy n'umngin nap'an."
19 Ma gu ba'adag ni nggu nang murung'agen fa bin aningeg e gamanman, ni yugu ba
thil ko fa tinem e gamanman ma rib tamdag ya'an, ni bay nguwelen ni wasey ma bay
k'eyngun ni *bronze*. Yugu be par ma be longuy ma be popof e n'en ke kol ma be yot'yot'
e tin ke magey riy. 20 Ma gu ba'adag ni nggu nang murung'agen fa ragag i gagey ni bay
u lolugen, nge gfa binem ni fini yib u tomur nge yib i pug dalip ko fapi gagey nge mul.
Bay lanmit nge l'ugun ni be yog ni ir e sorok, ma be ufanthin. Kab tamdag ya'an ko fa
tin ba'aram e gagey ni immoy.
21 Ma nap'an ni ku gu be changar, me m'ag fare gagey e mael ngak e girdi' rok Got nge
gel ngorad. 22 Me yib fa'anem ni kab kakrom ni immoy nge yib i pufthin nagrad me fol
ngak e girdi' rok Got ni Ir e Th'abi Tolang. Ya aram e ke taw nga nap'an ni girdi' rok Got
e ngan pi' gelngirad ngar pired ni yad e ngar manged pilung.
23 Ba'aray fan nni weliy ngog: "Fa bin aningeg e gamanman e aram e bin aningeg e
gagiyeg u roy u fayleng, ma ba thil e binem e gagiyeg ko tin ba'aram e gagiyeg. Ra pirdi'iy
e fayleng ni polo' me yot'yot' nga but. 24 Fa ragag i gagey e ragag i pilung ni yad e bay
rogned e thin ko fare gagiyeg ni polo'. Ma bay ki yib i m'ug reb e pilung; ma bayi par
nrib thil rok e tin nib m'on e pilung, ma bayi gel ngak dalip e pilung. 25 Bayi welthin nib
togopluw ku Got ni Ir e Th'abi Tolang me gafgownag e girdi' rok Got. Ya bayi guy rogon
ni nge thiliyeg e pi motochiyel rorad nge pi madnom ni yad ma madnomnag, ma bayi
par e girdi' rok Got u tan gelngin ni dalip nge baley e duw. 26 Ma aram e bayi tabab e puf
oloboch, min chuweg gelngin rok min thirif u but'. 27 Gelngin nge buguwan nge gagiyeg
rok e pi pilung nu fayleng e bay ni pi' ngak e girdi' rok fare Got ni Ir e Th'abi Tolang.
Gelngirad ni kar manged pilung e dabimus, ma urngin e pi pilung nu fayleng e bay ur
pigpiggad ngorad ma yad be fol ko thin rorad."
28 Kemus murung'agen e tin ni gu guy. I gag Daniel e ri gu rus nge m'ay racha'en
owcheg, machane mu gu tay rog ni gubin nda gu weliy.

8

Daniel ni pilyeg e changar rok nge guy ba saf ni pumo'on nge ba kaming

1 Re duw i n'en ni gaman e dalip e duw ngay nike pilung Belshazzar, me pilyeg e
changar rog ni aram e yay ni l'agruw ngay. 2 Yiggu dada' ma gu bay u lan fare binaw nu
Susa ni kan yororiy u lan e nug nu Elam. Ni ku gu sak'iy u charen e lul' ni Ulai, 3 mu gu
pug owcheg ngalang mu gguy ba saf ni pumo'on ni l'agruw i gagey rok u rom u charen e
lul', reb e ba n'uw ma bbe'ech boch nga reb. 4 Mu gu par ngu'ug yaliy fare saf ni pumo'on
ni be furuy e gagey rok ngalan e ngal, nge ngalan e lel'och, nge ngalan e yimuch. Dariy
reb e gamanman nrayag ni nge taleg ara mil rok. Ya be rin' e tin ni ba'adag ma be gel e
ufanthin rok i yan.
5 Nap'an ni ku gu be leamnag ko mangfan e ren'em, me yib ba kaming ni pumo'on u
lan e ngal ni be mil, ni be yan nrib machreg ndakir math ay nga but'. Ma bay ta'ab gagey

7:14 Rev 11:15 **7:21** Rev 13:7 **7:25** Rev 12:14; 13:5, 6

nib ga' u thilin owchen. 6 Ma fa'ani yib ngak fare saf ni pumo'on ni l'agruw e gagey
rok ni fa'ani gguy nib sak'iy u to'oben fare lul', me yan ngak ni be mil nike musmus
nga machargin. 7 Mu gguy nike cham ngak fare saf ni pumo'on. Me aw ngak ni kari
damumuw me t'ar fa gali gagey rok. Ma fare saf ni pumo'on e par nike m'ay gelngin, me
thig nga but' me par fare kaming ngak ngi i yot'yot' nga but'. Ma dariy be' nrayag rok ni
nge ayuweg.
8 Ma re kaming nem e be munmun ma be gel e tolngan' rok nge ufanthin, machane
nap'an ni yan i taw nga gelngin fare kaming me m'ing fare gagey rok. Me yib i for
aningeg e gagey ni ba ga' u luwan, nra reb ma gin ba sor ngay. 9 Me yib buchi reb e
gagey u reb fa aningeg i gagey. Me taw gelngin ko yimuch nge mada' ngalan e ngek, nge
taw ko fare nam ni micheg Got nra pi' ko girdi' rok. 10 I yan gelngin nge mada' ko ngiyal'
nrayag ni nge cham ngak fa raba' i salthaw nu tharmiy, nge pi t'uf, me luf boch e t'uf nga
but' ngi i yot'yot' nga but'. 11 I mus ngak fak e Pilung rok fa raba' i salthaw nu tharmiy
niki togopluw ngak, ni taleg e pi maligach ni yu rran ni yima pi' ngak, me kirebnag e
Tempel rok. 12 Me yin' e denen luwan e pi maligach ni yima pi' ni yu rran, ma bin riyul'
e pigpig e nin' nga but'. Ma fare gagey e i mon'og urngin e tin ni i rin'.
13 Mu gu rung'ag laman ba engel ni fith ngak yugu reb e engel ni be ga'ar, "Uw
n'umngin nap'an ni bayi par e pin'en ni ba'aray nike pilyeg e changar kan guy? Uw
n'umngin nap'an nra par fare denen ni ubchiya' u luwan e pi maligach ni yu rran? Uw
n'umngin nap'an ni yira yot'yot' fa raba' i salthaw nu tharmiy nge fare Tempel nga but'?"
14 Me fulweg fa binem e engel ni ga'ar, "Nge par ni 2,300 e kadbul nge blayal' ni aram
n'umngin nap'an ni dab ni pi' e maligach. Ma aram e bay ni fulweg e Tempel nga rogon."

Gabriel ni weliy fan fare changar ni pilyeg

15 I gag, Daniel, e ug guy rogon ni nggu nang fan e pin'em nike pilyeg e changar rog
kug guy. Ma yug gin ma ke sak'iy be' nga p'eowcheg. 16 Mu gu rung'ag laman ba girdi'
nike non u ba'nem e lul' ni Ulai ni be ga'ar, "Gabriel, mu weliy fan ngak e cha'nir e tin
ke guy." 17 Me yib Gabriel i sak'iy nga chereg, me yib e marus ngog nib gel nggu thig nga
but'.
Me ga'ar ngog, "Fak e girdi', ngam nang fan e tin kam guy, ya be yip' fan e pin'en bay
yib ko tomuren e fayleng." 18 Nap'an ni ka be non, mu gu par u rom u but' nda kug nang
ban'en. Me kol pa'ag nge sak'iy nigeg ngalang, 19 me ga'ar, "Nggu dag ngom wenegan e
damumuw rok Got ni bay yib. Tin kam guy e be yip' fan e ngiyal' ni ba'aram ko tungun.
20 "Fare saf ni pumo'on ni kam guy ni l'agruw e gagey rok e be yip' fan e nam nu Media
ngu Persia. 21 Fare kaming ni pumo'on e aram e nam nu Greece, ma fare gagey ni ba ga'
ni bay u thilin owchen e aram e bin som'on e pilung. 22 Fa aningeg i gagey ni fa'ani yib i
bogor ko fa ngiyal' ni ba'aram ni m'ing e bin som'on e gagey e re nam nem nni guruynag
nge par ni aningeg guruy nra reb e pilung ma be gagiyegnag bang, machane dabiyag
ni nge ta'reb gelngirad ko fa bin som'on e pilung ni i gagiyegnag fare nam ni polo' ko
som'on.
23 "Nap'an nra chugur nga tungun e gagiyeg ni yad be tay, ma ke yan i par e ngongol
rorad ni kari kireb ndabisiy ni ngan gechig nagrad, ma bay yib reb e pilung nga
tomurrad nib gelan', ma rib kireb, ma ba sabanban. 24 Bayi gel gelngin i yan, machane
gathi ir e gelngin. Ba gel e mogothgoth ni bayi k'aring ma urngin e tin nra ngongliy mra
yan i aw nga tagil'. Ba gel e gafgow ni bayi tay ngak e girdi' nib gel, nge ngak e tirok
Got e girdi'. 25 Ma bay i mon'og i yan e tin ni be rin' u fithik' e sabanban ni bochan e ba
sasaliyeb. Bay i par nib ufanthin me li' bo'or e girdi' ni yugu yad ra gin ma ke og ngorad.
Ma bayi togopluw ngak fare Pilung ni ir e th'abi ga' u fithik' e pilung, machane bay ni
thirif u but' ni gathi gelngin e girdi' e bay ni maruwel ngay. 26 Ren'ey ni kam guy ni pi
gamanman ni maligach ni yibe pi' ni blayal' nge kadbul ni ka ni weliy fan ngom e ba

8:10 Rev 12:4

riyul'. Ere ngam tay nib mith, ya kab n'uw nap'an mfini yib i m'ug nib riyul' e pin'ey ni kam guy."

27 I gag Daniel e gu par ni gowa nchuchuyeg nga but' mu gu par ni in e rran ni gub m'ar. Ma aram mu gu sak'iy nggu sul ko maruwel nike pi' e en ni pilung ngog, machane gu par nike balyangan'ug ko tin ni kug guy ya de yag ni gu nang fan.

9

Daniel ni meybil ni fan ko girdi' ko nam rok

1 Darius ni be' nib mo'on ni fak Ahazuerus, nni gargeleg ni be' u Media, e ir e mang pilung ko nam nu Babylon. 2 Bin som'on e duw ni mang pilung, e gag Daniel e ug be'eg fapi babyor nib thothup ngu'ug leamnag fa medlip i ragag e duw ni bayi par yu Jerusalem nike mogothgoth, ni bod rogon ni weliy SOMOL ngak Jeremiah ni profet. 3 Mu gu par ngu'ug meybil ngak SOMOL ni Got, ni gu be wenig ngak, ma ku gu pag e abich, ma ku gon' e mad ni tutuw, ku gu wan gu par nga fithik' e awat. 4 Mu ug meybil ngak SOMOL ni Got rog mu gu weliy ngak e denen ni ngongliy e girdi' ko nam rog ni lungug:

"SOMOL ni Got, i gur e th'abi ga' ma gamad be tay fam. Ri gab yul'yul' ko fare m'ag rom ma ga be par nib t'uf rom e pi'in ni gab t'uf rorad ma yad be rin' e tin kamog.

5 "Kug denen gad kug ngongliyed e kireb, ma kug ngongliyed e tin nde mat'aw. Kug paged e tin mog ngomad ni nggu rin'ed ma kug pi'ed keru'mad ko tin kam dag ngomad ni ir e bmat'aw. 6 Da ug rung'aged e tin i yog e pi tapigpig rom ni fapi profet, ni yad e ur welthingad ngak e pi pilung romad u fithingam, nge ngak e pi'in ni ur gagiyeg niged gamad, nge ngak pi chitamangimad ni kakrom, nge girdi'en e nam romad ni urngin. 7 I gur SOMOL, e gubin ngiyal' ni ga be par ni gab mat'aw, ma gamad gubin ni kafaram i yib ni ug ngongliyed e ngongol ni ngan tamra' ngay, ni girdi' ni i par u lan yu Judea ngu Jerusalem, nge urngin piyu Israel ni kam weregrad u lan e pi nam nib chugur nge tin nib mal'af ni bochan e da ur yul'yul'gad ngom. 8 Pi pilung romad, nge pi'in ni ur gagiyeg niged gamad, nge pi chitamangimad kakrom e ur ngongliyed e ngongol ni ngan tamra' ngay mu ur denengad nib togopluw ngom i gur Somol. 9 I gur e ga ma runguy e girdi' ma ga ma n'ag fan u wun'um e kireb rok e girdi', yug aram rogon ni u gu togopluwgad ngom. 10 SOMOL ni Got romad, da ug rung'aged e thin rom ko fa ngiyal'nem ni mog ngomad ni ngu'ug ngongol gad nrogon fapi motochiyel ni gur e mpi' ngomad u pa' fapi profet ni tapigpig rom. 11 Urngin piyu Israel ni kar th'abed e pi motochiyel rom ma kar siyegned ni ngar motoyilgad ko tin ni kamog. Kug denen gad nib togopluw ngom ma kam girengiy nga dakenmad fapi buch wa'athan ni bay ni kan yoloy u lan e Motochiyel rok Moses, ni tapigpig rom. 12 Kam rin' e tin mog ni bay mu rin' ngomad nge ngak e pi'in ni ur gagiyeg niged gamad. Kab gel e gechig ni kam pi' ngak yu Jerusalem ko gechig ni kam pi' ngak yugu reb e binaw u roy u fayleng. 13 Ke yib ngomad urngin fapi gechig ni bay murung'agen u lan e Motochiyel rok Moses. SOMOL ni Got romad, mus ko chiney ma dawor gu guyed rogon ni nggu pi'ed keru'mad ko denen ni gamad be rin' nggu warod nga lanin'um ara gu folgad ko tin kamog ni aram e tin nib riyul'. 14 Gur SOMOL ni Got romad e mpar ni kam fal'eg rogom ni ngam gechig nagmad, ma ga rin', ya gubin ban'en ni ga ma rin' e bmat'aw, ya gamad e da gu folgad ko tin mog.

15 "Somol ni Got romad, mu dag gelngim ya mu fek e girdi' rom nga wuru' yu Egypt, ma gelngim e dawor ni pag talin. Kug denen gad; ma kug ngongliyed e kireb. 16 I gur e gab mat'aw, ere dab kum damumuw ngak yu Jerusalem, ya ir e binaw rom, ni fare burey rom nib thothup. Urngin e girdi' ko pi nam ni yad ba chugur ngay e yad be changar nga but' ngak yu Jerusalem nge ngak e girdi' rom ni bochan e denen ni kug rin'ed nge pi kireb ni i ngongliy e pi chitamangimad. 17 Got, mu rung'ag e meybil rog nge wenig ni gu be tay ngom. Mu fulweg nga rogon e Tempel rom ni kan gothgothay; mu fulweg nga rogon ya nge nang urngin e girdi' ni gur e Got. 18 Got, mu telim ngomad; mu sap

ngomad ngam guy e gafgow ni kug pired nga fithik' nge gafgow nike tay fare binaw ni kan tunguy fithingam ngay. Gamad be meybil ngom ya ga ma runguy e girdi', ma gathi bochan e kug rin'ed e tin nib mat'aw. 19 Somol, mu rung'ag e meybil romad. Somol, mu n'ag fan u wun'um e kireb romad. Somol, mu telim ngomad ma ga ngongol nge nang urngin e girdi' ni gur e Got, dab mu sowath. Re binaw ney nge girdi' riy e mmil suwon ngom."

Gabriel ni weliy fan fare yi'iy

20 Gu par ni gu be meybil ma gu be puwofay nag e denen rog nge denen rok e girdi' ko nam rog nu Israel ngak SOMOL ni Got rog ni nge fulweg e Tempel rok nib thothup nga rogon. 21 Nap'an ni gu be meybil, me Gabriel ni fa'anem ni ka'ag guy ko fa yanem ni pilyeg e changar rog, nike changeg i yib nga but' ko gin gu bay riy. Ni aram e ngiyal' ni yima pi' e maligach ni blayal'. 22 Me weliy fan ngog ni ga'ar, "Daniel, kugub ngaray ni nggu ayuwegnem ngam nang fan fare yi'iy. 23 Fa'an mu tabab ko wenig ngak Got, me fulweg Got taban e tin ga be wenig nag ngak. Kugub ni nggu weliy ngom e fulweg riy, ya gab t'uf rok Got. Mu uthum e lim nggu weliy fan ngom e tin mu guy ko fa ngiyal' ni piliyeg e changar rom.

24 "Medlip yay e medlip i ragag e duw n'umngin nap'an nike duwgiliy Got ni nge taw ngay me tal e girdi' ko nam rom nge girdi' ko fare binaw rom nib thothup ndab kur rin'ed e kireb ma dab kur ngongliyed e denen. Me n'ag Got fan e denen me pi' e tin nib yal'uw ni bayi par ni dariy n'umngin nap'an, ya tin mu guy ko fa ngiyal' nni piliyeg e changar rom nge fare yi'iy e nge yib i m'ug nib riyul' min pi' fare Tempel nib thothup nga pa' SOMOL. 25 Mu telim ko tin ba'aray ma ga tay uwan'um ngam nang: Ngiyal' ni nog ni ngan fulweg yu Jerusalem nga rogon nge yan i mada' ko ngiyal' nike yib e en nike turguy Got ni nge gagiyeg, e medlip yay e medlip e duw nap'an. Bay ni fulweg yu Jerusalem nga rogon ni kanon' e yu pa' i kanawo' riy, ma kansuwoneg e pi yoror nib longbiy e binaw ni fan ko mael, ma bayi par ni medlip yay e nel' i ragag nge l'agruw e duw, machane bayi par ni ba ngiyal' ni ba yo'or e wagagey nge gafgow. 26 Ma bayi m'ay e ngiyal'nem ni Got e ke turguy ma bay ni thang e pogofan rok fa en ni turguy Got ni nge gagiyeg, ndariy ban'en nike bucheg. Re binaw nem nge fare Tempel ni bay riy e bay yib e salthaw rok ba pilung nib gel gelngin ngar buthuged. Ma tomur riy e yib ni bod e lul' ni sugubur nge yib e ran riy i tharey e binaw nib tomgin nike fek e mael nge mogothgoth i yib ni Got e ke tiriggiliy. 27 Ma re pilung nem e bayi par ni bay e tha' nib mudugil u thilrad bo'or e girdi' ni medlip e duw, mra yan dalip nge baley e duw ma bayi taleg e pi maligach nge pin'en ni yima ognag. Ma Fare N'en ni Th'abi Dabuy* e bay ni tay ko gin th'abi tolang ko fare Tempel me par u rom nge mada' ko ngiyal' ni nge taw nga tol' e cha' ni ir e tay ngaram ni Got e ke tanomnag ni nge aw ngak."

10

Daniel nni piliyeg e changar rok u charen e lul' ni Tigris

1 U lan e bin ba'aram e duw ni gaman e dalip ngay ni Cyrus e pilung nu Persia, me yib i gagyel ba thin ngak Daniel ni ku yima pining Belteshazzar ngak. Re thin nem e rib riyul' machane rib mo'maw' ni ngan nang fan. Ma aram mi ni piliyeg e changar rok nge nang fan.

2 I gag Daniel e dalip e wik ni gu par nrib kireban'ug. 3 Da gu way e ggan ni bfel' ara gu way e ufin, ara gu unum e wayin, ara gu rawey lolugeg nge yan i mada' ko ngiyal' nike m'ay dalip e wik.

---

* **9:27** FARE N'EN NI TH'ABI DABUY: Ba liyos rok e pi'in ndar nanged Got nra n'ufed ngalan e Tempel u Jerusalem, ni yad fa pi'in nra m'aged e mael nga Jerusalem (ku arrogon ni bay ko 1 Ma 1:54–61)

4 Me rofen ni rliw' nge aningeg e rran ko bin som'on e pul ko duw ma gu bay ni gub
sak'iy u charen fare lul' nib ga' ni Tigris fithingan. 5 Mu gu sap mu gguy be' nib mo'on
nike yin' e mad nib wech ma bay bangi leed ni gol nrib fel' u lukngun. 6 Ma downgin e
be galgal ram'en ni bod ba churwo'. Ma owchen e be galgal ram'en ni bod e uluch ni be
mat, ma lan mit e bod ba nifiy ni be daramram. Ma pa' nge ay e be galgal ram'en ni bod
e *bronze* ni kan gichiy, ma laman e bod e girdi' ni pire' ni pire' ni tolul.
7 Kemus ni gag e gguy e pin'ey. Ma pi pumo'on ni yad be un ngog e dariy ban'en
nra guyed, machane yib e marus ngorad nib gel, miyad mil ngranod ra mithgad. 8 Mi
ni pageg u rom ni go' gag ngu'ug guy e pin'em, ni bogi n'en ni yira ngat ngay. Mu gu
par ndakuriy gelngig ma ke pig owcheg ngabang ni dabki poyeg be'. 9 Fa'an gu rung'ag
laman nike non mu gu thig nga but' nda kug nang ban'en mu gu par u but' ni gub palpal.
10 Me koleg ba pa'ef nge chibiyeg nggu todong nga pa'ag nge bugug, ni ku gu be t'on.
11 Me ga'ar ngog, "Daniel, gab t'uf rok Got. Mu sak'iy ngam uthum e lim ko tin nggog
ngom. Ka nol'igeg ni nggub ngom." Fa'ani yog e re bugithin ney, mu gu sak'iy, ni ku gu
be t'on.
12 Me ga'ar ngog, "Daniel, dab mu rus. Ya Got e ke rung'ag e meybil rom ko fa
rofen ni som'on ni mu duwgiliy u wun'um ni ngam sobut'nag lanin'um nge yag ni
tamilangan'um. I gag e kagub ni taban e meybil rom. 13 Fare engel ni ir pilungen e nam
nu Persia e rliw' nge ta'reb e rran ni togopluw ngog; me Maikal, ni reb fapi pilungen e
engel e yibi ayuwegneg, ya kan pageg u rom u lan yu Persia ni go' gag rok fare pilungen
e nam nu Persia. 14 Ku gub ni nggu tamilangnag lanin'um ko tin bayi rin' e girdi' ko nam
rom. Fa pin'en ni kam guy e bogi n'en ni bay fini yib."
15 Fa'ani yog e ren'ey, mu gu lik'ath nga but' nda gog ban'en. 16 Ma aram e fare engel
ni bod ya'an ba girdi', e k'iyag pa' nge math nga dap'il'ugunag. Mug ga'ar ngak, "Siro',
ran'ey nike pig e changar rog kug guy e ke me'waer nigeg ndabkiyag ni gu par ndab kug
t'on. 17 Gu bod ba sib ni be sak'iy u p'eowchen e masta rok. Ere uw rogon ni nggu non
ngom? Dakuriy gelngig ara pogofan nike magey u fithik'ag."
18 Me math ngog bayay, mu gu thamiy rog nike yib gelngig. 19 Me ga'ar ngog, "Gab t'uf
rok Got, ere dabi magafan'um ara mu tamdag. Mu par ndab mu rus."
Ma fa'ani yog e re bugithin ney nge mu', mu gu thamiy rog nike yib gelngig me lungug
ngak, "Siro', mu weliy ngog e tin ngamog ngog. Ya kam ayuwegneg ke yib gelngig."
20-21 Me ga'ar, "Mog, ga manang fan ni ku gub ngom? Ku gub ni nggu tamilang nigem
ko n'en ni kan yoloy ngalan *fare Babyor ko Riyul'*. Ma chiney e nggu sul nga Persia nggu
cham ngak fare engel ni pilungen e nam nu Persia. Nge mu' ma bay yib i m'ug fare
engel ni pilungen e nam nu Greece. Dariy be nra ayuwegneg kemus ni Maikal, ni ir e
ma matanagiy yu Israel.

11

1 Ke par ni ir e be ayuwegneg mi ir e be yoror rog. 2 Ma n'en ni nggu weliy ngom e
chiney e ba riyul'."

Nam nu Egypt ngu Syria

"Kabay dalip e pilung ni bay rabad ngar gagiyeg niged yu Persia, ma bay yib e bin
aningeg u tomur rorad, ni kab gel feni fel' rogon ko tin ba'aram e pilung nib m'on rok.
Ma bayi yan i mus nga rogon gelngin nge fel' rogon rok me mael ngak e nam nu Greece.
3 "Ma aram e bay yib ba pilung nib falu' ko mael. Ma ba ga' yang e nam ni bay i
gagiyegnag mi i rin' e tin ni ba'adag. 4 Ma nap'an nra yan i tun gelngin, me wear e gin
be gagiyegnag nge par ni aningeg guruy. Ma pi'in owchen e gathi yad e bay ur gagiyeg
niged. Ya yugu boch e girdi' e bay rabad nga luwan ngu'ur gagiyeggad, machane dabiyag
ni nge yan i par gelngirad ni bod ir.

10:5 10:5–6 Rev 1:13–14; 2:18 **10:13** 10:13, 21 Rev 1:7

5 “Ma pilung nu Egypt e bayi par nib gel. Ma reb e pi pilung ko salthaw rok e bayi par
ni kab gel ngak me mang ir e gagiyegnag reb e nam ni ka ba ga’ boch. 6 Ma bayi yan in e
duw nga tomuren, me pi’ e pilung nu Egypt be’ ni ppin ni fak ngak e pilung nu Syria nge
le’ay ni fan e ngar mangew nga baraba’. Machane gathi bayi par e gal nam nem ni aram
rogon, ya fare pin nge figirngin, nge fapi tapigpig rok nra uned ngak ngaram, nge fak e
re pin nem, e bay nli’rad ni yad gubin ngarm’ad. 7 Ma dabi n’uw nap’an nga tomuren ma
reb pi girdi’en fare pin e ra mang pilung. Ra cham ko fa raba’ i salthaw rok fare pilung
nu Syria, nge yan ngalan e gin ni kan yororiy ni fan ko mael, nge li’rad. 8 Ma bayi fek e
pi liyos ni ya’an e pi got rorad, nge chagiy nga urngin e pin’en nrib tolang puluwon nni
ngongliy ko gol nge silber, me fek nga Egypt. Ma tomuren boch e duw ni i par ni bay e
gapas, 9 me yib e pilung nu Syria i m’ag e mael ngak yu Egypt, machane bay ni gel nigey
ngak nge sul ko nam rok.
10 “Ma pi pumo’on ni fak e pilung nu Syria e bay ra fal’eged rogorad ni fan ko mael
miyad kunuy e salthaw ni pire’ ni pire’. Ma bay rabad ni bod e ran ni sugbur ni
dabyag i taleg ngar chamgad i yan ngar tawgad ko yoror ko pi to’ogor rorad. 11 Ma bayi
damumuw e pilung nu Egypt nge cham ngak e pilung nu Syria nge kol fapi salthaw rok
ni pire’ ni pire’. 12 Ma bayi uf ni bochan e gel nike tay nge bochan e salthaw ni pire’ nike
li’, machane dabiyag ni nge par i yan nib gel.
13 “Fare pilung nu Syria e bayi sul nge kunuy e salthaw ni pire’ ko tin ni immoy rok
ko som’on. Ma nap’an ni bayi fel’ rogon me sul nike fek e salthaw ni pire’ ni pire’ ma
bfel’ rogon talin e cham rorad. 14 Ma pire’ e girdi’ ni bayi togopluw ngak e pilung nu
Egypt. Ma boch e pumo’on ko nam rom i gur Daniel, ni yad ba’adag e cham e bay ra
togopluwgad ni bochan e ka ni piliyeg e changar rorad kar guyed bogi ban’en, machane
bay ni gel ngorad. 15 Ma aram e pilung nu Syria e bayi m’ag e mael nga bbinaw ni ka ni
yororiy ni fan ko mael me kol. Ma pi salthaw nu Egypt e bay ra paged e cham; ya mus
ko tin th’abi falu’ u fithik’rad ni bay dabkiyag ni ngar chamgad. 16 En nike m’ag e mael
ngorad e bayi guy e tin ngi i rin’ ngorad, ndakuriy be’ nra togopluw ngak. Ma bay yib i
sak’iy ngalan fare nam, ni micheg Got ko girdi’ rok ni taferad, me par nike milfan nga
tan pa’.
17 “Bayi leamnag fare pilung nu Syria ni nge pi’ e salthaw rok ni urngin ngar koled e
nam rok e pilung nu Egypt ni ga’ngin. Me ngongliy ba m’ag u thilrow, me pi’ be’ ni bpin
ni fak ngak ni nge le’engiy, ya be leamnag ni aram kanawo’en me gel ngak, machane
dabiyag ni nge fel’ rogon e tin ke leamnag. 18 Ma bayi m’ag e mael ngak e pi nam ni bay
u charen e day me kol bo’or riy. Machane bay ba tolang u reb e nam ni bayi gel ngak me
taleg ndabkiyag ni ngi i ufanthin. 19 Ma bayi sul fare pilung ko nam rok ko yungi n’en
ni ka ni yororiy ni fan ko mael, machane bayi waer ko mael, ma aram e dabku ni guy
bayay.
20 “Ma bay yib yugu reb e pilung nga luwan, ni bayi l’oeg be’ ni ngi i kunuy e tax ya nge
yo’or e salpiy ko nam rok. Dabi n’uw nap’an min li’ fare pilung ngem’, machane gathi
bay nli’ ko mael.”

Fare pilung nu Syria nib kireb

21 Me ul ul fare engel ngay nge weliy ni be ga’ar, “Bin migid e pilung nu Syria e be’
nib kireb ndariy mat’wun ni nge pilung, machane yugu ra ni gin ma ke pilung u fithik’
e sasaliyeb. 22 Demturug be’ nra togopluw ngak, ni mus ko fare Prist rok Got ni Th’abi
Ga’, ma yira chuwegrad nga ni thirifrad u but’ 23 Bay i ngongliy e m’ag u thilrad yugu
boch e nam ni aram e be ban nagrad, ma bay i gel i yan, ni yugu aram rogon ni ba nam
nib achig e be gagiyegnag. 24 Bayi m’ag e mael nga bangi nug ni bfel’ rogon e girdi’ riy
ma yad be par u fithik’ e gapas, ngi i rin’ bogi ban’en ntin ni kakrom e pi chitamngin ma
de rin’ bagayad. Chugum nge binaw nike kol ko mael e bayi wereg u pa’ e girdi’ nib fol

ngak. Ma bay i leamnag rogon ngi i m'ag e mael ko yungi n'en ni ka ni yororiy ni fan ko mael, machane ba ngoch nap'an.
25 "Ma bayi athamgil nge kunuy e salthaw ni pire' ni fan e ke leamnag ni nge m'ag e
mael ngak fare pilung nu Egypt, ma re pilung nu Egypt nem e bayi kunuy e salthaw ni
pire' ni pire' nge yag baraba' i salthaw ngak ni ba ga' ma ba gel, me fal'eg rogo'rad ni
ngar chamgad. Machane bay ni bannag fare pilung nu Egypt ma dabi gel. 26 Pi tafanow
ni th'abi chugur ngak e yad e yad ra kirebnag. Ba yo'or e salthaw rok nra yim' ma raba'
i salthaw rok nem ni palo' e yira thirif u but'. 27 Ma aram e bayi par e gali pilung nem
nga ta'ab tebel ngar abichgow, machane ra bagayow ma tin ntagan e be leamnag, miyow
par ngu'ur lifithew l'ugunrow ngorow. Ma dabiyag ngorow e tin yow be finey, ya dawori
taw nga nap'an. 28 Pilung nu Syria e bayi sul nga tafen nike fek urngin e chugum ni fek
u fithik' e mael, ma ke duwgiliy u wan' ni nge kirebnag fare m'ag nib thothup ni bay u
thilin Got nge tirok Got e girdi'. Bayi rin' e tin ba'adag nge mu' me sul ko nam rok.
29 "Ma bayi munmun miki sul bayay nge m'ag e mael ngak yu Egypt, machane dabiyag
ni nge bod fa yanem. 30 Ma bay yib piyu Roma u barkow ngar maelgad ngak, ma bay i
rus ngorad.
"Ma aram e bayi sul ni kari damumuw me guy rogon ni nge kirebnag fare m'ag nib
thothup ni bay u thilin Got nge tirok Got e girdi'. Ma bayi fol ko thin rok e pi'in ni kar
pi'ed keru'rad ko re m'ag nem. 31 Boch e salthaw rok e bay ra ta'ay niged fare Tempel.
Bay ra taleged e maligach ni yu rran miyad suweg ngalang Fare N'en ni Th'abi Dabuy*
32 Ma bayi sabanbannag fare pilung e pi'in ni kar pi'ed keru'rad ko fare m'ag rok Got
ngar manggad ngak, machane girdi' ni yad be folwok rok Got e bay rchamgad ngak.
33 Ma pi'in yad ba gonop ko thin rok Got e bay ra filed e llowan' rorad ngak bo'or e girdi'.
Ma bay ba ngiyal' ni bay nli' boch i yad u fithik' e mael mini urfiy nge yim', ma bochi yad
e ni leag e chugom rorad min tayrad nga kalbus. 34 Ma ngiyal' ni ba'aram ni yibe thang
e pogofan rorad riy, e bay ni pi' e ayuw ngak e girdi' rok Got, machane pire' e girdi' ni
bay yib i un ngorad ni fan e bay e tin yad be chogownag ni nge yag ngorad. 35 Ma boch
fapi tayugang' ni yad ba llowan' e bay nthang e pogofan rorad. Machane girdi' e bay
ra machalboggad ni bochan e ran'ey. Arrogon ni bay i par i yan ngaram nge mada' ko
tomur, ni aram e ngiyal' nike duwgiliy Got.
36 "Pilung nu Syria e bayi rin' nrogon ni ba'adag. Bayi ufanthin ngi i leamnag ni ir e
ba ga' ngak e pi got ngi i weliy ni kab tolang ngak fare Got ni Ir e Th'abi Tolang. Bay
i par ni be rin' nge mada' ko ngiyal' ni bayi pi' Got e gechig ngak. Ma bayi rin' Got e
pin'en nike duwgiliy ni nge rin'. 37 Ma re pilung nem e bayi fek yathin fare got ni i pigpig
e chitamngin kakrom ngak, nge fare got nib t'uf rok e pi'in ppin. Ma bayi fek yathin
urngin e got, ya bayi leamnag ni ir e kab tolang ngorad. 38 Machane bayi tay fan fare got
nma yoror ko yungi n'en ni kan yororiy ni fan ko mael. Ma bayi pi' e gol nge silber nge
malang nrib t'uf ma ba tolang puluwon nge boch e tow'ath nrib fel' ngak yugu reb e got
ni pi chitamngin ni kakrom e da ur meybilgad ngak. 39 Ma bayi maruwel ngak e girdi'
ni yad ma meybil ngak yugu reb e kan ni yad e ngar matanagiyed e yungi n'en ntafen
ni ka ni yororiy ni fan ko mael. Ma bayi tolang nag e pi'in nike fel' u wun'rad ni ir e ke
mang pilung ma bayi tayrad ko pi liw nib tolang, me pi' e binaw ngorad ni puluwrad.
40 "Nap'an nra ganowrug u puluwon fare pilung nu Syria, me cham e pilung nu Egypt
ngak, ma fare pilung nu Syria bayi cham ngak nike musmus gelngin, ni bayi maruwel
ko *chariot* rok, nge pi os, nge barkow ni pire'. Bayi mael nga bo'or e nam ni gowa' lul' ni
sugbur. 41 Ma ku ra kol fare nam ni micheg Got ko girdi' rok ni ngar tafned nge thang e
pogofan rok yu ragag i biyu' girdi'en. Machane girdi' ko pi binaw nu Edom, Moab, nge
tin ni magach u Ammon e go' bay ra thaygad ni dabni kolrad. 42 Bayi m'ag e mael ngak

* **11:31** FARE N'EN TH'ABI DABUY: Ku arrogon ni bay ko 9:27 **11:31** Dan 9:27; 12:11; Mat 24:15; Mrk 13:14 **11:36** Ezk 28:2; 2 Thess 2:4; Rev 13:5

bo'or e nam, ni mus ngak yu Egypt ndabiyag ni ngar thaygad rok. 43 Gol nge silber nike
mithag piyu Egypt nge ku boch ban'en nib t'uf ma ba tolang puluwon e bayi fek. Ma bayi
m'ag e mael nga Libya nge nga Ethiopia nge kol. 44 Me rus nga murung'agen ban'en ni
yib ngak u ngek ngu lel'uch, me mael nike el merin nge li' pire' e girdi'. 45 Ma bayi n'uf
fapi tent rok ni ba ga' ni tafen nga bangi n'en ni bay u thilin e day nge fare burey ni bay
e Tempel riy. Ma bayi yim' ndariy be' u charen ni nge ayuweg."

12

Ngiyal' nike taw ko tungun

1 Me ga'ar fare engel ni bay ba mad nib wech u daken, "Re ngiyal' i n'em e Maikal, ni
pilungen e pi engel, ni ir e ma matanagiy e girdi' rom e bay yibi m'ug. Ma aram e bayi
taw nga bangiyal' ni nge gafgow e girdi', ni aram e bin th'abi ga' e gafgow ni ka nap'an
ni sum e pi nam. Nap'an nra taw e ngiyal'nem, ma urngin e girdi' ko nam rom ni ka ni
yoloy fithingrad ngalan e babyor rok Got e bay ni chuwegrad u fithik' e gafgow. 2 Ma
pire' e pi'in karm'ad ni bay ra fosgad ko yam'. Bochi yad e bay i par nib felfelan' ndariy
n'umngin nap'an, ma bochi yad e bay ur pired ndariy n'umngin nap'an ni yad be tamra'
ma dakuriy farad. 3 Ma pi'in yad ba gonop e bayi gal rama'enrad ni bod ram'en lanelang.
Ma pi'in ni ur filed ngak bo'or e girdi' ni ngu'ur rin'ed e tin nib mat'aw e bay ur pired ni
be gal rama'enrad ni dariy n'umngin nap'an ni bod e pi t'uf."

4 Me ga'ar ngog, "Daniel, chiney e ngam uchumiy fare ke babyor ma ga pag e hang
ngay nge par nge yan i mada' nga tomuren e fayleng. Ma bo'or e girdi' ni bay ur milgad
iyan nge sul, ma bay i ga' e llowan' i yan."

5 Mi gag Daniel e gguy l'agruw e pumo'on ni yow ba sak'iy, nra bagayow ma bay nga
baraba' fare lul'. 6 Bagayow e ga'ar ngak fare mo'on nike yin' e mad nib wech nib sak'iy
nib kan boch nga p'ebugul e lul', "Uw n'umngin nap'an me yan i mus e pin'ey ni yibe
ngat ngay?"

7 Fare mo'on nike chuw ko mad nib wech ni bay u bugul e lul' e pug pa' ngalang nruw
raba' me micheg bbugithin nga fithingan Got nib manemus. Mu gu rung'ag nike ga'ar,
"Bayi par ni dalip nge baley e duw. Ma nap'an nra m'ay e gafgow ni yibe tay ngak e girdi'
rok Got, ma ke lebug gubin e pin'ey."

8 Gu rung'ag e tin keyog, machane da gu nang fan. Mu gu fith ni lungug, "Siro', uw
rogon ni bayi mus gubin ban'en?"

9 Me fuluweg ni ga'ar, "Daniel, ngamman, ya pi thin ney e ngan tay nib mith me par
nib mith nge taw ko tungun. 10 Bo'or e girdi' ni bay ni machalbog nagrad miyad par ni
kar yal'uw gad. Girdi' nib kireb e bay dab ra nanged fan, ngu'ur pired ni yad be ngongliy
e kireb; ma pi'in yad ba gonop e bay ra nanged fan.

11 "Ngiyal' ni ba'aram ni bay rtalgad ndab kur pi'ed e maligach ni yu rran, ni aram fa
ngiyal' ni ngan tay fare N'en ni Th'abi Dabuy* nga tagil', e 1,290 e rran ni bay yib nga
tomuren. 12 Nge felan' e pi'in bay ur pired nib michan' rad ma yad ba yul'yul' nge mada'
ko ngiyal' nike chuw fa 1,335 i rran!

13 "Me gur, Daniel, e ngu'um par nib michan'um ma gab yul'yul' nge mada' ko tomur.
Ma aram e bay mum', machane bayi taw ko tungun ma ga fos ko yam' mi ni pi' puluwom
ngom.

12:7 Rev 4:9; 10:5; 12:14 * **12:11** FARE N'EN NI TH'ABI DABUY: Muguy 9:27 **12:11** Dan 9:27; 11:31; Mat 24:15; Mrk 13:14

BABYOR NI HOSEA

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Hosea ni profet e i machib ko ley ni lel'och e nam nu Israel nga tomuren Amos ni profet ko ngiyal' nib gel e gafgow ni tay yu Israel u m'on ni dawori waer yu Samaria ko mael ko duw ni 721 u m'on ndawori yib Kristus. I Hosea e i magafan' ni bochan e i meybil e girdi' nu Israel ngak yugu boch e got ma dakura yul'yul'gad ngak Got, me susunnag e ren'em ni bod nike le'engiy be' ni bpin nde yul'yul' ngak. Ya girdi' nu Israel e ra pi'ed keru'rad ngak Somol ni bod rogon Gomer ni le'engin Hosea nde yul'yul' ngak. Bochan e ren'em ni rin' yu Israel me gechig nagrad Somol. Machane bochan e yugu be par Got nib t'uf yu Israel rok, me gagiyegnag ngar chealgad ngak me par thilrad nike fel'. Runguy rok e m'ug ko thin rok ni ga'ar: "Israel, uw rogon ni nggu pagem? Uw rogon ni nggu n'igem? . . . Dabiyag u ngorongreg ni nggu rin'! Ya ri gab t'uf rog!" (11:8)

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Mabgol rok Hosea nge tabnaw rok 1:1—3:5
Pi thin nib togopluw nga Israel 4:1—13:16
Ba thin ni ngan pi' keru'uy ko kireb nge ba michmich 14:1–9

1 Irera' e thin ni pi' SOMOL ngak Hosea, ni be' nib mo'on ni Beeri e chitamngin, ko
fa ngiyal'nem ni Uzziah, nge Jotham, nge Ahaz, nge Hezekiah e ur pilunggad u Judah,
ni bayi chuw bagayad me yib bagayad nga luwan; mi Jeroboam ni bmo'on ni Joash e
chitamngin e ir e pilung nu Israel.

Le'engin nge pifak Hosea

2 Nap'an e som'on ni non SOMOL ngak piyu Israel u l'ugun Hosea, e ga'ar ngak Hosea,
"Girdi' ko re nam ney e dakurir yul'yul'gad ngog ya yad be meybil ngak yugu boch e
got ma yad be tay farad. Ere mman ngam la'ay be' ni bpin nma pi' ir ni chuway' nge
diyennag e bitir ni fakam."
3 Me yan Hosea i fek Gomer nge le'engiy, ni be' ni fak Diblaim. Me diyen nge gargeleg
bochi pagel, 4 me ga'ar SOMOL, "Mu tunguy fithingan ni Jezreel, ya dabki n'uw nap'an
mug gechignag fare pilung nu Israel ni bochan e mathang pogofan ni i tay Jehu ni reb e
ga' rok kakrom u Jezreel.* Aram e nggu moseg e birok Jehu e gagiyeg.† 5 Ma bayi taw ko
ngiyal'nem mu gu gagiyegnag e salthaw nu Israel ngar waergad ko mael u lan e loway
nu Jezreel."
6 Me diyen Gomer bayay nge gargel ni bochi pin. Me ga'ar SOMOL ngak Hosea, "Mu
tunguy 'Det'uf' ngak ya dabku gu dag e t'ufeg rog ngak e girdi' nu Israel ara gu n'ag fan e
kireb rorad. 7 Machane bay gu dag e t'ufeg ko girdi' nu Judah. I Gag SOMOL, ni Got rorad
e bay gu ayuwegrad u pa' e to'ogor rorad, machane gathi bay gu rin' u daken e mael, —
ni kan fek e saydon ara gat'ing, ara os ara salthaw ni be yan u os."
8 Ma nap'an ni chuguliy Gomer Det'uf nge pag e thuth, miki diyen bayay ngki gargeleg
bochi pagel. 9 Me ga'ar SOMOL ngak Hosea, "Mu tunguy fithingan ni 'Gathi-girdi'-rog',
ya girdi' nu Israel e gathi girdi' rog, ma gathigag e Got rorad."

Yu Israel ni bay ni fulweg nga rogon

10 Piyu Israel e bay ra yo'orgad ngar boded e yan' u maday, ndabiyag i the'eg ara ni
foleg. Chiney e be ga'ar Got ngorad, "Gathi gimed girdi'eg," machane bayib reb e rran ni

* **1:4** JEZREEL: Re binaw ney e thang Jehu e pogofan rok e pilung nu Israel riy nge gathon e tabnaw rok fare pilung, nge mang ir e pilung, ni ir e som'on ko pi pilung ni rabad ko kean nem e girdi' u reb e gagiyeg ni be'ech (mu guy 2 Ki 9–10). † **1:4** birok Jehu e gagiyeg; ara gagiyeg rok yu Israel.

bayi ga'ar ngorad, "Gimed pifak fare Got ni be par nib fos!" 11 Piyu Judah nge piyu Israel
e bay ku ra pethgad ngar ta'rebgad bayay. Ma bay ra duwgiliyed ta'abe' nge par ni pilung
rorad, ma bay ra yo'orgad bayay me fel' rogorad. Aram rogon e re rran ni ba'aram ni
rran rok Jezreel.‡

2

1 Ere gimed piyu Israel e ngu'um pininged pi walagmed ni girdi' nu Israel ni nge
lungumed, "Girdi' ku Got," ma ngki lungumed, "Ke t'ufegrad Somol!"

Gomer nder yul'yul' nge Israel nder yul'yul'

2 Pifakag, mu weniggad ngak e chitiningimed, ni yugu aray rogon ni gathi ku ir
le'engig ma gathi ku gag figirngin. Mu weniggad ngak nge tal ndabki yan nga figirngin
be' ma dabki i pi' ir ni chuway'. 3 Ma fa'anra dabi tal, ma bay gu chuweg e mad u daken
nge yan i par ni bod e rofen nni gargeleg ndariy e mad u daken. Bay gu gagiyegnag nge
yan i par ni bod bbinaw ndariy e ran riy ma der tugul ban'en riy, ma aram e bay yim'
nriyul' ko balel. 4 Dab gu runguy pifak; ya yad fak fare pin nma falchuway' ngak ni der
tamra', 5 ma der tamra' ni be pi' ir ni chuway'. I ga'ar, "Bay ug lek pi'ilngeg, ni yad be pi'
ganag nge ran, nge bunu'en e saf nge mad ni wech, nge gapgep ko *olive* nge wayin rog."
6 Ere bay gu ning e kanawo' rok nga nochi ke gek'iy ni bay rachangalen; mu gu tay
ba yoror ngalan e kanawo' rok nge dabkiyag ni i rin' e pin'en ni i rin'. 7 Bayi yan ni be
lol'oeg fa pi'in ilingen, machane dab rayag gad rok. Bayi gawegrad, ma dabi piri'egrad.
Ma aram e bayi ga'ar u wan', "Nggu sul ngak fa bin m'on i figirngig, ya ngiyal' ni ug moy
rok e kabfel' rogog ko chiney."
8 Ya de leamnag u wan' ni gag e ug pi' e *grain* ngak, nge wayin, nge gapgep ko *olive*.
Ma ku ug pi' ngak e gubin e silber nge gol ni i fanay ko tay fan ni i tay ngak Baal. 9 Ere
bayi taw ko ngiyal' ni ngan kunuy e ggan nike yib ko woldug ni ngan tay nga naun mu
gu fulweg e pi tow'ath rog ni *grain* nge wayin ni ug pi' ngak, mu gu chuweg rok fapi
bunu'en e saf nge fapi mad nib wech ni gu pi' ni mad rok. 10 Ma aram e bay gu luf e mad
u daken u p'eowchen pi ilingen, ma dariy be' nrayag rok ni nge ayuweg nge chuweg u
pa'ag. 11 Urngin e pin'en ni be pi' e felfelan' ngak e bay gu taleg, ni aram e mur nma tay
ko yu duw, nge rran nib thothup ko yu pul, nge madnom ko *Sabbath* ko yu wik — urngin
e madnom nma tay. 12 Bay gu kirebnag e woldug rok ni *grape* nge fa yu ke gek'iy rok
ni *fig*, ni i yog ni pi ilingen e ra pi'ed ngak ni bochan e i pigpig ngorad. Bay gu pingeg e
yungi *grape* nge gek'iy ni fi'in nge par nike ba chuwo' i gerger, ma bay yib e gamanman
ni malboch nge kirebnag. 13 Bay gu gechignag ni bochan fa yu ngiyal' i n'em ni i par nike
pag talig, ni fa yu ngiyal'nem ni fa'an i urfiy e *incense* ngak Baal me nunuw nge lol'oeg
pi ilingen. I SOMOL e keyog e pi thin ney.

Gelngin e t'ufeg rok SOMOL ko tirok e girdi'

14 Ere nggu fek bayay nga daken e ted nder tugul ban'en riy; mu rom e bay gu weliy
lanin'ug ngak riy nrib t'uf rog ma aram me sul ngog. 15 Mu gu fulweg ngak fa yungi
grape ni fi'in, mu gu gagiyegnag e Loway ko Gafgow nge par ni mban e l'agan'. Mu rom
e bay gu t'uf rok riy ni bod ni rin' ko fa ngiyal'nem ni kab rugod, ni fa ngiyal'nem ni yib
u Egypt. 16 Ma aram e bayi piningeg ni gag figirngin, ma dabki piningeg ni gag e Baal.*
17 Ma gathi bay kug pag nge un fithingan Baal u l'ugun bayay.
18 Re ngiyal' i n'em e bay gu ngongliy ba m'ag u thilmad urngin e gamanman ni
malboch nge arche', nge dab ra gafgow niged e girdi' rog. Bay gu chuweg urngin talin e

---

1:10 Rom 9:26 ‡ **1:11** JEZREEL: Re ngachal ney ni Hebrew e fan e "Got e yung" ni be yip' fan e tutugul nge fla'ab nra yan i par ni reb e rran ni ba ga'. * **2:16** BAAL: Fithingan ba kan ni fan e re bugithin nem e "Somol"; ma ku reb i fan e "figirngiy".

cham ni fan ko mael u daken e nam, ni urngin e saydon nge gat'ing, mu gu tay e girdi' rog ngu'ur pired u fithik' e gapas ndakuriy ban'en nra buch rorad.

19 Israel, bay gu fekem ngam mang le'engig;
bay gu par ni gub yul'yul';
bay gu dag ngom e t'ufeg rog ni derma thil nge marnguy rog ni dabimus,
mu ug tem nike mil suwom ngog ndariy n'umngin nap'an.
20 Bay gu tay nga tagil' e thin ni kug micheg ngom mu gu tem nike mil suwom ngog;
ma bay mu nang ni gag e SOMOL.
21-22 Ra yan i taw ko ngiyal'nem ma bay ug fulweg taban e meybil rok yu Israel ni girdi' rog.†
Bay gu l'oeg e n'uw nge aw nga daken e but' me k'uf e woldug ni *grain*, nge *grape* nge *olive*.
23 Ma bay gu tay e tirog e girdi' u daken e nam rorad ngu'ur pired ni kefel' rogorad.
Ma bay gu dag e t'ufeg ko fa pi' nem ntunguy "Det'uf" ngorad,
ma bay gog ngak fa pin'em ntunguy "Gathigidi'eg" ngorad, ni bayi lungug ngorad, "Gimed e girdi' rog,"
ma bay ra fulweged ni lungurad, "I gur e Got romad."

3

Hosea nge fare pin nda i yul'yul' ngak

1 Me non SOMOL ngog bayay ni ga'ar, "Mman ngam t'ufeg fare pin nike th'ab e motochiyel ko mabgol be iling. Ma ga t'ufeg ni bod rogon ni ku gu be t'ufeg piyu Israel, ni yugu aray rogon ni kar pi'ed keru'rad ngog ke t'uf rorad yugu boch e got ma kar adaged ni ngu'ur pi'ed e raisin ni maligach ngorad."*
2 Ere ragag nge lal e salpiy ni silber nge medlip e dabiy e barley ni gu pi' nggu chuw'iy fare pin ngay. 3 Mu gog ngak nra n'uw nap'an ni thangri son nigeg ni dabki pi' ir ni chuway'. Ma dabkura pirew yugu reb e pumo'on, ma aram nap'an ni bay u gu son nag.
4 Fan e ren'ey e bayi par e girdi' nu Israel nib n'uw nap'an ndariy e pilung rorad ara pi'in ni nga urogned e thin rorad, ma dariy e gamanman ni maligach ni yad be pi' ngak Got, ma dariy e malang nib thothup ni kan suweg, ma dariy e liyos ara fon ban'en ni yima bey ngay. 5 Ma bayi tomur me cheal piyu Israel bayay ngar sulod ngak SOMOL ni Got rorad, nge ngak be' ni owchen David ni ir e pilung rorad. Ma aram e bay yib madgun SOMOL u wun'rad me yag ngorad e pi tow'ath rok ni bfel.

4

Pin'en ni yog SOMOL ndabun ni be rin' piyu Israel

1 I SOMOL e bay e n'en ni nge yog ni ba togopluw ko girdi' nu Israel ni be par ko re nam ney. Israel, mu telim ko n'en ni be yog ni be ga'ar, "Dariy e yul'yul' nge t'ufeg u daken e re nam ney, ma dakriy e girdi' ni be yog ni Gag Got. 2 Girdi' riy e yad ra micheg boch e thin ni yad ra rin' ma darir ted nga tagil'; yad ma lifith l'ugunrad, ma yad ma thang e pogofan, ma yad ma moro'ro', ma yad ma par e pi'in ni gathi mabgol rorad. Pi kireb ni yad be rin' e be yo'or i yan, yugu yad be pu'og e racha'. 3 Ere bayi m'ay e ran u daken e nam, ma urngin ban'en nib fos e bay yim', ni urngin e pi gamanman nge pi arche', mus ko nig ni bayi yim'."

Pin'en ni yog SOMOL ndabun ni be rin' e pi prist

† **2:21-22** ISRAEL: 2:21–22 Rogon ni Hebrew e Israel a ku Jezreel (ku arrogon ni bay ko 1:4, 11). * **3:1** RAISIN NI YIMA PI' NI MALIGACH KO PI LIYOS: Grape ni ka ni gilk'ad, ni yima fanay ngu'un meybil ko pi got ko yong'ol, ya yad ma leamnag ni yad ra rin' ni aram rogon me gagiyegnag e pi got nem e ggan ni pire' nge yib ko woldug rorad.

4 Be ga'ar SOMOL, "Dariy be' ni nge yog ban'en nib togopluw ngak e yug girdi' ara
puwan' ngorad, ya tin ndabug ni yibe rin' e ba sor ngomed e prist. 5 Maruwel ni gimed
be tay ni rran nge nep' e mm'ay fan, ma fapi profet e dariy e thilthil romed. Aram e nggu
thirif yu Israel u but' ni ir e chitiningmed. 6 Girdi' rog e kan thirifrad u but' ya dakriy
madgug u wun'rad. Gimed e pi prist e kam pi'ed keru'med ngog, are nggu n'agmed ni
dabkum manged prist rog. Ma bochan e kam paged talin e motochiyel ko Got romed,
ma aram e bay kug pag talin pifakmed ni pumo'on.
7 "Ra be yo'or e prist, ma aram e fini be yo'or e denen ni yad be ngongliy nib togopluw
ngog. Tayfan ni yibe tay ngorad e bay gu pingeg ngar pired nike m'ayfarad. 8 Ke
yo'or ban'en romed ni bochan e denen ko girdi' rog, are gimed e gimed ba'adag ni
ngu'ur pirednag e denen. 9 Ta'ab gechig e bay mu gafgowgad e girdi' u tanggin! Bay
gu gechig nagmed ngam pi'ed puluwon e kireb romed. 10 Bay mu ked e biromed e f'oth
ko maligach, machane dabi m'ay e mak'iy romed. Bay um ted fan fapi got ko yong'ol,
machane dabiyag e bbitir ngomed, ni bochan e ka mu pi'ed keru'med ngog ka mu leked
boch e got."

I SOMOL ndabun ni yibe tay fan yug boch e got

11 Be ga'ar SOMOL, "Wayin e be chuweg e gonop rok e girdi' rog ma be balyang nagrad!
12 Yad be de'eriy yungi ren ni nge dag ngorad e tin ni ngar rin'ed! Boch ley i gek'iy e be
yog ngorad e tin ni yad ba'adag ni ngar nanged! Kar pi'ed keru'rad ngog; kar pi'ed yad
ngak yugu boch e got ni bod be' ni bpin ni yan ngi i pi' ir ni chuway'. 13 Yad be pi' e
maligach u p'ebugul e burey ko yungi n'en ni kan tay nib machmach, ma yad be urfiy e
incense u tan yu ke gek'iy nib n'uw ma ba ga' kean ni bay u daken e ted, ni bochan e ba
ga' e tagalul' u tanggin!
"Ere wenegan nike yib ngomed e ke yan pifakmed ni ppin yad be chuway' ngorad, ma
pi ppin ni le'engin pifakmed e yad be iling. 14 Machane dab gu gechig nagrad ni bochan
e ren'ey, ya ku er rogon gimed ni gimed ma yan ngak e pi ppin ni yad ma chuway' ngorad
u tempel,* ngam cheaggad ngorad ngu'um pi'ed e maligach ko pi got ni go' bogi ban'en.
Ni bod fare bugithin ni yima yog nma lunguy, 'Girdi' ndariy e nangan' rorad e yad ra
kireb.'
15 "Yugu aray rogon ndamur yul'yul'gad piyu Israel ngog, ma yu Judah e mang e yugu
ra pired ndab ra ngongliyed e tin gimed be rin'. Dab marod mu meybilgad nga Gilgal nge
nga Bethel, ma dab mmicheged yu bugithin u rom nga fithingan SOMOL ni be par nib
fos. 16 Piyu Israel e yad ba gelan' ni bod feni gelan' e pi gamanman ni *mule*. Ere uw rogon
ni nggu duruw'iyrad ni bod rogon pi pifak e saf ni bay u bangi garger nib galunglung e
pan riy? 17 Girdi' nu Israel e yad be par u tan gelngin e liyos. Ngan pagrad ngranod ko
birorad e kanawo' 18 Tomuren ni ka ra unumed e wayin nib yo'or ma taban lanin'rad e
ngar pi'ed yad ni chuway', kabm'on u wan'rad ni ngan dariyfan nagrad ko bin ngan tay
farad. 19 Nifeng e bayi tayrad nga daken pon nge fekrad, ma bay ra tamra'gad ni bochan
e kar pi'ed e maligach ngak bogi got ni go' bogi ban'en.

5

1 "Gimed e pi prist, mu telmed ko pi thin ni ba'aray! Gimed piyu Israel, e ngar mu
telmed! Gimed e pi'in ni girdi'en e tabinaw rok e en pilung, mu telmed! Susun e gimed e
ngu'um turguyed e gechig nib mat'aw, machane bay yib e gechig ngomed! Kam manged
ba wup u Mizpah, ni bangi nug ni kan k'iyag u daken e burey ni Tabor, 2 nge ba low nib
to'ar ko binaw nu Akacia, ere bay gu gechig nagmed ni gimed gubin. 3 Gu manang salpen

* **4:14** PPIN NI YAD MA CHUWAY' NGORAD U TEMPEL: Pi ppin ney e ni pir'egrad ko pi tempel rok e pi Kanaanite, ni aram e gin ni un tayfan e pi got ko yong'ol riy. Un leamnag ni yira moleg e pi ppin ney me yong'ol e woldug.

Israel, dabiyag ni nge mithag rog. Be par nder yul'yul' ngog, ma tirok e girdi' e daki bung
ni ngar meybilgad ngog."

Hosea ni yog ni ngan ayuw rok yug boch e got

4 Kireb nike ngongliy e girdi' e ke tayrad ndarir sulod ngak e Got rorad. Pigpig ni yad
be tay ngak yug boch e got e ke michigiyrad, dakuriy madgun SOMOL u wun'rad. 5 Uf
uf ko girdi' nu Israel e be togopluw ngorad. Denen rorad e be tun ayrad ngay ngar dol'
gad, ma girdi' nu Judah e be un ngorad ko madol'. 6 Rayag ni ngar feked e saf rorad nge
garbaw ngar pi'ed ni maligach ngak SOMOL, machane dariy angin ngorad. Dabiyag ni
ngar pir'eged, ya ke chuw rorad. 7 Da ur yul'yul'gad ngak SOMOL; ere pifakrad e daki
mil farad ngak. Ere dabki n'uw nap'an min thirifrad u but' min gathay e pi nam rorad.

Mael u thilin yu Judah nge yu Israel

8 Mu thoyed e yabul u Gibeah ni fan ko mael! Mu kum rin'ed u Ramah! Mu tolul niged
e mael u Bethaven!* Girdi' rok Benjamin, marod ko mael! 9 Rran ko gechig e beyib, mra
mogoth yu Israel. Girdi' nu Israel, ren'ey e rib mudugil nra buch!
10 Be ga'ar SOMOL, "Kug damumuw ya pi'in yad ma yog e thin u Judah e kar iringed e
binaw ntafen yu Israel, ere bay gu pu'og e gechig nga dakenrad ni bod e lul' ni sugubur.
11 Israel e yi be gafgownag. Ya ke mul e binaw ntafen u pa' ya kari turguy u wan' ni ngi i
yan i ning e ayuw ngak e pi'in ndabiyag ni ngar pi'ed e ayuw ngak. 12 Bay gu fek e riya'
nga daken yu Israel mug gafgownag e girdi' nu Judah.
13 "Fa'ani guy Israel feni gel e m'ar nike yib ngak, me guy yu Judah e maad'ad nike tay,
ma aram me yan Israel nga Assyria ni nge wenig ngak fare pilung ni nge ning e ayuw,
machane de yag rok ni nge gol nagrad ara faseg e maad'ad rorad. 14 Bay gu cham ngak
e girdi' nu Israel ngu Judah ni bod ba layon nib gel. Bay gu popofrad nge mu' mu gu
pagrad. Nap'an ni gu ra girngiyrad nga bang, ma dariy be' nra ayuwegrad u pa'ag."
15 "Bay gu digey e girdi' rog nge mada' ko ngiyal' nike gaman e gafgow rorad ni
puluwon e denen rorad miyad gayeg. Sana yad ra gafgow miyad guy rogon ni ngar
pir'eged gag."

6

Kalngan' nde yul'yul' nma tay e girdi'

1 Be ga'ar e girdi', "Ngad sulod ngak SOMOL. Ke popofdad, machane ku bayi faseg
e maad'ad rodad; ke maad'ad ngodad; machane bayi m'ag e mad ko yungi n'en nike
maad'ad u dowdad. 2 Gonap'an e l'agruw e rran me fasegdad; ma rofen ni dalip fen riy
me fulwegdad nga rogodad, ma aram e bay ud pired ni bay rodad. 3 Ngad guyed rogon
ngad nanged SOMOL. Bay yib ngodad ni bod feni muduwgil nma puf e woch ara bod e
n'uw nma aw u ngal'an e n'uw."
4 Be ga'ar SOMOL, "Israel nge Judah, be mang e nggu rin' ngomew? Rogon ni gub
t'uf romew e kem'ay ni bod e ath ni sum ko garbeb ni kadbul me m'ay ngabang nib
machreg; bod e wa'angachal ni kab kadbul me m'ay ngabang. 5 Ere kug l'oeg e pi profet
rog ngomed ni ngrogned ngomed murung'agen e pufthin nge gechig. N'en ni gu ba'adag
ni ngam nanged e mmom ma ba tamilang: 6 T'ufeg ni gubin ngiyal' e aram e n'en ni gu
ba'adag, ma gathi gamanman romed ni maligach. Ku gu ba'adag ni nge nangeg e girdi'
rog ko bin ngu'un urfiy e maligach ngu'un pi' ngog.
7 "Machane bod Adam yug nap'an e rabad ngalan fare nam, miyad th'ab fare m'ag u
thilmad. 8 Yu Gilead e bbinaw nib sug ko girdi' ni kireb nge pi tamathang pogofan. 9 Fapi
prist e yad bod baraba' i girdi' ntamororo' ma yad ba tacham ni yad ma pach ngu'ur son

* **5:8** BETHAVEN: Re ngachal ney e fan "naun ko kireb" ara "naun ko pi'in dar nange Got" ren'ey e be yip fan e binaw nu Bethel, nib ngachal ni fan e "naun rok Got." Ku arrogon ni bay ko 10:8.

gad. Mus nga daken fare kanawo' ni yan ko fagin nib thothup nga Shekem ma yad ma
mathang pogofan riy. Miyad be ngongliy gubin e pi kireb ney nri lanin'rad. 10 Kug guy
ban'en nrib kireb u lan yu Israel; girdi' rog e kar alit nigedyad ko tayfan ni yad be tay ko
pi liyos.
11 "Gimed e girdi' nu Judah, e kug duwgiliy e ngiyal' ni nggu gechig nagmed ko n'en ni
gimed be rin'.

7

1 "Nap'an ni gu ra leamnag ni nggu golnag e girdi' rog nu Israel mug fal'eg rograd
bayay, ma tin gu be guy e kemus ni leam rorad nge pangirad ni kireb. Yad be
dumpumrad ngorad, ma yad be mab naun ngu'ur mororo'gad, ma yad be og ko girdi' u
kanawo'. 2 Dertaw nga lanin'rad nra par u wun'ug gubin e pi kireb ney; ya denen rorad
e ke cholongbiyrad, ma dabyag ni nggu fek owcheg rorad."

Makath u lan tafen e pilung

3 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' e ra ban niged fare pilung nge pi tayugang' rok ko pi makath
rorad ni kireb. 4 Yad gubin ni yad ba sasalap ni dariy e yul'yul' rorad. Fananikan rorad
e be gabulbul ni bod e nifiy u lan e wum ni cha' ni be lum flowa e der bit' ngay nge taw
ko ngiyal' nike fel' rogon e flowa ni ngan lith. 5 Ma rofen ni madnom rok fare pilung
miyad guy rogon nge chingaw fare pilung nge pi tayugang' rok ngar balyanggad ko
wayin. 6 Errogon, yad be yik' nib bod ba wum ko makath rorad. Gubin e nep' ni be
yik e damumuw rorad, ma kadbul me bul e daramram riy.
7 "U fithik' gawelngin e damumuw rorad miyad thang e pogofan rok e pi'in nma
gagiyeg nagrad. Yu gur pired ni yad be thang e fan rok e pi pilung rorad, ma dariy be'
ni meybilnag e ayuw ngog."

Israel nge pi nam

8 SOMOL e ga'ar, "Girdi' nu Israel e bod ba flowa nib mrarak. Yad ma pag e taga' ko pi
nam nib liyegrad 9 ma darir nanged ni re todang ney ni yad be tay nga boch e nam e be
m'aynag gelngirad. Kan duwgiliy e pi rran rorad, machane dar nanged. 10 Tolngan' rok
e girdi' nu Israel e ir ke togopluw ngorad. Yug aram rogon urngin e tin ke buch rorad,
ma dar chealgad ngar sulod ngog, ni gag fare SOMOL ni Got rorad. 11 Yu Israel e yad be
so'og'og ni bod ba arche' ni bulogol nib man lanyan'; som'on riy me man ayuw e girdi'
nu Israel nga Egypt, miyad cheal ngar milgad nga Assyria! 12 Machane bay gu pithig e
nug nggu kolrad ni bod ba ran' i arche nrabad ni ngaranod. Bay gu gechig nagrad ni fan
ko kireb ni karin'ed.
13 "Kar riya' gad! Kar pi'ed keru'rad ngog ma yad be togopluw ngog. Bay ni thangrad.
Gu ba'adag ni nggu aywegrad, machane liyor rorad ngog e go' ban. 14 Darir yul'yul'gad
ko meybil rorad ngog, machane yad be pagedyad nga but' ngu'ur dololoy'gad ni bod
nma rin' e girdi' nde nangeg, nap'an ni yad ra meybil nag e *grain* nge wayin, miyad rasay
dowrad ni bod e girdi' ni denang Got. Ke pag rogon e togopluw rorad. 15 Yugu aram
rogon ni gag e en ni gu chugliyrad mug pi' gelingrad, ma karchel gad yad be makath nib
togopluw ngog. 16 Dakrir sulod ngog yad be lek ba got ni dariy gelngin. Dar muduwgil
gad ni gowa ba gat'ing nib bug. Ni bochan e pi'in nma gagiyeg nagrad e ba tolang e thin
rorad, yad ra yim' nib ma'abwoch, ma ra minmin piyu Egypt."

8

I SOMOL e gechignag yu Israel ni bochan e urted fan e liyos

1 I SOMOL e ga'ar, "Mu thoyed e yabul ni ngan nang ni pi to'ogor e yad be ngolol i yib
nga daken e nam rog ni bod e manuw! Girdi' rog e kar th'abed fare m'ag ni gu ngongliy
u thilmad yad be togopluw ko machib rog. 2 Yugu aram rogon ni yad be yog ni gag e Got

rorad ma yad be yog ni yad pi girdi'eg ni yad manangeg, 3 machane kar pi'ed keru'rad
ko n'en nib manigil, bochan e ran'ey ma aram fan ni bayi tulufrad e pi to'ogor rorad.
4 "Pi girdi'eg e yad be turguy ko mini' e nge pilung, machane yad rorad e yad be
yodrom. Yad ma turguy ko mini' e nge mang mit e thin, machane darir paged ni nge
mang gag e gog rogon. Yad be fek e silber nge gol rorad ngar ngongliyed e pi liyos ngay
— ni riya' e ra yib riy ngorad. 5 Kug fanenikay e garbaw nni ngongliy ko gol nma tay
fapi girdi' fan, ko binaw nu Samaria. Kar gu damumuw ngorad. Uw n'umngin nap'an
ni ngar yadromgad mfin ra paged i tay fan e liyos? 6 Be' nu Israel nib salap e ir e toy
fare liyos, ni aram e gathi ba got e ran'em! Fare garbaw nni ngongliy ko gol ni bay u
Samaria e bay ni bilbilig nge yochiyang. 7 Nap'an ni yad ra yung e nifeng, ma yad ra t'ar
wom'ngin ni yoko'! Bangi woldug ni *grain* ndar el wom'ngin e dabiyag ni nge pi' e flowa.
Ma fa'an mang e ra yib wom'ngin, ma girdi' u bang e yad ra kay wom'ngin nge m'ay. 8 Ke
ta'reb rogon yu Israel ko yug nam nike m'ay fan ni bod ba th'ib nike pil. 9 Girdi' nu Israel
e ra bagyad ma rogon ni ba'adag e be rin', ba gel lanin'rad ni bod e dongki ni malboch.
Karanod ni yad be gaweg e ayuw i yan nga Assyria ma kar pi'ed puluwon boch e nam
ni ngar manged rungrung rorad. 10 Ma chiney e nggu kunuyrad ngug gechig nagrad.
Dabki n'uw nap'an miyad guleplep u fithik' e amith ko gafgow nib gel ni bayi tay fare
pilung nu Assyria ngorad.
11 "Ra be yo'or e altar ni be ngongliy yu Israel ni fan ko denen ni nge chuw e denen,
ma aram tagil' e denen ni fin be yo'or. 12 Kug yoloy nga but' bukun ban'en ni nge fil e
girdi', machane dubrad ni gowa bogi ban'en u reb e nam. 13 Yad be pi' e maligach ngog
miyad be kay e ufin ko fapi maligach. Machane i Gag SOMOL e darir fel'gad u wun'ug,
are chiney e bay yib ngan'ug e kireb rorad, mug gechig nagrad ni fan ko denen rorad;
bay gu fulwegrad bayay nga Egypt!
14 "Girdi' nu Israel e kar toyed bogi tafen e pilung, machane kar paged talin e en ni
sunmiyrad. Ma girdi' nu Judah e kar toyed bogi binaw ni kan yaroriy ni fan ko mael,
machane bay gu pi' e nifiy nge urfiy fapi tafen e pilung nge fapi binaw rorad nga but'."

9

Hosea ni yog e gechig rok yu Israel

1 Girdi' nu Israel, mu talgad ko mur ko pi madnom romed ni bod e pi'in nde nang Got.
Kam pi'ed keru'med ko Got romed ma dakumur yul'yul'gad ngak. Gubin yang u lan e
re nam ney ma kam pi'ed gimed riy nchuway' ni bod e pi'in yad ma pi'edyad nchuway'
ngak fare got ni Baal, ma kam adaged e *grain* ni gimed be leamnag ni aram puluwonmed
nike pi'. 2 Machane dabki n'uw nap'an ma dab kum gaman gad ko *grain* nge gapgep ni
olive romed, ma bayi m'ay e wayin. 3 Girdi' nu Israel e dabra magach gad u lan fare
nam rok SOMOL, machane bay rsulod nga Egypt ma bay ra ked e ggan nib togopluw ko
motochiyel u lan yu Assyria. 4 U lan e pi nam nu bang nem e dabiyag ni ngar pi'ed e
wayin ni maligach ngak SOMOL riy, ara rfeked e maligach rorad i yib ngak. Ggan rorad
e ra ta'ay nag urngin e girdi' nra kay, ya bod e ggan nni kay ko tayam'. Kemus ni yad
be kay ni nge m'aynag e mak'iy rorad, dariy buchu'uw riy ni yibe pi' ni maligach ngak
SOMOL u Tempel. 5 Ma fa'an bayi taw ko madnom ni kan turguy ni ngan tayfan SOMOL,
ma mang e yad ra rin'? 6 Nap'an nra yib e riya' me wear e girdi', me yib piyu Egypt ngar
kunuyedrad — ngar k'eyagedrad u Memfis! Machaf rorad ni silber nge yungi n'en ni
immoy taferad riy e bayi mogoth nge sug ko pan ni bay e rachangal riy.
7 Ngilan' e gechig e ke anog ngay, ni aram e ngiyal' ni nge sul taban ngorad e tin ni ur
rin'ed'. Nap'an nra yodrom, ma bay i nang yu Israel! Are gimed be ga'ar, "Re profet ney e
bbalyang. Re mo'on ney ni be yog e thin e ba aliliy." Gimed e kam dubyedgag ni bochan
e ke pag rogon e denen romed. 8 Got e ke l'ogeg ni gub profet ni nggu ginaeng e girdi' rok
nu Israel. Machane gubin yang ni gu ra yan ngay mi gimed guy rogon ni ngam thabey

niged gag ni bod ba arche'. Mus ngalan e Tempel rok SOMOL ma girdi' riy e to'ogor ko
fare profet. 9 Dakriy gam'ingrad nga bang nga farad kireb ko n'en ni yad be rin', ni bod
ni ur rin'ed u Gibeah.* Bayib e denen rorad ngan' Got me gechig nagrad ni bochan.

Denen rok yu Israel nge wenegan

10 Be ga'ar SOMOL, "Som'on ni gu pir'eg yu Israel, ma bod e *grape* ni kan pir'eg ni be
tugul u lan e ted ni *desert*. Som'on ni gguy e pi chitamangimed, ma bod ni gguy e tin
som'on wom'ngin e *fig* nike lol u ngal'an. Machane nap'an nrabad ko fare Burey ni Peor,
miyad tabab i tayfan Baal, ma de n'uw nap'an miyad bod feni sunsonogor fapi got nib
t'uf rorad. 11 Fel'ngin yu Israel e bayi changeg nge yan ni bod ba arche' — ma dabkur
fakyed e bitir, ma dabki diyan e ppin, ma dabkun parnag e bitir. 12 Machane fa'an yad
ra fakay e bitir, ma bay gu chuweg rorad ni dariy baygad nra fos. Nap'an ni gu ra n'ag e
pi girdi' ney, ma bayi buch bogi ban'en rorad nrib kireb."
13 SOMOL, kug guy pifakrad ni yibe lol'oegrad yibe thang e fan rorad. 14 Ere mang e
nggu ning ngom ni fan ko pi girdi' ney? Mu ning tafen e bitir rok e ppin, ma ga m'aynag
logwen e thuth rorad.

Pufthin rok SOMOL nga daken yu Israel

15 Be ga'ar SOMOL, "Gubin e ngongol rorad nib kireb e tabab u Gilgal. Ireram e gin
gu tabab i dabuy dakenrad riy. Ma bay gu tulufrad ngar chuwgad u daken e nam rog,
ni bochan e kireb ni kar rin'ed. Aram e dabkur t'ufgad rog; gubin e pi tayugang' rorad
ma kar togopluwgad ngog. 16 Girdi' nu Israel e yad bod bake gek'iy nike mroray lik'ngin
ni dakir k'uf. Dab ku ra fakyed e bitir, machane fa'an yad ra fakay, ma gu ra thang e
pogofan rok pifakrad nrib t'uf rorad."

Fare profet ni weliy murung'agen yu Israel

17 Fare Got ni gu ma pigpig ngak e bayi n'ag girdi'en, ya darir motoyilgad ngak. Bay ur
malethaygad ko pi nam i yan.

10

1 Yu Israel e yad bod bake woldug ni *grape* nib sug wom'ngin. Ra i yo'or ban'en rorad
ma aram e fin be yo'or e altar ni yad be toy. Ra be fel' rogorad i yan ma aram e ku be
fel'usun fa yu raba' i malang ni yad be ngongliy ni ngu'ur meybilgad ngay. 2 Girdi' nib
sug lanin'rad ko sasalap e dabisiy ni ngar gafgowgad e chiney ni bochan e denen rorad.
I SOMOL e bayi buthug nga but' e pi altar rorad, me gathay fa yu raba' i malang ni yad
ma meybil ngay.
3 Pi girdi' ney e dabki n'uw nap'an me lungurad, "Dariy e pilung rodad ni bochan e
dariy madgun SOMOL u wan'dad. Ma susuna mang e rayag rok reb e pilung ni nge rin'
ngodad?" 4 Thin ni yad ma yog e dariy gam'ingin ma tin yad ma micheg e go' ban nge
m'ag ko thin u thilrad e bm'ayfan. Ngongol nib mat'aw e ke pilyeg ke ngongol ni de
mat'aw, ni be ilal ni bod e pan ni yub u lan e milay' ni kan gi' e but' riy.
5 Girdi' ni yad ma par u lan e binaw nu Samaria e bay rrusgad ma bay ur yor niged fare
garbaw nike thay u pa'rad nni ngongliy ko gol u Bethel. Yad nge fapi prist ni ur pigpiggad
ko fare liyos e bay ra yor niged, bay ra dololoy' niged ko ngiyal' ni bay ni fathiy e gol ni
aram fel'ngin u daken. 6 Re liyos nem e bay ni fek nga Assyria nib wolbuw ni fen fare
pilung nib gel gelngin. Girdi' nu Israel e bay i m'ayfarad min tamara' nagrad ko n'en
ni ur folgad riy. 7 Fare pilung e bay ni fek nge chuw ni bod bochiyang i thibngin e ren
u daken e ran. 8 P'ebgul fapi burey nu Aven ni aram e gin ma meybil e girdi' nu Israel
riy ko liyos, e bay i mogoth. Rachangal nge pan e bay i ilal nge tharay e pi altar rorad.

* **9:9** GIBEAH: Re binaw ney e sum ba olobach riy ni boch e pumo'on nu Israel ko ganong rok Benjamin nra koled u gelingrad e bpin rok ba Levite; me k'aring ba mael nge chugur ni nge math owchen fare ganong ni Benjamin (mu guy e Jdg 19–21).

Girdi' e bay ra tolulgad ko pi burey ni yad be ga'ar, "Mmithagmad!" miyad ga'ar ko yochi burey, "Mu upnguyed gamad!"

SOMOL ni yog e gechig rok yu Israel

9 Be ga'ar SOMOL, "Piyu Israel e dawor rtalgad ko denen nib togopluw ngog ni ka
nap'an e ra denengad u Gibeah. Ere u rom u Gibeah e yad ra machda'nag e mael riy.
10 Bay gu cham ko pi girdi' ney nib tadenen nggu gechig nagrad. Bayi chagil e pi nam
ngar togopluwgad ngorad, min gechig nagrad ni bochan e denen rorad nib pire'.
11 "Israel e immoy ni bod ba fak e garbaw ni kan llowan'nag, nib magan' ngay nma
gunugunuy e *grain*. Machane kug turguy ni nggu tay ba m'at nga daken belel'gun ni
bfel'usun nggu m'ag mug gelnag boch e maruwel ngak. Kug tay yu Judah ni ngu'ur
girngiyed fen e magi' but' ma yu Israel e yad e ngu'ur girngiyed fen e pingeg but' nge une.
12 Me lungug, 'Mu gi'ed bang e but' ni kab be'ech ni fenmed, mu yunged e tin bmat'aw,
migmed t'ar wom'ngin ni fel' wa'athan nma yib u fanmed yul'yul' ngog. Ke taw nga
nap'an ni ngam chealgad ngam sapgad ngog, ni Gag SOMOL romed, mu gub gu pu'og
e fel' wa'athan rog nga dakenmed.' 13 Ma dam rin'ed, ya kireb e mu yunged ni ngam
t'ared wom'ngin. Kam ked wom'ngin e malulfith l'ugun romed.
"Ya i pagan'med ko pi *chariot* romed nge feni yo'or e salthaw romed, 14 ma bay yib e
mael ko girdi' romed, ma urngin e pi binaw ni kam yaroriyed nib tolang ni fan ko mael
e bay ni kirebnag. Ra bod fa rofen ni thirif Shalman ni Pilung fare binaw ni Betharbel
u fithik' e mael. Matin nge bitir e ni pirdi'iyrad u but' ngarm'ad. 15 Irera' e tin bayi buch
romed e girdi' nu Bethel, ni bochan e tin nrib kireb ni kam rin'ed. Yug nap'an nra tabab
fare mael, me yim' fare pilung nu Israel."

11

T'ufeg rok Got ngak e girdi' rok ni tatogopluw

1 Be ga'ar SOMOL,
"Nap'an ni kab bitir Israel ma rib t'uf rog;
mu gu pining nga wuru' yu Egypt ni bod be' nib mo'on ni fakag.
2 Ra yo'or yay ni gu be pining,
me yo'or yay ni be pi' keru' ngog.
Girdi' rog e yad be maligach ngak Baal;
ma yad be urfiy e *incense* ni fan ngak e pi liyos.
3 Ni yug aram rogon ni gag e gu fil rogon e yan ngak Israel.
I gag e ug dibeyrad e girdi' rog,
machane dar leam niged ni gag e gu chothowliyrad.
4 U fithik' e runguy nge t'ufeg rog miyad chuchugur ngog.
Gu chibiyrad ngalang nggu faray owcharad;
gu lumel nga but' nggu duruw'iyrad.

5 "Ra siyegned ni ngar sulod ngog, ere thingar rsulod nga Egypt, nge mang yu Assyria
e ngar gagiyeg niged yad. 6 Mael e bay yan u lan e pi binaw rorad nge t'ar e mab ko garog.
Me li' e girdi' rog, ni bochan e yad be rin' e n'en ni yad rorad e yad be leamnag ni bfel'.
7 Ri yad be guy rogon ni ngar pi'ed keru'rad ngog. Bay ra yorgad ngalang ni bochan fare
mat' ni bay u porad, ma dariy be' nra chibiy nge chuweg rorad.
8 "Israel, uw rogon ni nggu pagem?
Uw rogon ni nggu n'igem?
Gur rayag ni gu thirifem u but' ni bod ni gu rin' nga Admah?
Ara gu rin' ngom e n'en ni gu rin' nga Zeboyim?
Dabiyag u ngorongreg ni nggu rin'!

11:1 Mat 2:15

Ya ri gab t'uf rog!
9 Dab gu gechig nigem u fithik' e damumuw rog;
dab kug kirebnag Israel bayay.
Ya Gag Got, ma gathi gag e girdi'.
I Gag fa En nib Thothup e gu bay rom.
Dab gub ngom u fithik' e damumuw.
10 "Girdi' rog e bay ra leked gag ko ngiyal' ni gu ra tolul ni bod ba layon ngak e pi to'ogor rorad. Bay rabad ko ngal i yib ngog ni yad ba gur. 11 Bay rabad u Egypt, nib machreg ni bod e arche', marbad u Assyria ni bod e *dove*. Bay gu fulwegrad nga taferad bayay. I Gag SOMOL e gu be non."

Israel ngu Judah e kan duwgiliy e gechig rorow

12 SOMOL e ga'ar, "Girdi' nu Israel e kar liyegned gag ko felfel' llugun nge ban, ma girdi' nu Judah e ki yad be togopluw ngog, ni Gag fare Got nib yul'yul' ma ba thothup.

12

1 Gubin ban'en ni be ngongliy yu Israel ni kakadbul nge blayal' e dabyag i fanay mra kirebnag boch ban'en. Sasalap nge modyargel. Yad be fal'eg e tha' u thilrad yu Assyria miyad be siyobay yu Egypt."
2 Bay e thin ni nge yog SOMOL nib togopluw ngak e girdi' nu Judah; ma aram e ngki gechignag yu Israel ni bochan e tin be rin' e girdi' riy. Bayi fulweg taban ngorad e tin kar rin'ed. 3 En ni ga' rorad i Jakob e i tagenging ngak walagen i Esau ni kanap'an ni yow bay u yin e chitiningin row; ma nap'an ni ilal Jakob me cham ngak God — 4 ra thalgow ba engel nge gel ngak. Mi i yor Jakob ni be ning ni ngan fal'eg wa'athan. I yib Got ngak e ga' rodad i Jakob u Bethel ngeb i non ngak. 5 Ireram fare SOMOL ni Got ni Gubin ma Rayag Rok, I SOMOL e ir e re ngachal ni ngu'un liyor ngay. 6 Ere chiney, e pi'in owchen Jakob, mu pagan'med ngak e Got romed migmed sul ngak. Mu yul'yul'gad mi gimed rin' e tin bmat'aw, migmed sonnag Got u fithik' e gumaen' ni nge mang ir e rin' ban'en.

Ku boch e thin ni murung'agen e pufthin

7 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' nu Israel e yad ba sasalap ni bod e piyu Kanaan; yad ba'adag ni yad ma sasalpiy i thabthabelnag e chugom rok e pi'in karbad nni chuway'. 8 Yad be ga'ar, 'Kefel' rogodad, bo'or bogi ban'en ni bfel' nike yag ngodad. Ma dariy be' nrayag ni nge yog ni kad fla'abgad u fithik' e sasalap.' 9 Machane Gag fare SOMOL ni Got romed ni gu pow'iymed nga wuru' yu Egypt, e bay gu taymed ngkum pired u *tent* bayay, ni bod ni um pired fa ngiyal' ni gub ngomed u lan e ted ni *desert*.
10 "Gu non ko pi profet; me Gag e gu pilyeg e changar rorad ngar guyed bo'or ban'en, mu daken e pi profet rog e bo'or yay ni gginang e girdi' rog riy. 11 Ma yug aram rogon ma yibe meybil ngak e pi liyos u Gilead, ma pi'in yad ma meybil ngak e liyos e bay ni thang owcharad. Pi garbaw ni pumo'on e yibe maligach ngay u Gilgal, ma pi altar u rom e bayi par ni yu ulung i malang u daken e ted."
12 Ga' rodad i Jakob e mil nga Mesopotamia, I maruwel rok be' nib pumo'on ngi i chothowliy e saf rok ni bochan be' ni bpin ni nge la'ay. 13 Me l'oeg SOMOL ba profet ni nge leag e girdi' nu Israel ko sib ni yad be tay u Egypt me ayuwegrad. 14 Girdi' nu Israel e kar k'aringed e damumuw nib gel ngak SOMOL; tin kar ngongliyed e kabfel' ni yad ra yim'. SOMOL rorad e bayi gechig nagrad ni fan e kar thiyar niged fithngan.

13

Bin tomur e pufthin nga daken yu Israel

1 Kakrom e ra non fare ganong rok Efraim me rus urngin e ganong nu Israel, ya yad ma tayfan fare ganong rok Efraim. Machane miyad denen ni bochan e ur tedfan Baal,

ma aram fan ni bay ram'ad. 2 Dartalgad ko denen ra ngongliyed ya'an boch e ban'en
ko wasay ngu'ur tedfan — bogi liyos ko silber, ni girdi' e leamnag rogon, ni pa' e girdi' e
ni ngongliy ngay. Ma aram miyad ga'ar, "Ngan pi' e maligach ngorad!" Mi i yan e girdi'
ngi i faray fapi liyos — ni bogi liyos ni bod ya'an e garbaw! 3 Ere pi girdi' ney e bay ra
m'aygad ngabang ni bod e garbeb ni kadbul, ma bod e wa'angchol nma m'ay ngabang
nri kakadbul u reb e rran. Bay ra boded keru' e *grain* nike fek e nifeng ke chuw ko gin
yima chuweg keru' e *grain* riy, ku bod e ath ni be chuw u tafen e ath.
4 Be ga'ar SOMOL, "I Gag SOMOL ni Got romed, ni gag e gu pow'iymed nga wuru' yu
Egypt. Re ngiyal' i nem e dariy reb e Got romed kemus ni Gag. Yi go' gag e ta'ayuw romed.
5 Ug ayuwegmed u bangi ted ni *desert*. 6 Machane fa'an mmarod ngalan fare nam ni bfel',
mi gimed abich ngam fosgad, mi gimed ufanthin ngam paged talig. 7 Ere bay gu cham
ngomed ni bod ba layon. Bay gu pach nggu son nagmed ni bod rogon ba gamanman ni
leopard. 8 Bay gu cham ngomed ni bod ba gamanman ni *bear* ni kan leag pifak rok, ma
bay gu popofmed. Bay gu languymed u luwmed ni bod rogon ba layon, mu gu popofmed
ngam pired ni nochyang, ni bod rogon nma rin' ba gamanman ni malboch.
9 "Gimed e girdi' nu Israel, bay gu thirifmed u but'! Ma aram e mini' e rayag rok ni
nge ayuwegmed? 10 Kam wenig niged ngog ni nggu pi' ba pilung ngomed nge girdi' ni
ngi i yog e thin romed. Machane ra di'in me yag rorad ni ngar chuweged e nam romed
ko riya'? 11 Kug pi' e pi pilung ngomed u fithik' e damumuw rog, ma kug chuwegrad u
fithik' e damumuw nib gel.
12 "Denen nike ngongliy piyu Israel nge tin kar bucheged e bay u babyor, ma pi babyor
nem e ka ni cha'riy ndabi kireb. 13 Israel e bay kanawo'en ni nge fos, machane rib gel
feni balyang ni gathi ra yan ko re wo'nem, ni bod bbitir nike taw nga nap'an ni nga
ni gargeleg, ma be siyeg ni nge yib nga wean! 14 Dab gu ayuweg e pi girdi' ney u pa' e
fayleng ko yam' ara gu lagrad u gelngin e yam'. Gur fayleng ko yam' mfek e riya' rom
i yib! Dabki kireban'ug ko pi girdi' ney. 15 Yugu aram rogon ni be fel' rogon yu Israel i
yan ni bod rogon e pan ni be tugul i yan nib machreg, ma bay gu pi' e nifeng nib gowel u
ngek nge yib u daken e ted ni *desert*, ma bayi mlik'nag e pi alublub nge pi luwed rorad.
Bayi fek urngin ban'en nib t'uf ma ba tolang puluwon. 16 Samaria e thingar ni gechignag
ni be togopluw ngog. Girdi' rok e bay yim' u fithik' e mael; pi bitir ni kab ran e bay ni
garpay nga but', ma ppin nib diyen e bay ni guchthuy yinrad."

14

Hosea ni wenig ngak piyu Israel

1 Gimed e girdi' nu Israel, mu sulod ngak SOMOL ni Got romed. Denen romed e be
dol' nagmed. 2 Mu sulod ngak SOMOL, mi gimed meybil ngak ni nge lungumed, "Mu
n'ag fan urngin e denen romad, me fel' u wun'um e meybil romad, ma gamad pining
e sorok ngom ni bod ni ku gogned ngom ni gamad ra rin'. 3 Yu Assyria e dabiyag ni
ngar chuweged gamad ko riya', ma pi os ko mael e dabiyag ni ngar yororiyed gamad. Ri
dab ku gogned bayay ngak e pi liyos romad ni yad e Got romad. A SOMOL, ga ma dag e
wurngan' ngak e pi'in dakriy be' ni yad ra man ayuw ngak."

I SOMOL ni micheg ni bayi fal'eg rogon yu Israel bayay

4 Be ga'ar SOMOL,
"Bay gu fulweg e girdi' rog ngog.
Ma bay ra pired nri yad ba t'uf rog,
ya dakugur damumuw ngorad.
5 Rogog ngak piyu Israel
e bod e n'uw ko but' ni fengfeng.

13:14 1 Kor 15:55

Bay yib e muk'uf rorad ni bod e floras;
ma bay yan lik'ngirad nib to'ar nga fithik' e but' ngar pired ni yad mmudugil
ni bod e pi gek'iy nu Lebanon.
6 Ma bay ra chigargad ngar tugulgad
ngar pired ni bfel' ya'arad ni bod e gek'iy ni *olive*.
Bay i yan gol'ochinginrad ni bfel'
ni bod e gek'iy ni *cedar* nu Lebanon.
7 Ma aram e bay ur pired bayay ni gag e gu be yoror rorad.
Bay ra yunged e woldug ni *grain*
mi i yib wom'engirad ni pire' ni bod bangi milay' ni *grape*.
Ma bay i yan murung'agrad ni bod e wayin nu Lebanon.
8 Ma girdi' nu Israel e dakriy bochi ban'en ni yad ra rin' ko pi liyos,
ma aram e bay ug fulweg taban e meybil rorad ma gu be ayuwegrad.
Bay gu par ni kug mang manaf rorad ni bod fa mit i gek'iy ni yugu ma par nib galunglung
yuwan;
I gag kenggin gubin e pi fla'ab rorad."

Tin tomur e thin

9 Pi'in yad ba gonop e mang e yugur nanged fan e pin'ey ni ka ni yoloy miyad tay nga
lanin'rad. Pi kanawo' rok SOMOL e bmat'aw, ma pi'in nib mat'aw e yad ma yan riy, ma
pi'in tadenen e ma tun ayrad ngar dol'gad, ya darir folgad riy.

BABYOR NI
JOEL

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Joel ni profet e buchu'uw murung'agen ni yi manang, sana i rin' e maruwel ko profet u nap'an e duw ni 400–350 u m'on ndawori yib Kristus ko ngiyal' nib gel e nam nu Persia. Joel e weliy murung'agen e asmen'ing ni kay e woldug nge yal' ni yib nib gel ni bochan e dariy e n'uw. Urngin e pin'ey e pow riy ni birok Somol e Rran e ke chugur, ni aram e ngiyal' ni bayi gechignag Somol e pi'in yad be togopluw ngak. Joel ni profet e yog e thin rok Got ngak e girdi' nu Israel ni ngar kalgadngan'rad ngar pi'ed keru'rad ko kireb ni yad be rin', me ayuwegrad Got nge fulwegrad nga rogorad. Miki micheg Got ni bayi pi' e Kan Nthothup rok ngak urngin e girdi', ni pumo'on nge ppin, ni pi'in kiyad ba gel nge pi'in ni kar pilibthirgad.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Gafgow ntay ko asaman'ing 1:1—2:17
Ba michmich ni yira sul nga rogoy 2:18–27
Fare Rran ku Somol 2:28—3:21

1 Thin rok SOMOL ngak Joel, nib mo'on ni fak Pethuel.

Miyor ni tay e girdi' ni bochan e woldug ni kireb

2 Mu telmed e pi'in pi'lal,
mu telmed urngin e girdi' nu Judah.
Mogned, ka'a m'ug ban'en ni ara' rogon u lan e yafos romed,
ara lan e yafos ko pi chitamangimed kakrom?
3 Mogned murung'agen ngak pifakmed;
miyad yog ngak pifakrad,
miyad yog ko bin migid e mfen.

4 Asmen'ing ni pire' ni pire' e yib ko woldug ni nge longuy,
nra chuw boch me yib boch
i longuy e tin ke magey.
5 Mu odgad ngam yorgad, gimed e pi tachingaw';
mu yorgad, gimed e pi tamu'un wayin nir;
fapi *grape* ni ngan ngongliy e wayin nib be'ech riy e kan kirebnag.

6 Asmen'ing ni pire' ni pire' e kar kireb niged e nam rodad;
yad bgel ma dabiyag i the'egrad;
nguwelrad e bod feni m'uth nguwelen e layon.
7 Kar kireb niged e yu ke *grape* rodad
ma kar longuyed e yu ke gek'iy rodad ni *fig*.
Kar fathiyed keru' ni gubin,
ke par papa'ngin nike wech.

8 Mu yorgad e girdi', ni bod ba rugod ni be yornag be'
nib mo'on ni kan m'ag e mabgol rorow ma ke yim'.
9 Dariy e *grain* nge wayin ni ngan pi' u Tempel;
ma be yor e pi prist ni bochan e dariy e n'en ni ngar pi'ed ngak SOMOL.
10 Dakuriy ban'en u daken e yung i milay';

1:6 Rev 9:8

kari kireban' e but',
ya ke kireb e *grain*,
ma ke l'ud e *grape*,
ma ke mororoy e yu ke gek'iy ni *olive*.

11 Nge kireban'med e pi'in gimed ma woldug;
mu yorgad e pi'in gimed ma ayuweg e woldug ni *grape*,
ya *wheat* nge *barley*,
nge urngin e woldug e ke kireb.
12 Fa yu ke *grape* nge gek'iy ni *fig* e ke l'ud,
ma gubin e gek'iy nma k'uf e ke mororoy ke yim'.
Ke chuw e felfelan' ko girdi'.
13 Gimed e pi prist ni gimed ma pi' fapi maligach u daken e altar
e nga mon'ed nga dakenmed e mad ni tutuw ngam yorgad,
marod ngalan e Tempel ngam yorgad ni polo' e nep'!
Dariy e *grain* ara wayin ni ngam pi'ed ngak e Got romed.
14 Mu reged e thin ni ngan pag e abich;
mi gimed pining e mu'ulung,
mu kunuyed e pi'in yad be yog e thin
nge urngin e girdi' nu Judah
ngalan e Tempel rok SOMOL ni ir e Got romed,
mi gimed yor ngak.
15 Birok SOMOL e rran e ke chugur; fa'anem ni Gubin ma Rayag Rok e bayibnag e riya'.
Ba ga' ba marus ni yira tay e rofen nem!

16 Ke math e liyab ngomad ko woldug romad nike mogothgoth.
Dakriy e felfelan' u lan e Tempel ko Got rodad.
17 Be yim' awochngin e woldug u fithik' e but' nike mlik'.
Ma dariy e *grain* ni ngan cha'riy,
ere fapi naun ni tafen e *grain* ni dariy ban'en u langgin e ke kireb.
18 Be moen e garbaw ni kar gafgowgad
ya dakriy e yungin ngar ked e pan riy;
fa yu ran' i saf e ku arrogon ni kar gafgowgad.
19 SOMOL, kug pag lamag ngalang kug yor ngom,
ya yungi garger nge yuchowo' i gek'iy e yigo' ke mororay,
ni gowa ke mo'oruf.
20 Mus ko gamanman ni malboch ma yad be yor ngom,
ya yu pa' i lul' ma ke mlik'.

2

Asmen'ing ni i puguran fare rran rok SOMOL ni bay yib

1 Ngan thoy e yabul u lan yu Zion;
ni fare burey nib thothup* rok Got.
Gimed e girdi' nu Judah mu t'on gad,
ya fare rran rok SOMOL e ke chugur.
2 Ra yan i aw ni ba lumor ma ba lumolang e rofen nem,
nde fel' lanelang ma der m'ug ram'en e yal' e re rran nem.
Ma asmen'ing ni pire' ni pire' e yad be yan nga m'on
ni bod e lumor nike upunguy e pi burey.

* **2:1** BUREY NIB THOTHUP: Burey nu Zion (mu guy e yu bbugithin).

Dariy ban'en ni ka'a ni guy ni aram rogon,
ma dabki yodrom bi'id.

3 Kar longuyed e woldug ni bod rogon e nifiy ni aw ko woldug.
U pulworad nga m'on e but' riy e bod e milay' nu Eden,
ma nga keru'rad e kar paged ni bod bangi ted ni *desert*.
Dariy ban'en nrayag ni nge mil rorad.
4 Yad bod ya'an e os;
yad be mil ni bod rogon e os nma un ko mael.
5 Yad be tim'og u daken e pi burey i yan,
ni gowa lingan e pi *chariot*;
ara bod lingan e pan nib mlik' ni aw e nifiy ngay.
Kar k'afgad ni bod baraba' i salthaw ni pire' ni pire' ni kar fal'eged rogorad ni ngranod ko mael.
6 Nap'an ni yad ra chugur i yib, ma urngin e girdi' ni be yim' ni marus,
ma urngin e owchef ni bayi pig nge m'ay racha'en.
7 Yad ra cham ni bod girdi'en e mael;
ma yad ra gararaw nga daken e yoror ni bod e salthaw.
Yad gubin ni bay ranod u puluwrad nga m'on
ndab ra thiliyeged e gin yad be sor ngay,
8 ara magawon bagayad ngak bagayad.
N'en ni kan tay ni nge magawon ngorad e dabiyag ni nge talegrad.
9 Bay rabad ni yad ba machreg ngarbad ra po'gad ngalan binaw;
miyad yib u daken e yoror nga baraba';
miyad gararaw nga daken e naun,
miyad yan u winda nga naun ni bod rogon e moro'ro'.

10 Yad ra yib ma but' ni bay nga m'on rorad e be durru';
ma be rur lanelang.
Yal' nge pul e bayi par nike talumor,
ma pi t'uf e dabki m'ug ram'en.
11 I SOMOL e bayi yog ngak e salthaw rok e tin ngar rin'ed ni bay yib laman ngorad ni bod lingan e dirra'.
Ma pi'in yad be fol rok
e yad bpire' ma yad ba gel.
Re rran rok SOMOL nem e rib gel feni kireb!
Mini' e ra magay riy ni kabfos?

Pong ni ngan kalngan'uy

12 Me ga'ar SOMOL, 'Mus ko chiney
nrayag ni ngan kalngan'uy ngan pi' keru'uy ko kireb ni yibe ngongliy ngan sul ngog,
ni kan pag e abich ma yibe yor ma yibe dololoy'.
13 Mu paged lanin'med nike m'ing nge gagyal u dakenmed;
ma gathi kemus ni ngam guchthuyed e mad romed.'

Mu sulod ngak SOMOL ni ir e Got romed.
Ya ba gol ma ba sug ko runguy';
ya ba gumaen' mma tay u gil' e tin ni micheg;
ma gubin ngiyal' ma ke fal'eg rogon ni nge n'ag fan u wan' e kireb ma gathi nge gechig.

2:4 2:4, 5 Rev 9:7–9 **2:10** Rev 8:12 **2:11** Rev 6:17

14 Ma sana ra thilyeg SOMOL ni Got romed laniyan'
nge fal'eg wa'athmed u wom'ngin e woldug romed.
Ma aram e rayag ni ngam pi'ed ngak e *grain* nge wayin.

15 Mu thoyed e yabul u daken e burey ni Zion;
mogned ni ngan pag e abich mi gimed pining e mu'ulung!
16 Mu kunuyed e girdi' nga ta'bang;
mu fal'eged rogorad ni fan nga reb e muulung nib thothup;
mu kunuyed e pilibthir;
mu kunuyed e pi'in bitir,
ma ku er rogon e bitir ni kabran.
Mus ngak e pi'in kafini mabgol
ni thingar ra chuwgad u lan e pi senggil rorad ngar uned ko wub.
17 Pi prist ni yad be pigpig ngak SOMOL
u lan e Tempel u thilin langan e mab nge altar
e thingar ra yorgad miyad meybil ni lungurad,
'SOMOL, mu runguy girdi'em.
Dab mu pag yugu boch e nam ngar darifan niged gamad mu ur moning niged gamad
ni be lungurad, 'Bu uw e Got romed?"

Got ni sulweg e yong'ol ko but'

18 Ma aram me dag SOMOL ni be leamnag e nam rok;
ma be runguy e girdi' rok.
19 Me fulweg ngorad ni ga'ar,
'Chiney e aram e nggu pi' ngomed
e *grain* nge wayin nge gapgep ni *olive*,
ngam chum'er gad riy.
Ma yugu boch e nam e gathi bay kur fananikayed gimed.
20 Bay gu chuweg romed e pi asmen'ing ni karbad ngomed u lel'och,
ma bay gu tuluf boch i yad nga daken e yungi ted nder tugul ban'en riy.
Tin ni bay nga m'on e bay ntulufrad ngalan fa gi day ni *Dead Sea* fithingan,
ma tin ni bay nga tomur e bay ntulufrad ngalan fa gi day ni Mediterranean fithingan.
Bay ra mel gad.
Bay gu thang owcharad ni bochan urngin e tin kar rin'ed ngomed.

21 'Pi flang, dab mu rusgad,
machane ngam felfelan' gad me fel' lanin'med,
ni bochan e kari pire' ban'en nike ayuwegmed SOMOL riy.
22 Pi gamanman, dab kum rusgad.
Ya binaw nma tugul e pan riy e ke galunglung,
ma gek'iy e ke k'uf;
ke yo'or wom'ngin e *fig* nge *grape*.

23 'Mu felfelan'gad e girdi' nu Zion,
mu felfelan' gad ni bochan e tin ke rin' SOMOL ni Got romed ngomed.
Ke pi' ngomed e n'uw ni bfel' urngin ko ngiyal' ndabisiy ni nge yag ngomed, ni bod ni i rin',
ma ke pu'og e n'uw nga but' u nap'an e garbeb ni fan ngomed,
ma ke pi' e n'uw u ngal'an e yafang nike tabab e gowel ni bod ni i rin' ko som'on.
24 Yungi n'en ni yima gunugunuy e *grain* riy e bayi sug ko *grain*;

ma pi low u charen e gin yima udiy e wayin nge *olive* riy e bayi sug nge m'ap nga but' ko wayin nge gapgep ni *olive*.
25 Bay gu fulweg ngomed e n'en ke mul u pa'med
u lan fapi duw ni longuy baran' i asmen'ing e woldug romed.
I gag e gu pi' e pi asmen'ing nem ni bod baraba' i salthaw nge yib i togopluw ngomed.
26 Chiney e aram e bayi yo'or ganmed mi gimed par ni kam chum'er gad.
Ma bay mogned e sorok ngak SOMOL ni ir e Got romed,
ni ir e ke rin' bogi n'en nrib fel' ngomed.
Girdi' rog e gathi bay kun fananikayrad bayay.
27 Ma gimed piyu Israel e bay mu nanged ni gu ba' u fithik'med,
me Gag SOMOL, e Gag e Got romed,
ma dakuriy yugu reb e Got ngabang.
Girdi' rog e gathi bay kun darifannagrad bayay.

Fare rran rok SOMOL
28 'Ma tomur riy e bay gu pu'og e Kan Nthothup rog nga daken urngin e girdi',
ma pi'in pagel romed nge pi'in rugod romed e bay ra weliyed e thin rog ngak e girdi';
ma pi pumo'on ni kar pilibthirgad e bay i yib e lik'ay ngorad,
ma pi'in pagel romed e bay ni piliyeg e changar rorad ngu'ur guyed bogi ban'en.
29 Re ngiyal' i n'em e bay gu pu'og e Kan Nthothup rog
ni mus ngadaken e pi'in sib, ni pumo'on nge ppin ma kubmu'un ngay.

30 'Bay gu tay e pow nga lanelang
nge nga daken e fayleng ni nge ginaeng e girdi' ko re rran nem;
ni pu'og e racha', nge nifiy, nge manileng ni ath nib suwon ngalang.
31 Ma bayi lumor e yal',
ma bayi pig ra'en e pul nge row ni bod e racha'
u m'on ndawori taw e re rran rok SOMOL nem, ni reb e rran ni ba ga' ma ba gel e gafgow
nra fek i yib.
32 Machane urngin e pi'in yad ra wenig ngak SOMOL ni nge ayuwegrad e yad ra fos.
Ni bod nike yog SOMOL ni ga'ar,
'Boch e girdi' u daken e burey ni Zion
nge yu yang u Jerusalem e bay ra thaygad.
Pi'in kugu mel'egrad e yad ra fos.' '

3

Got nra pufthin nag e pi nam
1 Be ga'ar SOMOL,
"Re ngiyal' i n'em e bay gu fulweg
e fla'ab rok yu Judah nge yu Israel nga rogon.
2 Ma bay gu kunuy urngin e nam,
nggu fekrad ko Loway ko Pufthin.
Nu rom e bay gu pufthin nagrad riy
ni bochan urngin e tin kar rin'ed ko girdi' rog.
Kar wereged piyu Israel u lan e pi nam i yan
ma kar th'eth'abed kar f'oethed yu Israel, ni gag e nam rog.
3 Ra girengiyed e pow riy ni ir e nge duwgiliy
ko mini' rorad e nge fek e pi'in kan kolrad.
Kar pi'ed nchuway' e pagel nge rugod ni ngar manged sib

2:31 Rev 6:12 **2:32** Rom 10:13

ni fan e ngar chuw'iyed e wayin nge ppin ni yad ma falchuway' ngorad.

4 "Gimed yu Tyre, nge yu Sidon, nge yu Filistia ni ga'ngin, mang e gimed be guy rogon
ni ngam rin'ed ngog? Mogned, gimed be guy rogon ni ngam fulweged taban ban'en
ngog? Fa'anra er rogon ni gimed be leamnag, ma bay gu fulweg taban ngomed ni papey!
5 Kam feked e silber nge gol rog nge tirog ban'en nib tolang puluwon kam marod mu ted
ngalan fapi tempel romed. 6 Kam feked e girdi' nu Judah ngu Jerusalem nga orel ko nam
rorad kam pi'ed yad nchuway' ngak piyu Greece. 7 Bay gu chuwegrad e chiney ko yungi
n'en ni kam pi'ed yad ngay nchuway'. Bay gu rin' ngomed e tin ni kam rin'ed ngorad.
8 Bay gu pag pifakmed ni pagel nge ppin nga ni pi'rad nchuway' ngak piyu Judah. Piyu
Judah e bay ra pi'ed nchuway' ngak fapi girdi' ni kanog e Sabean ngorad, ni yad mmal'af
nga orel. I gag SOMOL e kugog e pi thin ney.

9 "Mogned e pi thin ni ba'aray ngak e pi nam ni nge lungumed:
'Mfal'eged rogomed ko mael,
mu pininged e pi'in ni falu' ko mael,
mu kunuyed urngin e salthaw ngam marod!
10 Mu pirdi'iyed e kuwa romed ngam ngongliyed ni saydon,
nge yar ni gimed ma th'ab pa'ngin e gek'iy ngay
nge mang sarey.
Mus ko pi'in me'waer ma dabisiy ni nge un ko cham.
11 Mu gurgad ngambad,
gimed urngin e pi nam ni gimed ba chugur,
mu'ulung gad ngalan fare loway.' "

SOMOL, mu fek i yib fare raba' i salthaw rom nib gel!

12 "Pi nam e thingar ra fal'eged rogorad
ngarbad ngalan e Loway ko Pufthin.
I Gag SOMOL e bay gu par u rom nggu pufthinnag
gubin e pi nam nib liyeg yu Israel.
13 Ri yad ba kireb;
mu th'abedrad nga but' ni bod e *grain*
ko ngiyal' nike el ni ngan th'ab;
mu pirdi'iyed yad ni bod rogon e *grape*
ni yima pirdi'iy ko gin yima udiy e *grape*
riy kan uduy ke map' e wayin riy nga but'."

14 Bokum e biyu' e biyu'
e bay u lan fare Loway ko Pufthin.
Ireram e re gin'en ndabki n'uw nap'an
me taw fare rran rok SOMOL ngay.
15 Bayi lumor e yal' nge pul,
ma dabki mat ra'en e t'uf.

Got ni bayi fal'eg wa'athan e girdi' rok

16 SOMOL e bayi tolul u daken e Burey ni Zion;
bay yan lungun u Jerusalem ni bod lingan e dirra';
me rur e but' nge lanelang.
Machane bayi n'uf SOMOL e girdi' rok.
17 "Gimed piyu Israel, e aram e bay mu nanged ni Gag e SOMOL ni Got romed.
Gu be par u Zion, u daken e burey rog nib thothup.

Jerusalem e bayi par nib binaw nib thothup;
ma girdi' nu bang e dabkiyag ni ngar koled yu Jerusalem bayay.
18 Yungi milay' ni *grapes* e bayi peth u daken e pi burey e re ngiyal' i n'em;
ma gubin yang e flang ni bay ni pir'eg e garbaw riy;
ma re ngiyal' i n'em e bay e ran ni pire' nra gaman yu Judah riy ni polo'.
Ra yib ba lul' u Tempel rok SOMOL,
nge taren nag e Loway ni Akacia.

19 "Bayi par yu Egypt ni bod bangi ted ni *desert*,
ma yu Edom e ke kireb ndakuriy ban'en ni bfel' ngay,
ni bochan e rchamgad ko nam nu Judah
ngar li'ed e girdi' riy, ni dariy ban'en ni kar bucheged.
20-21 Bay gu falbeyen e pi'in kan thang e pogofan rorad;
dabiyag ni gu pag e pi'in kireb e rok ndab gu gechig nagrad.
Ma yu Judah nge yu Jerusalem e bay i par e girdi' riy ndariy n'umngin nap'an,
me Gag fare SOMOL e bay gu par u daken e Burey ni Zion."

BABYOR NI AMOS

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

I Amos e bin som'on e profet nni yoloy e thin rok nga babyor, ni urngin e thin ni yog Got ngak ni nge weliy ngak e girdi'. Yugu aram rogon ni ir be' u ba binaw u Judah, machane i machib ko ley ni lel'och e nam nu Israel ni gonap'an 750 e duw u m'on ndawori yib Kristus. Ngiyal' nem e bfel' rogon e nam nu Israel, machane me guy Amos ni kemus ni girdi' ni pire' ban'en rorad e bfel' rogorad, ni bochan e yad be sasalap yad be fek ban'en rok e pi' ni gafgow. De fel' u wan' Got e meybil nge pigpig nma tay yu Israel ngak, ni bochan e darir yul'yul'gad ngak. Me machib Amos nib elmirin ma der tuntun ni be yog ni bayi gechignag Got e girdi' ko nam, me yog ngak e girdi' ni ngar rin'ed e tin nib mat'aw ma ba yal'uw, ma aram e sana ra runguy Somol e girdi' nike magech ni kab fos ko re nam ney.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Gechig ni yib nga daken e pi buguliyoror rok yu Israel 1:1—2:5
Gechig ni yib nga daken yu Israel 2:6—6:14
Lal ban'en ni pilyeg e changar ngan guy 7:1—9:15

1 Pi thin ney e thin rok Amos, ni ir reb e tagafaliy e saf ko binaw nu Tekoa. I Got e yib i pi' e re bugithin ni ba'aray ngak Amos ni l'agruw e duw nga m'on ko fare durru' fa ngiyal'nem ni Uzziah e pilung nu Judah, mi Jeroboam, nib mo'on ni fak Joash e pilung nu Israel.
2 Me ga'ar Amos,

"I SOMOL e tolul u Burey ni Zion;
be yib laman u Jerusalem ni bod lingan e dirra'.
Nap'an ni yodorom me yim' e pan nma kay e gamanman,
ma pan nib galunglung ni bay u daken e Burey ni Karmel e pig nge mororoy."

Pufthin rok Got nga daken e pi'in yad buguliyoror yu Israel

Syria

3 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' nu Damaskus e kar denen gad bayay nge bayay. Ri bay gu gechig nagrad, ya rib kireb e n'en ni kar ngongliyed ngak e girdi' nu Gilead. 4 Bay gu pi' e nifiy nge urfiy e naun rok Hazael ni Pilung, me urfiy e pi naun rok Benhadad ni Pilung ni ka ni ngongliy rogon ni fan ko mael. 5 Bay gu bilig e garog nu Damaskus mu gu chuweg e pi'in yad ma par u lan e Loway ni Aven nge en nma gagiyeg u Betheden. Ma girdi' nu Syria e bay ni fekrad ni kar manged kalbus ko nam nu Kir."

Filistia

6 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' nu Gaza e kar denen gad bayay nge bayay. Ri bay gu gechig nagrad, ya kar feked girdi'en reb e nam ni polo' kar pi'ed nchuway' ngak e girdi' nu Edom ni ngar manged sib. 7 Ere bay gu pag e nifiy nga daken e pi yoror nu Gaza nge urfiy e pi naun ni ba' riy ni kan ngongliy rogon ni fan ko mael. 8 Bay gu chuweg e pi'in yad be gagiyeg ko pi binaw nu Ashdod ngu Ashkelon. Bay gu gechignag e binaw nu Ekron, ma urngin piyu Filistia ni kar mageygad e bay ram'ad."

Tyre

9 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' nu Tyre e kar denen gad bayay nge bayay, ni erfan nri bay gu gechig nagrad. Kar feked girdi'en ba nam ni polo' ni kalbus ko nam nu Edom, ma dar ted u tagil' fare m'ag ko tha' nra ngongliyed ni nge par ni bfel' thilrad. 10 Ere bay gu pag e

nifiy nga daken e pi yoror nu Tyre nge urfiy e pi naun ni bay riy ni ka ni ngongliy rogon ni fan ko mael."

Edom

11 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' nu Edom e kar denen gad bayay nge bayay, ere ri bay gu gechig nagrad. Kar lol'oged e girdi' rorad ni piyu Israel, ni der kireban'rad ngorad. Dariy folan e damumuw rorad ni yug be par ni der m'ay. 12 Ere bay gu pag e nifiy nga daken yu Teman, nge urfiy e pi naun ni bay u Bozrah, ni kan ngongliy rogon ni fan ko mael."

Ammon

13 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' nu Ammon e kar denen gad bayay nge bayay, erfan nri bay gu gechig nagrad. Ur cham gad ni nge yo'or e binaw rorad ma mus ko pi'in i bpin ni yad ba diyen u Gilead ma ur gochthiyed e yal rorad. 14 Ere bay gu tay e nifiy ko pi yoror nu Rabbah nge mo'oruf e pi naun ni bay riy ni ka ni ngongliy rogon ni fan ko mael. Bay un tolul ko rofen ni yibe mael, me achangiy fare cham ni gowa bang i yoko'. 15 Pilung rorad nge pi tolang rok e bay ni kalbus nagrad u wuru' e nam rorad."

2

Moab

1 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' nu Moab e kar denen gad bayay nge bayay, erfan nri bay gu gechig nagrad. Ya kar dariyfan niged yilen fare pilung nu Edom ni kar urfiyed e yil rok ke ngal' ni awat. 2 Bay gu pi' e nifiy nga daken e nam nu Moab nge urfiy e pi naun ni bay u Kerioth ni ka ni ngongliy rogon ni fan ko mael. Piyu Moab e bay ram'ad u fithik' i lingan e mael, ni be tolul e salthaw nge lingan e yabul ni yibe thoy. 3 Bay gu thang e fan rok e en be gagiyeg u Moab nge urngin e pi tayugang' ko fare nam."

Judah

4 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' nu Judah e kar denen gad bayay nge bayay, erfan nri bay gu gechig nagrad. Ya kar darifan niged e machib rog ma darir folgad ko thin ni kugog. Ke waliyrad e pi got rorad ni go' bogi ban'en nga wuru' e wo', ni bogi got ni i pigpig e pi chitamangirad ni kakrom ngorad. 5 Ere bay gu pi' e nifiy nga daken e nam nu Judah nge urfiy e pi naun ni bay u Jerusalem ni kan ngongliy rogon ni fan ko mael."

Pufthin rok Got nga dakean yu Israel

6 Be ga'ar SOMOL, "Girdi' nu Israel e kar denen gad bayay nge bayay, ni erfan nri bay gu gechig nagrad. Ya kar pi'ed nchuway' e girdi' ni yul'yul' ni daworiyag ni ngar thanged e malfith rorad, ni bogi gafgow ni mus nga ta'reb e sus ma dabyag ni ngar pi'ed puluwon. 7 Yad be yot' nga but' e pi'in ni me'waer ndabiyag ni ngar ayuweged yad, ma yad be tharbeg e pi'in ni gafgow ni ngar chuwgad u kanawo'. Be' nge chitamngin e yow be moleg ba sib ni bpin, ni aram e kar darifan niged fithingag nib thothup. 8 Gubin e tagil' e meybil ma girdi' riy e yad be mol nga daken e mad ni kar feked rok e pi'in gafgow ni talpen e malfith rorad. Yad ma unum e wayin u lan e tempel ko Got rorad nra feked rok e pi'in ni bay e malfith rorad ngorad.

9 "Ni yugu aram rogon ni gag e gu li' e yu Amor ni bochrad, ni bogi pumo'on ni bod feni n'un'uw e gek'iy ni *cedar*, ma yad bod feni gel e gek'iy ni *oak*. Go' gu li'rad ngarm'ad. 10 I gag e gu fakmed e girdi' rog nga wuru' yu Egypt, mu gu pow'iymed u daken e ted i yan ni aningeg i ragag e duw, mu gu pi' ngomed e binaw rok e piyu Amor ni ngam tafned. 11 Gu turguy boch e pumo'on ni pifakmed ni ngar manged profet, nge boch e pagel romed ni ngar manged e pi nazirite.* Gimed piyu Israel, gur de riyul' e pi thin ney? I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney. 12 Machane gimed e mu suryed e pi nazirite ngar unumed e wayin,

* **2:11** NAZIRITE: Girdi' nu Israel ni kar micheged ngak Got ndab ra unumed e wayin ara biya, ma dab ra th'abed piyan lolugrad, ma dab ra mathgad ko yam' (mu guy Num 6:1–8).

mi gimed gelnag e thin ngak e pi profet ni nge dab kur weliyed e thin rog. 13 Ere chiney
e bay gu pirdi'iymed nga but', mi gimed gun'gun' ni bod e riyaka ni kan suguy ko *grain*.
14 Mus ko pi'in yad mmachreg ko mil ma dabiyag ni ngar thay gad; ma pi'in yad ba gel e
bayi m'ay gelngirad, ma pi salthaw e dabkiyag rorad ni ngar ayuweged e pogofan rorad.
15 Girdi'en e gat'ing e yad ra sul nga tomur, ma pi'in yad mmachreg ko mil e dabiyag ni
ngar thay gad, ma pumo'on ni bay u daken e os e dabiyag ni ngar milgad. 16 Rofen nem
e mus ko tin th'abi muth'an e salthaw ni yad ra pithig pa'rad ko pi talin e cham rorad
ngar milgad." I SOMOL e keyog e pi thin ney.

3

1 Gimed e girdi' nu Israel, mu telmed ko pi thin ni ba'aray nike weliy SOMOL ni
murung'agmed, gimed fare nam ni ga'ngin ni fek nga wuru' yu Egypt: 2 "U fithik' gubin e
nam nu fayleng ma kemus ni gimed e gu ma nangmed ma gimed ba t'uf rog. Aram e n'en
nike ubchiya' nag e tiromed e denen, aramfan ni dabisiy nthingar ggechig nagmed."

Maruwel rok ba profet

3 Rayag ni milekag l'agruw ni' u ta'bang ndar weliyew ni ngar mada' gow?
4 Gur rayag ni nge tolul ba layon u magerger ni ba ga' laman ni fa'anra dawori pir'eg
ba gamanman ni nge og ngak?
Gur rayag ngi i tolul ba layon ni kab bitir u lan tafen ni fa'anra dawori kol ban'en?
5 Gur rayag ni nge aw ba arche' ko wup ni fa'anra dariy e wal riy?
Gur rayag ni nge pangthal ba wup ni fa'anra dawor i bit ban'en ngay?
6 Gur rayag ni yan lingan e yabul ko mael u lan binaw ni dabi rus e girdi'?
Gur rayag ni nge aw e riya' ngab binaw ni gathi SOMOL e pag nge yib?
7 I SOMOL ni Th'abi Tolang e dariy ban'en nma rin' nder ma dag ngak e pi profet, ni
aram e pi tapigpig rok.
8 Nap'an nra tolul ba layon, me mini' e ra par ndabi rus?
Ma nap'an nra welthin SOMOL ni Th'abi Tolang, me mini' e rayag rok ni nge par ndabi
weliy e thin rok?

Gafgow ni aw nga Samaria

9 Nge lungumed ngak e pi'in yad be par u lan e pi tafen e pilung u Ashdod ngu Egypt:
"Mmu'ulung gad ko pi burey nu Samaria ngam guyed gelngin e wagagey u rom ko kireb
ni yibe ngongliy u lan binaw."
10 Be ga'ar SOMOL, "Pi girdi' ney e yad be suguy e pi naun rorad ni gagang' ko chugum
nra feked u fithik' e kireb nge yargal. Dar nanged rogon ni ngar yul'yul'gad. 11 Ere bay
yib e to'ogor rorad nga ron'ed e nam rorad nga longob, miyad kirebnag e pin'en ni kar
ngongliyed ni nge ayuwegrad ko mael, miyad fek e chugum u lan fapi naun rorad ni
gagang'."
12 Be ga'ar SOMOL, "Rogon ba layon ni be longuy ba saf me yib be' nma gafaliy e saf
i laeg rok l'agruw raba' i ay fare saf ara ta'ab raba' i yuwan tel, e aram rogon ni bayi
ayuweg Got piyu Israel ni be par u Samaria — rib lich i yad e bayi fos. Ma chiney e yad
ba thig u daken e pi *couch* ni tolang puluwon." 13 Be ga'ar SOMOL ni Th'abi Tolang ma
Gubin ma Rayag Rok, "Mu telmed e chiney, ngam ginanged e pi'in ni owchen Jakob.
14 Chirofen ni gu ra gechignag e pi girdi' nem nu Israel ni bochan e denen rorad, e bay
gu kirebnag fapi altar rok Bethel. Fapi gagey ko tabthung ko pi altar nem e bay nt'ar nge
puth nga but'. 15 Bay gu kirebnag e pi naun ni yima par riy u ngilan' e garbeb nge pi naun
u ngilan' e gowel. Pi naun ni kan nunuw nag ko nguwelen e elefent e bayi muchbu' nga
but' nike kireb, ma urngin e pi naun ni ba ga' e bay ni kirebnag."

4

1 Mu telmed ko pi thin ni ba'aray, gimed e pi'in ni ppin nu Samaria, ni kam sugsug gad
ni bod e pi garbaw nu Bashan ni bfel' e dorwo' ngorad, ma ba kireb e ngongol romed
ngak e pi'in nib me'waer, ma gimed be gafgownag e pi'in gafgow, ma gimed ma gelfen
ngak pi figirngimed ni ngar pi'ed e rrum ngam unumed. 2 Rogon nib thothup SOMOL
ni Th'abi Tolang e ke micheg nike ga'ar, "Bay boch e rran ni bay yib ni bay ni the' e lam
ngomed ngu'un girngiymed ni gimed gubin; nra bigimed ma bayi bod ba nig u taban e
lam. 3 Bay ni girngiymed ko gin nib chugur ni kan kuruf ko yoror ko binaw nga nin'med
riy nga wuru'."

Piyu Israel ndar low

4 I SOMOL ni Th'abi Tolang e be ga'ar, "Gimed e girdi' nu Israel, fa'anra thingar mu
denen gad, me'ere mmarod ngam denen gad ko fa gin ba thothup u Bethel! Marod
nga Gilgal, ngam rin'ed e ngongol nib denen ngari musmus rogomed riy! Mu feked
e gamanman i yib ni ngam pi'ed ni maligach u reb e kadbul ngu reb, mi gimed fek
ta'ab guruy ko ragag guruy e tin bay romed ni yu duk'uf. 5 Mu pi'ed e flowa romed ni
ogmagaer ngak Got, mi gimed weliy u fithik' e ufanthin e tin ka mu chagiyed ngay kam
feked i yib! Ya irera' e mit i n'en ni gimed ba'adag ni ngu'um rin'ed.
6 "I gag e gu pi' e uyongol nge yib nga urngin e pi binaw romed, yug aram rogon ma
da mu sulod ngog. 7 Gu tel e n'uw ko ngiyal' ni kri t'uf ko pi woldug romed. Ug pi' e n'uw
nge aw nga daken reb e binaw, ma de aw nga reb. Ma bang e flang e i aw e n'uw ngay,
ma bang e danga'. 8 Ma girdi' u in i binaw e rm'ad ko belel miyad yan nga bbinaw ni yad
be athapeg ni ngar pir'eged e ran, machane ran ni ba' riy e dab ra gamangad riy. Ni yug
aram rogon ma dam sulod ngog.
9 "Gu l'oeg ba nifeng nib gawel nge mlik nag e woldug romed. Me longuy e pi
asmen'ing e yungi woldug romed nge yungi milay' ko *grape*, nge yungi gek'iy ni *fig* nge
olive ni fi'imed. Machane ku dam sulod ngog.
10 "Gu pag e msilipig ngomed ni bod fa binem ni gu pag ngak piyu Egypt. Kug thang
e fan rok e pi'in pagel romed u fithik' e mael mu gu fek e pi os romed. Mu gu suguy
p'ethungmed nga bon e yam' u lan gin gimed be par riy. Machane ku da mu sulod ngog.
11 "Gu thang owchen bochi gimed ni bod ni gu thang owchen yu Sodom ngu Gomor-
rah. Pi aromed ni de yim' e yad bod ba ley i l'ud ni be yik' min laeg u mit e nifiy. Machane
ku da msulod ngog," I SOMOL e be non. 12 "Ere gimed e girdi' nu Israel, aram e nggu
gechig nagmed. Ma nggu rin' e ran'ey, ere ngam fal'eged rogomed ya ngam mada' niged
wenegan e pufthin rog!"

13 I Got e ir e cha' ni ngongliy e pi burey
me ir e sunumeg e nifeng.
Me ir e gagiyegnag nge nang e girdi' e leam rok;
me ir e be gagiyegnag ngi i rran ma be nep'.
I ir e ma yan u pe'bugul e fayleng.
Ba'aray fithingan: ni SOMOL ni Got ni Gubin ma Rayag Rok!

5

Pong ni ngan pi' keru'uy ko kireb

1 Mu telmed, piyu Israel, ko re tangin e gum'eyag ni ba'aray ni gu be yin' ni fan
ngomed:

2 Israel nib fal e ke me'waer ke thig,
Ma dabkiyag ni nge sak'iy bayay!
Ke thig kan n'ag u daken e but,

Dariy be ni ayweg nge suwonnag.

3 Be ga'ar SOMOL ni Th'abi Tolang, "Bbinaw u lan yu Israel e pi' reb e biyu' e salthaw
nge yan, ma ra'ay e sul; me pi' reb e binaw ra'ay, ma kemus ni ragag e sul."
4 Be ga'ar SOMOL ngak piyu Israel, "Mired ngog, mi gimed fos. 5 Dab ku'um marod
mu meybilgad nga Beersheba. Dab mu guyed rogon ngam pir'eged gag u Bethel, ya
bayi m'ay yu Bethel nga bang. Dab kum marod nga Gilgal, ya girdi' riy e kan turguy
ni ngranod nga reb e nam ni kalbus."
6 Marod ngak SOMOL mi gimed fos. Fa'anra dab mmarod, ma bay yib nga dakenmed
e girdi' nu Israel ni bod e nifiy. Me urfiy e re nifiy nem e girdi' nu Bethel ma dariy be'
nrayag rok ni nge thang. 7 Gafgow gimed, gimed e pi'in ni gimed be dalibnag e tin nib
mat'aw gimed be sasalpiy matwon e girdi!

8 I SOMOL e ngongliy e pi t'uf,
ni fa gal ulung i t'uf ni *Pleiades* nge *Orion* fithingan.
Ir e be pingeg e nep' nge rran
me pingeg e rran nge nep'.
Ma pining e day u maday
nge pu'og nga daken e fayleng.
I SOMOL fithingan.
9 Ma thirif u but' e pi'in nib yargal nge pi naun rorad ni kan yororiy ni fan ko mael.

10 Gimed e girdi' ni gimed be fanenikay e en be togopluw ko tin de mat'aw ma be weliy
e tin rriyul' u tafen e puf oloboch. 11 Gimed be gafgownag e pi'in gafgow gimed be fek
e *grain* rorad u yargal. Ere bay dab kum pired u lan e pi naun ni bfel' ni malang e mu
ngongliyed ngay, ara mu unumed e wayin ko yungi milay' ko *grapes* ni bfel' ya'an nim
yunged. 12 Gu manang feni kireb e denen ni gimed be rin', nge urngin e yupa' i oloboch
ni kam ngongliyed. Gimed be gafgownag e girdi' ni bfel', ma gimed be fek puluwon e
sasalap, ma gimed be taleg mat'won e pi'in gafgow u tafen e puf oloboch. 13 Ere, bin ni
bfel' ni ngan rin' e ngan th'ab gulngay ko ngiyal'ney nike gel e kireb.
14 Mu nameged ni ngam rin'ed e n'en ni bfel', ma gathi tin nib kireb, ya ngam fosgad.
Ma aram e rriyul' nra par SOMOL ni Got ni Gubin ma Rayag Rok romed, ni bod ni gimed
be yog ni bay romed. 15 Mu fanenikayed e tin nib kireb, me t'uf romed e tin ni bfel', ma
ngam guyed ni tin nib mat'aw e ngan rin' u tafen e puf oloboch. Ma SOMOL e sana ra
runguy e girdi' ko re nam ney ni pi'in kar mageygad ndar m'ad.
16 SOMOL ni Th'abi Tolang ma Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar, "Bay i dololoy' e girdi'
ma yad be yor ko amith u lan e yu pa' i kanawo' u lan binaw. Girdi' ni be woldug e bay ni
piningrad ni ngarbad ngar dololoy' niged e yam' ni ngar cheggad ngak e pi'in ni yima pi'
puluwrad ngar dololoy' niged e yam'." 17 Be ga'ar SOMOL, "Bay un yor u fithik' urngin
yang e milay' ni *grape*, ya bay gub ni ngug gechig nagmed."
18 Kar mu gafgow gad e pi'in gimed ba'adag ni nge taw fare rran rok SOMOL! Mang e
bfel' ko re rran nem ngomed? Ya reb e rran nib rumug u pulwonmed, ma gathi tamilang.
19 Ra yan i par ni bod be' ni mil rok ba layon me mada' nag ba *bear*! Ara bod be' ni yib
nga tabinaw rok me gif nga pa' nga downgin e rungrung me k'ad ba porchoyog pa'! 20 Re
rran nem rok SOMOL e ra fek e lumor i yib, ma gathi tamilang; ra yan i par ni reb e rran
nib lumolang, ni dariy e tamilang.
21 Be ga'ar SOMOL, "Gu be fanenikay e pi madnom ko taliw romed; dabkiyag ni nggu
kadan'ug riy. 22 Nap'an ni gimed ra fek i yib ngog e maligach ni gamanman ni mo'oruf
nge *grain*, ma dabi fel' u wun'ug. Ma dabi fel' u wun'ug e pi gamanman romed ni kam
durwi'iyed ke sugsug ni ngam pi'ed ni maligach ngog. 23 Mu taleged e pi tang nike mada'

lungmed riy ngalang; ya da gu adag ni nggu motoyil nga lingan e *harp* romed. 24 Ngam
guyed rogon e tin nib yal'uw nge tin nib mat'aw ngi i yan ni bod ba lul' nder m'ay e ran
riy.
25 "Gimed e girdi' nu Israel, da gu tay chiylen ngomed ni ngu'um pi'ed e maligach
ni gamanman nge ku boch ban'en ngog u nap'an fa aningeg i ragag e duw ni fa'an u
gu pow'iymed u daken e ted. 26 Me'ere chiney, bochan ni gimed be tay fan fapi ya'an
Sakkuth ni ir e pilung ko got romed, nge Kaiwan ni ir e got romed ko pi t'uf, ere mfeked e
pi fon romed nem ni gimed e mu ngongliyed 27 nge un ngomed u nap'an ni gu ra fekmed
ni kalbus nga wuru' e nam nga ba'nem yu Damaskus." Ara' rogon ni be yog SOMOL, ni
fithingan e Got ni Gubin ma Rayag Rok.

6

Ba riya' ni yib ngak piyu Israel

1 Kar mu gafgow gad e pi'in ni gimed be par u Zion nib mom urngin ban'en ngomed
ndariy ban'en ni be magafan'med ngay, nge gimed e pi'in ni kam pired u Samaria ni
gimed be finey ndariy ban'en nra buch romed, ni gimed e pi tagagiyeg ni gilbugwan
ko fare nam nu Israel nib ga', gimed e pi'in ma yib e girdi' ngomed ni ngam ayuweged!
2 Marod ngam yaliyed e binaw nu Kalneh. Mi gimed yan u rom ko fare binaw ni ba
ga' nu Hamath, mi gimed yan u rom nga p'ening ko fare binaw rok e piyu Filistia ni er
yu Gath. Gur kabfel' fapi binaw ko nam nu Judah ngu Israel? Gur ba ga' taferad nga
tafenmed? 3 Gimed be guy rogon ni ngam mal'af niged fare rran ni bay yib e gafgow
ngomed, machane ngongol ni gimed be tay e be chugur nag e re rran nem. 4 Ri bay mu
gafgow gad e pi'in ni gimed be k'iyagmed nga daken yungi *couch* ni fefalel', gimed be li'
pifak e garbaw nge saf ngu'um mur gad. 5 Gimed ba'adag ni ngu'um tunguyed e tang,
mi gimed chubeg e *harp*, ni bod ni i rin' David. 6 Gimed be unum e wayin ni yu dabiy, ma
gimed be thiy ko tin th'abi fel' e florida, machane da mur yor niged e mogothgoth nike
tay yu Israel. 7 Ere gimed e som'on ni bay ni fekmed nga reb e nam ngam kalbus gad. Pi
madnom nge pi mur ni gimed be tay e bayi m'ay.
8 I SOMOL ni Th'abi Tolang ma Gubin ma Rayag Rok e ke micheg e re thin ney nib
ginaeng ni ga'ar: "Kug fanenikay e ufanthin ko girdi' nu Israel; kug dabuy e pi naun
rorad ni fafelel' ma gagang. Bay gu pi' fare binaw ni tochuch u taferad nge urngin ban'en
ni ba' riy nga pa' e to'ogor rorad."
9 Fa'anra ragag e pumo'on ni magach u reb tabnaw, ma bay ramad'. 10 Be' rok fare
yam' ni ireram e cha' ni ga' ko fare magawon e ir e nge fek downgin fare pumo'on nga
wean. Ma ir e ra pining e en kabay u naun ni nge ga'ar, "Kabay be' ni gimew u wur?"
Ma ra fulweg facha' ni ga'ar, "Dariy!"
Ma aram e facha' ni girdi'en fare yam' e nge ga'ar, "Mu th'ab gulngam! Thingar da kol
ayuw gad ni dab doged fithingan SOMOL."
11 Nap'an nra non SOMOL ma pi naun nib ga' nge tin ba'achig e bay ni bilig nge
yochyang u but'. 12 Gur ma titimo'og e os u daken e war? Gur bay be' nma gi' e garbaw
rok e day? Machane kam pingeged e tin nib yal'uw ke ngal' ni yub, ma kam pingeged
e tin nib mat'aw ko kireb. 13 Gimed ba uf ko fare binaw nu Lodebar* ni kam koled. Be
lungumed, "Gu koled yu Karnaim† ya gamad ba gel.
14 I SOMOL ni Got ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar, "Girdi' nu Israel, aram e nggu
l'oeg e salthaw u reb e nam ngar pired ko nam romed. Ni ra gafgow nagmed ni tabab u
Hamath Pass ko lel'och nge mada' ko fachipa' i lul' nu Arabah u lan e yimuch."

---

* **6:13** LODEBAR: Re thin ney ni Hebrew e gowa fare bugithin ni "dariy." † **6:13** KARNAIM: Fithingan e chi binaw ney e fan e "pi gagey," ni ba pow u gelngiy.

7

Amos nni piliyeg e changar rok nge guy e asmen'ing

1 I SOMOL ni Th'abi Tolang e piliyeg e changar rog ngug guy e pin'en ni ba'aray: gguy
SOMOL ni sunumeg baran' i asmen'ing nga tomuren ni ka fin nth'ab e pan ni gan e
gamanman, ni aram fa birok fa en ni pilung e f'oth, ma aram e ke tabab e pan ni nge tugul
bayay. 2 Mu gguy e pi asmen'ing nem nra longuyed urngin ban'en nib galunglung ni bay
u daken e nam nge m'ay, me lungug, "SOMOL ni Th'abi Tolang, mu n'ag fan rok e girdi'
rom! Uw rogon ni ngar pired ni dab ram'ad? Ya ri yad ba'achig ma yad ba me'waer."
3 Me piliyeg SOMOL laniyan' me ga'ar, "N'en ni kam guy e dabki yodorom."

Amos nni piliyeg e changar rok nge guy e nifiy

4 I SOMOL ni Th'abi Tolang e piliyeg e changar rog. Mu gguy SOMOL ni be fal'eg rogon
ni nge gechignag e girdi' rok ko nifiy. Me urfiy fare nifiy fa gi day ni ba ga' ni bay u tan
e but' nge m'ay, me tabab e re nifiy nem ni nge urfiy e nam. 5 Me lungug, "SOMOL ni
Th'abi Tolang, wenig ngom, mu taleg! Uw rogon me par e girdi' rom ndab ram'ad? Ya ri
yad ba'achig ma yad ba me'waer'!"
6 Me thiliyeg SOMOL laniyan' bayay me ga'ar, "Ku er rogon e biney ni dabki yodorom."

Amos nni piliyeg e changar rok nge guy ba yil' i gaf ni fol

7 I SOMOL e ki piliyeg e changar rog. Mu gguy SOMOL nib sak'iy nga to'oben bangi
rungrung nni ubung nib yil' i gaf ni ba' ban'en u taban nib tomal e ni gad ngay nge yag
ni un ubung i yan ngalang nib k'iy, ma bay reb e pi fol nem u pa'. 8 Me fith ngog ni ga'ar,
"Amos, mang e ga be guy?"
Me lungug, "Ba fol nib yil' i gaf ni ba' ban'en u taban nib tomal."
Me ga'ar, "Mu sap, gu be maruwel ngay ni nge dag rogon gelngin e kireb nike tay e
girdi' rog, ya yad bod bangi rungrung nde k'iy. Dab kug thiliyeg lanin'ug bayay ni nge
dab kug gechig nagrad. 9 Yungi n'en ni be meybil e pi'in ni owchen Isak riy e bay ni
kirebnag. Ma yungi n'en nib thothup ni bay u Israel e bay ni kirebnag. Bay gu museg e
tabnaw rok Jeroboam ni Pilung ko gagiyeg."

Amos nge Amaziah

10 I Amaziah ni ir e prist nu Bethel e yan i ga'ar ngak Jeroboam ni ir e pilung nu Israel,
"Fa'anem i Amos e be makath nigem ngak e girdi' nu Israel. Welthin ni be tay e nge
kirebnag e re nam ney. 11 Be ga'ar Amos, 'Jeroboam e bay yim' u fithik' e mael, ma girdi'
nu Israel e bay ni fekrad nga wuru' e nam rorad ni kalbus.' "
12 Me ga'ar Amaziah ngak Amos, "Profet ngam mus u wur! Mu sul ko nam nu Judah
ngu'um machib u rom ma yad be pi' puluwom riy. 13 Ngam tal ndab ku um yi'iy u roy u
Bethel. Ya irera' e gin ma meybil e en ni pilung riy, ni tempel ko nam."
14 Me fulweg Amos ni ga'ar, "Gathi gag e mitin be'er e profet nma yi'iy ni ngan pi'
puluwon. Gu ma gafaliy e gamanman ma gu ma ayuweg yungi woldug ni gek'iy ni *fig*.
15 Me fekeg SOMOL ko maruwel rog ni tagafal saf me yog ngog ni nggu wan ngu'ug weliy
e thin rok ngak piyu Israel ni yad girdi'en. 16 Ere mu telim ko tin keyog SOMOL. Kam
weliy ngog ni nggu tal ndab kug yi'iy, ma dab kug machib nib togopluw ngak e girdi' nu
Israel. 17 Amaziah, bochan e re bugithin nir ni kamog, me ere be ga'ar SOMOL ngom,
'Le'engim e bay i pi' ir nchuway' u lan binaw, ma pifakam e bay nli'rad u fithik' e mael.
Ma binaw rom e bay ni th'eth'ab u but' nga ni pi' ngak yugu boch e girdi', me gur e bay
mum' u daken e nam rok e pi'in ndar nanged Got. Ma girdi' nu Israel e rib mich ni bay
nchuwegrad ko nam rorad ngan kalbus nagrad.' "

8

Amos nni piliyeg e changar rok nge guy ba dug i wom'ngin e gek'iy

1 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ki piliyeg e changar rog bayay. Ngguy ba dug i wom'ngin
e gek'iy. 2 Me ga'ar SOMOL, "Amos, mang e ga be guy?"
Mug ga'ar, "Ba dug i wom'ngin e gek'iy."
Me ga'ar SOMOL ngog, "Ke anog e tomur ni nge mus e girdi' rog ni Israel. Dab kug
thiliyeg lanin'ug bayay ni nge dab kug gechig nagrad. 3 Chirofen nem e pi tang ni yima
yin' u tafen e pi pilung e bayi piliyeg nge ngal' ni dololoy'. Bayi sug e girdi' nike yim' u
gubin yang. Bay u ni garpayrad nga wean ni dariy e numon."

Gechig ntay ngak piyu Israel

4 Mu telmed ko pi thin ni ba'aray, gimed e pi'in ni gimed be yot' nga but' e pi'in be
gafgow ma gimed be guy rogon ni ngam thanged e pogofan rok e pi'in ni gafgow ko
nam. 5 Ma gimed be ga'ar u wun'med, "Manga yigi papey nge m'ay e pi rran nib thothup
ney nge yag nda pi'ed e *grain* rodad ni chuway'. Mingiyal' e ra mus e *Sabbath* nge yag
nda tababgad bayay ko market? Ma gadad pi' nchuway' nib tolang puluwon, ma gadad
maruwel ko thabthabel ni kan dalibnag ngu'ud sasalapgad ko pi'in nge chuway'. 6 Rayag
ni ngad marketgad ko *wheat* ni de fel' ma ba tolang puluwon. Bay da sap niged be' nib
gafgow ni dabiyag ni nge thang e malfith rok, ni mus nga puluwon ba sus ma dabyag ni
nge pi' puluwon, ngad chuw'iyed nge mang ba sib."
7 I SOMOL ni Got rok piyu Israel e ke micheg nike ga'ar, "Ri dab gu pag talin e pi ngongol
rorad nib kireb. 8 Ere bayi durru' e fayleng', ma urngin e girdi' ni bay u daken e re nam
ney e bayi kireban'rad. Re nam ney ni polo' e bayi rur; bayi puw ngalang me sul nga
but' ni bod e lul' ni Nile. 9 Rofen nem e bay gu gagiyegnag nge ling e yal' ni misiw', me
nep' ni kab rran u fayleng. I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e kugog e pi thin ney. 10 Bay gu
pingeg e pi madnom romed nge ngal' ni tayam', mu gu pingeg e tang ni gimed ma yin' u
fithik' e felfelan' nge ngal' ni meyor nge gafgowan'. Bay gu gagiyeg nagmed ngam puyed
lolugmed u daken e lo' mi gimed yin' e mad ni tutuw. Bay mboded e gallibthir ni yow be
mowaw nag fakrow ni kari ma'agrag rorow. Rofen nem ni polo' e ra par nib mo'oy.
11 "Bay ba ngiyal' ni be yib ni bay gu pi' e uyongol nge yib nga daken e re nam ney. Bay
yib e bilig ngak e girdi', machane gathi fan ko ggan; ma bay yib e belel ngorad, machane
gathi fan ko ran. Bay ram'ad ko bilig miyad balel nag bbugithin ni nge yib rok SOMOL.
I Gag SOMOL ni Th'abi Tolang e kugog e pi thin ney. 12 Girdi' e bay ra deraw gad u bang
e day nga bang miyad cheal riy ko lel'och i yan ko ngek. Bay ur gayed u gubin yang
bbugithin nike yib rok SOMOL, machane dab ra pir'eged. 13 Re rran nem e pi'in rugod
nge pi'in pagel e bay ra awgad nga but' ni balel. 14 Ma pi'in nra mow gad nga fithingan
fapi liyos nu Samaria, nma lungurad, 'U fithingan fare got nu Dan' ara 'Fithingan fare
got nu Beersheba' — e pi girdi' nem e yad ra aw nga but' ma dab kur suwongad bayay."

9

Pufthin rok SOMOL

1 Gguy Somol nib sak'iy u to'oben fare altar. Me non ni ga'ar, "Mu pirdi'iy p'ebugul e pi
duga' ko Tempel nge rur e def riy ni ga'ngin. Mbuthug nge mul nga daken lolugen e girdi'
ni bay u tanggin. Ma tin bayi magey e girdi' e bay gu li'rad u fithik' e mael ngarm'ad.
Dariy be' nra thay; ma dariy ta'abe' nra mil. 2 Ni mus ni fa'an yad ra ker kanawo'rad
nga'ar ko fayleng ko yam', ma gu ra kolrad. Mus ni yad ra mil nga tharmiy, ma gu ra
girngiyrad nga but'. 3 Ma yad ra mith u daken p'ebugul e burey ni Karmel, ma gu ra
gayrad nggu kolrad. Ma yad ra mith rog nga t'ay e regur, ma gu ra yog ko kokow nu
maday nge k'adrad. 4 Ma fa'anra kolrad e pi to'ogor rorad, ma bay gog ngan thang e
pogofan rorad. Kug turguy u wunug ni nggu thang owcharad, ma dab kug ayuwegrad."
5 I SOMOL ni Th'abi Tolang ma Gubin ma Rayag Rok e math ko fayleng,
me durru';

ma urngin e girdi' ni yad ma par u rom e yad ra yor.
Ma fayleng ni polo' e ra i puw ngalang me mul nga but' ni bod e lul' ni Nile.
6 I SOMOL e toy tafen u lan e pi tharmiy,
me pulpuluy lane lang nga daken e fayleng.
I pining e ran nifan ko regur
me pu'og nga daken e fayleng.
I SOMOL fithingan!
7 I SOMOL e be ga'ar, "Gimed piyu Israel e ta'reb rogomed piyu Ethiopia u wun'ug. I gag e gu fek e piyu Filistia u Crete ngaray, ma piyu Syria e gu fekrad u Kir ngaray, ni bod rogon ni gu fekmed u Egypt ngaray. 8 I gag SOMOL ni Th'abi Tolang e ku gup' owcheg ngak girdi'en e nam nu Israel ni yad be denen, bay gu thirifrad u daken e fayleng. Machane dab gu thirif urngin e pi'in owchen Jakob.
9 "Bay gu non me rur e girdi' nu Israel ni bod e *grain* ni yima rurug u lan ban'en ni bay mugut'fen. Bay gu rurugrad u fithik' e pi nam nge chuw urngin e pi'in dariy ban'en ni yad bfel' ngay. 10 Ma pi tadenen ni bay u fithik' e tirog e girdi' e bay nli'rad u fithik' e mael ngarm'ad, ni urngin e pi'in ni be lungrad, 'I Got e dabi pag e riya' nge chugur nga to'obdad.' "

Piyu Israel ni bay ni fulwegrad nga rogorad

11 Be ga'ar SOMOL, "Girdi'en e tabinaw rok David ni yad be par ni bod ba naun nike puth e bay gu fulwegrad nga rogorad e rofen nem. Bay gu fal'eg rogon e rungrung riy, mu gu fulweg nga rogon. Bay gu toy bayay nge yan i par ni bod kakrom. 12 Ma aram e bayi fek piyu Israel e gini magey ko nam nu Edom nge urngin e pi nam ni immoy ba ngiyal' ni gag e bmil suwon ngog." Ara' rogon ni be yog SOMOL, ni ir e bayi gagiyegnag nge yodorom.
13 Be ga'ar SOMOL, "Bay reb e rran ni bay taw ngay
ni bayi ilal e *grain* nib papey boch nga payngin ni yi be t'ar wom'ngin,
ma *grape* e ra tugul nib papey boch nga payngin ni yibe ngongliy e wayin riy.
Pi burey e bay i lul' e wayin ni bfel' lamen riy,
me tharey e yochi burey.
14 Bay gu fulweg e girdi' rog ko nam rorad.
Ma bay ra ngongliyed rogon lan e pi binaw rorad ni kan kirebnag miyad par riy;
bay ra yunged yungi milay' ni *grape* ngu'ur unumed e wayin riy;
bay ra yunged yung i woldug ngu'ur ked wom'ngin e tin yad be yung.
15 Bay gu yung e girdi' rog nga daken e re nam ni kug pi' ngorad,
ma dab kun pugrad ngalang bayay."
I SOMOL ni Got romed e keyog e pi thin ney.

BABYOR NI OBADIAH

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Obadiah e ni yoloy u ba ngiyal' u tomuren nike waer yu Jerusalem ko mael, ko duw ni 586 B. C. Ma yu Edom nike n'uw nap'an ni to'ogor rok yu Judah ma bay ko yimuch-ni-ngek u Judah e felfelan' ni bochan e ke waer yu Jerusalem. Yu Edom e ra ayuweged e girdi' ni m'ag e mael nga Jerusalem ma ku yad un ko pi girdi' nem ngar laged e tin ni yad ba'adag ni bay u Jerusalem. Me yi'iynag Obadiah ni bayi gechignag Got yu Edom nge pi nam ni to'ogor rok yu Israel.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Yu Edom nni gechignag 1–14
Fare rran rok Somol 15–21

1 Irera' e tin ni yi'iynag Obadiah — ni aram e n'en ni yog SOMOL ni Th'abi Tolang u murung'agen e nam nu Edom.

I SOMOL e bayi gechignag yu Edom

I SOMOL e l'oeg e mal'og rok nge yan ko pi nam,
ma kad rung'aged e thin rok:
"Da fal'egned rogdad! Ngad m'aged e mael nga Edom!"
2 I SOMOL e be ga'ar ngak yu Edom,
"Bay gu me'waer nigem;
bayi gubin e girdi' me dabuyem.
3 Tolngan' rom e ir e ke ban nigem.
Tochuch rom e kan yororiy ko war nib el;
tafnam e bay ngalang u fithik' e pi burey,
ma kam ga'ar u wun'um,
'Mini' e rayag rok ni girngiyeg nga but'?'
4 Yug aram rogon ni kam ngongliy tafnam
ni bod feni tolang tafen e arche' ni *eagle*
ni yira ga'ar ke ma'thuk nga fithik' e t'uf,
ma ngug girngiyem nga but'.

5 "Fa'anra yib e pi moro'ro' nnep',
ma kemus ni tin yad ba'adag e yad ra fek.
Nap'an nra kunuy e girdi' e *grape*,
ma gubin ngiyal' ni yad ma pag buchu'uw.
Machane pi to'ogor rom e kar feked rom ni gubin.
6 Gimed e pi'in owchen Esau, ka ni leag u yargal e pi machaf romed.
7 Pi'in gimed ngabang e kar ban niged gimed;
kar tulfed gimed nga wuru' e nam romed.
Girdi' ni urmed nib gapas thilmed e kar koled gimed e chiney.
Fapi fager ni um abichgad u ta'bang e kar ted e wup ni ngam awgad ngay;
yad be yognem ni yad be ga'ar, 'Bu uw fapi luguy rok?'

8 "Rofen nem ni nggu gechignag yu Edom,
e bay gu thang mit e pi pumo'on riy nib llowan',
mug chuweg gubin e gonop rorad.
9 Girdi'en e cham nu Teman e bay rrusgad,

ma gubin e salthaw nu Edom ni bay ni thang e fan rorad.

Tapgin e gechig nga Edom

10 “Bochan e mororo’ nge thang pogofan
ni um tay ngak pibe’ rom ni pi’in owchen Jakob,
bay ni thirfem u but’ me m’ay fam ni manemus.
11 Mu gilaf ngam telem u orel
u nap’an ni t’ar e pi to’ogor e garog rorad nga but’,
ta’reb fanam kireb ngak e pi girdi’ nu bang nem
ni kar feked e fla’ab u pa’ yu Jerusalem
kar f’othed u dakenrad.
12 Thangri dab mu girig ngak
pibe’ rom nu Judah ko buch wa’athan ni kar ted.
Thangri dab mu felfelan’
e rofen nem ni pil nga pa’rad.
Thangri dab mu minmin ngorad
ko buchbuchan’ ni kar ted.
13 Thangri dab mman ngalan e binaw ko girdi’ rog
ngu’um girig ngorad ko gafgow ni kar awgad nga fithik’
ma ga leag e fla’ab rorad
e rofen nem ni kar gafgowgad.
14 Thangri dab mu sak’iy ko tamdardar ko kanawo’
ni ngam kol e pi’in yad be guy rogon ni ngar thaygad.
Thangri dab mu pi’rad nga pa’ e to’ogor
e rofen nem nike buchbuchan’rad.

I Got e ra pufthinnag e pi nam

15 “Ke chugur ko rofen ni Gag SOMOL
e nggu pufthinnag e pi nam.
Edom, n’en ni kam rin’
e bay ni rin’ ngom.
Ngonglem e bayi sul ngom.
16 Girdi’ rog e kar unumed ba kap i gechig nib mo’oy
u daken e burey rog nib thothup.
Gubin e pi nam nib liyeg e kabgel e mo’oy
ni yad ra unum ko fare kap ko gechig;
yad ra unum nge m’ay miyad m’ay ngabang.

Gel ni tay piyu Israel

17 “Machane daken e Burey nu Zion e ra mil bochiyad riy,
ni aram e gin’en nra par nib thothup.
Fapi girdi’ rok Jakob e bay ra tafnayed
fare gi but’ nriyad e matawrad ni ngar tafnayed.
18 Girdi’ rok Jakob nge Josef e yad ra bod e nifiy,
yad ra thang mit e girdi’ rok Esau
ni bod e nifiy ni urfiy e chabung.
Dariy reb i owchen Esau nra magach nib fos.
I Gag SOMOL e kugog e pi thin ney.

19 “Girdi’ ko yimuch u Judah e bay ra pired u Edom;
ma pi’in yad bay u enggin e burey ko ngal e bay ra koled yu Filistia.
Piyu Israel e bay ra tafnayed e gin nib milfan nga Efraim ngu Samaria;
fapi girdi’ ko Benjamin e bay ra feked yu Gilead.

20 Fa raba' i salthaw nib kalbus u wuru' e nam ni girdi'en e lay ni lel'och yu Israel
e bay ra sulod ngar koled yu Foenicia nge yan i mada' ko lel'och u Zarefath.
Fapi kalbus nu Jerusalem ni yad bay u Sardis
e bay ra koled e yochi binaw ko yimuch u Judah.
21 Pumo'on ni falu' nu Jerusalem
e bay ra cham gad nga Edom ngar gagiyeg niged.
Ma SOMOL e ir e bayi pilung."

BABYOR NI JONAH

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Jonah e bay riy murung'agen ba profet ni guy rogon ni nge dabi fol ko tin ni yog Got ngak ni nge rin'. I yog Got ngak ni nge yan nga Nineveh nib binaw nib ga' u Assyria, ma girdi' nu Israel nge yu Assyria e yad ba togopluw. Mi Jonah ni be' u Israel e dabun ni nge yan i yog e thin rok Got ngak e girdi' nu Nineveh, ni bochan e richey miyad pi' keru'rad ko denen ni yad be ngongliy me runguyrad Got nge dabki kirebnag e binaw nu Nineveh. Me munmum me fol Jonah rok Got, ma fa'ani gu' nde kirebnag Got e binaw nu Nineveh me kireban'.

Murung'agen Jonah e be dag ni Got e bay gelngin nma gagiyegnag e tin ke sunumeg, ma ku be dag ni Got e ba t'uf e girdi' rok mma runguyrad. Ya mus ko pi to'ogor rok girdi'en ni aram yu Israel ma ba'adag ni nge n'ag fan u wan' e denen rorad nge ayuwegrad, ma dabun ni nge gechig nagrad me thang e pogofan rorad.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

I Jonah nni pining made fol 1:1–17
Jonah ni pi' keru' ko kireb nge mat'aw 2:1–10
Thin rok Jonah nib togopluw nga Nineveh 3:1–10
Wurengan' rok Got nga daken yu Nineveh 4:1–11

Jonah nde fol rok SOMOL

1 Reb e rran me non SOMOL ngak Jonah nib mo'on ni fak Amittai. 2 Ni ga'ar, "Man nga
Nineveh, ni fare binaw nib ga', ngam welthin nib togopluw ngay; gub na'ab nga feni
kireb e girdi' riy." 3 Machane me mil Jonah rok SOMOL nge yan nga Tarshish. I yan nga
Joppa, me pir'eg ba barkow u rom ni be n'en ni nge yan nga Tarshish; me pi' puluwon
nge un nga daken me cheag ngak e sala ko re barkow nem ngranod nga Tarshish, nike
mal'af rok SOMOL.
4 Machane me pi' SOMOL bangi nifeng nib gel nge yan nga regur; me cham e lang
ngorad nib gel nge yan i par ni be chugur ni nge pil fare barkow. 5 Ma urngin fapi sala
nrusgad miyad tolul nra bagyad ma be man ayuw ko birok e got. Miyad yin' e chugum
nu barkow nga maday, ni nge ba'ud e barkow. Ma ngiyal' i nem ma ke yan Jonah i mol
nga mayum ko barkow, ni kari mol.
6 Me yib e kapten ko i pir'eg u rom me ga'ar ngak, "Mang e kam rin' ni kam mol? Mu od
ngam meybil ngam ning e ayuw ko got rom. Ya sana ra runguydad, me siy ku da m'ad."
7 Me ga'ar fapi sala, "Ngad girngiyed e pow ngad nanged e cha' ni nga don'ed e kireb
nga daken ko re riya' ney ni keb ngodad." Miyad rin' ni aram rogon, me yan i m'ug ni
Jonah. 8 Ma aram me lungurad ngak, "Ere chiney e ngamog ngomad! Mini' e kireb rok
e ren'ey? Mang e kamrin' ngaray? Mang nam e mub riy? Ga be' u uw?"
9 Me fulweg Jonah ni ga'ar, "Gu ba Hebrew; gu ma liyor ngak SOMOL, ni fare Got nu
tharmiy, ni ir e sunumiy e binaw nge day." 10 Me rus fapi sala, me lungurad ngak, "Rib
kireb e n'en ni kam rin'!" Ya kar nanged ni be mil rok SOMOL, ya ke weliy ngorad.
11 Ma fare yoko' e be gel i yan, me ga'ar fapi sala ngak, "Mang e nggu rin'ed ngom me
mocha' e day ngodad?" 12 Me fulweg Jonah ni ga'ar, "Mon'ed gag nga maday, me mocha'
e day ngomed. Gu manang ni gag e kireb rog ma ke aw e re yoko' ney ngomed." 13 Me
maman fapi sala nge musmus rogorad ni yad be guy rogon ni nge thap fare barkow
ko binaw, ma de yag ya be gel fare yoko' i yan. 14 Ma aram miyad yog ngalang ngak
ni lungrad, "SOMOL, gamad be meybil ngom ni dab mu li'mad nggu m'ad ni bochan e

pogofan rok e re pumo'on ney; I gur SOMOL e bmil fan e pin'ey ngom; gur e mu rin' e n'en ni ga ba'adag." 15 Miyad chibiy Jonah nga ron'ed nga maday; ka chingiyal'nem me mocha'. 16 Me par fapi sala ni kar tamdaggad ngak SOMOL, miyad pi' ba maligach miyad micheg ni ngu'ur pigpiggad ngak.

17 Me l'oeg SOMOL ba nig ni ba ga' nge yib i ful' Jonah; me par Jonah u lan yin fare nig ni dalip e rran nge dalip e nep'.

2

Meybil rok Jonah

1 Me meybil Jonah ngak SOMOL ni Got rok u rom u lan yin fare nig ni ga'ar:
2 "U fithik' e buchbuchan' rog, a SOMOL, mu gu piningem
ma ga fulweg lungug.
U ar u lan e fayleng ko yam'
e gu yornag e ayuw, ma ga rung'ag lungug.
3 Mon'eg nggu wan nga'ar,
nga t'ay e regur,
nge tharayeg e day,
ma pi n'ew rom nib gel e lobeb u dakenag.
4 Ma aram mug ga'ar, "Kan tharbageg u p'eowchem;
gur ku ra gguy bayay e Tempel rom nib thothup?
5 I yib e day nge tharayeg nggu l'ad ngay;
nggu ligil nga'ar,
me ing e lem nu maday chugeg.
6 Gu wan nga'ar nggu mada' nga enggin fapi burey;
ngalan fa re binaw ni yug ma par e garog riy nib man' ndariy n'umngin nap'an;
machane gur SOMOL ni Got rog e kam fulwegneg u ar nda gum'!
7 Nap'an ni gu thamiy rog ni nggum',
ma aram mu gu meybil ngom SOMOL,
ma ga rung'ag lamag ngalan e Tempel rom nib thothup.
8 Pi'in yad be toer ngak fapi liyos ndabiyag ni ngar ayuwegned be'
e kar paged gur ni dakurir yul'yul'gad ngom.
9 Machane bay gu tang nigem ni gu be pining e sorok ngom;
ma bay gu li' ba gamanman nggu pi' ngom ni maligach,
tin ni kug weliy ngom e bay gu rin'.
I SOMOL e ma yib e ayuw rok!"

10 Me non SOMOL ngak fare nig, me yib fare nig i thuwag Jonah nga dap'el'ay.

3

Jonah ni fol ko tin ni yog SOMOL

1 Me ga'ar SOMOL ngak Jonah bayay, 2 "Mu fal'eg rogom ngam man nga Nineveh, ni fare binaw nib ga' ngamog lungug ko girdi' riy." 3 Me fal'eg Jonah rogon me yan nga Nineveh, ni bod rogon nike yog SOMOL ngak. Ma re binaw nu Nineveh nem e bbinaw ni ba ga', ya dalip e rran ni yira yan mfin ntaw nga baraba'. 4 Me yan Jonah ngalan e re binaw nem; me milekag nreb e rran nib polo', me welthin ni ga'ar, "Ka aningeg i ragag e rran min kirebnag yu Nineveh!" 5 Me mich Got u wan' e girdi' nu Nineveh; miyad turguy ni gubin e girdi' ni ngar paged e abich, ma urngin e girdi' ni mus rok e en nth'abi tolang nge mada' ngak e en nib th'abi sobut', ni nga ron'ed e tutuw ni mad, ya ngar daged ni karkal gad ngan'rad kar pi'ed keru'rad ko kireb.

6 Nap'an ni rung'ag e en ni pilung nu Nineveh e re bugithin nem, me sak'iy u tagil' ngalang, me luf madan e pilung u daken, me yin' e mad ni tutuw me yan i par nga fithik' e

awat. 7 Me pi' e thin nge yan ngak e girdi' nu Nineveh ni be ga'ar, "Re thin ney e bbugithin
nike yib rok e en ni pilung nge pi tolang rok. Dariy be' ni ngki kay ban'en; urngin e
girdi' nge garbaw nge saf e dab kur ked ban'en ara ra garbod gad. 8 Urngin e girdi' nge
gamanman ni thingar ron'ed e mad ni tutuw. Urngin e girdi' ma thingar tedan'rad ngar
meybilgad ngak Got, ma thingar ra paged rarograd ni kireb nge ngongolrad ni kireb.
9 Ma aram e sana ra thiliyeg Got laniyan'; ma sana ra tal e damumuw rok, me siy da
m'ad!"
10 Me guy Got e tin kar rin'ed; me guy ni kar paged e kireb ni yad be ngongliy. Ma aram
me thiliyeg laniyan' nge daki pag fare riya' nge yib ngorad ni bod rogon ni yog ni bayi
rin'.

4

Damumuw ni tay Jonah nge runguy rok Got

1 Me dabuy Jonah e ren'nem, me yib e damumuw ngak. 2 Ma aram me meybil ni ga'ar,
"SOMOL, gu be fithem, gathi gog faram u m'on ndawor gu pag e tabinaw rog, ni irera' e
n'en ni ga ra rin'? Aram fan ni gu athamgil nggu mil nga Tarshish! Ya gu manang ni gur
ba Got ni gab sumunguy ma ri ga ma runguy e girdi'; ma gubin ngiyal' ni gab gumaen',
ma gubin ngiyal' ni gab gol, ma gubin ngiyal' ni kam fal'eg rogom kam par nrayag ni
ngam thiliyeg lanin'um nge dab kum pi' e gechig. 3 SOMOL, mu thang e pogofan rog, ya
kabfel' ni gu ra yim' ko bin ni nggu par ni gub fos." 4 Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Mang
mat'wum ni ngam damumuw?"
5 Me yan Jonah nga wuru' fare binaw ko ba' ni ngek, me yan i par nga but'. Me ngongliy
bang i ban'en nge naf ko tagalul' riy, ni be son ni nge guy e n'en ni nge buchi u Nineveh.
6 Me gagiyegnag SOMOL ni Got ba ke gek'iy" nge ilal nge yib i upunguy Jonah, nge pi'
e tagalul' ngak ni fan e nge dabi gafgow ko gowel, mri felan' Jonah ko fare ke gek'iy.
7 Machane fa'ani reb e rran riy, ni be puf e woch, me gagiyegnag Got ba ololay nge li'
fare ke gek'iy nge yim'. 8 Ma fa'ani tolang e yal' i yan, me l'oeg Got e nifeng nib gowel
nge yib ko ngek, me chugur ni nge aw Jonah nga but' ni bochan gowelngin e yal' ni be
aw ngak. Me finey ni manga yim'. Me ga'ar, "Kabfel' ni gu ra yim' ko bin ni nggu par ni
gub fos."
9 Machane me ga'ar Got ngak, "Mang mat'wum ni ngam damumuw u murung'agen
fare ke gek'iy?" Me fulweg Jonah ni ga'ar, "Ri bay mat'wug ni nggu damumuw nggu
finey ni kabfel' ni nggum'!" 10 Me ga'ar SOMOL ngak, "Re ken'ey e ilal u ta'ab nep', me
reb e rran riy me yim', dariy bochi ban'en ni mu rin' ngay, gathi gur e mu guy rogon nge
ilal, machane ke kireban'um ngay! 11 Ere gur dab gu runguy yu Nineveh? Ya bbinaw ni
ba ga' nib pag 120,000 e bitir ni bay riy ndawor ra bucheged ban'en, ma ku er rogon e
garbaw ni pire' ni bay riy."

4:2 Exo 34:6

BABYOR NI MIKAH

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

I Mikah ni profet e i maruwel ko ngiyal' ni i maruwel Isaiah ni profet, mi Mikah e be' u reb e binaw ni ba' u lan yu Judah, ni aram e ley ni yimuch e nam. Ma ke mich u wan' ni bay yib e gafgow nga Judah ni ta'reb rogon ko gafgow ni yi'iynag Amos ni bay yib nga ley ni lel'och e nam nu Israel, ya bayi gechignag Got e girdi' ko nam nu Judah ni bochan e de yal'uw e tin ni yad be rin'. Machane thin rok Got ni i machibnag Mikah e pire' boch e thin riy nib tamilang ni i pi' e pagan' nge athamgil nga laniyan' e girdi' ni fan ko tin ni bay yib e rran nga m'on.

Boch e thin ni weliy Mikah nri ba ga'fan e gapas ni bay yib nga fayleng mi Got e bayi par ni ir e pilung ma be fol e girdi' rok (4:1–4); nge yi'iy ni bay yib be' ko ganong rok David ni ir e bayi fek e gapas i yib ko pi nam nu fayleng (5:2–5a). Ku ba' riy e thin ni bay ko machib rok e pi profet nu Israel ni ga'ar, "Ba'aray e n'en ni be yog ni ngan rin': mu rin'ed e n'en nib yal'uw, mi gimed par nib t'uf Got romed nge girdi', mi gimed fol rok Got u fithik' e sobut'an" (6:8).

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Gechig nga daken yu Israel ngu Judah 1:1—3:12
Sul nga rogoy nge gapas 4:1—5:15
Ba ginaeng nge n'en ni nge lagan'uy ngay 6:1—7:20

1 Ba'aray e thin rok SOMOL ni yib ngak Mikah nu Moresheth ko ngiyal' ni ba'aram ni i
pilung Jotham, nge Ahaz, nge Hezekiah u Judah, nra chuw bagayad me yib bagayad nga
luwan. Me dag SOMOL ngak Mikah e pin'en ni bay yib nga Samaria nge nga Jerusalem.

Dolo'loy ni fan ngak yu Samaria nge yu Jerusalem

2 Gimed urngin e girdi' ko pi nam, mu telmed;
gimed gubin e girdi' nu fayleng, mu telmed!
I SOMOL ni Th'abi Tolang e nge micheg bbugithin nib togopluw ngomed.
Mu telmed! Be non u lan e Tempel rok u tharmiy.
3 I SOMOL e ke chuw u tagil' nib thothup;
bay yib nga but', ngi i yan u p'ebugul e pi burey.
4 Ma bay i ranran e burey u tan e rifrif u ay
ni bod e kindel u mit e nifiy;
ni map' ngalan e pi loway
ni bod e ran ni be lul' u daken e burey.

5 Urngin e pin'ey ni bay yib ya girdi' nu Israel e kar denen gad ma kar togopluwgad
ngak Got. I mini' e ba kireb e rok ko togopluw ni be tay piyu Israel? Yu Samaria, ni aram
e tochuch ko fare gi nam. I mini' e kireb rok ni yibe tayfan e liyos u Judah? Yu Jerusalem!
6 Ere be ga'ar SOMOL, "Bay gu tay yu Samaria ni bod yu ulung i dow u lan e tafelfel', nge
par ni bangi ban'en ni ngu'un yung e woldug ni *grape* riy. Bay gu pu'og chachabungen
e mogoth ko re binaw nem nga pe'ning ngalan e loway, nge m'ug e def nni toy re binaw
nem nga daken. 7 Urngin e pi liyos nri ba t'uf rorad e bayi m'ingm'ing nge nochiyang,
gubin ban'en nni pi' ngak e ppin ni yad ma chuway' ngorad u tempel e bay ni kirebnag
ko nifiy. Gubin fapi liyos e bayi par ni bu'lung i dow. Pin'ey e yag ngak piyu Samaria
ko meybil ni man yong'ol ni ur ted, ere chiney e pi to'ogor rorad e ngar feked ngar pi'ed
ngak yugboch e ppin ni yad ma falchuway' ngorad ulan reb e tempel u bang."

8 Me ga'ar Mikah, "Bay gu yor mu gu dololoy' ni bochan e ren'ey. Bay ug wan ndab
ku gon' e sus ma dariy e mad u dakenag, ngan nang gelngin e kireban' ni kug tay. Bay
ug yor ni bod ba gamanman ni *jackal* mu ug dololoy' ni bod ba arche' ni *ostrich*.
9 Ya maad'ad nike tay yu Samaria e dabkiyag ni nge fos. Yu Judah e aram e nge yib e mit i
maad'ad nem ngorad; ma mogothgoth e ke taw ko pi garog nu Jerusalem, ni aram e gin
be par e girdi' rog riy."

Mael ni yib nga Jerusalem

10 Dab mu weliyed ngak e pi to'ogor rodad nu Gath murung'agdad ni kad waer gad
ko mael, ngam guyed rogon nge dab ra guyed gimed ni gimed be yor. Gimed e girdi' nu
Beth Leafra, mu leapgad u fithik' e fiyath ngam daged ni kari kireban'med. 11 Gimed
e girdi' nu Shafir, mmarod nga reb e nam ngam pired riy ni gimed e kalbus, ni ngam
marod ndariy e mad u dakenmed ma kam tamra'gad. Pi'in yad be par u lan yu Zaanan
e dariy bagayad nra thay. Nap'an ni gimed ra rung'ag laman e girdi' nu Bethezel ni yad
be dololoy', ma aram e kam nanged ndariy bang u rom ni yira mith ngay. 12 Girdi' nu
Maroth e dakurir ayalgad nga but' i sonnag e yal'uw, ya SOMOL e ke fek e gafgow nrib
gel i yib nga charen yu Jerusalem. 13 Gimed e girdi' ni gimed be par u lan yu Lakish,
mm'aged e pi os romed ko pi *chariot*. Ya kam folwok gad ko denen ni i ngongliy piyu
Israel, ere aram tapgin ma ke denen yu Jerusalem. 14 Gimed e girdi' nu Judah, chiney e
ngam fingichiyed e binaw nu Moresheth Gath. Pi pilung nu Israel e dabi pi' e binaw nu
Akzib e ayuw ngorad.
15 Gimed e girdi' nu Mareshah, e be yog SOMOL ni bayi pi'med nga pa' ba to'ogor
romed, ni yad e bay rkoled e binaw romed. Pi'in yad be yog e thin u Israel e bay ranod
ra mith gad ngalan fare yiy ni bay u Adullam. 16 Gimed e girdi' nu Judah, mu th'abed
piyan lolugmed ngam yor niged pifakmed nib t'uf romed. Mmudro' niged gimed ni bod
e arche' ni *vulture*, ya bay ni fek pifakmed nga wuru' e nam ni kalbus.

2

N'en ni nge buch rok e pi'in yad be gafgownag e pi gafgow

1 Ke riya' e pi'in dar mol owcharad i luguy nag e kireb! Ma ra yan i kadbul, nap'an ni
yugu ra bung rogorad ni ngar rin'ed fapi kireb ni ur luguy niged, miyad rin'. 2 Ra binaw
e yad ba'adag, miyad leag, mra naun e yad ba'adag, miyad fek. Dabki par ban'en u pa'
be'.
3 Ere SOMOL e ke ga'ar, "Kug finey ni ngug girngiy e gafgow nrib gel nga dakenmed,
ma dabiyag ni gimed ra mil riy. Ma dabkiyag ni ngu'um marod ni gimed ba uf, ya bay
mpired ni kar mu gafgowgad. 4 Nap'an nra taw ko ngiyal'nem, ma ba'aray ba tang ni
bay i yin' e girdi' ni murung'agen e gafgow nike yib ngomed. Bayi ga'ar e re tang nem:
Ke mul urngin u pa'dad!
I SOMOL e ke fek e binaw rodad u pa'dad.
Ke pi' ngak e pi'in kar koled gadad kad manged kalbus rorad."

5 Aram fan ndariy bigimed nrayag bang e binaw ngak ko rofen ni bay ku ni f'oth e
binaw bayay u pa' e tirok SOMOL e girdi'.
6 Girdi' e yad be machib ngog ni be lungurad, "Dab mmachib nagmad. Dab mmachib
nag murung'agen urngin e pin'ir. Ya Got e dabi tamra' nagdad. 7 Mog, ke bucheg Got
wa'athan e girdi' nu Israel? Mog, kem'ay e gumaen' rok SOMOL? Gur riyul' nra rin'
e pin'ir ni ga be weliy? Gathi ma non nib sumunguy ngak e pi'in yad be rin' e tin nib
mat'aw?"
8 Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "Gimed be cham ko girdi' rog ni bod e pi to'ogor. Ra sul
e pumo'on ko mael, ni yad be leamnag ni aram e dabki buch ban'en rorad u tabnaw,
ma gimed bay ni gimed be son ni ngam iringed e thal ni wuru' e mad u dakenrad. 9 Kam

tulufed e ppin rok e tirog e girdi' kar chuwgad u lan e pi tabinaw rorad nib t'uf rorad, ma
kam laged rok pifakrad e pi tow'ath rog ngorad ni dariy n'umngin nap'an. 10 Mu sak'iy
gad ngam chuwgad; ya gathi irera' tagil' e toffan romed. Bochan e denen ni gimed be
ngongliy ma aram e bay yib e riya' ngaray nrib gel e gafgow riy.
11 "Pi girdi' ney e yad ba'adag e mit i profet ni nra i yan ma be lifith l'ugun ma be ban
ni be ga'ar, 'Gu be yi'iy nag ni bay yib e wayin nge rrum ngomed ni bod e lul'.'
12 "Machane gimed gubin e pi'in bay mmagey gad ko girdi' nu Israel e bay gu
kunuymed nga ta'bang. Bay gu fulwegmed nga ta'bang ni bod e saf, ma bod bang i flang
nib sug ko saf, nam romed e bay ki sug e girdi' riy bayay."
13 I Got e bayi bing e kanawo' ngorad me fekrad nga wuru' e re nam ni yad bay riy
ni kar kalbus gad. Bay ranod nga wuru' e garog ko fare binaw nike puf mat'wonrad.
Pilung rorad ni aram SOMOL e bayi pow'iyrad nga wuru' e pi binaw nem.

3

Mikah ni weliy e kireb rok e pi'in yad ma yog e thin rok e girdi' nu Israel

1 Gimed e pi'in gimed be gagiyegnag e girdi' nu Israel, mmotoyil gad! Susun e ngam
leam niged ngu'un rin' e tin nib yal'uw, 2 machane dabumed e tin ni bfel', ya ba t'uf
romed e tin nib kireb. Gimed be fathiy e biyach u downgin e girdi' ni ka yad ba fos ma
gimed be fathiy e ufin ko yil rorad. 3 Gimed be longuy e tirog e girdi'. Gimed be fathiy
e biyach u dowrad, ma gimed be t'et'ar e yil u dowrad, gimed be th'eth'abrad ni bod e
ufin ni ngan tay nga th'ib. 4 Bay ba ngiyal' ni be yib ni bay mu pininged SOMOL ni ba
ga' lammed, machane dabi fulweg lammed. Ma dabi motoyil ko meybil romed, ya kam
ngongliyed e kireb.
5 Girdi' e ke ban nagrad e pi profet ni yad be micheg e gapas ngak e pi'in yad be pi' e
salpiy ngorad, ma yad be yog ni bay yib e mael ngak e pi'in ndarir pi'ed e salpiy ngorad.
Pi profet ney e be ga'ar SOMOL ngorad, 6 "Bochan e kam feked e girdi' rog nga wuru'
e kanawo', ma aram e dab kun piliyeg e changar romed ngam guyed e tin ni bay yib,
ma dabkiyag ni ngam yi'iy niged ban'en. Gimed e pi profet, biromed e rran e ke chugur
ni nge m'ay; ya nge ling e yal' u puluwmed." 7 Pi'in yad be yi'iy nag ban'en e bay ra
tamra'gad ya dabi yib i m'ug e tin ni kar yi'iy niged. Bayi m'ingan'rad ni yad gubin, ya
bayi tay Got ni dabi yib i m'ug e tin kar yi'iy niged.
8 Machane gag e ke sug nageg SOMOL ko kan nthothup rok nge gelngin, ya nge yag
ni gu turguy e tin nib mat'aw, ma nge dab ku gu rus nggu weliy ngak e girdi' nu Israel e
denen ni yad be ngongliy. 9 Gimed e pi'in gimed be gagiyegnag piyu Israel, ni ndabumed
e tin nib yal'uw ma gimed be pingeg e tin nib mat'aw nge kireb. 10 Gimed be toy e binaw
rok Got, ni aram yu Jerusalem, nga daken e mathang pogofan nge ngongol nde mat'aw.
11 Pi'in yad be gagiyegnag e girdi' u lan binaw e yad be fek puluwon e sasaliyeb ni yad
be tay, ma pi prist e yad be pithig fan e Motochiyel u wan' e girdi' ni bay puluwon, ma
pi profet e yad be weliy e yi'iy ni ku bay puluwon ma yad be yog ni bay SOMOL rorad.
Bayi n'en me lungurad, "Gathi ba' SOMOL rodad? Ere dariy ban'en nra buch rodad."
12 Ere yu Zion e bay ni gi' e but' riy ni bod bangi ted ni yibe gi' ni nga ni yung e woldug
ngay ni bochan e kireb romed, ma yu Jerusalem e bayi par ni go' ke puth e naun riy, ma
gin nib tolang ni bay e Tempel riy e bayi par ni ba chuwo' i gargaer.

4

I SOMOL ni bay i gagiyegnag e fayleng nge lanelang ni polo' u fithik' e gapas (Isaiah 2:2-4)

1 Tin bay fini yib e rran
e fare burey ni bay e Tempel riy
e bayi par ni ir e th'abi tolang u fithik' e pi burey,

ni bay nga daken gubin e pi burey.
Bo'or e pi nam ni bay ra thelep gad i yan ngay
2 ma bayi lungurad,
"Ngdarod nga daken fare burey rok SOMOL,
ko Tempel rok fare Got nu Israel.
Ir e bayi fil ngodad e tin ba'adag ni ngad rin'ed;
mu udarod u daken e yu pa' i kanawo' nike duwgiliy.
Ya machib rok SOMOL e be yib u Jerusalem;
ke par u Zion be non ngak e tirok e girdi'."

3 Bay i triggiliy e malu'ag thin u thilin e pi nam,
pi nam nib ga' mab gel ntin ba chugur nge tin mal'af.
Bay ra pirdi'iyed e pi saydon rorad ngemang kuwa nima gi' e but',
miyad pirdi'iy e pi sarey rorad nge mang yaer nifen bugul e ew.
Pi nam e dakriy bi'id ni yad ra mael bayay,
ara rfal'eged rogorad bayay ni ngar maelgad.
4 Gubin e girdi' ni bay ra pired u fithik' e gapas
u fithik' fi'irad *grape* nge yu ke gek'iy rorad ni *fig*,
ma dakuriy be' nra k'aring e marus ngorad.
I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ke micheg e pin'ey.

5 Ra reb e nam ma yad be meybil ma yad be fol rok e birorad e got, machane gadad
e bay ud meybilgad ngak SOMOL ni Got rodad ma gadad be fol rok ndariy n'umngin
nap'an.

Bayi sul yu Israel ni kar chuwgad u kalbus u wuru' e nam

6 Be ga'ar SOMOL, "Bayi taw nga bangyal' ni bay gu kunuy fapi girdi' nug gechignag
nra gafgow gad ko kalbus u wuru' e nam. 7 Kar pired ni kar marwoth gad ma yad ba orel
ko nam rorad, machane bay gu tabab i gagiyeg nagrad bayay, ngar manged reb e nam
nib gel. Bay gu par u daken e Burey ni Zion ngu'ug gagiyeg nagrad e ngiyal'nem i yan
nga m'on ndariy n'umngin nap'an."
8 Me gur, Jerusalem, ni gur tagil' Got ni mapar riy, ni bod ba tagafaliy e saf u lan tafen e
damit rok, ngi i changar nga daken e girdi' rok, e bay kum mang bayay lolgen fare lung
ni immoy ni fanam. 9 Mang ni ga be gel'gel' nib ga' lamam? Mang ni ka mum' ko amith ni
bod be' ni bpin ni be n'en ni nge gargel? Gur bochan e dariy e pilung rom, ma pi'in yad
ma fonow nigem e karm'ad? 10 Gimed e girdi' nu Jerusalem, um leapleapgad ma gimed
be gel'gel' ko amith ni bod be' ni bpin ni nge gargel, ya chiney e thingar mu chuwgad
u lan binaw ngam marod mu pired nga daken e ted. Thingar mmarod nga Babylon,
machane u rom e bayi gagiyeg nagmed SOMOL riy ngam chuwgad u pa' e to'ogor romed.
11 Pire' e nam ni kar mu'ulung gad ni ngar cham gad ngomed. Be lungurad, "Thingar
ni thirif yu Jerusalem u but'! Bay da guyed nike mogothgoth!" 12 Machane pi nam nem
e dar nanged e tin be leamnag SOMOL. Dar nanged ni be leamnag ni nge kunuyrad
nge gechig nagrad, ni bod rogon wom'ngin e woldug ni *grain* nni kunuy ngabang nga ni
gunugunuy.
13 Be ga'ar SOMOL, "Mmarod piyu Jerusalem, ngam gechig niged e pi to'ogor romed!
Bay gu gel nagmed ni bod ba garbaw ni pumo'on ni bay e gagey rok ni wasey ma rifrif
u ay e wasey ni *bronze*. Pire' e nam ni bay mu bilged u but', ma pi fel' rogon rorad nra
feked u fithik' e yargal e bay mu pi'ed ngog, I Gag Somol ko fayleng ni polo'."

4:4 Zek 3:10

5

1 Gimed e girdi' nu Jerusalem, mu fal'eged rogomed ko cham, ya ka ni m'ag e mael
ngodad! Yad be cham ngak e en ni ir e be yog e thin rok piyu Israel!

I Got e ke micheg ni bayi pi' be' u Bethlehem ni ir e nge gagiyeg

2 Be ga'ar SOMOL, "Bethlehem Efrathah, i gur reb fapi binaw nth'abi achig u lan yu
Judah. Machane be' u wur e bay gu fek nggu tay ni nge gagiyegnag yu Israel, ni be' ni
bay e tha' ko tabnaw rok i yan nga tomur ko tin kakrom e rran."
3 Ere SOMOL e bayi pag e girdi' rok nga pa' e pi to'ogor rorad nge mada' ko ngiyal' ni
fare pin ni nge gargel e ke gargeleg fak ni pumo'on. Ma aram e girdi'en e nam rok ni yad
bay u reb e nam ni yad ba kalbus e bay ra sulod ngar cheaggad ngak e tirorad e girdi'.
4 Nap'an nra yib, ma bayi gagiyegnag e girdi' u ba gelngin ni SOMOL e ra yib rok nge
rargon lungun SOMOL ni Got. Ma girdi' rok e bay ur pired ndabki buch ban'en rorad,
ya girdi' u gubin yang u fayleng e bayi puluw u wan'rad feni sorok, 5 ma bayi fek e gapas
i yib.

Chuw u pa' e to'ogor nge gechig

Ra yib piyu Assyria ra m'aged e mael ko nam rodad miyad kuruf e yoror ni kad ted ni
fan ko mael, ma gadad pi' e pi'in nth'abi gel ni yad be yog e thin rodad ngar chamgad
ngorad. 6 Miyad maruwel ko saydon rorad ngar koled e nam nu Assyria, nge nam rok
Nimrod. Ma yad ra ayuwegdad u pa' yu Assyria u nap'an ni yad ra yib ni ngar koled
tafadad.
7 Girdi' nu Israel nra magachgad ni dar m'ad e bay ra boded e wa'angachal niki kakling
bayay ni SOMOL e ke l'oeg ni fan nga bokum e nam, ni bod e n'uw nga daken e woldug
ni be ilal. Bay ra toergad ngak Got ma gathi girdi'. 8 Ma ku yad ra bod ba layon ni be gay
e ggan ni nge kay u fithik' e gerger ara gin bay e pan riy nma kay e gamanman. Bay i yan
nga fithik' e saf ngi i og ngorad nge popofrad, ma dariy be' nra ayuwegrad rok. 9 Israel
e bayi gel ngak e pi to'ogor rok ko mael me thirifrad u but' ni yad gubin.
10 Be ga'ar SOMOL, "Ngiyal' nem e bay gu fek e pi os rom mu gu kirebnag e pi *chariot*
rom. 11 Mu gu thirif u but' e pi binaw ni bay u lan e nam rom mu gu buthug e yungi n'en
ni kam yororiy ni fan ko mael. 12 Bay gu kirebnag e pi pa' e pig rom, ma dab gu pag reb
e pi tamanbey rom. 13 Bay gu kirebnag e pi liyos nge pi malang ni kam ubung ngalang.
Ma aram e dab kum meybil ko pin'en ni gur e mu ngongliy nga pa'am. 14 Bay gu t'ar fa
yu ley i gek'iy ni kam reg nga fithik' e but' u lan e nam rom ni fan ko fare got ni bpin ni
Asherah, mu gu kirebnag e pi binaw rom. 15 Mu fithik' e damumuw rog nib gel e bay gu
fulweg taban e kireb ngak e pi nam ndar folgad rog."

6

Togopluw ni tay SOMOL ngak piyu Israel

1 Mu telmed ko tin be togopluwnag SOMOL ngak piyu Israel.
SOMOL, mu sak'iy ngam weliy e tin ke daliban'um ngay, nge motoyil e pi burey ngay;
me rung'ag e yungi ted e tin ngamog.
2 Gimed e pi burey, gimed e pi def ni manemus nni toy e fayleng nga kaken, mu telmed
ko tin nge yog SOMOL! I SOMOL e bay e aloboch u thilrad e girdi' rok. Nge weliy e tin ke
daliban' ngay nib togopluw ngak piyu Israel.
3 Be ga'ar SOMOL, "Gimed e girdi' rog, ba mang e kug rin' ngomed? Urrogon ni kug
tomal nagmed? Mu fulweged lungug. 4 I gag e gu chuwegmed u Egypt. Um pired riy
ni gimed' e sib, mu gu chuwegmed riy. Gu pi' Moses nge Aron nge Miriam ni ngu'ur
pow'iyed gimed. 5 Gimed e girdi' rog, mu leam niged e tin ni tanomnag Balak ni ir e
pilung nu Moab ni nge rin' ngomed, nge rogon ni fulweg Balaam ni fak Beor lungun

5:2 Mat 2:6; Jhn 7:42

Balak. Mu leam niged fa pin'en ni mpir'eged nnap'an ni gimed be yan ko binaw nu Akacia nga Gilgal, nge yag ni mu nanged e tin gu rin' ni fan e nggu ayuwegmed."

N'en ni yog SOMOL ni dabisiy ni ngan rin'

6 Mang e nggu fek i yib ngak SOMOL ni Got nu tharmiy ko ngiyal' ni gu ra yib ni nggu liyor ngak? Gur nggu fek i yib e tin th'abi fel' pifak e garbaw ngan urfiy ni maligach ngak? 7 Gur ra gu fek in biyu' i saf i yib ngak SOMOL, ara ug pi' e gapgep ko *olive* ngak ndab gu tal ma gur ra fel' u wan'? Gur nggu pi' ngak e bin nganni' i fakag nge yan nga puluwon e denen rog? 8 Dangay, I SOMOL e keyog ngodad e n'en ni bfel'. Ba'aray e n'en ni be yog ni ngan rin': mu rin'ed e n'en nib yal'uw, um pired nib t'uf Got romed nge girdi', mu um folgad rok Got u fithik' e sobut'an'.

9 En nra i par ni bay madgun SOMOL u wan' e ba gonop. Be non ngak e girdi' u lan fare binaw ni be ga'ar, "Mu telmed e pi'in kam mu'ulunggad ngalan binaw! 10 U lan e pi naun rok e pi'in kireb e bay e machaf riy nra feked u fithik' e sasalap. Yad be sasalapiy i foleg ban'en, aram ban'en ni gub fananikay. 11 Uw rogon ni gu ra n'ag fan rok e pi'in yad ma sasalapiy e thabthabel nge tomaleg ban'en? 12 Pi'in yo'or ban'en rorad u lan binaw e yad be bannag e pi'in gafgow u puluwon e chugum. Ya gimed urngin ni gimed ma lifith l'ugunmed. 13 Ere chiney e kug tabab ni nggu gafgow nagmed mu gu thirifmed u but', ni bochan e pi denen romed. 14 Bay um abichgad, machane damur fosgad. Bay um pired niki gimed ba yam' ko bilig. Gimed ra fek boch ban'en, ma dabi magach u pa'med. Demturug e tin gimed ra cha'riy, ma gu ra kirebnag u fithik' e mael. 15 Bay mu yunged e *grain*, machane dabiyag wom'ngin ngomad. Bay um uduyed e pi *olive* ngi'i yib e gapgep riy, machane dab mu fanayed e gapgep riy. Bay um ngongliyed e wayin, machane gathi gimed e gimed ra unum. 16 Bayi buch e pin'ey ya kam folwokgad ko kireb ni i ngongliy Omri ni Pilung nge fare pumo'on ni fak, i Ahab ni Pilung. Ya kam pired ni gimed be folwok ko tin ur rin'ew, ere bay gu kireb nagmed me dabuy gubin e girdi' dakanmed."

7

Piyu Israel ni kireb pangirad

1 Kari math e liyab! Ya kug bod be' nike yim' ko bilig nder pir'eg wom'ngin e gek'iy ni yima kay nike magey u l'ugun e gek'iy, ma ku er i tay wom'ngin e *grape* ni dariy. Urngin e *grape* nge urngin wom'ngin e *fig* nib fel' lamen e kan t'ar. 2 Dariy ta'abe' nike magey u daken e re nam ney nder sasaliyeb, ma dariy be' riy nib yul'yul' ngak Got. Ya yad gubin ni karm'ad. Urngin e girdi' nra be' ma yugu be son ni gomanga yigi bung rogon nge thang e pogofan. Gubin e girdi' nra be' ma be guy rogon nge aw be' ko wup rok, ni be' ko nam rok. 3 Ri yad ba salap i ngongliy e kireb. Pi tolang nge pi tapuf oloboch e yad be ning pulworad ni ngu'ur sasalap gad. Pi'in ni ba ga' lungun e yad ma yog ngorad e tin yad ba'adag, miyad luguy nag u ta'bang. 4 Mus ngak e pi'in nth'abi fel' u fithik'rad nge pi'in ndarir sasaliyeb gad e yad bod e pan ni bay e rchangal riy ni dariy ban'en ni yad bfel' ngay.

Ke taw ko fare rran ni nge gechignag Got e girdi' riy, ni bod ni ginangrad riy u l'ugun e pi'in u ra matanagiyedrad, ni fapi profet. Chiney e bay ra pired nike balyangan'rad. 5 Dabi mich u wun'um e tin be yog e en ni gimew ba buguliyoror ara pagan'um ngak e en ni gimew tafager. Mus ngak le'engim ma ngam ayuw ko tin ga ra weliy ngak. 6 Ngiyal'ney e pi pumo'on e yad be darifan nag e chitamangirad, ma pi'in ni ppin e yad be togopluw ngak pi chitiningirad, ma pi'in nrugod e yad be tugthin ngak pi chitiningin pi figirngirad; ere ke par ni girdi'en e tabinaw rok be' e ke mang to'ogor rok.

7 Machane gag e gu be toer ngak SOMOL. Bay ug par nike l'agan'ug ngak Got ma gu be son nag, ya ir e bayi ayuwegneg; Got rog e bayi rung'ag lungug.

I SOMOL ni bayi ayuweg e girdi' rok

8 Pi to'ogor rodad e dariy rogon ni ngar girig gad ngodad. Kad mulgad machane bay
kud sak'iy gad bayay. Gadad be par u fithik' e lumor e chiney, machane SOMOL e bayi pi'
e tamilang ngodad. 9 Kad denen gad nib togopluw ngak SOMOL, ere chiney e thingar da
lubeged e damumuw rok boch ngiyal'. Machane tomur riy e bayi n'uf dad me yal'uweg
e pi kireb ni ka ni ngongliy ngodad. Bayi chuwegdad u fithik' e lumor nge fekdad ko
tamilang, gadad ra par ni gadad bfos nge taw ko ngiyal' nikad guyed nike thapeg dad
make mat'aw nagdad. 10 Ma aram e bayi guy e pi to'ogor e ren'ey miyad tamra', ni fapi
to'ogor rodad ni ur moning gad ngodad ni be lungurad, "Bu uw fa'anem i SOMOL ni Got
romed?" Bay da guyedrad ni kar waergad, ma yibe yot'rad nga but' ni yad bod e rungdu'
u lan e kanawo'.
11 Gimed e girdi' nu Jerusalem, ngiyal' ni ngan ubung fare chabog ni yoror ko binaw
bayay e be yib. Ra yan i taw ko ngiyal'nem ma bay ni ga' nag e binaw romed. 12 Girdi' rom
e bay ra sulod ngom u gubin yang, bay rabad u Assyria ko ngek, ngu Egypt ko yimuch,
nge binaw ni bay u to'oben e lul' ni Eufrates, ma bayi th'ab boch i yad yungi day nib
mal'af nge pi burey nib orel ngarbad. 13 Machane binaw ni ga'ngin e bayi par ni bangi
daken e ted nder tugul ban'en riy ni bochan e kireb ni be ngongliy e pi'in yad be par u
daken.

Runguy rok SOMOL ngak piyu Israel

14 SOMOL, mu par ni ga bod ba tagafaliy e saf u puluwon e tirom e girdi', ni fapi girdi'
ni gur e kam mel'egrad. Yug aram rogon ni yad be par u ted, ma bay e but' nib yong'ol
ni ba liyegrad. Mu pagrad ngranod ra abich gad nga Bashan nggu Gilead nib yong'ol, ni
bod ni ur rin'ed kakrom.
15 SOMOL, mu ngongliy e maang'ang ni fan ngomad ni bod ni mu rin' u lan fapi rran
ni mu fekmad nga wuru' yu Egypt. 16 Pi nam e bay ra guyed e ran'ey me ngochan'rad ni
yug aram rogon nib gel gelingrad. Me mulan'rad nge math e thin u langrad miyad ning
telrad. 17 Bay ur sirgig gad u fithik' e fiyath ni bod rogon e porchoyog; bay ra chuwgad
ko yungi n'en ni yad be mith riy ngarbad nga tamilang ni yad be t'on ko marus. U fithik'
e marus miyad pigichel ngak SOMOL ni Got rodad.
18 SOMOL, dakuriy yugu reb e got nga bang ni bod gur; kam n'ag fan e denen rok e
tin ke magey ko girdi' rom. Damur par ni gab damumuw ni dariy n'umngin nap'an, ga
ba felan' ngay ni ga ma dag ngomad fare t'ufeg rom ni dabimus. 19 Bay mu runguymad
bayay. Ma bay mot'mot' nga but' e pi denen romad, ma ga pi' nge yan nga t'ay e rigur!
20 Bay mu dag fanam yul'yul' nge fare t'ufeg rom ni dabimus ngak e girdi' rom, ni
pi'in owchen Abraham nge Jakob, ni bod rogon ni mmicheg ngak e pi chitamangimad
kakrom.

BABYOR NI NAHUM

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Nahum e ba' riy e thin rok Nahum ni profet ni be weliy murung'agen yu Nineveh ni waer ko mael ni gonap'an 650 e duw u m'on ndawori yib Kristus. Nineveh e fare binaw nib ga' u Assyria, ma yu Assyria e ke n'uw nap'an ni i par ni to'ogor rok yu Israel. Nineveh ni waer ko mael e nnang ni gechig rok Got ngak yu Assyria, ni ba nam nib kireb e girdi' riy ma ba tolangan'rad.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Gechig ni yib nga Nineveh 1:1–15
Mul ni tay yu Nineveh 2:1—3:19

1 Irera' e thin ni murung'agen yu Nineveh, ni ragon e n'en ni pilyeg e changar rok
Nahum nge guy, ni be' nu Elkosh.

Damumuw rok SOMOL ngak yu Nineveh

2 I SOMOL ni Got e dabiyag ni nge k'adan' ko pi'in yad ma tagenging ngak;
ma gechignag e pi'in yad ma togopluw ngak.
Ma sulweg taban ngorad u fithik' e damumuw rok.
3 I SOMOL e ba sowath nma damumuw,
machane ir e ba gel gelngin
ma der ma pag e pi'in kireb ndabi gechig nagrad.

Yungin ma yan SOMOL riy e ma sum yungi yoko riy;
pi manileng e aram e fiyath ni be tar u rifrifen ay.
4 I yog e n'en ni nge rin' e day me mlik' langgin!
Me mlik'nag yu pa' i lul.
Yung i flang nu Bashan e go' fengfeng daken,
me mroray daken e Burey ni Karmel,
me m'ay ra'en e floras nu Lebanon.
5 Pi burey e durru' u p'eowchen SOMOL;
me ranran e yochi burey u p'eowchen.
Fayleng e rur u nap'an ni m'ug SOMOL;
fayleng nge girdi' riy e ra t'on gad.
6 Nap'an e ra damumuw, me mini' e rayag ni fas?
Mini e rayag ni fas u gelngin e damumuw rok?
I pu'og e damumuw rok ni be daramram;
me pilpil e war nge par ni bod e fiyath u p'eowchen.

7 I SOMOL e rib manigil;
ma yoror ko girdi' rok u ngal'an e gafgow;
ma ayweg e pi'in nra pigichelgad ngar sapgad ngak.
8 Ni bod rogon e lul' ni sugbur nib tomgin me thang mit e pi to'ogor rok;
me pag e pi'in yad ma togopluw ngak ngarm'ad.
9 Mang e ga be makathnag nib togopluw ngak SOMOL?
Bayi thangem.
Dariy be' nra togopluw ngak nib yo'or ko ta'ab yay.
10 Bod yu pa' i rachangal nike ololoboch ko pan nike mlik'
gimed e pi ta chingaw' e bay ni urfiymed!

11 Nineveh, uwur e yib be' riy nib sug ko sasalap, ni i makath nib togopluw ngak
SOMOL. 12 Irera' e n'en ni yog SOMOL ngak e girdi' rok ni piyu Israel: "Yug aram rogon
nu Assyria e yad ba yargal ma yad ba yo'or, ma yira thirifrad u but' ngar m'aygad. Girdi'
rog, gu pagmed ngam gafgowgad, machane dabkug rin' bayay." 13 Ma chiney e bay gu
taleg gelngin yu Assyria u dakenmed mug th'ab e pi chen nikan michgiymed ngay.
14 Irera' e n'en ni duwgiliy SOMOL u murung'agen yu Assyria: "Dabi yib owcharad ni
nge ululiy ngachalrad iyan. Bay gu kirebnag e pi liyos ni bay u lan e Tempel ko pi got
rorad. Gu be fal'eg rogon ba low ko yam' ni fan ngak yu Assyria — dariy rogon ni ngkur
pired ni yad bfos!
15 Mu changar, ke yib bmal'og u daken e pi burey nike fek e thin ni bfel'! Ke yib ni nge
weliy murung'agen e gapas! Gimed e girdi' nu Judah, mmadnom niged e pi madnom
romed ngam pi'ed ngak Got e n'en ni mu og niged ngak. Pi to'ogor e dakriy bi'id ni ku
yad ra cham u lan tafenmed bayay. Ya yad gubin ni kan thang owcharad.

2

Mul ni tay yu Nineveh

1 Nineveh, kan mael ngom!
Fare gelngin ni nge biligem e ke yib.
Mu fal'eg rogon e talin e cham rom!
Mu matanagiy e kanawo'!
Mu fal'eg rogom ko mael!
(2 I SOMOL e nge fulweg e fla'ab rok yu Israel nga rogon, ni immoy u m'on ndawor i
giliw nagrad e pi to'ogor rorad.)
3 Pi salthaw ni to'ogor romed e karfeked yungi *shield* ni row
ma karon'ed madan e salthaw nib row.
Kar flaged rograd ni ngar chamgad!
Pi *chariot* rorad e be mat ni gowa nifiy!
Ma pi os rorad e der paslag ko bukey.

4 Pi *chariot* rorad e be mil nib mus mirin u daken e yupa' i kanawo',
ni yad be yan ngu'ur sulod nib math' marin u lukngun e binaw.
Be matmat ra'en e pi *chariot* nem ni gowa mol'
ni be gachgech u but' ni gowa uluch.
5 Ke yan e pong ko tayugang' ko salthaw,
yad be athamgiliy i dol'dol'nag e yan nga m'on.

Pi'in karbad nni cham e ra gur niged yad ko fare yoror
ngarbad ra suweged e *shield* ngalang ni nge yororiyrad ko buthyoror.
6 Pi garog u charen e lul' e go' pil nge mab;
me sug e marus u lan tafen e pilung.
7 Ni fek le'engin e pilung ni kalbus;
me gowol e pi tapigpig rok ni bod e *dove*
mu'ur pirdi'iyed ngorngorrad u fithik' e kirban'.
8 Gowa bangi ran ni puth e chabog riy
e aram rogon e girdi' nra milgad u Nineveh!
Me yan lunguy ngalang ni yibe ga'ar, "Ngan tal! Ngan tal!"
ma dariy be' ni sul nga tomur.

9 Ni leag e silber!
Ni leag e gol!

1:15 Isa 52:7

Fare binaw e ba sug ko machaf!

10 Nineveh e ke mogothgoth, dakuriy be' riy, kann'ag!
Ke ranran e pi gum'ircha' ni marus;
ke dada' e bug u ey, dakriy gelingiy;
ke ol owchey.

11 Ere bu uw fare binaw e chiney
ni fa'an gowa tafen e layon,
ni aram e gin un durwi'iy pifak e layon riy,
ni ku aram e gin ma yan e layon ni pumo'on nge ppin ngay
ngu'ur ayweged pifakrad riy ni dabi buch ban'en rorad?
12 Fare layon e li' k'on
nge popof nge yochyang ni fan ngak le'engin nge pifak;
me suguy tafen ko ufin nike popof.

13 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar, "I Gag e to'ogor romed! Bay gu urfiy e pi *chariot* romed. Ma pi salthaw romed e bay ram'ad u fithik' e mael, ma bay gu fek u pa'med urngin e tin mu feked rok e girdi'. Ma tin nge yog e pi tamal'og romed ni ngan rin' e dab kun rung'ag."

3

1 Ke riya' fare binaw nib sasalap nib tathang e pogofan,
nib sug ko fla'ab ni bay ni leag min giliwnag!
2 Motoyil! Nga lingan e pi dumow,
nge tayapyap ni be grilril,
nge lingan e titimo'og ni be tay e pi os,
nge lingan e *chariot* ni be gril u kanawo'!
3 Girdi'en e yan u os e kar thay gad nga m'on ni cham,
ma be mat ra'en e saydon nge sarey!
Pi Idow e ke burey u but,
ni bogi yam' ni dabkiyag i the'eg urngin —
be tun ay e girdi' ngorad!
4 Nineveh ni fare gathar ni yibe gechignag.
Nib gamog ma fel'ngin e ba sug ko yub,
ma pingeg lanyan' e pi nam nge m'agan'rad ngak miyad sib.

5 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar,
"Nineveh i gur e bay gu gechig nigem!
Bay gu chuweg gubin ban'en rom ngam par u tamilang
mug pag e pi nam ngar guyed gur,
u fithik' gubin e tamra' rom.
6 Bay gu tem u fithik' e faneynikan
mug tharayem ko tin sonogor.
Bay i lik'ath e girdi' ngom u fithik' e tamdag.
7 Gubin e pi'in yad ra guyem ma yad ra sul riy nga tomur.
Bay ra ga'ar gad, 'Nineveh e dakriy waton u but'!
Gur mini' e ramoy bochu'uw i runguy rok ngak?'
Gur, mini' e ba'adag ni nge fal'eg lanyan'?' "

8 Nineveh, gur e gabfel' boch ngak yu Thebes, ni aram e tochuch nu Egypt? Ir ma
immoy ba lul' ni i yororiy ni bod bang i rungrung, fare lul' ni Nile e i mang rungrung
ngak. 9 Thebes e i gagyag nag yu Ethiopia nge yu Egypt, gelngin e dariy folen; yu Libya
e yow nga barba'. 10 Girdi' nu Thebes e kan fekrad ni kalbus nga wuru' e nam. Gubin e
m'ing ko kanawo' ma go' bay pifakrad riy ni kan li'rad karm'ad. Pi pumo'on ni tayugang'
rorad e kan chen nagrad kan fekrad kan graregrad u pa' e pi to'ogor rorad.
11 Nineveh, ku arrogom ni bay i math lanin'um ni bod be' nib ching nag! Ma ku arita'
ni bay um guy rogon ni ngam mil rok e pi to'ogor rom. 12 Urngin e pi yoror rom ko mael
e bod e gak'iy ni *fig* nike lol wom'ngin, mu rurug fapi gek'iy me munugun wom'ngin
nib pluw ngalan langam! 13 Pi salthaw rom e dariy ban'en nrayag rorad, ma nam rom
e kem'ay gelngin u p'eowchen e pi to'ogor rom. Nifiy e bayi kirebnag e man' ko garog
rom. 14 Mu l'ing e ran ngam fel'eg rogom, mag gelnag e pi yoror rom ni fan ko mael!
Mu athkuy e but' ngan ngongliy e rengnga riy, mag fal'eg rogon e rengnga nge par!
15 Demturug ko mang e ga ra rin', ma yira' urfiyem nga mum' fa ni thangem u fithik'
e mael. Bay ni thirif'em u but' ni gowa woldug ni languy e asamning!
Kam yo'orgad ni bod e asamning! 16 Kam yo'ornag e pi tasiyobay rom ke yo'or ko t'uf
u lanelang! Machane chiney e darmoyed, ni bod e asamning ni kar pithged porad kar
changaggad karanod. 17 Pi tolang rom e bod ba ran' i asamning ni yad ma par u fithik' i
faran e rungrung u reb e rran nib garbeb. Machane nap'an nra yib e yal' ngalang, miyad
changag ngranod, ndariy be' nim nang ko uw e karsorgad ngay.
18 Pilung nu Assyria, pi governor rom e karm'ad, ma pi pilung e kar moled ni dariy
n'umngin nap'an! Girdi' rom e kar wearweargad u daken e pi burey, ma dariy be' ni
ku ra fulwegrad bayay nga tabnaw. 19 Dariy falayin e pi maad'ad rom, ma pi maad'ad
rom e dabi fos. Gubin e pi'in yad ra rung'ag murung'agen e gafgow ni kam tay mar
waywaygad ko fel'felan'. I mini' e yag rok ni thay u tan pa'am ni dariy tungun e kireb ni
um rin' ngak?

BABYOR NI HABAKKUK

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Habakkuk ni profet e yoloy e thin ko re ke babyor ney ni gonapan 700 e duw u m'on ndawori yib Kristus ko ngiyal' ni yu Babylonia e reb e nam nib gel. I kireban' Habakkuk ni bochan e rib gel e kireb ni be tay yu Babylonia ngak e girdi' ni kab yal'uw e ngongol rorad ngak yu Babylonia, me fith ngak Somol ni ga'ar, "Ke di'in ma ke yag ni mu kadan'um rok e pi girdi' ney ndabiyag ni nge pagan'uy ngorad, ma yad ba kired? Lan owchem e kaygi Thothup ni nge guy e kireb ni yibe rin', ma dabiyag ni ngam par ngu'um guy e girdi' ni yad be ngongliy e tin de yal'uw. Ere mang ni kam th'ab gulungam kar pired ni yad be thang e pogofan rok e girdi' ni kabgel e mat'aw rorad ngorad?" (1:13) Me fulweg Somol ni bayi rin' e tin ke leamnag ko ngiyal' nike duwgiliy, machane chiney nge mada' ko ngiyal'nem e ga'ar, "Pi'in yad ba kireb e dab ra fosgad: ma pi'in yad bmat'aw e yad ra fos ni bochan e yad ba yul'yul' ngak Got" (2:4).

Tin ni kabay ko *Babyor ni Habakkuk* e ba yi'iy ni gechig ni bay yib ngak e girdi' nde mat'aw. Ma tungun e re babyor ney e ba meybil ni tay Habakkuk ni aram e be pining e sorok ngak Got, ma be yog ni yug be par nib pagan' ngak Got nde mutrug e n'en nra buch.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Gun'gun' ni i tay Habakkuk nge fulweg ni pi' Somol 1:1—2:4
Gafgow ni aw ko pi'in dar mat'awgad 2:5–20
Ba meybil rok Habakkuk 3:1–19

1 Ba'aray e thin ni pi' SOMOL ngak Habakkuk ni profet.

Habakkuk ni gun'gun'nag ngak SOMOL e tin de mat'aw

2 A SOMOL, uw n'umngin nap'an ni thingar gu ning e ayuw mfin mu rung'ag lungug,
ngam chuwegmad u fithik' e gafgow ni yibe tay ngomad? 3 Mangfan ni kam pageg ngguy
e tiney e oloboch? Uw rogon ni ga be kadan'um ga be guy e pi kireb ney ni yibe rin'? Riya'
nge modyargal e ke liyegneg, ma cham nge tugthin e ke fanay ga'ngin yang. 4 Motochiyel
e ke waer ma kem'ay fan, ma dakunir rin' e tin nib yal'uw. Tin nib yal'uw e ka ni pingeg
nga bang, ke yan i aw ni girdi' ni kireb e kar gelgad ngak e pi'in yad ba mat'aw.

Fulweg ni pi' SOMOL

5 Me ga'ar SOMOL ngak e tirok e girdi', "Mu changargad ngak e pi nam ni yad bay u
to'obmed i yan, mi gimed ra gin ko pin'en ni gimed ra guy. Bay gu rin' ban'en ni gimed ra
rung'ag murung'agen ma dabi riyul' u wun'med. 6 Aram e nggu pi' gelngin yu Babylon,
ni yad e girdi' ni tagan, ma yad ba'adag e cham. Bay ranod nga wuru' e nam rorad ni
ngar m'aged e mael ngak yugu boch e nam ngar koled. 7 Bay un rus ngorad, ma yad e
bay ur sunmiyed e tirorad e motochiyel.

8 "Pi os rorad e bmachreg ko gamanman ni *leopard*, ma kabgel e damumuw rorad ko
gamanman ni *wolf* nike yib e bilig ngorad. Pi girdi'en e yan u os rorad e rabad u bang
nib orel; tungun ay e pi os rorad e be ker e but'. Yad be ngolol nga but' ni bod e arche' ni
eagle ni nge og ko n'en ni nge longuy.

9 "Salthaw rorad e bay ur gelgad i yan, ra yad be yib ma gubin e girdi' nike rus ngorad.
Girdi' ni bay ra koled e yad pire' ni bod e yan' ndabiyag i the'eg. 10 Bay ur darifan niged
e pi pilung, ma yad be minmin ngak e pi tolang. Dariy ba yoror nib gel ni fan ko mael
nrayag ni nge talegrad, ya yad ra ubung e but' ko yoror riy ngar koled. 11 Yad ma wolguy
daken e nam ni bod e nifeng mranod, pi pumo'on ney e gelingrad e kemang got rorad."

Habakkuk niki gun'gun' bayay ngak SOMOL

12 SOMOL, ka nap'an ko tabolngin ni ga be par ni gur e Got. Gur e Got rog, ni gab
thothup ma bay um par ndariy n'umngin nap'am. SOMOL, ni Got rog nma yoror rog,
kam mel'eg yu Babylon ma kam pi' gelngirad ya nge yag nra gechig niged gamad. 13 Ke
di'in ma ke yag ni mu k'adan'um rok e pi girdi' ney ndabiyag ni nge pagan'uy ngorad ma
yad ba kireb? Lan owchem e kaygi thothup ni nge guy e kireb ni yibe rin', ma dabiyag
ni ngam par ngu'um guy e girdi' ni yad be ngongliy e tin nde yal'uw. Ere mang ni kam
th'ab gulungam kar pired ni yad be thang e pogofan rok e girdi' ni kab gel e mat'aw rorad
ngorad?
14 Ra di'in ma ga tay e girdi' ni yad bod e nig, ara ba ulung i chachangeg ni dariy be'
ni be pow'iyrad? 15 Girdi' nu Babylon e yad ma kol e girdi' ko lam ni bod rogon ni yima
kol e nig. Yad ma kolrad ko nug, ma yad be garusnag e felfelan' ni bochan e n'en ni kar
koled ko nug! 16 Yad ma meybil ko pi nug rorad ma yad ma pi' e gamanman ni maligach
ni fan ngay, ya nug rorad e be yagnag ngorad urngin e pin'en nib th'abi fel'.
17 Mog, ga be finey ni ngu'ur maruwelgad ko saydon rorad ndariy n'umngin nap'an,
ngu'ur thirifed e pi nam u but' ma darir runguyed be'?

2

Fulweg rok SOMOL ngak Habakkuk

1 Bay gu wan nga p'ebugul tafen e damit rog, mu gu son ngug gguy ko mang e bayi yog
SOMOL ngog ni nggu weliy ngak e girdi', nge fulweg rok ngog ko tin kugog ngak nike
kireban'ug ngay.
2 Ba'aray e fulweg ni pi' SOMOL ngog, "Mu yoloy nga but' e pin'en ni kug dag ngom, ya
nge mom nni be'eg. 3 Mu yoloy, ya dawori taw nga nap'an ni nge yib i m'ug. Machane
ngal'an e be yib nib machreg, ma n'en kugog ngom e bay yib i m'ug. Bay mu leamnag
nib sowath ni be yib, machane ngam sonnag; ya ra yib i m'ug ko ngiyal' ni kug turguy,
ma dabi sowath. 4 Ba'aray e thin rog ngom: 'Pi'in yad ba kireb e dab ra fosgad; ma pi'in
yad bmat'aw e yad ra fos ni bochan e yad ba yul'yul' ngak Got.' "

Gechig ni nge aw ngak e pi'in ndar mat'awgad

5 Fla'ab e ma ban nigey. Girdi' ni yad ba chogow e yad ba tolngan' ma der gapas
lanin'rad, yad bod e yam' ni yugu be fek e pogofan rok e girdi' ma der gaman u wan'.
Aram fan ni yad be m'ag e mael ko pi nam i yan ngar koled. 6 Girdi' ko pi nam ni kan
kolrad e bay u rogned e thin nib kireb ngak e re nam ni kar koled yad u fithik' e mael, ma
yad be moning ngorad. Bayi lungurad, "Gimed be fek e pin'en ni gathi gimed e fanmed,
machane bay yib e gechig ngomed! Uw n'umngin nap'an ni ngu'um pired ni be yo'or
ban'en romed u daken e modyargal ngak e pi'in bay e malfith rorad ngomed ni ngar
thanged?"
7 Gimed ra gin, gimed e pi'in kam koled boch e girdi' ko mael, ma kam awgad nga
fithik' e malfith, ma bay ni gelfen ngomed ni ngam pi'ed e ris riy. Pi to'ogor e bay rabad
mu um t'on gad. Bay ra giliw niged gimed! 8 Pire' e nam ni kam giliw niged e girdi' riy,
ma chiney e pi'in kar mageygad e bay ra giliw niged gimed, ni bochan e pogofan ni um
thanged nge gafgow nrib gel ni ka'um ted ngak e girdi' nu fayleng nge pi binaw riy.
9 Bayi aw e gechig ngomed! Kam yo'or niged ban'en rok e girdi' u tabinaw romed ko
pin'en ni mfeked u fithik' e yargal, ma kam guyed rogon ni ngi i par e tabinaw romed
ndabi buch ban'en rok e girdi' riy! 10 Machane luguy romed e ke girengiy e tamra' nga
daken e tabinaw romed; kam girngiyed e gafgow nga dakenmed ni bochan e kam kireb
niged bo'or e nam. 11 Mus ko malang ko rungrung ni bay ra tolulgad nib togopluw
ngomed, me yan i kumong lingan nga tan e chig ko naun.

12 Bay yib e gechig ngomed! Kam sunumiyed ba binaw nga daken e kireb ni gimed be
ngongliy, kam fal'eged rogon urngin ban'en riy u daken e pogofan ni gimed be thang.
13 Pi nam ni kam koled e ke aw porowrad ko maruwel nib m'ay fan, ya urngin e pin'en
ni kar ngongliyed e yibe guy nike yik' be yan e daramram riy ngalang. I SOMOL ni Gubin
ma Rayag Rok e ke rin' e ren'ey. 14 Bayi sug e fayleng ko tamilangan' ni bay nnang felngin
nge maluplup'en SOMOL ni bod feni sug e regur ko day.
15 Bay yib e gechig ngomed! Fithik' e damumuw romed e mu tamra' niged mi gimed
darifannag e girdi' u to'obmed i yan; gimed tapgin ma yad be thigthig i yan ni bod be'
nike balyang ko rrum. 16 Bay mu tamra'gad ma dab kun tay famed. Gimed e bay mu
unumed ngu'um thigthiggad. I SOMOL e bayi pi' ngomed e kap ko gechig ngam unumed
e n'en ni ba' riy, ma tayfan ni yibe tay ngomed e bayi thil ngan darifan nagmed. 17 Kam
th'abed fa yu chuwo' i gek'iy nu Lebanon, ma chiney e bay ni th'abmed u but'. Kam
li'ed e gamanman ni immoy riy, ma chiney e gamanman e bayi k'ar marus ngomed. Ra
buch e ran'ey ni bochan e pogofan ni um thanged nge gafgow ni kam ted ngak e girdi'
nu fayleng nge pi binaw riy.
18 Mang e yira fanay ba liyos ngay? Ya kemus ni ban'en ni pa' e girdi' e ni ngongliy
ngay, ma dabiyag rok ni nge weliy ngom e tin riyul'. Mang e n'en ni bfel' nrayag ni rin'
ngak e en ni toy nra pagan' ngay, ni ba got ni mus ko numon ma dabiyag rok! 19 Bay
yib e gechig ngomed! Ma lungumed ngak bangi ren, "Mu od!" ara ngak ba malang, "Mu
sak'iy!" Gur rayag rok ba liyos ni nge tamilangeg nem u ban'en? Ra manga kan ing ko
gol nge silber, machane dariy e yafos u fithik'.
20 I SOMOL e bay u lan e Tempel rok nib thothup; gubin e girdi' nu fayleng ma nge
th'ab gulungan u p'eowchen.

3

Meybil rok Habakkuk

1 Ba meybil ni tay Habakkuk ni profet.

2 A SOMOL, kug rung'ag e n'en kam rin',
ma ke balyang an'ug ngay.
Kkum rin' bayay ko ngiyal'ney
fapi maang'ang ni um rin'.
Yugu ra kam damumuw, ma ngar mu runguymad.

3 Got e be yib u Edom;
Got nib thothup e be yib ko yochi burey u Paran.
Rama'en ni be galgal e ke sug nag lanelang;
fayleng e ke sug ko pi lam ni be pining e sorok ngak.
4 Be yib ni yow ram'en e uluch;
be matmat e tamilang u pa',
aram e gin bay gelngin riy ni be par nib mith.
5 Ke l'oeg e liliy ke yib ni be m'on rok;
ma ke non ngak e yam' ni nge lek.
6 Ra tal, me rur e fayleng;
ra sap, me t'on e pi nam.
Fapi burey nike kakrom e ke puth;
ma yochi burey nike kakrom e ke aw nga but',
ni fa yochi burey ni i yan u daken kakrom.

7 Kug guy e girdi' nu Kushan ni kar rus gad;

ma girdi' nu Midian e yad be t'on.
8 SOMOL mog, pi lul' e kar k'aringed e puwan' ngom?
Mog, day e ke k'aring e damumuw ngom?
Kam af nga daken e manileng ka mub;
manileng ni yoko' e *chariot* rom,
ni fa'an mu gagiyegnag e tirom e girdi' ngar gelgad.
9 Mu fal'eg rogom ni ngam maruwel ko gat'ing rom,
tafen gan e gat'ing rom e sug nag gan e gat'ing.
Uluch rom e tareg e fayleng.
10 Fa'ani guyem e pi burey miyad durru';
me map' e ran u lanelang nga but'.
Me chub lingan e ran u tan e but',
me puw e n'ew rorad nge tolang.
11 Nap'an ni mat ram'en gan e gat'ing rom ni thay nib machreg,
me galgal e sarey rom,
me tal e yal' nge pul u tagil'.
12 Ma ga yan u fayleng ni kam damumuw;
ma ga yot'yot' e pi nam nga but' u fithik' e damumuw rom nib gel.
13 Ma ga yan ni ngam ayuweg e girdi' rom u pa' e to'ogor,
ni ngam ayuweg fare pilung ni gur e mmel'eg.
Kam li' e en ni be yog e thin rok e girdi' ni kireb,
ma kam thang owchen e tirok e girdi'.
14 Pi gan e gat'ing rom e aw ngak e en tagafaliy e salthaw rok
ko fa ngiyal'nem nrabad ni bod ba yoko' ni ngar wereged gamad,
ni yad be migrig ni bod e pi'in yad ma chuchuy nga but' e pi'in gafgow ni yad be rin' nib mith.
15 Pi os rom e i yot'yot' lan e day,
me cham e day me m'ag e wuth daken e day.

16 Gu rung'ag e pin'ey ni gubin, mu gu t'on;
me da'da' dap'il'ugunag ko marus.
Me m'ay yileg,
me m'ing e bug u eg.

Bay gu sonnag u fithik' e gumaen' e ngiyal' ni bayi taw ngay
me gechignag Got e pi'in kar maelgad ngomad.
17 Yugra yan i par ndariy wom'ngin e gek'iy ni *fig*,
ma dariy wom'ngin e *grape*;
Yugra de k'uf e gek'iy ni *olive*,
ma de k'uf e *grain*;
mus nra yim' urngin e saf,
ma yugra par tafen e garbaw ndakuriy e garbaw riy;
18 ma kug ra par ni gub felfelan'
ni bochan e SOMOL ni Got e ir e be ayuwegneg.
19 I SOMOL ni Th'abi Tolang e ma pi' gelngig.
Ir e ma machregnag tungun eg ni bod ba gamanman ni *deer*,
me teg ni dabi buch ban'en rog u daken e pi burey.

BABYOR NI ZEFANIAH

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

I Zefaniah ni profet e i machib u lan gonap'an ragag e duw nga m'on ko fangiyal' ni Josiah ni Pilung e sulweg nga rogon e meybil nge pigpig ngak Somol, ko duw ni 621 u m'on ndawori yib Kristus. Zefaniah ni profet e ki yi'iynag, ni bod ni ki i rin' boch e profet, ni bay yib ba rran ni bayi gechignag Somol yu Judah ni bochan e meybil nge pigpig ni yad be tay ngak yugu boch e got. Ma ku errogon boch e nam ni ku ra gechig nagrad Got. Yugu aram rogon ni bay ni kirebnag yu Jerusalem, machane bay ni fulweg nga rogon bayay, ma girdi' ni bay ra pired riy e bayi sobut'an'rad ma yad mat'aw ngak Got.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Rran rok Somol ni nge gechig 1:1—2:3
Gafgow ni aw ko pi'in yad bbuguli yoror yu Israel 2:4–15
Gafgow rok yu Jerusalem miyad sul ngak Somol 3:1–20

1 Ba'aray e thin ni yog SOMOL ngak Zefaniah ni profet u nap'an ni Josiah ni fak
Amon e Pilung nu Judah. (Zefaniah e yib rok fare pilung ni Hezekiah u daken Amariah,
Gedaliah, nge Kushi.)

Yaran e Pufthin rok SOMOL

2 Me ga'ar SOMOL, "Bay gu thang mit gubin ban'en u fayleng, 3 girdi' ni gubin nge
gamanman, arche' nge nig. Bay gu bucheg wa'athan e pi'in kireb. Bay gu thang mit
gubin e girdi' ni dariy be' nra par nib fos. I gag SOMOL e kugog e pi thin ney.
4 "Bay gu gechignag e girdi' nu Jerusalem nge gubin e girdi' nu Judah. Bay gu thang mit
e pi'in ke magey nma meybil ngak Baal u rom, ma fapi prist ni ur pigpiggad ngak, ni dar
nanged Got, e dakriy be' ni yad ra yib ngan'. 5 Bay gu thang mit e en ma yan ngalang nga
daken e chigiy ko naun ngi i tayfan e y'al, pul, nge pi t'uf. Ma ku bay gu thang mit e pi'in
yad ma meybil ngog miyad ma micheg ni yad ba yul'yul' ngog, machane miyad cheal
ngar pagedyad ngan yiblayrad u fithingan fare got ni Molek. 6 Bay gu thang mit e pi'in
kar pi'ed keru'rad ngog nda kurir lekedgag, ni pi'in nda kurirbad ngog ara ra ninged e
ayuw ngog ni nggu pow'iyrad."
7 Kari chugur fare rran ni bay par SOMOL nga tagil' e pufthin; ere mu th'abed
gulungmed u p'eowchen. I SOMOL e ke fal'eg rogon ni nge maligach ko girdi' rok ma
ke pining e pi to'ogor ni ngar giliw niged yu Judah. 8 Be ga'ar SOMOL, "Rofen nem ni
yaran e mli' girdi', e bay gu gechignag e pi tolang, nge pumo'on ni fak e pilung, nge pi'in
urfolgad u yalen boch e nam. 9 Bay gu gechignag e pi'in yad ma meybil ni bod e pi'in
dar nanged Got ma yad ma mororo' ma yad ma mathang pogofan ni fan e ngar sugyed
e naun rok e masta rorad ko chugum nra feked u yargal."
10 Be ga'ar SOMOL, "Rofen nem e bay mu rung'aged laman e tolul nge mayor nib ga'
laman ko fare Garog ni Nig fithngan u Jerusalem, ngu lan fa gin'en ni kafin ni ngongliy
u lan fare binaw. Ma bay mu rung'aged lungun e go'go' u lan bang ni kafin ni ubung
ko fare binaw nge ba lingan e parde' u lan e yochi burey. 11 Gimed e pi'in gimed be par
ko yungi n'en nib sobut' e but' riy ko fare binaw, mu tolul gad mi gimed yor, nnap'an ni
gimed ra rung'ag lingan e ren'ey, ma aram e go' ke yim' fapi tasiyobay!
12 "Ngiyal'nem e bay gu fek ba magal ngug magow u Jerusalem. Mu gu gechignag e
pi'in ke pagan'rad ngorad ni yad be leamnag nikar thog naged e tin nge yag ngorad. Yad
be ga'ar u lanin'rad, 'Demturug rogon ma SOMOL e dabi rin' ban'en.' 13 Urngin e tin ke
fel'rogorad riy e bay ni fek u fithik' e yargal min thirif e pi naun rorad u but'. Dabkur

pired bi'id ko pi naun ni yad be toy ara ra unumed e wayin ni bay yib u wom'ngin fa yungi woldug ni *grape* ni yad be yung."
14 Fare rran ni bayi par SOMOL nga tagil' e pufthin e be chugur nrib pey! Rofen nem e
ri gafgow, ya mus ko pi salthaw ni th'abi fulu' ma yad ra tolul u fithik' e myor ni kemath
e liyeb ngorad! 15 Rofen nem e yaran e damumuw, ma yaran e gafgow nge amith. Yaran
e mogothgoth nge kireb, ma ku yaran e rumug nge lumor, reb e rran nrib limolang mab
talmor, 16 re rran nem e ra sug nga lingan e yabul ko mael nge laman e pi salthaw ni
be tolul ko ngiyal' ni yad be cham ko fapi binaw nge tafen e damit ni kan yororiy nrib
tolang.
17 Me ga'ar SOMOL, "Bay gu pag e gafgow nrib gel nge yib ngak e girdi', nga uranod
ni bod bmalmit ni be gay e kanawo', ya kar denen gad nib togopluw ngog. Ere chiney e
bay ni pu'og racha'rad nga but' ni bod e ran, ma pi ldow rorad e bayi mel u but'."
18 Rofen nem e rra dag SOMOL gelngin e damumuw rok, ni mada' nga urngin e silber
nge gol rorad e dabyag ni nge aywegrad. Ga'ngin e fayleng ni bayi mogothgoth nga
nifiyen e damumuw ni talyag rok. Ma bayi museg e yafos rok urngin e girdi' nu fayleng
nrib tomgin.

2

Ba wenig ni ngan pi' keru'uy ko kireb

1 Gur fare nam ni damur tamra', mu sulweg lanin'um ngom 2 u m'on ni nge thoyem e
nifeng ngam changeg ni bod e chabung ni un ko nifeng, u m'on ni nge yib e damumuw
rok SOMOL ni be yikyik nga dakenam, ngu m'on ko fare rran ni nge dag gelngin
e damumuw rok. 3 Mu sulod ngak SOMOL, gimed gubin girdi'en fare binaw nib
sobut'an'med, ni gimed ma fol ko tin ni yog. Mu rin'ed e tin bmat'aw, mi gimed sobut'
nagmed u p'eowchen SOMOL. Ma aram e sana gimed ra thay ko gechig ko fare rran ni
nge dag SOMOL e damumuw rok.

Bilig t'ay e gafgow ni nge tay e pi nam ni yad ba liyeg yu Israel

4 Dariy be' nra magey u lan fare binaw nu Gaza. Ma fare binaw nu Ashkelon e bay
ni pag ndabki par be' riy. Girdi' nu Ashdod e bay ni tulufrad nga wuru' fare binaw u
ta'ab ngiyal'. Ma fare binaw nu Ekron e bay kun tuluf e girdi' riy. 5 Bilig t'ay e gafgow
e kam ted e girdi' nu Filistia, gimed e girdi' ni gimed ma par u dep'el'ay. Ya SOMOL e
ke pag e gechig ni nge aw ngomed. Bayi thang owchamed, ni dabi magay be' nib fos.
6 Binaw romed u charen e day e bayi par ni yuchuwo' i pan me sug nag e chumol ko saf
nge yochi naun ko pi tagafaliy e saf. 7 Girdi' nra magey u Judah nib fos e bay ra pired ko
binaw romed. Bay ra chugliyed e saf rorad u rom ma yad be mol u lan e naun rok yu
Ashkelon. Fare SOMOL ni Got rorad e bayi par rorad nge ayuwegrad nge fel' rogorad
bayay.
8 Be ga'ar SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, "Kug rung'ag ni be yog e girdi' nu Moab ngu
Ammon e thin nib kireb ma yad be moning nag e girdi' rog. Yad be yog nib sororad ma
bay ra koled u fithik' e yargal e binaw rok yu Judah. 9 Rogon ni gu be par ni Gag SOMOL
ni gub fos ni Got rok yu Israel, e gu be micheg nu Moab ngu Ammon e ngan thirif u but'
ni bod yu Sodom ngu Gomorrah. Bayi par nike sug nag e low ni go' sol ni dabki fel' bi'id,
nike polo' i pan. Ma tin ni magay ko girdi' rog e bay ra giliw nigedrad ngar feked e binaw
u pa'rad."
10 Ireram rogon e girdi' nu Moab ngu Ammon ni bay ni gechig nagrad ko tolngan'
rorad nge ferad taf nge fan e ur yab'iyed e girdi' rok SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok.
11 Bayi k'aring SOMOL e marus ngorad. Bayi sobut'eg e pi got nu fayleng nge m'ayfarad,
ma aram e gubin e nam ni bay ra meybilgad ngak, ko gin'en ni yad bay riy.
12 SOMOL e ku bayi thang e pogofan rok piyu Ethiopia u fithik' e mael.

13 I SOMOL e bayi maruwel nga gelngin nge gathay yu Assyria. Ir e bayi tay fare binaw
nu Nineveh ni dakriy be' riy nike mogothgoth, nike daken e ted ni dakriy e ran riy. 14 Bayi
par e re gin'em nike mang yu ran' i saf nge garbaw, nge gabin mit e gamanman e yad be
par riy. Arche' ni *owl* e bay ra pired ko pi naun nike mogothgoth ngu'ur mayngargad u
langan e winda. Pi gap'luw e ku yad ra mayngar u langan e tawo'. Ma yungi ren ni *cedar*
ko pi naun riy e bay ni fathiy ngan chuweg. 15 Irera' e n'en ni bayi buch ko fare binaw
nrib tolngan' ma rib taf nga gelngin nib gel, ma be leamnag ni dakriy ban'en nra buch
rok. Girdi' riy e yad be leamnag nre binaw rorad nem e ir e th'abi cheag u fayleng. Ere
ayugumguyew ko gin bayi yan i aw ngay, ni bayi par ndakuriy be' riy me mang tagil'
e toffan ko gamanman. Gubin e girdi' nra yib u charen me m'ing ban'en u yinrad ko
morus.

3

Denen rok yu Jerusalem nge bayul riy

1 Gafgow e nge tay yu Jerusalem, nib binaw nike sug ko kireb nge togopluw ni be
gafgownag e girdi' riy. 2 Der ma motoyil ngak SOMOL ara fel' u wan' e fnow. Der ma
pagan' ngak SOMOL ara ning e ayuw ngak. 3 Pi tolang riy e bod bogi layon ni be tolul;
pi'in tapuf oloboch riy e yad bod e pi *wolves* ni kar uyngolgad, ni kari gel farad cholchol
ni mada' nga balay i yil ma dab ra paged nge kadbul ngay. 4 Fapi profet e dariy ban'en
nma m'ag rorad ni yad bogi sasalap; ma fapi prist e kar ta'ay niged e n'en nib thothup,
ma yad ma dalib nag e motochiyel rok Got nge mang yad e fel' ngorad. 5 Machane
SOMOL e ka be par u lan fare binaw; n'en nib mat'aw e be rin' ya dariy e ngiyal' nma rin'
ban'en nib kireb. Dariy reb e kadbul nde rin' e tin nib mat'aw ko girdi' rok. Ma girdi' u
rom nde mat'aw e go' kireb e yad be rin' ni dariy e ngar tamra'gad.

6 Be ga'ar SOMOL, "Kug thirif e pi nam ni polo' u but'; ma kug gathay e pi binaw rorad
ke par e pi yoror nge pi tafen e damit riy ni dakriy woton u but'. Fapi binaw e dakriy
be' riy; ma yupa' i kanawo' e dakriy be' ni be yan riy, ya dariy be' ni magach. 7 Ere gu
leamnag ni aram e bay yib madgug u wan' e girdi' rog me m'ag u wan'rad e fanow rog,
me siy ra paged talin e n'en ni kug fil ngorad. Machane de n'uw nap'an miyad ngongol
nib gel e kireb riy ni bod kafram.

8 Me ga'ar SOMOL, "Ere yug muson, muson nag fare rran ni bay gu sak'iy nggu
togopluw ko pi nam. Kug turguy u wun'ug ni nggu kunuy e pi nam nga ta'bang ya aram e
nggu pagrad ngar thamiyed gelngin e damumuw rog. Ga'ngin e fayleng nra mogothgoth
ko damumuw rog ni be mo'oruf.

9 "Ma aram e bay gu pingeg girdi'en e pi nam, ni kemus ni go' gag e bay ur meybilgad
ngog ma dakriy yug reb e got ngabang ni yad ra meybil ngay. Yad gubin ni bay urfol gad
rog. 10 Mus ko girdi' ni gu weregrad nga Ethiopia nib palog e bay ra feked e maligach
rorad i yib ngog. 11 Gimed e girdi' rog, re ngiyal' i n'em e bayi dab kum tamra'gad ni um
togopluwgad ngog. Bay gu chuweg e pi'in yad ba tolngan' nge pi'in yab ba fenuwan', ma
gimed e dakriy e ngiyal' ni gimed ra togopluw ngog u daken fare burey rog nib thothup.
12 Bay gu tay e pi'in nib sobut'an nge pi'in gafgow u rom, ni bay urbad ngog ni nggu
aywegrad. 13 Girdi' nu Israel nra magay nib fos e dariy ba kireb ni yad ra rin' ngak be',
ma dab roged ban'en nib ban, ma ku dab ra guyed rogon ni ngar sasalpiyed ban'en. Bay
i fel' rograd miyad par ndariy ban'en nra buch rorad, ma dariy be' ni yad ra tamdag
ngak."

Ba tangin e felfelan'

14 Gimed e girdi' nu Israel, mu tanggad mi gimed garusnag e felfelan'!
Gimed yu Jerusalem, mu felfelan' gad u polo' i lanin'med!
15 I SOMOL e ke taleg e gechig romed;
ir e ke chuweg e pi to'ogor romed ni gubin.

I SOMOL, ni fare pilung nu Israel e be par romed;
ere dakuriy tapgin ni ngam rusgad e chiney.
16 Arme nge taw ko fa ngiyal' ni bay ra ga'ar gad ngak yu Jerusalem,
"Binaw nu Zion, dab mu rus!
Dab mu pag pa'am nge ul nga but'!
17 Fare SOMOL ni Got romed e be par romed;
ni gelngin e be gel nagmed.
Bayi felfelan' SOMOL ngomed,
ma fithik' e t'ufeg rok e bayi pi' reb e yafos nib be'ech ngomed.
Bayi tang ma be felfelan' ngomed,
18 ni bod feni felfelan' e girdi' u nap'an e madnom."

I SOMOL e be ga'ar,
"Kug museg e gafgow romed
nge tamra' romed ni kug chuweg.
19 Arme nge taw ko fa ngiyal'!
Ni bay gu gechignag e pi'in ur gafgow naged gimed;
Bay gu ayweg e pi'in nib mugutgut
mug fulweg e pi'in yad ba kalbus nga taferad.
Bay gu pingeg e tamra' rorad ko tayfan,
ma gubin e nam ni bay rogned e sorok ngorad.
20 Arme nge taw ko fa ngiyal'!
Ni bay gu fulweg fapi girdi' romed nra wear gad nga gubin e pi nam;
bay gu taymed nge gilbugwamed u ga'ngin e fayleng
mug fal'eg rogomed bayay."
I SOMOL e keyog e pi thin ney.

BABYOR NI HAGGAI

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Haggai e bay riy e thin ni yog Somol ngak Haggai ni profet ni nge weliy ngak e girdi' ko duw ni 520 u m'on ndawori yib Kristus. Ngiyal'nem e ke sul e girdi' ni ur pired u Babylon ni kalbus nga Jerusalem. Kar pired u Jerusalem ni in e duw, machane kab puth e Tempel ndawor ni toy. Mu daken fapi thin rok Somol ngak Haggai ni profet e yog Somol ngorad e tayugang' ko girdi' ni ngar toyed fare Tempel bayay, me micheg Somol ngorad ni bayi ayuwegrad nge fel' rogorad miyad par u fithik' e gapas ni bochan e bay ur rin'ed e tin ni ba'adag Somol.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Nog ni ngan toy bayay fare Tempel 1:1–15
Pi thin ni nge fal'eg lanin'uy me pi' e l'agan' 2:1–23

Yog SOMOL ni ngan toy bayay fare Tempel

1 Bin l'agruw e duw ni Darius e Pilung nu Persia, ni aram e bin m'on e rran ko bin
n'el e pul, me non SOMOL u daken Haggai ni profet. Thin ni yog SOMOL e fan ngak fare
governor nu Judah, ni Zerubbabel nib mo'on ni fak Shealtiel, ma ku fan ngak fare Prist
ni Th'abi Ga', ni aram Joshua nib mo'on ni fak Jehozadak.
2 I ga'ar SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ngak Haggai, "Pi girdi' ney e yad be yog ni
gathi aray e ngiyal' ni bfel' ni ngan toy bayay fare Tempel." 3 Ma aram me yog SOMOL
e re thin ney u l'ugun Haggai ko fapi girdi': 4 "Girdi' rog, mangfan ni gimed be par u
lan bogi naun ni fafalel' ma kabay e Tempel rog u but' nib puth? 5 Damur guyed e n'en
ni be buch romed? 6 Kam yunged e woldug ni *grain* nrib yo'or, machane wom'ngin ni
kam t'ared e ri bochu'uw. Bay e ggan ni ngam ked, machane de gaman ni ngam fosgad
ngay. Bay e wayin ni ngam unumed, machane de gaman ni ngam chinggad ngay. Bay
e mad romed, machane de gaman ni nge magwal nagmed. Ma pi'in yad be maruwel e
dab ra gaman gad u pulworad. 7 Damur guyed fan e ran'ey nike yodroy? 8 Ere mmarod
e chiney ngalan e burey ngam th'abed e ren, ngam toyed bayay fare Tempel; ma aram e
ra felfelan'ug min liyor ngog ni bod nthingar nrin'.
9 "Um fineyed ni bay mu t'ired wom'ngin e woldug nib yo'or, machane me yan i aw nri
buchu'uw. Ma nap'an e mu feked fapi wom'ngin e woldug nga tabnaw, mug kirebnag.
Mangfan e binem ni gu rin'? Bochan fare Tempel rog ni be par nib puth u but' mra
bugmed ma ke thay parwon i muruwliy e naun rok. 10 Aram fan ndakir yib e n'uw ma
dakir tugul ban'en. 11 Kug pag e yal' nib gel kem'ay e ran u daken e but' ngu daken e ted,
nge yung i flang ko *grain*, nge yung i woldug ko *grape*, nge milay' ko *olive*, nge gubin mit
e woldug nma tugul u but', ma ku er rogon e gamanman nge girdi', nge gubin ban'en ni
gimed be guy rogon ni ngam yunged."

Girdi' nima fol ko tin ke tay SOMOL chiylen

12 Ma aram e Zerubbabel nge Joshua nge gubin e girdi' ni ur kalbusgad u wuru' e nam
u Babylon, ni karsuled e yad be rin' e n'en ni yog e SOMOL rorad ngorad ni ngar rin'ed.
Kar pired ni yad ba marus ma yad be fol rok Haggai ni profet ni fare mal'og rok SOMOL.
13 Ma aram me yog Haggai e thin rok SOMOL ngak fapi girdi': "Gube micheg ni bay gu
par romed." 14 Me pasignag SOMOL laniyan' gubin e girdi' ni ngar muruwliyed fare
Tempel: Zerubbabel, fare governor nu Judah; Joshua, ni fare Prist ni Th'abi Ga', nge
gubin e girdi' ni ur kalbusgad u bang ni kar sulod. Ra tababgad ko maruwel ko fare

Tempel rok SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni Got rorad, 15 ko rofen ni rliw' nge aningeg
ko bin nnel' e pul ko duw ni l'agruw ni Darius e ir e pilung.

2

Fel'ngin e bin nib be'ech e Tempel

1 Rofen ni rliw' nge ta'reb ko pul ni medlip ko fare duw, e ki non SOMOL bayay u l'ugun
Haggai ni profet. 2 I yog ngak Haggai ni nge yog ngak Zerubbabel, ni fare governor nu
Judah, nge ngak Joshua ni fare Prist ni Th'abi Ga', nge fapi girdi', ni nge ga'ar ngorad,
3 "Bay be' u fithik'med ni kamnang rogon feni fel' fare Tempel ni immoy? Urrogon ya'an
ni gimed be guy e chiney? Ya'an e chiney ni be m'ug e gowa dariy. 4 Machane chiney e
dariy bigmed ni nge mulan'. Mmarwelgad ya gu bay romed. 5 Nap'an nimbad nga wuru'
yu Egypt, mug micheg ngomed ni gubin ngiyal' ni gu bay romed. Ere kug bay romed, dab
mu rusgad.
6 "Dabki n'uw nap'an ma bay gu rurug e tharmiy nge fayleng, nge binaw nge day. 7 Bay
gu rurug gubin e pi nam, ma gubin e pi machaf rorad ni bay ni fek ngaray, nge sug fare
Tempel ko pi manigil. 8 Gubin e silber nge gol u fayleng e fanag. 9 Bin be'ech e Tempel e
bayi gel feni manigil ko bin ni kafram, mu rom e bay gu fla'abnag e girdi' rog riy miyad
par u fithik' e gapas." I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ke non.

Fare profet ni fith lanyan' fapi prist

10 Rofen ni rliw' nge aningeg ko pul ni mereb ko bin l'agruw e duw ni Darius e ir e
pilung, me non fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok bayay ngak Haggai ni profet. 11 Ni
ga'ar, "Mog ngak fapi prist ni ngar turguyed e fulweg ko re duwer ni ba'aray: 12 Susun e
fa'anra fek be' bang e ufin nib tabgul u reb e maligach nike bachiy ngabang ko wuru' e
mad rok. Ma fa'anra math fare wuru' e mad rok nga bayal' e flowa, ara ggan ni kanlith,
ara wayin, ara gapgep ni *olive*, ara yug reb e ggan, ma ku ra tabgul fare ggan?"
Nap'an nni fith fare duwer, me fulweg fapi prist nra ga'argad, "Dangay."
13 Miki fith Haggai ni ga'ar, "Susun e be' nike ta'ay ni bochan e ke math nga downgin
be' nike yim'. Ma aram me math nga reb fapi ggan, ma ra ta'ay fapi ggan?"
Me fulweg fapi prist nra ga'argad, "Errogon."
14 Ma aram me ga'ar Haggai, "Be ga'ar SOMOL e aram e ku ta'reb rogon ko girdi' ko
re nam ney nge gubin e tin yad be thognag, ere ku arrogon gubin ban'en ni yad be pi' u
daken e altar nike ta'ay."

SOMOL e micheg e pi fal'eg wa'athan rok

15 Me ga'ar SOMOL, "Damur guyed e n'en ni be buch romed? U m'on nim tabab gad i
toy bayay fare Tempel, 16 mmarod ngab ulung i *grain* ni gimed be leamnag ni rliw' thum,
machane kemus ni ragag. Gimed ra yan ni ngam l'inged wugem e galon e wayin u tafen,
migmed pir'eg ni kemus ni rliw' e galon ni bay. 17 Gu pi' e nifeng ni gel nge ayis ni nge
kirebnag e tin gimed be guy rogon ni nge tugul. Machane ku dam pi'ed keru'med ko
kireb romed. 18 Daba' e rofen ni rliw' nge aningeg ko pul ni mereb, ni aray e rofen ni
kan mu'nag e def ko fare Tempel. Mu ted fanmedyan ko n'en ni nge buch e chiney i yan
ngaram. 19 Yug aram rogon ni dakriy e *grain* ni magach, nge yuke *grape*, nge gek'iy ni
fig, nge gek'iy ni *pomegranate*, nge gek'iy ni *olive* nike yib wom'ngin, ma chiney i yan
ngaram e bay gu fal'eg wa'athmed."

N'en ni micheg SOMOL ngak Zerubbabel

20 Ka rofen nem ni rliw' nge aningeg ko re pul nem, miki non SOMOL ngak Haggai
ko yay ni l'agruw 21 ni fan ngak Zerubbabel, ni fare governor nu Judah: "Arame nggu
rurug e tharmiy nge fayleng 22 mug gathay gil'ilungun e pilung mug taleg gelingrad. Bay
gu pulpuliy e pi *chariot* nge pi girdi'en e yan riy; ma bayi yim' e pi os, ma pi girdi'en e yan

u os e bay ra chelgad ngorad ngu'ur thanged e fan rorad. 23 Rofen nem e gur Zerubbabel
ni tapigpig rog e bay gu fekem, nggu duwgiliyem ni ngam gagiyeg u fithingag. I gur e cha'
ni gu mel'eg nem." I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e keyog e pi thin ney.

BABYOR NI ZEKARIAH

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Zekariah e l'agruw guruy: 1) *Guruy ni 1-8* Yi'iy rok Zekariah ni profet, u nap'an e pi duw ko 520 nge mada' ko 518 u m'on ni dawori yib Kristus. Pin'ey e baga' nga daken e tin ni pilyeg e changar rok nge guy, ni murung'agen yu Jerusalem ni sul nga rogon, nge fare Tempel nni sul ngan toy, nge girdi' rok Got nni machalbog nagrad, nge ngal'an e wub rok fare Messiah. 2) *Guruy ni 9-14* Pi thin ni un kunuy ni murung'agen fare Messiah ni yibe sonnag ni bay yib, nge bin tomur e pufthin.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Welthin ni ngan kol ayuw nge n'en ni nge l'agan'uy ngay 1:1—8:23
Gechig nra aw ngak e pi'in yad bbuguliyoror yu Israel 9:1–8
Fel' rogon nge gapas ni bay ko tin kabay nga m'on e rran 9:9—14:21

I SOMOL ni pining e girdi' rok ni ngar sulod ngak

1 U lan e bin meruk e pul ko re duw ni l'agruw ngay nike mang Darius e pilung nu
Persia, me pi' SOMOL e pi thin ney ku Zekariah ni profet nib mo'on ni fak Berekiah nib
mo'on ni fak Iddo e tutuw rok. 2 Ba'aray e thin ni yog SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok
ngak Zekariah ni nge yog ko girdi' ni nge ga'ar, "I Gag SOMOL e ri gu damumuw ngak e
pi chitamangimed kakrom, 3 machane chiney e be lungug ngomed, 'Mu sulod ngog, ma
aram mug sul ngomed. 4 Dab mboded e pi chitamangimed kakrom. Kab kakrom me pi'
e pi profet e thin rog ngorad, ni yibe yog ngorad ni dab kur pired u fithik' e kireb, nge
denen. Machane dar motoyilgad ngog ara rfolgad rog. 5 Pi chitamangimed kakrom nge
fapi profet e dakuriy bagyad ni kabfos. 6 U daken e pi tapigpig rog nge fapi profet e gu
pi' e motochiyel nge tin ngan kol ayuw riy ngak e pi chitamangimed kakrom, machane
miyad fek yathin miyad gafgow u wenegen. Ma aram miyad cheal ngar pi'ed keru'rad
ko kireb rorad miyad yog ni Gag fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, e kug gechig
nagrad ni bay tapgin ni nge aw ngorad ni bod rogon ni kug turguy ni nggu rin'.' "

Profet nni pilyeg e changar rok nge guy bogi os

7 U lan e bin l'agruw e duw ni Darius e ir e pilung, ko rofen ni rliw' nge aningeg ko bin
ragag nge ta'reb e pul (fare pul ni *Shebat*), me pi' SOMOL e thin ngog u lan e changar rog
ni pilyeg ni nep'. 8 Gguy be' ni be yan u daken ba os nib row. Yib i tal nga fithik' yuke
gek'iy ni *myrtle* u lan e loway, mu tomur rok e bay boch e os riy nib row, nge boch nib
wupwupnun', nge wechwech. 9 Mug fith nug ga'ar ngak, "Fare mo'on, mang e be yip' e
pi os ney fan?"

Me fulweg ni ga'ar, "Bay gu dag fan ngom. 10 I SOMOL e ke l'oegrad ni ngar damit niged
e fayleng."

11 Rabad ra weliyed salparad ko fare engel nra ga'argad: "Kug warod u gubin yang u
fayleng ma kug pir'eged nike aw e mocha' riy."

12 Ma aram me ga'ar fare engel, "SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, kam par ni gab
damumuw ngak yu Jerusalem nge pi binaw nu Judah nike gaman medlip i ragag e duw
e chiney. Fin wi'in e ra taw ngay ma fin mu dag ngorad e runguy rom?"

13 Me fulweg SOMOL lungun fare engel ko thin nib manigil, 14 me yog fare engel ngog
ni nggu weliy e n'en nike yog fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni be ga'ar: "Rib
t'uf rog ma ri gu ma runguy yu Jerusalem, ni fare binaw rog nib thothup, 15 ma kar gu
damumuw ngak e pi nam ni kar felan'gad u fithik' e mocha' nge gapas. De n'uw nap'an
nug kadan'ug ko girdi' rog, ma fapi nam e ra gel niged e gafgow ngak e girdi' rog nge pag

rogon. 16 Ere nggu sul nga Jerusalem ni nggu dag e runguy rog ko fare binaw. Tempel
rog e bay ntoy bayay, ma fare binaw nu Jerusalem e bay kun ubung."
17 Fare engel e ki yog ngog ni ngkug weliy e re thin ni ba'aray: "Fare SOMOL ni Gubin
ma Rayag Rok e be yog ni fapi binaw rok e bay ki fal'eg rogon bayay ma bay ki ayweg
bayay yu Jerusalem nge par fare binaw ni ir e suwon."

Changar rok ni pilyeg nge guy bogi gagey

18 U lan reb e changar rog ni pilyeg e gguy riy aningeg i gagey ko garbaw. 19 Mug ga'ar
ko fare engel ni be non ngog, "Mang e be yip' e pi gagey ney fan?"
Me fulweg ni ga'ar, "Pi gagey ney e fapi nam ni yargal u fayleng nra wereged e girdi'
nu Judah, Israel, ngu Jerusalem."
20 Me dag SOMOL ngog aningeg i girdi'en e maruwel ni kar feked e ama. 21 Mug fith
bayay fare engel ni lungug, "Mang e karbad ni ngar rin'ed?"
Me fulweg ni ga'ar, "Karbad ni ngar k'aringed e marus miyad m'aynag gelngin fapi
nam ni fa'anra bilged yu Judah ngar wereged girdi'en."

2

Yay ni dalip ni pilyeg e changar rok: Nge guy ba gaf ni yima foleg ban'en ngay

1 U bayay ni pilyeg e changar rog e gguy be' nib mo'on ni bay ba gaf u pa' ni yima foleg
ban'en ngay. 2 Mug fith nug ga'ar, "Ngam man ngan?"
Me fulweg ni ga'ar, "Nggu foleg yu Jerusalem ngguy n'umngin nge ga'ngin radan."
3 Ma aram mug guy fare engel niki i non nike yib i yib, miki yib yug reb e engel ngar
mada' gow. 4 Me ga'ar, fa bin som'on e engel ko fa binem e engel, "Mmil ngamog ko re
pagel nem ni bay fare gaf u pa' ni yima foleg ban'en ngay nib yo'or e girdi' nge yuran' i
gamanman u lan yu Jerusalem ni kay gi ga' ni ngan rungrunguy. 5 Ya SOMOL e ke micheg
ni ir e bayi mang rungrung nib nifiy u wuru' fare binaw ni nge yororiy ni dabi buch
ban'en riy mu rom e bay i par riy nike sug nag felngin."

Pi kalbus e kan piningrad ni ngarbad nga tabnaw

6-7 I ga'ar SOMOL ko girdi' rok, "Gu werweregmed u gubin yang. Machane chiney e
gimed e pi kalbus e kam thay gad u Babylon kam sulod nga Jerusalem. 8 En nra bat nag
bigmed e ke bat nag e n'en th'abi fel' u wun'ug."
Ere SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ke l'ogeg ni nggog e thin rok ko pi nam ni ur
giliw niged e girdi' rok: 9 "I SOMOL e ir e bayi cham nib togopluw ngomed, ma pi girdi'
ni urmed bangiyal' ni ur pigpig gad romed e bay i mangyad e ra giliw niged gimed."
Nap'an nra buch e ren'ey, ma gubin e girdi' nra nang ni SOMOL ni Gubin ma Rayag
Rok e ke l'ogeg.
10 Ke ga'ar SOMOL, "Mu tang niged e felfelan' gimed piyu Jerusalem! Arme kugub ni
nggu par u fithik'med!"
11 Re ngiyal' i n'em e ba yo'or e nam nra yib ngak SOMOL ngar manged girdi'en. Bayi
par u fithik'med, mi gimed nang ni ir e ke l'oegeg kugub ngomed. 12 Bay i sul bayay yu
Judah nge par nib mal'eag nib milfan ngak SOMOL u lan e nam rok nib thothup, ma yu
Jerusalem e bay i par ni fare binaw ni th'abi t'uf rok.
13 Mu th'abed gulungmed gimed gubin e girdi u p'eowchen SOMOL, ya arme ke yib u
tagil' nib thothup.

3

Fare Profet nni pilyeg e changar rok nge guy fare Prist ni Th'abi Ga'

1 Bayay niki pilyeg e changar rog nge dag SOMOL i Joshua ni fare Prist ni Th'abi Ga' nib
sak'iy u p'eowchen fare engel rok SOMOL. Ma ba sak'iy Satan u rom u charen Joshua,
nike fal'eg rogon ni nge thibthibnag Joshua. 2 Me ga'ar fare engel rok SOMOL ngak

Satan, “Satan, nge mang SOMOL e nge gechig nagem! Nge mang fare SOMOL nib t’uf
yu Jerusalem rok e nge gechig nagem. Re mo’on ney e bod ba lay i ren nni leag u mit e
nifiy.”
3 I Joshua e ba sak’iy u rom nike yin’ e mad nib alit. 4 Fare engel e yog ko pi’in girdi’en e
tharmiy ni ga’ar, “Mu chuweged e mad nib alit nike yin’ e re mo’on ney.” Ma aram miki
ga’ar ngak Joshua, “Ku gu chuweg e denen rom ma bay gu pi’ e mad ngom nib be’ech.”
5 Me gafaliy fa pi’in yad ni ngar ted ba *turban* nib be’ech nga lolugen Joshua. Miyad
rin’ ni aram rogon, ma aram miyad yin’ e mad nib be’ech nga daken e ngiyal’ i n’em nib
sak’iy fare engel rok SOMOL u rom.
6 Me yog fare engel rok SOMOL ngak Joshua ni 7 fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e
ke ga’ar: “Fa’an ga ra fol ko pi motochiyel rog mag rin’ e pi maruwel ni kug pag gafalngin
ngom, ma aram e bay ku’um pigpig u lan e Tempel rog ngu lan e pi yoror riy, ma bay ug
rung’ag e pi meybil rom, nri bod rogon ni gu ma rung’ag e pi meybil rok e pi engel ni yad
bay rog. 8 I gur Joshua ni fare Prist ni Th’abi Ga’, e ngam motoyil; ma gimed e prist ni pi
chonggin e ngam motoyilgad, ni aram e gimed e pow ko tin nib manigil nga m’on: Bay
gu gagyel nag fare tapigpig rog, ni yima pining fithingan ni Fare Pa’ngin! 9 Nggu tay ba
malang nga p’eowchen Joshua ni re malang nem e medlip tabthungen. Bay gu ker e yol
nga daken, ma bay gu chuweg e denen ko re nam ney u lan ta’reb e rran. 10 Ra taw ko
rofen nem, ma ra bigimed me pining e en yow bbuguliyoror ni nge un ngak ko felfelan’
u fithik’ e gapas nge muduwgil, u fithik’ yungi woldug romed ni *grape* nge gek’iy ni *fig*.”

4

Ba changar ni pilyeg ngan guy ba Tagil’ e Magal

1 Fare engel ni i non ngog e sul ngog bayay ngeb i suwonageg ni gowa ku’ug mol. 2 Me
fitheg ni ga’ar, “Ba mang e ga be guy?”
Mug fulweg ni lungug, “Ba tagil’ e magal nni ngongliy ko gol, u daken p’ebugul e bay
barba’ i dabiy riy ni fen e gapgep. Ma daken tagil’ e magal e medlip lay e magal ni bay
riy, ra balay ma medlip yang e wik ni bay riy. 3 Bay l’agruw ke gek’iy ni *olive* u charen
fare tagil’ e magal, ra baken e gal ke gek’iy nem ma bay nga barba’ fare tagil’ e magal.”
4 Ma aram mug fith fare engel ni lungug, “Siro’ ngom, mang e be yip e pin’ey fan?”
5 Me fulweg ni ga’ar, “Damur nang ko mang?”
Me lungug, “Siro’ ngom, dagnang.”
6 Fare engel e yog ngog ni nggu pi ngak Zerubbabel e re thin ney rok SOMOL: “Bay
mman’og ni gathi gelngin e salthaw rom, ma gathi gelngim, ya gelngig. 7 Tin be
magawon nigem nib ga’ ko pi burey e bayi ling u p’eowchem. Bay mu toy bayay fare
Tempel, ma nap’an e ga ra ayliy e bin tomur e malang nga gil’, ma bay i tolul e girdi ni
yad be ga’ar, ‘Rib fel’usun, rib fel’usun!’ ”
8 Miki yib reb e thin rok SOMOL ngog bayay. 9 Ni be ga’ar, “I Zerubbabel e yin’ e def
ko fare Tempel, ma ra mu’nag fare naun. Nap’an nra yodroy e pin’ey, ma girdi’ rog e
bay ra nanged ni rriyul’ ni gag e kug l’oegem ngorad. 10 (a) Bayi kireban’rad ya rib sag’al
e maruwel ni be yan. Machane bay ra guyed Zerubbabel ni ka be toy fare Tempel ni
dertal, me felan’rad.”
(b) Fare engel e ga’ar ngog, “Fa medlip i magal e aram fa medlip i lan owchen SOMOL
ni be changar u daken e fayleng.”
11 Ma aram mug fith ngak, “Mang e be yip fa gal ke gek’iy ni *olive* fan ni yow bayu
barba’ i charen fare tagil’ e magal? 12 Ma mangfan fa gal pa’ i pa’angin e gek’iy ni *olive*
u charen fa gal payep nib gol nma map e gapgep ni *olive* riy?”
13 Miki ga’ar ngog, “Mog, damnang fan?”
Me lungug, “Siro’ ngom, dagnang.”

3:8 Jer 23:5; 33:15; Zek 6:12 **4:10** Rev 5:6

14 Ma aram me ga'ar, "Irera' fagali pumo'on nike mel'eg row Got ke gapgep nagrow ni
ngar pigpiggow ngak, fare SOMOL ko polo' e fayleng."

5

Bangi babyor ni pilyeg e changar ngan guy ni be changeg

1 Gu sap bayay, ma aram mug guy bang i babyor ni kan bachiy ni be changeg u fithik'
e nifeng. 2 Me fitheg fare engel ko mang e kug guy. Mug ga'ar ngak, "Bbabyor ni kan
bachiy ni be changag u fithik' e nifeng; re babyor nem e guyey e fit n'umngin ma ragag
nge lal e fit radan."
3 Ma aram me ga'ar ngog, "Daken e re gi babyor nem e kan yoloy ngay e buch wa'athan
ni nge nad u daken e nam ni polo'. Ma barba' i yang ko re babyor nem e be yog riy ni
gubin e mororo' ni bay ni chuweg u daken fare nam; ma barba' i yang fare babyor e be
yog riy ni gubin e pi'in yad ma mow ni go' bogi ban'en e kiyra chuwegrad. 4 I SOMOL ni
Gubin ma Rayag Rok e be yog ni bay i l'oeg e re buch wa'athan ney nge yan, nge chuw
ngalan e naun rok e pi'in tamororo' nge lan e naun rok e pi'in ma mow ni go' bogi ban'en.
Ra par u lan e pi naun rorad ngar pired ni dakriy e fel' rorad."

Ba changar ni pilyeg ngan guy be' ni bpin u lan ba dug

5 Ma aram me yib i m'ug bayay fare engel me ga'ar, "Mu changar! Ke yib ban'en!"
6 Mug fith ni lungug, "Ba mang?"
Me fulweg ni ga'ar, "Ba dug, ni be yip fan e denen ko fare nam ni polo'."
7 Upongen fare dug e ni ngongliy ko plomow. Nap'an ni gu be yaliy, min pug upongen
ngalang, mu lan fare dug e bay be' ni bpin riy nike par nga but'!
8 Me ga'ar fare engel, "Re bpin ney e be yip' fan e kireb." Me chuchuy fare pin nga
but' u lan fare dug me fulweg e upong riy nga daken. 9 Mug changar ngalang mug guy
l'agruw i ppin ni yow be changag i yib ngog nib almarin porow ni bod pon e arche' ni
stork. Rabow ra chibiyew fare dug ngar changag nigew.
10 Mug fith fare engel ni lungug, "Uw e ngar fekew ngay?"
11 Me fulweg ni ga'ar, "Nga Babylon, ni aram e gin bay ra toyew e tempel riy ni fen.
Nap'an e yira mu' nag fare tempel, ma fare dug e bay ni tay u rom ngu'un meybil ngay."

6

Aningeg i Chariot ni pilyeg e changar ngan guy

1 Yaney ni pilyeg e changar rog e gguy aningeg i *chariot* nike yib u thilin l'agruw i burey
nib *bronze*. 2 Bin m'on ko fapi *chariot* e bogi os ni row e be girengiy, ma bin l'agruw e
bogi os nib talmor, 3 ma bin dalip e bogi os ni wechwech, ma bin aningeg e bogi os nib
wupwupnun'. 4 Ma aram mug fith fare engel nug ga'ar, "Siro' ngom, mang e be yip e pi
chariot ney fan?"
5 Me ga'ar, "Irera' fa aningeg yang i nifeng; ni kafin ra chuwgad u p'eowchen fare
SOMOL ko fayleng ni polo'."
6 Fare *chariot* ni be girengiy fapi os nib talmor e ra sorgad ko lel'och nga Babylon, ma
fa tinem e os nib wech e ra sorgad ko ngal, ma fa tinem e os nib wupwupnun' e ra sorgad
ko fare nam ni bay ko yimuch. 7 Nap'an e yib fapi os nib wupwupnun' ma ke guran'rad
ni ngranod ngar damit niged e fayleng. Me ga'ar fare engel, "Mmarod ngam damit niged
e fayleng!" — miyad yan. 8 Ma aram me tolul fare engel ngog ni ga'ar, "Fapi os ni kranod
nga lel'och nga Babylon e kar gapasaged e damumuw rok SOMOL."

Nta' chiylen ni ngan te'elyawnag Joshua

9 I pi' SOMOL e re thin ni ba'aray ngog. 10 Ni ga'ar, "Mu fek fapi tow'ath ni pi' e kalbus ni
Heldai, Tobijah, nge Jedayah, ngam man e chiney ko tabnaw rok Josiah nib mo'on ni fak
Zefaniah. Gubin fapi cha' ni ur kalbusgad u lan yu Babylon ni karsulod. 11 Mu ngongliy

ba te'elyaw ko silber nge gol ni kar pi'ed, ngam tay nga lolgen fare Prist ni Th'abi Ga', i Joshua nib mo'on ni fak Jehozadak. 12 Mog ngak ni be yog fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni be ga'ar, 'Fare mo'on ni yima pining Fare Pa'ngin ngak e bayi dammal ko gin bay riy me toy bayay fare Tempel rok SOMOL. 13 I ir e cha' ni bayi toy bayay fare Tempel me yag thawon e pilung ngak, ma bay i gagiyegnag e girdi' rok. Ma bayi sak'iy ba prist nga charen facha' ni be gagiyeg, mar maruwelgow u ta'bang u fithik' e gapas nge ta'reban'.' 14 Fare te'elyaw e ra par ni be puguran feni gilbugwan Heldai, Tobijah, Jedayah, nge Josiah u lan fare Tempel rok SOMOL."

15 Pumo'on ni yad ma par nib palog e bay rabad ngar ayuwgad i toy bayay fare Tempel rok SOMOL. Ma nap'an e ra lebug e maruwel riy, migmed nang ni fare SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ke l'oegeg ngomed. Yira mu'nag gubin e pin'ey ni fa'anra gimed ra yul'yul' ngam folgad ko tin keyog SOMOL ni Got romed ni ngan rin'.

7

I SOMOL ni gechignag e pi'in ma pag e abich ni darir yul'yul'gad ngay

1 U lan e bin aningeg e duw ni Darius e ir e pilung, ko rofen ni aningeg ko pul ni mereb ni (fare pul ni *Kislev*), me pi' SOMOL ba thin ngog.

2 Girdi' nu Bethel e ra l'oeged Sharezer nge Regemmelek nge pi pumo'on ni yad, ko fare Tempel rok SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni ngar meybil niged e fal'eg wa'athan rok SOMOL 3 ma ngar fithed ngak e pi prist nge pi profet e re de'er ni ba'aray: "Thingar udpired ni be kireban'dad ni bochan fare Tempel nike mogothgoth, ni ngu'ud paged e abich u lan e bin lal e pul ni bod ni kadrin'ed nike yo'or e duw ke mada' ko chiney?"

4 Irera' fare thin rok SOMOL ni taw ngog. 5 Ni be ga'ar, "Mog ko girdi' ko fare nam nge pi prist ni nap'an ni urpaged e abich ma yad be mawaw u lan e pi pul ni lal nge medlip u nap'an re medlip i ragag e duw ney, ma gathi gag e ur tedfag riy. 6 Abich ni urted nge garbod, e fan ko felfelan' rorad."

7 Irera' e n'en ni yog SOMOL u daken e pi profet ni kakrom ko fa ngiyal' ni kabfel' rogon yu Jerusalem ni kabsug ko girdi' ni gathi go' yochi binaw u charen e ba sug nag e girdi' ya ku erogon wuru' e binaw ko ley ni yumuch e nam nge ba' ni ngal u dapp'e ted.

Da un fol, aram tapgin e kalbus nga wuru' e nam

8 I SOMOL e pi' e bin ba'aray e thin ngak Zekariah: 9 "Kakrom e gu pi' e pi motochiyel ney ko girdi' rog: 'Thingar mu ted gimed ngay ni tin nib mat'aw e ngan rin', ma thingar i m'ug e gol nge t'ufeg nge wurengan' ni bayu thilmed ngomed. 10 Dab mu gafgow niged e pi'in ke yim' figirngirad, nge pi'in kanim' rorad, fa girdi' nu bang ni yad be par u fithik'med, ara be' nike t'uf e ayuw rok. Ma dab umu t'ared liben ni ngam gafgow niged bigmed.'

11 "Machane pi girdi'eg e ra gel niged lanin'rad ndar motoyilgad, ra ninged lanin'rad 12 miyad el elnag lanin'rad ni bod e malang. Ni bochan e dar motoyilgad ko fanow ni gog u l'ugun e pi profet ni urmoyed kakrom, ma aram mri gu damumuw. 13 Bochan e gu non ma dar motoyilgad, aramfan ni dagu fulweg taban e meybil rorad. 14 Bod bang i yiko' ni aw, gu tharbograd ngranod ra pired nga yug boch e nam. Re but' ney ni bfel' e ni pag ni dakuriy ban'en riy, ma dakuriy be' ni par riy."

8

I SOMOL e michmicheg ni ku ra fulweg yu Jerusalem nga rogon

1 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e pi' e re thin ni ba'aray ngak Zekariah: 2 "Kargum' ni bochan ni nggu ayweg yu Jerusalem ni fan e t'ufeg rog nib to'ar ngak e girdi' riy, nib t'ufeg nma k'aring ngeg nggu damumuw ko pi to'ogor rok. 3 Bay gu sul nga Jerusalem,

6:12 Jer 23:5; 33:15; Zek 3:8

ni fare binaw rog nib thothup, nggu par u rom. Re binaw nem e go' bay nnang ni aram
fare binaw nib yul'yul', nge fare burey rok SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni bay u nog
ni fare burey nib thothup. 4 Pi pumo'on nge ppin ni kar pilbithirgad ni yad ma kol e sog,
e bay kur sabalgad u but' u lukngun fare binaw. 5 Ma yu pa' i kanawo' riy e bay kisug
daken ko yochi pagel nge bulyel ni yad be fefal.
6 "Ran'ey e sana ra leamnag e pi'in ni magach ko fare nam ni dabiyag, machane dariy
ban'en ndabi yag rog. 7 Bay gu chuweg e girdi' rog ko pi nam ni kan fekrad ngay, 8 bay gu
fulwegrad u lan e ngek nge lan e ngal ngar pired u lan yu Jerusalem. Bay ra manged pi
girdi'eg, ma bay gumang Got rorad, mug gagiyeg nagrad u fithik' e yul'yul' nge mat'aw.
9 "Mu athamagil gad! Ya chiney e gimed be motoyil ko fapi thin ni i yog e pi profet
ko fa ngiyal' ni yibe filaeth e def ko Tempel rog ni ngan toy bayay. 10 Ma nga m'on
ko ngiyal'nem e dariy be' ni yag rok ni nge pi' puluwon be' ara ba gamanman nge
maruwel rok, ma dariy be' nrayag ni ayweg ir u pa' e pi to'ogor rok. Ya gu pingegrad
ngar togopluwgad ngorad. 11 Machane chiney e pi'in ra magay gad ni darm'ad e ba thil
rogon e tin bay gu rin' ngorad. 12 Bay ra yunged e woldug rorad u fithik' e gapas. Yuke
grape rorad e bay yib wom'ngin, me tugul e woldug u but', ma bayi yo'or yang e n'uw ni
ngi i aw. Gubin e pi tow'ath ney e bay gu pi' ngak girdi'en fare nam rog nra magachgad
ni yad bfos. 13 Gimed e girdi' nu Judah ngu Israel! Kakrom e pi girdi' nu bang e mang
ba yaba' ngorad ni bayi n'en me ga'ar bagyad ngak bagyad, 'Mang e yigi aw fare riya' ni
aw nga daken yu Judah ngu Israel ngom!' Machane bay gu aywegmed, ma aram e fa pi
girdi' nu bang e bay u roged ngorad ni ngar ga'ar gad, 'Mang e yigi yag ngom e pi tow'ath
ni yag ngak yu Judah ngu Israel!' Ere nge pagan'med ma dab mrusgad."
14 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar, "Nap'an ni k'aring e pi chitamangimed
kakrom e damumuw ngog, mug turguy e riya' ni nge yib ngorad ma dag thilyeg e leam
rog, mug pag nge buch ni aram rogon. 15 Machane chiney e kug turguy ni nggu fal'eg
wa'athan e girdi' nu Jerusalem ngu Judah. Ere dab mrusgad. 16 Ba'aray e tin ngu'um
rin'ed: Ngu'um weliyed e tin riyul' ngomed. Mu lan tafen e puf oloboch e tin nib mat'aw
e ngam rin'ed — ni ir e ra pi' e gapas. 17 Dab mu tanom niged wo'en ni ngam gafgow niged
bochi gimed. Dab mu mow gad ni gimed be micheg ban'en ni de riyul'. Gub fananikan
e sasalap l'ugun, nge tin nde mat'aw, nge mod yargal."
18 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e pi' e re thin ney ngak Zekariah: 19 "Fare pag
abich ni yima tay ko bin ni aningeg, lal, medlip, nge bin ragag e pul e nge par ni bogi
madnom ko felfelan' nge paslagan' rok e girdi' nu Judah. Thangri t'uf romed e tin rriyul'
nge gapas."
20 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar, "Bayi taw nga bangiyal' ni ba yo'or e
nam ni bayib e girdi' riy nga Jerusalem. 21 Girdi'en reb e nam e bayi lungurad ngak
girdi'en e tin ba'aram e nam, 'Nggu warod gu liyorgad ngak SOMOL ni Gubin ma Rayag
Rok nggu ninged e fel' wa'athan rok, ere mired ngdarod!' 22 Ba yo'or e girdi' nge boch e
nam nib ga' lungrad ni bay rabad nga Jerusalem ni ngar liyorgad ngak SOMOL ni Gubin
ma Rayag Rok miyad meybil ngak ni nge fal'eg wa'athrad. 23 U lan e pi rran nem e bayib
ragag e girdi' nu bang ra ga'argad ngak reb e *Jew*, 'Gamad ba'adag ni nggu uned ko gin
ngam man ngay, ni bochan e kug rung'aged ni bay Got rom.' "

9

Pi nam ni yad buguliyoror yu Israel ni yira pufthin nagrad

1 Irera' e thin rok SOMOL:
Ke turguy e gechig ni fan ko nam nu Hadrak nge fare binaw nu Damaskus. Gathi
kemus ni go' fapi ganong nu Israel ya kub mu'un fare tochuch nu Syria ngay nib milfan
ngak SOMOL. 2 Yu Hamath ni yow bmathil yu Hadrak e kub milfan ngak, ma ku erita'
fapi binaw nu Tyre ngu Sidon, ni bay urngin e pi salap rorad. 3 Tyre e kar yororiyed

taferad, ma kar ulungyed e silber nge gol ni yo'or nike bod feni yo'or e ab u but'!
4 Machane SOMOL e bay i chuweg gubin e tin bay ko re binaw nem. Bay i n'ag e pi machaf
nge falel' riy ngalan e day, ma fare binaw e bayi mo'oruf nga but'.
5 Fare binaw nu Ashkelon e ra guy e ran'ey me rus ngay. Fare binaw nu Gaza e ra
guy me gafgow ko amith nib gel. Ma ku arrogon yu Ekron, ni dabki pagan' ko pin'en
ni i lagan' ngay. Gaza e bayi par ni dakriy e pilung riy, mu Ashkelon e bay ni pag ni
dakriy e wulgo' riy. 6 Yugub ma'thuk e girdi' nra par u Ashdod; me ga'ar SOMOL, "Bay
gu sobut' nag gubin e pi Filistine ni tolngan' ney. 7 Bay dab kurked e ufin ni kabay e
racha' u fithik', fa reb e ggan nib ta'ay. Gubin e pi'in ra magachgad ni yad ba fos ni bay
ra manged barba' e girdi' rog ngar boded fare ke girdi' u lan e ganong rok Judah. Ekron
e bayi mang barba' e girdi' rog, ni bod ni rin' yu Jebus. 8 Bay gu matanagiy e nam rog nge
dabki th'um e salthaw u daken nga barba'. Dab kugpag e girdi' ni kireb nge gafgownag
e girdi' rog bi'id. Kug guy rogon nike gafgow e girdi' rog."

Fare pilung ni bay fini yib

9 Gimed e girdi' nu Zion, mfelfelan'gad, mfelfelan'gad!
Gimed e girdi' nu Jerusalem, mu garus niged e felfelan'!
Mu sapgad, pilung romed e be yib ngomed!
Be yib nib felfelan' ya ma gel ko pi to'ogor rok,
machane ba sobut'an', ma ke yib nike af nga daken ba dongki,
ke af nga daken ba fak e dongki.
10 Be ga'ar SOMOL,
"Bay gu chuweg e pi *chariot* ni fan ko mael u Israel,
mu gu chuweg e pi os ni bay u Jerusalem;
ma pi gat'ing ni yibe fanay ko mael e bay ni kirebnag.
Pilung romed e bayi gagiyeg nge aw e gapas u thilin e pi nam;
bayi gagiyeg u bang e day nge mada' nga bang,
me tabab ko lul' ni Eufrates nge yan i mada' ko yungi n'en ni mus e fayleng riy."

Girdi' rok Got e bay ni fulwegrad nga rograd ni ur moyed

11 Be ga'ar SOMOL,
"Bochan fare m'ag ni kug ngongliy u thildad,
ni racha' ko pi maligach e ke micheg,
aram fan ni ribay gupag e girdi' romed ngar chuwgad u pa' e to'ogor rorad,
ngar chuwgad u lan fare low ni mlik' nra kalbusgad riy u wuru' e nam.
12 Mu sulod, e pi kalbus u wuru' e nam ya chiney e ke yib e l'agan' romed;
mu sulod ko nam romed ndabki buch ban'en romed.
Chiney e gu be yog ngomed ni bay gu fulweg ngomed e pi fel' wa'athan
ni l'agruw yay nib yo'or ko pi gafgow ni ku'um ted.
13 Bay gu maruwel ngak yu Judah ni bod e gat'ing rok ba salthaw,
mu gu maruwel ngak yu Israel ni bod bogi gan e gat'ing.
Bay gu maruwel ngak e pumo'on nu Zion ni bod ba saydon,
ngar maelgad ngak e pumo'on nu Greece."

14 I SOMOL e bay yib i m'ug u puluwon e girdi' rok ngalang;
me yin' gan e gat'ing rok ni bod e uluch ni mat.
I SOMOL ni Th'abi Tolang e bayi thoy e rappa;
bayi yib u lan e yimuch u fithik' e yoko'.
15 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e bayi yoror rok e girdi' rok,
ma bay ra thirifed e pi to'ogor rorad u but'.
Bay ur tolulgad u fithik' e mael ni gowa girdi' nike balyang ko rrum,

miyad pu'og racha'en e pi to'ogor rorad;
ma bayi map' nge yan ni gowa racha'en ba gamanman ni maligach
nni kunuy ngalan baraba' i ban'en min pu'og nga daken e altar.

16 Ra taw ko rofen nem mi SOMOL e bayi yoror rok e tirok e girdi',
ni bod rogon ba tagafaliy e saf ni yoror rok e pi saf rok nge dabi buch ban'en rorad.
Ma bayi gal rama'enrad u lan e nam rok
ni bod rogon e malang nib tolang puluwon ni be gal ram'en ni bay ko te'eliyaw ko pilung.
17 Uw feni fel' nge feni fel'usun e re but' nem ni bayi par!
Pi'in ni bfel' yangren e yad ra gel mar ilalgad ko *grain* nge *grape* ni yad be kay.

10

I SOMOL ni micheg nra fal'eg rograd

1 Nning e n'uw ngak SOMOL u nap'an ni be sum yuwan e gek'iy ko yu duw. I SOMOL e ma pi' e manileng ni baye n'uw riy nge aw, ni nge galunglung nag e yung i flang ni fan ngak gubin e girdi'. 2 Girdi' e ma fith lanyan' e pi liyos nge pi tamanbay, machane fulweg ni yad ma pi' e go' ban ni dariy fan. Bochiyad e ma weliy fan e lik'ay, ma kemus ni yad ma olobochiyem; ya ayuw ni yad ma pi' e dariy fel'ngin. Ere girdi' e be goroy i yan ni bod e saf nike malog. Kar oloboch gad ni bochan e dariy be' ni be gafaliyrad.
3 Be ga'ar SOMOL, "Kar gu damumuw ngak e girdi' nu bang ni yad be yog e n'en ni nge rin' e girdi' rog, ma aram e nggu gechig nagrad. Girdi' nu Judah e ba milfarad ngog, ma gag SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, e bay gu aywegrad. Bay ra manged e pi os rog ko mael nib gel gelingrad. 4 U fithik'rad e bayi sum e pi'in nge yog e thin, pi tayugang', nge pi tolang ko salthaw ni ngar gagiyeg niged e girdi' rog. 5 Piyu Judah e bay ur gelgad ni bod e pi salthaw ni yad ma yotyot e pi to'ogor rorad u fithik' e rungdu' u lan e yupa' i kanawo'. Bay ra chamgad ni bochan SOMOL ni bay rorad, bay ur gelgad ni mus ngak fa raba' i salthaw ni yad ba falu' ni girdi'en e yan u os ma yad ra gel ngorad.

6 "Bay gu pi' gelngin e girdi' nu Judah;
ma bay gu ayweg e girdi' nu Israel ni dabi buch ban'en rorad;
ma bay i kireban'ug ngorad
nggu fulwegrad nga taferad.
Ni gowa dag fek owcheg rorad.
I Gag SOMOL ni Got rorad; bay ug fulweg taban e meybil rorad.
7 Girdi' nu Israel e ra yib gelingrad ni bod e pi salthaw,
ni yad ba felfelan' ni bod e pi'in kar unumed e wayin.
Pi'in owcharad e bay i par u wan'rad e re gel ney nra ted.
miyad felan' ni bochan e n'en nike rin' SOMOL.

8 "Bay gu pining e girdi' rog
ngar mu'ulung gad nga ta'bang.
Bay gu aywegrad ni dabi buch ban'en rorad
ma bay gu yo'or nagrad ni bod farad yo'or kafram.
9 Yug aram rogon ni gu pagrad ngar weargad ko pi nam i yan,
machane yad ra leam nigeg u lan e pi nam nem nib palog.
Yad nge pifakrad e yad ra fos
ma bay ra sulod nga taferad u ta'bang.
10 Piyu Egypt ngu Assyria e bay gu fulwegrad nga taferad
ngar pired u lan e nam rorad.

Ku bay gu tayrad ngalan yu Gilead ngu Lebanon ngar pired riy;
ga'ngin fare gi but' ni bay i sugnag e girdi'.
11 Nap'an ni yad ra th'ab dayin e gafgow rorad,
ma Gag SOMOL, e bay gu toy e pi n'ew,
me mlik' lan e lul' ni Nile nib to'ar.
Yu Assyria ni yad ba tolngan' e bay i sobut'anrad,
ma yu Egypt nib gel gelingrad e bay i m'ay gelingrad.
12 Bay gu pi' gelngin e girdi' rog;
ngu'ur liyorgad ngog ma yad be fol rog."
I SOMOL e keyog e pi thin ney.

11

Magawon ni tay e pi to'ogor rok piyu Israel

1 Lebanon, mu bing e pi mab rom,
ya nge longuy e nifiy e pi gek'iy rom ni *cedar*! *
2 Gimed e gek'iy ni *cypress* mu yorgad nib ga' lammed,
ya ke aw fapi gek'iy ni *cedar* nga but',
fapi gek'iy ni immoy nrib fel' ya'an e ke yim'!
Mu yor gad mi gimed dololoy' e gek'iy ni *oak* u Bashan,
ya fare loway nib chuwo' i gek'iy e kan th'ab nga but'!
3 Pi tayugang' e yad be yor u fithik' gafgowan';
ya ke chuw fel'ngirad!
Mmotoyilgad nga laman e pi gamanman ni layon ni yad be tolul,
ya ke mogoth e loway ni taferad u charen e lul ni Jordan!

L'agruw i tagafaliy e saf

4 Me ga'ar SOMOL ni Got rog ngog, "Mman u ya'an ni gur ba tagafaliy e saf rok fare
ulung i saf ni ngan li'rad. 5 Pi'in fak fapi saf e rli'ed fapi saf ma dan gechig nagrad; miyad
pi' e ufin riy nchuway' me lungurad, 'Ke sorok SOMOL! Ya kefel' rogdad!' Mus ko pi'in
ntagafaliy fapi saf ma darir rungyed yad."
(6 I SOMOL e ga'ar, "Bay dab kug runguy be' u daken e fayleng. I gag e bay gu tay gubin
e girdi' nga tan gelngin e pi'in yad ma gagiyeg nagrad. Pi tagagiyeg ney e bay ra kireb
niged e fayleng, ma dab gu ayweg e fayleng u pa'rad.")
7 Pi'in yad ma chuw'iy ma yad be pi' e saf nchuway' e ra fekedgag ni ngug maruwel,
ma aram mu gu mang ba tagafaliy e saf ko fa ran' i saf ni ngan li'rad ngarm'ad. Mug fek
l'agruw ler i lek': ni balay e gu tunguy fithingan "Fel'uwun'uy" ma balay e "Dachug." Ma
aram mu'ug chothowliy fa ran' i saf. 8 Dakiyag ni gu k'adan'ug rok dalip i tagafal saf, ni
dubrad dakenag, mug chuwegrad ni yad gubin u lan ta'ab pul. 9 Ma aram me lungug ko
fare ran' i saf, "Arme dab kug gafaliymed bingyal'. Tin nge yim' e ngan pag nge yim'. Tin
nge kireb e ngan pag nge kireb. Ma tin ni magach nib fos e bay ra chelgad ngorad ngu'ur
li'edrad." 10 Ma aram mug fek fare ler i lek' ni "Fel'uwun'uy" fithingan nggu t'ar, ni aram
e kug thang fare m'ag ni ngongliy SOMOL ngak gubin e nam. 11 Ere fare m'ag e math' e
rofen nem. Pi'in nra chuw'iyed miyad falchuway' ko saf e ur yaliyed gag, miyad nang ni
SOMOL e be non u daken e ngongol rog. 12 Mug ga'ar ngorad, "Fa'anra m'ag u wun'med,
migmed pi' puluwog. Machane fa'anra dubmed, migmed tay romed." Ma aram miyad
pi' guyey yang e silber ni puluwog.
13 Me ga'ar SOMOL ngog, "Mu tay ko chubgil u Tempel." Ma aram mug fek fa guyey
yang i silber, ni aram puluwog ni yad be leamnag, nggu tay ngalan e chubgil u Tempel.

* **11:1** GEK'IY NI CEDAR: Gek'iy e be yip fan e pi nam nib ga' lungun ara pi pilung rorad.

14 Ma aram mug t'ar fa ler ni l'agruw e lek' ni "Dachug," fithingan ni aram e dachug rok
yu Judah ngu Israel nike wagey.
15 Aram me ga'ar SOMOL ngog, "Ngam man u ya'an bayay fare tagafal saf, ni yaney
e ya'an be' ni dariy ban'en ni bfel' ngay. 16 Kug tay ba tagafal saf ni nge matanagiy fare
ran' i saf rog, machane der ma ayuweg e saf nike yib e riya' ngorad; fe gaweg e tin kar
maloggad, ara golnag e tin ke maad'ad, ara durwi'iy e tin ke magach nib fos. Me cheal
ngi i kay ufin e tin nib sugsug e saf mi i popof bugli'ayrad. 17 Re tagafal saf nem ndariy
rogon ngabang e ke riya'! Ken'ag fa ran' i saf rok. Mael e bayi thirif gelngin u but'. Bayi
yaf pa' me ma'ew e ba' ni mat'aw i lanmit."

12

Gel ni fen yu Jerusalem

1 Ba'aray e thin ni murung'agen yu Israel ni yib rok SOMOL, ni fare SOMOL ni filath
lanelang, me sunmiy e fayleng, me pi' e yafos ngak e girdi'. Be ga'ar, 2 "Bay gu tay yu
Jerusalem ni bod ba kap i wayin; pi nam ni bay u charen i yan e bay ra unummed miyad
thigthig ni bod e chingaw'. Ma nap'an ni yad ra kol yu Jerusalem, ma ku aram rogon ni
ku yad ra kol e pi binaw ni kabay u Judah. 3 Machane ra taw ko rofen nem, ma bay gu tay
yu Jerusalem ni bod bmalang nib tomal, nra nam nra guy rogon ni nge chibiy ngalang
e ra maad'ad. Gubin e nam nu fayleng e bay i ta'reb lungrad ni ngar cham gad ngay.
4 Rofen nem e bay gu k'aring e morus ngak e pi os rorad, mu gu balyang nag girdi'en e
yan u os. Bay gu matanagiy piyu Judah, ma pi os rok e pi to'ogor rorad e bay gu ma'ew
nagrad. 5 Ma aram e fa yuke girdi' nu Judah e bay ra ga'ar gad ngorad, 'Fare SOMOL ni
Got ni Gubin ma Rayag Rok e pi' gelngin ngak e girdi' rok nma par u lan yu Jerusalem.'
6 "Rofen nem e bay gu tay e fa yuke girdi' nu Judah ni bod ba nifiy u loway fa lan
bang i flang nike el wom'ngin e *grain* riy. Bay rthanged mit e girdi' u gubin e pi nam
nib liyegrad. Ma girdi'en yu Jerusalem e bay ur pired ni dabi buch ban'en rorad.
7 "I Gag SOMOL e bay gu pi' gelngin e pi salthaw nu Judah ngar gelgad nsom'on, ya
nge dab ni leamnag ni pi'in owchen David nge girdi' nu Jerusalem e yad ba sorok boch
ngak piyu Judah. 8 Rofen nem e bayi yoror SOMOL rok e pi'in yad ma par u Jerusalem,
mus ko pi'in ntha'bi me'waer u fithik'rad ma bay ra gelgad ni bod David ni immoy. Pi'in
owchen David e bay ra gafaliyed yad ni bod ba engel rok Got, ma bod Got. 9 Rofen nem
e bay gu thirif u but' urngin e pi nam ni yad be mael ngak yu Jerusalem.
10 "Bay gu suguy laniyan' e pi'in owchen David, nge tin kabay e girdi' u Jerusalem ko
kan nthothup ko wurengan' nge kan nthothup ko meybil. Bay ra changargad ngak fa en
kar yip'ed ko sarey ke yim', miyad yornag ni bod be' ni yornag be' ni fak ni kari ma'agrag
rok. Bay ra yorgad nrib gel ni bod be' ni yornag e bin nganni' e pagel u fak. 11 Rofen nem
e yira yor u Jerusalem nrib gel ni bod nni yornag Hadad Rimmon u daken fagi tafelfel'
nu Megiddo. 12-14 Ra reb e tabnaw ko re nam nem ma bay ur mowawgad; fapi tabnaw ni
owchen David, nge Nathan, nge Levi, nge Shimei, nge urngin e pi tabnaw ni kabay. Ra
reb e tabnaw ma yad be mowaw rorad, ni ppin ngabang, ma pumo'on ngabang ni yad
be mowaw.

13

1 SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar, "Rataw ko ngiyal' i n'em ma bayi mab ba
alublub ni nge machalbog nag e pi'in owchen David, nge girdi' nu Jerusalem ko den'en
nge liyor ko liyos ni yad be tay. 2 Ma rofen nem e bay gu chuweg fithngan e pi liyos
u daken e re nam ney, nge dab ku'urbad ngan'uy. Ma ku bay gu chuweg u daken e re
nam ney e pi profet ni go' bogi ban'en, mug chuweg u wun'uy chogowen e pi liyos ni
nga un tayfan. 3 Ma fa'anra m'ug be' ni be ga'ar e ku ir reb e profet, ma chitamngin
nge chitinngin e bay rogew ngak ni aram e thingar nli' ngem', ni bochan e be yog ni be

weliy e thin rok SOMOL, machane go' ban e be weliy. Ma nap'an nra yi'iynag ban'en
ma chitamngin nge chitinngin e yow ra yip' ko sarey nge yim'. 4 Rofen nem e dariy ba
profet ni ku ra ufanthin ko tin ma pilyeg e changar rok ngi i guy, ara i yan u ya'an e
profet, fa chuw nga madan e profet nib matharthar ni fan e nge ban nag e girdi'. 5 Ya
ra ga'ar, 'Gathi gub profet, ya gub girdi'en e milay' — maruwel u milay' e gu ma rin' u
n'umngin e yafos rog.' 6 Ma fa'anra fith be' ngak ni ga'ar, 'Mang e tin be'er e maad'ad u
daken ngarngorrem?' Ma ra fulweg ni ga'ar, 'Ma'ad'ad ni gu tay u tabnaw rok e tafger
rog.' "

Ba thin nnog ni ngan li' ba tagafal saf rok Got

7 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e ga'ar, "Saydon, mu od ngam cham ngak fare
tagafaliy e saf nma maruwel rog! Mu li' ngem', nge wagey fapi saf. Bay gu cham ngak
pi girdi'eg, 8 ma girdi' ni bay yim' ko re nam ney e l'agruw yay nib yo'or ko tin ra magey.
9 Bay gu sikengnag e tin kar mageygad, ma bay gu be'ech nagrad ni bod e silber ni yima
be'ech nag ko nifiy. Bay gu sikeng nagrad ni bod ni yima sikengnag e gol. Ma aram e bay
ra meybilgad ngog, mug fulweg taban e meybil rorad. Bay gog ngorad ni yad pi girdi'eg,
ma bay roged ni Gag e Got rorad."

14

Jerusalem nge pi nam

1 Fare rran ni bayi par SOMOL nga tagil' e pufthin e ke chugur. Ma aram e bay ni fek
u fithik' e yargal urngin e tin fen piyu Jerusalem, pi chugom nem ni kan fek u fithik'
e yargal e yira f'oth u p'eowchemed. 2 I SOMOL e bayi kunuy e pi nam nga ta'bang ni
ngar m'aged e mael nga Jerusalem. Yira kol fare binaw, min giliw nag urngin e chugum
ko pi naun, min mod yargal ko ppin ngan kolrad u gelngiy. Ma baley u gathon fare
binaw e bay ni fekrad ni kalbus nga wuru' e nam, machane pi'in yad ra magey e dab
kun nchuwegrad u lan fare binaw. 3 Ma aram e bay yan SOMOL nge cham ko fapi nam
ni bod niki i cham ngorad kakrom. 4 Rofen nem e ra sak'iy nga daken fare Burey ni *Olive*,
ni bay ko ngek u Jerusalem. Ma aram e fare Burey ni *Olive* e bayi sey ko ngek i yan ko
ngal nge ruw raba', me aw ba loway nib ga' u thilin. Barba' fare burey e ra kan, ko lel'och,
ma barba' riy e ra kan ko yimuch. 5 Gimed ra mil ngam thumur gad u lan e re loway ney
nike ki'eg fare burey ni l'agruw guruy. Gimed ra mil ni bod e pi chitamangimed kakrom
u nap'an ni yib fare durru' fa ngiyal ni Uzziah e Pilung nu Judah. I SOMOL ni Got rog e
bay yib nike un urngin e pi engel ngak.

6 Rofen nem e bay dabki yib e garbeb nge ayis, 7 ma ku dabki nep'. Yug bay i par
nib rran, ni mus ko ngiyal' nma nep' riy. Re ngiyal' nra yodrom e pin'ey e kemus ni
go' SOMOL e manang.

8 Rofen nem e ra map' e ran nma pi' e yafos u Jerusalem, baley ko pi ran nem e
bay i map' ngalan fare gi day ni *Dead Sea*, ma baley riy e bay i map' ngalan e day ni
Mediterranean. Bay i map' e re ran ney ni gubin ngiyal' u gubin e duw, nnap'an e yal'
nge n'uw. 9 Ma aram e bayi mang SOMOL e pilung u fayleng ni ga'ngin; gubin e girdi' e
bay ra liyor gad ngak ni ir Got miyad nang ni ku ireram fithingan.

10 Fagi binaw ni ga'ngin ni mus u Geba ko lel'och, nge mada' nga Rimmon ko yimuch
e bay ni pacheg nge ta'reb foyen. Yu Jerusalem e bayi tolang ngak urngin e pi binaw nib
liyeg. Fare binaw nu Jerusalem e tabab ko fare Garog ni Benjamin nge mada' ko fare
Garog ni Tabthung, ko fa gin ni immoy ba garog riy kakrom, miki yan ko fare Wulyang
rok Hananel, nge mada' ko fare n'en ni yima udiy e wayin rok e en pilung riy. 11 Bayi
par e girdi' u rom u fithik' e gapas, dakuriy be' nra yib nag e cham ngorad.

12 I SOMOL e bayi pag e m'ar ni ubchiya' nge yib ngak urngin e pi nam ni yad ma mael
ngak yu Jerusalem. Ufin u dowrad e bayi malad nge chuw u nap'an ni kayad bfos; lan
owcharad nge balwothrad e ku ra malad nge chuw.
13 Rofen nem e bayi balyang nag SOMOL lanin'rad miyad rus ni yad gubin nra bagyad
me cheal nge cham ko en nu charen. 14 Pumo'on nu Judah e bay rcham gad ni ngar
yoror gad rok yu Jerusalem. Bay rfeked u fithik' e yargal gubin e falel' rok e pi nam ni
gol, silber, nge mad ni yo'or.
15 Bay ba liliy ni ubchiya' ni bayib ngak e pi os, nge mule, nge kamel, nge dongki nge
nga daken gubin e gamanman u lan e gin ma par e pi to'ogor riy.
16 Ma aram e gubin e pi'in nra fos gad ko pi nam nu ur chamgad nga Jerusalem e bay
ranod ngaram ni yu duw ni ngar liyorgad ngak SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni ir e
pilung miyad madnomnag fare Madnom ko Nochi Naun. 17 Fa'anra siyeg reb e nam ni
nge yan nge liyor ngak SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ni ir e pilung, ma aram e dabki
aw e n'uw nga daken e nam rorad. 18 Fa'anra siyeg piyu Egypt ni ngar madnom niged e
Madnom ko Nochi Naun, ma aram e bayi aw fare liliy ngorad nma pi' SOMOL nge yan
ngak e pi nam ni yad ma siyeg ni ngar uned ko madnom. 19 Irera' e re gechig nra mul nga
daken yu Egypt nge nga daken gubin e nam ni fa'anra dab ra madnom niged e Madnom
ko Nochi Naun.
20 Rofen nem e mus ko beal nikan m'ag nga tan l'ugun e os ma kani ker e yu bug i thin ni
ba'aray nga daken "Kan og nag ngak SOMOL." Pi th'ib ni yima lum riy u Tempel e ta'reb
feni tabgul ko fa yu raba' i dabiy u mit e altar. 21 Gubin e pi th'ib u lan yu Jerusalem
ngu Judah ni ga'ngin yang e ngan fael nga bang ni ngan fanay ko bangbengen e liyor
ngak SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok. Girdi' ni yad ma pi' e maligach e yad ma lum ko
pi th'ib nem ngu'ur lith'ed e ufin ni maligach riy. Ra taw ko ngiyal'nem, ma dakriy reb
e pi tafalchuway' u lan e Tempel rok SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok.

BABYOR NI MALAKI

Murung'agen e Re Ke Babyor Ney

Fare Babyor ni Malaki e ni yoloy nga tomuren ni kan toy fare Tempel bayay, ko duw ni gonapan 500 u m'on ndawori yib Kristus. I weliy Malaki ni profet ngak e pi prist nge girdi' ni ngar ted bayay nga tagil' ferad yul'yul' ko fare m'ag ni ngongliy Got u thilrad. Ya i par e girdi' rok Got nib kireb pangirad ma bkireb rogon e pigpig rorad ngak Got. Pi prist nge girdi' e ur ban niged Got ni bochan e da ur pi'ed ngak e pin'en ni susun e ngu'ur pi'ed ngak, ma da ur folgad ko thin rok. I Somol e bayi gechignag e girdi' rok me mat'aw nagrad ngak, ma u m'on ni nge yib ma bayi pi' e mol'og rok nge fal'eg rogon e kanawo' me weliy ngak e girdi' murung'agen e m'ag rok Somol.

Gathon e Re Ke Babyor Ney

Pi denen rok yu Israel 1:1—2:16
Pufthin rok Got nge wurengan' 2:17—4:6

1 Ba'aray e thin ni pi' SOMOL ngak Malaki ni nge weliy ngak piyu Israel.

T'ufeg rok SOMOL ni fen yu Israel

2 Be ga'ar SOMOL, "Gubin ngiyal ni gimed bt'uf rog."
Miyad fulweg nra ga'ar gad, "U rogon ni kam dag ngomad ni gamad bt'uf rom?"
Me fulweg SOMOL ni ga'ar, "I Esau nge Jakob e ruw i walag ni pumo'on, machane ba t'uf Jakob rog nge pi'in owchen, 3 ma dabug Esau nge pi'in owchen. Kug kirebnag e binaw rok Esau ni go' burey kug pi' e gi binaw nem ngak e gamanman ni malboch."
4 Yu Edom, ni yad e pi'in owchen Esau, e fa'anra lungurad, "Pi binaw rodad e ka ni kirebnag, machane bay da ngongliyed nge sul nga rogon," machane fulweg rok SOMOL ngorad e be ga'ar, "Ngani pagrad ngar muruwliyed, ya bay gu sul ngay nggu kirebnag bayay. Ma bayi yog e girdi' fithingan e pi binaw nem ni Binaw Nib Kireb, ma ku bay ntunguy fithingrad ni, 'Fare nam ni bay i par SOMOL nib damumuw ngorad ndariy n'umngin nap'an.' "
5 Girdi' nu Israel e yad ra guy e ran'ey nga owcharad, ma bay ra ga'argad, "I SOMOL e rib gel gelngin ma ku errogon u wuru' e nam nu Israel!"

SOMOL ni puwan' ngak e pi prist

6 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar ngak e pi prist, "Pi'in bitir e yad ma liyor ko gal labthir rorad, nge pi tapigpig e yad ma liyor ko pi masta rorad. I gag e chitamangimed, ere mangfan ni damur liyorgad ngog? Dubmed gag, ma ke chiney ma gimed be fith ngog ni gimed be ga'ar, 'Uw rogon ni dubmad gur?' 7 Ba'aray rogon, bochan e gimed be maligachnag e ggan nde fel' u daken e altar rog. Ma aram e gimed be fith ni be lungmed, 'Uw rogon ni dagur ted fam?' Bay gog ngomed ni be m'ug e fananikan romed ko altar rog. 8 Ngiyal' ni gimed ra fek i yib ba gamanman nib malmit ara ba m'ar ara ba mugutgut ni ngam maligach niged ngog, ere gimed be leamnag ni dariy ban'en nib kireb riy? Ere mpi'ed ba gamanman ni aram rogon ngak governor ngam guyed! Gur ra felfelan' ngomed me gol ngomed?"
9 Gimed e pi prist, mu fithed Got ni nge gol ngodad ngam guyed. Ya dabi fulweg taban e meybil romed, ma gimed e kireb romed. 10 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar, "Gu be athapeg ni mang e ning bigmed mban e Tempel, ya nge dab kumu k'oreged e nifiy nib mm'ay fan u daken e altar rog. Ya kam kirebgad u wun'ug; dabi fel' u wun'ug e pi maligach ni gimed be fek i yib ngog. 11 Girdi' u gubin yang u fayleng e yad be liyor ngog. Gubin yang ni yad be urfiy e *incense* riy ngar pi'ed ngog ma yad be pi' e tin ni bfel' e

maligach. Yad gubin ni yad be liyor ngog! 12 Machane gimed e dakumur liyorgad ngog,
ya ka mogned ndariy fan e altar rog, ma kigmed be pi' e tin ndubmed e ggan u daken.
13 Ke lungumed, 'Ke chalabdad ko pin'ey ni urngin!' Ma gimed be tartareg lechngen
p'ethungmed ngog. Gimed ra maligach ngog me pi' bigimed ba gamanman ngog ni
iring, ara reb nib marwoth ara bm'ar. Gimed be finey nra fel' u wun'ug e pin'nir? 14 Nge
kireb wa'athan e en nra sasaliyeb nge li' ba gamanman ni gathi rib fel' nge pi' ngog ni
maligach, ma bay reb e gamanman ni bfel' u fithik' e gamanman rok nike micheg ngog
ni nge pi' ngog. Ya gag e pilung ni ga', girdi' nu gubin e nam e bay madgug u wun'rad."

2

1 I SOMOL ni Gubin Ma Rayag Rok e ga'ar ko pi prist, "Ba'aray e n'en ni ngam rin'ed:
2 Thingar mu liyor gad ngog ko ngongol romed. Fa'anra dab motoyilgad ko n'en ni gu be
yog, ma aram e bay gu bucheg wa'athmed. Bay gu gagiyegnag nge dabki fel' rogomed
ko pin'en ni bfel' ni be yag ngomed. Kug mu' i gagiyegnag ni nge kireb, ya damur ted
ngan'med e tin kugog ni ngam rin'ed. 3 Bay ggechig nag pifakmed mug gichiy owchemed
nga fithik' i t'ay e pi gamanman ni gimed ma maligach ngay, bay gu n'agmed nga fithik'
e tar. 4 Ma aram e bay mu nanged ni gag e kugog e re bugithin ney, ya nge par fare m'ag
romad e pi prist, ni aram e pi'in owchen Levi ni dabi math'.
5 "U lan fare m'ag rog e gu micheg ngorad e yafos nge fel' rogon, ma irera' e n'en nug pi'
ngorad, ya nge yag nra ted fag. Pi rran nem e ur ted fag mi i par madgug u wan'rad. 6 Ma
tin nib mat'aw e ur filed ko girdi', ma gathi n'en nib kireb. Ma ug pired ni bfel' thilmad;
gathi kemus ni go'yad e ur rin'ed e tin nib mat'aw, ya ku'ur ayuweged bokum e girdi' ni
ngar taleged i rin' e tin ba kireb. 7 Ri maruwel rok e pi prist ni ngar filed e tin riyul' u
murung'agen Got. Girdi' e susun e ngranod ngorad ngar filed e tin nib m'agan'ug ngay,
ya yad e pi tafek thin rok SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok.
8 "Machane gimed e pi prist e kam pi'ed keru'med ko bin nib mat'aw e kanawo'.
Machib ni gimed be tay e ke waliy bo'or e girdi' kar ngongliyed e kireb. Kam th'abed
fare m'ag ni gu ngongliy u thildad. 9 Ere bay gu gagiyegnag nge dabuymed e girdi' nu
Israel, ya damur folgad ko tin lanin'ug, ma fa'an bay mmachib niged e girdi' rog, ma
damur ayuweged yad ni ta'ab rogon."

Girdi' nda ur yul'yul'gad ngak Got

10 Gathi gadad gubin ni ta'reb e chitamangidad? Gathi ta'ab Got e sunmiydad ni gadad
gubin? Ere mangfan ni gadad be th'ab e tin ni kad micheged ngodad ni ngad rin'ed, ma
mangfan ni gadad be fananikay fare m'ag ni ngongliy Got u thilrad e pi chitamangidad
kakrom? 11 Girdi' nu Judah e kar th'abed e n'en nra micheged ngak Got kar ngongliyed
ban'en nrib kireb u lan yu Jerusalem nge ga'ngin fare nam. Kar ta'ay niged fare Tempel
nrib t'uf rok SOMOL. Pumo'on e kar le'engiyed e ppin ni yad ma meybil ngak yugu boch
e got. 12 Manga yigi chuweg SOMOL u fithik' e girdi' rok nu Israel e en ni be rin' e pin'ey,
ma dabki pagrad ngar'uned ko maligach nma pi e re nam nem ngak SOMOL ni Gubin
ma Rayag Rok.
13 Ku ba'aray reb e ban'en ni gimed be rin'. Kam lumach niged e altar rok SOMOL
ko lu' ni gimed be yor ma gimed be dololoy', ya dakir fek e pi maligach ni gimed be fek
i yib ngak. 14 Ma gimed be fith ko mangfan ni dakir fel e maligach romed. Bochan e
manang ni kam th'ebed e michmich ni mu ted ngak pi le'engimed ni mu mabgol gad ni
ki gimed bpagel. I ir chagilem, ma ka mu th'ab e n'en nim micheg ngak, ni yug aram
rogon nim micheg u p'eowchen Got ni ga ra yul'yul' ngak. 15 Gathi Got e taymew ni kam
ta'ab dowefgow ma ta'reb lanin'mew? Mangfan ni yodrom nag? Bochan e ngam diyen
niged e bitir, ni bitir nriyul' ni girdi' rok Got. Ere mu ted u gil' e n'en nim micheged ngak
pi le'engimed ni dabi thil. 16 I SOMOL ni ir e Got rok piyu Israel e be ga'ar, "Kug dabuy
e mabgol ni be wear. Kug dabuy ni bayi n'en me ngongliy bigimed e binem e pa' nrib

kireb ngak le'engin. Ere nge bigimed me ayuweg ir, ma dab kum thiliyeged e tin ni kam micheged ni kamogned ni bay um pired ni gimed ba yul'yul' ngak pi le'engimed."

Rofen ni nge taw e pufthin e ke chugur

17 Ke aw parwon SOMOL ko thin romed. Machane be lungumed, "Ni uw rogon ni kug
aw niged parwon?" Ya gimed be ga'ar, "I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be leamnag
ni urngin e girdi' ni be ngongliy e kireb e bfel'; ya ba'adagrad." Ara gimed be fith ni be
lungumed, "Bu uw fare Got ni yima leamnag nma rin' e tin nib mat'aw?"

3

1 Fulweg rok SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok ko re bugithin ney e be ga'ar, "Bay gu l'oeg
ba tafek thin rog nge ngongliy rogon e kanawo' rog. Ma aram e fare SOMOL ni gimed
be changar nag e bay mu gin gad ma keyib ko Tempel rok. Fare tafek thin ni gimed be
finey ni mang e yug mu guyed e bayi taw ni nge weliy murung'agen e m'ag rog."
2 Machane mini' e rayag rok ni nge lubeg e re rran nem ni bay yib riy? Mini' e rayag
rok ni nge par nib fos ko ngiyal' nra yib i m'ug? Ir e bod rogon ba soap nib gel, fa bod e
nifiy nma ranran nag e wasey nge chuweg e chabung u fithik'. 3 Ra yib ni nge pufthin ni
bod be' ni nge chuweg chabungen me machalbog nag e silber. Bod be' nma maruwel ko
wasey nma chuweg chabungen e silber nge gol, e aram rogon fare tafek thin rok SOMOL
nra machalbog nag e pi prist, ya nge yag nra feked i yib ngak SOMOL e tin nib mat'aw
e maligach. 4 Ma pi maligach ni bayi pi' e girdi' nu Judah ngu Jerusalem ngak SOMOL e
bayi fel' u wan', ni bod rogon ni ur rin'ed kakrom.
5 Be ga'ar SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, "Bay gub gu m'ug u fithik'med ni nggu
pufthin, ma bay gu welthin nib togopluw ngak e pi'in yad ma pig, nge pi'in yad ma par e
girdi' ni gathi mabgol rorad, nge pi'in yad ma lifith l'ugunrad u tafen e puf oloboch, nge
pi'in yad ma ban nag e pi'in yad be maruwel rorad ngu'ur pi'ed puluwrad ni buch'uw,
nge pi'in yad ma gafgownag e pi'in ke yim' figirngirad, nge pi'in kanim' rorad, nge girdi'
nu bang, nge gubin e pi'in ndarir ted fag."

Ta'ab guruy u ragag guruy ban'en ni yibe pi' ngak SOMOL

6 "I gag e SOMOL ma ri dab gu thil. Ere gimed e pi'in owchen Jakob e dawor mmalog
gad e chiney. 7 Gimed bod e pi chitamangimed ni kakrom, ya kam pi'ed keru'med ko pi
motochiyel rog dakumur folgad riy. Mu chealgad ngam sulod ngog, mu gu cheal nggu
sul ngomed. Machane gimed be fith ni be lungmed, 'Mang e thingar gu rin'ed me yag ni
ngug chealgad nggu sulod ngom?' 8 Nggu fithmed, gur bmat'aw ni nge mororo' be' ngak
Got? Dangay, machane gimed be mororo' ngog. Ma gimed be fith ni be lungumed, 'Uw
rogon ni kug mororo' gad?' Ko ragag e pasent ko tin bay romed nge tin ngam ognaged.
9 Ke buch wa'athmed ni gimed gubin, ya girdi'en e re nam ney ni polo' e yad be mororo'
rog. 10 Mu feked i yib nga Tempel, ni urngin u gubin, ragag e pasent ko tin ba' romed, ya
nge yib e ggan nga naun rog. Mu sikeng niged gag, mi gimed guy ni bay gu bing mban
e tharmiy mu gu pu'og nga dakenmed e pin'en ni bfel' nge pag e fol riy. 11 Ma aram e
dab kug pag e pi chachangag nge longuy e woldug romed, me par yungi milay' romed
ni *grape* nike sug ko *grape*. 12 Ma aram e girdi'en urngin e pi nam e bay rogned ni gimed
ba felan', ni bochan e bayi par e nam romed ni ba nam ni bfel' ni ngu'un par riy."

I Got ni micheg nra runguy e girdi'

13 Be ga'ar SOMOL, "Kam thibthib niged gag, machane ke lungumed, 'Mang e ku
gogned ni murung'agem?' 14 Ke lungumed, 'Mm'ay fan e pigpig ni ngan tay ngak Got.
Dakuriy fan ni ngad rin'ed e tin be yog, fa da guyed rogon ni ngad daged ngak SOMOL
ni Gubin ma Rayag Rok nike kolngan'dad ko tin kad rin'ed. 15 Ya gadad be guy ni pi'in
yad ba tolngan' e yad ba felfelan'. Ma pi'in yad be ngongliy e kireb e gathi kemus ni be

yo'or ban'en rorad, machane ku yad be sikengnag e gumaen' rok Got ko kireb ni yad be ngongliy ma der buch ban'en rorad.' "

16 Ma girdi' ni bay madgun SOMOL u wun'rad e ur welthingad ngorad, ma be motoyil
SOMOL ngorad me rung'ag e thin ni yad be yog. Bay ba ke babyor rok ni kan yoloy
ngay murung'agen e pi'ini bay madgun SOMOL u wun'rad ma yad be tayfan. 17 Be ga'ar
SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok, "Bay ra manged e tirog e girdi' ko chirofen ni bay gu
maruwel, ma bay ra pired ni kari mil suwrad ngog. Bay gu runguyrad ni bod e gal labthir
ni yow ma runguy pifakrow ni yad be pigpig ngorow. 18 Girdi' rog e bay kur guyed bayay
e n'en nib thil u thilin e pi'in yad mmat'aw nge pi'in yad be ngongliy e kireb, ngu thilin
e en ni be pigpig ngog nge en nder pigpig ngog."

4

Fare rran rok SOMOL ni bay yib

1 I SOMOL ni Gubin ma Rayag Rok e be ga'ar, "Nap'an ni bayi taw ko fare rran ma
bayi mo'oruf e pi'in tolngan' nge girdi' ni kireb e leam rorad ni bod e pan nike mlik'.
Rofen nem e yad ra mo'oruf ni dariy bochyang rorad nra magay. 2 Machane gimed e
pi'in gimed be fol rog e rayib gelngig nma ayuwegey nga dakenmed ni bod ram'en e yal',
me gol nagmed. Ra puf mat'awmed ma gimed ra felfelan' ni bod rogon pifak e garbaw
nni bing e chum rorad ngranod nga wuru'. 3 Bay mu gelgad ngak e pi'in nib kireb, ma
bay ra boded e fiyath u tan e rifrif u aymed ko rofen ni ba'aram ni bay gu maruwel.

4 "Mu leam niged e pin'en ni i machibnag e tapigpig rog i Moses, ni fapi motochiyel
nge fonow ni gu pi' ngak u daken e Burey ni Sinai ni fan ngak urngin e girdi' nu Israel
ni ngar folgad riy.

5 "Machane u m'on ndawori taw e re rran nem rok SOMOL, ni aram fare rran ni ba ga'
ma ba gel e gafgow riy, e bay gu l'oeg fare profet i Elijah nge yib ngomed. 6 Ma aram e
bayi fulweg e pi matam nge pi bitir nga ta'bang bayay. Ma fa'anra dangay ma gu ra yib
nggu kirebnag e nam romed."

GOSPEL ROK MATTHEW

Fare Gospel rok Matthew e be weliy fare thin ni bfel' ni murung'agen Jesus ni ir fare Tabiyul. U daken Jesus e tay Got nga tagil' e tin ni micheg ngak girdi'en ko bin Kakrom e M'ag. Re Thin Ni Bfel' ney e fan ngak e girdi' nu fayleng ni polo', ma gathi kemus ni fan ngak e girdi' nu Israel, ni yad fapi girdi' ni i par Jesus u fithik'rad, ya ni gargeleg u Israel.

Som'on ko Gospel rok Matthew e bay riy murung'agen Jesus nni gargeleg, ma migid e bay riy murung'agen e tawfe ntay ngak Jesus nge murung'agen mo'onyan' ni i guy rogon ni nge denen Jesus. Ma aram e ku bay riy rogon e machib ni i tay Jesus u Galile ma be golnag e pi'in nib m'ar u rom. Ma migid riy e bay murung'agen e milekag rok Jesus u Galile nga Jerusalem, nge pin'en ni buch ko bin tomur e wik ko par rok Jesus u fayleng, nge murung'agen nni kuruthnag nge fos ko yam' ni tay.

Re Gospel rok Matthew ney e be dag ni Jesus e ir fare Sensey nib th'abi fel', ni bay mat'wun ni be weliy fan e Motochiyel rok Got, ma be fil murung'agen e gagiyeg rok Got ngak e girdi'.

(1) Yu guruy ni 5–7 e bay riy murung'agen e machib ni tay Jesus u daken e burey, ni aram e be fil ngak e pi'in kar manged girdi'en e gagiyeg rok Got rogon e wok ni bfel' nib m'agan' Got ngay, nge tin nthingar rrin'ed, nge tin nra fel' rogorad riy, nge gin ni yad be sor ngay ni aram e yafos ndariy n'umngin nap'an. (2) Guruy ni 10 e bay riy murung'agen Jesus ni be fil ngak fa ragag nge l'agruw i gachalpen urngin e tin ni bay fan ko maruwel rorad. (3) Guruy ni 13 e bay riy e fanathin ni murung'agen e gagiyeg rok Got. (4) Guruy ni 18 e be weliy rogon nma ngongol e pi'in kar manged gachalpen Jesus. (5) Guruy ni 24–25 e be weliy murung'agen e tin tomur e rran ko re fayleng ney nge wub ni bay tay Kristus.

Tin ni bay riy

Gargel ntay ngak Jesus nge fithingan e pi ga' rok ni tabab rok Abraham 1:1—2:23
Machib nge tawfe ni i tay John nma tawfe 3:1–12
Tawfe ntay ngak Jesus, nge mo'onyan' ni i guy rogon ni nge denen Jesus 3:13—4:11
Jesus ni be machib ma be ayuweg e girdi' nu Galile 4:12—18:35
U Galile nga Jerusalem 19:1—20:34
Bin tomur e wik ni immoy Jesus u Jerusalem nge pi binaw nib chugur ngay (21:1—27:66)
Fos ko yam' ni tay Jesus nge rogon ni i m'ug u fithik' girdi'en 28:1–20

Babyoren e pi ga' rok Jesus Kristus
(Luke 3:23-38)

1 Ireray babyoren e pi ga' rok Jesus Kristus, ni be' ni owchen David, me David e be' ni
owchen Abraham.
2 I Abraham e chitamngin Isak; me Isak e chitamngin Jakob; me Jakob e chitamngin
Judah nge pi walagen Judah. 3 Judah e chitamngin Perez nge Zerah (ma chitiningrow
e Tamar); Perez e chitamngin Hezron; me Hezron e chitamngin Ram; 4 me Ram
e chitamngin Amminadab; me Amminadab e chitamngin Nahshon; me Nahshon e
chitamngin Salmon; 5 me Salmon e chitamngin Boas (me Rahab e chitiningin); me Boas
e chitamngin Obed (me Ruth e chitiningin); me Obed e chitamngin Jesse; 6 me Jesse e
chitamngin David ni Pilung.

Me David e chitamngin Solomon (ni chitiningin e leengin Uriah); 7 Solomon e
chitamngin Rehoboam; me Rehoboam e chitamngin Abijah; me Abijah e chitamngin
Asa; 8 me Asa e chitamngin Jehoshafat; me Jehoshafat e chitamngin Joram; me Joram e

chitamngin Uzziah; 9 me Uzziah e chitamngin Jotham; me Jotham e chitamngin Ahaz;
me Ahaz e chitamngin Hezekiah; 10 me Hezekiah e chitamngin Manasseh; me Manasseh
e chitamngin Amon; me Amon e chitamngin Josiah; 11 me Josiah e chitamngin Jekoniah
nge pi walagen Jekoniah, ko fa ngiyal'nem ni fa'an nni fek piyu Israel nga Babylon.
12 Ma nga tomuren ni kan fek piyu Israel nga Babylon me Jekoniah e chitamngin
Sealtiel; me Sealtiel e chitamngin Zerubbabel; 13 me Zerubbabel e chitamngin Abiud;
me Abiud e chitamngin Eliakim; me Eliakim e chitamngin Azor; 14 me Azor e chitamngin
Zadok; me Zadok e chitamngin Akim; me Akim e chitamngin Eliud; 15 me Eliud e
chitamngin Eleazar; me Eleazar e chitamngin Matthan; me Matthan e chitamngin
Jakob; 16 me Jakob e chitamngin Josef, me Josef pumo'on rok Maria, mi Maria e
chitiningin Jesus ni yibe pining Messiah ngak.
17 Ere ragag nge aningeg e mfen ko ba' ni matam, ni chitamangiy nge pifakay ni
pumo'on ni mus rok Abraham nge yib i mada' ngak David, ma ragag nge aningeg rok
David nge yib i mada' ko ngiyal' nni fek e girdi' riy nga Babylon, ma ragag nge aningeg
ko ngiyal'nem nge yib i mada' ko ngiyal' nni gargeleg fare Messiah riy.

Jesus Kristus nni gargeleg
(Luke 2:1-7)

18 Ba'aray rogon nni gargeleg Jesus Kristus. I Maria ni chitiningin Jesus e nduwgiliy
ni ngi i par ma yow ra mabgol Josef ba ngiyal', machane dawor ra mabgolgow me pir'eg
Maria rok nike diyen u gelngin fare Kan Nthothup. 19 Me Josef ni ir e nge mang figirngin
e be' ni gubin ngiyal' mma rin' e tin nib mat'aw; ere dabun ni nge kirebnag thin Maria
nga fithik' e girdi', ma aram me finey ni ngar weargow ni dabi nang be'. 20 Ma nap'an ni
ka be leamnag ni aram rogon, me mol me m'ug ba engel rok Somol ngak u malik'ay me
ga'ar ngak, "Josef, ni gur owchen e ganong rok David, dab mu tamdag ni ngam fek Maria
nge mang le'engim. Ya gelngin fare Kan Nthothup e ke yib ngak Maria ke diyen. 21 Ya
bayi gargeleg bochi pagel ma ngam tunguy fithingan ni Jesus — ya bayi ayuweg girdi'en
nge chuwegrad ko denen ni yad be ngongliy nge thapegrad ngak Got."
22 Urngin e pin'ey ni yodoroy ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog Somol u
l'ugun e profet ni ga'ar, 23 "Fare pin ndawori nang e pumo'on e bayi diyen nge gargeleg
bochi pagel, ma bay ni pining Immanuel ngak" (ni fan e re ngachal nem e, "Bay Got
rodad").
24 Ma fa'ani od Josef me rin' fa tin keyog fare engel rok Somol ngak ni nge rin', ma
aram me leengiy Maria. 25 Machane me falnag Josef ir rok Maria nge yan i mada' ko
ngiyal' ni gargeleg Maria fare tir riy. Me tunguy Josef ngachalen fare tir ni Jesus.

2

Pi'in nrabad ko ngek ni ngar guyed Jesus

1 I Jesus e ni gargeleg u lan e binaw nu Bethlehem, ni bay u lan e nug nu Judea, ko
ngiyal' ni Herod e pilung. De n'uw nap'an ni kan gargeleg Jesus me yib boch e girdi' u
ngek nga Jerusalem, ni girdi' ni manang murung'agen e t'uf, miyad fith ni be lungurad,
2 "Bu uw fare tir ni kan gargeleg ni ir e nge mang pilung rok piyu Israel? Ya kug guyed
t'ufan ko ngiyal' ni m'ug u lan e ngek, me ere kugbad ni nggu siro'gad ngak." 3 Ma
fa'ani rung'ag Herod ni Pilung ni aram rogon me rus, ma ku errogon urngin e girdi' nu
Jerusalem. 4 Me ulunguy Herod urngin e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel
nge fithrad ni ga'ar, "U uw e yira gargeleg fare Messiah riy?" 5 Miyad fulweg ngak ni
lungurad, "U lan e binaw nu Bethlehem, ni bay u lan yu Judea. Ba'aray e tin ni yoloy e
profet ni ga'ar:
6 'I gur e binaw nu Bethlehem, ni ga bay u lan e nug nu Judah,
gathi gur e th'abi sobut' u fithik' e pi binaw ni pilung u lan yu Judah;

ya gur e bay yib be' rom ni ir e nge gagiyegnag e girdi',
ni ir e nge pow'iy e girdi' rog ni yu Israel.' "
7 Me pining Herod fapi girdi' nrabad ko ngek ni ngar guyed Jesus ngar mu'ulunggad
ngak nde nang be', me fithrad Herod ko re ngiyal' i n'en ni m'ug fare t'uf u lanelang.
8 Me l'oegrad ni ngranod nga Bethlehem me ga'ar ngorad, "Marod ngam fal'eged i gayiy
e re tir nem, ma fa'an gimed ra pir'eg mi gimed guy rogon nggu nang, nge yag ni ku
gu wan gu siro' boch ngak." 9 Ma aram miyad yan, ma nap'an ni ka yad be yan miyad
guy fare t'uf ni ka fare t'uf nra guyed u lan e ngek — me ere i m'on rorad nge yan i taw
nga puluwon fa gin'em ni bay fare tir riy, me tal. 10 Ma ngiyal' nra guyed e re t'uf nem
e rib gel e felfelan' ni yib ngorad! 11 Miyad chuw nga naun miyad guy fachi tir ni bay
rok Maria ni chitiningin. Miyad ragbug ngar siro'gad ngak; miyad bing e tutuw rorad
miyad tow'athnag ko gol, nge *frankincense*, nge *myrrh*.
12 Me yog Got ngorad u malik'ay ndab kur sulod ngak Herod; ma aram miyad sul nga
taferad u yugub pa' e kanawo'.

Mil ntay nga Egypt

13 Nap'an ni kar chuwgad me m'ug ba engel rok Somol ngak Josef u malik'ay ni be
ga'ar ngak, "Mu od, mfek fare tir nge chitiningin ngam milnagrow nga Egypt, ma ga par
u rom nge mada' ko ngiyal' ni bay gog ngom ni ngam chuw u rom. Ya bayi gay Herod e
re tir nir ni nge li' ngem'."
14 Me sak'iy Josef, nge fek fare tir nge chitiningin, nge yan ni kab neap' nga Egypt, 15 ni
aram e gin ni par riy nge mada' ko ngiyal' ni yim' Herod.
Ren'ey e nrin' ni aram rogon ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e pin'en ni yog Somol u
l'ugun fare profet ni ga'ar, "Kug pining Fakag u Egypt."

Bitir nli'rad ngarm'ad

16 Ma fa'ani nang Herod ni fa pi'in nrabad u ngek e kar ban niged, me ri damumuw.
Me pi' e thin ni ngan li' ngem' urngin e bitir ni pumo'on u lan yu Bethlehem nge yungi
n'en ni bay u to'oben yu Bethlehem, ni bitir ni l'agruw e duw yangren nga but' — nike
yan i puluweg ko fa ngiyal' ni ba'aram ni m'ug fare t'uf riy ni bod rogon ni weliy fa pi'in
nrabad u ngek ngak.
17 Ma aram me yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog Jeremiah ni profet ni ga'ar:
18 "Kan rung'ag ba lam u Ramah,
ni laman e dololoy' nge meyor nib gel.
I Rachel e be yornag pifak,
be yor ndabiyag i fal'eg laniyan',
ya go' karm'ad."
19 Fa'ani yim' Herod, me m'ug ba engel rok Somol ngak Josef u malik'ay u Egypt, 20 me
ga'ar, "Mu od, ngam fek fare tir nge chitiningin, ngam sulod ko nam nu Israel, ya fa pi'in
ur guyed rogon ni ngar li'ed e re tir nir ngem' e karm'ad."
21 Ma aram me sak'iy Josef, me fek fare tir nge chitiningin, ngar sulod ko nam nu Israel.
22 Ma nap'an ni rung'ag nike yan Arkelaus ko liw rok Herod ni chitamngin ni ir e
kemang pilung nu Judea, me tamdag Josef ni nge par u rom. Minog ngak u malik'ay e
tin nge rin', ma aram me yan ko nug nu Galile, 23 me yan i toy e naun rok ngalan bbinaw
nike lunguy yu Nazareth. Me rin' ni aram rogon ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e n'en
ni yog e pi profet ni lungurad, "Bay nog ni be' u Nazareth."

3

Machib ni tay John ni ma tawfe
(Mark 1:1-8; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Ngiyal' nem e yib John nma tawfe me tabab ko machib u daken e ted u Judea, 2 ni be
ga'ar, "Mpi'ed keru'med ko denen ni gimed be rin', ya gagiyeg nu tharmiy e ke chugur!"
3 I John e ireram fa'anem ni weliy Isaiah ni profet murung'agen ni fa'ani ga'ar:
"Be tolul be' u daken e ted ni be ga'ar:
'Mu fal'eged rogon kanawo'en Somol,
mu yal'uweged e kanawo' ni ngeb riy!' "
4 Mad rok John e ni ngongliy nga bunu'en e kamel; ma ke leed nga keru' e gamanman;
ma ggan rok e asman'ing nge *honey* ni be pir'eg u fithik' e pan. 5 Me ere i yib e girdi' ngak
u Jerusalem, ngu lan e nug nu Judea ni polo', ngu ga'ngin e binaw ni bay u ruw raba' e
lul' ni Jordan. 6 Miyad weliy e denen rorad me tawfe nagrad John u lan e lul' ni Jordan.
7 Ma fa'ani guy John e Farise nge Sadduse ni pire' ni karbad ngak ni nge tawfe nagrad,
me ga'ar ngorad, "Gimed e pi porchoyog nir — mini' e keyog ngomed nrayag ni ngam
thaygad ko damumuw rok Got ni bayi taw? 8 Mu rin'ed e ngongol ni ir e nge dag ni kam
piliyeged pangimed. 9 Dab mfineyed nrayag ni nge yib e tawey romed ni bochan e be
lungumed, I Abraham e chitamangidad. Ya nggog ngomed ni Got e rayag ni nge fek e pi
malang ney nge ngongliy ngar manged e pi'in owchen Abraham! 10 Ya tow e kan fal'eg
rogon ke par ni nge th'ab e gek'iy u lik'ngin; gubin kaen e gek'iy nder yib wom'ngin ni
bfel' e yira th'ab nga but' nga nin' nga mit e nifiy. 11 I gag e gu be tawfe nagmed ko ran ni
nge dag ni kam kolgad ngan'med kam pi'ed keru'med ko denen ni gimed be rin'; ma en
ni bayi yib u tomureg e bayi tawfe nagmed ko fare Kan Nthothup nge nifiy. I ir e ri ka ba
ga' ngog; nri gub sobut' ndab gu bung ni ngu'ug fek e sus rok. 12 Ma bay talin e maruwel
rok ni nge chuweg urngin fitiyru' i wom'ngin e woldug ni *grain*; me kunukunuy limngun
ni yima ngongliy e flowa riy nge tay nga naun rok, me urfiy fapi fitiyru' u fithik' ba nifiy
ni dabi math bi'id!"

Tawfe ntay ngak Jesus
(Mark 1:9-11; Luke 3:21-22)

13 Ngiyal'nem me yan Jesus u Galile nga Jordan, me yib ngak John ni ngan tawfenag.
14 Machane me guy John rogon ni nge thiliyeg e leam rok Jesus. Me ga'ar John ngak,
"Susun e gur e ngam tawfe nigeg, ma biney e gur e ka mub ngog ni nggu tawfe nigem!"
15 Me fulweg Jesus ngak John ni ga'ar, "Ngad rin'ew e chiney ni aray rogon. Ya ireray
kanawo'en ni gadow ra rin' ma aram e kad rin'ew urngin e tin ni be finey Got." Ma aram
me fel' u wan' John.
16 Ma nap'an ni yugni tawfenag Jesus, me yib u fithik' e ran nga talang. Me mab e
tharmiy ngak, me guy fare Kan Thothup rok Got ni be yib u lang i yib nga but' ni bod ba
bulogol me yib i par nga daken. 17 Me non ba lam u tharmiy ni ga'ar, "Ireray Fakag nib
t'uf rog ni kari felan'ug ngak."

4

Jesus ni yib e mo'onyan' i guy rogon ni nge denen
(Mark 1:12-13; Luke 4:1-13)

1 Me pow'iy fare Kan ni Thothup Jesus nga daken e ted ni fan e nge yib e mo'onyan' i
guy rogon e n'en nra rin' me denen Jesus. 2 Ma fa'ani par ni aningeg i ragag e rran nge
neap' nde abich, me yib e bilig ngak. 3 Me yib e mo'onyan' i ga'ar ngak, "Fa'anra Fak
Got gur, me ere mu non ko pi malang ney nge ngal' ni flowa." 4 Me fulweg Jesus ni ga'ar,
"Fare babyor nib thothup e be ga'ar, 'Girdi' e gathi go'o flowa era ikay me par nib fos, ya
urngin bug e thin ni yib u langan Got e ra taye girdi' nib fos ni dabi yim'.' "
5 Me fek fare mo'onyan' Jesus ngalan fare binaw nib thothup, nge yan i tay nga daken
e gin'en nth'abi tolang ko fare Tempel, 6 me ga'ar ngak, "Fa'anra Fak Got gur, ma ga og
nga but'; ya be ga'ar e babyor nib thothup,
'Ra yog Got ngak e pi engel rok e n'en ni ngar rin'ed ngom;

ma bay ra feked gur i yan nga but',
ni dabi maad'ad em ko malang.' "
7 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Machane ki yog e babyor nib thothup ni ga'ar, 'Ri dab mu
sikengnag Somol ni Got rom.' "
8 Me ere fek fare mo'onyan' Jesus nga daken bburey nrib tolang nge dag urngin e nam
nu fayleng nge fel'ngin ngak. 9 Me ga'ar fare mo'onyan' ngak, "Fa'an ga ra ragbug nga
but' ngam tayfag mu gu pi' e pin'ey ni urngin ngom."
10 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Satan, mman ngam chuw! Ya babyor nib thothup e
be ga'ar, Mu tay fan Somol ni Got rom ma yigo ir e ngam pigpig ngak!"
11 Ma aram me pag fare mo'onyan' Jesus; me yib e pi engel ngarbad ra pigpiggad ngak.

Jesus ni tabab ko maruwel rok u Galile
(Mark 1:14-15; Luke 4:14-15)
12 Fa'ani rung'ag Jesus ni kanin' John nga kalbus, me yan nga Galile. 13 Ma de par u
Nazareth, machane me yan i par nga Kapernaum, nib binaw ni bay u to'oben e lipath
nu Galile, ni bay u lan e nug nu Zebulun nge Naftali. 14 I yodorom ni fan e nge yib i m'ug
nib riyul' e tin ni yog Isaiah ni profet ni ga'ar:
15 "Nug nu Zebulun, nge nug nu Naftali,
nib migid ko lipath, u baraba' e Jordan,
Galile rok e pi'in gathi yad piyu Israel!
16 Girdi' ni yad be par u fithik' e lumor
bay ra guyed ba tamilang ni ba ga'!
Nga daken e pi'in be par u fithik' e lumor ko nam ni yam',
e ke puf e woch u ba tamilang nib ga!"
17 Aram e re ngiyal' ni tabab Jesus ko machib ni be ga'ar, "Mpi'ed keru'med ko denen
ni gimed be rin'! Ya gagiyeg nu tharmiy e ke chugur!"

Jesus ni pining aningeg ni' ni girdi'en e fita'
(Mark 1:16-20; Luke 5:1-11)
18 Nap'an ni be yan Jesus u to'oben e lipath nu Galile, me guy l'agruw i walag ni yow
ma fita', ni Simon (nike lunguy e Peter) nge walagen ni Andrew, ni yow be fita' ko nug u
lan e lipath. 19 Me ga'ar Jesus ngorow, "Mu unew ngog, mu gu fil ngomew rogon i yagnag
e girdi'." 20 Kachingiyal' nem miyow digey e nug rorow ngar unew ngak.
21 Me yan miki guy l'agruw i walag ni pumo'on ni aram James nge John, ni Zebede e
chitamangirow, ni yow bay u bowoch ni yad e chitamangirow i Zebede, ni yow be fal'eg
rogon e nug rorad ni ngan fita' ngay. Me piningrow Jesus; 22 ma kachingiyal' nem miyow
digey fare bowoch nge chitamangirow ngar unew ngak Jesus.

Jesus ni i fil e thin rok Got ngak e girdi', ma be machib, ma be golnag e girdi' ko lilliy
(Luke 6:17-19)
23 Me yan Jesus nga gubin yang u Galile, ni be machibnag u lan tafen e mu'ulung rorad
e Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gagiyeg rok Got, ma be golnag e girdi' u urngin mit e
liliy nge m'ar. 24 Me wear murung'agen u daken e nam nu Syria ni ga'ngin, ma aram mi i
fek e girdi' i yib ngak urngin e pi'in bay e liliy rorad ni gubin mit, nge pi'in kar gafgowgad
u urngin mit e gafgow; ni girdi' nike ying e mo'onyan' ngorad, nge girdi' ni bay e m'ar
rorad ni *epilepsy*, nge pi'in ndariy gelngin bang u dowrad, ma yigo' gol nagrad Jesus ko
liliy ni yad gubin. 25 Ma pire' ni pire' e girdi' ni yad be lek, nrabad u Galile, ngu lan fare
gi nug ni Ragag e Binaw fithingan, ngu Jerusalem, ngu Judea, ngu lan fa gi binaw ni bay
u ba'nem e lul' ni Jordan.

5

Machib ni tay Jesus u daken e burey

1 Me guy Jesus fapi girdi' ni aram urngirad me yan nga daken e burey, me yan i par nga
daken. Me mu'ulung pi gachalpen nga to'oben, 2 ma aram me tabab i machib nagrad ni
be ga'ar:

Bin riyul' e felfelan'
(Luke 6:20-23)

3 "Nge felan' e pi'in kar pir'eged u lanin'rad ni kar gafgowgad ndabisiy ni nge yag Got
ngorad,
ya gagiyeg nu tharmiy e ke thap ngorad!
4 "Nge felan' e pi'in be kireban'rad,
ya ra fal'eg Got lanin'rad!
5 "Nge felan' e pi'in nib sobut'an'rad,
ya rayag ngorad e tin nike micheg Got nra pi'!
6 "Nge felan' e pi'in karm'ad ngan'rad ni tin ba m'agan' Got ngay nib mat'aw e nge rin' e
girdi',
ya Got e ra chum'er nagrad ko tin urfineyed!
7 "Nge felan' e pi'in yad ma runguy e girdi',
ya ra runguyrad Got!
8 "Nge felan' e pi'in nib machalbog lanin'rad,
ya yad ra guy Got!
9 "Nge felan' e pi'in yad ma guyrogon ni nge aw e gapas u thilin e girdi',
ya ra yog Got ni yad pifak!
10 "Nge felan' e pi'in yibe gafgow nagrad ni bochan e yad be rin' e tin nib m'agan' Got
ngay,
ya gagyeg nu tharmiy e ke thap ngorad!
11 "Ngam felan'gad ko ngiyal' nra yog e girdi' e thin nib tagan ngomed miyad ngongliy
e tin nib kireb ngomed ma yad be tunguy urngin mit e thin nib kireb nib togopluw
ngomed ni bochan e gimed girdi'eg. 12 Ngari felan'med, ya bay labgen ni ba ga' ni fan
ngomed ni kan tay u tharmiy. Ya ireray rogon e gafgow ni i tay e girdi' ngak e pi profet
ni yad ba kakrom ngomed."

Sol nge tamilang
(Mark 9:50; Luke 14:34-35)

13 "Gimed bod e sol ni fan ngak urngin e girdi' nu fayleng. Machane fa'anra chuw e
buday ko sol, ma dakuriy kanawo'en me yag nni ngongliy ngki sul nge buday bayay.
Dakuriy fan; ma aram min n'ag nga daken e but' ngi i yan e girdi' u daken.
14 "Gimed bod e tamilang ngak e girdi' nu fayleng ni polo'. Bbinaw ni kan toy nga
daken bburey nib tolang e dabiyag ni nge mith. 15 Dariy be' nra tay e nifiy ko magal
me tay nga tan baraba' i ban'en; ya ra tay nga tagil' e magal, ko gin nrayag ni nge gal'
urngin e girdi' ni yad bay u lan e naun. 16 Ere ku er rogomed ni nge gal ra'emed u
p'eowchen e girdi', ya ngar guyed e tin ni bfel' ni gimed be rin' miyad yog e sorok ngak
e Chitamangimed ni bay u tharmiy.

Machib ni murung'agen fare Motochiyel

17 "Dab mu leam niged ni ku gub ni nggu thang e Motochiyel rok Moses nge pin'en ni
i machibnag e pi profet ngak e girdi'. Gathi ku gub ni nggu thang e pin'ey, machane ku
gub ya nge yib i m'ug e bin riyul' i fan. 18 Mu ted ngan'med e re bugithin ney! N'umngin
nap'an ni ka be par e tharmiy nge fayleng e dariy bochiyang u reb e yol ara bochiyang
ko Motochiyel nra nn'ag — ya fin ra taw nga tomuren urngin ban'en.* 19 Aram fan ni
en nra th'ab e gin nth'abi achig ko fapi motochiyel, me fil ngak e girdi' ni ngar rin' ed ni

* **5:18** tomuren urngin ban'en; ara gubin e tin nni machibnag e ra m'ug nib riyul'.

bod ir, e ra par ni ir e th'abi sobut' u lan gil'ilungun e tharmiy. Machane en nra fol ko Motochiyel rok Got, me fil ngak e girdi' ni ngar rin' ed ni bod ir, e ra ga' u lan e gagiyeg nu tharmiy. 20 Ere gu be yog ngomed nrayag ni ngam marod ko gagiyeg nu tharmiy ni kemus ni fa'anra kab gel e yul'yul' romed, rok e pi'in tamchib ko Motochiyel nge pi Farise u rogon ni gimed be rin' e tin nib m'agan' Got ngay ni nge rin' e girdi'.

Machib u murung'agen e damumuw

21 "Kam rung'aged ni kanog ko girdi' kakrom nike lunguy ngorad, Dab mu thanged e pogofan rok be'; en nra thang e pogofan rok be' e yira fek i yan nga p'eowchen e en nma puf oloboch. 22 Machane gu be yog ngomed e chiney, ni en nra damumuw† ngak be' ni walagen e yira fek i yan nga p'eowchen e en nma puf oloboch; ma en nra ga'ar ngak walagen, 'Gur e dariy ban'en ni gab fel' ngay!' e yira fek ngalan e sobol ko mu'ulung; ma en nra ga'ar ngak walagen, 'Dariy fam i gur e re balyang nir!' e rayag ni nge yan nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id. 23 Ere fa'anra mman ni ngam pi' e n'en ni ngampi' ngak Got u altar me yib ngan'um ni bay ban'en nib togopluw u wan' walagem ngom, 24 ma ga pag e n'en ni ngam pi' ngak Got u mit e altar ma ga yan ni kachingiyal' nem ngam fal'eg thilmew walagem; ma aram e fin mu sul ngam pi' e n'en ni ngam pi' ngak Got.

25 "Fa'anra egnigem be' nge fekem nga tafen e puf oloboch ma ga fal'eg e thin ngak ko ngiyal' ni kabay e tayim riy, ndawor mu tawgow nga tafen e puf oloboch; ya gimew ra taw ngaram me pi'em ngak e en nma puf oloboch, me pi'em e en nma puf oloboch ngak e polis, min tiyem nga kalbus. 26 Nggog ngomed ni ireram e gin ni bay mpar riy nge yan i mada' ko ngiyal' ni kam thang e bin th'abi tomur e row u urngin e salpiy ni kanog ni ngam pi'.

Machib ni murung'agen l'agruw ni' ni yow be par ni gathi yow mabgol

27 "Kam rung'aged nike lunguy, Dab mpirew be' ni gathi mabgol rom. 28 Machane nggog ngomed e chiney, ni en nra sap ngak be' ni bpin me finey ni manga yugu ra pirew, e ke kireb e rok, ni fan e kar pirew u fithik' i laniyan'. 29 Ere fa'anra waliyem e ba' ni mat'aw i owchem ngam denen, ma ga luf ngam n'ag! Ya kabfel' ni nge mul bangi dowam ko bin ni nga nin' dowam ni polo' nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id. 30 Fa'anra waliyem e ba' ni mat'aw i pa'am ngam denen, ma ga th'ab ngam n'ag! Ya kabfel' nra mul baraba' i pa'am ko bin ni nge yan dowam ni polo' nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id.

Machib ni murung'agen e mabgol nike wear
(Matthew 19:9; Mark 10:11-12; Luke 16:18)

31 "Ma ku bay nike lunguy, 'En nra chuweg leengin e thangri yoloy bangi babyoren e machuw nge pi' ngak fare pin.' 32 Machane chiney e nggog ngomed, ni fa'anra chuweg be' leengin ni gathi ban'en nike par fare pin nge be', ma aram e ba kireb e rok fare mo'on, ni bochan e ir e ke waliy fare pin kar pirew yugu reb e pumo'on ara ke un ko mabgol bayay ni aram e ke th'ab e motochiyel; ma re mo'on nra leengiy e re pin nem e ku aram rogon ir nike th'ab e motochiyel, ya kar pirew yugu reb e bpin ni gathi mabgol rok.

Machib ni murung'agen e thin ni yima micheg u mit Got

33 "Ma ku errogon ni kam rung'aged ni kanog ngak e girdi' kakrom ni lunguy, Dab mu thiliyeg e tin ni kamog ni bay mu rin', ya ngam rin' e tin ni kamog ngak be' u p'eowchen Somol ni bay mu rin'. 34 Machane be lungug ngomed e chiney: dab mmicheged ngak be' u p'eowchen Got e tin ni kamogned ngak fa'anem ni bay mu rin'ed; ma dab mmicheged ban'en nga fithingan e tharmiy, ya tagil' Got eram; 35 ara fayleng, ya ir e ma gifeg Got e rifrif u ay ngay; ara Jerusalem, ya binaw rok fare Pilung ni ir e th'abi tolang. 36 Mus nga lolugem ndab mmicheg ngay, ya dabiyag rom ni ngam pingeg ta'ab gaf i piy riy nge

† **5:22** en nra damumuw; boch e babyor e bay riy ni en ni damumuw ni dariy tapgin.

manna' fe rungdu'. 37 Kemus ni nge lungum 'Errogon' fa reb e nge lungum 'Dangay' —
ma fa'anra yugu ban'en e ngamog ma aram e yib rok Fa'anem nib Kireb.

Machib ni murung'agen taban e kireb ni yima fulweg
(Luke 6:29-30)

38 "Kam rung'aged nike lunguy, 'Puluwon baraba' i owchey e baraba' i owchey, ma
puluwon reb e nguwol e reb e nguwol.' 39 Machane nggog ngomed e chiney ni nge
lungug, Dab mu fulweged taban e kireb ngak e en nike rin' e kireb ngomed. Fa'anra
batnag be' e ba' ni mat'aw i linglingim, ma ga pag ngki batnag e ba' ni gilay' i linglingim.
40 Ma fa'anra fekem be' nga tafen e puf oloboch ni nge egnigem ni bochan e nge fanay
kenggin e mad rom, ma ga pag ngki fek e thal ni wuru' e mad rom. 41 Ma fa'anra gelnag
reb e salthaw nu reb e nam ni bay ko nam rom ir ngom ni ngam fek e chugum rok nta'reb
e mayel, ma ga fek u l'agruw e mayel. 42 Fa'anra ning be' ban'en ngom, ma ga pi' ngak;
fa'anra ba'adag be' ni nge fek ban'en rom nge maruwel ngay nge mu' miki fulweg ngom,
ma ga pi' ngak.

Nge t'uf u wun'uy e pi to'ogor
(Luke 6:27-28, 32-36)

43 "Kam rung'aged ni kanog nike lunguy, 'Nge t'uf rom e pi tafager rom, ma ga
fanenikay e pi to'ogor rom.' 44 Machane chiney e nggog ngomed ni nge lungug, Nge t'uf
romed e pi to'ogor romed, mpi'ed e meybil rok e pi'in yad be ngongliy e kireb ngomed,
45 ya nge yag ni mmanged pifak e Chitamangimed ni bay u tharmiy. Ya be mateg ram'en
e yal' rok nga daken e girdi' nib tagan nge girdi' ni bfel' nta'reb rogon, ma be pi' e n'uw
ngak e pi'in yad be rin' e tin nib mat'aw nge pi'in yad be rin' e tin nib kireb. 46 Ere mang
ni gimed be finey nra fulweg Got labgen ngomed ni fa'anra kemus ni pi'in gimed ba t'uf
rorad e yad ba t'uf romed? Ya mus ngak e pi'in yad ma kunuy e tax ma ireyer e n'en ni
yad ma rin'! 47 Fa'anra kemus ni pi tafager romed e ngu'um nonod ngorad, ma gur kam
rin'ed ban'en ni yugu ba thil ko tin ni kayi ma rin'? Mus ngak e pi'in yad ma meybil ngak
yugu boch e kan ma ku ireyer e pin'en ni yad ma rin'! 48 Ere thingar mpired ni gimed ba
yal'uw — ni bod e Chitamangimed ni bay u tharmiy nib yal'uw!

6

Machib ni murung'agen e ayuw ngak e pi'in gafgow

1 "Mu guyed rogomed ni nge dab mu ngongliyed e ngongol ni bfel' u fithik' e girdi' ni
fan e nge guy e girdi' e n'en ni gimed be rin'. Fa'anra um rin'ed e pin'ey u fithik' e girdi'
ni yo'or ma dariy puluwon nra yib riy ngomed rok e Chitamangimed nu tharmiy.
2 "Ere fa'an ga ra pi' ban'en ngak be' nike gafgow ndabisiy ni nge yag ngak, ma dab
mu guy rogon ni ngar ni guy, ni bod nma rin' e pi'in nma madag girdi' u lan e pi tafen e
mu'ulung ngu daken e kanawo'. Yad ma rin' ni bochan e nge yog e girdi' e sorok ngorad.
Dab mpaged talin, ni aram e kem'ay i pi' puluwon ngorad ni polo'. 3 Ere fa'anra mu
ayuweg be' u ban'en ndabisiy ni nge yag ngak, ma ngam rin' ni ngam guy rogon ni mus
ngak e en nth'abi fel' e thin romew ma dabi nang murung'agen, 4 machane ban'en ni go'
gimew e gimew manang. Ma Chitamam ni be guy e n'en ni kam rin' nde nang e girdi', e
bay pi' puluwon ngom!

Jesus ni fil ngak pi gachalpen rogon ni ngu'un meybil
(Luke 11:2-4)

5 "Ma fa'an gimed ra meybil, ma dab mu boded e pi'in yad ma madag girdi', ni yad
ba'adag ni ngar sak'iygad ngar meybilgad u lan e pi tafen e mu'ulung nge yungi n'en ni
madardar ko kanawo' ni bochan e nge gubin e girdi' me guyrad. Dab mpaged talin, ni
aram e kem'ay i pi' puluwon ngorad ni polo'! 6 Machane fa'an ga ra meybil, ma ga yan

nga senggil rom ngam ning e mab, ma ga meybil ko Chitamam ni be' ndanir guy. Ma Chitamam ni be guy e n'en ni kam rin' nde nang e girdi' e bayi pi' puluwon ngom.
7 "Fa'anra mmeybilgad ma dab um sulod u daken ta'ab bugithin ni pire' yay ni bod
nma rin' e pi'in yad ma meybil ngak yugu boch e kan, ni yad be finey ni yira rung'ag e
tin ni yad be yog ni bochan e ba n'uw e meybil ni yad be pi'. 8 Dab mboded yad; ya Got
ni Chitamangimed e manang e n'en nthingari yag ngomed u m'on ndawor mu ninged
ngak. 9 Ba'aray rogon ni ngam meybilgad ni nge lungumed:
'Chitamangimad ni ga bay u tharmiy:
Ngan tay fan fithingam nib thothup,
10 ma ga par ni gur e ga be gagiyeg nagmad,
min rin' e tin nib m'agan'um ngay u roy u but' ni bod ni yibe rin' u tharmiy.
11 Mpi' ngomad e daba' e ggan ni nge yag ngomad.*
12 Ma ga n'ag fan u wun'um e kireb romad,
ni bod ni kug n'iged fan u wun'mad e kireb nike rin' boch e girdi' ngomad.
13 Dab mfekmad i yan ko sikeng nib mo'maw',
machane ngam ayuwegmad rok Fa'anem nib Kireb.'†
14 "Ya fa'anra mu n'iged fan u wun'med e kireb nike rin' boch e girdi' ngomed, ma
ku errogon e Chitamangimed nu tharmiy nra n'ag fan u wan' e kireb ni kam rin'ed.
15 Machane fa'anra dab mu n'iged fan u wun'med e kireb nike rin' boch e girdi' ngomed,
ma ku errogon e Chitamangimed nu tharmiy ndabiyag ni nge n'ag fan u wan' e kireb ni
kam rin'ed.

Jesus ni fil ngak pi gachalpen rogon ni ngan page abich

16 "Ma fa'anra mpired ni kam paged e abich, ma dab mu kireb niged owchemed ni bod
nma rin' e pi'in yad ma madag girdi' ni yad ma yan ni kar owchen i biliggad ni bochan
e ngari nang urngin e girdi' ni kar paged e abich. Dab mpaged talin, ni aram e kem'ay
i pi' puluwon ngorad ni polo'. 17 Fa'anra mpag e abich, ma ga luknag owchem ma ga
rawey lolugem, 18 nge dabi nang e girdi' ni ga be par ni kam pag e abich — ma kemus ni
Chitamam ndab ni guy e manang. Ma Chitamam ni be guy e n'en ni kam rin' nde nang
e girdi' e bayi pi' puluwon ngom.

Fla'ab ni bay u tharmiy
(Luke 12:33-34)

19 "Dab mu ulunguyed e fla'ab u roy u fayleng, ya ra kirebnag e ngal nge t'ay mra yib e
moro'ro' nga naun nge iring. 20 Machane ngam ulunguyed e fla'ab romed u tharmiy, ya
dabi kirebnag e ngal nge t'ay, ma dabi yib e moro'ro' nga naun nge iring. 21 Ya lanin'med
e gubin ngiyal' ni bay i par ko gin ni bay e fla'ab romed riy.

Tamilang ko dowef
(Luke 11:34-36)

22 "Lan owchey e bod rogon ba magal ni fan nga dowdad: fa'anra bfel' lan owchem,
ma dowam ni polo' e ba sug ko tamilang; 23 machane fa'anra ba tagan lan owchem, ma
aram e dowam ni palo' e basug ko lumor. Ere fa'anra tamilang u fithik' i dowam e lumor,
me'ere rib ga' e lumor riy!

Got nge chugum
(Luke 16:13; 12:22-31)

24 "Dariy be' nrayag ni nge mang sib rok l'agruw i masta: ya ra fanenikay bagayow
me t'uf bagayow rok; ya ra yul'yul' ngak bagayow me darifannag bagayow. Dabiyag ni
ngam manged tapigpig rok Got ma kigimed e tapigpig rok e salpiy.

---

* **6:11** yag ngomad; ara daba', ara gabul. † **6:13** Boch e babyor e kan uneg e gin ba'aray ngay Ya gagyag rom, nge gelngim, nge fanam malup'lup' e dariy n'umngin nap'an. Amen.

25 “Ireray fan ni be lungug ngomed: dabi magafan’med ko ggan nge garbod ni nge yag
ngomed ni fan e ngam pired ni gimed ba fos, fa mad ni fan nga dowmed. Gathi ka ba
ga’ fan e pogofan ko ggan? Ma gathi ka ba ga’ fan e dowef ko mad ni yibe yin’? 26 A mu
guyed e arche’ ni yad be chachangeg: darir yunged awochngin e woldug, fa ra kunuyed
e woldug nike el ngar ted nga naun; ma Chitamangimed nu tharmiy e be ayuwegrad!
Gathi ka ba ga’ famed ngak e arche’? 27 Mini’ e aromed nrayag ni ku ra mun in e rran
ngak‡ ko biney e tamilang ni fa’anra i magafan’ ngay?
28 “Ma mang ni nge magafan’med ko mad ni nga mon’ed? A mu guyed rogon ni be
tugul e floras u fithik’ e pan: darir maruwelgad ara ur ngongliyed e mad ni fan ngorad.
29 Machane nggog ngomed, ni mus ngak Solomon, ni aram feni yo’or ban’en rok, ma da
immoy e mad rok ni bod feni fel’ ya’an reb e pi floras nem. 30 I Got e ir e be pi’ e mad ko
pan — ni pan ni bay u roy e daba’, me gabul ma dakuriy, ya kan urfiy u lan e stof. Ere gathi
bmuduwgil nra pi’ Got e mad ngomed? Rib achig e pagan’ romed ngak Got! 31 “Ere dabi
magafan’ be’ nge ga’ar: ‘U uw e bay yib e ggan rog riy? ara n’en ni nggu garbod ngay?
ara mad ni nggon’?’ 32 (Ireray e pin’en ni gubin ngiyal’ ma be nameg e pi’in yugu boch
e kan e yad be meybil ngorad.) Chitamangimed ni bay u tharmiy e manang ni pin’ey ni
urngin e dabisiy ni nge yag ngomed. 33 Ere ngam m’oneged u wun’med e gagiyeg rok
Got nge tin nib m’agan’ ngay ni ngam rin’ed, ma arame urngin e pin’ey nra pi’ ngomed.
34 Ere dabi magafan’med nga rogomed gabul; ya ba gaman e tin gabul e magafan’. Dariy
fan ni ngku ni puthuy boch e magafan’ ko magafan’ ni be fek e yu rran i yib.

7

Turguy e kireb nga daken e girdi’
(Luke 6:37-38, 41-42)

1 “Dab mu turguyed e kireb nga daken e girdi’, nge dabi turguy Got e kireb nga
dakenmed — 2 ya Got e ra turguy e kireb nga dakenmed nrogon nim turguyed e kireb
nga daken e girdi’, nge gelngin nge tomalngin nim turguyed. 3 Ere mangfan ni ga be sap
nga ba tabyu’ ni bay u lan mit walagem, ma damur tiyan’um nga ba ley i gek’iy ni bay u
lan owchem? 4 Ere ra di’in me lungum ngak walagem, Mu son, nggu chuweg e re tabyu’
ni be’er u lan owchem, ma bay ba ley i gek’iy u lan owchem? 5 Gur e cha’ ni ga be dake
moding nigem! Som’on e ngam chuweg fare ley i gek’iy u lan owchem, nge mu’ ma aram
me yag ni mu guy ban’en ngam chuweg fare tabyu’ u lan mit walagem.
6 “Dab mpi’ed ban’en nib thothup ngak e pilis ya kemus ni yad ra cheal ngar k’aded
gimed; dab mon’ed e churuwo’ romed nni fek u lan l’ugun e yar nga p’eowchen e babiy,
ya kemus ni yad ra yot’yot’.

Mu ning, mu Gay, mu tugtuguy
(Luke 11:9-13)

7 “Mu ninged, me yag ngomed; mu gayed mi gimed pir’eg; mu tugtuguyed e mab, min
bing e mab ngomed. 8 Ya urngin e pi’in yad ra ning e ra yag ngorad, ma en nra gay e ra
pir’eg, ma mab e yira bing ngak e en nra tugtuguy. 9 Rayag ni nge pi’ bigimed e pi matam
ba malang ngak fak ni fa’anra ning fak e ggan ngak? 10 Ara pi’ ba porchoyog ngak ni
fa’anra ning e nig ngak? 11 Yugu ireyer fanmed kireb, ma gimed manang rogon ni ngam
pi’ed e tin ni bfel’ ban’en ngak pifakmed. Ere Chitamangimed ni bay u tharmiy e rira pi’
e tin ni bfel’ ban’en ngak e pi’in yad ra ning ngak!
12 “Ere mu rin’ed ngak e girdi’ e tin ni gimed ba’adag ni ngar rin’ed ngomed; ireray
fan fapi Motochiyel rok Moses nge tin i fil e pi profet ngak e girdi’.

Fare garog nib wen’in
(Luke 13:24)

‡ **6:27** ku ra mun in e rran ngak; ara ki ilal nge n’uw boch’uw.

13 "Marod ko bin nib wen'in e garog, ya ba ga' langan e garog ko nifiy, ma kanawo' ni
yan ngay e bmom, ma bo'or e girdi' ni be yan u daken. 14 Ma garog ko yafos e ba wen'in,
ma kanawo' ni yan ngay e bmo'maw', ma ba lich e girdi' ni be pir'eg.

Ba ke gek'iy nge wom'ngin
(Luke 6:43-44)

15 "Mu ayuwgad ko profet nde riyul'; ya bay rabad ngomed ni yad bod e saf u wuru' i
dowrad, machane u fithik' i lanin'rad e ri yad bod e wolf nma k'ad. 16 Gimed ra nangrad
ko ngongol rorad. Ya nochi ke gek'iy ni bay rachangalen e der k'uf ni *grape*, ma pan nib
makenken e der k'uf ni *fig*. 17 Ba ke gek'iy ni bfel' rogon e ra k'uf ma bfel' wom'ngin, ma
ba kaen nde fel' rogon e ra k'uf ma ba kireb wom'ngin. 18 Ba ke gek'iy ni bfel' rogon e
dabiyag ni nge yib wom'ngin nib kireb, ma ba kaen nde fel' rogon e dabiyag ni nge yib
wom'ngin ni bfel'. 19 Re ke gek'iy ni dabi yib wom'ngin ni bfel' e yira th'ab nga nin' nga
mit e nifiy. 20 Ere gimed ra nang e profet ni go' bogi ban'en u rogon e ngongol rorad.

Ri da gu nangmed
(Luke 13:25-27)

21 "Gathi gubin e girdi' nma piningeg nma lungurad 'Somol, Somol,' e yad ra yan nga
gil'ilungun Got u tharmiy, ya kemus ni pi'in yad ma yan nga laniyan' e Chitamag nu
tharmiy. 22 Mra yan i taw ko Chirofen Nem ma bo'or e girdi' e ra ga'ar ngog, 'Somol,
Somol! U daken fithingam e ug weliyed e thin rok Got riy ngak e girdi', ma fithingam
e ug tulufed bo'or e mo'onyan' ngay, ma fithingam e ug ngongliyed bo'or e maang'ang
ngay!' 23 Ma aram e bayi lungug ngorad, 'Ri da gu nangmed. Mu chuwgad rog, gimed e
pi'in gimed ba kireb!'

L'agruw i tadimow naun
(Luke 6:47-49)

24 "Ere gubin e girdi' ni rung'ag e pi thin rog ney miyad fol riy e yad bod be' nib gonop
ni toy e naun rok nge daken e war. 25 Me aw e n'uw nge sugubur e lul' nge yib nga daken
e binaw, me yib e nifeng nib gel i aw ko fare naun. Ma de puth, ya kan toy nga daken e
war.
26 "Urngin e pi'in yad ra rung'ag e pi thin rog ney ma der folgad riy e yad bod be' nib
balyang ni toy e naun rok nga daken e yan'. 27 Me aw e n'uw, nge sugubur e lul' nge yib
nga daken e binaw, me yib e nifeng nib gel i aw ko fare naun me puth. Nrib ga' lingan
ni puth!"

Gelngin e thin rok Jesus

28 Fa'ani yog Jesus e pin'ey nge mu', me gin fapi girdi' ni aram urngirad ngarogon e
machib nike tay. 29 Ya gathi bod e tamchib rorad ko Motochiyel; ya i machib ni bay
gelngin e thin rok.

8

Jesus ni golnag be' nib mo'on
(Mark 1:40-45; Luke 5:12-16)

1 Me yib Jesus u daken fare burey nga but', me yib e girdi' ni pire' ngar uned ngak. 2 Me
yib be' nib daraw ngak, ngeb i ragbug u p'eowchen nga but', me ga'ar, "Somol, fa'anra
mm'agan'um ngay, mrayag rom ni ngam be'ech nigeg."*
3 Me k'iyag Jesus pa' nge math ngak. Me fulweg ni ga'ar, "Bm'agan'ug ngay, aram e
ngam be'ech!" Kachingiyal' nem me chuw e daraw rok. 4 Ma aram me ga'ar Jesus ngak,
"Dabmog murung'agen e n'en ni kug rin' ngom ku be', machane mman ndab mu tal u
bang ngam man mu taw ngak e prist nge guy ko kabay e daraw rom fa dakuriy, ma ga

* **8:2** NGAM BE'ECH NIGEG: Re m'ar ni daraw ney e ra bay rok be' ma ke alit ko yalen rorad.

pi' fare maligach ni fa'ani yog Moses, ni ir e nge mang mich rom ngak urngin e girdi' ndakuriy e daraw rom e chiney."

Jesus ni golnag ba tapigpig rok ba salthaw nu Roma nib tolang (Luke 7:1-10)

5 Nap'an ni yan Jesus ngalan yu Kapernaum me yib be' ngak nreb e tolang ko salthaw
nu Roma ngeb i wenig ngak ni nge ayuweg ni ga'ar, 6 "Tapigpig rog e bm'ar ni bay u bet
u tabinaw rog ndabkiyag ni nge mithmith ma kari gafgow."
7 Me ga'ar Jesus, "Bay gu wan gu chuweg e m'ar rok."
8 Me fulweg fare tolang ko salthaw ni ga'ar, "Dariy rogog ngabang ni nga mub nga
naun rog. Ere yugu mog ni nge chuw e m'ar rok e tapigpig rog nge gol. 9 Ya ku errogon
gag ni bay boch i pilungen e salthaw nga dakenag, ma bay boch e salthaw nga tanginag;
ra lungug ko biney, 'Mman!' me yan; mra lungug ko binem, 'Moy!' me yib; mra lungug
ko sib rog, 'Mu rin' e biney!' me rin'."
10 Ri gin Jesus ko re bugithin ney ni rung'ag, me ga'ar ko fapi girdi' ni yad be un ngak,
"Nggog ngomed, ndawor gguy be' u Israel nrib mich Got u wan' ni bod gelngin nib mich
Got u wan' e cha'ney. 11 Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Bo'or e girdi' ni bay
rabad u lan e ngek ngu lan e ngal ngar uned ngak Abraham, nge Isak, nge Jakob ko
par nga tebel ko gin nsuwon Got u tharmiy. 12 Ma pi'in nsusun e ngar pired ko gin
nsuwon Got e bay nin'rad nga wuru' e gin nsuwon Got nga fithik' e lumor, ko gin ni
bay ur yorgad riy ma be chachafin nguwelrad." 13 Me ga'ar Jesus ngak fa en ni ir reb e
tolang ko salthaw, "Mu sul nga tabinaw rom, ya rogon nike michan'um e aram rogon ni
bay nrin' ni fan ngom." Ma fare tapigpig rok fa'anem ni reb e tolang ko salthaw e ka lan
e re awa nem e gol riy.

Jesus ni Chuweg e Liliy Rok Bo'or e Girdi' (Mark 1:29-34; Luke 4:38-41)

14 Me yan Jesus nga tafen Peter, me guy e en ni chitiningin leengin Peter u bet nib m'ar
nib gel e gowel u daken. 15 Me math Jesus nga pa'; me chuw e gowel u daken, me suwon
ngalang me tabab i ayuweg Jesus ko tin ni nge yag ngak.
16 Ma fa'ani neap', min fek i yib ngak Jesus e girdi' ni pire' nike ying e mo'onyan'
ngorad. Me tuluf Jesus fapi mo'onyan' nga ta'ab bugithin ngar chuwgad rok fa pi'in kar
yinggad ngorad, me golnag urngin e pi'in yad bm'ar. 17 I rin' e ren'ey ni fan e nge yib i
m'ug nib riyul' e tin ni yog Isaiah ni profet ni ga'ar, "I ir e fek e m'ar rodad me fek e liliy
rodad nge chuweg."

Pi'in nsusun e ngar manged pi gachalpen Jesus (Luke 9:57-62)

18 Me guy Jesus e girdi' ni aram urngirad ni kar mu'ulunggad ngak me yog ngak pi
gachalpen ni nga ni yan nga baraba' fare lipath. 19 Me yib be' ni tamchib ko Motochiyel
ngak, me ga'ar, "Tamchib, kug fal'eg rogog ni nggu un ngom ko yungi n'en ni ngam man
ngay."
20 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Gamanman ni *fox* e bay e low ni taferad, ma arche'
e bay taferad ni kar toyed, machane en ni Fak e Girdi' e dariy bang ni nge pag ir riy nga
but' nge toffan."
21 Ma be' ni ir reb i gachalpen e ga'ar ngak Jesus, "Somol mu son, nga'ag wan gu k'eyag
e chitamag."
22 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Mu lekeg, mpag e pi'in yad ba yam' ngar k'eyged e
yam' rorad."

Jesus ni mocha'nag e nifeng nib gel (Mark 4:35-41; Luke 8:22-25)

23 Me af Jesus nga bowoch, me un pi gachalpen ngak ngranod. 24 Me yib e nifeng nrib
gel nib tomgin, mi i t'ar e n'ew ngalan fare bowoch. Machane be mol Jesus. 25 Me yan pi
gachalpen ngak ngar puged, me lungurad ngak, "Somol, mu guy rogon ngad fosgad! Ya
ere ngad m'ad!"
26 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Mang ni kari mu rusgad? Rib achig e michan' romed ngak
Got!" Me sak'iy ngalang nge non ko nifeng nge n'ew, me ri mocha'.
27 Mi yigo'o gin fa pi'inem ngak me lungurad, "Ba mang girdi' e cha'ney? Ya mus ko
nifeng nge n'ew ma be fol rok!"

Jesus ni golnag l'agruw ni' ni ke ying e mo'onyan' ni pire' ngorow
(Mark 5:1-20; Luke 8:26-39)

28 Me yib Jesus ko nug nu Gadara, ni bay u ba'nem fare lipath, me yib l'agruw i mo'on
ngak nra bow u fithik' bogi yiy ni yima chibgiliy e yam' riy. Gali cha'nem e ke ying e
mo'onyan' ngorow, ma ri yow ba damumuw nrayag ni ngar kalgow ngak be', ni aram
fan ndariy be' nrayag rok ni nge yan u daken e re pa' i kanawo' nem. 29 Ka chingiyal'
nem miyow tolul ni be lungurow, "Fak Got, mang e kam finey ni ngam rin' ngomow? Ka
mub ni ngam gechig nagmow u m'on ko ngiyal' ni bay ni gechig nagmow riy?"
30 Ma bay ba ran' i babiy ni yad be abich ndar mal'afgad. 31 Me wenig fapi mo'onyan'
ngak Jesus ni be lungurad, "Fa'anra ngam tulufmad nggu chuwgad u fithik' e gali
cha'ney, me ere mol'ogmad nggu warod gu yinggad ngak e re ran' i babiy nem."
32 Me ga'ar Jesus ngorad, "Mmarod," ma aram miyad chuw ngranod ra chuwgad nga
fithik' fapi babiy. Me mil fare ran' i babiy ngranod ra mulgad u taban bangi war ngalan
fare lipath ngar limochgad.
33 Me ere mil fa picha' ni ur gafaliyed fapi babiy ngranod ngalan binaw, miyad weliy
urngin e tin kar guyed nge n'en ke rin' fa gali mo'on ni ying e mo'onyan' ngorow. 34 Ma
aram e gubin e girdi' ko re binaw nem nranod nga wuru' e binaw ni ngar mada'gad
Jesus; ma fa'anra guyed miyad wenig ngak ni nge chuw ko nug rorad.

9

Jesus ni chuweg e mugutgut rok be'
(Mark 2:1-12; Luke 5:17-26)

1 Me af Jesus ngalan e bowoch nge th'ab e lipath nga baraba', nge sul ko birok' e
binaw.* 2 Me fek boch e girdi' be' nike mugutgut i yib ngak, ni kan moleg nga daken
e wormel. Me guy Jesus gelngin e michan' rorad ngak Got, me ga'ar ngak fa'anem nib
mugutgut, "Fakag, mpagan'um! Ke m'ayfan e denen rom."
3 Me ga'ar boch e tamchib ko Motochiyel u lanin'rad, "Cha'ney e be non nib togopluw
ngak Got!"
4 Me nang Jesus e n'en ni yad be leamnag me ga'ar ngorad, "Mang ni gimed be leamnag
e pin'en ni be'er nib kireb ni gimed be leamnag? 5 Gur mmom ni nge lunguy, 'Ke m'ayfan
e denen rom,' fa nge lunguy, 'Mu sak'iy ngam man'? 6 Ere nggu dag ngomed ni en ni Fak
e Girdi' e bay gelngin u fayleng ni nge n'ag fan e denen." Ma aram me ga'ar ngak fa'anem
nib mugutgut, "Mu sak'iy, ngam fek e wormel rom, ngam man nga tafnam!"
7 Me sak'iy fare mo'on nge yan nga tabinaw rok. 8 Ma fa'ani guy e girdi' ni aram rogon,
miyad tamdag, miyad yog e sorok ngak Got ni bochan e ke pi' gelngin ni aram rogon ngak
e girdi'.

Jesus ni pining Matthew
(Mark 2:13-17; Luke 5:27-32)

9 Me chuw Jesus u rom, ma nap'an ni be yan me guy be' nib takunuy e tax, ni Matthew
fithingan, nike par nga but' u lan e ofis rok. Me ga'ar Jesus ngak, "Mu lekeg."

* **9:1** BIROK' E BINAW: Kapernaum (mu guy 4:13).

Me sak'iy Matthew nge lek Jesus.
10 Ma nap'an ni be abich Jesus u naun ku Matthew,† ma bo'or e pi'in yad ma kunuy e
tax nge pi'in ndabun e girdi' nu lan binaw dakenrad nrabad ngar uned ngak Jesus nge pi
gachalpen ko abich u tebel. 11 Me guy boch e pi Farise ni aram rogon me lungurad ngak
pi gachalpen Jesus, "Mangfan ni be un e tamchib romed ngak e pi'in yad ma kunuy e tax
nge pi'in ndabun e girdi' nu lan binaw dakenrad ko abich?"
12 Me rung'ag Jesus e n'en ni yad be yog me fulweg ni ga'ar, "Pi'in yad ba gol e dariyfan
e togta ngorad, ya kemus ni pi'in yad bm'ar e bay fan e togta ngorad. 13 Marod ngam
guyed fan e re bugithin ni ba'aray u lan e babyor nib thothup ni ga'ar, 'Dabug ni ngan
pi' e gamanman ni maligach ngog, ya t'ufeg e gub adag. Ya gathi ku gub ni nggu pining
e pi'in yad ba yal'uw, ya ku gub ni nggu pining e pi'in ba thiyar ndabun e girdi' nu lan
binaw dakenrad."

N'en nni fith u murung'agen e par ni kani pag e abich (Mark 2:18-22; Luke 5:33-39)

14 Me yib pi gachalpen John nma tawfe ngak Jesus, miyad fith ngak ni lungurad,
"Mangfan ni gamad nge pi Farise e yig gamad be pag e abich, ma der un pi gachalpem i
pag e abich?"
15 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Gimed be finey ni pi'in kan piningrad ni ngarbad ko
madnom ko mabgol e ngar pired nib kireban'rad ni n'umngin i nap'an ni bay rorad
fare mo'on ni ir e ngan ngongliy e mabgol rok? Bmuduwgil ni danga'! Machane bay
ba ngiyal' ni bayi taw ngay ni bay ni fek fare mo'on ni ir e nge mabgol ngan chuweg
rorad, ma aram e bay ur paged e abich.
16 "Dariy be' nra fek bangi mad ni kab be'ech nge thufeg nga ba mad nike kaday; ya fa
gi mad nib be'ech e ra girengiy ir me mogchoth rok fare mad ni kanip' nga daken, nge
ngongliy reb e chabol ni ka ba ga' boch. 17 Ma ku errogon ndariy be' nma ngal'uweg e
wayin nib be'ech ngalan e tutuw ni keru' e gamanman ntafen e wayin nike kaday. Ya
ra rin' ni aram rogon, me pil fapi tutuw ni keru' e gamanman, nge map' e wayin riy nga
but' me kireb fapi tutuw ni keru' e gamanman. Ere n'en ni ngan rin' e ngan ngal'uweg
e wayin nib be'ech ngalan e tutuw nib be'ech ni keru' e gamanman, ma aram e l'agruw
nra par ni bfel' rogon."

Fachi pin ni fak be' nib tolang nge fare pin ni math nga wuru' e mad rok Jesus (Mark 5:21-43; Luke 8:40-56)

18 Nap'an ni be yog Jesus e re bugithin ney ngorad, me yib be' ngak, nib tolang ko Jew,
ngeb i ragbug nga but' u p'eowchen Jesus, me ga'ar, "Ka fini aw e fan rok bochi pin ni
fakag; ere mu'un ngog ngam tay pa'am nga daken nge fos."
19 Me sak'iy Jesus me un ngak fa'anem, me un pi gachalpen ngak.
20 Me yib be' ni bpin u keru' Jesus meb i math nga taban e mad rok u but', re pin nem
e nga ragag nge l'agruw e duw ni be par nib m'ar nib molul. 21 Me ga'ar e re pin nem u
laniyan', "Yugu ra gu math nga wuru' e mad rok ma ke muturug ni ngug gol."
22 Me cheal Jesus u luwan me guy fare pin, me ga'ar Jesus ngak, "Fakag, mpagan'um.
Ya michan' rom ngak Got e ke gol nigem." Ka chingiyal' nem me gol fare pin.
23 Ma aram me yan Jesus ngalan e naun rok fa'anem nib tolang. Ma fa'ani guy girdi'en
e musik ni fan ko mo'od nge gum'eyag, nge girdi' nike mada' lamrad ngalang, 24 me ga'ar
Jesus ngorad, "Marod nga wean ni gimed gubin! Ya chi pin nir e gathi ke yim' — ya be
mol!" Ma aram miyad moningnag ni yad gubin. 25 Ma yugu nap'an nnog ngak fapi girdi'
ngranod nga wean, me yan Jesus ngalan e senggil rok fachi pin me kol pa', me suwon.
26 Ma aram me wear thin e ren'ey u gubin yang u daken e gi nug nem.

Jesus ni golnag l'agruw i malmit

† **9:10** u naun ku Matthew; ara u naun (ku Jesus).

27 Me chuw Jesus u rom, ma nap'an ni be yan me yib l'agruw ni' ni yow bmalmit, ni
yow be lek. Me lungurow ni yow be tolul, "Mu runguymow, i gur Fak David!"
28 Ma fa'ani chuw Jesus nga naun, me yib fa gali mo'on ni yow bmalmit ngak, me
fithrow ni ga'ar, "Mmich u wun'mew nrayag ni gu gol nagmew?"
Miyow fulweg ngak ni lungurow, "Errogon!"
29 Me ere math Jesus ngalan owcherow me ga'ar, "Nge gol owchemew ni bod gelngin
e michan' romew!" — 30 ma aram me sul owcherow nge fel'. Me ri tay Jesus chiylen
ngorow ni ga'ar, "Dab mweliyew ngak be' murung'agen e n'en ni kug rin' ngomew!"
31 Machane, miyow yan miyow wereg murung'agen Jesus u gubin yang ko gi nam
nem.

Jesus ni golnag be' ndabiyag ni nge non

32 Nap'an ni yan fa gali mo'on, me fek boch e girdi' be' nib mo'on i yib ngak Jesus
ndabiyag ni nge non ni bochan e ke ying ba mo'onyan' ngak. 33 Ma yugu nap'an ni tuluf
Jesus fare mo'onyan' nge chuw u fithik' fa'anem, ma aram me un fare mo'on ko numon.
Ma gubin e girdi' nra gin gad ngak, me lungurad, "Dawor da guyed ban'en ni aray rogon
u lan yu Israel!"
34 Machane me ga'ar e pi Farise, "En ni pilungen e mo'onyan' e ke pi' gelngin ni nge
yag ni nge tuluf e pi mo'onyan'."

Jesus ni taganan' ko girdi'

35 Ma aram me yan Jesus ko pi binaw i yan, ni binaw ni pire' e girdi' riy nge binaw
nib lich e girdi' riy, ni i machib nagrad u lan tafen e mu'ulung rorad, ni be machibnag
e Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gagiyeg rok Got, me golnag e girdi' u urngin mit e liliy
nge m'ar. 36 Ma fa'ani guy e pi girdi' nem ni aram urngirad, me taganan' ngorad, ya kar
pired nike magafan'rad ndar nanged e n'en ni ngar rin'ed, ya yad bod e saf nde moy
rorad e en nma gafaliyrad. 37 Ma aram me ga'ar ngak pi gachalpen, "Woldug ni ngan
kunuy ngan tay nga naun e ba ga' ni ba ga' yang, machane pi'in ngar muruwliyed nge
thap nga naun e ba lich. 38 Mu meybilgad ngak e en ni ir e suwon e re woldug nem ngki
pi' boch girdi'en e maruwel ngar muruwliyed e re woldug rok nem nge thap nga naun."

10

Fa ragag nge l'agruw i apostel
(Mark 3:13-19; Luke 6:12-16)

1 Me ulunguy Jesus fa ragag nge l'agruw i girdi' ni gachalpen me pi' gelngirad ni nge
yag nra tulufed e mo'onyan' ko pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad, miyad golnag urngin
e liliy nge m'ar. 2 Ba'aray fithingan fa ragag nge l'agruw i apostel: bin som'on e Simon
(ni yima pining Peter ngak) nge walagen ni Andrew; nge James nge walagen ni John, ni
yow fak Zebede; 3 nge Filip nge Bartholomew; nge Thomas nge Matthew, ni takunuy e
tax; nge James ni Alfeus e chitamngin, nge Thaddeus; 4 nge Simon, nma tiyan' ko nam
rok, nge Judas Iskariot, ni yagnag Jesus.

Jesus ni yog e maruwel rok fa ragag nge l'agruw me l'ograd ngranod
(Mark 6:7-13; Luke 9:1-6)

5 Jesus e l'oeg e re ragag nge l'agruw i girdi' ney, ma ba'aray e pin'en ni yog ni ngar
rin'ed ni ga'ar, "Dab marod ngalan e nam ko pi'in gathi yad piyu Israel fa lan e pi binaw
ni bay e girdi' nu Samaria riy. 6 Machane marod ngak piyu Israel, ni pi'in kar olobochgad
ni bod e saf nike malog. 7 Marod ngam machibgad ni nge lungumed, 'Gagiyeg rok Got e
ke chugur!' 8 Mi gimed golnag e pi'in yad bm'ar, mi gimed faseg e yam', mi gimed chuweg
e daraw u downgin e pi'in yad ba daraw, mi gimed tuluf e mo'onyan' ngar chuwgad ko
pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad. Ke yag ngomed nda mpi'ed puluwon, ere mpi'ed ndab
ni pi' puluwon ngomed. 9 Ma dab mon'ed e gol, nge silber, nge salpiy nrow ngalan e bel

ko mad romed ngam feked; 10 dab mu feked ba tutuw nma fek e pi'in nma man ban'en
ko re milekag ney, fa reb e kenggin e mad ni ngam thiliyeged ko bin ni bay u dakenmed,
fa reb e sus, fa ba ley i sog. Ya en ni girdi'en e maruwel e susun e ngan pi' ngak e tin ni
nge yag ngak.
11 "Fa'an gimed ra yib nga reb e binaw ni pire' e girdi' riy fa reb e binaw nib lich e
girdi' riy, mi gimed yan ngalan ngam guyed be' ni ba'adag ni ngam pired rok, mi gimed
par rok nge mada' ko ngiyal' ni ngam chuwgad u rom. 12 Ma fa'an gimed ra yan ngalan
reb e naun me lungumed ngorad, 'Nge yib e gapas ngomed.' 13 Ma fa'anra ba'adag e
girdi' u lan fare naun ni kam marod ngorad, mi gimed pag e gapas ni kamogned nge
par rorad; ma fa'anra daburad ni kam marod ngorad, mi gimed fulweg ngomed e gapas
ni kamogned. 14 Ma fa'anra bay ba tabinaw ara reb e binaw ndaburad ni kam marod
ngorad fa daburad ni ngar motoyilgad ko tin ni nga mogned, me ere mu chuwgad riy mi
gimed rurug e rifrif u aymed nge chuw e fiyath riy. 15 Mu ted fanmediyan ko re bugithin
ney! Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' riy e ka ba ga' e runguy nra tay ngak e girdi'
nu Sodom ngu Gomorrah ko runguy nra tay ngak girdi'en e re binaw nem!"

Gafgow ni bayi yib
(Mark 13:9-13; Luke 21:12-17)

16 "Mu telmed ngog! Nggu l'oegmed ngam marod ni bod e saf ni nge yan nga fithik' ba
ran' i wolf. Thingar mu ayuwgad ni bod rogon e porchoyog mi gimed munguy ni bod
rogon e bulogol. 17 Mi gimed ayuw, ya bay e girdi' ni bay ra koled gimed ngar feked gimed
nga tafen e pufthin, ma bay ra toyed gimed u lan e pi tafen e mu'ulung rorad. 18 Ma bay ni
pufthin nagmed u p'eowchen e pi'in ba ga' lungurad nge pi pilung ni bochag, ni bochan
e nga mogned e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got ngorad nge ngak e pi'in gathi yad piyu Israel.
19 Ma ngiyal' ni yad ra fekmed ko pufthin, e dabi magafan'med ko n'en ni nga mogned
fa rogon ni nga mogned; ya ra taw ko ngiyal'nem, ma bay ni pi' ngomed e n'en ni nga
mogned. 20 Ya thin ni bay mogned e gathi thin romed; ya thin ni bay yib rok e Kan ni
Thothup rok e Chitamangimed, ni ir e be non u l'ugunmed.
21 "Ma girdi' e bay ra pi'ed pi walagrad ni pumo'on ni ngan li'rad ngarm'ad, ma pi
matam e ku ireram e n'en ni bay rrin'ed ngak pifakrad; ma bitir e bay ra togopluwgad
ko matam nge matin rorad ngar pi'ed yad ngan li'rad ngarm'ad. 22 Ma gubin e girdi' ni
bay ra fanenikayed gimed ni bochag. Machane en nra athamgil nge par nge mada' ko
tomur e ra fos. 23 Ma ngiyal' ni yad ra gafgow nagmed riy u reb e binaw, e ngam milgad
nga reb e binaw. Ya nggog ngomed, ndabiyag ni gimed ra mu'nag e maruwel romed u
lan gubin e binaw nu Israel u m'on ko ngiyal' nra yib e en ni Fak e Girdi' riy.
24 "Dariy be' ni yibe sukulnag nib tolang ngak e en ni ir e be fil ban'en ngak; ma dariy
reb e sib nib tolang ngak e en ni ir e masta rok. 25 Ere en ni yibe sukulnag e susun e
nge fel' u wan' ni nge bod e en ni ir e be fil ban'en ngak, ma en nsib e nge fel' u wan' ni
nge bod e en ni ir e masta rok. Fa'anra kan pining Beelzebul ngak e en ni ir e lolugen e
tabinaw, ma urngin e girdi' ko fare tabinaw ni bay ni pining boch e ngachal ngorad ni
kab kireb ko biney!

Cha' ni ngan tamdag ngak
(Luke 12:2-7)

26 "Ere dab mu tamdaggad ngak e girdi'. Ya demturug e n'en ni kan upunguy, ma yira
chuweg e upong u daken, ma urngin e tin ni kan mithag ni nge dab nnang e bay nnang.
27 Ma n'en ni gu be yog ngomed u fithik' e lumor e thingar mogned ni rran, ma n'en ni
kam rung'aged nde rung'ag e girdi' e thingar mu weliyed u daken e naun. 28 Dab mu
tamdaggad ngak e pi'in yad ra li' e dowef ngem' machane dabiyag ni ngar li'ed lanin'uy
ngem'; mu tamdaggad ngak Got, ya ir e rayag ni nge kirebnag dowey nge lanin'uy u
fithik' e nifiy. 29 Rayag ni ngan chuw'iy l'agruw chi arche' ni *sparrow* nga ba salpiy nrow;

machane dariy ta'a bagayad nra mul nga but' nde nang e Chitamangimed. 30 Mus nga
piyan lolugmed nike m'ay i the'eg. 31 Ere dab mu tamdaggad; ya ka ba ga' famed ngak
fa nochi arche' ni *sparrow* fithingan!

Ngan weliy murung'agen Jesus ndab ni mithag
(Luke 12:8-9)

32 "En nra weliy u fithik' e girdi' ni ir reb i girdi'eg, e aram rogon e n'en ni gu ra rin'
ngak u p'eowchen e Chitamag u tharmiy. 33 Machane en nra weliy u fithik' e girdi' ni
gathi ir reb i girdi'eg e aram rogon ni gu ra weliy u p'eowchen e Chitamag u tharmiy, ni
fa'anem e gathi reb i girdi'eg.

Gathi gapas, machane ba saydon
(Luke 12:51-53; 14:26-27)

34 "Dab mfineyed ni ku gub ni nggu fek e gapas i yib nga fayleng; danga', gathi gub ni
nggu fek e gapas i yib, machane ba saydon e kug fek i yib. 35 Ya ku gub ni nggu pingeg e
bitir ni pumo'on ngar togopluwgad ngak e chitamangirad, ma ku errogon e bitir ni ppin
ni ngar togopluwgad ngak e chitiningrad, nge leengin be' ngak e chitiningin figirngin;
36 pi to'ogor rok be' nth'abi ga' e ra yan i aw ni girdi' nu lan e tabinaw rok.
37 "En ni kab t'uf rok e chitamangin ara chitiningin ngog e dariy rogon ni nge mang
be' rog; en ni kab t'uf rok fak ni pumo'on ara fak ni bpin ngog e dariy rogon ni nge mang
be' rog. 38 En ni dabi fek e kuruth rok nge lek luwan eg e dariy rogon ni nge mang be'
rog. 39 Ya en nra guy rogon ni nge ayuweg e pogofan rok e ra thay rok; ma en nra pagfan
e pogofan rok ni bochag e aram e ke ayuweg.

Puluwon e girdi' ni yira pi'
(Mark 9:41)

40 "En nra fekmed nga tabinaw rok nib m'agan' ngay, e aram e ku errogon nike rin'
ngog; ma en nra fekeg nga tabinaw rok nib m'agan' ngay, e aram e ku ke fek e en ni
l'oegeg. 41 Ma en nra fek e mol'og rok Got nga tabinaw rok nib m'agan' ngay ni bochan e
fa'anem e mol'og rok Got, e ku yira pi' puluwon ni bod fa'anem; ma en nra pining be' ni
bfel' nga tabinaw rok nib m'agan' ngay ni bochan e bfel' fa'anem, e yira pi' puluwon ni
bod fa'anem. 42 Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! En nra pi' ba kap i ran ngak e en
nth'abi sobut' u fithik' pi gachalpeg ni bochan e ir reb i gachalpeg, e ri yira pi' puluwon
ngak."

11

Pi'in ni l'oegrad John nma tawfe
(Luke 7:18-35)

1 Fa'ani yog Jesus e pin'ey ngak fa ragag nge l'agruw i gachalpen nge mu', me chuw
u rom, nge yan ni nge fil e thin rok Got ngak e girdi' me machib u lan e pi binaw nib
chugur ko gin'em.
2 Mi John nma tawfe e nap'an ni bay u kalbus me rung'ag murung'agen e maruwel
ni be tay Kristus, me l'oeg boch i gachalpen ngranod ngak. 3 Miyad fith ngak Jesus ni
lungurad, "Mog ngomad ko gur fa'anem ni yog John ni bay yib, fa kabay be' ngabang ni
ir e ngu'ug son niged?"
4 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Mu sulod nga mogned ngak John e tin ni gimed be rung'ag
nge tin ni gimed be guy ni nga mogned ni: 5 pi'in malmit e keyag ni ngar guyed ban'en,
ma pi'in mugutgut e ke yag ni ngar uned ko yan, ma pi'in ndaraw e ka ra be'echgad,* ma
pi'in baling e kar rung'aged ban'en, ma pi'in karm'ad e kan fasegrad, ma fare Thin Ni
Bfel' e yibe machibnag ngak e pi'in gafgow. 6 Rib felan' e en ndagur maruwar u wan'!"

* **11:5** KA RA BE'ECHGAD: Mu guy e 8:2.

7 Ma nap'an ni be sul pi gachalpen John, me weliy Jesus murung'agen John ngak fapi
girdi' ni aram urngirad ni ga'ar, "Fa'an mmarod ngak John nga daken e ted ma mang e
mfineyed ni bay mu guyed? Ba gaf i pan ni be buguy e nifeng? 8 Mang e mmarod ni ngam
guyed? Be' nib mo'on nike yin' e mad nrib tolang puluwon? Girdi' ni yad ma yin' e mad
ni aram rogon e yad ma par u tafen e pilung i yan! 9 Mogned ngog, mang e um fineyed
ni bay mu guyed? Ba profet? Errogon, nggog ngomed ni kam guyed be' ni ka ba ga' ngak
ba profet. 10 John e ir fa'anem ni yog e babyor nib thothup murung'agen ni ga'ar, 'I ga'ar
Got, ba'aray e mol'og rog; bay gu l'oeg nge m'on rom nge bing e kanawo' rom.' 11 Dab
mpaged talin e re bugithin ney. John ni i tawfe e ba ga' ngak urngin e girdi' ni kar pired
u roy u fayleng. Machane en ni ir e th'abi sobut' u lan e gagiyeg nu tharmiy e ka ba ga'
ngak. 12 Ka ngiyal' ni machibnag John e thin rok Got ngeb i mada' ko bin daba' e rran ma
gagiyeg nu tharmiy e ba gel e pi togopluw ni be yib i gafgownag,† ma girdi' nib tamod
yargel e yad be guy rogon ni ngar koled. 13 Urngin e pi profet nge fare Motochiyel rok
Moses, ngeb i mada' ngak John e ur weliyed murung'agen e gagiyeg u Gil'ilungun Got;
14 fa'anra bm'agan'med ngay ni nge michan'med ko thin ni kan pi' ngorad kar feked i
yib, me ere John e ir Elijah, ni ir e ni yi'iynag murung'agen e wub ni bayi tay. 15 Fa'anra
bay telmed, me ere mmotoyilgad!
16 "Ere susun e mang e ra gu ta'reb rogonnag e girdi' ko bin daba' e rran ngay? Yad
bod e bitir ni kar pired nga but' ko gin ni bay e market riy, ni be tolul ba ulung i yad
ngak ba ulung i yad ni be lungurad, 17 'Kug chubeged e musik ni yima tay ko m'agpa'
ni fan ngomed, ma da mu churu'gad! Ma ku gon'ed e tang ni yima tay ko mo'od nge
gum'eyag, ma da mu yorgad!' 18 Yib John, mi i par yu ngiyal' nike pag e abich ma da i
unum e wayin, me yog e girdi' ni gubin ni lungurad e be' nib aliliy! 19 Me yib e en ni Fak
e Girdi', mi i abich ma be garbod me ga'ar e girdi' ni gubin, 'Mu guyed e re mo'on ney!
I ir be' nib ta'abich mma unum e wayin, me ir e fager rok e pi'in tamukun tax nge pi'in
ndabuy dakenrad ni yad ba thiyar u lan binaw!' Machane gonop rok Got e ke gagyal nib
riyul', ko tin ke yib i m'ug riy."

Pi binaw nde mich Jesus u wun'rad (Luke 10:13-15)

20 Ma aram me yog Jesus e kireb ngak e pi binaw nike ngongliy oren e maang'ang rok
riy, ni bochan e dawori pi' e girdi' riy keru'rad ko denen ni yad be rin'. 21 "Rib ga' ba
gafgow ni bay mu ted yu Korazin! Rib ga' ba gafgow ni bay kum ted yu Bethsaida! Ya
fapi maang'ang ni kani ngongliy u lan e gali binaw nir e fa'an mang e ni ngongliy u lan
yu Tyre nge yu Sidon, ma girdi' riy e kafram ni ka ron'ed e tutuw ni mad, ma kar thiygad
ko awat ni nge mang pow riy ni kar pi'ed keru'rad ko denen ni yad be ngongliy! 22 Ere
mu ted fanmediyan riy ni Chirofen nra Pufthinnag Got e girdi' e ba ga' boch e runguy
nra tay ngak e girdi' nu Tyre ngu Sidon ngomed! 23 Me gur yu Kapernaum! E gab adag ni
gam tolang nigem ngam tun ko tharmiy? Bay non'em nga but' nga fithik' e nifiy ni dabi
math bi'id! Ya pi maang'ang ni kan ngongliy rom e fa'an mang e ni ngongliy u Sodom,
ma kabay yu Sodom e bin daba' e rran! 24 Ere mu ted fanmediyan riy ni Chirofen nra
pufthinnag Got e girdi' e ba ga' boch e runguy nra tay ngak yu Sodom ko runguy nra tay
ngomed!"

Mired ngog ngam toffangad (Luke 10:21-22)

25 Ngiyal' nem me ga'ar Jesus, "Chitamag, ni gur e Somol nu tharmiy ngu fayleng! Kari
mmagaer ya kam dag ngak e pi'in ndar sukulgad e n'en ni kam mithag rok e pi'in yad
ba llowan' nge pi'in yad ba sukul. 26 Chitamag, i gur e mu turguy ni nge yodoroy nrogon
nib m'agan'um ngay.

† **11:12** togopluw ni be yib i gafgownag; ara ke almirin e togopluw ni be yib ngay.

27 “Chitamag e ke pi’ urngin ban’en ngog. Dariy be’ ni manang e en ni Fak, ya kemus
ni en ni Chitamangiy e manang, ma dariy be’ ni manang e en ni Chitamangiy, ya kemus
ni en ni Fak e manang, nge pi’in ba’adag e en ni Fak nem ni ngar nanged e Chitamngin.
28 “Mired ngog, ni gimed gubin e pi’in ke aw parowmed i fek e n’en nib tomal ni gimed
be fek, mu gu pi’ e toffan ngomed. 29 Mfeked e mat’ rog ngam ted nga pomed, mi gimed
folwok rog, ya gub munguy ma gub sobut’an’; mi gimed pir’eg e toffan. 30 Ya re mat’ ni
gu ra pi’ ngomed e bmom, ma tomalngin e ren’en ni gu ra tay nga pomed e bba’ud.”

12

N’en nni fith u murung’agen e Sabbath
(Mark 2:23-28; Luke 6:1-5)

1 De n’uw nap’an me taw nga reb e rran ni Sabbath me yan Jesus u bochi pa’ i kanawo’
u fithik’ e woldug ni *wheat*, ni aram e pin’en ni yima ngongliy nge mang flowa. Ma ke yib
e bilig ngak pi gachalpen, ma aram miyad tabab i t’ar wom’ngin boch fapi woldug ngu’ur
ked. 2 Ma fa’ani guy e pi Farise e n’en ni yad be rin’, me lungurad ngak Jesus, “A mu guy,
rib togopluw ko Motochiyel rodad ni nge rin’ pi gachalpem e pin’en ni be’er ni yad be rin’
ko rofen ni Sabbath!” 3 Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Dawor mbe’eged murung’agen
e n’en ni rin’ David fa ngiyal’nem ni fa’ani yib e bilig ngak nge pi’in yad be un ngak? 4 I
yan ngalan e naun rok Got, miyad kay e pi’in yad be un ngak fare flowa ni kan pi’ ngak
Got, ni yugu aram rogon nib togopluw ko Motochiyel ni ngar ked e re flowa nem, ya
kemus ni pi prist e rayag ni ngar ked. 5 Dawor mbe’eged u lan fare Motochiyel rok Moses
ni chirofen ni Sabbath e be th’ab e pi prist nu Tempel e motochiyel ko Sabbath, machane
de kireb e rorad? 6 Nggog ngomed ni bay ban’en u roy ni ka ba ga’ ko Tempel. 7 Fa’an
mang e ri gimed manang fan e re gin’en ni ba’aray ni bay u lan e babyor nib thothup ni
ga’ar, ‘Dabug e gamanman ni maligach, ma wurengan’ e gub adag,’ ma dabiyag ni ngam
turguyed e kireb nga daken bogni’ ndar kirebgad. 8 Ya en ni Fak e Girdi’ e ir e Somol ko
Sabbath.”

Be’ nib mo’on nib marwoth baraba’ i pa’
(Mark 3:1-6; Luke 6:6-11)

9 Me chuw Jesus u rom me yan ngalan reb i tafen e mu’ulung rorad. 10 Ma bay be’
nib mo’on u rom nib marwoth baraba’ i pa’. Ma bay boch e girdi’ riy ni ur fineyed ni
gomanga yigi yib tapgin nge yag ni rogned ban’en nib kireb nike rin’ Jesus; ma aram
miyad fith ngak ni lungurad, “Ba togopluw ko Motochiyel rodad ni ngan golnag e liliy
ko chirofen ni Sabbath fa?” 11 Me fulweg Jesus ni ga’ar, “Fa’an mang e bay ba saf rok
bigimed me mul ngalan ba low nib to’ar ko chirofen ni Sabbath, ma gathi ra yan i fek
nge chuweg u lan e low? 12 Ma ba girdi’ e ka ba ga’ fan ngak ba saf! Ere Motochiyel rodad
e ra pagdad ni ngad ayuwegned be’ ko chirofen ni Sabbath.” 13 Me ga’ar ngak fare mo’on,
“Mu k’iyag pa’am.”
Me k’iyag pa’ ma aram me gol pa’ nge ta’reb rogon ko fa ba’ ni bfel’ i pa’. 14 Me chuw
fapi Farise ngranod, miyad puruy’nag e n’en nra rin’ me yib tapgin ni ngar li’ed Jesus
ngem’.

En ni turguy Got ni ir e tapigpig rok

15 Ma fa’ani rung’ag Jesus murung’agen ni kan puruy’nag ni ngan li’ ngem’, me yan
nge chuw u rom; me un e girdi’ ngak ni pire’. Me golnag urngin e pi’in bay e liliy rorad,
16 me motochiyel ngorad ndab rogned murung’agen ku be’; 17 ni fan e nge yib i m’ug nib
riyul’ e tin ni yog Isaiah ni profet ni ga’ar:
18 “I ga’ar Got, ba’aray e tapigpig rog ni gag e kug turguy,
ni en nib t’uf rog, nrib felan’ug ngak.
Bay gu tay e Kan ni Thothup rog nga daken,

ma bayi weliy ngak e girdi' ni urngin murung'agen e pufthin ni gu ra tay ko girdi'.
19 Ma dabi tugthin ngak e girdi' fe tolul ngorad,
fe welthin ni ba ga' laman u lan e yu pa' i kanawo';
20 ma dabi t'ar ba ley i ro'uy nike m'ing,
ma dabi thang ba magal ni be n'en ni nge math.
Bay i maruwel i yan nge yan i mada' ko ngiyal' nike muruwliy e tin nib mat'aw ke gel;
21 ma aram e urngin e girdi' ni bay ra pired ni ir e ke pagan'rad ngak."

Jesus nge Beelzebul
(Mark 3:20-30; Luke 11:14-23)

22 Me fek boch e girdi' be' nib mo'on i yib ngak Jesus ni be' nib malmit ma dabiyag ni non, ya ke ying ba mo'onyan' ngak. Me golnag Jesus fa'anem, nge yag ni non me guy ban'en. 23 Me gin fapi girdi' ni aram urngirad ngak. Miyad fith ni lungurad, "Gur i ir fa'anem ni Fak David?"
24 Ma fa'ani rung'ag e pi Farise e n'en ni yad be yog miyad fulweg ngorad ni lungurad, "Be tuluf e pi mo'onyan' rok e girdi' ni bochan e ke pi' Beelzebul ni pilung rorad gelngin nrayag ni nge tulufrad."
25 Me nang Jesus e n'en ni yad be leamnag me ga'ar ngorad, "Re nam nra ruw raba'nag ir ngar chamgow ngorow e dabi par nib n'uw nap'an. Ma re binaw fa re tabinaw nra ruw raba' ngar chamgow ngorow e ra wear. 26 Ere fa'anra bay baraba' e girdi' rok Satan ni yad be cham nga baraba' e girdi' rok ko gin nsuwon Satan ma aram e ke muduwgil nike ruw raba' ni dabi n'uw nap'an me kireb! 27 Gimed be yog ni gu be tuluf e pi mo'onyan' ngar chuwgad ni bochan e ke pi' Beelzebul gelngig nrayag ni gu rin'. Ere mini' e ke pi' gelngin pi gachalpmed ni ngar tulufed e mo'onyan' rok e girdi'? Pi gachalpmed e kar micheged nri gimed be oloboch! 28 Kan ni Thothup rok Got e ir e ke pi' gelngig ni nggu tuluf e mo'onyan' rok e girdi', ni aram e ir e be micheg ni gagiyeg rok Got e ke yib ngomed.
29 "Dariy be' nrayag ni nge chuw nga naun rok be' nib yargel nge fek e tin nib mil suwon ngak facha' ni fa'anra dabi m'ag fa'anem nib yargel ko som'on; nge mu' mfini fek e chugum rok fa'anem u naun rok.
30 "En ni gathi gamow ngabang e ri be togopluw ngog; ma en nder un ngog i kunukunuy e ri be wereg. 31 Ireray fan ni nggog ngomed: ni girdi' e demturug e re denen ni kar rin'ed ara n'en nib kireb ni karogned* mrayag ni nge n'ag Got fan rorad; machane en nra yog e thin nib kireb nib togopluw ngak fare Kan Nthothup e dabi n'ag Got fan rok.
32 En nra yog ban'en nib togopluw ngak e en ni Fak e Girdi' e yira n'ag fan rok; machane en nra yog ban'en nib togopluw ngak fare Kan Nthothup e dabiyag ni yira n'ag fan rok — e chiney fa bi'id.

Ba ke gek'iy nge wom'ngin
(Luke 6:43-45)

33 "Fa'anra nge yag e wom'ngin ngom ni bfel' ma thangri yag ba ke gek'iy ni bfel' rogon ngom, ma fa'anra yag ba ke gek'iy ngom nde fel' rogon ma wom'ngin e gek'iy nib kireb e rayag ngom. Ya ra ba kaen e gek'iy ma yima poy u wom'ngin nma k'uf riy. 34 Gimed e pi porchoyog nir — ra di'in mi gimed yog e tin ni bfel' ban'en ni fa'anra gimed ba kireb? Ya l'uguney e ma weliy e n'en nike sugnag lanin'uy. 35 Ya be' ni bfel' e ma fek e tin ni bfel' ban'en ko tin ni bfel' nike kunuy; ma be' nib kireb e ma fek e tin nib kireb ban'en ko pin'en nib kireb nike kunuy.
36 "Ya ba'aray ban'en ni nggog ngomed: Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' riy e gubin e girdi' nra be' ma urngin bugithin ni yog nthin ndariyfan ma thangri weliy tapgin

* **12:31** Kireb ni Karogned; ara kireb ni karogned nib togopluw ngak Got.

ni yog. 37 Ya yu bugithin ni umog e ir e yira maruwel ngay nge mang ir e pufthin nigem,
ni ir e bayi yog ni bfel' e rom ara bayi yog nib kireb e rom."

Maang'ang nnog ngak Jesus ni nge ngongliy
(Mark 8:11-12; Luke 11:29-32)

38 Me non boch e tamchib ko Motochiyel nge boch e pi Farise ngak Jesus ni lungurad,
"Tamchib, gamad ba'adag ni ngam ngongliy reb e maang'ang ngug guyed."
39 Me yog Jesus ni ga'ar, "Kari kireb e girdi' e bin daba' e rran ma ke m'ayfan Got u
wun'rad! Ere gimed be wenig ngog ni nggu dag e maang'ang ngomed? Dab gu dag!
Ta'are maang'ang ni bay ni pi' ngomed e fare maang'ang ni rin' Got ngak Jonah ni profet.
40 Rogon ni par Jonah u lan yin fare nig ni ba ga' ndalip e rran nge dalip e neap', e ku
errogon e en ni Fak e Girdi' ndalip e rran nge dalip e neap' nra par u fithik' e fayleng u
ar. 41 Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' e ra sak'iy e girdi' nu Nineveh ngrogned ni
gimed ba kireb, ya fa'anra motoyilgad ko thin rok Got ni machibnag Jonah ngorad me
pig lanin'rad me un pangirad ngay nge pig; ma nggog ngomed ni bay ban'en u roy ni ka
ba ga' ngak Jonah! 42 Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' e ra sak'iy fare pin nib pilung
ni fa'ani yib ko yimuch, nge yog ni gimed ba kireb, ni bochan e liyeg baraba' e fayleng
ni be lek Solomon ni nge motoyil ko machib rok ni bay e llowan' riy; ma nggog ngomed
ni bay ban'en u roy ni ka ba ga' ngak Solomon!

Sul ni tay fare mo'onyan'
(Luke 11:24-26)

43 "Nap'an nra chuw ba mo'onyan' u fithik' be', mi i yan u daken e ted ndariy e ran riy
ni be changarnag bang ni nge gif ngay. Ma fa'anra dabi pir'eg bang ni nge par riy, 44 me
ga'ar u wan', 'Nggu sul ko fare naun rog.' Ma aram me sul ngay me pir'eg ndariy be' riy,
ma bbe'ech, ma kan fal'eg rogon. 45 Me sul nge yan i pining medlip e mo'onyan' ni kab
gel e kireb rorad ngak ngarbad ra pired ko fare naun. Ma aram me yan i par fa'anem ni
kari gel e kireb u pangin ko som'on. Ireray e n'en ni bayi rin' e pi'in nib kireb e bin daba'
e rran."

Chitiningin Jesus nge pi walagen ni pumo'on
(Mark 3:31-35; Luke 8:19-21)

46 Ka be non Jesus ngak fapi girdi' me taw e chitiningin nge pi walagen. Miyad sak'iy
u wuru' e naun, miyad yog ni yad ba'adag ni ngar nonod Jesus. 47 Ma aram me ga'ar be'
u rom ngak Jesus, "A mu sap, ba'aram e chitinam nge pi walagem ni pumo'on ni yad ba
sak'iy u waen ni yad ba'adag ni ngam nonod."†
48 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "I mini' e chitinag? Me mini' e pi'in walageg ni pumo'on?"
49 Me sapeg pa' ngak pi gachalpen me ga'ar, "Mu sapgad! U roy e ba'aray e girdi' riy ni
chitinag nge pi'in walageg ni pumo'on! 50 Ya en nra rin' e tin nib m'agan' e Chitamag nu
tharmiy ngay e ir e walageg ni pumo'on, ma walageg ni ppin, ma chitinag."

13

Fanathin ni murung'agen e en nma wereg e awoch u milay'
(Mark 4:1-9; Luke 8:4-8)

1 Ka chirofen nem me chuw Jesus ko fare naun nge yan nga to'oben e lipath, nge yan
i par nga but' ngi i machib. 2 Ma girdi' ni mu'ulung ngak ni kar cholngobiyed e pire' ni
pire', ma aram me af Jesus nga daken bbowoch me par u daken nga but', me par fapi
girdi' ni aram urngirad u daken e binaw. 3 Mi i weliy bo'or ban'en ngorad u fithik' e
fanathin ni ga'ar:
"Be' nib mo'on e yan ni nge wereg awochngin e woldug. 4 Ma nap'an ni be wereg fapi
awoch u daken e milay', me wear boch nga daken marichlen wo'en e girdi' u milay', me

† **12:47** Boch e babyor e dariy riy e verse 47.

yib e arche' i kay nge m'ay. 5 Ma boch e wear nga daken bochi thal i but' ni bay u daken
e war. Ma de n'uw nap'an me tugul, ya de dib'ag fare thal i but'. 6 Nap'an ni yib e yal'
ngalang me mororoynag e pi woldug nem ni ka fini tugul, ma de n'uw nap'an me l'ud ya
dawori to'ar lik'ngin e pi woldug nem nga fithik' e but'. 7 Ma boch fapi awoch e wear nga
fithik' e pan ni bay rachangalen, me ga' fapi pan ni bay rachangalen nge yabochboch ko
fapi woldug nge li'! 8 Ma boch fapi awoch e wear nga daken e but' nib yong'ol, me tugul
nge k'uf: ni yu kaen e ra'ay wom'ngin, ma yu kaen e nel' i ragag, ma yu kaen e guyey."
9 Me ga'ar Jesus, "Mu telmed ni fa'anra bay telmed!"

N'en ni fan fapi fanathin
(Mark 4:10-12; Luke 8:9-10)

10 Me yib pi gachalpen Jesus ngak Jesus miyad fith ni lungurad, "Mangfan ni ga be
non ngorad u fithik' e fanathin?" 11 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Gimed e kan
weliy ngomed kam nanged fan e tin nda nnang ni murung'agen e gagiyeg nu tharmiy,
machane yad e dawor. 12 Ya en ni bay ban'en rok e yira pi' boch ni pire' ngak, nge pag
urngin e tin ni nge yag ngak; machane en ndariy ban'en rok e yira fek e chu'uw i n'en
ni bay rok nge chuw. 13 Ba'aray fan ni gu be non ngorad u fithik' e fanathin: bochan
e yad be changar ma darir guyed ban'en, ma yad be motoyil ma darir rung'aged ara ra
nanged fan. 14 Ya nge riyul' e tin ni yog Isaiah ni profet ko ngongol ni yad be rin' ni ga'ar:
'Bay mmotoyil mmotoyilgad, machane dab mu nanged fan;
bay mu changar mu changargad, machane dab mu guyed ban'en.
15 Ya lolugen e pi girdi' ney e bm'urm'ur;
ya kar ninged telrad,
ma kar moleged owcherad.
Ya fa'an mang e n'en ma ke guy lan owcherad ban'en,
ma ke yag ni rung'ag telrad ban'en,
ma sana ke yag ni nang lanin'rad fan ban'en
ma sana ke yag nra pigichealgad ngog,
ngug gol nagrad.' Aray rogon e thin ni yog Got.
16 "Ma gimed e rib fel' wa'athmed! Ya lan owchemed e be guy ban'en ma lan telmed
e be rung'ag ban'en. 17 Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray! Bo'or e profet ma
bo'or e girdi' rok Got ni ur m'ad ni bochan ni ngar guyed e n'en ni gimed be guy, machane
de yag, ma ku ur m'ad ni bochan ni ngar rung'aged e n'en ni gimed be rung'ag, machane
dar rung'aged.

Jesus ni weliy fan fare fanathin ni murung'agen e en ni ma wereg awochngin e woldug u milay'
(Mark 4:13-20; Luke 8:11-15)

18 "Ere mmotoyilgad ngam nanged fan fare fanathin ni murung'agen e en nma wereg
awochngin e woldug. 19 Pi'in nrung'aged e thin rok Got ni murung'agen e gagiyeg rok
ma de yag nra nanged fan e yad bod awochngin e woldug ni wear nga daken marichlen
e kanawo' u milay'. Me yib Fa'anem nib Kireb nge leag e n'en ni kan wereg nga fithik'
i lanin'rad. 20 Ma awoch ni wear nga daken bochi thal i but' ni bay u daken e war e be
yip' fan e pi'in nrung'aged e thin rok Got nnog ngorad miyad fol riy ni kar felfelan'gad.
21 Machane ri de rich nga fithik' i lanin'rad, ma aram me de par e thin rok Got u lanin'rad
nib n'uw nap'an. Ma fa'ani yib e gafgow fa togopluw ni bochan e re thin rok Got nem,
mra paged yad ni ka chingiyal' nem. 22 Ma awoch ni wear nga fithik' e pan ni bay
rachangalen e be yip' fan e pi'in nrung'aged e thin rok Got, ma bochan e magafan' rorad
ko re par rodad ney u fayleng nge chogowen e fel' rogon e yib i thang u wun'rad fare
thin rok Got nnog ngorad, ma dakur k'ufgad. 23 Ma awochngin e woldug ni wear nga
daken e but' ni yong'ol e be yip' fan e pi'in nrung'aged e thin rok Got miyad nang fan:

miyad k'uf, ni boch i yad e man e ra'ay wom'ngin, ma boch i yad e nel' i ragag, ma boch i yad e guyey."

Fanathin ni murung'agen e pan

24 Miki yog Jesus reb e fanathin ngorad ni ga'ar: "Gagiyeg nu tharmiy e bod be' nib
mo'on ni wereg awochngin e woldug ni bfel' u milay' rok. 25 Me reb e neap' ko ngiyal' ni
go' kan mol, me yib be' nto'ogor rok i wereg awochngin e pan nga fithik' e woldug rok
ni *wheat* me yan. 26 Ma fa'ani ga' fapi woldug me yib i for wom'ngin, me yan i gagiyel e
pan. 27 Me yib e pi tapigpig rok fa'anem ngak me lungurad ngak, 'Awochngin e woldug
ni bfel' e mwereg nga milay' rom; ere uw e yib e tinem e pan riy?' 28 Me fulweg ni ga'ar,
'Reb e to'ogor rog e ke wereg awochngin e pan nga fithik". Miyad fith ngak ni lungurad,
'Gab adag ni nggu warod gu puged e pi pan nem?' 29 Me fulweg ngorad ni ga'ar, 'Danga',
ya gimed ra pug e pan ma richey mi gimed pug boch e pi woldug nem. 30 Ere mpaged e
woldug nge pan nge ga' u ta'bang nge mada' ko ngiyal' ni ngan kunuy e re woldug nem
ngan tay nga naun, ma aram e bay gog ko pi'in ngar muruwliyed ni som'on e ngar puged
e pan u fithik' e gi woldug nem ngar m'aged thuman ni nganin' nga mit e nifiy, miyad
kunuy e re woldug nem ngar ted nga naun rog.'

Fanathin ni murung'agen awochngin e mustard
(Mark 4:30-32; Luke 13:18-19)

31 Me yog Jesus reb e fanathin ngorad ni ga'ar: "Gagiyeg nu tharmiy e bod rogon ba
awochngin e mustard, ni ir e th'abi achig u fithik' urngin awochngin e woldug; 32 me
fek be' nge wereg nga daken e milay' rok, ma fa'ani tugul me yan i par ni ir e th'abi ga' u
fithik' urngin e woldug. Me ga' nge par nike mang ba ke gek'iy, ma aram me yib e arche'
i toy tafen nga fithik' i papa'ngin."

Fanathin ni murung'agen e is nma thownag e flowa
(Luke 13:20-21)

33 Me yog Jesus reb e fanathin ngorad ni ga'ar: "Gagiyeg nu tharmiy e bod e is ni fek
be' ni bpin nge athkuy nga ba dabiy i flowa me thownag fa gi flowa ni ga'ngin."

Jesus ni maruwel ko fanathin
(Mark 4:33-34)

34 Jesus e maruwel ko fanathin ni nge weliy urngin e pin'ey ngak fapi girdi' ni aram
urngirad; dariy ban'en ni yog ngorad nde yog u fithik' e fanathin. 35 I rin' e ren'ey ni fan
e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog e profet ni ga'ar:
"Bay gu maruwel ko fanathin ko ngiyal' nra gu non ngorad,
bay gog ngorad bogi ban'en nda nnang ni ka nap'an nsunumiy e fayleng."

Jesus ni weliy fan e fanathin ni murung'agen e pan

36 Me digey Jesus fapi girdi' ni aram urngirad u wean nge yan nga naun. Me
yib pi gachalpen ngak me lungurad ngak, "Mu weliy ngomad fan fare fanathin ni
murung'agen e pan ni bay u milay'."
37 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "En ni wereg fapi awochngin e woldug ni bfel' e en
ni Fak e Girdi'; 38 ma fare gi milay' e eram e fayleng; ma awochngin e woldug ni bfel' e
eram e girdi' ni Got e be gagiyeg nagrad; ma pan e eram e girdi' ni Fa'anem nib Kireb e ir
e be gagiyeg nagrad. 39 Ma en nto'ogor ni ir e wereg awochngin e pan e eram pilungen
e mo'onyan'. Ma ngiyal' ni ngan kunuy fare woldug riy ngan tay nga naun e ireram
tomuren e fayleng, ma pi'in girdi'en e maruwel ni ngar kunuyed e re woldug nem ngar
ted nga naun e eram e pi engel. 40 Ma rogon ni yima kunuy e pan ngan urfiy u mit e nifiy,
e aram rogon e n'en ni yira rin' u tomuren e fayleng: 41 en ni Fak e Girdi' e bayi l'oeg e pi
engel rok ngar kunuyed urngin e pi'in yad be waliy e girdi' ngar denengad, nge urngin
e pi'in yad be ngongliy e kireb ni kar maathukgad nga fithik' e pi'in Got e be gagiyeg

nagrad, 42 nga ron'ed yad ngalan fare stof ni be yik' ko gin ni bay ur yorgad riy ma be chachafin nguwelrad. 43 Ma tirok' Got e girdi' e bayi gal rama'erad ni bod e yal' ko gin ni Chitamangirad e be gagiyegnag. Ere mmotoyilgad ni fa'anra bay telmed!

Fanathin ni murung'agen ban'en nrib t'uf ma rib tolang puluwon

44 "Gagiyeg nu tharmiy e bod ban'en nrib t'uf ma rib tolang puluwon nni k'eyag u daken bangi milay' ni aram e kan mithag. Me pir'eg be' nib mo'on, miki tharey bayay. Me ri gel e felfelan' ngak me yan nge pi' ni chuway' urngin ban'en ni bay rok, me sul nge chuw'iy fa gi milay'.

Fanathin ni murung'agen e churuwo' nu l'ugun e yar

45 "Ma ku errogon ni gagiyeg nu tharmiy e bod be' nma chuway' ni be gay e churuwo' nu l'ugun e yar ntin ni bfel'. 46 Ma fa'ani pir'eg reb nrib fel' me yan i pi' ni chuway' urngin ban'en ni bay rok, me fek e salpiy riy nge chuw'iy fare churuwo' ngay.

Fanathin ni murung'agen e nug

47 "Ma ku errogon ni gagiyeg nu tharmiy e bod ba nug nni yan ni pag u lan e lipath, ni urngin mit e nig mra aw ngay. 48 Ma fa'ani sug me girngiy girdi'en e fita' fare nug nga daken e binaw miyad par nga but' ngar mel'eged fapi nig, miyad yin' e tin ni bfel' ngalan e pakit rorad, ma tin ndariy ban'en nra fel' ngay e ra n'iged. 49 Ireray e n'en ni yira rin' u tomuren e fayleng: pi engel e bay ranod ngar kunuyed urngin e girdi' ni kireb ni bay u fithik' e girdi' ni bfel', 50 ngron'ed yad ngalan fare stof ni be yik', ni ireram e gin ni bay ur yorgad riy ma be chachafin nguwelrad.

Tin be'ech nge tin kakrom e thin nriyul'

51 Me fithrad Jesus ni ga'ar, "Kam nanged fan e pin'ey fa dawor?"
Miyad fulweg ni lungurad, "Kug nanged."
52 Ma aram me fulweg ni ga'ar, "Fan e ren'ey e gubin e tamchib ko Motochiyel ni kar filed murung'agen e gagiyeg ni yib u tharmiy kar manged pi gachalpeg e yad bod be' ni bay e naun rok ni yan i fek e tin nib be'ech nge tin nib kakrom ban'en u lan e senggil rok nma cha'riy ban'en riy."

Yu Nazareth nra dabuyed Jesus
(Mark 6:1-6; Luke 4:16-30)

53 Ma fa'ani mu' Jesus i weliy e pi fanathin nem me chuw u rom, 54 me sul ko binaw rok. Me machib u lan tafen e mu'ulung rorad, ma pi'in nra motoyilgad ko n'en ni be yog e ra ngatgad ngak. Miyad fith ni be lungurad, "U uw e fek e llowan' riy ni aram rogon? Ma be di'in ma be yag ni nge ngongliy e maang'ang? 55 Gathi ir fa'anem ni fare dayksang e chitamngin? Gathi Maria faram e chitiningin, mi James, nge Josef, nge Simon, nge Judas e pi walagen ni pumo'on? 56 Ma gathi gubin pi walagen ni ppin ni yad be par u roy? Ere uw e nang urngin e pin'ey riy?" 57 Ma aram mra dabuyed ni ngar motoyilgad ngak.

Me ga'ar Jesus ngorad, "Be' ni ba profet e yibe tayfan u gubin yang, ma kemus ni girdi' nu lan binaw rok nge girdi' nu tabinaw rok e darir ted fan." 58 Ma de ngongliy e maang'ang ni pire' u rom, ni bochan e de michan'rad ngak.

14

Yam' ni tay John nma tawfe
(Mark 6:14-29; Luke 9:7-9)

1 Ireram e ngiyal' ni rung'ag Herod ni pilung nu Galile murung'agen Jesus. 2 Me ga'ar ngak e pi tolang ni yad bay nga tan, "Cha'nem e ri ir John ni i tawfe nike fos ko yam'. Aram fan ni bay gelngin ni nge ngongliy e maang'ang."

3 I Herod e yog ni ngan kol John ngan m'ag nga nin' nga kalbus. I rin' ni aram rogon ni bochan Herodias ni i leengiy Filip ni walagen. 4 Ya yigi i yog John nma tawfe ngak

Herod ni ga'ar, "De mat'aw ni kam leengiy e re pin nir!" 5 Me finey Herod ni nge li' John
ngem', machane be tamdag ngak e girdi' nu Israel, ya kar ted ni John e reb e profet.
6 Fa'ani taw ko chirofen nni gargeleg Herod riy me churu' bochi pin ni fak Herodias
u p'eowchen e girdi' ni kar mu'ulunggad. Me felfelan' Herod ngak, 7 ma aram me yog
bbugithin ngak fachi pin ni ga'ar, "Kug micheg ndemturug e n'en ni ga ra yog ni nggu pi'
ngom mu gu pi'!"
8 Me yog e chitiningin ngak e n'en ni ba'adag ni nge yog, me wenig fachi pin ngak
Herod ni ga'ar, "Mpi' lolugen John nma tawfe ngog u roy ni kan tay ngalan e plet!"
9 Me kireban' fare pilung, machane bochan fare bugithin ni yog u p'eowchen urngin e
pi'in ni piningrad ni ngar uned ngak ko madnom, ma aram me yog ni ngan pi' ngak fachi
pin e tin ni be yog. 10 Ma aram me yog ni nga ni yan ni th'ab k'angan John u kalbus. 11 Mi
ni fek fare llug i yib ni kan tay nga lan e plet ngan pi' ngak fachi pin, me fek i yan ngak
e chitiningin. 12 Me yib pi gachalpen John ngar feked downgin ngar k'eyged; miyad yan
ngar weliyed ngak Jesus.

Jesus ni pi' gan fa lal i biyu' i girdi'
(Mark 6:30-44; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

13 Ma fa'ani rung'ag Jesus e re thin nem, me af nga bowoch nge chuw u rom nge yan
ngabang ni go ir ndariy be' riy. Me rung'ag e girdi' murung'agen, miyad digey e binaw
rorad ngar leked u arow. 14 Me yib Jesus u bowoch nga arow, ma fa'ani guy fapi girdi' ni
pire' ni pire' me ri taganan' ngorad, me golnag e pi'in yad mm'ar u fithik'rad.
15 Me chugur ni nge aw e yal' me yib pi gachalpen ngak me lungurad, "Chiney e kari
gonowrug, ma gin'ey e danir par riy. Mu non ko girdi' ngranod ngalan e pi binaw ni
be'er ngar chuw'iyed garad."
16 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Dab ranod, gimed e mpi'ed ban'en ngorad ngar
ked."
17 Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Kemus ni lal yal' e flowa nge l'agruw i nig e ba'aray
romad."
18 Me ga'ar Jesus, "Mfeked i yib ngog ngaray." 19 Me yog ko fapi girdi' ni ngar pired
nga but' nga daken e pan; me fek fa lal yal' i flowa nge fa gali nig, me sap ngalang, me
pining e magaer riy ngak Got. Mi i t'et'ar fa yu yal' i flowa ngi i pi' ngak pi gachalpen,
me pi' pi gachalpen ngak fapi girdi'. 20 Ma urngin e girdi' nra ked ngar fosgad ngay. Me
kunukunuy pi gachalpen e tin ni aw ndaki m'ay i kay me yan i gaman ragag nge l'agruw
e dug riy. 21 Ma urngin e girdi' ni kay e re ggan nem e gonap'an e lal e biyu' nda ni uneg
e ppin nge bitir ngay.

Jesus ni yan u daken e ran
(Mark 6:45-52; John 6:15-21)

22 Me yog Jesus ngak pi gachalpen ngar afgad nga bowoch ngar m'onod rok nga
baraba' fare lipath, me pag fapi girdi' ngar sulod. 23 Ma fa'ani pag fapi girdi' ngar sulod
me yan nga daken bburey ni go ir ni nge meybil. Ma fa'ani aw e lumor ma go' Jesus ni
bay u rom; 24 ma re ngiyal'nem e ke n'uw yang e gin ke yan fare bowoch riy u lan e lipath,
ni be yin' e n'ew, ya be yan nga mit e nifeng. 25 Me ba ngiyal' u thilin e dalip nge nel' e
kolok ko tanirran me yib Jesus ngorad, ni be yib u daken e ran. 26 Ma fa'ani changar pi
gachalpen miyad guy ni be yib u daken e ran me ri yib e tamdag ngorad nib gel nib gel.
Miyad yog ni lungurad, "Ba kan!" Miyad tolul ni kar tamdaggad.
27 Ma ka chingiyal' nem me non Jesus ngorad ni ga'ar, "Nge pagan'med, ya gag. Dab
kum tamdaggad!"
28 Me non Peter ni ga'ar, "Somol, fa'anra ri gur, me ere mog ngog nggub ngom nga
daken e ran."

29 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Moy!" Ma aram me chuw Peter u bowoch nge yan ngak
Jesus u daken e ran. 30 Machane fa'ani guy gelngin e nifeng me rus, ma aram me nguchur
nga ar. Me pong ni ba ga' laman ni ga'ar, "Somol, mu ayuwegneg!"
31 Ka chingiyal' nem me k'iyag Jesus pa' nge kol me ga'ar ngak, "Rib achig e michan'
rom ngak Got. Mangfan ni be maruwar Got u wun'um?"
32 Miyow af nga bowoch, me mocha' e nifeng. 33 Fa pi'in gachalpen Jesus ni yad bay u
lan e bowoch e ra parawgad u p'eowchen Jesus me lungurad, "Riyul' ni Fak Got gur!"

Jesus ni golnag e pi'in m'ar u Gennesaret
(Mark 6:53-56)

34 Miyad th'ab e lipath ngarbad nga Gennesaret, 35 me poy e girdi' Jesus u rom. Ma
aram miyad l'oeg e girdi' ngranod ra feked e girdi' nib m'ar i yib ngak Jesus ko yungi
binaw nib liyeg e gin'em. 36 Miyad wenig ngak ni nge pag e pi'in yad mm'ar nga yugu
ra mathgad nga taban e thal ni wuru' e mad rok u but'; ma urngin e pi'in nra mathgad
ngay ni yigo'o ra golgad.

15

Thin ni i machibnag pi chitamangiy
(Mark 7:1-13)

1 Me ere yib boch e Farise nge boch e tamchib ko Motochiyel u Jerusalem ngak Jesus
ngar fithed ni lungurad, 2 "Mangfan nder fol pi gachalpem ko yalen nike yib rok pi
chitamangidad ni kakrom ke af ngodad? Darir lukuyed pa'rad nrogon yalen ni yima
lukuy pa'ay nge mu' min abich!"
3 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Mang ni kam paged e tin ni yog Got kam folgad ko tin ni
gimed e mu sunumiyed gimed be machibnag? 4 Ya ga'ar Got, 'Mu liyor ko chitamam
nge chitinam', miki ga'ar, 'En nra yog e chitamngin fa chitiningin nga dalib e thingar nli'
ngem'. 5 Machane gimed be fil ko girdi' ni fa'anra bay ban'en rok be' nrayag ni nge pi'
nge ayuweg e chitamngin fa chitiningin ngay, machane me yog ni ga'ar, 'Ren'ey e kug
pi' ngak Got,' 6 ma aram e dakuriy fan ni nge tayfan e chitamngin.* Ireray rogon ni kam
n'iged fan e thin rok Got kam folgad ko tin gimed e msunumiyed gimed be machibnag.
7 Gimed e pi'in gimed ma dake moding niged gimed! Rib sorok Isaiah ni profet ni fa'ani
weliy murung'agmed ni ga'ar:
8 I Got e ga'ar, 'Pi girdi' ney e yad be tayfag ko thin ni yad be yog,
machane rib mal'af lanin'rad rog.
9 Mm'ayfan e siro' nge pigpig ni yad be tay ngog,
ya pi motochiyel ni girdi' e sunumiy e yad be machibnag ngak e girdi' ni gowa pi
motochiyel rok Got!' "

Pin'en nma alitnag be'
(Mark 7:14-23)

10 Me pining Jesus fapi girdi' ni aram urngirad ngarbad ngak me ga'ar ngorad, "Mu
telmed, mi gimed guy rogon ngam nanged fan! 11 Gathi n'en nra yan ngalan l'ugun be'
e ir e ra alitnag fa'anem; ya n'en nra yib riy nga but' e ir e ra alitnag fa'anem."
12 Me yib pi gachalpen me lungurad ngak, "Mog, ka mu nang ni fapi thin ni kamog e
ke kireban' fapi Farise ngay ni bochan e ke kun ngorad?"
13 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Urngin ban'en nde yung e Chitamag nu tharmiy e yira pug
ngalang. 14 "Mpaged yad! Ya yad be pow'iy e girdi' ma yad bmalmit; ma fa'anra kol reb
e malmit pa' reb e malmit ngi i pow'iy i yan, ma yow l'agruw ni yow ra mul nga wuru' e
kanawo' ngalan wol' e ran."
15 Me non Peter ni ga'ar, "Mu weliy fan e re fanathin nir ngomad."

* **15:6** chitamngin; boch e babyor e bay riy ni chitamngin ara chitiningin.

16 Me ga'ar Jesus ngorad, "Ku errogon ndawori tamilangan'med riy ni bod yad.
17 Mogned, dawor mu nanged fan? Demturug e n'en nra yan ngalan l'ugun be' me yan
ngalan gil'iggan me yan u rom nga wuru' i downgin. 18 Ma pin'en nra yib u lan l'uguney
nga but' e yib u lanin'uy; ireram e pin'en ni ir e ma alitnag be'. 19 Ya laniyan' be' e ma yib
e leam nib kireb riy ni ir e ma pingeg fa'anem nge li' be' ngem', fa ra pirew be' ni gathi
mabgol rok, ma be rin' yugu boch ban'en ni aram e ngongol ko darngal; me moro'ro'
u fithik' e yargel, me lifith l'ugun, me t'ar e thin nga daken e girdi'. 20 Ireray e pin'en
nma alitnag be'. Machane ra mu abichgad nda mlukuyed pa'med nrogon ni karogned
nthingar mu rin'ed — ma biney e der ma alitnag be'."

Michan' rok be' ni bpin (Mark 7:24-30)

21 Me chuw Jesus ko gin'em nge yan ngabangi nug nib chugur ko pi binaw nu Tyre
ngu Sidon. 22 Me yib be' ni bpin u Kanaan ngak nma par ko gi nug nem. Me pining ni
ga'ar, "Fak David, mu runguyeg! Bochi pin ni fakag e ke ying ba mo'onyan' ngak, ni kari
ubchiya'."
23 Machane de yog Jesus ta'ab bugithin ngak. Me yib pi gachalpen ngak ni yad be
wenig ngak ni be lungurad, "Mog ngak e re pin nir nge yan; ya yugu be lekdad nike
mada' laman ngalang!"
24 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Kemus ni girdi' nu Israel nike malog ni bod e saf nike
malog e ka nol'igeg ni nggub ngorad."
25 Ma fa'ani yog e re bugithin nem me yib fare pin ngeb i paraw u to'oben i ay Jesus
nga but'. Me ga'ar, "Mu ayuwegneg!"
26 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "De mat'aw ni ngan fek gan e bitir nga nin' ko pilis."
27 Me fulweg fare pin ni ga'ar, "Riyul' e re bugithin nir, machane mus ko pilis mma kay
e ggan nike aw nike mul nga but' u tebel ko masta rorad."
28 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "I gur reb e bpin nrib gel e michan' rom ngak Got!
Tin ni gab adag e bay nrin' ngom." Ma ka chingiyal' nem me gol fachi pin ni fak.

Jesus ni golnag e girdi' ni pire'

29 Me chuw Jesus u rom nge yan u to'oben e lipath nu Galile. Me yan nga daken bburey
nge yan i par riy nga but'. 30 Me yib e girdi' ni pire' ni pire' ngak, ni yad be fek e pi'in yad
bmugutgut, nge pi'in yad bmalmit, nge pi'in yad bmarwoth, nge pi'in ndabiyag ni ngar
nonod, nge yugu boch e girdi' ni yad bm'ar nra feked yad ngar ted yad nga but' u to'oben
ay Jesus; me chuweg Jesus e liliy rorad. 31 Ma fa'ani guy fapi girdi' nike welthin e pi'in
nda i yag ni ngar uned ko numon, nge pi'in yad bmarwoth ni kar sulod nga rogorad, nge
pi'in yad bmugutgut ni kar uned ko yan, nge pi'in yad bmalmit nike yag ni kar guyed
ban'en miyad ngat ngay; ma aram miyad yog e sorok ngak fare Got nu Israel.

Jesus ni pi' gan fa aningeg i biyu' i girdi' (Mark 8:1-10)

32 Me pining Jesus pi gachalpen ngarbad ngak me ga'ar ngorad, "Ke taganan'ug ko pi
girdi' ney, ya nga dalip e rran ni kar pired rog ma dakuriy ban'en ni yad ra kay. Dabug
ni nggu pagrad ngranod ndab gu pi' ban'en ngar ked, ya richey ngar awgad nga but' ko
bilig u kanawo' ndawor ra tawgad nga taferad."
33 Me fith pi gachalpen ngak ni lungurad, "U taman yang u daken e re ted ney e gamad
ra pir'eg e ggan riy nra gaman e pi girdi' ney riy ni aray urngin?"
34 Me fithrad Jesus ni ga'ar, "In yal' e flowa ni bay romed?"
Miyad fulweg ni lungurad, "Medlip yal' nge in e nig ni ba'achig."
35 Me non Jesus ngak fapi girdi' ni aram urngirad ni ngar pired nga but'. 36 Me fek fa
medlip yal' i flowa nge fapi nig, me pining e magaer riy ngak Got, me t'et'ar nge pi' ngak
pi gachalpen, me pi' pi gachalpen ngak fapi girdi'. 37 Miyad kay ni yad gubin ngar fosgad

ngay. Me kunukunuy pi gachalpen e ggan ndaki m'ay i kay me gaman medlip e dug riy.
38 Ma urngin e pumo'on nra ked e re ggan nem e yad aningeg i biyu', nda ni uneg e ppin
nge bitir ko matha'eg.
39 Ma aram me pag Jesus fapi girdi' ngranod, me af nga bowoch nge yan ko fa gi nug
nu Magadan.

16

Maang'ang nrogned ni ngan dag ngar guyed (Mark 8:11-13; Luke 12:54-56)

1 Me yib boch e Farise nge Sadduse ngak Jesus, ni yad ba'adag ni ngar ninged e
kanawo' ngak ko thin, ma aram miyad wenig ngak ni nge ngongliy reb e maang'ang
ngar guyed, ni nge mang pow riy ni n'en ni be rin' e mm'agan' Got ngay. 2 Machane me
fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Ngiyal' ni be n'en ni nge aw e yal' e bay n'en me lungumed,
Aram e bayi fel' e yafang, ya ke row lanelang. 3 Ma kakadbul ni kakadbul e bay n'en me
lungumed, 'Ra aw e n'uw, ya yuyang u lanelang e ba row ma yu yang e ba talumor.'
Rayag romed ni ngam changargad nga lanelang nga mogned rogon e n'en ni bay rin' e
yafang; machane dabiyag ni mu weliyed fan e pi pow ni bay rogon ko ngiyal'ney!* 4 Miki
ga'ar Jesus, "Kari kireb e girdi' ma dakir un Got u wun'rad e bin daba' e rran! Gimed be
wenignag ngog ni nggu dag reb e maang'ang ngomed? Dabiyag! Ta'are maang'ang ni
bay ndag ngomed e fare maang'ang ni rin' Got ngak Jonah."
Ma aram me pagrad nge yan.

Is ko pi Farise nge pi Sadduse (Mark 8:14-21)

5 Ma fa'ani th'ab pi gachalpen fare lipath ngranod nga baraba' miyad pag talin ni ngar
feked e flowa. 6 Me ga'ar Jesus ngorad, "Mu ayuweged gimed ko is ko pi Farise nge pi
Sadduse."
7 Miyad weliy rorad ni lungurad, "Keyog ni aram rogon ni bochan e dad feked e flowa."
8 Ma manang Jesus e n'en ni yad be yog, ma aram me fithrad ni ga'ar, "Mangfan
ni gimed be weliy romed nda mfeked e flowa? Rib achig e michan' romed ngak Got!
9 Mogned, ka dawor mu nanged fan? Dakum nanged fa ngiyal'nem ni fa'an gu t'et'ar fa
lal yal' i flowa nge kay fa lal i biyu' i pumo'on? Uw urngin e dug ni mu suguyed ko tin ni
aw? 10 Ma fa medlip yal' i flowa ni gu pi' nge kay fa aningeg i biyu' i pumo'on, kigimed
manang fa kam paged talin? In e dug ni mu suguyed ko tin ni aw? 11 Ke di'in ndamur
nanged fan ni gathi flowa e gu be weliy murung'agen ngomed? Mu ayuweged gimed
rok e is ko pi Farise nge pi Sadduse!"
12 Ma aram me nang pi gachalpen fan ni gathi be yog ngorad ni ngar ayuweged yad
rok e is ni yima fanay ko flowa, machane ngar ayuweged yad ko n'en ni be fil e pi Farise
nge pi Sadduse ko girdi'.

Peter ni yog ko mini' Jesus (Mark 8:27-30; Luke 9:18-21)

13 Me yan Jesus ko fa gi nam nib chugur ko binaw nu Cesarea Filippi, ni ireram e gin
ni fith riy ngak pi gachalpen ni ga'ar, "Be ga'ar e girdi' e mini' e en ni Fak e Girdi'?"
14 Miyad fulweg ni lungurad, "Be ga'ar boch e girdi' e John ni i tawfe, ma boch e girdi'
e be ga'ar e Elijah, ma boch e girdi' e be ga'ar e Jeremiah, fa reb fapi profet."
15 Me fithrad ni ga'ar, "Ma gimed e be lungumed e gag mini'?"
16 Me fulweg Simon Peter ngak ni ga'ar, "I gur fare Messiah, ni Fak Got gur, ni Got nib
fos."

---

* **16:3** Boch e babyor e dariy e re ngachal ni Jesus ney ko verse 2–3.

17 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Simon ni fak John gur, i gur e rib fel' wa'atham! Ya re
bugithin nir nib riyul' e gathi ba girdi' e yib rok ngom, machane Chitamag nu tharmiy
e ke pi' ngom. 18 Ere be lungug ngom: I gur Peter, ma daken e re war ney e nggu toy
e galesiya rog nga daken ni mus ko yam' ma dabiyag ni nge gel ngay. 19 Ma bay gu pi'
ngom fapi kiy ni kiy ko gagiyeg nu tharmiy: n'en ni ga ra taleg ndab nrin' u but' e yira
tay u tharmiy ni aram rogon; ma n'en ni ga ra pag ngar rin' u but' e yira tay u tharmiy
ni aram rogon."
20 Me motochiyel Jesus ngak pi gachalpen ndab rogned ku be' ni ir fare Messiah.

Jesus ni weliy murung'agen e gafgow nge yam' ni bayi tay
(Mark 8:31—9:1; Luke 9:22-27)

21 Ngiyal' nem i yan ngam'on e yog Jesus ngak pi gachalpen nib tamilang ni ga'ar,
"Thingar gu wan nga Jerusalem ngar ug gafgow rok e pi'in pi'ilal, nge pi tolang ko prist,
nge pi tamchib ko Motochiyel. Bay nli'eg nggum', ma chirofen nra man e dalip e rran
ngay e bay ni fasegeg ko yam'."
22 Me fek Peter Jesus nga orel rorad ngi i puwan' ngak Jesus ni be ga'ar, "Somol, mang
e yigi siy i pag Got nge ydor! Ya thangri dabi yib e pi n'ir ngom!"
23 Me cheal Jesus u luwan nge yog ngak Peter ni ga'ar, "Satan, mu chuw rog! Ya kam
dibchay u kanawo' rog, ya leam ni ga be tay e leam rok e girdi', ma gathi leam rok Got."
24 Me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Fa'anra ba'adag be' ni nge un ngog, ma thangri
pag talin ir, nge fek e kuruth rok nge lekeg. 25 Ya en nra finey ni nge ayuweg e pogofan
rok e ra thay rok; ma en nra thay e pogofan rok ni bochag e ra pir'eg. 26 Be mang e ra fel'
rogon be' riy ni fa'anra yag ngak e re fayleng ney ni polo', machane me thay e bin riyul'
e yafos u pa'? Bmuduwgil ndariy! Dariy ban'en nrayag ni nge pi' be' ngki sul e yafos rok
ngak. 27 Ya en ni Fak e Girdi' e bay yib ni yad e pi engel rok ni be galgal ram'en ni bod
e Chitamngin, me pi' puluwon urngin e girdi' nra be' ma rogon puluwon ko tin ni rin'.
28 Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray! Bay boch e girdi' u roy ndab ra m'ad
me yan i taw ko ngiyal' ni bay ra guyed e en ni Fak e Girdi' nike yib ni ir e pilung."

17

Jesus ni pig ram'en
(Mark 9:2-13; Luke 9:28-36)

1 Ma nel' e rran nga tomuren me fek Jesus Peter, nge fa gali walag ni James nge John
ngranod nga daken bburey nib tolang ni go' yad. 2 Ma nap'an ni yad be changar ngak
me thil ya'an: me galgal owchen ni bod feni galgal mit e yal', me wechwech e mad rok
ni bod ram'en e yal'. 3 Ma fa dalip i gachalpen e ra guyed Moses nge Elijah ni yad be
non Jesus. 4 Ma aram me ga'ar Peter ngak Jesus, "Somol, rib manigil ni kadbad ngaray;
fa'anra gab adag mu gu toy dalip e tent u roy, nreb e ngam par ngay, ma reb e nge par
Moses ngay, ma reb e nge par Elijah ngay."
5 Ma nap'an ni be non me yib bangi manileng nib galgal ram'en nga dakenrad, me non
ba lam u fithik' fa gi manileng ni ga'ar, "Ireray Fakag nrib t'uf rog, ni kari felan'ug ngak
— ere mu telmed ngak!" 6 Ma fa'ani rung'ag pi gachalpen fare lam me ri yib e tamdag
ngorad nib gel ma aram miyad palpal nga but'. 7 Me yib Jesus i math ngorad me ga'ar
ngorad, "Mu sak'iygad, dab mu tamdaggad!" 8 Ma aram miyad pug owcherad ngalang
ma yigo'o Jesus e ra guyed, ma dakur guyed be' ngabang.
9 Ma nap'an ni yad be yib u daken fare burey nga but' me tay Jesus chiylen ngorad ni
ga'ar, "Dab mogned ku be' e tin ni kam guyed nge yan i mada' ko ngiyal' ni kan faseg e
en ni Fak e Girdi' ko yam'."
10 Me fith pi gachalpen Jesus ngak ni lungurad, "Mangfan ni ga'ar e pi tamchib ko
Motochiyel e Elijah e ra yib nsom'on?"

11 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Elijah e ri ir e ra yib ko som'on nge fal'eg rogon urngin
ban'en nge tay. 12 Machane ba'aray ban'en ni nggog ngomed: I Elijah e ke yib ma de
pow ko girdi', ma tin lanin'rad e ur rin'ed ngak. Ere ku aram rogon e en ni Fak e Girdi'
nib kireb e n'en ni bay rrin'ed ngak."
13 Me nang pi gachalpen fan ni be weliy ngorad murung'agen John ni i tawfe.

I Jesus ni golnag bochi pagel nike ying ba mo'onyan' ngak
(Mark 9:14-29; Luke 9:37-43a)

14 Ma nap'an nra sulod ngak fapi girdi' ni pire', me yib be' nib mo'on ngak Jesus, nge
yib i ragbug u p'eowchen, 15 me ga'ar ngak, "Somol, mu runguy fakag! Ya ma yib e m'ar
ni *epilepsy* ngak nib gel nra yib ngak me thay nga mit e nifiy fa nga fithik' e ran. 16 Kug
fek i yib ngak pi gachalpem ma de yag ni ngar golniged."
17 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ri gimed be oloboch ya der mich Got u wun'med! Uw
n'umngin nap'an nthingar gu par romed? Ma uw n'umngin nap'an ni nggu k'adan'ug
romed? Mfeked fachi pagel i yib ngog ngaray!" 18 Me non Jesus ngak fare mo'onyan' ni
nge chuw ko fachi pagel nike ying ngak, ma aram me yan nge chuw u fithik' i downgin,
ma ka chingiyal' nem me gol fachi pagel.
19 Me yib pi gachalpen Jesus ngak ni go' yad ngar fithed ni lungurad, "Mang nde yag
romad ni nggu tulufed fare mo'onyan' nge chuw u fithik' facha'?"
20 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Bochan e de gaman e michan' romed. Mu ted
fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray! Fa'anra bay e michan' romed ngak Got ni bod
mam'ungun ba awochngin e mustard, mrayag ni nge lungumed ko re burey ney, 'Mman
u roy aram!' mra yan. Ma demturug ban'en mrayag romed!" 21 *

Jesus ni ki weliy bayay murung'agen e yam' ni nge tay
(Mark 9:30-32; Luke 9:43b-45)

22 Fa'ani mu'ulung urngin i gachalpen nga Galile, me ga'ar Jesus ngorad, "En ni Fak e
Girdi' e ke chugur ni ngan pi' nga pa' e girdi' 23 ma bay ra li'ed ngem'; machane chirofen
nra man e dalip fen ngay e yira faseg ko yam'."
Me ri kireban' pi gachalpen.

Tax nu Tempel ni yima pi'

24 Ma fa'ani yib Jesus nge pi gachalpen nga Kapernaum, me yib e pi'in yad ma kunuy
e tax ko Tempel ngak Peter ngar fithed ni lungurad, "Ma pi' e tamchib romed e tax nu
Tempel fa danga'?"
25 Me fulweg Peter ni ga'ar, "Ma pi'."
Ma fa'ani yan Peter ngalan e naun, me non Jesus nsom'on ni ga'ar, "Simon, uw rogon
ni ga be finey? Mini' e ma pi' e tax ko chugum fa tax ko pi pilung nu roy u fayleng?
Girdi'en e nam fa girdi' ni yib u bang ko fare nam?"
26 Me fulweg Peter ni ga'ar, "Pi'in nrabad u bang ko fare nam."
Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fa'anra errogon ma girdi'en e nam e dabi pi' e tax.
27 Machane dabudad ni ngad kireb niged laniyan' e pi girdi' ney. Ere mman ko fare
lipath nga mon' e gaf rom; ma ga girengiy ngalang e bin som'on e nig ni ga ra l'eg ma
bay mpir'eg ba salpiy ni wasey u lan l'ugun nra gaman e birodow e tax ko Tempel riy;
ma ga fek ngam pi' ngorad e birodow e tax."

18

Mini' e en nth'abi tolang?
(Mark 9:33-37; Luke 9:46-48)

* **17:21** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 21: Machane kemus ni go' meybil nge par ni kan pag e abich e rayag ni ngan tuluf e mit ney ngay; ma dariy ban'en nrayag riy (mu guy e Mrk 9:29)

1 Ka chingiyal' nem me yib pi gachalpen Jesus ngak, ni yad be fith ni be lungurad,
"Mini' e en nth'abi tolang ko gagiyeg nu tharmiy?" 2 Me pining Jesus bochi tir,
nge sak'iynag nga p'eowcherad, 3 me ga'ar, "Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni
ba'aray: Fa'anra dab mpiggad ngam boded e bitir, ma ri dabiyag ni ngam uned ngalan
Gil'ilungun e tharmiy. 4 En nra yan i par ni ir e th'abi tolang ko gagiyeg nu tharmiy e en
nra sobut'nag ir nge bod e chi tir ney. 5 Ma en nra ayuweg reb e bitir ni bod e biney ni
bochag e ke ayuwegneg.

N'en nma waliy e girdi' nge denen (Mark 9:42-48; Luke 17:1-2)

6 "Kabfel' ni yira the' gafan ba malang ni ba ga' nga belel'ugun be' nga nin' nga regur
nge limoch, ko bin ni nge waliy reb e pi bitir ney ni kug mich u wan' nge pi' keru' ngog.
7 Ke gafgow e girdi' nu fayleng ni bo'or ban'en ni bay riy nma waliy e girdi' ngar pi'ed
keru'rad ngak Got! Pin'ey nma waliy e girdi' ngar pi'ed keru'rad ngak Got e gubin ngiyal'
ni bay i yib — machane ri bayi gafgow e en ni ir e tabolngin e pin'em!
8 "Ere fa'anra waliyem baraba' i pa'am fa baraba' i em ngam pi' keru'um ngak Got, ma
ga th'ab ngam n'ag! Ya kabfel' rogom ni ga ra yan ko yafos ndariy baraba' i pa'am fa
baraba' i em ko bin ni kabay pa'am nruw raba' nge em nruw raba' mi non'em nga fithik'
e nifiy ni dabi math bi'id. 9 Ma fa'anra waliyem baraba' i lan owchem ngam pi' keru'um
ngak Got, ma ga luf ngam n'ag! Ya kabfel' ni ngam man ko yafos nta'ab baraba' i lan
owchem ko bin ni nge par lan owchem nruw raba' mi non'em nga fithik' e nifiy ni dabi
math bi'id."

Fanathin ni murung'agen e saf nike yan ngabang (Luke 15:3-7)

10 "Mu guyed rogon nge dab mu darifan niged u wun'med bagayad e pi bitir ney. Ya
nggog ngomed ni pi engel rorad nu tharmiy e gubin ngiyal' ni yad bay rok e Chitamag
nu tharmiy. 11 *
12 "Uw rogon ni gimed be finey? Gonap'an e mang e ra rin' be' ni fa'anra bay ra'ay i
saf ni fak me yan reb ngabang? Ra pag fa mereb i ragag nge mereb nem ni yad be kay e
pan u sigre'en e burey me yan nge gay fa binem nike yan ngabang. 13 Nggog ngomed nra
pir'eg ma ba gel e felfelan' nra tay ni bochan e ta'abinem, ko felfelan' ni be tay ni bochan
fa mereb i ragag nge mereb nde yan ngabang. 14 Ere ku errogon e Chitamangimed† nu
tharmiy nde adag bagayad e nochi tir ney ni nge malog.

Be' ni walagey nike denen

15 "Fa'anra ngongliy be' ni walagem e denen nib togopluw ngom,‡ ma ga yan mu guy
ngamog ngak e kireb nike rin' nge nang. Machane mman ni go' gur, ngam nonow ni go'
gimew. Ma fa'anra fol ko tin ni ga be yog, ma aram e kam sulweg walagem. 16 Ma fa'anra
dabi fol rom ma ga fek ta'abe' fa l'agruw ni' ngar unew ngom, ya nge urngin e tin kamog
nike rin' nib togopluw ngom ma nge yag ni micheg l'agruw fa dalip ni', ni bod ni be yog
e babyor nib thothup. 17 Ma fa'anra dabi fol rorad, me ere mog fapi thin ni urngin ngak
girdi'en e galesiya. Ma fa'anra dabi fol rok girdi'en e galesiya, ma ga tay ni gowa be' u
yugu reb e nam fa reb e tamukun tax.

Taleg nge pag

18 "Ere nggog ngomed ni gimed gubin ni nge lungug: n'en ni gimed ra taleg ndab ni
rin' u roy u but' e yira tay u tharmiy ni aram rogon; ma n'en ni gimed ra pag ngan rin' u
but' e yira tay u tharmiy ni aram rogon.

---

* **18:11** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 11: Ya en ni Fak e Girdi' e ke yib ni nge thapeg ngak Got e pi'in kar maloggad (mu guy e Luk 19:10.) † **18:14** Chitamangimed; boch e babyor e bay riy ni chitamag. ‡ **18:15** Boch e babyor e dariy riy e togopluw ngom.

19 “Ma ba’aray ban’en ni ngku gog ngomed: fa’anra ta’reban’ l’agruw i gimed nga
ban’en u roy u but’ miyow pi’ e meybil riy, mra rin’ e Chitamag nu tharmiy ngorow.
20 Ya gin nra gak l’agruw fa dalip ni’ ngay u fithingag, e aram e gu bay rorad ko gin’em.

Fanathin ni murung’agen fare tapigpig nde n’ag fan u wan’ e n’en ke rin’ be’ ngak

21 Me yib Peter ngak Jesus nge fith ni ga’ar, “Somol, uw urngin yay nrayag ni nge denen
walageg nib togopluw ngog ma thingar gu n’ag fan u wun’ug? Medlip yay?”
22 Me fulweg Jesus ni ga’ar, “Danga’, gathi medlip yay, ya medlip yay e medlip i ragag,§
23 ya gagiyeg nu tharmiy e bod be’ nib pilung ni turguy ni nge guy babyoren e salpiy nma
kol e pi tapigpig rok. 24 Ka fini tabab ngay ni nge muruwliy mi ni fek bagayad i yib ngak
ni bay in e million e dollar ni malfith rok fa’anem ngak. 25 Ma de gaman e salpiy ni bay
rok nra thang e malfith rok ngay, ma aram me yog e masta rok ni ngan pi’ fa’anem nge
bpin rok nge bitir rok ni chuway’ ngar manged sib, ma ku errogon urngin ban’ en rok
ni ngan pi’ ni chuway’ nge yag ni nge math e malfith rok. 26 “Me ragbug fare tapigpig
u p’eowchen fare masta rok me wenig ngak ni ga’ar, ‘Mu gum’an’ nigem rog, ya bay gu
fulweg urngin e salpiy rom!’ 27 Me kireban’ fare masta rok ngak, me n’ag fan u wan’ fare
malfith rok fa’anem ngak me pag fa’anem nge yan.
28 “Me yan fare mo’on nga wean me mada’nag reb e tapigpig ko fare masta rok ni bod
ir, ni bay in e dollar ni malfith rok fa’anem ngak. Me thiy pa’ ngak nge dun’uf k’angan
ni be ga’ar, ‘Mu fulweg ngog e salpiy ni mfek rog ni malfith!’ 29 Me ragbug fare tapigpig
ni yow u p’eowchen nga but’ nge wenig ngak ni ga’ar, ‘Mu gum’an’ nigem rog, ya bay
gu fulweg e salpiy rom!’ 30 Machane dabun; ma aram me yog ni ngan kol nga nin’ nga
kalbus nge yan i mada’ ko ngiyal’ nra thang e malfith rok riy. 31 Ma fa’ani guy e tin kabay
e tapigpig e n’en nike rin’ fa’anem, me ri taganan’rad miyad yan ngak e masta rorad ngar
weliyed murung’agen fa’anem ngak ni gubin. 32 Me pining fare masta fare tapigpig rok
nge yib ngak nga naun. Me ga’ar ngak, ‘Dariy ban’en ni gabfel’ ngay, i gur e binir e sib!
Kug n’ag fan u wun’ug urngin e salpiy ni malfith rom ngog, ni bochan e mwenig ngog.
33 Ere susun e ka ga ra runguy e re tapigpig ni gimew nem, ni bod rogon ni gu runguyem.’
34 Ma kari puwan’ e re masta nem, ma aram me pi’ fare tapigpig ngan fek nga kalbus ni
ngan gechignag nge yan i mada’ ko ngiyal’ nra math fare malfith rok riy ni urngin!”
35 Me museg Jesus ni ga’ar, “Ireram rogon e n’en nra rin’ e Chitamag nu tharmiy
ngomed ni fa’anra dabi bigimed me n’ag fan u wan’ e n’en nib kireb nike rin’ reb i
walagen ngak.”

19

Jesus ni tamilangnag e girdi’ u murung’agen e mabgol nike wear
(Mark 10:1-12)

1 Fa’ani mu’ Jesus i yog e pin’ey, me chuw u Galile nge sul ko nug nu Judea, ni bay nga
ba’nem e lul’ ni Jordan. 2 Me un e girdi’ ni pire’ ngak, me chuweg e liliy rorad u rom.
3 Me yib boch e Farise ngak miyad guy rogon ni ngar ninged e kanawo’ ngak ko
thin, miyad fith ngak ni lungurad, “Mog, bmat’aw ko Motochiyel rodad nra chuweg be’
leengin ndemturug e n’en ke bucheg?”
4 Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Mogned, dawor mbe’eged e pi thin ni ba’aray u
lan e babyor nib thothup, ni som’on ko tabolngin e sunumiyrow e en ni Tasunumiy ni
bagayow e be’ ni pumo’on ma bagayow e be’ ni bpin? 5 Me ga’ar, ‘Ireray fan nra pag
e pumo’on e chitamngin nge chitiningin ngar pirew leengin, miyow par ni kar ta’ab
girdi’gow.’ 6 Ya aram e gathi ku yow ba ruw ni girdi’, ya kar ta’ab girdi’gow. Ere thangri
dabi dareg e girdi’ e gali cha’ ni Got e ke chagiyrow.”

§ **18:22** medlip i ragag yay e medlip; ara medlip i ragag nge medlip yay.

7 Me fith e pi Farise ngak ni lungurad, “Ere mangfan ni pi’ Moses e motochiyel nrayag
ni nge yoloy be’ nib mo’on babyoren e machuw nge pi’ ngak e bpin rok me pag nge yan?”
8 Me fulweg Jesus ni ga’ar, “I yog Moses ngomed nrayag ni ngam chuweged leengimed
ni bochan e ri gimed ba gelan’ ndabiyag ni ngan fil ban’en ngomed. Machane gathi
ireray yalen ko ngiyal’ ni ba’aram ni sunumiy Got urngin ban’en riy. 9 Ere nggog
ngomed, ni en nra chuweg leengin, ni gathi ban’en nike par fare pin nge be’, ngki leengiy
yugu reb e bpin, e aram e ke th’ab e motochiyel, ya kar pirew yugu reb e bpin ni gathi
mabgol rok.”
10 Me ga’ar pi gachalpen ngak, “Fa’anra errogon e n’en ni nge rin’ be’ nge leengin, ma
kabfel’ ndab ni mabgol.”
11 Me fulweg Jesus ni ga’ar, “Ren’ey ni kug machibnag ngomed e gathi fan ngak gubin
e girdi’, machane kemus ni pi’in ke ayuwegrad Got be yag rorad. 12 Ya ba thilthil fan
ndabiyag ni nge mabgol boch e pumo’on: boch e girdi’ e bochan e ni gargelegrad ma
aram rogorad; ma boch e girdi’ e bochan e ke ngongliyrad e girdi’ ni ngar pired ni aram
rogorad; ma boch e girdi’ e darir uned ko mabgol ni fan ko gagiyeg nu tharmiy. Ere en
nrayag rok e nge fol ko pi thin ney ni kug machibnag.”

Jesus ni fal’eg wa’athan e pi’in bitir (Mark 10:13-16; Luke 18:15-17)

13 Me fek boch e girdi’ e pi’in bitir i yib ngak Jesus ni nge tay pa’ nga dakenrad nge
meybil nagrad, machane me puwan’ pi gachalpen ngak fapi girdi’. 14 Me ga’ar Jesus,
“Mpaged e pi bitir nir ngarbad ngog, dab mu taleged yad, ya gagiyeg nu tharmiy e fan
ngak e pi’in bod e pi bitir ney.”
15 Me tay pa’ nga dakenrad nge yibilayrad nge mu’ me yan.

Fare mo’on ni kab pagel ni pire’ ban’en rok (Mark 10:17-31; Luke 18:18-30)

16 Bay ba ngiyal’ ni yib be’ nib mo’on ngak Jesus me fith ni ga’ar, “Tamchib, mang e
ren’en ni bfel’ nthingar gu rin’ me yag e yafos ndariy n’umngin nap’an ngog?”
17 Me fulweg Jesus ni ga’ar, “Mang ni ga be fitheg u murung’agen e n’en ni bfel’? Ri
ta’abe’ e bay ni ir e bfel’. Ere mfol ko fapi motochiyel ni fa’anra gab adag ni ngam man
ko yafos.”
18 Me fith ni ga’ar, “Mang e pi motochiyel?”
Me fulweg Jesus ngak ni ga’ar, “Dab mu li’ be’ ngem’; dab mu pirew be’ ni gathi mabgol
rom; dab mmoro’ro’; dab mu t’ar e thin nga daken be’; 19 mu liyor ko chitamam nge
chitinam; ma gin’en ni ga bay riy e nge t’uf rom e en ni ir e mmigid ngom ni gowe gur.”
20 Me fulweg fare mo’on ni kab pagel ni ga’ar, “Gu be fol ko pi motochiyel nir ni urngin.
Ere mang e n’en ni kabay nthingar gu rin’?”
21 Me ga’ar Jesus ngak, “Fa’anra gab adag ni ngam yal’uw me ere mman ngam pi’ ni
chuway’ urngin ban’en ni bay rom ma ga fek e salpiy riy ngam pi’ ngak e pi’in yad ba
gafgow, ma aram e ke yag e fla’ab ngom u tharmiy; ma ga yib ngam un ngog.”
22 Ma fa’ani rung’ag fare mo’on ni kab pagel e re bugithin nem me yan nike kireban’,
ya rib pire’ ban’en rok.
23 Ma aram me ga’ar Jesus ngak pi gachalpen, “Nggog ngomed, nrib mo’maw’ rok be’
ni pire’ ban’en rok ni nge un ko gagiyeg nu tharmiy. 24 Ma ba’aray ban’en ni ngku gog
ngomed: kab mo’maw’ rok be’ ni pire’ ban’en rok ni nge un ko gagiyeg rok Got ko bin ni
nge yan ba kamel u mugufan ba rosom.”
25 Ma fa’ani rung’ag pi gachalpen e re bugithin nem mi ri yad gin ngay. Miyad fith ni
lungurad, “Ere mini’ e rayag ni nge thap ngak Got?”
26 Me changar Jesus ngorad me fulweg ngorad ni ga’ar, “Girdi’ e dabiyag rorad,
machane Got e urngin ban’en mrayag rok.”

27 Me non Peter ni ga'ar, "A mu guy, kug paged gubin ban'en kug uned ngom. Ere mang
e bayi yag ngomad."
28 Me ga'ar Jesus ngorad, "Ba'aray bbugithin ni nggog ngomed: ngiyal' nra par e en
ni Fak e Girdi' riy nga tagil' u tafen e fla'ab ko bin nib be'ech e tamilang ni bay yib, e
ku errogon ni aram e gimed e re ragag nge l'agruw i girdi' rog nir e bay kum pired nga
tagil'med ni ngam gagiyeg niged fa ragag nge l'agruw i ganong nu Israel. 29 Ma urngin e
girdi' ni kar paged e tabinaw rorad, ara pi walagrad ni pumo'on, ara pi walagrad ni ppin,
ara matam, ara matin, ara bitir, ara yungi binaw ni taferad ni bochag, e ra'ay yay e pin'ey
ni bayi mun ngorad, ma yira pi' e yafos ndariy n'umngin nap'an ngorad. 30 Machane
bo'or e girdi' ni yad bm'on e chiney ni bay ra tomurgad, ma bo'or e girdi' ni yad ba tomur
e chiney ni bay ra m'on gad.

20

Girdi'en e maruwel u milay' ko grape

1 "Gagiyeg nu tharmiy e bod be' ni fi'in bangi *grape*, ni yan nni kakadbul ni be gay e
girdi' ni ngar maruwelgad u fithik' fa gi *grape* ni fi'in. 2 Me ta'reban'rad ngay ni nge pi'
puluwrad, nrogon ni yibe pi' puluwon e girdi' nra reb e rran ma reb e salpiy nsilber,
me pi'rad ngranod ni ngar maruwelgad u fithik' fa gi *grape* ni fi'in. 3 Miki yan bayay nga
market ko mereb e kolok me guy boch e pumo'on ni yad be sasak'iy u rom ndariy ban'en
ni yad be rin', 4 me ga'ar ngorad, 'Kum marod ngam maruwelgad u fithik' fa gi *grape* ni
fi'ig mu gu pi' puluwmed ni bfel'.' 5 Ma aram miyad yan. Miki rin' ni aram rogon ko
ragag nge l'agruw e kolok nge ku bayay ko dalip e kolok. 6 Ke chugur ni nge lal e kolok
me yan nga market me guy boch e pumo'on ni ka yad be sasak'iy u rom. Me fithrad
ni ga'ar, 'Mangfan ni gimed be adbey e bin daba' e rran u roy ndamur rin'ed ban'en?'
7 Miyad fulweg ngak ni lungurad, 'Bochan e dariy be' nike pi' e maruwel ngomad.' Me
yog ngorad ni ga'ar, 'Ere kum marod ngam maruwelgad u fithik' fa gi *grape* ni fi'ig.'
8 "Ma fa'ani neap' me yog fa en nsuwon fa gi *grape* ngak e en ni pilungen girdi'en e
maruwel rok ni ga'ar, 'Mpining fapi girdi'en e maruwel ngam pi' puluwrad, ni ngam
tabab ko pi'in nni pi' e maruwel ngorad u tomur, ma ga yan mu thang ngak e pi'in yad
e som'on nni pi' e maruwel ngorad.' 9 Fapi pumo'on nra tababgad ko maruwel ko lal e
kolok e ra bagayad min pi' ta'reb e salpiy nsilber ngak. 10 Ere fa'ani yib fapi pumo'on ni
yad e som'on nni pi' e maruwel ngorad ni ngan pi' puluwrad miyad finey ni bay ni pi'
puluwrad ni bo'or; machane ku er rogorad nra bagayad ma ta'reb e salpiy nsilber nni pi'
ngak. 11 Miyad fek e salpiy rorad miyad gun'gun'nag e en ni pi' e maruwel ngorad ni yad
be togopluw ngak, 12 ni be lungurad, 'Pi pumo'on ni ba'aray nni pi' e maruwel ngorad
u tomur e ta'reb e awa nra maruwelgad, ma gamad e polo' e rran ni gu maruwelgad u
tarama'en e yal' nib gel — machane kam pi' puluwrad nta'reb rogon nga puluwmad!'
13 Fa'anem nib mul suwon fa gi *grape* ngak e fulweg ngak bagayad ni ga'ar, 'Fager, mu
tiyilim ngog, dawor gu ban nigem. I ta'reban'dow ngay faram ni ngam maruwel nreb
e rran ma ta'reb e salpiy nsilber puluwom. 14 Ere mfek puluwom e chiney ngam man
nga tafnam. Re mo'on ney ni ir e tomur nni pi' e maruwel ngak e gub adag ni nggu pi'
puluwon nta'reb rogon nga puluwom ni kug pi'. 15 Gathi bay mat'wug ni nggu rin' e tin
ni gub adag ko salpiy rog? Fa ke awan'um ni bochan e gub gol?' "
16 Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Ere pi'in yad ba tomur e bay ra m'onod, ma pi'in yad
mm'on, e bay ra tomurgad."

Yay ni gaman e dalip ngay ni weliy Jesus murung'agen e yam' ni nge tay
(Mark 10:32-34; Luke 18:31-34)

17 Nap'an ni be yan Jesus nga Jerusalem me fek fa ragag nge l'agruw i gachalpen nga
orel nge non ngorad ni go' yad, ma yad be yan. 18 I ga'ar ngorad, "Mu telmed ngog, gadad

be yan nga Jerusalem, ni ir e bay ni pi' e en ni Fak e Girdi' riy ngak e pi tolang ko prist nge
pi tamchib ko Motochiyel, ni yad e bay ra turguyed ni ngan li' ngem', 19 miyad pi' ngak e
pi'in gathi yad piyu Israel, ni yad e bay ra moninggad ngak, miyad toy ko dumow, miyad
richibiy ko kuruth; ma chirofen nra gaman e dalip fen ngay e bay ni faseg ko yam'."

N'en ni wenignag ba matin
(Mark 10:35-45)

20 Me yib e chitiningin fa gali cha' ni fak Zebede ngak Jesus ni yad fa gali cha' ni fak
me siro' ngak Jesus, me wenignag ban'en ngak Jesus ni nge ayuweg riy. 21 Me fith Jesus
ngak ni ga'ar, "Mang e gab adag ni nggu rin' ngom?"

Me fulweg ni ga'ar, "Gub adag ni ngamog ni nge par e gal pagel rog ney nga but' u
to'obem, ni bagayow nga ba' ni mat'aw rom ma bagayow nga ba' ni gilay' rom ko ngiyal'
ni gur e kam mang pilung riy."

22 Me fulweg Jesus ngorow ni ga'ar, "Da mu nangew e n'en ni gimew be wenignag.
Rayag romew ni ngam unumew e n'en ni bay ko fare kap nike chugur ni nggu unum?"

Miyow fulweg ni lungurow, "Rayag romew."

23 Me yog Jesus ngorow ni ga'ar, "Ri bay mu unumew e n'en ni bay ko kap rog, machane
dariy mat'wug ni nggu duwgiliy e en nge par nga ba' ni mat'aw nge en ni nge par nga
ba' ni gilay' rog. Ya gali yang i n'ey e tagil' e gali cha' nike ngongliy e Chitamag rogon ni
ngar tagil'iyew."

24 Ma fa'ani rung'ag fa ragag nem i gachalpen Jesus murung'agen e ren'ey miyad
damumuw ngak fa gali walag. 25 Me piningrad Jesus ngar mu'ulunggad ngak ni yad
gubin me ga'ar ngorad, "Gimed manang ni pi pilung e ba ga' lungurad u puluwon e
girdi', ma pi'in yad be yog e thin rorad e yad be gagiyeg nagrad. 26 Machane gimed e
gathi ireram rogon e n'en ni ngam rin'ed. Fa'anra ba'adag bigimed ni nge mang ir e
ba tolang, ma ir e thangri mang tapigpig romed ni gimed gubin; 27 ma fa'anra ba'adag
bigimed ni ir e nge m'on, me ir e thangri mang sib romed 28 ni bod e en ni Fak e Girdi'
nde yib ni ngan pigpig ngak, machane yib ni nge pigpig me pi' e pogofan rok nge biyuliy
bo'or e girdi' ngay."

Jesus ni golnag l'agruw i pumo'on ni yow bmalmit
(Mark 10:46-52; Luke 18:35-43)

29 Ma nap'an nra chuwgad u Jeriko me lek e girdi' ni pire' ni pire' Jesus. 30 Ma bay
l'agruw i pumo'on ni kar pirew nga but' u to'oben e kanawo', miyow rung'ag ni bay
yib Jesus u rom, miyow tabab ko pong ni ba ga' lamrow ni be lungurow, "Fak David!
Mu runguymow!" 31 Me puwan' fapi girdi' ni pire' ngorow miyad yog ngorow ni ngar
th'abew gulungrow. Machane fin aram e ur tolul nigew ni kari ga' lamrow ni be
lungurow, "Fak David! Mu runguymow!"

32 Me tal Jesus nge piningrow. Me fithrow ni ga'ar, "Mang e gimew ba'adag ni nggu
rin' ngomew?"

33 Miyow fulweg ngak ni lungurow, "Somol, gamow ba'adag ni ngam chuweg e malmit
romow!"

34 Me kireban' Jesus ngorow me math nga owcherow; ma ka chingiyal' nem me yag
ni ngar guyew ban'en, miyow un ngak.

21

Felfelan' ni tay e girdi' ngak Jesus ko ngiyal' ni yan riy ngalan yu Jerusalem
(Mark 11:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ma nap'an nra chugurgad nga Jerusalem, marbad nga Bethfage, ni bay ko burey nu
Olive. Me l'oeg Jesus l'agruw i gachalpen ngar m'onow 2 nike ga'ar ngorow, "Marow
ngalan e re binaw ni ba'aram ngam'on romew, ya yugu bay mmarow mi gimew pir'eg

ba dongki ni kan m'ag gafan ni bay fak rok. Mi gimew pithig gafrow ngam fekew i yib
ngog. 3 Ma fa'anra yog be' ban'en, mi gimew yog ngak ni lungumew, 'Bay e tin ni nge rin'
Masta* ngorow;' ma aram me pagrow ngar unew ngomew."
4 I yodoroy ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog e profet ni ga'ar:
5 "Mogned ko binaw nu Zion ni nge lungumed:
Chiney e be yib e pilung rom,
ir be' nib munguy nike af nga daken ba dongki,
ke af nga daken ba fak e dongki."
6 Ma aram me yan i m'on fa gali cha' ni gachalpen ngranow rrin'ew e tin keyog Jesus
ngorow, 7 miyow fek fare dongki nge fare fak e dongki i yib, miyow yin' wuru' e mad
rorow nga daken fa gal dongki, me af Jesus nga daken reb. 8 Me filath e girdi' ni pire' ni
pire' wuru' e mad rorad nga daken e kanawo', ma boch i yad e ra th'abed pa'ngin e gek'iy
ngar filthed nga daken e kanawo'. 9 Ma fapi girdi' ni pire' ni pire' ni yad bay ngam'on
rok Jesus nge fapi girdi' ni pire' ni pire' ni yad be lay u keru' Jesus e ra tababgad ko tolul
ni be lungurad, "Ke sorok Fak David! I Got e nge ayuweg e en ni ir e ke yib ni owchen
Somol! Ke sorok Got!"
10 Fa'ani yan Jesus ngalan yu Jerusalem ma ga'ngin yang u lan fare binaw ni yibe tolul
riy. Me fith e girdi' ni be lungurad, "I mini' e cha'nem?"
11 Me fulweg fapi girdi' ni pire' ni pire' ni be lungurad, "Ireray fare profet i Jesus ni yib
u Nazareth nib binaw ni bay u lan yu Galile."

Jesus ni yan nga Tempel
(Mark 11:15-19; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

12 Me yan Jesus ngalan e Tempel me tuluf urngin e pi'in yad be chuway' ban'en nge
pi'in yad be folchuway' nga ban'en u lan e Tempel; me thikiy e tebel ko girdi' ni be
thiliyeg e salpiy, nge chiya rok e pi'in yad be chuway' ko bulogol, 13 me ga'ar ngorad,
"Bay ni kan yoloy u lan e babyor nib thothup nike ga'ar Got, Naun rog e bay nog nib
naun ntafen e meybil. Machane gimed be tay ni bangi n'en nma mith e moro'ro' riy!"
14 Me yib e pi'in yad bmalmit nge pi'in yad bmarwoth ngak ngalan e Tempel me gol
nagrad. 15 Ma fa'ani guy e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel e pin'em nrib
fel' ni be rin' Jesus nge bitir ni yad be tolul ma yad be yog ni ba ga' lamrad u lan e Tempel
ni be lungurad, "Ke sorok Fak David!" miyad damumuw. 16 Ma aram me lungurad ngak
Jesus, "Ga be rung'ag e n'en ni yad be yog fa danga'?"
Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Gu be rung'ag. Dawor mpoyed fa gin'em u lan e babyor nib
thothup? Ya be ga'ar, 'Kam fil ngak e bitir nge bitir ni kabran ni ngar pininged e sorok
ni bfel' rogon.' "
17 Me pagrad Jesus nge yan nga wuru' fare binaw me yan nga Bethany, ni aram e gin
ni par riy nneap'.

Jesus ni kirebnag wa'athan ba ke gek'iy ni fig
(Mark 11:12-14, 20-24)

18 Fa'ani reb e rran riy ni kakadbul ni be sul Jesus i yan ngalan fare binaw, ma ke yib
e bilig ngak. 19 Me guy ba ke gek'iy ni *fig* ni bay u to'oben e kanawo' me yan ngay, ma
dariy wom'ngin ya go' yuwan e bay. Ma aram me ga'ar ko fare ke gek'iy, "Gathi bay ki
yib wom'ngim bayay!" Ma ka chingiyal' nem me mororoy fare ke gek'iy.
20 Ma fa'ani guy pi gachalpen e ren'em me ri yad gin ngay. Miyad fith ni lungurad, "Ke
di'in ma ke mororoy e re ke gek'iy nem ni aram feni machreg?"
21 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Dab mpaged talin e re bugithin ni ba'aray! Fa'anra
pagan'med nga gelngin Got nder maruwaran'med riy ma aram e rayag ni ngam rin'ed
e n'en ni kug rin' ko re ke gek'iy ney; gathi kemus ni biney, ku rayag ni nge lungumed

* **21:3** Masta; ara En nib mil suwonrow ngak.

ko re burey ney, 'Mpuw ngalang ngam man mu aw nga maday,' me rin' ni aram rogon.
22 Fa'anra bmich Got u wun'med ma demturug e n'en ni gimed ra ning ngak ko meybil
romed mrayag ngomed."

Jesus nni fith ko di'in me yib mat'wun (Mark 11:27-33; Luke 20:1-8)

23 Me sul Jesus nga Tempel; ma nap'an ni be machib, me yib e pi tolang ko prist nge
pi'in yad pi'ilal u fithik' yu Israel ngak miyad fith ni lungurad, "Bu uw mat'wum ni ga be
rin' e pin'ey? Mini' e ke pi' mat'wum?"
24 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Nggu fith ta'a ban'en ngomed, ma fa'an gimed ra
pi' e fulweg riy ngog, mu gog ngomed ko uw e yib mat'wug riy ni nggu rin' e pin'ey. 25 U
uw e yib mat'wun John riy ni ngi i tawfe, i yib rok Got fe yib rok e girdi'?"
Me tabab fa pi'inem i lulu'ag e thin u fithik'rad ni be lungurad, "Mang e ngdogned? Ya
fa'an gadad ra fulweg ngak ni Got e pi' mat'wun John, mra ga'ar ngodad, Ere mangfan
nde mich u wun'med e tin ni i yog John? 26 Ma fa'anra lungudad ngak e yib rok e girdi',
ma dad nanged e n'en nra rin' e girdi' ngodad, ya kari riyul' u wan' urngin e girdi' ni
John e immoy ni ir reb e profet." 27 Ma aram miyad fulweg ngak Jesus ni lungurad ngak,
"Da gu nanged."
Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Ere ku er rogog ndab gog ngomed ko uw e yib
mat'wug riy ni ngu'ug rin' e pin'ey."

Fanathin ni murung'agen l'agruw i pagel ni fak be'

28 "Uw rogon ni gimed be finey e ren'en ni ba'aray ni nggog? Immoy be' nib mo'on
ni bay l'agruw i pagel ni fak. Me yan ngak e bin ba ilal rorow me ga'ar ngak, Fakag,
mman ngam maruwel u milay' ko *grape* e daba'. 29 Me fulweg ni ga'ar, 'Dabug ni nggu
wan,' machane fa'ani ta'aboch me piliyeg laniyan' me yan ko fa gi milay' ko *grape*. 30 Me
yan fare matam ngak bagayow ma ku aram e n'en ni yog ngak. Me fulweg ngak ni
ga'ar, 'Kefel';' machane de yan. 31 Ere mini' rok fa gal i nem e rin' e tin ni ba'adag e
chitamngin?"
Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Fa bin ba ilal."
Me ga'ar Jesus ngorad, "Ba'aray ban'en ni nggog ngomed ni nge lungug, pi'in nta-
mukun tax nge pi'in ni ppin ni yad ma chuway' ngorad e yad be un ko gagiyeg rok Got
ni kar m'onod romed. 32 Ya John ni i tawfe e yib ngomed ngi i dag ngomed e kanawo'
nib mat'aw ni ngam marod riy, machane de mich u wun'med e thin rok; machane pi'in
ntamukun tax nge pi'in ni ppin ni yad ma chuway' ngorad e mich u wun'rad e thin rok,
ni mus ko ngiyal' ni ba'aram ni mu guyed yad nike mich u wun'rad ma ku da mpiliyeged
lanin'med nga tomuren nge mich u wun'med e thin rok."

Fanathin ni murung'agen e pi'in nni pag fan ba milay' i grape ngorad (Mark 12:1-12; Luke 20:9-19)

33 Me ga'ar Jesus, "Kum telmed nga reb e fanathin. Immoy be' ni bay e binaw ntafen
ni yung bangi *grape* ngay, me yororiy, nge mu' me ker ba low ni luwan ban'en ni nge
uduy wom'ngin e *grape* riy, me tay tafen e damit riy nib tolang. Me pi' fa gi woldug ngak
e pi'in kar ninged ngak ni ngu'ur ayuweged ma yad be fek boch i wom'ngin, ma yad be
pi' boch ngak e en ni ir e milay' rok ni puluwon. Ma aram me yan ko milekag. 34 Ma
fa'ani taw nga nap'an ni ngan t'ar wom'ngin fa gi woldug me l'oeg e pi sib rok ngak fa
pi'in kar ninged fa gi woldug ni ngar feked e birok' e f'oth. 35 Me kol fa pi'in kar ninged fa
gi woldug fapi sib rok facha', ngar pirdi'iyed bagayad, miyad li' bagayad ngem', miyad
malangnag bagayad. 36 Miki l'oeg fare mo'on yugu boch e sib, ni kar yo'orgad ko fa tin
som'on, ma ku eram e n'en ni rin' fa pi'inem ngorad. 37 Ma tomur e l'oeg fak nge yan
ngorad, ni be ga'ar u wan', Rib muduwgil ni yad ra tayfan fakag. 38 Ma fa'ani guy fa
pi'in kar ninged fa gi woldug fare pagel ni fak fa'anem me lungurad rorad, 'Ireray fak

fa'anem ni ir e suwon e gi woldug ney. Marod ngad li'ed ngem', ma gadad tafnay tafen!'
39 Miyad kol, nga ron'ed nga wuru' fa gi woldug, miyad li' ngem'.
40 Me fithrad Jesus ni ga'ar, "Ere fa'anra yib e en nib mil suwon fa gi woldug ngak, ma
mang e ra rin' ngak fa pi'in kar ninged fa gi woldug?"
41 Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Rib muduwgil nra li' e pi girdi' nem ni yad ba kireb,
me pi' fa gi woldug ngak yugu boch e girdi', ni yad e yad ra pi' e birok' e f'oth u wom'ngin
e woldug ko ngiyal' ni ngan pi' riy."
42 Me ga'ar Jesus ngorad, "Dawor mpoyed e n'en nike yog e babyor nib thothup? Ya ke
ga'ar,
'Fare malang ni dabun e pi'in yad ma toy e naun ya ra fineyed ndariyfan
e yan i aw ni aram e re malang ni ir e ba th'abi ga' fan.
Ren'ey e Somol e yodoromnag,
rib manigil e n'en ke rin' Somol!'
43 Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Ere nggog ngomed ni gagiyeg rok Got e bay ni chuweg
romed ngan pi' ngak girdi'en reb e nam ni yad e bay yib wom'engirad ni bfel'." 44 †
45 Ma fa'ani rung'ag fapi tolang ko prist nge pi Farise fapi fanathin nike weliy Jesus
miyad nang ni yad e be weliy murung'agrad, 46 ma aram miyad guy rogon ni ngar koled
ngar feked; machane yad be tamdag ngak e girdi' ni pire' nike mu'ulung, ya kar ted ni
Jesus e ir reb e profet.

22

Fanathin ni murung'agen e madnom ko mabgol (Luke 14:15-24)

1 Miki non Jesus bayay ngak e girdi' u fithik' e fanathin ni ga'ar, 2 "Gagiyeg nu tharmiy e
bod ba pilung ni ngongliy rogon e madnom ko mabgol rok fak ni pumo'on. 3 Me l'oeg e pi
tapigpig rok ngranod ra pininged e pi'in ke taw e pong ngorad ni ngarbad ko re madnom
nem, machane daburad ni ngarbad. 4 Me ere l'oeg yugu boch e tapigpig me ga'ar ngorad,
Mogned ngak e pi'in ke taw e pong ngorad ni nge lungumed, 'Mbad ko madnom, ya ke
dum'madil e madnom; garbaw rog nge tin th'abi fel' i pifak e garbaw rog e kan li', ma
kan fal'eg rogon urngin ban'en kan tay. Ere mbad ko madnom ko mabgol!' 5 Machane
fapi cha' nike taw e pong ngorad ni ngarbad ko madnom e dar motoyilgad ko tin kanog
ngorad mra bagayad me par ngi i ngongliy e tirok': bagayad e yan nga milay' rok, ma
bagayad e yan nga kantin rok, 6 ma boch i yad e ra koled fapi tapigpig ngar pirdi'iyed,
miyad li'rad ngarm'ad. 7 Me ri damumuw fare pilung, me l'oeg e salthaw rok ngarbad ra
thanged e fan rok e pi'in kar li'ed fapi tapigpig, miyad urfiy e binaw rorad. 8 Me pining
e pi tapigpig rok me ga'ar ngorad, Ke m'ay i fal'eg rogon e madnom ko mabgol ke par,
machane fapi girdi' nike taw e pong rog ngorad ni ngarbad e ke m'ayfan e pong ntay
ngorad. 9 Ere mmarod ko yu pa' i kanawo' ni ba ga' ngam pininged urngin e girdi' ni
gimed ra pir'eg ngarbad ko re madnom ney. 10 Ma aram me yan fapi tapigpig ngalan e
yu pa' i kanawo' ngar kunuyed urngin e girdi' nra pir'eged, ni yugu ta'reb rogon e tin
ni bfel' nge tin nib kireb e girdi'; me sug lan fare naun ko girdi' ni ir e ngan ngongliy e
madnom ko mabgol riy.
11 "Me yan fare pilung ngalan fare senggil nge yaliy e pi'in karbad ni ngar uned ko fare
madnom ko mabgol, me guy be' nib mo'on nde chuw nga madan e madnom ko mabgol.
12 Me fith fare pilung ngak ni ga'ar, 'Fager, i di'in ma ga thap ngaray ndariy madan e
madnom ko mabgol u dakenam?' Machane de yog fa'anem ban'en. 13 Ma aram me ga'ar

† **21:44** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 44: En nra mul nga daken e re malang nem e ra mesengseng; ma fa'anra mul e re malang nem nga daken be', mra pirdi'iy fa'anem nge ngal' ni ab (mu guy Luk 20:18).

fare pilung ngak fapi tapigpig rok, ‘Mm’aged pa’ nge ay nga mon’ed nga wuru’ e naun nga fithik’ e lumor. Ya aram e gin ni bay i yor riy ma be chachafin nguwelen.’ ”
14 Me museg Jesus u rom me ga’ar, “Ya bo’or e girdi’ ni kan piningrad, machane ba lich e kan mel’eg.”

Yan nni fith ni murung’agen e tax ni yibe pi’
(Mark 12:13-17; Luke 20:20-26)

15 Me yan e pi Farise miyad t’ar liyben ni ngar ninged e kanawo’ ngak Jesus ko thin ni ngar fithed ngak. 16 Ma aram miyad l’oeg boch pi gachalprad nge boch e girdi’ ko ba’ rok Herod e girdi’ ngranod ngak Jesus. Me lungurad ngak, “Tamchib, gamad manang ni gur reb e girdi’ nib riyul’ e tin ni ga ma yog nge tin ni ga ma rin’, ma ga be fil ngak e girdi’ e tin nib riyul’ ni murung’agen e tin nib m’agan’ Got ngay ni nge rin’ e girdi’, nder magafan’um ko tin ni be leamnag e girdi’, ya ta’reb rogon e girdi’ u wun’um. 17 Ere mog ngomad e n’en ni ga be finey ko re bugithin ni ba’aray. Gur ba togopluw ko Motochiyel rodad ni ngan pi’ e tax ni yibe pi’ ngak e *Emperor* nu Roma fa danga’?”
18 Machane kenang Jesus fare liyeb rorad nib kireb, ma aram me ga’ar, “Gimed e pi tadake moding nir! Mang ni gimed be guy rogon ni nggu aw ko wup romed? 19 Mu daged reb e salpiy ni wasey ngog ni yibe pi’ ko tax!”
Miyad fek ba salpiy ni wasey i yib ngak, 20 me fithrad ni ga’ar, “Mini’ e ya’an owchen nge fithingan e ba’aray riy?”
21 Miyad fulweg ni lungurad, “ *Emperor* nu Roma.”
Ma aram me ga’ar Jesus ngorad, “Ere mpi’ed ngak e *Emperor* e tirok’ ban’en, mi gimed pi’ ngak Got e tirok’ ban’en.”
22 Ma fa’an rrung’aged e re bugithin ney, me ri yad gin ngak miyad pag ngranod.

N’en nni fith ni murung’agen e fos ko yam’
(Mark 12:18-27; Luke 20:27-40)

23 Ka rofen nem me yib boch e Sadduse ngak Jesus, ni aram e picha’ ni yad ma yog ndab ni faseg e girdi’ ko yam’. 24 Me lungurad, “Tamchib, i machibnag Moses ni ga’ar, ‘Fa’anra yim’ be’ nib mo’on ndariy fak, ma thangri leengiy walagen ni pumo’on fare pin rok ni bochan e ngar diyen nigew e bitir ni fak fare mo’on nike yim’.’ 25 Ere immoy medlip i walag ni pumo’on ni ur pired u roy. Bin th’abi ilal rorad e mabgol, me yim’ ndariy e bitir rok, me digey e ppin rok ngak walagen ni pumo’on. 26 Ma ku aram e n’en ni rin’ e bin migid i walagen, nge bin dalip i walagen, me munmun ma medlip fapi walag nra yodoromgad. 27 Mfini yim’ fare pin u tomur. 28 Ere chirofen ni yira faseg e yam’, me mini’ e arorad nra le’ay fare pin? Ya yad gubin nra leengiyed fare pin!”
29 Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Ri gimed be oloboch! Bochan e da mu nanged e thin ni bay u lan e babyor nib thothup ara gelngin Got. 30 Ya ngiyal’ ni yira faseg e yam’ riy e yad ra bod e pi engel ni yad bay u tharmiy, ma dabki mabgol e pumo’on nge ppin. 31 Ma fa’anra gimed be fitheg ko yira faseg e girdi’ ko yam’ fa danga’ ma nggu fithmed ni nge lungug, ‘Ka’am be’eged e n’en ke yog Got ngomed fa dawor?’ Ya ke ga’ar, 32 ‘I gag fare Got rok Abraham, nge Got rok Isak, nge Got rok Jakob.’ Fan e ren’ey e ir e Got rok e girdi’ nib fos ma gathi Got rok e girdi’ nib yam’.”
33 Ma fa’ani rung’ag fapi girdi’ ni aram urngirad e re bugithin nem miyad ngat ngak ngarogon e machib nike tay.

Bin th’abi ga’ e Motochiyel
(Mark 12:28-34; Luke 10:25-28)

34 Fa’ani rung’ag e pi Farise nike thang Jesus e liyeb ngak e pi Sadduse kar pired ndakuriy e tin ngrogned, miyad mu’ulung, 35 ma bay bagayad ni ir e tamchib ko Motochiyel ni guy rogon ni nge ning e kanawo’ ngak Jesus nga bbugithin ni fith ngak, 36 ni ga’ar, “Tamchib, bin ngan e motochiyel e ir e th’abi ga’ u fithik’ e Motochiyel?”

37 Me fulweg Jesus ni ga'ar, " 'Thangri t'uf rom Somol ni ir e Got rom u polo' i
gum'ircha'em, ngu polo' i lanin'um, ngu polo' i leam rom.' 38 Ireray e bin th'abi ga' nge
bin th'abi ga'fan e motochiyel. 39 Ma bin migid ngay e motochiyel ni ku ba ga'fan e bod e
biney, ni ga'ar, 'Gin'en ni ga bay riy ma thangri t'uf rom e en ni buguliyoror rom ni gowe
gur.' 40 Urngin e Motochiyel rok Moses nge tin i fil e pi profet ko girdi' e be gif nga daken
e gali motochiyel ney."

N'en ni fith Jesus ni murung'agen fare Messiah
(Mark 12:35-37; Luke 20:41-44)

41 Ma fa'ani mu'ulung e pi Farise me fithrad Jesus ni ga'ar, 42 "Uw rogon ni gimed be
leamnag murung'agen fare Messiah? Ir owchen mini'?"
Miyad ga'ar, "I ir owchen David."
43 Me fith Jesus ni ga'ar, "Ere mangfan ni ying e Kan ni Thothup ngak David nge pining
Somol ngak? Ya David e ga'ar,
44 'I Somol e ga'ar ngak e Somol rog:
Mpar aray nga ba' ni mat'aw rog, nge yan i mada' ko ngiyal' ni
bay gu tay e pi to'ogor rom nga tan e rifrif u em.'
45 Ere fa'anra aram rogon ni pining David 'Somol' ngak mra di'in me yan i aw ni fare
Messiah e ir be' ni owchen David?" 46 Ma dariy be' ni yag rok ni nge pi' ta'ab bugithin ni
fulweg ko fapi thin ni yog Jesus, ma ka rofen nem i yan ngam'on e daki ga'aran' be' ni
ngki fith boch e thin ngak.

23

Jesus ni yog ni ngan ayuw rok e pi tamchib ko Motochiyel nge pi Farise
(Mark 12:38-39; Luke 11:43, 46; 20:45-46)

1 Me ere welthin Jesus ngak fapi girdi' ni aram urngirad nge pi gachalpen ni ga'ar,
2 "Pi tamchib ko Motochiyel nge pi Farise e yad e pi'in kan pi' mat'awrad ni yad e ngar
weliyed fan e Motochiyel rok Moses ngak e girdi'. 3 Ere thingar mfolgad mi gimed rin'
gubin ban'en ni karogned ngomed ni ngam rin'ed; machane dab mfolgad ko tin ni yad
be rin', ya darir rin'ed e tin ni yad be machibnag. 4 Yad be ngongliy rogon bogi n'en nib
tomal ngar m'aged nga daken keru' e girdi', machane dariy an'rad ni ngar mithmitheged
ta'ab bugul i pa'rad ngar ayuweged yad i fek e pin'en nib tomal nem. 5 Yad be rin' urngin
ban'en ni bochan e nge guyrad e girdi'. A mu guyed feni ga' tafen e thin nu babyor nib
thothup ni kan yoloy nochi yangi babyor ka nin' ngalan kar m'aged nga peri'rad nge
nga daken pa'rad, mi gimed guy feni n'uw e matharthar ko thal ni wuru' e mad rorad!*
6 Yad ba'adag e yungi n'en nth'abi fel' ni yima par riy ko pi madnom, nge chiya ni kan
tay u lan tafen e mu'ulung i yan nib muduwgil e girdi' ntagil'; 7 yad ba'adag ni ngan siro'
ngorad min tay farad ko yangi n'en ni bay e market riy me pining e girdi' e 'Tamchib'
ngorad. 8 Thangri dab ni pining e 'Tamchib' ngomed, ya gimed gubin nra bigimed ma
walagen bigimed, ma ta'reb e Tamchib romed ni bay. 9 Ma thangri dab mpininged be'
u roy u but' ni 'Chitamangiy,' ya ri ta'reb e Chitamangimed ni bay u tharmiy. 10 Ara ni
pining e 'Tayog e thin' ngomed, ya ta'abe' e bay ni ir e be yog e thin romed, ni aram fare
Messiah. 11 En nth'abi tolang u fithik'med e thangri mang tapigpig romed. 12 Ma en nra
tolangnag ir e yira sobut'nag nge sobut'an', ma en nra sobut'nag ir e yira tolangnag.

Jesus ni yog nib kireb e dake moding
(Mark 12:40; Luke 11:39-42, 44, 52; 20:47)

13 "Kam gafgowgad e pi tamchib ko Motochiyel nge gimed e pi Farise! Ya gimed e
pi'in gimed be dake moding niged gimed! Kam ninged mban e gagiyeg nu tharmiy nga

* **23:5** MATHARTHAR KO THAL NI WURU' E MAD RORAD: Pi matharthar ney e un fanay ni ba pow ni yi ba yul'yul' ngak Got (mu guy e Num 15:37–41).

owchen e girdi', machane ku er rogomed ndab mmarod ngalan, ma ku dab mpaged e girdi' ngranod ngalan, ni pi'in yad be guy rogon ni ngranod ngalan! 14 †
15 "Kari mu gafgowgad e pi tamchib ko Motochiyel nge gimed e pi Farise! Ya gimed be dake moding niged gimed! Gimed be chur u maday ma gimed be th'ab e pi nam nga baraba' ni ngam pingeged ta'abe' nge un ko taliw romed; ma fa'ani yag romed mi gimed ngongliy nge par nike l'agruw yay e mon'og nike tay romed ko yan ni nge tay nga fithik' e nifiy ni bod gimed!
16 "Kari mu gafgowgad e pi malmit nir ni gimed be pow'iy e girdi'! Gimed be machibnag ni be lungumed, 'Fa'anra micheg be' ban'en nga fithingan e Tempel ma dariyfan ni nge rin' fa pin'em nike micheg; machane fa'anra micheg ban'en nga fithingan e gol ni bay u Tempel, ma thangri rin' fare n'em.' 17 Gimed e malmit ni balyang! Bin ngan e ka ba ga'fan, fare gol fa fare Tempel ni ir e ke thothupnag fare gol? 18 Ma kigimed be machibnag ni be lungumed, 'Fa'anra micheg be' ban'en u fithingan e altar ma dariyfan ni nge rin' e n'en keyog; machane fa'anra micheg u fithingan e n'en ni kan tay nga daken e altar ni kan pi' ngak Got, ma aram e thangri rin' fa pin'em nike yog.' 19 Ri gimed bmalmit! Bin ngan e ka ba ga'fan, fare n'en ni kan pi' ngak Got fa fare altar ni ir e ke thothupnag fare n'en ni kan pi' ngak Got? 20 Ere ngiyal' nra micheg be' ban'en nga fithingan fare altar ma be micheg nga fithingan nge urngin e pin'en ni kan pi' ngak Got kan tay nga daken fare altar; 21 ma fa'anra micheg be' ban'en nga fithingan e Tempel ma be micheg nga fithingan e Tempel nge nga fithingan Got, ni ir e en ni be par u rom; 22 ma fa'anra micheg be' ban'en nga fithingan e tharmiy ma be micheg nga fithingan tagil' Got nge en nike par ngay.
23 "Kari mu gafgowgad e pi tamchib ko Motochiyel nge gimed e pi Farise! Ya gimed be dake moding niged gimed! Ra ban'en nragag guruy ma gimed be pi' ta'ab guruy riy ngak Got ni mus ko pin'en nma fal'eg lamen e ggan ni aram e *mint*, nge *dill*, nge *cummin*, ma damur folgad ko tin rib ga' fan ni be yog e Motochiyel, ni bod e mat'aw nge runguy nge yul'yul'. Bfel' ni gimed ra pi' ta'ab guruy u ragag guruy e tin ni bay romed, ma dab mpaged e tin nib mat'aw nge runguy nge yul'yul'. 24 Gimed be pow'iy e girdi' ma gimed bmalmit! Gimed be pu'og e n'en ni ngam unumed ngalan bangi mad nge lul' ngalan ban'en ni ir e ngam unumed riy ni bochan ta'ab lal, machane mi gimed ful' ba kamel ni ka reb!
25 "Kari mu gafgowgad e pi'in tamchib ko Motochiyel nge gimed e pi Farise! Ya gimed be dake moding niged gimed! Gimed be maluknag wuru' e kap nge plet romed, ma ba sug lan ko pin'en nike yag ngomed u fithik' e yargel nge chogow romed. 26 Gimed e Farise ni gimed bmalmit! Som'on e ngam be'ech niged lan e kap romed, ma aram miki be'ech wuru'!
27 "Kari mu gafgowgad e pi'in tamchib ko Motochiyel nge gimed e pi Farise! Ya gimed be dake moding niged gimed! Gimed bod malangen e yam' ni kan achey wuru' ko wech, ni bfel' ya'an u wuru' ma ba sug lan ko yil nge meal. 28 Ere ku er rogomed ni gubin e girdi' ma be guymed ni gimed bfel' u wuru' i dowmed, machane ba sug lanin'med ko lifith l'ugun nge denen.

Jesus ni weliy rogon e gechig ni bay yib ko pi cha'ney (Luke 11:47-51)

29 "Kari mu gafgowgad e pi tamchib ko Motochiyel nge gimed e pi Farise! Ya gimed be dake moding niged gimed! Rib fel' e malang ko pi profet ni kam ngongliyed, ma gimed be nunuwnag e pin'en ni kan ngongliy rogon ni ngi i puguran ko girdi' e pi'in ur moyed ni

† **23:14** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 14: Kari mu gafgowgad e pi tamchib ko Motochiyel nge gimed e pi Farise! Ya gimed be dake moding niged gimed! Kam felan'gad u puluwon e pi'in ni ppin nike yim' figirngirad, gimed be leag e naun rorad, ma gimed be guy rogon ni ngu'un guymed ni gimed be fek e meybil nib n'uw! Ri kab gel e gechig ni yira pi' ngomed ni bochan e pin'ey! (mu guy e Mrk 12:40).

bfel' pangirad, 30 me lungumed, 'Fa'an mang e ud moyed ko ngiyal' ni ba'aram ni immoy
pi chitamangidad riy kakrom, ma dab da rin'ed e n'en nra ngongliyed ni fa'anra li'ed
fapi profet ngarm'ad.' 31 Ere kar mogned ni gimed owchen e pi'in nra li'ed e pi profet
ngarm'ad! 32 Ere mmu' niged e n'en ni tababnag e pi chitamangimed kakrom! 33 Gimed
e porchoyog nge pi'in pifak e porchoyog! Uw rogon ni gimed be finey ni ngam thaygad
ko gechig ni bay ntay ngomed u fithik' e nifiy? 34 Ere nggog ngomed ni bay gu pi' boch
e profet nge boch e girdi' nllowan' nge boch e tamchib ngarbad ngomed; ma bay mli'ed
boch i yad ngarm'ad, mi gimed richibiy boch i yad ko kuruth, mi gimed toy boch i yad
u lan tafen e mu'ulung romed, mi gimed tulufrad u lan e pi binaw i yan. 35 Aram fan ni
gechig ni bay yib ni bochan urngin e girdi' ni bfel' nli'rad ngarm'ad e bay yib ngomed, ni
mus ngak Abel nthang e fan rok ni be' ni bfel' e rok nge mada' ngak Zekariah nib mo'on
ni fak Barakiah, ni ir e mu li'ed ngem' u thilin e Tempel nge altar. 36 Riyul' ni gu be yog
ngomed, ni gechig ni bochan e pin'ey e bay yib ngak e girdi' ko bin daba' e rran!

Jesus nib t'uf yu Jerusalem rok
(Luke 13:34-35)

37 "Jerusalem, Jerusalem! Kam thang e pogofan rok e pi profet, ma kam malangnag
e pi'in ni l'oegrad Got ngar feked e thin rok i yib ngom! Nge gaman e in yay ni kug guy
rogon ni nggu kunuy urngin e girdi' rom, ni bod ba alabal ni chugumiy pifak nga tan
pon, machane da mpageg nggu rin'! 38 Ere chiney e bay nn'ag e tabinaw rom. 39 Nggog
ngom ni chiney i yan ngaram e dab kum guyeg bayay nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay
mog ni lungum, 'I Got e nge ayuweg e en nike yib ni owchen Somol.' "

24

Jesus ni weliy murung'agen e Tempel ni bay ni buthug
(Mark 13:1-2; Luke 21:5-6)

1 Me chuw Jesus u Tempel nge yan me yib pi gachalpen ngak ngar faled owchen ko fapi
naun ko Tempel. 2 Me ga'ar Jesus, "Bfel' ni ngam fal'eged i yaliy e pi naun ney. Ba'aray
bbugithin ni nggog ngomed: dariy ta'reb e malang u roy ni yira pag u tagil', ya gubin ni
bay nin' nga but'."

Marus nge gafgow ni bay ntay ko girdi'
(Mark 13:3-13; Luke 21:7-19)

3 Ma nap'an ni par Jesus nga but' u daken e burey nu *Olive*, me yib pi gachalpen ngak
ni go' yad, miyad fith ngak ni lungurad, "Mog ngomad ko wu'in e ra yib urngin fa pin'en
ni kamog, nge n'en nra yib ni nge dag nike taw ko ngiyal' ni bay mub riy nge ngiyal' ni
tomuren e fayleng."

4 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Mu ayuwgad ma dab mpaged be' nge ban nagmed. 5 Ya
bo'or e girdi' ni bay rabad ni yad be fek fithingag, nra bagayad ma be ga'ar, 'I gag fare
Messiah!' Miyad bannag e girdi' ni bo'or. 6 Bay mu rung'aged lingan e mael nib chugur
nge murung'agen e mael nib orel; machane mu telmed, dab mu rusgad. Ya pin'ey e
thangri yib, machane gathi fan e pin'ey e aram e ke taw nga tomuren urngin ban'en.
7 Ya bay reb e nam me cham ngak reb e nam, ma gin nsuwon reb e pilung e bayi mael
ko gin nsuwon reb e pilung. Ma bay i yib e uyongol nge durru' u gubin yang. 8 Urngin e
pin'ey e bod e bin som'on e amith nma yib ngak be' ni nge gargel.

9 "Ma aram e bayi kolmed e girdi' ngar pi'ed gimed ngan gechig nagmed, ma bay
nthang e fan romed. Ma urngin e girdi' ni bay ra fanenikayed gimed ni bochag. 10 Ma
bo'or e girdi' e bay dab kug mich u wun'rad e re ngiyal' i n'em; ma bayi bagayad me
yagnag bagayad, ma bayi bagayad me fanenikay bagayad. 11 Ma aram e bo'or bogi
profet ni yigo'o bogi ban'en ni bay ra m'uggad ngar ban niged bo'or e girdi'. 12 Ma aram
gelngin e kireb ni bayi wear ko girdi' ni aram e rogon nib t'uf be' rok be' e bayi me'waer.

13 Machane en nra athamgil nge mada' ko tomur e rayag e yafos ngak. 14 Ma re Thin rok
Got ney Ni Bfel' ni murung'agen e gagiyeg rok Got e bay ni machibnag u gubin yang u
fayleng ni nge urngin e girdi' me nang, ma aram mfini taw nga tomuren e fayleng.

N'en ni th'abi dabuy
(Mark 13:14-23; Luke 21:20-24)

15 "Bay mu guyed e N'en ni Th'abi Dabuy nike sak'iy u lan fa gin'en nib thothup, ni
ir e fa'ani weliy Daniel ni profet murung'agen." (En nra poy e re bugithin ney e ngari
tiyan' ngay nge nang fan!) 16 "Ma pi'in yad bay u Judea e thingar rmilgad nga daken e
burey. 17 Ma en ni bay u daken e chigiy ko naun rok e dakuriy nap'an ni nge luw nga
but' nge fek e chugum u naun rok. 18 Ma en ni bay u milay' e thangri dabi sul nga naun
rok nge fek wuru' e mad rok. 19 Rib gel e gafgow nra tay e pi'in nib diyen, nge pi ppin ni
kabran fakrad e ngiyal'nem! 20 Mu yibilgad ngak Got nge dab mmilgad ko ngiyal' nib gel
e garbeb riy ara chirofen ni Sabbath! 21 Ya gafgow ko re ngiyal'nem e ri kab mal'af ni kab
gel e gafgow riy nga reb e gafgow ni ka'a yib, ni ka nap'an ni sum e fayleng nge mada' ko
bin daba' e rran, fa ki yib reb e gafgow nta'reb rogon ngay. 22 Machane ke lichnag Got
e pi rran nem; ya fa'an mang e dabi rin' ni aram rogon, ma dariy be' nra fos. Machane
bayi lichnag Got e pi rran nem ni bochan e pi'in girdi'en nike mel'egrad.
23 "Ere fa'anra ga'ar be' ngomed, 'Mu sapgad, ba'aray fare Messiah!' ara ga'ar,
'Ba'aram!' — ma dabi pagan'med ngak. 24 Ya bayi m'ug boch e Messiah nge profet ni
yigo'o bogi ban'en; ma bay ur ngongliyed e maang'ang nge bogi n'en ni yira ngat ngay,
ni bochan e fa'an mang e rayag miyad bannag e pi'in girdi'en Got ni Got e ke mel'egrad.
25 Mu telmed! Ya kug weliy ngomed e ren'ey u m'on ko ngiyal' ni dawori taw ngay.
26 "Ara fa'anra ga'ar e girdi' ngomed, 'Mu sapgad, fare Messiah e bay u daken e ted!'
— ma dab mmarod ngaram; ara ra ga'argad, 'Mu sapgad, be mith u roy!' — ma dab
mpagan'med ngay. 27 Ya en ni Fak e Girdi' e ra yib ni bod e uluch ni mat u baraba' e
lang ni mus u lan e ngek nge yan i thang ngalan e ngal.
28 "Re gin'en ni bay ba yam' riy e ra mu'ulung e arche' ngay ni yad ma longuy e yam'.

Wub ni bay tay e en ni Fak e Girdi'
(Mark 13:24-27; Luke 21:25-28)

29 "Nap'an ni yugu ra m'ay e re gafgow nem ko pi rran nem ma bayi talumor mit e
yal', ma dabki mat ram'en e pul, ma t'uf e bay mul u lanelang, ma gelngin e pin'en ni
bay u lanelang e bay ni pingegrad ngranod ko gin ni gathi ir e yad be sor ngay. 30 Ma
aram e bayi m'ug e pow ko en ni Fak e Girdi' u lanelang; ma aram e urngin e ganong nu
fayleng ni bay ra yorgad, ma bay ra guyed e en ni Fak e Girdi' ni be yib nga but' u daken
e manileng ni bay gelngin ma rib galgal ram'en. 31 Ma fare rappa ni ba ga' lungun e bay
non, ma aram e bayi l'oeg e engel rok ko fa aningeg yangi n'en u fayleng nma thow e
nifeng riy, ma aram miyad kunuy e girdi' rok nike mel'egrad u baraba' e fayleng nge
yan i mada' nga baraba'.

Murung'agen e gek'iy ni fig
(Mark 13:28-31; Luke 21:29-33)

32 "Ba'aray ban'en ni ngam nanged rok e gek'iy ni *fig*. Ngiyal' nra galunglung
papa'ngin ma ke mirerey me tabab yuwan ko puf, ma aram e kam nanged nike chugur ni
nge taw ngal'an e gowel. 33 Ere ku errogon ni ngiyal' ni gimed ra guy e pin'ey ni urngin
ni be m'ug, ma aram e kam nanged ni fare ngiyal' i n'em e ke chugur, ni aram e nge
tabab.* 34 Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Bay yib urngin e pin'ey u m'on ko
ngiyal' ndawori yim' urngin e girdi' ni yad bay e chiney ni yad ba fos. 35 Tharmiy nge
fayleng e bay chuw, ma thin rog e ri dabi math bi'id.

---

* **24:33** fare ngiyal' i n'em e ke chugur, ni aram e nge tabab; ara ir e ke chugur, ke fal'eg rogon ni nge yib.

Dariy be' ni manang e re rran nem ara re awa nem
(Mark 13:32-37; Luke 17:26-30, 34-36)

36 "Machane re rran nem nge re awa nem e dariy be' ni manang e ngiyal' nra taw
riy — ni mus ko pi engel ni yad bay u tharmiy, ara en ni Fak Got;† ya kemus ni en ni
Chitamangiy e manang. 37 Wub nra tay e en ni Fak e Girdi' e ra bod e n'en nrin' ko fa
ngiyal' i n'em nnap'an Noah. 38 Ni bod rogon fapi rran ni ba aram ni immoy ngam'on ko
fa ngiyal' i n'em ni yib e ran nge tharey e binaw, un abich ma yibe garbod, ma be mabgol
e pumo'on nge ppin nge yan i mada' ko rofen ni ba'aram ni yan Noah riy ngalan fare ark;
39 machane da ur nanged e n'en ni bay yib ngorad nge yan i mada' ko ngiyal' ni ba'aram
ni yib e ran nge tharey e binaw nge fekrad ni yad gubin. Ere aram rogon e ngiyal' ni
ba'aram ni bay yib e en ni Fak e Girdi' riy. 40 Re ngiyal' i n'em e ra bay l'agruw i pumo'on
ni yow be maruwel u milay', ma bay ni fek bagayow nge yan, mi ni pag bagayow. 41 Ra
bay l'agruw i ppin ko fen e bil flowa, ni yow be bilig e flowa, ma bay ni fek bagayow nge
yan, mi ni pag bagayow. 42 Ere mu fal'eged rogomed ngam pired, ya da mu nanged e
chirofen ni bay yib e Somol romed riy. 43 Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney; fa'an
mang e manang e en ntafen e naun e ngiyal' nra yib e moro'ro' riy, mra i par ni be od nge
dabiyag ni yan e moro'ro' nga naun rok. 44 Ireray fan ni ngkum pired ni gubin ngiyal'
ni kam fal'eged rogomed kam pired, ya en ni Fak e Girdi' e ra yib u reb e awa ndamur
fineyed nra yib riy.

Tapigpig nib yul'yul' ara de yul'yul'
(Luke 12:41-48)

45 "Ere mini' e en ni ir fare tapigpig nib yul'yul' ma ba gonop? I ir e en ni masta rok e
ke tay ni nge milfan e tin kabay e tapigpig ngak, ni nge pi' garad ko ngiyal' ni yima pi' riy.
46 Rib ga' ba felfelan' nra tay e re tapigpig nem ni fa'anra sul e masta rok nga tabinaw
me pir'eg ni ireray e n'en ni be rin'! 47 Nggog ngomed nrib muduwgil nra tay fare masta
fare tapigpig ni ir e nge milfan urngin ban'en rok ngak. 48 Ma fa'anra ir reb e tapigpig nib
kireb, mra ga'ar u wan', 'Masta rog e kab n'uw nap'an mfini sul,' 49 ma aram me tabab
i pirdi'iy e pi tapigpig ni yad, ma be un ngak e pi'in yad ba tamu'un rrum ko abich nge
mu'un rrum. 50 Ma aram e bayi reb e rran me sul fare masta rok fare tapigpig nder finey
nra sul riy nggu bangiyal' nde nang. 51 Fare masta e bayi theth'ab fa'anem nnochiyang‡
min uneg ko n'en ni ngan rin' ngak fa picha' ni yad ma dake moding niged yad. Ni aram
e gin bay i yor riy ma be chachafin nguwelen.

25

Fanathin ni murung'agen fa ragag i ppin

1 "Chirofen nem e gagiyeg rok Got ni yib u tharmiy e ra bod ragag i rugod nra feked e
magal ni gapgep ngranod ni ngar mada' niged be' nib mo'on ni ir e nge mabgol. 2 Lal i
yad e bbalyang, ma lal i yad e ba gonop. 3 Fa pi'in nib balyang u fithik'rad e ra feked e
magal rorad, machane dar feked boch e gapgep ni talapen ni kem'ay e gapgep u magal
rorad, 4 ma fa pi'in yad ba gonop e ra feked bogi ban'en ni kan suguy e gapgep ngay
ngar chagiyed ko magal rorad. 5 Ma da ka'a taw fare mo'on ngorad ni ir e nge mabgol,
ma aram me yib e chuchuw ngorad ngu'ur chinggad miyad mol.

6 "Ke lukngun e neap' me non be' ni ba ga' laman ni ga'ar, 'Ke yib fare mo'on ni ir e
nge mabgol! Mired ngam mada'gad!' 7 Me od fa ragag i rugod ngar ngongliyed rogon e
magal rorad. 8 Me ga'ar fa tinem e ppin ni yad bbalyang ngak fa tinem ni yad ba gonop,
'Mpi'ed boch e gapgep romed ngomad, ya nge math e magal romed.' 9 Me fulweg fa
tinem e ppin ni yad ba gonop ngorad ni lungurad, 'Ri dabiyag, ya dab da gaman gad riy.
Mmarod nga kantin ngam chuw'iyed boch.' 10 Ma aram me yan fa tinem e ppin ni yad

† **24:36** Boch e babyor e dariy e ara en ni Fak. ‡ **24:51** theth'ab fa'anem nnochiyang; ara yin' fa' anem nga waen.

bbalyang ni ngar chuw'iyed boch e gapgep, ma nap'an ni kranod me taw fare mo'on ni ir e nge mabgol. Ma fa lal i ppin nra fal'eged rogorad kar pired e ra uned ngak ngranod ngalan fare naun ni ngan ngongliy e madnom ko mabgol riy, min ning e mab.
11 "Fini ta'aboch me taw fa tinem e ppin. Miyad non ni ba ga' lungurad ni be lungurad,
'Somol, Somol! Mbing e mab ngomad!' 12 Me fulweg fare mo'on ni ir e nge mabgol ni
ga'ar," 'Da gu nangmed.' 13 Ma aram me ga'ar Jesus, "Ere mfal'eged rogomed ngam pired,
ya da mu nanged e re rran fa re awa.

Fanathin ni murung'agen fa dalip i tapigpig (Luke 19:11-27)

14 "Ra bod be' nib mo'on ni nge digey e tabinaw rok nge yan ko milekag, me pining e
pi tapigpig rok nge midilnag urngin ban'en rok ngorad. 15 Mra bagayad me pi' e salpiy
ngak nrogon e maruwel nrayag rok: i pi' lal biyu' e salpiy ni wasey nib gol ngak bagayad,
ma bagayad e pi' l'agruw biyu' e ngak, ma bagayad e pi' ta'reb e biyu' ngak. Ma aram me
yan ko milekag. 16 Ma fare tapigpig ni kan pi' lal biyu' e salpiy ni wasey nib gol ngak e
yan ni kachingiyal' nem nge maruwel ko fare salpiy ni kan pi' ngak ngki yagnag reb e
lal i biyu' riy. 17 Ma ku aram rogon e n'en ni rin' fare tapigpig ni fa'ani pi' l'agruw biyu'
e salpiy ni wasey ngak ni ki yagnag reb e l'agruw biyu' riy. 18 Machane fare tapigpig nni
pi' ta'reb e biyu' e salpiy ni wasey ngak e yan, nge ker e low nge mithag fare salpiy ko
masta rok ngay.
19 "Ma ba n'uw nap'an me sul fare masta rok fapi tapigpig, marbad ra theeged fapi
salpiy. 20 Ma fare tapigpig nni pi' lal biyu' e salpiy ni wasey ngak e yib nge pi' ngak fa lal
biyu' nem e salpiy ni yagnag ko fa lal biyu' nem, me ga'ar, 'Mpi' faram lal biyu' e salpiy ni
wasey ngog, ere ku ba'aray lal biyu' e salpiy ni kug yagnag riy.' 21 Me ga'ar e masta rok
ngak, 'Ri gab manigil, ye gur reb e tapigpig ni gab fel' ma gab yul'yul'! Ya kam yul'yul' u
rogon e maruwel ni mu tay ko salpiy nib lich, ere bay gu tem ni gur e nge milfan pire'
ban'en ngom. Ere moy ngam un ngog ko felfelan'! 22 Ma fare tapigpig nni pi' l'agruw
i biyu' e salpiy ni wasey ngak e yib me ga'ar, 'Mpi' faram l'agruw biyu' e salpiy ngog;
ere ku ba'aray l'agruw biyu' e salpiy ni kug yagnag riy.' 23 Me ga'ar e masta rok ngak,
'Ri gab manigil, gur reb e tapigpig ni gab fel' ma gab yul'yul'! Ya kam yul'yul' u rogon e
maruwel ni mu tay ko salpiy nib lich, ere bay gu tinem ni gur e nge milfan pire' ban'en
ngom. Ere moy ngam un ngog ko felfelan'!' 24 Me yib fa binem e tapigpig nni pi' ta'reb
e biyu' e salpiy ni wasey ngak me ga'ar, 'Gu manang ni gur reb e girdi' ndamur runguy
be': ga ma t'ar wom'ngin e woldug ni gathi gur e mu yung, ma ga ma kunuy e ggan ko
gin nda mwereg awochngin e woldug riy. 25 Ere gu tamdag, ma aram mu gu wan mu
gu mithag e salpiy rom nga fithik' e but'. Ere ba'aray e salpiy rom.' 26 Me ga'ar e masta
rok, 'I gur e re tapigpig nir ni gab kireb ma gab malmal! Ga be yog ni ga manang ni gu
ma fek ban'en ko gin nda gu yung ban'en riy, ma gu ma fek e ggan ko gin nda gu wereg
awochngin e woldug riy? 27 Fa'anra errogon ma susun e ngam tay e salpiy rog ngalan
e bank, nggu sul me sul ngog ni gubin nike yib e win ngay. 28 Ere mfeked e salpiy rok
ngam pi'ed ngak fa'anem ni bay ragag biyu' e salpiy ni wasey rok. 29 Ya gubin e pi'in bay
ban'en rorad, e kab pire' e tin bay ni pi' ngorad, nra bagayad me pag urngin e tin nge yag
ngak; ma en ndariy ban'en rok, e mus ko chu'uw i n'en ni bay rok ni bay ni fek rok nge
chuw. 30 Ma re tapigpig ney ndariy ban'en ni bfel' ngay e mon'ed nga wean nga fithik' e
lumor; ngi i yor ma be chachafin nguwelen u rom.'

Pufthin ni yira tay ko tomur

31 "Ngiyal' nra yib e en ni Fak e Girdi' riy nike pilung, nike un urngin e pi engel ngak,
e bayi par nga tagil' nib pilung, 32 ma urngin girdi'en e pi nam nu fayleng ni bay ni
kunuyrad nga p'eowchen. Me ere weregrad ngar l'agruw ulunggad, ni bod rogon e en
nma gafaliy e gamanman nma fek e saf nge chuwegrad u fithik' e kaming: 33 bayi tay

e saf nga ba' ni mat'aw rok, me tay e kaming nga ba' ni gilay' rok. 34 Ma aram e bayi
ga'ar fare pilung ngak e girdi' ni yad bay u ba' ni mat'aw rok, 'Gimed e pi'in ke fal'eg e
Chitamag wa'athmed: mired! Mired ngan pi' e gin nsuwon Got ngomed, ni kan ngongliy
rogon kan tay ni fan ngomed ni ka nap'an e ngiyal' nsunumiy e fayleng riy. 35 Gum' ko
bilig mi gimed pi' ganag, ma gum' ko belel mi gimed pi' e garbod ngog; gu be' nda mu
nanged owcheg mi gimed fekeg nga tabinaw romed, 36 dariy e mad ni nggon' mi gimed
pi' e mad ni nggon'; gu m'ar mi gimed taliliy nigeg, ma gu bay u kalbus mi gimed yib mu
guyed gag.' 37 Ma pi'in yad bmat'aw e bay ra fulweged ngak ni lungurad, 'Somol, wu'in e
gguyed gur ni ka mum' ko bilig ma gamad pi' ganam, ara ka mum' ko belel ma gamad pi'
ban'en ngom ngam garbod ngay? 38 Ma wu'in e gguyed gur nda gu nanged owchem ma
gamad piningem nga tabinaw romad, ara dariy e mad ni nga mon' ma gamad pi' e mad
ngom? 39 Ma wu'in e gguyed gur ni kam m'ar ara ga bay u kalbus, ma gamad yib gguyed
gur?' 40 Ma bayi fulweg fare pilung ni ga'ar, 'Ngari gog ngomed, yu ngiyal' ni um rin'ed
e pin'ey ni fan ngak bagayad e pi cha'ney nth'abi sobut' u fithik' e picha' ni pi walageg
ney e kam rin'ed ngog!'
41 "Ma bayi ga'ar ko pi'in yad bay u ba' ni gilay' rok: 'Gimed e picha' ni be'er nike
kirebnag Got wa'athmed, mmarod ngam chuwgad rog! Mmarod ko fare nifiy ni dabi
math bi'id ni kan ngongliy rogon kan tay ni fan ngak mo'onyan' nge pi engel rok! 42 Ya
gum' ko bilig ma da mpi'ed ganag, ma gum' ko belel ma da mpi'ed ban'en ngug garbod
ngay; 43 i gag be' nda mu nanged owcheg ma da mfeked gag nga tabinaw romed, dariy
e mad ni gon' ma da mpi'ed e mad ni nggon'; gu m'ar ma ug moy u kalbus ma da mu
ayuweged gag.' 44 Ma aram e bay ra fulweged ngak ni lungurad, 'Somol, wu'in e gguyed
gur ni keb e bilig ngom, ara ka mum' ko belel, ara gur be' nda gu nanged owchem,
ara dariy e mad ni mon', ara gab m'ar, ara ga bay u kalbus ma da gu ayuweged gur?'
45 Ma bay fulweg fare pilung ngorad ni ga'ar, 'Ngari gog ngomed, ni gubin ngiyal' ni
mogned ndab mu ayuweged bagayad e pi cha'ney nth'abi sobut' e kam siyegned ni ngam
ayuweged gag.' 46 Ere picha' ney e bay ni pi'rad ko gechig ndariy n'umngin nap'an; ma
pi'in yad bmat'aw e bay ranod ko yafos ndariy n'umngin nap'an."

26

Jesus nt'ar liyben
(Mark 14:1-2; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Fa'ani mu' Jesus i machibnag urngin e pin'ey, me ga'ar ngak pi gachalpen, 2 "Gimed
manang faram ni ka l'agruw e rran me taw ko madnom ni Paluk'af, ma en ni Fak e Girdi'
e bay ni pi' ngan richibiy ko kuruth."
3 Ma aram me mu'ulung e pi tolang ko prist nge pi'in yad ba ilal rok piyu Israel ngalan
e naun rok Kaifas, ni ir fare Prist ni Th'abi Ga', 4 miyad puruy'nag rogon ni ngan kol
Jesus ni dabi nang be' ngan li' ngem'. 5 Me lungurad, "Thingar dab da rin'ed ko ngiyal'
ni yibe madnom riy, ya ra yib e girdi' ngodad ncham."

Jesus nliyef u Bethany
(Mark 14:3-9; John 12:1-8)

6 Ma nap'an ni bay Jesus u lan yu Bethany u tafen Simon ni be' nib daraw, 7 me yib
be' ni bpin nike fek ba melor nni ngongliy ko malang ni alabaster nib sug ko florida
nib tolang puluwon, me pu'og nga daken lolugen Jesus ni ka be abich Jesus. 8 Me guy
pi gachalpen Jesus e n'en ke rin' fare pin miyad damumuw. Miyad fith ni lungurad,
"Mangfan ni kan adbey e re florida nem ni urngin? 9 Fa'an mang e n'en ma kan pi' e re
florida nem ni chuway' nib tolang puluwon mi ni fek e salpiy riy ngan wereg u pa' e pi'in
gafgow!" 10 Me nang Jesus e n'en ni yad be yog me ga'ar ngorad, "Mangfan ni gimed be
kirebnag laniyan' e re pin ney? Ya ren'ey nike rin' ngog e ban'en nrib fel'. 11 Ya gubin

ngiyal' ma bay e pi'in gafgow romed, machane gag e gathi gubin ngiyal' ni bay ug par romed. 12 Ya n'en nike rin' e ke pu'og e re florida ney nga dakenag ni aram e ke ngongliy rogon e dowef rog ni ngan k'eyag. 13 Ere mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray! Demturug e gin'en ni yira machibnag e re thin rok Got ney riy u gubin yang u roy u fayleng, ma yira weliy murung'agen e tin nike rin' e re pin ney, ni fan e nge puguran e re pin ney ngan'uy."

Judas ni ta'reban' ngak e pi tolang ko prist ni nge yagnag Jesus (Mark 14:10-11; Luke 22:3-6)

14 Ma bagayad fa ragag nge l'agruw i gachalpen Jesus — ni fa'anem ni Judas Iskariot fithingan — e yan ngak e pi tolang ko prist 15 me ga'ar, "Fa'anra gu yagnag Jesus ngomed ma mang e gimed ra pi' ngog?" Ma aram miyad theeg guyey e salpiy ni wasey nib silber ngar pi'ed ngak. 16 Ma ka aram e ngiyal' ni guy Judas rogon e ngiyal' nra bung rogon ni nge yagnag Jesus.

Jesus ni kay e ggan ko paluk'af ni yad pi gachalpen (Mark 14:12-21; Luke 22:7-14, 21-23; John 13:21-30)

17 Fa'ani taw ko chirofen ni som'on ko madnom ni ngan kay e flowa nda ntay e is ngay me yib pi gachalpen Jesus miyad fith ngak ni lungurad, "U uw e ga ba'adag ni nggu ngongliyed rogon e ggan riy ni ngam koy ko blayal' ni ggan ko Paluk'af?" 18 Me ga'ar ngorad, "Mmarod ngak be' nib mo'on ni bay u lan e binaw nge lungumed ngak, 'Ke ga'ar fare Tamchib, Ke taw ko awa rog; ma pi gachalpeg nge gag e nggu madnom niged e madnom ni Paluk'af u tabinaw rom.' " 19 Me rin' pi gachalpen e tin keyog Jesus ngorad, mranod ra ngongliyed rogon e ggan ni blayal' ko Paluk'af.

20 Ma nap'an ni aw e lumor me par Jesus nge fa ragag nge l'agruw i gachalpen nga tebel ni ngar abichgad. 21 Ma nap'an ni yad be abich me ga'ar Jesus ngorad, "Nggog ngomed, ni bay bigimed ni bayi yag nigeg." 22 Me ri taganan' fa pi'in gachalpen miyad tabab i fith ni tata'a bagayad ni be lungurad, "Somol, gathi gag e ga be yogneg fa?" 23 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "En ni kug lthegew e flowa romow ngalan e plet nta'reb rogon e bayi yag nigeg. 24 Ya en ni Fak e Girdi' e bay yim' ni bod rogon nike yog e babyor nib thothup murung'agen, machane kari gafgow e re mo'on nem ni ir e bay yagnag e en ni Fak e Girdi'! Ya fa'an manga da ni gargelnag ma kabfel'!" 25 Me fith Judas ni ir e yagnag Jesus ni ga'ar, "Tamchib, gathi gag e ga be yogneg fa?"

Me fulweg Jesus ni ga'ar, "I gur e kamog."

Abich rok Somol ko blayal' (Mark 14:22-26; Luke 22:14-20; 1 Korinth 11:23-25)

26 Ma nap'an ni yad be abich, me fek Jesus e flowa, me pining e magaer riy ngak Got, me t'et'ar, me pi' ngak pi gachalpen me ga'ar, "Mfeked ngam ked; ya ireray dowag."

27 Me fek fare kap, me pining e magaer riy ngak Got, nge mu' me pi' ngorad me ga'ar, "Mu unumed ni gimed gubin, 28 ya ireray racha'eg ni ir e bayi micheg e m'ag u thilin Got nge girdi', ni racha'eg ni bayi map' nga but' ni fan ngak bo'or e girdi' ni fan e nge n'ag Got fan e denen. 29 Nggog ngomed, ni gathi bay ku gu unum e re wayin ney bayay nge yan i mada' ko chirofen ni bay gu un ngomed i unum e bin nib be'ech e wayin ko gin nsuwon e Chitamag."

30 Miyad yin' ba tang ni yad be pining e sorok ngak Got riy nge mu' miyad yan ko burey nu *Olive*.

Jesus ni weliy ni bayi mithag Peter ni manang Jesus (Mark 14:27-31; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

31 Me ere ga'ar Jesus ngorad, "Neap' ney e gimed gubin ni bay mmilgad ngam paged
gag, ya ke ga'ar e babyor nib thothup, 'Bayi li' Got e en nma gafaliy e saf ngem' ma bayi
wear e saf.' 32 Machane fa'an bay ni fasegeg ko yam' mu gu m'on romed nga Galile."
33 Me ga'ar Peter ngak Jesus, "Ra pagem e pi cha'ney ni yad gubin, mi gag e ri dab gu
pagem! 34 Me ga'ar Jesus ngak Peter, "Mu tay fanamiyan ko re bugithin ni ba'aray! Ra
dawori chochol e nimen e neap' ney ma dalip yay ni bay mog nda mu nangeg."
35 Me fulweg Peter ni ga'ar, "Mus ni fa'anra nggu un ngom ko yam', ma ri dab gog nda
gu nangem!"
Ma urngin pi gachalpen Jesus nrogned ni aram rogon.

Jesus ni meybil u Gethsemane
(Mark 14:32-42; Luke 22:39-46)

36 Me un Jesus ngak pi gachalpen ngranod ngabangi binaw nike lunguy yu Gethse-
mane, me ga'ar ngorad, "Mpired u roy nga but' mu gu wan aram nggu meybil." 37 Me
fek Peter nge fa gali cha' ni fak Zebede ngar uned ngak. Me yib e taganan' ngak Jesus
nrib gel me thamiy ni gowa kan chuchuy nga but', 38 me ga'ar ngorad, "Taganan' ni keb
ngog e rib ga' ni be chugur ni nge li'eg. Mpired u roy ngu'um uned ngog ko mood."
39 Me yan bochu'uw nga orel, me yan i paraw nga but', me meybil ni ga'ar, "Chitamag,
fa'anra yag ma ga fek e re kap ney ngam chuweg rog! Machane gathi tin ni gu ba'adag
e ngam rin' ya tin ni gab adag."
40 Me sul ngak fa dalip i gachalpen me pir'egrad ni yad be mol; me ga'ar ngak Peter,
"Mang e kam rin'ed ni gimed dalip nder yag ni ngam uned ngog ko mood u lan ta'reb
e awa? 41 Um odgad ngu'um meybilgad ngak Got, nge siy mpaged gimed ngak e pin'en
nma pingeg e girdi' nge denen. Ya lanin'uy e ba'adag, ma dowef e mme'waer."
42 Miki yan Jesus ko yay ni gaman e l'agruw ngay nge yan i meybil ni ga'ar, "Chitamag,
fa'anra dab mu chuweg e re kap ney rog ya thingar gu unum, me ere mu rin' e tin nib
m'agan'um ngay." 43 Miki sul bayay me pir'eg pi gachalpen ni yad be mol; ya dakir yag
ni ngar pired nib puf owcherad.
44 Miki pagrad Jesus bayay nge yan rorad nga orel, me yan i meybil ko yay ni man
e dalip ngay, ni ka fapi thin e be yog. 45 Me sul ngak pi gachalpen me ga'ar ngorad,
"Mogned, kigimed be mol ni gimed be toffan? Mu sapgad, ke taw fare awa ni ngan pi' e
en ni Fak e Girdi' riy nga pa' e girdi' nib tadenen. 46 Mu sak'iygad ngdarod. Mu sapgad,
ba'aray fa'anem ni ir e nge yag nigeg!"

Jesus nni kol
(Mark 14:43-50; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

47 Ka be welthin me taw Judas, ni ir reb fare ragag nge l'agruw i gachalpen, nike cheag
ba ulung i girdi' ni pire' ngak ni kar feked e saydon nge gul, nike l'oegrad e pi tolang ko
prist nge pi'in pi'ilal rok piyu Israel. 48 Ma aram e ke pi' e en ni yagnag Jesus e pow ngak
fa pi'in kar uned ngak ni ga'ar ngorad, "Re mo'on ni gu ra faray owchen e aram e cha' ni
gimed be finey, mi gimed kol!"
49 Ma nap'an ni taw Judas me yan ngak Jesus me ga'ar, "Tamchib, nge yib e gapas
ngom," me faray owchen.
50 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fager, mu gur nigem ngam rin' e tin ngam rin'!"*
Miyad yib ngar koled Jesus, ni kar chichi'iyed pa'rad rok. 51 Ma bay bagayad fa pi'nem
ni ur moyed Jesus ni girengiy e saydon rok nge toy ngak e sib rok fare Prist ni Th'abi Ga'
nge luf yuwan tel. 52 Me ga'ar Jesus ngak, "Mu sulweg e saydon rom nga tafen ya urngin
e pi'in yad ra girengiy e saydon e yira li'rad ko saydon ngarm'ad. 53 Da mu nang nrayag
ni gu non ngak e Chitamag ni nge ayuwegneg ma ka chiney me l'oeg e engel ngarbad

* **26:50** Fager, mu gur nigem ngam rin' e tin ngam rin'!; ara Fager, mangfan ni kamub ngaray?

nib pag ragag nge l'agruw ulung? 54 Machane fa'anra gu rin' ni aray rogon, mra di'in me
m'ug nib riyul' e tin be yog e babyor nib thothup nike yog nthingari m'ug ni aray rogon?"
55 Me non Jesus ngak fare ulung i girdi' ni ga'ar ngorad, "Mang ni kambad ni kam feked
e saydon nge gul ni ngam koled gag ni gowa gag be' ni kug th'ab e motochiyel? Gubin e
rran ni ug par u Tempel nga but' ngu'ug machib, ma da mkoled gag. 56 Machane urngin
e pin'ey ma ke yodoroy ya nge m'ug nriyul' e tin ke yoloy e profet u lan e babyor nib
thothup."
Ma urngin fa pi'in gachalpen nra paged ngar milgad rok.

Jesus nni fek ngalan e ulung
(Mark 14:53-65; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

57 Ma fa pi'in nra koled Jesus e ra feked nga tafen Kaifas, ni ir fare Prist ni Th'abi Ga', ko
gin ke mu'ulung e pi tamchib ko Motochiyel ngay nge pi'in pi'ilal. 58 Me un Peter u daken
nge mada' ngalan e yoror ko naun rok fare Prist ni Th'abi Ga'. Me yan ngalan e yoror
me yani par nga but' ngak fa pi girdi'en e matnag, ni nge guy ko mang e bay nrin'. 59 Ma
aram me gay e pi tolang ko prist nge urngin e girdi' u lan fare ulung e mich rorad ni nge
togopluw ngak Jesus, ni bochan e nge yag nli' ngem'; 60 machane de yag nra pir'eged', ni
yug aram rogon nib yo'or e girdi' ni i yib ngam'on ngi i tunguy e thin ni murung'agen.
Me yan i tomur me yib l'agruw i pumo'on ngam'on 61 me lungurow, "Re mo'on ney e
ga'ar, 'Rayag rog ni gu buthug e Tempel rok Got ma dalip e rran nga tomuren ma kug
mu' i toy.' "
62 Me sak'iy fare Prist ni Th'abi Ga' me ga'ar ngak Jesus, "Dariy ban'en ni ga ra yog ni
fulweg ko re bugithin ney ni kanog nib togopluw ngom?" 63 Machane me par Jesus nike
th'ab gulungan. Miki non fare Prist ni Th'abi Ga' ngak bayay ni ga'ar, "Chiney e nggog
ngom u daken fithingan fare Got ni be par nib fos ni nggu tem nga p'eowchen ngamog
e tin riyul': mog ngomad ko gur fare Messiah ni Fak Got gur fa danga'."
64 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Bod rogon ni kamog. Machane nggog ngomed ni
gimed gubin ni nge lungug: chiney i yan ngam'on e bay mu guyed e en ni Fak e Girdi'
nike par nga but' u ba' ni mat'aw rok fa'anem ni Gubin ma Rayag Rok, ni be yib u lang
nga but' ni bay u daken e manileng!"
65 Ma fa'ani rung'ag fare Prist ni Th'abi Ga' e ren'ey me guchthuy e mad rok me ga'ar,
"Ke darifannag Got! Dakuriy fan ni ngki yib boch e girdi' ngar pi'ed e mich rorad! Ya ka
fin mu rung'aged faram e thin nike yog nib kireb! 66 Ere ke uw rogon u wun'med?"
Miyad fulweg ni lungurad, "Ba kireb e rok, ere thingar nli' ngem'."
67 Ma aram miyad thuw nga owchen miyad toy; ma pi'in nra bat niged 68 e lungurad,
"Messiah, mog ngomad ni bod rogon e profet ko mini' e ke bat nigem!"

Peter ni siyeg ni manang Jesus
(Mark 14:66-72; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

69 Ke par Peter nga but' u lan e yoror, me yib bagyad fapi ppin ni tapigpig rok fare Prist
ni Th'abi Ga' ngak me ga'ar, "Ku errogon gur ni um cheag ngak Jesus nu Galile."
70 Machane me yog Peter u p'eowcherad ni yad gubin nde nang owchen Jesus ni ga'ar,
"Da gu nang fan e pin'en ni be'er ni gimed be yog," 71 me yan nga langan e garog. Me
changar yugu reb e bpin ntapigpig me guy me ga'ar ko fapi pumo'on ni yad bay u rom,
"Cha'nir e i un ngak Jesus nu Nazareth."
72 Miki siyeg Peter bayay ni ir e i un ngak Jesus nu Nazareth, me fulweg ni ga'ar, "Gu
be yog u mit Got nda gu nang owchen e re mo'on nem!"
73 Ma fa'ani n'uw boch nap'an me yib fapi pumo'on ni yad be sasak'iy u rom ngak Peter
me lungurad ngak, "Ri gur bagayad fa pi'inem, ya rogon e ton rom ko thin e be m'ug riy
ni gur bagayad!"

74 Me ga'ar Peter, "I Got e nge gechig nigeg ni fa'anra dagur yog e tin riyul'! Ya da gu
nang e re mo'on nem!"
Kachingiyal' nem me chochol ba nimen, 75 me yib ngan' Peter e n'en ni yog Jesus ngak
ni ga'ar, "Ra dawori chochol e nimen ma dalip yay ni bay mog nda mu nangeg." Me yan
nga wuru' e yoror ngi i yor ni kari kireban'.

27

Jesus nni fek i yan ngak Pilate
(Mark 15:1; Luke 23:1-2; John 18:28-32)

1 Ma kab kadbul me puruy'nag e pi tolang ko prist nge pi'in pi'ilal rok piyu Israel e
n'en ni ir e nge togopluw ngak Jesus nge yag nli' ngem'. 2 Miyad yin' e chen ngak miyad
fek ngar pi'ed ngak Pilate, ni ir e am.

Yam' ni tay Judas
(Acts 1:18-19)

3 Fa'ani guy Judas, ni ir e yagnag Jesus, ni kan duwgiliy ni ngan li' Jesus ngem' me
ri kolngan' me fulweg fa guyey yang i salpiy ni silber ngak e pi tolang ko prist nge
pi'in pi'ilal, 4 ni be ga'ar, "Kug denen, ya kug yagnag be' nib mo'on ndariy ban'en nike
kirebnag ni ngan li' ngem'!"
Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Dariy rogon e tin ngomad, ya gur e bay rogon ngom!"
5 Me yin' Judas fapi salpiy ni wasey nga but' u lan e Tempel me pagrad; ma aram me
yan nge yan i og nga opol.
6 Me feng e pi tolang ko prist fapi salpiy me lungurad, "Re salpiy ney e salpiy ni
puluwon e racha' ma ba togopluw ko Motochiyel rodad ni ngan tay nga fithik' e salpiy
ni yibe kunuy u Tempel." 7 Ma nap'an ni ta'reb lungurad riy miyad pi' fare salpiy ngar
chuw'iyed bangi binaw ntafen be' nma ma' th'ib ni ngu'un k'eyag girdi'en yugu boch e
nam riy. 8 Aram fan ni kan tunguy fithingan e gi binaw nem nike lunguy "Binuwan e
racha' " ke mada' ko bin daba' e rran.
9 Ma aram meb i m'ug nib riyul' e tin ni yog profet Jeremiah ni ga'ar, "Kar feked fa
guyey yang i salpiy ni wasey ni silber ni aram urngin e salpiy ni ta'reban' e girdi' nu
Israel ngay ni ngan pi' ni puluwon, 10 miyad pi' ngar chuw'iyed bangi binaw ngay ntafen
be' nma ma' th'ib, ni bod rogon ni yog Somol ngog."

Pilate ni i fith Jesus
(Mark 15:2-5; Luke 23:2-5; John 18:33-38)

11 Me sak'iy Jesus u p'eowchen fare am, me fith fare am Jesus ni ga'ar, "Mog, i gur fare
pilung rok piyu Israel fa danga'?"
Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Errogon ni kamog." 12 Machane de yog ban'en nib togopluw
ko tin keyog e pi tolang ko prist nge pi'in pi'ilal nib togopluw ngak. 13 Ma aram me ga'ar
Pilate ngak, "Mog, damur rung'ag urngin e pin'en ni yad be yog nib togopluw ngom?"
14 Machane me par Jesus nde fulweg ta'ab bug fapi thin, ma aram me par fare am ni
kari balyangan'.

Jesus nturguy ni ngan li' ngem'
(Mark 15:6-15; Luke 23:13-25; John 18:39—19:16)

15 Gubin yay ni yira madnomnag e re madnom nem ni Paluk'af mma pag e re am nem
reb e kalbus nike wenignag e girdi' ni yo'or ni ngan pag. 16 Ma ngiyal'nem e bay reb e
kalbus ni be' ni go' yima nang murung'agen, ni Jesus Barabbas fithingan. 17 Ere fa'ani
mu'ulung fapi girdi' ni yo'or, me fithrad Pilate ni ga'ar, "Mini' ko gali cha'ney e gimed
ba'adag ni nggu pag, i Jesus Barabbas fe Jesus ni kan pining Kristus ngak?" 18 Ya kari
nang ni kar pi'ed Jesus ngak ni bochan e ke awan'rad ngak.

19 Ma nap'an nike par Pilate nga tagil' u lan fare senggil ni tafen e pufthin, me pi' e bpin
rok e thin nge yib ngak ni ga'ar, "Mpag e re mo'on nir ndawori bucheg ban'en, ndariy
ban'en ni ngam rin' ngak, ya fowngan e ri gu gafgow u malik'ay ni bochan."
20 Me towasor e pi tolang ko prist nge pi'in pi'ilal ngak fapi girdi' ni aram urngirad ni
ngar weniggad ngak Pilate nge mang Barabbas e pag me mang Jesus e nli' ngem'. 21 Me
fithrad fare am ni ga'ar, "Mini' ko gali cha'ney e gimed ba'adag ni nggu pag?"
Miyad fulweg ni lungurad, "I Barabbas!"
22 Me fithrad Pilate ni ga'ar, "Ere mang e nggu rin' ngak Jesus ni kan pining Kristus
ngak?"
Miyad fulweg ni yad gubin ni lungurad, "Mu richibiy ko kuruth!"
23 Machane me fith Pilate ni ga'ar, "Be mang oloboch e ke ngongliy nrib kireb?"
Ma aram miyad tabab i tolulnag nike musmus ga'ngin lamrad ni be lungurad, "Mu
richibiy ko kuruth!"
24 Ma fa'ani guy Pilate ndakuriy fan ni ngki fithrad ya richey min cham, me fek e ran
nge lukuy pa' ngay u p'eowchen fapi girdi' ni aram urngirad me ga'ar, "Yam' ni nge tay
e re mo'on ney e dariy bochu'uw murung'agen ngog! Ya gimed e kam dugliyed!"
25 Me fulweg fapi girdi' ni aram urngirad ni lungurad, "Gechig ni bay yib ni bochan e
yam' ni nge tay e bay yib nga dakenmad nge nga daken pifakmad!"
26 Me pag Pilate Barabbas; me pi' Jesus ngan toy nge mu' me pi' ni ngan richibiy ko
kuruth.

Salthaw ni ur moninggad ngak Jesus
(Mark 15:16-20; John 19:2-3)

27 Me fek e salthaw rok Pilate Jesus ngalan e naun ko am, me mu'ulung fa raba' i
salthaw ngak. 28 Miyad luf e mad rok miyad yin' reb e mad nga daken nib n'uw nib row
ra'en. 29 Ma aram miyad fek yu pa' i ban'en ni bay rachangalen ngar te'eliyaw niged
ngay, miyad tay ba ley i rouy ngalan e ba' ni mat'aw i pa'; miyad ragbug u p'eowchen
ngu'ur moninggad ngak, me lungurad, "Nge n'uw nap'an ni par e pilung rok piyu Israel!"
30 Miyad thuw nga daken, miyad fek fare ley i rouy ngar toyed nga lolugen. 31 Ma nap'an
nra mu'gad i moningnag, miyad luf fare mad nib n'uw u daken miyad yin' e mad rok nga
daken, miyad fek i yan ni ngranod rrichibiyed ko kuruth.

Jesus nrichibiy ko kuruth
(Mark 15:21-32; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

32 Ma nap'an ni yad be yan nga wuru' e binaw miyad mada'nag be' nib mo'on ni
be' u Cyrene ni Simon fithingan, miyad gelnag e thin ngak nge fek e kuruth rok Jesus.
33 Marbad ngabangi n'en nike lunguy yu Golgotha, ni fan e re bugithin nem e fa gin'en
ni "Tagil' e Lo'." 34 Miyad pi' e wayin ngak u rom, ni kan athkuy e flay ngay nib mooy.
Machane fa'ani ri' ma de unum.
35 Miyad richibiy ko fare kuruth miyad f'oth e mad rok rorad, ni yad be girngiy e pow
ni nge duwgiliy e bin nge fanay bagayad. 36 Ma fa'anra mu'gad miyad par u rom nga but'
ngu'ur matanagiyed. 37 Miyad tay bangi ban'en ni kan yoloy nga daken e kuruth rok u
daken lolugen ngalang ni bay e thin riy ni kanog ni ir e ba togopluw ngak ni ga'ar, "Ireray
Jesus, ni fare pilung rok piyu Israel." 38 Miyad richibiy l'agruw i moro'ro' ntacham nga
l'agruw i kuruth, ni bagayow nga ba' ni mat'aw rok Jesus ma bagayow nga ba' ni gilay'
rok.
39 Ma pi'in yad be yib ngu'u ranod ko gin'em e ur chichingeged lolugrad mu urogned
e thin nib kireb ngak Jesus ni be lungurad, 40 "I gur faram e mfiney ni ngam buthug e
Tempel ngam toy u lan dalip e rran nge m'ay! Fa'anra Fak Got gur, me ere mu guy rogon
nge siy ku mum'! Ma ga luw nga but' ko re kuruth nir!"

41 Ma ku aram rogon e moning ni tay e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel
nge pi'in pi'ilal ngak ni be lungurad, 42 "Ke ayuweg e pogofan rok boch e girdi', ma
dabiyag ni nge ayuweg e birok' e pogofan! Gathi ir fare pilung nu Israel? Fa'anra luw
ko re kuruth nem nga but' e chiney, mra michan'dad ngak! 43 Ya ba pagan' ngak Got ma
be yog ni ir Fak Got. Ere mu son gad ngad guyed ko ra yib Got i ayuweg e chiney fa!"
44 Me mus ngak fa gali moro'ro' ntacham ni fa'an nni unegrow ngak ngan kuruth
nagrad ni ku aram rogon e thin nib kireb nrognew ngak.

Jesus ni aw e fan rok
(Mark 15:33–41; Luke 23:44–49; John 19:28–30)

45 Ma nap'an ni misiw' me neap' u daken fare nam ni polo', me par ni aram rogon
ndalip e awa. 46 Ma gonap'an e ke dalip e kolok me non Jesus nri ba ga' laman ni be ga'ar,
" *Eli, Eli, lema sabachthani*?" ni fan e pi thin ney e be ga'ar, "Got rog, Got rog, mangfan
ni kam n'igeg?" 47 Ma boch fapi girdi' ni yad be sak'iy u rom e rrung'aged laman me
lungurad, "Be pining Elijah!" 48 Ka chingiyal' nem me mil bagayad nge yan i fek bangi
worrum nge lthag nga fithik' e wayin nib sobut' puluwon me tay nga taban ba ley i rouy,
me pi' ngak ni be guy rogon ni nge unum.
49 Machane me ga'ar fapi cha' ni yad, "Mu son gad ngad guyed ko ra yib Elijah ni nge
ayuweg fa!"
50 Miki non Jesus bayay ni ba ga' laman, me aw e fan rok.
51 Ma aram e fa gi mad ni kan tining ngalang u Tempel e mogchoth u lang nga but',
nge par nike l'agruw yang. Me rur e but', me pil e war, 52 me mab malangen e yam', ma
bo'or e girdi' rok Got ni karm'ad nra fosgad ko yam'. 53 Miyad chuw u lan e low rorad;
ma nga tomuren nike fos Jesus ko yam' miyad yan ngalan fare Binaw nib Thothup, ni
aram e gin ni guyrad e girdi' riy ni pire'.
54 Ma en nib tolang ko salthaw nge salthaw ni yad bay rok ni yad be matanagiy Jesus
e ra guyed e re durru' nem nge urngin ban'en ni cheag ngay nge m'ug, miyad rus me
lungurad, "Riyul' ni ir Fak Got!"
55 Ma immoy bogi ppin ni pire', ni yad be changar u orel ngaram nra uned ngak Jesus
u Galile ngu'ur ayuweged. 56 Mu fithik'rad e immoy Maria Magdalene riy, nge Maria ni
chitiningin James nge Josef, nge chitiningin fa gali pagel ni fak Zebede.

Jesus nchibgiliy
(Mark 15:42–47; Luke 23:50–56; John 19:38–42)

57 Fa'ani neap' me taw be' nib mo'on u Arimathea nib pire' ban'en rok, ni Josef
fithingan, ni ku ir reb pi gachalpen Jesus. 58 Me yan i ning downgin Jesus ngak Pilate.
Me yog Pilate ni ngan pi' downgin Jesus ngak Josef. 59 Ma aram me fek Josef Jesus, nge
bichibichiy bangi mad nib wechwech ngak ni kab be'ech, 60 me yan i tay ngalan e birok'
e low ndawori n'uw nap'an ni ker nga fithik' e war u taban e rech. Me lulubiy baraba' i
malang ni ba ga' nge ning nga langan fare low me yan. 61 Ma ke par Maria Magdalene
nge yugu reb e Maria u rom nga but' ni yow be sap ko fare low ko yam'.

Matanagen e malang ko yam'

62 Me reb e rran riy ni aram e rofen ni yib nga tomuren e lal fen e maruwel, me yan
e pi tolang ko prist nge pi Farise ngak Pilate 63 me lungurad, "Keb ngan'mad nnap'an ni
kabfos fare talifith l'ugun me ga'ar, 'Ra gaman dalip e rran mi ni fasegeg ko yam'.' 64 Ere
mog nga ni yan ni matnagiy e low rok nge yan i mada' ko chirofen ni nge man e dalip e
rran ngay, nge dabiyag ni yan pi gachalpen ra iringed ma rogned ko girdi' ni kan faseg ko
yam'. Ya bug ney e thin nde riyul' e kab gel e kireb riy ko fa bug nem ni yog ko som'on."
65 Me ga'ar Pilate ngorad, "Mfeked girdi'en e matnag; ngam marod mmatnagiyed e re
low nem ni bfel' rogon."

66 Mranod ra ted e hang ko fare gaf i malang ni kan ning ko fare low, ni aram e dariy
be' ni nge bing, miyad tay girdi'en e matnag ni nge matnagiy.

28

Jesus ni fos ko yam'
(Mark 16:1-10; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Ma tomuren e Sabbath, nnap'an ni be puf e woch ni kakadbul ko rofen ni madnom,
me yan Maria Magdalene nge yugu reb e Maria ni ngar guyew fare low ko yam'. 2 Mi
yigi yib ba durru' ni ba ga'; me yib ba engel rok Somol u tharmiy nga but' nge lulubiy
fare gaf i malang nge chuw u langan fare low, me par nga daken. 3 Ma be galgal ni bod
ram'en e uluch ma mad rok e rib wechwech ni bod e ayis nma mul u lang nga but'. 4 Me
yib e tamdag nib gel ngak fapi cha' ni yad be matnag ngu'ur t'on gad mranod ra pired ni
bod rogon e girdi' ni kem'.
5 Me ga'ar fare engel ngak fa gali ppin, "Dab mu tamdaggow, gu manang ni kam bow
ni ngam guyew Jesus, ni fa'anem nrichibiy ko kuruth. 6 Ma daki moy u roy; ya ke fos ko
yam', ni bod rogon ni yog. Mirew ngaray ngam guyew e gin ntay ngay. 7 Ere mu gurgow
e chiney ngam marow nga mognew ngak pi gachalpen ni nge lungumew, 'Kan faseg ko
yam', ni chiney e ke m'on romed nga Galile; nu rom e bay mu guyed riy!' Dab mpagew
talin e n'en ni kugog ngomew."
8 Ma aram miyow gurgur ngar chuwgow ko fare low ni kar tamdaggow, machane kar
felfelan'gow, miyow mil ngranow rognew ngak pi gachalpen.
9 Miyow gin ma keb Jesus ngorow me ga'ar, "Nge yib e gapas ngomew." Miyow yib ra
parawgow nga but' u p'eowchen miyow kol e rifrif u ay ngar siro'gow ngak. 10 Me ga'ar
Jesus ngorow, "Dab mu tamdaggow, marow nga mognew ngak pi walageg ngranod nga
Galile, ya bay ra guyed gag u rom."

Thin ni yog girdi'en e matnag

11 Ma nap'an ni yan fa gali ppin, me sul boch fapi salthaw ni ur matnagiyed fare low
ngalan e binaw ngar weliyed e tin ni kar guyed ngak e pi tolang ko prist. 12 Me mu'ulung
e pi'in tolang ko prist nge pi'in pi'ilal ngar puruy'gad; miyad fek e salpiy ni pire' ngar
pi'ed ngak fapi salthaw 13 me lungurad ngorad, "Nga mogned ni yib pi gachalpen ra
iringed downgin nneap' ni kam molod. 14 Ma fa'anra chey ni nang am e re bugithin
ney, ma bay gguyed rogon nggu yal'uwegned u wan' nge dabi l'ag e thin ngomed."
15 Me fek fapi matnag fare salpiy miyad rin' e tin kanog ngorad. Ere ke yan i mada' ko
bin daba' e rran ma ireram e re morung'ag ni be wereg e girdi' nu Israel i yan.

Jesus ni m'ug ngak pi gachalpen
(Mark 16:14-18; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

16 Me yan fa ragag nge ta'reb i gachalpen Jesus ko fare burey ni bay u lan yu Galile ni ir
e keyog Jesus ngorad ni ngranod ngay. 17 Ma fa'anra guyed Jesus miyad paraw nga but'
u p'eowchen, ni yugu aram rogon ni bay boch i yad ni i maruwar Jesus u wun'rad. 18 Me
chuchugur Jesus ngorad me ga'ar ngorad, "Kan pag fan urngin ban'en ngog u tharmiy
ngu but'. 19 Ere mmarod ngak girdi'en e pi nam u gubin yang ngam pingeged yad ngar
manged pi gachalpeg, mi gimed tawfe nagrad nga fithingan e Chitamangiy nge Fak nge
fare Kan Nthothup, 20 mi gimed fil ngorad rogon ni ngu'ur folgad u gubin e tin kugog
ngomed ni ngu'um rin'ed. Ma dab mpaged talin ni gubin ngiyal' ma gu bay romed, nge
yan i mada' nga tomuren e fayleng."

GOSPEL ROK
MARK

Fare Gospel rok Mark e tabab ni ba'aray rogon: Ireray fare Thin Ni BFel' ni murung'agen Jesus Kristus ni Fak Got. Mark e be dag ni Jesus e be' ni bay gelngin Got ko thin rok mma tiyan' ko tin nma rin'. Gelngin e yibe guy u daken e machib rok, ngu rogon ni i tuluf e mo'onyan', ngu rogon ni i n'ag fan e denen ko girdi'. Jesus e i yog ir ni ir e en ni Fak e Girdi' ni yib ni nge pi' e pogofan rok ni fan e nge pithig e girdi' ko denen rorad.

I *Mark* e ba ga' ni be weliy murung'agen e tin ni i rin' Jesus, ma ku be weliy nib tamilang murung'agen e machib ni i tay. Som'on e weliy Mark rogon John ni i tawfe nge rogon e tawfe ni tay ngak Jesus, nge mo'onyan' ni i guy rogon e n'en nra rin' me denen Jesus. Ma aram e be weliy Mark murung'agen Jesus ni i golnag e m'ar ma be machibnag e girdi'. Me munmun me nang pi gachalpen ko mini' Jesus nge n'en ni be rin', ma pi'in to'ogor rok e ri gel boch e togopluw ni ur ted ngak i yan. Yu guruy ntomur e be weliy murung'agen e bin tomur e wik ko par rok Jesus u fayleng, nib mu'un murung'agen e yam' ni tay u daken e kuruth nge fos ko yam' ni tay.

Fa l'agruw i tungun e thin ko babyor ku Mark ni kan tay ngalan e *bracket* [ ] e yibe leamnag ni yugu be' e yoloy.

Tin ni bay riy
Tabolngin e Gospel 1:1–13
Jesus ni be machib ma be ayuweg e girdi' nu Galile 1:14—9:50
U Galile nga Jerusalem 10:1–52
Bin tomur e wik ni immoy Jesus u Jerusalem nge pi binaw nib chugur ngay 11:1—15:47
Fos ko yam' ni tay Jesus 16:1–8
Rogon ni i m'ug Jesus u tomuren nike fos ko yam' nge rogon nni fek nga tharmiy 16:9–20

Machib ni tay John nma tawfe
(Matthew 3:1-12; Luke 3:1-18; John 1:19-28)

1 Ireray fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus Kristus, ni Fak Got;* 2 ni tabab ni bod
rogon ni ba'aray ni yoloy Isaiah ni profet:
"Ke ga'ar Got, 'Ba'aray e mol'og rog, ni bay gu l'oeg nge m'on rom
nge bing e kanawo' rom.'
3 Be tolul be' u daken e ted ni be ga'ar:
'Mu fal'eged rogon kanawo'en Somol,
mu yal'uweged e kanawo' ni ngeb riy!' "
4 Ma aram me m'ug John u daken e ted ni *desert*, ni be tawfenag e girdi' ma be machib† ni be ga'ar ko girdi', "Mpi'ed keru'med ko denen ni gimed be rin' min tawfe nagmed, me n'ag Got fan e denen romed u wan'." 5 Ma bo'or e girdi' nranod ko nug nu Judea nge binaw nu Jerusalem ngaram ni ngar motoyilgad ngak John. Miyad weliy e denen rorad me tawfe nagrad u lan e lul' ni Jordan.

6 Ma ke yin' John e mad nni ngongliy nga bunu'en e kamel, ma ke leed nga keru' e gamanman; ma ggan rok e asmen'ing nge *honey* ni be pir'eg u fithik' e pan. 7 Me yog ko girdi' ni ga'ar, "En ni bay yib u tomureg e ri ka ba ga' ngog; ya gag e ri gub sobut' ndab gu bung ni nggu lumel nga but' nggu pithig togfan e sus rok. 8 I gag e gu be tawfe nagmed ko ran, machane ir e bayi tawfe nagmed ko fare Kan Nthothup."

---

* **1:1** Boch e babyor ni e dariy riy e Fak Got. † **1:4** m'ug John u daken e ted ni desert, ni be tawfe ma be machib.

Tawfe ntay ngak Jesus nge rogon ni yib mo'onyan' i guy rogon ni nge denen Jesus
(Matthew 3:13—4:11; Luke 3:21-22; 4:1-13)

9 De n'uw nap'an me yib Jesus u Nazareth, ni bay u lan e nug nu Galile, me tawfenag
John Jesus u lan e lul' ni Jordan. 10 Ma nap'an ni yib Jesus u fithik' e ran nga talang me
guy e tharmiy ni be mab, me guy fare Kan ni Thothup ni be yib u lang i yib nga daken
ni bod ba arche' ni *dove*. 11 Me rung'ag ba lam u tharmiy ni be ga'ar, "I gur Fakag, ni gab
t'uf rog, ni kari felan'ug ngom."
12 Kachingiyal' nem me tay fare Kan ni Thothup nga laniyan' Jesus ni nge yan Jesus
nga daken e ted. 13 Me par Jesus u daken e ted ko gin ni bay e gamanman ni malboch riy
ni aningeg i ragag e rran, mi i guy mo'onyan' rogon e n'en nra rin' me denen Jesus. Me
yib e pi engel ngarbad ra pigpiggad ngak.

Jesus ni pining aningeg i girdi'en e fita'
(Matthew 4:12-22; Luke 4:14-15; 5:1-11)

14 Nga tomuren ni ka nin' John nga kalbus, me yan Jesus nga Galile nge machibnag
ngak e girdi' e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got, 15 ni be ga'ar, "Ke taw nga nap'an nnog, ma
gagiyeg rok Got e ke chugur! Mpi'ed keru'med ko denen ni gimed be rin' nge mich u
wun'med e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got!"
16 Ma nap'an ni be yan Jesus u to'oben e lipath nu Galile, me guy l'agruw i pumo'on
ni yow ma fita', ni aram Simon nge walagen ni Andrew, ni yow be fita' ko nug u lan e
lipath. 17 Me ga'ar Jesus ngorow, "Mu unew ngog mu gu fil ngomew rogon i yagnag e
girdi'." 18 Ka chingiyal' nem miyow digey e nug rorow ngar unew ngak.
19 Ma fa'an ki yan bochu'uw ngam'on miki guy l'agruw i walag, ni aram James nge
John, ni Zebede e chitamangirow, ni yow bay u lan e bowoch ni yow be fal'eg rogon e
nug rorow. 20 Nap'an ni guyrow Jesus me piningrow; miyow digey e chitamangirow
ni er Zebede u lan e bowoch, nge pi'in be pi' Zebede puluwrad ni yad be maruwel rok,
miyow un ngak Jesus.

Be' nib mo'on nike ying ba mo'onyan' ngak
(Luke 4:31-37)

21 Miyad taw ko binaw nu Kapernaum, ma nap'an ni yigi taw ko Sabbath me yan Jesus
ngalan tafen e mu'ulung rok piyu Israel me tabab ko machib. 22 Ma pi'in ur motoyilgad
ko thin rok e ra gin gad ngarogon e machib ni tay. Ya gathi ta'reb rogon ngak e pi'in
tamchib ko Motochiyel; ya be machib ni bod be' ni bay gelngin e thin rok.
23 Ka chingiyal' nem me yib be' nib mo'on nike ying ba mo'onyan' ngak ngalan fare
tafen e mu'ulung me tolul ni be ga'ar, 24 "I gur Jesus nu Nazareth, mang e ngam rin'
ngomad? Kamub ngaray ni ngam thang owchemad? Gu manang ko gur mini' — i gur
e mol'og rok Got ni gab thothup!"
25 Me non Jesus ngak fare mo'onyan' ni ga'ar, "Mu th'ab gulungam, nga mub u fithik' i
downgin e cha'nir nga but'!"
26 Me pingeg fare mo'onyan' fare mo'on ngi i da'da' nib gel, me tolul fare mo'onyan'
me chuw u fithik' facha'. 27 Mi yigo'o gin urngin e girdi' ko n'en nike rin' Jesus, miyad yog
u fithik'rad ni lungurad, "Gur ren'ey e reb e machib nib be'ech? Cha'ney e bay mat'wun
nrayag ni nge yog e n'en ni nge rin' e mo'onyan', miyad fol rok!"
28 Ma aram me wear murung'agen Jesus nib machreg nga gubin yang u daken e nug
nu Galile.

Jesus ni chuweg e liliy rok bo'or e girdi'
(Matthew 8:14-17; Luke 4:38-41)

29 Me chuw Jesus nge pi gachalpen u tafen e mu'ulung ngranod nga tafen Simon nge
Andrew; me un James nge John ngorad. 30 Ma bay e chitiningin e en nleengin Simon u
bet nib m'ar nib gel e gowel u daken, ma nap'an ni yigi taw Jesus ngaram minog salpen

ngak. 31 Me yan Jesus ngak, me kol pa' me suwonnag ngalang. Me chuw e gowel u daken,
ma aram me tabab fare pin i ayuwegrad ko tin nge yag ngorad.
32 Ma nap'an nike aw e lumor me fek e girdi' urngin e pi'in yad mm'ar nge pi'in ke ying
e mo'onyan' ngorad i yib ngak Jesus: 33 Me mu'ulung gathon fare binaw nga mit e naun
u wean. 34 Pire' e girdi' nib m'ar ni bo'or mit e liliy ni bay rorad ni gol nagrad Jesus, ma
bpire' e mo'onyan' ni tuluf ngar chuwgad rok e pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad. Ma de
pag Jesus fapi mo'onyan' ni ngrogned ban'en, ya yad manang ko ir mini'.

Jesus ni machib u lan yu Galile
(Luke 4:42-44)

35 Tanirran ni kab neap' me od Jesus nge yan nga wuru' e binaw, me yan ngabangi
n'en ndariy e girdi' riy, me par u rom nge meybil. 36 Me yan Simon nge pi tafager rok ni
yad be gay Jesus i yan; 37 ma nap'an nra pir'eged me lungurad ngak, "Be gayem urngin
e girdi'."
38 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Thingar darod ko pi binaw nib chugur ngaray, ya ngku gu
machib riy, ya er fag ni kugub."
39 Me yan u lan tafen e mu'ulung ni gubin u lan yu Galile, ni be machib ma be tuluf e
mo'onyan' rok e pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad.

Jesus ni golnag be' nib mo'on
(Matthew 8:1-4; Luke 5:12-16)

40 Me yib be' nib daraw ngak Jesus ni be wenig ngak nike ragbug u p'eowchen ni be
ga'ar ngak, "Fa'anra bm'agan'um ngay, mrayag rom ni ngam be'ech nigeg."‡
41 Me taganan'§ Jesus ngak, me k'iyag pa' nge math ngak me ga'ar, "Bm'agan'ug ngay,
aram e ngam be'ech!" 42 Ma kachingiyal' nem me chuw e daraw rok fa'anem nge gol.
43-44 Me ri tay Jesus chiylen ngak ni ga'ar, "Dabmog murung'agen e n'en ni kug rin' ngom
ku be'. Machane mman ndab mu tal u bang ngam man mu taw ngak e prist nge guy ko
kabay e daraw rom fa dakuriy, ma ga pi' fare maligach ni fa'ani yog Moses, ni nge mang
mich rom ngak urngin e girdi' ndakuriy e daraw rom e chiney." Ma aram me l'oeg nge
yan ni kachingiyal' nem.
45 Me yan ngi i weliy murung'agen i yan, ni aram tapgin ma dakiyag ni yan Jesus
ngalan reb e binaw nga fithik' e girdi' ni yo'or. Mi i par Jesus ko yungi n'en ndariy e
girdi' riy, me mang girdi' e ur bad ngak u gubin yang.

2

Jesus ni chuweg e mugutgut rok be'
(Matthew 9:1-8; Luke 5:17-26)

1 Me yan in e rran miki sul Jesus bayay nga Kapernaum, me wear thin nike sul nga
tafen. 2 Me mu'ulung e girdi' ni pire' ndakuriy bang nra ni par ngay, ni mus nga langan
e mab u wean. Me ere i machibnag Jesus e thin rok Got ngorad, 3 me fek aningeg e girdi'
be' nib mo'on nib mugutgut i yib ngak. 4 Ma de yag nra chugurgad ngak Jesus ni bochan
e girdi' ni bo'or nike sug u to'oben. Miyad chabliy e chigiy u puluwon Jesus ngalang. Ma
nap'an ni m'ay i chabliy rorad, miyad nguchuruy fare wormel nga but', nike mol fare
mugutgut nga daken. 5 Me guy Jesus gelngin e pagan' rorad ngak, me ga'ar ngak fare
mugutgut, "Fakag, ke m'ayfan e denen rom."
6 Ma bay boch e tamchib ko Motochiyel ni kar pired nga but' ko gin'em ni yad be
fithrad u lanin'rad ni be lungurad, 7 "Mangfan ni be non e cha'nem ni aram rogon nib
togopluw ngak Got? Ya dariy be' nrayag ni nge n'ag fan e denen; ya kemus ni Got e rayag
rok!"

---

‡ **1:40** NGAM BE'ECH NIGEG: Re m'ar ni daraw ney e ra bay rok be' ma ke alit ko yalen rorad. § **1:41** taganan'; boch e babyor e bay riy ni damumuw.

8 Ka chingiyal' nem me nang Jesus e n'en ni be leamnag fapi cha', ma aram me ga'ar
ngorad, "Mangfan ni gimed be leam ni errogon? 9 Gur mmom ni nge lunguy ko re
mugutgut ney, ke m'ayfan e denen rom, fa nge lunguy ngak, mu sak'iy ngam fek e
wormel rom ngam man? 10 Ere nggu dag ngomed ni en ni Fak e Girdi' e bay gelngin u
fayleng ni nge n'ag fan e denen." Ma aram me ga'ar ngak fa'anem nib mugutgut, 11 "Be
lungug ngom, mu sak'iy ngam fek e wormel rom ngam man nga tafnam!"
12 Ngiyal' nem ni yad be changar ngak ni yad gubin, me sak'iy fare mo'on me fek e
wormel rok nge yan nib gurgur. Mi yigo'o ra gin gad ko n'en nike rin' Jesus ngak fa'anem,
mi yigo'o rogned e sorok ngak Got ni be lungurad, "Dawor da guyed ban'en ni aray rogon
bi'id!"

Jesus ni pining Levi
(Matthew 9:9-13; Luke 5:27-32)

13 Me sul Jesus bayay nga to'oben e lipath nu Galile. Me mu'ulung e girdi' ni pire' ngak
ngi i machib nagrad. 14 Ma nap'an ni be yan me guy Levi ni be' nib takunuy e tax ni fak
Alfeus nike par nga but' u lan e ofis rok. Me ga'ar Jesus ngak, "Mu un ngog." Me sak'iy
Levi nge un ngak.
15 Me n'uw nap'an boch me abich Jesus u naun ku Levi.* Ma bo'or e pi'in yad ba
takunuy e tax nge pi'in ndabun e girdi' nu lan binaw dakenrad ni ur uned ngak Jesus ni
yad bay u rom, me yan i un bo'or i yad ngak Jesus nge pi gachalpen nga tebel ko abich.
16 Ma nap'an ni guy e pi'in tamchib ko Motochiyel ni kuyad boch e Farise nike un Jesus ko
abich nga fithik' e pi'in ndabun e girdi' nu lan binaw dakenrad nge pi'in yad ma kunuy e
tax, ma aram me lungurad ngak pi gachalpen Jesus, "Mangfan nike un Jesus nga fithik'
e pi'in yad ma kunuy e tax nge pi'in ndabun e girdi' nu lan binaw dakenrad ko abich?"
17 Me rung'ag Jesus e n'en ni yad be yog me fulweg ngorad ni ga'ar, "Pi'in yad ba gol e
dariyfan e togta ngorad, ya kemus ni pi'in yad bm'ar e bay fan e togta ngorad. Gathi ku
gub ni nggu pining e pi'in yad ba yal'uw, ya ku gub ni nggu pining e pi'in ndabun e girdi'
nu lan binaw dakenrad."

Ba de'er u murung'agen e pag e abich
(Matthew 9:14-17; Luke 5:33-39)

18 Me yan i ba ngiyal' nike par e pi'in yad ma un ngak John nma tawfe nge pi Farise
ni kar paged e abich. Me yib boch e girdi' ngak Jesus, miyad fith ni lungurad ngak,
"Mangfan nike par pi gachalpen John nma tawfe nge pi gachalpen e pi Farise ni kar
paged e abich, ma de un pi gachalpem i pag e abich?"
19 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Gimed be finey ni pi'in kan piningrad ni ngarbad ko
madnom ko mabgol e ngar pired ndab ra ked ban'en? Bmuduwgil ndanga'! N'umngin
nap'an ni bay rorad e re mo'on ni ir e ngan ngongliy e mabgol rok e dabiyag ni ngar
pired ni dab ra abichgad. 20 Machane bay ba ngiyal' ni bayi taw ngay ni ireram e ngiyal'
ni bay ni fek fare mo'on rorad; nap'an nra taw ko chirofen nem ma aram mra paged e
abich.
21 "Dariy be' nra fek bangi mad ni kab be'ech nge thufeg nga ba mad nike kaday. Ya ra
rin' me gireng fa gi mad nib be'ech nge guchthuy yu yang ko fare mad nike kaday, nge
ngongliy reb e chobol ni ka ba ga' boch. 22 Ma ku errogon ndariy be' nma ngal'uweg e
wayin nib be'ech ngalan e tutuw ni keru' e gamanman ni tafen e wayin nike kaday. Ya
ra rin' ni aram rogon, mra bilig e wayin fapi tutuw ni kaday ni keru' e gamanman, me
maadab e wayin nge fapi tutuw. Tutuw ni keru' e gamanman ni kab be'ech e nge mang
tafen e wayin ni kab be'ech!"

Ba de'er u murung'agen e Sabbath
(Matthew 12:1-8; Luke 6:1-5)

* **2:15** u naun ku Levi; ara u naun (ku Jesus).

23 Me reb e Sabbath ni be yan Jesus u bochpa' i kanawo' u fithik' e woldug ni *wheat*,
ni be un pi gachalpen ngak, me tabab pi gachalpen i t'ar wom'ngin fapi woldug. 24 Me
ga'ar e pi Farise ngak Jesus, "A mu guy, rib togopluw ko Motochiyel rodad ni nge rin' pi
gachalpem e pin'en ni be'er ni yad be rin' ko rofen ni Sabbath!"
25 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Dawor mbe'eged murung'agen e n'en ni rin' David
ko ngiyal' ni dariy e ggan rok me yib e bilig ngak nge pi'in yad be un ngak? 26 Ya yan
ngalan e naun rok Got me kay e flowa ni kan pi' ngak Got ni fa ngiyal'nem ni Abiathar
e fare Prist ni Th'abi Ga'. Rogon ko Motochiyel rodad e kemus ni pi prist e rayag ni ngar
ked e re flowa nem, machane me kay David, miki pi' ngak e pi'in yad be un ngak."
27 Me ga'ar Jesus ngak fapi Farise, "Sunumiy Got e Sabbath ni nge yib fan ko girdi'; ma
gathi sunumiy Got e girdi' ni girdi' e nge yib fan ko Sabbath. 28 Aram fan ni en ni Fak e
Girdi' e ku ir e Somol ko Sabbath."

3

Be' nib mo'on nib marwoth baraba' i pa'
(Matthew 12:9-14; Luke 6:6-11)

1 Me ere ki sul Jesus bayay ngalan tafen e mu'ulung, ma bay be' nib mo'on riy nib
marwoth baraba' i pa'. 2 Ma bay boch e girdi' u rom ni ur fineyed ni gomanga yigi
yib tapgin nge yag ni rogned ban'en nib kireb nike rin' Jesus; ma aram miyad yip' e
damit ngak ngar guyed ko ra golnag be' ko liliy ko rofen nem ni Sabbath fa danga'. 3 Me
ga'ar Jesus ngak fare mo'on nib marwoth pa', "Moy ngara' ngam'on." 4 Me fithrad ni
ga'ar, "Mang e ma pagdad e Motochiyel rodad ngad rin'ed ko chirofen ni Sabbath? Ngan
ayuweg e girdi' fa ngan gafgow nagrad? Ngan ayuweg e pogofan ku be' fa ngan thang?"
Miyad par ndakur nonod. 5 Me ere i changar Jesus u owcherad i yan nike puwan',
machane ku errogon ir nike kireban' ngorad nga farad gelan' nga fithik' e balyang.
Me ga'ar ngak facha', "Mu k'iyag pa'am." Me k'iyag pa', ma aram me manigil pa'
nge sul ngarogon. 6 Ma aram me chuw fapi Farise u lan tafen e mu'ulung mranod
ni ka chingiyal' nem ngar mu'ulunggad boch e girdi' ko ba' rok Herod e girdi'; miyad
puruy'nag e n'en nra rin' me yib tapgin ni ngar li'ed Jesus ngem'.

Girdi' ni pire' ni mu'ulung nga to'oben e lipath

7 Me chuw Jesus nge pi gachalpen ngranod u rom ko lipath nu Galile, me yib e girdi'
ni pire' ngar uned ngak, ni go' rabad u Galile, ngu Judea, 8 ngu Jerusalem, ngu lan e nug
nu Idumea, ngu lan e nug u ba'nem e lul' ni Jordan, ngu to'oben e pi binaw nu Tyre ngu
Sidon. Pi girdi' nem ni aram urngin e rabad ngak Jesus, ya kar rung'aged e pin'en ni be
rin'. 9 Pi girdi' nem ni mu'ulung ngak Jesus e ri yad pire', ma aram me yog Jesus ngak pi
gachalpen ni ngar fal'eged rogon e bowoch, ni bochan e nge af nga daken nge siy kuni
apniy. 10 Ke yo'or e girdi' nike gol nagrad ko liliy, ma aram e urngin e girdi' ni yad bm'ar
ma yad be apinpin i yan ngak ngam'on nra bagayad ma be guy rogon ni nge math ngak.
11 Ma gubin ngiyal' ni yad ra mada' e pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad miyad paraw u
p'eowchen nga but' miyad tolulnag ni be lungurad, "I gur fa en ni Fak Got gur!"
12 Me ri tay Jesus chiylen ngak fapi mo'onyan' ndab rogned ko ir mini'.

Jesus ni mel'eg fa ragag nge l'agruw i apostel
(Matthew 10:1-4; Luke 6:12-16)

13 Me yan Jesus nga daken bburey me pining e pi'in ba'adag ni ngarbad ngak. Miyad
yib ngak, 14 me mel'eg ragag nge l'agruw i yad, me tunguy fithingrad ni apostel. Me ga'ar
ngorad, "Kug mel'egmed ni ngam pired rog; ma bay gol'oegmed ngam marod ngam
machibgad i yan, 15 ma bay yib gelngimed ni ngam tulufed e mo'onyan' ngar chuwgad
ko pi'in kar yinggad ngorad."

16 Ba'aray fa ragag nge l'agruw ni mel'egrad: ni aram Simon (ni tunguy Jesus Peter
ngak); 17 nge James nge John, ni yow l'agruw ma fak Zebede yow (me tunguy Jesus
Boanerges ngorow, ni fan e re bugithin ney e "Yow bod e Dirra' "); 18 nge Andrew,
nge Filip, nge Bartholomew, nge Matthew, nge Thomas, nge James ni fak Alfeus, nge
Thaddeus, nge Simon, nma tiyan' ko nam rok, 19 nge Judas Iskariot, ni pig nge yagnag
Jesus.

Jesus nge Beelzebul
(Matthew 12:22-32; Luke 11:14-23; 12:10)

20 Me sul Jesus ko fare naun ni be par riy. Miki mu'ulung e girdi' ni pire' ni pire' ngak
ndaki pir'eg Jesus nge pi gachalpen ba ngiyal' ni gomanga rayag ni ngar abichgad riy.
21 Ma fa'ani rung'ag pi taferad Jesus murung'agen e ren'ey miyad yan ni ngar feked
Jesus, "Ya be yog e girdi' nike sabalbalyang!"
22 Ma boch e tamchib ko Motochiyel ni karbad u Jerusalem e yad be yog ni be
lungurad, "Ke yib i ying Beelzebul ngak! Pilungen e mo'onyan' e ir e ke pi' gelngin
Jesus nrayag ni nge tuluf e mo'onyan'." 23 Ma aram me pining Jesus fapi girdi' ngarbad
ngak, me non ngorad u fithik' e fanathin ni ga'ar, "Uw rogon ni nge tuluf Satan Satan?
24 Fa'anra ruw raba'nag reb e nam ir ngar chamgow ngorow, ma bmuduwgil ni nge
kireb fare nam. 25 Ma fa'anra ruw raba' ta'ab tabinaw ngar chamgow ngorow, ma
bmuduwgil ni nge wear fare tabinaw. 26 Ma fa'anra ruw raba' e pi'in ke suweyrad
Satan ngar togopluwgad ngorad, ma dabiyag ni yad ra par, ya yad ra wear nge math
owcherad.
27 "Dariy be' nrayag ni nge chuw nga naun rok be' nib yargel nge fek e tin nib mil
suwon ngak facha' ni fa'anra dabi m'ag fa'anem nib yargel ko som'on; nge mu' mfini
fek e chugum rok fa'anem u naun rok.
28 "Gu be micheg ngomed ni girdi' e rayag ni ngan n'ag fan gubin e denen rorad nge
gubin ban'en nib kireb ni gomanga karogned. 29 Machane en nra yog e tin nib kireb nib
togopluw ko fare Kan Nthothup e ri dabi n'ag Got fan e denen rok, ya ke rin' reb e denen
ni dabi m'ay machan bi'id." 30 (I yog Jesus ni aram rogon ni bochan e keyog boch e girdi'
nike lungurad, "Ke ying e mo'onyan' ngak.")

Chitiningin Jesus nge pi walagen ni pumo'on
(Matthew 12:46-50; Luke 8:19-21)

31 Me taw e chitiningin Jesus nge pi walagen ni pumo'on. Miyad sak'iy u wuru' e naun,
miyad mol'og nge yan ngak ni nge yib ngorad. 32 Ma bay e girdi' ni pire' ni kar pired nga
but' ni kar cholngobiyed Jesus, me lungurad ngak, "Mu sap, ba'aram e chitinam nge pi
walagem ni pumo'on u wean ni yad be guyem." 33 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "I mini' e
chitinag? Me mini' e pi'in walageg ni pumo'on?" 34 Me changar u owchen fapi girdi' ni
kar cholngobiyed ni yad ba par u but', me ga'ar, "Mu sapgad! U roy e ba'aray e girdi' riy
ni chitinag nge pi walageg ni pumo'on! 35 Ya en nra rin' e tin nib m'agan' Got ngay e ir e
walageg ni pumo'on, ma walageg ni ppin, ma chitinag."

4

Fanathin ni murung'agen e en nma wereg e awoch u milay'
(Matthew 13:1-9; Luke 8:4-8)

1 Miki tabab Jesus bayay ko machib u to'oben e lipath nu Galile. Ma girdi' ni mu'ulung
ngak ni kar cholngobiyed e ri yad pire', ma aram me af Jesus nga daken bbowoch ni
bay u lan e lipath, me par u daken nga but'; me par fapi girdi' ni aram urngirad u daken
e binaw u dap'e ran. 2 Ma bo'or ban'en ni i machibnag ngorad u fithik' e fanathin, ma
nap'an ni be machib nagrad me ga'ar ngorad, 3 "Mu telmed! Be' nib mo'on e yan ni nge
wereg awochngin e woldug. 4 Ma nap'an ni be wereg fapi awoch nga daken e milay'

me wear boch nga daken wo'en e girdi' u milay', me yib e arche' i kay nge m'ay. 5 Ma
boch e wear nga daken boch thal i but' ni bay u daken e war. Ma de n'uw nap'an me
tugul, ya dariy e but' nib dib'ag u daken fapi awoch. 6 Ma nap'an ni tolang e yal' me li'
fapi woldug ni ka fini tugul, ni bochan e de yan lik'ngirad nib to'ar nga fithik' e but', ma
aram ma de n'uw nap'an me mororoy. 7 Ma boch fapi awochngin e woldug e wear nga
fithik' e pan ni bay rachangalen, me ga' fapi pan ni bay rachangalen nge yabochboch ko
fapi woldug nge li', ma aram ma de k'uf. 8 Machane boch fapi awoch e wear nga daken
e but' nib yong'ol, me tugul nge ga' me k'uf, ni yu kaen e guyey wom'ngin, ma yu kaen e
nel' i ragag, ma yu kaen e ra'ay." 9 Me ga'ar Jesus, "Fa'anra bay telmed ni ngam rung'aged
ban'en ngay, me ere mu telmed!"

N'en ni fan fapi fanathin
(Matthew 13:10-17; Luke 8:9-10)

10 Nap'an ni bay Jesus ni go' ir me yib boch fa pi'in ur motoyilgad ngak ni yad fare
ragag nge l'agruw i gachalpen ngarbad ra weniggad ngak Jesus ni nge weliy fan fapi
fanathin ngorad. 11 Me ga'ar Jesus ngorad, "Gimed e kan weliy ngomed e tin nda nnang
ni murung'agen e gagiyeg rok Got. Machane boch e girdi' e kan machibnag urngin
ban'en ngorad u fithik' e fanathin, 12 ni fan e

'Bay ur changargad,
ma dab ra guyed ban'en;
ma ngar motoyil ra motoyilgad,
ma dab ra nanged fan.
Ya fa'an yad ra nang fan, ma sana yad ra pigicheal ngak Got,
nge n'ag fan u wan' e kireb ni kar rin'ed.' "

Jesus ni weliy fan fare fanathin ni murung'agen e en nma wereg awochngin e woldug u milay'
(Matthew 13:18-23; Luke 8:11-15)

13 Me fith Jesus ngorad ni ga'ar, "Da mu nanged fan e re fanathin ney? Ere ra di'iin
mi gimed nang fan urngin e fanathin? 14 En nma wereg e awoch e er e en ni be wereg
e thin rok Got. 15 Ma fapi awoch ni wear nga daken wo'en e girdi' u milay' e be yip' fan
e pi'in ni rung'ag e thin rok Got, me yib mo'onyan' i fek fapi thin rok Got ni kan wereg
nga lanin'rad. 16 Ma boch e girdi' e bod e awoch ni wear nga daken bochi thal i but' ni
bay u daken e war. Nap'an ni yugu yad ra rung'ag e thin rok Got nnog ngorad miyad fol
riy ni kar felfelan'gad ngay. 17 Machane ri de rich nga fithik' i lanin'rad, ma aram e de
par fapi thin rok Got u lanin'rad nib n'uw nap'an. Ma fa'ani yib e gafgow fa togopluw
ni bochan e re thin rok Got nem, mra paged yad ni ka chingiyal' nem. 18 Ma boch e
girdi' e yad bod e awoch nni wereg nga fithik' e pan ni bay rachangalen. Ireray e picha'
nrung'aged e thin rok Got, 19 machane bochan e pin'en nma magafan' e girdi' ngay ko
biney e tamilang, nge chogowen e fel' rogon, nge urngin mit ban'en ni yad be chogownag
ni nge yag ngorad e sugnag lanin'rad nge thang fapi thin rok Got u lanin'rad, ma aram
ma dar k'ufgad. 20 Machane boch e girdi' e bod e awoch nni wereg nga daken e but'
nib yong'ol. Nrung'aged e thin rok Got, miyad fol riy miyad k'uf, ni boch i yad e guyey
wom'ngin, ma boch i yad e nel' i ragag wom'ngin, ma boch i yad e ra'ay wom'ngin."

Ba magal ni bay u tan baraba' i ban'en
(Luke 8:16-18)

21 Me ul ul Jesus ngay ni ga'ar, "Bay be' ni ka'a fek ba magal i yib nga naun ni kan abweg
meyib i tay nga tan baraba' i ban'en fa nga tan e bet? Gathi ra tay nga tagil' e magal?
22 Demturug e n'en ni kan mithag ma bay ni fek i yib ngalan e tamilang. 23 Fa'anra bay
telmed ni ngam rung'aged ban'en ngay, me ere mmotoyilgad!"

24 Miki ga'ar ngorad, "Mu uthmed telmed ko tin ni gimed be rung'ag! Ya rogon ni
gimed ra turguy ban'en nga daken be' e ku aram rogon nra turguy Got nga dakenmed,
nra pag e fol riy. 25 Ya en ni bay ban'en rok e bo'or e bay ni pi' ngak; ma en ndariy ban'en
rok e bay ni fek rok e chu'uw ni bay rok."

Murung'agen awochngin e woldug ni tugul

26 Miki ga'ar Jesus, "Gagiyeg rok Got e bod be' ni wereg e awoch u milay' rok. 27 Mi i
mol nneap' ma be od ni rran, ma be tugul fapi awoch ni be ga' i yan. Machane de nang
rogon e n'en ni rin' me yodorom. 28 But' e ir e ayuweg e woldug nge ga' nge yib wom'ngin;
som'on e mak'uf riy ni ka fini bugor ni kab mererey, ma bin migid e ke m'ug fare muk'uf
riy ni polo' ndawori puf, me migid me puf iman wom'ngin me m'ug wom'ngin ni pire'.
29 Ma nap'an ni el fapi wom'ngin ma aram me fek fa'anem e kama rok nge tabab ko
maruwel, ya ke taw ngal'an ni ngan th'ab e woldug ngan fek wom'ngin."

Fanathin ni murung'agen awochngin e mustard
(Matthew 13:31-32, 34; Luke 13:18-19)

30 Me ga'ar Jesus, "Susun e be mang e gadad ra susunnag e gagiyeg rok Got ngay? Fa
mang fanathin e ir e gadad ra maruwel ngay nge mang ir e tamilangnag?" 31 Bod rogon
ba awochngin e mustard, ni ir e th'abi achichig u fithik' urngin mit e awoch u fayleng.
Me fek be' nge yung; 32 ma fa'ani munmun me tugul nge ga' nge mang ir e th'abi ga' u
fithik' urngin e woldug. Me yib papa'ngin ni ba ga', me yib e arche' ra toyed taferad ko
yungi n'en nib tagalul' u fithik' i papa'ngin."

33 Mi i machibnag Jesus e thin rok ngak e girdi' ni i maruwel nga bo'or e fanathin ni
bod e tiney, ni i weliy ngorad urngin e tin nrayag ni ngar nanged fan. 34 Kemus nu fithik'
e fanathin e i machib ngorad riy; ma ngiyal' i n'en ni go' yad pi gachalpen e aram e ngiyal'
nma weliy urngin ban'en ngorad nge puf u wun'rad.

Jesus ni mocha'nag e nifeng nib gel
(Matthew 8:23-27; Luke 8:22-25)

35 Chirofen nem nike yan i gonowrug me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Mmarow
ngdarod nga ba'nem e lipath." 36 Me ere ra paged fapi girdi' ni aram urngin; me af pi
gachalpen Jesus ko fare bowoch ni bay Jesus u lan ngranod. Ma ku bay yugu boch e
bowoch u rom. 37 Me yib e nifeng nrib gel ngorad ma be t'ar e n'ew ngalan e bowoch,
nge chugur i sug e ran u lan e bowoch. 38 Ma bay Jesus u p'ebuk' e bowoch nike mol nike
teyey' ko gayul, miyad pug me lungurad ngak, "Tamchib, mog, dariyfan u wun'um ni
gadad ra yim'?"

39 Me suwon Jesus me non ko nifeng ni ga'ar, "Mmocha'!" Me ga'ar ngak e n'ew, "Mu
gapas!" Me mocha' e nifeng, me aw e cho'. 40 Me ga'ar Jesus ngorad, "Mang ni kam
rusgad? Kadawori michan'med ngak Got?"

41 Me ri gel e tamdag rorad, me lungurad rorad, "Mini' e cha'ney? Ni mus ko nifeng
nge n'ew ma be fol rok!"

5

Jesus ni golnag be' nib mo'on nike ying e mo'onyan' ni pire' ngak
(Matthew 8:28-34; Luke 8:26-39)

1 Marbad nga baraba' fare lipath nu Galile ko nug nu Gerasa. 2 Ma nap'an ni chuw
Jesus u daken e bowoch ngeb nga but' me yib be' nib mo'on ngak ni yib u lan e yiy ni
yima chibgiliy e yam' riy. 3 Re mo'on nem e be' nike ying ba mo'onyan' ngak nma par
u fithik' e pi yiy ni ba'aram ni yima chibgiliy e yam' riy; ndakuriy be' ni ku rayag ni
nge m'ag e chen ngak nge par. 4 Ke yo'or yay ni ka ni m'ag e chen nga ay nge nga pa',
machane gubin yay nni yodoromnag me t'ar e chen u pa' me pirdi'iy e wasey u ay nge
t'ar. Ma kayigi pag feni yargel ndakuriy be' nrayag ni nge tapngiy; 5 ni yugu be yan u

fithik' e burey nge yiy ni yima chibgiliy e yam' riy ni rran nge neap', ni be tolul ma be maad'adnag downgin ko malang.

6 Kab orel boch me changar me guy Jesus; me mil i yan ngak, me yan i ragbug u p'eowchen nga but', 7 me tolul ni ba ga' laman ni be ga'ar, "Jesus, ni Fak Got ni Th'abi Tolang! Mang e ga be finey ni ngam rin' ngog? Gu be wenig ngom u mit Got ndab mu gechig nigeg!" 8 (I yog e re bugithin ney ni bochan e be ga'ar Jesus ngak," Mo'onyan', moy nga wuru' i downgin e cha'ney!")

9 Me fith Jesus ngak ni ga'ar, "I mini' fithingam?" Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "I Bu'ulung fithingag, ya gamad pire'!" 10 Me par ngi i wenig ngak Jesus ni dabi chuweg fapi mo'onyan' ko gi nug nem.

11 Ma bay ba ran' i babiy ni pire' ni yad ba chugur ngorad, ni yad be abich u daken sigre'en e burey. 12 Me wenig fapi mo'onyan' ngak Jesus ni be lungurad ngak, "Mu pagmad nggu warod ko pi babiy nem nggu yinggad ngorad." 13 Ma aram me pagrad. Me chuw fapi mo'onyan' u fithik' i downgin fa'anem mranod ra yinggad ngak fapi babiy. Ma fare ran' i babiy ni gonap'an e yad l'agruw i biyu' e ra milgad ngranod ra mulgad u taban bangi war ngalan fare lipath ngar limochgad.

14 Me ere mil fa picha' ni yad e ur gafaliyed fapi babiy, ngar wereged murung'agen u lan e binaw i yan nge yungi n'en ni yibe par riy yibe woldug. Me yan e girdi' ngranod ra guyed e n'en nike buch. 15 Ma fa'anra bad ngak Jesus miyad guy fa'anem ni fa'ani immoy ni ying fare ulung i mo'onyan' ngak nike par nga but', nike yin' e mad ma ke sul laniyan' ngak, ma aram e yib e tamdag ngorad ni yad gubin. 16 Ma pi'in nra guyed e n'en ni rin' fa'anem ni ying e mo'onyan' ngak nge n'en ni rin' fapi babiy e go' ra weliyed e tin nra guyed. 17 Ma aram miyad wenig ngak Jesus ni nge chuw ko nug rorad.

18 Ma nap'an ni af Jesus ngalan e bowoch me wenig fare mo'on ngak, ni fa'ani immoy ni ying fapi mo'onyan' ngak ni be ga'ar, "Nggu un ngom!"

19 Ma de pag Jesus fa'anem ni nge un ngak. Machane me yog Jesus ngak ni ga'ar, "Mu sul ngak girdi'en e tabinaw rom ngam weliy ngorad urngin e n'en ke rin' Somol ngom, nge gelngin e runguy nike tay ngom!"

20 Ma aram me yan fa'anem nge yan ngalan bangi nug ni Ragag e Binaw fithingan, ni be weliy murung'agen e n'en nike rin' Jesus ngak; ma urngin e pi'in rung'ag e go' ra gin gad ngay.

Bochi pin ni fak Jairus nge fare pin ni math nga wuru' e mad rok Jesus (Matthew 9:18-26; Luke 8:40-56)

21 Me sul Jesus u bowoch nga baraba' fare lipath. Me mu'ulung e girdi' ni pire' ni pire' ngak u rom u to'oben e lipath. 22 Me yib Jairus ni ir reb e tolang u tafen e mu'ulung ko gin'em, ma nap'an ni guy Jairus Jesus, me paraw nga but' u to'oben i ay, 23 me wenig i wenig ngak Jesus ni be ga'ar, "Bay bochi pin ni fakag, ni kari ubchiya'. Wenig ngom, moy ngam tay pa'am nga daken nge gol, me siy ki yim'!"

24 Me un Jesus ngak ngranow. Me un e girdi' ngak Jesus ni pire' ni pire' ni yad be apinpin ngak u gubin yang.

25 Ma bay be' ni bpin u rom nrib gel e gafgow ni be tay, ya nga ragag nge l'agruw e duw nib m'ar nib molul, 26 ma ke yo'or e togta ni be yan ngorad ma der gol. Ke pi' urngin e salpiy rok nga puluwon e taflay ni yibe tay ngak ke m'ay, machane der yodor boch ko liliy rok, ya fini aram e be ubchiya'. 27 Ma ke rung'ag murung'agen Jesus, ma aram me yib u fithik' e girdi' u keru' Jesus, 28 ni be ga'ar u wan', "Yugu ra gu math ko mad rok, ma ke muturug ni ngug gol."

29 Me math ko mad rok Jesus, ma ka chingiyal' nem me tal racha'en; me thamiy rok nike gol ko m'ar rok. 30 Ma ka chingiyal' nem me thamiy Jesus nike yan gelngin nma

golnigey nga wuru' i downgin. Ma aram me cheal u luwan u fithik' e girdi' me fith ni ga'ar, "Mini' e ke math ko mad rog?"
31 Me fulweg pi gachalpen ngak ni lungurad, "Ga be guy e pi girdi' ney ni yad be apinpin ngom; ere mang ni ga be fith ko mini' e ke math ngom?"
32 Yugu aram rogon, machane de tal Jesus ni yigi i chachangar u to'oben ni nge guy e en nike math ngak. 33 Me thamiy fare pin rok nike gol; me yib ni be da'da' ko marus, me paraw nga but' u to'oben i ay Jesus me weliy salpen ngak nge n'en ke rin' ma ke gol. 34 Me ga'ar Jesus ngak, "Fakag, michan' rom ngak Got e ke gol nigem. Mman nike pagan'um, ya kam gol ko m'ar rom."
35 Ma nap'an ni ka be yog Jesus e re bugithin ney, me yib boch e girdi' u tafen Jairus me lungurad ngak Jairus, "Fachi pin ni fakam e ke aw e fan rok. Ere dakuriy fan ni ngam magawonnag e re tamchib nir."
36 Ma Jesus e de mateal ko* n'en ni yad be yog, me ga'ar ngak Jairus, "Dab mu rus, kemus ni nge michan'um ngak Got." 37 Ma de pag Jesus be' ni nge un ngak, kemus ni yigo'o Peter, nge James, nge walagen James ni John. 38 Marbad nga tafen Jairus ni ir reb e pilung u tafen e mu'ulung, me guy Jesus e girdi' me rung'ag lamrad nike mada' ngalang ni yad be yor ma yad be dololoy'. 39 Ma nap'an ni chuw Jesus nga naun me ga'ar ngorad, "Mangfan nike mada' lammed ngalang ma gimed be yor? Ya cha'nir e dawori aw e fan rok, ya be mot!"
40 Ma aram miyad moningnag ni yad gubin, me yog Jesus ngorad ni ngranod nga wean ni yad urngin, me fek e chitamngin nge chitiningin fachi pin, nge fa dalip i cha' ni gachalpen ngranod ngalan fare senggil ni kan moleg fachi pin riy nga but'. 41 Me kol pa' fachi pin me ga'ar ngak, *"Talitha koum,"* ni fan e re bugithin ney e, "Fachi pin! Be lungug ngom, mu suwon!"
42 Ka chingiyal' nem me suwon ngi i yanyan. (Ya ri ragag nge l'agruw e duw yangren.) Ma fa'ani yodorom fachi pin mi yigo'o ra gin gad ngak nike balyangan'rad! 43 Me ri tay Jesus chiylen ngorad ndab rogned ku be' e tin ni kar guyed nike rin' ngak fachi pin, me ga'ar ngorad, "Mu pi'ed ban'en ngak nge kay."

6

Yu Nazareth nra dabuyed Jesus
(Matthew 13:53-58; Luke 4:16-30)

1 Me ere chuw Jesus u rom nge sul ko binaw rok, ni yad pi gachalpen. 2 Ma nap'an ni taw ko Sabbath me tabab ko machib u lan tafen e mu'ulung. Ma bo'or e girdi' ni ur moyed u rom, ma fa'an rrung'aged e machib rok miyad gin ngak ni yad gubin. Miyad fithrad ni lungurad, "U uw e nang e cha'ney urngin e pin'ey riy? U uw e fek e gonop rok riy? Ma uw rogon ni be ngongliy e pi maang'ang nem? 3 Gathi ir fare daiksang ni fak Maria, ma walagen James, nge Joses, nge Judas, nge Simon? Ma gathi ma par pi walagen ni ppin u roy?" Ma aram mra dabuyed ni ngar motoyilgad ngak.
4 Me ga'ar Jesus ngorad, "Be' nib profet e gubin yang ni yima tayfan riy, ma kemus ni girdi' nu lan binaw rok, nge girdi'en, nge girdi' nu tabinaw rok e der tayfan."
5 Ma aram e dakiyag ni nge ngongliy e maang'ang u rom, ma kemus ni in e girdi' e tay pa' nga dakenrad nge gol nagrad. 6 Me ri gin ngorad ni bochan e de michan'rad ngak.

Jesus ni l'oeg fa ragag nge l'agruw i gachalpen ngranod
(Matthew 10:5-15; Luke 9:1-6)

Ma aram me yan Jesus ngalan urngin e nochi binaw nib chuchugur ngaram ni be machibnag e girdi'. 7 Ma aram me ulunguy Jesus fa ragag nge l'agruw i gachalpen me l'oegrad ngranod ni yad lal'agruw. Me pi' mat'awrad nrayag ni ngar tulufed e

* **5:36** de mateal ko; ara de rung'ag.

mo'onyan', 8 me yog Jesus ngorad ni ga'ar, "Ngam marod ko milekag ndariy ban'en ni
ngam feked, kemus ni sog e ngam feked; ma dab mu feked e ggan, nge tutuw nma fek e
pi'in nma man ban'en, ma dab mu ted e salpiy ngalan e bel ko mad romed. 9 Mi gimed
yin' e sus, ma dab mu feked reb e kenggin e mad ni ngam thiliyeged ko bin ni bay u
dakenmed." 10 Miki yog ngorad ni ga'ar, "Fa'an gimed ra taw nga reb e binaw mi gimed
par rok girdi'en e re tabinaw ni kar feked gimed nga taferad nge mada' ko ngiyal' ni
ngam chuwgad ko fare binaw. 11 Ma fa'anra mmarod ngabang ndabun e girdi' riy ni
kam marod ngay fa daburad ni ngar motoyilgad ngomed, mi gimed chuw riy, mi gimed
rurug e rifrif u emed nge chuw e fiyath riy, ni aram e gimed be dag ngorad nib kireb e
tin ni kar rin'ed!"
12 Ma aram mranod ngu'ur machib niged i yan ndabisiy ni nge pi' e girdi' keru'rad ko
denen ni yad be rin'. 13 Ma bo'or e mo'onyan' nra tulufed ngar chuwgad u fithik' e pi'in
kar yinggad ngorad, ma bo'or e girdi' ni yad bm'ar nra liyfed e gapgep nga dowrad ngar
golgad.

Yam' ni tay John nma tawfe (Matthew 14:1-12; Luke 9:7-9)

14 Me rung'ag Herod ni Pilung* murung'agen e pin'ey, ya ke wear murung'agen Jesus
ni yigo'o kan nang i yan. Me ga'ar boch e girdi', "I John ni i tawfe e ke fos ko yam'! Aram
fan ni bay gelngin ni nge ngongliy e maang'ang."
15 Machane me ga'ar boch e girdi', "I Elijah."
Ma boch e girdi' e lungurad, "Ir reb e profet ni bod reb fapi profet ni kakrom."
16 Ma nap'an ni rung'ag Herod murung'agen ni aram rogon me ga'ar, "I ir fa'anem i
John ni i tawfe nike fos ko yam', ni fa'an gog faram ni ngan th'ab k'angan!" 17 Herod e
ir e yog ni ngan kol John ngan m'ag nga nin' nga kalbus. I rin' Herod ni aram rogon ni
bochan Herodias nike leengiy, ni leengin walagen ni pumo'on, ni aram Filip. 18 Ya yigi i
yog John nma tawfe ngak Herod ni ga'ar, "De mat'aw ni kam leengiy leengin walagem!"
19 Me aw John nga laniyan' Herodias, me finey Herodias ni nge guy rogon ngan li' John
ngem', ma dabiyag ni nge rin' ni bochan Herod. 20 Mi Herod e be tamdag ngak John, ya
manang ni John e be' ni bfel' ma ba thothup, ma aram me tay ndab nli' ngem'. Ba'adag
Herod nma motoyil ngak John, ni yugu aram rogon ni gubin ngiyal' nra motoyil ko tin
ni be weliy John me yib e marus ngak.
21 Me yan i fel' rogon Herodias ba ngiyal' ko chirofen ni ngan madnomnag e ngiyal'
nni gargeleg Herod riy, me ngongliy Herod ba madnom nge pining e pi tolang ko am
ngay, nge pi tolang ko salthaw, nge ku boch e girdi' ni yad ba ga' ko nug nu Galile. 22 Ma
nap'an ni yib bochi rugod ni fak Herodias† nge yib i churu' me felfelan' Herod ngak nge
pi'in ni piningrad Herod ni ngar uned ngak ko madnom. Me ga'ar Herod ni Pilung ngak
fachi pin, "Mang e n'en ni ga ba'adag ni nge yag ngom? Ya demturug e n'en ni ga ba'adag
mrayag ni gu ra pi' ngom." 23 Me ri micheg Herod ngak ni ga'ar, "Kari gu micheg ngom
ni demturug e n'en ni ga ra yog ni nggu pi' ngom, ma gu ra pi', ni mus nga baley e gin ni
gu be gagiyegnag!"
24 Ma aram me yan fachi pin i fith e chitiningin ni ga'ar, "Mang e n'en ni ga ba'adag ni
nggu ning?"
Me fulweg ngak ni ga'ar, "Mu ning lolugen John nma tawfe."
25 Ka chingiyal' nem me sul fachi pin ngak Herod ni Pilung me yog ngak ni ga'ar, "Gu
ba'adag ni ngam pi' lolugen John nma tawfe ngog e chiney ni kan tay nga lan e plet!"
26 Ma aram me ri kireban' Herod ni Pilung; machane dabkiyag nra t'ar fen fachi pin ni
bochan e thin ni yog ngak u p'eowchen urngin e pi'in ni piningrad ni ngar uned ngak ko

* **6:14** HEROD NI PILUNG: Herod Antipas, ni ir e ma gagiyeg u Galile. † **6:22** bochi rugod ni fak Herodias; boch e babyor e bay riy ni bochi rugod ni fak Herodias.

madnom. 27 Ma ka chingiyal' nem me l'oeg fare pilung reb e salthaw u fithik' e salthaw
ni yad ma matanagiy ni nge yan i fek lolugen John i yib ngak. Me ere yan i th'ab k'angan
u kalbus; 28 me fek fare llug i yib nike tay nga lan e plet nge pi' ngak fachi pin, me pi' fachi
pin ngak e chitiningin. 29 Ma nap'an ni rung'ag pi gachalpen John murung'agen e n'en
ni kan rin' ngak John, ma aram miyad yib ngar feked downgin ngranod ra chibgiliyed
ko gin ni yima chibgiliy e yam' riy.

Jesus ni pi' gan fa lal i biyu' i girdi'
(Matthew 14:13-21; Luke 9:10-17; John 6:1-14)

30 Me sul fapi apostel ngak Jesus, miyad yog ngak e tin ni kar rin'ed nge tin ni kar
machib niged ngak e girdi'. 31 Ma bo'or e girdi' ni be yib ma tin ni be yan ndariy e ngiyal'
nrayag ni nge abich Jesus nge pi gachalpen riy. Me ere ga'ar Jesus ngorad, "Mmarod
ngdarod ngabang ndariy be' riy nga yugu mu toffangad bochu'uw." 32 Miyad af ngalan
e bowoch ni go' yad ngar leked bangi yan' ndariy be' riy.
33 Ma pire' e girdi' ni guyrad ni ka ranod, min poyrad; me mil e girdi' u gubin e binaw
ngranod u arow ngranod ra son gad ko gin ni be sor Jesus nge pi gachalpen ngay. 34 Ma
nap'an ni chuw Jesus u bowoch nge yan nga daken e binaw, me guy e girdi' ni pire' ni
pire', me ri taganan' ngorad, ya yad bod e saf nde moy e en nma gafaliyrad rorad. Ma
aram me tabab i machibnag bo'or ban'en ngorad. 35 Ma nap'an nike chugur ni nge aw e
yal', me yib pi gachalpen ngak me lungurad, "Chiney e kari gonowrug, ma gin'ey e danir
par riy. 36 Mu non ngak e girdi' ngranod ko yungi n'en nib chugur ngaray ni yibe par riy
yibe woldug, nge pi binaw nib chugur ngaray ngar chuw'iyed ban'en ngar ked."
37 Me fulweg Jesus ni ga'ar ngorad, "Gimed e mpi'ed ban'en ngorad ngar ked."
Me lungurad ngak, "Gab adag ni gamad ra yan gu chuw'iyed urngin e flowa nrayag u
l'agruw mir'ay yang e salpiy ni wasey nib silber‡ nggu pi'ed ngorad ngar ked?"
38 Ma aram me fithrad Jesus ni ga'ar, "In yal' e flowa ni bay romed? Mu guyed ngam
nanged."
Ma nap'an nra nanged urngin me lungurad ngak, "Lal yal' nge l'agruw e nig."
39 Me yog Jesus ngak pi gachalpen ni ngrogned ngak urngin e girdi' ngar yuulunggad
ngar pired nga but' nga daken e pan nib galunglung. 40 Me par fapi girdi' nga but' ni kar
yuthalgad ni yad yu ulung ni yu ra'ay nge yu wugem reb e ulung. 41 Me fek Jesus fa lal
yal' i flowa nge fa gali nig, me sap ngalang, me pining e magaer riy ngak Got. Mi i t'et'ar
fa yu yal' i flowa ngi i pi' ngak pi gachalpen ngar f'othed ko girdi'. Ma ku errogon fa gali
nig ni ki t'et'ar nge pi' ngorad ngar f'othed ko girdi' ni urngin. 42 Ma yad urngin nra ked
ngar fosgad ngay. 43 Me kunukunuy pi gachalpen Jesus e flowa nge nig ndaki m'ay i kay
me gaman ragag nge l'agruw e dug riy. 44 Mu fithik' fapi girdi' nra ked fa flowa e lal e
biyu' e pumo'on ni ur moyed riy.

Jesus ni yan u daken e ran
(Matthew 14:22-33; John 6:15-21)

45 Ka chingiyal' nem me yog Jesus ngak pi gachalpen ni ngar afgad nga bowoch ngar
m'onod rok Jesus nga Bethsaida, ni bay nga baraba' fare lipath, me yog ngak fapi girdi'
ni aram urngirad ni ngar sulod. 46 Ma nap'an ni mu' Jesus i fangichiyrad me yan nga
daken bburey ni nge meybil. 47 Ma nap'an ni aw e lumor ma ke taw fare bowoch nga
lukngun e lipath, ma bay Jesus u daken e binaw ni go ir. 48 Me guy pi gachalpen ni kar
gafgowgad ko maman, ya yad be yan nga mit e nifeng;§ me bingiyal' u thilin e dalip
nge nel' e kolok ko tanirran me yib ngorad ni be yib u daken e ran. Me yan ni nge yan
i thiliyegrad, 49 machane miyad guy Jesus ni be yib u daken e ran, miyad finey nib kan,
miyad tolul. 50 Ya fa'anra guyed ni yad gubin miyad tamdag ngak.

‡ **6:37** SALPIY NI WASEY NIB SILBER: Ba salpiy ni wasey nib silber e pulwoy ko maruwel u reb e rran (mu guy e Mat 20:2.)
§ **6:48** yan i thiliyegrad; ara yib ngorad.

Ka chingiyal' nem me non Jesus ngorad ni ga'ar, "Mu pagan'gad, ya gag, dab kum tamdaggad!" 51 Me af ngorad nga bowoch, me mocha' e nifeng. Me gin owchen pi gachalpen ko n'en ni kar guyed, miyad par ni kari balyangan'rad, 52 ya de yag ni ngar nanged fan fa yu yal' i flowa ni yodoromnag Jesus; ya de pat nga lanin'rad.

Jesus ni golnag e pi'in yad mm'ar u Gennesaret
(Matthew 14:34-36)

53 Miyad th'ab e lipath ngarbad nga Gennesaret, miyad yuluy e bowoch u rom. 54 Ma nap'an nra afgad u bowoch nga talang, ma ka chingiyal' nem me poy e girdi' Jesus. 55 Me mil e girdi' u lan e binaw i yan ni yad be kunukunuy e pi'in nib m'ar ngu'ur gochowriyed yad i yib ko yu yang i n'en ni kar rung'aged ni bay Jesus riy, ni kan tayrad nga daken e wormel. 56 Ma gubin yang ni i yan Jesus ngay, ni lan e pi binaw ni ba'achig, nge pi binaw ni ba ga', nge yungi n'en ni kan par riy yibe woldug e i gochowriy e girdi' e liliy rorad riy nga lukngun e binaw, miyad wenig ngak Jesus ni nge pag e pi'in yad mm'ar nga yugu ra mathgad nga taban e thal ni wuru' e mad rok u but'; ma urngin e pi'in nra mathgad ngay e yigo'o ra golgad.

7

Thin ni i machibnag pi chitamangiy
(Matthew 15:1-9)

1 Me mu'ulung e pi Farise nge boch e tamchib ko Motochiyel ngak Jesus nrabad u Jerusalem. 2 Miyad guy boch pi gachalpen Jesus ni yad be abich nde be'ech pa'rad, ni fan e ren'em e bochan e dar luk niged pa'rad nrogon nike yog e pi Farise ni nge rin' e girdi'.

3 (Ya pi Farise nge urngin piyu Israel e yad be fol ko tin ni af rok pi chitamangirad ngorad: dab ra abichgad ni fa'anra dab ra luk niged pa'rad nrogon yalen ni yima lukuy pa'ay, 4 fa ra ked ban'en ni yib u market ni fa'anra dar luk niged ko som'on.* Ma ku bo'or yugu boch yalrad nike af rok pi chitamangirad ngorad ni ka yad be fol riy, ni bod yalen e maluk kap, nge th'ib, nge plet, nge bet.†)

5 Me fith e pi Farise nge pi tamchib ko Motochiyel Jesus ni lungurad ngak, "Mangfan nder fol pi gachalpem ko yalen nike yib rok pi chitamangidad ni kakrom ke af ngodad, ma yad be abich nga pa'rad nde be'ech?"

6 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Rib sorok Isaiah ni profet ni fa'ani weliy mu-rung'agmed, ni gimed e pi'in gimed ma dake moding niged gimed, ni bod ni yoloy ni ga'ar:

I Got e ga'ar, 'Pi girdi' ney e yad be tayfag ko thin ni yad be yog,
machane rib mal'af lanin'rad rog.
7 Mm'ayfan e siro' nge pigpig ni yad be tay ngog,
ya pi motochiyel ni girdi' e sunumiy
e yad be machibnag ngak e girdi' ni gowa pi motochiyel rog!'

8 "Kam digeyed e motochiyel rok Got ma kam folgad ko tin ni be fil e girdi' ngomed."

9 Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar ngorad, "Rib soromed ni msasalpiyed ngam n'iged e motochiyel rok Got ni bochan e ngam ayuweged yalmed! 10 Ya ga'ar Moses, 'Mu liyor ko chitamam nge chitinam;' ku errogon ni yog ni ga'ar, 'En nra yog e chitamngin fa chitiningin nga dalib e thingar nli' ngem'.' 11 Machane gimed be fil ko girdi', ni fa'anra bay ban'en rok be' nrayag ni nge pi' nge fel' rogon e chitamngin fa chitiningin riy, machane me yog ni ga'ar, 'Ren'ey e Korban' (ni fan e re bugithin ney e ke ga'ar, ren'ey e ke mil suwon ngak Got), 12 ma aram e ke yib e tawey rok ndabki ayuweg e chitamngin

* **7:4** ban'en ni yib u market ni fa'anra dar luk niged ko som'on; ara ban'en ni woran e market ni fa'anra dar luk niged ko som'on. † **7:4** Boch e babyor e dariy riy e nge bet.

fa chitiningin. 13 Ireray kanawo'en ni gimed be darifannag e thin rok Got ni bochan e
pin'ey ni gimed be fil ngak e girdi'. Ma bo'or bogi ban'en ni bod e tiney ni gimed be rin'."

Pin'en nma alitnag be'
(Matthew 15:10-20)

14 Me ere ki pining Jesus fapi girdi' ni aram urngirad ngarbad ngak bayay me ga'ar
ngorad, "Mu telmed ngog ni gimed gubin, mi gimed guy rogon ngam nanged fan.
15 Dariy ban'en nra yan u wuru' i downgin be' nga fithik' i downgin nge alitnag facha'.
Machane n'en nma yib u laniyan' be' e ir e ma alitnag facha'." 16 ‡
17 Ma nap'an ni digey Jesus fapi girdi' ni aram urngirad me yan ngalan e naun, me fith
pi gachalpen fan fare fanathin ngak. 18 Me ga'ar Jesus ngorad, "Gimed e gathi yugu ba
tamilang boch an'med ngak yugu boch e girdi'. Mogned, dawor mu nanged fan? Dariy
ban'en nra yan u wuru' i downgin be' nga fithik' i downgin nge alitnag facha', 19 ya gathi
ke yan nga laniyan', ya ke yan ngalan gil'iggan ni bay yan u rom nga wuru' i downgin."
(Re bugithin ney ni yog Jesus e aram e keyog ni gubin mit e ggan mra ni kay.)
20 Miki ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "N'en nma yib u laniyan' be' e ir e ma alitnag facha'.
21 Yu fithik' i laniyan' be' e ir e ma yib e leam nib kireb riy ni ir e ma pingeg fa'anem
nge darngal, me moro'ro' u fithik' e yargel, me thang e fan ko girdi', 22 miyow par be' ni
gathi mabgol rok, me chogow, me rin' urngin mit e kireb; me sabanban, me puwlag, me
awan', me t'ar e thin nga daken be', me tolngan', me balbalyang — 23 urngin e pi kireb
ney e ma yib u laniyan' be' nge alitnag fa'anem."

Michan' rok be' ni bpin
(Matthew 15:21-28)

24 Me chuw Jesus u rom nge yan ngabangi nug nib chugur ko binaw nu Tyre. Me yan
i par ngalan ba naun ni ba'adag ndariy be' ni nge nang ni bay u rom, machane de yag
ni nge par nib mith. 25 Me rung'ag be' ni bpin murung'agen Jesus, ni be' ni bpin nike
ying ba mo'onyan' ngak bochi pin ni fak, ma ka chingiyal' nem me yib i paraw nga but'
u to'oben i ay Jesus. 26 Re pin nem e be' u bang, nni gargelnag u Fonicia ni bay u lan yu
Syria. Me wenig ngak Jesus ni nge tuluf fare mo'onyan' nge chuw u fithik' i dow fak.
27 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Som'on e ngaan duruw'iy e pi'in bitir; ya de mat'aw ni
ngan fek gan e pi'in bitir nga nin' ko pilis."
28 Machane me fulweg fare pin ni ga'ar, "Er rogon, machane mus ko pilis ni bay u tan
e tebel nma kay e ggan nike aw u gan e pi'in bitir!"
29 Me ga'ar Jesus ngak, "Bochan e re bugithin nir ni kamog ni fulweg ko tin kugog ma
aram e ngam sul nga tafnam; ya fare mo'onyan' e ke chuw u fithik' i dow fakam!"
30 Me ere sul fare pin nga tafen me pir'eg fare tir rok ni bay u bet; nriyul' nike chuw
fare mo'onyan' rok.

Jesus ni chuweg e biling rok be' nib mo'on me yal'uweg e thin u l'ugun

31 Me chuw Jesus u to'oben yu Tyre me yan u Sidon ko lipath nu Galile, ni yan u lan fa
gi nug ni Ragag e Binaw fithingan. 32 Me fek boch e girdi' be' nib mo'on i yib ngak nib
biling ma ba tagan e thin u l'ugun, miyad wenig ngak Jesus ni nge tay pa' nga daken.
33 Me fek Jesus fa'anem ni go ir nga orel ko fapi girdi' ni aram urngirad, me tay l'agruw
bugul i pa' ngalan tel, me thuw me math nga bolowthen. 34 Me sap Jesus nga lanelang,
me pag e pogofan rok, me ga'ar ngak fare mo'on, *"Ephphatha,"* ni fan e re bugithin ney
e, "Mmab!"
35 Ka chingiyal' nem me mab tel fa'anem nl'agruw raba', me fel' rogon bolowthen, ma
aram me non nike fel' e thin u l'ugun. 36 Me ri tay Jesus chiylen ngorad ni yad gubin ndab
rogned ku be' e n'en nike rin'; machane gelngin ni ta'chiylen ngorad, e aram gelngin ni

‡ **7:16** Boch e babyor e ka ni puthuy ngay e verse 16: Ere mu telmed ni fa'anra bay telmed ni ngam rung'aged ban'en ngay! (mu guy e 4:23).

ur weliyed i yan. 37 Ma urngin e girdi' nrung'aged e yigo'o ra gin gad ngay me lungurad,
"Urngin ban'en ni be rin' ma bfel'! Mus ko pi'in biling ma ke gol nagrad kar rung'aged
ban'en, nge pi'in nib tagan e thin u l'ugunrad nike yal'uweg e thin u l'ugunrad!"

8

Jesus ni pi' gan fa aningeg i biyu' i girdi'
(Matthew 15:32–39)

1 De yo'or e rran nga tomuren miki mu'ulung boch e girdi' ni pire' ni pire'. Ma nap'an
ndakuriy ban'en ni yad ra kay, me pining Jesus pi gachalpen me ga'ar ngorad, 2 "Ke
taganan'ug ko pi girdi' ney, ya nga dalip e rran ni kar pired rog, ma dakuriy ban'en ni
yad ra kay. 3 Ma fa'anra gu pagrad ngar sulod nga taferad ni yad ba yam' ko bilig, ma
yad ra aw nga but' u kanawo', ya boch i yad e ba orel e kanawo' nrabad riy."
4 Me ga'ar pi gachalpen, "U taman yang u daken e re ted ney e rayag ni nge pir'eg be'
e ggan riy nra gaman e pi girdi' ney ni urngin riy?"
5 Me fithrad Jesus ni ga'ar, "In yal' e flowa ni bay romed?"
Miyad fulweg ni lungurad, "Medlip yal'."
6 Me non Jesus ngak fapi girdi' ni aram urngirad ni ngar pired nga but'. Me fek fa
medlip yal' i flowa, me pining e magaer riy ngak Got, me t'et'ar nge pi' ngak pi gachalpen
ni ngar f'othed ko girdi'; miyad rin' ni aram rogon. 7 Ma ku bay in e nig ni ba'achig
rorad. Miki fek Jesus me pining e magaer ngak Got ni bochan fapi nig, nge mu' me yog
ngorad ni ngkur f'othed fapi nig ko girdi'. 8 Miyad kay ni yad urngin ngar fosgad ngay
— ma gonap'an e aningeg biyu' e re girdi' nem u gubin. 9 Me kunukunuy pi gachalpen e
flowa nge nig ndaki m'ay i kay me gaman medlip e dug riy. Me pag Jesus fapi girdi' ngar
weargad, 10 ma ka chingiyal' nem me af Jesus nge pi gachalpen nga bowoch miyad yan
ko nug nu Dalmanutha.

Pi Farise nrogned ngak Jesus ni nge ngongliy e maang'ang
(Matthew 16:1–4)

11 Me yib boch e Farise miyad tabab ngak Jesus ko tugthin; ya yad ba'adag ni ngar
ninged e kanawo' ngak ko thin, ma aram miyad wenig ngak Jesus ni nge ngongliy reb
e maang'ang ni nge mang pow riy ni n'en ni be rin' e mm'agan' Got ngay. 12 Me ri ga'ar
Jesus, "Ah", nike kireban', me ga'ar, "Mangfan e girdi' ko bin daba' e rran ni yad be
mogow maang'ang? Dab ndag ngak e pi girdi' ney e re pow ni be'er ni gimed be ning!"
13 Ma aram me pagrad nge af nga bowoch nge th'ab nga baraba' e lipath.

Is ko pi Farise nge Herod
(Matthew 16:5–12)

14 Ma aram e ke pag talin pi gachalpen Jesus ni ngar feked boch e flowa, ere ri ta'ab yal'
e flowa ni bay rorad u bowoch. 15 Me tay Jesus chiylen ngorad ni ga'ar, "Mu ayuweged
gimed rok e is ko pi Farise nge is rok Herod."
16 Miyad weliy rorad ni be lungurad, "Keyog ni aram rogon ni bochan e dariy e flowa
rodad."
17 Ma manang Jesus e n'en ni yad be weliy rorad, me fithrad ni ga'ar, "Mangfan ni
gimed be weliy romed ndariy e flowa romed? Dawor mu nanged fan? Er feni man
lanin'med? 18 Damur guyed ban'en ni bay lan owchemed? Ma damur rung'aged ban'en
ni bay lan telmed? Kam paged talin 19 fa ngiyal'nem ni gu t'et'ar fa lal yal' i flowa ni nge
kay fa lal i biyu' i girdi', ma in dug e tin ni mu kunukunuyed ndaki m'ay i kay?"
Me lungurad ngak, "Ragag nge l'agruw."
20 Me fithrad Jesus ni ga'ar, "Ma fa ngiyal'nem ni gu t'et'ar fa medlip yal' i flowa nge
kay fa aningeg biyu' i girdi', ma in dug e tin ni mu kunukunuyed ndaki m'ay i kay?"
Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Medlip dug."

21 Me fithrad ni ga'ar, "Ere ku dawor mu nanged fan?"

Jesus ni chuweg e malmit rok be' nib mo'on u Bethsaida

22 Marbad nga Bethsaida, me fek bogni' be' nib mo'on nib malmit i yib ngak Jesus,
miyad wenig ngak ni nge math ngak. 23 Me kol pa' fare malmit i yan nga wuru' fare
binaw, me thuwag e nguboch ngalan mit me tay pa' nruw raba' nga daken me fith ni
ga'ar, "Kam guy ban'en fa?"
24 Me pug fare malmit owchen ngalang me ga'ar, "Gu be guy e girdi' ni yad be yan,
machane yad bod ya'an e gek'iy ni be yan."
25 Me tay Jesus pa' nruw raba' bayay nga daken lan mit facha'. Me changar fa'anem
nike uthum e changar rok, me sul e changar rok ngarogon, me guy gubin ban'en nike
motabgol u owchen. 26 Me yog Jesus ngak ni nge sul nga tafen me ta'chiylen ngak ni
ga'ar, "Dab kum sul ngalan binaw."

Peter ni yog ko mini' Jesus
(Matthew 16:13-20; Luke 9:18-21)

27 Me yan Jesus nge pi gachalpen ko fapi binaw ni bay u lan yu Cesarea Filippi. Ma
nap'an ni yad be yan me fith Jesus ngorad ni ga'ar, "I gag mini' ni be yog e girdi'?"
28 Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Be ga'ar boch e girdi' e gur John ni i tawfe, ma
boch e be ga'ar e gur Elijah, ma boch e be ga'ar e gur reb fapi profet."
29 Me fithrad ni ga'ar, "Ma gimed e be lungumed e gag mini'?"
Me fulweg Peter ngak ni ga'ar, "I gur fare Messiah."
30 Me ning Jesus chiylen ngorad ni ga'ar, "Dab mogned gag ku be'."

Jesus ni weliy murung'agen e gafgow nge yam' ni bayi tay
(Matthew 16:21-28; Luke 9:22-27)

31 Ma aram me tabab Jesus i weliy ngak pi gachalpen ni ga'ar, "En ni Fak e Girdi' e
thangri ga' ba gafgow ni nge tay, ma pi'in pi'ilal, nge pi tolang ko prist, nge pi tamchib
ko Motochiyel e bay ra n'iged. Ma bay nli' ngem', ma bayi pag dalip e rran min faseg ko
yam'." 32 Me yog e re bugithin ney ngorad nrib tamilang. Me fek Peter Jesus nga orel
rorad me tabab ngak ko puwan'. 33 Machane me cheal Jesus u luwan, me changar ngak
pi gachalpen, me puwan' ngak Peter ni ga'ar, "Satan, mu chuw rog. Ya leam ni ga be tay
e rogon e leam nma tay e girdi', ma gathi rogon e leam nma tay Got!"
34 Me pining Jesus fapi girdi' ni aram urngirad nge pi gachalpen ngarbad ngak, me
ga'ar ngorad, "Fa'anra ba'adag be' ni nge un ngog, ma thangri pag talin ir, nge fek e
kuruth rok, nge lekeg. 35 Ya en nra finey ni nge ayuweg e pogofan rok e ra thay rok; ma
en nra thay e pogofan rok ni bochag nge bochan e Thin Ni Bfel' e ra fos. 36 Be mang e ra
fel' rogon be' riy ni fa'anra yag ngak e re fayleng ney ni polo', machane me thay e bin
riyul' e yafos u pa'? Bmuduwgil ndariy! 37 Dariy ban'en nrayag ni nge pi' be' ngki sul
e yafos rok ngak. 38 Ere fa'anra tamra' be' ni bochag nge n'en ni gu be fil ngak e girdi'
ko ngiyal'ney ndakir mich Got u wan' e girdi' ma yad be rin' urngin mit e kireb, e ku ra
tamra' e en ni Fak e Girdi' ngak ko ngiyal' nra yib riy ni yad e pi engel rok Got ni be galgal
ram'en ni bod e Chitamngin."

9

1 Me ul ul ngay ni ga'ar, "Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray! Bay boch e
girdi' u roy ni dab ra m'ad me yan i taw ko ngiyal' ni bay ra guyed e gagiyeg rok Got nike
taw ni bay gelngin nib gel."

Jesus ni piliyeg ram'en
(Matthew 17:1-13; Luke 9:28-36)

2 Ma nel' e rran nga tomuren me fek Jesus Peter, nge James, nge John ngranod nga
daken bburey nib tolang ni go' yad. Ma nap'an ni yad be changar ngak me thil ya'an,

3 me pig ram'en e mad rok ngari galgal ram'en me wechwech; ndariy be' u roy u fayleng
nrayag ni nge wechwechnag ni aram rogon. 4 Ma fa dalip i gachalpen e ra guyed Elijah
nge Moses, ni yad be non Jesus. 5 Ma aram me ga'ar Peter ngak Jesus, "Tamchib, rib
manigil ni kadbad ngaray. Nggu toyed dalip i tent, nreb e ngam par ngay, ma reb e nge
par Moses ngay, ma reb e nge par Elijah ngay." 6 Ya kari gel e tamdag ngak Peter nge fa
gali cha' ndaki nang Peter e n'en ni nge yog.
7 Me yib i m'ug bangi manileng nge tagalul' nagrad, me yib ba lam u fithik' fa gi
manileng ni ga'ar, "Ireray Fakag nrib t'uf rog, ere mu telmed ngak!" 8 Miyad chachangar
u to'obrad ma dar guyed yugu be' ni bay rorad; ya kemus ni go' Jesus e ra guyed ni bay
rorad.
9 Ma nap'an ni yad be yib u daken fare burey nga but' me tay Jesus chiylen ngorad ni
ga'ar, "Dab mogned ku be' e tin ni kam guyed nge yan i mada' ko ngiyal' ni kan faseg e
en ni Fak e Girdi' ko yam'."
10 Miyad fol ko tin keyog Jesus ngorad, machane miyad tabab i weliy rorad e re
bugithin nem ni be lungurad, "Mangfan e re bugithin nem nike yag ni ngan faseg
ko yam'?" 11 Miyad fith ngak Jesus ni lungurad, "Mangfan ni ga'ar e pi tamchib ko
Motochiyel e Elijah e ra yib nsom'on?"
12 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "I Elijah e ir e ra yib nsom'on ni bochan e nge fal'eg
rogon urngin ban'en nge tay. Machane mangfan ni be yog e babyor nib thothup ni en ni
Fak e Girdi' e bo'or e gafgow ni bay tay ma bay ndarifannag? 13 Machane nggog ngomed,
nike yib Elijah ke rin' e girdi' urngin e tin ni yad ba'adag ni ngar rin'ed ngak, ni bod rogon
ni yog e babyor nib thothup murung'agen."

I Jesus ni golnag bochi pagel nike ying ba mo'onyan' ngak (Matthew 17:14-21; Luke 9:37-43a)

14 Ma nap'an nra sulod ngak fa tinem i gachalpen, miyad guy e girdi' ni pire' ni pire' ni
kar mu'ulunggad ngorad, ni be tugthin boch e tamchib ko Motochiyel ngak pi gachalpen
Jesus. 15 Ma nap'an ni guy fapi girdi' ni gubin Jesus miyad gin ngak, miyad mil i yan ngak
ni kar felfelan'gad. 16 Me fith Jesus ngak pi gachalpen ni ga'ar ngorad, "Mang e gimed
be tugthinnag?"
17 Me fulweg be' u fithik' fapi girdi' ni aram urngin ngak Jesus ni ga'ar, "Tamchib, kug
fek fakag ni pumo'on i yib ngom, ya ke ying ba mo'onyan' ngak ndabkiyag ni nge non.
18 Demturug e gin nra yib riy ngak me aw nga but', ni be yib e wuth u l'ugun, ma be
wochar'iy nguwelen nike margey. Me ere kug wenig ngak e pi cha'ney ni gachalpem ni
ngar tulufed e re mo'onyan' ney nge chuw rok, ma de yag rorad."
19 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Ri der mich Got u wun'med! Uw n'umngin nap'an
nthingar gu par romed? Uw n'umngin nap'an ni nggu k'adan'ug romed? Mfeked fachi
pagel i yib ngog!" 20 Miyad fek fachi pagel nike ying ba mo'onyan' ngak i yan ngak Jesus.
Ma nap'an ni guy fare mo'onyan' Jesus, me gelnag fare mo'onyan' e m'ar rok fare pagel
nge margey ni be da'da', me thig nga but' ngi i leapleap u but', ma be yib e wuth u l'ugun.
21 Me fith Jesus e chitamngin fare tir ni ga'ar, "Uw n'umngin nap'an ni be yib e ren'ey
ngak?"
Me ga'ar, "Ka nap'an ni kab bitir. 22 Ma ke yo'or yay nike yin' nga fithik' e nifiy nge nga
fithik' e ran ni be guy rogon ni nge li' ngem'. Machane fa'anra bay ban'en nrayag rom
ni ngam rin' ngak, me ere mu runguymow ngam ayuwegmow!"
23 Me ga'ar Jesus ngak, "Ke lungum, fa'an rayag rom! Urngin ban'en mrayag rok be'
ni fa'an ra bay e michan' rok."
24 Ma ka chingiyal' nem me non e chitamngin fare pagel ni ba ga' gaman ni be ga'ar,
"Bay e michan' rog, machane de gaman, ere mu ayuwegneg nge gel e michan' rog!"
25 Me guy Jesus ni be yib e girdi' ni pire' ngorad, me non nib gel ngak fare mo'onyan'
ni ga'ar, "I gur e re mo'onyan' nir ni ga ma ying ko girdi' ngar bilinggad ma dabkiyag

ni ngar nonod, gu be yog ngom ni ngam chuw u fithik' e cha'nir ma dab kum sul ngak bayay!"
26 Me tolul fare mo'onyan' me margeynag me da'da'nag facha' nib gel, me chuw u fithik' i dow. Me par fare pagel ni gowa ke yim', ni gubin e girdi' me lungurad, "Ke yim'!"
27 Machane me kol Jesus pa' fachi pagel nge sak'iynag, me sak'iy.
28 Ma nap'an ni chuw Jesus nga naun ni go' yad e pi'in gachalpen, miyad fith Jesus ni lungurad ngak, "Mangfan nde yag romad ni nggu tulufed fare mo'onyan' nge chuw u fithik' facha'?"
29 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Dakuriy ban'en ngabang nrayag ni nge tuluf e mit ney e mo'onyan', ya kemus ni meybil e rayag riy."

I Jesus ni ki weliy bayay murung'agen e yam' ni nge tay (Matthew 17:22-23; Luke 9:43b-45)

30 Mranod u rom ngranod u lan yu Galile, ndabun Jesus ni nge nang be' e gin bay riy, ni bochan e be machibnag pi gachalpen ni be ga'ar ngorad, 31 "En ni Fak e Girdi' e bay ni pi' nga pa' e girdi', ma bay ra li'ed ngem'; ma fa'an bay nli' ngem' ma dalip e rran nga tomuren min faseg ko yam'."
32 Ma dar nanged fan e re bugithin nem ni yog ngorad, machane ra tamdaggad ni ngar fithed ngak.

Mini' e en nth'abi tolang? (Matthew 18:1-5; Luke 9:46-48)

33 Me ere rabad nga Kapernaum, ma nap'an nranod nga naun me fith Jesus fa pi'in gachalpen ni ga'ar, "Mang e um tugthin niged u kanawo'?"
34 Ma dar fulweged lungun, ya ur tugthingad u kanawo' ko arorad ni ir e th'abi tolang u fithik'rad. 35 Me par Jesus nga but', me pining fa ragag nge l'agruw i gachalpen ngarbad ngak me ga'ar ngorad, "Aromed ni ba'adag ni nge mang ir e m'on e thangri tay ir ni ir e ba tomur u fithik'med, me mang ir e tapigpig romed ni gimed gubin." 36 Me fek Jesus bochi tir nge sak'iynag u p'eowcherad. Me longobiy pa' ngak fachi tir me ga'ar ngorad,
37 "En nra ayuweg reb e pi bitir ney ni bochag e ke ayuwegneg; ma en nra ayuwegneg e gathi kemus ni gag e be ayuwegneg, ya ku be ayuweg e en ni ir e ke l'oegeg ku gub."

En nder togopluw ngodad e ba fol ngodad (Luke 9:49-50)

38 Me ga'ar John ngak, "Tamchib, kug guyed be' nib mo'on ni be maruwel nga fithingam ngi i tuluf e mo'onyan' rok e girdi', me ere ku gogned ngak ni nge dabki rin', ya gathi ir be' ko ba' rodad e girdi'."
39 Me ga'ar Jesus ngorad, "Dab mu guyed rogon ni ngam taleged, ya dariy be' nra maruwel nga fithingag nge ngongliy e maang'ang me tomur riy me yogneg nga dalib.
40 Ya en nder togopluw ngodad e bagdad. 41 Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray: En nra pi' ba gaf i ran i unum bigimed ni bochan e gimed pi gachalpeg e rib muduwgil ni yira pi' puluwon ngak."

N'en nma waliy e girdi' nge denen (Matthew 18:6-9; Luke 17:1-2)

42 "Kabfel' ni yira the' gafan ba malang ni ba ga' nga belel'ugun be' nga nin' nga maday ko bin ni nge waliy reb e pi bitir ney ni kug mich u wan' nge pi' keru' ngog. 43 Ere fa'anra waliyem baraba' i pa'am ngam pi' keruum ngak Got, ma ga th'ab ngam n'ag! Ya kabfel' rogom ni ga ra yan ko yafos ndariy baraba' i pa'am ko bin ni kabay pa'am nruw raba' ma ga yan nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id. 44 * 45 Ma fa'anra waliyem baraba' i em ngam pi' keruum ngak Got, ma ga th'ab ngam n'ag! Ya kab fel' rogom ni ga ra yan ko

* **9:44** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 44: U rom e fakl'ud ni be longuyem e dar yim', ma nifiy ni be urfiyem e dabi math bi'id (mu guy e verse 48).

yafos ndariy baraba' i em ko bin ni kabay em nruw raba' mi non'em nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id. 46 † 47 Ma fa'anra waliyem baraba' i lan owchem ngam pi' keruum ngak Got, ma ga luf! Ya kabfel' ni ngam man ko gin nsuwon Got ni ta'ab raba' i lan owchem ko bin ni kabay lan owchem nruw raba' mi non'em nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id. 48 Ko gin nder yim' e fakl'ud u downgiy riy, ma dabi math e nifiy riy bi'id.

49 "Ya gubin e girdi' ni bay nsol nagrad ko nifiy.

50 "Sol e bfel'. Machane fa'anra chuw e buday riy, ma mang e ga ra rin' ngay miki sul e buday nga fithik' bayay?

"Thingar um pired ni bay e sol u fithik'med, mu um pired ni bfel' thilmed."

10

Jesus ni tamilangnag e girdi' u murung'agen e mabgol nike wear
(Matthew 19:1-12; Luke 16:18)

1 Me chuw Jesus u rom nge yan ko nug nu Judea me th'ab e lul' ni Jordan nga ba'nem. Miki mu'ulung e girdi' ni pire' ngak, mi i machib nagrad ni bod rogon nma rin'.

2 Me yib boch e Farise ngak, miyad guy rogon ni ngar ninged e kanawo' ngak ko thin. Me lungurad ngak, "Mog, bmat'aw ko Motochiyel rodad nra chuweg be' leengin?"

3 Me fulweg Jesus ngorad ni fithrad ni ga'ar, "Mang motochiyel e pi' Moses ngomed ni ngam rin'ed?"

4 Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Moses e yoloy nrayag ni nge yoloy be' murung'agen e bpin rok nike chuw, nge mu' me pag e bpin rok nge yan."

5 Me ga'ar Jesus ngorad, "I yoloy Moses e re motochiyel nem ni fan ngomed ni bochan e ri gimed ba gelan', ndabiyag ni ngan fil ban'en ngomed. 6 Machane som'on ko ngiyal' ni ba'aram, ni sunumiy Got urngin ban'en, 'Me sunumiy Got e girdi' ni bagayow e be' nib mo'on ma bagayow e be' ni bpin.' 7 'Ireray fan ni ra digey e pumo'on e chitamngin nge chitiningin ngar pirew leengin,* 8 miyow par ni kar ta'ab girdi'gow.' Ireray e tin nike yog e babyor nib thothup. Ya aram e gathi ku yow ba ruw ni girdi', ya kar ta'ab girdi'gow. 9 Ere thangri dabi dareg e girdi' e gali cha' ni Got e ke chagiyrow."

10 Ma nap'an nra sulod ngalan e naun me fith pi gachalpen fan fare bugithin. 11 Me ga'ar ngorad, "En nra chuweg leengin ngki le'ay yugu reb e bpin, e ke th'ab e motochiyel ya kar pirew yugu reb e bpin ni gathi mabgol rok, ni aram e ke togopluw fa'anem ngak leengin; 12 ma ku errogon nre pin nra n'ag figirngin nge figirngiy yugu reb e pumo'on, e ke th'ab e motochiyel ya kar pirew yugu reb e pumo'on ni gathi mabgol rok."

Jesus ni yibilay e bitir
(Matthew 19:13-15; Luke 18:15-17)

13 Me fek boch e girdi' e pi'in bitir i yib ngak Jesus ni nge matheg pa' ngorad, me puwan' pi gachalpen Jesus ngak fapi girdi'. 14 Ma fa'ani nang Jesus ni aram rogon me ri dabuy, me yog ngak pi gachalpen ni ga'ar, "Mpaged e pi bitir nir ngarbad ngog! Dab mu taleged yad, ya gagiyeg rok Got e fan ngak e pi'in bod e pi bitir ney. 15 Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! En ni dabi bodnag ir bochi tir nge pag ir nga pa' Got nge mang Got e i gagiyegnag e dabiyag nra yan ko gin nsuwon Got." 16 Me kunuy Jesus fapi bitir ngak me tay pa' nga dakenrad, ni aram e ke yibilayrad.

Fare m'on ni pire' ban'en rok
(Matthew 19:16-30; Luke 18:18-30)

† **9:46** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 46: U rom e fakl'ud ni be longuyem e dar yim', ma nifiy ni be urfiyem e dabi math bi'id (mu guy e verse 48). * **10:7** Boch e babyor e dariy riy e ngar pirew leengin.

17 Ma nap'an ni be n'en Jesus ni nge yan ko milekag bayay, me mil be' nib mo'on i yib
ngak, meb i ragbug nga but' u p'eowchen, me fith ngak Jesus ni ga'ar, "Tamchib ni gab
fel', mang e thingar gu rin' me yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngog?"
18 Me fith Jesus ngak ni ga'ar, "Mang ni kamog ni gu bfel'? Ya dariy ta'abe' ni bfel', ya
kemus ni yigo' Got e bfel'. 19 Ga manang fapi motochiyel ni ga'ar: 'Dab mu li' be' ngem';
dab mu pirew be' ni gathi mabgol rom; dab mmoro'ro'; dab mu t'ar e thin nga daken
be'; dab mu sabanbannag be'; mu liyor ko chitamam nge chitinam.' "
20 Me ga'ar ngak Jesus, "Tamchib, urngin e pi motochiyel nir ni gu be fol riy nnap'an
ni ku gub bitir ke mada' ko chiney."
21 Me changar Jesus ngak nike runguy me ga'ar ngak, "Ka ba' ta'a ban'en ndawori yag
rom. Mman ngam pi' ni chuway' urngin ban'en ni ba' rom ma ga fek e salpiy riy ngam pi'
ngak e pi'in yad ba gafgow, ma aram e ke yag e fla'ab ngom u tharmiy; ma ga yib ngam
un ngog." 22 Ma fa'ani rung'ag facha' e re bugithin nem, me tagan owchen, me yan nike
kireban', ya rib pire' ban'en rok.
23 Me chachangar Jesus rok pi gachalpen me ga'ar ngorad, "Rib mo'maw' rok e pi'in
pire' ban'en rorad ni ngar uned ko gagiyeg rok Got!"
24 Me gin pi gachalpen ko thin rok, machane miki ga'ar Jesus ngorad bayay, "Pifakag,
rib mo'maw' ni ngan un ko gagiyeg rok Got! 25 Kab mo'maw' rok be' ni pire' ban'en rok
ni nge un ko gagiyeg rok Got ko bin ni nge yan ba kamel u mugufan ba rosom."
26 Me ri gin pi gachalpen Jesus ko re bugithin nem, mra bagayad me fith bagayad ni
be lungurad, "Ere mini' e rayag ni nge thap ngak Got?"
27 Me changar Jesus ngorad me fulweg ngorad ni ga'ar, "Girdi' e dabiyag rorad,
machane Got e rayag rok; ya Got e gubin ban'en mrayag rok."
28 Me non Peter ni ga'ar, "A mu guy, kug paged gubin ban'en kug uned ngom."
29 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Er rogon, machane ba'aray ban'en ni nggog
ngomed: en nra pag e tabinaw rok, ara pi walagen ni pumo'on, ara pi walagen ni ppin,
ara chitiningin, ara chitamngin, ara pifak, ara yungi binaw ntafen ni bochag nge bochan
e Thin Ni Bfel', 30 e ka bo'or e tin nrayag ngak ko biney e tamilang nra reb ma ra'ay
yay e ke mun ngay ni naun, nge pi walagen ni pumo'on, nge pi walagen ni ppin, nge
pi chitiningin, nge pifak, nge yungi binaw ntafen, ma ku errogon e togopluw ni bay i
tay e girdi' ngak; ma bin ni bayib e tamilang e bay yag e yafos riy ngak ndariy n'umngin
nap'an. 31 Machane bo'or e girdi' ni yad mm'on e chiney ni bay ra tomurgad, ma bo'or e
girdi' ni yad ba tomur e chiney ni bay ra m'ongad."

Yay ni gaman e dalip ngay ni weliy Jesus murung'agen e yam' ni nge tay (Matthew 20:17-19; Luke 18:31-34)

32 Ngiyal'ney e yad bay u daken e kanawo' ni yad be yan nga Jerusalem, ni bay Jesus
ngam'on ma be lay pi gachalpen ni kar rusgad; ma girdi' ni be lek keru'rad e ku er
rogorad ni kar rusgad. Miki fek Jesus fare ragag nge l'agruw i gachalpen nga orel ko fapi
girdi' me weliy ngorad e n'en ni bay nrin' ngak. 33 Me ga'ar Jesus ngorad, "Mu sapgad,
gadad be yan nga Jerusalem ni ir e bay ni pi' e en ni Fak e Girdi' riy ngak e pi tolang ko
prist, nge pi tamchib ko Motochiyel, ni yad e bay ra pufthin niged ngar turguyed ni ngan
li' ngem', nge mu' miyad pi' nga pa' e pi'in gathi yad piyu Israel. 34 Ma bay ur moning
niged, ma yad be thuw nga daken, ma yad be toy ko dimow, nge mu' miyad li' ngem'.
Mra pag dalip e rran min faseg ko yam'."

N'en ni ning James nge John (Matthew 20:20-28)

35 Me ere yib James nge John ngak Jesus, ni Zebede e chitamangirow, me lungurow
ngak, "Tamchib, ba'aray ban'en ni gamow ba'adag ni ngam rin' ngomow."
36 Me fith Jesus ngorow ni ga'ar, "Mang e gimew ba'adag ni nggu rin' ngomew?"

37 Miyow fulweg ngak ni lungurow, “Ngiyal’ ni ga ra mman mpar riy nga tagil’im u
lan e gin’en ni ir e suwom nib th’abi fel’ ma gamow ba’adag ni nggu pirew nga but’ u
to’obem, ni bagamow nga ba’ ni mat’aw rom, ma bagamow nga ba’ ni gilay’ rom.”
38 Machane me ga’ar Jesus ngorow, “Da mu nangew e n’en ni gimew be wenignag.
Rayag romew ni ngam unumew e n’en ni bay ko fare kap nthingar gu unum? Fa ntawfe
nagmew ni bod rogon nthingar ntawfe nigeg?”
39 Miyow fulweg ngak ni lungurow, “Rayag romow.”
Me ga’ar Jesus ngorow, “Ri bay mu unumew e n’en ni bay ko fare kap nthingar
gu unum min tawfe nagmew ni bod rogon nthingar ntawfe nigeg. 40 Machane dariy
mat’wug ni nggu duwgiliy e en ni nge par nga ba’ ni mat’aw rog nge en ni nge par nga ba’
ni gilay’ rog. I Got e bayi pi’ e gal yang i n’ey ngak e gali cha’ nike tay ni ngar tagil’iyew.”
41 Ma fa’ani rung’ag fa ragag nem i gachalpen Jesus murung’agen e ren’ey miyad
damumuw ngak James nge John. 42 Me piningrad Jesus ngar mu’ulunggad ngak ni yad
gubin me ga’ar ngorad, “Gimed manang ni pi’in pilung ko pi nam ni gathi yu Israel e ba
ga’ lungurad u puluwon e girdi’, ma pi’in yad be yog e thin rorad e yad be gagiyeg nagrad.
43 Machane gimed e gathi ireram e n’en ni ngam rin’ed. Fa’anra ba’adag bigimed ni nge
mang ir e ba tolang, ma ir e thangri mang tapigpig romed ni gimed gubin; 44 ma fa’anra
ba’adag bigimed ni ir e nge m’on, me ir e thangri mang sib romed ni gimed gubin. 45 Ya
mus ngak e en ni Fak e Girdi’ ma de yib nga fayleng ni ngan pigpig ngak; ya yib ni nge
pigpig me pi’ e pogofan rok nge biyuliy e girdi’ ni pire’ ngay.”

Jesus ni golnag Bartimeus nib malmit
(Matthew 20:29-34; Luke 18:35-43)

46 Miyad yib nga Jeriko. Ma nap’an ni be n’en Jesus ni ngar chuwgad pi gachalpen nge
ku boch e girdi’ ni pire’ ni pire’ ni yad be lekrad, ma bay be’ nib malmit ni Bartimeus
fithingan, ni be’ nib mo’on ni fak Timeus, nike par nga but’ u to’oben e kanawo’ be man
salpiy. 47 Ma nap’an ni rung’ag ni Jesus nu Nazareth e ke yib, me tabab ko pong ni ba ga’
laman ni be ga’ar, “Jesus, ni Fak David gur! Mu runguyeg!”
48 Ma bo’or e girdi’ ni puwan’ ngak miyad yog ngak ni nge th’ab gulungan. Machane
fin aram e tolul ni kari ga’nag laman ni be ga’ar, “Fak David, mu runguyeg!”
49 Me tal Jesus me ga’ar, “Mu pininged.”
Miyad pining fa’anem nib malmit me lungurad ngak, “Mpagan’um! Ngam sak’iy, ya
be piningem.”
50 Me n’ag e thal ni wuru’ e mad rok, me og ngalang me yib ngak Jesus.
51 Me ga’ar Jesus ngak, “Mang e ga ba’adag ni nggu rin’ ngom?”
Me ga’ar fare malmit ngak Jesus, “Tamchib, gu ba’adag ni nge yag ni gguy ban’en
bayay.”
52 Me ga’ar Jesus ngak, “Mman, michan’ rom ngak Got e ke gol nigem.”
Ma kachingiyal’ nem me yag ni nge guy ban’en, me un ngak Jesus ko gin ni be sor ngay
u daken e kanawo’.

11

Felfelan’ ni tay e girdi’ ngak Jesus ko ngiyal’ ni yan riy ngalan yu Jerusalem
(Matthew 21:1-11; Luke 19:28-40; John 12:12-19)

1 Ma nap’an nra chuchugurgad nga Jerusalem ni kar tawgad nga Bethfage nge nga
Bethany miyad yib ko burey nu Olives. Me l’oeg Jesus l’agruw i gachalpen ngar m’onow,
2 ke ga’ar ngorow, “Mmarow ngalan e re binaw ni ba’aram ngam’on romew. Ma nap’an
ni yig gimew ra yan ngalan binaw, ma bay mpir’egew ba pifak e dongki ni ka ni m’ag
gafan ni dawori af be’ nga daken bi’id. Mi gimew pithig gafan ngam fekew ngaray. 3 Ma

fa'anra fithmew be' ni ga'ar, "Mangfan e binir ni gimew be rin'? me lungumew, 'Bay e tin nge rin' e Masta* ngay, ni yugu ra mu' riy me pi' ngan fulweg ngaray.' "
4 Mranow miyow pir'eg ba pifak e dongki ni bay u kanawo' ni ka ni m'ag gafan ko
mban e naun. Ma nap'an ni yow be pithig gafan, 5 me fithrow boch e girdi' ni yad be
sasak'iy u rom ni lungurad ngorow, "Mang e kam rin'ew ni gimew be pithig gafan e re
pifak e dongki nir?"
6 Miyow fulweg ni bod ni yog Jesus ngorow, ma aram miyad pagrow ngranow.
7 Miyow fek fare pifak e dongki i yan ngak Jesus, miyow yin' wuru' e mad rorow nga
daken fare gamanman, me af Jesus nga daken. 8 Ma bo'or e girdi' nra filthed wuru' e mad
rorad nga daken e kanawo', ma boch e girdi' e ra th'abed pa'ngin e gek'iy ngar filthed
nga daken e kanawo'. 9 Ma pi'in yad bay ngam'on rok nge pi'in yad be lay u keru' e ra
tababgad ko tolul ni be lungurad, "Ke sorok Got! I Got e nge ayuweg e en ni ir e ke yib ni
owchen Somol! 10 I Got e nge ayuweg e gagiyeg ni bay yib, ni gagiyeg ni i tay David! Ke
sorok Got!"
11 Me yan Jesus ngalan yu Jerusalem, me yan ngalan e Tempel, ma nap'an ni mu' i yaliy
rok urngin ban'en, ma aram mranod fa ragag nge l'agruw i gachalpen nga Bethany, ya
ke gonowrug.

Jesus ni kirebnag wa'athan ba ke gek'iy ni fig (Matthew 21:18-19)

12 Me reb e rran riy ni yad be sul u Bethany ma ke yib e bilig ngak Jesus. 13 Me guy
ba ke gek'iy ni *fig* nga orel, ni kabay yuwan, me yan Jesus i guy ko bay wom'ngin fa
dariy; ma nap'an ni taw ngay ma kemus ni yuwan e bay, ma dariy wom'ngin; ya dawori
taw ko ngiyal' nma k'uf riy. 14 Me ga'ar Jesus ko fare ke gek'iy, "Dakuriy be' ni ngki kay
wom'engim bi'id!"
Me rung'ag pi gachalpen e n'en nike yog.

Jesus ni yan nga Tempel (Matthew 21:12-17; Luke 19:45-48; John 2:13-22)

15 Ma nap'an nra tawgad ngalan yu Jerusalem me yan Jesus ngalan e Tempel me tabab
i tuluf e pi'in yad be chuw'iy ban'en nge pi'in yad be folchuway' nga ban'en u lan e
Tempel. Me thikiy e tebel ko girdi' nma thiliyeg e salpiy, nge chiya rok e pi'in yad be
chuway' ko bulogol, 16 ma daki pag be' ni nge yan u lan e Tempel ni be fek ban'en. 17 Me
fil ko girdi' ni ga'ar, "Bay ni kan yoloy u lan e babyor nib thothup nike ga'ar Got, 'Naun
rog e bay nog nib naun ntafen e meybil rok e girdi' ko gubin e nam.' Machane kam
thiliyeged kam ted nike mang bangi n'en nma mith e moro'ro' riy!"
18 Me rung'ag e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel murung'agen e n'en ke
rin' u Tempel, ma aram miyad gay kanawo'en e n'en nra rin' min li' Jesus ngem'. Ya ra
tamdaggad ngak ni bochan e gubin fapi girdi' ni aram urngirad ni kar gin gad ngarogon
e machib ni be tay.
19 Ma fa'ani neap' me chuw Jesus nge pi gachalpen u lan fare binaw.

N'en ni mit ngak pi gachalpen Jesus u murung'agen fare ke gek'iy ni fig (Matthew 21:20-22)

20 Me reb e rran riy, nri kab kadbul ni yad be yan u daken fare pa' i kanawo', miyad
guy fare ke gek'iy ni *fig* nike yim' u lang ke mada' nga lik'ngin nga but'. 21 Me yib ngan'
Peter e n'en ni yog Jesus me ga'ar ngak, "Tamchib, a mu guy, fare ke gek'iy ni mkirebnag
wa'athan e ke l'ud!"
22 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Fa'anra
mmich Got u wun'med 23 mrayag ni lungumed ko re burey ney, 'Mpuw ngalang ngam
man mu aw nga maday!' Ma fa'anra der maruwar u wun'med ni n'en ni kamogned e

* **11:3** Masta; ara en nib milsuwon ngak.

bay yodorom, ma yira rin' fa pin'en ni kamogned. 24 Aram fan ni gu be yog ngomed,
ni ngiyal' ni gimed ra meybil ni kam ninged ban'en ni ngan pi' ngomed, me pagan'med
ngay nike yag ngomed, ma aram e urngin fa pin'em ni yira pi' ngomed. 25 Ma ngiyal'
ni gimed ba sak'iy ni gimed be meybil, e fa'anra bay ban'en u laniyan' bigimed nib
togopluw ngak be' ma nge n'ag fan rok fa'anem, ni bochan e ngki yag ni n'ag e
Chitamangimed nu tharmiy fan e denen romed."
26 †

Ba de'er u murung'agen mat'wun Jesus
(Matthew 21:23-27; Luke 20:1-8)

27 Miyad sul nga Jerusalem. Ma nap'an ni be yan Jesus u lan e Tempel me yib e pi
tolang ko prist, nge pi'in tamchib ko Motochiyel, nge pi'in pi'ilal ngak, 28 miyad fith ngak
ni lungurad, "Bu uw mat'wum ni ga be rin' e pin'ey? Me mini' e ke pi' mat'wum ni ngam
rin'?"
29 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Nggu fith ta'a ban'en ngomed, ma fa'ani gimed ra
fulweg ngog nrogon, ma aram e ra gog ngomed ko uw e yib mat'wug riy ni nggu rin' e
pin'ey ni gu be rin'. 30 Mogned ngog ko uw e yib mat'wun John riy ni ngi i tawfe, i yib
rok Got fe yib rok e girdi'?"
31 Me tabab fa pi'inem i lulu'ag e thin u fithik'rad ni be lungurad, "Mang e nga dogned?
Ya fa'an gadad ra fulweg ngak ni Got e pi' mat'wun John, mra ga'ar ngodad, 'Ere mangfan
nde mich u wun'med e tin ni i yog John?' 32 Machane fa'an gadad ra ga'ar, 'Girdi' e pi'
mat'wun...' " (Ni bochan e yad be tamdag ngak e girdi', ya gubin e girdi' nike riyul' u
wun'rad ni John e immoy ni ir reb e profet.) 33 Ma aram miyad fulweg ngak Jesus ni
lungurad, "Da gu nanged."
Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Ere ku er rogog ndab gog ngomed ko uw e yib
mat'wug riy ni nggu rin' e pin'ey."

12

Fanathin ni murung'agen e pi'in nni pagfan ba milay' i grape ngorad
(Matthew 21:33-46; Luke 20:9-19)

1 Me ere non Jesus ngorad u fithik' e fanathin ni ga'ar: "Immoy be' nib mo'on ni yung
bmilay' i *grape*, nge mu' me yororiy, me ker e low ni luwan e n'en ni nge uduy wom'ngin
e *grape* riy, me tay tafen e damit riy nib tolang. Me pi' fa gi woldug ngak e pi'in kar
ninged ngak ni ngu'ur ayuweged ma yad be fek boch i wom'ngin ma yad be pi' boch
ngak ni puluwon, ma aram me yan ko milekag. 2 Ma fa'ani taw nga nap'an ni ngan t'ar
wom'ngin fa gi woldug, me l'oeg ba sib rok ngak fa pi'in kar ninged fa gi woldug ni nge
fek e birok' e f'oth rorad. 3 Me kol fa pi'in kar ninged fa gi woldug fare sib rok facha', ngar
pirdi'iyed miyad pag nge sul ngak nde fek ban'en. 4 Miki l'oeg fa en nsuwon fa gi woldug
reb e sib rok nge yan ngak fa pi'inem; miyad toy lolugen miyad gafgownag. 5 Miki l'oeg
fa'anem ni ir e suwon fa gi woldug yugu reb e sib rok nge yan ngorad, miyad li' ngem';
ma ku aram e n'en nrin'ed ngak pire' e tin ni pi'rad ngranod u tomuren e binem, ni boch
i yad e ra pirdi'iyed ma boch i yad e ra li'ed ngem'. 6 Me yan i par ni en ni kabay ni nge
pi' nge yan e be' nib mo'on ni fak nrib t'uf rok. Ma aram me pi' fak u tomur nge yan
ngak fa pi'in kar ninged fa gi woldug, me ga'ar u wan', Rib muduwgil ni yad ra tayfan
fakag. 7 Mra bagayad fa pi'in kar ninged fa gi woldug me ga'ar ngak bagayad, 'Ireray
fak fa'anem ni ir e suwon e gi woldug ney. Marod ngad li'ed ngem', me ri mil suwon e gi
woldug ney ngodad!' 8 Miyad kol fare pagel ni fak fa'anem ngar li'ed ngem', miyad yin'
nga wuru' fa gi woldug.

† **11:26** Boch e babyor ni e ni puthuy ngay e verse 26: Fa'anra dab mu n'iged fan u wun'med e kireb nike rin' boch e girdi' ngomed, ma ku errogon e Chitamangimed nu tharmiy ni dabi n'ag fan e denen romed (mu guy e 6:15)."

9 Me fithrad Jesus ni ga'ar, "Ere mang e ra rin' fa'anem nib mil suwon fa gi woldug
ngak?" "Ra yib nge li' fa pi'inem ngarm'ad me pi' fa gi woldug ngak boch e girdi'.
10 Dawor mpoyed e gin'ey u lan e babyor nib thothup? Bmuduwgil u wun'ug ni kaam
poyed ni fa'ani ga'ar:
'Fare malang ni dabun e pi'in yad ma toy e naun ya ra fineyed ndariyfan
e yan i aw ni aram e re malang ni ir e ba th'abi ga' fan.
11 Ren'ey e Somol e yodoromnag,
rib manigil e n'en nike rin' Somol!' "
12 Ma pi'in yad be yog e thin rok piyu Israel e ra guyed rogon ni ngar koled Jesus ngar
feked, ya kar nanged nike yog e re fanathin nem nib sor fan ngorad. Machane yad be
tamdag ngak fapi girdi' ni aram urngin nike mu'ulung, ma aram miyad digey ngranod.

N'en nni fith ni murung'agen e tax ni yibe pi'
(Matthew 22:15-22; Luke 20:20-26)

13 Mi nol'oeg boch e pi Farise nge boch e girdi' ko ba' rok Herod e girdi' ngak Jesus ni
ngar fithed bo'or ban'en ngak, miyad guy rogon ngar ninged e kanawo' ngak ko thin.
14 Marbad ngak me lungurad, "Tamchib, gamad manang ni gur reb e girdi' nib riyul' e
tin ni ga ma yog nge tin ni ga ma rin', ya der magafan'um ko pin'en ni be finey e girdi'
ngom, ya ta'reb rogon e girdi' ni gubin u wun'um, ma ga be fil ngak e girdi' e tin nib riyul'
ni murung'agen e tin nib m'agan' Got ngay ni ir e nge rin' e girdi'. Ere mog ngomad, gur
ba togopluw ko Motochiyel rodad ni ngan pi' e tax ni yibe pi' ngak e *Emperor* nu Roma?
Ere ngad pi'ed e tax fa danga'?"
15 Me nang Jesus e ban rorad, me fulweg ngorad ni ga'ar, "Mang ni gimed be guy rogon
ni nggu aw ko ban romed? Mfeked ba salpiy nib silber i yib ngog ngug guy."
16 Miyad fek reb i yib ngak me fithrad ni ga'ar, "Mini' e ya'an owchen nge fithingan e
ba'aray riy?"
Miyad fulweg ngak ni lungurad, " *Emperor* nu Roma."
17 Ma aram me ga'ar Jesus ngorad, "Fa'anra errogon me ere mpi'ed ngak e *Emperor*
nu Roma e tirok' ban'en, mi gimed pi' ngak Got e tirok' Got ban'en."
Me ri yad ngat ngak.

Ba de'er u murung'agen e fos ko yam'
(Matthew 22:23-33; Luke 20:27-40)

18 Me yib boch e Sadduse ngak Jesus, ni aram e picha' ni yad ma yog ndab ni faseg e
girdi' ko yam'. 19 Me lungurad ngak, "Tamchib, i Moses e yoloy e re motochiyel ni ba'aray
ni fan ngodad ni ga'ar, Fa'anra yim' be' nib mo'on me digey e ppin rok ma dariy e bitir
rorow, ma aram e thangri leengiy e en ni walagen fare mo'on fare pin ngar diyengow
ni fak fare mo'on nike yim'. 20 Immoy medlip i walag ni pumo'on; bin th'abi ilal rorad e
mabgol, me yim' ndariy fakrow fare pin. 21 Me fek e en ni migid ko fapi walag fare pin,
miki yim' ndariy e bitir rorow. Ma ku er i tay e bin dalip fapi walag, 22 ma ku aram rogon
e n'en ni rin' e tin ni kabay fapi walag: urngin fa medlip i walag nra leengiyed fare pin
miyad yim' ndariy bagayad nra diyengow. Mfini yim' fare pin u tomur. 23 Ere fa'anra ni
faseg e pi'in karm'ad ko chirofen ni ngan faseg e yam' riy, me mini' e arorad nra mang
fare pin leengin? Ya yad medlip nra leengiyed fare pin!"
24 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Ri gimed be oloboch! Kam nanged fan ni gimed be
oloboch? Bochan e da mu nanged e thin ni bay u lan e babyor nib thothup ara gelngin
Got. 25 Ya ngiyal' ni yira faseg e yam' riy e yad ra bod e pi engel ni bay u tharmiy, ma
dabki mabgol e pumo'on nge ppin. 26 Ma fa'anra gimed be fitheg ko yira faseg e girdi' ko
yam' fa danga', ma nggu fithmed ni nge lungug, Ka'am be'eged fa dawor u lan e babyor
ku Moses ko fa gin'em ni bay fare thal i yol riy ni murung'agen fachi ke gek'iy ni be
daramram? Ya bay riy ni ga'ar Got ngak Moses, I gag e Got rok Abraham, nge Got rok

Isak, nge Got rok Jakob. 27 Fan e ren'ey e ir e Got rok e girdi' nib fos, ma gathi Got rok e
girdi' nib yam'. Ere ri gimed be oloboch!"

Bin th'abi ga' e motochiyel
(Matthew 22:34-40; Luke 10:25-28)

28 Ma bay ba tamchib ko Motochiyel u rom, nike rung'ag e n'en ni i weliy fa picha' nge
Jesus. Me nang nike fulweg Jesus e n'en ni fith e pi Sadduse ngak ni bfel' rogon, ma aram
me fith ban'en ngak Jesus ni ga'ar, "Bin ngan e motochiyel e ir e th'abi ga' fan u fithik'
urngin e motochiyel?"
29 Me ga'ar Jesus, "Ba'aray e bin th'abi ga' fan: Mmotoyilgad yu Israel ngay! Somol ni
Got rodad e krimus ni ir e Somol* nri ta'reb. 30 Thangri t'uf rom Somol, ni ir e Got rom,
u polo' i gum'ircha'em, ngu polo' i lanin'um, ngu polo' i leam rom, ngu polo' i gelngim.
31 Ma bin migid e motochiyel ni ku ba ga' fan e ba'aray: gin'en ni ga bay riy e thangri t'uf
rom e en ni ir e bmigid ngom ni gowa gur. Dakuriy reb e motochiyel ni ka ba ga' fan ko
gali motochiyel ney."
32 Me ga'ar fa en ni tamchib ko Motochiyel ngak Jesus, "Er rogon, tamchib! Mmat'aw
e tin ni kamog, ni kemus nri ta'reb e Somol, ni aram Got, ndakuriy reb e Got ngabang, ya
kemus nri ta'reb ni ir. 33 Ere girdi' e thangri t'uf Got rok u polo' i gum'irchaen, ngu polo'
i laniyan', ngu polo' i gelngin; ma thingari t'uf rok e en nib migid ngak ko gin'en ni bay
riy ni gowe ir. Kabfel' ni ngan fol ko gali motochiyel ney ko bin ni ngan fek e gamanman
i yib ni maligach ngan urfiy u daken e altar mu kun pi' yugu boch e maligach."
34 Ma nap'an ni nang Jesus nike fulweg fare tamchib ko Motochiyel e thin rok ni bfel'
rogon, me ga'ar Jesus ngak, "I gur e da mmal'af ko gagiyeg rok Got."
Ma aram ma daki ga'aran' be' ni ngki fith ban'en ngak Jesus.

N'en ni fith Jesus ni murung'agen fare Messiah
(Matthew 22:41-46; Luke 20:41-44)

35 Ma nap'an ni be machib Jesus u lan e Tempel me fith ni ga'ar, "I di'in me yog e pi
tamchib ko Motochiyel ni fare Messiah e ra yib ni ir owchen David? 36 I David e yib i
ying e Kan Nthothup ngak me ga'ar:
'I Somol e ga'ar ngak e Somol rog:
Mpar aray nga ba' ni mat'aw rog,
nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gu tay e pi to'ogor rom nga tan e rifrif u em.'
37 I David e ir rok e pining 'Somol' ngak, ere ra di'in me yan i aw ni fare Messiah e ir
owchen David?"

Jesus ni yog ni ngan ayuw rok e pi tamchib ko Motochiyel
(Matthew 23:1-36; Luke 20:45-47)

Ma fapi girdi' ni aram urngirad e ur motoyilgad ngak Jesus ni kar felfelan'gad. 38 Ma
nap'an ni be machib nagrad me ga'ar, "Mu ayuweged gimed rok e pi tamchib ko
Motochiyel, ya yad ba'adag ni ngu u ranod ni ka ron'ed e mad nib n'uw, ma yad ba'adag
ni ngu'un siro' ngorad ko gin ni bay e market riy; 39 ma ku yad ba'adag e chiya ni kan
tay u lan tafen e mu'ulung i yan nib muduwgil e girdi' ntagil' nge yungi n'en nth'abi fel'
ni yima par riy ko pi madnom ni yima tay. 40 Yad e picha' ni kar felan'gad u puluwon
e pi'in ni ppin nike yim' figirngirad ya yad be leag e naun rorad, ma yad be guy rogon
ni ngu'un guyrad ni yad be fek e meybil nib n'uw. Ere gechig ni yira pi' ngorad e ri kab
gel!"

Salpiy ni pi' be' ni bpin nike yim' figirngin
(Luke 21:1-4)

---

* **12:29** Somol ni Got rodad e krimus ni ir e Somol; ara I Somol ni ireram e Got rodad, ni fare Somol ni krimus ni go' ir.

41 Ma nap'an nike par Jesus nga but' u to'oben tafen e salpiy u Tempel me fal'eg i yaliy
e girdi' ni be yin' e salpiy ngalan. Ma bo'or e pi'in pire' salpiyan ni be yin' e salpiy ngay ni
pire'; 42 me yib be' ni bpin nib gafgow ya ke yim' figirngin, me yib i yin' l'agruw chi kobre'
nrow nib achig, ni ta'reb tolngin l'agruw nga ta'reb e kobre' nrow. 43 Me pining Jesus pi
gachalpen ngarbad ngak, me ga'ar ngorad, "Nggog ngomed, nre pin ney nib gafgow ya
ke yim' figirngin e ir e bo'or e salpiy nike yin' ko tin ke yin' urngin e girdi' ni yad be yin'
e salpiy ngalan fare tafen e salpiy. 44 Ya yad e kar pi'ed e salpiy ni kar feked ko salpiy ni
bay rorad ni pire'; mi ir e aram feni gafgow ma ke pi' urngin e chi salpiy ni bay rok, ni ir
e nge abich riy."

13

Jesus ni weliy murung'agen e Tempel ni bay ni buthug
(Matthew 24:1-2; Luke 21:5-6)

1 Ma nap'an nike yan Jesus nga wuru' e Tempel me ga'ar bagayad pi gachalpen ngak,
"Tamchib, a mu guy nga feni ga' ma bmanigil malangen, nge feni fel' ya'an e pi naun
ney!"
2 Me ga'ar Jesus ngak, "Ga be guy e pi naun ni ba ga' ney? Dariy ta'reb e malang u roy
ni yira pag u tagil'; ya gubin ni bay nin' nga but'."

Marus nge gafgow ni bay ntay ko girdi'
(Matthew 24:3-14; Luke 21:7-19)

3 Ma nap'an nib par Jesus nga but' u daken e burey nu Olive ni be changar ko fare
Tempel me fith Peter, nge James, nge John, nge Andrew ngak ni go' yad ni lungurad ngak,
4 "Mog ngomad ko wu'in e ra yodor, ma ga yog ngomad ko mang e ra yib i m'ug ni pow
riy ni aram e ke taw nga nap'an urngin e pi n'ir ni nge yib i m'ug."
5 Ma aram me ga'ar Jesus ngorad, "Mu ayuwgad, ma dab mu paged be' nge ban
nagmed. 6 Bo'or e girdi' ni bay rabad ni yad be fek fithingag nra bagayad ma be ga'ar
e ir gag, ma bo'or e girdi' ni bay ra ban niged. 7 Ma ngiyal' ni gimed ra rung'ag lingan
e mael nib chugur nge murung'agen e mael nib orel, ma dab mu rusgad; ya pin'ey e
thangri yib, machane gathi fan e pin'ey e aram e ke taw nga tungun. 8 Ya bayi reb e nam
me cham ngak reb e nam, ma gin nsuwon reb e pilung e bayi mael ko gin nsuwon reb e
pilung. Ma bo'or yang ni bay i yib e durru' riy, ma bo'or e nam ni bay yib e uyongol riy.
Pin'ey e bod e bin som'on e amith nma yib ngak be' ni nge gargel.
9 "Mu ayuwgad. Ya bay ra koled gimed ngar feked gimed ngalan tafen e pufthin. Ma
bay nli'med u tafen e mu'ulung i yan; ma bay ni piningmed nga p'eowchen e pi'in yad be
yog e thin nge pi pilung ko nam ni bochag, ni ngam weliyed ngorad fare Thin Ni Bfel' ni
yib rok Got. 10 Ma som'on e thingar ni machibnag fare Thin Ni Bfel' ni yib rok Got ngak
urngin e nam. 11 Ma ngiyal' ni yad ra kolmed ngar feked gimed ngalan tafen e pufthin e
dab mu rusniged e tin ni nga mogned; ya bay taw ko ngiyal'nem mi gimed yog e tin nike
pi' Got ngomed ni nga mogned. Ya thin ni bay umogned e gathi thin romed, ya thin ni
bayi pi' fare Kan Nthothup ngomed. 12 Ya girdi' e bay ra pi'ed e pi walagrad ni pumo'on
ni ngan thang e fan rorad, ma pi chitamangiy e ku eram e n'en ni bay rrin'ed ngak
pifakrad; ma bitir e bay ra chealgad ngar togopluwgad ngak e gallibthir rorad miyad
pi' e gallibthir rorad ngan thang e fan rorad. 13 Ya gubin e girdi' ni bay ra fanenikayed
gimed ni bochag. Machane en nra athamgil nge mada' ko tomur e rayag e yafos ngak."

N'en ni th'abi dabuy
(Matthew 24:15-28; Luke 21:20-24)

14 "Bay mu guyed e N'en ni Th'abi Dabuy nike sak'iy ko gin nsusun e dabi sak'iy ngay."
(En nra poy e re bugithin ney e ngari tiyan' ngay nge nang fan!) "Ma aram e pi'in yad
bay u Judea e thingar rmilgad nga daken e pi burey; 15 ma en ni bay u daken e chigiy ko

naun rok e ra luw nga but' ma dakuriy nap'an ni ngki chuw nga naun rok nge fek ban'en
nge yan. 16 Ma en ni bay u milay' e thangri dabi sul ko naun rok nge fek wuru' e mad rok.
17 Rib gel e gafgow nra tay e pi'in nib diyen, nge pi'in ni ppin ni kabran fakrad e ngiyal'
i n'em! 18 Mu meybilgad ngak Got nge siy ki yib e pin'ey ko ngiyal' nib gel e garbeb riy!
19 Ya gafgow nra yib u lan e pi rran nem e kab gel e gafgow riy nga urngin e gafgow nike
yib ngak e girdi' u roy u fayleng ni ka nap'an e ngiyal' ni ba'aram nsom'on ni sunumiy
Got e fayleng riy nge yan i mada' ko re ngiyal'nem, ma aram e dabki yib reb e gafgow
bayay ni bod e binem. 20 Machane ke lichnag Somol e pi rran nem; ya fa'an mang e dabi
rin' ni aram rogon ma dariy be' nra fos. Ni bochan e pi'in girdien Got nike mel'egrad,
ma ke lich nag e pi rran nem.
21 "Ere fa'anra ga'ar be' ngomed, 'Mu sapgad, ba'aray fare Messiah!' ara ga'ar,
'Ba'aram!' — ma dabi pagan'med ngak. 22 Ya bayi m'ug boch e Messiah nge profet ni
yigo'o bogi ban'en. Ma bay ur ngongliyed e maang'ang nge bogi ban'en ni yira ngat ngay
ni bochan e fa'an mang e rayag miyad bannag e pi'in girdi'en Got ni Got e ke mel'egrad.
23 Ere mu ayuwgad! Ya kug weliy urngin ban'en ngomed u m'on ko ngiyal' ni dawori
taw ngay."

Wub ni bay tay e en ni Fak e Girdi'
(Matthew 24:29-31; Luke 21:25-28)

24 "Ma tomuren e re gafgow nem e bayi talumor mit e yal', ma dabki mat ram'en e pul,
25 ma bayi mul e t'uf u lanelang, ma gelngin e pin'en ni bay u lanelang e bay ni pingegrad
ngranod ko gin ni gathi ir e yad be sor ngay. 26 Ma aram e bayi m'ug e en ni Fak e Girdi' ni
be yib nga but' u fithik' e manileng ni bay gelngin nib gel ma be galgal ram'en. 27 Ma bayi
l'oeg e pi engel rok ngar kunuyed girdi'en Got nike mel'eg Got u lan e aningeg yangi n'en
u fayleng ni ir e ma thow e nifeng riy u baraba' e fayleng nge yan i mada' nga baraba'."

Murung'agen e gek'iy ni fig
(Matthew 24:32-35; Luke 21:29-33)

28 "Ba'aray ban'en ni ngam nanged rok e gek'iy ni *fig*. Ngiyal' nra galunglung
papa'ngin ma ke mirerey, me tabab yuwan ko puf, ma aram e kam nanged nike chugur
ni nge taw ngal'an e gowel. 29 Ere ku errogon ni ngiyal' ni gimed ra guy e pin'ey ni be
m'ug, e aram e kam nanged ni fare ngiyal' i n'em e ke chugur, ni aram e nge tabab.* 30 Mu
ted fanmediyan ko re bugithin ney! Bay yib urngin e pin'ey u m'on ko ngiyal' ndawori
yim' urngin e girdi' ni yad bay e chiney ni yad ba fos. 31 Tharmiy nge fayleng e bay chuw,
ma thin rog e ri dabi math bi'id."

Dariy be' ni manang e re rran nem ara re awa nem
(Matthew 24:36-44)

32 "Machane re rran nem ara re awa nem e dariy be' ni manang e ngiyal' nra taw riy ni
mus ko pi engel ni yad bay u tharmiy ara en ni Fak Got, ya kemus ni en ni Chitamangiy e
manang. 33 Mu ayuwgad mi gimed tiyan'med, ya da mu nanged e ngiyal' nra taw ko re
ngiyal'nem. 34 Susun e be' nib mo'on ni digey e tabinaw rok me yan ko milekag, me pag
fan urngin ban'en ngak e pi tapigpig rok, nra bagayad ma maruwel rok; me yog ngak
e en nma matanagiy e mab ni nge tiyan' ko matanag. 35 Ere mu tedan'med, ya da mu
nanged e ngiyal' nra sul e en ntafen e naun riy: ko neap', fa lukngun e neap', fa chochol
e nimen, fa kakadbul. 36 Ya nga yugum gin gad nike taw ma dabi pir'egmed ni gimed
be mol! 37 Ere fa pin'en ni kugog ngomed e kugog ngomed ni gimed gubin, ni aram e be
lungug: Mu tedan'med ko matanag!"

---

* **13:29** fare ngiyal' i n'em e ke chugur, ni aram e nge tabab; ara ir e ke chugur, nike fal'eg rogon ni nge yib.

14

Jesus nt'ar liyben
(Matthew 26:1-5; Luke 22:1-2; John 11:45-53)

1 Ngiyal'nem e ka l'agruw e rran me taw ko madnom ko Paluk'af nge madnom ni yira
kay e flowa nda ntay e is nma thownag e flowa ngay. Ma aram mi i gay e pi tolang ko prist
nge pi tamchib ko Motochiyel kanawo'en e n'en nra rin' miyad kol Jesus ndab nnang
ngar li'ed ngem'. 2 Me lungurad, "Thingar dab da rin'ed ko ngiyal' ni yibe madnom riy,
ya ra yib e girdi' ngodad ncham."

Jesus nliyef u Bethany
(Matthew 26:6-13; John 12:1-8)

3 Ma nap'an ni bay Jesus u Bethany u lan e naun rok Simon ni be' nib daraw ni yad be
abich, me yib be' ni bpin nike fek ba melor nni ngongliy ko malang ni alabaster nib sug
ko florida nrib tolang puluwon nni ngongliy ko *nard* ni go' *nard*. Me t'ar fare pin fare
melor nge pu'og e florida riy nga daken lolugen Jesus. 4 Ma boch e girdi' ni ur moyed u
rom e ra damumuwgad, me lungurad rorad, "Mangfan ni kan adbey e re florida nem
ni aram rogon? 5 Ya rayag ni ngan pi' ni chuway' nge yib puluwon nib pag dalip mir'ay
e salpiy ni waser nib silber riy* mi ni wereg u pa' e pi'in gafgow!" Miyad puwan' ngak
fare pin.
6 Machane me ga'ar Jesus, "Mu digeyed e cha'nir! Mangfan ni gimed be kirebnag
laniyan'? Ya n'en nike rin' e cha'nir ngog e rib fel'. 7 Ya pi'in gafgow e gubin ngiyal'
ni yad bay romed, ndemturug e ngiyal' ni gimed ba'adag mrayag ni ngam ayuweged
yad. Machane gag e gathi gubin ngiyal' ni bay ug par romed. 8 Re pin ney e ke rin' ngog
urngin e tin nrayag rok; ke pu'og e florida nga dakenag ni aram e ke ngongliy rogon e
dowef rog u m'on ko gum'eyag. 9 Ere mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Demturug
e gin'en ni yira machibnag e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got riy u gubin yang u roy u fayleng,
ma yira weliy murung'agen e n'en nike rin' e re pin ney, ni fan e nge puguran e re pin
ney ngan'uy."

Judas ni ta'reban' ngak e pi tolang ko prist ni nge yagnag Jesus
(Matthew 26:14-16; Luke 22:3-6)

10 Me ere yan Judas Iskariot, ni ir reb fare ragag nge l'agruw i gachalpen ngak e pi
tolang ko prist ni bochan e nge yagnag Jesus ngorad. 11 Me ri yad felfelan' ko thin nike
yog ngorad, miyad michmich ngak Judas ni yad ra pi' e salpiy ngak. Ma aram mi i guy
Judas rogon e ngiyal' nra bung rogon ni nge yagnag Jesus.

Jesus ni un ngak pi gachalpen ngar ked e ggan ko madnom ni Paluk'af
(Matthew 26:17-25; Luke 22:7-14, 21-23; John 13:21-30)

12 Fa'ani taw ko chirofen ni som'on ko madnom ni ngan kay e flowa nda ntay e is
nma thownag e flowa ngay ko chirofen ni aram e ngan li' fapi saf riy ni fan ko ggan
ko Paluk'af, me fith pi gachalpen Jesus ni lungurad, "U uw e gab adag ni nggu warod
ngay nggu ngongliyed rogon e ggan rom riy ko blayal' ni fan ko madnom ni Paluk'af?"
13 Me l'oeg Jesus l'agruw fapi gachalpen nike ga'ar ngorow, "Mmarow ngalan binaw,
ma bay mada'nagmew be' nib mo'on ni be fek ba rume' i ran. 14 Mi gimew lek ngalan e
re naun nra chuw ngay mi gimew yog ko en ntafen e re naun nem ni nge lungumew, 'Ke
ga'ar fare Tamchib, Bu uw fare senggil ni nggu wayed pi gachalpeg e ggan ko blayal' riy
ni ggan ko Paluk'af?' 15 Ma bayi dag ngomew ba senggil ni ba ga' ni bay ko thal nlang ni
kem'ay i fal'eg rogon, mi gimew ngongliy rogon e ggan rodad riy."

---

* **14:5** SALPIY NI WASEY NIB SILBER: Mu guy 6:37.

16 Me yan fa gal i nem ni gachalpen Jesus ngalan binaw, miyow pir'eg urngin ban'en
ni bod rogon nike yog Jesus ngorow; miyow ngongliy e ggan ko blayal' riy ni ggan ko
Paluk'af.
17 Ma nap'an ni aw e lumor me yib Jesus ni yad fa ragag nge l'agruw i gachalpen. 18 Ma
nap'an ni yad bay u tebel ni yad be abich me ga'ar Jesus, "Ba'aray bbugithin ni nggog
ngomed, bay bigimed ni bayi yagnigeg, ni bigimed ni be un ngog ko abich."
19 Me ri taganan' pi gachalpen miyad tabab i fith ni tata'a bagayad ni be lungurad,
"Gathi gag e ga be yogneg fa?"
20 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Bigimed e re ragag nge l'agruw nir, ni en ni kug
lithagew e flowa romow ngalan e plet nta'reb rogon. 21 Ya en ni Fak e Girdi' e bayi yim'
ni bod rogon nike yog e babyor nib thothup murung'agen; machane kari gafgow e re
mo'on nem ni ir e bayi yagnag e en ni Fak e Girdi'! Ya fa'an mang e da ni gargelnag ma
kabfel'!"

Abich rok Somol ko blayal'
(Matthew 26:26-30; Luke 22:14-20; 1 Korinth 11:23-25)

22 Ma nap'an ni yad be abich me fek Jesus e flowa, me pining e magaer riy ngak Got,
me t'et'ar, me pi' ngak pi gachalpen me ga'ar, "Mfeked, ya ireray dowag."
23 Me fek ba kap, ma nap'an ni mu' i pining e magaer riy ngak Got me pi' ngorad, miyad
unum e n'en ni bay riy ni yad gubin. 24 Me ga'ar Jesus ngorad, "Ireray racha'eg ni bayi
map' nga but' ni fan ngak bo'or e girdi', ni ir e bayi micheg e m'ag u thilin Got nge girdi'.
25 Nggog ngomed ni gathi bay ku gu unum e re wayin ney bayay nge yan i mada' ko
chirofen ni bay gu unum e bin nib be'ech e wayin ko gin nsuwon Got."
26 Miyad yin' ba tang ni yad be pining e sorok ngak Got riy, nge mu' miyad yan ko
burey nu *Olive*.

Jesus ni weliy ni bayi mithag Peter ni manang Jesus
(Matthew 26:31-35; Luke 22:31-34; John 13:36-38)

27 Me ga'ar Jesus ngorad, "Gimed gubin ni bay mmilgad ngam paged gag, ya ke ga'ar
e babyor nib thothup, 'Bayi li' Got e en nma gafaliy e saf ngem', ma bayi wear fapi saf ni
urngin.' 28 Machane bay ni fasegeg ko yam' mu gu m'on romed nga Galile."
29 Me fulweg Peter ngak Jesus ni ga'ar, "Ra pagem e pi cha'ney ni yad gubin, mi gag e
ri dab gu pagem!"
30 Me ga'ar Jesus ngak Peter, "Mu tay fanamiyan ko re bugithin ney! Neap' ney
ndawori chochol e nimen nl'agruw yay, ma dalip yay ni bay mog nda mu nangeg."
31 Me fulweg Peter ni kari micheg ni be ga'ar, "Mus ni fa'anra nggu un ngom ko yam',
ma ri dab gog nda gu nangem!"
Ma urngin pi gachalpen Jesus nrogned ni aram rogon.

Jesus ni meybil u Gethsemane
(Matthew 26:36-46; Luke 22:39-46)

32 Marbad ngabangi binaw nike lunguy yu Gethsemane, me ga'ar Jesus ngak pi
gachalpen, "Mpired u roy nga but' nggu wan gu meybil." 33 Me fek Peter, nge James,
nge John ngar uned ngak. Ma aram me yib e taganan' nrib gel ngak Jesus, me thamiy
ni gowa kan chuchuy nga but', 34 me ga'ar ngorad, "Kari taganan'ug ni be chugur ni nge
li'eg! Mpired u roy ngu'um odgad."
35 Me yan bochu'uw nga orel, me yan i palpal nga but' me meybil ngak Got ni fa'an
gomanga rayag me siy ki gafgow ko re awa ni ba'aram ni ir e nge gafgow riy. 36 Me
meybil ni ga'ar, "Chitamag! Urngin ban'en mrayag rom. Mu chuweg e re kap ney rog.
Machane gathi tin nib m'agan'ug ngay e ngam rin', ya tin nib m'agan'um ngay e ngam
rin'."

37 Me sul ngak fa dalip i gachalpen me pir'egrad ni yad be mol, me ga'ar ngak Peter,
"Simon, mog, kam mol? Dabiyag ni ngam par ta'reb e awa ni ga be od?" 38 Me ga'ar
ngorad, "Um odgad ngu'um meybilgad ngak Got nge siy mpaged gimed ngak e pin'en
nma pingeg e girdi' nge denen. Ya lanin'uy e ba'adag, ma dowef e bme'waer."
39 Miki yan bayay nge meybil, ni ka fapi thin e be yog. 40 Miki sul bayay me pir'eg pi
gachalpen ni yad be mol, ya dakir yag ni ngar pired nib puf owcherad. Ma dakur nanged
e n'en ni ngrogned ngak.
41 Ma fa'ani sul e yay ni man e dalip ngay me ga'ar ngorad, "Mogned, kigimed be mol
ni gimed be toffan? Ke yag! Ya ke taw ko fare awa! Mu sapgad, en ni Fak e Girdi' e kan
pi' e chiney nga pa' e pi tadenen. 42 Mu sak'iygad, ngdarod. Mu sapgad, ba'aray fa'anem
ni nge yagnigeg!"

Jesus nni kol
(Matthew 26:47-56; Luke 22:47-53; John 18:3-12)

43 Ka be welthin, me taw Judas, ni ir reb fare ragag nge l'agruw i gachalpen, nike cheag
ba ulung i girdi' ngak ni kar feked e saydon nge gul, nike l'oegrad e pi tolang ko prist nge
pi tamchib ko Motochiyel, nge pi'in pi'ilal. 44 Ma aram e ke pi' e en ni yagnag Jesus e pow
ngak fa pi'in kar uned ngak ni ga'ar ngorad, "Re mo'on ni gu ra faray owchen e aram e
cha' ni gimed be finey. Mi gimed kol ngam feked."
45 Ma nap'an ni yigi taw Judas me yan ngak Jesus me ga'ar, "Tamchib!" Me faray Judas
owchen. 46 Miyad kol Jesus ni kar chichi'iyed pa'rad rok. 47 Ma bay bagayad fa pi'in yad
ba sak'iy u to'oben Jesus ni girengiy e saydon rok nge toy ngak e sib rok fare Prist ni
Th'abi Ga' nge luf yuwan tel. 48 Me ga'ar Jesus ngorad, "Mang ni kambad ni kam feked e
saydon nge gul ni ngam koledgag ni gowa gag be' ni kug th'ab e motochiyel? 49 Ke yo'or
e rran ni ug moy romed u lan e Tempel ni ug machib, ma da mu koled gag. Machane
thangri yib i m'ug nib riyul' e tin nike yog e babyor nib thothup."
50 Ma aram ma urngin fa pi'in gachalpen miyad pag ngar milgad.
51 Ma bay be' nib pagel nike chuw nga ba mad nib wechwech ni be un u dakenrad be
guy Jesus. Miyad guy rogon ni ngar koled, 52 me me luf fare mad nib wechwech u daken
nge n'ag, me mil ndariy e mad u daken.

Jesus nni fek ngalan e ulung
(Matthew 26:57-68; Luke 22:54-55, 63-71; John 18:13-14, 19-24)

53 Me ra feked Jesus i yan nga tafen fare Prist ni Th'abi Ga', ni aram e gin ni be mu'ulung
urngin e pi tolang ko prist ngay, nge pi'in pi'ilal, nge pi tamchib ko Motochiyel. 54 Me
un Peter u dakenrad nib mal'af rorad nge mada' ngalan e yoror ko naun rok fare Prist
ni Th'abi Ga'. Me yan i un ngak girdi'en e matanag ko par nga but' nga iror boch ko
nifiy. 55 Ma aram me gay e pi tolang ko prist nge urngin e girdi' u lan fare ulung e mich
rorad ni nge togopluw ngak Jesus, ni bochan e nge yag nli' ngem', machane de yag nra
pir'eged. 56 Ya bo'or e girdi' ni yad e ngar micheged Jesus nra t'ared e thin nga daken
Jesus, machane de ta'reb rogon e thin nrogned.
57 Me sak'iy boch e pumo'on ngalang ngrogned e re bugithin ni ba'aray nde riyul' nib
togopluw ngak Jesus ni lungurad, 58 "Gu rung'aged rok Jesus ni ga'ar, 'Bay gu buthug e
re Tempel ney ni ngongliy e girdi', ma dalip e rran nga tomuren mu gu toy reb ni gathi
girdi' e toy.' " 59 Me mus ngorad nde ta'reb rogon e thin nrogned.
60 Me sak'iy fare Prist ni Th'abi Ga' u p'eowcherad ni yad gubin me fith ngak Jesus ni
ga'ar, "Bay e fulweg rom ko fapi thin ni karogned nib togopluw ngom?"
61 Machane me par Jesus nike th'ab gulungan nde yog ta'ab bugithin. Miki fith fare
Prist ni Th'abi Ga' Jesus bayay ni ga'ar, "Mog, i gur fare Messiah ni Fak e en ni yibe tayfan
ni aram Got?"

62 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "I gag; ma gimed gubin ni bay mu guyed e en ni Fak e Girdi'
nike par nga but' u ba' ni mat'aw rok fa'anem ni Gubin ma Rayag Rok ni be yib u lanelang
i yib nga but' ni yow e manileng!"
63 Me guchthuy fare Prist ni Th'abi Ga' e mad rok, me ga'ar, "Dakuriy fan ni ngki yib
boch e girdi' ngar pi'ed e mich rorad! 64 Kam rung'aged ko thin nike yog nib kireb, ya be
n'ag fan Got. Ere uw rogon ni gimed be finey?"
Mi yigo'o ra towalgad nib togopluw ngak ni be lungurad, "Ba kireb e rok, ere ngan li'
ngem'."
65 Me tabab boch i yad i thuw nga daken Jesus, miyad m'ag owchen ngu'ur batniged
ma be lungurad ngak, "Mog ko mini' e ke bat nigem!" Me fek e pi matnag Jesus ngu'ur
bat niged.

Peter ni mithag ni manang Jesus
(Matthew 26:69-75; Luke 22:56-62; John 18:15-18, 25-27)

66 Ka bay Peter u wuru' e naun u lan e yoror me yib bagayad fapi ppin ni tapigpig ko
fare Prist ni Th'abi Ga'. 67 Ma fa'ani guy ni be ror Peter me fal'eg i yaliy, me ga'ar ngak
Peter, "Ku errogon gur ni um un ngak Jesus nu Nazareth."
68 Me fulweg ni ga'ar, "Danga', da gu nang, da gu nang fan e n'en ni ga be yog." Me yan
Peter nga langan e garog. Ka chingiyal' nem me chochol e nimen.†
69 Me guy fare pin ni tapigpig Peter u rom miki ga'ar bayay ngak e pi'in yad ba sak'iy
u to'oben, "Cha'nem e ri bagayad fa picha'!" 70 Miki ga'ar Peter bayay, "Danga'."
Ma de n'uw nap'an me ga'ar fapi girdi' ni yad be sasak'iy ngak Peter bayay, "Dabiyag
ni nge lungum e gathi gur bagayad, ya ku errogon gur ni ga be' u Galile."
71 Me ri micheg Peter ni ga'ar, "I Got e nge gechig nigeg ni fa'anra dagur weliy e tin
riyul'! Ya da gu nang e cha' ni be'er ni gimed be yog murung'agen!"
72 Ma kachingiyal' nem me chochol ba nimen, ni aram e yay ni gaman e l'agruw yay
ngay, me yib ngan' Peter e n'en ni yog Jesus ngak ni ga'ar, "Ra dawori chochol e nimen
ni nga l'agruw yay, ma dalip yay ni bay mog nda mu nangeg." Ma aram e dakiyag ni nge
k'adan', me yor.

15

Jesus nni fek nga p'eowchen Pilate
(Matthew 27:1-2, 11-14; Luke 23:1-5; John 18:28-38)

1 Ma nap'an ni yigi kadbul me mu'ulung nib gur e pi tolang ko prist nge pi'in pi'ilal,
nge pi tamchib ko Motochiyel nge urngin girdi'en e mu'ulung ngar puruy'gad. Miyad
yin' e chen ngak Jesus ngar feked i yan ngar pi'ed ngak Pilate. 2 Me fith Pilate Jesus ni
ga'ar, "Mog, i gur fare pilung rok piyu Israel fa danga'?"
Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Er rogon ni kamog."
3 Ma aram e bo'or ban'en nib kireb ni i yog e pi tolang ko prist nike rin' Jesus, 4 miki
fith Pilate Jesus bayay ni ga'ar ngak, "Mog, dab mpi' e fulweg rom ko pi thin nem ni
karogned? A mu guy urngin e pin'en ni karogned nib togopluw ngom!"
5 Miki par Jesus nde fulweg ta'ab bug fapi thin, me par Pilate nike balyangan'.

Jesus nturguy ni ngan li' ngem'
(Matthew 27:15-26; Luke 23:13-25; John 18:39—19:16)

6 Gubin yay ni yira madnomnag e re madnom nem ni Paluk'af mma pag Pilate ta'reb
e kalbus ni en ni bo'or e girdi' ni yad be wenignag. 7 Mu fithik' e pi'in kalbus ni pi'in nra
thanged e pogofan ko girdi' u fithik' e cham ni tay baraba' e girdi' ni yad be togopluw
ko am e immoy be' nib mo'on riy, ni Barabbas fithingan. 8 Me mu'ulung e girdi' ni bo'or
ngar weniggad ngak Pilate ni nge rin' e n'en nma rin' ni fan ngorad ko ngiyal'nem, 9 me

† **14:68** Boch e babyor e dariy riy e Ka chingiyal' nem me chochol e nimen.

fithrad Pilate ni ga'ar, "Mogned, gimed ba'adag ni nggu pag e en ni pilung rok piyu Israel?" 10 Ya kari nang Pilate nike pi' e pi tolang ko prist Jesus ngak ni bochan e ke awan'rad ngak Jesus.
11 Me nonnon e pi tolang ko prist ngak fapi girdi' ni yo'or ni ngar weniggad ngak Pilate nge mang Barabbas e ni pag. 12 Me ere ki ga'ar Pilate ngak fapi girdi' ni aram urngirad bayay, "Ere mang e nggu rin' ngak fa'anem ni kamogned ni ir e pilung rok piyu Israel?"
13 Miyad fulweg ngak u fithik' e tolul ni be lungurad, "Mu richibiy ko kuruth!"
14 Me fithrad Pilate ni ga'ar, "Ma mang oloboch e ke ngongliy nrib kireb?"
Fini aram e ra tolulgad ni kari ga' lamrad ni be lungurad, "Mu richibiy ko kuruth!"
15 Me ere tafinaynag Pilate ni nge yan nga laniyan' fapi girdi' ni yo'or, me pag Barabbas. Ma aram me yog ni ngan toy Jesus, nge mu' me pi' ni ngan richibiy ko kuruth.

Salthaw ni ur moninggad ngak Jesus
(Matthew 27:27-31; John 19:2-3)

16 Me fek e salthaw Jesus i yan ngalan e yoror ko en ni pilung ko am, miyad kunuy e ba' rorad e salthaw nga ta'bang. 17 Miyad yin' e mad nga daken Jesus nib ra'en purple, miyad fek yu pa' i ban'en ni bay rachangalen ngar te'eliyawniged ngay. 18 Miyad tabab ko siro' ngak ni bod ni yima siro' ko pilung ni be lungurad, "Nge n'uw nap'an ni par e pilung rok piyu Israel!" 19 Me ere ur toyed e rouy nga lolugen, ma yad be thuw nga daken, ma yad be ragbug u p'eowchen ngu'ur siro'gad ngak. 20 Ma fa'anra mu'gad i moningnag miyad luf fare mad nib n'uw u daken nib ra'en purple, miyad yin' e mad rok nga daken. Miyad fek i yan ni ngranod rrichibiyed ko kuruth.

Jesus nrichibiy ko kuruth
(Matthew 27:32-44; Luke 23:26-43; John 19:17-27)

21 Ma nap'an ni yad be yan miyad mada'nag be' nib mo'on u kanawo' ni Simon fithingan, ni be yib ngalan binaw ni yib u milay', miyad gelnag e thin ngak nge fek e kuruth rok Jesus. (Cha'nem e Simon nu Cyrene, ni chitamngin Alexander nge Rufus.)
22 Miyad fek Jesus i yib ngabangi n'en ni kanog yu Golgotha ngay, ni fan e re bugithin nem e fa gi n'en ni "Tagil' e Lo'." 23 Miyad guy rogon ni nge unum e wayin ni kan athkuy ko flay ni kanog e myrrh ngay, machane de unum Jesus. 24 Ma aram miyad richibiy ko fare kuruth miyad f'oth e mad rok rorad, ni yad be girngiy e pow ni nge duwgiliy e bin nge fanay bagayad. 25 Ke mereb e kolok ni kadbul miyad richibiy ko kuruth. 26 Ma n'en nni yoloy nga daken e kuruth rok ni kanog ni ir e ba togopluw ngak e ga'ar, "Pilung rok piyu Israel." 27 Mu ku yad richibiy l'agruw i moro'ro' ntacham nga l'agruw i kuruth, ni bagayow nga ba' ni mat'aw rok Jesus, ma bagayow nga ba' ni gilay' rok. 28 *
29 Ma pi'in yad be yib ngu'u ranod ko gin'em e ur chichingeged lolugrad mu urogned e thin nib kireb ngak Jesus ni be lungurad, "Aha, i gur faram e mfiney ni ngam buthug e Tempel ngam toy u lan dalip e rran nge m'ay! 30 Ere mu luw ko re kuruth nir nga but' nge siy ku mum'!"
31 Ma ku aram rogon e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel ni ur moning niged Jesus u fithik'rad ni be lungurad rorad, "Ke ayuweg e pogofan rok boch e girdi', me ir e dabiyag ni nge ayuweg e birok' e pogofan! 32 Mmarow ngad guyed fare Messiah ni ir e pilung nu Israel ni nge luw u kuruth nga but' e chiney, me michan'dad ngak!"
Ma ku errogon fa gali cha' nni chagiyrow ngak Jesus ngan kuruthnagrow ni rognew e thin nib kireb ngak Jesus.

Jesus ni aw e fan rok
(Matthew 27:45-56; Luke 23:44-49; John 19:28-30)

* **15:28** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 28: Ma aram me yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog e babyor nib thothup ni ga'ar, "Min uneg ko pi'in kireb ni kar th'abed e motochiyel." (mu guy e Luk 22:37).

33 Ma nap'an ni misiw' me neap' u daken fare nam ni polo', me par ni aram rogon
ndalip e awa. 34 Ma nap'an ni dalip e kolok me non Jesus nri ba ga' laman ni be ga'ar,
"Eloi, Eloi, lema sabachthani?" ni fan e pi thin ney e be ga'ar, "Got rog, Got rog, mangfan
ni kam n'igeg?"
35 Ma boch fapi girdi' ni yad bay u rom e rrung'aged laman me lungurad, "Mu telmed,
ya be pining Elijah!" 36 Me mil bagayad nge yan i lthag bangi worrum ko wayin nib
sobut' puluwon, me tay nga taban ba ley i rouy nge yan i tay nga dap'i l'ugun Jesus me
ga'ar, "Mu son gad! Ngad guyed ko ra yib Elijah ni nge fek u kuruth nga but' fa danga'!"
37 Me non Jesus ni ba ga' laman, me aw e fan rok.
38 Ma fa gi mad ni kan tining ngalang u Tempel e mogchoth u lang nga but' nge par
nike ruw yang. 39 Ma en ni pilungen e salthaw nib sak'iy u but' u m'on ko re kuruth nem
e guy rogon ni non Jesus ni ba ga' laman nge mu' me aw e fan rok,† me ga'ar, "Re mo'on
ney e riyul' ni Fak Got ir!"
40 Ma ku errogon bogi ppin ni ur moyed u rom ni yad be changar u orel ngaram, ni bay
Salome nge Maria Magdalene, nge Maria ni chitiningin e bin bitir e James, nge Joses u
fithik'rad, 41 ni pi'in nnap'an ni immoy Jesus u Galile ma ur uned ngak ngu'ur ayuweged.
Ma ku bo'or yugu boch e ppin ni ur moyed ko gin'em, nra uned ngak Jesus ngarbad nga
Jerusalem.

Jesus nni yan nchibgiliy
(Matthew 27:57-61; Luke 23:50-56; John 19:38-42)

42 Ke chugur ni nge gonowrug me taw Josef nu Arimathea, 43 ni ir reb e girdi' u lan e
mu'ulung ni yima tayfan, ni ku be sonnag e ngiyal' ni bayi taw e gagiyeg rok Got ni bay
yib. Ma chirofen nem e eram e rofen ni dumm'adil (ni aram e rofen ni bay ngam'on ko
Sabbath); me athamgil Josef nge yan i ning downgin Jesus ngak Pilate. 44 Me gin Pilate
ngay nike aw e fan rok Jesus. Me pining fa en ni pilungen e salthaw nge fith ngak ko ke
aw e fan rok Jesus fa dawor. 45 Ma nap'an ni nang rok fare pilungen e salthaw nike aw
e fan rok Jesus, me yog ngak Josef nrayag ni nge yan Josef i fek downgin Jesus. 46 Me
ere chuw'iy Josef bangi mad nib wechwech, me yan i pilig downgin Jesus u kuruth, me
bichibichiy fa gi mad ngak me yan i tay ngalan e low ni kan ker nga fithik' e war u taban
e rech me lulubiy baraba' i Malang ni ba ga' nge ning nga langan fare low ko yam'. 47 I
Maria Magdalene nge Maria ni chitiningin Joses e ra guyew e gin nni yan ntay downgin
Jesus ngay.

16

I Jesus ni fos ko yam'
(Matthew 28:1-8; Luke 24:1-12; John 20:1-10)

1 Ma nap'an ni m'ay e Sabbath me chuw'iy Maria Magdalene nge Salome, nge Maria
ni chitiningin James e florida, ni ngranod ra liyfed nga downgin Jesus. 2 Kakadbul ni
kakadbul ko chirofen ni madnom ni ka fini m'ug e yal' mranod ko fare low ko yam'. 3 Ma
nap'an ni yad be yan miyad fithrad ni be lungurad, "Mini' e ra ayuwegdad nge lulubiy
fare gaf i malang nge chuw u langan e low ko yam'?" 4 (Ya barba' i malang nib ga'.) Ma
fa'anra puged owcherad, miyad guy fare raba' i malang ni kan lulubiy ke chuw u langan
fa low. 5 Ma nap'an nra chuwgad ngalan fare low ko yam' miyad guy be' ni kab pagel,
nike par nga but' u ba' ni mat'aw rorad nike yin' ba mad nib n'uw nib wechwech; miyad
gin ngak, me yib e tamdag ngorad.
6 Me ga'ar ngorad, "Dab mu tamdaggad. Kambad ni ngam guyed Jesus nu Nazareth, ni
fa'anem nrichibiy ko kuruth. Machane daki moy u roy; ya ke fos ko yam'! A mu guyed,
ba'aray e gin nra ted ngay. 7 Ere mmarod e chiney nga mogned ngak pi gachalpen nge

† **15:39** me aw e fan rok; boch e babyor e bay riy ni non ni ba ga' laman nge mu' me yim'.

Peter ni bayi m'on Jesus romed nga Galile; ma bay mu guyed u rom, ni bod rogon ni yog ngomed."
8 Mranod nga wean miyad mil ngar chuwgad ko fare low ko yam', ni yad be da'da', ya kari gel e tamdag ngorad. Ma dar weliyed ngak be', ya kar tamdaggad.

GIN KAKROM I TUNGUN E RE GASPAL NEY*

Jesus ni m'ug ngak Maria Magdalene
(Matthew 28:9-10; John 20:11-18)

[9 Nap'an ni fos Jesus ko yam' nri kakadbul ko bin som'on e rran ko wik ni aram e madnom, me m'ug ni som'on ngak Maria Magdalene, ni aram e cha' ni tuluf Jesus medlip i mo'onyan' ngar chuwgad rok. 10 Me yan Maria Magdalene nge yog ngak e pi'in ur cheaggad ngak Jesus ni ka yad be par nri kab kireban'rad ma yad be yor. 11 Ma nap'an nrung'aged rok nike fos Jesus ma ke guy, ma de riyul' u wun'rad e tin nike yog.

Jesus ni m'ug ngak l'agruw ni' ni gachalpen
(Luke 24:13-35)

12 Me tomuren e yaney me m'ug Jesus ngak l'agruw i yad ko ngiyal' ni yow be yan nga arow nike thil ya'an. 13 Miyow sul nga rognew ko pi'in yad, ma de riyul' u wun'rad e tin karognew.

Jesus ni m'ug ngak fa ragag nge ta'reb i gachalpen
(Matthew 28:16-20; Luke 24:36-49; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

14 Me tomur riy me m'ug Jesus ngak fa ragag nge ta'reb i gachalpen ko ngiyal' ni yad be abich; me puwan' ngorad ni bochan e de pagan'rad ko thin ni yog, nge bochan e kayigi gel e gelan' rorad nde riyul' u wun'rad e tin ni yog e pi'in nra guyed Jesus nike fos. 15 Me ga'ar ngorad, "Mmarod nga gubin yang u fayleng, ngam machib niged e Thin Ni Bfel' ngak urngin e girdi'. 16 En nra michan' ngay min tawfenag e ke thap ngak Got; ma en ni dabi michan' ngay e kan turguy e gechig rok. 17 Ma pi pow ni ba'aray e bayi un ngak e pi'in kug mich u wun'rad, bay yag ni ngar tulufed e pi mo'onyan' u daken fithingag; ma bay yag ni ngar nonod nthin nu bang; 18 ma fa'an yad ra kol e porchoyog nga pa'rad, fa ra unumed ban'en ni bay e yub riy, ma dab ra m'ad ngay; ma yad ra tay pa'rad nga daken e pi'in nib m'ar, me m'ay e m'ar rorad."

Jesus nni fek nga tharmiy
(Luke 24:50-53; Acts 1:9-11)

19 Ma aram e fa'ani mu' Somol Jesus ko numon ngak pi gachalpen min fek ngalang nga tharmiy, nge yan i par nga but' nga ba' ni mat'aw rok Got. 20 Ma aram me yan fa pi'in gachalpen Jesus ngar machibgad u gubin yang, me un Somol ngorad ko maruwel, nike pi' gelngirad yad be ngongliy e maang'ang, ni aram e mich riy nike pi' ni thin rok ni yad be machibnag e ba riyul'.]

KU BAYANG E GIN KAKROM I TUNGUN†

[(9) Me yan fapi ppin ngak Peter nge pi tafager rok ngar weliyed ngorad. (10) Ma tomren e biney, e maruwel Jesus ngak pi gachalpen ngar wereged e thin rok Got nib thothup ma dabim'ay bi'id, nra wereged u lan e ngek nge mada' ngalan e ngal, ni fare thin ni murung'agen e n'en nra rin' min thap ko yafos ndariy n'umngin nap'an.]

---

* **16:8** Boch e babyor nge tin e babyor nni thilyeg e thin riy nga reb e thin e dariy e giney riy ni tomur ko Gaspal (verse 9–20). † **16:20** Boch e babyor nge tin e babyor nni thilyeg e thin riy nga reb e thin e bay e re tungun ney riy nib ngoch ko Gaspal ni ka ni puthuy ko gin ba'aray nib n'uw e tungun (verse 9–20).

GOSPEL ROK
LUKE

Fare Gospel rok Luke e be dag ni Jesus e en nike micheg Got ni bayi pi' ni nge mang Tabiyul rok piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel. Luke e ke yoloy ni Kan ni Thothup e gagiyegnag Jesus ni nge weliy e Thin Ni Bfel' ngak e pi'in gafgow. Miki yoloy bo'or ban'en ni murung'agen Jesus ni i ayuweg e girdi' u fithik' urngin mit e gafgow rorad. Rib gagiyel murung'agen e felfelan' ni bay ko tin som'on e guruy ko Gospel rok Luke ni bochan Jesus ni pi' Got nge yib nga fayleng, ma ku bay murung'agen e felfelan' ni tay pi gachalpen Jesus ko ngiyal' nni fek nga tharmiy, ni bay ko tin tomur e guruy. I Luke e yoloy ko re Gospel ney murung'agen rogon ni i ilal e michan' rok e girdi' ngak Jesus nge rogon ni yad be wereg fare Thin Ni Bfel' nga tomuren nni fek Jesus nga tharmiy, miki yoloy Luke e pi thin ney ko babyor ni Acts.

Pire' ban'en ni bay ko Gospel rok Luke ni go' Luke e yoloy, ni aram murung'agen e tang ko engel, nge pi tagafaliy e saf nranod ra guyed Jesus ni ka fin ni gargeleg, nge murung'agen Jesus ni kab pagel me yan nga Tempel, nge fanathin ni murung'agen be' u Samaria, nge murung'agen ba pagel ni yan ngabang. Luke e be dag ngodad ko re Gospel ney nri ba ga' fan e meybil, nge Kan ni Thothup, ma ku be dag ngodad rogon ni i pigpig boch e ppin ngak Jesus, nge rogon nma n'ag Got fan e denen.

Tin ni bay riy

Tabolngin e Gospel 1:1–4
Gargel ntay ngak John nma tawfe nge ngak Jesus nge rogorow ko ngiyal' ni ka yow bbitir 1:5—2:52
Machib nge tawfe ni i tay John nma tawfe 3:1–20
Tawfe ntay ngak Jesus nge mo'onyan' ni i guy rogon ni nge denen Jesus 3:21—4:13
Jesus ni be machib ma be ayuweg e girdi' nu Galile 4:14—9:50
U Galile nga Jerusalem 9:51—19:27
Bin tomur e wik ni immoy Jesus u Jerusalem nge ta pi binaw nib chugur ngay 19:28—23:56
Fos ko yam' ni tay Jesus, nge rogon ni i m'ug u fithik' girdi'en, nge rogon nni fek nga tharmiy 24:1–53

Tin ni m'on e thin

1 Theofilus:
Bo'or e girdi' ni kar athamgiliyed ni ngar yoloyed murung'agen e pin'en nike yib i m'ug u fithik'dad. 2 Kar yoloyed e n'en ni kanog ngodad ni fa'ani yog e pi'in nra guyed e pin'ey ko som'on miyad weliy murung'agen. 3 Theofilus, bochan e kug fal'eg i gay murung'agen e pin'ey ni gubin aram ko tabolngin riy, me ere kug finey ni bfel' ni nggu yoloy murung'agen nib yaram nggu pi' ngom. 4 Kug rin' ni aray rogon ni fan e ngam nang e tin riyul' ni ir e nge pagan'um ngay u murung'agen fa pin'en ni kan fil ngom.

I John nma tawfe nnib nog ni bay ni gargeleg

5 Ngiyal' i n'en ni ba'aram ni Herod e pilung u Judea,* e immoy ba prist ni Zakariah fithingan, ni ir reb e tirok' Abiah e prist. Ma fithingan e bpin rok e Elisabeth, ni ku ir be' ni yib u ba tabinaw ni ba'aram nma yib e prist riy. 6 Ni yow l'agruw ma ur pirew ni bfel' e ngongol rorow u p'eowchen Got, ma yow be fol ko tin keyog Somol nge pi motochiyel. 7 Ma dariy fakrow ya dabkiyag ni nge diyen Elisabeth, me ir nge Zakariah e yow l'agruw ni kar pilibthirgow.

* **1:5** JUDEA: Re thin ney e be yip' fan ga'ngin yu Palestine.

8 Me yan i reb e rran ni be ngongliy Zakariah e maruwel rok u p'eowchen Got nrogon
e prist, nike taw ko birok' e rran ni nge maruwel, 9 nrogon yalen ni be fol e pi prist riy
ni nochi ban'en ni bay e pow riy e nin' nga but' me m'ug riy ni Zakariah e ngi i urfiy
bogi n'en ni bfel' bon u daken e altar. Ma aram me yan ngalan fare Tempel rok Somol,
10 ma ke par e girdi' ni bo'or u wean ni yad be meybil ngak Got ko re awa nem ni yibe
urfiy fa pin'em ni bfel' bon u daken e altar. 11 Me m'ug ba engel rok Somol ngak, nike
sak'iy nga ba' ni mat'aw ko fare altar ni ir e kan urfiy fa pin'em ni bfel' bon u daken.
12 Ma fa'ani changar Zakariah me guy me gin nike tamdag. 13 Me ga'ar fare engel ngak,
"Zakariah, dab mu tamdag! Ya ke rung'ag Got e meybil rom; ya bpin rom ni Elisabeth
e bayi gargelnag ba pagel ni fakam. Ma ngam tunguy fithingan ni John. 14 Ri bay mu
felfelan', ma ku errogon bo'or e girdi' ko ngiyal' ni yira gargeleg riy! 15 Ya bayi mang be'
ni ba ga' fan u p'eowchen Somol. Ma thangri dabi unum e wayin ara rrum. Ma bay ni
gargeleg ma ba sug ko fare Kan Nthothup. 16 Ya bayi fulweg bo'or e girdi' nu Israel ngak
Somol ni Got rorad. 17 Ma bayi yan ni ir e mol'og rok Got, nib gel ma ba gel gelngin e
thin rok ni bod Elijah ni profet. Ma bayi fulweg e matam nge bitir nga ta'bang; ma bayi
fulweg e girdi' ndakurir folgad nga kanawo'en e leam nma tay e pi'in nib mat'aw; ma
bayi ngongliy rogon girdi'en Somol ngar pired ni yad be sonnag Somol."
18 Me ga'ar Zakariah ngak fare engel, "Ra di'in mu gu nang ni bayi yodor? Ya kug
pilibthir ma ku errogon e bpin rog nike pilibthir."
19 Me fulweg fare engel ngak ni ga'ar, "I gag Gabriel, gu ma par u p'eowchen Got, ni ir
e ke l'oegeg ni nggu non ngom ni nggu weliy e re bugithin ni bfel' ney ngom. 20 Machane
dawori pagan'um ko re bugithin ney ni kug fek i yib ngom, ni bayi taw nga nap'an me
yib i m'ug nib riyul'. Ere bay mu par ndabkiyag ni mu'un ko numon ni bochan e de
pagan'um ko tin kugog; bay mu par ndabkiyag ni mu'un ko numon nge yan i mada' ko
chirofen ni bay yib i m'ug nib riyul' e tin kugog ngom."
21 Fa'ani be non Zakariah nge fare engel ma be sonnag e girdi' Zakariah, ni yad be
fithrad u wun'rad ko mangfan ni kayigi n'uw nap'an nike par u lan e Tempel. 22 Ma
fa'ani yib nga wean ma dabkiyag nra non ngorad, ma aram mar nanged ni kan piliyeg
e changar rok ke guy ban'en u lan e Tempel. Me fanathin ngorad u pa' ya dabkiyag ni
nge yog ta'ab bugithin.
23 Ma fa'ani mu' e rran rok Zakariah ni nge maruwel u Tempel, me sul nga tafen. 24 Ma
de n'uw nap'an me diyen Elisabeth ni bpin rok, mi yigi i par u tafen ni lal e pul. 25 Mi i
yog ni be ga'ar, "Rib gol Somol ngog, ya tamra' ni ug gafgow riy e ke chuweg!"

I Jesus nnib nog ni bay ni gargeleg

26 Ma nga nel' e pul Elisabeth ko diyen me l'oeg Got fare engel i Gabriel nga bbinaw
ni bay u lan yu Galile, ni Nazareth fithingan. 27 Ni bay bbugithin ni nge yog ngak be' ni
bpin ni kanog ni ngar mabgolgow be' nib mo'on ni Josef fithingan, ni ir reb i owchen
David ni pilung, ni Maria fithingan e re pin nem. 28 Me yib fare engel i ga'ar ngak, "Nge
yib e gapas ngom! I Somol e bay rom, ma ke fal'eg wa'atham ni ba ga'!"
29 Me ri gin Maria ko thin ni keb i yog fare engel ngak, mi i tafinaynag fan fapi thin
ni keyog fare engel. 30 Me ga'ar fare engel ngak, "Maria, dab mu tamdag, ya Got e kari
tow'ath nigem. 31 Bay mu diyen ngam gargelnag bochi pagel, ma ngam tunguy fithingan
ni Jesus. 32 Ma bayi mang be' nib tolang ma bay nog ni ir Fak Got ni Th'abi Tolang. Mi
Somol ni ir Got e bayi pilungnag; ni bod rogon David ni ir e ga' rok, 33 ma bayi mang
pilung rok e pi'in owchen Jakob ndariy n'umngin nap'an; ma gagiyeg ni nge tay e dariy
n'umngin nap'an ma dabi math bi'id!"
34 Me ga'ar Maria ngak fare engel, "Dawor gu nang e pumo'on. Ere ra di'in me yodor?"
35 Me fulweg fare engel ngak ni ga'ar, "Fare Kan Nthothup e bayyib ngom, me yib i
par gelngin Got ngom. Ireray fan nre tir nem nib thothup e bay ni pining ni Fak Got.

36 Mu tafinaynag Elisabeth ni be' rom. Kanog ndabkiyag ni nge fakay e bitir: machane
chiney e nga nel' e pul ir ko diyen, ni yugu aram rogon nike pilibthir. 37 Ya dariy ban'en
ndabiyag rok Got."
38 Me ga'ar Maria, "I gag e tapigpig rok Somol; nggu yodor ni bod ni kamog." Ma aram
me chuw fare engel rok nge yan.

I Maria ni yan i guy Elisabeth

39 Me yan in e rran nga tomuren me fal'eg Maria rogon nge yan nib gurgur ngabangi
n'en ni yigo'o burey, nga bbinaw ni bay u lan yu Judea. 40 Me yan ngalan e naun rok
Zakariah ni nge guy Elisabeth. 41 Ma fa'ani rung'ag Elisabeth laman Maria ni be non,
me mithmith fare tir u yin. Me sugnag fare Kan Nthothup Elisabeth, 42 me non ni ba ga'
laman ni ga'ar, "I gur e ke fal'eg Got wa'atham u fithik' e bpin! Ma ke fal'eg Got wa'athan e
re tir ni bay mu gargelnag! 43 I gag e mang nike yib chitiningin e Somol rog ni nge guyeg?
44 Ya yugu nap'an ni gu rung'ag lamam me mithmith e re tir ney u yinag nike felfelan'.
45 I pagan'um ngak Somol ko tin ni yog ni bay rin' ngom, aram fan ni kari mfelan'!"

Tang ku Maria ni be yog e sorok ngak Got

46 Me ga'ar Maria:
"Kari gog e sorok ngak Somol u lanin'ug;
47 ke felan'ug ni bochan Got ni Tabiyul rog.
48 Ya ke leam nigeg, i gag e re tapigpig rok ni gub sobut'!
Ma chiney i yan ngaram e bay i yog e girdi' ko urngin e mfen nike fal'eg Got wa'athag,
49 ni bochan e pin'en ni yira ngat ngay nike rin' Got ngog, ni Got nib Th'abi Gel
Gelngin.
Ma fithingan e ba thothup;
50 ma runguy urngin e pi'in bay madgun u wun'rad
u reb e mfen nga reb.
51 Ya pa' nib gel e ke k'iyag
ke wereg e girdi' ni yad be ufanthin u lanin'rad ko tin ni kem'ay i leamnag rorad ni
ngar ngongliyed.
52 Pi pilung ni ba ga' lungurad e ke chuwegrad u tagil'rad,
ma ke tolangnag e pi'in nib sobut'.
53 Ke pi' e tin ni bfel' ban'en ngak e pi'in yad be yim' ko bilig,
ma ke pag e pi'in pire' ban'en rorad karanod ndariy ban'en u pa'rad.
54 Ma tin ni yog ngak pi chitamangidad ni bay rin' e ke rin';
ke yib i ayuweg e tapigpig rok i Israel,
55 ma de pag talin ni nge runguy Abraham
nge urngin e pi'in owchen Abraham ndariy n'umngin nap'an!"
56 Me par Maria rok Elisabeth ni gonap'an e dalip e pul, me sul nga tabinaw rok.

John nma tawfe nni gargelnag

57 Me yan i taw nga nap'an Elisabeth ni nge gargel, me gargel ma bochi pagel. 58 Ma
girdi' nib chuchugur taferad ngak nge girdi' rok e rrung'aged rogon feni fel' e ngongol
rok Somol ngak, ma aram ma yad gubin nra uned ngak ko felfelan'.
59 Ma gonap'an e nga reb e wik yangren fare tir marbad ya nga ni maad'ad ngak fare
tir; ma kar fineyed ni ngar tunguyed ngachalen e chitamngin ngak ni Zakariah. 60 Me
ga'ar e chitiningin, "Danga'! Ya ngan tunguy fithingan ni John."
61 Miyad yog ngak ni lungurad, "Ma dariy be' rom ni errogon ngachalen!" 62 Ma aram
miyad non u pa'rad ngak e chitamngin fare tir ko bin ngan e ngachal e ba'adag ni ngan
tunguy ngak fare tir.

63 Me ning Zakariah e babyor ni ngan pi' ngak, me yoloy nga daken e babyor ni ga'ar,
"I John e ngan tunguy ngak." Ma yad gubin nra gin gad ko ren'em! 64 Ka chingiyal'
nem me yag ni nge non Zakariah bayay, ma aram me tabab i pining e sorok ngak Got.
65 Ma urngin fapi cha' nib chuchugur taferad ngak e yib e tamdag ngorad me wear
murung'agen e pin'ey ngak urngin e girdi' ni yad be par u daken e burey i yan ko nug
nu Judea. 66 Ma urngin e girdi' ni rung'ag e ra tafinay niged miyad fith ni lungurad, "Ra
ilal e re tir ney ma be' ni bu uw rogon?" Ya kari m'ug ni bay gelngin Somol rok.

Yiiy rok Zakariah

67 Zakariah ni chitamngin fare tir e yib fare Kan Nthothup i suguy nge yi'iynag e pi
thin ni ba'aray ni ga'ar:
68 "Ngad pininged e sorok ngak Somol, ni ir fare Got rok yu Israel!
Ya ke yib ni nge ayuweg e girdi' rok nge biyuliyrad.
69 Ya ke pi' be' ke yib nib gel gelngin nrayag rok ni nge thapegdad ngak Got,
ni be' ni ir reb i owchen David ni tapigpig rok.
70 Ba'aray e n'en ni yog kakrom u l'ugun e pi profet rok nib thothup:
71 I yog ni bayi chuwegdad u pa' e pi to'ogor rodad,
ngu gelngin e pi'in nib fananikaydad.
72 Me yog ni bayi runguy e pi chitamangidad,
ya kabay u wan' e m'ag rok nib thothup.
73-74 Ya rib yul'yul' ko thin ni yog ngak e chitamangidad i Abraham,
me micheg ni bayi chuwegdad u pa' e pi to'ogor rodad,
me ta'dad ngu'ud pigpiggad ngak ndariy e tamdag rodad,
75 ma gadad be par ni gadad ba thothup ma gadad bmat'aw u p'eowchen,
ni urngin e rran u nap'an e yafos rodad.
76 I gur, fakag, e bay nognem ni gur ba profet rok Got, ni Got ni Th'abi Tolang.
Bay mm'on rok Somol
ngam ngongliy e kanawo' rok,
77 ngamog ngak e girdi' rok ni bayi thapegrad Got ngak,
ni bochan e bayi n'ag fan e denen rorad.
78 Ya Got rodad e ri ba wurengan' ma ba smunguy,
ma rogon ni bayi muruwliy ngad thapgad ngak e bod e woch ni puf ram'en nga
dakendad,
79 ni bayi gal ram'en u tharmiy nga daken urngin e pi'in yad be par ko tagalul' nib
lumor ni lumoren e yam',
me pow'iy rifrifen aydad iyan nga daken wo'en e gapas."
80 Mi i ilal fare tir ma be ga' e gonop rok i yan; mi i par u daken e ted nge yan i mada'
ko rofen ni nge yib i m'ug nga fithik' e girdi' nu Israel.

2

Jesus nni gargelnag
(Matthew 1:18-25)

1 Re ngiyal' i n'em e wereg Augustus ni *Emperor* ni ga' nu Roma e thin ni nge urngin e
girdi' ni bay u tan pa' e ngar ted fithingrad nga babyor ni fan e ngan nang urngin e girdi'
rok. 2 Som'on ko re matha'eg girdi' ney, e aram Kirinius e am nu Syria. 3 Ma urngin e
girdi' nra be' me sul ko binaw rok ngan tay fithingan riy nga babyor.
4 Me chuw Josef ko binaw nu Nazareth ni bay u lan yu Galile nge yan nga Judea nga
bbinaw ni bay riy ni yu Bethlehem fithingan, ni ir e ni gargeleg David ni pilung riy. Ere
sul Josef ngaram ni bochan e ir reb i owchen David. 5 I sul ngaram ni ngan tay fithingrow
Maria nga babyor, ni cha'nem i Maria e kanog ngak Josef ni yow ra mabgol. Ma re ngiyal'

i n'em ma aram e ke diyen Maria, 6 ma nap'an ni ka yow bay u lan yu Bethlehem, me
taw nga nap'an ni nge gargelnag fak. 7 Me gargelnag e bin som'on i fak ni pumo'on, me
bachiy e mad ngak nge tay ngalan ba dabiy ko gamanman — ya dariy e gin ni yad ra par
riy u tafen e milekag.

Fapi engel nge pi'in nma gafaliy e gamanman

8 Ma immoy bogi girdi' ni yad ma gafaliy e gamanman ko re gi nam nem nra pired
u daken e ted nneap', ngu'ur matnagiyed e gamanman rorad. 9 Me m'ug ba engel rok
Somol ngorad, me gal ram'en Somol nga dakenrad. Me yib e tamdag ngorad nrib gel,
10 machane me ga'ar fare engel ngorad, "Dab mu tamdaggad! Ya ku gub ni nggog e thin
ni bfel' ngomed, ni ir e bayi pi' e felfelan' ni ba ga' ngeb ngak urngin e girdi'. 11 Re rran
n'ey u lan e binaw rok David e kan gargeleg e Tabyul romed — ni Kristus ni ir e Somol!
12 Ba'aray e ren'en ni ir e bayi micheg ngomed: bay mpir'eged bochi tin ni kabran ni kan
bachiy e mad ngak kan tay ngalan ba dabiy ko gamanman."
13 Kachingiyal' nem me yib i m'ug e engel nu tharmiy ni pire' ni pire' u to'oben fa
binem e engel, ni yad be yin' tangin Got ni yad be yog e sorok ngak ni be lungurad,
14 "Ke sorok Got ni bay ko thal nth'abi tolang e tharmiy!
Ma nge yib e gapas nga fayleng ngak e pi'in yad bfel' u wan' Got!"
15 Ma fa'ani pagrad fapi engel ngar sulod nga tharmiy, me yog fa pi'in yad ma gafaliy
e gamanman u fithik'rad ni lungurad, "Ngdarod nga Bethlehem ngad guyed fare n'en
nike yog Somol ngodad."
16 Ma aram miyad yan ni yad ba gur mranod miyad pir'eg Maria nge Josef, miyad
guy fachi tin ni kabran ni kan tay ngalan e dabiy ko gamanman. 17 Ma fa'ani guy fa
pi'in yad ma gafaliy e gamanman fachi tin, miyad yog e n'en keyog fare engel ngorad
ni murung'agen e chi tin nem. 18 Ma urngin e girdi' ni rung'ag e re bugithin nem e ra
gin gad ko n'en nike yog fa pi'in yad ma gafaliy e gamanman. 19 Ma urngin e pi thin
nem ni tay Maria nga laniyan' ngi i tafinaynag nib gel. 20 Me sul fa pi'in yad ma gafaliy
e gamanman, ni yad be tang ni aram e yad be pining e sorok ngak Got u urngin e tin ni
kar rung'aged nge tin ni kar guyed; ya rogon ni yog fare engel ngorad e aram rogon nra
pir'eged.

Jesus ntunguy ngachalen

21 Me reb e wik nga tomuren, ni aram e ngiyal' ni ngan maad'adnag fachi tin min
tunguy fithingan ni Jesus, ni aram fare ngachal ni tunguy fare engel ngak u m'on ko
ngiyal' ndawor ni parnag riy.

Jesus nni fek i yan ngalan e Tempel

22 Fa'ani taw nga nap'an ni aram e nge ngongliy Josef nge Maria e tin keyog e
Motochiyel rok Moses ni ngu'un rin' mi ni bangbengnag Maria ni aram e ke arow ni
yalen ni yima rin'. Ma aram miyow fek fare tin i yan nga Jerusalem ni aram e kan fek i
yib nga p'eowchen Somol. 23 Ba'aray rogon ni kan yoloy u lan e motochiyel rok Somol
ni ga'ar, "Urngin e bin som'on i fakay ni pumo'on ma ngan pi' nga pa' Somol." 24 Ma ku
ranow ngar pi'ew ba maligach ni bod rogon nike yog e motochiyel rok Somol nike ga'ar,
"L'agruw i *dove* ara l'agruw i pifak e bulogol e ngan pi' ni maligach."
25 Ma aram e immoy be' nib mo'on ni be par u lan yu Jerusalem ni Simeon fithingan;
ni ir be' ni bfel' ni bay madgun Got u wan', ni be sonnag yu Israel ni ngan chuwegrad
ko gafgow ni yibe tay ngorad. Ma bay fare Kan Nthothup rok, 26 nike micheg fare Kan
Nthothup nga laniyan' ni dabi yim' me guy fare Messiah ni yog Somol ni bayi pi'. 27 Me
yan Simeon ngalan e Tempel, ni Kan ni Thothup e pow'iy. Ma fa'ani fek e gallibthir rok
Jesus fare tin ni Jesus i yib ngalan e Tempel ni ngar rin'ew e tin keyog e Motochiyel ni
fan ngak, 28 me dibey Simeon fachi tir me pining e magaer ngak Got ni bochan e chi tir
nem, me ga'ar:

29 “Somol, chiney e kam rin’ e tin ni mog ni bay mu rin’,
ere mpageg i gag e tapigpig rom nggu wan ko binem e tamilang u fithik’ e gapas.
30 Ya kug guy nga owcheg e en ni kam pi’ ni ir e nge thapeg e girdi’ ngom,
31 ni ir e kam ngongliy rogon u p’eowchen urngin e nam,
32 ni ir e tamilang ni nge dag e kanawo’ rom ngak e pi’in gathi yad piyu Israel,
me gilnag buguwan e girdi’ rom ni piyu Israel.”
33 Me gin e chitamngin nge chitiningin fare tin ko pi thin nem nike yog Simeon ni murung’agen e re tir nem. 34 Me yibiliyrow Simeon ngak Got me ga’ar ngak Maria, ni chitiningin fachi tir, “Re tir ney e Got e ke duwgiliy ni ir e bo’or e girdi’ nu Israel ni nge mul ni bochan, ma bo’or e nge thap ngak Got; me ir e bayi mang ba pow ni yib rok Got ni bo’or e girdi’ ni bayi non nib togopluw ngay, 35 ma aram me dag e leam rorad nib mith ngan nang. Ma taganan’ ni bod feni m’uth ba saydon e bayi kirebnag lanin’um.”
36 Ma immoy be’ ni bpin ni ir reb e profet ni Anna fithingan, ni bitir rok Fanuel, ni girdi’en e ganong rok Asher. Ni be’ ni bpin nike pilibthir ma kemus ni medlip e duw ni un ko mabgol, 37 me yim’ e pumo’on rok me par ni go ir nge gaman meruk i ragag nge aningeg e duw yangren. Nder pag e Tempel, ni rran nge neap’ ni be liyor ngak Got, ma be pag e abich ma be meybil. 38 Ka re ngiyal’ i n’em me taw e re pin ney me pining e magaer ngak Got, me weliy murung’agen fare tin ngak urngin e girdi’ ni yad be sonnag Got ni nge chuweg yu Jerusalem u pa’ e to’ogor rok.

Sul ni tay Maria nge Josef nga Nazareth

39 Fa’anra mu’gow i rin’ urngin e tin keyog e motochiyel rok Somol ni ngan rin’, miyow sul ko binaw rorow nga Nazareth ni bay u lan yu Galile. 40 Me ilal fare tir nge gel; ma rib gonop, ma ke par Got ni be ayuweg.

Fachi pagel i Jesus ni yan nga Tempel

41 Gubin e duw ma i yan e gallibthir rok Jesus nga Jerusalem ni fan ko madnom ni Paluk’af. 42 Ma nap’an nike gaman e ragag nge l’agruw e duw yangren Jesus, miyad yan ko re madnom nem ni bod urngin e duw. 43 Ma fa’ani m’ay e pi rran ni ba’aram ni yima madnom riy, miyad tabab ko milekag ni ngar sulod nga taferad, machane me par fachi cha’ i Jesus u Jerusalem. Ma de nang e gallibthir rok ni aram e n’en nike rin’; 44 ya yow be finey ni bay u fithik’ e pi girdi’ ni ba’aram ni yad be yan, ere reb e rran nra milekaggad, ma aram mu ur changar nigew u fithik’ e girdi’ rorow nge pi tafager rorow. 45 Ma dar pir’egew u fithik’rad, ma aram miyow sul nga Jerusalem ni yow be changarnag. 46 Ma chirofen ni gaman e dalip ngay miyow pir’eg u lan e Tempel, ni kar pired e pi tamchib nu Israel nga but’, be motoyil ngorad ma be fithrad. 47 Ma urngin e girdi’ ni ur motoyilgad ngak e ra gin gad nga feni llowan’ ko thin ni ur fithed ngak ngi i fulweg. 48 Ma gallibthir rok e fa’anra guyew miyow gin ngak, me ga’ar e chitiningin ngak, “Fakag, mang ni kam rin’ e biney e pa’ ngomow? Gamow be gayem e chitamam ni kar gu rusgow.”
49 Me fulweg ngorow ni ga’ar, “Mang ni ngam gayew gag? Da mu nangew nthingar gub gu par nga naun rok e Chitamag?” 50 Machane dar nangew fan e re bugithin nem nike yog ngorow.
51 Ma aram me un Jesus ngorow ngar sulod nga Nazareth, mi i par ni be fol rorow. Me tay e chitiningin urngin e pin’em nga laniyan’. 52 Me ilal Jesus nge ga’, me ga’ e gonop rok, ma bfel’ u wan’ Got nge girdi’.

3

Machib ni tay John nma tawfe
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; John 1:19-28)

1 Re ngiyal’ i n’em e ke yan i gaman ragag nge lal e duw ni par Tiberius ni ir e *emperor*; ma Pontius Pilate e am u Judea, mi Herod e pilung nu Galile, ma walagen i Filip e ir e

pilung nu Iturea ngu Trakonitis; mi Lysanias e pilung u Abilene, 2 mi Annas nge Kaifas
e yow e prist nib th'abi tolang. Ireray e re ngiyal' i n'en ni yib e thin rok Got ngak John
u daken e ted, me Zakariah e chitamngin John. 3 Ma aram me yan John u ga'ngin yang e
gi nug ni ba'aram ni bay e lul' ni Jordan riy, ni be machib ni be ga'ar, "Mpi'ed keru'med
ko denen ni gimed be rin' min tawfe nagmed, me n'ag Got fan e denen romed u wan'."
4 Ni bod rogon nike yog Isaiah ni profet u lan e babyor rok ni ga'ar:
"Be tolul be' u daken e ted ni be ga'ar:
'Mu fal'eged rogon kanawo'en Somol,
mu yal'uweged e kanawo' ni ngeb riy!
5 Urngin yang nib aw nga but' ma ngan suguy ngalang,
ma urngin e burey nib sobut' nge tin nib tolang ma ngan pacheg;
ma yu pa' i kanawo' nib chichigog e thingar ni yal'uweg,
ma yu pa' i kanawo' nib kireb e ngan pacheg.
6 Ma aram e urngin e girdi' nu fayleng ni bay ra guyed e kanawo' nike ngongliy Got ni
nge thapegrad riy ngak!' "
7 Mi i yib e girdi' ni pire' ni pire' ngak John nga daken e ted ni nge tawfe nagrad.
Me ga'ar ngorad, "Gimed e pi porchoyog nir! Mini' e keyog ngomed nrayag ni ngam
thaygad ko damumuw rok Got ni bayi taw? 8 Mu rin'ed e ngongol ni nge dag ni kam
pi'ed keru'med ko denen ni gimed be rin'. Ma dab umogned romed ni be lungumed,
'I Abraham e ir e chitamangidad.' Ya nggog ngomed ni Got e rayag rok ni nge fek e pi
malang ney nge ngongliy ngar manged e pi'in owchen Abraham! 9 Ya tow e kan fal'eg
rogon ke par ni nge th'ab e gek'iy u lik'ngin; ni gubin kaen e gek'iy nder yib wom'ngin
ni bfel' e bay nth'ab nganin' nga mit e nifiy."
10 Me fith e girdi' ngak ni lungurad, "Ere mang e nggu rin'ed?"
11 Me fulweg ni ga'ar, "Cha' ni l'agruw kenggin e mad rok e thangri pi' ba kaen ngak e
cha' ndariy kenggin e mad rok, ma cha' ni bay e ggan rok e thangri pi' boch ngak e en
ndariy rok."
12 Me yib boch e pi'in yad ma kunuy e tax ni ngan tawfe nagrad, miyad fith ngak ni
lungurad, "Tamchib, mang e nggu rin'ed?"
13 Me ga'ar ngorad, "Dab mu kunuyed e tax nge pag urngin ni kanog ngomed."
14 Miki fith boch e salthaw ngak ni lungurad, "Ma gamad, mang e nggu rin'ed?"
Me ga'ar ngorad, "Dab mu feked e salpiy rok be' u fithik' e yargel ma dab um t'ared e
thin nga daken e girdi'; nge fel' u wun'med puluwmed ni yibe pi' ngomed."
15 Me gel e pagan' rok e girdi'; miyad tabab i fithrad u murung'agen John, ya yad be
finey nsana ir fare Messiah. 16 Me ga'ar John ngorad ni yad gubin, "I gag e gu be tawfe
nagmed ko ran, machane be' nri ka ba ga' ngog e bay yib, ya gag e ri gub sobut' ndab gu
bung ni nggu pithig togfan e sus rok. Ir e bayi tawfe nagmed ko fare Kan Nthothup nge
nifiy. 17 Ma bay talin e maruwel rok ni nge chuweg fiteyru' urngin wom'ngin e woldug
ni grain, me kunukunuy limngun ni yima ngongliy e flowa riy nge tay nga naun rok, me
urfiy fapi fiteyru' u fithik' ba nifiy ni dabi math bi'id!"
18 Ngiyal' ni ba'aram ni i machibnag John ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel', ma bo'or
kanawo'en ni i tay ir riy ngak e girdi' ni ngar piggad ngar folgad ko re thin nem.
19 Machane me welthin John nib togopluw ngak Herod ni am ni bochan e ke le'ay
Herodias, ni immoy ni leengin be' nib mo'on ni walagen, ma bo'or boch ban'en nib kireb
nike ngongliy. 20 Me ngongliy Herod ban'en nri kab gel e kireb riy, ni aram e yin' John
nga kalbus.

Tawfe ntay ngak Jesus
(Matthew 3:13-17; Mark 1:9-11)

21 Nap'an ni mu' i tawfenag urngin e girdi', ma kun tawfenag Jesus. Ma nap'an ni be
meybil, me mab e tharmiy, 22 me yib fare Kan Nthothup u lang i yib nga daken ni bod

ya'an ba arche' ni *dove*. Me yib ba lam u tharmiy ni be ga'ar, "I gur Fakag ni gab t'uf rog, kari felan'ug ngom."

Fare ganong rok Jesus
(Matthew 1:1-17)

23 Gonap'an e guyey e duw yangren Jesus me tabab ko maruwel rok; mi Josef e
chitamngin, ni girdi' e leamnag ni aram rogon, mi Heli e chitamngin Josef, 24 mi Matthat
e chitamngin Heli, mi Levi e chitamngin Matthat, mi Melki e chitamngin Levi, mi Jannai
e chitamngin Melki, mi Josef e chitamngin Jannai, 25 mi Mattathias e chitamngin Josef,
mi Amos e chitamngin Mattathias, mi Nahum e chitamngin Amos, mi Esli e chitamngin
Nahum, mi Naggai e chitamngin Esli, 26 mi Maath e chitamngin Naggai, mi Mattathias e
chitamngin Maath, mi Semein e chitamngin Mattathias, mi Josek e chitamngin Semein,
mi Joda e chitamngin Josek, 27 mi Joanan e chitamngin Joda, mi Rhesa e chitamngin
Joanan, mi Zerubbabel e chitamngin Rhesa, mi Shealtiel e chitamngin Zerubbabel, mi
Neri e chitamngin Shealtiel, 28 mi Melki e chitamngin Neri, mi Addi e chitamngin Melki,
mi Kosam e chitamngin Addi, mi Elmadam e chitamngin Kosam, mi Er e chitamngin
Elmadam, 29 mi Joshua e chitamngin Er, mi Elieser e chitamngin Joshua, mi Jorim e
chitamngin Elieser, mi Matthat e chitamngin Jorim, mi Levi e chitamngin Matthat, 30 mi
Simeon e chitamngin Levi, mi Judah e chitamngin Simeon, mi Josef e chitamngin Judah,
mi Jonam e chitamngin Josef, mi Eliakim e chitamngin Jonam, 31 mi Melea e chitamngin
Eliakim, mi Menna e chitamngin Melea, mi Mattatha e chitamngin Menna, mi Nathan e
chitamngin Mattatha, mi David e chitamngin Nathan, 32 mi Jesse e chitamngin David,
mi Obed e chitamngin Jesse, mi Boas e chitamngin Obed, mi Salmon e chitamngin
Boas, mi Nahshon e chitamngin Salmon, 33 mi Amminadab e chitamngin Nahshon,
mi Admin e chitamngin Amminadab, mi Arni e chitamngin Admin, mi Hezron e
chitamngin Arni, mi Perez e chitamngin Hezron, mi Judah e chitamngin Perez, 34 mi
Jakob e chitamngin Judah, mi Isak e chitamngin Jakob, mi Abraham e chitamngin
Isak, mi Terah e chitamngin Abraham, mi Nahor e chitamngin Terah, 35 mi Serug e
chitamngin Nahor, mi Reu e chitamngin Serug, mi Peleg e chitamngin Reu, mi Eber e
chitamngin Peleg, mi Shelah e chitamngin Eber, 36 mi Kainan e chitamngin Shelah, mi
Arfaxad e chitamngin Kainan, mi Shem e chitamngin Arfaxad, mi Noah e chitamngin
Shem, mi Lamek e chitamngin Noah, 37 mi Methuselah e chitamngin Lamek, mi Enok
e chitamngin Methuselah, mi Jared e chitamngin Enok, mi Mahalale'el e chitamngin
Jared, mi Kainan e chitamngin Mahalale'el, 38 mi Enos e chitamngin Kainan, mi Seth e
chitamngin Enos, mi Adam e chitamngin Seth, mi Got e chitamngin Adam.

4

Mo'onyan' ni yib i guy rogon ni nge denen Jesus
(Matthew 4:1-11; Mark 1:12-13)

1 Me sul Jesus u Jordan nib sug ko Kan Nthothup, me mang fare Kan ni Thothup e
pow'iy nga daken e ted, 2 ko gin ni i guy mo'onyan' rogon e n'en nra rin' me denen Jesus,
ni aningeg i ragag e rran ni yodoromnag. Ma aram n'umngin nap'an nde kay ban'en,
ere fa'ani m'ay e pi rran nem ma ke yib e bilig ngak.
3 Me ga'ar fare mo'onyan' ngak, "Fa'anra Fak Got gur, me ere mu non ko re malang
ney nge ngal' ni flowa."
4 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fare babyor nib thothup e be ga'ar, 'Girdi' e dabiyag ni
yigo'o flowa e ra i kay mi i par nib fos.' "
5 Me fek fare mo'onyan' Jesus ngabang nib tolang me dag ngak urngin e pi nam nu
fayleng nnap'an e talab ni tay be'. 6 Me ga'ar fare mo'onyan' ngak, "Gu ra pi' mat'wum
ni ngu'um gagiyegnag e pi nam ney nge urngin e pi fla'ab ney. Ya ni pi' ngog ni gubin

nrayag ni gu pi' ngak e en ni gub adag ni nggu pi' ngak. 7 Urngin e pin'ey mra mil suwon
ngom ni fa'anra mu ragbug nga but' u p'eowcheg."
8 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Fare babyor nib thothup e be ga'ar, 'Mu siro' ma ga
meybil ngak Somol ni Got rom ma yigo ir e ngam pigpig ngak!' "
9 Me fek fare mo'onyan' Jesus nga Jerusalem nge yan i tay ko gin nth'abi tolang u daken
e Tempel, me ga'ar ngak Jesus, "Fa'anra Fak Got gur, ma ga og u roy nga but'. 10 Ya be ga'ar
e babyor nib thothup, 'Bayi non Got ngak e pi engel rok ngar ayuweged gur.' 11 Ma ku be
ga'ar, Bay ra feked gur i yan nga but' ni dabi maad'ad em ko malang."
12 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Fare babyor nib thothup e be ga'ar, 'Ri dab mu
sikengnag Somol ni Got rom.' "
13 Ma fa'ani mu' fare mo'onyan' i guy rogon u gubin i kanawo'en e n'en nra rin' me
denen Jesus, me pag nge yan nib ngoch nap'an.

Jesus ni tabab ko maruwel rok u Galile
(Matthew 4:12-17; Mark 1:14-15)

14 Me ere sul Jesus nga Galile, ni bay gelngin fare Kan Nthothup rok. Me wear
murung'agen u daken e gi nug nem. 15 Me machib u lan e pi tafen e mu'ulung rorad
i yan, ma urngin e girdi' ni yog e sorok ngak.

Yu Nazareth nra dabuyed Jesus
(Matthew 13:53-58; Mark 6:1-6)

16 Me ere sul Jesus nga Nazareth ko gin ni ir e nchuguluy riy nge ilal, me chirofen ni
Sabbath me yan ngalan tafen e mu'ulung ni bod nma rin'. Me sak'iy ngalang ni nge be'eg
fare babyor nib thothup, 17 mi ni pi' e babyor rok Isaiah ni profet ngak. Me pithig fare
gi babyor ni kan bachiy ko fa gin'en ni kan yoloy ni ga'ar:
18 "Fare Kan ni Thothup rok Somol e ke yib nga dakenag.
Ke gapgep nigeg ni nggu machibnag e Thin Ni Bfel' ngak e pi'in gafgow,
ke l'oegeg ni nggog ngak e pi'in kan kolrad kan tayrad ni bay ni pagrad,
mu gog ngak e pi'in malmit ni bay ra guyed ban'en,
ma nggu chuweg ko gafgow e pi'in yibe gafgow nagrad,
19 mu gog ngorad e re duw
ni ir e bayi runguy Somol e girdi' rok riy me thapegrad ngak!"
20 Me bachiy Jesus fare gi babyor me pi' ngak e en nma pigpig u tafen e mu'ulung, me
par nga but'. Ma urngin e girdi' ni yad bay u lan e re tafen e mu'ulung nem e ra pired
ni yad be sap ngak. 21 Me tabab ko welthin ngorad ni ga'ar, "Fare gin'en ni kad be'eged
u lan e babyor nib thothup e ke yib i m'ug nib riyul' e bin daba' e rran, ni bod rogon ni
kug be'eg kam rung'aged."
22 Ma gubin e girdi' ni immoy u rom e rogned e sorok ngak, miyad gin ko pi thin nem
ni bfel' nike weliy ngorad. Me lungurad, "Gathi ireray fa'anem ni fak Josef?"
23 Me yog ngorad ni ga'ar, "Gu manang ni bay mogned fare bugithin ngog ni fa'ani
ga'ar, 'Togta, mu gol nigem ko liliy.' Ma bay kumoged ngog ni ngkug rin' u roy u lan
e binaw rog e pin'en ni kam rung'aged ni kug rin' u Kapernaum." 24 Miki ul ul Jesus
ngay nge ga'ar, "Ba'aray bbugithin ni nggog ngomed, be' nib profet e ri danir tayfan u
lan e binaw rok. 25 Mu telmed ngog: riyul' ni bo'or e ppin nu Israel nra pired nike yim'
figirngirad ko fa ngiyal'nem ni kabay Elijah riy, ni fa'ani par nde aw e n'uw ni dalip e
duw nge baley, me yib e uyongol ni ba ga' nga daken e nam ni ga'ngin. 26 Machane da
nol'oeg Elijah ngak ta'a bagayad, ya kemus ni ta'abe' nike yim' e pumo'on rok u Zarefath,
ni bay u lan e nug nu Sidon e nol'oeg ngak. 27 Ma bo'or e daraw u lan e nam nu Israel e
re ngiyal'in'em nnap'an Elijah ni profet; machane dariy ta'a bagayad nchuweg e daraw
rok, ya kemus ni yigo'o Naaman ni be' u Syria e nchuweg e daraw rok."

28 Ma urngin e girdi' ni ur moyed u lan tafen e re mu'ulung nem e rrung'aged e pi thin
ney miyad damumuw. 29 Miyad sak'iy ngar girngiyed Jesus i yan nga wuru' e binaw,
miyad fek i yan nga p'ebugul e re burey ni ba'aram ni ir e bay e binaw rorad riy ni
ngron'ed u taban bangi war nib tolang nga but'. 30 Machane me yan u fithik' fapi girdi'
ni aram urngirad nge yan ko gin ni be finey.

Be' nib mo'on nike ying ba mo'onyan' ngak
(Mark 1:21-28)

31 Ma aram me yan Jesus nga Kapernaum, nib binaw ni bay u lan yu Galile, ni aram
e gin ni machibnag e girdi' riy ko chirofen ni Sabbath. 32 Ma yad gubin nra gin gad
ngarogon e machib ni tay, ya thin rok e bay gelngin. 33 Ma bay be' nib mo'on u rom u
lan tafen e mu'ulung nike ying ba mo'onyan' ngak, me tolul ni be ga'ar, 34 "Mang e ngam
rin' ngomad, i gur Jesus nu Nazareth? Ka mub ngaray ni ngam thang owchemad? Gu
manang ko gur mini': i gur e mol'og rok Got ni gab thothup!"
35 Me non Jesus ngak fare mo'onyan' ni ga'ar, "Mu th'ab gulungam, nga mub u fithik'
i downgin e cha'nir nga but'!" Me pingeg fare mo'onyan' fare mo'on nge aw nga but' u
p'eowcherad ni yad gubin, me chuw u fithik' fa'anem nde maad'adnag.
36 Ma urngin e girdi' nra gin gad ngay, miyad yog u fithik'rad ni lungurad, "Mit i mang
thin e biney e thin? Re mo'on ney e bay mat'wun nge gelngin nra non ngak e mo'onyan'
ni ngar chuwgad u fithik' be', miyad chuw!" 37 Me wear murung'agen Jesus nga gubin
yang ko gi nug nem.

Jesus ni chuweg e liliy rok bo'or e girdi'
(Matthew 8:14-17; Mark 1:29-34)

38 Me chuw Jesus u tafen e mu'ulung nge yan nga tafen Simon. Ma bay e chitiningin e
en nleengin Simon nib m'ar nrib gel e gowel u daken, miyad yog murung'agen ngak
Jesus. 39 Me yan Jesus i sak'iy nga to'oben e bet rok, me non ngak fare gowel ni
bay u daken fa'anem ni nge chuw. Me chuw e gowel u daken me suwon ngalang ni
kachingiyal' nem, me tabab fare pin i ayuwegrad ko tin ni nge yag ngorad.
40 Ma fa'ani aw e lumor, ma urngin e girdi' ni bay e tafager rorad nib m'ar nra bagayad
ma rogon e mit i m'ar ni bay rok e ra feked yad i yib ngak Jesus; me tay pa' nga dakenrad
ni yad gubin nge gol nagrad ko liliy rorad. 41 Ma ku errogon e mo'onyan' nra chuwgad u
fithik' bo'or e girdi', ni ra tolulgad miyad chuw u fithik'rad ni be lungurad, "I gur fa'anem
ni Fak Got gur!"
Me yog Jesus ngorad ni ngar th'abed gulungrad, ma daki pagrad ni ngar nonod, ya
yad manang ni ir fare Messiah.

Jesus ni machib u lan yu Judea
(Mark 1:35-39)

42 Ma nap'an ni be puf e woch me chuw Jesus u lan binaw nge yan ngabangi n'en
ndariy e girdi' riy. Me tabab e girdi' i changarnag, ma fa'anra pir'eged miyad guy
rogon ni ngar taled ni nge dabki yan. 43 Machane me ga'ar ngorad, "Dabisiy ni ngku
gu machibnag u boch e binaw i yan fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gagiyeg rok Got,
ya ke l'oegeg Got ku gub ni ireray e n'en ni nggu rin'."
44 Ma aram me machib u lan tafen e mu'ulung u Judea i yan.

5

Jesus ni pining e tin som'on pi gachalpen
(Matthew 4:18-22; Mark 1:16-20)

1 Bay ba yay nib sak'iy Jesus u dap'e ran ko lipath nu Gennesareth ma be apinpin e
girdi' i yib ngak ngam'on ni ngar motoyilgad ko thin rok Got. 2 Me guy l'agruw i bowoch
ni kan girengiy ngalang u dap'e ran, nike digey e pi'in nma fita' karanod ni ngar luk

niged e nug. 3 Me af Jesus ngalan reb fa gali bowoch — ni m'or Simon — me wenig ngak
Simon ni nge thuruy bochu'uw nga orel u dap'e ran. Me par Jesus nga but' u daken fare
bowoch ngi i machibnag fapi girdi' ni aram urngin.
4 Ma fa'ani mu' ko machib me ga'ar ngak Simon, "Mu thuruy e re bowoch ney i yan
nga to'ar, ma ga non ngak e pan ni be'er ni gimed e ngmon'ed e nug romed nga maran
ngam koled e nig."
5 Me fulweg Simon ngak ni ga'ar, "Masta, ka fowngan ni gu fita'gad ke rran ma da gu
koled ban'en. Machane fa'anra kamog ni errogon, me ere bay gon' e nug nga maran."
6 Miyad yin' fapi nug nga maran miyad kol e nig ni pire' ni pire' ni chugur ni nge
mogchoth e nug riy. 7 Ma aram miyad rupoy e picha' ni yad, ni yad bay u reb e bowoch
ngarbad ra ayuweged yad. Miyad yib miyad suguy fa gali bowoch ko nig nge chugur
ra mak'gad. 8 Ma fa'ani guy Peter e pi nig nem ni aram urngin, me ragbug nga but' u
p'eowchen Jesus me ga'ar, "Somol, mman ngam chuw rog, ya gag be' ni gub tadenen!"
9 Me ir nge tin ni ba'aram e girdi' ni yad, e yad gubin nra gin gad ko pi nig nem ni aram
feni pire' ni kar koled. 10 Ma ku aram rogon fa gali cha' ni yad Simon ni aram James
nge John, ni fa gali cha' ni fak Zebede. Me ga'ar Jesus ngak Simon, "Dab mu tamdag; ya
chiney i yan ngaram e bay um yagnag e girdi'."
11 Miyad girengiy fa gali bowoch ngalang miyad pag urngin ban'en ngar uned ngak
Jesus.

Jesus ni golnag be' nib mo'on
(Matthew 8:1-4; Mark 1:40-45)

12 Bay ba yay ni immoy Jesus u lan bbinaw ni bay be' riy ni kayigi foch e daraw u dow.
Ma fa'an yigi guy fa'anem Jesus, me paraw nga but' u p'eowchen me wenig ngak ni be
ga'ar, "Somol, fa'anra mm'agan'um ngay, mrayag rom ni ngam be'ech nigeg!"*
13 Me k'iyag Jesus pa' nge math ngak me ga'ar Jesus, "Mm'agan'ug ngay, aram e ngam
be'ech!" Ka chingiyal' nem me chuw e daraw rok fa'anem. 14 Me tay Jesus chiylen ngak
ni ga'ar, "Dabmog murung'agen e n'en ni kug rin' ngom ku be', machane mman ndab
mu tal u bang ngam man mu taw ngak e prist nge guy ko kabay e daraw rom fa dakuriy;
me ere mpi' fare maligach ni bod rogon ni yog Moses, ni ir e nge mang mich ngak urngin
e girdi' ndakuriy e daraw rom e chiney."
15 Machane fini aram e wear murung'agen Jesus i yan, mi i yib e girdi' ni pire' ni pire'
ngak ngar motoyilgad ngak me gol nagrad ko liliy rorad. 16 Machane bayi n'en me yan
ni go ir ko yungi n'en ndariy e girdi' riy nge meybil.

Jesus ni golnag e mugutgut rok be' nib mo'on
(Matthew 9:1-8; Mark 2:1-12)

17 Me yan i reb e rran ni be machib Jesus, ma bay boch e Farise nge boch e tamchib
ko Motochiyel ni kar pired u but' u rom nrabad u urngin e binaw ni bay u lan yu Galile
ngu Judea, nge binaw nu Jerusalem. Ma gelngin Somol e bay rok Jesus ni nge golnag e
girdi' nib m'ar. 18 Me yib boch e pumo'on ni kar feked be' nib mo'on nib mugutgut ni kan
moleg nga daken e wormel, miyad guy rogon ni ngar feked nga naun ngar ted nga but' u
p'eowchen Jesus. 19 Ma dar pir'eged rogon ni ngar feked i yan nga naun, ni bochan fapi
girdi' ni aram urngin. Ma aram miyad fek i yan nga daken e chigiy, miyad chabliy bang
riy, miyad nguchuruy i yib nga but' nga fithik' e girdi' nga p'eowchen Jesus ni kabay u
daken fare wormel. 20 Ma fa'ani guy Jesus gelngin e pagan' rorad ngak me ga'ar ngak
fare mo'on, "Fager rog, ke m'ayfan e denen rom."
21 Ma fapi tamchib ko Motochiyel nge fapi Farise e rogned u lanin'rad ni be lungurad,
"I mini' e cha'ney? Ya re bugithin nem ni keyog e ke togopluw riy ngak Got. Ya dariy be'
nrayag ni nge n'ag fan e denen; ya kemus ni Got e rayag rok!"

---

* **5:12** NGAM BE'ECH NIGEG: Re m'ar ni daraw ney e ra bay rok be' ma ke alit ko yalen rorad.

22 Ma manang Jesus e n'en ni yad be leamnag me ga'ar ngorad, "Mangfan ni gimed be
leam ni errogon? 23 Gur mmom ni nge lunguy, 'Ke m'ayfan e denen rom,' fa nge lunguy,
'Mu sak'iy ngam man'? 24 Ere nggu dag ngomed ni en ni Fak e Girdi' e bay mat'wun u
fayleng ni nge n'ag fan e denen." Ma aram me ga'ar ngak fa'anem nib mugutgut, "Be
lungug ngom, mu sak'iy ngam fek e wormel rom ngam man nga tafnam!"
25 Ka chingiyal' nem me sak'iy fare mo'on ngalang u p'eowcherad ni yad gubin, me
fek fare wormel ni i mol u daken nge sul nga tafen, ni be pining e sorok ngak Got. 26 Mi
yigo'o ra gin gad ngay! Me yib e tamdag ngorad nib gel, miyad yog e sorok ngak Got ni
be lungurad, "Kad guyed e maang'ang e daba'!"

Jesus ni pining Levi
(Matthew 9:9-13; Mark 2:13-17)

27 Tomuren e biney me yan Jesus me guy be' nib takunuy e tax, ni Levi fithingan, nike
par nga but' u lan e ofis rok. Me ga'ar Jesus ngak, "Mu un ngog." 28 Me sak'iy Levi, me
pag urngin ban'en nge un ngak.
29 Me ngongliy Levi ba madnom ni ba ga' u tabinaw rok ni fan ngak Jesus, ma bo'or e
girdi' ni yad ba takunuy e tax nge yugu boch e girdi' nra uned ngorad nga tebel. 30 Ma
boch e Farise nge pi tamchib ko Motochiyel ni ku yad e Farise e ra gun'gun'gad ngak
pi gachalpen Jesus nra fithed ngorad ni lungurad, "Mangfan ni gimed be un ngak e
pi'in yad ma kunuy e tax nge pi'in ndabun e girdi' nu lan binaw dakenrad ko abich nge
garbod?"
31 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Pi'in yad ba gol e dariyfan e togta ngorad, ya
kemus ni pi'in yad mm'ar e bay fan e togta ngorad. 32 Gathi ku gub ni nggu pining e
pi'in yad ba yal'uw ni ngar kalgad ngan'rad ngar pi'ed keru'rad ko kireb ni yad be rin',
ya ku gub ni nggu pining e pi'in ndabun e girdi' nu lan binaw dakenrad."

Ba de'er u murung'agen e pag e abich
(Matthew 9:14-17; Mark 2:18-22)

33 Me ga'ar boch e girdi' ngak Jesus, "Pi gachalpen John e yugu yad ma pag e abich
ngu'ur meybilgad, ma ku aram e n'en ni be rin' pi gachalpen e pi Farise; machane pi
gachalpem e yad be kay ban'en ma yad be garbod."
34 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Gimed be finey mrayag ni ngam taleged e pi'in nni
piningrad ngarbad ko madnom ko mabgol ni ngar pired ndab ra abichgad u n'umngin
i nap'an ni bay rorad fare pumo'on ni ir e ngan ngongliy e mabgol rok? Bmuduwgil
ndanga'! 35 Machane bay ba ngiyal' ni bayi taw ngay mi ni fek fare mo'on rorad ni ir e
nge mabgol, ma aram e bay ra pired ndab ku ra ked ban'en ko pi rran nem."
36 Miki yog Jesus e re fanathin ni ba'aray ngorad ni ga'ar, "Dariy be' nra guchthuy
bangi mad u ba mad nib be'ech ni nge thufeg nga ba mad nike kaday. Ya fa'anra rin'
ma aram e ke guchthuy fare mad nib be'ech, ma fa gi mad nib be'ech nike guchthuy e
dabi m'ag ko fare mad nike kaday. 37 Ma ku errogon ndariy be' nma ngal'uweg e wayin
nib be'ech ngalan e tutuw ni keru' e gamanman ntafen e wayin nike kaday. Ya fa'anra
rin' ni aram rogon, ma fare wayin nib be'ech e ra bilig fapi tutuw, me map' e wayin nga
but' me kireb fapi tutuw. 38 Danga'! Wayin nib be'ech e ngan ngal'uweg ngalan e tutuw
nib be'ech ni keru' e gamanman! 39 Ma dariy be' ni ba'adag e wayin nib be'ech ni fa'anra
ki i unum e wayin ni kan tay nike n'uw nap'an. Ya ra ga'ar, "Tin nike n'uw nap'an e wayin
e ir e bfel'."

6

N'en nni fith u murung'agen e Sabbath
(Matthew 12:1-8; Mark 2:23-28)

1 Me reb e Sabbath ni be yan Jesus u fithik' e woldug ni *wheat* ni aram e pin'en ni
yima ngongliy nge mang flowa. Me tabab pi gachalpen i t'ar wom'ngin boch fapi woldug
ngu'ur alilngiyed ngu'ur ked. 2 Me ga'ar boch e Farise, "Mangfan ni gimed be rin' e tin
keyog e Motochiyel rodad ndabiyag ni ngan rin' ko chirofen ni Sabbath?"
3 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Dawor mbe'eged murung'agen e n'en ni rin' David
ko ngiyal' ni yib e bilig riy ngak nge pi'in yad be un ngak? 4 I yan ngalan e naun rok
Got, me fek fare flowa ni kan pi' ngak Got, nge kay miki pi' ngak e pi'in yad be un ngak.
Machane ba togopluw ko Motochiyel rodad ni nge kay yugu be', ya kemus ni pi prist e
yad ra kay."
5 Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "En ni Fak e Girdi' e ir e Somol ko Sabbath."

Be' nib mo'on nib marwoth baraba' i pa'
(Matthew 12:9-14; Mark 3:1-6)

6 Me taw nga reb e Sabbath me yan Jesus ngalan reb e tafen e mu'ulung nge machib.
Ma bay be' nib mo'on riy nib marwoth e ba' ni mat'aw i pa'. 7 Ma boch e tamchib ko
Motochiyel nge pi Farise e ur fineyed ni gomanga yigi yib tapgin nge yag ni rogned
ban'en nib kireb nike rin' Jesus; ma aram miyad yip' e damit ngak ngar guyed ko ra
golnag be' ko liliy ko chirofen nem ni Sabbath fa danga'. 8 Machane manang Jesus e n'en
ni yad be leamnag me ga'ar ngak fa'anem nib marwoth baraba' i pa', "Mu sak'iy nga mub
aray ngam'on." Me sak'iy fare mo'on me yan i par nib sak'iy ko fa gin'em. 9 Me ga'ar Jesus
ngorad, "Nggu fithmed: Mang e ma pagdad e Motochiyel rodad ngad rin'ed ko chirofen
ni Sabbath? Ngan ayuweg e girdi' fa ngan gafgow nagrad? Ngan ayuweg e pogofan ku
be' fa ngan thang?" 10 Me ere i changar Jesus u owcherad i yan, me ga'ar* ngak fare
mo'on, "Mu k'iyag pa'am." Me rin' ni aram rogon, me manigil pa' nge sul ngarogon.
11 Me yib e damumuw ngorad nib gel miyad tabab i puruy'nag u fithik'rad e n'en ni
ngar rin'ed ngak Jesus.

Jesus ni mel'eg fa ragag nge l'agruw i apostel
(Matthew 10:1-4; Mark 3:13-19)

12 Re ngiyal' i n'em e yan Jesus nga daken bburey ni nge meybil, me par u rom ni reb
e neap' ni be meybil ngak Got. 13 Ma fa'ani rran me pining pi gachalpen ngarbad ngak
me mel'eg ragag nge l'agruw i yad u fithingrad, me tunguy fithingrad ni apostel, 14 ni
pi cha'nem e aram Simon (ni ir e ki tunguy ngachalen ni Peter) nge walagen Peter ni
Andrew; nge James nge John, nge Filip nge Bartholomew, 15 nge Matthew nge Thomas,
nge James ni Alfeus e chitamngin, nge Simon (ni yima pining e en nma tiyan' ko nam rok
ngak), 16 nge Judas ni James e chitamngin, nge Judas Iskariot, ni pig nge yagnag Jesus.

Jesus ni i machib ma be golnag e girdi' ko liliy
(Matthew 4:23-25)

17 Marbad e pi apostel u daken e burey nga but', me yib i sak'iy Jesus nga daken e
tagapas, ni yad boch i gachalpen ni pire'. Ma bay e girdi' u rom ni pire' ni pire' nike
mu'ulung, ni girdi' ni yib u gubin yang u Judea, ngu Jerusalem, nge pi binaw nu Tyre
ngu Simon nib chugur ko day; 18 ni karbad ni ngar motoyilgad ngak me chuweg e liliy
rorad. Ma pi'in be gafgow nagrad e mo'onyan' e ku rabad ngak nge gol nagrad. 19 Ma
gubin e girdi' nra guyed rogon ni ngar mathgad ngak, ya be yan gelngin nga wuru' i
downgin be chuweg e liliy rorad ni yad gubin.

Felfelan' nge kireban'
(Matthew 5:1-12)

20 Me sap Jesus ngak pi gachalpen me ga'ar ngorad:
"Ngam felan'gad e pi'in gimed ba gafgow, ya gin nsuwon Got e tafenmed!

---

* **6:10** ga'ar; boch e babyor e bay riy ni ga'ar nib damumuw.

21 “Ngam felan’gad e pi’in gimed be yim’ ko bilig e chiney;
ya bay mu fosgad!
“Ngam felan’gad e pi’in gimed be yor e chiney,
ya bay um minmingad!
22 “Ngam felan’gad ko ngiyal’ nra fanenikaymed e girdi’ riy, ngar chuweged gimed u fithik’rad, miyad yog e thin nib kireb ngomed, miyad yog ni gimed ba kireb, ni bochan e en ni Fak e Girdi’! 23 Ra ni yodoro’ nagmed, ma ngari mu felfelan’gad, ngam oggad ngalang ko felfelan’, ya bay labgen ni ba ga’ ni fanmed ni kan tay u tharmiy. Ya pi chitamangirad e ku er e n’en ni ur rin’ed ngak e pi profet.
24 “Ma kam gafgowgad e pi’in pire’ ban’en romed e chiney;
ya kam mu’gad ko fel’ rogon!
25 “Kam gafgowgad e pi’in gimed be fos e chiney;
ya bay mm’ad ko bilig!
“Kam gafgowgad e pi’in gimed be minmin e chiney;
ya bayi kireban’med ngu’um yorgad!
26 “Kam gafgowgad ni fa’anra gubin e girdi’ ma gimed bfel’ u l’ugunrad; ya pi chitamangirad e ireram e pi thin ni urogned u murung’agen e pi profet ni yigo’ bogi ban’en.

Nge t’uf u wun’uy e pi to’ogor
(Matthew 5:38-48; 7:12a)

27 “Machane nggog ngomed e pi’in gimed be motoyil ngog, ni nge t’uf romed e pi to’ogor romed, mu ngongliyed e tin ni bfel’ ngak e pi’in ndaburad dakenmed, 28 mu yibiliyed ngak Got ni nge ayuweg e pi’in kar yibiliyed gimed ni nge buch ban’en romed, mi gimed yibiliy ngak Got ni nge ayuweg e pi’in yad be ngongliy e kireb ngomed. 29 Fa’anra batnag be’ baraba’ i linglingim, ma ga pag ngki batnag e ba’ ni kabay; fa’anra fek be’ wuru’ e mad rom, ma ka ga pag nge fek kenggin e mad rom. 30 Mpi’ed ngak urngin e girdi’ ni yad be ning ban’en ngomed, ma fa’anra fek be’ e tirom gur be’, ma dab ku mog ngak ni nge fulweg ngom. 31 Mu rin’ed ngak boch e girdi’ e tin ni ir e gimed ba’adag ni ngar rin’ed ngomed.
32 “Fa’anra kemus ni girdi’ ni gimed ba t’uf rorad e yad ba t’uf romed, ma mang ni gimed be finey nra fal’eg Got wa’athmed riy? Ya mus ngak e pi’in yad ba tadenen ma ba t’uf rorad e pi’in yad ba t’uf rorad! 33 Ma fa’anra kemus ni pi’in yad ma rin’ e tin ni bfel’ ngomed e ngam rin’ed e tin ni bfel’ ngorad, me ere mang ni gimed be finey nra fal’eg Got wa’athmed riy? Ya mus ngak e pi’in nib tadenen ma yad ma rin’ ni errogon! 34 Fa’anra yib be’ i ning ban’en ngak bigimed ni nge maruwel ngay nge mu’ me fulweg, me pi’ ngak ni bochan e manang nra fulweg fa’anem ngak, me ere mang ni gimed be finey nra fal’eg Got wa’athmed riy? Mus ko pi’in ntadenen ma yad ma pi’ ban’en ngak e pi’in ntadenen ni fan e yad manang ni rogon oren e tin nra pi’ed e aram urngin e tin ni bay ni fulweg ngorad! 35 Aram e danga’! Nge t’uf romed e pi to’ogor romed mi gimed rin’ e tin ni bfel’ ngorad; ra ning be’ ban’en ngomed ni nge maruwel ngay mi gimed pi’ ma dab mu leam niged ban’en ni nge pi’ riy ngomed. Ya bay labgen ni ba ga’ nra fulweg Got ngomed, ma gimed pifak Got nib Th’abi Tolang. Ya Got e ba gol ngak e pi’in ndarir pininged e magaer ngak nge pi’in nib kireb. 36 Ere um runguyed e girdi’, ni bod rogon e Chitamangimed nma runguy e girdi’.”

Turguy e kireb nga daken e girdi’
(Matthew 7:1-5)

37 “Dab mu turguyed e kireb nga daken be’, ma aram e dabi turguy Got e kireb nga dakenmed; dab mu turguyed e gechig rok be’, ma aram e dabi turguy Got e gechig romed; mu n’iged fan u wun’med e kireb nike ngongliy be’ ngomed, me n’ag Got fan

u wan' e kireb ni kam ngongliyed. 38 Mu golgad ngak e girdi' me gol Got ngomed: nra
pi' ngomed nge yan i mus ngarogon e fol riy u wan', nra map' nga pa'med ni pire' — nge
sugsug pa'med riy. Ya re fol ni ga ra pi' ngak be' e ireram e re fol nra pi' Got ngom."
39 Me yog Jesus ngorad e re fanathin ni ba'aray ni ga'ar, "Be' nib malmit e dabiyag ni
nge pow'iy reb e malmit; ya fa'anra rin', ma yow l'agruw ni yow ra mul ngalan wol' e
ran. 40 Dariy be' ni yibe sukulnag nib tolang ngak e en ni ir e be fil ban'en ngak; machane
gubin e girdi' ni yibe sukulnagrad e fa'anra mu'nag bagayad e sukul ni yibe tay ngak, ma
aram e ke bod rogon e cha' ni ir e be sukulnag.
41 "Mangfan nib m'uth owchem nga ba tabyu' ni bay u lan mit be' ni walagem,
machane damur tiyan'um nga ba ley i gek'iy ni bay u lan owchem? 42 Ere ra di'in
me lungum ngak walagem, Mu son, nggu chuweg e re tabyu' ni be'er u lan owchem,
machane damur guy fare ley i gek'iy ni bay u lan owchem? Ere gur e cha' ni ga be dake
modingnigem! Som'on e ngam chuweg fare ley i gek'iy u lan owchem, nge mu' ma aram
e rayag ni mu guy ban'en ngam chuweg fare tabyu' ni bay u lan owchen be' ni walagem."

Ba ke gek'iy nge wom'ngin
(Matthew 7:16-20; 12:33-35)

43 "Ba ke gek'iy ni bfel' rogon e der ma k'uf nib kireb wom'ngin, ma ba kaen nib
kireb rogon e derma k'uf ni bfel' wom'ngin. 44 Ya urngin kaen e gek'iy ma yima poy
u wom'ngin; ya danir t'ar e *fig* u l'ugun nochi ke gek'iy ni bay rachangalen, ara nt'ar e
grape u nochi ke gek'iy nib makenken. 45 Be' ni bfel' e ma fek e tin ni bfel' ko pin'en nib
manigil nike kunuy nga laniyan'; ma be' nib kireb e ma fek e tin nib kireb ko tin nib kireb
ban'en nike kunuy nga laniyan'. Ya ra be' ma be yog l'ugun e pin'en nib sug u laniyan'."

L'agruw i tadimow naun
(Matthew 7:24-27)

46 "Mangfan ni gimed be piningeg ni be lungumed Somol, Somol, ma damur rin'ed e
tin ni gu be yog ngomed? 47 Gubin e girdi' ni yad be yib ngog ngar rung'aged e thin ni
gu be yog miyad par ni yad be fol riy — e nggu dag ngomed rogorad. 48 Yad bod be' nib
mo'on ni toy ba naun ni ba'aray rogon: i fu'og e but' nib to'ar nge yan i sunumeg e def ko
fare naun nga daken e war. Me sugubur e lul' nge yib e ran riy nga daken e binaw nge yib
ko fare naun ma de yag ni nge mithmitheg, ni bochan e bfel' rogon ntoy. 49 Machane en
ni rung'ag e thin rog ma de fol riy e bod be' ni toy ba naun nga daken e but' nde ngongliy
e def riy; ma fa'ani sugubur e lul' nge yib e ran nga daken e binaw nge yib ko fare naun
me buthug ni ka chingiyal' nem — me puth nrib ga' lingan!"

7

Jesus ni golnag ba tapigpig rok ba salthaw nu Roma nib tolang
(Matthew 8:5-13)

1 Ma nap'an ni weliy Jesus e pi thin nem ni gubin ngak e girdi' nge mu', me yan nga
Kapernaum. 2 Ma bay be' nreb e tolang ko salthaw nu Roma u rom, ni bay ba tapigpig
rok nrib t'uf rok; nre mo'on nem e ke m'ar ni be chugur ni nge yim'. 3 Fa'ani rung'ag e
re salthaw nib tolang nem murung'agen Jesus, me l'oeg boch e girdi' nu Israel ni pi'ilal
ngak ni ngar weniggad ngak nge yib nge chuweg e liliy rok e tapigpig rok. 4 Marbad
ngak Jesus ngu'ur weniggad ngak ni be lungurad, "Re mo'on nem e bay rogon ni ngam
ayuweg. 5 Ya ba t'uf e girdi' rodad rok me ir e ke toy ba tafen e mu'ulung romad."
6 Ma aram me un Jesus ngorad ngranod. Ke chugur ko naun me l'oeg fare tolang ko
salthaw boch e tafager rok ni ngrogned ngak ni nge lungurad, "Dab mu gafgownigem.
Ya dariy rogog ngabang ni nga mub ngalan e naun rog, 7 ma ku dagur finey ni bay rogog
ngabang ni ngad mada'gow. Ere yugu mog ni nge chuw e m'ar rok e tapigpig rog, nge
gol. 8 Ya ku errogon gag ni kan tiyeg nga tan i pa' boch i pilungen e salthaw, ma bay boch

e salthaw nga tanginag. Ra lungug ko biney, Mman! me yan; mra lungug ko binem, Moy! me yib; mra lungug ko sib rog, Mu rin' e biney! me rin'."
9 Ri gin Jesus ko re bugithin ney ni rung'ag; me cheal u luwan nge yog ngak fapi girdi' ni pire' ni yad be un ngak ni ga'ar, "Dawor gu pir'eg be' nrib mich Got u wan' ni bod gelngin nib mich Got u wan' e cha'nem, nggog ngomed, ni mus nga Israel ma dari' riy!"
10 Me sul fa pi'inem nnol'oegrad nga tafen fare tolang ko salthaw miyad pir'eg fa'anem ni tapigpig rok nike gol.

Jesus ni faseg bochi cha' ni fak be' ni bpin nike yim' e pumo'on rok

11 De n'uw nap'an* me yan Jesus nga bbinaw nu Nain fithingan; me un pi gachalpen ngak nge boch e girdi' ni pire' ni pire'. 12 Ma nap'an ni yigi mada' nga langan e garog ko fare binaw, me guy e girdi' ni karbad ni ngranod ko gum'eyag. Ma re pagel ni ba'aram nike yim' e bochi cha' ni kari maagirag rok be' ni bpin ni ku ke yim' e pumo'on rok, ma bo'or e girdi' ni kar uned ngak u lan e binaw i yib. 13 Ma fa'ani guy Somol e re pin nem, me taganan' ngak me ga'ar ngak fare pin, "Dakumur yor." 14 Me yan ngorad nge yan i math ko kahol rok fare yam', me tal fapi pumo'on ni yad be fek fare yam'. Me ga'ar Jesus, "Fachi cha'! Be lungug ngom, mu suwon!" 15 Me suwon fare yam' ngalang me non, ni aram e ke fulweg Jesus fachi cha' ngak e chitiningin.
16 Ma gubin e girdi' nra mudugdaggad, miyad yog e sorok ngak Got ni be lungurad, "Ke yib i m'ug reb e profet ni ba ga' u fithik'dad!" Miki lungurad, "Ke yib Got ni nge thapeg e girdi' rok ngak!"
17 Me wear e re bugithin ney ni murung'agen Jesus u urngin yang u Judea nge yungi n'en nib liyeg yu Judea.

Pi'in ni l'oegrad John nma tawfe (Matthew 11:2-19)

18 Pi gachalpen John e rogned ngak John murung'agen e pin'ey ni gubin. Me pining John l'agruw i yad ngar bow ngak 19 me l'oegrow ngak Somol ni ngar fithew ni nge lungurow, "Gur fa'anem ni yog John ni bay yib fa kabay be' ni ngu'ug son niged?"
20 Ma fa'anra bow ngak Jesus me lungurow ngak, "John nma tawfe e ke l'oegmow ni nggu fithew gur ni nge lungumow, Gur fa'anem ni yog John ni bay yib fa kabay be' ni ngu'ug son niged?"
21 Ka re ngiyal' i n'em me golnag Jesus bo'or e girdi' ko m'ar nge liliy, me tuluf e mo'onyan' rok bo'or i yad ngar golgad, ma bo'or e girdi' nib malmit ni chuweg e malmit rorad. 22 Me fulweg ngak fa gali cha' ni l'oegrow John ngar bow ni ga'ar, "Mu sulow nga mognew ngak John e tin kam guyew nge tin kam rung'agew ni nge lungumew: pi'in malmit e kar guyed ban'en, ma pi'in mugutgut e kar uned ko yan, ma pi'in kar gafgowgad ko m'ar ni daraw e kan be'ech nagrad,† ma pi'in biling e ke yag ni ngar rung'aged ban'en, ma pi'in karm'ad e kan fasegrad, ma fare Thin Ni Bfel' e yibe machibnag ko pi'in gafgow. 23 Rib felan' e en ndagur maruwar u wan'!"
24 Ma fa'ani sul fa gali cha' ni l'oegrow John, me weliy Jesus murung'agen John ngak fapi girdi' ni aram urngirad ni ga'ar, "Fa'an mmarod ngak John nga daken e ted, ma mang e mfineyed ni bay mu guyed? Ba gaf i pan ni be buguy e nifeng? 25 Mang e mmarod ni ngam guyed? Be' nike yin' e mad nrib tolang puluwon? Pi'in karon'ed e mad ni aram rogon ma yad be adbey e salpiy u rogon e par ni yad be tay e yima pir'egrad u tafen e pilung i yan! 26 Mogned ngog, mang e um fineyed ni bay mu guyed? Ba profet? Er rogon, nggog ngomed ni kam guyed be' ni ka ba ga' ngak ba profet. 27 Ya John e eram fa'anem ni yog e babyor nib thothup murung'agen ni ga'ar, I ga'ar Got, ba'aray e mol'og rog; bay gu l'oeg nge m'on rom nge bing e kanawo' rom." 28 Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Nggog

* **7:11** De n'uw nap'an; boch e babyor e bay riy ni Bin miged e rran. † **7:22** KAN BE'ECH: Mu guy e 5:12.

ngomed, ni John e dariy be' ni kan gargeleg ni ba ga' ngak; machane en ni ir e th'abi sobut' u fithik' e gagiyeg rok Got e ka ba ga' ngak John."
29 Ma urngin e girdi' nge pi tamukun tax nra motoyilgad ngak; miyad nang ni tin
nike yog Got ni ngan rin' e bmat'aw, me tawfe nagrad John. 30 Machane pi Farise nge
pi tamchib ko Motochiyel e dar folgad ko tin nike finey Got ni fan ngorad, miyad siyeg
ni nge tawfe nagrad John.
31 "Ere susun e mang e ra gu ta'reb rogonnag e girdi' ko bin daba' e rran ngay? Yad
bod e mang? 32 Yad bod e bitir ni kar pired nga but' ko gin ni bay e market riy, ni be tolul
ba ulung i yad ngak ba ulung i yad ni be lungurad, 'Kug chubeged e musik ni yima tay
ko m'agpa' ni fan ngomed, ma da mu churu'gad! Ma ku gon'ed e tang ni yima tay ko
gum'eyag, ma da mu yorgad!' 33 Me yib John nma tawfe, mi i par yungiyal' nike pag e
abich ma der unum e wayin, me lungumed e be' nib aliliy! 34 Me yib e en ni Fak e Girdi'
mi i abich ma be garbod me lungumed, 'Mu guyed e re mo'on nem! I ir e be' nib ta'abich
mma unum e wayin, me ir e fager rok e pi'in ntamukun tax nge pi'in ndabuy dakenrad
u lan binaw!' 35 Machane gonop rok Got e ke m'ug nib riyul' rok e pi'in kar folgad riy."

Jesus ni yan nga tabinaw rok Simon ni Farise

36 Ba Farise e non ngak Jesus ni nge un ngak ngranow nga tabinaw rok ngar abichgow.
Me yan Jesus nga tabinaw rok nge yan i par nga but' ni nge abich. 37 Ma bay be' ni bpin
u lan e re binaw nem ni be' nrib tadenen. Me rung'ag e re pin nem ni be abich Jesus u
lan e naun ko re Farise nem, me ere fek ba rume' nni ngongliy ko alabaster nib sug ko
florida 38 me yib i sak'iy u keru' Jesus u to'oben e rifrif u ay, ngi i yor nge munurnag e
rifrif u ay Jesus ko lu' rok. Me faley nga piyan lolugen, me mu' me faray e rifrif u ay me
pu'og fare florida nga daken rifrifen ay Jesus. 39 Ma fare Farise ni ir e pining Jesus nge
yib, e fa'ani guy e ren'em, me ga'ar u wan', "Fa'anra riyul' nre mo'on ney e ba profet, ma
kenang ko mini' e re pin ney ni be math ngak, ma kenang e re mit i ngongol nib kireb
nma ngongliy!"
40 Me ga'ar Jesus ngak, "Simon, bay ban'en ni gub adag ni nggog ngom."
Me ga'ar Simon, "Tamchib, mog ngog."
41 Me tabab Jesus ngay ni ga'ar, "Immoy l'agruw i mo'on nra tew e malfith ni salpiy
ngak be' nma pi' e salpiy ko girdi' ngan maruwel ngay nge mu' mi ni fulweg: bagayow
e lal mir'ay e salpiy ni wasey nib silber e tay ngak ni malfith ma bagayow e wugem.
42 Dariy bagyow ni ku rayag rok ni nge thang ngak, ma aram me thang e malfith rorow
ni yow l'agruw u lan babyoren e malfith. Ere mini' e arorow nrib gel feni t'uf e cha'nem
rok?"
43 Me fulweg Simon ni ga'ar, "Gu be finey ni facha' ni bo'or e malfith rok nthang u
babyor." Me ga'ar Jesus ngak, "Re fulweg nir ni kam pi' e bfel'."
44 Me cheal u luwan nge sap ngak fare pin me ga'ar ngak Simon, "Ga be guy e re pin
ney? Gub ngalan e naun rom, ma da mpi' e ran ngog ni nggu luknag eg ngay, machane ir
e ke maluknag e rifrif u eg ko lu' rok ma ke faley nga piyan lolugen. 45 Me gur e nap'an ni
gub nga tabinaw rom ma da mfaray owcheg, me ir e nap'an ni gub nga naun ma dawori
tal ni yugu be faray e rifrif u eg. 46 Da mpi' e gapgep ni nggu tay nga lolugeg, machane ir
e ke liyef e rifrif u eg ko florida. 47 Ere nggog ngom ni gelngin nri gub t'uf rok nike dag e
ir e ke micheg ni denen rok nib pire' e ke m'ayfan. Machane cha' ni bochu'uw e denen
rok ni ke m'ayfan, e ri bochu'uw e t'ufeg ni be dag."
48 Me ere ga'ar Jesus ngak fare pin, "Ke m'ayfan e denen rom."
49 Ma boch e girdi' ni kar pired nga tebel e ra tababgad i yog u lanin'rad ni be lungurad,
"I mini' e cha'ney, ni mus ko denen ma be n'ag fan?"
50 Machane me ga'ar Jesus ngak fare pin, "Michan' rom ngak Got e ke thapegem ngak;
ere mman u fithik' e gapas."

8

Pi'in ni ppin nra uned ngak Jesus

1 Ma de n'uw nap'an me milekag Jesus i yan u lan e pi binaw ni ba ga' nge pi binaw ni
ba'achig, ni be machibnag ngak e girdi' e Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gagiyeg rok Got.
Me un fare ragag nge l'agruw i gachalpen ngak ngranod, 2 ma ki un boch e ppin ngak ni
ka'a gol nagrad ko mo'onyan' nge liliy, ni aram Maria (ni yima pining Magdalene ngak)
ni medlip e mo'onyan' ni tuluf Jesus nge chuw rok; 3 nge Joanna, ni ppin rok Kuza ni ir
reb e salthaw nib tolang u tafen Herod; nge Susanna, nge ku boch e ppin ni ur ayuweged
Jesus nge pi gachalpen ko tin ni nge yag ngorad.

Fanathin ni murung'agen e en nma wereg e awoch u milay'
(Matthew 13:1-9; Mark 4:1-9)

4 Me ere yigi i yib e girdi' ko pi binaw ngak Jesus; ma nap'an ni mu'ulung e girdi' ngak
ni pire' ni pire' me yog Jesus ngorad e re fanathin ni ba'aray ni ga'ar:
5 "Be' nib mo'on e yan ni nge wereg awochngin e woldug rok. Ma nap'an ni be wereg
fapi awoch u daken e milay', me wear boch nga daken marichlen wo'en e girdi' u milay',
mu u nit' ma be kay e arche'. 6 Ma boch e wear nga daken bochi thal i but' ni bay u daken
e war, ma fa'ani tugul me mororoy, ya dariy e ran u fithik' fachi thal i but'. 7 Ma boch
fapi awoch e wear nga fithik' e pan ni bay rachangalen, me tugul fapi awoch nge fapi
pan u ta'bang me yabochboch fapi pan ko fapi woldug me yim' fapi woldug. 8 Ma boch
fapi awoch e wear nga daken e but' nib yong'ol; me tugul nge k'uf nra ba kaen ma ra'ay
wom'ngin."
Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Fa'anra bay telmed ni ngam rung'aged ban'en ngay, me
ere mu telmed!"

N'en ni fan fapi fanathin
(Matthew 13:10-17; Mark 4:10-12)

9 Me fith pi gachalpen Jesus ngak ko be mangfan e re fanathin ney. 10 Me fulweg Jesus
ni ga'ar, "Gimed e kan weliy ngomed e tin nda nnang ni murung'agen e gagiyeg rok Got;
machane tin ni kabay e girdi' e kan pi' ngorad u fithik' e fanathin, ya ngu'ur changargad
ma dab ra guyed ban'en, ma ngu'ur motoyilgad ma dab ra nanged fan."

Jesus ni weliy fan fare fanathin ni murung'agen e en nma wereg awochngin e woldug u milay'
(Matthew 13:18-23; Mark 4:13-20)

11 "Ba'aray fan fare fanathin: fapi awoch e aram e thin rok Got. 12 Ma awoch ni wear u
marichlen e kanawo' u milay' i yan e be yip' fan e pi'in ni rung'ag e thin rok Got; me yib
mo'onyan' i fek fapi thin rok Got nge chuweg u lanin'rad, ya nge dabi mich e re thin nem
u wun'rad nge dabiyag nra thapgad ngak Got. 13 Ma awoch ni wear nga daken bochi thal
i but' ni bay u daken e war e be yip' fan e pi'in nrung'aged e re thin rok Got nem miyad fol
riy ni kar felfelan'gad. Machane ri de rich nga fithik' i lanin'rad; ma de n'uw nap'an ni
ur pired nib mich u wun'rad e re thin nem, ma fa'ani yib ngorad e pin'en nma pingegey
ngan denen ma dakur folgad ko fapi thin. 14 Ma awoch ni wear nga fithik' e pan ni bay
rachangalen e be yip' fan e pi'in nrung'aged e thin rok Got; machane bochan e magafan',
nge fel' rogon nge felfelan' nu fayleng ni yibe m'oneg ko thin rok Got ko biney e tamilang
e sugnag lanin'rad nge thang fapi thin rok Got u lanin'rad, ma aram e de lol wom'ngirad.
15 Ma awoch ni wear nga daken e but' nib yong'ol e be yip' fan e pi'in nrung'aged e thin
rok Got miyad tay u lanin'rad ngu'ur folgad riy me par rorad nge yib wom'engirad."

Ba magal ni bay u tan baraba' i ban'en
(Mark 4:21-25)

16 “Dariy be’ nra tay e nifiy nga ba magal me upunguy nga baraba’ i ban’en ara tay nga
tan bangi bet. Ya ra tay nga daken tagil’ e magal, ni fan e nge yib e girdi’ ngalan e naun
miyad guy ram’en.
17 Demturug e n’en ni kan mithag ma bay ni fek i yib ngalan e tamilang, ma demturug
e tin ni kan upunguy ma bay ni pir’eg ngar fek i yib ngalan e tamilang.
18 “Ere mu tiyan’med ngarogon e motoyil ni gimed be tay; ya en ni bay ban’en rok e
bo’or e bay ni pi’ ngak, machane en ndariy ban’en rok e bay ni fek rok e chu’uw ni be
finey ni bay rok.”

Chitiningin Jesus nge pi walagen ni pumo’on (Matthew 12:46-50; Mark 3:31-35)

19 Me yib e chitiningin Jesus nge pi walagen ni pumo’on, ma de yag ni ngarbad ngak
ni bochan e girdi’ ni pire’ ni pire’ nike sug u to’oben. 20 Ma aram me ga’ar be’ ngak Jesus,
“Ba sak’iy e chitinam nge pi walagem ni pumo’on u wean ni yad be guyem.”
21 Me ga’ar Jesus ngorad ni yad gubin. “Chitinag nge pi walageg ni pumo’on e pi’in yad
ra rung’ag e thin rok Got miyad fol riy.”

Jesus ni mocha’nag e nifeng nib gel (Matthew 8:23-27; Mark 4:35-41)

22 Reb e rran me af Jesus nge pi gachalpen nga bowoch me ga’ar ngorad, “Ngdarod
nga ba’nem e lipath.” Ma aram miyad yan. 23 Ma nap’an ni yad be yan u bowoch me
mol Jesus. Me yib e nifeng nib gel ngorad ngi i t’ar e ran ngalan e bowoch ni be chugur
ni ngar mak’gad. 24 Me yib pi gachalpen ngak ngar puged ni be lungurad, “Masta, Masta!
Ngad m’ad!”
Me sak’iy ngalang nge non ko nifeng nge n’ew; me gapas nge aw e cho’. 25 Ma aram
me ga’ar ngak pi gachalpen, “Bu uw e michan’ romed?” Me lungurad rorad, “I mini’ e
cha’ney? Nra non ko nifeng nge n’ew me fol rok!” Ya kar gin gad ma kar tamdaggad.

Jesus ni golnag be’ nib mo’on nike ying e mo’onyan’ ngak ni pire’ (Matthew 8:28-34; Mark 5:1-20)

26 Miyad yan u bowoch ko nug nu Gerasa* ni bay nga baraba’ e lipath u Galile. 27 Ma
fa’ani af Jesus nga talang, me yib be’ nib mo’on ngak ni yib u lan e binaw nike ying e
mo’onyan’ ni pire’ ngak. Nike n’uw nap’an ni be par ndariy e mad u daken, ma der par
u tabinaw rok, ya ma par u lan e yiy ni yima chibgiliy e yam’ riy. 28 Ma fa’ani guy fare
mo’on Jesus me tolul ni ba ga’ laman, me paraw nga but’ u p’eowchen Jesus me non ni
ba ga’ laman ni ga’ar, “Jesus, ni Fak Got ni Th’abi Tolang! Mang e ga be finey ni ngam rin’
ngog? Wenig ngom, dab mu gechig nigeg!” 29 I yog e re bugithin ney ni bochan e ke non
Jesus ngak fare mo’onyan’ ni nge chuw u fithik’ fa’anem. Ke yo’or yay nike gafgownag,
ni yugu ra ni kalbusnag ni ka ni m’ag e chen nga pa’ nruw raba’ nge ay, me t’ar fapi chen
me ying fare mo’onyan’ ngak nge waliy i yan nga daken e ted.
30 Me fith Jesus ngak ni ga’ar, “I mini’ fithingam?” Me fulweg ni ga’ar, “I Buulung
fithingag,” ya pire’ e mo’onyan’ nike ying ngak.
31 Me wenig fapi mo’onyan’ ngak Jesus ni dabi pi’rad ngranod ngalan e *abyss*†.
32 Ma bay ba ran’ i babiy ni pire’ ni yad ba chugur ngorad, ni yad be abich u daken
sigre’en e burey. Me wenig fapi mo’onyan’ ngak Jesus ni nge pagrad ngranod ra yinggad
ngak fapi babiy me pagrad. 33 Ma aram me chuw fapi mo’onyan’ u fithik’ i downgin
fa’anem ngranod ra yinggad ngak fapi babiy; me mil fare ran’ i babiy ngranod ra mulgad
u taban bangi war ngalan fare lipath ngar limochgad.

---

* **8:26** Gerasa; boch e babyor e bay riy ni Gadara (mu guy e Mat 8:28); ma yug boch e bay riy ni Gergesa. † **8:31** ABYSS: Un leamnag ni pi kan ni kireb e kan kalbus nagrad u to’ar ko fayleng nge taw ko ngiyal’ ni ngar mada’ niged e bin tomur e gechig rorad.

34 Ma fapi pumo'on ni be gafaliy fapi babiy e fa'anra guyed ni aram rogon, miyad mil
ngranod ngar wereged e thin riy u lan binaw nge yungi n'en ni yibe par riy yibe woldug.
35 Me yan e girdi' ngranod ra guyed e n'en nike buch. Ma fa'an rabad ngak Jesus miyad
pir'eg fare mo'on ni fa'ani chuw fapi mo'onyan' rok nike par nga but' u to'oben i ay Jesus,
nike yin' e mad, ma ke sul laniyan' ngak, ma aram me yib e tamdag ngorad ni yad gubin.
36 Ma pi'in nra guyed e ren'em e ra weliyed ngak e girdi' rogon ma ke gol fa'anem. 37 Ma
urngin fapi girdi' ko gi nug nem nra mu'ulunggad ngar weniggad ngak Jesus ni nge yan
nge chuw u rom, ya yad gubin nike yib e tamdag ngorad nib gel. Ma aram me af Jesus
ngalan fare bowoch nge yan. 38 Ma fare mo'on ni fa'an kechuw fapi mo'onyan' rok e
wenig ngak Jesus ni ga'ar, "Nggu un ngom."

Machane me yog Jesus ngak ni nge yan, ni ga'ar, 39 "Mu sul nga tafnam ngam weliy e
n'en ke rin' Got ngom."

Me yan fare mo'on u lan fare binaw ni ga'ngin ni be weliy murung'agen e n'en ke rin'
Jesus ngak.

Bochi pin ni fak Jairus nge fare pin ni math nga wuru' e mad rok Jesus (Matthew 9:18-26; Mark 5:21-43)

40 Fa'ani sul Jesus nga baraba' fare lipath me felfelan' e girdi' ni pire' nike mu'ulung
ya ke sul ngorad, ya yad gubin ni kar pired ni yad be sonnag. 41 Me taw be' nib mo'on ni
Jairus fithingan, ni ir reb e tolang u tafen e mu'ulung ko gin'em. Me yib i paraw nga but'
u to'oben i ay Jesus nge wenig ngak ni nge un ngranow nga tabinaw rok, 42 ya bochi pin
ni fak ni kari maagirag rok, ni ragag nge l'agruw e duw yangren e be n'en ni nge yim'.

Ma nap'an ni un Jesus ngak ngranow, ma be apinpin e girdi' ngak u gubin yang. 43 Ma
bay be' ni bpin u rom nib gel e gafgow ni be tay, ya nga ragag nge l'agruw e duw nib m'ar
nib molul; ke pi' urngin e salpiy rok ngak e pi togta,‡ ma dariy bagayad ni keyag rok ni
nge golnag. 44 Me yib u fithik' e girdi' u keru' Jesus me yib i math nga taban e mad rok
u but', me tal racha'en ni ka chingiyal' nem. 45 Me fith Jesus ni ga'ar, "Mini' e ke math
ngog?"

Ma urngin e girdi' nra be' me ga'ar e gathi ir; me ga'ar Peter, "Masta, pi girdi' ney ni
aray urngin e kar suggad u to'obem ni yad be apinpin ngom."

46 Machane me ga'ar Jesus, "Ke math be' ngog, ya kug nang ko ngiyal' ni yan gelngig riy
nga wuru' i dowag." 47 Me nang fare pin ni kan pir'eg e n'en nike rin', ma aram me yib ni
be t'on nge yib i paraw nga but' u to'oben i ay Jesus. Me weliy ngak u p'eowchen urngin
e girdi' fan nike math ngak nge rogon nike chuw e liliy rok ni ka chingiyal' nem. 48 Me
ga'ar Jesus ngak, "Fakag, michan' rom ngak Got e ke gol nigem. Mman nike pagan'um."

49 Ma nap'an ni ka be yog Jesus e re bugithin nem, me yib be' ni ka nol'oeg u tafen
Jairus ni ir fa'anem nib tolang u tafen e mu'ulung. Me ga'ar ngak Jairus, "Dab kum
magawonnag e re tamchib nir, ya ke aw e fan rok fachi pin ni fakam."

50 Me rung'ag Jesus e n'en nike yog me ga'ar ngak Jairus, "Dab mu rus; kemus ni nge
michan'um ngak Got, me gol."

51 Ma fa'ani taw Jesus ko fare naun ma de pag yugu be' nge un ngak ngalan fare
naun ya kemus ni Peter, nge John, nge James nge chitamngin nge chitiningin fachi pin
e pagrad ngar uned ngak. 52 Ma girdi' ni yad bay u rom e yad gubin ni yad be yor ma
yad be dololoy'nag fachi pin. Me ga'ar Jesus, "Dakumur yorgad; ya cha'nir e dawori aw
e fan rok, ya be mol!"

53 Ma yad gubin nra moninggad ngak, ya yad manang nike aw e fan rok. 54 Me kol
Jesus pa' me ga'ar ngak, "Fachi pin, mu suwon!" 55 Me sul e pogofan rok ngak me
suwon ngalang ni ka chingiyal' nem; me yog Jesus ngorad ni ngar pi'ed ban'en ngak nge

‡ **8:43** Boch e babyor e dariy e nike pi' urngin e salpiy rok ngak e pi togta.

kay. 56 Mi ri gin e chitamngin nge chitiningin ko ren'em, machane me tay Jesus chiylen
ngorow ndab rognew ku be' e tin ni kar guyew.

9

Jesus ni l'oeg fa ragag nge l'agruw i gachalpen ngranod
(Matthew 10:5-15; Mark 6:7-13)

1 Ma aram me ulunguy Jesus fa ragag nge l'agruw i gachalpen nge pi' gelngirad nge
mat'awrad ni ngar tulufed urngin e mo'onyan' nike ying ngak e girdi' miyad chuweg e
liliy. 2 Ma aram me l'oegrad ngranod ni ngar machib niged ngak e girdi' u murung'agen e
gagiyeg rok Got, miyad golnag e pi'in nib m'ar. 3 Me ga'ar ngorad, "Dariy ban'en ni ngam
feked ngam marod: dab mu feked e sog, dab mu feked e tutuw nma fek e pi'in nma man
ban'en, nge ggan, nge salpiy, ni mus nga reb e kenggin e mad ni ngu'um thiliyeged ko bin
ni bay u dakenmed ma dab mu feked. 4 Re tabinaw ni yira yog ngomed ni ngam pired
riy, e ngu'um pired riy nge mada' ko ngiyal' ni ngam chuwgad u lan fare binaw; 5 ma re
binaw ndabun e girdi' riy ni kam marod ngay, e ngam chuwgad riy mi gimed rurug e
rifrif u aymed nge chuw e fiyath riy, ni aram e gimed be dag ngorad nib kireb e tin ni
kar rin'ed."
6 Me yan fa pi'in gachalpen ngranod u lan urngin e pi binaw i yan, ni yad be
machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel', ma yad be chuweg e liliy ko girdi' u gubin
yang.

I Herod ni balyangan'
(Matthew 14:1-12; Mark 6:14-29)

7 Mi Herod, ni ir e pilung nu Galile e rung'ag murung'agen urngin e pin'en ni be rin'
Jesus; me ri balyangan' u murung'agen ni bochan e be ga'ar boch e girdi', "I John ni i
tawfe e ke fos ko yam'!" 8 Ma boch e girdi' e be lungurad e ke yib i m'ug Elijah, ma boch e
girdi' e be lungurad e ke fos reb fapi profet ni kakrom ko yam'. 9 Me ga'ar Herod, "I gag e
gog ni ngan th'ab k'angan John; me ere i mini' e re mo'on nem ni gu be rung'ag e pin'ey
ni murung'agen?" Ma aram mi i guy rogon ni nge guy Jesus nga owchen.

Jesus ni pi' gan fa lal i biyu' i girdi'
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; John 6:1-14)

10 Me sul fapi apostel miyad yog ngak Jesus urngin ban'en ni kar rin'ed. Me fekrad
ngar uned ngak miyad yan ni go' yad nga reb e binaw nu Bethsaida fithingan. 11 Ma
fa'ani rung'ag fapi girdi' ni yo'or murung'agen miyad lek Jesus. Me pagrad ngar pired
rok, mi i weliy ngorad murung'agen e gagiyeg rok Got ma be golnag e pi'in yad mm'ar.
12 Ma nap'an ni be n'en ni nge aw e yal', me yib fa ragag nge l'agruw i gachalpen ngak
me lungurad, "Mog ko pi girdi' ney ngranod nge yag nranod ko pi binaw i yan nge yungi
n'en nib chugur ngaray ni yibe par riy yibe woldug ngar gayed e ggan nge bang ni ngar
pired riy; ya gin'ey e dariy be' nma par riy."
13 Machane me ga'ar Jesus ngorad, "Gimed e mpi'ed ban'en ngar ked." Miyad fulweg
ni lungurad, "Kemus ni lal yal' e flowa nge l'agruw e nig ni ba'aray romad. Ga ba'adag
ni gamad ra yan gu chuw'iyed e ggan rok e pi girdi' ney ni aray urngin?"
14 (Ma gonap'an e lal i biyu' e pumo'on ni bay ko gin'em.)
Me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Mu guyed rogon e girdi' ngar pired nga but' ni yu
ulung nra reb ma gonap'an e wugem e girdi' riy."
15 Ma aram rogon ni rin' pi gachalpen miyad par nga but' ni yad gubin. 16 Me fek Jesus
fa lal yal' i flowa nge fa gali nig, me sap ngalang, me pining e magaer riy ngak Got, mi
i t'et'ar fa yu yal' i flowa ngi i pi' ngak pi gachalpen ngu'ur f'othed ko girdi'. 17 Ma yad
urngin nra ked ngar fosgad ngay; me kunukunuy pi gachalpen Jesus e tin ni aw nde
m'ay i kay me gaman ragag nge l'agruw e dug riy.

Peter ni yog ko mini' Jesus
(Matthew 16:13-19; Mark 8:27-29)

18 Bay ba ngiyal' ni be meybil Jesus ni go ir, me yib pi gachalpen ngak. Me fithrad ni
ga'ar, "Be yog e girdi' ni yo'or ni gag mini'?"
19 Miyad fulweg ni lungurad, "Be ga'ar boch e girdi' e gur John ni i tawfe. Ma boch e
girdi' e be ga'ar e gur Elijah, ma boch e girdi' e be ga'ar e gur reb fapi profet ni kakrom
ni kamfos ko yam'."
20 Me fithrad ni ga'ar, "Ma gimed e be lungumed e gag mini'?"
Me fulweg Peter ni ga'ar, "I gur fare Messiah rok Got!"

Jesus ni weliy murung'agen e gafgow nge yam' ni bayi tay
(Matthew 16:20-28; Mark 8:30—9:1)

21 Me tay Jesus chiylen ngorad ndab rogned e re bugithin ney ngak be', 22 me ul ul
ngay ni ga'ar, "En ni Fak e Girdi' e thangri ga' ba gafgow ni nge tay, ma pi'in pi'ilal, nge pi
tolang ko prist, nge pi tamchib ko Motochiyel e bay ra dabuyed. Ma bay nli' ngem', min
faseg ko yam' ko chirofen ni man e dalip ngay."
23 Me ga'ar ngorad ni yad gubin, "Fa'anra ba'adag be' ni nge un ngog, ma thangri pag
talin ir, ma nge fek e kuruth rok ngi i lekeg ni gubin e rran. 24 Ya en nra finey ni nge
ayuweg e pogofan rok e ra thay rok; machane en nra thay e pogofan rok ni bochag e
ra fos. 25 Be mang e ra fel' rogon be' riy ni fa'anra yag ngak e re fayleng ney ni polo',
machane be par nib malog ara ke gel e mo'onyan' ngak! 26 Fa'anra i tamra' be' nga
murung'ageg nge thin ni gu be machibnag ma aram e en ni Fak e Girdi' e ra tamra'
nga murung'agen fa'anem ko ngiyal' nra sul riy ni yow e fla'ab rok nge fla'ab ko en ni
Chitamangiy nge pi engel nib thothup. 27 Mu ted fanmediyan ko re bugithin ni ba'aray!
Nggog ngomed ni bay boch e girdi' u roy ndab ra m'ad miyad guy e gagiyeg rok Got."

Jesus ni pig ram'en
(Matthew 17:1-8; Mark 9:2-8)

28 Gonap'an e nga reb e wik nga tomuren nike yog e pi thin ney, me fek Jesus Peter,
nge John, nge James ngar uned ngak ngranod nga daken bburey ni nge meybil. 29 Ma
nap'an ni be meybil, me thil ya'an owchen me pig ram'en e mad rok ngari wechwech ni
be galgal. 30 Kachingiyal' nem me yib i m'ug l'agruw i pumo'on u to'oben Jesus ngu'ur
nonod Jesus; ni gali cha'nem e Moses nge Elijah, 31 nra m'uggow ni be galgal ram'en
dowrow ni bod rogorow u tharmiy, mu ur nonod Jesus ni yad be weliy murung'agen
nge rogon ni dabi n'uw nap'an me mu'nag e tin ke finey Got ni nge ngongliy ni aram e
nge yim' u Jerusalem. 32 Peter nge fa gali cha' ni yad e yad be mol, miyad od miyad guy
ram'en Jesus ni be galgal nge fa gali cha' ni yad ba sak'iy. 33 Ma nap'an ni be yan fa gali
cha' rok Jesus nga orel, me ga'ar Peter ngak Jesus, "Masta, rib manigil ni kadbad ngaray.
Bay gu toyed dalip i *tent*, nreb e ngam par ngay, ma reb e nge par Moses ngay, ma reb e
nge par Elijah ngay." (Ni aram e ri der nangfan e pi thin nem ni be yog.)
34 Ma nap'an ni ka be welthin, me yib i m'ug bangi manileng nge tagalul' nagrad, ma
fa'ani yib fa gi manileng nga dakenrad me tamdag pi gachalpen. 35 Me non ba lam u
fithik' fa gi manileng ni ga'ar, "Ireray Fakag, ni ir e kug turguy — ere mu telmed ngak!"
36 Ma fa'ani tal fare lam, ma go' ka Jesus e yad be guy. Me tay pi gachalpen e tin ni kar
guyed ndar weliyed ta'a ban'en riy ngak be' e ngiyal'nem.

I Jesus ni golnag bochi pagel nike ying ba mo'onyan' ngak
(Matthew 17:14-18; Mark 9:14-27)

37 Ma reb e rran riy me yan Jesus nge fa dalip i gachalpen ko fare burey nga but', me
yib e girdi' ni pire' ngak Jesus." 38 Me tolul be' nib mo'on u fithik' fapi girdi' ni ga'ar,
"Tamchib! Wenig ngom, moy mu guy fakag ni kari maagirag rog! 39 Ma yib i ying ba
mo'onyan' ngak nge tolul me margeynag, ma be yib e wuth u l'ugun, ni yugu ma sul

ngak ngi i maad'adnag ma der pag! 40 Ere kug wenig ngak pi gachalpem ni ngar tulufed
nge chuw rok, machane de yag rorad."
41 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ri gimed be oloboch, ya der mich Got u wun'med! Uw
n'umngin nap'an nthingar gu par romed? Uw n'umngin nap'an ni nggu k'adan'ug
romed?" Ma aram me ga'ar ngak fare mo'on, "Mfek fare pagel ni fakam i yib ngaray."
42 Ma nap'an ni be yib fare pagel ngak, me rin' fare mo'onyan' ban'en ngak nge aw nga
but' me margeynag. Me non Jesus ngak fare mo'onyan' ni nge chuw u fithik' fa'anem, me
golnag fare pagel, me pi' ngak e chitamngin. 43 Ma urngin e girdi' nra gin gad ngarogon
feni gel gelngin Got.

Jesus ni ki weliy bayay murung'agen e yam' ni nge tay (Matthew 17:22-23; Mark 9:30-32)

Ma nap'an ni ka be weliy e girdi' murung'agen urngin ban'en ni rin' Jesus ni kar gin
gad ngay, me ga'ar ngak pi gachalpen, 44 "Dab mpaged talin e n'en nggog ngomed! En ni
Fak e Girdi' e bay ni pi' nga pa' e pi girdi' ni yad be yog e thin." 45 Machane dar nanged
fan e re bugithin nem nike yog. Ya kan mithag fan rorad ni nge dab ra nanged fan, ma
yad be tamdag ni ngar fithed fan e re bugithin nem ngak.

Mini' e en nth'abi tolang? (Matthew 18:1-5; Mark 9:33-37)

46 Me yib i lulu'ag pi gachalpen e thin ko mini' e arorad ni ir e th'abi tolang u fithik'rad.
47 Ma manang Jesus e n'en ni yad be leamnag, me ere kol pa' bochi tir, me sak'iynag nga
to'oben, 48 me ga'ar ngorad, "En nra ayuweg e re tir ney ni bochag, e ke ayuwegneg; ma
en nra ayuwegneg, e ke ayuweg e en ni ir e ke l'oegeg ku gub. Ya en ni ir e th'abi sobut'
u fithik'med ni gimed gubin, e ir e th'abi tolang."

En nder togopluw ngomed e kabigmed (Mark 9:38-40)

49 Me non John ni ga'ar, "Masta, kug guyed be' nib mo'on ni be maruwel nga fithingam
ngi i tuluf e mo'onyan' ko girdi', me ere ku gogned ngak ni nge dabki rin', ya gathi ir be'
ko ba' rodad e girdi'."
50 Me ga'ar Jesus ngak nge fa tinem i gachalpen, "Dab mu guyed rogon ni ngam taleged,
ya en nder togopluw ngomed e kabigmed."

Ba binaw u lan yu Samaria ndabun e girdi' riy ni ngar ayuweged Jesus

51 Ma nap'an ni be chugur ko re ngiyal' i n'en ni ba'aram ni ngan fek Jesus riy nga
tharmiy, me turguy u wan' ni nge yan nga Jerusalem, ma aram me yan. 52 Me l'oeg e
mol'og rok ngar m'onod rok ngranod ngalan ba binaw rok e girdi' nu Samaria ni ngar
fal'eged rogon urngin ban'en ni fan ngak. 53 Machane girdi' ko re binaw nem e daburad
ni ngar ayuweged Jesus, ya ke yan i gagiyel ni nge yan nga Jerusalem. 54 Ma fa'ani guy
James nge John ni gachalpen Jesus ni aram rogon me lungurow, "Somol, ga ba'adag ni
nggu piningew e nifiy nge yib u tharmiy nga but' nge li'rad?"*
55 Me pigicheal Jesus nge puwan' ngorow.† 56 Ma aram miyad yan nga yugu reb e
binaw.

Pi'in nsusun e ngar manged pi gachalpen Jesus (Matthew 8:19-22)

57 Ma nap'an ni yad be yan, me yib be' nib mo'on i ga'ar ngak Jesus, "Nggu un ngom
ko yungi n'en ni ngam man ngay."

---

* **9:54** Boch e babyor e kan puthuy ngay ni bod ni rin' Elijah. † **9:55** Boch e babyor e kan puthuy ngay ni ga'ar,
"Da mu nanged ko bmiti mang gelngin e ba mil famed ngak; ya en ni Fak e Girdi' e de yib ni nge kirebnag e yafos ko
girdi', machane nge thapegrad."

58 Me ga'ar Jesus ngak, "Gamanman ni *fox* e bay e low ni taferad, ma arche' e bay
taferad ni kar toyed, machane en ni Fak e Girdi' e dariy bang ni nge pag ir riy nga but'
nge toffan."
59 Me ga'ar ngak yugu reb e mo'on, "Mu un ngog."
Machane me ga'ar, "Somol, mu son, nga'ag wan gu k'eyag e chitamag." 60 Me fulweg
Jesus ni ga'ar, "Mpag e pi'in yad ba yam' ngar k'eyged e yam' rorad. I gur e mman ngam
machibnag ngak e girdi' murung'agen e gagiyeg rok Got."
61 Ma yugu reb e mo'on e ga'ar, "Somol, gu ra un ngom; machane mu son nggu wan gu
fingichiy girdi'en e tabinaw rog."
62 Me ga'ar Jesus ngak, "En nra tabab i gi' e but' u milay' mi i changar nga keru' e dabi
yib fan ko gagiyeg rok Got."

10

Jesus ni l'oeg fa medlip i ragag nge l'agruw e girdi' ngranod

1 Tomuren e biney me mel'eg Somol yugu boch e girdi' ni medlip i ragag nge l'agruw*
i pumo'on me l'oegrad ngranod ni yad lal'agruw, ni ngar m'onod rok ngranod ngalan
urngin e binaw nge yungi n'en ni be n'en ni nge yan ngay. 2 Me ga'ar ngorad, "Woldug e
ba ga' ni ba ga' yang, machane pi'in girdi'en e maruwel ni nge kunuy nge tay nga naun
e ba lich. Ere mmeybilgad ngak e en ni ir e suwon e woldug ngki pi' boch girdi'en e
maruwel ngar muruwliyed e re woldug rok nem nge af nga naun. 3 Mmarod! Ya kug
gol'oegmed ni ngam marod ni bod rogon pifak e saf ni yan nga fithik' e wolf. 4 Dab
mu feked tafen e salpiy, ara tutuw nma fek e pi'in nma man ban'en, ara sus; ma dab
mu talgad ni ngam fingichiyed be' u daken e kanawo'. 5 Ma ngiyal' ni gimed ra yan riy
ngalan reb e naun, e som'on e nge lungumed, Nge yib e gapas ngak girdi'en e re naun
ney. 6 Ya fa'anra bay be' riy nib t'uf e gapas rok, mi gimed pag e gapas ni kamogned nge
par u daken; ma fa'anra dariy, mi gimed fulweg murung'agen e gapas ni kamogned. 7 Mi
gimed par u lan e re naun nem, ngu'um ked e ggan ma gimed be garbod ko tin ni yad
be pi' ngomed; ya be' ni girdi'en e maruwel e susun e ngan pi' puluwon e maruwel rok
ngak. Dab um marod u reb e tabinaw nga reb. 8 Fa'an gimed ra yan ngalan reb e binaw
ni yi ba'adag ni ngan ayuwegmed riy, mi gimed kay e tin ni kan tay nga p'eowchemed ni
ngam ked, 9 mi gimed golnag e pi'in nib m'ar u lan e re binaw nem, me lungumed ngak e
girdi' riy, Gagiyeg rok Got e ba chugur ngomed. 10 Machane fa'an gimed ra yan nga reb e
binaw ndabun e girdi' riy ni kam marod ngay, mi gimed yan nga daken e kanawo' riy me
lungumed, 11 Mus ko fiyath ko re binaw romed ney nike gabal ko rifrif u aymad e nggu
chuweged nib togopluw ngomed; machane mu ted fanmediyan ko re bugithin ney, ni
Gagiyeg rok Got e ba chugur ngomed! 12 Nggog ngomed ni Chirofen nra pufthinnag Got
e girdi' riy e ka ba ga' e runguy nra tay ngak yu Sodom ko runguy nra tay ngak e re binaw
nem!"

Pi binaw nde mich Jesus u wun'rad
(Matthew 11:20-24)

13 "Rib ga' ba gafgow ni bay mu ted yu Korazin! Rib ga' ba gafgow ni bay kum ted yu
Bethsaida! Ya fapi maang'ang ni kan ngongliy u wur e fa'an mang e ni ngongliy u lan yu
Tyre nge yu Sidon, ma girdi' riy e kafram e kar pired nga but' ka ron'ed e tutuw ni mad
ma kar thiygad ko awat ni nge mang pow riy ni kar pi'ed keru'rad ko denen ni yad be
ngongliy! 14 Ka ba ga' e runguy nra tay Got ngak yu Tyre nge yu Sidon ko runguy nra tay
ngomed ko Chirofen nra pufthinnag e girdi' riy. 15 Me gur yu Kapernaum! E ga ba'adag
ni ngam tolang nigem ngam tun ko tharmiy? Bay non'em nga but' nga fithik' e nifiy ni
dabi math bi'id!"

---

* **10:1** medlip i ragag nge l'agruw; boch e babyor e bay riy ni medlip i ragag.

16 Me ga'ar ngak pi gachalpen, "En nra motoyil ngomed, e ke motoyil ngog; ma en nra
dabuymed e ke dabuyeg; ma en nra dabuyeg e ke dabuy e cha' ni ir e ke l'oegeg ku gub."

Fare medlip i ragag nge l'agruw ni sul

17 Me sul fa medlip i ragag nge l'agruw† i girdi' ngak ni kar felan'gad me lungurad,
"Somol, i mus ko pi mo'onyan' miyad fol romad ni fa'ani gogned ngorad u fithingam e
tin ni ngar rin'ed!"
18 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Kug guy Satan nike mul u lanelang ni bod e
uluch. 19 Mu telmed! Kug pi' mat'awmed nge gelngimed, ni fan e nge yag ni umot'ed
e porchoyog nge skorpion mi gimed gel nga gelngin fa'anem ni ir e To'ogor, ma dariy
ban'en nra maad'ad ngomed. 20 Dabi felan'med ni fan e be fol e pi mo'onyan' romed;
machane nge felan'med ni fan e kan yoloy fithingmed nga babyor u tharmiy."

I Jesus ni felan'
(Matthew 11:25-27; 13:16-17)

21 Ma ku errogon e re ngiyal'nem ni suguy e Kan Nthothup Jesus ko felfelan'‡ me ga'ar,
"Chitamag ni gur e Somol u tharmiy ngu but'! Kari mmagaer ya kam dag ngak e pi'in
ndar sukulgad e n'en ni kam mithag rok e pi'in yad ba llowan' nge pi'in yad ba sukul.
Chitamag, i gur e mu turguy ni nge yodoro' nrogon nib m'agan'um ngay.
22 "Chitamag e ke pi' urngin ban'en ngog. Dariy be' ni manang ko mini' e en ni Fak,
ya kemus ni en ni Chitamangiy e manang, ma dariy be' ni manang ko mini' e en ni
Chitamangiy, ya kemus ni en ni Fak e manang, nge pi'in ba'adag e en ni Fak nem ni
ngar nanged e Chitamngin."
23 Me cheal Jesus nge sap ngak pi gachalpen me non ngorad nde rung'ag be' ni ga'ar,
"Kari mfelan'gad ni kam guyed e pin'en ni kam guyed! 24 Ya nggog ngomed ni bo'or e
profet nge pilung ni ur m'ad ni bochan ni ngar guyed e n'en ni gimed be guy, machane
de yag, ma ku ur m'ad ni bochan ni ngar rung'aged e n'en ni gimed be rung'ag, machane
dar rung'aged."

Fanathin ni murung'agen be' u Samaria ni be' ni bfel'

25 Me yib be' ni ir reb e tamchib ko Motochiyel ngak Jesus me guy rogon ni nge ning
e kanawo' ngak Jesus ko thin. Me fith ni ga'ar, "Tamchib, mang e thingar gu rin' me yag
ngog e yafos ndariy n'umngin nap'an?"
26 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Mang e keyog e babyor nib thothup? Bu uw rogon
ni kam be'eg?"
27 Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Thangri t'uf rom Somol ni ir e Got rom u polo' i
gum'ircha'em, ngu polo' i lanin'um, ngu polo' i gelngim, ngu polo' i leam rom; ma gin'en
ni ga bay riy e thangri t'uf rom e en ni ir e mmigid ngom ni gowe gur."
28 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Tin ni kam fulweg ngog e ba puluw; ere mu rin' ma ga
fos."
29 Machane fare tamchib ko Motochiyel e ba'adag ni nge yan i par ni ir be' nib mat'aw,
ma aram me fith ngak Jesus ni ga'ar, "Mini' e en ni ir e mmigid ngog?"
30 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Be' nib mo'on e log u Jerusalem i yan nga Jeriko, me yib
i og bogi moro'ro' ngak ngar lufed e mad rok, miyad pirdi'iy, nge mu' miyad pag nike
chugur ni nge yim'. 31 Ma bay ba prist ni be yan nga pe'ning u daken e re pa' i kanawo'
nem; ma fa'ani guy fare mo'on me liyeg rok u baraba' e kanawo' nge yan. 32 Ma ku aram
rogon be' ni ir reb e Levite ni ki yib ko gin'em, me yan ko gin ni bay fare mo'on riy nge
yan i guy me liyeg rok u baraba' e kanawo' nge yan. 33 Machane be' u Samaria ni be sor
i yan ko gin'em e yib i pir'eg, ma fa'ani guy fare mo'on me taganan' ngak. 34 Me yan ko
gin ni bay riy, nge pu'og e gapgep nge wayin ko yungi n'en nike maad'ad u downgin me

† **10:17** medlip i ragag nge l'agruw; boch e babyor e bay riy ni medlip i ragag (mu guy e verse 1). ‡ **10:21** fare Kan Nthothup; boch e babyor e bay riy fare gelngin; ma boch e bay riy ni gelngin.

m'ag e mad ngay; nge mu' me fek fare mo'on nge tay nga daken fare gamanman rok me
fek i yan nga ba naun ntafen e milekag mi i ayuweg. 35 Me yan ni reb e rran riy me fek
l'agruw e salpiy ni silber, nge pi' ngak e en ni ir e bmil suwon fare naun ntafen e milekag
ngak. Me ga'ar ngak, 'Mu ayuweg e cha'ney ya bay gu sul mu gu fulweg ngom e salpiy
ni kam n'ag nga puluwon.' "
36 Me ga'ar Jesus, "Ere mini' e arorad e dalip i girdi' nem e ga be finey ni ir e kemang e
cha' nib migid ngak fa'anem ni yib e moro'ro' i pirdi'iy?"
37 Me fulweg fa en ni tamchib ko Motochiyel ni ga'ar, "Fa'anem ni runguy nge ayuweg."
Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Ere mman ma ga rin' ni aram rogon."

Jesus ni yan i guy Martha nge Maria

38 Ma nap'an ni be yan Jesus nge pi gachalpen, me yib nga reb e binaw ni bay be' ni
bpin riy ni Martha fithingan, ni pining Jesus nga tafen nge ayuweg. 39 Ma bay be' ni
bpin ni walagen ni Maria fithingan, ni yib i par nga but' u to'oben e rifrif u ay Somol ngi
i motoyil ko machib rok.
40 Ma ke magafan' Martha nga urngin e maruwel ni bay ni ngan rin'; ma aram me yib
i ga'ar, "Somol, dariyfan u wun'um nike pag walageg urngin e maruwel ngog ni nggu
rin' ni go' gag? Mog ngak nge yib nge ayuwegneg ko maruwel!"
41 Me fulweg Somol ngak ni ga'ar, "Martha, Martha! Bo'or bogi ban'en ni be
magafan'um ngay, 42 machane ri ta'reb e ir e dabisiy ni nge yag. Me Maria e ke mel'eg e
bin ni ir, ma dab ni fek rok."

11

Jesus ni machibnag rogon ni ngan meybil (Matthew 6:9-13; 7:7-11)

1 Bay ba yay ni be meybil Jesus u bangi ban'en. Ma fa'ani mu' ko meybil me ga'ar reb i
gachalpen ngak, "Somol, mu fil rogon e meybil ngomad, ni bod rogon nike fil John ngak
pi gachalpen."
2 Me ga'ar Jesus ngorad, "Ba'aray rogon ni ngam meybilgad ni nge lungumed:
Chitamangimad,
ngan tay fan fithingam nib thothup,
ma ga par ni gur e ga be gagiyegnagmad.
3 Mpi' ngomad u reb e rran ngu reb e rran e ggan ni nge yag ngomad.*
4 Ma ga n'ag fan u wun'um e denen romad,
ya kug ninged fan u wun'mad e kireb nike ngongliy urngin e pi'in kar ngongliyed e
kireb ngomad.
Ma dab mfekmad ko sikeng nib mo'maw'."
5 Me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Susun e aray rogon me yan bigimed nga tafen be'
ni fager rok ni lukngun e neap' me ga'ar ngak, Yugu mpi' dalip yal' i flowa ngog, ya bay
kug fulweg dalip yal' ngom. 6 Be' ni gamow fager e ke yib ni be milekag ma ke tal ngog
nga tabinaw ma dariy ban'en ni gu ra pi' nge kay! 7 Ma susun e aram rogon me fulweg
fare fager rom lungum u naun ni ga'ar, Dab kum magawonnigeg! Ya kug mu' i man'nag
e mab rog, ni kug molod pifakag ndabkiyag ni gu suwon nggub gu pi' ban'en ngom. 8 Ere
uw rogon? Nggog ngomed ni fa'anra dabi suwon nge pi' e flowa ngom ni gimew fager,
machane ra suwon nge pi' urngin ban'en ngom ni kam ning ya da mu tamra' ni mpar
ngu'um wenig ngak. 9 Ere be lungug ngomed: Mu ninged, me yag ngomed; mu gayed,
mi gimed pir'eg; mu tugtuguyed e mab, min bing e mab ngomed. 10 Ya gubin e girdi' ni
yad ra ning ban'en e ra yag ngorad, ma en nra gayiy ban'en e ra pir'eg, ma mab e yira
bing ngak e en nra tugtuguy. 11 Rayag ni nge pi' bigimed e pi matam ba porchoyog ngak

* **11:3** e ggan ni nge yag ngomad; ara ggan ko bin migid e rran.

fak ni fa'anra ning fak e nig ngak? 12 Ara pi' e skorpion ngak ni fa'anra ning ba pifak e
nimen ngak? 13 Yugu ireyer fanmed kireb, ma gimed manang rogon ni ngam pi'ed e tin
ni bfel' ban'en ngak pifakmed. Ere en ni Chitamangiy ni bay u tharmiy e ri ra pi' fare
Kan Nthothup ngak e pi'in yad ra ning ngak!"

Jesus nge Beelzebul
(Matthew 12:22-30; Mark 3:20-27)

14 I tuluf Jesus ba mo'onyan' ndabiyag ni nge non; ma fa'ani chuw u fithik' fare mo'on
mfini yag ni nge non fare mo'on. Me gin fapi girdi' ni aram urngirad ngay, 15 machane
boch i yad e ga'ar, "I Beelzebul ni pilungen e mo'onyan' e ir e ke pi' gelngin e cha'ney be
yag ni nge tuluf e pi mo'onyan' ngar chuwgad rok e pi'in kar yinggad ngorad."
16 Ma boch e girdi' e ra fineyed ni ngar ninged e kanawo' ngak ko thin, ma aram miyad
wenig ngak ni nge ngongliy reb e maang'ang ni ir e nge mang pow riy nib m'agan' Got ko
pin'en ni be ngongliy. 17 Machane manang Jesus e pin'en ni yad be leamnag, ma aram
me ga'ar ngorad, "Re nam nra ruwraba'nag ir nge cham e dabi n'uw nap'an nra par;
ra ruw raba' reb e tabinaw ngar togopluwgow ngorow mra wear fare tabinaw. 18 Ere
fa'anra ruw raba' e gin ni be gagiyegnag Satan e girdi' riy ngar chamgow ngorow mra
di'in mi i par? Gimed be yog ni gu be tuluf e pi mo'onyan' rok e girdi' nge chuw ni bochan
e ke pi' Beelzebul gelngig nrayag ni gu rin'. 19 Fa'anra ireray rogon kanawo'en ni gu be
tulufrad u fithik' e girdi' ngar chuwgad, me ere uw rogon nma tulufrad pi gachalpmed?
Pi gachalpmed e kar micheged nri gimed be oloboch! 20 Gelngin Got e gu be tuluf e pi
mo'onyan' ngay, ni aram e ir e be micheg ni gagiyeg rok Got e ke taw ngomed.
21 "Be' nib mo'on nib yargel e ra ngongliy rogon talin e cham rok ni urngin nge
matanagiy e tabinaw rok, ma urngin e chugum rok ni dabi buch ban'en riy. 22 Machane
ra yib be' nib mo'on ni kab gel ngak me yib i li', nge fek urngin e talin e cham rok ni ir e
i pagan' ngay me f'oth rok e girdi' e tin ni iring fa'anem.
23 "En ni gathi gamow ngabang e ri be togopluw ngog; ma en nder un ngog i
kunukunuy e aram e ri be wereg."

Sul ni tay fare mo'onyan'
(Matthew 12:43-45)

24 "Nap'an nra chuw ba mo'onyan' u fithik' be', mi i yan u daken e ted ndariy e ran riy
ni be changarnag bang ni nge gif ngay; ma fa'anra dabi pir'eg bang ni nge gif ngay, me
ga'ar u wan', Nggu sul ko fare tabinaw rog ni kug pag. 25 Me sul me pir'eg nike be'ech
ma kan fal'eg rogon. 26 Me sul nge yan i pining medlip e mo'onyan' ni kab gel e kireb
rorad ngak ngarbad ra pired ngaram. Ma aram me yan i par fa'anem ni kari gel e kireb
u pangin ko som'on."

Bin riyul' e felfelan'

27 Fa'ani mu' i yog rok Jesus e re bugithin ney, me non be' ni bpin ngak u fithik' fapi
girdi' ni aram urngin ni ga'ar, "Kari felan' e re pin ni ir e gargelnigem mi i duruw'iyem
nga thuthun!"
28 Machane me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ri kab felan' e pi'in kar rung'aged e thin rok Got
ma kar pired ni yad be fol riy!"

Maang'ang nnog ngak Jesus ni nge ngongliy
(Matthew 12:38-42)

29 "Ma nap'an ni mu'ulung e girdi' ngak Jesus me ga'ar, "Kari kireb e girdi' ko bin daba'
e rran! Ya yad be yog ni ngan dag reb e maang'ang ngorad ni nge mang pow riy ni n'en ni
gu be rin' e bm'agan' Got ngay, machane dab ndag ngorad, ya kemus ni fare maang'ang
ni rin' Got ngak Jonah e ir e ngan dag ngorad. 30 Ni bod rogon Jonah ni profet ni mang
pow ngak e girdi' nu Niniveh, ere errogon e en Fak e Girdi' ni bayi mang reb e pow

ngak e girdi' ko bin daba' e rran. 31 Chirofen nra pufthinnag Got e girdi' e ra sak'iy fare
pin nib pilung ni fa'ani yib ko yimuch nge yog nib kireb e girdi' ko bin daba' e rran, ni
bochan e liyeg baraba' e fayleng ni be lek Solomon ni nge motoyil ko machib rok ni bay
e gonop riy; nggog ngomed ni bay ban'en u roy ni ka ba ga' ngak Solomon. 32 Chirofen
nra pufthinnag Got e girdi' e ra sak'iy e girdi' nu Niniveh ngrogned ni gimed ba kireb, ni
bochan e rrung'aged e thin rok Got ni machibnag Jonah ngorad, miyad pi' keru'rad ko
kireb ni yad be rin'; nggog ngomed ni bay ban'en u roy ni ka ba ga' ngak Jonah!"

Tamilang ko dowef
(Matthew 5:15; 6:22-23)

33 "Dariy be' nra tay e nifiy ko magal me mithag ara tay nga tan barba' i ban'en;† ya
ra tay nga tagil' e magal, ni fan e nge yib e girdi' nga naun miyad guy ram'en. 34 Lan
owchem e bod rogon ba magal ni fan nga dowam. Fa'anra bfel' lan owchem, ma dowam
ni polo' e ba sug ko tamilang; ma fa'anra ba tagan lan owchem, ma aram e be par dowam
ni polo' u fithik' e lumor. 35 Ere mu ayuw nge par ni tamilang ni bay u fithik'am e gathi
talumor. 36 Ere fa'anra ba sug dowam ni polo' ko tamilang ndariy bang riy u fithik' e
lumor, mra tamilang ni gubin yang, ni bod rogon ni mat ram'en ba magal nga dakenam."

Jesus ni yog nib kireb e pi Farise nge pi tamchib ko Motochiyel
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

37 Ma fa'ani mu' Jesus ko numon me non ba Farise ngak ni nge yan i un ngak ko abich;
ma aram me yan nga naun nge yan i par nga but' ni nge un ko abich. 38 Me gin fare Farise
ngay ni guy nde maluknag Jesus pa' u m'on ko abich. 39 Ma aram me ga'ar Somol ngak,
"Gimed e pi Farise e gimed ma maluknag e kap nge plet u wuru', machane ke sugnag e
yargel nge kireb lanin'med. 40 Gimed bbalyang! Gathi Got ni ir e ngongliy wuru' e ku
ir e ngongliy fithik'? 41 Ere mpi'ed e n'en ni bay u lan e kap nge plet romed ngak e pi'in
gafgow, me yan i par ni urngin ban'en ma ke be'ech u puluwmed.

42 "Kari mu gafgowgad e pi Farise! Ra ragag guruy e n'en nma fal'eg lamen e ggan ni
bay romed ni aram e mint nge rue nge urngin e tin ni bay ban'en nma fal'eg lamen e
ggan, ma ta'ab guruy riy e gimed be pi' ngak Got, ma kam paged e tin nib mat'aw nge
rogon ni nge t'uf Got nge girdi' romed. Pin'ey e ngu'um rin'ed machane dab mpaged e
gal ne'.

43 "Kari mu gafgowgad e pi Farise, ya gimed ba'adag e chiya ni kan tay u lan tafen e
mu'ulung i yan nib muduwgil e girdi' ntagil', ma gimed ba'adag ni ngu'un siro' ngomed
ko yungi n'en ni bay e market riy. 44 Kari mu gafgowgad! Gimed bod e yam' ni kan k'eyag
ndariy e pow riy be yan e girdi' u daken ndarir nanged."

45 Me ga'ar reb e tamchib ko Motochiyel ngak, "Tamchib, pi thin nir ni ga be yog e ka
ga be kirebnag thimad riy!"

46 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ku errogon gimed e pi tamchib ko Motochiyel ni kari mu
gafgowgad! Gimed be tay bogi n'en nib tomal nga daken keru' e girdi' nib mo'maw' i fek
rorad, machane gimed e gathi bay mu k'iyeged ta'ab bugul i pa'med ngam ayuweged
yad i fek e pin'em nib tomal. 47 Kari mu gafgowgad! Rib fel' e malang ko pi profet ni
kam ngongliyed — ni fapi profet ni pi chitamangimed e ra thanged e fan rorad kakrom.
48 Gimed ma kam micheged ko ngongol romed ni bfel' u wun'med e n'en ni rin' e pi
chitamangimed; ni bochan e ra thanged e fan rok e pi profet, ma kam ngongliyed e
malang rorad. 49 Ireray fan ni ga'ar e Gonop rok Got, Bay gu l'oeg e pi profet ngorad
nge pi'in nge fek e thin rog i yan ngorad, ma bay ra li'ed boch i yad miyad gafgownag
boch. 50 Girdi' ko ngiyal'ney e bay ni gechig nagrad ni bochan urngin fapi profet ni kan
li'rad ni ka nap'an e ngiyal' nsunumiy e fayleng riy, 51 ni ka nap'an nthang e fan rok Abel
nge yib i mada' ko ngiyal' nthang e fan rok Zekariah riy, ni ir e nthang e fan rok u thilin

† **11:33** Boch e babyor e dariy riy ara ni tay nga tan barba' i ban'en.

e altar nge fa gin'en nib thothup. Aray rogon ni gu be yog ngomed, girdi' ko re ngiyal' i n'ey e bay ni gechig nagrad ni bochrad ni yad gubin!
52 "Kari mu gafgowgad e pi tamchib ko Motochiyel! Kam mithaged e kiy nma bing mban e naun ko tamilangan'; dab mmarod nga naun, ma gimed be ningewo' ko pi'in yad be guy rogon ni ngranod nga naun!"
53 Ma fa'ani chuw Jesus u rom me tabab e pi tamchib ko Motochiyel nge pi Farise i thibthibnag Jesus nrib el merin, ma bo'or ban'en ni yad be fith murung'agen ngak, 54 ni yad be guy rogon ni nge aw ko wup rorad ni ngar koled u murung'agen ban'en ni nge yog nde puluw.

12

Jesus ni ning chiylen ngak pi gachalpen ni nge dab ndake moding nigey
(Matthew 10:26-27)

1 Nap'an ni mu'ulung yu biyu' e girdi' nga ta'bang ni be yit' boch i yad boch i yad, ma som'on e ga'ar Jesus ngak e pi gachalpen, "Mu ayuweged gimed ko is rok e pi Farise — n'en ni gu be yip' fan e dake moding ni yad be tay. 2 Ya demturug e n'en ni kan upunguy, ma yira chuweg e upong u daken, ma urngin e tin ni kan mithag ni nge dab nnang e bay nnang. 3 Ere demturug e tin ni kamogned u fithik' e lumor ma bay nrung'ag ni rran, ma demturug e n'en ni kam kathkathniged ngalan tel e girdi' u lan ba senggil ni kan ning, ma bay ni tolulnag u daken e naun."

Cha' ni ngan tamdag ngak
(Matthew 10:28-31)

4 "Nggog ngomed e pi tafager rog ndab mu tamdaggad ngak e pi'in yad ra li' e dowef ngem', ma nga tomuren e dabkiyag ni ngar ngongliyed ban'en ngay ni kab gel e gafgow riy. 5 Nggu dag ngomed e cha' ni ir e ngam tamdaggad ngak: mu tamdaggad ngak Got nra li' e dowef nge yim', ma bay gelngin nge mat'wun nra yin' fa'anem nga fithik' e nifiy. Ere gu be yog ngomed, ni ngam tamdaggad ngak!
6 "Gathi yira pi' nchuway' lal fa nochi arche' ni sparrow fithingan ma kemus ni l'agruw e salpiy nrow puluwon? Machane dariy ta'a bagayad nike pag Got talin. 7 Mus nga piyan lolugmed ni kem'ay i the'eg. Ere dab mu rusgad, ya ka ba ga' famed ngak bo'or fa nochi arche' ni sparrow fithingan!

Ngan weliy murung'agen Jesus ndab ni mithag
(Matthew 10:32-33; 12:32; 10:19-20)

8 "Nggog ngomed ni en nra weliy u fithik' e girdi' ni ir reb i girdi'eg e aram rogon e n'en nra rin' e en ni Fak e girdi' ngak u p'eowchen e pi engel rok Got; 9 machane en nra weliy u fithik' e girdi' ni gathi ir reb i girdi'eg, e aram rogon e en ni Fak e Girdi' nra weliy u p'eowchen e pi engel rok Got ni fa'anem e gathi reb i girdi'en.
10 "En nra yog bbugithin nib togopluw ngak e en ni Fak e girdi' e yira n'ag fan rok; machane en nra yog e thin nib kireb nib togopluw ngak fare Kan Nthothup e dabiyag ni yira n'ag fan rok.
11 "Fa'an yad ra fekmed i yib ni ngan pufthinnagmed u lan tafen e mu'ulung, ara nga p'eowchen e am, ara pi'in yad be tay murung'agen e girdi', ma dabi magafan'med ngarogon ni ngam ayuweged gimed ko thin ara n'en ni ir e nga mogned. 12 Ya fare Kan Nthothup e bayi fil ngomed e re ngiyal'nem e n'en ni ir e nga mogned."

Fanathin ni murung'agen be' ni bo'or ban'en rok ma bbalyang

13 Me non be' nib mo'on ngak u fithik' fapi girdi' ni yo'or ni ga'ar, "Tamchib, mog ngak walageg ni pumo'on nge f'oth romow e n'en nike pag e chitamangimow romow."
14 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "I mini' e ke pi' mat'wug ni nggu turguy e tinir, ara nggu f'oth romew e n'en nike pag e chitamangimew romew?" 15 Ma aram me ul ul ngay

nge ga'ar ngorad ni yad gubin, "Mu ayuwgad mi gimed guy rogomed rok urngin mit e chogow: ya bin riyul' e yafos ku be' e gathi ni ngongliy ko pin'en ni ir e mmil suwon ngak fa'anem, ndemturug rogon feni yo'or ban'en rok."
16 Ma aram me weliy Jesus ngorad e re fanathin ni ba'aray: "Be' nib mo'on ni bo'or
ban'en rok e immoy e binaw rok ni bo'or e ggan ni be yib ko woldug ni bay riy. 17 Me
ga'ar u wan', Dakuriy bang ni gu ra cha'riy urngin e ggan rog ngay. Ere mang e nggu
rin'? 18 Me ga'ar u wan', Ba'aray e n'en ni ir e nggu rin'; nggu buthug e pi naun rog ni
ba'aray ni tafen e ggan nggu toy boch ni ka ba ga' ko tiney, ni ir e nggu cha'riy urngin
e ggan rog ngay nge urngin e tin ni kabay e chugum rog. 19 Ma aram mu gog ngog u
lanin'ug ni lungug, Bfel' wa'atham! Ke yag ngom urngin e tin ni bfel' ni bay fan ngom
nra par ni bo'or e duw. Mpagan'um, ngu'um abich ma ga be garbod, ma ga be rin' e tin
ni gab adag! 20 Machane me ga'ar Got ngak, Ri gab balyang! Neap' ney e ra aw e fan rom;
me mini' e bayi fek urngin e pin'ey ni kam tay ni fan ngom?"
21 Me ga'ar Jesus ngorad, "Ireray rogon e pi'in bo'or ban'en ni kar kunuyed ke yo'or
ban'en rorad, machane de yo'or ban'en rorad u p'eowchen Got."

Pagan' ngak Got
(Matthew 6:25-34)

22 Me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Ireray fan ni be lungug ngomed: Dabi maga-
fan'med ko ggan ni nge yag ngomed ni fan e nge dab mm'ad, ara magafan'med ko mad
ni nge yag ngomed ni fan nga dowmed. 23 Ya yafos e ka ba ga' fan ko ggan, ma dowef
e ka ba ga' fan ko mad ni ngan chuw ngay. 24 A mu guyed e gap'luw: darir yunged
awochngin ban'en ara ra kunuyed e ggan; ma dariy e senggil rorad ara naun ni yad
ma ulunguy e ggan ngay; ya Got e ma duruw'iyrad! Ma gimed e ka ba ga' famed ngak e
arche'! 25 Mini' e aromed ni ku ra mun in e rran ngak ko biney e tamilang* ni fa'anra i
magfan' ngay? 26 Fa'anra dabiyag romed ban'en nib achig ni bod e biney, me ere mang
ni nge magafan'med nga boch ban'en? 27 A mu guyed ngarogon ni be tugul e floras u
fithik' e pan: darir maruwelgad ara ur ngongliyed e mad ni fan ngorad. Machane nggog
ngomed, ni mus ngak Solomon, ni aram feni yo'or ban'en rok ma da immoy e mad rok
ni bod feni fel' ya'an reb e pi floras ney. 28 I Got e ir e be pi' e mad ko pan ni pan ni bay u
roy e daba', me gabul ma dakuriy, ya kan urfiy u lan e stof. Ere gathi bmuduwgil nra pi'
Got e mad romed? Rib achig e pagan' romed ngak Got!
29 "Ere dabi magafan'med ngam pired ni gubin ngiyal' ma n'en ni ngam ked nge n'en
ni ngam garbodgad ngay e ir e gimed be gayiy. 30 (Ya girdi' nu roy u fayleng ni pi'in yugu
boch e kan e yad be meybil ngorad e gubin ngiyal' ni yad be gayiy urngin e pin'ey.) Ya
Chitamangimed e manang ndabisiy ni nge yag e pin'ey ngomed. 31 Ere gagiyeg rok Got
e ir e ngam m'oneged u wun'med, ma aram me pi' e pin'ey ngomed."

Flaab ni bay u tharmiy
(Matthew 6:19-21)

32 "Gimed e chi ulung ney e dab mu tamdaggad! Ya Chitamangimed e ba'adag ni nge
pi' e gin nsuwon ngomed. 33 Ere mpi'ed ni chuway' urngin e tin ni bay ban'en romed mi
gimed pi' e salpiy riy ngak e pi'in gafgow. Mu yagniged ngomed tafen e salpiy ndar ma
kireb, mi gimed ayuweg e fla'ab romed nga tharmiy, ko gin ni dabi lich riy, ma dariy ba
moro'ro' nrayag ni nge ded pa' ngay, ma dabi kirebnag e ngal. 34 Ya lanin'med e gubin
ngiyal' ni bay ko gin ni bay e fla'ab romed riy."

Tapigpig nma kol ayuw

35 "Mu fal'eged rogomed ngam pired ni fan ko mit i n'en ni bay yib, ni kam chichiiyed e
luod romed nga lukngumed ma kam gal'ed e magal romed, 36 ni bod rogon e pi tapigpig

* **12:25** mun in e rran ngak ko biney e tamilang; ara me mun boch yang nga n'umngin.

ni yad be sonnag e masta rorad ni nge sul u ba madnom ko mabgol. Ra yib ni tugtuguy e
mab, ma ka chingiyal' nem e yad ra bing e mab ngak. 37 Ri ra felfelan' e pi tapigpig nem ni
sul e masta rorad me pir'egrad ni yad be od ni kar fal'eged rogorad! Nggog ngomed ni ra
chichi'iy e luod rok ni aram e ke fal'eg rogon ni nge pigpig ngorad, me yog ngorad ngar
pired nga tebel, me mang ir e i yibnag e ggan ngorad. 38 Ri yad ra felfelan' ni fa'anra
pir'egrad ni kar fal'eged rogorad kar pired, ni mus ni fa'anra yib ko lukngun e neap'
ara ke thiliyeg ko lukngun e neap'! 39 Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Fa'anra
manang e cha' nib mil suwon e naun ngak e ngiyal' nra yib e moro'ro' riy nga naun rok,
ma dabi pag e moro'ro' nge yib nga naun rok. 40 Ere ku er rogomed ni ngam fal'eged
rogomed ngam pired, ya en ni Fak e Girdi' e ra yib u reb e awa ndamur fineyed nra yib
riy."

Tapigpig nib yul'yul' ara de yul'yul'
(Matthew 24:45-51)

41 Me ga'ar Peter, "Somol, gamad e ga be yog e re fanathin ney ngomad fa ga be yog
ngak urngin e girdi'?"

42 Me fulweg Somol ni ga'ar, "Ere mini' e en ni ir fare tapigpig nib yul'yul' ma ba gonop?
I ir e en ni masta rok e tay ni nge milfan urngin ban'en ngak, ma be ayuweg e tabinaw,
ma be pi' ngak e tin ni kabay e tapigpig e tirorad e ggan ko ngiyal' ni yima pi' riy. 43 Ri
ba ga' ba felfelan' nra tay e re tapigpig nem ni fa'anra sul e masta rok nga tabinaw me
pir'eg ni ireray e n'en ni be rin'! 44 Nggog ngomed nrib muduwgil nra tay fare masta fare
tapigpig ni ir e nge milfan urngin ban'en rok ngak. 45 Ma fa'anra ga'ar e re tapigpig nem
u wan', kab n'uw nap'an mfini sul e masta rog, ma aram me tabab i pirdi'iy fa tinem e
tapigpig, ni pumo'on nge ppin, mi i abich ma be garbod ma be unum e rrum ngi i balyang
ngay, 46 ma aram e bayi reb e rran me sul fare masta nder finey fare tapigpig nra sul
riy ngu ba ngiyal' nde nang; ma aram e bayi cheal fare masta nge th'eth'ab fa'anem
nnochiyang,† min rin' ngak e tin ni ngan rin' ngak e pi'in nda ur folgad.

47 "Re tapigpig ni manang e tin ni ba'adag e masta rok ni ir e nge rin', machane der
fal'eg rogon nge rin' e tin ni ba'adag e masta rok e bay ni gechignag nib el merin e dimow
ni yira tay ngak; 48 machane re tapigpig nde nang e tin ni ba'adag e masta rok, me rin'
ban'en ni bay tapgin ni nge yan e dimow ngak, e yira gechignag nib waer e dimow ni
yira tay ngak. Ya cha' ni bo'or e tin ni kan pi' ngak e yibe finey ni ba ga' labgen ni nge
fulweg; ma cha' ni ka bo'or boch e tin ni kan pi' ngak e yibe finey ni ka bo'or boch e tin
ni nge fulweg ni labgen."

Jesus ni ir tapgin ma yibe ruw raba'
(Matthew 10:34-36)

49 "Ku gub ni nggu tay e nifiy ko fayleng, ma kari gum' ni bochan ni fa'an manga aray
rogon ma ke af e nifiy ngay e chiney! 50 Bay ba tawfe ni ngan tawfe nigeg ngay nri bay i
amith lanin'ug riy nge yan i mada' ko ngiyal' nike mu'! 51 Gimed be finey ma ku gub ni
nggu fek e gapas i yib nga fayleng? Nggog ngomed ni gathi gapas, machane ku gub ni
nggu ruwraba'nag e girdi'. 52 Chiney i yan ngaram e bayi reb e tabinaw ni lal e girdi' riy
ma bay ra ruw raba'gad, ni dalip i yad e be togopluw ngak ruw i yad, ma ruw i yad e be
togopluw ngak dalip i yad. 53 Pi matam e bay ra togopluwgad ngak pifakrad ni pumo'on,
ma pifakay ni pumo'on e bay ra togopluwgad ngak e pi matam rorad; ma pi matin e bay
ra togopluwgad ngak pifakrad ni ppin, ma pifakay ni ppin e bay ra togopluwgad ngak e
pi matin rorad; ma pi matin e bay ra togopluwgad ngak leengin pifakrad, ma pi leengin
pifakrad e bay ra togopluwgad ngak e pi matin rok pi figirngirad."

† **12:46** th'eth'ab fa'anem nnochiyang; ara nin' fa'anem nga waen.

Nang ngal'an
(Matthew 16:2-3)

54 Miki ga'ar Jesus ngak fapi girdi', "Fa'an gimed ra guy bangi lang ni be yib ngalang
u lan e ngael, ma ka chingiyal' nem me lungumed, Bayi aw e n'uw, me yodorom. 55 Ma
fa'an gimed ra thamiy e nifeng nike thow u lan e yimuch me lungumed, Bayi gel e gowel,
me yodorom. 56 Gimed e pi tadake moding nir! Rayag ni ngam changargad ko but' nge
lang mi gimed yog rogon; ere mang ndamur nanged fan e re ngiyal' i n'ey ni chiney?"

Mu fal'eg thilmew e en nike togopluw ngom
(Matthew 5:25-26)

57 "Ma mangfan ndamur turguyed romed e tin ni ir e bmat'aw ni ngam rin'ed?
58 Fa'anra togopluw be' ngom nge ga'ar e nge fekem nga tafen e puf oloboch, ma ngar
mu guy rogon nge fel' thilmew ko ngiyal' ni gimew bay u kanawo' ni gimew be sor i yan
nga tafen e puf oloboch, nge siy i fekem i yan nga p'eowchen e tapuf oloboch, me fekem
e tapuf oloboch nge pi'em ngak e polis, me tiyem e polis nga kalbus. 59 Ya nggog ngom ni
dabiyag ni ngam chuw u rom nge yan i mada' ko ngiyal' ni kam thang e bin th'abi tomur
e row u urngin e salpiy ni kanog ni ngam pi'."

13

Mpi' keruum ko denen rom ara mum'

1 Re ngiyal' i n'em e immoy boch e girdi' ko gin'em nrogned ngak Jesus murung'agen
fapi girdi' nu Galile ni thang Pilate e pogofan rorad ko ngiyal' ni yad be pi' e maligach riy
ngak Got. 2 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Bochan e nthang e fan rok e pi girdi' nem
nu Galile ni aram rogon me ere gimed be finey ni ir e ke micheg ni kab gel farad tadenen
ngak urngin e tin ni kabay e girdi' nu Galile fa? 3 Danga'! Nggog ngomed ni fa'anra dab
mu pi'ed keru'med ko kireb ni gimed be rin', ma gimed gubin ni bay mm'ad ni bod yad.
4 Ma bu uw rogon fa ragag nge meruk i girdi' nu Siloam nra m'ad ni fa'ani m'ing fare
wulyang ntafen e damit nga dakenrad? Gimed be finey ma ren'ey e ke micheg ni kab
gel farad kireb ngak urngin e tin ni kabay e girdi' ni yad be par u Jerusalem? 5 Danga'!
Nggog ngomed ni fa'anra dab mu pi'ed keru'med ko kireb ni gimed be rin', ma gimed
gubin ni bay mm'ad ni bod yad."

Fanathin ni murung'agen fare ke gek'iy ni fig nder yib wom'ngin

6 Me ere yog Jesus ngorad e re fanathin ni ba'aray ni ga'ar, "Be' nib mo'on e immoy
ba ke gek'iy ni *fig* nike tugul u milay' rok ni milay' ko *grape*. Me yan ngi i changarnag
wom'ngin u l'ugun ma de pir'eg ta'reb. 7 Ma aram me ga'ar ngak e cha' nma maruwel u
milay' rok, Mu sap, nga dalip e duw ni yug gu be sul ngaray gu be changarnag wom'ngin
e re ke gek'iy ney ma dawor gu pir'eg ta'reb riy. Ere mu th'ab! Ya susun e mangfan ni
nge par ngi i fek yong'olen e but'? 8 Machane me fulweg fa'anem nma maruwel u milay'
ni ga'ar, Nga yugu ni pag e ta'ab ney e duw; ya bay gu fu'og wol' e ran u to'oben nge liyeg,
nge mu' mu gu suguy ko n'en nma yong'olnag e but'. 9 Ma fa'anra yib wom'ngin e binem
e duw, ma aram e ke manigil; ma fa'anra danga', me ere mog ngan th'ab."

Jesus ni golnag be' ni bpin nib marwoth ko rofen ni Sabbath

10 Reb e rran ni Sabbath ni be machib Jesus u lan reb e tafen e mu'ulung, 11 ma immoy
be' ni bpin u rom nike ying ba mo'onyan' ngak, ke tay nib m'ar ni nga ragag nge meruk
e duw; ni kan buguy ngam'on ndabiyag ni nge k'iyag ir ngalang. 12 Ma fa'ani guy Jesus
e re pin nem me non ngak ni ga'ar, "Ppin, kam dargow e m'ar rom!" 13 Me tay pa' nga
daken fare pin ma ka chingiyal' nem me k'iyag ir ngalang me yog e sorok ngak Got.
14 Ma cha' nib tolang ni ir e ma tay murung'agen tafen e mu'ulung e damumuw ni fan
e ke golnag Jesus e m'ar ko chirofen nem ni Sabbath; ma aram me non ngak e girdi' ni

ga'ar, "Nel' e rran ni bay ni ir e ngad maruwelgad riy; ere mired e girdi' u lan e pi rran ney ngan gol nagmed ko m'ar, machane gathi rofen ni Sabbath."
15 Me fulweg Somol ngak ni ga'ar, "Gimed e pi tadake moding nir! Demturug be' u fithik'med mrayag ni nge pithig e garbaw ara dongki rok u tafen e gamanman nge fek i yan nge pi' e ran ngak ko chirofen ni Sabbath. 16 Me ere chiney e ba'aray be' aray ni ir be' ni owchen Abraham ni nga ragag nge meruk e duw nike m'ag Satan ke tay; ere yira pithig e m'ag rok ko chirofen ni Sabbath fa danga'?" 17 Fulweg rok ngorad e ngongliy e pi to'ogor rok ngar tamra'gad ngorad, ma aram rogon ma urngin e girdi' ni kar felfelan'gad nga urngin e tin ni bfel' ban'en nike ngongliy.

Fanathin ni murung'agen awochngin e mustard (Matthew 13:31-32; Mark 4:30-32)

18 Me ga'ar Jesus, "Uw rogon e gagiyeg rok Got? Gur mang e rayag ni nggu susunnag ngay? 19 Bod rogon ba awochngin e mustard ni fek be' nge yung nga milay' rok; me tugul nge ga' kaen me toy e arche' tafen nga fithik' i papa'ngin."

Fanathin ni murung'agen e n'en nma thownag e flowa (Matthew 13:33)

20 Miki fith Jesus bayay ni ga'ar, "Mang e gu ra susunnag e gagiyeg rok Got ngay? 21 Bod rogon e n'en nma thownag e flowa ni fek be' ni bpin nge athkuy nga ba dabiy i flowa me munmun me thow fa gi flowa ni ga'ngin."

Fare mab nib wen'in (Matthew 7:13-14, 21-23)

22 Me yan Jesus ni be machib i yan u lan e tin ni ba ga' e binaw nge tin ni ba'achig, ni be yan nga Jerusalem." 23 Me fith be' ngak ni ga'ar, "Gur in e girdi' e ra thap ngak Got?"
Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, 24 "Mu athamgilgad ngam marod ko fare mab nib wen'in; ya nggog ngomed ni bo'or e girdi' ni bay ra guyed rogon ni ngranod ngalan machane dabiyag rorad.
25 "Ya cha' ni ir e masta ko fare naun e ra sak'iy nge ning e mab; ma fa'an mu sak'iygad u wuru' e mab mi gimed tabab i tugtuguy e mab me lungumed, Mbing e mab ngomad! ma bayi fulweg ni ga'ar, Da gu nang e gin kambad riy. 26 Ma bay mu fulweged ngak ni lungumed, Nggu uned ngom ko abich nge garbod; ya um machib u lan binaw romad! 27 Ma bay ki yog bayay ni ga'ar, Da gu nang e gin kambad riy. Ere mmarod ngam chuwgad rog, ya gimed urngin ni gimed ma rin' e kireb! 28 Ri bay um yorgad ma be chachafin nguwelmed ko ngiyal' ni bay mu guyed Abraham, nge Isak, nge Jakob, nge urngin e pi profet ni yad bay ko gin nsuwon Got, ma kan taymed u wuru'! 29 Ya bay yib e girdi' u lan e ngek ngu lan e ngal, ngu lan e lel'och ngu lan e yimuch ngarbad ra pired nga tebel ko gin nsuwon Got. 30 Ma aram e pi'in yad ba tomur e chiney e bay ra m'onod, ma pi'in yad m'on e chiney e bay ra tomurgad."

Jesus nib t'uf yu Jerusalem rok (Matthew 23:37-39)

31 Ka re ngiyal' i n'em me yib boch e Farise ngak Jesus me lungurad ngak, "Thingar mu chuw u roy ngam man ngabang, ya ke finey Herod ni nge thang e pogofan rom."
32 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Mmarod mogned ngak e re fox nir ni gu be tuluf e pi mo'onyan' rok e girdi' ma bay ug golnag e girdi' ko liliy e daba' nge gabul, ma bin ra gaman e dalip e rran ngay e ra gu mu'nag e maruwel rog. 33 Machane thingar gu wan ni gu be milekag i yan e daba' nge gabul, nge langilath; ya de mat'aw ni ngan thang e pogofan rok ba profet u yugu bang, ya kemus nu Jerusalem e yira rin' riy.
34 "Jerusalem, Jerusalem! Kam thang e pogofan rok e pi profet, ma kam malangnag e pi'in ni l'oegrad Got ngar feked e thin rok i yib ngom! Nge gaman e in yay ni kug guy rogon ni nggu kunuy urngin e girdi' rom, ni bod ba alabal ni chugumiy pifak nga tan

pon, machane da mpageg nggu rin'! 35 Ere chiney e bay nn'ag e tabinaw rom. Ma nggog
ngom ni bay dab kum guyeg nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay mog ni lungum, I Got e
nge ayuweg e en nike yib ni owchen Somol."

14

Jesus ni golnag e liliy rok be' nib mo'on

1 Me reb e rran ni Sabbath me yan Jesus ni nge un ko abich u tafen reb e pilungen e
Farise; ma ke yip' e girdi' owcherad ngak Jesus. 2 Me yib be' nib mo'on ngak Jesus, nike
thow ay nge pa' ni gubin raba', 3 me non Jesus ni be fith e pi tamchib ko Motochiyel nge
pi Farise ni be ga'ar, "Mmat'aw ko Motochiyel rodad ni ngan golnag e liliy ko chirofen
ni Sabbath fa danga'?"
4 Machane da rogned ban'en. Me kol Jesus pa' fare mo'on, nge golnag e liliy rok me pag
nge yan. 5 Ma aram me ga'ar ngorad, "Fa'anra mul fak bigimed ara garbaw rok ngalan
ba low u reb e rran ni Sabbath, ma gathi ka chingiyal'nem e ra girengiy ngalang nge
chuw u lan e low ko chirofen nem ni Sabbath?"
6 Ma de yag rorad ni ngar fulweged bbugithin ngak ko re bugithin ney.

Ayuw ngak e girdi' nge sobutan'

7 Me guy Jesus e pi'in kan piningrad ni ngarbad ni yad be mel'eg e yu yang ni bfel'
ni ngar pired ngay, me weliy ngorad ni yad gubin e re fanathin ni ba'aray ni ga'ar:
8 "Fa'anra non be' ngak bigimed ni nge yib nga ba madnom ko mabgol, ma dab mub
ma ga yib mu par ko gin nib th'abi fel'. Ya richey ma bay be' ni ka ba ga' fan ngom ni
kanog ngak ni nge yib ko madnom, 9 ma cha' ni non ngomew ni ngam bow e ra yib me
ga'ar ngom, 'Mu guy rogom nge mang e cha' ni ba'aray e par ko ginnir ni ga bay riy.' Ma
aram ma ga tamra' ma ga yan mpar ko gin ntagil' e girdi' ni sobut'. 10 Ere yira non ngom
ni ngam man ko madnom, ma fa'an ga ra yan ma ga yan mpar ko gin ntagil' e girdi' ni
sobut', ya nge yib e en ni ir e non ngom ni nga mub me ga'ar, 'Fager, moy mpar aray ko
gin bfel'.' Ma aram min tayfam u p'eowchen urngin e girdi' nni piningrad ni ngarbad
ko madnom. 11 Ya en nra tolangnag ir e yira sobut'nag, ma en nra sobut'nag ir e yira
tolangnag."
12 Me ga'ar Jesus ngak e cha' ni non ngak Jesus ni nge yib Jesus ko madnom, "Fa'anra
mu ngongliy e mur ni misiw' ara blayal', ma dab mu pining e pi tafager rom, ara pi
walagem ni pumo'on, ara pi girdi'em, ara pi'in pire' ban'en rorad ni gimed bbuguliyoror
— ya ku yad ra non ngom ni ngam man ngorad ko abich, ma aram e kan fulweg puluwon
e magaer rom ko tin ni kam rin'. 13 Machane fa'an mu ngongliy e mur, ma ga non ngak
e pi'in gafgow, nge pi'in marwoth, nge pi'in mugutgut, nge pi'in malmit, 14 ma aram me
fal'eg Got wa'atham; ni fan e dabiyag rorad ni ngar fulweged taban e magaer rom. Ya
bayi pi' Got puluwon ngom ko ngiyal' ni kan faseg ko yam' e pi'in yad bfel'."

Fanathin ni murung'agen e mur ni ba ga'
(Matthew 22:1-10)

15 Ma bay bagayad fapi pumo'on u tebel ni rung'ag e re bugithin ney me ga'ar ngak
Jesus, "Ri bayi felan' e pi'in bay ra pired nga tebel ko gin nsuwon Got!"
16 Me ga'ar Jesus ngak, "Be' nib mo'on e finey ni nge ngongliy ba mur ni ba ga', me
non ngak e girdi' ni pire' ni ngarbad ngay. 17 Ma fa'ani taw ngal'an e mur me l'oeg e
tapigpig rok ni nge non ngak e pi'in ke non ngorad ni nge ga'ar, 'Mired, ya urngin ban'en
nike m'ay i fal'eg rogon!' 18 Mra bagayad me tawey nga ban'en. Arorad nsom'on e ga'ar
ngak fare tapigpig ni ka nol'oeg, 'Kug chuw'iy bangi binaw, ni ere nggu wan gu lekag;
ere wenig ngom, ya dabiyag ni gu ra yib.' 19 Ma bagayad e ga'ar, 'Kug chuw'iy lal wu'
i garbaw, ni ere nggu wan gu maruwel ngorad ngug guy; ere wenig ngom, ya dabiyag
ni gu ra yib.' 20 Ma bagayad e ga'ar, 'Ka fini gu mabgol, ni ireray fan ndabiyag ni gu

ra yib.’ 21 Me sul fare tapigpig nge yan i weliy e pin’ey ni gubin ngak e masta rok. Me
ri damumuw fa’anem ni ir e masta ko fare naun me ga’ar ngak fare tapigpig rok, ‘Mu
gurnigem ko yu pa’ i kanawo’ ni ba ga’ nge yu pa’ ni ba’achig u lan binaw, ngam non
ngak e pi’in gafgow, nge pi’in marwoth, nge pi’in malmit, nge pi’in mugutgut.’ 22 De n’uw
nap’an me ga’ar fare tapigpig ngak fare masta, ‘Urngin e tin mog e kug rin’, machane ka
ba ga’ yang e kabay ni ku ra par boch e girdi’ ngay.’ 23 Me ga’ar fare masta ngak fare
tapigpig, ‘Mman ko yu pa’ i kanawo’ ni ba’ nga wuru’ e binaw nge noch pa’ i kanawo’
nruw raba’ ma yoror, ngam non ngak e girdi’ riy ngarbad nga naun, nge yag ni sug e
naun rog. 24 Nggog ngomed ni gimed gubin, ndariy bagayad fa pi’in nni piningrad ko
som’on nra ri’ e ggan rog!’ ”

M’onneg Jesus u urngin ban’en
(Matthew 10:37–38)

25 Bo’or ni bo’or e girdi’ ni be un ngak Jesus. Me pigicheal nge ga’ar ngorad, 26 “En
nra yib ngog e dabiyag ni nge mang reb i gachalpeg ni fa’anra dabi m’onegeg rok e
chitamngin nge chitiningin, nge leengin nge pifak, nge pi walagen ni pumo’on nge pi
walagen ni ppin, ma ku errogon ir. 27 En ni dabi yin’ e kuruth rok nga pon nge lekeg
e dabiyag ni nge mang gachalpeg. 28 Fa’anra ba’ bigimed ni be finey ni nge ngongliy
ba wulyang ntafen e damit, ma som’on e ra par nga but’ nge tafinaynag rogon puluwon,
nge guy ko ba gaman e salpiy rok nra mu’nag fare maruwel ngay fa danga’. 29 Ma fa’anra
dabi rin’ ni aram rogon, ma dabiyag rok ni nge mu’nag fare wulyang ni tafen e damit ko
ngiyal’ nike mu’ i ngongliy e def ko wulyang riy; ma urngin e girdi’ ni yad ra guy ko n’en
ke rin’ e ra ur minmingad ngak. 30 Ya ra lungurad, ‘Re mo’on ney e tabab ko maruwel
machane de yag ni nge mu’nag!’ 31 Fa’anra yan reb e pilung nike fek ragagi biyu’ e girdi’
ni nge cham ngak reb e pilung nike yib ni nge togopluw ngak ni rliw’ e biyu’ e girdi’ e ke
fek, ma som’on e ra par nga but’ nge leamnag ko ba gel nra mada’nag fa binem e pilung
fa danga’. 32 Ma fa’anra danga’, ma nge yog e thin rok ngak boch e girdi’ nge l’oegrad
ngranod ra guyed fa binem e pilung ni kab mal’af ngar weniggad ngak ni nge aw e gapas
u thilrad.” 33 Me ga’ar, “Ere ku aray rogon ndariy bigimed nra mang gachalpeg ni fa’anra
dabi pag urngin e tin ni bay rok ban’en.”

Sol ndaki buday
(Matthew 5:13; Mark 9:50)

34 “Sol e bfel’, machane fa’anra chuw e buday riy, ma dakuriy kanawo’en ni yira
ngongliy ngki fel’ bayay. 35 Ya dabi fel’ ni ngan tay ko but’ ara ngan athkuy ko n’en nma
yong’olnag e but’; ya yira n’ag. Ere mu telmed ni fa’anra bay telmed!”

15

Fare saf ni yan ngabang
(Matthew 18:12–14)

1 Bay ba ngiyal’ ni bo’or e pi tamukun tax nge pi’in ndabuy dakenrad u lan binaw
nrabad ni ngar motoyilgad ko thin ni be yog Jesus. 2 Me tabab e pi Farise nge pi tamchib
ko Motochiyel ko nonnon ni be lungurad, “Re mo’on ney e ba’adag daken e pi’in ndabuy
dakenrad u lan binaw ni mus ko abich ni be un ngorad ngay!” 3 Ma aram me yog Jesus
ngorad e re fanathin ni ba’aray ni ga’ar:

4 “Susun e aray rogon ma bay bigimed ni bay ra’ay i saf ni fak me yan reb ngabang —
ere mang e ra rin’? Ra pag fa mereb i ragag nge mereb nem ko gin’en ni yad be kay e
pan riy me yan ni be changarnag fare saf nike yan ngabang nge mada’ ko ngiyal’ ni fin
ra pir’eg riy. 5 Ma nap’an nra pir’eg, me ri felfelan’, me yin’ nga pon, 6 me fek i yib nga
tabinaw rok, me kunuy e pi tafager rok nge pi’in yad bbuguliyoror ngar mu’ulunggad
ngak me ga’ar ngorad, Mu uned ngog ko felfelan’, ya kug pir’eg fare saf rog ni yan

ngabang! 7 Ere nggog ngomed ni ku ireray rogon ni ba ga' e felfelan' ni yira tay u tharmiy
ni bochan ta'reb e tadenen nike pi' keru' ko kireb ni be ngongliy, ko felfelan' ni yira tay
ni bochan mereb i ragag nge mereb e girdi' ni yad ba yal'uw ni dariy rogon ni ngar pi'ed
keru'rad ko denen."

Ba salpiy ni wasey ni yan ngabang

8 "Susun e aray rogon ma bay ragag i salpiy ni wasey rok be' ni bpin me yan reb
ngabang — ere gur mang e ra rin'? Ra tay e nifiy ko magal, me wologuy lan e naun rok,
me fal'eg i chachangarnag u gubin yang nge mada' ko ngiyal' ni fin ra pir'eg riy. 9 Ma
fa'anra pir'eg, me kunuy e tafager rok nge pi'in yad ba buguliyoror me ga'ar ngorad,
Mu uned ngog ko felfelan', ya kug pir'eg fare salpiy rog ni wasey ni yan ngabang! 10 Ere
nggog ngomed ni ku ireray rogon e pi engel rok Got ni yad ra felfelan', ni bochan ta'reb
e tadenen ni pi' keru' ko kireb ni be ngongliy."

Ba pagel ni fak be' ni yan ngabang

11 Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Immoy be' nib mo'on ni bay l'agruw i pagel ni fak.
12 Me ga'ar e bin bitir ngak e chitamngin, Chitamag, mpi' e birog e f'oth ko tin ni bay
rom ban'en. Ma aram me kuweg fare matam e tin ni bay rok u thilin fa gali cha' ni fak.
13 Ma in e rran nga tomuren me pi' e cha' nib bitir rok fa gal i nem ni fak e birok' e f'oth
nchuway', me fek e salpiy riy me pag e tabinaw rorad nge yan. Me yan ngabangi nam
nib mal'af, me par u rom ngi i adbey e salpiy rok ko ngongol nib kireb. 14 Me pi' urngin
e salpiy rok nge m'ay. Ma aram me yib ba uyongol nib gel ko re gi nam ni bay riy, me
yan i par nri dakuriy bochi ban'en rok. 15 Ma aram me yan i par ngak be' ni girdi'en e gi
nam nem, me l'oeg fa'anem fachi cha' nge yan i par nga milay' rok ngi i ayuweg e babiy.
16 Mi i finey ni manga yigi kay boch e pi mame ni ba'aram ni be kay e babiy, machane
dariy be' ni pi' boch ngak. 17 Ma aram e fini sulan' ngak me ga'ar u wan', Urngin e girdi'
ni be pi' e chitamag puluwrad yad be maruwel rok e pire' garad nder m'ay i kay rorad,
mi gag e ray ni nggum' ni bochan e bilig! 18 Ere nggu sak'iy nggu sul ngak e chitamag nge
lungug, "Chitamag, kug ngongliy e tin nib kireb nib togopluw ngak Got ma ba togopluw
ngom. 19 Dab kug bung ni nganog ni fakam gag; ere mu tiyeg ni gag bagayad e pi'in ga
be pi' puluwrad yad be maruwel rom." 20 Ma aram me sak'iy nge sul ngak e chitamngin.

"Kab orel ko tabinaw me changar e chitamngin me guy; me kireban' ngak me yan
ni be mil, me yan i gumuchmuch ngak e chi cha'nem ni fak, nge faray owchen. 21 Me
ga'ar fachi cha', 'Chitamag, kug ngongliy e kireb nib togopluw ngak Got ma ba togopluw
ngom. Dab kug bung ni nganog ni fakam gag.' 22 Machane me kunuy e chitamngin e pi
tapigpig rok nge ga'ar ngorad, 'Mu gurgad ngam feked i yib e bin th'abi fel' e mad nga
mon'ed nga daken. Mi gimed tay reb e luwew nga bugul i pa' mi gimed yin' e sus nga ay.
23 Me ere mfeked i yib e bin th'abi fel' e pifak e garbaw ngam li'ed, ngad madnomgad!
24 Ya cha' ni fakag ney e yim', machane chiney e ke fos; i malog, machane chiney e kan
pir'eg.' Ma aram miyad tabab ko madnom.

25 "Ma ngiyal'nem e bay fa bin ilal i fak fa'anem u milay'. Ma fa'ani sul ni chugur ko
naun, me rung'ag lingan e musik nge churu' ni yibe tay. 26 Me pining reb fapi tapigpig
nge fith ni ga'ar, Mang e yibe rin'? 27 Me fulweg fare tapigpig ni ga'ar, Ke sul walagem
nga tabinaw, me ere ke li' e chitamangimew fare pifak e garbaw ni ir e th'abi fel' ni fan
e ke sul ngak nde buch ban'en rok. 28 Me ri damumuw fa en nib ilal ko fa gali walag
nike dabuy ni nge yan nga naun; ma aram me yib e chitamngin nga wean ngeb i wenig
ngak ni nge yan nga naun. 29 Me fulweg ngak e chitamngin ni ga'ar, 'A mu guy, ka aram
urngin e duw ke mada' ko chiney ni gu maruwel rom ni gowa gub sib, ma dariy ta'ab
yay ni kug pag lungum. Ma mang e kam pi' ngog? I mus nga ba kaming ma dawor mpi'
ngog ni nggu murniged e pi tafager rog! 30 Machane re pagel ni fakam nem e ke adbey
urngin e tin ni immoy rom ban'en ngak e pi'in ni ppin ni yad ma chuway' ngorad, ma

fa'ani sul nga tabinaw, ma ga li' e bin th'abi fel' e pifak e garbaw ni bochan!' 31 Me fulweg
e chitamngin ngak ni ga'ar, 'Fakag, i gur e gubin ngiyal' ni ga bay u tabinaw ma urngin
ban'en ni bay rog me gur e fanam. 32 Machane thingar da ngongliyed e madnom ngad
felfelan'gad, ya walagem e yim', machane chiney e ke fos; i malog, machane chiney e
kan pir'eg.' "

16

Be' nib sasalap nni pag fan bogi ban'en ngak

1 Me ga'ar Jesus ngak gachalpen, "Immoy be' ni pire' ban'en rok ni pag fan e urngin rok
ngak be' nge mang fa'anem e i ayuweg ma be gagiyegnag. Minog ngak ni fa'anem e be
adbey e salpiy rok. 2 Me pining nga naun nge ga'ar ngak, 'Uw rogon e tin ba'aray e thin ni
kug rung'ag ni murung'agem? Mpi' ngog babyoren e tirog ban'en ni ga be gagiyegnag,
ya aram e dab kum par ni gur e ngu'um gagiyegnag.' 3 Me ga'ar fa'anem u wan', 'Ere nge
chuwegeg e masta rog ko maruwel rog. Ere mang e nggu rin'? Ya gathi gag be' ni gub
gel nrayag ni ngu'ug fu'og wol' e ran, ma gu be tamra' ni ngu'ug man ban'en. 4 Kug nang
e n'en ni nggu rin' e chiney! Ya nap'an ni nge mul e maruwel rog u pa'ag, ma bay e pi
tafager rog ni yad ra fekeg nga tabinaw rorad.' 5 Me pining urngin e girdi' ni kar ted e
malfith ko masta rok ngarbad. En nsom'on e ga'ar ngak, 'Uw urngin e malfith rom ngak
e masta rog?' 6 Me fulweg ni ga'ar, 'Ra'ay e barril e gapgep ko *olive*.' Me ga'ar fa'anem
ni ir e be tay murung'agen e chugum ko masta rok ngak, 'Ba'aray babyoren e malfith
rom, mpar nga but' ngam yoloy ngay ni wugem.' 7 Me ga'ar ngak bagayad, 'Me gur — uw
urngin e malfith rom?' Me fulweg fa'anem ni ga'ar, 'Ra'ay tutuw e *wheat* ni er fa pin'en
ni yima ngongliy ni flowa.' Me ga'ar fa'anem ni ir e be tay murung'agen e chugum ko
masta rok ngak, 'Ba'aray babyoren e malfith rom, mu yoloy ngay ni meruk i ragag.' 8 Ma
fa'anem nib sabanban ni ir e ma kol babyoren e chugum rok fare masta e yog fare masta
e sorok ngak ko sasalap ni be tay; ya girdi' nu roy u fayleng e kab gel farad sasalap u
rogon ni yad ma gagiyegnag e tirorad ban'en ko girdi' ni yad girdi'en e tamilang."

9 Me ul ul Jesus ngay nge ga'ar, "Ere gu be yog ngomed ni ngam maruwelgad ko tin
nma fel' rogoy riy u fayleng ngam m'aged e tafager ngak e girdi', ya nap'an ni nge m'ay u
pa'med ni mmarod ko tabinaw romed ni bay i par ndariy n'umngin nap'an min felfelan'
ngomed ni kam marod. 10 Ya en nib yul'yul' u murung'agen e tin ni ba'achig ban'en
e ku ra par nib yul'yul' u murung'agen e tin ni ba ga' ban'en; ma en nde yul'yul' u
murung'agen e tin ni ba'achig ban'en e ku ra par nde yul'yul' u murung'agen e tin ni
ba ga' ban'en. 11 Ere fa'anra da um yul'yul'gad u rogon ni um gagiyeg niged e tin nma
fel' rogoy riy u roy u fayleng, me ere ra di'in me yag nni pag fan ngomed e tin riyul' e fel'
rogon. 12 Ma fa'anra da um yul'yul'gad u murung'agen e pin'en nib mil suwon ngak be',
me ere mini' e ra pi' ngomed e n'en nib mil suwon ngomed?

13 "Dariy reb e tapigpig nrayag ni nge mang sib rok l'agruw e masta: ya ra fanenikay
bagayow me t'uf bagayow rok; ya ra yul'yul' ngak bagayow me darifannag bagayow.
Dabiyag ni ngam manged tapigpig rok Got ma kigimed e tapigpig rok e salpiy."

Boch e thin ni yog Jesus
(Matthew 11:12-13; 5:31-32; Mark 10:11-12)

14 Me rung'ag e pi Farise urngin e pi thin ney, mu ur moninggad ngak Jesus, ya ba t'uf
e salpiy rorad. 15 Me ga'ar Jesus ngorad, "Gimed e pi'in gimed be dake moding niged
gimed u p'eowchen e girdi', machane Got e manang lanin'med. Ya n'en nma tafinaynag
e girdi' ni ir e th'abi ga' fan e ban'en ndariyfan u p'eowchen Got.

16 "Fare Motochiyel rok Moses nge pin'en ni i yoloy e pi profet e un maruwel ngay nge
yib i mus nga nap'an John ni i tawfe; ma aram e ngiyal' ntabab i weliy e Thin Ni Bfel'
ni murung'agen e gagiyeg rok Got, ma urngin e girdi' nra be' me athamgiliy ni nge yan

ngay. 17 Machane kab mom ko tharmiy nge fayleng ni nge chuw ko bin ni ngan chuweg
bochi yang ko re Motochiyel nem.
18 "Re mo'on nra chuweg leengin ngki le'ay yugu reb e bpin e ke th'ab e motochiyel, ya
kar pirew yugu reb e bpin ni gathi mabgol rok; ma re mo'on nra le'ay be' ni bpin ni kan
chuweg ko mabgol rok e ke th'ab e motochiyel, ya kar pirew yugu reb e bpin ni gathi
mabgol rok."

Fare mo'on ni pire' ban'en rok nge Lazarus

19 "Immoy be' nib mo'on ni pire' ban'en rok nma yin' e mad nib tolang puluwon ma
tin ntolang puluwon ban'en e be kay ma be fanay ni gubin e rran. 20 Ma ku bay be' nib
mo'on nib gafgow, ni Lazarus fithingan, nib sug e malad u dow, ni yima fek i yib nga
langan e mab rok fare mo'on ni pire' ban'en rok, 21 ni be finey ni nge kay chachabungen
e ggan nike mul u tebel rok fare mo'on ni pire' ban'en rok. Mus ko pilis nma yib i lil'
e malad rok. 22 Me yim' fare mo'on nib gafgow me yib e pi engel ra feked i yan nga
baraba' i to'oben Abraham ko mur u tharmiy; me yim' fare mo'on ni pire' ban'en rok
min k'eyag. 23 Me yan i par nga Hades* nga fithik' e amith ni ba ga'; me changar ngalang
me guy Abraham nib mal'af, ni bay Lazarus u baraba' i to'oben. 24 Ma aram me pong
ni ga'ar, 'Abraham nchitamag! Mu runguyeg, mol'oeg Lazarus nge lthag bugul i pa' nga
fithik' e ran nge garbebnag bolowtheg ngay, ya dab kug sow ko amith u fithik' e re nifiy
ney!' 25 Machane me ga'ar Abraham, 'Fakag, ka ga manang faram ni fa ngiyal'nem ni um
moy ko fa binem e tamilang e ni pi' urngin e tin ni bfel' ban'en ngom, ma aram e urngin
e tin kireb ban'en e yag ngak Lazarus; machane chiney e be felfelan' u roy, me gur e
kam par nga fithik' e amith. 26 Ma ku errogon ni bay bangi ban'en u thildad nib to'ar,
ni pi'in yad ba'adag ni ngarbad u roy ngom e dabiyag, ara be' ni nge yib u wur ngaray.'
27 Me ga'ar fare mo'on ni immoy ni pire' ban'en rok, 'Chitamag i Abraham, wenig ngom,
mol'oeg Lazarus nga tabinaw rok e chitamag, 28 ko gin ni bay lal e pumo'on ni walageg
riy; mpag nge yan nge yog e thin ngorad, nge siy rabad ko gin'ey nga fithik' e amith.'
29 Me ga'ar Abraham, 'Pi walagem ni pumo'on e bay Moses nge pi profet ni yad be yog e
thin ngorad; ya pi walagem ni pumo'on e rayag ni ngar motoyilgad ko n'en ni yad be yog.'
30 Me fulweg fare mo'on ni immoy ni pire' ban'en rok ni ga'ar, 'Abraham, nchitamag,
tinir e dab ra gamangad riy! Machane ra fos be' ko yam' nge yan ngorad ma aram e yad
ra pi' keru'rad ko tin nib kireb ni yad be rin'.' 31 Machane me ga'ar Abraham, 'Fa'anra
dab ra motoyilgad ngak Moses nge pi profet, me mus ni fa'anra nge fos be' ko yam' nge
yan i yog e thin ngorad, ma ku dabi riyul' u wun'rad.' "

17

Denen
(Matthew 18:6-7, 21-22; Mark 9:42)

1 Me ga'ar Jesus ngak pi gachalpen, "Pin'en nma waliy e girdi' nge mul nga fithik' e
denen e bmuduwgil nra yib; machane ri ra gafgow e en ni ir e ra fek i yib! 2 Kabfel' ni
yira the' gafan ba manang ni ba ga' nga belel'ugun nganin' nga maday, ko bin ni nge
waliy bagayad e pi bitir ney nge denen. 3 Ere mu ayuwgad!
"Fa'anra denen walagem ni girdi'en Kristus ma ga puwan' ngak, ma fa'anra yib i
wenig ngom, ma ga n'ag fan u wun'um e tin ke rin'. 4 Ma fa'anra ngongliy e kireb ngom ni
medlip yay u lan ta'reb e rran, ma urngin yay nra rin' me yib i wenig ngom, ma thingar
mu n'ag fan u wun'um."

Michan' ngak Got

5 Me ga'ar fapi apostel ngak Somol, "Mu gelnag e michan' romad ngak Got."

---

* **16:23** HADES: Fare fayleng ko yam'.

6 Me fulweg Somol ni ga'ar, "Fa'anra bay e michan' romed ngak Got ni bod ga'ngin ba
awochngin e mustard, mrayag ni nge lungumed ko re ke gek'iy ney ni *mulberry*, 'Mpuw
ngalang ngam man mu tugul nga maday!' mra rin' e tin kamogned."

Maruwel rok ba tapigpig

7 "Susun e aray rogon ma bay bigimed ni bay ba tapigpig rok ni be gi' e but' ma be
gafaliy e saf. Ma gur fa'anra sul u milay', mra lungum ngak mu gur nigem ngam abich?
8 Bmuduwgil ndanga'! Ya ra lungum ngak, 'Mu ngongliy rogon e ggan rog ko blayal', ma
ga m'ag madan e ta'ang nga daken e mad rom ngu'um pi' ganag ngu'ug abich ma gu be
garbod; nge mu' ma aram e fin rayag ni ngam koy ban'en ma ga garbod.' 9 Re tapigpig
nem e dariy rogon ni ngan pining e magaer ngak ni bochan e be fol ko tin yibe yog ngak,
errogon fa danga'? 10 Ere ku er rogomed, fa'anra mmu'gad i rin' e tin kanog ngomed ni
ngam rin'ed ma nge lungumed, 'Gamad bogi tapigpig; ni kemus ni maruwel romad e
kug ngongliyed.' "

Jesus ni golnag ragag i pumo'on

11 Nap'an ni be yan Jesus i yan nga Jerusalem me yan u thilin yu Samaria nge yu Galile.
12 Be sor i yan ngalan bbinaw miyad mada' ragag i pumo'on ni bay e daraw u dowrad.
Miyad par u orel 13 ngar tolulgad ni lungurad, "Jesus! Masta! Mu runguymad!"
14 Me guyrad Jesus me ga'ar ngorad, "Mmarod nge guy e pi prist dowmed ko kabay e
daraw riy fa dakuriy."

Ma nap'an ni yad be yan me chuw e daraw rorad miyad be'ech.* 15 Ma bagayad e
fa'ani guy nike gol, me sul ni be pining e sorok ngak Got ni ba ga' laman. 16 Me yib i
paraw nga but' u to'oben i ay Jesus ni be pining e magaer ngak. Re mo'on nem e be' u
Samaria. 17 Me non Jesus ni ga'ar, "Ragag e pumo'on ni kan chuweg e daraw rorad; me
ere bu uw mereb i yad? 18 Mangfan ni kemus ni cha'ney ni be' u yugu reb e nam e ke
sul ni nge pining e magaer ngak Got?" 19 Me ga'ar Jesus ngak, "Mu sak'iy ngam man;
michan' rom ngak Got e ke gol nigem."

Gagiyeg rok Got ni bay taw
(Matthew 24:23-28, 37-41)

20 Me fith boch e pi Farise ngak Jesus ko ngiyal' nra taw e gagiyeg rok Got. Ma fulweg
riy ni pi' e ga'ar, "Gagiyeg rok Got e dabi yib ni bod rogon ban'en ni yira guy. 21 Dariy
be' nra ga'ar, 'Mu sap, ba'aray!' ara ga'ar, 'Ba'aram!' Ya gagiyeg rok Got e bay u fithik' i
lanin'med."†
22 Me ga'ar ngak pi gachalpen, "Bayi taw nga ba ngiyal' ni bay mfineyed ni manga
yugu mu guyed ta'reb e rran ko pi rran rok e en ni Fak e Girdi', machane dabiyag ni mu
guyed. 23 Bay e pi'in bayi lungurad ngomed, 'Mu sapgad aram!' ara ra ga'argad, 'Mu
sapgad aray!' Machane dab marod ni gimed be changarnag e n'en ke yog. 24 Ya rogon
e uluch nma mat u baraba' e lang nge yan nga baraba', e aram rogon e n'en nra rin' e
en ni Fak e Girdi' ko chirofen ni ir e rran rok. 25 Machane som'on e ngari gafgow me
dabuy e girdi' ko bin daba' e rran daken. 26 Rogon e re ngiyal' i n'en ni ba'aram nnap'an
Noah e ra aram rogon ko pi rran rok e en ni Fak e Girdi'. 27 Un par ni yibe abich ma yibe
garbod, ma be mabgol e pumo'on nge ppin nge yan i mada' ko re rran ni ba'aram ni yan
Noah riy ngalan fare ark me yib e ran i tharey e binaw nge li'rad ni yad gubin. 28 Ra yan
i bod fa ngiyal' i n'em nnap'an Lot. Urngin e girdi' nra pired ni yad be abich ma yad be
garbod, ma yad be chuway' ma yad be folchuway' ko chugum, ma yad be woldug ma
yad be dimow naun. 29 Ma chirofen ni chuw Lot u lan e binaw nu Sodom, e yib e nifiy
nge *sulfur* u lang nga daken yu Sodom ni aw ni bod e n'uw nge li' e girdi' riy ni yad gubin.
30 Ireram rogon nra yan i aw ko chirofen ni nge m'ug e en ni Fak e Girdi' riy.

---

* **17:14** MIYAD BE'ECH: Mu guy e 5:12. † **17:21** fithik' i lanin'med; ara fithik'med, ara bay yib nib tomgin nge yib i m'ug u fithik'med.

31 “Re mo’on ni bay u daken e naun rok e chirofen nem e thangri dabi sul nga but’
ngalan e naun rok nge fek e chugum rok ni bay riy; ma ku er i tay e re mo’on ni bay u
milay’ ni thangri dabi sul ko naun. 32 Dab mpaged talin e bpin rok Lot! 33 En nra guy
rogon ni nge ayuweg e pogofan rok e ra thay rok; ma en nra thay e pogofan rok e ra
ayuweg. 34 Nggog ngomed nre neap’ i n’em e ra bay l’agruw e pumo’on ni yow be mol
u daken ta’bang i bet, ma bay ni fek bagayow nge yan, mi ni pag bagyow. 35 Mra bay
l’agruw i ppin ni yow be bilig e flowa u ta’bang, ma bay ni fek bagyow nge yan, mi ni
pag bagayow.” 36 ‡
37 Me fith pi gachalpen ngak ni lungurad, “Ngan, Somol?”
Me fulweg Jesus ni ga’ar, “Gin ni bay ba yam’ riy e ra mu’ulung e arche’ ni *vulture* ngay
nma longuy e yam’.”

18

Fanathin ni murung’agen be’ ni bpin nike yim’ e pumo’on rok nge be’ mma puf oloboch

1 Ma aram me yog Jesus ngorad e re fanathin ni ba’aray ni be fil ngorad ni gubin
ngiyal’ ma ngu’ur meybilgad ma ri dabi ngochngochan’rad. 2 “Immoy ba tapuf oloboch
u reb e binaw nder tamdag ngak Got ma dariyfan e girdi’ u wan’. 3 Ma bay be’ ni bpin
nike yim’ e pumo’on rok u lan e re binaw nem ni yugu be sul ngak fare tapuf oloboch
ngi i wenignag mat’wun ngak ni be ga’ar, ‘Mu ayuwegneg rok e to’ogor rog!’ 4 Ba n’uw
nap’an ni par fare tapuf oloboch nde m’agan’ ngay ni nge rin’, machane me munmun me
ga’ar u wan’, ‘Yugu aray rogon ndagur tamdag ngak Got ma dariyfan e girdi’ u wun’ug,
5 machane nggu pi’ mat’wun e re pin ney ni bochan e yugu be yib i magawon ngog; ya
fa’anra dangay ma yugu bay i sul ma ke chalbag ngak!’ ”
6 Me ul ul Somol ngay nge ga’ar, “Kam rung’aged e n’en ni yog e re tapuf oloboch nem ni
be’ nde yul’yul’. 7 Gimed be finey ma dabi turguy Got e tin ni ir e bmat’aw nra fel’ rogon e
tirok’ e girdi’ riy ni pi’in yad be wenig ngak ni rran nge neap’ ni nge ayuwegrad? Gimed
be finey ma ba sowath nra ayuwegrad? 8 Nggog ngomed nra turguy ni nge ayuwegrad
me rin’ nib papey. Machane ra sul e en ni Fak e Girdi’ ma gur ra pir’eg e girdi’ nu fayleng
ni yad be par ni kab michan’rad ngak?”

Fanathin ni murung’agen e Farise nge be’ nib tamukun tax

9 Ki weliy Jesus e re fanathin ni ba’aray ngak e girdi’ ni pi’in yad be tay u wun’rad
ni yad e ri yad ba yal’uw ma tin kabay e girdi’ e dar yal’uwgad. 10 “L’agruw i pumo’on
e ranow nga Tempel ni ngar meybilgow; bagayow e ba Farise, ma bagayow e be’ nib
tamukun tax. 11 Me sak’iy fare Farise ngalang nge meybil rok ni ga’ar, ‘Gu be pining e
magaer ngom, i gur Got, ni bochan e gathi gag be’ ni gub chogow, fa gu ma ban, ara gu
ma darngal, ni bod nma rin’ yugu boch e girdi’; gu be pining e magaer ngom ni bochan
e gathi gu bod e re tamukun tax nem. 12 Gu ma pag e abich u l’agruw e rran u reb e
wik, ma gu ma pi’ ngom 10 pasent u urngin e pin’en ni gu ma thognag.’ 13 Machane
fa’anem nib tamukun tax e par nib orel boch me mus ni nge pug owchen ngalang ma de
rin’, machane me gad pa’ nga daken ngorongoren me ga’ar, Got, mu runguyeg, i gag e re
tadenen ney!” 14 Me ga’ar Jesus, “Nggog ngomed, nre tamukun tax nem ma gathi fare
Farise e sul nga tafen nike mat’aw ngak Got. Ya en nra tolangnag ir e yira sobut’nag, ma
en nra sobut’nag ir e yira tolangnag.”

Jesus ni meybil ni nge fal’eg wa’athan e pi’in bitir
(Matthew 19:13-15; Mark 10:13-16)

15 Ma boch e girdi’ e ra feked fakrad ni kabran i yib ngak Jesus ni nge tay pa’ nga
dakenrad nge yibilayrad. Machane me guyrad pi gachalpen Jesus miyad puwan’ ngorad

‡ **17:36** Boch e babyor e ni puthuy ngay e verse 36: Mra bay l’agruw i pumo’on u milay’, ma bay ni fek bagayow nge yan, mi ni pag bagayow (muguy e Mat 24:40).

ni kar yodoromgad. 16 Me pining Jesus e pi'in bitir ni ngarbad ngak, me ga'ar, "Mpaged
e pi bitir nir ngarbad ngog! Dab mu taleged yad, ya gagiyeg rok Got e fan ngak e pi'in
bod e pi bitir ney. 17 Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! En ni dabi bodnag ir bochi
tir nge pag ir nga pa' Got nge mang Got e i gagiyegnag e dabiyag nra yan ko gin nsuwon
Got."

Be' nib mo'on nib pire' ban'en rok (Matthew 19:16-30; Mark 10:17-31)

18 Be' nma gagiyegnag e girdi' nu Israel e fith ngak Jesus ni ga'ar, "Tamchib ni bfel',
mang e thingar gu rin' me yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngog?"
19 Me fith Jesus ngak ni ga'ar, "Mang ni kamog ni gu bfel'? Dariy ta'abe' ni bfel' ya
kemus ni go' Got e bfel'. 20 Ga manang fapi motochiyel ni ga'ar, 'Dab mu pirew be' ni
gathi mabgol rom; dab mu li' be' ngem'; dab mmoro'ro'; dab mu t'ar e thin nga daken
be'; mu liyor ko chitamam nge chitinam.' "
21 Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Urngin e pi motochiyel nir ni gu be fol riy nnap'an
ni ku gub bitir ke mada' ko chiney."
22 Ma fa'ani rung'ag Jesus ni aram rogon me ga'ar ngak, "Ka bay ta'a ban'en ni ngam
rin'. Mpi' ni chuway' urngin ban'en ni bay rom ma ga fek e salpiy riy ngam pi' ngak e
pi'in yad ba gafgow, ma aram e ke yag e fla'ab ngom u tharmiy; ma ga yib ngam un ngog."
23 Ma fa'ani rung'ag fare mo'on e re bugithin nem me ri kireban', ya rib pire' ban'en rok.
24 Me guy Jesus nike kireban' me ga'ar, "Rib mo'maw' rok e pi'in nib pire' ban'en rorad
ni ngar uned ko gagiyeg rok Got. 25 Kab mo'maw' rok be' nib pire' ban'en rok ni nge un
ko gagiyeg rok Got ko bin ni nge yan ba kamel u mugufan ba rosom."
26 Ma pi'in nrung'aged e n'en ni yog e ra fithed ni lungurad, "Ere mini' e rayag ni nge
thap ngak Got?"
27 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "N'en ndabiyag rok e girdi' e rayag rok Got."
28 Ma aram me ga'ar Peter, "A mu guy! Kug paged e tabinaw romad kug uned ngom."
29 Me ga'ar Jesus ngorad, "Er rogon, ma ba'aray bbugithin nggog ngomed: en nra pag
e tabinaw rok, ara leengin, ara pi walagen ni pumo'on, ara gallibthir rok, ara pifak ni
fan ko gagiyeg rok Got 30 e ka bo'or e tin ni bay yag ngak ko biney e tamilang, ma yafos
ndariy n'umngin nap'an e rayag ngak ko binem e tamilang."

Yay ni gaman e dalip ngay ni weliy Jesus murung'agen e yam' ni nge tay (Matthew 20:17-19; Mark 10:32-34)

31 Me fek Jesus fare ragag nge l'agruw i gachalpen nga orel ko girdi' me ga'ar ngorad,
"Mu telmed! Gadad be yan nga Jerusalem, ni aram e urngin ban'en ni i yoloy e pi profet
ni murung'agen e en ni Fak e Girdi' e bay yib i m'ug riy nib riyul'. 32 Bay ni pi' ngak e pi'in
gathi yad piyu Israel, ngu'ur moning niged, ma yad be yog e thin nib kireb ngak, ma yad
be thuw nga daken. 33 Ma bay ra toyed ko dimow miyad li' ngem', machane chirofen nra
gaman e dalip fen ngay e bay ni faseg ko yam'."
34 Ma dariy bochu'uw e pin'ey ni nang pi gachalpen fan; ya kan mithag fan e pi thin
nem rorad, ma de yag nra nanged fan e n'en ni be weliy Jesus.

Jesus ni golnag be' nib malmit nib taman ban'en (Matthew 20:29-34; Mark 10:46-52)

35 Nap'an nike chugur Jesus ko binaw nu Jeriko, ma bay be' nib mo'on nib malmit nike
par nga but' u to'oben e kanawo' be man ban'en. 36 Ma fa'ani rung'ag laman e girdi' ni
pire' ni yad be yan u to'oben me fith ni ga'ar, "Be mang e ren'ey?"
37 Me rogned ngak ni lungurad, "I Jesus nu Nazareth e be yib."
38 Me tolul ni ga'ar, "Jesus, ni Fak David gur! Mu runguyeg!"

39 Ma pi'in yad bay ngam'on e ra puwan'gad ngak miyad yog ngak ni nge th'ab
gulungan. Machane fin aram e tolul ni kari ga'nag laman ni be ga'ar, "Fak David! Mu
runguyeg!"
40 Ma aram me tal Jesus nge yog ni ngan fek fare mo'on nib malmit i yib ngak. Ma
fa'ani chugur me fith Jesus ngak ni ga'ar, 41 "Mang e ga ba'adag ni nggu rin' ngom?"
Me fulweg ni ga'ar, "Gu ba'adag ni nge yag ni gguy ban'en bayay."
42 Me ga'ar Jesus ngak, "Ere mu guy ban'en! Ya michan' rom ngak Got e ke gol nigem."
43 Ma ka chingiyal' nem me yag ni nge guy ban'en, me un ngak Jesus ni be pining e
magaer ngak Got. Ma fapi girdi' ni aram urngirad e ra guyed e ren'em ma yad urngin
nrogned e sorok ngak Got.

19

Jesus nge Zakeus

1 Me yan Jesus ngalan yu Jeriko ni nge th'ab lan binaw nge yan. 2 Ma bay be' ni
pilungen e tamukun tax u rom, ni Zakeus fithingan, nib pire' ban'en rok; 3 ni be guy
rogon ni nge guy ko mini' Jesus, machane re mo'on nem e be' nib ngoch, ndabiyag ni
nge guy Jesus ni bochan e pi girdi' ni ba'aram nib pire'. 4 Ma aram me mil nge yan i
m'on rok fapi girdi' ni pire' me yan nga l'ugun ba ke gek'iy ni *sycamore* ni fan e nge yag
ni guy Jesus ni bay yib nge yan ko gin'em. 5 Ma fa'ani yib Jesus ko re gin'em me sap
ngalang me ga'ar ngak Zakeus, "Zakeus, mu gur nigem ngam luw nga but', ya thingar
gu par u tabinaw rom e daba'."
6 Me gurnag Zakeus ir nge luw nga but' nge yib ngak ni kari felfelan'. 7 Ma urngin e
girdi' nra guyed ni aram rogon e ra tababgad ko gun'gun' ni be lungurad, "Re mo'on ney
e ke yan nga tafen be' nib tadenen!"
8 Me sak'iy Zakeus ngalang nge ga'ar ngak Somol, "Somol, mu tiyilim! Bay gu pi' baley
ko tin ni bay rog ban'en ngak e pi'in gafgow; ma fa'anra kug bannag be' kug fek e tirok',
ma bay gu fulweg ngak ni aningeg yay e ke mun ngay."
9 Me ga'ar Jesus ngak, "Kanawo' ni nge thap e girdi' riy ngak Got e ke taw ko re naun
ney e daba', re mo'on ney e ku errogon ni ir be' ni owchen Abraham. 10 Ya en ni Fak e
Girdi' e ke yib ni nge gay ma nge thapeg ngak Got e pi'in kar maloggad."

Fanathin ni murung'agen e salpiy ni wasey ni gol (Matthew 25:14-30)

11 Ma aram me weliy Jesus ba fanathin ngak e pi'in nrung'aged ni yog e re bugithin
ney. Re ngiyal' i n'em e ke chugur ni nge taw nga Jerusalem, ma yad be finey ni gagiyeg
rok Got e kari chugur ni nge m'ug. 12 Ma aram me ga'ar, "Immoy be' nib tolang ni yan nga
ba nam nib orel ni ngan pilungnag riy nge mu' me sul nga tafen. 13 Ma dawori yan me
kunuy e tapigpig rok ni yad ragag, me bagayad me pi' reb e salpiy ni gol ngak, me ga'ar
ngorad, Mu guyed rogon ngam maruwelgad ko chi salpiy ney ngam thog niged e salpiy
riy ko ngiyal' nda kug moy romad. 14 Ma fanenikan e girdi' ko nam rok daken, ma aram
miyad l'oeg boch e girdi' ngar leked ni ngranod rogned ni nge lungurad, 'Dabumad e re
mo'on ney ni nge mang pilung romad.'
15 "Min yan ni pilungnag fa'anem nib tolang nge sul. Ka chingiyal' nem me yog ngak
e pi tapigpig rok ni yad faram e pi' e salpiy ngorad ni ngarbad nga p'eowchen ni fan e
nge nang ko uw urngin e salpiy ni kar thog niged ko fapi salpiy nra maruwelgad ngay.
16 En nsom'on e yib ngak me ga'ar, 'Fa binem e salpiy ni mpi' ngog e kug maruwel ngay
ma nga ragag e salpiy ni gol ni kug thognag riy.' 17 Me ga'ar, 'Bfel' e maruwel ni kam
tay; i gur reb e tapigpig ni gab fel'! Bochan e kam yul'yul' ko tin ni ba'achig ban'en, ma
aram e nggu tiyem ni ragag e binaw e nge milfan ngom ngu'um gagiyegnag.' 18 Ma bin
migid e tapigpig e yib me ga'ar, 'Fa binem e salpiy ni mpi' ngog e kug maruwel ngay ma

nga lal e salpiy ni gol ni kug thognag riy.' 19 Me ga'ar ngak fa'anem, 'I gur e lal e binaw e
nge milfan ngom ngu'um gagiyegnag.' 20 Me yib bagayad fapi tapigpig me ga'ar, 'Ba'aray
fare salpiy rom ni gol; gu mithag ngalan bangi mad. 21 Ug tamdag ngom, ni bochan e gur
be' ndamur runguy be'. Ya ga ma fek e tin ni gathi tirom ban'en, ma ga ma fek e tin ni
gathi gur e mu yung.' 22 Me ga'ar ngak, 'I gur reb e tapigpig ni gab tagan! Thin ni kamog
e ir e bayi turguy e gechig rom! Ga manang ni gag be' ndagur runguy be', ma gu ma fek
e tin ni gathi tirog ma gu ma fek e tin nda gu yung. 23 Ere mang nda mu tay e salpiy rog
ngalan e bank? Nggu sul mu gu fek nike yib e win ngay.' 24 Ma aram me ga'ar ngak e
pi'in yad ba sak'iy u rom, 'Mfeked fare salpiy ni gol rok ngam pi'ed ngak fare tapigpig
nragag e salpiy ni gol ni bay rok.' 25 Me lungurad ngak, 'I ir e nga ragag e salpiy ni gol
nike yag ngak!' 26 Me fulweg ngorad ni ga'ar, 'Nggog ngomed ni en ni bay ban'en rok e
kab pire' e tin bay ni pi' ngak; ma en ndariy ban'en rok e mus ko chu'uw i n'en ni bay
rok e bay ni fek rok nge chuw. 27 Ere pi cha'ney ni to'ogor rog ndaburad ni nggu mang
pilung rorad e ngam feked yad i yib iray ngam li'ed yad ngarm'ad u p'eowcheg!' "

Felfelan' ni tay e girdi' ngak Jesus ko ngiyal' ni yan ngalan yu Jerusalem (Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; John 12:12-19)

28 I yog Jesus e re bugithin ney ngorad nge mu' me yan nga Jerusalem ni be m'on rorad.
29 Ma fa'ani chugur nga Bethfage nge nga Bethany ko burey nu *Olive*, me l'oeg l'agruw i
gachalpen ngar m'onow 30 nike ga'ar ngorow, "Mmarow ngalan e re binaw ni ba'aram
ngam'on romew; ma nap'an ni gimew ra yan ngalan binaw ma bay mpir'egew ba pifak
e dongki ni kan m'ag gafan ndawori af be' nga daken bi'id. Mi gimew pithig gafan ngam
fekew ngaray. 31 Ma fa'anra fithmew be' ni ga'ar, 'Mangfan e binir ni gimew be rin'?' me
lungumew ngak, 'Bay e tin nge rin' Masta ngay.' "
32 Mranow miyow pir'eg urngin ban'en ni bod rogon ni fa'ani yog Jesus ngorow. 33 Ma
nap'an ni yow be pithig gafan fare pifak e dongki, me ga'ar e pi'in fakrad fare dongki
ngorow, "Mang ni gimew be pithig gafan?"
34 Miyow fulweg ni lungurow, "Bay e tin ni nge rin' Masta ngay," 35 mra fekew fare
pifak e dongki i yib ngak Jesus. Ma aram miyow yin' wuru' e mad rorow nga daken
fare gamanman miyow ayuweg Jesus nge af nga daken. 36 Ma nap'an ni be yan ni bay u
daken fare gamanman, me filath e girdi' wuru' e mad rorad nga daken e kanawo'.
37 Ma fa'ani chuchugur nga Jerusalem, ko fa gin'en ni yan e kanawo' riy ko burey nu
Olive nga pe'ning, ma fapi girdi' ni pire' ni pire' ni pi gachalpen e ra tababgad i pining e
magaer ngak Got, ma yad be yog e sorok ngak ni ba ga' lungurad ni bochan urngin fapi
maang'ang ni kar guyed ni be lungurad, 38 "I Got e nge ayuweg e en ni pilung ni ir e ke
yib ni owchen Somol! Gapas e bay u tharmiy, mi Got e ke sorok!"
39 Ma aram me non boch fapi Farise u fithik' fapi girdi' ni yo'or ngak Jesus ni lungurad,
"Tamchib, mu non ngak pi gachalpem ngar th'abed gulungrad!"
40 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Nggog ngomed ni fa'an yad ra th'ab gulungrad, mra mang
malang e tolul."

Jesus ni yornag yu Jerusalem

41 Me chuchugur i yib ko fare binaw, ma fa'ani guy me yornag, 42 ni be ga'ar, "Fa'an
mang e aray rogon ma kamnang e daba' e n'en ni ir e ra fek e gapas i yib ngom! Machane
chiney e dabiyag ni ngam guy! 43 Ya bayi taw nga boch e rran me yib e to'ogor rom ngar
cholngobiyed gur ko yoror ni but' nge malang, mu ur bad i yib ngom u gubin yang. 44 Ma
bay ra kireb niged gur nge girdi' ni bay u lan e yoror rom; ma dariy ta'reb e malang ni
yad ra pag u tagil', ni bochan e de pow rom e ngiyal' ni yib Got riy ni nge thapegem ngak!"

Jesus ni yan nga Tempel (Matthew 21:12-17; Mark 11:15-19; John 2:13-22)

45 Me yan Jesus ngalan e Tempel me tabab i tuluf nga wean e pi'in yad be folchuway',
46 ni be ga'ar ngorad, "Bay ni kan yoloy u lan e babyor nib thothup nike ga'ar Got, 'Naun
rog e bay nog nib naun ntafen e meybil.' Machane kam thiliyeged kam ted nike mang
bangi n'en nma mith e moro'ro' riy!"
47 Ma aram mi i machib Jesus u lan e Tempel ni gubin e rran. Ma pi tolang ko prist,
nge pi tamchib ko Motochiyel, nge pi'in yad ma yog e thin e ra fineyed ni ngar li'ed Jesus
ngem', 48 machane de pat ngorad rogon ni ngar rin'ed, ya urngin e girdi' ni kar pired ni
yad be motoyil ngak Jesus, ndaburad ni nge yan ta'ab bugithin nike yog ndar rung'aged.

20

Ba de'er u murung'agen mat'wun Jesus (Matthew 21:23-27; Mark 11:27-33)

1 Reb e rran ni bay Jesus u lan e Tempel ni be machibnag fare Thin Ni Bfel' ko girdi',
me cheag e pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel nge pi'in pi'ilal ngarbad 2 me
lungurad ngak, "Mog ngomed ko uw e yib mat'wum riy ni ngam rin' e pin'ey? Me mini'
e ke pi' mat'wum ni ngam rin'?"
3 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Nggu fith bbugithin ngomed. Mogned ngog 4 ko
mat'wun John ni nge tawfe e yib rok Got fe yib rok e girdi'?"
5 Miyad tabab i lulu'ag e thin u fithik'rad ni be lungurad, "Mang e nga dogned? Ya
fa'anra lungudad e yib rok Got, mra ga'ar ngodad, 'Ere mangfan nde mich u wun'med
e thin ni i yog John?' 6 Ma fa'anra lungudad e yib rok e girdi', ma pi girdi' ney ni aray
urngin ni yad bay u roy e yad ra malang nagdad, ya ke riyul' u wun'rad ni John e immoy
ni ir reb e profet." 7 Ma aram miyad fulweg ni lungurad, "Da gu nanged e en ni yib rok."
8 Me ga'ar Jesus ngorad, "Ere ku er rogog ndab gog ngomed ko uw e yib mat'wug riy
ni nggu rin' e pin'ey."

Fanathin ni murung'agen e pi'in nni pag fan ba milay' i grape ngorad (Matthew 21:33-46; Mark 12:1-12)

9 Ma aram me weliy Jesus e re fanathin ni ba'aray ngak e girdi': "Immoy be' nib mo'on
ni yung ba mmilay' i *grape*, me pi' ngak e pi'in kar ninged ngak ni ngu'ur ayuweged,
ma yad be fek boch i wom'ngin, ma yad be pi' boch ngak ni puluwon, ma aram me yan
ko milekag nib n'uw nap'an. 10 Ma fa'ani taw nga nap'an ni ngan t'ar wom'ngin fa gi
woldug, me l'oeg ba sib rok ngak fa pi'in kar ninged fa gi woldug ni nge fek e birok' e
f'oth rorad. Machane me pirdi'iy fa pi'in kar ninged fa gi woldug fare sib miyad pag nge
sul ngak nde fek ban'en. 11 Ma aram miki l'oeg reb e sib rok nge yan, ma fa pi'in kar
ninged fa gi woldug e kur pirdi'iyed fa binem e sib, miyad moningnag nge mu' miyad
pag nge sul nde fek ban'en. 12 Me l'oeg reb e sib rok ni aram e bin ni gaman e dalip ngak;
miki maad'ad fa pi'in kar ninged fa gi woldug ngak, miyad tuluf nge yan. 13 Me ga'ar
fa'anem ni ir e suwon fa gi woldug, 'Mang e nggu rin'? Nggu l'oeg fakag nrib t'uf rog nge
yan; ya rib muduwgil ni yad ra tayfan!' 14 Ma fa'ani guy fa pi'in kar ninged fa gi woldug
fa'anem ni fak me lungurad rorad, 'Ireray fak fa'anem ni ir e suwon e re gi woldug ney.
Ngad li'ed ngem', mi ri mil suwon e gi woldug ney ngodad!' 15 Miyad yin' nga wuru' fa
gi woldug miyad li' u rom ngem'.
Me fithrad Jesus ni ga'ar, "Ere fa'anem nib mil suwon fa gi woldug ngak e mang e ra
rin' ngak fa pi'in kar ninged fa gi woldug? 16 Ra yib nge li' fa pi'inem ngarm'ad, me pi' fa
gi woldug ngak yugu boch e girdi'."
Ma fa'ani rung'ag fapi girdi' e re bugithin ney me lungurad, "Yigi siy i yodorom!"
17 Me sap Jesus ngorad me fithrad ni ga'ar, "Mang e be yog e re bugithin ni ba'aray ni
bay u lan e babyor nib thothup nike ga'ar:
'Fare malang ni dabun e pi'in yad ma toy e naun, ya ra fineyed ndariyfan

e yan i aw ni aram e re malang ni ir e ba th'abi ga' fan.'
18 En nra mul nga daken e re malang nem e ra mesengseng; ma fa'anra mul e re malang
nem nga daken be', mra pirdi'iy nge ngal' ni ab."

Ba de'er ni murung'agen e tax ni yibe pi'
(Matthew 22:15-22; Mark 12:13-17)

19 Fapi tamchib ko Motochiyel nge pi tolang ko prist e ra guyed rogon ni ngar koled
Jesus ngar feked ni ka chingiyal' nem, ya kar nanged nike weliy e re fanathin nem ni yad
e ba togopluw ngorad; machane yad be tamdag ngak e girdi'. 20 Ma aram mu ur guyed
rogon e ngiyal' nrayag riy. Miyad pi' puluwon boch e pumo'on ngranod ngak Jesus ni
ngar fithed yu bugithin ngak ni susun e riyul' ni yad ba'adag ni ngar nanged e fulweg
riy, machane yad be guy rogon ni nge aw Jesus ko wup rorad ko thin ni ngar fithed ngak,
ni fan e nge yag nra pi'ed Jesus nga pa' e cha' ni ir e am nu Roma ni bay mat'wun nge
gelngin. 21 Me yan i ga'ar e pi girdi' nem ngak Jesus, "Tamchib, gamad manang ni tin
ni ga be yog ma ga be machibnag e bmat'aw. Gamad manang ni ta'reb rogon e girdi' ni
gubin u wun'um, ma ga be fil e tin riyul' ni murung'agen e tin nib m'agan' Got ngay ni ir
e nge rin' e girdi'. 22 Mog ngomad, gur ba togopluw ko Motochiyel rodad ni ngad pi'ed e
tax ngak e *Emperor* nu Roma fa danga'?"

23 Me nang Jesus e ban rorad me ga'ar ngorad, 24 "Mu daged ba salpiy ni silber ngog.
Mini' e ya'an owchen nge fithingan e ba'aray riy?"

Miyad fulweg ni lungurad, "I *Emperor*."

25 Miyad fulweg ni lungurad, " *Emperor* nu Roma." Ma aram me ga'ar Jesus ngorad,
"Ere mpi'ed ngak e *Emperor* nu Roma e tirok' ban'en, mi gimed pi' ngak Got e tirok' Got
ban'en."

26 Ma aram e de yag ni nge aw ko wup rorad u rom u p'eowchen e girdi', ma aram
miyad par ni kar th'abed gulungrad, ma kar gin gad ko tin ke fulweg.

Ba de'er u murung'agen e fos ko yam'
(Matthew 22:23-33; Mark 12:18-27)

27 Me yib boch e Sadduse ngak Jesus, ni aram e picha' ni yad ma yog ni dabi fos e girdi'
ko yam'. Miyad fith ngak ni lungurad, 28 "Tamchib, i Moses e yoloy e re motochiyel
ni ba'aray ni fan ngodad ni ga'ar, 'Fa'anra yim' be' nib mo'on me digey e bpin rok ni
dariy e bitir rorow, ma aram e thangri leengiy e en ni walagen fare mo'on fare pin ngar
diyengow ni fak fare mo'on nike yim'. 29 Immoy medlip i walag ni pumo'on; bin th'abi
ilal rorad e mabgol, me yim' ndariy fakrow fare pin. 30 Me le'ay e en ni migid ko fapi
walag fare pin, 31 ma aram e n'en ni rin' e en ndalip ko fapi walag; yad medlip ni aram e
n'en nra ngongliyed — miyad yim' ndariy bagayad nra diyengow fare pin. 32 Mfini yim'
fare pin u tomur. 33 Ere fa'anra ni faseg e pi'in karm'ad ko chirofen ni ngan faseg e yam'
riy, me mini' e arorad nra mang fare pin leengin? Ya yad medlip nra leengiyed fare pin!"

34 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Pumo'on nge ppin e yad be mabgol ko biney e
tamilang, 35 machane pumo'on nge ppin ni pi'in bay rogorad ni ngan fasegrad ko yam'
ngu'ur pired ko bin ni bay yib e tamilang e dab kur mabgolgad. 36 Ya kar boded e pi engel
ndabkiyag ni ngarm'ad. Ma kar manged pifak Got, ni bochan e kan fasegrad ko yam'.
37 Mi Moses e ri micheg nib tamilang ni bay ni faseg ko yam' e pi'in karm'ad, ni be yog
ko fa gin'en ni bay fare thal i yol riy ni murung'agen fachi ke gek'iy ni be daramram ni
be weliy murung'agen Somol riy ni ir e Got rok Abraham, me ir e Got rok Isak, me ir e
Got rok Jakob. 38 Fan e ren'ey e ir e Got rok e girdi' nib fos, ma gathi Got rok e girdi' nib
yam', ya rogon ni be guy Got e girdi' e yad urngin ni yad ba fos."

39 Me non boch e tamchib ko Motochiyel ni lungurad, "Tamchib, rib fel' e fulweg riy
ni kam pi'!" 40 Ya aram e daki ga'aran'rad ni ngu'ur fithed boch ban'en ngak Jesus.

Ba de'er u murung'agen fare Messiah
(Matthew 22:41-46; Mark 12:35-37)

41 Me ga'ar Jesus ngorad, "I di'in minog ni fare Messiah e ra yib ni ir owchen e ganong
rok David? 42 Ya David e yog u lan e babyor ko Psalm ni ga'ar:
'I Somol e ga'ar ngak e Somol rog:
Mpar iray nga ba' ni mat'aw rog,
43 nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gu tay e pi to'ogor rom nga tan e rifrif u em ni
nge mang tagil' e magif ko rifrif u em.'
44 David e pining 'Somol' ngak. Ere ra di'in me yan i aw ni fare Messiah e ir owchen
David?"

Jesus ni yog ni ngan ayuw rok e pi tamchib ko Motochiyel
(Matthew 23:1-36; Mark 12:38-40)

45 Nap'an ni be motoyil fapi girdi' ni aram urngirad ngak, me ga'ar Jesus ngak pi
gachalpen, 46 "Mu ayuwgad rok e pi tamchib ko Motochiyel, ya yad ba'adag ni ngu'u
ranod ni ka ron'ed e mad nib n'uw, ma yad ba'adag ni ngu'un siro' ngorad ko gin ni bay
e market riy; ma ku yad ba'adag e chiya ni kan tay u lan tafen e mu'ulung i yan nib
muduwgil e girdi' ntagil' nge yungi n'en nth'abi fel' ni yima par riy ko pi madnom ni
yima tay; 47 yad e picha' ni kar felan'gad u puluwon e pi'in ni ppin nike yim' figirngirad
ni yad be leag e naun rorad, ma yad be fek e meybil nib n'uw, ni yad be guy rogon ni
ngu'un guyrad! Ere gechig ni yira pi' ngorad e ri kab gel!"

21

Salpiy ni pi' be' ni bpin nike yim' figirngin
(Mark 12:41-44)

1 Me chachangar Jesus me guy e girdi' ni pire' ban'en rorad ni yad be yin' e salpiy
ngalan tafen e salpiy u Tempel, 2 miki guy be' ni bpin nrib gafgow ya ke yim' figirngin
nike yin' l'agruw i kobre' nrow nib achig ngalan fare tafen e salpiy. 3 Me ga'ar, "Nggog
ngomed nre pin ney nib gafgow ya ke yim' figirngin, e ir e bo'or e salpiy nike yin' ko tin
ke yin' urngin e girdi'. 4 Ya yad e kar pi'ed e salpiy ni kar feked ko salpiy ni bay rorad ni
pire'; machane ir e aram feni gafgow ma ke pi' urngin e chi salpiy ni bay rok ni ir e nge
abich riy."

Jesus ni weliy murung'agen e Tempel ni bay ni buthug
(Matthew 24:1-2; Mark 13:1-2)

5 Boch i yad e ur weliyed murung'agen fare Tempel ngarogon feni fel' ya'an nge
malang riy ni bfel' nge pin'en ni kan pi' riy ngak Got. Me ga'ar Jesus, 6 "Urngin e pin'ey
ni gimed be guy e bay taw nga ba ngiyal' ndariy ta'reb e malang u roy ni yira pag u tagil',
ya gubin ni bay nin' nga but'."

Marus nge gafgow ni bay ntay ko girdi'
(Matthew 24:3-14; Mark 13:3-13)

7 Miyad fith ngak ni lungurad, "Tamchib, wu'in e ra yodor? Ma mang e ra yib i m'ug
ni pow riy nike taw nga nap'an ni nge m'ug?"
8 Me ga'ar Jesus, "Mu ayuwgad ndab ni ban nagmed. Ya bo'or e girdi' ni bay rabad ni
yad be fek fithingag nra bagayad ma be ga'ar e ir gag, ma ku bayi lungurad, 'Fare ngiyal'
i n'em e ke taw ngay!' Dab manged bagayad. 9 Dab mu rusgad ko ngiyal' ni gimed ra
rung'ag murung'agen e mael nge girdi' ko pi nam ni yad be mael ko am rorad; ya pin'ey
e thangri yib i m'ug ni ir e mm'on, machane gathi fan e pin'ey e eram e ke chugur nga
tungun."
10 Me ul ul ngay nge ga'ar, "Ya bay reb e nam me cham ngak reb e nam, ma gin nsuwon
reb e pilung e bayi mael ko gin nsuwon reb e pilung; 11 ma gubin yang ni bay i yib e

durru' nib gel riy, nge uyongol, nge liliy nib machreg nma af ko girdi' i yan, ma bayi m'ug bogi ban'en u lanelang nib gel e marus ni bay nta' riy nge bogi pow ni ba ga'.

12 "Machane u m'on ko ngiyal' ndawori m'ug e pin'ey riy e bay ni kolmed ngan fekmed,
ma bay un gafgow nagmed; ma bay ni pi'med ngan pufthin nagmed u lan tafen e
mu'ulung i yan ma bay nta'med nga kalbus; ma bay ni fekmed nga p'eowchen e pi
pilung ko nam nge pi'in yad be yog e thin ni bochan e gimed girdi'eg. 13 Ireray e ngiyal'
ni aram e ke bung rogomed ni ngam weliyed fare Thin Ni Bfel'. 14 Ere ngam dugliyed
lanin'med u m'on riy ni dabi magafan'med ngarogon ni ngam ayuweged gimed ko thin
ni nga mogned; 15 ya bay gu pi' e thin ni nga mogned nge gonop romed ndariy reb e
pi to'ogor romed nrayag rok ni nge togopluw ngay ara yog nde riyul'. 16 Ma bayi yag
nagmed e gallibthir romed, nge pi walagmed ni pumo'on, nge pi'in girdi' romed, nge pi
tafager romed; ma bay ra thanged e fan rok boch i gimed. 17 Ma gubin e girdi' ni bay
ra fanenikayed gimed ni bochag. 18 Machane dariy ta'ab gaf i piyan lolugmed nra yan
romed ngabang. 19 Ere mpired ni gimed bmuduwgil, ya ireray rogon me yag e yafos
ngomed."

I Jesus ni weliy murung'agen yu Jerusalem ni bay ni kirebnag (Matthew 24:15-21; Mark 13:14-19)

20 "Fa'anra mu guyed yu Jerusalem nike longobiy yu raba' i salthaw, ma aram e kam
nanged ndab ki n'uw nap'an min kirebnag. 21 Ma aram e pi'in yad bay u lan yu Judea
e thingar ra milgad nga daken e pi burey; ma pi'in yad bay u lan e binaw e thingar ra
chuwgad riy, ma pi'in yad bay u wuru' e binaw e thingar dab ranod ngalan binaw. 22 Ya
ireray e 'Pi Rran ko Gechig,' ya nge yib i dag nib riyul' urngin e tin keyog e babyor nib
thothup. 23 Rib gel e gafgow nra tay e pi'in nib diyen, nge pi'in ni ppin ni kabran fakrad
e ngiyal'nem! Ma ba gel e gafgow ni bay yib nga daken e re nam ney, ma damumuw rok
Got e bayi togopluw ngak e pi girdi' ney. 24 Ma bay nthang e fan rorad ko saydon, min
fekrad ni kalbus nga urngin e nam, ma pi'in gathi yad piyu Israel e bay ur yot'ed daken
yu Jerusalem nge mada' ko ngiyal' ni ngar musgad riy."

Wub ni bayi tay e en ni Fak e Girdi' (Matthew 24:29-31; Mark 13:24-27)

25 "Ma bay e pow ni bayi m'ug u mit e yal', ngu mit e pul, ngu mit e pi t'uf. Ma pi nam
nu roy u fayleng e bay ra pired ndakur nanged e n'en ni ngar rin'ed, ya kar rusgad nga
lingan e day ni be pil nge day nib gel nike yib. 26 Ma bayi aw e girdi' nga but' ko marus ko
ngiyal' ni ba'aram ni yad be sonnag e n'en ni be yib i yib nga daken e fayleng ni polo'; ma
gelngin e pin'en ni bay u lanelang e bay ni pingegrad ngranod ko gin ni gathi ir e yad be
sor ngay. 27 Ma aram me yib i m'ug e en ni Fak e Girdi', ni be yib nga but' u fithik' bangi
manileng ni bay gelngin nib gel ma be galgal ram'en. 28 Fa'anra tabab i m'ug e pin'ey,
mi gimed sak'iy ngam changargad ngalang, ya aram e ke chugur ni ngan chuwegmed u
fithik' e gafgow."

Murung'agen e gek'iy ni fig (Matthew 24:32-35; Mark 13:28-31)

29 Ma aram me weliy Jesus e re fanathin ni ba'aray ngorad ni ga'ar, "Mu tafinay niged
e gek'iy ni *fig* nge urngin e tin ni kabay e gek'iy. 30 Fa'anra mu guyed yuwan ni be yib,
ma aram e kam nanged nike chugur ni nge taw ngal'an e gowel. 31 Ere ku errogon ni
ngiyal' ni gimed ra guy e pin'ey ni be m'ug, ma aram e ngam nanged ni gagiyeg rok Got
e ke chugur ni nge taw.

32 "Mu ted fanmediyan ko re bugithin ney! Bay yib urngin e pin'ey u m'on ko ngiyal'
ndawori yim' urngin e girdi' ni yad bay e chiney ni yad ba fos. 33 Tharmiy nge fayleng e
bay chuw; ma thin rog e ri dabi math bi'id."

Fan ni ngan ayuw

34 "Mu ayuwgad, ma dab mpaged gimed ngu'um pired ni ba ga' ni mur nike pag rogon
nge mu'un rrum e gimed be muruwliy, nge pin'en nma magafan'uy ngay ko biney e
tamilang, ya richey mi gimed da'da' ko re Rran nem nike taw ngomed. 35 Ya ra taw
ngak urngin e girdi' nu fayleng ni bod rogon ba wup ni pangthal. 36 Um pired ni kam
fal'eged rogomed ma gimed be meybil ni gubin ngiyal' nge yib gelngimed nge yag ni
mmarod u fithik' urngin e pin'ey ni bayi m'ug ni dabi buch ban'en romed mi gimed yan
mu sak'iygad nga p'eowchen e en ni Fak e Girdi'."
37 I par Jesus ko pi rran nem ni be machib u lan e Tempel, ma bayi aw e lumor me yan
nga wuru' e binaw nge yan i par nga daken e burey nu *Olive*. 38 Ma urngin e girdi' ni
yugu ra kadbul miyad yan nga Tempel ni ngar motoyilgad ko machib rok.

22

Jesus nt'ar liyben
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; John 11:45-53)

1 Ke chugur nga nap'an e madnom ni yira kay e flowa nda ndariy e is riy, ni kanog e
madnom ni Paluk'af ngay. 2 Pi tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel e ur guyed
rogon e n'en nra rin' miyad li' Jesus ngem' nib mith; ni bochan e yad be tamdag ngak e
girdi'.

Judas ni ta'reban' ngak e pi tolang ko prist ni nge yagnag Jesus
(Matthew 26:14-16; Mark 14:10-11)

3 Ma aram me yan i ying e mo'onyan' ngak Judas, ni yima pining Iskariot ngak, ni ir reb
fa ragag nge l'agruw i gachalpen Jesus. 4 Ma aram me pagrad Judas nge yan i non ngak
e pi tolang ko prist nge ngak e pi pilungen matnagen e Tempel u rogon ni nge yagnag
Jesus ngorad. 5 Miyad felan' mrogned ngak ni ngar pi'ed e salpiy ngak ni puluwon. 6 Me
ta'reban' Judas ngay, ma aram mi i guy rogon e ngiyal' nra bung rogon riy ni nge yagnag
Jesus ngorad ni dabi nang e girdi' murung'agen.

Jesus ni fal'eg rogon ni nge kay e ggan ko madnom ni Paluk'af
(Matthew 26:17-25; Mark 14:12-21; John 13:21-30)

7 Ngiyal' ni ba'aram ni yibe madnom riy ni yibe kay e flowa ndariy e is riy, me taw
nga reb e rran ni ngan li' fapi saf ni fan ko ggan ko madnom ni Paluk'af. 8 Me l'oeg Jesus
Peter nge John ngranow nike ga'ar ngorow, "Mmarow ngam ngongliyew rogon e ggan
ni ngad ked ko blayal' ni ggan ko Paluk'af."
9 Miyow fith ngak ni lungurow, "U uw e gab adag ni nggu warow nggu ngongliyew
rogon riy?"
10 Me ga'ar, "Mu telmew! Nap'an ni bay mmarow i yan ngalan binaw ma bayi mada'
nagmew be' nib mo'on ni be fek ba rume' i ran. Mi gimew lek ngalan e re naun nra chuw
ngay, 11 me lungumew ko en ntafen e re naun nem, 'Ke ga'ar fare Tamchib, Bu uw fare
senggil ni nggu wayed pi gachalpeg e ggan ko blayal' riy ni ggan ko Paluk'af?' 12 Ma bayi
dag ngomew ba senggil ni ba ga' ni kem'ay i fal'eg rogon ni bay ko thal nlang, mi gimew
ngongliy rogon e ggan rodad riy."
13 Miyow yan miyow pir'eg urngin ban'en nri bod rogon ni yog Jesus ngorow, miyow
ngongliy e ggan ko blayal' riy ni ggan ko Paluk'af.

Abich rok Somol ko blayal'
(Matthew 26:26-30; Mark 14:22-26; 1 Korinth 11:23-25)

14 Fa'ani taw ko fare awa, me yan i par Jesus nga tagil' u tebel ni yad fapi apostel. 15 Me
ga'ar ngorad, "Kari gum' ni bochan ni nggu un ngomed ngad ked e re ggan ko Paluk'af
ney u m'on ko gafgow ni nggu tay! 16 Ya nggog ngomed ni gathi bay kug way nge yan i
mada' ko ngiyal' ni bay yib i m'ug e bin riyul' i fan ko gin nsuwon Got."

17 Me fek Jesus fare kap, me pining e magaer riy ngak Got me ga'ar, "Mfeked e re kap
ney nge bigimed me unum ba gaf e n'en ni bay riy; 18 ya nggog ngomed ni gathi bay ku
gu unum e wayin nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay yib e gagiyeg rok Got."
19 Ma aram me fek fare flowa, me pining e magaer riy ngak Got, me t'ar nge pi' ngorad
ni be ga'ar, "Ireray dowag, ni kan pi' ni bochmed. Um rin'ed e ren'ey ngi i pugurag
ngomed." 20 Ma ku aram rogon ni pi' ngorad fare kap u tomuren e abich ko blayal', ni be
ga'ar, "Re kap ney e bin nib be'ech e m'ag u thilin Got nge girdi' ni racha'eg ni bay map'
nga but' ni fan ngomed e ir e bayi micheg.
21 "Machane mu sapgad! Fa'anem ni ir e nge yag nigeg e bay rog u roy u tebel! 22 Ya
en ni Fak e Girdi' e bay yim' ni bod rogon nike turguy Got; machane ri bayi gafgow e re
mo'on ni ir e bayi yagnag!"
23 Ma aram miyad tabab i fithrad u fithik'rad ko mini' e arorad ni bayi rin' e ren'em.

Malu'ag thin u murung'agen e cha' nib tolang

24 Me malu'ag thin pi gachalpen Jesus ko mini' e arorad ni ir e ngar ted nib tolang
u fithik'rad. 25 Me ga'ar Jesus ngorad, "Pi pilung nu roy u fayleng e ba ga' lungurad u
puluwon e girdi' rorad, ma pi'in yad ma gagiyegnag e girdi' e yima yog ni yad e tafager
rok e girdi'. 26 Machane gimed e gathi aray rogon ni ngam pired; ya en ni ir e th'abi
tolang u fithik'med e thangri par ni bod rogon e en nth'abi bitir u fithik'med, ma cha'
ni ir e ngi i yog e thin romed e thangri par ni bod rogon e en ntapigpig. 27 I mini' e ba
ga', en nike par nga but' ni nge abich fa en ni be fek e ggan ngi i pi' ngak? Bmuduwgil ni
fa'anem ni ir e ke par nga but'. Machane gag e tapigpig ni gu bay u fithik'med.
28 "Urngin e gafgow ni yib ngog ma mpired rog nda mpaged gag; 29 ere rogon nike pi'
e Chitamag mat'wug ngog ni ngug gagiyeg, e eram e n'en ni bay gu rin' ngomed. 30 Bay
mu uned ngog ko abich nge garbod u tebel rog ko gin nsuwog, ma bay mpired nga tagil'
e pilung ngam gagiyeg niged fa ragag nge l'agruw i ganong nu Israel."

Jesus ni weliy ni bayi mithag peter ni manang Jesus
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; John 13:36-38)

31 "Simon, Simon! Mmotoyil! Kan pi' mat'wun Satan ni nge sikeng nagmed ni gimed
gubin, ni bod rogon be' ni girdi'en e woldug ni be chuweg fiteyru' wom'ngin e *wheat* ni
aram e pin'en ni yima ngongliy nge mang flowa. 32 Machane kug yibilayem ngak Got, i
gur Simon, ni rogon nib michan'um ngak Got e dabi mul. Ma fa'an ga ra sul ngog, ma
thingar mpi' e gel nga laniyan' pi walagem."
33 Me fulweg Peter ni ga'ar, "Somol, kem'ay i duwgiliy rog u lanin'ug ni nggu un ngom
nga kalbus mu gu un ngom ko yam'."
34 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Peter, nggog ngom ndabki chochol e nimen e daba' ma
fini ngiyal' nra gaman e dalip yay ngay ni kamog nda mu nangeg e aram e ra chochol e
nimen."

Tafen e salpiy, nge tutuw, nge saydon

35 Me ga'ar Jesus ngorad, "Fare ngiyal' i n'en ni gu l'oegmed ngu'um marod i yan nda
mfeked tafen e salpiy, nge tutuw, ara sus, e bay ban'en ni m'ay romed fa?"
Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Dariy ban'en ni m'ay romed."
36 Me ga'ar Jesus, "Machane chiney e en ni bay tafen e salpiy rok ara ba tutuw e thangri
fek; ma en ndariy e saydon rok e thangri pi' wuru' e mad rok ni chuway' nge fek e salpiy
riy nge chuw'iy reb ngay. 37 Ya nggog ngomed ni fa gin'en ni bay u lan e babyor nib
thothup ni fa'ani be ga'ar, 'Min uneg fa'anem nga fithik' e pi'in kar th'abed e motochiyel,'
e thangri yib i m'ug nib riyul' u murung'ageg. Ya n'en nni yoloy ni murung'ageg e bay
yib i m'ug nib riyul'."
38 Me ga'ar pi gachalpen, "Somol, a mu sap! l'agruw e saydon ni ba'aray!"

Me fulweg ngorad ni ga'ar, "Ke yag!"*

Jesus ni meybil u daken e burey nu Olive (Matthew 26:36-46; Mark 14:32-42)

39 Me sak'iy Jesus nge yan ko burey nu Olive ni kmarin'; me un pi gachalpen ngak
ngranod. 40 Ma fa'an rabad ko fa gin'em me ga'ar ngorad, "Mu meybilgad ngak Got nge
siy mpaged gimed ngak e pin'en nma pingeg e girdi' nge denen."
41 Ma aram me yan rorad nga orel ni bod pal'afngin ba malang nnin', me yan i ragbug
nga but' nge meybil. 42 Me ga'ar, "Chitamag, fa'anra mm'agan'um ngay ma ga fek e re
kap ney ngam chuweg rog. Machane gathi tin nib m'agan'ug ngay e ngam rin', ya tin
nib m'agan'um ngay." 43 Me yib ba engel nu tharmiy i m'ug ngak nge pi' gelngin. 44 U
fithik' e re thamtham nem ni tay ni gowa kan chuchuy nga but' e ri tay ir riy ko meybil;
ma athuw u downgin e bod yu mey i racha' ni be map' nga but'.†
45 Ma fa'ani mu' ko meybil, me sul ngak pi gachalpen me pir'egrad ni yad be mol, ni
bochan e taganan' rorad ni kayigi ga'. 46 Me ga'ar ngorad, "Mang ni gimed be mol? Mu
odgad ngam meybilgad ngak Got nge siy mpaged gimed ngak e pin'en nma pingeg e
girdi' nge denen."

Jesus nni kol (Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; John 18:3-11)

47 Ka be welthin me taw ba ulung i girdi'; ni Judas, ni ir reb fare ragag nge l'agruw i
gachalpen e bay ngam'on ni be pow'iy fapi girdi', me yib ngak Jesus ni aram e nge faray
owchen. 48 Machane me ga'ar Jesus, "Judas, kam finey ni ba faray owchef e ngam yagnag
e en ni Fak e Girdi' ngay?"
49 Ma fa'ani guy e tin ni gachalpen Jesus ni yad bay rok ni aram rogon e n'en ni ngan
rin', me lungurad, "Somol, rayag ni gu li'ed yad ko saydon romad fa?" 50 Me toy bagayad
e sib rok fare Prist ni Th'abi Ga' nge luf e ba' ni mat'aw i yuwan tel.
51 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ke yag!" Me math Jesus nga yuwan tel fa'anem nge faseg.
52 Me ga'ar Jesus ngak e pi tolang ko prist nge pi pilungen matnagen e Tempel nge pi'in
pi'ilal ni karbad ngaram ni ngar feked Jesus, "Mang ni kambad ni kam feked e saydon
nge gul, ni gowa gag be' ni kug th'ab e motochiyel? 53 Ug moy romed u lan e Tempel ni
gubin e rran, ma da mu guyed rogon ni ngam koled gag. Machane re awa ney e gimed
nge gelngin e lumor e ke milfan ngomed."

Peter ni mithag ni manang Jesus (Matthew 26:57-58, 69-75; Mark 14:53-54, 66-72; John 18:12-18, 25-27)

54 Miyad kol Jesus ngar feked ngalan e naun rok fare Prist ni Th'abi Ga'; me un Peter
u daken nib mal'af rok nga tomur. 55 Ma bay ba nifiy ni kan ko'reg u lulukngun lan e
yoror, me yan i ma'athuk Peter nga fithik' e pi'in kar longobiyed ni kar pired nga but'.
56 Ma fa'ani guy reb fapi bpin ni tapigpig Peter nike par u rom nga but' u to'oben e nifiy,
me changar ngak me ga'ar, "Ku errogon e re mo'on ney ni i un ngak!"
57 Machane me mithag Peter ni aram rogon ni ga'ar, "Bpin, i mus nga owchen ma da
gu nang!"
58 Ma fa'ani n'uw nap'an boch, me changar be' nib mo'on me guy Peter me ga'ar, "Ku
errogon gur ni gur bagayad!"
Machane me fulweg Peter ni ga'ar, "Gathi gag!"
59 Ma gonap'an reb e awa nga tomur riy me yog reb e mo'on nri be ga'ar, "Kari
muduwgil nre mo'on ney e immoy rok, ya ku ir be' u Galile!"
60 Machane me fulweg Peter ngak facha' ni ga'ar, "Da gu nang e n'en ni ga be weliy
murung'agen."

---

* **22:38** Ke yag; ara Ke gaman e bin. † **22:44** Boch e babyor e dariy riy e verse 43–44.

Ka chingiyal' nem ni ka be welthin, me chochol ba nimen. 61 Me cheal Somol u yuwan
nge changar ngak Peter, me yib e thin rok Somol ngan' Peter, nge rogon ni yog ni ga'ar,
"Ra dawori chochol e nimen e daba', ma dalip yay ni bay mog nda mu nangeg." 62 Me
yan Peter nga wuru' e yoror ngi i yor ni kari kireban'.

Jesus ni un moningnag ma yibe toy
(Matthew 26:67-68; Mark 14:65)

63 Ma fapi pumo'on ni yad be matnagiy Jesus e ur moninggad ngak ma yad be toy.
64 Miyad m'ag e mad nga owchen mu ur fithed ni lungurad, "Mog ko mini' e ke bat
nigem!" 65 Ma ku bo'or e thin nib kireb ni urogned ngak.

Jesus nni fek ngalan e ulung
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; John 18:19-24)

66 Ma fa'ani rran, me mu'ulung e pi'in pi'ilal rok piyu Israel nge pi tolang ko prist, nge
pi tamchib ko Motochiyel, min fek Jesus i yib ngalan e mu'ulung rorad. 67 Me lungurad
ngak, "Mog ngomad ko gur fare Messiah fa danga'?"

Me fulweg ni ga'ar, "Ra gog ngomed, ma ku dabi riyul' u wun'med e thin ni kugog,
68 ma gu ra fith bbugithin ngomed, ma gathi gimed ra pi' e fulweg riy ngog. 69 Machane
chiney i yan ngaram e en ni Fak e Girdi' e bayi par nga ba' ni mat'aw rok Got ni Gubin
ma Rayag Rok."

70 Ma yad gubin ni lungurad ngak, "Ere Fak Got gur?"

Me fulweg ngorad ni ga'ar, "Kamogned ni gag."

71 Me lungurad, "Dakuriy fan boch e girdi' ni ngarbad ra manged mich ko thin nike
yog e cha'ney; ya gadad ma kad rung'aged e thin nike yog!"

23

Jesus nni fek nga p'eowchen Pilate
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; John 18:28-38)

1 Me sak'iy girdi'en fare ulung ni gubin ngar feked Jesus i yan nga p'eowchen Pilate,
2 ni aram e gin nra tababgad i togopluwnag e thin ngak ni be lungurad, "Kug pir'eged e
re mo'on ney ni be yog e tin ni gathi ir ngak e girdi' romad, be yog ngorad ni dab ra pi'ed
e tax ngak e *Emperor* nu Roma ma be yog ni ir Kristus, ni ir ba pilung."

3 Me fith Pilate ngak ni ga'ar, "I gur fare pilung rok piyu Israel?"

Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Kamog!"

4 Ma aram me ga'ar Pilate ngak e pi tolang ko prist nge fapi girdi' ni aram urngin,
"Dawor gu pir'eg tapgin ni nggu turguy e gechig rok e re mo'on ney."

5 Machane miyad towasor ngak nike gel merin ni be lungurad, "Machib rok e be
k'aring e wagey u fithik' e girdi'. I tabab u lan yu Galile, me yan u lan yu Judea ni polo',
ma ke taw ngaray e chiney."

Jesus nni fek nga p'eowchen Herod

6 Ma fa'ani rung'ag Pilate e re bugithin ney me fith ni ga'ar, "Be' u Galile e re mo'on
ney?" 7 Ma fa'ani nang ni yib Jesus ko gin ni ba'aram e nug ni Herod e be yog e thin riy, me
pi' Jesus nge yan ngak Herod, ni ku bay u rom u Jerusalem e ngiyal'nem. 8 Ma fa'ani guy
Herod Jesus me ri felfelan', ya ke rung'ag murung'agen ma ke n'uw nap'an ni i finey ni
manga yigi guy; ya i finey ni manga yigi ngongliy Jesus e maang'ang nge guy. 9 Ma aram
me fith Herod bo'or ban'en ngak Jesus, machane de fulweg Jesus ta'ab bug riy. 10 Fapi
tolang ko prist nge pi tamchib ko Motochiyel e ra thaygad ngam'on ngrogned e thin nib
gel nib togopluw ngak Jesus. 11 Me par Herod nge pi salthaw rok ngu'ur moninggad ngak
Jesus miyad be darifannag. Miyad yin' ba mad nib n'uw ma bfel' nga daken miyad pi'

ngan fulweg ngak Pilate. 12 Ka rofen nem me tafager Herod nge Pilate; ma kafram e ur
pirew ndaburow dakenrow.

Jesus nturguy ni ngan li' ngem'
(Matthew 27:15-26; Mark 15:6-15; John 18:39—19:16)

13 Me ulunguy Pilate e pi tolang ko prist nge pi'in yad be yog e thin ko girdi', nge girdi'
14 me ga'ar ngorad, "Kam feked e re mo'on ney i yib ngog, ma kamogned ni be yog e tin ni
gathi ir ngak e girdi'. Me ere chiney e kug fith u roy u p'eowchemed, ma dawor gu pir'eg
nib buch e rok ko pin'en nib kireb ni gimed be yog nib togopluw ngak." 15 Ma ku de
pir'eg Herod nib buch e rok, aram fan nike fulweg ngodad. Dariy ban'en nike ngongliy
e re mo'on ney nike yib tapgin ni ngan thang e fan rok. 16 Bay gu pi' ngan toy, nge mu'
min pag."
17 *
18 Ma fapi girdi' ni aram urngirad e ra tolulgad ni be lungurad, "Mu li' ngem'! Ma ga
pag Barabbas!" (19 Me Barabbas e nin' nga kalbus ni bochan ba wagey ntay u lan binaw,
ma ku bochan e pogofan ni thang.)
20 Me Pilate e ba'adag ni nge pag Jesus, ma aram me yog fare bugithin ni ka'a yog bayay
ngak fapi girdi' ni aram urngirad nri ba ga' laman. 21 Machane miyad fulweg ngak u
fithik' e tolul ni be lungurad, "Mu richibiy ko kuruth! Mu richibiy ko kuruth!"
22 Me yog Pilate ngorad ko yay ni gaman e dalip ngay ni ga'ar, "Be mang oloboch e ke
ngongliy nrib kireb? Dawor gu pir'eg ban'en nike ngongliy ni nge mang tapgin ni ngan
thang e fan rok! Ere bay gu pi' ngan toy nge mu' min pag."
23 Machane miyad par ni yad be tolulnag ngak nike musmus mam'ungun i lamrad
ni be lungurad ngan richibiy Jesus ko kuruth; me munmun me mang e tin ni yad be
tolulnag e ni fanay. 24 Ma aram me turguy Pilate e n'en ni ngan rin' ngak Jesus ni bod
rogon ni be tolulnag fapi girdi' ni aram urngin. 25 Me pag fare mo'on ni ba'adag fapi
girdi' ni ngan pag, ni fa'anem nnin' nga kalbus ni bochan fare wagey nge pogofan ni
thang, me pi' Jesus ngorad ngar rin'ed ngak e n'en ni yad be finey.

Jesus nrichibiy ko kuruth
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; John 19:17-27)

26 Miyad fek Jesus i yan. Ma nap'an ni yad be yan miyad mada'nag be' nib mo'on ni
Simon fithingan, ni be' u Cyrene, ni be yib u ted i yib ngalan binaw. Miyad kol ngar ted
fare kuruth nga daken pon nge fek ngi i lek Jesus.
27 Ma bo'or ni bo'or e girdi' ni lek Jesus; ni bay boch e ppin u fithik'rad ni yad be yornag
ni be yan lamrad ngalang. 28 Me changar Jesus ngorad nga tomur me ga'ar ngorad, "Ppin
nu Jerusalem! Dab mu yor niged gag, ya ngam yor niged gimed nge pifakmed. 29 Ya bayi
taw nga boch e rran ni bayi ga'ar e girdi', 'Rib fel'wa'athan e pi'in ni ppin ndar diyen gad,
ma dar gargel niged e bitir, ma dar tathuth niged e bitir!' 30 Ireram e re ngiyal' i n'en ni
bayi ga'ar e girdi' ngak e burey, 'Mmuchubu' nga dakenmad!' me lungurad ko burey nib
sobut', 'Mmithagmad!' 31 Ya fa'anra ireray rogon e pin'en ni kan ngongliy ko ngiyal' ni
kab kak'ling e gek'iy riy, me ere ra yan i di'in ko ngiyal' i n'en nike l'ud?"
32 Ma kur feked l'agruw ni' ni kar th'abew e motochiyel ni ngan chagiyrow ngak Jesus
ngan thang e fan rorad. 33 Ma fa'anra tawgad ko fare gin'en nu "Lo' " fithingan, miyad
richibiy Jesus ko kuruth u rom, nge fa gali cha'nem ni kar th'abew e motochiyel, ni
bagayow nga ba' ni mat'aw rok ma bagayow nga ba' ni gilay' rok. 34 Me ga'ar Jesus,
"Chitamag, mu n'ag fan u wun'um e n'en ni yad be rin'! Ya dar nanged e n'en ni yad
be rin'."†

---

* **23:17** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 17: Ra taw nga reb e madnom ni Palpuk'af ma thangri pag Pilate reb e kalbus ni cha' ni yad ba'adag (mu guy Mrk 15:6). † **23:34** Boch e babyor e dariy riy ni ga'ar Jesus, "Chitamag, mu n'ag fan u wun'um e n'en ni yad be rin'! Ya dar nanged e n'en ni yad be rin'."

Miyad f'oth e mad rok rorad, ni yad be girngiy e pow ni nge duwgiliy e bin ni nge fanay
bagayad. 35 Me sak'iy e girdi' ko gin'em ngu'ur yaliyed, ma pi'in yad ma yog e thin rok
piyu Israel e ur moninggad ngak ni be lungurad, "Ke ayuweg e pogofan rok boch e girdi';
ere bayi ayuweg e birok' e pogofan, ni fa'anra ir fare Messiah ni Got e ke turguy!"
36 Ma ku errogon fapi salthaw ni ur moning niged; ya rabad ra pi'ed e wayin ngak nib
sobut' puluwon, 37 me lungurad, "Fa'anra gur e pilung nu Israel, me ere mu ayuweg e
birom e pogofan!"
38 Ma pi thin ni ba'aray e ir e kan yoloy ngabangi ban'en kan richibiy ko kuruth u
puluwon lolugen ngalang ni ga'ar: "Ireray fa'anem ni pilung rok yu Israel."
39 Ma bagayow fa gali cha' nra th'abew e motochiyel kan kuruth nagrow e yog e thin
nib kireb ngak ni ga'ar, "Gathi gur fare Messiah? Ere mu ayuweg e birom e pogofan nge
pogofan romow!"
40 Machane bagayow e puwan' ngak fa'anem ni yow ni ga'ar, "Mog, damur tamdag
ngak Got? Ya gadad gubin ni ta'reb rogon e gechig rodad ni kan pi'. 41 Machane gechig
rodow e bmat'aw ni kan pi' ngodow, ya ba' tapgin ni ngan pi' ngodow ni bochan e tin
nib kireb ni kad rin'ew; me ir e dariy ban'en nib kireb nike rin'." 42 Me ga'ar ngak Jesus,
"Ri ga ra leam nigeg ko ngiyal' ni ga ra yib ni gur e kam mang pilung!"
43 Me ga'ar Jesus ngak, "Nggog ngom, ni daba' e ga bay rog u tafen e fla'ab."

Jesus ni aw e fan rok
(Matthew 27:45-56; Mark 15:33-41; John 19:28-30)

44 Gonap'an e ragag nge l'agruw e kolok me m'ay ram'en e yal' ngabang me neap' u
daken e re nam nem ni polo' nge yan i mada' ko dalip e kolok ni mithig yal'; 45 ma fa
gi mad ni kan pag u lan e Tempel e mogchoth nge ruw yang. 46 Me non Jesus nri ba ga'
laman ni ga'ar, "Chitamag! Kug pag fag ngom!" I yog e re bugithin ney me aw e fan rok.
47 Ma en nib tolang ko salthaw e guy e ren'em ni aram rogon, me yog e sorok ngak Got
ni ga'ar, "Riyul' ni cha'ney e be' ni bfel'!"
48 Ma girdi' ni kar mu'ulunggad ngaram ni ngar guyed e n'en ni yibe rin' e fa'anra
guyed ni aram rogon, ma yad gubin nra sulod nga taferad ni yad be pirdi'iy pa'rad nga
daken ngorongorrad nike kireban'rad. 49 Ma urngin e pi'in nri yad manang Jesus, nib
mu'un fapi ppin ngay nra uned ngak u Galile e ra sak'iygad u orel ngu'ur guyed e pin'ey.

Jesus nchibgiliy
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; John 19:38-42)

50-51 Ma bay be' nib mo'on ni Josef fithingan, ni be' ko binaw nu Arimathea ni bay u lan
yu Judea, ni ir be' ni bfel' ma yima tayfan, ma be sonnag e ngiyal' ni bayi taw e gagiyeg
rok Got. Yugu aram rogon ni ir reb i girdi'en fare ulung ko pilung, machane de fel' u
wan' e n'en ni kar turguyed nge n'en ni kar ngongliyed. 52 Me yan i ning downgin Jesus
ngak Pilate. 53 Me pilig Jesus u kuruth nga but', me bichibichiy bangi mad nib wechwech
ngak me yan i tay ngalan ba low ni kan ker nga fithik' e war u taban e rech, nib low ni
kab be'ech ndawor ni tay be' ngay. 54 Rofen nem e lal fen e maruwel, ni aram e nge tabab
e rofen ni Sabbath.
55 Ma fapi ppin nra uned ngak Jesus u Galile e ra uned ngak Josef ngar guyed fare
low nge rogon nni yan ni tay Jesus ngalan. 56 Ma aram miyad sul nga taferad ngar
ngongliyed rogon e florida nge gapgep ni ngar liyfed downgin Jesus ngay.
Me rofen ni Sabbath miyad toffan ni bod rogon nike yog e Motochiyel.

24

I Jesus ni fos ko yam'
(Matthew 28:1-10; Mark 16:1-8; John 20:1-10)

1 Chirofen ni madnom nri kakadbul me yan fapi ppin ko fare low ko yam' ni kar feked
fapi florida nra ngongliyed rogon. 2 Miyad pir'eg fare gaf i malang ni kan lulubiy ke
chuw u langan fare low ko yam', 3 ma aram miyad yan ngalan; machane dar pir'eged
downgin Somol Jesus. 4 Miyad sak'iy u rom ndawor ra nanged fan e ren'em, ma yugu ra
gin gad ma ke sak'iy l'agruw i pumo'on nga to'obrad, ni be galgal ram'en e mad rorow.
5 Me yib e tamdag nib gel ngak fapi ppin, miyad yip' owcherad nga but', me ga'ar fa gali
pumo'on ngorad, "Mangfan ni gimed be gay be' nib fos u fithik' e pi'in karm'ad? 6 Daki
moy u roy; ya ke fos ko yam'. Mu tafinay niged e thin ni fa'ani yog ngomed u Galile ni
ga'ar, 7 En ni Fak e Girdi' e thingar ni pi' nga pa' e pi tadenen, min richibiy ko kuruth min
faseg ko yam' ko chirofen nra gaman e dalip fen ngay."
8 Ma aram me yib ngan' fapi ppin e thin ni yog, 9 miyad pag fare low ko yam' ngar
sulod, miyad weliy urngin e pin'ey ngak fare ragag nge ta'reb i gachalpen nge tin kabay.
10 Ma pi ppin nem e Maria Magdalene, nge Joanna, nge Maria ni chitiningin James; ni
yad nge ku boch e ppin ni un ngorad e ra weliyed e pin'ey ngak fapi apostel. 11 Me finey
fapi apostel ni thin nike weliy fapi ppin e thin ko balyang ma de riyul' u wun'rad e tin ni
karogned. 12 Machane me sak'iy Peter ngalang nge mil nge yan ko fare low ko yam'; me
ni tare'en ngalan me guy fapi mad ntay ko fare yam' ma dakuriy ban'en ni guy ngabang.
Ma aram me sul nga tafen ni be leamnag ko mang e rin' me yodorom ni aram rogon.

Yan nga Emmaus
(Mark 16:12-13)

13 Ka chirofen nem ni be yan ruw i yad i yan nga bbinaw ni Emmaus fithingan, ni
gonap'an e medlip e mayel nga orel u Jerusalem, 14 ma yow be weliy murung'agen
urngin e pin'em. 15 Ma nap'an ni yow be weliy murung'agen, me chugur Jesus i yib
ngorow ngu'u ranod i yan; 16 miyow guy, machane de pow rorow. 17 Me ga'ar Jesus
ngorow, "Mang e gimew be weliy murung'agen ni fa'ani gimew be yib?" Miyow duwgil
nike m'ug u owcherow nike kireban'row.
18 Ma bagayow, ni Kleopas fithingan, e fith Jesus ni ga'ar, "Mog, kemus ni go' gur e ka
ga bay u Jerusalem ndawor mu nang e n'en ni kan rin' u rom ko fa in i rran ni ba'aray
nike yan?"
19 Me fith ni ga'ar, "Bogi mang?" Miyow fulweg ngak ni lungurow, "N'en ni kan rin'
ngak Jesus nu Nazareth. Re mo'on nem e ba profet ni bay rogon u wan' Got nge urngin
e girdi', ya bay gelngin e thin ni i yog nge tin ni i rin'. 20 Pi'in tolang ko prist rodad nge
pi'in yad ma yog e thin rodad e ra pi'ed ngan turguy ni ngan thang e fan rok, miyad
richibiy ko kuruth. 21 Ma ug fineyed ni ir e bayi chuweg yu Israel u pa' e to'ogor rok!
Ma ku errogon ni daba' e ke gaman e dalip e rran ngay nnap'an ni yodorom. 22 Ma boch
e ppin ko biromad e ulung e ggin gad ko thin nrogned; ya ranod ko low rok ni be puf
e woch, 23 machane dar pir'eged downgin. Miyad sul mu urogned nike m'ug l'agruw i
engel ngorad ma karognew ngorad nike fos ko yam'. 24 Ma boch e girdi' ko biromad e
ulung e ranod ko re low rok nem miyad pir'eg ni bod rogon nike yog fapi ppin, machane
dar guyed Jesus."
25 Ma aram me ga'ar Jesus ngorow, "Ri gimew bbalyang, ri gimew ba sowath ni nge
mich u wun'mew urngin e tin ke mu' i yog rok e pi profet! 26 Gathi ri dabisiy ni nge
gafgow fare Messiah ko pin'ey nge mu' me yan ko fla'ab rok?" 27 Me weliy Jesus ngorow
e tin ni murung'agen ni kan weliy u lan urngin kaen e babyor nib thothup, ni tabab ko
yu ke rok Moses e babyor nge urngin e tin ni yoloy e pi profet.
28 Miyad chugur i yib ko fare binaw ni ir e yad be sor i yan ngay, ma susun e dabi un
Jesus ko matal ni aram e ka be yan; 29 machane miyow taleg ni be lungurow, "Mu par
romow; ya ke chugur ni nge m'ay e biney e rran ma ere nge aw e lumor." Ma aram me
un ngorow nga naun ni nge par rorow. 30 Me yan i un ngorow ko par nga tebel, me fek e

flowa, me pining e magaer riy ngak Got; me t'ar fare flowa nge pi' ngorow. 31 Ma gowa
puf owcherow miyow poy; machane me m'ay ngabang ndakur guyew. 32 Me lungurow,
"Gathi da thamiyew rodow ni bod ba nifiy ni be yik' u ngorongordow ni fa'ani i welthin
ngodow u daken e kanawo' me weliy fan fapi thin nu babyor nib thothup ngodow?"
33 Ka chingiyal' nem miyow sak'iy ngar sulow nga Jerusalem, miyow pir'eg fa ragag
nge ta'reb pi gachalpen Jesus ni kar mu'ulunggad yugu boch i gachalpen 34 ma be
lungurad, "Fa'anem i Somol e riyul' nike fos ko yam'! Ya Simon e ke guy!"
35 Ma aram me weliy fa gal i nem ngorad rogon nike m'ug ngorow u daken e kanawo',
nge rogon ni kar poyew Somol ko ngiyal' ni ba'aram ni t'ar e flowa riy.

Jesus ni m'ug ngak pi gachalpen
(Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; John 20:19-23; Acts 1:6-8)

36 Nap'an ni ka yow be weliy ngorad e pi thin ney, ma yugu ra gin gad ma ke sak'iy
Somol nga fithik'rad me ga'ar ngorad, "Nge yib e gapas ngomed."
37 Me yib e tamdag nge marus ngorad nrib gel, ya ra fineyed ni yad be guy ba kan.
38 Machane me ga'ar ngorad, "Mang nike wagageyan'med? Mang ni gimed be fithmed
u lanin'med? 39 Mu sapgad nga pa'ag nruw raba' nge rifrif u eg mi gimed nang ni gag.
Mmathgad nga dowag ngam guyed, ya kan e dariy e ufin nge yil u dow, ni bod rogon ni
gimed be guyeg ni bay rog."
40 I yog e re bugithin ney me dag pa' nruw raba' ngorad nge rifrif u ay. 41 Machane ku
de riyul' u wun'rad, ya ke gel e felfelan' ngorad ma kar ngatgad; me fithrad ni ga'ar, "Bay
ban'en romed u roy ni yira kay?" 42 Miyad pi' ngak bangi nig ni kan lith, 43 me fek nge
kay u p'eowcherad.
44 Me ga'ar ngorad, "Ri ireray fa pin'em ni gu weliy ngomed nnap'an ni kug bay romed:
ni urngin ban'en ni kan yoloy ni murung'ageg u lan babyoren e Motochiyel rok Moses,
nge tin ke yoloy e pi profet, nge tin kan yoloy u lan babyoren e pi Psalm ni murung'ageg
e thangri yib i m'ug nib riyul'."
45 Ma aram me tamilangnag an'rad ngar nanged fan e pin'em ni bay u lan e babyor
nib thothup, 46 me ga'ar ngorad: "Ba'aray e n'en ni kan yoloy: en ni Messiah e thingar
ni gafgownag min faseg ko yam' ko chirofen nra gaman e dalip ngay, 47 mu fithingan e
ngan machibnag riy e thin rok Got ni murung'agen ni ngan kolngan'uy nga ni pi' keruuy
ko denen, me n'ag Got fan, ni thingar ni machibnag ngak urngin e pi nam, ni ngan tabab
ngay u lan yu Jerusalem. 48 Ma gimed e mich ko pin'ey. 49 Mi gag e bay gu pi' nge yib nga
dakenmed e n'en nike yog e Chitamag ni nge pi'. Machane thingar mu son gad u lan
e re binaw ney nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay ni pi' gelngimed u lang nge yib nga
dakenmed."

Jesus nni fek nga tharmiy
(Mark 16:19-20; Acts 1:9-11)

50 Ma aram me fekrad nga wuru' e binaw ngranod ra mada'gad nga Bethany, me tining
pa' nga dakenrad me yibiliyrad ngak Got. 51 Ma nap'an ni be yibiliyrad, me yan rodad
ni aram e kan fek i yan nga tharmiy. 52 Miyad meybil ngak ni yad be pining e sorok
ngak nge mu' miyad sul ngalan yu Jerusalem, ni kari felfelan'rad, 53 mu ur pired u lan e
Tempel ni yad be pining e magaer ngak Got.

GOSPEL ROK
JOHN

Fare Gospel rok John e be dag ni Jesus e ir fare Thin rok Got ni immoy ko tabolngin, ni yib i ngal' nib girdi' nge yib i par ngodad. Re Gospel ney e kan yoloy ni bochan e pi'in yad ra be'eg e nge yag ni mich u wun'rad ni Jesus e ir fare Messiah, ni fa'anem ni Fak Got, ni aram u daken e michan' rorad ngak e rayag e yafos ngorad (John 20:31).

Fare Gospel rok John e bay riy murung'agen boch e maang'ang ni be dag ni Jesus e ir fare Tabiyul ni Fak Got ni micheg Got ni bayi pi', ma ku bay riy rogon ni i weliy Jesus fan e pi maang'ang nem. Boch e girdi' e mich Jesus u wun'rad kar manged pi gachalpen, ma boch e girdi' e de mich u wun'rad miyad togopluw ngak. Yu guruy ni 13–17 e bay riy murung'agen Jesus ni i fonownag pi gachalpen u fithik' e runguy nge t'ufeg rok ngorad, ma ki weliy murung'agen e maruwel ko Kan Nthothup ni bayi pow'iyrad, me ki yibilayrad ngak Got u m'on ko ngiyal' nni kol riy. Yu guruy ntomur e be weliy murung'agen Jesus nni kol min pufthinnag min kuruthnag, nge fos ko yam' ni tay nge rogon ni i m'ug ngak pi gachalpen nga tomuren nike fos ko yam'.

John e ri be weliy murung'agen fare tow'ath ni aram e yafos ndariy n'umngin nap'an ni nge yag ngak e pi'in ke mich Jesus u wun'rad, ya ir e kanawo', me ir e tin riyul', me ir e yafos.

I John e i weliy murung'agen Jesus ni i susunnag Jesus ir ko ran, nge flowa, nge tamilang, nge be' ni tagafaliy e saf nge saf rok, nge kenggin e *grape* nge wom'ngin, yu daken e pin'ey e i fil Jesus ngak e girdi' rogon ni ngar thapgad ngak Got, nge rogon ni ngar ta'ab girdi'gad Jesus ngi i ayuwegrad.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–18
John nma tawfe nge tin som'on pi gachalpen Jesus 1:19–51
Jesus ni be machib ma be ayuweg e girdi' 2:1—12:50
Tin tomur e rran ni immoy Jesus u Jerusalem nge pi binaw nib chugur ngay 13:1—19:42
Fos ko yam' ni tay Jesus nge rogon ni i m'ug u fithik' girdi'en 20:1–31
Jesus ni m'ug bayay u Galile 21:1–25

Fare Thin nma pi' e yafos

1 Dawori sunumeg Got e fayleng ma bay fare Thin; ma re Thin nem e immoy rok Got,
ma fare Thin e ir Got. 2 Som'on ko tabolngin e immoy e re Thin nem rok Got. 3 Ni pa'
e sunumiy Got urngin ban'en ngay; dariy ban'en ni sunumiy Got nde un ngak ngar
sunumiyew. 4 Re Thin nem e immoy e yafos u fithik', ma re yafos nem e ir e fek e
tamilang i yib ngak e girdi'. 5 Ma re tamilang nem e be gal' fithik' e lumor, ma lumor
e dawori yag ni nge thang.
6 Me pi' Got e mol'og rok nge yib, ni be' nib mo'on ni John fithingan, 7 ni ir e yib ni nge
weliy murung'agen fare tamilang ngak e girdi', ya nge gubin e girdi' miyad rung'ag fare
thin me mich u wun'rad. 8 Mi ir e gathi ir fare tamilang; ya yib ni nge weliy murung'agen
e re tamilang nem. 9 Ni aram e bin riyul' e tamilang, ni fare tamilang ni yib nga fayleng
nge gal ram'en nga daken urngin e girdi'.
10 Re Thin nem e ke yib nga fayleng. Nu pa' e ir e sunumiy Got e fayleng ngay, machane
girdi' nu fayleng e dar manged ko ir mini'. 11 I yib ko nam rok, machane pi girdi'en e ra
dabuyed nike yib ngorad. 12 Machane boch i yad e ra adaged nike yib ngorad me mich u
wun'rad ko ir mini'; ma aram me pi' mat'awrad ni kar manged pifak Got. 13 Dar manged

pifak Got ni bod rogon nra sumgad ko girdi', nni gargelegrad nib girdi' e chitamangirad; machane Got e ir e en ni Chitamangirad.
14 Re Thin nem e yib i ngal' nib girdi' nge yib i par ngodad. Kad guyed fel'ngin nge feni
gol nge feni yul'yul'. Ireray fel'ngin ni pi' e Chitamngin ngak, ya kari maagirag rok.
15 John e weliy murung'agen ni yog ni ba ga' laman ni ga'ar, "Ireray fa'anem ni ug weliy
murung'agen ni fa'ani lungug i ir e bay yib u tomureg, machane ir e ba ga' ngog, ya ir e
immoy ko ngiyal' ndawor ni gargel nigeg riy."
16 U fithik' e fel' laniyan' rok nrib ga' e ir e ke fal'eg waathdad riy ni gadad gubin ni
be tow'ath nagdad nra chuw reb me taw reb. 17 I Got e pi' fare Motochiyel rok ngodad
u daken Moses; machane t'ufeg nge yul'yul' e pi' ngodad u daken Jesus Kristus. 18 Dariy
be' ni ka'a guy owchen Got. Machane kemus ni fa'anem ni ir e bod rogon Got me ir e bay
u to'oben e en ni Chitamangiy, e ir e ke weliy murung'agen Got kan nang.

Thin rok Got ni weliy John nma tawfe
(Matthew 3:1-12; Mark 1:1-8; Luke 3:1-18)

19 Ba'aray e n'en ni yog John ko ngiyal' ni ba'aram ni l'oeg piyu Israel ni yad bay u lan
yu Jerusalem e pi prist nge pi Levite ni ngar fithed John ni nge lungurad, "I gur mini'?"
20 Ma de th'ab John gulungan nde fulweg, machane me weliy u fithik' e girdi' nrib
tamilang ni ga'ar, "Gathi gag fare Messiah."
21 Miyad fith ni lungurad, "Ere gur mini'? I gur Elijah?"
Me fulweg John ngorad ni ga'ar, "Danga', gathi gag."
Miyad fith ni lungurad ngak, "Ere mog, i gur fare profet?"
Me fulweg ni ga'ar, "Danga'."
22 Miyad yog ngak ni lungurad, "Ere mog ngomad ko gur mini'. Ya dabisiy e fulweg ko
re de'er ney ni nggu feked i yan ngak e pi'in kar l'oeged gamad. Ere ga be yognem ni gur
mini'?"
23 Me fulweg John ni yog ni ireram fare n'en ni fa'ani yog fare profet i Isaiah ni ga'ar:
"I gag laman be' ni be tolul u daken e ted ni be ga'ar:
Mu yal'uweged e kanawo' ni ngeb Somol riy!"
24 Ma fa pi'in nnol'oegrad e aram e pi Farise e l'oegrad. 25 Miyad fith John ni lungurad,
"Fa'anra gathi gur fare Messiah, ara Elijah, ara fare profet, me ere mang ni ga be
tawfenag e girdi'?"
26 Me fulweg John ni ga'ar, "I gag e gu be tawfe ko ran; mu fithik'med e ba sak'iy be'
riy nda mu nanged owchen. 27 Ni ir e be yib u tomureg, machane ri gub sobut' ndab gu
bung ni nggu pithig togfan e sus rok."
28 Urngin e pin'ey e nrin' u lan e binaw nu Bethany, ni bay u ba'nem e lul' ni Jordan,
ni ir e i tawfenag John e girdi' riy.

Fare Fak e Saf rok Got

29 Me reb e rran riy me guy John Jesus ni be yib i yib ngak me ga'ar John, "Ba'aram fare
Fak e Saf rok Got ni ir e nge chuweg e denen rok e girdi' nu fayleng! 30 Ireram fa'anem ni
fa'an ug weliy murung'agen ni fa'ani lungug, 'Be' nib mo'on e be yib u tomureg, machane
ir e ba tolang ngog, ni bochan e ki immoy u m'on ko ngiyal' ndawor ni gargel nigeg riy.'
31 Machane da ug nang ko ir mini', ya ku gub ni gu be tawfenag e girdi' ko ran, ni bochan
e nggu weliy murung'agen ngak e girdi' nu Israel ngar nanged."
32 Ba'aray e thin ni yog John ngak e girdi' ni ga'ar, "Gguy fare Kan ni Thothup ni yib ni
gowa ba *dove* u lanelang nga but' nge yib i par nga daken. 33 I mada' ko re ngiyal'nem
ma ka dawor gu nang ko ir mini', machane Got, ni ir e l'oegeg ni nggu tawfenag e girdi'
ko ran, e ir e ga'ar ngog, 'Bay mu guy fare Kan Nthothup ni bay yib u lanelang nga but'
nge yib i par nga daken be' nib mo'on; i ir fa'anem nma tawfe ko fare Kan Nthothup.' "
34 Me ga'ar John, "Kug guy, ere gu be yog ngomed ni ir fa'anem ni Fak Got ir."

Fa tin som'on i gachalpen Jesus

35 Me yan i reb e rran riy ni kabay John ko gin'em ni yad l'agruw ni' ni gachalpen, 36 me
guy Jesus ni be yan nib chugur ngorad. Me ga'ar John, "Ba'aram fare Fak e Saf rok Got!"
37 Me rung'ag fa gal i nem ni gachalpen e n'en ke yog miyow yan ngar unew ngak
Jesus. 38 Me changar Jesus nga keru', me guyrow ni yow be lek, me fithrow ni ga'ar,
"Kam di'iygow?"

Miyow fulweg ngak ni lungrow, "Rabbi, u uw e ga be par riy?" (Fan e re bugithin ney
ni kan abweg e "Tamchib.")

39 Me fulweg ngorow ni ga'ar, "Mu unew ngog mi gimew nang." Ma aram miyow un
ngak miyow nang e gin ni be par riy, miyow par rok e chirofen nem. (Ngiyal' nem e
gonap'an e ke aningeg e kolok ni mithig yal'.)

40 Ma bagayow fa gal i nem ni rung'ag e n'en ni yog John me yan nge un ngak Jesus
e aram Andrew, ni walagen Simon Peter. 41 Ka chingiyal' nem me yan Andrew ni be
changarnag walagen ni pumo'on, ni aram Simon miyow mada', me yog Andrew ngak
ni ga'ar, "Kug pir'egew fare Messiah." (Ni fan e re bugithin ney e "Kristus.") 42 Ma aram
me fek Simon i yib ngak Jesus.

Me changar Jesus ngak me ga'ar ngak, "I gur Simon, ni fak John gur. Nge par fithingam
ni Kefas." (Re ngachal ney e ta'reb rogon fan ko fare ngachal ni Peter.)

Jesus ni pining Filip nge Nathanael

43 Me yan i reb e rran riy me turguy Jesus u wan' ni nge yan nga Galile. Me pir'eg
Filip me ga'ar ngak, "Mu un ngog ngdarow!" (44 I Filip e be' u Bethsaida, ni aram e re
binaw nma par Andrew nge Peter riy.) 45 Ma aram me pir'eg Filip Nathanael me yog
ngak ni ga'ar, "Kug pir'egew fa'anem ni yoloy Moses murung'agen ngalan fare ke babyor
ko Motochiyel, ni ku ir fa en ni ki yoloy fapi profet murung'agen. I ir Jesus, ni fak Josef
nu Nazareth."

46 Me fith Nathanael ni ga'ar, "Rayag ni nge yib ban'en ni bfel' u Nazareth?"

Me fulweg Filip ngak ni ga'ar, "Mu un ngog ngam guy."

47 Ma fa'ani guy Jesus Nathanael ni be yib i yib ngak, me weliy murung'agen
Nathanael ni ga'ar, "Cha'ney e riyul' ni ir be' u Israel, ni be' nrib yul'yul'!"

48 Me fith Nathanael ngak ni ga'ar, "Ke di'in ma kam nangeg?"

Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Gguyem ko ngiyal' ni fa'an ga bay u tan fare ke gek'iy ni *fig*
ko ngiyal' ni ba'aram ndawori piningem Filip."

49 Me fulweg Nathanael ni ga'ar, "Tamchib, i gur fa'anem ni Fak Got gur! I gur fare
Pilung nu Israel!"

50 Me ga'ar Jesus, "Ka fini mich u wun'um ni bochan e kugog ngom ni gguyem ko fa
ngiyal' ni um moy u tan fare ke gek'iy ni *fig*? Ka bo'or boch ban'en ni ka ba ga' ni bay
mu guy ko biney!" 51 Me ga'ar ngorow, "Nggog e tin riyul' ngomew, ni bay mu guyew e
tharmiy nike mab nge pi engel rok Got ni be yan boch ngalang ma be yib boch nga but'
nga daken e en ni Fak e Girdi'!"

2

Madnom ko mabgol ntay u Kana

1 L'agruw e rran nga tomuren min tay ba madnom ko mabgol u lan e binaw nu Kana,
ni bay u lan e nug nu Galile. Ma immoy e chitiningin Jesus u rom, 2 ma ku errogon
Jesus nge pi'in gachalpen ni ki yib e pong ngorad ni ngranod ngar uned ko re madnom
ko mabgol nem. 3 Ma nap'an nni unum urngin e wayin ni bay nge m'ay, me ga'ar e
chitiningin Jesus ngak, "Dakuriy e wayin rorad."

4 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Bpin, thingar dabmog ngog e n'en ni ir e nggu rin'. Ya
dawori taw ko tayim rog."

5 Ma aram me ga'ar e chitiningin Jesus ngak e pi'in ntapigpig, "N'en nra yog ngomed
ni ngam rin'ed e aram e n'en ni ngam rin'ed."
6 Piyu Israel e bay e motochiyel ni pire' ni yalrad ko meripa' ni yad ma ta' ko ba' rorad
e taliw, bochan e ren'ey ma aram e immoy nel' i rume' nni ngongliy ko malang ntafen e
ran u rom, nra reb mrayag ni nge yan rliw' ara guyey i gallon ngalan. 7 Me ga'ar Jesus
ngak fa pi'inem ni yad ma pigpig, "Mu suguyed e pi rume' ney ko ran." Miyad suguy fapi
rume' ko ran nge mada' nga nguwelen, 8 ma aram me ga'ar ngorad, "Mu l'inged boch e
ran riy ngam feked i yan ko fare mo'on ni ir e be gagiyegnag e re madnom ney." Miyad
fek i yan ngak, 9 me ri' fare ran nike piliyeg ke ngal' ni wayin. Ma de nang ko gin ni yib
e re wayin nem riy (machane fa pi'inem ni yad bogi tapigpig nra l'inged e ran u lan reb
fapi rume' e yad manang); ma aram me pining fare mo'on ni ir e ke mabgol 10 me ga'ar
ngak, "Gubin e girdi' e yad ma pi' e bin th'abi fel' e wayin nsom'on, ma nap'an nra pire'
e ke unum e girdi' riy mfini pi' e wayin ni gathi rib fel'. Machane gur e kam tay e bin
th'abi fel' e wayin nda mpi' ke mada' ko chiney!"
11 Ma aram e ke ngongliy Jesus e bin som'on e maang'ang ni ngongliy u lan e binaw nu
Kana ni bay u lan e nug nu Galile; Ireram e gin ni dag riy gelngin ni yag ngak u tharmiy,
ma aram me mich Jesus u wan' pi gachalpen.
12 Ma fa'an nni mu' me yan Jesus nge chitiningin, nge pi walagen ni pumo'on, nge pi
gachalpen nga Kapernaum, miyad par u rom ni in e rran.

Jesus ni yan nga Tempel
(Matthew 21:12–13; Mark 11:15–17; Luke 19:45–46)

13 Ngiyal' nem e ke chugur ko madnom ni Paluk'af rok yu Israel, ma aram me yan Jesus
nga Jerusalem. 14 Me pir'eg e pumo'on u lan e Tempel ni yad be chuway' ko garbaw,
nge saf, nge bulogol, ma ku errogon e pi'in yad ma thiliyeg e salpiy ni yad bay u tebel
rorad. 15 Me ngongliy fen e dimow u yu yil' i gaf nge tuluf urngin fapi gamanman ngar
chuwgad u lan e Tempel, ni saf nge garbaw; me thikiy e tebel rok e pi'in yad ma thiliyeg
e salpiy nge wear e salpiy rorad ni wasey u but'; 16 me ga'ar ngak fapi cha' ni yad be
folchuway' ko bulogol, "Mfeked e pi bulogol nir ngam chuweged u roy! Dab mu ted tafen
e Chitamag nib market!" 17 Me yib ngan' pi gachalpen ni bay ko babyor nib thothup nike
ga'ar, "Rogon ni gu be tiyan'ug ko naun rom, i gur Got, e be yik' u fithik'ag ni bod ba nifiy."
18 Me sul piyu Israel ngak ngar fithed bbugithin ngak ni lungurad, "Mang maang'ang
e rayag ni ngam ngongliy ngam dag riy ngomad ni bay mat'wum ni ngam rin' e ren'ey
ni kam rin'?"
19 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Mbuthuged e re naun rok Got ney mu gu toy u lan
dalip e rran nge m'ay."
20 Miyad fith ngak ni lungurad, "Ngkum toy u lan dalip e rran nge m'ay? Re Tempel
ney e aningeg i ragag nge nel' e duw ntoy mfini m'ay!"
21 Machane re Tempel ni ba'aram ni be weliy Jesus murung'agen e aram downgin.
22 Ma nap'an ni faseg Got Jesus ko yam', ma aram me yib ngan' pi gachalpen e re bugithin
ney ni yog Jesus; ma aram me mich u wun'rad e thin ni bay u lan e babyor nib thothup
nge thin ni i weliy Jesus.

Jesus ni manang fan urngin e girdi'

23 Nap'an ni bay Jesus u lan e binaw nu Jerusalem ko madnom ni Paluk'af, ma
bo'or e girdi' ni mich Jesus u wun'rad nnap'an nra guyed e pi maang'ang ni ngongliy.
24 Machane de pagan' Jesus ngorad, ya manang fan laniyan' e girdi' ni gubin. 25 Ma
dariyfan ni nge weliy be' murung'agen e girdi' ngak Jesus, ya ri manang Jesus e n'en
ni be leamnag e girdi'.

3

Jesus nge Nikodemus

1 Immoy be' nib mo'on ni Nikodemus fithingan, ni ir reb e girdi' nma yog e thin rok
piyu Israel, nib mu'un ko re ulung ni ba'aram ko pi Farise. 2 Me reb e neap' me yib ngak
Jesus me ga'ar ngak, "Tamchib, gamad manang ni gur ba tamchib nike l'ugem Got ka
mub. Ya dariy be' nrayag ni nge ngongliy fapi maang'ang ni ga be ngongliy ni fa'an
gomanga de moy Got rok."
3 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Nggog e tin riyul' ngom: ndariy be' nrayag ni nge guy e gin
nsuwon Got ni fa'anra dab ni gargelnag bayay."
4 Me fith Nikodemus ni ga'ar, "Ra di'in mu kun gargelnag bayay be' nib mo'on nike
pi'ilal? Ya rib muduwgil ndabkiyag ni ngki sul nga yin e chitiningin ngkun gargeleg ko
yay ni nge gaman e l'agruw yay ngay!"
5 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Nggog e tin riyul' ngom, ndariy be' nrayag ni nge yan
ko gin nsuwon Got ni fa'anra dab ni gargeleg ko ran nge fare Kan ni Thothup. 6 Ya girdi'
e ma gargeleg e girdi', ma fare Kan ni Thothup e ma gargeleg e bin nib be'ech e tafinay.
7 Dab mu gin ngay ni fan e kugog ngom ni gimed gubin nthingar ni gargelegmed bayay.
8 Ya nifeng e ma thow ko gin ni be finey ni nge thow riy; ga be rung'ag lingan, machane
da mu nang e gin ni yib riy ara gin ni be yan ngay. Ireram rogon e pi'in kan gargelegrad
ko fare Kan ni Thothup."
9 Me fith Nikodemus ni ga'ar, "Ra di'in me yodor?"
10 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Mog, i gur reb e tamchib nu Israel ni ga ba ga', ma da mu
nang e ren'ey? 11 Nggog e tin riyul' ngom ni gamad be weliy murung'agen e tin gamad
manang, ma gamad be weliy e tin kug guyed, machane dariy bigimed nib m'agan' ngay
ni nge riyul' u wan' e thin ni kug feked i yib ni ir e gamad be weliy. 12 De riyul' u wun'med
e tin ni gu be weliy ngomed ni murung'agen e tin nu roy u fayleng ban'en; ere ra di'in
me riyul' u wun'med e tin gu be weliy ngomed ni murung'agen e tin ni bay u tharmiy
ban'en? 13 Ya dariy be' ni ka'a yan nga tharmiy ya kemus ni yigo'o en ni Fak e Girdi' ni
ir e yib u tharmiy nga but'."
14 Rogon ni tay Moses fare porchoyog ni wasey nga taban ba ley i gek'iy nge suweg
ngalang u daken e ted, e ku aram rogon nthingar nsuweg e en ni Fak e Girdi' ngalang,
15 ni fan e nge urngin e girdi' ni michan'rad ngak e nge yag e yafos ndariy n'umngin
nap'an ngorad. 16 Ya Got e rib t'uf e girdi' nu fayleng rok, ma aram me pi' Fak ni kari
maagirag rok nge yib, ni fan e nge urngin e pi'in ni michan'rad ngak e aram e dab
kurm'ad, ya keyag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngorad. 17 Ya Got e de pi' Fak nge
yib ngaray nga fayleng ni nge turguy e gechig ko girdi', machane ir e nge thapeg e girdi'
ngak Got.
18 En nra michan' ngak e en ni Fak Got e dab kun turguy e gechig rok; ma en ni dabi
michan' ngak e kem'ay i turguy e gechig rok, ni bochan e de michan' ngak Fak Got ni
kari maagirag rok. 19 Ba'aray rogon nma yib e gechig: fare tamilang e yib ngak e girdi'
nu fayleng, machane girdi' e kab t'uf e lumor rorad ko fare tamilang, ya ka yad be rin' e
tin nib kireb. 20 Ya en nma rin' e tin nib kireb e fanenikan fare tamilang ma dabi yib ko
fare tamilang, ya dabun ngongolen nib kireb ni nge m'ug. 21 Machane en nma rin' e tin
nib riyul' e ke yib ngak fare tamilang, ni bochan e nge yag ni dag fare tamilang ni ir e be
ngongol ni be fol rok Got.

Jesus nge John

22 Ma nap'an ni mu' Jesus ko numon me yan Jesus nge pi gachalpen ko nug nu Judea.
Miyad par u rom nib n'uw boch nap'an, mi i tawfenag e girdi'. 23 Ma ku errogon John
ni ku be tawfe u lan yu Enon, nde mal'af u Salim, ya bo'or e ran u rom. Mi i yan e girdi'
ngak ngi i tawfe nagrad. (24 Ndawor nin' John nga kalbus.)

25 Ma boch pi gachalpen John e ra tababgad ko tugthin ngak be' ni girdi' nu Israel
u murung'agen yalen e maluk ko ba' rorad e taliw. 26 Ma aram miyad yan ngak John
ngrogned ngak ni lungurad, "Tamchib, ka ga manang fare mo'on ni fa'ani mmada'gow
u ba'nem e lul' ni Jordan, ni fa'anem ni mweliy murung'agen? Chiney e aram e be tawfe,
ma gubin e girdi' ni be yan ngak!"
27 Me fulweg John ni ga'ar, "Dariy be' nra yag ban'en ngak ni gathi Got e pi'. 28 Gimed e
pi girdi' nir e gimed e mich rog ni fa'an gog ni lungug, 'Gathi gag fare Messiah, machane
ka nol'oegeg ni gu be m'on rok.' 29 Re mo'on ni nge mabgol e aram e cha' nib mil suwon
ngak e re pin ni nge le'ay; ma re mo'on ni fager rok fare mo'on ni ir e nge mabgol e ba
sak'iy u to'oben ni be motoyil, mra rung'ag laman fare mo'on ni nge mabgol me felfelan'.
Ireray rogon e felfelan' rog nike yan i aw ngarogon. 30 I ir e thangri ga' fan i yan, me gag
e bayi m'ay fag i yan."

En ni yib u tharmiy

31 En ni yib u lang e ir e ba ga' ngak urngin e girdi'; ma en ni sum u fayleng e mmil
suwon nga fayleng ni tin nu fayleng ban'en e be weliy murung'agen. Ma en ni yib u
tharmiy e ba tolang ngak urngin e girdi'. 32 Be weliy murung'agen e tin ke guy nge tin
ke rung'ag, machane dariy be' ni be riyul' u wan' e thin ni kan pi' ngak ni nge yib i yog.
33 En nra mich u wan' e thin nike fek i yib e aram e ke micheg nib riyul' Got. 34 En ni Got
e ke l'oeg ke yib e be weliy e thin rok Got; ya Got e ke pi' fare Kan ni Thothup rok ngak ni
polo'. 35 En ni Chitamangiy e ba t'uf Fak rok ma ke pag fan urngin ban'en ngak. 36 En nra
mich u wan' e en ni Fak Got e aram e keyag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak; ma
en ni dabi fol rok e en ni Fak Got e dabiyag e yafos ngak, machane be par e damumuw
rok Got u daken ndariy n'umngin nap'an.

4

Jesus nge fare pin nu Samaria

1 Me rung'ag e pi Farise ni bo'or e girdi' ni be yan ngak Jesus ngi i tawfe nagrad ngar
manged gachalpen ko tin ni be yan ngak John. (2 Machane bin riyul' riy e Jesus e de
tawfenag be'; ya kemus ni pi gachalpen e ur tawfeniged e girdi'.) 3 Ma fa'ani rung'ag
Jesus e thin ni be yog e girdi', me chuw u Judea nge sul nga Galile; 4 mra nge yan e ngaram
ma dabisiy ni nge yan u lan yu Samaria.
5 Me yib nga bbinaw ni bay u lan yu Samaria, nike lunguy yu Sykar, nde mal'af ko fa
gi binaw ni fa'ani pi' Jakob ngak be' nib mo'on ni fak ni aram Josef. 6 Ere bay e luwed ku
Jakob ko gin'em, ma aram e ke magaer Jesus ko milekag, me par nga but' u to'oben e re
luwed nem. Ma ngiyal'nem e gonap'an e ke misiw'.
7 Me yib be' ni bpin u Samaria ni nge l'ing e ran me ga'ar Jesus ngak, "Mpi' boch e ran
gu unum." (8 Ma aram e ke yan pi gachalpen ngalan binaw ni ngar chuw'iyed e ggan.)
9 Me fulweg fare pin nu Samaria ni ga'ar, "I gur e ga be' u Israel mi gag e gu be' u
Samaria — ere ke di'in ma kam ning e ran ngog ni ngam unum?" (Ya piyu Israel e darir
fanayed e ran ko pin'en nma fanay piyu Samaria e ran riy.)*
10 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fa'an mang e ga manang e n'en nma pi' Got nge en ni be
ning e ran ngom ni nge unum, ma kam wenig ngak ke pi' e ran ngom nma pi' e yafos."
11 Me ga'ar fare pin, "Dariy ba pakit rom ma re luwed ney e ba to'ar. Ere uw e ngam
fek e ran riy nma pi' e yafos? 12 Chitamangidad i Jakob e pi' e re luwed ney ngomad; ni
ir nge pifak ni pumo'on, nge gamanman rok e yad gubin ni ur unumed e ran riy. Ma
damur finey ni ga ba ga' ngak Jakob fa?"

---

* **4:9** Ya piyu Israel e darir fanayed e ran ko pin'en nma fanay piyu Samaria e ran riy; ara Piyu Israel e darir cheaggad ngak yu Samaria.

13 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "En nra unum e tiney e ran e ku ra yib e belel ngak bayay;
14 machane en nra unum e ran ni gu ra pi' ngak e dabki sul e belel ngak bayay. Ya ran ni
gu ra pi' ngak e ra ngal' ni ba alublub u fithik' i dow, ni ir e bay i pi' e ran ngak nma pi' e
yafos, me pi' e yafos ngak ndariy n'umngin nap'an."
15 Me ga'ar fare pin, "Ere mpi' ngog e re ran nir, nge siy ki sul e belel ngog, mu gu pag
e wub ngaray ko mel'ing ran."
16 Me ga'ar Jesus ngak, "Mman mpining e pumo'on rom ngam bow ngaray."
17 Me ga'ar fare pin, "Dariy e pumo'on rog." Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Riyul' e
tin ni be'er ni kamog ndariy e pumo'on rom.
18 Ya nga lal e pumo'on ni kam figirngiy, ma re mo'on ni gimew be par e chiney e
dawori mang figirngim. Ere tin riyul' e kamog ngog."
19 Me ga'ar fare pin, "Kug nang ni gur reb e profet. 20 Pi chitamag nu Samaria ni
kakrom e ur meybilgad ngak Got u daken e re burey ney, machane gimed piyu Israel
e ke lungumed e yu Jerusalem e eram e gin'en ni ir e ngu'ud meybilgad riy ngak Got."
21 Me ga'ar Jesus ngak, "Ppin, nge mich u wun'um e tin kugog, bayi taw nga ba ngiyal'
ni gathi bay ki meybil e girdi' ngak e en ni Chitamangiy u daken e re burey ney ara lan
yu Jerusalem. 22 Gimed yu Samaria e ri da mu nanged e en ni gimed be meybil ngak; ma
gamad e Jew e gamad manang e en ni gamad be meybil ngak, ya kanawo'en min thap
ngak Got e yib rok e pi Jew. 23 Machane re ngiyal'nem e ka be yib nike taw ngaray, ni
pi'in nriyul' ni yad be meybil e bay ra meybilgad ngak e en ni Chitamangiy u daken e
ayuw ko Kan ni Thothup ngu fithik' e yul'yul'. Ireray e pi'in yad ma meybil ni ba'adag e
Chitamangiy ni ngar meybilgad ngak. 24 Ya Got e Kan, ma pi'in ni ngar meybilgad ngak
e thingar ra meybilgad ngak u daken e ayuw ko Kan ni Thothup ngu fithik' e yul'yul'."
25 Me ga'ar fare pin ngak, "Gu manang ni fare Messiah nike lunguy e Kristus e bay yib.
Ma ngiyal' ni bay yib e bayi yog ngodad urngin ban'en."
26 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "I gag ir, i gag e cha'ney ni gu be non ngom."
27 Ka ngiyal'nem me sul pi gachalpen Jesus; miyad gin ngak ni kar pir'eged ni be
welthin ngak be' ni bpin. Machane dariy bagayad ni ga'ar ngak fare pin, "Mang e nge
yag ngom?" ara ra fithed Jesus ni lungurad, "Mangfan ni ga be welthin ngak e re pin
nir?"
28 Me digey fare pin e rume' rok, me sul ngalan binaw, me ga'ar ngak e girdi' u rom,
29 "Mired ngam guyed be' nib mo'on nike weliy ngog urngin ban'en ni ug rin'. Gur i ir
fare Messiah?" 30 Ma aram miyad chuw u lan binaw ngranod ngak Jesus.
31 Ma ngiyal'nem e be wenig pi gachalpen Jesus ngak Jesus ni be lungurad, "Tamchib,
mu koy ban'en!"
32 Machane me fulweg ni ga'ar, "Bay e ggan ni nggu way nda mu nanged bochu'uw i
murung'agen."
33 Ma aram me fith pi gachalpen yad u fithik'rad ni be lungurad, "Gur ke fek be' e ggan
i yib ngak?"
34 Me ga'ar Jesus ngorad, "Ggan rog e nggu fol ko tin ni be finey e en ni l'oegeg ku gub,
ma nggu mu'nag e maruwel nike pi' ngog ni nggu muruwliy.
35 "Bay bbugithin ni gimed ma yog nma lungumed, 'Ka aningeg e pul me taw ko ngiyal'
nike el e woldug riy ni aram e ngan t'ar wom'ngin e woldug.' Ma nggog ngomed ni ngam
fal'eged i yaliy e yungi woldug: ya woldug ni bay riy e ke el nike taw nga nap'an ni ngan
t'ar! 36 Re mo'on ni ir e nge t'ar e woldug e yima pi' puluwon ni nge kunukunuy e woldug
nike el ni fan ko yafos ndariy n'umngin nap'an; ni aram e re mo'on ni yung e woldug nge
re mo'on ni t'ar e woldug e bay ra felfelan'gow u ta'bang. 37 Ya fare bugithin ni yima yog
e ba riyul' ni fa'ani ga'ar, "Be' e yung, me t'ar be' wom'ngin. 38 Ere kug l'oegmed ni ngam
t'ared e woldug u daken bangi milay' ni gathi gimed e mmuruwliyed; ya yugu boch e
girdi' e ra muruwliyed, ma gimed e kefel' rogomed ko maruwel nra ted."

39 Ma bo'or e girdi' nu Samaria u lan e re binaw nem ni mich Jesus u wun'rad, ya
keyog fare pin nike ga'ar, "Ke weliy ngog urngin ban'en ni ug rin'." 40 Ere fa'ani yib piyu
Samaria ngak miyad wenig ngak ni nge par rorad; me par Jesus u rom ni l'agruw e rran.
41 Ma fini ku bo'or e pi'in ni michan'rad ngak ni bochan e thin rok Got ni i machibnag
ngorad, 42 me lungurad ko fare pin, "Ke mich u wun'mad Jesus ni gathi bochan e tin ni
kam weliy ngomad, machane bochan e kug rung'aged e tin nike yog, ma aram e kug
nanged nri ir fa'anem ni nge thapeg e girdi' nu fayleng ngak Got."

Jesus ni chuweg e liliy rok bochi cha' ni fak be' nib tolang ko am

43 Me par Jesus u rom ni l'agruw e rran, nge mu' me chuw nge yan nga Galile. 44 Ma
ir e ga'ar, "Ba profet e danir tayfan u lan e nam rok." 45 Ma nap'an ni taw nga Galile me
felfelan' e girdi' ngak nike yib ngorad, ya ranod ko madnom ni Paluk'af nga Jerusalem
mra guyed urngin e tin ni rin' ko ngiyal' ni ba'aram ni un madnom riy.
46 Ma aram me sul Jesus nga Kana ni bay u lan yu Galile, ni ireram fa gin'em ni piliyeg
e ran riy nge ngal' ni wayin. Ma bay be' nib tolang ko am u rom ni bay bochi cha' ni fak
u lan yu Kapernaum nib m'ar. 47 Fa'ani rung'ag nike yib Jesus u Judea nga Galile, me
yan ngak Jesus nge yan i wenig ngak ni nge yan nga Kapernaum nge chuweg e liliy rok
e chicha'nem ni fak, ni be chugur ni nge math e fan rok. 48 Me ga'ar Jesus ngak, "Dariy
bigimed nra gu mich u wan' ni fa'anra dab mu guyed e maang'ang ni ba ga' ma bfel' ni
kug ngongliy."
49 Me fulweg fare mo'on nib tolang ko am ni ga'ar, "Mu un ngog nga darow ndawori
aw e fan rok fakag."
50 Me ga'ar Jesus ngak, "Mman, ya dabki buch ban'en rok fakam!" Me pagan' fare
mo'on ko thin nike yog Jesus ma aram me yan.
51 Ma nap'an ni ka be yan nga tabinaw rok miyad mada' e pi tapigpig rok miyad yog
ngak ni lungurad, "Ke muduwgil ndab ki buch ban'en rok fakam!"
52 Me fith ngorad e ngiyal' ni gol fachi cha' ni fak, me lungurad ngak, "Fowap ko ta'reb
e kolok ni mithig yal' me chuw e gowel u daken." 53 Me yib ngan' e chitamngin fachi
cha' ni ireram e re awa ni yog Jesus riy ngak ni ga'ar, "Dabki buch ban'en rok fakam."
Ma aram e ir nge urngin e girdi' nu tabinaw rok e mich Jesus u wun'rad.
54 Ireray e bin migid e maang'ang ni ngongliy Jesus nnap'an ni yib u Judea nga Galile.

5

Jesus ni chuweg e liliy rok be' u to'oben bangi ran

1 Tomuren e biney e immoy ba madnom rok piyu Israel riy ni madnom ko Tempel, me
yan Jesus nga Jerusalem. 2 Ma bay u rom u lan yu Jerusalem u to'oben e Garog ko Saf
bangi ran; ni bay lal yang i peyuw ni kan toy u marichlen nib liyeg, ni fithingan ko thin
ni Hebrew e Bethsatha. 3-4 Ma bo'or e girdi' ni yad bm'ar ni kar molod nga but' u tan e
yungi peyuw nem — ni pi'in malmit, nge pi'in yad bmugutgut, nge pi'in ndariy gelngin
yu yang u dowrad.* 5 Ma bay be' nib mo'on ko gin'em ni guyey nge meruk e duw nap'an
e m'ar rok. 6 Me guy Jesus e re mo'on nem ni kan moleg nga but' u rom, me nang nre
mo'on nem e nga aram n'umngin nap'an e re liliy nem rok; ma aram me ga'ar Jesus
ngak, "Mog, gab adag ni ngam gol ko re liliy rom nir?"
7 Me fulweg fare mo'on nib m'ar ni ga'ar, "Dariy be' u roy nra tiyeg ngalan e gi ran ney
ko ngiyal' nra maach'ach riy; ya fa'anra gguy rogon ni nggu thap ngalan, ma ba m'on
be' rog."

---

* **5:3-4** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 3b–4: Yad be sonnag e re gi ran nem ni nge maach'ach, 4 ya munmun me yan ba engel rok Somol nga fithik' e gi ran nem nge maach'achnag. Ma re liliy nsom'on nra yan ngalan e gi ran nem u tomuren nike maach'ach e demturug e mit i liliy ni bay rok mra gol riy.

8 Me ga'ar Jesus ngak, "Mu sak'iy, ngam fek e chob rom, ngam man." 9 Ka chingiyal'
nem me chuw e liliy rok fare mo'on nge gol; me fek e chob rok nge yan.

Chirofen ni golnag Jesus e cha'ney riy e ireram e rofen ni Sabbath, 10 ma aram me
non fapi cha' nu Israel ngak fare mo'on ni fa'ani ke chuweg Jesus e liliy rok ke gol ni
lungurad, "Daba' e Sabbath, nib togopluw ko Motochiyel rodad ni ngam fek e chob rom
ngam man."

11 Me fulweg ni ga'ar, "Fare mo'on ni ir e ke golnigeg ko liliy e ir e ga'ar ngog, Mfek e
chob rom ngam man."

12 Miyad fith ni lungurad ngak, "Mini' e re mo'on nir ni yog ngom ni ngam fek e chob
rom ngam man?"

13 Machane fare mo'on ni kan chuweg e liliy rok ke gol e de nang ko mini' fa'anem nike
golnag, ya ke chuw Jesus ke yan, ya pire' e girdi' ni bay ko gin'em.

14 Ma fa'ani ta'aboch me pir'eg Jesus fare mo'on u lan e Tempel me ga'ar ngak, "Mu
sap, chiney e kam gol ko liliy rom. Mpag e denen ni ga be rin', ya ri yib ban'en ngom ni
kab gel e gafgow riy."

15 Ma aram me yan fare mo'on me yog ngak pi tolang ko Jew ni Jesus fa'anem nike
golnag ko m'ar rok. 16 Ireray tapgin me tabab yu Israel i gafgownag Jesus, ni bochan e
chuweg e liliy rok fa'anem ko chirofen ni Sabbath. 17 Ma aram me fulweg Jesus ngorad
ni ga'ar, "Chitamag e gubin ngiyal' ni be maruwel, ere ku er rogog nthingar gu maruwel."

18 Re bugithin ney ni yog e aram fan me duwgiliy e pi tolang ko Jew ni ngar thanged e
fan rok; ya gathi kemus ni motochiyel ko Sabbath e ke th'ab, machane ku errogon nike
yog ni Got e Chitamngin, ni aram e ke ta'reb rogonnag ir ngak Got.

Mat'awun e en ni Fak Got

19 Ma aram me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Nggog e tin riyul' ngomed: en ni Fak Got
e dariy ban'en ni be rin' ni ir e tafinay rok; kemus ni tin ni be guy ni be rin' e Chitamngin
e ir e be rin'. Ya n'en ni be rin' e en ni Chitamangiy e ku er e n'en ni be rin' e en ni Fak.
20 Ya en ni Chitamangiy e ba t'uf e en ni Fak rok ma be dag ngak urngin e tin ni be rin'. Ma
bayi dag ngak Fak boch ban'en ni nge rin' ni ka ba ga' ko biney, ma gimed gubin ni bay
mu gin gad ngay. 21 Ya en ni Chitamangiy e ma faseg e yam', ere ku errogon e en ni Fak
nma pi' e yafos ngak e pi'in ba'adag ni nge pi' e yafos ngorad. 22 Ma ku errogon ni dabi
pufthinnag e en ni Chitamangiy be'. Ya ke pi' mat'wun e en ni Fak ni nge pufthinnag e
girdi', 23 ya nge gubin e girdi' me liyor ngak e en ni Fak Got ni bod rogon ni yad ma liyor
ngak e en ni Chitamangiy. Ma en nder liyor ngak e en ni Fak Got e der liyor ngak e en ni
Chitamangiy ni ir e l'oeg nge yib.

24 "Nggog e tin riyul' ngomed: en nra rung'ag e thin rog me mich u wan' e en ni ir
e l'oegeg ku gub e ke yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak, ni aram e dab kun
pufthinnag, machane ke chuw ko yam' ke thap ko yafos. 25 Nggog e tin riyul' ngomed:
bay ba ngiyal' ni be yib — nre ngiyal' i n'em e ke taw — ni aram e bayi rung'ag e yam'
laman e en ni Fak Got, ma pi'in yad ra rung'ag e yad ra fos. 26 En ni Chitamangiy e ir e
bay e yafos u pa', ere errogon e en ni Fak ni ku bay e yafos u pa' ni en ni Chitamangiy e
ke yodoromnag. 27 Ma ke pi' ngak Fak mat'wun ni nge pufthinnag e girdi', ya ir e en ni
Fak e Girdi'. 28 Dab mu gin gad ko re bugithin ney; ya bay ba ngiyal' ni be yib ni bayi taw
ngay ma gubin e yam' ni bay u lan e low ni bayi rung'ag laman, 29 miyad yib u lan e low
rorad nga wuru', ma pi'in ni bfel' e tin ni ur ngongliyed e bay ni fasegrad mu ur pired ni
yad ba fos, ma pi'in nib kireb e n'en ni ur rin'ed e bay ni fasegrad ko yam' mi ni gechig
nagrad."

Pin'en ni i micheg ko mini' Jesus

30 “Dariy ban’en ni gu ra rin’ ni gag e leam rog; gu ma pufthinnag e girdi’ ni bod rogon
nike yog Got ngog, ere tin ni gu ma turguy e bmat’aw, ya gathi tin ni gub adag e ir e gu
be guy rogon ni nggu rin’, ya kemus ni tin ni ba’adag e en ni l’oegeg ku gub.
31 “Fa’anra gu non ni gag e gu be michegeg ma n’en ni kugog e dabiyag ni nge par ni
ir e kemang mich riy nib riyul’. 32 Machane bay be’ ni be micheg murung’ageg, ma gu
manang ni tin ni be weliy ni murung’ageg e ba riyul’. 33 Ka mol’iged e pi mol’og romed
ka ranod ngak John ma ke welthin ni be micheg e tin nib riyul’. 34 Da gur toer ngak be’
ni nge mang mich ko pi thin ney ni gu be weliy; kug weliy e pi thin ney ni fan e nge yag
ni mu thapgad ngak Got. 35 I John e immoy ni bod ba magal ni i mat ngi i gal ram’en,
ma ba ngoch nap’an ni mpired nib m’agan’med nga ram’en. 36 Machane bay ban’en ni
be micheg murung’ageg ni ka ba ga’ ngarogon murung’ageg ni i micheg John ngak e
girdi’, ni aram e pi ngongol ni gu be rin’ ni pi ngongol ni pi’ e Chitamag ngog ni nggu rin’,
pin’ey e be michegeg ma be dag ni en ni Chitamangiy e ir e ke l’oegeg ku gub. 37 Ma en ni
Chitamangiy ni ir e ke l’oegeg ku gub e ku errogon ir ni be weliy murung’ageg. Dawor
mu rung’aged laman bi’id, ma dawor mu guyed owchen bi’id; 38 aram fan ndariy e thin
rok u lanin’med, ya dabumed ni nge mich u wun’med e en nike l’oeg ke yib. 39 Gimed
ma be’eg e babyor nib thothup; ya gimed be finey nu fithik’ e re thin nem e gimed ra
pir’eg e yafos ndariy n’umngin nap’an riy. Ma pi thin nem ni gimed be be’eg e be weliy
murung’ageg! 40 Machane dabumed ni ngambad ngog nge yag e yafos ngomed.
41 “Gathi gu be guy rogon ni nge yog e girdi’ e sorok ngog. 42 Machane gimed e gu
manangmed; gu manang nde t’uf Got u lanin’med. 43 Ku gub ngomed ni gag owchen
e Chitamag, machane dabumed gag; mra yib be’ ni ir rok e ke yib rok, ma ri gimed
ra felfelan’ ngak nike yib. 44 Gimed ba’adag ni nge bigimed me fel’ u wan’ bigimed,
machane damur guyed rogon ni ngam fel’gad u wan’ e ta’are Got ni bay, ere ra di’in mu
gu mich u wun’med? 45 Machane dab mfineyed ni gag e bay gog e kireb romed ngak e
Chitamag. Ya Moses e bay yog e kireb romed — i Moses, ni ir e i l’agan’med ngak. 46 Fa’an
mang e ri mich u wun’med e n’en ni i yog Moses ngomed ma gu ra mich u wun’med, ya
ir e yoloy murung’ageg. 47 Machane fa’anra der mich u wun’med e tin ni yoloy, me ere
ra di’in me mich u wun’med e thin rog?”

6

Jesus ni pi’ gan fa lal i biyu’ i girdi’
(Matthew 14:13-21; Mark 6:30-44; Luke 9:10-17)

1 Tomuren e biney me th’ab Jesus e lipath ni Galile nge sul (ara lipath ni Tiberias). 2 Me
yib e girdi’ ni pire’ ni pire’ ngu’ur leked, ya kar guyed e maang’ang ni be ngongliy ni be
golnag e pi’in yad bm’ar. 3 Me yan Jesus nga daken bburey me yan i par nga but’ ni yad pi
gachalpen. 4 Ma aram e ke chugur nga yaran e madnom ni Paluk’af. 5 Me changar Jesus,
me guy e girdi’ ni pire’ ni pire’ ni karbad i yib ngak, ma aram me ga’ar ngak Filip, “U uw
e gadad ra chuw’iy e ggan riy nra gaman urngin e pi girdi’ ney riy?” (6 I yog Jesus e re
bugithin ney ni nge sikengnag Filip; machane bin riyul’ riy e kenang e tin ni nge rin’.)
7 Me fulweg Filip ni ga’ar, “Urngin e pi girdi’ ney ni fa’anra nge bagayad me kay
bochu’uw, ma flowa ni yira chuw’iy e ra pag l’agruw mir’ay e salpiy ni wasey ni silber*
puluwon.”
8 Ma bagayad pi gachalpen ni aram Andrew, ni walagen Simon Peter e ga’ar, 9 “Bay ba
pagel u roy ni bay lal yal’ i flowa ni barley rok nge l’agruw i nig. Machane dabi gaman e
pi girdi’ ney riy ni aray urngirad.”
10 Me yog Jesus ngorad ni ga’ar, “Mogned ko girdi’ ngar pired nga but’.” (Ya bo’or e pan
ni bay ko gin’em.) Ma aram me par urngin e girdi’ nga but’; ma gonap’an e lal i biyu’ e

* **6:7** SALPIY NI WASEY NI SILBER: Ba salpiy ni wasey ni silber e aram pulwey ko maruwel u reb e rran (mu guy e Mat 20:2).

pumo'on ni bay u fithik'rad. 11 Me fek Jesus fapi flowa, me pining e magaer riy ngak Got,
me pi' ngan f'oth rok e girdi' ni kar pired nga but'. Ma ku aram rogon e n'en ni rin' ko fa
gali nig, ma yad gubin ni yigo'o ra ked ngar fosgad ngay. 12 Ma nap'an ni kar fosgad ni
yad gubin, me ga'ar ngak pi gachalpen, "Mu kunuyed e yu yang nike aw ko ggan; nge siy
da adbeyed bochu'uw." 13 Miyad kunuy ni urngin yang, miyad suguy ragag nge l'agruw
e dug riy, nike sug nga yu yang i flowa nt'et'ar ko fa lal yal' i flowa ni barley ni magey
ndaki m'ay i kay rok e pi'in nra ked.
14 Ma girdi' ni yad bay u rom e ra guyed e re maang'ang nem nike ngongliy Jesus, me
lungurad, "Riyul' ni ireray fare profet ni fa'ani ir e nge yib ngaray nga fayleng!" 15 Me
nang Jesus ni yad be n'en ni ngarbad ngak ngar feked ngar ted ni ir e nge mang pilung
rorad, ndemturug ko ba'adag Jesus fa dabun; ma aram me pagrad nge yan nga daken e
burey ni go ir.

Jesus ni yan u daken e ran (Matthew 14:22-33; Mark 6:45-52)

16 Ma fa'ani aw e lumor, me yan pi gachalpen nga pe'ning ko gin ni bay fare lipath riy,
17 miyad af nga bowoch ngar th'abed e lipath ngar sulod ni yad be sor nga Kapernaum.
Me aw e lumor, ma dawori taw Jesus ngorad. 18 Ma aram e ke thow e nifeng nib gel ke
sunumeg e n'ew u daken e ran. 19 Fapi cha' ni gachalpen e kar mamangad ni gonap'an e
dalip fa aningeg e mayel miyad guy Jesus ni be yib u daken e ran nike chugur ko bowoch,
me yib e tamdag ngorad nib gel nib gel. 20 Me ga'ar Jesus ngorad, "Dab mu tamdaggad,
ya gag!" 21 Miyad adag ni ngar feked Jesus ngalan fare bowoch; ma ka chingiyal' nem
me taw fare bowoch ko binaw ko fa gin'em ni ur nameged i yan.

Fapi girdi' ni ur changarniged Jesus

22 Ma fa'ani reb e rran riy ma fapi girdi' ni pire' nra pired u ba'nem fare lipath e
ra guyed ni ta'reb e bowoch ni kan pag u rom. Ma yad manang nde un Jesus ngak pi
gachalpen u bowoch, ya ranod nde un Jesus ngorad. 23 Machane me yib boch e bowoch
u Tiberias ngabang nib chugur ko fa gin'em ni ba'aram ni ka' fapi girdi' ni pire' fa flowa
riy, ni fa'ani pining Somol e magaer riy ngak Got, nge mu' me pi' ngar ked. 24 Ma fa'ani
guy fapi girdi' ni pire' nde moy Jesus u rom, ara pi gachalpen, miyad af ngalan boch e
bowoch ngranod nga Kapernaum, ni yad be changarnag Jesus.

Jesus ni ir fare ggan nma pi' e yafos

25 Ma fa'ani pir'eg e girdi' Jesus u ba'nem fare lipath me lungurad ngak, "Tamchib,
mingiyal' e mub ngaray?"
26 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Nggog e tin riyul' ngomed: gimed be changarnigeg
ni bochan e mu ked fapi flowa nge bigimed me ri fos, ma gathi bochan e kam guyed e
maang'ang ni kug ngongliy. 27 Dab mmaruwelgad ni fan ko ggan ni bay n'en me kireb;
machane mmaruwelgad ni fan ko fare ggan nra par ni dabi kireb nge mada' ko yafos
ndariy n'umngin nap'an. Re ggan nem e en ni Fak e Girdi' e bayi pi' ngomed, ya Got ni
Chitamangiy e ke pi' mat'wun."
28 Ma aram miyad fith ni lungurad, "Mang e gamad ra rin' ma gamad ngongliy e
maruwel rok Got?"
29 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Ba'aray e ren'en ni ba'adag Got ni ngam rin'ed:
nge mich u wun'med e en nike l'oeg ke yib."
30 Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Mang maang'ang e ga ra ngongliy ngug guyed
ma ga mich u wun'mad? Mang e ngam rin'? 31 pi chitamangidad ni kakrom e ra ked
e manna u daken e ted nder tugul ban'en riy, ni bod rogon ni be weliy e babyor nib
thothup murung'agen ni be ga'ar, I pi' e ggan ngar ked, ni ggan ni yib u tharmiy."
32 Me ga'ar Jesus ngorad, "Nggog e tin riyul' ngomed, n'en ni pi' Moses ngomed e gathi†

† **6:32** n'en ni pi Moses e gathi; ara Gathi Moses e pi' ngomed.

flowa ni yib u tharmiy; ya Chitamag e ke pi' e bin riyul' e flowa ngomed ni yib u tharmiy.
33 Ya ggan nike pi' Got e fa'anem nike yib u tharmiy nga but' ni nge pi' e yafos ngak e girdi' nu fayleng."

34 Miyad wenig ngak ni lungurad, "Mpi' e re ggan nir ngomad ni gubin ngiyal'."

35 Me yog Jesus ngorad ni ga'ar, "I gag fare ggan nma pi' e yafos. En nra yib ngog e dabki yib e bilig ngak bi'id; ma en nra gu mich u wan' e dabki yib e belel ngak bi'id.
36 Machane bod rogon ni fa'an kugog ngomed ko som'on, kam guyed gag machane ku dawor gu mich u wun'med. 37 Urngin e girdi' nra pi' e Chitamag ngog e bay rabad ngog. Ma en nra yib ngog e ri dab gu n'ag. 38 Ya ku gub u tharmiy nga but' ni nggu rin' e tin ni be finey e en nike l'oegeg ku gub, machane gathi nggu rin' e tin ni gu be finey. 39 En nike l'oegeg ku gub e ba'aray e n'en ni ba'adag ni nggu rin': ni aram e nge dabi thay u pa'ag bagayad urngin e pi'in ke pi' ngog, machane nggu fasegrad ko yam' ni yad gubin ko chirofen ni tomur ko rran. 40 Ya ba'aray e n'en ni ba'adag e Chitamag: ba'adag ni urngin e pi'in yad ra guy e en ni Fak me mich u wun'rad e aram e ke yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngorad; ma chirofen ni tomur ko rran e bay gu fasegrad ko yam'."

41 Me tabab fapi cha' i gun'gun'nag, ya keyog ni ga'ar, "I gag fare ggan ni yib u tharmiy nga but'." 42 Ma aram me lungurad, "Gathi re mo'on ney e fa'anem i Jesus ni fak Josef? Gadad manang e chitamngin nge chitiningin. Ere uw rogon ma keyog e chiney ni yib u tharmiy nga but'?"

43 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Mu talgad ko gun'gun' u fithik'med. 44 Dariy be' nrayag ni nge yib ngog ni fa'anra gathi en ni Chitamangiy e pow'iy nge yib ngog, ni ir e ke l'oegeg ku gub; ma bay gu faseg ko yam' ko chirofen ni tomur ko rran. 45 Pi profet e ra yoloyed ni lungurad, 'Got e bayi machibnag urngin e girdi'.' Urngin e pi'in nrung'aged e thin ko en ni Chitamangiy me mit e tin nike yog ngorad e bay rabad ngog. 46 Gathi fan e re bugithin ney e ka'a guy be' e en ni Chitamangiy; en ni yib rok Got e kemus e cha' nike guy e en ni Chitamangiy. 47 Nggog e tin riyul' ngomed: ni en ni kug mich u wan' e ke yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak. 48 I gag fare ggan nma pi' e yafos. 49 pi Chitamangimed ni kakrom e ra ked e manna u daken e ted nder tugul ban'en riy, machane ku ra m'ad.
50 Machane fare ggan ni ir e yib u tharmiy nga but' e ireray rogon ni en nra kay e dabki yim'. 51 I gag fare ggan nma pi' e yafos, ni ir e yib u tharmiy nga but'. Fa'anra kay be' e re ggan ney mra par nib fos ndariy n'umngin nap'an. Ma re ggan ni bay gu pi' ngak e ufin u dowag, ni ir e bay gu pi' ni bochan e nge yag ni fos e girdi' nu fayleng."

52 Re bugithin ney e k'aring e tugthin u fithik' fa picha' nu Israel ni kar damumuwgad. Miyad fith ni lungurad, "Ra di'in me pi' e re mo'on ney e ufin u downgin ngodad ngad ked?"

53 Me ga'ar Jesus ngorad, "Nggog e tin riyul' ngomed: fa'anra dab mu ked e ufin rok e en ni Fak e Girdi' mi gimed unum racha'en ma dabi yib e yafos nga fithik'med. 54 En nra kay e ufin u dowag me unum racha'eg e ke yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak, ma gu ra faseg ko yam' ko chirofen ni tomur ko rran. 55 Ya ufin u dowag e ir e bin riyul' e ggan, ma racha'eg e bin riyul' e garbod. 56 En nra kay e ufin u dowag me unum racha'eg e be par u fithik'ag ma gu be par u fithik' fa'anem. 57 En ni Chitamangiy ni be par nib fos e ke l'oegeg ku gub, ma ku ir e be tiyeg ni gub fos. Ma ku aram rogon ni en nra kayeg e ra fos ni bochag. 58 Ere ireray fare ggan ni fa'ani yib u tharmiy nga but'; ni gathi bod fare ggan ni fa'ani kay pi chitamangimed kakrom nge mu' ma ku ra m'ad. En nra kay e biney e ggan e ra par nib fos ndariy n'umngin nap'an."

59 Jesus e yog e re bugithin ney ko ngiyal' ni be machib riy u lan tafen e mu'ulung u Kapernaum.

Fapi Thin nma pi' e yafos ndariy n'umngin nap'an

60 Bo'or pi gachalpen ni rung'ag e re bugithin ney me lungurad, "Re machib ney e
kayigi mo'maw'. Mini' e ra motoyil ko tiney e thin?"
61 Da nog ngak Jesus me nang Jesus ni pi gachalpen e yad be gun'gun' ni fan e re thin
nem nike yog; ma aram me ga'ar ngorad, "Kam tafinay niged ni ngam paged gimed ni
bochan e re bugithin ney? 62 Ra di'in an'med ni fa'an gimed ra guy e en ni Fak e Girdi'
nike sul ngalang ko gin ni immoy riy? 63 En nma pi' e yafos e aram fare Kan ni Thothup;
ma bin kakrom i gimed e dariy ban'en ni bfel' ni yib rok. Fapi thin ni kug weliy ngomed
e yib rok fare Kan Nthothup ma re thin nem e ma pi' e yafos. 64 Machane boch i gimed
e ka dawori mich u wan'." (Ya manang Jesus ko som'on e pi'in dabi mich u wun'rad nge
en ni bayi yagnag.) 65 Me ul ul ngay nge ga'ar, "Ri ireray fan ni kug weliy ngomed ndariy
be' nrayag ni nge yib ngog ni fa'anra gathi en ni Chitamangiy e gagiyegnag nge yag ni
nge yib ngog."
66 Bochan e re bugithin ney ni yog Jesus, ma aram e bo'or pi gachalpen nra paged nge
dakur uned ngak. 67 Ma aram me ga'ar Jesus ngak fa ragag nge l'agruw i gachalpen, "Ma
gimed, gimed ba'adag ni ngkum paged gag ngam marod?"
68 Me fulweg Simon Peter ni ga'ar, "Somol, i mini' e gamad ra yan ngak? Ya gur e bay
fapi thin rom ni ir e ma pi' e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak e girdi'. 69 Ma chiney e
ke mich u wun'mad ma kug nanged ni gur Fa'anem ni Gab Thothup ni mub rok Got."
70 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Gathi gag faram e gu mel'egmed e re ragag nge
l'agruw nir? Machane bay bigimed nib mo'onyan'!" 71 Ni aram e be weliy murung'agen
Judas, ni fak Simon Iskariot. Ya Judas ni aram rogon ni ir reb fare ragag nge l'agruw i
gachalpen Jesus e bayi yagnag Jesus.

7

I Jesus nge pi walagen ni pumo'on

1 Tomuren e biney mi i milekag Jesus u lan yu Galile i yan; me dabuy ni nge milekag
i yan u lan yu Judea, ni bochan e pi tolang ko Jew ni yad bay u rom ni yad be finey ni
manga ra li'ed Jesus ngem'. 2 Ma aram e ke chugur nga nap'an e Madnom ko Nochi Naun,
3 ma aram me ga'ar pi walagen Jesus ni pumo'on ngak, "Mu chuw u roy ngam man nga
Judea, nge guy pi gachalpem e tin ni ga be rin'. 4 Dariy be' nma mithag e n'en ni be rin'
ni fa'anra ba'adag ni nge gilbuguwan. I gur e ga be ngongliy e pin'ey, ere mu guy rogon
nge nang e girdi' nu fayleng ni polo' murung'agem!" (5 Ya mus ngak fapi pumo'on ni
walagen Jesus nde mich Jesus u wun'rad.)
6 Me ga'ar Jesus ngorad, "Dawori taw nga nap'an ni nggu wan. Gimed e demturug e re
ngiyal' i n'en ni gimed ba'adag ni ngam marod mrayag. 7 Ya girdi' nu fayleng e dabiyag
ni ngar fanenikayed gimed, machane gag e yad be fanenikayeg, ni bochan e gu be yog
ngorad nib tagan e ngongol rorad. 8 Mmarod ngam uned ko madnom. Me gag e dab gu
wan* ko re madnom nem, ya dawori taw nga nap'an ni nggu wan." 9 I yog ngorad e re
bugithin ney me par u Galile.

Jesus ni un ko fare madnod ko nochi naun

10 Fa'ani yan pi walagen Jesus ni pumo'on ko fare madnom, ma aram me ki yan Jesus
ko fare madnom; nde yan u fithik' e girdi', ya yan nib mith. 11 Mi i changarnag e pi tolang
ko Jew Jesus ko re madnom nem, mu ur fithed ni be lungurad, "Bu uw Jesus?"
12 Ma bo'or e girdi' ni i kathkathnag murung'agen u fithik' e pi girdi' nem ni aram
urngin; ni be yog boch e girdi' ni be lungurad, "Cha'nem e be' ni bfel'." Ma boch e girdi'
e lungurad, "Danga', ya be bannag e girdi'." 13 Machane dariy be' ni weliy murung'agen
u fithik' e girdi', ni bochan e yad be tamdag ngak e pi tolang ko Jew.

* **7:8** Gag e ab gu wan; boch e babyor e bay riy ni Dab gu wan e chiney.

14 Ke chugur ni nge taw nga lukngun fare madnom me yan Jesus ngalan e Tempel me
tabab ko machib. 15 Me ri gin e pi tolang ko Jew ngak, miyad yog ni lungurad, “I di’in me
nang e re mo’on ney e pin’ey ni ireray urngin ndawori un nga sukul bi’id?”
16 Me fulweg Jesus ni ga’ar, “N’en ni gu be machibnag e gathi gag e yib rog, ya yib rok
Got, ni ir e ke l’oegeg ku gub. 17 En nib m’agan’ ngay ni nge rin’ e tin ni ba’adag Got e ra
nang ko tin ni gu be machibnag e yib rok Got, ara gu be weliy ni gag e thin rog. 18 Ya en
ni thin rok e be weliy e be guy rogon ni nge mang ir e yog e girdi’ e sorok ngak. Machane
en ni be guy rogon ni nganog e sorok ngak e en ni l’oeg nge yib e ba yul’yul’, ma tin
riyul’ e be yog. 19 I Moses e pi’ e Motochiyel ngomed, errogon fa danga’? Machane dariy
ta’a bigimed ni be fol ko re Motochiyel nem. Mangfan ni gimed be guy rogon ni ngam
thanged e fan rog?”
20 Me fulweg fapi girdi’ ni aram urngin ngak ni lungurad, “Ke yib i ying ba mo’onyan’
ngom! Mini’ e be guy rogon ni nge thang e fan rom?”
21 Me fulweg Jesus ngorad ni ga’ar, “Ta’reb e maang’ang ni gu ngongliy ma gimed
gubin ni mgingad ngay. 22 Bochan e Moses e yog ngomed ni ngam maad’adniged
pifakmed ni pumo’on (machane gathi Moses ya pi chitamangimed ni kakrom e ra
tababgad ngay), ere bay n’en mi gimed maad’ad ngak bochi tir nib pagel ko chirofen
ni Sabbath. 23 Fa’an yira maad’ad ngak bochi tir nib pagel ko chirofen ni Sabbath ni
bochan e nge dab nth’ab e Motochiyel rok Moses, me ere mang ni kam damumuwgad
ngog ni bochan e kug chuweg e liliy rok be’ nib mo’on ko chirofen ni Sabbath? 24 Ere mu
talgad i turguy e tin nib mat’aw nge tin nde mat’aw u rogon e tin ni gimed be guy nga
owchemed, ya ngam turguyed e tin nib mat’aw nge tin nde mat’aw u yalen e tin riyul’.”

Gur i ir fare Messiah?

25 Ma boch e girdi’ nu Jerusalem e rogned ni lungurad, “Gathi ireray fare mo’on ni yibe
guy rogon ni ngan thang e fan rok? 26 Mu changargad! Ya be welthin u fithik’ e girdi’ ni
yo’or, ma dariy be’ ni be yog ban’en nib togopluw ngak! Gur kari nang e pi’in yad ma yog
e thin rodad nri ir fare Messiah? 27 Machane ngiyal’ nra yib fare Messiah riy, e dariy be’
nra nang e gin ni yib riy! Ma gadad gubin ni gadad manang e gin ni yib e re mo’on ney
riy.”
28 Ma nap’an ni be machib Jesus u lan e Tempel me yog ni ba ga’ laman ni ga’ar, “Kam
nanged ko gag mini’ nge gin ni gub riy? Ya gathi gub ni gag e leam rog. Ya en nike l’oegeg
ku gub e ba riyul’. Gimed e da mu nanged ir, 29 machane gag e gu manang ir, ya gub rok
me ir e ke l’oegeg ku gub.”
30 Ma aram miyad guy rogon ni ngar koled ngar feked, machane dariy be’ ni yag ni nge
rin’, ya dawori taw ko ngiyal’ nike duwgiliy Got ni ngan kol. 31 Machane bo’or e girdi’ u
fithik’ fapi girdi’ ni aram urngin ni mich Jesus u wun’rad, me lungurad, “Fa’anra yib fare
Messiah, ma gur rayag ni nge ngongliy e maang’ang ni kab pire’ ko tin nike ngongliy e
re mo’on ney?”

Pi matanag nnol’oegrad ni ngranod ra koled Jesus ngar feked

32 Me rung’ag fapi Farise e pi thin ney ni be kathkathnag fapi girdi’ ni aram urngirad
ni murung’agen Jesus, ma aram me l’oeg fapi Farise nge pi’in nib tolang ko prist boch e
girdi’en e matanag ni ngranod ra koled Jesus ngar feked. 33 Me ga’ar Jesus, “Dabki n’uw
nap’an ni gu ra par romed, ma aram e bay gu wan ngak e en nike l’oegeg ku gub. 34 Bay
um changarniged gag, machane gathi bay kum pir’eged gag; ya gin ni bay gu wan gu par
ngay e dabiyag ni gimed ra yan ngay.”
35 Me yog e pi tolang ko Jew u fithik’rad ni lungurad, “U uw e ke chugur ni nge yan
ngay ndab kud pir’eged? Gur bay yan ko pi binaw rok yu Greece ko yungi n’en ni be par
piyu Israel riy ngi i machibnag piyu Greece? 36 Ya keyog ni ga’ar, Bay um changarniged

gag, machane gathi bay kum pir'eged gag, ma ki ga'ar, Dabiyag ni ngam marod ko gin ni bay gu wan gu par ngay. Ere be mang e ren'em ni be yog?"

Yu pa' i lul' ni ran riy e ma pi' e yafos

37 Ma chirofen ni ba'aram ni tomur ko madnom e ir e th'abi ga' fan. Chirofen nem e
sak'iy Jesus ngalang nge yog ni ba ga' laman ni ga'ar, "En nike yib e belel ngak e nge yib
ngog nge garbod. 38 Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, 'En nra gu
mich u wan' e ra yib e ran u yu pa' i lul' nge yib i map' u lan ngorongoren nga but', ni
ran nma pi' e yafos.' " 39 I yog Jesus e re bugithin ney ni aram e murung'agen fare Kan ni
Thothup nike chugur ni nge yib ngak e pi'in ke mich Jesus u wun'rad. Re ngiyal' i nem
e dawori pi' Got fare Kan ni Thothup nge yib ko girdi', ya dawor ni faseg Jesus ko yam'
nge yan ko fla'ab u tharmiy.

Fapi girdi' ni aram urngirad ni ruw raba'

40 Ma bo'or e girdi' u fithik' fapi girdi' ni aram urngirad nrung'aged Jesus ni yog e re
bugithin ney me lungurad, "Re mo'on ney e riyul' ni ir fare profet!"
41 Ma boch i yad e rogned ni lungurad, "I ir fare Messiah!" Machane boch i yad e
lungurad, "Fare Messiah e dabi yib u Galile! 42 Ya be yog fare babyor nib thothup ni
fare Messiah e be' ni owchen e ganong rok David, ma yira gargeleg u lan yu Bethlehem,
ni fare binaw ni i par David riy." 43 Ma aram e ruw raba' e girdi' u fithik' fapi girdi' ni
aram urngin ni bochan Jesus. 44 Ma boch e girdi' e ra fineyed ni ngar koled Jesus ngar
feked, machane dariy ta'abe' ni yag rok ni nge kol.

Pi'in nma yog e thin rok e pi Jew nde mich Jesus u wun'rad

45 Me sul fapi girdi'en e matanag ngak e pi tolang ko prist nge pi Farise me fith e pi
tolang ko prist nge pi Farise ngorad ni lungurad, "Mangfan nda mfeked Jesus i yib?"
46 Me fulweg fapi girdi'en e matanag ni lungurad, "Dariy be' ni ka'a welthin ni bod
rogon e re mo'on nem!"
47 Me fith fapi Farise ngorad ni lungurad, "Mogned, ku er rogomed nike ban nagmed?
48 Ka'am nanged bagayad e pi'in yad ma yog e thin rodad ara reb e Farise nike mich e
cha'nem u wan'? 49 Pi girdi' ney ni aray urngirad e dar nanged e Motochiyel rok Moses,
ere ke bucheg Got wa'athrad!"
50 I Nikodemus e ir bagayad; ni aram facha' ni ka'a yan i guy Jesus ko som'on. Me
yog ngorad ni ga'ar, 51 "Rogon yalen ko Motochiyel rodad e dabiyag ni ngad dugliyed e
gechig rok be' u m'on ndawor ni pufthinnag ngan pir'eg e n'en nike bucheg."
52 Miyad fulweg ni lungurad, "Ere mog, ku errogon gur ni mub u Galile? Ra mpoy e
babyor nib thothup ma ga ra pir'eg riy ndariy reb e profet ni ka'a yib u Galile."

8

Be' ni bpin nni pir'eg ni kar pirew be' ni gathi mabgol rok

1 [Ma aram e ra be' me sul nga tabinaw rok, machane me yan Jesus ko burey nu *Olive*.
2 Ri kakadbul u reb e rran riy me sul nga Tempel. Me mu'ulung fapi girdi' ni aram
urngirad nga to'oben, me par nga but' nge tabab i machib nagrad. 3 Ma pi tamchib ko
Motochiyel nge pi Farise e ra feked be' ni bpin i yib nga Tempel ni kan kol ni yow be
par be' ni gathi mabgol rok, mi nib nsak'iynag nga p'eowcherad ni yad gubin. 4 Miyad
yog ngak Jesus ni lungurad, "Tamchib, re pin ney e kan pir'eg ni kar pirew be' ni gathi
mabgol rok. 5 Ma rogon ni bay ko Motochiyel rodad e yog Moses nra ni pir'eg reb e bpin
nike yodoroy, ma thingar ni malangnag ngem'. Uw rogon ni ga be finey?" 6 Rogned e
re bugithin ney ni yad be guy rogon ni nge aw Jesus ko wup rodad, ya nge yag nrogned
bbugithin ni nge togopluw ngak. Machane me lumel Jesus nga but' nge yol nga daken e
but' ni bugul i pa' e yol ngay. 7 Miyad par ni yad ba sak'iy ko gin'em ni yad be fith Jesus,

me puw Jesus ngalang me ga'ar ngorad, "Aromed ndawori rin' ta'reb e denen e ir e nge
pag e bin som'on e malang ngak e re pin nir." 8 Miki lumel nga but' ngi i yol nga daken
e but'. 9 Ma nap'an nrung'aged e re bugithin ney ni yog, ma yad gubin nranod ndaki
aw ta'a bagayad, nranod ni bayi n'en me yan be' me ta'aboch miki yan bagayad, ni pi'in
pi'ilal u fithik'rad e yad bm'on. Mi ni pag Jesus, ma fare pin e ka yugu bay nib sak'iy u
rom. 10 Me puw Jesus ngalang me ga'ar ngak fare pin, "Bpin, karanod ngan? Dariy be'
nike par ni nge gechig nigem?"
11 Me fulweg ni ga'ar, "Dariy."
Me ga'ar Jesus, "Ere ku errogon gag ni dab gu gechig nigem. Mman, ma dab kum
denen bayay."]*

Jesus ni ir e tamilang ko girdi' nu fayleng

12 Me non Jesus bayay ngak e girdi' ni ga'ar, "I gag e tamilang ko girdi' nu fayleng. En
nra i lekeg e ke yag e tamilang ko yafos ngak ma dabki yan u fithik' e lumor bi'id."
13 Me ga'ar e pi Farise ngak, "Aram e chiney e ga be non ni gur e ga be michegem; ma
n'en ni kamog e dariy ban'en nike micheg."
14 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Danga', yugu ra gu be welthin ni fan ngog, machane n'en
ni gu be yog e ba riyul', ya gu manang ko uw e gub riy ara gin ni gu be yan ngay. Da mu
nanged e gin'en ni gub riy ara gin'en ni bay gu wan ngay. 15 Gimed be turguy e kireb
nga daken e girdi' u rogon kanawo'en nma leam e girdi'; me gag e dab gu turguy e kireb
nga daken be'. 16 Machane fa'anra nggu turguy e kireb nga daken be', ma rib riyul' ni
aram rogon, ya gathi go' gag ngay; ya en ni Chitamangiy ni ir e ke l'oegeg ku gub e bay
rog. 17 Bay ni kan yoloy u lan e Motochiyel romed ni fa'anra ta'reb rogon e n'en ni yog
l'agruw ni', ni yow e ngar michegew ban'en, ma n'en ni karognew e ba riyul'. 18 Gu be
welthin ni gu be michegeg, ma en ni Chitamangiy ni ir e ke l'oegeg ku gub e ku errogon
ir ni be micheg murung'ageg."
19 Miyad fith ngak ni lungurad, "Bu uw e Chitamam?"
Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Da mu nanged gag ma ku errogon e Chitamag nda
mu nanged. Fa'an mang e gimed manangeg ma kigimed manang e Chitamag."
20 I yog Jesus urngin e pin'ey ni be machib u lan e Tempel u lan fare senggil ni ir e bay
fapi kahol riy ni yima yin' e salpiy ngay ni aram e kan pi'. Ma dariy be' ni yag rok ni nge
kol Jesus nge fek ni bochan e dawori taw ko ngiyal' nike duwgiliy Got ni ngan kol.

Dabiyag ni ngam marod ko gin ni nggu wan ngay

21 Me yog Jesus ngorad bayay ni ga'ar, "Bay gu wan, ma bay um gayed gag, machane
bay mm'ad u fithik' e denen romed. Dabiyag ni ngam marod ko gin ni nggu wan ngay."
22 Ma aram me yog fa pi tolang ko Jew ni lungurad, "Ke ga'ar dabiyag ni ngam marod
ko gin ni nggu wan ngay. Gur fan e ren'em e bay li' ir ngem'?"
23 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Gimed e mbad u roy u but', machane gag e gub u lang.
Gimed e mbad u roy u fayleng. 24 Aram fan ni fa'an kugog ngomed ni bay mm'ad u fithik'
e denen romed. Bay mm'ad u fithik' e denen romed ni fa'anra dabi mich u wun'med ni
'Gag E En Ni Gag'."
25 Miyad fith ni lungurad ngak, "Ere gur mini'?" Me fulweg Jesus ni ga'ar, "I ir faram e
kugog ngomed ko som'on. 26 Bo'or ban'en nrayag ni gog u murung'agmed mu gu turguy
e gechig romed. Machane en nike l'oegeg ku gub e ba riyul', ma kemus ni tin kug rung'ag
rok e gu be weliy ngak e girdi' nu fayleng."
27 Ma dar nanged fan ni aram e be weliy murung'agen e en ni Chitamangiy ngorad.
28 Ma aram me yog Jesus ngorad ni ga'ar, "Ngiyal' ni bay mu tininged e en ni Fak e

* **8:11** Ba yo'or e babyor nge tin e babyor nni pilyeg e thin riy nga yug reb thin e dariy e yung ney riy (8:1–11); ma boch e bay u tomren Jhn 21:24; ma boch e bay u tomren e Luk 21:38; ma reb e bay u tomren e Jhn 7:36.

Girdi' ngalang e bay mu nanged ni 'Gag E En Ni Gag'; ma aram e bay mu nanged ndariy
ban'en ni kug rin' ni gag e leam rog, machane kemus ni gu be yog e tin nike yog e en
ni Chitamangiy ngog ni nggog. 29 Ma en nike l'oegeg ku gub e bay rog; ya dawori pageg
nggu par ni go' gag, ya gubin ngiyal' ma gu be rin' e tin nib m'agan' ngay."
30 Pire' e girdi' ni rung'ag e pi thin ney ni yog Jesus me mich Jesus u wun'rad.

Pi'in gathi yad e sib nge pi'in yad e sib

31 Ma aram me yog Jesus ngak fa picha' nike mich Jesus u wun'rad ni ga'ar, "Fa'an
gimed ra fol ko thin ni gu be machibnag ngomed ma aram e kari muduwgil ni kam
manged pi gachalpeg; 32 ma bay mu nanged e tin riyul', ma tin riyul' e ir e bayi
ayuwegmed nge dab kum pired ni gimed e sib."
33 Miyad fulweg ni lungurad, "Gamad owchen Abraham, ma dawor gu manged sib
rok be' bi'id. Ere mangfan ni ga be yog ni be lungum, Bayi ayuwegmed nge dab kum
pired ni gimed e sib?"
34 Me ga'ar Jesus ngorad, "Nggog e tin riyul' ngomed: urngin e girdi' ni yad be denen
e ra bagayad ma kemang sib ko denen. 35 Be' nib sib e gathi gubin ngiyal' ni bay i par ni
ir reb i girdi'en fare tabinaw; machane be' ni fakay ko fare tabinaw e bay i par ni fakay
ko fare tabinaw ndariy n'umngin nap'an. 36 Ere fa'anra ayuwegmed e en ni Fak ngam
pired ni gathi kigimed e sib, ma aram e kari muduwgil ni kam pired ni gathi kigimed e
sib. 37 Gu manang ni gimed owchen Abraham. Machane gimed be guy rogon ni ngam
thanged e fan rog, ya dabumed ni ngam folgad ko tin ni gu be machibnag. 38 Gu be
weliy murung'agen e n'en nike dag e Chitamag ngog, machane gimed be rin' e tin ni
chitamangimed e keyog ngomed."
39 Miyad fulweg ngak ni lungurad, "I Abraham e chitamangimad." Me fulweg Jesus
ngorad ni ga'ar,
"Fa'an mang e riyul' ni gimed pifak Abraham ma gimed ra rin'† e tin ni i rin'.
40 Machane kemus ni n'en ni kug rin' e kugog ngomed e tin riyul' ni kug rung'ag rok Got.
Machane kigimed be guy rogon ni ngam thanged e fan rog. I Abraham e de rin' ban'en
ni bod e tin ni kam rin'ed! 41 Ya gimed e gimed be rin' e n'en ni i rin' e chitamangimed."
Miyad fulweg ngak ni lungurad, "Gathi gamad pifak e muchugbil. Bay e Chitamangimad
nri ta'reb, ni aram Got."
42 Me yog Jesus ngorad ni ga'ar, "Fa'an mang e ri Got e chitamangimed, ma gu ra t'uf
romed; ya gub rok Got ma chiney e gu bay u roy. Ni gathi gub ni gag e leam rog, ya ir
e ke l'oegeg ku gub. 43 Ere mangfan ndamur nanged fan e tin ni gu be yog? Bochan e
dabiyag ni gimed ra k'adan'med ngam motoyilgad ko thin nike pi' Got ngog ni nggub
gog ngomed. 44 Gimed e pifak e chitamangimed, ni fare mo'onyan', ma gimed ba'adag
ni ngam folgad ko tin nib m'agan' e chitamangimed ngay. Ka nap'an ko tabolngin ni i par
ni ir be' nma thang e fan rok e girdi'; dariy ba ngiyal' nike yib nga ba' rok e tin riyul', ya
dariy e tin riyul' rok. Ya ngiyal' nra lifith l'ugun riy e aram e be rin' ban'en nib mecham
ngak, ya ir be' nma lifith l'ugun me ir e chitamngin urngin e malulifith. 45 Gu be weliy
e tin riyul', aram fan nde riyul' u wun'med e tin ni gu be yog. 46 Mini' e aromed nrayag
ni nge micheg nib kireb e rog ni bochan reb e denen ni gomanga kug rin'? Fa'anra kug
weliy e tin riyul', me ere mangfan nder riyul' u wun'med e tin kug weliy ngomed? 47 En
ni yib rok Got e ma motoyil ko thin rok Got. Machane gimed e gathi mbad rok Got, aram
fan ndab mmotoyilgad ko thin rok Got."

Jesus nge Abraham

48 Me ga'ar fapi cha' nu Israel ngak Jesus, "Gathi ba riyul' ni ku gogned ni gur be' u
Samaria ni keb i ying ba mo'onyan' ngom?"

† **8:39** Fa'an mang e riyul' ni gimed . . . ma gimed ra rin; boch e babyor e bay riy ni Fa'an ra gimed . . . mu rin'ed.

49 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Dawori ying ba mo'onyan' ngog. I gag e gu be tayfan e
Chitamag, machane gimed e gimed be n'ag fag. 50 Gathi gu be gay rogon ni ngan tayfag,
ya bay be' ni ir e be gayiy rogon ni ngan tayfag, ma ba fol ngog. 51 Nggog e tin riyul'
ngomed: en nra fol ko thin ni pi' Got ngog ni ir e gu be yog ngomed e dabki yim' bi'id."
52 Me ga'ar fa pi'in nu Israel ngak, "Ke muturug u wun'mad nike ying ba mo'onyan'
ngom! Ke yim' Abraham, ma ku errogon e pi profet ni karm'ad, machane ke lungum,
En nra fol ko thin ni gu be yog ni pi' Got ngog e dabki yim' bi'id. 53 Chitamangimad i
Abraham e ke yim'; ma damur finey ni ga ba ga' ngak Abraham fa? Ma ku errogon fapi
profet nra m'ad; ere ga be finey me gur mini'?"
54 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fa'an mang e gag e nggu tayfag, mra gu wan gu aw ndariy
fag. En ni be tayfag e en ni Chitamag — nri ir fa'anem ni kamogned ni ir e Got romed. 55 Ri
dawor mu nanged ko ir mini', machane gag e gu manang ko ir mini'. Fa'anra lungug e
da gu nang ko ir mini', ma aram e gu be lifith l'ugunag ni bod gimed. Machane i gag e gu
manang ko ir mini', ma gu be fol ko thin rok. 56 Chitamangimad i Abraham e i felfelan'
ni bayi guy e birog e rran, me guy me felfelan'."
57 Me ga'ar fapi cha' ngak, "Ku dawori gaman wugem e duw yangrem — ere ka'a mu
guy Abraham?"‡
58 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Nggog e tin riyul' ngomed. Dawor ni gargeleg
Abraham ma 'Gu Bay.' "
59 Miyad fek e malang ni ngar paged ngak; machane me mithag Jesus ir nge chuw u
lan fare Tempel.

9

Jesus ni golnag be' nib mo'on nni gargeleg ma bmalmit

1 Ma nap'an ni be yan Jesus me guy be' nib mo'on nni gargeleg ma bmalmit. 2 Me fith
pi gachalpen ngak ni lungurad, "Tamchib, cha'nem nni gargeleg ma bmalmit e mini' e
puluwon e denen rok e yodoromnag? Denen rok ara denen ko gallibthir rok?"
3 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Malmit nike tay e dariy rogon ko denen rok ara denen rok
e gallibthir rok. Ke malmit ya nge yag ni ngan guy gelngin Got ni nge maruwel u fithik'
i downgin. 4 Ya thingar da ngongliyed e pi maruwel rok e en ni ir e ke l'oegeg ku gub,
u n'umngin nap'an ni kab rran; ya bayi neap', ma dakuriy be' nrayag ni nge maruwel.
5 Ngiyal' ni gu bay u roy u fayleng e gag e tamilang ngak e girdi' nu fayleng."
6 Ma nap'an ni mu' i weliy rok e re bugithin ney me thuw Jesus nga daken e but'
me athkuy bochu'uw i but' ngay nge barbarnag; me liyef nga ruw raba' i owchen fare
mo'on, 7 me ga'ar ngak, "Mman ngam luknag owchem u lan fa gi Ran ni Siloam." (Fan e
re ngachal ney e "Ka Nol'oeg.") Ma aram me yan fare mo'on nge luknag owchen, me sul
nike guy ban'en.
8 Ma pi'in yad bbuguliyoror nge pi'in ur guyed ni i man ban'en u m'on ko ngiyal'ney
nike guy ban'en e ra fithed ni lungurad, "Gathi ireray fare mo'on ni i par u but' ngi i man
ban'en?"
9 Me ga'ar boch e girdi', "I ir," machane boch e girdi' e lungurad, "Danga', gathi ir, ya
be' nta'reb ya'arow."
Ma aram me mang fare mo'on e ga'ar, "I gag e re mo'on nem."
10 Miyad fith ngak ni lungurad, "I di'in ma gguy ban'en?"
11 Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Fare mo'on ni Jesus fithingan e barbarnag e but' nge
liyef nga owcheg nruw raba', me yog ngog ni nggu wan nga Siloam nggu luknag owcheg.
Ma aram mu gu wan, ma yugu nap'an ni gu luknag owcheg mu gguy ban'en."
12 Miyad fith ni lungurad, "Ke yan e cha'nir ngan?"

‡ **8:57** kamguy Abraham?; boch e babyor e bay riy ni ke guyem Abraham?

Me fulweg ni ga'ar, "Da gu nang."

Pi Farise nra gayed e n'en ni rin' me chuw e malmit rok fa'anem

13 Miyad fek fare mo'on ni immoy nib malmit i yan ngak e pi Farise. 14 Re rran ni
barbarnag Jesus e but' nge tay nga mit fare mo'on nge guy ban'en e reb e Sabbath. 15 Me
ere fith e pi Farise fare mo'on bayay ko n'en ni rin' me yag ni guy ban'en. Me yog ngorad
ni ga'ar, "I tay e but' nike barbarnag nga owcheg nruw raba', mu gu luknag owcheg, me
ere chiney e ke yag ni gguy ban'en."
16 Me ga'ar boch i yad fapi Farise, "Re mo'on nike rin' e ren'ey e gathi yib rok Got, ya
der fol ko motochiyel ko Sabbath."
Machane boch i yad e lungurad, "Ra di'in me yag ni ngongliy be' e maang'ang ni ireray
rogon ni fa'anra ir be' nib tadenen?" Ma aram miyad ruw raba'.
17 Me ere ki fith fapi Farise fare mo'on bayay ni lungurad, "Kamog nike chuweg e
malmit rom — kam guy ban'en, ere be lungum e ir mini'?"
Me fulweg ni ga'ar, "I ir ba profet."
18 Machane fa picha' nu Israel e daburad ni nge riyul' u wun'rad ni immoy e cha'nem
nib malmit ma keyag ni nge guy ban'en e chiney, nge yan i mada' ko ngiyal' nra
pininged e gallibthir rok fa'anem 19 ngar fithed yow ni lungurad, "Fakmew e cha'ney?
Ke lungumew e ni gargeleg ma bmalmit? Ere ke di'in nike yag ni nge guy ban'en e
chiney?"
20 Me fulweg e gallibthir rok ni lungurow, "Gamow manang ni ir fakmow, ma gamow
manang nni gargeleg ma bmalmit. 21 Machane da gu nangew e n'en ke rin' ma keyag ni
nge guy ban'en e chiney, ma da gu nangew e en ke chuweg e malmit rok. Ere mfithed;
ya ke ilal, nrayag ni nge fulweg lungumed!" 22 I yog e gallibthir rok e re bugithin ney
ya kar tamdaggow ngak fapi cha' nu Israel; ya ke mu' i duwgiliy rok fa picha' ni yad ma
yog e thin nu Israel ni fa'anra yog be' ni Jesus fare Messiah, ma aram e dabki yib ngalan
tafen e mu'ulung bi'id. 23 Aram fan ni ga'ar e gallibthir rok, "Ke ilal; ere mfithed!"
24 Mu kur pininged fare mo'on nni gargeleg ma bmalmit nge yib ngorad me lungurad
ngak, "Mog u mit Got ntin riyul' e ngam weliy! Gamad manang nre mo'on nem i Jesus e
reb e tadenen."
25 Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Da gu nang ko ir reb e tadenen ara danga'. Machane
ta'are n'en ni gu manang e ba'aray: ug moy ni gub malmit, ma chiney e ke yag ni gguy
ban'en."
26 Miyad fith ngak ni lungurad, "Mang e rin' ngom? I kuni'eg owchem ma gguy
ban'en?"
27 Me fulweg ni ga'ar, "Ke m'ay i yog rog ngomed, ma dabumed ni ngam motoyilgad
ko n'en ni kugog. Ere mang ni gimed ba'adag ni ngkum rung'aged bayay? Sana ku er
rogomed ni gimed ba'adag ni ngam manged boch pi gachalpen?"
28 Miyad yog e thin nib kireb ngak me lungurad, "I gur gachalpen e cha'nem; ma
gamad e gamad pi gachalpen Moses. 29 Gamad manang ni welthin Got ngak Moses; ma
re mo'on nem e mus ko gin ni yib riy ma da gu nanged!"
30 Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Uw rogon e biney! Da mu nanged e gin ni yib riy
machane ke chuweg e malmit rog! 31 Gadad manang ni Got e dar ma motoyil ngak e pi'in
yad ba tadenen; ya ma motoyil ngak e pi'in yad ma tayfan ma yad ma rin' e tin ni ba'adag
ni ngar rin'ed. 32 Ka nap'an ni sum e fayleng ma dawor nrung'ag ni ka'a ngongliy be'
owchen be' nni gargeleg ma bmalmit ke guy ban'en; 33 fa'anra de yib e re mo'on ney rok
Got, ma dariy ta'a ban'en nrayag ni nge rin'."
34 Miyad fulweg ngak ni lungurad, "I gur e ni gargel nigem ngan chuguluyem u fithik'
e denen ma ga be guy rogon ni ngam machib ngomed?" Ma aram miyad chuweg u lan
tafen e mu'ulung.

Man laniyan' ni yima tay ko thin rok Got

35 Me rung'ag Jesus ni kar chuweged fa'anem u lan tafen e mu'ulung. Me pir'eg Jesus
fa'anem me ga'ar ngak, "Ke mich u wun'um e en ni Fak e Girdi'?"
36 Me fulweg fare mo'on ni ga'ar, "Mog ngog ko ir mini', nge yag ni mich u wun'ug!"
37 Me ga'ar Jesus ngak, "Kam guy, me ir e en ni be non ngom e chiney!"
38 Me ga'ar fare mo'on, "Somol, ke mich u wun'ug!" Me ragbug nga but' u p'eowchen
Jesus.
39 Me ga'ar Jesus, "Ku gub ngaray nga fayleng ni nggu ki'eg e girdi' ni fan e pi'in yad
bmalmit e ngar guyed ban'en, ma pi'in yad be guy ban'en e ngar malmitgad."
40 Ma boch e Farise ni bay rok u rom e rrung'aged e re bugithin ney nike yog, miyad
fith ni lungurad, "Mog ga be finey ni kimus ngomad ma gamad bmalmit fa?"
41 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Fa'an mang e gimed bmalmit me ere de kireb e romed;
machane ba kireb e romed ni bochan e ke lungumed e gimed be guy ban'en."

10

Fanathin ni murung'agen bran' i saf

1 "Nggog e tin riyul' ngomed: en ni dabi yan u langan e mab nga fithik' bran' i saf,
machane me yan nga fithik'rad u yugu bang u daken p'ebugul e yoror e be' nib moro'ro'
fa be' nma moro'ro' u fithik' e yargel. 2 Ma en nra yan u langan e mab nga fithik' fare
ulung i saf e eram e en ni ir e ma gafaliy fapi saf. 3 En nma matnagiy langan e garog e
bing e garog ngak fa'anem, ma fapi saf e rrung'aged laman ni be pining fithingan e saf
rok ntata'reb, me fekrad nga wuru' e yoror. 4 Ma nap'an ni fekrad nga wuru' e yoror me
m'on rorad, mi i lay fapi saf u keru', ya yad manang laman. 5 Ma dab ra leked yugu be';
ya yad ra mil rok, ya dar nanged laman."
6 I weliy Jesus e re fanathin ney ngorad, machane dar nanged fan e n'en ni be weliy
murung'agen ngorad.

Jesus ni ir fa'anem ni bfel' rogon nma gafaliy e saf

7 Ma aram me ga'ar Jesus bayay, "Nggog e tin riyul' ngomed: i gag fare mab ni fan ngak
e saf. 8 Urngin e pi'in nrabad ni yad mm'on rog e yad e moro'ro' nma mith, nge pi'in nma
moro'ro' u fithik' e yargel, machane fapi saf e dar motoyilgad ngorad. 9 I gag e re mab
nem. En nra yib ngog nge yan ngalan e yoror e ra thap; bay yib ngalan e yoror me sul
nga wuru', me pir'eg e pan ni nge kay. 10 Ma fare moro'ro' e be yib ni kemus ni bochan
e nge iring e saf, me li' ngem' me kirebnag. Me gag e ku gub ni bochan e nge yag e yafos
ngorad, ni yafos nike yan i mus ngarogon.
11 "I gag fa'anem ni bfel' rogon ni gu ma gafaliy e saf. En nma gafaliy e saf ni bfel'
rogon e dabisiyeg ni nge yim' ni fan ko fapi saf. 12 Re mo'on ni kan pi' puluwon ni nge
maruwel ni gathi ir be' nma gafaliy e saf ma gathi ir e fak fapi saf e ra guy ba wolf nike
yib me pag fapi saf nge mil; me yib e wolf i leag e saf me weregrad. 13 Ma fare mo'on nni
pi' puluwon ni nge maruwel e mil, ya ir e kemus ni be' nni pi' puluwon ni nge maruwel
ma dariy amthun fapi saf u wan'. 14-15 I gag fa'anem ni bfel' rogon ni gu ma gafaliy e
saf. Rogon ni manangeg e en ni Chitamangiy ma gu manang e en ni Chitamangiy e ku
aram rogon ni gu manang e saf rog ma yad manangeg. Ma dab gu siyeg ni nggum' ni
fan ngorad. 16 Bay yugu boch e saf ni saf rog, machane dar moyed u fithik' e tiney e saf.
Ere thingar kug fekrad i yib; ya bay ra matealgad nga lungug, miyad peth ko tiney ngar
pired nta'ab ran' i saf ma ta'abe' e be gafaliyrad.
17 "En ni Chitamangiy e gub t'uf rok, ni bochan e dab gu siyeg ni nggu pi' e pogofan rog
ni fan e ngku ni pi' ngog bayay. 18 Dariy be' nra chuweg e pogofan rog. Ya gu ra pi' ni gag
e lanin'ug. Ya bay mat'wug ni gu ra pi' e pogofan rog, ma bay mat'wug ni gu ra fulweg
ngog. Ireray e n'en nike yog e Chitamag ngog ni nggu rin'."

19 Ma aram miki ruw raba' fa pi'in nu Israel bayay, ni bochan e pi thin ney. 20 Ya bo'or
i yad e yad be ga'ar, "Bay ba mo'onyan' nike ying ngak! Ma ke aliliy! Ere mang ni gimed
be motoyil ngak?"
21 Ma boch i yad e yad be ga'ar, "Be' nib mo'on nike yib i ying ba mo'onyan' ngak e
dabiyag ni nge welthin ni aray rogon! Ra di'in me yag rok ba mo'onyan' ni nge chuweg
e malmit rok e girdi'?"

Yu Israel nra dabuyed Jesus

22 Me taw nga nap'an ni ngan madnomnag u Jerusalem e ngiyal' nni fulweg e altar nu
Tempel ngarogon; ma ngiyal'nem e nap'an e garbeb. 23 Nap'an ni be yan Jesus u lan e
beranda ko Tempel, nike lunguy e Beranda ku Solomon, 24 me mu'ulung yu Israel ngak
ngar cholngobiyed miyad fith ni lungurad, "Uw n'umngin nap'an ni ngam tem ni ga be
maruwar u wun'mad? Mog ngomad e tin nib riyul': i gur fare Messiah fa danga'?"
25 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Ke m'ay i yog rog ngomed, machane der riyul' u wun'med
e thin ni gu be yog. Pi maang'ang ni gu be ngongliy ni Chitamag e pi' mat'wug ni nggu
rin' e be yogneg; 26 machane dabumed ni nggu mich u wun'med, ya gathi gimed e saf
rog. 27 Saf rog e yad ma rung'ag lungug, ma gum nangrad, ma yad ma lekeg. 28 Kug pi' e
yafos ni dariy n'umngin nap'an ngorad ni aram e dab kur m'ad; ma dariy be' nrayag ni
nge lagrad rog. 29 En ni Chitamangiy ni ir e ke pi'rad ngog e dariy be' ni ba ga' ngak, ma
dariy be' nrayag ni nge lagrad rok e Chitamag ni ir e be ayuwegrad. 30 Chitamag nge gag
e gamow ba ta'reb."
31 Ma aram miki feng fapi cha' nu Israel e malang ni ngar paged ngak. 32 Me ga'ar
Jesus ngorad, "Bo'or e ngongol ni bfel' ni kug rin' u p'eowchemed ni Chitamag e pi' ngog
ni nggu rin'; ere bin ngan u fithik' e ngam malang niged gag ni bochan?"
33 Me fulweg fa picha' nu Israel ngak ni lungurad, "Gathi gamad ba'adag ni nggu
malang niged gur ni bochan reb fapi ngongol ni bfel' ni kam rin', machane bochan rogon
ni kam n'ag fan Got! Ya gur e kemus ni gab girdi', machane ga be guy rogon ni ngam
tiyem ni gur Got!"
34 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Bay ni kan yoloy ngalan e Motochiyel romed, ni ga'ar Got,
'Gimed e pi got.' 35 Gadad manang ni n'en ni be yog e babyor nib thothup e ba riyul'
ndariy n'umngin nap'an; i pining Got e pi got ngak e pi'in ni pi' e thin rok ngorad. 36 Mi
gag e en ni Chitamangiy e duwgilyeg nge l'oegeg nggub ngaray nga fayleng. Ere ke di'in
ma kamogned ni kug n'ag fan Got ni bochan e kugog ni Fak Got gag? 37 Fa'anra dagur rin'
e ngongol rok e Chitamag, me ere dariyfan ni nggu mich u wun'med. 38 Ma fa'anra gu
be rin', ma yugu ra dagur mich u wun'med, ma susun e nge mich u wun'med e ngongol
ni gu be rin', nge yag nri mu nanged ni en ni Chitamangiy e bay u fithik'ag, mi gag e gu
bay u fithik' e en ni Chitamangiy."
39 Mu ku yad guy rogon bayay ni ngar koled ngar feked, machane me thay u pa'rad.
40 Miki sul Jesus bayay nge yan i th'ab e lul' ni Jordan nga baraba' nge yan ko fa gin'en
ni i tawfe John riy, me par u rom. 41 Me yib e girdi' ngak ni pire'. Miyad yog ni lungurad,
"I John e da i ngongliy e pi maang'ang, machane urngin e tin ni weliy ni murung'agen
e re mo'on ney e yigo'o ba riyul'." 42 Ma aram e bo'or e girdi' ko gin'em ni mich Jesus u
wun'rad.

11

Yam' ni tay Lazarus

1 Be' nib mo'on ni Lazarus fithingan, ni i par u lan yu Bethany, e yib e m'ar ngak. Mu
Bethany e eram e re binaw nma par Maria nge walagen i Martha riy. (2 Ma cha'nem i
Maria e eram fa'anem ni pu'og fare florida nga daken e rifrif u ay Somol nruw raba' me
faley nga piyan lolugen; ma aram e en ni walagen ni Lazarus e ke yib e m'ar ngak.) 3 Me

pi' fa gali ppin ni walagen e thin nge yan ngak Jesus ni lungurow, "Somol, fare fager rom
nrib t'uf rom e ke yib e m'ar ngak."
4 Ma nap'an ni rung'ag Jesus me yog ni ga'ar, "Ke yib e m'ar ngak Lazarus, machane
wenegan e liliy ni keb ngak e dabi yan i aw ni yam'; ya ke yodorom ni fan e nganog e
sorok ngak Got, me ir e ngkunog e sorok ngak Fak Got riy."
5 Me Jesus e rib t'uf Martha rok, nge Maria ni walagen Martha, nge Lazarus. 6 Ma
fa'ani rung'ag e thin nike yib e m'ar ngak Lazarus miki par Jesus l'agruw e rran ko gin
ni ba'aram ni bay riy. 7 Ma aram me ga'ar ngak pi gachalpen, "Marod ngad sulod nga
Judea."
8 Me fulweg pi gachalpen ni lungurad, "Tamchib, dawori n'uw nap'an ni finey fa
picha' nu Israel ni ngar malang niged gur; me ere kam finey ni ngam sul ngaram?"
9 Me ga'ar Jesus, "Ra reb e rran ma ragag nge l'agruw e awa ni bay riy fa? Ma fa'anra
yan be' nib rran ma dabi tun ay, ya be guy e tamilang ko re fayleng ney. 10 Machane
fa'anra yan nneap' mra tun ay, ya dariy e tamilang rok." 11 I yog Jesus e re bugithin ney
me ul ul ngay ni ga'ar, "Fager rodad i Lazarus e ke mol, machane bay gu wan gu pug."
12 Me fulweg pi gachalpen ni lungurad, "Somol, fa'anra be mol ma bayi gol."
13 Machane aram e be yip' Jesus fan nike aw e fan rok Lazarus; ma yad be finey ni
aram e be yog Jesus ni be mol Lazarus. 14 Ma aram me ri yog Jesus ngorad nrib tamilang
ni ga'ar, "Ke aw e fan rok Lazarus; 15 machane bochmed ma aram fan ni kug felan' ngay
nda ug moy rok, ya nge yag ni gu mich u wun'med. Ere ngdarod ngak."
16 Mi Thomas (ni yima pining Athlog ngak) e yog ngak e pi'in yad ni gachalpen Jesus
ni ga'ar, "Gadad gubin ni ngad uned ngak Tamchib, ya ngad uned ngak ko yam'!"

Jesus ni ir owchen e fos ko yam' nge yafos

17 Ma nap'an ni taw Jesus, me pir'eg ni nga aningeg e rran nap'an ni kan mu' i chibgiliy
Lazarus. 18 Ma yu Bethany e ba lich nga l'agruw e mayel mal'afngin u Jerusalem;
19 ma aram e pire' e girdi' nu Israel ni karbad ni ngar guyed Martha nge Maria ni ngar
puruy'gad ngorow ni bochan e yam' nike tay walagrow ni pumo'on.
20 Ma fa'ani rung'ag Martha ni be yib Jesus, me yan ni ngar mada'gow; me par Maria u
tabinaw. 21 Me ga'ar Martha ngak Jesus, "Somol, fa'an mang e um moy u roy, ma dawori
yim' walageg! 22 Machane gu manang ni mus ko chiney ma demturug e tin ni ga ra ning
ngak Got mra pi' ngom."
23 Me yog Jesus ngak ni ga'ar, "Bay ni faseg walagem ko yam'."
24 Me fulweg Martha ni ga'ar, "Gu manang ni bay ni faseg ko yam' ko chirofen ni ir e
tomur ko rran."
25 Me yog Jesus ngak ni ga'ar, "I gag owchen e fos ko yam' nge yafos. Yigu ra ke yim' be'
ni gub mich u wan' mra fos; 26 ma en nra i par nib fos ni gub mich u wan' e dabki yim'
bi'id. Ke mich u wun'um e re bugithin ney fa dawor?"
27 Me fulweg ni ga'ar, "Somol, errogon! Ke mich u wun'ug ni gur fare Messiah, ni Fak
Got gur, ni fa'ani ir e nge yib nga fayleng."

Meyor ni tay Jesus

28 Ma nap'an ni mu' i yog rok Martha e re bugithin ney me sul nge pining walagen
ni bpin i Maria u fithik' e girdi' nga orel me weliy ngak ni ga'ar, "Fare Tamchib e ke yib
ma be fithem." 29 Ma fa'ani rung'ag Maria e re bugithin nem me sak'iy ngalang nge yan
nib gurgur ni ngar mada'gow. (30 Ma dawori taw Jesus ngalan binaw, ya kabay ko gin
nra mada'gow Martha riy.) 31 Ma picha' nu Israel ni ur moyed rok Maria u naun ni yad
be puruy' ngak e ra leked ko ngiyal' nra guyed ni sak'iy ngalang nge yan nga waen nib
gurgur. Ya kar fineyed ni nge yan ko gin ni ka ni yan nchibgiliy fare yam' ngay ngi i yor
u rom.

32 Ma fa'ani taw Maria ko gin ni bay Jesus riy me guy, me yan i paraw u to'oben i ay
Jesus nga but'. Me ga'ar, "Somol, fa'an mang e um moy u roy, ma dawori yim' walageg!"
33 I guy Jesus Maria ni be yor, nge fapi cha' nu Israel ni yad be lek ni ku yad be yor; me
ri taganan'. 34 Me fithrad ni ga'ar, "Bu uw e gin'en ni kam marod mchibgiliyed ngay?"
Miyad fulweg ni lungurad, "Moy, Somol, ngam guy."
35 Me yor Jesus. 36 Ma aram me yog fa picha' nu Israel ni lungurad, "A mu guyed nga
feni t'uf Lazarus rok!"
37 Machane me yog boch i yad ni lungurad, "Gathi ir fa'anem ni chuweg e malmit rok
fare mo'on? Ere gur dabiyag rok ni nge tay Lazarus ni dabi yim'?"

Lazarus nni faseg

38 Me yib e kireban' nib gel ngak Jesus bayay, me yan ko fa gin ni kan chibgiliy fa'anem
riy, nib yiy ni kan ning nga ba gaf i malang. 39 Me yog Jesus ni ga'ar, "Mu chuweged e re
gaf i malang nir!"
Mi Martha, ni ir e walagen fa'anem ni kem' e fulweg ni ga'ar, "Somol, ra yib
gol'ochngin nib kireb. Ya ke gaman aningeg e rran nchibgiliy!"
40 Me ga'ar Jesus ngak, "Gathi gog ngom faram ni ga ra guy e tin nrayag ni nge rin' Got
ni yira ngat ngay ni fa'anra mmich Got u wun'um?" 41 Miyad chuweg fare gaf i malang
u langan fare yiy. Me sap Jesus ngalang me ga'ar, "Chitamag, kari mmagaer, ni ga be
rung'ag lungug. 42 Gu manang ni gubin ngiyal' ni ga ma rung'ag lungug, machane kugog
e re bugithin ney ni bochan e pi girdi' ney ni yad bay u roy, ni fan e nge mich u wun'rad
ni gur e ka mol'oegeg ku gub." 43 Ma nap'an ni mu' i yog rok e re bugithin ney me pong
ni ba ga' gaman ni ga'ar, "Lazarus, moy nga waen!" 44 Me yib fare yam' nga waen, ni kan
ing pa' nruw raba' nge ay ko mad ko gum'eyag, ma ka ni bachiy bangi mad nga owchen.
Me yog Jesus ngorad ni ga'ar, "Mpithiged e mad u downgin nge yan."

Jesus nt'ar liyben
(Matthew 26:1-5; Mark 14:1-2; Luke 22:1-2)

45 Ma bo'or boch i yad fapi cha' nu Israel ni fa'an rabad ni ngar guyed Maria nra guyed
e n'en ni ngongliy Jesus, me mich Jesus u wun'rad. 46 Machane boch i yad e ra sulod ngak
fapi Farise ngrogned ngorad e n'en nike ngongliy Jesus. 47 Ma aram me yan fapi Farise
nge pi tolang ko prist ngar puruy'gad girdi'en e mu'ulung rorad me lungurad, "Mang
e ngad rin'ed? Ya ke yo'or e maang'ang nike ngongliy e re mo'on nem! 48 Fa'anra da
paged ngi i yodorom ma urngin e girdi' ni bayi mich e cha'nem u wun'rad, ma aram me
pigicheal e am nu Roma ngar kireb niged e Tempel nge nam rodad!"
49 Ma bagayad ni Kaifas fithingan ni ir fare Prist ni Th'abi Ga' e re duw nem e ga'ar,
"Dariy ban'en ni gimed manang! 50 Der pat nga lanin'med ni kabfel' ni ngam paged
ta'abe' nge yim' ni fan ngak e girdi' ko bin ni ngan kirebnag e re nam ney ni polo'?"
51 Machane bin riyul' riy e de yog e re bugithin ney ni ir e sum u laniyan'; ya ba'aray
rogon, i ir fare Prist ni Th'abi Ga' e re duw i n'em, ma aram e be yi'iynag nike chugur ni
nge yim' Jesus ni fan ngak piyu Israel, 52 ni gathi kemus ni go' yad e fan ngorad, machane
ku fan e ngan ta'ab girdi'nag urngin pifak Got ni yad ba wear u fayleng.)
53 Ma fa picha' nu Israel ni yad ma tay murung'agen e girdi' nu Israel e ka chirofen nem
i yan ngam'on e ur puruy' niged rogon e n'en nra rin' me yag nli' Jesus ngem'. 54 Aram
fan ndakiyag ni ngi i milekag Jesus u lan yu Judea nder mith, me chuw nge yan ngabangi
ban'en nib chugur ngabangi ted ni *desert* u bbinaw ni Efraim fithingan, ni ir e ra pired
pi gachalpen riy.
55 Ma aram e ke chugur e madnom ni Paluk'af rok piyu Israel, me yan e girdi' ni pire' u
arow i yan nga tolang nga Jerusalem, ni ngan ngongliy rogoy ngan be'ech ni ka yalen ni
yima rin' u m'on ko re madnom nem. 56 Ma aram mu ur changar niged Jesus, ma nap'an
nra mu'ulunggad ngalan e Tempel mu ur fithed yad u fithik'rad ni be lungurad, "Uw

rogon ni gimed be finey? Sana dabi yib ko re madnom ney fa?" 57 Ma aram e ke wereg
e pi tolang ko prist nge pi Farise e thin ni fa'anra manang be' e gin ni bay Jesus riy ma
thangri yog ngorad ngranod ra koled ngar feked.

12

Jesus nni gapgepnag u Bethany
(Matthew 26:6-13; Mark 14:3-9)

1 Nel' e rran ni kabay ngam'on ko madnom ni Paluk'af me yan Jesus nga Bethany ko
fare binaw nma par Lazarus riy, ni ir fare mo'on ni yim' me faseg Jesus ko yam'. 2 Ma kar
ngongliyed bmur ni nge mang bmadnom ngak u rom, me un Martha i f'oth e ggan rok e
girdi', ma bay Lazarus nike par nga tebel ni yow Jesus. 3 Me ere fek Maria ba florida nrib
tolang puluwon nreb e pint urngin, nni ngongliy ko *nard*, me pu'og nga daken e rifrif u
ay Jesus nruw raba', me faley nga piyan lolugen. Me nad bon fare florida nrib fel' bon u
lan fare naun. 4 Ma reb i gachalpen Jesus, ni aram Judas Iskariot — ni aram e cha' ni ir
e nge yagnag Jesus ngan kol — e ga'ar, 5 "Mangfan nda ni pi' e re florida nem ni chuway'
ndalip mir'ay e salpiy ni wasey nib silber puluwon mi ni wereg u pa' e pi'in gafgow?"
6 I yog e re bugithin ney ni gathi bochan e ba t'uf e pi'in yad ba gafgow rok, machane
bochan e ir be' nib moro'ro'; ya ir e ma fek tafen e salpiy rorad mma iring boch e salpiy
riy.

7 Machane me yog Jesus ni ga'ar, "Dab mu kireb niged laniyan' e re pin n'ey! Mpaged
ya ke cha'riy e tin ni bay rok ni fan ko chirofen ni ngan chibgiliyeg riy. 8 Ya pi'in gafgow
e gubin ngiyal' ma yad bay romed, machane gag e gathi gubin ngiyal' ni bay ug par
romed."

Lazarus nt'ar Liyben

9 Ma girdi' nu Israel ni pire' ni pire' e rrung'aged ni bay Jesus u lan e binaw nu Bethany,
ma aram miyad yan ngaram; nranod ni gathi kemus ni bochan Jesus, machane ku
bochan e ngar guyed Lazarus, ni ir fa'anem ni fulweg Jesus e yafos ngak ke fos ko yam'.
10 Ma aram me puruy'nag e pi tolang ko prist rogon e n'en nra rin' mu kun li' Lazarus
ngem', 11 ya bo'or piyu Israel ni yad be chuw rorad be mich Jesus u wun'rad ni bochan
Lazarus.

Felfelan' ni tay e girdi' ngak Jesus ko ngiyal' ni yan riy ngalan yu Jerusalem
(Matthew 21:1-11; Mark 11:1-11; Luke 19:28-40)

12 Me yan i reb e rran riy ma fapi girdi' ni aram urngirad ni pire' ni pire' ni karbad ko
fare madnom ni Paluk'af e rrung'aged ni be yib Jesus i yib nga Jerusalem. 13 Ma aram
miyad th'ab yuwan e fal'tir ngranod i yan nga wuru' e binaw ni ngar mada'gad Jesus
ni yad be tolul ni be lungurad, "Ke sorok Got! I Got e nge ayuweg e en ni ir e ke yib ni
owchen Somol! I Got e nge ayuweg e en ni pilung nu Israel!"

14 Me pir'eg Jesus ba gamanman ni dongki me af nga daken, ni bod rogon ni be yog e
babyor nib thothup ni be ga'ar:

15 "Dab mu tamdag i gur e binaw nu Zion!
Ya chiney e be yib e pilung rom i yib ngom,
nike af nga daken ba dongki ni kab bitir."

16 Ma re ngiyal' i nem e de nang pi gachalpen fan e pi thin nem; machane nap'an ni
faseg Got Jesus ko yam' me yan Jesus ko fla'ab nga tharmiy, ma aram me yib ngan'rad
nike yog e babyor nib thothup e re bugithin ney ni murung'agen, ma kar rin'ed e ren'em
ni fan ngak.

17 Ma fapi girdi' ni yad pire' ni fa'ani ur moyed rok Jesus me faseg Jesus Lazarus ko
yam' me pining nge yib u lan fare low nga waen e ra weliyed ko girdi' i yan urngin e tin
kar guyed nike rin' Jesus. 18 Aram fan ni yan e girdi' ni aram urngirad ni ngar mada'

niged Jesus — ni bochan e kar rung'aged e re maang'ang nem nike ngongliy. 19 Ma fapi
Farise e urogned u fithik'rad ni be lungurad, "Dakuriy ban'en nrayag ni ngad rin'ed! A
mu guyed, ke thum e girdi' nu fayleng yad be lek!"

Boch girdi'en yu Greece ni ur gayed Jesus

20 Ma immoy boch piyu Greece u fithik' e pi'in nranod nga Jerusalem ni ngar uned ko
meybil ko ngiyal' ni bay fare madnom riy. 21 Miyad yib ngak Filip (ni be' u Bethsaida,
nib binaw ni bay u lan yu Galile) me lungurad ngak, "Gamad ba'adag ni gamad ra guy
Jesus."
22 Me yan Filip nge yan i weliy ngak Andrew, miyow cheag ngranow rognew ngak
Jesus. 23 Me fulweg Jesus ngorow ni ga'ar, "Ke taw ko fare awa ni ngan pi' e fla'ab ni
ba ga' ngak e en ni Fak e Girdi' min tayfan. 24 Gu be yog e tin nib riyul' ngomew: ba
awochngin e *wheat* e yugu ra i par ni ka ta'ab awoch ni fa'anra dab nin' nga fithik' e
but' nge pil nge wod, ya fa'anra pil ma aram e ra pi' e awoch ni pire'. 25 En nra t'uf rok e
birok' e pogofan e ra thay rok, ma en nra dabuy e birok' e pogofan ko biney e tamilang
e ra par rok ni fan ko yafos ndariy n'umngin nap'an. 26 En ni ba'adag ni nge pigpig ngog
e thangri un ngog, ya en ni tapigpig rog e bay i par rog ko gin ni gu bay riy. Ya Chitamag
e ra tayfan e cha' nma pigpig ngog."

Jesus ni weliy murung'agen e yam' ni bayi tay

27 "Chiney e ke magaf lanin'ug — susun e mang e nggog? Gur nge lungug, 'Chitamag,
dab mpag e re awa ney nge yib ngog'? Machane aray fag ni ku gub, bochan e nggu
mada'nag e gafgow ni bay u lan e re awa ney. 28 Ah Chitamag, mu tayfan fithingam!"
Me ere yib ba lam u tharmiy nga but' ni ga'ar, "Kug tayfan ma bay kug rin' bayay."
29 Ma fapi girdi' ni aram urngirad ni yad ba sak'iy u rom e rrung'aged e re lam nem
me lungurad, "Ke chub e dirra'!" Ma boch e girdi' e lungurad, "Ke non ba engel ngak!"
30 Machane me yog Jesus ngorad ni ga'ar, "Fare lam nike non e gathi fan ngog, ya fan
ngomed. 31 Chiney e aram e kan turguy e gechig ko fayleng; chiney e bay nluf pa' e en ni
ir e be gagiyegnag e girdi' nu fayleng. 32 Ngiyal' ni yira tiningeg ngalang u fayleng, e bay
gu girengiy urngin e girdi' ngog." (33 I yog e re bugithin ney ni be yip' fan e mit i yam' ni
bayi gafgow riy.)
34 Me fulweg fapi girdi' ni aram urngirad ni lungurad, "Motochiyel rodad e be yog
ngodad ni fare Messiah e ra par nib fos ndariy n'umngin nap'an. Ere mang ni kamog ni
en ni Fak e Girdi' e thingar ni tining ngalang? I mini' e cha'nir ni Fak e Girdi'?"
35 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Bayi par fare tamilang u fithik'med nib n'uw boch
nap'an. N'en ni gimed be rin' e ngam rin'ed ko ngiyal' ni kabay e tamilang romed, nge
dabi yib e lumor nga dakenmed; ya cha' nma par u fithik' e lumor e der nang e gin ni be
sor ngay. 36 Ere nge mich u wun'med fare tamilang ko ngiyal' ni kabay romed, nge yag
ni mmanged girdi'en e re tamilang nem."

Girdi' nde mich Jesus u wun'rad

Nga tomuren nike yog Jesus e re bugithin ney me pagrad nge yan i mith rorad. 37 Yugu
aram rogon nike ngongliy urngin e pi maang'ang ney u p'eowcherad, machane de mich
Jesus u wun'rad, 38 ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog Isaiah ni profet ni ga'ar:
"Somol, i mini' e ke mich u wan' e thin rom ni kug weliyed?
I mini' e ke dag Somol gelngin ngak ke guy?"
39 Ireray fan nde yag ni nge mich Jesus u wun'rad ya ki yog Isaiah ni ga'ar:
40 "I Got e ke upunguy lan owcherad.
ma ke ning lanin'rad,
ya nge dabiyag ni guy owcherad ban'en,
ma lanin'rad e dabiyag ni nge nang fan,
ke ga'ar Got, gathi bay ra pigichealgad ngog

ni ngug gol nagrad."
41 I yog Isaiah ni profet e re bugithin ney ni bochan e guy e fla'ab rok Jesus, me weliy murung'agen.
42 Machane yugu aram rogon ma bo'or e girdi' nma yog e thin u Israel ni mich Jesus u wun'rad, machane bochan e pi Farise ma aram e de yag ni ngar weliyed rogon e leam rorad u fithik' e girdi', ni bochan e yad be magarnag nrichey minog ngorad ndab kur uned ngalan tafen e mu'ulung. 43 Ya kab t'uf rorad ni ngar fel'gad u laniyan' e girdi' ko bin ni ngar fel'gad u laniyan' Got.

Thin rok Jesus ni bayi turguy e gechig

44 Me welthin Jesus ni ba ga' laman ni ga'ar, "Cha' nra gu mich u wan' e gathi go' gag e kug mich u wan', ya ku errogon nike mich u wan' e cha' nike l'oegeg ku gub. 45 Ma cha' nra guyeg, e ku errogon nike guy e cha' nike l'oegeg ku gub. 46 Ku gub nga fayleng ni gag e tamilang, ni urngin e girdi' ni gu ra mich u wun'rad e dab kur pired u fithik' e lumor. 47 Cha' nra rung'ag e thin rok Got ni gu be weliy ma dabi fol riy, e dab gu turguy e gechig rok, ya ku gub ni gathi nggu turguy e gechig ko girdi' nu fayleng, machane ku gub ni nggu thapegrad ngak Got. 48 Cha' nra dabuyeg ma dabi fol ko thin rok Got ni gu be yog e bay be' ni ir e bayi turguy e gechig rok. Fare thin ni kug weliy e ir e bayi turguy e gechig rok ko chirofen ni tomur ko rran! 49 Er rogon, ya dawor gu weliy ban'en ni gag e gu leamnag, machane en ni Chitamangiy ni ir e ke l'oegeg ku gub e ir e keyog ngog e tin nthingar gu weliy. 50 Ma gu manang ni tin ke yog e ir e ma fek e yafos ndariy n'umngin nap'an i yib ko girdi'. Ere tin kugog e ir e pin'en nike weliy e en ni Chitamangiy ngog ni nggog."

13

I Jesus ni luknag e rifrif u ay pi gachalpen

1 Chirofen ney e eram e rofen ni bay ngam'on ko madnom ni Paluk'af. Ma manang Jesus nike taw nga nap'an ni nge chuw ko re fayleng ney nge yan ngak e en ni Chitamangiy. Gubin ngiyal' ni yugu ma par nib t'uf rok e pi'in yad e tirok' e girdi' u fayleng, ma yigi i par ni yad ba t'uf rok nge yan i mada' ko tomur.
2 Ma aram e bay Jesus nge pi gachalpen ni yad be abich ko blayal'. Ma ke mu' i tay rok mo'onyan' nga laniyan' Judas, ni fak Simon Iskariot, ni ir e nge yagnag Jesus.* 3 Ma manang Jesus ni en ni Chitamangiy e ke pag fan urngin ban'en ngak; ma manang ni yib rok Got ma bay sul ngak Got. 4 Ma aram me sak'iy Jesus ngalang u tebel, me luf e thal ni wuru' e mad rok, me bachiy bangi tawol nga lukngun. 5 Me pu'og boch e ran ngalan baraba' i ban'en ni yima maluknag ayiy ngay me tabab i maluknag e rifrif u ay pi gachalpen me faley e rifrif u ayrad ko fa gi tawol nike bachiy nga lukngun. 6 Me taw ngak Simon Peter, ni aram e cha' ni yog ngak ni ga'ar, "Somol, ngam luknag e rifrif u eg?"
7 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Da mu nang e chiney fan e n'en ni gu be rin', machane bayi reb e rran ma ga nang fan."
8 Me ga'ar Peter, "Ri dab mu luknag e rifrif u eg!"
Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Fa'anra dab gu luknag e rifrif u em ma dab kum mang reb i gachalpeg."
9 Me fulweg Peter ni ga'ar, "Somol, ere gathi kemus ni rifrif u eg e ngam luknag! Ya ngu'um luknag pa'ag nruw raba' nge lolugeg!"
10 Me yog Jesus ni ga'ar, "Cha' nike maluk e ke be'ech downgin ndab ki maluk, ma kemus ni rifrif u ay e nge maluknag. Gimed gubin ni kam be'echgad — machane ta'abe'

* **13:2** Fare Mo'onyan'...e yagnag Jesus; ara Fare Mo'onyan' e ke duwgiliy ni Judas, ni fare mo'on ni fak Simon Iskariot, e nge yagnag Jesus.

e dawor.” (11 Ya manang Jesus e en ni ir e bayi yagnag; aram fan ni ga’ar, “Gimed gubin
ni kam be’echgad, ma ta’abe’ e dawor.”)
12 Ma nap’an ni mu’ i luknag e rifrif u ayrad me yin’ Jesus e thal ni wuru’ e mad rok nga
daken me sul nge par nga tagil’ u tebel. Me fith ngorad ni ga’ar, “Kam nanged fan e n’en
ni ka fini gu rin’ ngomed? 13 Gimed ma pining Tamchib nge Somol ngog ma bmat’aw ni
gimed be rin’, ya gag. 14 I Gag e Somol romed nge Tamchib romed, ma ka fini gu mu’ i
luknag e rifrif u aymed. Ere nge bigimed mi i luknag e rifrif u ay bigimed. 15 Ya kug dag
ngomed e n’en ni ngu’um rin’ed ngomed, ya nge yag ni mrin’ed nri bod rogon e n’en
ni ka fini gu rin’ ngomed. 16 Nggog e tin riyul’ ngomed: dariy reb e sib ni ba ga’ ngak
e masta rok; ma dariy be’ nnol’oeg ni ba ga’ ko en ni ir e l’oeg. 17 Re bugithin ney nib
riyul’ e kam nanged e chiney, fa’an gimed ra maruwel ngay mra um pired ni gimed ba
felfelan’!
18 “Gathi gimed gubin ni gu be weliy murung’agmed; gu manang e pi’in kug mel’egrad.
Machane thangri yib i m’ug nib riyul’ e tin ke yog e babyor nib thothup nike ga’ar, ‘Fare
mo’on ni i kay e ggan rog e ke cheal ke togopluw ngog.’ 19 Gu be yog e re bugithin
ney ngomed e chiney u m’on riy ndawori m’ug ni bochan e nge yib i m’ug me mich u
wun’med ni Gag E En Ni Gag. 20 Gu be yog e tin nib riyul’ ngomed: ra yan be’ ni mol’og
rog ngak be’ me felfelan’ fa’anem ngak nike yib, ma ku aram e n’en ke rin’ ngog; ma en
nra rin’ ngog ni aray rogon e ke rin’ ngak e en ni ir e ke l’oegeg ku gub.”

Jesus ni weliy ni bay ni yagnag
(Matthew 26:20-25; Mark 14:17-21; Luke 22:21-23)

21 Fa’ani mu’ Jesus i yog e re bugithin ney, me yib e taganan’ ngak nib gel me ga’ar
ngorad, “Nggog e tin riyul’ ngomed: bay bigimed ni bayi yag nigeg.”
22 Me chachangar pi gachalpen u owcherad, ni kari balyangan’rad ko arorad ni ir e
be yog murung’agen. 23 Ma bay bagayad fa picha’, ni gachalpen nrib t’uf rok Jesus, nike
par nga but’ ni ir e mmigid ngak Jesus. 24 Me fanathin Simon Peter ngak u owchen ni be
ga’ar, “Mu fith ngak ko mini’ e cha’ ni be weliy murung’agen.”
25 Ma aram me lech facha’ ni ir reb i gachalpen i yan nga baraba’ i to’oben Jesus me
fith ni ga’ar, “Somol, i mini’?”
26 Me fulweg Jesus ni ga’ar, “Bay gu lthag e flowa ko n’en ni yibe lthag ngay nge mu’
mu gu pi’ ngak; ma aram e cha’ ni ir.” Me fek bangi flowa nge lthag nga fithik’ fa pin’em,
nge mu’ me pi’ fa gi flowa ngak Judas, ni Simon Iskariot e chitamngin. 27 Ma nap’an ni
kay Judas fa gi flowa, me ying Satan ngak. Me yog Jesus ngak ni ga’ar, “Mu gur nigem
ngam rin’ e n’en nthingar mu rin’!” 28 Ma dariy bagayad fa pi’inem ni yad bay u tebel ni
nang fan e n’en ke yog Jesus ngak Judas. 29 Bochan e Judas e mmil fan fare tutuw ntafen
e salpiy ngak, ma aram me finey boch pi gachalpen Jesus nike yog Jesus ngak Judas ni
nge yan i chuw’iy e tin ni nge yag ngorad ni fan ko fare madnom, ma fa’anra danga’ me
ere keyog ngak ni nge pi’ ban’en ngak e pi’in gafgow.
30 Me fek Judas fa gi flowa nge kay me yan nga waen ni ka chingiyal’ nem. Ma
ngiyal’nem e ke neap’.

Bin be’ech e motochiyel

31 Ma nap’an ni yan Judas, me yog Jesus ni ga’ar, “Chiney e ke yib i m’ug nike tay Got
fan e en ni Fak e Girdi’, chiney e ke yib i m’ug ni yibe tayfan Got u daken e en ni Fak. 32 Ma
fa’anra ke yib i m’ug ni yibe tayfan Got u daken e en ni Fak, me ere Got e bayi tayfan e
en ni Fak e Girdi’, ma bayi rin’ e chiney. 33 Pifakag, dabki n’uw nap’an mu gu pagmed.
Bay um gayed gag; machane nggog ngomed e chiney e n’en ni kugog ngak piyu Israel
ni fa’an ke lungug ngorad, ‘Dabiyag ni ngam marod ko gin ni bay gu wan ngay.’ 34 Nggu
pi’ reb e motochiyel nib be’ech ngomed, nge bigimed me t’uf bigimed rok. Rogon ni um
pired ni gimed ba t’uf rog, e aram rogon nthingar um pired nra bigimed ma ba t’uf rok

bigimed. 35 Fa'anra um pired nib t'uf bigimed rok bigimed, ma aram e urngin e girdi' ni
yad ra nang ni gimed pi gachalpeg."

Jesus ni weliy ni bayi mithag Peter ni manang Jesus
(Matthew 26:31-35; Mark 14:27-31; Luke 22:31-34)

36 Me fith Simon Peter Jesus ni ga'ar ngak, "Somol, u uw e ngam man ngay?"
Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Dabiyag ni ngam un ngog e chiney ko gin ni nggu wan
ngay; machane bayi reb e rran ma ga lekeg."
37 Me fith Peter ni ga'ar, "Somol, mangfan ndabiyag ni nggu un ngom e chiney? Gu ra
pi' e pogofan rog ni fan ngom!"
38 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Rayag ni mpi' e pogofan rom ni fan ngog? Nggog e tin
riyul' ngom: ra dawori chochol e nimen ma dalip yay ni bay mog nda mu nangeg."

14

I Jesus ni ir e kanawo' ni yan ngak e chitamangiy

1 Me ga'ar Jesus ngorad, "Dabi magafan'med ma dabi wagagey lanin'med. Nge mich
Got u wun'med, mu kug mich u wun'med. 2 Pire' e senggil ni bay u lan e naun rok e
Chitamag, me ere nggu wan gu ngongliy tagil'med. Fa'an mang e gathi aram rogon ma
dab gog ngomed e re bugithin ney. 3 Ma nap'an ni gu ra yan gu ngongliy tagil'med, ma
bay gu sul nggu fekmed, ni aram e bay um pired ko gin ni gu bay riy. 4 Gimed manang
rogon mi gimed thap ko gin ni nggu wan ngay."
5 Me ga'ar Thomas ngak, "Somol, da gu nanged e gin ni ngam man ngay; ere ra di'in
ma gamad nang e kanawo' ni nggubad riy ma gamad thap ngay?"
6 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "I gag e kanawo', me gag e tin riyul', me gag e yafos;
dariy be' nrayag ni nge yan ngak e en ni Chitamangiy ya kemus ni gag e ra yan rog
ngak." 7 Me ga'ar ngorad, "Kam nanged gag e chiney, ere bay kum nanged e Chitamag;
ma chiney i yan ngam'on e kam nanged, ma kam guyed."
8 Me ga'ar Filip ngak, "Somol, mu dag ngomad e en ni Chitamangiy; me fel' u
wun'mad."
9 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Filip, ke n'uw nap'an ni kug par romed ni gimed gubin;
ere ka dawor mu nangeg? Cha' nike guyeg e ke guy e en ni Chitamangiy. Ere mang ni be
lungum, 'Mu dag ngomad e en ni Chitamangiy'? 10 Filip, der mich u wun'um ni gu bay u
fithik' e en ni Chitamangiy ma en ni Chitamangiy e bay u fithik'ag?" Me ga'ar Jesus ngak
pi gachalpen, "Fapi thin ni kugog ngomed e gathi gag e ke yib rog. En ni Chitamangiy ni
be par u fithik'ag e be ngongliy e maruwel rok. 11 Ere nge mich u wun'med ni gu bay u
fithik' e en ni Chitamangiy ma en ni Chitamangiy e bay u fithik'ag. Ma fa'anra danga',
ma nge mich u wun'med ni bochan e pi ngongol ni gu be ngongliy. 12 Nggog e tin riyul'
ngomed: en nra gu mich u wan' e ra rin' e pin'en ni gu be rin' ri ireray rogon, ka ba ga'
e tin nra rin' ni bochan e bay gu wan ngak e en ni Chitamangiy. 13 Ma gu ra rin' e pin'en
ni gimed ra ning nga fithingag; ya ngan tayfan e en ni Chitamangiy u daken e en ni Fak.
14 Fa'an gimed ra ning ban'en ngog u fithingag ma ri gu ra rin'.

Jesus ni yog fare Kan Nthothup ni bay yib

15 "Fa'an gu ra t'uf romed, ma gimed ra fol ko tin kug ta'chiylen ngomed. 16 Bay gu
wenig ngak e en ni Chitamangiy, nge pi' yug reb e Taayuw ngomed, ni bayi par romed
ndariy n'umngin nap'an. 17 Ir fare Kan ni Thothup, ni ir e bayi tamilangnag e tin rriyul'
u murung'agen Got. Ma girdi' nu fayleng e dabiyag ni nge yag ngorad, ya dabiyag ni
ngar guyed ara ra nanged ir. Machane gimed e gimed manang ir, ni bochan e bayi par
romed ngi i par u fithik'med.
18 "Dab gu pagmed ngam pired ni go' gimed; ya bay kug sul ngomed. 19 Dabki n'uw
nap'an ma dabki guyeg e girdi' nu fayleng, machane gimed e bay mu guyed gag; bay

gu par ni gub fos, ere ku er rogomed ni bay kum pired ni gimed ba fos. 20 Bayi taw
ko chirofen nem, ma bay mu nanged ni gu bay u fithik' e Chitamag, ma gimed bay u
fithik'ag, ni bod rogog ni gu bay u fithik'med.
21 "En nra fel' u wan' e tin kug ta'chiylen ngomed me fol riy, e ireram e cha' ni gub t'uf
rok. Chitamag e ra t'ufeg e cha' ni gub t'uf rok; ma ku er rogog ni ra t'uf rog mu gguy
rogon nge nangeg."
22 Me ga'ar Judas (ni gathi Judas Iskariot), "Somol, uw rogon ni ngam guy rogon nggu
nanged gur ma dabi nangem e girdi' nu fayleng?"
23 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "En ni gub t'uf rok e ra fol ko thin rog. Ra t'uf rok e
Chitamag, ma Chitamag nge gag e gamow ra yib ngak nggu pirew rok. 24 Ma en nda gu
t'uf rok e der ma fol ko thin rog. Fapi thin ni kug weliy ngomed kam rung'aged e gathi
thin rog, ya yib rok e en ni Chitamangiy, ni ir e ke l'oegeg ku gub.
25 "Kugog ngomed e re bugithin ney ko ngiyal' ni kug bay romed. 26 Ma en ni bay
i ayuwegmed e aram fare Kan Nthothup ni en ni Chitamangiy e bayi l'oeg nge yib ni
owcheg, ma bayi fil urngin ban'en ngomed, me ayuwegmed nge mit ngomed urngin e
tin kug weliy ngomed.
27 "Nggu tay e gapas nge par romed; nggu pi' e gapas rog ngomed. Dab gu pi' ngomed ni
bod rogon nma rin' e girdi' nu fayleng. Dabi magafan'med ma dabi wagagey lanin'med;
ma dab mu tamdaggad. 28 Kam rung'aged ni kugog ngomed ni bay gu wan romed,
machane bay kug sul ngomed. Fa'anra gub t'uf romed, ma gimed ra felfelan' ngay ni bay
gu wan ngak e en ni Chitamangiy, ya ir e ka ba ga' ngog. 29 Kugog ngomed e re bugithin
ney e chiney u m'on ko ngiyal' ni bay yib i m'ug riy, ni bochan e nge yib i m'ug mu gu
mich u wun'med. 30 Dabkiyag ni ngu'ud nonod, ya en ni be gagiyegnag e girdi' nu roy
u fayleng e be yib. Dariy gelngin ni nge gagiyeg nigeg, 31 machane girdi' nu fayleng e
thingar ra nanged nib t'uf rog e en ni Chitamangiy; aram fan ni kug rin' urngin ban'en
ni bod rogon nike yog ngog.
"Mu sak'iygad ngad chuwgad u roy."

15

Jesus e ir e bin riyul' i kenggin e grape

1 "I gag e bin riyul' i kenggin e *grape*, ma Chitamag e ir e be ayuweg e woldug ni *grape*.
2 Urngin i pa'ngig nder k'uf e ma th'ab, mma tamilangnag owchen urngin i pa'ngig ni be
yib wom'ngin, ni fan e nge tamilang owchen nge yib wom'ngin ni pire'. 3 Ma gimed e
kan mu' i tamilangnag owchemed, ni aram e kam be'echgad ni bochan fapi thin ni kug
weliy ngomed. 4 Mpired ni gimed ba peth ngog, mu gu par ni gub peth ngomed. Fa'anra
dab mpired ni gimed ba peth ngog ma dabiyag ni nge yib wom'engimed, ni bod rogon
pa'ngin e *grape* ndabiyag ni nge yib wom'ngin ni fa'anra dabi par nib peth nga kenggin.
5 "I gag kenggin e *grape*, ma gimed papa'ngin. En nra par u fithik'ag, mu gu par
u fithik'an, e bo'or wom'ngin nra yib; ya dariy ban'en nrayag romed ni fa'anra da
mpethgad ngog. 6 En ni dabi par u fithik'ag e yira n'ag, nge mororoy ni bod ba pa'ngin
e *grape*; papa'ngin e *grape* ni aram rogon e yira kunuy nga nin' nga mit e nifiy nge
yik'. 7 Fa'anra mpired u fithik'ag, me par e thin rog u fithik' i lanin'med, ma aram e
gimed ra ning e tin ni gimed ba'adag, min pi' ngomed. 8 Ara' rogon min tayfan e en
ni Chitamangiy ni fa'anra yib wom'ngimed ni pire'; aray kanawo'en mi gimed mang
pi gachalpeg. 9 Gimed ba t'uf rog nri bod rogon ni gub t'uf rok e en ni Chitamangiy;
ere mpired ni gimed ba t'uf rog. 10 Fa'an gimed ra fol ko tin kug ning chiylen ngomed,
ma gimed ra par ni gimed ba t'uf rog, ni bod rogon ni kug fol ko tin ni ning e Chitamag
chiylen ngog gu be par ni ku gub t'uf rok.
11 "Kugog e re bugithin ney ngomed ni bochan e nge par e felfelan' rog u fithik' i
lanin'med, nge yan i mus ngarogon e felfelan' romed. 12 Ba'aray e n'en ni nggu ning

chiylen ngomed: nge bigimed me t'uf bigimed rok, ni bod rogon ni gimed ba t'uf rog.
13 Rogon nib th'abi t'uf rok be' e pi tafager rok e nge pi' e pogofan rok ni fan ngorad. 14 Ma
gimed e pi tafager rog, ni fa'an gimed ra rin' e tin kug ning chiylen ngomed. 15 Aram e
dab kugog ni gimed e tapigpig rog, ya be' nib tapigpig e de nang e n'en ni be ngongliy e
en ni masta rok. Machane nggog ni gimed e tafager rog, ni bochan e kug weliy ngomed
urngin e tin kug rung'ag rok e Chitamag. 16 Gathi gimed e mmel'eged gag; ya gag e kug
mel'egmed kug turguymed ni ngam marod nge yib wom'engimed ni pire' ni fa mit i
wom'ngin nma par ni dabi kireb bi'id. Ma en ni Chitamangiy e demturug e n'en ni gimed
ra ning ngak u fithingag mra pi' ngomed. 17 Ere ba'aray e n'en ni ir e nggu ning chiylen
ngomed ni be lungug: nge bigimed me t'uf bigimed rok."

Fanenikan rok e girdi' nu fayleng

18 "Fa'anra fanenikaymed e girdi' nu fayleng, ma thingar mu nanged ni gag e som'on
ni ar fanenikayed gag. 19 Ya fa'an manga mmil famed ngak e girdi' nu fayleng, me ere
gimed ra t'uf rok e girdi' nu fayleng, ya kam manged girdi'rad. Machane kug mel'egmed
u fithik' e girdi' nu fayleng, ni gathi kigimed boch i yad; ireray fan nike fanenikaymed e
girdi' nu fayleng. 20 Mu ted fanmediyan ko n'en ni kugog ngomed: Dariy reb e sib ni ba
ga' ngak e masta rok. Fa'anra kar gafgow niged gag, ma bay kur gafgow niged gimed;
ma fa'anra kar folgad ko thin rog, ma bay kur folgad ko thin romed. 21 Machane urngin
e pin'ey ni bay rrin'ed ngomed ni bochan e gimed girdi'eg; ya dar nanged e en ni ir e ke
l'oegeg ku gub. 22 Fa'an mang e da gub gu welthin ngorad ma dabi yan i aw nib kireb
e rorad ko denen ni kar ngongliyed; machane rogon nike yan i aw e chiney e dakuriy
e tawey rorad ko denen ni kar ngongliyed. 23 En nra fanenikayeg e ku errogon nike
fanenikay e Chitamag. 24 Fa'an mang e da gu ngongliy e pin'en u fithik'rad ndariy ta'abe'
ni ka'a rin' ma dabi yan i aw nib kireb e rorad ko denen ni kar ngongliyed; machane
rogon nike yan i aw e chiney e kar guyed e n'en ni kug ngongliy ma kar fanenikayed gag
nge Chitamag. 25 Machane thangri aw ni aray rogon, ya nge yib i m'ug nib riyul' e tin
kan yoloy ngalan e Motochiyel rorad ni ga'ar, 'Kar fanenikayed gag ndariy tapgin.'
26 "Fare Taayuw e bay yib, ni aram fare Kan ni Thothup nma dag e tin riyul', ni bay yib
rok e en ni Chitamangiy. Bay gu pi' rok e Chitamag nge yib ngomed, me ir e bayi weliy
murung'ageg. 27 Ma ku errogon gimed ni bay mu weliyed murung'ageg, ya kab kom'on
ni um uned ngog ke mada' ko chiney.

16

1 "Kugog ngomed e re bugithin ney ni bochan e nge dab mu thaygad ko michan' romed.
2 Bay rogned ndab kum uned ko mu'ulung u tafen e mu'ulung rorad. Ma bayi taw nga
ba ngiyal' ni en nra thang e fan romed e bayi finey nra rin' ni aram rogon ma aram e be
pigpig ngak Got. 3 Bay rrin'ed e pin'ey ngomed ya dawor ra nanged e en ni Chitamangiy
ara gag. 4 Machane kugog ngomed e re bugithin ney, ya nge yan i taw nga nap'an ni ngar
rin'ed e pin'ey me yib ngan'med ni kugog ngomed."

Maruwel ni nge tay e Kan Nthothup

"Da ka'a gog e pin'ey ngomed ko som'on, ya gu bay romed. 5 Machane chiney e nggu
wan ngak e en nike l'oegeg ku gub; machane dariy bigimed nike fitheg ni ga'ar, U uw e
ngam man ngay? 6 Me ere chiney ni kug weliy ngomed e ke taganan'med. 7 Machane
nggog e tin riyul' ngomed: kabfel' ngomed ni gu ra yan, ya fa'anra dab gu wan, ma
en ni nge ayuwegmed e dabi yib ngomed. Ma fa'an gu ra yan ma gu ra pi' nge yib
ngomed. 8 Ma ngiyal' nra taw riy e ra dag ko girdi' nu fayleng ni yad be oloboch u
murung'agen e denen, ngu murung'agen e tin nib mat'aw, nge rogon nma turguy Got
e gechig. 9 Yad be oloboch u murung'agen e denen, ni bochan e dagur mich u wun'rad;
10 ngu murung'agen e tin nib mat'aw, ni bochan e bay gu wan ngak e en ni Chitamangiy

ma aram e dab kum guyed gag; 11 nge rogon nma turguy Got e gechig, ya en ni be
gagiyegnag e girdi' u roy u fayleng e ke mu' Got i duwgiliy e gechig rok.
12 "Ka bo'or ban'en ni nggu weliy ngomed, machane yugu ra yo'or ngomed e chiney.
13 Ngiyal' nra yib fare Kan Nthothup nma dag e tin riyul' e bayi pow'iymed ngam nanged
urngin e tin riyul'. Gathi tin be leamnag e ra weliy ngomed, ya tin ke rung'ag e ra weliy
ngomed, mra weliy ngomed e pin'en ni bay yib. 14 Bayi tayfag, ya bayi fek e tin ni nggog
ngomed nge weliy ngomed. 15 Urngin e tin ni bay ko Chitamag e fenag; aram fan ni
kugog ni bayi fek fare Kan Nthothup e tin bay gu pi' ngak nge weliy ngomed."

Kireban' nge felfelan'

16 "Dabki n'uw nap'an ma aram e dab kum guyed gag; ma bayi n'uw nap'an boch
mikigimed guyeg."
17 Me ga'ar boch i gachalpen ngak boch i yad, "Mangfan e re bugithin nem nike yog
ngodad ni dabki n'uw nap'an ma dab kuda guyed, ma bayi n'uw nap'an boch makagad
guy. Ma mangfan nike ga'ar, 'Ren'ey e bochan e nggu wan ngak e Chitamag.' " 18 Miyad
fithrad rorad ni lungurad, "Mangfan e re bugithin nem ndab ki n'uw nap'an? Dad
nanged fan e n'en ni be yog!"
19 Me nang Jesus ni yad ba'adag ni ngar fithed, ma aram me ga'ar ngorad, "Ke lungug
dabki n'uw nap'an ma dab kum guyed gag, ma aram e bayi n'uw nap'an boch nga
tomuren mikigimed guyeg. Ireray e n'en ni gimed be fithmed riy fa? 20 Nggog e tin
riyul' ngomed; bay um yorgad ma gimed be dololoy', machane girdi' nu fayleng e bay
ra felfelan'gad; ma gimed e bayi kireban'med; machane kireban' romed e bayi piliyeg
ko felfelan'. 21 Ra be n'en ni nge gargelnag be' ni bpin reb e bitir me yib magaren ngak,
ni bochan e re awa ni nge gafgow riy e ke taw, machane nap'an nra gargeleg fare tir
me pag talin e gafgow nike tay, ya ke felfelan' nike gargeleg reb e bitir nga fayleng.
22 Ere ku ireray e n'en ni bay mu rin'ed: chiney e ke kireban'med, machane bay kug
guymed bayay, ma bay mfelfelan'gad, ni fa mit nem e felfelan' ndariy be' nrayag ni nge
fek romed.
23 "Ra taw ko chirofen nem ma dakuriy ban'en ni bay mfithed ngog. Nggog e tin riyul'
ngomed: tin ni gimed ra ning ngak e en ni Chitamangiy u fithingag e ra pi' ngomed. 24 Ka
faram i yib ke mada' ko chiney ma dawor mu ninged ban'en u fithingag; ere mu ninged
me yag ngomed nge yan i aw ngarogon e felfelan' romed."

Gel ngak e fayleng

25 "Kugog ngomed e pin'ey u fithik' e fanathin. Machane bayi taw nga ba ngiyal' ni
gathi bay kug welthin ngomed u fithik' e fanathin, machane bay gu weliy murung'agen
e en ni Chitamangiy ngomed nib tamilang. 26 Ra taw ko chirofen nem ma bay mu ninged
e tin ni ngam ninged ngak u fithingag; ma dagur yog ni bay kug wenignag ban'en ngak
ni fan ngomed, 27 ya en ni Chitamangiy e gimed ba t'uf rok. Gimed ba t'uf rok ni bochan
e gub t'uf romed ma ke mich u wun'med ni gub rok. 28 Ku gub rok e en ni Chitamangiy
ngaray nga fayleng; me ere chiney e bay gu chuw u roy u fayleng nggu sul ngak e en ni
Chitamangiy."
29 Ma aram me yog pi gachalpen ngak ni lungurad, "A mu guy, chiney e kam welthin
ngomad nrib tamilang, ni gathi ka ga be non u fithik' e fanathin. 30 Kug nanged e chiney
ni urngin ban'en ma ga manang; ndakuriy fan ni nge fith be' ban'en ngom. Ya ireray e
ren'en nike micheg u wun'mad ni mub rok Got."
31 Me fulweg Jesus ngorad ni ga'ar, "Kug mich u wun'med e chiney? 32 Bay ba ngiyal'
ni bay yib, nike taw e chiney, ni ireram e ngiyal' ni bay mu wergad, nge bigimed me yan
nga tafen, mi gimed pageg nggu par ni go' gag. Machane gathi go' gag ni bay gu wan gu
par, ya en ni Chitamangiy e bay rog. 33 Kugog e re bugithin ney ngomed ni bochan e nge

pagan'med ni fan e kad ta'ab girdi'gad. Bayi gafgow nagmed e fayleng. Machane dab mu rusgad! Ya kug gel ko fayleng!"

17

Jesus ni yibilay pi gachalpen ngak Got

1 Fa'ani mu' i yog e re bugithin ney rok Jesus, me sap ngalang me ga'ar, "Chitamag,
ke taw ko fare awa. Mu gilnag buguwan Fakam, me gilnag Fakam buguwam. 2 Ya kam
pi' gelngin ni nge gagiyegnag urngin e girdi', ni bochan e nge yag ni pi' e yafos ndariy
n'umngin nap'an ngak e pi'in kam pi'rad ngak. 3 Ba'aray ara' e yafos ndariy n'umngin
nap'an: ni aram e nge nangem e girdi' ni kari mmus ni gur e bin riyul' e Got, miyad
nang ko mini' Jesus Kristus, ni ir e kam l'oeg ke yib. 4 Kug gilnag buguwam u fayleng;
ma kug mu'nag e maruwel ni mpi' ngog ni nggu rin'. 5 Chitamag! Mu gilnag buguwag u
p'eowchem e chiney, ni fare gilbuguwan ni immoy rog nnap'an ni ug moy rom ko ngiyal'
ndawor ni sunumeg e fayleng riy.

6 "Kug weliy murung'agem ngak e pi'in kam pi'rad ngog u fayleng ni yad e ur pired nib
mil farad ngom, me gur e kam pi'rad ngog. Ma kar folgad ko thin rom, 7 me ere chiney e
kar nanged ni urngin ban'en ni mpi' ngog e gur e yib rom. 8 Ya kug weliy ngorad e thin
ni mog ngog ni nggog ngorad kar folgad riy, ma kar nanged nriyul' ni gub rom, ma ke
mich u wun'rad ni gur e ka mol'oegeg ku gub.

9 "Gu be yibilayrad ngom. Gathi gu be yibilay e fayleng machane gu be yibil ni fan ngak
e pi'in kam pi'rad ngog, ya kar manged girdi'em. 10 Urngin e tin ni bay rog e fanam, ma
urngin e tin ni bay rom e fenag; ma buguwag e kan nang rorad. 11 Ere chiney e bay gub
ngom; ni aram e kug chuw u fayleng, machane yad e ka yad bay u fayleng. Chitamag
ni gab thothup! Mu yororiyrad nga gelngin fithingam, ni fare ngachal ni kam tunguy
ngog,* nge yag nra pired ni kar ta'rebgad ni bod rogon gur nge gag ni gadow ba ta'reb.
12 Ya ngiyal' ni ug moy rorad e ug ayuwegrad rok e mo'onyan' nga gelngin fithingam, ni
fare ngachal ni kam tunguy ngog. Ug yoror rorad, ma dariy ta' bagayad nike malog, ya
kemus ni fa'anem ni nge malog e ke malog — ya nge yib i m'ug nib riyul' e tin ke yog e
babyor nib thothup. 13 Ere chiney e bay gub ngom, ma kugog e pi thin ney u roy u fayleng
ni fan e nge yag e felfelan' rog ngorad nge yan i mus ngarogon. 14 Kugog ngorad e thin
rom ni mpi' ngog ma ke fanenikayrad e girdi' nu fayleng, ya gathi yad girdi'en e fayleng,
ni bod gag ni gathi gag e girdi' nu fayleng. 15 Ma gathi gu be wenignag ngom ni ngam
fekrad ngar chuwgad u fayleng, machane gu be wenignag ngom ni ngam ayuwegrad
rok Fa'anem nib Kireb. 16 Gathi yad e girdi' nu roy u fayleng ni bod gag ni gathi gag
e girdi' nu fayleng. 17 Mu fil ngorad e tin nib riyul', ni er e thin rom ngam pingegrad
ngay ngar pired ni girdi'em. 18 Ku gol'oegrad ni ngranod nga fithik' e girdi' nu fayleng
ni bod rogon ni kam l'oegeg ku gub nga fithik' e girdi' nu fayleng. 19 Nggu pi'eg ngom ni
bochrad, ni fan e ngkur manged girdi'em.

20 "Gathi kemus ni yad e gu be yibilayrad ngom, ya ku errogon e pi'in kug mich u
wun'rad ni bochan e thin rom ni kar weliyed ngorad. 21 Chitamag! Gu be wenignag
ngom ni ngam ayuwegrad ngar pired ni yad gubin ni kar ta'rebgad. Mu ayuwegrad
ngar pired u fithik'dow ni bod rogon ni ga bay u fithik'ag ma gu bay u fithik'am. Mu
ayuwegrad ngar ta'rebgad, nge yag ni mich u wan' e girdi' nu fayleng ni gur e kam
l'oegeg ku gub. 22 Kug pi' ngorad fare fla'ab ni mpi' ngog ni fan e nge yag nra pired ni
kar ta'rebgad ni bod rogodow ni gadow ba ta'reb: 23 ni gu bay u fithik'rad ma ga bay u
fithik'ag nge yag ni ngar pired ni kar ta'rebgad, nge yag ni nang e girdi' nu fayleng ni
gur e kam l'oegeg ku gub ma yad ba t'uf rom ni bod rogon ni gub t'uf rom.

* **17:11** Mu yororiyrad nga gelngin fithingam, ni fare ngachal ni kam tunguy ngog; boch e babyor e bay riy ni Gelngin fithingam e bayi yororiy e pi'in kam pi'rad ngog.

24 “Chitamag! Kam pi’rad ngog, ma gub adag ni ngar pired rog ko gin ni gu bay riy, nge
yag nra guyed e fla’ab rog, ni fare fla’ab ni mpi’ ngog; ya dawor ni sunumeg e fayleng,
ma gu be par ni gub t’uf rom. 25 Chitamag ni gab mat’aw! Girdi’ nu fayleng e dawor ra
nanged gur, machane gag e gu manangem, ma tiney e girdi’ e kar nanged ni gur e kam
l’oegeg ku gub. 26 Kug weliy murung’agem ngorad kar nanged gur, ma bay kug rin’ i yan
ni aray rogon, ni bochan e rogon ni gub t’uf rom e ngki yag ngorad, me yag ni gu par u
fithik’rad.”

18

Jesus nni kol
(Matthew 26:47-56; Mark 14:43-50; Luke 22:47-53)

1 Ma nap’an ni mu’ Jesus ko meybil me un pi gachalpen ngak ngar th’abed fare lul’ ni
Kidron fithingan nga baraba’. Ma bay ba chuwo’ i gek’iy u rom nni yung ni yima l’angag
fithik’, me yan Jesus nge pi gachalpen ngay. 2 Mi Judas, ni ir e yagnag Jesus, e manang
e gin’em, ya ke yo’or yay ni mu’ulung Jesus nge pi gachalpen ngay. 3 Ma aram me yan
Judas ko gin’em nike un ba ulung i salthaw ngak nge boch i matanagen e Tempel ni pi’rad
e pi tolang ko prist nge pi Farise, ranod ni kar feked talin e cham, nge magal, nge nifiy.
4 Ma manang Jesus urngin ban’en ni bay nrin’ ngak; ma aram me thay ngam’on me ga’ar
ngorad, “I mini’ e gimed be gayiy?”

5 Miyad fulweg ni lungurad, “I Jesus nu Nazareth.”

Me ga’ar, “I gag ir.”

Mi Judas, ni ir e yagnag Jesus e bay u fithik’rad ni yad ba sak’iy. 6 Ma nap’an ni ga’ar
Jesus ngorad, “I gag ir,” miyad sul nga wuryal miyad thig nga but’. 7 Me fithrad Jesus
bayay ni ga’ar, “I mini’ e gimed be gayiy?”

Miyad yog ni lungurad, “I Jesus nu Nazareth.”

8 Me ga’ar Jesus, “Ke m’ay i yog rog ngomed ni gag ir, fa’anra i gag e gimed be gayeg,
me ere mpaged e tin ni ba’aray e girdi’ ngranod.” (9 I yog e re bugithin ney ni bochan e
nge yib i m’ug nib riyul’ e thin ni fa’ani yog ni ga’ar, “Chitamag, dariy ta’ bagayad fa pi’in
ni mpi’ ngog nike malog.”)

10 Ma bay ba saydon rok Peter; me girengiy me toy ngak e sib rok fare Prist ni Th’abi
Ga’ nge luf e ba’ ni mat’aw i yuwan tel. I Malkus fithingan e re sib nem. 11 Me ga’ar Jesus
ngak Peter, “Mu sulweg e saydon rom nga tafen! Ga be finey ndab ku gu unum e n’en ni
bay ko fare kap ni aram e gafgow nike pi’ e Chitamag ngog?”

Jesus nni fek nga p’eowchen Annas

12 Me kol fare ulung i salthaw nge en nib tolang rorad nge pi matanagen e Tempel ni
girdi’ nu Israel Jesus, miyad m’ag, 13 miyad fek ngak Annas nsom’on, ni ir e chitamngin
e re pin nleengin Kaifas, mi Kaifas e ir fare Prist ni Th’abi Ga’. 14 I Kaifas e ir e yog ngak
piyu Israel ni kabfel’ ni ta’reb e girdi’ e nge yim’ ni fan ngak urngin e girdi’.

Peter ni mithag ni manang Jesus
(Matthew 26:69-70; Mark 14:66-68; Luke 22:55-57)

15 Me un Simon Peter nge reb i gachalpen Jesus u daken Jesus. Ma bin ba’aram i
gachalpen Jesus ni gathi ir Peter e ri manang fare Prist ni Th’abi Ga’ owchen, ma aram
me un ngak Jesus ngalan e yoror ko naun rok fare Prist ni Th’abi Ga’. 16 Me par Peter
u wuru’ e yoror u to’oben i langan e garog. Ma fa binem i gachalpen Jesus ni fa en ni
manang fare Prist ni Th’abi Ga’ owchen e sul nge non ngak ba rugod nib sak’iy u baraba’
i langan e garog, nge mu’ me fek Peter ngar bow ngalan e yoror. 17 Me ga’ar fare rugod
nib sak’iy u baraba’ i langan e garog ngak Peter, “Gathi ku gur reb i gachalpen e re mo’on
nem?”

Me fulweg Peter ni ga’ar, “Gathi gag.”

18 Ma ke ko'reg e pi tapigpig nge girdi'en e matanag ba nifiy ko charkol ni bochan e ba
garbeb, kar cholngobiyed ni yad ba sak'iy yad be ror ngay. Me yan Peter i un ngorad ko
sak'iy, ngi i ror.

Fare Prist ni Th'abi Ga' ni i fith boch e de'er ngak Jesus
(Matthew 26:59-66; Mark 14:55-64; Luke 22:66-71)

19 Me fith fare Prist ni Th'abi Ga' Jesus u murung'agen pi gachalpen nge murung'agen
e machib ni be tay. 20 Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Urngin ngiyal' ni gu ma machib ngak
urngin e girdi' u fithik' e girdi' ni yo'or; ma urngin e machib ni gu ma tay e gu ma tay
u lan tafen e mu'ulung i yan ngu lan e Tempel ko gin nma mu'ulung urngin e girdi' nu
Israel ngay. Dawor gu weliy, ban'en nib mith. 21 Ere mang ni ga be fitheg? Mu fith e
girdi' ni ur rung'aged e thin ni ug weliy. Mu fithrad ko n'en ni kug weliy ngorad — ya
yad manang e n'en ni u gog."

22 Fa'ani yog Jesus e re bugithin ney, me batnag reb fapi matanag Jesus me ga'ar ngak,
"I di'in ma kamnon ngak e en ir e Prist ni Th'abi Ga' ni errogon!"

23 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Fa'anra kugog ban'en nib kireb, me ere mog nge
rung'ag urngin e girdi' ni yad bay u roy e n'en ni kugog. Ma fa'anra gub mat'aw ko n'en
ni kugog, me ere mang ni kam bat nigeg?"

24 Ma aram me pi' Annas Jesus ni kabay e m'ag rok ngan fek i yan ngak Kaifas, ni fare
Prist ni Th'abi Ga'.

Peter ni ki mithag bayay ni manang Jesus
(Matthew 26:71-75; Mark 14:69-72; Luke 22:58-62)

25 Ka bay Peter u rom ni kab sak'iy ni be ror. Me fith e tin ni ba'aram e girdi' ngak ni
lungurad, "Gathi gur reb i gachalpen e re mo'on nem?"

Me mithag Peter ni ga'ar, "Danga', gathi gag."

26 Ma reb fapi sib rok fare Prist ni Th'abi Ga', ni be' rok fare mo'on ni luf Peter yuwan
tel e non ni ga'ar, "Gathi gur e gguyem ni gimew ko fa gin'en ni bay fare chuwo' i gek'iy
riy nni yung?"

27 Miki ga'ar Peter bayay, "Danga' " — ma ka chingiyal'nem me chochol ba nimen.

Jesus nni fek nga p'eowchen Pilate
(Matthew 27:1-2, 11-14; Mark 15:1-5; Luke 23:1-5)

28 Ri kab kadbul miyad fek Jesus u tafen Kaifas nga tafen e en ni ir e am. Ma de yan
piyu Israel ngalan fare naun ntafen e am ni be' u Roma, ya yad ba'adag ni ngar pired
ni yad bbe'ech u yalen e Motochiyel rorad, ni bochan e nge yag nra uned i kay e ggan
ko madnom ni Paluk'af. 29 Ma aram me yan Pilate nga wuru' e naun ngar mada'gad me
ga'ar ngorad, "Mang e ke bucheg e re mo'on ney?"

30 Miyad fulweg ni lungurad, "Fa'an mang e dawori ngongliy ban'en nrib kireb ma
dab gu feked i yib ngom."

31 Me ga'ar Pilate ngorad, "Mfeked ngam pufthin niged u rogon yalen e motochiyel
romed."

Me fulweg fapi cha' ni lungurad, "Dawor nni pi' mat'awmad ni nge yag ni gu li'ed be'
ngem'." (32 Me yodoroy ni fan e nge yib i m'ug nib riyul' e tin nike yog Jesus ko re ngiyal'
i n'en ni ba'aram ni fa'ani i weliy e mit i yam' ni nge tay.)

33 Me sul Pilate ngalan e naun me pining Jesus. Me fith Pilate Jesus ni ga'ar ngak, "I
gur fare pilung rok piyu Israel fa danga'?"

34 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Re bugithin nir ni kam fith ngog e gur e yib ko leam
rom ara yugu boch e girdi' e kar weliyed murung'ageg ngom?"

35 Me fulweg Pilate ni ga'ar, "Ga be finey ni gu be' u Israel? Girdi' ko nam rom nge pi
tolang ko prist rorad e kar pi'ed gur ngog. Ere be mang e kam rin'?"

36 Me ga'ar Jesus, "Gin nsuwog e dariy u roy u fayleng; fa'an mang e gin nsuwog e bay
u roy u fayleng mra cham e tirog e girdi' ni nge dabiyag nni koleg ngan pi'eg ngak piyu
Israel. Gin nsuwog e dariy u roy u fayleng!"
37 Ma aram me fith Pilate ngak ni ga'ar, "Ere gur be' ni gab pilung?"
Me fulweg Jesus ni ga'ar, "Kamog ni gag be' ni gub pilung. Ni gargel nigeg ngaray nga
fayleng ni bochan e nggu weliy murung'agen e tin riyul'. En ni girdi'en e tin riyul' e ra
rung'ag e thin ni gu be yog."
38 Me fith Pilate ni ga'ar, "Mang e tin riyul'?"

Jesus nturguy ni ngan li' ngem'
(Matthew 27:15-31; Mark 15:6-20; Luke 23:13-25)

Ma aram me sul Pilate ngak yu Israel nga wuru' e naun me ga'ar ngorad, "Dawor gu
pir'eg tapgin ni ngan turguy e gechig rok. 39 Machane rogon yalmed e gu ma pag ta'reb
e kalbus ko chirofen ni madnom ko Paluk'af. Ere gimed ba'adag ni nggu pag fa en ni
pilung rok piyu Israel?"
40 Miyad fulweg ngak u fithik' e tolul ni be lungurad, "Danga', gathi ir! I Barabbas e
gamad ba'adag ni ngam pag!" (Mi Barabbas e ba moro'ro' ntacham.)

19

1 Me pi' Pilate Jesus ngan toy. 2 Me fek e salthaw yu pa' i ban'en ni bay rachangalen
ngar te'eliyawniged ngay; miyad yin' ba mad nib n'uw nga daken nib ra'en purple,
3 miyad yib ngak me lungurad, "Nge n'uw nap'an ni par e pilung rok piyu Israel!" Miyad
yan ngak ngar batniged.
4 Me sul Pilate nga wuru' e naun bayay me ga'ar ngak fapi girdi' ni aram urngirad,
"Mu sapgad, nggu fek Jesus ngomed ngaray nga wean ngam guyed ndawor gu pir'eg
tapgin ni ngan turguy e gechig rok." 5 Ma aram me yan Jesus nga wuru' e naun ni kan
te'eliyawnag ko te'eliyaw ni bay e rachangal riy ma ka nin' fare mad nga daken nib ra'en
purple. Me ga'ar Pilate ngorad, "Mu sapgad! Ba'aray fare mo'on!"
6 Ma fa'ani changar e pi tolang ko prist nge pi matanagen e Tempel nra guyed miyad
tolul ni be lungurad, "Mu richibiy ko kuruth! Mu richibiy ko kuruth!"
Me ga'ar Pilate ngorad, "Ere mfeked nge mang gimed e mu richibiyed ko kuruth. Ya
dawor gu pir'eg tapgin ni ngan turguy e gechig rok."
7 Me fulweg yu Israel ngak ni lungurad, "Bay ba motochiyel romad ni be yog nthingari
yim', ya keyog ni ir e Fak Got ir."
8 Ma fa'ani rung'ag Pilate e re bugithin nem ni karogned, ma fini aram e gel e marus
ngak. 9 Me sul ngalan e naun me ga'ar ngak Jesus, "U uw e mub riy?"
Machane de fulweg Jesus e n'en nike fith. 10 Me ga'ar Pilate ngak, "Mog, dab mu fulweg
lungug? Dab mpag talin ni bay mat'wug nrayag ni gu pagem ngam man, ma ku bay
mat'wug nrayag ni gu pi'em ngan richibiyem ko kuruth."
11 Me fulweg Jesus ngak ni ga'ar, "Bay mat'wum ni ngam gagiyegnag e n'en ni ngan
rin' ngog ni bochan e Got e ke pi' ngom. Ere cha' ni ir e ke pi'eg nga pa'am e ri ka ba ga'
ba denen nike ngongliy."
12 Ma fa'ani rung'ag Pilate e re bugithin ney ma aram me ri finey ni nge pag Jesus nge
yan. Machane me tolul piyu Israel ngak ni be lungurad, "Fa'an ga ra pag Jesus nge yan
ma aram e gathi ka gur e fager rok fare *Emperor* nu Roma! En nra yog ni ir reb e pilung
e ir e to'ogor rok e *Emperor* nu Roma!"
13 Ma fa'ani rung'ag Pilate e pi thin nem me fek Jesus i yib nga wean me yan Pilate i
par nga tagil' e tapufthin u lan fa gin'en nike lunguy "Wunbey." (Ma fithingan ko thin
ni Hebrew e "Gabbatha.") 14 Re ngiyal' i n'em e ke chugur ni nge misiw' ko chirofen ni
bay u m'on ko rofen ni madnom ko Paluk'af. Me ga'ar Pilate ngak piyu Israel, "Ba'aray
e pilung romed!"

15 Miyad fulweg u fithik' e tolul ngak ni be lungurad, "Mu li' ngem'! Mu li' ngem'! Mu
richibiy ko kuruth!"
Me fith Pilate ngorad ni ga'ar, "Gimed ba'adag ni nggu richibiy e pilung romed ko
kuruth?"
Me fulweg fapi tolang ko prist ni lungurad, "Kemus ni *Emperor* nu Roma e ir e pilung
romad!"
16 Ma aram me pi' Pilate Jesus ngorad ni ngar richibiyed ko kuruth.

Jesus nrichibiy ko kuruth
(Matthew 27:32-44; Mark 15:21-32; Luke 23:26-43)

Ma aram miyad fek Jesus. 17 Me yan Jesus nga wuru' e binaw nike ying nga tan e
kuruth rok, me yib i taw ko fa gin'en nike lunguy "Tagil' e Lo'." (Ma "Yu Golgotha" ko
thin ni Hebrew.) 18 Miyad richibiy ko kuruth ko gin'em; ma ku errogon l'agruw i girdi'
ni kur richibiyed nga l'agruw i kuruth, nra bagayow ma bay u baraba' i to'oben Jesus,
ma bay Jesus u thilrow. 19 Me yoloy Pilate bangi ban'en ngan tay nga daken e kuruth rok
Jesus ni bay riy ni be ga'ar, "Jesus nu Nazareth, ni pilung rok e pi Jew." 20 Ma bo'or yu
Israel e ra be'eged e pi thin nem, ya re gin'en ni ba'aram nrichibiy Jesus riy ko kuruth e
de mal'af nga orel ko binaw nu Jerusalem. Ma re gin'em nni yoloy ni ngan poy e ni yoloy
ni thin ni Hebrew, nge thin ni Latin, nge thin ni Greek. 21 Me yog fapi tolang ko prist ngak
Pilate ni lungurad, "Dab mu yoloy ko re gin'ir ni ir e pilung rok e pi Jew, machane bfel'
ni ngam yoloy ngay ni nge lungum, Re mo'on ney e ke ga'ar, I gag e pilung rok e pi Jew."
22 Me fulweg Pilate ni ga'ar, "N'en ni kug mu' i yoloy e nge par nrogon ni kug yoloy."
23 Ma fa'ani mu' e salthaw i richibiy Jesus ko fare kuruth, miyad fek e mad rok ngar
f'othed ni aningeg e f'oth riy, nra reb fapi salthaw ma reb e f'oth. Ma ku errogon nra
feked fare mad rok nib n'uw nni ngongliy u ta'ab yang i mad nlifith nga paay, ndariy yu
yang nni puthuy riy. 24 Me weliy fapi salthaw rorad ni lungurad, "Dab da guchthuyed;
ya ngad girngiyed e pow nge duwgil e en ni ir e nge fanay." Miyad yodorom ni bochan
e nge yib i m'ug nib riyul' e tin ni yog e babyor nib thothup ni ga'ar:
"Kar f'othed e mad rog u dakenrad,
miyad girngiy e pow ko en nge fanay e mad rog."
Ireray e n'en ni rin' fapi salthaw.
25 Ma pi'in yad ba chugur ko kuruth ku Jesus ni kar sak'iygad, e en ni chitiningin,
nge be' ni bpin ni walagen e chitiningin, nge Maria ni ir e leengin Klopas, nge Maria
Magdalene. 26 Me guy Jesus e chitiningin nge fa en ni gachalpen nib t'uf rok ni yow ba
sak'iy u rom; ma aram me ga'ar Jesus ngak e chitiningin, "Ppin, be'er fakam."
27 Me ga'ar ngak fa en ni gachalpen, "Be'er e chitinam." Ma aram e re ngiyal' i n'en ni
fek fa en ni gachalpen Jesus fare pin nga tafen nge un ko par u tabinaw rok.

Jesus ni aw e fan rok
(Matthew 27:45-56; Mark 15:13-41; Luke 23:44-49)

28 Ma kenang Jesus e re ngiyal'nem nike lebguy urngin ban'en; ma fan e nge yib i m'ug
nib riyul' e tin nike yog e babyor nib thothup ma aram me ga'ar, "Ke yib e belel ngog."
29 Ma bay baraba' i ban'en u rom, nib sug ko wayin nib sobut' puluwon; miyad lthag
bangi worrum nga fithik' fa wayin, miyad tay nga taban ba ley i pa'ngin e gek'iy ni
hyssop, miyad fek i yan nga dap'i l'ugun Jesus. 30 Me dod'oy Jesus e wayin ni bay u fithik'
fa gi worrum me yog ni ga'ar, "Ke libug!"
Ma aram me thingeg lolugen nike aw e fan rok.

P'eyon Jesus nni kuruf

31 Me wenig piyu Israel ngak Pilate ni nge pagrad ngar t'ared e yil u ay fa dalip i
pumo'on ni kan tayrad ni ngarm'ad, nge mu' miyad lufrad nga but' ko fa dalip i kuruth.
Ri yodoro'gad ya rofen nem e lal fen e maruwel, ma daburad nra par downgin fa picha'

u daken e kuruth ko chirofen ni Sabbath, ya re Sabbath nem ni nge yib e rib thothup.
32 Ma aram me yan fapi salthaw ngar t'ared e yil u ay e en nsom'on, nge mu' miyad t'ar e
yil u ay fa'anem ni ku ni uneg ngak Jesus ngan kuruthnag. 33 Machane fa'anra bad ngak
Jesus miyad guy nike aw e fan rok, ma aram e dakur t'ared yilen ay. 34 Machane me
rugoy bagayad fapi salthaw e sarey rok nga p'eyon Jesus, ma ka chingiyal' nem me map'
e racha' nge ran riy nga but'. (35 En ni guy e ren'ey nrin' e ir e ke weliy murung'agen. Ma
kan nang ni tin ke weliy e ba riyul', ma ku ir ma manang ni be weliy e tin riyul', ni fan e
ngki yag ni mich u wun'med e tin ke weliy.) 36 Nrin' ni aram rogon ni fan e nge riyul' e
tin ke yog e babyor nib thothup ni ga'ar, "Dariy ta'reb e yil rok ni yira t'ar." 37 Ma ku bay
ni kan yoloy u lan e babyor nib thothup ni ga'ar, "Bay i changar e girdi' ngak e en ni kar
kurufed."

Jesus nchibgiliy
(Matthew 27:57-61; Mark 15:42-47; Luke 23:50-56)

38 Tomuren e tiney me yan Josef ni be' ko binaw nu Arimathea i fith ngak Pilate ko
rayag ni nge fek downgin Jesus fa dabiyag. (I Josef e ir reb i gachalpen Jesus, machane
be mithag, ni bochan e be tamdag ngak piyu Israel.) Me yog Pilate ngak nrayag ni nge fek
downgin Jesus, ma aram me yan Josef i fek. 39 Mi Nikodemus, ni yan i guy Jesus nneap'
ko som'on e un ngak Josef ngranow, me fek gonap'an ra'ay e pawn e florida, ni aram e
myrrh nge aloes ni kan athkuy. 40 Miyow fek downgin Jesus ngar bichibichiyew yungi
mad nib wechwech ngay ni bay fapi florida u lan; ya ireray rogon nma fal'eg piyu Israel
rogon e yam' ni ngan chibgiliy. 41 Ma bay ba chuwo' i gek'iy nni yung ko gin'em nli' Jesus
riy, ni bay ba low riy ni kab be'ech nni ker nga taban e war, ni dawor nchibgiliy reb e
yam' ngay. 42 Bochan e chirofen nem e ireram e re rran ni bay ngam'on ko chirofen ni
Sabbath rok piyu Israel, ma ba chugur e re low nem ngaram, ma aram mranow ra tew
Jesus ngay.

20

Fare low ko yam' ndariy ban'en riy
(Matthew 28:1-8; Mark 16:1-8; Luke 24:1-12)

1 Me chirofen ni madnom nri kakadbul ni kabay e lumor, me yan Maria Magdalene
ko fare low ko yam' me guy fare gaf i malang nning nga langan fare low ni kan chuweg
u langan fare low. 2 Me mil nge yan ngak Simon Peter nge fa'anem ni gachalpen Jesus
nib t'uf rok Jesus, me ga'ar ngorow, "Kar chuweged Somol ko fare low ko yam' ma da gu
nanged e gin ni kranod ra ted ngay!"

3 Me yan Peter nge fa binem i gachalpen Jesus ko fare low ko yam'. 4 Ranow ni yow be
mil, machane fa binem i gachalpen Jesus e mil nib machreg ngak Peter nge mang ir e
taw nsom'on ko fare low. 5 Me sumormor me guy fa yungi mad nib wechwech ni bay u
rom u but' u lan e low, machane de yan ngalan. 6 Ma aram me yib Simon Peter u keru' me
yan ngalan fare low nde staltal. Me guy fa yungi mad nib wechwech ni bay u rom u but'
7 ma fa gi mad nni bachiy nga lolugen Jesus e de moy u fithik' fapi mad nib wechwech,
ya kan bachiy e gi mad nem kan tay ngabang ni go ir. 8 Ma fa binem i gachalpen Jesus,
ni ir e som'on ni taw ko fare low e ki yan ngalan; me guy ni aram rogon me mich u wan'.
(9 Ya ka dawor ra nangew fan fa gin'en ni bay u lan e babyor nib thothup ni be yog ni
ir e dabisiy ni yira faseg ko yam'.) 10 Ma aram me sul fa gali cha' ni gachalpen Jesus nga
tabinaw.

I Jesus ni m'ug ngak Maria Magdalene
(Matthew 28:9-10; Mark 16:9-11)

11 Me sak'iy Maria u wuru' fare low ko yam' ngi i yor. Ka be yor me lumel nga but' nge
changar ngalan fare low ko yam'. 12 Me guy l'agruw i engel u lan fare low nib wechwech

e mad rorow, ni kar pirew nga but' ko gin ba'aram ni imoy downgin Jesus riy, ni bagayow e bay ko gin ni imoy lolugen Jesus riy, ma bagayow e bay ko gin ni imoy rifrifen ay riy.
13 Miyow fith ngak ni lungurow, "Bpin, mang ni ga be yor?"

Me fulweg ngorow ni ga'ar, "Kar feked e Somol rog ngabang nda gu nang e gin ni kranod ra ted ngay!"

14 Fa'ani mu' i yog rok e re bugithin ney me sap nga tomur me guy Jesus nib sak'iy u rom; machane de pow rok ni ir Jesus. 15 Me fith Jesus ngak ni ga'ar, "Bpin, mang ni ga be yor? I mini' e ga be changarnag?"

Me finey fare pin ni ir fa'anem nma tamilangnag fithik' fare chuwo' i gek'iy, ma aram me ga'ar ngak Jesus, "Fa'anra gur e kam fek ngabang, me ere mog ngog e gin ni kam man mu tay ngay nggu wan gu fek."

16 Me ga'ar Jesus, "Maria!"

Me changar ngak Jesus me yog nthin ni Hebrew ni ga'ar, "Rabboni!" (Fan e re bugithin ney e "Tamchib.")

17 Me ga'ar Jesus ngak, "Dab mmath ngog, ya dawor gu sul ngak e Chitamag nga tharmiy Machane mman ngak fapi cha' ni walageg ngamog ngorad ni bay gu sul nga tharmiy ngak fa'anem ni ir e Chitamag me ir e Chitamangimed, ni ir e Got rog me ir e Got romed."

18 Ma aram me yan i weliy Maria Magdalene ngak pi gachalpen Jesus nike guy Somol, ma ke weliy Somol e re bugithin ney ngak.

I Jesus ni yib i m'ug ngak pi gachalpen (Matthew 28:16-20; Mark 16:14-18; Luke 24:36-49)

19 Ke n'uw nap'an nike aw e lumor ko re rran nem ni madnom nike mu'ulung pi gachalpen Jesus nga ta'bang kar man' niged e mab ngorad, ya yad be tamdag ngak piyu Israel. Me sak'iy Jesus nga fithik'rad me ga'ar ngorad, "Nge yib e gapas ngomed." 20 Ma fa'ani mu' i yog rok e re bugithin ney me dag pa' nruw raba' ngorad nge p'eyon. Me ri felfelan' pi gachalpen Somol ni fan e kar guyed. 21 Me ga'ar Jesus ngorad bayay, "Nge yib e gapas ngomed. Rogon nike l'oegeg e en ni Chitamangiy e aram rogon ni nggu l'oegmed." 22 I yog e re bugithin ney me pag athon l'ugun nga dakenrad me ga'ar, "Nge yib fare Kan Nthothup ngomed. 23 Fa'an gimed ra n'ag fan e denen rok e girdi', ma aram e kan n'ag fan rorad; ma fa'anra dab mu n'iged fan rorad, ma aram e dawor nn'ag fan rorad."

Jesus nge Thomas

24 Mi Thomas, ni reb i gachalpen Jesus, (ni yima pining Athlog ngak) e de moy rorad ko ngiyal' ni ba'aram ni yib Jesus ngorad. 25 Ma aram me yog fa tinem i gachalpen Jesus ngak Thomas ni lungurad, "Kug guyed Somol!" Me ga'ar Thomas ngorad, "Fa'anra dab gguy fathan e rchib u lan pa', mu gu tay bugul i pa'ag ko gin nrichibiy u lan pa', mu gu tay e rifrif u pa'ag ngalan e bey u p'eyon, ma dabi mich u wun'ug."

26 Me reb e wik nga tomuren nike mu'ulung pi gachalpen Jesus ngalan e naun bayay ma bay Thomas rorad ni kan man'nag e mab. Me sak'iy Jesus nga fithik'rad me ga'ar ngorad, "Nge yib e gapas ngomed." 27 Ma aram me ga'ar ngak Thomas, "Mu tay bugul i pa'am ara', ma ga yaliy lan pa'ag nruw raba' ma ga k'iyag pa'am ngam tay ngalan e bey u p'eyog. Mu tal ko toruruw nggu mich u wun'um!"

28 Me fulweg Thomas ngak ni ga'ar, "Somol rog nge Got rog!"

29 Me ga'ar Jesus ngak, "Ka fin gu mich u wun'um ni bochan e kam guyeg? Rib felan' e pi'in ndar guyed gag mu gu mich u wun'rad!"

Fan e re ke babyor ney

30 Bo'or yugu boch e maang'ang ni ngongliy Jesus u p'eowchen pi gachalpen nda ni yoloy ngalan e re ke babyor ney. 31 Tiney e kan yoloy ni bochan e nge yag ni mich

u wun'med* ni Jesus e ir fare Messiah, ni fa'anem ni Fak Got, ni aram e u daken e re michan' ney e ir e rayag e yafos riy ngomed u fithingan.

21

Jesus ni m'ug ngak medlip i gachalpen

1 Tomuren e biney miki m'ug Jesus bayay ngak pi gachalpen ko lipath ni Tiberias. Ba'aray rogon ni yib i m'ug ngorad. 2 I Simon Peter, nge Thomas (ni yima pining Athlog ngak), nge Nathanael (ni be' u Kana nib binaw ni bay u lan yu Galile), nge fa gali pumo'on ni fak Zebede, nge ku l'agruw ni' ni gachalpen Jesus e yad bay u ta'bang. 3 Me ga'ar Simon Peter ngak e pi cha'ney ni yad, "Nggu wan ko fita'."

Miyad yog ngak ni lungurad, "Nggu uned ngom." Ma aram miyad yan ngar afgad ngalan e bowoch; miyad fita' e re neap' i n'em ma dar koled ban'en. 4 Ma nap'an ni be puf e woch me sak'iy Jesus nga dap'e ran, machane de pow rok pi gachalpen ni ir Jesus. 5 Me ga'ar ngorad, "Pi cha', kan koled ban'en fa dawor?"

Miyad fulweg ni lungurad, "Dawor gu koled ban'en."

6 Me ga'ar Jesus ngorad, "Mon'ed e nug romed nga maran u ba' ni mat'aw ko bowoch, mi gimed kol e nig." Ma aram miyad yin' e nug rorad nga maran, ma dakiyag ni ngar girngiyed ngalan e bowoch, ya ke sugnag e nig.

7 Facha' ni gachalpen Jesus nib t'uf rok Jesus e ga'ar ngak Peter, "I Somol e cha'nem!" Ma nap'an ni rung'ag Simon Peter ni facha' e ir Somol, me bachiy wuru' e mad rok nga lukngun (ni bochan e ke luf e mad rok) me bukey nga maran. 8 Ma fa tinem i gachalpen Jesus ni kar mageygad u bowoch e rabad u bowoch i yib ko binaw, ni yad be girengiy fare nug u maran nib sug ko nig. Ma gathi ri yad bmal'af ko binaw, ya gonap'an e ra'ay e yard pal'afngirad ko binaw nga orel. 9 Ma nap'an nra afgad nga talang miyad guy ba nifiy ni *charcoal* e l'ud riy ni bay e nig nge ggan u mit fare nifiy. 10 Ma aram me ga'ar Jesus ngorad, "Mfeked boch fapi nig ngaray ni ka fini mkoled."

11 Me yan Simon Peter nga bowoch nge girengiy fare nug i yib nga talang nib sug ko nig nib ga', ni ra'ay nge wugem nge dalip u gubin fapi nig; ni yugu aram rogon ni pire' e nig ni bay u lan fare nug, machane de mogchoth e gi nug nem. 12 Me ga'ar Jesus ngorad, "Mired, ngam abichgad." Ma dariy bagayad fa picha' ni gachalpen Jesus ni math' magaren rok ni nge ga'ar ngak, "I gur mini'?" ya kar nanged ni ir Somol. 13 Me yan Jesus ko fare nifiy, me fek e flowa nge pi' ngorad; ma ku aram rogon e n'en ni rin' ko fapi nig.

14 Ireray e yay ni gaman e dalip yay ngay ni yib i dag Jesus ir ngak pi gachalpen nga tomuren e ngiyal' nni faseg riy ko yam'.

Jesus nge Peter

15 Nap'an ni kar mu'gad ko abich, me ga'ar Jesus ngak Simon Peter, "Simon, ni fak John gur, kab gel fenag t'uf rom ngarogon ni gub t'uf rok e pi cha'ney?"

Me fulweg ni ga'ar, "Er rogon, Somol, ga manang ni gab t'uf rog."

Me ga'ar Jesus ngak, "Mu gafaliy e tin ni kab bitir e saf rog." 16 Me fith Jesus ngak ko yay ni migid ni ga'ar, "Simon, ni fak John gur, gub t'uf rom?"

Me fulweg ni ga'ar, "Er rogon, Somol, ga manang ni gab t'uf rog."

Me ga'ar Jesus ngak, "Mu gafaliy e saf rog." 17 Me ga'ar Jesus ngak ko yay ndalip, "Simon, ni fak John gur, gub t'uf rom?"

Me taganan' Peter ni bochan e ke gaman e dalip yay nike fith Jesus ngak e re bugithin ney ni ga'ar, "Gub t'uf rom?" Me ga'ar Peter ngak, "Somol, ga manang urngin ban'en; ga manang ni gab t'uf rog!"

---

* **20:31** mich u wun'med; boch e babyor e bay riy ni ngan par ni bay e mich.

Me ga’ar Jesus ngak, “Mu gafaliy e saf rog. 18 Nggog e tin riyul’ ngom: nap’an ni kagab
pagel ma um m’ag e leed rom nga lukngum ni aram e kan fal’eg rogom ni ngam man ko
gin ni ga be finey ni ngam man ngay; machane bay mpilibthir ma ga k’iyag pa’am nruw
raba’ me m’ag be’ me fekem i yan ko gin ndabum ni ngam man ngay.” (19 Re bugithin
ney ni yog Jesus e aram e be yog rogon e yam’ ni bay ta’ Peter nge tayfan Got.) Ma aram
me ga’ar Jesus ngak, “Um lekeg!”

Jesus nge fa binem i gachalpen

20 Me changar Peter nga keru’, me guy fa binem i gachalpen Jesus ni bay u keru’, ni
fa’anem nib t’uf rok Jesus — ni fa’anem ni fa’ani pag ir ngari chugur ngak Jesus ko ngiyal’
ni ba’aram ni fa’anra abichgad riy me fith ngak ni ga’ar, “Somol, i mini’ e en ni bayi yag
nigem?” 21 Fa’ani guy Peter fa’anem ni gachalpen Jesus me ga’ar ngak Jesus, “Somol, ma
cha’ney?”
22 Me fulweg Jesus ngak ni ga’ar, “Fa’anra gub adag ni nge par nib fos nge yan i mada’
ko ngiyal’ ni bay gub riy, ma ngam kuni’eg? Um lekeg!”
23 Ma aram me wear bbugithin u fithik’ e pi’in yad ma fol rok Jesus ni cha’nem ni
gachalpen e dabi yim’. Machane de yog Jesus ni dabi yim’ e cha’nem; ya rogon ni yog e
ga’ar, “Fa’anra gub adag ni nge par nib fos nge yan i mada’ ko ngiyal’ ni bay gub riy, ma
ngam kuni’eg?”
24 Cha’nem e ir e cha’ ni gachalpen Jesus ni weliy murung’agen e pin’ey, ni en ni ku ir
e ke yoloy e pi thin ney; ma gamad manang ni tin ke weliy e riyul’.

Gin ni kemus riy

25 Ka bo’or boch ban’en ni rin’ Jesus, ni fa’an mang e yigo’o ni yoloy nga babyor
ntata’reb, ma wun’ug e dabi taw ngaray nga fayleng urngin e re babyor nem ni yira
yoloy.

PIN'EN NI I RIN' E PI APOSTEL
ACTS

Fare babyor ni Acts e ba ul ul ko Gospel rok Luke. N'en nri ba'adag Luke ni nge weliy e murung'agen e tin som'on pi gachalpen Jesus, ni Kan Nthothup e gagiyeg nagrad ngar wereged murung'agen Jesus u lan yu Jerusalem, ngu Judea ni polo', ngu lan yu Samaria, nge yan i mada' ko yungi n'en ni yan i mus e fayleng ngay (1:8). Irera — rogon ni tabab e maruwel ko galesiya rok Kristus u fithik' e girdi' nu Israel, mu daken e michan' rorad e wear murung'agen Jesus nga fithik' e girdi' nu fayleng i yan, ni aram e pi'in ke mich Jesus u wun'rad e ra pi'ed keru'rad ko kan rorad kar manged girdi'en Kristus.

Ba'adag Luke ni nge dag ni Kristus e ir fare Messiah ni micheg Got ni bayi pi', ni ir fa'anem ni yi'iynag David nge pi profet murung'agen, ma ku ba'adag Luke ni nge dag ni girdi'en Kristus e gathi yad baraba' i girdi' ni yad be togopluw ko am nu Roma.

Fare babyor ni Acts e ri be dag e maruwel rok fare Kan Nthothup nge rogon ni yib gelngin nga daken girdi'en Kristus u Jerusalem ko chirofen ni Pentekost, me tabab i gagiyegnag girdi'en e galesiya nge pi'in yad be yog e thin rorad. Rib gagiyel ko Acts ni pi machib ni pi' e pi apostel e ke yib wenegan nga pangin e pi'in kar folgad riy ma darir paged e mu'ulung rorad.

Tin ni bay riy
Rogon nike fal'eg e pi apostel rogorad ni ngar wereged ta murung'agen Jesus 1:1–26
a. Bin tomur e motochiyel rok Jesus nge n'en nike micheg 1:1–14
b. Cha' ni yan nga luwan Judas 1:15–26
Rogon nni weliy murung'agen Jesus u Jerusalem 2:1—8:3
Rogon nni weliy murung'agen Jesus u Judea ngu Samaria 8:4—12:25
Maruwel ni i tay Paul 13:1—28:31
a. Bin som'on e milekag ni tay Paul ni be wereg e thin rok Got 13:1—14:28
b. Fare mu'ulung ko galesiya ntay u Jerusalem 15:1–35
c. Bin migid e milekag ni tay Paul ni be wereg e thin rok Got 15:36—18:22
d. Bin tomur e milekag ni tay Paul ni be wereg e thin rok Got 18:23—21:16
e. Paul nni kalbusnag u Jerusalem, ngu Cesarea, ngu Roma 21:17—28:31

1 Theofilus,
u lan e kaen nsom'on e babyor rog e gu yoloy ngay urngin e tin ni rin' Jesus nge tin ni fil ngak e girdi', nnap'an e ngiyal' ni tabab ko maruwel rok 2 nge yan i mada' ko chirofen nni fek riy nga tharmiy. U m'on ndawor ni fek ngalang me yog e tin nge rin' e pi'in ke mel'egrad ni ngar manged apostel rok, ni yog ngorad u gelngin fare Kan Nthothup. 3 Tomuren e yam' ni tay ma aningeg i ragag e rran ni bo'or yay ni i yib i m'ug ngorad, rogon ni i yib i m'ug ngorad e micheg nriyul' nike fos ko yam'; ya ra guyed, mi i weliy ngorad murung'agen e gagiyeg rok Got. 4 Ma fa'anra mu'ulunggad, me yog ngorad e n'en ni ngar rin'ed ni ga'ar, "Dab mu chuwgad u Jerusalem, ya ngam son niged fare tow'ath ni yog e Chitamag ni bayi pi', ni ir faram e kug weliy murung'agen ngomed. 5 Ya John e i tawfe ko ran, machane ka in e rran ma aram min tawfe nagmed ko fare Kan Nthothup."

Jesus nni fek nga tharmiy

6 Fa'ani mu'ulung e pi apostel nge Jesus miyad fith ngak ni lungurad, "Somol, ra taw ko re ngiyal' nir ma aram ma ga fulweg e nam nu Israel ngarogon?"

7 Me ga'ar Jesus ngorad, "Ngal'an nge pi rran e ke duwgiliy e Chitamag u daken mat'wun, ma dariy rogon ni ngam nanged. 8 Machane bay yib gelngimed ko ngiyal' ni bay yib fare Kan Nthothup riy nga dakenmed, ma aram mi gimed weliy murung'ageg u lan yu Jerusalem, ngu lan yu Judea ni polo', ngu lan yu Samaria, nge yan i mada' ko

yungi n'en ni yan i mus e fayleng ngay." 9 Fa'ani mu' i yog rok e re bugithin ney, mi ni
fek ngalang nga tharmiy ni yad be guy, nge yan i chuw nga fithik' bangi manileng nge
dakur guyed.
10 Ka yad be changar nga lanelang ni aram e ka be yan, me sak'iy l'agruw i mo'on
nga to'obrad ni ka ron'ew e mad nib wech. 11 Me lungurow, "Gimed e girdi' nu Galile,
mang ni kaygum sak'iygad u wur gimed be sap nga lanelang? Cha'nem i Jesus, ni kan
fek romed ngalan e tharmiy e bayi sul ni bod rogon ni kam guyed nike yan nga tharmiy."

Cha' ni yan nga luwan Judas

12 Ma aram me chuw fapi apostel ko burey nu *Olive* ngar sulod nga Jerusalem, ni
gonap'an e baley e mayel u lan binaw nga orel. 13 Miyad yan ngalan yu Jerusalem
mranod ngalang ko fare senggil ni yad be par riy, ni aram Peter, nge John, nge James
nge Andrew, nge Filip nge Thomas, nge Bartholomew nge Matthew, nge James ni Alfeus
e chitamngin, nge Simon nma tiyan' ko nam rok, nge Judas ni James e chitamngin.
14 Miyad ngongliy reb e ulung ngu'ur meybilgad ni yad e pi'in ni ppin, nge Maria ni
chitiningin Jesus, nge pi pumo'on ni walagen Jesus.
15 In e rran nga tomuren me mu'ulung e pi'in ke mich Jesus u wun'rad, ni gonap'an yad
ra'ay nge rliw' u gubin, me sak'iy Peter ngalang ni nge welthin. 16 Me ga'ar, "Pi walageg,
tin ke yog e babyor nib thothup e thangri yib i m'ug nib riyul' ni bod rogon ni yib i yog
fare Kan Nthothup u l'ugun David ni yi'iynag murung'agen Judas, ni ir e pow'iy fapi
girdi' nra koled Jesus ngar feked. 17 Judas e reb i girdi'en e ulung rodad, ya ni mel'eg ni
nge muruwliy bang ko maruwel rodad."
(18 Salpiy ni yagnag Judas ko ngongol nib kireb e ni chuw'iy bangi binaw ngay, ni aram
e gin ni mul riy u lang nge yim'; me po' e yal rok nge wear gathon nga but'. 19 Urngin e
girdi' ni yad be par u Jerusalem e rrung'aged murung'agen e ren'em, ma aram miyad
tunguy fithingan e re gi binaw nem ko thin rorad ni Akeldama, ni fan e re bugithin ney
e "Binuwan e Racha'.")
20 "Ya kan yoloy ngalan e babyor ko Psalm ni ga'ar,
'Naun rok e dabi par be' riy,
dab ni pag be' nge par u lan.'
Ma ku bay ni kan yoloy nike ga'ar,
'Nge yin' be' luwan nge maruwel.'
21-22 "Ere dabisiy ni nge cheag be' nib mo'on ngodad ni be' ni ir reb e mich ko fos ko
yam' ni tay Somol Jesus. Thangri yan i aw ni ir bagayad fa pi'inem ni ur moyed rodad u
n'umngin nap'an ni ud milekaggad Somol Jesus, ni tabab ko ngiyal' ni i machibnag John
murung'agen e tawfe nge yan i mada' ko chirofen nni fek Jesus rodad ngalang ngalan e
tharmiy."
23 Ma aram miyad yog l'agruw i pumo'on, ni aram Josef, ni yima pining Barsabbas
ngak (ma ku yima pining Justus ngak), nge Matthias. 24 Miyad meybil ni lungurad,
"Somol, ga manang laniyan' urngin e girdi'. Ere mu dag ngomad, Somol, ko mini' rok e
gali cha'ney e kam duwgiliy 25 ni nge fek e re gaf i maruwel ko apostel ney nike pag Judas
ke yan ko gin ni ir e mmil suwon ngay." 26 Tomuren e biney miyad girengiy nochi yang
i ban'en ni bay e pow riy ni ir e nge duwgiliy bagayow fa gali ngachal. Ma re ngachal ni
yan i muturug e Matthias, ma aram min uneg ko fare ragag nge ta'reb i apostel.

2

Wub ni tay fare Kan Nthothup

1 Ma fa'ani taw ko chirofen ni Pentekost, me mu'ulung urngin e pi'in nib mich Jesus u
wun'rad nga ta'bang. 2 Ma yugu ni gin ma ke yib lingan ban'en u lanelang ni bod lingan
bangi nifeng nib gel nike thow, me sugnag fare naun ni polo' ni kar pired riy nga but'.

3 Miyad guy e nifiy ni bod ya'an e yunmon nike wear; ni ra be' u rom ma ke yan i math
reb ngak. 4 Mi yigo'o sugnagrad e Kan Nthothup miyad tabab ko numon nlungun boch
e nam, ni bod rogon nike muruwliyrad fare Kan Nthothup ni ngar nonod.
5 Ma bay boch piyu Israel ni yad be par u Jerusalem e ngiyal'nem, ni pumo'on ni
yad ma tiyan'rad ko Motochiyel ni karbad u urngin e nam nu fayleng ngaram. 6 Fa'an
rrung'aged lingan e ren'em, miyad mu'ulung ni yad gubin. Ma yad gubin nra gin gad,
ya ra bagayad me rung'ag fa pi'in nib mich Jesus u wun'rad ni yad be welthin nlungun e
re nam ni yib riy. 7 Miyad yog u fithik' e magin nge balyangan' ni lungurad, "Pi pumo'on
ney ni yad be welthin ni aray rogon e yad gubin ni yad piyu Galile! 8 Ere uw rogon ni
gadad gubin nra bagadad ma be rung'agrad ni yad be welthin nthin ko birok' bagadad
e nam? 9 Ya da bad u Parthia, ngu Media, ngu Elam; ngu Mesopotamia, ngu Judea,
ngu Kappadocia; ngu Pontus ngu Asia, 10 ngu Frygia ngu Pamfylia, ngu Egypt nge yu
yang u Libya nib chugur nga Cyrene; ma boch i gadad e yib u Roma, 11 ni piyu Israel
nge pi'in gathi yad piyu Israel ni kar uned ko taliw rok piyu Israel; ma boch i gadad e
rabad u Krete ngu Arabia — machane gadad gubin ni gadad be rung'ag ni yad be welthin
nthin ko nam rodad ni yad be weliy murung'agen e pin'en nib sorok Got nike ngongliy!"
12 Ma yad gubin nra bagayad ma be fith bagayad ni be ga'ar, "Be mang e ren'ey?" Ya kar
ngatgad ma ke balyangan'rad.
13 Machane yugu boch e girdi' e ur moninggad ngak fa picha' nike mich Jesus u
wun'rad ni be lungurad, "Picha' ney e kar balyanggad ko rrum!"

Peter ni weliy e thin rok Got

14 Me sak'iy Peter ngalang nge fa ragag nge ta'reb i apostel, me tabab i welthin
ngak fapi girdi' ni aram urngin ni ba ga' laman ni be ga'ar; "Gimed piyu Israel, nge
gimed urngin e girdi' ni gimed be par u lan yu Jerusalem, mmotoyilgad ngog mi gimed
tedan'med ko tin ni nggu weliy. 15 Pi girdi' ney e gathi kar balyanggad ko rrum, ni bod
ni gimed be finey; ya chiney e ka fini mereb e kolok ni kakadbul. 16 Ireray fare n'en ni
weliy Joel ni profet murung'agen ni ga'ar:
17 Ke ga'ar Got, Ba'aray e n'en ni bay gu rin' ko tin tomur e rran:
Bay gu pu'og fare Kan Nthothup rog nga daken urngin e girdi';
ma pifakmed ni pumo'on nge ppin e bay ur yi'iygad,
ma pi pagel ni pifakmed e bay ni piliyeg owcherad ngar guyed bogi ban'en ni bayi
dag Got ngorad,
ma pi'in pumo'on ni kar pilibthirgad e bay ra lik'ayniged bogi ban'en ni Got e
gagiyegnag.
18 Ni mus ngak e pi'in yad e sib rog, ni pumo'on nge ppin,
ni bay gu pu'og fare Kan Nthothup rog nga dakenrad ko pi rran nem,
ma aram e bay ur yi'iygad.
19 Bay gu ngongliy e maang'ang u lanelang,
mu gu ngongliy bogi ban'en u but' ni yira ngat ngay:
Bay yib i m'ug e racha' nge nifiy nge ath nib dib'ag;
20 ma bayi talumor lan mit e yal',
ma bayi row lan mit e pul nge bod ram'en e racha'
u m'on ndawori taw fare Rran ni ir e ba ga' ma ba th'abi fel', ni Rran rok Somol.
21 Ma aram e cha' nra pining fithingan Somol ni nge ayuweg e ra fos.
22 "Gimed piyu Israel, mu telmed ko pi thin ni ba'aray! I Jesus nu Nazareth e be' ni
maruwel rok ni pi' Got e ndag ngomed nrib tamilang u daken e pi maang'ang, nge pin'en
nni ngat ngay, nge pi pow ni ngongliy Got u pa'; gimed ma gimed manang, yu roy u
fithik'med e rin' riy. 23 I Got e manang me ir e turguy ni ngan pi' Jesus nga pa'med;
ma kam thanged e fan rok, ya mu ted gimed ngak e girdi' ntadenen ngar richibiyed ko

kuruth. 24 Machane me faseg Got ko yam' nge chuweg u fithik' gelngin e yam', ya dariy e
n'en nra rin' me yag rok e yam' ni nge kalbusnag. 25 Ya David e weliy murung'agen Jesus
ni ga'ar:
Ug guy Somol ni bay u p'eowcheg ni gubin ngiyal',
ya bay u ba' ni mat'aw rog, ere dab gu rus.
26 Aram fan ni kug felan',
ma ke sug e thin rog ko felfelan';
mi gag ni yugu aray rogon nra gum',
e bay ug par nike pagan'ug u fithik' e l'agan',
27 ya dabiyag ni ngam nigeg nggu par u tafen e yam';
ya dabiyag ni ga ra pag e tapigpig rom nib yul'yul' nge mel.
28 Kam dag ngog e kanawo' ni yan ko yafos,
ma bay mfelfelan'nigeg ni bochan e ga bay rog.
29 "Pi walageg: thingar gu weliy ngomed nib tamilang murung'agen e chitamangidad
i David. I yim' mi ni k'eyag, ma malangen e bay rodad u roy ke mada' ko bin daba' e
rran. 30 I par ni ir reb e profet, ma manang e tin ni yog Got ngak nra rin': i Got e micheg
ni bayi ngongliy reb i owchen David nge mang ba pilung, ni bod rogon David. 31 I David
e guy e n'en ni bayi rin' Got, ma aram me weliy murung'agen e fos ko yam' ni bayi tay
fare Messiah ni fa'ani ga'ar:
'Da nn'ag nge par u tafen e yam',
ma downgin e de mel u lane low.'
32 I Got e ke faseg e cha'nem i Jesus ko yam', nre bugithin ney e gamad gubin ni gamad
e mich riy. 33 Kan faseg ke yan i par nga ba' ni mat'aw rok Got ma ke pi' Got fare Kan
Nthothup ngak, ni bod rogon ni yog e Chitamngin; ma n'en ni gimed be guy e chiney ma
gimed be rung'ag e tow'ath rok nike pu'og nga dakenmad. 34 Ya David e ir ma de yan
ngalan e tharmiy; machane weliy ni ga'ar:
'I Somol e ga'ar ngak e Somol rog:
Mpar iray nga ba' ni mat'aw rog,
35 nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gu tay e pi to'ogor rom
nga tan e rifrif u em ni nge mang tagil' e magif ko rifrif u em.'
36 "Ere urngin e girdi' nu Israel ni thingar ra nanged ni cha'nem i Jesus, ni ir e mu
richibiyed ko kuruth, e ke tay Got ni ir e Somol nge Messiah!"
37 Fa'ani rung'ag fapi girdi' e re bugithin ney, me ri yib e marus ngorad, me lungurad
ngak Peter nge fa tinem e apostel, "Pi walagmad, mang e nggu rin'ed?"
38 Me ga'ar Peter ngorad, "Nge bigimed me pi' keru' ko denen ni be rin', min tawfenag
nga fithingan Jesus Kristus, ma aram me n'ag Got fan e denen romed; me yag e tow'ath
rok Got ngomed, ni aram fare Kan Nthothup. 39 Ya tow'ath ni micheg Got ni bayi pi', e
gimed e nge yag ngomed nge pifakmed, nge ngak urngin e pi'in yad ba mal'af, ni yad
urngin e pi'in be piningrad Somol ni Got rodad ngak."
40 Me wenig Peter ngorad ma bo'or yu bugithin ni yog ngorad ni be tay ir ngorad ni
be ga'ar, "Mu lufed gimed ko gechig ni bay yib ngak e girdi' nib kireb ko biney e mfen!"
41 Ma bo'or i yad e mich u wan' e thin nike weliy ngorad, ma aram min tawfe nagrad;
gonap'an e dalip i biyu' e girdi' ni mun ko re ulung rorad nem e chirofen nem. 42 Ma
ur pired ni be machib nagrad e pi apostel, ma yad be par nike ta'reban'rad, ma yad be
abich ma yad be meybil u ta'bang.

N'en ni rin' e pi'in ke mich Jesus u wun'rad

43 Bo'or e maang'ang nge pin'en ni un ngat ngay ni i ngongliy Got u pa' e pi apostel,
ni gin urngin e girdi' ngay. 44 Urngin e pi'in ke mich Jesus u wun'rad ni ur pired nib
ta'reban'rad, mra bagayad ma tin ni bay rok e farad ni yad gubin. 45 Yad ma pi' e binaw

nge tin ni bay rorad ni chuway' miyad fek e salpiy riy ngar f'othed rorad, ni be yan u
rogon e n'en nra be' ma dabisiy ni nge yag ngak. 46 Gubin e rran ni ur mu'ulunggad
ngalan e Tempel, ma yad be abich u ta'bang u tabinaw rorad i yan, ni yad be kay e ggan
ni bay rorad u fithik' e felfelan' ngu fithik' e sobut'an', 47 ma yad be pining e magaer ngak
Got, ma yad be par ni yad bfel' u wan' urngin e girdi'. Ma gubin e rran ni be puthuy
Somol ko re ulung rorad nem e pi'in kafin ra thapgad ngak Got.

3

Be' nib mo'on nib mugutgut nni golnag

1 Reb e rran me yan Peter nge John nga Tempel ko dalip e kolok ni mathig yal', ni aram
ngal'an e meybil. 2 Ma bay be' nib mo'on nni gargeleg ma bmugutgut, nike par nga but'
ko re garog nem ni kan tunguy e "Garog ni Bfel' Yaan" ngay. Gubin e rran ni yima fek i
yib ko re garog nem nga nib ntay ngi i man salpiy ngak e girdi' ni be yan ngalan e Tempel.
3 Ma fa'ani guy Peter nge John ni karbow ni ngranow ngalan e Tempel, me man ngorow.
4 Miyow sap ngak me ga'ar Peter ngak, "Mu sap ngomow!" 5 Ma aram me sap ngorow,
ni be finey ni aram e bay ra pi'ew ban'en ngak. 6 Me ga'ar Peter ngak, "I gag e dariy e
salpiy rog, machane bay gu pi' ngom e n'en ni bay rog: gu be yog ngom u fithingan Jesus
Kristus nu Nazareth ni ngam sak'iy ngamman!" 7 Ma aram me kol e ba' ni mat'aw i pa'
nge sak'iynag. Ka chingiyal' nem me yib gelngin i ay fare mo'on nge ul ul ko rifrif u ay
nruw raba'; 8 me og ngalang nge sak'iy mi i yanyan; me un ngorow ngranod ngalan e
Tempel ni be yan ma be og ngalang ma be pining e magaer ngak Got. 9 Ma fapi girdi'
ni aram urngin e ra guyed ni be yan ma be pining e magaer ngak Got; 10 ma fa'anra
poyed ni ir fa'anem ni i par nga but' u langan e garog ko Tempel ni "Garog ni Bfel' Yaan"
fithingan ngi i man ban'en, ma yad gubin nra gin gad ngak miyad ngat ngak ngarogon
nike gol.

Machib rok Peter u lan e Tempel

11 Ma nap'an ni be un fare mo'on ngak Peter nge John, ma urngin e girdi' nra ngatgad
miyad mil i yan ngorad ngalan e "Beranda rok Solomon," ni aram fithingan e gin'em
ko Tempel ni kanog. 12 Ma fa'ani guy Peter fapi girdi', me ga'ar ngorad, "Gimed e pi'in
pumo'on nu Israel, mang ni kam gin gad ko ren'ey, ma mang ni kam lik'athgad ngomow?
Gimed be finey ni gelngimow ara fenmow thothup e kug gol nigew e re mo'on ney
ngay ke un ko yan? 13 Fare Got rok Abraham, nge Isak, nge Jakob, ni ir e Got rok e pi
chitamangidad e ke tayfan e tapigpig rok i Jesus. Gimed e mpi'ed nga pa' e pi'in yad be
yog e thin, mi gimed yog u p'eowchen Pilate ni dabumed Jesus, ni mus ko fa ngiyal'nem
ni duwgiliy Pilate ni nge pag Jesus. 14 I ir e be' nib thothup ma bfel', machane mogned
ndabumed, mi gimed wenig ngak Pilate ni nge yan nga lanin'med nge pag be' nike thang
e pogofan. 15 Ere kam thanged e pogofan rok e cha' ni ir e tabolngin e yafos. Machane
Got e ke faseg ko yam' — ni gamad e mich ko re bugithin ney. 16 Gelngin i fithingan e ke
pi' gelngin e re mo'on ney nib mugutgut. N'en ni kam guyed ma kam nanged e keyag u
daken e pagan' nga fithingan; pagan' ngak Jesus e ir e ke golnag e cha'ney ni aray rogon
u p'eowchemed ni gimed gubin.

17 "Pi walageg, gu manang ni n'en ni mu rin'ed e pi'in nma yog e thin romed ngak Jesus
e mu rin'ed ni bochan e da mu nanged e n'en ni gimed be rin'. 18 Kab kakrom me weliy
Got u l'ugun urngin e pi profet ni Messiah rok e dabisiy ni nge gafgow; me muruwliy nge
yib i m'ug nib riyul' ni aray rogon. 19 Ere mu kolgad ngan'med mi gimed pi' keru'med ko
denen mi gimed cheal ngak Got, nge yag ni chuweg e denen romed. Fa'anra mu rin'ed
ni aray rogon, 20 me yib ngal'an e gel gelngimed ni nge yib rok Somol, ma aram me yag
ni pi' Jesus nge yib ngomed, ni ir fare Messiah ni kem'ay i duwgiliy rok Got ni nge yib
fan ngomed. 21 Thangri par u lan e tharmiy nge yan i mada' ko ngiyal' ni nge thiliyeg Got

urngin ban'en riy nge be'echnag, ni bod rogon nike weliy Got kakrom u l'ugun e pi profet rok nib thothup. 22 Ya Moses e ga'ar, 'I Somol ni ir e Got romed e bayi l'oeg ba profet nge yib ngomed, ni bod rogon ni l'oegeg, ni bay yib u fithik'med. Ma thingar mu telmed nga urngin ban'en nra weliy ngomed. 23 En ni dabi motoyil ko n'en nike weliy e re profet nem e yira chuweg u fithik' e tirok' Got e girdi' ngan thang owchen.' 24 Ma pi profet nib mu'un Samuel ngay nge tin nrabad nga tomuren, ni urngin e pi'in nra weliyed e thin rok Got ngak e girdi', e ku ra weliyed murung'agen e tin daba' e rran. 25 Tin ke yog Got u l'ugun e pi profet rok e fan ngomed, ma gimed bmu'un ngalan fare m'ag ni ngongliy Got ngak e pi chitamangimed, ni bod rogon ni yog ngak Abraham ni ga'ar, 'U daken e pi'in bay rabad ni owchem e bay gu fal'eg wa'athan urngin e girdi' nu fayleng riy.' 26 Ma aram me duwgiliy Got ni gimed e som'on ni nge l'oeg e Tapigpig rok nge yib ngomed, nge ayuwegmed ni aram e nge ngongliymed ni gimed gubin ngam pi'ed keru'med ko kireb ni gimed be rin'."

4

Peter nge John u p'eowchen e mu'ulung

1 Ka be welthin Peter nge John ngak fapi girdi' me yib e pi prist ngorow, nge be' nib tolang ni ir e ma yog e thin rok e pi'in matnagen e Tempel, nge pi Sadduse. 2 Kar malalngan'gad ni bochan e fa gali apostel e yow be machibnag ngak e girdi' ni Jesus e kan faseg ko yam', ni aram e mich riy ni yira faseg e yam'. 3 Ma aram miyad fekrow ngar ted yow nga kalbus nge yan i mada' nga reb e rran, ya ke neap'. 4 Machane bo'or e girdi' ni rung'ag e thin nrognew me mich u wun'rad; ma aram me yan urngin e pi girdi' nem nge yan i mada' ko lal i biyu'.

5 Me reb e rran riy me mu'ulung e pi'in yad ma yog e thin rok piyu Israel, nge pi'in pi'ilal, nge pi'in tamchib ko Motochiyel ngalan yu Jerusalem. 6 Ngar puruy'gad Annas ni ir fare Prist ni Th'abi Ga', nge Kaifas, nge John, nge Alexander, nge pi'in girdi'en e tabinaw rok fare Prist ni Th'abi Ga'. 7 Miyad sak'iynag fa gali apostel nga p'eowcherad ngar fithed yow ni lungurad, "U rogon ni mu gol nigew e cha'ney? Be mang e re gelngin ni bay romew, ara fithingan mini' e mmaruwelgow ngay?"

8 Me Peter, nib sug ko fare Kan Nthothup e fulweg ngorad ni ga'ar, "Gimed e pi'in gimed be yog e thin rok piyu Israel nge gimed e pi'in pi'ilal: 9 fa'anra kan fithmow e daba' u murung'agen e ngongol ni bfel' ni kan rin' ngak fare mugutgut nge rogon nni golnag, 10 me ere susun e gimed gubin ni go' ngam nanged, nge urngin e girdi' nu Israel nsusun e ngar nanged, nre mo'on ni ba'aray nib sak'iy u roy u p'eowchemed e kari gol ni gelngin fithingan Jesus Kristus nu Nazareth e ir e ke golnag — ni ir fa'anem ni mu kuruth niged nge mu' me faseg Got ko yam'. 11 I Jesus fa'anem ni fa'ani be weliy e babyor nib thothup murung'agen ni be ga'ar,

'Fare malang ndariyfan u wun'med e pi'in gimed be toy e naun
e yan i aw ni aram e re malang ni ir e ba th'abi ga' fan.'

12 Kemus ni Jesus e rayag rok ni nge thapeg e girdi' ngak Got; ya dakuriy yugu reb e ngachal ngabang u roy u fayleng ni pi' Got ngak e girdi', ni ir e rayag rok ni nge thapegdad ngak Got."

13 Me gin girdi'en e re ulung nem ngak Peter nge John ngarogon ndarir rusgow, ma ku ra gin gad ngorow ya ra pir'eged ni yow l'agruw ndariy e sukul rorow. Miyad nang ni yow l'agruw ni' ni ur unew i yan ngak Jesus. 14 Machane dariy ban'en nrayag ni ngrogned, ya yad be guy fare mo'on ni kan golnag nib sak'iy u rom ni yad Peter nge John. 15 Ma aram miyad yog ngorow ni ngranow ngar chuwgow u lan fare senggil ni tafen e mu'ulung, ma aram me tabab fa pi'inem ko puruy'. 16 Miyad fith rorad ni lungurad, "Mang e ngad rin'ed ko gali cha'nem? Ya urngin e girdi' ni be par u roy u Jerusalem e yad manang nre maang'ang ney ndawor ni guy bi'id e yow e kar ngongliyew, ma dabkiyag ni

ngad mitheged murung'agen. 17 Ma fa'anra ngan ayuweg e re bugithin ney ndab ki wear
ko girdi' i yan, me ere ngad motochiyelgad ngorow ndab kur weliyew murung'agen e
re ngachal nem ni Jesus ngak be' bayay."
18 Miyad piningrow nga senggil bayay ngrogned ngorow ndakuriy e ngiyal' ni ngar
weliyew fa ra machibgow u fithingan Jesus. 19 Machane me fulweg Peter nge John
ngorad ni lungurow, "Gimed e ngam turguyed ko bin ngan e bmat'aw u p'eowchen Got,
ko ngan fol romed ara ngan fol rok Got. 20 Ya dabiyag ni nge dab kug weliyew e n'en ni
kug guyew nge n'en ni kug rung'agew." 21 Me ri motochiyel fare ulung ngorow nike el
merin, nge mu' mi ni pagrow. Ya dar pir'eged tapgin ni ngan gechig nagrow, ya urngin
e girdi' ni yad be pining e magaer ngak Got ni bochan fa'anem nike gol. 22 Ma re mo'on
ni ba'aram nni golnag e ke pag aningeg i ragag e duw yangren, ni rogon nni golnag e reb
e maang'ang.

Pi'in ke mich Jesus u wun'rad nra meybilgad ni nge dab kur rusgad

23 Ma yugu nap'an nni pag Peter nge John, miyow sul ko fare ulung rorow mrognew
ngorad e n'en ke yog e pi'in pilungen e prist nge pi'in pi'ilal ngorow. 24 Ma fa'an
rrung'aged, ma yad gubin nra meybilgad ngak Got ni lungurad, "Masta, ni gur e mu
sunumiy e tharmiy, nge but', nge day, nge urngin ban'en ni bay u fithik' e pin'ey! 25 U
daken fare Kan Nthothup e mu welthin riy u l'ugun e chitamangimad i David, ni ir e
tapigpig rom, ni fa'ani ga'ar:

'Mang nike damumuw e pi'in Gathi yad piyu Israel,
mang ni tay e pi nam e makath nib m'ayfan?
26 Pi pilung nu fayleng e ra fal'eged rogorad,
ma pi'in yad be yog e thin e ra mu'ulunggad ngar puruy'gad
nib togopluw ngak Somol nge fare Messiah rok.'

27 Ya riyul' ni Herod nge Pontius Pilate e rabow nga ta'bang u lan e re binaw ney ngar
puruy'gad e pi'in Gathi yad piyu Israel nge girdi' nu Israel nib togopluw ngak Jesus, ni
ir fare tapigpig rom nib thothup, ni ir fa'anem ni mu tay ni Messiah. 28 Ra mu'ulunggad
ni ngar rin'ed urngin e tin kem'ay i duwgiliy rom ni ngan rin', ni gelngim e mu duwgiliy
ngay. 29 Somol, mu changar ko tin karogned ni yad ra rin' ngomad, ma ga ayuwegmad
e pi tapigpig rom nggu weliyed e thin rom ndab kug rusgad. 30 Mu k'iyag pa'am ngam
golnag e girdi' ma gguy rogon nge yag nni ngongliy e pin'en ni yira ngat ngay nge pi
maang'ang u daken fithingan Jesus ni ir e tapigpig rom nib thothup."
31 Ma fa'anra mu'gad ko meybil, me rur fa gin'en ni kar mu'ulunggad ngay. Ma yad
gubin ni yib i suguyrad fare Kan Nthothup miyad tabab i weliy e thin rok Got ngak e
girdi' ndaki yib e marus ngorad.

Urngin ban'en ni ta'reb

32 Me yan i par ni pi'in ke mich Jesus u wun'rad e ke ta'reban'rad. Ma dariy bagayad
ni be yog ni tin bay rok ban'en e go ir e fen, machane urngin ban'en ni bay rorad e
ur ayuweged yad ngay ni yad gubin. 33 Me ri yib gelngin e pi apostel ngar weliyed
murung'agen e fos ko yam' ni tay Somol Jesus, me ri ayuwegrad Got ni yad gubin. 34 Me
yan i par e re ulung rorad nem ndakuriy be' riy ni be gafgow u ban'en. Pi'in bay e binaw
ntaferad ara naun e bayi n'en miyad pi' ni chuway', mra feked e salpiy riy i yib 35 ngar
pi'ed ngak fapi apostel; ma aram min f'oth e re salpiy nem ko girdi' nra be' ma be yan u
rogon e tin ndabisiy ni nge yag ngak.
36 Mi Josef, ni ir reb e *Levite* nni gargelnag u Cyprus, mma pining e pi apostel Barnabas
ngak (ni fan e re ngachal ney e "Be' nma Pi e Athamgil nga Lanin'uy"), 37 e pi' ni chuway'
bangi binaw rok, me fek e salpiy riy i yib nge pi' ngak e pi apostel.

5

Ananias nge Safira

1 Ma bay be' nib mo'on ni Ananias fithingan, ni Safira fithingan e bpin rok. Re mo'on
nem e pi' bangi binaw rorow ni chuway', 2 machane me tay bang fare salpiy ni ir e
nge fanay, ni manang e bpin rok, me fek e tin ke magey nge pi' ngak e pi apostel. 3 Me
ga'ar Peter ngak, "Ananias, mang ni kam pagem ngak Satan kemang ir e ke gagiyegnag
lanin'um ke muruwliyem kam lifith l'ugunam ngak fare Kan ni Thothup ni bochan e
kam cha'riy bang fare salpiy ni yag ngom ni puluwon fare gi binaw? 4 Dawor mpi' e
binaw rom ni chuway' me gur e mmil fan ngom, ma fa'ani mpi' ni chuway' nge yib e
salpiy riy ma ka gur e fanam. Ere mangfan ni mturguy u lanin'um ni ngam ngongliy e
binir e ngongol? Gathi girdi' e kam lifith l'ugunam ngak, ya kam lifith l'ugunam ngak
Got!" 5 Nap'an ni yigi rung'ag Ananias e re bugithin nem me thig nga but' nike yim'; ma
urngin e pi'in nrung'ag murung'agen e ren'em e yib e marus ngorad. 6 Me yib e pi'in
pagel ngar bachiyed e mad ngak, miyad fek ngranod ra k'eyged.

7 Gonap'an e dalip e awa nga tomuren me yib e bpin rok, machane de nang e n'en ni
kan rin'. 8 Me ga'ar Peter ngak, "Mog, ireray urngin e salpiy ni yag ngomew figirngim ni
puluwon fa gi binaw romew?"

Me fulweg ni ga'ar, "Er rogon, kemus urngin i er."

9 Me ga'ar Peter ngak, "Mangfan ni mdugliyew figirngim ni ngam sikeng nigew fare
Kan Nthothup rok Somol? Fapi pumo'on ni kar k'eyged figirngim e kar tawgad nga
langan e mab e chiney, ma ku bay ra feked gur nga waen!" 10 Ka chingiyal' nem me
thig nga but' u to'oben ay Peter me yim'. Me yib fapi pagel miyad guy nike yim', miyad
fek nga waen ngar k'eyged nga to'oben e pumo'on rok. 11 Ma urngin girdi'en e galesiya
nge urngin e pi'in nrung'aged murung'agen e re bugithin ney ni yib e marus ngorad nib
gel.

Pi maang'ang nge pin'en nni ngat ngay

12 Bo'or e maang'ang nge bogi n'en ni un ngat ngay ni i ngongliy e pi apostel u fithik'
e girdi'. Me mu'ulung urngin e pi'in ke mich Jesus u wun'rad ngabang u Tempel ni kan
tunguy fithingan ni Beranda rok Solomon. 13 Ma dariy be' ni gathi ir girdi'en e re ulung
nem ni math' daguwen rok ni nge un ngorad, ni yugu aram rogon ni yad bfel' u l'ugun e
girdi'. 14 Machane i yo'or e girdi' ni i mun ko re ulung nem — ni yu ulung i pumo'on nge
ppin ni pi'in ke mich Somol u wun'rad. 15 Bochan e pin'en ni i ngongliy e pi apostel ma
aram min gachowriy e pi'in nib m'ar ngalan e yu pa' i kanawo' ngan tayrad nga daken e
bet nge chob ni fan e nge yan Peter u rom ma gomanga n'en mi yigi aw fon ngak boch i
yad. 16 Me yib e girdi' ni yu ulung ko pi binaw nib liyeg yu Jerusalem, ni kar feked e liliy
rorad nge pi'in ke ying e mo'onyan' ngorad; ma yad gubin nni gol nagrad.

Gafgow ntay ngak e pi apostel

17 Ma aram me ri awan' fare Prist ni Th'abi Ga' nge urngin e pi'in yad nga baraba' ni
girdi'en e ulung ko Sadduse u rom ngak e pi apostel; ma aram miyad turguy ni ngar
rin'ed ban'en ngorad. 18 Miyad kol e pi apostel ngron'ed yad ngalan e kalbus nib milfan
ngak e am. 19 Machane re neap' i n'em e yib ba engel rok Somol i bing e pi garog ko
kalbus, me pow'iy fapi apostel nga wuru' e kalbus, me ga'ar ngorad, 20 "Mmarod mu
sak'iygad ngalan e Tempel ngam weliyed ngak e girdi' urngin ban'en ni murung'agen e
biney e pangin nib be'ech." 21 Me fol e pi apostel riy, ma nap'an ni be puf e woch miyad
yan ngalan e Tempel ngar tababgad ko machib.

Ma fare Prist ni Th'abi Ga' nge pi'in yad nga baraba' e ra ulunguyed urngin e pi'in
pi'ilal rok piyu Israel ni ngar mu'ulunggad ngar puruy'gad; miyad pi' e thin nge yan
nga kalbus ni ngan fek fapi apostel i yib nga p'eowcherad. 22 Machane fa'ani taw fa
pi'in ni knol'oegrad, ma de moy fapi apostel u kalbus; ma aram miyad sul ngar weliyed

ngalan e mu'ulung ni lungurad, 23 "Fa'an gu tawgad nga kalbus ma gamad pir'eg ni kan
loknag nib nemow ma urngin e matanag ni yad be matnagiy fapi garog; machane fa'an
gu binged fapi garog ma da gu pir'eged be' u lan fare kalbus!" 24 Ma fa'ani rung'ag e en
ni ir e mmil fan e pi'in nmatnagen e Tempel ngak nge pi tolang ko prist, mu ur fithed
yad ko n'en nike rin' fapi apostel. 25 Ma aram me yib be' nib mo'on ngalan fare senggil
me ga'ar ngorad, "Mu telmed! Fapi pumo'on ni mon'ed yad nga kalbus e yad ba sak'iy
u lan e Tempel ni yad be machibnag e girdi'!" 26 Ma aram me yan fa'anem ni ir e bay
matnagen e Tempel u tan pa' ni yad e tirok' e girdi' ngranod ra fulweged fapi apostel.
Machane dar gel niged yad ngorad, ni bochan e yad be rus nrichey me malang nagrad
e girdi'.

27 Miyad fek fapi apostel i yib ngalan fare senggil marbad ra sak'iy niged yad nga
p'eowchen fare ulung, me fithrad fare Prist ni Th'abi Ga' ni ga'ar, 28 "Kug ted chiylen
ngomed ndab kum machib niged fithingan nge murung'agen e re mo'on nem; machane
amuguyed aray e n'en ni kam rin'ed! Kam wereged e tin ni gimed be machibnag u
gubin yang u Jerusalem, ma gimed ba'adag ni ngan leamnag ni gamad e gu warod u
murung'agen ngan li' ngem'!" 29 Me fulweg Peter nge fa tin kabay e apostel ni lungurad,
"Thingar gu folgad rok Got ko bin ni nggu folgad rok e girdi'. 30 Fare Got rok e pi
chitamangidad e faseg Jesus ko yam' u tomuren ni kam thanged e fan rok, ni fa'ani
mrichibiyed nga ba kuruth. 31 Mi Got e ke tolangnag ke tay nga ba' ni mat'aw rok ni
ir e nge yog e thin me ir e ngi i thapeg e girdi' ngak Got, ma nge pi' e tayim ngak e girdi'
nu Israel nu lan e re tayim nem e ngar pi'ed keru'rad ko kireb ni yad be rin' me n'ag Got
fan e denen rorad. 32 Gamad e mich ko pin'ey — gamad nge fare Kan Nthothup, ni ir e
tow'ath rok Got ngak e pi'in yad be fol rok Got."

33 Ma fa'ani rung'ag girdi'en fare ulung e re bugithin ney me ri gel e damumuw
ngorad, miyad duwgiliy ni ngan thang e pogofan rok fapi apostel. 34 Machane bay
bagayad, ni ir reb e Farise ni Gamaliel fithingan, ni reb e tamchib ko Motochiyel nri
urngin e girdi' mma tayfan, ni sak'iy ngalang u lan fare ulung. Me yog ni ngan fek fapi
apostel nga waen, 35 ma aram me ga'ar ngak fare ulung, "Piyu Israel, mu ayuwgad u
rogon e n'en ni ngam rin'ed ngak e pi pumo'on nem. 36 Dawori n'uw nap'an ni yog
Theudas ni ir be' ni ba ga'; ma gonap'an e aningeg mir'ay e girdi' ni un ngak. Machane
min li' ngem' me wear urngin fapi girdi' ni i un ngak, me math e tin ni i muruwliy.
37 Tomuren e biney me yib Judas ni be' u Galile ko fa ngiyal'nem nnap'an e matha'eg
girdi'; ma ku errogon ir ni bo'or e girdi' ni cheag ngak, machane mu kun li' ngem' me
wear urngin e girdi' ni i un ngak. 38 Ere biney e chiney e nggog ngomed ni dab mu rin'ed
ban'en nib togopluw ngak e pi cha'ney. Mpaged yad, ya fa'anra tin ni yad be leamnag
nge tin yad be muruwliy e sum rok e girdi', ma bayi m'ay; 39 machane fa'anra Got e yib
rok, ma dabiyag romed ni ngam gelgad ngorad. Ya gimed ra pir'eg ni gimed be cham
ngak Got!"

Me fol fare ulung ko tin ke yog Gamaliel. 40 Miyad pining fapi apostel ngarbad
ngalan fare senggil, min toyrad nge mu' mi ni motochiyel ngorad ndab ku ra weliyed
murung'agen nge fithingan Jesus bayay; ma aram miyad pagrad ngranod. 41 Me yan
fapi apostel ngar chuwgad ko fare ulung, ni kar felfelan'gad ni bochan e ke tafinaynag
Got ni bay rogorad ni ngar gafgowgad ni fan nga fithingan Jesus. 42 Ma aram e urngin e
rran nra ul'ulgad ngay ngu'ur filed ngak e girdi' ma yad be machibnag ngak e girdi' fare
Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus, ni ir fare Messiah, ni ur machib niged u lan fare
Tempel ngu lan e tabinaw rok e girdi' i yan.

6

Fa medlip i girdi' ni ayuw

1 Munmun ma aram e be yo'or pi gachalpen Jesus i yan, me yib i malu'ag thin piyu
Israel ni pi'in yad ma non ni thin ni Greek nge pi'in nni gargelegrad u Israel. Tin ni
ba'aram e girdi' nu Israel ni yad ma non ni Greek e rogned ni tirorad e ppin ni pi'in ke
yim' figirngirad e gubin e rran ni yira f'oth ban'en ma yibe pagrad. 2 Me ulunguy fa
ragag nge l'agruw i apostel urngin pi gachalpen Jesus nga ta'bang me lungurad ngorad,
"De mat'aw ni nggu paged i machibnag e thin rok Got ngak e girdi', mu gu tedan'mad ko
tin ni nge yag ngak be' nge be'. 3 Ere gimed e pi walagmad u daken Jesus e ngam mel'eged
medlip ni' u fithik'med ni gimed manang ni yad ba sug ko fare Kan Nthothup ma yad ba
gonop, ma gadad tayrad ni yad e nge milfan e gaf ney e maruwel ngorad. 4 Ma gamad
par nggu yunuyed e meybil nge maruwel ko machib."
5 Ma urngin gathon fare ulung ni fel' u wun'rad e tin ke yog fapi apostel; ma aram
miyad mel'eg Stefen, ni be' nib mo'on nrib mich Jesus u wan' ma ba sug ko fare Kan
Nthothup, ma ku errogon Filip, nge Prokorus, nge Nikanor, nge Timon, nge Parmenas,
nge Nikolaus ni be' u Antiok, ni gathi ir be' u Israel, machane me pig nge un ko ba' rok
yu Israel e taliw. 6 Me fekrad fare ulung i yan nga p'eowchen e pi apostel, me tay e pi
apostel pa'rad nga dakenrad ngar yibiliyed yad.
7 Ma aram mi i wear e thin rok Got i yan. Ma be yo'or pi gachalpen Jesus i yan, ma
bo'or e prist ni pig lanin'rad nge mich Jesus u wun'rad.

Stefen nni kol ngan fek

8 I Stefen ni be' nib mo'on ni ba ga' e ayuw nike tay Got ngak ma ke pi' Got gelngin
e i ngongliy bogi maang'ang ni ba ga' nge bogi n'en ni un ngat ngay u fithik' e girdi' i
yan. 9 Me togopluw boch e pumo'on ngak ni yad girdi'en fare tafen e mu'ulung rok e pi
Pumo'on ni Kar Chuwgad ko Sib* (ni aram fithingrad), ni piyu Israel nrabad u Cyrene
ngu Alexandria e yad bay riy. Yad nge ku boch piyu Israel nrabad u Cilicia ngu Asia
e ra tababgad Stefen ko malu'ag thin. 10 Machane me pi' fare Kan Nthothup e gonop
ngak Stefen, ya fa'ani welthin Stefen, ma dakiyag ni ngar togopluwgad ngak. 11 Ma
aram miyad pi' puluwon boch e pumo'on ni nge lungurad, "Kug rung'aged Stefen nike
welthin nib togopluw ngak Moses nge ngak Got!" 12 Ireray kanawo'en miyad k'aring
e damumuw ngak e girdi', nge pi'in pi'ilal, nge pi tamchib ko Motochiyel. Miyad yib
ngak Stefen ngar koled, miyad fek i yan nga p'eowchen fare ulung. 13 Miyad fek boch e
pumo'on i yib ni ngar tunguyed e thin nga daken Stefen. Me ga'ar fa picha', "Re mo'on
ney e gubin ngiyal' ni be welthin nib togopluw ko Tempel rodad nib thothup nge fare
Motochiyel rok Moses. 14 Ya kug rung'aged nike yog ni fa'anem i Jesus nu Nazareth e
bayi buthug fare Tempel me thiliyeg urngin fapi yalen nike af rok Moses ngodad!" 15 Ma
urngin e pi'in kar pired nga but' u lan fare ulung nra lik'athgad ngak Stefen, miyad guy
owchen nike bod rogon owchen ba engel.

7

Thin ni weliy Stefen

1 Me fith fare Prist ni Th'abi Ga' Stefen ni ga'ar, "Ri aray rogon e pi thin ney fa danga'?"
2 Me fulweg Stefen ni ga'ar, "Pi walageg nge pi chitamag! Mmotoyilgad ngog! I Got
ni ir e ba th'abi fla'ab e yib i m'ug ngak e chitamangidad i Abraham ko ngiyal' ni be
par u lan yu Mesopotamia u m'on ndawori yan i par ngalan yu Haran, 3 me ga'ar ngak,
'Mpag e girdi' rom nge nam rom ngam man nga reb e nam ni gag e bay fin gu dag ngom.'
4 Ma aram me chuw ko nam nu Kaldea nge yan i par ngalan yu Haran. Ma fa'ani yim'
e chitamngin Abraham, me pow'iy Got Abraham nge yib ko re nam ney, ni ir e gimed
be par riy e chiney. 5 Ma de pi' Got bang riy ngak Abraham ni ngari mil suwon ngak,

* **6:9** PUMO'ON NI KAR CHUWGAD KO SIB: Picha'ney e bogi Jew ni ur sibgad, machane ka ni chuw'iyrad ara ka ni sulwel mat'wunrad ngorad.

ni mus nga ta'reb e *square foot* e but'; machane yog Got ni bayi pi' ngak nge tafnay nge
pi'in owchen ni bay rabad nga tomuren. Ngiyal' i n'en ni ba'aram ni yog Got e re bugithin
ney ngak Abraham e dariy e bitir rok Abraham. 6 Ba'aray e n'en ni yog Got ngak ni ga'ar:
'Pi'in bay rabad ni owchem e bay ra pired u ba nam ni gathi nam rorad, ma bay ra pired
u rom ni yad e sib ma bay un gafgow nagrad ni aningeg mir'ay e duw. 7 Machane bay gu
gechignag girdi'en e re nam ni ba'aram ni bay ur pigpiggad ngorad, ma tomuren e bay
ra chuwgad ko re nam nem ma aram e bay ur pigpiggad ma yad be meybil ngog u roy.'
8 Ma aram me weliy Got ngak Abraham rogon e maad'ad ni ngan tay ngak nge urngin
e pi'in owchen, ni nge mang ba pow ko fare m'ag rok Got. Nap'an nni gargeleg Isak ma
ta'reb e wik nga tomuren me maad'ad Abraham ngak; me maad'ad Isak ngak Jakob ni
fak, me maad'ad Jakob ngak fare ragag nge l'agruw i pifak ni pi chitamngin piyu Israel.

9 "Pi chitamngin fapi ganong rok piyu Israel e awan'rad ngak Josef, ngar pi'ed ni
chuway' ngalan yu Egypt ni nge mang sib. Machane bay Got rok ni be un ngak, 10 me
ayuweg nde buch ban'en rok u urngin e gafgow ni pir'eg. Fa'ani yan Josef nga p'eowchen
Farao, ni pilung nu Egypt, me fal'eg Got daken Josef ngak me pi' Got e gonop ngak
Josef. Me tay Farao Josef ni nge mang am ko nam rok nge urngin girdi'en e tabinaw
rok. 11 Ma aram me yib ba uyongol nga daken yu Egypt ni polo' nge yu Kanaan, nib
gel e gafgow ni tay ngak e girdi'. Ma daki pir'eg pi chitamangidad ban'en ni ngar ked.
12 Ere fa'ani rung'ag Jakob ni bay e ggan u Egypt, me l'oeg pi chitamangidad ngranod
ngaram, ni aram e som'on nranod ngaram. 13 Ma yay ni migid nra sulod ngalan yu Egypt
e fini yog Josef ir ngak pi walagen, ma aram mfini nang Farao murung'agen e tabinaw
rok Josef. 14 Ma aram me pi' Josef e thin nge yan ngak Jakob ni chitamngin, ni be yog
ngak nge urngin e girdi' nu tabinaw rorow ni ngarbad nga Egypt, ni yad medlip i ragag
nge lal u gubin. 15 Ma aram me yan Jakob nga Egypt, ni aram e gin ni yim' riy nge pi
chitamangidad. 16 Min chuweg e yil rorad u rom ngan fek i yib nga Shekem, ni aram e
gin ntayrad riy ngalan ba malangen e yam' ni chuw'iy Abraham rok e girdi' nu Hamor
ni pi' e salpiy ngay.

17 "Ma fa'ani chugur ko fare ngiyal' i n'em ni nge rin' Got fare bugithin ni yog ngak
Abraham ni bay rin' ngak, ma aram e ke yo'or e girdi' rodad ni bay u Egypt. 18 Me yib
yugu reb e pilung, ni be' nde nang Josef, nge mang ir e yib i yog e thin u Egypt. 19 Mi i
bannag e girdi' rodad ma rib kireb e n'en ni i rin' ngak e pi chitamangidad, mi i gelnag
e thin ngorad ni ngar ted pifakrad ni kabran nga waen, ni fan e ngarm'ad. 20 Ireram e
re ngiyal' i n'en nni gargelnag Moses riy, ma bochi madaway nib folunt. Min chuguluy
u tafen ndalip e pul, 21 ma fa'an nchuweg u tabinaw rok me pof bochi pin ni fak Farao
nge fakay me chuguluy nge mang fak. 22 Ma aram min fil ngak urngin e llowan' rok yu
Egypt, me yan i par ni ir be' nib sorok ko welthin nge ngongol ni be rin'.

23 "Ma fa'ani yan i gaman aningeg i ragag e duw yangren Moses, me turguy u wan' ni
nge yan i guy piyu Israel ni aram girdi'en. 24 Me guy bagayad nib kireb e ngongol nike
rin' be' u Egypt ngak; ma aram me yan i ayuweg nge li' fa'anem nu Egypt ngem', ni aram
e ke fulweg taban e kireb rok ngak. (25 I finey ni girdi' rok, ni aram piyu Israel, e yad
ra nang fan ni Got e nge maruwel ngak nge mang ir e chuweg piyu Israel u tan pa' yu
Egypt; machane de nang piyu Israel fan.) 26 Me reb e rran riy me guy l'agruw ni' u Israel
ni yow be cham, me yan i guy rogon ni nge fal'eg thilrow. Me ga'ar ngorow, 'Mu telmew,
gimew walag; mang ni gimew be gafgow nagmew?' 27 Machane fa'anem rorow ni ir e be
gafgownag bagayow e tay e mathur ngak Moses. Me ga'ar ngak Moses, 'I mini' e ke tem
ni ngu'um gagiyeg nagmad ma ga par ni gur e tapufthin romad? 28 Ga be finey ni ngam
li'eg nggum', ni bod rogon ni mu thang e fan rok fa'anem nu Egypt fowap?' 29 Fa'ani
rung'ag Moses e re bugithin nem, me mil u Egypt nge yan i par ngalan e nam nu Midian.
Me gargeleg leengin l'agruw i pagel ni fak.

30 “Ma nap’an nike yan aningeg i ragag e duw, me m’ug ba engel ngak Moses u fithik’
ba daramram u boch ke gek’iy ni be yik’ ni bay u daken bangi ted nib chugur ko burey
ni Sinai. 31 Me ngat Moses ko ren’em ni guy, me chugur i yan nga to’oben fachi ke gek’iy
ni fan e ngari guy nge tamilangan’ riy. Ma aram me rung’ag laman Somol ni be ga’ar,
32 I gag fare Got rok pi chitamam, ni fare Got rok Abraham, nge Isak, nge Jakob. Me t’on
Moses ko marus ndakiyag ni nge changar. 33 Me ga’ar Somol ngak, ‘Mu chuweg e sus u
em, ya gin’en ni be’er ni ga be sak’iy riy e bangi but’ nib thothup. 34 Kug guy e kireb nge
gafgow ni yibe tay ngak e girdi’ rog u Egypt. Ya kug rung’ag lamrad ni yad be gel’gel’, ere
ku gub nga but’ ni nggu chuwegrad u tan pa’ yu Egypt. Ere nggu l’oegem ngam man nga
Egypt.’
35 “Ireray fa’anem i Moses ni dabuy piyu Israel ya fa’ani lungurad ngak, ‘I mini’ e ke
tiyem ni ngu’um gagiyeg nagmad ma ga par ni gur e tapuf oloboch romad?’ I ir fa’anem
ni yib Got i l’oeg nge yan ni nge gagiyeg me chuweg piyu Israel u tan pa’ yu Egypt, ni fare
engel ni m’ug ngak u fithik’ e daramram ko fachi ke gek’iy ni be yik’ e ir e nge ayuweg;
36 nge fek e girdi’ nu Israel nga wuru’ yu Egypt, mi i ngongliy e maang’ang nge bogi n’en
ni un ngat ngay u lan yu Egypt ngu lan fa gi day ni *Red Sea*, ngu daken e ted ni aningeg i
ragag e duw. 37 I ir fare Moses ni yog ngak piyu Israel ni ga’ar, I Got e bayi pi’ ba profet
nge yib ngomed, ni be’ ni bayi sum romed ni bod rogog ni pi’eg nggub ngomed. 38 I ir
fa’anem ni mu’ulung piyu Israel nga daken bangi ted ma bay rorad; immoy u rom ni
yad e pi chitamangidad nge fare engel ni fa’ani welthin ngak u daken e burey ni Sinai;
ni weliy e thin rok Got ngak ni nge mang ir e fek e re thin rok Got nem nge pi’ ngodad,
ni aram fare thin ni bay e yafos riy.
39 “Machane pi chitamangidad e ra dabuyed ni ngar folgad rok; miyad pag ndakur
motoyilgad ngak miyad finey ni manga yigur sulod nga Egypt. 40 Ma aram me lungurad
ngak Aron, ‘Mu ngongliy boch e got ngomad ni nge mang yad e ra pow’iyed gamad. Ya da
gu nanged e n’en ke rin’ fa’anem i Moses ni ir e fekdad nga wuru’ yu Egypt.’ 41 Ma aram
miyad ngongliy ba liyos ni bod ya’an ba pifak e garbaw, miyad li’ e gamanman ngar
pi’ed ni maligach ngay, miyad tay ba mur ni fan ko fare liyos ni yad e kar ngongliyed.
42 Ma aram me pi’ Got keru’ ngorad, nge pagrad ngu’ur meybilgad ko t’uf u lanelang, ni
bod rogon ni bay ni kan yoloy u lan fare babyor rok e pi profet ni fa’ani be ga’ar:
‘Piyu Israel! Gathi gag
e um li’ed e gamanman ngu’um pi’ed ngog ni maligach
ni aningeg i ragag e duw u daken fa gi ted.
43 Ya tent rok fare got ni Molok e um feked i yan,
nge fare liyos ni ya’an fare t’uf rok fare got romed i Refan;
yad bogi liyos ni kam ngongliyed ni ngu’um meybilgad ngay.
Ere bay gu pi’med ngam marod nga ba’nem yu Babylon.’
44 “Ma pi chitamangidad e immoy fare *Tent* u p’eowchen Got ngorad u rom u daken e gi
ted ni *desert* nem, ni kan ngongliy ni bod rogon ni yog Got ngak Moses ni nge ngongliy, ni
bod rogon ya’an ni yib i dag Got ngak Moses. 45 Pi chitamangidad ni pi’ pi chitamangirad
e re *tent* nem ngorad, e tomur miyad fek nge un ngorad ko fa ngiyal’nem ni fa’anra uned
ngak Joshua ngar feked fa gi nam ni i par girdi’en bo’or e nam u daken me tulufrad
Got riy. Me par u rom nge mada’ nga nap’an David. 46 Me fel’ David u wan’ Got, me
wenig David ngak Got ni nge pag nge ngongliy ba naun ni nge tafnay e Got rok Jakob.
47 Machane Solomon e ir e toy e re naun rok Got nem.
48 “Machane i Got ni ir e ba Th’abi Tolang e der ma par u lan e naun ni girdi’ e toy; ni
bod rogon ni yog e profet ni ga’ar:
49 I Somol e be ga’ar, ‘Tharmiy e ir e tagil’ig,
ma fayleng e tagil’ e magif ko rifrif u eg.
Ere bmit i mang naun e ngam toyed ni nggu tafnay?

Bu uw e gin'en ni ngug gif ngay?
50 Gathi gag faram e gu ngongliy urngin e pin'ey?'
51 "Ri gimed ba gelan'! Lanin'med e bod laniyan' e pi'in ndawor ra nanged Got, ma kam ninged telmed ni nge dab mu rung'aged e thin rok Got nike pi' ni nganib nog ngomed. Ri gimed bod rogon pi chitamangimed: ku errogon gimed ni kafram i yib ni gubin ngiyal' ma gimed be togopluw ngak fare Kan Nthothup! 52 Gur immoy ta'reb e profet ni pag pi chitamangimed ndar gafgow niged? Ra thanged e pogofan rok e pi'in nra feked e thin rok Got i yib ngorad ni Got e l'oegrad, ni kab kakrom me weliy Got ngorad murung'agen e wub ni bayi tay e Tapigpig rok ni be' nib mat'aw. Me ere chiney e kam thanged e pogofan rok ni bochan e gimed e kam pi'ed kan li'. 53 Gimed e pi'in nni pi' e motochiyel rok Got ngomed, ni engel rok Got e yib i pi' — machane dawor mfolgad riy!"

Stefen nni malangnag ngem'

54 Nap'an ni be motoyil girdi'en fare ulung ngak Stefen me ri gel e damumuw rorad ngak ngu'ur wochariyed nguwelrad ngak u fithik' e damumuw. 55 Machane i Stefen, nib sug ko fare Kan Nthothup, e sap ngalang me guy e fla'ab rok Got, nge Jesus nib sak'iy u ba' ni mat'aw rok Got. 56 Me ga'ar, "Mu sapgad! Kug guy e tharmiy nike mab ma kug guy fa'anem ni Fak e Girdi' nib sak'iy u ba' ni mat'aw rok Got!"
57 Miyad tolul ni ba ga' lamrad miyad ning pa'rad nga telrad, ma yad gubin nra milgad i yan ngak ni ta'ab yay. 58 Miyad girengiy i yan nga wuru' e binaw miyad malangnag u rom. Ma fa pi'in nra welthingad nib togopluw ngak Stefen u lan tafen e mu'ulung e ra pi'ed e thal ni wuru' e mad rorad ngak be' nib mo'on ni kab pagel ni Saul fithingan ni ngi i guy. 59 Ma aram miyad par ngu'ur malang niged Stefen ko ngiyal' ni ba'aram ni pining Stefen Somol ni ga'ar, "Somol Jesus, mu fekeg!" 60 Me ragbug nga but' me non nri ba ga' laman ni ga'ar, "Somol, dab mu tay ngan'um e re denen ney ni nge togopluw ngorad!" I yog e re bugithin ney nge mu' me aw e fan rok.

8

1 Me fel' u wan' Saul ni kan li' Stefen kem'.

Saul ni i gafgownag girdi'en fare galesiya

Ka chirofen nem min tabab i gafgownag girdi'en fare galesiya u lan yu Jerusalem nrib gel e kireb ni un tay ngorad. Ma urngin e pi'in ke mich Jesus u wun'rad e ra weargad u lan yu Judea i yan ngu Samaria, ma kemus ni fapi apostel e dar uned ko mil. 2 Ma boch e girdi' ni yad ba yul'yul' ngak Got e ra k'eyged Stefen ni yad be dololoy'nag.
3 Machane me guy Saul rogon ni nge thang mit fare galesiya, ni be yan u reb e naun nga reb ni be girengiy e pi'in ke mich Jesus u wun'rad nga waen, ni pumo'on nge ppin, ngi i yin'rad nga kalbus.

Fare Thin Ni Bfel' nni machibnag u lan yu Samaria

4 Ma fa picha' nike mich Jesus u wun'rad nni weregrad e ranod nga gubin yang ni yad be machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel' ni yib rok Got. 5 Me yan Filip ngalan e binaw nu Samaria nge machibnag murung'agen fare Messiah ngak e girdi' u rom. 6 Ma fa yu ulung i girdi' ni aram urngirad e ra uthmed telrad ko n'en ni i weliy Filip ngorad. Yad gubin ni ur motoyilgad ngak ma yad be guy e maang'ang ni be ngongliy. 7 Pi kan nib kireb ni kar yinggad ngak bo'or e girdi' e ra tolulgad ngar chuwgad u fithik' fa pi'inem; ma bo'or e girdi' ni dariy gelngin yu yang u dowrad nge pi'in nib mugutgut ni ki gol nagrad. 8 Me yib e felfelan' ni ba ga' ngak e girdi' ko binaw nu Samaria.
9 Ma bay be' nib mo'on ni Simon fithingan nma par u lan e re binaw nem, ni bay ba ngiyal' ni ngat piyu Samaria ngak ni bochan e pig ni i tay. Ma be yog ni ir e ba sorok, 10 ma gubin e girdi' u lan fare binaw, nib thilthil tolngirad e ra uthmed telrad ko tin i

yog. Me lungurad, “I ir fare n’en ni gelngin Got nike lunguy ‘Fare Gelngin nib Th’abi Gel.’ ” 11 Ke n’uw nap’an ni kar ngatgad ngak ko pig ni i tay, ni aram fan ni kar pired ni kar uthmed telrad ko tin be yog. 12 Machane fa’ani mich u wun’rad e Thin Ni Bfel’ ni yog Filip ngorad ni murung’agen e gagiyeg rok Got nge ngachalen Jesus Kristus, ma aram min tawfe nagrad, ni ppin nge pumo’on. 13 Mi Simon e ku errogon ni mich Jesus u wan’; ma fa’an nni mu’ i tawfenag me m’ag ir ngak Filip, ma fa’ani guy e pin’en nike ngongliy gelngin Got nge pi maang’ang ni be ngongliy Got u pa’ Filip, me ngat ngay.

14 Fapi apostel ni yad bay u Jerusalem e rrung’aged nike thap e thin rok Got ngak e girdi’ nu Samaria; ma aram miyad l’oeg Peter nge John ngranow ngorad. 15 Fa’anra tawgow ngorad, miyad yibilay fa pi’inem nike mich Jesus u wun’rad ni nge pi’ Got fare Kan Nthothup ngorad. 16 Ya aram e dawori yib fare Kan Nthothup nga daken bagayad; ya kemus ni kan tawfe nagrad nga fithingan fare Somol ni Jesus. 17 Ma aram me tay Peter nge John pa’row nga dakenrad, me yib fare Kan Nthothup ngorad.

18 Me guy Simon nnap’an ni tay fa gal apostel pa’row nga dakenrad me pi’ Got fare Kan Nthothup ngorad. Ma aram me yog Simon ni nge pi’ e salpiy ngak Peter nge John, 19 ni ga’ar, “Kum pi’ew e binir e gelngin ngog, ni fan e nggu tay pa’ag nga daken be’ me yag fare Kan Nthothup ngak.”

20 Machane me fulweg Peter ngak ni ga’ar, “Gur nge salpiy rom e ngam marow nga fithik’ e nifiy, ni fan e ga be leamnag nrayag ni ngam chuw’iy e tow’ath rok Got ko salpiy! 21 Dariy mat’wum nge f’oth rom ko maruwel romow ni bochan e leam rom e de mat’aw u mit Got. 22 Ere mpi’ keruum ko bin be’er e pa’ nib kireb ni kam leamnag, ngam wenig ngak Somol nge n’ag fan rom e binir e pa’ ni kam leamnag. 23 Ya kug guy ni gab sug ko awan’ ma ke kalbus nigem e denen.”

24 Me ga’ar Simon ngak Peter nge John, “Wenig ngomew, mu wenig nigew gag ngak Somol, nge dabi yib ngog reb e pin’en ni be’er ni kamognew.”

25 Ma fa’anra mu’gow i pi’ e mich rorow u murung’agen e thin rok Got miyow machibnag e thin rok Somol, me sul Peter nge John nga Jerusalem. Ma nap’an ni yow be sul miyow machibnag ngak e girdi’ fare Thin Ni Bfel’ u lan bo’or e binaw i yan ni bay u lan yu Samaria.

Filip nge be’ u Ethiopia nib tolang

26 Me non ba engel rok Somol ngak Filip ni ga’ar, “Mu fal’eg rogom ngam sor ko yimuch* ko fare pa’ i kanawo’ ni yan u Jerusalem nga Gaza.” (Re pa’ i kanawo’ nem e dakunir yan riy.)† 27-28 Ma aram me fal’eg Filip rogon nge mu’ me yan. Ma bay be’ u Ethiopia ni be’ nib eunuch ni be sul i yan ko binaw rok. Re mo’on nem e be’ nib tolang nri ba ga’ fan, ya ir e mmil fan e salpiy rok ba *queen* nu Ethiopia ngak. I yib nga Jerusalem ni nge meybil ngak Got, me sul u ba karrow rok ni be girengiy e os. Nap’an ni bay u daken e re karrow nem ni be sul ma be be’eg e thin ni bay ko fare bak babyor ni yoloy Isaiah ni profet. 29 Me ga’ar fare Kan Nthothup ngak Filip, “Mman nga to’oben e re karrow nem.” 30 Me mil Filip i yan me rung’ag ni be be’eg e thin ko fare babyor ni yoloy Isaiah ni profet. Ma aram me fith ngak ni ga’ar, “Mog, ga be nang fan e pi n’ir ni ga be be’eg?”

31 Me fulweg fare mo’on nib tolang ni ga’ar, “Uw rogon mu gu nang fan ni fa’anra dabi weliy be’ fan ngog?” Me yog ngak Filip ni nge yib ngak ngalang nge par nga to’oben u daken e karrow. 32 Ma gin’en ni bay u lan e babyor nib thothup ni ir e be be’eg e ba’aray ni be ga’ar:

“I ir e bod rogon ba saf nni fek i yan ni ngan li’ ngem’,
i ir e bod rogon ba fak e saf nde non ko ngiyal’ nth’ab bunu’en.
De yog ta’ab bugithin.

* **8:26** yimuch; ara misiw. † **8:26** Re pa’ i kanawo’ nem e dakunir yan riy; ara Re kanawo’ ney e kanawo’ u daken e ted ni desert.

33 Ni tamra'nag ma da ni pi' mat'wun ngak.
Dariy be' nrayag ni nge weliy murung'agen e pi'in owchen,
ya n'umngin nap'an ni nge par u fayleng e ke taw nga nap'an ni nge mus."
34 Me ga'ar fa'anem nib tolang ngak Filip, "Mog ngog ko mini' e cha'ney ni be weliy e profet murung'agen. Ir e be weliy murung'agen ara yugu be' e be weliy murung'agen?"
35 Ma aram me tabab Filip ko welthin; ni tabab ko re gin'ey u lan e babyor nib thothup, nge weliy ngak fa'anem fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus. 36 Ma nap'an ni yow be yan u daken e re pa' i kanawo' nem miyow yib ngabangi ban'en ni bay e ran riy, me ga'ar fa'anem nib tolang, "Ba'aray e ran. Mang ndab ntawfe nigeg?" 37 [temp]‡
38 Me yog fa'anem nib tolang ni ngan taleg fare karrow; ma yow l'agruw, ni aram Filip nge fa'anem nib tolang, nra loggow nga but' ngranow nga maran, ma aram me tawfenag Filip fa'anem. 39 Ma fa'an rbow u maran nga talang me fek fare Kan Nthothup rok Somol Filip ngranow. Ma daki guy fa'anem nib tolang Filip bayay, machane me yan ko gin ni be sor ngay ni kari felfelan'. 40 Me pir'eg Filip rok nike taw ngalan binaw u Ashdod; ma aram me yan u lan urngin e pi binaw ni bay u rom nge mada' nga Cesarea ni be machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel'.

9

I Saul ni thil nge mich Jesus u wan'
(Acts 22:6-16; 26:12-18)

1 Ma re ngiyal'nem e ka be yan Saul ni be yog ni nge thang e pogofan rok e pi'in gachalpen Somol. Me yan ngak fare Prist ni Th'abi Ga' 2 me wenig ngak ni nge pi' e babyor ngak ni nge weliy e re gi babyor nem murung'agen Saul ngak e girdi' u lan e pi tafen e mu'ulung rok piyu Israel ni bay u lan yu Damaskus, ni fan e nge pir'eg u rom e pi'in yad be fol ko fare Kanawo' rok Somol, ma nge yib mat'wun ni nge kolrad nge fekrad, ni pumo'on nge ppin, nge fulwegrad nga Jerusalem.
3 Ma nap'an ni bay u daken e kanawo' ni be sor i yan nga Damaskus, ni aram e ke chugur ko re binaw nem, mi yigi mat ban'en u lanelang nga daken. 4 Me thay nga but' me rung'ag ba lam ni be ga'ar ngak, "Saul, Saul! Mang ni ga be gafgow nigeg?"
5 Me fith ni ga'ar, "Somol, i gur mini'?"
Me ga'ar fare lam, "I gag Jesus, ni ir e ga be gafgownag. 6 Mu sak'iy ngam man ngalan binaw, ya bay nog ngom u rom e n'en ni ir e thingar mu rin'."
7 Ma fapi pumo'on ni yad be milekag Saul e kar talgad, ndariy bagayad ni be yog bbugithin; ya kar rung'aged fare lam machane dar guyed be'. 8 Me sak'iy Saul nge pithig owchen, ma dakir guy ban'en. Ma aram miyad kol pa' ngar feked i yan ngalan yu Damaskus. 9 Dalip e rran nde yag ni nge guy ban'en, ma aram n'umngin nap'an nde abich ma de garbod.
10 Ma bay be' ni gachalpen Jesus u lan yu Damaskus ni Ananias fithingan. Mi ni piliyeg e changar rok, me ga'ar Somol ngak, "Ananias!"
Me fulweg ni ga'ar, "Somol, gub aray."
11 Me ga'ar Somol ngak, "Mu fal'eg rogom ngam man ko fare pa' i kanawo' ni Kanawo' nib Kiy fithingan, ma ga yan ko naun rok Judas ngam fith murung'agen be' nib mo'on ni yib u Tarsus ni Saul fithingan. Ya be meybil, 12 mi ni piliyeg e changar rok Saul nge guy be' nib mo'on ni Ananias fithingan nike yib nga naun ke yib i tay pa' nga daken, ni fan e nge yag ni guy ban'en bayay."
13 Me fulweg Ananias ni ga'ar, "Somol, bo'or e girdi' ni karogned ngog murung'agen e re mo'on nem, ni murung'agen urngin e kireb nike rin' ngak e tirom e girdi' u lan yu

‡ **8:37** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 37: Me ga'ar Filip ngak, "Rayag ni ngan tawfe nigem ni fa'anra kari mich u wun'um." Me fulweg ni ga'ar, "Ke mich u wun'ug ni Jesus Kristus e ir fa'anem ni Fak Got."

Jerusalem. 14 Ma ke yib nga Damaskus nike pi' e pi tolang ko prist mat'wun ni nge kol
urngin e pi'in yad ma meybil ngom ma yad be tayfan fithingam nge fekrad."
15 Me ga'ar Somol ngak, "Mman, ya kug turguy ni nge pigpig ngog, ni ir e nge fek
fithingag i yan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel nge pi'in pilung, nge ngak e girdi' nu
Israel. 16 Me gag e bay gu dag ngak urngin e pin'en nthingari gafgow riy ni bochag."
17 Ma aram me yan Ananias, nge yan ngalan fare naun nge yan i tay pa' nga daken
Saul. Me ga'ar, "Saul ni walageg, i Somol e ke l'oegeg — ni aram Jesus, ni ir e mu guy
u daken e kanawo' ko ngiyal' ni ba'aram ni ga be yib ngaray. Ke l'oegeg ku gub ni fan
e ngki yag ni mu guy ban'en me suguyem fare Kan Nthothup." 18 Ka chingiyal' nem
me mul l'agruw yang i ban'en u lan mit Saul ni bod olyen e nig, ma aram me yag ni guy
ban'en bayay. Me sak'iy Saul ngalang min tawfenag; 19 me abich nge mu' me sul gelngin.

Saul ni machib u lan yu Damaskus

Me par Saul rok e pi'in gachalpen Jesus u lan yu Damaskus ni in e rran. 20 Mi i yan
u lan tafen e mu'ulung i yan, ni aram e ke tabab i machibnag murung'agen Jesus ni be
ga'ar, "I Jesus e ir fa'anem ni Fak Got."
21 Ma urngin e girdi' ni rung'ag e n'en ni yog e ra gin gad, miyad fith ni lungurad, "Gathi
ireray fare mo'on ni i thang e fan rok e pi'in yad be meybil ma yad be tayfan e re ngachal
ney u lan yu Jerusalem? Ma gathi ke yib ngaray ni fan e nge kol e mit i girdi' nem nge
fulwegrad ngak e pi tolang ko prist?"
22 Machane machib ni i tay Saul e yib gelngin nike gel, ma rogon ni i micheg ni Jesus
e ir fare Messiah e rib gel, ya girdi' nu Israel ni be par u Damaskus e dakiyag ni ngar
fulweged lungun.
23 Ma fa'ani yan bo'or e rran, me mu'ulung piyu Israel ngar puruy' niged rogon e n'en
nra rin' miyad thang e pogofan rok Saul; 24 machane minog ngak e n'en ni kar leam
niged ni ngar rin'ed. Miyad matnagiy e pi garog ni yan ngalan binaw ni rran nge neap'
ni fan e ngar thanged e pogofan rok. 25 Machane me reb e neap' me fek e pi'in kar folgad
ngak Saul fa'anem i Saul ngar ted ngalan ba dug ngan nguchuruy nga but' u ba winda
ko yoror ni malang ko re binaw nem.

Saul u lan yu Jerusalem

26 Me yan Saul nga Jerusalem me guy rogon ni nge cheag ngak e pi'in gachalpen Jesus u
rom. Machane de pagan'rad ngak nike mang reb i gachalpen Jesus, ya yad gubin ni yad
be tamdag ngak. 27 Ma aram me yib Barnabas i ayuweg nge fek i yan ngak fapi apostel,
me weliy ngorad rogon nike guy Saul Somol u daken e kanawo', ma ke welthin Somol
ngak. Miki weliy ngorad rogon nike machib Saul u fithingan Jesus u lan yu Damaskus
nda i rus. 28 Ma aram me par Saul rorad me yan u gubin yang u Jerusalem i yan, ni be
machib u fithingan Somol nda i rus. 29 Ma ki i welthin ma be malu'ag thin ngak piyu
Israel ni pi'in yad ma non nthin ni Greek, machane miyad guy rogon ni ngar thanged
e fan rok. 30 Ma fa'ani nang e pi'in walagen ni aram girdi'en Jesus, miyad fek Saul nga
Cesarea miyad pi' nge yan nga Tarsus.
31 Ma aram mfini pir'eg girdi'en e galesiya e gapas u lan yu Judea ni ga'ngin ngu Galile
ngu Samaria. Me ayuweg fare Kan Nthothup girdi'en fare galesiya nge yib gelngirad
ma yad be yo'or i yan, nu ur pired ni yad be rin' e tin nib m'agan' Somol ngay ma yad be
tayfan.

Peter u lan yu Lydda ngu Joppa

32 Me milekag Peter u gubin yang, ma ba yay e yan nga Lydda nge yan i guy e pi'in
girdi'en Got ni be par u rom. 33 Me pir'eg be' nib mo'on u rom ni Eneas fithingan, ni
dariy gelngin yu yang u downgin ma nga meruk e duw ndawori yag ni nge chuw u bet.
34 Me ga'ar Peter ngak, "Eneas, ke gol nigem Jesus Kristus. Mu suwon ngam ngongliy
rogon e bet rom." Ka chingiyal' nem me suwon Eneas. 35 Ma urngin e girdi' ni be par

u lan yu Lydda ngu Sharon nra guyed e cha'nem, me pig lanin'rad nge mich Somol u wun'rad.
36 Ma bay be' ni bpin u Joppa ni Tabitha fithingan, ni be' nib mich Jesus u wan'. (Mi Dorkas fithingan ko thin ni Greek, ni fan e re ngachal nem e ba gamanman ni dir.) Ma par ni tin ni bfel' e be rin' ma be ayuweg e pi'in gafgow. 37 Me yib e m'ar ngak e re ngiyal'nem nge yim'. Min maluknag nge mu' mi ni yan ntay ngalan ba senggil ko thal ni lang e naun. 38 Ma gin'en nu Joppa nem e de mal'af u Lydda, ma pi'in gachalpen Jesus ni yad bay u Joppa e fa'an rrung'aged ni bay Peter u Lydda, miyad l'oeg l'agruw i pumo'on ngranow rognew ngak ni nge lungurow, "Wenig ngom, mu gur nigem nga mub ngomad." 39 Ma aram me yib i fal'eg Peter rogon nge mu' me un ngorow ngranod. Ma fa'ani taw mi ni fek i yan ko fare senggil ni bay ko thal ni lang fare naun. Ma urngin fapi ppin nike yim' figirngirad nra mu'ulunggad ngak ni kar cholngobiyed, ni yad be yor ma yad be dag ngak yu wu i kenggin e mad nge yu wu i wuru' e mad ni ngongliy Dorkas ko ngiyal' ni ba'aram ni kabfos. 40 Me yog Peter ngorad ni ngranod nga waen ni yad gubin, me ragbug nga but' nge meybil; me cheal nge sap ko fare yam' me ga'ar, "Tabitha, mu suwon!" Me pithig owchen, ma fa'ani guy Tabitha Peter me suwon. 41 Me kol Peter pa' nge ayuweg nge sak'iy. Ma aram me pining Peter fa pi'inem nib mich Jesus u wun'rad nge fapi ppin nike yim' figirngirad, me pi' fa'anem i Tabitha ngorad nike fos. 42 Me wear murung'agen u lan yu Joppa, ma bo'or e girdi' ni mich Somol u wun'rad. 43 Me par Peter rok be' u Joppa ni bo'or e rran, ni be' ni Simon fithingan nma fal'eg rogon keru' e gamanman.

10

Peter nge Kornelius

1 Immoy be' nib mo'on u lan yu Cesarea ni Kornelius fithingan, ni ir ba pilungen baraba' i salthaw nu Roma ni kan tunguy fithingan ni "Baraba' i Salthaw nu Italy." 2 Ir be' nma liyor ngak Got u wan'; me ir nge urngin e girdi' nu tabinaw rok e yad ma meybil ngak Got. Ma ayuweg piyu Israel ni pi'in gafgow, ma yugu ma meybil ngak Got. 3 Gonap'an e dalip e kolok ni mithig yal' mi ni piliyeg e changar rok, nge guy ba engel rok Got nike yib nga naun nge yib i ga'ar ngak, "Kornelius!"
4 Me lik'ath ngak fare engel nike tamdag me ga'ar, "Be mang?"
Me fulweg fare engel ni ga'ar, "Got e bfel' u wan' e meybil rom nge maruwel ni kam tay ni ga be ayuweg e pi'in gafgow, ma be leam nigem. 5 Ere mol'oeg boch e pumo'on nga Joppa ngranod ra pininged be' nib mo'on ni Simon fithingan, ni ku yima pining Peter ngak. 6 Ya ir ba milekag ni be par u tafen be' nma fal'eg rogon keru' e gamanman ni Simon fithingan, ni bay e tabinaw rok u to'oben e day." 7 Ma aram me yan fare engel ni yib i non ngak, me pining Kornelius l'agruw i tapigpig rok nge ba salthaw, ni be' nma liyor ngak Got u wan' ni ir bagayad fa pi'in yad ma pigpig ngak Kornelius. 8 Me weliy ngorad e n'en nike guy nge tin ke rung'ag me l'oegrad ngranod nga Joppa.
9 Me reb e rran riy, ni aram e kranod ni kar chugurgad i yan nga Joppa, me yan Peter nga daken e chigiy ko fare naun nike misiw' ni fan e nge meybil. 10 Me yib e bilig ngak, me finey ni manga yigi abich; ma nap'an ni yibe ngongliy rogon e ggan mi ni piliyeg e changar rok. 11 I guy e tharmiy nike mab me guy ban'en ni be yib nga but' ni bod ya'an bangi mad ni ba ga' yang ni kan nguchuruy nga but' u aningeg i tabthungen. 12 Ma urngin mit e gamanman u daken e binaw ni bay u lan, nge gamanman nma sirgig u but' i yan, nge arche' ni malboch. 13 Me ga'ar ba lam ngak, "Peter, mu sak'iy; ngam li' ngam longuy!"
14 Machane me ga'ar Peter, "Somol, dabiyag ni nggu rin'! Ya dawor gu longuy ban'en nib tagan ni ngan longuy ara de be'ech nrogon ni bay ko Motochiyel."

15 Miki non fare lam ngak bayay ni ga'ar, "Dariy ban'en ni ngam leamnag nde be'ech ni
fa'anra keyog Got nike be'ech." 16 Ren'em e yodorom ni dalip yay; ma aram mi ni fulweg
fare n'em nga tharmiy.
17 Me par Peter ngi i leamnag fan e ren'em ni kan piliyeg e changar rok ke guy.
Ma aram e fapi pumo'on ni l'oegrad Kornelius e kar nanged e gin ni bay e naun rok
Simon riy, ni aram e kar sak'iygad nga langan e garog riy. 18 Miyad pong ngar fithed ni
lungurad, "Bay be' nib milekag u roy ni Simon Peter fithingan?"
19 Ka be guy Peter rogon ni nge nang fan e ren'em ni kan piliyeg e changar rok ke guy
me ga'ar fare Kan Nthothup ngak, "Mu tiyilim! Ke taw dalip i pumo'on ngaray ni yad
be guyem." 20 Ere mfal'eg rogom ngam man nga but', ma dab mmaruwar ko ngam un
ngorad fa danga', ya gag e kug l'oegrad." 21 Ma aram me yan Peter nga but' me ga'ar
ngak fapi pumo'on, "I gag fare mo'on ni gimed be gay. Mang ni kambad?"
22 Me lungurad, "I kapten Kornelius e ke l'oegmad. I ir be' ni bfel' nma meybil ngak
Got mma tay urngin e girdi' nu Israel fan. Keyog ba engel rok Got ngak ni nge non ngom
ngam man nga tabinaw rok, nge yag ni rung'ag e tin bay ni ngamog ngak." 23 Me yog
Peter ngorad ni ngarbad nga naun, miyad par u rom e neap' nem.
Me reb e rran riy me fal'eg rogon nge un ngorad; ma boch pi walagrad ni girdi'en Jesus
u rom u Joppa e ra uned ngorad ngranod. 24 Me yan i reb e rran riy me taw nga Cesarea,
ni aram e gin bay Kornelius riy ni be sonnag, ni yad pi girdi'en nge pi'in yad ba pach
ni yog ngorad ni ngarbad. 25 Ma nap'an nike yan Peter ni nge chuw nga naun, me yib
Kornelius ngak, me yib i pag ir nga but' u p'eowchen u to'oben e rifrif u ay me siro' ngak.
26 Machane me sak'iynag Peter Kornelius. Me ga'ar ngak, "Mu sak'iy, ya gag e kemus ni
gub girdi'." 27 Be non Peter ngak Kornelius ma be yan i yan ngalan e naun, me pir'eg e
girdi' ni pire' ni kar mu'ulunggad ngaram. 28 Me ga'ar ngorad, "Gimed manang faram
ni be' u Israel e de mat'aw ko ba' rok e taliw ni nge yan i guy ara i cheag ngak be' ni gathi
be' u Israel. Machane Got e ke dag ngog nthingari dab ku ug leamnag be' ni de be'ech
ara ba alit ni rogon ni bay ko Motochiyel. 29 Aram fan ni taw e thin rom ngog ni nggub,
mu gub nda gu siyeg. Ere nggu fithmed ko mangfan ni mol'oeged e thin nge yib ngog ni
nggub."
30 Me ga'ar Kornelius, "Gonap'an e re ngiyal' i n'ey fopringan ni gu be meybil u lan e
naun rog ko dalip e kolok ni mithig yal'. Mi yigi yib i sak'iy be' nib mo'on nga p'eowcheg
nike yin' e mad ni be galgal ram'en 31 me ga'ar, Kornelius! Ke rung'ag Got e meybil rom,
ma manang e maruwel ni kam tay ni ga be ayuweg e pi'in gafgow. 32 Mol'oeg be' nge yan
nga Joppa nge pining be' nib mo'on ni Simon fithingan, ma ku yima pining Peter ngak.
Ir ba milekag ni be par u tafen Simon ni be' nma fal'eg rogon keru' e gamanman, ni bay
e tabinaw rok u to'oben e day. 33 Ere ka chingiyal' nem mu gol'oeg e thin nge yib ngom,
ere kam magaer ni ka mub. Chiney e gamad gubin ni gamad ba'aray u p'eowchen Got,
ni gamad be son ni nggu rung'aged e tin ke yog Somol ngom ni ngam weliy."

Welthin ni tay Peter

34 Me tabab Peter ko welthin ni ga'ar, "Ka fin gu nang e chiney nriyul' ni gubin e girdi'
ma ta'reb rogorad u wan' Got. 35 En ni bay madgun Got u wan' ma be rin' e tin nib mat'aw
e ra i par ni bfel' u wan' Got ndemturug ko be' u kun nam. 36 Gimed manang e thin
ni pi' nge yib ngak e girdi' nu Israel, ni be weliy fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen e
gapas nrayag ngodad u daken Jesus Kristus, ni ir e Somol rok urngin e girdi'. 37 Gimed
manang e n'en ni ka fin nrin' u Judea ni ga'ngin, ni tabab u Galile nga tomuren e tawfe
ni i machibnag John. 38 Gimed manang murung'agen Jesus nu Nazareth, ngarogon ni pi'
Got fare Kan Nthothup nge gelngin ngak. Me yan nga gubin yang, ni be rin' e tin ni bfel'
ma be golnag urngin e pi'in yad bay u tan gelngin e mo'onyan', ni bochan e bay Got rok.
39 Gamad e mich u urngin e tin ni rin' u lan e nam rok piyu Israel ngu lan yu Jerusalem.

Ra li'ed ngem' ni rrichibiyed ko kuruth. 40 Machane me faseg Got ko yam' ko chirofen
ni gaman e dalip ngay, nge muruwliy nge yib i m'ug. 41 Gathi urngin e girdi' ni guy, ya
kemus ni gamad e pi'in ke turguymad Got ni nggu manged mich riy. Gu uned ngak Jesus
ko abich nge garbod u tomuren nike faseg Got Jesus ko yam'. 42 Me ning chiylen ngomad
ni nggu machib niged ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel', ma nggu weliyed ni ir fa'anem nike
turguy Got ni nge pufthinnag e pi'in kabfos nge pi'in ni karm'ad. 43 Urngin e pi profet
nra weliyed murung'agen, ni i lungurad e urngin e pi'in nra mich Jesus u wun'rad e ra
bagayad mra n'ag Got fan e denen rok u daken gelngin fithingan Jesus."

Pi'in gathi yad piyu Israel ni pi' Got fare Kan Nthothup ngorad

44 Ka be non Peter, me yib fare Kan Nthothup nga daken urngin fa pi'inem ni yad be
motoyil ko fare thin ni be weliy. 45 Ma piyu Israel nib mich Jesus u wun'rad ni karbad
u Joppa ni yad Peter e ra gin gad ngay ni ku errogon e pi'in gathi yad piyu Israel nike
pu'og Got e tow'ath rok nga dakenrad, ni aram fare Kan Nthothup. 46 Ya rrung'aged fa
pi'inem ni yad be welthin nthin nu bang ma yad be pining e magaer ngak Got nga feni
sorok. Me non Peter ni ga'ar, 47 "Pi girdi' ney e ke pi' Got fare Kan Nthothup ngorad ni
ku bod rogon ni pi' ngodad. Ere mini' e ra siyegrad ni nge dab ntawfe nagrad ko ran?"
48 Me yog ni ngan tawfe nagrad nga fithingan Jesus Kristus. Ma aram miyad wenig ngak
Peter ni nge par rorad ni in e rran.

11

Thin ni yib i weliy Peter ngak girdi'en e galesiya u Jerusalem

1 Pi apostel nge pi'in walagey ni girdi'en Kristus u gubin yang u Judea e rrung'aged ni
pi'in gathi yad piyu Israel e ku errogon nike yag ngorad fare Thin rok Got. 2 Fa'ani yan
Peter nga Jerusalem, me cheal e pi'in nba'aram ni yad ba'adag ni ngkun maad'adnag e
pi'in gathi yad piyu Israel ngar thibthib niged Peter ni lungurad, 3 "I gur e mman nga
tafen e pi'in ndawor ni maad'ad ngorad ni girdi' ni gathi yad piyu Israel, ma ku mu'un
ngorad ko abich!" 4 Ma aram me weliy Peter ngorad murung'agen urngin e tin i rin', ni
tabab u tabolngin ni ga'ar,

5 "Gu be meybil u lan e binaw nu Joppa, mi ni piliyeg e changar rog. Mu gguy ban'en
ni be yib u lang i yib nga but' ni bod ya'an bangi mad ni ba ga' yang ni kan nguchuruy
u tharmiy nga but' u aningeg i tabthungen, me yib i tal nga to'obeg. 6 Mu gu changar
ngalan mu gguy e gamanman nib mongmor ni aningeg raba' i ay, nge gamanman ni
malboch, nge gamanman nma sirgig u but' i yan, nge arche' ni malboch. 7 Mu gu
rung'ag ba lam ni be ga'ar ngog, 'Peter, mu sak'iy ngam li' ngam longuy!' 8 Machane me
lungug, 'Somol, dabiyag ni nggu rin'! Ya dariy ban'en nike yog e Motochiyel nib tagan
ni ngan longuy ara ggan nde be'ech nrogon ni bay ko Motochiyel ni ka'a yan ngalan
l'ugunag.' 9 Miki non fare lam bayay u tharmiy ni ga'ar, 'Dariy ban'en ni ngam leamnag
nde be'ech, ni fa'anra keyog Got nike be'ech.' 10 Ren'em e yodorom ni dalip yay, ma aram
min girengiy fare n'em ngan fulweg nga tharmiy. 11 Ka chingiyal' nem me taw dalip i
pumo'on ko fare naun ni gu be par riy ni ka nol'oegrad u Cesarea ni ngarbad ra guyed
gag. 12 Me yog fare Kan Nthothup ngog ni nge dab ku ug maruwar u wun'ug ko nggu
un ngorad fa dangay. Ma nel' i girdi' ni ba'aray ni walagdad ma girdi'en Kristus e ku
errogon nra uned ngog nggu warod nga Cesarea, ma gamad gubin ni gu warod ngalan
e naun rok Kornelius. 13 Me yog Kornelius ngomad rogon nike guy ba engel u naun rok
ni yib i par nib sak'iy, me ga'ar ngak Kornelius, 'Mol'oeg be' nga Joppa nge yan i pining
be' nib mo'on ni Simon fithingan, ni ku yima pining Peter ngak. 14 Ya ir e bayi weliy
boch e thin ngom ni aram e re thin ni bayi thapegem ngak Got nge urngin e girdi' nu
tabinaw rom.' 15 Ma fa'an gu tabab ko welthin, me yib fare Kan Nthothup nga dakenrad
ni bod rogon ni yib nga dakendad ko som'on. 16 Ma aram me yib ngan'ug fapi thin ni

yog Somol ni ga'ar, 'I John e i tawfe ko ran, machane gimed e bay ni tawfe nagmed ko
fare Kan Nthothup.' 17 Ere ke yib i m'ug nib tamilang nike pi' Got ngak e pi'in gathi yad
piyu Israel fare tow'ath ni fa'ani pi' ngodad ko fa ngiyal'nem ni fa'ani mich Somol Jesus
Kristus u wun'dad; ere gag mini' ni ngug guy rogon ni nggu taleg Got!"
18 Fa'an rrung'aged e re bugithin ney, miyad tal ndakur thibthib niged Peter miyad
pining e magaer nge sorok ngak Got ni be lungurad, "Ere ku errogon nike bing Got e wo'
ngak e pi'in gathi yad piyu Israel ni ngar kolgad ngan'rad ngar pi'ed keru'rad ko denen
miyad fos!"

Girdi'en e galesiya nu Antiok

19 Pi'in nib mich Jesus u wun'rad e ra weargad ni bochan fare gafgow ntay ngorad ko
fa ngiyal'nem nthang e fan rok Stefen riy. Boch i yad e yan nge mada' nga Fonicia nge
nga Cyprus, nge nga Antiok, ni kemus ni piyu Israel e yad be weliy murung'agen Jesus
ngorad i yan. 20 Machane boch e pi'in ke mich Jesus u wun'rad, ni pi'in pumo'on nrabad
u Cyprus ngu Cyrene, e ranod nga Antiok mu ku ra weliyed e Thin rok Got ngak e pi
Gentile* ni aram e yad be machibnag ngorad fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus.
21 Ma be yodorom ma bay gelngin Somol ni be un ngorad, ma bo'or e girdi' ni mich Jesus
u wun'rad ngar piggad ngar manged girdi'en Somol.
22 Me yan murung'agen e re bugithin ney nge mada' ngak girdi'en e galesiya nu
Jerusalem, ma aram miyad l'oeg Barnabas nge yan nga Antiok. 23 Fa'ani taw me guy
rogon nike ayuweg Got fapi girdi', me felan' me tay ir ngorad ni yad gubin ni ngu'ur
pired ni yad ba yul'yul' ma yad bmuduwgil ngak Somol u polo' i lanin'rad. 24 Ma cha'nem
i Barnabas e be' ni bfel' nib sug ko fare Kan Nthothup ma ba pagan' ngak Jesus. Ma bo'or
e girdi' nra manged girdi'en Somol.
25 Me yan Barnabas nga Tarsus ni nge changarnag Saul. 26 Ma fa'ani pir'eg, me fek
ngarbow nga Antiok. Ma reb e duw ni ur mu'ulunggad girdi'en e galesiya u rom ngu'ur
machib nigew e girdi' ni pire'. U rom u Antiok e ir e som'on nni pining girdi'en Kristus
ngak e pi'in ke mich Jesus u wun'rad.
27 Gonap'an e re ngiyal' i n'em e yan boch e profet u Jerusalem nga Antiok. 28 Ma bay
bagayad, ni Agabus fithingan, ni sak'iy ngalang me yi'iynag u gelngin fare Kan Nthothup
ni bay ba uyongol ni aram e nge yib nga gubin yang u fayleng. (Me yib e re uyongol nem
ko fa ngiyal'nem ni Klaudias e *Emperor* u Roma.) 29 Pi'in gachalpen Jesus e ra turguyed
ni nge bagayad me pi' urngin e tin nrayag rok ngar ayuweged e pi'in walagrad ni girdi'en
Kristus ni yad be par u Judea. 30 Ma aram miyad rin' ni aram rogon, miyad pi' e re salpiy
nem ngak Barnabas nge Saul ngar fekew i yan ngar pi'ew ngak e pi'in pi'ilal ko galesiya.

12

Gafgow nni gelnag ngorad

1 Gonap'an e re ngiyal' i n'em me tabab Herod ni pilung i gafgownag boch i girdi'en
fare galesiya. 2 I yog ni ngan thang e fan rok James, ni walagen John nli' ko saydon. 3 Ma
fa'ani guy ni bfel' u wan' piyu Israel e ren'em, me ga'ar nga ni yan ni kol Peter ngan fek.
(Nrin' e ren'ey ko fa ngiyal'nem ni yibe tay fare madnom ni yima kay e flowa riy nda
ntay e is ngay.) 4 Nap'an nni yan ni kol Peter mi ni fek ngar tay nga kalbus, minog ni
aningeg ulung e salthaw ni nge matanagiy, nra reb e ulung ma aningeg e salthaw ni bay
riy. Ya ke leamnag Herod ni nge m'ay e re madnom nem ni Paluk'af me fek Peter i yib
nga p'eowchen piyu Israel. 5 Ere ntay Peter u kalbus, machane girdi'en e galesiya e ra
pired ni yad be pi' e meybil rok ngak Got.

Peter ni chuw u kalbus

* **11:20** Gentile; boch e babyor e bay e Jews-ni ad ma non ni Greek ara Girdi'-nma non ni Greek.

6 Re neap' i n'en ni bay ngam'on ko chirofen ni be finey Herod ni nge fek Peter i yib nga
p'eowchen e girdi', ma aram e bay Peter nike mol u thilin l'agruw i girdi'en e matnag; ni
l'agruw e chen ni ka nin' ngak, ma bay e matnag ni yad be matnagiy e garog ko kalbus.
7 Mi yigi yib ba engel rok Somol i sak'iy ngaram, me tamilang u lan fare kalbus. Me tay
fare engel pa' nga pon Peter nge rurug, nge pug me ga'ar ngak, "Mu gur nigem ngam
sak'iy!" Ka chingiyal' nem me mul fapi chen u pa'. 8 Me ga'ar fare engel ngak, "Mu
chichi'iy e leed rom ma ga yin' e sus rom." Me rin' Peter ni aram rogon, me ga'ar fare
engel ngak, "Mon' wuru' e mad rom nga dakenam ma ga yib nga darow." 9 Me lek Peter
fare engel ngranow nga wuru' e kalbus. Machane de nang ni n'en ni be rin' e re engel
nem e rib riyul'; ya be finey ni kan piliyeg e changar rok be guy. 10 Miyow yib ngranow
u to'oben e bin som'on e tafen e matnag, miyow yan ko bin migid, miyow yib ko fare
garog nib wasey ni ir e yira yan riy mi ni yan ngalan binaw. Me mab fare garog ni yigi
mab rok, miyow yan riy nga wuru' e yoror. Miyow yan u ba pa' i kanawo' mi yigi yan
fare engel ngabang ni aram e ke pag Peter.

11 Ma aram mfini nang Peter e n'en nike rin', me ga'ar, "Chiney e ka fini gu nang nriyul'!
I Somol e ke l'oeg e engel rok, ke yib i ayuwegneg rok gelngin Herod ngu urngin e tin ke
leamnag piyu Israel ni ngar rin'ed ngog."

12 Ma nap'an ni nang e n'en nike rin', me yan nga tabinaw rok Maria, ni chitiningin
John Mark. Ma bo'or e girdi' nike mu'ulung ngaram yad be pi' e meybil rok. 13 Me
tugtuguy Peter mban e garog, me yib ba tapigpig ni be' ni bpin ni Rhoda fithingan ni
nge guy e en nike yib. 14 Me pow rok lungun Peter me ri felfelan' me sul nga naun ni be
mil nde bing fare mab, me yib i yog ni bay Peter u waen nib sak'iy. 15 Me lungurad ngak,
"Kam aliliy!" Machane ri be yog nriyul'. Ma aram miyad fulweg ngak ni lungurad, "Ere
engel rok."

16 Ma aram e kayigi par Peter ni yugu be tugtuguy fare mab. Ma aram mfin ra binged
fare mab, ma fa'anra guyed Peter miyad gin. 17 Me fanathin ngorad u pa' ndab rnonod,
ma aram me weliy ngorad rogon nike yib Somol i chuweg u kalbus. Me ga'ar, "Mu
weliyed e pi thin ney ngak James nge tin ni kabay i walagdad ni girdi'en Jesus;" ma aram
me pagrad ngki yan ngabang.

18 Ma fa'ani kadbul, me balyangan' girdi'en e matnag, ya dar nanged ko mang e ke
rin' Peter. 19 Me pi' Herod e thin ni ngan gay Peter, machane de yag ni ngar pir'eged.
Ma aram me pining fapi girdi'en e matnag nge fithrad nge mu' me yog ni ngan li'rad
ngarm'ad.

Ma fa'ani mu' me yan Herod u Judea nge yan i par nga Cesarea nib n'uw boch nap'an.

Yam' ni tay Herod

20 Ma kari damumuw Herod ngak e girdi' nu Tyre ngu Sidon; miyad yan ni yad ba
ulung ni ngranod ra guyed Herod. Som'on e ra guyed rogon nge fol Blastus ngorad; ni ir
e mmil fan e re naun nem ntafen e pilung ngak. Ma aram miyad yan ngak Herod ngar
weniggad ngak ni nge aw e gapas u thilrad, ya nam rorad e yad ma fek garad ko nam
rok e re pilung nem.

21 Me taw nga reb e rran ni kan turguy me yin' Herod madan e pilung nga daken nge
yan i par nga but' u tagil' me welthin ngak e girdi'. 22 Miyad tolulnag ni be lungurad,
"Cha'ney ni be welthin e gathi ba girdi', ya ba got!" 23 Ka chingiyal' nem me gad e engel
rok Somol pa' ngak Herod, ni bochan e yog e girdi' ni ir ba got ma de talegrad nge mang
Got e nog e sorok ngak. Me longuy e fakl'ud Herod nge yim'.

24 Ma aram mi i wear e thin rok Got i yan ma be yo'or e girdi' ni be fol riy.

25 Me mu'nag Barnabas nge Saul e maruwel nnol'oegrow ni ngar muruwliyew, miyow
sul u Jerusalem ni kar fekew John Mark ke un ngorow.

13

Barnabas nge Saul nni mel'egrow ngan l'oegrow

1 Mu fithik' girdi'en e galesiya nu Antiok e bay boch e profet nge tamchib riy, ni aram
Barnabas, nge Simeon (ni yima pining Talumor ngak), nge Lucius (ni be' u Cyrene), nge
Manaen (ni yow Herod,* ni Governor nni chuguluyrow u ta'bang ngar ilalgow, nge Saul.
2 Nap'an ni yad be pigpig ngak Somol ma yad be pag e abich, me ga'ar fare Kan Nthothup
ngorad, "Mu faled Barnabas nge Saul ngabang, ni nge mil farow ngog nge mang yow e
ra ngongliyew e maruwel ni kug piningrow ni ngar muruwliyew."
3 Miyad par ndakur abichgad ngu'ur meybilgad, miyad tay pa'rad nga dakenrow ngar
yibiliyed yow ngak Kristus, nge mu' miyad l'oegrow ngranow.

U lan yu Cyprus

4 Fare Kan Nthothup e l'oeg Barnabas nge Saul ngranow, miyow yan u rom nga Selucia
miyow af nga barkow u rom ngranow ko donguch nu Cyprus. 5 Ma fa'anra tawgow nga
Salamis, miyow machibnag e Thin rok Got ngak e girdi' u lan e pi tafen e mu'ulung rok
piyu Israel i yan. Ma bay John Mark rorow ni be ayuwegrow ko maruwel.
6 Miyad th'ab e re donguch nem nga baraba' ngranod nga Pafos, aram e gin nra
pir'eged be' riy nib tapig ni BarJesus fithingan, ni ir be' u Israel ni be yog ni ir reb e profet.
7 I ir be' ni yow ba pach e en ni ir e am ko re donguch nem, ni aram Sergius Paulus, ni
be' nib mo'on nib llowan'. Me pining fa'anem ni am Barnabas nge Saul ngar bow nga
p'eowchen, ya ba'adag ni nge rung'ag e thin rok Got. 8 Machane me togopluw Elymas
ngorow, ni be' nib tapig (ireray fithingan ko thin nu Greece); i guy rogon ni nge pingeg
fare am nge dabi mich Jesus u wan'. 9 Mi Saul — ni ku yima pining Paul ngak — e ba sug
ko fare Kan Nthothup; me changar ngak fa'anem nib tapig 10 me ga'ar, "Fak e mo'onyan'
gur! I gur e to'ogor rok urngin e tin ni bfel' ban'en; gab sug ko urngin mit e sabanban ni
kireb, ma gubin ngiyal' ni ga be guy rogon ni ngam pingeg e thin rok Got nib riyul' nge
yan i par u wan' e girdi' ni thin ni malifith! 11 Bay yib pa' Somol nga dakenam e chiney;
ma bay mmalmit, nge dab kum guy e tamilang ni bay n'umngin nap'an."

Ka chingiyal' nem me thamiy Elymas rok nike ing e lumor owchen me yan ni nge guy
rogon ni nge pir'eg be' ni nge kol pa' nge fek i yan ko gin ni nge yan ngay. 12 Ma fa'ani
guy fare am e n'en nike rin' fa'anem, me mich Jesus u wan'; me ri gin ko tin nike rung'ag
ni murung'agen Somol.

U Antiok ni bay u lan yu Pisidia

13 Ma aram me af Paul nge pi'in yad be un ngak nga barkow u Pafos ngarbad nga Perga
ni bay u lan yu Pamfylia; machane me digeyrad John Mark u rom nge sul nga Jerusalem.
14 Miyad yan u Perga nga Antiok ni bay u lan yu Pisidia; me chirofen ni Sabbath miyad
yan nga lan tafen e mu'ulung ngranod ra pired nga but'. 15 Ma nap'an nni mu' i be'eg
fare Motochiyel rok Moses nge tin ni yoloy e pi profet, me l'oeg e pi'in pilungen tafen e
mu'ulung e thin nge yan ngorad ni be lungurad, "Pi walagmad: gamad ba'adag ni ngam
welthingad ngak e pi girdi' ney ni fa'anra bay bbugithin ni ngam weliyed ngorad ni nge
pi' e athamgil nga lanin'rad." 16 Me sak'iy Paul ngalang, me non nga pa' me tabab ko
welthin ni ga'ar,

"Gimed e pi'in gadad piyu Israel nge urngin e pi'in gathi yad piyu Israel ni bay u roy ni
yad ma meybil ngak Got: Mu telmed ngog! 17 Fare Got rok e girdi' nu Israel e ir e mel'eg
e pi chitamangidad, me fal'eg rogorad me yo'ornagrad ko fare ngiyal' i n'em ni ur pired
u lan e nam nu Egypt ni gathi nam rorad. Me fekrad Got nga wuru' yu Egypt ni maruwel
nga gelngin nib gel, 18 ma aningeg i ragag e duw ni k'adan'† rorad u daken e ted. 19 Me
therbeg Got girdi'en medlip e nam ni immoy u daken e nam nu Kanaan, me fek e tirok'

* **13:1** HEROD: Herod Antipas, i ir e ma gagiyeg u Galile (mu guy e Luk 3:1). † **13:18** ni k'adan'; boch e babyor e bay riy ni ni ir e ayuw.

e girdi' nge tayrad ngay nge mang yad e mil suwon e gi nam nem ngorad. 20 Gubin e pi
n'ey ni rin' u lan gonap'an aningeg mir'ay nge wugem e duw.
"Tomuren e biney me pi' ngorad e pi tapuf oloboch, ni nge mang yad e rogned e thin
rorad nge yan i mada' nga nap'an Samuel ni profet. 21 Ma fa'anra weniggad ngak Got
ni nge pi' ba pilung ngorad, me pi' Got Saul ngorad, ni be' nib mo'on ni fak Kish, ni yib
ko ganong rok Benjamin, me par ni ir e pilung rorad ni aningeg i ragag e duw nap'an.
22 Ma nap'an ni chuweg Got Saul, me fek David nge tay ni ir e nge mang pilung. Ba'aray e
n'en ni yog Got ni murung'agen David, 'Kug pir'eg ni David, ni fak Jesse, e ir e cha' ni gub
adag, ya ir be' nra rin' urngin e tin ni gub adag ni nge rin'.' 23 Mi Jesus, ni ir reb i owchen
David, e tay Got ni ir e nge thapeg e girdi' nu Israel ngak Got, ni bod rogon ni yog ni bay
rin'. 24 Dawori yib Jesus, me machib John ngak urngin e girdi' nu Israel ni ngar pi'ed
keru'rad ko denen ni yad be rin' ngan tawfe nagrad. 25 Ma nap'an nike chugur ni nge
mu'nag John e maruwel nni pi' ngak ni nge muruwliy, me ga'ar ngak e girdi', 'Gimed be
finey me gag mini'? Ya gathi gag fa'anem ni gimed be sonnag. Machane mu sapgad! I ir
e bay yib u tomureg, me gag e ri gub sobut' ndab gu bung ni nggu luf e sus u ay.'
26 "Pi walageg, ni gimed owchen Abraham, nge gimed urngin e pi'in gathi gimed
piyu Israel ni gimed bay u roy ni gimed ma meybil ngak Got: re thin rok Got ney ni
murung'agen rogon min thap ngak Got e gadad e kan pi' ke yib ngodad! 27 Ya girdi' ni
be par u Jerusalem, nge pi'in yad be yog e thin rorad, e da ur nanged ni ir fa'anem ni
nge thapeg e girdi' ngak Got, ma ku da ur nanged fan e thin rok e pi profet ni yima be'eg
ngorad ni gubin e Sabbath. Machane kar riyul'niged e thin ni yog e pi profet ni bochan
e ra turguyed ni ngan li' Jesus ngem'. 28 Yugu aram rogon ndar pir'eged ban'en ni ir
e nge mang tapgin ni nganog ni ngan li' ngem', machane miyad wenig ngak Pilate ni
ngan li' ngem'. 29 Ma nap'an nra mu'gad i rin' urngin e tin ni kem'ay i weliy rok e babyor
nib thothup ni murung'agen, miyad luweg nga but' u kuruth ngar ted ngalan ba low ko
yam'. 30 Machane me faseg Got Jesus ko yam', 31 ma bo'or e rran ni i m'ug ngak e pi'in nra
uned ngak ko milekag u Galile nga Jerusalem. Yad e chiney e yad be weliy murung'agen
Jesus ngak e girdi' nu Israel. 32-33 Ma gamad e kugbad ngaray ni nggu feked i yib ngomed
e re Bugithin ney Ni Bfel' ni murung'agen: tin ni yog Got ngak e pi chitamangidad ni bay
rin' e ke rin' e chiney ni fan ngodad e pi'in owcherad, ni fan e ke faseg Jesus ko yam'. Ni
bod rogon ni kan yoloy ko bin l'agruw e Psalm ni be ga'ar:
'I gur Fakag;
daba' e kug mang Chitamam.'
34 Ma ba'aray e n'en ni yog Got ni murung'agen ni bayi faseg ko yam', ma dabi pag nge
mel u lane low:
'Bay gu rin' ni fan ngomed fare n'en nrib fel' ma ba thothup
ni gu micheg ngak David ni bay gu rin'.'
35 Ni bod rogon ni kari yog u bang u lan e babyor nib thothup nike ga'ar,
'Dabiyag ni ngam pag e tapigpig rom nib yul'yul' nge mel u lane low.'
36 Ya David e i ngongliy e tin ni leamnag Got ko birok' e tayim, nge mu' me yim', mi ni
k'eyag nga to'oben pi chitamngin, me mel u lane low. 37 Machane en ni Got e faseg ko
yam' e de mel. 38-39 Pi walageg, gimed urngin ni ngar mu nanged nu daken Jesus e ke
yag ni ngan machibnag riy ngomed murung'agen e denen nrayag ni nge n'ag Got fan;
ma ngam nanged ni urngin e girdi' nra mich Jesus u wun'rad e kan n'ag fan urngin e
denen rorad ndabiyag ni nge n'ag fare Motochiyel rok Moses fan. 40 Ere mu ayuwgad,
ya fare n'en nike yog fapi profet e nge dabi buch romed ni lungurad:‡
41 'Mu sapgad e pi tamoning!
Mu ngatgad mi gimed yim'!
Ya maruwel ni gu be ngongliy ko tiromed e rran

‡ **13:40** Boch e babyor e dariy e re bugithin ni ba'aray ni romed.

e ban'en ni gathi bayi mich u wun'med,
ni mus ni fa'anra weliy be' fan ngomed!' "
42 Nap'an ni be n'en Paul nge Barnabas ni ngranow ngar chuwgow u lan tafen fare
ulung, me yog fapi girdi' ngorow ni ngku ra bow ko bin ni bay yib e Sabbath ngku ra
weliyew ngorad murung'agen e pin'em. 43 Ma fa'ani wear e girdi' ko fare mu'ulung, ma
bo'or piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel ni kar piggad kar uned ko ba' rok piyu
Israel e taliw nra uned ngak Paul nge Barnabas. Me welthin fa gal apostel ngorad ni yow
be pi' e athamgil nga lanin'rad ni ngu'ur pired ni yad be toer ko runguy rok Got ngorad.
44 Me taw ko fare rran ni Sabbath ma gonap'an e urngin e girdi' u lan fare binaw
nrabad ngar motoyilgad ko thin rok Somol. 45 Ma fa'ani guy piyu Israel fapi girdi' ni
aram urngirad, me yib e awan' ngorad; miyad non nib togopluw ko thin ni be yog Paul
miyad yog e thin nib kireb ngak. 46 Machane fin aram e welthin Paul nge Barnabas
ndar rusgow ni be lungurow, "Ri dabisiy ni gimed e som'on ni ngan weliy e thin rok Got
ngomed. Machane fa'anra kam n'iged, ma damur fineyed ni bay rogomed ni nge yag
e yafos ndariy n'umngin nap'an ngomed, ma bay gu pagew gimed nggu warow ngak e
pi'in gathi yad piyu Israel. 47 Ya ba'aray e thin ni pi' Somol ngodad ni fa'ani ga'ar:
'Kug tiyem ni ngam mang tamilang ngak e pi'in gathi yad piyu Israel,
me gur e ngam mang kanawo' ni ngan thap riy ngak Got ni fan ngak urngin e girdi'
nu fayleng.' "
48 Ma fa'ani rung'ag e pi'in gathi yad piyu Israel e re bugithin ney miyad felfelan'
ngrogned ni bfel' e re thin rok Somol nem; ma pi'in ke mel'egrad Got ni nge yag e yafos
ndariy n'umngin nap'an ngorad e mich Jesus u wun'rad.
49 Me wear e thin rok Somol nga urngin yang u rom. 50 Machane me pingeg piyu Israel
laniyan' e pumo'on ni be tay murung'agen e re binaw nem nge pi'in ni ppin ni tolang ni
gathi yad piyu Israel ma yad ma meybil ngak Got, ngar tababgad i gafgownag Paul nge
Barnabas, miyad therbegrow ko nug rorad. 51 Me rurug fa gali apostel e fiyath u ayrow
nib togopluw ngorad miyow yan u rom nga Ikonium. 52 Ma pi'in gachalpen Jesus ni yad
bay u Antiok e ra suggad ko felfelan' nge fare Kan Nthothup.

14

U lan yu Ikonium

1 Ma ku aray rogon e n'en nrin' u lan yu Ikonium: yan Paul nge Barnabas nga tafen
e mu'ulung rok piyu Israel ngar welthingow, ma bo'or piyu Israel nge pi'in gathi yad
piyu Israel nra piggad nge mich Jesus u wun'rad. 2 Machane pi'in nu Israel ndaburad ni
nge mich Jesus u wun'rad e ra nonod ngak e pi'in gathi yad piyu Israel ngar pired ni kar
damumuwgad ngak e pi'in walagey ni girdi'en Kristus. 3 Me par fa gal apostel u rom nib
n'uw nap'an. Mu ur weliyew murung'agen Somol nda ur rusgow, me Somol e micheg
ni thin ni yow be weliy ni murung'agen e runguy rok Somol ngak e girdi' e ba riyul' ni
fan e pi' gelngirow ngu'ur ngongliyew bogi maang'ang nge bogi ban'en ni un ngat ngay.
4 Ma fapi girdi' ni aram urngin u lan e re binaw nem e rruw raba'gad; ni boch i yad e ra
folgad ngak piyu Israel, ma boch i yad e ra folgad ngak fa gal apostel.
5 Ma aram me turguy e pi'in gathi yad piyu Israel nge piyu Israel nge pi'in yad ma
yog e thin rorad ni ngar gafgow niged fa gal apostel miyad malangnagrow. 6 Ma fa'ani
nang fa gali apostel murung'agen, miyow mil nga Lystra nge nga Derbe, ni l'agruw i
binaw ni bay u lan yu Lykaonia, nge yungi n'en ni ir e bmigid ngaram. 7 Ma aram miyow
machibnag u rom fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus.

U lan yu Lystra ngu Derbe

8 Ma bay be' nib mo'on u Lystra nib mugutgut ay nruw raba'; nni gargelnag ma aram
rogon ma dawori un ko yan bi'id. 9 Me motoyil ko thin ni be weliy Paul. Me guy Paul

nike mich Jesus u wan' nrayag ni ngan golnag ko m'ar rok, ma aram me changar Paul ngak 10 me non ni ba ga' laman ni ga'ar, "Mu sak'iy ngalang!" Me og fare mo'on ngalang ngi i yanyan. 11 Ma fa'ani guy fapi girdi' ni aram urngirad e n'en nike rin' Paul, miyad tabab ko tolul nthin rorad nu Lykaonia ni lungurad, "Pi kan e kar boded e girdi' karbad ngodad nga but'!" 12 Miyad tunguy ngachalen Barnabas ni Zeus, mi Paul e ra tunguyed ni Hermes, ni bochan e ir e en ni i welthin. 13 Ma fare prist rok fare kan ni Zeus, ni bay e Tempel rok u wuru' e re binaw nem, e fek boch e garbaw ni kabfos nge floras i yib nga langan e garog. Ye ir nge fapi girdi' ni aram urngirad e yad ba'adag ni ngar pi'ed e maligach ngak fa gali apostel.

14 Ma fa'ani rung'ag Barnabas nge Paul murung'agen e n'en ni nge rin' e pi cha'nem, miyow guchthuy e mad rorow ngar milgow i yan nga fithik' fapi girdi' ni aram urngirad, ni yow be non ni ba ga' lamrow ni be lungurow, 15 "Pi cha', mang ni ngam rin'ed e biney e pa'? Ya gamow l'agruw i girdi' ni gamow bod gimed! Kug bow ngaray ni nggu weliyew ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus, ma gamow pingegmed ngam pi'ed keru'med ko tin ndariyfan ngambad ngak fare Got ni be par nib fos, ni ir e ngongliy e tharmiy, nge fayleng, nge day, nge urngin ban'en ni bay u fithik' e pin'ey. 16 Kakrom e pag urngin e girdi' ko pi nam i yan ngu'ur rin'ed e tin ni yad be finey. 17 Machane gubin ngiyal' ni be micheg ir u daken urngin e tin ni bfel' ni be rin', ya ma pi' e n'uw ngomed u lang nge galwog u ngal'an; me ir e ma pi' e ggan ngomed mma fal'eg lanin'med." 18 Mus ko pi thin ney ni weliy fa gal apostel ngorad ma ku be mo'maw' rogon ni ngar talegew fapi girdi' ni aram urngirad ni nge dab ra pi'ed e maligach ngorow.

19 Ma boch piyu Israel nrabad u Antiok ni bay u Pisidia nge boch piyu Israel nrabad u Ikonium, e ra pingeged laniyan' fapi girdi' ni aram urngin ngar folgad ngorad ngar malang niged Paul, nge mu' miyad girengiy i yan nga wuru' e binaw, ni kar fineyed ni kem'. 20 Machane fa'ani mu'ulung e pi'in ke mich Jesus u wun'rad ngak, me sak'iy nge sul ngalan fare binaw. Me reb e rran riy miyow yan Barnabas nga Derbe.

Sul nga Antiok ni bay u lan yu Syria

21 Me machibnag Paul nge Barnabas ngak e girdi' u lan yu Derbe fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus, ma bo'or e girdi' ni mich u wun'rad ngar manged pi gachalpen Jesus. Ma aram miyow sul nga Lystra ngranow u rom nga Ikonium, miyow yan u Ikonium nga Antiok ni bay u lan yu Pisidia. 22 Miyow ayuweg e pi'in ke mich Jesus u wun'rad ngar pi'ew e athamgil nga lanin'rad ni ngu'ur pired ni yad ba yul'yul' ko en ni ir e ke mich u wun'rad. Miyow fil ngorad ni lungurow, "Thingar darod u fithik' bo'or e gafgow ma gadad yan ko gin nsuwon Got." 23 Mra reb e galesiya miyow turguy e pi'in pi'ilal riy ni yad e ngu'ur ayuweged girdi'en e galesiya riy; miyow par ni kar pagew e abich ngar pi'ew yad ngak Somol u fithik' e meybil, ni fare Somol ni ir e ke pagan'rad ngak.

24 Ma nap'an nra mu'gow ko milekag u lan yu Pisidia, miyow yib nga Pamfylia. 25 Miyow machibnag e thin rok Got u lan yu Perga nge mu' miyow yan nga Attalia, 26 miyow af nga barkow u rom ngar sulow nga Antiok, ni aram e gin nni pi'row riy nga pa' Got ni nge ayuwegrow ko fare maruwel ni ba'aram ni ir e kar mu'nigew e chiney.

27 Ma fa'anra tawgow nga Antiok miyow ulunguy girdi'en fare galesiya ngar weliyew ngorad urngin e tin nike rin' Got u pa'row, nge rogon nike bing e kanawo' ngak e pi'in gathi yad piyu Israel ni nge mich Jesus u wun'rad. 28 Miyow par u rom rok e pi'in ke mich Jesus u wun'rad nib n'uw nap'an.

15

Mu'ulung ntay u Jerusalem

1 Me yib boch e pumo'on u Judea nga Antiok miyad tabab i machibnag ngak e pi'in
girdi'en Kristus ni be lungurad, "Fa'anra dab ni maad'ad nagmed ni bod rogon nike yog
e Motochiyel rok Moses ma dabiyag ni ngam thapgad ngak Got." 2 Me baraba' Paul nge
Barnabas ngar lulu'aged e pi cha'nem e thin nib gel u murung'agen e re bugithin ney,
miyad be puluwnag urngin ban'en ni nge yan i m'ug e bin ni ir; ma aram min turguy
ni Paul nge Barnabas nge boch fa pi'inem ni yad bay u Antiok e ngranod nga Jerusalem
ngar guyed e pi apostel nge pi'in pi'ilal u murung'agen e re bugithin ney.
3 Miyad yan ni girdi'en e galesiya e ke l'oegrad, ma nap'an nranod u lan yu Fonicia
nge yu Samaria miyad weliy ngak girdi'en e galesiya ko gali yang i nug nem rogon nike
thap e pi'in gathi yad piyu Israel ngak Got; ma re bugithin ney e ba ga' ba felfelan' ni
pi' ngak urngin e tin ni ba'aram i girdi'en Kristus ni kar rung'aged. 4 Ma nap'an nra
tawgad nga Jerusalem me felfelan' girdi'en e galesiya ngorad ni karbad, ma ku errogon
e pi apostel nge pi'in pi'ilal ko galesiya, ni ireray e picha' nrogned ngorad murung'agen
urngin ban'en ni ngongliy Got u pa'rad. 5 Ma boch e Farise ni kar piggad ke mich Jesus
u wun'rad e ra sak'iygad nge lungurad, nganog ngak e pi cha'nem ndabisiy ni ngan
maad'ad ni bod ni yog e motochiyel rok Moses ma nganog ngorad ni ngar folgad ko
Motochiyel rok Moses.
6 Fapi apostel nge pi'in pi'ilal ko galesiya e ra mu'ulunggad ngar puruy'niged mu-
rung'agen e re bugithin ney. 7 Ba n'uw nap'an nra puruy'gad me sak'iy Peter me ga'ar,
"Gimed pi walageg, gimed manang ni turguyeg Got u fithik'med ko som'on ni nggu
machibnag ngak e pi'in gathi yad piyu Israel e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got, ni fan e ngar
rung'aged me mich u wun'rad. 8 Mi Got, ni ir e manang laniyan' urngin e girdi' e dag
ni bfel' e pi'in gathi yad piyu Israel u wan', ni fan e pi' e Kan Nthothup rok ngorad, ni
bod rogon nike pi' ngodad. 9 De taydad ni gadad ba thil rorad; ya n'ag fan e denen rorad
ni fan e mich Jesus u wun'rad. 10 Ere mang ni gimed be finey ni ngam sikeng niged e
gumaen' rok Got e chiney ni fan e kam fineyed ni ngam ted ban'en nib tomal nga daken
keru' e pi'in ke mich Jesus Kristus u wun'rad, ni ban'en ni mus ngak e pi chitamangidad
nge gadad ma de taw rodad. 11 Danga'! I mich Jesus u wun'dad Me thapegdad Somol
Jesus ngak Got ni bochan e be runguydad, ni bod rogon e tin ni ba'aram e girdi' ni gathi
yad piyu Israel."
12 Me par girdi'en fare ulung ndaki non be' nnap'an ni yad be motoyil ngak Barnabas
nge Paul, ni aram e yow be weliy urngin e pin'en nni ngat ngay nge pi maang'ang ni
ngongliy Got u pa'row u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel. 13 Ma fa'anra mu'gow ko
numon, me non James ni ga'ar, "Pi walageg, mmotoyilgad ngog! 14 I Simon e ka fini mu'
i weliy rok murung'agen rogon nike dag Got nib t'uf rok e pi'in gathi yad piyu Israel, ni
fan e ke fek e girdi' u fithik'rad ni ngar manged girdi'en, ni ireram e som'on riy. 15 Thin
rok e pi profet e kari ta'reb ko re bugithin ney. Ni bod rogon ni be weliy e babyor nib
thothup ni be ga'ar:
16 'I ga'ar Somol: Tomuren e biney e bay gu sul,
nggu toy e naun rok David nike puth;
ma tin nike kireb riy e bay gu fulweg ngarogon
mu ku gu toy bayay.
17 Ma aram e urngin e tin ni kabay e girdi' e bay ur gayed Somol,
ni urngin e pi nam ni kug piningrad ni ngar manged girdi'eg.
18 Ireray rogon nike yog Somol, ni ir e ke gagiyegnag e re bugithin ney kan nang ni
kakrom.'
19 Me ga'ar James, "Tafinay rog e dab kud magawonniged e pi'in gathi yad piyu Israel
ni yad be yib ngak Got. 20 Machane ngad pi'ed e babyor nge yan ngorad, ni nga dogned
ngorad ndab ra ked e ggan nde klin ni fan e kan pi' ni maligach ko liyos nma meybil
boch e girdi' ngay; ma ngar ayuweged yad nge dab ra pired be' ni gathi mabgol rorad;

ma dab ra longuyed e gamanman nni uchuluy k'angan nge yim', ara ra ked e racha'.
21 Ya Motochiyel rok Moses e ke n'uw nap'an ni kan be'eg u lan tafen e mu'ulung i yan
ni gubin e Sabbath, ma thin rok e kan machibnag u lan urngin e binaw."

Babyor nni pi' nge yan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel nike mich Jesus u wun'rad

22 Ma aram me cheag e pi apostel nge pi'in pi'ilal ko galesiya, nge girdi'en e galesiya
ni polo' miyad turguy ngar mel'eged boch e girdi' rorad ngar l'oeged yad ngranod nga
Antiok ni yad Paul nge Barnabas. Miyad duwgiliy Judas, ni ku yima pining ni Barsabbas,
nge Silas ni l'agruw ni' nma tay urngin girdi'en Kristus farow. 23 Miyad pi' e babyor
ngorad ngar feked ni ba'aray e thin riy.

"Gamad e pi apostel nge pi'in pi'ilal, ni er walagmed, e be lungumad e nge felan' Got
ngak urngin pi walagmad ni pi'in nni gargelegrad ma gathi yad piyu Israel, ni yad be
par u lan yu Antiok ngu Syria, ngu Cilicia. 24 Kug rung'aged ni bay boch e girdi' ko
biromad e ulung ni karbad e nger yad be magawonnagmed ma yad be pi' e magafan'
nga lanin'med ko thin ni yad be yog; machane da gogned ngorad ni ngar rin'ed e re
bugithin nir. 25 Ere kug puruy'gad ma gamad gubin nike ta'reban'mad ni nggu dugliyed
boch e girdi' u fithik'mad ni nga nol'oegrad ngarbad ngomed ni ngar feked e thin romad
i yib ngomed, ni bay ra uned ngak e tafager rodad nib t'uf rodad ni er Barnabas nge Paul
ngarbad, 26 ni kar dowgow ko pogofan rorow ko pigpig ni yow be tay ngak e Somol rodad
i Jesus Kristus. 27 Ere kug l'oeged Judas nge Silas ngomed, ni yow e ku bay ra weliyew
ngomed e pin'en ni ba'aray ni kug yoloyed nga babyor. 28 Ya fare Kan Nthothup nge
gamad e ke ta'reban'mad ndab kun tay ban'en nib tomal nga dakenmed nge cheag ko
tin ni ba'aray e motochiyel ni bay, 29 ni aram e dab mu ked e ggan ni kan pi' ni maligach
ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay; ma dab mu ked e racha'; ma dab mu longuyed
e gamanman nni uchuluy k'angan nge yim'; mi gimed ayuwegmed ndab mu pired be'
ni gathi mabgol romed. Gimed ra rin' e tin nib mat'aw ni fa'an gimed ra par ni dab mu
rin'ed e pin'ey. Ere kefel'."

30 Mi nol'oeg fa pi'inem ngranod nga Antiok, mranod ra kunuyed urngin e pi'in ke
mich Jesus u wun'rad nge mu' miyad pi' fare gi babyor ngorad. 31 Ma fa'ani poy fapi
girdi' fare gi babyor, miyad felfelan' ko thin ni bay riy ni be pi' e athamgil nga lanin'rad.
32 Mi Judas nge Silas, ni yow l'agruw ma profet, e ba n'uw nap'an nra welthingow ngak
e pi cha'nem ni ku yad boch e walag ni girdi'en Kristus, ni yow be pi' e athamgil nga
lanin'rad ma yow be pi' gelngirad. 33 Miyow par boch u rom, miyad fangich e tin ni
bay u rom e walag ni girdi'en Kristus, nge mu' miyow sul ngak e pi'in nra l'oeged yow.
34 [temp]*

35 Mi Paul nge Barnabas e ra pirew boch u Antiok. Miyow cheag ngak bo'or e girdi',
ngu'ur filed ko girdi' ma yad be machibnag e thin rok Somol ngorad.

Dar ni tay Paul nge Barnabas

36 Me yan in e rran nga tomuren me ga'ar Paul ngak Barnabas, "Ngad sulow ngad
guyew pi walagdow ni girdi'en Kristus u lan urngin e binaw nda machib nigew e thin
rok Somol riy, ngad nangew rogorad." 37 Ma ba'adag Barnabas ni ngar fekew Mark nge
un ngorow, 38 machane de finey Paul nib mat'aw ni ngar fekew nge un ngorow, ni fan e
de par rorow ngar mu' niged e tin nnol'oegrad ni ngar rin'ed u yugu ba yay e milekag,
ni bochan e pagrow u Pamfylia nge sul. 39 Miyow lu'ag nib el merin murung'agen e re
bugithin ney, ma aram miyow dar ni milekag. Me fek Barnabas Mark ngar afgow nga
barkow ngar milekaggow nga Cyprus, 40 me duwgiliy Paul Silas ni nge un ngak, ma pi
walagrow ni aram girdi'en Kristus e ra yibiliyed yow ngak Got ni nge ayuwegrow nge

* **15:34** Boch e babyor e ka ni puthuy ngay e verse 34: Machane me turguy Silas ni nge par u rom.

mu' miyow yan. 41 Miyow yan u lan yu Syria ngu Cilicia, ni be pi' Paul e athamgil nga laniyan' girdi'en e pi galesiya ni bay riy.

16

Timothy ni un ngak Paul nge Silas ko milekag

1 Me milekag Paul nga Derbe nge nga Lystra. Ma bay be' nib mich Jesus u wan', ni Timothy fithingan nma par u rom; ma ku errogon e chitiningin ni ku ir be' nib mich Jesus u wan' ni ku be' u Israel, machane chitamngin Timothy e be' u Greece. 2 Ma urngin e walag ni girdi'en Kristus ni yad ma par u lan yu Lystra ngu lan yu Ikonium e ra weliyed murung'agen Timothy ni be' ni bfel'. 3 Ma ba'adag Paul ni nge fek Timothy nge un ngak, ma aram me maad'adnag. I rin' ni aram rogon ni bochan e urngin piyu Israel ni yad ma par ko yungi n'em i yan e yad manang ni chitamngin Timothy e be' u Greece. 4 Ma nap'an nranod u lan fapi binaw miyad weliy ngak e pi'in ke mich Jesus u wun'rad fapi motochiyel nike turguy e pi apostel nge pi'in pi'ilal ko galesiya u Jerusalem, miyad yog ngorad ni ngu'ur folgad ko pi motochiyel nem. 5 Ma aram mi i gel i yan e michan' rok girdi'en e galesiya ma yad be yo'or i yan ni gubin e rran.

U lan yu Troas nge n'en nni piliyeg e changar rok Paul nge guy

6 Miyad milekag u lan yu Frygia nge yu Galatia; ya de pagrad fare Kan Nthothup ni ngar machibgad u lan e nug nu Asia. 7 Ma fa'anra tawgad ko mathil u Mysia, miyad guy rogon ni ngranod ngalan e nug nu Bithynia, machane de pagrad e Kan Nthothup ni ngranod ngaram. 8 Ma aram miyad yan u rom nga Mysia miyad log u rom nga Troas. 9 Mi ni piliyeg e changar rok Paul e re neap' i n'em nge guy be' nib mo'on u Macedonia nib sak'iy ni be wenig ngak Paul ni be ga'ar, "Moy nga Macedonia ngam ayuwegmad!" 10 Nap'an nni piliyeg e changar rok Paul, nge guy e ren'em ma gamad fal'eg rogomad ni nggu warod nga Macedonia, ya ke muturug u wun'mad nike piningmad Got ni nggu machib niged fare Thin Ni Bfel' ngak e girdi' ko gin'em.

U lan yu Filippi, nge Lydia ni pig laniyan' nge mich Jesus Kristus u wan'

11 Ma gamad af nga barkow u Troas nggu warod nga Samothrace, me reb e rran riy ma gamad yan nga Neapolis. 12 Ma gamad yan u rom nga Filippi, ni ireram e binaw ni ba ga' ko gin nsom'on e nug nu Macedonia; ma ku errogon ni ku reb e kolonia rok yu Roma. Ma gamad par u lan e re binaw nem nri in e rran. 13 Me chirofen ni Sabbath ma gamad yan nga wuru' e re binaw nem nga to'oben e lul', ko gin ni kug fineyed ni ra moy bang riy nma mu'ulung piyu Israel ngay ngu'ur meybilgad. Ma gamad yan gu pired nga but' ngu'ug welthingad ngak bogi ppin ni kar mu'ulunggad ngaram. 14 Ma bagayad e pi cha'nem ni i motoyil ko thin ni gamad be yog e Lydia ni yib u Thyatira, nma folchuway' ko mad nib purple ram'en. I ir be' ni bpin nma meybil mma liyor ngak Got, me tamilangnag Somol laniyan' ni nge uthum tel ko n'en ni be weliy Paul. 15 Ma aram min tawfenag e re pin nem nge girdi' nu tabinaw rok. Me yog ngomad ni nggu warod nga tabinaw rok ni ga'ar, "Ngambad ngam pired u tabinaw rog, ni fa'anra ke muturug u wun'med nike mich u wun'ug Somol." Me wenig ngomad ni nggu warod.

U lan e kalbus u Filippi

16 Bay reb e rran ni gamad be yan ko gin ni yima meybil riy, ma gamad mada'nag be' ni bpin ni ir reb e sib ni keb i ying ba mo'onyan' ngak nma yog e tin ni bay yib ban'en, ni bo'or e salpiy ni be yagnag ni fan ngak e pi'in nib milfan ngorad, ni bochan e ma yog ko girdi' e tin ni bay yib ban'en, 17 ni be lek tomuren Paul nge gamad, ni be tolul ni be ga'ar, "Pi cha'ney e tapigpig rok Got Nth'abi Tolang, ni yad be weliy ngomed rogon mi gimed thap ngak Got!" 18 Bo'or e rran ni i yodorom. Ma daki yag ni nge k'adan' Paul, me cheal nga wuryal me ga'ar ngak fare mo'onyan' nike ying ngak fare pin, "Gu be non

ngom u fithingan Jesus Kristus ni ngam chuw rok e cha'nir!" Ma ka ngiyal'nem me chuw
fare mo'onyan' rok fare pin. 19 Ma nap'an ni nang fa picha' nib milfan fare pin ngorad
ndakuriy e gin ku ra yib e salpiy riy ngorad, miyad kol Paul nge Silas ngar girngiyed yow
i yan ngabang ni yima mu'ulung ngay nga p'eowchen e pi'in yad be yog e thin. 20 Miyad
fekrow i yib nga p'eowchen boch e tolang nu Roma me lungurad, "Gali cha'ney e l'agruw
ni' u Israel ni yow be k'aring e wagey u lan e binaw rodad. 21 Ma yow be yog boch e
yalen nib togopluw ko motochiyel rodad, ma gadad yu Roma e dabiyag ni ngad folgad
ko tinem e yalen!" 22 Miki togopluw fapi girdi' ni yo'or ngorow; me guchthuy fapi tolang
e mad u daken Paul nge Silas, ma rogned ni ngan toyrow ko dumow. 23 Ma nap'an nra
mu'gad i toyrow nib el merin mi nin'row nga kalbus, minog ngak e en ni pilungen e
kalbus ni nge loknag e mab ngorow ni bfel' rogon. 24 Ma fa'an nog e re bugithin nem
ngak, me yin'row ngalan reb e senggil nib kan nga lukngun e kalbus me tay ayrow nga
daken ba gek'iy nib dib'ag ni ka ni ker luwan ayiy riy, nge mu' me tay bang nga daken
faginem e gek'iy me loknag.

25 Ma gonap'an e ke lukngun e neap' mi i meybil Paul nge Silas ma yow be yin' e tang
ni yow be pining e sorok ngak Got, ma be motoyil e pi'in kalbus ngorow. 26 Mi yigi yib
ba durru' nrib gel, nge rurug fare kalbus nge mada' ko def riy. Ma ka chingiyal' nem me
mab urngin e mab, me mul e chen u downgin urngin e kalbus. 27 Ma nap'an ni od facha'
ni pilungen e kalbus, me guy nike mab urngin e mab ko kalbus, me girengiy e saydon
rok nge yan ni nge li' ir ngay; ya ke finey nike mil urngin fapi kalbus. 28 Machane me
tolul Paul ni ga'ar, "Dab mmaad'ad ngom; ya gamad gubin ni ka gamad ba'aray."

29 Me pong fa en ni pilungen e kalbus ni nga ni fek e nifiy i yan ngak, me yan ngalan e
kalbus ni be mil, me yan i pag ir nga but' u to'oben ay Paul nge Silas ni be da'da'. 30 Me
fekrow nga waen me fith ngorow ni ga'ar, "Mang e thingar gu rin' me yag ni gu thap
ngak Got?"

31 Me lungurow ngak, "Nge mich u wun'um Somol Jesus, ma aram e kam thap ngak
Got — ni gur nge girdi' nu tabinaw rom." 32 Miyow machibnag e thin rok Somol ngak nge
ngak gubin e girdi' ni immoy u lan e naun rok. 33 Ka re ngiyal'nem nneap' me fekrow
fa'anem ni pilungen e kalbus nge luknag e yu yang nike maad'ad u dowrow; nge mu'
min tawfenag ni ka chingiyal' nem ni ir nge urngin e girdi' nu tabinaw rok. 34 Me ere
fek Paul nge Silas ngalan e naun rok nge pi' e ggan ngorow. Me ri felfelan' girdi'en e
tabinaw rok nge ir, ni fan e ke mich Got u wun'rad.

35 Me reb e rran riy ni kadbul me pi' e pi'in nib tolang nu Roma e thin nge yan ngak e
pi'in pilungen e polis ni be lungurad, "Mpaged fa gali cha' ngranow."

36 Me yog fa en ni pilungen e kalbus fapi thin ngak Paul ni ga'ar, "Ke pi' fapi tolang e
thin ke yib ni ngan pagmew Silas, ere rayag ni ngam marow u fithik' e gapas."

37 Me ga'ar Paul ngak fapi pilungen e polis, "Kar toyed gamow u fithik' e girdi' ni yo'or,
nda ni pufthin nagmow ma gamow girdi'en yu Roma! Ma ka ron'ed gamow nga kalbus.
Ere ngar paged gamow e chiney nib mith? Danga'! Pi tolang rok yu Roma e thingar
rabad ngaray ngar paged gamow."

38 Me fulweg fapi pilungen e polis e pi thin ney ngak fapi tolang nu Roma, ma fa'an
rrung'aged ni Paul nge Silas e yow girdi'en yu Roma miyad rus. 39 Ma aram marbad ra
weniggad ngorow; miyad fekrow nga wuru' e kalbus miyad wenig ngorow ni ngranow
ngar chuwgow u lan e re binaw nem. 40 Me chuw Paul nge Silas u kalbus miyow yan
nga tafen Lydia. Miyow mada'nag e pi walag ni girdi'en Kristus u rom, miyow welthin
ngorad, ni aram e yow be pi' e athamgil nga lanin'rad, nge mu' miyow yan.

17

U lan yu Thessalonika

1 Miyow milekag ngranow u lan e binaw nu Amfipolis ngu Apolonia, miyow yib ko
binaw nu Thessalonika, ni aram e gin ni bay ba tafen e mu'ulung rok piyu Israel riy.
2 Me yan Paul ngalan tafen e mu'ulung nrogon ni ka ma rin'. Ma dalip e rran ni Sabbath
ni i welthin ngak e girdi' u lan e babyor nib thothup, 3 ni be weliy fan ngorad ma be dag
ngorad u lan e babyor nib thothup ni fare Messiah e thangri gafgow nge mu' min faseg
ko yam'. Miki ga'ar ngorad, "Aney i Jesus ni ir e kug weliy murung'agen ngomed, e ir e
re Messiah nem." 4 Me mich u wan' boch i yad ngar uned ngak Paul nge Silas; ma aram
e n'en ni rin' bo'or e girdi' nu Greece, ni pi'in yad ma meybil ma yad ma liyor ngak Got,
ma ku bo'or e ppin ni pi'in ba ga' lungurad u rom.
5 Me awan' piyu Israel ngorow, miyad kunuy boch e girdi' u kanawo' ni girdi' ni yugu
ma yan ndariy e maruwel rorad ni ngar mu'ulunggad ngar wageygad. Miyad wagey u
lan fare binaw ni polo', miyad yan ni cham nga tafen Jason, ni yad be guy rogon ni ngar
pir'eged Paul nge Silas ngar feked yow nga waen i yib ngak e girdi'. 6 Ma nap'an ndar
pir'eged yow, miyad girengiy Jason nge ku boch i walagey ni girdi'en Kristus i yan ngak
e pi'in yad be yog e thin u lan binaw, miyad non ni ba ga' lungurad ni be lungurad, "Pi
girdi' ney e kar k'aringed e wagey u gubin yang! Ma chiney e karbad ko binaw rodad,
7 ma ke tayrad Jason u lan e naun rok. Yad gubin ni yad be th'ab e motochiyel rok e
Emperor nu Roma, ni fan e yad be yog ni kabay reb e pilung ngabang ni Jesus fithingan."
8 Pi thin ney e rogned me ri gel e wagey ko fapi girdi' ni kar mu'ulunggad nge pi'in yad
be yog e thin u lan binaw. 9 Ma pi'in yad be yog e thin u lan binaw e ra gel niged e thin
ngak Jason nge boch i girdi'en Jesus ngar pi'ed urngin e salpiy ni kanog ngorad ni yad
ra pi' min pagrad, miyad pi' nge mu' min pagrad.

U lan yu Berea

10 Ma nap'an ni yigi neap', ma pi walag ni aram girdi'en Kristus e ra l'oeged Paul nge
Silas ngranow nga Berea. Ma fa'anra tawgow, miyow yan ngalan tafen e mu'ulung rok
piyu Israel. 11 Ma girdi' nu rom e de manan'rad ni bod e girdi' nu Thessalonika nib
manan'rad. Miyad motoyil ko thin rok Got ni kar uthmed telrad ngay, ma gubin e rran
ni ur gayed u lan e babyor nib thothup ni ngar guyed ko rriyul' e tin ke yog Paul fa. 12 Ma
bo'or i yad ni mich Jesus u wun'rad; ma bo'or e ppin nu Greece ni ppin nib tolang nge ku
bo'or e pumo'on nu Greece ni ki mich Jesus u wun'rad. 13 Ma fa'ani rung'ag piyu Israel
ni yad ma par u Thessalonika murung'agen Paul ni ki machibnag e thin rok Got ko girdi'
u lan e binaw nu Berea, miyad yib ngaram ngar tababgad i nonnon ngak e girdi', ni yad
be guy rogon ni nge togopluw e girdi' ni pire' ngak Paul nge Silas. 14 Ka chingiyal' nem
me l'oeg e pi walag ni girdi'en Kristus Paul nge yan ko gin nib chugur ko day, machane
me par Silas nge Timothy u Berea. 15 Ma pi'in pumo'on nra uned ngak Paul ni yad be
pow'iy e ra uned ngak ngar tawgad nga Athens. Ma aram miyad sul nga Berea ni kar
feked e thin rok Paul i yib ni nge guy Silas nge Timothy rogon ngranow ngak nib gur.

U lan yu Athens

16 Ma nap'an ni be sonnag Paul Silas nge Timothy u lan yu Athens, ma dakiyag ni nge
k'adan' ni bochan e guy lan e re binaw nem nib sug ko liyos nma meybil boch e girdi'
ngay. 17 Mu ur lu'aged piyu Israel e thin u lan tafen e mu'ulung nge pi'in gathi yad piyu
Israel ni yad ma meybil ma yad ma liyor ngak Got, ma ku errogon ni gubin e rran ni ur
lu'aged e girdi' e thin ni pi'in yad be yib ngabangi n'en nma mu'ulung e girdi' ngay. 18 Ma
boch e tamchib ni yad girdi'en e Epikurean nge Stoik e ku ra welthingad ni yad be guy
e en ni ir e ba sorok ko tin ni be yog. Me ga'ar boch i yad, "Cha'ney nde nang ban'en ma
ba ufanthin e mang e be guy rogon ni nge yog?"
Me ga'ar boch e girdi', "Gowa be weliy murung'agen yugu boch e got u boch e nam."
Rogned e re bugithin ney ni bochan e be machibnag Paul murung'agen Jesus nge
murung'agen e fos ko yam' nike tay Jesus. 19 Ma aram miyad fek Paul i yib ngalan e

mu'ulung u tafen e pufthin ni Areopagus fithingan, me lungurad ngak, "Gamad ba'adag
ni nggu rung'aged e bin be'er e machib nib be'ech ni ga be weliy. 20 Ya bay boch ban'en
ni kug rung'aged ni ga be yog ndawor gu rung'aged bi'id, ere gamad ba'adag ni nggu
nanged fan." (21 Ya urngin e girdi' nu Athens nge girdi' nu bang nma par u rom e yad
ba'adag ni ngar paged urngin ban'en ngu'ur weliyed ma yad be rung'ag murung'agen e
tin nib be'ech ban'en.)
22 Me sak'iy Paul ngalang u p'eowchen fare ulung rok e Areopagus me ga'ar, "Gimed e
pumo'on nu Athens! Kug guy nri gimed be tayfan boch e got. 23 Ya kug wan u lan binaw
romed ma kug guy e yungi n'en ni gimed be meybil riy, ma ku kug pir'eg ba altar ni kan
yoloy e re bugithin ni ba'aray nga daken nike ga'ar, 'Ngak ba got nda nnang!' Re got nem
nda mu nanged ma gimed be meybil ngak e ireram fare Got ni nggu weliy murung'agen
e chiney ngomed. 24 I Got ni ir e sunumiy e fayleng nge urngin ban'en ni bay riy, e ir e
Somol u tharmiy ngu but', ma der ma par u lan e Tempel ni girdi' e toy. 25 Ma ku dariy
ban'en ni nge muruwliy e girdi' nge pi' ngak; ye ir e ke pi' e yafos nge pogofan nge urngin
ban'en ngak e girdi'. Ere dariy ban'en ni nge yagnag e girdi' ngak. 26 Ri ta'reb e pumo'on
ni sunumiy, me sum rok e re mo'on nem girdi'en urngin e nam, me tayrad ni ngar pired
u daken e re fayleng ney ni polo'. I ir e turguy ko tabolngin e re ngiyal' i n'en nge yungi
n'en ni ngar pired riy! 27 I rin' e ren'ey ni fan e ngar gayed ir, ma sana miyad pir'eg ko
ngiyal' ni yad be gayiy. Machane bin riyul' riy e dariy bagadad nib mal'af Got rok nga
orel; 28 ya be e ga'ar,
'Fithik' Got e gadad be par riy ma gadad be mithmith riy ma gadad bay riy.'
Ni bod rogon nike yog boch e girdi' romed ni pi'in yad ma ngongliy e morong'ag nike
lungurad,
'Ku errogon gadad ni gadad pifak.'
29 Ere fa'anra gadad pifak, ma dab da tafinay niged ni Got e bod e liyos ni kan ngongliy
ko gol ara silber ara malang, ni bod rogon nike leamnag e pi'in yad ba salap i ngongliy
ban'en kar ngongliyed. 30 I Got e ke n'ag fan u wan' e yu ngiyal' ni ba'aram nde nang e
girdi' murung'agen riy, machane chiney e be yog ngak e girdi' u gubin yang ni ngar pi'ed
keru'rad ko kireb ni yad be rin'. 31 Ya ke turguy reb e rran ni ir e nge pufthinnag riy e
fayleng ni polo' nrogon nib mat'aw, ni nge rin' u daken be' nib mo'on ni ir e ke duwgiliy;
nike dag e mich ko re bugithin ney ngak urngin e girdi', ni fan e ke faseg e re mo'on nem
ko yam'!"
32 Ma nap'an nrung'aged e n'en ke weliy Paul ni murung'agen e fos ko yam', me
moning boch i yad ngak, machane boch i yad e ga'ar, "Gamad ba'adag ni ngam weliy
ngomad murung'agen e ren'ey bayay." 33 Ma aram me chuw Paul u lan fare mu'ulung
nge yan. 34 Me un boch e girdi' ngak me mich Kristus u wun'rad; ni Dionysius bagayad,
ni ir reb e girdi'en fare ulung ni Areopagus fithingan, nge be' ni bpin ni Damaris
fithingan, nge ku boch e girdi'.

18

U lan yu Korinth

1 Tomuren e biney, me chuw Paul u Athens nge yan nga Korinth. 2 Me pir'eg be' u
Israel u rom, ni Aquila fithingan, nni gargeleg u Pontus, ni be' ni ka fini yib u Italy ni
yow e bpin rok ni Priscilla, ni bochan e ke pi' Klaudius ni *Emperor* nu Roma e thin ni
nge chuw urngin piyu Israel u Roma. Me yan Paul i guyrow, 3 me par rorow ma be un
ngorow ko maruwel, ya ma yag e salpiy ngak ni nge abich riy ko mongongol *tent*, ni bod
yow. 4 Ma gubin e Sabbath ni yad ma lulu'ag e girdi' e thin u lan tafen e mu'ulung, ni
aram e be guy rogon ni nge mich e tin be yog u wan' piyu Israel nge piyu Greece.
5 Ma fa'ani sul Silas nge Timothy u Macedonia, me pag Paul urngin ban'en me par
ni yigo'o thin rok Got e be machibnag ko girdi', ma be weliy ngak piyu Israel ni Jesus

e ir fare Messiah. 6 Ma fa'anra togopluwgad ngak miyad yog e thin nib kireb ni
murung'agen, me rurug e fiyath ko mad rok ni aram e ke togopluw ngorad ma be ga'ar
ngorad, "Fa'an gimed ra malog, ma gimed e kireb romed! Me gag e dariy rogon ngog.
Chiney i yan ngaram e bay gu wan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel." 7 Ma aram me
pagrad nge yan i par nga tabinaw rok be' ni gathi be' u Israel ni Titius Justus fithingan,
nma meybil mma liyor ngak Got; nib migid tafen nga tafen e mu'ulung. 8 Mi Krispus, ni
ir e ma yog e thin u lan tafen e mu'ulung, e mich Somol u wan', ni ir nge urngin e girdi' u
tabinaw rok; ma bo'or e girdi' u lan yu Korinth ni rung'ag e re thin nem ni murung'agen
Jesus, me mich Jesus u wun'rad min tawfe nagrad.
9 Me reb e neap' mi ni piliyeg e changar rok Paul me ga'ar Somol ngak, "Dab mu
tamdag, ma dab mu tal ko machib ma dab mu pag, 10 ya gu be un ngom. Dariy be' nrayag
rok ni nge rin' ban'en ngom, ya bo'or e girdi' u lan e re binaw ney ni yad e tirog e girdi'."
11 Ma aram me par Paul u rom ni reb e duw nge baley, ni be machibnag e thin rok Got
ngak e girdi'.
12 Ma nap'an nturguy Gallio ni nge governor nu Roma u Greece, me mu'ulung piyu
Israel ngar koled Paul ngar feked i yan ngalan tafen e pufthin. 13 Me lungurad, "Re mo'on
ney e be guy rogon ni nge towasor ngak e girdi' ngar meybilgad miyad liyor ngak Got u
reb e kanawo' nib togopluw ko motochiyel! 14 Ke yan ni nge welthin Paul me ga'ar Gallio
ngak piyu Israel, "Fa'an mang e ban'en nib kireb e ren'ey ara ban'en nrib gel e kireb riy
ni kan ngongliy ma bay rogon ni nggu gum'an' nigeg nggu motoyil ngomed piyu Israel.
15 Machane bochan e kemus ni yu bugithin nge bogi ngachal nge motochiyel romed e
gimed be lu'ag murung'agen, ma aram e gimed romed e ngam pithiged. Ye gag e dab gu
pithig e tinir e thin!" 16 Me tulufrad ngar chuwgad u lan tafen e pufthin. 17 Ma yad gubin
nra koled Sosthenes, ni ir e ma yog e thin u lan tafen e mu'ulung ngar pirdi'iyed u mit
tagil' e pufthin. Machane dariyfan u wan' Gallio.

I Paul ni Sul nga Antiok

18 Bo'or e rran ni par Paul rok e pi walag ni aram girdi'en Kristus u Korinth, me pagrad
nge af nga barkow nge yan nga Syria ni yad Priscilla nge Aquila. Machane u m'on
ndawori af nga barkow u Kenkrea, min th'ab piyan lolugen ni urngin, ni fan e keyog
bbugithin ni nge rin' ni fan ngak Got.* 19 Miyad taw nga Efesus, me pag Paul Priscilla
nge Aquila. Me yan nga tafen e mu'ulung ngar lu'aged piyu Israel e thin. 20 Miyad wenig
ngak ni nge par rorad nib n'uw nap'an, machane de yog e kefel' ngay. 21 Ya nap'an ni pig
ni nge yan me ga'ar ngorad, "Fa'anra mm'agan' Got ngay ma gu ra sul ngomed." Ma
aram me af nga barkow nge chuw u Efesus.
22 Ma fa'ani taw nga Cesarea me yan nga Jerusalem nge fingichiy girdi'en e galesiya
riy, me yan u rom nga Antiok. 23 Me par boch u rom me yan. Me yan u lan e nug nu
Galatia ngu Frygia, ni be pi' e athamgil nga laniyan' e pi'in ke mich Jesus u wun'rad.

Apollos u lan yu Efesus ngu Korinth

24 Be' u Israel ni Apollos fithingan, nni gargeleg u lan yu Alexandria, e yib nga Efesus,
ni ir be' ni bfel' l'ugun ko welthin ma ba tamilangan' ko thin ni bay u lan e babyor nib
thothup. 25 Ka ni sukulnag ko birok' Somol e Kanawo', me weliy u fithik' e pasigan'
e tin riyul' ni murung'agen Jesus. Machane kemus ni manang nge mada' ko tawfe
ni i tay John. 26 Me tabab ko machib u lan tafen e mu'ulung nde tamdag. Ma fa'ani
rung'ag Priscilla nge Aquila e thin rok, miyow fek nga tabinaw rorow ngar weliyew
ngak murung'agen Kanawo'en Got nib puluw. 27 Me turguy Apollos ni nge yan nga
Greece, ma pi'in ke mich u wun'rad Jesus ni yad bay u Efesus e ra ayuweged ni aram

* **18:18** KEYOG BBUGITHIN NI NGE RIN': Rogon yalen piyu Israel e en nike micheg ban'en ngak Got ni nge rin' e ngan th'ab piyan lolugen ni urngin ni 30 e rran u m'on ni nge pi' u Tempel fare n'en nike micheg ngak Got.

e ra yoloyed bangi babyor nge yan ngak e pi walagrad ni bay u Greece ni aram girdi'en Kristus, ni yad be wenig ngorad ni nge yan ngorad ma ngar ayuweged u rom. Ma fa'ani taw, ma ri ba ga' e ayuw ni pi' ngak e pi'in ke mich Jesus u wun'rad u daken e runguy nge ayuw rok Got ngorad. 28 Miyad ma lu'ag thin piyu Israel u fithik' e girdi' ni yo'or nib el merin me gel ngorad, ni aram e be micheg ngorad u lan fare babyor nib thothup ni Jesus e ir fare Messiah.

19

Paul u lan yu Efesus

1 Nap'an ni bay Apollos u Korinth, me milekag Paul u lan e gi nug nem nge yib nga Efesus. Me pir'eg boch i gachalpen Jesus u rom, 2 me fithrad ni ga'ar, "Ke yag ngomed fare Kan Nthothup ko ngiyal' ni mich Jesus Kristus riy u wun'med fa danga'?"

Miyad fulweg ni lungurad, "Mus nga murung'agen e Kan Nthothup ni bay ma dawor gu rung'aged."

3 Me fithrad Paul ni ga'ar, "Mang mit i tawfe e ntay ngomed?"

Miyad fulweg ni lungurad, "Tawfe rok John."

4 Me ga'ar Paul, "John e i tawfenag e pi'in kar paged e kireb ni yad be ngongliy; me ir e weliy ngak e girdi' nu Israel ni nge mich u wun'rad e en ni bay yib u tomuren ni aram e Jesus e nge mich u wun'rad."

5 Ma fa'an rrung'aged e re bugithin ney, min tawfe nagrad nga fithingan Somol Jesus. 6 Me tay Paul pa' nga dakenrad, me yib fare Kan Nthothup ngorad; miyad welthin ni thin nu bang ma ku yad weliy e thin rok Got. 7 Gonap'an e yad ragag nge l'agruw e pumo'on u gubin.

8 Me yan Paul ngalan tafen e mu'ulung, ma dalip e pul ni par ni be welthin ngak e girdi' nder tamdag, ni be malu'ag thin ngorad ni be guy rogon ni nge mich u wun'rad rogon e gagiyeg rok Got. 9 Machane boch i yad e ba gelan', ma aram e de mich u wun'rad, miyad yog e thin nib kireb ni murung'agen rogon e Kanawo' rok Somol nrogned u p'eowchen fare ulung ni polo'. Ma aram me pagrad Paul me fek fa pi'in gachalpen Jesus ngar uned ngak; ma gubin e rran ni ur weliyed e girdi' murung'agen e pin'ey u lan tafen e mu'ulung rok Tyrannus. 10 L'agruw e duw ni ur yodoroygad, ma aram ma urngin e girdi' nma par u lan e nug nu Asia ni piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel, ni rrung'aged e thin rok Somol.

Pumo'on ni pifak Skeva

11 Ma aram e i ngongliy Got bogi maang'ang u pa' Paul ndawor ni guy bi'id, 12 ni mus ko hangkach nge yungi mad ni yima m'ag nga daken e mad ni fan ko maruwel nike maruwel Paul ngay nni fek i yan ngak e pi'in nib m'ar, me chuw e liliy rorad, ma ku errogon e mo'onyan' nike ying ngorad nra chuwgad rorad. 13 Ma boch piyu Israel ni ur milekaggad i yan ngu'ur tulufed e mo'onyan' rok e girdi' e ku ra guyed rogon ni ngar maruwelgad nga fithingan Somol Jesus ngar tulufed e mo'onyan'. I lungurad ngak e pi mo'onyan', "Gu be non ngomed u fithingan Jesus ni ir e be machibnag Paul murung'agen, ni ngam chuwgad." 14 Fa medlip i pagel ni fak fare Prist ni Th'abi Ga' u Israel ni Skeva fithingan e rrin'ed ni aram rogon.

15 Machane me ga'ar fare mo'onyan' ngorad, "Gu manang Jesus ma gu manang murung'agen Paul, ma gimed e gimed chon mini'?"

16 Ma fare mo'on nike ying fare mo'onyan' ngak e og ngorad nge pirdi'iyrad ni yad gubin nib el merin, ma yad gubin nra milgad u tabinaw rok ni kar maad'adgad ma ke mogchoth i mogchoth e mad rorad. 17 Ma urngin piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel ni yad be par u Efesus e rrung'aged murung'agen e ren'ey; ma yad gubin nra tamdaggad, ma aram me ri ga' fan fithingan Somol Jesus u wan' e girdi'. 18 Bo'or e

pi'in ke mich Jesus u wun'rad nrabad ngrogned u fithik' e girdi' ni yo'or e tin nib kireb ni ur rin'ed. 19 Ma bo'or e pi'in yad ma pig nra kunuyed e babyor rorad nga ta'bang ngar urfiyed u p'eowchen urngin e girdi'. Miyad puthuy puluwon fapi babyor me yan i gaman wugem e biyu' e salpiy ni wasey nib silber. 20 Ireray kanawo'en mi i wear e thin rok Somol ni be gel i yan.

Wagey ntay u lan yu Efesus

21 Ma tomuren nike m'ug e tiney, me turguy Paul u wan' ni nge yan u lan yu Macedonia nge yu Greece me yan u rom nga Jerusalem. Me ga'ar, "Ra gu taw ngaram ma ku errogon ni thingar ku gguy yu Roma." 22 Ma aram me l'oeg Timothy nge Erastus ni l'agruw ni' ni yow ma ayuweg ngranow nga Macedonia, me par nib n'uw nap'an boch u lan e nug nu Asia.

23 Ireram e re ngiyal' i n'en nib gel e wagey ntay u lan yu Efesus ni bochan e birok' Somol e Kanawo'. 24 Ya bay be' nma rannag e wagey ni silber ni Demetrius fithingan, nma ngongliy ya'an e Tempel ko silber, ni Tempel rok fare got ni ppin ni Artemis fithingan, ma re siyobay rok nem e ba ga' e salpiy ni be yib riy ngak girdi'en e maruwel rok. 25 Ma aram me kunuyrad ni yad gubin, nge ku boch e girdi' ni ku aram e maruwel rorad, me ga'ar ngorad, "Gimed manang ni fel' rogon ni kad ted e ke yib ko re maruwel ney. 26 Kam guyed ma kam rung'aged e n'en ni be rin' facha' i Paul. Be weliy ni liyos nike ngongliy e girdi' karogned e got ngay e gathi bogi got e pin'em, ma ke yo'or e girdi' nike riyul' u wan' e tin ke yog, ni girdi' nu roy u Efesus nge gonap'an e urngin e girdi' ni bay u lan e nug nu Asia. 27 Mrayag ni nge kireb murung'agen e re siyobay rodad ney. Gathi kemus ara', ya ku errogon nra m'ayfan e Tempel ko fare got ni ppin ni Artemis u wan' e girdi', ma murung'agen nib lingagil e ra m'ay — ni fare got ni gubin e girdi' nu Asia ni yad be meybil ma yad be liyor ngay nge re fayleng ney ni polo'!"

28 Ma fa'ani rung'ag fapi girdi' ni aram urngirad e pi thin ney, me ri gel e damumuw ngorad, miyad tabab ko tolul ni be lungurad, "Ba sorok Artemis nu Efesus!" 29 Me wear e re wagey nem u lan fare binaw ni polo'. Me kol fapi girdi' ni yad be wagey Gayus nge Aristarkus, ni l'agruw ni' u Macedonia, ni yad Paul ni yad be milekag, miyad fekrow nib gur nga tafen e gosgos. 30 Me finey Paul ni nge yan nga p'eowchen e pi girdi' nem ni aram urngin, machane pi'in ke mich Jesus u wun'rad e dar paged ni nge yan. 31 Ma boch e girdi' ni ba ga' lungurad ko gi nug nem, ni yad e fager rok Paul, e ku ra pi'ed e thin nge yan ngak ni yad be wenig ngak ni dabi yan i m'ug ngaram nga tafen e gosgos. 32 Ma aram e be wagagey e girdi' u lan fare ulung ni polo', ni boch e girdi' e yad be tolulnag reb e ban'en, ma boch e girdi' e yugu reb e ban'en e yad be tolulnag, ya oren i yad e mus nga fan ni kar mu'ulunggad ngaram ma dar nanged. 33 Me tafinaynag boch fapi girdi' ni Alexander e bay rogon ko re mu'ulung nem, ni bochan e piyu Israel e tuwesriy ni ir e nge yan nga p'eowchen fapi girdi' ni aram urngin. Me fanathin Alexander nga pa' ni be guy rogon ni nge welthin nge tamilangnag e girdi'. 34 Ma fa'anra poyed ni be' u Israel, ma yad gubin ni ur tolul niged ta'ab ban'en ni l'agruw e awa ni be lungurad, "Ba sorok Artemis nu Efesus!"

35 Me munmun me yag ni nge gapasnag e en ntayol ko fare binaw fapi girdi' ni aram urngin. Me ga'ar ngorad, "Gimed e girdi' nu Efesus! Gubin e girdi' ma manang nre binaw nu Efesus ney e ir e be ayuweg e Tempel rok Artemis nib sorok nge fare malang nib thothup ni fa'ani mul u tharmiy nga but'. 36 Dariy be' nrayag ni nge yog nde riyul' e pi thin ney. Ere thingar mu gapasgad nge siy mu ngongliyed ban'en nga fithik' e balyang. 37 Kam girngiyed e gali pumo'on ney i yib ngaray, ni dawor ra iringew ban'en u lan e pi Tempel ara karognew ban'en nib kireb ni murung'agen fare got rodad ni ppin. 38 Fa'anra bay ban'en u wan' Demetrius nge chon e maruwel rok nib togopluw ngak be', ma bay e pi rran ni kan duwgiliy ni fan ko puf oloboch ma bay e pi'in yad ma puf oloboch; rayag ni nge bagayad me togopluw ngak bagayad u rom. 39 Ma fa'anra bay

ban'en ni gimed be finey mu lan e mu'ulung nib mat'aw ko motochiyel e ir e yira turguy riy. 40 Ya rayag ni ngan togopluw ngodad ni bochan e wagey ni kad ngongliyed e daba'. Ma dariy e tawey rodad ngabyang ni fan ko re wagey ney ni kan tay, ma dariy reb e tapgin ni bfel' ni gadad ra pi' ni aram fan ni kan rin'." 41 Ma fa'ani mu' i yog rok e re bugithin ney, me ga'ar nga ni wear.

20

Yan nga Macedonia nge nga Greece

1 Ma fa'ani gapas fare wagey, me kunuy Paul e pi'in ke mich Jesus u wun'rad me pi' e athamgil nga lanin'rad nge mu' me fingichiyrad. Ma aram me chuw u rom me yan nga Macedonia. 2 Me yan u lan fa yungi nug i yan ngi i pi' e athamgil nga laniyan' e girdi' ni aram e bo'or e thin rok Got ni be weliy ngorad. Ma aram me yib nga Greece, 3 me par riy ni dalip e pul. Nap'an ni be fal'eg rogon ni nge yan nga Syria me nang nike ngongliy piyu Israel e makath nib togopluw ngak; ma aram me turguy ni nge sul nge yan u lan yu Macedonia. 4 Mi Sopater nib pagel ni fak Pyrrhus ni be' u Berea e un ngak Paul ngranow; ma ku er i tay Aristarkus nge Sekundus nrabow u Thessalonika; nge Gayus, ni yib u Derbe; nge Timothy; nge Tykikus nge Trofimus nrabad ko nug nu Asia. 5 Miyad m'on ngranod ra son niged gamow nga Troas. 6 Ma gamow af nga barkow u Filippi u tomuren ni kem'ay fare madnom ni yima kay e flowa ndariy e is riy, ma lal e rran nga tomuren ma gamow taw ngorad nga Troas, ma gamad par u rom nreb e wik.

Yay ntomur ni yan Paul nga Troas

7 Me chirofen ni sabado* nneap' ma gamad mu'ulung nggu t'ared e flowa nggu wed nggu leam niged Somol. Me welthin Paul ngak fapi girdi' nge yan i mada' ko lukngun e neap', ni bochan e reb e rran riy e nge yan. 8 Ma bpire' e magal ni bay ko re senggil ni ba'aram ni gu mu'ulunggad ngay ko thal nlang e naun. 9 Ma be' ni kab pagel ni Eutykus fithingan e ke par nga langan e winda ngalang; ma nap'an ni be welthin Paul, ma be gel e chuchuw ngak Eutykus, me munmun me ri mol, me mul ko thal ndalip thal e naun nga but'. Ma fa'an ranod ra feked u but', ma ke aw e fan rok. 10 Me yan Paul nga but' me yan i paraw nga daken nge dibey, me ga'ar, "Dab mu rusgad, ya kabay e pogofan rok!" 11 Me sul Paul ko thal nlang e naun, nge yan i t'ar e flowa, nge kay. Me welthin Paul ngorad nib n'uw nap'an nge tamilang, me pagrad Paul nge yan. 12 Miyad fek fare pagel nga tafen nike fos, ma kefel' e tafinay rorad.

U Troas nga Miletus

13 Ma gamad m'on rok nga barkow ma gamad yan u barkow nga Assos, ni aram e gin ni nggu feked Paul riy nga barkow. Ya yog ngomad ni nggu rin'ed ni aray rogon, ya nge yan u arow ngaram. 14 Ma fa'an gu mada'gad u Assos, ma gamad fek nga barkow nggu warod nga Mitylene. 15 Ma gamad yan u barkow ma reb e rran riy ma gamad taw nga puluwon yu Kios. Ma reb e rran riy ma gamad yib nga Samos, me yan i reb e rran riy ma gamad taw nga Miletus. 16 Ma ke turguy Paul ni nggu warod u barkow ni dab gu talgad nga Efesus, ni fan e dab gu mitgad u lan e nug nu Asia. Ya be gur ni nge thap nga Jerusalem ni fa'an rayag ko chirofen ni rran ko Pentekost.

Paul ni fingichiy e pi'in pi'ilal ko galesiya nu Efesus

17 Me pi' Paul e thin u Miletus nge yan nga Efesus, ni be wenig ngak e pi'in pi'ilal ko galesiya ni ngarbad ngar mada'gad. 18 Ma fa'anra tawgad me ga'ar ngorad, "Gimed manang rogon e maruwel ni gu tay u n'umngin nap'an ni gu par romed, ko chirofen ni som'on ni gu taw ko nug nu Asia. 19 U fithik' e gafgow ni yib ngog ni bochan e makath ni tay piyu Israel e gu ngongliy e maruwel rog u fithik' nrogon e tapigpig rok Somol,

* **20:7** sabado; ara madnom.

ni gu rin' u fithik' e sobut'an' nge lu'. 20 Gimed manang ndariy ban'en ni gu tel romed
ni gomanga ban'en nra ayuwegmed nnap'an ni gu be machib nagmed ma gu be sukul
nagmed u fithik' e girdi' ni yo'or ngu lan e tabinaw romed i yan. 21 Ma ri ta'reb rogon
piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel nri gu ta'chiylen ngorad ni ngar pi'ed keru'rad
ko denen ni yad be ngongliy ngar sapgad ngak Got, me mich e Somol rodad ni Jesus u
wun'rad. 22 Ma chiney e gu be yan nga Jerusalem, ni Kan Nthothup e kug fol rok, nda gu
nang e n'en ni bay nrin' ngog u rom. 23 Kemus ni n'en ni gu manang e urngin e binaw
nra gu taw ngay ma be yog fare Kan Nthothup ngog ni be son nigeg e kalbus nge gafgow
ni bay ntay ngog. 24 Machane kug finey ni pogofan rog e dariy rogon ngog, ni fan e nge
yag ni gu mu'nag e maruwel ni kan pag fan ngog mu gu mu'nag e maruwel ni Somol
Jesus e ke pi' ngog ni nggu rin', ni aram e nggu weliy ngan nang fare Thin Ni Bfel' ni
murung'agen feni t'uf e girdi' rok Got.

25 "Kug wan u fithik'med i yan kug machibnag ngomed rogon e gagiyeg rok Got. Me ere
chiney e kug nang ndakuriy bigimed ni bay ki guyeg bayay. 26 Ere ri gu be yog ngomed
e daba': Fa'anra malog bigimed, me gag e dariy rogon ngog. 27 Ya da gu tal nda gog
ngomed e tin ni kem'ay i leamnag rok Got ni fan ngomed. 28 Mu ayuweged gimed nge
fare ulung i saf ni fare Kan Nthothup e ke taymed ni ngu'um ayuweged. Gimed e ngam
pired ko galesiya rok Got ni bod e pi'in nma ayuweg e saf, ya girdi'en e galesiya rok Got
e rmanged girdi'en Got u daken e yam' ni tay Fak. 29 Ya gu manang nra gu pagmed me
yib e wolf nib damumuw nga fithik'med, ma dab rrunguyed fare ulung i saf. 30 Ma bayi
taw ngabangiyal' me ban boch e girdi' ko biromed e ulung ngrogned e tin nde riyul'
ngar pow'iyed e pi'in ke mich Jesus u wun'rad ngabang ngar uned ngorad. 31 Ere mu
ayuwgad ma dab mpaged talin ni ug machib nagmed u fithik' e lu' ni rran nge neap' ni
dalip e duw.

32 "Ma chiney e nggu pag famed ngak Got nge thin rok ni murung'agen feni t'uf e girdi'
rok. Ya rayag rok ni nge yal'uweg pangimed i yan ma be gel nagmed me pi' ngomed e
f'oth romed ko tin be cha'riy ni fan ngak urngin e girdi' rok. 33 Dagur chogownag e silber
ara gol ara mad rok be'. 34 Gimed manang ni gal raba' i n'en ni pa'ag ney e ug maruwel
ngay nggu yagnag urngin ban'en ndabisiy ni nge yag ngomad e pi'in yad be un ngog.
35 Kug dag ngomed u fithik' urngin ban'en nra un maruwel nib gel ni aray rogon ma
thingar da ayuweged e pi'in yad ba waer, ma ngan tay ngan'uy fapi thin ni Somol Jesus
e yog ni ga'ar, 'Ba gel e felfelan' nma yib ko ngan pi' ban'en ngak be' ko bin ni be' e nge
pi' ban'en ngom.' "

36 Ma fa'ani mu' Paul ko welthin, me un ngorad ngar ragbuggad ni yad gubin me
meybil. 37 Yad gubin ni yad be yor ma yad be gumuchmuch ngak Paul ma yad be faray
owchen ni yad be fingichiy. 38 Ya kari kireban'rad ko pi thin ni ba'aram nike yog ndab
ku ra mada'gad bayay. Ma aram miyad un ngak ngranod ra ted nga barkow.

21

Paul ni yan nga Jerusalem

1 Ma gamad fingichiyrad nge mu' ma gamad yan. Ma gamad yan u barkow nib k'iy
kanawo'mad, ma gamad yib nga Kos; ma reb e rran riy ma gamad taw nga Rhodes,
ma gamad yan u rom nga Patara. 2 Ma gamad pir'eg ba barkow u rom ni nge yan nga
Fonicia; ma aram ma gamad yan nga daken nggu warod. 3 Ma gamad taw ngabyang
nrayag ni ngan guy yu Cyprus riy, ma gamad yan u lan e yimuch riy nggu warod nga
Syria. Ma gamad tal nga Tyre, ni aram e gin ngan fek e chugum nu barkow riy nga daken
e binaw. 4 Mu gu pir'eged boch e girdi' u rom nike mich Jesus u wun'rad, ma gamad par
rorad ni reb e wik. Miyad yog ngak Paul u gelngin fare Kan Nthothup ndabki yan Paul
nga Jerusalem. 5 Ma fa'ani taw nga nap'an ni nggu paged yad, ma gamad yan. Ma yad
gubin, ni cheag e ppin rorad nge pifakrad ngorad ngar uned ngomad i yib nga wuru' e

re binaw nem. Ma gamad ragbug nga but' u daken e yan' u dap'el'ay ni gamad gubin nggu meybilgad. 6 Ma gamad fangich, nge mu' ma gamad af nga barkow miyad sul nga taferad.

7 Ma gamad ul ul ko milekag romad, ni aram e gu warod u barkow u Tyre nga Ptolemais, ma gamad fingichiy e pi walag ni girdi'en Kristus u rom ma gamad par rorad nreb e rran. 8 Me reb e rran riy ma gamad chuw ma gamad taw nga Cesarea. Mu rom e gu warod riy nga tafen be' nma wereg e fare Thin Ni Bfel' ni Filip fithingan, ma gamad par rok, ni ir reb fa medlip i girdi' nturguyrad u Jerusalem ni ngar ayuweged e maruwel ko galesiya. 9 Ma aningeg e ppin ni fak ni bay ndawor ra uned ko mabgol ni yad ma machibnag e thin rok Got. 10 In e rran ni kug pired u rom me taw ba profet u Judea ngaram ni Agabus fithingan. 11 Me yib ngomad, me fek e leed rok Paul, me m'ag ay nge pa' ngay, me ga'ar, "N'en nike yog fare Kan Nthothup e ray nike ga'ar, 'Cha' ni fen e gi leed ney e ireray rogon ni piyu Israel e ngar m'aged u Jerusalem, miyad pi' nga pa' e pi'in gathi yad piyu Israel.' "

12 Fa'an gu rung'aged e re bugithin ney, ma gamad nge girdi' u rom e gu weniggad ngak Paul ndabki yan nga Jerusalem. 13 Machane me fulweg ni ga'ar, "Mang e kam rin'ed ni gimed be yor gimed be kirebnag an'ug? Kug fal'eg rogog ni gathi kemus ni ngan m'ageg u Jerusalem machane mus ni nggum' ni fan ngak Somol Jesus."

14 Ma de yag ni gu t'ared laniyan'. Ma aram ma gamad pag me lungumad, "Tin nib m'agan' Somol ngay e ngan rin'."

15 Ma gamad par boch u rom, ma gamad fal'eg rogon e chugum romad ma gamad yan nga Jerusalem. 16 Me un boch pi gachalpen Jesus ngomad ni yad ma par u Cesarea nggu warod, miyad fekmad nga tafen be' nib mo'on ni ir e nggu pired rok, ni aram Mnason, ni be' u Cyprus, ni ir be' nib mich Jesus u wan' ko tin ni ba'aram e rran ni som'on.

I Paul ni yan i fingichiy James

17 Fa'an gu tawgad nga Jerusalem me ri felfelan' e pi walag ni girdi'en Kristus ni kugbad. 18 Me reb e rran riy ma gamad yan Paul ngguyed James; ma urngin e pi'in pi'ilal ko galesiya ni yad bay. 19 Me fingichiyrad Paul ma aram me weliy ngorad urngin e tin ke rin' Got u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel, ni rin' u daken e maruwel ni tay Paul. 20 Fa'anra motoyilgad ngak nge mu' miyad pining e sorok ngak Got ni yad gubin. Ma aram me lungurad ngak Paul, "Walagmad, ga manang ni bo'or i biyu' e girdi' nu Israel nike mich Jesus u wun'rad, ma yad gubin ni yad be tiyan'rad ko fare Motochiyel. 21 Ka ni weliy ngorad murung'agem ni ga be machibnag ngak urngin piyu Israel ni yad be par ko pi nam rok e pi'in gathi yad piyu Israel ni ngar paged e Motochiyel rok Moses, ma ga be weliy ngorad ndab kun maad'ad ngak pifakrad ni pumo'on ara rfolgad u yalen piyu Israel. 22 Rib muduwgil ni bay rrung'aged ni kam taw. Ere mang e ngan rin'? 23 Mu rin' e tin gamad be yog ngom. Bay aningeg i girdi' u roy ni kar og niged bbugithin u mit Got ni ngar rin'ed. 24 Mu un ngorad ngabangbangen e be'ech nigey ma ga pi' e salpiy ni pa'rad; me yag ni ngar th'abed piyan lolugrad. Ireray rogon me nang urngin e girdi' nde riyul' e pin'en ni kanog ngorad ni murung'agem, ma ka ga be fol ko Motochiyel rok Moses. 25 Machane pi'in gathi yad piyu Israel nike mich Jesus u wun'rad, e kug pi'ed bangi babyor ke yan ngorad ni gamad be yog ngorad riy ni kug turguyed nthingari dab ra ked e ggan nni pi' ni maligach ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay, ara ra ked e racha' nge gamanman nni uchuluy k'angan nge yim', ma ngar ayuweged yad ndab ra pired be' ni gathi mabgol rorad."

26 Me un Paul ngak fapi pumo'on me reb e rran riy me un ngorad ko bangbangen e be'ech nigey. Me yan ngalan e Tempel nge yog ngorad ko in e rran me taw ko chirofen ni kem'ay e rran ko be'ech nigey rorad riy, ni ireram e chirofen nra bagayad ma nga ni pi' e birok' e maligach ni aram e gamanman.

Paul nni kol u lan e Tempel

27 Fa'ani chuchugur ni nge gaman fa medlip i rran, me guy boch piyu Israel nrabad
ko nug nu Asia Paul u lan e Tempel. Miyad nonnon ngak fapi girdi' ni urngin ngar
pingeged e wagey miyad kol Paul. 28 Miyad tolul ni lungurad, "Gimed piyu Israel, mu
ayuweged gamad! Ireray fare mo'on ni be machibnag urngin e girdi' i yan ni be machib
nib togopluw ngak e girdi' nu Israel, nge fare Motochiyel rok Moses, nge re Tempel ney.
Ma chiney e mus ngak boch e girdi' ni gathi yad piyu Israel nike fekrad i yib ngalan e
Tempel ke alitnag e re gin'ey nib thothup!" (29 Rogned e re bugithin ney ni bochan e kar
guyed Trofimus ni be' u Efesus ni yow Paul u lan binaw, ma kar fineyed nike fek Paul e
cha'nem i yib ngalan e Tempel.)
30 Me wagey e girdi' u lan fare binaw ni polo' ni kar balyanggad, me mil e girdi' ni
gubin i yan ngar koled Paul ngar girngiyed u Tempel nga waen. Ka chingiyal' nem min
ning fapi mab ko Tempel. 31 Ma fapi girdi' ni yad be wagey e ra guyed rogon ni ngar
thanged e fan rok Paul mi nol'oeg e thin nge yan ngak fare pilungen e salthaw nu Roma,
ni gubin e girdi' nu Jerusalem ni be wagey. 32 Ka chingiyal' nem me fek fare pilungen e
salthaw nu Roma boch e pi tolang ko salthaw nge boch e salthaw ngar milgad i yan ngak
fapi girdi' ni aram urngin. Ma fa'ani guy fapi girdi' fa'anem ni karbad e salthaw, miyad
tal ndakur li'ed Paul. 33 Me yan fare pilungen e salthaw ngak Paul, nge fek me yog ni nga
nin' e chen ngak ni l'agruw. Ma aram me fith ni ga'ar, "I mini' e re mo'on ney, ma mang
e ke rin'?" 34 Ma boch e girdi' u fithik' fapi girdi' ni aram urngin e yad be tolulnag reb e
ban'en ma boch i yad e yugu reb e ban'en e yad be tolulnag. Ma yibe wagagey ndabiyag
ni nge nang fare pilungen nge salthaw e n'en ni ir e ke buch; me yog ngak e salthaw
rok ni ngar feked Paul i yan nga tafen e salthaw. 35 Miyad un ngak ngar mada'gad ko
tawo', me chibiy e salthaw Paul ngar feked ni fan e kari gel e damumuw rok fapi girdi'
ni aram urngin ni be wagey. 36 Ya yad urngin ni karbad ni yad be lek ma yad be tolul ni
be lungurad, "Mu li'ed ngem'!"

I Paul ni ayuweg Ir ko thin

37 Ma nap'an ni yad be n'en ni ngar feked Paul i yan nga tafen e salthaw, me yog ngak
fare pilungen e salthaw nu Roma ni ga'ar, "Rayag ni gu weliy bbugithin ngom?"
Me fith fare pilungen e salthaw nu Roma ngak ni ga'ar, "Ga manang e thin ni Greek?
38 Ere gathi gur fa'anem nu Egypt ndawori n'uw nap'an ni fek baraba' i girdi' ngar
togopluwgad ko am me fek aningeg i biyu' i girdi' ni kar feked talin e cham ma yad be
cham ngranod nga daken e ted ni *desert*?"
39 Me fulweg Paul ni ga'ar, "I gag be' u Israel, nni gargel nigeg u Tarsus u lan yu Cilicia,
ni gag girdi'en reb e binaw ni ba ga' fan. Wenig ngom, mpageg nggu welthin ngak e pi
girdi' nem."
40 Me pi' fare pilungen e salthaw mat'wun Paul ni nge non, ma aram me sak'iy Paul
nga daken e tawo' me non ngak fapi girdi' u pa'. Ma fa'anra th'abed gulungrad, me non
Paul ngorad nthin ni Hebrew ni ga'ar:

22

1 "Gimed e girdi' ni walag nge matam, mmotoyilgad ngog nggu weliy murung'ageg
u p'eowchemed ngam nanged!" 2 Fa'an rrung'aged ni be non ngorad nthin ni Hebrew,
miyad par ni kar th'abed gulungrad; me non Paul ni ga'ar,
3 "Gu be' u Israel, nni gargel nigeg u Tarsus u lan yu Cilicia, machane min chuguliyeg
u roy u Jerusalem, me gag reb e bitir ni sukul nigeg Gamaliel. Rib gel e sukul ntay ngog
u murung'agen fare Motochiyel rok e pi chitamangidad, ma ri ug liyor ngak Got ni bod
gimed e pi'in gimed bay u roy e daba'. 4 Ug gafgownag e girdi' ni ur folgad ko biney e
Kanawo' ni mus ko pogofan rorad ni ug thang. Ug kol e pumo'on nge ppin nggon'rad
nga kalbus. 5 Fare Prist ni Th'abi Ga' nge girdi'en e re ulung nem ni polo' e rayag ni ngar

micheged ni gu be yog e tin riyul'. Ra yoloyed e babyor ngar pi'ed ngog ni nggu fek i yan ngak piyu Israel ni yad boch pi walagdad ni yad be par u lan e binaw nu Damaskus, ma aram mu gu wan ngaram ni nggu kol e pi'in girdi'en Jesus nggu m'ag e chen ngorad nggu fekrad i yib nga Jerusalem ngan gechig nagrad."

I Paul ni weliy rogon ni thil nge mich Jesus u wan'
(Acts 9:1-19; 26:12-18)

6 "Ma nap'an ni gu be yan ni kug chugur nga Damaskus ni gonap'an e ke misiw' mi yigi
mat ban'en u lanelang nib gel ram'en nga dakenag nge nga to'obeg u but' nib liyegneg.
7 Mu gu thay nga but' mu gu rung'ag ba lam ni be ga'ar ngog, 'Saul, Saul! Mang ni ga be
gafgow nigeg?' 8 Mu gu fith ni lungug, 'Somol, i gur mini'?' Me ga'ar ngog, 'I gag Jesus
nu Nazareth, ni ir e ga be gafgownag.' 9 Ma fapi pumo'on ni yad be un ngog e ra guyed
ram'en e ren'em, machane dar rung'aged laman e cha' ni be non ngog. 10 Mu gu fith
ni lungug, 'Ere mang e nggu rin', Somol?' Me ga'ar Somol ngog, 'Mu sak'iy ngam man
ngalan yu Damaskus, yu rom e bay nog ngom riy urngin ban'en nike turguy Got ni ngam
rin'.' 11 Ma kug malmit ni bochan gelngin ram'en fare n'em ni mat, ma aram me kol e
picha' ni gamad nem pa'ag ngar feked gag i yan ngalan yu Damaskus.
12 "Ma bay be' nib mo'on u rom ni Ananias fithingan, ni be' nma liyor ngak Got mma
fol ko Motochiyel rodad, ma urngin piyu Israel ni yad ma par u lan yu Damaskus ni yad
ma tayfan. 13 Me yib ngog nge yib i sak'iy nga to'obeg me ga'ar, 'Saul ni walageg, mu guy
ban'en bayay!' Ka chingiyal' nem mu gguy ban'en bayay mu gu sap ngak. 14 Me ga'ar,
'Fare Got rok pi chitamangidad e ke turguyem ni gur e ngam nang e tin be finey, ma gguy
e Tapigpig rok nib mat'aw, ma ga rung'ag lungun ni be non. 15 Ya gur e ngam mang mich
rok ngamog ngak urngin e girdi' e tin kam guy nge tin kam rung'ag. 16 Ere mang ni ka
ga be son e chiney? Mu sak'iy ngan tawfe nigem ma ga wenig nigem nga fithingan nge
chuweg e denen rom.'

Paul nni pining ni nge machibnag e pi'in gathi yad piyu Israel

17 "Mu gu sul nga Jerusalem, ma nap'an ni gu be meybil u lan e Tempel min piliyeg e
changar rog, 18 mu gguy Somol ni be ga'ar ngog, 'Mu gur nigem ngam chuw u Jerusalem
ni papey, ya girdi' u roy e dabi riyul' u wun'rad e tin ni murung'ageg ni ga ra weliy
ngorad.' 19 Mu gu fulweg ni lungug, Somol, rib tamilangan'rad riy ni ug wan u lan tafen
e mu'ulung i yan ngu'ug kol ma gu be li' e pi'in kam mich u wun'rad. 20 Ma fa ngiyal'nem
nthang e fan ku Stefen riy ni ir e i weliy murung'agem, e ug moy u rom, ni bfel' u wun'ug
ni kan thang e pogofan rok mi gag e ug ayuweg wuru' e mad rok e pi'in nra thanged e
fan rok. 21 Me ga'ar Somol ngog, 'Mman, ya nggu pi'em ngam man nga pal'af ngak e pi'in
gathi yad piyu Israel.' "
22 Me motoyil e girdi' ngak Paul nge yan i mada' ko ngiyal' ni yog e re bugithin ney; ma
aram miyad tabab ko tolul ni kemus mam'ungun i lamrad ni be lungurad, "Mu thanged e
fan rok, mu li'ed ngem'! Ya dariy rogon ni nge par!" 23 Yad be tolul ma yad be chichingeg
e mad rorad ma yad be yin' e ab ngalang. 24 Me yog fa'anem ni pilungen e salthaw nu
Roma ngak e salthaw rok ni ngar feked Paul ngalan tafen e salthaw, me yog ngorad
ni ngar toyed ngar gayed fan ni be tolul piyu Israel ni aram rogon nib togopluw ngak.
25 Machane nap'an ni kar m'aged ni ngar toyed, me ga'ar Paul ngak reb e tolang ko
salthaw nib sak'iy u rom, "A mog, bmat'aw ko motochiyel ni ngam toyed be' ni girdi'en
yu Roma ni be' ni mus ko oloboch rok ma dawor ni pithig?"
26 Ma fa'ani rung'ag fa'anem nib tolang ko salthaw e re bugithin ney, me yan ngak
fa'anem ni ir e pilungen e salthaw nu Roma me fith ngak ni ga'ar, "Mang e kam rin'? Ya
fare mo'on e girdi'en yu Roma!"
27 Ma aram me yan fa'anem ni pilungen e salthaw i fith Paul ni ga'ar, "Mog, i gur
girdi'en yu Roma?"

Me fulweg Paul ni ga'ar, "Er rogon."
28 Me ga'ar fa'anem ni pilungen e salthaw, "I gag e gu pi' e salpiy ni pire' mu gu mang
be' u Roma."
Me fulweg Paul ni ga'ar, "Ni gargel nigeg me gag reb e girdi' nu Roma."
29 Ma fapi pumo'on ni yad be n'en ni ngar fithed Paul e ka chingiyal' nem miyad pag
ndakur fithed; ma fa'ani nang fa'anem ni pilungen e salthaw ni Paul reb e girdi' nu Roma
ma ke yin' e chen ngak, me yib e marus ngak.

Paul u p'eowchen fare ulung

30 Ma ri ba'adag fare pilungen e salthaw ni nge pir'eg e n'en ni be yog piyu Israel ni
ir e ke bucheg Paul; ma aram me reb e rran riy me yog ngan luf e chen rok Paul me pi'
e thin ni nge mu'ulung e pi tolang ko prist nge urngin girdi'en fare ulung. Ma aram me
fek Paul, nge sak'iynag nga p'eowcherad.

23

1 Me changar Paul ngak girdi'en fare ulung me ga'ar, "Pi walageg! Rogon e ngongol
rog u p'eowchen Got ke mada' ko bin daba' e rran e dariy ban'en riy ni be magawonnag
lanin'ug." 2 Me non Ananias, ni ir fare Prist ni Th'abi Ga' ngak e pi'in yad ba sak'iy u
to'oben Paul ni ngar bat niged l'ugun Paul. 3 Me ga'ar Paul ngak, "I Got e rib muduwgil
ni bayi bat nigem — i gur e gi rungrung nir ni kan achey ko wech! Kam par nga but' u
wur ni ngam pufthin nigeg nrogon ko Motochiyel, machane kam th'ab e Motochiyel ya
kamog ngorad ni ngar bat niged gag!"
4 Ma fapi pumo'on ni yad ba chugur ngak Paul e lungurad ngak, "Ga be yog e thin nib
tagan ngak fare Prist ni Th'abi Ga' ni prist rok Got!"
5 Me fulweg Paul ni ga'ar, "Pi walageg, da gu nang ni ir e Prist ni Th'abi Ga'; ya gu
manang nike ga'ar e babyor nib thothup, 'Thingar dabmog ban'en nib kireb ngak be' ni
ir e be tay murung'agen e girdi' ko nam rom.' "
6 Ma fa'ani guy Paul ni boch i yad e re ulung nem e Sadduse ma boch i yad e Farise, me
welthin u lan fare ulung ni ga'ar, "Pi walageg! I gag reb e Farise, ni gag be' ni fak e Farise
gag. Ma ngan pufthin nigeg u roy ni bochan e be l'agan'ug ngay ni yira faseg e yam'."
7 Ma nap'an ni yog e re bugithin ney, me tabab e pi Farise nge pi Sadduse ko malu'ag
thin, me ruw raba' fare ulung. (8 Ni fan e be ga'ar e pi Sadduse e dab ni faseg e girdi' ko
yam', ma dariy e pi engel ara pi kan — machane pi Farise e mmich u wun'rad e dalip i
n'em ni gubin.) 9 Ma aram me yan lamrad ngalang, ma boch e pi tamchib ko Motochiyel
ni girdi'en e ba' rok e pi Farise e ra sak'iygad ngalang ngar nonod nib gel nib togopluw
ngak e pi Sadduse ni be lungurad, "Dawor gu pir'eged ban'en nike bucheg e re mo'on
ney! Sana riyul' nike non ba kan fa ba engel ngak!"
10 Me ri elmerin e malu'ag thin ni yad be tay me rusnag fare pilungen e salthaw Paul
ni bay ra popfed. Me yog ngak e salthaw rok ni ngranod ngalan fare ulung ngar feked
Paul ngar chuweged rorad, miyad fek nga tafen e salthaw.
11 Me reb e neap' riy me sak'iy Somol nga to'oben Paul me ga'ar, "Dab mu rus! Kam
weliy murung'ageg u roy u Jerusalem, ma thingar kum rin' u Roma ni aray rogon."

I Paul nni makathnag ni ngan thang e fan rok

12 Me reb e rran riy ni kakadbul me mu'ulung piyu Israel ngar turguyed e n'en ni ngar
rin'ed. Miyad ognag u mit Got ndab ra ked ban'en ara ra garbodgad nge mada' ko ngiyal'
ni kar thanged e fan rok Paul. 13 Ma pi'in nra puruy' niged e re bugithin ney e yad ba
pag e aningeg i ragag. 14 Ma aram miyad yan ngak e pi tolang ko prist nge pi'in pi'ilal ko
galesiya me lungurad, "Kug og niged u mit Got ndab gu wed ban'en nge mada' ko ngiyal'
ni gamad ra thang e fan rok Paul riy. 15 Ere gimed nge girdi'en e mu'ulung e nga mol'iged
e thin nge yan ngak fare pilungen e salthaw nu Roma nge fek Paul i yib ngomed nga

pe'ning, ni susun e gimed be guy rogon ni ngar mu nanged e tin riyul' ni murung'agen. Machane bay gu fal'eged rogomad ni nggu thanged e pogofan rok ndawori taw ngaray."
16 Machane me rung'ag ba pagel ni fak be' ni bpin ni walagen Paul e re makath nem;
ma aram me yan nga tafen e salthaw nge weliy ngak Paul. 17 Me pining Paul reb fapi
tolang ko salthaw me ga'ar ngak, "Mu fek e re pagel ney i yan ngak e en ni pilungen e
salthaw; ya bay ban'en ni nge weliy ngak." 18 Me fek fa'anem nib tolang ko salthaw fare
pagel i yan ngak fare pilungen e salthaw me ga'ar ngak, "Fare kalbus i Paul e ke piningeg
ke wenig ngog ni nggu fek e re pagel ney i yib ngom, ya bay ban'en ni nge weliy ngom."
19 Me kol fare pilungen e salthaw pa' nge fek i yan nga orel me fith ngak ni ga'ar, "Be
mang e ngamog ngog?"
20 Me ga'ar, "Piyu Israel e kar turguyed ni ngar weniggad ngom gabul ngam fek Paul i
yan ngalan e mu'ulung rorad, nsusun e yad be guy rogon ni ngar nanged e tin nib riyul'
ni murung'agen Paul. 21 Machane dab mu telim ngorad, ya ba pag e aningeg i ragag
e pumo'on ni bay ra mithgad ngu'ur son niged, ya kar og niged u mit Got ndab ra ked
ban'en ara ra garbodgad nge mada' ko ngiyal' ni kar thanged e fan rok riy. Chiney e kar
fal'eged rogorad ni ngar rin'ed, ma yad be sonnag e n'en ni bay mu turguy."
22 Me ga'ar fare pilungen e salthaw, "Dabmog ngak be' ni kamog e re bugithin nir
ngog." Ma aram me yog ngak fare pagel ni nge sul.

Paul nni pi' nge yan ngak Felix ni Governor

23 Me pining fare pilungen e salthaw l'agruw ni' ni yow ba tolang ko salthaw rok me
ga'ar ngorow, "Mu fal'egew rogon l'agruw mir'ay e salthaw ni ngranod nga Cesarea, nge
medlip i ragag e salthaw ni girdi'en e os nge l'agruw mir'ay girdi'en e mun sarey, mi
gimed fal'eg rogomed nge mereb e kolok e neap' ney mi gimed yan. 24 Mi gimed pi' in
e os ngak Paul nge af nga daken, mi gimed guy rogon nge thap ngak Felix ni Governor
ni dabi buch ban'en rok." 25 Ma aram me yoloy fare pilungen e salthaw bangi babyor
ni ba'aray rogon e thin riy: 26 "Pi' Klaudius Lysias ni nge yan ngak Felix ni Governor.
27 Piyu Israel e ra koled e re mo'on ney ngranod ni ngar li'ed ngem'. Ma kug pir'eg ni ir
be' u Roma, ma aram mu gu un ngak e salthaw rog nggu warod gu feked u pa'rad. 28 Gub
adag ni nggu nang e n'en ni karogned nike rin' nib kireb, ma aram mu gu fek i yan nga
p'ening ngalan e mu'ulung rorad. 29 Mu gu pir'eg ndawori ngongliy ban'en ni gomanga
ke yib tapgin riy ni ngan li' ngem' ara ntay nga kalbus; ya n'en nib togopluw ngak e
bay murung'agen ko motochiyel rorad. 30 Ma nap'an nnib nog ngog nike ngongliy piyu
Israel e makath nib togopluw ngak, mu gu turguy ni nggu pi' ngeb ngom. Ma kugog ngak
e pi'in yad be togopluw ngak ni ngarbad nga p'eowchem ngrogned e tin ke kirebnag."
31 Me rin' fapi salthaw e tin ni kanog ngorad. Miyad fek Paul i yan e re neap' i n'em
ngar mada'gad nga Antipatris. 32 Me reb e rran riy me sul e tin ba'aram e salthaw ni yad
be yan u but' ko fa gin bay tafen e salthaw riy, miyad pag e salthaw nma yan u os ni ngar
uned ngak Paul ngranod. 33 Miyad fek Paul i yan nga Cesarea, miyad pi' fa gi babyor
ngak fare governor miyad pi' Paul nga pa'. 34 Me be'eg fare governor fa gi babyor me
fith ngak Paul e re gi nug ni be' riy. Ma fa'ani pir'eg ni yib u Cilicia, 35 me ga'ar, "Bay gu
rung'ag e tin ngamog ko ngiyal' ni bayi taw e pi'in ngar togopluwgad ngom." Ma aram
me yog e thin ni ngan matnagiy Paul u tafen Herod ni Pilung.

24

Piyu Israel nrogned nib kireb Paul

1 Lal e rran nga tomuren me yan Ananias ni fare Prist ni Th'abi Ga' nga Cesarea, ni yad
boch e pi'in pi'ilal nge be' nma ayuweg e girdi' u lan e puf oloboch ni Tertullus fithingan.
Miyad yan ngak governor Felix ngar welthingad ngak nib togopluw ngak Paul. 2 Mi ni
pining Tertullus me yib i welthin nib togopluw ngak Paul ni ga'ar:

"Felix ni Pilung! Rogon fanam gonop ni ga be gagiyegnag e girdi' e ke n'uw nap'an
nike pi' e gapas ngomad, ma ke yo'or ban'en ni bfel' ni kam rin' ni fan ko nam romad.
3 Ren'ey e gubin yang ni yi ba'adag riy, ni gamad gubin ma gamad be pining e magaer
ngom u lanin'mad. 4 Ma dabug ni nggu fek e tayim rom ni bo'or, machane gu be wenig
ngom ni nga yugum motoyil ko tin nggogned nib ngoch. 5 Kug pir'eged e re mo'on ney
ni be magawonnag e girdi'; ke k'aring e wagey u fithik' piyu Israel i yan u gubin yang
u fayleng, me ir e be yog e thin ko fare raba' i girdi' ni *Nazarene*. 6 Ma ku errogon ni
guy rogon ni nge rin' u Tempel e tin ndab nrin', ma gamad kol nggu feked. 7 [temp]*
8 Fa'an ga ra fith e re mo'on nir, ma ga ra nang rok urngin e pin'en ni gamad be yog nike
kirebnag." 9 Ma piyu Israel e ku errogon e thin ni karogned ya ke lungurad e ba riyul' e
pi thin ney ni urngin.

I Paul ni ayuweg ir u p'eowchen Felix

10 Ma aram me fanathin fare governor ngak Paul ni nge non, me ga'ar Paul:
"Kug nang ni ga be par ni gur e tapuf oloboch ko re nam ney nike yo'or e duw, ere kug
felan' ngay ni nggu ayuwegneg u p'eowchem. 11 I gur rom mrayag ni ngam gay ngam
pir'eg ndawori pag ragag nge l'agruw e rran nap'an ni gu wan nga Jerusalem ni nggu
meybil ngak Got. 12 Ma piyu Israel e dar pir'eged gag u Tempel ni gu be tugthin ngak be',
ara ra pir'eged gag ni gu be k'aring e wagey ngak e girdi' u lan tafen e mu'ulung rorad
ara u bang u lan binaw. 13 Ara ra daged e mich ko tin be'er ni karogned e chiney nib
togopluw ngog. 14 Ba'aray e tin ni ir: Gu ma meybil ngak fare Got rok e chitamangimad
ni kakrom ni gu be fol ko fare Kanawo' ni be lungurad e de riyul'. Machane ku errogon
gag nib mich u wun'ug urngin ban'en ni kan yoloy ngalan e pi Motochiyel rok Moses nge
pi babyor rok e pi profet. 15 Ma ta'reb rogon e l'agan' ni gu be tay ngak Got ko l'agan' ni
be tay e pi cha'ney ngak, ni aram e be l'agan'mad ngak Got ni bayi faseg urngin e girdi'
ko yam', ni tin ni bfel' nge tin nib kireb. 16 Ere gu ma guy rogon ni gubin ngiyal' ni ngu'ug
par u p'eowchen Got nge girdi' ndariy ban'en ni be magawonnag lanin'ug u puluwog.
17 "Nga tomuren in e duw ni ug milekag i yan nda gu moy u Jerusalem, mu gu sul
nga Jerusalem ni kug fek bogi salpiy ni nggu pi' ngak e girdi' ko nam rog ni girdi'en
Kristus mu gu pi' bogi maligach. 18 Ere nap'an ni gu be rin' e ren'ey miyad pir'egeg u
lan e Tempel ni aram e kug mu' i ngongliy bangbengen e be'ech nigey ni yima tay ni
bod nike yog e Motochiyel. Ma da immoy e girdi' ni pire' rog u rom, ma danir wagey.
19 Machane immoy boch piyu Israel u rom nrabad ko nug nu Asia; ni ere yad e susun
e ngarbad nga p'eowchem ngrogned ngom e tin yad be leamnag nib togopluw ngog, ni
fa'anra ba' ban'en u wun'rad nib togopluw ngog. 20 Ara mog ngak e pi cha'ney ngrogned
ko mang e n'en nra pir'eged ni ir e kug bucheg ko ngiyal' ni ba'aram ni gu wan gu sak'iy
nga p'eowchen fare ulung rorad — 21 kemus nta'a ban'en e gog ko ngiyal' ni ba'aram ni
gu sak'iy riy u p'eowcherad ni lungug: 'Daba' e kam pufthin niged gag ni bochan e bmich
u wun'ug ni pi'in karm'ad e yira fasegrad ko yam'.' "
22 Me Felix ni be' nri manang murung'agen e re Kanawo' nem, e yog ni ngan taleg e
welthin. Me ga'ar ngorad, "Bayi taw Lysias ni pilungen e salthaw mu gu turguy e n'en
ni ngan rin' ko re pa' i n'ey." 23 Me yog ngak e cha' ni ba'aram ni reb e tolang ko salthaw,
ni ir e ke milfan Paul ngak ni ngu'un matanagiy Paul, machane ngu'un pag e pi tafager
rok ngu'urbad ra pi'ed ngak e tin nge yag ngak.

Paul nni fek i yan nga p'eowchen Felix nge Drusilla

24 Me in e rran nga tomuren me yib Felix ni yow e bpin rok ni Drusilla, ni be' u Israel.
Me l'oeg e thin ni nge yib Paul ngak me motoyil ngak Paul ni be weliy murung'agen

* **24:7** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 6b–8a: Ni gu fineyed ni ngan turguy e gechig rok ni bod rogon ni bay ko Motochiyel romad, 7 machane me yib Lysias ni pilungen e salthaw nge yib i fek romad u fithik' e yargal. 8 Me pi' Lysias e thin ni pi'in yad be togopluw ngak e cha'nir e ngarbad nga p'eowchem.

rogon ni nge mich Kristus Jesus u wun'uy. 25 Machane nap'an ni ul ul Paul ngay nge
weliy murung'agen rogon ni ngan par ni yi ba mat'aw, nge rogon ni ngan t'ar lanin'uy ko
tin nde mat'aw, nge murung'agen e Chirofen ni ba'aram ni bayi pufthinnag Got e girdi'
riy, me yib e marus ngak Felix me ga'ar, "Mman e chiney, ma bay puf rogog bangiyal'
mu kugog nga mub." 26 Ma aram rogon ma be finey ni bay pi' Paul boch e salpiy ngak;
ireray fan ni bayi n'en me l'oeg e thin nge yan ngak Paul nge yib ngar nonow.
27 Ma nap'an ni chuw l'agruw e duw, me yib Porkius Festus nga luwan Felix nge mang
governor. Ma ba'adag Felix ni nge adag piyu Israel daken, ma aram me tay Paul ngi i par
u kalbus.

25

I Paul ni wenignag ir ni nge yan ngak e Emperor nu Roma

1 Dalip e rran nap'an nike taw Festus ko gi nug nem me yan u Cesarea nga Jerusalem.
2 Ma pi tolang ko prist nge pi'in yad ma yog e thin rok piyu Israel e rabad ra welthingad
ngak nib togopluw ngak Paul. Miyad wenig ngak Festus 3 ni nge ayuwegrad nge fek Paul
i yib nga Jerusalem, ya kar makath niged Paul ni ngan li' ngem' u kanawo'. 4 Me fulweg
Festus ni ga'ar, "I Paul e kan tay u Cesarea nib kalbus, ma dabi n'uw nap'an mu gu sul
ngaram. 5 Ere mpaged e pi'in yad ma yog e thin romed ngar uned ngog nga Cesarea nge
mang yad e ra weliyed e tin nib kireb nike rin', ni fa'anra ke rin' ban'en nib kireb."
6 Me par Festus rorad ni meruk ara ragag e rran, me sul nga Cesarea. Me reb e rran riy
me yan i par nga tagil' u tafen e puf oloboch me yog ni ngan fek Paul i yib. 7 Ma fa'ani taw
Paul, me cholngobiy fa picha' nu Israel nrabad u Jerusalem miyad tabab i weliy bo'or
bogi ban'en nib kireb nib togopluw ngak Paul, ni yu bugithin ndabiyag rorad ni ngar
daged e mich riy. 8 Machane me ayuweg Paul ir ni ga'ar, "Dariy ban'en nib kireb ni kug
rin' nib togopluw ko Motochiyel rok piyu Israel, ara Tempel, ara *Emperor* nu Roma."
9 Ma ba'adag Festus ni nge adag piyu Israel daken, ma aram me mang ir e fith Paul ni
ga'ar, "Mog, gab adag ni ga ra yan nga Jerusalem ngan pufthinnigem u rom u p'eowcheg
ko pin'en ni ba'aray ni kanog nib togopluw ngom?"
10 Me ga'ar Paul, "Gub sak'iy e chiney u gil' e puf oloboch rok e en ni *Emperor* nu Roma,
ni aray e gin ni yalen ni ngan pufthinnigeg riy. Dariy ban'en nib kireb ni kug ngongliy
ngak yu Israel, ni gur ma rib tamilangan'um riy. 11 Fa'anra kug th'ab e motochiyel ni kug
rin' ban'en nike yib tapgin ni ngan thang e fan rog ni bochan, ma dab gu wenignigeg ni
nge dab nrin' ngog. Machane fa'anra de riyul' e pin'en ni karogned nib togopluw ngog,
ma dariy be' nrayag rok ni nge pi'eg nga pa'rad. Ere gu be wenig ni ngan pi' e re pa' i
oloboch ney nge yan ngak e cha' ni ir e *Emperor* nu Roma."
12 Ma fa'ani mu' Festus nge pi'in yad ma fonownag Festus ko puruy', me fulweg Festus
ni ga'ar, "Kam wenignigem ni ngan pi' e re pa' i oloboch ney ngak e cha' ni *Emperor* nu
Roma, ere bay ni pi'em ngam man ngak e pilung nu Roma."

I Paul ni sak'iy u p'eowchen Agrippa nge Bernice

13 Me yan i ba ngiyal' me yib Agrippa ni Pilung nge Bernice nga Cesarea ni ngar
guyew Festus. 14 In e rran nga tomuren nap'an ni kar pirew u rom, me weliy Festus
murung'agen Paul ngak fare pilung ni ga'ar, "Bay be' nib mo'on u roy ni Felix e tay nga
kalbus, ma ke yan Felix; 15 ma ngiyal' ni ba'aram ni gu wan riy nga Jerusalem, e yib e
pi tolang ko prist nu Israel nge pi'in pi'ilal rogned ngog e thin nib togopluw ngak miyad
wenig ngog ni nggog ngan thang e fan rok. 16 Machane kugog ngorad ni piyu Roma e
darir pi'ed be' ngan li' u m'on riy ndawor ra sabolgad e pi'in yad e kar egniged, ma kan
pi' mat'wun ni nge ayuweg ir ni aram e nge togopluw ko tin ni kanog nib togopluw ngak.
17 Nap'an nrabad ngaray ni yad gubin, ma da gu son, ya yigi reb e rran riy mu gu wan
gu par nga tagil' e tapuf oloboch u tafen e pufthin mu gog ni ngan fek e re mo'on nem i

yib. 18 Me sak'iy e pi'in yad be togopluw ngak, machane dar togopluwgad ngak u ba pa'
fa yu pa' i oloboch ni ir e ug finey ni yad ra rin'. 19 Kemus ni murung'agen e taliw rorad e
ir e ur lu'aged murung'agen, nge murung'agen be' ni kem' ni Jesus fithingan; ya be yog
Paul ni cha'nem e ke fos ko yam'. 20 Ma da gu nang rogon mu gu pir'eg murung'agen e
pin'em, ma aram mu gu fith Paul ko ba'adag nra yan nga Jerusalem ngan pufthinnag u
rom ko pi thin nem ni kanog nib togopluw ngak. 21 Machane me wenignag Paul ir, ni
wenig ni ngan tay ni bay e matanag rok me mang *Emperor* nu Roma e turguy e n'en ni
ngan rin' ko re pa' i oloboch nem. Ma aram mu gog ni ngan matanagiy nge mada' ko
ngiyal' nrayag ni gu pi' riy nge yan ngak e en ni *Emperor* nu Roma."
22 Me ga'ar Agrippa ngak Festus, "Gub adag ni nge non e re mo'on nem nggu rung'ag."
Me fulweg Festus ni ga'ar, "Gabul e bayi welthin ngam rung'ag."
23 Me reb e rran riy me yib Agrippa nge Bernice ni kar ngongliyew rogorow, miyow
yib ngalan e gin ni ngan mu'ulung ngay nike un e pi'in tolang ko salthaw ngorow nge
pi'in yad ma yog e thin ko re binaw nem, ni aram e yibe tay farow. Me yog Festus ni
ngan fek Paul i yib, min rin' ni aram rogon. 24 Me ga'ar Festus, "Agrippa ni Pilung nge
urngin e pi'in yad bay rodad u roy: Re mo'on ney ni gimed be guy e urngin piyu Israel
ni tin ni yad bay u roy nge tin ni yad bay u Jerusalem e karbad rogned boch e thin ngog
nib togopluw ngak. Ma yad be tolulnag ni ngan thang e pogofan rok. 25 Machane dawor
gu pir'eg ban'en nike rin' ni ir e ke yib tapgin riy nrayag ni nganog ni ngan li' ngem'.
Me ere bochan e ir e ke wenignag ir ni ngan pi' nge yan ngak e en ni *Emperor* nu Roma
ma aram e kug turguy ni nggu pi' nge yan ngak. 26 Machane dariy ban'en nike muturug
murung'agen nrayag ni gu tay nga babyor nggu pi' nge yan ngak e en ni *Emperor* nu
Roma. Ere kug fek e cha'ney i yib ngaray nga p'eowchemed — nri gur Agrippa ni Pilung
e kug fek nga p'eowchem! — ni fan e nge yag ni gu tay ban'en nga babyor ni murung'agen
u tomuren ni kan mu' i gayiy tapgin e re pa' i oloboch rok ney. 27 Ya gu be finey ni gathi
yalen ni ngan pi' ba kalbus nge yan ndariy bbugithin nib tamilang ni kan tay nga babyor
ni ir e ba togopluw ngak."

26

I Paul ni ayuweg ir u p'eowchen Agrippa

1 Me ga'ar Agrippa ngak Paul, "Kan pi' mat'wum ni ngam welthin ni aram e ngam
ayuwegnem." Me k'iyag Paul pa' ngalang me welthin ni aram e nge n'uf ir ni be ga'ar:
2 "Agrippa ni Pilung! Kari fel' wa'athag e bin daba' e rran ni nggu welthin u p'eowchem
ni aram e nggu ayuwegneg rok urngin e tin nike weliy piyu Israel nib togopluw ngog.
3 Re bugithin ney e ba riyul' yi gur ma rib tamilangan'um u yalen nge tin nder ta'reban'
piyu Israel riy. Ere gu be wenig ngom ni ngam gum'an'nigem ngam motoyil ngog.
4 "Urngin piyu Israel ma yad manang rogog ni ug par ko ngiyal' ni ku gub bitir ke mada'
ko chiney. Yad manang rogon ni ug par u lan e nam rog ngu lan yu Jerusalem ni ku gub
bitir kug pi'ilal. 5 Gubin ngiyal' ma yad manang, ni fa'anra yad ba'adag ni ngar weliyed
ni aram rogon, ni som'on i yib ke mada' ko chiney e ug par ni gag reb i girdi'en fare
raba' i girdi' ko ba' romad e taliw, ni aram e Farise fithingrad, ni yad be par ni yad be fol
u urngin e motochiyel. 6 Ere chiney e kug sak'iy u roy ni ngan pufthinnigeg ni fan e be
lagan'ug ko thin ni yog Got ngak pi chitamangidad ni bay rin' — 7 nre n'en ni ba'aram ni
yog Got nra pi' ngak piyu Israel ni ir e be sonnag fare ragag nge l'agruw i ganong rok e
tirorad e girdi', ir e be l'agan'rad ngay ni bayi pi' Got ngorad, ma yad be par ni yad be
meybil ma yad be liyor ngak Got ni rran nge neap'. Ere bochan e re Pagan' ney, i gur
pilung, ma aram fan nike togopluw piyu Israel ngog! 8 Mang ni gimed be finey, piyu
Israel ndabiyag ni nge mich u wun'med nra faseg Got e yam'?
9 "I gag ma gu tafinaynag nthingar gu rin' urngin e tin nrayag rog nib togopluw nga
fithingan Jesus nu Nazareth. 10 Ba'aray e n'en ni gu rin' u lan yu Jerusalem. I pi' e

pi tolang ko pi prist mat'wug nggon' bo'or e tirok' Got e girdi' nga kalbus; ma nap'an nturguy ni ngan thang e fan rorad, ma kug un i towaliy ni ngan rin'. 11 Bo'or yay ni gog
ni ngan gechig nagrad u gubin lan tafen e mu'ulung, mu gguy rogon ni ngug gelnigeg
ngorad ngrogned nde mich Jesus u wun'rad. Ug wan ko pi binaw i yan ni bay nga wuru'
yu Israel ni fan e ngug gafgow nagrad ni bochan e kar gu damumuw ngorad.

I Paul ni weliy rogon ni pig nge mich Jesus u wan'
(Acts 9:1-19; 22:6-16)

12 "Ireray tapgin ni gu wan nga Damaskus, nike pi' e pi tolang ko prist mat'wug ma
karogned e tin ni nggu rin'. 13 Pilung, gu bay u kanawo' nike yan i misiw' mu gguy ram'en
ban'en ni kab gel ram'en nga ram'en e yal' ni mat ram'en u lanelang nga dakenag nge
pi pumo'on ni gamad be milekag. 14 Gamad gubin ni gu thaygad riy nga but', mu gu
rung'ag ba lam ni be non ngog ni thin ni Hebrew ni be ga'ar, 'Saul, Saul! Mangfan ni
ga be gafgownigeg? I gur e ga ra maad'ad ngom ni fa'anra mu cheal ngam togopluw
ngog, ni bod rogon ba garbaw ni falig nga ba ley i gek'iy nma fek e cha' ni ir e fak fare
garbaw.' 15 Mu gu fith ni lungug, 'Somol, i gur mini'?' Me yog Somol ni ga'ar, 'I gag Jesus,
ni ir e ga be gafgownag. 16 Machane mu suwon ngam sak'iy, ya kug m'ug ngom ni kug
turguyem ni ngam mang reb e tapigpig rog; ma ngamog ngak yugu boch e girdi' rogon
ni kam guyeg e daba', nge n'en ni bay gu dag ngom ba ngiyal'. 17 Ma bay gu ayuwegnem
rok piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel, ni yad e bay gu pi'em ngam man ngorad.
18 Me gur e ngam pithig owcherad ngam pingegrad ngar pi'ed keru'rad ko lumor miyad
sap ko tamilang, ma ga pingegrad ngar pi'ed keru'rad nga gelngin Satan miyad pigicheal
ngak Got, yu daken e michan' rorad ngog e bayi n'ag Got fan e denen rorad riy me yag
ngorad tagil'rad u fithik' e pi'in ke mel'egrad Got ni ngar manged girdi'en.'

Paul ni weliy murung'agen e maruwel rok

19 "Agrippa ni Pilung, gathi da gu fol ko tin ni gguy ni yib u tharmiy. 20 Som'on e lan yu
Damaskus ngu lan yu Jerusalem, ngu lan e nug nu Judea ni polo' ngu fithik' e pi'in gathi
yad piyu Israel, e gu machibnag riy nthingar ra kalgad ngan'rad ngar pi'ed keru'rad ko
denen ni yad be rin' ngar pigichealgad ngak Got, ngar ngongliyed e pin'en ni ir e ra m'ug
riy ni kar pi'ed keru'rad ko denen ni yad be rin'. 21 Ireray tapgin ni koleg piyu Israel ko
ngiyal' ni ba'aram ni gu bay riy u Tempel, miyad guy rogon ni ngar thanged e fan rog.
22 Machane ke yib i mada' ko bin daba' e rran ni i ayuwegneg Got, ere kug sak'iy u roy ni
gu be weliy e pin'ey ngomed ni gimed gubin, ni ta'reb rogon e pi'in nsobut' nge pi'in nib
tolang. N'en ni gu be yog e ireray fare n'en ni yog e pi profet nge Moses ni bay yib i m'ug
ni lungurad: 23 fare Messiah e thangri gafgow me ir e cha' ni som'on ni nge fos ko yam',
me tamilangnag piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel u rogon me thap e girdi' ngak
Got."

24 Nap'an ni be welthin Paul ni aray rogon ni aram e be ayuweg ir, me tolul Festus ngak
ni ga'ar, "Paul, kam aliliy! Kayigi gel e sukul ni kam tay ke aliliynigem!"

25 Me fulweg Paul ni ga'ar, "Festus ni Pilung, dawor gu aliliy! Pi thin ney ni gu be weliy
e ba riyul' ma gathi kug thum' ngay. 26 Agrippa ni Pilung! Rayag ni gu welthin ngom
ndab gu tamdag, ni fan e ga manang murung'agen e pin'ey. Bmuduwgil u wun'ug ni
go' ga manang fan e pin'ey nreb nge reb, ya pin'ey e gathi bogi n'en ni yib i m'ug mi ni
mithag. 27 Agrippa ni Pilung, bmich u wun'um fapi profet fa danga'? Gu manang nib
mich u wun'um!"

28 Me ga'ar Agrippa ngak Paul, "Ga be finey nrayag ni ngam pingegeg nggu mang reb
i girdi'en Kristus u lan e chingiyal' i n'ey nib ngoch?"

29 Me fulweg Paul ni ga'ar, "Demturug ko ba ngoch nap'an ara ba n'uw nap'an, ma
meybil rog ngak Got e gur nge gimed urngin e pi'in gimed be motoyil ngog e daba' e
manga yugu mboded gag — kemus ni pi chen ney e dabug ni nga ni m'ag ngomed!"

30 Ma fare pilung, nge fare am, nge Bernice, nge urngin e girdi' e ra sak'iygad, 31 ma
nap'an ni ka ranod miyad yog rorad ni be lungurad, "Re mo'on nem e dawori ngongliy
ban'en ni gomanga ke yib tapgin riy ni ngan thang e pogofan rok ara ntay nga kalbus."
32 Me ga'ar Agrippa ngak Festus, "Re mo'on nem e fa'an mang e dawori wenignag ir ni
ngan pi' e oloboch nge yan ngak e en ni *Emperor* nu Roma nge mang ir e pufthinnag, ma
kan pag e chiney."

27

Paul ni un u barkow nga Roma

1 Nap'an nturguy ni nggu warod u barkow nga Italy, miyad pi' Paul nge boch e kalbus
ngak Julius, ni ir reb e tolang u baraba' e salthaw rok piyu Roma, ni kanog fithingrad
ni "Fare Raba' i Salthaw rok fare *Emperor* nu Roma." 2 Ma gamad af nga daken reb
e barkow ni yib u Adramyttium, ni be n'en ni nge yan ko pi binaw nma tal e barkow
riy ko nug nu Asia, ma aram ma gamad yan. Mi Aristarkus, ni be' u Macedonia ni yib
u Thessalonika, e immoy romad. 3 Me yan i reb e rran riy ma gamad taw nga Sidon.
Me pag Julius Paul nge yan Paul i guy e pi tafager rok ngar pi'ed ngak e tin ni nge yag
ngak, ni yodorom ni fan e ba gol Julius ngak Paul. 4 Ma gamad chur u rom, nggu warod,
ma bochan e gamad be yan nga mit e nifeng ma gamad liyeg u fon e binaw ko nam nu
Cyprus. 5 Ma gamad th'ab lan e day nu Cilicia ngu Pamfylia, ma gamad yib nga Myra, ni
bay u lan yu Lycia. 6 Mu rom e pir'eg fa en ni pilungen e salthaw reb e barkow riy ni yib
u Alexandria ni nge yan u rom nga Italy, ma aram me taymad nga daken.
7 Ma gamad yan ni gamad ba sowath ni in e rran, nrib mo'maw', machane me
munmun ma gamad taw ngabang nib chugur ko binaw nu Knidus. Ma dakiyag ni gu
warod i yan ko gin ni gamad be sor ngay ni bochan e nifeng, ma aram ma gamad sor
ko ba' nib mocha' ko nam nu Krete, ma gamad yan u to'oben yu Cape Salmone. 8 Mu ug
warod i yan ni gamad ba chugur nga dap'e l'ay, ma gamad athamgil ngabangi ban'en ni
kanog yu "Dubchol ni Bfel' " ngay, nde mal'af ko binaw nu Lasea.
9 Ma gamad par u rom nib n'uw nap'an, nge yan i mada' ko ngiyal' nike wogwog ni
nggu warod, ya ke ma' Yaran e Bayul, ni aram e ke tabab ngal'an ni nge gel e day. Me pi'
Paul e re fonow ni ba'aray ngorad ni ga'ar: 10 "Pi cha', kug guy nre milekag rodad ney u
roy i yan ngam'on e bay e wogwog riy; ya ba gel e mogoth nra tay e chugum nge barkow
ma ku errogon e girdi' nra yim'." 11 Machane fa'anem nib tolang ko salthaw e ke pagan'
ko tin nike yog gabitey nge en ni ir e suwon e barkow, ma de pagan' ko tin nike yog Paul.
12 Ya re dubchol nem e gathi reb e dubchol ni bfel' ni ngan par riy u ngal'an e garbeb; ere
oren e girdi' e yad ba'adag ni nge yan e barkow nga ni guy rogon ngan thap nga Fenix,
ni fa'anra yag; ni reb e dubchol ni bay u lan yu Krete nib pig ngalan e yimuch ni ngal
nge ngalan e lel'och ni ngal, ya rayag ni ngar pired u rom u ngal'an e garbeb.

Yoko' u maday

13 Me yib e nifeng u lan e yimuch nib waer, me finey fapi pumo'on nrayag ni nga ni yan
ni bod rogon ni kar leam niged; ma aram miyad girengiy e angkar ngalang me yan fare
barkow ni kan chugurnag nga dap'e l'ay u Krete nrogon nrayag. 14 Machane de n'uw
nap'an me yib e nifeng nrib gel u daken fare donguch — ni fare nifeng nike lunguy e
nifingin e lel'och ni ngek — ni be thow u daken e binaw. 15 Me aw ko barkow, ma dabiyag
ni ngan cheleg e barkow nge sap ko gin ni be yib e nifeng riy, ma da kug athamgilgad ma
gamad pag nge un ko nifeng. 16 Ma gamad ling boch ko nifeng ko ngiyal' ni gu warod u
maday u ba' ni yimuch ko donguch nu Kauda. Ireram e gin ni gu athamgiliyed riy nggu
m'aged gafan e bowoch ko barkow nge par nike muduwgil. 17 Miyad fek fare bowoch
nga daken e barkow, nge mu' miyad yin' boch e tal u baraba' e barkow ngan fek u t'ay e
barkow nge yan nga baraba', nge mu' min longobiy nga downgin e barkow nga ni m'ag

ni kan chichiiy. Ma kar rusgad nrichey me ser e barkow rorad ko yan' nib thay nga orel
u dap'e l'ay u Libya; ma aram miyad pilig e lay nga but' miyad pag fare barkow ngi i fek
e nifeng i yan. 18 Me cham e nifeng nib gel i yan, me yan i reb e rran riy miyad tabab i
yin' e chugum ni bay u barkow nga maday. 19 Miki yan i reb e rran riy miyad yin' e talin
e maruwel nu barkow nga maday ni ron'ed nga pa'rad. 20 Bo'or e rran nda gguyed e yal'
ara t'uf u lanelang, ma kayigi par e nifeng nri kab gel. Munmun ma da kug leam niged
ni ka gamad ra fos.

21 Ma nga tomuren nike n'uw i n'uw nap'an nda ni kay e ggan me sak'iy Paul ngam'on
rorad me ga'ar ngorad, "Fa'an mang e mu folgad ko thin ni gog nge siy i chuw e barkow
u Krete, ma dabiyag ni nge kireb e barkow ni aray gelngin ma dab nn'ag e chugum nu
barkow. 22 Machane chiney e gu be wenig ngomed ni ngam athamgilgad! Ya dariy ta'a
bigimed nra yim'; kemus nre barkow ney e ir e bayi kireb. 23 Ya fowngan e Got ni gag
girdi'en me ir e gu ma meybil ma gu ma liyor ngak e yib ba engel rok ngog 24 me ga'ar,
'Paul, dab mu rus! Ya thingar mman mu sak'iy nga p'eowchen e en ni *Emperor* nu Roma;
ya Got ni bfel' laniyan' e ke pi' e pogofan rok e pi cha'ney ni yad gubin ngom ndab ra
m'ad, ni pi girdi' ney ni gimed be yan u barkow.' 25 Ere mu athamgilgad! Ya ba pagan'ug
ngak Got ni bay yan i aw ni bod rogon ni kanog ngog. 26 Machane bayi seregdad e nifeng
nga reb e donguch."

27 Ke yan i gaman ragag nge aningeg e neap', ni be fekmad e nifeng nib gel u lan e day ni
Mediterranean. Ma gonap'an e ke lukngun e neap' me sana e sala nu barkow ngay ni kug
chugurgad ko binaw. 28 Ma aram miyad yin' e gaf nga maday ni ka ni m'ag ban'en nib
tomal ngay miyad pir'eg ni ra'ay nge rliw' e fit tom'arngin e gin'em; me ta'aboch miyad
rin' ni aram rogon miyad pir'eg ni mereb i ragag e fit tom'arngin. 29 Ma kar rusgad ya be
lungurad e bay yan e barkow romad nga daken e malang u maday, miyad pag aningeg e
angkar u p'ebuk' e barkow nga but' miyad yibil ni manga yigi papey nge rran. 30 Me guy
rogon e sala nu barkow ni ngar milgad u barkow; miyad nguchuruy fare bowoch nga
daken e day, ni yad be dake ngranod ron'ed boch e angkar u mit e barkow nga maday.
31 Machane me ga'ar Paul ngak fare pilungen e salthaw nge fapi salthaw, "Fa'anra dabi
par e pi sala ney u daken e barkow, ma dabiyag ni gimed ra fos." 32 Ma aram me th'ab
fapi salthaw fapi rop ni ir e be kol fare bowoch miyad pag nge yan.

33 Ma aram e ke chugur ni nge rran, me wenig Paul ngorad ni yad gubin ni nge bagayad
me kay ban'en ni ga'ar, "Araye nga ragag nge aningeg e rran ni gimed be son, mu lan e
re ngiyal' i n'em ke mada' ko chiney e dawor mu ked ban'en. 34 Ere wenig ngomed mu
abichgad nge siy kum m'ad; ya mus nga ba gaf i piy u lolugen bigimed ma dabi thay."
35 Nap'an ni mu' Paul i yog e re bugithin ney, me fek boch e flowa, me pining e magaer
riy ngak Got u p'eowcherad ni yad gubin, me t'ar nge kay. 36 Miyad athamgil, ma yad
gubin nra bagayad me kay boch e ggan. 37 Ma gamad l'agruw mir'ay nge medlip i ragag
nge nel' u daken e barkow. 38 Ma fa'ani mu' gubin e girdi' ko abich, miyad yin' wom'ngin
e woldug ni yima ngongliy e flowa riy u barkow nga maday ni nge baud e barkow.

Barkow ni pil

39 Ma fa'ani rran, ma de pow rok e sala nu barkow dap'e l'ay ko fare donguch, machane
miyad guy lan bangi m'ing ni bay bangi yan' riy miyad finey ni ngar guyed rogon ngar
liyeged e barkow ngaram. 40 Miyad th'ab gafan fapi angkar ngar paged u fithik' e day,
miyad pithig e pi tal ni ba'aram ni kan m'ag ko yap — ko barkow. Miyad girengiy e lay
ngalang u mit e barkow ni fan e nge yannag e nifeng e barkow ngam'on, me sor i yan
nga dap'e l'ay. 41 Machane me yan i ser fare barkow ngabangi yan' nib thay nga orel u
dap'e l'ay; me yan e ley ni owchen nga fithik' ndabkiyag ni nge mithmith, me bilig e n'ew
e ley ni p'ebuk'.

42 Me leamnag fapi salthaw ni ngar li'ed urngin fapi kalbus, nge dabi nong bagayad
nga arow nge mil. 43 Machane fa'anem ni pilungen e salthaw e ba'adag ni nge ayuweg
Paul nge dabi buch ban'en rok, ma aram me taleg e salthaw ndab ra ngongliyed e binem
e pa'. Machane me yog ngak urngin e girdi' nrayag ni ngar nonggad ni yad e som'on ni
ngar oggad u barkow nga maday ngar nonggad nga arow; 44 ma pi'in kar mageygad e
ngar leked yad ni kar towlelgad nga yungi plang ara yu yang ko barkow nike m'ing.
Ireray rogon ma gamad thap nga arow ni gamad gubin nde buch ban'en romad.

28

U daken e donguch nu Malta

1 Nap'an ni gu thapgad nga arow, ma gamad nang nre donguch nem e kanog yu Malta
ngay. 2 Me ayuwegmad e girdi' riy. Ma aram me aw e n'uw me ri garbeb, miyad ko'reg
ba nifiy miyad yog ngomad ni nggu chugurgad nga charen. 3 Me kunuy Paul ba thum i
l'ud, ma nap'an ni be tay nga mit e nifiy me yib ba porchoyog nga tamilang, ni bochan
gowelngin e nifiy, me yib i yabochboch nga pa'. 4 Me guy e girdi' ko fare donguch e re
porchoyog nem nike yabochboch nga pa' Paul miyad yog rorad ni lungurad, "Re mo'on
nem e dabisiy ni ir be' nike thang e pogofan, yugu aray rogon nike thap nga arow nde
yim' u maday, machane taban e kireb nma pi' e kan e dabkiyag ni nge thay riy, ya ke
muturug ni nge yim'." 5 Machane me dengdang Paul fare porchoyog nga mit e nifiy nde
buch ban'en rok Paul. 6 Miyad par ni yad be sonnag ni nge thow ara thig nga but' ni
kem'. Machane ba n'uw nap'an nra pired ma dar guyed ban'en ni rin', miyad piliyeg
lanin'rad nge lungurad, "Cha'nem e ba kan!"

7 Ma bay yungi milay' ni fen Publius, ni ir e pilung ko re donguch nem, nde mal'af nga
orel ko gin'em. Me fekmad nga tafen nggu pired rok ni dalip e rran, ma ri be ayuwegmad
nrib fel' rogon. 8 Ma bay e chitamngin Publius u bet nib m'ar, nib gel e gowel u daken ma
ba thum'iyal. Me yan Paul ngak nga senggil, me meybil me tay pa' nga daken nge golnag.
9 Fa'ani yodorom, ma urngin e tin nib m'ar e girdi' u daken fare donguch nrabad ngak
me gol nagrad. 10 Miyad pi' e tow'ath ngomad ni bo'or, ma fa'ani pig ni nggu milekaggad
u barkow miyad tay nga barkow e tin ni nge yag ngomad ko re milekag nem.

U Malta nga Roma

11 Ma dalip e pul ma gamad af nga reb e barkow ni yib u Alexandria ngaram, ni Kan
ni Athlog fithingan, ni par ko re donguch nem u nap'an e garbeb. 12 Ma gamad taw
ko binaw nu Syrakuse ma gamad par riy ndalip e rran. 13 Ma gamad un ko re barkow
nem u rom nggu bad ko binaw nu Rhegium. Me reb e rran riy me thow e nifeng u lan
e yimuch, ma l'agruw e rran ma gamad taw ko binaw nu Puteoli. 14 Ma gamad pir'eg
boch e girdi' u rom nib mich Jesus u wun'rad, miyad wenig ngomad ni nggu pired rorad
ni reb e wik. Ma aram ma gamad yib nga Roma. 15 Ma pi walagdad ni girdi'en Kristus
ni yad bay u Roma e rrung'aged murung'agmad miyad yib ngar tawgad nga Market ni
Appius fithingan, ni tagil' e mu'ulung ko binaw nge fare binaw ni Dalip Tafen e Milekag
fithingan ni nggu mada'gad. Ma fa'ani guyrad Paul, me pining e magaer ngak Got ni
bochrad, ma aram me athamgil laniyan'.

U lan yu Roma

16 Fa'an ni gu tawgad nga Roma, minog ngak Paul nrayag ni nge par u bang ni yow reb
e salthaw ni matanagen.

17 Dalip e rran nga tomuren me ulunguy Paul e pi'in yad be yog e thin rok piyu Israel
u rom. Fa'anra mu'ulunggad me ga'ar ngorad, "Pi walageg! Yugu aram rogon nda gu
rin' ban'en nib togopluw ngak e girdi' rodad ara pi yalen ni af rok e pi chitamangidad
ngodad, min kalbusnigeg u Jerusalem nge mu' min pi'eg nga pa' piyu Roma. 18 Miyad
fitheg nge mu' miyad leamnag ni ngar paged gag, ya ra pir'eged ndariy ban'en ni kug

ngongliy nike yib tapgin riy ni ngan thang e fan rog. 19 Ma fa'ani togopluw piyu Israel
ko re bugithin nem, me yan i aw ni kemus ni *Emperor* nu Roma e ir e kabay ni gu ra
wenignigeg ngak, mu gu rin', ni yugu aram rogon ndariy ban'en ni gog nib togopluw
ngak e girdi' ko nam rog. 20 Aram fan ni kug wenignag ni ngug guymed nge yag ni gu
non ngomed; ya ka nin' e re chen ney ngog ni bochan fa'anem ni ir e be pagan' yu Israel
ngak."
21 Me lungurad ngak, "Dawori yib bangi babyor u Judea ngomad ni murung'agem, ara
ke yib reb i walagdad u rom nike fek bbugithin nib be'ech i yib, ara ke yib i yog ban'en
nib kireb ni murung'agem. 22 Machane gamad ba'adag ni nggu rung'aged rom e tin ni ir
e ga be leamnag, ya gamad manang ni urngin yang ma be non e girdi' riy nib togopluw
ko re raba' i girdi' nem ni gab mu'un ngay."
23 Ma aram miyad yog Paul reb e yar, me yib bo'or i yad ko chirofen nem ko gin ni
be par Paul riy. Kadbul nge yan i mada' ko neap' ni machibnag ngorad murung'agen e
gagiyeg rok Got ma be pithig fan u wun'rad. Me guy rogon ni nge mich murung'agen
Jesus u wun'rad ni be yog ngorad e tin nike yog e babyor nib thothup ni murung'agen
ko gin ni ba'aram ni bay e Motochiyel rok Moses riy nge tin ni yoloy e pi profet. 24 Ma
bay boch i yad ni mich e thin nike yog u wun'rad, ma boch i yad e de mich u wun'rad e
thin nike yog. 25 Ma aram miyad yan ndakir ta'reb lanin'rad u fithik'rad u tomuren nike
yog Paul e re bugithin ni ba'aray ni ga'ar, "Rib fel' rogon ni welthin fare Kan Nthothup
u l'ugun fare profet ni Isaiah ni welthin ngak e pi chitamangimed! 26 Ya fa'ani ga'ar,
Mman ngamog ngak e girdi' ko re nam ney ni nge lungum:
Bay mmotoyil mmotoyilgad, ma dab mu nanged fan;
ma bay mu changar mu changargad, ma dab mu guyed.
27 Ya laniyan' e pi girdi' ney e ke man;
ma kar ninged lan telrad,
ma kar uchumiyed lan owcherad.
Ya fa'an mang e n'en ma ke guy lan owcherad ban'en,
ma ke rung'ag lan telrad ban'en,
ma ke tamilangan'rad,
ma ke yag nra pigichealgad ngog
ngug gol nagrad.' Ara — rogon ni yog Got."
28 Me ul ul Paul ngay nge ga'ar, "Ere ngam nanged ni thin rok Got ni murung'agen
rogon min thap ngak Got e kan pi' ke yan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel. Ma bay ra
motoyilgad ngay!"
29 Fa'ani mu' i yog e re bugithin ney rok Paul, me yan fa picha' nu Israel, ni yad be
tugthin u fithik'rad nib el merin.
30 L'agruw e duw ni par Paul u rom u ba naun ni ir e be pi' puluwon, ma urngin e girdi'
nra yib ni nge guy ma be felfelan' ngorad ni karbad. 31 Mi i machibnag murung'agen e
gagiyeg rok Got ma be machibnag murung'agen fa'anem i Somol Jesus Kristus, ni be
welthin nder tamdag, tuntun ara magagawon.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU ROMA

I Paul e yoloy e babyor ngak girdi'en e galesiya nu Roma u m'on ni nge yan i guyrad. Be leamnag ni nge par rorad boch ngar ayuweged nge yan u rom nga Spain. I yoloy e re babyor ney ni bochan e nge fil ngorad rogon e tin ni manang ni yibe par nib mich Kristus u wun'uy.

Som'on e yog ngorad nma pi' e meybil ni fan ngorad, ma aram fini yoloy e tin ni ba ga' fan ko re babyor ney, ni aram e murung'agen rogon nma mat'awnag Got e girdi' ngak u daken e michan' rorad ngak Kristus (1:17).

Urngin e girdi', ni piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel e tin nthingari yag ngorad e ngar mat'awgad ngak Got, ni bochan e ra be' ma be par u tan gelngin e denen, machane yad ra mat'aw u daken e michan' rorad ngak Kristus. Miki weliy Paul murung'agen fare pangiy nib be'ech ni ra yag ko pi'in ni kar ta'ab girdi'gad Kristus kar manged pifak Got. Pi'in ke mich Jesus u wun'rad e ke aw e gapas u thilrad Got, ma Kan Nthothup e ke chuwegrad u tan gelngin e denen nge yam'. Yu guruy ni 5–8 e be weliy Paul murung'agen e Motochiyel rok Got nge fan, nge maruwel ko Kan Nthothup u laniyan' e girdi' nike pagan'rad ngak Got. Miki weliy Paul rogon e leam rok Got ni fan ngak piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel. Ngiyal' nde mich Jesus u wan' piyu Israel me maruwel Got u fithik' e pi'in ni gathi yad piyu Israel ngar thapgad ngak u daken e michan' rorad ngak Jesus nge runguy rok Got ngorad, machane mmich u wan' Paul ndabiyag ni nge par piyu Israel ni dabi mich Jesus u wun'rad. Miki fonownag Paul rogon ni ngu'un par ni ngan pigpig ngak Got ma yibe fol rok, mi i t'uf be' rok be' mu kun fol rok e am. Tomuren e gi babyor ney me yoloy Paul e thin ko fangich ngak e girdi' ma be pining e magaer nge sorok ngak Got.

Tin ni bay riy

Tin ni ba ga' fan ko re babyor ney 1:1–17
Girdi' ni kar maloggad e thingar ra sulod ngak Got 1:18—3:20
Kanawo'en ni nge thapeg Got e girdi' ngak 3:21—4:25
Bin nib be'ech e pangiy nma pi' Kristus 5:1—8:39
Tin ni leamnag Got ni fan ngak piyu Israel 9:1—11:36
Rogon ni ngi i par girdi'en Kristus 12:1—15:13
Tomuren e thin nge fangich ngak e girdi' 15:14—16:27

1 Re babyor ney e yib rok Paul, ni tapigpig rok Kristus Jesus, ni ir ba apostel ni Got e mel'eg me pining ni nge machibnag ngak e girdi' e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got.
2 Re Thin nem Ni Bfel' e yog Got u l'ugun e pi profet ni bayi pi', min yoloy ngalan e babyor nib thothup. 3 Re thin nem e murung'agen Fak, ni aram e Somol rodad i Jesus Kristus; ma rogon ni ngal' nib girdi', e ni gargelnag ko ganong rok David; 4 ma rogon ni ir Got nib thothup e dag Got gelngin nib gel ni be micheg ni ir Fak Got, ni bochan e faseg ko yam'. 5 U daken Kristus e fal'eg Got wa'athag riy ni nggu mang reb e apostel ni fan ngak Kristus, ni bochan e nggu pow'iy e girdi' u urngin e nam nge mich Kristus u wun'rad miyad fol rok. 6 Ku errogon gimed e pi'in ni gimed bay u Roma nike piningmed Got ni ngam manged girdi'en Jesus Kristus.
7 Ere gu be yol ngomed ni gimed gubin e pi'in gimed bay u Roma ni gimed ba t'uf rok Got nike piningmed Got ni ngam manged girdi'en ni be lungug:

I Got ni Chitamangidad nge Somol Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

Pining e magaer u fithik' e meybil

8 Som'on e nggu pining e magaer ngak e Got rog u daken Jesus Kristus ni bochmed
ni gimed gubin; ya re fayleng ney ni polo' e yad be rung'ag e michan' romed. 9 Got
e manang ni tin ni gu be weliy e ba riyul' — ni ir fare Got ni gu be pigpig ngak u
polo' i lanin'ug ni bochan e gu be machibnag ngak e girdi' e Thin Ni Bfel' ni yib rok ni
murung'agen Fak. Got e manang ni gubin ngiyal' ni gu ma unegmed ko meybil rog 10 ni
gubin yay ni gu ma meybil. Gu be wenig ngak Got, ni fa'anra bm'agan' ngay, me guy
rogon nge yag ni gub gguymed e chiney. 11 Ri gub adag ni nggub gguymed nggu pi' e
thin rok Got ngomed nge gelnagmed. 12 N'en ni gu be leamnag e ra fel' rogomed riy, ma
errogon gag nra fel' rogog riy ni ba'aray rogon: ra fel' rogomed ko michan' rog mra fel'
rogog ko michan' romed.
13 Pi walageg, ri dab mpaged talin nike yo'or yay ni kug leamnag ni nggub gguymed,
machane bay ban'en ni gubin ngiyal' ni be tiyeg nder yag ni gub. Ya gub adag ni nggu
ayuweg boch e girdi' u fithik'med ngar thapgad ngak Got, ni bod ni kug rin' ngak boch e
girdi' ni gathi yad piyu Israel. 14 I gag e thingar gu ayuweg e girdi' ko pi nam, ni pi'in kar
mon'oggad nge pi'in ndawor, nge pi'in yad ba sukul nge pi'in ndar sukulgad. 15 Aram fan
ni gub adag ni ngku gu machibnag e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got ngomed e pi'in gimed
ma par u Roma.

Gelngin e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got

16 Dagur tamra' ko re Thin ney Ni Bfel' ni murung'agen Jesus, ya ir gelngin Got ni nge
thapeg e girdi' ngak, ni urngin e pi'in ke mich u wun'rad e re thin ney, ni som'on e ni
pi' ngak piyu Israel, mu kun pi' ngak e pi nam ni gathi yad piyu Israel. 17 Ya Thin Ni
Bfel' ni yib rok Got e be dag rogon nma mat'awnag Got e girdi' ngak ni ba'aray rogon:
ma mat'awnagrad ngak ni kemus ni fa'anra mich Kristus u wun'rad mi i gel e michan'
rorad ngak i yan. Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "En nike
mat'aw ngak Got ni bochan e ke mich Got u wan' e ra fos."

Kireb rok e girdi'

18 Damumuw rok Got e ke m'ug ni be yib u tharmiy i yib nga daken urngin e denen
nge kireb ni be ngongliy e girdi', ni pi'in ni ngongol rorad nib kireb e be ning e kanawo'
ko tin riyul' ni nge dab nnang. 19 Got e be gechig nagrad, ya tin nrayag ni nge nang e
girdi' ni murung'agen Got e ke tamilangan'rad riy, yi Got e ke tamilangnag ngorad. 20 Ka
nap'an ni sunumiy Got e fayleng, ma fel'ngin ndabiyag ni ngan guy, ni aram gelngin ni
dabi m'ay bi'id nge rarogon ni ir Got, e kan guy nrib tamilang. Girdi' e rayag ni nge nang
fan e pin'ey u fithik' e pin'en ni kem'ay i sunumeg rok Got. Ere dakuriy e tawey rorad
ngabang! 21 Yad manang Got, machane darir ted fan nrogon ni ngan tayfan, ma darir
pininged e magaer ngak. Ma tin ndariyfan e yad be leamnag ma lanin'rad ndariy ban'en
riy e be par u fithik' e lumor. 22 Be lungrad e yad ba gonop, machane ri yad bbalyang;
23 yi Got ni dabi yim' bi'id e kar paged ndarir siro'gad ngak ma darir meybilgad ngak,
kar chealgad yad be tayfan ma yad be meybil ko liyos ni kan ngongliy ni bod ya'an e
girdi' nma yim', nge arche', nge gamanman, nge gamanman nma gararaw mma sirgig
u but'.
24 Aram rogon feni balyang e girdi', ma aram fan nike pagrad Got yad be rin' e tin
nib golong ni aram e tin ni yad be yim' ni bochan, mra bagayad ma be ngongliy ngak
bagayad e pin'en ni yima tamra' ngay. 25 Kar thiliyeged e tin riyul' ni murung'agen Got
ko tin nde riyul'; yad be tayfan ma yad be meybil ma yad be pigpig ko tin ni sunumeg
Got ma darir rin'ed ngak e Cha' ni ir e sunumeg urngin ban'en, ni ir e nganog e sorok
ngak ndariy n'umngin nap'an! Amen.
26 Bochan e yad be rin' e pin'ey, ma aram e pagrad Got yad be rin' e tin ni yima tamra'
ngay ni ir e yad be yim' ni bochan. Mus ngak e pi'in ni ppin ni kar chealgad ngorad yad
be par ni gathi aram yalen. 27 Ma ku errogon e pumo'on ni kar paged e bin bmat'aw e

yalen nma par e ppin nge pumo'on ke cheal e pumo'on be darngalnag e pumo'on. Ere pumo'on e be cheal boch i yad ngak boch i yad, yad be ngongliy e tin ni yira tamra' ngay, nge yib e gechig riy nga fithik' i dowrad ni wenegan e kireb ni yad be ngongliy.
28 Bochan e daburad ni ngar ted u fithik' i lanin'rad e tin riyul' ni murung'agen Got,
ma aram e ke pagrad Got yad be leamnag e tin nib kireb, ma yad be ngongliy e pin'en ni
susun e dab ra ngongliyed. 29 Ke suguyrad urngin mit e tin nde mat'aw, nge tin nib kireb,
nge chogow, nge kireb laniyan'; ma yad ba sug ko awan', ma yad ma thang e pogofan,
ma yad ma cham, ma yad ma sasalyeb, ma yad ba'adag ni ngar gafgow niged e girdi'. Ma
yad ma dugdugthin, 30 ma yad be thibthibnag e girdi'; ma yad e to'ogor rok Got,* ma ba
kireb e thin rorad, ma yad ba tolngan', ma yad ba ufanthin; ma yad ma leamnag bo'or e
kanawo' ni ngar ngongliyed e kireb riy; ma darir folgad rok e gallibthir rorad; 31 ma yad
ma ngongliy e ngongol ko balyang; darir yul'yul'gad ko tin ni karogned ni ngar rin'ed,
ma dar golgad ma der kireban'rad ngak be'. 32 Yad manang ni motochiyel rok Got e be
yog ni girdi' ni be ngongol ni aray rogon e bay rogon ni ngan li'rad ngarm'ad. Machane
ka yad be ngongliy e pin'ey i yan — gathi kemus ara', ya ku bfel' u wun'rad e pi'in yad be
rin' e pi ngongol nem.

2

I Got nra pufthinnag e girdi'

1 Ga be turguy e kireb nga daken be' u fithik' e leam nib kireb? Demturug ko gur
mini', ma dakuriy e tawey rom. Ya gara turguy e kireb nga daken boch e girdi' u fithik' e
leam nib kireb, ma ka gabe rin' e pin'en ni yad be rin', ma aram e gur e ka ga be turguy
e gechig rom. 2 Gadad manang nib mat'aw Got ni fa'anra turguy e gechig rok e pi'in
yad be ngongliy e pin'ey. 3 Machane gur ma ka gabe rin' e pin'ey ni ir e gabe turguy
e kireb riy nga daken boch e girdi' u fithik' e leam nib kireb! Ere gabe finey ma gara
thay ko gechig rok Got? 4 Sana dariyfan u wun'um feni gol Got, nge feni k'adan', nge
feni gumaen'. Bmuduwgil ni ga manang ni Got e ba gol yabe guy rogon ni nge pow'iyem
ngam kolngan'um ko kireb ni ga be rin' ma ga turguy u wun'um ni ngam pi' keru'um
ngay. 5 Machane kam gelnag lanin'um kam par. Aram e fin ga be ga'nag e gechig rom ko
Chirofen ni bayi m'ug e damumuw rok Got nge gechig nike turguy nib mat'aw. 6 Ya bayi
be' me pi' Got puluwon nrogon e tin nike rin' fa'anem. 7 Boch e girdi' e kar pired ni yad be
rin' e tin ni bfel' ni yad be nameg e fla'ab rok Got, nge tayfan ni bayi tay Got ngorad, nge
reb e tamilang ndab ku nim' riy: ireram e picha' ni bayi pi' Got e yafos ndariy n'umngin
nap'an ngorad. 8 Ma boch e girdi' e kemus ni yad e yad be fineyrad, ma kar n'iged e tin
nib mat'aw yad be rin' e tin nib kireb: yad e bayi pu'og Got e gechig nge damumuw rok
nga dakenrad. 9 Bay e gafgow nge amith nra yib ngak urngin e pi'in yad be rin' e tin nib
kireb, ni piyu Israel e yad ra m'on nga fini migid e pi'in gathi yad piyu Israel. 10 Machane
Got e ra pi' e fla'ab, mra tayfan, ma ra pi' e gapas ngak urngin e pi'in yad be rin' e tin ni
bfel', ni piyu Israel e yad ra m'on, me migid e pi'in gathi yad piyu Israel. 11 Yi Got e ta'reb
rogon e ngongol nma tay ngak urngin e girdi'.
12 Pi'in gathi yad piyu Israel e dariy rorad fare Motochiyel rok Moses: yad be denen
kar pired ni yad bmalog ni bochan e de moy Got rorad, ni yugu aram rogon ndariy fare
Motochiyel rorad. Ma piyu Israel e bay e re Motochiyel nem rorad; ma yad be denen
kemang e re Motochiyel nem e be turguy e gechig rorad. 13 Ya gathi ma mat'aw e girdi'
ngak Got ni bochan e kar rung'aged e re Motochiyel nem, machane fa'anra ur rin'ed e tin
ni be yog e re Motochiyel nem. 14 Pi'in gathi yad piyu Israel e dariy e re Motochiyel nem
rorad; machane ngiyal' ni yad ra ngongliy e tin ni be yog e re Motochiyel nem ni yad e
sum u lanin'rad ni ngar ngongliyed, e aram e kar manged ba motochiyel ngorad, ni yugu

* **1:30** yad e to'ogor rok Got; ara daburad Got.

aram rogon ndariy fare Motochiyel rok Moses rorad. 15 Ya ngongol rorad e be m'ug riy
ni tin ni be yog fare Motochiyel ni ngan rin' e yad manang u lanin'rad. Ya ku errogon
lanin'rad ni be dag ni ren'ey e ba riyul', ni bochan e yu ngiyal' e ma yog e leam rorad
ngorad nib tagan e tin ni kar ngongliyed, ma yu ngiyal' e ma yog ngorad nib mat'aw e
tin ni kar ngongliyed. 16 Ireray rogon e Chirofen ni bayi pufthinnag Got u daken Jesus
Kristus urngin e tin nib mith ni be leamnag e girdi', ni bod rogon ni be yog e Thin Ni Bfel'
ni yib rok Got, ni ir e gu be machibnag.

Piyu Israel nge fare Motochiyel

17 Me gur? Ga be yognem ni gur be' u Israel; ni re Motochiyel nem e gabe toer ngay ma
gabe uf yabe lungum e gur girdi'en Got; 18 ga manang e tin ni ba'adag Got ni ngam rin',
ma ke fil e Motochiyel ngom rogon ni ngam nang e tin nib mat'aw: 19 ma gabe finey ni
gur e ga be pow'iy e pi'in yad bmalmit, me gur e tamilang ngak e pi'in yad be par u fithik'
e lumor, 20 me gur e gabe fonownag e pi'in yad bbalyang, me gur e sensey ko pi'in bitir.
Ma ke muduwgil u wun'um nu fithik' e re Motochiyel nem e bay urngin e llowan' riy
nge tin riyul'. 21 Gabe machibnag boch e girdi' — mangfan ndab mmachibnigem? Gabe
machibnag ni be lungum, "Dab ni moro'ro' " — me gur ga ma moro'ro' fa? 22 Be lungum,
"Dab mu pirew be' ni gathi mabgol rom" — me gur gimew be par be' ni gathi mabgol
rom fa? Ri dabum e liyos nma meybil boch e girdi' ngay — ma gama moro'ro' u lan e pi
Tempel ni yad bay riy fa? 23 Ga be af nga murung'agen e motochiyel rok Got ni bay rom
— ma ga be girengiy e tamra' nga daken Got ni bochan e ga be th'ab e motochiyel rok fa?
24 Ya be ga'ar e babyor nib thothup, "Pi'in gathi yad piyu Israel e yad be yog e thin nib
kireb nga fithingan Got ni bochan e ngongol romed piyu Israel."

25 Maad'ad ni kan tay ngom e ra yib fan ni fa'anra um fol ko re Motochiyel nem;
machane fa'anra dab mu fol riy, ma dariyfan ni kan maad'ad ngom. 26 Ma be', ni gathi
be' u Israel, ni be' ndawor ni maad'adnag, ma be fol ko tin ni be yog fare Motochiyel,
e gathi ra tay Got e cha'nem ni susun e be' ni kan maad'ad ngak? 27 Ere pi'in gathi yad
piyu Israel e bay ra turguyed e kireb nga dakenmed piyu Israel; ni bochan e kari yoloy
e re Motochiyel nem kan pi' ngomed, ma kan maad'ad ngomed, machane kigimed be
th'ab e re Motochiyel nem, machane yad e dawor ni maad'ad ngorad, ma yad be fol ko
re Motochiyel nem. 28 Mini' e cha' nriyul' ni be' u Israel, ma riyul' ni kan maad'ad ngak?
Gathi cha' ni be' u Israel ko pow ni bay u wuru' i downgin, ni maad'ad ni kan tay ngak e
kan tay nga downgin. 29 Machane cha' nriyul' ni ir be' u Israel e cha' ni ir be' u Israel u
fithik' i laniyan', ni aram e cha' ni kan maad'ad nga laniyan', ni fare Kan ni Thothup rok
Got e ke yodoromnag, machane gathi fare Motochiyel ni kan yoloy. Be' nike yodorom e
Got e bay yog e sorok ngak, ma gathi girdi' e nge yog e sorok ngak.

3

1 Bay ban'en nike fel' rogon piyu Israel riy ngak e pi'in gathi yad piyu Israel? Ara
bay fan ni ngan maad'ad ngak be'? 2 Ri ba ga' fan, u gubin e kanawo'! Bin som'on e
Got e pagfan e thin rok ngak piyu Israel. 3 Ma fa'anra bay boch i yad nde yul'yul'? Gur
ma aram e dabki yul'yul' Got? 4 Rib muduwgil ndanga'! I Got e dabisiy ni nge par nib
yul'yul', ni mus ni fa'anra yan i par ni urngin e girdi' ma yad be lifith l'ugunrad. Ni bod
rogon ni be ga'ar e babyor nib thothup:

"Thangri yib i m'ug ni gab mat'aw ko ngiyal' ni ga ra welthin;
ma thingar mu gel ko ngiyal' ni yira pufthinnigem riy."

5 Fa'an mang e ngongol nib kireb ni gadad be ngongliy e ir e be gagiyelnag feni mat'aw
Got me ere mang e ku ra dogned? Gur fa'anra gechig nagdad Got ma nga dogned nike
ngongliy ban'en nib kireb? (Gu be welthin nrogon e leam nma tay e girdi'.) 6 Ri danga'!
Fa'an mang e de mat'aw Got, me ere ra di'in me yag ni pufthinnag e fayleng.

7 Fa'anra sasalap l'ugun rog e be gagiyelnag feni sorok Got ngarogon feni yul'yul' ko
tin nma yog, me ere mangfan ni ku yira gechig nigeg nrogon be' nib tadenen? 8 Mang
ni dabi lungudad, "Marod ngad ngongliyed e tin nib kireb nge yag ni yib e tin ni bfel'?"
Bay boch e girdi' ni karogned e thin nib tagan ni murung'ageg ni bochan e ke lungudad
e kugog e re bugithin ney! Bay ni gechig nagrad nrogon ni nge yan i aw.

Dariy be' nib mat'aw

9 Gur ba sorodad piyu Israel ngak e pi'in gathi yad piyu Israel? Ri danga'! Kug mu' i
weliy nib tamilang faram ni piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel e yad gubin ni yad
bay u tan gelngin e denen. 10 Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:
"Dariy ta'abe' nib mat'aw,
11 dariy ta'abe' nib tamilangan',
ara be gayiy Got.
12 Urngin e girdi' ni kar pi'ed keru'rad ngak Got,
yad gubin ni kar kirebgad.
Dariy be' ni be rin' e tin ni bfel', mus nga ta'abe' ma dariy.
13 K'angrad e bod ba low ko yam' nike mab.
Be lobeb e sasalap l'ugun nib kireb u bolowthrad nga but',
nge thin nib kireb ni be yib u dap'i l'ugunrad nga but' ni bod rogon e yub rok e
porchoyog;
14 l'ugunrad e ba sug ko meybil ni nge buch ban'en rok be'.
15 Yad ba gur ni ngar maad'adgad ku be' ara ra thanged e pogofan;
16 yungi n'en ni yad be yan riy i yan e yad be pag nga keru'rad e tin kar kireb niged
nge girdi' ni kar gafgow niged.
17 Dar nanged kanawo'en e gapas,
18 ara kar filed rogon ni nge yib madgun Got u wun'rad."
19 Kad nanged e chiney ni urngin ban'en ni bay ko re Motochiyel nem e fan ngak e pi'in
yad be par u tan e re Motochiyel nem, ni fan e ngan taleg urngin e tawey rok e girdi' nge
yag nni fek urngin e girdi' nu fayleng nga tan e pufthin rok Got. 20 Dariy be' nra i rin' e tin
nike yog e re Motochiyel nem me yan i par nike mat'aw u p'eowchen Got; ya maruwel
ko Motochiyel e nge ayuweg be' nge nang fa'anem nike denen.

Rogon nma mat'awnag Got e girdi' ngak

21 Me ere chiney e ke dag Got rogon nma mat'awnag e girdi' ngak ni dariy rogon e
motochiyel ngay. Ya fare Motochiyel nge pi profet e kar micheged e re bugithin ney.
22 Got e ma mat'awnag e girdi' ngak u daken e michan' rorad ngak Jesus Kristus. I Got e
ma rin' e ren'ey ngak urngin e girdi' nike mich Kristus u wun'rad, ni ta'reb rogon piyu
Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel: 23 ya ke denen urngin e girdi', kar pired ni yad
bmal'af rok Got ke mul e fla'ab rok u pa'rad. 24 Machane u daken e tow'ath rok Got ndariy
puluwon ni bochan e runguy rok ngak e girdi', e ir e ke mat'awnag urngin e girdi' riy
ngak u daken Kristus Jesus, ni ir e ke pithigrad rok e denen. 25 I pi' Got Kristus Jesus ni
racha'en ni map' u kuruth e ir e nge yag ni nge n'ag Got fan e denen ko girdi' riy, ni yira
n'ag u daken e michan' rorad ngak Kristus. I pi' Got Kristus ni fan e nge yag ni dag Got
rogon nib mat'aw nge rogon nma mat'awnag e girdi' ngak. Kakrom e gum'an'nag Got ir,
ngi i fek owchen ko denen rok e girdi'; 26 machane chiney e ke rin' ban'en ni fan ko denen
nike ngongliy e girdi' ni nge micheg nma mat'awnag e girdi' ngak. Ireray kanawo'en
nike dag Got ni ir be' nib mat'aw mra mat'awnag ngak urngin e pi'in nra mich Jesus u
wun'rad.
27 Ere mang e kabay ni gomanga gadad ra weliy nib sorodad riy? Dariy! Ma mang
tapgin? Bochan e gadad be fol ko Motochiyel? Danga', machane bochan e ke mich Jesus
u wan'dad. 28 Ya kad pir'eged nra mat'awnag Got be' ngak ni kemus ni fa'anra mich Jesus

u wan' fa'anem, ma gathi bochan e be rin' fa'anem e tin ni be yog fare Motochiyel. 29 Fe
Got e kemus ni piyu Israel e ir e Got rorad? Gathi ku ir e Got rok e pi'in gathi yad piyu
Israel? Bmuduwgil ni ir. 30 Ya Got e ri ta'reb ni bay, mra mat'awnag piyu Israel ngak u
daken e michan' rorad ngak Jesus, ma ku errogon e pi'in gathi yad piyu Israel nu daken
e michan' rorad ngak Jesus e ra mat'awnagrad Got riy ngak. 31 Gur fan e ren'ey e aram
e ngad n'iged fare Motochiyel ni bochan e ke mich Kristus u wun'dad? Danga', gathi
errogon; ya aram e kad ted e re Motochiyel nem nga tagil'.

4

Tin ke rin' Abraham ni ngad nanged fan ban'en riy

1 Ere mang e nga dogned u murung'agen Abraham ni ir e chitamangidad? Be mang e
pir'eg? 2 Fa'an mang e mat'awnag Got Abraham ngak ni bochan e tin ni rin' Abraham,
me ere bay ban'en nrayag ni nge ufanthin Abraham nga murung'agen. Machane
dabiyag ni nge ufanthin nga murung'agen ban'en u p'eowchen Got. 3 Ya babyor nib
thothup e be ga'ar, "Abraham e mich Got u wan', me matha'eg Got ngak ni ir be' nike
mat'aw ni bochan e re michan' rok nem ngak Got." 4 Ra maruwel be' ma yima pi'
puluwon; machane puluwon ni yibe pi' e danir finey nib tow'ath ngak fa'anem, ya
ban'en ni ir e ke thognag. 5 Ma be' nde muruwliy ban'en me mich Got u wan', ni fare Got
ni ir e ma mat'awnag e pi tadenen, e ke matha'eg Got ngak ni ir be' nib mat'aw ni bochan
e ke mich Got u wan'. 6 Ireray e ren'en ni i yip' David fan ni fa'ani weliy murung'agen e
felfelan' ni tay fa'anem nde muruwliy ban'en me matha'eg Got ngak ni ir be' nike mat'aw
ni ga'ar:

7 "Kari felfelan' e pi'in ke n'ag Got fan u wan' e kireb rorad,
ni pi'in ke upunguy Got e denen rorad!
8 Kari felfelan' e en ni denen rok e dabki tay Somol ni malfith rok!"

9 Gur re felfelan' nem ni weliy David murung'agen e kemus ni pi'in kan maad'ad
nagrad e farad? Danga'! Ku errogon ni fen e pi'in ndawor ni maad'ad nagrad. Ya
kadogned e tin be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "I Abraham e mich Got u wan', ma
bochan e re michan' rok nem ngak Got me matha'eg Got ngak Abraham ni Abraham e be'
nike mat'aw." 10 Mingiyal' e yodoro'? I yodoro' u m'on ara tomuren ni kan maad'adnag
Abraham? U m'on riy, ma gathi nga tomuren. 11 Fin nni maad'adnag nga tomur riy, ma
maad'ad ntay ngak e ba pow ni nge micheg ni bochan e michan' rok Abraham ngak Got
ma aram e ke matha'eg Got ngak ni ir be' nike mat'aw u m'on ndawor ni maad'adnag.
Ere Abraham e kemang chitamngin urngin e pi'in ke mich Got u wun'rad ke matha'eg
Got ngorad ni yad e pi'in kar mat'awgad, ni yugu aram rogon ni dawor ni maad'ad
nagrad. 12 Ma ku ir e chitamngin e pi'in kan maad'ad nagrad, ni gathi bochan e kan
maad'ad nagrad, machane bochan e yad be ngongol nrogon ngongolen e pi'in ke mich
Got u wun'rad ni ta'reb rogon ko ngongol ni i rin' e chitamangidad i Abraham ko ngiyal'
ni mich Got u wan', ma dawor ni maad'adnag.

Tin ni yog Got nra pi' ngak e pi'in nib pagan'rad ngak

13 Got e yog ngak Abraham nge pi'in owchen ni bayi mil suwon e re fayleng ney
ngorad. I yog Got e re bugithin ney ni gathi bochan e i fol Abraham ko fare Motochiyel,
machane bochan e mich Got u wan' me mathe'eg Got ngak ni be' nike mat'aw. 14 Ya fa'an
mang e tin ni yog Got ni bayi pi' e ngan pi' ngak e pi'in yad be fol ko fare Motochiyel, me
ere michan' rok e girdi' ngak Got e ra yan i aw nib m'ayfan ma tin ke yog Got ni yira pi'
e bm'ayfan. 15 Fare Motochiyel e be fek e damumuw ku Got i yib ngodad; ya fa'an mang
e dariy e motochiyel, me ere ku dabiyag ni ngan th'ab e motochiyel.

16 Ere tin ni yog Got nra pi' e ntay ni bay rogon ko mich u wun'uy ngak Got, ni fan e
tin ke yog Got ni bayi pi' e nge yan i aw nib tow'ath rok Got ngak urngin e pi'in owchen

Abraham — ni gathi kemus ni pi'in yad be fol ko fare Motochiyel, machane ku errogon e pi'in ke mich Got u wun'rad ni bod rogon Abraham. Ya Abraham e chitamangidad ni gadad urngin e pi'in ke mich Got u wun'dad. 17 Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Kug ngongliyem kam mang chitamngin bo'or e nem." Ere pi thin ney nike yog Got e bfel' u p'eowchen Got, ni ir e re Got nib mich u wan' Abraham — ni ir fare Got nma faseg e yam' mra non me sum e tin nda immoy ban'en. 18 Ngiyal' ni yan i m'ug nsusun e dakuriy rogon ni nge pagan' Abraham ko tin ni yog Got ngak, e aram e par Abraham ni kab mich Got u wan' ma be pagan' ko tin ke yog Got ngak, ma aram me yag ni mang "chitamngin bo'or e nem." Nri bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Pi'in bay rabad ni owchem e yad ra pire' ngar boded urngin e t'uf u lanelang." 19 Ke chugur ni nge gaman ra'ay e duw yangren; machane de me'waer e michan' rok ngak Got ko ngiyal' ni ba'aram ni leamnag ir me nang rok ni dabkiyag ni nge fakay e bitir, ma ku errogon Sarah ndabkiyag ni nge sum e bitir nga yin. 20 Ma de maruwar Got u wan' ma ku de maruwar u wan' e tin ni yog Got ni bayi rin' ngak; me yib gelngin u daken e michan' rok ngak Got, me pining e magaer ngak Got. 21 Ya rib mich u wan' nrayag rok Got e tin ke yog Got ngak ni bay rin'. 22 Aram fan nu daken e michan' rok Abraham ngak Got e "matha'eg Got riy ngak Abraham nike mang be' nib mat'aw." 23 Pi thin ni ba'aray nike ga'ar e babyor e "matha'eg Got ngak ni ir be' nike mat'aw" e gathi ni yoloy ni kemus ni ir e fan ngak. 24 Ya kani yoloy ni ku fan ngodad e pi'in bayi matha'eg Got ngodad ni kad mat'awgad, ni pi'in ke mich u wun'rad e cha' ni ir e faseg e Somol rodad i Jesus ko yam'. 25 Nni pi' ni ngem' ni bochan e denen rodad, mi ni faseg ko yam' ni fan e nge ta'dad ni kad mat'awgad ngak Got.

5

Rogon ni ngan mat'aw ngak Got

1 Ere chiney e ke mat'aw nagdad Got ngak u daken e michan' rodad ngak Jesus Kristus, ere ke aw e gapas u thildad Got nike yag u daken e Somol rodad i Jesus Kristus. 2 U daken e michan' rodad ngak Jesus Kristus e ke fekdad Jesus Kristus riy ko runguy rok Got, ni ir e gadad bay riy e chiney. Ere gadad be felfelan', ya ke l'agan'dad ko fla'ab rok Got ni bay da uned ngay! 3 Ma ku errogon ni gadad ma felfelan' u fithik' e tin nma yib ngodad ni gadad ma gafgow riy, ya gadad manang ni pin'ey e ma yagnag e k'adan' ngodad, 4 ma k'adan' e ma fal'egdad u wan' Got, ma fel' u wan' ni gadad ma tay e ma yagnag e pagan' ngodad. 5 Re pagan' ney e dabi m'ing lanin'dad riy, ya Got e ke pu'og e t'ufeg rok nga fithik' i lanin'dad u daken fare Kan Nthothup, ni ir e tow'ath rok Got ngodad.

6 Ya ngiyal' ni ba'aram ni kagadad be par ndabiyag ni ngad ayuweged gadad, me yim' Kristus ni fan ngak e girdi' ni kireb ko ngiyal' ni turguy Got. 7 Rib mo'maw' ni nge pi' be' e pogofan rok nge yim' ni fan ngak be' nib mat'aw. Sana rayag ni nge pi' be' e pogofan rok nge yim' ni fan ngak be' ni bfel'. 8 Machane Got e ke dag ngodad gelngin feni ri gadad ba t'uf rok, ya ka gadad be par ni gadad bogi tadenen me yan i yim' Kristus ni fan ngodad! 9 Racha'en* e ir e ke mat'aw nagdad riy ngak Got; ere ba mang e kabay, rib muduwgil nra ayuwegdad ko damumuw rok Got. 10 Ud moyed ni gadad e to'ogor rok Got, machane ngongliydad Got kadmanged pi tafager rok u daken e yam' nike tay Fak. Kad manged pi tafager rok Got e chiney, ere ri bay ud thapgad ngak Got u daken e fos ko yam' nike tay Jesus! 11 Machane gathi kemus aray; ya gadad be felfelan' u fithik' e pagan' rodad ngak Got u daken e Somol rodad i Jesus Kristus, ni ir e ke ngongliydad e chiney kadmanged pi tafager rok Got.

Adam nge Kristus

* **5:9** racha'en; ara maligach ni yam' ni tay.

12 Denen e yib nga fayleng u daken ta'abe', ma denen ni ngongliy e fek e yam' i yib.
Wenegan ni yib e af e yam' ngak urngin e girdi' nu fayleng, ni bochan e urngin e girdi'
ni ngongliy e denen. 13 Immoy e denen u fayleng u m'on ndawor ni pi' fare Motochiyel;
machane bochan e da immoy e motochiyel, ma aram e dariy be' nrayag ni nganog nib
kireb e rok nike th'ab e motochiyel. 14 Machane nap'an Adam nge yib i mada' ngak
Moses e i gagiyegnag e yam' urngin e girdi', ni mus ngak e pi'in gathi ta'reb rogon e
denen rorad ko denen ni rin' Adam ni fa'an daki fol ko tin ni tay Got chiylen.

Adam e par ni ir e be yip' fan e cha' ni bay fini yib. 15 Machane yow l'agruw ma gathi
ta'reb rogorow; ya fare tow'ath rok Got ngak e girdi' ndariy puluwon e gathi bod e denen
ni ngongliy Adam. Rriyul' ni bo'or e girdi' ni karm'ad ni bochan e denen ni ngongliy e
ta'ab nem e girdi'. Machane runguy rok Got e ri ka ba ga', ma ku errogon e tow'ath rok
ngak e girdi' ni pire' ndariy puluwon ni pi' u daken e runguy rok ta'abe', ni aram fa'anem
i Jesus Kristus. 16 Ma bay ban'en nib thil u thilin e tow'ath rok Got nge denen ni rin' ta'reb
e girdi'. Tomuren e ta'are denen nem me yan i aw nike "Kireb e Rok" e girdi'; machane
tomuren e denen ni pire' me yib fare tow'ath ni yugu dariy rogon ni nga ni pi' ngak e
girdi', ni aram e ke yan i aw ni "Daki Kireb e Rok" e girdi'! 17 Riyul' nu daken e denen ni
rin' ta'abe' me tabab e yam' i gagiyegnag e girdi' ni bochan e ta'are girdi' nem. Machane
ri ka ba ga' wenegan e n'en nike rin' ta'abe', ni er Jesus Kristus! Urngin e pi'in yad ra fek
e re runguy ku Got nem nri ba ga' nge fare tow'ath ni aram e ke mat'aw nagrad Got ngak
e yad ra gagiyeg ko yafos u daken Kristus.

18 Rogon ni ta'reb e denen e ke turguy e gechig nga daken urngin e girdi', e aram rogon
ni ta'reb e ngongol nib mat'aw e ke pithig urngin e girdi' ko kireb ke pi' e yafos ngorad.
19 Ma rogon ni bo'or e girdi' ni yan i par ni yad e tadenen ni bochan e ta'reb e girdi' nde
fol, e ku aram rogon ni bo'or e girdi' ni bayi mat'aw nagrad Got ngak ni bochan ta'abe'
nike fol.

20 Motochiyel e ni pi' ni fan e nge yib i m'ug gelngin e kireb ni yibe ngongliy i yan;
machane fa'ani yo'or e denen, miki yo'or e runguy rok Got. 21 Ere rogon ni i gagiyeg
e denen u daken e yam', e ku eram rogon e runguy rok Got ni be gagiyeg u daken e
mat'aw ni be tay ngodad, be fekdad i yan ko yafos ni dariy n'umngin nap'an u daken
Jesus Kristus ni ir e Somol rodad.

6

Pi'in karm'ad rok e denen kar uned ngak Kristus ko yafos

1 Ere mang e ngadogned? Nge lungudad e ngu'ud pired ni gadad be denen nge yag
ni ga' e runguy rok Got ngodad? 2 Ri danga'! Ya kadm'ad rok e denen — ere ra di'in
mu ud pired ni kagadad be par u fithik'? 3 Bmuduwgil ni gimed manang e re bugithin
ni ba'aray: nap'an nni tawfe nagdad ni aram e kadta'ab girdi'gad Kristus Jesus, ma ni
tawfe nagdad ni kad uned ko yam' ni tay. 4 Ere tawfe ntay ngodad e kan unegdad ngak
kan k'eyagdad kad uned ngak ko yam', ni fan e rogon ni faseg e en ni Chitamangiy Jesus
nga gelngin nrib gel, e ku aram rogodad ni nge yag ni ud pired ko bin nib be'ech e pangin.

5 Ya fa'an gadad ra ta'ab girdi' ngak ko yam' ni tay, me ere ku aram rogon ni gadad ra
ta'ab girdi' ngak ngan fasegdad ko yam' ni bod rogon ir. 6 Ya gadad manang e re bugithin
ni ba'aray: bin kakrom i gadad e kan uneg ngak Kristus kan li'row u daken e kuruth
rok, ni fan e ngan kirebnag gelngin e bin kakrom i gadad nib tadenen, ya nge dab ku
ud pired ni gadad e sib rok e denen. 7 Fa'anra yim' be' ma ke chuw u fithik' i gelngin e
denen. 8 Fa'anra kad uned ngak Kristus ko yam' ma mmich u wun'dad ni ka gadad ra
un ngak ko fos ko yam'. 9 Ya gadad manang ni kan faseg Kristus ko yam' ni gathi bay ki
yim' bayay — ya yam' e dakuriy rogon gelngin ngak. 10 Yam' ni tay e aram e ke yim' rok
e denen, ni gathi bay ki yim' bi'id; ma re yafos ni be par riy e chiney e be par riy ni bay

rok Got. 11 Ere aray rogon ni ngam leam niged gimed ni kam m'ad rok e denen ma kam
folgad ni gimed bay rok Got ni kam ta'ab girdi'gad Kristus Jesus.
12 Thangri dabki par ni denen e be gagiyegnag dowmed ni bogi dowef ni bay yim', ya
ir e ma waliymed ngam folgad ko tin ni be yim' e dowef romed ni bochan. 13 Ma thingar
dab kum paged fan bang u dowmed ngak e denen ni ngan maruwel ngay ni fan ko tin
nib kireb. Machane ngam pi'ed gimed ngak Got, ni bod rogon e girdi' ni kan chuwegrad
ko yam' kan fekdad ko yafos, mi gimed pi'med nge tafinay romed ni polo' ngak ngan
maruwel ngay ni fan ko tin nib mat'aw. 14 Ya denen e thangri dabki par ni ir e be gagiyeg
nagmed; ya damur pired u tan e motochiyel, ya gimed be par u tan e runguy rok Got.

Pi'in yad e sib ko mat'aw

15 Ere uw rogon? Gur ngu'ud denengad ni bochan e dad moyed u tan e motochiyel
ya gadad bay u tan e runguy rok Got? Ri danga'! 16 Bmuduwgil ni gimed manang e
re bugithin ni ba'aray: fa'an gimed ra pi'med nga pa' be' ri bod rogon e sib, ni aram e
ngu'um folgad rok fa'anem, ma aram e kam manged sib rok fare masta ni ir e gimed
be fol rok — ni demturug ko denen e kam manged sib rok, ni wenegan nma yib e yam',
ara kam manged sib rok e fol, ni wenegan nma yib e kan mat'aw ngak Got. 17 Machane
ke magaer Got! Ya immoy ba ngiyal' ni um pired ni gimed e sib rok e denen, machane
chiney e ri gimed be fol ko tin nib riyul' ni ir e kan machibnag ngomed. 18 Kam chuwgad
u pa' e denen kam manged sib rok e tin nib mat'aw. 19 Gu be yog ngomed u fithik' e thin
nib mom ni yira nang fan, ya richey ma de yag ni mu nanged fan e n'en ni gu be yog. Bay
ba ngiyal' ni mpi'ed gimed ngam pired ni kam manged sib rok e tin nde machalbog nge
tin nib kireb, ni fan ko tin nib kireb ban'en. Ere aram rogon nthingar mu paged gimed
ngam manged sib rok e tin nib mat'aw, ni fan ko tin nib thothup ban'en.
20 Nap'an ni um pired ni gimed e sib rok e denen, ma da um pired u tan pa' e tin nib
mat'aw. 21 Ere be mang e ren'en ni bfel' ni yib ngomed ko pin'en ni um ngongliyed ni
gimed be tamra' ngay e chiney? Wenegan e pin'em nma yib e yam'! 22 Machane chiney
e kan chuwegmed u tan pa' e denen kam manged sib rok Got; ma wenegan nike yib
ngomed e kari mpi'ed gimed nga pa', ma tomuren e biney, e yafos ndariy n'umngin
nap'an e bay yag ngomed. 23 Ya denen e ma pi' puluwoy — ni yam'; machane tow'ath
rok Got ngodad ndariy puluwon e yafos ndariy n'umngin nap'an nra pi' u daken e ta'ab
girdi' ni kad ted e Somol rodad i Jesus Kristus.

7

Murung'agen e mabgol ni be yip' fan ban'en

1 Pi walageg, bmuduwgil ni gimed manang fan e n'en ni nggog, ya gimed gubin ni
gimed manang fan e motochiyel. Motochiyel e ma gagiyegnag be' u n'umngin nap'an
ni ka be par fa'anem nib fos. 2 Bod rogon be' ni bpin nike un ko mabgol, re pin nem
e ke m'ag e motochiyel ngak e pumo'on rok u n'umngin nap'an ni kabfos fare mo'on;
machane fa'anra yim' fare mo'on, ma aram e ke chuw fare pin u tan fare motochiyel
ni ir e m'ag fare pin ngak fare mo'on. 3 Ere fa'anra par e re pin nem nge yugu reb e
pumo'on ko ngiyal' ni kabfos e pumo'on rok riy, mra nog nike th'ab e motochiyel ni
bochan e kar pirew be' ni gathi mabgol rok; machane fa'anra yim' e pumo'on rok, ma
fare motochiyel ko mabgol e dakuriy rogon ngak fare pin, ma fa'anra ki un ko mabgol,
ma aram e dawori th'ab fare motochiyel ko mabgol. 4 Pi walageg, ere ku er rogomed
ni kam m'ad rok e Motochiyel, ni bochan e kam manged bangi downgin Kristus, ni ir
e chiney e ke mil famed ngak, ni ir e ni faseg ko yam' ni fan e nge yib fadad ngak Got.
5 Ya ngiyal' ni ud ngongolgad nrogon e bin kakrom i pangidad, e tin nib tagan ni ud
m'ad ni bochan, e Motochiyel e yib i ubchiya'nag ngi i maruwel u fithik' i dowdad, nge
yib wenegan ngodad ni yam'. 6 Machane chiney e kad chuwgad u tan e Motochiyel, ya

kadm'ad rok e ren'en ni i taydad ba ngiyal' ni gadad e kalbus rok. Ere dakurid pigpiggad ko bin kakrom e kanawo' ni ba motochiyel ni kan yoloy, machane bin nib be'ech e kanawo' ni kanawo'en fare Kan ni Thothup e gadad be pigpig riy.

Motochiyel nge denen

7 Mang e nga dogned? Nge lungudad e re Motochiyel nem e ban'en nib denen? Bmuduwgil ndanga'! Re Motochiyel nem e ir e ke pateg ngan'ug ko mang e denen. Ya dab gu nang ko uw rogon ma aram e kan chogow ni fa'an mang e dawori yog e re Motochiyel nem nike ga'ar, "Dab mu chogow." 8 Denen e maruwel u daken e motochiyel nge pir'eg kanawo'en ni nge ubchiya'nag urngin mit e chogow u fithik'ag. Ya denen e ban'en ni be par nib yam' ni fa'anra dariy e motochiyel. 9 Ngiyal' ni ba'aram ndariy e motochiyel e ug par ni gub fos; machane fa'ani yib e motochiyel me yib i m'ug e denen, 10 mu gum'. Ma fare motochiyel ni susun e nge fek e yafos i yib e gu pir'eg u puluwog ni yam' e ke fek i yib ngog. 11 Ya denen e pir'eg kanawo'en ni nge maruwel u daken e motochiyel nge ban nigeg; mu daken e motochiyel e li'eg e denen riy nggum'.

12 Re Motochiyel nem ni polo' e ba Thothup, mra reb e pi motochiyel nem ma ba Thothup, ma bmat'aw, ma bfel'. 13 Gur fan e ren'em e ban'en ni bfel' e ke fek e yam' i yib ngog? Ri danga'! Denen e ir e yodoromnag, ni maruwel nga ban'en ni bfel' nge fek e yam' i yib ngog ni fan e bin riyul' i rarogon e denen e nge yag ni yib i m'ug. Ere Motochiyel e yib i gagiyelnag feni kireb e denen.

L'agruw rarogon e girdi' ni bay u fithik' e girdi'

14 Gadad manang ni fare Motochiyel e yib rok Got; machane gag e gub girdi' ni gu ra yim', ni kan pi'eg ni chuway' ngak e denen ni bod rogon ba sib. 15 Dagur nang fan e n'en ni gu be rin'; ya dagur rin' e tin ni gu ba'adag ni nggu rin', ma gu be rin' e tin ndabug ni nggu rin'. 16 Fa'anra gu rin' e n'en ndabug ni nggu rin', ma aram e ren'ey e ke dag ni kug nang u wun'ug ni fare Motochiyel e bmat'aw. 17 Ere ri gathi gag e cha' ni be rin' e ren'ey; ya denen ni be par u fithik'ag e ir e be rin'. 18 Gu manang ni tin ni bfel' e der par u fithik'ag ni aram rarogog nrogon e girdi'. Ya yugu ra gu be yim' ni bochan ni nggu rin' e tin ni bfel', ma dabiyag rog ni gu rin'. 19 Dagur rin' e tin ni bfel' ni ir e gub adag ni nggu rin'; machane gu be rin' e tin nib kireb ni ir e dabug ni nggu rin'. 20 Fa'anra gu rin' e n'en ndabug ni nggu rin', ma aram e gathi ku gag e cha' ni be rin'; ya denen ni be par u fithik'ag e ir e be rin'.

21 Ere kug pir'eg ni bay reb e motochiyel u fithik'ag ni be maruwel ni ba'aray rogon: fa'anra gub adag ni nggu rin' e tin ni bfel', ma kemus ntin nib kireb e rayag ni gu rin'. 22 Lanin'ug e ri ba'adag fare motochiyel rok Got. 23 Machane reb e motochiyel nib thil ko biney e gu be guy ni be maruwel u fithik'ag — reb e motochiyel ni be togopluw ko bin ba'aram e motochiyel ni ba'adag lanin'ug. Ir e ke teg ni gag e kalbus ko tin ba'adag e denen ni ir e be maruwel u fithik'ag. 24 Ere kar gu gafgow! I mini' e ra chuwegeg u pa' e re dowef ney ni ir e be fekeg i yan ko yam'? 25 Ke magaer Got u daken e Somol rodad i Jesus Kristus!

Ere ba'aray salpeg: kemus ni lanin'ug e rayag ni gu ayuweg e motochiyel rok Got ngay, ma rarogog nrogon e girdi' e be fol ko fare motochiyel rok e denen.

8

Pangiy ni Kan ni Thothup e be gagiyegnag

1 Chiney e dab kun turguy e gechig rok e pi'in kar ta'ab girdi'gad Kristus Jesus. 2 Ya motochiyel rok fare Kan ni Thothup ni ir e ma fek e yafos i yib ngodad ko ta'ab girdi' ni gadad ma tay Kristus Jesus e ke chuwegeg* ko gagiyeg nma tay e denen nge yam'. 3 I

* **8:2** ke chuwegeg; boch e babyor e bay rin ni ke chuwegem; boch e girdi' e ke chuwegrad ke chuwegdad.

Got e ke rin' e n'en nde yag ni nge rin' e Motochiyel ni fan ngodad ni bochan e gadad bme'ewaer nrogon e girdi'. Ke l'oeg Fak ke yib ni bay downgin ni bod rogon e dowef rodad nrayag ni nge denen, mu fithik' e re dowef nem ni pi' ni maligach e gechignag Got e denen riy. 4 I rin' Got e ren'ey ni fan e tin ni be yog e Motochiyel ni ngad rin'ed e nge yan i aw ngarogon u fithik'dad e pi'in ni fare Kan ni Thothup e be gagiyegnag pangidad, ma gathi rogon nib m'agan' e dowef rodad ngay. 5 Pi'in yad be ngongol nrogon ni be yog e dowef rorad ngorad e tin ni ba'adag e dowef rorad ni ngar rin'ed e ir e ke par ni be gagiyegnag lanin'rad. 6 Ra par lanin'med ni tin ni ba'adag e dowef romed e ir e be gagiyegnag, ma wenegan nra yib e yam'; mra par lanin'med ni tin ba'adag e Kan ni Thothup e ir e be gagiyegnag, mra yib wenegan ni yafos nge gapas. 7 Ere be' e ra mang to'ogor rok Got ni fa'anra par laniyan' ni tin nib kireb ni be yim' ni bochan e ir e be gagiyegnag laniyan' fa'anem; ya aram e der fol ko motochiyel rok Got, ma bin riyul' riy e dabiyag rok ni nge fol riy. 8 Pi'in yad be fol ko tin nib kireb ni yad be yim' ni bochan e dabiyag ni ngar ngongliyed e tin nib m'agan' Got ngay.

9 Machane damur ngongolgad ni bod rogon ni be yog e dowef romed ngomed; gimed be ngongol nrogon ni be yog fare Kan ni Thothup ngomed — ni fa'anra riyul' ni be par e Kan ni Thothup u fithik'med. En ndariy rok fare Kan ni Thothup rok Kristus e gathi reb i girdi'en. 10 Machane fa'anra be par Kristus u fithik'med ni yugu aram rogon ni ba yam' e dowef romed ni bochan e denen, machane fare Kan ni Thothup e kemang yafos romed, ni fan e ke mat'aw nagmed Got ngak. 11 Fa'anra be par fare Kan ni Thothup rok Got u fithik'med, ni ir e faseg Jesus ko yam', me ere en ni ir e faseg Kristus ko yam' e ku ra pi' e yafos ko dowef romed nra yim', nra pi' u daken fare Kan ni Thothup rok ni bay u fithik'med.

12 Pi walageg, dakuriy rogon ni ngu'ud pired ni gadad be rin' e tin nib kireb ni gadad be yim' ni bochan. 13 Ya fa'anra um ngongolgad nrogon nib m'agan' e dowef romed ngay ma gimed ra yim'; machane fa'an gimed ra li' ngem' e ngongol romed nib denen nga gelngin fare Kan ni Thothup, ma gimed ra fos. 14 Pi'in be pow'iyrad fare Kan ni Thothup rok Got e yad pifak Got. 15 Ya fare Kan Nthothup nike pi' Got ngomed e der ma taymed ni gimed e sib ko denen ngu'um pired ni gimed be rus; ya re Kan Nthothup nem e ma ngongliymed ngam manged pifak Got, ma gelngin e Kan Nthothup e gadad ma non riy ngak Got nma lungudad, "Chitamag! Chitamag!" 16 Fare Kan Nthothup rok Got e ir e be micheg nga lanin'dad ni gadad pifak Got. 17 Ere fa'anra kad manged pifak, mrayag ngodad e fla'ab nike tay ni fan ko girdi' rok, ma kagdad ra un ngak Kristus ngad fanayed e tin ke tay Got ni fen; ya fa'anra gadad be un ko gafgow ni tay Kristus, ma ka gadad ra un ko fla'ab rok.

Fla'ab ni bay yib

18 Gu be tafinaynag ni gafgow ni gadad be tay e chiney e dabi chuchugur ni nge ta'reb rogon ko fla'ab ni dawor da guyed ma be son nagdad. 19 Urngin e pin'en ni sunumiy Got e ri yad be sonnag e chirofen ni bayi fla'abnag Got pifak. 20 Ya tin ni sunumeg Got e turguy Got ni nge m'ayfan, ni gathi yad e ra leam niged, machane bochan e Got e leamnag ni nge yodorom. Machane yad be son u fithik' e pagan', 21 ni aram e reb e rran e bay ra pired ni gathi yad e sib rok e wod, miyad un ko fla'ab rok pifak Got. 22 Gadad manang ni urngin e tin ke sunumiy Got e be gel'gel' ko amith ni bod rogon e amith ko gargel, ni kab kakrom i yib ke mada' ko chiney. 23 Gathi kemus ni tin ke sunumiy Got; gadad e pi'in bay fare Kan Nthothup rodad ni ir e bin som'on ko pi tow'ath rok Got, e ku er rogodad ni gadad be gel'gel' u fithik' i lanin'dad, ma gadad be sonnag Got ni nge ngongliydad ngad manged pifak, me chuwegdad u tan pa' e wod. 24 Yu daken e pagan' rodad e ir e thapegdad Got riy ngak; machane fa'an mang e gadad be guy e n'en ni ir e be l'agan'dad ngay, me ere dabki yan i aw ni ba pagan'. Mini' e ma pagan' nga ban'en ni ban'en ni be

guy? 25 Machane fa'anra l'agan'dad nga ban'en ndariy guyed, ma ngu'ud son niged u
fithik' e gumaen'.
26 Ere ku errogon fare Kan Nthothup nma yib i ayuwegdad ko me'waer rodad. Ya ra
dab da nanged e yu bugithin ni ngdogned nge yag nda meybilgad nrogon, ma fare Kan
Nthothup e ir e ma weliy ngak Got e n'en ni gadad be wenignag ni rrogon ndabiyag i
weliy ko thin. 27 Mi Got, nma guy e tafinay rok e girdi', e manang e tin ni be leamnag
fare Kan Nthothup; ya fare Kan Nthothup e ma wenignag e tirok' Got e girdi' ngak Got
nrogon nib m'agan' Got ngay.
28 Urngin e pi'in ke piningrad Got ko tin be leamnag ni pi'in nib t'uf Got rorad, e gadad
manang nma ayuwegrad Got nge pingeg urngin ban'en nge fel' ngorad. 29 Pi'in ke mu' i
mel'egrad rok Got e ku errogon nike falrad ngabang ni ngar boded e cha' ni Fak, ya nge
par ni en ni Fak e ir e ba ilal u fithik' e pi walag nem ni yad bpire'. 30 Ere Got e ke pining
e pi'in ir e ke falrad ngabang; gathi kemus nike piningrad, ya ku errogon nike mat'aw
nagrad ngak; gathi kemus nike mat'aw nagrad ngak, ya ku errogon ni ngar uned ngak
ko fla'ab rok.

Rogon ni t'ufeg Got e girdi' u daken Jesus Kristus

31 Mang e bay ni kagadad ra weliy u murung'agen e pin'ey? Fa'anra bay Got u ba'
rodad, me mini' e rayag rok ni nge togopluw ngodad? 32 Mus ngak Fak me pi' ni fan
ngodad ni gadad gubin nde yag ni nge tel! Ke pi' Fak ngodad — ere gathi ku ra pi' urngin
ban'en ngodad ndariy puluwon? 33 Ere mini' e en nra yog nib kireb e rok e pi'in ke
mel'egrad Got? Ya Got e ir e keyog nde kireb e rorad! 34 Gur rayag rok be' ni nge turguy
e gechig rorad? Kristus Jesus e gathi kemus ni yim' ni fan ngodad, ya ku ni faseg ko yam'
ke yan i par nga ba' ni mat'aw rok Got. Be wenig nagdad ngak Got! 35 Rogon ni gadad
ba t'uf rok Kristus e mini' e rayag rok ni nge daregdad riy? Gur rayag rok e magafan',
ara n'en nma yib ngodad nib mo'maw', ara gafgow ni yima tay ngodad, ara uyongol,
ara gafgow ni yima tay, ara ban'en ni yira riya' riy, ara yam'? 36 Ni bod rogon ni be yog
e babyor nib thothup ni be ga'ar:
"Polo' e rran ni gamad be yan u thathren e riya' ni bocham,
kan taymad ni gowa gamad e saf ni ngan li' ngem'."
37 Danga', cha'nem ni gadad ba t'uf rok e ir e ke pi' gelngidad kad gelgad u fithik' e pin'ey
ni gubin! 38 Ya rogon ni gadad bt'uf rok e bmuduwgil u wun'ug ndariy ban'en nrayag
ni nge daregdad riy, ndemturug ko yam' ara yafos; ara pi engel ara yugu boch e kan
ni be gagiyeg u tharmiy ara boch e gelngin; ara tin ni bay e chiney ara tin ni bay yib;
39 ara bin nu lang e tamilang ara bin nu ar e tamilang dariy ban'en u fithik' urngin e tin
ke sunumiy Got nrayag rok ni nge daregdad u rogon ni gadad ba t'uf rok Got nike yag
ngodad u daken Kristus Jesus ni ir e Somol rodad.

9

Got nge pi'in ke mel'egrad ni ngar manged girdi'en

1 N'en ni gu be yog e ba riyul'; i gag girdi'en Kristus ma dagur ban; ma lanin'ug ni fare
Kan Nthothup e be gagiyegnag e ku be micheg ngog ni dagur ban. 2 Rib ga' e kireban' ni
gu be tay, ma rib ga' e amith ni bay u lan gum'ircha'eg nder chuw, ni bochan pi girdi'eg
ni gamad ta'ab ufin nge ta'ab racha'! 3 Fa'an mang e ra gu pi'eg ngan gechig nigeg ma
gamow dar Kristus ma aram miyad thap ngak Got ma kug rin'. 4 Yad e mel'egrad Got
ni ngar manged girdi'en; me tayrad ni kar manged pifak me pi' e fla'ab rok ngorad; me
ngongliy e pi m'ag* rok u thilrad nge ir me pi' fare Motochiyel ngorad; bin riyul' e pigpig
nge meybil ngak Got e yad e bay rorad; ma ke micheg Got ngorad e tin ni bayi pi' ngorad;
5 yad owchen e pi chitamangidad nu Israel, mi Kristus ni ngal' nib girdi' e bmu'un ko re

* **9:4** pi m'ag: boch e babyor e bay riy ni m'ag.

racha' nem. I Got ni ir e be gagiyegnag urngin ban'en e nganog e sorok ngak ndariy n'umngin nap'an![†] Amen.

6 Dagur yog ni tin nike yog Got ni bayi pi' ngorad e daki pi'; ya gathi urngin e girdi' nu
Israel ni yad e pi'in ke mel'egrad Got ni ngar manged girdi'en. 7 Ma ku errogon ni gathi
urngin e pi'in owchen Abraham ni yad pifak Got; ya ga'ar Got ngak Abraham, "Kemus ni
pi'in owchen Isak e bay ni matha'eg ngorad ni fakam." 8 Fan e ren'ey e bitir nni gargeleg
nrogon ni yima gargeleg e bitir ko biney e tamilang[‡] e gathi yad pifak Got; machane
pi bitir ni kan gargeleg nrogon ni yog Got e kani matha'eg ngorad ni yad e pi'in nriyul'
ni yad owchen Abraham. 9 Ya Got e micheg e pi thin ni ba'aray ni ga'ar: "Bay taw nga
nap'an[§] mu gu sul ma aram me gargeleg Sarah bochi pagel."

10 Ma gathi kemus ara'; ya fa gali pumo'on ni fak Rebeka e ta'reb e chitamangirow,
ni en ni chitamangidad ni er Isak. 11-12 Machane bochan ni mel'eg Got bagayow fa gali
pumo'on ni nge yib fan ko tin ni be finey Got, ma aram me ga'ar Got ngak Rebeka, "En nib
ilal e bayi pigpig ngak e en ni bitir." I yog Got e re bugithin ney ndawor ni gargelegrow,
ma dawor ra ngongliyew ban'en, ni ban'en ni bfel' fa ban'en nib kireb; ere rogon ni
turguy Got bagayow e bay rogon ko pong ni tay ngak, ma dariy rogon nga ban'en ni
manga kar ngongliyew. 13 Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Ba t'uf rog
Jakob, machane kug fanenikay Esau."

14 Ere mang e nga dogned? Nge lungudad e de mat'aw Got? Ri dangay! 15 Ya ga'ar ngak
Moses, "Bay gu runguy e en ni gu be finey ni nggu runguy, ma bay taganan'ug ko en ni gu
be finey ni nge taganan'ug ngak." 16 Ere dariy rogon ko n'en ni ba'adag e girdi' fa n'en ni
yad be rin', ya kemus ni yigo'o runguy rok Got e bay rogon ngay. 17 Ya ga'ar e babyor nib
thothup ngak Farao, "Kug pilungnigem ni ba'aray fan, bochan e nggu maruwel ngom
nge yag ni gu dag gelngig, min nang fithingag u fayleng ni polo'." 18 Ere Got e ma runguy e
en ni be finey ni nge runguy, mma gelnag laniyan' e en ni be finey ni nge gelnag laniyan'!

Damumuw nge runguy rok Got

19 Ma bayi bigimed me ga'ar ngog, "Fa'an mang e errogon, mra di'in me pir'eg Got
thibngin be'? Yi mini' e rayag ni nge taleg ir ko tin nike finey Got?" 20 Machane gur
mini' ni ngam fulweg lungun Got, yi gur e kemus ni gab girdi'? Ba rume' nni ngongliy
ko but' e der ma ga'ar ngak e en ni ngongliy, "Mangfan ni mu ngongliyeg ni aray rogog?"
21 Bmuduwgil ni en nma ngongliy e rume' ko but' e bay mat'wun ni nge maruwel ko fa
gi but' nrogon ni be finey, ni nge ngongliy l'agruw i rume' ko fa gi but', nreb e yima fanay
ko tin ni ba ga' fan ban'en, ma reb e yima fanay ko tin gathi ba ga' fan ban'en.

22 Ere ta'reb rogon e ren'ey ko n'en nike rin' Got. Be finey ni nge dag e damumuw
rok ya nge dag gelngin ngan guy. Ere rib gumaen' ni be k'adan' rok e pi'in yad be k'ar
damumuw ngak ni bay tapgin ni nge kirebnagrad. 23 Ma ku be finey ni nge dag e fla'ab
rok ni ba ga' nike pu'og nga dakendad e pi'in be runguydad, ni pi arodad nike ngongliy
rogorad ni nge yag e fla'ab rok ngorad. 24 Ya gadad e pi'in ke piningdad, ni gathi kemus
ni yigo'o fithik' piyu Israel e ke piningdad riy, ya ku errogon ni ku ke piningdad u fithik'
e pi'in gathi yad piyu Israel. 25 Ya ba'aray e n'en ni be yog u lan e babyor nib thothup ko
Hosea ni be ga'ar:

"Pi'in gathi girdi' rog
e bay gu piningrad ni yad e Girdi' Rog,
ma re nam nda i t'uf rog,
e bay gu pining nike T'uf Rog.

[†] **9:5** I Got ni ir e be gagiyegnag urngin ban'en e nganog e sorok ngak ndariy n'umngin nap'an!; ara I ir, ni Ir Got nma gagyegnag urngin ban'en, e nganog e sorok ngak ndariy n'umngin nap'an! [‡] **9:8** BITIR NI YIMA GARGELEG KO BINEY E TAMILANG: Biney e be yip' fan e pi'in owchen Abraham u daken Ishmael ni fakrow Hagar (mu guy Ga 4:22–23). [§] **9:9** Bay taw nga nap'an; ara Ko ngiyal' ney e binem e duw.

26 Ma gin'en ni lunguy ngorad riy, 'Gathi gimed e girdi' rog,'
e ireram e gin ni bay ni piningrad riy ni yad pifak Got ni be par nib fos."
27 Mi Isaiah e yog murung'agen yu Israel ni ga'ar: "Yugu ra yo'or yu Israel ngar boded
urngin e yan' ni bay u charen e day, machane ri in i yad e ra thap ngak Got; 28 yi Somol e
ba gur nra mu'nag e tin nike finey ni nge rin' u fayleng ni polo'." 29 Ni bod rogon ni ka'a
yog Isaiah ni ga'ar, "Somol ni Gubin ma Rayag Rok, e fa'an mang e de tay boch e girdi' ni
owchen pi chitamangidad ngar pired ma kad boded yu Sodom nge yu Gomorrah."

Yu Israel nge fare Thin Ni Bfel'

30 Ere mang e nga dogned? Nga dogned ni pi'in gathi yad piyu Israel ni bogni' nda
ur guyed rogon ni ngar mat'awniged yad ngak Got e mat'awnagrad Got ngak u daken e
michan' rorad ngak Jesus Kristus; 31 ma pi'in ke mel'egrad Got e ur gayed ba motochiyel,
ni ir e nge mat'awnagrad ngak Got, ma dar pir'eged. 32 Ni mangfan? Ni bochan e n'en
nrin'ed e dar toer gad ko mich ni nge mich Jesus Kristus u wun'uy machane ra toer gad
ko ngongol rorad. Ke tun ayrad ko fare malang ni "malangen e tun ay" 33 ni ir e be weliy
e babyor nib thothup murung'agen ni be ga'ar:
"Mu guyed, kug tay ngalan yu Zion ba malang
ni bay i tun ay e girdi' ngay,
ba war ni ngar dol'gad ngay.
Machane en nra michan' ngak e dabi m'ingan'."

10

1 Pi walageg, kari gum' ni bochan ni manga yigi thap e girdi' ko nam rog ngak Got! Ri
gu be meybil ngak Got ni fan ngorad! 2 Rayag ni gu mang mich rorad nri yad be tiyan'rad
ngak Got, machane tiyan' ni yad be tay e ke thum' nga wuru' e wo', ya dar nanged e tin
riyul'. 3 Ya dar nanged e re kanawo' ni ir e ma mat'awnag Got e girdi' riy ngak, ma kar
guyed rogon ni ngar ngongliyed e birorad e kanawo'; ma aram e dar pi'ed yad ko birok'
Got e kanawo' ni ir e ma mat'awnag Got e girdi' riy ngak. 4 Ya Kristus e yib i taleg e
Motochiyel, ni fan e urngin e pi'in nra mich Kristus u wun'rad e ke mat'aw nagrad Got
ngak.

Kanawo'en min thap ngak Got e fan ngak urngin e girdi'

5 Ba'aray e n'en ni yoloy Moses ni murung'agen rogon ni yira fol ko Motochiyel min
mat'aw ngak Got ni ga'ar: "En nra rin' e tin ni be yog e Motochiyel e ra fos." 6 Machane
ba'aray e tin ni kanog u murung'agen e mat'aw ni yima tay ngak Got u daken e mich u
wun'uy ngak Kristus nike ga'ar: "Dabi lungum ngom, Mini' e ra yan nga tharmiy?" (ya
ra errogon ma ngan fulweg Kristus nga fayleng). 7 "Ma ku dabi lungum, Mini' e ra yan
nga tafen e yam' u ar?" (ya ra errogon ma ngan fek Kristus u fithik' e yam' ngalang). 8 Ya
ba'aray e n'en ni be yog e babyor nib thothup: "Thin ni pi' Got nge yib e ba chugur ngom,
ni bay u daken dap'i l'ugunam ngu fithik' i lanin'um" — ni aram fare thin ni murung'agen
e mich u wun'uy ngak Kristus ni ir e gamad be machibnag. 9 Fa'an ga ra yog nga dap'i
l'ugunam ni lungum, "I Jesus e ir e Somol," ma ke mich u wun'um ni Got e faseg ko yam',
ma aram e kam thap ngak Got. 10 Ya ra mich u wun'dad me mat'awnagdad Got ngak;
ma gadad ra yog nga dap'i l'ugundad, ma aram e kad thapgad. 11 Ya be ga'ar e babyor
nib thothup, "En nra michan' ngak Kristus e dabi kireban'." 12 Re bugithin ney e ke uneg
urngin e girdi' ngay, ya dariy ban'en nib thil rok piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu
Israel; i Got e ta'ab Somol rorad ni yad gubin, ma ri ma tow'athnag urngin e pi'in yad
ma pining fithingan. 13 Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "En nra pining
fithingan Somol ni nge ayuweg e ra fos nike thap ngak Got."

14 Machane ra di'in miyad non ngak ni fa'anra dawori michan'rad ngak? Mra di'in
me michan'rad ni fa'anra dawor rrung'aged e thin rok? Mra di'in miyad rung'ag ni

fa'anra danir machibnag e thin rok? 15 Mra di'in min machibnag e thin rok ni fa'anra
dab nol'oeg e pi'in ngar machib niged e thin rok ngranod ngar machibgad? Ni bod ni
be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Rib manigil e wub nike tay e pi'in kar feked i
yib fare Thin Ni Bfel'!" 16 Machane gathi gubin e girdi' ni mich u wun'rad e re Thin nem
Ni Bfel' ni yib rok Got. I Isaiah e ga'ar, "Somol, mini' e ke mich u wan' e thin rom ni kug
weliyed?" 17 Thin rok Got ni yibe machibnag yibe rung'ag e be yagnag e michan' ngak e
girdi', ma re thin rok Got nem e aram murung'agen Kristus ni yibe machibnag.
18 Machane nggu fith ni nge lungug: Gur riyul' ndar rung'aged e re thin rok Got nem?
Rrung'aged — ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:
"Lamrad e wear nga urngin yang u daken e fayleng,
thin rorad e ke taw ko gin ni mus e fayleng riy."
19 Nggu fith bayay ni nge lungug: De nang e girdi' nu Israel fan? Moses e ir e som'on ni
fulweg ni ga'ar: "Be ga'ar Somol,
Bay gu muruwel ngak boch e girdi' ndawor ra ngal'gad nreb e nam,
ngar k'aringed e girdi' rog ngar taliyaggad;
bay gu muruwliy reb e nam nib balyang e girdi' riy
ngug k'aring e damumuw ko girdi' rog."
20 Mi Isaiah e de tamdag ni fa'ani ga'ar,
"Be ga'ar Somol,
Ke pir'egeg e pi'in ndarir gayed gag,
kug m'ug ngak e pi'in ndarir fithed murung'ageg."
21 Machane murung'agen yu Israel ni yog e ga'ar: "Kug fael pa'ag ni kakadbul nge mada'
ko neap' ngak girdi'en ba nam ndarir folgad ma yad be togopluw."

11

Runguy rok Got ngak piyu Israel

1 Ere nggu fith ni nge lungug: I n'ag Got girdi'en fa danga'? Rib muduwgil ndanga'! Er
rogon gag ni gu be' u Israel, ni gag reb i owchen Abraham, ni gag girdi'en e ganong ku
Benjamin. 2 I Got e dawori n'ag girdi'en, ni yad e mel'egrad ko som'on. Gimed manang fa
gin'em u lan e babyor nib thothup ni fa'an bay riy ni wenig Elijah ngak Got nib togopluw
ngak yu Israel ni ga'ar: 3 "Somol, kar li'ed e pi profet rom, ma kar buthuged e pi altar
rom; ma kemus ni gag e kug magey, ma yad be guy rogon ni ngar li'ed gag nggum'."
4 Ere mang e fulweg Got ngak? I fulweg ni ga'ar, "Kug tay rog medlip biyu' i girdi' ni
pi'in ndawor ra uned i tayfan ma dawor ra meybilgad ko fare kan ni gathi riyul' nib got,
ni Baal fithingan." 5 Ere ku errogon e ngiyal'ney: bay bochu'uw e girdi' nike mel'egrad
Got, ni bochan e runguy rok. 6 I mel'egrad ni bochan e be runguyrad, ma gathi bochan
e n'en ni kar ngongliyed. Ya fa'an mang e ma mel'eg Got e girdi' ni bochan e n'en ni kar
ngongliyed, me ere runguy rok e dabi aw nreb e runguy nib riyul'.
7 Ere uw rogon? Yu Israel e dar pir'eged e ren'en ni yad be changarnag. Ya kemus ni
fachi ulung ni Got e mel'eg e yad e ra pir'eged; ma pi'in ndar uned ko re ulung ney e dar
matoyilgad ko pong ni be tay Got. 8 Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar,
"Ke bo'golnag Got gum'ircha'rad nge lanin'rad; ke mada' ko bin daba' e rran ma dabiyag
ni ngar guyed ban'en ngalan owcherad fa rrung'aged ban'en ngalan telrad." 9 Me ga'ar
David:
"Manga yigi kolrad e mur ni yad be tay miyad mit riy ni gowa kar awgad ko wup,
manga ra dol'gad ma manga ni gechig nagrad!
10 Manga yigi man owcherad nge siy ku ra guyed ban'en;
ma ga muruwliy ngar bugbuggad u tomalngin e gafgow rorad ni gubin ngiyal'."
11 Ere nggu fith ni nge lungug: I tun ay piyu Israel ni fan e ngar dol'gad ngar kirebgad?
Ri dangay! Kanawo'en ni ngan thap ngak Got e ke yib ngak e pi'in gathi yad piyu Israel

ni bochan e ke denen piyu Israel, ya nge awan' piyu Israel ngak e pi'in gathi yad piyu Israel. 12 Ma denen ni tay piyu Israel e fek e fel' rogon i yib ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ma gafgow nra ted ni daki tamilangan'rad ko thin rok Got, ni bochan e dar folgad e fek e fel' rogon i yib ngak e pi'in gathi yad piyu Israel. Ri bayi ga' e re fel' rogon ney ko ngiyal' nra yan i gaman e matha'eg rok piyu Israel, ni pi'in ngarbad ngak Kristus!

Thap ni tay e pi'in gathi yad piyu Israel ngak Kristus

13 Chiney e gu be non ngomed e pi'in gathi gimed piyu Israel ni be lungug: n'umngin i nap'an ni gu be par ni gag ba apostel ngak e pi'in gathi yad piyu Israel e bay ug par ni gub felan' ko maruwel ni gu be tay. 14 Sana rayag ni gu muruwliy e girdi' ko nam rog ni gamad ta'ab racha' nge awan'rad ngomed, ma aram me yag ni gu pow'iy boch i yad ngak Kristus nge yag ni thapegrad ngak Got. 15 Ya nap'an ni n'agrad Got me m'ag Got e fager ngak e tin kabay e girdi' u fayleng. Ere ra yan i di'in e ngiyal' ni bay ki fulwegrad Got riy? Ra yan i aw ni bod e yafos ngak e pi'in karm'ad!

16 Fa'anra ni pi' e gin som'on u ba yal' i flowa ngak Got, ma aram e fare yal' i flowa ni polo' e ke milfan ngak; ma fa'anra ni pi' lik'ngin ba ke gek'iy ngak Got, ma ku errogon papa'ngin nike milfan ngak. 17 Boch i papa'ngin fare ke gek'iy ni *olive* nni yung e kan t'ar kan n'ag, ma kan fek pa'ngin ba kaen e gek'iy ni *olive* nda ni yung kan puthuy ngay. Ere gimed e pi'in gathi gimed piyu Israel e gimed bod e re ke gek'iy nem ni *olive* nda ni yung, chiney e kam gelngiyed gelngin piyu Israel nge tin ni bfel' nike pi' Got ngorad. 18 Aram fan nthingar dab mu darifannag e pi'in yad bod fapi papa'ngin fare ke gek'iy ni kan t'ar kan n'ag. Ra di'in me tolangan'um? Ya gur e kemus ni gab pa'ngin; ma gathi gur e ga be chibiy lik'ngin, ya lik'ngin e ir e be chibiyem.

19 Machane bayi lungum, "Er rogon, machane fapi papa'ngin e nt'ar ngan n'ag ni bochan e nge yib luwag." 20 Er rogon; nt'arrad ni bochan e de mich Jesus u wun'rad, mi gur e mpar u luwam ko re ke gek'iy nem ni bochan e mich Jesus u wun'um. Machane dab mu uf ngay; ya ngam tamdag. 21 Ya fa'anra ke chuweg Got e tin rri papa'ngin e re ke gek'iy nem ni er piyu Israel, ma gimed be finey ndabiyag ni nge chuwegmed? 22 Ren'ey e be dag ngodad feni gol Got nge feni gel e thin rok. Ba gel e thin rok ngak e pi'in kar mulgad, machane ba gol ngom — ni fa'anra um par u fithik' e gol rok; ma fa'anra dab mu par, ma ku errogon gur ni bayi t'arem nge n'igem. 23 Ma piyu Israel e fa'an yad ra pag e ren'en ni ba'aram nder mich Jesus u wun'rad, mra fulwegrad Got ko gin ni ur moyed riy, ya Got e rayag rok ni nge fulwegrad bayay. 24 Ya gimed e pi'in gathi gimed piyu Israel, e gimed bod pa'ngin ba ke gek'iy ni *olive* nda ni yung, ni kan t'ar kan puthuy nga ba kaen e gek'iy ni *olive* nni yung, ni ban'en ni gathi yima rin'. Piyu Israel e yad bod e re ke gek'iy ni *olive* ney nni yung, ni kab mom ku Got ni ngki fulweg e pi pa'ngin e re ke gek'iy ney nike t'ar ngki puthuy ko re ke gek'iy ney ni ur moyed riy.

Runguy rok Got ngak urngin e girdi'

25 Pi walageg, bay e tin riyul' nib mith ni gub adag ni ngam nanged; ya ir e ra talegmed ndab ku um tafinay niged rogon fanmed llowan', ni ba'aray ni ga'ar: gel laniyan' rok e girdi' nu Israel e dabi par, machane bay i par nge mada' ko ngiyal' nra yan i gaman e matha'eg rok e pi'in gathi yad piyu Israel ni ngarbad ngak Got. 26 Aray rogon ni bayi thap yu Israel ni polo' ngak Got, ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

"En nma thapeg e girdi' ngak Got e bayi yib u Zion,
ma bayi chuweg urngin e wok nge tafinay nib kireb rok e pi'in yad owchen Jakob.
27 Bay gu ngongliy e re m'ag ney ngorad ko ngiyal' ni bay gu chuweg e denen rorad."

28 Ni bochan e ra n'iged fare Thin Ni Bfel', ma aram miyad mang to'ogor rok Got ni fan ngomed e pi'in gathi gimed piyu Israel. Machane yad e mel'egrad Got, ere yad e pi tafager rok ni bochan e pi chitamangirad. 29 Ya Got e der ma piliyeg laniyan' rok e en ni mel'eg nge tow'athnag. 30 Ma gimed e pi'in gathi gimed piyu Israel e da um folgad rok

Got kakrom; machane chiney e ke runguymed Got, ya dakir fol piyu Israel rok. 31 Ere ku
errogon nike runguymed Got ma dakir fol piyu Israel rok, ni fan e ngki runguyrad Got
e chiney. 32 Ya Got e ke tay urngin e girdi' karmanged kalbus rok e danir fol, ya nge yag
ni runguyrad ni yad gubin.

Ke Sorok Got

33 Rib ga' e fla'ab rok Got! Ma rib to'ar e gonop rok nge llowan' rok! Mini' e rayag ni nge
weliy rogon nma turguy Got ban'en? Mini' e manang rogon kanawo'en nma maruwel?
34 Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:
"Mini' e manang laniyan' Somol?
Mini' e rayag rok ni nge fonownag?
35 Mini' e ka'a pi' ban'en ngak Somol
ni nge fulweg Somol puluwon ngak?
36 Ya gubin ban'en me ir e sunumiy, ma gubin ban'en ni ir e yib rok me ir e fan ngak. I
Got e ngu'un tayfan ndariy n'umngin nap'an! Amen.

12

Ngongol ko pigpig ngak Got

1 Ere pi walageg, bochan e ri be runguydad Got, ma aram fan ni nggu wenig ngomed
ni ngam pi'ed gimed ngak Got, ngam manged maligach nib fos ngak, ni kam pi'ed gimed
ko maruwel rok ma gimed bfel' u wan'. Ireray e bin riyul' e liyor ni susun e ngam pi'ed
ngak Got. 2 Dab mu folgad ko ngongol ni yibe rin' u roy u fayleng, machane mpi'ed gimed
ngak Got nge piliyegmed, ni aram e kari piliyeg lanin'med ni polo'. Ma aram e rayag ni
ngam nanged e tin nib m'agan' Got ngay — ni tin ni bfel', ni bfel' u wan' Got ma rib yal'uw.
3 Ke runguyeg Got ke pi' e salap ngog, ma aram fan ni nggog ngomed ni gimed gubin
ndab um tolang niged gimed u lanin'med nge pag rogon e leam nsusun e ngu'um ted,
machane ngu'um leamgad u fithik' e leam nib sobut', me bigimed me gonopiy u wan' e
tin nrayag rok nib m'ag nga gelngin e michan' rok ngak Got nike pi' Got ngak. 4 Bo'or
yang i dowdad ni kan dachuguy ke yag dowdad riy, ma urngin e yungi n'em ndowdad e
ra bang ma bay e maruwel rok. 5 Me ere ku errogon ni yig gadad pire', machane ta'reb
dowdad ni kan puthuy ngak Kristus, ma yigo'o kad chagilgad ngodad, ni gadad yu yang
i downgin ta'ab dowef. 6 Ere ngad maruwelgad ko pi salap rodad nib thilthil nrogon
ni pi' Got ngodad nib tow'ath. Fa'anra salap rodad ni pi' Got nib tow'ath ngodad e ngad
machib niged e thin rok ngak e girdi', ma thingar da rin'ed nrogon e michan' rodad ngak
Got. 7 Ma fa'anra salap rodad e ngad pigpiggad, ma thingar da pigpiggad. Ma fa'anra
salap ni pi' Got ngodad e ngad filed ban'en ngak e girdi', ma thingar ud filed ban'en ngak
e girdi'. 8 Ma fa'anra salap ni pi' Got ngodad e ngad pi'ed e athamgil nga laniyan' e girdi',
me ere thingar da rin'ed ni aram rogon. En nra pi' boch e tin bay rok ban'en ngak boch
e girdi' e thangri rin' u fithik' e gol; en ni ba ga' lungun u puluwon e girdi' e thangri
maruwel nib gel; ma en nra gol ngak e girdi' e thangri rin' u fithik' e felfelan'.
9 Rogon nib t'uf e girdi' rodad e thangri yan i aw nib riyul'. Mu fanenikayed e tin nib
kireb, mi gimed chichi'iy pa'med ko tin ni bfel'. 10 Nge bigimed me t'uf bigimed rok
nrogon e walag ni girdi'en Kristus, ma nge pasigan'med ngay ni nge bigimed mi i tay
fan bigimed. 11 Mmaruwelgad nib gel, ma dab um malmalgad. Mpigpiggad ngak Somol
ni gimed ba pasig ngay u lanin'med. 12 Mpired ni be l'agan'med ngak Got nge mang
ir e i tay med ni gimed ba felfelan', mu um pired nib gum'an'med u fithik' e tin be yib
ngomed ni gimed be gafgow riy, mu um meybilgad ni gubin ngiyal'. 13 Mpi'ed boch e
tin bay romed ban'en ngak e pi'in pi walagmed ni girdi'en Kristus ko ngiyal' ndabisiy ni
nge yag ngorad, mi gimed bing e tabinaw romed ngak e milekag.

14 Mi gimed wenig ngak Got ni nge fal'eg wa'athan e pi'in yad be gafgow nagmed;
errogon, mu weniggad ngak ni nge fal'eg wa'athrad, ma gathi nge kirebnag wa'athrad.
15 Mu uned ko felfelan' ngak e pi'in kar felfelan'gad, mi gimed un ko meyor ngak e pi'in
yad be yor. 16 Nge par ni ta'reb rogon urngin e girdi' u wun'med. Dabi tolangan'med,
ma dab mu siyeged e maruwel nib sobut'.* Ma dab um leam niged ni gimed e llowan'.
17 Fa'anra rin' be' ban'en nib kireb ngomed, ma dab mu sulweged taban ngak nib
kireb. Mu guyed rogon ngam rin'ed e tin nma finey urngin e girdi' ni ir e bfel'. 18 Mu
rin'ed urngin e tin nrayag romed ngam pired ni ba aw e gapas u thilmed nge urngin e
girdi'. 19 Pi tafager rog, dab mu fulweged ngak be' taban e kireb ni rin' ngomed, machane
ngam paged fan ko damumuw rok Got nge mang ir e rin'. Ya be yog e babyor nib thothup
ni be ga'ar, "Be ga'ar Somol, ke milfan ngog, ni gag e bay gu fulweg taban e kireb."
20 Machane mu rin'ed ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Fa'anra yim' e
to'ogor rom ko bilig, ma ga pi' e ggan ngak; ma fa'anra yim' ko belel, ma ga pi' e garbod
ngak; ya fa'anra um rin'ed ni aray rogon ma susun e fin gimed be ulunguy e kol ni be
yik' nga daken lolugen, ni aram e be yik' ko tamra'." 21 Dab mu paged e kireb nge gel
ngom; machane ngam ngongliy e ngongol ni bfel' ngam gel ngak e kireb.

13

Ngan fol rok e am

1 Gubin e girdi' ma thingar rfolgad ko am; ya dariy reb e am ni gathi Got e pag nge yib,
ma pi am ni bay e Got e ke tayrad. 2 Ere en nra togopluw ko am ni bay e ke togopluw ko
n'en nike turguy Got; en nra rin' ni aray rogon e ra girengiy e gechig nga daken. 3 Pi'in
be gagiyeg e gathi pi'in yad be rin' e tin ni bfel' e ngar tamdaggad ngorad, machane pi'in
yad be rin' e tin nib kireb e ngar tamdaggad ngorad. Gab adag ni nge dab kum tamdag
ko en ni ir e ba ga' lungun u puluwon e girdi'? Fa'anra gab adag, me ere mu rin' e tin
ni bfel', ma aram me yognem ni gab fel'. 4 Ya ir e tapigpig rok Got ni be maruwel ni
fan ngom. Ma fa'anra mu rin' e tin nib kireb, me ere mu tamdag ngak, ya ri bay gelngin
nrayag ni nge gechig nigem. Ya ir e tapigpig rok Got nma gechignag e pi'in ke damumuw
Got ngorad ni bochan e yad be rin' e kireb. 5 Ireray fan nthingar mu fol ko pi am, ni gathi
kemus ni bochan e damumuw rok Got, ma ku bochan e be yog lanin'um ngom ni ireray
e tin nib mat'aw.
6 Ku ireray fan ni gimed be pi' e tax; ya am e yad be maruwel rok Got ko ngiyal' ni yad
be rin' e maruwel rodad. 7 Ere mpi'ed e salpiy ni ngam pi'ed ngorad, ni urngin e tax ni
yima pi', mi gimed liyor ngorad mi gimed tay farad ni yad gubin.

Tin ni ngan rin' ngak be'

8 Dab mu tay e malfith ngak be' kemus nre malfith ni nge aw nga puluwmed e nge
bigimed me t'uf bigimed rok. En nra t'uf e girdi' rok e ke fol ko fare Motochiyel. 9 Fapi
motochiyel e ke ga'ar, "Dab mu pirew be' ni gathi mabgol rom; dab mu li' be' ngem'; dab
mmoro'ro'; dab mu chogow" — urngin e tiney nge tin kabay e kan ulunguy nga fithik'
ta'reb e motochiyel ni be ga'ar, "Demturug e gin'en ni ga bay riy ma nge t'uf rom e en nib
migid ngom ni gowe gur." 10 En nib t'uf rok e en nib migid ngak e ri dabiyag ni nge rin'
ban'en nib kireb ngak. Ra t'uf e girdi' rodad, ma aram e kad folgad ko fare Motochiyel
ni polo'.
11 Thingar mu rin'ed e ren'ey, ya kam nanged e re awa nike taw ngay, ya ke taw nga
nap'an ni ngam odgad. Ya ngiyal' ni ngdarod riy ngak Got e ke chugur e chiney ko
ngiyal' ni ba'aram nsom'on ni mich Jesus u wun'dad. 12 Kari chugur ni nge chuw e
neap', nike chugur ni nge rran. Marod ngad n'iged ngongolen fithik' e lumor. Marod

* **12:16** nge fel' u wan'med e pi marwel nib sobut' puluwon; ara mu m'aged e tafager ko pi'in dariy faram u wan' e girdi'.

ngad feked talin e cham ni yima cham ngay u fithik' e tamilang. 13 Marod ngad rin'ed e
tin nib mat'aw, ni bod rogon e girdi' nma par u fithik' e tamilang ko rran; dab da uned
ko madnom ni bay e mu'un rrum riy ara chingnag, ara un mith ngu'un par ndawor ni
mabgol ara un puwlag, dab un cham ara i awan'uy ngak be'. 14 Machane ngam feked
talin e cham rok Somol Jesus Kristus, mi gimed tal ndab ku um rin'ed e tin nib kireb ni
be ar'arnag e dowef romed.

14

Dab mu duwgiliy e kireb ngak be' ni walagem ni girdi'en Kristus

1 Dab mu ted u orel e en nib me'waer e michan' rok ngak Kristus, ma dab mu
tugthingad ngak u murung'agen e tin ni be leamnag. 2 Gelngin e michan' rok be ngak
Kristus e ke tay facha' ndemturug e n'en nra kay, ma en nib waer e michan' rok ngak
Kristus e kemus ni yasay e ma kay. 3 En ndemturug e n'en nra kay e dabi darifannag
e en nder yag ni nge rin' ni bod ir; ma en ni kemus ni yasay e ma kay e dabi turguy e
kireb nga daken e en ndemturug e n'en nma kay, ya cha'nem e ba yal'uw u wan' Got. 4 I
gur mini' ni ngam turguy e kireb nga daken e tapigpig rok be'? Ya Masta rok e ir e bayi
turguy ko yag rok fa de yag rok e tin nge rin'. Ma bmuduwgil nrayag rok, ya Somol e
rayag rok ni nge ayuweg fa'anem nge yag rok e tin nge rin'.

5 Bayi n'en me finey be' ni bay reb e rran ni ir e ba ga' fan nga yugu boch e rran, ma
be' e be finey nta'reb rogon urngin e rran. Ra be' ma nge duwgiliy laniyan' ngabang.
6 En ni bay reb e rran ni ir e ba ga' fan u wan' e be rin' ni aram e be tayfan Somol; ma
en ndemturug e n'en nma un i kay e be rin' ni aram e be tayfan Somol, ya ma pining
e magaer ngak Got ko ggan nma kay. En nra tel ir ni nge kay bmit e ban'en e nge rin'
ni aram rogon ni aram e be tayfan Somol, mra pining e magaer ngak Got. 7 Ya dariy
bagadad ni be par nib fos nri ir e mmil fan ir ngak, ma dariy bagadad nra yim' ni kemus
ni ir e mmil fan ir ngak; 8 fa'anra ud pired ni gadad ba fos ma fan ngak Somol, ma gadad
ra yim' ma ngad m'ad ni fan ngak Somol. Demturug ko gadad ba fos ara gadad ba yam'
machane mmil fadad ngak Somol. 9 Ya Kristus e yim' ngki fos bayay ni bochan e nge
mang Somol ko pi'in yad ba fos nge pi'in karm'ad. 10 Mi gur e en ni go' yasay e ga ma
kay — mangfan ni kam turguy e kireb nga daken be' ni walagem ni girdi'en Kristus? Mi
gur e en ni ga ma kay urngin mit e ggan — mangfan ni ga be darifannag walagem? Ya
gadad gubin ni bay da sak'iygad u p'eowchen Got nge pufthin nagdad. 11 Ya babyor nib
thothup e be ga'ar:

"I ga'ar Somol: Rogon feni riyul' ni gu be par ni gub fos,
e gubin e girdi' ma bay rragbuggad u p'eowcheg,
ma urngin e girdi' ni bay rogned ni gag e Got."

12 Ma gadad gubin ni aram e ra bagadad ma nge weliy ngak Got e n'en ni i rin'.

Dab mu waliy walagem nge mul nga fithik' e denen

13 Ere dabki i turguy bagadad e kireb nga daken bagadad, machane ba'aray e n'en
nsusun e ngam turguyed: ngam turguyed ni nge dab kum rin'ed ban'en nra waliy be'
ni walagmed nge tun ay ara mul nga fithik' e denen. 14 Taab girdi' ni kug tew Somol
Jesus e ir e ke ayuwegneg kari gu nang ndariy e ggan nde be'ech; machane fa'anra bay
ban'en ni be leamnag be' nde be'ech, ma aram e ke ngal' nde be'ech u puluwon fa'anem.
15 Fa'anra mu kirebnag laniyan' be' ni walagem ni bochan ban'en ni ga be kay, me ere
ngongol rom e der yib u rogon nib t'uf fa'anem rom. Dab mpag e ggan ni ga be kay nge
kirebnag e en ni yim' Kristus ni bochan! 16 Dab mpaged e tin gimed be finey ni bfel'
nge kireb murung'agen. 17 Ya gagiyeg rok Got e dariy rogon e abich nge garbod ngay,
ya mat'aw, nge gapas, nge felfelan' nma pi' fare Kan Nthothup e bay rogon ngay. 18 Ma

en nra pigpig ngak Kristus ko biney e kanawo' e ra fel' u wan' Got ma ku ra fel' u wan' e girdi'.

19 Ere gubin ngiyal' ma thingar ud nameged e pin'en nma fek e gapas i yib, nge pin'en
nma gel nagdad. 20 N'en ni kem'ay i ngongliy rok Got e dab mu kirebnag ni bochan e
ggan, ya urngin mit e ggan ni yira kay, machane ba kireb ni ngan kay ban'en nra waliy
yugu be' nge mul nga fithik' e denen. 21 Ere n'en nib mat'aw ni ngan rin' e nge dab ni
kay e ufin, ma dab ni unum e wayin, fa nrin' yugu ban'en nra waliy be' ni walagem
ni girdi'en Got nge mul nga fithik' e denen. 22 Mu tay rom e tin nib mich u wun'um u
murung'agen e pin'ey, ni kemus ni gur nge Got e gimew manang. Ba felfelan' e en nde
magawon laniyan' ngak ko ngiyal' ni rin' e tin be finey ni ir e bmat'aw! 23 Machane
fa'anra be maruwar u wan' e n'en ni be kay ko bfel' nra kay fa ba kireb, mra turguy Got
e kireb nga daken fa'anem ko ngiyal' ni be kay fa pin'em, ni bochan e tin ke rin' e de rin'
u fithik' e michan' rok ngak Got. Yira rin' ban'en nda nrin' u fithik' e michan' ngak Got
ma ba denen fare n'em.

15

Mman nga laniyan' boch e girdi', ma gathi gur e ngam man nga lanin'um

1 Gadad e pi'in nib gel e michan' rodad ngak Somol e susun e ngad ayuweged e pi'in
yad mme'waer ngad uned i fek gilbarad. Ma gathi gadad e ngdarod nga lanin'dad.
2 Machane nge bagadad me yan nga laniyan' walagen ni girdi'en Kristus ni fan ngak
fa'anem, ya nge ayuweg nge gel e michan' rok ngak Somol. 3 Ya Kristus e de yan nga
laniyan', machane yan i aw ni bod nike yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Thin nib
morug ni kani rugoy ngom e gag e ke aw ngog." 4 Ya urngin ban'en nni yoloy ngalan e
babyor nib thothup e ni yoloy ni nge fonow nagdad, ni bochan e nge yag e l'agan' ngodad
u fithik' e gumaen' nge athamgil laniyan' ni be pi' e thin ko babyor nib thothup ngodad.
5 I Got ni ir e ma yib e gumaen' nge athamgil laniyan' rok ngodad e nge ayuwegmed
ngu'um folwokgad rok Kristus Jesus mi gimed par nike ta'reban'med, 6 ni fan e gimed
gubin ni nge ta'reban'med ngamogned e sorok ngak Got ni ir e Chitamngin e Somol
rodad i Jesus Kristus.

Thin Ni Bfel' ni yib rok Got ngak e pi'in gathi yad piyu Israel

7 Um pired nra bigimed ma ba t'uf rok bigimed, ni bod ni be par Kristus ni gimed ba
t'uf rok, ni fan e nganog e sorok ngak Got. 8 Ya nggog ngomed ni Kristus e yib i mang ba
tapigpig ngak piyu Israel ni fan e nge dag ni Got e ba yul'yul', ma nge yib i riyul'nag e tin
ni yog Got ngak e pi chitamangidad ni bayi rin', 9 ma ku bochan e ngki yag ni pining e
pi'in gathi yad piyu Israel e magaer ngak Got ko runguy rok ngorad; ni bod ni be yog e
babyor nib thothup ni be ga'ar:

"Aram fan ni bay gu pining e magaer ngom u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel,
bay ug tang ni gu be yog e sorok nga fithingam."

10 Miki ga'ar,

"Gimed e pi'in gathi gimed piyu Israel, mu uned ko felfelan' ngak girdi'en Got!"

11 Miki ga'ar,

"Mogned e sorok ngak Somol, gimed urngin e pi'in gathi gimed piyu Israel,
gubin e girdi' ni nge pininged e sorok ngak'!"

12 Miki ga'ar Isaiah,

"Be' ni owchen Jesse e bay yib;
ma bayi sak'iy nge mang ir e i gagiyegnag e pi'in gathi yad piyu Israel,
ma bayi mang ir e l'agan'rad ngak."

13 I Got ni ir e ma pi' e pagan' e nge suguymed ko felfelan' nge gapas u daken e michan'
romed ngak, nge yag ni i ilal e pagan' romed ngak u gelngin fare Kan Nthothup.

Fan me yol Paul nde tamdag

14 Pi walageg: rib mich u wun'ug nri gimed ba gol ma gimed ba llowan', nrayag ni nge
bigimed me fonownag bigimed. 15 Machane u lan e gi babyor ney e da gu tamdag ni
nggu puguran boch ban'en ngomed. Da gu tamdag ni bochan e ke pi' Got mat'wug 16 ni
nggu mang ba tapigpig rok Kristus Jesus, ni nggu maruwel ni fan ngak e pi'in gathi yad
piyu Israel. Gu be pigpig ni bod rogon ba prist ni gu be machibnag e Thin Ni Bfel' ni yib
rok Got, ni bochan e nge yag ni mang e pi'in gathi yad piyu Israel reb e maligach nib
m'agan' Got ngay, ni fare Kan Nthothup e ke gagiyegnag nge ydorom. 17 Ta'ab girdi' ni
kug tew Kristus Jesus e rayag ni gu felan' riy ko pigpig ni kug tay ni fan ngak Got. 18 Bay
dab kug tamdag nggu par ni kemus ni tin ke rin' Kristus u pa'ag e nggu weliy, ni aram
e ke pow'iy e pi'in gathi yad piyu Israel ni ngar folgad rok Got, nike rin' u daken e thin
nge ngongol, 19 ngu gelngin e pi pow nge pi maang'ang, ngu gelngin fare Kan Thothup
rok Got. Ere milekag ni gu tay u Jerusalem nggu mada' nga Illyrikum e yigo'o kugog riy
e Thin Ni Bfel' ni murung'agen Kristus. 20 N'en ni gu be nameg ni gubin ngiyal' e nggu
weliy fare Thin Ni Bfel' ko yungi n'en ndawor ni rung'ag murung'agen Kristus riy, nge
dab gu dimow nga daken e def nike ngongliy be'; 21 ni bod ni be yog e babyor nib thothup
ni be ga'ar:

"Pi'in ndawor ni weliy murung'agen fa'anem ngorad e bay ra guyed,
ma pi'in ndawor rrung'aged e bay rnanged fan."

Paul ni leamnag ni nge yan nga Roma

22 Ireray fan nike yo'or yay ni gu leamnag ni nggub gguymed ma der yag. 23 Machane
chiney ni kug mu' ko maruwel u lan e yungi nug ney, ma ke yo'or e duw ni ugum' ni
bochan ni nggub gguymed 24 e kug finey ni nggu rin' e chiney. Ra gub ni nggu wan nga
Spain ma gub adag ni ngug guymed, mi gimed ayuwegneg nggu thap ngaram u tomuren
ni kug felfelan' ni kad pired boch. 25 Machane chiney e nggu wan nga Jerusalem ni nggu
pigpig ngak e girdi' rok Got u rom. 26 Ya girdi'en e galesiya nu Macedonia ngu Greece e
kar turguyed, ni ngar pi'ed e salpiy nge ayuweg e pi'in yad ba gafgow u fithik' e girdi' rok
Got ni yad bay u Jerusalem. 27 Yad e ra turguyed rorad ni ngar rin'ed ni aram rogon. Ma
riyul' ni bay rogorad ni ngar ayuweged e pi cha'nem ni kar gafgowgad; ya piyu Israel e
kar pi'ed ngak e pi'in gathi yad piyu Israel e tin ni yag ngorad rok Got, ni aram e thin rok
Got, ere aram fan ni susun e nge pi' e pi'in gathi yad piyu Israel ngak yu Israel boch e
tin bay rorad ban'en ni yag ngorad rok Got. 28 Nap'an nra gu mu'nag e re gaf i maruwel
ney, ni aram e kug pi' ngorad urngin e salpiy ni kan kunuy ni fan ngorad, ma bay gub ni
nggu wan nga Spain ma gad mada'. 29 Ra gub ngomed ma gu manang nra gub nib sug e
tow'ath rok Jesus Kristus rog.

30 Pi walageg, ri gu be wenig ngomed u daken e Somol rodad i Jesus Kristus ngu daken
rogon nma t'uf e girdi' ni fare Kan Nthothup e ma yib rok ni be lungug: mu uned ngog
ngar da pi'ed e meybil rog ngak Got. 31 Mu yibilgad ni nge ayuwegneg Got rok e pi'in
nde mich Jesus u wun'rad ni yad bay u Judea, me m'ag u wan' e girdi' rok Got nu rom
e pigpig ni bay gu tay u lan yu Jerusalem. 32 Ere fa'anra mm'ag u wan' Got ma bay gub
ngomed ni kar gu felfelan', mu gu felfelan' ni kad mada'gad bayay. 33 I Got ni ir e ma yib
e gapas rodad rok e ngi i par romed ni gimed gubin. Amen.

16

Nge felan' Got ngomed

1 Gu be ta'chiylen ngomed walagdad ni bpin i Febe, ni be pigpig ko galesiya u Kenkrea.
2 Mu t'ufeged u fithingan Somol, ni yalen ni nge rin' e girdi' rok Got, mi gimed ayuweg
ko tin nge yag ngak; ya ir e ba ga' e ayuw nike pi' ngak bo'or e girdi' nge gag.

3 Nge felan' Got ngak Priska nge Aquila, ni yow e ur unew ngog ngu'ug pigpiggad ngak
Kristus Jesus, 4 nra pagew fan e pogofan rorow ni bochag. Kar magaergow — ni gathi
kemus ni gag e gu be pining e magaer ngorow, ya ku errogon urngin e galesiya rok e pi'in
gathi yad piyu Israel. 5 Ngki felan' Got ngak fare galesiya nma mu'ulung nga taferow.
Nge felan' Got ngak Epenetus, ni fager rog nrib t'uf rog, ni ir e som'on ni mich Kristus
u wan' u lan e nug nu Asia. 6 Nge felan' Got ngak Maria, nib gel e maruwel nike tay ni fan
ngomed. 7 Nge felan' Got ngak Andronikus nge Junias, ni yigo'o gamad piyu Israel ni ur
moyew rog u kalbus; ni yigo'o manangrow e pi apostel, mra mangew girdi'en Kristus ni
yow mm'on rog.
8 Nge felan' Got ngak Ampliatus, ni ir reb e fager rog nrib t'uf rog ko ta'ab girdi' ni
kug ted Somol. 9 Nge felan' Got ngak Urbanus, ni ir reb e girdi'en e maruwel rodad ko
maruwel rok Kristus, nge ngak Stakis, nreb e fager rog nib t'uf rog. 10 Nge felan' Got
ngak Apelles, ni gelngin e yul'yul' rok ngak Kristus e go' kan nang. Nge felan' Got ngak
girdi'en e tabinaw ku Aristobulus. 11 Nge felan' Got ngak Herodion, ni ku be' u Israel,
nge pi walagdad ni girdi'en Kristus ni yad girdi'en e tabinaw ku Narcissus.
12 Nge felan' Got ngak Tryfena nge Tryfosa, ni yow be muruwliy e maruwel rok Somol,
nge ngak e fager rog nrib t'uf rog i Persis, ni bo'or e maruwel nike ngongliy ni fan ngak
Somol. 13 Nge felan' Got ngak Rufus, ni ir e rib fel' e maruwel rok u fithik' e maruwel
rok Somol, nge ngak e chitiningin, ni gubin ngiyal' ma i ayuwegneg ni gowa be' ni fak.
14 Nge felan' Got ngak Asynkritus, nge Flegon, nge Hermes, nge Patrobas, nge Hermas,
nge urngin pi walagdad ni girdi'en Kristus ni bay rorad. 15 Nge felan' Got ngak Filologus
nge Julia, nge Nereus nge walagen ni ppin, nge ngak Olympas nge urngin e girdi' rok
Got ni yad bay rorad.
16 Gimed ra mada' ma ngu'um farayed owchemed nrogon e pi'in kar walaggad u
daken Kristus. Urngin e galesiya rok Kristus e be lungurad e ngi i felan' Got ngomed.

Tin tomur e fonow

17 Ri gu be wenignag ngomed, pi walageg, ni ngan ayuweged gimed rok e pi'in yad ma
wereg e girdi' ma yad ma kirebnag e mich rok e girdi', ma yad ma togopluw ko machib
nike yag ngomed; ere mu ted gimed u orel rorad. 18 Ya pi'in yad ma rin' e pin'em e darir
pigpiggad ngak Kristus ni ir e Somol rodad, ya tin ni yad be ar'arnag e yad be pigpig ngay.
Yad ma bannag e girdi' nib manigil nga wom'ngin i l'ugunrad ni bfel' nge thin rorad
nma pi'ey ngalang. 19 Yigoo kan rung'ag fanmed yul'yul' ko thin rok Got, ni era' fan ni
kug felfelan' ngomed. Gub adag ni nge tamilangan'med u murung'agen e tin ni bfel',
machane ngam pired ndab mu uned ko kireb. 20 Mi Got ni ir e ma pi' e gapas ngodad e
dabki n'uw nap'an me pirdi'iy Satan u tan e rifrif u aymed.
Ngi i par e runguy rok Somol Jesus rodad romed.*
21 I Timothy, ni gamow be maruwel e keyog ni nge felan' Got ngomed; ma ku errogon
Lucius, nge Jason, nge Sosipater, ni ku yad girdi'en e nam rog.
22 I gag Tertius, ni gag e gu yoloy e gi babyor ney e gu be yog u daken Kristus ni nge
felan' Got ngomed.
23 Gayus, ni ir e gu be par rok, ni ir e ma mu'ulung girdi'en e galesiya nga tafen e keyog
ni nge felan' Got ngomed; mi Erastus, ni ir e tachibgil salpiy ko binaw, nge Quartus ni
walagdad e karognew ni nge felan' Got ngomed. 24 †

Meybil ni yibe pining e sorok ngak Got

25 Ngad pininged e sorok ngak Got! Ya ir e rayag rok ni nge taymed ni gimed
bmuduwgil u fithik' e michan' romed ngak, ni bod rogon ni be yog e fare Thin Ni Bfel' ni

* **16:20** Boch e babyor e de uneg e thal ney e yol ngay. † **16:24** Boch e babyor e kan puthuy ngay e verse 24: Somol rodad i Jesus Kristus e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin. Amen; ma boch e kan puthuy ngay e verse 27.

gu be machibnag, ni murung'agen Jesus Kristus, ma bod rogon nike dag e tin nib riyul' ni i par nib mith nike kakrom i kakrom. 26 Machane chiney e kan dag e tin riyul' u daken e tin ni yoloy e pi profet; mi Got ni bay i par ndariy n'umngin nap'an e ir e yog ni ngan wereg e re thin nem ngak urngin e nam, ni fan e nge urngin e girdi' me mich u wun'rad e re thin nem ngar folgad riy.

27 I Got nri ta'reb, ni kemus ni ir e ba gonop e ngan tayfan u daken Jesus Kristus ndariy n'umngin nap'an! Amen.

GIN M'ON E BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU KORINTH

Gin m'on e babyor ni pi' Paul nge yan ngak girdi'en e galesiya nu Korinth e yoloy ni bochan e ba'adag ni nge ayuweg girdi'en e galesiya ko tin nib mo'maw' nma yib ngorad. Re galesiya nem e sum u daken e maruwel rok Paul, me ere i guy rogon ni ngar gelgad u daken e michan' rorad ngak Kristus ko tin nib mo'maw' nma yib ngorad. Ngiyal' nem e yu Korinth e fare binaw ni ba ga' u lan e nug nu Akaia ni bay u Greece, ma yu Akaia e mmil fan nga Roma. Yu Korinth e ba ga' ni un folchuway' riy ma pire' ban'en ni bfel' ni bay u rom. Machane girdi' riy e ur pired ni yad be darngal, ma pire' yu raba' i taliw riy.

Tin ni magawonnag laniyan' Paul e yo'or raba' ni un tay u lan e galesiya, ma ku bay e girdi' u fithik'rad ni yad be ngongliy e ngongol ko darngal, aram fan ni i fonow nagrad Paul u murung'agen e mabgol. Ma ki tamilangnagrad u murung'agen e ggan ni yibe pi' ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay, nge rogon ni ngan pigpig u galesiya, ngu murung'agen e tow'ath ni yib rok fare Kan Nthothup nge fos ko yam'. I Got e pi' e gonop ngak Paul nge yag ni nge tamilangnag e girdi' u murung'agen e pin'ey.

Fare guruy ni go' yima nang e guruy ni 13, ni ir e be dag ni t'ufeg e fare tow'ath nib th'abi fel' ni pi' Got ngak girdi'en.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–9
Yoor raba' u lan e galesiya 1:10—4:21
Rogon ni ngan ayuweg dowey ni fan ngak Got nge rogon e mabgol 5:1—7:40
Girdi'en Kristus nge pi'in gathi yad girdi'en Kristus 8:1—11:1
Rogon ni ngu'un par ni yibe pigpig ngak Got u lan e galesiya nge rogon e meybil 11:2—14:40
Fos ko yam' ni tay Kristus nge fos ko yam' ni bay tay e pi'in ni kar manged girdi'en 15:1–58
Salpiy ni ka ni kunuy ni fan ngak girdi'en Kristus u Judea 16:1–4
Tin ni leamnag Paul ni nge rin' nge tin tomur e thin rok 16:5–24

1 Re babyor ney e yib rok Paul, ni Got e leamnag nge pining ni nge mang reb e apostel rok Kristus Jesus, ma ki yib rok Sosthenes ni walagdad ni girdi'en Kristus —

2 Ngak girdi'en e galesiya rok Got ni bay u lan yu Korinth, ni urngin e pi'in ni Got e ke piningrad ni ngar manged girdi'en, ni pi'in ke mil farad ngak Got ni bochan e kar ta'ab girdi'gad Kristus Jesus, ma kar ta'ab girdi'gad urngin e girdi' nu gubin yang ni pi'in yad ma pining fithingan e Somol rodad i Jesus Kristus, ni ir e Somol rorad nge gadad:

3 I Got ni Chitamangidad nge Somol Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

Pin'en ni bfel' ni be pi' Got u daken Kristus

4 Gubin ngiyal' ni gu be pining e magaer ngak e Got rog ni bochmed, ni bochan e ayuw nike pi' ngomed u daken Kristus Jesus. 5 Ke pig pangimed ni polo' kari manigil ni mus ko thin ni gimed be yog nge thin rok Got ni kam nanged fan, ni bochan e kam ta'ab girdi'gad Kristus. 6 Murung'agen Kristus e kari muduwgil u lanin'med, 7 ma urngin e tow'ath nma pi' Got e go' ke pi' ngomed, ma gimed be sonnag e Somol rodad i Jesus Kristus ni nge yib i m'ug. 8 Ma ku bayi ta'med ni gimed bmuduwgil nge mada' ko tomur, ni fan e nge yan i m'ug ndariy thibngimed ko Chirofen ni bay sul e Somol rodad i Jesus Kristus. 9 I Got e nge pagan'uy ngak, ni Got ni ir e ke piningmed ni ngam chaggad ngak Jesus Kristus ni Fak, ni ir e Somol rodad.

Yo'or raba' u lan e galesiya

10 Gu be wenig ngomed, pi walageg, ni Jesus Kristus ni ir e Somol rodad e ke pi' mat'wug ni be lungug: nge ta'reban'med ni gimed gubin ko tin gimed be weliy, ma aram e dabiyag ni ngam yo'or raba'gad; mi gimed par ni gimed ba ta'reb ma ta'ab pa' lanin'med ma ta'a ban'en e gimed be nameg. 11 Gimed pi walageg, bay boch e girdi' ni girdi'en e tabinaw rok Kloe ni karogned ngog nib tamilang ni gimed be malu'ag thin 12 ni ba'aray rogon: ra bigimed ma be yog ban'en nib thil. Be' e ke ga'ar, "I gag e gub mu'un ngak Paul"; ma be' e ke ga'ar, "I gag e gub mu'un ngak Apollos"; ma be' e ke ga'ar, "I gag e gub mu'un ngak Peter"; ma be' e ke ga'ar, "I gag e gub mu'un ngak Kristus." 13 Ere kan wereg Kristus* kan yo'ornag ulung! Ere mini' e ke yim' u daken e kuruth ni fan ngomed? Gur i Paul? Gur ntawfe nagmed ni aram e kam manged pi gachalpen Paul?

14 Gu be pining e magaer ngak Got nda gu tawfenag bigimed, ma kemus ni Krispus nge Gayus e gu tawfe nagrow. 15 Ere dariy be' nrayag ni nge ga'ar e ntawfe nagmed ni aram e kam manged pi gachalpeg. 16 (Ah, ku errogon ni gu tawfenag Stefanas nge girdi'en e tabinaw rok; machane dakuriy be' ngabang ni kug manang ni gu tawfenag.) 17 Kristus e gathi pi'eg nggub ngomed ni nggu tawfe nagmed. Yi pi'eg nggub ngomed ni nggu weliy ngomed fare Thin Ni Bfel', ma nggu weliy ngomed ndab gu maruwel ko gonop nma yib rok e girdi', ya ra m'aynag gelngin e yam' ni tay Kristus u daken e kuruth.

Kristus e ir gelngin Got me ir e gonop rok Got

18 Ya murung'agen e yam' ni tay Kristus u daken e kuruth e thin ko balyang u wan' e pi'in kar maloggad; machane rogon u lanin'dad e pi'in kad thapgad ngak Got e ireram gelngin Got. 19 Ya babyor nib thothup e be ga'ar:

"Bay gu kirebnag e gonop rok e pi'in yad ba llowan',
bay gu m'aynag fan e llowan' rok e pi'in nib tolang e sukul rorad."

20 Ere uw rogon e pi'in yad ba gonop? Ara pi'in nib tolang e sukul rorad? Ara pi'in yad ba salap i lu'ag murung'agen ban'en u roy u fayleng? I Got e ke dag ni gonop nu roy u fayleng e balyang!

21 Ya Got e gonopiy ni nge dabiyag ni nge nang e girdi' Got u gelngin e gonop rorad. Machane ke turguy Got ni nge thapeg ngak e pi'in ke mich Jesus Kristus u wun'rad nu daken e re thin ni ba'aray ni gamad be machibnag ko girdi', nike yog boch e girdi' e "thin ko balyang" ngay. 22 Piyu Israel e yad ba'adag e maang'ang ni nge m'ug ngar guyed nge mang mich riy, ma piyu Greece e yad be gayiy e llowan'. 23 Ma gadad e gadad be weliy murung'agen Kristus nni kuruthnag, ni bbugithin ndabun piyu Israel ma thin ko balyang u wan' e pi'in gathi yad piyu Israel; 24 machane rogon u wan' e pi'in ke piningrad Got, ni piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel, e re morong'ag ney e Kristus, ni ir e aram gelngin Got nge gonop rok Got. 25 Ya n'en ni be finey e girdi' ni balyang rok Got e ka ba ga' e gonop riy ko gonop rok e girdi', ma n'en ni be leamnag e girdi' ni me'waer rok Got e kab gel nga gelngin e girdi'.

26 Pi walageg ni girdi'en Kristus, nge bigimed me leamnag rogon ni immoy ko ngiyal' ni ba'aram ni piningmed Got riy. Ri in i gimed e immoy nib gonop, ara ma yog e thin, ara ba tolang u rogon e tafinay nma tay e girdi'. 27 I Got e tafinaynag ni nge mel'eg e tin be finey e fayleng ni dariyfan, ni fan e nge tamra'nag e girdi' ni gonop, nge n'en ni be finey e fayleng nib me'waer, ni fan e nge tamra'nag e pi'in nma yog e thin. 28 Ke mel'eg e pi'in be tafinaynag e fayleng ni yad ba sobut', ma dabun e girdi' dakenrad, ma yibe finey ndariy rogorad, ni fan e nge darifannag e tin be finey e girdi' nu fayleng ni ir e ba ga' fan. 29 Fan e re bugithin ney e dariy ta'abe' nrayag rok ni nge ufanthin u p'eowchen Got. 30 Machane Got e ke fekmed ke ta'ab girdi'nagmed Kristus Jesus, ma ke tay Got Kristus ni ir e kemang e birodad e gonop; nu daken Kristus e ke mat'aw nagdad Got riy ngak, kad

* **1:13** Ere kan wereg Kristus; boch e babyor e bay riy ni Kristus e dabyag ni ngan wereg.

manged e tirok' Got e girdi' nib thothup, ma ke pithigdad u gelngin mo'onyan'. 31 Aram
fan ni "En ni ba'adag ni nge weliy murung'agen e n'en nike ngongliy Somol, me mang ir
e uf ngay," ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup.

2

Murung'agen fare thin ni murung'agen Kristus u daken e kuruth

1 Pi walageg ni girdi'en Kristus, fa ngiyal'nem ni gub ngomed ni nggu machibnag
ngomed e tin riyul' ni i tay Got nib mith* mfini dag, ma da ug non ni gu be maruwel nga
yu bugithin nib n'uw ara gu be welthin ni bod rogon e girdi' nib tolang e sukul rorad.
2 Ya gu turguy u wun'ug ni nggu pag talin urngin ban'en ko ngiyal' ni gu bay romed, ma
kemus ni Jesus Kristus nri yam' ni tay u daken e kuruth e ir e nggu tay u lanin'ug. 3 Ere
fa ngiyal'nem ni gub ngomed e gub me'waer ma gu da'da' nreb ko marus, 4 ma welthin
ni gu tay nge machib e da gu pi' u fithik' e fel' nifingin l'ugun nma yib ko gonop ko girdi',
machane gelngin fare Kan ni Thothup rok Got e immoy u fithik' e thin rok, ni ir e i micheg
ngomed nre thin nem ni gu be yog e yib rok Got. 5 Ya michan' romed e gathi kam ted nga
daken e gonop rok e girdi', ya daken gelngin Got e kam ted ngay.

Gonop rok Got

6 Machane tin nib gonop e thin e gu ma weliy ngak e pi'in ke taw nga nap'an ni ngar
rung'aged. Machane gathi fare gonop nib milfan ko re fayleng ney, ara ngak e pi pilung
ni be gagiyegnag e girdi' ko re fayleng ney — ni bogi pilung ni be m'ay gelngirad i yan.
7 Re gonop ni ir e gu be weliy murung'agen e gonop rok Got nib mith, nde nang e girdi',
ni Got e ke duwgiliy ke tay ni fan ko fla'ab rodad ni ka ngiyal' ni ba'aram ndawor ni
sunumiy e fayleng riy ma kem'ay i turguy rok. 8 Dariy reb e pilung u roy u fayleng ni
manang murung'agen e re gonop ney. Ya fa'an mang e yad manang, ma dabiyag ni ngar
richibiyed ko kuruth e Somol ko fla'ab. 9 Ya bod ni be yog e babyor nib thothup ni be
ga'ar:

"N'en ndawori guy be' ara ke rung'ag,
n'en ndariy be' nike taw e leam rok ngay nra yodorom,
e ri ir e ren'en nike fal'eg Got rogon ke tay ni fan ngak e pi'in nib t'uf Got rorad."

10 Machane Got e ke dag ngodad u daken fare Kan ni Thothup rok e tin ni i tay nib
mith. Ya Kan Nthothup e ma guy urngin ban'en, ni mus ko tin nda nnang ni kem'ay i
leamnag rok Got. 11 Ya ra be' ma kemus ni laniyan' ni bay u fithik' fa'anem e manang
murung'agen fa'anem ni gubin; ere ku aram rogon ni kemus ni Kan ni thothup rok Got
e manang urngin ban'en ni murung'agen Got. 12 Ma gadad e gathi leam nu roy u fayleng
e ir e ke yag ngodad; ya fare Kan ni Thothup ni Got e l'oeg e ir e ke yag ngodad, ni fan e
nge yag nda nanged urngin e tin ke pi' Got ngodad.

13 Ere gathi gamad be weliy e thin ni yib ko gonop ko girdi', ya thin ni yib ko fare Kan ni
Thothup, ko ngiyal' ni ba'aram ni gamad be tamilangnag e tin nib riyul' ni bay u lanin'uy
ngak e pi'in bay fare Kan ni Thothup rorad. 14 Machane cha' ndariy fare Kan ni Thothup
rok e dabiyag ni nge yag ngak e pi tow'ath nma yib rok e Kan ni Thothup rok Got. Ya ri
der nang fan, ma thin ko balyang u wan', ya fan e yira nang ni kemus ni Kan ni Thothup
e ra dag. 15 Cha' ni bay fare Kan Nthothup rok e ir e rayag rok ni nge nang fel'ngin urngin
ban'en riy, machane dariy be' nrayag rok ni nge nang fan ko mang e ke rin' fa'anem ma
ke yodorom. 16 Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

"I mini' e manang e leam rok Somol?
Me mini' e rayag rok ni nge fonownag?"

Machane gadad e laniyan' Kristus e bay rodad.

---

* **2:1** n'en ni tay Got nib mith; boch e babyor e bay riy ni murung'agen Got.

3

Tapigpig rok Got

1 Pi walageg ni girdi'en Kristus, de yag ni gu welthin ngomed ni bod ni gu ma welthin
ngak e pi'in bay fare Kan Nthothup rorad; ya thingar gu non ngomed ni bod ni yima non
ngak e pi'in nib mil farad ko re fayleng ney, ni bod e pi'in girdi'en Kristus ni yad bod e
pi'in bitir u rogon e michan' rorad ngak Kristus. 2 Ere thingar gu pi' e milik ngomed, ma
gathi ggan nib el, ya dawori taw nga nap'an ni ngan pi' ngomed. Ni mus ko chiney ma
dawori taw nga nap'an ni nggu pi' ngomed, 3 ya kigimed be ngongol ni bod rogon e girdi'
nib mil farad ko re fayleng ney. Mogned, ngiyal' ni be awan'med ngomed, ma gimed be
malu'ag thin, e fa'anra aram rogon ma gathi ireram e n'en ni be micheg ni kigimed e
girdi' nib mil famed ko re fayleng ney? Ya gimed be ngongol nrogon e ngongol rok e
pi'in nib mil farad ko re fayleng ney. 4 Fa'anra ga'ar bigimed, "I gag e gub mu'un ngak
Paul," me ga'ar be', "I gag e gub mu'un ngak Apollos", ma aram e gathi gimed be ngongol
ni bod rogon e pi'in nib mil farad ko re fayleng ney?

5 Me mini' Apollos? Me mini' Paul? Kemus ni gamow e tapigpig rok Got, ni gamow
e gu pow'iyew gimed nge mich Kristus u wun'med. Ra bagamow ma be muruwliy e re
maruwel ni Somol e ke pi' ngak ni nge muruwliy: 6 I gag e gu yung e awoch me tugul, mi
Apollos e i pu'og e ran ngay, machane Got e be pi' gelngin be ga'. 7 Cha' ni yung nge cha'
ni pu'og e ran ngay e gathi rib ga' farow. Ya Got e ir e ba ga' fan, yi ir e be pi' gelngin e
woldug be ga'. 8 Ma ta'reb rogon e en ni yung nge en ni pu'og e ran ngay; ya Got e bayi
bagayow me pi' puluwon u rogon e maruwel ni tay. 9 Ya gamow ngabang ni gamow be
maruwel rok Got u ta'bang, ma gimed e gimed e milay' rok Got.

Ma ku errogon ni gimed e naun rok Got. 10 Gu maruwel ko salap ni pi' Got ngog ngug
ngongliy e maruwel rok e girdi' nib salap ko dimow naun mu gu ngongliy e def, me yib
be' i dimow nga daken. Machane ra be' ma thangri ayuw ngarogon e naun ni be toy
nga daken. 11 Ke m'ay i tay rok Got ni Jesus Kristus e kemus e ta'are def, ma dakuriy
yugu reb e def nrayag ni ngan ngongliy ngabang. 12 Boch e girdi' e bayi maruwel ko gol,
ara silber, ara manang nib tolang puluwon ngar dimowgad nga daken e re def nem; ma
boch e girdi' e bay maruwel ko ren, ara pan, ara kenggin e komey. 13 Ma ra be' ma bay ni
guy fel'ngin e maruwel rok ko chirofen ni bay fin nchuweg e upong u daken, ni aram e
Chirofen ni bay sul Kristus riy. Ya nifiy ko re Rran nem e bayi dag rogon e maruwel rok
urngin e girdi' ni ba'aray rogon: nifiy e bayi sikengnag e maruwel rorad nge be' me m'ug
e bin riyul' i fel'ngin e maruwel rok. 14 Fa'anra dabi yik' e n'en nike toy be' nga daken e
re def nem, ma bay puluwon nrayag ngak. 15 Machane fa'anra yik' e tin ni muruwliy be',
ma aram e dabiyag puluwon ngak; machane ir e ke thap, nsusun e mil u fithik' e nifiy
nge thay.

16 Bmuduwgil ni gimed manang ni gimed e naun rok Got, ni be par fare Kan Nthothup
rok Got u fithik' i dowmed! 17 Ere fa'anra kirebnag be' e naun rok Got, mra kirebnag Got
fa'anem. Ya naun rok Got e ba thothup, me gimed e naun rok.

18 Dariy be' ni nge bannag ir. Fa'anra bay be' u fithik'med ni be finey ni ir be' nib gonop
nrogon e leam nma tay e girdi' nib mil farad ko re fayleng ney, ma nge tay ndariy ban'en
ni manang, ni bochan e ngari yag ni mang be' nib gonop. 19 Ya n'en ni be tafinaynag e
pi'in nib mil farad ko re fayleng ney ni aram e gonop, e bm'ay fan u p'eowchen Got. Ni
bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Gonop nge llowan' rok e girdi' e
ir e ma maruwel Got ngay nge mang wup ngak e girdi' "; 20 ma bang u lan e babyor nib
thothup e be ga'ar, "I Somol e manang ni leam nma tay e pi'in yad ba gonop e dariyfan."
21 Ere dariy be' ni nge ufanthin ko tin nrayag ni nge ngongliy e girdi'. Machane bin riyul'
riy e urngin ban'en ni gimed e fanmed, 22 ni aram e gag Paul, nge Apollos, nge Peter; nge
re fayleng ney, nge yafos nge yam', ngiyal'ney nge yu ngiyal' ni kabay ngam'on ni bay

fini yib; urngin e pin'ey e yigo'o gimed e fanmed, 23 ma mmil famed ngak Kristus, mi
Kristus e mmil fan ngak Got.

4

Pi apostel rok Kristus

1 Susun e ngam changargad ngomad ni gamad e pi tapigpig rok Kristus ni gamad e
kan ta'mad nike milfan ngomad e tin riyul' ni kem'ay i leamnag rok Got. 2 Ren'en ni ir
e th'abi ga' fan ni nge rin' e cha' ni ir e mmil fan e pin'ey ngak e nge par nib yul'yul'
ngak e masta rok. 3 Ma dagur leamnag e n'en ni gimed be finey u murung'ageg, ara tin
be leamnag be' u murung'ageg; ni mus ngog ma dab gu pufthin nigeg. 4 Dariy ban'en
nib kireb ni be yib i magawonnag lanin'ug, machane gathi ir e kemang mich riy nri gub
yal'uw. I Somol e ir e bay pufthin nigeg. 5 Ere dab mu turguyed e kireb nga daken be'
u m'on ndawori taw nga nap'an. Bin tomur e pufthin e thangri son nge yan i mada' ko
ngiyal' ni bayi sul Somol riy ni ba'aray rogon: bayi fek nga tamilang e tin yibe mithag
me dag nga tamilang e tin nib mith ni i leamnag e girdi'. Ma aram e ra be' ni bay rogon
ni nge pining Got e sorok ngak ma bayi pining Got e sorok ngak fa'anem.
6 Kug susunnag urngin e pin'ey ngak Apollos nge gag ni bochmed pi walagmow ni
girdi'en Kristus. Kug maruwel ngomow ni fan e nge yag ni ngam nanged fan e re
bugithin nem ni ga'ar, "Mu folgad ko pi motochiyel ni bfel'." Dariy bigimed ni nge uf
ngak be' me darifannag be'. 7 I mini' e cha' nike ta'med ni gimed ba tolang ngak e tin
kabay e girdi'? Gathi urngin ban'en ni bay romed me Got e ke pi'? Ere ra di'in mi gimed
yog ni gimed e soromed ni gowa tin bay romed ban'en e gathi ni pi' ngomed nib tow'ath?
8 Urngin e tin ni nge yag ngomed e go' ke yag ngomed! Yigo'o ke yo'or ban'en romed!
Kam pilunggad ma gamow e dawor! Ku gum' ni bochan ni gomanga errogon ma rriyul'
ni kam manged bogi pilung, nge yag ni gu unew ngomed ko pilung. 9 Gu ma finey ni
Got e ke ta'mad e pi apostel nga th'abi tomur, ni bod e girdi' ni kan turguy e gechig
rorad ni ngarm'ad u p'eowchen e girdi' ni yo'or, ni ngar manged tayengeg rok urngin
e engel nge girdi'. 10 Bochan Kristus ma aram fan ni kug pired ni gamad e girdi' nda gu
nanged ban'en; machane gimed e kam llowan'gad ko ta'ab girdi' ni kam ted Kristus!
Gamad mme'waer, machane gimed e gimed ba gel! Yibe darifan nagmad, machane
gimed e yibe tay famed! 11 Ke yan i mada' ko re awa ney ma gamad be yim' ko bilig
nge belel; ma gamad be yin' e mad nib mogchoth; yibe li'mad; ma gamad be milekag i
yan; 12 ma ba gel e maruwel ni gamad be tay ni fan e nge yag ni gu ayuweged gamad. Ma
ngiyal' ni yira yibiliymad riy ni nge buch ban'en romad e gamad ma yibilay fa pi'inem
ni nge ayuwegrad Got; ma yira gafgow nagmad ma gamad k'adan'mad; 13 ma yira yog
e thin nib kireb ngomad ma gamad fulweg u fithik' e thin nib munguy. Gamad e ta'reb
rogomad ko chabung nu fayleng; gamad e fiyath u roy u fayleng ke mada' ko re awa ney!
14 Kug yoloy e babyor ni aray rogon ke yib ngomed, ni gathi bochan e gub adag ni
nggu tamra' nagmed; kug rin' ni bochan e nggu fonow nagmed ni gowa gimed pifakag
ni gimed ba t'uf nog. 15 Ya yugu ra ragag i biyu' e tamchib ni fonow nagmed ko ngongol
romed ko ta'ab girdi' ni kam ted Kristus, machane ri ta'reb e chitamangimed ni bay.
Ya ngongol romed ko ta'ab girdi' ni kam ted Kristus e kug mang chitamangimed riy ni
fan e gag e gu fek i yib ngomed fare Thin Ni Bfel'. 16 Ere gu be wenig ngomed ni ngam
folwokgad rog. 17 Ireray fan ni kug l'oeg Timothy ke yib ngomed. Ya ir e kemang be' ni
fakag u daken Somol, ni be' nib t'uf rog ma ba yul'yul'. I ir e bayi puguran ngomed rogon
e ngongol ni gu ma rin' u fithik' e bin be'ech e wok nike pi' Got ngog u daken Kristus Jesus,
ni ir e gu be machibnag ngak e girdi' ko galesiya u gubin yang i yan.
18 Boch i gimed e kar ufanthin gad, ya yad be leamnag ndab ku gub gguymed.
19 Machane fa'anra m'agan' Somol ngay ma bay gub gguymed ndab ki n'uw nap'an, ma
aram e gag e bay gguy e tin nrayag rok e pi'in nbe'er ni kar ufanthin gad, ma gathi kemus

ntin rayag ni ngrogned! 20 Ya gagiyeg rok Got e gathi kemus ni yu bugithin, ya ban'en ni
bay gelngin. 21 Bin ngan e gimed ba'adag? Nggub ngomed ni bay e dumow u pa'ag ara
nggub nri gimed ba t'uf rog ma gub munguy ngomed?

5

Ban'en nrib kireb u fithik' girdi'en e galesiya

1 Kanog ni bay reb e ngongol nrib kireb u fithik'med ni mus ko girdi' ndar nanged
Got ma dabiyag ni ngar ngongliyed; ya kanog ngog ni bay be' nib mo'on ni yow be par
leengin e chitamngin ko pa' ndarngal, machane re pin nem e gathi ir e gargeleg e re
pagel nem. 2 Ere ra di'in mi gimed ufanthin? Ya susun e ngari kireban'med ngay, ma re
mo'on ni ba'aram nike rin' e re bugithin nem e ngan chuweg ndabki mang reb i girdi'en
e ulung romed! 3 Ya gag e yigu aray rogon ni gub mal'af romed, machane lanin'ug e
bay romed u wur; mu fithingan Somol rodad i Jesus e kem'ay i turguy rog riy e n'en ni
nggu rin' ngak e re mo'on ni be'er nike rin' e re bugithin nem nrib kireb, ni gowa gu bay
romed u wur. 4 Ere bay mmu'ulunggad ma bayi un lanin'ug ngomed ko mu'ulung, mu
gelngin e Somol rodad i Jesus ni bay rodad, 5 e ir e ngam pi'ed e re mo'on nir riy ngak
Satan ni fan e nge kirebnag Satan downgin, ya nge yag ni thap laniyan' ngak Got nge
taw ko chirofen ni Rran Rok Somol ni nge sul ma ke thap.

6 De mat'aw ni ngam ufanthin gad! Ya gimed manang fare bugithin ni yima yog nma
lunguy, "Ri bochu'uw e is me thownag ba flowa ni polo'." 7 Ere re is nir nike n'uw nap'an
ni aram e denen ni be par u fithik'med e ngam n'iged nge yag ni mmachalboggad ni polo'.
Ma aram mi gimed bod bangi flowa ni ka fin nni gelgiy ndariy e is riy, ya ri gu manang
ni aray rogomed. Ere chiney ni kan pi' Kristus ni maligach ni ir e kemang saf rodad ko
Paluk'af e aram e kem'ay i fal'eg rogon e madnom rodad ni Paluk'af. 8 Ere gathi flowa ni
bay fa bin kakrom e is riy ni aram e denen nge ngongol nib kireb e ngad madnom niged
e madnom rodad ngay, ya ngad madnom niged e madnom rodad ko flowa ni dariy e is
riy, ni flowa ko machalbog nge tin riyul'.

9 U lan fa gi babyor ni kug yoloy ke yib ngomed e kugog ngomed riy ndab um cheaggad
ngak e pi'in yad be ngongliy e ngongol ko darngal. 10 Gathi pi'in ndar nanged Got e gu
be yog murung'agrad ni yad be ngongliy e ngongol ko darngal, ara yad ba chogow, ara
yad be th'ab e motochiyel, ara yad be tayfan ma yad be meybil ngak e liyos nma meybil
boch e girdi' ngay. Ya fa'anra ngam guyed rogon ndab mu cheaggad ngorad me ere ngam
chuwgad u roy u fayleng! 11 N'en ni ir e gu be yog e dab um cheggad ngak be' ni be yog
ni ir reb i walagey ni girdi'en Kristus machane be ngongliy e ngongol ko darngal, ara ba
chogow, ara ma tayfan mma meybil ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay, ara ma
t'ar e thin nga daken e girdi', ara be' nib tamu'un rrum, ara ma th'ab e motochiyel. Mus
ni ngam par nga but' ngam un ngak e mit i girdi' nem ko abich ma dab mu rin'.

12-13 Ya gathi gag e nggu turguy e n'en ni ngan rin' ngak e pi'in gathi yad girdi'en
Kristus, ya Got e bayi turguy e n'en ni nge rin' ngorad. Machane gathi susun e ngam
turguyed e n'en ni ngan rin' ngak be' ko ulung romed? Ni bod rogon ni be yog e babyor
nib thothup ni be ga'ar, "Mu chuweged e en nib kireb ngongolen u lan e ulung romed."

6

Fek pi walagey ni girdi'en Kristus ngalan tafen e pufthin

1 Fa'anra malu'ag thin bigimed nge be' ni walagdad ni girdi'en Kristus, ma mangfan
ni nge yan i egnag ngak e pi'in ntapuf oloboch ndawor rnanged Got, ma de pag e girdi'
rok Got nge mang yad e ra pithiged? 2 Kam paged talin ni girdi' rok Got e bay ra pufthin
niged e girdi' nu fayleng? Ere fa'anra gimed e ngam pufthin niged e girdi' nu fayleng,
me ere dabiyag romed ni ngam pithiged nochi oloboch ni ba'achig? 3 Da mu nanged ni
gadad ra pufthinnag e pi engel? Ere mang ndabiyag i pithig romed e tin ni bay ko biney

e tamilang! 4 Fa'anra yib boch ban'en ni aray rogon ma gur mang ni ngam feked ngak
e girdi' ni girdi'en e galesiya nder m'ug ko ngongol rorad ni yad ba yul'yul' ngak Got ni
nge mang yad e ra pithiged? 5 Mu tamra'gad ngomed! Rib muduwgil ni bay ta'abe' u lan
e ulung romed nib gonop nrayag rok ni nge pithig e malu'ag thin rok e pi'in walagey ni
girdi'en Kristus! 6 Machane bayi n'en me yan reb i girdi'en Kristus ni walagey i eg nga
tafen e puf oloboch nib togopluw ngak reb i girdi'en Kristus ni walagey, me mang e pi'in
nde mich Got u wun'rad e ra pithiged fare pa' i oloboch!
7 Ren'en ni be'er ni gimed be malu'ag thin u fithik'med ma gimed be yan nga tafen e
pufthin e be dag ni kam mulgad u rarogon girdi'en Kristus. Gathi kabfel' ni yira ngongliy
e kireb ngomed? Gathi kabfel' ni yira fek e tiromed ban'en? 8 Machane kigimed romed
e gimed be ngongliy e kireb ngomed, ma gimed be fek e tirok' bochi gimed, ni mus
ngak e pi'in nri walagmed ni girdi'en Kristus! 9 Ri gimed manang ni pi'in nib kireb e
dabiyag ni ngar manged girdi'en e gin nsuwon Got. Dab mu ban niged gimed: ya girdi'
nma ngongliy e ngongol ko darngal, ara yad ma tayfan ma yad ma meybil ko liyos nma
meybil boch e girdi' ngay, ara yad ma par e pi'in gathi mabgol rorad, ara yad e pumo'on
nma darngalnag e pumo'on, 10 ara pi'in yad ma iring ban'en u fithik' e yargel, ara yad
ba chogow, ara yad ma balyang ko rrum, ara yad ma t'ar e thin nga daken boch e girdi',
ara yad ma th'ab e motochiyel — dariy bagayad e mit i girdi' ney nrayag ngorad e gin
nsuwon Got. 11 Bay boch i gimed ni immoy ni aram rogon. Machane ke n'ag Got fan e
denen romed ke be'ech nagmed; ma ka ni pi'med ngak Got; ma ka ni mat'aw nagmed
ngak Got u daken fithingan Somol Jesus Kristus ngu daken fare Kan Nthothup rok e Got
rodad.

Dowmed e ngam ted fan Got ngay

12 Bayi ga'ar be', "Ba puf rogog ndemturug e n'en ni gu ra rin'." Riyul'; machane gathi
urngin ban'en ma bfel' ngom. Rayag ni nge lungug, "Ba puf rogog ndemturug e n'en
ni gu ra rin' ", machane dab gu pag ban'en nge teg ni gag e sib rok. 13 Ma be' e bayi
ga'ar, "Ggan e fan ko gil'iggan, ma gil'iggan e fan ko ggan." Er rogon; machane Got e
bayi chuwegrow. Dowef rok be' e de leamnag Got ni ngan fanay ko ngongol ko darngal,
machane ngan tayfan Somol ngay; mi Somol e fan ko dowef me ir e ma ayuweg. 14 I Got
e faseg Somol ko yam', ma ku errogon ni gelngin e bayi fasegdad riy ko yam'.
15 Gimed manang ni dowmed e yu yang u downgin Kristus. Gur rayag ni gu fek
bang u downgin Kristus nggu ngongliy nge mang bangi downgin be' ni bpin nma pi'
ir nchuway'? Ri dabiyag! 16 Sana da mu nanged ni cha' nra pi' e dowef rok ngak be' ni
bpin nma pi' ir nchuway' e aram e kar ta'ab dowef fare pin? Ya babyor nib thothup e be
yog nib tamilang ni be ga'ar, "Fa gali cha' e bay ra pirew ni kar ta'ab dowef." 17 Machane
cha' ni yow ra ta'ab girdi' Somol e kar pirew Somol nike ta'reb lanin'row.
18 Mu guyed rogon nge dab mu ngongliyed e ngongol ko darngal. Tin kabay e denen
nra ngongliy be' e dariy ban'en nra rin' nga downgin; machane cha' nra ngongliy e
ngongol ko darngal e ke denen nib togopluw ko birok' e dowef. 19 Mogned, da mu
nanged ni dowmed e Tempel ko fare Kan Nthothup, ni ir e be par u fithik' i dowmed,
ni fare Kan Nthothup ni Got e ke pi' ngomed? Ere gathi gimed e mmil famed ngomed, ya
Got e mmil famed ngak; 20 ke chuw'iymed nib tolang puluwmed ni pi'. Ere mu ted fan
Got nga dowmed.

7

De'er ni murung'agen e mabgol

1 Ere chiney e fulweg ko fapi thin ni mu yoloyed nga babyor nge yib e ba'aray rogon.
Ra par be' ni dabi mabgol ma bfel'. 2 Machane bochan e bo'or e girdi' ni be ngongliy e
ngongol ko darngal, ma aram e gubin e pumo'on nra be' ma nge par ni bay leengin, ma

gubin e ppin nra be' ma nge par ni bay figirngin. 3 En ni pumo'on e nge pi' ir ngak e bpin
rok nrogon figirngiy, ma en ni bpin e nge pi' ir ngak e pumo'on rok nrogon leengiy, nge
bagayow me fal'eg laniyan' bagayow nrogon nike t'uf rok bagayow. 4 Ya leengiy e gathi
ir e suwon downgin, ya fa'anem ni figirngin e ir e suwon; ma ku errogon e en ni figirngiy
ni gathi ir e suwon downgin, ya fa'anem ni leengin e ir e suwon. 5 Ra ba wu' e mabgol ma
dabi tel bagayow ir rok bagayow, kemus ni fa'anra ke ta'reban'row ngay ni ngar talgow
u rogon n'umngin nap'an ni yow ba'adag, ni fan e nge yag nra tiyan'gow ko meybil; me
mu' miyow sul ngkur rin'ew e n'en nma rin' e mabgol, ya ri fek Satan ban'en i yib ngak
bagayow, ni ban'en nrayag ni nge pingeg fa'anem nge denen, ni bochan e dakiyag rok
fa'anem ni nge k'adan'.

6 Dagur yog ngomed e re bugithin ney ni ban'en nthingar mu rin'ed, machane ban'en
nrayag ni ngam rin'ed. 7 Bin riyul' riy e ku gub adag ni urngin e girdi' ni ngar pired ni
bod gag; machane ra be' ma tin nrayag rok ni Got e ke pi' ngak, ni be' e ba'aray ban'en
nrayag rok, ma ba'aram be' ni yugu reb e ban'en e rayag rok.

8 Chiney e ba'aray e thin ni nggog ngak e pi'in ndawor ra uned ko mabgol nge pi'in
ni ppin nike yim' figirngirad ni nge lungug: kabfel' ni ngu'um pired ndab mu uned ko
mabgol, ni bod gag. 9 Machane fa'anra dabkiyag ni ngam k'adedan'med, me ere mu
uned ko mabgol — ya kabfel' ni nga ni mabgol ko bin ni ngu'u nim' ni bochan e ngan par.

10 Ba'aray bbugithin ni fan ngak e pi'in kar uned ko mabgol, ni gathi thin rog ya thin
rok Somol nike ga'ar: be' ni bpin nike mabgol e thangri dabi chuw rok e pumo'on rok;
11 ma fa'anra rin', ma thangri par ndabki un ko mabgol fa reb e nge sul ngak figirngin
nge fel' thilrow; ma be' ni pumo'on nike mabgol e thangri dabi n'ag leengin.

12 Ma boch e girdi' e nggog ngorad (ni gag e gu be leamnag, machane gathi Somol e
yib rok) ni be lungug: fa'anra bay be' nib mo'on ni ir reb i girdi'en Kristus ni bay leengin
nde mich Kristus u wan', ma kabfel' u wan' fare pin ni ngu'ur pirew ni yow mabgol,
ma thangri dabi n'ag fare pumo'on fare pin. 13 Ma fa'anra bay be' ni bpin ni ir reb i
girdi'en Kristus ni bay figirngin nde mich Kristus u wan', ma kabfel' u wan' fare mo'on
ni ngu'ur pirew ni yow mabgol, ma thangri dabi chuw fare pin rok fare mo'on. 14 Ya
fare mo'on nde mich Kristus u wan' ni figirngin fare pin e ke yib rogorow Got ni bochan
e kar ta'ab girdi'gow leengin, ma be' ni bpin nde mich Kristus u wan' ni leengin be' nib
mo'on nike mich Kristus u wan' e ke yib rogorow Got ni bochan e kar ta'ab girdi'gow fare
mo'on ni figirngin ni ir reb i girdi'en Kristus. Ya fa'anra dabi aray rogon, mra par fakrow
ni bod pifak e pi'in ndar nanged Got; machane rogorad ni yad be par e chiney e bay
rogorad Got. 15 Machane fa'anra finey e arorow nde mich Kristus u wan' ni nge chuw
rok e arorow nike mang reb i girdi'en Kristus ma fa'anem nike mang girdi'en Kristus e
nge pag fa'anem nge yan. Ya ra yodorom ma fa'anem ni girdi'en Kristus ko fa gali yabgol
ndemturug ko en ni figirngiy ara en ni leengiy e rayag ni nge pag fa'anem nge yan; ya
Got e ke piningmed ni ngam pired u fithik' e gapas. 16 I gur e en ni girdi'en Kristus gur ma
leengiy gur, ke di'in ma ka mu nang ndabiyag ni ngam thapeg figirngim ngak Kristus?
Ara ke di'in ma ka mu nang i gur e cha' ni kam mang girdi'en Kristus ma figirngiy gur
ndabkiyag ni ngam thapeg le'engim ngak Kristus?

Mpired nrogon ni piningmed Got

17 Ra be' ma ngi i ngongol i yan nrogon e re mit i ngongol ni ir e rayag rok ni Got e ke
pi' ngak, ma nge par ni karogon me taw e thin rok Got ngak. Ireray e n'en ni ngan fol riy
ni gu be machibnag u gubin e galesiya i yan. 18 Fa'anra bay be' ni ka ni mu' i maad'ad
ngak me taw e thin rok Got ngak, me fol ko fare thin rok Got ma dabi guy rogon ni nge
chuweg aban rok; ma fa'anra bay be' ndawor ni maad'ad ngak me taw e thin rok Got
ngak, me fol ko fare thin rok Got ma dabi guy rogon ni ngan maad'ad ngak. 19 Ya dariy
ban'en nrogon ni fa'anra kan maad'ad ngom fa dawor. N'en ni bay fan e ngan fol ko tin

ke yog Got ni ngan rin'. 20 Ra be' ma nge par ni karogon ko ngiyal' ni taw e thin rok Got
ngak me fol riy. 21 I taw e thin rok Got ngom me gur reb e sib fa? Dabi magafan'um ngay;
machane fa'anra mu guy nike bung rogom ni nge dab kum mang reb e sib ni aram e gur
e ke mil fam ngom, ma ga rin'. 22 Ya en nib sib nike taw e thin rok Somol ngak e Somol
e ke pithig fa'anem ko denen kemang reb e girdi' rok; ere ku aram rogon ni be' ni ir e
mmil fan ir ngak me taw e thin rok Kristus ngak e kemang sib rok Kristus. 23 Ya Got e ke
chuw'iymed nib tolang puluwmed nike pi'; ere dab kum manged e sib rok e girdi'. 24 Pi
walageg, ra be' ma ngi i par rok Got ni bod rogon ni immoy ko ngiyal' ni taw e thin rok
Got ngak.

De'er u murung'agen e pi'in ndawori mabgol nge pi'in ke yim' figirngirad

25 Nggu weliy murung'agen e pi'in ndawor ra uned ko mabgol ni nge lungug: dariy
bbugithin nike yib rok Somol ngog ni nggu weliy ni murung'agen e pi cha'ney, machane
nggog e tin gu be finey, ya gag be' nike runguyeg Somol mrayag ni ngan pagan'uy ngog.
26 Rogon ni gu be leamnag e gafgow ni yibe tay e chiney e wun'ug e kabfel' ni nge par
be' nib mo'on ni karogon. 27 Bay le'engim fa? Ere dab mu guy rogon ni ngam n'ag. Dawor
mu'un ko mabgol? Ere dab mu gay reb e bpin ni ngam le'ay. 28 Machane fa'anra mu'un
ko mabgol ma dawor mu ngongliy ba denen; ma fa'anra un reb e bpin nib muchugbil
ko mabgol ma dawori ngongliy ba denen. Machane gu be finey ni nge siy mpir'eged e
gafgow ni be pir'eg e pi'in nib mabgol ni gubin e rran.
29 Pi walageg, ba'aray e n'en ni gu be yog: daki yo'or e tayim nike magey, chiney i
yan ngam'on e pumo'on ni kar mabgolgad e ngar pired ni gowa dawor ra mabgolgad;
30 pi'in yad be yor e ngar pired ni susun e dawori kireban'rad; ma pi'in yad be minmin
e ngar pired ni susun e dawori felfelan'rad; ma pi'in yad ra chuw'iy ban'en e ngar pired
ni susun e dawori milfan ngorad e n'en ni kar chuw'iyed; 31 pi'in yad be ngongliy e tin
nu fayleng ban'en e ngar pired ni dabi mang ir e nge m'on u wun'rad. Ya re fayleng ney
ni bod rogon e chiney ni bay e dabi par, ya bayi chuw.
32 Gub adag ndab i magafan'med. Be' nib mo'on ndawori un ko mabgol e be tiyan'
ko maruwel rok Somol, ya be guy rogon ni ngi i fel' u wan' Somol: 33 machane be' nib
mo'on nike mabgol e be tiyan' ko tin nu fayleng ban'en, ya ba'adag ni nge yan ngan'
leengin, 34 ere ruw yang ni yibe tangernag ngay. Be' ni bpin nib muchugbil ara be' ni
bpin ndawori nang e pumo'on e be tiyan' ko maruwel rok Somol, ya ba'adag ni nge pi' ir
nge laniyan' ngak Somol; machane be' ni bpin nike mabgol e be tiyan' ko tin nu fayleng
ban'en, ya ba'adag ni ngi i yan ngan' figirngin.
35 Gu be yog e re bugithin ney, ya gub adag ni nggu ayuwegmed. Gathi gu be guy rogon
ni nggu yororiymed. Ya gub adag ni ngam rin'ed e tin nib mat'aw ma bfel', mi gimed
pi'med ni polo' ko maruwel rok Somol nike puf rogomed.
36 Ra bay l'agruw ni' ni kan duwgiliy ni ngar mabgolgow miyow duwgiliy ndab kur
mabgolgow, ma aram e ba'aray rogon: fa'anra be finey fare mo'on nde fel' ngak fare
pin ni aram rogon, ara ri ba'adag fare mo'on fare pin ma be finey ni susun e ngar
mabgolgow, me ere ngar mabgolgow nge yan i aw ngarogon ni ba'adag, ya dariy ban'en
nib denen riy. 37 Machane fa'an danir gel nigey ngak be' nib mo'on ni nge par ni dabi
un ko mabgol, ma ke duwgiliy u wan' ni dabi un ko mabgol,* ma be thamiy rok nrayag
rok ma ke mu' i duwgiliy u wan' e n'en ni nge rin' me ere bfel' ndab ra mabgolgow fare
pin.† 38 Ya re mo'on nra le'ay e re pin ni kanog ni ngar mabgolgow e bfel' e n'en nike rin',
machane cha' nde le'ay e re pin ni kanog ni ngar mabgolgow e kabfel' e n'en nike rin'.
39 Be' ni bpin nib mabgol e gathi ir e mmil fan ir ngak u n'umngin i nap'an ni kabfos
figirngin; machane fa'anra yim' figirngin, ma aram e ke puf rogon ni nge figirngiy e re

* **7:37** dabi un ko mabgol; ara dabi pag fak ni bpin nge mabgol. † **7:37** mabgolgow fare pin; ara nge pag fare pin nge mabgol.

mo'on ni ir e ba'adag; machane thangri aw nrogon e mabgol nma tay e pi'in girdi'en Kristus. 40 Machane kabfel' rogon nra par nib muchugbil. Ireray rogon e leam rog, ma gu be finey ni ku er rogog ni bay fare Kan ni Thothup rok Got rog.

8

De'er u murung'agen e ggan nni pi' ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay

1 Nggu wan nga murung'agen e ggan nni pi' ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay.
Bmuduwgil nriyul' ni "gadad gubin ma ba tamilangan'dad u murung'agen," ni bod ni kanog. Machane mit i tamilangan' nem e ma gelnag e ufanthin ko girdi'; machane rogon ni nge be' me t'uf be' rok e ra yib wenegan ni bfel'. 2 En nra finey ni manang ban'en e rib muduwgil nde nang ni bod rogon nsusun e nge nang. 3 Machane en nib t'uf Got rok e manang Got fa'anem.

4 Ere nggog murung'agen e ggan nni pi' ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay ni nge lungug: gadad manang ni ba liyos e pow u ban'en ni gathi riyul' ni bay; ya gadad manang nri ta'reb e Got ni bay. 5 Yugu ra bay boch ban'en u tharmiy ngu but' ni kanog e "got" ngorad, ni yugu ra bay e pin'em ni pire' ni kanog e "pi got" ngay nge "pi somol," 6 machane gadad e ri ta'reb e Got rodad ni bay, ni ir e Chitamangiy, me ir e sunumiy urngin ban'en, me ir e gadad be par ni fan ngak; ma ta'reb e Somol ni bay, ni aram Jesus Kristus, ni pa' e sunumiy Got urngin ban'en ngay, me ir e be ta'dad ni gadad ba fos.

7 Machane gathi gubin e girdi' ni yad manang e re bugithin nib riyul' ney. Bay boch e girdi' ni kari mecham rorad e liyos, nma meybil boch e girdi' ngay nge ngongol ni yima rin' ngak e liyos ke yan i mada' ko bin daba' e rran ni fa'an yad ra kay e ggan nni pi' ko liyos, ma yad be finey ni ggan rok e liyos; ya kab me'waer lanin'rad ma yad be finey nike alit nagrad fare ggan. 8 Machane gathi ggan e ra chugur nagdad ngak Got; ere dariy ban'en nra mul rodad ni fa'anra dab da ked e re ggan nem, fa reb e mun ban'en ngodad ni fa'anra da ked e re ggan nem.

9 Machane ngam ayuwgad, ya yugu aram rogon ni gimed manang ni gimed ra kay e re ggan nem ma dariy rogon, machane ngam leam niged, ya ri mu ked mi gimed pingeg e pi'in kab me'waer e michan' rorad ngak Kristus ngar mulgad nga fithik' e denen. 10 Ya fa'anra be tamdag be' ni nge kay, me guyem gur be' nib "tamilangan'um" riy ni ga be un ko abich u lan e Tempel rok ba liyos, ma gathi ra finey ni ku errogon ir nrayag ni nge kay e ggan nni pi' ngak e liyos? 11 Ma aram e fa'anem ni kab waer e michan' rok ngak Jesus, ni fa'anem nike mang walagem u daken Kristus, ni yim' Kristus u kuruth ni bochan, e bayi malog ni bochan e ba "tamilangan'um"! 12 Ireray rogon ma aram e ga be denen nib togopluw ngak Kristus ni fan e ga be denen nib togopluw ngak pi girdi'en Kristus ni aram pi walagem, ma ga be maad'adnag lanin'rad ni kab me'waer. 13 Fa'anra ggan e ra pingeg walageg nge denen, ma gathi ku ra gu longuy e ufin bayay, ni fan e nge dab gu pingeg walageg nge mul nga fithik' e denen.

9

Mat'awun nge maruwel rok be' ni apostel

1 Gathi gag be' nib mil fag ngog? Ma gathi gag reb e apostel? Ma gathi kug guy Jesus ni Somol rodad? Ma gathi gimed wenegan e maruwel rog ni fan ngak Somol? 2 Yugu ra dabi ta'boch e girdi' ni gag reb e apostel, ma gimed e gimed ra tay ni gag reb e apostel! Ya ngongol romed nrogon girdi'en Somol e be micheg ni gag reb e apostel.

3 Fa'anra thibthib nigeg e girdi', ma ba'aray rogon ni gu ma ayuwegneg nma lungug: 4 Gur dariy mat'wug ni ngan pi' e ggan nge garbod ngog ni bochan e maruwel ni gu be tay? 5 Gur dariy mat'wug nrayag ni gu rin' e tin be rin' e tin kabay e apostel, nge fapi pumo'on ni walagen Somol, nge Peter, ni aram e nggu fek be' ni le'engig ni

girdi'en Kristus ngi i un ngog i yan ko milekag? 6 Fa kemus ni go' Barnabas nge gag
e nggu muruwliyew e salpiy ni fan ko par romow? 7 Mini' e cha' ni ka'a yigi rung'ag
murung'agen ba salthaw ni ir e be pi' puluwon e tin nge yag ngak? Ara be' ni be woldug
nde unum e *grape* ko *grape* rok nike yung? Ara be' ni ir e be gafaliy e saf nde fek e milik
ko saf rok nge unum?

8 Gathi kemus ni pin'ey ni yibe rin' ni gubin e rran e ir e rayag ni gu dag riy ngomed, ya
ku ireray e n'en ni be yog e Motochiyel. 9 Gadad be be'eg u lan e Motochiyel rok Moses ni
be ga'ar e Motochiyel, "Dab ni m'ag l'ugun e garbaw ko ngiyal' ni be yot'yot' wom'ngin
e woldug ni yima ngongliy e flowa riy ni aram e be gunugunuy." Gur i leamnag Got e
garbaw? 10 Fa gathi gadad e be yip' fadad nnap'an ni yog e re bugithin ney? Bmuduwgil
nni yoloy e re bugithin ney ni fan ngodad! Ya en ni be gi' e milay' nge en ni be t'ar
wom'ngin fare woldug nike el e susun e ra bagayow ma be ngongliy e maruwel rok
ni be finey ni ngan pi' e birok' e f'oth ko fare gi woldug. 11 Kug weregew e awoch nga
fithik'med ni aram fare thin rok Got. Gur yugu ra gel e gafgow ngomed ni fa'an gamow
ra fek romed e tin bay fan ngomow ban'en? 12 Fa'anra bay mat'wun boch e girdi' ni ngam
rin'ed e ren'ey ngorad, me ere gathi gamow e bay mat'awmow ni ka ba ga' ngorad?

Machane dawor gu maruwelgow ko ren'en ni mat'awmow ney. Ya kug kadan'gow
u gubin ban'en ni bochan e nge dab gu tew ban'en nra magawonnag e girdi' ngalan
kanawo'en fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Kristus. 13 Ri gimed manang ni pi'in yad
ma maruwel u Tempel e yad ma fek garad u Tempel, ma pi'in yad ma pi e pi maligach u
daken e altar e yad ma fek e birorad e f'oth ko fapi maligach. 14 Ma ku aram rogon nike
yog Somol ni pi'in yad be machibnag ko girdi' fare Thin Ni Bfel' e ngar feked riy e tin ni
nge yag ngorad ni fan ko par rorad.

15 Machane dawor gu maruwel nga reb e pin'en ni mat'wug ney, ara gu be yoloy e
re bugithin ney e chiney ni fan e ngan pi' ngog e pin'en ni mat'wug nem ni nge yib fan
ngog. Ku gub adag ni gu ra yim'! Dariy be' ni nge n'ag fan mat'wug ni bay nrayag ni gu
weliy murung'ageg! 16 Dariy mat'wug ni nggu uf ni bochan e gu be machibnag ngak e
girdi' fare Thin Ni Bfel'. Ya bbugithin nike yog Got ngog ni nggu rin'. Fa'an mang e da
gu machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel' ma ri gu ra gafgow! 17 Fa'an mang e gu
be muruwliy e re maruwel ney ni gag e gu leamnag ni nggu muruwliy, me ere rayag ni
gu leamnag ni ngan pi' puluwog riy; machane bochan e gu be ngongliy ni bochan e ri
maruwel rog nike pi' Got ngog ni nggu rin', ma aram fan ni nggu muruwliy nib maruwel
ni ka ni pi' ngog. 18 Mang puluwog ni be yib riy ngog? Felfelan' ni be yib riy ngog ni
bochan e gu be machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel' ndariy puluwon ni yad be pi'
ngog, ma mat'wug ni bay ni nga ni pi' puluwog ni bochan e gu be wereg fare Thin Ni
Bfel' e dagur yog.

19 I gag e mmil fag ngog, ni gathi gag e sib rok be'; machane kug teg ni gag e sib rok
urngin e girdi' ni fan e nge yag ni gu thapeg ngak Kristus urngin e pi'in nrayag rog.
20 Nap'an ni gu be maruwel u fithik' piyu Israel e gu par ni gu bod be' u Israel ni fan
e nggu yag nagrad ngak Kristus; ni yugu aram rogon ndagur par u tan e Motochiyel
rok Moses, machane ug par ni bod rogon ni gu bay u tan ko ngiyal' ni ba'aram ni gu be
maruwel u fithik' e pi'in yad bay u tan e re Motochiyel nem, ni bochan e nggu yag nagrad
ngak Kristus. 21 Ere ku aram rogon ni ngiyal' ni gu bay rok e pi'in gathi yad piyu Israel e
gu be par ni gu bod bagayad, ni gu bay u wuru' e Motochiyel rok piyu Israel, ni bochan
e nggu yagnag e pi'in gathi yad piyu Israel ngak Kristus. Ren'ey e gathi aram e dagur
fol ko motochiyel rok Got, ya gag e riyul' ni gu bay u tan e motochiyel rok Kristus. 22 Ma
fa'anra gu be par u fithik' e pi'in nib me'waer mu gu me'waer nigeg, ni fan e nggu yag
nagrad ngak Kristus. Ere kug mang urngin mit e girdi' ngak urngin mit e girdi', ni fan e
nggu yagnag boch i yad ngak Kristus u rogon e re mit i kanawo' nrayag riy.

23 Urngin e pin'ey ni gu be rin' e yigo' fan ko fare Thin Ni Bfel', ma fan e ngki fel' rogog
ko birog e f'oth ni bay riy. 24 Ri gimed manang ni yira tay reb e sagreng ko mil ma urngin
fapi girdi' nra milgad e ri ta'ab bagayad e rayag puluwon ngak. Ere mmilgad ni aram
rogon nge yag puluwon ngomed. 25 Ra be' ni be fol gosgos ma be fol ko motochiyel ko
fare gosgos ni be rin'; ni be rin' ni aram rogon ni fan e nge yag nte'eliyawnag nga ba
te'eliyaw ni gathi bayi par ni dabi kireb; machane gadad e gadad be rin' ni fan nga reb
e te'eliyaw nra par ni dariy n'umngin nap'an. 26 Aram fan ni gu be mil i yan nib k'iy
kanawo'eg ko gin ngan mus riy; aram fan ni gu bod be' ni girdi'en e tug nder adbey e tug
rok. 27 Kug gelnag dowag ko tug ni be aw ngay ke yan i par ni be fol rog, ni fan e nge dab
nn'igeg u tomuren ni kug pining boch e girdi' ni ngar uned ko re gosgos nem.

10

Ngan ayuw ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay

1 Pi walageg ni girdi'en Kristus, gub adag ni nge dab mpaged talin e n'en ni rin' e pi
chitamangidad ni ur uned ngak Moses. Yad gubin ni fa gi manileng e i ayuwegrad rok
e pi to'ogor rorad, ma yad gubin nranod u lan fare gi day nga baraba' nde boch ban'en
rorad, ni fare gi day ni *Red Sea* fithingan. 2 Re gi manileng nem nge re gi day nem e yad
gubin ntawfe nagrad ngay, ni aram e kar manged girdi'en Moses. 3 Yad gubin nra ked
fare ggan ni yib u pa' Got, 4 ma yad gubin nra unumed fare ran ni yib ko fare war ni
pi' Got ni fa'an i un ngorad i yan, nre war nem e aram Kristus. 5 Machane yugu aram
rogon ma oren i yad e dar fel'gad u wan' Got, ma aram fan ni ur m'ad nge wear dowrad
u daken e ted i yan.

6 Urngin e pin'ey ni be fil ngodad, ma be ning chiylen ngodad ndab ud m'ad ni bochan
e tin nib kireb ban'en, ni bod yad, 7 ara ud ted fan ma gadad be meybil ko liyos nma
meybil boch e girdi' ngay ni bod e n'en ni i rin' boch i yad. Ni bod rogon ni be yog e babyor
nib thothup ni be ga'ar, "Pi girdi' nem e ra pired nga but' ngar abichgad miyad garbod,
miyad sak'iy ni ngar churu'gad." 8 Thingar dab da ngongliyed e ngongol ko darngal ni
bod ni i rin' boch i yad, ma rliw' nge dalip i biyu' i yad e yim' u lan ta'reb e rran. 9 Ere
thingar dab da sikeng niged rogon e k'adan' rok Somol* ni bod rogon e n'en ni rin' boch
i yad — me li'rad e porchoyog ngarm'ad. 10 Ma thingar dab um gun'gun'gad ni bod e n'en
ni i rin' boch i yad — me li'rad fare engel, ni engel ko yam' ngarm'ad.

11 Urngin e pin'ey ni yib ngorad ni fan e nge fil e tin kabay e girdi' ban'en riy, ma kan
yoloy nga babyor ni nge mang ba ning chiylen ngodad. Ya gadad be par u ba ngiyal' nike
chugur ni nge taw ko tungun.

12 En nra finey nike par nike muduwgil e nge ayuw ya ri mul. 13 Urngin e n'en nma
waliy e girdi' nge denen nike yib ngomed e ireyer e mit i n'en ni ka ma yib ngak e girdi'.
Ya Got e dabi thiliyeg e tin ke yog nra rin' ngodad, ma dabiyag ni nge pagmed nge yib
ngomed e pin'en nma waliy e girdi' nge denen nge pag rogon ndabkiyag romed ni ngam
taleged gimed riy; machane re ngiyal' i n'em e ra pi' gelngimed ngam k'adedan'med riy,
ni aram e ke pi' e kanawo' ngomed ni ngambad riy nga wuru' e pin'em.

14 Ere pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, mpired u orel ko tayfan nge meybil ni yibe
tay ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay. 15 Gu be non ngomed nrogon ni yima
non ngak e girdi' nib gonop; mu leam niged e tin kugog. 16 Fare kap nma fel' rogodad
riy ni ir e gadad ma pining e magaer riy ngak Got: gathi ra bagadad ma be fek e f'oth
rok u racha'en Kristus ko ngiyal' ni kad unumed ban'en ko re kap nem? Ma fare flowa
ni gadad be t'ar: gathi ra bagadad ma be fek e f'oth rok u downgin Kristus ko ngiyal' ni
gadad ra kay fare flowa? 17 Ya ta'reb e flowa ni bay, ma gadad gubin ni aray fadad yo'or
e gadad ta'ab dowef; ya gadad gubin ni gadad be fek e f'oth rodad u ta'ab flowa.

* **10:9** Somol; boch e babyor e bay riy ni Kristus.

18 Mu tafinay niged piyu Israel: pi arorad nma longuy e gamanman nni pi' ni maligach
e yad be un ko pigpig ngak Got u altar. 19 Mang e gu be yip' fan ko ren'ey? Aram e gu be
yip' fan ni reb e liyos nma meybil boch e girdi' ngay ara ggan ni ka ni pi' ni maligach
ngak e bay fan fa danga'? 20 Danga'! N'en ni gu be yog e aram e n'en ni ka ni pi' ni
maligach u daken e altar rok e pi'in ndar nanged Got e ka ni pi' ngak e pi mo'onyan', ma
gathi ngak Got. Ma dabug ni ngam manged e pi mo'onyan' ngabang. 21 Dabiyag ni ngam
unumed ban'en ko kap rok Somol mikigimed unum ban'en ko kap rok e pi mo'onyan';
dabiyag ni ngam abichgad u tebel rok Somol mikigimed abich u tebel rok e pi mo'onyan'.
22 Fa gadad ba'adag ni ngad k'aringed e damumuw ngak Somol? Gimed be leamnag ma
gadad ba gel ngak?

23 "Urngin ban'en nrayag ni ngad rin'ed," aray rogon ni kanog. Er rogon, machane
gathi urngin ban'en ma bfel'. "Urngin ban'en nrayag ni ngad rin'ed" — machane gathi
urngin ban'en ma bfel' ngodad. 24 Ra be' ma gathi go ir e ngi i tafinaynag e tin ni bfel'
ngak, ya ngki tafinaynag e tin ni bfel' ngak boch e girdi'.

25 Demturug e ufin ni ka ni pi' nchuway' ko market ni yima pi' e ufin ngay mrayag
ni ngam ked, ndab mfithed murung'agen ni fan e be magawon lanin'med ngay. 26 Ya
babyor nib thothup e be ga'ar, "Fayleng nge urngin ban'en ni bay riy e mmil suwon ngak
Somol."

27 Fa'anra piningmed be' nde mich Got u wan' ni ngam uned ngak ko abich mi gimed
turguy ni ngam marod, ma ngam ked e tin kan tay nga p'eowchemed ndab mfithed
murung'agen ni bochan lanin'uy. 28 Machane fa'anra ga'ar be' ngomed, "Pi ggan ney
e ggan nni pi' ni maligach ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay," me siy mu ked e
re ggan nem, ni fan ngak e cha' ni ir e keyog ngomed ni aram rogon, nge fan nga lanin'uy
— 29 ni gathi fan nga lanin'med, ya fan nga laniyan' fa'anem.

Ere bayi fith be' ni ga'ar, "Mangfan ni puf rogog ni nggu rin' e tin ni nggu rin', machane
dabiyag ni fan nga laniyan' be'?" 30 Fa'anra gu pining e magaer ngak Got ko ggan rog,
ma mangfan ni nge thibthib nigeg be' u murung'agen e ggan ni kug pining e magaer riy
ngak Got?"

31 Demturug e n'en ni gimed ra rin', ndemturug ko ngam abichgad ara ngam
garbodgad, ma urngin ni ngam rin'ed ni fan e nganog e sorok riy ngak Got. 32 Um
ngongolgad ni gimed be guy rogon ndab mu magawon niged laniyan' e girdi' nu Israel,
ara pi'in gathi yad piyu Israel, ara girdi'en e galesiya rok Got. 33 Kemus ni ngam
ngongolgad ni bod gag, ni gu be guy rogon gu be yan nga laniyan' urngin e girdi' u gubin
e ngongol ni gu be rin', ni gathi gag e gu be leam nigeg, ya gu be leamnag urngin e girdi'
ni nge yag nra thapgad ngak Kristus.

11

1 Ere um folwokgad rog, ni bod rogon ni gu be folwok rok Kristus.

Upunguy lolugey u ngal'an e meybil

2 Kugog e sorok ngomed ni bochan e gubin ngiyal' ni gu bay u wun'med ma gimed
be fol ko pin'en ni ug machibnag ngomed. 3 Machane gub adag ni ngam nanged fan
ni Kristus e ir e lolugen urngin e pumo'on, ma pumo'on e ir lolugen leengin, mi Got e
lolugen Kristus. 4 Re mo'on nra meybil ara machibnag e thin rok Got ngak e girdi' u
fithik' girdi'en Kristus nike mu'ulung nike upunguy lolugen e be n'ag fan Kristus. 5 Ma
re pin nra meybil ara machibnag e thin rok Got ngak girdi'en Kristus nike mu'ulung
ndariy ban'en nike upunguy nga lolugen e be n'ag fan figirngin; ya dariy ban'en nib
thil rok nge be' ni bpin ni kan puy piyan lolugen kem'ay. 6 Fa'anra dabi upunguy fare
pin lolugen ma kabfel' nra th'ab piyan lolugen nge m'ay. Ma bochan e ra tamra' be' ni
bpin ngay ni ngan th'ab piyan lolugen nge m'ay ara nth'ab nge ngoch, ma aram fan ni
susun e nge upunguy lolugen. 7 Ma be' nib mo'on e dariyfan ni nge upunguy lolugen,

ya be m'ug rok rarogon Got nge fel'ngin Got nike af ngak. Machane ppin e be m'ug rok
fel'ngin e pumo'on nike af ngak; 8 ya pumo'on e gathi nsunumeg rok e ppin, ya ppin e
nsunumeg, rok e pumo'on; 9 ma gathi nsunumeg e pumo'on ni fan ngak e ppin, ya ppin
e nsunumeg ni fan ngak e pumo'on. 10 Bochan e pi engel ma aram fan ni nge reb e bpin
me upunguy lolugen nge dag ni bay u tan pa' figirngin. 11 Machane ra gadad be par rok
Somol, ma ppin e gathi be par ndariyfan e pumo'on ngak, ma pumo'on e gathi dariyfan
e ppin ngak. 12 Ya ppin e nsunumeg rok e pumo'on, ma ku aram rogon ni ppin e be
gargeleg e pumo'on; ma urngin ban'en ni Got e yib rok.
13 Mu tafinay niged: bmat'aw ni nge meybil be' ni bpin ngak Got u lan e mu'ulung rok
girdi'en Kristus ndariy ban'en nike upunguy nga lolugen? 14 Rogon lanin'med e be yog
ngomed ni piyan lolugen be' nib mo'on nike n'uw e ke darifannag fa'anem, 15 machane
ban'en ni gamgon e ppin. Piyan lolugen nib n'uw e ka ni pi' ngak ni nge mang upong u
lolugen. 16 Machane fa'anra der fel' u wan' be' ni ba'adag ni ngan lu'ag murung'agen, ma
tin ni nggog e gamow nge pi galesiya rok Got i yan e dakuriy yugu reb e yalen ngabang
nma rin' ulungen girdi'en Kristus ko ngiyal' ni yibe meybil ngak Got.

Abich ni blayal' rok Somol
(Matthew 26:26-29; Mark 14:22-25; Luke 22:14-20)

17 Machane pin'en ni ba'aray e der ta'reb lanin'ug riy ngomed; ya pi mu'ulung ni
gimed be tay girdi'en e galesiya romed e bo'or e kireb ni be yib riy ko tin ni bfel'.
18 Bin som'on e kanog ngog nike yu raba' girdi'en e galesiya romed yad be togopluw
ngorad; ma re bugithin ney e gu be finey ni bochi yang riy e riyul'. 19 (Bmuduwgil
nthingar mu yuraba'gad u fithik'med, nge yag ni gagiyel e pi'in nib mat'aw.) 20 Fa'anra
mmu'ulunggad ma gathi kam mu'ulunggad ni fan ko abich ni blayal' rok Somol. 21 Ya
gimed ra abich mra bigimed me kay e tirok' e ggan, me par boch i gimed ndawori fos
ma boch i gimed e ke garbod ke pag rogon ke chingnag. 22 Gur ra bigimed ma dariy e
tabinaw rok nra kay ban'en riy me garbod riy? Fa gimed ba'adag ni ngam darifan niged
e galesiya rok Got mi gimed tamra'nag e pi'in ndariy ban'en rorad? Mang e gimed be
finey ni bay gog ngomed u murung'agen e re bugithin ney? Gur nggog e fel' ngomed
riy? Bmuduwgil ndab gog e fel' ngomed riy!
23 Ya tin kug weliy ngomed e yag ngog rok Somol ni fa'ani lungug: ye Somol Jesus, ko
re neap' nni yagnag, e fek e flowa, 24 nge pining e magaer riy ngak Got, me t'ar me ga'ar,
"Ireray dowag ni fan ngomed. Um rin'ed ni aray rogon ngi i pugurag ngomed." 25 Ma
ku aram rogon ni fek fare kap u tomuren e abich ni blayal' me ga'ar, "Re kap ney e bin
nib be'ech e m'ag u thilin Got nge girdi', ni racha'eg e bayi micheg. Ngiyal' ni gimed ra
unum e n'en ni bay riy e ngam rin'ed ni nge pugurag ngomed."
26 Ya ngu'um weliyed murung'agen e yam' ni tay Somol ko ngiyal' ni gimed ra kay e re
flowa ney mi gimed unum e n'en ni bay ko re kap ney nge yan i mada' ko ngiyal' ni bayi
sul Somol riy. 27 Aram fan ni fa'anra kay be' e flowa rok Somol ara unum e n'en ni bay u
kap rok ndariyfan u wan', ma aram e ke denen, ya ke darifannag downgin nge racha'en
Somol. 28 Aram fan nra be' ma nge fith ir u laniyan', nge mu' mfini kay fare flowa me
unum e n'en ni bay ko fare kap. 29 Ya fa'anra kay e re flowa nem me unum e n'en ni bay
ko fare kap nder leamnag downgin Somol nge fan, ma aram e ke girengiy e gechig nga
daken ni fan e ke kay e re flowa nem ma ke unum e n'en ni bay ko fare kap. 30 Aram
fan ni bo'or i gimed e ke m'ar ke me'waer, ma boch e ke yim'. 31 Ma fa'anra bagadad
me fith ir ko som'on, ma dabiyag ni nge yib e gechig rok Got nga dakendad. 32 Machane
be gechig nagdad Somol ni fan e nge dabi unegdad ngak e girdi' nu fayleng nge gechig
nagdad.
33 Ere pi walageg ni girdi'en Kristus, fa'anra mmu'ulunggad ni ngam ked e ggan rok
Somol ma ngam son niged gimed. 34 Ma fa'anra ke yib e bilig ngak be', ma nge abich u

tafen, nge dabi yib e gechig rok Got nga daken bigimed ko ngiyal' ni gimed ra mu'ulung. Ma tin ni kabay ban'en e bay fini gub ma gadad weliy murung'agen.

12

Tow'ath ni yib rok fare Kan Nthothup

1 Nggu wan nga murung'agen e pi tow'ath nma pi' fare Kan Nthothup.

Pi walageg ni girdi'en Kristus, gub adag ni ngam nanged e tin nib riyul' ni murung'agen e pi tow'ath nem. 2 Gimed manang ni ngiyal' ni ba'aram ndawor mu nanged Got riy e i gagiyeg nagmed e liyos nma meybil boch e girdi' ngay, ni bogi ban'en nib yam', ni gubin ngiyal' ma yad be fekmed nga wuru' e kanawo'. 3 Thingar mu nanged ndariy be' ni fare Kan Nthothup rok Got e be pow'iy nrayag ni nge ga'ar, "Dayigi buch wa'athan Jesus!" ma dariy be' nrayag ni nge weliy ni nge ga'ar, "Jesus e Somol," ni fa'anra gathi fare Kan Nthothup e ke pow'iy keyog.

4 Bo'or mit e salap nma yag ngak e pi'in girdi'en Kristus, machane ta'ab Kan Nthothup e be yib rok. 5 Bo'or kanawo'en ni yima pigpig, machane ta'ab Somol e yibe pigpig ngak. 6 Ba thilthil rogon e tin nrayag rok be' nge be' ko pigpig, machane ta'ab Got e be pi' e salap ngak urngin e girdi' ni fan nga urngin e pigpig. 7 Ra be' ma kan pi' ngak e mich riy ni bay fare Kan Nthothup rok ni fan e nge yib fan ngak urngin e girdi'. 8 Kan Nthothup e bay n'en me pi' gelngin be' nge yag rok fa'anem ni nge fonownag e girdi' u fithik' e gonop, ma ku re Kan Nthothup nem e pi' gelngin yugu be' nge yag rok fa'anem ni nge tamilangnag fan e thin rok Got u wan' e girdi'. 9 Ma be' e ka re Kan Nthothup nem e ke pi' ngak e michan' rok ngak Kristus, ma be' e ke pi' gelngin ni nge golnag e liliy rok e girdi'. 10 Ma re Kan Nthothup nem e bay n'en me pi' gelngin be' nge yag ni ngongliy fa'anem e maang'ang; me pi' gelngin be' ni nge machibnag e thin rok Got ngak e girdi'; me pi' gelngin be' nge yag ni nang e tin ni yib rok fare Kan Nthothup nge tin ni gathi Kan Nthothup e yib rok. Me pi' gelngin be' nge yag ni welthin nthin ndawor nrung'ag ma da nnang fan; me pi' gelngin be' nge yag ni weliy fan e pi thin nem. 11 Machane ta'ab Kan Nthothup e be rin' urngin e pin'ey; ra be' ma ba thil e bin nike pi' e tow'ath ngak nrogon nike finey.

Ta'reb e dowef ma pire' yang riy

12 Yi Kristus e bod ta'ab dowef ni bo'or yu yang riy ni bay; ka ta'ab dowef, ni yugu aram rogon nib thilthil rogon urngin yang riy. 13 Ere aram rogodad ni gadad gubin, ni piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel, nge pi sib nge pi'in yad e mmil farad ngorad ni kan tawfe nagdad kadmanged ta'ab dowef u daken ta'ab Kan ni Thothup, ma gadad gubin ni ta'ab Kan ni Thothup e kan pi' ngodad.

14 Ya dowef e gathi ta'ab yang i dowey e ni ngongliy ngay, machane ni ngongliy nga bo'or yang u dowey. 15 Fa'anra nge ga'ar reb e rifrif u ey, "Gathi gag bang u dowey, ni bochan e gathi gag reb i rifrifen paay," ma gathi aram e ra tal ndab ki mang bang ko fare dowef. 16 Ma fa'anra ga'ar baraba' i teliy, "Gathi gag bangi dowey, ni bochan e gathi gag baraba' i lan owchey," ma gathi aram e ra tal ndab ki mang bang ko fare dowef. 17 Fa'an gomanga dowey ni polo' e ta'ab lan mit mra di'in me rung'ag ban'en? Ma fa'an gomanga kemus ni baraba' i teliy mra di'in me faray bon ban'en? 18 Machane aray rogon nra bangi dowey me Got e ke tay ko fare dowef nrogon ni finey. 19 Fa'an mang e dowey ni polo' e ta'ab yang u dowey e ni ngongliy ngay ma dabi ngal' nib dowef! 20 Ara' rogon ni bo'or yang ni bay riy, machane ta'ab dowef.

21 Ere dabiyag ni nge ga'ar baraba' i owchey ngak ba rifrif u paay, "I gur e dariy fam ngog!" Ara rayag ni nge ga'ar lolugey ngak e gal rifrif u ey, "Dariy famew ngog!" 22 Gathi aray rogon; ya dabiyag ni ngad pired ndariy e yungi n'en ni bay u dowdad ni gadad be finey nib me'waer, 23 ma yungi n'en u dowey nib tomur u wun'dad e ireram e yu yang ni

ir e gadad ma tiyan'dad ngay ngu'ud fal'eged rogon; ma yu yang u dowey nde fel' usun
e ri yima ayuweg, 24 ma danir rin' ngak e yu yang ni bfel' ya'an u dowdad. I Got e ke
chamey dowdad ni aram rogon ni fan e nge gel i tayfan e yungi n'em u dowey nib tomur
u wun'uy. 25 Ere de yu raba' dowey, machane urngin yang nra bang ma ba thil ni yad be
ayuweg yad. 26 Fa'anra gafgow bang u dowey, ma urngin e yu yang ni kabay e yad ma
un ngak ko gafgow; fa'anra nog e sorok ngak bang riy, ma urngin e yu yang ni kabay riy
ni yad ra un ngak fa gi nem ko felfelan'.
27 Ere gimed gubin ni gimed downgin Kristus, mra bigimed me ir bang riy. 28 I Got e
urngin e girdi' nra be' ma ke fek ke tay ko gin ntagil' ko galesiya ni ba'aray rogon: som'on
e pi apostel, me migid e pi profet, me migid ma pi tamchib; me migid ma pi'in yad ma
ngongliy e maang'ang, me migid ma pi'in ke pi' Got gelngirad ni ngar golniged e liliy,
ara ngar ayuweged boch e girdi', ara ra pow'iyed yad, ara ra welthingad nthin ndawor
nrung'ag ma da nnang fan. 29 Gathi yad gubin ni apostel, ara pi profet, ara pi tamchib.
Ma gathi yad gubin ni bay gelngirad nrayag ni ngar ngongliyed e maang'ang, 30 fa ra
golniged e liliy, fa ra welthingad nthin ndawor nrung'ag ma da nnang fan, fa reb e ra
weliyed fan e pi thin nem. 31 Ere mm'oneged u wun'med e tin ni ka ba ga' fan e tow'ath
nma pi' Got.
Machane bin th'abi fel' e kanawo' e ba'aray.

13

T'ufeg

1 Fa'an mang e rayag ni gu non nthin ko girdi' nge thin ko pi engel, machane fa'anra de
t'uf Got rog nge girdi', ma thin ni gu be weliy e kemus ni bod lingan bangi wasey ni kan
tining ngalang yibe pirdi'iy ara bel ni yibe chubeg. 2 Ra ke pi' Got gelngig ni gub salap i
machibnag e thin rok ngak e girdi', ma urngin ban'en ni gu manang fan, ma gu manang
fan urngin e tin nde nang e girdi', ma gelngin nib michan'ug ngak Kristus e rayag ni
chuweg e burey u tagil', machane fa'anra de t'uf Got rog nge girdi', ma dariy rogog. 3 Ra
gu pi' urngin e tin ni bay rog, ni mus nga downgig mu gu pi' nga ni urfiy machane fa'anra
de t'uf Got rog nge girdi' ma dabi fel' rogog riy.
4 En nib t'uf Got rok nge girdi' e ba gumaen' ma ba gol; ma en nib t'uf Got rok nge girdi'
e der ma awan', ma de uf, ma de tolngan'; 5 en nib t'uf Got rok nge girdi' e de kireb daken,
ara kemus ni ir e ma leamnag ir, ara ba papey e damumuw ngak; ma en nib t'uf Got rok
nge girdi' e der ma aw nga laniyan' e n'en nib kireb ni kan rin' ngak; 6 en nib t'uf Got rok
nge girdi' e de fel' u wan' e ngongol nib kireb, machane ba felfelan' ko tin nib riyul'. 7 Be'
nib t'uf Got rok nge girdi' e dabiyag ni nge pag ir ndab ki michan', ma dabki pagan', ma
dabki gumaen'.
8 Rogon ni gadad ba t'uf rok Got nge rogon nib t'uf Got rodad nge girdi' e ban'en nra
par ndariy n'umngin nap'an. Bay e thin ni pi' fare Kan Nthothup ni nganog ngak e girdi',
machane bay n'umngin i nap'an me tal; ma pi' Got gelngin boch e girdi' ni ngar salapgad
ko welthin nthin ndawor nrung'ag ma da nnang fan, machane bayi tal; ma llowan' e bay,
machane bayi m'ay. 9 Ya llowan' rodad ni pi' Got ngodad nib tow'ath nge thin ni pi' fare
Kan Nthothup ni nganog ngak e girdi' e kemus ni bochi yang ko n'en ni bay ni pi' ngodad;
10 machane nap'an ni bayi taw e bin polo' ma bin bochi yang e bayi chuw.
11 Ngiyal' ni ku gub bitir e welthin rog, nge lanin'ug, nge rogon e leam rog e rogon e
tin nma rin' bbitir; ma chiney ni kug pi'ilal e dakuriy rogon ni ngug ngongol nrogon e
bitir. 12 N'en ni gadad be guy e chiney e bod ban'en ni gadad be guy nga thirek ni kab
mathmath ya'an; machane bay fin da guyed nga owchedad. N'en ni gu manang e chiney
e kemus ni bochi yang; machane ri bayi polo' nge yan i par ni bod rogon feni tamilangan'
Got rog.

13 Ere dalip ban'en ni ba'aray nra par: ni aram e michan' ngak Kristus, nge pagan' ngak, nge rogon ni gadad ba t'uf rok Got nge rogon nib t'uf Got rodad nge girdi'; ma bin th'abi ga' ko pin'ey e rogon ni gadad ba t'uf rok Got nge rogon nib t'uf Got rodad nge girdi'.

14

Murung'agen boch e tow'ath nma pi' fare Kan Nthothup

1 Ere mu guyed rogon nge t'uf Got romed nge girdi'. Mu nameged e tow'ath nma pi' e Kan Nthothup, ni ba ga' ni fare tow'ath nma ayuwegey ngan salap i machibnag e thin rok Got ngak e girdi'. 2 En nma welthin nthin ndawor nrung'ag ma da nnang fan e gathi be welthin ngak e girdi', ya be welthin ngak Got, ya dariy be' ni be nang fan e n'en ni be yog. Ya be weliy e tin riyul' ndawor nnang ni fare Kan Nthothup e ke pi' gelngin. 3 Machane cha' ni be weliy e thin rok Got e be welthin ngak e girdi', ni aram e be ayuwegrad, ma be pi' e athamgil nga lanin'rad, ma be fal'eg lanin'rad. 4 En ni be welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan e kemus ni ir e kefel' rogon riy, ma cha' ni be weliy e thin rok Got ngak e girdi' e be ayuweg e galesiya ni polo'.

5 Gub adag ni nge gimed gubin mi gimed welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan; machane ku gub adag ni nge gimed gubin me pi' e Kan Nthothup gelngimed ni aram e tow'ath ngomed nge yag ni um weliyed e thin rok Got ngak e girdi'. Ya en ni be weliy e thin rok Got ngak e girdi' e ka ba ga' fan ngak e en ni be welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan — kemus ni fa'anra bay be' e re ngiyal' i n'em nrayag ni nge weliy fan e n'en ni be yog fa'anem, ma aram e rayag ni nge fel' rogon girdi'en e galesiya riy ni urngin. 6 Ere fa'anra gub ngomed, pi walageg ni girdi'en Kristus, mra di'in me yib fag ngomed ni fa'anra gu welthin nthin nda mu nanged fan? Ri dariy bochu'uw nra yib fag riy ngomed, kemus ni fa'anra gu fek i yib ngomed e thin nike pi' Got ngog, ara boch e llowan', ara thin ni Kan Nthothup e ke pi' nga lanin'ug ni nggu pi' ngomed, ara nggu sukulnagmed.

7 Mus nga tatelin e musik ndariy e yafos riy ni bod e ngal nge harp — ra di'in me nang be' e ton ni yibe thoy ara yibe chubeg riy ni fa'anra der yan i aw lingan ngarogon? 8 Ma fa'anra dabi thoy e en nma thoy e yabul nrogon ni nge thoy, me mini' e ra fal'eg rogon ni fan ko mael? 9 Ra aram rogon mra di'in me nang be' fan e n'en ni ga be weliy nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan? Ya fapi thin ni ga be yog e bayi m'ay nga fithik' e nifeng! 10 Bo'or e thin ko pi nam ni bay u roy u fayleng ni go' ba thilthil, machane dariy ta'reb ndab nnang fan. 11 Machane fa'anra nnon nthin nu bang nda gu nang fan, ma en ni be yog fare thin e ra gu pirew ni ir e be' u bang me gag e gu be' u bang. 12 Gimed be finey ni manga yigi yag e tow'ath ko Kan Nthothup ngomed, machane n'en ni ir e ba th'abi ga' fan nga urngin ban'en e thingar mu guyed rogon ngam maruwelgad ko pin'en ni ra ayuweg girdi'en e galesiya nge gel e michan' rorad ngak Kristus.

13 En nma welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan e thangri meybil ngan pi' ngak gelngin ni nge yag ni weliy fan e n'en ni be yog. 14 Ya fa'anra gu meybil ni aray rogon ma riyul' ni gu be meybil, machane dagur nang fan e n'en ni gu be yog. 15 Ere mang e nggu rin'? Bay gu rin' ni l'agruw, bay gu meybil nthin nda nnang fan, machane bay kug meybil ni yira nang fan; bay gon' e tang ko thin nda nnang fan, machane bay ku gon' e tang nthin ni yira nang fan. 16 Fa'anra mpining e magaer ngak Got u ban'en nthin nda nnang fan e ga be yog, mra di'in me yog be' e "Amen", ni be' ni bay ko fare mu'ulung? Ya dabiyag ni nge nang fan e n'en ni ga be yog. 17 Ni yugu ra bfel' rogon ni kam pining e magaer ngak Got, ma dabiyag ni nge ayuweg fa'anem nge gel e michan' rok ngak Kristus.

18 Kug pining e magaer ngak Got ni bochan e pire' yay ni kug non nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan ko tin nike yog bigimed. 19 Machane u lan e mu'ulung rok

girdi'en e galesiya e kabfel' u wun'ug ni nggog lal bugithin ni yira nang fan, ni fan e nggu sukulnag e tin ni bay e girdi', ko bin ni nggu weliy in i biyu' bugithin nda nnang fan.
20 Pi walageg ni girdi'en Kristus, dab ku um leamgad ni bod e bitir; ngam boded e pi'in
bitir ndar nanged rogon i ngongliy e kireb, machane ngam leamgad nrogon e pi'ilal.
21 Ya bay u lan e babyor nib thothup ni kan yoloy ni be ga'ar:
"Be ga'ar Somol: Bay gu non ngak e pi girdi' ney,
bay gu non ngorad u daken e girdi' nib thil e thin rorad,
ngu dap'i l'ugun e girdi' nu bang,
machane yugu aram rogon ma dabi motoyil e girdi' rog ngog."
22 Ere gelngiy nib tow'ath nma pi' e Kan Nthothup ni ngan welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan e pow u gelngin Got ni fan ngak e pi'in nder mich Kristus u wun'rad, ma gathi fan ngak e pi'in ke mich Kristus u wunrad, machane gelngiy nib tow'ath nma pi' e Kan Nthothup ni fan e ngan machibnag e thin rok Got ngak e girdi' e pow rok Got ngak e pi'in ke mich Kristus u wun'rad, ma gathi pow rok Got ngak e pi'in nder mich Kristus u wunrad.
23 Ere susun e errogon mi gimed mu'ulung girdi'en e galesiya ni urngin ma gimed gubin mi gimed tabab ko welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan, ma fa'anra yib yugu boch e girdi' ngomed ara girdi' ndawori mich Kristus u wun'rad, ma gathi yad ra yog ni kam aliliygad? 24 Machane fa'anra gubin e girdi' ni yad be weliy e thin rok Got me yib be' nder mich Kristus u wan' ara yugu be' ngalan e mu'ulung, ma thin nra rung'ag e ra dag ngak e denen rok. Urngin e thin nra rung'ag e ra pufthinnag ir riy u fithik' i laniyan', 25 ma tin nib mith u fithik' i lanyan' e rayib i pes ngalan e tamilang, ma aram e ra siro' nge meybil ngak Got mra ga'ar, "Riyul' ni bay Got romed u roy!"

Yaram u lan e mu'ulung ko galesiya

26 Pi walageg ni girdi'en Kristus, mang e gu be yip' fan? Gimed ra mu'ulung ni ngam rung'aged e thin rok Got mi gimed meybil mra be' ma ke fal'eg rogon nrayag ni nge pi' reb e tang ni machib, ma be' e nge fil e thin rok Got ngak e girdi', ma be' e nge weliy e n'en nike pateg Got nga laniyan', ma be' e nge weliy e thin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan, ma be' e nge weliy murung'agen ngan nang fan e re thin nem. Ma urngin nthingari mang ba ayuw ngak girdi'en e galesiya. 27 Ma fa'anra nge welthin be' nthin nda nnang fan, ma kemus ni l'agruw ni' ara dalip ni', ni nge mu' bagayad ko numon me tabab bagayad ngay, ma yugu be' e thangri weliy fan e n'en nike yog fa picha'. 28 Ma fa'anra de moy be' u rom nrayag ni nge weliy fan e pi thin nem, me ere dariy bagayad ni nge non u lan e mu'ulung, machane kemus ni yigo'o ir nge Got. 29 L'agruw ara dalip ni' ni bay e thin rok Got ni ngrogned, ma tin ni kabay e girdi' e ngar leam niged fan fapi thin nike weliy fa picha'. 30 Machane fa'anra yib e thin rok Got ngan' be' nike un ko par nga but' u lan e mu'ulung, ma nge tal fa'anem ni be welthin. 31 Gimed gubin nrayag ni ngam weliyed e thin rok Got ni tata'abe', ni fan e nge urngin e girdi' miyad nang e thin rok Got me yib e athamgil nga lanin'rad. 32 Ma gelngiy nike pi' Got ni ngan machibnag e thin rok ngak e girdi', e cha' ni ir e nge machib e ir e ngi i gonopiy rogon; 33 ya Got e gathi ke piningdad ni nge dab kud yaramgad, machane ngad pired ni gadad ba gapas.
Rogon urngin e galesiya rok girdi'en Got 34 e pi'in ni ppin e ngar pired ni kar th'abed gulungrad u lan e mu'ulung ko galesiya i yan; ndab ra welthingad; ni bod rogon ni be yog e Motochiyel rok piyu Israel, ma dab ra gagiyeg niged e mu'ulung rok girdi'en e galesiya.
35 Fa'anra yad ba'adag ni ngar nanged murung'agen ban'en, ma ngar fithed ngak e pi'in figirngirad u tabinaw. Ya ra welthin be' ni bpin u lan e mu'ulung rok girdi'en e galesiya me ir e be n'ag fan ir.
36 Gur thin rok Got e gimed e yib romed? Fa go' gimed e yib ngomed? 37 Fa'anra be finey be' ni ir e mol'og rok Got ara bay gelngin nib salap u ban'en ni aram e ba tow'ath

ngak ni pi' fare Kan Nthothup, ma thangri nang ni n'en ni gu be yoloy nga babyor ni nge yib ngomed e Somol e keyog ni ngan rin'. 38 Machane fa'anra dariyfan u wan' e pin'ey, me ere dab mu telmed ngak.

39 Pi walageg, mu tiyan'med i weliy e thin rok Got ngak e girdi', machane dab mu taleged ndab kun welthin nthin ndawor ni rung'ag ma da nnang fan. 40 Urngin ban'en ma thingar nrin' ni bfel rogon ma ba yaram.

15

Fos ko yam' ni tay Kristus

1 Pi walageg ni girdi'en Kristus, gub adag ni nggu puguran ngomed fare Thin Ni Bfel' ni ir e gu machibnag ngomed, ni ir e mu folgad riy, me ir e ke par e michan' romed u daken nib muduwgil. 2 Fare thin ni gu fek i yib ngomed ni ir e gu machibnag ngomed e ireram fare Thin Ni Bfel'. Fa'anra mpired ni kari mich u wun'med, ma aram e kam thapgad ma fa'anra danga' me ere bochan e ri de mich u wun'med.

3 Kug pi' ngomed e tin ni yag ngog ni ir e ba th'abi ga' fan, ni aram e Kristus e yim' ni bochan e denen rodad, ni bod rogon ni bay ni kan yoloy u lan e babyor nib thothup; 4 min k'eyag me faseg Got ko yam' ko chirofen ni gaman e dalip fen ngay, ni bod rogon ni bay ni kan yoloy u lan e babyor nib thothup; 5 me m'ug ngak Peter, nge mu' me m'ug ngak fa ragag nge l'agruw i apostel. 6 Me m'ug ngak pi gachalpen u ta'ab ngiyal' ni yad ba pag e lal mir'ay, ni oren i yad e ka yad ba fos e chiney, ma boch i yad e ke yim'. 7 Me m'ug ngak James, nge mu' mfini m'ug ngak urngin e pi apostel.

8 Me gag e tomur ni ki m'ug ngog ni yugu aram rogon ni gu bod be' nni gargelnag ndawori taw nga pulan. 9 Ya gag e th'abi sobut' u fithik' urngin e apostel — ya ri dariy rogog ni nganog ni gag reb e apostel, ni fan e gu gafgownag girdi'en e galesiya rok Got. 10 Machane Got e runguyeg nge ayuwegneg me pingegeg nggu par ni bod rogog e chiney, ma ayuw ni tay ngog e de aw nib m'ayfan. Ya ke thil, nike gel e maruwel ni kug tay ngak urngin e pi apostel, machane gathi gag e gu be rin' u gelngig, ya Got e be ayuwegneg. 11 Ere demturug ko gag e yib rog fa yad e yib rorad, ma ireray e n'en ni gamad gubin ma gamad be machibnag ko girdi', ni ireray e n'en ke mich u wun'med.

Fos ko yam' ni gadad ra tay

12 Thin rok Got ni gamad be yog e ke faseg Got Kristus ko yam', ere ra di'in me yog boch i gimed ni pi'in karm'ad e dab ni fasegrad ko yam'? 13 Fa'an mang e ba riyul' e bug nir e thin, me ere ke yan i aw nda ni faseg Kristus ko yam'; 14 ma fa'anra da ni faseg Kristus ko yam', me ere dariy ban'en ni nggu machib niged murung'agen ngak e girdi', ma dariy ban'en ni ir e nge michan'med ngay. 15 Ma ku errogon ni kug warod gu gagiyelgad ni gamad be lifith l'ugunmad nib togopluw ngak Got, ni fan e kug weliyed murung'agen ni ir e ke faseg Kristus ko yam' — ma fa'anra riyul' ndab ni faseg e pi'in karm'ad, me ere de faseg Got Kristus ko yam'. 16 Ya fa'anra dab ni faseg e pi'in karm'ad, me ere ku errogon Kristus nda ni faseg ko yam'. 17 Ma fa'anra de faseg Got Kristus ko yam', me ere ke michan'med nga ban'en nde riyul', ma aram e kigimed bay u fithik' e denen romed ni da mmoyed rok Got. 18 Ma ku reb i fan nra yan i aw e pi'in karm'ad nib mich Kristus u wun'rad e dar moyed rok Got. 19 Ma fa'anra pagan' rodad ngak Kristus e kemus ni fan ko biney e tamilang,* me ere susun e gadad e pi'in ngari kireban'uy ngodad u roy u fayleng.

20 Machane bin nib riyul' e ka ni faseg Kristus ko yam', ni aram e mich riy ni pi'in karm'ad e bay ku ni fasegrad ko yam'. 21 Ni bod rogon ni yam' e yib ni bochan ta'reb e girdi', e aram rogon ni fos ko yam' e yib ni bochan ta'reb e girdi'. 22 Rogon nma yim'

* **15:19** Fa'anra pagan' rodad ngak Kristus e kemus ni fan ko biney e tamilang; ara Fa'anra kemus ni n'en ni bay rodad ko biney e tamilang e pagan' rodad ngak Kristus.

urngin e girdi' ni bochan e yad ta'ab girdi' Adam, e aram rogon ni gubin e girdi' ni bay
ni faseg ko yam' ni bochan e kar ta'ab girdi'gad Kristus; 23 nib yaram nike tay Got: ni
Kristus e som'on ni ngan faseg ko yam'; me migid e pi'in girdi'en Kristus ko ngiyal' ni
bayi sul Kristus riy. 24 Ma aram e bayi taw ko tungun; mi Kristus e bayi gel ngak urngin
e pi kan ni be gagiyeg, nge pi'in yad be tay murung'agen ban'en, nge pi'in yad be yog
e thin, me pi' Kristus urngin ban'en ni be gagiyegnag ngak Got ni Chitamangiy. 25 Ya
Kristus e thangri mang ir e i gagiyeg nge yan i mada' ko ngiyal' nike gel Got ngak urngin
e pi to'ogor me ta'rad nga tan e rifrif u ay. 26 Ma bin th'abi tomur e to'ogor ni nge gel ngak
e yam'. 27 Ya be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "I Got e ke tay urngin ban'en nga
tan e rifrif u ay." Ma rib tamilang ni re bugithin nem ni be ga'ar "urngin ban'en" e gathi
ke uneg Got ngay, ni ir e ke ta' urngin ban'en nga tan pa' Kristus. 28 Ma ngiyal' ni yira tay
urngin ban'en riy nga tan pa' Kristus ni ir e nge gagiyegnag, ma aram e ir, ni ir e Fak Got,
e bayi tay ir nga tan pa' Got nike tay urngin ban'en nga tan pa' Kristus; ma aram e Got e
bay i gagiyegnag urngin ban'en.
29 Ere uw rogon e pi'in kan tawfe nagrad ni fan ngak e pi'in karm'ad? Mang e yad be
finey ni ngar yag niged ko ren'em? Fa'anra ba riyul' ni bod rogon ni yad be yog ni pi'in
karm'ad e dab ni fasegrad ko yam', me ere mangfan ni kan tawfe nagrad ni fan ngak
e pi'in karm'ad? 30 Ma gamad e mangfan ni gamad be yan u thathren e riya' ni gubin
e awa? 31 Pi walageg, gubin e rran ni gu be yan u thathren e riya'! Felfelan' ni kug tay
ngomed ko wok rodad u fithik' Kristus Jesus ni Somol rodad e ir e ke ngongliyeg kugog
e re bugithin ney. 32 Rogon e n'en ni kug rin' e susun e kug chamgad e "gamanman ni
malboch" u roy u Efesus, ni aram e girdi' nu Efesus, machane mang e ren'en ni bfel' nra
yib riy ngog ni fa'anra dab ni faseg e yam'? Ni bod rogon fare bugithin ni yima yog nma
lunguy, "Marod ngu'ud abichgad ma gadad be garbod, ya bayi gabul ma kadm'ad."
33 Dab mpaged gimed nga ni ban nagmed, ya ra yan i bod nike lunguy: "Ncheag ngak
e girdi' nib kireb me kireb pangiy ni bfel'." 34 Mu sulweged lanin'med mi gimed tal ndab
kum denengad. Ba'aray bbugithin ni nggog ma ngam tamra'gad ngay ni nge lungug:
bay boch i gimed ndar nanged Got.

Dowef nike fos ko yam'

35 Bayi fith be' ni ga'ar, "Ra di'in mi ni faseg e yam'? Mit i mang dowef e bay yag
ngodad?" 36 Gab manan'! Ra mu yung ba awoch nga fithik' e but' ma dabi tugul ni fa'anra
dabi pil nge wod. 37 Ma n'en ni kam yung e kemus nib awoch, sana ba awochngin e
woldug ni yima ngongliy e flowa riy, fa yugu bmit, ma gathi n'en ni bayi tugul ko re
awoch nem e mu yung nib kaen ni kemus nga mam'ungun. 38 I Got e re dowef nib
m'agan' ngay e ke pi' ngak e re awoch nem; ra reb e awoch ma ke pi' ngak e birok' e
dowef nib m'ag ngak.
39 Ma ufin ko tin nib fos ban'en e gathi gubin ni ta'ab mit i ufin: girdi' e bmit e ufin e
bay rodad, ma gamanman e yugu bmit, ma arche' e yugu bmit, ma nig e yugu bmit.
40 Ma bay e tin nu tharmiy e dowef ma bay e tin nu fayleng e dowef; ma bay fel'ngin
e tin nu tharmiy e dowef ma yugub reb fel'ngin e tin nu fayleng e dowef. 41 Yal' e bay
e birok' e gamog, ma pul e yugub reb e birok' e gamog, ma t'uf e yugub reb e tirorad e
gamog; ma ku errogon e t'uf nra reb ma ba thil e birok' e gamog.
42 Ireray rogon e n'en ni bayi rin' e yam' ni ka ni fasegrad. Fa'ani bay ni k'eyag e dowef
ma ba dowef ni ra kireb; ma fa'an nni faseg ko yam' ma dabki yim' bi'id. 43 Fa'an bay ni
k'eyag ma ke kireb usun ma kem'ay gelngin; ma fa'an nni faseg ko yam' ma kari gamog
ma ke gel. 44 Ngiyal' ni ka ni k'eyag riy e ba dowef ko girdi'; ma fa'an nni faseg ko yam'
ma gathi ku dowef ndowngin e girdi'. Bay e dowef ni downgin e girdi', ere ku errogon ni
bay reb e dowef nib thil nga downgin e girdi'. 45 Ya be ga'ar e babyor nib thothup, "Bin
som'on e girdi' e Adam ni Got e sunumeg me tay nib fos"; ma bin tomur e Adam e ir fare

Kan nma pi' e yafos. 46 Gathi bin ba'aram e dowef ni yima pi' nike fos be' ko yam' e ir e
ma yib ko som'on, ya bin ndowef ko girdi' e ir e ma yib ko som'on, mfini lay e bin ni gathi
dowef ko girdi'. 47 Bin som'on e Adam e ni ngongliy ko but', ere be' u roy u fayleng; ma
bin migid e Adam e yib u tharmiy. 48 Pi'in nib mil farad nga fayleng e yad bod fa'anem
nni ngongliy ko but'; ma pi'in nib mil farad nga tharmiy e kar boded fa'anem ni yib u
tharmiy. 49 Rogodad ni gadad bod ya'an fa'anem nni ngongliy ko but', e aram rogon ni
bay da boded ya'an Fa'anem ni ir e yib u tharmiy.

50 Pi walageg, ba'aray e n'en ni gu be yip' fan: n'en nni ngongliy ko ufin nge racha' e
dabiyag ni nge yan ngalan suwon Got, ma n'en nrayag ni nge yim' e dabiyag ni nge par
ndab ki yim' bi'id.

51 Mu telmed ko re thin ni ba'aray nde nang e girdi' fan: gathi gadad gubin ni bay da
m'ad, machane lan ba talab e bay nthiliyeg dowdad riy, 52 ni bod machregin lan mit be'
ni talab, ko ngiyal' ni bay non e bin tomur e rappa riy. Ya nap'an nra non, mi ni faseg e
yam' mra ngal'gad ni girdi' ndab ki yim' bi'id, ma gadad gubin ni bay nthiliyeg dowdad.
53 Ya n'en nra kireb e thangri yin' nga daken e n'en ndab ki kireb ni bod e munmad; ya
n'en ni bay yim' e thangri yin' nga daken e n'en ndabiyag ni nge yim' ni bod e munmad.
54 Ere nap'an ni yira yin' e n'en ndab ki yim' nga daken e n'en nra yim' ni bod e munmad,
ma aram e bay yib i m'ug nib riyul' fare bugithin ni bay u lan e babyor nib thothup ni
fa'an ke ga'ar: "Got e ke kirebnag gelngin e yam'; mi Got e ke gel!"

55 Yam', bu uw e gel ni kam tay?
Yam', ke yan gelngim ngan ni ga ma amith nigey ngay?
56 Gelngin e yam' ni nge amith nigey e yib rok e denen, ma denen e yib gelngin rok e
Motochiyel. 57 Machane ngad pininged e magaer ngak Got ni ir e ke gelnagdad ko pin'ey
u daken e Somol rodad i Jesus Kristus!

58 Ere pi walageg ni girdi'en Kristus, um pired ni gimed bmuduwgil. Gubin ngiyal' ma
ngu'um muruwliyed e maruwel romed ni fan ngak Somol, ya gimed manang ni pigpig
ni gimed be tay ngak Somol e gathi ra yan i aw nib m'ayfan.

16

Salpiy ni ngan pi' ni fan ngak boch i girdi'en Kristus

1 Nggu wan nga murung'agen e salpiy ni ngan kunuy ni ngan ayuweg e pi'in girdi'en
Got ngay ni yad bay u Judea: thingar mu rin'ed e tin kugog ngak girdi'en e galesiya nu
Galatia ni ngar rin'ed. 2 Chirofen nsom'on u gubin e wik ni aram e madnom e ra bigimed
ma thangri fek boch u puluwon nge tay ngabang ni be yan u rogon e salpiy ni be yag
ngak, ya nggu taw ma dakuriy fan ni ngan mukun salpiy. 3 Nap'an ni bay gub mu gol'oeg
e pi pumo'on ni gimed e kam dugliyed ni ngar feked e salpiy ni kam kunuyed nib tow'ath
i yan nga Jerusalem, ma bay gu yoloy e babyor ni murung'agen urngin ban'en nggu pi'
ngorad ngar feked. 4 Ma fa'anra bay fan ni nggu wan, me ere bay ra uned ngog nggu
warod.

Tin ni leamnag Paul ni nge rin'

5 Bay gu milekag u lan yu Macedonia mu gub ngomed — ya gu ra yib u lan yu
Macedonia. 6 Sana ra gu par romed nib n'uw nap'an boch, ni sana n'umngin i nap'an
nib garbeb e yafang, ma aram e rayag ni ngam ayuweged gag nggu ul ul ko milekag rog,
ni gin'en ni ir e nggu sor ngay. 7 Ya dabug ni nga yugu da mada'gad mu gu wan. Ya gu
be finey ni nggu par romed nib n'uw nap'an boch, ni fa'anra m'agan' Somol ngay.

8 Machane kug finey ni nggu par u roy u Efesus nge yan i mada' ko rofen ni Pentekost.
9 Yugu bo'or e girdi' ni be togopluw ngog u roy, machane ba mab e kanawo' ngog u roy
nrayag ni gu ngongliy e maruwel riy ni ba ga' mra yib fan.

10 Fa'anra yib Timothy ngomed ma ngam guyed rogon nge par romed nike pagan', ya
be maruwel rok Somol ni bod rogog. 11 Dariy be' ni nge tafinaynag ndariyfan, machane
thingar mu ayuweged nge ul ul ko milekag rok u fithik' e gapas, nge yag ni sul ngog; ya
gu be sonnag ni nge sul ni yad boch pi walageg ni girdi'en Kristus.
12 Nggu wan nga murung'agen walagdad i Apollos ni girdi'en Kristus: ke yo'or yay ni
kug pi' e athamgil nga laniyan' ni ngarbad boch i walagdad ni girdi'en Kristus ra guyed
gimed, machane dawori duwgiliy ni nge yib e chiney; ma nap'an nra bung rogon me
yib.

Tin tomur e thin

13 Mu ayuwgad, mpired ni gimed bmuduwgil u fithik' e michan' romed ngak Kristus,
dab mu rusgad, mpired ni gimed ba gel. 14 Mu ngongliyed urngin e maruwel romed u
fithik' i rogon nib t'uf e girdi' romed.
15 Gimed manang murung'agen Stefanas nge girdi'en e tabinaw rok; yad e som'on
ko girdi' u Greece nra piggad ngar manged girdi'en Kristus, ma yad be tiyan'rad ngak
girdi'en Got yad be ayuwegrad. Gu be wenig ngomed, pi walageg ni girdi'en Kristus,
16 ni ngam folgad rok e pi'in yad bod e pi cha'ney, nge rok urngin e pi'in be un ngorad ko
maruwel nge pigpig.
17 Kug felfelan' nike yib Stefanas nge Fortunatus, nge Akaikus; ka ranod nga luwmed,
18 ma kar felfelan' niged gag ni bod rogon nra felfelan' niged gimed. Girdi' ni aray rogon
e bay rogon ni ngan pining e magaer ngorad.
19 Girdi'en e pi galesiya ni bay u lan e nug nu Asia e be lungurad e nge felan' Got
ngomed; Aquila nge Priscilla nge girdi'en e galesiya ni yad ma mu'ulung ngalan e naun
rorow e be lungurad e nge felan' Somol ngomed. 20 Urngin pi walagdad ni girdi'en
Kristus u roy e be lungurad e nge felan' Got ngomed.
Gimed ra mada' ma ngam farayed owchemed nrogon e pi'in kar walaggad u daken
Kristus.
21 Re bugithin ni ba'aray e ri gag Paul e kug yoloy nga pa'ag ke yib ngomed ni be
lungug: *Nge felan' Somol ngomed*.
22 Cha' nde t'uf Somol rok e nge buch wa'athan!
Maranatha— Somol romad, moy!
23 I Somol Jesus e ngi i ayuwegmed.
24 Gimed gubin ni gimed ba t'uf rog u fithik' Kristus Jesus.

GIN MIGID E BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU KORINTH

Gin migid e babyor ni pi' Paul nge yan ngak girdi'en e galesiya nu Korinth e yoloy ko ngiyal' ni gathi rib fel' thilrad. Boch girdi'en e galesiya u rom e ra togopluwgad ngak Paul, machane ri ba'adag ni nge fel' thilrad bayay, ma ri felfelan' ko ngiyal' ni fel'.

Tin tom'on e guruy ko re babyor ney e be weliy Paul ko mangfan nike yol ngorad nike puwan' ngorad ni bochan e togopluw ni ur ted ngak, ma ki weliy nike felfelan' ya ke kolngan'rad ma kefel' thilrad bayay. Ma aram e yog Paul ngorad ni ngar pi'ed e ayuw ngak e pi'in gafgow ni girdi'en Kristus u Judea. Tin tomur e guruy e be weliy Paul ni ir reb e apostel ni Got e mel'eg, ni aram e be togopluw ngak boch e girdi' u Korinth ni yad be yog ni yad e tin riyul' e apostel, me Paul e de riyul' ni ba apostel.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–11
Paul nge galesiya u Korinth 1:12—7:16
Salpiy ni ka ni kunuy ni fan ngak girdi'en Kristus u Judea 8:1—9:15
Paul ni be weliy mat'wun ni bay nrogon ba apostel 10:1—13:10
Tomuren e thin 13:11–14

1 Re babyor ney e yib rok Paul, ni mang apostel rok Kristus Jesus ni Got e leamnag, nge rok Timothy ni walagdad ni girdi'en Kristus —

Ngak girdi'en e galesiya rok Got u Korinth, nge ngak urngin e girdi' rok Got u Greece ni polo':

2 I Got ni Chitamangidad nge Somol ni Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

Paul ni pining e magaer ngak Got

3 Ngad pininged e magaer ngak Got ni Chitamngin e Somol rodad i Jesus Kristus, me ir e Chitamangiy nrib tarunguy e girdi', ni ir fa'anem i Got ni urngin mit e ayuw me ir e be yib rok ngodad! 4 Ma ayuwegdad u urngin e gafgow nge kireban' nma yib ngodad, ni fan e nge yag nda ayuweged e pi'in ke yib urngin mit e gafgow nge kireban' ngorad, ni gadad be maruwel ko fare ayuw ni yib ngodad rok Got. 5 Ni bod rogon ni bay e f'oth rodad ko pi gafgow ni tay Kristus, ere ku errogon nu daken Kristus e ra yib e ayuw riy ngodad ni ba ga' ni birodad e f'oth. 6 Fa'an gamad ra gafgow, ma bochan e nggu ayuweged gimed ngam thapgad ngak Got; ma fa'anra kan ayuwegmad, me ere ku errogon gimed ni kkun ayuwegmed ma kan pi' gelngimed ni ngam athamgiliyed u fithik' e gumaen' e re mit i gafgow ni ku ir e gamad be athamgiliy. 7 Ere der maruwaran'mad ngomed; ya gamad manang nrogon ni kam uned ngomad ko tin ni gamad be gafgow riy, e ku aram rogon ni bay e f'oth romed ko ayuw ni be pi' Got ngomad.

8 Ya gamad ba'adag ni nggu puged u ran ngomed, pi walagmad ni girdi'en Kristus, e gafgow ni yib ngomad u lan e nug nu Asia. Ya gafgow ntay ngomad e rib gel nib gel nda kug fineyed ni ka gamad ra fos. 9 Gu leam niged ni gamad e girdi' ni kem'ay i turguy ni ngan thang e pogofan romad. Machane ni yodorom nagmad ni bochan e gathi gamad e nggu toergad ngomad, ya kemus ni Got ni ir e ma faseg e girdi' ko yam' e ir e nggu toergad ngak. 10 Susun e nggu m'ad, machane ir e ayuwegmad nda gu m'ad, ma bay i ayuwegmad i yan; me ir e ke l'agan'mad ngak ni bay ki ayuwegmad ko riya' bayay, 11 ya gimed be pi' e meybil romad ni pire'. Ere pi meybil nir ni fan ngomad e bayi pi' Got e fulweg riy ngomed, ya bayi ayuwegmad Got; ma aram e bo'or e girdi' ni bay ra pininged e magaer ngak ni bochmad.

Paul ni thiliyeg e tin nike leamnag ni nge rin'

12 Ba'aray e ren'en ni gamad ba felfelan' ngay: lanin'mad e be micheg ngomad ni
ngongol romad u roy u fayleng, ni ba ga' nrogon e ngongol romad ngomed nrogon feni
tamilang nge rogon feni yul'yul' e thin romad ngomed, e Got e i gagiyegnag me ir e pi'
gelngimad nge yag, ma gathi yib ko gonop rok e girdi'. 13 Ya kemus nthin nrayag ni ngam
be'eged mi gimed nang fan e kug yoloyed ke yib ngomed. Ma gu be finey ni bay mu
nanged fan ni polo' 14 e n'en ni kemus ni bochi yang e gimed manang fan riy e chiney,
ni bochan e nge Chirofen ni sul Somol Jesus mrayag ni ngari mfelfelan'gad ngomad ni
bod rogon ni bay gu felfelan'gad ngomed.
15 Rib mich u wun'ug e re bugithin ney, aram fan ni gu leamnag ko som'on ni ngug
guymed ni fan e nge gaman l'agruw yay ni gu ayuwegmed. 16 Ya gu finey ni nggub ni
nggu wan nga Macedonia mu gu tal ngug guymed mu gu sul mu kug tal ngam ayuweged
gag ko tin ni nge yag ngog ni fan ko milekag rog nga Judea. 17 Gimed be finey ni re
bugithin ney ni kug leamnag e be maruwar u wun'ug? Fa'anra gu turguy ban'en ni nggu
rin' ma gimed be finey ni kug leamnag ni kemus ni gag e nge fel' ngog ma kug duwgiliy
u wun'ug ni nggog e "Kefel', kefel' " nge "Danga', danga' " u ta'ab ngiyal'? 18 Rogon feni
yul'yul' Got, e aram rogon e thin ni gog ngomed ni gathi ba "Kefel' " nge ba "Danga'."
19 Yi Jesus Kristus, ni Fak Got, ni ir e kug machib niged Silas, nge Timothy murung'agen
ngomed e gathi be' ni ir e "Kefel' " nge "Danga'." Gathi errogon, ya ir e "Kefel' " rok Got;
20 ya ir e aram e "Kefel' " rok Got ngak urngin ban'en ni yog Got ni bay rin' ngak e girdi'.
Ireray fan nu daken Jesus Kristus e ka dogned e "Amen" rodad riy, ni aram e gadad be
tayfan Got. 21 Ya Got e ke ngongliymad nge gimed kad muduwgilgad ko wok rodad u
fithik' Kristus; i Got e ir e ke faldad ngabang, 22 me ir e ke tay e pow rok ngodad ni aram
e ke mil fadad ngak, me ir e ke pi' fare Kan Nthothup nga fithik' i lanin'dad ni aram e
mich riy ni gubin ban'en nike tay ni fan ngodad e ra pi' ngodad.
23 Gu be yog e re bugithin ney u p'eowchen Got — ye ir e manang lanin'ug! Gu duwgiliy
ndab ku gub nga Korinth ni fan e nge dab gu kirebnag an'med ko puwan' ni gu ra tay
ngomed. 24 Gathi gamad be guy rogon ni nggogned ngomed e n'en ni ir e thangri mich u
wun'med, ya ke muduwgil u wun'med e n'en nike michan'med ngay. Machane gamad
be ayuwegmed ni fan ko felfelan' romed.

2

1 Ere kug duwgiliy u wun'ug ni ba'aray rogon: dab ku gub ngomed bayay nggu
kirebnag an'med. 2 Ya fa'anra nggu kirebnag an'med, me ere mini' e kabay ni ra fal'eg
lanin'ug? Kemus ni fa pi'in kug kirebnag lanin'rad! 3 Aram fan ni gu yoloy fa gi babyor
ngomed, ya dabug ni nggub ngomed me kireban'ug ni pi'in nsusun e nge felan'ug
ngorad e yad e ngar kireb niged lanin'ug. Ya gu manang nra gu felfelan', ma ku errogon
gimed ni gimed ra felfelan'. 4 Kug yoloy e babyor ngomed ni kari magafan'ug ngomed,
ma kari kireban'ug ni be map'map' e lu' u owcheg, ni gathi fan e nggu kirebnag an'med,
machane bochan e ngam nanged gelngin fanmed t'uf rog ni gimed gubin.

Ngan n'ag fan u wun'uy e n'en nib kireb nike rin' be'

5 Fa'anra ke kirebnag be' laniyan' be', ma gathi gag e ke rin' ngog, ya gimed; ara boch
i gimed, nggog ni boch i gimed, ya dabug ni nggog e thin nib gel ngak. 6 Fare gechig nike
tay bo'or i gimed ngak fa'anem e ke gaman. 7 Ere chiney e ngam n'iged fan u wun'med
e tin ke rin' mi gimed pi' e athamgil nga laniyan', ya ri gel e kireban' rok nge pag ir.
8 Ere ri gu be wenig ngomed ni ngam guyed rogon nge nang nri kab t'uf romed. 9 Ya
ba'aray fan ni gu yoloy fa gi babyor nge yib ngomed: gub adag ni nggu nang rogon ni
mpired ni gimed bmuduwgil ko re sikeng nem ni yib ngomed, mu gu nang ko gubin
ngiyal' ni gimed ba'adag ni ngam folgad ko tin ni gu be fonow nagmed riy fa danga'.
10 Fa'an gimed ra n'ag fan u wun'med e n'en ke rin' be', ma ku er rogog ni ku gu n'ag fan

u wun'ug. Ya fa'anra kug n'ag fan u wun'ug ban'en nib kireb, ma kug rin' u p'eowchen
Kristus ni bochmed, 11 ni bochan e ngad ted mo'onyan' ndabiyag ni nge gel ngodad; ya
gadad manang e tin be leamnag ngodad.

I Paul ni magafan' u Troas

12 Nap'an ni gu taw nga Troas ni nggu machibnag e Thin Ni Bfel' ni murung'agen
Kristus, mu gu pir'eg ni Somol e ke bing e kanawo' ngog ko maruwel ni nggu tay u rom.
13 Machane ri magafan'ug ya da gu pir'eg walagdad i Titus. Ma aram mu gu fangichiy e
girdi' u rom, mu gu wan nga Macedonia.

Gel u daken Kristus

14 Machane ke magaer Got! Ya ta'ab girdi' ni kad ted Kristus e gubin ngiyal' ni be
fekdad Got i yan ni gadad e kalbus ni yibe dag i yan ni bochan e gel nike tay Kristus.
Got e be maruwel ngodad ni ngad muruwliyed nge nang urngin e girdi' Kristus ni bod
rogon ban'en ni bfel' bon ni be wear u gubin yang i yan. 15 Ya gadad bod bogi ban'en ni
bfel' bon ni yima urfiy nike urfiy Kristus ni fan ngak Got, ni be wear bon ngak e pi'in kar
thapgad ngak Got nge pi'in ndawor ra thapgad ngak Got. 16 Ma rogon u wan' e pi'in kar
maloggad e bon ban'en nra nim' ngay; ma rogon u wan' e pi'in kar thapgad ngak Got
e bon ban'en nra yagnag e yafos. Ere mini' e rayag rok e mit ney e maruwel? 17 Gathi
gadad bod pire' e girdi' ni yad ma wereg e thin rok Got ni gowa ba chugum nib sobut'
puluwon; machane gadad e Got e ke l'oegdad, aram fan ni gadad be weliy e tin nib riyul'
u p'eowchen nrogon e pi tapigpig rok Kristus.

3

Pi tapigpig ko bin nib be'ech e m'ag

1 Gimed be finey ma ka gamad be weliy murung'agmad bayay ni gamad e soromad?
Gimed be finey ma gamad bod boch e girdi' ni dabisiy ni ngan pi' e babyor ngomad nggu
pi'ed ngomed ni bay riy ni be yog murung'agmad ni gamad bfel'? Fa reb e ngam pi'ed
ngomad? 2 Gimed e kam manged babyor romad ni kan yoloy nga lanin'mad, ni fan e
nge nang urngin e girdi' miyad poy. 3 Rib tamilang ni Kristus e ir e ke yoloy e re babyor
ney ke pi' ngomad ni nggu feked i yan. Gathi ni yoloy ko tinta, machane Kan Nthothup
rok Got ni be par nib fos e yoloy, ma da ni yoloy nga daken e malang ni tafel, ya ni yoloy
nga laniyan' e girdi'.

4 Gamad be yog e re bugithin ney ni bochan e ba pagan'mad ngak Got u daken
Kristus. 5 Ya dariy rogomad ni nggogned nrayag ni gu ngongliyed e re maruwel ney.
Ya gelngimad ni nggu muruwliyed ngay e Got e ke pi' ngomad: 6 ya ir e ke pi' gelngimad
ni nggu pigpiggad ko fa bin nib be'ech e m'ag, ni gathi ni ngongliy ko motochiyel ni kan
yoloy, machane yib rok fare Kan Nthothup. Fare motochiyel ni kan yoloy e ma fek e
yam' i yib, machane fare Kan Nthothup e ma pi' e yafos.

7 Fare Motochiyel e ni yoloy nni ker nga daken ruw raba' i malang ni tafel, ma ram'en
Got e yib i m'ug ko ngiyal' nni pi' e re Motochiyel nem riy. Yugu aram rogon ni ki m'ay nge
da ku ni guy, machane ram'en ni gal owchen Moses e rib gel ndakiyag ni nge changar
piyu Israel ngak. Fa'anra re Motochiyel nem ni maruwel rok e nge fek e yam' i yib, e yib
nib cheag ram'en Got ngay, 8 me ere ri kab gel feni galgal ram'en e ayuw ni be tay fare
Kan Nthothup ngak e girdi'! 9 Fa'anra ba galgal ram'en e ren'em ni ban'en ni leamnag
Got ni nge turguy e gechig rok e girdi', me ere kab gel feni galgal ram'en e ren'en ni
leamnag Got ni ir e nge mat'awnag e girdi' ngak Got! 10 Rayag ni ngdogned ni bin chiney
i ram'en Got e ka ba ga' ram'en ko bin kakrom i ram'en Got ni i gal', ma aram fan ni
kem'ay e bin kakrom. 11 Fa'anra immoy ram'en Got nib cheag ko ren'em ni par nib ngoch
nap'an, me ere ri ka ba ga' ram'en Got ni bay ko bin ni nge par ndariy n'umngin nap'an!

12 Ri darid tamdaggad, ni bochan e ke l'agan'dad ko ren'ey. 13 Gathi gadad bod Moses
ni bayi n'en ma nge upunguy bangi mad nga owchen, ni fan e nge dabi guy piyu Israel
ram'en Got ni be gal u owchen ni nge waer ram'en i yan me m'ay. 14 Ma rib man
lanin'rad; ke mada' ko bin daba' e rran ma kab upong lan owcherad ko gi mad nem
ko ngiyal' ni yad be poy fapi babyor ni babyoren e bin kakrom e m'ag. Re gi mad nem
e ra nchuweg u owchen be' ni kemus ni fa'anra mang fa'anem reb i girdi'en Kristus.
15 Mus ko daba' ni yad ra be'eg fare Motochiyel rok Moses, ma kabay e gi mad nem nike
upunguy lanin'rad. 16 Machane ra nchuweg, ni bod rogon nike yog e babyor nib thothup
ni be ga'ar: "Nchuweg e mad u mit Moses ko ngiyal' ni cheal nge sap ngak Somol."* 17 Re
bugithin nem ni "Somol" ko re thaliyol nem e ireram fare Kan Nthothup rok Somol; ma
pi'in bay fare Kan Nthothup rok Somol rorad e kar chuwgad u tan e bin kakrom e m'ag.
18 Ma gadad ndawor ni upunguy ban'en nga owchedad e be gal ram'en Somol rodad nike
af rok ngodad, ni gadad gubin ma be ga' ram'en rodad i yan ma gadad be pig i yan nga
ya'an e ren'en ni be gal ram'en rodad, ni fare Kan Nthothup rok Somol e be muruwliy e
ren'ey.

4

Gelngin Got ni bay u lan e rume' ni but' ni er dowdad

1 Got e ke runguydad ke pi' e re maruwel ney ngodad, aram fan nder mulan'dad.
2 Kad paged urngin e ngongol nib mith ni yima tamra' ngay; darid ngongolgad u fithik' e
sabanban fa reb e gadad be pingeg fan e thin rok Got ngad ban niged e girdi' ngay. Gadad
be weliy e tin nib riyul' nib tamilang, ma gadad be par u p'eowchen Got ma gadad be
guy rogon ni nge guy e girdi' e ngongol rodad miyad nang u lanin'rad ni aray rogon. 3 Ya
fa'anra der tamilang u wan' be' fare Thin Ni Bfel' ni ir e gadad be machibnag, ma kemus
ni pi'in kar maloggad e der tamilang u wun'rad. 4 Der mich u wun'rad ni bochan e fare
kan nib kireb nu roy u fayleng e ke tay lanin'rad u fithik' e lumor. Ya ke ta'rad ndab ra
guyed ram'en fare tamilang ni be mat nga dakenrad, ni fare tamilang ni be yib ko fare
Thin Ni Bfel' ni murung'agen e fla'ab rok Kristus, ni Kristus ni ir e ri ta'reb rogorow Got.
5 Gathi murung'agmad e ir e gamad be machibnag ngak e girdi', ya gamad be machibnag
ni Jesus Kristus e ir e Somol, ma gamad e tapigpig romed ni bochan Jesus. 6 Fare Got ni
ir e yog ni ga'ar, "Nge m'ug e tamilang u fithik' e lumor!" e ku ireram e re Got ni ir e ke
tamilangnag an'mad kug nanged e fla'ab rok ni be gal ram'en u owchen Kristus.

7 Machane gamad e pi'in bay romad e ren'ey ni bfel' ni pi' fare Kan Nthothup e gamad
bod e rume' ni but', ni nge m'ug ni re gelngin nem ni ir e ba th'abi gel e yib rok Got, ma
gathi gamad e yib romad. 8 Pire' yay nike ingmad e gafgow ke pir'iymad u gubin yang,
machane da gu masengsenggad; yu ngiyal' e bay n'en ma da ku gu nanged e n'en ni nggu
rin'ed, machane der mulan'mad; 9 pire' e girdi' ni be togopluw ngomad, machane dariy
ba ngiyal' ndariy ta'abe' ni fager romad; ba gel e maad'ad ni yibe tay ngomad yu ngiyal',
machane dawor nthang e fan romad. 10 Dowmad nra yim' e gubin ngiyal' ni be yan u
thathren e riya' ni bod rogon e n'en ni i rin' Jesus, ni fan e fos ko yam' ni tay e ngki yag
nni guy romad. 11 N'umngin nap'an e yafos romad ko biney e tamilang e gubin ngiyal' ni
be chugur e yam' ngomad ni bochan Jesus, ni fan e nge m'ug pangin ko re dowef romad
ney, nib dowef nra yim'. 12 Fan e ren'ey e yam' e be lekmad; ma yafos e be maruwel u
fithik'med.

13 Be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Kug welthin ni bochan e ke michan'ug ngak
Got." Ere ireram rogomad ni ka gamad be welthin ni bochan e ke michan'mad ngak
Kristus. 14 Ya gamad manang ni Got ni ir e faseg Somol Jesus ko yam', e ku ra fasegdad
ko yam' ni bod Jesus, me chagiydad nga ta'bang u p'eowchen. 15 Urngin e pin'ey ma

* **3:16** Verse 16 e ku rayag ni ga'ar: Machane fare gi mad e ra chuw u owchen e en ke chael u luwan ke sap ngak Somol.

gimed e fan ngomed; ma bay i yo'or e girdi' i yan ni be taw e ayuw rok Got ngorad ni bochan e be runguyrad, ma bo'or e meybil ni bay ra pi'ed ni yad be pining e magaer ngak Got, ni aram e yad be tayfan.

Ngongol u fithik' e michan' ngak Kristus

16 Ireray fan nri der mulan'dad. Yugu ra be wod dowdad i yan, ma lanin'dad e yibe be'echnag u reb e rran ngu reb. 17 Re gafgow ney ni gadad be tay nib gafgow nib achig ma dabi n'uw nap'an me m'ay e bayi fek i yib ngodad ba fla'ab ni ba ga' ni dabi m'ay bi'id, nri kab gel feni ga' ko re gafgow ney. 18 Ya gathi pin'en ni yibe guy nga owchey e ir e ke l'agan'dad ngay, ya pin'en ndanir guy nga owchey. N'en ni yibe guy nga owchey e bayi m'ay; ma n'en ndab ni guy nga owchey e bay i par ndariy n'umngin nap'an.

5

1 Ya gadad manang nre tent ney ni gadad be par u lan — ni aram e re dowef rodad ney nu fayleng — e nap'an nra puth, ma bay e naun rodad u tharmiy ni ngdarod da pired ngalan, nib naun ni Got e ke ngongliy, ni bay i par ndariy n'umngin nap'an. 2 Ma chiney e gadad be par nib tomalan'dad, ya kar da m'ad ni bochan: ni nga non' nga dakendad e tabinaw rodad ni bay u tharmiy ni bod e munmad; 3 ya ra nin' nga dakendad ni bod e munmad ma bmuduwgil ni bay e dowef rodad. 4 Ma ngiyal' ni gadad be par u lan e re tent ney nu fayleng e gadad be gel'gel' nike tomalan'dad; gathi fene gadad ba'adag ni ngad n'iged e dowef rodad nu fayleng, machane gadad ba'adag ni ngan tay e bin nu tharmiy nga dakendad, ni fan e bin nra yim' e bayi mang yafos e ful'. 5 I Got e ir e cha' nike ngongliy rogodad ni fan ko re methiliyeg dowef nem, ma ke pi' e Kan Nthothup rok ngodad ni aram e mich u urngin ban'en nike tay ni fan ngodad.

6 Ere gubin ngiyal' nrib pagan'dad. Gadad manang ni n'umngin nap'an ni gadad bay u naun ni aram e re dowef rodad ney e aram e dad moyed u lan e naun rok Somol. 7 N'en nike michan'dad ngay e ir e be gagiyegnag e ngongol rodad u roy u fayleng, ma gathi n'en ni gadad be guy. 8 Ere rib pagan'dad, ma kabfel' u wun'dad ni gadad ra pag tafedad ni re dowef rodad ney ngdarod da pired ngak Somol nga naun rodad. 9 Machane n'en ni ir e ba th'abi m'on u lanin'dad e gadad ba'adag ni ngad rin'ed e tin nib m'agan' ngay, ndemturug ko gadad bay u tafedad u roy ara u rom. 10 Ya gadad gubin ma ri gadad ra yan nga p'eowchen Kristus nge mang ir e duwgiliy e n'en ni nge be' min rin' ngak, ni fan e nge be' min pi' ngak e n'en ni bay rogon ni ngan pi' ngak, ni be yan u rogon e tin ni i rin' ni bfel' ara kireb u nap'an ni immoy u lan e dowef rok ko biney e tamilang.

Tafager ngak Got u daken Kristus

11 Kad nanged fan ni nge yib madgun Somol u wun'dad, aram fan ni gamad be taymad ngak e girdi'. I Got e ri manangmad, ma gu be finey ni kam nanged lanin'ug. 12 Gathi gamad be guy rogon ni nggogned ngomed bayay ni gamad bfel'; machane gamad be guy rogon ni nggu pi'ed ngomed tapgin ni ngam felan'gad ngomad ni fan e nge yag ni ngam fulweged e n'en ni be fith e pi'in yad be uf nga murung'agen be' ni bochan rogon ya'an fa'anem, ma gathi bochan rogon e leam rok fa'anem nge pangin. 13 Gur kari gu aliliygad? Fan ngak Got. Gur ba tamilang lanin'mad? Fan ngomed. 14 Gelngin fanmad t'uf rok Kristus e ir e be gagiyeg nagmad, ya kug nanged ni ta'reb e girdi' e yim' ni fan ngak urngin e girdi', ni fan e ren'em e urngin e girdi' ma kar uned ngak ko yam'. 15 I yim' ni fan ngak e girdi' ni urngin ni bochan e pi'in yad ba fos e nge dab ku ur ngongolgad ni yad be yan nga tabon lanin'rad, machane ngar ngongolgad ni yad be yan ngan' fa'anem ni ir e ke yim' ni fan ngorad ma kan faseg ko yam' ni fan ngorad.

16 Ere dab kud dugliyed rogon be' u lanin'dad nrogon nma rin' e girdi'. Yugu ra ka'ad leam niged murung'agen Kristus u ba ngiyal' ni bod rogon nma leamnag e girdi' murung'agen ban'en, ma dab kud rin'ed e chiney ni aram rogon. 17 Ngiyal' nra ta'ab

girdi' be' nge Kristus e aram e ngiyal' nike mang fa'anem reb e girdi' nib be'ech ni ka fin nsunumeg: bin kakrom i ir e ke chuw, ma bin nib be'ech i ir e ke yib i m'ug. 18 Urngin e pin'ey e Got e ke ngongliy, ni ir e ud moyed ni gadad e to'ogor rok me pingegdad ngad manged pi tafager rok, ni rin' u daken Kristus, me pi' ngodad e maruwel ni ngad guyed rogon e tin kabay e girdi' ngkur manged pi tafager rok. 19 Gamad be machibnag ni Got e be m'ag e tafager ngak urngin e girdi' u daken Kristus. I Got e daki tay u wan' e denen rorad, ma ke pi' e thin riy ngomad ngarogon nra ngongliyrad ngar manged pi tafager rok.

20 Ere gamad be weliy e thin rok Kristus ngomed, ni aram e be wenig Got ngomed u l'ugunmad: ere gamad be wenig ngomed ni pa' Kristus ni ngam paged Got nge pingegmed e to'ogor rok ngam manged pi tafager rok! 21 Kristus e dariy e denen ni ngongliy, machane me fek Got e denen rodad nge tay nga daken, ni fan e ngad ta'ab girdi'gad ngak nge yag nda mat'awgad ni bod rogon Got.

6

1 Gamad be maruwel Got u ta'bang ni gamad be wenig ngomed ni be lungumad: ke yag ngomed e tow'ath ni pi' Got, ere thingar dab mpaged nge maadab. 2 Mu telmed ko n'en ni be yog Got:

"Kug motoyil ngom ko fare awa nib m'agan'ug ngay,
kug ayuwegnem ko fare rran ni ngam thap ngak Got."

Mmotoyil! Ireray e re awa ni nge ayuwegey Got, daba' e ireray e re rran ni ngan thap ngak Got!

3 Dabumad ni nge pir'eg be' ban'en nib kireb ko maruwel romad, ere gamad be guy rogon ndab gu ninged e kanawo' rok be'. 4 Machane urngin ban'en ni gamad be rin' e gamad be dag riy ni gamad bogi tapigpig rok Got, ni fan e gamad be k'adan'mad ko gafgow ni yibe tay ngomad, nge gafgow u ban'en, nge mo'maw' ni gamad be pir'eg, urngin ni gamad be athamgiliy u fithik' e gumaen' ni ba ga'. 5 Kan toymad ko dumow, ma ka nin'mad nga kalbus, ma ke yib e girdi' ni pire' ni ngar li'ed gamad; ma kug maruwelgad ke aw parowmad, ma kug pired yu ngiyal' ndariy e mol ma dariy e abich. 6 U daken lanin'mad nib machalbog, nge tin nib tamilangan'mad riy, nge gumaen', nge rogon ni gamad ba gol e kug daged gamad riy ni gamad e tapigpig rok Got; ngu daken fare Kan Nthothup, ngu daken rogon nriyul' nib t'uf e girdi' romad, 7 ngu daken e thin rok Got nib riyul' ni gamad be machibnag ngak e girdi', ngu daken gelngin Got. Ma rogon ni gamad bmat'aw ngak Got e ir e kemang talin e cham romad ni nggu chamgad ngay ma nggu yororgad romad ngay. 8 Kan tay famad ma kan n'ag famad; ma kanog e thin nib kireb ngomad ma kanog e sorok ngomad. Yibe finey ni gamad be lifith l'ugunmad, machane gamad be weliy e tin nib riyul'; 9 ma gowa gamad e girdi' nda nnang murung'agmad, machane gubin e girdi' ni manangmad; ma gowa kug m'ad, machane gimed be guymad ni ka gamad ba fos. Kan gechig nagmad, machane dawor nthang e fan romad; 10 kan kirebnag an'mad, ma gubin ngiyal' nib felan'mad; gowa ri gamad ba gafgow, machane bo'or e girdi' ni kug fal'eged rogorad; gowa dariy ban'en romad, machane riyul' ni urngin ban'en ni bay romad.

11 Tafager rog ni gimed bay u Korinth! Kug welthingad ngomed nda gu tinna'gad ngomed, kug weliyed lanin'mad ngomed. 12 Dawor gu mitheged lanin'mad romed; gimed e kam mitheged lanin'med romad. 13 Gu be non e chiney ni gowa gimed pifakag ni be lungug: mu daged lanin'med ngomad ni bod rogon lanin'mad ngomed. Dab mmitheged lanin'med!

Dab ni pach ngak e pi'in nde mich Got u wun'rad

14 Dab mu guyed rogon ni ngam pachgad ngak e pi'in nde mich Got u wun'rad ngu'um maruwelgad u ta'bang nib ta'reb lanin'med, ya dabiyag. Ra di'in me ta'reban' e tin nib

mat'aw nge tin nib kireb? Ra di'in me par e tamilang nge talumor u ta'bang? 15 Ra di'in me ta'reban' Kristus nge mo'onyan'? Be mang e ren'en nib ta'reb rogon rok e en nike michan' ngak Jesus nge en nde michan' ngak? 16 Ra di'in me ta'reban' e Tempel rok Got ko pi liyos nma meybil e pi'in ndar nanged Got ngay? Ya gadad e Tempel rok Got, ni Got ni be par nib fos! Ni bod rogon ni fa'ani keyog Got nike ga'ar:

Bay gu wan gu par ngorad ngu'ug wan u fithik'rad,
bay gu mang Got rorad, miyad mang girdi'eg.
17 Me ere yog Somol ni ga'ar:
Thingar mu chuwgad rorad,
ngam pithiged gimed rorad.
Ma dariy ban'en ni ngu'um rin'ed ko n'en nib alit,
ma aram e gimed ra yib ngog.
18 Ma bay gu mang chitamangimed,
ma bay mmanged pifakag ni pumo'on nge ppin.
Ara' rogon e thin ni yog Somol ni Gubin ma Rayag Rok.

7

1 Pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, urngin e pi thin ney e keyog Got nra rin' ngodad! Ere ngad pithiged gadad u urngin ban'en nma alitnag e dowef nge lanin'uy, ma ngad gayed rogon ni ngad pired ni gadad ba thothup, ni aram e ngu'ud pired ni bay madgun Got u wun'dad.

Felfelan' ni tay Paul

2 Dab kum mitheged lanin'med romad. Ya dawor gu ngongliyed e kireb ngak be', ma dawor gu kireb niged be', fa reb e kug ban niged be' kug feked ban'en rok. 3 Dagur yog e re bugithin ney ni gu be turguy e kireb nga dakenmed; ya bod ni kugog ko som'on, nri gimed ba t'uf romad ni gubin ngiyal' ma gimed bay u lanin'mad, ndemturug ko gamad ba fos fa gamad ra yin'. 4 Kari pagan'ug ngomed, ma ke felan'ug ngomed! Ku gu be par nib athamgil lanin'ug, ma gub sug ko felfelan' u fithik' urngin e gafgow ni gamad be mada'nag.

5 I mus ko ngiyal' ni gu tawgad riy nga Macedonia ma ku de yag ni gu toffangad. Ya gubin yang ma ug pir'eged e gafgow riy, ma gamad be malu'ag thin e girdi', ma gamad be rus. 6 Machane Got nma pi' e athamgil nga laniyan' e pi'in ke mulan'rad e pi' e athamgil nga lanin'mad ni bochan Titus ni yib ngomad. 7 Gathi kemus ni bochan e wub ni tay, machane ku bochan murung'agmed ni weliy ngomad u rogon ni mpi'ed e athamgil nga laniyan'. Keyog ngomad rogon ni kam m'ad ni bochan ni manga yugu mu guyed gag, nge rogon nike taganan'med, nge rogon ni kam pired ni kam fal'eged rogomed ni ngam yororgad rog; ere kari gel e felfelan' ngog e chiney.

8 Yugu ra ke taganan'med ko fa gi babyor ni gu pi' nge yib ngomed, ma dawori kireban'ug ngay ni kug yoloy. Ku rayag ni nge kireban'ug ni bochan e gi babyor nem ko ngiyal' ni gu nang nike taganan'med u lan bochi ngiyal' ni bochan e gi babyor nem. 9 Machane chiney e kug felfelan' — ni gathi bochan e kug kirebnag an'med, machane bochan e taganan' ni mu ted e pingeg lanin'med ngam thiliyeged pangimed. Re taganan' nir ni yib ngomed e maruwel Got ngay, ere dariy e kireb ni kug ngongliyed ngomed. 10 Ya re kireban' nem ni maruwel Got ngay e ir e piliyeg lanin'med ngam thapgad ngak Got ere dabi kireban'ug ngay! Machane bin nu fayleng e kireban' e ma fek e yam' i yib ngodad. 11 Mu guyed e n'en ni rin' Got ko re kireban' romed nir: a mu guyed rogon e n'en nike rin' ngomed kam tedan'med, nge rogon nri gimed ba'adag ni ngam daged e mich ri' nda mu uned ko kireb! Nge rogon e puwan' ni mu ted ni bochan e de rin' be' e tin nib mat'aw, nge rogon ni magafan'med, nge rogon e leam ni mu ted, nge fanmed

yul'yul', nge rogon ni mu fal'eged rogomed ni ngam gechigniged e en nike ngongliy e kireb! Ma kam daged nda mu uned ko re kireb nem.

12 Ere yugu aram rogon ni gu yoloy e babyor nge yib ngomed ma gu rin' ni gathi bochan e cha' ni ngongliy e kireb, ara cha' nni ngongliy e kireb ngak. Machane gu yoloy ni nggu tamilang nagmed u p'eowchen Got ngarogon fanmed yul'yul' ngomad. 13 Ireray fan me yib e athamgil nga lanin'mad.

Gathi kemus ni yib e athamgil nga lanin'mad; ya ri ba ga' e felfelan' ni pi' Titus ngomad ko felfelan' nike tay u rogon ni mu ayuweged ni gimed gubin nge felfelan'. 14 Kug weliy murung'agmed ngak ni gub felan' ngay, ma dawor mu t'ared lanin'ug. Gubin ngiyal' ni tin nib riyul' e kug weliyed ngomed. Ere aram rogon ni thimed ni kug weliyed ngak Titus ni gamad ba felan' ngay e ke m'ug nib riyul'. 15 Ri gimed ba t'uf rok ya ka manang rogon ni gimed gubin ma mpired ni kam fal'eged rogomed ni ngam folgad ko tin ni yog, nge rogon ni yib ngomed mi gimed t'ufeg u fithik' e tamdag nge marus. 16 Kari gu felfelan' ni fan e rayag ni gu toer ngomed!

8

Ayuw nma pi' girdi'en Kristus

1 Pi walagmad ni girdi'en Kristus, gamad ba'adag ni ngam nanged rogon nike ayuweg Got girdi'en e pi galesiya nu Macedonia. 2 Ba gel e sikeng ni kan tay ngorad ko gafgow ni yib ngorad; machane ri ba ga' e felfelan' rorad ni bo'or e tin ni ur pi'ed ban'en, ni yugu aram rogorad nri yad ba gafgow. 3 Nggog ngomed, nra pi'ed urngin e tin nrayag rorad ni ngar pi'ed, ya ra pi'ed nge pag e fol; ni yad e leam rorad 4 nra weniggad ngomad ni ngan pagrad ngar uned i ayuweg e girdi' rok Got ni yad bay u lan yu Judea. 5 Tin nra pi'ed e pag urngin e tin ni gu leam niged! Som'on e ra pi'ed yad ngak Somol; nge mu' ma ra pi'ed yad nga pa'mad, ni Got e gagiyegnag nge yodorom. 6 Ere gu weniggad ngak Titus, ni ir e sunumeg e re maruwel ney, ni nge ul ul ngay nge ayuwegmed ngam mu'niged e re maruwel ney ni pigpig u fithik' e t'ufeg. 7 Gimed e ri bo'or ban'en romed: ni aram e michan', nge salap ko welthin, nge tin gimed manang, nge rogon ni gimed ba'adag ni ngam pi'ed e ayuw, nge rogon ni gamad ba t'uf romed.* Ere gamad ba'adag ni ngkum pi'ed boch ban'en ni pire' ko re ayuw ney ni ayuw u fithik' e t'ufeg.

8 Gathi kug tay e motochiyel riy. Machane gu ra guy rogon ngam nanged feni pasigan' boch e girdi' ni ngar pi'ed e ayuw, ma aram e rayag ni gu nang feni riyul' e t'ufeg romed. 9 Ya gimed manang rogon ni runguydad e Somol rodad i Jesus Kristus ni ba'aray rogon: aram rogon feni fla'ab, me pag ir nge gafgow ni fan ngomed, ni fan e nge yagnag e fla'ab ngomed u daken e gafgow nike tay.

10 Ba'aray rogon e leam rog ko tin ni kad weliyed: bfel' ni ngam mu'niged e chiney e n'en ni mu tababgad ngay fa binem e duw. Gimed e som'on, ni gathi kemus ni mu ngongolgad, machane ku errogon nib m'agan'med ngay ni ngam ngongolgad. 11 Ere mmuruwliyed nge chuw! Mu pasigniged lanin'med ngay ngam mu'niged ni bod rogon ni mu leam niged nib pasigan'med ngay, mi gimed mu'nag ko tin ni bay romed. 12 Ya fa'anra ba pasigan'med ngay ni ngam pi'ed ban'en, mra fek Got e tin ni kam pi'ed nib tow'ath nrogon e tin nrayag ni ngam pi'ed, ma gathi tin ndariy romed.

13-14 Dagur guy rogon ni nggu tay ban'en nib tomal nga pomed ni bochan e nggu ayuweg boch e girdi' ko gafgow rorad; machane pire' ban'en ni bay romed e ngiyal'ney, ere rib mat'aw ni ngam ayuweged e pi'in gafgow nthingari yag ban'en ngorad. Ma bay mu gafgowgad nthingari yag ban'en ngomed ma ke yo'or ban'en rorad, ma aram miyad ayuwegmed. Ireray rogon me par nib mat'aw ngomed ni gimed gubin. 15 Ni bod ni be

* **8:7** gamad ba t'uf romed; boch e babyor e bay riy ni t'ufeg romad ngomed.

yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Cha' ni pire' e kunuy e de pag rogon e tin ni yag ngak, ma cha' ni bochu'uw e kunuy e de pag feni lich e tin ni bay rok."

Titus nge pi chongin

16 Ri ba ga' e magaer ni gu pininged ngak Got ni ayuweg Titus nge pasigan' ni bod gamad nge ayuwegmed! 17 Gathi kemus ni m'agan' ko tin ni gu wenig niged ngak; ya ku errogon ni ir rok ma ba pasigan' ngay ni nge pi' e ayuw, me ir e duwgiliy u wan' ni nge yib ngomed. 18 Bay reb i walagdad ni girdi'en Kristus ni kug l'uged ni nge cheag ngak ngar bow, ni be' ni urngin e galesiya ni yibe tayfan riy ni bochan e maruwel rok ni aram e be machibnag ngak e girdi' e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got. 19 Ma girdi'en e galesiya i yan e kar mel'eged e cha'ney ma kar duwgilyed ni ir e nge un ngomad ko milekag ko re gaf i maruwel ney ni ayuw u fithik' e t'ufeg ni fan e ngan tayfan Somol riy, ma ngan dag ni gadad ba'adag ni ngad pi'ed e ayuw.

20 Gamad be guy rogon ni dabi nonnon e girdi' u rogon ni gamad be muruwliy e re salpiy ney ni ba ga' ni ngan pi' nib tow'ath. 21 Gamad be nameg ni nggu rin'ed e tin nib mat'aw, ni gathi kemus nu p'eowchen Somol, machane ku errogon u p'eowchen e girdi'.

22 Ere kug l'uged walagmad ni girdi'en Kristus ni nge un ngorad; ke yo'or yay ni kug sikeng niged, ma kug pir'eged ni gubin ngiyal' ma rib pasigan' ngay ni nge pi' e ayuw. Ma chiney e kari pagan' ngomed, ni aram e kari pasigan' ngay ni nge ayuwegmed. 23 I Titus e ma ayuwegneg ko maruwel ni gamow be maruwel ni nggu ayuwegew gimed; ma tin ni be'er i walagdad ni girdi'en Kristus ni ngar uned ngak e yad owchen e pi galesiya, ni maruwel ni yad be tay e bayi tay e girdi' fan Kristus riy. 24 Mu t'ufeged yad, nge mich u wan' urngin girdi'en e pi galesiya ni n'en ni kug weliyed ni murung'agmed ni gamad ba felan' ngay e ba riyul'.

9

Ayuw ni ngan pi' ngak pi walagey ni girdi'en Kristus

1 Dariy fan ni nggu weliy ngomed u babyor murung'agen e ayuw ni ngan pi' nge yan ngak e girdi' rok Got ni yad bay u Judea. 2 Gu manang ni gimed ba'adag ni ngam pi'ed e ayuw, ma kug weliy murung'agmed ngak e girdi' nu Macedonia ni gub felan' ngay nike lungug, "Pi walagdad ni girdi'en Kristus ni yad bay u Greece e ka fa binem e duw nra pired ni kar fal'eged rogorad ni ngar pi'ed e ayuw." Ma pasigan' romed ni ngam pi'ed e ayuw e ke pi' e pasig nga laniyan' bo'or i yad. 3 Ere chiney e nggu l'oeg e pi cha'ney ni walagdad ni girdi'en Kristus ngarbad, ni aram e tin kug weliyed ni murung'agmed ni gamad ba felan' ngay u murung'agen e ren'ey e nge yan i m'ug ni gathi kemus nthin; machane nge m'ug nrogon ni gog ni kam fal'eged rogomed ni ngam pi'ed e ayuw. 4 Ya richey me un e girdi' nu Macedonia ngog nggu bad miyad pir'eg ndawor mu fal'eged rogomed ni ngam pi'ed e ayuw, ma ri gamad ra tamra' ni fan e kari pagan'mad ngomed, ma kab gel e tamra' ni gimed ra tay! 5 Aram fan ni kug finey ni bfel' ni nggog ngak e pi cha'ney ni walagdad ni girdi'en Kristus ngar m'onod rog ngarbad ngomed ngar ngongliyed rogon e n'en ni kamogned ni ngam pi'ed nib tow'ath. Mra gu taw ma kem'ay i ngongliy rogon, ma aram e ra m'ug riy ni ngam pi'ed ban'en ngak boch e girdi' ni fan e gimed ba'adag, ma gathi kan gelnigey ngomed ni ngam rin'ed.

6 Dab mpaged talin e re bugithin ni ba'aray: cha' nra yung e awoch nib lich e bochu'uw e n'en nrayag riy ngak; ma en nra yung e awoch ni pire', e pire' e n'en nrayag riy ngak. 7 Ere ra be' ma nge pi' ban'en nrogon ni ir e ke duwgiliy u laniyan', ni dabi kireban' ngay nike pi' fa reb e finey ni ban'en nthingari rin'; yi Got e ba t'uf rok e en nma pi' ban'en u fithik' e felfelan'. 8 Mi Got e rayag rok ni nge pi' ngomed e tin ni nge yag ngomed nge pag urngin, ni fan e gubin ngiyal' ma bay romed urngin e tin ni nge yag ngomed, nike

pag urngin ni fan ko tin ni bfel' e ngongol. 9 Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be
ga'ar:
Ma pi' ban'en ngak e pi'in gafgow u fithik' e gol,
ma rogon nga feni gol e dabi m'ay bi'id.
10 Mi Got nma pi' e awoch ngak e cha' nma wereg e awoch u milay' nge ggan ni nge kay
e ku bayi pi' ngomed urngin e awoch ni nge yag ngomed me muruwliy nge tugul, nge
yib wom'ngin ni pire' ni nge yib ko gol ni mu ted. 11 Gubin ngiyal' ni bayi ta'med ni bfel'
urngin e tin ni bay romed nge yag ni um pi'ed ban'en ni gubin ngiyal' u fithik' e gol, ni
fan e nge yo'or e girdi' nra pininged e magaer ngak Got ko tow'ath ni kam pi'ed ngorad.
12 Ya re ayuw ney ni bay mu ngongliyed e gathi kemus ni nge pi' ngak e girdi' rok Got e tin
nthingari yag ngorad, machane ku errogon ni bayi ayuweg bo'or e girdi' ngar pininged
e magaer ngak Got. 13 Pi'in ni bay mu ayuweged e bay ra felan'gad ni gathi kemus ni
bochan e tin ni kam pi'ed ngorad nge boch e girdi' u fithik' e gol, machane bay rogned
e sorok ngak Got, ya ireyer e mich riy nri gimed ba yul'yul' ko thin ni bfel' ni yib rok
Kristus ni ir e gimed be weliy. 14 Ma aram e bay ra pi'ed e meybil romed ngak Got ni
bochan e kari mu t'ufgad rorad ma bochan e ayuw nike pi' Got ngomed nike pag rogon.
15 Ere ngad pininged e magaer ngak Got ko tow'ath nike pi' ngodad ndabiyag puluwon!

10

Paul ni welthin ni be ayuweg e maruwel rok

1 I gag Paul e gu be wenig ngomed — i gag fa'anem ni kanog nib sobut'an'ug ma gub
gol ko ngiyal' ni gu bay romed, machane dagur tamdag ni nggu non ngomed nib gel
ko ngiyal' ni gub mal'af romed. Gu be wenig ngomed ni bod feni munguy nge feni gol
Kristus ni be lungug: 2 Dab mu gelniged gimed ngog ni nge dab kug tamdag ngomed ko
ngiyal' ni bay gub riy; ya bmuduwgil u wun'ug nrayag ni nge dab kug tamdag ngak e
pi'in yad be yog ni ngongol ni gamad be tay e yib u rogon e leam ni yima tay u fayleng.
3 Rib riyul' ni gamad be par u roy u fayleng; machane dagur maelgad nrogon e leam
ni yima tay u roy u fayleng. 4 Talin e cham ni gamad be maruwel ngay ko cham ni
gamad be tay e gathi talin e cham nu roy u fayleng, ya talin e cham nib yargel ni yib
rok Got, ni ir e ngan kirebnag ngay yungi n'en nike fal'eg e mo'onyan' rogon ke par riy
be cham ngodad. Gamad be kirebnag e thin nde riyul' ni be togopluwnag e girdi' ngak
Got; 5 ma kug buthuged urngin e leam nib tolang ni yibe togopluwnag ko tin ni kan nang
ni murung'agen Got; gamad be fek urngin e leam ni bod ni yima kol e girdi' ko mael nggu
pingeged nge fol rok Kristus. 6 Nap'an ni gimed ra micheg ni kam yul'yul'gad, ma aram e
bay gu fal'eged rogomad ni nggu gechigniged e pi'in ndar yul'yul'gad u rogon e ngongol
rorad.
7 Gimed be changar ko pin'ey u wuru'. Bay be' u wur nike matha'eg ngak ni ir reb i
girdi'en Kristus? Bfel' ni ngki leamnag ir bayay, ya ku errogon gamad ni gamad girdi'en
Kristus ni bod ir. 8 Ya dagur tamra' ni fa'an gomanga kug uf, ya kayigi yo'or e thin
ni kugog ni murung'agen mat'awmad nike pi' Somol ngomad ni mat'awmad ni ngug
gelniged gimed, ma gathi ngan waernagmed. 9 Dabug ni ngam leam niged ni gu be guy
rogon ni ngam rusgad ko thin rog ngomed u babyor. 10 Bay ga'ar be', "Thin rok Paul u
babyor e rib gel, machane ngiyal' ni bay rodad e mme'waer ma thin rok e dariy rogon!"
11 Machane en ni be finey ni aram rogon e thangri nang nde thil e thin romad u babyor
ko ngiyal' ni gamad bmal'af riy, nge n'en ni bay gu rin'ed ko ngiyal' ni bay gu bad riy
ngomed.
12 Dabumad ni nggu ta'rebniged rogomad ngak e pi'in ni be'er ni yad be finey ni yad
e sororad. Ri yad bbalyang! Kar ngongliyed e fol rorad ni ngar foleged yad ngay, ma fol
rorad e yad be duwgiliy rogorad riy! 13 Machane gamad e thin ni gamad be yog ni gamad
be uf ngay e bay e fol riy ndabiyag ni nge pag; ya bay i par u lan e fol ko re maruwel

nike pi' Got ngomad, nib mu'un e maruwel ni gamad be tay u fithik'med ngay. 14 Me ere
bochan e gimed bay u lan e pi fol nem, ma aram e da gu warod nggu thum'gad nga wuru'
ko fa ngiyal' ni gu bad riy ngomed, ni kug feked e Thin Ni Bfel' i yib ni murung'agen
Kristus. 15 Ere dagur ufgad ko maruwel ni boch e girdi' e kar muruwliyed ke pag e re fol
ni ba'aram nike tay Got ni nggu musgad riy. Machane gamad be finey ni manga yigi ilal
e michan' romed ngak Kristus, me yag ni gu ngongliyed e maruwel ni ba ga' u fithik'med
i yan, ni gubin ngiyal' nrogon ni be finey Got ni nggu rin'ed. 16 Ma aram e rayag ni gu
machib niged e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got ko nam i yan ni bay nga wuru' e biromed e
nam, me siy gu ufgad ko maruwel nike mu' i ngongliy rok be' ko gin ni be maruwel riy.
17 Machane ba'aray rogon nike yog e babyor nib thothup, "En ni ba'adag ni nge weliy
ban'en nike uf ngay e thangri uf ko n'en ni Somol e ke muruwliy ke yag." 18 Ya be' e bay
rogon ni fa'anra be finey Somol ni bay rogon fa'anem, ma gathi bochan e ir e be finey
rok ni bay rogon.

11

I Paul nge fapi apostel ni bogi ban'en

1 Manga yugu mu gumaen' niged gimed rog, ni yugu ra kugog e thin nike dake thin
ko balyang. Wenig ngomed! 2 Gu be taliyeg nagmed ni bod gelngin ni be leam nagmed
Got; ya gimed bod be' ni bpin nib machalbog ni kugog ngak ta'abe' nib mo'on ni bay ra
mabgolgow, ni aram Kristus. 3 Kug rusnagmed nri yib e kireb nga fithik' i lanin'med
nge dab kum yul'yul'gad ngak Kristus, ni bod rogon ni bannag fare porchoyog Eva.
4 Ya mm'agan'med ngay ni gimed ra k'adan'med rok be' nike yib ngomed ni nge yib i
machibnag ngomed yugu reb e Jesus, ni gathi bin ni gamad be machibnag murung'agen;
mi gimed fol rok reb e kan nge yugu reb e machib nrib thil ko fare Kan Nthothup nge
Thin Ni Bfel' ni yib rok Got nike yag ngomed romad!

5 Dagur finey ni gub tanggin bochu'uw ngak "fapi apostel" romed ni be'er nib sororad!
6 Sana da gu salap ko welthin, machane ba tamilangan'ug ko thin rok Got; kug tamilang
nagmed riy ni gubin ngiyal' ngu fithik' urngin ban'en.

7 Dariy ban'en ni gog ngomed ni ngam pi'ed ngog ko ngiyal' ni ba'aram ni ug
machibnag ngomed e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got; ya gu sobut'nag lanin'ug ni fan e
nggu ayuwegmed ngam tolanggad. Ere gur ba kireb e ren'em ni gu rin'? 8 Nap'an ni
ug maruwel u fithik'med i yan ma yugu boch e galesiya e i pi' puluwog. Susun e ug
gafgow nagrad ko tin ni ug fek rorad ni fan e nge yag ni gu ayuwegmed. 9 Ma ngiyal'
ni ba'aram ni gu bay romed e da gog ngomed ni ngan ayuweged gag ko ngiyal' ni nge
yag e salpiy riy ngog; ni fan e pi walagdad ni girdi'en Kristus nrabad u Macedonia e ra
feked i yib urngin e tin ni nge yag ngog. Rogon ko tin nike yan e rran nge tin ni kabay
e rran ngam'on e dab mu gafgowgad u puluwog! 10 Rogon feni riyul' ni bay Kristus u
fithik'ag e nggog nre bugithin ney ni gub felan' ngay e dariy bang u roy u Greece nrayag
ni ngan thang riy. 11 Gur mang ni kugog e re bugithin ney? Gur bochan e da mu t'ufgad
rog? I Got e manang ni gimed ba t'uf rog!

12 Bay ug ngongliy i yan e tin ni gu be rin' e chiney, ni fan e nggu tay e tin ni be'er e
"apostel" nge dabi yib tapgin ni ngar ufgad ngu'ur rogned ni ta'reb rogon e maruwel ni
yad be tay ngomad. 13 Pi girdi' nir e gathi riyul' ni yad bogi apostel — yad e apostel ni go'
bogi ban'en, ni yad be lifith l'ugunrad u murung'agen e maruwel ni yad be tay ma kar
piliyeged yad kar boded ya'an e tin riyul' e apostel rok Kristus. 14 Ere dab ni gin ngay! Ya
ku rayag rok mo'onyan' ni nge piliyeg ir nge bod ya'an ba engel ko tamilang! 15 Ere gathi
ban'en ni ngan gin ngay ni fa'anra piliyeg e pi tapigpig rok mo'onyan' yad ngar boded
ya'an e pi tapigpig ko tin nib mat'aw. Machane tomur riy e ri bay ni pi' wenegan ngorad
nri bod rogon e pin'en ni yad be rin'.

Gafgow ni tay Paul ni bochan e ir reb e apostel

16 Nggu sul u daken bayay ni nge lungug: dariy be' ni nge leamnag ni gag be' ndariy e
leam rog. Machane fa'anra kam leam niged ni aram rogon, me ere mu gumaen' niged
gimed rog ni bod rogon be' ndariy e leam rok ni ngan gumaen' nigey rok, nge yag ni gu
weliy bochu'uw ban'en ni nggu uf ngay. 17 Bmuduwgil ni thin ni nggog e chiney ni gag
e gu be uf ngog e aram e gu be non ni bod rogon be' ndariy e leam rok; ya gathi ireray
e thin nike pi' Somol ngog ni nggog. 18 Machane bochan e pire' e girdi' ni yad be non ni
yad be uf ni kemus ni fan ngarogon e leam nma tay e girdi', me ere ngku gu un ngay.
19 Ya gimed ba gonop, ere mm'agan'med ngay ni ngam gumaen' niged gimed rok e pi'in
nib balyang! 20 Ya gimed ma gumaen' niged gimed rok be' ni be yog ngomed e n'en ni
ngam rin'ed, ara ban nagmed ngi i fek ban'en romed, ara tay e wup ngam awgad ngay,
ara i finey ndariy famed, fa reb e batnag owchemed. 21 Gub tamra' ngay ni nggog ni nge
lungug: yigi gel e mitimra' romad ngomed ma de yag ni gu rin'ed ni errogon!

Machane fa'anra finey be' nrayag rok ni nge uf nga murung'agen ban'en — gu be non
ni bod rogon be' nib balyang — me ere ku errogon gag. 22 Bogi Hebrew e pi cha'nir? Ku
errogon gag. Piyu Israel e pi cha'nir? Ku errogon gag. Yad bogni' ni owchen Abraham?
Ku errogon gag. 23 Yad e tapigpig rok Kristus? Gu be non ni gowa gu be' ni kug aliliy —
machane i gag reb e tapigpig ni kabfel' e pigpig ni gu be tay ko pigpig ni yad be tay! Kab
gel e maruwel ni kug tay ko maruwel ni kar ted, kab yo'or yay ni ka non'eg nga kalbus,
ma kab yo'or yay ni kan toyeg, ma kab yo'or yay nike chugur ni nggum'. 24 Ma lal yay
nike toyeg piyu Israel nra ba yay ma guyey nge mereb yay e dumow ni aw ngog; 25 ma
dalip yay ni toyeg piyu Roma, ma ba yay e ni malangnigeg; ma nga dalip yay ni pil e
barkow ni gu bay u daken, ma ba yay e rliw' nge aningeg e awa ni gu par u fithik' e day.
26 Ma ke yo'or e milekag ni gu tay ni chugur gum' ko ran ni sugubur e lul' nge yib nga
daken e binaw, nge rok e moro'ro' nma fek ban'en u fithik' e yargel, nge rok piyu Israel
ni gamad girdi'en ta'ab nam nge rok e pi'in gathi yad piyu Israel; ma kug chugur ko riya'
u lan e binaw i yan, ngu daken e ted, ngu lan e regur, nge rok e pi'in yad be dake yad boch
e walag u daken Kristus. 27 Ma kug maruwel nib gel e maruwel ni kug tay; oren ngiyal'
e dariy e mol; ma gu be yim' ko bilig nge belel; ma ke yo'or yay ni kug gafgow ko ggan,
nge naun, nge mad. 28 Dawor gu weliy yugu boch ban'en ni bochan e gubin e rran nder
paslegan'ug ni bochan e gu be leamnag urngin e galesiya i yan. 29 Fa'anra me'waer be',
me un lanin'ug ngak ni susun e gag e kug me'waer; ma fa'ani mul be' nga fithik' e denen,
me ri kireban'ug.

30 Fa'anra thingar gu weliy ban'en ni nggu n'ufeg ngalang, me ere nggu weliy
murung'agen e pin'en ni be dag fenag me'waer. 31 I Got ni Chitamngin e Somol rodad i
Jesus e ngan' pining e sorok nga fithingan ndariy n'umngin nap'an; ir e manang ndagur
lifith l'ugunag. 32 Nap'an ni gu bay u Damaskus, me tay governor ni bay u tan pa'
Aretas ni pilung boch e girdi' ni matnag nga langan e garog ko binaw ni ngar koled gag.
33 Machane gu par ngalan ba dug ngan nguchuruyeg nga but' u ba winda ko re yoror
nem ni malang, mu gu thay rok.

12

Tin nni piliyeg e changar rok Paul nge guy nge tin ndag ngak ban'en

1 Thingar gu welthin ni nggu n'ufeg, ni yugu aray rogon ndariy ban'en nra yib riy ni
bfel'. Machane chiney e nggu weliy murung'agen e tin ni kan piliyeg e changar rog kug
guy nge tin ni kan dag ngog ni Somol e dag. 2 Gu manang be' nib mo'on ni reb i girdi'en
Kristus ni ragag nge aningeg e duw nap'an ko bin daba' e rran ngal'an nni fek nib tomgin
ko thal nth'abi tolang e tharmiy (da gu nang nri yodorom ara ni piliyeg e changar rok nge
guy — kemus ni Got e manang). 3 Nggu sul u daken nggu weliy bayay ni gu manang nre
mo'on ney e nni fek nib tomgin nga paradis (ngku gog bayay nda gu nang ko ri yodorom

ara kemus nni piliyeg e changar rok nge guy — kemus ni Got e manang), 4 ireram e gin ni
rung'ag bogi ban'en riy ndabiyag i yog ko thin, ni bogi n'en ndab ni pag nge weliy dap'i
l'ugun e girdi'. 5 Ere nggu weliy murung'agen e re mo'on ney ni gub uf ngay — machane
gag e dab gu weliy murung'ageg ni nggu n'ufeg, kemus ni tin ni be dag fenag me'waer e
nggu weliy. 6 Fa'anra gub adag ni nggu n'ufeg, ma gathi ra gu wan gu aw ni gub balyang,
ya aram e gu be weliy e tin nib riyul'. Machane dab gu n'ufeg, ni fan e dabug ni nge
leamnag be' nib sorog nge pag rogon ko tin nike guy ni kug rin' nge tin nike rung'ag ni
kugog.
7 Machane bochan e ngan tiyeg ndab gu ufanthin ni bochan e pin'en ni bfel' nem ni
kug guy, ma aram mi ni pi' ba liliy ngog nib gel e amith riy, ni yib ni susun e mol'og rok
mo'onyan' ni nge pirdi'iyeg ya nge dab gu uf. 8 Nga dalip yay ni kug meybil ngak Somol
u murung'agen e ren'ey ni gu be wenig ngak ni nge chuweg rog. 9 Ma fulweg rok ngog
e ga'ar, "Ayuw rog ngom e kemus e ta'are n'en ni ir e thangri yag ngom; ya gelngig e rib
gel ko ngiyal' ni gab me'waer." Ere kari gu felfelan' ni nggu uf ko me'waer rog, ni fan e
nggu thamiy rog nike yib gelngin Kristus ngog ni nge mang yoror rog. 10 Bfel' u wun'ug
e me'waer, nge thin nib kireb ni nganog ngog, nge tin nib mo'maw', nge gafgow ni yibe
tay ngog, nge tin nib mo'maw' ban'en ni gu be mada'nag ni fan ngak Kristus. Ya ngiyal'
ni gub me'waer, aram e ngiyal' ni gub gel.

Leam rok Paul ngak piyu Korinth

11 Gu be non ni bod be' nib balyang — machane gimed e kam pingeged gag kug rin'.
Gimed e pi'in nsusun e nga mogned fel'ngig. Ya yugu ra dariy rogog, machane ri da gu
tanggin ngak e pi girdi' ni be'er ni kam ted yad ni "apostel" romed. 12 Pin'en nike micheg
ni gag reb e apostel e kug ngongliy u fithik' e gumaen' u fithik'med; ni pi pow nge pin'en
nni gin ngay nge pi maang'ang. 13 Mang ngongol e gu tay ngomed ni gomanga da gu
ta'reb rogonnagmed ngak e tin ni kabay e galesiya i yan? Gur bochan e da gog ngomed
ni ngam ayuweged gag u ban'en? Wenig ngomed, mu n'iged fan u wun'med ni bochan
e da gu ta'reb rogonnagmed ngak e tin ni kabay e galesiya!
14 Yane' ni kug fal'eg rogog ni nggub gguymed e ra gub ma ireray e yay nike gaman
e dalip ngay — machane gathi bay gog ngomed ni ngam pi'ed ban'en ngog. Ya gimed e
gimed ba t'uf rog, ma gathi salpiy romed e ba t'uf rog. Ya gathi bitir e ma leamnag e n'en
ni nge yag ngak e gallibthir rorad, ya gallibthir e ma leamnag e n'en ni nge yag ngak e
bitir rorad. 15 Gub adag ni nggu pi' urngin e tin ni bay rog nge gag ni fan e nge yag ni gu
ayuwegmed. Gur ngam pired ni gathi ri gub t'uf romed ni bochan e ri gimed ba t'uf rog?
16 Ere ke mich u wun'med ni gathi yib malngig ngomed. Machane yugu be' e bayi ga'ar
e ug ban nagmed kam awgad ko ban rog. 17 Uw rogon ni gu rin'? Gur gu ban nagmed
nggu fek ban'en romed u daken e pi'in ni gol'oegrad ngarbad ngomed? 18 Gu wenig ngak
Titus ni nge yib ngomed, mu gog ngak reb i girdi'en Kristus ni walagdad ni nge un ngak
ngar bow. Gur rayag ni nga mogned ni ban nagmed Titus nge fek ban'en romed? Gathi
ta'reb rogon e leam romow nge ngongol romow ngomed?
19 Sana gimed be finey ni gamow be yoror romow u p'eowchemed. Danga'! Gamow
ra welthin nrogon ni ba'adag Kristus ni nggu welthingow u p'eowchen Got, ma urngin
ban'en ni gamow be rin' e kug rin'ew ni nggu ayuwegew gimed e pi tafager ni gimed ba
t'uf romow. 20 Gu be rusnag nra gub e nger mu gu pir'egmed ni gimed ba thil ko n'en ni
gu be leamnag ni yugum boded, mi gimed pir'eg ni gub thil ko n'en ni gimed be finey ni
yug gu bod. Gu be rusnag nra gub mu gu pir'egmed ni gimed be tugthin ma be awan'med
ngomed, ma ba papey e dumumuw ngomed mra be' ma kemus ni ir e be leamnag ir, ma
gimed be yog e thin nib kireb ma gimed be gun'gun'nagmed, ma ba tolangan'med ma
de ta'reban'med. 21 Gu be rusnag ni yanem ni gu ra yib e ra tamra'nigeg e Got rog ni
bochmed, ma bo'or i gimed e bay gu yornag ni bochan e kar denengad ma dawor ra

kolgad ngan'rad ngar pi'ed keru'rad ko kireb ni yad be rin', nge ngongolen e darngal nge tin kireb ni yad be ar'arnag ma yad be ngongliy.

13

Tin tomur e fonow

1 Yane' e ra gaman e dalip yay ngay ni nggub gguymed. "Ra nog nike bucheg be' ban'en
ma thingar ni micheg ko mich nike pi' ruw ni' ara dalip ni' " — ni bod rogon nike yog e
babyor nib thothup. 2 Nggog ngomed e pi'in ni um denengad nge urngin e tin kabay e
girdi', ni ka'a gog faram ko yay ni gaman e l'agruw ngay ni gub gguymed, machane ngku
gog bayay e chiney ni ngiyal'ney nda gu moy romed: ni yanem nra gub e dariy be' nra
thay ko gechig. 3 Ma urngin e mich ni gimed ba'adag ma bay mu guyed ni Kristus e riyul'
ni be non u l'ugunag. Ra non ngomed ma de me'waer; ya ra dag gelngin u fithik'med i
yan. 4 Ya yugu aram rogon feni me'waer nli' ngem' u daken e kuruth, machane gelngin
Got e ir e be par riy nib fos. Kug ta'ab girdi'gad Kristus, ma ku errogon gamad ni gamad
mme'waer; machane gelngin Got e bay i ayuwegmad ngu'ug pired rok Kristus ni fan
ngomed.
5 Mu changargad ngomed ko gimed be par ni gimed be ngongol u fithik' e michan'
romed ngak Kristus fa danga'. Bmuduwgil ni gimed manang ni bay Kristus u fithik'med
fa? Fa'anra danga' me ere kam mulgad. 6 Mmich u wun'ug ni gimed manang ndawor gu
mulgad. 7 Gamad be meybil ngak Got ndab mu ngongliyed e kireb — gathi bochan e nge
yan i m'ug nib soromad ko maruwel ni gu ted u fithik'med, machane fan e nge yag ni
mu rin'ed e tin nib mat'aw, ni mus ni fa'anra yan i m'ug ni gomanga de taw e maruwel
romad. 8 Ya dariy ban'en nrayag ni gu rin'ed nib togopluw ko thin rok Got ni aram e
tin riyul', ya kemus ni ban'en ni nge yib fan ngay. 9 Gamad ba felan' ngay ni gamad ra
me'waer machane gimed e kigimed ba gel. Me ere ku errogon ni gamad be meybil ni nge
yag ni ngam marod mpired ni kam yal'uwgad. 10 Aram fan ni kug yoloy e re babyor ney
ko ngiyal' ni kug bay u orel romed; bochan e nggu taw ngomed ma dab gu non ngomed
nib gel u mat'wug nike pi' Somol ngog — ni mat'wug ni ngug gelnagmed ngay, ma gathi
nggu kireb nagmed ngay.
11 Pi walageg ni girdi'en Kristus, kefel'! Mu athamgiliyed ngam yal'uwgad; mu telmed
ko tin kugog; ma nge ta'reban'med, mu um pired u fithik' e gapas. Mi Got ni gadad ba
t'uf rok me ir e ma pi' e gapas e bay i un ngomed.
12 Gimed ra mada' ma ngam farayed owchemed nrogon e girdi' nike walag u daken
Kristus.
Urngin e girdi' rok Got ni be lungurad e ngi i felan' Got ngomed.
13 Ngi i ayuwegmed Somol Jesus Kristus, ma ngu'um pired ni gimed ba t'uf rok Got,
ma gimed be par ni bay fare Kan Nthothup romed.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU GALATIA

Fa'an ntabab i weliy fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen Jesus u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel me mich u wun'rad, me leamnag boch e girdi' ni pi'in nike mich Jesus u wun'rad e thingar ra folgad ko Motochiyel rok Moses ma fin aram e kar manged e tin riyul' i girdi'en Kristus. Me yog Paul ni gathi aram rogon, ya ma mat'awnag Got urngin e girdi' ngak u daken e michan' rorad ngak Kristus me pi' ngorad e bin nib be'ech e pangiy. Me yib boch e girdi' nga Galatia, ni ba nug nu Asia Minor nib milfan nga Roma, nra togopluwgad ngak Paul nrogned nthingar kun fol ko Motochiyel rok Moses ni fan e ngan mat'aw ngak Got.

I Paul e yoloy e re babyor ney ngak girdi'en e galesiya nu Galatia ni bochan e ke fol boch i yad ko re machib nem ni gathi riyul', ma ba'adag Paul ni nge ayuwegrad ni nge pagan'rad ngak Kristus ni go ir e rayag ni nge mat'awnagdad ngak Got nge pi' e bin nib be'ech e pangiy ngodad. Tom'on ko babyor rok e be weliy Paul nib mat'aw ni nga ni pining e apostel rok Jesus Kristus ngak, ya pong ni yib ngak ni nge mang reb e apostel e gathi yib rok e girdi', ya ke yib rok Got. Ma ke l'oeg Got ni nge maruwel u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel. Me ki weliy bayay ni ngan mat'aw ngak Got u daken e michan' ngak Jesus Kristus. U lan e tin tomur e guruy e be dag Paul ni pangiy ni bfel' nrogon girdi'en Kristus e be yib u daken e t'ufeg nge runguy ni ir e wenegan e michan' rok be' ngak Kristus.

Tin ni bay riy
Tabolngin 1:1–10
Mat'awun Paul nrogon ba apostel 1:11—2:21
Thin ni Bfel' ni murung'agen e runguy rok Got 3:1—4:31
Rogon ni be par girdi'en Kristus ni gathi yad e sib ya kar chuwgad u tan e Motochiyel, nge rogon ni ngar paged fare Kan Nthothup ni nge gagiyeg nagrad 5:1—6:10
Tin tomur e thin 6:11–18

1 Re babyor ney e yib rok Paul, ni pong ni yib ngak ni nge mang reb e apostel e gathi yib rok e girdi' ara maruwel Got ngak e girdi' nge mang girdi' e pining, machane i Jesus Kristus e yib rok nge Got ni ir e Chitamangiy, ni ir e en ni faseg Jesus ko yam'. 2 Urngin pi walagdad ni girdi'en Kristus ni yad bay u roy e kar uned ngog kug pi'ed e re bugithin ni ba'aray ni nge yib ngomed girdi'en e pi galesiya ni bay u Galatia ni be lungumad:
3 I Got ni Chitamangidad nge Somol rodad i Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.
4 Kristus e pi' ir ni fan ko denen rodad ni nge pithigdad ko re ngiyal' i n'ey ntin nib kireb e be gagiyegnag e girdi', ni bod rogon ni ba'adag e Got rodad ni ir e Chitamangidad ni nge rin' Kristus. 5 I Got e ngu'un tayfan ndariy n'umngin nap'an! Amen.

Ri ta'reb e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got
6 Kug gin ngomed! Ya rib machreg ni gimed be n'ag e en ni ir e ke piningmed u daken e runguy rok Kristus ngodad gimed be yan nga yugu reb e Thin Ni Bfel'. 7 Ma bin riyul' riy e dakuriy "yugu reb e Thin Ni Bfel' ngabang ni yib rok Got." Gu be yog e re bugithin ney ya bay boch e girdi' ni yad be guy rogon ni ngar wagagey niged lanin'med, ni aram e yad be guy rogon ni ngar thiliyeged e Thin Ni Bfel' ni murung'agen Kristus. 8 Machane mus ngomad ni fa'an gamad ra machibnag yugu reb e thin ngomed nib thil ko fa bin ni kug machib niged ngomed ara reb e rin' reb e engel ni yib u tharmiy, ma bay ni gechignag u fithik' e nifiy ni dabi math bi'id! 9 Ka'a gogned ngomed ko som'on, me ere chiney e ngku gog bayay ni nge lungug: fa'anra machibnag be' ngomed reb e Thin Ni Bfel' nib thil ko

fare Thin Ni Bfel' ni yib rok Got ni ir e ke mich u wun'med, ma bay ni gechignag u fithik' e nifiy ni dabi math bi'id!
10 Re bugithin ney ni kugog e gimed be finey ma gu be guy rogon ni nggu wan nga laniyan' e girdi'? Danga'! I Got e gu be finey ni nggu wan nga laniyan'! Ara gimed be finey ni gu be guy rogon ni nggu fel' u wan' e girdi'? Fa'an mang e gu be guy rogon ni nggu fel' u wan' e girdi', ma dab gu mang reb e tapigpig rok Kristus.

Rogon ni mang Paul reb e apostel

11 Pi walageg ni girdi'en Kristus, ba'aray bbugithin ni nggog ngomed ni nge lungug: re Thin Ni Bfel' ney, ni yib rok Got ni ir e gu be machibnag ngak e girdi' e gathi sum rok e girdi'. 12 Gathi be' e pi' ngog ara be' e fil ngog. Yi Jesus Kristus e ir e ke dag ngog kug nang.
13 Kan weliy ngomed rogon pangig ni ug par ko ngiyal' ni ba'aram ni gu be tiyan'ug ngarogon kanawo'en nma liyor piyu Israel ngak Got, nge rogon ni ug gafgownag girdi'en e galesiya rok Got nda ug runguyrad mu ug athamgiliy ni nggu kirebnag. 14 Ma ug moy ni gub m'on rok bo'or e girdi' nu Israel ni gamad ta'ab yangar u rogon kanawo'en nma liyor piyu Israel ngak Got. Ma ri ug tiyan'ug ngay ma gu be athamgiliy nrogon nrayag rog ngu'ug fol u rogon ni ngan liyor ngak Got nike af rok e pi chitamangidad i yib ke mada' ngodad e tin chiney e girdi' nu Israel.
15 Machane bochan e runguy rok Got ngog me duwgilyeg u m'on ko ngiyal' ndawor ni gargelnigeg riy, me piningeg ni nggu pigpig ngak. 16 Nge ngiyal' ni ba'aram ni turguy riy ni nge dag Fak ngog ni fan e nge yag ni nggu machibnag fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen e en ni Fak ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ma gathi gu wan ngak be' nge mang ir e yog ngog e tin ni nggu rin', 17 ara gu wan nga Jerusalem ngug guy e pi'in yad e ar manged apostel. Machane n'en ni gu rin' e ka chingiyal' nem mu gu wan nga Arabia, mu gu sul u Arabia nga Damaskus. 18 Ma dalip e duw nga tomuren ma aram mu gu wan nga Jerusalem nggu fith boch ban'en ngak Peter, mu gu par rok ni l'agruw e wik.
19 Ma da kug guy yugu reb e apostel, kemus ni James* e gguy, ni ir e walagen Somol.
20 N'en ni kug yoloy e ba riyul', ni gu be yog ngomed u p'eowchen Got ndagur lifith l'ugunag!
21 Me tomur riy mu gu wan ko binaw i yan u lan yu Syria ngu Silicia. 22 Ka aram n'umngin nap'an i yib nge mada' ko ngiyal'ney ma dawori guy girdi'en e pi galesiya rok Kristus ni bay u lan yu Judea owcheg. 23 Kemus ni tin ke yog e girdi' ngorad nike lunguy ngorad: "Fare mo'on ni fa'anem ni i gafgow nagdad e be machibnag i yan ko girdi' murung'agen rogon ni nge mich Kristus u wun'uy, ni ireram fare mich u wun'uy ni ir e i guy rogon ni nge thang!" 24 Ma aram miyad yog e sorok ngak Got ni bochag.

2

I Paul nge boch e apostel

1 Ragag nge aningeg e duw nga tomuren mu gu sul nga Jerusalem ni gamow Barnabas; ma kug fek Titus ke un ngog. 2 Gu wan ya dag Got ngog ni nggu wan. Ma gamad mu'ulung e pi'in yad ma gagiyegnag girdi'en e galesiya, mu gu weliy ngorad rogon ni kug machibnag ngak e pi'in gathi yad piyu Israel fare Thin Ni Bfel'. Ya dabug ni maruwel ni kug tay kakrom i yib ke mada' ko re ngiyal' i n'ey e nge yan i aw ndariyfan. 3 Ya Titus ni be un ngog e be' u Greece, machane da ni gelnigey ngak ni ngan maad'ad ngak, 4 machane bay boch e girdi' ni yad be dake yad pi walagdad ni girdi'en Kristus kar ma'athukgad nga fithik' e girdi' rodad, ni yad e yad ba'adag ni ngan maad'adnag. Pi girdi' ney e yad e damit ni karbad ra ma'athukgad nga fithik'dad ni ngar nanged rogon ni kad pufgad ko Motochiyel ni bochan e kad ta'ab girdi'gad Kristus Jesus. Ya yad ba'adag ni ngar

* **1:19** yugu reb e apostel, kemus ni James; ara yugu reb e apostel; kemus ni cha' ni gguy e James.

sulweged gadad nga tan e Motochiyel ngad manged sib ko Motochiyel. 5 Dariy ta'reb
e mint' ni gu m'inggad ngorad, ni fan e nge yag ni gu ayuweged ni fan ngomed e tin nib
riyul' ni ir fare Thin Ni Bfel' ni yib rok Got.
6 Machane pi'in gu be finey ni yad e yad be gagiyegnag girdi'en e galesiya — kugog e
re bugithin ney ni bochan e dariyfan u wun'ug rogon tolngin bagayad nge bagayad; ya
urngin e girdi' ma ta'reb rogorad u wan' Got — pi cha'ney ni yad ma gagiyegnag girdi'en
e galesiya e da rogned boch ban'en ngog nib be'ech ni gomanga ir e nggu rin'. 7 Ya ra
guyed ni Got e ke pi' e re gaf i maruwel ney ngog ni nggu machibnag e Thin Ni Bfel' ni yib
rok ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ni bod rogon nike pi' fa gaf nem e maruwel ngak
Peter ni nge machibnag ngak piyu Israel fare Thin Ni Bfel'. 8 Ya gelngin Got e ngongliyeg
nggu mang reb e apostel nggu wan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ni bod rogon Peter
ni ngongliy Got rogon nge mang reb e apostel ngak piyu Israel. 9 I James, nge Peter, nge
John, ni wun'ug e yad be gagiyegnag girdi'en e galesiya e ra nanged ni Got e ke pi' e re gaf
i maruwel ney ni yugu ba reb ngog; ma aram miyad rurug pa'mow Barnabas ni be dag ni
gamad ta'ab raba' i maruwel, ma aram ma gamad gubin ni ta'reb lanin'mad nge puruy'
romad ni nggu maruwelgow u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel, miyad maruwel u
fithik' piyu Israel. 10 Machane kemus nn'en nra wenig niged ngomow e ri dab gu pagew
talin e pi'in gafgow ni yad bay u fithik'rad, nri ireram e ren'en ni ug athamgiliy ngu'ug
rin'.

I Paul ni puwan' ngak Peter u Antiok

11 Fa'ani yib Peter nga Antiok, mu gu puwan' ngak u fithik' e girdi', ya ri yan i gagiyel
nrib oloboch e n'en nike rin'. 12 U m'on riy ndawori taw boch e girdi' ngaram ni James e
ke l'oegrad, ma i un Peter ngak e pi'in gathi yad piyu Israel ko abich, ni pi'in kar manged
pi walagdad ni bochan e kar manged girdi'en Kristus. Ma fa'ani taw e pi girdi' nem
ngaram, me tal ni daki un ngorad ko abich, ni fan e be tamdag ngak piyu Israel ni pi'in
yad ba'adag ni ngan maad'adnag e pi'in pumo'on ni gathi yad piyu Israel. 13 Ma tin ni
kabay piyu Israel ni walagdad ni fan e yad girdi'en Kristus e ra tamdaggad ni bod Peter;
me mus ngak Barnabas ni un ngorad ko ngongol rorad ni ngongolen e marus. 14 Ma
fa'an gguy ndarir folgad ko tin nib mat'aw ni bod rogon e tin riyul' nike dag fare Thin Ni
Bfel', mu gog ngak Peter u p'eowcherad ni yad gubin ni lungug, "I gur e ga be' u Israel,
machane um ngongol ni bod rogon be' ni gathi be' u Israel, ma gathi um ngongol ni bod
rogon be' u Israel. Ere ke uw rogon ma kam guy rogon ni ngam gelnigem ngak e pi'in
gathi yad piyu Israel ni ngar ngongolgad ni bod rogon piyu Israel?"

Piyu Israel nge pi'in ni gathi yad piyu Israel e kar thapgad ngak Got u daken e michan' rorad ngak Kristus

15 Riyul' nni gargelegdad ma gadad piyu Israel, ma gathi gadad e "Pi tadenen ni pi'in
gathi yad piyu Israel," ni bod ni yima pining ngorad. 16 Machane gadad manang ni
kemus nu daken e michan' rok be' ngak Jesus Kristus e ir e rayag ni nge mat'aw riy ngak
Got, ma ri gathi bochan e i rin' e tin nike yog e Motochiyel rok Moses ngak ni ir e ngi i rin'.
Ku errogon gadad nike mich Kristus Jesus u wun'dad ni fan e nge yag ni ngad mat'awgad
ngak Got u daken e michan' rodad ngak Kristus, ma gathi bochan e gadad be rin' e tin ni
be yog e Motochiyel ngodad ni ngad rin'ed. Ya dariy be' nra mat'aw ngak Got ni bochan
e be rin' e tin nike yog e Motochiyel ngak ni nge rin'. 17 Ere fa'anra gadad be guy rogon ni
ngad ta'ab girdi'gad ngak Kristus ni bochan e ngad mat'awgad ngak Got, ma kani pir'eg
ni gadad e tadenen nta'reb rogodad ngak e pi'in gathi yad piyu Israel — gur aram e ke
maruwel Kristus ni fan ko denen ni nge gel? Bmuduwgil ndanga'! 18 Fa'anra gu tabab i
ubung bayay fare Motochiyel ni kug buthug, me ir e ke micheg ni gag be' ni gu be th'ab
e Motochiyel. 19 Machane Motochiyel e dariy rogon ngog, ya ku gum' kug chuw rok e
Motochiyel — ni Motochiyel e ke li'eg — ni fan e nggu fos nggu pigpig ngak Got. Ya kug

un ko yam' ni tay Kristus u daken e kuruth, 20 ere gathi ka gag e gu be par ni gub fos, yi
Kristus e ir e be par nib fos u fithik'ag. Ma re pangin ni gu be par riy e chiney e kug par
riy ni bochan e ke michan'ug ngak e en ni Fak Got, ni ir e gub t'uf rok ma ke pi' e pogofan
rok ni fan ngog. 21 Dagur siyeg e n'en nike rin' Got ni fan ngog u daken Fak! Fa'anra ke
mat'aw be' ngak Got u daken e Motochiyel, ma aram e yam' ni tay Kristus e bm'ayfan.

3

Motochiyel fa mich u wun'uy ngak Kristus

1 Gimed yu Galatia ni balyang! I mini' e ke pig ngomed? Ya ri gowa gimed be guy, nni
weliy rogon e yam' ni tay Jesus Kristus u daken e kuruth! 2 Ere mpi'ed e fulweg ngog ko
ta'are bugithin ni ba'aray: i yag fare Kan Nthothup rok Got ngomed ni fan e um rin'ed
e tin ni be yog e Motochiyel ngomed, fa bochan e mu rung'aged e Thin Ni Bfel' ni yib
rok Got me mich u wun'med? 3 Ra di'in me er fanmed balyang! Kam tababgad ko bin
nib be'ech e pangin ni Kan Nthothup rok Got e ayuwegmed nge yag ngomed: ere gimed
ba'adag ni gelngimed e ngam muruwliyed ngay ngam marod mmu'niged? 4 Ba ga' e
gafgow ni kani tay ngomed ni bochan e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got, ere ngam n'iged nge
yan i aw nike m'ayfan? Rib muduwgil ni bay fan! 5 Mogned, i pi' Got fare Kan Nthothup
ngomed me ngongliy e maang'ang u fithik'med, ni gur fan e gimed be fol ko tin ni be yog
e Motochiyel ngomed ara fan e mu rung'aged e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got me mich u
wun'med?
6 Ri bod rogon murung'agen Abraham ni be weliy e babyor nib thothup ni be ga'ar: "I
mich Got u wan', ma bochan e michan' rok ngak Got ma aram me matha'eg Got ngak ni
ir reb e girdi' nib mat'aw." 7 Ere susun e ngam nanged ni girdi' nib michan'rad ngak Got
e ireram e pi'in nriyul' ni yad e pi'in owchen Abraham. 8 Dawori taw ngay ma keyog e
babyor nib thothup ni Got e bayi mat'awnag e pi'in gathi yad piyu Israel ngak u daken e
michan' rorad ngak. Aram fan ni machibnag e babyor nib thothup ngak Abraham e Thin
Ni Bfel' ni yib rok Got u m'on riy ndawori taw nga nap'an ni ba'aray ni ga'ar: "U dakenam
e bayi fal'eg Got wa'athan urngin e girdi' nu fayleng riy." 9 Me mich u wan' Abraham e
re bugithin nem min fal'eg wa'athan; ere urngin e girdi' nra mich Got u wun'rad e yira
fal'eg wa'athrad ni bod rogon Abraham.
10 Pi'in ke pagan'rad ko Motochiyel ni yad be fol riy e yad be par nib buch wa'athrad.
Ya be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar: "En ni gathi urngin ngiyal' ma be fol u urngin
ban'en ni kan yoloy u lan babyoren e Motochiyel e ke kireb wa'athan!" 11 Ere chiney e
kari tamilang ndariy be' nra mat'aw ngak Got ni Motochiyel e nge mat'awnag; ni fan e
be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "En nike mat'aw ngak Got ni bochan e mich Got u
wan' e ir e ra fos."* 12 Machane Motochiyel e der toer ko mich u wun'uy ngak Got. Ya bod
nike yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "En nra rin' urngin e tin ke yog e Motochiyel
ngak ni nge rin' e ir e ra fos riy."
13 Machane Kristus e ke chuwegdad ko buch wa'athan ni Motochiyel e ke fek i yib
ngodad, ni bochan e kemang ir e ke buch wa'athan ni fan ngodad. Ni bod rogon nike
yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "En ni kan tining nga ba ley i gek'iy e kan bucheg
wa'athan." 14 I rin' Kristus ni aram rogon ni fan e fare tow'ath ni ognag Got ngak
Abraham e nge yag ni ngan pi' ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ni ngan pi' ngorad
u daken Kristus Jesus, ma aram e daken e michan' rodad ngak e ra ni pi' fare Kan ni
Thothup riy ngodad ni ognag Got nra pi'.

Motochiyel nge n'en ni ognag Got ni bayi pi'

15 Pi walageg ni girdi'en Kristus, nggu weliy murung'agen ban'en ngomed ni nggu
susunnag nga ban'en ni yima rin'; fa'anra weliy l'agruw ni' murung'agen ban'en me

* **3:11** nike mat'aw ngak Got ni bochan e michan' rok e ra fos; ara nike mat'aw ngak Got e ra par nib fos u daken e michan' rok.

ta'reb lanin'row riy miyow sayin nga babyor ni aram e m'ag ko fare bugithin ni kar weliyew, ma dakuriy be' ni ngki th'ab e re m'ag nem ara ki puthuy ban'en ngay. 16 Ere Got e ognag ngak Abraham e tin ni nge pi' ngak Abraham nge ngak be' ni bay sum ni owchen Abraham. Ma de yog ni ga'ar, "nge ngak e pi'in bay ra sumgad ni owchen Abraham," ni fan e re bugithin nem e bo'or e girdi'. Machane rogon ni yog e ga'ar, "nge ngak be' ni bayi sum ni owchen Abraham," ni fan e re bugithin nem e kemus nta'abe', ni aram Kristus. 17 Ba'aray e ren'en ni gu be yip' fan, i Got e ngongliy ba m'ag u thilin e girdi' nge ir me ga'ar e bayi par ni bod rogon nike yog. Ma fare Motochiyel ni fini pi' Got ni aningeg mir'ay nge guyey e duw nga tomuren e re m'ag ney, e dabiyag ni nge th'ab e re m'ag nem me thang e tin nike ognag Got ni bayi pi'. 18 Ya fa'an manga n'en ni nge pi' Got e nge yib ngodad u daken e re Motochiyel nem, me ere dabki yib ngodad u daken e n'en ni ognag nra pi'. Machane i Got e pi' ngak Abraham e n'en ni ognag ngak ni fan e yog ngak Abraham nra pi' ngak.

19 Ere mang ni pi' Got fare Motochiyel? I puthuy ko n'en ni ognag ni nge pi' ngak Abraham ni fan e nge dag ko mang e ngongol nib kireb, me finey Got ni nge par e re Motochiyel nem nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay yib i m'ug riy fa'anem ni ir e owchen Abraham, ni ir fa'anem ni ognag Got. Ma fare Motochiyel e pi' Got ngak e pi engel ngarbad ra pi'ed ngak e girdi', ni bay be' nib mo'on ni ir e mang maaf ko re Motochiyel ney u thilin e pi engel nge girdi'. 20 Machane maaf e daki t'uf ni fa'anra kemus ni ta'abe'; ma Got e ta'abe'.

Fan fare Motochiyel ni pi' Got

21 Gur fan e re bugithin ney e aram e ke togopluw fare Motochiyel ko tin ni yog Got ni bayi rin'? Aram e danga'! Ya fa'an mang e ke pi' Got ba motochiyel ni ir e rayag ni nge pi' e yafos ngak e girdi', me ere rayag ni nge mat'aw e girdi' ngak Got u daken e re Motochiyel nem. 22 Machane fare babyor nib thothup e keyog ni girdi' ko re fayleng ney ni polo' e yad bay u tan gelngin e denen, ni bochan e pi arorad nra michan' ngak Jesus Kristus e rayag ngorad fare tow'ath ni ognag Got nra pi' ngak e pi'in ke mich Jesus Kristus u wun'rad.

23 Machane u m'on ko ngiyal' ndawori taw nga nap'an ni aram e nge mich Kristus u wun'uy ma i ta'dad e Motochiyel nike loknag e naun ngodad ni gad bod e kalbus nge yan i mada' ko ngiyal' ni bayi dag Got e re mich ney riy. 24 Ere re Motochiyel nem e ir e i gagiyegnagdad, me ir e mang sensey ngodad nge yan i mada' ko ngiyal' ni yib Kristus riy, ni aram e rayag ni ngad mat'awgad ngak Got u daken e michan' rodad ngak Kristus. 25 Ere chiney e ke taw nga nap'an ni nge michan'uy ngak Kristus, ma aram e fare Motochiyel ni mang sensey ngodad e gathi ku ir e be gagiyegnagdad.

26 Yu daken e michan' romed ngak Kristus e ir e ke yag ni mmanged pifak Got riy ni gimed gubin, ni aram e kam ta'ab girdi'gad Kristus Jesus. 27 Ya kan tawfe nagmed ko ta'ab girdi' ni kam ted Kristus, ma aram fan nike yag ngomed fel'ngin Kristus. 28 Ere ta'reb rogon piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel, ma ku errogon e pi'in yad e sib nge pi'in gathi yad e sib, ma ku errogon e pi'in pumo'on nge ppin, ni bochan e gimed gubin ma kam ta'ab girdi'gad Kristus. 29 Fa'anra ke mil suwmed ngak Kristus, me ere kam manged pi owchen Abraham, ni aram e bayi yag ngomed e tin ni ognag Got nra pi'.

4

1 Machane nggu ul ul ngay ni nge lungug: re tir ni ir e ra lekag tafen e chitamngin e yima tay ni bod rogon ba sib ko ngiyal' ni kab bitir riy, machane ri ir e ra mil suwon urngin ban'en rok e chitamngin ngak. 2 Ma ngiyal' ni kab bitir, e bay e girdi' ni yad be ayuweg, ma yad be ayuweg e tirok' ban'en nge yan i mada' ko ngiyal' ni yog e chitamngin. 3 Ma ku aram rogodad ni ud moyed ni gadad e sib ko pi motochiyel nge yalen nge rok e pi kan ni yad ma gagiyegnag e gin'en ni bay urngin ban'en u lanelang

riy nib mu'un e fayleng ngay, ko ngiyal' ndawori ilal e michan' rodad ngak Kristus.
4 Machane fa'ani taw nga nap'an e ngiyal' ni duwgiliy Got, me pi' Got Fak nge yib. Me yib
ni ba girdi' e chitiningin, mi i par u tan fare Motochiyel rok piyu Israel, 5 ni fan e pi'in
yad bay u tan e re Motochiyel nem e nge chuwegrad u tan, ni fan e nge yag nda manged
pifak Got.
6 Me pi' Got fare Kan Nthothup rok Fak nge yib i par nga lanin'dad, nma ga'ar,
"Chitamag, Chitamag," ni fan e nge dag* ni kam manged pifak. 7 Ere gathi kigimed e sib,
machane kam manged fak. Me ere fa'anra kam manged pifak, ma bayi pi' Got ngomed
urngin ban'en ni bay rok ni fan ngak e pifak.

Magafan' rok Paul ngak e girdi' nu Galatia

8 Kakrom e um pired nda mu nanged Got, ma aram fan ni um pired ni gimed e sib
rok bogi kan ni gathi yad e Got. 9 Machane chiney e kam nanged Got — fa reb e nggog
nike nangmed Got e chiney — ere uw rogon ma kam adaged ni ngam sulod ngak fapi
kan ni yad be gagiyeg ni yad mme'waer ma dariy farad? Mangfan ni gimed ba'adag ni
ngkum sulod ngam manged sib rorad bayay? 10 Ma bay boch e rran, nge boch e pul, nge
yu ngiyal', nge boch e duw ni ir e kam turguyed ni ngu'um ted fan! 11 Kug rusnagmed!
Gur aram e urngin e maruwel ni kug tay ni fan ngomed e ke yan i aw ndariyfan?
12 Pi walageg ni girdi'en Kristus, gu be wenig ngomed ni ngam boded gag. Ya ku er
rogog ni gub girdi' ni gu bod gimed. Ya dawor mbucheged ban'en rog. 13 Ki gimed
manang ko mangfan ni gu machibnag ngomed ko som'on e Thin Ni Bfel' ni yib rok Got,
bochan e gu m'ar nggu par romed. 14 Machane da mu darifan niged gag ara mu siyeged
gag ndab gu machib ngomed, ni yugu aram rogon nib gel e gafgow ni mu ted ko liliy ni
bay rog. Machane mu t'ufeged gag ni bod rogon ni gimed ra t'ufeg ba engel rok Got; mu
t'ufeged gag ni bod rogon ni gimed ra t'ufeg Kristus Jesus! 15 Ma ri mfelfelan'gad! Ere
mang e kam rin'ed? Ba'aray bbugithin nrayag ni gog ni murung'agmed ni nge lungug:
re ngiyal' i n'em e fa'an manga rayag ma kam lufed lan owchemed kam pi'ed ngog! 16 Ere
kug di'in e chiney u lanin'med? Kug mang to'ogor romed ni bochan e gu be weliy e tin
riyul' ngomed?
17 Tin ni be'er e girdi' e gimed be par u lanin'rad, machane tin ni yad be finey ngomed
e ba kireb. Ya kemus ni tin ni yad be finey ni ngar rin'ed ngomed e ngar feked gimed
rog, ni fan e ngu'um leam niged yad ni bod rogon ni yad be leam nagmed. 18 Mmanigil
ni ngu'un leamnag e girdi' nga ban'en ni bay gam'ingin ni bfel' — re bugithin ney e gubin
ngiyal' nib riyul', gathi kemus ni ngiyal' ni gu bay romed. 19 Pifakag ni gimed ba t'uf rog
ni gimed girdi'en Kristus! Ke gaman e l'agruw yay ko yaney ni kug bod be' ni bpin ni nge
gargel, ireray e mit i amith nike yib ngog ni bochmed, ni bayi par rog nge yan i mada'
ko ngiyal' nra bigimed ma ke sum rarogon Kristus nga fithik'. 20 Ku gum' ni bochan ni
manga errogon ma gu bay romed e chiney, nge siy kug non ngomed ni eray gelngin; ya
kug par ni kari magafan'ug ngomed!

Fanathin ni murung'agen Hagar nge Sarah

21 Mu son gad nggu fith e pi aromed ni ba'adag ni Motochiyel e nge suweyrad ni nge
lungug: damur rung'aged e n'en ni be yog e Motochiyel? 22 Be yog ni Abraham e l'agruw
fak ni pumo'on, bagayow e be' ni bpin nib sib e gargelnag, ma bagayow e be' ni bpin nde
sib e gargelnag. 23 Bin ba'aram i fak ni gargeleg fare pin nib sib e ni gargeleg nrogon
ni kayi ma gargel, machane bin ba'aram i fak ni gargeleg fare pin ni gathi ir e sib e ni
gargeleg ni bochan e Got e yib i yog ni bay ni gargeleg. 24 Re bugithin ney e ba fanathin:
gali ppin nem e be yip' fan l'agruw i m'ag. Bagayow nni gargeleg pifak ni yad e sib e
aram Hagar, ni be yip' fan fare m'ag ko burey ni Sinai. 25 I Hagar e be yip' fan e burey ni
Sinai u lan yu Arabia, mi ir e be yip' fan fare binaw nu Jerusalem ni bay e chiney, nike

* **4:6** Ni fan e nge dag; ara ni gur.

un ngak urngin e girdi' rok kar manged sib. 26 Machane bin bay u tharmiy e Jerusalem
e gathi ir reb e sib, me ir e chitiningdad. 27 Ya be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:
"Mu felfelan', i gur e re pin nir ndawor mu gargelnag e bitir bi'id!
Mu tolul ma ga non ni ba ga' lamam ni kam felfelan', ni gur e cha' ndawor mu thamiy
e amith ko gargel!
Ya fare pin nn'ag e bayi yo'or e bitir rok
ngak fare pin ni ka be par ko pumo'on rok."
28 Gimed pi walageg ni girdi'en Kristus, gimed pifak Got ni bochan e tin ni yog ni bay
rin', ni bod rogon Isak. 29 Re ngiyal' i n'em e fare tir ni pumo'on nni gargeleg nrogon e
gargel ni yima tay e gafgownag e bin ba'aram nni gargeleg ni bochan gelngin fare Kan
Nthothup; me ere ku errogon e chiney. 30 Machane mang e tin ni be yog e babyor nib
thothup? Be yog ni be ga'ar, "Mu n'ag fare pin nib sib nge fak ni pumo'on; ya fak fare pin
nib sib e dab ra f'othew fak fare pin nde sib tafen e chitamangirow." 31 Ere pi walageg
ni gimed girdi'en Kristus, gathi gadad pifak fare pin nib sib, ya gadad pifak fare pin ni
gathi ir e sib.

5

Mpired ndab mmanged sib

1 Chiney e gathi gadad e sib yi Kristus e ke chuwegdad ko sib ke ta'dad ni gathi ka
gadad e sib! Ere um pired nrogon e girdi' ni gathi yad e sib, ma dab kum paged gimed
ngkum manged sib bayay.
2 Mu telmed! I gag Paul e gu be yog e re bugithin ney ngomed ni be lungug: fa'anra
mpaged gimed ngan maad'ad nagmed, ma aram e dakuriy fan Kristus ngomed. 3 Gub
adag ni nggu ta'chiylen e re bugithin ney ngomed, ni aram e ngkug sul ngay bayay
nggu weliy ngak e en nra pag ir ngan maad'ad ngak ni nge lungug: thangri fol ko re
Motochiyel nem ni polo'. 4 Ma pi aromed ni yad be guy rogorad ni ngu'ur folgad ko
Motochiyel ni fan e ir e nge mat'awnagrad ngak Got e kar th'abed yad rok Kristus. Yad
bay u wuru' e t'ufeg rok Got. 5 Machane gadad e be l'agan'dad ngak Got ni ir e nge
mat'awnagdad ngak; ni ireray e ren'en ni ir e gadad be sonnag ni nge yag ngodad u
gelngin e Kan Nthothup rok Got ni be maruwel u fithik' e michan' rodad ngak Kristus.
6 Ya fa'anra kad ta'ab girdi'gad Kristus Jesus, ma dariyfan ko kan maad'adnagdad fa
dawor; n'en ni ir e ba ga' fan e michan' rodad ngak Kristus ni be maruwel u fithik' e
t'ufeg.
7 Um mon'oggad i yan! Me ere mini' e talegmed ndab ku um folgad ko tin riyul'? U
rogon ni tuwesriymed? 8 Gathi Got e ke, rin' ni ir e ke piningmed. 9 Ba'aray bbugithin
ni yima yog nike lunguy, "Ri bochu'uw e is ni yira yin' ko flowa me thownag fare flowa
ni polo' ni kan gelgiy." 10 Machane kab pagan'ug ngomed. Taab girdi' ni kad ted u fithik'
Somol e ir e ke pi' e pagan' ngog ni gu manang ni dabi thil rogon e tafinay romed, ma
cha' ni ir e be athkuy lanin'med, e demturug ko mini', ma ke muduwgil ni Got e bayi
gechignag.
11 Pi walageg ni gimed girdi'en Kristus, mangfan ni kayi be gafgow nigeg ni fa'an
manga ku gu be machibnag ndabisiy ni ngan maad'adnag e pi'in pumo'on? Fa'an mang
e ba riyul' e re bugithin ney, me ere machib ni gu be tay ni murung'agen e kuruth rok
Kristus e dabi kirebnag laniyan' boch e girdi'. 12 Pi'in yad be wageynag lanin'med e
mpaged yad ngar maad'adniged yad nrogon nge dab kur fakyed e bitir.
13 Machane gimed, pi walageg ni girdi'en Kristus gimed, e ke piningmed Kristus ni
ngam chuwgad u tan fare Motochiyel. Machane ren'em ni kam chuwgad u tan fare
Motochiyel e ngam guyed rogon ni dabi mang ba tawey ngomed ngam paged e ar'ar
u fithik' i dowmed nge mang ir e i gagiyeg nagmed. Machane rogon nib t'uf romed
Kristus nge girdi' e ir e nge gagiyeg nagmed nge bigimed mi i pigpig ngak bigimed. 14 Ya

re Motochiyel nem ni polo' e kan puthuy nga ta'bang ke yan i par nta'reb e motochiyel ni ba'aray ni ga'ar: "Demturug e gin'en ni ga bay riy ma ngam t'ufeg e cha' ni ir e mmigid ngom ni gowe gur." 15 Machane fa'anra um ngongolgad ni bod e gamanman ni malboch ni gimed be kirebnag lanin'med ma gimed be gafgow nagmed, me ere ngam ayuwgad, ya bay mu li'ed gimed ngam m'ad.

Fare Kan Nthothup nge rarogon e girdi'

16 Ba'aray e n'en ni nggog: mpaged fare Kan Nthothup nge mang ir e i gagiyegnag pangimed, ma aram e dab um marod nga ar'aren lanin'med. 17 Ya n'en nib kireb ni gadad be ar'arnag e be togopluw ko n'en ni ba'adag fare Kan Nthothup, ma n'en ni ba'adag fare Kan Nthothup e be togopluw ko n'en nib kireb ni gadad be ar'arnag, ni aram e yow ba tathil, ni fan e re bugithin ney e dabiyag ni ngam rin'ed e tin ni gimed ba'adag ni ngam rin'ed. 18 Ma fa'anra fare Kan Nthothup e ir e be pow'iymed, ma aram e dakum moyed u tan fare Motochiyel.

19 Tin nib kireb ni yima ar'arnag e rib gagiyel; ya ma dag ir ko ngongol ni darngal, nge ngongol ni golong, nge ngongol ni puwlag; 20 nge tayfan nge meybil ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay, nge pig; nge tathil ni be tay e girdi', nge cham ni yad be tay, nge awan', nge damumuw, nge athamgiliy ban'en ni fan e gur fa'anem e nganog e sorok ngom. Ma yad be wear ngar yuraba'gad ara ra yu'ulunggad; 21 ma yad ba chogow, ma yad be balyang ko rrum, ma yad be ngongliy e mur ni yibe wagagey u fithik', ma yad be rin' boch ban'en ni bod e tiney. Ere gu be ta'chiylen ngomed e chiney ni bod ni kug rin' kafram ni be lungug: pi aromed ni be rin' e pin'ey e dabiyag ni ngar manged girdi'en e gin nsuwon Got.

22 Machane fare Kan Nthothup e ma sunumeg u lanin'dad e t'ufeg, nge felfelan', nge gapas laniyan', nge gumaen', nge gol, nge fel' ngak e girdi', nge yul'yul', 23 nge sobut'an', nge t'ar laniyan'. Dariy ba motochiyel nib togopluw ko pin'ey. 24 Ma pi'in kar manged girdi'en Kristus Jesus e kar li'ed e tin nib kireb ni be ar'arnag lanin'rad nike un ngay urngin e tin nib kireb ni yima yim' ni bochan. 25 Fare Kan ni Thothup e ir e ke fasegdad; ere thangri mang ir e i gagiyeg nagmad. 26 Ma thangri dab da ufanthin gad, ara i k'aring bagadad e damumuw ngak bagadad, ara i awan' bagadad ngak bagadad.

6

Nge bigimed me un i fek gilban bigimed

1 Pi walageg ni girdi'en Kristus, fa'anra rin' be' ban'en nib kireb, ma gimed e pi'in ni fare Kan ni Thothup e be gagiyeg nagmed e ngam guyed rogon fa'anem nge sul ngarogon nge par nike mat'aw bayay; machane thingar mu rin'ed u fithik' e sumunguy. Ma ku er rogomed ni ngam guyed rogomed, nge dabiyag ni mu paged gimed ko n'en nma pingeg e girdi' nge denen. 2 Nge bigimed me ayuweg bigimed nge un i fek gilban fa'anem, ireray rogon ni gimed ra rin' ma aram e kam folgad ko fare motochiyel ni pi' Kristus. 3 Fa'anra be finey be' ni ir e ba sorok, ma bin riyul' riy e ri dariy rogon, ma aram e fa'anem e ir e be bannag ir. 4 Ra be' ma nge mang ir e changar ngak nge fal'eg i yaliy e ngongol rok ara pangin. Ma fa'anra bfel' e ngongol rok, me ere rayag ni nge felfelan' ko ngongol nike rin', me siy i puluwnag e ngongol rok ko ngongol nike rin' yugu be'. 5 Ya ra be' ma bay gilban ni be fek.

6 Cha' ni kan fil murung'agen Kristus ngak e susun e nge pi' boch urngin e tin ni bfel' ni bay rok ngak e cha' ni ir e machibnag e re thin nem ngak.

7 Dab mu ban niged gimed, ya dariy be' nrayag ni nge bannag Got. Ra be' ma mit i n'en ni yung e ir e ra t'ar wom'ngin. 8 Fa'anra yung be' ban'en nga daken e milay' ni aram e tin nib kireb ni be ar'arnag, ma wom'ngin nra yib riy ngak e yam'; ma fa'anra yung be' ban'en ni fan ngak fare Kan Nthothup, ma wom'ngin nra yib riy ngak ni Kan Nthothup

e ke yib rok e yafos ndariy n'umngin nap'an. 9 Ere dabi chalbadad i ngongliy e ngongol
ni bfel'; ya fa'anra dab da paged gadad, ma bay nap'an ni bayi taw ngay ma gadad t'ar
wom'ngin. 10 Ere urngin ngiyal' nra puf rogodad ma ngad ngongliyed e ngongol ni bfel'
ngak urngin e girdi', machane nge ga' fadad ngak e pi'in kad manged girdi'en e tabinaw
rok Got u fithik' e mich u wun'uy ngak Kristus.

Tomuren e n'en ni ning Paul chiylen nge thin ni yog

11 Mu guyed feni ga' e yol ni gu be yoloy e chiney ni gu be yol ngomed nga pa'ag!
12 Pi'in yad be finey ni nganog e sorok ngorad ma yad be yog ni yad e ba sororad u
murung'agen i wuru' i dowey e ireram e picha' ni yad be guy rogon ni ngar gel niged
yad ngomed ngan maad'ad ngomed. Machane yad be rin' ni kemus ni fan e nge dabiyag
nni gafgow nagrad ni bochan e kuruth rok Kristus. 13 Mus ngak e pi'in kar paged yad
ni ngan maad'ad nagrad e darir folgad ko fare Motochiyel rok Moses; ma yad ba'adag
ni ngan maad'ad nagmed ni fan e nge yag nra, ufanthin gad ngay ni yad e kar pingeged
gimed kam folgad rorad kan tay e re pow ney nga dowmed. 14 Machane gag e kemus ni
kuruth rok e Somol rodad i Jesus Kristus e bay ug weliy murung'agen ma gu be uf ngay;
ya kuruth rok e ke muruwliy ke par e fayleng nike yim' rog, ma ku gum' rok e fayleng.
15 Dariy ban'en nrogon ni fa'anra dawor ni maad'ad ngak be' ara kan maad'ad ngak. Ya
n'en ni ir e ba ga' fan e nge thil be' nge par ni be' ni Got e ka fini sunumeg. 16 Nge yib e
gapas nga laniyan' e pi'in yad be fol ko re bugithin ney, me runguyrad Got, ni yad nge
urngin e girdi' rok Got!

17 Ere chiney e gu be wenig ngomed ndab ki lulu'ag bigimed e thin ngog u mu-
rung'agen e pin'ey; ya yungi fath ni bay u dowag e be dag ni gag e sib rok Jesus.

18 Pi walageg ni girdi'en Kristus, Somol rodad i Jesus Kristus e ngi i ayuwegmed ni
gimed gubin. Amen.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU EFESUS

Babyor ni pi' Paul nge yan ngak girdi'en e galesiya nu Efesus e ri be dag ni Got e leamnag ni nge kunuy urngin e tin ni sunumeg ban'en nga ta'bang, ni urngin ban'en ni bay u tharmiy ngu but', me par Kristus ni ir e llug riy (1:10). Aram rogon ni be fonownag Paul girdi'en Got ni ngar pired nrogon ni leamnag Got, ni aram e ke ta'reb an'rad ni bochan e kar ta'ab girdi'gad Jesus Kristus.

Tin tom'on e guruy e be weliy Paul murung'agen e ta'ab girdi' ni be tay girdi'en Kristus ni bochan e Got ni Chitamangiy e ke mel'egrad ma ke n'ag fan e denen rorad u daken Jesus Kristus kar gilafgad ko denen. Ma Kan Nthothup e be ayuwegrad be m'agrad nga ta'bang u daken e gapas rok Got. Bin migid e wenignag Paul ngak girdi'en e galesiya ni ta'ab girdi' ni yad be tay e nge m'ug ko ngongol rorad u fithik' e t'ufeg.

Taab girdi' ni be tay girdi'en Got u daken Kristus e be susunnag Paul ko pin'en ni ba'aray: fare galesiya e bod ba dowef ni llug riy e Kristus, ara ba naun ni Kristus e bin th'abi ga' fan e malang riy, ara be' ni bpin ni leengin Kristus. Rib manigil e re babyor ney ya ri weliy Paul murung'agen e runguy rok Got u daken Kristus, ma ri be tamilangnagdad u rogon ni gadad ba t'uf rok Kristus ni ir fare maligach ni dariy thibngin ma bfel' u wan' Got, ni aram fan nike n'ag fan e denen rodad ma be runguydad.

Tin ni bay riy
Tabolngin 1:1–2
Kristus nge galesiya 1:3—3:21
Pangiy nib be'ech u daken Kristus 4:1—6:20
Tin tomur e thin 6:21–24

1 Re babyor ney e yib rok Paul, ni Got e leamnag nge mang reb e apostel rok Kristus Jesus —

Ngak girdi'en Got ni yad ma par u Efesus,* ni pi'in nib yul'yul' e ngongol rorad u fithik' Kristus Jesus:

2 I Got ni Chitamangidad nge Somol Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

Ayuw ni be pi' Got ngodad u fithik' Kristus

3 Ngad pininged e magaer ngak Got ni ir e Chitamngin e Somol rodad i Jesus Kristus! Ya ke tow'ath nagdad u daken e ta'ab girdi' ni kad ted Kristus, ni fan e ke pi' ngodad urngin mit e tow'ath nu tharmiy. 4 Dawor ni sunumiy e fayleng, ma ke mu' Got i mel'egdad rok ni ngad manged girdi'en u fithik' Kristus, ni fan e nge yag nda thothupgad ma dariy thibngidad u p'eowchen.

Bochan e gadad ba t'uf rok 5 ma aram fan ni turguy Got nu daken Jesus Kristus e nge fulwegdad riy ngak ni kad manged pifak — ireray e tin ni ba'adag nge tin ni leamnag. 6 Ngad pininged e sorok ngak Got nga gelngin e runguy rok ngodad, ni bochan fare tow'ath nike pi' ngodad u daken Fak nrib t'uf rok! 7 Racha'en Kristus† ni map' u kuruth e ir e pithigdad ko denen, me ir e n'ag Got fan e denen rodad riy. Ri ba ga' e runguy rok Got ngodad, 8 ni pi' ngodad ni aram ga'ngin!

U fithik' urngin e gonop rok nge tamilangan' 9 e rin' riy e tin ke finey, me dag ngodad e n'en nike tay nib mith nike mu' i leamnag rok ni nge libguy u daken Kristus. 10 N'en nike mu' i leamnag rok Got ni nge rin' e bay fini taw nga nap'an me libguy, ni aram e nge

* **1:1** Boch e babyor e dariy riy e u Efesus. † **1:7** racha'en Kristus; ara fare maligach ni yam' ku Kristus.

kunuy urngin e tin ni sunumeg ban'en nga ta'bang, ni urngin ban'en ni bay u tharmiy ngu but', me par Kristus ni ir e llug riy.
11 Ya urngin ban'en ma kan rin' nrogon ni kem'ay i leamnag rok Got ke tay nge rogon ni turguy; mi Got e ir e turguy ni ngad manged girdi'en ko ta'ab girdi' ni ngad ted Kristus ni fan ko tin ke leamnag, ni tin be finey ni kem'ay i duwgiliy rok aram ko tabolngin. 12 Ere gadad e pi'in gadad e som'on nike l'agan'dad ngak Kristus, e ngada pininged e sorok ngak Got nga feni malup'lup'!
13 Ere ku er rogomed: fa'an mu rung'aged fare thin nib riyul' nni pi' nge yib, ni aram fare Thin Ni Bfel' ni ir e thapegmed ngak Got, me mich Kristus u wun'med, me tay Got e pow rok ngomed ni aram e kam manged girdi'en ni fan e pi' fare Kan Nthothup rok ngomed ni yog nra pi'. 14 Re Kan Nthothup nem e aram e pow riy nike muduwgil nrayag ngodad e tin ke yog Got nra pi' ngak e tirok' e girdi', ma ku be micheg ngodad nra gilafnag Got ko denen e pi'in kar manged girdi'en, ni fan e nganog e sorok ngak ngrogon feni sorok!

Meybil ni tay Paul

15 Ireray fan ni kanap'an ni gu rung'ag murung'agen rogon e michan' romed ngak Somol Jesus nge murung'agen rogon nib t'uf romed urngin e girdi' rok Got, 16 ma dawor gu tal ni yug gu be pining e magaer ngak Got ni bochmed. Dagur ma pag telimed ko meybil ni gu ma tay, 17 ma gu be wenig ngak e Got rok e Somol rodad i Jesus Kristus, ni ir e Chitamangiy nib th'abi fla'ab, ni nge ayuwegmed fare Kan Nthothup, ni ir e bayi pi' e gonop ngomed me tamilang nagmed nge yag ni ngam nanged Got. 18 Gu be wenig ngak ni nge tamilangan'med ngam guyed e tamilang rok, nge yag ni ngam nanged e n'en ni kabay ngam'on ni ir e be piningmed ngay, nge feni gel e manigil ko pin'en ni be yog ni bayi pi' ngak e tirok' e girdi', 19 nge feni gel gelngin ni be maruwel u fithik' i lanin'dad e pi'in ke michan'dad ngak. Ren'en ni gelngin ney ni be maruwel u fithik' i lanin'dad e ta'reb rogon ko fa binem i gelngin nib gel 20 ni ir e maruwel ngay ko fa ngiyal'nem ni faseg Kristus ko yam', me fek nge tay nga ba' ni mat'aw rok u lan e tharmiy. 21 I Kristus e be gagiyeg u rom ni ir e bay nga daken urngin e pi'in be gagiyeg u tharmiy, nge pi'in yad be tay murung'agen ban'en, nge pi'in ba ga' lungurad, nge pi pilung; i ir e ba tolang ngak urngin e pi liw ni bay gelngirad ko biney e tamilang nge bin bay yib. 22 I Got e ke tay urngin ban'en nga tan e rifrif u ay Kristus, ma ke pi' Jesus ngak e galesiya, ni ir e nge mang Pilung ni ga' u urngin ban'en. 23 Galesiya e downgin Kristus, ni ir e ke polo'nag Kristus, mi Kristus e ir e ke mu'nag urngin ban'en u gubin yang.‡

2

Machuw ntay ko yam' ngan thap ko yafos

1 Kakrom e um pired u tan e gechig rok Got ni aram e gimed ba yam' ni bochan e denen romed ma da um folgad rok Got. 2 Re ngiyal' i n'em e um marod u kanawo'en e kireb nu fayleng; um folgad rok e en ni ir e pilung rok e pi kan nu lanelang, ni fare kan ni ir e chiney e be gagiyegnag e pi'in ndarir folgad rok Got. 3 Ma bin riyul' riy e gadad gubin ni ud moyed ni gadad bod yad, ma ud pired ni gadad be ngongol nrogon e tin ni gadad be ar'arnag, ma gadad be rin' e pin'en ni ir e bm'agan' dowdad nge lanin'dad ngay; ma ku errogon ni ud pired nike muduwgil ni ngad gafgowgad ko damumuw rok Got ni bod urngin e girdi'.
4 Machane runguy rok Got ngodad e ri ba ga', ma rogon ni gadad ba t'uf rok e ri ba ga', 5 ya nap'an ni kagadad bay u tan e gechig rok Got ni aram e gadad ba yam' ni bochan e denen rodad me chagiydad ngak Kristus nge thapegdad ko yafos; yu daken e runguy rok Got e ir e ke thapegmed riy ngak. 6 Ke unegdad ngak Kristus Jesus ke chuwegdad

‡ **1:23** ir e ke mu'nag urngin ban'en u gubin yang; ara ir e bay rarogon Got rok ni gubin.

u tan e gechig rok Got ni ngad uned ngak Kristus Jesus ko gagiyeg ko bin nu tharmiy
e tamilang. 7 I rin' e ren'ey ni nge dag ndariy n'umngin nap'an ga'ngin e runguy rok
ngodad nge rogon fadad t'uf rok nike dag ngodad rok Kristus Jesus. 8 Yu daken e runguy
rok Got ngodad e ir e ke thapegmed riy ngak, ni bochan e ke mich Jesus u wun'med.
Gathi gimed e mmuruwliyed nge yag, ya ba tow'ath nike pi' Got ngomed. 9 Dariy ban'en
ko pin'ey ni ngam ufanthin gad ngay, ni fan e gathi ban'en ni gimed e mmuruwliyed
ngam yag niged. 10 I Got e sunumiydad, mu daken e ta'ab girdi' ni kad ted Kristus Jesus
e ir e ngongliydad riy ni fan ko maruwel ni bfel' ni kem'ay i ngongliy rok ke tay ni ngad
muruwliyed ko biney e tamilang.

Gadad ta'ab girdi' u fithik' Kristus

11 Gimed e pi'in nni gargel nagmed ni gathi gimed yu Israel — nma yog yu Israel ni
gimed e girdi' ndanir maad'ad ngomed, ma yad e karogned yad ni yad e pi'in ni yima
maad'ad ngorad (ni ren'ey e be yip' fan e n'en nma rin' e girdi' nga dowrad) — mu tafinay
niged rogomed kakrom. 12 Re ngiyal' i n'em e um pired nda mmoyed rok Kristus. Um
moyed ni gimed e girdi' nu bang, ma da mu uned nga fithik' e girdi' nike mel'eg Got ni
nge mang girdi' rok. Ma da mu uned ko fapi m'ag ni pi' Got ngak girdi'en ni bay rogon
ko tin ni yog Got ni bayi pi' ngak e pi'in girdi'en. Um pired u roy u fayleng ndariy ban'en
nike l'agan'med ngay ma de moy Got romed! 13 Machane chiney e kam ta'ab girdi'gad
Jesus Kristus, ni gimed e pi'in ni um moyed ni gimed bmal'af rok Got e kambad ngak u
daken racha'en Kristus ni map' u kuruth. 14 Ya Kristus e ir e ke fek e gapas i yib ngodad,
ni bochan e ke ta'ab girdi'nag piyu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel. Ya downgin e
buthug fa gi rungrung ngay ni i tayrad ni yad ba wear ma yad ba to'ogor ngorad. 15 I
n'ag fan e Motochiyel rok piyu Israel, ni urngin e motochiyel ni bay riy nge tin kanog
ndab nrin' nge tin ni yira rin', ni fan e nge ta'ab girdi'nag piyu Israel nge pi'in gathi yad
piyu Israel nge chagiy ngak ngar ta'ab girdi'gad, ireray rogon ni rin' me yagnag e gapas
u thilin e girdi' nu Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel. 16 Yam' ni tay Kristus u daken
e kuruth e ir e ke chuweg e fanenikan; ma ku re kuruth nem e ir e puthuy e gal raba' i
girdi' nem nga ta'bang ngar mangew ta'ab girdi' me fulwegrow ngak Got. 17 Ere Kristus
e yib nge machibnag fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gapas ngak urngin e girdi' —
ni aram e gimed e pi'in gathi gimed piyu Israel, ni um moyed ni gimed bmal'af rok Got,
nge ngak piyu Israel, ni ur moyed ni yad ba chugur ngak Got. 18 Gadad urngin, ni piyu
Israel nge pi'in gathi yad piyu Israel, e rayag nu daken Kristus e nge ayuwegdad fare
Kan Nthothup riy ngdarod nga p'eowchen e en ni Chitamangiy.

19 Ere gimed e pi'in gathi gimed piyu Israel e gathi kigimed girdi'en yugu boch e nam
ara bogni' nda nnang owcherad; ya chiney e kam manged boch e girdi' rok Got, ni kam
manged girdi'en e tabinaw rok Got! 20 Ku errogon gimed ni kan ubungmed nga daken
fare def nike toy e pi apostel nge pi profet,* fare malang ni ir e ba th'abi ga' fan ko re def
nem e aram Kristus Jesus. 21 I Kristus e kemang chayemen nge gelngin e re naun nem
ni polo', me ir e be ayuweg be ga' i yan ni nge mang ba naun nib thothup ni naun ni fan
ngak Somol. 22 Ku errogon gimed ni kan chagiymed ngak Somol nge ngak e tin kabay
e girdi' kan ngongliymed kam ngal'gad nib naun ni ir e ma par Got riy u daken e Kan
Nthothup rok.

3

Maruwel ni tay Paul ni fan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel

1 Ireray fan ni gag Paul ni kug mang ba kalbus rok Kristus Jesus ni fan ngomed e pi'in
gathi gimed piyu Israel, e gu be meybil ngak Got. 2 Rib muduwgil ni kam rung'aged ni

* **2:20** fare def nike toy e pi apostel nge pi profet; ara fare def, ni ireram e pi apostel nge pi profet.

Got e runguyeg nge pi' e re gaf i maruwel ney ngog ni ngu'ug muruwliy ni fan ngomed
ni nge fel' rogomed riy. 3 I Got e dag ngog e n'en ni kem'ay i leamnag rok ni nge rin' ma
be tay nib mith. (Kug yoloy murung'agen e ren'ey nib ngochngoch, 4 ma fa'an gimed
ra be'eg e n'en ni kug yoloy ma gimed ra nang fan rogon ni kug nang fan e tin riyul'
ni murung'agen Kristus.) 5 Kakrom e danog e re bugithin nib mith ney ngak e girdi',
machane chiney e ke dag Got ngak e pi apostel nge pi profet rok nib thothup u daken
fare Kan Nthothup. 6 Re bugithin nem nib mith e ba'aray: fare Thin Ni Bfel' e ir e ke
ayuweg e pi'in gathi yad piyu Israel kar cheaggad ngak piyu Israel kefel' rogorad ko tin
be pi' Got kar manged yu yang u ta'ab dowef, ma be fel' rogorad ko tin ni yog Got nra pi'
u daken Kristus Jesus.

7 Gelngin Got ni be maruwel e tow'ath nigeg nga reb e salap ni ir e ayuwegneg nggu
mang reb e tapigpig ko fare Thin Ni Bfel'. 8 I gag e th'abi sobut' u fithik' urngin e girdi'
rok Got; machane ke pi' Got ngog e re gaf i maruwel ney ndariy rogog ni ngan pi' ngog, ni
nggu fek fare Thin Ni Bfel' i yan ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ni murung'agen e fla'ab
rok Kristus ndariy ko fol, 9 mu gu tamilangnag urngin e girdi' u rogon ni be muruwliy
Got e tin kem'ay i leamnag rok ni i tay nib mith. I Got ni ir e sunumiy urngin ban'en e
tay nib mith e n'en ni kem'ay i leamnag rok ni kab kakrom i yib, 10 ni fan e nge taw ko
ngiyal'ney mu daken e galesiya e nge nang e pi engel nu tharmiy ni yad ma yog e thin
nge pi'in yad ma tay murung'agen ban'en u tharmiy feni gonop Got u urngin ban'en.
11 I rin' Got e ren'ey nrogon e tin ni leamnag ko tabolngin ndawori sum e fayleng riy, ni
yagnag u daken Kristus Jesus ni ir e Somol rodad. 12 Taab girdi' ni kad ted Kristus Jesus
ngu daken e michan' rodad ngak e ir e ke puf rogodad riy ni gadad ra yan nga p'eowchen
Got nike pagan'dad. 13 Ere gu be wenig ngomed ni dabi mulan'med ya gu be gafgow ni
fan ngomed; ni urngin ni gimed e nge yib fan ngomed.

Rogon feni t'uf e girdi' rok Kristus

14 Ireray fan ni gu ma ragbug u p'eowchen Got ni Chitamangiy, 15 ni bin riyul' i
fithingan urngin e tabinaw nu tharmiy ngu but' e ir e yib rok. 16 I Got ni bay e fla'ab
rok ni dabi m'ay e kug wenig ngak ni nge pi' gelngimed u daken fare Kan Nthothup rok,
ya nge yib gelngin lanin'med, 17 mi i par Kristus u lanin'med u daken e michan' romed
ngak. Gu be meybil ngak Got ni nge yan lik'ngimed nga fithik' e t'ufeg nrogon ni nge
t'uf Got romed nge girdi', mi gimed par riy me mang def ngomed, 18 ni fan e gimed nge
urngin e girdi' rok Got e nge yib gelngin e tafinay romed nge yag ni mu nanged fan feni
ga' radan nge feni n'uw nge feni tolang nge feni to'ar rogon feni t'uf e girdi' rok Kristus.
19 Manga mu nanged rogon nib t'uf e girdi' rok, ni yugu aram rogon ndabiyag ni ngan
nang ga'ngin, me par Got u fithik'med nge suguymed nga rarogon ni polo'.

20 Ya ir e rayag rok ni nge maruwel nge pag rogon ko tin kad wenig niged ngak, ara
ke taw e leam rodad ngay, ni ra muruwliy u daken fare n'en ni gelngin ni ku ir e be
maruwel u fithik'dad. 21 Ngan pining e sorok ngak Got u daken girdi'en e galesiya nge
Kristus Jesus ndariy n'umngin nap'an! Amen!

4

Chayem ni tay fare dowef

1 I gag e cha' ni kug kalbus ni bochan e gu be pigpig ngak Somol, e ri gu be wenig
ngomed ni ngi i par ngongolmed ko fare fol ni kem'ay i tay rok Got ko fa ngiyal'
ni piningmed riy. 2 Mu pired nib sobut'an'med, ma gimed ba sumunguy, ma ba
gum'an'med ni gubin ngiyal'. Nge bigimed mi i ayuweg bigimed ko me'waer rok u fithik'
e runguy. 3 Mu athamgiliyed ngu'um pired ni gimed ta'ab girdi' ni fare Kan Nthothup e
ke pi' ngomed u daken fare gapas ni ir e ke m'agmed nga ta'bang. 4 Ya ta'reb e dowef
ni bay ma ta'reb e Kan Nthothup, ni bod rogon nri ta'reb e pagan' ni bay ni ir e ke

piningmed Got ngay. 5 Ya ta'reb e Somol ni bay, ma go ir e ke mich u wun'dad, ma ta'reb
e tawfe; 6 ma ri ta'reb e Got ni bay ni ir e Chitamangidad ni gadad gubin, ni ir e Somol
rodad ni gadad gubin, ma be maruwel u pa'dad ni gadad gubin, ma bay u fithik'dad ni
gadad gubin.
7 Ra bagadad ma kan pi' e tow'ath rok ni aram e n'en nib salap fa'anem riy, ni bod
rogon nike pi' Kristus ngak. 8 Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:
"Fa'ani yan ngalang ko gin nth'abi tolang,
ma bo'or e girdi' ni fekdad ni ngar uned ngak ni bod rogon e girdi' nni kol ko mael;
ke tow'athnag e girdi'."
9 Re bugithin ney "nike yan ngalang" e mangfan? Fan e re bugithin ney e som'on e yan
nga'ar — ni aram e yan ko gin nth'abi to'ar u fithik' e fayleng.* 10 Ere en ni yan nga'ar
e ku eram e cha' ni yan ngalang nge pag urngin e tharmiy, ni nge suguy lanelang nge
urngin ban'en ni bay u lanelang nib mu'un e fayleng ngay. 11 I ir e en ni "tow'athnag e
girdi' ", nra be' ma n'en nib salap riy, me turguy boch ni ngar manged apostel, ma boch
e turguy ni ngar manged profet, ma boch e turguy ni ngar machib niged ngak e girdi'
fare Thin Ni Bfel', ma boch e turguy ni ngar manged pastor ma ngar filed fan e thin rok
Got ngak e girdi'. 12 I rin' e ren'ey ni nge ngongliy rogon urngin e girdi' rok Got ngar
pigpiggad ngak Got ni aram e maruwel rok girdi'en Kristus, miyad ayuweg girdi'en e
dowef rok Kristus ngar ilalgad i yan. 13 Ere gadad gubin ni bay dabad nga ta'bang ngad
ta'ab girdi'gad u daken e michan' rodad ngak Fak Got nge murung'agen ni kadnanged;
ma aram ma gadad ilal i yan nge mus rogodad ngad boded mam'ungun Kristus. 14 Ma
aram e dab kud pired ni gadad bod e bitir, ni be fekdad e n'ew i yan, ma be fekdad e
nifeng i yan ni gubin yay nra n'ag e nifeng gil', ni aram e machib rok e girdi' ni yad be
bannag e girdi', ni pi'in yad be pow'iy boch e girdi' ko tin gathi ir ko ban ni kar ngongliyed
rogon. 15 Machane ra ud weliyed e tin nib riyul' u fithik' e t'ufeg, ma gadad ra ilal u gubin
e kanawo' ngad boded mam'ungun Kristus, ni ir e llug. 16 Urngin yang ko re dowef nem
ma ke peth nga ta'bang nrogon nike gagiyegnag, ma re dowef nem e be par nib chayem
ni urngin e ul ul ni kan tay ngay e ir e be kol. Ere fa'anra bang me maruwel nrogon ni
nge maruwel, ma aram mi i ilal fare dowef ma be ga'nag ir i yan u daken e t'ufeg.

Wok nib be'ech u fithik' Kristus

17 U fithingan Somol e nggog e re bugithin ni ba'aray riy ma ri gu be ning chiylen
ngomed ni be lungug: dab ku um ngongolgad ni bod rogon e pi'in ndar nanged Got,
ni tin yad be leamnag e dabi yib fan, 18 ma be par lanin'rad u fithik' e lumor. Dawori
yag ngorad e bin nma pi' Got e wok, ni fan e dar nanged ma yad ba gelan'. 19 Ma dakurir
tamra'gad; ma kar paged yad nga pa' e kireb, ma yad be ngongliy urngin mit e puwlag
ndakir yag ni ngar taleged yad riy.
20 Ma gathi ireyer e n'en ni kam filed u murung'agen Kristus! 21 Ya kari mu rung'aged
murung'agen, ma gimed e gimed girdi'en, ere kan fil ngomed e tin nib riyul' e thin ni ir e
ba' rok Jesus. 22 Ere mu n'iged pangimed ni kakrom ni ir e um pired riy — ni fare pangin
ni kakrom ni ar ar nib kireb e bannag nge kirebnag. 23 Gum'ircha'med nge lanin'med
e thangri pig ni polo' nge be'ech. 24 Thingar mon'ed nga dakenmed e bin nib be'ech i
gimed ni bod rogon e munmad, ni bin nib be'ech i gimed ni Got e sunumeg ni bod ir, ma
ke gagiyel u daken e bin riyul' e wok nib yal'uw ma bmat'aw nike yag ngomed.
25 Ere dab ku un lifith l'uguney! Ra be' ma thangri yog e tin nib riyul' ngak walagen,
ya gadad gubin ni go' gadad yu yang u downgin Kristus. 26 Fa'anra mu damumuwgad,
ma dab mpaged e damumuw romed nge fekmed nga fithik' e denen; ma dab mpired ni
gimed ba damumuw nge polo' reb e rran. 27 Dab mu binged e kanawo' ngak mo'onyan'.
28 Cha' ni be moro'ro' e nge tal ko moro'ro' nge tabab ko maruwel nge thognag e salpiy

* **4:9** ko gin nth'abi to'ar u fithik' e fayleng; ara gin th'abi to'ar, ko fayleng.

ni fan ko par rok, nge yag ni ayuweg e pi'in gafgow. 29 Dab umogned e thin nib kireb ku
be'. Kemus ni thin nra ayuweg be' e ngu u mogned, ni fa mit nem e thin nma fonownag
e girdi' me yib fan ngorad, fan e tin ni ngmogned e nge rin' e tin ni bfel' ban'en ngak
e pi'in kar motoyilgad ngomed. 30 Ma dab mu kireb niged laniyan' fare Kan Nthothup
rok Got; ya Kan Nthothup e ireram e pow rok Got nike tay ngomed nike suweymed, ni
aram e mich riy ni bay reb e Rran ni bayi taw ngay me ri pithigmed Got rok e denen.
31 Mu n'iged fan u wun'med urngin ban'en nib kireb nike aw nga lanin'med, nge tin
kam dabuyed rok be', ma dab ku um damumuwgad. Dab ku um tolulgad ngak be' u
fithik' e damumuw ara umogned e thin nib kireb ngak be'! Dab ku um fanenikayed
be'! 32 Machane um golgad ngomed, me bigimed me munguy ngak bigimed, mu um
n'iged fan u wun'med e tin nib kireb nike rin' bigimed ngak bigimed, ni bod rogon Got
ni bochan Kristus ma aram fan nike n'ag fan u wan' e kireb ni kam rin'ed.

5

Ngongol u fithik' e tamilang

1 Thingar um guyed rogon ngu'um pired ni gimed be folwok rok Got, ni bochan e
gimed pifak ni gimed ba t'uf rok. 2 T'ufeg e thangri mang ir e i gagiyegnag e ngongol
romed, ni bod rogon Kristus ni gadad ba t'uf rok me pi' e pogofan rok ni bochdad, nike
mang maligach ni bfel' bon u daken e altar ni ir e mm'agan' Got ngay.
3 De mat'aw ni nge un u l'ugunmed e thin ko darngal, ara thin nib golong, ara thin
ko chogow, ni bochan e gimed girdi'en Got. 4 Ma ku de m'ag ngomed ni nga mogned e
thin nib puwlag, ara thin nma yog e balyang, ara thin ni yima tamra' ngay. Ya bin ni ir e
ngu'um pininged e magaer ngak Got. 5 Ngar mu nanged e re bugithin ni ba'aray: dariy
be' nib darngal, ara ma puwlag, ara ba chogow nrayag e birok' e f'oth ngak ko fla'ab u
lan suwon Kristus nge Got (ya chogow e bmit e tayfan nge, meybil ngak e liyos).
6 Dab mpaged be' nge ban nagmed ko thin ko balyang; ya damumuw rok Got e ra yib
nga daken e pi'in ndarir folgad rok ni bochan e pin'ey. 7 Ere dab um cheaggad ngak e mit
i girdi' nem. 8 Ya gimed ma um moyed u fithik' e lumor, machane nap'an ni mmanged
girdi'en Somol ma gimed be par u fithik' e tamilang. Ere thingar um ngongolgad ni bod
rogon e girdi' nib mil suwrad ko tamilang, 9 ya fare tamilang* e bo'or wom'ngin urngin
mit e fel', nge mat'aw, nge tin riyul' nma pi'. 10 Mu guyed rogon ngam nanged e n'en ni
ir e mm'agan' Somol ngay. 11 Ere dab um cheaggad ngak e girdi' ni yad ma rin' e tin ni
dabi yib fan ban'en, nib mil suwon nga fithik' e lumor. Machane ngam feked e pin'ey i
yib ko tamilang. (12 Mus ni ngan weliy murung'agen e pin'en nib mith ni yad be rin' ma
ba gel e tamra' riy.) 13 Ya ngiyal' ni yira fek urngin ban'en i yib ko tamilang, e aram e ri
ra tamilangan'uy riy; 14 ya ren'en ni ka nib ndag ngalan e tamilang e ra mang tamilang.†
Aram fan ni kanog ni kan ga'ar,
"Mu od, i gur e en ni ga be mol,
mu fos u fithik' e yam'!
Me gal ram'en Kristus nga dakenam."
15 Ere um ayuwgad u rogon e ngongol romed. Dab um ngongolgad ni bod e girdi'
ndawori tamilangan'rad, machane ngu'um ngongolgad ni bod rogon e girdi' nib gonop.
16 Urngin yay nra mab e kanawo' ngomed ma ngam maruwelgad ngay ni fan ko tin ni
bfel', ya tiney e rran e mmo'maw'. 17 Ere dab mpired ni gimed e balyang, ya ngam guyed
rogon ngam nanged e n'en nib m'agan' Somol ngay ni ngam rin'ed.
18 Dab mu balyanggad ko wayin, ya ra kireb nagmed; machane nge sug nagmed fare
Kan Nthothup. 19 Ra bigimed ma ngi i welthin ngak bigimed u fithik' e tang ni thin rok

* **5:9** fare tamilang; boch e babyor e bay riy ni fare Gelngin. † **5:14** ren'en ni ka nib ndag ngalan e tamilang e ra mang tamilang; ara tamilang e ma gagyelnag gubin ban'en.

Got ni bay ko Psalm, nge tang ni machib, nge tang ni murung'agen Got; um tang niged
Somol ni gimed be yin' e tang ni machib, nge tang ni thin rok Got ni bay ko Psalm, ni
gimed be pining e sorok ngak u fithik' i lanin'med. 20 Gubin ngiyal' ni ngu'um pininged
e magaer ngak Got ni Chitamangiy u fithingan e Somol rodad i Jesus Kristus u gubin
ban'en.

Pi leengiy nge pi figirngiy

21 Nge bigimed mi i yan nga laniyan' bigimed, ni bochan e gimed be liyor ngak Kristus.
22 Pi'in ni ppin, um marod nga laniyan' pi figirngimed, ni Somol e gimed be yan nga
laniyan'. 23 Ya en ni pumo'on e ngi i gagiyegnag e ppin rok ni bod rogon Kristus ni ir e
be gagiyegnag e galesiya; mi Kristus e ir e ayuweg girdi'en e galesiya, ni aram downgin
nge thapegrad ngak Got. 24 Ere pi'in ni ppin e thingar uranod nga laniyan' pi figirngirad
u gubin ban'en, ni bod rogon girdi'en e galesiya ni yad be yan nga laniyan' Kristus.
25 Pi'in pumo'on, ngari t'uf e pi'in nleengimed romed ni bod rogon feni t'uf girdi'en
e galesiya rok Kristus me pi' e pogofan rok ni fan ngorad. 26 I rin' e ren'ey ni fan e nge
pi' girdi'en e galesiya nga pa' Got u daken e thin rok u tomuren nike mu' i maluknag
ko ran ke be'ech, 27 ni fan e nge yag ni pi' e re galesiya nem ngak nrib gamog, ma
bmachalbog ma dariy thibngin, ma dariy bochi yang i alit riy ara bang nike mu'dul,
ara bang riy nde fel'. 28 Pumo'on e thangri t'uf rorad e pi'in nleengirad ni bod rogon
nib t'uf dowrad rorad. Re mo'on nib t'uf leengin rok e aram e be t'ufeg ir. (29 Ya dariy
be' ni ka'a fanenikay e birok' e dowef. Ya ma duruw'iy mma ayuweg, ni bod rogon e
n'en nma rin' Kristus ngak girdi'en e galesiya; 30 ya gadad yu yang u downgin.) 31 Ni bod
rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Ireray fan ni be' nib mo'on e ra chuw
rok e chitamngin nge chitiningin, nge yan i cheg ngak leengin, miyow par ni kar ta'ab
girdi'gow." 32 Rib riyul' e re bugithin ney nike dag e babyor nib thothup, ma gu manang
fan nre bugithin ney e be yip' fan Kristus nge galesiya. 33 Machane ku be yip' famed:
urngin e pumo'on e thangri t'uf rok leengin ni gowa ir, ma urngin e ppin ni thangri
tayfan figirngin.

6

Pi bitir nge gallibthir

1 Pi'in bitir, thingar mu folgad rok e gallibthir romed nrogon girdi'en Kristus, ya ireray
e tin nib mat'aw ni ngan rin'. 2 "Mu liyor ko chitamam nge chitinam" e bin som'on
e motochiyel ni bay bbugithin nni yigey ngay ri ga'ar: 3 "ni fan e ngu'um par ni bfel'
rogom, me n'uw nap'an ni mu par u daken e binaw."
4 Gallibthir, dab um puwan'gad ngak pifakmed nge pag rogon ngam k'aringed e
damumuw ngorad. Machane ngam chuguluyed yad mi gimed llowan' nagrad nrogon,
mi gimed fonow nagrad nrogon girdi'en Kristus.

Pi sib nge pi masta

5 Gimed e pi'in sib e ngu'um folgad rok e masta romed ma gimed be par ni bay
madgurad u wun'med; ni ngam rin'ed u fithik' e yul'yul', ni gowa gimed be pigpig ngak
Kristus. 6 Um rin'ed ni aray rogon ni gathi kemus ni ngiyal' ni yad be guymed riy, ni
bochan e ngam fel'gad u wun'rad; machane ngam rin'ed u polo' i lanin'med e tin nib
m'agan' Got ngay, nrogon e sib rok Kristus. 7 Ere mu ngongliyed e maruwel romed
nrogon e sib u fithik' e felfelan', ni susun e Somol e gimed be pigpig ngak, ma gathi
kemus ni girdi'. 8 Dab mpaged talin ni Somol e ra pi' puluwon urngin e girdi', nra be'
ma puluwon ko maruwel ni bfel' ni be rin', ndemturug ko be' nib sib ara dangay.
9 Ma gimed e pi masta e ku ireray e ngongol ni ngam ted ngak e pi'in yad e sib romed;
ma ngam talgad ndab ku um k'aringed e marus ngorad. Dab mpaged talin ni gimed nge
sib romed e mmil famed ngak ta'ab Masta u tharmiy nta'reb rogon e girdi' u wan'.

Fare armor rok Got nib polo'

10 Kab aray ta'a ban'en: ngam ta'ab girdi'gad ngak Somol ngi i gel nagmed nga gelngin
nrib gel. 11 Mon'ed nga dakenmed fare *armor* ni pi' Got ngomed ni polo', nge yag ni ngam
togopluwgad ko pi ban rok mo'onyan'. 12 Ya gadad e gathi gadad be cham ngak e girdi',
ya gadad be cham ngak gelngin e kan nib kireb, ni pi kan ni yad e yad be gagiyeg, nge
gelngin e kan u lanelang ko ngiyal'ney nib talumor. 13 Ere mfeked e *armor* ku Got e
chiney! Ya nge taw ko chirofen nike taw e kireb riy, mrayag ni ngam ayuweged gimed
rok e to'ogor romed ni be cham ngomed, ya ngam chamgad nge mada' ko tomur, ma
kigimed bay u tagil'med, ndawor ni tharbegmed.
14 Ere mpired ni kam fal'eged rogomed: tin riyul' e ir e nge mang leed romed ni
kam chichiiyed nga lukngumed; ma tin nib mat'aw e nge mang *breastplate* romed ni
nga mon'ed nga daken ngorongormed, 15 ma rogon ni kam fal'eged rogomed ni ngam
weliyed fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen e gapas e nge mang sus romed. 16 Gubin
ngiyal' ni ngu'um marod ma gimed be fek e michan' romed ni nge mang *shield* romed; ya
ir e rayag ni ngam piliged ngay urngin gan e gat'ing ni be yik' ni be pag Fa'anem nib Kireb
ngomed. 17 Mi gimed fek kanawo'en nma thap e girdi' ngak Got nge mang *helmet* romed,
ma thin rok Got e nge mang saydon nike pi' fare Kan Nthothup ngomed. 18 Mu rin'ed
urngin e pin'ey u fithik' e meybil, ngu'um weniggad ngak Got nge ayuwegmed. Gubin
ngiyal' ni ngu'um meybilgad nrogon ni be pateg fare Kan Nthothup nga lanin'med.
Ireray fan ni ngar mu tedan'med ma dab mpaged gimed; gubin ngiyal' ni ngu'um
yibiliyed urngin e girdi' rok Got. 19 Ma ku errogon gag ni ngu'um meybil niged gag, nge
yag ni pi' Got ngog e tin ba'adag ni nggu weliy, nge yag ni gu weliy ndab kug tamdag
me yag ni gu tamilangnag fan e n'en nib mith ko thin ni bfel'. 20 Kug mang owchen Got
ngak e girdi' ni bochan e re thin ni bfel' ney, ni yugu aray rogon ni gu bay u kalbus e
chiney. Ere mu meybil niged gag ngu'ug weliy e thin ni bfel' ni rogon ni nggu rin' ni dab
gu tamdag.

Tin tomur e thin

21 Tykikus ni walagdad ni girdi'en Kristus nib t'uf rodad, ni ir reb e tapigpig nib yul'yul'
ko maruwel rok Somol, e ir e bayi weliy ngomed murung'ageg ni gubin, nge yag ni
ngam nanged rogog. 22 Aram fan ni kug l'oeg ke yib ngomed, ni fan e nge weliy ngomed
salapmad ni gamad gubin ngam nanged, ma aram me pi' e athamgil nga lanin'med.
23 I Got ni Chitamangiy nge Somol Jesus Kristus e ngu'ur pi'ew e gapas nge t'ufeg ngak
urngin pi walagdad ni girdi'en Kristus, nib chagil ngay rogon nib mich Kristus u wun'uy.
24 I Got e ngi i ayuweg urngin e pi'in nib t'uf rorad e Somol rodad i Jesus Kristus, ma rogon
nib t'uf rorad e nge dabi math bi'id.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU FILIPPI

Babyor ni pi' Paul nge yan ngak girdi'en e galesiya nu Filippi ni ir e bin som'on e galesiya ni sum u Europe u daken e maruwel rok Paul. Yu Filippi e bay u Macedonia, ni bangi nug nib milfan nga Roma. I yoloy Paul e re babyor ney ko ngiyal' ni bay u kalbus ma be magafan' ni bochan e be togopluw boch e girdi' ngak, ni girdi' ni ku yad ma weliy e thin rok Got, ma bochan e be motoyil boch girdi'en e galesiya ko machib nde riyul'. Yugu aram rogon ma i par Paul nib felfelan' ni bochan e michan' nge pagan' rok ngak Kristus, ma ki pi' e athamgil nga laniyan' girdi'en Kristus ni fan e ngkur pired ni yad ba felfelan'.

I yol Paul ngak girdi'en e galesiya nu Filippi ni be pining e magaer ngorad ko fare tow'ath nra pi'ed ngak ni nge ayuweg ko gafgow rok. Ma ku be fonow nagrad ni ngar pired nike pagan'rad ni yugu aram rogon ni keb e gafgow ngak nge ngorad. Miki yog ngorad ni ngar pired nib sobut'an'rad ni bod Jesus, nge dabi gagiyeg nagrad e tolngan' nge ufanthin. Be puguran ngorad ni ta'ab girdi' ni kar ted Kristus e tow'ath rok Got ngorad ni bochan e be runguyrad, ni yag ngorad u daken e michan' rorad ngak Kristus, ma gathi bochan e kar folgad ko Motochiyel rok Moses. Ya felfelan' nge gapas e bay rok e pi'in kar ta'ab girdi'gad Kristus.

Ere pin'en ni ba ga' fan ko re babyor ney e murung'agen e felfelan' nge pagan' nge athamgil laniyan' rok girdi'en Kristus nge ta'ab girdi' ni yad be tay u daken e michan' rorad ngak, ma ku be dag e re babyor ney rogon nrib t'uf girdi'en e galesiya nu Filippi rok Paul.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–11
Rogon Paul ni bay u kalbus 1:12–26
Pangiy ni bfel' u daken Kristus 1:27—2:18
N'en ni leamnag Paul ni nge rin' Timothy nge Epafroditus 2:19–30
Fonow ni nga ni ayuw ko pi to'ogor nge sikeng ni yib rok mo'onyan' 3:1—4:9
Paul nge pi tafager rok ni girdi' nu Filippi 4:10–20
Tin tomur e thin 4:21–23

1 Re babyor ney e yib rok Paul nge Timothy, ni yow e tapigpig rok Kristus Jesus —
Ngak urngin e girdi' rok Got ni yad be par u Filippi, nike mich Kristus Jesus u wun'rad,
nge pi'in yad be tay murung'agen girdi'en e galesiya nge pi'in yad be ayuweg girdi'en e
galesiya.
2 I Got ni Chitamangidad nge Somol Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow
be pi' e gapas nga lanin'med.

Meybil ni tay Paul ni fan ngak e pi'in ngar poyed e gi babyor rok ney

3 Gubin yay ni gimed ra yib ngan'ug ma gu ma pining e magaer ngak e Got rog ni
bochmed ni gimed urngin; 4 ma urngin yay ni gu ma pi' e meybil romed ngak Got ma
gu ma yibil u fithik' e felfelan', 5 ni bochan e kam ayuweged gag kam uned ngog i wereg
rok e girdi' i yan fare Thin Ni Bfel' ko chirofen ni som'on ni mu rung'aged riy ke mada'
ko chiney. 6 Ere bmuduwgil u wun'ug ni Got ni ir e tabab i ngongliy e re maruwel ney ni
bfel' u fithik' i lanin'med e bayi muruwliy i yan nge yan i mada' ko Rofen ni nge mus riy,
ni aram e Rofen ni nge sul Jesus riy. 7 Gubin ngiyal' ni gimed be par u lanin'ug! Aram
fan nib mat'aw ni ngu'ug leam nagmed ni aray rogon. Ya gimed gubin ni kam uned ngog
nga mat'wug nike pi' Got ngog, ni chiney ni gu bay u kalbus nge fa ngiyal'nem ndawor
non'eg nga kalbus ni ug ayuweg fare Thin Ni Bfel' ma gu be micheg nga laniyan' e girdi'.

8 I Got e manang ni gu be yog e tin riyul' ni fa'anra lungug e ri gimed urngin ni gimed ba
t'uf rog ni ta'reb rogon ngarogon ni gimed ba t'uf rok Kristus.
9 Ere ba'aray e meybil rog ngak Got ni fan ngomed: gu be yibil ngak Got ni ngi i gel
feni t'uf Got nge girdi' romed i yan, mi gimed nang e bin riyul' i fan e thin rok Got nge
yag ni ngam nanged e tin nib mat'aw ko tin nde mat'aw, 10 nge yag ni ngam mel'eged
e tin ni ir e ba th'abi fel'. Me yag ni um pired ni kam gilafgad nga orel ko urngin mit e
kireb nge n'en ni yira yog e tagan riy ngomed ko Chirofen nra sul Kristus riy. 11 Me par
pangimed nriyul' ni bfel', ni kemus ni go' Jesus Kristus e rayag ni nge muruwliy u fithik'
i lanin'med me yagnag ngomed, ni fan e nge gilnag buguwan Got me yin' e sorok ngak
Got.

Yira fol ku Kristus ma aram e yafos

12 Pi walageg, gub adag ni ngam nanged ni pin'en ni kug mada'nag e kari ayuweg i
wereg fare Thin Ni Bfel'. 13 Me ere chiney e urngin e matanag u tafen e en ni pilung nge
urngin e girdi' ni yad bay u roy ni kar nanged ni kanon'eg nga kalbus ni bochan e gag
reb e tapigpig rok Kristus. 14 Ma kalbus ni kug tay e ke gelnag e pagan' rok yo'oren pi
walagdad ni girdi'en Kristus ngak Somol, ni gubin ngiyal' ma yad be machibnag fare
thin* rok Got ngak e girdi' ndakurir tuntun gad ma dakurir tamdaggad.
15 Ma bay boch i yad ni be machibnag murung'agen Kristus ngak e girdi' ya ke
awan'rad ngog ma yad ba'adag ni ngar tugthingad ngak e pi'in ka'a gu machib nagrad,
ma boch e girdi' e yad be machibnag murung'agen Kristus ni bochan e bm'agan'rad
ngay ni ngar ayuweged e girdi'. 16 Pi cha'ney e yad be machib ni aram rogon ni bochan e
gub t'uf rorad, ya yad manang nike pi' Got e maruwel ngog ni nggu micheg nib riyul' fare
Thin Ni Bfel'. 17 Ma boch e girdi' e darir machib niged murung'agen Kristus ni bochan e
rib m'agan'rad ngay, machane bochan e yad be finey ni manganog e sorok ngorad; ma
yad be finey ni yad ra gelnag e kireban' ngog ko ngiyal' ni gu bay riy u kalbus.
18 Machane dariyfan! Ya gub felfelan' ngay — yugu bochan e nge yag nni weliy
murung'agen Kristus u gubin kanawo'en nrayag, ndemturug ko yibe rin' u fithik' e leam
nde mat'aw ara u fithik' e leam nib mat'aw. Ma bay ug par ni gub felfelan', 19 ya gu
manang ni bay ni pageg ni bochan e meybil romed nge ayuw ni be pi' e Kan Nthothup.
20 Ya tin ni ku gum' ni bochan nge n'en ni be l'agan'ug ngay e thangri dab gu pag e
maruwel rog nge kireb, machane gubin ngiyal' nri lan e re ngiyal' i n'ey e thangri
athamgil lanin'ug, ya nge yag ntay fan Kristus minog e sorok ngak ni bochag, ndemturug
ko gu ra fos fa gu ra yim'. 21 Ya mang e yafos? Rogon nike mich u wun'ug e ngan par rok
Kristus! Ma yam' ni ngan tay e aram e win. 22 Machane fa'an rayag ni gu rin' bo'or e
maruwel ni ba ga' fan ni fa'anra gu par ni gub fos, me ere da gu nang ko bin ngan e gub
adag, ko nggum' fa nggu fos. 23 Ya kug me'echthal u thilin, ya ri gub adag ni nggu chuw
ko biney e tamilang nggu wan ngak Kristus, ni ir e ri kab gel e fel' riy; 24 machane ri ka
ba ga' fan ngomed nra gu par ni gub fos. 25 Rib muduwgil u wun'ug ni aray rogon, ere gu
manang ni bay gu par ndab gum'. Bay gu par romed ni gimed gubin nggu ayuwegmed
ngam mon'oggad ma gimed be felfelan' u fithik' e michan' romed ngak Kristus. 26 Ya
nggu sul ngomed mi gimed felfelan' ngam pininged e magaer ngak Kristus ni bochag.
27 Ere n'en nth'abi ga' fan ni ngam rin'ed e nge par pangimed ni bod rogon ni be yog
e thin rok Kristus, ya demturug ko ke yag fa de yag ni gub gguymed, machane mu gu
rung'ag ni kam pired ni gimed bmuduwgil nta'a ban'en e gimed be nameg, ma gimed
be athamgiliy u ta'ab yang ni ta'a ban'en e gimed be athpeg ni aram e nge mich u wan' e
girdi' fare Thin Ni Bfel'. 28 Ri dab mu rusgad ngak e pi to'ogor romed; ma nge athamgil
lanin'med ni gubin ngiyal', ireray e ren'en nra micheg ngorad ni bay ra waergad, ma
gimed e bay mu gelgad, ya Got e ir e bayi ayuwegmed ngam gelgad! 29 Ya ke mel'egmed

* **1:14** fare thin; boch e babyor e bay riy ni thin rok Got.

Got ni ngam pigpiggad ngak Kristus, ni gathi kemus ni ngam pired nib mich u wun'med,
machane ngku um gafgowgad ni fan ngak. 30 Ere chiney e rayag ni ngam uned ngog
ngad athamgilgad, ni ir e ren'en ni um guyed gag ko som'on ni gu be athamgiliy e re
gafgow nem, me ir e ku gu be athamgiliy, ni bod rogon ni gimed be rung'ag.

2

Feni sobut'an' Kristus nge feni ga' fan

1 Gur ke gelnagmed e ngongol romed u fithik' Kristus, ni aram e rogon ni gimed ba
t'uf rok e ke fal'eg lanin'med? Gimed be par nib ta'reban'med ngak fare Kan Nthothup
fa? Gimed be runguymed ma gimed be t'ufegmed fa? 2 Ere ri gu be wenig ngomed ni
nge ta'reb e leam romed, me bigimed mi i t'ufeg bigimed, ma ba ta'reban'med, ngam
felfelan' niged gag. 3 Dabi suk' ngan'med ni ngam muruwliyed ban'en ni gimed e ngam
m'onod riy ni fan e nganogmed riy ni gimed e soromed, ara bochan e nge yib ufan
ngomed; machane nge bigimed me sobut'nag ir, ma dabi finey bigimed ni ir e ba sorok
ngak e tin ni kabay e girdi'. 4 Ra bigimed ma ngi i leamnag bigimed ngi i ayuweg u rogon
nrayag rok, ma gathi go ir e ngi i leamnag ir. 5 Rogon e leam nge pangin ni nge yag
ngomed e fare leam nge fare pangin ni immoy rok Kristus Jesus ni ba'aray:
6 Gubin ngiyal' ni immoy rok rarogon Got,
machane de guy rogon ni nge gelnag ir nge yan i par* nib ta'reb rogon ngak Got.
7 Ya ir e leam rok me pag e fla'ab rok ni gubin,
nge fek rarogon ba tapigpig.
Mi ni gargeleg ni bod e girdi',
me m'ug ni bod rogon e girdi';
8 mi i par nib sobut'an' ma be fol rok Got nge yan i mada' ko ngiyal' ni yim' riy — ni yam'
ni tay u daken e kuruth.
9 Ireray fan me fek Got Jesus nge tay ni ir e th'abi tolang u tharmiy,
me pi' fare ngachal ngak ndariy reb e ngachal ni ba ga' ngay,
10 ya nge urngin e pi'in yad bay u tharmiy, nge pi'in yad bay u daken e fayleng, nge pi'in
yad bay ko bin nu ar e fayleng† ni ngar ragbuggad, ngar ted fan fithingan Jesus,
11 ma yad gubin ni bay rogned u fithik' e girdi' ni Jesus Kristus e ir e Somol,
minog e sorok riy ngak Got ni Chitamangiy.

Nge gal ramaey ni bod e magal ni bay u fayleng

12 Ere pi tafager rog, um moyed ni gubin ngiyal' ni gimed be fol rog ko ngiyal' ni ug
moy romed, me ere chiney nda kug moy romed e ri ba ga' fan ni ngam folgad rog.
Um ngongolgad ni bay madgun Got u wun'med mu um t'on gad ko marus nge mada'
ko ngiyal' ni kam marod ngak Got, 13 ya Got e gubin ngiyal' ni be maruwel u fithik' i
lanin'med ni be pingeg lanin'med ni nge m'agan'med ngay ni ngam folgad ko tin be
finey.
14 Um rin'ed urngin ban'en ndab um gun'gun'gad ara um tugthingad, 15 nge yag ni
mpired ndariy thibngimed ma gimed bmachalbog, ma pifak Got gimed ni gimed ba
yal'uw ni gimed be par u fayleng u fithik' e girdi' ndar yal'uwgad ma yad ba kireb.
Thangri gal rama'emed u fithik'rad ni bod e t'uf ni be gal' lanelang, 16 mi gimed weliy e
thin rok Got ngorad ni murung'agen e yafos ndariy n'umngin nap'an. Fa'anra mu rin'ed
ni aray rogon mra yib tapgin ni nggu felfelan' ngomed ko Chirofen ni bay sul Kristus riy;
ya aram e ra m'ug ni urngin e athamgil nge maruwel ni ug tay e de yan i aw nib m'ayfan.
17 Racha'eg e sana bay ni pu'og nga daken e maligach ni be pi' e michan' romed ngak
Got ni ngan pu'og nga daken ni bod ban'en ni kan pi' ngak Got. Fa'anra nge yan i

* **2:6** par; ara nge bod. † **2:10** BIN NU AR E FAYLENG: Un leamnag ni pi'in karm'ad e kiyad be par u fithik' e lumor ko fare fayleng u tan e but'.

yodorom, me ere kug felan', ma ngam uned ngog ni gimed gubin ko felfelan'. 18 Ere
aray rogon ni ngu'um felfelan'gad, mu gu un ngomed ko felfelan'.

Timothy nge Epafroditus

19 Ba pagan'ug ngak Somol Jesus ni bayi gagiyegnag nge yag ni gu l'oeg Timothy nge
yib ngomed ni kane', ya nge sul nge weliy salapmed ngog nggu felfelan'. 20 Kemus ni
go ir e ba ta'reb lanin'mow ngomed, me ir e cha' nri ba'adag ni nge ayuwegmed. 21 Ma
tin kabay e girdi' e ra be' ma tirok' e ir e be finey, ma gathi tirok Jesus Kristus e yad be
finey. 22 Gimed manang ni kad guyed ni bay fan Timothy, nge rogon nike par ni bod be'
ni fakag ngog ni be un ngak e chitamngin ko maruwel ni fan ko fare Thin Ni Bfel'. 23 Gu
be finey nnap'an ni nggu nang e n'en ni ngan rin' ngog mu gu l'oeg nge yib ngomed;
24 ma ba pagan'ug ngak Somol ni bayi gagiyegnag nge mang gag e gub ngomed ni kane'.
25 Gu be finey ndabisiy ni nggu l'oeg walagdad ni girdi'en Kristus i Epafroditus nge sul,
ni ir e i un ngog ko maruwel nge athamgil, mi ir e be ayuwegneg nrogon ni mol'oged ni
nge rin'. 26 Be finey ni manga yigi guymed ni gimed gubin, ma kari kireban' ni bochan
e kam rung'aged nib m'ar. 27 Riyul' ni yib e m'ar ngak nge chugur i yim'. Machane i Got
e runguy; ni gathi go ir ya ku errogon gag, nde pag Got e kireban' nib gel nge yib ngog.
28 Ere ri gu be finey ni nggu l'oeg nge yib ngomed, ni bochan e ngam guyed mikigimed
felfelan', me chuw e kireban' rog. 29 Ere mfeked nga tabinaw romed u fithik' e felfelan',
ni bochan e ir reb i walagmed u daken Somol. Mu ted fan urngin mit e girdi' ni bod ir,
30 yi pag fan e pogofan rok nge chugur ni ngem' ni fan ko maruwel rok Kristus, ni bochan
e nge ayuwegneg ko n'en ndabiyag ni ngam ayuweged gag riy.

3

Bin nib riyul' e mat'aw

1 Me ere n'en ni nggu ning nga tungun e gi babyor ney e nge lungug: Pi walageg, nge
pi' Somol e felfelan' ngomed. Der chalbag ngay ni nggu sul u daken e thin ni ka'a gu
yoloy ko som'on, ya ra ayuwegmed ngu'um pired u pa' Got. 2 Mu ayuweged gimed rok e
pi'in yad be rin' e tin nib kireb e ngongol, ni fapi pilis, ni aram fapi girdi' ni yad be yog ni
dabisiy ni ngan maad'ad ko dowef. 3 Ya gathi yad e picha' nike yag e bin riyul' e maad'ad
ko dowef ngorad, ya gadad, ni bochan e gadad ma liyor ngak Got ma gadad ma meybil
ngak u daken e Kan Nthothup rok, ma gadad be felfelan' ko yafos ni yag ngodad u daken
Kristus Jesus. Dabi pagan'dad nga yalen e tin yibe ngongliy nga wuru' i dowdad. 4 Ku
rayag ni nge pagan'ug nga yalen e pin'em ni yima ngongliy nga wuru' i dowdad. Fa'an
manga ra finey be' nrayag ni nge thap ngak Got u daken yalen e tin yibe ngongliy nga
wuru' i dowdad, me ere gag e ka bo'or tapgin nrayag ni nggu leamnag ni aram rogon. 5 Ya
gag e ni maad'ad ngog nnap'an e ta'reb e wik yangreg. Ni gargel nigeg ni gu be' u Israel,
ni gu be' ko fare ganong rok Benjamin, nri gub racha' nu Hebrew nde ma'athuk reb e
racha' nga racha'eg. Ma fa'anra murung'agen rogon ni yima ayuweg e Motochiyel rok
yu Israel, me ere gag e ug moy ni gag reb e Farise, 6 ug moy nri gu ma tiyeg ngay, ni aram
fan ni ug gafgownag girdi'en e galesiya rok Jesus. Ma rogon nra i fol be' ko pin'en ni be
yog e Motochiyel rok yu Israel me par ni kari mat'aw, e aram rogog ni ug par. 7 Machane
urngin e pin'em nsusun e ra gu matha'eg ngay ni win rog e kug matha'eg ngay e chiney
nike yan i aw ni lus rog ni bochan Kristus. 8 Ni gathi kemus ni pin'em; ya urngin ban'en
ma kug matha'eg ngay ni kari yan i aw ni lus ni bochan e bin ni kab ga' fan e nggu nang
Kristus Jesus ni ir e Somol rog. Bochan Kristus ma aram fan ni kug n'ag urngin ban'en;
ya kug finey ni go' chabung, ni fan e nge yag Kristus ngog, 9 mu gu pirew ni kug ta'ab
girdi'gow. Ma gathi ka gag e gu be athamgiliy ni nggu mat'aw, ni fa mit nem e mat'aw
nma yag u daken e Motochiyel rok Moses ni yibe fol riy; ya chiney e kug mat'aw ni Got
e ke mat'aw nigeg ni bochan e ke mich Kristus u wun'ug, ni mat'aw nike yib rok Got ni

yib u daken e michan' rog ngak Kristus. 10 Kemus ntin ni gub adag e nggu nang Kristus
mu gu thamiy gelngin e fos ko yam' ni tay; mu gu un ngak ko gafgow mu gu bod ir ko
yam' ni tay, 11 ya be pagan'ug ngay ni yira fasegeg ko yam'.

Mil i yan ko gin ni yibe nameg

12 Dagur yog nike yag ngog e ren'ey, ara kug taw ko n'en ni yibe nameg. Ku gu be yan
ni gu be guy rogon ni nge yag ngog ni fan e ke milfag ngak Kristus Jesus. 13 Pi walageg,
ri dagur finey ni kug taw ngay; machane ren'en ni kug rin' e kug pag talin e n'en ni bay
nga keru'ug, ma gu be athamgil ni nggu taw ko n'en ni ir e bay ngam'on rog. 14 Ere gu be
mil nib k'iy kanawo'eg i yan ko n'en ni gu be nameg ni bochan e nge yag puluwon ngog,
ni aram e pong nike tay Got ngodad u daken Kristus Jesus ni ngdarod ko yafos ni bay u
tharmiy.
15 Gadad gubin e pi'in ke pi'ilal e leam rodad nrogon nma ilal e leam rok girdi'en
Kristus nge yan i mus ngarogon, e aray rogon e leam rodad ni ngi i par. Ma fa'anra
bay boch i gimed nib thil e leam rorad, mra tamilangnag Got ngorad e re bugithin ney.
16 Demturug rogon, machane ngdarod i yan ngam'on ni bod rogon fapi motochiyel ni
ud folgad riy ke yan i mada' ko chiney.
17 Pi walageg, mpired ni gimed gubin ni gimed be folwok rog. Kug daged rogon
ngomed; ere mfal'eged i yaliy e pi'in yad be fol riy. 18 Ke yo'or yay ni kugog e re bugithin
ney ngomed kafram, me ere chiney e ngkug sul nggu weliy u fithik' e lu' ni be lungug:
bo'or e girdi' ni pangirad e ke pingegrad kar manged to'ogor ko yam' ni tay Kristus u
daken e kuruth; 19 ni bay ranod ra musgad nga fithik' e nifiy ni dabi math bi'id, ya n'en
ni be ar'arnag dowdad e kemang got rorad, yad be uf ko tin ni ir e susun e ngar tamra'gad
ngay, ma kemus ni tin nu roy u fayleng ban'en e ir e yad be leamnag. 20 Machane gadad e
gadad girdi'en yu tharmiy, ni ka yugu da pired ni gadad be sonnag e en ni ir e thapegdad
ngak Got ni nge yib u tharmiy nga but'; ni aram Somol ni Jesus Kristus, 21 ni bayi piliyeg
dowdad nib me'waer mra yim' nge bodnag downgin nib galgal ram'en, ni aram e ke
maruwel nga gelngin ni ir e nge suwey urngin ban'en u daken.

4

Fonow

1 Pi walageg ni girdi'en Kristus, ri gimed ba t'uf rog, ma kug tawreng nagmed, ma kam
felfelan' niged gag, ma kari felan'ug ngomed! Pi walageg ni girdi'en Kristus ni gimed ba
t'uf rog, ireray rogon ni ngam pired ni gimed bmuduwgil ko ngongol romed u fithik'
Somol.
2 Euodia nge Sintike, wenig ngomew, mu guyew rogon nge ta'reban'mew ni bod rogon
e walag ni ppin nma par u fithik' Somol. 3 Ma ku errogon gur e cha' ni gab yul'yul' ni
gadow ma ayuwegdow ko re gaf i maruwel ney, gub adag ni ngu'um ayuweg e gali ppin
ney; ya ba gel e maruwel nra tew nra unew ngog ngu'ug wereged fare Thin Ni Bfel', ma
kur unew ngak Klement nge tin kabay e girdi' ni ug muruwliyed e re gaf i maruwel ney
u ta'bang, ni bay fithingrad u lan e babyor rok Got ni babyoren e pi'in kar fosgad.
4 Gubin ngiyal' ni ngu'um felfelan'gad ko ta'ab girdi' ni kam ted Somol. Ere ngku gog
bayay ni nge lungug: mu felfelan'gad!
5 Mu sumunguygad ngak urngin e girdi'. Ya bay sul Somol ni dabki n'uw nap'an. 6 Ma
dariy ban'en ni nge magafan'med ngay, machane fa'an gimed ra meybil ngak Got mi
gimed ning ngak e tin nge yag ngomed, ma gubin ngiyal' ni ngu'um ninged ngak ni
gimed be pining e magaer ngak u lanin'med. 7 Ma gapas rok Got ni dabi chuchugur ni
nge nang e girdi' fan e ra yororiy gum'ircha'med nge tafinay romed ngi i par rok Kristus
Jesus.
8 Pi walageg ni girdi'en Kristus, n'en ni nggog ngomed u tungun e re gi babyor ney e
ngam suguyed lanin'med ko fapi n'en ni bfel', ni yira yog e fel' ngay: ni n'en nriyul', nge

n'en nib yal'uw, ma bmat'aw, ma bmachalbog, ma bmanigil, nge tin ndariy thibngin.
9 Mmaruwelgad ko tin kam filed rog nge tin ke yag ngomed rog, ni tin ni yag ngomed ko
thin rog nge ngongol rog. I Got ni ir e be pi' e gapas nga lanin'dad e bay i par romed.

Paul ni pining e magaer ngak fapi girdi' ni bochan e tow'ath

10 Ri ba ga' e felfelan' ni gu be tay ko ta'ab girdi' ni kug tew Somol! Ya ke n'uw nap'an
nde bung rogomed ni ngam daged ngog ni gimed be leam nigeg, ma chiney e ke bung
rogomed bayay. Gathi gu be yog ni kam paged gag — ya bochan e de bung rogomed ni
ngam daged. 11 Ma gathi gu be yog e re bugithin ney ni bochan e gu be finey ni kam
paged gag ndakumur leam niged gag; ya kug fil rogon ni nge fel' u wun'ug e tin bay rog
ban'en. 12 Ya gu manang rogon ni ba'aray ni kan gafgow u ban'en, nge rogon ni ba'aray
nike pag urngin ban'en nike yag ngog. Kug nang rogon e ren'ey, ere demturug e gin'en
ma demturug e re ngiyal' i n'en, ma bfel' u wun'ug ndemturug ko gub fos ara gub yam'
ko bilig, ma demturug ko pire' ban'en ni bay rog ara rib lich. 13 Demturug e mit i n'en ni
gu ra mada'nag ma bay gelngig nike pi' Kristus nrayag ni gu par riy.
14 Machane ri gimed ba gol ni kam ayuweged gag ko gafgow nike yib ngog. 15 Gimed
piyu Filippi e ri gimed manang faram fa ngiyal' i n'em ni gu chuw u Macedonia kakrom
ni gu be machibnag fare Thin Ni Bfel' ko girdi' i yan, ma kari mmusgad e ta'are galesiya
ni mu ayuweged gag; ma kari mmusgad e pi'in mu uned ngog ko tin gu win riy nge tin gu
lus riy. 16 Gathi nga ta'ab yay ni fa'anra gu gafgow u ban'en u Thessalonika mi gimed pi'
nge yib ngog. 17 Gathi bochan e kemus ni gub adag ni ngi i yag e tow'ath ngog; machane
gub adag ni nge puthuy Got e win ko ngongol ni bfel' ni kam ngongliyed. 18 Urngin e tin
ni mpi'ed nge yib ngog e ke thap ngog — ma ke gaman ke pag urngin! Ke fek Epafroditus
i yib ngog urngin e tow'ath rog ni mpi'ed ngak, ni aram e kefel' rogog u urngin e tin ug
gafgow riy. Pi tow'ath ney e bod e n'en ni bfel' bon ni yima pi' ngak Got ni ba maligach ni
ba'adag Got ma bfel' u wan'. 19 Ma Got rog ni pire' ban'en rok e bayi pi' ngomed u daken
Jesus Kristus urngin e tin ni gimed be gafgow riy. 20 I Got ni Chitamangidad e ngu'un
tayfan ndariy n'umngin nap'an. Amen.

Tin tomur e thin

21 Nge felan' Got ngak urngin e girdi' rok nib mil farad ngak Kristus Jesus. Pi'in girdi'en
Kristus ma walagdad yad ni yad bay rog u roy e karogned ni nge felan' Got ngomed.
22 Urngin e girdi' rok Got ni yad bay u roy, ni ba ga' ni pi'in nib mil farad nga tafen e en
ni *Emperor* e karogned ni nge felan' Got ngomed.
23 I Jesus Kristus ni ir e Somol rodad e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU KOLOSE

Babyor ni pi' Paul nge yan ngak girdi'en e galesiya nu Kolose, nib binaw ni bay u lan yu Asia Minor ni bay yu Efesus ko ngek riy. Re galesiya ney nu Kolose e gathi Paul e tababnag e maruwel riy, machane me pi' Paul boch e girdi' nu Efesus, ni fare binaw ni ba ga' ni bay ko nug nu Asia nib milfan nga Roma ngranod nga Kolose ngar wereged e thin rok Got riy. I rung'ag Paul ni keb e tamchib ni go' bogi ban'en nga fithik' girdi'en e galesiya nu Kolose ni yad be yog ni en ni ba'adag ni nge nang murung'agen Got me thap ngak e thangri meybil ngak e pi kan ni yad ma gagiyeg ma yad ma tay murung'agen ban'en. Miki yog e pi tamchib nem ni dabisiy ni ngan maad'adnag e dowef, ma kun ayuweg e motochiyel u murung'agen e ggan nge yugu boch ban'en.

I yoloy Paul ngak girdi'en e galesiya ni be togopluw ko re machib nem ni gathi riyul', me pi' e thin nib riyul' ngorad. Me ri tamilang nagrad u murung'agen Jesus Kristus ni ir e rayag rok ni nge thapeg e girdi' ngak Got, machane pin'en ni be machibnag fapi tamchib ni go' bogi ban'en e ir e ra mal'af nagrad rok Got. Pa' Kristus e sunumeg Got urngin ban'en ngay, mu daken Kristus e fulweg Got urngin ban'en ngak. Kemus ni yam' ni tay Kristus u daken e kuruth e ir e ra awnag e gapas u thilin Got nge girdi'. Ma pi'in ke aw e gapas u thilrad Got e rayag ni ngar pired ko bin nib be'ech e pangiy ni pi' Got ngorad.

I Tykikus e fek e babyor ni yoloy Paul nga Kolose, me un Onesimus ngak, ni ir fare sib ni mil rok e masta rok ni Filemon.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–8
Rarogon Kristus nge maruwel rok 1:9—2:19
Pangiy nib be'ech u daken Kristus 2:20—4:6
Tin tomur e thin 4:7–18

1 Re babyor ney e yib rok Paul, ni Got e leamnag ni ir e nge mang reb e apostel rok
Kristus Jesus, ma ki yib rok walagdad i Timothy —
2 Ngak e girdi' rok Got nu Kolose, ni pi'in yad ba yul'yul' ni kad walaggad u daken
Kristus:
I Got ni Chitamangidad e ngi i ayuwegmed ma be pi' e gapas nga lanin'med.

Pining e magaer ngak Got

3 Gubin ngiyal' ni gamow ma pining e magaer ngak Got, ni Chitamngin e Somol rodad
i Jesus Kristus, ko ngiyal' ni gamow ma pi' e meybil romed riy. 4 Ya kug rung'aged rogon
fene rib mich Kristus Jesus u wun'med, nge rogon fene rib t'uf romed urngin e girdi' rok
Got. 5 Ngiyal' ni som'on ni yib e thin rok Got nib riyul' ngomed, ni ir fare Thin Ni Bfel',
ma mu rung'aged e n'en ni be yog nra pi' ni ir e nge lagan'uy ngay. Ere rogon nib mich
Kristus u wun'med nge rogon nib t'uf Got nge girdi' romed e yib ko n'en nike lagan'med
ngay, ni ir e be cha'riy Got u tharmiy ni fan ngomed. 6 Fare Thin Ni Bfel' e be yib wenegan
ni bfel' ngak e girdi' ma be wear u fayleng i yan, ni bod rogon ni wear romed ni ka nap'an
e chirofen ni som'on ni mu rung'aged rogon gelngin ni be runguy Got e pi'in nib tadenen
ngari tamilangan'med riy. 7 Mu rung'aged e re bugithin ney rok Epafras, ni be' nrib t'uf
rodad, ni ir reb e tapigpig ni bod gamow, ni ir be' nib yul'yul' ko maruwel rok Kristus, ni
er gamow. 8 Ke weliy ngomow rogon nib t'uf Got nge girdi' romed ni fare Kan Nthothup
e ke yagnag ngomed.

9 Ireray fan ni gubin ngiyal' ma gamow be pi' e meybil ni fanmed, ni fa ngiyal' ni
ba'aram ni gu rung'agew murung'agmed riy ke mada' ko chiney. Gamow ma wenignag

ngak Got ni nge tamilangnag lanin'med ngam nanged e tin nib magan' ngay ni ir e ngam rin'ed, nib cheag urngin e gonop nge tamilangan' ngay nma pi' e Kan Nthothup rok. 10 Ma aram me yag ni um ngongolgad nrogon ni ba'adag Somol, mu um rin'ed e tin nib magan' ngay ni gubin ngiyal'. Me yib wom'ngin i pangimed u fithik' urngin mit e maruwel ni bfel', ma gimed be nang rogon Got i yan nge tin ni ba'adag. 11 Nge gel nagmed Got nga polo' i gelngin nma yib u gelngin ni dabi m'ay, nge yag ni mu athamgiliyed urngin ban'en u fithik' e gumaen'. 12 Mu um pinined e magaer u fithik' e felfelan' ngak e en ni Chitamangiy ni ir e ke ngongliymed kam pired nrayag ni nge yag e f'oth ngomed u urngin ban'en ko tin ke tay Got ni fan ngak e tirok' e girdi' ko gin nsuwon nrib tamilang. 13 Ya ayuwegdad nge chuwegdad u fithik' i gelngin e talumor me thapegdad ko gin nsuwon e en ni Fak nib t'uf rok, 14 ni ir e ke pithigdad rok urngin mit e kireb ma ke n'ag Got fan e denen rodad u daken.

I Kristus nge maruwel rok

15 Kristus e ta'reb rogon ya'an ngak Got, ni Got ndanir guy. I ir e bin ni m'on i Fak, ni ir e ba tolang ngak urngin ban'en ni sunumiy Got. 16 Ya pa' Kristus e sunumeg Got urngin ban'en ngay ni bay u tharmiy ngu but', ntin yibe guy nge tin ndanir guy, nib mu'un e pi kan ni be gagiyeg ngay, ni tin ni pilung nge tin ni yad be yog e thin, nge tin yad be tay murung'agen ban'en. Pa' Kristus e sunumeg Got ngay e gin'en ni ba' urngin ban'en u lanelang riy nib mu'un e fayleng ngay, ni fan ngak Kristus. 17 I Kristus e immoy u m'on ko ngiyal' ndawori sum urngin ban'en riy, me ir e be tay urngin ban'en nra reb ma be par u tagil'. 18 I Kristus e llug u downgin, ni aram girdi'en e galesiya; ni ir e be tay e re dowef nem nib fos; ir e bin ni m'on i Fak Got ni Got e faseg ko yam' ndabki yim', ni bochan e kemus ni ir e nge par nib m'on u gubin ban'en. 19 Ya Got e turguy ni en ni Fak e nge par ni bod rogon Got. 20 I Got e turguy ni nge sulweg urngin ban'en ngak u daken Fak. Mi Got e ngongliy e gapas u thilin e girdi' nge ir u daken racha'en Fak* ni map' u kuruth, ma aram me yag ni nge sulweg urngin ban'en ngak, ntin ni bay u fayleng nge tin bay u tharmiy.

21 Bay ba ngiyal' ni um moyed ni gimed bmal'af rok Got ma gimed be taymed ni gimed e pi to'ogor rok ni bochan e tin nib kireb ban'en ni um rin'ed ma gimed be leamnag. 22 Ma chiney e ke taymed Got ni gimed e pi tafager rok u daken e yam' ni tay Fak, ni fan e nge yag ni fekmed i yib nga p'eowchen ni kam thothupgad ma kam machalboggad ma dariy e kireb romed. 23 Thingar um pired ni gimed ba yul'yul' ma gimed bmuduwgil ko n'en nike michan'med ngay, ma dab mpaged gimed nge maruwaran'med ko n'en ke lagan'med ngay, ni yag ngomed ko ngiyal' ni mu rung'aged fare Thin Ni Bfel'. I gag Paul e gu mang reb e tapigpig ni bochan e re Thin Ni Bfel' ney — nre Thin Ni Bfel' ney ni kan machibnag ngak urngin e girdi' u fayleng.

Pigpig ni tay Paul ko galesiya

24 Ere chiney e kug felfelan' ko gafgow ni gu be tay ni fan ngomed. Ya gafgow ni be tay dowag e gu be ayuweg e tin kabay ni nge gafgow Kristus riy ni fan nga downgin, ni aram girdi'en e galesiya. 25 Mi Got e ke ngongliyeg kug mang reb e tapigpig rok girdi'en e galesiya, me ir e pi' e re maruwel ney ngog nggu rin' ni fan ngomed, ni aram e nggu wereg urngin e thin rok ngan nang, 26 ni ir e immoy nib mith ni i mithag rok urngin e girdi' ni kab kakrom i yib, ma chiney e ke dag ngak e girdi' rok. 27 Ya ba'aray rogon ni leamnag Got: i leamnag ni nge nang e girdi' rok e tin immoy nda nnang, ni fare n'en nrib fel' ni bay rok ni fan ngak girdi'en urngin e nam. Ere ren'em ni immoy nda nnang e ba'aray: Kristus e bay u fithik'med, ni fan e ren'ey e aram e gimed ra un ngak Got ko fla'ab. 28 Ere gamad be machibnag murung'agen Kristus ngak urngin e girdi'. Gamad be fonownag ma gamad be fil ngak urngin e girdi' murung'agen nrogon ni gamad manang,

* **1:20** u daken racha'en Fak; ara maligach ni yam' rok Fak.

ni fan e nge yag ni nge be' min fek i yib nga p'eowchen Got nike yal'uw ko ta'ab girdi' ni kar tew Kristus. 29 Ere gu be maruwel nib gel ma gu be athamgil ni nge yag e ren'ey, ni gu be maruwel ko fare gelngin nib th'abi gel ni Kristus e be pi' ngog, ma ku ir e be maruwel u fithik'ag.

2

1 Nggog ngomed rogon feni gel e maruwel ni kug tay ni fan ngomed, nge girdi' nu Laodicea, nge urngin e pi'in ndawor ra nanged gag. 2 Gu be rin' ni aray rogon ni bochan e nge athamgil lanin'rad miyad chichir nga ta'bang u fithik' e t'ufeg rorad ngorad, me ri pagan'rad ko tin kar nanged fan ni ir e ba riyul'. Ma aram miyad nang e tin rib fel' ni kem'ay i leamnag rok Got, ni er Kristus.* 3 Ya ir fare kiy nma bing urngin e pin'en ni bfel' nike tay Got nib mith, ni aram e gonop rok nge llowan' rok.

4 Ere nggog ngomed ni nge lungug: mu guyed rogon ya ri ban nagmed be' ko tugthin ni bay ra feked i yib ngomed ni gathi ir e tin nib riyul', ndemturug feni manigil ni gimed be rung'ag ma dab mu folgad riy. 5 Ya yugu da gu moy romed, machane bay lanin'ug romed, ma kug felan' ngarogon ni kug guy nike muduwgil lanin'med me ir e ke chagiymed kam pired ni gimed bmuduwgil u fithik' e michan' romed ngak Kristus.

Taab girdi' ni kad ted Kristus

6 Ke mich u wun'med ni Kristus Jesus e ir e Somol romed, ere um pired rok. 7 Mu ted lik'ngimed nib to'ar nga fithik' Kristus, mu ubunged e ngongol romed nga daken ya ir e def romed, mi i gel i yan e mich romed ngak, ni bod rogon ni kan fil ngomed. Mu um pininged e magaer ngak.

8 Mu guyed rogomed ya ri kolmed be' ngam manged kalbus rok ni be' ni be maruwel ko gonop rok e girdi' nge sabanban ndariy rogon ngabang, ni yib ko machib ni sum rok e girdi' ni yibe fil ngak reb e mfen nge reb, ma ki yib ko pi kan ni yad be gagiyeg u lan e gin'en ni bay urngin ban'en nu lanelang riy nib mu'un e fayleng ngay, ma gathi Kristus e yib rok. 9 Ya rarogon Got ni polo' e bay rok Kristus ni ngal' nib girdi', 10 ma ta'ab girdi' ni kam ted Kristus e ke yagnag ngomed urngin e pin'en ni nge ayuwegmed ngu'um rin'ed e tin nib m'agan' Got ngay. I ir e th'abi tolang u fithik' urngin e kan nma gagiyeg nge tin nma tay murung'agen ban'en.

11 Taab girdi' ni mu ted Kristus e aram e kan maad'ad ngomed, ni gathi maad'ad nma tay e girdi' ngak e girdi', machane rogon e maad'ad nma tay Kristus ngak e girdi', ni aram e ke lufdad u gelngin e re dowef rodad ney nib tadenen. 12 Ya fa'an ntawfe nagmed, ma aram e kan unegmed ngak Kristus kan k'eyagmed, ma tawfe ntay ngomed e ir e kun unegmed riy ngak Kristus ngan fasegmed ko yam' u daken e michan' romed nga gelngin Got ni be maruwel, ni Got ni ir e faseg Kristus ko yam'. 13 Bay ba ngiyal' ni um pired ni gimed ba yam' ni bochan e denen romed, ma bochan e um moyed u wuru' e Motochiyel rok Got ni fan e gathi gimed piyu Israel. Machane chiney e ke unegmed Got ngak Kristus ke fekmed i yib ko yafos! I Got e ke n'ag fan urngin e denen rodad. 14 Ma ke thang babyoren e malfith rodad ni ir e immoy nib mich nib togopluw ngodad, nib mu'un ngay e tin ni i yog e motochiyel ni ngan rin', me richibiy ko kuruth, ni aram e re babyor nem e ke m'ayfan. 15 Mu daken e re kuruth nem e ir e chuweg Kristus ir riy u fithik' i gelngin e pi kan nib kireb nma gagiyeg nge pi kan nma tay murung'agen ban'en; ni aram e ke gel ngorad min sebaliyrad nike m'on be fekrad i yan ni kar manged kalbus rok.

16 Ere dariy be' ni nge ngongliy e motochiyel u murung'agen e n'en ni ngam ked ara n'en ni ngam garbodgad ngay ara pi rran nib thothup, ara madnom ni yima tay ko m'ug

* **2:2** n'en ni mithag Got, ni aram Kristus; boch e babyor e bay riy ni n'en ni mithag Got; ma boch e bay riy ni n'en ni mithag Got ni Chitamngin Kristus: ma boch e bay riy ni fare n'en ni mithag Got nge Chitamngiy, nge Kristus.

e pul ara Sabbath. 17 Ya urngin e pin'ey e kemus ni tagalul' ko pin'en ni kabay ngam'on
ni bay fini m'ug; ma bin ni ir riy e Kristus. 18 Dab mpaged be' nge mang ir e turguy ni
gimed ba kireb ni be yog ni ir e ba ga' ni bochan e kan piliyeg e changar rok ke guy bogi
ban'en, ma be yog nthingar ni sobut' nigey ni gathi bin riyul' e sobut'an', ma yad be yog
ni ngan tayfan min meybil ngak e pi engel. Ya ra aram rogon be' ma ke ufanthin ndariy
rogon, ya leam ni be tay e rogon e leam nma tay e girdi', 19 ma ke tal ndaki chichiiy pa' ku
Kristus, ni ir e llug. I Kristus e be gagiyegnag fare dowef ni polo', ma ir e be duruw'iy, ma
ul ul riy i yan nge m'agan e ul ul riy e ke tay nib chayem nga ta'bang, ma be ilal nrogon
ni ba'adag Got ni nge ilal.

Kad uned ngak Kristus ko yam' ma kad uned ngak kan fasegdad ko yam'

20 Kam uned ngak Kristus ko yam' kan chuwegmed u tan pa' e pi kan ni yad ma
gagiyegnag e gin'en ni bay urngin ban'en u lanelang riy nib mu'un e fayleng ngay. Ere
mangfan ni gimed be ngongol ni gowa mmil famed ngaray nga fayleng? Ere mang ni
gimed be fol ko pi motochiyel ni bod e pi motochiyel ni ba'aray nike lunguy, 21 "Dab ni
math ko ren'en ni ba'aray," "Dab ni limilimiy e ren'en ni ba'aram," "Dab ni math ko tin
kabay"? 22 Urngin e pin'ey nnap'an ni yira maruwel ngay nge mu' ma aram e ke par
nike m'ayfan. Tiney e kemus ni motochiyel nge machib ni girdi' e sunumeg. 23 Er rogon,
bmuduwgil ni be m'ug e pi motochiyel nem ni gowa bay e gonop u fithik' ni be ga'ar e
thingar nta' fan min meybil ngak e pi engel, nge bin ni gathi ba riyul' e sobut'an', nge
gafgow ni yibe tay nga dowey; machane dabiyag rok e pin'ey ni nge talegdad i rin' e tin
ni be ar'arnag e dowef rodad.

3

1 Kan unegmed ngak Kristus kan fasegmed ko yam'. Ere mu suguyed lanin'med ko
pin'en ni bay u tharmiy, ko gin nike par Kristus riy nga tagil' u ba' ni mat'aw rok Got.
2 Um pired ni be l'agan'med ko pin'en ni bay u tharmiy, ma gathi pin'en ni bay u roy u
fayleng. 3 Ya kam m'ad, ma yafos romed e kan uneg ngak Kristus kan mithag nga fithik'
Got. 4 Bin riyul' e yafos romed e aram Kristus, ma ngiyal' ni bay sul riy nge yib i m'ug,
e ku er rogomed ni bay mu uned ngak ngambad mm'uggad u ta'bang mi gimed un ko
fla'ab rok!

Bin kakrom i pangiy nge bin nib be'ech

5 Ere thingar mu li'ed ngem' e ar'ar nu fayleng ni be maruwel u fithik' i dowmed, ni
aram e darngal, nge puwlag, nge ar'ar nib kireb nma waliy e girdi' ko denen, nge chogow
(ya chogow e bmit e tayfan nge meybil ni yibe tay ngak e liyos nma meybil boch e girdi'
ngay.) 6 Bochan e pin'ey ma aram e bay yib e damumuw rok Got nga daken e pi'in nder
fol rok. 7 Ma gimed e bay ba ngiyal' ni um uned ngak e girdi' nma rin' e pin'ey ko re
ngiyal' i n'en ni ba'aram ni pi ar'ar ney e i gagiyegnag pangimed.

8 Me ere chiney e thingar mpaged urngin e pin'ey: ni aram e damumuw, nge ar'ar nib
kireb, nge fanenikan. Thangri dabi yib bbugithin u l'ugunmed nga but' nra kirebnag
laniyan' be' ara bbugithin nib puwlag. 9 Dabi lifith bigimed l'ugun ngak bigimed, ya
bin kakrom i gimed nge tin nike mecham ngay e kam n'iged, 10 ma bin be'ech i gimed e
kamon'ed nga dakenmed. Ireray e bin nib be'ech i gimed, ni Got ni ir e sunumiy e yugu
be be'echnag i yan ni nge yan i par ni bod ir, me fal'eg rogomed ngar mu nanged ir. 11 Ma
wenegan e ren'ey e gadad gubin nta'reb rogodad ndariy ban'en nib thil u thilin e pi'in
gathi yad piyu Israel nge piyu Israel, nge pi'in kan maad'ad ngorad nge pi'in ndawor ni
maad'ad ngorad, nge pi'in gathi yad yu Greece, nge pi nam ni dawori ga' e llowan' rorad,
nge girdi' ni yad e sib ara girdi' ni gathi yad e sib, ya Kristus e ir e urngin, mi Kristus e
bay u fithik' urngin e girdi' ni kar yodoro'gad.

12 Gimed girdi'en Got; ya gimed ba t'uf rok ma ke duwgiliymed ni ngam manged
girdi'en. Aram fan ni runguy, nge gol, nge sobut'an', nge sumunguy, nge gumaen' e
thingar mon'ed nga dakenmed nge mang mad romed. 13 Nge bigimed mi i ayuweg
bigimed ko me'waer rok u fithik' e runguy, mu um n'iged fan u wun'med e n'en ni
manga ke kirebnag bigimed u laniyan' bigimed ko re ngiyal' i n'en ni bay ban'en nike
dabuy bigimed nike rin' bigimed ngak. Thingar um n'iged fan u wun'med e n'en nike
rin' bigimed ngak bigimed ni bod rogon nike n'ag Somol fan u wan' e tin ni kam rin'ed
nib togopluw ngak. 14 Nge rogon nib t'uf Got nge girdi' romed e ngam puthuyed nga
urngin e pin'ey, ni ir e ma chugumiy urngin ban'en nga ta'bang nge par nike fel' rogon.
15 Ma gapas nma pi' Kristus nga lanin'dad e nge mang ir e ngi i gagiyegnag lanin'med;
ya re gapas ney e ir e ke piningmed Got ngay ko fare dowef nri ta'reb. Ere um pininged
e magaer ngak Got u lanin'med. 16 Thin ni ir e bth'ab feni fel', ni weliy Kristus e thangri
i par ni polo' u lanin'med. Um filed ngomed ma gimed be fonow nagmed ngay u fithik'
e gonop. Umon'ed e tang ni thin rok Got ni bay ko Psalm, nge tang ni machib, nge
tang ni murung'agen Got; um tang niged Got ni gimed be pining e magaer ngak Got
u wun'med. 17 Ere urngin ban'en ni ngu'um rin'ed ara gimed be yog ma ngam rin'ed
u daken fithingan Somol Jesus, ma gimed be pining e magaer u daken ngak Got ni
Chitamangiy.

Rogon be' ngak e girdi' u fithik' e bin nib be'ech e pangin nike pi' Got ngak

18 Pi'in ni ppin, mu folgad ko thin rok pi figirngimed, ya ireray e n'en ni ngam rin'ed
nrogon nma rin' girdi'en Kristus.
19 Pi'in pumo'on, nge t'uf romed pi leengimed, ma dab um gel niged e thin ngorad.
20 Pi'in bitir, thingar um folgad ko thin rok e gallibthir romed ni gubin ngiyal' nrogon
girdi'en Kristus, ya ireray e n'en ni ba'adag Got.
21 Ma gimed e gallibthir e yugu dabi pag rogon e puwan' ni ngu'um ted ngak pifakmed
ngam k'aringed e damumuw ngorad, ya ri mulan'rad.
22 Gimed e pi sib, um folgad ko thin rok e pi'in yad e suwrad gimed u gubin ban'en,
ma gathi kemus ni ngiyal' ni yad be guymed e ngu'um rin'ed riy ni bochan e kemus ni
ngam fel'gad u wun'rad, machane ngam rin'ed u fithik' e tafinay nib yul'yul', ni bochan e
gimed be liyor ngak Somol. 23 Demturug e n'en ni gimed ra ngongliy ma ngam tiyan'med
ngay, ni gowa gimed be maruwel rok Somol, ma gathi rok e girdi'. 24 Dab mpaged talin
nra pi' Somol puluwon ngomed; ya ra pi' ngomed e tin ke tay ni fen e tirok' e girdi'. Ya
Kristus e ir e cha' nriyul' ni ir e suwon gimed ni gimed be pigpig ngak. 25 Ma en nib tagan
e ngongol rok e demturug ko ir mini', ma yira pi' puluwon ko kireb nma ngongliy; ya Got
e urngin e girdi' nta'reb rogon u wan'.

4

1 Gimed e pi'in bay e sib romed, mu ngongliyed e tin nib mat'aw ma bfel' ngak e sib
romed. Dab mpaged talin ni ku errogon gimed ni bay be' u tharmiy ni ir e suwon gimed.

Fonow

2 Dab mpaged e meybil, mu tiyan'med ko ngiyal' ni gimed be meybil riy, ma gimed
be pining e magaer ngak Got. 3 Mu ku um yibiliyed gamow, nge bing Got e kanawo'
ngomow nge yag ni gu machib nigew e thin rok ngak e girdi', ma gamow weliy e tin
immoy nda nnang ni murung'agen Kristus. Ya ireray fan ni gu bay u kalbus e chiney.
4 Ere mmeybilgad nge yag ni gu weliy murung'agen nib tamilang, nrogon nthingar gu
rin'.
5 Um gonopiyed rogon pangimed ngak e pi'in ndawori mich Jesus Kristus u wun'rad,
ma gubin ngiyal' nra bung rogomed ni ngam weliyed e thin rok Got ngorad mi gimed
weliy. 6 Ma gubin ngiyal' nthingar umogned e thin ngorad ni bfel' ma bay fan, ma

thingar mu nanged rogon ni ngam pi'ed e fulweg nib mat'aw ko tin ke fith be' nge be' ngomed.

Tin tomur e thin

7 I Tykikus nib t'uf rodad ni walagdad ni girdi'en Kristus, ni ir reb e tapigpig nib
yul'yul' ma gamad nga ta'ab raba' i maruwel ku Somol, e ir e bayi weliy salpeg ni gubin
ngomed. 8 Ireray fan ni kug l'oeg ke yib ngomed, ni nge weliy salapmad ni gamad gubin
ngomed nge felfelan'med. 9 Ma ke un Onesimus ngak, ni ir fa'anem ni walagdad ni
girdi'en Kristus nrib t'uf rodad ma ba yul'yul', me ir bigimed. Yow e bay ra weliyew
ngomed urngin ban'en ni yibe rin' u roy.
10 Aristarkus, ni bay rog u kalbus e be ga'ar nge felan' Got ngomed, ma ku errogon
Mark, ni be' rok Barnabas. (Nike taw e thin riy ngomed faram u rogon ni ngam t'ufeged
ko ngiyal' nra taw ngomed.) 11 I Joshua, ni yima pining Justus ngak, e ku errogon ni be
ga'ar nge felan' Got ngomed. Kemus e dalip i girdi' nu Israel nra manged girdi'en Kristus
ni yad be un ngog ko maruwel ni fan ko gagiyeg rok Got, ma rib ga' e ayuw ni kar pi'ed
ngog.
12 I Epafras, ni gimed nga baraba' me ir reb e tapigpig rok Kristus Jesus e be ga'ar e nge
felan' Got ngomed. Gubin ngiyal' nri ma pi' e meybil romed, nma wenig nagmed ngak
Got ni nge ayuwegmed ngam pired ni gimed bmuduwgil me ilal e leam romed nrogon
girdi'en Kristus, ma kari muduwgilan'med, ma gimed be rin' e tin nib m'agan' Got ngay.
13 Rayag ni nggu mang mich rok ngomed ko maruwel ni be tay nib gel ni fan ngomed,
ma fan ko girdi' nu Laodicea ngu Hierapolis. 14 I togta Luke nrib t'uf rodad, nge Demas
e be lungurow e nge felan' Got ngomed.
15 Mogned ngak e pi'in ni walagdad ni girdi'en Kristus ni yad ma par u Laodicea
nge fare pin i Nimfa nge girdi'en e galesiya ni yad ma mu'ulung nga naun rok ni be
lungumad e nge felan' Got ngorad. 16 Gimed ra mu' i be'eg e re gi babyor ney mi gimed
guy rogon ngkun be'eg ngak girdi'en e galesiya nu Laodicea. Mi gimed be'eg e babyor ni
bay ni pi' u Laodicea nge yib ngomed. 17 Me lungumed ngak Arkippus, "Mu guy rogon
ngam mu'nag fare maruwel ni kan pi' ngom ko maruwel rok Somol."
18 Re bugithin ni ba'aray e ri gag Paul e gu yoloy nga pa'ag: Nge felan' Got ngomed.
Dab mpaged talin e chen ni ka nin' ngog!
I Got e ngi i ayuwegmed.

GIN M'ON E BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU THESSALONIKA

Thessalonika e fare binaw ni ba ga' ko nug nu Macedonia nib milfan nga Roma, me sunumiy Paul ba galesiya u rom ko ngiyal' ni chuw u Filippi. Ma aram me togopluw boch e girdi' nu Israel ngak ni bochan e ke awan'rad ngak Paul ya ke machibnag murung'agen Jesus u fithik' e pi'in gathi yad piyu Israel, ni pi'in ni ka'ar motoyilgad ko machib rok yu Israel. Ma dakiyag ni nge par u Thessalonika me yan u rom nga Berea. Ma nap'an ni taw Paul nga Korinth me yib e babyor ngak nike pi' Timothy ni be' ni yow nga maruwel, ya nge nang Paul salpen girdi'en e galesiya nu Thessalonika.

Ngiyal' nem e yoloy Paul e gin m'on e babyor rok ngak girdi'en e galesiya nu Thessalonika ni fan e nge pi' e athamgil nga lanin'rad. Me weliy rogon e felfelan' nike tay nga gelngin e michan' nge t'ufeg rorad, nge rogon ni be pining e magaer ngak Got ni fan ngorad. I Paul e puguran ngorad rogon e wok rok ko ngiyal' ni i par u fithik'rad, me ki pi' e fulweg ko de'er rorad u murung'agen e wub ni bay tay Kristus. Yad ba'adag ni ngar nanged ko rayag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak girdi'en Kristus ni karm'ad u m'on ndawori sul Kristus riy fa dangay. Ma kur fithed ngak ko wu'in e ra sul Kristus. Nap'an ni fulweg Paul e de'er rorad me fonow nagrad ni ngar ul'ulgad ko maruwel rorad ma ngar pired nike l'agan'rad ma ke pagan'rad ngu'ur son niged e wub rok Kristus.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1
Felfelan' ni tay Paul nge rogon ni pining e magaer ngak Got 1:2—3:13
Fonow ni nga ni ngongol nrogon girdi'en Kristus 4:1–12
Machib u murung'agen e wub rok Kristus 4:13—5:11
Tin tomur e fonow 5:12–22
Tin tomur e thin 5:23–28

1 Re babyor ney e yib rok Paul nge Silas, nge Timothy —

Ngak e girdi' ko galesiya nu Thessalonika, ni yad girdi'en Got ni Chitamangiy nge Somol Jesus Kristus:

I Got e ngi i ayuwegmed ma be pi' e gapas nga lanin'med.

Pangin e girdi' nu Thessalonika nge rogon nib mich Got u wun'rad

2 Gubin ngiyal' ma gamad ma pining e magaer ngak Got ni bochmed ni gimed gubin, ma gubin ngiyal' ni gamad ma unegmed ko meybil romad. 3 Ya der m'ay u wun'mad u p'eowchen e Got rodad ni ir e Chitamangidad u rogon ni kam maruwelgad ko michan' romed, nge rogon nike ngongliymed rogon nib t'uf Got romed nge girdi' kam maruwelgad nrib gel, nge rogon ni kari l'agan'med ngak e Somol rodad i Jesus Kristus. 4 Pi walagmad ni girdi'en Kristus, gamad manang ni gimed ba t'uf rok Got ma ke mel'egmed ni ngam manged girdi'en. 5 Ya gu feked i yib ngomed fare Thin Ni Bfel', ni gathi kemus ni ug weliyed, ya ku errogon gelngin Got nge fare Kan Nthothup nib chagil ngay, ma ku errogon nib mich u wun'mad nib riyul'. Gimed manang rogon pangimad ko fa ngiyal'nem ni ug moyed romed; ren'em e fan ngomed ni nge fel' rogomed riy. 6 Ya mu folwokgad romad nge Somol; ni yugu aram rogon nib gel e gafgow ni mu ted mi gimed fol ko thin rok Got u fithik' e felfelan', ni felfelan' nma pi' fare Kan Nthothup. 7 Ma aram mi gimed dag e kanawo' ngak urngin e girdi' nike mich Kristus u wun'rad ni yad bay u Macedonia ngu Greece. 8 Ya fare thin ni murung'agen Somol e wear romed ngak e girdi' ni gathi kemus nu Macedonia ngu Greece e wear nge mada' ngay, ya ku errogon murung'agen rogon nib mich Got u wun'med nike wear nga urngin yang. Ere

dakuriy ban'en ni kabay ni nggogned. 9 Urngin e pi girdi' ney ma yad be weliy rogon ni
mt'ufeged gamad ko fa ngiyal' ni gu bad ngomed, nge rogon ni mpi'ed keru'med ko liyos
nma meybil boch e girdi' ngay ngam sapgad ngak Got, mi gimed pigpig ko bin nib riyul'
e Got ni ir e be par nib fos, 10 ma gimed be sonnag Fak ni nge sul u tharmiy — ni Fak ni
Jesus, ni Got e faseg ko yam', me ir e ke chuwegdad ko damumuw rok Got ni bay fini yib.

2

Maruwel ni ngongliy Paul u Thessalonika

1 Pi walagmad ni girdi'en Kristus, gimed manang ni wub ni gu ted ngomed e gathi yan
i aw ndariyfan. 2 Gimed manang rogon e gafgow ntay ngomad nge thin nib kireb ni
unog ngomad u Filippi u m'on riy ndawor gu bad ngomed nga Thessalonika. Machane
Got rodad e pi' e athamgil nga lanin'mad ni nggu weliyed ngomed fare Thin Ni Bfel',
ni yugu ireram gelngin e togopluw ni yibe tay ngomad. 3 Ya machib ni gu ted ngomed
e gathi sum u ban'en nib oloboch ara tafinay nib kireb, ara gamad be guy rogon ni
nggu ban niged be'. 4 Machane gubin ngiyal' ni ug welthingad nrogon ni ba'adag Got
ni nggu welthingad, ya ke pagan' ngomad ma ke pag fan e thin rok ngomad. Gathi
gamad be guy rogon ni nggu fel'gad u laniyan' e girdi', ya gamad be yan nga laniyan'
Got, ni ir e ma sikengnag rogon e tin gamad be finey. 5 Ya ri gimed manang ni gathi gu
bad ngomed ni gamad be n'ufmed ngalang ko thin, ara ugogned e thin ni nge dab mu
nanged ni gamad be guy rogon ni nggu feked ban'en romed — i Got e manang! 6 Gathi
ug guyed rogon ni nge yog bigimed ara be' e sorok ngomad, 7 ni yugu aram rogon ni
bay mat'awmad ni nggogned ngomed e tin ngam rin'ed ngomad ni bochan e gamad e
apostel rok Kristus. Machane u gu pired romed ni gamad bmunguy ni bod ba matin
ngak pifak ni be ayuwegrad. 8 Bochan e gimed ba t'uf romad ma gamad fal'eg rogomad
ni gathi kemus ni fare Thin Ni Bfel' e nggubad gu pi'ed ngomed, machane ngkug pi'ed
gamad nga pa'med nggu ayuweged gimed. Ya ri gimed ba t'uf romad! 9 Pi walagmad
ni girdi'en Kristus, bmuduwgil ni kigimed manang rogon feni gel e maruwel ni ug ted!
Ug maruwelgad ni rran nge neap' ni bochan e nge siy gu magawon niged gimed ko n'en
ni ngan gafaliymad riy ko ngiyal' ni ba'aram ni ug machib niged ngomed fare Thin Ni
Bfel'.

10 Gimed e mich romad, ma ku errogon Got ko re bugithin ni ba'aray: ni pangimed
ngomed e pi'in nib mich Got u wun'med e rib fel', ma bmat'aw ma dariy thibngin.
11 Gimed manang ni ngongol romad ngomed e bod rogon e n'en nma rin' be' nib matam
ngak pifak. 12 Ug pi'ed e athamgil nga lanin'med, ma ug fal'eged lanin'med, mu ug ted
gamad ngomed ni ngu'um pired ko fa binem e pangin ni ir e rib m'agan' Got ngay, ni ir
e ke piningmed ni ngam uned ngak ko par nge fla'ab ko gin nsuwon.

13 Ma ku ba'aray reb i fan ni gubin ngiyal', ma gamad be pining e magaer ngak Got,
bochan e gu feked e thin rok Got i yib ngomed mi gimed rung'ag nge mu' mi gimed fol
riy, ma da mu leam niged ni thin rok e girdi', ya mu leam niged ni thin rok Got, ni er e bin
ni ir, ya ri ir e thin rok. Ya Got e be maruwel u fithik'med e pi'in ke mich Got u wun'med.
14 Pi walageg ni girdi'en Kristus, gimed e ta'reb rogon e n'en ke rin' e girdi' ngomed ko
n'en ni ku ke rin' e girdi' ngak e pi galesiya rok Got ni bay u lan yu Judea, ni aram e
girdi' ni yad bay u rom ni kar manged girdi'en Kristus Jesus e kan rin' ngorad. Ta'reb
rogon e gafgow nike tay girdi'en e nam romed ngomed ko gafgow nike tay piyu Israel
ngorad, 15 ni ireram e picha' nra li'ed Somol Jesus nge pi profet, miyad gafgow nagmad.
Dar fel'gad u wan' Got! Ma yad be togopluw ngak urngin e girdi'! 16 Ra guyed rogon ni
ngar taleged gamad ni nge dab gu machib niged e thin rok Got ngak e pi'in gathi yad
piyu Israel, ni ir e ra thapegrad ngak Got. Denen ni yad be ngongliy ni gubin ngiyal' e
ireray e re fol nike yan i mada' ngay. Ere fini aray e ke taw e damumuw rok Got ngorad!

Paul ni i finey ni nge yan i guyrad bayay

17 Pi walagmad ni girdi'en Kristus, gamad e nap'an ni gu paged gimed ndawori n'uw
nap'an — ma gathi lanin'med e mal'af romed, ya kemus ni dowef romad — ri gu tawreng
niged gimed ma gamad guy rogon ni ngkugbad gguyed gimed bayay! 18 Ya gamad
ba'adag ni nggu sulod ngomed. I gag Paul e gathi nga ta'ab yay ni kug guy rogon ni nggu
sul ngomed, machane de pagmad Satan. 19 Ya bin riyul' riy e gimed e pagan' nge felfelan'
romad nge tapgin ni nggu felfelan'gad ko gel ni kug ted, ni aram e nggu felfelan'gad u
p'eowchen Somol ko ngiyal' ni bayi sul riy. 20 Riyul' ni gimed e kug ufgad ngomed ma
kug felfelan'gad ngomed!

3

1 Fa'ani munmun ma dakiyag ni gu athamgilgad. Ma aram ma gamad duwgiliy ni
nggu pired u Athens, 2 ma gamad l'oeg Timothy ni walagdad ni girdi'en Kristus ni be
un ngomad i muruwliy e maruwel rok Got, ni aram e gamad be machibnag fare Thin Ni
Bfel' ni murung'agen Kristus. Gu l'oeged ni nge pi' e athamgil nga lanin'med me gelnag e
michan' romed ngak Kristus, 3 ya nge dabi sul bigimed nga wuryal ni bochan e pi gafgow
ni be'er ni yibe tay ngomed. Ma gimed manang ni pi gafgow nir ni yibe tay ngodad e ku
bang nike leamnag Got ni bay fan ngodad. 4 Ya nap'an ni ug moyed romed, ni dawori
taw ngay ma gogned ngomed u m'on riy ni bayi gafgow nagdad e girdi'; ma gimed ma
kam nanged nri ireray e n'en ni kan rin' ngodad. 5 Aram fan ni gu l'oeg Timothy nge yib
ngomed, ya dakiyag ni gu k'adan'ug, ma aram mu l'oeg ni nge yib nge nang fan rogon
e michan' romed ngak Kristus. Gur ke waliymed mo'onyan' kam denengad ke yan i aw
ni ke m'ayfan urngin e maruwel ni gu ted?

6 Ere chiney e ke sul Timothy romed ngomad, ma ke fek murung'agmed i yib nri
gamad ba'adag ni nggu rung'aged, ni murung'agen rogon nib mich Kristus u wun'med
nge rogon nrib t'uf romed Kristus nge girdi'. Ke weliy ngomad ni gubin ngiyal' ma
gimed ma leam nagmad ni gimed ba felfelan' ngay, ma gimed ba'adag ni ngam guyed
gamad ni bod rogon ni gamad ba'adag ni ngug guyed gimed. 7 Pi walagmad ni girdi'en
Kristus, yugu ireray gelngin e togopluw nge gafgow ni yibe tay ngomad, machane ke
yib e athamgil nga lanin'mad ni bochan murung'agmed, ni rogon nike mich Kristus u
wun'med e ir e ke pi' e athamgil nga lanin'mad, 8 fa'anra kam pired ni gimed bmuduwgil
u fithik' i pangimed ni gimed be fol rok Somol ma fini aray e kug pogofan gad. 9 Ya chiney
e rayag ni nggu pininged e magaer ngak Got ni bochmed. Gamad be pining e magaer
ngak ni bochan e felfelan' nike yag ngomad u p'eowchen e Got rodad ni bochmed.
10 Rran nge neap' ni gamad be wenig ngak u polo' i lanin'mad ni nge guy rogon nge yag
ni gu bad gguyed gimed ma gamad pi' ngomed e tin nge yag ngomed ko michan' romed
ngak Kristus.

11 I Got ni Chitamangidad nge Somol rodad i Jesus e ngar bingew e kanawo' ngomad
nggubad ngomed! 12 Rogon ni nge t'uf bigimed rok bigimed nge rogon ni nge t'uf urngin
e girdi' romed, e Somol e nge ayuwegmed riy nge gel i yan nge yan i par ni bod gelngin ni
gimed ba t'uf romad. 13 Fa'anra um pired ni aray rogomed mra pi' Got gelingmed, ngam
machalboggad mi gimed thothup u p'eowchen e Got rodad nge Chitamngidad ko ngiyal'
nra sul e Somol rodad i Jesus riy nike un urngin e girdi' rok ngak.

4

Wok nib m'agan' Got ngay

1 Pi walagmad ni girdi'en Kristus, kabay aray ta'a ban'en, kam filed romad rogon ni
ngu'um pired nib m'agan' Got ko n'en ni gimed be rin' ma bmuduwgil ni aray rogon ni
gimed be par. Ere chiney e gamad be wenig ngomed ma gamad be ta'mad ngomed u
fithingan Somol ni Jesus ni ngam athamgilgad boch. 2 Ya gimed manang rogon e fonow

ni gu ted ngomed u mat'awmad nike pi' Somol Jesus ngomad. 3 Ba'aray e n'en ni ba'adag
Got ni ngam rin'ed: ba'adag ni ngam pired ni gimed ba thothup ma damur darngalgad
ara par be' nge be' ni gathi mabgol rok. 4 Ra bigimed e pi'in pumo'on ma susun e nge
nang rogon ni nge fek be' ni bpin ni nge le'ay u lan e kanawo' nib thothup ma dariy
thibngirow riy, 5 ma gathi bochan e ar'ar rok, ni bod e pi'in ndar nanged Got. 6 Dariy be'
nib mo'on ni nge ngongliy e kireb ngak be' ni walagen ni girdi'en Kristus ara kirebnag
mat'wun fa'anem ko re bugithin ney. Ma kugogned e re bugithin ney ngomed kafram,
ma ri gamad be ta'chiylen ngomed nri ra gechignag Somol e pi'in yad be rin' e pi kireb
ney. 7 Ya Got e de piningdad ni ngu'ud pired ni gadad be darngal, ya ngu'ud pired ni
gadad ba thothup. 8 Ere cha' nra n'ag e re machib ney e gathi ke n'ag e girdi', ya ke n'ag
Got ni ir e ma pi' e Kan Nthothup rok ngomed.

9 Dakuriy fan ni nggu yoloy nggu pi' ngomed rogon ni nge bigimed mi i par nib t'uf
rok e pi'in ke mich Jesus u wun'rad ni bod gimed. Ya ke fil Got rogon ngomed ni ngu'um
pired nib t'uf bigimed rok bigimed. 10 Ma ireray rogon e ngongol ni kam rin'ed ngak
urngin e pi'in girdi'en Kristus ni walagmed u lan yu Macedonia ni ga'ngin. Ere gamad
be wenig ngomed, pi walagmad ni girdi'en Kristus ni ngu'um athamgilgad boch. 11 Um
athamgiliyed ngu'um pired ni gimed ba gapas, me mang e tiromed e maruwel e um leam
niged, me bigimed mi i muruwliy e salpiy ni nge abich riy, ni bod rogon ni kug weliyed
ngomed ko som'on. 12 Ireray kanawo'en mi gimed fel' u wan' e pi'in nde mich Kristus u
wun'rad, ma dab mu toergad ngak be' ko tin nge yag ngomed.

Wub ni bay tay Somol

13 Pi walagmad ni girdi'en Kristus, gamad ba'adag ni ngam nanged e tin nib riyul' ni
murung'agen e pi'in karm'ad, ni bochan e nge siy i kireban'med ni bod e pi'in ndariy
ban'en nike l'agan'rad ngay. 14 Mmich u wun'mad ni yim' Jesus ngki fos ko yam' bayay;
ere bmich u wun'mad ni bayi uneg Got e pi'in karm'ad nib mich Jesus u wun'rad ngak
Jesus nge fulwegrad ngak.

15 Ya ireray e tin ni yog Somol ni gamad be yog ngomed: gadad e pi'in kagadad ba fos
ko chirofen nra sul Somol riy e dab da m'onod rok e pi'in karm'ad. 16 Bay nrung'ag ba
lam ni ba ga', min rung'ag laman pilungen e engel, min rung'ag laman e rappa rok Got,
ma aram me yib Somol u tharmiy nga but'! Ma pi'in karm'ad nib mich Jesus u wun'rad e
bay ni fasegrad ko yam' ni som'on; 17 ma gadad e pi'in kagadad ba fos ko ngiyal' i n'em e
bay ni kunuydad ngorad nga fithik' e manileng ngad mada'gad Somol u fithik' e nifeng.
Ma aram e gubin ngiyal' ni bay ud pired rok Somol. 18 Ere ngu'um weliyed e pi thin ney
ngomed i yan, ngu'um pi'ed e athamgil nga lanin'med.

5

Mu fal'eged rogomed ngam pired ni fan ko wub ni bay tay Somol

1 Pi walageg ni girdi'en Kristus, dakuriy rogon ni nggu yoloy nggu pi' ngomed
murung'agen nap'an nge ngiyal' i n'en ni bay yib i m'ug e pin'ey riy. 2 Ya gimed ma
ri gimed manang ni chirofen ni ir e re Rran rok Somol nem e bay taw ni bod be' nib
moro'ro' ni yib nneap'. 3 Ngiyal' nem e ra ga'ar e girdi' e ke gapas ndariy ban'en nra
buch, ma yad ra da'da' nike taw e riya' ngorad! Ma dabiyag ni ngar milgad riy — ya bod
e amith nma yib ngak be' ni bpin ni be n'en ni nge gargel. 4 Machane gimed, pi walageg
ni girdi'en Kristus, e dakumur pired u fithik' e lumor, ere dabiyag ni ngam da'da'gad ko
re Rran nem ni bod ba moro'ro' ni mda'da'gad ngak. 5 Ya gimed gubin ni kam manged
girdi'en e tamilang ni gimed girdi'en e rran. Ya gathi gadad girdi'en e neap' ara girdi'en
e lumor. 6 Ere dab ud molod ni bod boch e girdi'; ya ngu'ud pired ni gadad be od ma ba
tamilangan'dad. 7 Neap' e ma mol e girdi' riy; ma neap' e ma balyang e girdi' riy ko rrum.
8 Machane gadad girdi'en e rran, ni aram fan ni ngu'ud pired ni gadad ba tamilang.

Ere michan' rodad ngak Kristus nge rogon nib t'uf Kristus rodad nge girdi', e thingar
don'ed nga dakendad ni bod *breastplate* nma upunguy e salthaw ngorongoren ngay,
nge tin ni be l'agan'dad ngay ni bay da guyed ni bochan e kad thapgad ngak Got e ngad
maruwelgad ngay ni bod e *helmet* nma ayweg lolugen e salthaw ko mael. 9 Ya Got e de
turguydad ni ngad gafgowgad ko damumuw rok, ya ngad thapgad ngak u daken e Somol
rodad i Jesus Kristus, 10 ni ir e yim' ni bochdad ni bochan e nge yag ndarod ngak ngu'ud
pired, ndemturug ko ka gadad ba fos ara kadm'ad ko ngiyal' nra yib riy. 11 Ireray fan ni
nge bigimed mi i pi' e athamgil nga laniyan' bigimed, me bigimed mi i ayuweg bigimed,
ni bod rogon ni gimed be rin' e chiney.

Tin tomur e fonow nge thin

12 Gamad be wenig ngomed, pi walagmad ni girdi'en Kristus, ni ngam ted fan e pi'in
yad be maruwel u fithik'med, ni pi'in ke mel'egrad Somol ni ngar pow'iyed gimed miyad
fonow nagmed. 13 Ngari mu ted farad mi gimed t'ufegrad ni bochan e maruwel ni yad
be rin'. Mu um pired ni bfel' thilmed.

14 Gamad be wenig ngomed, pi walagmad ni girdi'en Kristus, ni ngam nonod ngak e
pi'in yad bmalmal ndarir ngongliyed ban'en ngar paged e binem e pa', mi gimed pi' e
athamgil ngak e pi'in yad be rus, mi gimed ayuweg e pi'in yad mme'waer, mu um pired
nib gum'an'med rok urngin e girdi'. 15 Mu um guyed rogon ni dabi fulweg be' taban e
kireb ngak be', ma gubin ngiyal' ni ngu'um guyed rogon ni nge bigimed mi i rin' e tin ni
bfel' ngak bigimed nge ngak urngin e girdi'.

16 Um pired ni gimed ba felfelan' ni gubin ngiyal', 17 mu um meybilgad ni gubin ngiyal',
18 demturug e n'en nra yib ngomed ma gubin ngiyal' ni ngu'um pininged e magaer ngak
Got. Ireray e tin ni ba'adag Got ni ngam rin'ed e pi'in kam manged girdi'en Kristus Jesus.

19 Dab mmagawon niged e maruwel ni be tay fare Kan Nthothup; 20 dab mu darifan
niged e thin ni be yog e Kan Nthothup u l'ugun be'. 21 Um sikeng niged urngin ban'en,
mi gimed fanay e tin ni bfel' riy, 22 mi gimed ta'med u orel rok urngin mit e kireb.

23 I Got nma pi' e gapas nga lanin'dad e nge ngongliymed ngari mpired ni kam manged
girdi'en, me ta' lanin'med, nge nangan' romed, nge dowmed nib gilaf nga orel rok
urngin e kireb nge yan i mada' ko chirofen ni bayi sul e Somol rodad i Jesus Kristus riy.
24 En nike piningmed e ir e bay rin' ngomed, ye ir e ba yul'yul'!

25 Pi walagmad ni girdi'en Kristus, ku um pi'ed e meybil romad.

26 Urngin e pi'in kam walagyed u daken Kristus ni gimed ra mada' ma ngam farayed
owcherad nrogon e pi'in kar walaggad u daken Kristus.

27 Ere gu be yog ngomed u fithingan Somol ni ngam be'eged e re gi babyor ney ngak
urngin e pi'in walagdad ni girdi'en Kristus.

28 I Jesus Kristus ni ir e Somol rodad e ngi i ayuwegmed.

GIN MIGID E BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK E GIRDI' NU THESSALONIKA

Girdi'en e galesiya nu Thessalonika e ra balyanggad u murung'agen e wub ni bay tay Kristus. Boch i yad e wagagey lanin'rad ya kanog ni re Rran nem ni nge yib Somol riy e ke taw. Aram fan me yoloy Paul e gin migid e babyor ngak girdi'en e galesiya nu Thessalonika, me tamilang nagrad me fil ngorad ni som'on e bay yib Fa'anem nib Kireb, ni be togopluw ngak Kristus, ma ngiyal' ni bayi gagiyeg e bayi gel urngin mit e kireb i yan.

Me ri tay Paul chiylen ngorad ni ngar pired ni yad bmuduwgil u fithik' e michan' rorad ngak Kristus ni mus ko ngiyal' nra yib e gafgow ngorad, ma thingar ra maruwelgad ngar thog niged e salpiy ni fan ko par rorad ni bod ni i rin' Paul nge pi'in yad nga maruwel, ma ngar athamgilgad i rin' e tin ni bfel'.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–2
Pufthin ni yira tay ko chirofen nra sul Kristus riy 1:3–12
Rogon e wub ni bay tay Kristus 2:1–17
Fonow ni nga ni ngongol nrogon girdi'en Kristus 3:1–16
Tin tomur e thin 3:17–18

1 Re babyor ney e yib rok Paul, nge Silas, nge Timothy —
Ngak girdi'en e galesiya nu Thessalonika ni yad girdi'en Got ni Chitamangidad nge Somol ni Jesus Kristus:
2 I Got ni Chitamangiy nge Somol Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

Pufthin ni yira tay ko chirofen nra sul Kristus riy

3 Pi walagmad ni girdi'en Kristus, thingar ug pininged e magaer ngak Got ni gubin ngiyal' ni bochmed! Rib mat'aw ni nggu rin'ed ni aray rogon, ya ba papey ni be ilal e michan' romed ngak Kristus, ma rogon nib t'uf bigimed rok bigimed e be ga' i yan.
4 Ireray fan ni gamad be weliy murung'agmed ngak girdi'en e galesiya rok Got i yan ni gamad ba felfelan' ngarogon ni gimed be k'adan'med ma bmichan'med ngak Kristus u fithik' urngin e gafgow ni be tay e girdi' ngomed nge gafgow ni gimed be pir'eg.
5 Ireray e mich riy ngarogon feni mat'aw nma gonopiy Got urngin ban'en, ya wenegan nra yib e ra fal'eg rogomed nge yib mat'awmed ni ngam marod ko gin nsuwon, ni ir e gimed be gafgow ni bochan. 6 Ya Got e bay rin' e tin nib mat'aw: ni bayi fek e gafgow nga daken e pi'in yad be gafgow nagmed, 7 ma bayi chuweg e gafgow romed e pi'in gimed be gafgow ngam pogofan gad, ma ku errogon ni bayi rin' ngomed. Ra rin' e ren'ey ko ngiyal' nra m'ug Somol Jesus u lanelang nike yib u tharmiy ni yad e pi engel rok nib yargel, 8 nge nifiy ni be daramram, ni nge gechignag e pi'in nde t'uf rorad ni ngar nanged murung'agen Got nge pi'in ndarir folgad ko fare Thin Ni Bfel' ni murung'agen e Somol rodad i Jesus. 9 Bay ra gafgowgad ko gechig ni ngan pi' ngorad ni aram e gafgow ni ngar ted ndariy n'umngin nap'an, ma kan tayrad ngabang ndab ra uned ko gin ni bay Somol riy ma dab ra guyed gelngin Got nib th'abi fel', 10 ya re Rran ni ba'aram nra yib ni nge yog urngin e girdi' rok e sorok ngak, me liyor urngin e girdi' ngak nike michan'rad ngak, e ku errogon gimed ni gimed ra un nga fithik'rad, ni bochan e ke mich u wun'med e thin ni yib rok Got ni kug weliyed ngomed.
11 Ireray fan ni gubin ngiyal' ma gamad be pi' e meybil romed ngak Got. Gamad be wenignag ngak e Got rodad ni nge ngongliymed nge bung rogon ni mpired ko re mit i

pangin nike piningmed Got ni ngam pired riy. Nge ayuwegmed gelngin ngam marod mpired ni kam manigilgad nrogon ni gimed be yim' ni bochan, me ayuwegmed nge libug e maruwel ni gimed be muruwliy u fithik' e michan' nge pagan' romed ngak.
12 Ireray kanawo'en me gilbuguwan fithingan e Somol rodad i Jesus Kristus ni bochmed,
mra gilbuguwmed ni bochan e ayuw ni be pi' e Got rodad nge Somol Jesus Kristus
ngomed ni yow be runguymed.

2

Fa'anem nib Kireb

1 Ere rogon e wub nra tay e Somol rodad i Jesus Kristus nge rogon ni yira ulunguydad
ngak e gu be wenignag ngomed, pi walageg ni girdi'en Kristus, 2 ndab mu gurgad nge
wagagey lanin'med ngarogon e leam ni gimed be tay ara mu rusgad ni bochan e kanog
ni re Rran nem ni nge yib Somol riy e ke taw. Sana be leamnag boch e girdi' ni ku gogned
e re bugithin ney ko ngiyal' ni gamad be yi'iy ara gamad be machib, ara kug yoloyed nga
babyor ke yan ku be'. 3 Demturug rogon ma dab mpaged be' nge ban nagmed. Ya re Rran
nem e dab ka'a yib nge yan i mada' ko ngiyal' nra m'ug tomuren e Togopluw ni ngan tay
ngak Got, ma aram me m'ug Fa'anem nib Kireb, ni be sor i yan nga fithik' e nifiy. 4 Ma
bayi togopluw nga urngin ban'en nma meybil e girdi' ngay nge urngin ban'en ni bay
rogon ngak Got. Ma bayi tay ir nib tolang ko pin'ey ni gubin, ni mus ngalan e Tempel
rok Got ni bay yan i par riy nga but' me yog ni ir Got!
5 Da kum nanged e pi thin ney? Urngin e pi thin ney ma kugog ngomed ko fa
ngiyal'nem ni ug moy romed. 6 Machane bay ban'en ni ka be tay e ren'ey ni dabi m'ug
e chiney, ma gimed manang ko be mang. Ere En nib Kireb e bay yib i m'ug ko ngiyal'
ni kan turguy. 7 Ma gelngin e N'en nib Kireb nib mith e ke tabab ko maruwel, machane
n'en ni bayi buch e dabi buch nge yan i mada' ko ngiyal' ni yira chuweg u kanawo' rok
e en ni ir e be taleg. 8 Ma aram e bay m'ug Fa'anem nib Kireb, mi Somol Jesus e bayi pag
athon l'ugun ngak nge li' ngem' me kirebnag nga ram'en nib galgal ko ngiyal' nra yib
riy. 9 Ma Fa En nib Kireb e bay yib ni bay gelngin Satan rok, ma bayi ngongliy gubin mit
e maang'ang nge pow ni be ban, nge ngongol ni yira gin ngay, 10 ma bayi bannag urngin
e pi'in ngar maloggad nga urngin mit e ban nib kireb. Bay ra maloggad ni bochan e
daburad ma de t'uf rorad e tin riyul' ni ir e rayag ni nge thapegrad ngak Got. 11 Ireray
fan nra pi' Got gelngin e oloboch ni nge maruwel u lanin'rad ya nge mich u wun'rad e
tin ni gathi ir. 12 Ma wenegan nra yib e urngin e pi'in nde mich u wun'rad fa tin riyul',
ma ke m'agan'rad ko denen e bay ni gechig nagrad.

Gimed e kan mel'egmed ni ngam thapgad ngak Got

13 Pi walagmad ni girdi'en Kristus, thingar gu pininged e magaer ngak Got ni gubin
ngiyal' ni bochmed, ni gimed e pi cha'nir ni gimed ba t'uf rok Somol. Ya Got e mel'egmed
ni gimed e som'on* ni ngam thapgad ngak Got u gelngin fare Kan ni Thothup ngu daken
e michan' romed ko tin nib riyul', me ngongliymed ngam manged girdi'en nib thothup.
14 I piningmed Got ni ngam yodoro'gad u daken fare Thin Ni Bfel' ni gu machib niged
ngomed; i piningmed ni nge yag ngomed e f'oth romed ko fla'ab rok e Somol rodad i
Jesus Kristus. 15 Pi walagmad ni girdi'en Kristus, mpired ni gimed bmuduwgil, mi gimed
chichiiy pa'med ko fapi thin nib riyul' ni fa'an ni ir e kug filed ngomed ko machib ni ug
ted ngomed, nge tin kug ted nga babyor ke yib ngomed.
16 Somol rodad i Jesus Kristus nge Got ni ir e Chitamangidad, ni gamad ba t'uf rok e ir e
ke runguydad ke ayuwegdad, ya ke pi' e m'uthan' ngodad nge reb e pagan' nib muduwgil
ni bay i par ndariy n'umngin nap'an, 17 me ir e nge suguy lanin'med ko athamgil me gel
nagmed ngu'um rin'ed ma gimed be yog urngin e tin ni bfel'.

* **2:13** gimed e som'on; boch e babyor e bay riy ni gimed e aram ko tabolngin.

3

Mpi'ed e meybil romad ngak Got

1 Pi walageg ni girdi'en Kristus, mpi'ed e meybil romad nge yag ni i wear e re thin rok
Somol ney nib machreg, me gilbuguwan ni bod rogon ni wear u fithik'med. 2 Mu kum
pi'ed e meybil romad ngak Got nge ayuwegmad u pa' e pi'in kireb e leam rorad nge girdi'
nib kireb. Ya gathi urngin e girdi' mma mich u wun'rad e re thin rok Somol ney.
3 Machane Somol e ba yul'yul', ma bayi gel nagmed me ayuwegmed rok Fa'anem nib
Kireb ni dabi buch ban'en romed. 4 Ma ke pagan'mad ngak Somol nib muduwgil ni
gimed be rin' e tin kug weliyed ngomed ma bay um rin'ed i yan.
5 Nge pow'iy Somol lanin'med ngam nanged gelngin nri gamad ba t'uf rok Got nge
gelngin e k'adan' nma pi' Kristus.

Thingar ni maruwel

6 Pi walagmad ni girdi'en Kristus, gamad be ta'chiylen ngomed u fithingan Somol ni
Jesus Kristus ni ngam ted gimed u orel rok urngin e pi'in walagey ni girdi'en Kristus
ni yad bmalmal ndarir uned nga reb e maruwel, ma darir folgad ko fonow ni gu pi'ed
ngorad. 7 Ri gimed manang nthingar um ngongolgad ni bod rogon e n'en ni ug rin'ed.
Ug moyed romed ma da ug malmalgad. 8 Dariy be' ni gu paged nge ayuwegmad nda gu
pi'ed puluwon ngak. Ya ug maruwelgad nib gel nneap' nge rran; ug pired ni gamad be
maruwel ni bochan e nge dab mu n'iged e salpiy nga puluwmad. 9 Gu rin'ed e ren'ey
ni gathi bochan e dariy mat'awmad ni nggogned ngomed ngam ayuweged gamad ko
tin nge yag ngomad; gu rin'ed ni bochan e ngam guyed ngu'um rin'ed ni bod gamad.
10 Nap'an ni ug moyed romed ma gogned ngomed ni lungumad: "Cha' ndabun ni nge
maruwel e dabi abich."
11 Ku gogned e re bugithin ney ya kug rung'aged ni bay boch e girdi' u fithik'med ni
yad be par ni yad bmalmal ndarir uned nga reb e maruwel, ni pi'in ndariy ban'en ni yad
be rin', ma kemus ni yad be magawon ko maruwel rok boch e girdi'. 12 Gamad be non
ngak e pi girdi' ney ma gamad be ning chiylen ngorad u fithingan Somol ni Jesus Kristus:
nthingar ra maruwelgad ma dab ku ur magawon niged e girdi', nge yag e salpiy ngorad
ni fan ko par rorad.
13 Machane gimed pi walagmad ni girdi'en Kristus, e dab mmagaergad i rin' e tin ni
bfel'. 14 Sana bay be' u wur ni bay dabi fol ko thin ni kug pi'ed ke yib ngomed u lan e gi
babyor ney. Fa'anra bay mi gimed tay fanmediyan rok ngam pired rok u orel, nge mang
ir e tamra'. 15 Machane dab mu ted ni be' ni to'ogor romed; ya ngam nonod ngak nge
pag e tin be rin', nrogon ni yira non ngak be' ni walagey ni girdi'en Kristus.

Tin tomur e thin

16 I Somol ni ir e ma pi' e gapas nga lanin'dad e nge pi' e gapas nga lanin'med ni gubin
ngiyal' u fithik' urngin ban'en. Ngi i un Somol ngomed ni gimed gubin.
17 "I gag Paul." Ireray rogon ni gu ma sayinnag urngin yang e babyor; ma ireray rogon
ni gu ma yol.
18 Somol rodad i Jesus Kristus e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

GIN M'ON E BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK TIMOTHY

Timothy e be' ni kab pagel ni girdi'en Kristus ni be' u Asia Minor. Chitiningin e be' u Israel ma chitamngin e be' u Greece. I Timothy e un ngak Paul ngi i ayuweg ko maruwel rok ni i tay nrogon e missionary. Gin m'on e babyor rok Paul ngak Timothy e dalip ban'en ni bay riy ni ba ga' fan.

Bin som'on e fonownag Paul Timothy ni nge ayuw ko machib ni gathi ir. Pi tamchib ni go' bogi ban'en e kar athkuyed e leam rok boch yu Israel nge boch e pi'in gathi yad piyu Israel karogned nre fayleng ney e ba kireb, ma en ni ba'adag ni nge thap ngak Got e dabi mabgol, ma bay bmit e ggan ni dabi kay, ma nge un ngorad ya bay ba llowan' rorad ni yugu bmit. Miki yog Paul ngak Timothy rogon e meybil ni nge tay girdi'en e galesiya ngak Got, nge rogon ni ngi i maruwel e pi'in ni ngu'ur ted murung'agen e galesiya nge pi'in ngu'ur ayuweged e galesiya. Ma aram me dag Paul ngak Timothy rogon ni ngi i par ni reb e tapigpig rok Jesus Kristus nib manigil nge rogon ni nge ngongliy e maruwel rok Got u fithik' girdi'en e galesiya.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–2
Thin ni pi' Paul u murung'agen e galesiya nge pi'in yad be yog e thin riy 1:3—3:16
Thin ni pi' Paul ngak Timothy u murung'agen e maruwel ni nge tay u galesiya 4:1—6:21

1 Re babyor ney e yib rok Paul ni ir reb e apostel rok Kristus Jesus. I Got ni ir e ma runguydad nge thapegdad ngak nge Kristus Jesus, ni ir e ke l'agan'dad ngak e ra turguyew ni nge mang reb e apostel —
2 Ngak Timothy, nike mang be' nri fakag u daken e mich u wun'uy ngak Kristus:
I Got ni Chitamangiy nge Kristus Jesus ni ir e Somol rodad e ngu'ur ayuwegew gur ma yow be runguyem, ma yow be pi' e gapas nga lanin'um.

Ngan ayuw ko machib ni gathi ir

3 Gub adag ni ngam par u lan yu Efesus, ni bod rogon ni gu wenignag ngom ni ngam rin' ko fa ngiyal'nem ni gu be yan nga Macedonia. Bay boch e girdi' u wur ni yad be machibnag boch ban'en ni gathi ir, ere thingar mog ngorad ni ngar talgad. 4 Mog ngorad ni ngar paged e pi yat nem ndab kur weliyed ngak e girdi', nge fithingan pi chitamangiy ni kakrom ni ka ma yo'or, ya ireray e pin'en ni be k'aring e tugthin; ya pin'ey e der ayuweg i muruwliy e n'en ni kem'ay i leamnag rok Got ke tay ni kan nang u daken e mich u wun'uy ngak Kristus. 5 Fan e re bugithin ney ni kugog ngom e bochan e nge yagnag e t'ufeg nma yib ko gum'ircha' nib machalbog, ma ma yib u lanin'uy ni der yog ngom gur be' ni kam rin' ban'en nib kireb, ma ma yib ko bin nib riyul' i rogon nib mich Kristus u wun'uy. 6 Ya boch e girdi' e kar pi'ed keru'rad ko pi thin ney kemang e tin ndariyfan ni yad be un i weliy e ke fekrad nga wuru' e kanawo'. 7 Ma yad ba'adag ni ngar manged tamchib ko motochiyel rok Got, machane darir nanged fan e thin ni yad be yog ara murung'agen e pin'en ni yad be weliy ni kari pagan'rad ngay.

8 Gadad manang ni re Motochiyel nem e bfel', ni fa'anra ni maruwel ngay nrogon ni ngan maruwel ngay. 9 Machane thangri dab ni pag talin ni pi motochiyel e ni ngongliy ni gathi fan ngak e girdi' ni bfel', ya fan ngak e pi'in yad ma th'ab e motochiyel nge pi'in yad ma togopluw ko motochiyel, nge pi'in ndariyfan Got u wun'rad ma yad be ngongliy e tin nib kireb, nge pi'in ndarir liyorgad ngak Got nge pi'in ndariy ban'en nib thothup u wun'rad, nge girdi' ni kar thanged e pogofan rok e chitamangirad ara chitiningrad, ma fan ngak e pi'in yad ma thang e pogofan ko girdi', 10 ma fan ngak e pi'in yad ma darngal,

ma fan ngak e pumo'on nma darngalnag e pumo'on, nge pi'in yad ma iring e girdi', ma fan ko pi'in yad ma lifith l'ugunrad ma yad ma pi' e thin ni nge mang mich nde riyul' ara rrin'ed ban'en nib togopluw ko bin nib riyul' e machib. 11 Ireram e re machib ni kan pir'eg u fithik' fare Thin Ni Bfel' ni ir e kan pag fan ngog ni nggu weliy ngak e girdi', ni ireram fare Thin Ni Bfel' ni ir e th'abi sorok ma ba fla'ab.

Ngan pining e magaer u wun'uy ngak Got ya ir e be runguydad

12 Gu ma pining e magaer ngak Kristus Jesus ni ir e Somol rodad, ni ir e ma pi' gelngig ko maruwel ni gu be tay. Gu ma pining e magaer ngak ni bochan e be finey nrayag ni nge pagan' ngog, nge bochan e turguyeg ni nggu pigpig ngak, 13 ni yugu aram rogon nib kireb e thin ni ugog nib togopluw ngak kakrom, mu ug gafgownag ma gu be yog e thin nib kireb nga fithingan. Machane me runguyeg Got, ya de mich Kristus u wun'ug e ngiyal'nem, ni aram e dagur nang e n'en ni gu be rin'. 14 Ma Somol rodad e tow'ath nigeg ko ayuw ni pi' ngog nge pag rogon me pi' ngog fare mich nge t'ufeg ni fadad ko ta'ab girdi' ni gadad ma tay Kristus. 15 Re bugithin ni ba'aray e rib riyul', ma ngari mich u wun'uy me pagan'uy ngay: ni Kristus Jesus e yib ngaray nga fayleng ni nge thapeg e pi tadenen ngak Got. Me gag e th'abi kireb u fithik'rad, 16 machane er fan nike runguyeg Got, ni bochan e nge yag ni dag Kristus Jesus feni gumaen' u puluwog, i gag e en nth'abi tadenen u fithik' e pi tadenen, ni nge dag ngak e pi'in ni bayi mich Jesus u wun'rad nga tomureg me yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngorad. 17 Fare Pilung ni bay i par ndariy n'umngin nap'an, ma dabi yim' bi'id ma dab ni guy nga owchey, ma kemus ni ir e ta'are Got ni bay, e ir e ngi i liyor e girdi' ngak me ir e nganog e sorok ngak ndariy n'umngin nap'an! Amen.

18 Timothy ni fakag, kug pag fan e re bugithin ney ngom, ni bod rogon e thin nni yi'iynag nike n'uw nap'an ni murung'agem. Pi thin ney e ir e nge mang talin e cham rom ko cham ni ga be tay nib mat'aw, 19 mu um par nib mich Kristus u wun'um ma dariy ban'en ni be yog lanin'um ngom ni kam rin' nib kireb. Boch e girdi' e darir folgad ko tin be puguran lanin'rad ngorad kar kireb niged rogon nib mich Kristus u wun'rad; 20 ni Hymeneus nge Alexander e yow mu'un nga fithik'rad, ni kug pi'row nga gelngin Satan, ya ngar filew ni ngar talgow ndab ku rognew e thin nib kireb nib togopluw ngak Got.

2

Rogon e meybil ni nge tay girdi'en e galesiya rok Got ngak

1 Ere bin som'on e gu be wenignag ngak girdi'en e galesiya ni ngu'ur meybilgad ngak Got ni fan ngak urngin e girdi', ma yad be wenig ngak ni nge runguyrad, miyad pining e magaer ngak ni fan e tin ni bayi rin' ni fan ngorad, 2 aray rogon ni ngar meybilgad ni fan ngak e pi pilung nge urngin e girdi' ni yad be tay murung'agen e girdi', ni bochan e nge yag nda pired u fithik' e mocha' nge gapas, ni gadad be liyor ngak Got ma bfel' pangidad. 3 Ren'ey e bfel' ma ba felan' Got ngay ni ir e ma thapegdad ngak, 4 ni ir e ba'adag urngin e girdi' ni ngar thapgad ngak ma ngar nanged e tin nib riyul'. 5 Ya ri ta'reb e Got ni bay, ma ri ta'abe' e bay ni ir e ma chagiy Got nge girdi' nga ta'bang, ni aram fare girdi' ni Kristus Jesus, 6 ni ir e pi' ir nge biyuliy urngin e girdi' ngak Got. Ireram e mich riy ko re ngiyal' i n'en ni turguy Got, ni ba'adag Got urngin e girdi' ni ngar thapgad ngak, 7 ma ireray fan nnol'igeg ni gag reb e apostel ni tamchib ngak e pi'in gathi yad piyu Israel, ni nggu wereg e thin rok Got ngorad ni murung'agen rogon ni nge mich Got u wun'uy min nang e tin nib riyul'. Gathi ban'en ni gu be ban, ya gu be yog e tin riyul'!

8 Gubin yang ni yira mu'ulung ngay ma gub adag ni pumo'on e nge meybil riy, ni pumo'on ni kar pi'ed yad nga pa' Got mrayag ni ngar puged pa'rad ngalang ngar meybilgad ndarir damumuwgad ara yad be tugthin.

9 Ma ku errogon e pi'in ni ppin ni gub adag ni ngar gonopiyed rogon e mad rorad
nge yan i par ni bfel' rogon, miyad yin' e mad nrogon yalen e munmad ko ppin; ma
gathi ngar ngongliyed piyan lolugrad ni nge thum' nga wuru', ara ra ted e nunuw ni
gol ara nunuw nni ngongliy ko churuwo' nu l'ugun e yar ara mad nib tolang puluwon,
10 machane ngar ngongliyed e ngongol ni bfel' nib m'ag ngak e ppin ni yad be dag ni yad
girdi'en Got. 11 Ba'aray rogon ni nge fil e pi'in ni ppin ban'en: ngar th'abed gulungrad
ngar motoyilgad u fithik' e sobut'an'. 12 Dab gu pag e pi'in ni ppin ni ngar machibgad fa
ur gagiyeg niged e pumo'on; thingar ra pired ni kar th'abed gulungrad. 13 Ya Adam e ir
e som'on nsunumiy, nge mu' mfin nsunumiy Eva. 14 Ma gathi Adam e ni bannag; ya fa
en ni bpin e ir e ni bannag nge th'ab e motochiyel rok Got. 15 Machane pi'in ni ppin e ku
yad ra thap ngak Got ni fa'anra ur chuguliyed e bitir ma yad be par ni yad ba yul'yul'
ngak Got u fithik' e michan' rorad ngak ma yad be par nib t'uf Got rorad nge girdi', ma
yad ba thothup ma ba sobut'an'rad.

3

Pi'in ni ngu'ur ted murung'agen e galesiya

1 Re bugithin ney e ba riyul', ni fa'anra ba'adag be' ni ngari mang reb e girdi' ni ngi
i tay murung'agen girdi'en e galesiya ma aram e ke nameg reb e maruwel ni ir e ba
th'abi fel'. 2 En ni be tay murung'agen girdi'en e galesiya e thangri yan i aw ni be' ni
bfel' thin nge pangin; thangri par ni ta'reb e bpin rok,* ma ba gonop, mrayag ni nge
t'ar laniyan', ma bfel' e ngongol rok; ma thangri m'agan' ngay ni nge t'ufeg e milekag ni
karbad nga tabinaw rok; ma thangri yag rok ni nge machib; 3 me ir be' nder ma balyang
ko rrum ma der ma cham, machane be' nib munguy ma ba'adag e gapas; ma thangri
dabi chogownag e salpiy; 4 ma thangri yag rok ni gagiyegnag girdi'en e tabinaw rok ni
bfel' rogon, me guy rogon e bitir rok ngar folgad rok miyad tayfan. 5 Ya fa'anra de nang
be' rogon ni nge gagiyegnag girdi'en e tabinaw rok, me ere uw rogon me yag ni nge
ayuweg e galesiya rok Got? 6 Ma thangri dabi yan i aw ni ir be' ni kafini pig kemang
reb i girdi'en Kristus ndawori n'uw nap'an; ya richey nge uf nge turguy Got e gechig rok
ni bod ni rin' ngak fare mo'onyan'. 7 Ma susun e ir be' nma tay e girdi' fan, ni girdi' ni
gathi yad girdi'en e galesiya, ni bochan e nge dabi kireb thin me mul ngalan e wup rok
mo'onyan'.

Pi'in ni ngu'ur ayuweged e galesiya

8 Pi'in ni ngu'ur ayuweged e galesiya e ku errogon nthingar ur pired ni bfel' pangirad
ma yad ba yul'yul' ko maruwel rorad; ma thangri dab ra unumed e wayin ni pire' ara
ur chogow niged e salpiy; 9 ma susun e ngar chichiiyed pa'rad ko thin nib riyul' ni kar
nanged ko mich u wun'uy ngak Got, ma dariy ban'en ni be yog lanin'rad ngorad ni kar
rin'ed nib kireb. 10 Susun e som'on e ngan sikeng nagrad, ma fa'anra dar mulgad ko
sikeng, ma aram e susun e ngar pigpiggad. 11 Ma ppin rorad† e ku errogon ndabisiy
ni bfel' pangirad, ndab ur uned ko dugdug thin; ma thingar ra pired ni yad ba gonop
mrayag ni ngan pagan'uy ngorad u urngin ban'en. 12 Be' ni ngi i ayuweg e galesiya e
thangri par ni ta'reb e bpin rok,‡ ma nge yag ni gagiyegnag e bitir rok nge girdi'en e
tabinaw rok ni bfel' rogon. 13 Ma pi arorad ni bfel' e maruwel nike rin' e ra fel' u wan'
e girdi' mrayag rorad ni ngar weliyed murung'agen e michan' rorad ngak Kristus Jesus
ndab ra tamdaggad.

Fare n'en nri ba ga' fan nib mith

14 Chiney ni gu be yoloy e gi babyor ney ni nge yib ngomed, e gu be finey ni nggub
gguymed ni kane'. 15 Machane fa'anra gu sowath, ma re gi babyor ney e bay yog ngomed

---

* **3:2** ta'reb e bpin rok; ara ta'abyay ni ngan mabgol. † **3:11** ppin rorad; ara ppin ni yad e tama ayuw. ‡ **3:12** thangri par ni ta'reb e bpin rok; ara ta'ab yay ni nge mabgol.

rogon pangidad ni nge par nrogon girdi'en e tabinaw rok Got, ni aram fare galesiya rok
fare Got ni be par nib fos, nre galesiya nem e ir e duga' me ir e be dunubiy fare thin nib
riyul'. 16 Rib muduwgil ni yira ngat ko n'en nib riyul' ni ir e ke michan'dad ngay:
I yib i m'ug nike bod ya'an e girdi',
ma Kan Nthothup e dag nib mat'aw,
ma pi engel e ra guyed.
Ma kan machibnag murung'agen ko pi nam i yan,
me michan' e girdi' nu fayleng ngak,
min fek nga tharmiy.

4

Pi tamchib ni go' bogi ban'en

1 Keyog fare Kan Nthothup nib tamilang ni boch e girdi' e bay ra n'iged e michan' rorad
ngak Kristus ko tin tomuren e rran; miyad fol ko pi kan ni yad ma lifith l'ugunrad, ni
aram e kar folgad ko machib rok e pi mo'onyan'. 2 Pi machib ney e yib rok e sabanban
ko girdi' ni yad ma lifith l'ugunrad, ni lanin'rad e gowa ke yim' ya dakir yog ngorad e
kireb ni yad be rin', ni gowa kan urfiy lanin'rad nga ba wasey nib gowel. 3 Mit i girdi'
nem e yad ma machibnag nib kireb ni ngan mabgol, ara ni kay bmit e ggan. Machane
Got e sunumiy e pi ggan nem ni nge kay e pi'in ke mich Got u wun'rad ma kar nanged
e tin nib riyul', ma ngar pininged e magaer riy ngak Got nge mu' miyad kay. 4 Urngin
ban'en nike sunumiy Got e bfel'; ndariy ban'en riy ni nge dab ni kay, machane urngin
ni ngan pining e magaer riy ngak Got u fithik' e meybil nge mu' min kay; 5 ya thin rok
Got nge meybil ni kan pi' riy ngak Got e ke mat'awnag u wan' Got.

Ba tapigpig rok Kristus Jesus ni bfel'

6 Fa'anra mog e pi thin ney ngak walagdad ni girdi'en Kristus ma ga ra mang reb e
tapigpig ni bfel', ni tapigpig rok Kristus Jesus, ma aram e ga be duruw'iyem ko thin ko
mich u wun'uy ngak Kristus nge bin nib riyul' e machib ni ir e kam fol riy. 7 Machane
ngam tem u orel ko yat ni gathi murung'agen Got ndariyfan ni ngan weliy. Um par ma
ga be muruwliy ni ngi i par pangim nib m'agan' Got ngay. 8 Dowef ni yima gelnag u
fithik' urngin mit e gosgos e bay fan, machane gel ni yima tay ko bin nib be'ech e pangiy
nike pi' Got e ri ba ga' fan u gubin ban'en, ya ba ga' fan ko biney e tamilang nge binem e
tamilang. 9 Re bugithin ney e ba riyul', ma ngar ni fol riy ma nge mich u wun'uy. 10 Aram
fan ni gadad be athamgil ma ba gel e maruwel ni gadad be tay, ni bochan e ke l'agan'dad
ngak Got ni be par nib fos, ni ir e ke biyuliy urngin e girdi' mma ayuwegrad, ni pi'in ke
mich Kristus u wun'rad e ri ma ayuwegrad.

11 Um ta'chiylen ngak e girdi' e pi thin ney ma ga be machibnag ngorad. 12 Dab mu pag
be' nge darifan nigem ni bochan e ka gab pagel, machane ngam dag ngak e pi'in nib mich
Kristus u wun'rad rogon e ngongol nib m'agan' Got ngay ni ngam dag ngorad u rogon e
thin ni ga ma yog, ngu rogon pangim, ngu rogon nib t'uf Got nge girdi' rom, ngu rogon
nib mich Kristus u wun'um, ngu rogon ni gab machalbog. 13 Mu tiyan'um ngu'um be'eg
e thin u lan e babyor nib thothup ngak e girdi' ko mu'ulung, ma ga be machib ngorad ma
ga be weliy fan e thin rok Got ngorad nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gu sul riy. 14 Dab
mpag e tin nrayag rom ni Got e ke pi' ngom, ni pi' ngom ko fa ngiyal' ni welthin fapi
profet riy me tay e pi'in pi'ilal ko galesiya pa'rad nga dakenam. 15 Um rin' e pin'ey ma ga
tiyan'um ngay, nge yag ni guy e girdi' ni gubin ni ga be mon'og i yan. 16 Mu ayuwegnem,
ma ga ayuweg rogon ni ga be weliy murung'agen e thin rok Got ngak e girdi'. Um rin'
e pin'ey i yan, ya fa'anra mu rin' ma ga ra ayuwegnem nge pi'in yad ma motoyil ngom
ngar thapgad ngak Got.

5

Maruwel ni fan ngak e pi'in ke mich Got u wun'rad

1 Dab mu puwan' ngak be' nib mo'on ni be' nike pilibthir, machane ngam wenig ngak
ni gowa ir e chitamam. Ma rogon e ngongol rom ni ngu'um tay ngak e pi'in pumo'on ni
kayad ba pagel e ngu'um rin' ngorad ni gowa yad pi walagem, 2 ma ku er rogom ngak e
pi'in ni puwelwol ni gowa yad pi chitinam, ma ku errogon e ngongol rom, ngak e pi'in
nrugod ni ngar pired ni gowa yad pi walagem ni ppin nib machalbog lanin'um ngorad.
3 Mu tayfan e pi'in ni ppin nike yim' figirngirad, ni pi'in nri dariy be' ni be ayuwegrad.
4 Ma fa'anra bay be' ni bpin ni aray rogon ma bay pifak ara pifak pifak, ma susun e
som'on e nge fil e pi'in ni pifak nem rogon ni ngar ngongliyed e maruwel rorad nrogon
e maruwel nma tay girdi'en Kristus ngak girdi'en e tabinaw rorad, ireray kanawo'en
miyad fulweg taban e magaer rok e matam nge matin rorad nge matam nge matin rok e
gallibthir rorad, ya ireram e n'en nib m'agan' Got ngay. 5 Be' ni bpin nike yim' e pumo'on
rok ma ri dariy be' nrayag ni nge ayuweg, e be par nike pagan' ngak Got ni be meybil
ni be wenig ngak Got ni neap' nge rran ni ngi i ayuweg Got. 6 Machane re pin nike yim'
e pumo'on rok ma ke pi' ir ko tin ni be ar'arnag ke pag rogon e yugu aram rogon ni be
par nib fos, machane ba yam'. 7 Mog e re bugithin ney ngorad, ni bochan e nge dabiyag
ni puwan' be' ngorad. 8 Ma fa'anra dabi ayuweg be' e girdi' rok, ni ba ga' ni girdi'en e
tabinaw rok, ma aram e ke n'ag rogon nib mich Got u wan', ma kab gel e kireb rok ngak
be' ndawori mich Got u wan'.
9 Dab mu uneg fithingan be' nga babyoren fithingan e pi'in ke yim' figirngirad ni
fa'anra dawori pag nel' i ragag e duw yangren. Ma ku errogon ndabisiy nta'ab yay nike
mabgol,* 10 ma bfel' murung'agen ko ngongol rok ni ba'aray rogon: i ir be' ni bpin ni
chuguliy pifak ni bfel' rogon, ma i ayuweg e milekag ni karbad nga tafen, ma i luknag e
rifrif u ay e pi'in girdi'en Got ni karbad nga tafen, ma i ayuweg e pi'in ni kar gafgowgad,
ma i tiyan' nga urngin mit e ngongol ni bfel'.
11 Machane dab mu uneg fithingan e ppin nike yim' figirngirad ma dawor ra pilibthir-
gad nga fithingan e pi'in ke yim' figirngirad ma kan tayrad nga babyor; ni bochan e
ngiyal' ni ra t'uf rorad ni ngar uned ko mabgol, ma yad ma pi' keru'rad ngak Kristus,
12 ma aram me yan i aw nib kireb e rorad ni fan e kar th'abed e tin nrogned ngak Kristus
ko som'on. 13 Ma ku errogon ni bayi n'en miyad ra fil rogon ni ngar adbeyed e tayim
rorad ko yan ni yad ma tay u mit e tabinaw; machane gathi kemus aray, ku yad ma fil
rogon e dugdug thin ma yad be yan ra magawon niged e maruwel rok boch e girdi', ni
yad be weliy murung'agen bogi ban'en nsusun e dab ra weliyed murung'agen. 14 Ere
kabfel' u wun'ug ni pi'in ke yim' figirngirad ma dawor ra pilibthirgad e ngar uned ko
mabgol, ngar fakyed e bitir, mu ur ayuweged e tabinaw rorad, ngad guyed rogon ni dabi
yib tapgin ni nge yog e pi'in nto'ogor rodad ni gadad ba kireb, 15 ni bochan e boch e ppin
nike yim' figirngirad e kar pi'ed keru'rad ngak Got kar folgad rok Satan. 16 Ma fa'anra
bay be' ni bpin nib mich Kristus u wan' ma bay e girdi' ko tabinaw rok ni ppin nike yim'
figirngirad, ma thangri ayuwegrad, ma dabi pagrad ni nge mil farad ko galesiya, ni fan
e nge bung rogon e galesiya ni nge ayuweg e pi'in ni ppin nike yim' figirngirad ma dariy
be' nra ayuwegrad.
17 Pi'in pi'ilal ko galesiya ni bfel' e maruwel ni yad be tay ni aram e yad be gagiyegnag
girdi'en e galesiya e susun e ngan tafinaynag ni bay rogorad ni nge bagayad min pi'
puluwon nike l'agruw yay, ni ba ga' ni pi'in nrib gel e machib ni yad be tay nge thin rok
Got ni yad be fil ngak e girdi'. 18 Babyor nib thothup e be ga'ar, "Dab ni m'ag l'ugun ba
garbaw ko ngiyal' ni be yot'yot' wom'ngin e woldug ni yima ngongliy e flowa riy ni aram
e be gunugunuy," ma ki ga'ar, "En ni be maruwel e bay mat'wun ni ngan pi' puluwon

* **5:9** nta'ab yay nike mabgol; ara nge par nib yul'yul' ko pumo'on rok.

ngak.” 19 Dab mmotoyil ko tin kanog nib togopluw ngak be’ nib ilal ko galesiya ni fa’anra
de yib i yog l’agruw ara dalip e girdi’ ni yad e mich riy. 20 Mu non u fithik’ e girdi’ ngak
urngin e pi’in yad be denen, ya nge tamdag e tin kabay e girdi’.
21 Ri gu be non ngom u p’eowchen Got, nge Kristus Jesus, nge pi engel nib thothup ni
ngam fol ko pi thin ney, ma urngin ban’en ni ga ra ngongliy ma dab mu dabuy daken be’
ara mu fol ngak be’. 22 Dab mu gur ngam tay pa’am nga daken be’ ngam yibiliy ni fan e
nge muruwliy e maruwel rok Somol. Dab mu’un ko denen ni be ngongliy boch e girdi’;
mu tem ni gab machalbog.
23 Dab mu unum e ran ni go’ ran, machane mu unum bochu’uw e wayin nge ayuweg
e yal rom, ni bochan e yugu ma yib e m’ar ngom.
24 Denen ni be ngongliy boch e girdi’ e mmom ni ngan guy, ni ir e be waliyrad i yan ko
gechig; machane denen ni be ngongliy boch e girdi’ e bay fini m’ug ko tomur. 25 Ere ku
errogon ni ngongol ni bfel’ e ba tamilang ni yima guy, ni mus ko tin ni bfel’ e ngongol ni
gathi rib tamilang ma dabiyag ni ngan mithag.

6

1 Urngin e pi’in yad e sib e thingar rtafinay niged ni bay rogon ni ngar ted fan e pi masta
rorad, ni fan e nge yan i aw ndabiyag ni nge yog be’ bbugithin nib kireb nga fithingan
Got nge tin ni gadad be machibnag. 2 Ma pi’in yad e sib nib mil farad ngak e pi masta
nike mich Got u wun’rad e thangri dab ra darifan niged e pi masta rorad ni bochan e kar
walagyed yad. Machane aram e ngar pigpiggad ngorad ni kefel’ ko kafaram, ya pi’in nge
fel’ rogorad ko maruwel ni yad be tay, e girdi’ nike mich Kristus u wun’rad, ni bogi girdi’
ni kar t’ufgad rorad.

Murung’agen e machib nde riyul’ nge bin riyul’ e fla’ab

Pin’ey e thingar mu fil ma ga machibnag ngak e girdi’. 3 En nra machibnag yugu
ban’en nde ta’reb rogon ko tin nib riyul’ e thin ni thin rok Somol rodad i Jesus Kristus
nge rogon murung’agen ni gadad ma liyor ngak Got 4 e ba ufanthin, ma dariy ban’en
ni manang. Ma ri ba’adag ni nge malu’ag thin me tugthin ngak be’ u murung’agen yu
bugithin, ma ireray e ren’en nma sunumiy e awan’, mma wereg e girdi’, mma k’aring e
thin nib kireb nganog, ma ir e ma pow’iy e girdi’ ngi i sana be’ ku be’ nib kireb e n’en ni
be leamnag, 5 nge tugthin ni be yib rok e girdi’ nib kireb lanin’rad ndakuriy e thin rok
Got u wun’rad ni ir e tin nib riyul’. Ma yad be finey ni liyor ni yibe tay ngak Got e reb e
kanawo’ ni nge yib e salpiy ni pire’ riy.
6 Liyor ni yima tay ngak Got e ri ra fel’ rogon be’ riy ni fa’anra kefel’ u wan’ e tin bay
rok. 7 Mang e n’en ni kad feked i yib ko biney e tamilang? Dariy! Ere mang e rayag
ni ngad feked nge un ngodad ko ngiyal’ ni ngad chuwgad ko biney e tamilang? Dariy!
8 Ere fa’anra bay e ggan rodad nge mad ni ngdon’ed, ma susun e ke gaman e tin nge yag
ngodad. 9 Machane pi’in yad ba’adag ni nge yo’or e salpiy rorad e yad ma pagrad ngak e
pin’en nma pingeg e girdi’ nge denen, miyad aw ko wup ko ar’ar ni aram e yibe ar’arnag
e tin ndariyfan nge tin nra kireb nigey, ni ir e ma girengiy e girdi’ ko kireb miyad malog.
10 Ya chogowen e salpiy e ir lik’ngin urngin mit e kireb. Boch e girdi’ e ri yad ba’adag ni
nge yag ngorad ni aram tapgin ma kar mal’afgad u rogon ni nge mich Kristus u wun’rad,
ma ke m’ingan’rad ke yib e kireban’ ni pire’ ngorad.

N’en ni nge rin’ Timothy

11 Machane gur, e gur be’ ni girdi’en Got, ere mpar u orel ko pin’ey ni urngin ndab
mu’un ngay. Mu athamgiliy e tin nib mat’aw, nge tin ni bfel’ u p’eowchen Got, ma ga par
nib mich Got u wun’um, ma ba t’uf Got rom nge girdi’, mu um par ni gab k’adan’, ma
gab sumunguy. 12 Mu athamgil ngam mil nike musmus rogom ko sagreng ni yibe tay u
rogon nib mich Got u wun’uy, ngam yagnag ngom e yafos ndariy n’umngin nap’an; ya

ireray e re yafos nike piningem Got ngay ko fa ngiyal'nem ni mu weliy ni bfel' rogon u p'eowchen bo'or e girdi' rogon nike mich Kristus u wun'um. 13 Gu be ta'chiylen ngom u p'eowchen Got, ni ir e ma pi' e yafos ngak urngin ban'en, ngu p'eowchen Kristus Jesus, ni fa'ani ir e weliy fare welthin ni bfel' u p'eowchen Pontius Pilate ni be lungug: 14 Mu fol ko tin ka ni midilnag ngom ngam tay nib machalbog ma dariy thibngin nge yan i mada' ko Chirofen ni bay yib i m'ug e Somol rodad i Jesus Kristus riy. 15 Bay yib i m'ug ko ngiyal' ni bay duwgiliy Got ni nge m'ug riy, ni ir e ba fla'ab, ma kemus ni ir e be gagiyegnag urngin ban'en, me ir e Pilung ko pi pilung nge Somol ko pi somol, 16 ni kemus ni go ir e dabi yim'; mma par ko tamilang ndariy be' nrayag ni nge chugur ngay. Dariy be' ni ka'a guy, ma dariy be' nrayag ni guy, me ir e ngu'un tayfan ma bay i par gelngin ndariy n'umngin nap'an! Amen.

17 Mog ngak e pi'in bo'or ban'en rorad ko biney e tamilang ndab ra ufanthin gad, ma dabi l'agan'rad ko pin'em nde muduwgil, ni aram e pin'en nma fel' rogoy riy ko biney e tamilang, machane nge l'agan'rad ngak Got ni ir e ba gol ni be pi' urngin ban'en ngodad ni be fel' rogorad riy. 18 Mog ngorad ngar ngongliyed e tin ni bfel', ma ngongol ni bfel' e nge yo'or ni ngar ngongliyed, ma ngar golgad ni nge m'agan'rad ngay ni ngar pi'ed boch e tin bay rorad ban'en ngak boch e girdi'. 19 Ireray kanawo'en miyad kunuy e fla'ab ni fan ngorad ni ir e bay mang def ngorad nib gel ni fan ngorad e chiney i yan ngaram. Ma aram e rayag ngorad e yafos ni ir e bin riyul' e yafos.

20 Timothy, mu ayuweg e n'en ni gur e kan pag fan ngom ni ngam ayuweg. Dab mu'un i yog e thin nma yog e pi'in ndariyfan Got u wun'rad nge tugthin ndariyfan ni murung'agen e llowan' nike balyang boch e girdi' karogned e llowan' ngay. 21 Ya boch e girdi' e karogned ni bay e re llowan' nem rorad, ma wenegan ni be yib ngorad e kar olobochgad da ku ranod u rogon kanawo'en nib mich Got u wun'uy.

I Got e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

GIN MIGID E BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK TIMOTHY

Gin migid e babyor rok Paul ngak Timothy e fonownag Paul Timothy ni be' ni kab pagel ni yow nga maruwel. Tin ni ba ga' fan riy e rogon ni ngu'un athamgil. I yog Paul ngak Timothy ni ngi i par nib yul'yul' nge wereg murung'agen Jesus Kristus, ni ir fare Thin Ni Bfel' nib riyul', ma thangri ki weliy e thin ko bin Kakrom e M'ag, ma ngi i ngongliy e maruwel nrogon e tamchib ko fare Thin Ni Bfel', ni yugu aram rogon ni bay e gafgow nge togopluw ni be yib ngak.

Ri be fonownag Paul Timothy nge dabi un ko malu'ag thin ndariyfan nma tay e pi'in ndar nanged fan e n'en ni yad be yog, ya dabi yib fan ngak e pi'in yad be motoyil ngay.

Urngin e pin'ey e puguran ngak Timothy rogon ni i par Paul nib gel e michan' rok, nge rogon ni i par nib gumaen', ma ba t'uf Got nge girdi' rok, ma ma athamgil u fithik' e gafgow nge togopluw ni yibe tay ngak.

Tin ni bay riy
Tabolngin 1:1–2
Magaer ni pining Paul ngak Got nge athamgil ni pi' nga laniyan' Timothy 1:3—2:13
Thin nma pi' e ayuw nge fonow 2:14—4:5
Paul ni weliy salpen 4:6–18
Tin tomur e thin 4:19–22

1 Re babyor ney e yib rok Paul, ni Got e leamnag ni nge mang reb e apostel rok Kristus
Jesus, ma kanol'oeg ni nge weliy murung'agen fare yafos ni yog Got nra pi', ni ir e ke yag
ngodad ni fan e kad ta'ab girdi'gad Kristus Jesus.
2 Ngak fakag i Timothy nib t'uf rog ni be lungug:
I Got ni Chitamangiy nge Kristus Jesus ni Somol rodad e ngu'ur ayuwegew gur ma yow
be runguyem ma yow be pi' e gapas nga lanin'um.

Magaer ni pining Paul ngak Got nge athamgil ni pi' nga laniyan' Timothy

3 Gu ma pining e magaer ngak Got, ni ir e gu be pigpig ngak ma dariy ban'en ni be yog
lanin'ug ngog ni kug rin' nib kireb, ni bod ni i rin' pi chitamag. Gu be yibilayem ngak
Got ma gu be pining e magaer ngak ni bocham nneap' nge rran. 4 Dagur pag talin lu'am
ni map', ma ku gum' ni bochan ni gomanga gguyem nggu felfelan'. 5 Ma dagur pag talin
rogon nrib mich Got u wun'um, ni ta'reb rogon ngarogon nib mich Got u wan' e titaw
rom i Lois nge chitinam i Eunice. Rib muduwgil u wun'ug ni ku bay rom. 6 Ireray fan ni
gu be puguran ngom ni ngam guy rogon ngam mon'og ko fare n'en ni gab salap riy nib
tow'ath ni pi' Got ngom ko fa ngiyal'nem ni gu tay pa'ag nga dakenam nggu yibilayem
ngak Got. 7 Ya Kan Nthothup nike pi' Got ngodad e dar ma ngongliydad ni ngad rusgad;
machane Kan Nthothup rok e ma pi' gelngidad, mma fal'egdad nge t'uf Got rodad nge
girdi', mma pi' gelngidad nge yag nda t'ared lanin'dad.
8 Ere dab mu tamra' ni ngu'um weliy murung'agen e Somol rodad; fa reb e mu tamra'
ngog, ni kug kalbus ni bochan. Machane mu'un ko gafgow ni fan ko fare Thin Ni Bfel',
nrogon gelngim ni bay i pi' Got ngom. 9 Ke thapegdad ngak ma ke piningdad ni ngad
manged girdi'en, ni gathi bochan e tin ni bfel' ban'en ni kad ngongliyed, machane
bochan e tin ke leamnag nge runguy rok ngodad. I runguydad u daken Kristus Jesus
u m'on ndawori sunumiy e fayleng riy, 10 ma chiney e kan dag kad guyed ni fan e ke yib
i m'ug e en nma thapegdad ngak Got, ni aram Kristus Jesus. Ya Kristus e ke taleg gelngin
e yam', ma Thin Ni Bfel' nike yib Kristus i weliy ngodad e ir e ke tamilang nagdad u
murung'agen e yafos ndariy n'umngin nap'an.

11 I Got e ke turguyeg ni nggu weliy ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel', ni aram e gag reb e
apostel nge tamchib, 12 ma ireray fan ni kug gafgow. Machane dagur tamra' ngay, ya gu
manang e en ni kug pagan'ug ngak, ma bmuduwgil u wun'ug nrayag rok ni nge tay e tin
ke pag fan ngog ni dabi buch ban'en riy nge yan i mada' ko Rofen ni bay sul riy. 13 Dab
mpag fapi thin nib riyul' ni kug fil ngom, ya ir e ngu'um fol riy, mu um par u fithik' e
michan' nge t'ufeg nma yag ngodad ko ta'ab girdi' ni gadad ma tay Kristus Jesus. 14 Fare
Kan Nthothup ni be par u fithik'dad e gelngin e ngam ayuweg ngay fa pin'en ni bfel' ni
fa'an kan pag fan ngom.
15 Ga manang faram ni urngin e girdi' ko nug nu Asia ni kar paged gag, nib mu'un
Figelus nge Hermogenes ngay. 16 Nge runguy Somol girdi'en e tabinaw ku Onesiforus,
ya bo'or yay nike pi' e athamgil nga lanin'ug. Der tamra' ngay ni gu bay u kalbus, 17 ya
nap'an ni yigi taw nga Roma me gayeg i gayeg nge pir'egeg. 18 Nge runguy Somol e
cha'nem ko Chirofen ni ba'aram! Me gur ma ga manang urngin e tin ke rin' ni fan ngog
u Efesus.

2

Ba salthaw rok Kristus Jesus nib yul'yul'

1 Me gur, fakag, e ngam fek gelngim ko ayuw ni be pi' Got ngodad u daken e ta'ab girdi'
ni kad ted Kristus. 2 Mfek fapi thin ni mu rung'ag ni gu machibnag u p'eowchen e girdi'
ni yo'or ni yad e mich riy, ngam pi' ngak e pi'in pumo'on nike pagan'um ngorad, ni pi'in
pumo'on ni ku rayag ni ngar machib niged boch e girdi'.
3 Mu un ko gafgow ni be tay e salthaw rok Kristus Jesus, ngam par ni gur reb e salthaw
rok nib yul'yul' ngak. 4 Ba salthaw ni be un ko mael e der ma un ko tin be muruwliy e
girdi' ni gathi salthaw, ya ba'adag ni nge yan nga laniyan' e en ni pilungen e ba' rok e
salthaw. 5 Be' nma un ko mil ni ir girdi'en e sagreng e dabiyag ni nge yag puluwon ngak
ni fa'anra dabi fol ko motochiyel ko fare mil. 6 En nma woldug nib gel e maruwel nike
tay e susun e ir e som'on ni nge fek e tin ke yib riy. 7 Mu leamnag e pin'ey ni gu be yog,
ya Somol e bayi ayuwegnem ngam nang fan urngin ban'en.
8 Mu leamnag Jesus Kristus, ni Got e ke faseg ko yam', ni Jesus Kristus e ir be' ni owchen
David, ni bod ni bay murung'agen ko fare Thin Ni Bfel' ni ir e gu be machibnag. 9 Kug
gafgow ni bochan e ug machibnag ngak e girdi' fare Thin Ni Bfel', ma mus ko chen ni
kanin' ngog ni bod rogon be' nike th'ab e motochiyel. Machane thin rok Got e gathi kan
m'ag e chen ngay, 10 ireray fan ni gu be k'adan'ug u urngin ban'en ni bochan e pi'in
girdi'en Got ni Got e ke mel'egrad, ni bochan e ku er rogorad ni manga ra uned ko thap
ngak Got u daken Kristus Jesus, miyad un ko fla'ab ndariy n'umngin nap'an. 11 Ba'aray
bbugithin nib riyul' ni ga'ar:
"Fa'anra kad uned ngak ko yam',
ma ku errogon ni kagdad ra un ngak ko fos.
12 Ma fa'anra ud k'adan'dad i yan,
ma ku errogon ni gadad ra un ngak ko gagiyeg,
ma fa'anra dogned nda da nanged ir,
ma ku errogon ir nra yog nde nangdad.
13 Ma fa'anra darid yul'yul'gad,
me ir e be par nib yul'yul',
ya dabiyag ni nge thiliyeg rogon ni ir Got."

Be' ni bfel' rogon e maruwel rok

14 Mpuguran e re bugithin ni ba'aray ngak e tirom e girdi', ni ngam ta'chiylen ngorad
u p'eowchen Got ndab ku ur lu'aged murung'agen yu bugithin. Ya dariy e fel' nra yib
riy, ya kemus nra kirebnag e pi'in yad be motoyil. 15 Mu athamgiliy u rogon nrayag rom

nge par e maruwel rom nrib fel' u mit Got, ni bod rogon be' ni girdi'en e maruwel nder
tamra' ko maruwel rok, ni ir be' nma machibnag e thin rok Got nrogon. 16 Dab mu'un i
yog e thin nma yog e pi'in ndariyfan Got u wun'rad nge thin ko balyang, ya kemus nra
mal'afnag e girdi' nga orel rok Got. 17 Ya n'en ni yad be fil ngak e girdi' e ra yan i bod
rogon ba malad ni be longuy e ufin u dowey. L'agruw ni' ko pi tamchib ney e Himeneus
nge Filetus. 18 Kar pagew kanawo'en e tin nib riyul' e thin yow be kirebnag rogon nib
mich Kristus u wan' boch e girdi' ni bochan e yow be yog ni ka ni mu' i faseg e yam'.
19 Machane fare def nib gel nike fal'eg Got rogon ke tay e dabiyag ni ngan rurug; ma
ba'aray e thin ni kan yoloy nga daken ni ga'ar: "I Somol e manang e pi'in yad girdi'en";
ma ki ga'ar, "En nra ga'ar e ir reb e girdi' rok Somol e thangri pi' keru' ko ngongol nib
kireb ni be rin' nge dabki rin'."
20 U lan ba naun ni ba ga' e bay e plet riy ni pire' mit, ni boch e ni ngongliy ko silber, ma
boch e ni ngongliy ko gol, ma yugu boch e ni ngongliy ko ren, ma boch e ni ngongliy ko
but'; ni boch e ngan maruwel ngay ko yu ngiyal' ni yima ngongliy e madnom riy, ma boch
e ngan maruwel ngay ni urngin e rran. 21 Fa'anra fal'eg be' rogon nge gilaf nga orel ko
pi kireb ney ni gubin, ma yira fek ngan maruwel ngak ni fan nga boch ban'en ni bfel', ni
bochan e ke pi' ir nga pa' e Masta rok ma ba ga' fan ngak e Masta rok, ma ke par nra bung
ni ngan maruwel ngak ni fan nga urngin e maruwel ni bfel'. 22 Mu tem u orel ko tin nma
ar'arnag e pi'in pagel, ma ga nameg e tin nib mat'aw, mu um athamgiliy ngu'um par nib
mich Kristus u wun'um, ma ba t'uf Got rom nge girdi', ma ba gapas lanin'um ngam un
ngak e pi'in yad ma wenig ngak Somol u fithik' e leam nib machalbog ni nge ayuwegrad
Somol. 23 Mu tem u orel ko malu'ag thin ndariyfan nma tay e pi'in ndar nanged fan e
n'en ni yad be yog; ya ga manang ni bayi n'en miyad tugthin. 24 Ya tapigpig rok Somol e
thangri dabi un ko tugthin. Thangri munguy ngak urngin e girdi', ma nge par ni ir reb
e tamchib ni bfel' ma ba gumaen', 25 ma ba sumunguy ko ngiyal' ni be guy rogon ni nge
fil e tin nib riyul' ngak e pi'in kar olobochgad ma yad be togopluw ngak. Ma sana rayag
ni nge ayuwegrad Got ngar pi'ed keru'rad ko kireb ni yad be rin' miyad nang e tin nib
riyul' e thin. 26 Me sulan'rad ngorad ngar milgad nga orel ko wup rok mo'onyan', ni ir e
ke kolrad ke tayrad, yad be fol ko tin ni ba'adag.

3

Tin tomuren e rran

1 Mu tay fanam i yan ko re bugithin ney! Tin tomuren e rran e ri bay mo'maw' ni ngan
par nrogon e tin riyul' ni girdi'en Kristus. 2 Ya bayi par e girdi' ni kemus ni yad e yad
be leam nagrad, ma kari gel e chogow rorad, ma kar ufanthin gad, ma ke tolangan'rad
ni yad be leamnag nri ba ga' farad; ma bay urogned e thin nib kireb ngak e girdi', ma
bay dab kur folgad rok e gallibthir rorad, ma bay dab kur pininged e magaer ngak be'
u lanin'rad, ma bay dab kur liyorgad ngak Got; 3 ma bay dab kur golgad, ma bay dab
kur runguyed e girdi', ma bay ur t'ared e thin nga daken e girdi', ma dariyfan ban'en u
wun'rad, ma yad ba damumuw; ma bay ra dabuyed e tin ni bfel'; 4 ma dabiyag ni nge
pagan'uy ngorad, ma dariyfan e girdi' u wun'rad, ma yad ba uf; ma bayi t'uf e fafel rorad
me tomur Got u wun'rad; 5 ma bay ur dake yad be liyor ngak Got, machane bay ra pi'ed
keru'rad nga gelngin. Mu tem u orel rok e pi girdi' nem. 6 Boch i yad e be yan ngalan
e tabinaw i yan yad be guy rogon ni ngar gagiyeg niged e pi'in ni ppin nib me'waer
nike tomal nagrad e denen ni yad be rin' ma kemang urngin mit e ar'ar e be gagiyeg
nagrad, 7 ni pi'in ni ppin ni gubin ngiyal' ma yad be guy rogon ni ngar filed murung'agen
ban'en, machane ri dabiyag ni ngar nanged e tin riyul' e thin bi'id. 8 Ni bod rogon Jannes
nge Jambres nra togopluwgow ngak Moses, ere ku errogon e pi girdi' ney ni ku yad be
togopluw ko tin riyul' e thin ni girdi' nike balyang lanin'rad ma kar mulgad u rogon ni
ngan par nib mich Kristus u wun'uy. 9 Machane dabiyag ni nge n'uw nap'rad ko tin ni

yad be muruwliy, ya gubin e girdi' ma bay ra guyed feni manan'rad, ni bod e n'en ni rin' Jannes nge Jambres.

Tomuren e fonow ngak Timothy

10 Machane kamfol ko machib ni gu be yog, nge pangig, nge n'en ni gu be nameg ko
biney e tamilang; ma kam fal'eg i yaliy rogon ni gu be par nib mich Kristus u wun'ug,
nge fenag gumaen', nge rogon nib t'uf Got rog nge girdi', nge rogon ni gu ma k'adan'ug,
11 nge gafgow ni yibe tay ngog, nge gafgow ni gu be tay. Ga manang urngin e pin'en
ni kanrin' ngog u lan yu Antiok, ngu Ikonium, ngu Lystra, ni fapi gafgow nrib gel ntay
ngog mu gu k'adan'ug riy! Machane Somol e ke ayuwegneg riy ni gubin. 12 Urngin e
girdi' ni yad ba'adag ni ngar pired u reb e pangin nib m'agan' Got ngay ma kar ta'ab
girdi'gad Kristus Jesus e bay ni gafgow nagrad; 13 machane girdi' nib kireb nge pi'in yad
be dake girdi'en Kristus e bayi gel farad kireb ngu'ur ban niged boch e girdi' ma yibe
ban nagrad. 14 Machane gur e ngu'um par ko tin nib riyul' e thin ni kan fil ngom, ni ir
e kari mich u wun'um. I gur e ga manang ko mini' e pi'in ur machib niged gur, 15 ma
ga manang nnap'an ni kagab bitir ma ga manang e thin ni bay u lan fare babyor nib
thothup, ni ir e rayag ni nge tamilang nigem u rogon ni yima thap ngak Got, nma yag u
daken e michan' ngak Kristus Jesus. 16 Ya urngin e thin ni bay u lan e babyor nib thothup
e Got e yib i pi' nga laniyan' e girdi' ngar yoloyed nga babyor, me ir e ba ga' fan ya ma
fil e tin nib riyul' e thin ngodad, ma be yal'uweg e tin ni be oloboch e girdi' riy, ma be
fulweg e girdi' ko ngongol ni bfel', ma be fonownag e girdi' u rogon e ngongol ni ngar
pired riy ni ir e bmat'aw u mit Got, 17 ya en ni be pigpig ngak Got e nge par nike bung
rogon nrayag ni nge rin' urngin mit e ngongol ni bfel'.

4

1 Ri gu be ta'chiylen ngom u p'eowchen Got nge Kristus Jesus ni ir e bayi pufthinnag
urngin e girdi', ni pi'in kayad bfos nge pi'in karm'ad: ere bochan e wub rok nge gagiyeg
rok ma aram fan ni gu be ta'chiylen ngom 2 ni ngam machibnag e thin rok Got ko
girdi' ndemturug ko kari mab e kanawo' ngom fa dawor; mu gguy rogon ni nge riyul' u
wun'rad, ma ga fal owcherad ko kireb ni yad be rin', ma ga pi' e athamgil nga lanin'rad,
mu um fil e thin rok Got ngorad u fithik' e gumaen'. 3 Ya bay ba ngiyal' ni bayi taw ngay
me dabuy e girdi' ni ngar motoyilgad ko bin nib riyul' e machib, miyad fol ko tin yad
ba'adag, ma bay uranod ngu'ur gayed i yan e pi'in nge machib nagrad ni yad e bay ra
machib niged ngorad e tin ir e yad be yim' ni bochan ni ngar rung'aged. 4 Ma bay ra
pi'ed keru'rad ko tin nib riyul' ndab kur rung'aged me mang yat e ra tiyan'rad ngay.
5 Machane thingar mu par ni ga be filmunguyan'um u fithik' urngin ban'en; mu um
athamgiliy e gafgow ni beb ngom, ma ga rin' e maruwel rok e tamchib ko fare Thin Ni
Bfel', ma ga ngongliy urngin e maruwel ni kan pi' ngom nrogon e tapigpig rok Got.
6 Me gag e ke taw ko ngiyal' ni nge thay e pogofan rog riy ni bochan Kristus; ke taw
nga nap'an ni nggu chuw ko biney e tamilang. 7 Ya kug athamgiliy e tin nrayag rog ko
sagreng, ma kug mil u n'umngin yang ni ngan mil riy, ya par e michan' rog u gil'.* 8 Me
ere chiney e be son nigeg puluwog ko gel ni kug tay, ni aram fare te'eliyaw ko mat'aw ni
ir e bayi pi' fare Tapufthin nib mat'aw i Somol ngog e Chirofen nem — ni gathi go' gag,
ya bayi pi' ngak urngin e pi'in nib t'uf Somol rorad ma yad be sonnag ni nge yib i m'ug.

Thin ni go' Timothy e fan ngak

9 Mu athamgiliy nga mub mu guyeg ni kane'. 10 Ya Demas e ke t'uf rok e ngongol nu
roy u fayleng, ma ke pageg ke yan nga Thessalonika. Mi Krescens e ke yan nga Galatia,
mi Titus e ke yan nga Dalmatia. 11 Kemus ni Luke e kabay rog. Mu non ngak Mark nge
un ngom ngambow, ya rayag rok ni nge ayuwegneg ko maruwel. 12 Ku gol'oeg Tykikus

* **4:7** par e michan' rog u gil'; ara gub yul'yul' ko tin gu micheg.

nga Efesus. 13 Ma ga ra yib ma ga fek wuru' e mad rog ni kug pag rok Karpus u Troas;
mu kum fek fa yu ke babyor, ni fa tinem ni gu ma yoloy e ri ga ra fek.
14 I Alexander nma maruwel ko wasey e ba gel e kireb nike rin' ngog; mi Somol e bayi
pi' puluwon ngak nrogon e tin ke ngongliy. 15 Ere mu ayuwegnem rok, ya ri be togopluw
ko thin rok Got ni gadad be wereg.
16 Dariy be' ni ayuwegneg ko yay nsom'on ni gu ayuwegneg u tafen e pufthin; ya yad
urngin nra paged gag. Mang e yigi runguyrad Got nge n'ag fan u wan'! 17 Machane Somol
e par rog nge pi' gelngig, nge yag ni gu weliy urngin e thin rok Got nge rung'ag urngin
e pi'in gathi yad yu Israel; me Somol e ayuwegneg nda kug wan ngalan l'ugun e layon.
18 Mi Somol e bayi chuwegeg u fithik' urngin e gafgow, me thapegeg nga tharmiy ko gin
nsuwon. Me ir e nganog e sorok ngak ndariy n'umngin nap'an! Amen.

Tin tomur e thin

19 Nge felan' Got ngak Priska nge Aquila, nge girdi'en e tabinaw rok Onesiforus. 20 I
Erastus e ke par u Korinth, mi Trofimus e kug pag u Miletus, ni fan e mm'ar. 21 Mu
athamgiliy nga mub u m'on ko ngiyal' ndawori taw e garbeb.
Eubulus, nge Pudens, nge Linus, nge Klaudia nge urngin e tin kabay pi walagdad ni
girdi'en Kristus e be lungurad e nge felan' Got ngom.
22 I Somol e ngi i par u lanin'um.
I Got e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK TITUS

Titus e be' ni gathi girdi' nu Israel nike mang girdi'en Kristus, me un ngak Paul nge ayuweg ko maruwel ni i tay nrogon e missionary. Re babyor ney e yoloy Paul ngak Titus, ni be' ni kab pagel ni i ayuweg u Krete, me pag u rom ni nge gagiyegnag e maruwel ko galesiya. Dalip ban'en ni bay ko re babyor ney ni ba ga' fan.

Bin som'on e puguran Paul ngak Titus ni pi'in yad ma yog e thin ko galesiya e dabisiy ni ngar pired ni bfel' pangirad u fithik' e girdi' nu Krete nrib kireb pangirad. Bin migid e yog ngak Titus rogon ni nge machibnag e pi'in kar pumo'ongad ni nge par pangirad ni bfel', nge pi'in kar puwelwolgad ni ngar filed e tin ni bfel' ngak e pi'in nrugod, miki yog Paul ngak Titus rogon ni nge machibnag e pi'in kab pagel nge pi'in ni sib. Ma bin tomur e fonownag Paul Titus u rogon ni nge par girdi'en Kristus ni yad ba gol ma ba aw e gapas u thilrad e girdi', ma dab ra fanenikayed be' ma dab ur uned ko malu'ag thin, ma ngar ayuwgad nge dab ur torba'gad u lan e galesiya.

Tin ni bay riy
Tabolngin 1:1–4
Pi'in yad be yog e thin ko galesiya 1:5–16
Rogon ni nge par girdi'en e galesiya 2:1–15
Fonow nge rogon ni nga ni ayuw 3:1–11
Tin tomur e thin 3:12–15

1 Re babyor ney e yib rok Paul, ni tapigpig rok Got, me ir reb e apostel rok Jesus Kristus.
Ni turguyeg nga nol'igeg ni nggu ayuweg e pi'in ke mel'egrad Got ni ngar manged girdi'en nge mich Kristus u wun'rad, mu gu pow'iyrad ko tin nib riyul' ni be fil e ba' rodad e taliw, 2 ni murung'agen e yafos ndariy n'umngin nap'an ni ir e nge l'agan'uy ngay. I Got nder ma ban e turguy e re yafos ney ndariy n'umngin nap'an ni nge pi' ngodad ko ngiyal' ndawori sunumeg e fayleng riy, 3 ma fa'ani yan i taw nga nap'an, me dag nib tamilang ko thin rok ngodad, ni ireray e ren'en ni kan pag fan ngog, ma gu be wereg murung'agen ko girdi', ni Got ni ir e ma thapegdad ngak e ke yog ngog ni nggu rin'.
4 Gu be yol ngak Titus, ni en nriyul' ni fakag u fithik' e michan' romow ngak Kristus ni be lungug:
I Got ni Chitamangiy nge Kristus Jesus ni ir e ma thapegey ngak Got e ngu'ur ayuwegew gur ma yow be pi' e gapas nga lanin'um.

Maruwel rok Titus u Krete
5 Gu pagem u Krete ni fan e ngam fal'eg rogon e tin kabay ban'en ni ngan muruwliy, ma nge reb e binaw ma ga duwgiliy e pi'in ngar manged pi'ilal ko galesiya riy. Dab mpag talin e tin kugog ngom nike lungug: 6 en ni ir reb e pi'ilal ko galesiya e dabisiy ni be' nib yal'uw; ma dabisiy ni ri ta'reb e bpin rok, ma pifak e dabisiy nib mich Kristus u wun'rad ma de kireb thirad ko yanyan ni yad be tay ara reb e darir folgad. 7 Ya ke milfan e maruwel rok Got ngak, aram fan ni cha' ni ir e be yog e thin rok e galesiya e nge par nib yal'uw. Ma thangri dabi ufanthin fa reb e ba papey e damumuw ngak, ara ba tamuun rrum, ara ba tacham, fa reb e ma chogownag e salpiy. 8 Ma thangri m'agan' ngay ni nge fek e milekag nga tabinaw rok nge ayuweg ma ba'adag e tin ni bfel'. Ma thangri yag rok ni nge t'ar laniyan' ko tin nde fel', ma nge par nib yul'yul', ma ba thothup, mrayag ni nge tel ir ko tin nde mat'aw. 9 Ma thangri dabi pag e thin rok Got ni ir e nge pagan'uy ngay, ma ba puluw ko tin ni yibe machibnag ngak e girdi'. Ireray kanawo'en me fil e tin

nib riyul' ngak boch e girdi' me pi' e athamgil nga lanin'rad, me ki dag ngorad e oloboch nike tay e pi'in yad be togopluw ko re thin ney.

10 Ya pire' e girdi' ni kar togopluwgad ko re thin ney karban niged boch e girdi' ko tin
ndariyfan ni yad be weliy, ni ba ga' ni pi'in karbad ngodad ni ka yad be fek yalen piyu
Israel. 11 Dabi siy ni ngan talegrad ko tin ni yad be weliy, ya yad be yo'ornag laniyan'
girdi'en e tabinaw i yan, ni bochan e yad be machibnag e tin nsusun e dab ra machib
niged ni fan e kemus ni nge yag e salpiy ngorad, ni ban'en ni ngan tamra' ngay. 12 Ma
be' u Krete ni ir reb fapi profet rorad e yog ni ga'ar, "Girdi' nu Krete e gubin ngiyal'
ni yad ma ban, ma yad e gamanman nib kireb, ni yad ba gamed ma ba ga' l'ugunrad
ko abich." 13 Tin keyog e ba riyul'. Ireray fan nthingar mu puwan' ngorad nib gel, ni
bochan e nge mich Kristus u wun'rad ni bfel' rogon, 14 miyad pag e yat rok piyu Israel
nge pi motochiyel ni girdi' e sunumeg, ni yib rok e girdi' ni kar n'iged e thin rok Got nib
riyul'. 15 Urngin ban'en ma bmachalbog u wan' e pi'in yad rorad ma yad bmachalbog;
machane dariy ban'en nib machalbog u wan' e pi'in ba alit lanin'rad ma de mich Kristus
u wun'rad, ya leam rorad nge lanin'rad e ke alit. 16 Yad be yog ni yad manang Got,
machane be m'ug u pangirad ndar nanged Got. Ma dabuy pangirad ma darir folgad,
ma dabiyag ni ngar ngongliyed ban'en ni bfel'.

2

Machib nib yal'uw

1 Machane gur e ngam machib nrogon e machib nib yal'uw. 2 Mog ngak e pi'in kar
pumo'ongad ni ngar pired ni yad bmuduwgil, ma ngar pired ni yad ba gonop, ma nge
yag nra t'ared lanin'rad ko tin nde mat'aw; ma nge yal'uw rogon nib mich Kristus u
wun'rad, nge rogon nib t'uf Got rorad nge girdi', nge rogon ni ngar k'adedan'rad. 3 Ma
ku errogon ni ngamog ngak e pi'in kar puwelwolgad ni nge par pangirad ni bod yalen
e pi'in ni ppin ni yad ma par nib mat'aw pangirad u mit Got. Ma thangri dab ur t'ared
e thin nga daken e girdi', ara ra pired ni kar manged sib ko wayin. Ma thingar ra filed e
tin ni bfel' 4 ngak e pi'in nrugod nge yag ni t'uf figirngirad nge pifakrad rorad, 5 ma nge
yag nra t'ared lanin'rad ko tin nde mat'aw ma ngar pired ni yad bmachalbog, ma ngar
ngongliyed e maruwel ni bfel' u tabinaw rorad, ma yad be fol ko thin rok figirngirad,
nge dabiyag ni yog be' nib kireb e thin ni yib rok Got.

6 Ma ku ireray rogon ni ngam wenig ngak e pi'in pagel ni ngar t'ared lanin'rad. 7 Me
gur e ngam par ni bfel' pangim ma bfel' e ngongol rom u gubin ban'en, ya ngar guyed gur
miyad folwok ko ngongol ni bfel' ni ga be rin'; ngam tiyan'um ma ga yul'yul' ko machib
ni ga be tay. 8 Mu welthin ni bfel' rogon ndabiyag ni nge tay be' thibngim, nge mang e
pi'in yad e to'ogor rom e ra tamra'gad ni fan e dariy ban'en nib kireb nrayag ni ngrogned
ni murung'agdad.

9 Ma pi'in yad e sib e ngar folgad rok e pi masta rorad ngar rin'ed urngin ban'en nib
m'ag u wun'rad. Ma thangri dab ra ted puluwon lungurad, 10 ara ra iringed ban'en
rorad. Ya thingar ra daged ni gubin ngiyal' ma yad bfel' ma yad ba yul'yul' u fithik'
urngin e tin yad be rin', nge yag ni ngar girngiyed e fel' ko machib ni murung'agen Got
ni ir e ma thapegdad ngak.

11 Runguy rok Got ngak e girdi' e keb i m'ug ni fan e nge thap urngin e girdi' ngak Got.
12 Ma re runguy nem e ir e be fil ngodad ni ngad paged pangidad nge ngongol rodad nde
m'agan' Got ngay nge chogowen urngin ban'en u fayleng nde mat'aw u owchen Got, ma
gadad par ni gadad be t'ar lanin'dad ko tin nde fel', ma gadad ba yal'uw, ma gadad be
rin' e tin nib m'agan' Got ngay u roy u fayleng, 13 ma gadad be sonnag fare Rran ni bfel'
ni ir e ke l'agan'dad ngay, ni aram e Rofen ni bay yib i m'ug e fla'ab rok e Got rodad riy

ni ir e th'abi tolang ni er Jesus Kristus* ni ir e ma thapegdad ngak Got. 14 I ir e pi' ir ni
bochdad ni fan e nge leagdad u fithik' urngin e kireb me ngongliydad ngad manged ba
ulung i girdi' ni kad machalboggad nib mil fadad ngak me pasigan'dad ni ngad rin'ed e
tin ni bfel'.
15 Mmachibnag e pin'ey ngak e girdi', ma ga maruwel nga mat'wum ni polo' ko ngiyal'
ni ga be pi' e athamgil nga laniyan' ma ga be fonownag e pi'in yad be motoyil ngom. Ma
dab mpag bagayad nge darifan nigem.

3

Rogon pangin girdi'en Kristus

1 Mpuguran ngak e girdi' ni yad bay u wur ni ngar folgad rok e pi'in pilung nge pi'in
yad be tay murung'agen e girdi', miyad rin' e tin yad be yog, miyad par ni ngar rin'ed
urngin e tin ni bfel'. 2 Mog ngorad ndab ra t'ared e thin nga daken be', machane ngar
pired ni bfel' thilrad e girdi' ma bfel' owcherad nge thin rorad ngak e girdi', ma gubin
ngiyal' ni ngar sumunguygad ngak urngin e girdi'. 3 Ya ku errogon gadad ni ud moyed
ba ngiyal' ni ud balyanggad, ma da ud folgad, ma gadad ba oloboch. Ma ud moyed ni
gadad e sib rok e ar'ar nge gubin mit e tin ni yi ba'adag nde mat'aw u mit Got. Ma ud
pired ni gadad be leamnag e kireb ngak e girdi' ma be awan'dad ngak boch e girdi'; ma
be fanenikaydad boch e girdi' ma gadad be fanenikayrad. 4 Ma fa'ani m'ug e runguy nge
t'ufeg rok Got ni ir e ma thapegdad ngak Got, 5 me chuwegdad ko kireb nge thapegdad
ngak Got. Ma gathi rin' ni aram rogon ni gomanga bochan e ngongol ni bfel' ni kad
ngongliyed, machane bochan e be runguydad, ma aram me chuwegdad ko kireb nge
thapegdad ngak Got u daken e maluk ni tay ngodad, nu daken e re maluk ney e ir e pi'
fare Kan Nthothup e bin nib be'ech e gargel nge bin nib be'ech e pangin riy ngodad.
6 Ya Got e ke pi' fare Kan Nthothup rok ngodad ke pag e fol riy, nike pi' ngodad u daken
Jesus Kristus ni ir e ma thapegdad ngak Got, 7 nu daken e runguy rok ngodad e ke yag ni
mat'aw nagdad riy ngak Got, ma ke yagnag ngodad e yafos ndariy n'umngin nap'an ni
ir e be l'agan'dad ngay. 8 Re thin ney e ba riyul'.
Gub adag ni ngar mu tamilangnag e girdi' ko yu bugithin ney, ni fan e pi'in nib mich
Got u wun'rad e ngar tiyan'rad ngar ngongliyed e ngongol ni bfel'. Ya tiney e bfel' ma
ba ga' fan ngak e girdi'. 9 Ma ngam tem u orel ko malu'ag thin ndariyfan, nge ngachal ni
pire' ni kan yoloy nga babyor ni ngachalen pi chitamangiy ni kakrom, nge tugthin, nge
malu'ag thin ni murung'agen e Motochiyel. Ya dariyfan ma dariy gam'ingin. 10 Mu non
ngak e en ni be ruw raba'nag e girdi' ni dabi lich ko l'agruw yay, ma fa'anra dabi fol riy
ma aram ma ga tem u orel rok. 11 Ya ga manang ni mit i girdi' nem e ba kireb, ma denen
ni be ngongliy e ir e be micheg ngak ni ir e ba kireb.

Tomuren e fonow ngak Titus

12 Ngiyal' nra gu l'oeg Artemas ara Tykikus ngeb ngom e ngam athamgiliy nga mub
ngog ko binaw nu Nikopolis, ya kug duwgiliy ni nggu par u rom u ngal'an e garbeb.
13 Mu guy rogon ngam ayuweg Zenas ni ir e sukulnag e motochiyel nge Apollos ngar
milekaggow, ma gguy rogon nge yag urngin e tin nge yag ngorow. 14 Mu guy rogon e
tirodad e girdi' ngu'ur ngongliyed e maruwel ni bfel', ya ngar yag niged e tin ndabisiy
ni nge yag ngorad ban'en ma ku ra ayuweged boch e girdi' ngay; ma dab ra pired ni yad
be ngongliy e tin ndariyfan.
15 Urngin e girdi' ni yad bay rog e be lungurad e nge felan' Got ngom. Mu weliy ngak
e pi tafager rodad ni pi'in ke mich Got u wun'rad ma yad be par nike pagan'rad ngak ni
gamad be yog ni nge felan' Got ngorad.
I Got e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

---

* **2:13** Got rodad ni ir e th'abi tolang ni er Jesus Kristus; ara Got ni th'abi tolang nge Jesus Kristus rodad ni tabyul.

BABYOR NI PI' PAUL NGE YAN NGAK FILEMON

I Filemon e be' ni girdi'en Kristus ni go' yima nang. Rogon ni yibe leamnag e be' ko galesiya nu Kolose, ma ba' ba sib rok ni Onesimus fithingan. Re sib nem e mil rok nga Roma. Ma aram miyow mada' Paul ni immoy u kalbus fa ngiyal'nem, me ayuweg Paul faanem nge mang girdi'en Kristus. U lan *fare gi Babyor ni pi' Paul nge yan ngak Filemon* e be wenig Paul ngak ni nge n'ag fan u wan' e kireb nike rin' fare sib rok ngak, mra sul ngak ma nge fal'eg owchen ngak ni bochan e chiney e gathi kemus ni sib rok machane kemang walagen u daken Kristus.

Tin ni bay riy
Tabolngin 1–3
T'ufeg nge michan' rok Filemon 4–7
I Paul ni wenignag Onesimus 8–22
Tin tomur e thin 23–25

1 Re babyor ney e yib rok Paul ni kemang reb e kalbus ni bochan Kristus Jesus, ma ki yib rok walagdad i Timothy —

Ngak e fager romow i Filemon ni gamad nga ta'ab maruwel, 2 nge ngak girdi'en fare galesiya nma mu'ulung nga naun rom, nge ngak walagdad ni bpin i Apphia, nge ngak Arkippus ni ir reb e salthaw rok Kristus ni bod gadad: 3 I Got ni Chitamangidad nge Somol i Jesus Kristus e ngu'ur ayuwegew gimed ma yow be pi' e gapas nga lanin'med.

T'ufeg nge michan' rok Filemon

4 Filemon ni walageg, gubin ngiyal' ni gu ra meybil ngak Got, ma gu ma unegem ko meybil rog ma gu ma pining e magaer ngak e Got rog ni bocham. 5 Ya gu be rung'ag murung'agen rogon feni t'uf rom urngin e girdi' rok Got nge rogon nib mich Somol Jesus u wun'um. 6 Gu be meybil ni ta'ab girdi' ni kad ted ni bochan e michan' rodad ngak Kristus e bayi ayuwegmed ngam nanged fan urngin e tin ni bfel' ni be yib ngodad u daken Jesus Kristus. 7 T'ufeg rom, i gur walageg ni gab t'uf rog, e ba gel e felfelan' nike pi' ngog, ma ba ga' e athamgil nike pi' nga lanin'ug! Ya kam pi' e felfelan' nga laniyan' urngin e pi'in girdi'en Got.

I Paul ni wenignag Onesimus

8 Ireray fan nrayag ni nge dab kug tamdag ni nggog ngom e n'en ni ngam rin', ya walageg gur u daken Kristus. 9 Machane rogon ni gab t'uf rog e ke gagiyeg nigeg ni nggu wenignag ngom ni ngam rin'. Yug ireray rogon ni gag Paul, ni gag e mol'og rok Kristus Jesus, ma ku errogon e chiney ni kug mang reb e kalbus ni bochan. 10 Ere gu be wenig ngom ni bochan Onesimus, ni ir e kemang be' ni fakag u daken Jesus Kristus; yu roy u kalbus e kug mang ba matam ngak, ya kug pow'iy ke thap ngak Kristus. 11 Kakrom e immoy e cha'ney i Onesimus ndariyfan ngom, ma chiney e ke ga' fan* ngom nge gag.

12 Kug pi' e chiney ke sul ngom, nike un lanin'ug ngak. 13 Gu ba'adag ni nggu tay rog u roy e ngiyal'ney ni gu ba' u kalbus ni bochan fare Thin Ni Bfel', ni fan e nge yan nga luwam nge ayuwegneg. 14 Machane dabug ni ngug gel nigeg ngom ni ngam ayuwegneg; ya gu ba'adag ni ngam rin' ni gur e leam rom. Ere dab gu rin' ban'en ndawori fel' ko leam rom.

15 Sana pagem Onesimus nge par u orel nge n'uw nap'an ni bochan e nge sul ngom me par rom ni gubin ngiyal'. 16 Ya chiney e gathi kemus ni ir reb e sib, ya kabfel' ngak be'

* **1:11** Onesimus e ba ngachal ni Greek ni fan "ba ga'fan."

nib sib, ya kemang reb i walagdow nib t'uf rodow u daken Kristus. Rib t'uf rog! Me gur
e ri kab gel fene bayi t'uf rom, ni be' nib sib ma be' ni walagem u daken Somol!
17 Ere fa'anra ga be leam nigeg ni gadow ngabang, me ere mpag nge sul ngom ma ga
fal'eg owchem ngak ni bod rogon ni ga ra rin' ngog. 18 Ma fa'anra ke rin' ban'en nib
kireb ngom, ara bay e malfith rok rom, ma ga tay nge mang malfith rog. 19 Re bugithin
ni ba'aray e ri gag e kug yoloy nga pa'ag: *I gag Paul e bay gu thang ngom* (Susun e dab
gu puguran ngom ni ku errogon gag ni gu magaer rom, ya gu ayuwegnem ngam nang
Kristus.) 20 Ere walageg u daken Kristus, wenig ngom mu ayuwegneg ko re bugithin ney
ni bochan Somol; mu felfelan' nigeg, ya gur be' ni walageg gur u daken Kristus!
21 Gu be yoloy e re bugithin ney ma mmudugil u wun'ug ni bay mu rin' e tin kug
wenignag ngom — ma ri gu manang ni bayi pag rogon e tin ni bay mu rin' ko tin ni gu be
wenignag ngom. 22 Mu kum fal'eg rogon reb e singgil ngog, ya gu be finey ni bayi fulweg
Got taban e meybil romed ni gimed gubin nge fulwegeg ngomed.

Tin tomur e thin

23 Epafras ni ba' rog u kalbus ni bochan Kristus Jesus e be ga'ar e nge falan' Got ngom,
24 ma ku errogon e pi'in gamad nga maruwel ni Mark nge Aristarkus, nge Demas nge
Luke. 25 I Somol Jesus Kristus e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

BABYOR NI YAN NGAK GIRDI'EN KRISTUS NI GIRDI' NU ISRAEL
HEBREWS

Fare babyor ni yan ngak girdi'en Kristus ni girdi' nu Israel e ka ni yoloy ngorad ya richey me waer e michan' rorad ngak Kristus ni bochan e togopluw ni yibe tay ngorad e be gel i yan. En ni yoloy e re babyor ney e be pi' e athamgil nga lanin'rad ya be dag ngorad ni Jesus Kristus e ir fare kanawo' ni dag Got ni ngan thap riy ngak. Dalip ban'en ni ba ga' fan ni bay ko re babyor ney: (1) I Jesus e Fak Got, machane me fil rogon ni ngi i fol rok Got u daken e gafgow ni i tay. I Jesus e ba tolang ngak e pi profet ko bin Kakrom e M'ag, nge ngak e pi engel, nge mus ngak Moses, ni bochan e ir e Fak Got. (2) Ke ga'ar Got i Jesus e ba prist ni be par ndariy n'umngin nap'an ma ba tolang ngak e pi prist ko bin Kakrom e M'ag. (3) U daken Jesus e ke n'ag Got fan e denen rok e pi'in ke mich Jesus u wun'rad, ma ke chuw e tamdag rorad ni bochan e kar chuwgad u tan pa' e yam'. I Jesus e fare Prist ni Th'abi Ga' nrayag ni nge thapeg e girdi' ngak Got. Urngin e maligach ni gamanman ni un urfiy nga yugu bmit e maligach ni i pi' e girdi' nu Israel ngak Got e go' i yip' fan Jesus.

U lan e guruy ni 11 e ni yoloy ngay murung'agen e pi'in nib gilbuguwrad u daken e michan' rorad ngak Got, ya ra pi' e athamgil nga laniyan' e pi'in yad ra be'eg. Guruy ni 12 e bay riy e thin nma ayuweg girdi'en Kristus nge dab ra paged yad ko tin nib mo'maw' nma yib ngorad ni bochan Kristus, ya ngar sapgad ngak Jesus nge yag nra pired ni yad ba yul'yul' nge mada' ko tomur. Bin tomur e guruy ko babyor ni Hebrews e be weliy rogon ni ngan kol ayuw.

Tin ni bay riy

U daken Kristus e be dag Got riy rogon e leam rok 1:1–3
I Kristus e ba tolang ko engel 1:4—2:18
I Kristus e ba tolang ngak Moses nge Joshua 3:1—4:13
Maruwel rok Kristus nrogon e prist e bfel' nga urngin e maruwel ni i tay urngin e prist 4:14—7:28
Bin be'ech e m'ag ni ngongliy Kristus e ba ga' fan ko bin kakrom e m'ag ni ngongliy Got u daken e Motochiyel ni pi' 8:1—9:28
Rogon ni pi' Kristus ir u daken e kuruth ni maligach e ka ba ga' fan nga urngin e maligach 10:1–31
Ba ga' fan e michan' 11:1—12:25
Fonow nge tin tomur e thin 13:1–25

Thin rok Got ni en ni Fak e fek i yib ngodad

1 Kakrom e bo'or yay ni i non Got ngak pi chitamangidad ni bo'or kanawo'en ni i non
ngorad u l'ugun e pi profet, 2 machane tiney e rran ni ir e tomuren e rran e ke non ngodad
u l'ugun e en ni Fak. Ir fa'anem ni pa' e maruwel Got ngay nge sunumeg e fayleng nge
urngin ban'en ni bay riy, me ir fa'anem ni Got e ke duwgiliy ni nge mil suwon urngin
ban'en ngak ko tomur. 3 Ir e be galgal ram'en Got rok nrib galgal; i ir e ri ta'reb rogorow
Got, me ir e be dunubiy e gin'en ni bay urngin ban'en u lanelang riy nib mu'un e fayleng
ngay, ni be dunubiy ko thin rok nib gel gelngin. Tomuren nike be'echnag e girdi' ko
denen rorad me yan i par nga but' u tharmiy u ba' ni mat'aw rok Got, ni ir e Th'abi Tolang.

En ni Fak Got e kab tolang ngak e pi engel

4 Ya en ni Fak Got e Got e tay ni ir e ba tolang ngak e pi engel, ni bod rogon fare ngachal
ni pi' Got ngak ni ku ba tolang nga fithingan e pi engel. 5 Ya Got e dawori yog ngak reb e
engel rok ni ga'ar,

“I gur e Fakag gur,
daba’ e kug mang Chitamam.”
Ma ku de weliy Got murung’agen reb e engel ni ga’ar,
“Bay gu mang Chitamngin,
ma bayi mang Fakag.”
6 Ma fa’ani taw nga nap’an ni nge pi’ Got e bin som’on i Fak nga fayleng, miki yog ni ga’ar,
“Urngin e engel rok Got ma thingari liyor ngak.”
7 Ba’aray e n’en ni yog Got ni murung’agen e pi engel ni ga’ar:
“Ngongliy Got e pi engel rok ni yad bod e nifeng,
me ngongliy e pi tapigpig rok ni yad bod e daramram ko nifiy.”
8 Machane en Fak e yog ni ga’ar:
“Tagil’im, i gur Got, e bayi par ni dariy n’umngin nap’an!
Ma bay um gagiyegnag e girdi’ rom u fithik’ e mat’aw.
9 Ma ngongol nib mat’aw e ir e ba t’uf rom ma fanenikam e ngongol nde mat’aw,
ireray fan ni Got, ni ir e Got rom, e ke mel’igem,
ma tayfan nike tay ngom e ri ka ba ga’ e felfelan’ nike yib riy ngom
ko felfelan’ nike pi’ ngak e pi’in yad be un ngom.”
10 Miki yog ni ga’ar:
“I gur, Somol, e mu sunumiy e fayleng ko tabolngin,
ma pa’am e ir e mu ngongliy e pi tharmiy ngay.
11 Ni urngin ni bayi chuw, me gur e bay mpar.
Ma gubin ni bayi kaday ni bod yungi mad.
12 Ma bay mu bichibichiy ni bod rogon ba ke mad,
ma bay nthiliyeg.
Mi gur e bay um par ni karrogom,
ni yafos rom e dariy e ngiyal’ nra mus.”
13 Mi Got e ri dawori yog ngak reb e pi engel rok ni ga’ar:
“Mpar iray nga ba’ ni mat’aw rog,
nge yan i mada’ ko ngiyal’ ni bay gu tay e pi to’ogor rom
nga tan e rifrif u em ni nge mang tagil’ e magif ko rifrif u em.”
14 Ma pi engel e yad e mang? Yad e pi kan ni yad ma pigpig ngak Got nma l’oegrad ngar ayuweged e pi’in ni ngar thapgad ngak Got.

2

Kanawo’en min thap ngak Got

1 Aram fan nthingar da chichiiyed pa’dad ko fapi thin nib riyul’ ni kad rung’aged, nge siy da man’gad riy nga orel. 2 Thin rok Got ni yog e pi engel ngak e pi chitamangidad e yib i m’ug nib riyul’, ma en nde tiyan’ ngay ara de fol riy e ni gechignag nrogon ni ngan gechignag. 3 Ere uw rogon ma gadad thay riy ni fa’anra dariyfan u wun’dad e n’en ni ir e th’abi manigil nike rin’ Kristus ni fan ngodad ni bochan e ngad thapgad ngak Got? I Somol e ir e som’on ni weliy murung’agen kanawo’en min thap ngak Got, ma picha’ nrung’aged e re bugithin nem ni yog e kar micheged ngodad nre bugithin nem e ba riyul’. 4 Ma ku re ngiyal’ i n’em e micheg Got e tin ni yad be weliy murung’agen u daken gelngin ni i dag u pa’rad ni ir e pow riy. Ma be dag u pa’rad bogi n’en ni un ngat ngay, nge bo’or mit e maang’ang. Ma ki f’oth rorad e salap ni tow’ath ni yib rok fare Kan Nthothup ni rogon ni be finey.

Cha’ ni pow’iy e girdi’ ngar thapgad ngak Got

5 Ya Got e de tay e pi engel ni yad e ngar gagiyeg niged e fayleng nike finey ni nge
sunumiy — ni ireram e re fayleng ni gadad be weliy murung'agen. 6 Machane bay u
bang u lan e babyor nib thothup ni be ga'ar:
"Got, girdi' e mang ni ngam leamnag?
Mang ni ga be lemnag rogon be', ni be' ni kemus nib girdi'?
7 Kam ta' nib ngoch nap'an nib sobut' ngak e pi engel,
kam te'elyawnag ko sorok nge ta'fan,*
8 ma kam tay ni ir e nge gagiyegnag urngin ban'en."
Re bugithin ney e be yog ni Got e ke ngongliy e girdi' ni ir e "nge gagiyegnag urngin
ban'en"; re bugithin ney e ke dag nib tamilang ni aram e urngin ban'en. Machane darid
guyed e girdi' ni be gagiyegnag urngin ban'en e chiney. 9 Machane Jesus e gadad be guy!
Ya ba ngoch nap'an ntay nib sobut' ngak e pi engel, ni nge yim' ni fan ngak urngin e girdi'
ni bochan e be runguy Got e girdi'. Ma kad guyed nike te'eliyawnag Got ko sorok nge
tayfan e chiney ni bochan fare yam' ni tay ni gafgow riy. 10 Got ni ir e sunumiy urngin
ban'en ma be ayuweg ni gubin be par ni bfel' rogon, e rib mat'aw ni muruwliy nge yan
Jesus u fithik' e gafgow nge yan i par ngarogon ni be finey Got, ni fan e nge yag ni fek
Jesus pifak Got ni pire' i yan nge thapegrad ngak Got ngar uned ngak ko fla'ab ni bay
rok. Ya Jesus e ir e pow'iyrad ngar thapgad ngak Got.
11 I ir e chuweg e denen ko girdi' nge machalbog nagrad, me ir nge urngin e pi'in ke
machalbog nagrad e kar pired nta'reb e Chitamangirad. Aram fan nder tamra' Jesus
ngay ni nge yog ni yad pi walagen. 12 Ni bod ni ga'ar,
"Got, bay gu weliy murung'agem ngak pi walageg,
bay gu tang nigem ni gu be tayfam u lan e mu'ulung rorad."
13 Miki ga'ar, "I Got e ir e bay ug par nike pagan'ug ngak." Miki ga'ar, "Gub aray rok fapi
bitir ni Got e ke pi'rad ngog."
14 Pi girdi' nem ni be yog e bitir ngorad e yad e girdi' nni ngongliyrad ni ufin nge racha',
me yib Jesus i ngal' nib girdi' nge bod yad, me yag rarogorad ngak nrarogon e girdi'. I rin'
ni aram rogon ni fan e yam' ni nge tay e nge kirebnag gelngin e mo'onyan'; ya mo'onyan'
e bay e yam' u pa', 15 me chuweg e tamdag rok e pi'in yad be par ni yad e sib ko tamdag
u n'umngin nap'an e yafos rorad ni bochan e yad be tamdag ko yam'. 16 Ya rib tamilang
ni gathi pi engel e be ayuwegrad. Ya ir e be ayuweg e pi'in owchen Abraham. 17 Fan e re
bugithin ney e nge yib i ngal' ni bod pi walagen u urngin rarogorad, ni fan e nge yag ni
mang e Prist ni Th'abi Ga rorad nma runguyrad ma ba yul'yul' ko pigpig rok ngak Got ni
fan e nge yag ni n'ag Got fan e denen rok e girdi'. 18 Ere chiney e rayag ni nge ayuweg e
pi'in ke yib ngorad e n'en nma weliy e girdi' nge denen, ya ir ma ki yib ngak e n'en nma
weliy e girdi' nge denen, ma ki un ko gafgow.

3

Jesus e ba tolang ngak Moses

1 Pi walageg ni gimed girdi'en Kristus, ni ku errogon gimed nike piningmed Got ni
ngambad ngak! Mu leam niged Jesus, ni ir e ke l'oeg Got ke yib ni nge mang fare Prist ni
Th'abi Ga' ko michan' rodad ni ir e gadad be weliy murung'agen. 2 Ya i par nib yul'yul'
ngak Got, ni ir e duwgiliy Jesus ni nge mang ir e rin' e re maruwel ney, ni bod rogon
Moses ni i par nib yul'yul' ko maruwel rok u lan e tabinaw rok Got ni polo'. 3 Ra toy
be' ba naun mra yib e girdi' i tayfan fa'anem; ma gathi fare naun e yira ta' fan. Ere ku
errogon ni Jesus e bay rogon nib gel e tayfan ni ngan tay ngak ko tayfan ni ngan tay ngak
Moses. 4 Urngin e naun ma bmuduwgil ni bay be' ni ir e toy — mi Got e ir e ke sunumeg
urngin ban'en. 5 Mi Moses e immoy nib yul'yul' u lan e tabinaw rok Got ni polo'. Immoy

* **2:7** Ba yo'or e babyor nike puthuy ngay nike ga'ar: Kam tay ni ir e ngi i gagyegnag gubin ban'e ni mu sunmeg (mu guy e Psa 8:6).

ni ir reb e tapigpig rok Got mi i weliy murung'agen e pin'en ni kabay ngam'on ni bay
fini yog Got. 6 Machane Kristus e ba yul'yul' nrogon Fak Got, ni ir e bmil fan e naun rok
Got ngak. Ma gadad e naun rok, ni fa'an gadad ra par nge mada' ko tomur ni gadad be
athamgil ma ba pagan'dad ko n'en ni ir e ke l'agan'dad ngay.

Toffan ni nge tay girdi'en Got

7 Ni bod rogon nike yog fare Kan Nthothup nike ga'ar:
"Fa'anra mu rung'aged laman Got e daba',
8 ma dab mu gel niged lanin'med ni bod rogon pi chitamangimed ni kakrom ko fa
ngiyal'nem nra togopluwgad ngak Got,
ni bod rogon e n'en ni rrin'ed fa rofen nem u daken e ted ni fa'an nra sikeng niged
Got.
9 I yog Got ni ga'ar, Ireram e gin'en ni sikengnag pi chitamangimed e gumaen' rog nge
fenag k'adan' riy,
ni yugu aram rogon ni nga aningeg i ragag e duw ni kar guyed e tin kug rin'.
10 Ireram fan ni gu damumuw ko pi girdi' nem, mug ga'ar,
'Gubin ngiyal' ma be yan lanin'rad nga wuru' e kanawo',
dawor ra nanged rogon ni ngranod ko yu pa' i kanawo' ni gu be finey ni ngranod
riy.'
11 Mu gu puwan' mu gu duwgiliy u wun'ug ni lungug:
'Ri dab ra uned ngog ko toffan!' "
12 Pi walageg ni girdi'en Kristus: mu ayuwgad nge par ndariy be' u fithik'med nib
kireb e leam rok ma der michan', ya ri pi' keru' ngak Got ni be par nib fos. 13 Machane
rogon ni ngam pired ndariy bigimed ni ngeb e denen i bannag nge gelan' e thingari
bigimed me ayuweg bigimed ni gubin e rran, ni n'umngin nap'an ni fare rran ni "Daba' "
ni be yog e babyor nib thothup murung'agen e be yip' fadad. 14 Ya gadad gubin ni gadad
Jesus ngabang ni fa'anra da pired nike pagan'dad ngak Got nge yan i mada' ko tomur ni
bod rogon ni ud pired ko som'on.
15 Ba'aray e tin ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:
"Fa'anra mu rung'aged laman Got e daba',
ma dab mu gel niged lanin'med ni bod rogon pi chitamangimed ni kakrom
ko fa ngiyal'nem nra togopluwgad ngak Got."
16 Mini' e rung'ag laman Got me togopluw ngak? Fapi girdi' ni fekrad Moses nga wuru'
yu Egypt. 17 Chon mini' e i par Got nib damumuw ngorad ni aningeg i ragag e duw? I
par nib damumuw ngak e pi'in ni ur denengad, ni aram e picha' nra m'ad u daken e ted.
18 Ma fa'ani duwgiliy Got ni ga'ar, "Ri dab ra uned ngog ko toffan" — chon mini' e be weliy
murung'agrad? Aram e be weliy murung'agen e pi'in nra togopluwgad ngak. 19 Ere kad
guyed nde yag ni ngranod ko fare nam ni ngar toffangad riy ni bochan e de michan'rad
ngak.

4

1 Me ere chiney e ka be par e thin ni yog Got ngodad ni ka rogon ni fa'ani ga'ar rayag
ni ngdarod ngad uned ngak ko toffan. Ere ngad ayuwgad nge dab ni pir'eg bigimed nde
yag rok ni nge yan ngak, nge un ko re toffan nem. 2 Ya kad rung'aged fare Thin Ni Bfel'
ni yib rok Got, ni bod rogon ni rung'ag fapi cha'nem. Rrung'aged e thin rok Got ma de
fel' rogorad ko re thin nem, ya fa'an rrung'aged ma da i michan'rad ngay. 3 Ere gadad
e pi'in ke michan'dad ko thin rok e ngdarod ngak Got ngad uned ngak ko toffan. Ya ke
yog ni ga'ar,
"Gu damumuw mu gu duwgiliy ni lungug:
Ri dab ra uned ngog ko toffan!"

I yog e re bugithin ney ni yugu aram rogon nike mu'nag e maruwel rok ni ka nap'an e
sunumiy e fayleng. 4 Ba'aray e n'en ni murung'agen e bin medlip e rran ni bay u bayang
u lan e babyor nib thothup ni be ga'ar, "Re rran ni man e medlip ngay e toffan Got u
urngin e maruwel rok." 5 Ere ku re bugithin ney e be weliy e babyor nib thothup ni be
ga'ar: "Ri dab ra uned ngog ko toffan." 6 Fapi cha' ni yad e som'on nrung'aged e Thin
Ni Bfel' ni yib rok Got e da ranod ngak Got ngar uned ngak ko toffan ni bochan e de
michan'rad ko thin rok Got. Machane bay yugu boch e girdi' nrayag ni ngranod ngak
Got ngar uned ngak ko toffan. 7 Ke yan i m'ug riy ni aram rogon ni bochan e ki duwgiliy
Got reb e rran ni ir e kanog e "Daba' " ngay. Ke yo'or e duw nga tomuren me yog e re
bugithin ney ni yog u l'ugun David, ni bod rogon ni fa'ani kem'ay i yog rok u lan e babyor
nib thothup nike ga'ar,
"Fa'an gimed ra rung'ag laman Got e daba',
ma dab mu gelniged lanin'med."
8 Ya fa'an mang e fek Joshua fapi girdi' ngar uned ngak Got ko toffan, ma dabki weliy
Got nga tomuren murung'agen yugu reb e rran. 9 Machane rogon e chiney e kabay e
toffan ni nge tay girdi'en Got ni bod e toffan ni tay Got ko re rran ni man e medlip ngay.
10 Ya en nra yan nge un ngak Got ko toffan e ra toffan ko maruwel rok, ni bod rogon
Got ni toffan ko maruwel rok. 11 Ere ngad athamgiliyed ngad uned ngak Got ko toffan.
Thingari dariy bagadad ni nge dabi fol ni bod ni rin' fa piinem, nde yag nra uned ngak
Got ko toffan.
12 Ya thin rok Got e ba fos ma bay gelngin nma maruwel. Ya kab m'uth ngabangi
saydon ni ruw raba' ma bm'uth. Ya ma yan nge yan i taw nga fithik' i lanin'dad ko n'en
ni gadad be leamnag, nge fithik' e ul ul nge yil, ma ma pufthinnag e n'en ni yima yim'
ni bochan nge tin ni yima leamnag. 13 Dariy ban'en nrayag ni ngan mithag rok Got. Ya
urngin ban'en ni kem'ay i sunumeg rok e be par u p'eowchen ndariy e upong u daken;
mi ir e ri gadad ra weliy e pin'en ni ud rin'ed ngak.

Jesus ni ir fare Prist ni Th'abi Ga'

14 Ere ngad chichiiyed pa'dad ko michan' rodad ni ir e gadad be weliy murung'agen.
Ya bay e prist rodad ni fare Prist ni Th'abi Ga' nike yan ngak Got — ni ir Jesus, ni Fak
Got. 15 Re prist rodad nem ni fare Prist ni Th'abi Ga' e gathi reb e prist ni dabi kireban'
ngodad nga fadad me'waer. Ya re prist rodad nem ni fare Prist ni Th'abi Ga' e yib ngak
urngin kanawo'en e pin'en nma waliy e girdi' nge denen ni bod gadad, machane de
denen. 16 Ere nge dab kud tamdaggad ngad bad nga tagil' Got, ko gin ni bay e ayuw
riy. Ya ireram e gin ni yira runguydad riy min ayuwegdad ko ngiyal' ndabisiy ni ngar ni
ayuwegdad.

5

1 Urngin e Prist ni Th'abi Ga' e ra bagayad ma ni mel'eg u fithik' e girdi' ngan duwgiliy
ni ir e ngi i pigpig ngak Got, ni aram e ir e kemang owcherad ngak. Me tay nga daken
e altar e tin ni ngan pi' ngak Got, nge gamanman ni kan li' ni aram e maligach ngak
Got ni bochan e denen. 2 Ma rayag rok ni nge saf'og ngak e pi'in ndar nanged e tin nib
mat'aw ma yad be oloboch, ni bochan e ir rok ma bme'waer. 3 Me ere bochan e ir rok
ma bme'waer, ma aram fan nthingari tay nga daken e altar e gamanman ni maligach
ni gathi kemus ni fan ko denen rok e girdi' ni yo'or, machane ku errogon ir ko tirok' e
denen. 4 Dariy be' ni ir e ma duwgiliy ir ni nge mang reb e Prist ni Th'abi Ga'. Kemus ni
Got e ma pining be' min duwgiliy fa'anem ni nge mang Prist ni Th'abi Ga' — ni bod rogon
ni pining Got Aron.
5 Ere ku ireray rogon ni Kristus e gathi ir rok e duwgiliy ni ir e nge mang ba Prist ni
Th'abi Ga'. Ya Got e yog ngak ni ga'ar,
"I gur e Fakag gur;

ma daba' e kug mang Chitamam."
6 Miki yog u bayang u lan e babyor nib thothup ni ga'ar,
"Bay mpar ni gur reb e prist ndariy n'umngin nap'an,
ni bod rogon Melkizedek."*
7 Nap'an ni immoy Jesus u roy u fayleng me meybil ni wenig ngak Got ni ba ga' laman u
fithik' e lu', ya ir e rayag rok ni nge tay Jesus ni dabi yim'. Ma bochan e ba sobut' laniyan'
ma rib m'agan' ngay ni ngi i fol rok Got, ma aram fan ni fulweg Got taban e meybil rok.
8 Yugu aram rogon ni ir Fak Got, machane u daken e gafgow ni i tay e fil rogon riy ni
ngi i fol rok Got. 9 Ma fa'ani yan i par ni kari fel' rogon ni bochan e gafgow ni tay, me
par ni ir e be thapeg e girdi' ngak Got ngar pired rok ndariy n'umngin nap'an, ni urngin
e pi'in yad be fol rok, 10 me yog Got ni nge par ni ir e Prist ni Th'abi Ga', ni bod rogon
Melkizedek.

Yibe ning chiylen ni nge dab ni thay

11 Bo'or ban'en ni bay ni ngad weliyed u murung'agen e re bugithin ney, machane
rib mo'maw' ni ngan weliy murung'agen ngomed, ni fan e ba sowath ni ngam nanged
fan ban'en. 12 Ke n'uw nap'an ni kam rung'aged e thin rok Got nrayag ni ngam manged
boch e tamchib — machane dabisiy ni ngki machibnag be' ngomed e tin som'on e thin
ni yima fil ko thin ni yib rok Got. Susun e ngam ked e ggan nib el, machane dabisiy ni
milik e ngam unumed. 13 Cha' ndabisiy ni nge unum e milik e be' ni kab bitir, ndawori
nang e tin nib mat'aw nge tin nib tagan ban'en. 14 Ma ggan nib el e pi'ilal e ngar ked, ya
kar filed rogon ni ngar nanged e tin ni bfel' ko tin nib kireb.

6

1 Ngad paged nga tomur urngin e tin ni ka'ad weliyed ni murung'agen Kristus ngad
tiyan'dad ko tin ni kabay riy ni ngan fil ngad mu'niged, me siy kud sulod bayay ko tin
ni ka'ad filed, ni aram e murung'agen ni ngan pi' keruuy ko tin ndariyfan e ngongol
nge mang Got e mich u wun'uy; 2 nge murung'agen e tawfe* nge pa'ey ni yima tay nga
daken be' ngan yibilay; nge pi'in ni karm'ad ni bay ni fasegrad ko yam' nge gechig ndariy
n'umngin nap'an. 3 Ere ngad mon'oggad ko tin ni ngad filed ban'en! Ni aram e ba'aray
e tin ni ngad rin'ed, ni fa'anra bm'agan' Got ngay.
4 Pi'in ni kar mulgad e ra di'in mu kun sulwegrad ngar pi'ed keru'rad ko denen bayay?
Ya bay ba ngiyal' ni ur pired u fithik' e tamilang rok Got; kar limlimiyed e tow'ath ni yib
u tharmiy ma ku errogon yad ni yag fare Kan Nthothup ngorad; 5 kar pir'eged ni bfel'
e thin rok Got, ma kar thamiyed gelngin e bin ni bay yib e tamilang. 6 Nge mu' miyad
thay! Ri dabkiyag ni ngan fulwegrad ngar kolgad ngan'rad bayay miyad pi' keru'rad ko
denen, ni fan e kar sulod kar richibiyed e en ni Fak Got ko kuruth bayay kar tamra'niged
nga fithik' e girdi'.
7 But' ni be wanum e n'uw nga fithik' ni yugu be aw nga daken nge ga' e woldug ni
bay riy ni ir e ba ga' fan ngak e pi'in yad be muruwliy, e ireram e but' nike fal'eg Got
wa'athan. 8 Machane fa'anra tugul e rachangal u daken nge pan ma dabi yib fan, ma
rayag ni nge kirebnag Got wa'athan, me urfiy ko nifiy.
9 Pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, yugu aray rogon e thin ni gamad be yog, machane
bmuduwgilan'mad ngomed. Ma gamad manang nike tow'ath nagmed Got ko tin ni bfel'
ban'en ni fan ko thap romed ngak Got. 10 Yi Got e gathi ba laniyan'. Gathi bayi pag talin
e maruwel ni kam ngongliyed, ara rogon nib t'uf romed ni kam daged ni bochan e ayuw
ni kam pi'ed ma kigimed be pi' ngak e pi'in ni gimed ni girdi'en Kristus. 11 N'en ni kug
m'ad ni bochan e mang e yigi bigimed me par ni be athamgil nge yan i taw ko tomur,
nge yag ni yib i m'ug nib riyul' e pin'en ni ir e be l'agan'med ngay. 12 Dabumad ni ngam

* **5:6** prist ni bod rogon Melkizedek; ara bod rogon Melkizedek. * **6:2** tawfe; ara pi madnom ni ngan be'ech riy.

malmalgad, machane ngam pired ni gimed bod e pi'in nib mich Kristus u wun'rad ma ba gum'an'rad, ma aram fan nike yag ngorad e tin ni yog Got nra pi'.

Tin ni yog Got nra pi' ma de thil

13 Fa'ani yog Got ngak Abraham e tin ni bayi pi' ngak, me micheg ngak Abraham nra
rin' e tin keyog ni nge rin'. Ma dariy be' ni kabay ngabang nib tolang ngak, me mang
fithingan e ir e mow nge micheg ngay ko ngiyal' ni yog e tin nra rin'. 14 I ga'ar, "Nggog
ngom ni bay gu fal'eg wa'atham nge yib e girdi' ni owchem ni pire' ni pire'." 15 Me par
Abraham nib gumaen', ma aram fan ni yib ngak e tin ni yog Got ngak ni bayi pi' ngak.
16 Fa'anra micheg be' ban'en me mow nga fithingan be' nib tolang rok ma aram e fare
mow e ke micheg, ke duwgiliy ni aram rogon. 17 Ba'adag Got ni nge tamilangnag e pi'in
ni nge yag ngorad e tin keyog nra pi' ngorad ni dabi thiliyeg e tin ke turguy; ma aram fan
ni mow nibe micheg nga fithingan e tin keyog ni ra rin'. 18 Ere gali n'ey e dabiyag ni nge
thil ma dabiyag ni nge lifith Got l'ugun riy. Ere gadad e pi'in ni kad thapgad ngak Got e
ka ni pi' e athamgil nga lanin'dad ni ngad chichi'iyed pa'dad ko fare pagan' ni ka ni pi'
ngodad. 19 Re pagan' nem e kemang angkar rok lanin'dad, ya be par nib muduwgil, ma
ke yan ke kuruf fa gi kateng ko Tempel nu tharmiy ke yan i par ngalan fare senggil ni ir
e th'abi thothup ko Tempel. 20 I Jesus e ke yan ngalan e re senggil nem nike m'on rodad,
me ir e owchedad ngaram. Ke mang Prist ni Th'abi Ga' ndariy n'umngin nap'an, ni bod
rogon Melkizedek.

7

Fare prist ni Melkizedek

1 Cha'ney i Melkizedek e immoy ni ir e pilung nu Salem me ir e prist rok Got ni
th'abi tolang. Nap'an ni be sul Abraham nike mu' ko mael ni ir e li' fapi pilung riy,
me yib Melkizedek i guy me yibilay Melkizedek Abraham ngak Got ni nge fal'eg Got
wa'athan. 2 Urngin ban'en ni bay rok Abraham e ragag guruy me pi' ta'ab guruy riy ngak
Melkizedek. (Bin som'on i fan fithingan Melkizedek e "Pilungen e Tin nib Mat'aw." Ma
bochan e ir e pilung nu Salem, ma aram e ku reb i fan fithingan e "Pilungen e Gapas.")
3 Dariy babyoren e chitamngin ara chitiningin Melkizedek, ara reb e pi ga' rok; ma dariy
babyoren e ngiyal' nni gargeleg ara ngiyal' ni yim' riy. Ya ir e bod fa'anem ni Fak Got: ni
be par ni ir e prist ndariy n'umngin nap'an.

4 Ere kam guyed rogon nga feni ga'! I Abraham ni ir e chitamngin reb e nam e ragag
guruy e pin'en ni yag ngak ko mael me pi' ta'ab guruy riy ngak. 5 Ma pi'in owchen Levi
ni yad bogi prist e bay ko Motochiyel ni ngar feked 10 pasent ko tin bay rok be', ni aram
e girdi' nu Israel, ni yad be fek u pa' girdi'en e nam rorad, ni yugu aram rogon ni ku yad
boch i owchen Abraham. 6 I Melkizedek e gathi owchen Levi, machane tin ni immoy ku
Abraham e ragag guruy me fek Melkizedek ta'ab guruy riy me yibilay Abraham ngak
Got, ni aram fa'anem ni yog Got ngak e tin ni bayi pi' ngak. 7 Rib muduwgil ni en ni
yibilay be' e ba ga' ngak fa'anem nike yibilay. 8 Ma pi prist e i pi' e girdi' ngorad 10 pasent
ko tin bay rorad, machane pi prist nem e bogi ni' ni yad ra yim'; machane i Melkizedek
e ni pi' ngak 10 pasent ko tin bay, me ir be' ni bay i par nib fos, ni bod rogon ni be yog e
babyor nib thothup. 9 Rayag ni nganog ni ngiyal' ni ba'aram ni pi' Abraham 10 pasent
ko tin bay rok, ma aram e yan i aw ni ku errogon Levi nike pi' u pa' Abraham (ma pi'in
owchen Levi e ur kunuyed u pa' e girdi' e re guruy nem). 10 Ya ngiyal'nem e dawor ni
gargeleg Levi, machane yugu dawor ni gargeleg ma bay u fithik' i downgin e ga' rok i
Abraham ko ngiyal' ni mada' Melkizedek nge Abraham.

11 Ngiyal' ni ba'aram ni girdi' nni gargelegrad ni owchen Levi e yad e ur manged prist,
ma eram e ngiyal' ni pi' Got fare Motochiyel ngak e girdi' nu Israel. Ere fa'an mang e yan i
aw ni kari yal'uw make gamen feni fel' e maruwel ko pi prist ni owchen Levi, ma dakuriy

rogon bmit e prist ni nge yib i m'ug, ni be' ni bod Melkizedek, ni gathi yib ni owchen
Aron. 12 Ya fa'ani thil e prist ma ku errogon e motochiyel ni thil. 13 Mi Somol rodad ni
ir e murung'agen e pin'ey ni kan weliy, e yugu baraba' e ganong e yib riy; ni dariy be'
ko ba' rok e ganong ni mang reb e prist ngi i pigpig u altar. 14 Rib tamilangan'uy riy nni
gargeleg ni ir reb i girdi'en fare ganong rok Judah; mi Moses e de weliy murung'agen e
re ganong ney ko fa ngiyal' ni weliy murung'agen e pi prist riy.

Yugu reb e prist, ni bod Melkizedek

15 Re bugithin ney e ke gel e tamilang riy, ni aram e ke yib i m'ug yugu reb e prist
ni bod Melkizedek. 16 Ni gathi ni turguy nge mang reb e prist ni bod rogon yalen ko
motochiyel ko girdi'; ye yib i mang prist u gelngin reb e yafos ni dabi mus bi'id. 17 Ya
babyor nib thothup e be ga'ar, "Bay mmang reb e prist ndariy n'umngin nap'an, ni bod
Melkizedek." 18 Ma bin kakrom e motochiyel e ni pag, ya ba waer ma dabiyag ni nge
ayuwegdad. 19 Ya Motochiyel rok Moses e dabiyag ni nge fal'eg ban'en ngari fel'. Ma
chiney e kan pi' ban'en ngodad ni kab gel e fel' riy ni ir e ke l'agan'dad ngay, ni ir e ra
chugurnagdad ngak Got.

20 Ma ku reb e ku bay faram fare mow, ni micheg Got nga fithingan; nda immoy e re
bugithin nem ni micheg ko ngiyal' i n'en ni ba'aram nni duwgiliy boch e girdi' ni ngar
manged prist. 21 Machane Jesus e mang ba prist u daken fare mow ni micheg Got ni bayi
rin' me mow nga fithingan ko fa ngiyal'nem ni ga'ar Got ngak,
"I Somol e ke yog bbugithin ma ke micheg nga fithingan,
dabki piliyeg laniyan' riy:
'Bay mmang ba prist ndariy n'umngin nap'an.' "
22 Re nn'ey e be micheg ni birok' Jesus e m'ag e ba ga'.

23 Ma ku ba'aram ban'en nib thil riy; fa tinem e prist e yad bo'or, ma ur m'ad nde yag ni
ngu'ur maruwelgad i yan. 24 Machane Jesus e bay i par nib fos ndariy n'umngin nap'an,
ma maruwel rok ko prist e daki af rok ngak be'. 25 Ere chiney nge gubin ngiyal' e rayag
rok ni nge thapeg ngak Got e pi'in yad ra yib ngak Got u daken, ni bochan e bay i par nib
fos ni dariy n'umngin nap'an, ngi i wenignagrad ngak Got.

26 Ere Jesus e ir fare Prist ni Th'abi Ga' ni ir e rayag ni nge ayuwegdad u urngin ban'en!
Ya ir e ba thothup; ni dariy thibngin ma dariy e denen rok; ke fal Got ngabang ni gathi
ir reb e pi tadenen ma ke tay ni ir e th'abi tolang u tharmiy. 27 I ir e gathi bod yugu boch
e prist nib th'abi tolang; ya dariyfan ni nge pi' e maligach ni gubin e rran, ni bod rogon
urngin e prist ni bin som'on e maligach ni yad ma pi' e fan ko denen rorad, ma bin migid
e fan ko denen rok e girdi'. Ri ta'reb e maligach ni pi' Jesus, ni aram e kemus e maligach,
ni fa'ani pi' ir ni maligach u daken e kuruth. 28 Fare Motochiyel rok Moses e i turguy e
girdi' ni bogi girdi' ndar yal'uwgad ngar manged e pi prist nib th'abi tolang; machane
thin ni yog Got ni micheg nga fithingan, ni yib nib tomur ko fare Motochiyel rok Moses,
e ir e turguy e en ni Fak Got, ni ir e kan ngongliy rogon ni bay i par nib yal'uw ndariy
n'umngin nap'an.

8

Jesus ni ir e Prist ni Th'abi Ga' rodad

1 N'en ni gadad be weliy murung'agen e ba'aray: bay fare Prist ni Th'abi Ga' rodad
nike par nga but' u ba' ni mat'aw u tagil' Got ni Pilung ni Th'abi Tolang u tharmiy. 2 Be
ngongliy e maruwel ko Prist ni Th'abi Ga ko Gin Th'abi Thothup, ni aram e lan e bin
riyul' e *tent* ni Somol e ngongliy rogon, ma gathi girdi' e ngongliy rogon.

3 Urngin e Prist ni Th'abi Ga' e kan turguyrad ni yad e ngu'ur pi'ed ngak Got e tin ni
ngan pi' ngak Got nge gamanman ni maligach; ere en ni ir e Prist ni Th'abi Ga' rodad e
ku errogon ir nthingari pi' ban'en. 4 Fa'an mang e bay u fayleng, ma dabi mang reb e

prist, ya bay e pi prist ni yad be pi' e n'en ni yima pi' ngak Got ni bod rogon nike yog e
Motochiyel rok piyu Israel. 5 Ma maruwel ni yad ma tay nrogon e maruwel ko pi prist
e kemus ni yad be folwok ma yad be yan u ya'an e n'en ni bay u tharmiy. Taareb rogon
ko n'en ni rin' Moses. Fa ngiyal'nem ni be n'en ni nge toy fare *tent*, me yog Got ngak ni
ga'ar, "Thingar mu guy rogon ngam ngongliy urngin ban'en riy ni bod rogon ni gu dag
ngom u daken e burey." 6 Machane chiney e kan pi' e maruwel ko prist ngak Jesus ni ka
ba ga' ko maruwel ni i tay e pi prist, ni bod rogon fare m'ag ni fal'eg rogon u thilin Got
nge girdi' e kabfel' ko bin kakrom e m'ag, ni bochan e kan duwgiliy nga daken e pin'en
ni kab gel e fel' riy ni yog Got ni bayi pi' ngak e girdi'.
7 Fa'an mang e yan i par e bin som'on e m'ag u thilin Got nge girdi' nde yan i tagan
ban'en riy, ma dakuriy rogon ni ngkun ngongliy e bin migid e m'ag. 8 I Got e pir'eg e
kireb nike ngongliy e girdi' rok me ga'ar:
"Be ga'ar Somol: Bay taw nga boch e rran
mu gu ngongliy rogon reb e m'ag nib be'ech u thilig nge girdi' nu Israel, nge ngak
fare ganong rok Judah.
9 Gathi bayi bod rogon e bin ba'aram e m'ag ni gu ngongliy u thilig nge pi chitamangirad
ko fa rofen ni gu kol pa'rad nggu pow'iyrad nga wuru' e nam nu Egypt.
Dar pired ni yad ba yul'yul' ko fare m'ag ni gu pi' ngorad,
ma aram e da kug tiyan'ug ngorad.
10 Be ga'ar Somol, Ba'aray e re m'ag ni bay gu ngongliy u thilig nge girdi' nu Israel
u tomuren e pi rran nem:
Bay gu tay e pi motochiyel rog nga fithik' i lanin'rad,
ma bay gu yoloy nga gum'ircha'rad.
Bay gu mang Got rorad,
ma bay ra manged e girdi' rog.
11 Dakuriy bagayad ni ngki machibnag be' ni girdi'en e nam rok,
ara be' ni ngki yog ngak be' ko nam rok ni nge ga'ar,
'Mu nang Somol.'
Ya yad gubin ni bay ra nanged gag,
ni mus rok e en nth'abi sobut' nge yan i mada' ngak e en nth'abi tolang rorad.
12 Ma bay gu runguyrad mugu n'ag fan e pi kireb ni kar ngongliyed,
ma bay gu n'ag u wun'ug e pi denen rorad."
13 Re bugithin ney nike yog Got ni murung'agen reb e m'ag nib be'ech, e ir e ke dag Got
riy ni fa bin som'on e m'ag ni ngongliy e ke farem; ma ban'en nike kakrom ma ke kaday
e dabki n'uw nap'an me chuw.

9

Tayfan u but' ngu tharmiy

1 Bin som'on e m'ag e immoy e motochiyel riy ni fan ko liyor nge bangi ban'en ni kan
ngongliy ni tagil' e liyor. 2 Ni toy ba tent, ma bin ngam'on e senggil nike lunguy fa Gin'en
nib Thothup e ir e bay fare magal u lan, nge fare tebel ni bay e flowa u daken ni kan pi'
ngak Got. 3 Mu wuru' e gin migid e mad ni kan pag u lang nga but' e bay reb e senggil
riy nike lunguy fa Gin Th'abi Thothup. 4 Nu lan e bay e altar riy nib gol ni yima urfiy
bogi ban'en ni bfel' bon u daken, ma ku errogon fare kahol ko m'ag ni bay riy, ni kan ing
ko gol ni polo'. Ma re kahol nem e bay fare rume' u lan nib gol ni bay e manna u lan,
nge fare ley i sog ku Aron ni fa'ani yib yuwan, nge fa gal yang i malang ni kan yoloy e
fapi motochiyel nga daken. 5 Mu daken e re kahol nem e bay fa gali liyos riy ni ya'an e
kerubim ni bay pon ni pow riy ni bay Got u rom, kar upunguyew porow nga daken fa
gin'en ni ir e yima n'ag fan e denen riy. Machane gathi ireray e ngiyal' ni ngan weliy
urngin ban'en ngari tamilang.

6 Fa'ani m'ay i duwgiliy e pin'ey, ma aram mi i yan e pi prist ngalan e bin ngam'on
e senggil ko tent ni gubin e rran ngu'ur ngongliyed e maruwel ni kan pi' ngorad;
7 machane kemus ni Prist ni Th'abi Ga' e be yan ngalan e bin tomur e senggil ko tent,
nma rin' ni aram rogon nra reb e duw ma ta'ab yay. Ma fek e racha' nge yan i pi' ngak
Got ni fan ko denen rok nge fan ko denen nike ngongliy e girdi' ndar nanged ni yad
be denen. 8 Fare Kan Nthothup e be dag ngodad nib tamilang u rogon e pin'ey ni kan
yarmiy ke par, ni kanawo' ko gin Th'abi Thothup e dawor ni bing u n'umngin nap'an
ni ka be par e bin ba'aram ni wuru' e *tent*. 9 Ren'em e be yip' fan e re ngiyal' i n'ey ni
gadad bay riy, ni fan e ren'em e tin ngan pi' ngak Got nge gamanman ni yibe li' ngan
pi' ni maligach ngak Got, e dabiyag ni nge pingeg laniyan' e pi'in yad be tayfan ma yad
be meybil ngak Got ngar pired ni kar yal'uwgad u mit Got. 10 Kemus ni fan ko ggan, nge
garbod, nge gam'ingin e maluk nge maluknag ban'en nrogon ko ba' rorad e taliw. Pin'ey
ni urngin e motochiyel ni fan nga wuru' i dowey, ni kemus ni bay fan nge yan i mada'
ko ngiyal' ni nge thiliyeg Got urngin e pin'ey nge be'ech.
11 Machane Kristus e ke yib ni ir fare Prist ni Th'abi Ga' ko fa pin'en ni bfel' nike taw
ngaray e chiney.* Fare tent ni ir e be pigpig u lan e ka ba ga' fan, ma ri kab gel feni fel';
gathi girdi' e ngongliy, ni aram e gathi bang ko re fayleng ney ni sunumiy Got. 12 Fa'ani
yan Kristus u lan fare tent nge yan i chuw ngalan fa Gin Th'abi Thothup nri ta'ab yay
me mus, ma de fek racha'en e kaming nge racha'en pifak e garbaw i yan ni nge pi' ni
maligach ngak Got; machane racha'en e fek i yan nge biyuliy e denen rodad ni aram e
ka ni fanay e binem e bayul ndariy n'umngin nap'an. 13 Racha'en e kaming nge garbaw
ni pumo'on nge awat rok pifak e garbaw ni kan urfiy e un wereg nga daken e pi'in yad
ba alit u rogon e motochiyel, min be'ech nagrad ni aram e kan chuweg e kireb rorad, ni
kireb rorad u yalen e motochiyel. 14 Ere fa'anra ireray rogon nib riyul' e re bugithin ney,
me ere ka ba ga' e tin ni ngongliy racha'en Kristus! Ya fare Kan Nthothup ni bay i par
ndariy n'umngin nap'an e ayuweg nge pi' ir ni maligach ni bfel' ngak Got. Racha'en e ir
e ra be'echnag lanin'dad ko ngongol ndariyfan, nge yag nda pigpiggad ngak fare Got ni
be par nib fos.
15 Ireray fan ni Kristus e ir e ngongliy rogon e bin nib be'ech e m'ag, ni fan e pi'in ke
piningrad Got e nge yag e fla'ab ndariy n'umngin nap'an ngorad nike yog Got nra pi'
ngorad. Ren'em e rayag ni fan e yam' nike tay e ir e ke biyuliy e girdi' ko pi kireb ni kar
ngongliyed ko ngiyal' ni ba'aram ni yad be par u tan e bin som'on e m'ag.
16 Fa'anra yim' be' ma bay babyoren e thum' nike tay ni ke thum' nag urngin ban'en
rok ni nge pi' ko girdi' ko ngiyal' nra yim' riy, ma dabisiy ni ngan guy rogon ngan micheg
ni facha' ni ngongliy e gi babyor nem e ke yim'. 17 Ya babyor nike tay be' e thin ngay ni
nga fini yim' min pithig e be par ndariy rogon ko ngiyal' ni kabfos e en ni ngongliy; fin ra
yim' ma fini aram e rayag ni maruwel fa gi babyor. 18 Aram fan ni mus ko fa bin som'on
e m'ag ni ngongliy Got u thilin e girdi' nge ir e kemus ni racha' e un maruwel ngay mi
i par ni bfel'. 19 Som'on e weliy Moses ngak fapi girdi' urngin fapi motochiyel ni bay u
lan fare Motochiyel ni polo'. Me ere fek racha'en pifak e garbaw nge athkuy ko ran me
lthag pa'ngin e *hyssop* ngay ni kan tay bunu'en e saf nga taban ni kan k'ad ko row, me
atngiy nga daken babyoren e Motochiyel nge girdi' ni gubin. 20 Me yog ni ga'ar, "Ireray
fare racha' ni ir e pow ko fare m'ag nike ngongliy Got ma ke ta'chiylen ngomed ni ngam
folgad riy." 21 Ere ku aram rogon ni ki atngiy Moses e racha' nga daken fare tent ko m'ag
rok Got nge nga daken urngin ban'en ni yima maruwel ngay ko meybil nge pigpig ngak
Got. 22 Rriyul', nrogon ko fare Motochiyel e oren ban'en e yibe be'echnag ko racha'; ma
denen e be n'ag Got fan rok e girdi' ni kemus ni fa'anra ni pu'og e racha'.

Maligach rok Kristus e chuweg e denen

* **9:11** ke taw ngaray e chiney; boch e babyor e bay riy ni be yib.

23 Pin'ey, ni ya'an e pin'en ni bay u tharmiy, e thingar ni be'echnag ni aray rogon.
Machane tin nu tharmiy ban'en e nge be'echnag e maligach ni kabfel'. 24 Ya Kristus e
gathi yan ngalan e Gin nib Thothup ni girdi' e ngongliy, ni ya'an e bin ba'aram ni ir e ba
riyul'. I ir e yan ngalan e tharmiy, ni ireram e gin ke yan ngay nike yan nga p'eowchen
Got ni fan ngodad. 25 Prist ni Th'abi Ga' nu Israel e gubin e duw nma yan ngalan e Gin
Th'abi Thothup nike fek racha'en e gamanman i yan. Machane i Kristus e de yan ngalan
ni nge pi' ir ni maligach ni bo'or yay; 26 ya fa'an mang e aram rogon me ere bo'or yay ni
nge gafgow ni ka nap'an e ngiyal' ni sunumiy Got e fayleng riy. Machane ke yib i m'ug
ta'ab yay ma aram e kemus, nike yib i m'ug ni be chugur ko tungun, ni fan e nge chuweg
e denen u daken e maligach ni pi' ni aram ir. 27 Ra be' ma thingari yim' ni ta'ab yay, ma
nga tomuren e nge pufthinnag Got fa'anem. 28 Ere aram rogon ni Kristus e ku ni pi' ni
maligach nri ta'ab yay ni nge chuweg e denen rok bo'or e girdi'. Ma bayi yib i m'ug ko
yay ni nge man e l'agruw yay ngay, ni gathi fan ko denen, machane bochan e nge thapeg
ngak Got e pi'in yad be sonnag.

10

Fare Motochiyel rok piyu Israel

1 Israel e gathi ri ya'an ni polo' e tin nri ir ban'en, kemus ni ya'an e pin'en ni bfel' ni
bay fini yib ni kab samathmath. Taab mit e maligach ni yibe pi' riy u reb e duw nge reb.
Ere re Motochiyel nem e uw rogon me yal'uweg e girdi' ni yad be yib ngak Got u daken e
pi maligach nem ni yibe pi'? 2 Fa'an mang e girdi' ni yad be tayfan Got ma yad be meybil
ngak e kar ni be'ech nagrad ko denen rorad, ma dabki i magawon e denen rorad nga
lanin'rad, ma ke tal urngin e maligach. 3 Machane fan e pi maligach nem e nge puguran
ko girdi' e denen rorad u reb e duw ngu reb. 4 Ya racha'en e garbaw ni pumo'on nge
kaming e ri dabiyag ni nge fek e denen nge chuweg.

5 Ireray fan ni fa'ani chugur ni nge yib Kristus ngaray nga fayleng me ga'ar ngak Got:
"Dabum e maligach nge gamanman ni yibe pi' ngom,
machane kam ngongliy rogon ba dowef ni fenag.
6 Ya de fel' u wun'um e gamanman ni yibe pi' ngom u daken e altar ni kan urfiy ni ka
reb,
ara pi maligach ni ir e nge fek e denen nge chuweg.
7 Ma aram me lungug, 'Got, gub aray
ni nggu rin' e tin ni gab adag ni nggu rin' —
ni bod rogon murung'ageg ni kan yoloy u lan e babyor ko Motochiyel.' "
8 Som'on e yog ni ga'ar: "Ya gathi gab adag ara bfel' u wun'um e pi maligach nge pi
gamanman ni yibe pi' ngom, ara pi gamanman ni yibe pi' ngom ni kan urfiy u daken
e altar nge fapi maligach ni nge fek e denen nge chuweg." I yog e ren'ey ni yugu aram
rogon ni urngin e pi maligach ney ma yibe pi' nrogon ni be yog e Motochiyel. 9 Ma aram
me ga'ar, "Got, gub aray ni nggu rin' e tin ni gab adag ni nggu rin'." Ma aram me n'ag
Got urngin fapi maligach ni kakrom me tay Kristus ni maligach nga luwrad. 10 Bochan
e rin' Kristus e tin ni ba'adag Got ni nge rin', ma aram fan ni gadad gubin ni kan chuweg
e denen rodad kad be'echgad ni bochan fare maligach ni pi' ni aram downgin, nri ta'ab
yay ma aram e kemus.

11 Ra reb e prist rok piyu Israel mma sak'iy ngalang ngi i ngongliy e maruwel rok ni
gubin e rran, ni ta'ab mit i maligach e be pi' ni pire' yay. Machane pi maligach nem e ri
dabiyag ni nge chuweg e denen. 12 Machane Kristus e ri ta'reb e maligach ni pi' ni fan
ko denen, nib maligach ni bay i par ni bfel' ndariy n'umngin nap'an, nge mu' me yan i
par nga but' u ba' ni mat'aw rok Got. 13 Ireram e gin ni bay i son riy e chiney nge yan i
mada' ko ngiyal' ni bayi tay Got e pi to'ogor rok nga tan e rifrif u ay ni nge mang tagil'

e magif ko rifrif u ay. 14 Ere ta'reb e maligach nike pi' ma ke yal'uweg ndariy n'umngin
nap'an e pi'in kan chuweg e denen rorad kar be'echgad.
15 Ya ku errogon fare Kan Nthothup ni be micheg ngan'dad. Ya som'on e ga'ar:
16 "Be ga'ar Somol: Ireray fare m'ag ni bay gu ngongliy ngorad
u tomuren e pi rran nem:
Bay gu tay e pi motochiyel rog ngalan gum'ircha'rad,
ma bay gu yoloy nga lanin'rad."
17 Me ga'ar, "Ma dab kug leamnag e denen rorad nge kireb ni ur ngongliyed." 18 Ere
nap'an ni bay nn'ag fan e pin'ey, ma aram e dakuriy fan reb e maligach ni ngan pi' ni
nge fek e denen nge chuweg.

Ngad chuchugurgad ngak Got

19 Pi walageg ni girdi'en Kristus, kari puf e kanawo' ngodad ni ngdarod ngalan fa
Gin Th'abi Thothup u daken racha'en Jesus ni map' u kuruth. 20 Ke bing ngodad reb
e kanawo' nib be'ech ngak Got, ni reb e kanawo' nib fos nike yan i kuruf fa gi mad ni
kateng ni bay u Tempel ni aram downgin. 21 Ere bay e prist rodad nib tolang ni ir e be
gagiyegnag e naun rok Got. 22 Ere ngad chuchugurgad ngak Got ni gadad ba yul'yul'
u lanin'dad ngak ma mmich u wun'dad nder maruwaran'dad rok, nge lanin'dad ni kan
be'echnag ndakir yog ngodad ban'en nib kireb ni kad rin'ed, nge dowef ni kan maluknag
ko ran nib machalbog. 23 Ere ngad chichiiyed pa'dad ko ren'en ni ir e ke l'agan'dad ngay
ni ir e gadad be weliy murung'agen, ya ba pagan'dad ngak Got nra rin' e tin keyog. 24 Ere
nge bagadad ma ngi i leamnag bagadad, ma nge bagadad ma ngi i ayuweg bagadad ma
be dag ngak nib t'uf rok ma be rin' e tin ni bfel' ngak. 25 Ma ngad guyed rogon ndab da
paged e mu'ulung rodad, ni bod rogon ni be rin' boch e girdi'. Ma nge bagadad me pi'
e athamgil nga laniyan' bagadad, ngari gel ni fan e gimed be guy ni Chirofen ni bay yib
Somol riy e be chugur.
26 Ya dakuriy reb e maligach nra chuweg e denen ni fa'anra da leam niged ni ngu'ud
denengad i yan u tomuren ni kan weliy ngodad e tin riyul' kadnanged. 27 Ra errogon me
ere n'en ke magey ni ngan rin' e ngan tamdag ko n'en ni bayi m'ug: ni aram e pufthin
nge nifiy nib gel ni bayi kirebnag e pi'in yad be togopluw ngak Got! 28 En nder ma fol ko
Motochiyel rok Moses e yima li' ngem', ndanir ma runguy ko ngiyal' nike m'ug nib kireb
e rok ko mich nike dag l'agruw e girdi' ara dalip. 29 Ere ra yan i di'in e en ni be darifannag
e en ni Fak Got ni be dag ko ngongol rok ndariyfan u wan' e racha' ko m'ag rok Got ni
ir e machalbognag fa'anem, ni en ni ir e ke tagannag laniyan' fare Kan Nthothup nma
ayuwegdad? Mu tafinay niged feni gel e gechig ni bay tapgin ni ngan pi' ngak! 30 Ya
gadad manang fa'anem ni ga'ar, "Bay gu fulweg taban e kireb, bay gu sulweg puluwon";
me ir e ki ga'ar, "I Somol e bayi pufthinnag e girdi' rok." 31 Rib gel e gafgow nra tay e pi'in
nra gechig nagrad Got, ni Got ni be par nib fos!
32 Ki gimed manang rogomed ko tin ba'aram e rran nike yan nga tomur. Lan e pi rran
nem u tomuren nike gal ram'en e tamilang rok Got nga dakenmed, e bo'or ban'en ni
mu gafgowgad riy, machane gafgow ni i yib ngomed e de gel ngomed. 33 Bay yu ngiyal'
ni unog e thin nib kireb ngomed u fithik' e girdi' ma yibe ngongliy e ngongol nib kireb
ngomed, ma bay yu ngiyal' ni bayi n'en ma kam fal'eged rogomed ni ngam uned ngak e
pi'in yibe yodoro' nagrad ko gafgow. 34 Mu uned ko gafgow ni i tay e pi'in ka nin'rad nga
kalbus, ma fa'an nni fek urngin e chugum romed u fithik' e yargel mi gimed k'adan'med
ko chugum romed ni kan fek, ma gimed ba felfelan' ngay, ya gimed manang ni kabay
ban'en romed ni kabfel' ngay, ni bayi par ni dabi m'ay bi'id. 35 Ere dabi mulan'med
ngu'um pired nib pagan'med, ya bay wenegan ni ba ga' nra yib ngomed. 36 Ya thingari
gum'an'med, ni fan e nge yag ni mu ngongliyed e tin nib m'agan' Got ngay me yag

ngomed e tin keyog nra pi' ngomed. 37 Ni bod rogon ni keyog e babyor nib thothup ni be
ga'ar:
"Dabki n'uw nap'an
ma en ni nge yib e bay yib,
ni dabi sowath.
38 Machane pi'in yad bmat'aw, ni girdi'eg, e bay ra pired nib mich Got u wun'rad miyad
fos;
machane fa'anra sul bagayad nga wuryal,
ma dabki felan'ug ngak."
39 Gathi gadad e pi'in ni kar pi'ed keru'rad ngak Got kar maloggad; ya gadad e ke
michan'dad ngak Kristus kad thapgad ngak Got.

11

Michan'

1 Ra nge michan'dad ma aram e ke pagan'dad ko pin'en ni ir e ke l'agan'dad ngay, ma
ke michan'dad ko pin'en ndarid guyed nga owchedad. 2 Girdi' ni kakrom e ra fel'gad u
wan' Got ni bochan e michan'rad ngak Got.
3 Michan' rodad ngak Got e kad nanged riy ni lanelang nge urngin ban'en ni bay riy
nib mu'un e fayleng ngay e thin rok Got e sunumiy, ere n'en nrayag ni ngan guy nga
owchey e ni ngongliy ko n'en ndabiyag ni ngan guy nga owchey.
4 Michan' rok Abel ngak Got e ir e pow'iy Abel nge pi' ngak Got e maligach ni kabfel' ko
maligach ni pi' Kain. Michan' rok Abel ngak Got e ir e fal'eg Abel u wan' Got me matha'eg
Got ngak Abel nike mang be' nib mat'aw, ya bm'agan' Got ko maligach ni i pi' ngak Got.
Yugu aram rogon nike yim' Abel, machane michan' rok ngak Got e ka be non.
5 Michan' rok Enok ngak Got e ir e tay Enok nde yim'. Ma aram min fek ngalang ngak
Got, ndakuriy be' ni ki pir'eg, ni fan e Got e ke fek ngalang. Be yog e babyor nib thothup
nu m'on riy ndawor ni fek ngalang ma bfel' Enok u wan' Got. 6 Dariy be' nra fel' u wan'
Got ni fa'anra de mich Got u wan'. Ya en nra yib ngak Got e thingari mich u wan' ni bay
Got mra tow'athnag e pi'in yad be gay Got.
7 Michan' rok Noah ngak Got e ir e ayuweg Noah nge motoyil ko tin ni yog Got
ngak ni murung'agen e pin'en ni bayi taw, ni bogi ban'en ndabiyag ni nge guy Noah
e ngiyal'nem. Me fol ko tin keyog Got ngak ni nge rin', me toy fare barkow ni ark
fithingan, ni re ark nem e ir e faseg Noah nge girdi' nu tabinaw rok. Ireray kanawo'en
me gagiyelnag nib kireb e rok e girdi' nu fayleng, me yag ngak Noah mat'awuy nma pi'
Got ngak e girdi' u daken e michan' rorad ngak.
8 Michan' rok Abraham ngak Got e ir e pow'iy Abraham nge fol ko thin ni yog Got ngak
fa ngiyal'nem, nge yan ni be lek ba nam ni keyog Got ni bayi pi' ngak. I pag e nam rok
nge yan nde nang e gin'en ni be sor ngay. 9 Mu daken e michan' rok ngak Got e ir e yag
riy ni nge yan i par ko fare nam ni yog Got ni bayi pi' ngak, ni gowa be par u lan ba nam
ni gathi nam rok. I par u lan e tent ni yad Isak nge Jakob, ni ki yag ngorow e tin ni yog
Got ngak nra pi' ngak. 10 Ya Abraham e i sonnag fare binaw ni Got e ke gonopiy ya'an ke
toy, ni fare binaw ni bay e def riy u but' ni dabi chuw bi'id.
11 Michan' rok Abraham ngak Got e ir e ayuweg nge yag ni mang reb e matam ni
yugu aram rogon nike pilibthir, ma ku errogon Sarah ndabkiyag ni nge diyen. I pagan'
Abraham ngak Got nra rin' Got e tin keyog ni bay rin' ngak Abraham. 12 Yugu aram
rogon ndabkiyag ni nge fakay e bitir ni fan e ke pilibthir, machane ireray e re mo'on ni
yib owchey ni pire' ni bod rogon feni yo'or e t'uf u lanelang, ni bod feni yo'or e yan' ni
da nnang urngin.
13 Ma urngin e pi girdi' ney nra m'ad nib mich Got u wun'rad; nde yag ngorad ko biney
e tamilang e pin'en ni yog Got ni bayi pi' ngorad, machane ra changargad ngam'on nib

orel miyad guy e tin keyog Got ni bayi pi' ngorad miyad felfelan' ngay, mu ur daged ko
ngongol rorad ni yad e girdi' nu bang ma yad e milekag ni yad be par u roy u fayleng.
14 Pi arorad ni i yog e pi thin ney e ur daged nib tamilang ni yad be nameg reb e nam i
yan ni ir e nge mang nam rorad. 15 Ma daki sul e leam rorad ko fare nam ni kar chuwgad
riy; ya fa'an mang e yodorom, mrayag ni ngar sulod. 16 Machane reb e nam ni kabfel' e
ir e yad be nameg, ni aram e fare nam ni tharmiy. Ma aram e de tamra' Got ni ngrogned
ni ir e Got rorad, ni fan e ke ngongliy rogon bbinaw ni taferad.
17 Michan' rok Abraham ngak Got e ir e pow'iy Abraham nge pi' Isak ni maligach ngak
Got ko fa ngiyal'nem ni fa'ani sikengnag Got gelngin e michan' rok Abraham ngak. Ya
Abraham e ir e cha' ni yog Got ngak ni bayi pi' bbitir ngak, machane i duwgiliy u wan' ni
nge pi' fak ni kari maagirag rok ngak Got ni nge mang maligach. 18 Ya ke mu' i yog rok
Got ngak ni ga'ar, "U daken Isak ni fakam e bayi yib owchem riy ni pire'." 19 Me pagan'
Abraham ngay nrayag rok Got ni nge faseg Isak ko yam', ere yan i aw ni susun e fos Isak
ko yam' nge sul ngak Abraham.
20 Michan' rok Isak ngak Got e pow'iy Isak nge yibilay Jakob nge Esau ni nge fel'
wa'athrow.
21 Michan' rok Jakob ngak Got e ir e pow'iy Jakob nge yibilay fa gali pumo'on ni fak
Josef u m'on ni be n'en ni nge yim'; ni duwgil nga p'ebugul e sog rok nge yibil ngak Got.
22 Ma michan' rok Josef ngak Got e pow'iy Josef ni fa'ani be n'en ni nge yim' me weliy
murung'agen e girdi' nu Israel ni bay ranod ngar chuwgad ko nam nu Egypt, me yog e
n'en ni ngan rin' ko dowef rok.
23 Michan' rok e gallibthir rok Moses ngak Got e ir e pow'iyrow ngar mithegew Moses
ndalip e pul ko ngiyal' nni gargeleg riy. Ya ra guyew ni ir bochi tir ni ba flont, ma dar
tamdaggow ni nge dab ra folgow ko tin keyog e pilung.
24 Michan' rok Moses ngak Got e pingeg laniyan' Moses ko ngiyal' nike ilal nge dabuy
ni nganog ni ir e fak be' ni bpin ni fak Farao. 25 Ya ka ba'adag ni nge un ngak girdi'en Got
ko gafgow ko bin ni nge felfelan' nib ngoch nap'an ni be ngongliy e denen. 26 Ya leamnag
ni gafgow ni ngan tay ko moning ni fan ngak fare Messiah e ka ba ga' fan nga urngin e
machaf nu Egypt; ni fan e i par nike yip' owchen ko tin ni kabay ngam'on ni bayi pi' Got
ni puluwoy.
27 Michan' rok Moses ngak Got e ir e pow'iy Moses nge yan nge chuw u Egypt nde
tamdag ngak e pilung nu Egypt nike damumuw; ma de sul nga Egypt, ni bochan e gowa
ke guy fare Got ndab ni guy nga owchey. 28 Ma michan' rok ngak Got e pow'iy nge
sunumiy fare madnom ni Paluk'af nge yog ni ngan wereg e racha' nga daken e mab,
ni fan e fare Engel ni nge thang e pogofan e nge dabi li' e bitir ni pumo'on ni tin th'abi
ilal u fithik' pifak piyu Israel.
29 Ma michan' rok piyu Israel ngak Got e ir e ayuweg piyu Israel ngar th'abed fa gi
day ni kanog e *Red Sea* ngay ni gowa yad be yan u daken e binaw; ma fa'an ni lekrad yu
Egypt, me yib e day nga dakenrad.
30 Michan' rok e girdi' nu Israel ngak Got e muruwliy fare yoror nu Jeriko nge
muchubu' nga but' u tomuren nike liyeg yu Israel ni nga medlip e rran. 31 Rahab nma pi'
ir nchuway', e michan' rok ngak Got e tay Rahab nde un ngak e pi'in nli'rad ngarm'ad,
ni pi'in nda ur folgad rok Got, ni fan e fek fa gali damit nga tafen nge ayuwegrow.
32 Ere nggu ul ul ngay fa? Dakuriy e tayim rog ni nggu weliy murung'agen Gideon, nge
Barak, nge Samson, nge Jefta, nge David, nge Samuel, nge pi profet. 33 Michan' rorad
ngak Got e ir e ra maelgad riy ngak e pi nam ngar gelgad. Rrin'ed e tin nib mat'aw me
yog ngorad e tin keyog Got nra pi' ngorad. Ra ninged l'ugun e layon, 34 miyad thang e
nifiy nib gel, ma de yag ni ngan li'rad ko saydon. Yad mme'waer machane yib gelngirad
ngar gelgad; ma yad ba gel ko mael, ma aram miyad li' e salthaw rok e pi nam. 35 Ma
michan' rok e pi'in ni ppin ngak Got e aram fan me faseg Got e yam' rorad.

Ma boch e girdi' e ra siyegned ni ngan pagrad, min gafgow nagrad ngarm'ad ni fan e
ngan fasegrad ko yam' nga reb e tamilang ni kabfel'. 36 Ma boch i yad e un moningnag
ma yibe toy, ma boch i yad e ni m'ag nga nin' nga kalbus. 37 Ma un malang nagrad
ngarm'ad, ma un goloyochiy boch i yad nge ruw ley, ma boch i yad e un li' ko saydon.
Ma uranod i yan ni keru' e saf nge kaming e kron'ed ni mad, ni kar gafgowgad, ma yibe
gafgow nagrad, ma ba kireb e ngongol ni yibe rin' ngorad. 38 Ya dab ra m'aggad e girdi'
nu roy u fayleng! Ma uranod u daken e ted i yan nge yungi n'en ni go'o burey, ma yad
be par u lan e yiy nge low u tan e but'.
39 Urngin e pin'ey e dag ngak e girdi' gelngin e michan' rok e pi cha'nem ngak Got!
Machane de yag ngorad e ngiyal'nem e tin ni yog Got nra pi' ngorad, 40 ya bay e tin ni
kabfel' ban'en ni kem'ay i leamnag rok Got ni fan ngodad, ni ngad cheaggad ngorad nge
fel' rogodad riy.

12

Got ni Chitamangidad

1 Gadad e ba sug e pi girdi' nem u to'obdad ni yad be guydad, ni ur daged ko ngongol
rorad nrib michan'rad ngak Got. Ere ngad paged urngin ban'en ni be magawon ngodad,
nge denen nike m'agdad nike chichiiy pa' rodad, ngad athamgiliyed e gin ni kabay ni
ngad milgad riy ngad tawgad ko gin ni gadad be nameg. 2 Ma gad par ni kad l'eged
owchedad ngak Jesus, yi ir e be toer e michan' rodad ngak ko tabolngin nge yan i mada'
ko tungun. Ya de pag ir ni bochan fare kuruth! Machane bochan e felfelan' ni be sonnag
ma daki tafinaynag e tamra' nra tay ko yam' ni nge tay u daken e kuruth, me ere chiney
e ke par nga but' u ba' ni mat'aw rok Got u tagil' Got.
3 Mu tafinay niged gelngin e gafgow ni tay, nge rogon ni k'adan', nge gelngin e
fanenikan ni tay e pi'in ntadenen ngak! Ere dabi mulan'med ngam paged gimed. 4 Ya
athamgil ni gimed be tay nib togopluw ko denen e dawori taw ko gin ni ngan li'med riy
ngam m'ad. 5 Mogned, kam paged talin fapi thin ni bay u lan e babyor nib thothup nma
pi' e athamgil nga lanin'uy ni fa'ani be non Got ngomed pifak? Ni be ga'ar,
"Fakag, mu tiyan'um ko ngiyal' nike gechig nigem Somol riy,
ma dabi mulan'um ko ngiyal' nra puwan' ngom.
6 Ya Somol e ma gechignag e en nib t'uf rok,
mma toy e en nike tay ni fak."
7 Mu athamgiliyed e gafgow nike yib ngomed ni bod rogon e gechig nma pi' e chita-
mangiy; ya gafgow romed e be dag ni be tay Got ni gimed pifak. Gur bay reb e bitir
nde gechignag e chitamngin bi'id? 8 Fa'anra dabi gechig nagmed ni bod rogon nma rin'
ngak urngin e tin ni pifak, me ere gathi gimed pifak, ya gimed pifak e moro'ro'. 9 Ma
rogon e chitamangidad ni girdi' e yad ma gechig nagdad, machane gadad ma tay farad.
Ere uw fene ri ka ba ga' fan ni ngad folgad rok Got ni Chitamangidad ma gadad fos. 10 Pi
chitamangidad ni girdi' e yad ma gechig nagdad nib ngoch nap'an nrogon nib mat'aw
u wun'rad. Machane Got e be gechig nagdad ni fan ngodad, ya ngad thothupgad ni bod
ir. 11 Ma fa'an bayi gechig nagdad Got, ma gadad finey e ngiyal' i n'em nre n'em nike
yib ngodad e ban'en ni nge kireban'dad ngay, ma gathi nge felfelan' nagdad. Machane
fa'ani tomur riy, ma fa pi'in ni mit nem e gechig e ke yib mangin ngorad ni kar moding
gad, e aram e ke yag pulwon ngorad, ni ke gapas lanin'rad ma ke yal'uw pangirad u mit
Got.

Fonow nge ta'chiylen

12 Mpuged pa'med nib m'ay gelngin ngalang, mi gimed gelnag bugun aymed nib
me'waer! 13 Ngam pired ni gimed be yan u daken e kanawo' nib k'iy, ni fan e aymed
ndariy gelngin e nge dabi kireb, machane nge gol.

14 Mu guyed rogon ngu'um pired nib aw e gapas u thilmed urngin e girdi', mi gimed
guy rogon nge par pangimed nib thothup, ya dariy be' nrayag ni nge guy Somol ni
fa'anra de thothup pangin. 15 Mu ayuwgad nge dabi pi' bigimed keru' ko runguy rok Got
ngodad. Mu ayuwgad nge dabi bod bigimed ba ke pan nib mo'oy ni ilal nge gafgownag
bo'or e girdi' ko yub rok. 16 Mu ayuweged gimed nge dariy be' u fithik'med ni nge pig nge
ngongliy e ngongol ko darngal fa reb e de pag ir ngak Got nge mang Got e i gagiyegnag
ni bod ni rin' Esau, ni bochan ta'ab yay e abich me chuway' nga mat'wun ni bay rok ni
bochan e ir e bin nganni' e bitir. 17 Ma gimed manang, ni fa'ani tomur riy me t'uf rok
ni nge tay e chitamngin pa' nga daken nge yibilay ngak Got; machane dakiyag, ya daki
pir'eg rogon ni nge thiliyeg e tin ke ngongliy, ni yugu aram rogon ni i gay ni be yib e lu'
u owchen.*
18 Gathi kambad nga ban'en nrayag ni ngam mathgad ngay ni bod rogon piyu Israel
nrabad ko burey ni Sinai ni bay e daramram riy, lumor nge rumug, nifeng nrib gel,
19 lingan ba rappa, nge ba lam ni non. Ma fa'ani rung'ag e girdi' e re lam nem ni non
miyad wenig ni nge dab kur rung'aged bbug e thin, 20 ya dakiyag ni ngar athamgiliyed
ngar rung'aged fare bugithin ni be yog fare lam ni be ga'ar, "Mus nga ba gamanman nra
math ko re burey ney ma thingar ni malangnag nge yim'." 21 Ma urngin e pin'em nra
guyed e rib tamdag ya'an ya ba'aram ni ga'ar Moses, "Gu be da'da' ni kug tamdag!"
22 Machane gimed e kambad ko burey ni Zion nge fare binaw rok fare Got ni be par
nib fos, ni fare Jerusalem nu tharmiy, ni bay e engel riy ni bukum i biyu'. 23 Kambad ko
fare mu'ulung ni yibe felfelan' riy, ni mu'ulung rok e tin ni nganni' u pifak Got, ni kan
yoloy fithingrad u tharmiy. Kambad ngak Got, ni ir e tapufthin rok e girdi' ni urngin,
nge pi'in yad bmat'aw ni kan ngong liyrad kar fel'gad ni yad bay u tharmiy. 24 Kambad
ngak Jesus, ni ir e ke ngongliy rogon fare m'ag nib be'ech, nge fare racha' ni kan wereg
ni ir e be micheg boch ban'en ni kabfel' boch ko tini micheg racha'en Abel.
25 Ere, mu ayuwgad, ma dab mu dabuyed ni ngam telmed ngak e en ni be non. Ya pi'in
ra dabuyed ni ngar motoyilgad ngak e cha' ni ir e i yog e thin rok Got u roy u fayleng e
de yag ni ngar thaygad ko gechig. Ere fa'an gadad ra pi' keru'dad ngak e cha' ni ir e be
non u tharmiy ngodad, ma ra di'in ma gadad thay ko gechig! 26 Laman e rurug e fayleng
e ngiyal'nem, machane chiney e ke yog ni ga'ar, "Bay ku gu rurug bayay e fayleng nib
mu'un e tharmiy ngay." 27 Re bugithin ney nike ga'ar, "ku bayay" e be dag nib tamilang
ni tin ni sunumiy Got ban'en e bayi rurug nge chuweg, ma aram e tin nde rurug ban'en
e bayi par.
28 Ere ngad pininged e magaer ngak Got u lanin'dad ni fan e ke yag ngodad e gagiyeg
rok Got ndabiyag ni nge rur. Ere ngad pininged e magaer ngak Got ma gadad liyor nge
meybil ngak u fithik' e tayfan nge mudugdag nrogon kanawo'en nra m'agan' ngay; 29 ya
Got rodad e riyul' nib nifiy nma urfiy ban'en.

13

Rogon ni ngu'un yan nga laniyan' Got

1 Um pired ni ra bigimed ma ba t'uf bigimed rok nrogon e walag nma par u fithik'
Kristus. 2 Dab mpaged talin ni ngam ayuweged e milekag ni karbad nga tabinaw romed.
Ya bay boch e girdi' ni ur rin'ed miyad ayuweg e pi engel ndar nanged. 3 Dab mpaged
talin e pi'in ni ka nin'rad nga kalbus, ni ngu'um leam naged ni susuna gimed bay rorad
u kalbus. Dab mpaged talin e pi'in yad be gafgow, ni ngam leam naged ni susuna gimed
be un ko gafgow ni yad be tay.

* **12:17** ni i gay; ara i guy rogon ni nge yag e fal'eg wa'ath ngak.

4 Mabgol e urngin e girdi' ni nge tayfan, ma pumo'on nge ppin ni kar uned ko mabgol
e thingari bagayad mi i par nib yul'yul' ngak bagayad. Ya ra gechignag Got e pi arorad
ni be ngongliy e ngongol ko darngal nge pi'in yad be par e girdi' ni gathi mabgol rorad.
5 Dabi m'on e salpiy u lanin'med, ma ngam pired ni nge fel' u wun'med e tin ni bay
romed ban'en. Ya ke yog Got nike ga'ar, "Ri dab gu pagem; ma ri dab gu n'igem." 6 Ere
dab kud tamdaggad ma nge lungudad,
"I Somol e ir e be ayuwegneg,
ere dab gu tamdag!
Mang e rayag ni nge rin' e girdi' ngog?"
7 Um tafinay niged fa pi'inem ni yad e urogned e thin romed, ma yad e rogned e thin
rok Got ngomed. Mu tafinay niged rogon ni ur pired nge rogon e yam' nra ted, mi gimed
fol u rogon ni ur pired nib michan'rad ngak Got. 8 I Jesus Kristus e ka rogon ni fowap,
nge daba', nge chiney i yan ngam'on ndariy n'umngin nap'an. 9 Ere dab mpaged e pi
machib nib thil ko biney nge fekmed nga wuru' e wo'. Ya bfel' ni gelngin lanin'dad ni
nge gel e ngi i yib rok Got ngodad nib tow'ath, ma gathi bochan e gadad be fol u bogi
motochiyel ni murung'agen e ggan; ya pi'in ni ur folgad ko pi motochiyel ney e de fel'
rogorad riy.
10 Ya pi prist ni yad ma pigpig u lan e tent ko liyor nge meybil rok yu Israel e dariy
mat'awrad ni ngar ked e maligach ni ka ni pi' u daken e birodad e altar. 11 Ya Prist ni
Th'abi Ga' rok piyu Israel e ma fek e racha' ko gamanman i yan ngalan e Gin Th'abi
Thothup ni nge pi' ngak Got ni maligach ni fan ko denen; machane pi gamanman ni kan
li' e yima urfiy u wuru' e gin ni be par e girdi' nu Israel riy. 12 Ireray fan ni ki yim' Jesus
u wuru' e garog ko fare binaw, ni fan e nge maluknag e girdi' nga racha'en nge chuw e
denen rorad ngar be'echgad. 13 Ere ngdarod ngak nga wuru' e binaw ngad uned ngak
ko tamra'. 14 Ya dariy bbinaw u roy u fayleng ni kari par nike mang binaw ngodad; ya
gadad be son ni nga fin danod ko fare binaw ni ir e bay fini m'ug ngodad. 15 Ere ngu'ud
pininged e magaer nge sorok' ngak Got ni gubin ngiyal' ni ir e maligach rodad ngak u
daken Jesus; ni aram e re maligach ni gad be pi' u dap'ilangdad ni gadad be yog ni ir
e Somol. 16 Dab mpaged talin ni ngam rin'ed e tin ni bfel' ni nge bigimed mi i ayuweg
bigimed, ya ireray e pi maligach nib m'agan' Got ngay.
17 Mu folgad ko thin rok e pi'in yad be yog e thin romed. Ya yad be matanagiy
lanin'med ndarir talgad, ni bochan e riyad ra weliy ngak Got rogon ni ur ngongliyed
e marwel rorad. Ya fa'an gimed ra fol rorad ma ra ur ngongliyed e maruwel rorad nib
felan'rad ngay; ya fa'anra dangay ma bay ur ngongliyed nib taganan'rad, ma aram e
dabi fel' rogomed riy.
18 Um pired ma gimed be yibiliymad ngak Got. Ya gamad e bmuduwgilan'mad
ngomad ndariy ban'en ni be yog lanin'mad ngomad ni kug rin'ed nib kireb, ya gamad
ba'adag ni ngu'ug rin'ed e tin nib mat'aw ni gubin ngiyal'. 19 Ri gu be wenig ngomed ni
ngar mu yibiliyed gag ngak Got nge yag ni pi'eg nggu sul ngomed ni papey.

Meybil

20 I Got e ke faseg e Somol rodad i Jesus ko yam', ni ir e en Ga' ni Tagafiy e Saf ni bochan
racha'en, ni ir fare m'ag ni bayi par ndariy n'umngin nap'an. 21 I Got ni ir e Got ko gapas
e nge pi' ngomed urngin e tin ni bfel' ni nge yag ngomed nge yag ni mu rin'ed e tin nib
m'agan' ngay, me rin' u fithik' i lanin'dad e tin ni ir e bm'agan' ngay, ni nge rin' u daken
Jesus Kristus. Mi Kristus e ngad ted fan e chiney i yan ngam'on ndariy n'umngin nap'an!
Amen.

Tin tomur e thin

22 Pi walageg ni girdi'en Kristus, gu be wenig ngomed ni ngam motoyilgad u fithik' e
gumaen' ko re thin ney ni ir e nge pi' e athamgil nga lanin'med; ya re gi babyor ney ni

kug yoloy ke yib ngomed e gathi rib n'uw. 23 Gub adag ni ngam nanged ni walagdad ni
girdi'en Kristus i Timothy e ka ni pag u kalbus. Fa'anra ke yib ngog, ma gamow ni bay
gu bow ngad mada'gad.
24 Mogned ngak e pi'in yad be yog e thin romed nge ngak urngin e girdi' rok Got ni be
lungumad e nge felan' Got ngorad. Pi walagdad nu Italy ni walagdad u daken Kristus e
be lungurad e nge felan' Got ngomed.
25 I Got e ngi i ayuwegmed ni gimed gubin.

BABYOR NI PI'
JAMES

Babyor ni pi' James e bay riy urngin mit e fonow nge thin ko ayuw ngak urngin girdi'en Got ni yad ba wear u daken e fayleng ni polo'. I James e ba'adag ni nge pow'iy e girdi' ko tin nib mat'aw ya ngar pired nrogon girdi'en Kristus, ni ba ga' ni i weliy u fithik' e fanathin, ni aram e i tamilangnag e girdi' u murung'agen e gafgow nge fel' rogon, nge sikeng nge n'en nma waliy e girdi' nge denen, nge pangiy ni bfel', nge rogon ndab un laniyan', nge michan' ngak Got nge ngongol, nge rogon ni ngan gagiyegnag bolowthey, nge gonop ni yib u tharmiy, nge rogon ndab un tugthin, ma dab ni ufanthin, ma dab ni turguy e kireb nga daken be', ma nga ni gumaen' ma nga ni par ni yibe meybil.

Re babyor ney e be dag ni ba ga' fan e michan' ngak Got nib cheag e ngongol ni bfel' ngay.

Tin ni bay riy
Tabolngin 1:1
Michan' nge gonop 1:2–8
Gafgow nge fel' rogon 1:9–11
Sikeng nge n'en nma waliy e girdi' nge denen 1:12–18
Ngan rung'ag min rin' 1:19–27
Dab un laniyan' 2:1–13
Michan' nge ngongol 2:14–26
Girdi'en Kristus nge bolowthrad 3:1–18
Girdi'en Kristus nge tin nu fayleng ban'en 4:1—5:6
Yugu boch e fonow 5:7–20

1 Re babyor ney e yib rok James, ni ir reb e tapigpig rok Got nge Somol i Jesus Kristus:
Nge felan' Got ngak urngin e girdi' rok ni yad ba wear u daken e re fayleng ney ni polo'.

Mich nge gonop

2 Pi walageg ni girdi'en Kristus! Mu leam niged gimed ni bfel' wa'athmed ko ngiyal'
nra yib urngin mit e sikeng riy ngomed, 3 ya gimed manang ni fa'anra gelnagmed
e michan' romed ko pi sikeng nem ni aram rogon, ma wenegan nra yib ngomed e
aram e ke yag romed ni ngu'um k'adedan'med. 4 Machane ngam guyed rogon ngam
k'adedan'med nge mada' ko tomur ndab mmulgad, nge yag ni mmarod mu pired ni kam
yal'uwgad, ni aram e ke yan i mus nga rogomed ndakuriy ban'en nda mu gamangad
riy. 5 Machane fa'anra dariy e gonop rok bigimed, ma nge wenignag ngak Got, ye ir e
ra pi' ngak; yi Got e ba gol ngak urngin e girdi'. 6 Machane thingari pagan'med ngak
Got ko ngiyal' ni gimed ra wenignag ban'en ngak, ma dabi maruwaran'med rok; ya
cha' nra maruwaran' rok e bod ba ley i n'ew u maday nnifeng e be mithmitheg ma be
yannag. 7 Be' ni aray rogon e thingari dabi leamnag nra pi' Somol ban'en ngak, 8 ya
dawori muduwgil laniyan' ko tin ni be rin'.

Gafgow nge fel' rogon

9 Be' ni walagdad ni girdi'en Kristus ni be' nib gafgow e thingari felan' ya ke tolangnag
Got fa'anem, 10 ma en ni walagdad ni girdi'en Kristus ni be' ni pire' ban'en rok e thingari
felan', ya ke sobut'nag Got laniyan'. Ya cha' ni pire' ban'en rok e bay yim' nge yan ni bod
ba floras ni puf u ba ke floras ni bay u fithik' e pan. 11 Ma fa'ani tolang e yal' me yib
gowelngin nib gel me mororey fare ke floras; me mul e floras riy, ma ya'an ni immoy ni
bfel' e ke kireb. Ere ku ireray rogon e cha' ni pire' ban'en rok ni bayi yim' ko ngiyal' ni
ka be muruwliy e tirok' riy.

Sikeng nge n'en nma waliy e girdi' nge denen

12 Ba felan' e en nra par nib yul'yul' ngak Got ko ngiyal' ni be yib e tin nib mo'maw' riy
ngak, ni aram e yibe sikengnag; ya ra athamgil ni dabi mul ko re sikeng nem ma yira pi'
e yafos ngak, ni ireram fare puluwon nike yog Got nra pi' ngak e pi'in nib t'uf Got rorad.
13 Ma fa'anra yib e mit nem e sikeng ngak be' nrayag ni nge waliy fa'anem nge denen,
ma thingari dabi ga'ar u laniyan', "Ren'ey ni be waliyeg ni nggu denen e yib rok Got."
Ya dariy ban'en nib kireb nrayog rok ni nge waliy Got nge denen, mi Got e der rin' ngak
be'. 14 Machane pin'en nma waliy e girdi' nge denen e ma yib ngak e en ni pag ir ko n'en
nib kireb ni be ar'arnag nge waliy fa'anem nge aw ko wup; 15 ma aram me diyen e tin
nib kireb ni be ar'arnag nge gargeleg e denen; ma fa'ani ilal e denen nge mus ngarogon
me gargeleg e yam'.

16 Gimed e pi walageg ni girdi'en Kristus ni gimed ba t'uf rog, mu guyed rogon ya rin
ban nagmed! 17 Ya urngin e tin ni bfel' ni be pi' Got ngodad nge urngin e tow'ath nrib
manigil ma be yib u tharmiy ngodad, ni be yib rok Got nga but', ni ir e sunumiy urngin
ban'en ni be gal ram'en u lanelang. Mi ir e der ma thil, ma der pi' keru' ngodad ngad
pired u fithik' e lumor. 18 Mi ir e turguy u wan' ni nge fakaydad u daken e thin rok nib
riyul', ni bochan e ngad pired ni gadad bm'on u fithik' urngin e tin ni sunumiy ban'en
ni tin ni bay e pogofan rok.

Ngan rung'ag min rin'

19 Gimed e pi walageg ni girdi'en Kristus ni gimed ba t'uf rog, dab mpaged talin
ni gubin e girdi' ma thingar ra gurgad ko motoyil, machane dab ra gurgad ngar
welthingad, ma dab ra gurgad ngar damumuwgad. 20 Ya damumuw rok e girdi' e dar
ma ayuweg e girdi' nge yag nra ngongliyed e tin nib mat'aw ni ir e be finey Got. 21 Ere
mu n'iged urngin e ngongol romed nib golong ni kam mechamgad riy nge urngin i
pangimed nib kireb. Mpired u tan pa' Got ma gimed be fol ko thin rok nike yung nga
lanin'med, ya ireray e ren'en nra i ta'med rok Got.

22 Dab mbanniged gimed ni kemus ni ngu'um motoyilgad ko thin rok; ya ngam
maruwelgad ngay. 23 Ya en nra motoyil ko thin rok Got ma dabi maruwel ngay e bod
be' ni changar ngalan mit e thirek nge guy rogon ya'an. 24 Me yaliy ir nge mu' me yan,
ma ka chingiyal' nem me pag talin rogon ya'an. 25 Machane en nra fal'eg i yaliy ir nga
fithik' fare motochiyel nrib yal'uw ni ir e ma pithig e girdi' ko kireb, me tiyan' ngay ma
gathi kemus ni motoyil ngay me pag talin, ya be maruwel ngay — cha'nem ni aram rogon
e Got e ra ayuweg ko tin ni be rin'.

26 Ra be finey be' ni be liyor ngak Got ma fa'anra der yag rok ni nge gagiyegnag
bolowthen nge siy ki yog e tin nib kireb, ma liyor ni be tay ngak Got e bm'ayfan, ma
aram e ir e be bannag ir. 27 Ba'aray e n'en ni be finey Got ni Chitamangiy ni ir e bin nib
machalbog ma ba riyul' e liyor ngak, ni aram e ngan ayuweg e bitir ndariy e gallibthir
rorad nge pi'in ni ppin nike yim' e pumo'on rorad ma yad be gafgow, mu'un ayuwegey
nge dabi kirebnigey e kireb nu fayleng.

2

Dab un laniyan'

1 Pi walageg ni girdi'en Kristus, ngongol ni ngu'um ted nrogon e ngongol rok e pi'in
ke michan'rad ngak e Somol rodad i Jesus Kristus ni ir e Somol ko fla'ab, e thingari dabi
thil rogon e changar romed ngak e girdi' nib thilthil rarogorad ni be m'ug, ni bochan
ya'arad nge rogon e mad ni ka ron'ed. 2 Susun e errogon me yib be' nib mo'on ngalan e
mu'ulung romed, ni be' ni bo'or ban'en rok ma bay e luwew nib gol u bugul i pa' ma be
yin' e mad ni bfel', miki yib be' nib mo'on ngalan e mu'ulung romed, ni be' nib gafgow
nib mogchoth e mad rok. 3 Ma fa'an gimed ra tayfan fare mo'on nike yin' e mad ni bfel'

nge lungumed ngak, “Mpar ko bin ba’aray e chiya nib manigil”, me lungumed ngak fare
mo’on nib gafgow, “Mu sak’iy ara mpar ara’ nga but’ nga daken e faraf nga to’oben e
chiya rog”, 4 ma aram e ba kireb e romed ndamur ta’reb rogonniged e girdi’ ni gubin u
wun’med, ma gimed be turguy ban’en u fithik’ e leam ni kireb.
5 Pi walageg ni girdi’en Kristus, mu telmed ngog! I Got e ke mel’eg e girdi’ ni gafgow
u roy u fayleng ni ngari gel e michan’ rorad ngak Got ngu’ur pired nib pagan’rad ngak
me yag ngorad e gin nsuwon Got ni yog nra pi’ ngak e pi’in nib t’uf Got rorad. 6 Machane
gimed be n’ag fan e pi’in ni gafgow! Mi mini’ e ma gafgow nagmed nge girngiymed nga
p’eowchen e pi tapuf oloboch? Pi’in ni pire’ ban’en rorad! 7 Ma yad e picha’ ni yad ma
yog nga dalib fare ngachal ni bfel’ nike pi’ Got ngomed.
8 Ra um rin’ed e tin nib mat’aw ni fa’anra um folgad ko fare motochiyel ko gagiyeg
nu tharmiy ni fa’ani bay u lan e babyor nib thothup ni be ga’ar, “Gin’en ni ga bay riy e
nge t’uf rom e en nib migid ngom ni gowe gur.” 9 Ma fa’anra dab um ta’reb rogonniged
e girdi’ ni gubin u lanin’med ni bochan ya’arad nge rogon e mad ni ka ron’ed, ma ba
kireb e romed, ni aram e kam denengad, ma aram e ke turguy fare Motochiyel e gechig
romed nrogon be’ nike th’ab e motochiyel. 10 Ya en nra th’ab ta’reb e motochiyel ko fapi
Motochiyel e ke kireb e rok, ni aram e ke th’ab fapi motochiyel ni gubin. 11 Ya ka fa’anem
ni ga’ar, “Dab mu pirew be’ ni gathi mabgol rom,” e ki ga’ar, “Dab mu li’ be’ ngem’.” Yugu
ra dawor mu pirew be’ ni gathi mabgol rom, ma kam th’ab e motochiyel ni fa’anra kam
li’ be’ kem’. 12 Um welthingad ma gimed be ngongol nrogon e girdi’ nra pufthinnagrad
fare motochiyel ni ir e ma chuweg e girdi’ ko kireb. 13 Ya ngiyal’ nra pufthinnag Got e en
nde runguy be’ e ku dabi runguy Got fa’anem; ya runguy e ra gel ko pufthin.

Michan’ ngak Got nge ngongol

14 Pi walageg ni girdi’en Kristus! Mang e ra fel’ rogon be’ riy nra ga’ar, “Mmich Got u
wun’ug”, ni fa’anra der m’ug ko ngongol rok ni aram rogon? Gur rayag e re mich rok
nem ni nge thapeg fa’anem ngak Got? 15 Susun e errogon ma bay pi walagey ni girdi’en
Kristus ni pumo’on ara ppin ni kar gafgowgad ko mad ma de gaman e ggan rorad. 16 Ere
mang e ra fel’ riy ngorad ni fa’anra lungum ngorad, “Nge ayuwegmed Got! Mpired ni
dabi yib e ulum ngomed ma bfel’ rogomed ko abich!” — ni fa’anra da mpi’ ngorad e
tin ni nge yog ngorad? 17 Ere ba’aray rogon e michan’ ngak Got: fa’anra kemus ni go’
michan’ ngak Got ma de cheag e ngongol ngay, ma aram e ba yam’ fare mich.
18 Machane bayi ga’ar be’, “I gur e bmich Got u wun’um me gag e gu be rin’ e ngongol
riy.” Machane fulweg rog ngom e, “Mu dag ngog rogon nrayog ni nge mich Got u wun’um
nde cheag e ngongol rom ngay, mu gu dag ngom e michan’ rog ngak Got ko ngongol rog.”
19 Mog, mmich u wun’um nri ta’reb e Got ni bay? Bfel’! Ku errogon e pi mo’onyan’ nib
mich u wun’rad — ma yad ma da’da’ ko marus. 20 Ri gab balyang! Gab adag ni ngan
dag ngom ni michan’ ngak Got nde cheag e ngongol ngay e bm’ayfan?* 21 I di’in e ga’
rodad i Abraham me mat’aw ngak Got? I mat’aw ngak Got u daken e ngongol rok ko fa
ngiyal’nem ni pi’ Isak ni fak ni ba maligach u daken e altar. 22 Damur guy? Michan’ rok
ngak Got nge ngongol ni rin’ e peth nge maruwel u ta’bang; me yan i aw e michan’ rok
ngak Got nike fel’ rogon u daken e ngongol ni rin’. 23 Me yib i m’ug nib riyul’ fa gin’en ni
bay u lan e babyor nib thothup ni be ga’ar, “I Abraham e i par nib mich Got u wan’, ma
bochan e michan’ rok ngak Got me matha’eg Got ngak nike mang be’ nib mat’aw.” Me
pining Got Abraham ni ga’ar “Abraham ni fager rog.” 24 Ere kam guyed nma mat’aw be’
ngak Got u daken e ngongol rok, ma gathi kemus nu daken e michan’ rok ngak Got.
25 Taareb rogon ko fare pin i Rahab nma chuway’ ngak. I mat’aw ngak Got ni bochan
e ngongol rok ni fa’ani fek fapi cha’ nu Israel nga naun rok, ni fapi cha’ nrabad ni mol’og
me ayuwegrad ngar chuwgad ngar sulod u yugub pa’ e kanawo’. 26 Ni bod rogon e dowef

* **2:20** bm’ayfan; boch e babyor e bay riy ni byam’.

nra dariy e pogofan riy ma ba yam', ere ku errogon e michan' ngak Got nra de cheag e ngongol ngay ma ba yam' fare michan'.

3

Bolowthey

1 Pi walageg ni girdi'en Kristus! Dabi yo'or i gimed e ngi i machib, ya gimed manang ni
gadad e pi tamchib e ba gel e pufthin ni yira tay ngorad ko pufthin ni yira tay ngak e yug
girdi'. 2 Gadad gubin ni ba ga' ni gadad ma oloboch. Cha' nder ma oloboch ko tin ma yog
e be' nrib yal'uw, ni ku rayag rok ni nge gagiyegnag ir. 3 Gadad ma tay bochi yang i wasey
ni bay gafan ngalan l'ugun e os ni fan e ngu'ur folgad rodad, me yag ni ngad pow'iyed
yad ngranod ko gin gadad be finey. 4 Fa reb e mu tafinay niged ba barkow: ni aram feni
ga' nib gel e nifeng ni be yannag, machane rayag nni kol e yap' riy nga bochi yap' nib
achig, nge sor i yan ko gin be finey gabitey ni nge sor ngay. 5 Ireray rogon bolowthey:
aram feni achig, ma rayag ni nge weliy u fithik e ufanthin murung'agen bogi n'en ni ba
ga'.

Aygum tafinay niged bangi garger nib ga' ni ba ga' yang nrayag ni ngan urfiy nga bochi
daramram nrib achig! 6 Ma bolowthey e bod ba nifiy. Ya ba fayleng nib sug ko kireb, ni
be par ko gin ntagil' u dowdad ma be wereg e kireb nga fithik' i dowdad ni polo'! Me ir e
ke tay e nifiy nga urngin i pangidad u roy u fayleng nike urfiy ko nifiy ni yib ngak ko fare
nifiy ni dabi math bi'id. 7 Girdi' e rayag ni llowan'nag, ma ke llowan'nag urngin ban'en ni
bay e pogofan rok, ni gamanman ni malboch nge arche', nge gamanman nma gararaw
ma ma sirgig u but' i yan, nge nig. 8 Machane dariy be' ni ka'a yag rok ni nge llowan'nag
bolowthey. Ya ban'en nib kireb ndabiyag ni ngu'un gagiyegnag, ma ba sug ko yub ni yira
yim' ngay! 9 Gadad ma maruwel ngay ngad pininged e magaer ngak e Somol rodad ni ir
e Chitamangiy, ma ka gadad ma yibilay e girdi' ngay ni nge buch ban'en rorad, ni girdi'
nsunumegrad ni yad bod ya'an Got! 10 Taab l'ugunef e ir e gadad be pining e magaer riy
ngak Got ma ku ir e gadad ma yibilay e girdi' ngay ni nge buch ban'en rorad. Pi walageg
ni girdi'en Kristus! Dab mu yodoroygad! 11 Dariy ba alublub nma yib e ran ni bfel' lamen
nge ran nib mooy riy! 12 Pi walageg ni girdi'en Kristus, ba ke gek'iy ni fig e dabiyog ni
nge k'uf ni *olive*; ma ba ke *grape* e dabiyog ni nge k'uf ni *fig*; fa reb e yib e ran nge day u
ta'ab alublub.

Gonop ni yib u tharmiy

13 Ba' be' nib llowan' ma ba gonop u fithik'med fa? Fa'anra bay ma nge micheg nga
pangin ni bfel' nge ngongol rok ni bfel' ni be ngongliy u fithik' e sobut'an' nge gonop.
14 Machane fa'anra be awan'med ngak be', fa gimed be fanenikay be', fa reb e go' gimed
e gimed be leam nagmed, ma thingari dab mu ufanthingad ngam lifithed l'ugunmed
nib togopluw ko tin nib riyul' e thin. 15 Mit ney e gonop e gathi yib u tharmiy nga but';
ya gonop nib mil suwon ngaray nga fayleng, ma gathi fare Kan Nthothup e yib rok ya
mo'onyan' e yib rok. 16 Ya gin ni bay e awan' riy, ma ra be' ma kemus ni ir e be leamnag
ir, e ku de ta'reban' e girdi' riy, ma urngin mit e kireb ni bay riy. 17 Machane bin som'on
e fare gonop ni yib u tharmiy e bmachalbog; ma ku errogon nma fal'eg thiliy nge aw e
gapas riy, ma ma sumunguynigey, ma ma fal'eg owchey nge thin ngak e girdi', ma ba
sug ko runguy ma ma k'uf ni ngongol ni bfel'; ma ma ta'reb rogonnag e girdi' u wun'uy
ma der ma dake modingnigey. 18 Ma tin nib mat'aw e ngongol e ba wom'ngin, ni yib ko
awoch ni yung e pi'in nma fal'eg thiliy nra yunged u fithik' e gapas.

4

M'ag fager ngak e fayleng

1 U uw e ma yib urngin e cham nge tugthin u fithik'med riy? Ra bad ko tin ni be
ar'arnag fithik' i dowmed ni gubin ngiyal' ma be cham ko tin ni manang lanin'med ni ir
e bfel'. 2 Gimed ba'adag bogi ban'en, machane dabiyag ni nge yag ngomed, ma aram mi
gimed ngongliy rogomed ni ngam thanged e pogofan ku be'; ma gimed be chogownag
bogi ban'en, machane dabiyag ni nge yag ngomed, ma aram mi gimed lulu'ag e thin
ngam chamgad. Der yag ngomed e tin ni gimed ba'adag ni bochan e damur ninged
ngak Got. 3 Ma fa'an gimed ra ning ngak ma der pi' ngomed ni bochan e ba kireb e tin
ni gimed be finey ngay; ma gimed be ning bogi n'en ngak ni ngam fanayed ko tin nib
kireb ni ir e gimed be yim' ni bochan. 4 Gimed e pi'in nda myul'yul'gad ngak Got! Da
mu nanged ni fa'anra mfagergad ko fayleng ma aram e kam manged to'ogor rok Got?
Cha' nra finey ni nge mang fager rok e fayleng e aram e ke tay ir ni ir e to'ogor rok Got.
5 Dab mfineyed ndariyfan e re bugithin ni ba'aray ni bay u lan e babyor nib thothup ni
be ga'ar, "Fare Kan Nthothup ni pi' Got ni nge par u fithik'dad e be yim' ni bochan e ngad
yul'yul'gad ngak." 6 Ya ayuw nma pi' Got ngodad e rib gel. Ya be yog e babyor nib thothup
ni be ga'ar, "I Got e ma togopluw ngak e pi'in nib tolangan'rad, ma ma ayuweg e pi'in
nib sobut'an'rad." 7 Ere mpi'ed gimed nga pa' Got ngam paged famed ngak. Mi gimed
togopluw ngak fare mo'onyan', me mil romed. 8 Mu chugurgad ngak Got, me chugur
ngomed. Pi tadenen, mmalukniged pa'med! Gimed e pi'in ni gimed be dake moding
niged gimed, mu klinniged lanin'med! 9 Me kireban'med, mi gimed dololoy', mi gimed
yor; mu thiliyeged e minmin romed ko meyor, mi gimed thiliyeg e felfelan' romed ko
taganan'! 10 Mu sobut'niged lanin'med u p'eowchen Got me tolangnagmed.

Dab ni thibthibnag be' ni walagey ni girdi'en Kristus

11 Pi walageg ni girdi'en Kristus, dab um weliyed ban'en nib togopluw ngak bigimed.
En nra weliy ban'en nib togopluw ngak be' ni walagen ni girdi'en Kristus ara thibthib-
nag e aram e ke welthin nib togopluw ko fare Motochiyel ma ke thibthibnag e re
Motochiyel nem. Fa'anra mu thibthibnag e re Motochiyel nem, ma aram e gathi ka gur
be' ni ga be fol ko re Motochiyel nem, machane gur be' ni ga be thibthibnag. 12 Kemus ni
go' Got e ir e ma pi' e motochiyel ma ir e ma pufthin. Kemus ni ir e rayag rok ni nge faseg
e girdi' ara thang e pogofan ko girdi'. Ga be finey me gur mini' ni ngam thibthibnag be'
ni gimew?

Ning chiylen ni nge dabi uf be'

13 Mu telmed ngog, gimed e pi'in ni be lungumed, "Daba' ara gabul e ngad milekaggad
nga reb e binaw ngad siyobaygad riy u lan reb e duw me yag e salpiy ngodad ni pire'."
14 Ma mus ko n'en ni bay yib ngomed gabul ma da mu nanged! Ya gimed bod bochi yang
i ath ni sum ko garbeb, ni yib i m'ug ma de n'uw nap'an me m'ay nga bayang. 15 Ere
ba'aray e n'en ni susun e ir e nga mogned: "Fa'anra mm'agan' Somol ngay, ma bay da
pired ngu'ud rin'ed e tiney nge tinem." 16 Machane chiney e ke tolangan'med gimed be
yog ni gimed e soromed; urngin e pi n'ir ni gimed be yog ni gimed e soromed riy e ba
kireb.
17 Ere cha' nde rin' e tin ni bfel' ni manang nsusun e ir e nge rin' e ba kireb e rok, ni
aram e ke denen.

5

Motochiyel ngak e pi'in ni pire' ban'en rorad

1 Ere mu telmed ngog e pi'in ni pire' ban'en romed! Mu yorgad mi gimed dololoy' ni
bochan e gafgow ni bay yib ngomed! 2 Ya ban'en romed nib pire' e ke wod, ma mad
romed e ke longuy e ngal. 3 Ma gol nge silber romed e ke ing e t'ay, ma re t'ay nem e bayi
mang ba mich nib togopluw ngomed, me longuy e ufin u dowmed ni bod e nifiy. Ke yo'or
ban'en ni kam kunuyed ko tin tomur ney e rran. 4 Ma dawor mpi'ed puluwon e pi'in yad

be maruwel u milay' romed. Ere mu telmed ko tin yad be yog nib togopluw ngomed! Ma
laman e mayor ko pi'in yad be kunuy womngin e woldug romed e ke taw nga yil Got, ni
ir Somol ni Gubin ma Rayag Rok! 5 N'umngin i nap'an e yafos romed u roy u fayleng e
gimed be n'ag e salpiy ko tin tolang puluwon ban'en nge fafel. Kam duruw'iyed gimed
kam sugsuggad ni fan ko rofen ni ba'aram ni bay nli'med ngam m'ad. 6 Kam turguyed
e gechig ko pi'in ndawor ra bucheged ban'en ma kam thanged e pogofan rorad, ma dar
togopluwgad ngomed.

Guman' nge meybil

7 Pi walageg ni girdi'en Kristus, mpired ni gimed ba gumaen' nge mada' ko ngiyal' ni
bayi sul Somol riy. Mu guyed feni gumaen' e en nma woldug nga rogon nma sonnag
e woldug rok ni nge yib limngun ara wom'ngin nri ba ga' fan ngak. Ma sonnag e
ngiyal' ni som'on ko n'uw nge ngiyal' ni tomuren e n'uw u fithik' e gumaen'. 8 Ere ku
er rogomed nthingar mpired ni gimed ba gumaen'! Mpired nib muduwgilan'med ko
n'en ke lagan'med ngay, ya chirofen ni nge sul Somol riy e ke chugur.
9 Pi walageg ni girdi'en Kristus, dab um gun'gun'gad nib togopluw ngak bigimed, nge
dabi turguy Got e gechig romed. Ya en nma puf oloboch e ke sak'iy nga langan e mab nike
fal'eg rogon ni nge yib! 10 Pi walageg ni girdi'en Kristus, mu tafinay niged fapi profet ni
yad owchen Somol ni ur weliyed e thin rok. Mu filed rorad rogon e gumaen' nge kadan'
ni ur ted u tan e gafgow ni un tay ngorad. 11 Gadad be yog ni kar felan'gad ni bochan e
ra k'adedan'rad. Kam rung'aged murung'agen e gumaen' ni tay Job, ma gimed manang
e tin ni pi' Somol ngak Job ko tomur. Ya Somol e ri ma runguy ma ma taganan' ngak e
girdi'.
12 Pi walageg ni girdi'en Kristus, bin ba ga' fan e dab mmow gad ko ngiyal' ni gimed
be micheg ban'en. Dab mmow gad u fithngan e tharmiy ara fithingan e fayleng
ara demturug ban'en. Kemus ni nge lungumed "Er rogon" ni fa'anra aram rogon u
wun'med, ara nge lungumed, "Danga' " ni fa'anra aram rogon u wun'med, nge dabi yib
e gechig rok Got nga dakenmed.
13 Bay bigimed nike gafgow e chiney? Ere nge meybil. Bay bigimed nike felfelan'?
Ere susun e nge yin' e tang ni be pining e sorok ngak Got riy. 14 Bay be' u fithik'med
nib m'ar? Fa'anra bay ma nge pining e pi'in yad pi'ilal ko galesiya ngarbad ngak, ngar
meybil niged ngak Got miyad liyef e gapgep nga daken u fithingan Somol. 15 Re meybil
ney ni yira tay u fithik' e michan' ngak Got e ra golnag fare m'ar; i Somol e ra chuweg
e m'ar rok, ma pi denen nike ngongliy e ra n'ag Got fan. 16 Ere um weliyed ngomed e
denen ni kam ngongliyed, me bigimed me pi' e meybil rok bigimed ngak Got, nge yag ni
gol nagmed Got. Meybil rok be' nib mat'aw e bay angin ni ba ga'. 17 I Elijah e be' ni ku
bod gadad e tiney e girdi'. Ri meybil ngak Got ni nge dabki aw e n'uw, ma daki aw e n'uw
u daken e re nam nem ni dalip nge baley e duw. 18 Miki meybil bayay, me aw e n'uw me
tugul e woldug nge yib limngun nge wom'ngin.
19 Pi walageg ni girdi'en Kristus: Fa'anra pag bigimed e tin nib riyul' e thin nge yan
riy nga orel, me yan bigimed nge yan i fulweg, 20 ma dab mpaged talin e re bugithin
ni ba'aray ni ga'ar: en nra fulweg be' nib tadenen e aram e ke chuweg ko kireb ni be
ngongliy i yan, ma ke thapeg fa'anem ko gin ndabkiyag ni nge yim' riy, me ir tapgin ma
ke n'ag Got fan e denen ni pire'.

GIN M'ON E BABYOR NI PI' PETER

Gin m'on e babyor ni pi' Peter e yoloy ngak girdi'en Got ni Got e mel'egrad ni kar wergad nga lel'och ko nug nu Asia Minor. Bin ni ba ga' fan ko re babyor ney e ra pi' e athamgil nga laniyan' e pi'in ni yibe gafgow nagrad ni bochan e michan' rorad ngak Kristus. I Peter e be puguran ngorad murung'agen Jesus, ni yim' u daken e kuruth me fos ko yam' ma bayi sul, ma aram fan nrayag ni ngar pired ni bay e Pagan' rorad. Ere ngar k'adedan'rad ko gafgow nike yib ngorad ya ngar nanged nib sikeng ko michan' rorad mi Got e bayi pi' puluwrad ko Chirofen ni bayi sul Kristus riy.

Gathi kemus ni pi' e athamgil nga lanin'rad ni fan ko ngiyal' nike yib e gafgow ngorad, machane ki yog ngorad ni ngar pired nrogon e girdi' nike mil farad ngak Kristus.

Tin ni bay riy
Tabolngin 1:1–2
N'en nike l'agan'uy ngay 1:3–12
Pong ko wok nib thothup 1:13—2:10
Rogon ni nge par girdi'en Kristus ko ngiyal' nike yib e gafgow ngorad 2:11—4:19
Rogon ni be pigpig girdi'en Kristus ngak Got u fithik' e sobut'an' 5:1–11
Tin tomur e thin 5:12–14

1 Re babyor ney e yib rok Peter ni ir e apostel rok Jesus Kristus —

Ngak girdi'en Got ni Got e mel'egrad ni kar weargad ko nug nu Pontus, ngu Galatia, ngu Kappadocia, ngu Asia, ngu Bithynia ni yad be milnag e pogofan rodad. 2 I mel'egmed Got ni Chitamangiy nrogon nike mu' i turguy u wan', ni nge ngongliymed fare Kan Nthothup rok ngam pired ni gimed ba thothup, ma gimed be fol rok Jesus Kristus me be'ech nagmed racha'en.

Ngi i ayuwegmed Got ma be pi' e gapas nga lanin'med nge yan i mus ngarogon.

N'en nike l'agan'uy ngay ni bayi m'ug nib riyul'

3 Ngad pininged e magaer ngak Got ni ir e Chitamngin e Somol rodad i Jesus Kristus! Ya bochan e ri be runguydad me pi' e yafos nib be'ech ngodad ni fan e faseg Jesus Kristus ko yam'. Ireray fan ni kad nanged ni tin ke l'agan'dad ngay e bay yib i m'ug nib riyul', 4 ere gadad be son ni nge yag ngodad e fla'ab ni ba ga' nike cha'riy Got ni fan ngak e tirok' e girdi', ni be cha'riy e pi tow'ath nem u tharmiy ni fan ngomed ko gin ndabiyag ni nge wod riy ara kireb fe kaday. 5 Pi fla'ab nem e gimed e fanmed, ni gimed e pi'in ke thapegmed Got ngak u daken gelngin ngu daken e michan' romed ngak, ma gimed be sonnag e gin ngam thapgad ngay, ni kan ngongliy rogon kan tay ni ngan dag ko ngiyal' ni nge mus e rran riy.

6 Ere mfelfelan'gad ngay, ni yugu aray rogon e chiney ndabisiy ni nge taganan'med nib ngoch nap'an ni bochan e bo'or mit e gafgow ni gimed be tay nib sikeng ngomed. 7 Fan e pi gafgow ney e nge micheg nriyul' nib mich Got u wun'med. Mus ko gol ni ban'en nrayag ni ngan kirebnag ma yima sikengnag ko nifiy; ere ku errogon e michan' romed ngak Got, ni ban'en ni kab tolang puluwon ko gol, e ku errogon nthingar ni sikengnag, ni fan e nge yag ni par. Ma aram e ranog e sorok ngomed, me yag e fla'ab ngomed min tay famed ko fare Rran nra yib i m'ug Jesus Kristus riy. 8 Ba t'uf romed, ni yugu aray rogon ndamur guyed; ma mmich u wun'med, ni yugu aray rogon ndamur guyed e chiney; ma aram fan ni ba ga' e felfelan' ni gimed be tay, nib felfelan' ndabiyag ni ngan weliy ko thin, 9 ya gam'ingin e michan' romed ngak Got e keyag ngomed, ni aram e kam thapgad ngak Got.

10 Re kanawo' ney ni ir e yira thap riy ngak Got e ir e i gay e pi profet; ya yad e ra
yi'iy niged e re tow'ath ney ni bayi pi' Got ngomed. 11 Ur guyed rogon ni ngar pir'eged e
ngiyal' nge rogon ni bay yib.* Ya Kan ni Thothup rok Kristus ni immoy u fithik'rad e yog
e re ngiyal' i n'ey ni be yi'iynag e pi gafgow ni nge athamgiliy Kristus, nge fla'ab ni bay
yib nga tomuren. 12 I Got e dag ngak e pi profet nem ni maruwel ni yad be tay e gathi yad
e nge yib fan ngorad, ya gimed, ni aram e ur weliyed murung'agen e tin nib riyul' ni ir e
kam rung'aged e chiney. Pi mol'og ko fare Thin Ni Bfel' ni yad e ra welthingad u fithik'
gelngin fare Kan Nthothup nni pi' u tharmiy nge yib e rogned e pi thin ney ngomed.
Ireray e tin nib riyul' e thin ni mus ngak e pi engel ni yad ba'adag ni ngar nanged fan.

Pong ko wok nib thothup

13 Mu fal'eged rogon lanin'med ni ngam ngongolgad. Mi gimed tiyan'med ngari
l'agan'med ko tow'ath ni yira pi' ngomed ko ngiyal' nra yib i m'ug Jesus Kristus. 14 Um
folgad rok Got, ma tin nib kireb ni um m'ad ni bochan ko ngiyal' ndawor mu nanged
Kristus riy e dab kum paged nge mang ir e i gagiyegnag pangimed. 15 Machane ngam
pired ni gimed ba thothup u fithik' urngin e tin gimed be rin', ni bod rogon Got nib
thothup ni ir e ke piningmed. 16 Ya be ga'ar e babyor nib thothup, "Thingar mpired ni
gimed ba thothup, ya gub thothup."
17 Gimed ma pining Got ni Chitamangimed ko ngiyal' ni gimed ma meybil ngak, ni ir
e ma pufthinnag urngin e girdi' nder ma laniyan', nra be' ma be yan u rogon e tin ni i
rin'; aram fan nthingar mu pired ni n'umngin e yafos romed u roy u fayleng ni gimed be
liyor ngak. 18 Ya gimed manang e n'en ni kan pi' nga puluwmed ni fan e ngan pithigmed
u pangimed nib m'ayfan ni af ngomed rok pi chitamangimed ni kakrom. Gathi ban'en
nrayag ni nge kireb, ni bod rogon e silber ara gol; 19 racha'en Kristus ni map' ni ba ga' fan
e ir e ke pithigmed u pangimed nib m'ayfan, ni pi' ir ni bod ba pifak e saf ndariy bang
u dow nib kireb ara ba alit. 20 Ni Got e turguy u m'on ko ngiyal' ni ba'aram ndawori
sunumiy e fayleng riy, ma ke yib i m'ug ngomed ko tin tomur ney e rran ni bochmed.
21 Nu daken Kristus e mich Got riy u wun'med, me Got e faseg ko yam' nge pi' e fla'ab
ngak; ere michan' nge pagan' romed e kam dugliyed nga daken Got.
22 Me ere chiney e kam machalbog niged gimed ni fan e kam folgad ko tin nib riyul',
ma gimed be par nrib t'uf romed e pi'in ni gimed nike mich Kristus u wun'rad ni bod
gimed, mra bigimed ma ngari t'uf rok bigimed u polo' i laniyan'.† 23 Ya thin rok Got ni
bay e yafos riy ma dabi m'ay bi'id e ke pingegmed kan gargelegmed bayay kam manged
pifak reb e matam ni dabi yim' bi'id; 24 ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni
be ga'ar:
"Girdi' ni gubin e yad bod e pan,
ma urngin fel'ngirad e bod rogon e floras ko pan.
Bay yim' e pan, me mul e floras riy,
25 machane thin rok Somol e bay i par ni dabi m'ay bi'id."
Re thin nem e fare Thin Ni Bfel' ni kan machibnag ngomed.

2

Fare malang nib fos nge fare nam nib thothup

1 Aram fan ni ngam paged urngin mit e kireb; ndab ku um lifithed l'ugunmed, ara
um dake moding niged gimed, ara i awan'med ngak be', ara umogned e thin nib kireb
ngak be'! 2 Mpired ni gimed bod e bitir ni kafin nni gargeleg, ni gubin ngiyal' ma be yib
lamen e milik ngomed, ni milik nib machalbog ni fan nga lanin'med, ya ra um unumed

* **1:11** ngiyal' nge rogon ni bay yib; ara mini' e cha'nem nge wu'in e nge yib. † **1:22** u polo' i laniyan'; boch e babyor e bay riy ni u gumircha'en nib machalbog.

mi gimed ilal ngam thapgad ngak Got. 3 Ni bod ni be yog e babyor nib thothup ni be
ga'ar, "Kam limlimiyed feni gol Somol."
4 Mired ngak Somol, ni ir fare malang nib fos ni n'ag e girdi' ni lungurad e dariyfan,
machane Got e turguy nri ba ga' fan. 5 Mired nrogon e malang nib fos ngam pi'ed gimed
ngan fanaymed ko Tempel ni yibe toy ni Tempel ni bfel' u wan' Got, ni ir e bay mu
pigpiggad riy ni bod rogon e pi prist ni yad ba thothup, ni ngam pi'ed ngak Got lanin'med
ni be gagiyegnag fare Kan Nthothup nge pi maligach nib m'agan' Got ngay u daken Jesus
Kristus. 6 Ya babyor nib thothup e be ga'ar:
"Kug mel'eg ba malang nri ba ga' fan,
ni ir e kug tay ni ir e re malang ni ba ga' fan u Zion;
ni en nra michan' ngak e ri dabi kireban'."
7 Re malang ney e ba ga' fan ngomed e pi'in ke mich u wun'med; machane pi'in ndawori
mich u wun'rad e ku errogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:
"Fare malang ni dabun e pi'in yad ma toy e naun ya ra fineyed ndariyfan
e yan i aw ni aram e re malang ni ir e ba th'abi ga' fan."
8 Ma ku bayang e babyor nib thothup e be ga'ar,
"Ireray fare malang ni bayi tun ay e girdi' ngay,
ni fare war ni bayi dol' nagrad."
Kar dol'gad ni bochan e de michan'rad ko thin rok Got; aram e tin ke leamnag Got
ngorad.
9 Machane gimed girdi'en fare nam nike mel'egmed Got, ni gimed e pi prist rok e en
ni Pilung, ma gimed fare nam ni gimed ba thothup, ni gimed girdi'en Got, ni mel'egmed
Got ni ngam wereged murung'agen e n'en nrib fel' nike ngongliy Got, ni ir e piningmed
u fithik' e lumor ngambad nga fithik' e tamilang rok nrib fel'. 10 Immoy ba ngiyal' ni um
pired ni gathi gimed girdi'en Got, machane chiney e kam manged girdi'en; ma bay ba
ngiyal' ni um pired nda mu nanged e runguy rok Got, machane chiney e ke runguymed
Got.

Sib rok Got

11 Pi tafager rog, ri gu be wenig ngomed, ya gimed e milekag ni kambad ngaray nga
fayleng! Dab mu paged gimed ngak e tin be yim' e dowef romed ni bochan, ni gubin
ngiyal' ma be cham ngak lanin'med. 12 Ma susun e ngar um pired u fithik' e pi'in ndar
nanged Got ni bfel' pangimed, ya ngrogned nib kireb e ngongol romed, me Chirofen ni
sul Kristus riy miyad nang ni bfel' e ngongol romed, ma aram miyad yog e sorok ngak
Got.
13 Bochan Somol ma aram fan ni ngam folgad rok urngin e pi'in yad be tay mu-
rung'agen e girdi'; ni aram e en ni *Emperor* ni ga', 14 nge pi governor, ni en ni pilung e
l'oegrad ni ngar gechig niged e pi'in kireb e ngongol rorad miyad yog e sorok ngak e pi'in
yad be ngongliy e ngongol ni bfel'. 15 Ya ba'aray e n'en nib m'agan' Got ngay: ba'adag ni
ngam th'abed gulungan e pi'in balyang ndar nanged fan e n'en ni yad be yog, ni ngam
th'abed gulungrad ko ngongol ni bfel' ni gimed be rin'. 16 Um pired ni gimed bogni' ni
kam gilafgad ko kireb, machane gilaf ko kireb ni kam ted e dab mmaruwelgad ngay ni
ngam upunguyed ban'en nib kireb, machane ngu'um ngongolgad nrogon e sib rok Got.
17 Mi gimed tayfan urngin e girdi', ma nge t'uf romed e picha' ni gimed nike mich Got u
wun'rad, nge yib madgun Got u wun'med, mi gimed tayfan e en ni ir e *Emperor* ni ga'.

Gafgow ni tay Kristus ni ngad folwokgad riy

18 Gimed e pi tapigpig e thingar mu folgad rok e pi masta romed mi gimed tay farad,
ni gathi kemus ni pi arorad ni ba gol ma yad ma finey laniyan' be', machane ku er
rogomed ngak e pi arorad nib kireb e thin rorad ngomed. 19 Ra fal'eg Got wa'athmed
ni bochan e ren'ey, ni fa'anra mu k'adedan'med ko amith ko gafgow nde mat'aw ni be
tay e masta romed ngomed ni bochan e bay u wun'med e tin nib m'agan' Got ngay. 20 Ya

mang puluwon nra yib ngomed ni fa'anra mu k'adan'med ko dumow ni bay tapgin ni nge aw ngomed ni fan e kam rin'ed ban'en nib kireb? Machane fa'anra mu k'adan'med ko gafgow ni mus ko ngiyal' nib mat'aw e tin ni kam ngongliyed, ma ra fal'eg Got wa'athmed riy. 21 Ireray e ren'en ni ir e ke piningmed Got ngay; ya Kristus e ir e gafgow ni bochmed me dag ngomed rogon ni ngam folwokgad rok, ni aram e ngu'um leked luwan ay. 22 Ya dariy e denen ni ngongliy; ma dariy be' ni rung'ag ta'ab bugithin nde riyul' ni yib u l'ugun nga but'. 23 Ma fa'an nog e thin nib kireb ngak ma de tay puluwon ni thin nib kireb; ma fa'an nni gafgownag ma de ga'ar e bayi fulweg taban ngak e pi'in yad be gafgownag, machane me pag fan urngin ban'en ngak Got, ni ir fare Tapufthin nib mat'aw. 24 Kristus e ir e girngiy urngin e denen rodad nga daken me fek nge yan nga daken e kuruth, ni fan e ngad m'ad rok e denen ni gadad be par rok ngad chuwgad rok ma gadad par ni gadad be rin' e tin nib mat'aw. Maad'ad nike tay e ir e ke gol nagmed. 25 Ya um moyed ni gimed bod e pi saf ni kar olobochgad; machane chiney e kan fulwegmed ni ngu'um leked Fa'anem ni ir e ma gafaliy e saf me ir e ma ayuweg lanin'med.

3

Pi leengiy nge pi figirngiy

1 Ma ku er rogomed pi leengiy nthingar um folgad rok pi figirngimed, ni fan e fa'anra bay boch i yad ndawori mich e thin rok Got u wun'rad mrayag ni nge mich u wun'rad ni bochan pangimed. Ma aram e dakuriy fan bbugithin ni ngmogned ngorad, 2 ya bay ra guyed rogon feni machalbog pangimed nge rogon ni gimed be tay farad. 3 Ma susun e dab mu ted ban'en nga dowmed ni nge fal'eg yaamed ngam pidoranggad, ni bod rogon ni gimed ma fal'eg rogon piyan lolugmed, ara churuwo' ni gimed ma tay nga dowmed, ara mad ni gimed ma yin'. 4 Ya lanin'med e nge par nib pidorang, ni aram e pidorang ni dabi m'ay ni aram e leam nib sumunguy ma ba gapas, ni ir e ba ga' fan u mit Got. 5 Ya aray rogon e pi'in ni ppin ni kakrom ni ur ngongliyed rogorad ni ngar pidoranggad, ni pi'in ni ppin ni yad ba yul'yul' ngak Got ma kar pired ni Got e ke l'agan'rad ngak; ma yad be fol rok figirngirad. 6 I Sarah e aram rogon; i fol rok Abraham mi i pining Sarah Abraham ni ga'ar "Masta rog." Gimed e chiney e kam manged bogi ppin ni pifak ni fa'anra um rin'ed e tin ni bfel' ma damur tamdaggad nga ban'en.

7 Ma ku er rogomed e pi'in ni pumo'on ni ngu'um pired pi leengimed ma thingar um nanged ni yad mme'waer ko pumo'on, ere thingar um ted farad; ya ku er rogorad nra pi' Got e tow'ath rorad ni yafos ni bod gimed. Mu rin'ed ni aray rogon nge dabi magawon ban'en ko meybil ni gimed be pi' ngak Got.

Gafgow ni yibe tay ni fan e tin nib mat'aw ni yibe rin'

8 Ere thingari gimed gubin ni nge ta'reb rogon e leam romed mu um runguyed gimed; me bigimed me t'uf rok bigimed nrogon e pi'in ni walag ni girdi'en Kristus, mu um pired ni bfel' e thin romed ngomed ma ba sobut' lanin'med ngomed. 9 Dab mu puluw niged e tagan, ara mpuluw niged e thin nib kireb; machane ngam fulweged taban nga ban'en ni bfel', ya ban'en ni bfel' e ke yog Got ni nge pi' ngomed ko ngiyal' ni fa'ani piningmed.
10 Ni bod ni be ga'ar e babyor nib thothup:
"En ni ba'adag ni ngi i par nib felfelan'
ma be finey ni nge guy e pi rran nib manigil,
e thingari dabki yog e thin nib kireb
ma thingari tal ndab ki i lifith l'ugun.
11 Ma thingari pi' keru' ko tin nib kireb nge rin' e tin ni bfel';
thingari sap'ay e gapas u polo' i leam rok.
12 Ni fan e Somol e ke yiluy e changar rok ngak e pi'in yad bmat'aw

ma gubin ngiyal' nma rung'ag e meybil rorad;
machane ma togopluw ngak e pi'in yad ma ngongliy e tin nib kireb."
13 I mini' e ra rin' e kireb ngomed ni fa'anra gimed be athamgiliy ni ngam ngongliyed e
tin ni bfel'? 14 Machane fa'anra ngam gafgowgad ni fan e gimed be rin' e tin nib mat'aw,
ma ri gimed ra felfelan'! Dab mu tamdaggad ngak e girdi', ma dabi magafan'med.
15 Machane ngam liyorgad ngak Kristus u lanin'med, mi gimed tay ni ir e Somol romed.
Mu fal'eged rogomed ni gubin ngiyal' ni ngam pi'ed e fulweg ko n'en nra fith be' ngomed
ni ngam weliyed u murung'agen e ren'en ni ir e ke l'agan'med ngay. 16 Machane ngam
rin'ed u fithik' e sumunguy nge tayfan. Mpired ndariy ban'en ni be methan'med ngay ni
ban'en nib kireb ni kam rin'ed, ni fan e nganognimed nga dalib ni aram rogon ni gimed
be fol rok Kristus, ma pi'in karogned pangimed ni bfel' nga dalib e ngar tamra'gad ko
thin ni karogned. 17 Ya kabfel' ni ngan gafgow ni bochan e yibe rin' e tin ni bfel', ni
fa'anra ireray e tin ke finey Got ngodad, ko bin ngan ngongliy e tin nib kireb. 18 Ya Kristus
e ir e yim' ni fan ko denen, nri ta'ab yay me mus, ni ir be' nib mat'aw me yim' ni fan ngak
e girdi' nde mat'aw, ni fan e nge yag ni fekmed i yan ngak Got. Ya nli' ngem' e dowef rok,
machane min faseg ni dabki yim'; 19 me yan ni aram rogon nge machib ngak fapi kan ni
ka ni kalbus nagrad, 20 ni pi kan nem e aram e picha' ni ur moyed ko biney e tamilang
ma da ur folgad rok Got ko fa ngiyal'nem ni i son nagrad Got riy u fithik' e gumaen', ni
fa ngiyal' i n'em ni i toy Noah fare ark riy. Ri in e girdi' e ranod ngalan e re ark nem — ni
yad meruk u gubin — e ra folgad nde li'rad e ran.
21 Re ran nem e be yip' fan e tawfe, ma tawfe e be yip' fan ni kam thapgad ngak Got
e chiney, ma gathi bochan e alit u dowmed ni kan maluknag, machane bochan e tin
kamogned ngak Got u fithik' e tafinay ni bfel'. Tawfe e be yip' fan ni kam thapgad ngak
Got u daken e fos ko yam' ni tay Jesus Kristus, 22 ni ir e ke yan nga tharmiy ke yan i
par nga ba' ni mat'aw rok Got, ni ir e be gagiyegnag urngin e engel nge pi'in yad bay u
tharmiy ni yad be tay murung'agen ban'en nge pi'in yad be yog e thin.

4

Pangiy nike thil

1 Bochan e gafgow ni tay e dowef rok Kristus, e ku er rogomed nthingar mu feked e
binem e leam nge pi' gelngimed ngam gelgad; ya en nra gafgow e dowef rok e dakir
denen i yan. 2 Ere chiney i yan ngam'on e thingari par pangimed u n'umngin nap'an
e yafos romed u roy u fayleng ni Got e be gagiyegnag nrogon ni be finey, ma gathi tin
nma yim' e girdi' ni bochan nde mat'aw u wan' Got e ir e nge gagiyegnag pangimed. 3 Ya
ke n'uw nap'an ni um pired ni gimed be rin' e tin ni ba'adag e pi'in ndar nanged Got. Ya
rogon pangimed ni immoy e um puwlaggad, ma um rin'ed e tin gimed be yim' ni bochan
nde mat'aw u wan' Got, ma gimed be balyang ko rrum, ma gimed be un ko madnom ni
yibe wagey riy, ma gimed be un ko mur ni yibe unum e rrum riy, ma gimed be tayfan ma
gimed be meybil ko liyos nma meybil boch e girdi' ngay, ni ban'en nrib kireb ni ngan rin'.
4 Pi'in ndar nanged Got e kar gin gad ni fan e dakumur uned ngorad ko ngongol nib kireb
ni yad be ngongliy, ma aram fan ni yad be yog e thin nib kireb ngomed. 5 Machane bayi
taw nga ba ngiyal' nra bagayad ma thingari weliy ngak Got urngin e ngongol ni i rin',
ya Got e ke fal'eg rogon ke par ni nge pufthinnag e pi'in yad ba fos nge pi'in ni karm'ad.
6 Ireray fan ni ku ni machibnag fare Thin Ni Bfel' ngak e pi'in ni karm'ad, ni yugu aram
rogon ni kan gechig nagrad karm'ad nrogon e girdi', ya nge yag nra pired ni bod rogon
Got ko binem e tamilang ni yad bay riy.

Rogon i ayuweg e tow'ath nike pi' Got ngodad

7 Ke chugur nga tungun urngin ban'en. Thingar um pired ni gimed be fil-
munguyan'med ma gimed be tiyan'med, nge yag ni um meybilgad. 8 Ma ren'en ni ir

e th'abi ga' fan u fithik' urngin ban'en e ngari bigimed me t'uf rok bigimed, ya rogon nib t'uf be' rok be' e ra upunguy bo'or e denen. 9 Mbinged e tabinaw romed ngomed, ndab um gun'gun'gad. 10 Ra be' ma tow'ath rok nike pi' Got ngak ni nge gagiyegnag e thingari maruwel ngay nge yib fan ngak boch e girdi'. 11 Cha' ni be machib e thingari machibnag e thin rok Got ngak e girdi'; ma cha' ni be pigpig e thingari pigpig u gelngin nike pi' Got ngak ni fan e nge urngin ban'en ni be rin' ma nganog e sorok ngak Got riy u daken Jesus Kristus, ni ir e bayi par ni bay e fla'ab u pa' ma bay gelngin ndariy n'umngin nap'an! Amen.

Gafgow nma tay e pi'in girdi'en Kristus

12 Pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, dab mu gin gad ko gafgow nib gel ni yibe tay ngomed ni ba sikeng ngomed, ni gowa ban'en ni kam gin gad ngay. 13 Machane ngam felfelan'gad ni gimed be un ko gafgow ni i tay Kristus, nge yag ni ngar mu felfelan'gad ko ngiyal' ni bay yib i m'ug ni be galgal ram'en. 14 Mu felfelan'gad ni fa'anra nog e thin nib kireb ngomed ni fan e gimed girdi'en Kristus; ya ra errogon ma fare Kan nib sorok ni aram fare Kan Nthothup rok Got e ke yib nga dakenmed. 15 Dariy bigimed nsusun e nge gafgow ni fan e ke thang e pogofan rok be', ara ke iring ban'en rok be', ara ke th'ab e motochiyel, ara fan e be guy rogon ni nge gagiyegnag e maruwel rok boch e girdi'. 16 Machane fa'anra ni gafgow nagmed ni bochan e gimed girdi'en Kristus ma dab mu tamra'gad ngay, ya ngam pininged e magaer ngak Got ni bochan e bay fithingan Kristus u dakenmed.

17 Ya ke taw nga nap'an ni nge tabab e pufthin, ma pi'in girdi'en Got e yad e som'on ni ngan pufthin nagrad. Ere fa'anra gadad e nge tabab rodad, ma uw rogon nra yan i mus ngak e pi'in nder pagan'rad ko fare Thin Ni Bfel'? 18 Ni bod rogon ni be yog e babyor nib thothup ni be ga'ar:

"Fa'anra be mo'maw' rogon e girdi' nib mat'aw ni ngar thapgad ngak Got ko binem e
tamilang,
me ere mang e bay rin' e pi'in ndariyfan Got u wun'rad nge pi'in yad ba tadenen?"

19 Ere pi'in yibe gafgow nagrad ni fan e bay fan u wan' Got ni ngar gafgowgad e susun e ngu'ur pired ni yad be ngongliy e tin nib mat'aw ma kar paged farad ngak e en ni ir e ke sunumiyrad, ni gubin ngiyal' ma be tay u gil' e tin keyog nra rin'.

5

Pi'in yad e saf rok Got

1 Gu be wenig ngak e pi'in yad ba ilal u fithik' girdi'en e galesiya romed, ni gag bagayad; ni gag e ug guy nga owcheg e gafgow ni i tay Kristus, ma gu ra un ko re fla'ab ni ba'aram ni bay ni dag. Ere gu be wenig ngomed ni be lungug: 2 gimed e ngu'um gafaliyed fare ran' i saf ni Got e ke pi' ngomed, ngu'um gafaliyed yad nib m'agan'med ngay nrogon nib m'agan' Got ngay ni ngam rin'ed, ma gathi ngu'um rin'ed nde m'agan'med ngay. Mu ngongliyed e maruwel romed ni gathi kemus ni bochan e salpiy ni yibe pi' riy ngomed, machane ngam ngongliyed ni fan e ri gimed ba'adag ni ngam pigpiggad ngak Got. 3 Dab mu guyed rogon ni ngam suweyed e pi'in kan pi'rad ngomed ni ngam gafaliyed yad, machane ngam pired ni bfel' pangimed ya ngu'ur folwokgad romed. 4 Ya nge yib i m'ug e Cha' ni ir Pilungen e pi'in yad ma gafaliy e saf me yag ngomed fare te'eliyaw ko fla'ab ni dabi math ram'en bi'id.

5 Ma ku er rogomed e pi'in pagel nthingar mu folgad rok e pi'in pumo'on ni pi'ilal. Ma gimed gubin nthingar mon'ed madan e sobut' laniyan' nge bigimed me pigpig ngak bigimed; ya babyor nib thothup e be ga'ar, "I Got e ma togopluw ngak e pi'in nib tolangan'rad, mma ayuweg e pi'in nib sobut'an'rad." 6 Ere mu sobut' niged lanin'med u tan pa' Got nib gel gelngin, me fal'eg lanin'med ko ngiyal' ni be finey. 7 Mpaged fan urngin e magafan' romed ngak, ya be leamnag rogomed.

8 Mu tiyan'med ngam ayuwgad! Ya mo'onyan' ni ir e to'ogor romed e yugu be yan
ni bod ba layon ni be tolul, ni be gay be' ni nge longuy. 9 Ere um pired nib muduwgil e
michan' romed ngak Kristus mi gimed togopluw ngak fare mo'onyan', ya gimed manang
ni pi'in yad be par u roy u fayleng ni polo' ni Kristus e ke michan'rad ngak e gafgow
ni be yib ngomed e ku ir e be yib ngorad. 10 Ya bay mu gafgowgad ni dabi n'uw
nap'an mi Got ni ir e ke pi' urngin ban'en ngodad, ni ir e ke piningmed ni ngam ta'ab
girdi'gad Jesus Kristus ma ngam uned ko fla'ab rok ndariy n'umngin nap'an, e ir e bayi
yal'uwegmed, me ta'med ni gimed bmuduwgil, me gel nagmed me ta'med nga daken e
def nib muduwgil. 11 I Got e bayi par gelngin ndariy n'umngin nap'an! Amen.

Tin tomur e thin

12 Kug yoloy e re gi babyor ney nib ngoch ngomed ni Silvanus e ke ayuwegneg riy, ni
kug tay ni ir reb i walagdad nrib yul'yul'. Gub adag ni nggu pi' e athamgil nga lanin'med,
mu gu weliy ngomed kanawo'en nma ayuwegdad Got. Ere mpired u fithik' e re ayuw
ney ni gimed bmuduwgil.

13 Bin ni walagmed e galesiya ni bay u Babylon,* ni ku errogon ni Got e ke mel'eg
girdi'en e yad be yog ni nge felan' Got ngomed, ma ku errogon fakag i Mark. 14 Gimed ra
mada' mu um farayed owchemed u fithik' e t'ufeg nrogon e pi'in ni girdi'en Kristus.

Nguum pired e pi'in ni gimed girdi'en Kristus nib gapas lanin'med.

* **5:13** BABYLON: Rogon ni bay ko fare babyor ni Revelation, sana be yip' fan yu Rome.

GIN MIGID E BABYOR NI PI' PETER

Gin migid e babyor ni pi' Peter e yan ngak bo'or e tin som'on i girdi'en Kristus. I togopluw Peter ko maruwel rok e pi tamchib ni go' bogi ban'en nge ngarogon ni fol bo'or e girdi' u ngongolen e pi cha'nem, ni ngongolen e darngal ni wenegan e machib rorad. Kemus ni yira nang e thin rok Got nge murung'agen Somol Jesus Kristus ni yib ngodad u daken e pi'in nra guyed Jesus ma kar rung'aged e machib rok e rayag ni ngan chuw u fithik' urngin fapi ngongol nib kireb nge machib ni go' bogi ban'en. I yog boch fapi tamchib ni Kristus e dabki sul. Me tamilangnag Peter girdi'en Kristus u murung'agen e pin'ey. I yog ngorad ndawori sul Kristus ni bochan e dabun ni nge n'ag be', ya ba'adag ni nge urngin e girdi' miyad pi' keru'rad nga urngin e denen ni yad be rin'.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–2
Pong ni tay Got ngak e girdi' 1:3–21
Pi tamchib ni go' bogi ban'en 2:1–22
I Somol ni bay sul 3:1–18

1 Re babyor ney e yib rok Simon Peter, ni ir reb e tapigpig me ir reb e apostel rok Jesus Kristus —

Ngak e pi'in nu daken e mat'aw rok Got rodad nge Jesus Kristus ni ir e ma thapeg e girdi' ngak Got e ke yag riy ngorad e michan' nta'reb rogon feni ga' fan ko biromad e michan':

2 Ngi i ayuwegmed Got ma be pi' e gapas nga lanin'med nge yan i mus ngarogon u daken murung'agen Got ni kam nanged nge Jesus ni ir e Somol rodad.

Pong nma tay Got ko girdi' nge rogon nma mel'egrad

3 Gelngin Got e ke pi' ngodad urngin e tin nge yag ngodad ngad pired ko wok ni ir e mm'agan' Got ngay ni bochan e kadnanged fa'anem ni ir e ke piningdad ni ngad uned ngak ko fla'ab ni bay rok ma gadad rin' e tin nib mat'aw ni bod ir. 4 Ireray rogon nike tow'ath nagdad ko pin'en nib th'abi fel' nike micheg ngodad, ya nge yag ngomed e tin ke weliy nra pi' ngomed mi gimed thay ko ar'ar nma kireb nigey ni bay u roy u fayleng, me yag ngomed rarogon Got. 5 Ireray fan ni ngam athamgiliyed ngam puthuyed pangimed ni bfel' ngarogon nike michan'med ngak Kristus; mi gimed puthuy e gonop nga pangimed ni bfel'; 6 mi gimed puthuy ko gonop romed e t'ar laniyan'; mi gimed puthuy e k'adan' ko t'ar laniyan' romed; mi gimed puthuy ko k'adan' romed e yan nga laniyan' Got; 7 ma yan nga laniyan' Got ni gimed be tay e ngam puthuyed ngay rogon nib t'uf bigimed rok bigimed nrogon e pi'in kar walaggad u daken Kristus; ma rogon nib t'uf bigimed nrogon e pi'in kar walaggad u daken Kristus e ngam puthuyed e t'ufeg ngay. 8 Ireray e pin'en ni nge yag ngomed, ya rayag ngomed ni pire' ma gimed ra pasig me yib fan murung'agen e Somol rodad i Jesus Kristus ni kam nanged. 9 Machane en ndariy e pin'ey rok e rib ngoch e changar rok ndabiyag ni nge guy ban'en, ma ke pag talin ni kireb ni i ngongliy kakrom e ka ni maluknag rok ke chuw.

10 Ere pi walageg ni girdi'en Kristus, mu guyed rogon ngam athamgilgad nge yib fan e pong nike tay Got ngomed, nge rogon nike mel'egmed ngu'um pired riy; fa'an gimed ra rin' ni aray rogon ma ri dabiyag ni ngam thaygad. 11 Ireray kanawo'en me yag nni pi' mat'awmed ni aram e gimed ra yan ngalan e gin'en ni bayi par ndariy n'umngin nap'an, ni aram e gin'en ni suwon e Somol rodad i Jesus Kristus, ni ir e en nma thapegdad ngak Got.

12 Ireray fan ni gubin ngiyal' ni bay ug puguran ngomed e pin'ey, ni yugu aram rogon
ni kam nanged ma kam pired ni gimed bmuduwgil u fithik' e tin ni ir e ba riyul' ni kam
nanged. 13 Gu be finey ma bmat'aw ni ngu'ug puguran e pin'ey ngomed u n'umngin
nap'an ni ku gub fos. 14 Ya gu manang ndabki n'uw nap'an mu gu pag e re dowef rog ney
nra yim', ni bod rogon feni tamilang ni yog e Somol rodad i Jesus Kristus ngog. 15 Ere bay
gguy rogon ngu'um pired ndab mpaged talin e pin'ey ni gubin ngiyal' u tomuren ni ku
gum'.

Pi'in nra guyed Kristus nga owcherad

16 Da gu toergad nga bogi yat ni girdi' e sunumeg nggu weliyed ngomed murung'agen
gelngin e Somol rodad ni Jesus Kristus nge wub ni bayi tay. Ya gguyed nga owchemad
feni sorok! 17 Ugumed u rom me tay Got ni Chitamangiy fan Jesus Kristus ni piliyeg
ram'en downgin nge galgal ko ngiyal' ni yib ba lam ngak, ni yib rok e en ni Th'abi Gil
Tolangin ni be ga'ar e re lam nem, "Ireray Fakag nrib t'uf rog, ni kari felan'ug ngak!"
18 Gamad e gu rung'aged e re lam nem ni be yib u tharmiy ngomad nga but' ko ngiyal'
ni ba'aram ni gamad bay rok u daken fare burey nib thothup.
19 Aram fan ni kari pagan'mad ko thin rok Got ni i weliy fapi profet. Bfel' ni ngam
tiyan'med ko pi thin nem, ya bod ba magal ni be par ram'en u fithik' e lumor nge yani
mada' ko fare Rran ni nge puf e woch riy me gal ram'en fasiran, ni t'ufen e kadbul, nge
tamilangnag lanin'med. 20 Machane bin som'on e ngam ted fanmediyan ko re bugithin
ni ba'aram ni ga'ar: dariy be' nrayag rok ni gelngin e leam rok e nge maruwel ngay nge
weliy fan bbugithin ni bay u lan e babyor nib thothup, ni profet e yi'iynag. 21 Ya dariy
bbugithin ni yog e profet ni sum u laniyan' be', ya fare Kan Nthothup rok Got e yib i ying
ngak e girdi' ngar weliyed e thin nike yib rok Got ngorad.

2

Pi tamchib ni go' bogi ban'en

1 Pi profet ni go' bogi ban'en e m'ug u fithik' e pi'in kakrom, ma ku aram rogon ni bay
yib i m'ug e tamchib ni go' bogi ban'en u fithik'med. Bay ra feked i yib ngomed e machib
nra kireb nigey, ni machib nde riyul', ma bay ra mithaged murung'agen e re Masta ni
ir e ke biyuliyrad, ma aram miyad girngiy e riya' nib tomgin nga dakenrad. 2 Ma bo'or
e girdi' ni bay ra folgad u ngongolen e pi cha'nem, ni ngongol nib kireb nike thum' nga
wuru'; ma bayi weliy e girdi' e thin nib kireb nib togopluw ko fare Kanawo' nib riyul'
ni bochan e pin'en ni be rin' e pi cha'nem. 3 Pi tamchib nem ni go' bogi ban'en e yad
ba chogow ni salpiy, ma bay yo'or e salpiy rorad ni puluwrad ko machib ni yad be yog
ngomed, ni machib ni yad e sum rorad. Machane En ni nge pufthin nagrad e ke fal'eg
rogon ke par, ma En ni nge kireb nagrad e be par ni be od!
4 Ya fapi engel nra denengad e de ta'rad Got, ya tharbegrad nga infiyerno, ni aram e
gin kan chen nagrad riy u fithik' e lumor,* yad be sonnag e Rofen ni Pufthin. 5 I Got e de
pag e pi'in kakrom nde gechig nagrad, ya pag e ran nge tharey e nam ni tafen e girdi' ni
kireb; ma kemus ni pi'in ni ayuwegrad ndar uned ko yam' e Noah, ni i machibnag e tin
nib mat'aw, nge ku medlip i girdi'. 6 I Got e gechignag e binaw nu Sodom ngu Gomorrah
ya ni urfiy e gali binaw nem, ni aram e ke dag ngak e pi'in kireb e n'en nra rin' ngorad ni
fa'anra ur pired nib kireb e ngongol rorad. 7 Me chuweg Lot u rom nde buch ban'en rok,
ni ir be' ni bfel' ni i kireban' ko ngongol ni darngal ni be ngongliy e girdi' ni dariyfan e
motochiyel u wun'rad. 8 Ya re mo'on nem ni bfel' ni i par u fithik'rad u reb e rran nge reb
e i guy ma i rung'ag e pin'em, ma be kireban' ko ngongol rorad nib kireb. 9 Ere Somol
e manang rogon ni nge ayuweg e pi'in yad ma fol rok ko gafgow nma yib ngorad, nge
rogon ni nge tay e pi'in kireb u tan e gechig rok nge yan i mada' ko Chirofen ni bayi

* **2:4** chen nagrad riy u fithik' e lumor; boch e babyor e bay riy ni lan e pi low nib lumor.

pufthin nagrad Got, 10 ni ba ga' ni pi'in yad be fol ko tin nib golong e ngongol ni be yim' e dowef rorad ni bochan, ma dariyfan u wun'rad e gagiyeg ni be tay Got ngak e girdi'.

Pi tamchib nem ni go' bogi ban'en e darir tamdaggad ma yad ba uf, ma darir ted fan e pi engel nu tharmiy ni yad ba fla'ab; ya n'en ni yad ma rin' e yad ma yog e thin nib kireb ngorad. 11 Mus ngak e pi engel ni yad ba gel ma kab sororad ngak e pi tamchib nem ni go' bogi ban'en ma darir rogned e thin nib kireb ngak e pi cha'nem u p'eowchen Somol. 12 Machane pi girdi' ney e yad be ngongol ni n'en ni yad be ar'arnag e ir e be gagiyeg nagrad, ni bod rogon e gamanman ni malboch ni kan gargelegrad ni nge kolrad e girdi' ngan li'rad; ma pi girdi' nem e yad ma yog e thin nib kireb nga bogi ban'en ndar nanged fan. Ma bay nli'rad ngarm'ad ni bod rogon e gamanman ni malboch; 13 puluwon ni bay ni pi' ngorad e gafgow, ni bochan e gafgow ni kar ted ko girdi'. Ma rogon e felfelan' ni yad ma tay e ngar ngongliyed u lan e tamilang e tin ni ir e be ar'arnag e dowef rorad nge tin ni ir e yad be yim' ni bochan; ya yad ma girngiy e tamra' nge ngachal nib kireb i yib ngomed ko ngiyal' ni yad ma yib ra uned riy ngomed ko mu'ulung nge abich, ma yad be felfelan' ko pi ngongol ni yad be rin' ni ir e yad be bannag e girdi' ngay! 14 Dariy ban'en ni yad ba'adag ni ngar changargad ngay ya kemus ni ppin nib darngal e yad ba'adag ni ngar changargad ngorad; ma ar'ar rorad ko denen e der tal. Ma yad ma waliy e pi'in ni me'waer e leam rorad ngar awgad ko wup rorad. Ma lanin'rad e ke ilal nga fithik' e chogow. Ma yad be par ni yad bay u tan e gechig rok Got! 15 Ya kar paged fare pa' i kanawo' nib k'iy kar olobochgad; ma kar leked fare pa' i kanawo' ni lek Balaam ni be' nib mo'on ni Beor e chitamngin, mi Balaam e t'uf rok e salpiy ni yira pi' ngak ni fa'anra ngongliy e tin nib kireb, 16 machane min puwan' ngak ko kireb nike ngongliy. Ya ba gamanman ni dongki rok e non ni bod lungun be' nge taleg fare profet u ngonglen ni balyang.

17 Pi girdi' nem e yad bod e alublub ndakir yib e ran riy, ma yad bod e manileng ni be yan nagrad e nifeng nib gel; i Got e ke tay tagil'rad ko gin nrib talumor. 18 Yad ma yog e thin ni ufanthin nge thin ko balyang, ma yad be maruwel nga ngongolen e darngal ni be ar'arnag e dowef rorad ni fan e nge aw ko wup rorad e pi'in ka fini chuw u fithik' e girdi' nike oloboch. 19 Be lungurad e gadad e girdi' e ba puf rogodad ni ngad rin'ed e tin gadad ba'adag, machane yad e kar pired ni kar manged sib ko ngongol nma kireb nigey nike mecham ngorad — ya demturug ban'en nra gel ngak be' ma aram e ke par fa'anem ni kemang sib rok fare n'em. 20 Ya fa'anra chuw e girdi' u fithik' e tin nib kireb e ngongol u roy u fayleng ni ir e ma kireb nigey ni bochan e kar nanged e Somol rodad i Jesus Kristus ni ir e ma thapegdad ngak Got, miki kolrad e kireb bayay nge gel ngorad, ma aram e pi girdi' nem e yad ra par nike gel boch e kireb rorad ko som'on. 21 Ya kabfel' ni fa'an mang e ur pired ndar nanged kanawo'en e mat'aw ko bin kar nanged miyad pi' keru'rad ko fare motochiyel nib thothup ni kan pi' ngorad! 22 Ya n'en ni kar rin'ed e ke m'ug riy ni fare bugithin ni yima yog e ba riyul' ni fa'ani ke lunguy, "Pilis e ma sul ko n'en nike sul u l'ugun nga but'," ma, "Ba babiy ni kan luknag downgin ke be'ech e ma sul nge yan i pig u fithik' e bar."

3

I Somol ni yog ni bayi sul

1 Pi tafager rog, ni gimed ba t'uf rog! Gi ney e babyor e ke gaman e ruw yay ngay ni kug yol ngomed. U lan e gali yang i babyor ney e kug guy rogon riy ni nggu puguran ngomed e pin'ey ni aram e gu be pug e tafinay nib machalbog u lanin'med. 2 Gu ba'adag ni ngam leam niged fapi thin ni i yog fapi profet ni kakrom ni yad ba thothup, nge motochiyel ni yib rok Somol ni ir e ma thapegdad ngak Got ni fapi apostel romed e karogned ngomed. 3 Bin som'on e thingar mu nanged ni tin tomur e rran e bay yib i m'ug boch e girdi' riy ni tin ni yad be yim' ni bochan e ir e be gagiyegnag pangirad. Bay ur mon'oggad

ngomed 4 ni be lungurad, “I yog faram ni bay sul, errogon ni yog fa danga’? Ere bu uw?
Chitamangidad e karm’ad, machane urngin ban’en ni ka be par ni karogon ni kanap’an
e ngiyal’ ni sum e fayleng riy ke mada’ ko chiney!” 5 Machane daburad ni ngar tafinay
niged e re bugithin ni ba’aray nib riyul’: kakrom e non Got me sum e pi tharmiy nge
fayleng. Me yib e but’ u fithik’ e ran ngalang ni ran e yodoromnag, 6 ma ku ran ni fare
ran ni yib nge tharey e nam e ir e kirebnag e bin kakrom e fayleng. 7 Machane lanelang
nge re fayleng ney ni bay e chiney e ka re bugithin nem rok Got e ir e ke tay ni dabi kireb
nge yan i mada’ ko ngiyal’ ni nge yib e nifiy i kirebnag. Ke tay Got ni dabi kireb ni fan ko
chirofen ni bay ni pufthinnag e girdi’ nib kireb nge mu’ min kireb nagrad.

8 Machane pi tafager rog ni gimed ba t’uf rog, dab mpaged talin e re bugithin ni
ba’aray: rogon ko changar rok Somol e dariy ban’en nib thil u thilin ta’reb e rran nge
bbiyu’ e duw, ya l’agruw ni ta’reb rogon u wan’. 9 Ya dawori sowath Somol ni nge rin’
e tin keyog nra rin’, ni bod rogon ni be leamnag boch e girdi’. Ya be gum’an’nag ir u
puluwmed, ni fan e dabun ni nge n’ag be’, ya ba’adag ni nge urngin e girdi’ miyad pi’
keru’rad ko urngin e denen ni yad be rin’.

10 Ya chirofen ni Rran rok Somol e bayi taw ni bod rogon ba moro’ro’. Chirofen nem
e bay yan nga bayang lanelang ni be falgear lingan, ma urngin e tin ni bay u lanelang
ban’en ni bayi yik’ nge kireb, ma fayleng nge urngin e tin bay riy e bayi chuw. 11 Fa’anra
urngin ban’en ma bay ni kirebnag ni aray rogon, me ere mit i mang girdi’ e susun e ngam
boded? Pangimed e nge par nib thothup ma kam pi’ed gimed nga pa’ Got, 12 ma gimed be
sonnag e chirofen nem, ni ir e Rran rok Got, mi gimed athamgiliy nrogon nrayag romed
nge papey nge taw ngay — Rofen ni ba’aram ni bay yik’ lanelang nge kireb e urngin
ban’en ni bay u lanelang e bayi ranrannag e gowel. 13 Machane ke yog Got ni bay sum e
bin nib be’ech e lanelang nge bin nib be’ech e fayleng, ni aram e tin nib mat’aw e ngongol
e bay i par riy, ni ireray e pin’en ni gadad be sonnag.

14 Pi tafager rog, n’umngin nap’an ni gimed be par ni gimed be sonnag e re Rran
nem e ngu’um athamgiliyed ngam pired ni gimed bmachalbog ma dariy thibngimed u
p’eowchen Got ma ngam pired nib aw e gapas u thilmed Got. 15 Mu leam niged e gumaen’
rok e Somol rodad, ni aram e tayim ni be pi’ ngomed ni ngam guyed rogon ngam
thapgad ngak, ni bod rogon nike yoloy walagdad i Paul nib t’uf rodad murung’agen ke
yib ngomed, ni gonopiy nge yoloy u rogon e gonop ni pi’ Got ngak. 16 Ireray rogon ni i
yog u lan urngin yang e babyor rok ko ngiyal’ ni ba’aram ni i yoloy murung’agen e re
bugithin ney. Bay boch ban’en u lan e babyor rok nib mo’maw’ ni ngan nang fan, ni
girdi’ ndar nanged fan nge girdi’ ndar muduwgilgad e yad be tunguy fan ngar weliyed,
ni bod rogon e n’en ni yad be rin’ nga yu thal e thin ni bay u lan e babyor nib thothup;
ni aram e yad e kar girngiyed e gechig nga dakenrad ni aram e bay ni kireb nagrad.

17 Machane gimed e pi tafager rog e go’ kam nanged e re bugithin ney. Ere mu
gonopiyed gimed, nge dabiyag ni waliymed nga bayang e oloboch ni be tay e pi’in
ndariyfan e motochiyel u wun’rad ngam thaygad ko gin kam pired riy ni dabi buch
ban’en romed riy. 18 Machane Somol rodad i Jesus Kristus ni ir e ke thapegdad ngak
Got e ngi i ayuwegmed ngu’um mon’oggad i yan ma gimed be nang i yan; ni ir e ngu’un
tayfan e chiney i yan ngam’on ndariy n’umngin nap’an! Amen.

GIN M'ON E BABYOR NI PI' JOHN

Gin m'on e babyor ni pi' John e bay riy l'agruw ban'en ni ba ga' fan. Ba'adag John ni nge ayuweg girdi'en Kristus ngar pired ni kar ta'ab girdi'gad Got nge Fak ni Jesus Kristus. Ma bin migid e fonow nagrad nge dab ra folgad ko machib ni go' bogi ban'en, ya nge kirebnag thilrad Got nge Fak. I leamnag e pi tamchib nem ni urngin e kireb e ma yib u daken e par ko re fayleng ney. Aram fan nde mich u wun'rad ni Jesus e yib i ngal' nib girdi', ma yad ma weliy murung'agen e tin nu fayleng ban'en, mma motoyil e girdi' nu fayleng ngorad ni bochan e mmil farad nga fayleng. Ma dar nanged kanawo'en ni ngan thap ngak Got u daken e yam' ni tay Jesus ni Fak e Girdi'.

I John e yoloy nib tamilang ni Jesus e riyul' ni ngal' nib girdi', ma urngin e pi'in ke mich Jesus u wun'rad me t'uf Got rorad e nge t'uf bagayad rok bagayad.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–4
Tamilang nge lumor 1:5—2:29
Pifak Got nge pifak mo'onyan' 3:1–24
Tin nib riyul' nge tin ni gathi riyul' 4:1–6
Thingar ni par nib t'uf be' rok be' 4:7–21
Gel ni yira tay u daken e michan' ngak Kristus 5:1–21

Fare thin ni murung'agen e yafos

1 Gamad be yoloy ngomed murung'agen fare Thin ni murung'agen e yafos, ni ki immoy ko tabolngin: kug rung'aged, ma kug guyed nga owchemad; errogon, kug guyed, ma ke math pa'mad ngak. 2 Ma nap'an ni yib i m'ug e re yafos nem ma gamad guy, ere gamad be weliy murung'agen ma gamad be weliy ngomed murung'agen e yafos ndariy n'umngin nap'an ni i par rok e en ni Chitamangiy mi nib ndag ngomad. 3 Ma tin kug guyed ma kug rung'aged e gamad be yog ngomed, ni fan e ngam uned ngomad ngad ta'ab girdi'gad e en ni Chitamangiy nge en ni Fak ni Jesus Kristus. 4 Kug yoloyed murung'agen e ren'ey ni fan e nge yag ni yan i libug e felfelan' rodad.

I Got e tamilang

5 Ba'aray e thin ni kug rung'aged rok Fak ni nggogned ngomed ni nge lungumad: I Got e tamilang, dariy bochu'uw e lumor u fithik'. 6 Ere fa'anra lungudad e kad ta'ab girdi'gad nike ta'reban'dad, ma ka gadad be par u fithik' e lumor, ma aram e gadad be ban ko tin gadad be yog nge tin ni gadad be rin'. 7 Machane fa'anra ud pired u fithik' e tamilang — ni bod ir ni bay u fithik' e tamilang — ma aram e kad ta'ab girdi'gad nike ta'reban'dad, ma racha'en Jesus ni Fak e ir e be be'ech nagdad u urngin e denen rodad.

8 Fa'anra lungudad e dariy e denen rodad, ma aram e gadad be ban nagdad ma tin nib riyul' e dariy u fithik' i lanin'dad. 9 Ma fa'an gadad ra weliy e denen rodad ngak Got mrayag ni ngad pagan'gad ngak, ya tin nib mat'aw e ra rin' — ya ra n'ag fan u wan' e denen rodad me be'ech nagdad u urngin e kireb ni kad ngongliyed. 10 Fa'anra lungudad e dawor da denengad, ma aram e kdogned ni Got e be' nma lifith l'ugun, ma aram e dariy e thin rok u fithik' i lanin'dad.

2

Kristus nma ayuwegdad

1 Kug yoloy e ren'ey ngomed, pifakag, ni fan e nge dab mu denengad; ma fa'anra chey ni denen be', ma bay Jesus Kristus, ni be' nib mat'aw, nma wenig nagdad ngak e en ni

Chitamangiy. 2 Yu daken Kristus e ir e be n'ag Got fan e denen rodad riy, ni gathi kemus
ni denen rodad, ya ku errogon e denen rok urngin e girdi'.
3 Fa'an gadad ra fol ko tin ke yog Got ngodad ni ngad rin'ed, ma aram e ke muduwgil u
wun'dad ni kadnanged ir. 4 Fa'anra yog be' ni ga'ar, "Gu manang Got," machane der fol
ko thin rok, ma facha' e be' nma lifith l'ugun ma dariy e tin nib riyul' u fithik' i laniyan'.
5 Machane en nra fol ko thin rok Got e aram e cha' ni rogon nib t'uf Got rok e ke yan i
aw nrib fel' rogon. Ireray rogon me muduwgil u wun'dad ni gadad be par u fithik' Got.
6 Ma en nra ga'ar e be par u fithik' Got e susun e ngi i par e wok rok ni bod rogon ni i rin'
Jesus Kristus.

Fare motochiyel nib be'ech

7 Gimed e pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, re motochiyel ney ni kug yoloy
murung'agen ngomed e gathi bbe'ech; ya ka fare motochiyel ni kakrom ni ka fa binem ni
immoy romed ko tabolngin. Fa bin kakrom e motochiyel e aram fare thin nni pi' nge yib
ni yigo' kam rung'aged. 8 Machane bin ni kug yoloy e motochiyel keb ngomed e bbe'ech,
ma tin nib riyul' ni be yog e re motochiyel ney e kan guy rok Kristus ma ku errogon
gimed; ni bochan e be chuw e lumor ma bin riyul' e tamilang e ke gal ram'en.
9 En nra ga'ar i ir e bay u fithik' e re tamilang nem, machane ka be fanenikay walagen
ni girdi'en Kristus, e kabay u fithik' e lumor ke mada' ko re awa ney. 10 En nib t'uf rok
walagen ni girdi'en Kristus e be par u fithik' e re tamilang nem, ma aram fan ndariy
ban'en u fithik' i laniyan' nra pingeg be' nge denen. 11 Machane en ni be fanenikay
walagen ni girdi'en Kristus e bay u fithik' e lumor; ni be yan u fithik', ni der nang e gin
be sor ngay, ya fare lumor e ke pingeg ke malmit.
12 Gu be yol ngomed, pifakag, ni bochan e ke n'ag Got fan e denen romed u wan'
ni bochan fithingan Kristus. 13 Gu be yol ngomed, pi chitamangiy, ya gimed manang
fa'anem ni immoy ko tabolngin. Ma gu be yol ngomed e pi'in ni pagel, ya kam gelgad
ngak Fa'anem nib Kireb.
14 Gu be yol ngomed e pi'in ni bitir, ya gimed manang e en ni Chitamangiy. Ma gu be
yol ngomed, pi chitamangiy, ya kam nanged fa'anem ni immoy ko tabolngin. Ma gu be
yol ngomed e pi'in ni pagel, ya kam gelgad; ya be par e thin rok Got u lanin'med ma kam
gelgad ngak Fa'anem nib Kireb.
15 Dabi t'uf romed e tin bay u roy u fayleng ara n'en nib milfan nga fayleng. Fa'anra
t'uf romed e tin bay u fayleng, ma aram e de t'uf e en ni Chitamangiy romed. 16 Gubin
ban'en nib milfan ngaray nga fayleng — ni aram e tin kireb ban'en ni yima ar'arnag, ni
tin nra guy e girdi' ma yad ba'adag ni nge yag ngodad, nge urngin ban'en ni bay u roy
u fayleng nri ma uf e girdi' ngay dariy reb e pin'ey ni yib rok e en ni Chitamangiy; ya
urngin me yib rok e fayleng. 17 Re fayleng ney nge urngin ban'en ni bay riy ni be yim' e
girdi' ni bochan e bayi m'ay; machane en nra rin' e tin nib m'agan' Got ngay e ra par nib
fos ndariy n'umngin nap'an.

To'ogor rok Kristus

18 Pifakag, ke chugur nga tungun! Kanog ngomed ni bay yib e To'ogor rok Kristus;
me ere chiney e bo'or e to'ogor rok Kristus nike yib i m'ug, ma aram fan ni kad nanged
nike chugur ko tungun. 19 Pi girdi' ney e dar moyed ko ba' rodad e girdi', aram fan ni
kar paged gadad; ya fa'an mang e yad girdi'en e ba' rodad e girdi' ma kar pired rodad.
Machane kranod ni bochan e nge m'ug nib tamilang ndariy bagayad nri girdi'en e ba'
rodad e girdi'.
20 Machane ke pi' Kristus fare Kan Nthothup ngomed, aram fan ni gimed gubin ma
kam nanged e n'en nib riyul'. 21 Gu be yol ngomed ni gathi bochan e da mu nanged e n'en
nib riyul', machane bochan e gimed manang, ma kigimed manang ndariy bbugithin nde
riyul' ni ka'a yib rok e n'en nib riyul'.

22 Ere mini' e en ni be lifith l'ugun? En ni ir e be yog ni Jesus e gathi ir fa'anem i Kristus.
Ireram e cha' ni ir e To'ogor rok Kristus — ya ir e dabun e en ni Chitamangiy nge en ni Fak.
23 Ya en nra dabuy e en ni Fak Got e ku errogon ni aram e ke dabuy e en ni Chitamangiy;
ma en nra mich u wan' e en ni Fak Got e ku errogon e en ni Chitamangiy nike yag ngak.
24 Mu guyed rogon nge dab mpaged talin e thin rok Got nni fek i yib ngomed ni kam
rung'aged ko som'on. Fa'anra dab mpaged talin e tin kam rung'aged ko som'on, ma
aram e gubin ngiyal' ni bay um pired ni kam ta'ab girdi'gad e en ni Fak Got nge en ni
Chitamangiy. 25 Ma ba'aray e n'en ni yog Kristus nra pi' ngodad — ni aram e yafos ndariy
n'umngin nap'an.
26 Kug yoloy e ren'ey ni murung'agen e pi'in yad be guy rogon ni ngar ban niged gimed.
27 Machane gimed e ke pi' Kristus e Kan Nthothup rok ngomed. N'umngin nap'an ni be
par e Kan Nthothup rok romed e dariy rogon ni nge yib be' i fil ban'en ngomed. Ya fare
Kan Nthothup e be fil ngomed murung'agen urngin ban'en, ma tin be fil ngomed e ba
riyul', ma gathi de riyul'. Ere mfolgad ko tin be fil e Kan Nthothup ngomed ngam pired
u fithik' Kristus.
28 Er rogon, pifakag, mpired u fithik' Kristus, nge dab da tamdaggad ko ngiyal' nra yib
i m'ug riy me siy da mithgad rok ni bochan e tamra' rodad ngak ko fare Rran nra yib riy.
29 Gimed manang ni Kristus e bmat'aw; ere susun e ngam nanged ni gubin e girdi' nma
rin' e tin nib mat'aw e yad pifak Got.

3

Pifak Got

1 A mu guyed ngarogon fadad t'uf rok e en ni Chitamangiy! Rogon ni gadad bt'uf rok
e ri ba ga', ni aram tapgin ma kanog ni gadad pifak Got, ma riyul' ni gadad pifak. Aram
fan ni girdi' nu fayleng e dar nanged gadad, ya dar nanged Got. 2 Pi tafager rog ni gimed
ba t'uf rog, chiney e gadad pifak Got, machane dawori tamilangan'dad u rogodad ni bay
darod da pired. Machane ba'aray e tin gadad manang: nap'an nra yib i m'ug Kristus ma
gadad ra bod ir, ya bay da guyed ir nrogon. 3 Gubin e girdi' nike l'agan'rad ngak Kristus
ni aray rogon e ra bagayad ma be tay ir nib machalbog, ni bod rogon feni machalbog
Kristus.
4 Ya en nra denen e ba kireb e rok nike th'ab e motochiyel rok Got; ya denen e aram e
kan th'ab fare motochiyel. 5 Gimed manang ni m'ug Kristus ni bochan e nge fek e denen
ko girdi' nge chuweg, ma ir e dariy e denen rok. 6 Aram fan ni gubin e girdi' ni be par u
fithik' Kristus e dakurir denengad i yan; machane en nra i denen i yan e ri dawori guy
ma dawori nang Kristus.
7 Pifakag, dab mpaged be' nge ban nagmed! En nra rin' e tin nib mat'aw e bmat'aw ni
bod feni mat'aw Kristus. 8 Ma en nra i denen i yan e ke par nike mil suwon ngak fare
mo'onyan', ya fare mo'onyan' e ke denen ko tabolngin. Ireray fan ni yib i m'ug Fak Got,
ni bochan e nge kirebnag e maruwel rok e re mo'onyan' nem.
9 En kemang fak Got e dakir denen i yan, ya ke yib rarogon Got ngak; ma bochan i Got
e kemang Chitamngin, ma aram fan ndabkiyag ni nge denen i yan. 10 Ba'aray e ren'en
nib gagiyel nib thil u thilin e pi'in ni pifak Got nge pi'in ni pifak mo'onyan': en nde rin' e
tin nib mat'aw ara de t'uf rok e en ni walagen ni girdi'en Kristus e gathi ir be' ni fak Got.

Nge bigimed me t'uf rok bigimed

11 Ya thin rok Got ni kam rung'aged ko tabolngin e ba'aray rogon: thingari bagadad
me t'uf rok bagadad. 12 Thingar dab da boded Kain ni i par nib milfan ngak Fa'anem nib
Kireb, me li' walagen ni pumo'on nge yim'. Mangfan ni li' Kain e cha'nem? Bochan e
ngongol ni i ngongliy Kain e ba kireb, ma ngongol ni i ngongliy walagen e bmat'aw.
13 Pi walageg, dab mu gin gad ngay ni fa'anra fanenikaymed e girdi' nu fayleng.
14 Gadad manang ni kad chuwgad ko yam' kadbad ko ba' ni bay e yafos riy; kadnanged

ni bochan e ke t'uf rodad pi walagdad ni girdi'en Kristus. En ndariy e t'ufeg rok e kab yam'. 15 En ni be fanenikay walagen ni girdi'en Kristus e be' nma thang e fan ko girdi'; ma gimed manang ni be' nib tathang e fan ko girdi' e dawori yag e yafos ndariy n'umngin nap'an ngak. 16 Ba'aray tapgin ma kadnanged fan e t'ufeg: Kristus e ke pi' e pogofan rok ni fan ngodad. Ere ku er rogodad nsusun e ngad pi'ed e pogofan rodad ni fan ngak pi walagdad! 17 Fa'anra bo'or ban'en rok be' ma be guy be' ni walagen ni girdi'en Kristus nike gafgow nthingari yag ban'en ngak, me fek owchen rok, mra di'in me ga'ar e ba t'uf Got rok? 18 Pifakag! Rogon nib t'uf Got nge girdi' rodad e dabi par ni kemus ni thin nge welthin; ya thingari yan i aw ni bin riyul' rogon nib t'uf Got nge girdi' rodad nma m'ug ko ngongol.

Pagan' u mit Got

19 Ireray rogon ma gadad nang ni gadad bmu'un ko tin riyul'. Ireray rogon me pagan'dad u p'eowchen Got. 20 Ya fa'anra yog lanin'dad ngodad ni gadad ba kireb, ma kadnanged ni Got e ka ba ga' nga lanin'dad, ni gubin ban'en ma manang. 21 Pi tafager rog, fa'anra dabi yog lanin'dad ngodad ni gadad ba kireb ma ba pagan'dad u p'eowchen Got. 22 Demturug e n'en ni gadad ra ning ngak mma pi' ngodad, ni bochan e gadad be fol ko tin keyog ngodad ma gadad be rin' e tin nib m'agan' ngay. 23 Ba'aray e tin ni yog ni ngad rin'ed: ni aram e nge pagan'dad nga fithingan Fak ni Jesus Kristus me bagadad me t'uf rok bagadad, ni bod rogon ni yog Kristus ngodad ni ngu'ud rin'ed. 24 En nra fol ko tin keyog Got e be par u fithik' Got ma be par Got u fithik' fa'anem. Ireray rogon ma gadad nang ni be par Got u fithik'dad: gadad manang ni bochan fare Kan Nthothup nike pi' ngodad.

4

Bin riyul' ni Kan Nthothup nge bin ni gathi Kan Nthothup

1 Pi tafager rog nri gimed ba t'uf rog, dabi pagan'med ngak urngin e pi'in yad be yog ni bay fare Kan Nthothup rorad, ya ngam sikeng niged yad ngam nanged ko re kan ni bay rorad e yib rok Got fa dangay. Ya bo'or e profet ni yugu ban'en ni kar weargad nga urngin yang. 2 Ere ba'aray rogon ni gimed ra nang ko Kan Nthothup rok Got fa dangay: gubin e girdi' ni yad be weliy ni Jesus Kristus e yib i ngal' ni girdi' nrayag ni nge yim' e dowef rok e bay fare Kan Nthothup rorad ni ir e yib rok Got. 3 Ma en nra weliy nde riyul' e re bugithin ney ni murung'agen Jesus, e dariy rok fare Kan Nthothup ni yib rok Got. Ya re kan ni ba'aram ni bay rok e ke yib rok e To'ogor rok Kristus; kam rung'aged ni bay yib, me ere chiney e ke taw ngaray nga fayleng.

4 Machane gimed, pifakag, e bmil famed ngak Got, ma kam gelgad ko fapi profet ni go' bogi ban'en; ya fare Kan Nthothup ni bay u fithik'med e kab gel ngak fare kan ni bay u fithik' e pi'in nib mil farad ngaray nga fayleng. 5 Yad ma weliy murung'agen e tin nu fayleng ban'en, mma motoyil e girdi' nu fayleng ngorad ni bochan e bmil farad nga fayleng. 6 Machane gadad e bmil fadad ngak Got. En ni manang Got e ma motoyil ngodad; ma en nde mil suwon ngak Got e der ma motoyil ngodad. Ireray kanawo'en me yag nda nanged e n'en nib thil ko Kan ko tin riyul' nge kan ko tin nib oloboch.

I Got e t'ufeg

7 Pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, nge bagadad me t'uf rok bagadad, ya rogon ni nge t'uf Got rodad nge girdi' e yib rok Got ngodad. En nib t'uf Got rok nge girdi' e ir be' ni fak Got, ma manang Got. 8 En nde t'uf Got rok nge girdi' e be' nde nang Got ni bochan e Got e ba t'uf e girdi' rok. 9 Ba'aray rogon ni dag Got ni gadad ba t'uf rok: i l'oeg Fak ni kari maagirag rok ngaray nga fayleng ni fan e nge yag e yafos ngodad u daken. 10 Ba'aray rogon ni gadad ba t'uf rok Got: gathi ud pired nib t'uf Got rodad, ya ud pired ni gadad ba t'uf rok me l'oeg Fak nge yib, nu daken Fak e nge n'ag Got fan e denen rodad riy.

11 Pi tafager rog ni gimed ba t'uf rog, fa'anra ireray rogon ni gadad ba t'uf rok Got, me
ere susun e nge bagadad me t'uf rok bagadad. 12 Dariy be' ni ka'a guy Got; ma fa'anra
bagadad ma ba t'uf rok bagadad, ma aram e be par Got u fithik'dad, ma rogon ni gadad
ba t'uf rok nike af ngodad e ke ilal u fithik'dad ke yan i aw ngarogon ni kari fel'.
13 Ba'aray rogon ma ke michan'dad ngay ni gadad be par u fithik' Got ma be par u
fithik'dad: ke pi' e Kan Nthothup rok ngodad. 14 Ma kad guyed ma ka dogned ngak yugu
boch e girdi' ni en ni Chitamangiy e l'oeg Fak nge yib ni ir e en ni nge thapeg e girdi' nu
fayleng ngak Got. 15 En nra weliy ni Jesus e Fak Got e aram e be par Got u fithik' fa'anem,
ma fa'anem e be par u fithik' Got. 16 Gadad manang ma bmich u wun'dad ni gadad ba
t'uf rok Got.
I Got e t'ufeg, ma en nra i par nib t'uf Got rok nge girdi' e be par u fithik' Got ma be
par Got u fithik' fa'anem. 17 Ba'aray fan ni rogon nib t'uf Got rodad nge girdi' e nge yan i
aw ngarogon u fithik'dad, ni fan e ngari pagan'dad ko Chirofen ni bayi pufthinnag Got e
girdi' riy, ni bochan e gadad be par u roy u fayleng ni bod ir. 18 Ra ba t'uf Got nge girdi' rok
be' ma der rus fa'anem; ya rogon ni nge t'uf Got nge girdi' rok be' e ra yan i aw ngarogon
ma ra chuweg urngin e marus rok fa'anem. Ere fa'anra be rus be', ma rogon ni nge t'uf
Got rok nge girdi' e dawori yan i aw ngarogon, ya marus e bay rogon ko gechig.
19 Ba t'uf Got rodad nge girdi' ni bochan e Got e som'on ni at'ufegdad. 20 Fa'anra ga'ar
be', "Ba t'uf Got rog", machane be fanenikay walagen ni girdi'en Kristus, ma be lifith
l'ugun. Ya dabiyag ni nge t'uf Got rok, ni be' nder guy ni fa'anra de t'uf rok walagen ni
girdi'en Kristus ni be' ni be guy. 21 Ere ba'aray e n'en ni yog Kristus ni ngad rin'ed ni
ga'ar: en nib t'uf Got rok e ku errogon nthingari t'uf rok walagen ni girdi'en Kristus.

5

Gel ni kad ted ko fayleng

1 En nra mich u wan' ni Jesus e ir fare Messiah e kemang be' ni fak Got; en nib t'uf be'
nib matam rok e ku ba t'uf rok e en ni fak fare matam. 2 Ba'aray rogon ma gadad ra nang
nib t'uf rodad e pi'in ni fak Got: fa'anra gadad be par nib t'uf Got rodad ma gadad be fol
ko tin keyog ni ngad rin'ed. 3 Ya ba'aray fan ni nge t'uf Got rodad: fan e ngad folgad ko
tin keyog ni ngad rin'ed. Ma tin keyog ni ngad rin'ed e gathi rib mo'maw', 4 ya ra reb i
fak Got mrayag rok ni nge gel ko tin nde m'agan' Got ngay u fayleng. Ba'aray rogon ma
gadad gel ko pin'en nde m'agan' Got ngay u fayleng: fa'anra pagan'dad ngak Kristus.
5 Mini' e rayag ni gel ko tin nde m'agan' Got ngay u fayleng? Kemus ni en nike mich u
wan' ni Jesus e ir Fak Got.

N'en ni micheg ko mini' Jesus Kristus

6 Jesus Kristus e ir fa'anem ni yib ni ran ko tawfe rok nge racha'en ko yam' ni tay e
micheg ko ir mini'. Gathi yib ni kemus ni ran e mich rok, machane ran nge racha'. Ma
fare Kan Nthothup e ke micheg nib riyul' e ren'ey; ya fare Kan Nthothup e ir e riyul'.
7 Dalip ban'en ni be micheg e re bugithin ney, 8 fare Kan Nthothup, nge ran, nge racha';
ma dalip ni gubin ni be micheg e re bugithin ney. 9 Ke riyul' u wun'dad e mich riy nike
pi' e girdi'; ma mich riy nike pi' Got e kab gel, ni ireray e mich nike pi' Got u murung'agen
Fak. 10 Ere en nra michan' ngak e en ni Fak Got e bay e re mich ney u laniyan'; machane
en nde mich Got u wan' e aram e ke yog ni Got e be lifith l'ugun, ya de mich u wan' e
tin keyog Got ni murung'agen Fak. 11 Ere ba'aray e mich riy: Got e ke pi' e yafos ndariy
n'umngin nap'an ngodad, nre yafos nem e yib ngodad u daken Fak. 12 En ni bay Fak Got
rok e bay e re yafos ney rok; ma en ndariy Fak Got rok e dariy rok e re yafos ney.

Yafos ndariy n'umngin nap'an

13 Kug yoloy e re bugithin ney ni ngeb ngomed ni bochan e ngam nanged nike yag e
yafos ndariy n'umngin nap'an ngomed — ni gimed e pi'in ke michan'med nga fithingan

e en ni Fak Got. 14 Aram fan nib pagan'dad u p'eowchen Got; bmuduwgil u wun'dad nra
rung'ag e tin ni gadad be yog ni fa'an gadad ra ning ban'en ngak ni ban'en nib m'agan'
ngay. 15 Demturug e ngiyal' ni gadad ra ning ban'en ngak ma be rung'ag e n'en ni gadad
be yog; ere fa'anra gadad manang nib riyul' e re bugithin ney, me ere ka gadad manang
ni gadad ra ning ban'en ngak ma ra pi' ngodad.
16 Fa'anra guy be' walagen ni girdi'en Kristus nike ngongliy reb e denen ni dabi fek
fa'anem ko yam', ma susun e nge meybil ngak Got, ni ir e ra pi' e yafos ngak fa'anem. Re
bugithin ney e bay rogon ngak e pi'in ni kar ngongliyed e denen ni dabi fekrad ko yam'.
Machane bay e denen nma fekey ko yam', ma dagur yog ni ngam meybilgad ngak Got
u murung'agen e binem. 17 Urngin e kireb ni yima ngongliy ma denen, machane bay e
denen ni dabi fekey ko yam'.
18 Gadad manang ndariy be' ni kemang fak Got ni kayigi pi' nga daken be denen, ya
en ni Fak Got e be ayuweg fa'anem, ma Fa'anem nib Kireb e dabkiyag ni nge rin' ban'en
ngak.
19 Gadad manang nib mil fadad ngak Got, ma tin ni kabay e girdi' nu fayleng e ke
suweyrad Fa'anem nib Kireb.
20 Gadad manang ni en ni Fak Got e ke yib ma ke tamilangnag an'dad ni ngad nanged
fa bin riyul' e Got. Gadad bay u fithik' e bin riyul' e Got — u fithik' Fak ni Jesus Kristus. Ir
e bin riyul' e Got, ma ir e yafos ndariy n'umngin nap'an.
21 Pifakag, mpired u orel rok e tin nde riyul' e got!

GIN MIGID E BABYOR NI PI' JOHN

Gin migid e babyor e yoloy John ni en nib ilal ko galesiya ngak be' ni bpin nge pifak ni yad bt'uf rok, ni yibe leamnag ni fare pin nge pifak e be yip' fan ba galesiya nge girdi'en. Be fonownag John e girdi' ni ngar pired nib t'uf bagayad rok bagayad ma ngar ayuwgad ko pi tamchib ni go' gogi ban'en nge tin ni yad be fil.

Tin ni bay riy
Tabolngin 1–3
T'ufeg e th'abi ga'fan 4–6
Nga ni ayuw ko pi tamchib ni go' bogi ban'en 7–11
Tin tomur e thin 12–13

1 Re babyor ney e yib rok e en nib ilal —

Ni yan ngak fare pin nge pifak* ni bogni' nri yad ba t'uf rog. Gathi kemus ni go' gag, ya urngin e girdi' ni karnanged e tin riyul' ni gimed ba t'uf rorad, 2 ya n'en nib riyul' e ke par u fithik'dad ma bayi par rodad ni dariy n'umngin nap'an.

3 I Got ni Chitamangiy nge Somol Jesus Kristus, ni Fak e en ni Chitamangiy, e ngu'ur ayuwegew gadad, ma yow be runguydad, ma yow be pi' e gapas nga lanin'dad, ngu'ud pired riy u fithik' e yul'yul' nge t'ufeg.

Tin nib riyul' nge t'ufeg

4 Kari gu fefelan' ni kugnang ni be par boch pifakam ni yad ba yul'yul' ko tin nib riyul', ni bod rogon nike yog e en ni Chitamangiy ngodad ni ngad rin'ed. 5 Ere gu be wenig ngom, i gur e re pin nir ni gab t'uf rog: ni gadad gubin ni nge bagadad me t'ufeg bagadad. Re bugithin ney ni kug yoloy kug pi' ngom e gathi bbugithin nib be'ech nike yog Got ni ngan rin'; ireray e re bugithin ni kan pi' ngodad ko tabolngin. 6 Fan e re bugithin ney ni gu be yog ni nge t'uf be' rok be' e aram e thingar da pired ni gadad be fol ko tin ke yog Got ngodad ni ngad rin'ed. Re bugithin ney nike pi' Got ni ngan fol riy ni bod rogon ni kam rung'aged aram ko tabolngin e ba'aray nike ga'ar: thingar um pired ni gimed gubin nib t'uf bigimed rok bigimed.

7 Bo'or e pi'in yad be bannag e girdi' ni kar wergad u fayleng, ni girdi' ndarir weliyed ni Jesus Kristus e yib i ngal' ni be' nrayag ni nge yim'. Ra aram rogon be' ma ir be' ni be bannag e girdi', ma aram e ir e To'ogor rok Kristus. 8 Ere mu ayuwgad, ya ri mul u pa'med e tin ni kad muruwliyed, ya nge yag ngomed urngin e tin ni ngan pi' ngomed.

9 En nder par nib yul'yul' ko tin ni yib i fil Kristus ngodad, machane me yan nge thum' nga wuru', e de moy Got rok. 10 Fa'anra yib be' ngomed ni gathi tin ni fil Jesus ngodad e ke fek i yib, ma dab mu pininged nga tabinaw romed; ni mus ni nge lungumed ngak, "Nge yib e gapas gom," ma dab mogned ngak. 11 Ya en nra yog e re bugithin ney ngak e yow ra mang ngabang ngu'ur rin'ew e kireb ni be rin' fa'anem.

Tin tomur e thin

12 Bo'or ban'en ni ngog ngomed, machane gu ba'adag ndab gu tay nga babyor; ya gu be finey ni nggub gguymed ngad nonad, nge yag nda felfelan'gad. 13 Pifak e en ni walagem ni bpin† e be lungurad e nge felan' Got ngom.

---

* **1:1** FARE PINNGE PIFAK: Sana be yip' fan ba galasiya nge chonggin (ku arrogon ko verse 4, 5). † **1:13** PIFAK E EN NI WALAGEM NI BPIN: Sana be yip' fan chonggin ba galasiya ni cha'ney ni yol e ku bagyad.

GIN DALIP E BABYOR NI PI' JOHN

Gin dalip e babyor e yoloy John ni en nib ilal ko galesiya ngak be' nma yog e thin ko galesiya, ni Gayus fithingan. I John e weliy murung'agen Gayus ni be' ni bfel' ni i ayuweg girdi'en Kristus, miki yog John ni ngan ayuw rok be' nib mo'on ni Diotrefes fithingan.

1 Re babyor ney e yib rok e en nib ilal —
Ngak Gayus ni be' nrib t'uf rog.
2 Fager rog ni gab t'uf rog, gu be meybil ngak Got ni ngu'um par ni bfel' rogom, ma dariy e lily rom — ni bod rogon ni gu manang ni bfel' lanin'um. 3 Ri gu felfelan' ko ngiyal' ni ba'aram ni taw boch pi walagdow ni girdi'en Kristus miyad yog rogon fanam yul'yul' ko tin nib riyul' — ni bod ni ga ma par ni gubin ngiyal' ni ga ma fol ko tin riyul'. 4 Dariy ban'en nrib gel e felfelan' nra pi' ngog ko bin ni nggu rung'ag murung'agen pifakag ni yad be fol ko tin riyul'.

Gayus nnog ni bfel'

5 Fager rog ni gab t'uf rog, ri gab yul'yul' ko maruwel ni ga be rin' ni fan ngak e pi'in walagdow ni girdi'en Kristus, ni mus ngak e pi'in nda mu nang owcherad. 6 Kar weliyed rogon farad t'uf rom ngak girdi'en e galesiya nu roy. Wenig ngom, mu ayuwegrad nge yag nranod ko milekag rorad nrogon nib m'agan' Got ngay. 7 Ya ra milekaggad ni yad be muruwliy e maruwel rok Kristus, mdar paged e pi'in nde mich Kristus u wun'rad ngar pi'ed e ayuw ngorad. 8 Ere gadad e pi'in girdi'en Kristus e thingar da ayuweged e pi girdi' nem, ni aram e kad uned ko maruwel ni yad be ngongliy ni fan ko tin riyul'.

I Diotrefes nge Demetrius

9 Kug yoloy bangi babyor ngak girdi'en e galesiya nib ngoch e thin ni bay riy; machane Diotrefes, ni be' ni ba'adag ni ir e nge yog e thin rorad e dabun ni nge fol ko thin ni kugog. 10 Bay gub mu gu weliy ngomed urngin ban'en nike rin': ni pin'en nib kireb nike yog ni murung'agmad nge urngin e tin ni be yog nde riyul'! Machane gathi kemus ara'; ya bmuduwgil ni gathi bayi changar ngak e pi'in walagdow ni girdi'en Kristus ko ngiyal' ni bay rabad, ma ku bayi taleg e pi'in yad ba'adag ni ngar ayuweged yad, ma bayi guy rogon ni nge chuwegrad u lan e galesiya!
11 Fager rog ni gab t'uf rog, dab mu folwok ko tin nib kireb, machane ngam folwok ko tin ni bfel'. En nma rin' e tin ni bfel' e ir reb i girdi'en Got; ma en nma rin' e kireb e dawori guy Got.
12 Urngin e girdi' ma yad be yog ni bfel. Ma ku er rogomad ni gamad be micheg e re bugithin nem, ma ga manang ntin ni ku gogned e ba riyul'.

Tin tomur e thin

13 Bo'or e thin ni gu ba'adag ni ngog ngom, machane dabug ni nggu yoloy ko pen nge tinta. 14 Ya gu be finey ni nggub ni kane' ngad nonow nga ta'bang.
15 Ngi i par e gapas rom.
Urngin e pi tafager rom ni be lungurad e ngi i falan' Got ngom. Urngin e pi tafager rodow ni nge bagayad ma ga yog ngak ni kugog ni ngi i felan' Got ngak.

BABYOR NI PI'
JUDE

Babyor ni pi' Jude e yoloy ni bochan e ba'adag ni nge fonownag girdi'en Kristus ni ngar ayuwgad ko pi tamchib ni go' bogi ban'en, ni yad be yog nib mich Jesus u wan'rad. Re babyor ney e rib ngoch, ma thin riy e ba chugur ni nge ta'reb rogon ko 2 Peter. I fanownag Jude girdi'en Kristus ni ngar athamgilgad ngu'ur pired ko fare mich nike pi' Got ngak girdi'en.

Tin ni bay riy
Tabolngin 1–2
Machib rok e pi tamchib ni go' bogi ban'en nge pangirad, nge rogon ni nge gechig nagrad Got 3–16
Fonow ni nga ni par ko mich nike pi' Got 17–23
Meybil ngak Got ni yibe yog e sorok ngak 24–25

1 Re babyor ney e yib rok Jude ni ir reb e tapigpig rok Jesus Kristus, ni be' nib mo'on ni walagen James —
Ngak e pi'in nike piningrad Got, ni yad be par ni yad bt'uf rok Got, ni ir e Chitamangiy, ma be yororiyrad Jesus Kristus:
2 Runguy nge gapas nge rogon ni gimed bt'uf rok Got nge rogon ni bt'uf Got romed nge girdi' e ngi i par u lanin'med nge yan i mus ngarogon.

Pi tamchib ni go' bogi ban'en
3 Pi tafager rog nri gimed ba t'uf rog! Ug guy rogon ni nggu yoloy nga babyor nggu pi' ngomed murung'agen kanawo'en ni thapegdad Got ngak, ma aram mu gu finey ni nggu yol ngomed nggog ni ngam athamgilgad ngu'um pired ko fare mich nike pi' Got ngak girdi'en nri ta'ab yay me par ni errogon. 4 Ya boch e girdi' ndariyfan Got u wun'rad e karbad ra maathukgad nga fithik'dad ndad nanged, kar pingeged e thin rok Got ngabang, ni murung'agen e runguy rok, ya nge yib e tawey rorad ko ngonglen e darngal ni yad be rin', ma kar n'iged Jesus Kristus, nike mus ni ir e Masta nge Somol rodad. Kab kakrom me weliy e babyor nib thothup murung'agen e re gechig ney ni kar girngiyed nga dakenrad.
5 Yigo' gimed manang urngin e pin'ey, machane gu ba'adag ni nggu puguran ngomed rogon ni ayuweg Somol piyu Israel nge chuwegrad ko nam nu Egypt, machane fa'ani tomur riy me thang e fan rok e pi'in nde mich Got u wun'rad. 6 Mu tafinay niged fapi engel nra thum'gad nga wuru' i mat'wunrad ni pi' Got ngorad, miyad pag e gin ni yad ma par riy: ke tayrad Got u fithik' e llumor u ar nike m'agrad ko chen ni dabi m'ay bi'id yad be sonnag fare Rran ni ba ga' ni ir e bay ni gechig nagrad riy. 7 Mu tafinay niged fare binaw nu Sodom nge binaw nu Gomorrah, nge tin ni bay e binaw u to'oben ni girdi' riy e i ngongol ni bod e n'en ni rin' fapi engel nra thum'gad nga wuru' i mat'wunrad, ya girdi' riy e ur ngongliyed e ngongol ko darngal, ma i darngalnag e pumo'on e pumo'on: kar gafgowgad ko gechig u fithik' e nifiy ni dabi math bi'id, ni aram e kar manged puguran ngak urngin e girdi'.
8 Ere ku er i tay e tin ba'aray e girdi' ni bay e tin yad be leamnag u lanin'rad ni ir e be waliyrad ngar denengad nib togopluw ko dowef rorad; dariyfan u wun'rad e tin ni be yog Got ni ngar rin'ed; ma yad be yog e thin nib kireb ni fan ngak e pi engel nu tharmiy ni yad ba fla'ab. 9 Ma mus ngak Maikal ni ir pilungen e engel ma de rin' e biney e pa'. Fa'an ur lu'agew mo'onyan' e thin ko arorow ni nge fek e dowef rok Moses, ma de math' magaran rok Maikal ni nge turguy e gechig rok mo'onyan' u fithik' e thin nib

kireb, machane me ga'ar ngak. "Ra puwan' Somol ngom!" 10 Machane pi girdi' ney e yad
ma moningnag bogi n'en ndar nanged fan; ma yad bod e gamanman ndariy e leam rok
ni tin ni be ar'arnag e dowef rorad e yad be rin', ni ireram e pin'en ni be kireb nagrad.
11 Kar gafgowgad! Ya kar leked fare pa' i kanawo' ni yan Kain riy; kar folgad ko oloboch
ni fan ko salpiy, ni bod e n'en ni rin' Balaam; makan gechig nagrad ni bochan e togopluw
ni kar ted ni bod e togopluw ni tay Korah. 12 Yad bod yu yang i alit u fithik'med ko ngiyal'
ni kam ted bochi abich riy ni yad be abich ma yad be garbod ma yad be nonnon ni gathi
yad be leamnag laniyan' be' ma darir tamra'gad ko ngongol ni yad be rin'; ma kemus ni
go' yad e yad be leam niged yad. Yad bod e manileng ni be fek e nifeng i yan ma der pi' e
n'uw. Ma yad bod e gek'iy nder yib wom'ngin ni mus ko ngiyal' nma yib e galowog riy,
ni gek'iy ni kan pug lik'ngin ngalang ke l'ud. 13 Yad bod e n'ew ni gagang' ley u maday,
ni be m'ug pangirad ni yima tamra' ngay ni bod feni gagiyel e wuth ko n'ew. Yad bod e
t'uf nma n'ag gil', ma ke tay Got tagil'rad ni ngar pired u fithik' e rumug ni yam' ndariy
n'umngin nap'an.
14 I Enok e ir e man e bin medlip e mfen ngak ko girdi' ni yib rok Adam, kab kakrom
me yi'iynag murung'agrad ni gaar, "Mu sapgad! I Somol e bay yib nike un bo'or e biyu'
e engel rok nib thothup ngak, 15 ni nge pufthinnag e girdi' ni urngin, me gechignag
urngin e girdi' ntadenen ndariyfan Got u wun'rad, min gechig nagrad ni bochan urngin
e ngongol ni ur ngongliyed ndariy Got u lanin'rad nge urngin e thin nib kireb nike yog
e pi girdi' nem nib togopluw ngak Got!"
16 Pi girdi' nem e gubin ngiyal' ni yad ma gun'gun' ma yad be yin' e kireb nga daken
boch e girdi'; ma tin nib kireb ni be ar'arnag dowrad e yad ma fol riy; ma yad ma weliy
murung'agrad ni yad e sororad; ma yad be pi' boch e girdi' ngalang ko thin ni fan e nge
yag ngorad e tin yad be finey.

Ning chiylen nge fonow

17 Pi tafager rog, ri dab mpaged talin e tin ni yog e pi apostel rok Somol rodad i Jesus
Kristus kakrom. 18 Ya fa'an rogned ngomed ni lungurad, "Ra taw ko tin tomuren e rran
ma bayi m'ug e girdi' ni bay ur moning niged gimed, ni girdi' ni tin nib kireb ni yad be
yim' ni bochan, e ir e yad be fol riy." 19 Ireray e picha' ni yad ma ruwraba'nag e girdi', ni
go' tin ni yad be ar'arnag e ir e be gagiyeg nagrad, ma gathi Kan Nthothup e be gagiyeg
nagrad. 20 Machane gimed e pi tafager rog, e ngu'um gel niged gimed ko mich romed
nib th'abi thothup. Um meybilgad ngak Got u fithik' gelngin fare Kan Nthothup, 21 um
pired ni gimed bt'uf rok Got, ma gimed be sonnag e Somol rodad i Jesus Kristus ni nge
pi' e yafos ndariy n'umngin nap'an ngomed ni bochan e be runguymed.
22 Mu runguyed e pi'in yad be toruruw; 23 mu girngiyed yad nib tomgin ngar chuwgad
u mit e nifiy ngar thapgad ngak Got. Ma ku errogon ni ngam runguyed u fithik' e tamdag
e tin ni kabay e girdi; machane mus ko mad rorad nike alitnag e tin nib kireb ni yad be
ar'arnag ni ngam dabuyed.

Meybil ngak Got ni yibe yog e sorok ngak

24 Ngak e en ni ir e rayag rok ni nge ta'med ndab mmulgad me fekmed i yan ko fla'ab
rok ndariy thibngimed ma ri gimed ba felfelan' — 25 ta'are Got ni ir e thapegdad ngak
u daken Jesus Kristus ni ir e Somol rodad, e ir e ngu'un tay fan, me ir e ngan nang ni ir
e ba th'abi tolang, me ir e gubin mrayag rok, me ir e be gagiyegnag urngin ban'en ko
tabolngin nge chiney i yan ngam'on ndariy n'umngin nap'an. Amen.

PIN'EN NDAG NGAK JOHN
REVELATION

Pin'en ndag ngak John e yoloy ko ngiyal' nni gafgownag girdi'en Kristus ni bochan e michan' rorad ngak Jesus Kristus ni ir e Somol rorad. Ri ba'adag John ni nge pi' e Pagan' nge athamgil nga laniyan' e pi'in yad ra be'eg e re babyor ney, me tay ir ngorad ngar pired ni yad ba yul'yul' ngak Got ko ngiyal' nike yib e gafgow nge togopluw ngorad ni bochan Jesus.

Pire' ban'en ni bay ko re babyor ney nike dag Got ngak John ko ngiyal' nni piliyeg e changar rok nge guy. Rogon ni yoloy John e go' pi'in ke mich Jesus u wun'rad e yad manang fan e ngiyal' i n'em, ma pi'in nde mich Jesus u wun'rad e dar nanged fan. Ba thilthil rogon nma leamnag e girdi' fan e thin ko Revelation, machane tin ni ba ga' fan e rib gagiyel riy, ni aram e Got e ra gel ngak urngin e pi to'ogor rok u daken Kristus ni Somol, ni mus ku Satan ma ra gel ngak. Mi Got e ra pi' puluwon girdi'en ni yad ba yul'yul' ngak, ni aram e yad ra felfelan' ko par ko bin be'ech e tharmiy nge bin be'ech e fayleng.

Tin ni bay riy

Tabolngin 1:1–8
John nni piliyeg e changar rok nge guy Kristus, nge fapi babyor ni yoloy John ngak fa medlip i galesiya 1:9—3:22
Fare gi babyor ni kan bachiy kan tay medlip i hang ngay 4:1—8:1
Fare medlip i rappa 8:2—11:19
Fare dragon nge fa gal gamanman 12:1—13:18
Yugu boch ban'en nni piliyeg e changar rok John nge guy 14:1—15:8
Fa yu raba' i plet ni bay e damumuw rok Got riy 16:1–21
Babylon ni waer nge rogon ni ki waer fare gamanman, nge fare profet ni yugu ban'en, nge fare mo'onyan' 17:1—20:10
Bin tomur e pufthin 20:11–15
Bin be'ech e tharmiy nge bin be'ech e fayleng nge bin be'ech e Jerusalem 21:1—22:5
Tin tomur e thin 22:6–21

1 U lan e re ke babyor ney e kan yoloy fa pin'em ngay ni fini dag Jesus Kristus nga ni guy. Pin'ey e pi' Got ngak John ni nge dag ngak e pi tapigpig rok Got e n'en nthingari m'ug ndab ki n'uw nap'an. Kristus e l'oeg e engel rok nge yan i dag me weliy e pin'ey ngak John, ni ir e tapigpig rok Kristus. 2 Ere John e ke weliy urngin e tin ni guy ban'en. Ba'aray e tin keyog ni murung'agen e re thin ni ba'aram ni pi' Got ngeb ngak nge n'en nib riyul' ni dag Jesus Kristus ngak. 3 Nge felan' e en nra be'eg e re ke babyor ney, ma nge felan' e pi'in yad ra motoyil ko pi thin ney ni yib rok Got ni be weliy e tin ni bayi m'ug miyad fol ko pin'en ni kan yoloy ngalan e re ke babyor ney! Ya ngiyal' ni bayi m'ug e pin'ey ni urngin e ke chugur.

Thin ni nge yan ngak fa medlip i galesiya

4 Re babyor ney e yib rok John ni nge yan ngak fa medlip i galesiya ni bay ko nug nu Asia:

I Got ni ir e bay e chiney, me ir e immoy, me ir e bay yib, nge fa medlip i kan ni bay u m'on ko gin ntagil' Got e ngu'ur ayuweged gimed ma yad be pi' e gapas nga lanin'med, 5 mi Jesus Kristus ni fa'anem nib yul'yul' ni i weliy murung'agen Got ngak e girdi', ni ir e bin ni m'on i Fak Got, ma ku ir e som'on ni faseg Got ko yam' ndab ki yim', ni ku ir e be gagiyegnag urngin e pilung nu fayleng e ngi i ayuwegmed ma be pi' e gapas nga lanin'med.

Gadad ba t'uf rok ma ke pithigdad ko denen rodad u daken racha'en ni map' u kuruth
6 ke ngongliydad kad manged ba nam i prist ni ngad pigpiggad ngak e Got rok ni
Chitamngin. Ngan tayfan minog e sorok ngak Jesus Kristus, me ir e bay rogon ni nge
mil suwon urngin ban'en ngak ndariy n'umngin nap'an! Amen.
7 Mu sapgad, bay yib ngodad u daken e manileng! Ma gubin e girdi' ni bay ra guyed,
nib mu'un e pi'in nra kurfed p'eyon ngay. Ma urngin girdi'en e pi nam nu roy u fayleng
e bay ra yorgad ni ba ga' lamrad ni bochan. Rib muduwgil ni aray rogon! Amen.
8 Ke yog Somol ni ir Got ni Gubin ma Rayag Rok, ni ir e bay e chiney, me ir e immoy, me
ir e bay yib ni ga'ar, "I gag fare Alfa nge fare Omega, ni aram e tabolngin nge tungun."

John nni piliyeg e changar rok nge guy Kristus

9 I gag John ni walagmed, ni kad ta'ab girdi'gad Jesus ni gu be un ngomed ko gafgow
nge k'adan' ni bochan, ma gadad bmuun ko gagiyeg rok Jesus. Kan tiyeg nga daken
bochi nam ni Patmos fithingan ni bochan e ug weliy e thin rok Got nge tin riyul' ni weliy
Jesus ngan nang. 10 Chirofen ni rran rok Somol me yib fare Kan Nthothup i ying ngog,
mu gu rung'ag ba lam ni ba ga' ni bod laman ba rappa ni be non u keru'ug. 11 Me non
ni be ga'ar, "Mu yoloy nga but' e n'en ni ga be guy, ma ga pi' e re ke babyor nir nge yan
ngak fa medlip i galesiya, ni aram e galesiya nu Efesus, ngu Smyrna, ngu Pergamum,
ngu Thyatira, ngu Sardis, ngu Filadelfia, ngu Laodicea."
12 Mu gu cheal u luwag nggu changar nga tomur ni ngug guy e en ni be non ngog. Mu
gguy medlip ley i ban'en ni yima tay e magal nga daken ni kan ngongliy ko gol. 13 Ma bay
be' nike sak'iy u fithik' fa yu ley i n'en ni bod ya'an ba girdi', nike yin' ba mad nib n'uw
nike yan i mus ko rifrif u ay, ma bay bangi leed ni gol nib longob nga ngorongoren nike
yib u lik'ipon nge yib i th'ab daken ngorongoren. 14 Ma piyan lolugen e ba wechwech ni
bod bunu'en e saf, ara ayis nma mul u lang nga but', ma lan mit e be gal ram'en ni bod e
daramram u ba nifiy; 15 ma rifrif u ay e be galgal ram'en ni gowa wasey ni brass ni kan
rannag ko nifiy nge mu' min gichiy downgin, ma laman e bod lingan ba lul' ni ba ga' ni
beb i map' u taban bangi war nib tolang ngalan e yibu'. 16 Ma bay medlip i t'uf u lan e ba'
ni mat'aw i pa', me m'ug ba saydon u l'ugun ni l'agruw raba' ma mm'uth. Ma owchen e
bod owchen e yal' ni misiw'. 17 Nap'an ni gguy mu gu aw u to'oben ay nga but' ni gowa
be' nike yim'. Me tay e ba' ni mat'aw i pa' nga dakenag me ga'ar, "Dab mu rus! Yi gag
fa'anem ni tabolngin nge tungun. 18 I gag fa'anem ni gu be par ni gub fos! I gag e gum',
machane mu sap, kug fos ndab ku gum' bayay. I gag e bay e yam' u pa'ag nge gin ni bay
e pi'in ni karm'ad riy. 19 Ere mu yoloy e pin'en ni ga be guy, ni pin'en ni bay e chiney nge
pin'en ni bay fini yib i m'ug. 20 Ba'aray e n'en nda nnang fan mi murung'agen fa medlip i
t'uf ni ba'aray ni ga be guy u lan e ba' ni mat'aw i pa'ag, nge fa medlip ley i tagil' e magal
ni ba'aray ni kan ngongliy ko gol: re medlip i t'uf ney e ireray fa medlip i engel ko fa
medlip i galesiya, ma medlip ley i tagil' e magal ney e fa medlip i galesiya."

2

Thin ni nge yan nga Efesus

1 "Mu yol ngak fare engel ko galesiya nu Efesus ni nge lungum:
"Ba'aray e thin nike pi' fa'anem ni bay fa medlip i t'uf u lan e ba' ni mat'aw i pa', ni be
yan u fithik' fa medlip ley i tagil' e magal ni gol. 2 Gu manang e tin ni kam rin'; gu manang
gelngin e maruwel ni kam tay nge rogon e gumaen' ni kam tay. Gu manang ndabiyag ni
ngam k'adan'um rok e girdi' nib kireb, ma kam sikengnag e pi'in ni be lungurad e yad e
apostel machane gathi yad, ma kam pir'eg ni yad be lifith l'ugunrad. 3 Gab gumaen', ma
ke yo'or e gafgow ni keb ngom kam gafgow riy ni bochag, ma dawor mpagem. 4 Machane
ba'aray e n'en ndabug rom: da kug t'uf rom e chiney ni bod fenag t'uf rom ko som'on.
5 Mu leamnag n'umngin yang e gin ni kam mul riy! Mpi' keru'um ko denen ni ga be rin'

ngam rin' e n'en ni um rin' ko som'on. Fa'anra dab mpi' keru'um ko denen ni ga be rin' ma bay gub ngom nggu chuweg fare ley i tagil' e magal rom u tagil'. 6 Machane ba'aray e n'en ni bfel' rom: ri dabum e n'en ni be rin' e girdi' ko ba' rok Nikolai, ni bod rogog ni dabug.

7 "Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi galesiya!

"Pi'in ni yad ra gel ndar paged yad ko kireb e bay gu pi' mat'awrad ni ngar ked wom'ngin fare ke gek'iy ko yafos ni bay u Milay' rok Got!"

Thin ni nge yan nga Smyrna

8 "Mu yol ngak fare engel ko galesiya nu Smyrna ni nge lungum:

"Ba'aray e thin nike pi' fa'anem ni ir e en ni tabolngin ma ku ir e en ni tungun, ni ir e yim' ngki fos ko yam'. 9 Gu manang e pin'en ni ga be gafgow riy; ma gu manang ni gab gafgow — machane bin riyul' e rib fel' rogom! Gu manang fapi n'en nib kireb ni kanog nib togopluw ngom ni be yog fa pi'inem ni be lungurad e yad piyu Israel, machane gathi aram rogon; ya yad ba ulung i girdi' nib mil farad ngak Satan! 10 Dab mu rus ko n'en ni bay mu gafgow riy. Mmotoyil ngog! I mo'onyan' e bayi sikengnagmed ya bayi gagiyegnag nga nin' boch i gimed nga kalbus; ma gafgow ni nge yib ngomed e bayi par ni ragag e rran. Ere ngam yul'yul' ngog ni mus ni fa'anra ngan thang e fan rom, ma aram mu gu pi' e te'eliyaw ko yafos ngom.

11 "Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi galesiya!

"Ya pi'in yad ra gel ndar paged yad ko kireb e dabki buch ban'en rorad ko yay ni migid e yam' ni yira tay."

Thin ni nge yan nga Pergamum

12 "Mu yol ngak fare engel ko galesiya nu Pergamum ni nge lungum:

"Ba'aray e thin nike pi' fa'anem ni ir e bay fare saydon rok ni ruw raba' ma mm'uth. 13 Gu manang e gin ni ga ma par riy, ga be par ko fa gin ni bay tagil' Satan riy. Gab yul'yul' ngog, ma da mu n'ag e michan' rom ngog ni mus ko fa ngiyal'nem ni Antipas, ni be' nib yul'yul' ngog ni i weliy murung'ageg ko girdi' e nli' ngem' u wur ko gin ni be par Satan riy. 14 Machane ba'aray in i ban'en ndabug rom: bay boch e girdi' rom u wur ni yad be fol ko tin ni be fil Balaam ko girdi', ni ir e fil ngak Balak rogon ni nge waliy e girdi' nu Israel ngar denengad ni ngar ked e ggan ni kan pi' ni maligach ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay, ma yad be ngongliy ngongolen e darngal. 15 Ma ku er i tay ni ku bay e girdi' u fithik'med ni be fol ko tin ni be fil e ba' rok Nikolai e girdi'. 16 Ere mpi' keru'um ko denen ni ga be rin'! Ya fa'anra danga' ma dabki n'uw nap'an mu gub ngom mu gu maruwel ko fare saydon ni bay u l'ugunag nggu cham ngak e pi girdi' nir.

17 "Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi galesiya!

"Fare manna nib mith e bay gu pi' boch ngak e pi'in yad ra gel ndar paged yad ko kireb; ma ku bayi bagayad mu gu pi' bangi malang nib wech ngak, ni kan yoloy reb e ngachal nib be'ech nga daken, ndariy be' ni manang e binem e ngachal ya kemus ni en ni kan pi' ngak e manang."

Thin ni nge yan nga Thyatira

18 "Mu yol ngak fare engel ko galesiya nu Thyatira ni nge lungum:

"Ba'aray e thin nike pi' fa'anem ni Fak Got, ni be gal ram'en lan mit ni gowa daramram u ba nifiy, ma be galgal ram'en e rifrif u ay ni gowa ram'en e wasey ni brass ni kan gichiy. 19 Gu manang e n'en ni ga be rin'. Gu manang rogon nib t'uf Got rom nge girdi', nge fanam yul'yul', nge pigpig ni ga be tay, nge fanam gumaen'. Gu manang nike gel e maruwel ni ga be tay e chiney ko som'on. 20 Machane ba'aray e n'en ndabug rom: ga be

k'adan'um rok fare pin ni Jezebel, ni be yog ni ir reb e girdi' ni Got e l'oeg. Be fil ngak e pi
tapigpig rog ma be ban nagrad ngu'ur ngongliyed ngongolen e darngal ma yad be kay e
ggan ni kan pi' ni maligach ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay. 21 Kug pi' e tayim
ngak ni nge pi' keru' ko denen ni be rin', machane dabun ni nge pi' keru' nga ngongolen
e darngal ni be rin'. 22 Ere bay gon' nga daken e bet ko gin nri bayi gafgow riy ni yad e
pi'in yad be par ni gathi yad mabgol. Bay gu rin' e ren'ey e chiney ni fa'anra dab ra pi'ed
keru'rad ko kireb ni kar cheaggad ngak yad be rin'. 23 Ma bay kug li' pifak ngarm'ad,
ma aram e urngin girdi'en e pi galesiya ma bay ra nanged ni gag fa'anem ni ir e manang
laniyan' e girdi' nge tin ni be athpeg e girdi'. Ma bayi bigimed mu gu pi' puluwon nib
m'ag nga rogon e ngongol rok.
24 "Machane gimed e tin ni kigimed bay u Thyatira e dawor mfolgad ko tin nib kireb
ni be fil Jezebel; dawori mit ngomed e n'en nike ga'ar boch e girdi' e "tirok' Satan ban'en
nrib mith." Nggog ngomed ni dab kug tay yugu ban'en nib tomal nga daken pomed.
25 Machane thingar mu chichi'iyed pa'med ko n'en ni bay romed nge mada' ko ngiyal'
ni bay gub riy. 26-28 Ma pi'in yad ra gel ndar paged yad ko kireb, ni pi'in yad be ngongliy
e tin nib m'agan'ug ngay nge yan i mada' ko tomur e gu ra pi' mat'awrad ni ta'reb rogon
nga mat'wug ni yag ngog rok e Chitamag: Bay gu pi' mat'awrad ni ngar gagiyeg niged e
pi nam nga ba ley i wasey ngar t'et'ared girdi'en e pi nam ngay ni nochiyang ni bod bogi
th'ib ni but'. Ma bay kug pi' e fasuran ngorad.
29 "Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi
galesiya!"

3

Thin ni nge yan nga Sardis

1 "Mu yol ngak fa engel ko galesiya nu Sardis ni nge lungum:
"Ba'aray e thin nike pi' fa'anem ni bay fa medlip i kan ku Got rok nge fa medlip i t'uf.
Gu manang e n'en ni ga be rin'; gu manang ni be yog e girdi' ni gab fos, machane ga be par
ni gab yam'! 2 Ere mu od ngam gelnag e n'en ni kabay rom ni be dongongoy ya ri yim'.
Ya kug pir'eg ni tin kam rin' e dawori yal'uw u p'eowchen e Got rog. 3 Mu tafinaynag e
n'en nni fil ngom nge rogon ni mu rung'ag; ere mu fol riy ma ga pi' keruum ko denen ni
ga be rin'. Ya fa'anra dab mu od ma bay gub ngom ni bod be' nib moro'ro', ya dab mu
nang e re awa ni gu ra taw riy. 4 Machane ri gimed in u wur u lan yu Sardis e dawor mu
alit niged e mad romed. Bay um uned ngog ni kamon'ed e mad nib wechwech, ya bay
rogomed ni ngam rin'ed ni aram rogon. 5 Pi'in yad ra gel ndar paged yad ko kireb e yira
yin' e mad nib wechwech nga dakenrad ni aray rogon, ma dab gu chuweg fithingrad u
lan babyoren e pi'in kar fosgad. Ma bay gog u p'eowchen e Chitamag nge pi engel rok ni
yad e girdi' rog.
6 "Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi
galesiya!"

Thin ni nge yan nga Filadelfia

7 "Mu yol ngak fare engel ko galesiya nu Filadelfia ni nge lungum:
"Ireray e thin nike pi' fa'anem ni ir e ba thothup ma ba yul'yul', ni ir e bay fare kiy
rok David u pa', ni ir e ra bing ma dariy be' nrayag ni nge ning, ni ir e ra ning ma dariy
be' nrayag ni nge bing. 8 Gu manang e n'en ga be rin'; gu manang ni ba'achig gelngim;
kamfol ko tin kug fil ko girdi' ma ga be par ni gab yul'yul' ngog. Kug bing e mab ngom
ndariy be' nrayag ni nge ning. 9 Mmotoyil! Fare ulung i girdi' nib mil farad ku Satan,
ni fapi cha' ni yad be lifith l'ugunrad ma yad be yog ni yad piyu Israel machane gathi
aram rogon e bay gu gagiyeg nagrad ngarbad ra parawgad nga but' ngar siro'gad ko
rifrif u em. Ma yad gubin ni bay ra nanged ni gab t'uf rog. 10 Ya kam fol ko thin ni gog

ni ngam par ni gab gumaen', ere bay gu tem ni dabi buch ban'en rom ko re ngiyal' i
n'en ni ba'aram ni bay yib e gafgow riy nga daken e fayleng ni polo', ni nge sikengnag
urngin e girdi' nu fayleng. 11 Dabi n'uw nap'an mu gub. Mu ayuweg e n'en ni bay rom,
nge dabi fek be' puluwom ko gel ni kam tay. 12 En nra gel nde pag ir ko kireb e ra gu
tay ni ir reb e duga' u lan e Tempel rok e Got rog, ma dabki chuw riy bi'id. Ma bay gu
yoloy fithingan e Got rog nga daken, nge fithingan fare binaw rok e Got rog, ni fa bin
nib be'ech e Jerusalem ni bay yib rok e Got rog u tharmiy nga but'. Ma bay ku gu yoloy
fithingag nib be'ech nga daken.
13 "Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi
galesiya!"

Thin ni nge yan nga Laodicea

14 "Mu yol ngak fare engel ko galesiya nu Laodicea ni nge lungum:
"Ba'aray e thin nike pi' fa'anem ni ir fare Amen, ni ir e mich nib yul'yul' ma ba riyul'
ko tin ni be weliy ni murung'agen Got, ni ir e tabolngin urngin ban'en ni sunumeg Got.
15 Gu manang e n'en kam rin'; gu manang nda mu garbeb ma da mu gowel. Gu be athpeg
ni manga yugu mmang reb e gali n'ey! 16 Machane bochan e gab mathilin ni gathi ri gab
gowel, ma ku da mu garbeb, ma aram e gu be n'en ni nggu thuwegem ngam chuw u lan
l'ugunag! 17 Ya ke lungum u lanin'um, "Ke yo'or ban'en rog nike fel' rogog, ya urngin
e tin nge yag ngog e ke yag ngog." Machane da mu nang gelngin e gafgow ni kam tay
nge rogon yaam ni kari mu gafgow! Ya kam gafgow, ma dakuriy e mad u dakenam, ma
kam malmit. 18 Gu be fonow nigem ni ngam chuw'iy rog e gol, ni gol ni de ma'athuk
ban'en ngay, ni bochan e nge yag ni fel' rogom. Ma ka ga chuw'iy e mad nib wechwech
ngam chuw ngay ngam upunguyem ngay ni kam par u tamilang nib tamra' u sum. Ma
ka ga chuw'iy boch e flay ngam tay ngalan owchem nge yag ni mu guy ban'en. 19 Gu ma
puwan' ma gu ma gechignag urngin e pi'in yad ba t'uf rog. Ere mu tiyan'um ngam pi'
keruum ko denen ni ga be rin'. 20 Mmotoyil! Kug sak'iy nga langan e mab gu be tugtuguy;
ma fa'anra rung'ag be' lungug me bing e mab, mra gub ngalan e naun rok nggu un ngak
ko abich, me un ngog ko abich. 21 Pi'in yad ra gel ndar paged yad ko kireb e gu ra pi'
mat'awrad ni ngar pired nga but' u to'obeg u tagil'ig, ni bod rogon ni kug gel ngak e
kireb, me ere chiney e kug par nga but' u to'oben e Chitamag u tagil'.
22 "Fa'anra bay telim me ere mmotoyil ko n'en ni be yog fare Kan Nthothup ngak e pi
galesiya!"

4

Tayfan ni yibe tay ngak Got u tharmiy

1 Ma aram min piliyeg e changar rog ngku gguy ba mab nike mab u tharmiy.
Ma fare lam ni gowa laman ba rappa ni gu rung'ag laman ni i non ngog ko som'on e
ga'ar, "Moy ngaray ngalang, mu gu dag ngom e n'en ni bay yib i m'ug." 2 Ka chingiyal'
nem me ying fare Kan Nthothup ngog. Mu gguy tagil' be' u rom u tharmiy ni bay be' nike
par ngay. 3 Ma be gal ram'en owchen ni bod e malang ni *jasper* nge *karnelian*; ma bay
ba ragim nike liyeg tagil' fa'anem ni bod ra'en ba malang ni *emerald*. 4 Ma bay rliw' nge
aningeg i tagil'iy nib liyeg tagil' fa'anem, nike par rliw' nge aningeg e pi'in pi'ilal nga
daken ni kron'ed e mad nib wechwech, ma kar te'eliyawgad ko te'eliyaw ni gol. 5 Me
mat e uluch u tagil' Got, ma be yan lamay, ma be chub e dirra' riy. Ma bay medlip i mol'
ni kan tay e nifiy ngay ni be yik' u m'on u tagil' Got; ni ireram fa medlip i kan rok Got.
6 Mu m'on u tagil' Got e bay bangi ban'en riy ni bod bangi day ni gowa ni ngongliy ko
thirek, nib machalbog ra'en nra yan e changar u fithik' ni bod e *krystal*.
Bay aningeg i ban'en ni yad ba fos ni kayigi fach lan owcherad u m'on rorad ngu
keru'rad ni kar liyeged tagil' Got. 7 Bin som'on e pin'em ni yad ba fos e bod ya'an ba

layon; ma bin migid e bod ya'an ba garbaw; ma bin dalip e bay owchen ni gowa owchen
be'; ma bin aningeg e bod ya'an ba arche' ni *eagle* ni be changeg. 8 Ra bagayad fa aningeg
i n'em ni yad ba fos ma nel' pon, ma kayigi fach lan owcherad u lan porad ngu wuru' i
porad. Darir talgad ko tang ni rran nge neap' ni be lungurad:
"Ba thothup, ba thothup, ba thothup Somol ni Got ni Gubin ma Rayag Rok,
ni ir e immoy, me ir e bay, me ir e bay yib."
9 Ma gubin yay nra tang fa aningeg i n'em ni yad ba fos ni yad be pining e sorok ngak
ma yad be tayfan, ma yad be pining e magaer ngak fa'anem nike par nga tagil', ni ir e bay
i par nib fos ndariy n'umngin nap'an, 10 me paraw fa rliw' nge aningeg i pi'ilal nga but' u
p'eowchen fa'anem nike par nga tagil', ngar siro'gad ngak ni ir e bay i par nib fos ndariy
n'umngin nap'an. Ma yad be tay e te'eliyaw rorad nga but' u m'on u tagil' fa'anem, ma
be lungurad:
11 "Somol romad ma Got romad! Bay rogom
ni nganog e sorok ngom, min tayfam, ma bay rogom ni nge mil suwon urngin ban'en
ngom.
Ya gur e mu sunumiy urngin ban'en,
ma gur e mu leamnag miyad sum ni yad bfos."

5

Fare gi babyor ni kan bachiy nge fare Fak e Saf

1 Mu gguy bangi babyor ni kan bachiy ni bay u lan e ba' ni mat'aw i pa' fa'anem nike
par nga tagil'; ni l'agruw raba' ma kan yoloy, ni medlip e hang ni kan pag ngay. 2 Mu gguy
ba engel nib gel ni non ni ba ga' lungun ni ga'ar, "Mini' e bay rogon ni nge guchthuy e pi
hang nem nge pithig e re gi babyor nem ni kan bachiy?" 3 Machane dariy be' nni pir'eg
u lan e tharmiy, ara u daken e fayleng, ara bin nu ar e fayleng* nrayag rok ni nge pithig
fare gi babyor ni kan bachiy, nge sap ngalan. 4 Mu gu yor nib gel, ya dariy be' ni kan
pir'eg ni bay rogon ni nge pithig fare gi babyor ni kan bachiy, ara sap ngalan. 5 Me ga'ar
bagayad fa pi'in pi'ilal ngog, "Dakumur yor. A mu changar! Fare Layon ni yib ko ganong
rok Judah, ni fa'anem ni ba sorok ni ir owchen David e ke gel ngak e kireb nrayag ni nge
guchthuy fa medlip i hang nge pithig fare gi babyor ni kan bachiy."
6 Ma aram mu gguy ba Fak e Saf nike sak'iy nga lukngun fa gin'en ntagil' Got nike
cholngobiy fa aningeg i n'em ni yad ba fos nge fa pi'in pi'ilal. Re Fak e Saf nem e gowa
ka'an li' kem'. Ma medlip e gagey ni bay u lolugen ma medlip lan mit, ni ireram fa medlip
i kan rok Got nnol'oegrad nga gubin yang u fayleng. 7 Me yan fare Fak e Saf nge yan i
fek fare gi babyor ni kan bachiy u ba' ni mat'aw i pa' fa'anem nike par nga but' u tagil'.
8 Ma fa'ani yodorom me paraw fa aningeg i n'em ni yad ba fos nge fa rliw' nge aningeg i
pi'ilal nga but' u p'eowchen fare Fak e Saf. Ma ra bagayad ma bay reb e tatelin e musik
u pa' ni *harp*, nge baraba' i ban'en nib gol nib sug nga bogi ban'en ni bfel' bon ni yima
urfiy, ni ireram e meybil rok girdi'en Got. 9 Miyad yin' ba tang nib be'ech ni ga'ar:
"I gur e bay rogom ni ngam fek fare gi babyor ni kan bachiy
ngam guchthuy fapi hang riy.
Ya nli'em nga mum', ma racha'em ni map' u kuruth e ir e mu chuw'iy
e girdi' ngay ni ngar manged girdi'en Got,
ni girdi' u urngin e ganong, nge thin, nge gubin mit e girdi', nge nam.
10 Kam ngongliyrad kar manged ba nam i prist ni ngu'ur pigpiggad ngak e Got rodad;
ma bay ra gagiyeggad u fayleng."

---

* **5:3** BIN NU AR E FAYLENG: Fare fayleng ko yam' (mu guy 1:18).

11 Ma fa'ani kug sap bayay mu gu rung'ag laman e pi engel, ni yu biyu' nge yu ragag i
biyu' urngirad ni kar sak'iygad ni kar cholngobiyed tagil' fa'anem, nge fa aningeg i n'em
ni yad ba fos, nge fapi pi'ilal, 12 miyad tang ni ba ga' lamrad ni be lungurad:
"Fare Fak e Saf nli' ngem' e bay rogon
ni nge mil suwon urngin ban'en ngak, min pi' e fla'ab ngak, nge gonop, nge gelngin,
min tayfan, min gilnag buguwan, minog e sorok ngak!"
13 Mu gu rung'ag laman urngin e tin nib fos ni sunumiy Got, ntin ni bay u tharmiy, ngu
fayleng, nge tin ni bay ko bin nu ar e fayleng, ngu fithik' e day, ni urngin e tin ni sunumiy
Got ni bay u gubin yang nib mu'un e fayleng ngay ni yad be tang ni be lungurad:
"En nike par nga tagil', nge fare Fak e Saf,
e nganog e sorok ngorow, min tay farow min gilnag buguwrow
ma bay ur pirew nib mil suwon urngin ban'en ngorow ndariy n'umngin nap'an!"
14 Ma fa aningeg i n'em ni yad ba fos e ra fulweged ni lungurad, "Amen!" Me paraw fapi
pi'ilal nga but' ngar siro'gad ngak.

6

Fapi hang

1 Mu gguy fare Fak e Saf nike th'ab fa bin som'on e hang ko fa medlip i hang, mu gu
rung'ag bagayad fa aningeg i n'em ni yad ba fos ni non ni bod mam'ungun lingan e dirra'
ni ga'ar, "Moy!" 2 Mu gu sap mu gguy ba os nib wechwech. Ni en ni bay u daken e bay
ba gat'ing u pa', ma kan te'eliyawnag. Me yan nrogon be' nma gel ko mael ni nge yan ko
mael nge gel.
3 Me th'ab fare Fak e Saf e bin migid e hang; mu gu rung'ag e bin migid fa pin'em ni yad
ba fos ni ga'ar, "Moy!" 4 Me yib ba os nib row, ni en ni bay u daken e kan pi' gelngin ni
nge fek e mael nga daken e fayleng, ni aram e ngi i cham e girdi' ngu'ur li'ed yad ngu'ur
m'ad; ma kan pi' ba saydon ngak ni ba ga'.
5 Me th'ab fare Fak e Saf e bin dalip e hang; mu gu rung'ag fa bin dalip fa pin'em nib
fos ni ga'ar, "Moy!" Mu gu sap mu gguy ba os nib talumor, ni en ni bay u daken e ke kol
ba thabthabel nga pa'. 6 Mu gu rung'ag ban'en ni gowa laman be' ni be yib u fithik' fa
aningeg i n'em ni yad ba fos ni be ga'ar, "Salpiy nma thognag be' u reb e rran e puluwon
ta'reb e quart e *wheat* ni yima ngongliy e flowa riy ara dalip e quart e *barley*. Machane
dab mu kirebnag e gapgep ko *olive* nge wayin!"
7 Me th'ab fare Fak e Saf e bin aningeg e hang; mu gu rung'ag e bin aningeg fa pin'em
ni yad ba fos ni ga'ar, "Moy!" 8 Mu gu sap, mu gguy ba os nib ol ram'en dow. Ma en ni
bay u daken e kan tunguy fithingan ni Yam', ma be lay Hades* u tomur rok nib chugur
ngak, ni yow e kan tayrow ni ngrognew e thin u ta'ab guruy ko aningeg guruy e fayleng,
ni ngar li'ew e girdi' riy ko saydon, nge uyongol, nge liliy, nge gamanman ni malboch ni
bay u fayleng.
9 Me th'ab fare Fak e Saf fa bin lal e hang. Mu gguy u tan fare altar e pi'in nli'rad
ngarm'ad ni bochan e ur weliyed e thin rok Got ko girdi' i yan, nri yad ba yul'yul' ko
maruwel ni ur ted ni ur weliyed murung'agen Got ko girdi'. 10 Miyad tolul ni ba ga'
lamrad ni be lungurad, "Somol ni Gubin ma Rayag Rok, ni gab thothup ma gab yul'yul'!
Uw n'umngin nap'an mfini mpufthinnag e girdi' nu fayleng ma ga gechig nagrad ni
bochan e ra thanged e fan romad?" 11 Ra bagayad min pi' reb e mad nib wechwech
ngak; minog ngorad ni nga yigu ra son gad nge yan i mada' urngirad ko re matha'eg ni
kan finey, ni pi'in ni ka yad be pigpig ngak Got ni ku boch i walagrad ni bay fin nli'rad
ngarm'ad ni bod yad e bay ra gamneged e re matha'eg nem.

* **6:8** HADES: Fare fayleng ko yam' (mu guy e 1:18)

12 Mu gguy fare Fak e Saf nike th'ab fa bin nel' e hang. Me yib ba durru' nib gel, me
talumor lan mit e yal' ni bod bangi mad nib talumor ni yima ngongliy e tutuw riy, me
piliyeg ram'en e pul ngari row, ni bod ram'en e racha'; 13 me mul e t'uf u lanelang nga
but', ni bod wom'ngin e *fig* ni kab yacha' ni mul u l'ugun e gek'iy ni *fig* ko ngiyal' ni rurug
e nifeng nib gel. 14 Me yan lanelang nga bayang, ni gowa bangi babyor nni bichibichiy
nge chuw, ma urngin e burey nge nam nib liyeg e day e nchuweg u tagil'. 15 Ma aram e
pi pilung nu fayleng, nge pi'in yad be gagiyeg nge pi tolang ko salthaw, nge pi'in ni bo'or
ban'en rorad nge pi'in ni ba ga' lungurad, nge tin ni kabay e girdi', ni pi'in yad e sib nge
pi'in ni gathi yad e sib ko girdi' e ra mithgad ngalan e yiy nge nga tan e war u daken e
burey. 16 Miyad non ko burey nge war ni yad be tolul ni be lungurad, "Mmuchubu'gad
nga dakenmad ngam mitheged gamad u owchen fa'anem nike par nga but' u tagil', nge
damumuw rok fare Fak e Saf! 17 Ya fare rran ni ba ga' ni ir e ngar damumuwgow riy e
ke taw, me mini' e rayag ni nge fos riy.

7

Fa 144,000 i girdi' nu Israel

1 Ma fa'ani mu' e biney mu gguy aningeg i engel ni yad ba sak'iy ko fa aningeg i
tabthung nu fayleng, ni kar taleged fa aningeg i nifeng nu fayleng, ni bochan e nge dabki
thow e nifeng u daken e fayleng, ara u daken e day, ara nga daken ba ke gek'iy. 2 Mu gguy
yugu reb e engel nike yib ngalang u lan e ngek nike fek fare hang rok fare Got ni be par
nib fos. Me non ni ba ga' laman ngak fa aningeg i engel ni fa'ani ke pi' Got gelngirad ni
ngar tagan niged e binaw nge day. 3 Me ga'ar fare engel, "Dab mu tagannag e binaw,
nge day, ara gek'iy nge yan i mada' ko ngiyal' ni bay gu mu'gad i tay e pow nga peri' e pi
tapigpig rok e Got rodad." 4 Ma aram minog ngog e matha'eg ko pi'in ni kan tay e pow
rok Got nga peri'rad, ni yad ra'ay nge aningeg i ragag nge aningeg i biyu' ko urngin e
ganong ko girdi' nu Israel, 5 ni ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Judah ni
kan tay fare pow ngorad; ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Ruben; ma
ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Gad; 6 ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko
ganong rok Asher; ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Naftali; ma ragag
nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Manasseh; 7 ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib
ko ganong rok Simeon; ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Levi; ma ragag
nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Issakar; 8 ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko
ganong rok Zebulun; ma ragag nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Josef; ma ragag
nge l'agruw i biyu' e yib ko ganong rok Benjamin.

Girdi' ni mukun ni pire' ni pire'

9 Ma fa'ani mu' e biney mu gu sap, mu gguy e girdi' nike mu'ulung ni pire' ni pire'
— ndariy be' nrayag ni nge theegrad! Nra bad u gubin e nam, nge ganong, nge gubin
mit e girdi', ngu gubin e thin, ni kar sak'iygad u p'eowchen tagil' Got nge fare Fak e Saf,
ni karon'ed e mad nib wechwech ni bay yuwan e fal'tir u pa'rad. 10 Miyad non ni ba ga'
lamrad ni be lungurad, "Kanawo'en ma gamad thap ngak Got e yib rok e Got romad ni ir
e ke par nga tagil', ma ki yib rok fare Fak e Saf!" 11 Ma urngin e engel ni kar liyeged tagil'
Got ni yad ba sak'iy, nge pi'in pi'ilal, nge fa aningeg i n'em ni yad ba fos nra parawgad
nga but' u m'on u tagil' Got ngar ted fan Got, 12 ni be lungurad, "Amen! Sorok, nge
gilbuguwan, nge gonop, nge magaer ni ngan pining, nge tayfan, nge gelngiy nib th'abi
gel, nge gagiyeg e ir e bay i par rok e Got rodad ndariy n'umngin nap'an! Amen!"

13 Me fitheg bagayad fa pi'in pi'ilal ni ga'ar, "Mini' e pi girdi' nem ni karon'ed e mad
nib wechwech, mu uw e karbad riy?" 14 Mu gu fulweg ngak ni lungug, "Da gu nang, i gur
e ga manang." Me ga'ar ngog, "Pi cha'nem e fapi girdi' ni kar thapgad ngaray u fithik'
fare gafgow ni ba ga' ntay ngorad. Kar luk niged e mad rorad kar wechwech niged nga

racha'en fare Fak e Saf. 15 Aram fan ni kar sak'iygad u m'on u tagil' Got ni yad be pigpig
ngak ni rran nge neap' u lan e Tempel rok. Fa en ke par nga tagil' e ir e ke yororiyrad ni
dabi buch ban'en rorad ni bochan e bay rorad. 16 Gathi bay ki yib e bilig ara belel ngorad
bi'id; ma dab kur m'ad nga gowelngin e yal' ara gowelngin ban'en; 17 ya fare Fak e Saf ni
bay u lulukngun i tagil' e ir e bay i gafaliyrad ni bod e en nma gafaliy e saf, me pow'iyrad
ko fapi alublub ni bay e ran ko yafos riy; ma bay n'ag Got e lu' u owcherad."

8

Fa bin medlip e hang

1 Ma fa'ani th'ab fare Fak e Saf e bin medlip e hang, ma daki non be' u tharmiy ni
gonap'an e baley e awa. 2 Mu gguy fa medlip i engel ni yad ba sak'iy u p'eowchen Got;
ni medlip e rappa ni kan pi' ngorad.
3 Me yib reb e engel i sak'iy nga altar, ni bay baraba' i ban'en u pa' nib gol ni yima tay
bogi n'en ni bfel' bon ngay ngan urfiy. Ni bo'or fa pin'en ni bfel' bon ni yima urfiy ni kan
pi' ngak ni nge puthuy ko meybil ni i pi' urngin e girdi' rok Got me pi' u daken fare altar
ni bay u m'on u tagil' Got. 4 Me yan e ath ko fapi n'en ni bfel' bon ni be yik' u pa' fare engel
nib sak'iy u p'eowchen Got ngalang nib cheag e meybil ni i pi' e girdi' rok Got ngay. 5 Me
fek fare engel fare raba' i n'en ni yima af fa pin'en ni bfel' bon ngay nge suguy ko nifiy
nu altar, me yin' nga daken e fayleng. Me chub e dirra', me yan lingan bogi ban'en, me
matmat e uluch, me yib ba durru'.

Fapi rappa

6 Ma aram me fal'eg fa medlip i engel rogorad ni ngar thoyed fa medlip i rappa ni bay
rorad.
7 Me thoy e bin som'on e engel e rappa rok. Me yib e ayis nike el nge nifiy u lang nga
daken e fayleng nike ma'athuk e racha' ngay. Me yik' ta'ab guruy ko dalip guruy ko
fayleng, ma ku ta'ab guruy ko dalip guruy ko gek'iy nu fayleng e yik' nge m'ay, ma urngin
gaf i yuwan e pan nib galunglung e yik' nge m'ay.
8 Me thoy e bin migid e engel e rappa rok. Mi nin' ban'en ni bod bburey ni ba ga' ni
be yik' ngalan e day. Ma ta'ab guruy ko dalip guruy ko day e ngal' ni racha', 9 ma ta'ab
guruy ko dalip guruy u urngin ban'en nib fos u fithik' e day e yim', ma ta'ab guruy ko
dalip guruy u urngin e barkow e pil.
10 Me thoy e bin dalip e engel e rappa rok. Me mul ba t'uf ni gathi ba'achig u lanelang
ni be yik' ni bod mmol' me aw nga daken ta'ab guruy ko dalip guruy e lul' nge alublub
ko ran. 11 (Fithingan e re t'uf nem e Mooy.) Me pig reb e guruy ko dalip guruy e ran nge
mooy, ma pire' e girdi' nra m'ad ni bochan e ra unumed e re ran nem, ya ke piliyeg ke
mooy.
12 Me thoy e bin aningeg e engel e rappa rok. Ma ta'ab guruy ko dalip guruy i ram'en
e yal' nge pul nge t'uf e m'ay; ma ta'ab guruy ko dalip guruy ko rran e par nib talumor,
ma ku errogon e neap'.
13 Mu gu sap mu gu rung'ag laman ba arche' ni *eagle* ni be changeg nib tolang ni be
yog ni ba ga' laman ni be ga'ar, "Gafgow! Gafgow! Ri bayi gafgow urngin e girdi' ni be
par u fayleng ko ngiyal' nra thoy fa dalip ni kabay e engel e rappa rorad!"

9

1 Me thoy fa bin lal e engel e rappa rok. Mu gguy ba t'uf nike mul u lang nga daken e
fayleng ni kan pi' e kiy ko *abyss** ngak. 2 Me bing fare t'uf fare *abyss* me yib e ath u lan
ngalang ni bod e ath ni yib u lan ba tafen e nifiy ni ba ga'; me talumornag e ath ni be yib u
lan fare *abyss* ram'en e yal' nge lanelang. 3 Me yib e asmen'ing u fithik' fare ath nga but'

* **9:1** ABYSS: Bayang i ban'en u lan e fayleng ni aram e gin kan kalbusnag e pi kan ni kireb riy ni yad be sonnag e bin tomur e gechig rorad.

nga daken e fayleng, ni kan pi' gelngirad ni bod gelngin e skorpion. 4 Ma kanog ngorad
ndab ra li'ed e pan, ara gek'iy, ara yugu bmit e woldug; kemus ni girdi' e ngar gafgow
niged ni pi'in ndariy fare pow ku Got u daken peri'rad. 5 Pi asmen'ing nem e dab ra li'ed
e pi girdi' nem ngarm'ad, machane lal e pul ni ngar gafgow niged yad. Ma amith ni yad
be gafgownag e girdi' ngay e bod gelngin e amith nra gafgow be' riy ko ngiyal' nra k'ad
e skorpion fa'anem. 6 U lan e re lal i pul nem e bayi guy rogon e pi girdi' nem ni mang e
yugu ra pir'eged e n'en nra rin' miyad yim', machane dab ra pir'eged; bay ra fineyed ni
manga yugu ra m'ad machane bayi mil e yam' rorad.
7 Pi asmen'ing nem e bod ya'an e os ni kan fal'eg rogorad ni ngranod ko mael; bay
bogi n'en ni bod e te'eliyaw nni ngongliy ko gol u lolugrad, ma owcherad e bod owchen
e girdi'. 8 Ma piyan lolugrad e bod piyan lolugen e ppin, ma nguwelrad e bod nguwelen
e layon. 9 Ma daken ngorongorrad e kan upunguy nga yungi ban'en ni bod ya'an e
wasey ni yima upunguy nga daken ngorongorey, ma lingan porad e bod lingan e karrow
ni pire' ni be girngiy e os i yan ko mael. 10 Bay p'ebuk'rad nge n'en ni yad be k'ad e
girdi' ngay ni bod e n'en ni bay ko skorpion, ma p'ebuk'rad e ir e bay gelngin ni ngar
amithniged e girdi' ngay ni lal e pul. 11 Ma bay be' ni ir e pilung rorad ni be yog e n'en
ni ngar rin'ed, ni ir fare engel nib milfan fare *abyss* ngak. Ni fithingan nthin ni Hebrew
e Abbadon; ma fithingan nthin ni Greek e Apollyon (ni fan e re ngachal ney e "En nma
Kirebnag Ban'en").
12 Me yan i m'ay e bin som'on e gafgow; ma tomuren e biney e kabay l'agruw e gafgow
nra yib.
13 Me thoy fa bin nel' e engel e rappa rok. Mu gu rung'ag ba lam nike yib ko fapi
tabthung ko fare altar ni gol ni bay u p'eowchen Got. 14 Me yog fare lam ngak fa bin
nel' e engel ni bay fare rappa rok ni ga'ar, "Mpag fa aningeg i engel ni kan m'agrad u
to'oben fare lul' ni ba ga' ni Eufrates fithingan!" 15 Min pag fa aningeg i engel, ni kan
fal'eg rogorad ni fan ko re awa nem, nge re rran nem, ko re pul i n'em, nge duw ni ngar
li'ed ngem' ta'ab guruy u dalip guruy ko girdi' ni gubin. 16 Minog ngog urngin e salthaw
nike yan nga daken e os, ni yad l'agruw mir'ay i million. 17 Min piliyeg e changar rog
ngug guy e pi os nem nge girdi' ni yad bay u daken; bay yungi wasey nike upunguy
daken ngorongorrad nib row ni bod e nifiy, ma ba ra'en mak'ef ni bod e *sapphire*, ma
bmaguchol ni bod e sulfur. Ma lolugen fapi os e bod lolugen e layon, ma be yib e nifiy,
nge ath, nge sulfur u lan l'ugunrad. 18 Ma ba guruy ko fa dalip guruy ko girdi' e ra m'ad
ko dalip i gafgow ni ba'aray ni yib: ni nifiy, nge ath, nge sulfur ni be yib u lan l'ugun
fapi os nga but'. 19 Ya gelngin fapi os e bay u lan l'ugunrad, ma ku bay u p'ebuk'rad.
Ma p'ebuk'rad e bod e porchoyog, ni bay lolugen ni ir e yad be maruwel ngay ngar
amithniged e girdi' ngay.
20 Ma tin ni magey e girdi', ni pi'in ndar m'ad ko pi gafgow ney e dar paged fapi n'en
ni ur ngongliyed. Ma dar paged e meybil ni yad ma tay ngak e mo'onyan' ma ku yad ma
tay ko liyos nni ngongliy ko gol, nge silber, nge wasey nib row, nge malang, nge ren, ni
bogi n'en ndabiyag ni nge guy ban'en, ara rung'ag ban'en, ara yan. 21 Ma ku de kolngan'
e pi girdi' nem ngar pi'ed keru'rad ko cham ni yad be tay ni yad be thang e pogofan, nge
pig ni yad be tay, nge ngongolen e darngal, nge moro'ro' ni yad be ngongliy.

10

Fare engel nge fachi gi babyor ni kan bachiy

1 Ma aram mu ku gguy reb e engel nib gel nike yib u tharmiy nga but', ni bangi
manileng e mad rok, ni ba longob ba ragim nga lolugen; ma owchen e bod lan mit e
yal', ma ay e bod ruw pa' i nifiy. 2 Ni bay bangi babyor ni kan pithig u pa' ni immoy ni
kan bachiy. Me tay e ba' ni mat'aw i ay nga daken e day, me tay e ba' ni gilay' i ay nga
daken e binaw, 3 me non ni ba ga' laman ni gowa laman bogi layon nra nonod nta'ab

yay. Ma fa'ani mu' ko numon me fulweg fa medlip i dirra' ta'ab yay ni ba ga' lingrad ni chub. 4 Ma nap'an nra nonod mu gu wan ni nggu yol. Machane mu gu rung'ag ba lam nike non u tharmiy ni ga'ar, "Mu tay nib mith e tin keyog fa medlip i dirra'; dab mu yoloy!"

5 Ma fare engel ni gguy nike sak'iy nga daken e day nge nga daken e binaw e yip' pa' nga tharmiy 6 me micheg bbugithin nga fithingan Got nma par nib fos ndariy n'umngin nap'an, ni ir e sunumiy e tharmiy nge urngin ban'en ni bay riy, nge fayleng nge urngin ban'en ni bay riy, nge day nge urngin ban'en ni bay u fithik'. Me ga'ar fare engel, "Dab kun sowath! 7 Machane ngiyal' nra thoy e bin medlip e engel e rappa rok riy, e aram e nge rin' Got e tin ni kem'ay i leamnag rok ni bod rogon ni yog ngak e pi tapigpig rok ni pi profet, mi i par nib mith."

8 Ma fare lam ni gu rung'ag laman ni be non u tharmiy e ki non ngog bayay ni be ga'ar, "Mman mu fek fare gi babyor ni kan pithig ni bay u pa' fare engel nib sak'iy nga daken e day nge binaw." 9 Mu gu wan ngak fare engel mu gu wenig ngak nge pi' fachi gi babyor ngog ni kan bachiy. Me ga'ar ngog, "Mfek ngam longuy; ya bayi piliyeg nge mugnin u lan e gil'iggan rom, machane bayi athibthib u lan l'ugunam ni bod lamen e *honey*." 10 Mu gu fek u pa' fachi gi babyor ni kan bachiy nggu longuy, ma ba athibthib lamen u lan l'ugunag ni bod e honey. Ma fa'an gu mu' i ful' me pig nge mugnin u lan e gil'iggan rog.

11 Ma aram min ga'ar ngog, "Thingar mu yi'iynag bayay e tin ke turguy Got ni fan ngak e girdi' ko pi nam i yan, ni gubin mit e girdi', nge thin, nge pilung."

11

Fa gali mich

1 Ma aram mi ni pi' ba ley i fol ngog ni bod ba ley i ban'en, me lunguy ngog, "Mu sak'iy ngam foleg e Tempel rok Got nge fare altar, ma ga the'eg e pi'in yad be meybil u lan e Tempel. 2 Machane dab mu foleg lan e yoror ko Tempel. Dab mu foleg, ya kan pi' ngak e pi'in ni gathi yad piyu Israel, ni yad e bay uryot'ed daken fare Binaw nib Thothup ni aningeg i ragag nge l'agruw e pul. 3 Bay gu l'oeg l'agruw ni' ni ngar weregew murung'ageg ni ka ron'ew e mad ntutuw; ma bay ra weregew e thin rok Got u lan ragag nge l'agruw mir'ay nge nel' i ragag e rran."

4 Gali cha'nem ni ngar weregew e thin rok Got e yow fa gal ke gek'iy ni *olive* nge fa gal magal ni bay u p'eowchen fa en ni ir e Somol nu fayleng. 5 Fa'anra guy be' rogon ni nge maad'ad ngorow, ma bay yib e nifiy u l'ugunrow nge li' e to'ogor rorow; ere en nra guy rogon ni nge maad'ad ngorow e ireray rogon e yam' nra tay. 6 Ma bay mat'awrow ni ngar ningew lanelang ni nge dabki aw e n'uw ko ngiyal' i n'en ni ba'aram ni bay ur weregew e thin rok Got riy. Ma bay mat'awrow nga gubin e alublub ni ngar pingegew nge ngal' e ran riy nracha'; ma ku bay mat'awrow ni ngar gafgow nigew e fayleng nga gubin mit e gafgow ko yu ngiyal' i n'en ni yow ra finey.

7 Ma nap'an ni bay ra mu'gow i wereg e thin rok Got, me yib fare gamanman ni yib u lan fare *abyss* i cham ngorow. Ma bayi gel ngorow me li'row ngar m'ow, 8 ma bayi par downgirow u daken e wo' ko fare binaw nib gilbuguwan, ni aram e gin nrichibiy e Somol rorow riy ko kuruth. Re ngachal nra m'ag ko re binaw nem e Sodom, ara Egypt. 9 Ma gubin mit e girdi' nrabad, nge tin nrabad u urngin e ganong, nge girdi' ni yib u urngin e thin nge gubin e nam e bay ur changargad nga downgirow ni dalip nge baley e rran, ma dab ni pithig e thin riy ni ngan k'eyagrow. 10 Ma girdi' nu fayleng e bay ra felfelan'gad nike yim' e gali cha'nem. Bay ra madnomgad ngar tow'ath niged yad, ni bochan e gali profet nem e ba ga' e gafgow nra tiyew ngak e girdi' nu fayleng. 11 Ma fa'ani chuw dalip nge baley e rran me pi' Got athon l'ugun ngorow nma fasegey, nge yan nga fithik' i dowrow, miyow sak'iy ngalang; ma urngin e girdi' nra guyed yow ni kar fosgow e rib gel e tamdag ni yib ngorad. 12 Ma aram me rung'ag fa gali profet ba lam

ni ba ga' ni be non ngorow u tharmiy ni be ga'ar, "Mirew ngaray ngalang!" Ma nap'an ni be yaliyrow e pi to'ogor rorow miyow yan nga lanelang u fithik' bangi manileng. 13 Ka chingiyal' nem me yib ba durru' nib gel; me kireb ta'ab guruy u ragag i guruy ko fare binaw, ma medlip i biyu' e girdi' e yim' ko re durru' nem. Ma tin ni magey e girdi' e ra m'ad ko marus miyad yog nrib sorok Got nu tharmiy.
14 Me m'ay e bin l'agruw e gafgow; machane mu sap! Dabki n'uw nap'an me yib e bin dalip e gafgow.

Fa bin medlip e rappa

15 Me thoy fa bin medlip e engel e rappa rok, me yan lamay ni ba ga' u lan e tharmiy ni be lunguy, "Ke yib gelngin Somol rodad nge Messiah rok ni ngar gagiyegnigew e girdi' nu fayleng, ma bayi gagiyegnag ndariy n'umngin nap'an!" 16 Ma fa rliw' nge aningeg i pi'ilal ni kar pired nga tagil'rad u p'eowchen Got e ra parawgad nga but' ngar siro'gad ngak Got, 17 ni be lungurad:
"Somol ni Got ni Gubin ma Rayag Rok, ni ir e en ni bay e chiney nge en ni ki immoy!
Gamad be pining e magaer ngom ni fan e kam maruwel nga gelngim nib gel
ni kam tabab ko gagiyeg!
18 Pi nam e kari gel e damumuw rorad,
ya ke taw nga nap'an ni nge taw e damumuw rom,
nge nga nap'an ni ngam pufthinnag e pi'in ni karm'ad;
nge nga nap'an e ngiyal' ni ngam pi' puluwon e tapigpig rom ni fapi profet,
nge urngin e tirom e girdi', ni pi'in yad ba tolang nge pi'in yad ba sobut',
ni urngin e pi'in ni bay madgum u wun'rad.
Ke taw nga nap'an ni ngan kirebnag e pi'in ni kar kireb niged e fayleng!"
19 Me mab e Tempel rok Got u tharmiy, ma fare Kahol ko M'ag rok Got e ni guy u lan e Tempel rok. Me matmat e uluch, me yan lingan bogi n'en, ma be chub e dirra', me yib ba durru', me mul e ayis ni gagang' yang u lang nga but' ni bod e n'uw.

12

Fare pin nge fare dragon

1 Ma aram me m'ug reb e pow ni ba ga' u lan e tharmiy, ni be' ni bpin, ni mad rok e yal' ma ba' e pul u tan e rifrif u ay, ma ke te'eliyaw nga ragag nge l'agruw i t'uf. 2 Ni be n'en ni nge gargel, mi i yor ni ba ga' laman ni bochan e amith nge gafgow nma yib ngak e gargel.
3 Miki m'ug reb e pow u tharmiy, ni ba dragon nri ba ga' nib rowrow ni medlip lolugen ma ragag e gagey rok, nra reb i lolugen ma bay reb e te'eliyaw riy. 4 Me girngiy ba guruy u dalip e guruy ko t'uf u lanelang nga p'ebuk' nge yin' nga daken e fayleng. Me sak'iy ngam'on rok fare pin, ni bochan e nga yigi gargel fare pin me longuy fak. 5 Ma aram me gargeleg fare pin bochi pagel, ni ba ley i wasey e bayi gagiyegnag urngin e pi nam ngay. Machane min leag fare tir ngan fek ngak Got nga tagil' Got. 6 Me mil fare pin nga daken e ted ko gin ke fal'eg Got rogon ni nge par riy; ni aram e gin ni bay ni ayuweg riy ni ragag nge l'agruw mir'ay nge nel' i ragag e rran.
7 Ma aram mi ni mael u tharmiy! Me cham Maikal nge tirok' e engel ngak fare *dragon*, me cham fare *dragon* nge tirok' e engel ngorad; 8 machane me me'waer fare *dragon*, ma da ni pag fare *dragon* nge tirok' e engel ni ngar pired u tharmiy. 9 Mi nin' fare *dragon* nri ba ga' nga wuru' e tharmiy! I ir fare porchoyog nike kakrom, ni kan tunguy fithingan ni Mo'onyan', ara Satan, ni ir fa'anem ni bannag e girdi' nu fayleng ni polo'. Mi nin' u lang nga daken e fayleng, nib mu'un urngin e pi engel rok ngak.
10 Mu gu rung'ag ba lam ni ba ga' u lan e tharmiy ni be ga'ar, "Ke taw ngal'an ni nge thapeg Got e girdi' ngak! Chiney e ke dag Got gelngin ni ir e Pilung! Chiney e ke

dag e Messiah rok gelngin! Ya fa'anem nma egnag pi walagdad nma yib i sak'iy nga p'eowchen Got ngi i thibthibnagrad ni rran nge neap' e ka nin' nga wuru' e tharmiy.
11 Ke gel pi walagdad ngak u daken racha'en fare Fak e Saf, ngu daken e thin nib riyul' ni ur wereged; ma bm'agan'rad ngay ni ngar paged fan e pogofan rorad ngarm'ad. 12 Ere mu felfelan'gad e pi tharmiy, ni gimed urngin e pi'in ni gimed be par u wur! Machane ri bayi gafgow e fayleng nge day! Ya ke yib fare Mo'onyan' ngomed ni kari damumuw, ya manang ndaki n'uw nap'an ni nge par."
13 Ma fa'ani nang fare dragon ni ka nin' u lang nga daken e fayleng, ma aram me lek fare pin ni fa'ani gargelnag fachi pagel. 14 Ma fare pin e kan pi' pon ni l'agruw raba' ni bod pon ba arche' ni *eagle* ni ba ga' ni bochan e nge yag ni changeg nge yan ko gin ntafen u daken e ted, ko gin ni bay ni ayuweg riy ndalip e duw nge baley, ndabiyag ni nge yib fare porchoyog i cham ngak. 15 Ma aram me pag fare porchoyog e ran u l'ugun nge yib nga but' ni gowa ba lul' ni be lek fare pin, ni bochan e nge un fare pin ko fare lul' nge fek. 16 Machane me ayuweg e but' fare pin; yi fal e but' l'ugun nge ful' fapi ran ni keb u l'ugun fare *dragon*. 17 Me ri damumuw fare *dragon* ngak fare pin, ma aram me yan ni nge cham ngak e pi'in yad bay ni owchen fare pin, ni urngin e pi'in yad be fol ko pi motochiyel rok Got ma yad ba yul'yul' ko fare thin nib riyul' ni yib i yog Jesus ngan nang.
18 Me sak'iy fare *dragon* nga dap'e l'ay.

13

Fa gal gamanman

1 Ma aram mu gguy ba gamanman nike yib u fithik' e day ngalang, ni ragag e gagey rok ma medlip lolugen, nra reb e gagey rok ma bay ba kiy i te'eliyaw riy, ma ra reb e pi lolugen nem ma kan yoloy ba ngachal nib kireb ngay nib togopluw ngak Got. 2 Re gamanman nem ni gguy e bod ya'an ba gamanman ni leopard, ni bay ay ni bod ay e gamanman ni bear, nge l'ugun ni bod l'ugun e layon. Me pi' fare *dragon* gelngin ngak fare gamanman, nge tagil', nge mat'awun ni ba ga' lungun u puluwon e girdi'. 3 Bay reb i lolugen fare gamanman ni gowa ka'an li' kem', machane maad'ad ni tay e ke fos. Ma girdi' nu fayleng ni urngin e ra gin gad ngak miyad lek fare gamanman. 4 Urngin e girdi' ni ur ted fan ma yad be meybil ngak fare *dragon*, ya ke pi' gelngin ngak fare gamanman. Ma ku yad be tayfan ma yad be meybil ngak fare gamanman ni be lungurad, "Mini' e ta'reb rogon ngak e re gamanman nem? Mini' e rayag rok ni nge cham ngak?"
5 Re gamanman nem e kan pag ni ngi i yog e thin nrib th'abi kireb, ni ba uf ngay ma ba togopluw ngak Got, ma ku errogon ni kan pag ni nge par nge yog e thin ni aningeg i ragag nge l'agruw e pul. 6 Me tabab i darifannag Got, nge fithingan Got, nge gin ni be par Got riy, nib mu'un urngin e pi'in yad be par u tharmiy ngay. 7 Mi ni pag ni nge cham ngak e girdi' rok Got me gel ngorad, mi ni pi' mat'awun ni nge ga' lungun u puluwon urngin e ganong nge gubin mit e girdi', nge gubin e thin nge nam. 8 Ma urngin e girdi' ni yad be par u daken e fayleng ni bay ra siro'gad ngak ma yad be meybil ngak, ni aram e gubin e girdi' ndawor ni yoloy fithingrad ko ngiyal' ndawori sum e fayleng riy ngalan fare babyoren e pi'in ni kar fosgad, ni fare babyor nib mil suwon ngak fare Fak e Saf ni fa'an nli' ngem'.
9 "Ere mu telmed ni fa'anra bay telmed ni ngam rung'aged ban'en ngay! 10 En ni kan finey ni ngan kol e ri bay ni kol; ma en ni kan finey ni ngan li' ko saydon ngem' e bmuduwgil ni bay nli' ko saydon ngem'. Ireray e ngiyal' ni nge k'adan' me pagan' girdi'en Got ngak Got."
11 Ma aram mu gguy reb e gamanman nike yib ngalang u fithik' e but', ni bay e gagey rok nl'agruw ni bod e gagey rok ba pifak e saf, ma be non ni bod ba *dragon*. 12 Me maruwel nga mat'awun fa bin som'on e gamanman ni ba ga' lungun u puluwon e girdi' u p'eowchen e bin som'on e gamanman. Me gelnag e thin rok ngak e girdi' ni yad be

par u fayleng ni ngar ted fan ma yad be meybil ngak fa bin som'on e gamanman, ni ir
e ke fos fa gi maad'ad u dow ni susun e ra yim' riy! 13 Ma biney e gamanman ni ir e bin
migid e ba ga' bogi maang'ang ni i ngongliy; i muruwliy e nifiy nge mul u lanelang nga
daken e fayleng u p'eowchen urngin e girdi'. 14 Me bannag urngin e girdi' ni yad be par
u daken e fayleng ni bochan fapi maang'ang nni pag ni nge ngongliy u p'eowchen fa bin
som'on e gamanman. Me yog fare gamanman ngak urngin e girdi' nu fayleng ni ngar
ngongliyed ba liyos ni ngan tayfan fare gamanman ni fa'an nni maad'adnag ko saydon,
machane de yim'. 15 Ma fa bin migid e gamanman e ni pag ni nge pag athon l'ugun ni
bay e yafos riy nga fithik' fare liyos ni kan ngongliy ni ya'an fa bin som'on e gamanman,
me yog ni nge non fare liyos ma rayag ni nge gagiyeg ngan li' ngem' urngin e pi'in ndab
ra ted fan ma dab ra meybilgad ngak. 16 Me gelnag fare gamanman ir ngak urngin e
girdi' ni pi'in yad ba sobut' nge pi'in yad ba tolang, nge pi'in ni bo'or ban'en rorad nge
pi'in yad ba gafgow, nge pi'in yad e sib nge pi'in ni gathi yad e sib ni ngan tay ba pow
nga daken e rifrif u ba' ni mat'aw i pa'rad nge nga daken peri'rad, 17 ni dariy be' nrayag
ni nge chuw'iy ban'en fe pi' ban'en nchuway' ni fa'anra dariy e re pow ney rok, ni aram
e fithingan fare gamanman ara re matha'eg nike yan nga luwan fithingan.
18 Ren'ey e ngan gonopiy. Ya en ni ba llowan' e rayag ni nge pir'eg fan fare namba rok
fare gamanman, ya re namba nem e ke yan nga luwan fithingan be' nib mo'on. Namba
rok e nel' mir'ay nge nel' i ragag nge nel'.

14

Tang rok e pi'in ni kan biyuliyrad

1 Me ere fa'an gu sap ma bay fare Fak e Saf nib sak'iy nga daken e burey ni Zion; ni yad
ra'ay nge aningeg i ragag nge aningeg i biyu' e girdi' ni bay fithingan rorad nge fithingan
e Chitamngin ni kan yoloy nga peri'rad. 2 Mu gu rung'ag ba lam ni yib u tharmiy, ni gowa
lingan ba lul' ni ba ga' ni be yan i map' e ran riy u taban bangi war nib tolang ngalan e
yibu', ni gowa lingan ba dirra' ni ba ga'. Re lam nem ni gu rung'ag e gowa laman e musik
ni tay e pi'in yad be chubeg e *harp* rorad, 3 ni kar sak'iygad ni yad ba sap nga tagil' Got
nge ngak fa aningeg i n'em ni yad ba fos nge pi'in pi'ilal, miyad yin' ba tang nib be'ech
ndariy be' nra mit ngak ya kemus ni fare ra'ay nge aningeg i ragag nge aningeg i biyu' i
girdi' ni kan biyuliyrad u fayleng e ke mit ngorad. 4 Yad fapi pumo'on nra ted yad ni yad
bmachalbog ndar pired e ppin ma dar uned ko mabgol. Demturug e gin ni be yan fare
Fak e Saf ngay ma yad be un ngak; ya kan biyuliyrad u fithik' e tin ni kabay e girdi' nu
fayleng ma yad e tin som'on e girdi' nni pi'rad ngak Got nge ngak fare Fak e Saf. 5 Dawor
ra lifithed l'ugunrad bi'id; ma dariy e kireb rorad.

Fa dalip i engel

6 Mu gguy yugu reb e engel ni be changeg nib tolang u fithik' e nifeng, ni bay rok e
thin ni dabi math bi'id, ni Thin Ni Bfel' ni nge weliy ngak e girdi' nu fayleng, ni urngin
e pi nam, nge ganong nge thin nge gubin mit e girdi'. 7 Me ga'ar ni ba ga' laman: "Nge
yib madgun Got ngomed, mi gimed tayfan nga feni sorok! Ya ke taw nga nap'an ni nge
pufthinnag e girdi'. Ere mu siro'gad mi gimed meybil u p'eowchen Got ni ir e sunumiy
e tharmiy, nge but', nge day, nge pi alublub!"
8 Me lek e bin migid e engel tomuren fa bin som'on ni be ga'ar, "Ke waer! Fare binaw
nu Babylon nib gilbuguwan e ke waer! Ke pi' e wayin rok ngak girdi'en e pi nam ni
urngin, ke pi' ngorad kar unumed, ni fare wayin rok nib gel, ni wayin ko darngal rok!"
9 Me lek e bin dalip e engel tomuren fa gal ni m'on e engel, ni be non ni ba ga' laman
ni be ga'ar, "En nra tayfan me meybil ngak fare gamanman nge ya'an ni kan ngongliy
nliyos me thapeg fare pow nga daken peri' ara nga daken e rifrif u pa', 10 e ir e ra unum
e wayin rok Got, ni wayin ko damumuw rok, nike pu'og ngalan e kap ko damumuw

rok ke yan i mus nga gelngin! Urngin e girdi' ni ra rin' e ren'ey e yira gafgow nagrad u fithik' e nifiy nge sulfur u p'eowchen fapi engel nib thothup nge fare Fak e Saf. 11 Ma ath ko fare nifiy ni be gafgow nagrad e bay i yan ngalang ndariy n'umngin nap'an; ni dabi yodor bochu'uw e gafgow riy ni rran ara neap' u puluwon e pi'in ni ur ted fan ma yad be meybil ngak fare gamanman nge ya'an ni kan ngongliy nliyos, ni pi'in ntay ngorad fare pow ni fithingan fare gamanman."

12 Bochan e ren'ey ma aram fan ni nge k'adan' e girdi' rok Got, ni pi'in yad be fol ko tin keyog Got ma yad ba yul'yul' ngak Jesus.

13 Mu gu rung'ag ba lam nike yib u tharmiy ni be ga'ar, "Mu yoloy e bin ba'aray: Ra felfelan' e pi yam' ni bay ur m'ad e chiney i yan ngaram nib mich Kristus u wun'rad!" Me fulweg fare Kan Nthothup ni ga'ar, "Ri errogon. Ya yad ra felfelan' ko matal nra yib ngorad ko maruwel nib gel nra ted; ya bay ra feked wenegan e pigpig ni ur ted ngak Somol nge un ngorad."

Ngiyal' ni ngan t'ar wom'ngin e woldug u fayleng

14 Mu gu sap mu gguy bangi manileng nib wechwech, nike par be' nga daken ni bod ya'an be' nib mo'on, ni bay e te'eliyaw u lolugen nib gol ma bay bangi kama u pa' nib m'uth. 15 Me yan reb e engel nga wuru' e Tempel me tolul ni ba ga' laman ngak fa'anem nike par nga daken fa gi manileng ni be ga'ar, "Kama rom e ngam t'ar wom'ngin e woldug ngay, ya ke taw nga nap'an ni ngan t'ar wom'ngin e woldug u fayleng!" 16 Ma fa'anem nike par nga daken e manileng e toy e kama rok nga daken e fayleng, me t'ar wom'ngin e woldug nu fayleng.

17 Ma aram mu ku gguy yugu reb e engel nike yib nga wuru' e Tempel u tharmiy, ni ku bay bayang e kama nib m'uth u pa'.

18 Miki yib yugu reb e engel u altar, ni ir e bmil fan fare nifiy ngak. Me non ni ba ga' laman ngak fare engel ni bay fare gi kama nib m'uth u pa' ni ga'ar, "Kama rom e ngam t'ar wom'ngin e woldug ngay ni *grape* nu fayleng, ya wom'ngin ni *grape* e ke lol!" 19 Ma aram me toy fare engel e kama rok nga daken e fayleng me th'ab e *grape* nge chuw ko kenggin, me yin' ngalan fare n'en nma uduy e *grape*, ni aram e damumuw rok Got nib gel. 20 Ma fapi *grape* e yibe uduy u lan e n'en ni yima uduy e *grape* riy ni bay u wuru' fare binaw, me yib e racha' u lan fare n'en ni yima uduy e *grape* riy nga but' nlul' ni l'agruw mir'ay e mayel n'umngin ma gonap'an lal e fit tom'arngin.

15

Fapi engel ni bay e tin tomur e gafgow rorad

1 Ma aram mu gguy yugu reb e pow u tharmiy ni ba ga' ni gu gin ngay, ni medlip i engel ni bay medlip i gafgow rorad. Ireray e tin tomur e gafgow, ya yad e tomur ni ngar daged e damumuw rok Got.

2 Ma aram mu gguy ban'en ni gowa bangi day nni ngongliy ko thirek ni kan athkuy ko nifiy; ma aram mu ku gguy e pi'in ni kar gelgad ko fare gamanman nge fare liyos ni ya'an nni ngongliy, nge ngak fa'anem nni pi' fithingan nib namba; ni kar sak'iygad u to'oben fare gi day ni thirek, ni bay talin e musik u pa'rad ni *harp* nike pi' Got ngorad, 3 ni yad be yin' fare tang rok Moses, ni ir fare tapigpig rok Got, nge fare tang rok fare Fak e Saf, ni ga'ar:

"Somol ni Got, ni Gubin ma Rayag Rok,
rib sorom ngarogon feni fel' e ngongol rom!
Me gur e Pilung rok gubin e nam,
rib mat'aw ma ba riyul' e tirom e kanawo'!
4 Somol, i mini' e dabi yib madgum ngak?
Mini' e en nra siyeg ni nge dabi weliy murung'agem nib sorom?
Ya kemus ni go' gur e gab thothup.

Ya urngin e nam ni bay rabad
ngar ted fam miyad siro' ngom u p'eowchem,
ya ngongol rom nib mat'aw e urngin e girdi' ni kar guyed."
5 Ma nap'an ni mu' e biney mu gguy fare Tempel nu tharmiy nike mab, ni bay fare tent
u lan nma par Got riy. 6 Ma fa medlip i engel ni bay fa medlip i gafgow rorad e rabad u
lan fare Tempel nga wuru'; ni ka ron'ed e mad nib klin ma ba wechwech, ma bay e le'ed
nib gol ni kan m'ag nga daken ngorongorrad. 7 Me pi' bagayad fa aningeg i n'em ni yad
ba fos, ngak fa medlip i engel, medlip raba' i ban'en nib gol nike sug ko damumuw rok
Got, ni fa'anem ni ir e be par nib fos ndariy n'umngin nap'an. 8 Ma fare Tempel e ke
sug ko ath ni yib u ram'en nge gelngin Got, ma dariy be' nrayag ni nge yan ngalan fare
Tempel nge yan i mada' ko ngiyal' ni ba'aram nra yan i m'ay fa medlip i gafgow nike fek
fa medlip i engel i yib nga fayleng.

16

Fa yu raba' i plet ni bay e damumuw rok Got riy

1 Ma aram mu gu rung'ag ba lam ni ba ga' ni be non u lan fare Tempel ngak fa medlip
i engel ni be ga'ar, "Mmarod mpu'oged fa medlip raba' i plet ni bay e damumuw rok Got
riy nga daken e fayleng!"
2 Me yan e bin m'on e engel nge yan i pu'og e ba' rok e plet nga daken e fayleng. Me for e
malad nrib tagan ma ba gel e amith riy u downgin e pi'in ni bay e pow ko fare gamanman
u dowrad, nge pi'in ni ur ted fan ma yad be meybil ko fare liyos nni ngongliy ni ya'an.
3 Me pu'og e bin migid e engel e ba' rok e plet nga daken e day. Me pig e day nge ngal'
ni bod racha'en be' ni kem', ma urngin e tin nib fos ban'en ni bay u fithik' e day me yim'.
4 Me pu'og fa bin dalip e engel e ba' rok e plet nga daken e lul' nge alublub, me ngal' ni
racha'. 5 Mu gu rung'ag fare engel ni ir e bmil fan e ran ngak ni ga'ar, "Gab mat'aw ko pi
gechig ney ni kam pi', i gur e En ni Gab Thothup, ni gur e ga bay e chiney me gur e um
moy! 6 Kar pu'oged racha'en e girdi' rok Got nge racha'en e pi profet, me ere kam pi' e
racha' ni ngar unumed. Ya ke yag ngorad puluwon e ngongol rorad!" 7 Mu gu rung'ag
ba lam ni yib u altar ni be ga'ar, "Somol ni Got, ni Gubin ma Rayag Rok! Rib riyul' ma rib
mat'aw e gechig ni kam pi'!"
8 Me pu'og fa bin aningeg e engel e ba' rok e plet nga daken e yal' ni kan tay ni nge
urfiy e girdi' nga gowelngin. 9 Me yik' e girdi' nga gowelngin nib gel, miyad yog e thin
nib kireb nib togopluw nga fithingan Got, ni ir e be tay murung'agen e pi gafgow ney;
machane dar pi'ed keru'rad ko denen ni yad be rin' ngrogned e sorok ngak Got.
10 Me pu'og fa bin lal e engel e ba' rok e plet nga daken tagil' fare gamanman. Me aw
e lumor u daken fa gin nsuwon fare gamanman, me k'ad e girdi' bolowthrad ni bochan
e amith, 11 miyad yog e thin nib kireb nib togopluw ngak Got nu tharmiy ni bochan e
amith ni yad be tay nge malad nike for u dowrad. Machane dar paged pangirad nib
kireb.
12 Me pu'og fa bin nel' e engel e ba' rok e plet nga daken fare lul' ni ba ga' ni Eufrates
fithingan. Me mlik' fare lul' nge mang kanawo' ngak e pi pilung ni ngarbad u lan e ngek.
13 Ma aram mu gguy dalip e mo'onyan' ni bod ya'an e kayru, ni karbad nga but' u lan
l'ugun fare *dragon*, ngu lan l'ugun fare gamanman, ngu lan l'ugun fare profet ni yugu
ban'en. 14 Yad e kan ni mo'onyan' ni yad ma ngongliy e maang'ang. Dalip i kan ney e
ka ranod ngak e pi pilung u fayleng ni polo' ni ngar kunuyed yad nga ta'bang ni fan ko
mael ni fan ko fare rran ni ba ga' fan, ni Rran rok Got ni Gubin ma Rayag Rok.
15 "Mmotoyil! Bay gub ni bod ba moro'ro'! Ra felfelan' e en nike par ni be od ni be
ayuweg e mad rok, ni bochan e nge dab i yan ndariy e mad u daken ngi i tamra' u fithik'
e girdi'!"

16 Me kunuy fapi mo'onyan' e pi pilung nga ta'bang ngabang ni kanog yu Armaggedon
ngay ni thin ni Hebrew.
17 Me pu'og fa bin medlip e engel e ba' rok e plet nga fithik' e nifeng. Me yib ba lam ni
ba ga' u tagil' Got u lan e Tempel ni be ga'ar, "Ke m'ay!" 18 Me matmat e uluch, me yan
lingan bogi ban'en, ma be chub e dirra', me yib ba durru' nrib gel. Dawori yib e durru'
ni bod e biney ni ka nap'an e ngiyal' nsunumiy e girdi' riy; ni ireray e bin th'abi gel e
durru' u fithik' urngin e durru'! 19 Ma fare binaw nib gilbuguwan e pil nge dalip yang,
ma urngin e pi binaw ni bay u daken urngin e nam e yigo'o kireb. Me yib e binaw nu
Babylon nib gilbuguwan ngan' Got, me pi' Got e wayin nu kap rok ngak nge unum ni
wayin ko damumuw rok nib gel. 20 Ma urngin e pi nam nib liyeg e day e m'ay ngabang,
ma urngin e burey ni yan ngabang. 21 Me mul e ayis ni gagang' yang u lang nga but'
ni bod e n'uw, nra bayang ma bay tomalngin nib man ra'ay e pawn, ni be mul u lang
nga daken e girdi'. Me yog e girdi' e tin nib kireb nib togopluw ngak Got ni bochan e re
gafgow nem nike yib ko ayis ni be mul ni bod e n'uw, ya reb e gafgow nri ba ga'.

17

Fare pin nib gilbuguwan nma chuway' ngak

1 Me yib bagayad fa medlip i engel ni bay baraba' fa medlip i plet rok ngog me ga'ar,
"Moy, nggu dag ngom rogon ni ngan gechignag fare pin nib gilbuguwan ko kireb ni be
ngongliy ni be chuway' ngak, ni fare binaw nib gilbuguwan ni kan toy u to'oben e lul' ni
bo'or. 2 Fapi pilung nu fayleng e kar cheaggad ko fare pin nib gilbuguwan nma chuway'
ngak yad be ngongliy e ngongol ko darngal, ma girdi' nu fayleng e kar balyanggad ni
bochan e kar unumed e wayin ko darngal rok."
3 Me ying fare Kan Nthothup ngog, me fekeg fare engel nga daken bangi ted. Mu
gguy be' ni bpin u rom nike par nga daken ba gamanman nib row ni bay e ngachal
nib kireb nib togopluw ngak Got ni kan yoloy nga daken downgin ni gubin yang; ma
re gamanman nem e medlip lolugen ni bay ma ragag e gagey rok. 4 Ma re pin nem e
ke yin' e mad nib ra'en *purple* nge *scarlet* ni bmit e row, ma kan nunuwnag ko gol, nge
nochi malang nib tolang puluwon, nge churuwo' ni yib u l'ugun e yar. Ma bay ba kap nib
gol u pa' nike kol, nib sug ko tin ni puwlag nge tin nib golong ban'en, ni aram wenegan e
darngal rok. 5 Ma kan yoloy ba ngachal nga daken peri' ni bay fan nib mith ni ga'ar:
"Fare Babylon nib Gilbuguwan, ni ir e chitiningin urngin e ppin ni yad ma chuway'
ngorad nge urngin e kireb nu fayleng." 6 Mu gguy fare pin nike chingnag nga racha'en pi
girdi'en Got, nge racha'en e pi'in nli'rad ngarm'ad ni bochan e ur pired ni yad ba yul'yul'
ngak Jesus.
Ma fa'an gguy e re pin nem me ri gu gin ngak. 7 Me fitheg fare engel ni ga'ar, "Mang ni
kam gin? Bay gog ngom e n'en nib mith ni ir e be yip' fan e re pin nem nge re gamanman
nem nike af e re pin nem nga daken, ni fare gamanman ni medlip lolugen ma ragag
e gagey rok. 8 Re gamanman nem ni kam guy e immoy ba ngiyal' nib fos, machane
dakir par e chiney nib fos; ma ke chugur ni nge yib ngalang u lan fare *abyss* me yan
ngan kirebnag. Ma fapi girdi' ni yad be par u fayleng nda ni yoloy fithingrad ko ngiyal'
ndawori sum e fayleng riy, ngalan babyoren e pi'in ni kar fosgad e yad gubin ni bay ra
gin gad ko ngiyal' ni bay ra guyed e re gamanman nem! Ya immoy ba ngiyal' nib fos,
machane me yim', ma bay ki m'ug bayay.
9 "Ren'ey e ngan gonopiy ngan nang fan. Fa medlip i lolugen e ireray fa medlip i burey,
ni fapi burey nike par fare pin nga daken; ni ku yad medlip i pilung: 10 ni lal i yad e ke
me'waer, ma bagayad e ka be gagiyeg, ma bagayad e dawori yib; mra yib ma bayi par
nib ngoch nap'an. 11 Ma fare gamanman ni immoy ba ngiyal' nib fos machane ke yim',
e ir e bin meruk e pilung ni ir bagayad fa medlip nem nsom'on me yan ni ngan li' ngem'.

12 "Ma fa ragag i gagey ni kam guy e ragag i pilung ndawor ra tababgad ko gagiyeg, bay
ni pi' mat'awrad ngar cheaggad ngak fare gamanman ngar gagiyeggad nrogon e pilung
u lan ta'reb e awa. 13 Ragag i pilung nem e ba ta'reban'rad ni yad gubin, ma bay ra pi'ed
gelngirad nge mat'awrad ngak fare gamanman. 14 Bay ra chamgad ngak fare Fak e Saf;
machane fare Fak e Saf nge pi'in ke piningrad nike mel'egrad, ni pi'in yad ba yul'yul'
ma yad be un ngak e bay ra gelgad ngorad, ya ir e Somol ko pi somol nge Pilung ko pi
pilung."
15 Miki ga'ar fare engel ngog, "Fa yungi ran ni kam guy nike par fare pin u to'oben
nga but' e aram e gubin mit e girdi', nge yu ulung i girdi' ni pire', nge girdi' ni yib ko
pi nam, nge gubin e thin. 16 Ma fa ragag i gagey ni kam guy nge fare gamanman e
bay ra fanenikayed fare pin nma chuway' ngak; bay ra feked urngin ban'en rok miyad
pag ndakuriy e mad u daken; ma bay ra longuyed e ufin u downgin miyad li' ko nifiy
ngem'. 17 Ya ke tay Got ngalan gum'ircha'rad ni ngar ngongliyed e tin be finey, ni nge
ta'reban'rad ngar pi'ed gelngirad ngak fare gamanman, ni nge yib gelngin nge gagiyeg
nge yan i mada' ko ngiyal' nra yib i m'ug nike riyul' e thin rok Got.
18 "Fare pin ni kam guy e ireram fare binaw nib gilbuguwan ni ir e be gagiyegnag e pi
pilung nu fayleng."

18

Babylon ni waer

1 Ma fa'ani mu' e biney mu gguy yugu reb e engel ni be yib u tharmiy nga but'; ni bay
mat'awun ni ba ga' ni kan pi' ngak, ma ram'en e gal' daken e fayleng ni polo'. 2 Me non
ni ba ga' laman ni ga'ar, "Ke waer! Fare Babylon nib gilbuguwan e ke waer! Chiney e
kemang tafen e mo'onyan' nge pi kan nib tagan; urngin mit e arche' nib golong nge pi
arche' ni fanenikay ni be par u lan yu Babylon. 3 Ya ke pi' e wayin rok ngak urngin e
girdi' ko pi nam kar unumed, ni fare wayin ko darngal rok nib gel. Pi pilung nu fayleng
e kar uned ngak kar ngongliyed e ngongol ko darngal. Ma girdi'en e tafolchuway' e yo'or
salpiyrad ko darngal rok ndabiyag ni nge gafaliy ir riy."
4 Ma aram mu gu rung'ag yugu reb e lam nike yib u tharmiy ni be ga'ar:
"Mired pi girdi'eg ngam chuwgad rok! Mired ngam chuwgad rok!
Ya thingar dab mu uned ko denen ni be ngongliy,
ya thingar dab mu uned ko gechig ni bay nta' ngak!
5 Ya denen rok e ke yan ke tun ko tharmiy,
ma dawori pag Got talin e ngongol rok nib kireb.
6 Mu rin'ed ngak ni bod nike rin' ngomed,
mu gechigniged ni l'agruw yay u gelngin e n'en ke rin' ngomed.
Mu suguyed e kap rok ko n'en ni yima unum nl'agruw yay ni kab gel
ko n'en nike ngongliy rogon ni ngam unumed.
7 Mu gafgow niged mi gimed kirebnag laniyan'
ni bod gelngin buguwan nge fel' rogon nike pag rogon ni i tay.
Ya yugu be ga'ar u laniyan',
'Kug par ni kug pilung!,
ni gathi gag be' nike yim' figirngig,
dariy e chirofen nra kireban'ug!'
8 Urngin e gafgow ma bayi yib ngak u lan ta'reb e rran ni bochan e ren'ey,
ni aram e liliy, nge kireban', nge uyongol;
ma bay ni urfiy ko nifiy,
yi Somol ni Got, ni ir e ke turguy e gechig rok e ir e ba th'abi gel gelngin."
9 Pi pilung nu fayleng ni kar uned ngak i ngongliy e ngongol ko darngal nge ar'ar ko
darngal e bay ra dololoy'gad miyad yor ni bochan fare binaw ko ngiyal' ni yad ra guy e

ath rok ni aram e be yik'. 10 Bay ra sak'iygad u orel rok, ni bochan e yad be tamdag ko
re gafgow nem nike yib ngak, me lungurad, "Kari gafgow i gafgow e re binaw ney nu
Babylon nib gilbuguwan ma ba gel! Ri ta'reb e awa ma ka ni mu' i gechig nigem!"
11 Ma girdi'en e tafolchuway' nu fayleng e ku ri yor niged miyad dololoy'nag, ni
bochan e dakuriy be' ni ka be chuw'iy e chugum rorad; 12 dakuriy be' ni be chuw'iy e gol
rorad, nge silber rorad, nge gubin mit e malang nib tolang puluwon ni bay rorad, nge
churuwo' nu l'ugun e yar; nge chugum rorad ni mad nib wechwech, nge mad nib ra'en
purple, nge mad ni *silk*, nge mad nib ra'en *scarlet* ni bmit e row; nge urngin mit e ren nib
mo'maw' ni ngan pir'eg, nge urngin mit ban'en nni ngongliy u nguwelen e elefant nge
tin nni ngongliy ko ren nib tolang puluwon, nge tin nni ngongliy ko wasey ni *bronze*,
nge wasey, nge malang ni marble; 13 nge *cinnamon*, nge florida, nge *incense*, nge *myrrh*,
nge *frankincense*, nge wayin nge gapgep, nge flowa ni dawor ni lith nge *wheat* ni yima
ngongliy e flowa riy, nge garbaw nge saf, nge os nge karrow, nge sib, nge mus ko pogofan
rok e girdi'. 14 Me ga'ar e pi'in nma folchuway' ngak, "Urngin e pin'en ni bfel' ni umum'
ni bochan ni nge yag ngom e ke yan nga bayang, ma urngin e fla'ab rom nge rama'em
ni be galgal e dakuriy, ndab kum pir'eg bayay!" 15 Ma pi'in tafolchuway' nga ban'en, ni
yo'or e win rorad ko chuway' ni ur ted u lan e re binaw nem, e bay ra sak'iygad u orel rok
ya kar tamdaggad ko gafgow nike tay. Ma bay ra yorgad miyad dololoy', 16 me lungurad,
"Kari gafgow i gafgow fare binaw nib gilbuguwan! I par nma yin' e mad nib wechwech
nge mad nib ra'en *purple* nge mad nib ra'en *scarlet* ni bmit e row, ma be upunguy ir ko
tin ni bfel' ya'an ban'en nni ngongliy ko gol, nge nochi malang nib tolang puluwon, nge
churuwo' nu l'ugun e yar! 17 Ma urngin e pi fel' rogon rok nem e ke mul u pa' u lan ta'reb
e awa!"

Urngin e gabitey ko barkow nge girdi'en e milekag ni yad bay u barkow, nge sala nu
barkow nge urngin e tin ni kabay e girdi' nma yag e salpiy ngorad ko maruwel ni yad
ma tay u barkow e ra sak'iygad u orel rok, 18 ngu'ur tolulgad ma yad be guy e ath rok
ni be yik' ma be lungurad, "Dariy reb e binaw ni immoy ni bod feni gilbuguwan e re
binaw nem!" 19 Miyad wereg e ab nga fithik' i lolugrad, miyad yor ma yad be dololoy'
ni be lungurad, "Kari gafgow fare binaw nib gilbuguwan! Yi ir fare binaw ni urngin e
girdi' ni bay e barkow rorad ni be yan u maday e yo'or ban'en rorad ko fel' rogon rok!
Ma ke mul urngin ban'en u pa' u lan ta'reb e awa!"

20 Tharmiy, mu felfelan', ya kan kirebnag! Mu felfelan'gad e girdi' rok Got, nge gimed
e pi apostel nge pi profet! Ya ke pi' Got e gechig rok ni bochan e n'en ni rin' ngomed!

21 Ma aram me fek ba engel nib gel bmalang ni bod ga'ngin fare malang ni ba ga' ni
yima bilig e *wheat* ngay ngan ngongliy e flowa riy, me yin' nga daken e day, ni be ga'ar,
"Fare binaw nu Babylon nib gilbuguwan e bay ni pag nga but' nib gel merin ni aray
rogon, ma aram e dab ku ni guy bayay. 22 Musik rok girdi'en e harp nge pi girdi'en e
musik, nge girdi'en e methow ngal nge rappa e gathi bay kun rung'ag rom bayay! Ma
dakuriy be' u yugu bmit e maruwel ni bay kun pir'eg rom bayay; ma lingan e malang ni
be bilig e *wheat* ni yima ngongliy e flowa riy e gathi bay kun rung'ag lingan! 23 Ma gathi
bay ku ni guy bayay ram'en e magal rom; ma gathi bay kun rung'ag laman e ppin nge
pumo'on ni ngan m'ag e mabgol rorad. Ya girdi' nma folchuway' rom e ba ga' buguwrad
u fayleng ni polo', ma kam bannag e girdi' ko pi nam u fayleng ko pig rom ni yigo'o bogi
ban'en!"

24 Ya Babylon e ni gechignag ni bochan e ni pir'eg racha'en e pi profet nge girdi'en Got
u lan; errogon, racha'en urngin e pi'in ni kan li'rad u fayleng.

19

Ma nap'an ni mu' e biney mu

1 Gu rung'ag laman e girdi' ni pire' u tharmiy ni yad be non ni ba ga' lamrad ni be
lungurad, "Ke sorok Got ma ke magaer! Ya kanawo'en min thap ngak, nge fla'ab, nge
gelngiy nib th'abi gel e bmil suwon ngak e Got rodad! 2 Ba riyul' ma bmat'aw e gechig
nma turguy! Ya ke gechignag fare pin nib gilbuguwan nma pi' ir ni chuway' ni i kirebnag
e fayleng nga ngongolen e darngal ni i rin'. I Got e ke gechignag ni bochan e li' e pi
tapigpig rok ngarm'ad." 3 Mu ku rogned bayay ni ba ga' lamrad ni lungurad, "Ke sorok
Got! Ya ath ni yib ko fare binaw nib gilbuguwan ni fa'ani yik' e bay i yan ngalang ndariy
n'umngin nap'an!" 4 Ma fa rliw' nge aningeg i pi'ilal nge fa aningeg i n'em ni yad ba fos e
ra parawgad nga but' ngar ted fan Got miyad siro' ngak nike par nga tagil' me lungurad,
"Amen! Ke sorok Got!"

Madnom ko mabgol rok fare Fak e Saf

5 Ma aram me yib ba lam u tagil' Got ni be ga'ar, "Gimed urngin e pi tapigpig rok Got,
nge urngin e girdi' ni pi'in yad ba tolang nge pi'in yad ba sobut', ni bay madgun Got u
wun'med e ngam pininged e sorok ngak e Got rodad!" 6 Ma aram mu gu rung'ag laman
e girdi' ni pire' ni pire', ni bod feni ga' lingan ba lul' ni ba ga' ni beb i map' u taban bangi
war nib tolang ngalan e yibu', ni bod feni ga' lingan e dirra'. Mu gu rung'ag lamrad ni be
lungurad, "Ngan pining e sorok ngak Got! Yi Somol, ni ir e Got rodad ni Gubin ma Rayag
Rok e ir e Pilung! 7 Ere nge felan'dad ngar da felfelan'gad; ngad pininged e sorok ngak
nga feni sorok! Ya ke taw ko fare ngiyal' i n'em ni nge mabgol fare Fak e Saf, ma fare pin
ni ir e nge mang leengin e ke fal'eg rogon ni ngar mabgolgow. 8 Ya ka ni pi' mat'awun ni
nge yin' e mad nib be'ech ma ba wechwech ni be galgal ram'en." (Mad nib wechwech e
ireram e ngongol nib mat'aw ni i rin' e pi'in ni girdi'en Got.)

9 Ma aram me ga'ar fare engel ngog, "Mu yoloy e bin ba'aray: Ke felfelan' e pi'in ni kan
piningrad ko fare madnom ko mabgol rok fare Fak e Saf." Me ul ul fare engel ngay me
ga'ar, "Pin'ey e ireray fapi thin rok Got nib riyul'."

10 Mu gu paraw nga but' u to'oben rifrifen ay nggu siro' ngak, machane me ga'ar ngog,
"Dab mu rin' ni errogon! Ya gag reb e tapigpig ni bod gur nge pi walagem, ni urngin fa
pi'in yad be fol ko fapi thin nib riyul' ni fa'ani yib i yog Jesus ngan nang. Ere mu tayfan
Got ma ga meybil ngak!"

Ya tin nib riyul' ni yib i yog Jesus ngan nang e ireram fapi thin ni yib i yog e Kan
Nthothup rok Got u l'ugun e pi profet.

Be' nike af nga daken ba os nib wechwech

11 Ma aram mu gguy e tharmiy nike mab, mu gguy ba os nib wechwech, ni en nike
af nga daken e Yul'yul' nge Riyul' fithingan; nib mat'aw rogon e gechig nma pi', ma
bmat'aw rogon e mael nma tay. 12 Ma lan mit e bod e daramram ko nifiy, ma bo'or e
te'eliyaw ni bay u lolugen. Ma bay ba ngachal ni kan yoloy nga daken, ma dariy be' ni
manang, ya go ir e manang ko be mang. 13 Ma mad nib n'uw nike chuw ngay e kan liyef
ko racha'. Ma re ngachal ni yibe pining ngak e "Fare Thin rok Got." 14 Ma salthaw nu
tharmiy e yad be lek keru' ni kar afgad nga daken e os nib wechwech ni ka ron'ed e mad
nib be'ech ma ba wechwech. 15 Me yib ba saydon u lan l'ugun nib m'uth, ni ir e nge
maruwel ngay nge gel ngak e pi nam. Bay mang ir e i gagiyeg nagrad nga ba ley i wasey,
ma bayi uduy e *grape* u lan fare n'en nma uduy e *grape* u lan, ni aram e damumuw
rok Got ni Gubin ma Rayag Rok. 16 Ma daken e mad rok nge daken ay e kan yoloy fare
ngachal ngay ni ga'ar, "Pilung ko pi pilung nge Somol ko pi somol."

17 Ma aram mu gguy ba engel nib sak'iy u mit e yal'. Me tolul ni ba ga' laman ngak
urngin e arche' ni be changeg u fithik' e nifeng ni be ga'ar, "Mired ngam mu'ulunggad
ni fan ko mur ni ba ga' ni mur rok Got! 18 Mired ngam longuyed e ufin u downgin e pi
pilung, nge pi'in nth'abi tolang ko salthaw, nge pi salthaw, nge ufin ko os nge pi'in nra

afgad nga daken, nge ufin rok urngin e girdi', ni pi'in yad e sib nge pi'in ni gathi yad e sib, nge pi'in nib tolang nge pi'in nib sobut'!"

19 Ma aram mu gguy fare gamanman nge pi pilung nu fayleng nge pi salthaw rorad ni kar mu'ulunggad ni ngar chamgad ngak fa'anem nike af nga daken fare os nge ngak e salthaw rok. 20 Min kol fare gamanman ngan fek, nge fare profet ni yugu ban'en ni ir e i ngongliy e maang'ang u p'eowchen. (Pi maang'ang nem e ir e bannag e pi'in ni bay e pow ko fare gamanman u dowrad, nge pi'in ni ur ted fan ma yad be meybil ko fare liyos nni ngongliy ni ya'an fare gamanman.) Ma fare gamanman nge fare profet ni go' ban'en e yow l'agruw nnin'row ni ka yow ba fos ngalan fare lipath i nifiy ni sulfur e be urfiy. 21 Ma salthaw rorow e li'rad fare saydon ni fa'ani yib u lan l'ugun fa'anem nike af nga daken fare os; ma urngin e arche' nra longuyed urngin e tin nrayag ni ngar longuyed ko ufin u dowrad.

20

Fare biyu' i duw

1 Ma aram mu gguy ba engel ni be yib u tharmiy nga but', ni bay e kiy ko fare *abyss* u pa' nge ba chen nib n'uw nib tomal. 2 Me kol fare dragon, ni ir fare porchoyog nike kakrom, ni aram fare Mo'onyan', ara Satan, me m'ag nge tay ni aram rogon nib biyu' e duw. 3 Me yin' fare engel fare mo'onyan' ngalan fare *abyss*, me loknag nge mu' me pag e hang nga daken ni bochan e nge dabkiyag ni nge bannag girdi'en e pi nam nge yan i mada' ko ngiyal' nike m'ay fare biyu' i duw. Ma tomuren e re biyu' i duw nem e bay kun pag riy nib ngoch nap'an.

4 Ma aram mu gguy tagil'iy nge pi'in ni kar pired nga daken ni ka ni pi' mat'awrad ni ngar pufthingad. Ma ku gguy e pi'in nli'rad ngarm'ad ni bochan e ur weliyed fapi thin nib riyul' ni yib i yog Jesus ngan nang nge fare thin rok Got. Ma dar ted fan ma dar meybilgad ngak fare gamanman ara nga ya'an nni ngongliy ni liyos, fa reb e ntay e pow ko fare gamanman nga daken peri'rad ara rifrif u pa'rad. Ra fosgad mu ur pired rok Kristus ni kar manged pilung ma yad be gagiyeg ni reb e biyu' e duw. 5 (Ma tin ni kabay e yam' e dar fosgad nge yan i mada' ko ngiyal' ni kem'ay fare biyu' i duw.) Ireray e yay nsom'on nni faseg e girdi' ko yam'. 6 Pi'in yad ra fos ko yay nsom'on nra ni faseg e girdi' ko yam' e yad ra felfelan' ma ri ba ga' e fel' rogon ni yad ra tay. Ya yay ni migid e yam' nra yib e dariy ban'en nra ki yag ni nge rin' ngorad; ya bay ra manged pi prist rok Got nge Kristus, ma bay ra uned ngak ko gagiyeg u lan bbiyu' e duw.

I Satan nni gel ngak ko cham

7 Nap'an nra m'ay fare biyu' i duw min pag Satan bayay u kalbus, 8 ma bayi yan ngi i bannag e pi nam nib wear u daken e fayleng ni polo', ni aram yu Gog nge yu Magog. Ma bayi kunuyrad Satan nga ta'bang ni fan ko mael, ni yad bod urngin e yan' ni bay u dap'e l'ay. 9 Miyad wear u daken e fayleng ngar longobiyed e gin ke par girdi'en Got riy nge fare binaw nib t'uf rok Got. Machane me yib e nifiy u lanelang nga but' nge li'rad ngarm'ad. 10 Ma fare Mo'onyan' ni ban nagrad e nin' ngalan fare lipath i nifiy nge sulfur, ni ir e ka nin' fare gamanman ngay nge fare profet ni yugu ban'en; ma aram e bay ni gafgow nagrad ni rran nge neap' ndariy n'umngin nap'an.

Bin tomur e pufthin

11 Ma aram mu gguy ba tagil' e pilung nib ga' ma ba wechwech nge en nike par ngay. Me mil e fayleng nge tharmiy u p'eowchen nga bayang nge da ku ni guy. 12 Ma aram mu gguy e pi'in ni karm'ad, ni pi'in nib tolang nge pi'in nib sobut' ni kar sak'iygad u m'on u tagil' Got. Min pithig e babyor, mu kun pithig ba kaen, ni fare ke babyor ni babyoren e pi'in ni kar fosgad. Ma pi'in ni karm'ad e ni pufthinnagrad ni be yan u rogon e n'en ni ur ngongliyed, ni bod rogon ni kan yoloy ngalan fa yu ke babyor. 13 Ma aram me pi' e day e

pi yam' ni bay riy. Ma yam' nge gin nma par e pi'in ni karm'ad riy e kur pi'ew e yam' ni bay rorow. Ma yad urngin nni pufthinnagrad ni be yan u rogon e n'en ni ur ngongliyed.
14 Mi nin' e yam' nge gin nma par e pi'in ni karm'ad riy ngalan fare lipath i nifiy. (Re
lipath i nifiy nem e ireram fa bin l'agruw yay e yam'.) 15 En nda immoy fithingan ni kan
yoloy ngalan babyoren e pi'in ni kar fosgad e nin' ngalan fare lipath i nifiy.

21

Bin be'ech e tharmiy nge bin be'ech e fayleng

1 Ma aram mu gguy reb e tharmiy nge reb e fayleng nib be'ech. Fa bin som'on e
tharmiy nge bin som'on e fayleng e yan ngabang, ma ku errogon e day ni chuw. 2 Mu
gguy fare Binaw nib Thothup, ni aram fa bin nib be'ech e Jerusalem ni be yib u tharmiy
nga but' nike yib rok Got, nike fal'eg rogon ni bod be' ni bpin ni nge mabgol nike yin' e
mad rok ni bfel' ni nge yan ngar mada'gow e pumo'on rok. 3 Mu gu rung'ag ba lam ni
ba ga' ni be non u tagil' Got ni be ga'ar, "Chiney e keb i par tafen Got nga fithik' e girdi'!
Bayi par rorad, ma bay ra manged girdi'en. Mi Got e bay i par rorad, mi ir e bayi mang
Got rorad. 4 Ma bayi n'ag urngin e lu' u owcherad. Ma aram e dab ku unim', ma dabki i
kireban'uy, ma dab ku un yor, ma dab ku un amith. Ya tin kakrom ban'en e ke chuw."
5 Ma fa'anem nike par nga tagil' e ga'ar, "Chiney e nggu thiliyeg urngin ban'en nge
be'ech!" Miki ga'ar ngog, "Mu yoloy e ren'ey, ya pi thin ney e ba riyul' mrayag ni ngan
pagan'uy ngay." 6 Me yog ni ga'ar, "Ke m'ay! I gag fare Alfa nge fare Omega, ni aram e
tabolngin nge tungun. En nike yib e belel ngak e gu ra pi' e ran ndariy puluwon ngak
nge unum, ni ran ni yib ko fare alublub ni ran riy e ma pi' e yafos. 7 En nra gel nde pag ir
ko kireb e ba'aray e n'en gu ra pi' ngak: gu ra mang Got rok, ma gu ra fakay. 8 Machane
pi'in nra paged gag ni bochan e yad be rus, nge pi'in nda ur yul'yul'gad ngog, nge pi'in
ur puwlaggad, nge pi'in nra thanged e pogofan, nge pi'in ni ur ngongliyed e ngongol ko
darngal, nge pi'in ur piggad nge pi'in ni ur ted fan e liyos ma yad be meybil ngay, nge
urngin e pi'in ur lifithed l'ugunrad e tagil'rad e fare lipath i nifiy ni be daramram ko
sulfur, ni aram e bin l'agruw yay e yam'."

Fa bin be'ech e Jerusalem

9 Ma bagayad fa medlip i engel ni bay fa medlip raba' i n'em rorad nib sug ko fa medlip
i gafgow ni ir e tomur e yib ngog me ga'ar, "Moy, nggu dag ngom fare pin ni nge mabgol,
ni ir e ppin rok fare Fak e Saf." 10 Me ying fare Kan Nthothup ngog, me fekeg fare engel
nga daken p'ebugul bburey nrib tolang. Me dag ngog yu Jerusalem, ni fare Binaw nib
Thothup ni be yib u lan e tharmiy nga but' nike yib rok Got, 11 ni be galgal ram'en nga
ram'en Got. Re binaw nem e be galgal ram'en ni gowa malang nib tolang puluwon, ni
bod ba malang ni *jasper*, nra yan e changar u fithik' ni bod e *krystal*. 12 Ma bay e yoror
riy ni ba ga' ma ba tolang, ni ragag nge l'agruw e garog ni bay riy, ma ragag nge l'agruw
e engel ni yad be matanagiy e pi garog nem. Ma langan e pi garog nem e kan yoloy
fithingan fa ragag nge l'agruw i ganong rok e girdi' nu Israel ngay. 13 Ma ra baraba' ma
dalip e garog ni bay riy; dalip e bay ko ba' ni ngek, ma dalip ko ba' ni yimuch, ma dalip
ko ba' ni lel'och, ma dalip ko ba' ni ngal. 14 Ma fare yoror ko re binaw nem e ni ubung
nga daken ragag nge l'agruw i malang, ni ir e kan yoloy fithingan fa ragag nge l'agruw i
apostel rok fare Fak e Saf ngay.
15 Ma fare engel ni fa'ani non ngog e bay ba ley i fol ni gol u pa' ni nge foleg fare binaw
ngay, nge pi garog riy, nge yoror riy. 16 Re binaw nem e ta'reb rogon n'umngin nge radan.
Me foleg fare engel fare binaw ko fare ley i fol rok, ma ragag nge lal mir'ay e mayel
n'umngin, ni aram n'umngin i radan nge tolngin. 17 Miki foleg fare engel e yoror ko
fare binaw, ma l'agruw mir'ay nge ragag nge nel' e fit tolngin, ni bod rogon e fol ni yima
fanay, ni ir e yibe maruwel ngay. 18 Ma re yoror nem e ni ngongliy ko malang nib tolang

puluwon ni *jasper*, ma re binaw nem e ni ngongliy ko gol ni yigo'o gol, nra yan e changar u fithik' ni bod e thirek. 19 Ma fapi malang ni ir gelngin e yoror ko fare binaw u but' e kan nunuwnag nga urngin mit e malang nib tolang puluwon. Bin som'on fapi malang ni gelngin fare yoror u but' e ni ngongliy ko *jasper*, ma bin migid ngay e ni ngongliy ko *sapphire*, ma bin dalip e ni ngongliy ko *agate*, ma bin aningeg e ni ngongliy ko *emerald*, 20 ma bin lal e ni ngongliy ko *onyx*, ma bin nel' e ni ngongliy ko *carnelian*, ma bin medlip e ni ngongliy ko *quartz* ni maguchol, ma bin meruk e ni ngongliy ko *beryl*, ma bin mereb e ni ngongliy ko *topaz*, ma bin ragag e ni ngongliy ko *kalcedony*, ma bin ragag nge ta'reb e ni ngongliy ko *turquoise*, ma bin ragag nge l'agruw e ni ngongliy ko *amethyst*. 21 Ma fa ragag nge l'agruw i garog e ragag nge l'agruw i churuwo' nu l'ugun e yar; ra reb e pi garog nem ma ni ngongliy u ta'reb e churuwo' nu lan l'ugun e yar. Ma kanawo' ko fare binaw e yigo'o gol, ni ra yan e changar u fithik' ni bod e thirek.

22 Ma da gguy ba Tempel u lan e re binaw nem, ya Tempel riy e aram Somol ni Got, ni Gubin ma Rayag Rok, nge fare Fak e Saf. 23 Ma re binaw nem e dariyfan e yal' ara pul ni nge gal' daken, ya ram'en Got e be gal' daken, ma fare Fak e Saf e ir e magal riy. 24 Ma girdi' ko pi nam nu fayleng e bay uranod u tarama'en, ma pi pilung nu fayleng e bay ra feked e fel' rogon rorad i yib ngalan. 25 Ma fapi garog ko fare binaw e bay i par nib mab ni polo' e rran; ndab kun ning bi'id, ya gathi bay ki neap' u rom. 26 Ma gilbuguwan nge fel' rogon rok urngin e pi nam e bay ni fek i yib ngalan e re binaw nem. 27 Machane dariy ban'en nib kireb nra yan ngalan e re binaw nem, ara be' nma ngongliy e tin yira tamra' ngay ban'en ara ma lifith l'ugun. Ya kemus ni pi'in kan yoloy fithingrad ngalan e babyor rok fare Fak e Saf, ni babyoren e pi'in kar fosgad e yad ra yan ngalan e re binaw nem.

22

1 Miki dag fare engel ngog fare lul' ni bay e ran ko yafos riy, ni be galgal ram'en ni bod e *krystal*, ni yib u tagil' Got nge fare Fak e Saf, 2 nge yan u lulukngun e kanawo' ko fare binaw. Ma ra baraba' fare lul' ma bay e gek'iy ko yafos riy, ni ragag nge l'agruw yay nma k'uf u reb e duw, nra reb e pul ma ta'ab yay; ma yuwan e ma chuweg e liliy rok e pi nam. 3 Dariy ban'en nike kirebnag Got wa'athan ni yira pir'eg u lan e re binaw nem.

Ma tagil' Got nge fare Fak e Saf e bay i par u lan fare binaw, ma bay i liyor e pi tapigpig rok ngak. 4 Ma bay ur guyed owchen, ma bay ni yoloy fithingan nga peri'rad. 5 Ma dakuriy e neap', ma bayi par ndakuriy fan e magal ngorad ara ra'en e yal', ni bochan e Somol ni Got e bayi mang tamilang ngorad, ma aram e bay ra pired ni kar manged pilung ngu'ur gagiyeggad ndariy n'umngin nap'an.

Wub ni nge tay Jesus

6 Ma aram me ga'ar fare engel ngog, "Pi thin ney e ba riyul' mrayag ni ngan pagan'uy ngay. I Somol ni Got ni pi' fare Kan Nthothup ngak e pi profet e l'oeg e engel rok ni nge dag ngak e pi tapigpig rok e n'en nthingari m'ug ndab ki n'uw nap'an."

7 Me ga'ar Jesus, "Mu telim! Dabki n'uw nap'an mu gub! Ma pi'in yad be fol ko pi thin ney, ni bay u lan e re ke babyor ney, ni be yog e tin ni bay ngam'on ni bay fini m'ug e yad ra felan'!"

8 I gag John e kug rung'ag ma kug guy e pin'ey ni gubin. Ma fa'an gu mu' i rung'ag mu gu mu' i guy e pin'ey mu gu paraw nga but u to'oben rifrifen ay fare engel ni fa'ani ir e ke dag e pin'ey ngog ni nggu siro' ngak. 9 Machane me ga'ar ngog, "Dab mu rin'! Ya gadow l'agruw ma tapigpig, ma ta'reb rogog ngak pi walagem ni aram fapi profet, nge urngin e pi'in yad be fol ko thin ni bay u lan e re ke babyor ney! Ere mu siro' ma ga meybil ngak Got!" 10 Ma aram me ga'ar ngog, "Pi thin ney ni bay u lan e re ke babyor ney ni nge yog e tin ni kabay ngam'on ni bayi m'ug e dab um tay nib mith, ya re ngiyal' i n'en ni bayi taw ngay me m'ug e pin'ey ni gubin, e ke chugur. 11 En nib kireb e aram e thingari i par ni yigo'o tin nib kireb e be rin', ma en nib alit e aram e thingari i par nib alit; ma en ni bfel'

e aram e thingari i par ni yigo'o tin ni bfel' e be rin', ma en nib thothup e aram e thingari i par nib thothup."
12 Be ga'ar Jesus, "Mu telim! Dabki n'uw nap'an mu gub! Ma bay gu fek puluwon e girdi' i yib nra be' ma bay gu pi' puluwon ni be yan u rogon e n'en ni i rin'. 13 I gag fare Alfa nge fare Omega, ni en nsom'on nge en ntomur, ni aram e tabolngin nge tungun."
14 Nge felan' e pi'in ni kar lukniged e mad rorad ke be'ech, ya bay mat'awrad ni ngar ked wom'ngin fare ke gek'iy ko yafos, miyad yan u langan fapi garog ngalan fare binaw.
15 Machane pi'in ni bay ra pired u wuru' e re binaw nem e pi'in yad ma puwlag nge pi'in yad ma pig, nge pi'in yad ma ngongliy e ngongol ko darngal, nge pi'in ni kar thanged e pogofan ko girdi', nge pi'in yad be tayfan ma yad be meybil ngak e liyos nma meybil boch e girdi' ngay, nge pi'in yad be lifith l'ugunrad ko thin ni yad be yog nge ngongol ni yad be rin'.
16 "I gag Jesus e kug l'oeg e engel rog ke yib ni nge weliy e pin'ey ngomed e pi'in ni gimed girdi'en e pi galesiya. I gag fa'anem ni owchen e tabinaw rok David; mi gag fare fasuran ni ba ga' ram'en."
17 Fare Kan Nthothup nge fare pin ni nge mabgol e lungurow, "Moy!" Urngin e girdi' ni yad ra rung'ag e re bugithin ney e thingar ki lungurad, "Moy!"
Moy i gur e en nike yib e belel ngom; ngam fek fare ran ko yafos nib tow'ath ni yira pi' ngak e en ni ba'adag ni nge yag ngak.

Tin tomur e thin

18 I gag John e gu be ning chiylen ngak urngin e girdi' ni yad ra rung'ag e pi thin ney u lan e re ke babyor ney ni be yog e tin ni kabay ngam'on ni bayi m'ug: fa'anra puthuy be' ban'en ko pi thin ney, ma ra puthuy Got ko gechig rok fa'anem e pi gafgow ni kan weliy murung'agen u lan e re ke babyor ney." 19 Ma fa'anra chuweg be' ban'en ko fapi thin ni be weliy e re ke babyor ney ni tin ni bay fini m'ug ban'en, ma ra chuweg Got rok e birok' e f'oth u wom'ngin fare ke gek'iy ko yafos, nge f'oth rok ko fare Binaw nib Thothup ni fa'ani kan weliy murung'agen u lan e re ke babyor ney."
20 En ni ir e ke weliy e pin'ey ni urngin e ke ga'ar, "Riyul'! Dabki n'uw nap'an mu gub!"
Nge par riy ni bod ni kamog. Moy, Somol Jesus!
21 Ngi i ayuwegmed Somol Jesus ni gimed gubin.

Yu Bugithin

A

Abib Bin m'on e pul ko kalendar ko Hebrew, gonpan lukngun e March nge mada' ko lukngun e April; ma ku yima yog ni Nisan.

Acacia Ba gek'iy nma yib e flores riy ma ba el e ren riy.

Adar Bin ragag nge l'agruw e pul ko kalendar ko Hebrew, gonpan lukngun e February nge mada' nga lukngun e March.

Agate Bmit e malang nib stotolang pulwon ma ba yo'or ra'en, machane ba ga' nga daken e wechwech nge mare'niw.

Alabaster Bmit e malang nib munguy maba ra'en milik, ni yima ngongoliy yochi rume' riy.

Aloe Ban'en ni bfel' bon ni yima fek u bmit e pan. Yima fanay ni falay nge florida.

Alpha nge Omega Fithingan e bin m'on nge bin tomur e yol ni Greek, ni be yip' fan e tabolingin nge tungun, bin m'on nge bin tomur, nge feni langob nge feni dariy thibngin Got.

Amethyst Bmit e malang nib stotolang pulwon ma ba (purple ara violet) ra'en.

Armor Madan e mael nib el el ni dabi kur ko saydon.

Artemis Fithingan ba got ni bpin nu Greece nma yong'olnag yin e ppin ngi i diyen.

Asherah Ba got ko yong'ol ni be' ni bpin nma meybil yu Kanaan ngak; ma puluwon ko got ni pumo'on e Baal. Tomuren ni kol e Hebrew yu Kanaan ma bo'or i yad e i meybil ko gali got ney.

Astarte Ba got ko yong'ol nge mael ni un ta'fan kakrom u u Near East.

B

Baal Ba got ko yongo'ol ni i meybil piyu Kanaan ngay, ma puluwon ko got ni bpin e Asherah. Tomuren nike kol e Hebrew e nam nu Kanaan ka ra pired ngay ma yad tabab i meybil ko gal got ney.

Baal ko M'ag Fithingan Baal nma yog e girdi' nu Shekem.

Balsam Bmit i gek'iy ni yima fek bogi ban'en riy ni bfel' bon ni yima fanay ni falay nge florida.

Barley Bmit e *grain* ni ku yima yung ni bod e *wheat* ma ku yima kay.

Beelzebul Ba ngachal u lan e *Bin Be'ech e M'ag* ni fithingan fare mo'oniyan' ni pilung ko gubin e kan ni kireb.

Binaw ku David (David's City) Ulan e *Bin Kakrom e M'ag* e be yip' fan bang u Jerusalem ni kol David ko mael nge fek u pa' e girdi' nu Jebus. Ma ulan e *Bin Be'ech e M'ag* e be yip' fan yu Betlem.

Breastplate Bang ko madan e mael nma upnguy ngorngorey, ma yungyal' e keru'uy e yima upnguy ngay nge ayuwegey ko gan e gat'ing nge saydon.

Bronze Bmit e wasey ni ba dake m'areniw ra'en.

Bul Fithingan e bin meruk e pul ko kalendar ni Hebrew, ni gonpan a lukngun e October nge mada' nga lukngun e November.

C

Calamus Bmit e gerger ni bfel' bon.

Camp Bang i ban'en nike yan i gif ba ulung i girdi' ngay u tanggin e *tent* ara yochi na'un boch ngiyal'.

Carnelian Bmit e malang nib stotolang puluwon ma ba row ra'en. 444

Cart Ba karro ni l'agruw e tayapyap riy nma girngiy e os fa garbaw.

Cassia Ban'en ni yima fek u keru' bmit e gek'iy ngu'un fanay ya bfel' lamean.

Chalcedony Bmit i malang nib stotolang puluwon nib pathethaw ra'en ara ba ra'en milik.

Circumcise (Maad'ad ni bod ni yog e Motochiyel rok Moses) Ngan th'ab e biyach u taban e n'en ko pumo'on; Gubin e bitir ni pumo'on nu Israel ni yima maad'adnag, ko rofen ni gamen e meruk e rran yangren, nib pow ko m'ag u thilin Got nge girdi' rok.

Coral Bmit e lugoch ni bfel' ra'en ni yima fanay ni churwo' nge ku boch e nunuw.

Couch Bangi chiya nib munguy ma ba ga' radan ni yima par ara yima thig nga daken.

Cush Bang i binaw ni tabab ko yimuch u Egypt nge mada' ko gin bay yu Ethiopia ngu Sudan riy e chiney.

D

Dagon Fithingan e bin th'abi ga' e got rok piyu Filistia.

Dead Sea Bang i day ni ragag nge nel' e mayel ko ngek u Jerusalem ni dariy ban'en riy ni bfos ya ir e th'abi buday ko day nu fayleng.

Demon Ba kan ni kireb ni bay gelngin ni nge gafgownag e girdi', yima leamnag ni ir e tapigpig nge tamol'og ku Mo'oniyan'.

Desert Bang i ban'en nib mlik' ma ba yan'yan' ni ba ga' nder tugul ban'en riy.

Dipper Fithingan ba ulung i t'uf ni bod ya'an ba nim nib n'uw kolen.

Dongki (Donkey) Ba gamanman ni bod bochi os nib achig nma fek e chugom nge girdi'.

Dove Bmit e bulogol nib wechwech ma ir e pow ko gapas.

Dragon Ba gamanman ni bay ko yat ni bod ba galuf nib ga', ir e pow ku Mo'oniyan' ko Revelation 12:3–13.

Duwan e Felfelan' (Year of Restoration) ara (Jubilee) Gubin e wugem e duw u Israel, mra be' ma nge sul e tirok ngak. U lan re duw ney e yima sulweg e binaw fa na'un fa chugom ko an som'on ni tafen ara fen, ma yima pag e sib ni Jew nge yan nike puf mat'won, ma dab ni woldug u lan re duw nem.

E

Efod Yu yang u Bible e de tamilang fan e re bugithin ney riy, machane yu yang e be yip' fan bang ko mad rok fare Prist Th'abi Ga'. Ma yu yang e be yip' fan ban'en ni yima fanay ngan nang e tin bayib nga m'on.

Elul Bin nel' e pul ko kalendar ni Hebrew; gonpan lukngun e August nge mada' nga lukngun e September.

Emperor Ba pilung nib yo'or e binaw nge nam ni bay u tan lungun.

Epicurean Pi'in ur folgad ko machib rok Epicurus, ni be' u Greece ni i yog ni felfelan' e ir e th'abi tolang ko tin ni bfel ko yafos.

Epileptic Be' ni bay ba m'ar ko thamthaem rok' nma da'da' me thig nga but'.

Ethanim Bin medlip e pul ko kalendar ni Hebrew, lukngun e September nge mada nga lukngun e October, boch e ngara' ma kunog ni Tishri. 445

Ethiopia (mu guy e Cush)

Eunuch Be' nib pumo'on ni kan maad'adnag ni dabkiyag ni ngar pirew e ppin.

F

Fayleng ko Yam' Bangi ban'en nma leamnag e girdi' nra yim' e girdi' me yan ngay nib talumor ni bay u tane but' u ar.

Feldspar Ba malang nib el mab yo'or ra'en ma ba galgael.

Fig Ba gek'iy ni yima kay wom'ngin. Ngiyal'nem e *Fig* e pow ko flaab nge gapas. Yima fal'eg e kek nge wayin riy, ma yuwan e yima lifith ni dug, pilet, nge ambrela, ma ku yima fanay ni flay. *Fig* e reb e ban'en nrib t'uf ko Filistine.

Filosofer (Philosopher) Be' nma be'eg nge fil bokum ban'en u fayleng ni nge nang fan e yafos.

Flax Yoch ke waldug ni yima yung ni tha'an keru' e yima fal'eg e mad ni linen riy.

Frankincense Ba incense nib tolang puluwon mab t'uf nni fek ko logwen kenggin bmit e gek'iy ni yira urfiy ma bfel' bon.

G

Gachalpen (Apostle) Reb fa ragag nge l'agruw i pumo'on ni mel'eg Jesus ni ngu'ur leked ma yad be ayweg. Ku yima yog ku Paul nge ku boch e Kristiano u lan e *Bin Be'ech e M'ag*.

Gapgepnag (Anoint) Ngani liyef ara ni pu'og e gapgep ko *olive* nga daken be' ni yibe ta'fan ara yibe ta' nga ba liw ni nge rin' ba marwel.

Garnet Bmit e malang nib stotolang puluwon ma ba row ra'en ni yima fanay ko nunuw.

Gazelle Bmit e deer nra mithmith ma rib towrug ni bfel' i yaliy.

Gentile Demutrug be' ni gathi ba Jew.

Gin Ba Thothup (Holy Place) Bang u lan e Tempel nib ga' ma bmigid ko Gin Th'abi Thothup ni bangi kateng e bay u thilin e gal senggil ney.

Gin Th'abi Thothup (Most Holy Place) Ba senggil u Tempel ni rib ga'fan, ya tagil' e *Kahol ko M'ag*. Go' fare *Prist ni Th'abi Ga'* e ra yan nga langgin e re senggil ney nri ta'abyay u reb e duw ko rofen ni *Yaran e Bayul*.

Girngiy e pow (Cast lots or draw lots) Rogon ni yima Duwgiliy ban'en e yima girngiy baley lek u fithik' bthum nib thilthil n'umngin, ara non' yochi malang nga but' ni bay e pow riy, nge ku boch nma rin' yu Israel ni yalenrad nib thilthil rogon.

Grain Yochi awoch ni bod e komey ni yima kay.

Grape Bmit e woldug nma garawraw ni yu punug wom'ngin ni yima kay, yima gilk'ad ngeb e raisin riy ma kuyma ngongliy e wayin riy.

H

Hades Thin nu Greece ni bay ko *Bin Be'ech e M'ag* ni be yip' fan e fayleng ko yam'.

Harp Ba talin e musik ni dalip e tabthung riy ma bay bogi seng u thilin ni ir e yima chubeg nga buguli pa'ey.

Hebrew Girdi' nu Israel, boch ngara' ma kunog e Jew ngorad.

Hermes Fithingan ba got nu Greece ni ir e tamol'og ko pi got.

Honey Ba ggan nib athib ma ba mulogguy nma kunuy e ngul ko flores. 446

Hyssop Bmit e gerger nib tapa'pa' ni yima fenay ni ngu'un lithag ko gapgep fa ran ngan atngiy u nap'an e pi gam'ing ko taliw.

I

Incense Ban'en ni yima urfiy nge yan bon ni bfel'. Ma urfiy piyu Israel u nap'an e meybil.

J

Jackal Bochi gamanman ni malboch ni bod ya'an bmit e pilis ni *fox* fithingan.

Javelin Ba sarey nib ngoch mma ba'ud ni i fek e salthaw kakrom.

Jasper Bmit e malang nib stotolang pulwon ni bo'or ra'en; bin nnog u Bible e gonpan ba galunglung ara ba tamilang ra'en.

Jebusites Ba ulung i girdi'nu Kanaan ni ur pired u Jebus niki yima yog e re gin'em ni Jerusalem.

Jews Girdi' nu Judah ara chon e genong ku Judah, me boch ngara' minog ngak demutrug be' ko fa ragag nge l'agruw i genong nu Israel.

K

Kahol ko M'ag (Covenant Box) Ba kahol ni ren ni kan ing ko gol ntagil' fa gal raba' i malang ni kan yoloy fa ragag i Motochiyel nga daken.

Kislev Bin mereb e pul ko kalendar ni Hebrew, i tabab u lukngun e November nge mada' nga lukngun e December.

Kerubim Ban'en nib fos ni bay pon ni kan weliy rogon ko Ezekiel 1:5–13.

L

Leviathan Fithingan ba kokow nu maday ni bay ko yat ni be yip' fan e togopaluw nge kireb; ku bay murung'agen ko babyor rok yu Kanaan kakrom.

Levite Be' ko genong ku Levi, fa be' ni pumo'on nma ayuweg e prist ko pi farwol ko gam'ing u Tempel.

Lily Bmit e giyab ni bfel' ya'an e flores riy.

Low nib to'ar (Abyss) Bang i ban'en nib to'ar u lan e fayleng ni kani kalbusnag e pi mo'onyan' riy nge taw ko bin tomur e gechig.

Lyre Bmit e *harp* ni talin e musik.

M

Maad'ad ni bod ni yog e Motochiyel rok Moses Mu guy e *(Circumcise)*.

Madnom ko Flowa Ndariy e Is Riy (Festival of Unleavened Bread) Ba madnom rok yu Israel ni medlip e rran n'umngin nap'an ni yima tay nga tomur ko Paluk'af, ni fan ko fa ngiyal' kakrom ni chuw e pi chitamangirad ko sib u Egypt. Re wik nem e dabni kay e flowa ni bay e is riy.

Madnom ko M'ug e Pul (New Moon Festival) Yima tay re madnom ney ko rofen ni kafiniyag ni ngan guy e pul nri kab gilgith. Rofen ney e danir maruwel ya ngan toffan, mini meybil, mini pi' e maligach, mini abich ngan madnom.

Madnom ko T'ar Wom'engin e Woldug (Harvest Festival) Ba madnom rok yu Israel ko ngiyal' ni ngan th'ab e *wheat* ni yima tay u tungun e May ma wugem e rran nga tomuren e Paluk'af.

Madnom ko Temple (Festival of Dedication) fa (Hanukkah) Nap'an e ra'ay nge nel' i ragag nge lal e duw nga m'on ni dawori yib Kristus me cham yu Israel ngar li'ed e pi to'ogor rorad ni ka'ar koled fare Tempel u Jerusalem; me sul fare Tempel 447
ngak yu Israel mra madnom niged ni meruk e rran. Re madnom nem ni thin ni Hebrew e "Hanukkah" fithingan.

Madnom ko Yochi Na'un (Festival of Shelters) Ba madnom rok yu Israel ni yima tay u tungun e mt'ar wom'engin e woldug, ni nge pugworan e pi duw ni i malekag e pi chitamangirad ni kakrom u daken e ted i yan. Yima toy yochi na'un ngu'un par riy u nap'an re madnom ney.

M'ag (Covenant) Yalen ba tha' nike ta'reb an'uy ngay; u thilin l'agrow ni' ara l'agruw ke girdi', ara thilin Got nge be' ara Got nge bake girdi'. Re bugithin ney ko *Bin Kakrom e M'ag Rok Got* e be yip' fan rogon e tha'ni nge par u thilin Got nge girdi' nu Israel ni ta'reban'rad ngay u nap'an Moses.

Maligach ko Denen (Sin Offering) Ba maligach ni nge chuweg e denen ko prist.

Maligach ni Grain (Grain Offering) Ba maligach ni grain e yima pi' ni yibe og e magaer ngak Got.

Maligach nma Gapaseg Thilin Got nge Girdi' (Fellowship Offering) Ku reb e maligach ni be dag nike fel' thilin Got nge girdi'. Bang ko fare gamanman e ir e kan urifiy u daken e altar; ma gin ke magey e ke kay e girdi' ni yad be un ko meybil u rom.

Maligach ni Mo'oruf (Burnt Offering) Ba maligach ni kan urfiy ba gamanman nib polo' u daken e altar; boch e maligach e kemus ni yuyang ko gamanman e yima orfeg.

Manna Ba ggan ni i kay yu Israel nnap'an ni yad be malekag u ted i yan. Nochi ban'en ni ba wechwech ma ba gilgith ni bay oloyen (mu guy e Exodus 16:14–21).

Mandrake Ba mit e pan nib achig ni yima leamnag nra kay be' ni bpin wom'engin fa lik'ngin me momnag ni nge diyen.

Messiah Fithingan ba liw ko Hebrew ni fan e *"En ni kan Gapgepnag"* nnog ngak fare Tabiyul nni micheg ni bayib, ni wub rok' e i yog e pi profet nib kakrom u m'on ni nge yib. Re bugithin ney ni Greek e *Kristus*; ta'reb fan.

Millet Bmit e *grain* ni yima yung ngu'un kay wom'engin.

Molek (Molech) Reb e got ko girdi' ni kakrom u Kanaan.

Motochiyel (Law) Ireram fithingan fa lal ke babiyor ni bay nga m'on ko *Bin Kakrom e M'ag* nma yog e Jew, ma ku yima yog ko yuke *Babiyor rok Moses*. Yungyal' minog ko *Bin Kakrom e M'ag*.

Mow (Vow) Yibe micheg bbugithin fa yibe micheg ban'en ni ngan rin' u fithingan Got.

Mule Ba gamanman ni ba chugur ya'an ko os, ya chitiningin e ba os ma chitamangin e ba dongki.

Mustard Ba ke woldug nib ga' ma rib achichig awochngin, yima bilig awochngin ngu'un tay ko ggan ni nge fel'eg lamen.

Myrrh Guy u ba gek'iy ni bfel' bon ma ba tolang pulwon, ma ku yima fanay ni flay (Mark 15:23) ma ku yima fanay ngak be' nike yim' u m'on ni ngan k'eyag (John 19:39).

Myrtle Bmit e gek'iy nma par nib galunglung ni gubin ngiyal'.

N

Nard Bmit e florida nib tolang pulwon ni yima fek u bmit e gek'iy.

Nazarene Yima yog ku be' ko binaw nu Natharet. Ma ku u nog ni yibe 448 yip' fan Jesus, nge tin som'on e kristiyano (muguy Acts 24:5).

Nazirite Be' ni ognag ir ngak Got nge mow nga daken, ma dabi unum e wayin fa biya, dabni th'ab piyen lolugen, ma dabi math ko yam'.

Nifiy ni dabi math (Hell) Bangi ban'en ni tafen e gechig. Ni bay e nifiy riy.

Nisan Mu guy e *Abib*.

O

Olive Bmit e gek'iy ni yima yung ya bfel' wom'engin ma yima fek e gapgep riy.

Onyx Bmit e malang ni ba stotolang pulwon ma ba yo'or ra'en.

Orion Ba ulung i t'uf.

Ostrich Ba arche' nrib ga' nder changag, ma l'agruw buguli'ay ma bpey ko mil. Ra ilal reb ma gonpan ragag e fit tolngin ma 175 e pawn tomalngin.

P

Pag e abich (Fasting) Dabkuni abich ni bay nap'an ni fan ko meybil ngak Got.

Paluk'af (Passover) Ba madnom rok' piyu Israel yad ma madnom ni fan e ni chuweg e tin kakrom e Hebrew u tan pa' yu Egypt. Fare Engel ko yam' e li'e bin nganni' u gubin e tabnaw nu Egypt me luk'af gubin e tabnaw ko pi Hebrew. Exodus 12:23–27.

Paradise Fithingan yu tharmiy. (Luke 23:43)

Pentekost (Pentecost) Thin nu Greece ni fithngan e madnom rok piyu Israel ni Madnom ko T'ar Wom'engin Woldug. Fan e Pentekost e *wugem* ya yima tay re madnom ney u wugem e rran nga tomuren e Paluk'af.

Pharisee Ba ulung i girdi' ko taliw rok e pi Jew u nap'an Jesus. Yad ba almirin ko Motochiyel ku Moses nge ku boch ni ku non' ngay ni kakrom i yib.

Pi Chon e Tharmiy (Heavenly Beings) Bogi kan (muguy e Genesis 6:2)

Pleiades Fithingan ba ulung i t'uf. (Job 9:9)

Bpin rok' (Concubine) Be' ni bpin nma pigpig ngak be' nib pumo'on ma kuyow ma par ngu'ur fakyew e btir. Machane gathi ir le'engin fare pumo'on. Bay mat'wun ni ir e bpin rok ma fare mo'on e yima yog ni figirngin.

Pi Tayugang' Ko Prist (Chief Priests) Mu guy e prist.

Pomegranate Wom'engin bmit e gek'iy ni yima kay, nib rowrow, ma bod wom'engin ba arfath nib ga'.

Prist (Priest) Be ni pumo'on nma gagyegnag e gam'ingin e liyor u Tempel mma pi' e maligach.

Prist ni Owchen Levi (Levitical Priest) Ba prist ko Hebrew ni be' ko genong ku Levi.

Prist ni Th'abi Ga' (High Priest) Bin bugulebuth e liw ko Prist. Go' ir e ma yan ngalan e Gin Th'abi Thothup u Tempel.

Profet (Prophet) Be' nma weliy e thin ku Got ngak e girdi'.

Q

Quartz Bmit e malang ni ba stotolang pulwon ma ba yo'or ra'en.

Queen Le'engin e pilung.

R

Rabbi Thin ni Hebrew ni fan e *Sensey Rog*. 449

Ragag e Pasent ni Fen Got (Tithe) Ragag e pasent ko tin ke thognag be' ko maruwel ni ki i tay ara wom'engin e woldug rok e fen Got ni thingari pi' ngani maruweliy e tirok' Got ngay. (Malaki 3:10)

Red Sea Fithingan yu yang i lipath nge mariw ni aram tagil' fapi n'en ni buch nni weliy ko Exodus 13.

Rran ko Dum'madil (Day of Preparation) Bin nel' e rran, (Friday), ni rofen ni yima t'ar madilen e Sabbath (Sebedo).

S

Sabbath Bin medlip e rran ko wik ko girdi' ni Jew, ra tabab nike aw e yal' ko Friday nge mada' ko ngiyal' nike aw e yal' ko Sebedo. Ba rran nib thothup ni dabni maruwel.

Sadducees Bochi ulung ko taliw ko pi Jewish u nap'an e *Bin Be'ech e M'ag* nib ga' ni prist chonggin.

Samaritan Be' nu Samaria ni bbinaw u thilin yu Judea ngu Galilee.

Sanctuary Ba na'un nib tabgul ni fan ko meybil nge liyor ngak Got. Ku yima yog ko chi gin tagil' e maligach ma gathi fare na'un ni ga'ngin.

Sapphire Ba malang ni rib tolang pulwon ma ba ga' ni yarra' ra'en.

Scepter Ba lek nib ngoch nma kol e pilung ni pow ko lung, nib ga' lungun.

Scorpion Bochi gamanman nma gararaw ni meruk ay ma ba n'uw buk' ma bay e yub rok.

Shebat Bin ragag nge ta'reb e pul ko kalendar ni Hebrew, lukngun e January nge mada' nga lukngun e February.

Shield Bangi wasey nib ga' radan ni yima fek ko mael ni ngu'un pilig e sarey, saydon nge yar ngay.

Sivan Bin dalip e pul ko kalendar ni Hebrew, i tabab u lukngun e May nge taw nga lukngun e June.

SOMOL Ireray e re ngachal ni kan fanay ko re ke Bible ney nike yan nga luwan fithngan Got ko Hebrew ni bay ko bin Kakrom e M'ag ni Yahweh.

Spring Fithingan bangiyal' ko yafang ni be chuw e ayis u daken e but' ma be tabab ni be sul yuwan e gek'iy nge flores.

Sulfur Ban'en nma yik' nib gel gawalngin me yib bon nib kireb.

Synagogue Ba na'un nma mu'ulung e Jews ngay ko meybil nib ga' ni gubin e Sabbath.

T

Tabayul (Savior) Ma yip' fan Jesus Kristus ni cha' ni Got e mel'eg ni nge ayweg me bayuliy e girdi' rok.

Tamachib ko Motochiyel (Teachers of the Law) Pumo'on ni yad ma fil ko girdi' fan e motochiyel ko *Bin Kakrom e M'ag*, nrib ga' nga daken e lal kean ni som'on e babyor.

Tambourine Ba talin e musik ni bochi *drum* ni kan the'the' yochiyang i wasey u marichelen ni yira rurug me chobchob, baga' ni bpin e ma chubeg.

Tebeth Bin ragag e pul ko kalendar ko Hebrew, lukngun e December nge mada' nga lukngun e January.

Tenant Be' nma woldug u daken e binaw ku be' me pi' puluwon ni boch wom'engin e woldug ko fagi binaw.

Tent Bangi lay ni kan n'uf ngalang nga yu ley i gek'iy.

Tent u P'eowchen Somol (Tent of the Lord's Presence) Ba *Tent* nib 450 ga' ni kan weliy ya'an ko Exodus 26, ni ir tagil' e meybil rok yu Israel nge taw ko ngiyal' nike toy Solomon e Tempel.

Topaz Bmit e malang nib stotolang puluwon ma ba maguchol ra'en.

Turquoise Bmit e malang nib stotolang pulwon nib yarra' ra'en, ma ku ma ma'athuk ra'en e galunglung ngay.

U

Urim and Thumim L'agruw i ba'nen nma fanay e prist nu Israel ni ngan nang lanyan' Got.

W

Wheat Bmit e *grain* ni yima ngongliy e flowa riy.

Y

Yaran e Bayul (Day of Atonement) Bin th'abi ga' ko pi madnom nib thothup nu Israel, ni aram e rofen ni fare Prist ni Th'abi Ga' e ma pi' e maligach ni fan ko denen rok e girdi' nu Israel. (Levitikus 16)

Yoke Baley i gek'iy nib tomal ni yima ayliy nga daken bilel'ugun l'agrow i garbaw ngan m'ag, ni fan e nge yag nra girngiy ban'en ni bod e karro ni ta'reb rogorow ngay.

Z

Zeus Fithingan e bin th'abi tolang e got rok yu Greece.

Zion Ku reb i fithingan yu Jerusalem. Ma ku yima yog ko fare burey nu Jerusalem nni toy e Tempel ngay.

Ziv Fithingan e bin l'agruw e pul ko kalendar ko Hebrew, ni tabab u lukngun e April nge taw nga lukngun e May.